AKADEMİK YAYINCILIK

Nobel Yayın Grubu olarak bünyemizde yer alan tüm yayınevlerinin **2024** yılına ait kitap listesi ve kaynakçaları bu dosyada mevcuttur.
Akademik çalışmalarınızda başarılar dileriz.

Saygılarımızla

Nobel Yayın Grubu

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD ŞTİ.

Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay / ANKARA
Tel: +90312 418 20 10
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

CİLT 2

21. YÜZYILDA BÜTÜN BOYUTLARIYLA ÇİN HALK CUMHURİYETİ

Editörler
Prof. Dr. Mesut Hakkı Caşın
Dr. Öğr. Üyesi Sina Kısacık
Dr. Öğr. Üyesi Can Donduran

2. Basım
nobel 40.yıl

21. YÜZYILDA BÜTÜN BOYUTLARIYLA ÇİN HALK CUMHURİYETİ - CİLT 2

Prof. Dr. Mesut Hakkı Caşın
Dr. Öğr. Üyesi Sina Kısacık
Dr. Öğr. Üyesi Can Donduran

Yayın No. 4145
Uluslararası İlişkiler No. 186
ISBN: 978-625-417-870-2
TAKIM ISBN: 978-625-417-868-9
E-ISBN: 978-625-417-873-3
TAKIM E-ISBN: 978-625-417-871-9
Basım Sayısı: 2. Basım, Eylül 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Selma Günaydın -selma@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Bayraktar Asiltürk -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Caşın, Mesut Hakkı., Kısacık, Sina., Donduran, Can.
21. Yüzyılda Bütün Boyutlarıyla Çin Halk Cumhuriyeti - Cilt 2 / Mesut Hakkı Caşın, Sina Kısacık, Can Donduran
2. Basım. XVIII+978 s. 17x24 cm. Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-625-417-870-2 (2.c)
978-625-417-868-9 (Tk)
E-ISBN: 978-625-417-873-3 (2.c)
978-625-417-871-9 (Tk)
1. Uluslararası İlişkiler 2. Çin Halk Cumhuriyeti

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

İçindekiler iii

IV. KISIM
ÇİN'İN YAKIN VE UZAK ÇEVRESİNDEKİ ÜLKELERİYLE İLİŞKİLERİ

DENGELEMEDEN UZLAŞMAYA: TAHKİM SONRASI DÖNEMDE FİLİPİNLER'İN ABD VE ÇİN İLE İLİŞKİLERİNİ ANLAMAK 671
Çev. Oktay Küçükdeğirmenci

ABD-ÇİN İLİŞKİLERİNİN DÜNÜ, BUGÜNÜ VE GELECEĞİ: "BARIŞÇIL" BİR REKABET MÜMKÜN MÜ? 693
Dr. Öğr. Üyesi Can Donduran

XXI. YÜZYILIN BÜYÜK GÜÇ SAVAŞI: ÇİN-ABD REKABETİNDE KAZANAN KİM OLABİLİR? 734
Prof. Dr. Mesut Hakkı Caşın

ÇİN HALK CUMHURİYETİ – ALMANYA İLİŞKİLERİ 769
Dr. Burulkan ABDİBAİTOVA PALA

DEĞERLER VE ÇIKARLAR ARASINDA ALMANYA-ÇİN İLİŞKİLERİ 793
Ahmet Bülbül

ÇİN'İN AFRİKA POLİTİKASI 827
Doç. Dr. İsmail Ermağan – Arş. Gör. Mustafa Ateş

ÇİN'İN AFRİKA'DAKİ YUMUŞAK GÜÇ POLİTİKASI 865
Ensar Küçükaltan

ÇİN'İN AFRİKA EKONOMİSİ ÜZERİNDEKİ GÜCÜ 894
Doktorant Yunus Ertuğrul Bal - Doç. Dr. Melik Ertuğrul

ÇİN-RUSYA İLİŞKİLERİNE BAKIŞ 925
Prof. Dr. Yaşar Onay

ÇİN'İN BALKANLAR POLİTİKASI 929
Doç. Dr. M. Cem Oğultürk

ÇİN HALK CUMHURİYETİ'NİN GÜNEY KAFKASYA POLİTİKASI 948
Doç. Dr. Serdar Yılmaz - Doktorant Aslıhan Genç

ÇİN-KAZAKİSTAN İLİŞKİLERİ: ÇOK BOYUTLU BİR ANALİZ 970
Prof. Dr. Nur ÇETİN

ÇİN'İN ARKTİKA POLİTİKASI 1010
Prof. Dr. Salih Yılmaz - Dr. Onur Limon

ÇİN-JAPONYA İLİŞKİLERİ 1041
Yard. Doç Dr. Murat Yorulmaz - Doç. Dr. Serdar Yılmaz

1990'LI YILLARDAN SONRA ÇİN VE ORTA ASYA DEVLETLERİ İKİLİ İLİŞKİLERİ:
İŞ BİRLİĞİ Mİ HÂKİMİYET KURMA ÇABALARI MI? 1068
Dr. Gamze Helvacıköylü

ÇİN VE LATİN AMERİKA: İDEOLOJİ VE SEÇİM DÖNGÜSÜNDEN KAÇABİLEN
YENİ TÜR BİR BAĞIMLILIK İLİŞKİSİ Mİ? 1089
Dr. Öğretim Üyesi Ebru İlter Akarçay

EKONOMİK KALKINMA, ETNİK AYRILIKÇILIK VE KÖKTEN
DİNCİ TERÖR ÜÇGENİNDE ÇİN-PAKİSTAN İLİŞKİLERİ 1126
Prof. Dr. S. Gülden Ayman

ÇİN-HİNDİSTAN İLİŞKİLERİ 1162
Prof. Dr. Giray Saynur Derman

ÇİN-PAKİSTAN EKONOMİK KORİDORU VE ÇİN'İN BORÇ TUZAĞI DİPLOMASİSİ 1198
Prof. Dr. Iraz Haspolat Kaya - Dr. Öğr. Üy. Mustafa Çakır Bilim Uzmanı Sami Ullah

ASİMETRİK BAĞIMLILIK, STRATEJİK ORTAKLIK VE BÖLGESEL
GÜÇ MÜCADELELERİ CERCEVESİNDE ÇİN-SRİ LANKA İLİŞKİLERİ 1218
Dr. Öğretim Üyesi Övgü Kalkan Küçüksolak

ÇİN-VİETNAM İLİŞKİLERİ 1246
Prof. Dr. Abdürreşit Celil Karluk

ÇİN-İRAN İLİŞKİLERİNDE KARŞILIKLI BAĞIMLILIK VE YENİ KÜRESEL DÜZEN 1272
Öğr. Gör. Ferdi Güçyetmez

ÇİN HALK CUMHURİYETİ VE ORTA DOĞU İLİŞKİLERİNİN TEMEL NOKTALARI 1293
Dr. Öğr. Üyesi Suat Eren Özyiğit

ÇİN VE ORTA DOĞU: DENİZ VE KARA GÜZERGÂHLARI BOYUNCA İPEK YOLU PROJESİ'NDE STRATEJİK ORTAKLIK 1309
Meysune Yaşar

KÖRFEZ VE ÇİN İLİŞKİLERİ NASIL OKUNMALI? 1334
Prof. Dr. Nurşin Ateşoğlu Güney - Prof. Dr. Vişne Korkmaz

ÇİN-UKRAYNA VE ÇİN-BELARUS İLİŞKİLERİ: BENZERLİKLER VE FARKLILIKLAR 1349
Prof. Dr. Esra Hatipoğlu

ÇİN HALK CUMHURİYETİ-BİRLEŞİK KRALLIK İLİŞKİLERİ 1384
Doç. Dr. Ozan Örmeci

ÇİN HALK CUMHURİYETİ-FRANSA İLİŞKİLERİ: YÜKSELEN GÜÇLE İŞ BİRLİĞİ VE REKABET 1433
Dr. Öğr. Üyesi Tolga Bilener

ÇİN HALK CUMHURİYETİ-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ 1467
Doç. Dr. Meral Balcı - Gülnora Saidakhmedova

ÇİN-ABD TİCARET SAVAŞI 1493
Doç. Dr. Arzu Al - Uzm. Hayri Kaya

ASYA-PASİFİK BÖLGESİNDEKİ AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ - ÇİN REKABETİ, JAPONYA-GÜNEY KORE-YENİ ZELANDA-AVUSTRALYA'NIN NATO İTTİFAKINA KATILIMINI SAĞLAR MI? 1535
Mesut Hakkı Caşın - Ahmet Sapmaz

ÇİN HALK CUMHURİYETİ'NİN KUŞAK YOL GİRİŞİMİ: 21. ASIRDA PEKİN MERKEZLİ GENİŞ ÖLÇEKLİ BİR BÜTÜNLEŞME Mİ YOKSA EGEMENLİK PROJESİ Mİ? 1581
Prof. Dr. Mesut Hakkı Caşın - Dr. Öğr. Üyesi Sina Kısacık

20. YÜZYILDAN 21. YÜZYILA ÇİN'İN ENERJİ GÜVENLİĞİ POLİTİKALARI: SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA İÇİN SÜREKLİ ENERJİYE İHTİYAÇ DUYAN BİR DEV 1610
Dr. Öğr. Üyesi Sina Kısacık

IV. KISIM

ÇİN'İN YAKIN VE UZAK ÇEVRESİNDEKİ ÜLKELERİYLE İLİŞKİLERİ

DENGELEMEDEN UZLAŞMAYA: TAHKİM SONRASI DÖNEMDE FİLİPİNLER'İN ABD VE ÇİN İLE İLİŞKİLERİNİ ANLAMAK*

Çev. Oktay KÜÇÜKDEĞİRMENCİ

Özet

Bu makale, Lahey'deki Daimî Tahkim Mahkemesinin ihtilaflı Spratly Adaları konusunda 12 Temmuz 2016'da başlayıp günümüze kadar tahkim sonrası dönemde Filipinler'in Amerika Birleşik Devletleri ve Çin Halk Cumhuriyeti'ne ilişkin tepkisinin niteliğini incelemektedir. Araştırmanın önemi, uluslararası siyasetin ikincil devletlerinin büyük güçlerle ilişkilerini ele alırken kullandıkları stratejiden kaynaklanmaktadır. Filipinler, tahkim sonrası özellikle ABD ve Çin arasında sıkışmış görünmektedir. Literatürdeki çalışmanın çoğunluğu Filipinler'in politikasını ABD ile dengelemekten Çin ile uzlaşmaya kaydırdığını göstermektedir. Bununla birlikte Amerika Birleşik Devletleri ve Filipinler arasındaki mevcut ittifak ve Çin'in Güney Çin Denizi'ndeki devam eden faaliyetleri, Filipinler'in Çin ile münhasıran uyum sağlamasını engellemektedir. Makale, Manila ve Pekin'in birçok alanda bağlarının güçlendirmesine rağmen ABD ve Filipinler'in yakın gelecekte müttefik olarak kalmasının beklendiğini ortaya koymaktadır. Sonuç olarak Filipinler'in Çin ile uzlaşma politikasının alternatif bir yaklaşımdan ziyade tamamlayıcı bir politika olduğu değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dengeleme, Uzlaşma, Tahkim Sonrası, Güney Çin Denizi, Filipinler.

GİRİŞ

İkincil devletlerin[1] güçlü devletlerle ilişkilerini yönetmede kullandıkları strateji, ikincil ve güçlü devletler arasındaki ilişkilerin araştırılmasında artan bir ilginin konusu olmuştur.[2]

* Bu makale Oktay Küçükdeğirmenci ve Arsenio Castro Zandamela tarafından yazılan "From Balancing to Accomodation: Understanding the Philippines's Relations with the US and China in Post-Arbitration Period", (The International Journal of Humanities & Social Studies, Cilt: 8, Sayı: 12, 2020) adlı makaleden çevrilmiştir.

1 David R. Mares (1998), ikincil devletleri "tek taraflı eylem yoluyla sistemi bozabilen ancak değiştiremeyen" devletler olarak tanımlar. David, R. Mares, "Middle Powers Under Regional Hegemony: To Challenge or Acquiesce in Hegemonic Enforcement", *International Studies Quarterly*, Cilt: 32, Sayı: 4, 1998, ss. 453-471.

2 Sheena Chestnut Greitens, "The U.S.-Philippine Alliance in a Year of Transıtıon: Challanges and Opportunities", *Asian Alliances, Working Paper Series, Paper 5*. 2016, ss. 1-8, Erişim Adresi: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/07/Paper-5.pdf, (Erişim Tarihi: 14 Temmuz 2020); Laura Levick ve Carsten-Andreas Schultz, ''Soft Balancing, Binding, or Bandwagoning? Understanding Institutional Responses to Power Disparities in the Americas'', *Canadian Journal of Political Science*, Cilt: 53, Sayı: 3, 2020, ss. 521-539, Erişim Adresi: https://www.cambridge.org/core/journals/canadian-journal-of-political-science-revue-canadienne-de-science-politique/article/soft-balancing-binding-or-bandwagoning-understanding-institutional-responses-to-power-disparities-in-the-americas/F659485E1DE762A671DE0D368E1F8FAE, (Erişim Tarihi: 13 Temmuz 2020); Sandya Nishanthi Gunasekara, "Bandwagoning, Balancing and Small States: A Case of Sri Lanka", *Asian Social Science*, Cilt 11, Sayı 28, 2015, ss. 212-220, Erişim Adresi: https://pdfs.semanticscholar.org/809a/dc2e96225c66bb402ada0923652b8d2f7a4d.pdf, (Erişim Tarihi: 14 Temmuz 2020).

politikası, Çin ve Filipinler arasındaki GÇD üzerindeki gerilimi azalttı ancak onları sonlandırmadı. Filipinler bazı ekonomik faydalar elde etmiş olsa da her iki taraf da GÇD'de ortak bir petrol ve gaz aramasını ifşa etmekten kaçındı. Ayrıca Çin'in bölgede devam eden faaliyetleri, Filipinler'in Çin'e aşırı güvenmenin Filipinler'in Çin üzerindeki baskı gücünü kısıtlayabileceğini ve Filipinler'i Çin'e müsamahasına bırakabileceğini fark etti. Bu nedenle Duterte, VFA'yı sonlandırmasının Haziran 2020'de ertelendiğini duyurdu.

Genel olarak Duterte yönetiminde Manila tarafından benimsenen yeni paradigma, liderlerin tercihlerindeki farklılıkları temsil edebilir. Bu nedenle Filipinler'in tahkim sonrası stratejisi, Çin'in mahkemenin kararını kesin olarak reddetmesine karşı makul bir gerçeklik sergiliyor. Duterte'nin pragmatik yaklaşımı, Filipinli bir analistin belirttiği gibi "eş taraflı bir dengeleme stratejisi"dir.[94] Bu, Filipinler'in Çin'i ABD ile dengelerken ABD'yi Çin ile dengelediği anlamına gelmektedir. Makale, Manila ve Pekin'in birçok alanda bağlarını güçlendirmesini rağmen ABD ve Filipinler'in yakın gelecekte müttefik olarak kalmasının beklendiğini ortaya koyuyor. Sonuç olarak Filipinler'in Çin ile uzlaşma politikasının alternatif bir yaklaşımdan ziyade tamamlayıcı bir politika olduğunu düşünüyoruz çünkü güvenlik endişeleri ekonomik kaygılardan daha ağır basmaktadır. Bu, güvenliğin önce ekonominin ikinci sırada geldiği anlamına gelmektedir. Bu konuya bu şekilde yaklaşmak, Filipinler'in süregelen rekabet hâlindeki iki güçlü devletle bağlarını nasıl yönettiğini anlamayı sağladığı ölçüde yararlıdır. Aksi takdirde dengeleme politikasına dayanak oluşturan değerlendirmeler dikkate alınmaksızın Filipinler'in uzlaşma politikasının dikkate alınması konu üzerine eksik bir inceleme sunabilir. Yine de bizim yaklaşımımızı izleyerek bu konuyla ilgili gelecekteki araştırmacılar, Filipinler-ABD-Çin arasındaki üçlü ilişkiler üzerine Filipinler'in tepkisinin sonuçlarını daha doğru bir şekilde inceleyebilir. Araştırmayı iki politika önerisiyle bitirmek istiyoruz. Filipinler için Çin'e karşı daha bağımsız bir duruş ve daha sert bir denge kurması gerekmektedir. Çin'e gelince, Çin-Filipinler ilişkileri, Filipinler'in dış ilişkilerinin tamamı değildir. Filipinler, Çin politikasını zamanla değiştirebilir.Bu nedenle Çin, Filipinler'in temel stratejisinin bir tür güç dengesi olduğunu her zaman hatırlamalıdır

KAYNAKÇA

Albert, Eleanor, "The U.S.-Philippines Defense Alliance, *Council on Foreign Relations*", 21 Ekim 2016, Erişim Adresi: http://www.cfr.org/philippines/us-philippines-defense-alliance/p38101, (Erişim Tarihi:10 Temmuz 2020).

Almase, Ananda Devi Domingo, "Diplomatic Engagement and Negotiated Agreement Between Philippines and China: A Constructive-Realist Approach in Post-Arbitration. International Conference on Defense Strategies and Regional Security", The Asia Dialogue, 18 Nisan 2017, Erişim adresi: https://theasiadialogue.com/2017/04/18/diplomatic-engagement-and-negotiated-agreement-between-the-philippines-and-china-a-constructive-realist-approach-in-post-arbitration/, (Erişim Tarihi: 15 Temmuz 2020).

94 Greitens, "The U.S.-Philippine Alliance in a Year of Transition: Challanges and Opportunities", ss. 1-8.

Ao, Temjenmeren, "Philippines Managing Its Relations with China Since July 2016", *Indian Council of World Affairs*, 31 Temmuz, 20129, Erişim Adresi: https://www.icwa.in/show_content.php?lang=1&level=3&ls_id=4281&lid=2016, (Erişim Tarihi: 10 Temmuz, 2020).

Banlaoi, Rommel C., "Impacts From the Philippines, ''Pivot'' to China: Costs and Benefits", *Konrad Adenauer Stiftung*, 18-19 Kasım 2019, Erişim Adresi: https://www.kas.de/documents/275121/7679995/Banlaoi+-+Presentation+Fairmount+19+Nov+2019.pdf/1aeddda3-062d-4f62-9737-4f8a3c9fd7c0?t=1574837096455, (Erişim Tarihi: 20 Temmuz 2020).

Buszynski, Leszek, "Law and Realpolitik: The Arbitral Tribunal's Ruling and the South China Sea" in Asian Yearbook of Internatıonal Law, Lee, Seokwoo ve Lee Hee Eun, (Ed.) (BRILL: 2015)i Erişim Adresi: https://www.jstor.org/stable/10.1163/j.ctvbqs7d3.10i, (Erişim Tarihi: 30 Aralık 2020).

Carpio, Justice Antonio. T., "The South China Sea Dispute" *Library of Congress*, Erişim Adresi: https://www.loc.gov/item/2017357527/, (Erişim Tarihi: 12 Temmuz, 2020).

Constantino, Renato. *A History of the Philippines: From the Spanish Colonization to the Second World War*. (New York ve Londra: Monthly Review Press, 1975).

Chubb, Andrew, "Did China Just Clarify the Nine-dash Line?"*, East Asia Forum*, 14 Temmuz 2016, Erişim Adresi: https://www.eastasiaforum.org/2016/07/14/did-china-just-clarify-the-nine-dashline/#:~:text=The%20authoritative%20statement%20of%20the,never%20an%20official%20policy%20position, (Erişim Tarihi: 13 Temmuz 2020).

Fatton, Lionel P. "Japan is back': Autonomy and Balancing Amidst an Unstable China-U.S.-Japan Triangle", *Asia & The Pacific Policy Studies*. Cilt 5, 2018, ss. 264-278, Erişim Adresi: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1002/app5.240, (Erişim Tarihi: 20 Temmuz 2020).

Fook, Lye Liang, "China-Philippine Relations and Xi Jionping's State Visit: Context, Significance and Challenges", *YusofIshak Institute*. Sayı: 81, ss. 1-9, Erişim Adresi: https://www.iseas.edu.sg/images/pdf/ISEAS_Perspective_2018_81@50.pdf, (Erişim Tarihi: 25 Temmuz 2020).

Greitens, Sheena. C. ''The U.S.-Philippine Alliance in a Year of Transıtıon: Challanges and Opportunıtıes", *Asian Alliances, Working Paper Series, Paper 5*. 2016, ss. 1-8, Erişim Adresi: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/07/Paper-5.pdf, (Erişim Tarihi: 14 Temmuz 2020).

Grosman, Derek, "China Just Botched a Monumental Opportunity with the Philippines", *The Diplomat,* 18 Haziran 2020, Erişim Adresi: http://www.thediplomat.com/2020/06/china-just-botched-a-monumental-opportunity-with-thephilippines/, (Erişim Tarihi: 13 Temmuz, 2020).

Gunasekara, Sandya Nishanthi, "Bandwagoning, Balancing, and Small States: A Case of Sri Lanka", *Asian Social Science*, Cilt: 11, Sayı: 28, ss. 212-220. Erişim Adresi: https://pdfs.semanticscholar.org/809a/dc2e96225c66bb402ada0923652b8d2f7a4d.pdf, (Erişim Tarihi: 14 Temmuz 2020).

Ikenberry, John, "American Hegemony and East Asia Order", *Australian Journal of International Affairs*, Cilt: 58, Sayı: 3, 2004, ss. 353-367, Erişim Adresi: https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10357710420000260129, (Erişim Tarihi: 16 Temmuz 2020).

Joyner, Cristopher C., "The Spratly Islands Dispute in the South China Sea: Problems, Policies and Prospects for Diplomatic Accommodation". *Stimson Center*, ss. 53-109, Erişim Adresi http://www.jstor.com/stable/resrep10935.8, (Erişim Tarihi: 13 Temmuz, 2020).

Kreuzer, Peter, "Dealing With China in the South China Sea: Duterte's Changing Course", *Peace Research Institute Frankfurt*. PRIF Report, 2018, Erişim Adresi: http://www.prif.org, (Erişim Tarihi: 14 Temmuz, 2020).

Lee, Seung Hyok ve Paik, Wooyeal, "Is South Korea Leaning Toward China? Questioning the Contemporary Application of the Japanese Narrative about the Historical Korean Peninsula-China Linkage", *Pacific Focus*, Cilt. 33, No. 2, 2018, ss.237.259, Erişim Adresi: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/pafo.12117, (Erişim Tarihi: 20 Temmuz 2020).

Levick, Laura ve Schultz, Carsten-Anreas, "Soft Balancing, Binding or Bandwagoning? Understanding Institutional Responses to Power Disparities in the Americas", *Canadian Journal of Political Science, Cilt:* 53, Sayı: 3, 2020 ss. 521-539, Erişim Adresi: https://www.cambridge.org/core/journals/canadian-journal-of-political-science-revue-canadienne-de-science-politique/article/soft-balancing-binding-or-bandwagoning-understanding-institutional-responses-to-power-disparities-in-the-americas/F659485E1DE762A671DE0D368E1F8FAE, (Erişim Tarihi: 13 Temmuz 2020).

Lintao, Rachelle Ballesteros, "Investigating the Evaluative Language in Philippine and Chinese News Reports on the South China Sea Disputes", *Advances in Language and Literary Studies*, Cilt: 9, Sayı: 6, 2018, ss. 66-77, Erişim Adresi: https://pdfs.semanticscholar.org/f6fc/1401aff85d3d97d302aa2961fc593768c0ad.pdf, Erişim Tarihi: 24 Temmuz 2020).

Ma, Xuechan, "China-Philippines Relations and the South China Sea Situation", US-China Forum, 13 Mayıs 2017, Cilt: 196, Erişim Adresi: http://www.us-chinaforum.org/, (Erişim Tarihi: 17 Temmuz 2020).

Mandelbaum, Michael, *The Nuclear Revolution*. England, (Cambridge: Cambridge University Press, 2008).

Mares, David. R. "Middle Powers Under Regional Hegemony: To Challenge or Acquiesce in Hegemonic Enforcement", *International Studies Quarterly*, Cilt: 32, Sayı: 4, 1998, ss. 453-471, Erişim Adresi: https://pages.ucsd.edu/~dmares/ISQ%20Middle%20Powers.pdf, (Erişim Tarihi: 3 Ocak 2021)ç

McCoy, Alfred. W., *Policing America's Empire: The United States, the Philippines, and the Rise of the Surveillance State*. (Wisconsin: The University of Wisconsin Press, 2009).

Mearsheimer, John J. *The Tragedy of Great Power Politicis* (Chicago: University of Chicago, 2001).

Pape, Robert A, "Soft Balancing Against the United States", *International Security*, Cilt: 30, Sayı: 1, 2005, ss. 7-45, Erişim Adresi: https://www.belfercenter.org/sites/default/files/files/publication/1019-is-30-1_final_02-pape.pdf, (Erişim Tarihi: 20 Temmuz 2020).

Permanent Court of Arbitration, "PCA Press Release: Arbitration Between the Republic of the Philippines and the People's Republic of China", Erişim Adresi: https://pcacases.com/web/sendAttach/1304, (Erişim Tarihi: 22 Temmuz, 2020).

Permanent Court of Arbitration, "PCA Press Release: The South China Sea Arbitration (The Republic of the Philippines vs. The People's Republic of China)", Erişim Adresi.: https://docs.pca-cpa.org/2016/07/PH-CN-20160712-Press-Release-No-11-English.pdf, (Erişim Tarihi: 25 Temmuz, 2020).

Snyder, Glenn. H., *Alliance Politics*. (Ithaca: Cornell University Press, 1997).

Smith, Paul J., "China-Japan Relations and the Future Geopolitics of East Asia", *Assian Affairs*, Cilt: 35, Sayı: 4, 2009, ss.230-256, Erişim Adresi: https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.3200/AAFS.35.4.230-256, (Erişim Tarihi: 15 Temmuz 2020).

"South China Sea Collision Talk Threatens to Rock China-Philippines Relations", *Associated Press,* 12 Haziran 2019, Erişim Adresi: https://www.thediplomat.com/2019/06/south-china-sea-collision-talk-threatens-to-rockchina-philippines-relations/, (Erişim Tarihi: 11 Temmuz, 2020).

"The South China Sea Crisis", *IWEP,* 28 Temmuz 2016, Erişim Adresi: https://iwep.kz/#/posts/5b39370bff4b15b1e4cc4300/#header, (Erişim Tarihi: 18 Temmuz 2020).

The Standing Committee of the Ninth National People's Congress, "Law on the Exclusive Economic Zone and the Continental Shelf Act. Order No. 6 of the President of the People's Republic of China", Erişim Adresi: https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/chn_1998_eez_act.pdf, (Erişim Tarihi: 15 Temmuz, 2020).

Velasco, Mark Anthony M., "Philippines-China Relations: The Case of the South China Sea (Sptratly Islands) Claims", *Asia Pacific Journal of Multidisciplinary Research*, Cilt: 2, Sayı: 6, 2014. ss. 78-85, Erişim Adresi: https://www.academia.edu/40635207/Philippines_China_Relations_The_Case_of_the_South_China_Sea_Spratly_Islands_Claims, (Erişim Tarihi: 18 Temmuz 2020).

Venzon, Cliff, "Duterte Says Beijing is in possession of South China Sea", *Asia Nikkei*, 20 Haziran 2020, Erişim Adresi: https://asia.nikkei.com/Politics/International-relations/South-China-Sea/Duterte-says-Beijing-is-inpossession-of-South-China-Sea, (Erişim Tarihi: 30 Temmuz, 2020).

Vicedo, Christian, "Assessing China's Assertiveness at Commodore Reef", *The Diplomat,* 18 Mayıs 2020, Erişim Adresi: https://www.thediplomat.com/2020/05/assessing-chinas-assertiveness-at-commodore-reef/, (Erişim Tarihi: 12 Temmuz, 2020).

Yilmaz, Serafettin ve Liu, Fu-Kuo, "The Evolving Geopolitical Landscape in the Post-Arbitration South China Sea", *Inha Journal of International Studies*, Cilt: 34, Sayı: 3, 2019, ss. 317-344, Erişim Adresi: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/pafo.12151, (Erişim Tarihi: 16 Temmuz 2020).

Walt, Stephan M. *The origins of Alliances*, (Ithaca: Cornell University Press, 1987).

Walt, Stephan M, "The Renaissance of Securıty Studıes", *International Studies Quarterly*, Cilt: 35, Sayı: 2, 1991, ss. 211-239, Erişim Adresi: https://www.jstor.org/stable/2600471, (Erişim Tarihi: 18 Temmuz 2020).

Waltz, Kenneth N, *The Theory of International Politics*. (United States of America: Addison-Wesley Publishing Company, 1979).

Weston, Scott., "Liberal, Imperial, and Economic Motivation of U.S. Foreign Policy in the Philippines 1898-1946", *Strategic Insights*, Cilt: 8, Sayı: 1, Erişim Adresi: https://calhoun.nps.edu/bitstream/handle/10945/11457/westonDec08.pdf?sequence=1&isAllowed=y, (Erişim Tarihi: 17 Temmuz 2020).

Wong, Andrea Chloe, "The Philippines' Relations with China: A Pragmatic Perspective Under President Duterte". *Torino World Affairs Institute*. Aralık 2017, Erişim Adresi: https://www.twai.it/wp-content/uploads/2017/12/T.note51.pdf, (Erişim Tarihi: 17 Temmuz 2020).

Wong, Andrea Chole, "Philippines-China Relations: Beyond the Territorial Disputes", *Center for International Relations & Strategic Studies*, Cilt: 1, Sayı: 3, 2014, ss. 1-6, Erişim Adresi: https://www.fsi.gov.ph/wp-content/uploads/2019/08/2014-07-Vol-1-No-1-July-FSI-Insights-Wong.pdf, (Erişim Tarihi: 19 Temmuz 2020).

ABD-ÇİN İLİŞKİLERİNİN DÜNÜ, BUGÜNÜ VE GELECEĞİ: "BARIŞÇIL" BİR REKABET MÜMKÜN MÜ?

Dr. Öğr. Üyesi Can DONDURAN*

Özet

İniş çıkışlı uzun bir geçmişe sahip olan ve genel olarak karşılıklı olumlu algılara dayanarak gelişen ABD-Çin ilişkileri hızla değişerek günümüzde önemli bir dönüm noktasına ulaşmıştır. 1970'li yıllardaki normalleşmenin ardından stratejik ve ekonomik ortak çıkarları odağına alan ikili ilişkiler, Çin'in yaklaşık son kırk yılda gösterdiği sansasyonel büyüme sonucunda küresel sistemin en önemli unsuru hâline gelmiştir. Çin'in liberal uluslararası sisteme entegrasyonunun ülkedeki siyasi yapının dönüşmesine ilişkin etkisinin yetersiz olduğunun gün geçtikçe ortaya çıkması, iki ülke ilişkilerinin yapıcı ortaklıktan rekabetçi bir şekle bürünmesine yol açmıştır. Bu durum, söz konusu rekabetin büyük ölçekli bir savaşla çözüme kavuşacağını savunan karamsar hegemonyacı okul ve Çin'in güçlenmesinin iş birliği ve ortaklık çerçevesinde sürdürebileceğine inanan barışçıl yükseliş okulu arasındaki tartışmayı da hararetlendirmiştir. Çin'in güçlenerek ABD ile arasındaki güç farkını azaltması, küresel ölçekteki yapı ve normların, değişen dengeleri yansıtacak bir biçimde yeniden düzenlenmesi ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. Fakat iki ülke arasında herhangi bir alanda güç denkliğinden bahsetmenin güçlüğü, karamsar senaryoların radikal dönüşüm iddiasını zayıflatmaktadır. Ayrıca bu durum, çözümün hâlihazırdaki uluslararası sistem içerisinde barışçıl yöntemler ve kısmi reformlarla elde edilmesi olasılığını da güçlendirmektedir. Bu bağlamda mevcut liberal uluslararası düzen, tarafların büyük güç ilişkilerinin düzenlenmesi adına vurgu yaptıkları "yeni modeli" yaratmak için en uygun çerçeveyi sunmaktadır. Tek kutupluluğun açık biçimde sona ermiş olduğu bu dönemde oluşturulacak bir ortak liderlik mekanizması, sadece rekabetin barışçıl bir düzlemde sürdürülmesini sağlamakla kalmayacak, aynı zamanda küresel ve bölgesel ölçekte barış ve istikrarın devamını da mümkün kılacaktır.

Anahtar Kelimeler: ABD, Çin, Barışçıl Yükseliş Okulu, Hegemonyacı Okul, Liberal Uluslararası Sistem.

THE PAST, PRESENT, AND FUTURE OF THE SINO-AMERICAN RELATIONS: IS A "PEACEFUL" COMPETITION POSSIBLE?

Abstract

The Sino-American relations, which have a long history of ups and downs and have developed based on mutual positive perceptions, have changed dramatically, reaching a turning point today. Having focused on strategic and economic common interests throughout the post-normalization period, the bilateral relations have turned out to be, as a result of China's striking growth, the most crucial element within the global system. As the impact of China's gradual integration into the liberal international system remained limited in transforming the country's domestic political structure, the essence of the relations shifted from a constructive partnership to a relatively

* İstinye Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, can.donduran@istinye.edu.tr, ORCID: https://orcid.org/0000-0003-2737-1410

KAYNAKÇA

Allison, Graham, "The Thucydides Trap", *Foreign Policy*, 9 Haziran 2017, Erişim Adresi: https://foreignpolicy.com/2017/06/09/the-thucydides-trap/, (Erişim Tarihi: 29 Nisan 2021).

Bijian, Zheng, "China's 'Peaceful Rise' to Great-Power Status", *Foreign Affairs*, Cilt: 84, Sayı: 5, 2005, ss. 18-24.

Brooks, Stephen G., ve Wohlforth, William C., *America Abroad: Why the Sole Superpower Should Not Pull Back from the World*, (New York: Oxford University Press, 2018).

Campbell, Kurt M. ve Ely Ratner, "The China Reckoning", *Foreign Affairs*, Cilt: 97, Sayı: 2, 2018, ss. 60-70.

Cheung, Tai Ming, "Modernizing the People's Liberation Army: Aims and Implications", içinde *Handbook of China's International Relations*, Shaun Breslin (ed.), (London: Routledge, 2010), ss. 114-124.

"Chinese State Councilor Dai Bingguo: China will Unswervingly Follow Path of Peaceful Development", 25 Eylül 2011, Erişim Adresi: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/topics_665678/daibingguo_uk_665738/t862043.shtml, (Erişim Tarihi: 4 Mayıs 2021).

Christensen, Thomas J., "Chinese Realpolitik", *Foreign Affairs*, Cilt: 75, Sayı: 5, 1996, ss. 37-52.

Christensen, Thomas J., "Posing Problems without Catching Up: China's Rise and Challenges for U.S. Security Policy", *International Security*, Cilt: 25, Sayı: 4, 2001, ss. 5-40.

Christensen, Thomas J., "There will not be a new Cold War: The limits of U.S.-Chinese Competition", *Foreign Affairs*, 24 Mart 2021, Erişim Adresi: https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2021-03-24/there-will-not-be-new-cold-war.christensen, (Erişim Tarihi: 9 Mayıs 2021).

Cohen, Warren I., *America's Response to China: A History of Sino-American Relations*, (New York: Columbia University Press, 2019).

Cox, Michael, "The USA and Asia-Pacific", içinde *US Foreign Policy*, Michael Cox ve Doug Stokes (ed.), (New York: Oxford University Press, 2008), ss. 275-91.

Da Silva, Diego Lopes, Tian, Nan, ve Marksteiner, Alexandra, "Trends in World Military Expenditure, 2020", *SIPRI Fact Sheet*, Nisan 2021, Erişim Adresi: https://sipri.org/sites/default/files/2021-04/fs_2104_milex_0.pdf, (Erişim Tarihi: 6 Mayıs 2021).

Dünya Ticaret Örgütü, "World Trade Profiles 2020", Eylül 2020, Erişim Adresi: https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/trade_profiles20_e.pdf, (Erişim Tarihi: 11 Mayıs 2021).

Fenby, Jonathan, *Will China Dominate the 21st Century?*, (New Jersey: John Wiley & Sons, 2014).

Flournoy, Michèle A., "America's Military Risks Losing Its Edge", *Foreign Affairs*, Cilt: 100, Sayı: 3, 2021, ss. 76-90.

Gaddis, John Lewis, *The Cold War*, (London: Penguin Books, 2007).

Gilpin, Robert, *War and Change in World Politics*, (Cambridge: Cambridge University Press, 1981).

Goldberg, Jeffrey, "The Obama Doctrine", *The Atlantic*, 2016, Erişim Adresi: https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2016/04/the-obama-doctrine/471525/, (Erişim Tarihi: 4 Mayıs 2021).

Hass, Ryan, "China is not ten feet tall", *Foreign Affairs*, 3 Mart 2021, Erişim Adresi: https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2021-03-03/china-not-ten-feet-tall, (Erişim Tarihi: 5 Mayıs 2021).

Hass, Ryan, "How China is Responding to Escalating Strategic Competition with the US", *Brookings,* 1 Mart 2021, Erişim Adresi: https://www.brookings.edu/articles/how-china-is-responding-to-escalating-strategic-competition-with-the-us/, (Erişim Tarihi: 5 Mayıs 2021).

Hu, Richard W., "Strategic Trust Deficit and its Impact on the Future of China-US Relations", içinde *New Dynamics in US-China Relations: Contending for the Asia Pacific*, Li Mingjiang ve Kalyan M. Kemburi (ed.), (London: Routledge, 2015), ss. 44-55.

Ikenberry, G. John, *A World Safe for Democracy: Liberal Internationalism and the Crises of Global Order*, (New Haven: Yale University Press, 2020).

Ikenberry, G. John, "Institutions, Strategic Restraint, and the Persistence of American Postwar Order", *International Security*, Cilt: 23, Sayı: 3, 1998, ss. 43-78.

Ikenberry, G. John, "The Rise of China and the Future of the West: Can the Liberal System Survive?" *Foreign Affairs*, Cilt: 87, Sayı:1, 2008, ss. 23-37.

Jia, Qingguo, "Learning to Live with the Hegemon: China's Policy toward the U.S.A. Since the End of the Cold War", içinde *China-U.S. Relations Transformed: Perspectives and Strategic Interactions*, Suisheng Zhao (ed.), (New York: Routledge, 2008), ss. 45-57.

Kaufman, Joyce P., *A Concise History of U.S. Foreign Policy*, (Lanham: Rowman & Littlefield, 2017).

Keohane, Robert O., *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*, (Princeton: Princeton University Press, 1984).

Kissinger, Henry, *On China*, (New York: Penguin Press, 2011).

Kissinger, Henry, *White House Years*, (Boston: Little, Brown, 1979).

Kissinger, Henry, *World Order: Reflections on the Character of Nations and the Course of History*, (London: Penguin Books, 2015).

Kissinger, Henry, Zakaria, Fareed, Ferguson, Niall, Li, Daokui, Griffiths, Rudyard ve Luciani, Patrick, *Does the 21st Century Belong to China? Kissinger and Zakaria vs. Ferguson and Li: The Munk Debate on China*, (Toronto; Berkeley, CA: Anansi, 2011).

Kuhn, Anthony, "China's Xi Jinping Lauds 'New Era' of Strength as He Opens National Congress", *NPR*, 18 Ekim 2017, Erişim Adresi: https://www.npr.org/sections/thetwo-way/2017/10/18/558548515/chinas-xi-jinping-lauds-new-era-of-strength-as-he-opens-national-congress, (Erişim Tarihi: 4 Mayıs 2021).

LaFeber, Walter, *The New Cambridge History of American Foreign Relations, Vol. 2: The American Search for Opportunity, 1865-1913*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2013).

Lanteigne, Marc, *China and International Institutions: Alternate Paths to Global Power*, (New York: Taylor & Francis, 2005).

Lanteigne, Marc, *Chinese Foreign Policy: An Introduction*, (New York: Routledge, 2019).

Layne, Christopher, "The Unipolar Illusion: Why New Great Powers Will Rise", *International Security*, Cilt: 17, Sayı: 4, 1993, ss. 5-51.

Layne, Christopher, "The US–Chinese Power Shift and the End of the Pax Americana*", International Affairs*, Cilt: 94, Sayı: 1, 2018, ss. 89-111.

Layne, Christopher, "The Waning of U. S. Hegemony—Myth or Reality? A Review Essay", *International Security*, Cilt: 34, Sayı: 1, 2009, ss. 147-172.

Lemke, Douglas ve Tammen, Ronald L., "Power Transition Theory and the Rise of China", *International Interactions*, Cilt: 29, Sayı: 4, 2003, ss. 269-71.

Li, Anthony H. F., "China Facing the Trump Presidency: Opportunities for Global Power Projection?", *China Perspectives*, Sayı: 2, 2017, ss. 69-73.

Luce, Edward, "The new era of US-China Decoupling", *Financial Times*, 20 Aralık 2018, Erişim Adresi: https://www.ft.com/content/019b1856-03c0-11e9-99df-6183d3002ee1, (Erişim Tarihi: 29 Nisan 2021).

Mazarr, Michael J., "The Essence of the Strategic Competition with China", *PRISM*, Cilt: 9, Sayı: 1, 2020, ss. 2-21.

McCormick, James M., *American Foreign Policy and American Values*, (Illinois: F.E. Peacock Publishers, 1985).

Mead, Walter Russell, *Special Providence: American Foreign Policy and How It Changed the World*, (New York: Routledge, 2002).

Mead, Walter Russell, "The Return of Geopolitics: The Revenge of the Revisionist Powers", *Foreign Affairs*, Cilt: 93, Sayı: 3, 2014, ss. 69-79.

Mearsheimer, John J. "Bound to Fail: The Rise and Fall of the Liberal International Order", *International Security*, Cilt: 43, Sayı: 4, 2019, ss. 7-50.

Mearsheimer, John J., "Can China Rise Peacefully?", *The National Interest*, 25 Ekim 2014, Erişim Adresi: https://nationalinterest.org/commentary/can-china-rise-peacefully-10204, (Erişim Tarihi: 30 Nisan 2021).

Mearsheimer, John J., *The Tragedy of Great Power Politics*, (New York: Norton, 2001).

Moore, Gregory J., "Less Beautiful, Still Somewhat Imperialist: Beijing Eyes Sino-US Relations", içinde *Handbook on China's International Relations*, Shaun Breslin (ed.), (London & New York: Routledge, 2010), ss. 129-137.

Moore, Gregory J., "The Difference a Day Makes: Understanding the End of the Sino-American 'Tacit Alliance'", *International Studies Review*, Cilt: 16, Sayı: 4, Aralık 2014, ss. 540-574.

Nye Jr., Joseph S., *Amerikan Yüzyılı Bitti mi?,* Çeviren: Burç Beşgül, (İstanbul: Röle Akademik Yayıncılık, 2016).

Nye Jr., Joseph S., "The Kindleberger trap", *Project Syndicate*, 9 Ocak 2017, Erişim Adresi: https://www.belfercenter.org/publication/kindleberger-trap, (Erişim Tarihi: 11 Mayıs 2021).

"The once and future currency", *The Economist*, 8 Mart 2014, Erişim Adresi: https://www.economist.com/finance-and-economics/2014/03/08/the-once-and-future-currency, (Erişim Tarihi: 5 Mayıs 2021).

Organski, A. F. K., *World Politics*, (New York: Alfred A. Knopf, 1958).

Pompeo, Michael R., "Communist China and the Free World's Future", *United States Department of State,* 23 Temmuz 2020, Erişim Adresi: https://2017-2021.state.gov/communist-china-and-the-free-worlds-future-2/index.html, (Erişim Tarihi: 4 Mayıs 2021).

"Press Conference of the President", 26 Mayıs 1994, Erişim Adresi: https://clintonwhitehouse6.archives.gov/1994/05/1994-05-26-president-in-press-conference-on-china-mfn-status.html, (Erişim Tarihi: 3 Mayıs 2021).

Qing, Simei, *From Allies to Enemies: Visions of Modernity, Identity, and U.S.-China Diplomacy, 1945-1960*, (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 2007).

"Remarks by President Obama and President Xi Jinping of the People's Republic of China before bilateral meeting", 7 Haziran 2013, Erişim Adres: https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2013/06/07/remarks-president-obama-and-president-xi-jinping-peoples-republic-china-, (Erişim Tarihi: 4 Mayıs 2021).

Rice, Condoleezza, "Remarks at Sophia University", 19 Mart 2005, Erişim Adresi: https://2001-2009.state.gov/secretary/rm/2005/43655.htm, (Erişim Tarihi: 3 Mayıs 2021).

Rudolf, Peter, "The Sino-American World Conflict", *SWP Research Paper*, Sayı: 3, Şubat 2020.

Shambaugh, David, "Sino-American Strategic Relations: From Partners to Competitors", *Survival*, Cilt: 42, Sayı: 1, Ocak 2000, ss. 97-115.

Shultz, George Pratt, *Turmoil and Triumph: My Years as Secretary of State*, (New York: Maxwell Macmillan, 1993).

Sutter, Robert G., *The United States in Asia*, (Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, 2009).

Sutter, Robert G., U*.S.-Chinese Relations: Perilous Past, Pragmatic Present*, (Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, 2010).

"The Longer Telegram: Toward a New American China Strategy", *Atlantic Council*, 28 Ocak 2021, Erişim Adresi: https://www.atlanticcouncil.org/content-series/atlantic-council-strategy-paper-series/the-longer-telegram/, (Erişim Tarihi: 4 Mayıs 2021).

Thucydides, *History of the Peloponnesian War*, (New York: Courier Corporation, 2017).

Tierney, Dominic., "Why Global Order Needs Disorder", *Survival*, Cilt: 63, Sayı: 2, 2021, ss. 115-38.

U.S. Department of Defense, "The 2018 National Defense Strategy", 19 Ocak 2018, Erişim Adresi: https://www.hsdl.org/c/2018-national-defense-strategy/, (Erişim Tarihi: 4 Mayıs 2021).

Walt, Stephen M., "Xi's Speech at Davos Tells the World what He Really Wants", *Foreign Policy*, Erişim Adresi: https://foreignpolicy.com/2021/01/29/xi-tells-the-world-what-he-really-wants/#, (Erişim Tarihi: 5 Mayıs 2021).

Wang, Zheng, *Never Forget National Humiliation: Historical Memory in Chinese Politics and Foreign Relations*, (New York: Columbia University Press, 2012).

Weeks, William Earl, *The New Cambridge History of American Foreign Relations, Vol. 1: Dimensions of the Early American Empire, 1754–1865*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2013).

White House, "National Security Strategy of the United States of America", Aralık 2017, Erişim Adresi: https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf, (Erişim Tarihi: 4 Mayıs 2021).

Wolf, Martin, "The Challenge of One World, Two Systems", *Financial Times*, 29 Ocak 2019, Erişim Adresi: https://www.ft.com/content/b20a0d62-23b1-11e9-b329-c7e6ceb5ffdf, (Erişim Tarihi: 6 Mayıs 2021).

Wong, Audrye, "How Not to Win Allies and Influence Geopolitics: China's Self-Defeating Economic Statecraft," *Foreign Affairs*, Cilt: 100, Sayı: 3, 2021, ss. 44-53.

World Bank, "China data", Erişim Adresi: https://data.worldbank.org/country/CN, (Erişim Tarihi: 4 Mayıs 2021).

World Bank, "China 2030: Building a Modern, Harmonious, and Creative Society", Washington, 2013.

World Bank, "GDP (Current US$)-China, United States | Data", Erişim Adresi: https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?end=2019&locations=CN-US&start=1960, (Erişim Tarihi: 5 Mayıs 2021).

Zakaria, Fareed, *The Post-American World: Release 2.0.*, (New York: W. W. Norton, 2011).

Zakaria, Fareed, "The Self-Destruction of American Power", *Foreign Affairs*, Cilt: 98, Sayı: 4, 2019, ss. 10-16.

Zhao, Suisheng. "Implications of China's Rise for U.S.–China Relations", içinde *China-U.S. Relations Transformed: Perspectives and Strategic Interactions*, Suisheng Zhao (ed.), (New York: Routledge, 2008), ss. 3-19.

Zhong, Raymond ve Paul Mozur, "For the U.S. and China, a Technology Cold War that's Freezing over", *The New York Times*, 23 Mart 2018, Erişim Adresi: https://www.nytimes.com/2018/03/23/technology/trump-china-tariffs-tech-cold-war.html, (Erişim Tarihi: 9 Mayıs 2021).

Zoellick, Robert B. "Whither China: From Membership to Responsibility?", 21 Eylül 2005, Erişim Adresi: https://2001-2009.state.gov/s/d/former/zoellick/rem/53682.htm, (Erişim Tarihi: 3 Mayıs 2021).

XXI. YÜZYILIN BÜYÜK GÜÇ SAVAŞI: ÇİN-ABD REKABETİNDE KAZANAN KİM OLABİLİR?

Prof. Dr. Mesut Hakkı Caşın*

Çin; ekonomik, askerî ve siyasal gücünü küresel düzlemde güçlü bir şekilde genişletmektedir. Yeni Covid-19 salgını, önümüzdeki on yıllarda dünyanın önde gelen gücünün kim olacağı konusunda uluslararası ilişkiler uzmanları arasındaki tartışmaların hızlanmasına yol açmıştır. Mevcut gelişmeler göz önüne alındığında birçok kişi Çin'in ABD'nin dünyanın hegemonik güç rolünü üstlenebileceği hipotezini ileri sürmektedir. Uluslararası politika analizlerinde ve uluslararası ilişkiler teorilerinde sıkça başvurulan en temel açıklayıcı kavram güçtür. Geniş bir yelpazeye yayılan teorik yaklaşımlar büyük güçlerin uluslararası sistemdeki yükselişi ve gerilemesi; bu devletler ve müttefikleri arasındaki savaşlar, ekonomik ve ticari kapasiteleri, nüfuz alanlarında kırılmalara yol açabildiğini ortaya koymaktadır. Dış politika analizlerinde ve sistemin genel yapısına ilişkin değerlendirmelerde teorik ve deneye dayalı yaklaşımlar, geçiş teorisiyle ilişkili yaptıkları vurgular realist çözümleri de içermektedir. Nitekim bu noktada Kenneth Waltz, "*Bazıları güç dengesinin devletlerin güvenliğinin ve dünyanın barışının en iyi garantisi olduğuna inanır; diğerleri, yaptıkları savaşların çoğuna neden olarak devletleri mahvettiğini.*" görüşünü ileri sürmüştür. Michael Sheehan'ın tanımında ise güç dengesi hakkında "*Tek bir devletin ve mevcut hiçbir ittifakın ezici veya baskın bir güç miktarına sahip olmaması için bu sistemin devletleri arasında belirli bir güç dağılımını içerir.*" görüşüne yer verilmiştir.

İki kutuplu sistemde SSCB'nin ve Doğu Bloku'nun çökmesi sonrasında Soğuk Savaş'ın galibi olarak Washington yönetimi, dünya liderliğinin tek hegemonik hâkimi rolünü üstlenmiştir. Nitekim meseleye güç dengesi teorisi açısından bakıldığında eski ABD Başkanı Ronald Reagan Soğuk Savaş'ın nasıl sona ereceğini "Biz kazandık. Kaybediyorlar." şeklinde özetlemiştir. Beyaz Saray'da ikamet eden elit, NATO liderliği, dünya ticaret sistemi, finans sistemi, internet sistemi, nükleer güvenlik ve ileri teknolojik ekonomik küresel sistemi dizayn ederek müttefikleri ile liberal-demokratik kutup yıldızı olma üstünlüğünü sürdürmüştür. Bununla birlikte Soğuk Savaş'ın aksine bugünkü Büyük Güç mücadelesi, rakip ideoloji-

* Prof. Dr., Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Dış ve Güvenlik Politikaları Kurulu Üyesi. mesutcasin@hotmail.com

Tayvan'ı geri alma takvimini hızlandırdığı konusunda uyarmaktadır. Nitekim ABD Stratejik Komutanlığı nükleer kuvvetlerinden sorumlu olan Amiral Charles Richard, Çin'in ABD'nin "stratejik eşi" olma yolunda olduğunu belirtmiştir. Richard, Çin'in nükleer silah stokunun önümüzdeki 10 yıl içinde "üç veya dört katına çıkmazsa" iki katına çıkarmasının beklendiğini ancak bunun Pentagon'un bu dönemde stokun "en az iki katına" çıkarılacağı yönündeki resmî görüşünün ötesine geçtiğini öne sürmüştür. [58]

ABD'li yetkililer ve uzmanlar, Çin'in büyük silah birikiminin bir zamanlar Amerikan güçlerinin hâkim olduğu Pasifik'te değişen bir güç dengesini yansıtan bir savaş patlak verirse Amerika'nın Tayvan'ı savunma kabiliyeti konusunda şüphelere yol açtığını belirtmektelerdir. Tayvan'a karşı bir savaş, yetkililerin yakın olmadığını söylediği en kötü senaryo olmaya devam etmektelerdir. Ancak Çin'in artan askerî hünerleri, saldırgan söylemleriyle birleştiğinde Tayvan'ı Pekin ve Washington arasında potansiyel bir parlama noktasına ve ABD'nin Çin'in süper güç emelleriyle nasıl yüzleşeceğine dair bir test çalışmasına dönüştürmesi mümkün görülebilir.

KAYNAKÇA

Atawulla, Memet Tohti, *Çin Ulusal Güvenlik Politikaları ve Küresel Rekabet Stratejileri*, (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2020).

Bandow, Doug, "The U.S. Shouldn't Be Afraid of China", *Foreign Policy*, 8 Mart 2021, Erişim Adresi: https://foreignpolicy.com/2021/03/08/biden-xi-jinping-china-trump-policy/, (Erişim Tarihi: 24 Kasım 2021).

Beckley, Michael ve Brands, Hal, "Competition with China Could be Short and Sharp-The Risk of War is Greatest in the Next Decade", *Foreign Affairs*, 17 Aralık 2020.

Blackwill, Robert D. ve Zelikow, Philip, "U.S.-China Relations Deteriorate-The United States, China, and Taiwan", *Council on Foreign Relations*, 2021, ss. 8-13.

Burns, Robert, "US Military Cites Rising Risk of Chinese Move Against Taiwan", *ABC News*, 8 Nisan 2021, Erişim Adresi: https://abcnews.go.com/Politics/wireStory/us-military-cites-rising-risk-chinese-move-taiwan-76917751, (Erişim Tarihi: 25 Kasım 2021).

Chang-Liao, Nien-chung, "China's New Foreign Policy under Xi Jinping", *Asian Security*, Cilt: 12, Sayı: 2, 2016, ss. 82-91.

Chaturverdi, Palomi, "US-China Economic Competition in the Indo-Pacific and Beyond", *The Geopolitics*, 12 Şubat 2021, Erişim Adresi: https://thegeopolitics.com/us-china-economic-competition-in-the-indo-pacific-and-beyond/, (Erişim Tarihi: 17 Kasım 2021).

"Chinese President Makes Four-Point Proposal for Settlement of Palestinian Question", *Xinhua*, 6 Mayıs 2013, Erişim Adresi: http://news.xinhuanet.com/english/china/2013-05/06/c_132363061.htm, (Erişim Tarihi: 21 Kasım 2013).

Christensen, Thomas, "F. Advantages of an Assertive China: Responding to Beijing's Abrasive Diplomacy", *Foreign Affairs,* Cilt: 90, Sayı: 2 (Mart/Nisan 2011), ss. 54-67.

58 Robert Burns, "US Military Cites Rising Risk of Chinese Move Against Taiwan", *ABC News*, 8 Nisan 2021, Erişim Adresi: https://abcnews.go.com/Politics/wireStory/us-military-cites-rising-risk-chinese-move-taiwan-76917751, (Erişim Tarihi: 25 Kasım 2021).

Christensen, Thomas J. , "There Will Not Be a New Cold War", *Foreign Policy*, 24 Mart 2021, Erişim Adresi: https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2021-03-24/there-will-not-be-new-cold-war , (Erişim Tarihi: 20 Kasım 2021).

Copeland, Dale C., *The Origins of Major War*, (Ithaca, NY: Cornell University Press, 2000).

Cupitt, Richard T. , Whitlock, Rodney L. ve Whitlock, Lynn Williams, "British Hegemony and Militarized Interstate Disputes, 1815-1939", *Conflict Management and Peace Science*, Cilt: 12, Sayı: 2 (İlkbahar 1993), ss. 41-64.

"Cross-National Comparisons of R&D Performance", *Science & Engineering Indicators*, 2020, https://ncses.nsf.gov/pubs/nsb20203/cross-national-comparisons-of-r-d-performance.

Denmark, Abraham, "A New Era of Intensified U.S.-China Competition", *Asia Dispatched*, 4 Ocak 2018, Erişim Adresi: https://www.wilsoncenter.org/blog-post/new-era-intensified-us-china-competition, (Erişim Tarihi: 15 Kasım 2021).

Doğan, Fazlı, *Çin'in Hegemonik Yükselişi-Pax Americana'dan Pax Sinica'ya*, (Ankara: Orion Kitabevi, 2017).

Ferchen, Matt, "Towards 'Extreme Competition-Mapping the Contours of US-China Relations under the Biden Administration", *Mercator Institute for China Studies*, 10 Şubat 2021, Erişim Adresi: https://merics.org/en/report/towards-extreme-competition-mapping-contours-us-china-relations-under-biden-administration, (Erişim Tarihi: 10 Kasım 2021).

Friedberg, Aaron L., "China's Recent Assertiveness: Implications for the Future of US-China Relations: Testimony Before the Senate Foreign Relations Committee, June 25, 2014, Washington, DC", Erişim Adresi: http:// www.foreign.senate.gov/download/friedberg-testimony-06-25-14, (Erişim Tarihi: 20 Kasım 2021);

Hang, Nguyen Thi Thuy, "The Rise of China: Challenges, Implications, and Options for the United States", *Indian Journal of Asian Affairs*, Cilt: 30, Sayı: 1/2 (Haziran-Aralık 2017), ss. 47-64.

Hopf, Ted, "Polarity, The Offense Defense Balance, and War, *American Political Science Review*, Cilt: 85, Sayı: 2, 1991, ss. 475-493.

Hu, Weixing, "The United States, China, and the Indo-Pacific Strategy", *China Review*, Cilt: 20, Sayı: 3, Ağustos 2020, Special Issue: State-Society Relations in China's State-Led Digitalization: Progress and Prospects, ss. 127-142.

Hu, Weixing, "Xi Jinping's 'Major Country Diplomacy': The Role of Leadership in Foreign Policy Transformation", *Journal of Contemporary China*, Cilt: 28, Sayı: 115, 2019, ss. 1-14.

https://www.uscc.gov/trade-bulletins/march-2021-trade-bulletin.

http://www.xinhuanet.com//politics/2013-10/25/c_117878897.htm.

Kaplan, Morton, *System and Process in International Politics*, (New York: R. E. Krieger Publishing Company, 1975).

Kennedy, Paul, *The Rise and Fall of Great Powers*, (New York: Random House, 1987).

Keohane, Robert O. "The Theory of Hegemonic Stability and Changes in International Economic Regimes, 1967-1977", içinde *Change in the International System*, Ole R. Holsti & Randolph M. Siverson & Alexander L. George (ed.), (Boulder, CO: Westview, 1980), ss. 131-163.

Kirshner, Jonathan, "The Tragedy of Offensive Realism: Classical Realism and the Rise of China," *European Journal of International Relations*, Cilt: 18, Sayı: 1, 2012, ss. 53-75.

Kohout, Franz, "Cyclical, Hegemonic, and Pluralistic Theories of International Relations: Some Comparative Reflections on War Causation", *International Political Science Review / Revue Internationale de Science Politique*, Cilt: 24, Sayı: 1, Ocak 2003, ss. 51-66.

Kuo, Mercy A., "Refining US Military Scenario-Planning for China and Russia", The Diplomat, 16 Şubat 2021, Erişim Adresi: https://thediplomat.com/2021/02/refining-us-military-scenario-planning-for-china-and-russia/, (Erişim Tarihi: 20 Kasım 2021).

Kwon, Roy, "Hegemonic Stability, World Cultural Diffusion, and Trade Globalization", *Sociological Forum*, Cilt: 27, Sayı: 2, Haziran 2012, ss. 324-347.

Lau, Lawrence J., "The Impacts of the Trade War and the COVID-19 Epidemic on China-U.S. Economic Relations", *China Review*, Cilt: 20, Sayı: 4 (Kasım 2020), ss. 1-38.

Liu, Feng, "The Recalibration of Chinese Assertiveness: China's Responses to the Indo-Pacific Challenge," *International Affairs*, Cilt: 96, Sayı: 1, 2020, ss. 9-28.

Mai, Jun, "China's Military must Spend More' to Meet US War Threat", *South China Morning Post*, 8 Mart 2021, Erişim Adresi: https://www.scmp.com/news/china/politics/article/3124591/chinas-military-must-spend-more-meet-us-war-threat, (Erişim Tarihi: 24 Kasım 2021).

Mearsheimer, John, "The Gathering Storm: China's Challenge to US Power in Asia," *Chinese Journal of International Politics*, Cilt: 3, Sayı: 4, 2010, ss. 381-396.

Mitter, Rana, *Modern Çin,* Çev. İnci Öztürk, (Ankara: Dost Kitabevi, 2008).

Modelski, George ve Thompson, William R., "Long Cycles of World Leadership", içinde *Contending Approaches to World Systems Analysis*, W. R. Thompson (ed.), (Beverly Hills: Sage Publications, 1985), ss. 115-139.

Morgenthau, Hans, *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, Beşinci Basım (New York, 1978).

Organski, A.F.K., *World Politics*, (New York: Alfred A. Knopf, 1958).

Orion, Assaf, "Illusion, Awakening, Rage, and Response: The United States Strategic Approach to China", INSS Insight No. 1338, 21 Haziran 2020, ss. 1-4, Erişim Adresi: https://www.inss.org.il/wp-content/uploads/2020/06/no.-1338.pdf, (Erişim Tarihi: 20 Kasım 2021).

Özdemir, Haluk, "Uluslararası İlişkilerde Güç: Çok Boyutlu Bir Değerlendirme", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Sayı: 63, 2008, ss. 113-144.

Poh, Angela ve Li, Mingjiang, "A China in Transition: The Rhetoric and Substance of Chinese Foreign Policy under Xi Jinping", *Asian Security*, Cilt: 13, Sayı: 2, 2017, ss. 84-97.

Raucha, Carsten ve Wurm, Iris, "Making the World Safe for Power Transition - Towards a Conceptual Combination of Power Transition Theory and Hegemony Theory", *Journal of Global Faultlines*, Cilt: 1, Sayı: 1, Eylül 2013, ss. 50-69.

Ratner, Ely, "The U.S.-China Competition", *Council on Foreign Relations*, https://www.cfr.org/project/us-china-competition.

Rosyidin, Mohamad, "The Dao of Foreign Policy: Understanding China's Dual Strategy in the South China Sea", *Contemporary Security Policy*, Cilt: 40, Sayı: 2, 2019, ss. 214-238.

Sarı, Özden Selcen, "*Barry Buzan: Barış, Güç ve Güvenlik: Uluslararası İlişkilerde Çatışan Kavramlar",* içinde *Uluslararası İlişkilerde Anahtar Metinler*, Esra Diri (ed.), (İstanbul: Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, 2013) ss. 165-191.

Schuman, Michael, "Don't Believe the China Hype", *The Atlantic*, 16 Haziran 2020, Erişim Adresi: https://www.theatlantic.com/international/archive/2020/06/united-states-china-power-influence/612961/, (Erişim Tarihi: 15 Kasım 2021).

Scott, Robert E. ve Mokhiber, Zane, "Growing China Trade Deficit cost 3.7 Million American Jobs between 2001 and 2018", *Economy Policy Institute*, 30 Ocak 2020, Erişim Adresi: https://files.epi.org/pdf/181374.pdf, (Erişim Tarihi: 16 Kasım 2021).

Swain, Ashok, "China's Economy and Military can Overtake US, but It Still won't Become Global Superpower", *The Print*, 21 Ocak 2021, Erişim Adresi: https://theprint.in/opinion/chinas-can-overtake-us-but-it-still-wont-become-global-superpower/588718/, (Erişim Tarihi: 16 Kasım 2021).

Swaine, Michael D., "Perceptions of an Assertive China", *China Leadership Monitor*, Sayı: 32, 2010, Erişim Adresi: https://carnegieendowment.org/files/CLM32MS1.pdf, (Erişim Tarihi: 16 Kasım 2021).

Tkacik, Michael, "Understanding China's Goals and Strategy in the South China Sea: Bringing Context to a Revisionist Systemic Challenge – Intentions and Impact", *Defense & Security Analysis*, Cilt: 34, Sayı: 4, 2018, ss. 321-344.

"Understanding China's 2021 Defense Budget", *Center for Strategic and International Studies*, 5 Mart 2021, Erişim Adresi: https://www.csis.org/analysis/understanding-chinas-2021-defense-budget, (Erişim Tarihi: 24 Kasım 2021).

"US-China Relations in the Biden-Era: A Timeline", *China Briefing*, 22 Mart 2021, Erişim Adresi: https://www.china-briefing.com/news/us-china-relations-in-the-biden-era-a-timeline/, (Erişim Tarihi: 24 Kasım 2021).

U.S. Department of Defense, "Summary of the 2018 National Defense Strategy of the United States of America: Sharpening the American Military's Competitive Edge January 2018", Erişim Adresi: https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2018-National-Defense-Strategy-Summary.pdf, (Erişim Tarihi: 21 Kasım 2021).

Waltz, Kenneth, *Theory of International Politics*, (Philippines: Addison-Wesley Publishing Company Inc. 1979).

Wang, Jianwei, "Xi Jinping's 'Major Country Diplomacy:' A Paradigm Shift?", *Journal of Contemporary China*, Cilt: 28, Sayı: 115, 2019, ss. 15-30, Erişim Adresi: https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/10670564.2018.1497907?needAccess=true, (Erişim Tarihi: 10 Kasım 2021).

White House, "National Security Strategy of the United States of America (Washington, D.C., December 2017)", Erişim Adresi: https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf, (Erişim Tarihi: 10 Kasım 2021).

Williams, Robert D., "What's Next for U.S.-China Military Relations?", *Lawfare*, 22 Mart 2021, Erişim Tarihi: https://www.lawfareblog.com/whats-next-us-china-military-relations, (Erişim Tarihi: 23 Kasım 2021).

Wong, Edward, "U.S. Versus China: A New Era of Great Power Competition, but Without Boundaries", *The New York Times*, 26 Haziran 2019, Erişim Adresi: https://www.nytimes.com/2019/06/26/world/asia/united-states-china-conflict.html, (Erişim Tarihi: 23 Kasım 2021).

Vlados, Charis, "The Dynamics of the Current Global Restructuring and Contemporary Framework of the US-China Trade War", *Global Journal of Emerging Market Economies,* Cilt: 12, Sayı: 1, 2020, ss. 4-23.

Yahuda, Michael, "China's New Assertiveness in the South China Sea", *Journal of Contemporary China*, Cilt: 22, Sayı: 81, 2013, ss. 446-459.

Yeo, Mike, "China's Missile and Space Tech is Creating a Defensive Bubble Difficult to Penetrate", Defense News, 1 Haziran 2020, Erişim Adresi: https://www.defensenews.com/global/asia-pacific/2020/06/01/chinas-missile-and-space-tech-is-creating-a-defensive-bubble-difficult-to-penetrate/ , (Erişim Tarihi: 21 Kasım 2021).

Zhang, Chunman, "The Power of a Niche Strategy and China's Preemptive and Adaptive Response to the US Indo-Pacific Strategy", *China Review*, Cilt: 20, Sayı: 3, Özel Sayı: State-Society Relations in China's State-Led Digitalization: Progress and Prospects (Ağustos 2020), pp. 239-260.

Zhang, Feng, "China's Long March at Sea: Explaining Beijing's South China Sea Strategy, 2009-2016", *The Pacific Review*, Cilt: 33, Sayı: 5, 2020, ss. 757-787.

Zhang, Jian, "China's New Foreign Policy Under Xi Jinping: Towards Peaceful Rise 2.0?", *Global Change, Peace & Security*, Cilt: 27, Sayı:1, 2015, ss. 5-19.

Zhou, Jinghao, "Does China's Rise Threaten The United States?", *Asian Perspective*, Cilt: 32, Sayı: 3, 2008, ss. 171-182.

Zivitski, Liane, "China Wants to Dominate Space, and the US must Take Countermeasures", *Defense News*, 23 Haziran 2020, Erişim Adresi: https://www.defensenews.com/opinion/commentary/2020/06/23/china-wants-to-dominate-space-and-the-us-must-take-countermeasures/, (Erişim Tarihi: 21 Kasım 2021).

ÇİN HALK CUMHURİYETİ – ALMANYA İLİŞKİLERİ

Dr. Burulkan ABDİBAİTOVA PALA*

Özet

Bu çalışmada, Çin-AB ilişkilerinin hızını belirleyen Çin-Alman işbirliğine odaklanılmaktadır. Almanya, Avrupa Birliği'nin (AB) ekseni ve Avrupa'nın çekirdeğidir. Almanya, uzun yıllardır Avrupa'nın en büyük yatırımcısı ve Çin'e teknoloji ithalatçısı olmuştur. Çin ile Almanya arasındaki ticaret, Çin ile AB arasındaki ticareti desteklemektedir. 2016 yılında Çin, Almanya'nın en büyük ticaret ortağı olmuştur. Çin-Alman ticareti, ikili ilişkileri için istikrarlı bir çapa haline gelmiştir. Günümüzde uluslararası ilişkilerde dönüşümler yaşanmakta, küreselleşme süreçleri yayılmakta, kaos ve belirsizlik artmaktadır. Çin ve Almanya arasındaki işbirliğinin güçlendirilmesi, uluslararası durumda dengeleyici bir faktör haline gelmekte ve ona pozitif enerji getirmektedir. Çin-Alman ikili ilişkilerinin dünya siyasetinin ve ekonomisinin sürdürülebilir kalkınmasına yeni bir katkı yapacağı görülmektedir.

Her şeyden önce, Çin ve Almanya arasındaki stratejik işbirliğinin sürekli geliştiğini belirtmek gerekir. Çin, dünyanın en büyük ikinci ekonomisi ve Almanya, dünyanın en büyük dördüncü ekonomisidir. Çin ve Almanya da Tek Kuşak, Tek Yol Avrupa arası projesi, yani Doğu Asya Ekonomik Çemberi ve Avrupa Ekonomik Çemberi çerçevesinde Doğu ve Batı'nın ekonomik çevrelerinin bir parçasıdır. Kuşak ve Yol Girişimi kapsamında Almanya ve Çin arasındaki işbirliği, şüphesiz Çin-Alman ilişkilerinin gelecekteki gelişimine yeni bir potansiyel ve ivme getirecektir. Kuşak ve Yol Girişimi, Çin-Alman ilişkilerinin gelişmesi için itici güç olacaktır. "Bu sadece Çinli şirketlere fayda sağlamakla kalmayacak, Avrupa malları, hizmetleri ve finans sektörü de yeni pazarlar geliştirebilecektir".

Anahtar Kelimeler: Çin Halk Cumhuriyeti, Almanya, Avrupa Birliği, Ticari ve ekonomik İlişkiler

GİRİŞ

Çin-Alman ilişkileri, Prusya ve Qing İmparatorluğu'nun Çin'in İkinci Afyon Savaşı'ndaki yenilgisinden sonra ilk Çin-Alman Antlaşması'nı imzaladığı 1861 yılına kadar uzanmaktadır. İki yıl sonra, Prusya ve Çin arasındaki ticari ilişkiler Tianjin Antlaşması ile başlamıştır. Bu antlaşma, daha sonra kurulan Alman İmparatorluğu tarafından miras alınmış ve Çin Cumhuriyeti'nin Antlaşma'yı tek taraflı olarak reddettiği Birinci Dünya Savaşı'na kadar ticari ikili ilişkileri yönetmiştir. Çin-Alman işbirliği, İkinci Dünya Savaşı sırasında yeniden başlamış, oysa Çin-Alman ikili stratejik ortaklığının ortaya çıkmasının ve oluşumunun temeli olan Almanya'nın yeniden birleşmesinden sonra ateşlenmiştir. Çin, 1950'de Doğu Almanya ve 1972'de Batı Almanya ile diplomatik ilişkiler kurmuştur.

* Dr. Uluslararası İlişkiler Bölümü, burulkanapala@gmail.com. ORCID ID:0000-0003-4836-5837

KAYNAKÇA

A. V. Tsvyk, Germano-kitaiskie otnosheniia do serediny XX v.: istoricheskii obzor [The German-Sino relations: historical review]. Dialog tsivilizatsii: vostok-zapad [Dialogue of civilisations: East-West]. Materialy XIV nauchnoi konferentsii studentov, aspirantov i molodykh uchenykh [Articles of the XIVth scientific conference of students, postgraduates and young scientists]. Moscow, 2014. ss. 281–287.

A. V. Tsvyk, "The History of Formation and Development of Sino-German Relations in the 18th – Mid-20th Centures", *Vestnik RUDN*, seriya Vseobshchaya istoriya, 2016, № 1, ss. 65-71.

Alberto Cunha, "Paving The New Silk Road: The Evolution of the Sino-German Strategic Partnership", *Working Paper #67, Observatório Político*, ss. 1-18.

Antoine Sautenet, "Europe and China: Cooperation with Complex Legal Dimensions", Mayıs 2008, https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/Note_Sautenet_final_eng.pdf (Erişim Tarihi: 12 Aralık 2021).

Ashutosh Pandey, "Opinion: Germany must call off Angela Merkel's Chinese love affair", https://www.dw.com/en/opinion-germany-must-call-off-angela-merkels-chinese-love-affair/a-59059326 (Erişim Tarihi: 4 Ocak 2022).

Ben Westcott ve Jo Shelley, "22 countries sign letter calling on China to close Xinjiang Uyghur camps", 11 Haziran 2019, CNN, https://edition.cnn.com/2019/07/11/asia/xinjiang-uyghur-un-letter-intl-hnk/index.html (Erişim Tarihi: 22 Aralık 2021).

Christoph Schnellbach, Joyce Man, "Germany and China: Embracing a Different Kind of Partnership?", CAP Working Paper, September 2015, ss. 1-21.

European Commission, 'EU-China Comprehensive Agreement on Investment: Milestones and documents', 30 Aralık 2020. https://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=2233 (Erişim Tarihi: 12 Aralık 2021).

François Godement and Jonas Parello-Plesner with Alice Richard, "The Scramble for Europe", European Council on Foreign Relations, July 2011, http://www.ecfr.eu/page/-/ ECFR37_Scramble_For_Europe_AW_v4.pdf. (Erişim tarihi: 4 Ocak 2022), ss. 1-16.

François Godement ve Abigaël Vasselier, "China at the gates: A new power audit of EU-China relations", https://ecfr.eu/publication/china_eu_power_audit7242/ (Erişim Tarihi: 22 Ocak 2022), ss. 9-98.

Georg Erber, "German-Chinese Economic Relations—Opportunities and Risks", DIW Economic Bulletin 3, 2012, ss. 27-31.

"Germany - COVID-19 A Catalyst For Current Trends in Relations with China", *Covid-19 and Europe-China Relations A country-level analysis*, Edited by John Seaman, European Think-tank Netvvork on China (ETNC) Special Report 29 April 2020, ss. 25-29.

Hans Kundnani ve Jonas Parello-Plesner, "China and Germany: Why the emerging special relationship matters for Europe", *European council on foreign relations, Policy Brief*, ecfr.eu , Mayıs 2012, ss. 1-16.

"Has Angela Merkel's Germany given China too much leeway?", 18.02.2021, https://www.dw.com/en/has-angela-merkels-germany-given-china-too-much-leeway/a-56616344, (Erişim Tarihi: 31Ocak 2022).

J. Demspey, "Despite censure from Beijing, Merkel meets with Dalai Lama in Berlin". The New York Times, 23 September 2007.

James M. Markham, East Germany Steps Up Contacts With China", Special To the New York Times Sept. 3, 1986, https://www.nytimes.com/1986/09/03/world/east-germany-steps-up-contacts-with-china.html (Erişim Tarihi: 10 Aralık 2021).

Junli Gu Professor of the Institute of European Studies/ Review and Prospect of Sino-German Relations // Chinese Academy of Social Sciences, and President of the Chinese Association of German Studies (CAGS), Beijing. April 2010.

Matthias von Hein, "China: Germany's difficult balancing act", 8.09.2021, https://www.dw.com/en/china-germanys-difficult-balancing-act/a-59043815 (Erişim Tarihi: 23 Aralık 2021).

Matthew Karnitschnig ve Laurenz Gehrke, "Germany Inc.'s China syndrome", Politico, 26 Ekim 2021, https://www.politico.eu/article/germany-industry-politics-china-trade/ (Erişim Tarihi: 4 Ocak 2022).

Noah Barkin, "Rethinking German policy towards China, Prospects for change in the post-Merkel era", Briefing Paper US and the Americas Programme Europe Programme, May 2021, ss. 2-15.

Nicole Schulte-Kulkmann, "The German-Chinese "Rule of Law Dialogue": Substantial Interaction or Political Delusion?", German Foreign Policy in Dialogue Issue 16 (German-Chinese Relations: Trade Promotion Plus Something Else) Trier, 2005, ss. 30-38.

Ron Redmond, "Honecker visits China", 21 Ekim 1986, https://www.upi.com/Archives/1986/10/21/Honecker-visits-China/1916530251200/ (Erişim Tarihi: 12 Aralık 2021).

Sarah Brockmeier, "German Policy towards Intervention in Libya", Master's Thesis, 2012.

Wang Cong, "China-Germany business ties in jeopardy as Merkel makes exit?", 28 Ekim 2021, Global Times, https://www.globaltimes.cn/page/202110/1237563.shtml?id=11 (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2022).

Why is Germany silent on China's human rights abuses?, https://www.dw.com/en/why-is-germany-silent-on-chinas-human-rights-abuses/a-51545962 (Erişim Tarihi: 9 Aralık 2021).

Zhong Zhong Chen, "Beyond Moscow: East German-Chinese Relations during the Cold War", CWIHP e-Dossier No. 57. https://www.wilsoncenter.org/publication/beyond-moscow-east-german-chinese-relations-during-the-cold-war (Erişim Tarihi: 10 Aralık 2021).

https://www.destatis.de/EN/Press/2022/01/PE22_N004_51.html

DEĞERLER VE ÇIKARLAR ARASINDA ALMANYA-ÇİN İLİŞKİLERİ

Ahmet BÜLBÜL*

Özet

Dünyanın önde gelen ekonomik güçleri arasında ilk dört içinde yer alan Federal Almanya ve Çin Halk Cumhuriyeti, uzun süredir, geniş bir ortak ekonomik ve siyasi çıkar temeli üzerine kurulu çok yakın ikili ilişkiler sürdürmektedirler. Bugün itibarıyla 220 milyar avroyu aşan ticaret hacmi ile her iki ülke de birbirleri için önemli ekonomik ortak konuma ulaştı. Bu bağlamda Çin, üst üste dördüncü kez Almanya'nın en önemli ticaret ortağı ve Almanya ise uzun süredir Çin'in Avrupa'daki en büyük ortağı oldu. Almanya, 2010 yılından beri stratejik bir ortağı olan Çin ile ilişkilerinde önemli ekonomik çıkarlara sahip olmasına karşın Çin'de yaşanan insan hakları ihlalleri ve Çin'in büyüyen askerî, siyasi ve ekonomik gücüyle yeni bir tehdit olarak müttefikleri tarafından görülmesi nedeniyle çıkarları ve değerleri arasında kalmaktadır. Bu doğrultuda, bu çalışmada Almanya-Çin ilişkileri tarihsel bir perspektiften ele alınarak günümüzdeki iki ülke arasındaki ilişkilere ışık tutulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Almanya, Çin, Angela Merkel ve Şi Cinping, Ticaret, İnsan Hakları

Abstract

Federal Germany and the Republic of China, which are among the top four among the world's leading economic powers, have been maintaining very close bilateral relations based on a broad common economic and political interest for a long time. As of today, both countries have reached an important economic partner position for each other, with a trade volume exceeding 220 billion Euros. In this context, China has been Germany's most important trading partner for the fourth consecutive year, and Germany has long been China's largest partner in Europe. Germany; Although it has important economic interests in its relations with China, which has been a strategic partner since 2010, it remains between its interests and values due to human rights violations in China and its allies being seen as a new threat with China's growing military, political and economic power. In this direction, in this study, Germany-China relations will be discussed from a historical perspective and will be tried to shed light on the relations between the two countries today.

Keywords: Germany, China, Angela Merkel and Xi Jinping, Trade, Human Rights

I. GİRİŞ

Çin hem son derece etkili bir Doğu Asya uygarlığı olarak kadim geleneğinden hem de çağdaş dünyada hızla büyüyen küresel öneminden dolayı etkiyici bir ülke olarak bugün uluslararası ilişkilerdeki en önemli aktörlerden biri hâline gelmiştir. Çin'in tarihi mirasının yanında, Mao Dönemi'nde (1949-1976) girişilen siyasi yenileme girişimleri ve Çin

* e-posta: ahmetbulbul38@hotmail.com

özellikle Uygur Türklerine yönelik büyük insan hakları ihlalleri, Güney Çin Denizi'ndeki iktidar iddiası, Hong Kong politikası, Yeni Kuşak ve Yol Girişimi gibi sorunlar Almanya'nın değerleri ve çıkarları arasındaki dengeyi bozarak yeni kurulan Alman hükûmeti ile birlikte Almanya'nın Çin ile olan ilişkilerini olumsuz etkilemektedir. Pekin yönetiminin Hong Kong, Hint Pasifik bölgesi, Tayvan, Tibet ve Sincan bölgesinde Uygur Türklerine yönelik insan hakları ihlalleri meselelerini diğer ülkeleri müdahale etmemeleri konusunda her zaman uyardığı noktalar olarak ilan etmesi ve taviz vermemesi ikili ilişkilerde sorun yaratmaya devam edecektir. Almanya'nın pragmatist bir dış politika ekonomik çıkarları için ile sessiz kaldığı bu sorunlar değişen uluslararası düzen ve değer odaklı bir dış politika izleyeceğini ilan eden yeni Alman hükûmeti ile birlikte Çin'e yönelik nasıl bir politika izleyeceği bilinmektedir. Buna karşın her ne kadar koalisyon anlaşmasında Çin'e karşı değerler temelinde bir dış politika izleneceği ifade edilse de Merkel'in ilk döneminde olduğu gibi büyük ekonomik çıkarlar nedeniyle değer odaklı bir dış politikadan pragmatik bir dış politikaya doğru bir geçiş öngörülmektedir.

V. KAYNAKÇA

Aliyev, Jeyhun, "Defenders of Multilateralism China, Germany must Work Together For World's Future", *Anadolu Ajansı*, 22 Aralık 2021, Erişim Adresi: https://www.aa.com.tr/en/politics/defenders-of-multilateralism-china-germany-must-work-together-for-worlds-future/2454718 (Erişim Tarihi: 18 Şubat 2022).

"Annalena Baerbock über Außenpolitik: Schweigen ist keine Diplomatie", *Taz*, 1 Aralık 2021, Erişim Adresi: https://taz.de/Annalena-Baerbock-ueber-Aussenpolitik/!5819421/, (Erişim Tarihi: 14 Şubat 2022).

Barkin, Noah, "Germany's Strategic Gray Zone With China", *Carnegie Endowment for International Peace*, 25 Mart 2020, Erişim Adresi: https://carnegieendowment.org/files/Barkin_Germany_China_Policy.pdf, (Erişim Tarihi: 8 Ocak 2022).

Barkin, Noah, " Berlin and Beijing: German China Policy After Merkel", *Rhodium Group*, 25 Ağustos 2021, Erişim Adresi: https://rhg.com/research/berlin-and-beijing-election/ , (Erişim Tarihi: 10 Şubat 2022).

Biba, Sebastian, "Die Idee vom Wandel durch Handel ist gescheitert – Plädoyer für eine neue China-Politik", *Handelsblatt*, 4 Ocak 2022, Erişim Adresi: https://www.handelsblatt.com/meinung/gastbeitraege/gastkommentar-die-idee-vom-wandel-durch-handel-ist-gescheitert-plaedoyer-fuer-eine-neue-china-politik/27940224.html?ticket=ST-1451776-1JHUAYbriGLoIC2H7KxC-ap6, (Erişim Tarihi: 03 Ocak 2022).

Bode, Marcel, "Die Beziehungen der Deutschen Demokratischen Republik gegenüber der Volksrepublik China in den Jahren 1978 bis 1990. Handlungsspielräume und ihre Grenzen in Politik und Ideologie". Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Masterarbeit, Universität Potsdam Philosophische Fakultät Historisches Institut, 2013. Erişim Adresi: https://publishup.uni-potsdam.de/opus4-ubp/frontdoor/deliver/index/docId/6647/file/bode_marcel_2013_10_25.pdf , (Erişim Tarihi: 26 Ocak 2022).

Bülbül, Ahmet, *Şansölye Angela Merkel Dönemi Almanya'nın Orta Doğu Politikası*, (Ankara: Nobel Yayıncılık 2021).

Bülbül, Ahmet, "Asgari Egemenlik Azami İstihbarat: Soğuk Savaşta Federal Almanya Cumhuriyeti Dış İstihbarat Servisi'nin (BND) Ortadoğu'daki Faaliyetleri", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, L, 2020/3, ss. 321-352, Erişim Adresi: https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1078604, (Erişim Tarihi: 03 Ocak 2022).

Biba, Sebastian, "Die Idee vom Wandel durch Handel ist gescheitert – Plädoyer für eine neue China-Politik", *Handelsblatt*, 4 Ocak 2022, Erişim Adresi: https://www.handelsblatt.com/meinung/gastbeitraege/gastkommentar-die-idee-vom-wandel-durch-handel-ist-gescheitert-plaedoyer-fuer-eine-neue-china-politik/27940224.html?ticket=ST-1451776-1JHUAYbriGLoIC2H7KxC-ap6 , (Erişim Tarihi: 03 Ocak 2022).

Chen, Chern "Deutsche Militärberater in Taiwan. Die deutsch-nationalchinesischen Beziehungen im Kalten Krieg", *Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte* (2003), ss. 385-402, Erişim Adresi: https://www.ifz-muenchen.de/heftarchiv/2003_3_4_chen.pdf , (Erişim Tarihi: 26 Aralık 2021).

Chen, Chern, "Die Entwicklung der politischen Beziehungen zwischen der Republik China und Deutschland", *Taiwan Heute*, 1 Mart 2014, Erişim Adresi: https://www.taiwanheute.tw/news.php?unit=123&post=101469 (Erişim Tarihi: 27 Aralık 2021).

"China 2030 Szenarien und Strategien für Deutschland", *Bertelsmann Stiftung (Hrsg.)*, 8 Haziran 2016, Erişim Adresi: https://www.bertelsmann-stiftung.de/fileadmin/files/BSt/Publikationen/GrauePublikationen/Studie_DA_China_2030_Szenarien_und_Strategien_fuer_Deutschland.pdf, (Erişim Tarihi: 08 Aralık 2021).

Dirmoser, Dietmar, "Die Seidenstraße, Eurasien und die Alte Welt", Friedrich-Ebert-Stiftung, Şubat 2018, Erişim Adresi: https://library.fes.de/pdf-files/id-moe/14190.pdf, (Erişim Tarihi: 20 Ocak 2022).

Dunay, Pal & Gareis, Sven Bernhard, "Geostrategische Dilemmata: Deutschlands Beziehungen zu Russland und China", içinde *Deutsche Sicherheitspolitik: Herausforderungen, Akteure und Prozesse*, Stephan Böckenförde & Sven Bernhard Gareis (ed.), (Opladen: Barbara Budrich Verlag, 2021), ss. 313-342.

Esslinger, Thomas, "Die Chinapolitik der Bundesrepublik Deutschland: Zwischen Distanzierung und Kooperation", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Diplomarbeit im Studiengang Verwaltungswissenschaft an der Universität Konstanz, Haziran 1997. Erişim Adresi: https://d-nb.info/1081295708/34 (Erişim Tarihi: 5 Aralık 2021).

Eyssel, Benjamin, "China-Politik der Koalition: Neue Töne unter alten Freunden", *Tagesschau*, 13 Aralık 2021, Erişim Adresi: https://www.tagesschau.de/ausland/verhaeltnis-deutschland-china-101.html , (Erişim Tarihi: 18 Şubat 2022).

Franz, Uli, "Porträt: Deng Xiaoping", Zeitschrift der Bundeszentrale für politische Bildung, (06.08.2008), Erişim Adresi: https://www.bpb.de/internationales/asien/china/44262/deng-xiaoping?p=all, (Erişim Tarihi: 28 Aralık 2021).

"Gemeinsame Erklärung zum Besuch von Staatspräsident Xi: Schaffung einer umfassenden strategischen Partnerschaft zwischen Deutschland und China". *Die Bundesregierung*, 28 Mart 2014, Erişim Adresi: https://www.bundesregierung.de/breg-de/suche/gemeinsame-erklaerung-zum-besuch-von-staatspraesident-xi-schaffung-einer-umfassenden-strategischen-partnerschaft-zwischen-deutschland-und-china-411848 , (Erişim Tarihi: 6 Şubat 2022).

Ghiselli, Andrea, *Protecting China's Interests Overseas Securitization and Foreign Policy*, (Oxford: Oxford University Press 2021).

Guo, Yi, "Primat des Wirtschaftsinteresses im pragmatischen Handeln. Die Beziehungen zwischen der Bundesrepublik Deutschland und der Volksrepublik China von 1949 bis 1990", içinde *Dekolonisierungsgewinner: Deutsche Außenpolitik und und Außenwirtschaftsbeziehungen im Zeitalter des Kalten Krieges*, Christian Kleinschmidt & Dieter Ziegler (ed.), (De Gruyter: Oldenbourg 2018), s. 265-285.

Heberer, Thomas & Senz, Anja, "Die deutsche Chinapolitik" içinde *Deutsche Außenpolitik, Sicherheit, Wohlfahrt, Institutionen und Normen*, Thomas Jäger, Alexander Höse & Kai Oppermann (ed.), (Wiesbaden: VS Verlag 2011), ss. 673-692.

Heilmann, Sebastian, "Volksrepublik China", içinde *Handbuch zur deutschen Außenpolitik*, Siegmar Schmidt & Gunther Hellmann & Reinhard Wolf (Hrsg.), (Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2007), ss. 580-590.

Heilmann, Sebastian, "Historical foundations", içinde *China's political System*, Sebastian Heilmann (ed)., (Lanham: Rowman & Littlefield 2017), ss. 20-30.

Heilmann, Sebastian, "Grundelemente deutscher Chinapolitik", *Center for East Asian and Pacific Studies Trier University*, China Analysis No. 14 (August 2002), Erişim Adresi: http://www.chinapolitik.org/files/no_14.pdf (Erişim Tarihi: 5 Aralık 2021).

Hein, Matthias von, "China: Germany's difficult balancing act", *Deutsche Welle*, 8 Eylül 2021, Erişim Adresi: https://www.dw.com/en/china-germanys-difficult-balancing-act/a-59043815 , (Erişim Tarihi: 8 Aralık 2021).

Huang, Ying, "Werte oder Interessen? Maximen deutscher und europäischer Chinapolitik", *Zeitschrift der Bundeszentrale für politische Bildung, Aus Politik und Zeitgeschichte* (APUZ 7-8/2021), ss. 33-39, Erişim Adresi: https://www.bpb.de/apuz/326890/werte-oder-interessen-maximen-deutscher-und-europaeischer-chinapolitik , (Erişim Tarihi: 5 Aralık 2021).

Huang, Ying, *Die Chinapolitik der Bundesrepublik Deutschland nach der Wiedervereinigung, Ein Balanceakt zwischen Werten und Interessen*, (Wiesbaden: Springer VS, 2019).

"Im Vorfeld des G20-Gipfels Merkel: Chinas Präsident Xi ist ein wichtiger Verbündeter", Der Tagesspiegel, 5 Temmuz 2017, Erişim Adresi: https://www.tagesspiegel.de/politik/im-vorfeld-des-g20-gipfels-merkel-chinas-praesident-xi-ist-ein-wichtiger-verbuendeter/20020884.html , (Erişim Tarihi: 7 Şubat 2022).

Karnitschnig, Matthew, "How Germany Opened the Door to China — and Threw away the key", *Politico* 10 Eylül 2020, Erişim Adresi: https://www.politico.eu/article/germany-china-economy-business-technology-industry-trade-security/ , (Erişim Tarihi: 14 Ocak 2022).

Kefferpütz, Roderick, "Can the US and Germany Finally See Eye to Eye on China?" , Atlantic Council, 3 Eylül 2020, Erişim Adresi: https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/can-the-us-and-germany-finally-see-eye-to-eye-on-china/ , (Erişim Tarihi: 8 Şubat 2022).

Kempf, Gustav, *Chinas Außenpolitik*, (München: Oldenbourg Wissenschaftsverlag, 2017).

Keyvan, Özlem Zerrin, "Çin ve Almanya: 21. Yüzyılda Kapsamlı Stratejik Ortaklık", içinde *Dünya Siyasetinde Almanya, Tarih ve Dış Politika I*, Hüseyin Bağcı & İsmail Ermağan & Burak Gümüş (ed.), (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2019), ss. 261-286.

Kirchner, Ruth ve Wurzel, Steffen, "Deutsche China-Politik / Kein Wandel durch Handel", *Deutschlandfunk*, 27 Nisan 2021, Erişim Adresi: https://www.deutschlandfunk.de/deutsche-china-politik-kein-wandel-durch-handel-100.html (Erişim Tarihi: 24 Aralık 2021).

Kühl, Christiane, "Nato-Gipfel richtet deutlichen Worte an Peking - Aber Merkel will China-Gefahr nicht überbewerten", *Merkur*, 15 Haziran 2021, Erişim Adresi: https://www.merkur.de/politik/nato-gipfel-china-angela-merkel-gefahr-russland-biden-eu-stoltenberg-90803411.html , (Erişim Tarihi: 10 Şubat 2022).

Lanteigne, Marc, *Chinese Foreign Policy An Introduction*, (London & New York: Routledge, 2009).

Leutner, Mechthild (Hrsg.), *Deutschland und China 1937-1949. Politik – Militär – Wirtschaft – Kultur*, Eine Quellensammlung, (Berlin: Akademie Verlag, 1998).

Leutner, Mechthild und Mühlhahn, Klaus (eds.), *Deutsch-chinesische Beziehungen im 19. Jahrhundert: Mission und Wirtschaft in interkultureller Perspektive*, (Münster: Vol. 38. LIT Verlag 2001).

Lian, Yu-ru, *Bestimmungsfaktoren der Westeuropapolitik Chinas: die Beziehungen der Volksrepublik China zur Bundesrepublik Deutschland in den 80er Jahren*, Europäische Hochschulschriften, Reihe 31, Politikwissenschaft; Bd. 277, (Frankfurt am Main: Peter Lang, 1995).

Louven, Erhard, "Bilaterale Außenwirtschaftsbeziehungen zwischen der Volksrepublik China und der Bundesrepublik Deutschland", *Osteuropa,* Cilt: 38, Sayı: 7/8, Temmuz /Ağustos1988, Politik und Wirtschaft zwischen Ost und West: Zum 70. Geburtstag von Otto Wolff von Amerongen, ss. 767-779. Erişim Adresi: https://www.jstor.org/stable/44914326 , (Erişim Tarihi: 19 Aralık 2021).

"Mehr Fortschritt wagen – Bündnis für Freiheit, Gerechtigkeit und Nachhaltigkeit. Koalitionsvertrag 2021–2025 zwischen SPD, BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN und FDP", 24 Kasım 2021, Erişim Adresi: https://www.spd.de/fileadmin/Dokumente/Koalitionsvertrag/Koalitionsvertrag_2021-2025.pdf, (Erişim Tarihi: 26 Ocak 2022).

Möller, Harald, *DDR und Dritte Welt. Die Beziehungen der DDR mit Entwicklungsländern – ein neues theoretisches Konzept, dargestellt anhand der Beispiele China und Äthiopien sowie Irak/Iran*, (Berlin: Beiträge zur Friedensforschung und Sicherheitspolitik, Bd. 14., 2004).

Neßhöver, Christoph, *Die Chinapolitik Deutschlands und Frankreichs zwischen Außenwirtschaftsförderung und Menschenrechtsorientierung (1989 bis 1997). Auf der Suche nach Balance*, (Hamburg: Institut für Asienkunde 1999).

O. Falk, Thomas, "Is Germany's New Government Going to Break With China?", *The Diplomat*, 8 Aralık 2021, Erişim Adresi: https://thediplomat.com/2021/12/is-germanys-new-government-going-to-break-with-china/ (Erişim Tarihi: 17 Şubat 2022).

Opitz, Peter J., "China und Westeuropa zwischen 1945 und 2000: Phasen einer Annäherung", içinde *Die Beziehungen der Volksrepublik China zu Westeuropa*, *Bilanz und Ausblick am Beginn des 21. Jahrhunderts*, Susanne Luther & Peter J. Opitz, (Hrsg.), (München: Hanns-Seidel-Stiftung e.V., Akademie für Politik und Zeitgeschehen, 2000), ss. 7-32.

Rachman, Gideon, "China Tests the Limits of EU power", *Financial Times*, 17 Ocak 2022, Erişim Adresi: https://www.ft.com/content/a9dfbaef-e913-460a-8e0a-2b702efa7edb , (Erişim Tarihi: 26 Ocak 2022).

Sandschneider, Eberhard. "China's Diplomatic Relations with the States of Europe", *The China Quarterly* 169 (2002), Erişim Adresi: https://library.fes.de/libalt/journals/swetsfulltext/13230831.pdf, (Erişim Tarihi: 22 Ocak 2022), ss. 33-44.

Schmidt, Dirk ve Heilmann, Sebastian, *Außenpolitik und Außenwirtschaft der Volksrepublik China*, (Wiesbaden: Springer VS 2012).

"Sigmar Gabriel warnt Europa vor Spaltung durch China", *Euractiv*, 31 Ağustos 2017, Erişim Adresi: https://www.euractiv.de/section/all/news/sigmar-gabriel-warnt-europa-vor-spaltung-durch-china/, (Erişim Tarihi: 28 Ocak 2022).

Stratmann, Klaus, "Radar-Spezialist: Bundesregierung stoppt Übernahme durch chinesischen Investor", *Handelsblatt*, 3 Aralık 2020, Erişim Adresi: https://www.handelsblatt.com/politik/deutschland/investitionskontrolle-radar-spezialist-bundesregierung-stoppt-uebernahme-durch-chinesischen-investor/26684468.html?ticket=ST-1228451-34dcSZ3FiWaeC9OQcIDJ-ap1 , (Erişim Tarihi: 11 Şubat 2022).

"Streit um 5G und Huawei: China droht Deutschland — und der Autoindustrie", *Business Insider Deutschland*, 15 Aralık 2019, Erişim Adresi: https://www.businessinsider.de/wirtschaft/streit-um-5g-und-huawei-china-droht-deutschland-und-der-autoindustrie/ (Erişim Tarihi: 11 Şubat 2022).

Sutter, Robert G., *Chinese foreign relations: Power and policy since the Cold War*. (Lanham: Rowman & Littlefield, 2012).

Trampedach, Tim, *Bonn und Peking: Die wechselseitige Einbindung in außenpolitische Strategien 1949-1990*, (Hamburg: Instituts für Asienkunde, 1997).

"Vor den Olympischen Spielen: Bedeutung Chinas als Handelspartner 2021 weiter gestiegen", Statistisches Bundesamt, 31 Ocak 2022, Erişim Adresi: https://www.destatis.de/DE/Presse/Pressemitteilungen/2022/01/PD22_N004_51.html, (Erişim Tarihi: 9 Şubat 2022).

Wettach, Silke, "Scholz hat Chinas Präsident Xi Fortsetzung von Merkels Kurs signalisiert", *WirtschaftsWoche*, 5 Aralık 2021, Erişim Adresi: https://www.wiwo.de/politik/ausland/china-kurs-scholz-hat-chinas-praesident-xi-fortsetzung-von-merkels-kurs-signalisiert/27863738.html, (Erişim Tarihi: 18 Şubat 2022).

ÇİN'İN AFRİKA POLİTİKASI

Doç. Dr. İsmail Ermağan* – Arş. Gör. Mustafa Ateş**

Özet

Çin'in Afrika politikalarının ana hedefleri 20.yy'ın ortalarında belirlense de çoğu söylemi zaman içerisinde değişmiş fakat temel noktaları sabit kalmıştır. Soğuk Savaş'tan sonra ise Pekin yönetimi için Afrika kritik bir bölge haline gelmiştir. Bu dönemde Çin'in kıtaya yönelik baskın stratejisi, yeni şartlara uyum sağlamak ve Batılı güçler ile bölgede rekabet etmek olmuştur. Kazan-kazan ilkesi, bu stratejide önemli bir yer tutmaktadır. Gelişmekte olan Afrika ülkeleri ile ortak çıkarlar bağlamında dostane ilişkiler kurmak, bu stratejide ana karakter olarak önem arz etmektedir. Buradaki iş birliği, kader ve duygudaşlık kavramları üzerinden tanımlanmaktadır. Çin'in Afrikalı devletlerin iç işlerine karışmaması, egemenliklerine saygı duyması övülürken, anti-demokratik yönetimlerle işbirlikleri de yerilmektedir. Bununla birlikte adeta neo-kolonyal bir uygulama olan "borç diplomasisi" de dikkat çekmektedir. Son tahlilde Çin, uyguladığı yatırım ve yumuşak güç politikaları ile süreç içerisinde Afrika ülkeleri ile ekonomik ve siyasi ilişkilerini kayda değer biçimde geliştirmiştir. Batılı ülkelerin Çin'in bu performansına imrendiği hatta bu çerçevede yeni politikalar geliştirmeye çalıştıkları söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Çin, Afrika, Yatırımlar, Borç Tuzağı, Tek Kuşak Tek Yol Girişimi, Sağlık Diplomasisi

Abstract

Although the main targets of China's African policies were determined in the middle of the 20th century, most of its discourse has changed over time, but their basic points have remained constant. After the Cold War, Africa has become a critical region for the Beijing administration. In this period, China's dominant strategy towards the continent was to adapt to new conditions and compete with Western powers in the region. The win-win principle is an important part of this strategy. Establishing friendly relations with developing African countries in the context of common interests is the main character in this strategy. Collaboration here is defined over the concepts of destiny and sympathy. While it is praised that China does not interfere in the internal affairs of African states and respect their sovereignty, its cooperation with anti-democratic governments is also criticized. However, its "debt diplomacy", which is almost a neo-colonial practice, draws attention there. In the final analysis, China has significantly improved its economic and political relations with African countries in the process with its investment and soft power policies. It can be said that Western countries envoy China's performance and even try to develop new policies within this framework.

Keywords: China, Africa, Investments, Debt Trap, One Belt One Road Initiative, Health Diplomacy

* İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Öğretim Üyesi
** Bitlis Eren Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler.

başvurmaktadır. Eğitim alanında ayrıca Çin'in Afrikalı öğrencilere sağladığı burslar da dikkate değerdir. Öyle ki Afrikalı öğrencilerin eğitim almak için tercih ettiği ülkeler sıralamasında Çin Fransa'dan sonra en popüler ikinci ülkedir. Çin Afrika'da medyaya da büyük önem vermektedir. Çin merkezli CCTV, dergiler, gazeteler, radyo istasyonları Afrika'da faaliyet yürütmektedir. Çin son yıllarda Afrika'da yapmış olduğu sanatsal faaliyetler, sergiler, film gösterimleri, konferanslarla da ön plana çıkmakta ve halktan-halka felsefesiyle toplumları buluşturmaktadır.

Çin'in Afrika'da 1960'lara kadar dayanan sağlık diplomasisi faaliyetleri de mevcuttur. "Sağlık ekibi gönderme" temel stratejisine dayanan politika, Çin-Afrika İş Birliği Forumu ile kurumsal bir zemine oturmuştur. Çin Afrika'da yaygın olan sıtma, HIV-AIDS gibi hastalıklarla mücadele için iş birliği yaparken, aynı zamanda hastane, tedavi merkezi gibi yapıları da inşa etmektedir. Kovid-19 döneminde de pandeminin temel ihtiyaç maddeleri üzerinden yardımlar yapılmış, "Çin Virüsü" söylemlerinden dolayı Afrika'da zarar gören Çin imajını değiştirme gayreti güdülmüştür. Afrika en az bir doz aşı olanların oranında, % 14 ile 2021 Aralık verilerine göre dünya ortalamasının (% 58) çok altındadır. Çin, Aralık 2021 itibariyle tüm kıtayı kapsayacak şekilde 180 milyon aşı yardımında bulunmuş, 2021 zirvesinde de 1 milyar aşı sözü verilmiştir.

Son tahlilde Çin'in Afrika performansının veriler ışığında başarılı olduğu bir gerçektir. Ancak ilişkilerin asimetrik yönü, bilgi paylaşımı (know-how) eksikliği, kıtada Çinli yetişmiş işçilerin fazlalığı, Güney Sudan'da olduğu gibi madenleri işlemeye odaklanması, borç tuzağı diplomasisi, kimi yerde silah satışları, otoriter rejimlerle kurduğu ilişki, bilgi transferini kıtaya taşıma noktasındaki ve stratejik iş öğretmedeki eksiklik vb. yeni sömürgeci kuşkuları arttıran ve sorgulanmaya açık konulardır.

KAYNAKÇA

Acker, Kevin, Brautigam, Deborah ve Huang, Yufan, "The pandemic has worsened Africa's debt crisis. China and other countries are stepping in", *The Washigton Post*, 26 Şubat 2021, Erişim Adresi: https://www.washingtonpost.com/politics/2021/02/26/pandemic-has-worsened-africas-debt-crisis-china-other-countries-are-stepping/, (Erişim Adresi: 11 Aralık 2021).

African Energy Chamber, "Africa Energy Outlook 2021", 2 Kasım 2020, Erişim Adresi: https://www.whyafrica.co.za/wp-content/uploads/2020/11/AEC-Outlook-2021.pdf, (Erişim Tarihi: 14 Aralık 2021).

An, Jiang, "Mao Zedong's "Three Worlds" Theory: Political Considerationsand Value for the Times", *Social Sciences in China*, Cilt: 34, Sayı: 1, ss. 35-57.

Arslan, İbrahim, "Bir Ülke-Bir Kıta İlişkileri: Çin-Afrika Örneği", *Yönetim Bilimleri Dergisi*, Cilt: 16, Sayı 31:, 2018, ss. 125-142.

Asiedu, Kwasi Gyamfi, "China wants to help Africa fight coronavirus but not everyone is welcoming", *Quartz Africa*, 8 Nisan 2020, Erişim Adresi: https://qz.com/africa/1834670/chinese-medical-aid-for-covid-19-in-africa-gets-mixed-support/, (Erişim Tarihi: 14 Aralık 2021).

Aydın, Hasan, "Çin'in Afrika'da Barışçıl Yükselişi: Gerçeklik mi Ütopya mı?", *Dsjournal,* Ocak 2021, ss. 4-9.

Aydoğan, Sevim, "Afrika'da büyük güçlerin varlığı: Fransa ve Çin örnekleri", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler, 2021.

Bayram, Mürsel ve Emiroğlu, Hüseyin, "Afrika'da Artan Çin Nüfuzunun Çok Yönlü Sonuçları", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi,* Cilt: 4, Sayı: 28, 2016, ss. 501-516.

Bayram, Mürsel, "Çin-Afrika ilişkilerinde güç ve kimlik faktörlerinin rolü", Yayımlanmamış Doktora Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler, 2018.

"Bir ülke daha Tayvan ile diplomatik ilişkilerini kesti", *Sputnik Türkiye*, 21 Aralık 2016, Erişim Adresi: https://tr.sputniknews.com/20161221/sao-tome-principe-tayvan-diplomatik-iliskiler-1026428934.html, (Erişim Tarihi: 17 Aralık 2021).

BP, "Energy Outlook: 2020 edition", Erişim Adresi: https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/energy-outlook/bp-energy-outlook-2020.pdf, (Erişim Tarihi: 22 Aralık 2021).

Breuer, Julia. (2017), "Two Belts, One Road? The Role Of Africa In Chinas's Belt & Road Initiative", *Blickwechsel*, July 2017, Erişim Adresi: https://www.asienhaus.de/uploads/tx_news/Blickwechsel_OBOR-Afrika_01.pdf, (Erişim Tarihi: 14 Aralık 2021).

"Burkino Faso Tayvan ile diplomatik ilişkilerini kesti", *AA*, 24 Mayıs 2018, Erişim Adresi: https://www.aa.com.tr/tr/dunya/burkino-faso-tayvan-ile-diplomatik-iliskilerini-kesti/1155707, (Erişim Tarihi: 17 Aralık 2021).

Cabestan, Jean-Pierre, "The Somaliland Connection: Taiwan's Return to Africa?", *The Diplomat*, 2 Eylül 2021, Erişim Adresi: https://thediplomat.com/2021/09/the-somaliland-connection-taiwans-return-to-africa/, (Erişim Tarihi: 19 Aralık 2021).

Chaudhury, Dipanjan Roy, "Africa's Rising Debt: Chiness Loan to Continent Exceeds 140 Billion", *The Economic Times*, 23 Eylül 2021, Erişim Adresi: https://economictimes.indiatimes.com/news/international/world-news/africas-rising-debt-chinese-loans-to-continent-exceeds-140-billion/articleshow/86444602.cms, (Erişim Tarihi: 12 Aralık 2021).

"China-Africa trade hits record $185 billion in first 9 months", *CGTN*, 17 Kasım 2021, Erişim Adresi: https://news.cgtn.com/news/2021-11-17/China-Africa-trade-hits-record-185-billion-in-first-9-months--15fYLhHa8ww/index.html, (Erişim Tarihi: 19 Aralık 2021).

"China and Africa in the New Era: A Partnership of Equals", *Xinhua*, 26 Kasım 2021, Erişim Adresi: http://www.news.cn/english/2021-11/26/c_1310333813.htm, (Erişim Tarihi: 14 Aralık 2021).

"China Global Investment Tracker", *AEI*, Erişim Adresi: https://www.aei.org/china-global-investment-tracker/, (Erişim Tarihi: 22 Aralık 2021).

"China's Strategy in Africa", *Enerdata*, 21 Ocak 2020, Erişim Adresi: https://www.enerdata.net/publications/executive-briefing/china-strategy-in-africa.html, (Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021).

Çatal, Sefa ve Yılmaz, Birkan Anıl, "Küresel Sistem İçerisinde Çin'in Kuşak ve Yol İnisiyatifi'nin Ekonomi Politik Bir Değerlendirmesi ve Türkiye Üzerindeki Etkileri", *Anadolu Akademi Sosyal Bilimler Dergisi,* Cilt: 3, Sayı: 3, 2021, ss. 567-579.

Dağlı, Oğuzhan, "Afrika'da Çin'in yükselişi ve stratejik hedefleri", *AA*, 28 Ağustos 2018, Erişim Adresi: https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/afrikada-cin-in-yukselisi-ve-stratejik-hedefleri/1240987, (Erişim Tarihi: 17Aralık 2021).

Embassy of the People's Republic of China in the Republic of South Africa, "Senegalese president urges other partners to emulate Chinese plan for Africa", Erişim Adresi: http://www.chineseembassy.org.za/eng/znjl/t1129306.htm, (Erişim Tarihi: 3 Kasım 2021).

Encarnation, Luke, "Assessing the Impact of Chinese Arms in Africa", *Georgetown Security Studies Review*, 20 Nisan 2021, Erişim Adresi: https://georgetownsecuritystudiesreview.org/2021/04/20/assessing-the-impact-of-chinese-arms-in-africa/, (Erişim Tarihi: 15 Aralık 2021).

Enuka, Chuka, "The Forum on China-Africa Cooperation (FOCAC): A Framework for China's Re Engagement with Africa in the 21st Century", *Pakistan Journal of Social Sciences,* Cilt: 30, Sayı: 2, Aralık 2010, ss. 209-218.

Ermağan, İsmail ve Fidan, Giray, "Çin'in Afrika Politikası", içinde *Dünya Siyasetinde Afrika 1*, İsmail Ermağan (ed.), (Ankara: Nobel Yayınları, 2014), ss. 49-72.

Ermağan, İsmail ve Tepecikliоğlu, Elem Eyrice, "Türkiye-Afrika İlişkileri: Nasıl ve Nereye?", içinde *Dünya Siyasetinde Afrika 7: Türkiye'nin Afrika Ülkeleri İle İlişkileri Süreç-Kısıtlar-Olası Çözümler,* İsmail Ermağan & Elem Eyrice Tepecikliоğlu (ed.), (Ankara: Nobel Yayınları, 2021), ss. 1-25.

Forum on China-Africa Cooperation (FOCAC), "FOCAC Mechanisms", Erişim Adresi: http://www.focac.org/eng/ltjj_3/ltjz/, (Erişim Tarihi: 16 Aralık 2021).

Fu, Yike, "The Quiet China-Africa Revolution: Chinese Investment", *The Diplomat*, Erişim Adresi: https://thediplomat.com/2021/11/the-quiet-china-africa-revolution-chinese-investment/, (Erişim Tarihi: 23 Aralık 2021).

Gabuev, Alexander, "One Belt One Road Initiative: A Revolution on Regional and Global Development", *Journal of Sustainable Development Studies*, Cilt: 12, Sayı: 2, 2019, ss. 119-146.

Getachew, Addis, "Jack Ma inaugurates e-commerce platform in Ethiopia", *AA*, 25 Kasım 2019, Erişim Adresi: https://www.aa.com.tr/en/africa/jack-ma-inaugurates-e-commerce-platform-in-ethiopia/1655220, (Erişim Tarihi: 24 Aralık 2021).

Gil, Jeffrey, "China's Confucius Institute Project: Language and Soft Power in World Politics", *The Global Studies Journal*, Cilt: 2, Sayı: 1, 2009, ss. 57-72.

Government Portal of the Republic of China (Taiwan), "History", Erişim Adresi: https://www.taiwan.gov.tw/content_3.php, (Erişim Tarihi: 18 Aralık 2021).

Güçyetmez, Ferdi ve İncekara, Rahmi, "China's Economic Hegemony in Africa", *International Journal of Eurasia Social Sciences (IJOESS)*, Cilt: 12, Sayı: 45, 2021, ss. 739-751.

Hanauer, Larry ve Morris, Lyle J., *Chinese Engagement in Africa: Drivers, Reactions, and Implications for US Policy*, (Washington: Rand Corporation, 2014).

Hendrix, Cullen S., "Arms and influence? Chinese arms transfers to Africa in context", *PIIE*, 15 Temmuz 2020, Erişim Adresi: https://www.piie.com/blogs/realtime-economic-issues-watch/arms-and-influence-chinese-arms-transfers-africa-context, (Erişim Tarihi: 17 Aralık 2021).

Huang, Zhao Alexandre, "The Confucius Institute and Relationship Management: Uncertainty Management Of Chinese Public Diplomacy in Africa", içinde *Public Diplomacy and the Politics of Uncertainty*, Pawel Surowiec ve Ilan Manor (ed.), (Cham: Palgrave Macmillan, 2021), ss. 197-227.

Hurley, John, Morris, Scott ve Portelance, Gailyn, "Examining the debt implications of the Belt and Road Initiative from a policy perspective", *CGD Policy Paper* 121, Mart 2018.

https://www.ceicdata.com/en

https://ourworldindata.org

http://www.sais-cari.org

https://www.statista.com

IMF, "Regional Economic Outlook Sub-Saharan Africa", Ekim 2021, Erişim Adresi: https://www.imf.org/en/Publications/REO/SSA/Issues/2021/10/21/regional-economic-outlook-for-sub-saharan-africa-october-2021, (Erişim Tarihi: 14 Aralık 2021).

İstikbal, Deniz, "Afrika'da İş Birliği ve Rekabet Türkiye ve Çin", *SETA*, 2020.

Julia Payne ve Dmitry Zhdannikov, "Exclusive: Angola cuts oil shipments to China as it seeks debt relief", *Reuters*, 5 Haziran 2020, Erişim Adresi: https://www.reuters.com/article/us-angola-china-debt-oil-exclusive-idUSKBN23C1LY, (Erişim Tarihi: 10 Aralık 2021).

Jureńczyk, Łukasz, "Analysing China's "Angola Model": A Pattern for Chinese Involvement in Africa?", *The Strategic Review for Southern Africa,* Cilt: 42, Sayı: 2, 2020, ss. 43-61.

Karadağ, Haluk, "Çin'in Afrika siyaseti: İdealizm mi, realizm mi?", *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* Cilt: 34, Sayı: 2, 2015, ss. 115-129.

Karikari, Timothy Kwakye, "Cultural exchanges boost China-Africa ties", *China Daily*, 29 Kasım 2019, Erişim Tarihi: http://www.chinadaily.com.cn/global/2019-11/29/content_37526480.htm, (Erişim Tarihi: 13 Aralık 2021).

Kayembe, Helex, Lin, Yunjian, Banda, Lazarus Obed Livingstone, Mbughi, Colleen Chidimbah, Munthali, George N., Wu, Xuelian, Banda, Jane Thokozani, "Impact of One Belt, One Road Initiatives on African Infrastructure Development", *Open Access Library Journal,* Cilt: 8, 2020, ss. 1-22.

Kılıç, Fatih, "Küresel İlişkiler Bağlamında Çin'in Afrika'daki Ekonomi Politiği: Nijerya, Angola, Sudan ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti Örnekleri", *International Journal of Politics and Security*, Cilt: 1, Sayı: 1, 2019, ss. 71-96.

Kuimova, Alexandra, Wezeman, Siemon T., Wezeman, Pieter D., "International Arms Transfers 2020", *SIPRI,* Mart 2021, Erişim Adresi: https://www.sipri.org/publications/2021/sipri-fact-sheets/trends-international-arms-transfers-2020, (Erişim Tarihi: 12 Aralık 2021).

Lei, Wang, "China and the United States in Africa. Competition or Cooperation?", *China Quarterly of International Strategic Studies*, Cilt: 6, Sayı: 1, 2020, ss. 123-141.

Lekorwe, Mogopodi, Chingwete, Anyway, Okuru, Mina ve Samson, Romaric, "AD122: China's growing presence in Africa wins largely positive popular reviews", *Afrobarometer Round 6*, 24 Ekim 2016, Erişim Adresi: https://afrobarometer.org/publications/ad122-chinas-growing-presence-africa-wins-largely-positive-popular-reviews, (Erişim Tarihi: 16 Aralık 2021).

Li, Siyuan, "China's Confucius Institute inAfrica: a different story?", *International Journal of Comparative Education and Development*, Cilt: 23, Sayı: 4, 2021, ss. 353-366.

Lin, Shuang, Gao, Liangmin, Reyes, Melissa, Cheng, Feng, Kaufman, Joan & El-Sadr, Wafaa M., "China's health assistance to Africa: opportunism or altruism?" *Globalization and Health*, Cilt: 12, Sayı: 83, 2016, ss. 1-5

MacDonald, Alistair, "Soft Power, Superpowers" *British Council*, 2018, Erişim Adresi: https://www.britishcouncil.org/sites/default/files/j119_thought_leadership_global_trends_in_soft_power_web.pdf, (Erişim Tarihi: 25 Aralık 2021).

Madowo, Larry, "eSwatini - Taiwan's last friend in Africa", *BBC*, 14 Ocak 2019, Erişim Adresi: https://www.bbc.com/news/world-africa-46831852, (Erişim Tarihi: 18 Aralık 2021).

Manyeruke, Charity , "The impact of Chinese products on Zimbabwean women", *Eastern Africa Social Science Research Review*, Cilt: 22, Sayı: 2, 2008, ss. 85–106.

Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, "Forum on China-Africa Cooperation Dakar Action Plan (2022-2024)", 30 Kasım 2021, Erişim Adresi: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/topics_665678/kjgzbdfyyq/202112/t20211202_10461183.html, (Erişim Tarihi: 19 Aralık 2021).

Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, "Wang Yi: China-aided Vaccines to Africa Will Cross Mountains and Rivers and Outpace the Virus", 1 Aralık 2021, Erişim Adresi: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/zxxx_662805/202112/t20211201_10460739.html, (Erişim Tarihi: 19 Aralık 2021).

Mlambo, Courage, Kushamba, Audrey ve Simawu, More Blessing, "China-Africa Relations: What Lies Beneath?" *The Chinese Economy*, Cilt: 49, Sayı: 4, 2016, ss. 257-276.

Mohseni-Cheraghlou, Amin, "China and Sub-Saharan Africa trade: A case of growing interdependence", *Atlantic Council*, 22 Temmuz 2021, Erişim Adresi: https://www.atlanticcouncil.org/blogs/china-and-sub-saharan-africa-trade-a-case-of-growing-interdependence/, (Erişim Tarihi: 17 Aralık 2021).

Mthembu, Philani ve Mabera, Faith, "Africa's Changing Geopolitics: Towards an African Policy on China?" içinde *Africa-China Cooperation*, Philani Mthembu & Faith Mabera (ed.), (Cham: Palgrave Macmillan, 2021), ss. 1-10.

Mwatela, Raphael Ziro ve Changfeng, Zhao, "Africa in China's 'One Belt, One Road'Initiative: A Critical Analysis", *IOSR Journal of Humanities and Social Science,* Cilt: 21, Sayı: 12, 2016, ss. 10-21

Nantulya, Paul, "Implications for Africa from China's One Belt One Road Strategy", *Africa Center for Strategic Studies*, 22 Mart 2019, Erişim Adresi: https://africacenter.org/spotlight/implications-for-africa-china-one-belt-one-road-strategy/, (Erişim Tarihi: 12 Aralık 2021).

Niambi, Nathanaël T. "China in Africa: Debtbook Diplomacy?", *Open Journal of Political Science*, Cilt: 9, 2019, ss. 220-242.

"Nigeria agrees $550 million satellite deal with China", *Reuters*, 3 Ocak 2018, Erişim Adresi: https://www.reuters.com/article/us-nigeria-satel-lite-china/nigeria-agrees-550-million-sa-tellite-deal-with-china-idUSKBN1ES1G0, (Erişim Tarihi: 27 Aralık 2021).

"Number of Confucius Institutes in Africa as of December 2018, by country", *Statista*, Erişim Adresi: https://www.statista.com/statistics/879192/china-confucius-institutes-in-african-countries/, (Erişim Tarihi: 15Aralık 2021).

Obi, Cyril, "China, Oil, and Africa" *Insight Turkey,* Cilt: 21, Sayı: 1, 2019, ss. 10-24.

"Opinion of China", *Pew Research Center*, Erişim Adresi: https://www.pewresearch.org/global/database/indicator/24, (Erişim Tarihi: 10 Aralık 2021).

Orakçı, Serhat, "Afrika Kıtasında Küresel Rekabet", *İNSAMER*, Mart 2020.

Osei-Hwedie, Bertha Z., "The dynamics of China-Africa cooperation", *Afro Asian Journal of Social Sciences,* Cilt: 3, Sayı: 3.1, Quarter I 2012, ss. 1-25.

Parker, Sam ve Chefitz, Gabrielle, "Debtbook Diplomacy", *Belfer Center for Science and International Affairs,* Mayıs 2018, ss. 4-5, Erişim Adresi: https://www.belfercenter.org/publication/debtbook-diplomacy, (Erişim Tarihi: 19 Aralık 2021).

Pilling, David ve Hille, Kathrin, "China cuts finance pledge to Africa amid growing debt concerns", *Financial Times*, 30 Kasım 2021, Erişim Adresi: https://www.ft.com/content/b7bd253a-766d-41b0-923e-9f6701176916, (Erişim Tarihi: 11 Aralık 2021).

Procopio, Maddalena, "China's Health Diplomacy in Africa: Pitfalls Behind the Leading Role", *ISPI*, 7 Nisan 2020, Erişim Adresi: https://www.ispionline.it/en/pubblicazione/chinas-health-diplomacy-africa-pitfalls-behind-leading-role-25694, (Erişim Tarihi: 29 Aralık 2021).

Sacks, David , "Countries in China's Belt and Road Initiative: Who's In And Who's Out", *CFR*, 24 Mart 2021, Erişim Adresi: https://www.cfr.org/blog/countries-chinas-belt-and-road-initiative-whos-and-whos-out, (Erişim Tarihi: 17 Aralık 2021).

Sak, Elif, "Yumuşak güç ve kamu diplomasisi: Sahra Altı Afrika ekseninde Türkiye ve Çin faaliyetlerinin Karşılaştırılması", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Bölümü, 2014.

Sarı, Buğra, "AFRICA: A Constant Battlefield of Great Power Rivalry", *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* Cilt: 22, Sayı: 1, 2020, ss. 74-97.

Sarker, Md Nazirul Islam, Hossin, Md Altab, Yin, Xiaohua ve Sarkar Md Kamruzzaman, "One belt one road initiative of China: implication for future of global development", *Modern Economy,* Cilt: 9, Sayı: 4, 2018, ss. 623-638.

Sayın, Yusuf, "Konfüçyüs'ün Yeniden Keşfi ve Çin'in Dış Politikasında Dönüşüm", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 29, 2013, ss. 224-237.

Schlegl, Matthias, Trebesch, Christoph ve Wright, Mark L. J., "The Seniority Structure of Sovereign Debt", *Federal Reserve Bank of Minneapolis*, 30 Mayıs 2019, Erişim Adresi: https://www.minneapolisfed.org/research/working-papers/the-seniority-structure-of-sovereign-debt, (Erişim Adresi: 21Aralık 2021).

Selormey, Edem, "Africans' perceptions about China: A sneak peek from 18 countries", *Afrobarometer,* Erişim Adresi: https://afrobarometer.org/sites/default/files/africa-china_relations-3sept20.pdf, (Erişim Tarihi: 13 Aralık 2021).

Shinn, David, "Extended ground for US-China competition? Comparing China's and the US'engagement with Africa", *China Quarterly of International Strategic Studies,* Cilt: 2, Sayı: 1, 2016, ss. 35-55.

Söğütlü, Gözde, "Pasifik'ten Afrika'ya: Yükselen Güç Çin'in Afrika Politikası", *Africania*, Cilt: 1, Sayı: 1, 2021, ss. 70-86.

Stein, Peter ve Uddhammar, Emil, "China in Africa: The Role of Trade, Investments, andLoans Amidst Shifting Geopolitical Ambitions," *ORF Occasional Paper,* Sayı: 327, Ağustos 2021.

Strange, Austin, Parks, Brad, Tierney, Michael J. , Fuchs, Andreas, Dreher, Axel ve Ramachandran, Vijaya, "China's development finance to Africa: A media-based approach to data collection", *Center for Global Development Working Paper 323*, Nisan 2013.

Sun, Yun, "FOCAC 2021: China's retrenchment from Africa?", 6 Aralık 2021, Brookings, Erişim Adresi: https://www.brookings.edu/blog/africa-in-focus/2021/12/06/focac-2021-chinas-retrenchment-from-africa/, (Erişim Tarihi: 19 Aralık 2021).

Sun, Yun, *Africa in China's foreign policy*, (Washington, DC: Brookings, 2014).

Takamı, Kosuke, "China biggest borrower, lender among middle-income nations", *Nikkei Asia*, 27 Aralık 2021, Erişim Adresi: https://asia.nikkei.com/Politics/International-relations/China-biggest-borrower-lender-among-middle-income-nations, (Erişim Tarihi: 28 Aralık 2021).

Takyi-Annan, Georgina Esi, Meiying, Zhang ve Norgbey, Eyram, "The One Belt One Road Initiative; Possible Implications On West Africa-Ghana", *IOSR Journal of Business and Management (IOSR-JBM),* Cilt: 20, Sayı: 7, Haziran 2018, ss. 28-32.

Thompson, Drew, "China□s Soft Power in Africa: From the Bejing Consensus□ to Health Diplomacy" *China Brief*, Cilt: 5, Sayı: 21, 2005.

Tremann, Cornelia, "FOCAC: No mention ofcontroversies while Chinasticks to a game plan", *Lowy Insstitute*, 3 Aralık 2021, Erişim Adresi: https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/focac-no-mention-controversies-while-china-sticks-game-plan, (Erişim Tarihi: 24 Aralık 2021).

Tull, Denis M., "China's engagement in Africa: scope, significance and consequences", *The Journal of Modern African Studies,* Cilt: 44, Sayı: 3, 2006, ss. 459-479.

Turin, Dustin R., "The Beijing Consensus: China's Alternative Development Model", *Inquiries Journal,* Cilt: 2 Sayı: 1, 2020, Erişim Adresi: http://www.inquiriesjournal.com/articles/134/the-beijing-consensus-chinas-alternative-development-model, (Erişim Tarihi: 13 Aralık 2021).

UNCTAD, "World Investment Report 2021", s.38, Erişim Adresi: https://unctad.org/webflyer/world-investment-report-2021, (Erişim Tarihi: 21 Aralık 2021).

Vural, Aysu, "Yumuşak Güç Stratejisi Çerçevesinde Çin'in Afrika Politikası", *Avrasya Etüdleri,* Cilt: 51, Sayı: 1, 2017, ss. 123-152.

Vural, Çağla ve Aydın, Hasan, "Dolar Diplomasisi Ve Borç Tuzağı Diplomasisi: ABD ve Çin Örneklerinin Karşılaştırılması", *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi,* Cilt: 5, Sayı: 3, 2020, ss. 174-194.

Ye, Wei, "The Policy Framework of Sino-African Relations from the Chinese Perspective", içinde *China in Africa: Between Imperialism and Partnership in Humanitarian Development,* Sabella O. Abidde ve Tokunbo A. Ayoola (ed.), (Lanham: Lexington Books, 2021), ss. 25-45.

Yıldırım, Elif, "Yumuşak Güç Kavramı Bağlamında Çin'in Sahraaltı Afrika'ya Yönelik Kamu Diplomasisi Faaliyetleri", *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi,* Cilt: 11, Sayı: 18, 2019, ss. 2373-2403.

Yıldız, Ayşe, "Çin'in Yumuşak Güç Unsurları", *İNSAMER*, 10 Mart 2021.

Yılmaz, Kübra, "Çin'in Afrika Parametreleri", *Africania,* Cilt: 1, Sayı: 1, 2021, ss. 87-102.

Youde, Jeremy, "China's health diplomacy in Africa", *China: An International Journal,* Cilt: 8, Sayı: 1, 2010, ss. 151-163.

ÇİN'İN AFRİKA'DAKİ YUMUŞAK GÜÇ POLİTİKASI

Ensar KÜÇÜKALTAN*

Özet

Silahların ve savaşların maliyetinin yüksekliği yumuşak güç kavramını öne çıkarmakta ve gün geçtikçe daha önemli hâle getirmektedir. Ülkeler, yumuşak güç vesilesi ile zorla elde edemeyecekleri pek çok getiriye sahip olmaktadır. Bu durum diğer yandan hegemonyanın yeni biçimini sorgulatır hâle getirmektedir. Çin'in Afrika'ya olan özel ilgisi de bu kapsamda pek çok eleştiri almaktadır. Yatırımlar, yardımlar ve kültürel adımlarla yapılan yeni hamlelerin kıta genelinde yeni bir hegemonyaya dönüşme ihtimali incelenmelidir. Borç tuzağı diplomasisi olarak da bilinen borçlandırma sistemi ve Pekin Konsensüsü ilerleyen dönemde daha fazla tartışılır hâle gelecek iki hususdur. Bunların yanında Çin'in yönetim biçiminin yarı otoriter ve otoriter Afrika ülkeleri yönetimlerini daha baskıcı hâle getirmesi uzak bir ihtimal değildir. İkili ilişkilerdeki dengesizlik Afrika'nın geleceği için duyulan endişeyi büyütmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yumuşak Güç, Çin, Afrika, Borç Tuzağı Diplomasisi, Hegemonya.

Abstract

High cost of weapons and wars put forward the concept of soft power and makes it more significant day by day. Countries have many benefits that they cannot obtain by force through soft power. On the other hand, this situation makes the new form of hegemony questionable. China's special interest in Africa also receives many criticisms in this context. The possibility of new moves made with investments, aid and cultural steps to turn into a new hegemony across the continent should be examined. The debt system, also known as debt trap diplomacy, and the Beijing Consensus are two issues that will become more controversial in the future. In addition to these, it is possible that China's government style will make the governments of semi-authoritarian and authoritarian African countries more oppressive. The derangement in bilateral relations raises the concern for the future of Africa.

Keywords: Soft Power, China, Africa, Debt Trap Diplomacy, Hegemony.

GİRİŞ

Çin'in dışa açılma politikası ile başlayan yeni bakış açısı, dünyanın pek çok bölgesinde aynı anda benzer uygulamaları beraberinde getirmiştir. Genel anlamda az gelişmiş ve gelişmekte olan bölgelerdeki bu eş zamanlı yakınlaşma gerek yatırımlar gerekse diplomatik ilişkilerle güçlendirilmiştir. Bu ilgi, yalnızca Çin'in açıldığı bölgelerdeki ülkelerde takip edilmemiş, aynı zamanda başta ABD olmak üzere pek çok Avrupa ülkesinde de ilgi çekmiştir. Çin'in yumuşak güç uygulamaları olarak sınıflandırılabilecek faaliyetlerin dün-

* UGSAM Afrika Araştırmaları Direktörü

telendirilemese de uzun vadede ilişki aynı şekilde devam ederse neokolonyal bir güce dönüşebilir. Çin örneğinde olduğu gibi para, yumuşak gücün en ağır enstrümanı olarak kullanıldığında neokolonyal bir güç oluşturabilir. Ortaya çıkacak bu yeni denge fakir ülkelerin fakir kalmasına neden olacak bir durumdur ve böyle bir düzende kazan kazan gibi bir politikadan da söz edilemeyecektir. Bağımlılığı sağlayan borç, görüldüğünden daha tehlikeli bir silahtır. Çin merkantalizminin devasa boyuta ulaşması bir ütopya olarak değerlendirilemez.

Tüm bu değerlendirmeler özelinde bu çalışma, birbirlerine sınırlar, kültürler, sosyal ve ekonomik hedefler ile bağlı Afrika'nın, Çin ile ilişkilerindeki boyutu inceleyerek kıtada yükselen tedirginliğin sebeplerine odaklanmıştır. Bu bağlamda çalışmanın odaklandığı sorulara bulduğu cevapların ilki, Çin'in yaptığı faaliyetler ve ekonomik hamleleri ile birlikte bölge ülkelerinde istediğini kabul ettirebilir bir düzeye gelmiş durumda olduğudur. Afrika'daki yönetimlerin gönüllü şekilde Çin isteklerini yaptığı görülmektedir. Bu bağlamda eskiyle kıyas edilmeyecek yeni tür bir bağımlılıktan söz edilebilir.

Diğer bir husus, ticaret oranları, kazan kazan stratejisindeki kazanç oranlarındaki dengesizlik, kültürel diplomasi alanlarındaki etki, bugün neokolonyal olarak tanımlanamayacak olsa da uzun vadede aynı şekilde devam ederse neokolonyal bir ilişki türüne dönüşme riskini içerisinde barındırmaktadır.

Son olarak da Çin'in yumuşak güç stratejisinin bir elementi olarak sunduğu kalkınma modeli, demokrasi, insan hakları gibi kavramları ötelemekte ve zaten otoriter uygulamaları bulunan rejimleri daha da otoriter hale getirmektedir.

Temennimiz hem Batı ülkelerinin geçmişten sıyrılıp yeni bir bakış açısı eşliğinde Afrika ülkeleri ile eşit bir ilişki kurması hem de Çin gibi büyük bir ekonomik gücün, Afrika'nın kalkınmasına destekçi olarak kalması ve kazan-kazan stratejisini reel ve eşit oranlara çekmesidir.

KAYNAKÇA

Akçay, Nazlı Ceren, "Kamu Diplomasisi Aracı Olarak Kültürel Diplomasi ve Fransa'nın Afrika Ülkelerine Yönelik Uluslararası Öğrenci Programları Örneği" (Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi). Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Ankara/2014.

Bates, Gill ve Huang, Yanzhong, "Sources and Limits of Chinese 'Soft Power', *Survival*, Cilt: 48, 2006, s. 17.

Brautigam, Deborah, *The Dragon's Gift: The Real Story of China in Africa*, (New York, Oxford University Press, 2010).

Dahir, Abdi Latif, "A Low-profile, Chinese Handset Maker has Taken over Africa's Mobile Market", Quartz Africa, 30 Ağustos 2018, Erişim Adresi:https://qz.com/africa/1374404/chinas-transsion-dominates-africas-phone-market-with-tecno-itel, (Erişim Tarihi: 10 Aralık 2020).

Dale, Helle ve Johnson, Stephen, "How to Reinvigorate U.S. Public Diplomacy", Heritage Foundation Rapor, 2003.

Davies, Philippa, *Status: What It is and How Achieve It*, (London: Piatkus, 1991).

Ermağan, İsmail ve Giray, Fidan, "Çin'in Afrika Politikası", içinde Dünya Siyasetinde Afrika, İsmail Ermağan ve Fidan Giray (ed.), (Ankara: Nobel, 2014), ss. 63-65.

Fan, Ying, "Place Branding and Public Diplomacy", içinde Soft Power: Power of Attraction or Confusion, Robert Govers & Nicholas Cull (ed.), (London: Palgrave Macmillan, 2008), s. 149.

Gürkaynak, Muharrem ve Yalçıner, Serhat, "Uluslararası Politikada Karşılıklı Bağımlılık ve Küreselleşme Üzerine Bir İnceleme", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt: 6, Sayı: 23, 2009, s. 76.

Harvey, Frank P., *Smoke and Mirrors: Globalized Terrorism and the Illusion of Multilateral Security*, (Toronto: University of Toronto Press, 2004).

Hoagland, Jim, "Elasticity", *The New Republic*, 2014, s. 30-34.

Işıksal, Hüseyin, "To What Extent Complex Interdepence Theorists Challange to Structural Realist School of International Relations?", *Alternatives: Turkish Journal of International Relations,* Cilt: 3, Sayı: 2, 2014, s. 139-140.

Kalın, İbrahim, "Soft Power and Public Diplomacy in Turkey", *Perceptions Journal of International Affairs*, Cilt: 16, Sayı: 3, 2011, s. 17.

Kerr, Pauline ve Wiseman, Goeffrey, *Diplomacy in a Globalizing World: Theories and Practices*, (New York: Longman, 2013).

Keohane, Robert, "Power and Interdependence in the Information Age", *Foreign Affairs*, Cilt: 77, Sayı: 5, 1998, s.81-87.

Keohane, Robert ve Nye, Joseph, *Power and Interdependence*, (New York: Addison Wesley Longman, 2001).

Junbo, Jian, "China in Africa: From Capitalism to Colonialism", CFSD Rapor, Erişim Adresi: www.cesfd.org.cn/magzine/c/China%20in%20Africa.pdf, (Erişim Tarihi: 21 Aralık 2020).

Large, Daniel, *Africa and the New World Era*, (New York City: Palgrave Macmillan, 2010).

Lekorwe, Mogopodi, Chingwete, Anyway, Okuru, Mina, Samson, Romaric, "China's Growing Presence in Africa Wins Largely Positive Popular Reviews, Afrobarometer Rapor, 2016.

Lotman, Mihhail, "The Pope's Divisions." ICDS, 29 Eylül 2019, Erişim Adresi: https://icds.ee/the-popes-divisions (Erişim Tarihi: 29 Eylül 2019).

Lukes, Steven, Power: A Radical View, (London: Macmillan, 1974).

Naim Moises, "Rouge Aid", *Foreign Policy*, 15 Ekim 2009, Erişim Adresi: https://foreignpolicy.com/2009/10/15/rogue-aid/, (Erişim Tarihi:16 Haziran 2020)

Ninkovich, Frank, *The Diplomacy of Ideas: U.S. Foreign Policy and Cultural Relations 1938-1950,* (Cambridge: Cambridge University Press, 1981).

Nye, Joseph, *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, (New York: Public Affairs, 2004).

Nye, Joseph, *Yumuşak Güç: Dünya Siyasetinde Başarının Araçları*, Çeviren: Reyhan İnan Aydın, (Ankara: BB101, 2017).

Nye, Joseph, *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*, (London: Basic Books, 1990).

Pocha, Jehangir, "The Rising Soft Power of India and China", *New Perspectives Quarterly*, Cilt:20, Sayı: 1, 2003, s. 9.

Reisen, Helmut, "Is China Actually Helping Improve Debt Sustainability in Africa?", G-24 Rapor, 2014.

Sassoon, Anne Showstack*, Gramsci's Politics*, (New York: St. Martin's Press, 1980).

Sayın, Yusuf, "Konfüçyüs'ün Yeniden Keşfi ve Çin'in Dış Politikasında Dönüşüm", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 29, s. 230.

Shubo Li ve Helge Ronning, "China in Africa: Soft power, Media Perceptions and a pan- developing identity", CHR Michelsen Institute Rapor, 2013.

Szondi, Georgy, *Public Diplomacy and Nation Branding: Conceptual Similarities and Differences*, (Antwerp: Clingendael, 2008).

Weber, Max, *Bürokrasi ve Otorite*, Çeviren: H.B Akın, (Ankara: Adres, 2013).

Zahran, Geraldo ve Ramos, Leonardo, "From Hegemony to Soft Power", içinde Soft Power and US Foreign Policy Theoretical, Historical and Contemporary Perspectives, Inderjeet Parmar& Michael Cox (ed.), (Oxon: Routladge, 2010), s. 21.

Zhang, Yanqiu ve Mwangi, Jane Muthoni, "A Perception Study on China's Media Engagement in Kenya: From Media Presence to Power Influence?", *Chinese Journal of Communication*, Cilt: 9, Sayı: 1, 2016. s. 74.

ÇİN'İN AFRİKA EKONOMİSİ ÜZERİNDEKİ GÜCÜ

Doktorant Yunus Ertuğrul BAL* - Doç. Dr. Melik ERTUĞRUL**

Özet

Hem zengin yer altı ve yer üstü kaynakları hem de dinamik ve genç nüfusuyla 1600'lü yıllardan itibaren Batı'nın ilgisini çeken Afrika, 1900'lü yılların ortalarına kadar Batı tarafından sömürülmüştür. Batının sömürgeci anlayışı ile mücadele politikası güden Çin, Afrika'nın sömürgecilikten kurtulmasında önemli bir paydaş olmuş ve bu süreçte Afrika'yı birçok alanda desteklemiştir. Çin, ideolojik birlikteliğe ekonomik alanlarda birlikteliği de ekleyerek, sömürgecilik sonrası dönemde Afrika'da Batı'nın yerini dolduran önemli bir ekonomik paydaş olarak ortaya çıkmıştır. Bu paydaşlığın odak noktasının kazan kazan ilkesi olduğu Çinli yetkililerce defaatle vurgulanmakta ve Afrika'nın ihtiyaçlarının ve kalkınmasının esas alındığının altı çizilmektedir. Çalışmamızda Çin'in Afrika ekonomisi üzerindeki etkisi, iki taraf arası ticaret ile Çin'in finansman gücü, devlet destekli finansman kuruluşları ve kalkınma yardımları perspektiflerinden incelenmektedir. Çalışmamızda Çin tarafından Afrika ülkelerine sunulan uygun finansman koşullarının, Çin'in Afrika'daki varlığı için yüksek önemi haiz olduğu gösterilmekte ve Çin borç sarmalı/tuzağı hususlarına dikkat çekilmektedir. Ayrıca çalışmamızda, kıtadaki Çinli firmalar ve Çinli çalışanlar ile Bir Kuşak Bir Yol Girişimi kapsamında kıtanın önemi anlatılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Afrika Ekonomik Kalkınması, Çin-Afrika İlişkileri, Çin Yatırımları, İhracat Kredileri, Uluslararası Ticaret.

Abstract

Africa, which has attracted the attention of the West since the 1600s with its rich underground and surface resources as well as its dynamic and young population, was exploited by the West until the mid-1900s. China, which has a policy of completely fighting with the colonial understanding of the West, has been an important stakeholder in the liberation of Africa from colonialism and has supported Africa in many areas during the liberation period. Based on its ideologic corporation, by creating economic corporation, China has emerged as a significant economic stakeholder that has replaced the West in Africa in the post-colonial period. It is repeatedly emphasized by the Chinese authorities that the focus of this partnership is the win-win principle, and it is underlined that the needs and development of Africa are the backbone of this partnership. Our study examines the impact of China on the African economy from the perspectives of trade, as well as China's financial power, state-supported financing institutions and development aids. Our study reveals that the convenient financing conditions offered by China to African countries are of high importance for China's presence in Africa, and it highlights concerns related to Chinese debt spiral/trap issues. In addition, our study explains Chinese companies and Chinese employees in the continent, and the significance of the continent within the scope of the One Belt One Road Initiative.

Keywords: African Economic Development, Chinese-African Relationship, Chinese Investments, Export Credits, International Trade.

* İstanbul Teknik Üniversitesi (ITU) baly@itu.edu.tr
** Galatasaray Üniversitesi, İşletme Yönetimi Bölümü, mertugrul@gsu.edu.tr

bir gelecek çizdiği ve Çin'in Afrika'daki nüfuzunun artmasında önemli bir rol oynayacağının belirtilmesinde fayda görülmektedir.

Özetle Çin'in Afrika'ya yaptığı yatırımları, sağladığı kredileri ve yardımları, kıtadaki Çinli şirketleri ve yarım milyonun üzerinde Çinli nüfusu ile Afrika'nın ekonomik, siyasi ve demografik yapısı üzerinde ciddi etkileri bulunabilir. Bugün bile Afrika, abartılı bir söylem olarak kabul edilse bile Çin'in Çin'i olarak anılmaya başlanmıştır.[137] Afrika'nın sömürgecilik döneminde yaşadığı sıkıntıların ve sonrasında dünyayı sarsan soğuk savaş yıllarının akabinde yeni güçlerin rekabeti sonucu modern bir sömürü düzeniyle karşılaşmış olması,[138] tüm dünya ülkelerinin üzerinde durması gereken önemli bir konudur. Çin'in Afrika'daki askeri varlığı, Afrika ülkelerine gerçekleştirdiği silah tedariki ve 2018 yılında gerçekleştirilen Çin Afrika Savunma ve Güvenlik Forumuna 50 Afrika ülkesinin üst düzey komutanlarının katılması,[139] konunun ehemmiyetini gözler önüne sermektedir. Çin'in ekonomik sömürüye ve insan hakları ihlallerine ek olarak Uygur Türklerine karşı sistematik olarak yürüttüğü asimilasyon politikaları unutulmamalı ve böylesi aksiyonların Afrika'ya sıçramasının önüne geçilmeye çalışılmalıdır.

Son olarak Avrupa devletlerinin devlet düzeyinde farklılaşan çıkarları Çin için Afrika'da rekabetin bitmeyeceğini göstermektedir. Afrika'da ABD, Avrupa ülkeleri ve Rusya ile rekabet eden Çin, son yıllarda ekonomik ve siyasi gelişmelerin de etkisiyle kendisini ön plana çıkarmayı başarmıştır. Bunlara ek olarak Afrika'ya yakın ve dünya siyasetinde yeni yeni kendinden söz ettirmeye başlayan Türkiye gibi güçlü devletler de Çin'in Afrika üzerindeki ekonomik gücüne tehdit oluşturabilecek önemli aktörler olarak değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

Ado, Abdoulkadare, "Africa Cooperation: FDI, Informal Institutions, BRI, and Guanxi", *African Studies Quarterly*, Cilt: 19, Sayı: 3-4, 2020, ss. 76-94, Erişim Adresi: https://asq.africa.ufl.edu/files/V19i3-4a5.pdf, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Afreximbank, "The 2020 African Trade Report", 2020, Erişim Adresi: https://media.afreximbank.com/afrexim/African-Trade-Report-2020.pdf, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Afreximbank, "Afreximbank, China Exim Exchange Joint Initiatives Memo", 11 Eylül 2018, Erişim Adresi: https://www.afreximbank.com/afreximbank-china-exim-exchange-joint-initiatives-memo/, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

137 "Africa: China's China?", *Delivered The Global Logistics Magazine,* Eylül 2016, Erişim Adresi: https://www.dhl.com/global-en/home/about-us/delivered-magazine/articles/2016/issue-4-2016/africa-chinas-china.html, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021)

138 Mehmet Fatih Argın, "Çin'in Borçlandırma Diplomasisi Bağlamında Afrika (2003-2018)", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü / Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, 2020, s. IV.

139 Earl Conteh-Morgan, "Militarization and Securitization in Africa: The Role of Sino-American Geostrategic Presence", *Insight Turkey*, Cilt: 21, Sayı: 1, 2019, s. 85, Erişim Adresi: https://www.jstor.org/stable/26776048?refreqid=excelsior%3Af4b0419f94b93444a69fbb754ad4a44c, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021)

Afreximbank, "Afreximbank Says $850 Million From Chinese Financial Institutions Will Boost Support to African Trade", 9 Aralık 2018, Erişim Adresi: https://www.afreximbank.com/afreximbank-says-850-million-from-chinese-financial-institutions-will-boost-support-to-african-trade/, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021)

"Africa: China's China?", *Delivered The Global Logistics Magazine,* Eylül 2016, Erişim Adresi: https://www.dhl.com/global-en/home/about-us/delivered-magazine/articles/2016/issue-4-2016/africa-chinas-china.html , (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021)

Afrika Kalkınma Bankası Grubu (ADBG), "China Partnership Overview", Erişim Adresi: https://www.afdb.org/en/countries/non-regional-member-countries/china, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Agubamah, Edgar, "State, Governance and Integration in Africa", içinde *China's Infrastructural Diplomacy in Africa,* Aloysius-Michaels Okolie & Hassan Saliu & Geral Ezirim (ed.), (Nigerian Political Science Association Yayınları, 2019), ss. 67-84.

Altınbaş, Deniz, "İnsanlığa Karşı Suçlar ve Yeni-Sömürgecilik", *Uluslararası Suçlar ve Tarih*, Cilt: 15, Sayı: 11, 2011, s. 33-76, Erişim Adresi: https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/701017, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Argın, Mehmet Fatih, "Çin'in Borçlandırma Diplomasisi Bağlamında Afrika (2003-2018)", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü / Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, 2020

Arslan, Erdal ve Kiper, Kerem, "Dış Yardım Nedir? Niçin Yapılır?", *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 34, 2015, ss. 9-26, Erişim Adresi: https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/198274, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Arslan, İbrahim, "Bir Ülke-Bir Kıta İlişkileri: Çin-Afrika Örneği", *Yönetim Bilimleri Dergisi,* Cilt: 16, Sayı: 31, 2018, ss. 125-142, Erişim Adresi: https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/698568, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Asante, Richard, "China and Africa: Model of South-South Cooperation?", *China Quarterly of International Strategic Studies*, Cilt: 4, Sayı: 2, 2018, ss. 259-279, Erişim Adresi: https://www.worldscientific.com/doi/pdf/10.1142/S2377740018500124, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Athari, Assadollah ve Ejazi, Ehsan, "The Belt and Road Initiative in the Shadow of Competition Between China and the US", *Belt & Road Initiative Quarterly-BRIQ*, Cilt: 1, Sayı: 4, 2020, ss. 44-54, Erişim Adresi: https://briqjournal.com/sites/default/files/yazi-ici-dosyalar/2020-11/BRIQ_TURKCE%20-%204.%20SAYI%20-%20ASSADOLLAH%20ATHARI%20-%20EHSAN%20EJAZI%20-%20TR.pdf, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK), "Aylık Bankacılık Sektörü Verileri (Temel Gösterim)", Erişim Adresi: http://www.bddk.org.tr/BultenAylik/, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Batty, Fodei, "No Questions Asked? Development and the Paradox of China's Africa Policy", *Insight Turkey*, Cilt: 21, Sayı: 1, 2019, ss. 151-166, Erişim Adresi: https://www.jstor.org/stable/pdf/26776052.pdf?refreqid=excelsior%3Ad2d7a4b9cb13eef6cbca2b6c2397175d, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Birleşmiş Milletler Çevre Programı, "Our Work in Africa", Erişim Adresi: https://www.unep.org/regions/africa/our-work-africa, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Blanchette, Jude ve Polk, Andrew, "Dual Circulation and China's New Hedged Integration Strategy", *Center for Strategic and International Studies (CSIS)*, 24 Ağustos 2020, Erişim Adresi: https://www.csis.org/analysis/dual-circulation-and-chinas-new-hedged-integration-strategy, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Bonadio, Barthelemy, Huo, Zhen, Levchenko, Andrei A. ve Pandalai-Nayar, Nitya, "Global Supply Chains in the Pandemic", *NBER Working Paper*, 2021, Erişim Adresi: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3609677# , (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Bosco, David, "International Organizations and the Shadow of Colonialism", *FP: The Multilateralist,* 11 Nisan 2011, Erişim Adresi: https://foreignpolicy.com/2011/04/11/international-organizations-and-the-shadow-of-colonialism/ , (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Brautigam, Deborah, *The Dragon's Gift: The Real Story of China in Africa.* (New York: Oxford Univ. Press, 2009).

Brautigam, Deborah ve Xiaoyang, Tang, "Special Economic Zones: Progress, Emerging Challenges, and Future Directions", içinde *China's Investment in Special Economic Zones in Africa*, Thomas Farole & Gökhan Akıncı (ed.), (Washington: World Bank Publications, 2011), ss. 69-100.

Breuer, Julia, "Two Belts, One Road? The Role of Africa In Chinas's Belt & Road Initiative", *Blickwechsel*, Haziran 2017, Erişim Adresi: https://www.asienhaus.de/uploads/tx_news/Blickwechsel_OBOR-Afrika_01.pdf , (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Carter, Becky, "A Literature Review on China's Aid", *K4D: Knowledge, Evidence and Learning for Development,* 7 Ekim 2017, Erişim Adresi: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a5f38d6e5274a443e00372b/177_China_aid.pdf, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Cavallo, Alberto, "Inflation with Covid Consumption Baskets", *NBER Working Paper*, 2020, Erişim Adresi: https://www.nber.org/system/files/working_papers/w27352/w27352.pdf, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

"Chinese Global Foreign Aid", *Johns Hopkins School of Advanced International Studies: China Africa Research Initative* Erişim Adresi: http://www.sais-cari.org/data-chinese-global-foreign-aid, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

"China Helped Us When Help Was Most Needed — The Tanzania-Zambia Railway: A Testament to China-Africa Friendship", *Global Times,* 22 Haziran 2021, Erişim Adresi: https://www.globaltimes.cn/page/202106/1226766.shtml (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

"Chinese Investment in Africa", *Johns Hopkins School of Advanced International Studies: China Africa Research Initative,* Erişim Adresi: http://www.sais-cari.org/chinese-investment-in-africa, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Conteh-Morgan, Earl, "Militarization and Securitization in Africa: The Role of Sino-American Geostrategic Presence", *Insight Turkey*, Cilt: 21 Sayı: 1, 2019, ss. 77-94, Erişim Adresi: https://www.jstor.org/stable/26776048?refreqid=excelsior%3Af4b0419f94b93444a69fbb754ad4a44c, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021)

"Construction of Largest Steel Plant in West Africa Complete", *Africa Investor*, Erişim Adresi: https://www.africainvestor.com/construction-of-largest-steel-plant-in-west-africa-complete/ (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Copper, John F., *China's Foreign Aid and Investment Diplomacy, Volume III: Strategy Beyond trategy Beyond Asia and Challenges to the United States and the International Order,* (New York : Palgrave Macmillan, 2016).

Çin Halk Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı-Birleşmiş Milletler ve Diğer Uluslararası Organizasyonlar Daimi Elçiliği, "Xi Jinping Sends Message of Congratulation to 34th AU Summit", 8 Şubat 2021, Erişim Adresi: https://www.fmprc.gov.cn/ce/cgvienna/eng/zgbd/t1854256.htm, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Çin Halk Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, "Chinese Embassies", Erişim Adresi: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjb_663304/zwjg_665342/2490_665344/2493_665350/default_1.shtml, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Çin Halk Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı-Çin Afrika İşbirliği Forumu, "Forum on China-Africa Cooperation Beijing Action Plan (2019-2021)", 9 Aralık 2018, Erişim Adresi: http://focacsummit.mfa.gov.cn/eng/hyqk_1/t1594297.htm, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Çin Halk Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı-Çin Afrika İşbirliği Forumu "Ushering in a New Era of China-Africa Win-Win Cooperation for Common Development", 16 Ekim 2019, Erişim Adresi: https://www.fmprc.gov.cn/zfhzlt2018/eng/zfzs_1/t1708219.htm, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Çin Halk Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı-Çin Afrika İşbirliği Forumu "Xi Jinping Sends Message of Congratulation to 34th AU Summit", 21 Şubat 2021, Erişim Adresi: http://www.focac.org/eng/ttxxsy/202102/t20210207_10015998.htm, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Çin Halk Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, "Foreign Ministry Spokesperson Wang Wenbin's Regular Press Conference on August 30, 2021", 30 Ağustos 2021, Erişim Adresi: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/xwfw_665399/s2510_665401/t1903154.shtml, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Çin Merkezi Hükümet Portalı-Xinhua Haber Ajansı, "Çin Özel Elçisi: Çin, Bilgi ve İletişim Alanında Afrika ile Işbirliğine Büyük Önem Veriyor", 29 Ocak 2021, Erişim Adresi: http://www.gov.cn/jrzg/2010-01/29/content_1522213.htm, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Çin Ulusal İstatistik Bürosu, "National Economy in the First Half Year Witnessed the Steady and Sound Growth Momentum Consolidated", 15 Temmuz 2021, Erişim Adresi: http://www.stats.gov.cn/english/PressRelease/202107/t20210715_1819447.html, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Dib, Georges, Huang, Françoise ve Ozyurt, Selin, "Emerging Markets: Heading for a China-less Recovery", *Allianz Research,* 10 Kasım 2020, Erişim Adresi: https://www.allianz.com/content/dam/onemarketing/azcom/Allianz_com/economic-research/publications/specials/en/2020/november/20201110_EMChina-less.pdf, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Downs, Erica S., "Whatever Became Of China, Inc.?", *Brookings,* 24 Haziran 2014, Erişim Adresi: https://www.brookings.edu/articles/whatever-became-of-china-inc/, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Dünya Bankası, "Survey on Chinese Direct Investment in Ethiopia", 2012, Erişim Adresi: https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/26772/NonAsciiFileName0.pdf;sequence=1, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Dynamic, Beyongo Mukete, "The China Story Yearbook 2018", içinde *China's Power in Africa: Rhetoric and Reality*, Jane Golley & Linda Jaivin & Paul J. Farrelly & Sharon Strangen (ed.), (Canberra: ANU Press, 2019), ss. 186-200.

Ertin, Gaye, *Dünya Bölgeleri: Afrika*, (İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Coğrafya Lisans Programı Ders Notu).

Espitia, Alvaro, Mattoo, Aaditya, Rocha, Nadia, Ruta, Michele ve Winkler, Deborah, "Trade and Covid-19: Lessons from the first wave" *VoxEU & CEPR,* 18 Ocak 2021, Erişim Adresi: https://voxeu.org/article/trade-and-covid-19-lessons-first-wave, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Farrell, Jamie, "How do Chinese Contractors Perform in Africa? Evidence from World Bank Project", *Johns Hopkins School of Advanced International Studies: China Africa Research Initative,* 2016, Erişim Adresi: https://static1.squarespace.com/static/5652847de4b033f56d2bdc29/t/573c970bf8baf3591b05253f/1463588620386/Working+Paper_Jamie+Farrell.pdf (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021)

Faujas, Alain, "China may Scale Back Investment in Africa, Says New Report", *The Africa Report,* 24 Kasım 2020, Erişim Adresi: https://www.theafricareport.com/51202/china-may-scale-back-investment-in-africa-says-new-report/ (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Getachew, Addis, "Jack Ma Inaugurates e-Commerce Platform in Ethiopia", *Anadolu Ajansı,* 25 Kasım 2019, Erişim Adresi: https://www.aa.com.tr/en/africa/jack-ma-inaugurates-e-commerce-platform-in-ethiopia/1655220 (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021)

Hanauer, Larry ve Morris, Lyle J., "Chinese Engagement in Africa: Drivers, Reactions, and Implications for U.S. Policy", *RAND Corporation,* 2014, Erişim Adresi: https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR500/RR521/RAND_RR521.pdf , (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Hinga, Sandy Edward, Jun, Yao ve Yiguan, Qian, "China-Africa Cooperation-An Outstanding Relationship Built on Mutual Respect and Common Benefits: A Review", *International Research Journal of Social Sciences*, Cilt: 2, Sayı: 9, 2017, ss. 26-32, Erişim Adresi: http://isca.me/IJSS/Archive/v2/i9/6.ISCA-IRJSS-2013-131.pdf, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Hjertholm, Peter ve White, Howard, "Survey of Foreign Aid: History, Trends and Allocation", *University of Copenhagen, Department of Economics, Discussion Papers Series,* Sayı: 00-04, 2000, http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.432.2437&rep=rep1&type=pdf, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

İpek, Esat, "Türkiye'nin Kalkınma Yardımı Anlayışı ve Donör-Faydalanıcı İlişkisi Bağlamında Özgünlüğü: Balkanlar Örneği", Doktora Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü / Sosyal Politika Anabilim Dalı, 2020.

Javed, Saad Ahmed, Bo, Yu, Tao, Liangyan, ve Dong, Wenjie, "The 'Dual Circulation' Development Model of China: Background and Insights", *Rajagiri Management Journal*, Basım Aşamasında, ss. 1-19, Erişim Adresi: https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/RAMJ-03-2021-0016/full/pdf?title=the-dual-circulation-development-model-of-china-background-and-insights, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Ji, Zhi, Abuselidze, George ve Lymar, Valeria, "Problems and Perspectives of Sustainable Trade Development in China Under the One Belt One Road Initiative", *E3S Web of Conferences,* Cilt: 258, Sayı: 06050, 2021, ss. 1-12, Erişim Adresi: https://www.econstor.eu/bitstream/10419/234111/1/E3SWOC_258_06050_2021.pdf, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Jian, Jianhui, Fan, Xiaojie, Zhao, Shiyong ve Zhoua, Dong, "Business Creation, Innovation, and Economic Growth: Evidence from China's Economic Transition, 1978-2017", *Economic Modelling*, Cilt: 96, 2021, ss. 371-378, Erişim Adresi: https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0264999319320462, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Jurenczyk, Lukasz, "Analysing China's "Angola Model": A Pattern for Chinese Involvement in Africa?", *Strategic Review for Southern Africa,* Cilt: 42, Sayı: 2, 2020, ss. 43-61, Erişim Adresi: https://upjournals.up.ac.za/index.php/strategic_review/article/view/73/619, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Kabakcı, Fuat, "Çin'den Afrika'ya 60 Milyar Dolarlık Yardım Sözü", *Anadolu Ajansı*, 3 Mart 2018, Erişim Adresi: https://www.aa.com.tr/tr/dunya/cinden-afrikaya-60-milyar-dolarlik-yardim-sozu/1245271, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Karaca, Ragıp Kutay ve Yüce, Müge, "Çin'in Afrika Kriz Bölgelerindeki Dış Politikasının Analizi: Darfur ve Güney Sudan Örnekleri", *Siyasal: Journal of Political Sciences,* Cilt: 29, Sayı: 32, 2020, ss. 1-32, Erişim Adresi: https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1028508, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

"Key Achievements in the Financing of African Infrastructure in 2018", *The Insfracture Consortium for Africa*, Erişim Adresi: https://www.icafrica.org/en/topics-programmes/key-achievements-in-the-financing-of-african-infrastructure-in-2018/ (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021)

Kökçam, Selami, "Yükselen Kıta Afrika'da Güç Mücadelesi: Çin", *TRT Haber*, 25 Ocak 2021, Erişim Adresi: https://www.trthaber.com/haber/dunya/yukselen-kita-afrikada-guc-mucadelesi-cin-549983.html , (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

"Köle Ticareti Günümüzdeki Gen Haritasında Nasıl Bir Etki Bıraktı?", *BBC News,* 28 Temmuz 2020, Erişim Adresi: https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-53558885 , (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Lee, Ching Kwan, "Raw Encounters: Chinese Managers, African Workers and the Politics of Casualization in Africa's Chinese Enclaves", *The China Quarterly*, Cilt: 199, Sayı:3, 2009, ss. 647-666, Erişim Adresi: https://www.cambridge.org/core/journals/china-quarterly/article/abs/raw-encounters-chinese-managers-african-workers-and-the-politics-of-casualization-in-africas-chinese-enclaves/DD5C294684B614DB1D66E122538D249F, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Lekorwe, Mogopodi, Chingwete, Anyway, Okuru, Mina ve Samson, Romaric, "China's growing presence in Africa wins largely positive popular reviews", *Afrobarometer: Dispatch,* 24 Ekim 2016, Erişim Adresi: https://afrobarometer.org/sites/default/files/publications/Dispatches/ab_r6_dispatchno122_perceptions_of_china_in_africa1.pdf, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Li, Kunwang, ve Jiang, Wei, "China's 40 Years of Reform and Development: 1978–2018", içinde *China's Foreign Trade: Reform, Performance and Contribution to Economic Growth*, Ross Garnaut, Ligang Song, & Cai Fang (ed.), (Canberra: ANU Press, 2018), ss. 575-594.

Lin, Justin Yifu ve Wang, Yan, "New Structural Economics and Resource Financed Infrastructure", *Pacific Economic Review,* Cilt: 21, Sayı: 1, 2020, ss. 102-117, Erişim Adresi: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1468-0106.12154, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Massa, Isabella, "Export Finance Activities by the Chinese Government", *Europian Parliment: Directorate-General for External Policies of the Union Directorate B Policy Department,* 2011, Erişim Adresi: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2011/433862/EXPO-INTA_NT(2011)433862_EN.pdf, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Norrestad, F., "Largest Banks Worldwide 2020, by Assets", *Statista,* 6 Mayıs 2021, Erişim Adresi: https://www.statista.com/statistics/269845/largest-banks-in-the-world-by-total-assets/, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Olander, Eric, "China's Role in Africa's Rapidly Growing Space Market", *The China Africa Project,* 19 Kasım 2019, Erişim Adresi: https://chinaafricaproject.com/podcasts/chinas-role-in-africas-rapidly-growing-space-market/, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Orakçı, Serhat, "Afrika Kıtası'nda Küresel Rekabet", *İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi (İNSAMER),* 23 Mart 2020, Erişim Adresi: https://insamer.com/tr/afrika-kitasinda-kuresel-rekabet_2808.html, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Oya, Carlos ve Schaefer, Florian, "Chinese Firms and Employment Dynamics in Africa: A Comparative Analysis", *IDCEA Research Synthesis Report, SOAS, University of London*, 2019, Erişim Adresi: https://www.soas.ac.uk/idcea/publications/reports/file141857.pdf, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Payne, Julia ve Zhdannikov, Dmitry, "Exclusive: Angola Cuts Oil Shipments to China as It Seeks Debt Relief", *Reuters,* 5 Haziran 2020, Erişim Adresi: https://www.reuters.com/article/us-angola-china-debt-oil-exclusive-idUSKBN23C1LY, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Roessler, Philip, "Chinese Development Finance and Strategies of Political (and Territorial) Survival in Sudan", *Aiddata,* 8 Mayıs 2013, Erişim Adresi: https://www.aiddata.org/blog/chinese-development-finance-and-strategies-of-political-and-territorial-survival-in-sudan (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Ryder, Hannah, "Where is the Africa-China Relationship Headed in 2021?", *Center for Strategic and International Studies (CSIS),* 17 Şubat 2021, Erişim Adresi: https://www.csis.org/analysis/where-africa-china-relationship-headed-2021 , (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Saleh, Mariam, "Forecast of the Total Population of Africa from 2020 to 2050", *Statista*, 10 Ağustos 2021, Erişim Adresi: https://www.statista.com/statistics/1224205/forecast-of-the-total-population-of-africa/, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Strange, Austin M., Parks, Bradley, Tierney, Michael J., Fuchs, Andreas ve Dreher, Axel, "Tracking Under-Reported Financial Flows: China's Development Finance and the Aid-Conflict Nexus Revisited", *University of Heidelberg: Discussion Paper Series,* Sayı: 553, 2014, ss. 1-44, Erişim Adresi: https://www.econstor.eu/bitstream/10419/127374/1/dp553.pdf, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Sun, Irene Yuan, Jayaram, Kartik ve Kassiri, Omid, "Dance of the lions and dragons: How are Africa and China Engaging, and How will the Partnership Evolve?", *McKinsey & Company*, 2017, Erişim Adresi: https://www.mckinsey.com/~/media/mckinsey/featured%20insights/Middle%20East%20and%20Africa/The%20closest%20look%20yet%20at%20Chinese%20economic%20engagement%20in%20Africa/Dance-of-the-lions-and-dragons.ashx, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Sun, Yun, "China's 2018 Financial Commitments to Africa: Adjustment and Recalibration", *Brookings*, 5 Eylül 2018, Erişim Adresi: https://www.brookings.edu/blog/africa-in-focus/2018/09/05/chinas-2018-financial-commitments-to-africa-adjustment-and-recalibration/, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Şen, Umut Berhan, "Çin'in Afrika Stratejisini Anlamak", *Global Savunma*, 15 Mart 2021, Erişim Adresi: https://www.globalsavunma.com.tr/cin-in-afrika-stratejisini-anlamak.html, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Takyi-Annan, Georgina Esi, Meiying, Zhang ve Norgbey, Eyram, "The One Belt One Road Initiative; Possible Implications on West Africa-Ghana", *IOSR Journal of Business and Management,* Cilt: 20, Sayı:7, 2018, ss. 28-32, Erişim Adresi: https://www.iosrjournals.org/iosr-jbm/papers/Vol20-issue7/Version-6/E2007062832.pdf, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Tandoğan, Muhammed, "Dünya Siyasetinde Afrika ve Kıtanın Geleceği", *Afrika Araştırmacıları Derneği (AFAM)*, 10 Mart 2018, Erişim Adresi: https://afam.org.tr/dunya-siyasetinde-afrika-ve-kitanin-gelecegi/, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Temiz, Kadir ve Uçar, Hamza, "Çin'in Kuşak ve Yol Girişiminde Sorunlar Artıyor", *Anadolu Ajansı,* 9 Kasım 2018, Erişim Adresi: https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/cin-in-kusak-ve-yol-girisiminde-sorunlar-artiyor/1307053 , (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Toumert, Alkhalloufi, "The Impact of the Belt and Road Initiative in Boosting Local Business through Asia and Africa Satisfaction: A Study of Kenya-China Business Projects", *Open Journal of Business and Management,* Cilt: 9, Sayı: 4, 2021, ss. 1714-1742, Erişim Adresi: https://www.scirp.org/journal/paperinformation.aspx?paperid=110571, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Turan, İshak, "Şi'nin 'Çin rüyası' ve Küresel Etkileri", *Anadolu Ajansı*, 16 Ekim 2020, Erişim Adresi: https://www.aa.com.tr/tr/analiz/sinin-cin-ruyasi-ve-kuresel-etkileri/2008553, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA), "Dış Yardımların Düzenlenmesi", 2013, Erişim Adresi: https://www.tika.gov.tr/upload/2016/Prestij%20Eserler/D%C4%B1%C5%9F%20Yard%C4%B1mlar%C4%B1n%20D%C3%BCzenlenmesi%202011-2012.pdf, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı, "Çin Ülke Profili", 2021, Erişim Adresi: https://ticaret.gov.tr/data/5f3b925713b876ea88e4c9c4/chc_%C3%BClke%20_profili_18_nisan_2021.pdf, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Vhumbunu, Clayton Hazvinei, "Enabling African Regional Infrastructure Renaissance through the China-Africa Partnership: A Trans-Continental Appraisal", *International Journal of China Studies*, Cilt: 7, Sayı: 3, ss. 271-300, Erişim Adresi: https://icsum.org.my/wp-content/uploads/2020/02/IJCSV7N3-FULL-ISSUE.pdf#page=35, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Xiaoyang, Tang, "Does Chinese Employment Benefit Africans? Investigating Chinese Enterprises and their Operations in Africa", *African Studies Quarterly,* Cilt: 16, Sayı: 3-4, 2016, ss. 107-128, Erişim Adresi: http://asq.africa.ufl.edu/files/v16a8.Tang_.HD_.pdf , (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Yao, Kevin, "What We Know about China's 'Dual Circulation' Economic Strategy?", *Reuters*, 16 Eylül 2020, Erişim Adresi: https://www.reuters.com/article/china-economy-transformation-explainer-idUSKBN2600B5, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Yılmaz, Serdar, "Bir Kuşak Bir Yol Projesinin İktisadi Kapasitesi ve Çin Tarafından Uygulanan Borç Diplomasisi", *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 24, 2020, ss. 631-647, Erişim Adresi: http://sosbilder.igdir.edu.tr/Makaleler/1892823662_26_Yilmaz_(631-647).pdf, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Zhou, Youyou, "Air traffic between China and Africa has Jumped 630% in the Last Decade", *Quartz Africa*, 28 Haziran 2019, Erişim Adresi: https://qz.com/africa/1675287/china-to-africa-flights-jumped-630-in-the-past-nine-years/, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

ZiroMwatela, Raphael ve Changfeng, Zhao, "Africa in China's'One Belt, One Road' Initiative: A Critical Analysis", *IOSR Journal Of Humanities And Social Science,* Cilt: 21, Sayı: 12, 2016, ss. 10-21, Erişim Adresi: https://www.iosrjournals.org/iosr-jhss/papers/Vol.%2021%20Issue12/Version-1/B2112011021.pdf , (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

Zongwe, Dunia Prince, "On the Road to Post Conflict Reconstruction by Contract: The Angola Model", *SSRN Electronic Journal*, Sayı: 1730442, 2010, ss. 1-25, Erişim Adresi: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1730442, (Erişim Tarihi: 7 Kasım 2021).

ÇİN'İN BALKANLAR POLİTİKASI

Doç. Dr. M. Cem OĞULTÜRK*

Özet

Bu çalışmada Çin'in Balkan ülkeleri ile olan ilişkilerinin gelişmesinde tarihsel çerçeve, müteakiben Kuşak Yol Girişimi, 17+1 platformunun etkileri ve pandemi döneminde yaşananlar çerçevesinde incelenmesi amaçlanmıştır. Geçmişten bugüne Balkanlarda nüfuzunu artırmak ya da korumak isteyen jeopolitik aktörlerin başında Avrupa Birliği (AB), Rusya Federasyonu (Rusya), Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Türkiye gelmektedir. Çin ise bölgedeki varlığını Kuşak Yol Girişimi ve 17+1 zirveleri sayesinde artırmak istediği sonucuna varılmıştır. Çin'in Balkanlara özel bölgesel bir politikasının olmadığı, bölge ülkeleri ile ikili ilişkiler temelinde ilerleme kaydettiği görülmüştür. AB üyesi olan ya da üyelik süreci içerinde yer alan Balkan ülkelerinin Çin ile ilerleyen ilişkilerinin AB'nin öncü ülkelerinin çıkarları ile çatışabileceği fikrinin güçlenmesine neden olmuştur. Özellikle Sırbistan üzerinde odaklanan Çin'in Balkan ülkelerinden taleplerinin sınırlı olması bu ülkeler açısından çekiciliğini artırmaktadır. Sırbistan, yoğun angajman sonucunda Çin'in bölgedeki tek stratejik ortağı hâline gelmiştir. Çalışmada Çin'in Kuşak Yol Girişimi'nin hayata geçmesinde Balkanlara özel bir önem verdiği sonucuna ulaşılmıştır. Çin'in bölgeyle olan ekonomik bağlarının uluslararası alanda en çok dikkat çeken yönü, ticaret veya doğrudan yatırımla değil, altyapı inşaatı için verilen kredilerle ilgilidir. Çin'in ilişkilerin geliştirilmesinde ekonominin yanında kültürel, akademik ve insani ilişkilerin geliştirilmesine de önem verdiği anlaşılmaktadır. Balkan ülkelerinin ise Çin'in altyapı yatırımlarına yönelmesini memnuniyetle karşıladıkları ancak alınan kredilerin ileride borç tuzağına dönmesinden endişe duydukları değerlendirilmektedir. Pandemi Dönemi'nde Çin'in hem yardımlar hem de tedarikçi olarak Balkan ülkeleri nezdinde imajını güçlendirdiği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çin, Balkanlar, Kuşak ve Yol Girişimi, Yumuşak Güç.

Abstract

This study is aimed to examine the historical framework in the development of China's relations with the Balkan countries, the effects of the Belt Road Initiative and the 17+1 platform, and what happened during the pandemic period. From past to present, the European Union (EU), Russian Federation (Russia), United States of America (USA), and Turkey are the leading geopolitical actors who want to increase or maintain their influence in the Balkans. It has been concluded that China wants to increase its presence in the region thanks to the Belt and Road Initiative and the 17+1 summits. It has been observed that China does not have a regional policy specific to the Balkans and has made progress based on bilateral relations with the countries of the region. It has strengthened the idea that the improving relations of the Balkan countries, which are EU members or are in the membership process, with China may conflict with the interests of the leading countries of the EU. The limited demands of China, which focuses on Serbia in particular, from the Balkan countries increases its attractiveness for these countries. As a result of intense engagement, Serbia has become China's only strategic partner in the region. In the study, it was concluded that China attaches special importance to the Balkans in the

* İstanbul Aydın Üniversitesi İİBF Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi, mehmetcemogulturk@aydin.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-2619-9559

SONUÇ

Çin'in Balkan ülkeleri ile ilişkisinin pragmatizme ve büyüyen ekonomik yatırımlar ile turizm, kültür ve eğitim bağlarına dayandığı görülmektedir. Çin'in Balkan devletleri ile angajmanı ve ilişkileri farklı tarihsel anlatılara dayanmaktadır ancak Çin'in, AB'nin arka bahçesinde güçlü bir aktör olarak varlığını artırması muhtemelen bu ülkelerin Avrupa entegrasyon sürecinin ilerlemesini zayıflatmak gibi hepsi için benzer bir sonucu yaratabilir. Bölge devletlerinin her birindeki Çin varlığı farklılıklar göstermektedir. Sırbistan, yoğun angajman sonucunda, Çin'in bölgedeki tek stratejik ortağı hâline geldi. Hırvatistan ile kapsamlı bir iş birliği düzeyine ilerlerken Arnavutluk ve Kuzey Makedonya ile iş birliği düzeyinde kalmaya devam etmektedir. Diğer yandan Çin, Kuşak Yol Girişimi sayesinde çoğunlukla Çin Eximbankından alınan kredilerle finanse edilen bölge altyapısına yönelik yatırımlarıyla Balkanlar'da etkisini son on yılda olağanüstü artırdı. Bu krediler, bölgedeki mali açıdan zayıf devletler için ise borç tuzağına düşürmesi açısından büyük bir risk oluşturmaktadır.

Çin, ekonomik etkisinin yanı sıra Çin dilini öğretmeyi ve Çin kültürü hakkında farkındalık yaratmayı amaçlayan Konfüçyüs enstitülerinin kurulması gibi kültürel diplomasi yöntemleriyle de bölgede nüfuz kazanmaktadır. Çin, Covid-19 krizine yanıt olarak tıbbi malzeme ve aşılarla da büyük ölçüde destek vererek halkların gönüllerini kazanmayı da hedeflemektedir. Çin'in bölge ülkeleri üzerinde yarattığı olumlu etkiye rağmen geleceğe yönelik en olası senaryo nedir, denirse Balkan ülkeleri yönetimlerinin Çin ile ekonomik iş birliğini daha da genişletmeye çalışacakları, AB üyesi bölge ülkelerinin sadık bir Avrupalı takipçi olmaya devam edeceği ve birliğe aday ülkelerin ise katılım koşullarını yerine getirmek ve katılım sürecini hızlandırmak için çalışmaya devam edecekleri öngörülebilir.

KAYNAKÇA

Ağırseven Nehir. "Enver Hoca Dönemi ve Sonrası Arnavutluk". Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (2015).

Ahmeti Adelina, "Kosovo Withdraws Application to Join Interpol", *Balkan Insight*, 15 Ekim 2019, Erişim Adresi: https://balkaninsight.com/2019/10/15/kosovo-withdraws-application-to-join-interpol/ (Erişim Tarihi: 15.12. 2021)

"Balkanların Geleceği İçin Strateji Çalıştayı" (Ankara: Stratejik Düşünce Enstitüsü, 2018) https://www.sde.org.tr/Content/Upload/Dosya/1-%20SDE%20Calismasi-Balkanlar.pdf (Erişim Tarihi: 15.12.2021)

Bancroft Ian, "Beijing – The Fourth Pillar of Serbian Foreign Policy", *Transconflict*, 16 Eylül 2009, Erişim Adresi: http://www.transconflict.com/2009/09/beijing-the-fourth-pillar-of-serbian-foreign-policy/ (Erişim Tarihi: 15.12.2021).

Banovic Rebecca. "China In The Balkans: Good or Bad?", Forbes, 26 Ocak 2019, Erişim Adresi: https://www.forbes.com/sites/rebeccabanovic/2019/01/26/china-in-the-balkans-good-or-bad/#4490d117588a (Erişim Tarihi: 15.12.2021).

Bastian Jens. "China Reconnects with The Balkans: Belt and Road Investments Build on Historical Ties" *CSIS*, 2018. Erişim Adresi: https://reconnectingasia.csis.org/analysis/entries/china-reconnects-balkans/ (Erişim Tarihi: 15.12.2021).

Brinza Andrea, "How China Blew Its Chance in Eastern Europe", Foreign Policy, 11 Nisan 2019, Erişim Adresi: https://foreignpolicy.com/2019/04/11/how-china-blew-its-chance-in-eastern-europe/ (Erişim Tarihi: 22 Mayıs 2019).

"Chinese lantern Festival Opens in Albanian capital", Xinhua, 2 Şubat 2019, Erişim Adresi: http://www.xinhuanet.com/english/2019-02/02/c_137793306.htm (Erişim Tarihi: 15.12.2021)

"Confucius Institutes Around the World – 2019", Erişim Adresi: https://www.digmandarin.com/confucius-institutes-around-the-world.html (Erişim Tarihi: 15.12.2021).

Đorđević Nikola, "Montenegro Narrowly Avoids Chinese Debt Trap, for Now", *Emerging Europe*, 9 Ağustos 2021, Erişim Adresi: https://emerging-europe.com/news/montenegro-narrowly-avoids-chinese-debt-trap-for-now/ (Erişim Tarihi: 15.12.2021)

Eased Visa Policies Boost Exchanges, Cooperation between China, Balkan Nations, Xinhua, 4 Şubat 2018, Erişim Adresi: http://www.xinhuanet.com/english/2018-07/04/c_137301602.htm (Erişim Tarihi: 15.12.2021)

"Ericsson to Modernise Telekom Albania Core and Radio Networks", *Ericsson,* Erişim Adresi: https://www.ericsson.com/en/news/3/2020/ericsson-to-modernise-telekom-albania-core-and-radio-networks (Erişim Tarihi: 15.12.2021)

Ferchen Matt vd. "Assessing China's Influence in Europe through Investments in Technology and Infrastructure. Four Cases". *Leiden Asia Centre*, Aralık 2018, Erişim Adresi: http://leidenasiacentre.nl/wp-content/uploads/2018/12/Influence-in-Europe-through-Investments-and-Technology-anf-infra.pdf. (Erişim Tarihi: 15.12.2021)

Hillman Jonathan E. & McCalpin Maesea, "Will China's '16+1' Format Divide Europe?" *CSIS,* 11 Nisan 2019, Erişim Adresi: https://www.csis.org/analysis/will-chinas-161-format-divide-europe (Erişim Tarihi: 15.12.2021).

Hupchik Dennis P., *The Balkans : from Constantinople to communism*, Palgrave, New York, 2001.

Independent, "Leader says Serbia is Proud to Give Citizens Chinese vaccine", 3 Şubat 2021, Erişim Adresi: https://www.independent.co.uk/news/world/americas/us-politics/leader-says-serbia-is-proud-to-give-citizens-chinese-vaccine-leader-aleksandar-vucic-serbia-chinese-xi-jinping-b1797042.html (Erişim Tarihi: 15.12.2021)

Khaze Nina Markovic & Wang Xiwen, "Is China's Rising Influence in the Western Balkans a Threat to European Integration?", *Journal of Contemporary European Studies*, 2021, 29:2.

Le Corre F. & Vuksanovic Vuk. "Serbia: China's Open Door to the Balkans", *The Diplomat*. 01 Ocak 2019, Erişim Adresi: https://thediplomat.com/2019/01/serbia-chinas-open-door-to-the-balkans/ (Erişim Tarihi: 15.12.2021).

Musabelliu Marsela, Chinese Presence in the Balkans - Old Allies, New Ties, *European Journal of Economics, Law and Social Sciences*, Cilt: 1, Sayı: 1, Ocak 2017.

Pavlićević Dragan, "'China Threat' and 'China Opportunity': Politics of Dreams and Fears in China-Central and Eastern European Relations", *Journal of Contemporary China*, 2018, Cilt: 27, Sayı: 113.

Pantovic Milivoje, Dragojlo Sasa, "Serbia Tightens Security Ahead of Chinese Visit", *Balkan Insight*, 17 Haziran 2016, Erişim Adresi: https://balkaninsight.com/2016/06/17 /serbia-tightens-security-measures-ahead-of-chinese-president-arrival-06-16-2016/ (Erişim Tarihi: 15.12.2021)

Philippe Le Corres, "China's Rise as a Geoeconomic Influencer", Carnegie Endowment Center, Erişim Adresi: https://carnegieendowment.org/files/WP_LeCorre_China_formatted_FINAL_WEB.PDF (Erişim Tarihi: 15.12.2021).

Poulain Loïc "China's New Balkan Strategy" The Center for Strategic and International Studies Cilt: 1, Sayı: 2, Ağustos 2011, Erişim Adresi: https://csis-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/legacy_files/files/publication/ 110829_CEW_China_in_Balkans.pdf (Erişim Tarihi: 15.12.2021).

"Serbia Opens Second Chinese Fire Eye COVID-19 Testing Lab", Xinhua, 30 Haziran 2020, Erişim Adresi: http://www.xinhuanet.com/english/2020-07/30/c_139252456.htm (Erişim Tarihi: 15.12.2021)

"Serbians Show Higher Trust in China Since Pandemic Outbreak: Survey", Xinhua, 25 Ağustos 2021, Erişim Adresi: http://www.news.cn/english/2021-08/25/c_1310148375.htm (Erişim Tarihi: 15.12.2021)

"Serbia to donate COVID-19 Vaccine Doses to African Countries", Tanjug, 19 Ağustos 2021, Erişim Adresi: http://www.tanjug.rs/full-view_en.aspx?izb=676710 (Erişim Tarihi: 15.12.2021)

Sielska Zuzanna Halina, "China between European Union and Russia – A New Player in Struggle for Influence on the Balkan Peninsula", Joanna Marszałek-Kawa& Kamila Rezmer-Płotka (Eds), *Peculiarities of China's Politics and Culture*, Torun, 2020.

Shopov Vladimir, "Decade of Patience: How China Became a Power in the Western Balkans", *The European Council on Foreign Relations Policy Brief*, Şubat 2021, ss. 5-6.

Standish Reid, "Chinese Summit Gets Chilly Reception From Central, Eastern European Countries", *Radio Free Europe/Radio Liberty*, 9 Şubat 2021, Erişim Adresi: https://www.rferl.org/a/chinese-summit-gets-chilly-reception-from-central-eastern-european-countries/31094507.html (Erişim Tarihi: 15.12.2021).

Tangör Burak, "Küresel Aktörler ve Balkanlar", *Balkanlarda Siyaset*. (Eskişehir: TC Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2012).

The Guardian, "Nato Bombed Chinese Deliberately", 17 October 1999, Erişim Adresi: https://www.theguardian.com/world/1999/oct/17/balkans (Erişim Tarihi: 15.12.2021).

Tschinderle Fransizka, "A Silk Road for the Balkans", *Erstestiftung*, 29 Ekim 2018, Erişim Adresi: http://www.erstestiftung.org/en/a-silk-road-for-the-balkans/ (Erişim Tarihi: 15.12.2021).

Vangeli Anastas, Macedonia External Relations Briefing: Relations Between Macedonia, Greece and China After the Prespa Agreement, Weekly Briefing, *China-CEE Institute*, February 2019, Cilt: 15, Sayı: 4 (MK).

Vangeli Anastas, "China's Belt and Road in the Balkans in the Post-COVID-19 Era", *IEMed. Mediterranean Yearbook 2020 Geographical Overview*.

Vladisavljevic Anja, Croatia Celebrates Joining of Peljesac Bridge, *Balkan Insight*, 29 Temmuz 2021. https://balkaninsight.com/2021/07/29/croatia-celebrates-joining-of-peljesac-bridge/ (Erişim Tarihi: 15.12.2021)

Warsaw Institute Special Report. "China's Influence in Balkans and Central and Eastern Europe", 19 Nisan 2019, Erişim Adresi: https://warsawinstitute.org/chinas-influence-balkans-central-eastern-europe/ (Erişim Tarihi: 15.12.2021).

Xinhua, "China Continues to Provide Countries with COVID-19 Vaccines", 28 Nisan 2021, Erişim Adresi: http://www.xinhuanet.com/english/2021-04/28/c_139912481.htm (Erişim Tarihi: 15.12.2021)

Zeneli Valbona, "China in the Balkans", The Globalist, 9 Nisan 2019, Erişim Adresi: https://www.theglobalist.com/balkans-china-fdi-belt-and-road-eu/ (Erişim Tarihi: 15.12.2021)

Zweers Wouter, vd., "China and the EU in the Western Balkans- A Zero Sum Game", Clingendael Report, Ağustos 2020.

ÇİN HALK CUMHURİYETİ'NİN GÜNEY KAFKASYA POLİTİKASI

Doç. Dr. Serdar YILMAZ* - Doktorant Aslıhan GENÇ**

Özet

Sovyetler Birliği'nin dağılması ile Kafkasya coğrafyasının jeopolitiği değişmiş, Çin Halk Cumhuriyeti'nin de komşusu olduğu Sovyetler Birliği; yerini siyasi, ekonomik ve toplumsal olarak kendisini yeniden inşa etmekte olan devletlere bırakmıştır. Bu kapsamda eskiden Güney Kafkasya'ya yönelik ilgisi minimum olan Çin Halk Cumhuriyeti'nin dış politikasında Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan ile ilişkileri giderek farklı bir boyutta değerlendirmeye başlanmıştır. Çin, özellikle Kuşak Yol Projesi kapsamında bu ülkelerle olan ilişkilerini geliştirmiş ve giderek çeşitlendirmiştir. Bu çalışmanın amacı, Çin Halk Cumhuriyeti'nin Güney Kafkasya ülkeleri ile olan siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel ilişkilerini analiz etmektedir. Bu kapsamda ilk olarak Çin'in Güney Kafkasya'ya olan ilgisinden bahsedilecektir. Sonrasında Güney Kafkasya ülkelerinde Kuşak Yol Projesi ile hangi yatırımların yapıldığı incelenecektir. Son olarak Çin'in Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan ile olan ikili ilişkileri üzerinde detaylıca durulacaktır. Bu çalışma; Azerbaycan ile enerji, Gürcistan ile ulaşım koridorları bağlamında ilişkilerine aktif olarak önem veren Çin'in Ermenistan ile olan ilişkilerinde daha pasif bir tuttum takındığı hipotezine dayanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çin Halk Cumhuriyeti, Kafkasya, Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan

Abstract

With the dissolution of the Soviet Union, the geopolitics of Caucasus geography has completely changed. The Soviet Union, of which the People's Republic of China was also a neighbor, left its place to states that were rebuilding themselves politically, economically and socially. In this context, in the foreign policy of the People's Republic of China, whose interest in the South Caucasus was minimal before the end of the Soviet Union, relations with Azerbaijan, Georgia and Armenia started to be evaluated in a different dimension. China has developed and gradually diversified its relations with these countries, especially within the scope of the Belt-Road Initiative. The aim of this study is to analyze the political, economic, social and cultural relations of China with the South Caucasus countries. In this context, first of all, China's interest in the South Caucasus will be mentioned. Then, which investments have been made in the South Caucasus countries with the Belt-Road Initiative will be examined. Finally, the bilateral relations of China with Azerbaijan, Georgia and Armenia will be emphasized. This study is based on the hypothesis that while China actively attaches importance to its relations with Azerbaijan and Georgia in the context of energy and transport corridors, takes a more passive hold in its relations with Armenia.

Keywords: People's Republic of China, Caucasus, Azerbaijan, Armenia, Georgia

* Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, E-Mail: serdaryilmaz@mu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3400-3392

** Trakya Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, e-mail: aslihanngenc@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5592-4513

ve Pekin arasında filizlenen ortaklıklar göz önüne alındığında Çin, Güney Kafkasya'da göreceli olarak göze batmayan stratejik hedefler uygulamaktadır. Çin için Karadeniz limanlarından İstanbul Boğazı ve Çanakkale Boğazı üzerinden Akdeniz'e erişim önemlidir ve bu denizlere ulaşmak Çin için önemli jeopolitik etkiler kazandıracaktır. Çin'in petrol ve doğal gaz gibi kaynaklara talebi arttıkça yeni enerji kaynakları ve ithalat için güvenli yollar arayışını her zaman sürdürecektir. Çin'in bölgede askerî varlığı yoktur, olması da şu anda olası görülememektedir. Kafkasya'daki güç dengeleri değişirken Çin'de bu bölgedeki konumuna stratejik önemler yükleyeceği ise açıktır.

KAYNAKÇA

Adıbelli, Barış, "Bir Kuşak Bir Yol Girişimi: Çin'in Yeni Dünya Düzeni", *Yörünge Dergi,* Erişim Adresi: http://www.yorungedergi.com/2018/05/bir-kusak-bir-yol-girisimi-cinin-yeni-dunyaduzeni/, (Erişim Tarihi: 30.04.2021).

After Central Asia, China entered Another Former Soviet Union- South Caucasus, *Voachinese.com*, 25 Ekim 2021, Erişim Adresi: https://www.voachinese.com/a/China-Targets-South-Caucasue-20191025/5139409.html , (Erişim Tarihi:10 Mart 2021).

Armenia Acquires Advanced Chinese Rockets, *Asbarez,* 19 Ağustos 2013, Erişim Adresi: https://asbarez.com/113010/armenia-to-acquire-advanced-chinese-rockets/, (Erişim Tarihi:14.03.2021).

Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin Qanunvericilik Başidarəsi, Erişim Adresi: http://www.e-qanun.az/framework/32179 , (Erişim Tarihi:12 Mart 2021)

Azərbaycan Respublikasının Xarici İşlər Nazirliyi, "Çin Xalq Respublikası", Erişim Adresi: https://mfa.gov.az/az/content/360/china , (Erişim Tarihi:07 Mart 2021).

Azerbaycanla Çin Arasında Hərbi Müqavilə İmzalandı, *AzVision.az,* 27 Nisan 2018, Erişim Adresi: https://azvision.az/news/144029/azerbaycanla-cin-arasinda-herbi-muqavile-imzalandi-fotolar.html, (Erişim Tarihi: 12 Mart 2021).

AzerTelecom, China Telecom Sign Data Traffic Agreement, *Telecompaper*, 28 Nisan 2019, Erişim Adresi: https://www.telecompaper.com/news/azertelecom-china-telecom-sign-data-traffic-agreement--1290301 , (Erişim Tarihi: 13 Mat 2021).

Babayev, Bahruz ve Ismailzade, Fariz, "Azerbaijan's Contribution to the Chinese Belt & Road Initiative", *Munich Personal RePEc Archive (MPRA*), 13 Mayıs 2020, Erişim Adresi: https://mpra.ub.uni-muenchen.de/100415/ , (Erişim Tarihi:8 Mart 2021).

Bakı Dövlət Universiteti, "BDU'da Konfutsiy İnstitutunun Açılışı Olub", 22 Nisan 2011, Erişim Adresi: http://bsu.edu.az/az/news/bduda_konfutsiy_nstitutunun_al_olub_ , (Erişim Tarihi:14 Mart 2021).

China 'Converned' of Situation in S. Ossetia, Abkhazia, *China.org.cn,* 2008, Erişim Adresi: http://www.china.org.cn/international/foreign_ministry/2008-08/28/content_16349443.htm , (Erişim Tarihi:14 Mart 2021).

China Targets Azerbaijan for Transportation Projects, *Caspian Policy Center (CPC)*, 22 Mart 2017, Erişim Adresi: https://www.caspianpolicy.org/china-targets-azerbaijan-for-transportation-projects, (Erişim Tarihi:12 Mart 2021).

China to Invest up to $ 15bn to Build 'Smart City' in Armenia, *News.am*, 6 Ağustos 2020, Erişim Adresi: https://news.am/eng/news/595500.html , (Erişim Tarihi:15 Mart 2021).

Chinese Medical Supplies Arrive in Georgia to Assist Fight Against Covid-19, *Xinhuanet.com,* Erişim Adresi: http://www.xinhuanet.com/english/2020-04/29/c_139018853.htm , (Erişim Tarihi:23 Mart 2021).

Çolakoğlu, Selçuk, "Çin'in Orta Asya ve Kafkasya Politikası", içinde *Orta Asya ve Kafkasya: "Rekabetten İşbirliğine"*, Tayyar Arı (ed.), (Bursa: MKM Yayıncılık, 2010), ss. 385-417.

Elliott, Raffi, "Is Armenia Playing a Dangerous Game with China?", *Armenian Weekly,* 03.01.2019, Erişim Adresi: https://armenianweekly.com/2019/01/03/is-armenia-playing-a-dangerous-gamewith-china/, (Erişim Tarihi: 30.04.2021)

Embassy of Georgia to the People's Republic of China, Erişim Adresi: http://www.china.mfa.gov.ge/default.aspx?sec_id=1175&lang=2 , (Erişim Tarihi:14 Mart 2021).

Embassy of the Republic of Azerbaijan to the People's Republic of China, Bilateral Relations, Erişim Adresi: https://beijing.mfa.gov.az/en/content/3/bilateral-relations, (Erişim Tarihi:7 Mart 2021).

Ermenistan'a Tıbbi Yardım Gönderen Çin'e 'Ağrı' Tepkisi, *DHA,* 9 Nisan 2020, Erişim Adresi: https://www.dha.com.tr/yurt/ermenistana-tibbi-yardim-gonderen-cine-agri-tepkisi/haber-1765195, (Erişim Tarihi: 25.03.2021).

European Commission, Countries and Regions/ Georgia, Erişim Adresi: https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/georgia/, (Erişim Tarihi: 13 Mart 2021).

Gueldry, Michel ve Liang, Wei, "China's Global Energy Diplomacy: Behavior Normalization Through Economic Interdepence or Resource Neo-mercantilism and Power Politics?", *Journal of Chinese Political Science*, 24 Mayıs 2016, Sayı: 21, s. 218, Erişim Adresi: https://link.springer.com/article/10.1007/s11366-016-9405-3, (Erişim Tarihi: 11 Mart 2021).

Gulaliyev, Mayis, Ismayilzade, Ali Aga, Mustafayev, Alchin, Abasova, Samira ve Bayramov, Shahin, "Liberalness Potential of the Economic Model (Comparative analysis of China and Azerbaijan)", *PONTE International Journal of Sciences and Research,* Cilt: 75, Sayı: 1, 1 Ocak 2019, ss. 24-40, Erişim Adresi: https://www.researchgate.net/publication/330680397_LIBERALNESS_POTENTIAL_OF_the_ECONOMIC_MODELS_Comparative_analysis_of_China_and_Azerbaijan, (Erişim Tarihi: 14 Mart 2021).

Huseyinov, Vasif, "Can China Broker the Resolution of the Armenia-Azerbaijan Conflict", *The Diplomat,* 22 Haziran 2019, Erişim Adresi: https://thediplomat.com/2019/06/can-china-broker-the-resolution-of-the-armenia-azerbaijan-conflict/, (Erişim Tarihi:14 Mart 2021).

Hüseyinov Vasif ve Rzayev, Ayaz, "Is China's Economic Expansion in the South Causus a Myth?", *The Diplomat,* 29 Kasım 2020, Erişim Adresi: https://thediplomat.com/2018/11/is-chinas-economic-expansion-in-the-south-caucasus-a-myth/ , (Erişim Tarihi:12 Mart 2021).

İnan, Feride and Yayloyan, Diana, "New Economic Corridors in the South Caucasus and the Chinese One Belt One Road", *(TEPAV*), ss. 1-89, Erişim Adresi: https://armenia-turkey.net/files/2020-04/oTvkVwhb0Z2ysfXTVQniYEDv1I.pdf , (Erişim Tarihi:14 Mart 2021).

İsmailzade, Fariz, "China's Relations with Azerbaijan", China and Eurasia Forum Quarterly, *Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program,* Cilt: 5 Sayı: 1, Şubat 2007, Military Institutions, ss. 29-34, Erişim Adresi: https://www.files.ethz.ch/isn/31657/Full_Text.pdf ,(Erişim Tarihi: 13 Mart 2021).

İsmailzade, Fariz ve Babyev, Bahruz, "Azerbaijan's Contribution to the Chinese Belt & Road Initiative", *GCRF COMPASS Policy Brief*, 15 May 2020, pp. 1-11.

Jafarli, Shahin, "Azerbaijan-China Relations", *Baku Research Institute,* 22 Şubat 2020, Erişim Adresi: https://bakuresearchinstitute.org/en/azerbaijan-china-relations/ , (Erişim Tarihi:13 Mart 2021).

Lam, Jenny, "Turkey: A Strategic Trade-Manufacturing-Investment Nexus", *HKTDC Research*, 14 Aralık 2018, Erişim Adresi: https://research.hktdc.com/en/article/MzgyMTYxNjk1 , (Erişim Tarihi: 12 Mart 2021).

Lan, Yao, "Chinese Medics Assist Azerbaijan to Combat Covid-19 Pandemic", *Ecns.cn*, 17 Ağustos 2020, Erişim Adresi: http://www.ecns.cn/news/2020-08-17/detail-ifzzcmwe9699093.shtml , (Erişim Tarihi: 1 Mart 2021).

Larsen, Joseph, "Georgia-China Relations:The Geopolitics of the Belt and Road", *Georgian Institute of Politics Policy Paper*, Ekim 2017, ss. 1-24, Erişim Adresi: http://gip.ge/georgia-china-relations-geopolitics-belt-road/, (Erişim Tarihi: 12 Mart 2021).

Markedonov, Sergei, "Belt and Road and Beyond: China Makes Inroads Into South Caucasus", Carnegie Moscow Center, 5 Kasım 2019, Erişim Adresi: https://carnegie.ru/commentary/80268 , (Erişim Tarihi:12 Mart 2021).

Marshall, Tim, *Coğrafya Mahkumları*, (İstanbul: Epsilon Yayınları, 2018).

Ministry of Commerce People's Republic Of China, "China FTA Network", Erişim Adresi: http://fta.mofcom.gov.cn/topic/engeorgia.shtml#:~:text=Overview,substantially%20completed%20in%20October%202016.&text=It%20has%20become%20the%20first,has%20completed%20in%20Eurasia%20region , (Erişim Tarihi:14 Mart 2021).

Ministry of Commerce People's Republic of China, "Guide to Countries (Regions) for Foreign Investment and Cooperation", s. 8, Erişim Adresi: http://www.mofcom.gov.cn/dl/gbdqzn/upload/yindu.pdf, (Erişim Tarihi:8 Mart 2021).

Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, "China and Azerbaijan", Erişim Adresi: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjb_663304/zzjg_663340/dozys_664276/gjlb_664280/3135_664292/ , (Erişim Tarihi:1 Mart 2021).

Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, "China and Georgia", Erişim Adresi: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjb_663304/zzjg_663340/dozys_664276/gjlb_664280/3170_664312/ , (Erişim Tarihi: 1 Mart 2021).

Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, "China and Armenia", Erişim Adresi: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjb_663304/zzjg_663340/dozys_664276/gjlb_664280/3130_664282/ , (Erişim Tarihi: 1 Mart 2021).

Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, "China and Armenia Issue Joint Communique", Erişim Adresi: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/2649_665393/t15780.shtml , (Erişim Tarihi: 1 Mart.2021).

Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, "Joint Statement on the Basis of Friendly Relations between the People's Republic of China and the Republic of Azerbaijan", 14 Mart 2021, Erişim Adresi: https://www.fmprc.gov.cn/web/ziliao_674904/1179_674909/t6737.shtml , Erişim Tarihi:7 Mart 2021).

"On the Fault Line: Georgian Relations With China and The West", *Foreign Policiy Research Institute Black Sea Strategy Papers,* 2019, ss. 1-12, Erişim Adresi: https://www.fpri.org/wp-content/uploads/2019/09/on-the-fault-line.pdf , (Erişim Tarihi:12 Mart 2021).

Ozinian, Alin, "Çin- Ermenistan İlişkileri Güçleniyor", *Agos,* 31.05.2019, Erişim Adresi: http://www.agos.com.tr/tr/yazi/22509/cin-ermenistan-iliskileri-gucleniyor, (Erişim Tarihi: 30.04.2020).

Poghosyan, Benyamin, "China's OBOR initiative: Opportunities for the South Caucasus", *Emerging Europe,* 03.07.2018, Erişim Adresi: https://emerging-europe.com/voices/chinas-oborinitiative-opportunities-for-the-south-caucasus/, (Erişim Tarihi:28.04.2021).

Saradzhyan, Simon, "Armenia and China-Case for a Special Partnership, The Rise of China", *21st Centruy Journal*, Cilt: 2, Sayı: 12, 2012, ss. 112-127, Erişim Adresi: https://www.belfercenter.org/publication/armenia-and-china-case-special-partnership , (Erişim Tarihi: 14 Mart 2021).

SCO Fails to Back Russia Over Georgia, *RadioFreeEurope RadioLiberty,* 28 Ağustos 2008, Erişim Adresi: https://www.rferl.org/a/SCO_Fails_To_Back_Russia_Over_Georgia/1194578.html (Erişim Tarihi:14.03.2021).

Shapiro, Daniel, "US Should Keep an Eye on Rising Chinese Investment in the South Caucasus", 1 Ekim 2020, Erişim Adresi: https://www.russiamatters.org/analysis/us-should-keep-eye-rising-chinese-investment-south-caucasus, (Erişim Tarihi: 18.03.2021).

Shirinyan, Anahit, "Armenia's Foreign Policy Balancing in an Age of Uncertainty", *Russia and Eurasia Programme*, March 2019, ss. 2-28, Erişim Adresi: https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/2019-03-14-Armenia3.pdf , (Erişim Tarihi:10 Mart 2021).

Soydan, Yavuz, "İpek Yolu Projesi ve Türkiye", *Netgaste,* 28 Aralık 2017, Erişim Adresi: https://www.netgaste.com /ipek-yolu-projesi-ve-turkiye-2492yy.htm, (Erişim Tarihi: 26.04.2021).

The Wold Bank, "South Causus and Central Asia: The Belt and Road Initiative Armenia Country Case Study", Haziran 2020, s. 3, Erişim Adresi: https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/34120/South-Caucasus-and-Central-Asia-The-Belt-and-Road-Initiative-Armenia-Country-Case-Study.pdf?sequence=4&isAllowed=y , (Erişim Tarihi: 11.03.2021).

Transport Corridor Europe, Caucasus, Asia (TRACECA), "TRACECA History", Erişim Adresi: http://www.traceca-org.org/en/about-traceca/history-of-traceca/ , (Erişim Tarihi: 11 Mart 2021).

Valiyev, Anar, "Azerbaijan Through the Prism of BRI", *PONARS Eurasia,* 28 Ekim 2019, Erişim Adresi: https://www.ponarseurasia.org/azerbaijan-through-the-prism-of-bri-china-s-mounting-interests-and-influence-in-the-region/, (Erişim Tarihi: 7 Mart 2021).

Xuequan, Mu, "Georgia's Foreign Trade up 13 pct in 2017", *Xinhuanet.com,* 22 Ocak 2018, Erişim Adresi: http://www.xinhuanet.com/english/2018-01/22/c_136915952.htm , (Erişim 12 Mart 2021).

Yellinek, Roie, "Opinion-The Impact of China's Belt and Road Initiative on Central Asia and the South Caucasus", *E-International Relaitons,* 14 Şubat 2020, Erişim Adresi: https://www.e-ir.info/pdf/81756, (Erişim Tarihi:10 Mart 2021).

Yılmaz, Serdar, *Bir Kuşak Bir Yol Projesi Kavramlar Aktörler Uygulamalar*, (Ankara: Astana Yayınları, 2019).

Yılmaz, Serdar, "Relations Between China and The Caucasus Countries Through The Belt and Road Initiative", *The Changing Perspectives and New Geopolitics of the Caucasus in The 21st Century,* Serdar Yılmaz ve Murat Yorulmaz (ed.), (Ankara: Astana Yayınları, 2021), ss. 251-269.

ÇİN-KAZAKİSTAN İLİŞKİLERİ: ÇOK BOYUTLU BİR ANALİZ

Prof. Dr. Nur ÇETİN*

Özet

Orta Asya'nın en büyük devleti olan Kazakistan'ın Çin ve Rusya gibi iki küresel güç arasında yer alması; petrol, gaz, uranyum başta olmak üzere zengin doğal kaynaklara sahip olması; Çin'in 2013 yılında başlattığı Tek Kuşak girişiminin güzergahı üzerinde olması ülkenin jeopolitik konumunu ve Çin için önemini belirlemektedir. Çok vektörlü dış politika çerçevesinde Kazakistan, Rusya'nın bu bölgedeki en yakın ortağı, aynı zamanda Batı ülkeleri ve ABD'nin iyi partneri, olmasıyla birlikte şu anda Kazakistan'ın en büyük ticaret ortağı ve yatırım kaynağı Çin'dir.

Tek Kuşak girişiminin 2013'te Kazakistan'ın başkenti Astana'da ilan edilmesi, Çin'in bu ülkeye verdiği önemin yanı sıra tüm dünyayı saracak Tek Kuşak girişiminin gerçekleşmesi için Kazakistan'ın kilit nokta olduğunu göstermektedir. Çin'in istikrarlı büyümesi için her geçen gün ihtiyacı artan enerji kaynaklarına zengin Kazakistan'dan başta petrol, uranyum ve doğal gaz olmak üzere gerekli kaynakları temin etmek Çin için en ekonomik, güvenli ve verimli bir tercihtir.

Enerji kaynakları, ulusal güvenlik (Sincan bölgesi) ve ulusal çıkarları bakımından komşu olan Kazakistan ile ilişkilerine büyük önem veren modern Çin Halk Cumhuriyeti ikili ilişkilerde daima vurgulanan iyi komşuluk ve dostluk prensiplerine dayalı diplomatik, siyasi, ekonomik, ticari, enerji, güvenlik ve kültürel ilişkiler kurmuştur.

Bu çalışmada 1991'den sonraki süreçte Kazakistan ve Çin arasında kurulan ilişkiler ele alınacaktır. Bu çerçevede ülke çıkarları, iki ülke arasındaki diplomatik ve siyasi ilişkiler, ekonomik ve ticari ilişkiler, yatırımlar ve enerji konusundaki ilişkiler, askeri işbirliği, kültür ve eğitim ilişkilerinin yanı sıra ikili ilişkilerde sorunlu meseleler incelenecektir.

Abstract

Kazakhstan, the largest state in Central Asia, is located between two global powers like China and Russia. In addition to having rich natural resources, especially oil, gas and uranium, the fact that Kazakhstan is on the route of the One Belt initiative launched in 2013 shows the importance of the geopolitical position of the country for China. In the framework of multi-vector foreign policy, Kazakhstan is Russia's closest partner in this region and a good partner of Western countries and the United States, while China is now Kazakhstan's largest trading partner and investment source.

The announcement of the One Belt initiative in Astana, the capital of Kazakhstan, in 2013 shows that Kazakhstan is the crucial point for the realization of the One Belt initiative that will encompass the whole world and the importance China attaches to this country. It is the most economical, safe and efficient choice for China to provide the necessary resources, especially oil, uranium and natural gas, from rich Kazakhstan, for the energy resources that need increasing day by day for China's stable growth.

* Prof. Dr., Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü, ORCID ID: 0000-0002-5377-7310, nur.cetin@ahievran.edu.tr

Çin'in ekonomik ve ticari olarak Kazakistan'da güçlenmesi, Rusya'yı rahatsız edebilir. Ancak Ukrayna ve Batı ile ciddi anlaşmazlıklar yaşayan Rusya mevcut şartlarda Kazakistan'a ekonomik olarak Çin kadar destek veremez. Aynı zamanda Kazakistan'daki son olaylar Çin'in de, Rusya kadar Kazakistan'a askeri ve güvenlik desteği veremeyeceğini gösterdi. Rusya ve Çin bu bölgede kendi aralarında rakip olmaları ile birlikte aslında etki alanları konusunda anlaşmışlar: Çin ekonomik kalkınma ile kendisine kaynak temininden sorumlu, Rusya ise KGAÖ ve kendi imkânları ile bölge güvenliğinden sorumludur. Kazakistan'daki Ocak 2022 olaylarında Rusya başkanlığındaki KGAÖ'nün hızlı müdahalesi ve Çin'in bu konuda Kazakistan ve Rusya'yı desteklemesi bunu göstermiştir. Böyle paylaşım Kazakistan için, Rusya için ve Çin için de uygundur, bu nedenle burada Rusya ve Çin'in çıkarları çelişmekten ziyade örtüşmektedir ve etkileri artmaktadır. Son gelişmeler aynı zamanda ABD ve Batı'nın Kazakistan'da Çin'e ve Rusya'ya ister ekonomik, ister askeri bakımdan alternatif üretemeyeceklerini ve bu nedenle Kazakistan, Rusya ve Çin'e odaklı siyaset yürüteceğini gösterdi. Bu bağlamda, Kazakistan'da dengelerin ve/veya etki alanlarının değişimi söz konusu olduğu zaman Çin ve Rusya'nın müzakere masasına oturmaları beklenmektedir. Mevcut Kazakistan iktidarı revizyon sürecinden geçmekle birlikte Çin'e ve Rusya'ya karşı tavrını değiştirmeyeceği, hatta daha da yakınlaşacağı öngörülmektedir.

KAYNAKÇA

Alperen, Ümit. "'One belt, one road' initiative and China's Central Asian Policy", t.y., 22.

Altynbayev, By Kanat. "Growing Chinese Territorial Claims in Central Asia Spark Worries across Region". *Caravanserai,* Erişim Adresi: https://central.asia-news.com/en_GB/articles/cnmi_ca/features/2020/11/06/feature-01, (Erişim Tarihi: 04 Şubat 2022).

"Astana LRT: проект или авантюра?", *CABAR.asia*, Erişim Adresi: https://cabar.asia/ru/astana-lrt-proekt-i-li-avantyura, (Erişim Tarihi: 19 Aralık 2019).

Blank, Stephen. "Chinese Energy Policy in Central and South Asia". *Korean Journal of Defense Analysis* 21, sy 4 (Aralık 2009): 435-53. https://doi.org/10.1080/10163270903298926.

Chung, Chien-peng. "The Shanghai Co-operation organization: China's changing influence in Central Asia". *The China Quarterly*, 2004, 989-1009.

Custer, Samanta vd. *Corridors of Power: How Beijing uses economic, social, and network ties to exert influence along the Silk Road,* (Williamsburg, VA. AidData at William & Mary, 2021)

Dave, Bhavna ve Yuka Kobayashi. "China's silk road economic belt initiative in Central Asia: economic and security implications". *Asia Europe Journal* 16, sayı 3, 2018: ss. 267-81.

Davies, Melinda ve Nathanial Matthews. "Water Futures along China's Belt and Road Initiative in Central Asia". *International Journal of Water Resources Development*, 2021, ss. 1-21. https://doi.org/10.1080/07900627.2020.1856049.

Dodonov, Vyacheslav Yu. "Economic cooperation of Kazakhstan and China in the early years of the Belt and Path Initiative implementation: an evaluation of the preliminary results". *Post-Soviet* Cilt: 6, Sayı:2, 2019, ss 129-48 Erişim adresi: https://doi.org/10.24975/2313-8920-2019-6-2-129-148.

Durdular, Arzu. "Çin'in 'Kuşak-Yol' Projesi ve Türkiye-Çin İlişkilerine Etkisi", t.y., 21.

Ekrem, Erkin. '"Türk Cumhuriyetleri'nin bağımsızlıklarının 20. yılında Çin'in Orta Asya politikaları: rapor", *Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi İnceleme-Araştırma dizisi 4. Ankara: Ahmet Yesevi Üniversitesi,* 2011.

"Executive Management". *Nazarbayev University*, Erişim Adresi: https://nu.edu.kz/about-nazarbayev-university/administration/executive-management, (Erişim Tarihi: 04 Şubat 2022)

Gelvig, Svetlana, "China – Kazakhstan Economic Cooperation And One Belt One Road Construction". *Science Review*, Cilt: 3, Sayı:30, 2020, ss 42-49, Erişim Adresi: https://doi.org/10.31435/rsglobal_sr/31032020/6998.

Godehardt, Nadine. *The Chinese Constitution of Central Asia*. (London: Palgrave Macmillan UK, 2014), Erişim Adresi: https://doi.org/10.1057/9781137359742.

Hoh, Anchi. "China's Belt and Road Initiative in Central Asia and the Middle East". *Digest of Middle East Studies* Cilt: 28, Sayı: 2, 2019, ss 241-76.

Karrar, Hasan H. *The new Silk Road diplomacy: China's Central Asian foreign policy since the cold war*. (UBC Press, 2010).

Kodaman, Timuçin ve İsa Burak Gonca. "Jeoekonomik Hayaller: Çin'in Yeni İpek Yolu Girişimi'nin Orta Asya'da Algısı". *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* Cilt:5, Sayı: 5, 2016, s. 1251, Erişim Adresi: https://doi.org/10.15869/itobiad.17865.

Laruelle, Marlène, ed. ''Sciences PO Series in International Relations and Political Economy" içinde ''*China and India in Central Asia: A New "Great Game"?"* (New York: Palgrave Macmillan, 2010).

Laumulin, Murat. *TSentral'naia Aziia v zarubejnoy politologii i mirovoy geopolitike*. (Almatı: Kazakhstanskiĭ institut strategicheskikh issledovaniĭ pri Prezidente Respubliki Kazakhstan, 2009.)

Laumulin, Murat. *TSentral'naia Aziia v ėpokhu transformatsii*. (Nur-Sultan: Kazakhstanskiĭ institut strategicheskikh issledovaniĭ pri Prezidente Respubliki Kazakhstan, 2020.)

Nabiyeva, Komila, *Win-win or Win-lose? China-Kazakhstan Energy Cooperation within the Belt and Road Initiative*, (Blickwechsel, Köln, 2019)

Pantucci, Raffaello ve Sarah Lain. "IV. Perception Problems of the Belt and Road Initiative from Central Asia". *Whitehall Papers* Cilt: 88, Sayı: 1, 2016, ss: 47-55, Erişim Adresi: https://doi.org/10.1080/02681307.2016.1274608.

Pantucci, Raffaello. "Chına In Central Asıa: The Fırst Strand Of The Sılk Road Economıc Belt". *Asian Affairs* Cilt: 50, Sayı: 2, 2019, ss: 202-15, Erişim Adresi: https://doi.org/10.1080/03068374.2019.1622930.

Paramonov, Vladimir. China & Central Asia: Present & Future of Economic Relations. Central Asian Series, 05/25(E). *Camberley, Surrey: Defence Academy of the United Kingdom, Conflict Studies Research Centre, 2005.*

Putz, Catherine, "Is This the Closing of the Kazakh Window Into Xinjiang?" Erişim Adresi: https://thediplomat.com/2019/03/is-this-the-closing-of-the-kazakh-window-into-xinjiang/, (Erişim Tarihi: 04 Şubat 2022).

Reeves, Jeffrey. "China's Silk Road Economic Belt Initiative: Network and Influence Formation in Central Asia". *Journal of Contemporary China* Cilt: 27, Sayı: 112, 2018, ss: 502-18. Erişim Adresi: https://doi.org/10.1080/10670564.2018.1433480.

"Rusya ile Kazakistan arasındaki sınır belirlendi", *Sputnik Türkiye,* 20191107T1537 300M.S. Erişim Adresi: https://tr.sputniknews.com/20191107/rusya-ile-kazakistan-arasindaki-sinir-belirlendi-1040577169.html.

Stein, Matthew. "The Wariness in Kazakhstan of Chinese Economic Investments and Interests", *t.y.,* 11.

Syroežkin, Konstantin L. *Kazachstan- Kitaj: ot prigraničnoj torgovli k strategičeskomu partnerstvu*, (Almaty: KISI, 2010).

Szczudlik-Tatar, Justyna. "China's New Silk road diplomacy". *Policy Paper* Cilt: 34, 2013, s: 82.

TSentral'naia Aziia v ėpokhu transformatsii. Nur-Sultan: Kazakhstanskiĭ institut strategicheskikh issledovaniĭ pri Prezidente Respubliki Kazakhstan, 2020.

Umarov, Temur. "China Looms Large in Central Asia". *Carnegie Moscow Center*, Erişim Adresi: https://carnegiemoscow.org/commentary/81402, (Erişim Tarihi: 24 Ocak 2022)

Zogg, Benno. "Kazakhstan: A Centrepiece in China's Belt and Road". *Application/pdf*, 2019, s.4 Erişim Adresi: https://doi.org/10.3929/ETHZ-B-000362184.

Аульбекова, Арайлым. "Государство тратит на каждого студента Назарбаев Университета более 7 млн тенге в год". 25 Mayıs 2018, www.forbes.kz, Erişim Adresi: https://forbes.kz/process/education/gosudarstvennyiy_interes_1527159445/, (Erişim Tarihi: 25 Ocak 2022).

Байтелова, Жанна. “«55 китайских заводов в Казахстане»: Forbes.kz объясняет, о чем идет речь”. 05 Eylül 2019, Erişim Adresi: www.forbes.kz, https://forbes.kz/process/economy/55_kitayskih_zavoda_forbeskz_obyyasnyaet_pochemu_v_kazahstane_etih_predpriyatiy_ne_poyavitsya/, (Erişim Tarihi: 24 Ocak 2022).

«*В нежных объятиях дракона? «Мягкая сила» Китая в Казахстане*», Алматы 2018, Erişim Adresi: https://www.soros.kz/wp-content/uploads/2018/12/Китай-в-Казахстане-.pdf (Erişim Tarihi: 04 Şubat 2022).

Галиев А. Сотрудничество Казахстана и Китайской Народной Республики в социально-гуманитарной сфере в рамках Инициативы «Один пояс и один путь», içinde *Инициатива «Один Пояс и Один Путь» И Перспективы Социально-Экономического и Общественно-Политического Развития Стран Центральной Азии* (Сборник Материалов Международной Научной Конференции), (Алматы, 2019), сс.183-200.

“Задержан экс-глава Комитета нацбезопасности Казахстана Карим Масимов” *BBC News Русская служба*. Erişim Adresi: https://www.bbc.com/russian/media-59919351, (Erişim Tarihi: 04 Şubat 2022).

Казахстан: испытание «транзитом власти», Доклад (Chatham House, London, 2019)

Кашин, Василий и Королев, Александр. «Помощь КНР Странам Центральной Азии», *Мировая Экономика и Международные Отношения*, Cilt 62, No: 3, 2018, ss. 78–85

“Китай предложил создать зону свободной торговли в рамках ШОС”, *Interfax.ru,* Erişim Adresi: https://www.interfax.ru/business/484977, (Erişim Tarihi: 03 Şubat 2022).

Кужеков, Жасулан. “Назарбаев завершил дискуссию об аренде земли Китаю угрозами в адрес «лгунов»”. *Радио Азаттык*, 16:02:32Z, blm. Казахстан, Erişim Adresi: https://rus.azattyq.org/a/kazakhstan_nursultan_nazarbaev_land_china/1912564.html. (Erişim Tarihi: 04 Şubat 2022).

Кумуков, Альберт. *КНР-Центральная Азия: особенности регионального взаимодействия и субрегионального сотрудничества*. Автореферат на соискание ученой степени кандидата исторических наук. (Казань, 2016).

Кушкумбаев, Санат. *Центральная Азия на путях интеграции: геополитика, этничность, безопасность,* (Almatı: Kazakhstanskiĭ institut strategicheskikh issledovaniĭ pri Prezidente Respubliki Kazakhstan, 2002.)

Лаханулы, Нуртай. “Сайрагуль Сауытбай, не получив убежища, покинула Казахстан”. *Радио Азаттык*, 15:39:42Z, blm. Права человека, Erişim Adresi: https://rus.azattyq.org/a/kazakhstan-sayragul-sauytbay-pokinula-kazakhstan/29978459.html. (Erişim Tarihi: 04 Şubat 2022).

Мамашулы, Асылхан. “Высказывания депутатов Думы о казахских землях вызвали возмущение”. *Радио Азаттык*, 18:58:55Z, blm. Новейшая история, Erişim Adresi: https://rus.azattyq.org/a/kazakhstanis-reaction-to-the-statements-of-russian-deputies-about-the-kazakh-territory/31002411.html. (Erişim Tarihi: 04 Şubat 2022).

Пейроуз, Себастиян. “Военное сотрудничество между Китаем и Центральной Азией: прорыв, пределы и перспективы”. *Радио Азаттык*, 11:30:52Z, blm. Архив статей, Erişim Adresi: https://rus.azattyq.org/a/central_asia_china_millitary_help/1986304.html. (Erişim Tarihi: 04 Şubat 2022).

Савкович, Евгений Владимирович. “Китай во внешней политике Республики Казахстан в 1992-2001 гг.”, Erişim Adresi: https://dissercat.com/content/kitai-vo-vneshnei-politike-respubliki-kazakhstan-v-1992-2001-gg. (Erişim Tarihi: 04 Şubat 2022).

Серикпаев, Дамир. “Что значит Китай для Казахстана? Цифры и факты”. www.forbes.kz, 12 Eylül 2019. Erişim Adresi: https://forbes.kz/process/expertise/chto_znachit_kitay_dlya_kazahstana/. (Erişim Tarihi: 04 Şubat 2022).

“Сколько иностранцев работают в Казахстане”, *Turan times,* Erişim Adresi: https://turantimes.kz/obschestvo/30459-skolko-inostrancev-rabotajut-v-kazahstane.html, (Erişim Tarihi: 04 Şubat 2022).

“Сотрудничество Республики Казахстан с Китайской Народной Республикой”. *gov.egov.kz,* Erişim Adresi: https://betaegov.kz/memleket/entities/mfa/press/article/details/470, (Erişim Tarihi: 03 Şubat 2022)

“Страх перед Китаем вывел людей в Казахстане на улицы”, *BBC News Русская служба,* 29 Nisan 2016, Erişim Adresi: https://www.bbc.com/russian/international/2016/04/160429_kazakhstan_land_rent_protests, (Erişim Tarihi:25 Ocak 2022)

Сыроежкин, Константин Львович. "Проблемы Современных Казахстанско-Китайских Отношений". *Россия и новые государства Евразии*, Sayı: 1, 2019, ss: 21-36.

Талига, Харри. *Инициатива «Один пояс - один путь» в Центральной Азии*, (Friedrich Ebert Stiftung, 2021).

Токаев, Касымжомарт, *Внешняя политика Казахстана в условиях глобализации*, (Алматы, 2000).

Токаев, Касымжомарт, *Под стягом независимости. Очерки о внешней политике Казахстана* (Алматы, 1997).

Токаев, Касымжомарт, *Дипломатия Республики Казахстан*. Алматы, 2001.

Тянь, Се. "Формирование Торгово-Экономических Взаимоотношений Между КНР и Казахстаном в 1990-е годы", *Scientific Community: Interdisciplinary Research, Scientific Collection «Interconf»*, No:57, ss.398-407.

Умаров, Темур. "На пути к Pax Sinica: что несет Центральной Азии экспансия Китая". Carnegie Moscow Center. Erişim Adresi: https://carnegie.ru/commentary/81265, (Erişim Tarihi: 04 Şubat 2022).

Чжэньпэн, Лян. "Китайская дипломатия в Центральной Азии в 1990-е годы". *Социально-политические науки*, Sayı: 1, 2017, ss: 17-21.

Центральная Азия — Китай: Состояние и Перспективы Сотрудничества, ed. B.Sultanov, M.Laruel. (Almatı: Kazakhstanskiĭ institut strategicheskikh issledovaniĭ pri Prezidente Respubliki Kazakhstan, 2008).

"China Global Investment Tracker | American Enterprise Institute - AEI". Erişim Adresi: https://www.aei.org/china-global-investment-tracker/, (Erişim Tarihi: 03 Şubat 2022).

"Kazakhstan Bans Sale of Agricultural Lands to Foreigners", https://thediplomat.com/2021/05/kazakhstan-bans-sale-of-agricultural-lands-to-foreigners/, (Erişim Tarihi: 04 Şubat 2022).

"Kazakhstan: Activist Detained for Hypothetical Anti-China Picket | Eurasianet", Erişim Adresi: https://eurasianet.org/kazakhstan-activist-detained-for-hypothetical-anti-china-picket, (Erişim Tarihi: 04 Şubat 2022).

"No Home Here: Ethnic Kazakhs Denied Citizenship After Fleeing Xinjiang", Erişim Adresi: https://thediplomat.com/2021/05/no-home-here-ethnic-kazakhs-denied-citizenship-after-fleeing-xinjiang/, (Erişim Tarihi: 04 Şubat 2022).

"Şanhay İşbirliği Teşkilatı (ŞİÖ) / T.C. Dışişleri Bakanlığı". Erişim Adresi: https://www.mfa.gov.tr/sanghay-isbirligi-orgutu.tr.mfa, (Erişim Tarihi: 03 Şubat 2022).

"What's Behind Protests Against China in Kazakhstan?" *Carnegie Moscow Center*. Erişim Adresi: https://carnegiemoscow.org/commentary/80229, (Erişim Tarihi: 04 Şubat 2022).

"Xinjiang Camp Whistle-Blower Sauytbay Seeks Asylum Elsewhere", Erişim Adresi: https://thediplomat.com/2019/06/xinjiang-camp-whistle-blower-sauytbay-seeks-asylum-elsewhere/, (Erişim Tarihi: 04 Şubat 2022).

Газета.Ru. "«Нет китайской экспансии»: Токаев сохранил курс несмотря на протесты", Erişim Adresi: https://www.gazeta.ru/politics/2019/09/11_a_12643489.shtml, (Erişim Tarihi: 04 Şubat 2022).

"Диалог «Центральная Азия И Китай»: Основа Для Нового Этапа Регионального Сотрудничества В Период Постпандемии" Erişim Adresi: https://chinastudies.kz/ru/publications/central_asia/354/, (Erişim Tarihi: 03 Şubat 2022).

"Итоги 5-Го Пленума ЦК КПК 19-Го Созыва: Мир Изменился, Меняется И Китай". Erişim Adresi: https://chinastudies.kz/ru/publications/modern_china/366/, (Erişim Tarihi: 04 Şubat 2022).

"К 30-летию установления дипломатических отношений между Китаем и Казахстаном | Kazakhstan Today". Erişim Adresi: https://www.kt.kz/rus/authors_column/k_30-letiyu_ustanovleniya_diplomaticheskih_otnosheniy_mezhdu_1377927042.html, (Erişim Tarihi: 03 Şubat 2022).

"Казахстан выразил протест Китаю из-за статьи об истории взаимоотношений двух стран | Reuters". Erişim Adresi: https://www.reuters.com/article/oruoe-kazakhstan-china-idRUKCN21W1VW-ORUOE, (Erişim Tarihi: 04 Şubat 2022).

"Казахстан продолжит развивать сотрудничество с Китаем в газовой отрасли_Russian.news.cn", Erişim Adresi: http://russian.news.cn/2021-09/30/c_1310218328.htm, (Erişim Tarihi: 04 Şubat 2022).

"Казахстано-китайскаяграница". İçinde*Википедия*, Erişim Adresi: https://ru.wikipedia.org/w/index.php?title=%D0%9A%D0%B0%D0%B7%D0%B0%D1%85%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BE-%D0%BA%D0%B8%D1%82%D0%B0%D0%B9%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%8F_%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D1%86%D0%B0&oldid=112725371, (Erişim Tarihi: 03 Mart 2021).

"Как Китай получает земли Казахстана в обход моратория". Erişim Adresi: https://longreads.cabar.asia/kzchinaland, (Erişim Tarihi: 04 Şubat 2022).

"Китай и Казахстан: Грандиозные результаты, прекрасные перспективы". Erişim Adresi: https://www.fmprc.gov.cn/ce/ceka/rus/dszc/emba/t1433443.htm, (Erişim Tarihi: 04 Şubat 2022).

"Китай и Казахстан укрепляют сотрудничество в сфере образования", Международное радио Китая, 16.03.2016, Erişim Adresi: http://russian.cri.cn/1281/2016/03/16/1s576541.htm

"Китайская политика в Центральной Азии (2000 - 2017 гг.)". Кандидат наук, 2019. Erişim Adresi: https://dissercat.com/content/kitaiskaya-politika-v-tsentralnoi-azii-2000-2017.

"Китайские нефтяные компании продлевают контракты с Казахстаном", Erişim Adresi: https://rus.azattyq.org/a/nazarbaev-xi-jinping-kazakhstan-china/28535574.html, (Erişim Tarihi: 04 Şubat 2022).

"Концептуальные Основы Отношений КНР и Республики Казахстан". Erişim Adresi: https://cyberleninka.ru/article/n/kontseptualnye-osnovy-otnosheniy-knr-i-respubliki-kazahstan?gclid=CjwKCAiAlrSPBhBaEiwAuLSDUJG_gJaG-rhChrcGZAp9Jil7Ff8eiqxTUrvepyGMVyE0bWvxx3EfHxoCTAoQAvD_BwE, (Erişim Tarihi: 04 Şubat 2022).

"Қазақстан мен Қытай арасындағы су мәселесі", Erişim Adresi: https://articlekz.com/kk/article/17333, (Erişim Tarihi: 04 Şubat 2022).

"МИД РК выразил протест Китаю из-за статьи «Почему Казахстан стремится вернуться в Китай»", Erişim Adresi: https://kaztag.kz/ru/news/mid-rk-vyrazil-protest-iz-za-stati-posla-knr-pochemu-kazakhstan-stremitsya-vernutsya-v-kitay, (Erişim Tarihi: 04 Şubat 2022).

"«Мягкая сила» Китая в Центральной Азии". Erişim Adresi: http://www.region.kg/index.php?option=com_content&view=article&id=1756:%20l-r-&catid=4:%20politika&Itemid=5, (Erişim Tarihi: 04 Şubat 2022).

Настоящее Время. "'Нет экспансии Китая'. Антикитайские протесты идут уже в пяти городах Казахстана". Настоящее Время. Erişim Adresi: https://www.currenttime.tv/a/kazakhstan-china-protest/30146156.html, (Erişim Tarihi: 04 Şubat 2022).

"О Казахстане, Китае. И не только" - Новости Казахстана. Erişim Adresi: https://www.kazpravda.kz/articles/view/o-kazahstane-kitae-i-ne-tolko, (Erişim Tarihi: 03 Şubat 2022).

"О ратификации Дополнительного Соглашения между Республикой Казахстан и Китайской Народной Республикой о казахстанско-китайской государственной границе". Erişim Adresi: https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z990000352_#z0, (Erişim Tarihi: 03 Şubat 2022).

"О ратификации Протокола между Правительством Республики Казахстан и Правительством Китайской Народной Республики о демаркации линии казахстанско-китайской государственной границы", Erişim Adresi: https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z030000469, (Erişim Tarihi: 03 Şubat 2022).

"О ратификации Соглашения между Республикой Казахстан и Китайской Народной Республикой о казахстанско-китайской государственной границе". Erişim Adresi: https://adilet.zan.kz/rus/docs/U950002331_#z0, (Erişim Tarihi: 03 Şubat 2022).

"Политика Китая в Центральной Азии: 1992-2012 гг." 2013, Erişim Adresi: https://dissercat.com/content/politika-kitaya-v-tsentralnoi-azii-1992-2012-gg. (Erişim Tarihi: 02 Şubat 2022).

"«Почему в Поднебесной решили, что «Казахстан стремится вернуться в Китай»?» — Интернет-газета ЗОНА.KZ. Казахстан." Erişim Adresi: https://zonakz.net/2020/04/20/pochemu-v-podnebesnoj-reshili-chto-kazaxstan-stremitsya-vernutsya-v-kitaj/, (Erişim Tarihi: 04 Şubat 2022).

"Попасть в колею-Forbes Kazakhstan". Erişim Adresi: https://forbes.kz/process/economy/popast_vkoleyu/, (Erişim Tarihi: 04 Şubat 2022).

"Президент Казахстана Касым-Жомарт Токаев провел переговоры с Председателем КНР Си Цзиньпином - Официальный сайт Президента Республики Казахстан". Erişim Adresi: https://www.akorda.kz/ru/events/international_community/foreign_visits/prezident-kazahstana-kasym-zhomart-tokaev-provel-peregovory-s-predsedatelem-knr-si-czinpinom, (Erişim Tarihi: 04 Şubat 2022).

"Президент Касым-Жомарт Токаев принял участие в саммите глав государств «Центральная Азия – Китай» - Официальный сайт Президента Республики Казахстан", Erişim Adresi: https://www.akorda.kz/ru/prezident-kasym-zhomart-tokaev-prinyal-uchastie-v-sammite-glav-gosudarstv-centralnaya-aziya-kitay-2505054, (Erişim Tarihi: 04 Şubat 2022).

"Присутствие Китая в центрально-азиатском регионе | Центр военно-политических исследований" Erişim Adresi: http://eurasian-defence.ru/?q=node/31682, (Erişim Tarihi: 03 Şubat 2022).

"Си Цзиньпин и президент Казахстана К.-Ж. Токаев обменялись поздравлениями по случаю 30-летия установления дипотношений_Russian.news.cn". Erişim Adresi: http://russian.news.cn/2022-01/03/c_1310406996.htm, (Erişim Tarihi: 04 Şubat 2022).

"Си Цзиньпин и Токаев поздравили друг друга с 30-летием установления дипломатических отношений | informburo.kz". Erişim Adresi: https://informburo.kz/novosti/si-czinpin-i-nazarbaev-pozdravili-drug-druga-s-30-letiem-ustanovleniya-diplomaticheskih-otnoshenij, (Erişim Tarihi: 04 Şubat 2022).

"Си Цзиньпин: Взлетают на крыльях мечты китайско-казахстанские отношения - Новости Казахстана". Erişim Adresi: https://www.kazpravda.kz/articles/view/vzletaut-na-krilyah-mechti-kitaisko-kazahstanskie-otnosheniya, (Erişim Tarihi: 04 Şubat 2022).

"События: Уйгур по прозвищу «Китаец» может дать интереснейшие показания", Erişim Adresi: https://zavtra.ru/events/ujgur_po_prozvishu_kitaetc_mozhet_dat_interesnejshie_pokazaniya, (Erişim Tarihi: 04 Şubat 2022).

"Совместные военные учения стран - членов Шанхайской организации сотрудничества". Içinde *Википедия*, Erişim Adresi: https://ru.wikipedia.org/w/index.php?title=%D0%A1%D0%BE%D0%B2%D0%BC%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%BD%D1%8B%D0%B5_%D0%B2%D0%BE%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8B%D0%B5_%D1%83%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%8F_%D1%81%D1%82%D1%80%D0%B0%D0%BD_-_%D1%87%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BE%D0%B2_%D0%A8%D0%B0%D0%BD%D1%85%D0%B0%D0%B9%D1%81%D0%BA%D0%BE%D0%B9_%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B7%D0%B0%D1%86%D0%B8%D0%B8_%D1%81%D0%BE%D1%82%D1%80%D1%83%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D1%87%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0&oldid=118331992, (Erişim Tarihi: 04 Aralık 2022).

"Справка: Важные события в истории отношений между Китаем и Казахстаном", Erişim Adresi: http://russian.people.com.cn/95181/7407308.html, (Erişim Tarihi: 03 Şubat 2022).

"Токаев встретился с Си Цзиньпином: подписаны 10 важных документов - 11.09.2019, Sputnik Казахстан", Erişim Adresi: https://ru.sputnik.kz/20190911/tokaev-vstrecha-si-tszinpin-dokumenty-podpisanie-11502728.html, (Erişim Tarihi: 04 Şubat 2022).

"Токаев поручил перенять китайский опыт сбора данных о гражданах". Erişim Adresi: https://fergana.media/news/111506/, (Erişim Tarihi: 03 Şubat 2022).

"Токаев признал зависимость Казахстана от Китая: Средняя Азия: Бывший СССР: Lenta.ru", Erişim Adresi: https://lenta.ru/news/2022/01/29/zavisimost/, (Erişim Tarihi: 03 Şubat 2022).

"Токаев: Мы заинтересованы в создании совместных предприятий с Китаем — Forbes Kazakhstan". Erişim Adresi: https://forbes.kz/finances/integration/tokaev_myi_zainteresovanyi_v_sozdanii_sovmestnyih_predpriyatiy_s_kitaem?utm_source=forbes&utm_medium=incut&utm_campaign=207912, (Erişim Tarihi: 04 Şubat 2022).

"Токаев: Проект ЛРТ в Нур-Султане придётся реализовать – слишком далеко зашли | informburo.kz". Erişim Adresi: https://informburo.kz/novosti/tokaev-proekt-lrt-v-nur-sultane-pridyotsya-realizovat-slishkom-daleko-zashli-96700.html, (Erişim Tarihi: 04 Şubat 2022).

"Трансшекаралық өзендер: ортақ су қалай бөлінбек?" Erişim Adresi: https://egemen.kz/article/181679-transshekaralyq-ozender-ortaq-su-qalay-bolinbek, (Erişim Tarihi: 03 Şubat 2022).

ÇİN'İN ARKTİKA POLİTİKASI

Prof. Dr. Salih YILMAZ* - Dr. Onur LİMON**

Özet

Arktika; Asya, Avrupa ve Amerika kıtalarının birbirine en yakın olduğu bölgedir. İklim değişikliğinin etkisiyle Arktika ve dünyanın geri kalanı arasındaki belirgin çizgi ortadan kalkmakta, uzun zamandır ulusal ve uluslararası gelişmelerin dış çevresinde yer alan Arktika daha fazla ilgi odağı haline gelmektedir. Arktika'nın öne çıkan dört karakteristik özelliğinden bahsedilebilir: (1) bir bölge olarak Arktika, (2) güvenlik ve jeopolitik yapısında meydana gelen değişim, (3) doğal kaynaklar ve deniz rotalarının potansiyel değeri, (4) çözümlenmemiş hukuki sorunlar, bölgesel ve uluslararası iş birliği alanı. Arktika'nın bu karakteristik özellikleri, Çin'i Arktika'ya çekmektedir. Arktika devletlerinin akside Çin Arktika'da bir paydaş değil, yatırımcı ve alıcı devlet konumundadır. Arktika devletlerinin Arktika üzerindeki ulusal egemenliğe karşı Çin, Arktika'nın küresel ortaklarından biri olduğunu savunmaktadır. Çin, Arktika politikasının siyasi ve ekonomik yönlerini güvenlik sorunlarından daha önemli olarak görse de Çin'in Arktika'daki gerçek niyetlerini belirlemenin zorluğu Arktika devletlerinin Çin'in bölgesel katılımı konusunda şüpheciliğe yol açmaktadır. Çin, bu şüpheciliğe Arktika'daki varlığının bir özelliği olarak güvenliğin önemini artırarak ve bu amaçla finansal kaynaklar tahsis ederek tepki verebilir. Ancak Çin'in Arktika'da doğrudan saldırgan bir aktör hâline gelebileceğini iddia etmek güçtür. Bu makale, Arktika'nın ayırt edici karakteristik özelliklerine atıfta bulunarak Çin'in Arktika politikasının arkasındaki amaçları, nedenleri ve uygulamaları açıklamayı amaçlamaktadır.

Anahtar kelimeler: Arktika, Arktika Devletleri, Arktika'nın Öne Çıkan Karakteristik Özellikleri, Çin, Çin'in Arktika Politikası.

Abstract

The Arctic is the region where the continents of Asia, Europe, and America are closest to each other. With the impact of climate change, the boundary between the Arctic and the rest of the world is disappearing, and the Arctic, which has long been on the periphery of national and international concerns, is becoming the focus of attention. Four prominent characteristics of the Arctic make it of particular interest: (1) the Arctic as a region, (2) its changing security and geopolitical structure, (3) unresolved legal issues, regional and international cooperation the potential value of natural resources and sea routes, (4) unresolved legal issues, regional and international cooperation the prominent characteristics of the Arctic has drawn China to the Arctic. Although Arctic states can claim national sovereignty, China argues that it has interest in the region as a global partner. Unlike the Arctic states, China is not a stakeholder but an investor and buyer state in the region. Though China views the political and economic aspects of its Arctic policy as more important than security issues, the difficulty of in determining China's true intentions in the Arctic leads to skepticism from the Arctic states regarding China's regional involvement. China may react to this skepticism by raising the prominence of security as a feature of its Arctic presence and allocating financial resources to that end. However, it is difficult to argue that China could become a direct aggressive actor in the Arctic. This article

* Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İTBF, Tarih Bölümü/Ankara Rusya Araştırmaları Enstitüsü, e-posta: rusencenter@gmail.com, ORCİD: 0000-0002-5413-0703

** T.C. Genel Kurmay Başkanlığı, e-posta: onurlimon2538@gmail.com, ORCİD: https://orcid.org/0000-0002-4097-303X

Güney Çin Denizi" yaratma riski taşımadığını belirmek gerekir. İkincisi ise bu şüphenin Çin'in Arktika'daki faaliyetlerinin uzun vadede yaratabileceği muhtemel etkilerden kaynaklanmaktadır. Daha çok algısal ve spekülatif bir yaklaşım biçimi olarak ortaya çıkmaktadır. Örneğin Çin'in İzlanda ve Grönland'daki yatırımları, girişimleri ve mevcudiyeti ve gelecekte liman kiralama, askerî üs temini vb. kazanımlarla kalıcı hâle gelebilir.

Çin'in kendisine yönelik ortaya çıkan şüpheciliğe karşı Arktika'daki varlığının güvenlikle ilgili sonuçları konusundaki farkındalığını artırma ve gelecekte bu yönde kaynak ayırma zorunluğuyla karşı karşıya kalması beklenebilir. Bir diğer ihtimal, ABD'nin diğer Arktika devletlerini Çin'e karşı harekete geçirme çabaları da dâhil olmak üzere Çin'in Arktika'daki varlığına ve faaliyetlerine karşı artan Arktika devletlerinin muhalefetinin, Çinli diplomatların, işletmelerin ve araştırmacıların mevcut durumu yeniden değerlendirmesine ve Çin'in Arktika'da daha düşük profilli bir yaklaşıma geri dönmesine neden olabilir. Her iki durumda da Çin'in Arktika'da revizyonist veya saldırgan davranışlara girişmesi için net bir teşvik, neden veya emare bulunmamaktadır. Arktika'nın mevcut karakteristik özellikleri de dikkate alındığında istikrarlı bir Arktika yönetişim sisteminin, Çin'in bölgedeki varlığını ve faaliyetlerini daha da geliştirmesi için en iyi seçenek olduğu söylenebilir. Gelecekte Çin'in Arktika politikası büyük olasılıkla tüm Arktika devletleri ve paydaşları ile ilişkilerini daha da güçlendirmeye yönelik olacaktır. Çin, bu bölgede şimdilik Rusya ile ekonomik bir iş birliği yaparak gücünü gösteriyorsa da gelecekte bölgeye askerî varlığını da getirme olasılığı bulunmaktadır. Çin, Rusya-AB veya Rusya-ABD arasındaki rekabetten yararlanarak bölgede kalıcı üsler oluşturmayı da başarabilir.

KAYNAKÇA

"About the Arctic Council", *Arctic Council,* Erişim Adresi: https://arctic-council.org/en/about/ (Erişim Tarihi: 18 Nisan 2021).

"Act on Greenland Self-Government", 12 Haziran 2009 Tarih ve 473 Sayılı Yasa, Erişim Adresi: https://naalakkersuisut.gl/~/media/Nanoq/Files/Attached%20Files/Engelske-tekster/Act%20on%20Greenland.pdf, (Erişim Tarihi: 16 Mayıs 2021).

Ackren, Maria ve Nielsen, L.Rasmus, *The First Foreign- and Security Policy Opinion Poll in Greenland,* (Nuuk: Ilisimatusarfik/University of Greenland, 2021).

Alexandra, Zoltai, "Polar Silk Road", PAGEO Research Institute, 22 Ağustos 2018, Erişim Adresi: http://www.geopolitika.hu/en/2018/08/22/polar-silk-road/, (Erişim Tarihi: 12 Mayıs 2021).

Alexeeva, Olga ve Lasserre, Frederic, "China and the Arctic", içinde *China's Arctic Engagement: Following the Polar Silk Road to Greenland and Russia,* Justin Barnes, Heather Exner-Pirot, Lassi Heininen ve P. Whitney Lackenbauer (ed.), (Akureyri: North American and Arctic Defence and Security Network (NAADSN), 2021), ss. 1-14.

AMSA, "Arctic Marine Shipping Assessment 2009 Report", *Arctic Council, Arctic Marine Shipping Assessment (AMSA),* Nisan 2009, Erişim Adresi: http://hdl.handle.net/11374/54 , (Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2021).

Barnes, Justin, Exner-Pirot, Heather, Heininen, Lassi ve Lackenbauer, P.Whitney, *China's Arctic Engagement: Following the Polar Silk Road to Greenland and Russia,* (Akureyri: North American and Arctic Defence and Security Network (NAADSN), 2021).

Barrett, Jonathan ve Ahlander, Johan, "Exclusive: Swedish Space Company Halts New Business Helping China Operate Satellites, *Reuters,* 21 Eylül 2020, Erişim Adresi: https://www.reuters.com/article/uk-china-space-australia-exclusive-idUKKCN26C20A , (Erişim Tarihi: 22 Mayıs 2021).

Beixi, Deng, "Shipping Matters: The Role of Arctic Shipping in Shaping China's Engagement in Arctic Resource Development", içinde *China's Arctic Engagement: Following the Polar Silk Road to Greenland and Russia*, Justin Barnes, Heather Exner-Pirot, Lassi Heininen ve P. Whitney Lackenbauer (ed.), (Akureyri: North American and Arctic Defence and Security Network (NAADSN), 2021), ss. 217-233.

Boyd, Rognvald, Bjerkgard, Terje, Nordahl, Bobo ve Schiellerup, Henrik, *Mineral Resources in The Arctic an Introduction,* (Norveç: NGU-Geological Survey of Norway, 2016).

Breitenbauch, Enrik, Kristensen S.Kristian ve Groesmeyer, Jonas, "Military and Environmental Challenges in the Arctic", içinde *New Perspectives on Shared Security: NATO's Next 70 Years,* Tomas Valasek (ed.), Brüksel: NATO, 2019), ss. 45-50.

Buchanan, Elizabeth, "Russia and China in the Arctic: Assumptions and Realities", The Strategist-The Australian Strategic Policy Institute, 25 Eylül 2020, Erişim Adresi: https://www.aspistrategist.org.au/russia-and-china-in-the-arctic-assumptions-and-realities/, (Erişim Tarihi: 12 Haziran 2021).

Byers, Michael, *International Law and The Arctic,* (New York: Cambrdige Universty Press, 2014).

Byers, Michael, "Arctic Security and Outer Space", *Scandinavian Journal of Military Studies,* Cilt: 3, Sayı: 1, ss. 183-196, Erişim Adresi: https://doi.org/10.31374/sjms.56 , (Erişim Tarihi: 22 Mayıs 2021).

Camilla T. N. Sørensen, "Intensifying U.S.-China Security Dilemma Dynamics Play Out in the Arctic: Implications for China's Arctic Strategy", *Arctic Yearbook 2019,* s. 209, Erişim Adresi: https://arcticyearbook.com/images/yearbook/2019/Scholarly-Papers/21_AY2019_Sorensen.pdf , (Erişim Tarihi: 12 Mayıs 2021).

Centore, Michael, *Exploring The Polar Regions Today, Oil And Gas in The Arctic,* (Broomall: Mason Crest, 2018).

Charles M. Perry ve Bobby Andersen, *New Strategic Dynamics in The Arctic Region Implications for National Security and International Collaboration,* (Washington: The Institute for Foreign Policy Analysis, 2012).

Chi, Ma, "China's First Home-Built Icebreaker Named Snow Dragon 2", *China Daily,* 27 Eylül 2017, Erişim Adresi: http://www.chinadaily.com.cn/china/2017-09/27/content_32544019.htm, (Erişim Tarihi: 12 Mayıs 2021).

"China's Expanding Investment in Global Ports", *The Economist,* 11 Ekim 2017, Erişim Adresi:http://country. eiu.com/article.aspx?articleid=965980480&Country=Pakistan&topic=Economy&subtopic=Regional+developments&subsubtopic=Investment, (Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2021).

Chinese Arctic and Antarctic Administration (CAA), "A Brief Introduction to CAA", Erişim Adresi: http://caa.hbaa.cn/en/index.html?pid=about, (Erişim Tarihi: 22 Mayıs 2021).

Chinese Arctic and Antarctic Administration (CAA), "Welcome to CAA", Erişim Adresi: http://caa.hbaa.cn/en/index.html ,(Erişim Tarihi: 22 Mayıs 2021).

"China-Iceland Joint Arctic Observatory", Erişim Adresi: https://karholl.is/en/, (Erişim Tarihi: 18 Haziran 2021).

"China is Russia's Priority Partner in Arctic Cooperation-Lavrov", *Tass Russian News Agency,* 25 Ağustos 2015, Erişim Adresi: https://tass.com/russia/816048 , (Erişim tarihi: 12 Haziran 2021).

"Circum-Arctic Resource Appraisal: Estimates of Undiscovered Oil and Gas North of Arctic Circle", *US Geological Survey,* 2008, ss. 1-4, Erişim Adresi: https://pubs.usgs.gov/fs/2008/3049/fs2008-3049.pdf, (Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2021).

Conley, A. Heather, Melino, Matthew, Tsafos, Nikos ve Williams, Ian, "America's Arctic Moment: Great Power Competition in the Arctic to 2050", *The Center for Strategic and International Studies (CSIS),* 30 Mart 2020, Erişim Adresi: https://www.csis.org/analysis/americas-arctic-moment-great-power-competition-arctic-2050, (Erişim Tarihi: 16 Mart 2021).

Cooper, Benjamin, "China's 14th Five-Year Plan (2021-2025) Report", Hill+Knowlton Strategies, 01 Nisan 2021, Erişim Adresi: https://www.hkstrategies.com/en/chinas-14th-five-year-plan-2021-2025-report/, (Erişim Tarihi: 1 Haziran 2021).

"Criteria for Admitting Observers", *Arctic Council,* Erişim Adresi: https://arctic-council.org/en/about/observers/, (Erişim Tarihi: 12 Haziran 2021).

Devonshire-Ellis, Chris, "China's Arctic Passage Ambitions Grow with Arkhangelsk Port Development", *Silk Road Briefing,* 29 Mart 2017, Erişim Adresi: https://www.silkroadbriefing.com/news/2017/03/29/china-artic-passage-ambitions-grow-with-arkhangelsk-port-development/ , (Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2021).

Exner-Pirot, Heather ve Murray, W.Robert, "Regional Order in the Arctic: Negotiated Exceptionalism", *Politik,* Cilt: 20, Sayı: 3, 2017, ss. 47-64, Erişim Adresi: https://doi.org/10.7146/politik.v20i3.97153 , (Erişim: Tarihi: 18 Mayıs 2021).

Exner-Pirot, Heather, "Between Militarization and Disarmament: Challenges for Arctic Security in the Twenty-First Century", içinde *Climate Change and Arctic Security,* Lassi Heininen ve Heather Exner-Pirot (ed.), (Switzerland: Palgrave Macmillan, 2020), ss. 91-106.

Exner-Pirot, Heather ve Heininen, Lassi, "Conclusion: The Search for a New Security Paradigm Begins in the Arctic", içinde *Climate Change and Arctic Security,* Lassi Heininen ve Heather Exner-Pirot (ed.), (Switzerland: Palgrave Macmillan, 2020), ss. 131-134.

Exner-Pirot, Heather, Ackren, Maria, Loukacheva, Natalia, Nicol, Heather, Nilsson, E.Annika ve Spence, Jennifer, "Form and Function: The Future of the Arctic Council", *The Arctic Institute,* 5 Şubat 2019, Erişim Adresi: https://www.thearcticinstitute.org/form-function-future-arctic-council/, (Erişim tarihi: 12 Mayıs 2021).

Exner-Pirot, Heather, "What is the Arctic a case of? The Arctic as a Regional Environmental Security Complex and the Implications for Policy", *Polar Journal,* Cilt: 3, Sayı: 1, 2013, ss. 120-135, Erişim Adresi: https://doi.org/10.1080/2154896X.2013.766006 , (Erişim Tarihi: 8 Mayıs 2021).

"GDP (current US$)–China", The World Bank, Erişim Adresi: https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=CN (Erişim Tarihi: 18 Nisan 2021).

Gisela Grieger, "China's Arctic Policy How China Aligns Rights and Interests", *EU Parliament Briefing, Members Research Service PE 620.231,* Mayıs 2018, ss. 1-8, Erişim Adresi: http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/620231/EPRS_BRI(2018)620231_EN.pdf, (Erişim Tarihi: 7 Şubat 2019).

Ghiasy, Richard, Su, Fei ve Saalman, Lora, "The 21st Century Maritime Silk Road Security Implications and Ways Forward for the European Union", *SIPRI,* 2018, s. 5, Erişim Adresi: https://www.sipri.org/sites/default/files/2018-09/the-21st-century-maritime-silk-road.pdf, (Erişim Tarihi: 12 Mayıs 2021).

Glomsrod, Solveig ve Wei, Taoyuan, "Comparative Analysis of Arctic Economies from a Macro Level Perspective", içinde *The Economy of the North-ECONOR 2020,* Glomsrod, S., G. Duhaime and I. Aslaksen (ed.), Arctic Council Secretariat, ss. 39-47. Erşim Adresi: https://oaarchive.arctic-council.org/handle/11374/2611 , (Erişim Tarihi: 1 Haziran 2021).

Government of Iceland, "Free Trade Agreement Between Iceland and China", Erişim Adresi: https://www.government.is/media/utanrikisraduneyti-media/media/fta-kina/Iceland-China.pdf, (Erişim Tarihi: 18 Mayıs 2021).

Government of China, "Full text: China's Arctic Policy, White Paper", The State Council Information Office of the People's Republic of China, 26 Ocak 2018, Erişim Adresi: http://english.gov.cn/archive/white_paper/2018/01/26/content_281476026660336.htm , (Erişim Tarihi: 16 Mayıs 2021), ss. 1-9.

Havnes, Heljar ve Seland, M.Johan, "The Increasing Security Focus in China's Arctic Policy", 16 Temmuz 2019, *The Arctic Institute,* Erişim Adresi: https://www.thearcticinstitute.org/increasing-security-focus-china-arctic-policy/?cn-reloaded=1, (Erişim Tarihi: 14 Mayıs 2021).

Heininen, Lassi, "Arctic Security-Global Dimensions and Challenges, and National Policy Responses", *The Yearbook of Polar Law,* Cilt: 5, Sayı: 1, 2013, ss. 93-115, Erişim Adresi: https://doi.org/10.1163/22116427-91000120 , (Erişim: Tarihi: 21 Mayıs 2021).

Heininen, Lassi, "Special Features of Arctic Geopolitics-A Potential Asset for World Politics", içinde *The Global Arctic Handbook,* Matthias Finger ve Lassi Heininen (ed.), (Cham: Springer, 2019), ss. 215-234.

Heininen, Lassi, "Before Climate Change, 'Nuclear Safety' was There-A Retrospective Study and Lessons Learned of Changing Security Premises in the Arctic", içinde *Climate Change and Arctic Security,* Lassi Heininen ve Heather Exner-Pirot (ed.), (Switzerland: Palgrave Macmillan, 2020), ss. 107-130.

Heleniak, Timothy ve Bogoyavlensky, Dimitry, "Arctic Populations and Migration", içinde *Arctic Human Development Report Regional Processes and Global Linkages,* Joan, N.L. and Gail, F. (ed.), (Danimarka: Rosendahls-Schultz Grafisk, 2014), ss. 53-104.

Humbert, Malte, "China Acquires 20 Percent Stake in Novatek's Latest Arctic LNG Project", High North News, 29 Nisan 2019, Erişim Adresi: https://www.highnorthnews.com/en/china-acquires-20-percent-stake-novateks-latest-Arctic-lng-project , (Erişim Tarihi: 2 Mayıs 2021).

Igor Krupnik, "From IPY-1 to IGY: Early Lessons in Making Global Science", içinde *Understanding Earth's Polar Challenges: International Polar Year 2007-2008,* Igor Krupnik, Ian Allison, Robin Bell, Paul Cutler, David Hik, Jeronimo Lopez-Martinez, Volker Rachold, Eduard Sarukhanian ve Colin Summerhayes (ed.), (Rovaniemi: CCI Press, 2011), ss. 5-29.

Jones, Nicola, "Arctic Ocean Feels the Heat", *International Weekly Journal of Science,* 2011, Erişim Adresi: https://doi.org/10.1038/news.2011.52, (Erişim Tarihi: 18 Nisan 2021).

Kaja, Ashwin, Stein, Sean ve Xiang, Ting, "China's 14th Five-Year Plan (2021-2025): Signposts for Doing Business in China", *Global Policy Watch,* 06 Nisan 2021, Erişim Adresi: https://www.globalpolicywatch.com/2021/04/chinas-14th-five-year-plan-2021-2025-signposts-for-doing-business-in-china/#page=1, (Erişim Tarihi: 1 Haziran 2021).

"Kiruna Declaration", *Arctic Council,* 2013, Erişim Adresi: https://oaarchive.Arctic-council.org/bitstream/handle/11374/93/MM08_Kiruna_Declaration_final_formatted.pdf?sequence=5&isAllowed=y, (Erişim Tarihi: 18 Nisan 2021).

Konyshev, Valery ve Sergunin, Alexandar, "Russian Military Strategies in the High North", içinde *Security and Sovereignty in the North Atlantic,* Lassi Heininen, (ed.), (New York: Palgrave Macmillan, 2014), ss. 80-99.

Kopra, Sanna, "China, Great Power Responsibility and Arctic Security", içinde *Climate Change and Arctic Security,* Lassi Heininen ve Heather Exner-Pirot (ed.), (Switzerland: Palgrave Macmillan, 2020), ss. 33-52.

Lajeunesse, Adam, "Finding Win-Win: China's Arctic Policy and What It Means for Canada", The School of Public Policy Publications, Cilt: 11/33, 19 Aralık 2018, s. 3, Erişim Adresi: https://ssrn.com/abstract=3305305 (Erişim Tarihi: 22 Mayıs 2021).

Lanteigne, Marc, "China's Emerging Arctic Strategies: Economics and Institutions", *The Centre for Arctic Policy Studies (CAPS),* Institute of International Affairs University of Iceland, 2014, Erişim Adresi: https://ams.hi.is/en/publication/20/, (Erişim Tarihi: 18 Mayıs 2021).

Lanteigne, Marc, *Chinese Foreign Policy An Introduction,* (Londra: Routledge, 2016).

Lanteigne, Marc, "The Polar Policies in China's New Five-Year Plan", *The Diplomat,* 12 Mart 2021, Erişim Adresi: https://thediplomat.com/2021/03/the-polar-policies-in-chinas-new-five-year-plan/, (Erişim Tarihi: 1 Haziran 2021).

Larsen, Mette, "Old Case Made Public: Finland Denies China's Research Airbase Bid", *Nordic News and Business Promotion in Asia,* 08 Mart 2021, Erişim Adresi: https://scandasia.com/old-case-made-public-finland-denies-chinas-research-airbase-bid/ , (Erişim Tarihi: 19 Mayıs 2021).

Lim, S. Kong, "China's Arctic Policy and The Polar Silk Road Vision", içinde *China's Arctic Engagement: Following the Polar Silk Road to Greenland and Russia*, Justin Barnes, Heather Exner-Pirot, Lassi Heininen ve P. Whitney Lackenbauer (ed.), (Akureyri: North American and Arctic Defence and Security Network (NAADSN), 2021), ss. 38-62.

Limon, Onur *Arktika Jeopolitiği-1: Jeopolitik Durum, Küresel İklim Değişikliği ve Yeni Enerji Havzaları,* (İstanbul: Efe Akademi, 2020).

Limon, Onur, *Arktika Jeopolitiği-2: Sorunlar ve Anlaşmazlıklar, Bölge ve Bölge Dışı Aktörlerin Stratejileri,* (İstanbul: Efe Akademi, 2020).

Marsik, Tom ve Wiltse, Nathan, "A Low Carbon Arctic Energy System? Challanges, Oppotunities and Trends", içinde *Rewable Energy for The Arctic,* Gisele M. Arruda (ed.), (New York: Rougledge, 2019), ss. 3-24.

"Military and Security Developments Involving the People's Republic of China", *Office of the United States Secretary of Defense (2019) Annual Report to Congress,* Erişim Adresi: https://media.defense.gov/2019/May/02/2002127082/-1/-1/1/2019_CHINA_MILITARY_POWER_REPORT.pdf , (Erişim Tarihi: 8 Mayıs 2021).

Moe, Arild ve Stokke, S.Olav, "Asian Countries and Arctic Shipping: Policies", *Arctic Review on Law and Politics,* Cilt: 10, 2019, ss. 24-52, Erişim Adresi: https://doi.org/10.23865/arctic.v10.1374 , (Erişim Tarihi: 22 Mayıs 2021).

Mukherjee, Supantha ve Soderpalm, Helena, "Sweden Bans Huawei, ZTE from Upcoming 5G Networks", *Reuters,* 20 Ekim 2020, Erişim Adresi: https://www.reuters.com/article/sweden-huawei-idINKBN2750VJ , (Erişim Tarihi: 22 Mayıs 2021).

"National Security Law of the People's Republic of China (2015)", 01 Temmuz 2015, Erişim Adresi: https://www.chinalawtranslate.com/2015nsl/?lang=en, (Erişim Tarihi: 8 Mayıs 2021).

Nilsen, Thomas, "China Wanted to Buy Airport in Lapland for North Pole Climate Research Flights", *The Barents Observer,* 04 Mart 2021, Erişim Adresi: https://thebarentsobserver.com/en/climate-crisis/2021/03/china-wanted-buy-airport-lapland-north-pole-climate-research-flights , (Erişim Tarihi: 19 Mayıs 2021).

Nilsen, Thomas, "Chinese Icebreaker Navigates Across Central Arctic", *The Barents Observer,* 1 Ağustos 2017, Erişim Adresi: https://thebarentsobserver.com/en/Arctic/2017/08/chinese-icebreaker-navigates-across-central-Arctic , (Erişim Tarihi: 12 Mayıs 2021).

"Norway and Sichuan Build Belt and Road Arctic Bridge", *China Briefing,* 13 Aralık 2018, https://www.china-briefing.com/news/norway-sichuan-build-belt-road-Arctic-bridge/, (Erişim Tarihi: 14 Mayıs 2021).

"Norway and China's Sichuan Road and Bridge Group (SRBG) Build Belt and Road Arctic Bridge", *Tannet Group Limited,* 17 Aralık 2018, Erişim Adresi: http://www.tannet-group.net/vip/263/1608/20181217095330 , (Erişim Tarihi: 14 Mayıs 2021).

"Norwegian Ministry of Justice and Public Security, "Svalbard", *Meld. St. 32 (2015–2016) Report to The Storting (White Paper),* s. 20, Erişim Adresi: https://www.regjeringen.no/contentassets/379f96b0ed574503b47765f0a15622ce/en-gb/pdfs/stm201520160032000engpdfs.pdf, (Erişim Tarihi: 2 Haziran 2021).

Oddleifson, Evan, Alton, Tom ve. Romaniuk, Scott, "China in the Canadian Arctic: Context, Issues, and Considerations for 2021 and Beyond", *University of Alberta, China Institute,* 12 Ocak 2021, ss. 1-8, Erişim Adresi: https://www.ualberta.ca/china-institute/research/analysis-briefs/2021/arctic_analysis_brief.html ,(Erişim Tarihi: 2 Haziran 2021).

Oran R. Young, "Introduction: Human Development in the Arctic", içinde *Arctic Human Development Report,* Níels Einarsson, Joan Nymand Larsen, Annika Nilsson, Oran R. Young (ed.), (Akureyri: Stefansson Arctic Institute, 2004), ss. 15-26.

"Overview", *The World Bank in China,* Erişim Adresi: https://www.worldbank.org/en/country/china/overview, (Erişim Tarihi: 18 Haziran 2021).

Padrtova, Barbora, "Applying Conventional Theoretical Approaches to the Arctic", içinde *Routledge Handbook of Arctic Security,* Gunhild Hoogensen Gjørv, Marc Lanteigne, Horatio Sam-Aggrey (ed.). (Londra: Routledge, 2020), ss. 29-42.

Petrovsky, Vladimir, "China's Strategy in the Arctic", I.S. Ivanov (Ed.), Asian Players in the Arctic: Interests, Opportunities, Prospects, Russian International Affairs Council (RIAC), Report No. 26/2016, 17-29, Erişim Adresi: https://russiancouncil.ru/upload/asia-arctic-report26-en.pdf , (Erişim Tarihi: 17 Mayıs 2021).

"Polar Research Institute of China", Erişim Adresi: https://www.uArctic.org/member-profiles/non-arctic/8627/polar-research-institute-of-china, (Erişim Tarihi: 22 Mayıs). 2021).

Plotnikov, Vladimir, Kutepova, Maria ve Sushko, Olga, "The Economy of the Russian Arctic: State and Specifics of Development", *Advances in Economics, Business and Management Research (AEBMR),* Cilt: 39, 2018, ss. 706-710, Erişim Adresi: https://www.researchgate.net/publication/325723531 , (Erişim Tarihi: 10 Şubat 2021).

"Relations with Sweden", *NATO,* Erişim Adresi: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52535.htm , (Erişim Tarihi: 14 Mayıs 2021).2021);

"Relations with Finland", *NATO,* Erişim Adresi: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49594.htm , (Erişim Tarihi: 14 Mayıs 2021).

Rosen, E. Mark ve Thuringer, B.Cara, "Unconstrained Foreign Direct Investment: An Emerging Challenge to Arctic Security", *CNA Analysis,* Cop-2017-U-015944-1Rev, Kasım 2017, Erişim Adresi: https://www.cna.org/cna_files/pdf/COP-2017-U-015944-1Rev.pdf, (Erişim Tarihi: 1 Haziran 2021).

"Russia Agrees to Significant Silk Road Projects with China", *Russia Briefing,* Erişim Adresi: https://www.russia-briefing.com/news/russia-agrees-significant-silk-road-projects-china.html/, (Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2021).

"SDWG Report on Arctic Energy", *Sustainable Development Working Group (SDWG),* 2009, Erişim Adresi: http://hdl.handle.net/11374/2460, (Erişim Tarihi: 22 Mayıs 2021).

Sengupta, Somini, "United States Rattles Arctic Talks With a Sharp Warning to China and Russia", *The New York Times,* 6 Mayıs 2019, Erişim Adresi: https://www.nytimes.com/2019/05/06/climate/pompeo-arctic-china-russia.html, (Erişim Tarihi: 6 Mayıs 2021).

Staalesen, Atle, "Chinese money for Northern Sea Route", *The Barents Observer,* 12 Haziran 2018, Erişim Adresi: https://thebarentsobserver.com/en/arctic/2018/06/chinese-moneynorthern-sea-route, (Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2021).

Stephenson, R. Scott, Smith, C.Laurence ve Agnew, A.John, "Divergent Long-term Trajectories of Human Access to the Arctic", *Nature Climate Change,* Cilt: 1, Sayı: 3, 2011, ss. 156-160, Erişim Adresi: https://doi.org/10.1038/nclimate1120, (Erişim Tarihi: 12 Nisan 2021).

Sternbergh, Sarah, "Energy and Arctic Investment", içinde *Rewable Energy for The Arctic,* Gisele M. Arruda (ed.), (New York: Rougledge, 2019), ss. 121-138.

"Storms were the Norm", *National Snow and Ice Data Center,* 08 Haziran 2021, Erişim Adresi: http://nsidc.org/arcticseaicenews/ , (Erişim Tarihi: 15 Haziran 2021).

Sun, Yun, "The Intricacy of China's Arctic Policy", *The Stimson Center,* 27 Ağustos 2018, Erişim Adresi: https://www.stimson.org/2018/intricacy-chinas-arctic-policy/ , (Erişim Tarihi: 02 Haziran 2021).

"The Arctic Link: Connecting Norway, Sweden, and Russia to China Trade", Silk Road Briefing, 15 Mart 2018, Erişim Adresi: https://www.silkroadbriefing.com/news/2018/03/15/Arctic-link-connecting-norway-sweden-russia-china-trade/, (Erişim Tarihi: 14 Mayıs 2021).

"The International Arctic Science Committee (IASC)", Erişim Adresi: https://iasc.info/, (Erişim Tarihi: 22 Mayıs 2021).

"The Spitsbergen Treaty", Erişim Adresi: https://www.spitsbergen-svalbard.com/spitsbergen-information/history/the-spitsbergentreaty.html (Erişim Tarihi: 02 Haziran 2021).

Thordarsson, Gudlaugur, "Iceland-China Relations will Continue to Strengthen", *China Daily,* 6 Eylül 2018, Erişim Adresi: http://global.chinadaily.com.cn/a/201809/06/WS5b90702ba31033b4f465477b.html, (Erişim Tarihi: 18 Mayıs 2021).

Tonami, Aki, *Asian Foreign Policy in a Changing Arctic*, (Kopenhag: Nordic Institute of Asian Studies University of Copenhagen, 2016).

Wæver, Ole, "Afterword: The Arctic Security Constellation", *Politik,* Cilt: 20, Sayı: 3, 2017, ss. 121-136, Erişim Adresi: https://doi.org/10.7146/politik.v20i3.97157 , (Erişim Tarihi: 21 Nisan 2021).

Wishnick, Elizabeth, *China's Interest and Goals in the Arctic,* (Carlisle Barracks, PA: Strategic Studies Institute, US Army War College, 2017).

Wishnick, Elizabeth, "Sino-Russian Consolidation at a Time of Geopolitical Rivalry", China Leadership Monitor, 01 Mart 2020, ss. 1-15, Erişim Adresi: https://www.prcleader.org/elizabeth-wishnick , (Erişim Tarihi: 12 Haziran 2021).

Xing, Li ve Bertelsen, G.Rasmus, "The Drivers of Chinese Arctic Interests: Political Stability and Energy and Transportation Security", içinde *China's Arctic Engagement: Following the Polar Silk Road to Greenland and Russia,* Justin Barnes, Heather Exner-Pirot, Lassi Heininen ve P. Whitney Lackenbauer (ed.), (Akureyri: North American and Arctic Defence and Security Network (NAADSN), 2021), ss. 15-37.

Yılmaz, Salih, *Putin Era Russia's Foreign Policy and Security Doctrines*, (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2020).

Yılmaz, Salih, *Putin Dönemi Rusya Dış Politikası ve Güvenlik Doktrinleri*, (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2021).

Yingqi, Cheng, "China's Overseas Remote Sensing Satellite Station Starts Operation", *China Daily,* 16 Aralık 2016, Erişim Adresi: https://www.chinadaily.com.cn/china/2016-12/16/content_27687937.htm , (Erişim Tarihi: 19 Mayıs 2021).

"12th Five-Year Plan (2011-2015) for National Economic and Social Development (EN)", Erişim Adresi: https://policy.asiapacificenergy.org/node/37, (Erişim Tarihi: 16 Mayıs 2021).

"13th Five-Year Plan For Economic and Social Development of the People's Republic of China (2016-2020)", Erişim Adresi: https://policy.asiapacificenergy.org/node/2509 , (Erişim Tarihi: 16 Mayıs 2021).

ÇİN-JAPONYA İLİŞKİLERİ

Yard. Doç Dr. Murat YORULMAZ* - Doç. Dr. Serdar YILMAZ**

Özet

Çin-Japonya ilişkileri, uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde örneğine az rastlanılan türden ironik ve zaman zaman hayali bir düzlemde yol almaktadır. Ancak dünyanın ikinci ve üçüncü büyük ekonomileri olarak Çin ve Japonya arasındaki artan karşılıklı bağımlılık küreselleşmenin tüm özelliklerini yansıtmaktadır. Çin-Japonya ilişkilerinin seyri tarihî husumetler, bölgesel ihtilaflar, rekabet ve iş birliği temelinde gerçekleşmektedir. İlişkilerin temel odağını ise politika, ulusal güvenlik ve milliyetçilik üçgeni oluşturmaktadır. Her iki devlet de politik, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlar olmak üzere ulusal çıkarlarını korumaya öncelik vermektedir. Özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde her iki devlet de yeni uluslararası sistem içerisinde farklı bir atmosferde etkileşim içine girmek zorunda kalmışlardır. Bu doğrultuda zamanla ortak sosyal, kültürel ve eğitimsel alanlarda programlar oluştursalar da ikili ilişkilerdeki tarihsel stratejik güvensizlik yerini korumaktadır. Stratejik güvensizliğin kaynağı ise her iki devletin ulusal güvenliğine yönelik tehdit algılarıdır. Çin'in artan askerî kapasitesi, nükleer denemeleri ve Doğu Asya'da artan gücü, Japonya açısından ulusal güvenliğine yönelik tehdit olarak algılanmaktadır. Öte yandan Japonya'nın ABD ile müttefikliğinin devam etmesi ve ABD'nin bölgedeki etkin rolü, Çin açısından ulusal güvenliğine yönelik tehdit olarak algılanmaktadır. Genel olarak bakıldığında Çin-Japonya ilişkilerinin standart bir düzlemden ziyade gelgit şeklindeki bir yapıda yol aldığı görülmektedir. Bu bağlamda çalışma, Çin-Japonya ilişkilerini farklı boyutları (tarihî, diplomatik, milliyetçilik, karşılıklı bağımlılık, bölgesel ihtilaflar) ile tarihsel olarak analiz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çin, Japonya, Doğu ve Güneydoğu Asya, Karşılıklı Bağımlılık, Stratejik Güvensizlik, Milliyetçilik.

Abstract

China-Japan relations as an unique kind in international relations discipline have proceeded in an ironic and visionary platform. The increasing interdependency between China and Japan as the second and third largest economies in the world has reflected all characteristics of globalization. The march of events of the bilateral relations has occured in the basis of historical antagonism, regional disputes, rivalry and cooperation. The triangle of politics, national security and nationalism has formed the main focus of the bilateral relations. Both China and Japan have given priority to their political, economic, social and cultural interests in the context of the bilateral relations. Aftermath of Cold War, both states were obliged to enter in an interactive relation by taking part in a different atmosphere of the new international system. Accordingly, although both states have prepared the common programs related to social, cultural and educational fields, the historical strategic insecurity in the bilateral relations have run on. The main reason of the strategic insecurity is threat perceptions on their national securities. China's nuclear tests, increasing military capacity and effective role in East Asia have been perceived by Japan as a threat to national security. On the other hand, the ongoing allyship between Japan and the USA

* Trakya Üniversitesi, Havsa Meslek Yüksekokulu, muratyorulmaz@trakya.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3664-0451.
** Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Siyasi Bilimler ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, serdaryilmaz@mu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3400-3392.

1990'lar Çin adına Japonya'nın örnek bir model olarak öneminin azalmaya başladığı yıllar olmuştur. Bu noktada da iki önemli etken söz konusudur. Birincisi, Çin'in ekonomik ve askerî sanayi açısından üretimi ve modernleşme çabalarını artırarak güçlenmesi ve uluslararası pazarlara giriş hamlelerini başlatmasıdır. Bu bağlamda Çin'in reform uygulamalarını hızlandırması ve açık kapı diplomasisi tetikleyici unsurlar olarak yer almaktadır. İkincisi ise Batılı ülkelerin Çin'in ekonomik ve kültürel açıdan potansiyelini fark edip ikili ilişkilerin kapılarının aralanmasıdır. Dönemin reformist de facto devlet başkanı Deng Xiaoping'in (1978-1992) üretim ve açık pazar odaklı ekonomik yaklaşımı ile eş güdümlü ve açık kapı diplomasisine dayanan dış politika anlayışı, Çin'in bu dönemde önemli bir yol kat etmesini sağlamıştır. Ancak Çin Devlet Başkanı Jiang Zemin, Batılılaşma eğilimine karşı olarak 4 Haziran Tiananmen olayları esnasında vatanseverlik eğitimini gündeme taşıması, Çin halkında öngörülmeyen şekilde karşılık bularak Japon karşıtlığının yeniden doğmasına sebep olmuştur. Zemin Dönemi gerginleşen ilişkiler Hu Jintao Dönemi'nde de (2003-2013) beklentileri karşılayamamıştır. Jintao Dönemi'nde Çin-Japon ilişkileri ekonomik minvalde seyir izlerken Çin bu dönemde daha çok iç politikada toplum içindeki gelir adaletsizliği, artan yolsuzluk ve suç oranının artması gibi sorunlarla mücadele etmiştir. Jintao Dönemi Çin için kayıp bir on yıl olarak ifade edilmektedir.

1990'lı yıllardan itibaren Körfez Savaşı'nın deneyimleri ile Çin'in ekonomik ve askeri güç açısından gelişime ve modernleşmeye eğilimi söz konusu olmuş ve günümüze değin önemli oranda güç kazanmıştır. Çin'in gelişmesi ile savunma sanayindeki reformları sadece Japonya için değil bölge devletleri açısından da tehdit algısı doğurmuştur. Bu noktada Çin'in nükleer denemeleri ve Doğu Çin Denizi ile Güneydoğu Çin Denizi'ndeki egemenlik iddiaları ortaya çıkan tehdit algısının da temel dayanağını oluşturmaktadır. 1990'lı yıllardan itibaren Çin-Japon ilişkileri ekonomik açıdan da gerilemeye başlamıştır. Çin'in ekonomik açıdan güçlenmesi ve uluslararası pazarlara entegre olması bir anlamda Japonya bağımlılığını ortadan kaldırırken Japon ekonomisi açısından ise önemli bir ortağın kaybedilmesi anlamını taşımaktadır. Son dönem ilişkilere bakıldığında tarafların ekonomik çıkarlar temelinde yaklaşım sergiledikleri görülmektedir. Özetle Çin-Japon ilişkilerinin tarihsel süreç içerisinde her zaman kırılgan bir yapıya sahip olduğu ve daha çok kazan kazan yaklaşımı çerçevesinde ekonomik temelli olduğu görülmektedir. Ayrıca politik ilişkilerin tarihsel husumetler bağlamında inişli çıkışlı bir seyir izlediği ortaya çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

Adıbelli, Barış., *Çin Dış Politikasında Tayvan Sorunu*, (İstanbul, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2006).

Akio, Takahara., Forty-four Years of Sino-Japanese Diplomatic Relations Since Normalization, (Ed) Lam Peng Er, *China-Japan Relations in the 21st Century: Antagonism Despite Interdependency,* (Palgrave Macmillan, Singapore, 2017).

Beasley, G. William, *Japanese Imperialism: 1894-1945*, (Oxford, Clarendon Press, 1991).

Basic Facts on Diaoyu Dao, Diaoyu Dao: The Inherent Territory of China, http://www.diaoyudao.org.cn/en/ (Erişim Tarihi: 22 Nisan 2021)

Chachavalpongpun, Pavin, "NGOs Help Heal China-Japan Ties", *Bangkok Post*, 25 Eylül 2012, Erişim Adresi: https://www.bangkokpost.com/opinion/opinion/313869/ngos-help-heal-china-japan-ties, (Erişim Tarihi: 05 Şubat 2021).

Chai, Winberg, "Relations between the Chinese Mainland and Taiwan: Overview and Chronology", *Asian Affairs: An American Review*, 26(2), 1999, ss. 59-76.

Chu-Kwang, Chin., "The U.S.-Japan Joint Declaration: Strategic Implications for Taiwan's Security", *World Affairs*, 160(8), 1998, ss. 152-162.

Çakan, Varis., "Japonya ve Çin Arasında Senkaku (Diaoyu) Adacıkları Sorunu Üzerine Bir Değerlendirme", *Asya Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 2020. ss. 1-8.

Çolak, Serpil., "Japonya-Çin İlişkileri: Pragmatizm ve Güvensizlik Sarmalında Süreklilik", *Boğaziçi Asya Araştırmaları Merkezi*, 19 Eylül 2019, Erişim Adresi: http://bogaziciasya. com/ japonya-cin-iliskileri-pragmatizm-ve-guvensizlik-sarmalinda-sureklilik/, (Erişim Tarihi: 05 Şubat 2021).

Eastman, E. Lloyd., "Nationalist China During the Nanking Decade, 1927-1937", Lloyd E. Eastman ve diğerleri, *The Nationalist Era in China 1927-1949*, (Cambride, Cambridge University Press, 1991), ss. 115-118.

Fackler, Martin, "Japan, Sticking With U.S., Says It Won't Join China-Led Bank", *The New York Times*, 31 Mart 2015, Erişim Adresi: https://www.nytimes.com/ 2015/04/01 /World /asia/japan-says-no-to-asian-infrastructure-investment-bank.html#:~:text=TOKYO%20%E2 %80%94%20Japanese%20leaders%20indicated%20on,allies%20to%20refrain%20from%20joining., (Erişim Tarihi: 05 Şubat 2021).

Fritz, Martin, "The Cold War lives on in Asia", *DW*, 03 Mart 2020, Erişim Adresi: https://www.dw.com/en/world-war-ii-japan-cold-war/a-54731136, (Erişim Tarihi: 06 Şubat 2020).

Ge, Shi, "China's Cultural Revolution and Japan's Intelligentsia: Kazumi Takahashi's Humanistic Sensibilities", *Comparative Literature Studies*, 52(1), 2015, ss. 65-79.

Gellman, B., "U.S. and China Nearly Came to Blows in 96", The Washington Post, 21 Haziran 1998, Erişim Adresi: https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1998/ 06/21/us-and-china-nearly-came-to-blows-in-96/926d105f-1fd8-404c-9995-90984f86a613/, (Erişim Tarihi: 10 Şubat 2021).

Harrell, Peter, "Rosenberg, Elizabeth. ve Saravalle, Edoardo, *Annex: Case Studies of Recent Instances of Chinese Economic Coercion over the Last Decade*", Rapor, China's Use of Coersive Measures, *Center for a New American Security*, 2018, ss. 41-49, Erişim Adresi: https://www.jstor.org/stable/resrep20429.8?-seq =1#metadata _info_ tab _contents doi:10.2307/resrep20429.8., (Erişim Tarihi: 05 Şubat 2021).

He, Yinan, "Forty Years in Paradox: Post-normalisation Sino-Japanese Relations", *China Perspective*, 4, 2013, ss.7-16, Erişim Adresi: http://journals. openedition.org/ chinaperspectives/6314, DOI: https://doi.org/10.4000 /chinaperspectives.6314, (Erişim Tarihi: 05 Şubat 2021).

Heath, R. Timothy, "China's Evolving Approach to Economic Diplomacy", *Asia Policy*, Cilt: 22, 2016, ss. 157-192.

Hoppens, Robert., "Deng Xiaoping Visits Tokyo, October 1978 and February 1979", 18 Mayıs 2020, *Wilson Center*, Erişim Adresi: https://www.wilsoncenter.org/blog-post/deng-xiaoping-visits-tokyo-october-1978-and-february-1979, (Erişim Tarihi: 07 Şubat 2021).

Hunter, E. Janet., *Modern Japonya'nın Doğuşu: 1853'ten Günümüze* (Çev. Müfit Günay), (Ankara, İmge Kitabevi, 2002).

İlhan, Bekir, "China's Evolving Military Doctrine After The Cold War", *SETA Analysis No.59*, 2020, s. 13, Erişim Adresi: https://setav.org/en/assets/uploads/2020/02/A56En.pdf, (Erişim Tarihi: 11 Şubat 2021)

Jinran, Zheng, "China, Japan Join Hands in Environmental Cooperation", *China Daily*, 14 Haziran 2017, Erişim Adresi: https://www.chinadaily.com.cn/world/China-Japan-Relations/2017-06/14/content_29743772.htm, (Erişim Tarihi: 05 Şubat 2021).

Johnson, Ian, "China's Lost Decade", *ChinaFile*, 27 Eylül 2012, Erişim Adresi: https://www.chinafile. com/ library/nyrb-china-archive/chinas-lost-decade, (Erişim Tarihi: 12 Şubat 2021).

Johnson, Jesse, "30 Years After the Tiananmen Massacre, can Japan do More to Keep Its Memory Alive?", The Japan Times, 3 haziran 2019, Erişim Adresi: https://www.japantimes.co.jp/news/2019/06/03/national/30-years-tiananmen-japan-keep-memory-alive/, (Erişim Tarihi: 10 Şubat 2021).

Kaplan, S. Emine, *İkinci Dünya Savaşı Öncesi Japonya'nın Güney Siyasetinde Nanshinron (1868-1945)*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara, 2019.

Kesavan, K. V., "Japan and the Tiananmen Square Incident: Aspects of the Bilateral Relationship", *Asian Survey*, 30(7), 1990, ss.669-681.

Kokubun, Ryosei, "From the 1972 System to "Strategic Mutual Benefits — Japan's Foreign Policy toward China", *Japan and the World, Japan Digital Library*, Mart 2017, Erişim Adresi: https://www2.jiia.or.jp/en/pdf/digital_library/world/170331_kokubun.pdf, (Erişim Tarihi: 10 Şubat 2021).

Lijun, Yang, Clash of Nationalisms: Sino-Japanese Relations in the Twenty-First Century, (Ed) Lam Peng Er, *China-Japan Relations in the 21st Century: Antagonism Despite Interdependency*, (Palgrave Macmillan, Singapore, 2017).

Malkoç, Abdulhak., "Çin ile Japonya Arasındaki Kültürel İlişkilere Genel Bir Bakış", *Doğu Araştırmaları*, Yıl 2012, Cilt 2, Sayı 10, ss. 171-180.

Mccormack, Gavan., "Nationalism and Identity in Post-Cold War Japan, *Global Change, Peace & Security*, 12(3), 2000, ss. 247-263.

Moak, Ken ve Lee, W. N. Mines., *China's Economic Rise and It's Global Impact*, (New York: Palgrave Macmilan, 2015).

Nagorski, Tom, "China v. Japan: Three Questions, and a Sea of Anxiety", *Asia Society*, 5 Aralık 2013, Erişim Adresi: https://asiasociety.org/blog/asia/china-v-japan-three-questions-and-sea-anxiety, (Erişim Tarihi: 06 Şubat 2021).

Noland, Marcus., "Japan and the International Economic Institutions", *PIIE*, 6 Temmuz 2000, Erişim Adresi: https://www.piie.com/commentary/speeches-papers/japan-and-international-economic-institutions, (Erişim Tarihi: 10 Şubat 2021).

Keohane, O. Robert. - Nye, S. Joseph., *Power and Interdependence*, 3. baskı, (New York, Addison Wesley Longman, 2001).

Ong, C.M. Russell., "Japan and China: Security Interests in the Post-Cold War Era", *East Asia*, Vol. 16, 1997, ss. 44-64, Erişim Adresi: https://link.springer.com/article /10.1007%2FBF03179521, (Erişim Tarihi: 06 Şubat 2021).

Paine, C. M. Sarah., *The Sino-Japanese War of 1894-1895: Perceptions, Power and Primacy*, (Cambridge, Cambridge University Press, 2005).

"Potsdam Deklarasyonu, 26 Temmuz 1945", http://www.ndl.go.jp/constitution/e/etc/c06.html (Erişim Tarihi: 20 Nisan 2021)

Rester, N. William, *Japan and The Third World: Patterns, Power, Prospects*, (New York: Palgrave Macmillan, 1992).

Richard Nixon Foundation, "The Opening of China", Erişim Adresi: https://www.nixonfoundation. org/ exhibit /the-opening-of-china/, (Erişim Tarihi: 08 Şubat 2021).

Saravanamuttu, Johan, "ASEAN A Rejoinder", *Security Dialogue*, 25(4), 1994, ss.469-472.

Sasaki, Hitoshi. ve Koga, Yuko, "Trade Between Japan and China: Dramatic Expansion and Structural Changes", *Bank of Japan Research and Statistics Department*, 2003, Erişim Adresi: https://www.boj.or.jp/en / research/wps_rev/ec/data/rkt03e03.pdf, (Erişim Tarihi: 10 Şubat 2021).

Sato, Koichi., "The Senkaku Islands Dispute: Four Reasons of the Chinese Offensive - A Japanese View", *Journal of Contemporary East Asia Studies,*Cilt: 8, 2019 - Sayı: 1, 2019. ss. 50-82.

Shihong, Bi, "Cooperation among China, Japan and Mekong Countries in the Interest of Region", *Global Times*, 21 Ekim 2018, Erişim Adresi: https://www.globaltimes.cn/content/ 1123865.shtml, (Erişim Tarihi: 06 Şubat 2021).

Somemiya, Christine, "Legacy of Tiananmen: The Sino-Japanese Relationship Post 1989", *Trinity College Digital Repository*, Erişim Adresi: https://digitalrepository.trincoll.edu/ cgi/viewcontent .cgi?article = 1008&context=theses, (Erişim Tarihi: 10 Şubat 2021).

Su, E. Ali. *Eleştirel Teori Çerçevesinde Hegemonya ve Alt-Hegemonya: Almanya ve Japonya Örneği,* Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, 2006.

Tanious, E. Mina., "The Impact of Economic Interdependence on the Probability of Conflict between States: The case of American-Chinese relationship on Taiwan since 1995", Review of Economics and Political Science, 4(1), 2019, ss. 38-53.

Teow, S. Heng, *Japan's Cultural Policy Toward China, 1918-1931*, (Cambridge: Harvard University Asia Center, 1999).

Tonio, Andrade, H*ow Taiwan Became Chinese: Dutch, Spanish, and Han Colonization in the Seventeenth Century, (*New York, Columbia University Press, 2008).

Tretiak, Daniel, "The Sino-Japanese Treaty of 1978: The Senkaku Incident Prelude", *Asia Survey*, 18(12), 1978, ss. 1235-1249.

Wei, S. Jin, "The Open Door Policy and China's Rapid Growth: Evidence from City-Level Data", içinde *Growth Theories in Light of the East Asian Experience (Volume 4) (National Bureau of Economic Research East Asia Seminar on Economics) 1st Edition*, Takatoshi Ito & Anne O. Krueger (ed.), (Chicago: University of Chicago Press), ss. 73-104.

Wang, Zuoyue, "The Chinese Developmental State During the Cold War: The Making of the 1956 Twelve-year Science and Technology Plan", *History and Technology*, 31(3), 2016, ss. 180-205.

Wu, Guoguang, "From Post-Imperial to Late Communist Nationalism: Historical Change in Chinese Nationalism from May Fourth to the 1990s", *Third World Quarterly*, 29(3), 2008, ss.467-482.

Yahuda, Michael, "The International Standing of the Republic of China on Taiwan", *The China Quarterly*, Cilt: 1 48, 1996, ss. 1319-1339.

Yılmaz, Serdar, Bir Kuşak Bir Yol Projesi: Kavramlar, Aktörler, Uygulamalar, (Ankara, Astana Yayınları, 2019).

Yorulmaz, Murat, "Güney Çin Denizindeki Bölgesel İhtilaflar ve Çin'in Askeri Modernizasyonu", *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 2, 2021. ss. 680-698.

Zou, Keyuan ve Liu, Xinchang, "The Legal Status of the U-shaped Line in the South China Sea and Its Legal Implications for Sovereignty, Sovereign Rights and Maritime Jurisdiction", *Chinese Journal of International Law*, 14(1), 2015, ss. 57-77.

1990'LI YILLARDAN SONRA ÇİN VE ORTA ASYA DEVLETLERİ İKİLİ İLİŞKİLERİ: İŞ BİRLİĞİ Mİ HÂKİMİYET KURMA ÇABALARI MI?

Dr. Gamze Helvacıköylü*

Özet

Sovyetler Birliği'nin dağılması ile beraber Orta Asya'da yeni bir dönem başlamıştır. Sovyetler Birliği'nden ayrılarak bağımsızlığını ilan eden Orta Asya devletleri için yeni durum aynı zamanda politik belirsizlikler içermiştir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra 1990'lı yıllardan itibaren Çin dış politikasında da Orta Asya'nın önemi artmaya başlamıştır. Özellikle Rusya'nın ilk dönemlerde kendi ekonomik sorunları ile meşgul olması, bölgede bir güç boşluğu oluşmasına neden olmuştur. Çin de bu boşluktan yararlanarak kendi ulusal çıkarları doğrultusunda yeni bağımsız devletler ile ilişkiler kurmaya başlamıştır. Ancak 2000'li yıllardan itibaren ABD de bölgede Afganistan operasyonu üzerinden etkinliğini artırarak Orta Asya devletleri ile iş birliğini geliştirmiştir. Bu durum hem Çin'i hem de gücünü yeniden toparlayarak küresel bir aktör olmak isteyen Rusya'yı rahatsız etmiştir. Bu nedenle Çin ve Rusya bölgesel konularda ABD'ye karşı ortak hareket etmek konusunda istekli olmuştur. Ancak her iki ülkenin de bireysel ulusal çıkarları rekabeti ortaya çıkarmıştır. Çin'in giderek artan üretim ihtiyacı enerji ihtiyacını da artırmış ve Çin bölgede Rusya'dan bağımsız olarak da enerji projelerini kurgulamak istemiştir. Bu strateji, Çin açısından hem Rusya'ya karşı eşit konumunun perçinlenmesi hem de enerji arz çeşitliliğinin artırılarak enerji güvenliğinin sağlanması açısından kritik rol oynamıştır. Bu nedenle Çin, Orta Asya devletleri ile bireysel ilişkilerini geliştirirken yumuşak güç unsuru olarak kurumları da kullanmıştır. Bu doğrultuda Şangay İşbirliği Örgütünün ajandasını aktif olarak yönlendirmeye çalışan Çin bu konuda pek de başarılı olamamış, örgütün bölgesel ve küresel gelişmelere yaklaşımı yetersiz kalmıştır. Orta Asya devletleri açısından bakıldığında ise Çin, ABD ve Rusya'nın bölge politikalarının dengeleyicisi olarak görülmüştür. Rusya'ya karşı ekonomik bağımlılıklarını azaltmaya çalışırken Çin ile giriştikleri büyük altyapı projelerinin karşılığında enerji kaynaklarını seferber etmişlerdir. Çin'in kendi ticaretini garanti altına almak amaçlı giriştiği Kuşak Yol Girişimi yüksek maliyetlerine rağmen yatırım dönüşümü dâhil olan ülkeler açısından kısıtlı seviyede kalmıştır.

Anahtar kelimeler: Çin, Orta Asya, Enerji Güvenliği, Sincan Uygur Özerk Bölgesi, Kuşak Yol Girişimi

Abstract

Following the collapse of Soviet Union, a new era started in Central Asia. Central Asian states which declared their independence had to faced political ambiguities along with this. Starting from 1990s, China changed its foreign policy and put more emphasis on Central Asian states. Russia had to solve its economic problems during the 1990s and could not act as a regional power. This led to power gap in the region for which China took advantage of. China started to establish

* Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler, gamzeh84@gmail.com

KAYNAKÇA

Aben, Dauren, "Regional Security in Central Asia: Addressing Existing and Potential Threats and Challenges", *Eurasian Research Journal*, Cilt: 1, Sayı: 1, 2019, ss. 51-65.

Dumbaugh, Kerry, McNeal, L. Dewardric , "China's Relations with Central Asian States and Problems with Terrorism", *Congressional Research Service*, 2002, Erişim Adresi: https://www.everycrsreport.com/reports/RL31213.html , (Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2021).

Fuller, Graham. E. , Starr, S. Frederick, "The Xinjiang Problem", *Central Asia-Caucasus Institute*, 2003, Erişim Adresi: https://www.silkroadstudies.org/resources/pdf/SilkRoadPapers/2003_fuller-starr_the-xinjiang-problem.pdf , (Erişim Tarihi: 8 Temmuz 2021).

Kurecic, Petar, "The New Great Game: Rivalry of Geostrategies and Geoeconomies in Central Asia", *Hrvatski Geografski Glasnik*, Cilt: 72, Sayı: 1, 2010, ss. 21-48.

Laruelle, Maurélle, Peyrouse, Sébastien , "China as a Neighbor: Central Asian Perspectives and Strategies", *Central Asia-Caucasus Institute*, 2009, Erişim Adresi: https://www.silkroadstudies.org/resources/pdf/Monographs/2009_BOOK_Laruelle-Peyrouse_China-Central-Asia.pdf , (Erişim Tarihi: 10 Temmuz 2021).

Mariani, Bernardo, "China's Role and Interests in Central Asia", *Saferworld Briefings*, 2013, Erişim Adresi: https://www.saferworld.org.uk/downloads/pubdocs/chinas-role-and-interests-in-central-asia.pdf , (Erişim Tarihi: 10 Temmuz 2021).

Olmos, Francisco, "Pleasing China, Appeasing at Home: Central Asia and the Xinjiang Camps", *The Foreign Policy Centre*, 29 Kasım 2019, Erişim Adresi: https://fpc.org.uk/pleasing-china-appeasing-at-home-central-asia-and-the-xinjiang-camps/ , (Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2021).

Peyrouse, Sebastien, "Economic Aspects of the Chinese-Central Asia Rapprochement", *Silk Road Paper*, 2007, Erişim Adresi: https://www.silkroadstudies.org/resources/pdf/SilkRoadPapers/0709China-Central_Asia.pdf , (Erişim Tarihi: 12 Temmuz 2021).

Peyrouse, Sebastien, "Military Cooperation between China and Central Asia: Breakthrough, Limits, and Prospects", *The Jamestown Foundation*, 5 Mart 2010, Erişim Adresi: https://jamestown.org/program/military-cooperation-between-china-and-central-asia-breakthrough-limits-and-prospects/ , (Erişim Tarihi: 14 Temmuz 2021).

Pop, Irina Ionela, "China's Energy Strategy in Central Asia: Interactions with Russia, India and Japan", *UNISCI Discussion Papers*, Sayı: 24, 2010, ss. 197-220.

Scobell, Andrew, Ratner, Ely, Beckley, Michael, "China's Strategy Toward South and Central Asia: An Empty Fortress", *RAND Corporation,* 2014, Erişim Adresi: https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR500/RR525/RAND_RR525.pdf , (Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2021).

Serikkaliyeva, Azhan, "The Role of the Central Asian Region in China's New Silk Road Economic Belt Project", *Eurasian Research Journal*, Cilt: 1, Sayı: 1, ss. 66-81.

Tang, Shiping , "Economic Integration in Central Asia", *Asian Survey*, Cilt: 40, Sayı: 2, 2000, ss. 360-376.

Toktomushev, Kemel, "Building a Community of Common Destiny in Central Asia", *ChinaUS Focus*, 27 Ocak 2017, Erişim Adresi: https://www.chinausfocus.com/foreign-policy/building-a-community-of-common-destiny-in-central-asia , (Erişim Tarihi: 14 Temmuz 2021).

Umarov, Temur, "China Looms Large in Central Asia", *Carnegie Moscow Center*, 2020, Erişim Adresi: https://carnegie.ru/commentary/81402 , (Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2021).

Wani, Ayjaz, "India and China in Central Asia: Understanding the New Rivalry in the Heart of Eurasia", *ORF Occasional Paper Sayı: 235*, 2020, Erişim Adresi: https://www.orfonline.org/wp-content/uploads/2020/02/ORF_OccasionalPaper_235_India-China-CAR_NEW-19Feb.pdf , (Erişim Tarihi: 10 Temmuz 2021).

Xichao, Yu, "China's Rise in Central Asia: Implications for EU Interests", *European Institute for Asian Studies,* 2014, Erişim Adresi: http://www.eias.org/wp-content/uploads/2016/02/EU-Asia-at-a-glance-Yu_Xichao-China-Central-Asia.pdf , (Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2021).

Yujun, Feng, "China's Strategy toward Central Asia: Interests, Principles and Policy Tools", *Vestnik of Saint Petersburg University International Relations*, Cilt: 12, Sayı: 1, 2019, ss. 23-39.

ÇİN VE LATİN AMERİKA: İDEOLOJİ VE SEÇİM DÖNGÜSÜNDEN KAÇABİLEN YENİ TÜR BİR BAĞIMLILIK İLİŞKİSİ Mİ?

Dr. Öğretim Üyesi Ebru İlter Akarçay*

Özet

Kitabın bu bölümünde, özellikle de 21. yüzyılda Çin Halk Cumhuriyeti'nin Latin Amerika'da ticaret ve yatırımlar ekseninde artan varlığının sürdürülebilir etki, nüfuz ve kazanımlar yaratması mercek altına alınmaktadır. Latin Amerika hükûmetlerince Çin ve Asya Pasifik bölgesinin öneminin erkenden kavranması, kamuoyunda bu iş birliğine dair güçlü çekinceler ifade edilmemesi ve Çin'in 2020'li yıllarda bölgedeki en etkili ülke olacağına dair inancın giderek daha fazla destek bulmasına dikkat çekilir. Zamanla belirginleşen eleştirel bakış açıları ve söylemler de bu çalışmada merkezî konuma sahiptir. Çin'den gelen desteğin ekonomik bağımlılık ile çevresel tahribata yol açtığı, çokça koşula bağlı olduğu ve bölge ekonomilerinde ağırlığa sahip seçkinlerle kitleler arasında sosyal sınıf temelli bir çıkar çatışmasına sebebiyet verdiğine dair itirazlar irdelenir. Temel soru, bölge ülkelerinin yeni bir bağımlılık ilişkisiyle karşı karşıya olup olmadıkları ve ideoloji değişkeni ile Latin Amerika'da sıklıkla gözlemlenen seçim döngülerinin bu bağımlılığı nasıl etkilediğidir. Çin'in bölgede siyasi yelpazenin farklı noktalarında yer alan hükûmetlerle iş birliği yaparken rakip ideolojik bloklar olarak algılanabilecek bölgesel bütünleşme çabaları ve örgütlerle de bağ kurmasına dair veri paylaşılmaktadır. Başlıca bulgu, ilişkilerde bağımlılığın artışına tanıklık edilse bile bu durumun mutlak olmadığıdır. Latin Amerika ülkelerinin bir miktar özerklik ve birleşik bağımlı gelişme kaydetmeleri izlenmektedir. Bağımlılık, ideolojinin belirleyiciliği ile seçim döngülerinden kaçabilecek şekilde bölge ile Çin ilişkilerinde devamlılığı güvence altına alınmaktadır. Kuşak Yol Girişimi (KYG) gibi yeni çerçeve arayışları, ihtiyatlı ilerleyişleri nedeniyle durumda bir değişikliği tetiklemez.

Anahtar Kelimeler: Çin, Latin Amerika, Bağımlılık, Ticaret, Yatırım, Tanıma, İdeoloji, Kuşak Yol Girişimi

CHINA AND LATIN AMERICA: A NEW TYPE OF DEPENDENCY THAT CAN ESCAPE IDEOLOGY AND ELECTORAL CYCLES?

Abstract

In this chapter of the book, how the increasing presence of the People's Republic of China in Latin America along the axes of commerce and investment particularly during the 21st century created sustainable impact, influence, and achievements on behalf of the former is scrutinized. The early grasp by Latin American governments of the significance of China and the Asia-Pacific region, the lack of declarations of strong reservations on this collaboration in Latin American public opinion, and growing support for the belief that by 2020s China will become the most influential country in the region are paid attention to. Critical perspectives and discourses that have crystallized over time also take center stage in this study. Objections pertaining to how support from China causes

* Yeditepe Üniversitesi Siyasal Bilimler ve Uluslararası İlişkiler Bölümü.
E-Mail: eiakarcay@yeditepe.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1358-7368.

KAYNAKÇA

Armony, Ariel C. ve Velásquez, Nicolás G., "A Honeymoon with China? Public Perceptions in Latin America and Brazil", *Revista Tempo do Mundo*, Cilt: 2, Sayı: 2, 2016, ss. 17-34, Erişim Adresi: http://repositorio.ipea.gov.br/bitstream/11058/6539/1/TdM_v2_n2_Honeymoon.pdf, (Erişim Tarihi: 19 Ağustos 2021).

Aviles Quintanar, Diego Alberto ve Wong González, Pablo, "China y el Efecto de Reprimarización en América Latina", *3C Empresa. Investigación y pensamiento crítico*, Cilt: 8, Sayı: 3, 2019, ss. 118-149, Erişim Adresi: https://ojs.3ciencias.com/index.php/3c-empresa/article/view/831, (Erişim Tarihi: 5 Temmuz 2021).

Bórquez, Andrés, "Iniciativas Estratégicas No-Tradicionales en las Relaciones Chino-Chilenas: ¿Un Caso de Poder Blando de China en América del Sur?", *Estudios Internacionales*, Cilt: 51, Sayı: 194, 2019, ss. 95-110, Erişim Adresi: https://revistaei.uchile.cl/index.php/REI/article/view/55677, (Erişim Tarihi: 1 Temmuz 2021).

Cardoso, Fernando Henrique, "Associated-Dependent Development: Theoretical and Practical Implications", içinde *Authoritarian Brazil: Origins, Policies and Future*, Alfred Stepan (ed.), (New Haven: Yale University Press, I973), ss. 142-178.

Carreras, Miguel, "Public Attitudes toward an Emerging China in Latin America", *Issues & Studies: A Social Science Quarterly on China, Taiwan, and East Asian Affairs*, Cilt: 53, Sayı 1, 2017, ss. 1-28, Erişim Adresi: https://www.worldscientific.com/doi/10.1142/S1013251117400045, (Erişim Tarihi: 1 Ağustos 2021).

Chávez, Nashira ve Lee, Po Chun, "Lo que el Poder se Llevó: La Geoeconomía de los Recursos Energéticos entre China y América Latina", *Estado & Comunes- Revista de Políticas y Problemas Públicos*, Cilt: 2, Sayı: 9, 2019, s. 211-227, Erişim Adresi: https://revistas.iaen.edu.ec/index.php/estado_comunes/article/view/126, (Erişim Tarihi: 7 Temmuz 2021).

"China y América Latina: 3 Claves que Explican por qué Pekín Restringe sus Préstamos a la Región", *BBC News Mundo*, 12 Mart 2021, Erişim Adresi: https://www.bbc.com/mundo/noticias-america-latina-56170156, (Erişim Tarihi: 25 Mayıs 2021).

"China's Belt and Road Initiative in Latin America and the Caribbean", *Strategic Comments*, Cilt: 24, Sayı: 1, 2018, ss. 1-4, Erişim Adresi: https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13567888.2018.1565141?journalCode=tstc20, (Erişim Tarihi: 11 Haziran 2021).

Cypher, James M. ve Wilson, Tamar Diana, "Introduction: China and Latin America, Processes and Paradoxes", *Latin American Perspectives*", Cilt: 42, Sayı: 6, 2015, ss. 5-26, Erişim Adresi: https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0094582X15599958, (Erişim Tarihi: 1 Haziran 2021).

Dunleavy, Patrick ve O'Leary, Brendan, *Theories of the State: The Politics of Liberal Democracy*, (London: Macmillan, 1987).

"G7 Leaders Attempt to Rival China with Infrastructure Project", *Al Jazeera*, 12 Haziran 2021, Erişim Adresi: https://www.aljazeera.com/news/2021/6/12/g7-leaders-attempt-to-rival-china-with-infrastructure-project, (Erişim Tarihi: 17 Haziran 2021).

Gélvez Rubio, Tatiana Andrea ve Gachúz Maya, Juan Carlos, "Current Trends in China's International Development Cooperation to Latin America: Potential Opportunities and Challenges with the Belt and Road Initiative", *Asian Education and Development Studies*, Cilt: 10, Sayı: 3, 2021, ss. 457-468, Erişim Adresi: https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/AEDS-08-2019-0125/full/html?skipTracking=true, (Erişim Tarihi: 10 Ağustos 2021).

Gonzalez Jauregui, Juliana, "Latin American Countries in the BRI: Challenges and Potential Implications for Economic Development", *Asian Education and Development Studies*, Cilt: 10, Sayı: 3, 2021, ss. 348-358, Erişim Adresi: https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/AEDS-08-2019-0134/full/html, (Erişim Tarihi: 16 Ağustos 2021).

Grau Vila, Carmen, "Entre China y Taiwán: el Caso de Nicaragua y el Gran Canal Interoceánico", *Revista CIDOB d' Afers Internacionals*, Cilt: 114, 2016, ss. 207-231, Erişim Adresi: https://raco.cat/index.php/RevistaCIDOB/article/view/10.24241-rcai.2016.114.3.207/406751, (Erişim Tarihi: 24 Haziran 2021).

Laufer, Rubén, "El Proyecto Chino La Franja y La Ruta y América Latina: ¿Otro Norte Para el Sur?", *Revista Interdisciplinar de Estudios Sociales*, Sayı: 20, 2019, ss. 9-52, Erişim Adresi: https://ceiso.com.ar/ries/index.php/ojs/article/view/laufer-ries20/18, (Erişim Tarihi: 3 Temmuz 2021).

Legler, Thomas, Turzi, Mariano ve Tzili-Apango, Eduardo, "China y la Búsqueda de la Gobernanza Regional Autónoma en América Latina", *Revista CIDOB d'Afers Internacionals*, Sayı: 119, 2018, ss. 245-264, Erişim Adresi: https://www.cidob.org/es/articulos/revista_cidob_d_afers_internacionals/119/china_y_la_busqueda_de_la_gobernanza_regional_autonoma_en_america_latina, (Erişim Tarihi: 8 Haziran 2021).

Lo Brutto, Giuseppe ve González Gutiérrez, Cruz Humberto , *La influencia China en la Cooperación Sur-Sur Latinoamericana, durante la Segunda Década del Siglo XXI*, (Cantabria: CLACSO, Cátedra de Cooperación Internacional y con Iberoamérica - Universidad de Cantabria, 2015).

Lopez, Dorotea ve Munoz, Felipe, "China's Trade Policy towards Latin America: An Analysis of Free Trade Agreements Policy", *Asian Education and Development Studies*, Cilt: 10, Sayı: 3, 2021, ss. 399-409, Erişim Adresi: https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/AEDS-08-2019-0133/full/html, (Erişim Tarihi: 13 Ağustos 2021).

Maggiorelli, Lorenzo, "La Cooperación Internacional de China en el Marco de la Política de Una Sola China en América Latina y el Caribe", *Revista Internacional de Cooperación y Desarrollo*, Cilt: 2, Sayı: 7, 2020, ss. 139–162, Erişim Adresi: https://revistas.usb.edu.co/index.php/Cooperacion/article/view/4849/3802, (Erişim Tarihi: 7 Haziran 2021).

Malena, Jorge E., "La Evolución de la Gran Estrategia de China y Su Impacto en las Relaciones con América Latina", *Colección*, Cilt: 31, Sayı: 1, 2020, ss. 37-52, Erişim Adresi: https://repositorio.uca.edu.ar/bitstream/123456789/9864/1/evolucion-gran-estrategia-china%20%281%29.pdf, (Erişim Tarihi: 10 Temmuz 2021).

McKay, Ben M., Alonso-Fradejas, Alberto, Brent, Zoe W., Sauer, Sérgio ve Xu, Yunan, "China and Latin America: Towards a New Consensus of Resource Control?", *Third World Thematics: A TWQ Journal*, Cilt: 1, Sayı: 5, 2016, ss. 592-611, Erişim Adresi: https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/23802014.2016.1344564?tab=permissions&scroll=top, (Erişim Tarihi: 5 Ağustos 2021).

Montoya, Miguel A., "Diáspora China en América Latina y su Vinculación con la República Popular China", *México y la Cuenca del Pacífico*, Cilt: 10, Sayı: 29, 2021, ss. 51-83, Erişim Adresi: http://www.mexicoylacuencadelpacifico.cucsh.udg.mx/index.php/mc/article/view/708, (Erişim Tarihi: 5 Temmuz 2021).

Mosquera, Mariano, "La Diplomacia China hacia América Latina: Bases Cooperativas para la Iniciativa de la Franja y la Ruta", *Anuario Latinoamericano Ciencias Políticas y Relaciones Internacionales*, Cilt: 10, 2020, ss. 15-37, Erişim Adresi: https://journals.umcs.pl/al/article/view/11088, (Erişim Tarihi: 5 Ağustos 2021).

Narins, Thomas P., "The Lure of Chinese State Capitalism in Latin America and the Caribbean", *Territory, Politics, Governance*, Cilt: 9, Sayı: 4, 2020, s. 1-21, Erişim Adresi: https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/21622671.2020.1719192?journalCode=rtep20, (Erişim Tarihi: 21 Haziran 2021).

Oliveira, Gustavo de L. T. ve Myers, Margaret, "The Tenuous Co-Production of China's Belt and Road Initiative in Brazil and Latin America", *Journal of Contemporary China*, Cilt: 30, Sayı: 129, 2021, ss. 481-499, Erişim Adresi: https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10670564.2020.1827358, (Erişim Tarihi: 6 Haziran 2021).

Ospina Estupinan, Jhon Deyby, "The coverage of China in the Latin American Press: Media Framing Study", *Cogent Arts & Humanities*, Cilt: 4, Sayı: 1, 2017, s. 1-16, Erişim Adresi:https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/23311983.2017.1287319?needAccess=true, (Erişim Tarihi: 21 Temmuz 2021).

Randall, Vicky ve Theobald, Robin, *Political Change and Underdevelopment*, (Durham, NC: Duke University Press, 1985).

Ríos, Xulio, "Inflexiones y Reflexiones a propósito de la Relación China-América Latina y el Caribe", *Humania del Sur*, Cilt: 13, Sayı: 25, 2018, ss. 23-39, Erişim Adresi: http://www.saber.ula.ve/handle/123456789/45695, (Erişim Tarihi: 11 Ağustos 2021).

Rouco, Estefanía, "La Relación de la República Popular China y Taiwán con América Latina: el Caso de Paraguay", *Asia/AméricaLatina*, Cilt: 5, Sayı: 9, 2020, ss. 100-113, Erişim Adresi: http://www.asiaamericalatina.org/wp-content/uploads/2021/01/9.7-Rouco.pdf, (Erişim Tarihi: 18 Temmuz 2021).

Serrano Moreno, Juan Enrique, Pérez Ceballos, Alejandra ve De Abreu Negrón, María Gabriela, "Beyond Copper: China and Chile Relations," *Asian Education and Development Studies*, Cilt: 10, Sayı: 3, 2021, ss. 359-373, Erişim Adresi: https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/AEDS-08-2019-0132/full/html, (Erişim Tarihi: 16 Ağustos 2021).

Serrano Moreno, Juan Enrique, Telias, Diego ve Urdinez, Francisco, "Deconstructing the Belt and Road Initiative in Latin America", *Asian Education and Development Studies*, Cilt: 10, Sayı: 3, 2020, ss. 337-347, Erişim Adresi: https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/AEDS-01-2020-0021/full/html, (Erişim Tarihi: 12 Ağustos 2021).

"Taiwan Accuses China of 'Vaccine Diplomacy' in Paraguay", *BBC News*, 7 Nisan 2021, Erişim Adresi: https://www.bbc.com/news/world-asia-56661303, (Erişim Tarihi: 21 Haziran 2021).

Toro-Fernandez, Juan-Felipe ve Tijmes-Ihl, Jaime, "The Pacific Alliance and the Belt and Road Initiative", *Asian Education and Development Studies*, Cilt: 10, Sayı: 3, 2021, ss. 421-432, Erişim Adresi: https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/AEDS-08-2019-0126/full/html, (Erişim Tarihi: 20 Ağustos 2021).

Urdinez, Francisco, "The Accession of Latin American Countries to the Asian Infrastructure Investment Bank: Lessons from Brazil and Chile", *Asian Education and Development Studies*, Cilt: 10, Sayı: 3, 2021, ss. 374-385, Erişim Adresi: https://www.ingentaconnect.com/content/mcb/aeds/2020/00000010/00000003/art00004, (Erişim Tarihi: 25 Haziran 2021).

Valderrey Villar, Francisco Javier ve Lemus Delgado, Daniel, "Minería, Movimientos Sociales y la Expansión de China en América Latina", *Desafíos*, Cilt: 31, Sayı: 2, 2019, ss. 375-410, Erişim Adresi: https://revistas.urosario.edu.co/index.php/desafios/article/view/5998, (Erişim Tarihi: 16 Temmuz 2021).

EKONOMİK KALKINMA, ETNİK AYRILIKÇILIK VE KÖKTEN DİNCİ TERÖR ÜÇGENİNDE ÇİN-PAKİSTAN İLİŞKİLERİ

Prof. Dr. S. Gülden Ayman*

Özet

Çin'in bir büyük güç olarak yeniden ortaya çıkışı, Asya ve ötesinde ekonomik, politik, stratejik ve askeri ilişkilerin dinamiklerini değiştirmektedir. Dikkatle bakıldığında bu etkilerin Çin'in komşuları tarafından doğrudan hissedildiği görülmektedir. Bu çalışmada Çin'in yakın çevresinde izlediği politikaların gerisinde hangi etkenlerin bulunduğu kadar komşularının onun desteğine neden ihtiyaç duydukları, bölgesel girişimlerine neden bel bağladıkları ve bu ilişkide ne tür engellerle karşılaşabildikleri Pakistan örneği mercek altına alınarak analiz edilmektedir.

Çin-Pakistan ilişkileri bu çalışmada bir büyük güçle zayıf bir devletin ilişkisi perspektifinden ele alınmaktadır. Pakistan'ın egemenliğini muhafaza etmesinde ve güçlendirmesinde Çin'in önemli bir payı olmuş, Pakistan'ın varlığı da Çin'in yalnızlığını aşmasına ve uluslararası alanda meşruiyet kazanmasına katkıda bulunmuştur. Çin-Pakistan ilişkileri uluslararası ortamda ve iç siyasetteki değişikliklere karşın on yıllar boyunca istikrarlı bir şekilde sürdürülmüştür. Çin-Pakistan Ekonomik Koridorunun (ÇPEK), Çin'in Tek Kuşak Tek Yol Projesi'nin önemli bir ayağı olarak ortaya çıkmasıysa Pakistan'ın ekonomik kalkınma ihtiyacına adeta mucizevi bir çözüm getirecek bir girişim olarak değerlendirilmiş Pakistan'ın yapısal zafiyetlerinin bu süreçte onun sorunlarını nasıl ağırlaştırabileceği hesaba katılmamıştır.

ÇPEK'i dikkat çekici bir konu yapan ne sadece Çin ile Pakistan ilişkileri ne de ABD ile Çin arasındaki küresel rekabettir. CPEC'i sorgulatan önemli bir konu daha bulunmaktadır. O da ÇPEK'in, demografik dengeyi bozarak iki yerel halkı (Uygur ve Beluç) zorla sindirmek için kullanılıyor olmasıdır. Ancak etnik ayrılıkçılığı ve terörü besleyen koşullar ele alınmadıkça ve kalıcı çözümler bulunmadıkça yatırımların güvenlik tehditleriyle kesintiye uğramasını önlemek kolay görünmemektedir.

Anahtar Kelimeler: Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru, Asimetrik Karşılıklı Bağımlılık, Zayıf Devletler, Ekonomik Kalkınma ve Etnik Ayrılıkçılık, Köktendinci Terör.

Abstract

The re-emergence of China as a great power is changing the dynamics of economic, political, strategic and military relations in Asia and beyond. When looked carefully, it is seen that these effects are felt much more intensely by China's neighbors. In this study, the factors behind the policies followed by China in its immediate surroundings, as well as why its neighbors need its support and why they rely on regional initiatives are analyzed by examining the Pakistani case.

In this study, China-Pakistan relations are evaluated from the perspective of the relationship between a great power and a weak state. China has played an important role in preserving and strengthening Pakistan's sovereignty while Pakistan's presence has contributed to China's over-

* İstanbul üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi, gulden.ayman@istanbul.edu.tr

re çare arayışının da bunda önemli bir payı bulunduğunu ortaya koymaktadır. Ne var ki Pakistan otoriter, baskıcı politikalarla kitlelerin taleplerinin önünü kesebilecek bir Çin gücünde değildir. Bu nedenle de kalkınma hamlelerinin baskıcı politikalarla birlikte yürütülmesinden sadece kendisi zarar görmeyecek, Beluş bölgesinin Uygur bölgesiyle yakınlığı yüzünden Belucistan'daki isyanlar Çin'i de etkileyebilecektir.

Başlangıçta "tüm Pakistan'ın faydasına" olduğu ileri sürülen ÇPEK'in hayata geçirilişi sürecinde karşılaşılan sorunlar aslında ekonomik kalkınmanın ele alındığı çerçevenin de siyasal yapı, kurum ve alışkanlıklardan etkilendiğini ve bu nedenle gerçek faydaların ancak tüm alanlarda eş anlı reformların hayata geçirilmeye başlanmasıyla mümkün olabileceğini göstermektedir. Diğer bir ifadeyle Pakistan'ın içinde bulunduğu çıkmazdan kurtulması için yapması gereken siyasi, askerî ve ekonomik bakımdan bir dış aktöre bağımlılığı azaltıp başka bir dış aktöre veya aktörlere bağımlılığı artırması değildir. Pakistan ekonomik kalkınmasını gerçekleştirmek ve toprak bütünlüğünü korumak için siyasi, ekonomik ve sosyal reformları nasıl gerçekleştirebileceğini değerlendirmek durumundadır.

KAYNAKÇA

Adeney, Katharine and Filippo Boni. How Pakistan and China Negotiate, *Carnegie Endowment* for *International Peace*, Mayıs 2021, Erişim Adresi: https://carnegieendowment.org/files/Adeney_Boni_Pakistan_and_China_final_1.pdf, (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2022).

Adıbelli, Barış. "Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru ve Belucistan", *Yörünge*, 1 Eylül 2018, Erişim Adresi: https://www.yorungedergi.com/2018/09/cin-pakistan-ekonomik-koridoru-ve-belucistan/, (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2022)

Afridi, Manzoor Khan and Iram Khalid. "The Politics of Interdependence: A Case of China-Pakistan Economic Corridor", *Journal of South Asian Studies*, Cilt: 31, Sayı: 2, Temmuz-Aralık 2016, ss. 659-671.

Afzal, Madiha. "At All Costs": How Pakistan and China Control the Narrative on the China-Pakistan Economic Corridor", *Brookings*, 20 Haziran 2020, Erişim Adresi: https://www.brookings.edu/research/at-all-costs-how-pakistan-and-china-control-the-narrative-on-the-china-pakistan-economic-corridor/,(Erişim Tarihi: 10 Nisan 2922)

Ahmad, Naveed. "*Sino-Pakistan Relations (1971-81)", Pakistan Horizon*, Cilt: 34, Sayı: 3, ss. 56-81.

Ahsen, Saud bin. "Benefits to Pakistan in Joining Shanghai Cooperation Organization", *Global Village Space*, 25 Nisan 2017, Erişim Adresi: https://www.globalvillagespace.com/benefits-to-pakistan-in-joining-shanghai-cooperation-organization/, (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2022).

Akhtar, Shaheen. "Pak-China Economic Relations: Forging Strategic Partnership in the 21st Century", *Regional Studies*, Cilt: XIX, Sayı: 3, 2001.

Ali, Ghulam. *China-Pakistan Relations-A Historical Analysis*, (Karachi: Oxford University Press, 2019).

Altaf, Gauhar *Ayub Khan: The first Military Dictator*, (Lahore: Sang-e-Meel Publications, 1993).

Azam, Maryam "Mapping Militant Manifestations in Balochistan", *Islamabad Policy Research Institute*, *IPRI Journal,* Summer 2020, Cilt: XX, Sayı: 2, ss. 53-87, Erişim Adresi; https://www.ipripak.org/wp-content/uploads/2020/12/Article-3-Abstract-IPRI-Journal-XX-II.pdf, (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2022).

Bhattacharya, Abanti. "Conceptualising Uighur Separatism in Chinese Nationalism," *Strategic Analysis*, Cilt: 27, Sayı: 3 (Temmuz-Eylül 2003), ss. 357-381.

Bhattacharya, Abanti. "China's 'Observer' Status: Implications for SAARC", *Institute of Peace and Conflict* Studies, 21 Kasım 2005, Erişim Adresi: http://ipcs.org/focusthemsel.php?articleNo=1891, (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2022).

"Cash-strapped Pakistan says China Agreed to Rollover $4.2 Billion Debt", *The Economic Times*, 24 Mart 2022, Erişim Adresi: https://economictimes.indiatimes.com/news/international/world-news/cash-strapped-pakistan-says-china-agreed-to-rollover-4-2-billion-debt/articleshow/90405622.cms?from=mdr, (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2022).

Chandran D. Suba and Bhavna Singh (ed.) *India, China and Sub-regional Connectivities in South Asia*. (California, USA: SAGE Publishing, 2015).

Chaudhri, Mohammed Ahsen."Pakistan and the United States", *Pakistan Horizon,* Cilt: 9, Sayı: 4 (Aralık, 1956), ss. 196-206.

Chaudhri, Mohammed Ahsen "Pakistan's Relations with the Soviet Union", *Asian Survey*, Cilt: 6, Sayı: 9, Eylül, 1966, ss. 492-500**.**

Chaudhri, Mohammed Ahsen. *Pakistan and the Great Powers*, (Karachi: Council for Pakistan Studies, 1970).

"China-Pakistan Economic Corridor, China Pakistan Investment Corporation", *CPIC Global*, Erişim Adresi: https://www.cpicglobal.com/pakistan-overview/cpec/, (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2022).

Choudhury, G.W. *India, Pakistan, Bangladesh, and the Major Powers: Politics of the divided sub-continent*, (Cambridge University Press, 1975).

Choudhury, G. W. "*Reflections on Sino-Pakistan Relations*", *Pacific Community*, Cilt: 7, Sayı: 2 1976, ss. 248-270.

Choudhury, R. Dutta "China Tried to Help Pak During Kargil War: Shekhatkar", 15 Eylül 2010, *Assam Tribune*, Erişim Adresi: https://assamtribune.com/china-tried-to-help-pak-during-kargil-war-shekhatkar, (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2022).

"CPEC Authority, CPEC Significance/Potential", *Ministry of Planning, Development and Special Initiatives*, Erişim Adresi: http://www.cpec.gov.pk/significance-potential/4, (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2022).

"CPEC Projects Progress Update", *CPEC Authority*, Erişim Adresi: http://cpec.gov.pk/progress-update, (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2022).

"CPI 2021 Data Sources for Pakistan", *Transparency International Pakistan*, Erişim Adresi: http://www.transparency.org.pk/survey/cpi2021/CPI2021_Data_Sources_for_Pakistan.pdf, (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2022).

Dallek, Robert. *Nixon and Kissinger: Partners in Power*, (NewYork: HarperCollins, 2007).

Dillon, Michael "A Uighurs' History of China", *History Today*, 1 Ocak 2020, Erişim Adresi: https://www.historytoday.com/archive/behind-times/uighurs%E2%80%99-history-china, (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2022).

Dionnet, Melvin. "The Balochistan Insurgency: A major security issue for Pakistan and its impact on Chinese interests in the region", *European Strategic Intelligence and Security Center*, 21 Nisan 2020, Erişim Adresi: http://www.esisc.org/publications/briefings/the-balochistan-insurgency-a-major-security-issue-for-pakistan-and-its-impact-on-chinese-interests-in-the-region, (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2022)

Escobar, Pepe. "Silk Roads, Night Trains, and the Third Industrial Revolution in China", *New Perspectives Quarterly,* Cilt: 33, Sayı: 1, 2016, ss. 24-31.

Ferdinand, Peter. "Westward ho—The China Dream and 'One Belt, One Road': Chinese Foreign Policy Under Xi Jinping. *International Affairs,* 2016, Cilt: 92, Sayı: 4, ss. 941-957.

Fallon, Theresa. "The New Silk Road: Xi Jinping's Grand Strategy in Eurasia", *American Foreign Policy Interests,* Cilt: 37, Sayı: 3, 2015, ss: 140-147.

"Friendly but out of Loop: China Unaware of Gwadar proposal", *The Express Tribune*, 25 Mayıs 2011, Erişim Adresi: https://tribune.com.pk/story/174913/china-says-it-is-unaware-of-gwadar-port-proposal, (Erişim Tarihi: 11 Nisan 2022).

Garver, John W. *Protracted Contest: Sino-Indian Rivalry in the Twentieth Century*, (Seattle and London: University of Washington Press, 2001).

"General Qamar Javed Bajwa, Chief of Army Staff (COAS) Called on Chinese President Xi Jinping on Special Invitation", *Inter Services Public Relations*, 19 Eylül 2018, Erişim Adresi: https://www.ispr.gov.pk/press-release-detail.php?id=4940, Erişim Tarihi: 10 Nisan 2022).

Giroux, Jason. "Building Resiliency: A New US Approach to East Asia", *Journal of Indo-Pacific Affairs*, 13 Aralık, 2021, Erişim Adresi: https://www.airuniversity.af.edu/JIPA/Display/Article/2870569/building-resiliency-a-new-us-approach-to-east-asia/, (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2022).

Gladney, Dru C. "Islam in China: Accommodation or Separatism?", *The China Quarterly*, Sayı: 147, 2003, ss. 451-467.

Gladney, Dru C. *"Chinese Program of Development and Control: 1978-2001."*, içinde *Xinjiang: China's Muslim Borderland*, S. Frederick Starr **(**ed.) (New York: M.E. Sharpe, 2004)

Glosny, Michael A. "Re-examining China's Charm Offensive toward Asia: How Much Reshaping of Regional Order?" *Asian Politics & Policy,* Cilt: 9, Sayı: 1, 2017, ss. 31-49.

Goh, Evelyn. "The Modes of China's Influence: Cases for Southeast Asia. *Asian Survey,* Cilt: 54, Sayı: 5, 2014, ss. 825-848.

Haider, Kamran. "Pakistan Says Wants China to Build Naval Base", *Reuters*, 21 Mayıs 2011, Erişim Adresi: https://www.reuters.com/article/us-pakistan-china-gwadar idUSTRE74K27T20110521, (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2022).

Jain, Rajendra K. *China-South Asia Relations: 1947-1980* (Cilt: 1), (New Delhi: Radiant Publishers, 1981).

Jue, Stanton. "The 'One China' Policy: Terms of Art", *American Journal of Chinese Studies*, Cilt: 13, Sayı: 1, (Nisan 2006), ss. 79-88.

Junru, Li. **"**Social Construction and the Human Rights Cause", *China Human Rights*, Erişim Adresi: http://www.chinahumanrights.org/CSHRS/Magazine/Text/t20120529_896007_4.htm, Erişim Tarihi: 10 Nisan 2022.

Kassab, Hanna Samir. *Grand Strategies of Weak States and Great Powers*, (Palgrave Macmillan, 2018).

Kahin, George Mct. *South East Asia: A Testament,* (London: Routledge/Curzon, 2003).

Kasuri, Khurshid Mahmud. *Neither a Hawk Nor a Dove: An Insider's Account of Pakistan's Foreign Relations Including Details of the Kashmir Framework*, (Karachi: Oxford University Press, 2015).

Khalid, Masood. "Pakistan-China Relations in a Changing Geopolitical Environment", Institute of South Asian Studies, 30 Kasım 2021, Erişim Adresi: https://www.isas.nus.edu.sg/papers/pakistan-china-relations-in-a-changing-geopolitical-environment/, (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2022).

Khan, Mohammad Ayub. *Friends Not Masters: A Political Autobiography*, (New York: Oxford University Press, 1967).

Khan, Riaz Mohammad. "Pakistan-China Relations: An Overview", *60 Years of Pakistan-China Relations, Pakistan Horizon*, Cilt: 64, Sayı: 4, Ekim 2011, ss. 11-28

Kumar, Sumita. "The Role of Islamic Parties in Pakistani Politics," *Institute for Defence Studies and Analyses (IDSA), Strategic Analysis,* Cilt: 25, Sayı: 2, Mayıs 2001, Erişim Adresi: https://ciaotest.cc.columbia.edu/olj/sa/sa_may01kus01.html, (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2022).

Küçüksolak, Övgü Kalkan. "Çin-Sri Lanka İlişkisi: Asimetrik Bağımlılık, Stratejik Ortaklık ve Bölgesel Güç Mücadeleleri", içinde *21. Yüzyılda Tüm Boyutlarıyla Çin*, Mesut Hakkı Çaşın. (ed.)

Lobell, Steven E. Norrin M. Ripsman, and Jeffrey W. Taliaferro, (ed.) *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2009).

Mackerras, Colin. *The Uighur Empire: According to the T'ang Dynastic Histories*, (Columbia: University of South Carolina Press, 1972).

"Mapping the Belt and Road Initiative: This is Where We Stand", *Mercator Institute for China Studies*, 7 Haziran 2018, Erişim Adresi:https://merics.org/en/tracker/mapping-belt-and-road-initiative-where-we-stand (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2022).

McMillen, Donald H. *Chinese Communist Power and Policy in* Xinjiang*, 1949-1977* (Boulder: West Press, 1979).

Millward, James A. *Violent Separatism in Xinjiang: A Critical Assessment*, (Washington: East-West Center Washington, 2004).

Millward James A. and Nabijian Tursun. "Political History and Strategies of Control, 1884-1978," içinde *Xinjiang: China's Muslim Borderland*, S. Frederick Starr (ed.) (New York: M. E. Sharpe, 2004), ss. 27-63.

"Pakistan Army Chief Visits China, to Hold Talks with Top Leadership", *NDTV*, 18 Ekim 2018, Erişim Adresi: https://www.ndtv.com/world-news/qamar-javed-bajwa-pakistan-army-chief-visits-china-to-hold-talks-with-top-leadership-1917998, (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2022).

"Pakistan External Debt 1970-2022", *Macro Trends*, Erişim Adresi: <ahref='https://www.macrotrends.net/countries/PAK/pakistan/external-debt-stock'>Pakistan External Debt 1970-2022. www.macrotrends.net. 2022-04-02, (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2022)

"Pakistan Kills Uighur Independence Fighter", *Aljazeera News*, 3 Aralık 2003, Erişim Adresi:https://www.aljazeera.com/news/2003/12/23/pakistan-kills-uighur-independence-fighter, (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2022).

Pannier, Bruce. "Why Are Central Asian Countries Silent About China's Uyghurs? *Radio Free Europe, Radio Liberty*, 22 Eylül 2020, Erişim Adresi: https://www.rferl.org/a/why-are-central-asian-countries-silent-about-china-s-uyghurs-/30852452.html, (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2022).

"President Xi Jinping's Speech at Pakistan", *Islamabad Strategic Studies Institute*, 21 Nisan 2015, Erişim adresi: http://issi.org.pk/wp-content/uploads/2015/07/Pak-China_Year_of_Friendly_Exchange_Doc-1.docx.pdf. (Erişim Tarihi, 10 Nisan 2022).

Qazi, Ashraf Jehangir. "The First Line of Defense", *The News International*, 7 July 2020, Erişim Adresi: https://www.thenews.com.pk/print/689213-the-first-line-of-defence, (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2022).

Rafiq, Arif. "Regional Transit Trade isn't Enough to Drive Pakistan's Gwadar Port", *Middle East Institute*, 20 Ekim 2020, Erişim Adresi: http: https://www.mei.edu/publications/regional-transit-trade-isnt-enough-drive-pakistans-gwadar-port, (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2022).

Rana, Amir "Whispers from Balochistan Muhammad", *Dawn*, 6 Mart 2022, Erişim Adresi: https://www.dawn.com/news/1678552, (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2022).

Raza, Rafi. *Zulfikar Ali Bhutto and Pakistan 1967-1977*, (Karachi: Oxford University Press, 1997).

Reeves, Jeffrey. *Chinese Foreign Relations with Weak Peripheral States: Asymmetrical Economic Power and Insecurity,* (New York, USA: Routledge, 2016).

Rehman, Zia U. "ETIM's Presence in Pakistan and China's Growing Pressure", *Norwegian Peacebuilding Resource Centre*, 2014, Erişim adresi: https://www.files.ethz.ch/isn/183175/381280b226170116bb6f07dc969cb17d.pdf, (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2022).

Rehman, Sherry. Meeting of the Special Committee on Project of China- Pakistan Economic Corridor, 14 Haziran 2019, Erişim Adresi: https://sherryrehman.com/meeting-of-the-special-committee-on-project-of-china-pakistan-economic-corridor-held-at-parliament-house/, (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2022).

Rothstein, Robert L. *Alliances and Small Powers*, (New York, NY: Columbia University Press, 1968).

Sachdeva, Gulshan. "Indian Perceptions of the Chinese Belt and Road Initiative", *International Studies*, Cilt: 55, Sayı: 4, Ekim 2018, ss. 285-296.

Sattar, Abdul. *Pakistan's Foreign Policy, 1947-2012: A Concise History*, (Karachi: Oxford University Press, 2013).

Scobell, Andrew, Ely Ratner, and Michael Beckley. *China's Strategy Toward South and Central Asia: An Empty Fortress*. (Santa Monica, CA: RAND Corporation, 2014).

Shakoor, Ahmad Wani. "The Baloch Insurgency in Pakistan and the Chinese Connection", *Kulturní studia*, Cilt: 17, Sayı: 2, 2021, ss. 82-99, Erişim Adresi: https://kulturnistudia.cz/the-baloch-insurgency-in-pakistan-and-the-chinese-connection/ 2/2021, (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2022)

Siddiqui, Wahab. "Sino-Pak Nuclear Accord", *Pakistan Horizon,* Cilt: 39, Sayı: 4, 1986, ss. 53-59. Syed, Anwar Hussain. *China and Pakistan: Diplomacy of an Entente Cordiale*, (Foreign Policy Institute: University of Massachusetts Press, 1974).

"Special Security Division established to secure CPEC", *The Express Tribune*, 22 January 2022, Erişim Adresi: https://tribune.com.pk/story/1303428/special-security-division-established-secure-cpec, (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2022)

"Tehrik-i Taliban Pakistan", *Global Fight against Terrorism*, Erişim Adresi: https://www.gfatf.org/archives/tehrik-i-taliban/, (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2022).

Vertzberger, Yaacov. "The Political Economy of Sino-Pakistani Relations: Trade and Aid 1963-82", *Asian Survey,* Cilt: 23, Sayı: 5 (May, 1983), ss. 637-652.

Yunus, Mohammed. *Reflections on China*, (Lahore: Wajid-ali's, 1986).

Zenn, Jacob. "Beijing, Kunming, Urumqiand Guangzhou: The Changing Landscape of Anti-Chinese Jihadists," *China Brief*, Cilt: 14, Sayı: 10, Mayıs 2014, Erişim Adresi: https://angelawithsports.blogspot.com/2020/01/beijing-kunming-urumqi-and-guangzhou_12.html, (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2022).

ÇİN-HİNDİSTAN İLİŞKİLERİ

Prof. Dr. Giray Saynur Derman*

Özet

"Asya'nın Yükselişi", üretimin coğrafi konumlarında küreselleşme sürecinin neden olduğu değişikliklerin uluslararası sistem üzerindeki en önemli etkilerinden birini oluşturmaktadır. Doğu Asya'nın hızlı ekonomik gelişme süreci bölgeye dikkat çekerken devasa nüfusları ve geniş coğrafyaları ile Çin ve Hindistan'ın gelecekte dünya dengeleri üzerinde nasıl bir etki yaratacağı sorusuna cevap aranmaktadır. İki ülke arasındaki ilişkilerin niteliği ve ileride izleyeceği yol, bu soruya verilecek tatmin edici bir yanıtın en önemli parçalarından birini oluşturacaktır. İki büyük komşu arasındaki ilişkilere odaklanan çalışmalar incelendiğinde güncel literatürün dikkat çekici bir kısmının sorun ve çatışma alanlarına odaklandığı görülmektedir. Mevcut sorunlara rağmen Çin ve Hindistan ilişkileri son yıllarda iyileşirken, yakınlık ve rekabet dönemleri arasında gidip gelmeye devam etmektedir. Bu durum, her iki devlet arasındaki değişen güç dengesi ve ikili ilişkilerdeki çelişen sinyallerden kaynaklanan tehdit algılamalarının temel uyumsuzluğu ile daha da kötüleşmektedir. Her iki ülkenin de büyük güçler olarak yükselişi, Çin-Hindistan ilişkilerinin karşılıklı etkileşim için yeni araçlar ve platformlar sağlayarak ikiliden bölgesel seviyelere yayılmasına katkıda bulunmuştur. Her iki ülkenin de başlıca ticaret ve kaynak tüketen güçler olarak yükselişinin ortasında, bu yayılma etkisi veya "iç içe geçmiş güvenlik ikilemi" hiçbir yerde denizcilik alanında olduğu kadar belirgin değildir. Bu makalede Çin-Hindistan ilişkilerinin gelişimini haritalandırdıktan sonra Çin-Hindistan ilişkilerinin değişen doğasının Asya'nın genişleyen stratejik coğrafyası ve ABD'nin Asya'ya yönelik politika oluşturma üzerindeki etkileri incelenmektedir. Bu çalışmada coğrafi olarak neredeyse bir kıta büyüklüğünde olan ve demografik olarak dünyada ilk iki sırada yer alan iki komşu ve kadim medeniyetlerin sahibi Çin ile Hindistan arasındaki ilişkiler analiz edilmiştir. Bu iki ülkenin çıkarları ve politikaları arasındaki farklılığı/yakınlaşmayı yansıtan belli başlı konulardan bazıları çalışmada tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Çin, Hindistan, Güvenlik, Ekonomi, İkili İlişki.

* Marmara Üniversitesi, İletişim Fakültesi.

ABD ile meşru çıkarlarını uzlaştırması gerekecek: Mevcut koşullarda hiçbiri ortaklarından vazgeçmeyecek ve hem Hindistan hem de Çin, kırmızı endişe çizgileri üzerinde bir modus vivendi üzerinden görüşebilir. Çin'in, Hindistan'ın çok taraflı isteklerini kabul etmesi gecikmiştir. Çin, Hindistan'ın rolünü üstlenebilirse her ikisinin de küresel sağlık ve iklim değişikliğinden yeni teknolojilerde standart belirlemeye kadar bir dizi konuda iş birliği yapması için yeterli alan olabilir. Dijital devrimin kurallarının yalnızca önceki iki yüzyılda dünyaya hükmedenler tarafından yazılmamasını sağlamak Hindistan'ın da çıkarınadır. Şu süreçte Hint halkının Çin'e olan güveni derinden zedelenmiştir ve bir süre sonra toparlanması pek olası değildir. Hintliler, Çin'in Hindistan'a zorbalık yapmak için Covid salgınından yararlandığını dahi öne sürmektelerdir. İki ülke arasındaki dostluğu Gandi temelinde yeniden tesis edebilmek için halkın güvenini yeniden inşa etmenin yolları belirlenmelidir.

KAYNAKÇA

Acharya, Alka (2015), "China," in *The Oxford Handbook of Indian Foreign Policy*, eds. C. Raja Mohan and Srinath Raghavan (New Delhi: Oxford University Press: 261-269.

Ahluwalia, M.S. (2011), "1st India-China Strategic Economic Dialogue (SED)", Keynote Speech, Beijing, September 26, URL: http://www.indianembassy.org.cn/ newsDetails.aspx?NewsId=251, accessed 1th November.

Banerjee, Atrayee and Chowdhury, Madhurima (2016), India-China Relations: A Sino-Indian Perspective Atrayee Banerjee and Madhurima Chowdhury, *Historical, Cultural and Security Issues* (Published by G. Jayachandra Reddy), ss. 53-63.

Bastos, Maria (2014), "The Indian Ocean and the Rise of a Multi-polar World Order: The Role of China and India", *Policy Perspectives,* Cilt: 11, Sayı: 2 (2014), ss. 17-28

Bloomfield, Alan (2021), "The India–China Bilateral Relationship: A 'Serious and Enduring Rivalry'", ss. 5-23, *Journal of the Indian Ocean Region*. Volume 17, 2021 -Between the Elephant and the Dragon: Smaill States and India-China Rivalry in the Indian Ocean.

Branard, James (April 1984), "The China-India Border War", Marine Corps Command and Staff College. Retrieved 15 October 2011.

Brewster, D. (2018). A Contest of Status and Legitimacy in the Indian Ocean. In D. Brewster (Ed.), *India & China at Sea: Competition for Naval Dominance in the Indian Ocean*. Oxford University Press.

Caşin, Mesut, Derman, Giray Saynur, (2016), *Rus Dış Politikasındaki Değişim ve Kremlin Penceresinden Yeni Ufuklar*, SRT Yay., Ankara, s.237.

Chatterjee-Miller, M. (2013). *Wronged by Empire: Post-imperial Ideology and Foreign Policy in India and China*. Stanford University Press.

Chaturvedi, G., (1991), *India-China Relations: 1947 to Present Day,* MG, (India).

"China, Vietnam should seek South China Sea solution: Chinese President" (2013),

http://news.xinhuanet.com/english/china/2013-06/20/c_124880874.ht

Cohen, Stephen P. (1983). *Geo-strategic Factors in India-Pakistan Relations*. Washington D.C: Asian Affairs, Cilt: 10, Sayı: 3, Sonbahar, s. 28.

Cross Cultural Communication between India & China from a Business Perspective: Snap Shots G. Geethanjali (2013), s. 118 *Historical, Cultural and Security Issues* (Published by G. Jayachandra Reddy).

Donaldson, Robert H (1974), *Soviet Police towards India Ideology and Strategy*. Harvard University Press, Cambridge, p.

Engardio, P. (2007). *Chindia: How China and India Are Revolutionizing global Business*. McGraw-Hill.

Feng, T. (2014). *Asymmetrical Threat Perceptions in India-China Relations*. Oxford University Press.

Fischer, L.(1954). *Gandhi His Life And Mesage For The World,* A Signet Key Book, USA.

Fravel, M. Taylor (2008), Strong Borders, Secure Nation: Cooperation and Conflict in China *Territorial Disputes,* Princeton University Press, s. 67.

Friedberg, A. (2005). The future of U.S.-China relations: Is conflict Inevitable? *International Security, 30*(2), 7–45.

Ganguly, Sumit and Andrew Scobell (2018), "The Himalayan Impasse – Sino-Indian Rivalry in the Wake of Doklam," in *Washington Quarterly* Cilt: 41, Sayı: 3, ss. 177-90.

Glucklich, Ariel (2007). *Vişnu'nun Adımları: Tarihsel Perspektifte Hindu Kültürü,* Oxford Üniversitesi Yayınları.

Hailin, Ye (2020), "How Much Do China and India Differ in Their Self-Understanding and Perception of the Other," *China-India Dialogue*, November.

Herd, R. and Dougherty, S. (2007). "Growth Prospects in China and India Compared", *the European Journal of Comparative Economics*, Cilt: 4, Sayı: 1, ss. 65-89.

Ho, S. (2018). 'Power asymmetry and the China-India water dispute'. In T. V. Paul (Ed.), *The India-China rivalry in the Globalization Era* (ss. 137-161). Georgetown University Press.

Hochstetler, K., & Milkoreit, M. (2013). Emerging Powers in the Climate Negotiations: Shifting identity Conceptions. *Political Research Quarterly*, *67*(1), 224-235. https://doi.org/10.1177/1065912913510609

Hoffman, Steven A. (1990).*India and the China Crisis*, University of California Press. ss. 103–104.

Huttenback, Robert A. (1975), "The 'Great Game' in the Pamirs and the Hindu-Kush:The British Conquest of Hunza and Nagar", Modern Asian Studies, Cilt: 9, Sayı: 1 (1975), ss. 1-29,

Jian, "China's Major-Country Diplomacy and Sino-Indian Relations", 37-52; Muhammed Saeed, "From Asia-Pacific to the Indo-Pacific: Expanding Sino-US Strategic Competition," *China Quarterly of International Strategic Studies* 3, Sayı: 4 (2017): 499-512.

Jianren, Zhou (2019), "Power Transition & Paradigm Shift in Diplomacy: Why China and the US March towards Strategic Competition?," *Chinese Journal of International Politics* 12, Sayı: 1 (Bahar 2019), ss. 1-34.

Joeck, Neil (2013), "Prospects for Limited War and Nuclear Use in South Asia", in Michael Krepon and Julia Thompson, eds., *Deterrence Stability and Escalation Control in South Asia* (Washington, DC: Stimson Center), s. 108.

Karnad, Bharat (2005), "South Asia: The Irrelevance of Classical Nuclear Deterrence Theory," *India Review* 4, Sayı: 2, s. 190.

Kochhar, Geeta (2018), *China's Foreign Relations and Security Dimensions*, (Edited By Geeta Kochhar), Edition 1st Edition London Imprint Routledge India.

Kumar, R. (2007), "Cultural and Economic Relations between India and China", 19 Ağustos.

(http://globalpolitician.com/23280-China-India, Erişim Tarihi: 4 Ağustos 2011)

Ladwig, Walter C. (2010) III, "India and Military Power Projection: Will the Land of Gandhi Become a Conventional GreatPower?", Asian Survey, Cilt: 50, Sayı: 6 (Kasım/Aralık 2010), ss. 1162-1183.

Lan Jiaxue (2015), "Indian Diplomacy and the New Era of Sino-Indian Relations," *China International Studies*, 51, Sayı: 111, ss. 111-128.

Lu, Rey-Ching (2011). *Chinese Democracy and Elite Thinking - Mao Zedong's Rule (1949-1976)*. New York: Palgrave Macmillan. ss. 47-60.

Lüthi, M. Lorenz (2017), "The Sino-Indian War of 1962*", New Perspectives* (Edited By Amit R. Das Gupta).

Maritime Security and International Cooperation - Also on the String of Pearls and the Maritime Silk Road, (2016), Wang Dehua, Historical, Cultural and Security Issues Published by G. Jayachandra Reddy, s.137

Mearsheimer, J. (2001). *The Tragedy of Great Power Politics*. W.W. Norton.

Mingfu, L. (2015). *The China Dream: Great Power Thinking and Strategic Posture in the Post-American Era*, Beijing Medical Books Co. LTD, China.

Mohan, C. Raja, *Samudra Manthan (2012): Sino-Indian Rivalry in the Indopacific* (Washington, DC: Carnegie Endowment For International Peace: 64.

Mookerji, Radhakumud (1997). *Gupta İmparatorluğu*. Motilal Banarsidass Yayını.

Morrison, W. (2018). *China's Economic Rise: History, Trends, Challenges, and Implications for the United States*, Congressional Research Service, America.

Mukherji, R. (2009). "The State, Economic Growth, and Development in India", *India Review*, Cilt: 8, Sayı: 1, ss. 81- 106

Naseem, S. (2017). "Economies of Two Asian Giants India and China: A Comparative Study", *International Journal of Business and Social Science*, Cilt: 8, Sayı: 9, ss. 42-28.

OECD. (2018). *Economic Outlook for Southeast Asia, China and India 2018: Fostering Growth Through Digitalisation*, OECD Publishing, Paris.

Osborn, Kris (2015), "China Unveils Three New Nuclear-Powered Attack Submarines", *Defense Tech*, 3 April 2015, http://defensetech.org/2015/04/03/china-unveils-three-new-nuclear-powered-attack-submarines/#more-24736.

Pant, V. Harsh (2019), "The India-US-China Triangle from New Delhi: Overcoming the Hesitations of History", *India Review* 18, Sayı: 4, ss. 386-406.

Pant, V. Harsh (2014), "Sino-Indian Maritime Ambitions Collide in the Indian Ocean," in *Journal of Asian Security and International Affairs* 1, Sayı: 2, ss. 187–201.

Pratibha, M.S. "Front Recluse to Participant: China in Nuclear Arms Control Regimes", *World Focus*, New Delhi, No. 3, March 2009, ss. 123-27.

Rajiv Sikri (2009), *Challenge and Strategy: Rethinking India's Foreign Policy*, New Delhi: Sage, ss. 105-11.

Raghavan, V. R. (2001), "Limited War and Nuclear Escalation in South Asia," *Nonproliferation Review* 8, no. 3 (Fall–Winter): 16.

Ralf Emmers (2013), "The US Rebalancing Strategy: Impact on the South China Sea" (occasional brief, Australian National University, 30 October 2013), http://nsc.anu.edu.au/documents/occasional-5-brief-8.pdf

"Revisiting Sino-Indian relations Conflict and Cooperation", (By Prerana Bhaduli) in *China's Foreign Relations and Security Dimension*s, Edition 1st Edition First Published 2018, Routledge India

Roy, B. (2012), "India-China Relations and Boundary Talks", C3S Paper, Sayı: 925 (Ocak 2013)

(http://www.c3sindia.org/india/2707, accessed on 9th February 2012).

"Routledge Handbook of China–India Relations" (2020), (Edited By Kanti Bajpai, Selina Ho, Manjari Chatterjee Miller) Edition 1st Edition First Published 2020 eBook Published 17 March 2020 Pub. London Imprint Routledge

Shaikh, A. and Deshpande, S. (2014). "Economic Reforms And Foreign Investment In India", *ELK Asia Pacific Journal Of Fınance And Risk Management*, Vol. 5, No. 2, P. 1-13.

Shahbaz, M., Kandil, M., Kumar, M. and Nguyen, D. (2017). *The Drivers of Economic Growth in China and India: Globalization or Financial Development?* Munich Personal RePEc Archive, MPRA Paper, Sayı: 77183.

Sharma, B., (1992), "The Indo-Chinese Pact", *International Relations and Foreign Policy of India*-3, (eds Grover, V.), Deep&Deep, (India), 27.

Shaikh, A. and Deshpande, S. (2014). "Economic Reforms And Foreign Investment In India", *ELK Asia Pacific Journal Of Finance And Risk Management*, Cilt: 5, Sayı: 2, ss. 1-13

Shuklar, A. (2020). Modi, Xi Jinping and Six Years of Battle for the Psychological High Ground, *The Wire*, 17 Eylül.

Singh, Sushant (4 June 2020). "De-escalation Process Underway: 2 LAC Flashpoints are not in List of Identified areas Still Contested". *The Indian Express*. Retrieved 8 November2020.

Singh, Antara Ghoshal (2020), "The Standoff and China's India Policy Dilemma", *Hindu*, July 15.

Sing, Zorawar Daulet, (2013), "The Ladakh Face-off: India Must Draw the Right Lessons", *Economic and Political Weekly*, Cilt: 48, Sayı: 22 (JUNE 1), ss. 28-29.

Strongman, Constable, or Free-Rider? India's "Monroe Doctrine" and Indian Naval Strategy (2006), http :// carnegieen dowm ent.or g/fi les /Indias_As pirational _ Naval_Doctrine.pdf

Sugden, Bruce M. (2016), "Nuclear Cruise Missile Opponents Are Pushing a Dangerous Line", War on the Rocks, 14 Ocak 2016, http://warontherocks.com/2016/01/ nuclear-cruise-missile-opponents-are-pushing-a-dangerous-line/.

Zhao, Kejin and Xin Gao (2015), "Pursuing the Chinese Dream: Institutional Changes of Chinese Diplomacy Under President Xi Jinping," *China Quarterly of International Strategic Studies* 1, Sayı: 1, ss. 35–57.

Van Tronder, Gerry (2018). Sino-Indian War: Border Clash: October November 1962 Pen and Sword Military.

Yang, Yuan Yang (1987), "Controversies over Tibet: China versus India, 1947-1949", *The China Quarterly,* Sayı: 111, s. 407.

Zhang Jie (2019), "The Quadrilateral Security Dialogue and Reconstruction of Asia-Pacific Order," China International Studies 74, ss. 55-73.

Wang Shida (2020), "The Powerful Rise of Hindu Nationalism and its Impact," *China International Relations* 30, Sayı: 3: 57-75.

https://www.bbc.com/news/world-asia-53062484

http://hinduwisdom.info/India and China.htm

http//www.varnam.org/blog/2005/02/china_and_India_ancient_cultur

https://ichi.pro/tr/hindistan-tiktok-ve-wechat-i-yasakladi-cin-e-uygulama-savasi-baslatti-57138351003582

https://www.indiatimes.com/news/the-story-of-the-sumdorong-chu-standoff-when-india-avoided-war-with-china-through-sheer-diplomacy-260266.html

https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/117029

https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/117029

http://www.the chinatimes.com/online/2012/01/1995.html

ÇİN-PAKİSTAN EKONOMİK KORİDORU VE ÇİN'İN BORÇ TUZAĞI DİPLOMASİSİ

Prof. Dr. Iraz HASPOLAT KAYA* - Dr. Öğr. Üy. Mustafa ÇAKIR**
Bilim Uzmanı Sami ULLAH***

Özet

Xi Jinping, 2013'te eski ipek yolunun yeniden canlandırılması amacıyla Kuşak Yol Girişim Projesi'ni açıklamıştır. Girişim, zamanla dünyanın en büyük proje hâline gelmiştir. Bu çalışma, Çin'in "Kuşak Yol Girişimi" çatısı altında bir borç tuzağı politikası izleyip izlemediğini incelemektedir. Kuşak Yol Girişimi'nin anahtar projesi olarak bilinen Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru'nun, Pakistan ekonomisini nasıl etkilediği ve gelecekte nasıl bir etkisinin olacağı gösterilmeye çalışılmıştır. Her iki ülke; Pakistan ve Çin, Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru'nun kazan kazan ve jeoekonomik bir proje olduğunu öne sürmektedir. Pakistan'daki milyarlarca dolarlık yatırım, Çin'in politikalarına karşı şüpheci yaklaşımların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Çin'in Pakistan'a borç tuzağı kurduğu söylenmektedir. Bu nedenle çalışmada borç tuzağı diplomasisi teriminin nasıl ve hangi sebeplerle ortaya çıktığı araştırılmıştır. Kuşak Yol Girişimi çerçevesinde Çin'in borç tuzağı diplomasisine ilişkin çeşitli iddiaların ortaya çıkmasının nedenleri de çalışmaya dâhil edilmiştir. Borç diplomasisi kavramı, Sri Lanka ve Afrika ülkeleri örnek gösterilerek incelenmiştir. Pakistan 2021 yılından sonra kademeli olarak Çin'in, Çin-Pakistan ekonomik koridor çerçevesindeki borcunu ödemeye başlayacaktır. Dolaysıyla Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru'nun farklı boyutlarını tartışarak projenin ekonomik açıdan olumlu ve olumsuz yönlerine değinildi. Pakistan'ın iktisadı ve siyasi istikrarsızlıkla birlikte artan borç miktarı endişe vericidir. Pakistan'ın sürekli artan borç durumunu göz önünde bulundurarak ve verileri kıyaslayarak ileri dönük nasıl bir politika izlemesi gerektiğine dair birkaç sonuca varıldı. Çalışmada ayrıca Çin ile Pakistan arasındaki diplomatik ilişkilerden de kısaca bahsedilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Borç, Girişim, Diplomasi, Çin, Pakistan, Koridor, Kuşak Yol.

Abstract:

Xi Jinping initiated the Belt and Road initiative as the revival of the old silk road in 2013. Over time, the initiative has become the world's largest project. This research examines whether China is pursuing a debt trap policy under the Belt and Road Initiative. It is being tried to reveal how China-Pakistan Economic Corridor, known as the flagship project of the Belt and Road initiative, affects the Pakistani economy and what kind of impact it will have in the future. Both countries Pakistan and China claim that the China-Pakistan Economic corridor is a win-win and geo-economic project. The billions of dollars of investment in Pakistan caused skepticism towards China's policies. China is said to have set a debt trap for Pakistan so in the article, we put forward, how and for what reasons the term debt trap diplomacy emerged and the reasons for the emergence of

* Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi Endüstri İlişkileri Bölümü, orcid no :0000-003-2380-416x, haspolatiraz@gmail.com
** Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Milletlerarası Hukuk ABD. Orcid id: 0000-0001-9595-0815 cakir@kocaeli.edu.tr
*** Kocaeli Üniversitesi (2017-2021) (Uluslararası İlişkiler Bölümü Yüksek Lisans mezunu *ORCID ID URI: 0000-0001-8047-5505,* Email: samibaltee@gmail.com

Çin borcuyla desteklenen projelerin, Pakistan için somut faydalarının daha açık bir şekilde anlatılmasına ihtiyaç vardır. Borç sözleşmelerine istihdam yaratma, bilgi transferi ve teknoloji transferini sağlayacak garantilerin veya hükümlerin dâhil edilmesi gerekmektedir. Pakistan hükûmeti, halka ileriye dönük olarak borcu nasıl yöneteceklerine dair planlar sunmalı ve vatandaşların artan borçla ilgili endişelerini gidermelidir. Ulusal borcun alacaklıya göre net bir dökümünü ve sorumlu bir şekilde nasıl yönetileceğini sunmalıdır.

"Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru" örneğinden hareketle Batılı ülkeler, Çin'in bu yumuşak gücünden endişe etmektedir. Batılılar, Çin'in bu yayılmasını engellemek için neler yapılması gerektiği konusunda çok ciddi çalışmalar içindedir. Çin'in ucuz iş gücü avantajına karşın artan enerji ihtiyacı da en büyük dezavantajlarından biri olarak gözükmektedir. Bu aşamada Türkiye'nin ucuz iş gücü ile Çin'e karşı, Avrupa için alternatif olarak yer alması görüşleri dile getirilmektedir.

KAYNAKÇA

Aamir, Adnan, "The CPEC and Pakistan's Foreign Debt Problem", *China US Focus*, 03 July 2018, Erişim Adresi: https://www.chinausfocus.com/finance-economy/the-cpec-and-pakistans-foreign-debt-problem, (Erişim Tarihi: 21 Şubat 2021).

Abid, Massarrat ve Ashfaq, Ayesha, "CPEC: Challenges and opportunities for Pakistan." *Journal of Pakistan Vision,* 16.2, 2015, ss. 142-169.

Ali, Murad, "China-Pakistan Economic Corridor: Prospects and Challenges", *Contemporary South Asia,* 28.1, 2020, ss. 100-112.

Ameyaw-Brobbey, Thomas, "The Belt and Road Initiative: Debt Trap and Its Implication on International Security." *Asian Journal of Multidisciplinary Studies,* 1.2, 2018, ss. 73-81.

Asif, Muhammad ve Ling, Yang Bo, "China Pakistan Economic Corridor (CPEC) International Media Reporting and Legal Validity of Gilgit-Baltistan", *GRIN Verlag, Asian Social Science*, 2019, ss. 177-187.

Awan, Zamir Ahmed, "China-Pakistan: A Journey of Friendship (1950-2020)", *Global Times Publisher*, 21 Mayıs 2020, Erişim Adresi: https://www.globaltimes.cn/content/1189007.shtml, (Erişim Tarihi: 19 Şubat 2021)

B. Rana, Pradumna ve Xianbai, Ji. "BRI's' Debt Trap Diplomacy: Reality or Myth?", *S. Rajaratnam School of International Studies,* 2020.

Brautigam, Deborah, "A Critical Look at Chinese 'Debt-Trap Diplomacy': The Rise of a Meme", *Area Development and Policy,* 5.1, 2020, ss. 1-14.

Cabestan, Jean-Pierre, "China's Military Base in Djibouti: A Microcosm of China's Growing Competition with the United States and New Bipolarity", *Journal of Contemporary China,* 29.125, 2020, ss. 731-747.

Carmody, Pádraig, "Dependence not Debt-trap Diplomacy", *Area Development and Policy,* 5.1, 2020, ss. 23-31.

Chaziza, Mordechai, "China Consolidates Its Commercial Foothold in Djibouti", *The Diplomat,* 26 Ocak 2021, Erişim Adresi: https://thediplomat.com/2021/01/china-consolidates-its-commercial-foothold-in-djibouti/, (Erişim Tarihi: 29 Ocak 2021)

Cheek, Timothy, "The Chinese People Have Stood Up September 1949", *Mao Zedong and China's Revolutions*, (New York, USA, Palgrave Macmillan, 2002), ss.125-127.

"Chinese Charged over Kenya Railway Scam", *BBC News: Africa*, 26 Kasım 2018, Erişim Adresi: https://www.bbc.com/news/world-africa-46341910, (Erişim Tarihi: 17 Şubat 2021).

Çevik, Salim, *Pakistan Siyasetini Anlama Kılavuzu*. (SETA, 2013), s. 17.

Garlick, Jeremy, "Deconstructing the China-Pakistan Economic Corridor: Pipe Dreams Versus Geopolitical Realities", *Journal of Contemporary China,* 27.112, 2018, ss. 519-533.

Hashmey, S., "China Pakistan Economic Corridor: Implications for Pakistan's Economy and Sectors." *Asia Money,* 2016.

Henry Kissinger, *On China*, (New York: The Penguin press, 2018).

Huang, Yiping, "Understanding China's Belt & Road Initiative: Motivation, Framework and Assessment." *China Economic Review,* 40, 2016, ss. 314-321.

Hurley, John, Morris, Scott ve Portelance, Gailyn. "Examining the Debt Implications of the Belt and Road Initiative from a Policy Perspective." *Journal of Infrastructure, Policy and Development,* 3.1, 2019, ss. 139-175.

I. Vasquez, Patricia, "China's Oil and Gas Footprint in Latin America and Africa." *International Development Policy| Revue Internationale de Politique de Développement,* 11.1, 2019, ss. 1-20.

IANS, "Pakistan Shared Details of CPEC Loans With International Monetary Fund: Official", *India.com*, 26 Ağustos 2019, Erişim Adresi: https://www.india.com/business/pakistan-shared-details-of-cpec-loans-with-international-monetary-fund-official-3738397/ ,(Erişim Tarihi: 26 Şubat 2021).

Iqbal, Anwar, "CPEC to Push Pakistan Deeper into Debt Burden, Cautions US", *Dawn News*, 23 Kasım 2019, Erişim Adresi: https://www.dawn.com/news/1518319, (Erişim Tarihi: 17 Ocak 2021).

Iqbal, Nayyer ve Javaid, Umbreen, "CPEC: The US Stance and Its Impact on Pakistan-US Relations", *Global Political Review,* 5.1, 2020, ss.145-154.

Ishaque, Waseem ve Ullah, Aman, "Chinas Debt Diplomacy and China-Pakistan Economic Corridor (CPEC): Implications for Pakistan", *Global Political Review,* 3.1, 2018, ss.120-128.

Javaid, Umbreen and Javaid, Rameesha, "Strengthening Geo-strategic Bond of Pakistan and China through Geo-economic Configuration", *Pakistan Economic and Social Review,* 54.1, 2016, ss. 123-142.

Jones, Lee ve Hameiri, Shahar. "Debunking the Myth of 'Debt-trap Diplomacy'." *London: Chatham House,* 2020, ss. 1-33.

K. Behuria, Ashok, "How Sri Lanka Walked into a Debt Trap, and the Way out." *Strategic Analysis,* 42.2, 2018, ss. 168-178.

Kanwal, Gurmeet, "Pakistan's Gwadar Port", *Center for Strategic and International Studies,* 2018, ss. 11-15.

Khan, Zahid and Changgang, Guo and Afzaal, Muhammad and Ahmad, Riaz and Aron Issack, Samuel, "Debunking Criticism on the China-Pakistan Economic Corridor." *The Chinese Economy,* 53.6, 2020, ss. 477-487.

Kim, Jiye, "China's Wars and Strategies: Looking Back at the Korean War and the Sino-Indian War", *Strategic Analysis,* 42.2, 2018, ss. 119-133.

Korzun, Peter, "Shanghai Cooperation Organization: Story of Success and Expansion", *Strategic Culture Foundation,* 2016.

Lairson, Thomas D., "The Global Strategic Environment of the BRI: Deep Interdependence and Structural Power", *China's Belt and Road Initiative*. Palgrave Macmillan, Cham, 2018, ss. 35-53.

Lam, Willy Wo-lap, "Getting Lost in One Belt, One Road", *Ejinsight: on the Plus*, 12 Nisan 2016, Erişim Adresi: https://www.ejinsight.com/eji/article/id/1281194/20160412-getting-lost-one-belt-one-road, (Erişim Tarihi: 15 Şubat 2021).

Li, Minjun, "China Pakistan Economic Corridor: The Problems and Barriers Faced by Pakistan." *Academic Journal of Business & Management,* 2.6, 2020, ss. 33-44.

Makhdoom, Atif Shan, Shah, Aisha Bashir ve Sami, Kiran, "Pakistan on the Roadway to Socio-economic Development: A Comprehensive Study of China Pakistan Economic Corridor (CPEC)", *The Government-Annual Research Journal of Political Science*, *6*(6), 2018, ss. 37-46.

Maliye Bakanlığı, "Pakistan Economic Survey 2013-2014: Chp: 8; Trade and Payment", 2014, s. 126, Erişim Adresi: Microsoft Word - 08-Trade and Payments Colour (finance.gov.pk), (Erişim Tarihi: 09 Şubat 2021).

Moramudali, Umesh, "Is Sri Lanka Really a Victim of China's Debt Trap?: Sri Lanka's Debt Crisis and Chinese Loans – Separating Myth from Reality", *The Diplomat*, Erişim Adresi: https://thediplomat.com/2019/05/is-sri-lanka-really-a-victim-of-chinas-debt-trap , (Erişim Tarihi: 23 Ocak 2021).

Mourdoukoutas, Panos. "What Is China Doing to Pakistan? The Same Thing It Did to Sri Lanka." *Forbes,* 2018, Erişim Adresi: https:// www.forbes.com/sites/panosmourdoukoutas/2018/04/15/what-is-china-doing-to-pakistan-the-same-thing-it-didto-sri-lanka/#3254e25dff53, (Erişim tarihi: 22 Şubat 2021).

Nedopil, C., "Countries of the belt and road initiative." *Beijing International Institute of Green Finance Green BRI Center*. Erişim Adresi: www.green-bri.Org, (Erişim Tarihi: 20 Şubat 2021).

O. Wolf, Siegfried, "Why the Term 'Debt Trap' of BRI Projects is a Dangerous Misnomer", *South Asia Democratic Front*, 2019.

O. Wolf, Siegfried, *The China-Pakistan Economic Corridor of the Belt and Road Initiative*. (Springer International Publishing, 2020).

"Pakistan Shared Details of CPEC Loans with IMF: Official", *DAWN News*, Erişim Adresi: https://www.dawn.com/news/1498260/pakistan-shared-details-of-cpec-loans-with-imf-official , (Erişim Adresi: 02 Şubat 2021).

Ronak, Gopaldas, "Lessons from Sri Lanka on China's Debt-trap Diplomacy," *Institute for Security Studies (South Africa)*, 21 Şubat 2018, Erişim Adresi: https://issafrica.org/iss-today/lessons-from-sri-lanka-on-chinas-debt-trap-diplomacy, (Erişim Tarihi: 03 Ocak 2021).

Schneidman, Witney & Wiegert, Joel, 'Competing in Africa: China, the European Union, and the United States', *Brookings Institution Blog,* 16 Nisan 2018, Erişim Adresi: Competing in Africa: China, the European Union, and the United States (brookings.edu), (Erişim Tarihi: 12 Şubat 2021).

Shepard, Wade, "The Story Behind The World's Emptiest International Airport", *Forbes,* Erişim Adresi: https://www.forbes.com/sites/wadeshepard/2016/05/28/the-story-behind-the-worlds-emptiest-international-airport-sri-lankas-mattala-rajapaksa/?sh=40ed8a557cea , (Erişim Tarihi: 28 Mayıs 2016).

"Sri Lankan Government Reworking MoU on airport deal with India", *The Economic Times: Politic*, 05 Ağustos 2018, Erişim Adresi: https://economictimes.indiatimes.com/news/politics-and-nation/sri-lankan-government-reworking-mou-on-airport-deal-with-india/articleshow/65281702.cms , (Erişim Tarihi: 05 Ocak 2021).

Staff, Reuters, "U.S.' Pompeo Warns Against Imf Bailout for Pakistan that Aids China", *Reuters*, 31 Temmuz 2018, Erişim Adresi: https://www.reuters.com/article/us-imf-pakistan-idUSKBN1KK2G5, (Erişim Tarihi: 25 Şubat 2021).

Ullah, Sami, "Kuşak ve Yol Girişimin Ana Projesi Olarak Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru", Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bölümü, 2021.

Usman Qasmi, Ali, "A Master Narrative for the History of Pakistan: Tracing the Origins of an Ideological Agenda." *Modern Asian Studies,* 53.4, 2019, ss. 1-40.

Var, Veasna ve Po, Sovinda, "Cambodia, Sri Lanka and the China Debt Trap", *East Asia Forum*, Cilt: 18, 2017.

Vural, Çağla ve Aydın, Hasan, "Dolar Diplomasisi ve Borç Tuzağı Diplomasisi: ABD ve Çin Örneklerinin Karşılaştırılması", *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi,* 5.3, 2020, ss. 174-194.

Wan, Yan, Zhang, Lujia, Xue, Charlie Qiuli ve Xiao Yingbo, "Djibouti: From a colonial fabrication to the deviation of the Shekou Model", *Cities,* 97, 2020.

Weerakoon, Dushni, "Sri Lanka's Debt Troubles in the New Development Finance Landscape", *Third World Thematics: A TWQ Journal,* 2.6, 2017, ss. 744-761.

Were, Anzetse, "Debt trap? Chinese Loans and Africa's Development Options." *South African Institute of International Affairs,* 2018, ss. 1-12.

Xia, Li, "Pakistan's Trade Deficit with China Shrinks by 11.9 Percent: Bank", *Xinhua: Asia & Pacific,* 28 Mart 2019, Erişim Adresi: www.xinhuanet.com/english/2019-03/28/c_137929327.htm, (Erişim Tarihi: 2 Mart 2021).

ASİMETRİK BAĞIMLILIK, STRATEJİK ORTAKLIK VE BÖLGESEL GÜÇ MÜCADELELERİ CERCEVESİNDE ÇİN-SRİ LANKA İLİŞKİLERİ

Dr. Öğretim Üyesi Övgü KALKAN KÜÇÜKSOLAK*

Özet

Çin-Sri Lanka ilişkileri Sri Lanka'nın stratejik konumu ve Çin'in yükselen güç projeksiyonu kapasitesiyle gerek bölgesel gerekse küresel güç mücadelelerinde etkili bir unsur hâline gelmektedir. İçeriği son derece muğlak bir stratejik ortaklık nitelendirmesi altında süren ilişkiler, Çin'in genişleyen nüfuzu ve Sri Lanka'nın bu ülkeye olan borçlarının tırmanmasıyla asimetrik bir bağımlılık yapısı kazanmaktadır. Çin, Deniz İpek Yolu'nun en kritik güzergahlarından birini teşkil eden Sri Lanka üzerinde gerektiğinde zorlayıcı hamlelere de başvurmaktadır. Çin'in Kuşak Yol Projesi kapsamında hayata geçirdiği girişimler Hindistan'ın çevrelenme endişelerini artırırken ABD'nin de özgür ve serbest Hint Pasifik vizyonunda bir güvenlik meselesi hâline gelmektedir. Bu çerçevede başta liman projeleri olmak üzere Çin'in Sri Lanka'da gerçekleştirdiği yatırımların niteliği, sürdürülebilirliği ve askerî kullanım amacı taşıma ihtimali önümüzdeki dönemin çetrefilli konularını teşkil etmektedir. Bu çalışmada Çin-Sri Lanka ilişkilerinin karakteri, ikili ve bölgesel dinamikler açısından ne önem arz ettiği ve ilişkilerin derinleşmesinin önündeki olası engeller incelenmekte ve gerek ilişkilerin geleceğinde gerekse bölgesel dış politika davranışları üzerinde hangi değişkenlerin etkili olabileceği tartışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çin, Sri Lanka, Stratejik Ortaklık, Asimetrik Bağımlılık, Bölgesel Güç Mücadeleleri

CHINA-SRI LANKA RELATIONS: ASYMMETRIC DEPENDENCY, STRATEGIC PARTNERSHIP AND REGIONAL POWER STRUGGLES

Abstract

China-Sri Lanka relations are becoming an effective factor both in regional and global power struggles through Sri Lanka's strategic location and China's rising power projection capacity. The relations, whose content continues under the very vague characterization of a Strategic Partnership, acquire an asymmetrical dependency structure with the expanding influence of China and the escalation of Sri Lanka's debts to this country. China also resorts to coercive moves when necessary on Sri Lanka, which is one of the most critical routes of the Maritime Silk Road. While China's initiatives within the scope of the Belt and Road Project increase India's containment concerns, it also becomes a security issue in the US's vision of a Free and Open Indo-Pacific. In this context, the character and the sustainability of China's investments in Sri Lanka, especially port projects, and the possibility of military use constitute the controversial issues of the upcoming period. In this study, the character of China-Sri Lanka relations, their importance in terms of bilateral and regional dynamics and the possible obstacles to the deep-

* Uluslararası İlişkiler Bölümü, Yalova Üniversitesi, Yalova, Türkiye ORCID: 0000-0002-3052-9728

Lanka'nın nasıl bir cevap vereceği ve denge politikaları izleyip izlemeyeceği soru işaretlerine neden olmaktadır. Bugün ağır bir ekonomik kriz yaşayan Sri Lanka'da egemenlik haklarını hiçe sayabilecek nitelikte politikalar izleyen "kara gün dostu" Çin eleştirilere konu olmaktadır.

Sri Lanka'yla tarihi bağları bulunan Hindistan'ın Çin'i dengelemek amacıyla attığı adımlar Ada'da olumlu bir hava yaratırken, ABD'nin bölge güvenliği çerçevesinde verdiği mesajlar Ada ülkesinin Çin'le yakınlaşmasından duyulan memnuniyetsizliği ifade etmektedir. Görünen o ki Hint-Pasifik bölgesinde önemli bir unsur olan Çin-Sri Lanka ilişkileri gelişme potansiyeli büyük olan ancak riskler içeren bir ilişki dinamiğine sahiptir. Katlanarak artan borçlar ve bölgesel mücadeleler üzerinden yükselen dış baskı unsurları ise, ilişkilerin derinleşmesinin önüne geçmekte ve geleceğini tartışmalı kılmaktadır.

KAYNAKÇA

Aneez, Shihar ve Sirilalh, Ranga, "Chinese Submarine Docks in Sri Lanka Despite Indian Concerns", *Reuters*, 2 Kasım 2014, Erişim Adresi: https://www.reuters.com/article/sri-lanka-china-submarine-idINKBN0IM0LU20141102 , (Erişim Tarihi: 7 Nisan 2022).

Aneez, Shihar ve Sirilal, Ranga, "Sri Lanka Rejects Chinese Request for Submarine Visit: Sources", *Reuters*, 11 Mayıs 2017, Erişim Adresi: https://www.reuters.com/article/us-sri-lanka-china-submarine-idUSKBN1871P9, (Erişim Tarihi: 7 Nisan 2022).

Ashraf, Junaid, "String of Pearls and China's Emerging Strategic Culture", *Strategic Studies*, Cilt: 37, Sayı: 4, 2017, ss.166-181.

Balachandran, P. K., "Hard Road to Sino-Ceylon Rubber-Rice Pact", *Ceylon Today*, 17 Ocak 2022, Erişim Adresi https://ceylontoday.lk/news/hard-road-to-sino-ceylon-rubber-rice-pact , (Erişim Tarihi: 20 Ocak 2022).

Bayram, Mürsel ve Emiroğlu, Hüseyin "Çin Tarzı Uluslararası İlişkilerin Analitik Çerçevesi: Yeni Haraççılık", *Asya Araştırmaları Dergisi*, Cilt:4, Sayı:1, ss. 29-44.

Bedford, Christian, "View from the West: String of Pearl: China's Military Strategy in Indian Backyard", *Canadian Naval Review,* Cilt: 4, Sayı: 4, 2009.

Bosu, Rabi Sankar, "Wang Yi'nin Ziyareti Çin-Sri Lanka İlişkilerini İlerletecek", *CRI Türk*, 11 Ocak 2022, Erişim Adresi: https://www.criturk.com/wang-yinin-ziyareti-cin-sri-lanka-iliskilerini-ilerletecek/ , (Erişim Tarihi: 7 Nisan 2022).

Buddhavarapu, Ravi, "India Tries to Pry Sri Lanka Loose from China's Embrace", *CNBC*, 1 Nisan 2022, Erişim Adresi: https://www.cnbc.com/2022/04/01/india-tries-to-pry-sri-lanka-loose-from-chinas-embrace.html , (Erişim Tarihi: 7 Nisan 2022).

"China Building Another Enclave in Sri Lanka: Colombo Port City", *The Times of India: News, World News, South Asia News*, 15 Temmuz 2021, Erişim Adresi: https://timesofindia.indiatimes.com/world/south-asia/china-building-another-enclave-in-sri-lanka-colombo-port-city/articleshow/84429976.cms, (Erişim Tarihi: 6 Nisan 2022).

"China Ready for 'New Level' in Sri Lanka Relations, Expand Strategic Partnership: Wang Yi", *Economynext: Economy*, 10 Ocak 2022, Erişim Adresi: https://economynext.com/china-ready-for-new-level-in-sri-lanka-relations-expand-strategic-partnership-wang-yi-89465/, (Erişim Tarihi: 4 Nisan 2022).

"China, Sri Lanka Promise to Boost Ties, Carrying Forward Spirit of Rubber-Rice Pact", *CGTN: Home/ China*, 10 Ocak 2022, Erişim Adresi: https://news.cgtn.com/news/2022-01-10/China-Sri-Lanka-to-boost-ties-carry-on-spirit-of-Rubber-Rice-Pact-16Hwl1c57Og/index.html , (Erişim Tarihi: 12 Ocak 2022).

Chowdhury, Debasish Roy, "Sri Lanka Should Thank China, Not Attack It, Ex-President Rajapaksa Says", *South China Morning Post*, 12 Mart 2015, Erişim Adresi: https://www.scmp.com/news/asia/diplomacy/article/1735379/sri-lanka-should-thank-china-not-attack-it-ex-president , (Erişim Tarihi: 6 Nisan 2022).

Chung, Julie J (U.S. Ambassador), "US and Sri Lanka Share A Clear İnterest in Indo-Pacific Connectivity and Prosperity: Chung", *Daily FT*, 10 Mart 2022, Erişim Adresi https://www.ft.lk/opinion/US-and-Sri-Lanka-share-a-clear-interest-in-Indo-Pacific-connectivity-and-prosperity-Chung/14-731733 , (Erişim Tarihi: 6 Nisan 2022).

CSW, "A Nation Divided: The State of Freedom of Religion or Belief in Sri Lanka", *CSW Rapor*, 2021, Erişim Tarihi: https://www.csw.org.uk/2021/10/07/report/5444/article.htm, (Erişim Tarihi: 3 Nisan 2022).

Çetinkaya, İbrahim Hakkı, "Sri Lanka, Çin ile 3 Yıllık 1,5 Milyar Dolarlık Döviz Takası Anlaşması İmzaladı", *Anadolu Ajansı*, 23 Mart 2021, Erişim Adresi: https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/sri-lanka-cin-ile-3-yillik-1-5-milyar-dolarlik-doviz-takasi-anlasmasi-imzaladi/2184678, (Erişim Tarihi: 7 Nisan 2022).

"Çin ile Hindistan Arasındaki Nüfuz Savaşı Sri Lanka'yı Kaosa Sürükledi", *Dünya Bülteni: Asya*, 8 Kasım 2018, Erişim Adresi: https://www.dunyabulteni.net/asya/cin-ile-hindistan-arasindaki-nufuz-savasi-sri-lanka-yi-kaosa-surukledi-h432360.html , (Erişim Tarihi: 6 Nisan 2022).

"Çin ile Sri Lanka'dan İş Birliğini Güçlendirme Sözü", *CRI TÜRK: Ana Sayfa*, 29 Nisan 2021, Erişim Adresi: https://www.criturk.com/cin-ile-sri-lankadan-is-birligini-guclendirme-sozu/ , (Erişim Tarihi: 4 Nisan 2022).

Çolak, Serpil, "Özgür ve Serbest" Hint Pasifik: Yeni Bir Bölgesel Yaklaşım ve Yeni Bir Ağlaştırma İnisiyatifi Mi?", *Boğaziçi Asya Araştırmaları Merkezi*, 19 Eylül 2019, Erişim Adresi: http://bogaziciasya.com/ozgur-ve-serbest-hint-pasifik-yeni-bir-bolgesel-yaklasim-ve-yeni-bir-aglastirma-inisiyatifi-mi/ , (Erişim Tarihi: 6 Nisan 2022).

De Alwis, Malathi, "The 'China Factor' in Post-War Sri Lanka", *Inter-Asia Cultural Studies*, Cilt: 11, Sayı: 3, 2010, s. 434-446.

Destradi, Sandra, "India and Sri Lanka's Civil War: On the Failures of Regional Conflict Management in South Asia", *German Institute for Global and Area Studies (GIGA) No: 154*, 2012, ss. 595-616, Erişim Adresi: https://www.jstor.org/stable/resrep07570?seq=1 , (Erişim Tarihi: 4 Nisan 2022).

Dorsey, Dr. James, "Will the Chinese String of Pearls Policy Allow It to Dominate Asia and Should We Be Worried?", *Global Village Space*, 25 Şubat 2017, Erişim Adresi: https://www.globalvillagespace.com/will-the-chinese-string-of-pearls-policy-allow-it-to-dominate-asia-and-should-we-be-worried/, (Erişim Tarihi: 6 Nisan 2022).

Durdular, Arzu, "Çin'in Ortaklık İlişkileri ve Türkiye-Çin Stratejik İşbirliği", *Avrasya Etüdleri*, Cilt: 53, Sayı: 1, 2018, ss.117-144.

Embassy of The People's Republic of China in the Democratic Socialist of Sri Lanka, "Vice Foreign Minister Liu Zhenmin Goes for China-Sri Lanka Diplomatic Consultations in Sri Lanka", Erişim Adresi: https://www.mfa.gov.cn/ce/celk/eng/xwdt/t1152277.htm, (Erişim Tarihi: 15 Ağustos 2021).

Ethirajan, Anbarasan, "Colombo Port City: A New Dubai or a Chinese Enclave?", *BBC News*, 17 Ocak 2022, https://www.bbc.com/news/world-asia-59993386, (Erişim Tarihi: 6 Nisan 2022).

Foster, Peter, "China's Malign İnfluence in Sri Lanka", *The Daily Telegraph*, 9 Şubat 2010, Erişim Adresi: http://blogs.telegraph.co.uk/news/peterfoster/100025491/chinas-malign-influence-in-srilanka/, (Erişim Tarihi: 22 Ağustos 2021).

Freymann, Eyck, "The Invention of the New Silk Road: Mapping Xi Jinping's Strategic Vision", *Harvard Kennedy School Working Paper*, 2018, (Erişim Tarihi: 6 Nisan 2022).

Hein, Patrick, "Riding with the Devils: China's Role in the Cambodian and Sri Lankan Conflicts", *India Quarterly*, Cilt: 73, Sayı: 1, 2017, ss. 1-19.

Höglund, Kristine ve Svensson, Isak, "Mediating Between Tigers and Lions: Norwegian Peace Diplomacy in Sri Lanka's Civil War", *Contemporary South Asia*, Cilt: 17, Sayı: 2, 2009, ss.175-191.

Huaxia, "Chinese Builders in Sri Lanka Pledge Patriotism on China's National Day", *Xinhuanet*, 10 Mart 2021, Erişim Adresi: http://www.news.cn/english/2021-10/03/c_1310224170.htm , (Erişim Tarihi: 5 Nisan 2022).

Karaca, Ragıp Kutay, "Kuşak ve Yol Projesi Çin İçin Küresel Askerî Güç Olma Aracı mı?", Fikir Turu, 30 Kasım 2020, Erişim Adresi: https://fikirturu.com/jeo-strateji/kusak-ve-yol-projesi-cin-icin-kuresel-askeri-guc-olma-araci-mi/ , (Erişim Tarihi: 5 Nisan 2022).

Kumar, S.Y. Surendra, "China's Strategic Engagement with Sri Lanka: Implications for India", *Contemporary Chinese Political Economy and Strategic Relations:An International Journal*, Cilt: 3 Sayı: 3, 2017, ss.1109-1138.

Kuruwita, Rathindra, "Sri Lanka Will Soon Have to Pick a Side in the China-US Rivalry", *The Diplomat*, 27 Ekim 2020, Erişim Adresi: https://thediplomat.com/2020/10/sri-lanka-will-soon-have-to-pick-a-side-in-the-china-us-rivalry/ , (Erişim Tarihi: 6 Nisan 2022).

Lintner, Bertil, "China's Submarine Diplomacy Reaching Deep and Wide", *Asia Times*, 12 Şubat 2022, Erişim Adresi: https://asiatimes.com/2022/02/chinas-submarine-diplomacy-reaching-deep-and-wide/ , (Erişim Tarihi: 6 Nisan 2022).

Mohan, Sulochana Ramiah, "China Pulls out of Northern Hybrid Power Projects", *Ceylon Today*, 3 Aralık 2021, Erişim Adresi: https://ceylontoday.lk/news/china-pulls-out-of-northern-hybrid-power-projects , (Erişim Tarihi: 7 Nisan 2022).

Mohan, Sulochana Ramiah, Power Ministry Says Did Not Suspend Projects", *Ceylon Today*, 11 Aralık 2021, Erişim Adresi: https://ceylontoday.lk/news/power-ministry-says-did-not-suspend-projects , (Erişim Tarihi: 7 Nisan 2022).

Office of the Secretary of Defense, "Military and Security Developments Involving the

People's Republic of China", *Annual Report to Congress*, 2021, Erişim Adresi: https://media.defense.gov/2021/Nov/03/2002885874/-1/-1/0/2021-CMPR-FINAL.PDF , (Erişim Tarihi: 6 Nisan 2022).

Padmakumara, S. Chaminda ve Senanayake, S. M. D. P. Harsha, "Contemporary India-Sri Lanka Relations from Sri Lankan Perspectives", içinde *India in South Asia: Challenges and Management*, Amit Ranjan (ed.), (Singapur: Springer, 2019), ss. 203-213.

Page, Jeremy, "Chinese Support Crucial to Sri Lankan Victory over Tamils", *The Sunday Times*, 16 Mayıs 2009, Erişim Adresi: https://www.thetimes.co.uk/article/chinese-support-crucial-to-sri-lankan-victory-over-tamils-hfw0c8jkkg2 , (Erişim Tarihi: 10 Eylül 2021).

Parker, Sam ve Chefitz, Gabrielle, "China's Strategic Leveraging of Its Newfound Economic Influence and the Consequences for U.S. Foreign Policy", *Harvard Kennedy School Policy Analysis Exercise*, 2018, s.6, Erişim Adresi: https://www.belfercenter.org/sites/default/files/files/publication/Debtbook%20Diplomacy%20PDF.pdf , (Erişim Tarihi: 6 Nisan 2022).

Patel, Nandeeni, "The Sri Lanka-China-India Triangle: A Regional Power Transition", Yayınlanmış Lisans Tezi, Claremont McKenna College, Philosophy, Politics, and Economics (PPE) Department, 2021.

Rajasingham-Senanayake, Darini, "Transnational Peace Building and Conflict: Lessons from Aceh, Indonesia, and Sri Lanka", *Journal of Social Issues in Southeast Asia*, Cilt: 24, Sayı: 2, 2009, ss. 211-235.

Russel, Daniel R. ve Berger, Blake H., "Weaponizing the Belt and Road Initiative", *Asia Society Policy Institute Report*, 2020, Erişim Adresi: https://asiasociety.org/policy-institute/weaponizing-belt-and-road-initiative, (Erişim Tarihi: 6 Nisan 2022).

Sağlam, Mühdan, "Sri Lanka: Çin'e Borçlu Gözyaşı Ülkesi", Gazete Duvar, 14 Şubat 2018, Erişim Adresi: https://www.gazeteduvar.com.tr/yazarlar/2018/02/14/sri-lanka-cine-borclu-gozyasi-ulkesi, (Erişim Tarihi: 6 Nisan 2022).

Smotrytska, Maria, "Dünya Okyanus Güvenliği ve Lojistik: Çin'in "Boğazlar Diplomasisi", *Görüş*, 20 Eylül 2021, Erişim Adresi: https://gorus21.com/dunya-okyanus-guvenligi-ve-lojistik-cinin-bogazlar-diplomasisi/ , (Erişim Tarihi: 6 Nisan 2022).

"Sri Lanka: Authorities Must End Violence and Discrimination Against Muslims", *Amnesty International: News*, 18 Ekim 2021, Erişim Adresi: https://www.amnesty.org/en/latest/news/2021/10/sri-lanka-authorities-must-end-violence-and-discrimination-against-muslims/, (Erişim Tarihi: 3 Nisan 2022).

"Sri Lankan Parliament Passes Colombo Port City Bill", *IndraStra: Home/ Featured/ News/ IndraStra Global*, 28 Mayıs 2021, Erişim Adresi: https://www.indrastra.com/2021/05/sri-lankan-parliament-passes-colombo.html, (Erişim Tarihi: 6 Nisan 2022).

"Sri Lanka Revives Port Deal with India, Japan Amid China concerns", *Al Jazeera: Home/News*, 14 Ocak 2021, Erişim Adresi: https://www.aljazeera.com/news/2021/1/14/sri-lanka-revives-port-deal-with-india-japan-amid-china-concerns , (Erişim Tarihi: 7 Nisan 2022).

"Sri Lanka Turns to Pakistan, China for Military Needs", *Lanka Newspapers*, Haziran 2007, Erişim Adresi: http://www.lankanewspapers.com/news/2007/6/15520_space.html, (Erişim Tarihi: 22 Ağustos 2021).

"Sri Lanka'ya BM'den Savaş Suçları Baskısı", *BBC News Türkçe, Haberler*, 22 Mart 2012, Erişim Adresi: https://www.bbc.com/turkce/haberler/2012/03/120322_srilanka_humanrights, (Erişim Tarihi: 4 Nisan 2022).

Sultana, Gulbin, "Wang Yi's Visit to the Maldives and Sri Lanka: Relevance and Outcome", *The Financial Express*, 18 Ocak 2022, Erişim Adresi: https://www.financialexpress.com/world-news/wang-yis-visit-to-the-maldives-and-sri-lanka-relevance-and-outcome/2409321/ , (Erişim Tarihi: 19 Ocak 2022).

The Council on Foreign Relations (CFR), "China's Belt and Road: Implications for the United States", *Independent Task Force Report No. 79*, 2021, s. 14, Erişim Adresi: https://www.cfr.org/report/chinas-belt-and-road-implications-for-the-united-states/download/pdf/2021-04/TFR%20%2379_China%27s%20Belt%20and%20Road_Implications%20for%20the%20United%20States_FINAL.pdf , (Erişim Tarihi: 5 Nisan 2022).

"The Modern Performance Arts Theatre of Sri Lanka Gifted by China Declared Open in Colombo", *The Free Library: General Interest/Informational / General interest / Asian Tribune (India) /* 16 Aralık 2011, Erişim Adresi: https://www.thefreelibrary.com/The+modern+Performance+Arts+Theatre+of+Sri+Lanka+gifted+by+China...-a0275017939, (Erişim Tarihi: 5 Nisan 2022).

United Nations, "Human Rights Council strengthens Rights Office Probe Into Sri Lanka's Long Civil War", Erişim Adresi: https://news.un.org/en/story/2021/03/1088122, (Erişim Tarihi: 4 Nisan 2022).

US Department of State, "A Free and Open Indo-Pacific: Advancing a Shared Vision", 2019, s.5, Erişim Adresi: https://www.state.gov/wp-content/uploads/2019/11/Free-and-Open-Indo-Pacific-4Nov2019.pdf, (Erişim Tarihi: 6 Nisan 2022).

Wezeman, Siemon T., Bromley, Mark ve Wezeman Pieter D., "International Arms Transfers" içinde *SIPRI Yearbook: Armaments, Disarmament and International Security*, Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI), (Solna: SIPRI Yearbook Online, 2009), s. 316.

Widyanto, Untung, "Covering China's Belt and Road Initiative Isn't Easy. Here's Why", *Earth Journalism Network*, 6 Ağustos 2019, Erişim Adresi: https://earthjournalism.net/program-updates/covering-chinas-belt-and-road-initiative-isnt-easy-heres-why , (Erişim Tarihi: 5 Nisan 2022).

Wooley, Alex, "AidData's New Dataset of 13,427 Chinese Development Projects Worth $843 Billion Reveals Major Increase in 'Hidden Debt' and Belt And Road Initiative Implementation Problems", *AidData*, 29 Eylül 2021, Erişim Adresi: https://www.aiddata.org/blog/aiddatas-new-dataset-of-13-427-chinese-development-projects-worth-843-billion-reveals-major-increase-in-hidden-debt-and-belt-and-road-initiative-implementation-problems , (Erişim Adresi: 6 Nisan 2022).

Xavier, Constantino, "Still Non-Aligned? Sri Lankan Politics and Foreign Policy", *Centre for Social and Economic Progress (CSEP)*, 4 Ağustos 2021, Erişim Adresi: https://csep.org/blog/still-non-aligned-sri-lankan-politics-and-foreign-policy/ , (Erişim Tarihi: 6 Nisan 2022).

"Xi Says China regards Sri Lanka as All-Weather Friend", *China Daily*, 17 Eylül 2014, Erişim Adresi: https://www.chinadaily.com.cn/world/2014xisco/2014-09/17/content_18615756.htm , (Erişim Tarihi: 10 Ocak 2022).

Xuequan, Mu, "Xi Calls for Advancing China-Sri Lanka Strategic Cooperative Partnership", *Xinhuanet*, 16 Mayıs 2017, Erişim Adresi: http://www.xinhuanet.com/english/2017-05/16/c_136289565.htm , (4 Nisan 2022).

Yaman, Dr. Aslan, "Yeni Dünya Düzeninin Kuruluş Projesi: Kuşak ve Yol Girişimi-Yeni İpek Yolu", *21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü*, 22 Aralık 2020, Erişim Adresi: https://www.21yyte.org/tr/merkezler/bolgesel-arastirma-merkezleri/asya-pasifik-arastirmalari-merkezi/yeni-dunya-duzeninin-kurulus-projesi-kusak-ve-yol-girisimi-yeni-i-pek-yolu , (Erişim Tarihi: 25 Nisan 2022).

Yanan, Lu, "China's Merchandise Trade with Belt and Road Countries Tops $5 Trillion in 5 Years", *People's Daily Online*, 31 Ağustos 2018, Erişim Adresi: http://en.people.cn/n3/2018/0831/c90000-9496013.html, (Erişim Tarihi: 6 Nisan 2022).

Yıldırım, Nilgün Eliküçük, "Kuşak ve Yol Girişiminin Finansmanı: Çin'in Borç Tuzağı mı?", *Alternatif Politika*, Cilt: 12, Sayı: 3, 2020, ss. 621-643.

Yıldız, Ömer Faruk, "Sri Lanka Yönetimi, Tepkilere Rağmen Kovid-19'dan Ölen Müslümanların Cesetlerini Yakıyor", *Anadolu Ajansı*, 11 Mayıs 2020, Erişim Adresi: https://www.aa.com.tr/tr/dunya/sri-lanka-yonetimi-tepkilere-ragmen-kovid-19dan-olen-muslumanlarin-cesetlerini-yakiyor/1836796 , (Erişim Tarihi: 4 Nisan 2022).

Zhongping, Feng ve Jing, Huang, "China's Strategic Partnership Diplomacy", *ESPO Working Paper No. 8*, 2014, Erişim Adresi: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2459948, (Erişim Tarihi: 5 Nisan 2022).

ÇİN-VİETNAM İLİŞKİLERİ*

Prof. Dr. Abdürreşit Celil Karluk**

GİRİŞ

Erken dönemlerde Doğu Asya'nın bereketli ovalarına yerleşmeye başlayan çeşitli kökenden halklar kaynaşarak Huaxia adı altında birleşmiş ve geliştirdiği yazı sistemi ile güçlü bir kültür ve uygarlığın temelini atmıştır. Doğu Zhou döneminde (M.Ö. 770-M.Ö. 220) yaşamış bilge düşünür Konfüçyüs[1] tarafından geliştirilen felsefe (günümüz Çin coğrafyasında kurulan) erken birleşik devletlerden Qin (秦朝, M.Ö. 221-M.Ö. 206) ve Han dönemlerinde (汉朝M.Ö. 206-M.S. 220) farklılıkların ortadan kaldırılarak homojen toplum inşa sürecinde kendini göstermiş, yönetici tabakanın işine yaramıştır. Konfüçyüs düşüncesi Çin'de kurulan merkezi krallıkların etkisinde kalan Doğu ve Güney Asya coğrafyasındaki Huaxia olmayan toplum ve kültürleri de derin etkisine almıştır. Bu bağlamda, binlerce yıllık tarihsel süreç içinde Güneydoğu Asya'nın birçok ülkesi ve toplumları Çin merkezli Konfüçyüs düşüncesi ve kültürünün doğrudan veya dolaylı etkisi altında kalmıştır. Bundan dolayı ilgili ülkelerin Çin ile çok farklı düzeylerde tarihi bağları veya ilişkileri bulunmaktadır. Doğu Asya'nın en verimli ve bereketli topraklarını içinde barındıran Çin anakarasında kurulmuş hanedanlar, sülalelerde şöyle bir kültür baskın ve yaygın idi: *kendileri dünyanın en güçlü ve medeni ülkesidir, çevresindeki ülke, toplumlar onlara im-*

---

* Bu çalışma yazarın Ankara Üniversitesi Asya-Pasifik Araştırma ve Uygulama Merkezi (APAM) tarafından yayınlanan Türkiye'de Vietnam Çalışmaları kitabındaki "Anahtarları ile Çin-Vietnam İlişkileri" başlıklı kitap bölümü temelinde geliştirilmiştir.

** Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi. ORCID 0000-0002-2268-033X; abdurresit.karluk@hbv.edu.tr , kamucam13@gmail.com

1 Konfüçyüs/孔子kǒng zǐ , M.Ö. 551 – M.Ö. 479 tarihleri arasında, Doğu Zhou döneminde yaşadığı söylenir. Çin'de Kong Fuzi (孔夫子) adıyla tanınır. Batı dillerinde "Confucius/Konfüçyüs" olarak bilinir. MÖ 522'de bir okul açtı ve öğrenci yetiştirmeye başladı. Hedefi yeni görüşler ortaya koymak değil, eskilerin hikmetli sözlerini aktarmaktı. Çocukluk çağlarından itibaren önceki dönem hanedanlık tarihi, yönetim şekli, sosyal ve kültürel yaşam gibi konularda araştırma yapmış ve ideallerinde yer alan dönemi Batı Zhou Hanedanlığı olarak belirlemişti. Toplumsal düzenin yeniden sağlanması için siyasal ve sosyal anlamda reform gerçekleştirilmesi gerektiğini savunmaktaydı. Fikirlerini hayata geçirmek amacıyla, ülkedeki beyliklere mensup bir yöneticinin yanında görev almayı arzu etmişti.
Çoğu zamanını öğrenci yetiştirmekle geçiren Konfüçyüs, M.Ö. 500 yılında Lu Beyi tarafından "vezir vekili" görevine terfi ettirildiğinde fikirlerini hayata geçirmek üzere Lu Beyliği idari sistemi ve toplum yapısında önemli değişiklikler yaptı. Cinsiyet ve sınıf farkı gözetmeksizin herkesin eğitim almasının önünü açtı. Soyluların yetkilerini sınırladı. Fakat Lu beyinin zevke ve sefaya dalması üzerine M.Ö. 497'de görevinden ayrıldı. On dört yıl boyunca ülkeyi dolaşıp düşüncelerini anlattı. Hiçbir yerde düşüncelerini gerçekleştirmek için uygun konuma gelmeyi başaramadı. Ancak, çok sayıda yeni öğrenci kazandı. Konfüçyüs düşünceleri öğrencileri tarafından geliştirilmiş, daha sonraki sülalelerce benimsenerek devletin resmi ideolojisine kadar yükselmiştir.

racatını misli ile arttırmıştır. Örneğin, Batılı ülkeler nezdinde Vietnam'ın Çin'in alternatif olma durumu her geçen yıl daha da güçleniyor. ABD merkezli firmaların yüzde 37'si, Avrupalı firmaların yüzde 40'ı Vietnam'ı en önemli 3 tedarikçisi arasına yerleştirmiştir. Son yıllarda ABD-Çin ticaret savaşından daha az etkilenen AB merkezli alıcılar arasında da Çin'in popülaritesi giderek düşüyor. Vietnam sürekli olarak Çin'in bölgesel rakipleri arasında yer alıyor ve Batılı alıcıların Çin'den devam eden göçünden en fazla faydayı elde ediyor. Hong Kong merkezli denetim şirketi QIMA tarafından yapılan ankete yanıt veren AB merkezli şirketlerin yüzde 40'ı ve ABD merkezli katılımcıların da neredeyse yüzde 40'ı için Vietnam en yoğun tedarik bölgeleri arasında yer alıyor[79].

Vietnam, Çin ile olası sorunların yaşanıldığında harekete geçirmek üzere çeşitli stratejik ortaklarla örneğin, ABD, Hindistan ve Japonya gibi büyük güçlerle ihtiyatlı ama istikrarlı bir şekilde ekonomik, askeri ve stratejik bağlar kurmaktadır. Bu süreçte dikkat edilmesi gereken bir husus, Vietnam liderliği karar alma süreçlerinde tek adam odaklı değil, Politbüro başta olmak üzere kolektif bir temel ve konsensüs üzerinden karar almakta, politika oluşturmaktadır. Bu durum dış politika yapımında daha kurumsal ve lidere bağımlı olmama durumunu ortaya çıkartmıştır. Bu gelişmeler Çin'in komşu ülkelere güven değil daha çok tehdit algısı yarattığını gösterirken, Çin'in bölgesinde daha fazla yalnızlaşması durumunu de ortaya çıkartmaktadır.

KAYNAKÇA

Amer, Ramses, *The Ethnic Chinese and Sino-Vietnamese Relations, (*Kuala Lumpur, Forum, 1991).

Amer, Ramses, "Sino-Vietnamese Relations: Past, Present and Future", Conference: *Third European Vietnam Studies Conference*. Organised by the International Institute for Asian Studies (IIAS), and the Center for Asian Studies Amsterdam (CASA), (University of Amsterdam, Amsterdam, 2-4 July 1997).

Amer, Ramses, *The Sino-Vietnamese Approach to Managing Boundary Disputes*, (Durham, International Boundaries Research Unit, 2001).

Ateş, Ahmet, TUIC, "Asya Pasifik Havzasına Genel Bir Bakış", https://www.tuicakademi.org/asya-pasifik-havzasina-genel-bir-bakis/, (Erişim: 08.08.2021).

Ball, Joshua (2021), The U.S. And Vietnam Are Expanding Areas of Military Cooperation. https://globalsecurityreview.com/u-s-vietnam-expanding-areas-militarycooperation/, (Erişim 31 Temmuz 2021).

Britannica, Vietnam Maddesi, https://www.britannica.com/place/Vietnam/The-Tran-dynasty#ref52734 , (Erişim: 25 Ağustos 2020).

Broderick, K., Chinese Activities in the South China Sea Implications for the American Pivot to Asia. Project 2049 Institute, 2015, https://project2049.net/wp-content/uploads/2018/06/150511_Broderick_Chinese_Activities_South_China_Sea_Pivot.pdf, (Erişim: 20 Ağustos 2020).

Chen, Shuangyan/陈双燕," 试论近代中越宗藩关系的终结(Yakın çağda Çin-Vietnam Zong-Fan İlişkisinin Sonlanması hakkında)"、厦门大学学报 *(Xiamen Üniversitesi Dergisi)*,Sayı: 2, 1995.

Do, Thuy T., "Firm in principles, flexible in strategy and tactics": Understanding the logic of Vietnam's China policy", *Asian Journal of Comparative Politics*, Vol. 2(1), 2016, ss. 24–39.

79 https://www.dunya.com/ekonomi/tedarikte-turkiye-ve-vietnam-one-cikti-haberi-484878, Erişim, 10.10.2020

Doğan, Diren ve Gürkaynak, Muharrem, "Çin Halk Cumhuriyeti'nin Güney Çin Denizinde Dönüşen Yeni Stratejisi: Four Sha Doktrini", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* Sayı: 4, 2019, ss. 921-947

Dosch, Jorn and Alexander Vuving, *The impact of China on governance structures in Vietnam*. Discussion Paper / Deutsches Institut für Entwicklungspolitik, no. 14, 2008.

Uygur, Erdoğan, ve Uygur, Fatma, "Fransız Sömürgecilik Tarihi Üzerine Bir Araştırma", *TSA (Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi)*, **Sayı: 3, 2013, ss. 273-286.**

Evren, Gürbüz, "Genel Olarak Sömürgecilik Hareketleri ve Antiller Denizi, Pasifik ve Hint Okyanuslarındaki Fransız Sömürgeleri", *Sömürgecilik Hareketlerinde Fransa ve Anadolu'da Fransız-Ermeni İşbirliği Bildiri Kitabı*, (Fırat Üniversitesi Yayınları, Elazığ, 2003).

Fairbank, John King & Goldman, Merle, *China: A new History,* (Cambridge, Belknap Publishing House, 2006).

Forbes, A., "Why Vietnam loves and hates China". *Asia Times* Online, 26 April, 2007. http://patrick.guenin2.free.fr/cantho/vnnews07/loves.htm, (Erişim: 19 Ağustos 2020).

Liang, Zhıming/梁志明, "中越关系的历史渊源与发展前瞻 (Çin-Vietnam İlişkilerinin Tarihi kaynakları ve Gelişme Olasılıkları)" 、学术前沿 *(Akademik Front)*, Sayı: 05, 2014, ss.19-29.

Gezgin, Ulaş Başar, Çin-Vietnam İlişkileri: Sömürgecilikten Yoldaşlığa, Oradan Nereye? M5 Dergisi, Sayı: 5, 2019.

Gu, Xiaosong/古小松, "中越建交65周年回顾：经验与反思 (Çin-Vietnam Diplomatik İlişkileri Kuruluşunun 65. Yıl Dönümü: Deneyim ve Düşünme)", 人民论坛. 学术前沿、Sayı: 22, 2015, ss. 72-75, http://www.cssn.cn/zzx/gjzzx_zzx/201601/t20160108_2817800.shtml, (Erişim: 20.Ağustos 2020).

Grossman, Derek , Reviewing Vietnam's 'Struggle' Options in the South China Sea. The Diplomat. https://thediplomat.com/2020/05/reviewing-vietnamsstruggle-options-in-the-south-china-sea/, (Erişim: 21 Haziran 2021).

Karadağ, Haluk, Güneydoğu Asya Güvenlik Denkleminde Vietnam Silahlı Kuvvetlerinin Rolü, *Türkiye'de Vietnam Çalışmaları-I,* (Ankara Üniversitesi Asya-Pasifik Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi APAM Yayınları, 2021), ss. 203-215.

Karluk, Abdürreşit Celil, *Çinlilik ve Çin'de Ötekiler*, (Ankara, Nobel Yayınları, Gözden Geçirilmiş 2. Basım, Kasım 2021).

Karluk, Abdürreşit Celil, "Çinlilerin Millet Düşüncesinin Kökenleri ve Ötekilere Bakışı", *Doğu Asya Araştırmaları Dergisi* Sayı: 1 (Bahar), 2018, ss.30-54.

Kavas, Ahmet, "Afrika'da Fransız Sömürgeciliği", *Sömürgecilik Hareketlerinde Fransa ve Anadolu'da Fransız-Ermeni İşbirliği Bildiri Kitabı,* (Fırat Üniversitesi Yayınları, Elazığ, 2003).

Kawashima/川岛真, "宗藩关系的事实与记忆 (Zong-Fan İlişkisinin Gerçekleri ve Hafızası)"、中国社会科学报 *(Çin Sosyal Bilimler Dergisi),* Sayı: 613, 2014年6月27日.

Kayalı, Yalçın, "Güney Asya'nın İki Müttefik Gücü: Hindistan-Vietnam İlişkilerinin Kısa Tarihi", *Türkiye'de Vietnam Çalışmaları-I,* (Ankara Üniversitesi Asya-Pasifik Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi APAM Yayınları, 2021), ss. 185-203.

Liu Juntao/刘俊涛,"越南政权华侨政策演变（1600-1840）(Vietnam Yönetimlerinin Çinli Muhacir Politikasının Dönüşümü)", 世界民族 *(Dünya Milletleri)*, Sayı: 4, 2018, ss. 79-87.

Mackerras, Colin, *China's Minority, İntegration and Modernization in the Twentieth Century, (*Oxford: Oxford University Pres, 1994).

Nguyen, A.N., "Three Structures of Vietnam-China Relations: a View from the Structural Constructivist Theory", *East Asia,* Sayı: 38, 2021, ss.123–138.

Neale, Jonathan, *Amerikan Savaşı Vietnam 1960-1975*, Çev.: Doğan Tarkan, (Metis/Siyahbeyaz Yayınları, II. Baskı, 2017).

Özay, Mehmet, "Malezya-Vietnam İlişkileri", *Türkiye'de Vietnam Çalışmaları-I,* (Ankara Üniversitesi Asya-Pasifik Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi APAM Yayınları, 2021), ss.159-185.

Pekcan, Cemre, "Güney Çin Denizi Sorunu Çerçevesinde Çin-Hindistan İlişkileri", *ÇOMÜ Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 1, 2016, s.19-32.

Sun Hongnian/孙宏年, 清代中越宗藩关系研究 *(Mançu-Qing Dönemi Çin-Vietnam Zong-Fan ilişkisi Araştırması)*, (黑龙江教育出版社 (Hei Longjiang Eğitim Yayınevi), 2004.

Trade in Goods with Vietnam, https://www.census.gov/foreign-trade/balance/c5520.html#2020, (Erişim: 17.08.2021).

Trọng Kim Trần/陈重金, 越南通史 *(Vietnam Tarihi),* (商务印书馆 (Shangwu Kitapevi), 1992).

Vietnam Sosyal Bilimler Komitesi/越南社会科学委员会 , 越南历史 *(Vietnam Tarihi),* (北京人民出版社 (Pekin Halk Yayınevi), 1997).

Wei Zhijiang/魏志江," 宗藩体制：东亚传统安全体制 析论(Zong-Fan Sistemi: Doğu Asya Geleneksel Güvenlik Sisteminin Bir Analizi)", 现代国际关系*(Çağdaş Uluslararası İlişkiler)*, Sayı: 04, 2014.

Wen Zhuang/文庄, 中越关系两千年 *(Çin-Vietnam İlişkilerinin 2000 Yılı),* (Ankara: 社会科学文献出版社 (Sosyal Bilimler Literatür Yayınevi), 2013).

Yılmaz, Cem, Güneydoğu Asya'nın Potansiyel Çatışma Kaynağı Olarak Güney Çin Denizi, Sayı: 6, 2020, Sayfa: 95-114.

Yu Wei /俞未, "越南反华的前因后果 (Vietnam Çin Karşıtlığının Nedenleri ve Sonuçları)", 争鸣 *(*Zhengming), Sayı: 6, 2014, http://biweeklyarchive.hrichina.org/article/17561.html, (Erişim: 19 ağustos 2020).

Yu Xiangdong/于向东, "中越关系的历史演变 (Çin-Vietnam İlişkilerinin Tarihsel Gelişimi)",光明日报 *(Guangming Gazetesi),* 2014年09月17日.

ÇİN-İRAN İLİŞKİLERİNDE KARŞILIKLI BAĞIMLILIK VE YENİ KÜRESEL DÜZEN

Öğr. Gör. Ferdi GÜÇYETMEZ*

Özet

Uluslararası ilişkiler bağlamında devletlerin birbirine olan tutum ve yaklaşımları tarihsel veriler içerisinde birçok değişikliğe maruz kalmıştır. Yerel ve küresel savaşlar döneminden geçen dünya sistemi Soğuk Savaş süresi boyunca yeni bir sistem kurma çabasında olmuştur. Küresel hegemonya kurma çabası içerisinde olan başat güçlerin yeni düzende sistemlerini yeniden dizayn ettiğini gözlemlerken diğer yandan yeni güçlerin ortaya çıktığını görmekteyiz. Tek kutuplu sistemin çok kutuplu sisteme dönüşümünde önemli rol alan Çin ise bu sistemin başat aktörlerindendir. Asya bölgesinde ön plana çıkan bu güç, küresel entegrasyon ve bölgesel bütünleşme amacı ile yeni politikalar belirlemiştir. Özellikle bölgesel alanda birden fazla güç unsurunun bulunduğu Asya jeopolitiğine komşu olan İran, Amerika Birleşik Devletleri'nin baskısı ile Çin ile ortaklığa zorlanmış gibi gözükse de İran için Çin oldukça verimli bir ortaktır. Bu çalışmada, İran'ın ortaklık konusunda Çin'e tam yaklaşma sağladığı 1980 sonrası dönem spesifiğinde Çin-İran ilişkileri ele alınmaktadır. Çalışma içerisinde ayrıca Çin ve İran ilişkilerinin karşılıklı olarak bağımlılığından bahsedilmekte ve Karşılıklı Bağımlılık Teorisi ile bu ilişkilerin çıkar mekanizmasına değinilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çin, İran, Karşılıklı Bağımlılık, Bölgesel Güç, Yeni Dünya Düzeni.

INTERDEPENDENCE AND NEW GLOBAL ORDER IN CHINA-IRAN RELATIONS

Abstract

In the context of international relations, the attitudes and approaches of states to each other have been subjected to many changes in historical data. The world system, which has gone through the period of local and global wars, has been trying to establish a new system during the Cold War. While observing that the dominant powers that are in an effort to establish global hegemony are redesigning their systems in the new order, we also see that new powers emerge. China, which played an important role in the transformation of the unipolar system into a multipolar system, is one of the main actors of this system. This power, which comes to the fore in the Asian region, has determined new policies with the aim of global integration and regional integration. Although Iran, neighboring the Asian geopolitics, where there are more than one power factor in the regional area, seems to have been forced into partnership with China by the pressure of the United States, China is a very productive partner for Iran. In this study, China-Iran relations are discussed in the post-1980 period specification, when Iran gained a full approach to China on partnership. Also in the study, China and the interdependence of Iranian relations and the " Theory of Interdependence" and the mechanism of interest of these relations are mentioned.

Keywords: China, Iran, Interdependence, Regional Power, New World Order.

* İsviçre, ferdigucyetmez26@gmail.com, Orcid: 0000- 0003-1204-260

yaklaşımları ülkeleri daha fazla birbirine yaklaştırarak iki kutuplu dünya düzeninin kurulmasını daha fazla hızlandıracaktır. İran, Orta Doğu'da çok parçalı bir düzen içinde kendisini öne çıkaran nükleer hamleler ile yer edinmeye çalışmakta ve Çin'den büyük ölçekte yardım almaktadır. Ekonomik ve stratejik olarak ortaklıklarını artıran iki ülke, kurulacak olan yeni dünya düzeninde yerini güçlendirmek için politik sınırları zorlayacaktır.

KAYNAKÇA

Aris, Stephen, *Eurasian Regionalism: The Shanghai Cooperation Organisation* (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2011).

Beckwith Christopher, *J. Empires of the Silk Road: A History of Central Eurasia from the Bronze Age to the Present,* (Princeton: Princeton University Press, 2009).

Byrne David, *Complexity Theory in the Social Sciences: The State of the Art,* (Abington: Routledge, 2013).

Charbonneau, Louis, China Rules out New U.N. sanctions on Iran for Now, Reuters, http://www.reuters.com/article/us-iran-nuclear-china/china-rules-out-new-u-n-sanctions-on-iran-for-nowidUSTRE6045E720100105 (Erişim Tarihi: 05 Nisan 2021).

DW News, China seeking to link Iran to its New Silk Road, https://www.dw.com/en/china-seeking-to-link-iran-to-its-new-silk-road/a-18917586 (Erişim Tarihi: 05 Nisan 2021).

Engineering News-Record, Central Asian Rail Link Will Redirect Export Paths, https://www.enr.com/articles/5107-central-asian-rail-link-will-redirect-export-paths, (Erişim Tarihi: 05.04.2021.)

Enrico Fels, *Shifting power in Asia-Pacific* (New York: Palgrave Macmillan, 2016), s. 216

Evron Yoram, 'CO10105 From UN to Unilateral Sanctions on Iran: Political implications for China', RSIS Commentaries, https://www.rsis.edu.sg/wp-content/uploads/2014/07/CO10105.pdf (Erişim Tarihi: 25 Nisan 2021).

Ewen MacAskill, Iran Faces Fresh Sanctions as Russia and China support UN Resolution, The Guardian, https://www.theguardian.com/world/2010/may/18/iran-un-sanctions-russia-china, (Erişim Tarihi: 26.03.2021).

Fikir Gen, https://www.fikir.gen.tr/iran-irak-savasi-1980-1988/, (Erişim Tarihi: 05 Nisan 2021).

Garver, John W., *China and Iran: Ancient Partners in a Post-Imperial World* (Seattle: University of Washington Press, 2006).

Genest Marc, *Conflict and Cooperation: Evolving Theories of International Relations Belmont*, (CA: Thomson & Wadsworth, 1996).

Gubser Steven S., *The Little Book of String Theory,* (Princeton: Princeton University Press, 2010).

Hobson John M., *The Eastern Origins of Western Civilisation*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2004).

Jervis, Robert, *Perception and Misperception in International Politics* (Princeton, N.J.: Princeton University Press, 1976).

Kissinger, Henry, *World Order* (New York: Penguin Press, 2014).

Layne, Christopher, "From Preponderance to Offshore Balancing: America's Future Grand Strategy," *International Security,* Cilt: 22, Sayı: 1, 1997, ss. 116-117.

Lewis, John W., Xue Litai, China Builds the Bomb, (Stanford University Press, 1988).

Little, Richard, *The Balance of Power in International Relations Metaphors, Myths and Models*, (Cambridge University Press, 2017).

Mandelbaum, Michael, *The Fate of Nations: The Search for National Security in the Nineteenth and Twentieth Centuries* (Cambridge: Cambridge University Press, 1988).

McKinsey Company. https://www.mckinsey.com/industries/capital-projects-and-infrastructure/our-insights/one-belt-and-one-road-connecting-china-andthe-world, (Erişim Tarihi: 28 Nisan 2021).

Mearsheimer, John J., The Tragedy of Great Power Politics (New York: W.W. Norton & Company, 2001).

Morgenthau, Hans J., *Politics among Nations: The Struggle for Power and Peace*, 4th ed. (New York: Alfred A. Knopf, 1966).

Payvand News Agency, "Chinese Firms Dominate Iran Oil Show 2011", Chinese Firms Dominate Iran Oil Show 2011 (payvand.com) (Erişim Tarihi: 07 Nisan 2021.)

Prasenjit, Duara, *The Crisis of Global Modernity: Asian Traditions and a Sustainable Future*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2014).

Robert, Kaplan, *Asia's Cauldron: The South China Sea and the End of a Stable Pacific*, (New York: Random House, 2014).

Robert, Keohane ve Nye, Joseph S., *Power and Interdependence: World Politics in Transition*, (Boston: Little, Brown & Co. 1977).

Rousseau, Jean-Jacques, "Extrait du Projet de Paix Perpetuelle de M. l'abbé de Saint Pierre", As Quoted in Ernst B. Haas, "The Balance of Power: Prescription, Concept, or Propaganda?" *World Politics*, Cilt: 5, Say: 4 1953, s. 453.

Sayın, Hüdayi ve Çırakoğlu, Ahmet, İran'da Siyasal Ekoller Üzerine Bir Değerlendirme, *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi,* Cilt: 6, Sayı: 1, 2019, ss. 85-112.

Schweller, Randall L., *The Progressiveness of Neoclassical Realism*, (Cambridge, Mass.: MIT Press, 2003)56.

Stockholm Uluslararası Barış Araştırma Enstitüsü (SIPRI), https://sipri.org/media/press-release/2021/world-military-spending-rises-almost-2-trillion-2020, (Erişim Tarihi: 26.04.2021).

Şahin, Suna ve Türk, Armağan, *Arktik Bölge İçin Uluslararası Ekonomik Düzen*, Editör: Ferdi Güçyetmez, *Yeni Küresel ve Ekonomik Rekabet Alanı: Arktika,* (İstanbul: Türkmen Yayınevi, 2021).

Thurgood, Liz, *Shah Welcomes Hua as Riots Recur in Qom,* (The Guardian, 1978)6.

Tow, Shannon R., "Diplomacy in an Asymmetric Alliance: Reconciling Sino-Australian relations with ANZUS, 1971–2007", *International Relations of the Asia-Pacific,* Cilt: 12, Sayı: 1, 2012, ss. 75-76.

U.S. Energy Information Administration, China: Analysis, Mayıs 2011, International - U.S. Energy Information Administration (EIA) (Erişim Tarihi: 04 Nisan 2021).

Vagts, Alfred, "The Balance of Power: Growth of an Idea," World Politics, Cambridge University Press, Cilt: 1, Sayı: 1, 1948, ss. 82-101.

Walt, Stephen M., *The Origins of Alliance* (Ithaca: Cornell University Press, 1980).

Waltz, Kenneth N., "Structural Realism after the Cold War," *International Security,* Cilt: 25, Sayı: 1, 2000, s. 28.

Wohlforth, William C., "The Stability of a Unipolar World," *International Security*, Cilt: 24, Say: 1, 1999, ss. 5-41.

Wolfers, Arnold, *Discord and Collaboration: Essays on International Politics* (Baltimore, Md.: Johns Hopkins University Press, 1962).

ÇİN HALK CUMHURİYETİ VE ORTA DOĞU İLİŞKİLERİNİN TEMEL NOKTALARI

Dr. Öğr. Üyesi Suat Eren ÖZYİĞİT*

Özet

Çin Halk Cumhuriyeti kurulduğu 1949 yılından itibaren Orta Doğu ile ilişkilerini Batı dünyasının kendisine uyguladığı izolasyonu kırmak ve İsrail karşıtı bir tutum sergileyerek 1950'li yıllarda devrim ve rejim değişikliğine uğrayan Arap ülkeleri ile yakınlaşma siyaseti izledi. Sovyetler Birliği ile ideolojik ayrılıklarından sonra kendisini bağlantısızlar ve üçüncü dünya ülkelerinin temsilcisi olarak sıfatlandıran Çin Halk Cumhuriyeti 1971 yılında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyine daimî üye olarak kabul edildikten sonra kendisini uluslararası alanda göstermeye başlamış ve yaşadığı diplomatik tanınma sorununu aşmıştır. Mao'nun ölümünden sonra Deng liderliğinde ciddi bir yapısal reform sürecine girmiş ve kendisini modernleştirmeye başlayarak ekonomik bir dev olmak yolunda ciddi adımlar atmıştır. Bu bağlamda Orta Doğu ile ilişkilerini her zaman iyi tutmaya çalışan Çin Halk Cumhuriyeti barış içinde bir arada yaşamak düsturu ile oluşturduğu dış politikasından ciddi tavizler vermeden Orta Doğu ülkelerinin iç işlerine karışmadan ilişkilerini ekonomik alana doğru kaydırmayı başarmıştır. Bu noktada Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği'nin oluşturduğu silah ve altyapı arz boşluğunu doldurarak Soğuk Savaş sonrasında kendisine yatırım ve ticari ilişkiler noktasında sağlam ilişkilerini kullanarak Orta Doğu'nun en büyük ticaret ortaklarından olmuştur. Gelişen sanayisi ve teknolojisini sürdürebilmek için Orta Doğu'nun enerji kaynaklarına ihtiyaç duyan Çin Halk Cumhuriyeti bölgedeki istikrarı sağlamak için girişimlerde bulunmuş fakat bu girişimlerin sadece sözde kaldığı sadece ekonomik çıkarının peşinde koşmakla suçlanmıştır. Buna rağmen Kuşak ve Yol Girişimi ile Orta Doğu başta olmak üzere tarihî İpek Yolu'nu tekrar kendi hâkimiyetinde kurma hedefindeki Çin, ekonomik gücü ve siyasi bir ön koşulu olmadığı için Orta Doğu bölgesinde her zaman iyi bir ortak olarak bulunacaktır. Çalışmada, Çin Halk Cumhuriyeti'nin Orta Doğu bölgesindeki Arap devletleri ile olan ilişkileri ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çin Halk Cumhuriyeti, Orta Doğu, Soğuk Savaş, Ticaret, Çin Dış Politikası.

Abstract

PRC was founded in 1949 and to break the isolation of the western powers, it approached the Arabian states that experience revolutions and regime changes in the Middle East via discoursing anti-Israel policies. PRC placed itself as the representative of the non-aligned and the third World states after its separation from the Soviet Union based on ideological reasons. In 1971 PRC was accepted as the permanent member of the UNSC and following the membership became an active member of the international politics and resolved the problem of diplomatic recognition it suffered since 1949. The leadership of Deng Xiaoping PRC modernized itself and implemented a series of reforms. In this context PRC tried to sustain the traditional good relations with Arabian states, with foreign policy doctrine called peaceful coexistence. The non-intervention principle within the doctrine allowed PRC to divert its foreign relations to economic

* İstinye Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, e-mail: suat.ozyigit@istinye.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6541-5528.

müzdeki on yıllar için Çin Halk Cumhuriyeti bölge siyasetini belirlemiştir. 1954 yılındaki düsturunun halen takipçisi olmasından dolayı 2016 yayımlanan Arap politika belgesinde belirtilen esasların Çin Halk Cumhuriyeti'nin Orta Doğu politikasının gelecek asgari 50 yılının rotasını görebiliriz.

KAYNAKÇA

Bağ, Mustafa, "Binlerce Öğrencinin Hayatını Kaybettiği Tiananmen Katliamında Neler Yaşandı?", *EuroNews*, 4 Haziran, 2021, Erişim Adresi: https://tr.euronews.com/2021/06/04/binlerce-ogrencinin-hayatini-kaybettigi-tiananmen-katliami-neden-yasandi-cin-komunist , (Erişim tarihi: 19 Aralık 2021).

Chang, Parris H. "China's Policy toward Iran and the Middle East", *The Journal of Asian Affairs*, Cilt: 25, Sayı: 1, 2011, ss. 1-14.

Chaziza, Mordechai, *China's Middle East Diplomacy the Belt and Road Strategic Partnership*, (United Kingdom: Sussex Academic Press, 2020).

Çelik, Hatice, "Çin'in Ortadoğu Politikası: Süreklilik ve Değişim", *Liberal Düşünce Dergisi*, Cilt: 25, Sayı: 97, 2020, ss. 31-46.

Çin Halk Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği, "Çin "Barış İçinde Bir Arada Yaşama" İlkelerinin Koruyucusu", 28 Mayıs 2014, Erişim Adresi: https://www.mfa.gov.cn/ce/cetur/tur/d/t1160296.htm , (Erişim Tarihi: 21 Aralık 2021).

Disney, Nigel, "China and the Middle East", *Middle East Research and Information Project (MERIP) Reports*, 1977, ss. 3-22.

Ermağan, İsmail ve Emin Üstündal, "Çin'in Ortadoğu Politikaları", *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:36, Sayı: 2, 2014, ss. 19-39.

Haddad-Fonda, Kyle, "Prospects for China's Expanding Role in the Middle East", *Middle East Report*, Sayı: 270, 2014, ss. 24-28.

Harris, Lillian Craig, "Chinese Politics in the Middle East", *Current History*, Cilt: 74, Sayı: 433, 1978, ss. 10-37.

Koray, Semih, "Kuşak ve Yol Girişimi yeni ufuklar açıyor", *Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, 2019, ss. 18-23.

Kumaraswamy, P.R., *China and the Middle East the Quest for Influence*, (New Delhi: Sage Publication, 1999).

Leung, Guy C.K, Raymond Li ve Melissa Low, "Transitions in China's Oil Economy", *Eurasian Geography and Economics*, Cilt: 52, Sayı: 4, 2011, ss. 483-500.

Liangxiang, Jin, "China and Middle East Security Issues: Challenges, Perceptions and Positions", *Istituto Affari Intenazionali,* Cilt: 20, Sayı: 23, 2020, ss. 1-22.

Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, "Statistics Show China's 50-year Economic Development", t.y., Erişim Adresi: https://www.fmprc.gov.cn/ce/celt/eng/jmgx/jjxs/t124869.htm , (Erişim Tarihi: 21 Aralık 2021).

Olimat, Muhamad S., *China and the Middle East from Silk Road to Arab Spring*, (New York: Routledge, 2013).

Özev, Muharrem Hilmi ve Deniz İstikbal, "Ortadoğu'da Çin Yatırımları", *Seta/Analiz*, Sayı: 339, Kasım 2020, Erişim Adresi: https://setav.org/assets/uploads/2020/11/A339.pdf (Erişim Tarihi: 21 Aralık 2021).

People's Republic of China, "China's Arab Policy Paper", Ocak 2016, Erişim Adresi: www.china.org.cn/world/2016-01/14/content_37573547.htm , (Erişim Tarihi: 18 Aralık 2021).

Shichor, Yitzhak, "China and the Middle East since Tiananmen", *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Sayı: 519, 1992, ss. 86-100.

The Security Council, "Resolution 338 of 22 October 1973", 22 Ekim 1973, Erişim Adresi: https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/SCR338%281973%29.pdf , (Erişim Tarihi: 19 Aralık 2021).

U.S. Energy Information Administration, "China: Primary Energy", Erişim Adresi: https://www.eia.gov/international/data/country/CHN/infographic/petroleum-infographic?pd=44&p=0000000000000000000000000000000000000000000000000000000000000024&u=2&f=A&v=line&a=-&i=none&vo=value&&t=C&g=none&l=249--38&s=315532800000&e=1546300800000 , (Erişim tarihi:17 Aralık 2021).

Yetiv, Steve A. ve Chunlong Lu, "China, Global Energy, and the Middle East", *Middle East Journal*, Cilt: 61, Sayı: 2, 2007, ss. 199-218.

ÇİN VE ORTA DOĞU: DENİZ VE KARA GÜZERGÂHLARI BOYUNCA İPEK YOLU PROJESİ'NDE STRATEJİK ORTAKLIK

Meysune YAŞAR

Özet

Bu çalışma Çin'in Orta Doğu politikası üzerinedir. Bölgeye yaklaşımda 2013 yılında ilan edilen Tek Kuşak Tek Yol Projesi'ni bir kırılma noktası olarak ele almaktadır. Bu tarihten sonra bölgedeki devletlerle girişilen temasları kapsamlı stratejik ortaklık ve stratejik ortaklık kavramları ile tartışmaktadır. Bu kavramların bölgesel ilişkilere yansımaları Çin ve bölge devletlerinin uzun vadeli stratejik kazanımları doğrultusunda ele alınmaktadır. Altı çizilen kavramlarla birlikte Çin ve bölge devletlerinin ilişkilerini ele alan çalışma iki ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Çin'in bölgeye yaklaşımında öne çıkan noktalara değinmektedir. Orta Doğu'nun Çin için ve daha da özelde Tek Kuşak Tek Yol Projesi için neden önemli olduğu sorusuna cevap arayan çalışma, bilhassa deniz güzergâhlarının önemine değinmektedir. Bununla birlikte Çin'in stratejik ortaklık tanımlamalarına dair betimleyici bir çerçeve sunmaktadır. İkinci bölüm ise altı çizilen bu iki kavramın Tek Kuşak Tek Yol Projesi kapsamında sahaya ve bölge devletleri ile geliştirilen ilişkilere nasıl yansıdığı sorusuna odaklanmaktadır. Kapsamlı stratejik ortaklık kavramı doğrultusunda Çin ile Birleşik Arap Emirlikleri, Suudi Arabistan, İran ve Mısır'ın ilişkilerini tartışan çalışma; stratejik ortaklık kavramı altında da Irak, Ürdün, Kuveyt ve Katar ile ilişkilere değinmektedir. Çin'in bölgede stratejik ortaklık yaklaşımını nasıl şekillendirdiği ve bu anlamda bölge devletlerine yaklaşımda ne gibi farklılıkların ortaya çıktığı sorusu çalışmanın üzerinde durduğu ana temadır.

Anahtar Kelimeler*:* Çin, Ortadoğu, Kapsamlı Stratejik Ortaklık, Stratejik Ortaklık, Tek Kuşak Tek Yol.

CHINA AND THE MIDDLE EAST: STRATEGIC PARTNERSHIP ON THE MARITIME AND ECONOMIC SILK ROAD PROJECT ROUTES

Abstract

This study focuses on China's Middle East policy. It considers the One Belt One Road Project announced in 2013 as a turning point in the approach to the region and uses the concepts of comprehensive strategic partnership and strategic partnership as a conceptual framework. Besides, it discusses the reflections of these concepts on regional relations in line with the long-term strategic gains of China and the regional states. Together with the underlined points, the study consists of two main parts. The first part deals with the prominent points in China's approach to the region and seeks to answer why the One Belt and One Road Project is crucial for the Middle East. And it also provides a descriptive framework for China's strategic partnership definitions towards the Middle East countries. The second part focuses on how these two underlined concepts reflect on the relations developed with the regional states within the scope of the One Belt One Road Project. Towards the second part, the study discusses the relations between China and the United Arab Emirates, Saudi Arabia, Iran, and Egypt in line with the concept of comprehensive strategic partnership;

Kuşkusuz bölge devletlerinin projeye yaklaşımını sınırlayıcı faktörler olduğu gibi Çin'in de bu devletlerle ortaklık kurmada kendisini sınırlayan birtakım unsurlar varlığını korumaktadır. Bu noktada İran ile yürütülen temaslar önemli ipuçları sunmaktadır. Tıpkı Birleşik Arap Emirlikleri, Mısır ve Suudi Arabistan gibi kapsamlı stratejik ortaklık statüsünde değerlendirilen İran ile ilişkiler başta ABD tarafından uygulanan yaptırımla olmak üzere Suudi Arabistan ile rekabeti dolayısıyla da sınırlı bir doğaya sahiptir. Bu sebeple Çin mega projelerin hayata geçirilmesinde Suudi ve Birleşik Krallık mevkidaşlarını daha tercih edilebilir bulurken benzer bir sınırlılık Katar ile ilişkilerde de göze çarpmaktadır. Katar'ın bölge devletlerince izole edilmesi ve kimi zaman yaptırıma uğraması Çin'in bölgede korunması gerektiğini düşündüğü istikrara tehdit olarak görülmektedir. Bu faktörlere rağmen Çin bölge devletleri ile bilhassa enerji başlığı altında temasların korunması gerektiğini savunmakta ve deniz-kara güzergâhları boyunca istikrarın korunmasına odaklanmaktadır. Bu odak Çin'in iç politikasında üzerinde önemle durduğu kalkınma hedefini gerçekleştirmesi yönünde önemli bir adım olmakla birlikte dünyaya entegrasyonunu da kolaylaştıracak bir açılım projesini ifade etmektedir. Bununla birlikte atılan bu adımlar yukarıdaki haritada da gösterildiği üzere Asya Pasifik, Güneydoğu Asya ve Hint Okyanusu bağlantılarını kuvvetlendirecek ve Çin'in yakın çevresinde hâlihazırda devam eden anlaşmazlıklardan doğan zararını telafi etmesi ve bununla da kalmayarak deniz stratejisti Alfred Mahan'ın ifadesi ile bir deniz gücü olmasını kolaylaştıracaktır.

KAYNAKÇA

Anu Sharma, "An Analysis of "Belt and Road Initiative and he Middle East", Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies", 2019, Cilt 10, Sayı 2, ss: 7-15.

Andrew Scobell, "China's Presence in the Middle East", içinde *Why the Middle East Matters to China*, Anoushiravan Ehteshami ve Niv Horesh (ed.), (Londra ve New York: Routledge), ss: 9-24.

Anne Marie Brady, "Map of Geopolitical Choke Points", Erişim Adresi: https://twitter.com/anne_mariebrady/status/975151488044482560?lang=ar-x-fm (Erişim Tarihi: 02.12.2021).

Ayesha Khan, "China's Maritime Cooperation With Pakistan and Iran: Implications for the Region", The BRIQ Belt&Road Initiative Quarterly, 2021, Erişim Adresi: https://arastirma.istinye.edu.tr/sites/arastirma.istinye.edu.tr/files/inline-files/CBRS%20Working%20Paper%20No%201_0.pdf (Erişim Tarihi: 10.09.2021).

Alanoud Alsabah ve Mohammed Alsudairi, "Chinese Development Zones in the Gulf: The Case of Kuwait's North Economic Zone (Silk City)", King Faisal Center for Research and Islamic Studies, 2020, Erişim Adresi: https://kfcris.com/pdf/0de9b4de6261e454491bd538683cad4b5f71cfbb33fe4.pdf (Erişim Tarihi: 09.10.2021).

"Constructive and Cooperative China-US Relationship", *Asian Society*, 2006, Erişim Adresi: https://asiasociety.org/constructive-and-cooperative-china-us-relationship (Erişim Tarihi: 13.11.2021).

Camille Lons, Jonathan Fulton, Degang Sun ve Naser Al-Tamimi, "China's Challenge to US Dominance in the Middle East", European Council on Foreign Relations Paper, 2019, No 17, ss: 9-16.

"Carry Forward the Five Principles of Peaceful Coexistence to Build a Better World Through Win-Win Cooperation", *Ministry of Foreign Affairs*, 2014, Erişim Adresi: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/zyjh_665391/201407/t20140701_678184.html (Erişim Tarihi: 10.09.2021).

Christina Lin, "China's Strategic Shift Towards the Region of the Four Seas: The Middle Kingdom Arrives in the Middle East", *ISPSW Strategy Series*, 2013, Erişim Adresi: https://www.files.ethz.ch/isn/163381/226_Lin.pdf (Erişim Tarihi: 04.12.2021).

"China's Great Game in The Middle East" European Council on Foreign Relations, 2019, Erişim Adresi: https://ecfr.eu/publication/china_great_game_middle_east/ (Erişim Tarihi: 10.11.2021).

"China, UAE Vow to Enhance Parliamentary Cooperation", The National People's Congress of the People's Republic of China, 2021, Erişim Adresi: http://www.npc.gov.cn/englishnpc/c23934/202107/3378190c9c1d44bfb09f3025a0661ecf.shtml (Erişim Tarihi: 10.10.2021).

Christina Lin, "UAE's Increasing Role in China's Security Calculus", *ISPSW Strategy Series: Focus on Defence and International Security*, Sayı: 478, ss. 1-7.

"China-Iran Relations: A Limited But Enduring Strategic Partnership", US-China Economic and Security Review Commission, 2021, Erişim Adresi: https://www.uscc.gov/sites/default/files/2021-06/China-Iran_Relations.pdf (Erişim Tarihi: 10.12.2021).

"China's Great Game in The Middle East" European Council on Foreign Relations, 2019, Erişim Adresi: https://ecfr.eu/publication/china_great_game_middle_east/ (Erişim Tarihi: 10.11.2021).

Christina Lin, "The Belt and Road and China's Long Term Visions in the Middle East", ISPSW Strategy Series, 2017, Erişim Adresi: https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/resources/docs/ISPSW-512%20Lin.pdf (Erişim Tarihi: 10.09.2021).

Christopher Len, "China's 21 Century Maritime Silk Road Initiative, Energy Security and SLOC Access", Maritime Affairs Journal of the National Maritime Foundation of India, 2015, Cilt: 1, Sayı: 1, ss. 7-15.

Degang Sun, "The Red Star ant The Crescent: China and The Middle East" içinde *China's Military Relations With The Middle East,* James Reardon-Anderson (ed.), (New York, Oxford University Press, 2018) ss. 83-90.

Daniel Moshashai, Andrew M.Leber ve James D. Savage, "Saudi Arabia Plans For Its Economic Future: Vision 2030, The National Transformation Plan and Saudi Fiscal Reform", *British Journal of Middle Eastern Studies*, Cilt 47, Sayı 3, ss. 381-389.

Ejaz Hussain, "CPEC and the Belt and Road Initiative: Economic Implications for the Greater Middle East", *Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*, Cilt: 14, Sayı: 1, ss. 1-16.

"Full Text of The Vision for Maritime Cooperation Under The Belt and Road Initiative", The State Council The Peoples Republic of China, June 20, 2017, Erişim Adresi: http://english.www.gov.cn/archive/publications/2017/06/20/content_281475691873460.htm (Erişim Tarihi: 10.11.2021).

"Full Text of China's Arab Policy Paper", *China.org.cn*., 2016, Erişim Adresi: http://www.china.org.cn/world/2016-01/14/content_37573547.htm (Erişim Tarihi: 25.12.2021).

Galia Lavi, Jingjie He ve Oded Eran, "China and Israel: On the Same Belt and Road", Strategic Assessment, Cilt 18, Sayı 3, ss. 81-89.

Hany Besada ve Justine Salam, "China's Energy Strategy in the MENA Region", *China Quarterly of International Strategic Studies*, Cilt: 3, Sayı: 4, ss. 597-619.

Hany Besada ve Justine Salam, "China's Energy Strategy in the MENA Region", *China Quarterly of International Strategic Studies*, Cilt: 3, Sayı: 4, ss. 597-619.

İsmail Ermağan ve Emin Üstünal, "Çin'in Ortadoğu Politikaları", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 37, 2014, ss. 29-30.

Jonathan Fulton, "China's Changing Role in the Middle East", *Atlantic Council*, 2019, Erişim Adresi:https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2019/06/Chinas_Changing_Role_in_the_Middle_East.pdf (Erişim Tarihi: 19.12.2021).

Jonathan Fulton, "China-UAE Relations in the Belt and Road Era", *Journal of Arabian Studies*, Cilt 9, Sayı 2, ss: 253-268.

Jonathan Fulton, "China's Maritime Silk Road Initiative, Africa and the Middle East", içinde *The Gulf Cooperation Council's Visions of Maritime Sik Road Initiative Cooperation,* Jean March F. Blanchard (ed.), (Singapore: Palgrave Macmillan, 2021), ss. 227-255.

Jonathan Fulton, "Strangers to Strategic Partners: Thirty Years of Sino-Saudi Relations", *Atlantic Council Paper,* 2020, ss. 8-16.

Jonathan Fulton, "China Saudi Arabia Relations Through the 1+2+3 Cooperation Pattern, *Asian Journal of Middle Eastern nd Islamic Studies*, Cilt: 14, Sayı: 4, ss. 516-527.

Jonathan Fulton, "China Between Iran and Gulf Monarchies", *Middle East Policy*, 2021, Erişim Adresi: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/mepo.12589 (Erişim Tarihi: 10.09.2021).

Juan Chen, "Strategic Synergy Between Egypt "Vision 2030" and China's Belt and Road Initiative", Outlines of Global Transformations, Cilt: 11, Sayı: 5, ss. 219-235.

Jeremy Garlick ve Radka Havlova, "China's Belt and Road Economic Diplomacy in the Persian Gulf: Strategic Hedging Amidst Saudi Iranian Regional Rivalry", Journal of Current Chinese Affairs, Cilt: 49, Sayı: 4, ss. 7-16.

Jean – March F. Blanchard, "Problematic Prognostications About China's Maritime Silk Road Initiative: Lessons From Africa and the Middle East", Journal of Contemporary China, Cilt: 29, Sayı: 122, ss. 159-174.

John C.K.Daly, "Suez Closure Brightens the Future of China's New Silk Road", *The Jamestown Foundation*, 2021, Erişim Adresi: https://jamestown.org/program/suez-closure-brightens-the-future-of-chinas-new-silk-road/ (Erişim Adresi: 10.09.2021).

Jeffrey Payne, "China's Maritime Silk Road Initiative, Africa and the Middle East", içinde *The Missing MSRI in Iraq: The Southern Opportunity*, Jean March F. Blanchard (ed.), (Singapore: Palgrave Macmillan, 2021), ss. 199-227.

John Calabrese, "China-Iraq Relations: Poised for a Quantum Leap", Middle East Institue, 2019, Erişim Adresi: https://www.mei.edu/publications/china-iraq-relations-poised-quantum-leap (Erişim Tarihi: 10.09.2021).

John Calabrese, "China's Maritime Silk Road and the Middle East: Taking Against the Wind", *Middle East Institue,* 2020, Erişim Adresi: https://www.mei.edu/publications/chinas-maritime-silk-road-and-middle-east-tacking-against-wind (Erişim Tarihi: 10.11.2021).

Kishan S. Rana, "Xi Jinping's Diplomatic Strategy", 2017, Erişim Adresi: https://kishanrana.diplomacy.edu/wp-content/uploads/2019/12/T1-CPC-19-Xi-Dip-Strategy.pdf (Erişim Tarihi: 09.10.2021).

Lars Erslev Andersen ve Camille Lons, "The Role of China in the Middle East and North Africa: Beyond Economic Interests", içinde *The Geopolitical Implications of China's Presence in the MENA Region*, Katarzyna W. Sidlo (ed.), (Barcelona: European Institue of the Mediterranean, 2020), ss. 88-100.

Mordechai Chazıza, China's Middle East Diplomacy, (USA, Sussex Academic Press, 2020).

Mordechai Chazıza, "China Qatar Strategic Partnership and the Realization of One Belt One Road Initiative, SAGE Publications China Report, Sayı: 56, 2020.

Mordechai Chazıza, "China's Maritime Silk Road Initiative, Africa and the Middle East", içinde *Egypt in China's Maritime Silk Road Initiative: Relations Cannot Surmount Realities,* Jean March F. Blanchard (ed.), (Singapore: Palgrave Macmillan, 2021), ss. 255-265.

Mordechai Chaziza, "The Build Back Better World: An Alternative to China's BRI for the Middle East", Middle East Institue, 2021, Erişim Adresi: https://www.mei.edu/publications/build-back-better-world-alternative-chinas-bri-middle-east (Erişim Tarihi: 10.09.2021).

Manochehr Dorraj ve Jean March F. Blanchard, "China's Maritime Silk Road Initiative, Africa and the Middle East", içinde *Iran in China's Maritime Silk Road Initiative: Bounded Progress and Bounded Promise*, Jean March F. Blanchard (ed.), (Singapore: Palgrave Macmillan, 2021), ss. 165-199.

Mu Ren, "Interpreting China's (Non-) Intervention Policy to the Syrian Crisis: A Neoclassical Realist Analysis", Turkistan Library, 2014, Erişim Adresi: http://turkistanilibrary.com/sites/default/files/ir27_1_ren.pdf (Erişim Tarihi: 10.10.2021).

Obert Hodzi ve Yu-Wen Chen, "The Great Rejuvenation: Chinese Search For a Global Order", Asian Paper, 2017, ss. 16-27.

"President Xi's Speech at Arab League Headquarters: Full Text", *China-Middle East Daily*, 2016, Erişim Adresi: https://www.chinadaily.com.cn/world/2016xivisitmiddleeast/2016-01/22/content_23191229.htm (Erişim Tarihi: 10.12.2021).

Przemyslaw Osiewicz, "The Belt and Road Initiative: Implications for Iran-China Relations", *Przeglad Strategiczny*, Cilt: 11, Sayı: 11, ss. 221-232.

Radka Havlova, "Sino Qatari Relations After the Qatar Blockade in the Context of the Regional ImplementatioN of the Belt and Road Initiative", *Central European Journal of International and Security Studies*, Cilt: 14, Sayı: 2, ss. 4-24.

Richard Ghiasy, Feu Su ve Lora Saalman, "The 21st Century Maritime Silk Road", *Friedrich Ebert Stiftung Paper*, 2018, Erişim Adresi: http://library.fes.de/pdf-files/iez/14860.pdf (Erişim Tarihi: 04.12.2021).

Shannon Tiezzi, "Xi's Visit Cements Egypt's Place on the Belt and Road", *The Diplomat*, 2016, Erişim Adresi: https://thediplomat.com/2016/01/xis-visit-cements-egypts-place-on-the-belt-and-road/ (Erişim Tarihi: 10.10.2021).

Stephen Grand ve Katherine Wolff, "Assessing Saudi Vision 2030: A 2020 Review", *Atlantic Council*, 2020, Erişim Adresi: https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2020/06/Assessing-Saudi-Vision-2030-A-2020-review.pdf (Erişim Adresi: 10.11.2021).

Shannon Tiezi, "Revealed: China's Blueprint for Building Middle East Relations", *The Diplomat*, January 14, 2016, Erişim Adresi: https://thediplomat.com/2016/01/revealed-chinas-blueprint-for-building-middle-east-relations/ (Erişim Tarihi: 15.12.2021).

Shengsong Sue, "Towards a Global Partnership Network: Implications, Evolution and Prospects of China's Partnership Diplomacy", *The Copenhagen Journal of Asian Studies*, 2018, Cilt: 36, Sayı: 2, ss. 7-13.

Tristan Kenderdine ve Peiyuan Lan, "China's Middle East Investment Policy", *Eurasian Geography And Economics*, Cilt: 59, Sayı: 2, ss. 10-15.

Tang Shiping, "The Future of International Order(s)", SSRN Electronic Journal, Cilt: 10, Sayı: 4, ss. 4-12.

"United Arab Emirates and the 2030 Agenda for Sustainable Development", *National Committee on Sustainable Development Goals*, 2018, Erişim Adresi: https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/27628UAE_VNR_Slides_2018.pdf (Erişim Tarihi: 10.12.2021).

"Vision 2030", Kingdon of Saudi Arabia Official Page, Erişim Adresi: https://www.vision2030.gov.sa (Erişim Tarihi: 10.12.2021).

Wooyeal Paik ve Jae Jeok Park, "The Quad's Search for Non-Military Roles and China's Strategic Behaviour", Journal of Contemporary China, 2020, Cilt: 30, Sayı: 127, ss. 36-52.

Wary Dragon, "China in the Middle East", *RAND Corporation Report*, 2016, ss. 49-61. "2030 Egypt Vision", *Arab Development Portal*, 2016, Erişim Adresi: https://www.arabdevelopmentportal.com/sites/default/files/publication/sds_egypt_vision_2030.pdf (Erişim Tarihi: 10.10.2021).

Wild Todman, "Gulf States' Policies on Syria", *Center for Strategic and International Studies Report*, 2016, Erişim Adresi: https://www.jstor.org/stable/resrep23307?seq=1#metadata_info_tab_contents (Erişim Tarihi: 10.10.2021).

Xuming Qian ve Jonathan Fulton, "China Gulf Economic Relationship Under the Belt and Road Initiative", *Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*, Cilt: 11, Sayı: 3, ss. 12-21.

Yasser Elnaggar, "China's Growing Role in the Middle East", *Middle East Institue*, 2020, Erişim Adresi: https://www.mei.edu/publications/chinas-growing-role-middle-east (Erişim Tarihi: 10.11.2021).

"2025: A National Vision and Strategy", *Jordan Embassy*, 2017, Erişim Adresi: http://jordanembassyus.org/sites/default/files/jo2025part1.pdf (Erişim Tarihi: 10.09.2021).

KÖRFEZ VE ÇİN İLİŞKİLERİ NASIL OKUNMALI?

Prof. Dr. Nurşin Ateşoğlu Güney* - Prof. Dr. Vişne Korkmaz**

GİRİŞ

Körfez ülkeleri ile Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) arasındaki ilişki, bu ilişkinin yakınlığı ve derinliği son 10 yılın tartışma konularından biri. 1990'lara kadar Suudi Arabistan'ın ÇHC'yi tanımadığı ve Çin'de gerçekleşen Kültür Devrimi'nden itibaren Çin'in Sovyetlerle devrimci rekabet alanını Arap Körfezi'ne kadar genişlettiği ve bu nedenle de istikrarsızlaştırıcı bir ülke olarak görüldüğü düşünüldüğünde son yıllarda karşılıklı ilişkilerdeki hızlı iyileşme gerçekten çok dikkat çekici. Elbette ÇHC ve Körfez arasındaki ilişkilerde dönüşüm bir anda gerçekleşmedi. 1970'lerde Birleşik Krallık'ın Körfez'den çekilmesinin Sovyetlere alan açacağını düşünen ÇHC, Umman'dan başlayarak Körfez ülkeleriyle karşılıklı ilişkilerini iyileştirmek için gerekli adımları atmaya başladı. Bu Körfez ülkelerinin ÇHC'yi tanımasıyla sonuçlanan yaklaşık 20 yıllık bir temkinli iyileşme dönemini başlattı. Ancak ilişkilerdeki gerçek yakınlaşma için Çin'in önemli bir ekonomik güç olarak yükseldiği dönemi beklemek gerekecekti.

Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) ve ÇHC arasında aslında kurulan ilişkiler bağlamında uzun bir süre Alterman ve Garver'in tanımladığı şekilde ekonomiyi önceleyen yüzeysel bir ilişki modelinden bahsedildi.[1] Elbette ÇHC'nin iktisadi ilişkilerini stratejik amaçlarla kullanabildiği ile ilgili genel bir algı vardı. Ancak ÇHC'nin stratejilerinde ticaret-stratejik kazanç arasındaki ilişki genelde ticaretin silah hâline dönüştürülmesi ya da borç tuzağı gibi kavramlarla beraber Çin'in saldırgan merkantalizminin[2] örneği olarak görülüyordu. Dolayısıyla enerji zengini, sermaye birikimine sahip KİK ülkelerinin Çin'in saldırgan merkantalizmi karşısında yeterince savunma kalkanına sahip olduğu düşünüldüğünden bu bölgenin özelde Çin'in genelde Asya pazarının "enerji ihtiyacını karşılamak" dışında bir anlam ifade etmediği görüşü hâkimdi. Sonuçta Arap Körfezi,

* Nişantaşı Üniversitesi
** Nişantaşı Üniversitesi

1 Jon Alterman ve John W. Garver, *The Vital Triangle: China, the United States, and the Middle East,* Washington: Center for Strategic and International Studies, 2008, s. 3.

2 Jonathan Holslag, "How China's New Silk Road Threatens European Trade", *The International Spectator,* Cilt: 52, 2017, ss. 46-60.

güç kaymaları ortaya çıkabilmektedir. Bu kompleks yapıda Körfez monarşilerinin şu an için tercihi bölgede bir yandan Çin ile ilişkilerini geliştirmek diğer yandan ise ABD'nin sahadaki güvenlik sağlayan askeri varlığının devamını garanti altına almaktır. Ancak bu ülkelerin bu ikili tercihlerini yakın ve uzun vadede bölgede baş gösteren ABD-Çin rekabetine rağmen nasıl sürdürecekleri ise şimdilik bilinmemektedir.

Bir başka önemli gerçek ise KİK ülkelerinin Pekin ile sıkı ilişkiler kurmak istemelerine rağmen bazı önemli iktisadi ve askeri konulardaki çıkarlarının her zaman da Çin ile örtüşmemesi gerçeğidir. Her ne kadar Biden'ın Asya'ya yönelim politikası söz konusu olduğunda KİK ülkelerinde güvenlik teminatı hususunda Washington ile ilgili şüpheler ortaya çıksa da ABD'nin KİK ülkeleriyle mevcut bulunan ikili askeri güvenlik anlaşmaları olması ve ABD'nin bölgede bulundurduğu üslerdeki askerî varlığı bizlere ABD'nin uzun bir süre daha KİK'in güvenlik sağlayıcısı olarak kalacağını göstermektedir. Bilindiği gibi ABD'nin Asya'ya yönelik güvenlik planlamalarının başarılı olması öncelikle Çin'in Körfez'de daha fazla alan kapatmasının Washington ve müttefikleri tarafından durdurulmasına bağlıdır. Bu nedenle KİK ülkelerin ABD bizi terk mi ediyor kaygısına rağmen uluslararası toplum uzun bir süre daha Washington'un Körfez'deki varlığını görmeye devam edecektir, diye rahatlıkla iddia edilebilir. Bu iddianın dillendirilmesi ya da gerçekleşmesi Çin-KİK ilişkilerinin derinleşmesini zorlaştıracak, pragmatik kazan kazan temalı iş birlikleri alanına Pekin'in varlığını sıkıştıracaktır.

KAYNAKÇA

Aizhu, Chen, "EXCLUSIVE China Puts 4 mln Barrels of Iranian Oil into State Reserves -Source, Vortexa", *Reuters,* 21 Ocak 2022, Erişim Adresi: https://www.reuters.com/business/energy/exclusive-china-puts-4-mln-bbls-iran-oil-into-state-reserves-source-vortexa-2022-01-20/, (Erişim Tarihi: 20 Mart 2022).

Alterman, Jon ve Garver, John W., "The Vital Triangle: China, the United States, and the Middle East", (Washington: Center for Strategic and International Studies, 2008).

Ateşoğlu-Güney, Nurşin ve Korkmaz, Vişne, "Risks and Opportunities of Multipolarisation: Is there any chance for the EU/Europeans to affect Gulf security order", Konferans Sunumu, Gulf Research Meeting, Workshop 3, University of Cambridge, 2021.

Ateşoğlu-Güney, Nurşin ve Korkmaz, Vişne, "Converging Diversification Concerns: Why are the Europeans and Gulf States Looking for Deepening of Relations?", içinde *Post-Brexit Europe and UK: Policy Challenges Towards Iran and GCC*, G. Edwards, A. Baabood ve D. Gaaleva (ed), (London: Palgrave McMillan, 2021), ss. 13-39.

Chaizza, Mordechai, "China–Qatar Strategic Partnership and the Realization of One Belt, One Road Initiative" *China Report*, Cilt: 56, Sayı: 1, 2020, ss. 78-102, Erişim Adresi: https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0009445519895612, (Erişim Tarihi: 20 Mart 2022).

"China Arab Trade Reached 239.8 billion$ in 2020", *Zawya,* 22 Haziran 2021, Erişim Adresi: https://www.zawya.com/en/economy/china-arab-trade-reached-2398bln-in-2020-i747hw6h, (Erişim Tarihi:).

Degang, Sun, "Chinese Soft Military Presence in the Middle East", *Dirasat*, Ocak 2018, Erişim Adresi: http://www.kfcris.com/pdf/07b46fba22562acf20bb92fb68f5ea5c5aaa11036d535.pdf, (Erişim Tarihi:).

Fulton, Jonathan, *Chinese Relations with Gulf Monarchies*, (London: Routledge, 2019).

Fulton, Jonathan, "Striking Balance between Economics and Security: China's relations with the Gulf monarchies", içinde *External Powers and the Gulf Monarchies*, Jonathan Fulton ve Sim Li-Chen Fulton (ed.), (London: Routledge, 2018), ss. 140-158.

Holslag, Jonathan, "How China's New Silk Road Threatens European Trade", *The International Spectator*, Cilt: 52, 2017, ss. 46-60.

Malik, Mohan, "The China- India Nautical Games in Indian Ocean Part I and II", 15-16 Mart 2018, Erişim Adresi: https://macdonaldlaurier.ca/china-india-nautical-games-indian-ocean-part-two-mohan-malik-inside-policy/ ve https://macdonaldlaurier.ca/china-india-nautical-games-indian-ocean-part-one-mohan-malik-inside-policy/ , (Erişim Tarihi:).

Mearsheimer, John, "Can China rise peacefully", *The National Interest*, Ekim 2014, ss. 1-56.

Pe'er, Inbar, Graham, Niels ve Bhusari, Mrugank, "Strengthening Ties: China and the GCC", *Atlantic Council: Blogs/Econographics,* 31 Ocak 2022, Erişim Adresi: https://www.atlanticcouncil.org/blogs/econographics/strengthening-ties-china-and-the-gcc/, (Erişim Tarihi: 15 Mart 2022).

Salman, Mohammad, Pieper Moritz ve Geeraerts, Gustaaf, "Hedging in the Middle East and China-U.S. Competition", *Asian Politics and Policy*, Cilt: 7, Sayı: 4, Ekim 2015, ss. 575-596.

Sharif , Mona Anuf, "Strategic Maneuvering: Gulf States Amid US-China Tension", *MEI Blog* 20 Ocak 2022, Erişim Adresi: https://www.mei.edu/publications/strategic-maneuvering-gulf-states-amid-us-china-tensions , (Erişim Tarihi:).

Soubrier, Emma, "Gulf Security in a Multipolar World: Power Competition, Diversified Cooperation", *The Arab Gulf States Institute in Washington*, Sayı:2, 24 Mart 2020, Erişim Adresi: https://agsiw.org/gulf-security-in-a-multipolar-world-power-competition-diversified-cooperation/ , (Erişim Tarihi:).

Tiezzi, Shannon, "Revealed: China's Blueprint for Building Middle East Relations", *The Diplomat*, 14 Ocak 2016, Erişim Adresi: https://thediplomat.com/2016/01/revealed-chinas-blueprint-for-building-middle-east-relations/, (Erişim Tarihi:).

Tang, Frank, "China Meets Gulf Oil Bloc with Sights Set on Free-trade Agreement and Energy Security", *South China Morning Post (SCMP): Economy / China Economy,* 12 Ocak 2022, Erişim Adresi: https://www.scmp.com/economy/china-economy/article/3163121/china-meets-gulf-oil-bloc-sights-set-free-trade-agreement-and, (Erişim Tarihi: 20 Mart 2022).

Zhu, Gefan, China in the Gulf: Deep Pockets and Deeping Ties, 2021, Erişim Adresi: https://gulfif.org/app/wp-content/uploads/2022/01/Gulf-International-Forum-Report-China-in-the-Gulf-Deep-Pockets-and-Deepening-Ties.pdf, (Erişim Tarihi:)

ÇİN-UKRAYNA VE ÇİN-BELARUS İLİŞKİLERİ: BENZERLİKLER VE FARKLILIKLAR

Prof. Dr. Esra HATİPOĞLU

Özet

Son dönemde -birbirlerinden farklı sebeplerle de olsa- Çin dış politikası açısından Ukrayna ve Belarus ile ilişkilerin önemi gittikçe artmaktadır. Özellikle her iki ülkenin de Çin'in İpek Yolu Ekonomik Kuşağı'nın önemli merkezleri hâline gelmesi ve 2014 Ukrayna Krizi'ni müteakiben Rusya ile Avrupa Birliği (AB) arasında yaşanan gerginliğin söz konusu bölgeye olan olumsuz etkisi ilişkilerde yaşanan ivmeyi açıklama konusunda önemli unsurlar olarak öne çıkmaktadır.

Öte yandan bölgenin aktörler arasındaki kendine has dengesi ve tarafların bu dengeyi gözetme çabaları da incelemenin önemli bir boyutunu teşkil etmektedir. Nitekim bu denklemde Çin'in Ukrayna'yı ya da Belarus'u algısıyla, Ukrayna ve Belarus'un Çin algısı değişmekte, ilgili tüm ülkelerin Rusya ile ikili ilişkisi bir taraftan süreci yönetirken diğer taraftan da AB başta olmak üzere Batı'nın bölgedeki varlığına bir denge arama çabasına işaret etmektedir.

Eski Sovyet alanında daha çok ekonomik tabanlı ilişkiler üzerinden ilerlediği faydacı dış politikası ele alındığında Çin'in bölgedeki ana amacının ise ikili ilişkilerde Rusya ile herhangi bir sorun yaşamadan ve Rusya'nın bölgedeki siyasi varlığını zedelemeden ekonomik ve siyasi etkisini pekiştirmek olduğu açıkça görülmektedir. Ukrayna açısından ise Çin ile ilişkiler büyük ölçüde ekonomik saiklerle Belarus için daha çok siyaset, askeriye ve savunma alanlarındaki iş birliği üzerinden yürütülmektedir. Diğer yandan hem Ukrayna hem de Belarus'un, Rusya'nın bölgedeki varlığını ve AB başta olmak üzere diğer aktörlerin bölgedeki etkinlik mücadelesini göz ardı etmesi mümkün değildir.

Abstract

The importance of the relations with Ukraine and Belarus in Chinese foreign policy has recently been increasing -albeit for different reasons. Especially the fact that both countries have become important centers of China's Silk Road Economic Belt and the negative impact of the tension between Russia and the European Union (EU) on the region following the Ukraine crisis in 2014 stand out as important factors in explaining the intensification of the relations.

On the other hand, the unique and delicate balance between the actors in the region and the efforts of the parties to maintain this balance constitute an important dimension of the analysis. In this equation, the place that China puts Ukraine and Belarus differs a lot from the place that Ukraine and Belarus puts China. The more so that the bilateral relations of all relevant countries with Russia both manage the whole process and symbolise the effort to seek a balance to the presence of the West in general and EU in particular in the region.

Considering its pragmatic foreign policy, which is mostly based on economic relations in the former Soviet space, it is clearly seen that China's main goal in the region is to consolidate its economic influence without experiencing any problems with Russia in bilateral relations and without harming Russia's political presence in the region. For Ukraine, relations with China are largely driven by economic motives, and for Belarus, mostly through political, military and defense cooperation. On the other hand, it is also not possible for both Ukraine and Belarus to ignore the presence of Russia and the power struggle of other actors, especially the EU in the region.

KAYNAKÇA

Antonenko, Oksana, "The EU should not Ignore the Shanghai Cooperation Organisation", *CER Policy Brief*, May 2007, Erişim Adresi: https://www.cer.eu/sites/default/files/publications/attachments/pdf/2011/policybrief_sco_web_11may07-809.pdf, (Erişim Tarihi: 21 Mart 2021)

Antoniuk, Daryna, "Ukraine-China Trade Grows by $3 Billion Despite Pandemic", *Kyiv Post*, 14 January 2021, Erişim Adresi: https://www.kyivpost.com/business/ukraine-china-trade-grows-by-3-billion-despite-pandemic.html, (Erişim Tarihi: 20 Nisan 2021)

Applebaum, Anne, "The Myth of Russian Humiliation", *The Washington Post*, 17 Ekim 2014, Erişim Adresi: https://www.washingtonpost.com/opinions/anne-applebaum-nato-pays-a-heavy-price-for-giving-russia-too-much-credita-true-achievement-under-threat/2014/10/17/5b3a6f2a-5617-11e4-809b-8cc0a2-95c773_story.html, (Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2021)

Astapenia, Ryhor and Balkunets, Dzmitry, "Belarus-Russia Relations after the Ukraine Conflict", *Ostrogorski Centre Analytical Paper*, Sayı: 5, Ağustos 2016, Erişim Adresi: https://belarusdigest.com/papers/belarus-russia-relations.pdf, (Erişim Tarihi: 14 Mayıs 2021)

Baev, Pavel K., "Russia Finds Itself Marginalized between China and a Reuniting West", *Eurasia Daily Monitor*, vol:18, no:50, 29 Mart 2021, Erişim Adresi: https://jamestown.org/program/russia-finds-itself-marginalized-between-china-and-a-reuniting-west/, (Erişim Tarihi: 1 Nisan 2021)

Bo, Ma and Soroka, Larysa, "The Cooperation between China and Ukraine in Space Exploration: Genesis and Development", *Advanced Space Law*, Cilt: 5, Mayıs 2020, ss. 58-75, Erişim Adresi: http://asljournal.org/journals/2020-5/ASL_vol_5_MaSoroka.pdf, (Erişim Tarihi: 5 Nisan 2021)

Bohdan, Siarhei, "Lukashenka's Chinese Options", *BelarusDigest*, 28 Ekim 2020, Erişim Adresi: https://belarusdigest.com/story/lukashenkas-chinese-options/, (Erişim Tarihi: 27 Şubat 2021)

Braga, Peter, "Belarus-China Relations", *Journal of Belarusian Studies*, Cilt: 8, Sayı: 1, Aralık 2016, Erişim Adresi: https://brill.com/view/journals/bela/8/1/article-p92_6.xml?language=en, (Erişim Tarihi: 17 Mart 2021)

Brugier, Camille and Popescu, Nicu, "Ukraine: The View from China", *European Union Institute for Security Studies, Alert Issue*, Mart 2014, Erişim Adresi: https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/Alert_17_Ukraine_China.pdf, (Erişim Tarihi: 6 Mart 2021)

Bugriy, Maksym, "Ukraine's China's Policy: A (Not So) Delicate Balance", *Eurasia Daily Monitor*, Cilt: 18, Sayı: 24, 11 Şubat 2021, Erişim Adresi: https://jamestown.org/program/ukraines-china-policy-a-not-so-delicate-balance/, (Erişim Tarihi: 27 Mart 2021)

Burdyko, D.P., "Prospects of 'One Belt, One Road' Initiative in the Development of Belarus-China Economic Relations", Erişim Adresi: https://elib.bsu.by/bitstream/123456789/216822/1/146-148.pdf, (Erişim Tarihi: 22 Nisan 2021)

Carlson, Brian G., "Why China will Support Russia in Belarus?", *The Diplomat*, 31 August 2020, Erişim Adresi: https://thediplomat.com/2020/08/why-china-will-support-russia-in-belarus/, (Erişim Tarihi: 17 Nisan 2021)

Challis, Ben, "Belarus beyond 2020: Impications for Russia and the West", *Euro-Atlantic Security Policy Brief*, August 2020, Erişim Adresi: https://www.europeanleadershipnetwork.org/wp-content/uploads/2020/07/Belarus-policy-brief-1.pdf, (Erişim Tarihi: 18 Nisan 2021)

Cheng, Joseph S. and Wankun, Zhang, "Patterns and Dynamics of China's International Strategic Behaviour", *Journal of Contemporary China*, Cilt: 11, Sayı: 31, 2002, ss. 235-260.

Dastanka, Alena A., "Multilateralism in Foreign Policy of Belarus: European and Euarasian Dimension", *Regional Formation and Development Studies*, Cilt: 15, Sayı: 2, Haziran 2015, Erişim Adresi: https://core.ac.uk/download/pdf/233177051.pdf, (Erişim Tarihi: 28 Nisan 2021)

Detsch, Jack and Mackinnon, Amy, "China and Russia Turn Deeper Ties into a Military Challenge for Biden", *Foreign Policy*, 20 April 2021, Erişim Adresi: https://foreignpolicy.com/2021/04/20/china-russia-military-attention-us-policy-xi-putin-biden-taiwan-ukraine/, (Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2021)

Dyner, Anna Maria, "The Importance of Cooperation with China for Belarus", *The Polish Institute of International Affairs Bulletin*, Sayı: 106, 8 Ağustos 2018.

Foy, Henry and Seddon, Max, "Putin Prepares for a Controlled Succession in Belarus, Financial Times, 20 Ağustos 2020, Erişim Adresi: https://www.ft.com/content/53c4f8ec-c2da-48db-9459-6dc717e79b9c, (Erişim Tarihi:3 Mayıs 2021)

Friedman, George, "Of Belarus, China and Watching a Perfect Game", *Geopolitical Futures*, 19 August 2020, Erişim Adresi: https://geopoliticalfutures.com/of-belarus-china-and-watching-a-perfect-game-pitched/, (Erişim Tarihi: 28 Mart 2021)

Gabuev, Alexander, "Friends with Benefits? Russian-Chinese Relations after the Ukraine Crisis", *Carnegie Moscow Center Brief*, June 2016, Erişim Adresi: https://carnegieendowment.org/files/Brief_CP_278_Gabuev_.pdf, (Erişim Adresi: 4 Mayıs 2021)

Grant, Charles, "Russia, China and Global Governance", *CER Report*, Şubat 2012, Erişim Adresi: https://www.cer.eu/sites/default/files/publications/attachments/pdf/2012/rp_072_km-6279.pdf, (Erişim Tarihi: 13 Nisan 2021)

Grant, Charles, "India's Response to China's Rise", *CER Policy Brief*, August 2010, Erişim Adresi: https://www.cer.eu/sites/default/files/publications/attachments/pdf/2011/pb_india_china_grant_aug10-206.pdf, (Erişim Tarihi: 21 Nisan 2021)

Gronsky A, "Military-Technical Cooperation between Belarus and China in Rocketry", *Russia and New States of Eurasia*, Cilt: 3, 2018, ss. 135-146.

Grygiel, Jakub, "Deter Russia in Ukraine and Avoid a Sino-Russian Dual Alliance", *The National Interest*, 21 April 2021, Erişim Adresi: https://nationalinterest.org/feature/deter-russia-ukraine-and-avoid-sino-russian-dual-alliance-182898, (Erişim Tarihi: 25 Nisan 2021)

Goble, Paul, "Belarus-China Cooperation Ideological as well as Economic", *Eurasia Daily Monitor*, Cilt: 16, Sayı: 171, 10 Aralık 2019, Erişim Adresi: https://jamestown.org/program/belarus-china-cooperation-ideological-as-well-as-economic/, (Erişim Tarihi: 15 Nisan 2021)

Godement, François, "A Global China Policy", *ECFR Policy Brief*, Haziran 2010, Erişim Adresi: https://ecfr.eu/archive/page/-/ECFR22_CHINA_BRIEF.pdf, (Erişim Tarihi: 23 Nisan 2021)

Herrero, Alicia Garcia and Xu, Jianwei, " Countries' Perceptions of China's Belt and Road Initiative: A Big Data Analysis", *SSRN Electronic Journal*, Sayı: 1, Şubat 2019,

Hoffman, G. Frank, *Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars*, (Arlington, Virginia: Potomac Institute for Policy Studies, 2007), Erişim Adresi: https://www.potomacinstitute.org/images/stories/publications/potomac_hybridwar_0108.pdf, (Erişim Tarihi: 28 Nisan 2021)

Huirong, Zhao, "Sanctions should not Determine Ukraine's Overall China Policy", *China Daily*, 4 Şubat 2021, Erişim Adresi: https://global.chinadaily.com.cn/a/202102/04/WS601b3598a31024ad0baa71e7.html, (Erişim Tarihi: 11 Nisan 2021)

Iwanski, Tadeusz, "Ukraine, Belarus, Moldova and the Chinese Economic Expansion in the Eastern Europe", *OSW Commen tary*, Sayı: 79, Mayıs 2012.

Jakobowski, Jakub and Klysinski, "The Non-Strategic Partnership: Belarus-China Relations", *OSW Studies*, 25 january 2021, Erişim Adresi: https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-studies/2021-01-25/non-strategic-partnership, (Erişim Adresi: 22 Mart 2021)

Jakobowski, Jakub, Poplawski, Konrad and Kaczmarski, "The Silk Railroad-The EU-China Rail Connections: Background, Actors, Interests", OSW Studies, Sayı: 72, Şubat 2018.

Jakobson, Linda and Knox, Dean, "New Foreign Policy Actors in China", *SIPRI Policy Paper*, Sayı: 26, Eylül 2010, Erişim Adresi: https://lindajakobson.com/wp-content/uploads/2014/12/Jakobson-Knox-New-Foreign-Policy-Actors-in-China-SIPRIPP26.pdf, (Erişim Tarihi: 21 Mart 2021)

Jisi, Wang, "China's Search for a Grand Strategy", *Foreign Affairs*, Cilt: 90, Sayı: 2, March/April 2011, ss. 68-79, Erişim Adresi: https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2011-02-20/chinas-search-grand-strategy, (Erişim Tarihi: 25 Nisan 2021)

Kamusella, Tomasz, "Belarus: A Chinese Solution?", 31 Temmuz 2018, Erişim Adresi: https://neweasterneurope.eu/2018/07/31/belarus-chinese-solution/, (Erişim Tarihi: 21 Nisan 2021)

Karnatsevich, Kseniya, Fang, Wei-Hua and Alali, Abdulla Mousa Falah, "Development and Improvement of Educational Exchanges between Belarus and China", *Advances in Economics, Business and Management Research*, Atlantis Press, Cilt: 60, 2018.

Korosteleva, Elena, "Belarusian Foreign Policy in a Time of Crisis", *Journal of Communist Studies and Transition Politics,* Cilt: 27, Sayı: 3-4, September 2011, pp.566-586

Kratt, Oleh, Pryakhina, Kateryna and Bilyk, Maryna, "Ukraine-Chinese Collaboration: Prospects of Development", *SHS Web of Conferences*, Sayı: 39, 2017, Erişim Adresi: https://www.shs-conferences.org/articles/shsconf/pdf/2017/07/shsconf_ies2017_01014.pdf, (Erişim Tarihi: 11 Nisan 2021)

Krisciune, Zivile and Jensen, Donald N., *Will Belarus Choose the West?-Prospects for Democracy in Minsk*, Center for European Policy Analysis, November 2019, Erişim Adresi: https://cepa.org/cepa_files/2019-11-Will_Belarus_choose_the_West.pdf, (Erişim Tarihi: 11 Nisan 2021)

Kuzio, Taras, "Five Reasons Why Ukraine Rejected Vladimir Putin's Russian World", *Atlantic Council UkraineAlert*, 26 Mart 2021, Erişim Adresi: https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/five-reasons-why-ukraine-rejected-vladimir-putins-russian-world/, (Erişim Tarihi: 9 Nisan 2021)

Kuznetsov, Dmitry, "China and Ukraine Crisis: From 'Neutrality'to 'Support'for Russia", *China Report*, Cilt: 52, Sayı: 2, Mart 2016, ss. 92-111.

Kuznetsov, Sergei, "Russia, China Eye EU's Neighbors as New Battleground for Vaccine Influence", *POLITICO*, 29 Ocak 2021, Erişim Adresi: https://www.politico.eu/article/russia-china-eye-eus-neighbors-as-new-battleground-for-vaccine-influence-2/, (Erişim Tarihi: 25 Nisan 2021)

Larson, Welch, Deborah and Shevshenko, Alexei, "Status Seekers: Chinese and Russian Responses to US Primacy", *International Security*, Cilt: 34, Sayı: 4, Bahar 2010, ss. 63-95, Erişim Adresi: https://www.belfercenter.org/sites/default/files/files/publication/Status_Seekers.pdf, (Erişim Tarihi: 21 Nisan 2021)

Laruelle, Marlene and Peyrouse, Sebastien, *China as a Neighbor: Central Asian Perspectives and Strategies*, Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program, 2009, Erişim Adresi: https://silkroadstudies.org/resources/pdf/Monographs/2009_BOOK_Laruelle-Peyrouse_China-Central-Asia.pdf, (Erişim Adresi: 3 Nisan 2021)

Lau, Stuart, "China Shows Support for Belarusian Leader Amid Criticism from EU", *South China Morning Post*, 15 August 2020, Erişim Adresi: https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3097498/china-shows-support-belarusian-leader-amid-criticism-eu, (Erişim Tarihi: 10 Mart 2021)

Laurenson, Jack, "Ukraine: China Flexes its Investment Muscle", *The Diplomat*, 27 Haziran 2018, Erişim Adresi: https://thediplomat.com/2018/06/ukraine-china-flexes-its-investment-muscle/, (Erişim Tarihi: 7 Nisan 2021)

Lihua, Zhang, "Explaining China's Position on the Crimea Referandum", 1 Nisan 2015, Erişim Adresi: https://carnegietsinghua.org/2015/04/01/explaining-china-s-position-on-crimea-referendum-pub-59600, (Erişim Tarihi: 23 Mart 2021)

Lo, Bobo, "Ten Things Everyone should Know about the Sino-Russian Relationship", *CER Policy Brief*, December 2008, Erişim Adresi: https://www.cer.eu/sites/default/files/publications/attachments/pdf/2011/pb_china_bl_dec08-775.pdf, (Erişim Tarihi: 27 Nisan 2021)

Marin, Anais, "The Union State of Belarus and Russia: Myths and Realities of Political-Military Integration", Vilnius Institute for Policy Analysis, 2020, Erişim Adresi: https://vilniusinstitute.lt/wp-content/uploads/2020/06/Anais-Marin-Union-State-of-Belarus-and-Russia.pdf, (Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2021)

Marin, Anais, "Minsk-Beijing: What Kind of Strategic Partnership?", *Notes de l'Ifri Russie.NEI.Visions*, Sayı: 102, 26 Haziran 2017, Erişim Adresi: https://www.ifri.org/en/publications/notes-de-lifri/russieneivisions/minsk-beijing-what-kind-strategic-partnership, (Erişim Tarihi: 23 Mart 2021)

Mauldin, William, "Russia, China Top Agenda as Blinken Visits Ukraine, UK", *The Wall Street Journal*, 1 Mayıs 2021, Erişim Adresi: https://www.wsj.com/articles/russia-china-top-agenda-as-blinken-visits-ukraine-u-k-11619879126, (Erişim Tarihi: 2 Mayıs 2021)

Menkiszak, Marek, "Greater Europe: Putin's Vision of Europan (Dis) Integration", *OSW Studies*, Sayı: 46, Ekim 2013, Erişim Adresi: https://www.files.ethz.ch/isn/172280/No46-greater_europe_net.pdf, (Erişim Tarihi: 30 Nisan 2021)

Mikhnenko, Vlad and Swain, Adam, "Ukraine's Diverging Space-Economy: The Orange Revolution, Post-Soviet Development Models and Regional Trajectories", *European Urban and Regional Studies*, Cilt: 17, Sayı: 2, 2010, ss. 141-165.

Moshes, Arkady, "Can EU-Belarusian Relations be Reset?", *PONARS Eurasia Policy Memo*, Cilt: 37, Ağustos 2015, Erişim Adresi: https://www.ponarseurasia.org/can-eu-belarusian-relations-be-reset/, (Erişim Tarihi: 20 Nisan 2021)

Nedzhvetskaya, Nataliya, "China and Belarus: A Special Relationship", *Harvard Political Review*, 10 Aralık 2011, Erişim Adresi: https://harvardpolitics.com/china-and-belarus-a-special-relationship/, (Erişim tarihi: 4 Mayıs 2021)

Nice, Alex, Playing Both Sides: Belarus between Russia and the EU, *DGAPanalyse*, Sayı: 2, Mart 2012, Erişim Adresi: https://dgap.org/system/files/article_pdfs/2012-02_DGAPana_Nice_www_2.pdf, (Erişim Tarihi: 8 Nisan 2021)

Nizhnikau, Ryhor and Kaczmarski, Marcin, "China's Policy Towards Belarus and Ukraine-A Limited Challenge to Sino-Russian Relations", FIIA Briefing Paper, Sayı: 298, Aralık 2020, Erişim Adresi: https://www.fiia.fi/wp-content/uploads/2020/12/bp298_chinas-policy-towards-belarus-and-ukraine.pdf, (Erişim Tarihi: 11 Mart 2021)

Pavlova, L.P., "Development of Chinese-Belarusian Relations within the Framework of the Initiative 'One Belt, One Road'", Erişim Adresi: https://elib.bsu.by/bitstream/123456789/241225/1/179-184.pdf, (Erişim Tarihi: 11 Nisan 2021)

Preiherman, Yauheni, "Belarus's Asymmetric Relations with Russia: The Case of Strategic Hedging?", *UPTAKE Working Paper*, Sayı: 4, 2017, Erişim Adresi: http://www.uptake.ut.ee/wp-content/uploads/2017/06/04_preiherman.pdf, (Erişim Tarihi: 30 Nisan 2021)

Polezhai, Tatiana, "Belarus-China: Steps into the Future", Economy of Belarus, no:4, Erişim Adresi: http://gate.belta.by/econom_eng.nsf/all/DA40C1E2773129ABC225781C00603D8C/$File/3-1.pdf, (Erişim Tarihi: 2 Mayıs 2021)

Rachman, Gideon, *Zero-Sum World: Politics, Power and Prosperity After the Crash*, (Atlantic, 2010)

Racz, Andras, "Russia's Hybrid War in Ukraine: Breaking the Enemy's Ability to Resist", *FIIA Report,* Sayı: 43, Erişim Adresi: https://www.fiia.fi/wp-content/uploads/2017/01/fiiareport43.pdf, (Erişim Tarihi: 21 Nisan 2021)

Rinna, Anthony V., "The Beijing-Minsk Partnership and Belarus's Role in China's Economic Relations with the European Union", *China Report*, Cilt: 57, Sayı: 1, February 2021.

Rinna, Anthony V., "The China Factor in Russia's Response to the Belarus Crisis", *New Eastern Europe Commentary*, 21 Ağustos 2020, Erişim Adresi: https://neweasterneurope.eu/2020/08/21/the-china-factor-in-russias-response-to-the-belarus-crisis/, (Erişim Tarihi: 27 Mart 2021)

Rousseau, Richard, "China's Growing Economic Presence in Ukraine and Belarus", *Strategic Analysis*, vol:36, Sayı: 1, 2012, ss. 18-22.

Rutkowska, Patrycja and Adamczyk, Marcin, "The Chinese People's Republic Investment Engagement in Belarus and Ukraine after 2010", *Nowa Polityka Wschho*dnia, Cilt: 16, Sayı: 1, 2018, ss. 67-83, Erişim Adresi: https://depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/17625/The_Chinese_People%e2%80%99s_Republic_Investment_Engagement_in_Belarus_and_Ukraine_after_2010.pdf?sequence=1&isAllowed=y, (Erişim Tarihi: 16 Mayıs 2021)

Saalman, Lora (ed.), *China-Russia Relations and Regional Dynamics-From Pivots to Peripheral Diplomacy*, (Sweden: SIPRI, 2017)

Samorukov, Maxim, "Can Russia-West Divide Save 'Europe's Last Dictator' in Belarus?", Carnegie Moscow Center, 10 Ağustos 2020, Erişim Adresi: https://carnegie.ru/commentary/82447, (Erişim Tarihi: 2 Mayıs 2021)

Standish, Reid, "Is China Cooling on Belarus's Lukaschenka?", 5 Mart 2021, Erişim Adresi: https://www.rferl.org/a/belarus-china-cooling-on-lukashenka-investment-leverage-eu-moscow/31136175.html, (Erişim Tarihi: 3 Nisan 2021)

Standish, Reid, "To Keep Putin Out, Belarus Invites the US and China In", *Foreign Policy*, 1 Ocak 2020, Erişim Adresi: https://foreignpolicy.com/2020/01/01/belarus-lures-us-china-to-forestall-putin-russia/, (Erişim Tarihi: 4 Nisan 2021)

Suisheng, Zhao, *Chinese Foreign Policy: Pragmatism and Strategic Behavior,* (New York & London: M.E. Sharpe, 2004)

Svarin, David, "The Construction of 'Geopolitical Spaces' in Russiannn Foreign Policy Discourse before and after the Ukraine Crisis", *Journal of Eurasian Studies*, Cilt: 7, Sayı: 2, Temmuz 2016, ss. 129-140, Erişim Adresi: https://journals.sagepub.com/doi/10.1016/j.euras.2015.11.002, (Erişim Tarihi: 30 Nisan 2021)

Thomas, Elise, "China, Belarus and the Bear in the Room", *The Strategist*, ASPI, 31 January 2019, Erişim Adresi: https://www.aspistrategist.org.au/china-belarus-and-the-bear-in-the-room/, (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2021)

Tisdall, Simon, "China v Russia v America: Is 2021 the Year Orwell's 1984 Comes True?", *The Guardian*, 11 Nisan 2021, Erişim Adresi: https://www.theguardian.com/commentisfree/2021/apr/11/china-v-russia-v-america-is-2021-the-year-orwells-1984-comes-true, (Erişim Tarihi: 20 Nisan 2021)

Trenin, Dmitri, "True Partners? How Russia and China See Each Other", *CER Report*, Şubat 2012, Erişim Adresi: https://www.cer.eu/publications/archive/report/2012/true-partners-how-russia-and-china-see-each-other, (Erişim Tarihi: 25 Nisan 2021)

Trenin, Dmitri, "Russia's Spheres of Interests, Not Influence", *Washington Quarterly*, Cilt: 32, Sayı: 4, 2009, ss. 3-22.

Umarov, Temur, "In Belarus, China is neither at Odds with Russia nor Wedded to Lukashenko", *The Moscow Times*, 7 September 2020, Erişim Adresi: https://www.themoscowtimes.com/2020/09/07/in-belarus-china-is-neither-at-odds-with-russia-nor-wedded-to-lukashenko-a71367, (Erişim Tarihi: 20 Mart 2020)

Wang, Paul, "China Shows its Support to Russia on the Issue of Belarus", *Modern Diplomacy*, 21 August 2020, Erişim Adresi: https://moderndiplomacy.eu/2020/08/21/china-shows-its-support-to-russia-on-the-issue-of-belarus/, (Erişim Tarihi: 3 Mayıs 2021)

Wolf, Martin, "How China should Rule the Word?", *Financial Times*, 23 Mart 2011, Erişim Adresi: https://www.ft.com/content/9ba6d850-54c2-11e0-b1ed-00144feab49a, (Erişim Tarihi: 23 Nisan 2021)

Yahorau, Andrei, "The Protests in Belarus: Insights from Minsk and the Western View", *Eastern Europe Studies Centre Paper*, Vilnius, Lithunia, August 2020, Erişim Adresi: https://www.eesc.lt/wp-content/uploads/2020/08/v02_The-protests-in-Belarus_A4-paper-online.pdf, (Erişim Adresi: 17 Nisan 2021)

Yarashevich, Viachaslau, "Post-Communist Economic Integration: Belarus, Kazakhstan, and Russia", *Journal of Economic Integration*, Cilt: 29, Sayı: 4, Aralık 2014, ss. 582-623.

Yeliseyeu, Andrei, "China Fails to Deliver on its Promises in Belarus", *CHOICE*, 31 Temmuz 2021, Erişim Adresi: https://chinaobservers.eu/china-fails-to-deliver-on-its-promises-in-belarus/, (Erişim Tarihi: 22 Mart 2021)

Yeliseyeu, Andrei, "Some Aspects of Belarusian-Chinese Relations in the Regional Dimension: Much Sound and Little Sense", BISS Research Paper, Sayı: 8, Nisan 2013.

Zavelev, Igor, "Russia's Policy towards Compatriots in the Former Soviet Union", *Russia in Global Affairs*, vol:6, Sayı: 1, 2008, ss. 49-62.

Zeneli, Valbona and Haluhan, Nataliia, "Why China is Setting its Sights on Ukraine? Beijing's Bid for Geopolitical Influence in Kyiv is Increasing", *The Diplomat*, 4 Ekim 2019, Erişim Adresi: https://thediplomat.com/2019/10/why-china-is-setting-its-sights-on-ukraine/, (Erişim Tarihi: 12 Nisan 2021).

ÇİN HALK CUMHURİYETİ-BİRLEŞİK KRALLIK İLİŞKİLERİ

Doç. Dr. Ozan ÖRMECİ*

Öz

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin beş daimî üyesinden ikisi olan Birleşik Krallık ve Çin Halk Cumhuriyeti, dünya siyasetinin en önemli aktörlerinden ve uluslararası sistemin merkez ülkelerinden kabul edilmektedir. Yakın geçmişin (1945 öncesi dönem) süpergücü olan Birleşik Krallık, günümüzde de dünyanın en büyük ekonomilerinden ve en önemli diplomatik merkezlerinden birisiyken Çin Halk Cumhuriyeti de son birkaç on yılda özellikle ekonomik alanda hızla yükselen yeni bir süper güç adayı, bu konuda tek süper güç durumundaki Amerika Birleşik Devletleri'nin en ciddi rakibi ve Çin Komünist Partisinin iktidarda olduğu tek partili otoriter sistemine rağmen her alanda yükselen bir güçtür. Bu çalışmada Birleşik Krallık-Çin ilişkileri incelenecektir. Bunun için öncelikle ilişkilerin tarihsel arka planı masaya yatırılacaktır. Sonraki bölümde, iki ülke arasında son yıllarda yaşanan önemli siyasi ve diplomatik olaylar analiz edilecektir. Bir sonraki bölümde ilişkilerin ekonomik boyutu irdelenecektir. Araştırmanın son bölümünde ise Brexit sonrasında Birleşik Krallık-Çin ilişkilerinin nasıl gelişebileceği tartışmalarına odaklanılacaktır. Araştırma, Birleşik Krallık-Çin ilişkileri konusunda yazılmış İngilizce ve Türkçe birincil ve ikinci kaynakların incelenmesi temelinde yapılacaktır. Bu bağlamda iki ülkenin liderleri (Çin Devlet başkanları ve Birleşik Krallık başbakanları), bakanları ve üst düzey devlet görevlilerinin (diplomatik temsilciler ve istihbarat teşkilatı yöneticileri) açıklamaları birincil kaynak olarak bu konuda yazılan kitaplar, akademik makaleler, düşünce kuruluşlarında ve dış politika temalı ciddi internet sitelerinde yayımlanan rapor, analiz ve tartışmalar ve gazete haberleri de ikincil kaynak olarak kullanılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Birleşik Krallık-Çin ilişkileri, Çin dış politikası, Hong Kong, Huawei, Covid-19.*

CHINA-UNITED KINGDOM RELATIONS

Abstract

Being permanent members of the United Nations Security Council, People's Republic of China (China) and United Kingdom (UK) are leading actors of global politics and central states in the current international system. While the UK was a superpower until the mid-20th century (until 1945) and it is still one of the most developed economies and influential diplomatic centers of the world, China on the other hand is a candidate for being a new superpower thanks to its rapid economic rise in the last few decades, the most serious challenger to the only existing superpower United States, and a rising power in all aspects despite having an authoritarian single-party system led by the Chinese Communist Party. This study aims to analyze the relationship between China and United Kingdom. In order to that, first of all, the paper will make an inquiry

* İstanbul Kent Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü. e-mail: ozan.ormeci@kent.edu.tr / ozanormeci@gmail.com. ORCID: 0000-0001-8850-6089.

Son olarak sorunlara rağmen Londra'nın yeni dönemde Pekin'le ilişkileri koparmamak yönünde bir tavır almasını beklemek ve bu konuda Washington'a ne derece direnebileceğinin Johnson hükûmetine yol göstermesini beklemek doğru olacaktır. Nitekim 2014-2017 Dönemi'nde Birleşik Krallık'ın Türkiye Büyükelçisi olarak görev yapan ve 2020 yılı sonlarında MI6'in Başkanlığına getirilen Richard Moore da 2021 Nisan'ında *Times* radyosuna verdiği röportajda ikili ilişkiler konusunda şu ifadeleri kullanmıştır: "*Çin'i yöneten insanlar bizimle aynı değerleri paylaşmıyorlar, onların çok farklı değer yargıları var. Ayrıca birçok konuda çıkarlarımız da örtüşmüyor. Örneğin Birleşik Krallık çıkarları açısından önemli olan Hong Kong'da 'tek ülke iki sistem' temelinde kurgulanan anlaşmaya uygun hareket etmiyorlar. Bu nedenle bu gibi meydan okumalara cevap vermeliyiz, akademik özgürlükleri ve fikrî mülkiyet haklarını savunmalıyız. Fakat buna rağmen Çin konusu bir siyah-beyaz meselesi değil, son derece karmaşık bir konu. Çin'le iyi ilişkiler kurmak istiyoruz ve bunun iki ülke için de önemli olduğunu düşünüyoruz. Ticaret ve özellikle iklim değişikliği gibi konular bu bağlamda önemlidir. Çin'le iş birliği içerisinde olmamak, birkaç yıl içerisinde dünyanın en büyük ekonomisi olacak ülkeyle ilişkilerin olmaması anlamına gelecektir. Bu nedenle ilişkileri sürdürmek zorundayız, her zaman olduğu gibi bu konuda da dengeli hareket etmek gerekiyor.*"[211]

KAYNAKÇA

Agar, Jon, "'It's Spring Time for Science': Renewing China-UK Scientific Relations in the 1970s", *Notes and Records of the Royal Society of London*, Cilt 67, Sayı: 1, 20 Mart 2013, ss. 7-24.

Al Jazeera, "UK to send Queen Elizabeth Aircraft Carrier to Japan, S Korea", 27 Nisan 2021, Erişim Adresi: https://www.aljazeera.com/news/2021/4/27/uks-queen-elizabeth-aircraft-carrier-to-deploy-to-japan-s-korea (Erişim Tarihi: 22 Temmuz 2021).

Allison, George, "US report 'UK Likely to Continue to Punch Above Its Weight'", *UK Defence Journal*, 12 Nisan 2021, Erişim Adresi: https://ukdefencejournal.org.uk/us-report-uk-likely-to-continue-to-punch-above-its-weight/ (Erişim Tarihi: 20 Temmuz 2021).

Allison, Graham, *Destined for War: Can America and China Escape Thucydides's Trap?* (New York: Houghton Mifflin Harcourt Publishing Company, 2017).

Amerika'nın Sesi, "İngiltere ABD'ye Rağmen Huawei'ye Yeşil Işık Yaktı", 28 Ocak 2020, Erişim Adresi: https://www.amerikaninsesi.com/a/i%CC%87ngiltere-abd-ye-ra%C4%9Fmen-huawei-ye-ye%C5%9Fili%C5%9F%C4%B1k-yakt%C4%B1/5263745.html (Erişim Tarihi: 22 Temmuz 2021).

Amerika'nın Sesi, "İngiltere Uygurlar Konusunda Çin'e Tavrını Sertleştiriyor", 12 Ocak 2021, Erişim Adresi: https://www.amerikaninsesi.com/a/ingiltere-uygurlar-konusundas-cine-tavrini-sertlestiriyor/5734498.html, Erişim Tarihi: 21 Temmuz 2021.

AP Archive, "Hong Kong: Handover to China: Chris Patten Bids Farewell", 23 Temmuz 2015, Erişim Adresi: https://www.youtube.com/watch?v=qTEe4rgx6sU (Erişim Tarihi: 23 Temmuz 2021).

Ataş, Anıl, "Hong Kong'a Müdahale Çin'in İmajını Sarsar", *BirGün*, 15 Ağustos 2019, Erişim Adresi: https://www.birgun.net/haber/hong-kong-a-mudahale-cin-in-imajini-sarsar-264992 (Erişim Tarihi: 21 Temmuz 2021).

211 Richard Moore, "EXCLUSIVE] Chief of MI6 Richard Moore Speaks to G&T on Times Radio", 25 Nisan 2021, Erişim Adresi: https://www.youtube.com/watch?v=pKpA7YyBf10 , (Erişim Tarihi: 9 Mayıs 2021).

Aydınlık, "4 Mayıs Hareketi ve 19 Mayıs", 7 Mayıs 2019, Erişim Adresi: https://www.aydinlik.com.tr/4-mayis-hareketi-ve-19-mayis-ozgurluk-meydani-mayis-2019 (Erişim Tarihi: 23 Temmuz 2021).

Bag, Mustafa, "İngiltere-Çin ilişkileri Son Yüzyılda Nasıl Seyretti, Gerginlik Adım Adım Nasıl Yükseldi?", *Euronews*, 20 Temmuz 2020, Erişim Adresi: https://tr.euronews.com/2020/07/20/ingiltere-cin-iliskileri-son-yuzy-lda-nas-l-seyretti-gerginlik-ad-m-ad-m-nas-l-yukseldi (Erişim Tarihi: 19 Temmuz 2021).

Barrell, Ray, Choy, Amanda ve Kirby, Simon, "Globalisation and UK Trade", *National Institute Economic Review*, No: 195 (Ocak 2006), ss. 63-67.

Bayram, Mürsel ve Emiroğlu, Hüseyin, "Çin Tarzı Uluslararası İlişkilerin Analitik Çerçevesi: Yeni-Haraççılık", *Asya Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 1, ss. 29-44.

BBC, "Blair Heralds New 'Partnership' with China", 6 Ekim 1998, Erişim Adresi: http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/187381.stm (Erişim Tarihi: 23 Temmuz 2021).

BBC, "Blair Praises China's Economic Determination", 6 Ekim 1998, Erişim Adresi: http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/187240.stm (Erişim Tarihi: 23 Temmuz 2021).

BBC, "China Bans BBC World News from Broadcasting", 12 Şubat 2021, Erişim Adresi: https://www.bbc.com/news/world-asia-china-56030340 (Erişim Tarihi: 22 Temmuz 2021).

BBC, "David Cameron Promises China 'Growth Partnership'", 3 Aralık 2013, Erişim Adresi: https://www.bbc.com/news/uk-25176613 (Erişim Tarihi: 24 Temmuz 2021).

BBC, "Hong Kong: UK Makes Citizenship Offer to Residents", 1 Temmuz 2020, Erişim Adresi: https://www.bbc.com/news/uk-politics-53246899 (Erişim Tarihi: 18 Temmuz 2021).

BBC, "Reality Check: How does China-UK Trade Compare Globally?", 2 Şubat 2018, Erişim Adresi: https://www.bbc.com/news/uk-42821084 (Erişim Tarihi: 24 Temmuz 2021).

BBC, "Uighurs: China Bans UK MPs After Abuse Sanctions", 26 Mart 2021, Erişim Adresi: https://www.bbc.com/news/uk-56532569 (Erişim Tarihi: 21 Temmuz 2021).

BBC, "UK Accuses China of 'Gross' Human Rights Abuses Against Uighurs", 19 Temmuz 2020, Erişim Adresi: https://www.bbc.com/news/uk-politics-53463403 (Erişim Tarihi: 19 Temmuz 2021).

BBC Sport, "Racist abuse of England Players Marcus Rashford, Jadon Sancho & Bukayo Saka 'Unforgivable'", 12 Temmuz 2021, Erişim Adresi: https://www.bbc.com/sport/football/57800431 (Erişim Tarihi: 19 Temmuz 2021).

BBC Türkçe, "Çin-İran Anlaşması: Washington'da Alarm Zilleri Çaldıran Taslak Metinde Neler Var?", 13 Temmuz 2020, Erişim Adresi: https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-53388027 (Erişim Tarihi: 21 Temmuz 2021).

BBC Türkçe, "Çin'den Dünya Bankası'na rakip: Asya Altyapı Yatırım Bankası", 29 Haziran 2015, Erişim Adresi: https://www.bbc.com/turkce/ekonomi/2015/06/150629_asya_altyapi_bankasi (Erişim Tarihi: 21 Temmuz 2021).

BBC Türkçe, "Koronavirüs Salgını: Starbucks, Çin'deki 2000 Şubesini Kapattı", 29 Ocak 2020, Erişim Adresi: https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-51300657 (Erişim Tarihi: 2 Ağusos 2021).

Bergsten, C. Fred, "The United States–China Economic Relationship and the Strategic and Economic Dialogue", Peterson Institute for International Economics, 10 Eylül 2009, Erişim Adresi: https://web.archive.org/web/20100624222446/http://www.iie.com/publications/papers/paper.cfm?ResearchID=1291 (Erişim Tarihi: 1 Ağustos 2021).

Birdişli, Fikret, "Joe Biden Yönetiminde ABD'nin Ulusal Güvenlik Stratejisi*", M5 Dergi*, 18 Nisan 2021, Erişim Adresi: https://m5dergi.com/strateji-analiz/joe-biden-yonetiminde-abdnin-ulusal-guvenlik-stratejisi/ (Erişim Tarihi: 1 Ağustos 2021).

BirGün, "Çin'den İngiltere'ye Uyarı: Huawei'yi Yasaklamak Size Pahalıya Mal Olacak", 15 Temmuz 2020, Erişim Adresi: https://www.birgun.net/haber/cin-den-ingiltere-ye-uyari-huawei-yi-yasaklamak-size-pahaliya-mal-olacak-308461 (Erişim Tarihi: 20 Temmuz 2021).

Bottelier, Pieter, "China's Economic Rise: Implications for the U.S.A.", içinde *China-U.S. Relations Transformed: Perspective and strategic interactions*, Suisheng Zhao (ed.), (London: Routledge, 2008), ss. 188-209.

Brain, Jessica, "Lord Palmerston", *Historic UK*, Erişim Adresi: https://www.historic-uk.com/HistoryUK/HistoryofBritain/Lord-Palmerston/ (Erişim Tarihi: 23 Temmuz 2021).

Brexit Central, "Theresa May's Global Britain Speech (17th January 2017)", Erişim Adresi: https://www.youtube.com/watch?v=dU0NfH1B-sk (Erişim Tarihi: 24 Temmuz 2021).

British Council, "A Golden Future for China and the UK?", Ekim 2015, Erişim Adresi: https://www.britishcouncil.org/research-policy-insight/insight-articles/golden-future-china-uk (Erişim Tarihi: 24 Temmuz 2021).

Chatham House, "China's Foreign Policy", 2 Mart 2020, Erişim Adresi: https://www.chathamhouse.org/events/all/members-event/chinas-foreign-policy (Erişim Tarihi: 22 Temmuz 2021).

Chatham House, "Power Shift: The Rise of Asia and the Decline of the West?", 28 Mayıs 2019, Erişim Adresi: https://www.chathamhouse.org/events/all/members-event/power-shift-rise-asia-and-decline-west (Erişim Tarihi: 22 Temmuz 2021).

Chatham House, "The UK-Japan Relationship: Security and Political Cooperation", 20 Temmuz 2020, Erişim Adresi: https://www.chathamhouse.org/events/all/research-event/uk-japan-relationship-security-and-political-cooperation (Erişim Tarihi: 24 Temmuz 2021).

Chellaney, Brahma, "China's Debt Trap Diplomacy", Project Syndicate, 23 Ocak 2017, Erişim Adresi: https://www.project-syndicate.org/commentary/china-one-belt-one-road-loans-debt-by-brahma-chellaney-2017-01 (Erişim Tarihi: 5 Ağustos 2021).

China Daily, "Chinese investor gets 80% stake in Southampton FC", 16 Ağustos 2017, Erişim Adresi: https://www.chinadaily.com.cn/business/2017-08/16/content_30668027.htm (Erişim Tarihi: 24 Temmuz 2021).

Chow, Wilfred M., Han, Enze ve Li, Xiaojun, "Brexit Identities and British Public Opinion on China", *International Affairs*, Cilt: 95, Sayı: 6, Kasım 2019, ss. 1369-1387.

CIA World Factbook, "China", Erişim Adresi: https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/china/#people-and-society (Erişim Tarihi: 24 Temmuz 2021).

CRI Türk, "Çin ve Avustralya İlişkilerinde Dalgalı Bir Döneme Giriyoruz", 7 Mayıs 2021, Erişim Adresi: https://www.criturk.com/cin-ve-avustralya-iliskilerinde-dalgali-bir-doneme-giriyoruz/ (Erişim Tarihi: 22 Temmuz 2021).

Cui, Zhiyuan, "Making Sense of the Chinese "Socialist Market Economy": A Note", *Modern China*, Cilt 38, Sayı: 6, 2012, ss. 665-676.

Çiçek, Murat, "Bir Medeniyetler Çatışması Örneği: Kademeli Olarak İnişe Geçen Çin-Avustralya İlişkileri Üzerine Bir Değerlendirme", Uluslararası Politika Akademisi, 10 Şubat 2021, Erişim Adresi: http://politikaakademisi.org/2021/02/10/bir-medeniyetler-catismasi-ornegi-kademeli-olarak-inise-gecen-cin-avustralya-iliskileri-uzerine-bir-degerlendirme/ (Erişim Tarihi: 22 Temmuz 2021).

Demiryol, Tolga, "What is China's 'One Belt, One Road' Initiative?", *Hürriyet Daily News*, 8 Kasım 2017, Erişim Adresi: https://www.hurriyetdailynews.com/opinion/tolga-demiryol/what-is-chinas-one-belt-one-road-initiative-122090 (Erişim Tarihi: 22 Temmuz 2021).

Department for International Trade, "UK Trade in Numbers", Şubat 2021, Erişim Adresi: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/964119/210225_Pocketbook_UK_Trade_in_Numbers_2021_Web_Accessible.pdf (Erişim Tarihi: 24 Temmuz 2021).

Diamond, Larry, "Why China's Democratic Transition Will Differ From Taiwan's", içinde *Political Change in China: Comparisons with Taiwan*, Bruce Gilley ve Larry Diamond (ed.) (Boulder CO: Lynne Rienner Publishers, 2008), ss. 243-257.

Dobson, Mahalia, "Australia Embraces U.S. and Pays Price with China as Trade War Hits Bottom Line", *NBC News*, 20 Haziran 2021, Erişim Adresi: https://www.nbcnews.com/news/world/australia-embraces-u-s-pays-price-china-trade-war-hits-n1270458 (Erişim Tarihi: 24 Temmuz 2021).

Dünya, "İngiltere, Çin'in 1984 Hong Kong Deklarasyonunu İhlal Ettiğini İlan Etti", 14 Mart 2021, Erişim Adresi: https://www.dunya.com/dunya/ingiltere-cinin-1984-hong-kong-deklarasyonunu-ihlal-ettigini-ilan-etti-haberi-614311 (Erişim Tarihi: 21 Temmuz 2021).

Dünya Bülteni, "Sömürgeciliğin Çirkin Yüzü: Afyon Savaşları", 1 Aralık 2010, Erişim Adresi: https://www.dunyabulteni.net/tarihten-olaylar/somurgeciligin-cirkin-yuzu-afyon-savaslari-h137906.html (Erişim Tarihi: 23 Temmuz 2021).

DW Türkçe, "Huawei'nin Sahibinin Kızı Kanada'da Gözaltına Alındı", 6 Aralık 2018, Erişim Adresi: https://www.dw.com/tr/huaweinin-sahibinin-k%C4%B1z%C4%B1-kanadada-g%C3%B6zalt%C4%B1na-al%C4%B1nd%C4%B1/a-46607222 (Erişim Tarihi: 22 Temmuz 2021).

DW Türkçe, "Modern İpek Yolu Projesi: Beklentiler ve Kuşkular", 14 Mayıs 2017, Erişim Adresi: https://www.dw.com/tr/modern-ipek-yolu-projesi-beklentiler-ve-ku%C5%9Fkular/a-38832963 (Erişim Tarihi: 22 Temmuz 2021).

Economy, Elizabeth, ""China, the U.S.A., and Japan: Reconfiguring Relations in Southeast Asia", içinde *China-U.S. Relations Transformed: Perspectives and Strategic Interactions*, Suisheng Zhao (ed.), (London: Routledge, 2008), ss. 210-227.

Edgington, Tom, "Brexit: What Trade Deals has the UK Done so Far?", *BBC*, 15 Haziran 2021, Erişim Adresi: https://www.bbc.com/news/uk-47213842 (Erişim Tarihi: 19 Temmuz 2021).

Eğilmez, Mahfi, "Orta Gelir Tuzağı ve Türkiye", 16 Aralık 2012, Erişim Adresi: https://www.mahfiegilmez.com/2012/12/orta-gelir-tuzag-ve-turkiye.html (Erişim Tarihi: 1 Ağustos 2021).

Elgot, Jessica (2015), "Xi Jinping UK Visit Roundup: Red Flags, Red Carpets and Greene King", *The Guardian*, 23 Ekim 2015, Erişim Adresi: https://www.theguardian.com/world/2015/oct/23/chinese-president-xi-jinping-uk-visit-roundup (Erişim Tarihi: 24 Temmuz 2021).

Embassy of the People's Republic of China in the United Kingdom of the Great Britain and Northern Ireland, "Backgrounder: Sino-British Relations", 10 Ekim 2003, Erişim Adresi: http://www.chinese-embassy.org.uk/eng/wjzc/zygx/t27071.htm (Erişim Tarihi: 23 Temmuz 2021).

Encyclopedia Britannica, "China", Erişim Adresi: https://www.britannica.com/place/China (Erişim Tarihi: 23 Temmuz 2021).

Encyclopedia Britannica, "Rabban bar Sauma", Erişim Adresi: https://www.britannica.com/biography/Rabban-bar-Sauma (Erişim Tarihi: 23 Temmuz 2021).

Encyclopedia Britannica, "Timeline of the Second Opium War (Arrow War)", Erişim Adresi: https://www.britannica.com/list/timeline-of-the-second-opium-war-(arrow-war) (Erişim Tarihi: 23 Temmuz 2021).

Erdoğan, Recep Tayyip, "Turkey, China Share a Vision for Future", *Global Times*, 1 Temmuz 2019, Erişim Adresi: https://www.globaltimes.cn/content/1156357.shtml (Erişim Tarihi: 22 Temmuz 2021).

Erdoğdu, Kamil, *Bilmediğimiz Çin* (İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi, 2021), ss. 35-56.

Ergenç, Ceren, "Çin'in Ortadoğu'daki Yeni Rolü", *Fikir Turu*, 22 Haziran 2021, Erişim Adresi: https://fikirturu.com/jeo-strateji/cinin-ortadogudaki-yeni-rolu/ (Erişim Tarihi: 21 Temmuz 2021).

Ergenç, Ceren, "Çin'in Yükselişi", Erişim Adresi: https://www.academia.edu/7172164/cinin_yukselisi_-_kitap_bolumu (Erişim Tarihi: 20 Temmuz 2021).

Escobar, Pepe, "Xi's Wild Geese Chase the Silk Road Gold", *Asia Times*, 15 Mayıs 2017, Erişim Adresi: https://asiatimes.com/2017/05/xis-wild-geese-chase-silk-road-gold/ (Erişim Tarihi: 22 Temmuz 2021).

Euro Topics, "Biden's China Policy: A Fresh Start After Trump", 22 Mart 2021, Erişim Adresi: https://www.eurotopics.net/en/258270/biden-s-china-policy-a-fresh-start-after-trump (Erişim Tarihi: 2 Ağustos 2021).

Euronews, "Çin, Avustralya ile Stratejik Ekonomik Anlaşmasını Askıya Aldı", 6 Mayıs 2021, Erişim Adresi: https://tr.euronews.com/2021/05/06/cin-avustralya-ile-stratejik-ekonomik-anlasmas-n-ask-ya-ald (Erişim Tarihi: 24 Temmuz 2021).

Fabrizi, Rebecca, "China and Europe", içinde *Shared Destiny*, Geremie R. Barmé, Linda Jaivin ve Jeremy Goldkorn (ed.), (ANU Press, 2015).

Foreign Affairs, "Is U.S. Foreign Policy Too Hostile to China? Foreign Affairs Asks the Experts", 19 Ekim 2021, Erişim Adresi: https://www.foreignaffairs.com/ask-the-experts/2021-10-19/us-foreign-policy-too-hostile-china (Erişim Tarihi: 27 Ekim 2021).

Foster, Peter, "Revealed: Wen Jiabao's Family is Behind Cambridge University Professorship", *The Telegraph*, 10 Haziran 2014, Erişim Adresi: https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/china/10890356/Revealed-Wen-Jiabaos-family-is-behind-Cambridge-University-professorship.html (Erişim Tarihi: 24 Temmuz 2021).

Geddes, Thomas des Garets, "UK-China Relations: From Gold to Dust", *The Diplomat*, 2 Ekim 2020, Erişim Adresi: https://thediplomat.com/2020/10/uk-china-relations-from-gold-to-dust/ (Erişim Tarihi: 19 Temmuz 2021).

Godovanyuk, Kira, "Contradictions of the "Golden Era" in UK-China Relations", RIAC, 19 Nisan 2019, Erişim Adresi: https://russiancouncil.ru/en/analytics-and-comments/analytics/contradictions-of-the-golden-era-in-uk-china-relations/ (Erişim Tarihi: 24 Temmuz 2021).

Goh, Brenda, "Britain Calls China's Belt and Road Initiative a Vision", *Reuters*, 26 Nisan 2019, Erişim Adresi: https://www.reuters.com/article/us-china-silkroad-britain-idUKKCN1S20NZ (Erişim Tarihi: 21 Temmuz 2021).

Gov.uk, "Economic Talks Herald Golden Era in UK-China Relations", 16 Aralık 2017, Erişim Adresi: https://www.gov.uk/government/news/economic-talks-herald-golden-era-in-uk-china-relations (Erişim Tarihi: 24 Temmuz 2021).

Gov.uk, "UK and Japan Sign Free Trade Agreement", 23 Ekim 2020, Erişim Adresi: https://www.gov.uk/government/news/uk-and-japan-sign-free-trade-agreement (Erişim Tarihi: 24 Temmuz 2021).

Gov.uk, "UK Approach to Joining the CPTPP Trade Agreement", 17 Haziran 2020, Erişim Adresi: https://www.gov.uk/government/publications/uk-approach-to-joining-the-cptpp-trade-agreement (Erişim Tarihi: 19 Temmuz 2021).

Gov.uk, "UK-China Joint Statement 2015", 22 Ekim 2015, Erişim Adresi: https://www.gov.uk/government/news/uk-china-joint-statement-2015 (Erişim Tarihi: 24 Temmuz 2021).

Habibbeyli, Arastü, "Yeni Dünya Düzeninde Çin", Uluslararası Politika Akademisi, Erişim Adresi: http://politikaakademisi.org/2015/03/15/yeni-dunya-duzeninde-cin/ (Erişim Tarihi: 22 Temmuz 2021).

History is Now Magazine, "The British and French at Their Worst? The Burning of China's Magnificent Summer Palace", Erişim Adresi: http://www.historyisnowmagazine.com/blog/2016/3/6/the-british-and-french-at-their-worst-the-burning-of-chinas-magnificent-summer-palace#.XhId20czZPY (Erişim Tarihi: 23 Temmuz 2021).

Huang, Cary, "A 'Golden Era' in China-UK Relations. Really, Auntie May?", *This Week in Asia*, 10 Şubat 2018, Erişim Adresi: https://www.scmp.com/week-asia/opinion/article/2132776/golden-era-china-uk-relations- really-auntie-may (Erişim Tarihi: 24 Temmuz 2021).

Independent Türkçe, "İngiltere Huawei Teknolojisini Kullanırsa ABD Bilgi Paylaşımı Yapmayacak", 23 Şubat 2019, Erişim Adresi: https://www.indyturk.com/node/16461/d%C3%BCnya/ingiltere-huawei-teknolojisini-kullan%C4%B1rsa-abd-bilgi-payla%C5%9F%C4%B1m%C4%B1-yapmayacak (Erişim Tarihi: 22 Temmuz 2021).

International Monetary Fund, "GDP, Current Prices", Erişim Adresi: https://www.imf.org/external/datamapper/NGDPD@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD (Erişim Tarihi: 21 Temmuz 2021).

James, William, "We Need to Talk About Trade with China, UK Parliament tells PM Johnson", *Reuters*, 24 Şubat 2021, Erişim Adresi: https://www.reuters.com/article/us-britain-china-trade-idUSKBN2AO22S (Erişim Tarihi: 19 Temmuz 2021).

Jia, Qingguo, "Learning to live with the Hegemon: China's Policy toward the U.S.A. since the End of the Cold War", içinde *China-U.S. Relations Transformed: Perspective and strategic interactions*, Suisheng Zhao (ed.), (London: Routledge, 2008), ss. 45-57.

Jie, Yu, "After Brexit: Risks and Opportunities to EU-China Relations", *Global Policy*, Cilt: 8, Sayı: S4, Haziran 2017, ss. 109-114.

Jones, Lee ve Hameiri, Shahar, "Debunking the Myth of 'Debt-trap Diplomacy'", Chatham House, 19 Ağustos 2020, Erişim Adresi: https://www.chathamhouse.org/2020/08/debunking-myth-debt-trap-diplomacy/6-conclusion-and-policy-recommendations (Erişim Tarihi: 22 Temmuz 2021).

Kaiser, Robert G. ve Mufson, Steven, "'Blue Team' Draws a Hard Line on Beijing: Action on Hill Reflects Informal Group's Clout", *The Washington Post*, 22 Şubat 2000, Erişim Adresi: https://www.washingtonpost.com/wp-srv/WPcap/2000-02/22/004r-022200-idx.html (Erişim Tarihi: 3 Ağustos 2021).

Kaya, Ömer Cihad, "Birleşik Krallık Parlamentosu, Çin'in Doğu Türkistan'da Soykırım İşlediğini Oybirliğiyle Kabul Etti", *Kırım Haber Ajansı*, 22 Nisan 2021, Erişim Adresi: https://qha.com.tr/haberler/guncel/birlesik-krallik-parlamentosu-cin-in-dogu-turkistan-da-soykirim-isledigini-oybirligiyle-kabul-etti/318008/ (Erişim Tarihi: 2 Ağustos 2021).

Kurtaran, Gökhan, "İngiltere-Çin İlişkileri 'Altın Dönemini' Yaşıyor", *Anadolu Ajansı*, 20 Ekim 2015, Erişim Adresi: https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ingiltere-cin-iliskileri-altin-donemini-yasiyor/448519 (Erişim Tarihi: 24 Temmuz 2021).

Kurtaran, Gökhan, "İngiltere'den Huawei'ye 'Gizli İlişki' Suçlaması", *Anadolu Ajansı*, 8 Ekim 2020, Erişim Adresi: https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/ingiltere-den-huawei-ye-gizli-iliski-suclamasi/2000053 (Erişim Tarihi: 22 Temmuz 2021).

Le Corre, Philip, "A New Special Relationship: China and the United Kingdom Rekindle Their Ties", *Foreign Affairs*, 19 Ekim 2015, Erişim Adresi: https://www.foreignaffairs.com/articles/2015-10-19/new-special-relationship (Erişim Tarihi: 24 Temmuz 2021).

Le Corre, Philip, "Brexit : What's Next for the China-UK Relationship?", Carnegie Endowment for International Peace, 19 Şubat 2018, Erişim Adresi: https://carnegieendowment.org/2018/02/19/brexit-what-s-next-for-china-uk-relationship-pub-75633 (Erişim Tarihi: 24 Temmuz 2021).

Lu, Zhenhua, "'Pro-China' Boris Johnson 'Enthusiastic' about Belt and Road Plan", *South China Morning Post*, 24 Temmuz 2019, Erişim Adresi: https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3019884/pro-china-boris-johnson-enthusiastic-about-belt-and-road-plan (Erişim Tarihi: 22 Temmuz 2021).

Magnus, George, "This is no "Golden Era" for Sino-British relations, even if the Government Wishes It were So", *Prospect*, 30 Ocak 2018, Erişim Adresi: https://www.prospectmagazine.co.uk/blogs/george-magnus/this-is-no-golden-era-for-uk-sino-relations-even-if-the-government-wishes-it-were-so (Erişim Tarihi: 22 Temmuz 2021).

Mainardi, Benjamin, "Yes, China Has the World's Largest Navy. That Matters Less Than You Might Think.", *The Diplomat*, 7 Nisan 2021, Erişim Adresi: https://thediplomat.com/2021/04/yes-china-has-the-worlds-largest-navy-that-matters-less-than-you-might-think/ (Erişim Tarihi: 18 Ağustos 2021).

Marcus, Jonathan, "ABD ve Çin Arasında Yeni Bir 'Soğuk Savaş' mı Başlıyor?", *BBC Türkçe*, 17 Mart 2021, https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-56427609 (Erişim Tarihi: 5 Eylül 2021).

Medyascope, "Çin'in Süper Güç Olma İddiası - Doç. Dr. Ceren Ergenç ile Söyleşi", 6 Temmuz 2021, Erişim Adresi: https://www.youtube.com/watch?v=iuDdx3KXvSo (Erişim Tarihi: 22 Temmu 2021).

Milliyet, "İngiltere, Çin'den Corona Virüs Tazminatı İstiyor!", 20 Nisan 2020, Erişim Adresi: https://www.milliyet.com.tr/dunya/ingiltere-cinden-corona-virus-tazminati-istiyor-6193325 (Erişim Tarihi: 18 Temmuz 2021).

Moore, Richard, "Exclusive Chief of MI6 Richard Moore Speaks to G&T on Times Radio", 25 Nisan 2021, Erişim Adresi: https://www.youtube.com/watch?v=pKpA7YyBf10 (Erişim Tarihi: 9 Mayıs 2021).

Needham, Kirsty, "Australian Economy would Suffer if China Students Stay Away", *Reuters*, 10 Haziran 2020, Erişim Adresi: https://www.reuters.com/article/us-china-australia-education-idUSKBN23H0KO (Erişim Tarihi: 22 Temmuz 2021).

Nye, Joseph, "Joseph Nye: The Rise of China and American Power", 20 Ağustos 2012, GBH Forum Network, Erişim Adresi: https://www.youtube.com/watch?v=BwWTokbYSZs (Erişim Tarihi: 21 Temmuz 2021).

Örmeci, Ozan, "21. Yüzyılda ABD-Çin Rekabeti", *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 29, Ağustos 2013, ss. 1-14.

Örmeci, Ozan, *Ejder'in Ayak Sesleri: Dünya Siyasetinde Çin Halk Cumhuriyeti*, (İstanbul: Cinius Yayınları, 2018).

Örmeci, Ozan, *İngiltere (Birleşik Krallık) Siyaseti*, Kitapyurdu basımı (büyük ebat), (İstanbul: Urzeni Yayınevi, 2020).

Örmeci, Ozan ve Kısacık, Sina, "Şanghay İşbirliği Örgütü'nün Enerji Güvenliği Politikaları Çerçevesinde Çin-Rusya İlişkilerini Anlamak", *İstanbul Kent Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, Cilt 2, Sayı: 1, ss. 1-24.

Özcan, Azmi, "İngiliz Doğu Hindistan Şirketi", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Erişim Adresi: https://islamansiklopedisi.org.tr/ingiliz-dogu-hindistan-sirketi (Erişim Tarihi: 1 Ağustos 2021).

Parton, Charles, "China-UK Relations: Where to Draw the Border Between Influence and Interference?", RUSI – Royal United Services Institute for Defence and Security Studies, Şubat 2019, Erişim Adresi: https://rusi.org/sites/default/files/20190220_chinese_interference_parton_web.pdf (Erişim Tarihi: 24 Temmuz 2021).

Picardo, Elvis, "10 Countries with the Biggest Forex Reserves", *Investopedia*, Erişim Adresi: https://www.investopedia.com/articles/investing/033115/10-countries-biggest-forex-reserves.asp (Erişim Tarihi: 1 Ağustos 2021).

Pye, Lucien, "China: Erratic State, Frustrated Society", *Foreign Affairs*, Güz 1990, ss. 56-74.

Rana, Pradumna B. ve Ji, Xianbai, "Belt and Road Stakeholders Don't Believe China Uses 'Debt-Trap Diplomacy'", *The Diplomat*, 6 Kasım 2020, Erişim Adresi: https://thediplomat.com/2020/11/belt-and-road-stakeholders-dont-believe-china-uses-debt-trap-diplomacy/ (Erişim Tarihi: 22 Temmuz 2021).

Renshaw, Jarrett, "Biden Says He Suggested to UK's Johnson a Plan to Rival China's Belt and Road", *Reuters*, 26 Mart 2021, Erişim Adresi: https://www.reuters.com/world/uk/biden-says-he-suggested-uks-johnson-plan-rival-chinas-belt-road-2021-03-26/ (Erişim Tarihi: 22 Temmuz 2021).

Reuters, "Xi says China Aims to Provide 2 bln COVID-19 Vaccine Doses to World in 2021 - CCTV", 5 Ağustos 2021, Erişim Adresi: https://www.reuters.com/world/china/xi-says-china-aims-provide-2-bln-covid-19-vaccine-doses-world-2021-cctv-2021-08-05/ (Erişim Tarihi: 9 Ağustos 2021).

Sabbagh, Dan ve Wintour, Patrick, "UK Quietly Expelled Chinese Spies who Posed As Journalists", *The Guardian*, 5 Şubat 2021, Erişim Adresi: https://www.theguardian.com/world/2021/feb/05/uk-quietly-expelled-chinese-spies-who-posed-as-journalists (Erişim Tarihi: 22 Temmuz 2021).

Slawson, Nicola, "David Cameron to Lead £750m UK-China Investment Initiative", *The Guardian*, 16 Aralık 2017, Erişim Adresi: https://www.theguardian.com/politics/2017/dec/16/david-cameron-to-lead-750m-uk-china-investment-initiative (Erişim Tarihi: 10 Ekim 2021).

South China Morning Post, "WATCH LIVE: Chinese President Xi Speaks at Communist Party Centenary", 1 Temmuz 2021, Erişim Adresi: https://www.youtube.com/watch?v=zwJd3UvK3hw (Erişim Tarihi: 23 Temmuz 2021).

Sözcü, "Akıl Sınırlarını Zorlayan Bir Yapı: Çin Seddi", 12 Mart 2018, Erişim Adresi: https://www.sozcu.com.tr/hayatim/seyahat/akil-sinirlarini-zorlayan-bir-yapi-cin-seddi/ (Erişim Tarihi: 24 Temmuz 2021).

Sputnik Türkiye, "Yeni Zelanda Başbakanı Ardern, Çin'in Avustralya'yla İlişkilerinde Gerginliğe Neden Olmadığını Söyledi", 1 Haziran 2021, Erişim Adresi: https://tr.sputniknews.com/asya/202106011044628599-yeni-zelanda-basbakani-ardern-cinin-avustralyayla-iliskilerinde-gerginlige-neden-olmadigini-soyledi/ (Erişim Tarihi: 24 Temmuz 2021).

Storey, Ian, "Can the UK Achieve Its Naval Ambitions in the Indo-Pacific?", *The Diplomat*, 7 Kasım 2020, Erişim Adresi: https://thediplomat.com/2020/11/can-the-uk-achieve-its-naval-ambitions-in-the-indo-pacific/ (Erişim Tarihi: 24 Temmuz 2021).

Sturgeon, Nicola, "Trade with China is Booming – We're Working to Grow it Further", İskoç Ulusal Partisi (SNP) Resmî İnternet Sitesi, 17 Nisan 2018, Erişim Adresi: https://www.snp.org/trade-with-china-is-booming/ (Erişim Tarihi: 19 Temmuz 2021).

Suner, Asuman, "Hong Kong: Sömürgecilik Tarihinde Bir Sayfa Kapanırken", *Birikim*, Sayı: 99, Temmuz 1997.

Taşkent, Ali Murat, "Çin-İngiltere İlişkilerinin 'Altın Çağı'", *AVİM*, Yorum No: 2015 / 134, 2 Kasım 2015, Erişim Adresi: https://avim.org.tr/tr/Yorum/CIN-INGILTERE-ILISKILERININ-ALTIN-CAGI (Erişim Tarihi: 24 Temmuz 2021).

TGRT Haber TV, "Trump, Koronavirüs Yerine "Çin Virüsü" Dedi", 23 Eylül 2020, Erişim Adresi: https://www.youtube.com/watch?v=RXnLygOHkVk (Erişim Tarihi: 21 Temmuz 2021).

The Japan Times, "Hong Kong Leader Carrie Lam pushes pro-China Agenda, Risking Trump's Wrath", 13 Mayıs 2020, Erişim Adresi: https://www.japantimes.co.jp/news/2020/05/13/asia-pacific/hong-kong-leader-pushes-pro-china-agenda/ (Erişim Tarihi: 19 Temmuz 2021).

The World Bank, "GDP per capita (current US$) – China", Erişim Adresi: https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=CN (Erişim Tarihi: 21 Temmuz 2021).

The World Bank, "GDP, PPP (Current International $)", Erişim Adresi: https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.PP.CD?year_high_desc=true (Erişim Tarihi: 21 Temmuz 2021).

Tossini, J. Vitor, "The Five Power Defence Arrangements", *UK Defence Journal*, 28 Şubat 2017, Erişim Adresi: https://ukdefencejournal.org.uk/britain-and-regional-security-the-five-power-defence-arrangements/ (Erişim Tarihi: 24 Temmuz 2021).

TRT Haber, "Çin, Avustralya ile Ekonomik Diyalog Mekanizmasını Durdurdu", 6 Mayıs 2021, Erişim Adresi: https://www.trthaber.com/haber/dunya/cin-avustralya-ile-ekonomik-diyalog-mekanizmasini-durdurdu-578795.html (Erişim Tarihi: 24 Temmuz 2021).

TRT World, "Roundtable: UK-China Relations", 23 Şubat 2021, Erişim Adresi: https://www.youtube.com/watch?v=UslP90USkgY (Erişim Tarihi: 22 Temmuz 2021).

Turner, Oliver, "The Golden Era of UK-China Relations Meets Brexit", *The Diplomat*, 18 Aralık 2018, Erişim Adresi: https://thediplomat.com/2018/12/the-golden-era-of-uk-china-relations-meets-brexit/ (Erişim Tarihi: 24 Temmuz 2021).

"Türkiye-Çin İlişkilerinin 40 Yılı (1971-2011)", Erişim Adresi: https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/106065/mod_resource/content/1/13.%20%20konu%20T%C3%BCrkiye-%C3%87in%20Stratejik%20%C4%B0%C5%9Fbirli%C4%9Fi%20%C4%B0i%C5%9Fkileri%20--TUrkiye-Cin_iliskilerinin_40_Yili_%281971-2011%29-Erkin%20Ekrem.pdf (Erişim Tarihi: 22 Temmuz 2021).

United Nations Development Programme, "Latest Human Development Index Ranking", Erişim Adresi: http://hdr.undp.org/en/content/latest-human-development-index-ranking (Erişim Tarihi: 21 Temmuz 2021).

University World News, "Cambridge Endowment Charity Linked to China Government", 13 Haziran 2014, Erişim Adresi: https://www.universityworldnews.com/post.php?story=20140612205004101 (Erişim Tarihi: 10 Ekim 2021).

Vaswanii, Karishma, "Don't take on China Alone, Says ex-Australia PM Kevin Rudd", *BBC*, 29 Mayıs 2021, Erişim Adresi: https://www.bbc.com/news/world-australia-57264249 (Erişim Tarihi: 24 Temmuz 2021).

Wintour, Patrick, "G7 Backs Biden Infrastructure Plan to Rival China's Belt and Road Initiative", *The Guardian*, 12 Haziran 2021, Erişim Adresi: https://www.theguardian.com/world/2021/jun/12/g7-global-infrastructure-plan-to-rival-chinas-belt-and-road-initiative (Erişim Tarihi: 22 Temmuz 2021).

Wolf, David C., "'To Secure a Convenience': Britain Recognizes China - 1950", *Journal of Contemporary History*, Cilt 18, No: 2, Nisan 1983, ss. 299-326.

World Economic Forum, "Xi Jinping: We Must Face Up to the Problems of Globalisation", 17 Ocak 2017, Erişim Adresi: https://www.youtube.com/watch?v=Ys6skqxQKMk (Erişim Tarihi: 23 Temmuz 2021).

Yıldızoğlu, Ergin, "ÇKP 90 Yaşında", Erişim Adresi: http://erginyildizoglu.blogspot.com/2011/07/ckp-90-yasnda.html (Erişim Tarihi: 20 Temmuz 2021).

Zhao, Suisheng, "China Rising: Geo-strategic Thrust and Diplomatic Engagement", içinde *China-U.S. Relations Transformed: Perspectives and Strategic Interactions*, Suisheng Zhao (ed.), (London: Routledge, 2008), ss. 20-42.

Zhao, Suisheng, "Implications of China's Rise for U.S.-Chinese Relations", içinde *China-U.S. Relations Transformed: Perspectives and Strategic Interactions*, Suisheng Zhao (ed.), (London: Routledge, 2008), ss. 3-19.

Zhen, Liu, "Xi Jinping Says China Promises 2 Billion Covid-19 Vaccine Doses to Other Countries in 2021", *South China Morning Post*, 6 Ağustos 2021, Erişim Adresi: https://www.scmp.com/news/china/article/3144017/xi-jinping-says-china-promises-2-billion-covid-19-vaccine-doses-other (Erişim Tarihi: 18 Ağustos 2021).

ÇİN HALK CUMHURİYETİ-FRANSA İLİŞKİLERİ: YÜKSELEN GÜÇLE İŞ BİRLİĞİ VE REKABET

Dr. Öğr. Üyesi Tolga Bilener*

Özet

Uluslararası sistemin niteliğini tarihsel olarak tayin eden güçlerden biri olan Fransa ile yükselen güç Çin Halk Cumhuriyeti arasındaki ilişkiler, Paris'in 1964'te Pekin'deki Çin Komünist Partisi hükûmetini tanımasından bu yana düzenli olarak gelişmiş ve çeşitlenmiştir. Zaman zaman iki ülke arasında diplomatik krizler yaşanmış olsa da ilişkilerin genel seyri olumlu olmuştur. Özellikle son yirmi yılda Fransa'nın en önemli ticari ortaklarından birine dönüşen Çin, Fransa'ya hem uluslararası politikadaki ağırlığı hem de (nükleer enerji ve havacılık gibi) kimi sektörlerdeki karşılaştırmalı üstünlüğü nedeniyle özel bir önem vermektedir. Üstelik Fransa'nın Avrupa Birliği içindeki ağırlıklı konumu da Çin'in bu ülkeye dönük ilgisini arttırmaktadır. Fransa ise Çin'i dış ticaretini artırmak için önemli bir fırsat olarak görmekte, bu ülkeyle ekonomik ilişkilerini Fransa'da istihdam yaratıcı bir unsur olarak değerlendirmektedir. Ayrıca uzun dönemdir uluslararası sistemin çok kutuplu bir yapıya kavuşması gerektiğini savunagelmiş bir ülke olan Fransa, Çin'in uluslararası sistemdeki rolünün giderek artıyor oluşunun çok kutupluluğa geçişi hızlandırdığı görüşünü de taşımıştır. Ancak her ne kadar iki ülke arasındaki ekonomik ilişkiler yoğunlaşmakta ve siyasal düzeyde de (iklim değişikliğiyle mücadele gibi) kimi ortaklaşmalar bulunsa da taraflar arasında ciddi görüş ve çıkar ayrılıkları da mevcuttur. Çin'in siyasal rejiminin niteliği, Xi Jinping döneminde giderek proaktif bir yapı arz eden dış politikası Pekin'in, Fransa'nın (denizaşırı toprakları nedeniyle) fiilen varlık gösterdiği Pasifik Okyanusu ve Hint Okyanusu'ndaki girişimleri, Fransızca konuşan Afrika ülkelerinde Çin'in giderek artan etkisi, ayrıca Çin'in kimi ticari uygulamaları Fransa'da artan bir endişe yaratmakta hatta siber güvenlik ve teknoloji hırsızlığı gibi alanlarda bu ülke artık açıkça bir tehdit olarak algılanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Fransa, Çin, Uluslararası Politika, Uluslararası İşbirliği, Jeopolitik Rekabet

Abstract

Relations between France, one of the historically defining powers of the international system, and the People's Republic of China, the system's emerging power, have regularly developed and diversified since 1964, i.e. the year Paris recognized the Communist Party of China's rule over continental China. Despite a number of diplomatic crises between the two countries, the general tone of the relationship has been positive. China has become France's one of the most important commercial partners during the last two decades. Beijing considers France as an important country because of the country's weight in international politics, and especially because of the eminent role France is playing within the European Union. China is also interested in France because of the country's comparative advantage in some sectors such as nuclear energy and aeronautics. As for France, China is an opportunity to increase the volume of foreign trade and create jobs in France. Moreover, France has long defended that the international system should

* Galatasaray Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü.

bilmektedir. Bir başka deyişle Fransa, Çin'i dengelemek için AB'yi bir bütün olarak kullanmayı arzulamaktadır. Bu durum zaman zaman Fransız iç siyasetinde ülkenin Almanya'nın ticari çıkarlarının hizmetine girdiği şeklinde yorumlansa da Emmanuel Macron'un amacı Fransa'nın AB içinde Almanya kadar etkili olduğunu ispatlamak ve uluslararası müzakerelerde sadece kendi ülkesi adına değil, tüm Avrupa adına konuştuğu imajını desteklemektir. Bu bağlamda, Mart 2019'da Avrupa Komisyonu'nun Çin'i bir iş birliği ve müzakere ortağı ama aynı zamanda ekonomik ve sistemik bir rakip olarak tanımlamış olması da önem taşımaktadır.[106]

Fransa-ÇHC ilişkilerini gözlemlemek, Fransa'nın kendisine ve Avrupa Birliği'ne biçtiği rolün daha iyi anlaşılmasına hizmet etmektedir. Fransa dünyanın ekonomik ve siyasal ağırlık merkezinin Doğu Asya'ya kayıyor olmasının sonuçlarını dikkate almaktadır. Ancak Paris dünyanın yeniden ama bu kez ABD ile Çin arasında kurgulanacak yeni bir iki kutuplu sistem yapısı içine girmesini de arzu etmemektedir. Bu çerçevede Fransa'nın bir diğer amacı da Rusya'yı çok fazla dışlayıp onu Çin'le bir blok oluşturmaya âdeta mecbur etme çabalarını frenlemektir. Zira bu tür bir bloklaşma yaşanması durumunda Fransa, Avrupa Birliği'nin ister istemez ABD'yle yakınlaşmak zorunda kalacağını ve NATO'nun öneminin daha da artacağını bilmektedir. Oysaki Fransa tarihsel olarak Avrupa'nın geleceğinin ABD ile çok yakın ilişkilerden geçmediği kanaatini taşımaktadır. Bu çerçevede Donald Trump Dönemi'nde ABD'nin içe kapanmacı bir dış politika çizgisi izlemiş olması Fransa'da dikkatle gözlemlenmiş, Biden'ın başkan olduktan sonra katıldığı ilk NATO zirvesi olan 19 Şubat 2021 tarihli toplantı sırasında yeni başkanın "Amerika geri döndü." açıklamasını yapması ise Paris'te kulaklara o kadar da hoş gelmemiştir.[107] ABD'nin Demokrat Partili bu yeni başkan döneminde "değerler" söylemine geri dönmüş olması ve küresel düzeyde bir "demokrasiler ittifakı"ndan söz etmesi elbette Çin'in de dikkatinden kaçmamaktadır. Sistemdeki fay hatlarının giderek belirginleşmesi anlamına gelen bu ortam, istese de istemese de Fransa'nın Çin'le pragmatik bağlara dayanan ilişki modelinin artık sınırlarına varılmış olduğunu teyit etmektedir. Fransa-Çin Halk Cumhuriyeti ilişkilerinin bundan sonraki seyri büyük ölçüde bu yeni durum ışığında şekillenecektir.

KAYNAKÇA

Allison, Graham, *Destined for War: Can America and China Escape Thucydides' Trap?*, (New York: Scribe Publications, 2018).

Badie, Bertrand ve Vidal, Dominique, *Le retour des Populismes*, (Paris: La Découverte, 2018).

106 Avrupa Komisyonu, "L'UE Fait le Point sur ses Relations Avec la Chine et Propose 10 mesures", Basın Bülteni, 12 Mart 2019, Erişim Adresi: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/fr/IP_19_1605, (Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2021).

107 "Biden Tells the World 'America is Back'. The World isn't so Sure", *The Washington Post,* 28 Şubat 2021, Erişim Adresi: https://www.washingtonpost.com/politics/biden-us-global-doubts/2021/02/27/3fe52862-781d-11eb-8115-9ad5e9c02117_story.html, (Erişim Tarihi: 11 Mayıs 2021).

Bari, Dominique, "Mao, ses Successeurs et la Ligne de Masse", içinde *Le retour des populismes*, Bertrand Badie ve Dominique Vidal (ed.), (Paris: La Découverte, 2018).

Beuret, Michel ve Michel, Serge, *La Chinafrique, Pékin à la Conquête du Continent Noir,* (Paris: Grasset et Fasquelle, 2008).

Bonne, Audrey, *La Diplomatie Culturelle de la République Populaire de Chine,* (Paris: l'Harmattan, 2018).

Bonnin, Judith, *Les voyages de François Mitterand*, (Rennes: PU Rennes, 2014).

Bortolini, Camille ve Jacques, Estelle, *Les Relations Commerciales Entre la France et la Chine en 2018 (douanes françaises)*, Fransa Hazine Bakanlığı, Erişim Adresi: https://bit.ly/3xYLQ7t, (Erişim Tarihi: 9 Mayıs 2021)

Bougon, François, *Dans la tête de Xi Jinping,* (Paris: Solin/Actes Sud, 2017).

Bozo, Frédéric, *La Politique Étrangère de la France depuis 1945*, (Paris: Flammarion, 2019).

Brady, Anne-Marie, *Marketing Dictatorship: Propaganda and Thought Work*, (Lanham: Rowman-Littlefield, 2009).

Cabestan, Jean-Pierre, *Demain la Chine: Démocratie ou Dictature?*, (Paris: Gallimard, 2018).

Cabestan, Jean-Pierre, *La Politique Internationale de la Chine,* (Paris: Presses de Sciences-Po, 2015).

Cadeau, Ivan, *La guerre d'Indochine: de l'Indochine Française Aux Adieux de Saigon*, 1940-1956, (Paris: Tallandier, 2019).

Cartier, Michel, *La Chine et l'Occident: Cinq Siècles d'histoire,* (Paris: Odile Jacob, 2015).

Chayet, Claude, *Premier Représentant de la France à Pékin,* Fondation Charles de Gaulle, Aralık 2017, https://www.charles-de-gaulle.org/wp-content/uploads/2017/12/Claude-Chayet-premier-representant-de-la-France-a-Pekin-en-1964.pdf

Cogan, Charles, "Le Style Diplomatique Français", *Annuaire français des relations internationales*, Cilt 7, (Paris: La documentation française, 2006).

Dams, Ties, Martin, Xiaoxue ve Kranenburg, Vera, "China's Soft Power in Europe: Falling on Hardtimes", IFRI, 20 Nisan 2021, Erişim Adresi: https://www.ifri.org/en/publications/publications-ifri/ouvrages-ifri/chinas-soft-power-europe-falling-hard-times

D'Hooghe, Ingrid, *China's Public Diplomacy*, (Leyde: Brill-Nijhoff, 2014).

Ekman, Alice, *La Chine Dans le Monde,* (Paris: CNRS Editions, 2018).

Fenby, Jonathan, *Will China Dominate the 21st Century?*, (Londra: Polity, 2014).

Faligot, Roger, *Les Services Secrets Chinois*, (Paris: Nouveau Monde Editions, 2015).

Gravereau, Jacques, *La Chine Conquérante,* (Paris: Eyrolles, 2017).

Godement, François, *Que veut la Chine? De Mao au Capitalisme,* (Paris: Odile Jacob, 2015).

Izambard, Antoine, *France-Chine, les Liaisons Dangereuses*, (Paris: Stock, 2019).

Julienne, Marc, Turcsanyi, Richard Q., Simalcik, Matej, Kironska, Kristina ve Sedlakova, Renata, *French Public Opinion on China in the Age of Covid-19: Political Distrust Trumps Economic Opportunities,* IFRI, 24 Kasım 2020

Kauffer, Rémi, *Paris la Rouge*, (Paris: Perrin, 2016).

Kissinger, Henry, *On China*, (New York: Pinguin, 2011).

Kopra, Sanna, *China and Great Power Responsibility for Climate Change*, (New York: Taylor & Francis, 2021)

Lagarde, Stéphane, "Francophonie: En Chine, les Jeunes de Plus en Plus Attirés par la Langue Française"*, RFI*, 21 Mart 2021.

Lasserre, Isabelle, "Les Inquiétants Transferts de Technologies de la France Vers la Chine", *Middle East Transparent*, 5 Mayıs 2020, Erişim Adresi: https://middleeasttransparent.com/fr/les-inquietants-transferts-de-technologies-de-la-france-vers-la-chine/

Lindsay, Jon, *China and Cybersecurity,* (Oxford: Oxford University Press, 2015).

Mendiaux, Edouard, *L'Afrique Sera Chinoise*, (Bruxelles: Editions Sineco, 1970).

Meyer, Charles, *Histoire des Français en Chine, 1698-1939,* (Paris: You Feng, 2009).

Meyer, Claude, *L'Occident Face à la Renaissance de la Chine,* (Paris: Odile Jacob, 2018).

Mitterand, François, *La Chine au Défi*, (Paris: Juilliard, 1961).

Nixon, Richard, "Asia After Viet Nam", *Foreign Affairs,* Ekim 1967, Cilt 46, Sayı 1, ss. 111-125.

Nye, Joseph, *Softpower, The Means to Success in World Politics,* (New York: Public Affairs, 2004).

Pazarcı, Hüseyin, *Uluslararası Hukuk Dersleri III. Kitap,* (Ankara: Turhan Kitabevi, 1997).

Peyrefitte, Alain, *Quand la Chine s'éveillera…le Monde tremblera*, (Paris: Fayard, 1980).

Peyrefitte, Alain, *C'était de Gaulle*, (Paris: Fayard, 1997).

Pye, Lucian, *The Spirit of Chinese Politics,* (New York: MIT Press, 1968).

Raffarin, Jean-Pierre, *Chine, Le Grand Paradoxe,* (Paris: Michel Lafon, 2019).

Ratte, Philippe, *Valéry Giscard-d'Estaing, l'autre Grand Président*, (Paris: Odile Jacob, 2020)

Rej, Abhijnan, "The US Strategic Framework for the Indo-Pacific: Three Cruosities", *The Diplomat,* 14 Ocak 2021, Erişim Adresi: https://thediplomat.com/2021/01/the-us-strategic-framework-for-the-indo-pacific-3-curiosities/

Snégaroff, Thomas, *Reconnaissance de la Chine en 1964*, FranceInfo, 28 Ocak 2015, Erişim Adresi: https://bit.ly/33vH9E5

Spens, Renaud de, *Dictionnaire Impertinent de la Chine,* (Paris: Bourin, 2012).

Szczudlik, Justyna, "Le 17+1: Comment Contourner les Critiques", *Institut Montaigne,* 5 Haziran 2020, Erişim Adresi: https://www.institutmontaigne.org/blog/china-trends-5-le-171-comment-contourner-les-critiques

Tannous, Manon-Nour ve Pacreau, Xavier, *Relations internationales*, (Paris: La documentation française, 2020)

Vaïsse, Maurice, *La Grandeur: Politique Étrangère du Général de Gaulle*, (Paris: CNRS, 2013).

Vaïsse, Maurice, *Diplomatie Française, Outils et Acteurs Depuis 1980,* (Paris: Odile Jacob, 2018).

Védrine, Hubert, "Les Etats-Unis: Hyperpuissance ou Empire?", *Cités*, 2004/4, Sayı 20, ss. 139-151.

Vienet, René, "La diplomatie (en Chine) n'est pas un Dîner de Gala", *Commentaire,* Şubat 2019, Sayı: 166, ss. 397-404

Yang Jisheng, *The World Turned Upside Down: A History of the Chinese Cultural Revolution,* (New York: Farrar, Straus, Giroux, 2021).

ÇİN HALK CUMHURİYETİ-TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

Doç. Dr. Meral Balcı* - Gülnora Saidakhmedova**

Özet

Türkiye ve Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) arasındaki dostluk bağı, tarihî İpek Yolu vasıtasıyla çok köklü bir geçmişe dayanmaktadır. 1923'te Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra iki ülke arasındaki münasebetler farklı özellikler taşıyan birkaç tarihî ilerleme devrinden geçmiştir. ÇHC 1949'da kurulmuş olsa da iki ülke arasındaki resmî ilişkilerin oluşması 1971 yılını bulmuştur. Türkiye, Orta Doğu'da ÇHC'yi resmen tanıyan ilk ülkelerden biri olmuştur. Resmî diplomatik ilişkilerin tesis edilmesinden bu yana Türkiye-ÇHC ilişkileri 50 yıllık bir süreçten geçmiştir. Bu 50 senelik süre içerisinde iki ülke arasında karşılıklı diplomatik ilişki ve güven bağının güçlendirilmesinin yanı sıra ekonomik ve ticari ilişkiler de siyasi süreç ile beraber gelişmiştir. Temmuz 1974'te imzalanan ticaret anlaşması iki ülke arasındaki ticaret ilişkilerinin zeminini oluşturmuştur. 1981 ve 1982'de imzalanan anlaşmalarla da karşılıklı ticari ve ekonomik ilişkiler gelişmeye devam etmiştir. 1970'li yıllarda Türkiye ve ÇHC arasındaki ilişkiler düşük seviyede iken 1980'li yıllar boyunca ilişkilerde önemli bir canlanma görülmüştür. 21. yüzyılda ise iki ülke arasındaki ilişkiler *stratejik ortaklık* başta olmak üzere siyasi, ekonomik, ticari, kültürel vb. tüm alanlarda ivme kazanmıştır. Tarihî İpek Yolu'nu canlandırarak Doğu ile Batı arasında ÇHC'den Avrupa'ya kadar kesintisiz devam eden bir ticaret rotası oluşturmayı hedefleyen ÇHC, 2013'te Tek Kuşak ve Tek Yol Projesi'ni kamuoyuna duyurmuştur. Türkiye bu projeye destek vererek Orta Koridor Teşebbüsü olarak projenin vazgeçilmez bir parçası olmuş ve ikili ilişkiler Kuşak Yolu Projesi ışığında en canlı dönemine girmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Çin Halk Cumhuriyeti, Türkiye-Çin İlişkileri, Dış Politika.

PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA-TURKEY RELATIONS

Abstract

The bond of friendship between Turkey and the PRC is based on a very deep-rooted history through the historical Silk Road. After the founding of the Republic of Turkey in 1923, relations between the two countries passed through several historical periods of progress with different characteristics. Although the PRC was established in 1949, the official relations between these countries started in 1971. Turkey was one of the first countries in the Middle East to officially recognize the PRC. Since the establishment of formal diplomatic relations, Turkey-PRC relations have been through a 50-year period. During this 50-year period, in addition to strengthening bilateral diplomatic relations and the bond of trust between the two countries, economic and trade relations have developed with the political process. The trade agreement signed in July 1974 formed the basis of trade relations between the two countries. Mutual trade-economic relations continued to develop with the agreements signed in 1981 and 1982. While relations between Turkey and the PRC were low in the 1970s, there was a significant revival in their relations during the 1980s. In the 21st century, relations between the two countries are primarily strategic partnership, political, economic, commercial, cultural, etc. have gained momentum in

* mbalci@marmara.edu.tr
** gulnora9093@gmail.com

bağlamda 2003'te ivme kazanarak 2009'dan itibaren her sahada belirli düzene ulaşmıştır. 2010'da ise iki ülke arasındaki ilişkiler stratejik iş birliği konumuna ulaşmış ve bu iş birliği iki ülke arasındaki ilişkileri ayrı boyuta taşımıştır. Türkiye, ÇHC'nin 2013'te gündeme getirdiği Tek Kuşak Tek Yol Projesi'nin hayata geçirilmesi için yürütülen çabaları desteklemekte ve söz konusu girişim açısından kilit bir konumda yer almaktadır. Mevcut durumda, Türkiye'de konusu geçen altyapı çalışmaları ile gündemde olan bu proje bir ticaret koridoru oluşturmasının ötesinde kültürel ve finansal iş birliğini de kapsamaktadır. Dünya GSMH'sinin yaklaşık yarısına hâkim ülkelerin içinde olduğu bu proje Türkiye için önemli katkılar sunacaktadır.

KAYNAKÇA

Akdağ, Zekeriyya, "Türkiye Çin İlişkilerinin Tarihsel Gelişimi" *Hafıza: Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* Cilt:1, Sayı:1, Aralık 2019, ss. 40-57, Erişim Adresi: https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/913983, (Erişim Tarihi: 6 Şubat 2021).

Андреевна, Флегентова Анастасия, "Ближневосточный вектор внешней политики КНР (на примере китайско-турецких отношений)", *ЖУРНАЛ Актуальные проблемы современных международных отношений: Политологические науки*, 2017, ss.137-142, Erişim Adresi: https://cyberleninka.ru/article/n/blizhnevostochnyy-vektor-vneshney-politiki-knr-na-primere-kitaysko-turetskih-otnosheniy/viewer , (Erişim Tarihi: 7 Şubat 2021).

Arslan, İbrahim ve Soner Karagül, "Küresel Bir Tehdit (COVID-19 Salgını) ve Değişime Yolculuk", *Üsküdar Üniversitesi: Sosyal Bilimler Dergisi,* Cilt:0, Sayı:10, Mayıs 2020, ss. 1-36, Erişim Adresi: https://dergipark.org.tr/tr/pub/uskudarsbd/issue/55725/711630, (Erişim Tarihi: 29 Şubat 2021).

Atlı, Altay ve Sadık Ünay, "Küreselleşme Sürecinde Türkiye Çin Ekonomik İlişkileri", *Seta: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmalar Vakfı*, Sayı:96, Haziran 2014, ss. 1-32, Erişim Adresi: http://file.setav.org/Files/Pdf/20140610182601_kuresellesme-surecinde-turkiye-cin-ekonomik-iliskileri-pdf.pdf, (Erişim Tarihi: 15 Şubat 2021).

Baydarman, Bilal, "Türkiye Çin ilişkileri", *Ruya For Research Studies,* 4 Nisan 2018, Erişim Adresi: https://ruyaa.cc/tr/Page/7985/, (Erişim Tarihi: 10 Şubat 2021)

Beyaz, Zafer ve Fuat Kabakçı "Cumhurbaşkanı Erdoğan: Türkiye-Çin iş Birliğinin Güçlendirilmesi İçin Potansiyel Büyük", *AA Dünya,* 2 Temmuz 2019, Erişim Adresi: https://www.aa.com.tr/tr/dunya/cumhurbaskani-erdogan-turkiye-cin-is-birliginin-guclendirilmesi-icin-potansiyel-buyuk/1521166, (Erişim Tarihi 12 Şubat 2021).

"Bir Kuşak Bir Yol Projesi' nedir? Projeye Dahil 65 Ülke Hangileri?", *İktibas Dergisi*, 12 Ocak 2018, Erişim Adresi: https://iktibasdergisi.com/2018/01/12/bir-kusak-bir-yol-projesi-nedir-projeye-dahil-olan-65-ulke-hangileri/, (Erişim Tarihi: 5 Şubat 2021).

"Çin'de "2018 Türkiye Turizm Yılı" İlan Edildi", *TR Dergisi*, Erişim Adresi: http://trdergisi.com/cinde-2018-turkiye-turizm-yili-ilan-edildi/, (Erişim Tarihi: 7 Şubat 2021)

"China Population", *World Ometer*, 28 Şubat, 2021, Erişim Adresi: https://www.worldometers.info/world-population/china-population/, (Erişim Tarihi: 28 Şubat 2021).

Çin Halk Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği, "Xi Jinping ve Erdoğan Bir Araya Geldi", Erişim Adresi: http://tr.china-embassy.org/tur/xwdt/t1285087.htm, (Erişim Tarihi: 28 Şubat 2021).

Çin Halk Cumhuriyeti İşadamları Dostluk ve Dayanışma Derneği (TÜÇİAD), "Çin Siyasi İlişkileri Türkiye", Erişim Adresi: http://www.tuciad.org.tr/turk-cin-siyasi-iliskileri/, (Erişim Tarihi: 4 Şubat, 2021).

Çolakoğlu, Selçuk "Türkiye-Çin İlişkileri: Tek Taraflı Aşk mı?", *Ortadoğu Analiz*, Cilt:4, Sayı:45, Eylül 2012, ss.53-66, Erişim Adresi: https://www.orsam.org.tr/d_hbanaliz/5Selcukcolakoglu.pdf, (Erişim Tarihi: 8 Şubat 2021)

Ekrem, Erkin, "Türkiye-Çin İlişkilerinin Geleceği: Türkiye-Çin İlişkilerinin 40. Yılı (1971-2011)", *Ankara Üniversitesi Açık Ders Malzemeleri*, 26 Ekim 2010, ss.1-62, Erişim Adresi: https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/106066/mod_resource/content/1/14%20.%20%20konu%20Türkiye-Çin%20İlişkilerinin%20Geleceği%20--Türkiye-Cin_iliskilerinin_40_Yili_%281971-2011%29-Erkin%20Ekrem.pdf, (Erişim Tarihi: 15 Şubat 2021).

Esmer, Soner, "Bir Kuşak Bir Yol (One Belt One Road) Projesinde Türkiye'nin Önemi", *Utikad: Sektörel/Demiryolu*, 17 Şubat 2017, Erişim Adresi: https://www.utikad.org.tr/Detay/Sektor-Haberleri/14489/bir-kusak-bir-yol-one-belt-one-road-projesinde-turkiye-nin-onemi, (Erişim 18 Şubat 2021).

İkiz, Ahmet, "Tek Kuşak Tek Yol Projesi ve Türkiye'ye Olası Etkileri", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi,* Cilt: 18, Sayı: 72, 2019, ss. 1688-1700, Erişim Adresi: https://dergipark.org.tr/tr/pub/esosder/issue/47063/535844, (Erişim Tarihi: 15 Şubat 2021).

Karaca, Kutay "Türkiye-Çin Halk Cumhuriyeti İlişkilerinde Doğu Türkistan Sorunu", *Gazi Üniversitesi: Gazi Akademik Bakış,*Cilt:1, Sayı:1, 2007, ss.219-245, Erişim Adresi: https://dergipark.org.tr/tr/pub/gav/issue/6530/86594, (Erişim Tarihi: 30 Şubat 2021).

Kısacık, Sina ve Furkan Kaya, "21. Yüzyılda Avrasya Bölgesinde Yeni Bir İttifak mı Doğuyor? Türkiye-Çin Halk Cumhuriyeti İlişkileri", içinde *Türk Dış Politikasında Güncel Eğilimler (2000-2014)*, Deniz Tansi & Hakan Sezgin Erken (ed.), (İstanbul: Kanes Yayınları, 2015), ss.260-295.

Kurt, Nurettin, "Türkiye Çin ilişkileri", *Researchgate*, 30 Temmuz 2019, Erişim Adresi: https://www.researchgate.net/publication/334974098_Turkiye-Cin_iliskileri, (Erişim Tarihi: 6 Şubat 2021).

Логинова, Ксения, "Восточное сближение: Турция и Китай связали себя железной дорогой. Этот путь считают самым коротким и удобным между Азией и Европой", *известия iz: МИР,* 23 Aralık 2020, Erişim Adresi: https://iz.ru/1103257/kseniia-loginova/vostochnoe-sblizhenie-turtciia-i-kitai-sviazali-sebia-zheleznoi-dorogoi, (Erişim Tarihi: 5 Şubat 2021)

Nuroğlu, Elif, "Kuşak-Yol Projesi Çerçevesinde Türkiye-Çin İlişkileri", *AA/ Analiz*, 22 Temmuz 2019, Erişim Adresi: https://www.aa.com.tr/tr/analiz/kusak-yol-projesi-cercevesinde-turkiye-cin-iliskileri/1538112, (Erişim Tarihi: 17 Şubat 2021).

"Sincan Uygur Özerk Bölgesi Nerede? İşte Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nin Haritadaki Konumu", *Sözcü*, 3 Temmuz 2019, Erişim Adresi: https://www.sozcu.com.tr/2019/gundem/sincan-uygur-ozerk-bolgesi-nerede-iste-sincan-uygur-ozerk-bolgesinin-konumu-5211169/#:~:text=SİNCAN%20UYGUR%20ÖZERK%20BÖLGESİ%20NEREDE,ülkenin%20batı%20bölgesinde%20yer%20almaktadır.&text=Uzun%20tarihi%20boyunca%20Doğu%20Türkistan,devletlerinin%20ve%20hanlıklarının%20merkezi%20olmuştur, (Erişim Tarihi: 12 Şubat 2021).

"Son dakika: Corona virüste Türkiye Dünyaya Örnek Oldu! 26 Ülke Yardım İstemek İçin Kapımızı Çaldı", *Sabah Haberler*, Erişim Adresi: https://www.sabah.com.tr/gundem/2020/03/19/son-dakika-corona-virusde-turkiye-dunyaya-ornek-oldu-26-ulke-yardim-istemek-icin-kapimizi-caldi, (Erişim Tarihi: 29 Şubat 2021)

Şensoy, Süleyman, "Bir Kuşak Bir Yol Çin Türkiye ve Dünya", *TASAM: Türkiye Stratejik Araştırmalar Merkezi*, 28 Ocak 2016, Erişim Adresi: https://tasam.org/trTR/Icerik/25699/bir_kusak_bir_yol_cin_turkiye_ve_dunya, (Erişim Tarihi: 4 Şubat 2021).

Şimşek, Mevlüdiye, "Değişen Dünya Koşullarında Çin Halk Cumhuriyeti ve Dış Ticaret Bakımından Türkiye-Çin Arasında Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri", *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 26, 2006, ss.103-123. Erişim Adresi: https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/66468, (Erişim Tarihi: 4 Şubat 2021).

Tim Türkiye İhracatçılar Meclisi, "TİM'den Korona'nın Vurduğu Çin'e Tıbbi Yardım", Erişim Adresi: https://tim.org.tr/tr/haberler-timden-koronanin-vurdugu-cine-tibbi-yardim, (Erişim Tarihi: 29 Şubat 2021).

Toysun, Tayfun Tuncay, "Çin Ekonomisinin Gelişiminin İncelenmesi ve Çin Ekonomisinin Türk Dış Ticaretine Başlıca Etkileri", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası Ticaret Bölümü, Nisan 2014.

"Turkey population", *World Ometer*, Erişim Adresi: https://www.worldometers.info/world-population/turkey-population/, (Erişim Tarihi: 28 Şubat 2021).

Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı, "Türkiye-Çin Halk Cumhuriyeti Ekonomik İlişkileri", Erişim Adresi: http://www.mfa.gov.tr/turkiye-cin-halk-cumhuriyeti-ekonomik-iliskileri.tr.mfa, (Erişim Tarihi: 28 Şubat 2021)

Weimin, Huang, "Çin-Türk İlişkilerinin Analizi ve Kısa Bir Değerlendirme", Çeviren: Gürhan Kırilen, *Academia.edu,* s.1-17. Erişim Adresi: https://www.academia.edu/9909662/Çin_Dış_Politikası_Üzerine_Kısa_Bir_Analiz, (Erişim Tarihi: 6 Şubat 2021).

Цзинхун, Тао, "Анализ развития китайско-турецких отношений с точки зрения Синьцзяньской проблемы (1971-2019)", *Всероссийская научная конференция «Международные отношения в XX-XXI вв.: IV Чемпаловские чтения, посвященные 75-летию Победы в Великой Отечественной войне и 75-летию окончания Второй мировой войны»* 17 Aralık 2020, ss.369-375, Erişim Adresi: http://hdl.handle.net/10995/94770, (Erişim Tarihi: 10 Şubat 2021).

ÇİN-ABD TİCARET SAVAŞI

Doç. Dr. Arzu AL[*] - Uzm. Hayri KAYA[**]

Özet

ABD'nin Çin'e yönelik başlatmış olduğu ticaret savaşının nedenlerini kronolojik bir şekilde analiz etmekte olan bu çalışma, olası sonuçlarına da cevap aramaktadır. Yükselen bir güç olan ve devlet kapitalizmi ile yönetilen sosyalist Çin'in elde ettiği ticari kazanımlar ile devlet hazinesini zenginleştirmesi; denizaşırı ticari ve diplomatik faaliyetlerinin yanı sıra hızlı teknolojik gelişimi sonucunda ABD'nin dikkatini çekmiştir. Kapitalist serbest piyasanın merkez aktörü olan ABD tarafından küresel hegemonyasına karşı tehdit unsuru olarak algılanması sonucu Çin, ABD tarafından çeşitli yaptırımlarla karşı karşıya kalmıştır. Ancak Çin'in, ABD'nin en büyük ikinci ticaret ortağı olması, ABD'nin de Çin'in en büyük ticaret ortağı olması nedeniyle iki ülke arasındaki karşılıklı bağımlılık unsuru karmaşık bir yapıya bürünmüştür. Bu bağlamda, mevcut ticaret savaşının sonucunda da kazanın kaybedeceği sıfır toplamlı bir oyuna doğru evrileceği açıkça görülmektedir. Kuşak Yol Girişimi, Made in China 2025 gibi büyük projelerle tüm dünyanın dikkatini çekmekte olan Çin, ABD'nin kurduğu kapitalist sisteme alternatif bir seçenek sunmak istemektedir. Bu temelden hareketle çalışmamız dört ana başlık altında şekillenmiştir. Öncelikle ticaret savaşı olgusunu açıklayarak tarihteki örneklerine yer vererek ABD'nin sadece ekonomik kaygılar nedeniyle Çin'e yaptırım uygulamadığının altı çizilmek istenmiştir. İkinci bölümde Çin'in yükselişi ortaya konmaya çalışılmış ve kuruluşundan günümüze kadar değişen yapısı analiz edilmeye çalışılmıştır. Üçüncü bölümde ABD ile ilişkileri incelenerek ticaret savaşı öncesi ikili ilişkiler değerlendirilmiş ve son bölümde ticaret savaşı olgusunun aşamaları ve sonuçları ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Çin, ABD, Ticaret Savaşı, Uluslararası Rekabet, Uluslararası Ticaret

Abstract

This article chronologically analyzes the reasons for the trade war launched by the USA against China and seeks answers to its possible consequences. The commercial gains and enrichment of the state treasury by the socialist China, which is a rising power and ruled by state capitalism, attracted the attention of the USA as a result of its rapid technological development as well as its overseas commercial and diplomatic activities. As a result of being perceived as a threat to its global hegemony by the USA, the central actor of the capitalist free market, China has faced various sanctions by the USA. However, China is the second largest trading partner of the USA; Since the USA is China's largest trading partner, the interdependence between the two countries has taken on a complex structure. In this context, it is clearly seen that as a result of the current trade war, it will evolve into a game where the winner will lose.. China, which attracts the attention of the whole world with major projects such as the Belt and Road Initiative and Made in China 2025, wants to offer an alternative option to the capitalist system established by the USA. Based on this basis, our work has been shaped under four main headings. First of all, by explaining the trade war phenomenon and giving examples in history, it was desired to underline that the USA did not impose sanctions on China only because of economic concerns. In the second part, the rise of China has been tried to be revealed and its changing structure has been tried to

[*] Marmara Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, arzu.al@marmara.edu.tr / ORCID: 0000-0002-3287-3661
[**] Uluslararası Politik Ekonomi Bilim Uzmanı- hayrikaya@marun.edu.tr / ORCID: 0000-0001-9621-4588

sı, deniz aşırı yatırım ve girişim yaparak sermaye transfer etmesi ve teknolojik olarak hızlı gelişmesi, Batının Çin'e olan bağımlılığını artırdığı gibi Çin'in, ekonomisinin sürekliliğini de garanti altına almasına imkân vermektedir. Kazananın kaybedeceği sıfır toplamlı bir oyun olarak yorumlayabileceğimiz Çin-ABD ticari savaşı, iki ülkenin de küresel planlarını revize etmesi ile son bulacaktır. Çin tarafından yapılan açıklamalar, oluşturulan kurum ve kuruluşların büyüklüğü göz önüne alındığında ABD'nin hegemonyasını korumak için "askerî savaş" kartıyla bu durumu lehine sonuçlandırmak isteyeceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Bown, Chad P., "The US-China Trade War and Phase One Agreement", *Peterson Institute for International Economics*, Cilt: 21, Sayı:1, 2021, Erişim Tarihi: https://www.piie.com/sites/default/files/documents/wp21-2.pdf, (Erişim Tarihi: 25 Aralık 2021).

Britt, Hugo, A Timeline of the U.S.-China Trade War, *Thomas*, 18.10.2021, Erişim Adresi: https://www.thomasnet.com/insights/us-china-trade-war-timeline/, (Erişim Tarihi: 14 Ocak 2022).

Chatzky, Andrew ve McBride, James, "China's Massive Belt and Road Initiative", *Center of Foreign Relations*, 28 Ocak 2020, Erişim Adresi: https://www.cfr.org/backgrounder/chinas-massive-belt-and-road-initiative, (Erişim Tarihi: 18 Temmuz 2021).

Chen, Hsin-Chih, "Unready Great Power in a Changing Global Order: China's Strategy of Establishing A 'New Type of Great Power Relationships' and Its Impact to Other Merging Powers", FLACSO-ISA Joint International Conference, 2014, ss. 1-28.

Chen, James, "Trade War", *Investopedia,* 27 Temmuz 2021, Erişim Adresi: https://www.investopedia.com/terms/t/trade-war.asp, (Erişim Tarihi: 14.10.2021).

"China Exports By Country", *Trading Economics*, 2021, Erişim Adresi: https://tradingeconomics.com/china/exports-by-country, (Erişim Tarihi: 12 Eylül 2021).

"China Global Investment Tracker", *AEI*, 2021, Erişim Adresi: https://www.aei.org/china-global-investment-tracker/, (Erişim Tarihi: 24 Aralık 2021).

"Cultural Revolution", *Britannica*, Erişim Adresi: https://www.britannica.com/event/Cultural-Revolution/Rise-and-fall-of-Lin-Biao-1969-71#ref283838, (Erişim Tarihi: 19 Aralık 2021).

Çaylı, Şahin ve Babahanoğlu, Veysel, "ABD'nin Küresel Hegemonik Üstünlüğünde Ticaret Savaşlarının Araçsallaştırılması", *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, Cilt: 6, Sayı: 1, 2020, ss. 342-355.

Çeştepe, Hamza, "Çin'in Dış Ticaretinin Gelişimi, Dünya Ticaret Örgütü'ne Üyelik Öncesi ve Sonrasında Dünya Ticaretine Etkileri", *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 17, 2012, ss. 45-61.

Donnan, Shawn ve Leonard, Jenny, "How Trump's Trade War Went From Method to Madness", *Bloomberg Businessweek*, 14 Kasım 2019, https://www.bloomberg.com/news/features/2019-11-14/how-trump-s-trade-war-went-from-method-to-madness, (Erişim Tarihi: 7 Aralık 2021).

Elwell, Craig K.; Labonte, Marc ve Morrison, Wayne M., "Is China a Threat to the U.S. Economy?" *Congress Research Service*, Erişim Adresi: https://www.everycrsreport.com/files/20070123_RL33604_23d86bb4e115162052c5d31ef49f163759b13639.pdf, (Erişim Tarihi: 12 Kasım 2021).

Friedman, Thomas L., *The World Is Flat: A Brief History of The Twenty-First Century*, (New York: *Farrar, Straus and Giroux*, 2005).

"Exports of goods and services (current US$) - China, United States", *The World Bank*, Erişim Adresi: https://data.worldbank.org/indicator/NE.EXP.GNFS.CD?locations=CN-US, (Erişim Tarihi: 20 Eylül 2021).

"Federal Debt: Total Public Debt", *FED*, 2021, Erişim Adresi: https://fred.stlouisfed.org/series/GFDEBTN, (Erişim Tarihi: 10 Ocak 2022).

"Foreign Direct Investment, Net Inflows (BoP, current US$) – China", The World Bank, 2021, Erişim Adresi: https://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.CD.WD?locations=CN, (Erişim Tarihi: 10 Kasım 2021).

"GDP (current US$)- China, United States", *The World Bank,* 2021, Erişim Adresi: https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?end=2020&locations=CN-US&start=1979&view=chart, (Erişim Tarihi: 12 Aralık 2021).

"GDP growth (annual %)- China, United States" *The World Bank,* 2021, Erişim Adresi: https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?end=2020&locations=CN-US&start=1979&view=chart, (Erişim Tarihi: 12 Aralık 2021).

"GDP per capita (current US$)- China, United States", *The World Bank*, 2021, Erişim Adresi: https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=CN-US, (Erişim Tarihi: 10 Ocak 2022).

"GDP per capita growth (annual %)- United States, China", *The World Bank*, 2021, Erişim Adresi: https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.KD.ZG?end=2020&locations=US-CN&start=1999, (Erişim Tarihi: 10 Ocak 2022).

Gündal, Burçak, "Çin Ekonomisinin Yapısal Dönüşümü", *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 2, 2015, ss. 55-72.

Hamilton, Lee, "The State of U.S.-China Relations", *Wilson Center*, 3 Nisan 2003, Erişim Adresi: https://www.wilsoncenter.org/article/the-state-us-china-relations, (Erişim Tarihi: 15 Aralık 2021).

Hass, Ryan ve Denmark, Abraham, "More Pain than Gain: How the US-China Trade War Hurt America", *Brookings*, 7.08.2020, Erişim Adresi: https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2020/08/07/more-pain-than-gain-how-the-us-china-trade-war-hurt-america/, (Erişim Tarihi: 15 Aralık 2021).

Heilmann, Sebastian; Rudolf, Moritz; Huotari, Mikko ve Buckow, Johannes, "China's Shadow Foreign Policy: Parallel Structures Challenge the Established International Order", *Mercator Institute for China Studies-China Monitor*, 28 Ekim 2014, Erişim Adresi: https://merics.org/sites/default/files/2020-05/China_Monitor_18_Shadow_Foreign_Policy_EN.pdf, (Erişim Tarihi: 20 Eylül 2021).

Ho, Benjamin, "Why China Will Not Cooperate with the West: The Pandemic Made Things Worse", *The Natıonal Interest*, 25 Temmuz 2021, Erişim Adresi: https://nationalinterest.org/feature/why-china-will-not-cooperate-west-pandemic-made-things-worse-190251, (Erişim Tarihi: 12 Aralık 2021).

Hoffman, Bryce, "If You Aren't Worried About A Trade War, You don't Know About the Chicken Tax", *Forbes*, 3 Mart 2018, Erişim Adresi: https://www.forbes.com/sites/brycehoffman/2018/03/03/if-you-arent-worried-about-a-trade-war-you-dont-know-about-the-chicken-tax/?sh=4b54d94b5455, (Erişim Tarihi: 4 Ocak 2022).

"How a Rising China Has Remade Global Politics", *World Politics Review,* Erişim Adresi: https://www.worldpoliticsreview.com/insights/27828/how-a-rising-china-has-remade-global-politics, (Erişim Tarihi: 26 Ocak 2022).

Hsu, Sara, "Foreign Firms Wary of 'Made in China 2025', But It May Be China's Best Chance at Innovation", *Forbes*, 10 Mart 2017, Erişim Adresi: https://www.forbes.com/sites/sarahsu/2017/03/10/foreign-firms-wary-of-made-in-china-2025-but-it-may-be-chinas-best-chance-at-innovation/?sh=50461d4424d2, (Erişim Tarihi: 2 Şubat 2022).

Huang, Yukon, The U.S.-China Trade War Has Become a Cold War, *Carnegie Endowment For International Peace*, 16 Eylül 2021, Erişim Adresi: https://carnegieendowment.org/2021/09/16/u.s.-china-trade-war-has-become-cold-war-pub-85352, (Erişim Tarihi: 17 Ocak 2022).

Huimin, Zhang, "China continuously expands opening-up in investment", *CGTN,* 13 Aralık 2018, Erişim Adresi: https://news.cgtn.com/news/3d3d414e34596a4d31457a6333566d54/index.html, (Erişim Tarihi: 1 Eylül 2021).

Hüdavendigar, Muhammed Nafiz ve Arıbaş, Kenan, *Siyasi Coğrafya Açısından Çin*, (İstanbul: Çizgi Kitabevi, 2014).

Ibold, Sebastian, "Belt and Road Initiative", *BRI*, Erişim Adresi: https://www.beltroad-initiative.com/belt-and-road/ (Erişim Tarihi: 13 Aralık 2021).

"Imports of Goods and Services (current US$) - China", *The World Bank*, Erişim Adresi: https://data.worldbank.org/indicator/NE.IMP.GNFS.CD?end=2020&locations=CN&start=1999, (Erişim Tarihi: 20 Eylül 2021).

Jie, Yu & Wallace, Jon, "What is China's Belt and Road Initiative (BRI)?" *Chatham House*, 13 Eylül 2021, Erişim Adresi: https://www.chathamhouse.org/2021/09/what-chinas-belt-and-road-initiative-bri, (Erişim Tarihi: 1 Aralık 2021).

Kania, Elsa B., Made in China 2025, Explained. *The Diplomat,* 1 Şubat 2019, Erişim Adresi: https://thediplomat.com/2019/02/made-in-china-2025-explained/, (Erişim Tarihi: 15 Ekim 2021).

Kennedy, Lesley, "7 Contentious Trade Wars in US History", *History*, 18 Ekim 2018, Erişim Adresi: https://www.history.com/news/7-trade-wars-boston-tea-party-smoot-hawley, (Erişim Tarihi: 14 Ekim 2021).

Kenton, Will, "Smott- Hawley Tariff Act.", *Investopedia*, 9 Temmuz 2021, https://www.investopedia.com/terms/s/smoot-hawley-tariff-act.asp (Erişim Tarihi: 14 Kasım 2021).

Kissenger, Henry, *Diplomasi*, çev. İbrahim H. Kurt (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2015).

Landler, Mark ve Tankersley, Jim, "Trump Will Hit China with Trade Measures", *The New York Times,* 22 Mart 2018, Erişim Adresi: https://www.nytimes.com/2018/03/22/us/politics/trump-will-hit-china-with-trade-measures-as-white-house-exempts-allies-from-tariffs.html, (Erişim Tarihi: 7 Aralık 2021).

Lieberthal, Kenneth G. ve Pollack, Jonathan D., "Establishing Credibility And Trust, The Next President Must Manage America's Most İmportant Relationship", *Brookings Institution Campaign Papers*, 2012, Erişim Adresi: https://www.brookings.edu/research/establishing-credibility-and-trust-the-next-president-must-manage-americas-most-important-relationship, (Erişim Tarihi: 28 Kasım 2021).

Lynch, David J. & Paletta, Damian, "Trump Announces Steel and Aluminum Tariffs Thursday over Objections from Advisers and Republicans", *The Washington Post*, 1 Mart 2018, Erişim Tarihi: https://www.washingtonpost.com/news/business/wp/2018/03/01/white-house-planning-major-announcement-thursday-on-steel-and-aluminum-imports/, (Erişim Tarihi: 7 Aralık 2021).

Maddison, Angus, "Maddison Database 2010", *Groningen Growth and Development Centre,* 2010, Erişim Adresi: https://www.rug.nl/ggdc/historicaldevelopment/maddison/releases/maddison-database-2010, (Erişim Tarihi: 28 Ocak 2022).

Mallick, Maj Gen P. K., "US-China Trade War: Analyses of Deeper Nuances and Wider Implications", *Vivekananda International Foundation*, VIF Paper, (Eylül 2018).

"Mapping China's Global Development Footprint", *AidData's Geocoded Global Chinese Official Finance Dataset,* Erişim Adresi: http://www.aiddata.org/china-project-locations, (Erişim Tarihi: 18 Aralık 2021).

McGregor, Janyce, "New Year, Old Trade Wars: Lumber, Dairy Disputes Set for Arbitration". *CBC*, 1 Ocak 2021, Erişim Adresi: https://www.cbc.ca/news/politics/new-year-trade-disputes-canada-us-1.5849458 (Erişim Tarihi: 4 Ocak 2022).

Morrison, Wayne M., "China's Economic Rise: History, Trends, Challenges, and Implications for the United States", *Congressional Research Service*, 25 Haziran 2019.

Mullen, Andrew, "US-China Trade War Timeline: Key Dates and Events since 2018", *South China Morning Press*, 29 Ağustos 2021, Erişim Adresi: https://www.scmp.com/economy/china-economy/article/3146489/us-china-trade-war-timeline-key-dates-and-events-july-2018, (Erişim Tarihi: 5 Kasım 2021).

Nye, Joseph S., "America's New Great-Power Strategy", *Project Syndicate*, 3 Ağustos 2021, Erişim Adresi: https://www.project-syndicate.org/commentary/us-china-new-great-power-strategy-by-joseph-s-nye-2021-08, (Erişim Tarihi: 30 Aralık 2021).

Oktay, Fatih, *Çin: Yeni Büyük Güç ve Değişen Dünya Dengeler*, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2019).

Önür, Merve Nafiye, Çin'in ABD'yi Dengeleme Girişimi: Yeni İpek Yolu Girişimi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü/ Uluslararası İlişkiler ve Küreselleşme Anabilim Dalı, 2021.

Ponciano, Jonathan, "Trade War: Biden Administration Not Ready to 'Yank' China Tariffs, But Open To Talks", *Forbes,* 28 Mart 2021, Erişim Adresi: https://www.forbes.com/sites/jonathanponciano/2021/03/28/trade-war-biden-administration-not-ready-to-yank-china-tariffs-but-open-to-talks/?sh=6d1fd6905e8b, (Erişim Tarihi: 8 Aralık 2021).

Ramadori, Claudio, "Made in China 2025 - Everything You Need to Know", New Horizons", 15 Eylül 2021, Erişim Adresi: https://nhglobalpartners.com/made-in-china-2025/, (Erişim Tarihi: 15 Ocak 2022).

Safire, William, "Essay; The Biggest Vote", *The New York Times,* 18 Mayıs 2000, Erişim Adresi: https://www.nytimes.com/2000/05/18/opinion/essay-the-biggest-vote.html, (Erişim Tarihi: 10 Ekim 2021).

Sanders, Bernie, "Washington's Dangerous New Consensus on China: Don't Start Another Cold War", *Foreign Affairs*, 17 Haziran 2021, Erişim Adresi: https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2021-06-17/washingtons-dangerous-new-consensus-china, (Erişim Tarihi: 8 Ocak 2022).

Schlesinger, Jacob M. ve Ailworth, Erin, "U.S. Imposes New Tariffs, Ramping Up 'America First' Trade Policy", *The Washington Post*, 22 Ocak 2018, Erişim Adresi: https://www.wsj.com/articles/u-s-imposes-trade-tariffs-signaling-tougher-line-on-china-1516658821, (Erişim Tarihi: 7 Ocak 2021).

Schwab, Nikki ve Fredericks, Bob, "Trump on Global Trade: US will no Longer Tolerate 'Abuse", *The New York Post*, 25 Eylül 2018, Erişim Adresi: https://nypost.com/2018/09/25/trump-on-global-trade-us-will-no-longer-tolerate-abuse/, (Erişim Tarihi: 13 Aralık 2021).

Scott, Malcolm ve Sam, Cedric, "Here's How Fast China's Economy Is Catching Up to the U.S.", *Bloomberg*, 12 Mayıs 2016, Erişim Adresi: https://www.bloomberg.com/graphics/2016-us-vs-china-economy/, (Erişim Tarihi: 30 Aralık 2021).

Si, Ma, "Made in China 2025 Roadmap Updated". *China Daily*, 27 Ocak 2018, Erişim Adresi: http://www.chinadaily.com.cn/a/201801/27/WS5a6bb8b9a3106e7dcc137168.html, (Erişim Tarihi: 1 Şubat 2022).

Şanlı, Orhan ve Ateş, İsmet, "ABD-Çin Odaklı Ticaret ve Kur Savaşlarının Dünya Ekonomisi Üzerine Etkileri", *Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 1, 2020, ss. 75-101, Erişim Adresi: https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1166994, (Erişim Tarihi: 16 Ocak 2022).

Taylor, Adam, "A Timeline of Trumps Complicated Relationship with The Tpp", *The Washington Post*, 13 Nisan 2018, Erişim Tarihi: https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2018/04/13/a-timeline-of-trumps-complicated-relationship-with-the-tpp/, (Erişim Tarihi: 25Aralık 2021).

"The Boston Tea Party**"**, *History*, 14.12.2021, Erişim Adresi: https://www.history.com/this-day-in-history/the-boston-tea-party, (Erişim Tarihi: 24 Aralık 2021).

"Trade in Goods with China", *U.S. Census Bureau*, 2021, Erişim Adresi: https://www.census.gov/foreign-trade/balance/c5700.html, (Erişim Tarihi: 1 Şubat 2021).

United States Department of State, Foreign Service Institute- Office of the Historian, "Chronology of U.S.-China Relations: 1784-2000", Erişim Adresi: https://history.state.gov/countries/issues/china-us-relations, (Erişim Tarihi: 15 Ocak 2022).

United States Presidential Commercial Special Office, "President Trump Announces Strong Actions to Address China's Unfair Trade" Erişim Adresi: https://ustr.gov/about-us/policy-offices/press-office/press-releases/2018/march/president-trump-announces-strong, (Erişim Tarihi: 25 Aralık 2021).

U.S. Department of the Treasury, "*Major Foreign Holders of Treasury Securities*", Erişim Adresi: https://ticdata.treasury.gov/Publish/mfh.txt, (Erişim Tarihi: 1 Ağustos 2021).

"U.S. Relations With China 1949-2021", *Council on Foreign Relations,* Erişim Adresi: https://www.cfr.org/timeline/us-relations-china, (Erişim Tarihi: 8 Aralık 2021).

"U.S. Trade in Goods and Services- Balance of Payments (BOP) Basis", *U.S Census Bureau*, Erişim Adresi: https://www.census.gov/foreign-trade/statistics/historical/gands.pdf, (Erişim Tarihi: 24 Kasım 2021).

Vogel, Ezra, *Deng Xiaoping ve Çin'in Dönüşümü*, (İstanbul: Modus Kitap, 2018).

Wang, Ning ve Coase, Ronald, *Çin Nasıl Kapitalist Oldu*, Çev. İlkay Yılmaz, (Ankara: Bigbang Yayınevi, 2015).

"What is the US-China Trade War?", *South China Morning Press,* 13.04.2020, Erişim Adresi: https://www.scmp.com/economy/china-economy/article/3078745/what-us-china-trade-war-how-it-started-and-what-inside-phase, (Erişim Tarihi: 5 Kasım 2021).

White, Ben; Cook, Nancy; Restuccia, Andrew ve Palmer, Doug, "Trump's Trade War Was Decades in the Making", *Politico*, 7 Eylül 2018, Erişim Adresi: https://www.politico.com/story/2018/07/09/trump-trade-war-china-tariffs-702292, (Erişim Tarihi: 11 Kasım 2021).

"World Economic Outlook Database", IMF, 2021, Erişim Adresi: https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2021/April/weo report?c=924,&s=GGXWDG,BCA,&sy=1980&ey=2026&ssm=0&scsm=1&scc=0&ssd=1&ssc=0&sic=0&sort=country&ds=.&br=1, (Erişim Tarihi: 10 Ocak 2022).

Yurttançıkmaz, Ziya Çağlar; Reziwanguli, Yasen ve Emsen, Ömer Selçuk, "Çin ile ABD Arasında Ticari Gerginlik: Rekabet Gücü Açısından Bir Bakış" *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 34, Sayı: 2, 2020, ss. 649-667.

ASYA-PASİFİK BÖLGESİNDEKİ AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ - ÇİN REKABETİ, JAPONYA-GÜNEY KORE-YENİ ZELANDA-AVUSTRALYA'NIN NATO İTTİFAKINA KATILIMINI SAĞLAR MI?

Mesut Hakkı Caşın* - Ahmet Sapmaz**

Özet

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra şekillenen Amerikan dış politika anlayışı, Çin'in yükselen askeri, teknolojik ve ekonomik gücü karşısında Asya-Pasifik Bölgesi'nde askeri faaliyetlerini yoğunlaştırmaktadır. Soğuk Savaş sonrası Çin'in bölgedeki hızlı yükselişi; hem uluslararası sistemde hem de güvenlik anlayışında yeni meydan okumalara yol açmaktadır. Çin'in, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) liderliğindeki Batı hâkimiyetine karşı potansiyel rakip olarak yükselişi, uluslararası düzende büyük güç rekabetinin geri döndüğünün sinyallerini vermektedir. Nitekim iletişim çağının karmaşık güvenlik ortamında, Asya-Pasifik'in değişen güvenlik algılamaları, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nün (NATO) küresel bir ağ oluşturma çabasının önemli bir parçası olarak ilgi odağı oluşturmaktadır. NATO başta Japonya, Güney Kore, Avustralya ve Yeni Zelanda olmak üzere bazı Asya-Pasifik ülkeleriyle kurumsal bağlarını giderek artırmıştır. NATO Genel Sekteteri Jens Stoltenberg, Çin'in hızla yükselen askeri ve ekonomik gelişiminin NATO için potansiyel güvenlik riskleri oluşturduğunu ifade etmektedir. Günümüzün en büyük ve en uzun süreli siyasi ve askeri ittifakı olan NATO'nun, Çin'e karşı takip edeceği politika geleceğin uluslararası güvenlik ortamına büyük etki edecektir. Bu kapsamda çalışmanın temel amacı Asya-Pasifik'te ABD ve Çin arasında süren güç mücadelesi çerçevesinde NATO'nun küresel ortakları içerisinde yer alan Japonya, Güney Kore, Avustralya ve Yeni Zelanda'nın, NATO'ya üye olmalarının mümkün olup olmadığını sorgulamaktır. Çalışmanın temel iddiası ABD, Rusya Federasyonu (RF) ve Çin arasındaki büyük güç mücadelesinin seyrine bağlı olarak kısa ve orta vadede NATO'nun bahse konu ülkeleri ittifaka dahil etmesinin mümkün olmayacağı, Vaşington'un mevcut ve tesis edilecek ikili veya çok taraflı ittifaklar çerçevesinde Çin ile mücadele edeceği, ancak uzun vadede NATO'nun Çin'e karşı bölge ülkelerini kapsayacak şekilde genişlemesinin ihtimal dışı bırakılmaması gerektiğidir.

Anahtar Kelimeler: NATO, Çin, ABD, Rusya Federasyonu, Asya Pasifik, Japonya, Avustralya, Güney Kore, Yeni Zelanda.

Abstract

The American foreign policy understanding, which was shaped after the Second World War, intensifies its military activities in the Asia-Pacific region in the face of China's rising military, technological and economic power. The rapid rise of China in the region after the Cold War causes new challenges in both the international system and the understanding of security. The rise of China as a potential rival to US-led Western domination signals the return of great power

* Prof.Dr. Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi, mesutcasin@hotmail.com
** Dr. e-posta: ahmet_sapmaz@yahoo.com, ORCID: 0000-0003-0858-9000.

mesi ve Çin'in, Asya-Pasifik bölgesi dışında daha çok askeri olmayan meydan okumasının göreceli olarak ikinci plana düşmesi ve yakın bir askeri tehdit olarak algılanmaması, Japonya, Avustralya, Yeni Zelanda ve Güney Kore'nin mevcut durumda NATO gibi bir siyasi ve askeri ittifaka dâhil olarak Çin'i karşılarına almaktan çekinmeleri gibi nedenler sayılabilmektedir. Bunlara paralel olarak gerek ABD, Japonya, Avustralya, Yeni Zelanda ve Güney Kore liderleri gerekse NATO yetkililerinin açıklamalarında kısa ve orta vadede NATO'nun Asya-Pasifik bölgesine genişleme niyetinin olmadığı anlaşılmaktadır. Lakin bu noktada en büyük belirleyici unsur birinci derecede Çin ve ikinci derecede RF'nin uluslararası sistemde gelecek dönemde oynayacakları role bağlıdır. Çin'in, Avrupa ve Kuzey Amerika'yı ve çıkarlarını doğrudan askeri olarak tehdit ettiği bir durumda günümüze kadar ortaya çıkan her türlü tehdit ve tehlikeye karşı tedbir geliştiren ve dönüşen aynı zamanda genişleyen NATO için Asya-Pasifik'e genişlemek üzerinde ciddiyetle düşünülen bir seçenek olabilecektir. NATO ile Asya-Pasifik devletleri arasındaki ilişkiler günümüzde NATO'nun 2010 yılı stratejik konseptine dayanmaktadır. Ancak 2010'lu yıllarda yaşanan gelişmeler çerçevesinde RF'nin bir tehdit Çin'in ise zorlayıcı aktör olarak ortaya çıktığı ortamda ilişkilerin yeniden tanımlanması gerekmektedir. Bu, Haziran 2022 Madrid Zirvesi'nde yayımlanması beklenen yeni NATO stratejik konseptinde en önemli hususlardan biri olacaktır. Mevcut durumda kısa ve orta vadede ABD'nin, Asya-Pasifik'teki ortakları ve özellikle Japonya ile Çin'e yönelik ortak yaklaşım geliştireceği, uzun vadede ise uluslararası sistemdeki güç mücadelesinin gelişimine ve Avrupa güvenliğinde Moskova ile sağlanabilecek muhtemel bir uzlaşı temelinde RF ile ABD'nin, Çin'e karşı ortak bir yaklaşım geliştirmesi mümkün olabilecektir. Uluslararası ilişkilerde daimi dostluk ve düşmanlıkların olmadığı gerçeğinden hareketle günümüzde siyasi ve askeri olarak birbirlerini tehdit ve düşman olarak tanımlayan RF ile ABD ve Batı ülkelerinin ortak tehdit Nazi Almanya'sına karşı İkinci Dünya Savaşı'nda beraber mücadele ettiklerini hatırlamakta fayda bulunmaktadır. Buradan hareketle gelecek dönemde ortak düşman olabilecek potansiyele sahip Çin'e karşı NATO ve RF'nin bir ittifaka yönelmesi olasılık dâhilindedir. Son cümle olarak, Asya-Pasifik bölgesindeki tüm gelişmeleri dikkatle takip eden NATO'nun, gelecekte Çin karşısında tutum almasının kaçınılmaz olduğu, Avrupa-Atlantik İttifakı tehdit alglamalarına yönelik Çin Halk Kurtuluş Ordusu'nun hızlı silahlanma girişimlerine bağlı olarak deniz, hava ve uzay gücünün hamlelerine cevaben hızla şekillenebileceği, bu akademik makalenin geleceğin güvenlik algılamalarına yönelik ana mesajı olarak not edilebilir.

KAYNAKÇA

Akın, Ahmet, "NATO-Çin İlişkileri ve ABD-Çin Rekabeti", *Stratejik Analiz Merkezi*, Erişim Adresi: https://www.stratejikanalizmerkezi.com/nato-cin-iliskileri-ve-abd-cin-rekabeti/, (Erişim Tarihi: 15 Eylül 2021).

Alperen, Ümit, "NATO'nun yeni 'öteki'si Çin mi?'", *Fikir Turu*, 5 Aralık 2019, Erişim Adresi: https://fikirturu.com/jeo-strateji/natonun-yeni-otekisi-cin-mi/, (Erişim Tarihi: 15 Ağustos 2021).

"Assessing the Obama Administration's Pivot to Asia", Task Force 2016, *Jackson School of International Studies,* University of Washington, 2016, Erişim Adresi: https://digital.lib.washington.edu/researchworks/handle/1773/40759, (Erişim Tarihi: 5 Ağustos 2021).

''AUKUS: UK, US and Australia Launch Pact to Counter China", *BBC News*, 16 Eylül 2021, Erişim Adresi: https://www.bbc.com/news/world-585rd1r64837, (Erişim Tarihi: 1 Ekim 2021).

Australian Embassy Belgium, Luxembourg and Mission to the European Union and NATO "Australia-NATO Relations", Ekim 2019, Erişim Adresi: https://belgium.embassy.gov.au/bsls/relnato.html, (Erişim Tarihi: 16 Ağustos 2021).

"Australia Says Last Troops Withdrawn From Afghanistan", *Voice of America*, 11 Temmuz 2021, Erişim Adresi:https://www.voanews.com/a/south-central-asia_australia-says-last-troops-withdrawn-afghanistan/6208 111.html, (Erişim Tarihi: 15 Ağustos 2021).

Bağbaşlıoğlu, Arif, "Relations With "Global Partners" in the Framework of NATO's New Partnership Policy", *Security Strategies*, Yıl.10, Sayı.20, ss.49-83.

Bartnick, Aaron, "Asia Whole and Free? Assessing the Viability and Practicality of a Pacific NATO", *Belfer Center for Science and International Affairs Harvard Kennedy School Future of Diplomacy Project*, Mart 2020, Erişim Adresi: https://www.belfercenter.org/publication/asia-whole-and-free-assessing-viability-and-practicality-pacific-nato, (Erişim Tarihi: 20 Ocak 2022).

Bartholomeusz, Stephen, ''The verdict's in on Trump's trade war with China", *The Sydney Morning Herald*, 18 Ocak 2021, Erişim Adresi: https://www.smh.com.au/world/north-america/the-verdict-s-in-on-trump-s-trade-deal-with-china-20210118-p56uw7.html, (Erişim Tarihi: 7 Ağustos 2021).

Brewster, Murray, "Why NATO's Tentative Pivot to the Asia-Pacific May be a Hard Sell", *CBC*, 16 Haziran 2021, Erişim Adresi: https://www.cbc.ca/news/politics/nato-china-russia-g7-australia-japan-korea-india-1.6068195, (Erişim Tarihi: 5 Eylül 2021).

Brzozowski, Alexandra, "With New Focus on China, NATO Patches up Stormy Summit", *Euractiv***,** 5 Aralık 2019, Erişim Adresi: https://www.euractiv.com/section/global-europe/news/with-new-focus-on-china-nato-patches-up-stormy-summit/, (Erişim Tarihi: 10 Ekim 2021).

Chai, Tommy, "NATO and the Indo-Pacific in the Decade ahead: Taking Stock", *Foreign Brief: Geopoltical Risk Analysis*, 21 Ocak 2020, Erişim Adresi: https://foreignbrief.com/security-terrorism/nato-and-the-indo-pacific-in-the-decade-ahead-taking-stock/, (Erişim Tarihi: 1 Ağustos 2021).

"China is Ratcheting up Military Pressure on Taiwan", *The Economist*, 9 Ekim 2021, Erişim Adresi: https://www.economist.com/china/2021/10/09/china-is-ratcheting-up-military-pressure-on-taiwan, (Erişim Tarihi: 1 Ağustos 2021).

"China's National Defense in 2000," Ekim 2000, Erişim Adresi: http://www.china.org.cn/e-white/2000/20-2.htm, (Erişim Tarihi: 17 Temmuz 2021).

"Çin'den NATO'ya: Çin Tehdidi Teorisini Abartmayı Bırakın", Amerika'nın Sesi Radyosu, 15 Haziran 2021, Erişim Adresi: https://www.amerikaninsesi.com/a/cin-den-nato-ya-tepki-cin-tehdidi-teorisini-abartmayi-birakin/5929297.html, (Erişim Tarihi: 4 Temmuz 2021).

"Coronavirus: Trump Stands by China Lab Origin Theory for Virus", *BBC News*, 1 Mayıs 2020, Erişim Adresi: https://www.bbc.com/news/world-us-canada-52496098, (Erişim Tarihi: 1 Ağustos 2021).

Dempsey, Judy, "Judy Asks: Is NATO Ready for China?", *Carnegie Europe - Carnegie Endowment for International Peace*, 17 Haziran 2021, Erişim Adresi: https://carnegieeurope.eu/strategiceurope/84798, (Erişim Tarihi: 10 Ağustos 2021).

Djoui, Charles& Kinzinger, Adam, "The New NATO: Charles Djou And Adam Kinzinger on the Need to Expand NATO to Asia", *Economist*, 14 Temmuz 2021, Erişim Adresi: https://www.economist.com/by-invitation/2021/07/14/charles-djou-and-adam-kinzinger-on-the-need-to-expand-nato-to-asia, (Erişim Tarihi: 6 Ağustos 2021).

Embassy of the Republic of Korea to the Kingdom of Belgium and the European Union, "Korea – NATO", 15 Mart 2021, Erişim Adresi: https://overseas.mofa.go.kr/be-en/wpge/m_7453/contents.do, (Erişim Tarihi: 20 Temmuz 2021).

Freeman, Carla ve Scobell, Andrew, "What's Next for U.S.-China Relations Amid Rising Tensions Over Taiwan", *USIP*, 9 Ekim 2021, Erişim Adresi: https://www.usip.org/publications/2021/10/whats-next-us-china-relations-amid-rising-tensions-over-taiwan, (Erişim Tarihi: 15 Ekim 2021).

Galic, Mirna, "Navigating by Sun and Compass Policy Brief One: Learning from the History of Japan-NATO Relations", *The Japan Institute of International Affairs*, Erişim Adresi: https://www2.jiia.or.jp/pdf/fellow_report/190527Policy_Brief-History_of_Japan_NATO_Relationship.pdf, (Erişim Tarihi: 10 Ocak 2022).

Garthoff, Raymond L, "Relations With the Great Powers: Russia, Japan, China", 1 Mart 1997, Erişim Adresi: https://www.brookings.edu/articles/relations-with-the-great-powers-russia-japan-china/, (Erişim Tarihi: 9 Ağustos 2021).

Ghani, Nusrat, "Enhancing NATO S&T Cooperation with Asian Partners (Preliminary Draft General Report)", *NATO Parliamentary Assembly*, 15 Nisan 2021, Erişim Adresi: https://www.nato-pa.int/download-file?filename=/sites/default/files/2021-04/023%20STC%2021%20E%20-%20ST%20COOPERATION%20-%20GHANI%20-%20FINAL.pdf, (Erişim Tarihi: 9 Ağustos 2021).

Günay, Serra, "Asya-Pasifik'te Bölgesel NATO Arayışları: QUAD", *ANKASAM*, 18 Şubat 2021, Erişim Adresi: https://www.ankasam.org/asya-pasifikte-bolgesel-nato-arayislari-quad/, (Erişim Tarihi: 16 Ağustos 2021).

Gürcanlı, Zeynep, "Batı-Rusya Müzakereleri; Masa "Şimdilik" Dağıldı", *Dünya*, 15 Ocak 2022, Erişim Adresi: https://www.dunya.com/kose-yazisi/bati-rusya-muzakereleri-masa-simdilik-dagildi/645949, (Erişim Tarihi: 20 Ocak 2022).

Halper, Tim, "Trump's Security Adviser Says: China is the Threat of the Century", *Reuters*, 21 Ekim 2020, Erişim Adresi: https://www.reuters.com/article/us-usa-china-idUSKBN2762Z4, (Erişim Tarihi: 18 Ağustos 2021).

Hemmer, Christopher ve Katzenstein, Peter J., "Why is There No NATO in Asia? Collective Identity, Regionalism, and the Origins of Multilateralism", *International Organization*, Cilt: 56, Sayı: 3, Yaz 2002, ss.575-607.

Huang, Yukon, "The U.S.-China Trade War Has Become a Cold War", *Carnegie Endowment for International Peace*, 16 Eylül 2021, Erişim Adresi: https://carnegieendowment.org/2021/09/16/u.s.-china-trade-war-has-become-cold-war-pub-85352, (Erişim Tarihi: 10 Ekim 2021).

Iwama, Yoko, "Why Should NATO Care About China? A Japanese Perspective", *French Institute of International Affairs*, Sayı: 89, 12 Mart 2021, Erişim Adresi: https://www.ifri.org/en/publications/editoriaux-de-lifri/lettre-centre-asie/why-should-nato-care-about-china-japanese, (Erişim Tarihi: 10 Eylül 2021).

İnat, Kemal, "NATO'nun Yeni Meşruiyet Kaynağı Çin mi?", *SETA*, 13 Aralık 2019, Erişim Adresi: https://www.setav.org/natonun-yeni-mesruiyet-kaynagi-cin-mi/, (Erişim Tarihi: 10 Ağustos 2021).

Japan Ministry of Defense, "Defense of Japan 2021", 2021, Erişim Adresi: https://www.mod.go.jp/en/publ/w_paper/wp2021/DOJ2021_Digest_EN.pdf, (Erişim Tarihi: 18 Ocak 2022).

Jones, Philip Shetler, "NATO May Not be Interested in Asia, But... : The Strategic Inevitability of NATO's turn to The Asia-Pacific", içinde *NATO and the Asia-Pacific*, Joseph McQuade (ed.), (Toronto: The NATO Association of Canada, 2020), ss.6-10.

Kante, Justine, "China's threat to NATO security: Implications for Article 5?" , A*tlantic Forum*, 2 Eylül 2021, Erişim Adresi: https://atlantic-forum.com/content/china%E2%80%99s-threat-nato-security-implications-article-5, (Erişim Tarihi: 5 Eylül 2021).

Khalaf, Roula ve Foy, Henry, "NATO to Expand Focus to Counter Rising China", *Financial Times*, 18 Ekim 2021, Erişim Adresi: https://www.ft.com/content/0202ed6e-62d1-44b6-a61c-8b1278fcf31b, (Erişim Tarihi: 22 Ekim 2021).

Kobierski, Lukasz, "The NATO 2030 Report – Proposals Concerning China", Warsaw Institute, 14 Aralık 2020, Erişim Adresi: https://warsawinstitute.org/nato-2030-report-proposals-concerning-china/, (Erişim Tarihi: 14 Ağustos 2021).

Korkmaz, Hüseyin, "NATO'nun yeni tehdit algısı ve Çin", *Anadolu Ajansı*, 16 Ocak 2020, Erişim Adresi: https://www.aa.com.tr/tr/analiz/nato-nun-yeni-tehdit-algisi-ve-cin/1704511, (Erişim Tarihi: 25 Temmuz 2021).

Lai, Christina, "Is "Asian NATO" an Oxymoron? Prospects of NATO's Political Engagement and Strategic Alignment in the Asia-Pacific", içinde *NATO and the Asia-Pacific*, Joseph McQuade (ed.), (Toronto: The NATO Association of Canada, 2020), ss.47-50.

"Lavrov: Rusya ile Çin, NATO'ya rakip bir askeri blok kurma amacında değil", *Sputnik*, 7 Nisan 2021, Erişim Adresi: https://tr.sputniknews.com/20210407/lavrov-rusya-ile-cin-natoya-rakip-bir-askeri-blok-kurma-amacinda-degil-1044217206.html, (Erişim Tarihi: 6 Ağustos 2021).

Lee, Chung Min, "South Korea Is Caught Between China and the United States", *Carnegie Endowment for International Peace*, 21 Ekim 2020, Erişim Adresi: https://carnegieendowment.org/2020/10/21/south-korea-is-caught-between-china-and-united-states-pub-83019, (Erişim Tarihi: 5 Temmuz 2021).

Lieberthal, Kenneth G, "The American Pivot to Asia" *Brookings*, 21 Aralık 2012, Erişim Adresi: https://www.brookings.edu/articles/the-american-pivot-to-asia/, (Erişim Tarihi: 08 Ağustos 2021).

Ma, Tiffany, "The Next Steps in Japan – NATO Cooperation Randall Schriver", *The Project 2049 Institute*, Erişim Adresi: http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.357. 4029 &rep=rep1&type=pdf, (Erişim Tarihi: 12 Aralık 2021).

Masala, Carlo, "NATO and Asia", *Security Politics in Asia and Europe*, Erişim Adresi: https://www.kas.de/c/document_library/get_file?uuid=009008e3-a002-eb19-9c8e-e0220931b2dc&groupId=252038, (Erişim Tarihi: 18 Ocak 2022).

Matheswaran, M, "US-China Strategic Competition in the Asia-Pacific", *TRENDS*, Ağustos 2021, Erişim Adresi: https://trendsresearch.org/insight/us-china-strategic-competition-in-the-asia-pacific/, Erişim Tarihi: 15 Ekim 2021).

NATO, "Australia-NATO Joint Political Declaration", 14 Haziran 2012, Erişim Adresi: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_94097.htm?selectedLocale=en, (Erişim Tarihi: 20 Eylül 2021).

NATO, "Brussels Summit Communiqué", 14 Haziran 2021, Erişim Adresi: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185000.htm, (Erişim Tarihi: 18 Haziran 2021).

NATO, "First visit by a NATO Secretary General to Republic of Korea focuses on Cooperation", 12 Nisan 2013, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_99519.htm, (Erişim Tarihi: 18 Temmuz 2021).

NATO, "Güvenlik İçin Birlikte Çalışmak: NATO", Erişim Adresi: https://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_publications/20120118_nato_security_turk.pdf, (Erişim Tarihi: 18 Ocak 2022).

NATO, "Individual Partnership and Cooperation Programme Between Japan and NATO", 26 Haziran 2020, Erişim Adresi: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/6/pdf/200626-ipcp-japan.pdf, (Erişim Tarihi: 15 Eylül 2021).

NATO, "Individual Partnership and Cooperation Programme between New Zealand and NATO", 4 Haziran 2012, Erişim Adresi: https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_88720.htm, (Erişim Tarihi: 15 Eylül 2022).

NATO, "Joint Political Declaration between Japan and the North Atlantic Treaty Organisation", 13 Nisan 2013, Erişim Adresi: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_99562.htm, (Erişim Tarihi: 29 Ağustos 2021).

NATO, "Relations with New Zealand", 9 Temmuz 2021, Erişim Adresi: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52347.htm, (Erişim Tarihi: 16 Ocak 2022).

NATO, "Relations with Partners Across the Globe", 25 Ağustos 2021, Erişim Adresi: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49188.htm, (Erişim Tarihi: 13 Eylül 2021).

"NATO: Avrupa ve Kuzey Amerika tehditlere karşı birlikte durmalı", *TRT Haber*, 15 Mart 2021, Erişim Adresi: https://www.trthaber.com/haber/dunya/nato-avrupa-ve-kuzey-amerika-tehditlere-karsi-birlikte-durmali-564713.html, (Erişim Tarihi: 4 Temmuz 2021).

"NATO için 2021 yılı nasıl geçti?", *TRT Haber*, 25 Aralık 2021, Erişim Adresi: https://www.trthaber.com/haber/dunya/nato-icin-2021-yili-nasil-gecti-638891.html, (Erişim Tarihi: 28 Aralık 2021).

"NATO, radarını Çin'e çevirdi", *Euronews Haber*, 6 Aralık 2019, Erişim Adresi: https://tr.euronews.com/2019/12/06/nato-radarini-cine-cevirdi, (Erişim Tarihi: 15 Ekim 2021).

"NATO zirvesi sonuç bildirgesi: Çin'in davranışları 'sisteme meydan okuma'", *BBC Türkçe*, 14 Haziran 2021, Erişim Adresi: https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-57471476, (Erişim Tarihi: 30 Temmuz 2021).

New Zealand Goverment, "Strategic Defence Policy", 2018, Erişim Adresi: https://www.defence.govt.nz/assets/Uploads/8958486b29/Strategic-Defence-Policy-Statement-2018.pdf, (Erişim Tarihi: 15 Ocak 2022).

Ni, Vincent, "Expect China to be Furious at Being Cast as a Threat to the West", *The Guardian*, 14 Haziran 2021, https://www.theguardian.com/world/2021/jun/14/expect-china-to-be-furious-at-being-cast-as-a-threat-to-the-west, (Erişim Tarihi: 19 Eylül 2021).

"Obama: China 'Using Muscle" to Dominate in South China Sea", *BBC News*, 10 Nisan 2015, Erişim Adresi: https://www.bbc.com/news/world-asia-china-32234448, (Erişim Tarihi: 8 Ağustos 2021).

Office for Minister of Defence and Foreign Affairs, "New Zeland's Security Commitments to Afghanistan", Erişim Adresi: https://www.defence.govt.nz/assets/Uploads/fd908dfc98/nz-security-commitments-to-afghanistan-paper.pdf, (Erişim Tarihi: 16 Ocak 2022).

"Operation Active Endeavour", *NATO*, 27 Ekim 2016, Erişim Adresi: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_7932.htm, (Erişim Tarihi: 18 Ocak 2022).

Oral, Ferhan, "NATO'nun 2030 Vizyonu: Çin İttifakta Kırılma Yaratır mı?", *ANKASAM*, 28 Aralık 2020, https://www.ankasam.org/natonun-2030-vizyonu-cin-ittifakta-kirilma-yaratir-mi/, (Erişim Tarihi: 30 Temmuz 2021).

"Peacekeeping", *TEARA: The Encyclopedia of New Zealand*, Erişim Adresi: https://teara.govt.nz/en/peacekeeping/page-1, (Erişim Tarihi: 16 Ocak 2022).

"Putin'in Şartlarına Batı'dan Ret", 19 Aralık 2021, Erişim Adresi: https://www.hurriyet.com.tr/dunya/putinin-sartlarina-batidan-ret-41963982, (Erişim Tarihi: 20 Ocak 2022).

"Record Number of China Planes Enter Taiwan Air Defense Zone", *BBC News*, 5 Ekim 2021, Erişim Adresi: https://www.bbc.com/news/world-asia-58794094, (Erişim Tarihi: 15 Ekim 2021).

Reflection Group Appointed by the NATO Secretary General, "NATO 2030: United for a New Era", 25 Kasım 2020, https://www.nato.int/natostatic_fl2014/assets/pdf/2020/12 /pdf/201201-Reflection-Group-Final-Report-Uni.pdf, (Erişim Tarihi: 3 Ağustos 2021).

"Relations with Japan", *NATO Review*, 25 Ağustos 2021, Erişim Adresi: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50336.htm, (Erişim Tarihi: 29 Ağustos 2021).

Ross, Robert S, **"**The Problem with the Pivot: Obama's New Asia Policy is Unnecessary and Counterproductive", *Foreign Affairs*, Cilt: 91, Sayı: 6, Kasım /Aralık 2012, ss.70-82.

"Rusya ve Çin'den QUAD'a Cevap", *Aydınlık*, 15 Ekim 2021, Erişim Adresi: https://www.aydinlik.com.tr/haber/rusya-ve-cin-den-quad-a-cevap-261012, (Erişim Tarihi: 20 Ekim 2021).

Santis, Hugh De, "The China Threat and the "Pivot" to Asia", *Current History*, Cilt: 111, Sayı: 746, 2012, ss.209–215.

Schreer, Benjamin, "Beyond Afghanistan: NATO's Global Partnerships in the Asia-Pacfic", NATO Defense College, Sayı:75, Nisan 2012, Erişim Adresi: https://www.files.ethz.ch/isn/141292/rp_75.pdf, (Erişim Tarihi: 10 Eylül 2021).

Simón, Luis&Ulrich Speck, "Natural partners? Europe, Japan and Security in the Indo-Pacific", Real Instituto Elcano, Kasım 2018, Erişim Adresi: http://www.realinstitutoelcano.org/wps/wcm/connect/e1b07fbd-

ac5f-4d8d-874c-1fe1b7ff1892/Policy-Paper-2018-Natural-Partners-Europe-Japan-security-Indo-Pacific.pdf?CACHEID=e1b07fbd-ac5f-4d8d-874c-1fe1b7ff1892&MOD=AJPERES, (Erişim Tarihi: 12 Ocak 2022).

"Son Dakika... Savaş Gemileri Karşı Karşıya Geldi! Dikkat Çeken Detay", *Milliyet*, 16 Ekim 2021, Erişim Adresi: https://www.milliyet.com.tr/galeri/son-dakika-savas-gemileri-karsi-karsiya-geldi-dikkat-ceken-detay-6620582/1, (Erişim Tarihi: 21 Ekim 2021).

Sprenger, Sebastian, "NATO Must Find a Unified Voice to Talk About — not to — China, Advisers Find", *Defense News*, 3 Aralık 2020, Erişim Adresi: https://www.defensenews.com/global/europe/2020/12/03/nato-must-find-a-unified-voice-to-talk-about-not-to-china-advisers-find/, (Erişim Tarihi: 5 Ağustos 2021).

Stephens, Philip, "Joe Biden Should Look to Emmanuel Macron for a European Ally", *Financial Times*, 11 Şubat 2021, Erişim Adresi: https://www.ft.com/content/c0b9a1dd-b8f3-4156-9b8c-2896ed5141f3, (Erişim Tarihi: 19 Temmuz 2021).

Tanaka, Miya, "NATO to Enhance Japan Ties, Warning That China Poses 'Systemic Challenges", *The Japan Times*, 15 Haziran 2021, Erişim Adresi: https://www.japantimes.co.jp/news/2021/06/15/national/nato-china-japan-senkaku-islands-joe-biden/, (Erişim Tarihi: 7 Temmuz 2021).

"The Guardian View on the AUKUS Defence Pact: Taking on China", *The Guardian*, 16 Eylül 2021, Erişim Adresi: https://www.theguardian.com/commentisfree/2021/sep/16/the-guardian-view-on-the-aukus-defence-pact-taking-on-china, (Erişim Tarihi: 16 Ekim 2021).

Ministry of Foreign Affairs of Japan, "Tokyo Conference on Afghanistan (Summary and Evaluation)", 8 Temmuz 2012, Erişim Adresi: https://www.mofa.go.jp/region/middle_e/afghanistan/tokyo_ conference_2012/summary.html, (Erişim Tarihi: 11 Ocak 2022).

Tsuruoka, Michito, ''Asya, NATO ve Ortakları: Karmaşık İlişkiler", *NATO Review*, 10 Şubat 2010, Erişim Adresi: https://www.nato.int/docu/review/tr/articles/2010/02/10/asya-nato-ve-ortaklari-karmasik-iliskiler/index.html, (Erişim Tarihi: 10 Aralık 2022).

"Ukrayna Krizi: Rusya ABD'den Yazılı Yanıt Bekliyor", *DW*, 21 Ocak 2022, Erişim Adresi: https://www.dw.com/tr/ukrayna-krizi-rusya-abdden-yaz%C4%B1l%C4%B1-yan%C4%B1t-bekliyor/a-60.515.415, (Erişim Tarihi: 22 Ocak 2022).

"U.S.-led NATO's Attack on the Chinese Embassy in the Federal Republic of Yugoslavia", 15 Kasım 2000, Erişim Adresi: http://www.fmprc.gov.cn/eng/wjb/zzjg/bmdyzs/gjlb/3432 /3441/t17317.htm, (Erişim Tarihi: 5 Temmuz 2021).

Villa, Riccardo, "South Korea and NATO: A Push for Deepening of Cooperation", The KF-VUB Chair, No: 2019/09, Eylül 2019, Erişim Adresi: https://brussels-school.be/sites/default/files/South%20Korea%20and%20NATO.pdf, (Erişim Tarihi: 5 Ağustos 2021).

"War on Terror: Reflecting on the 2007 South Korea-Taliban Hostage Crisis", *Asia Society*, 3 Eylül 2021, Erişim Adresi: https://asiasociety.org/korea/war-terror-reflecting-2007-south-korea-taliban-hostage-crisis, (Erişim Tarihi: 3 Temmuz 2021).

Westerlund, Fredrik&Susanne Oxenstierna, "Russian Military Capability in a Ten-Year Perspective–2019", FOI, Aralık 2019, Erişim Adresi: https://www.researchgate.net/publication/337948965_Russian_Military_Capability_in_a_Ten-Year_Perspective_-_2019/link/5df7a65c299bf10bc360f06a/download, (Erişim Tarihi: 19 Ocak 2022).

Yamaguchi, Mari, "Japan's Military, Among World's Strongest, Looks to Build", *ABC News,* 6 Aralık 2021, Erişim Adresi: https://abcnews.go.com/International/wireStory/japans-military-worlds-strongest-build-81576818, (Erişim Tarihi: 19 Ocak 2022).

"2022 Military Strength Ranking", Global Firepower, Erişim Adresi: https://www.globalfirepower.com/countries-listing.php, (Erişim Tarihi: 19 Ocak 2022).

ÇİN HALK CUMHURİYETİ'NİN KUŞAK YOL GİRİŞİMİ: 21. ASIRDA PEKİN MERKEZLİ GENİŞ ÖLÇEKLİ BİR BÜTÜNLEŞME Mİ YOKSA EGEMENLİK PROJESİ Mİ?

Prof. Dr. Mesut Hakkı Caşın* - Dr. Öğr. Üyesi Sina Kısacık**

Özet

Çin, 1980'li senelerden bu yana münhasır siyasal sistemini koruyarak dünya liberal ekonomik sistemi ile bütünleşmektedir. Çin açısından barışçıl temelli bir iktisadi gelişim politikası ana düsturu oluşturmuştur. Çin devlet aklının önceliği hem kendi yakın coğrafyasında hem de erişebildiği uzak coğrafyalarda barış-istikrar-refah kuşağı oluşturmak olmuştur. Çin, bu bağlamda öncelikle Asya bölgesinde Şanghay İş Birliği Örgütü gibi yapılanmalarla coğrafi bütünleşme hareketlerine girişmiştir. Bu çabaların kapsamını daha da genişletecek adımlar atmaya yoğunlaşmıştır. İlgili düzlemde en fazla ön planda yer alan girişim, Afroavrasya coğrafyasında altmış beş ülkeyi kapsayan Kuşak Yol Projesi'dir. Bu coğrafyada altyapı yatırımları başta olmak üzere birçok girişim Çin tarafından geliştirilmektedir. 2010'lu yılların başında ortaya atılan bu geniş ölçekli proje hem Çin bakımından hem de buradaki ülkeler için fırsatlara ek olarak meydan okumaları da içermektedir. Ekonomik gelişim fırsatlarının yanı sıra projenin katılımcıları açısından kendilerinin üzerinde Çin egemenliğinin artacağı korkuları da bulunmaktadır. Öte yandan Çin, Kuşak Yol Girişimi'nin kendi barışçıl büyüme stratejisine uyumluluk arz ettiğini vurgulamakta ve mevzubahis girişim vasıtasıyla dünya ticaretinin daha da gelişeceğini ve projenin kapsadığı coğrafyalardaki gerginliklerin daha rahatlıkla çözüme kavuşturulabileceğini savunmaktadır. Adı geçen girişime, Pekin tarafından çok büyük önem atfedilmekte ve ciddi mali destekler sunulmaktadır. Çin, söz konusu girişimi 2049 senesi itibarıyla tamamlamayı öngörmektedir. Bu girişimin kapsadığı bütün coğrafyalar açısından nihayetinde ne gibi sonuçlar doğuracağı merak edilmektedir. Pekin'in Kuşak Yol Girişimi sadece bu projenin içerisindeki ülkelerce değil, aynı zamanda Pekin'in küresel ölçekte rakipleri tarafından da yakından takip altında tutulmaktadır / tutulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Çin Halk Cumhuriyeti, Kuşak Yol Girişimi, Orta Asya, Kafkasya, Türkiye.

+Abstract

A peaceful-centered economic development policy has been the main discourse for China which has been increasing its activities to integrate with the world liberal economic system since 1980s. China's state mind has prioritized the formation of a peace-stability-welfare belt in its near geography and the geographies that it can reach. China, initiating regional integration initiatives in Asia region such as Shanghai Cooperation Organization, has focused to initiate further steps on this issue. The most important initiative coming into the forefront is "Belt-Road Project" encompassing more than sixty countries in the Afro-Eurasia. Several initiatives including infrastructure investments in this context is developed by China. This widespread project initiated

* Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi ve Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Dış ve Güvenlik Politikaları Kurulu Üyesi. Elektronik Posta Adresi: mesutcasin@hotmail.com

** Kıbrıs İlim Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü. Elektronik Posta Adresi: sina1979@hotmail.com, sinakisacik@csu.edu.tr. ORCID: 0000-0002-3603-6510.

lere yönelik yönetişim sürecine de bir anlamda referans olarak düşünmek mümkündür. Diğer yandan Kuşak Yol Girişimi'nin katılımcı ülkelerinin dikkate değer bir bölümü ise kendilerinin ve Çin'in arasındaki muazzam iktisadi farklılıktan ötürü ikincisi bakımından bu girişimin bir hegemonya projesi olduğu değerlendirmeleri gözlemlenmektedir. Öte yandan Çin'in özellikle küresel düzlemdeki en önde gelen rakiplerinden biri olan ABD tarafından ilgili girişim, Çin'in Afroavrasya bölgesinde egemenlik kurma ve bunu güçlendirme girişimi olarak kıymetlendirmektedir. Özellikle son yıllarda Çin'in çok dikkat çekici bir stratejik müttefiği olan Rusya ise bu girişime temkinli bir destek vermektedir. Bu desteği Çin'in, Rusya'nın stratejik çıkar alanlarına saygı göstermesi bağlamında okumak gerekmektedir. Aynı şeyin tersini Rusya için de söylememiz mümkündür.

Sonuç olarak Çin, 2049 senesi itibarıyla bitirmeyi öngördüğü bu girişim vasıtasıyla Afroavrasya bölgesindeki etkinliğini biraz daha artırmayı amaçlamaktadır. Her ne kadar şu ana değin Çin çeşitli olumsuzluklardan ötürü mevzubahis projesinden istediği çıktıları alamamış olsa da Kuşak Yol Girişimi'nden vazgeçmesi en azından orta ve uzun vadelerde mümkün görünmemektedir. Çin'in adı geçen girişiminin başarısı, Pekin'in Kuşak Yol Girişimi'ni hiçbir kuşkuya yer vermeyecek biçimde daha açık olarak anlatması ve projenin içerisinde yer alan / alacak ülkelerin kafalarında soru işaretlerini sabırla ortadan kaldırmasıyla olacaktır. Aksi takdirde bu girişim Afroavrasya bölgesinde 1990'lı yıllardan günümüze değin geliştirilen arada başarılı örneklerin de bulunmasına rağmen başarısızlığa uğrayabilecektir. Çin'in Kuşak Yol Girişimi ile nihayetinde neleri tam olarak hedeflediği sadece bu girişimin kapsamında olan / olacak ülkeler açısından değil aynı esnada Çin'in küresel ölçekteki müttefikleri ve rakiplerince yakından takip edilen bir olgu biçiminde önümüzdeki senelerde de dünya gündemin en önemli konu başlıklarından biri olmaya devam edecektir.

KAYNAKÇA

Avdaliani, Emil, "Geopolitics doomed Georgia's Anaklia Project, but can also Resurrect It", *The Central Asia/ Caucasus Analyst,* 9 Mart 2020, Erişim Adresi: https://www.cacianalyst.org/publications/analytical-articles/item/13609-geopolitics-doomed-georgias-anaklia-project-but-can-also-resurrect-it.html, (Erişim Tarihi: 19 Nisan 2021).

Ayvaz, Zehra ve Ramadhan, Jelang, "Avrasya Jeopolitiğinin Yeniden Hareketlenmesinde Kuşak Yol İnisiyatifi'nin Rolü", *UPA Strategic Affairs*, Cilt: 2, Sayı: 1, Mart 2021, ss. 73-95, Erişim Adresi: https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1646224, (Erişim Tarihi: 7 Nisan 2021).

"Azerbaijan and China Sign $800 Million Economic Package: The Geo-economic Implications", *Bakü Network,* 4 Haziran 2019, Erişim Adresi: http://bakunetwork.com/en/azerbaijan-and-china-sign-800-million-economic-package-the-geo-economic-implications/, (Erişim Tarihi: 19 Nisan 2021).

"Azerbaijan signs Belt and Road Energy Partnership Declaration in China", *Azerbaijan 24,* 18 Ekim 2018, Erişim Adresi: https://www.azerbaycan24.com/en/azerbaijan-signs-belt-and-road-energy-partnership-declaration-in-china/, (Erişim Tarihi: 19 Nisan 2021).

"Çin'e İlk İhracat Treni Şian Kentine Vardı", *Bloomberg HT,* 23 Aralık 2020, Erişim Adresi: https://www.bloomberght.com/cin-e-ilk-ihracat-treni-sian-kentine-vardi-2271307, (Erişim Tarihi: 13 Nisan 2021).

"Georgia Eyes Gains in China's Belt and Road Initiative", *AL JAZEERA,* 28 Kasım 2017, Erişim Adresi: https://www.aljazeera.com/economy/2017/11/28/georgia-eyes-gains-in-chinas-belt-and-road-initiative, (Erişim Tarihi: 19 Nisan 2021).

"Georgia, China Sign Free Trade Agreement", *Eurasia Review,* 15 Mayıs 2017, Erişim Adresi: https://www.eurasiareview.com/15052017-georgia-china-sign-free-trade-agreement/, (Erişim Tarihi: 22 Nisan 2021).

"Gov't to Cancel Deal with Anaklia Development Consortium to Build Deep Sea Port", 9 Ocak 2020, Erişim Adresi: https://www.agenda.ge/en/news/2020/66, (Erişim Tarihi: 19 Nisan 2021).

Helvacıköylü, Gamze, "The Dynamics of Armenian Foreign Policy Within the Context of Regional Conflicts", içinde *The Changing Perspectives and "New" Geopolitics of The Caucasus in the 21st Century,* Serdar Yılmaz & Murat Yorulmaz (ed.), (Ankara: Astana Yayınları, Şubat 2021), Birinci Basım, ss. 49-69.

Helvacıköylü, Gamze, "The Relations between China and Central Asian Republics since 1990s: A Case of Cooperation or Domination", içinde *The Changing Perspectives of Central Asia in the 21st Century*, Murat Yorulmaz & Serdar Yılmaz (ed.), (İstanbul: Kriter Yayınevi, 2020), Birinci Basım, ss. 234-254.

"Iran-Armenia Railway to Change Yerevan's Economy", 5 Aralık 2020, Erişim Adresi: http://kayhan.ir/en/news/85120, (Erişim Tarihi: 22 Nisan 2021).

İsmayıl, Toğrul ve Necefoğlu, Ali, "The Caucasus States' Relations with Russia (1991-2020)", içinde *The Changing Perspectives and "New" Geopolitics of The Caucasus in the 21st Century,* Serdar Yılmaz & Murat Yorulmaz (ed.), (Ankara: Astana Yayınları, Şubat 2021), Birinci Basım, ss. 227-250.

Kerimkhanov, Abdul, "Armenia Fails to Realize Railway Project with Iran", *AzerNews,* 16 Eylül 2019, Erişim Adresi: https://www.azernews.az/region/155840.html, (Erişim Tarihi: 22 Nisan 2021).

Kısacık, Sina, "21. Yüzyılda Çin Halk Cumhuriyeti'nin Karadeniz Bölgesi Stratejisinin Temel Sacayaklarını Anlamlandırmak", *Uluslararası Politikada Karadeniz,* Göktürk Tüysüzoğlu & Selim Kurt (ed.), (Ankara: Detay Anatolia Akademik Yayıncılık, 2019), ss. 259-299.

Kısacık, Sina, "The Relations between Russia and Central Asian Republics since 1990s: Strong Historical Legacy versus Competing Interests", içinde *The Changing Perspectives of Central Asia in the 21st Century,* Murat Yorulmaz & Serdar Yılmaz (ed.), (İstanbul: Kriter Yayınevi, 2020), Birinci Basım, ss. 211-233.

Larsen, Joseph, "Georgia-China Relations: the Geopolitics of the Belt And Road", Georgian Institute of Politics Policy Paper, 3 Kasım 2017, Erişim Adresi: http://gip.ge/wp-content/uploads/2017/10/Chineti%20Saqartvelo%20Eng_Ydit.pdf, (Erişim Tarihi: 19 Nisan 2021).

Lomsadze, Giorgi, "Georgia Cancels Contract for Black Sea Megaport", *Eurasianet,* 9 Ocak 2020, Erişim Adresi: https://eurasianet.org/georgia-cancels-contract-for-black-sea-megaport, (Erişim Tarihi: 19 Nisan 2021).

Mehdiyev, Mushvig, "Caspian Seaport Recognized as Strategic Part to Global Projects", *Caspian News,* 11 Mayıs 2018, Erişim Adresi: https://caspiannews.com/news-detail/caspian-seaport-recognized-as-strategic-part-to-global-projects-2018-5-11-40/, (Erişim Tarihi: 19 Nisan 2021).

Oğultürk, Mehmet Cem, "Central Asian States' Relations with the U.S. (1991-2020)", içinde *The Changing Perspectives of Central Asia in the 21st Century,* Murat Yorulmaz & Serdar Yılmaz (ed.), (İstanbul: Kriter Yayınevi, 2020), Birinci Basım, ss.189-210.

Örmeci, Ozan, "Sino-Turkish Relations and the Belt and Road Initiative - Paper Presented at III Eurasian Research on Modern China and Eurasia Conference, 03.12.2021, Yerevan, Armenia", *Uluslararası Politika Akademisi,* 3 Aralık 2021, Erişim Adresi: http://politikaakademisi.org/2021/12/03/doc-dr-ozan-ormeciden-yeni-uluslararasi-bildiri-sino-turkish-relations-and-the-belt-and-road-initiative/, (Erişim Tarihi: 11 Aralık 2021).

"Russia's Discreet Satisfaction over Georgia's Anaklia Port Debacle", *Bakü Network,* 22 Mart 2020, Erişim Adresi: http://bakunetwork.com/en/russias-discreet-satisfaction-over-georgias-anaklia-port-debacle/, (Erişim Tarihi: 19 Nisan 2021).

Serikkaliyeva, Azhar, Amirbek, Aidarbek ve Batmaz, Eftal Şükrü, "Chinese Institutional Diplomacy toward Kazakhstan: The SCO and the New Silk Road Initiative", *Insight Turkey*, Cilt: 20, Sayı: 4, 2018, ss. 129-151.

Shahbazov, Fuad, "Is the Iran-Armenia Railway Project an Illusion?", *The Times of Israel: The Blogs,* 2 Şubat 2017, Erişim Adresi: https://blogs.timesofisrael.com/is-the-iran-armenia-railway-project-an-illusion/, (Erişim Tarihi: 22 Nisan 2021).

Sikun, Li, "Azerbaijan to Take Full Advantage of China's Opening-up Opportunities", *Global Times,* 19 Kasım 2019, Erişim Adresi: https://www.globaltimes.cn/content/1170531.shtml, (Erişim Tarihi: 19 Nisan 2021).

Şahin, Baha Emir ve Erenel, Fahri, "Kuşak Yol Girişimi Kapsamında Deniz ve Demir İpekyolu'nun Rekabeti / Competition of Maritime and Iron Silk Road within the Scope of Belt and Road Initiative", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Cilt: 17 Sayı: 40, 2021, ss. 725-766, Erişim Adresi: https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2104616, (Erişim Tarihi: 1 Ocak 2022).

The Republic of Azerbaijan Ministry of Economy, "Chinese Company Interested in Cooperation with Azerbaijan", 25 Ekim 2018, Erişim Adresi: https://economy.gov.az/en/article/chin-shirketi-azerbaycanla-emekdashliqda-maraqlidir/29565, (Erişim Tarihi: 19 Nisan 2021).

"Türkiye'nin İhracat Treni Çin'e Ulaştı", *TRT Haber,* 17 Aralık 2020, Erişim Adresi: https://www.trthaber.com/haber/ekonomi/turkiyenin-ihracat-treni-cine-ulasti-539126.html, (Erişim Tarihi: 13 Nisan 2021).

Yıldırım, Sami, *Uluslararası İlişkilerde Asya: Kuşak-Yol'un Jeo-Ekonomisi ve Güvenliği*, (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, Haziran 2018), Birinci Basım.

Yılmaz, Serdar, "Relations Between China and The Caucasus Countries Through The Belt and Road Initiative", içinde *The Changing Perspectives and "New" Geopolitics of The Caucasus in the 21st Century*, Serdar Yılmaz & Murat Yorulmaz (ed.), (Ankara: Astana Yayınları, Şubat 2021), Birinci Basım, ss. 251-269.

Yorulmaz, Murat, "People's Republic of China's Geo-Economic Targets and Pragmatism in Central Asia", içinde *The Changing Perspectives of Central Asia in the 21st Century*, Murat Yorulmaz & Serdar Yılmaz (ed.), (İstanbul: Kriter Yayınevi, 2020), Birinci Basım, ss. 67-88.

20. YÜZYILDAN 21. YÜZYILA ÇİN'İN ENERJİ GÜVENLİĞİ POLİTİKALARI: SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA İÇİN SÜREKLİ ENERJİYE İHTİYAÇ DUYAN BİR DEV

Dr. Öğr. Üyesi Sina KISACIK*

Özet

1970'li yılların sonlarından başlayarak siyasi sistemi muhafaza temelli iktisadi gelişim ve liberal politikalar tatbik eden Çin, bu kararı çerçevesinde her geçen sene artan oranda enerji kaynaklarına gereksinim duymuştur. Bu bağlamda, ilk başlarda kömür ağırlıklı bir enerji karışımını seçen Çin, daha sonrasında uluslararası kamuoyuna verdiği çevresel taahhütler neticesinde daha temiz enerji kaynakları olan doğal gaz ve yenilenebilir enerjiye yönelmiştir. Öte yandan petrole olan bağımlılığı da ekonomik büyümesi paralelinde artan Çin bu metanın ithalatı bağlamında dünya birincisidir. Pekin söz konusu kaynakların güvenli ve sorunsuz bir şekilde ithalatı maksadıyla Orta Doğu'dan Latin Amerika'ya, Rusya'ya Orta Asya'ya uzanan bir ölçekte bu coğrafyalardaki önemli enerji tedarikçileriyle büyük ölçekli işbirlikleri tesis etmektedir. Pekin, aynı politikayı doğal gaz ithalatı bağlamında da sürdürmektedir. Kendi içerisindeki petrol ve doğal gaz kaynaklarının yetersizliği, Çin'i özellikle petrol ve doğal gaz zengini ülkelerin yanı sıra bölgelerle yakın iş birliği geliştirmeye zorlamaktadır. Bu minvalde özellikle son dönemlerde Arktik Bölgesi'ne yoğun yatırımlar gerçekleştirmektedir. Çin, son yıllarda nükleer enerjiye de dikkat çekici bir önem vererek Rusya gibi lider nükleer teknoloji ihracatçılarıyla da iş birlikleri kurmaktadır. Yenilenebilir enerji alanında da ciddi yatırımları bulunan Çin, 2060'lı yıllara doğru karbonsuz bir enerji sistemine sahip olmayı hedeflemektedir. Sürdürülebilir kalkınmasındaki istikrarı korumayı ana amaç olarak belirleyen Çin'in önümüzdeki senelerde enerji ihtiyacının artmayı sürdüreceği öngörülebilir. Pekin'in gelecekteki enerji karışımı tercihi müttefikleri ve rakiplerince yakından izlenen bir durum olacaktır. Söz konusu parametreler düzleminde ilgili çalışmada 20. asırdan 21. asra, Çin'in enerji güvenliği politikalarının ana bileşenleri analiz edilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Çin, Enerji Güvenliği, Petrol, Doğalgaz, Sıvılaştırılmış Doğalgaz, Yenilenebilir Enerji, Nükleer Enerji, Rusya, Orta Asya, Orta Doğu, Arktik Bölgesi.

THE ENERGY SECURITY POLICIES OF CHINA FROM 20TH CENTURY TO THE 21ST CENTURY: A GIANT THAT NEEDS CONTINUOUS ENERGY FOR THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Abstract

China pursuing economic development and liberal policies by preserving its political system beginning from the end of 1970s has increasingly necessitated energy resources within the context of this decision since then. China initially preferring coal-centered energy mix has later on shifted towards cleaner energy resources namely natural gas and renewable energy as a result of its environmental committments to the international society. Conversely, China ranks the

* Kıbrıs İlim Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü. e-posta: sina1979@hotmail.com, sinakisacik@csu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3603-6510.

KAYNAKÇA

"A Gust of Growth in China Makes 2020 a Record Year for Wind Energy", *Global Wind Energy Council (GWEC),* 21 Ocak 2021, Erişim Adresi: https://gwec.net/a-gust-of-growth-in-china-makes-2020-a-record-year-for-wind-energy/, (Erişim Tarihi: 12 Nisan 2021).

Aizhu, Chen ve Buckley, Chris, "Exclusive: China Curbs Iran Energy Work", *Reuters,* 2 Eylül 2011, Erişim Adresi: https://www.reuters.com/article/us-china-iran-usa-idUSTRE78112K20110902, (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2021).

Aizhu, Chen, "UPDATE 3-China's CNPC Pulls Staff from Iraq Oilfield as Tensions Rise", *Reuters,* 8 Ocak 2020, Erişim Adresi: https://www.reuters.com/article/iraq-security-china-cnpc-idUSL4N29D1ES, (Erişim Tarihi: 9 Nisan 2021).

"Alexey Miller: Russia and China Signed the Biggest Contract in the Entire History of Gazprom", *Gazprom,* 21 Mayıs 2014, Erişim Adresi: https://www.gazprom.com/press/news/2014/may/article191451/, (Erişim Tarihi: 12 Nisan 2021).

Al-Shafiy, Haider Hamood Radhi, "CNPC, CNOOC and SINOPEC in Iraq: Successful Start and Ambitious Cooperation Plan", *Journal of Middle Eastern and Islamic Studies (in Asia)*, Cilt: 9, Sayı: 1, 2015, ss. 78-98, Erişim Adresi: https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/19370679.2015.12023256, (Erişim Tarihi: 9 Nisan 2021).

Ali, Umar, "CNPC withdraws from Iran's South Pars Gas Project", *Offshore Technology,* 7 Ekim 2019, Erişim Adresi: https://www.offshore-technology.com/news/cnpc-south-pars-iran/, (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2021).

Ambrose, Jillian, "China Leads World's Biggest Increase in Wind Power Capacity", *The Guardian,* 10 Mart 2021, Erişim Adresi: https://www.theguardian.com/business/2021/mar/10/china-leads-world-increase-wind-power-capacity-windfarms, (Erişim Tarihi: 12 Nisan 2021).

"Asya-Pasifik Bölgesi Rüzgâr Enerjisinde Dünyanın Lideri", *Temiz Enerji,* 19 Mart 2021, Erişim Adresi: https://temizenerji.org/2021/03/19/asya-pasifik-bolgesi-ruzgar-enerjisinde-dunyanin-lideri/, (Erişim Tarihi: 29 Mart 2021).

Bajic, Adnan "Novatek Hits 50 mt Milestone at Yamal LNG", *Offshore Energy,* 26 Mart 2021, Erişim Adresi: https://www.offshore-energy.biz/novatek-hits-50-mt-milestone-at-yamal-lng/, (Erişim Tarihi: 16 Nisan 2021).

Bajic, Adnan, "Arctic LNG 2 Project 29 pct Done", *Offshore Energy,* 26 Kasım 2020, Erişim Adresi: https://www.offshore-energy.biz/arctic-lng-2-project-29-pct-done/, (Erişim Tarihi: 16 Nisan 2021).

Battersby, Âmânda, "Myanmar's Chinese-operated Pipelines Threatened Amid Fresh Coup Protests", *Upstream,* 10 Mart 2021, Erişim Adresi: https://www.upstreamonline.com/politics/myanmars-chinese-operated-pipelines-threatened-amid-fresh-coup-protests/2-1-977472, (Erişim Tarihi: 13 Nisan 2021).

"BP, CNPC Signs Deal to Hike Rumaila Output", *Oil & Gas Journal,* 3 Kasım 2009, Erişim Adresi: https://www.ogj.com/home/article/17276286/bp-cnpc-signs-deal-to-hike-rumaila-output, (Erişim Tarihi: 9 Nisan 2021).

"BP, CNPC Raise Shares in Iraq's Rumaila Oilfield -Iraqi Official", *Reuters,* 7 Eylül 2014, Erişim Adresi: https://www.reuters.com/article/iraq-oil-rumaila-idUKL5N0R80AZ20140907, (Erişim Tarihi: 9 Nisan 2021).

Bradshaw, Michael, "Why Russia isn't Abandoning Europe for Chinese Gas Revenue", *The Conversation,* 12 Kasım 2014, Erişim Adresi: https://theconversation.com/why-russia-isnt-abandoning-europe-for-chinese-gas-revenue-34112, (Erişim Tarihi: 12 Nisan 2021).

Caşın, Mesut Hakkı ve Kısacık, Sina, "Understanding The New Russian Energy Policy After The Crimean Crisis: A Case Study on Turkstream, Power of Siberia, and Nord Stream 2 Natural Gas Projects", *UPA Strategic Affairs*, Cilt: 2, Sayı: 1, 2021, ss. 206-255, Erişim Adresi: https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1646257, http://politikaakademisi.org/wp-content/uploads/14-cas%C4%B1n-k%C4%B1sac%C4%B1k.pdf, (Erişim Tarihi: 8 Ağustos 2021).

Chen, Xiangming ve Fazilov, Fakhmiddin, "Re-centering Central Asia: China's "New Great Game" in the old Eurasian Heartland", Palgrave Communications, 4, Makale No. 71, 2018, ss. 1-12, DOI: 10.1057/s41599-018-0125-5, Erişim Adresi**:** https://www.nature.com/articles/s41599-018-0125-5.pdf, (Erişim Tarihi: 9 Nisan 2021).

"China-Central Asia Gas Pipeline Transports over 39 bln Cubic Meters in 2020", *Xinhuanet,* 6 Ocak 2021, Erişim Adresi: http://www.xinhuanet.com/english/2021-01/06/c_139646174.htm, (Erişim Tarihi: 6 Nisan 2021).

"China Takes up 7 Spots among the World's Top 10 Wind Turbine Manufacturers for Wind Power", *Spanish Wind Energy Association,* 13 Mart 2021, Erişim Adresi: https://www.evwind.es/2021/03/13/china-takes-up-7-spots-among-the-worlds-top-10-wind-turbine-manufacturers-for-wind-power/79787, (Erişim Tarihi: 12 Nisan 2021).

"China's CPECC to Process Gas from Iraq's Halfaya Oilfield", *Gas to Power Journal,* 9 Mayıs 2019, Erişim Adresi: https://gastopowerjournal.com/item/9680-china-s-cpecc-to-process-gas-from-iraq-s-halfaya-oilfield, (Erişim Tarihi: 9 Nisan 2021).

"China-Kazakhstan Oil Pipeline Transports 10.88 mln Tonnes in 2019", *Hellenic Shipping News Worldwide,* 10 Ocak 2020, Erişim Adresi: https://www.hellenicshippingnews.com/china-kazakhstan-oil-pipeline-transports-10-88-mln-tonnes-in-2019/, (Erişim Tarihi: 1 Nisan 2021).

"China Plans Rail Link to Burma Oil and Gas Port", *Argus Media,* 12 Ocak 2021, Erişim Adresi: https://www.argusmedia.com/en/news/2176004-china-plans-rail-link-to-burma-oil-and-gas-port, (Erişim Tarihi: 13 Nisan 2021).

"China's Offshore Wind Energy Efforts Gain Ground", *Spanish Wind Energy Association,* 13 Mart 2021, Erişim Adresi: https://www.evwind.es/2021/01/01/chinas-offshore-wind-energy-efforts-gain-ground/78803, (Erişim Tarihi: 12 Nisan 2021).

Chua, Joey, "China's LNG Imports Peak in January, Dip in February", *Argus News,* 23 Mart 2021, Erişim Adresi: https://www.argusmedia.com/en/news/2198464-chinas-lng-imports-peak-in-january-dip-in-february, (Erişim Tarihi: 14 Nisan 2021).

"CNOOC Signs $16b Deal to Develop Iran's North Pars Gas Field", *Shana Petro Energy Information Network,* 22 Aralık 2006, Erişim Adresi: https://en.shana.ir/news/95603/CNOOC-Signs-16b-Deal-to-Develop-Iran-s-North-Pars-Gas-Field, (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2021).

"Cnooc Signs Second Agreement to Develop Iranian Gas Field", *Market Watch,* 29 Mayıs 2009, Erişim Adresi: https://www.marketwatch.com/story/cnooc-signs-contract-to-develop-iranian-gas-field, (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2021).

"CNPC in Iraq: Sustainability Report", Temmuz 2019, Erişim Adresi: https://www.cnpc.com.cn/en/Enlag/201907/a2082cc9c4444eaa99c973dd0e021847/files/3d2c41de747d4c7aa6a5e8157f188f4f.pdf, (Erişim Tarihi: 9 Nisan 2021).

CNPC in Iraq: Sustainability Report - Overview of CNPC Operations in Iraq", Temmuz 2019, Erişim Adresi: https://www.cnpc.com.cn/en/Enlag/201907/45f4793521044e26bf5a8a9ff7b92875/files/444600a13ed54011a17580fac5ad2a69.pdf, (Erişim Tarihi: 9 Nisan 2021).

"CNPC and partners TOTAL and PETRONAS Sign Development and Production Contract on Iraq's Halfaya Oilfield", *Europetrole,* 31 Ocak 2010, Erişim Adresi: https://www.euro-petrole.com/cnpc-and-partners-total-and-petronas-sign-development-and-production-contract-on-iraqs-halfaya-oilfield-n-i-3946, (Erişim Tarihi: 9 Nisan 2021).

Cuthbertson, Anthony, "China Switches on 'Artificial Sun' that is Five Times Hotter than The Real Thing", *Independent,* 4 Ocak 2022, Erişim Adresi: https://www.independent.co.uk/life-style/gadgets-and-tech/china-artificial-sun-nuclear-fusion-renewable-b1985795.html, (Erişim Tarihi: 6 Ocak 2022).

"Çin'de Temiz Enerji Deneyi: Yapay Güneş Rekor Sıcaklığa Ulaştı", *TRT Haber: Dünya,* 4 Ocak 2022, Erişim Adresi: https://www.trthaber.com/haber/dunya/cinde-temiz-enerji-deneyi-yapay-gunes-rekor-sicakliga-ulasti-641806.html, (Erişim Tarihi: 6 Ocak 2022).

"Çin'in Yenilenebilir Enerji Kapasitesi 1 Milyar Kw'a Ulaştı", *Temiz Enerji Haber Portalı: Güneş, Rüzgâr,* 23 Kasım 2021, Erişim Adresi: https://temizenerji.org/2021/11/23/cinin-yenilenebilir-enerji-kapasitesi-1-milyar-kwa-ulasti/, (Erişim Tarihi: 2 Aralık 2021).

Çolakoğlu, Selçuk, "Çin'in Orta Asya ve Kafkasya Politikası", içinde *Orta Asya ve Kafkasya: "Rekabetten İşbirliğine",* Tayyar Arı (der.), (Bursa: Marmara Kitap Merkezi, Ekim 2010), ss. 385-417.

Downs, Erica, "In China-Russia Gas Deal, Why China Wins More", *Fortune,* 20 Haziran 2014, Erişim Adresi: https://fortune.com/2014/06/20/in-china-russia-gas-deal-why-china-wins-more/, (Erişim Tarihi: 12 Nisan 2021).

Durakovic, Adnan, "Largest Offshore Wind Farm in China Fully Grid Connected", *Offshorewind.biz,* 27 Aralık 2021, Erişim Adresi: https://www.offshorewind.biz/2021/12/27/largest-offshore-wind-farm-in-china-fully-grid-connected/, (Erişim Tarihi: 4 Ocak 2022).

"Explained: What is China's 'Artificial Sun' Experimental Fusion Reactor that Has Set a Record?", *The Indian Express: Home / Explained,* 10 Haziran 2021, Erişim Adresi: https://indianexpress.com/article/explained/explained-what-is-chinas-artificial-sun-experimental-fusion-reactor-that-has-set-a-new-record-7341397/, (Erişim Tarihi: 6 Ocak 2022).

Fazilov, Fakhmiddin ve Chen, Xiangming, "China and Central Asia: A Signicant New Energy Nexus", *The European Financial Review*, April-May 2013, ss. 38-43, Erişim Adresi: https://www.researchgate.net/publication/265048273_China_and_Central_Asia_A_Signicant_New_Energy_Nexus, (Erişim Tarihi: 6 Nisan 2021).

"Gazprom Begins Preparation for Power of Siberia-2", *Pipeline & Gas Journal,* 18 Mayıs 2020, Erişim Adresi: https://pgjonline.com/news/2020/05-may/gazprom-begins-preparation-for-power-of-siberia-2, (Erişim Tarihi: 12 Nisan 2021).

Grigas, Agnia, *The New Geopolitics of Natural Gas,* (Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 2017).

"Halfaya Oil Field Expansion", *NS Energy,* Erişim Adresi: https://www.nsenergybusiness.com/projects/halfaya-oil-field-expansion/, (Erişim Tarihi: 9 Nisan 2021).

Hayes, Jarrod ve Weber, Katja, "Globalization, Deglobalization and Human Security: The Case of Myanmar", *International Affairs,* Cilt: 97, Sayı: 5, Eylül 2021, ss. 1469-1488, Erişim Adresi: https://doi.org/10.1093/ia/iiab110, (Erişim Tarihi: 1 Aralık 2021).

Helvacıköylü, Gamze, "Rusya'nın Arktika Politikası Bağlamında Kuzey Deniz Rotası Stratejisi", *UPA Strategic Affairs*, Cilt: 2, Sayı: 2, 2021, ss. 167-184, Erişim Adresi: https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1945386, (Erişim Tarihi: 4 Ocak 2022).

Howell, Sabrina, "Jia You! (Add Oil): Chinese Energy Security Strategy", içinde *Energy Security Challenges for the 21st Century: A Reference Handbook,* Gal Luft & Anne Korin (ed.), (Santa Barbara, California: Praeger Security International, 2009), ss. 191-218.

Hurst, Luke, "Russia Opens Power of Siberia Gas Pipeline to China", *Euronews,* 3 Aralık 2019, Erişim Adresi: https://www.euronews.com/2019/12/03/russia-opens-power-of-siberia-gas-pipeline-to-china, (Erişim Tarihi: 12 Nisan 2021).

"Iraq signs 1.07-bln-USD deal with Chinese Company to Process Gas in Halfaya Oilfield", *Xinhuanet,* 8 Mayıs 2019, Erişim Adresi: http://www.xinhuanet.com/english/2019-05/08/c_138043755.htm, (Erişim Tarihi: 9 Nisan 2021).

İncesu, Ayşegül, "Doğu Çin Denizi'nde Güç Mücadelesi: Senkaku/Diaoyu Adaları / The Power Struggle in the Eastern China Sea: Senkaku/Diaoyu Islands", *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 2, Aralık 2021, ss. 699-737, Erişim Adresi: https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1982140, (Erişim Tarihi: 4 Ocak 2022).

İzol, Ramazan, "Çin: Latin Amerika İçin Eşsiz Bir Fırsat mı?", içinde *21. Yüzyılda Latin Amerika: Siyaset-Ekonomi-Toplum,* Ceren Uysal Oğuz & Senem Atvur & Ramazan İzol (ed.), (Ankara: Seçkin Yayıncılık, Eylül 2019), Birinci Baskı, ss. 193-210.

K, Tuğba, "Çin'de Enerji Yatırımlarının Çoğunu Güneş Enerjisi Oluşturuyor", *Enerji Portalı,* 26 Ocak 2022, Erişim Adresi: https://www.enerjiportali.com/cinde-enerji-yatirimlarinin-cogunu-gunes-enerjisi-olusturuyor/, (Erişim Tarihi: 27 Ocak 2022).

Kapitonov, Sergei ve Umarov, Temur, "Does China Need More Gas From Russia and Central Asia?", *The Moscow Times,* 12 Ocak 2021, Erişim Adresi: https://www.themoscowtimes.com/2021/01/12/does-china-need-more-gas-from-russia-and-central-asia-a72590, (Erişim Tarihi: 6 Nisan 2021).

Karaca, Ragıp Kutay, "Çin Halk Cumhuriyeti'nin Dış Politikasında Orta Asya", içinde *Uluslararası Sistemde Orta Asya: Dış Politika ve Güvenlik,* M. Turgut Demirtepe & Güner Özkan (ed.), (Ankara: USAK Yayınları, Şubat 2013), ss. 59-81.

Kassow, Jonas, "Western' Sanctions will not Create a Chinese-Russian Alliance", *The Arctic Institute,* 25 Mart 2015, Erişim Adresi: https://www.thearcticinstitute.org/western-sanctions-china-russia/?cn-reloaded=1, (Erişim Tarihi: 12 Nisan 2021).

Khrennikova, Dina, "Russia's Rosneft, China's CNPC in Talks on Upstream Pact, Deals Possible by May: Reports", *S&P Global Platts,* 7 Şubat 2014, Erişim Adresi: https://www.spglobal.com/platts/en/market-insights/latest-news/oil/020714-russias-rosneft-chinas-cnpc-in-talks-on-upstream-pact-deals-possible-by-may-reports, (Erişim Tarihi: 12 Nisan 2021).

Kısacık, Sina, "1990'lardan Günümüze Rusya-Çin Enerji Ortaklığı Uluslararası Konjonktürel Şartların Zorlamasıyla Oluşan Stratejik Bir Mantık Evliliği midir?", içinde *Avrasya Denkleminde Rusya-Çin Rekabeti*, Murat Yorulmaz & Serdar Yılmaz (ed.), (Ankara: Astana Yayınları, 2021), ss. 53-78.

Kısacık, Sina, "Arktik Bölgesi (Kuzey Kutup) Hidrokarbon Kaynakları 21. Yüzyıl Enerji Jeopolitiği'nde Devrimsel Değişimlere Sebebiyet Verebilir mi?", içinde *Yeni Küresel ve Ekonomik Rekabet Alanı: ARKTİKA*, Ferdi Güçyetmez (ed.), (İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2021), Birinci Baskı, ss. 45-102.

Kısacık, Sina, "The Rising Importance of Shanghai Cooperation Organization as a New Player in the Eurasian Energy Security: A Special Focus on Selected Oil and Natural Gas Pipeline Projects", içinde *Yeni Dünya Ekonomi ve Güvenlik Mimarisi / New World Architecture of Economy and Security (5. İstanbul Güvenlik Konferansı Tam Metin Bildiriler Kitabı)*, Rüştü Salim Savaş Biçer & Ahmet Yıldız (ed.), (İstanbul: TASAM Yayınları, Uluslararası İlişkiler Serisi, İstanbul, Kasım 2020), ss. 547-577.

Kutlu, Övünç, "Saudi Arabia Becomes Largest Oil Exporter to China", *Anatolian Agency (AA),* 26 Kasım 2019, Erişim Adresi: https://www.aa.com.tr/en/energy/transportation-fuel-oil/saudi-arabia-becomes-largest-oil-exporter-to-china-/27511, (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2021).

"Line C of Central Asia-China Gas Pipeline Operational", *Oil & Gas Journal,* 3 Haziran 2014, Erişim Adresi: https://www.ogj.com/pipelines-transportation/pipelines/article/17271263/line-c-of-central-asiachina-gas-pipeline-operational, (Erişim Tarihi: 6 Nisan 2021).

Ling, Song Yen, "Fourth Link of Central Asia-China Gas Pipeline to Start Construction This Year", *S&P Global Platts,* 23 Eylül 2020, Erişim Adresi: https://www.spglobal.com/platts/ko/market-insights/latest-news/natural-gas/031014-fourth-link-of-central-asia-china-gas-pipeline-to-start-construction-this-year, (Erişim Tarihi: 6 Nisan 2021).

Murtaugh, Dan, "China Blows Past Clean Energy Record With Wind Capacity Jump", *Bloomberg,* 20 Ocak 2021, Erişim Adresi: https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-01-20/china-blows-past-clean-energy-record-with-extra-wind-capacity, (Erişim Tarihi: 12 Nisan 2021).

"Myanmar-China Pipelines", *Hydrocarbons Technology,* Erişim Adresi: https://www.hydrocarbons-technology.com/projects/myanmar-china-pipelines/, (Erişim Tarihi: 13 Nisan 2021).

Nogayeva, Ainur, *Orta Asya'da ABD, Rusya ve Çin: Stratejik Denge Arayışları,* (Ankara: USAK Yayınları, Temmuz 2011).

Novatek, "Project Yamal LNG", Erişim Adresi: https://www.novatek.ru/en/business/yamal-lng/, (Erişim Tarihi: 16 Nisan 2021).

Omelicheva, Mariya Y. ve Du, Ruoxi, "Kazakhstan's Multi-Vectorism and Sino-Russian Relations", *Insight Turkey,* Cilt: 20, Sayı: 4, 2018, ss. 95-110.

Örmeci, Ozan ve Kısacık, Sina, "Şanghay İşbirliği Örgütü'nün Enerji Güvenliği Politikaları Çerçevesinde Çin-Rusya İlişkilerini Anlamak", *İstanbul Kent Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi,* Cilt: 2, Sayı: 1, Yıl: 2021 e-ISSN 2717-9737, ss 1-24, Erişim Adresi: https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1408647, (Erişim Tarihi: 1 Nisan 2021).

Özer, Sanem, "Çin'in Orta Doğu ve Enerji Politikası", içinde *21. Yüzyılda Orta Doğu: Bölgesel Politikalar-Uluslararası Sorunlar-Küresel Aktörler,* Ramazan İzol & Tolga Öztürk (ed.), (Ankara: Seçkin Yayıncılık, Mart 2016), Birinci Baskı, ss. 85-109.

Pirani, Simon, "Central Asian Gas: prospects for the 2020s", The Oxford Institute for Energy Studies (OIES), OIES Paper NG 155, Aralık 2019, Erişim Adresi: https://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2019/12/Central-Asian-Gas-NG-155.pdf, (Erişim Tarihi: 6 Nisan 2021).

"Power of Siberia extension 12% complete", *Oil & Gas Journal,* 27 Ocak 2021, Erişim Adresi: https://www.ogj.com/pipelines-transportation/pipelines/article/14196324/power-of-siberia-extension-12-complete, (Erişim Tarihi: 12 Nisan 2021).

Prakash, Jaya, "China-Myanmar Pipeline Grows in Its Appeal", *Gas World,* 9 Mart 2020, Erişim Adresi: https://www.gasworld.com/china-myanmar-pipeline-grows-in-its-appeal/2018583.article, (Erişim Tarihi: 13 Nisan 2021).

Procyk, Alex, "Sinopec Signs Award for Iraq Gas Field Development", *Oil & Gas Journal: Exploration & Development,* 20 Ocak 2022, Erişim Adresi: https://www.ogj.com/exploration-development/article/14223986/sinopec-signs-award-for-iraq-gas-field-development, (Erişim Tarihi: 22 Ocak 2022).

Procyk, Alex, "Total Energies, Chevron to withdraw from Myanmar", *Oil & Gas Journal: General Interest,* 21 Ocak 2022, Erişim Adresi: https://www.ogj.com/general-interest/article/14224042/totalenergies-chevron-to-withdraw-from-myanmar, (Erişim Tarihi: 22 Ocak 2022).

Rickleton, Chris, "Turkmenistan: Big on Gas, Short on Options", *Eurasianet,* 22 Ocak 2021, Erişim Adresi: https://eurasianet.org/turkmenistan-big-on-gas-short-on-options, (Erişim Tarihi: 6 Nisan 2021).

"Russia and China sign Framework Agreement on Gas Supplies Via Western Route", *Gazprom,* 9 Kasım 2014, Erişim Adresi: https://www.gazprom.com/press/news/2014/november/article205898/, (Erişim Tarihi: 12 Nisan 2021),

"Saudi Aramco to Invest in Refinery-petrochemical Project in East China", *Arab News,* 18 Ekim 2018, Erişim Adresi: https://www.arabnews.com/node/1389831/business-economy, (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2021).

Sevim, Cenk, *Küresel Enerji Stratejileri ve Jeopolitik,* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, Ocak 2019), Güncellenmiş 4. Baskı.

"Sinopec Set to Sign Deal with Tehran - Business - International Herald Tribune", *The New York Times,* 26 Ekim 2006, Erişim Adresi: https://www.nytimes.com/2006/11/26/business/worldbusiness/26iht-sinopec.3666316.html, (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2021).

Soldatkin, Vladimir ve Balmforth, Tom, "Gazprom Starts Work on Power of Siberia-2 Pipeline to China", *Reuters,* 18 Mayıs 2020, Erişim Adresi: https://www.reuters.com/article/russia-china-gazprom/gazprom-starts-work-on-power-of-siberia-2-pipeline-to-china-idINR4N2CB012, (Erişim Tarihi: 12 Nisan 2021).

Taşbaşı, Didem, "Çin'in Çölde Yenilenebilir Enerji Projesinin İkinci Aşaması Başladı", *Temiz Enerji Haber Portalı: Dünya / Güneş / Rüzgâr,* 9 Aralık 2021, Erişim Adresi: https://temizenerji.org/2021/12/09/cinin-colde-yenilenebilir-enerji-projesinin-ikinci-asamasi-basladi/, (Erişim Tarihi: 9 Aralık 2021).

Taşbaşı, Didem, "Çin'in En Büyük Deniz Üstü Rüzgâr Santrali Şebekeye Bağlandı", *Temiz Enerji Haber Portalı: Dünya / Rüzgâr,* 28 Aralık 2021, Erişim Adresi: https://temizenerji.org/2021/12/28/cinin-en-buyuk-deniz-ustu-ruzgar-santrali-sebekeye-baglandi/, (Erişim Tarihi: 4 Ocak 2022).

Temizer, Murat, "Saipem, Turkish Ronesans Partner for Arctic LNG-2", *Anatolian Agency (AA),* 19 Aralık 2018, Erişim Tarihi: https://www.aa.com.tr/en/energy/general/saipem-turkish-ronesans-partner-for-arctic-lng-2/22791, (Erişim Tarihi: 16 Nisan 2021).

Topçu, Neslihan, "A Relationship on a Pipeline: China and Myanmar", *China Research Center*, Cilt: 9, Sayı: 3, 2020, Erişim Adresi: https://www.chinacenter.net/2020/china_currents/19-3/a-relationship-on-a-pipeline-china-and-myanmar/, (Erişim Tarihi: 13 Nisan 2021),

Total, "Yamal LNG: The Gas that Came in from the Cold", Erişim Adresi: https://www.total.com/energy-expertise/projects/oil-gas/lng/yamal-lng-cold-environment-gas, (Erişim Tarihi: 16 Nisan 2021).

"Venezuela Secures New Chinese Oil Investment", *Hellenic Shipping News,* 14 Ağustos 2019, Erişim Adresi: https://www.hellenicshippingnews.com/venezuela-secures-new-chinese-oil-investment/, (Erişim Tarihi: 9 Nisan 2021).

Wan, Y.X., Weng, P.D., Li, J.G., Gao, D.M., Wu, S.T. ve the EAST Team, "Progress of the EAST Project in China", Ocak 2004, Erişim Adresi: https://www.researchgate.net/publication/237619573_Progress_of_the_EAST_Project_in_China, (Erişim Tarihi: 6 Ocak 2022).

Watkins, Eric, "Sinopec, Iran to Develop Iran's Yadavaran Field", *Oil & Gas Journal,* 18 Aralık 2007, Erişim Adresi: https://www.ogj.com/exploration-development/article/17286778/sinopec-iran-to-develop-irans-yadavaran-field, (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2021).

Watkins, Eric, "PetroChina to Drill in Uzbekistan", *Oil & Gas Journal,* 21 Ekim 2008, Erişim Adresi: https://www.ogj.com/exploration-development/article/17269092/petrochina-to-drill-in-uzbekistan, (Erişim Tarihi: 9 Nisan 2021).

Weitz, Richard, "The Russia-China Gas Deal: Implications and Ramifications", *World Affairs*, Cilt: 177, Sayı: 3 (Eylül/Ekim 2014), ss. 80-86, Erişim Adresi: https://www.jstor.org/stable/43555259, (Erişim Tarihi: 12 Nisan 2021).

Xu, Muyu ve Aizhu, Chen, "China's Primary Energy Use to Peak in 2035 - CNPC research", *Reuters*,17 Aralık 2020, Erişim Adresi: https://www.reuters.com/article/us-china-energy-cnpc-forecast-idUSKBN28R0SE, (Erişim Tarihi: 8 Nisan 2021).

Yalçınkaya, Alaeddin ve Rashid, Yasir, "Relationships Between Foreign Policy and Energy Security in Central Asia: A Case Study of Kazakhstan", *Karadeniz Araştırmaları*, Cilt: XVIII, Sayı: 71, 2021, ss. 491-514, Erişim Adresi: http://www.karamdergisi.com/Makaleler/1553680233_1.%20Alaeddin%20YAL%c3%87INKAYA%20TM.pdf, (Erişim Tarihi: 30 Kasım 2021).

Yazıcı, Hanefi ve Kısacık, Sina, "Regional and Global Reflections of 2013 Ukraine Maidan Incidents (2013 Ukrayna Meydan Olaylarının Bölgesel ve Küresel Yansımaları), *Turkish Studies - Economy*, eISSN: 2667-5625, Cilt: 16, Sayı: 2, 2021, ss. 1093-1118, Erişim Adresi: https://dx.doi.org/10.47644/TurkishStudies.49723, https://turkishstudies.net/economy?mod=tammetin&makaleadi=&makaleurl=e09a93f0-5957-4d40-857c-1a4f64cf2068.pdf&key=49723, (Erişim Tarihi: 8 Ağustos 2021).

Yihe, Xu, "China's LNG Imports up 12% in 2020", *Upstream,* 10 Ocak 2021, Erişim Adresi: https://www.upstreamonline.com/lng/chinas-lng-imports-up-12-in-2020/2-1-941136, (Erişim Tarihi: 14 Nisan 2021).

Yorulmaz, Murat, "Çin'in Enerji Güvenliği ve Arz Sorunu", içinde *Enerji Diplomasisi,* Hasret Çomak & Caner Sancaktar & Zafer Yıldırım (ed.), (İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım, Temmuz 2015), ss. 285-301.

Zhou, Oceana ve Xu, Daisy, "Crude supply to PetroChina Yunnan via China-Myanmar Pipeline Steady Despite Political Crisis", *S&P Global Platts,* 9 Mart 2021, Erişim Adresi: https://www.spglobal.com/platts/en/market-insights/latest-news/oil/030921-crude-supply-to-petrochina-yunnan-via-china-myanmar-pipeline-steady-despite-political-crisis, (Erişim Tarihi: 13 Nisan 2021).

2. Basım

YAPAY ZEKÂNIN MATEMATİĞİ:
Teori ve Uygulama

Editör
Dr. İpek SARALAR-ARAS

nobel bilimsel

YAPAY ZEKÂNIN MATEMATİĞİ: TEORİ VE UYGULAMA

Editör:

Dr. İpek SARALAR-ARAS

Yayın No.: 1912
ISBN: 978-625-393-108-7
E-ISBN: 978-625-393-109-4
Basım Sayısı: 2. Basım, Temmuz 2024

© Copyright 2024, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.
"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Sergen Öz -sergen@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Saralar-Aras, İpek.
Yapay Zekânın Matematiği: Teori ve Uygulama / İpek Saralar-Aras
2.Basım, X + 186 s., 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-393-108-7
E-ISBN: 978-625-393-109-4
1. Yapay Zekâ 2. Matematik

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1
YAPAY ZEKÂYA GİRİŞ 1
Giriş 1
1. Yapay Zekâ Kavramı Doğuşu ve Tanımlanması 1
1.1. Yapay Zekâ Kavramının Doğuşu ve Tarihçesi 1
1.2. Yapay Zekâ Kavramının Tanımlanması 5
2. Yapay Zekânın İncelenmesi 10
2.1. İnsan Zekâsı ve Yapay Zekâ Karşılaştırması 10
2.3. Yapay Zekânın Alt Alanları 18
2.4. Yapay Zekâ Türleri 20
2.4.1. Salt Tepkisel (Reaktif) Yapay Zekâ 21
2.4.2. Sınırlı Hafıza (Limitli Bellek) Yapay Zekâ 21
2.4.3. Zihin Teorisi Yapay Zekâsı 22
2.4.4. Öz-Farkındalık Sahibi (Kendini Tanıyan) Yapay Zekâ 22
2.5. Eğitim Bilimleri ve Yapay Zekâ İlişkisi 23
Sonuç 23
Kaynakça 24

BÖLÜM 2
EĞİTİM YÖNETİMİNDE YAPAY ZEKÂ 33
Giriş 33
1. Yapay Zekâ Kavramı 33
1.1. Yapay Zekânın Tanımı ve Kapsamı 33
1.2 Yapay Zekânın Kavramsal Gelişimi 35
2. Yapay Zekâ ve Eğitim Yönetimi 37
2.1. Eğitim Yönetiminde Yapay Zekânın Yeri ve Önemi 37
2.2. Eğitim Yönetiminde Yapay Zekâ Uygulamaları 38
2.3. Eğitim Yönetiminde Yapay Zekânın Gelişime Açık Yönleri ve Etik Konusu 42
Sonuç 44
Kaynakça 46

BÖLÜM 3
MATEMATİK ÖĞRETİMİNDE YAPAY ZEKÂ EĞİTİM UYGULAMALARI 49
Özet 49
Giriş 49
1. Yapay Zekânın Erken Çocukluk Döneminde Matematik Öğretiminde Kullanımı 50

1.1. Yapay Zekânın Erken Çocukluk Döneminde Kullanımı 50
1.2. Erken Çocukluk Döneminde Matematik Anlayışının Geliştirilmesinde Yapay Zekânın Rolü 51
1.3. Erken Çocukluk Döneminde Matematik Öğretiminde Yapay Zekâ Destekli Araçlar 53
2. Yapay Zekânın İlkokul Matematik Öğretiminde Kullanımı 55
2.1. İlkokul Döneminde Matematik Anlayışının Geliştirilmesinde Yapay Zekânın Rolü 55
2.2. İlkokul Seviyesinde Matematik Öğretiminde Yapay Zekâ Destekli Araçlar 57
3. Yapay Zekânın Ortaokul Matematik Öğretiminde Kullanımı 59
3.1. Ortaokul Seviyesinde Matematik Öğretiminde Yapay Zekâ Destekli Araçlar 60
3.2. Karmaşık Problemleri Çözmek ve Matematiksel Düşünce Becerilerini Geliştirmek İçin Yapay Zekânın Kullanımı 61
3.3. Öğrenci İlerlemesini İzleme ve Matematiksel Yetenekleri Değerlendirme 63
Sonuç 64
Kaynakça 66

BÖLÜM 4
ORTAOKUL MATEMATİK EĞİTİMİNDE YAPAY ZEKÂ UYGULAMALARI 73
Giriş 73
1. Yapay Zekânın Eğitime Entegrasyonu 75
2. Eğitimde Yapay Zekâ Sistemleri 78
3. Matematik Eğitiminde Yapay Zekâ 79
4. Ortaokul Matematik Eğitiminde Kullanılabilecek Yapay Zekâ Uygulamaları 82
4.1. Wolframalpha 83
4.2. Photomath 87
5. Yapay Zekâ ile Eğitimde Zorluklar 90
6. Yapay Zekâ ile Eğitime İlişkin Öneriler 93
Sonuç 94
Kaynakça 95

BÖLÜM 5 101
YAPAY ZEKÂ VE MATEMATİK: TEMEL MODELLER, ALGORİTMALAR VE YAKLAŞIMLAR 101
Giriş 101
1. Yapay Zekâ ve Matematik İlişkisi 101
1.1. Yapay Zekâda Kullanılan Matematiksel Kavramlar 103

1.2. Yapay Zekânın Matematiksel Temelleri 106
1.3. İstatistik ve Olasılık 106
2. Yapay Zekâ ve Makine Öğrenimi Algoritmalarının Temel Kategorileri ve Matematiğin Rolü 108
2.1. Denetimli Öğrenme Modelleri....108
2.1.1. Lineer Regresyon (Linear Regression)....109
2.1.2. Lojistik Regresyon (Logistic Regression) 111
2.1.3. Destek Vektör Makineleri (Support Vector Machines SVM)....114
2.2. Denetimsiz Öğrenme Modelleri....117
2.2.1. K-Means Kümeleme 117
2.2.2. Hiyerarşik Kümeleme (Hierarchical Clustering)....118
2.2.3. Temel Bileşen Analizi (PCA)....121
2.2.4. DBSCAN (Density-Based Spatial Clustering Of Applications With Noise) 125
3. Derin Öğrenme Modelleri 130
3.1. Yapay Sinir Ağları....134
3.2. Konvolüsyonel Sinir Ağları....135
3.3. Geri Beslemeli Sinir Ağları (Oğuz, 2023)....137
Sonuç....139
Kaynakça....139
Ek-1: Örnek Test Soruları ve Cevapları....143

BÖLÜM 6
YAPAY ZEKÂDA KULLANILAN GRAF TEORİSİ TERİMLERİ: YÜZEYSEL MODEL....147
Giriş....147
1. Yüzeysel Model....148
1.1. Denetimli Öğrenme....148
1.1.1. Yapay Sinir Ağı....149
1.1.2. Destek Vektör Makinesi....150
1.1.3. K-En Yakın Komşu Algoritması....153
1.1.4. Naive Bayes Sınıflandırıcısı....154
1.1.5. Lojistik Regresyon....156
1.1.6. Karar Ağacı....157
1.2. Denetimsiz Öğrenme....162
1.2.1. K-Ortalama Kümeleme Algoritması....163
Sonuç....167
Kaynakça....167

BÖLÜM 7
YAPAY ZEKÂDA KULLANILAN GRAF TEORİSİ TERİMLERİ: DERİN ÖĞRENME MODELİ 169
Giriş 169
1. Derin Öğrenme Modeli 170
1.1. Derin Öğrenmenin Temel Yapısı 171
1.2. Derin Öğrenme Uygulamaları 172
1.3. Sonuç 172
2. Denetimli Öğrenme 172
2.1. Derin İnanç Ağları 172
2.2. Derin Sinir Ağları 174
2.2.1. Sinir Ağların Avantajları ve Dezavantajları 176
2.3. Evrişimli Sinir Ağı 177
2.4. Tekrarlayan Sinir Ağları 180
2.4.1. Çift Yönlü Tekrarlayan Sinir Ağları 181
2.4.2. LTSM Modeli-Uzun Kısa Süreli Bellek Modeli 181
2.4.3. GRU Modeli -Kapılı Tekrarlayan Birim Modeli 182
2.5. Denetimsiz Öğrenme 183
2.5.1. Üretken Düşman Ağları-GAN 183
2.5.2. Kısıtlı Boltzmann Makinesi 183
Sonuç 185
Kaynakça 185

BÖLÜM 1
YAPAY ZEKÂYA GİRİŞ

Züleyha Afra BEDER

Yıldız Teknik Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
zuleyha.afra@gmail.com
ORCID: 0009-0005-2422-6164

GİRİŞ

Geçmişten günümüze yaşanan sanayi devrimleri, yakın zamanda Endüstri 4.0 ile son etabını gerçekleştirmiş ve yeni bir teknoloji anlayışı hayatımıza girmiştir. Bu yeni teknolojinin her geçen gün değişmeye ve gelişmeye devam etmesi ile birlikte, canlıların sahip olduğu doğal zekânın aksine makineler tarafından görüntülenen yapay zekâ, kendi kendine öğrenebilme ve bilişsel işlevleri taklit edebilme yeteneği ile giderek daha fazla dikkat çekmeye başlamıştır.

Yapay zekânın tam olarak anlaşılabilmesi için kavramın daha detaylı bir şekilde ele alınması gerekmektedir. Buradan hareketle bu bölümde yapay zekânın doğuşuna, tarihçesine ve ne olduğuna dair tanımlara, yapay zekânın sahip olduğu özelliklere, getirdiği fırsatlara ve alana ait gelişmelere değinilmekte ve sonuç olarak bu gelişmeler eğitim bilimleri ile ilişkilendirilmektedir. Bölümün amacı yapay zekâ konusunda gerekli tanımları aktarmak ve sonraki bölümlerde okuyucunun anlayışını kolaylaştırmaktır.

1. Yapay Zekâ Kavramı Doğuşu ve Tanımlanması

1.1. Yapay Zekâ Kavramının Doğuşu ve Tarihçesi

Görme, anlama ve iletişim kurma yeteneği, insanı bilişsel ve zeki bir tür yapan önemli özellikler arasındadır. Bu yetenekleri anlama ve benzer yeteneklere sahip makineler yaparak onları taklit etme tutkusu insanoğlu için şaşırtıcı olmadığı gibi

KAYNAKÇA

AI Topics. (2022). What is artificial intelligence? [Yapay zekâ nedir?]. *Association for the Advancement of Artificial Intelligence.* https://aitopics.org/search

Akdeniz, M. ve Özdinç, F. (2021). Eğitimde yapay zekâ konusunda Türkiye adresli çalışmaların incelenmesi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 18*(1), 912-932. https://doi.org/10.33711/yyuefd.938734

Añover, J. (2016). Types of AI: From reactive to self-aware [Yapay zekâ türleri: "Reaktiften farkındalık haline]. *Futurism.* https://futurism.com/images/types-of-ai-from-reactive-to-self-aware-infographic

Arslan, K. (2020). Eğitimde yapay zekâ ve uygulamaları. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 11*(1), 71-88. Erişim adresi https://dergipark.org.tr/

Aruğaslan, E. ve Çivril, H. (2021). Türkiye'de eğitim alanında yapılan veri madenciliği ve yapay zekâ çalışmaları. *Uluslararası Teknolojik Bilimler Dergisi, 13*(2), 81-89.

Beck, H. (2019). The brain works with 20 watts. This is enough to cover our entire thinking ability [Beyin, 20 watt ile çalışır. Bu, tüm düşünme yeteneğimizi karşılamak için yeterlidir.]. *Digitalisation.* https://www.munichre.com/topics-online/en/digitalisation/ interview-henning-beck.html#:~:text=energy%2Dguzzling% 20process.-, The% 20brain% 20works%20 with%2020%20watts.,cover%20our%20e ntire% 20 thinking% 20ability

Bellman, R.E. (1978). *An introduction to artificial intelligence: Can computers think? [Yapay zekâya giriş: Bilgisayarlar düşünebilir mi?]* California: Boyd & Fraser Publishing Company.

Bergstein, B. (2017a). AI isn't very smart yet. But we need to get moving to make sure automation works for more people [Yapay zekâ henüz çok akıllı değil. Ancak otomasyonun daha fazla insan için çalışmasını sağlamak için harekete geçmemiz gerekiyor.]. *MIT Technology Review.* https://www.technologyreview.com/s/609318/the-great-ai-paradox

Bergstein, B. (2017b). The great AI paradox [Büyük yapay zekâ paradoksu]. *MIT Technology Review.* https://www.technologyreview.com/2017/12/15/146836/the-great-ai-paradox

Bharath, K. (2020). Human emotion and gesture detector using deep learning: Part-1 [Derin öğrenme kullanarak insan duygu ve jest algılayıcısı: Bölüm 1]. *Medium.* https://towardsdatascience.com/human-emotion-and-gesture-detector-using-deep-learning-part-1-d0023008d0eb

Broughton, M., Verdon, G., Mccourt, T., Martinez, A.J., Yoo, J.H., Isakov, S.V., Massey, P., Niu, M.Y., Halavati, R., Peters, E., Leib, M., Skolik, A., Streif, M., Dollen, D.V., McClean, J.R., Boixo, S., Bacon, D., Ho, A.K., Neven, H., & Mohseni, M. (2020). Tensorflow quantum: A software framework for quantum machine learning [TensorFlow kuantumu: Kuantum makine öğrenimi için bir yazılım çerçevesi]. https://doi.org/10.48550/arXiv.2003.02989

Burns, E. (2023). AI (artificial intelligence) definition [Yapay zekâ tanımı]. *Special report: Artificial intelligence apps come of age.* https://www.techtarget.com/ searchenterpriseai/definition/AI-Artificial-Intelligence

Chandha, S. (2021). What if AI becomes self-aware? [Ya yapay zekâ kendi farkındalığını kazanırsa?]. *Express Computer.* https://www.expresscomputer.in/artificial-intelligence-ai/what-if-ai-becomes-self-aware/81828

Charniak, E., & McDermott, D. (1985). *Introduction to artificial intelligence [Yapay zekâya giriş].* Boston: Addison-Wesley.

Chen, D., Jiang, L., Wang, Y., & Li, Z. (2020). *Autonomous driving using safe reinforcement learning by incorporating a regret-based human lane-changing decision model [Özgürce sürüş: Bir pişmanlık temelli insan şerit değiştirme karar modelini dahil ederek güvenli takviyeli öğrenme kullanımı].* Paper presented at the American Control Conference (ACC). Toronto, Canada. https://doi.org/10.23919/ACC45564.2020.9147626

CNN. (2006). Science & space: AI set to exceed human brain power [Bilim ve uzay: Yapay zekâ, insan beyin gücünü aşmaya hazırlanıyor.]. http://edition.cnn.com/2006/TECH/science/07/24/ai.bostrom/

Copeland, B.J. (2023). Artificial intelligence [Yapay zekâ]. *Britannica Science & Tech.* https://www.britannica.com/technology/artificial-intelligence

Council of Europe. (2021). Glossary: Artificial intelligence [Sözlük: Yapay zekâ]. www.coe.int/en/web/artificial-intelligence/glossary

De Witt, C.A.S., Foerster, J.N., Farquhar, G., Torr, P.H.S., Boehmer, W., & Whiteson, S. (2019). *Multi-agent common knowledge reinforcement learning [Çoklu ajanlı ortak bilgi takviyeli öğrenme].* Paper presented at the 33rd Conference on Neural Information Processing Systems (NeurIPS 2019). Vancouver, Canada.

Demircan, K. (2019). Yapay zekâ ile insan zekâsı arasındaki 10 fark nedir? https://khosann.com/yapay-zekâ-ile-insan-zekâsi-arasindaki-10-fark-nedir/

Devedzic, V. (2022). Identity of AI [Yapay zekâ kimliği]. *Discover Artificial Intelligence, 2*(23). https://doi.org/10.1007/s44163-022-00038-0

Ding, S.L., Royall, J.J., Sunkin, S.M., …, Fischl, B., & Lein, E.S. (2016). Comprehensive cellular-resolution atlas of the adult human brain [Yetişkin insan beyninin kapsamlı hücresel çözünürlükte atlası]. *The Journal of Comparative Neurology, 524*(16), 3127–3481. https://doi.org/10.1002/cne.24080

Dong, Y., Hou, J., Zhang, N., & Zhang, M. (2020). Research on how human intelligence, consciousness, and cognitive computing affect the development of artificial intelligence [İnsan zekâsı, bilinci ve bilişsel hesaplamanın yapay zekâ gelişimini nasıl etkilediği üzerine araştırma]. *Complexity, Hindawi,* 1-10. https://doi.org/10.1155/2020/1680845

Duan, Y., Edwards, J.S., & Dwivedi, Y.K. (2019). Artificial intelligence for decision making in the era of big data–evolution, challenges and research agenda [Büyük veri çağında karar verme için yapay zekâ: Evrim, zorluklar ve araştırma gündemi]. *International Journal of Information Management.* 48, 63–71. https://doi.org/10.1016/j.ijinfomgt.2019.01.021

Eberl, U. (2019). *Akıllı makineler yapay zekâ hayatımızı nasıl değiştiriyor* (çev. L. Tayla) İstanbul: Paloma Yayınevi.

Eynon R., & Young E. (2021). Methodology, legend, and rhetoric: the constructions of AI by academia, industry, and policy groups for lifelong learning [Metodoloji, efsane ve retorik: Ömür boyu öğrenme için akademisyenler, sanayi ve politika grupları tarafından yapay zekâ oluşturulması]. *Science, Technology, & Human Values, 46*(1), 166-191. https://doi. org/10.1177/0162243920906475

Fagella, D. (2018). What is artificial intelligence? An informed definition [Yapay zekâ nedir? Bir bilgilendirici tanımlama]. *Emerj Artificial Intelligence. Research.* https://emerj.com/ai-glossary-terms/what-is-artificial-intelligence-an-informed-definition/

Ferdowsi, A., Challita, U., Saad, W., & Mandayam, N.B. (2018). *Robust deep reinforcement learning for security and safety in autonomous vehicle systems [Otonom araç sistemlerinde güvenlik ve güvenlik için dayanıklı derin takviyeli öğrenme.].* Paper presented at the 21st International Conference on Intelligent Transportation Systems (ITSC). Maui: USA. https://doi.org/10.1109/itsc.2018.8569635

Fischetti, M. (2011). Computers vs brains [Bilgisayarlar ve beyinler]. *Scientific American 175th Anniversary Issue*. https://www.scientificamerican.com/article/computers-vs-brains/

Foote, K.D. (2022). A brief history of artificial intelligence [Yapay zekânın kısa tarihi]. *Data Topics.* Retrieved from https://www.dataversity.net/brief-history-artificial-intelligence/#

Furuta, R., Inoue, N., & Yamasaki, T. (2020). PixelRL: Fully convolutional network with reinforcement learning for image processing [PizelRL: Resim işleme için takviyeli öğrenmeli tamamen evrişimsel ağ.]. *IEEE Transactions on Multimedia, 22*(7), 1704-1719. https://doi.org/10.1109/TMM.2019.2960636

Göçen, A. (2022). Eğitim bağlamında metaverse. *Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 6*(1), 98-122. https://doi.org/10.46452/baksoder.1124844

Guzman, A.L., & Lewis, S.C. (2020). Artificial intelligence and communication: A human–machine communication research agenda [Yapay zekâ ve iletişim: İnsan-makine iletişimi araştırma gündemi]. *New Media & Society, 22*(1), 70–86. https://doi.org/10.1177/1461444819858691

Güney, E. ve Yavuz, H. (2020). Yapay zekâ ile sanatsal üretim pratiğinde sanatçının rolü ve değişen sanat olgusu. *Sanat ve Tasarım Dergisi,* 415-439.

Haenlein, M., & Kaplan, A. (2019). A brief history of artificial intelligence: On the past, present, and future of artificial intelligence [Yapay zekânın kısa tarihi: Geçmişte, şu anda ve gelecekte yapay zekâ]. *California Management Review, 61*(4), 5-14. https://doi.org/10.1177/0008125619864925

Hanna, K.T. (2021). Robotics. What is Definition [Robotik. Tanımı nedir.]. https://www.techtarget.com/whatis/definition/robotics#:~:text=Robotics%20is%20a%20branch%20of,in%20a%20variety%20of%20ways

Haugeland, J. (1985). *Artificial intelligence: The very idea [Yapay zekâ: Fikir kendisi]*. Cambridge: MIT Press.

He, X., Zhao, K., & Chu, X. (2021). AutoML: A survey of the state-of-the-art [AutoML: Mevcut durumun bir anketi]. *Knowledge-Based Systems, 212,* 106622. https://doi.org/10.48550/arXiv.1908.00709

HLEG. (2019). A definition of AI: Main capabilities and disciplines [Yapay zekâ tanımı: Ana beceri ve disiplinleri]. *European Comission.* April No.1. Retrieved from https://ec.europa.eu/newsroom/dae/document.cfm?doc_id=56341

Holmes W., & Porayska-Pomsta K. (2022). *The ethics of artificial intelligence in education: Practices, challenges, and debates [Eğitimde yapay zekâ etiği: Uygulamalar, zorluklar ve tartışmalar],* New York: Routledge.

Holmes, W., Persson, J., Chounta, I.A., Wasson, B., & Dimitrova, V. (2022). Artificial intelligence and education: A critical view through the lens of human rights, democracy and the rule of law [Yapay zekâ ve eğitim: İnsan hakları, demokrasi ve hukukun üzerinden eleştirel bir bakış]. *Council of Europe*. https://rm.coe.int/artificial-intelligence-and-education-a-critical-view-through-the-lens/1680a886bd

Ivanitskii, G.R. (2018). The robot and the human. Where's their similarity limit? [Robot ve insan. Benzerlik limiti nerede?]. *Physics-Uspekhi*, 61, 871–895. https://doi.org/10.3367/UFNr.2018.03.038302

Johnson, J. (2020). 4 types of artificial intelligence [4 tip yapay zekâ]. *Machine Learning & Big Data Blog.* https://www.bmc.com/blogs/artificial-intelligence-types/

Kaplan, A., & Haenlein, M. (2018). Siri, Siri, in my hand: Who's the fairest in the land? On the interpretations, illustrations, and implications of artificial intelligence [Siri, Siri, elimde: Ülkenin en güzeli kim? Yapay zekânın yorumları, illüstrasyonları ve sonuçlar üzerine]. *Business Horizons, 62*(1), 15-25. https://doi.org/10.1016/j.bushor.2018.08.004

Kaushik, M. (2022). Artificial intelligence [Yapay zekâ]. S. Pathak, P.K. Bhatt, S.K. Singh, A. Tripathi & P.K. Pandey (Eds.). *Intelligent System Algorithms and Applications in Science and Technology*. (1st edn). New York: Apple Academic Press. https://doi.org/10.1201/9781003187059

Kayid, A. (2020). *The role of artificial intelligence in future technology [Yapay zekânın gelecek teknolojideki rolü]*. Cambridge: Academic Press. https://doi.org/10.13140/RG.2.2.12799.23201

Korteling, J.E. (Hans), van de Boer-Visschedijk, G.C., Blankendaal, R.A.M., Boonekamp, R.C., & Eikelboom, A.R. (2021). Human versus artificial intelligence [İnsana karşı yapay zekâ]. *Frontiers in Artificial Intelligence.* 4:622364. https://doiorg/10.3389/ frai.2021.622364

Kottur, S. (2019). *Visual dialog: Towards communicative visual agents [Görsel diyalog: İletişim yeteneğine sahip görsel ajanlara doğru].* Doctoral Thesis. Carnegie Mellon University. https://doi.org/10.1184/R1/8204363.v1

Kulhanek, J., Derner, E., de Bruin, T., & Babuška, R. (2019). Vision-based navigation using deep reinforcement learning [Derin takviyeli öğrenme kullanarak görüntü tabanlı seyahat yönlendirmesi]. *European Conference on Mobile Robots (ECMR).* Prague, Czech Republic. https://doi.org/10.1109/ECMR.2019.8870964

Kurzweil, R. (1990). *The age of intelligent machines [Akıllı makineler çağı].* Cambridge; MA: MIT Press.

Lateef, Z. (2023). Types of artificial intelligence you should know [Bilmeniz gereken yapay zekâ tipleri]. *Edureka.* https://www.edureka.co/blog/types-of-artificial-intelligence/

Lee, K.-F., & Qiufan, C. (2021). *AI 2041: Ten visions for our future [Yapay zekâ 2041: Geleceğimiz için 10 görüş]. First Edition.* New York: Penguin.

Leslie, D., Burr C., Aitken, M., Cowls, J., Katell, M., & Briggs, M. (2021), Artificial intelligence, human rights, democracy, and the rule of law: A primer. [Yapay zekâ, insan hakları, demokrasi ve kanun kuralları: Bir başlangıç notu] *Council of Europe.* www.turing.ac.uk/research/publications/ai-human-rights-democracy-and-rulelaw-primer-prepared-council-europe

Lichtenthaler, U. (2020). Building blocks of successful digital transformation: Complementing technology and market issues [Başarılı dijital dönüşümün yapı taşları: Teknolojiyi ve pazar sorunlarını tamamlama]. *International Journal of Innovation and Technology Management, 17*(1), 2050004. https://doi.org/10.1142/S02198 7702050 0042

Lis, Maria, Onuma, S., Przyczyna, D., Zawal, P., Mazur, T., Pilarczyk, K., Gentili, P.L., Kasai, S., & Szaciłowski, K. (2021). From oscillatory reactions to robotics: A serendipitous journey through chemistry, physics and computation [Dalgalı tepkimelerden rbotiğe: Kimya, fizik ve hesaplama üzerinden rastlantısal bir yolculuk]. *Handbook of Unconventional Computing,* 1-79. https://doi.org/10.1142/9789811235740_0001

Marcus, G. (2020), The next decade in AI: Four steps towards robust artificial intelligence [Yapay zekânın gelecek on yılı: Sağlam yapay zekâ yönünde dört adım]. https://doi.org/10.48550/arXiv.2002.06177

Marsden, P. (2017). Artificial intelligence defined: Useful list of popular definitions from business and science [Yapay zekâ tanımı: İş ve bilim alanlarından popüler tanımların yararlı listesi]. https://digitalwellbeing.org/artificial-intelligence-defined-useful-list-of-popular-definitions-from-business-and-science/

Martinez, R. (2019). Artificial intelligence: Distinguishing between types & definitions [Yapay zekâ: Tip ve tanımları arasındaki farklılıklar]. *Nevada Law Journal, 19*(3), 1015-1042.

McCarthy, J. (1974). Artificial intelligence: A general survey [Yapay zekâ: Genel bir anket]. *Artificial Intelligence. 5*(3), 317-322. https://doi.org/10.1016/0004-3702(74)90016-2

McCarthy, J. (1989). Artificial intelligence, logic and formalizing common sense [Yapay zekâ, mantık ve genel görüşü formüle etme]. *Philosophical logic and artificial intelligence*, 161–190. https://doi.org/10.1007/978-94-009-2448-2_6

Meço, G. ve Coştu, F. (2022). Eğitimde yapay zekânın kullanılması: Betimsel içerik analizi çalışması. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi, 12*(23), 171-193.

Mihret, E.T. (2020). Robotics and artificial intelligence [Robotik ve yapay zekâ]. *International Journal of Artificial Intelligence and Machine Learning, 10*(2), 57-78. https://doi.org/10.4018/IJAIML.2020070104

Mohadikar, M. (2021). Difference between AI, machine learning, NLP and deep learning [Yapay zekâ, makine öğrenmesi, NLP ve derin öğrenme arasındaki farklılıklar]. *Medium.* https://becominghuman.ai/difference-between-ai-machine-learning-nlp-and-deep-learning-9f63066087f1

Nasirullo O`gli, S.N. (2022). The development of artificial intelligence in future technology [Yapay zekânın gelecek teknolojilerinde gelişimi]. *The Peerian Journal,* 5, 12-19. https://www.peerianjournal.com/

Nilsson, N.J. (1998). *Artificial intelligence: A new synthesis [Yapay zekâ: Yeni bir sentez]*. San Francisco: Morgan Kaufmann.

Novikova, J., Dondrup, C., Papaioannou, I., & Lemon, O. (2017). Sympathy begins with a Smile, intelligence begins with a word: Use of multimodal features in spoken human-robot interaction [Empati bir gülümseme ile başlar, zekâ bir Kklime ile başlar: Konuşulan insan-robot etkileşiminde çoklu modlu özelliklerin kullanımı.]. *First Workshop on Language Grounding for Robotics* (pp. 86–94), Association for Computational Linguistics. Vancouver, Canada. https://doi.org/10.18653/v1/w17-2811

OECD. (2019). Understanding digital transformation [Dijital dönüşümü anlama]. *Going Digital: Shaping Policies, Improving Lives.* https://doi.org/10.1787/9789264312012-en

OpenAI. (2018). OpenAI five [OpenAI beş]. https://openai.com/blog/openai-five/

Oxford Reference. (2023). Artificial intelligence [Yapay zekâ]. *Quick Reference.* https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/oi/authority.20110803095426960;jsessionid=906CA19BC60DF2503E1A274DFAFC1615

Palanisamy, P. (2019). Multi-agent connected autonomous driving using deep reinforcement learning [Derin takviyeli öğrenme kullanarak bağlantılı çoklu ajanlı otonom sürüş.]. *International Joint Conference on Neural Networks (IJCNN)* (pp.1-7). https://doi.org/10.1109/IJCNN48605.2020.9207663

Pandit, B. (2022). Recent and future applications of artificial intelligent (AI) [Yapay zekânın yakın ve gelecek uygulamaları]. *Interantional Journal of Scientific Research in Engineering and Management* 6(11). https://doi.org/10.55041/IJSREM16966

PCMag AI. (2023). AI [Yapay zekâ]. *PCMag Encyclopedia.* https://www.pcmag.com/encyclopedia/term/ai

Poole, D., Mackworth, A.K., & Goebel, R. (1998). *Computational intelligence: A logical approach [Hesaplamalı zekâ: Bir mantıksal yaklaşım].* Oxford University Press.

Rich, E., & Knight, K. (1991). *Artificial intelligence [Yapay zekâ]* (2nd ed). McGraw-Hill.

Riedl, M.O. (2019). Human-centered artificial intelligence and machine learning [İnsan odaklı yapay zekâ ve makine öğrenmesi]. https://doi.org/10.48550/arXiv.1901.11184

Russell, S.J., & Norvig, P. (2010). *Artificial intelligence: A modern approach [Yapay zekâ: Bir modern yaklaşım].* (3rd ed). Prentice Hall.

Russell, S.J., & Norvig P. (2022). *Artificial intelligence: A modern approach [Yapay zekâ: Bir modern yaklaşım]*. (4th ed). Harlow: Pearson.

Sallab, A.E., Abdou, M., Perot, E., & Yogamani, S. (2017). Deep reinforcement learning framework for autonomous driving [Otonom sürüş için derin takviyeli öğrenme çerçevesi]. *Electronic Imaging*, 19, 70–76. https://doi.org/10.48550/arXiv.1704.02532

Samoili, S., Lopez Cobo, M., Gomez Gutierrez, E., de Prato, G., Martinez-Plumed, F., & Delipetrev, B. (2020). *AI watch. Defining Artificial Intelligence [Yapay zekâ saati: Yapay zekâyı tanımlama].* Luxembourg: Publications Office of the European Union. https://doi.org/10.2760/382730

Samvelyan, M., Rashid, T., de Witt, C.S., Farquhar, G., Nardelli, N., Rudner, T.G.J., Hung, C.-M., Torr, P.H.S., Foerster, J., & Whiteson, S. (2019). The starcraft multi-agent challenge [StarCraft çoklu ajan meydan okuması]. Paper presented at the *18th International Conference on Autonomous Agents and Multiagent Systems (AAMAS 2019)*, Montreal, Canada, May 13–17. https://doi.org/10.48550/arXiv.1902.04043

Savaş, G. (2022). Yapay zekâ ile insan zekâsı arasındaki farklar. *İnsan & Teknoloji.* https://www.gulaysavas.com.tr/yapay-zekâ-ile-insan-zekâsi-arasindaki-farklar/

Saxena, S., & Tegar, J.P. (2018). Diagnosis of preliminary failures in concrete structures using basic artificial intelligence [Basit yapay zekâ kullanarak beton yapıların ilk aşama arızalarının teşhisi.]. *International Journal of New Technologies in Science and Engineering, 5*(4), 52-62.

Shneiderman, B. (2020). Design lessons from AI's two grand goals: Human emulation and useful applications [Yapay zekânın temel iki amacından tasarım dersleri: İnsan emülasyonu ve yararlı uygulamalar]. *IEEE Transactions on Technology and Society, 1*(2), 73–82. https://doi.org/10.1109/TTS.2020.2992669

Silver, D., Huang, A., Maddison, C. J., Guez, A., …, Kavukcuoglu, K., Graepel, T., & Hassabis, D. (2016). Mastering the game of Go with deep neural networks and tree search [Derin sinirsel ağlar ve ağaç arayışı ile Go oyununda ustalaşma]. *Nature, 529*, 484–489. https://doi.org/10.1038/nature16961

Silver, D., Hubert, T., Schrittwieser, J., Antonoglou, I., …, Simonyan, K., & Hassabis, D. (2018). A general reinforcement learning algorithm that masters chess, shogi, and Go through self-play [Satranç, Shogi ve Go'yu kendi kendine oynayarak öğrenen genel bir takviyeli öğrenme algoritması]. *Science, 362*(6419), 1140–1144. https://doi.org/10.1126/science.aar6404

Silver, D., Schrittwieser, J., Simonyan, K., Antonoglou, I., …, Graepel, T., & Hassabis, D. (2017). Mastering the game of Go without human knowledge [İnsan bilgisi olmadan Go oyununda ustalaşma]. *Nature, 550*(7676), 354–359. https://doi.org/10.1038/nature24270

Techblog. (2022). The power consumption of PC & notebook - the wattage in sight! [Bilgisayarın güç tüketimi - görülen watt miktarı!]. https://www.computeruni verse.net/en/techblog/power-consumption-pc

Techslang. (2020). What is symbolic AI: Examining its successes and failures [Sempolik yapay zekâ nedir: Başarı ve başarısızlıkları araştırma]. https://www.techslang.com/what-is-symbolic-ai-examining-its-successes-and-failures/

Tobin, S., Jayabalasingham, B., Huggett, S., & de Kleijn, M. (2019). A brief historical overview of artificial intelligence research [Yapay zekâ araştırmasının kısa tarihi incelemesi]. *Information Services & Use, 39*(4), 291-296. http://dx.doi.org/10.3233/ISU-190060

Turing, A.M. (1950). Computing machinery and intelligence [Bilgi işleme makineleri ve zekâ]. *Mind, 59*(236), 433–460. https://doi.org/10.1093/mind/LIX.236.433

Turing, A.M. (2009). Computing machinery and intelligence [Bilgi işleme makineleri ve yapay zekâ]. R. Epstein, G. Roberts & G. Beber (eds) *Parsing the Turing Test* (pp. 23–65). Dordrecht: Springer. https://doi.org/10.1007/978-1-4020-6710-5_3

UNICEF. (2021). Policy guidance on AI for children [Çocuklar için yapay zekâ üzerine politika rehberi]. *Version 2.0 | Recommendations for building AI policies and systems that uphold child rights.* www.unicef.org/globalinsight/reports/policy-guidance-ai-children

Végh, J., & Berki, Á.J. (2022). On the role of speed in technological and biological information transfer for computations [Bilgisayarlar için teknolojik ve biyolojik bilgi aktarımında hızın rolü üzerine]. *Acta Biotheor* 70, 26. https://doi.org/10.1007/s10441-022-09450-6

Velocity. (2021). Velocity of conduction [İletim hızı]. 2021. *APA Dictionary of Psychology*. Retrieved from https://dictionary.apa.org/velocity-of-conduction

von Bartheld, C.S., Bahney, J., & Herculano-Houzel, S. (2016). The search for true numbers of neurons and glial cells in the human brain: A review of 150 years of cell counting [İnsan beynindeki gerçek nöron ve glial hücre sayısının arayışı: Hücre sayımının 150 yılının gözden geçirilmesi]. *Journal of Comparative Neurology*, 524, 3865–3895. https://doi.org/10.1002/cne.24040

Wang, H., & Yeung, D.-Y. (2016). Towards bayesian deep learning: a framework and some existing methods [Bayesian derin öğrenmeye doğru: Bir çerçeve ve bazı mevcut yöntemler], *IEEE Transactions on Knowledge and Data Engineering, 28*(12), 3395-3408. https://doi.org/10.1109/TKDE.2016.2606428

Wang, S., Jia, D., & Weng, X. (2018). Deep reinforcement learning for autonomous driving [Otonom sürüş için derin takviyeli öğrenme]. *CMU 10703 Deep Reinforcement Learning and Control Course Project.* thttps://doi.org/10.48550/arXiv.1811.11329

Winston, P.H. (1992). *Artificial intelligence [Yapay zekâ]*. (3rd ed). Boston: Addison-Wesley

Xu, Z., Tang, C., & Tomizuka, M. (2018). Zero-shot deep reinforcement learning driving policy transfer for autonomous vehicles based on robust control [Sağlam kontrole dayalı otonom araçlar için sıfır-eğitim derin takviyeli öğrenme sürüş politikası transferi]. Paper presented at the *21st International Conference on Intelligent Transportation Systems (ITSC).* (pp. 2865–2871). https://doi.org/10.48550/arXiv.1812.03216

Yalçın, O.G. (2021). Symbolic vs. subsymbolic AI paradigms for AI explainability [Yapay zekâ açıklamaları için sembolik ve subsembolij yapay zekâ paradigmaları]. *Medium.* Retrieved from https://towardsdatascience.com/symbolic-vs-subsymbolic-ai-paradigms-for-ai-explainability-6e3982c6948a

Zhang, K., Yang, Z., & Başar, T. (2021). Multi-agent reinforcement learning: A selective overview of theories and algorithms [Çoklu ajan takviyeli öğrenme: Teoriler ve algoritmaların seçmeli bir genel bakışı]. K.G. Vamvoudakis, Y. Wan, F.L. Lewis & D. Cansever (eds) *Handbook of Reinforcement Learning and Control. Studies in Systems, Decision and Control,* 325. Cham.: Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-60990-0_12

Züleyha Afra BEDER

Lisans eğitimini tamamladıktan sonra uzun yıllar süren çalışma hayatı ve çeşitli alan ve sektörlerdeki iş tecrübesinin ardından tekrar akademik hayata geri dönen ve İşletme Yönetimi dalında yüksek lisans eğitimini tamamlayan yazar, bu süreçte farklı araştırma konularında yayınlar vermiştir. Yıldız Teknik Üniversitesi'nde doktora eğitimine devam etmekte olup, örgütsel davranış ve yönetim dallarında özellikle spiritüelizm ve spiritüel zekâ konusunda araştırma ve çalışmalarına devam etmektedir.

BÖLÜM 2

EĞİTİM YÖNETİMİNDE YAPAY ZEKÂ

Öğr. Gör. Dr. Songül DEMİRKAN

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi
Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu
songul.demirkan@ahievran.edu.tr
ORCID: 0000-0001-9198-5869

GİRİŞ

Yapay zekâ yaşamın pek çok alanına fark yaratan yenilikler getirme potansiyeline sahip alanlardan biridir. Ancak, yapay zekâ, kavramsal gelişimini sürdüren yeni bir alan olması nedeniyle üzerinde anlaşmaya varılmış ortak bir tanım ve kapsamdan yoksundur. Bu nedenle, yapay zekânın tanım ve kapsamının yanında farklı alanlarda kullanımına yönelik araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Eğitimde, yapay zekânın eğitimin işlevleri gereği toplumsal kalkınma ve refaha önemli katkıda bulunacağını söylemek mümkündür. Ancak, eğitimde yapay zekânın istendik sonuçlara ulaşması etkin yönetilmesine bağlıdır. Bu noktada eğitim yönetiminde yapay zekâ önem kazanmakta; yapay zekânın tanım, kapsam ve kavramsal gelişiminin yanında eğitim yönetimindeki yeri, önemi, uygulamaları, gelişime açık yönleri ve etik konuların kavranmasını gerektirmektedir.

1. YAPAY ZEKÂ KAVRAMI

1.1. Yapay Zekânın Tanımı ve Kapsamı

Yapay zekâ insanın zihinsel yetilerini bilgisayar ortamında taklit etme bilimi (Akrimi vd., 2013), akıllı bilgisayar programı yapma mühendisliğidir (McCarthy, 2007). Ancak örtük bilgi içeren insan yetilerinin "elektronik beyin" olarak nitelenen bilgisayara aktarılması oldukça güçtür. Bu nedenle bilgisayarlara bilgiyi kav-

KAYNAKÇA

Agrawal, A., Gans, J. S., & Goldfarb, A. (2017). What to expect from artificial intelligence [Yapay zekâdan ne beklemeli]. *Mıt Sloan Management Review, 6,* 1-15.

Ahmad, S. F., Alam, M. M., Rahmat, M. .K, Mubarik M. S., & Hyder, S. I. (2022) Academic and administrative role of artificial intelligence in education [Eğitimde yapay zekânın akademik ve idari rolü]. *Sustainability, 14*(1011), 1-11.

Ahmad, K, Iqbal, W., El-Hassan, A., Qadir, J., Benhaddou, D., Ayyash, M., & Al-Fuqaha, A. (2020) Artificial Intelligence in Education: A panoramic review [Eğitimde yapay zekâ: Bir panoramik inceleme]. *Machine Learning in Education, 14*, 1-50.

Ahmed, A. M., Rizaner, A., & Ulusoy, A. (2016) Using data mining to predict instructor performance [Eğitici performansını tahmin için veri işleme kullanma]. *Procedia Computer Science, 102*, 137-142.

Akrimi, J. A., Ahmad, A. R., George, L. E., & Aziz, S. (2013) Review of artificial intelligence [Yapay zekânın incelenmesi]. *International Journal of Science and Research (IJSR)*, 2 (2), 487-505.

Baird, A., & Maruping, L. M. (2021) The next generation of research on is use: A theoretical framework of delegation to and from agentic is artifacts [Gelecek nesil araştırma kullanımda: Ajanik sanatların delege edilmesine ve ajanlardan delege edilmesine ilişkin teorik bir çerçeve. *Mıs Quarterly, 45*(1), 315-341.

Başaran, İ. E. (2000). *Yönetim*, Ankara: Umut Yayın Dağıtım.

Berente, N., Gu, B., & J. Recker (2021) Managing artificial intelligence. *Mıs Quarterly,* 45 (3), 1433-1450.

Brynjolfsson, E., & McAfee, A. (2017). The business of artifical intelligence [Yapay zekâ sektörü]. Artificial Intelligence, *For Real* içinde (s. 03-12). Yay. haz. Brynjolfsson, E., McAfee, A.

Chassignol, M., Khoroshavin, A., Klimova, A., & Bilyatdinova, A. (2018) Artificial intelligence trends in education: A narrative overview [Eğitimde yapay zekâ trendleri: Bir açıklayıcı bakış]. *Procedia Computer Science, 136*, 16-24.

Chen, L., Chen, P., & Z. Lin (2020) Artificial intelligence in education: A review [Eğitimde yapay zekâ: Bir derleme]. *IEEE Access, 8,* 75264-75278.

Chen, X., Xie, H., Zou, D., & Hwang, G. (2020) Application and theory gaps during the rise of artificial intelligence in education [Eğitimde yapay zekâ artışında uygulama ve teori boşlukları]. *Computer and Education: Artificial Intelligence, 1,* 15-35.

Coşkun, F., & Deniz Gülleroğlu, H. (2021) Yapay zekânın tarih içindeki gelişimi ve eğitimde kullanılması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 54*(3), 947-966.

Davenport, T. H., & Ronanki R. (2018). Artificial intelligence for the real world, don't start with moon shots [Gerçek yaşam için yapay zekâ, ay atışları ile başlamayın]. *Harvard Business Review,* 110-116.

Dechter, R. (1986). Learning while searching in constraint-satisfaction-problems [Kısıt-tatmin-problemlerinde arama yaparken öğrenme]. *5th National Conference on Artificial Intelligence. 11-15 August.* Philadelphia: Science.

Fahimirad, M., & Shakib Kotamjani S. (2018). A review on application of artificial intelligence in teaching and learning in educational contexts [Yapay zekânın eğitim bağlamlarında öğretme ve öğrenmede uygulanmasına ilişkin bir inceleme]. *International Journal of Learning of Development, 8*(4) 106-118.

Ferguson, R. (2012). Learning analytics: drivers, developments and challenges [Öğrenme analitiği: Sürücüler, gelişmeler ve zorluklar]. *International Journal of Technology Enhanced Learning, 5*(6), 304-317.

Frick, W. (2017). Why AI can't write this article (yet) [Yapay zekâ neden (henüz) bu makaleyi yazamaz]. *Artificial Intelligence, For Real* içinde (24-29). Yay. haz. Brynjolfsson, E., McAfee, A.

Gray, K. (2017). AI Can Be a Troublesome Teammate. Artificial Intelligence, For Real içinde (20-22). Yay. haz. Brynjolfsson, E., McAfee, A.

Hwang, G., Xie, H., Wah, B., & Gasevic, D. (2020). Vision, challenges, roles and research issues of artificial intelligence in education [Eğitimde yapay zekânın bakış, zorluklar, roller ve araştırma konuları]. *Computer and Education: Artificial Intelligence, 1,* 1-5.

İşler, B., & Kılıç, M. Y. (2021). Eğitimde yapay zekâ kullanımı ve gelişimi. *Yeni Medya Elektronik Dergi,* 5 (1), 1-11.

Li, L., Zheng, N. and Wang, F. Y. (2019). On the crossroad of artificial intelligence: a revisit to Alan Turing and Norbert Wiener. *Transactions on Cybernetics,* 49 (10), 3618-3626.

McCarthy, J. (2007). What is artificial intelligence? [Yapay zekâ nedir?]. http://www-formal.stanford.edu/jmc/whatisai/

McCarthy, J., Minsky, M. L., Rochester, N., & Shannon, C. E. (1955). A Proposal for the Dartmouth Summer Research Project on Artificial Intelligence [Yapay zekâ üzerine Dartmouth Yaz Araştırma Projesi önerisi]. *AI Journal, 27*(4), 12-14.

McCulloch, W. S., & Pitts, W. A. (1943). A logical calculus of the ideas immanent in nervous activity [Sinir faaliyetinde içkin olan fikirlerin mantıksal bir hesabı]. *Bulletin of Mathematical Biophysics, 5,* 115-133.

Namatherdhala, B., Mazher, N., & Sriram, G. K. (2022). A comprehensive overview of artificial intelligence trends in education [Eğitimdeki yapay zekâ trendlerinin detaylı incelemesi]. *International Research Journal of Modernization in Engineering Technology and Science, 4*(7), 1261-1264.

Popenici, S. A., & Kerr, S. (2017). Exploring the impact of artificial intelligence on teaching and learning in higher education [Yüksek öğretim yapay zekânın eğitim öğretimdeki etkisinin incelenmesi]. *Research and Practice in Technology Enhanced Learning, 12*(1), 1-13.

Russell, S., & Norving, P. (2010). *Artificial Intelligence: A modern approach (AIMA) [Yapay zekâ: Modern yaklaşım]*, Massachusetts, Prentice-Hall.

Samuel, A. L. (1959). Some studies in machine learning using the game of checkers [Dama oyununda makine öğrenmesini kullanan bazı çalışmalar]. *IBM Journal of Research and Development, 3*(3), 210-229.

Schiff, D. (2021). Out of the laboratory and into the classroom: The future of artificial intelligence in education [Laboratuvardan çıkan ve sınıfa giren: Yapay zekânın eğitimdeki geleceği]. *AI&Society, 36,* 331-348.

Thai-Nghe, N., Drumond, L., Krohn-Grimberghe, A., & Schmidt-Thieme, L. (2010). Recommender system for predicting student performance [Öğrenci performansını tahmin etmek için önerici sistem]. *Procedia Computer Science, 1*(2), 2811-2819.

Turing, A. M. (1950). Computing machinery and intelligence [Bilgisayar makineleri ve zekâ]. *Mind, 236,* 433-460.

Türk Dil Kurumu (2020). *Güncel Türkçe Sözlük.* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınevi.

UNESCO [United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization] (2019). Beijing Consensus on Artificial Intelligence and Education [Yapay Zekâ ve Eğitim Konusunda Pekin Mutabakatı]. Paris: UNESCO.

Wang, P. (2019) On defining artificial intelligence [Yapay zekâyı tanımlama üzerine]. *Journal of Artificial General Intelligence, 10*(2), 1-37.

Wiederhold, G. (1992) Arthur Samuel: Pioneer in machine learning [Arthur Samuel: Makine öğrenmesinde öncü]. *IBM Journal of Research and Development,* 36 (3), 329-331.

Yufei, L., Saleh, S., Jiahui, H., Abdullah, S. M. S. (2020). Review of the application of artificial intelligence in education [Yapay zekânın eğitimde kullanımı üzerine derleme]. *International Journal of Innovation, Creativity and Change, 12*(8), 548-562.

Öğr. Gör. Dr. Songül DEMİRKAN

Gazi Üniversitesi'nde büro yönetimi alanında lisans ve yüksek lisans, Ankara Üniversitesi'nde eğitim yönetimi ve teftişi alanında doktora yapmıştır. Sektörde öncü bir telekomünikasyon şirketinde müşteri temsilciliği deneyimi bulunmaktadır. Halen, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu'nda öğretim görevlisi olarak görev yapmaktadır.

BÖLÜM 3

MATEMATİK ÖĞRETİMİNDE YAPAY ZEKÂ EĞİTİM UYGULAMALARI

Ek Öğr. Gör. Dr. İpek SARALAR-ARAS
TC Milli Eğitim Bakanlığı, Türkiye
ipek.saralararas@gmail.com
ORCID: 0000-0002-4942-4408

Esra Duygu ERKOL
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Türkiye
esraduyguerkol@hotmail.com
ORCID: 0000-0001-7992-4780

Dr. Ramazan AKAN
TC Milli Eğitim Bakanlığı, Türkiye
ramazanakan48@hotmail.com
ORCID: 0000-0002-0525-0389

ÖZET

Bu bölümde, yapay zekânın okul öncesi, ilkokul ve ortaokul düzeyinde matematik öğretiminde nasıl kullanılabileceği incelenmektedir. Yapay zekâ, öğrencilerin matematik becerilerini geliştirmek, öğrenmeyi kolaylaştırmak ve öğretmenlere destek sağlamak için potansiyel sunan bir araç olarak ortaya çıkmıştır. Bölüm, yapay zekânın öğrencilerin matematiksel anlayışlarını artırmada nasıl yardımcı olabileceğini, eğitimcilerin nasıl etkili bir şekilde kullanabileceğini ve bu teknolojinin getirdiği fırsatlar ve zorluklarını ele almaktadır.

GİRİŞ

Erken Çocukluk Dönemi, ilkokul ve ortaokul dönemi, öğrencilerin matematik temellerini atabilecekleri ve kavramsal anlayışlarını güçlendirebilecekleri önemli bir

KAYNAKÇA

Acar, E. (2013). İlköğretim düzeyinde matematik yeterliliği için gerekli dört temel prensipten birisi "tersine çevirme prensibi" nedir? neden önemlidir? stratejileri nelerdir? *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 30*(1), 16.

Ahmad, K., Iqbal, W., Hassan, A., Qadir, J., Benhaddou, D., Ayyash, M., & Fuqaha, A. (2020). Data-driven artificial ıntelligence in education: a comprehensive review [Eğitimde veriye dayalı yapay zekâ: kapsamlı bir inceleme]. (pp. 1-51). EdArXiv. https://doi.org/10.35542/osf.io/zvu2n

Akan, R. (2022). *Hayat Bilgisi öğretiminde çocuklar için Felsefe (P4C) yaratıcı düşünme Becerisi Etkinliklerinin öğrencilerin yaratıcı düşünme Becerisine Etkisi.* Doktora tezi, Türkiye.

Alam, A. (2022). Employing adaptive learning and intelligent tutoring robots for virtual classrooms and smart campuses: reforming education in the age of artificial intelligence [Sanal sınıflar ve akıllı kampüsler için uyarlanabilir öğrenme ve akıllı ders verme robotlarını kullanma: yapay zekâ çağında eğitimde reform yapma]. In *Advanced Computing and Intelligent Technologies: Proceedings of ICACIT 2022* (pp. 395-406). Singapore: Springer Nature Singapore.

Altun, D. (2019). The effect of virtual reality experiential marketing on purchase intent: an experimental study [Sanal gerçeklik deneyimsel pazarlamanın satın alma niyetine etkisi: deneysel bir çalışma]. Doktora tezi, Türkiye.

Arslan, K. (2020). Eğitimde yapay zekâ ve uygulamaları. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 11*(1), 71-88. https://dergipark.org.tr/en/pub/baebd/issue/55426/690058

Arslan, H., Şahin, Y.L. & Odabaşı, H.F. (2019). Prensky'nin "Çocukların dünyalarını geliştirme eğitimi" yaklaşımı kapsamında Türkiye için potansiyellerin incelenmesi. *Eğitim Teknolojisi: Kuram ve Uygulama, 8*(1), 81- 101. https://doi.org/10.17943/ etku.319874

Aydın, Z. (2011). Yaratıcılık ve ulusal eğitim programlarında yaratıcılığa ilişkin araştırmalar. *Eğitim Bilimleri, 6*(1), 362-385. https://dergipark.org.tr/tr/pub/nwsaedu/issue/19821/212139

Bao, F., & Wang, C. (2022). A method for evaluating the quality of mathematics education based on artificial neural network [Yapay sinir ağlarına dayalı matematik eğitiminin kalitesini değerlendirme yöntemi]. *Computational and Mathematical Methods in Medicine, 2022*.

Belecina, R. R., & Ocampo Jr, J. M. (2018). Human-centered artificial intelligence: Effecting change on students' critical thinking in problem solving [İnsan merkezli yapay zekâ: Öğrencilerin problem çözmedeki eleştirel düşünmeleri üzerindeki değişimi etkileme]. *Educare, 10*(2).

Becker, A. S., Brown, M., Dahlstrom, E., Davis, A., DePaul, K., Diaz, V. & Pomerantz, J. (2018). *Horizon Report: 2018 Higher Education [Ufuk Raporu: 2018 Yüksek Öğrenim]*. Louisville, CO: EDUCASE.

Bellman, R., & Lee, E. S. (1978). Functional equations in dynamic programming [Dinamik programlamada fonksiyonel denklemler]. *Aequationes mathematicae, 17*(1), 1-18.

Bojić, L. (2022). *Culture organism or techno-feudalism: how growing addictions and artificial intelligence shape contemporary society. Institute for Philosophy and Social Theory*, University of Belgrade.

Bryant, J., Heitz, C., Sanghvi, S., & Wagle, D. (2020). *How artificial intelligence will impact K-12 teachers [Yapay zekâ K-12 öğretmenlerini nasıl etkileyecek?]*. McKinsey & Company.

Büscher, C. (2020). Scaling up qualitative mathematics education research through Artificial Intelligence methods [Niteliksel matematik eğitimi araştırmalarını Yapay Zekâ yöntemleriyle büyütme]. *For the Learning of Mathematics, 40*(2), 2-7. https://www.jstor.org/stable/27091146

Cahyani, A.D. (2016). Gamification approach to enhance students' engagement in studying a language course [Öğrencilerin bir dil kursuna katılımını artırmak için oyunlaştırma yaklaşımı]. *MATEC Web of Conferences,* (Vol.58).

Caygın, F. & Yavuz, C. (2020). Yapay zekâ ve çocuk haklarına kısa bir bakış. *İstanbul Barosu Dergisi, 94*(3), 218-229.

Charniak, E., & McDermott, D. (1985). *Introduction to artificial intelligence [Yapay zekâya giriş].* Addison Wesley, Reading.

Chassignol, M., Khoroshavin, A., Klimova, A., & Bilyatdinova, A. (2018). Artificial Intelligence trends in education: a narrative overview [Eğitimde yapay zekâ eğilimleri: Genel bakış]. *Procedia Computer Science, 136,* 16-24.

Chatterjee, S., & Bhattacharjee, KK (2020). Yükseköğretimde yapay zekânın benimsenmesi: Yapısal eşitlik modellemesi kullanılarak nicel bir analiz. Eğitim ve Bilişim Teknolojileri. https://doi.org/10.1007/s10639-020-10159-7

Chatterpix. (2023). Chatterpix resmi uygulama sayfası. https://apps.apple.com/tr/app/ chatterpix

Chen, L., Chen, P., & Lin, Z. (2020). Artificial intelligence in education: A review [Eğitimde yapay zekâ: Bir inceleme]. *Ieee Access, 8,* 75264-75278.

Darinskaia, L., & Maskvicheva, N. (2019). Intergenerational education as a resource of digital socialization of older people. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research, 315,* 448-451. https://doi.org/10.2991/icpcs-19.2019.99

Duman, A. (2006). *Yetişkinler eğitimi.* Ütopya Yayınları.

Duncan, G. J., Dowsett, C. J., Claessens, A., Magnuson, K., Huston, A. C., Klebanov, P., ... & Sexton, H. (2007). School readiness and later achievement. *Developmental Psychology, 43*(6), 1428.

Gillen, J., Arnott, L., Marsh, J., Bus, A., Castro, T., Dardanou, M.,…. & Holloway, D. (2018). *Digital Literacy and young children: towards better understandings of the benefits and challenges of digital technologies in homes and early years settings [Dijital Okuryazarlık ve küçük çocuklar: evlerde ve erken yaş ortamlarında dijital teknolojilerin yararları ve zorluklarının daha iyi anlaşılmasına yönelik].* Policy briefing of DigiLitEY COST Action IS1410 and the Digital Childhoods SIG of the European Early Childhood Research Association.

Hwang, G. J., & Tu, Y. F. (2021). Roles and research trends of artificial intelligence in mathematics education: A bibliometric mapping analysis and systematic review [Matematik eğitiminde yapay zekânın rolleri ve araştırma eğilimleri: Bibliyometrik haritalama analizi ve sistematik inceleme]. *Mathematics, 9*(6), 584.

Jaiswal, A., & Arun, C.J. (2021). Hindistan'da eğitim sisteminin dönüşümü için yapay zekânın potansiyeli. *Uluslararası Eğitim ve Gelişim Dergisi, 17* (1), 142 – 158.

Khakpour, A., Colomo-Palacios, R., & Martini, A. (2021). Visual analytics for decision support: A supply chain perspective [Karar desteklemede görsel analiz: Bir tedarik zinciri perspektifi]. *IEEE Access, 9*, 81326-81344.

Kirkorian, H. L., Lavigne, H. J., Hanson, K. G., Troseth, G., Demers, L. B. & Anderson, D. R. (2016). Video deficit in toddlers' object retrieval: What eye movements reveal about online cognition [Yeni yürümeye başlayan çocukların nesneye erişmesinde video eksikliği: Çevrimiçi biliş hakkında göz hareketlerinin ortaya koyduğu şey]. *Infancy, 21*, 37–64. https://doi.org/10.1111/infa.12102

Knill, O., Carlsson, J., Chi, A., & Lezama, M. (2004). *An artificial intelligence experiment in college math Education [An artificial intelligence experiment in college math education]*. Harward. https://www. math.harvard.edu/~knill/preprints/sofia.Pdf

Kozma, R., Alippi, C., Choe, Y. ve Morabito, F. C. (Eds.). (2018). *Artificial intelligence in the age of neural networks and brain computing.* United States: Academic Press.

Köğce, D.,Özpınar, İ., Mandacı-Şahin, S., & Aydoğan-Yenmez, A. (2014). Öğretim elemanlarının 21. yüzyıl öğrenen standartları ve yaşam boyu öğrenmeye ilişkin görüşleri. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 22*, 185-213.

Kumar, V., Rajan, B., Venkatesan, R., & Lecinski, J. (2019). Understanding the role of artificial intelligence in personalized engagement marketing [Kişiselleştirilmiş etkileşim pazarlamasında yapay zekânın rolünü anlama]. *California Management Review, 61*(4), 135-155. https://doi.org/10.1177/0008125619859317

Kutlu, F. (2023). *Yapay zekâ ve matematik. Erzurum Teknik Üniversitesi,* 5. Uygulamalı Matematik ve Mühendislik Günleri.

Learning Apps. (2023). Learning Apps resmi websitesi. https://learningapps.org/

Lenat, D. B. (1976). *AM: an artificial intelligence approach to discovery in mathematics as heuristic search [AM: buluşsal arama olarak matematikte keşfe yapay zekâ yaklaşımı].* Stanford University.

Ma, X., & Kishor, N. (1997). Assessing the relationship between attitude toward mathematics and achievement in mathematics: A meta-analysis [Matematiğe yönelik tutum ile matematik başarısı arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi: Bir meta-analiz]. *Journal for Research in Mathematics Education,* 26-47.

Mathigon. (2023). Mathigon resmi websitesi. https://tr.mathigon.org/

Matific. (2023). Matific resmi websitesi. https://www.matific.com/tr/tr/home/

Matthews, J., & Seow, P. (2014), "Electronic paint: Understanding children's representation through their interactions with digital paint [Elektronik boya: Dijital boya ile etkileşimleri yoluyla çocukların temsilini anlama]. S. Hame (Ed.) *Reading in Primary Art Education* (pp. 270-286). UK: Intellect Books.

McCarthy, J. (1955). *What is artificial intelligence? [Yapay zekâ nedir?]*. Dartmouth.

Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (2009). *Millî Eğitim Bakanlığı 2009 İç Denetim Faaliyet Raporu.* Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.

Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (2013a). *Ortaöğretim Matematik (9, 10, 11 ve 12. sınıflar) Dersi Öğretim Programı.* Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.

Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (2013b). *Yirmi birinci yüzyıl becerileri öğretmen ve öğrenci el kitabı*. http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/34/34/970222/dosyalar/2013_11/22020856_21_yuzyil_becerileri.pdf

Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (2018). İlkokul ve Ortaokul Matematik Dersi (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı. http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=343

Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (2023). Edusimsteam Project: SimuLearn Platform [Edusimsteam Projesi: Simulearn Platformu]. https://simulearn.eba.gov.tr

Nabiyev, V. ve Erümit, A. K. (2020). Yapay zekânın temelleri. V. Nabiyev ve A. K. Erümit (Ed.), *Eğitimde Yapay Zekâ Kuramdan Uygulamaya* (ss. 2-37), Pegem Akademi Yayınları.

National Council of Teachers of Mathematics (NCTM). (2000). *Principles and standards for school mathematics.* Reston, VA: National.

Nguyen, T., Watts, T. W., Duncan, G. J., Clements, D. H., Sarama, J., Wolfe, C., & Spitler, M. E. (2016). Which preschool mathematics competencies are most predictive of fifth grade achievement? *Early Childhood Research Quarterly, 36,* 550-560. https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2016.02.003

Odabaşı, F., Çoklar, A.N. & Kavakçı, I. (2007). *İnternet, çocuk ve aile.* Ankara: Nobel Yayınları

ÖBA. (2023). Okullar için yapay zekâ kursu. Milli Eğitim Bakanlığı.

Photomath. (2023). Photomath resmi websitesi. https://photomath.com/

Prensky, M. (2016). *Education to better their world- the emerging vision of a new K-12 education for the empowered kids of tomorrow [Dünyalarını daha iyi hale getirmek için eğitim - yarının güçlü çocukları için yeni bir K-12 eğitiminin ortaya çıkan vizyonu]*. Presented at the Asia- Pacific Annual Conference, March, Hyderabad, India.

Prezi. (2023). Prezi resmi websitesi. https://prezi.com/

Riedl, M. O. (2019). Human-centered artificial intelligence and machine learning [İnsan merkezli yapay zekâ ve makine öğrenimi]. *Human behavior and emerging technologies,* 1(1), 33-36.

Rosnawati, R., Kartowagiran, B., & Jailani, J. (2015). A formative assessment model of critical thinking in mathematics learning in junior high school [A formative assessment model of critical thinking in mathematics learning in junior high school]. *REiD (Research and Evaluation in Education), 1*(2), 186-198.

Saban, A. (2002). *Çoklu zekâ teorisi ve eğitim*. Ankara: Nobel Yayın ve Dağıtım.

Saralar-Aras, İ. (2021). *Matematik derslerinde yapay zekâ uygulamaları.* 1. Ulusal Eğitimde Yapay Zekâ Uygulamaları Kongresi, Şanlıurfa.

Saralar-Aras, İ., & Erkol, E. D. (2023). *Exploring teachers' perspectives on teaching number sense with a focus on the root values theme [Öğretmen görüşlerine göre sayı duyusunun kök değerler teması ile öğretimi].* Presented at the International Eurasian Educational Research Congress (EJER 2023), Ankara: Türkiye.

Story Jumper. (2023). Story Jumper resmi websitesi. https://www.storyjumper.com/

Şenocak, D. (2020). Açık ve uzaktan öğrenme ortamlarında yapay zekâ: Sunduğu fırsatlar ve yarattığı endişeler. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi, 6*(3), 56-78.

Stump, C. (2021). Artificial intelligence aids intuition in mathematical discovery. Nature.

Taipale, S. & Hanninen, R. (2018). More years, more technologies [Yıllar geçtikçe, daha fazla teknoloji]. *Aging in the Digital Era, 14*(3), 258-263. https://doi.org/10.17011/ht/urn.201811224833

The Partnership for 21st Century Learning (P21). (2023). *Early childhood guide [Erken çocukluk rehberi]*. http://www.p21.org/

Türkiye Yeterlilikler Veri Tabanı. (2016). Eğitim. http://portal.tyc.gov.tr/site/egitim

UNICEF. (2020). COVID-19: More than 95 per cent of children are out of school in Latin America and the Caribbean [COVID-19: Latin Amerika ve Karayipler'de çocukların yüzde 95'inden fazlası okula gitmiyor]. https://www.unicef.org/press-releases/covid-19-more-95cent-children-are-out-school-latin-america-and-caribbean

UNICEF. (2021). The climate crisis is a child rights crisis [İklim krizi, bir çocuk hakları krizidir]. New York: UNICEF.

Umay, A. (2002). Öteki matematik. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 23,* 275-281.

Van den Heuvel-Panhuizen, M. H. A. M. (1996). *Assessment and realistic mathematics Education [Değerlendirme ve gerçekçi matematik eğitimi]* (Vol. 19). Utrecht University.

Van Eck, R. (2007). Building artificially intelligent learning games [Yapay zekâya sahip öğrenme oyunları oluşturma]. In *Games and simulations in online learning: Research and development frameworks* (pp. 271-307). IGI global.

Yılmaz, C., Altun, S.A., & Olkun, S. (2010). Factors affecting students' attitude towards math: ABC theory and its reflection on practice [Öğrencilerin matematiğe yönelik tutumlarını etkileyen faktörler: ABC teorisi ve pratiğe yansıması]. *Procedia Social Science and Behavioural Sciences, 2, 4*502-4506.

Zhai, X., Chu, X., Chai, C. S., Jong, M. S. Y., Istenic, A., Spector, M., ... & Li, Y. (2021). A review of artificial intelligence (AI) in education from 2010 to 2020 [2010'dan 2020'ye kadar eğitimde yapay zekânın (AI) gözden geçirilmesi]. *Complexity, 2021*, 1-18.

Zhan, Z., Tong, Y., Lan, X., & Zhong, B. (2022). A systematic literature review of game-based learning in Artificial Intelligence education [Yapay Zekâ eğitiminde oyun tabanlı öğrenmenin sistematik bir literatür taraması]. *Interactive Learning Environments*, 1-22.

Ek Öğr. Gör. Dr. İpek SARALAR-ARAS

Milli Eğitim Bakanlığı'nda milli eğitim uzmanı olarak (2020-halen) ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi İlköğretim Matematik Öğretmenliği Bölümü'nde yarı zamanlı öğretim görevlisi olarak (2021-halen) görev yapmaktadır. Lisans eğitimini Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde İlköğretim Matematik Öğretmenliği bölümünde yapmış olup, aynı üniversitede Temel Bilimler ve Matematik Öğretmenliği alanında ilk yüksek lisans eğitimini tamamlamıştır. Nottingham Üniversitesi'nden Öğrenme, Teknoloji ve Eğitim alanında ikinci yüksek lisans ve Eğitim Bilimleri: Matematik Eğitimi ve Eğitim Teknolojileri Araştırmaları alanında doktora derecesine sahiptir. 2019 yılında Nottingham Üniversitesi Matematik Eğitimi Araştırma Merkezi'nde araştırma görevlisi olarak akademisyenlik hayatına başlamış, yarı yarı zamanlı öğretim görevlisi olarak çalışmalarına devam etmektedir. Mevcut araştırmaları temel olarak, teknolojiyle zenginleştirilmiş dersler tasarlamaya, ortaokul öğrencilerinin matematik anlayışlarını geliştirmeye, öğretmen ve öğretmen adaylarının eğitimine ve geometri ve eğitim teknolojileri odaklanmaktadır.

Uzm. Esra Duygu ERKOL

Okul öncesi alanında lisans, Aydın Adnan Menderes Üniversitesinde Eğitim Programları ve Öğretimi ve İş Sağlığı ve Güvenliği alanlarında yüksek lisans yapmıştır. Birçok alanda formatörlük ve eğitmenlik yapmıştır. Matematik eğitimi alanında akademik çalışmalar yapıp TÜBİTAK tarafından finanse edilen matematik eğitimi ve üst düzey düşünme becerileri projelerine dahil olmuştur. Milli Eğitim Bakanlığı kadrolarında öğretmenlik yapmış olup yöneticilik yapmaya halen devam etmektedir.

BÖLÜM 4

ORTAOKUL MATEMATİK EĞİTİMİNDE YAPAY ZEKÂ UYGULAMALARI

Dr. Öğr. Üyesi Murat KESKİN
Afyon Kocatepe Üniversitesi
Bolvadin Meslek Yüksekokulu, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Bölümü
mkeskin23@gmail.com
ORCID: 0000-0002-3497-6461

GİRİŞ

21. yüzyılın konusu Yapay Zekâ! Hiç hissettirmeden, bir anda cep telefonundan bilgisayara, finanstan tarıma, eğitimden ulaşıma, alışverişten mobil iletişime kadar her alanda hayatımızın içerisine "pat!" diye girmiş durumda; "Hoş geldin!" deme fırsatı bile bulamadan… Yapay zekâ, Siri gibi kişisel asistan olarak, ya da dijital alışveriş ve gazetecilik, hisse hareketleri takibi, tıbbi teşhis, olası suç tahmini gibi birçok farklı işlemde etkin biçimde kullanılmaktadır (Holmes, Bialik ve Fadel, 2019). Yapay zekâ serüveninin makinelerin geliştirilmesiyle başlandığı düşünülür. 1943 yılında McCulloch ve Pitts, nöronların çalışma biçimini matematiksel olarak ifade etmeyi amaçladığı "Beynin Boolean Devre Modelini" geliştirmiştir (Arslan, 2017, s.77). 1950 yılında Alan Turing makinelerin düşünüp düşünemeyeceğini sorgulamıştır ve yapay zekânın insan gibi düşünme durumunu ölçmek için Turing Testini geliştirmiştir (Turing, 1950). Nörobilim (sinir sistemini inceleyen disiplinler arası bir bilim dalı) alanındaki gelişmeler araştırmacıları, insanın öğrenme biçiminin bilgisayarlara ve robotlara aktarımı üzerinde çalışmaya itmiştir. Beyin ve bilgisayar karşılaştırmalı çalışmalar beyin temelli öğrenme yaklaşımına ışık tutmuştur.

Yapay zekâ çalışmalarının amacı insan için zor olan ve yalnızca düşünce süreçlerini ya da zekâ gerektiren belli bir davranışı içeren sorunları çözmektir (akt: Van Vaerenbergh, & Pérez-Suay, 2022). Bununla birlikte yapay zekâ, insanlar tarafından sürekli tekrar edilen işlemleri bir fonksiyon mantığında otomatikleş-

bile insan olmanın getirdiği birtakım özelliklerden dolayı, öğretmenin yerini alması en azından bugün için olası değildir ve önerilmemektedir. Matematik öğretimine entegre edilirken öğretmene değerlendirme, alıştırma yapma, ödev verme ve kontrol etme, bilişsel duyuşsal birtakım bilgileri sağlama gibi işlerde destek sağlayacak bir yardımcı olması yararlı olacaktır. Öğrencinin okul dışı süreçlerde gerçekleştireceği öğrenme işlerinde kişisel destekleyici olarak kullanılabileceği gibi ailelerinde hem bilgi edinmesi hem de bilgilerden elde edilen analizler ile öğrencinin profilini göstermesi bakımından kullanışlı görülebilir. Ayrıca, okul kampüsü içerisinde yöneticilere, güvenlikten kütüphane kullanımına, okul performans değerlendirmesinden karar destek süreçlerine kadar birçok konuda destek olabilir. Ancak, entegrasyonun tamamlanmaması, çalışmaların henüz başlangıç düzeyinde olması ve hızla gelişmesi ve yapay zekânın temel bileşenlerinden biri olan verinin çok fazla ve çeşitli kaynaklardan elde edilmesi ile birlikte bazı sorunların ortaya çıkabileceği beklenmektedir. Bu nedenle, hızla entegrasyon ve veri kullanımına ilişkin yüksek standartlar belirlenmeli ve insan denetimli sürekli kontrol mekanizmaları kurularak titizlikle yürütülmelidir. yapay zekânın özellikle kullanıcı deneyimi verileri elde edilmesine ilişkin uygulamaların gizli olarak hayatımızda yer alması da başka sorunları beraberinde getirmektedir.

Yapay zekânın kendisini de işin içine katarak şu anki ve gelecekte çıkması olası problemlerin genel olarak aşılabileceği öngörülmektedir. Bununla birlikte çeşitli kurum ve kuruluşların raporlarında olası problemlerden söz etmeleri ve risk durumlarının belirlenmesi endişe vericidir. Bunun için iyi düzenlenmiş ve eğitimin çeşitli paydaşlarını katarak geniş çaplı çalışmalar, düzenlemeler yapılması ve politikaların geliştirilmesi, insan-makine etkileşimi için sadece algoritmalara dayalı işlem süreçleri ile değil güven verici etkileşim süreçlerinin de geliştirilmesi gerekmektedir. yapay zekânın matematik eğitimine entegrasyonu genel anlamda yararlı olsa da matematik eğitiminde genel kabul görmüş bir teknolojinin varlığı tartışmalıdır. yapay zekânın kabul gören teknolojiler arasına girip giremeyeceğini ve tekrar eden iş süreçlerini gerçekleştirmede ve öğretmenin iş yükünü azaltarak öğrencilerle daha fazla ilgilenebileceği bir sınıf ortamı oluşturup oluşturmayacağını zaman gösterecektir.

KAYNAKÇA

Araya, D. & Marber, P. (2023). Introduction [Giriş]. Araya, D. & Marber, P. (eds.). *Augmented Educatıon in The Global Age* (pp. 1-9). Routledge, New York. https://doi.org/10.4324/9781003230762

Arslan, K. (2017). Eğitimde yapay zekâ ve uygulamaları. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 11*(1), 71-88.

Balacheff, N. (2022). Foreword: AI for the learning of mathematics [Önsöz: Matematik öğrenmede yapay zekâ]. P. R. Richard, M. P. Vélez and S. Van Vaerenbergh (eds.), *Mathematics Education in the Age of Artificial Intelligence, Mathematics Education in the Digital Era 17*. (pp 9-16). Springer Nature Switzerland.

Betteridge1, J., Chan, E. Y. S., Corless, R. M., Davenport, J. H., Grant, J. (2022). Teaching programming for mathematical scientists [Matematiksel istatistik için öğretim programlaması]. P. R. Richard, M. P. Vélez and S. Van Vaerenbergh (eds.), *Mathematics Education in the Age of Artificial Intelligence, Mathematics Education in the Digital Era 17*. (pp 384–419) https://doi.org/10.1007/978-3-030-86909-0_12.

Broussard, M. (2018). Artificial unintelligence: How computers misunderstand the world [Yapay zekâsızlık: Bilgisayarkar dünyayı nasıl yanlış anlar]. Cambridge, MA: MIT Press, London.

Center for Security and Emerging Technology (2021). Artificial Intelligence [Yapay Zekâ Standardizasyon Teknik Raporu] (2021 Ed.). https://cset.georgetown.edu/publication/artificial-intelligence-standardization-white-paper-2021-edition/.

Courtois, J.-P. (2019). How AI is transforming education and skills development [Yapay zekâ eğitim ve becerileri nasıl değiştiriyor]. https://blogs.microsoft.com/blog/2019/10/07/how-ai-is-transforming-education-and-skills-development/

Department for Education. (2023). New drive to better understand the role of AI in education [Yapay zekânın eğitimdeki rolünü anlamak için yeni sürüş]. https://www.gov.uk/government/news/new-drive-to-better-understand-the-role-of-ai-in-education.

Font, L., Gagnon1, M., Leduc, N., & Richard, P. R. (2022). Intelligence in QED-Tutrix: Balancing the interactions between the natural intelligence of the user and the artificial intelligence of the tutor software [QED-Tutrix'te Zekâ: Kullanıcının doğal zekâsı ile öğretmen yazılımının yapay zekâsı arasındaki etkileşimlerin dengelenmesi]. P. R. Richard, M. P. Vélez and S. Van Vaerenbergh (eds.), *Mathematics Education in the Age of Artificial Intelligence, Mathematics Education in the Digital Era 17*. Springer Nature Switzerland. (pp 98-140) https://doi.org/10.1007/978-3-030-86909-0_3.

Frattini, F. (n. d.). AI-powered continuous learning Platform "FLEXA" by MIP Politecnico di Milano [MIP Politecnico di Milano'nun yapay zekâ destekli sürekli öğrenme Platformu "FLEXA"]. https://www. globalbankingandfinance.com/created-in-collaboration- with-microsoft-the-ai-powered-continuo us-learning-platform-flexa-by-mip-politecnico-di-milano-is-an-answer-to-an-increasing-need-fo r-lifelong-learning-servi/

Holmes, W., Bialik, M., & Fadel, C. (2019). *Artificial intelligence in education: Promises and implications for teaching and learning [Eğitimde yapay zekâ: Öğretme ve öğrenmeye yönelik vaatler ve çıkarımlar].* Boston, MA: Center for Curriculum Redesign.

HolonIQ. (2019). 2019 Artificial intelligence & global education report [Yapay zekâ ve küresel eğitim raporu]. https://www.holoniq.com/notes/2019-artificial-intelligence-global-education-report/

Kay, J. (2015). Whither or wither the AI of AIED? [AIED'in yapay zekâsı nereye gidecek ya da solacak mı?] *Seventeenth International Conference on 2015 Workshop Proceedings*, (pp. 1–10). Madrid.

Lagrange, J.-b. (2022). The present and future of AI in ME: Insight from empirical research and a little more [ME'de yapay zekânın bugünü ve geleceği: Deneysel araştırmalardan bilgiler ve biraz daha fazlası]. P. R. Richard, M. P. Vélez and S. Van Vaerenbergh (eds.), *Mathematics Education in the Age of Artificial Intelligence, Mathematics Education in the Digital Era 17*. Springer Nature Switzerland. (pp 421-429).

Luckin, R., Holmes, W., Griffiths, M., & Forcier, L. B. (2016). Intelligence unleashed: An argument for AI in education [Zekâ serbest bırakıldı: Eğitimde yapay zekâya yönelik bir argüman.]. http://oro.open.ac.uk/50104/1/ Luckin%20et%20al.%20-%202016%20-%20Intelligence%20Unleashed.%20An%20argument %20for%20AI%20in%20Educ.pdf.

Manyika, J., Lund, S., Chui, M., Bughin, J., Woetzel, J., Batra, P., Ko, R., & Sanghvi, S. (2017). Jobs lost, jobs gained: Workforce transitions in a time of automation [Kaybedilen işler, kazanılan işler: Otomasyon çağında iş gücü geçişleri]. McKinsey Global Institute. https://www.mckinsey.com/~/media/mckinsey/industries/public%20and%20social%20sector/our%20insights/what%20the%20future%20of%20work%20will%20mean%20for%20jobs%20skills%20and%20wages/mgi-jobs-lost-jobs-gained-executive-summary-december-6-2017.pdf

Martínez-Sevilla, A., & Alonso, S. (2022). AI and mathematics interaction for a new learning paradigm on monumental heritage [Anıtsal mirasa ilişkin yeni bir öğrenme paradigması için yapay zekâ ve matematik etkileşimi]. P. R. Richard, M. P. Vélez and S. Van Vaerenbergh (eds.), *Mathematics Education in the Age of Artificial Intelligence, Mathematics Education in the Digital Era 17*. Springer Nature Switzerland. (pp. 183-224) https://doi.org/10.1007/978-3-030-86909-0_6.

Microsoft, (2023). What is Azure immersive reader? [Azure sürükleyici okuyucu nedir?]. https://docs.microsoft.com/en-us/azure/applied-ai-services/immersive-reader/overview.

Mitchell, T. M. (1997). Machine learning [Makine öğrenmesi]. McGraw-Hill. https://doc.lagout.org/science/Artificial %20Intelligence/Machine%20learning/Machine%20 Learning%20-%20Tom%20Mitchell.pdf

National Museum of American History. (2023). Skinner teaching machine. https://americanhistory.si.edu/ collections/search/object/nmah_690062

Ouyang, F., Jiao, P., Alavi, A. H., & McLaren, B. M. (2023). Artificial intelligence in STEM education: Current developments and future considerations [STEM eğitimin-

de yapay zekâ: Güncel gelişmeler ve geleceğe yönelik düşünceler]. F. Ouyang, P. Jiao, B. M. McLaren, A. H. Alavi (eds.). *Artificial Intelligence in STEM Education: The Paradigmatic Shifts in Research, Education, and Technology*. CRC Press. https://doi.org/10.1201/9781003181187

Papaspyridis, A. & La Greca, J, (2023). AI and education: Will the promise be fulfilled? [Yapay zekâ ve eğitim: Söz tutulacak mı?]. Araya, D. & Marber, P. (eds.). *Augmented Educatıon in The Global Age*. Routledge, New York, NY. (pp. 119-136) https://doi.org/10.4324/9781003230762

Pea, R. D. (1985). Beyond amplification: Using the computer to reorganise mental functioning [Amplifikasyonun ötesinde: Zihinsel işleyişi yeniden düzenlemek için bilgisayarı kullanmak]. *Educational Psychologist, 20*(4), 167–182.

Photomath (2023). Get math, get Photomath. https://photomath.com/en

Pressey, S. L. (1950). Development and appraisal of devices providing immediate automatic scoring of objective tests and concomitant self-instruction [Objektif testlerin anında otomatik olarak puanlanmasını ve buna eşlik eden kendi kendine eğitimi sağlayan cihazların geliştirilmesi ve değerlendirilmesi]. *The Journal of Psychology, 29*(2), 417–447.

Quaresma, P. (2022). Evolution of automated deduction and dynamic constructions in geometry [Geometride otomatik çıkarımın ve dinamik yapıların evrimi]. P. R. Richard, M. P. Vélez and S. Van Vaerenbergh (eds.), *Mathematics Education in the Age of Artificial Intelligence, Mathematics Education in the Digital Era 17*. Springer Nature Switzerland. (pp. 38–66) https://doi.org/10.1007/978-3-030-86909-0_1

Richard, P. R., Vélez, M. P., & Van Vaerenbergh, S. (2022). General introduction [Genel giriş]. P. R. Richard, M. P. Vélez and S. Van Vaerenbergh (eds.). *Mathematics Education in the Age of Artificial Intelligence, Mathematics Education in the Digital Era 17*. (pp. 17-23)

Sapiezynski, P., Ghosh, A., Kaplan, L., Mislove, A., & Rieke, A. (2019). Algorithms that "Don't see color": Comparing biases in lookalike and special Ad audiences ["Rengi görmeyen" algoritmalar: Benzer ve özel Reklam hedef kitlelerindeki önyargıların karşılaştırılması]. Proceedings of the 2022 AAAI/ACM Conference on AI, Ethics, and Society (pp. 609–616). https://doi.org/10.1145/3514094.3534135.

Shinohara, K. (2021). Understanding the impact of artificial intelligence on skills development [Yapay zekânın beceri gelişimi üzerindeki etkisini anlama]. UNESCO-UNEVOC International Centre for Technical and Vocational Education and Training.
https://unevoc.unesco.org/pub/understanding_the_impact_of_ai_on_skills_development.pdf

The European Commission. (2021). *Regulation of the European Parliament and of the Council [Avrupa Parlamentosu ve Konseyinin Yönetmeliği.].* https://eur-lex.europa.eu/ legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021PC0206& from=EN

Trgalová, J. (2022). Digital technology and its various uses from the instrumental perspective: The case of dynamic geometry [Araçsal açıdan dijital teknoloji ve onun çeşitli kullanımları: Dinamik geometri örneği]. P. R. Richard, M. P. Vélez and S. Van Vaerenbergh (eds.). *Mathematics Education in the Age of Artificial Intelligence, Mathematics Education in the Digital Era 17*. https://doi.org/10.1007/978-3-030-86909-0_18.

Turing, A. (1950). Computing machinery and intelligence [Bilgisayar makineleri ve zekâ]. *Mind, 49*(236), 433–460.

Van Vaerenbergh, S. & Pérez-Suay, A. (2022). A Classification of artificial intelligence systems for mathematics education [Matematik eğitimi için yapay zekâ sistemlerinin sınıflandırılması]. P. R. Richard, M. P. Vélez and S. Van Vaerenbergh (eds.), *Mathematics Education in the Age of Artificial Intelligence, Mathematics Education in the Digital Era 17*. Springer Nature Switzerland. (pp. 158-182) https://doi.org/10.1007/978-3-030-86909-0_5.

Wang, T., & Cheng, E. C. (2022). Towards a tripartite research agenda: A scoping review of artificial intelligence in education research [Üçlü bir araştırma gündemine doğru: Eğitim araştırmalarında yapay zekânın kapsamlı bir incelemesi]. In E. Cheng, R. Koul, T. Wang, & X. Yu (Eds.), *Artificial intelligence in education: Emerging technologies, models and applications.* (Vol. 104, pp. 3–24). Springer. https://doi.org/10.1007/978-981-16-7527-0_1

Webel, C. & Otten, S. (2016). Teaching in a world with PhotoMath (Dünyada PhotoMath ile öğretim). *The Mathematics Teacher, 109*(5), 368–373. https://doi.org/10.5951/mathteacher.109.5.0368.

Wikipedia (2023). Mathematica. https://tr.wikipedia.org/wiki/Mathematica.

Yannier, N., Hudson, S. E., Koedinger, K. R. (2023). *Intelligent science stations bring AI tutoring into the physical world [Akıllı bilim istasyonları yapay zekâ eğitimini fiziksel dünyaya taşıyor]*. F. Ouyang, P. Jiao, B. M. McLaren, A. H. Alavi (eds.). *Artificial Intelligence in STEM Education: The Paradigmatic Shifts in Research, Education, and Technology*. CRC Press. https://doi.org/10.1201/9781003181187

Yu, S. & Lu, Y. (2021). *An introduction to artificial intelligence in education [Eğitimde yapay zekâya giriş].* Springer. https://doi.org/10.1007/978-981-16-2770-5

Dr. Öğr. Üyesi Murat KESKİN

Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi alanında lisans, Sınıf Eğitimi alanında yüksek lisans ve İlköğretim Matematik Eğitimi alanında doktora eğitimini tamamlamıştır. İlköğretim Matematik Eğitimi alanında teknoloji destekli matematiği eğitimi konusunda çalışmalarını sürdürmektedir. Halen, göreve başlamış olduğu Afyon Kocatepe Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

BÖLÜM 5

YAPAY ZEKÂ VE MATEMATİK: TEMEL MODELLER, ALGORİTMALAR VE YAKLAŞIMLAR

Öğr. Gör. Dr. Cumali Yaşar

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Enformatik Bölümü
cyasar@comu.edu.tr
ORCID: 0000-0002-0065-3752

GİRİŞ

Bu bölüm tamamlandığında, yapay zekâ ve matematik arasındaki ilişki daha iyi anlaşılacak ve yapay zekânın çeşitli modellerinin ve algoritmalarının nasıl matematiksel modellerinin nasıl çalıştığı kavranmış olacaktır. Böylece, yapay zekâ uygulamalarının etkili bir şekilde tasarlanması ve uygulanması için gereken bilgi ve becerilere bir adım daha yaklaşılacaktır.

Bu bölüm, yapay zekâ ile ilgilenen öğrenci, araştırmacı ya da bir mühendis için yapay zekâ ve matematik konularında güçlü bir temel sunmayı hedeflemektedir. Yapay zekânın karmaşık dünyasında yer alan herkes, bu bölümden çıkan bilgilerle teorik ve pratik becerilerini geliştirebilecektir. Bu sayede, yapay zekânın gelecekteki rolünün ve bu alandaki matematiksel yaklaşımların nasıl evrildiğiyle ilgili daha iyi bir anlayış kazanılmış olacaktır (Özdemir, 2021).

1. YAPAY ZEKÂ VE MATEMATİK İLİŞKİSİ

Yapay Zekâ (YZ) ve matematik, çağımızın en heyecan verici ve en hızlı gelişen bilim dallarının başında gelmektedir (Britannica, 2023). Yapay zekâ, insani zekânın özelliklerini ve yeteneklerini taklit etmeye, hatta aşmaya çalışan bir bilgisayar bilimi dalı olup (Aytekin ve Öztürk, 2022), diğer yandan matematik ise, dünyamızın yapısını ve evrensel gerçeklikleri tanımlama araçlarını sağlayan temel

h2=tanh 0.52+0.50.537+0.1

h2=tanh 1.0+0.2685+0.1

h2=tanh 1.3685

h2=0.881 (yine tanh fonksiyonunun değerini yaklaşık olarak alıyoruz)

Sonuç olarak, (h2) saklı durumu yaklaşık olarak 0.881'dir.

SONUÇ

Yapay zekâ, günümüzün en heyecan verici ve hızla gelişen teknolojik alanlarından biridir. Bu kitap, yapay zekâ algoritmalarının matematiksel temellerini ve bu alandaki uygulamalarını derinlemesine incelemeyi amaçlamaktadır. Her bölüm, konuları hem teorik hem de pratik açıdan ele alarak, okuyuculara konseptleri tam anlamıyla kavrama fırsatı sunmaktadır.

Kitap boyunca, algoritmaların matematiksel modellerini detaylı bir şekilde ele aldık ve bu modelleri python kodları ile destekledik. Bu yaklaşım, okuyucuların teorik bilgilerini pratikte nasıl uygulayacakları konusunda net bir perspektif kazanmalarına yardımcı olacaktır. Ayrıca, kitabın sonunda yer alan çoktan seçmeli sorular, öğrencilere ve profesyonellere bilgilerini test etme ve pekiştirme fırsatı sunmaktadır.

Hedef kitlemiz olan lisans, lisansüstü öğrencileri ve yapay zekâ ile çalışan profesyoneller, bu kitap sayesinde yapay zekâ algoritmalarının matematiksel yönlerini daha iyi anlayacak ve bu bilgileri kendi çalışmalarında nasıl uygulayabileceklerini öğreneceklerdir.

Son olarak, yapay zekâ ve matematik arasındaki bu derin ilişkiyi keşfetmek için ayırdığınız zaman ve enerji için teşekkür ederiz. Umarız bu kitap, yapay zekâ alanındaki bilgilerinizi genişletmenize ve bu alanda daha başarılı olmanıza katkıda bulunur.

KAYNAKÇA

Ayhan, S., & Erdoğmuş, Ş. (2014). Destek vektör makineleriyle sınıflandırma problemlerinin çözümü için çekirdek fonksiyonu seçimi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 9*(1), Article 1. https://dergipark.org.tr/tr/pub/oguiibf/issue/5712/76473

Aytaç, E. (2021). Havzaların benzerliklerini tanımlamada alternatif bir yaklaşım: Hiyerarşik kümeleme yöntemi uygulaması. *Afyon Kocatepe University Journal of Sciences and Engineering*, *21*(4), 958-970. https://doi.org/10.35414/akufemubid.870649

AWS. (2023a). Denetimli ve denetimsiz öğrenme karşılaştırması—Makine öğrenimi algoritmaları arasındaki fark. Amazon Web Services, Inc. https://aws.amazon.com/tr/compare/the-difference-between-machine-learning-supervised-and-unsupervised/

AWS. (2023b). Lojistik regresyon nedir? - Lojistik regresyon modeline ayrıntılı bakış. Amazon Web Services, Inc. https://aws.amazon.com/tr/what-is/logistic-regression/

Aytekin, M., & Öztürk, A. (2022). Yapay zekâ algoritmaları ile matematiksel problemlerin çözümü. *Bilgisayar ve Mühendislik Araştırmaları Dergisi*, *10*. https://dergipark.org.tr/tr/pub/bimar/issue/49119/930860

Barredo Arrieta, A., Díaz-Rodríguez, N., Del Ser, J., Bennetot, A., Tabik, S., Barbado, A., Garcia, S., Gil-Lopez, S., Molina, D., Benjamins, R., Chatila, R., & Herrera, F. (2020). Explainable Artificial Intelligence (XAI): Concepts, taxonomies, opportunities and challenges toward responsible AI. *Information Fusion*, *58*, 82-115. https://doi.org/10.1016/j.inffus.2019.12.012

Bender, E. A. (1996). Mathematical methods in Artificial Intelligence [Yapay zekâda matematik metotları]. Wiley. IEEE Computer Society Press. https://www.wiley.com/en-us/Mathematical+Methods+in+Artificial+Intelligence-p-9780818672002

Bilgiç, H. (2015). *Lineer cebir ders notları*. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi. http://www.kocaelimakine.com/wp-content/uploads/2018/01/lineer-cebir-ders-notlari-huseyin-bilgic.pdf

Bilgin, T. T., & Çamurcu, Y. (2005). DBSCAN, OPTICS ve K-Means kümeleme algoritmalarının uygulamalı karşılaştırılması. *Politeknik Dergisi*, *8*(2), 2. https://dergipark.org.tr/tr/pub/politeknik/issue/33013/367010

Britannica. (2023). Artificial intelligence (AI) | Definition, Examples, Types, Applications, Companies, & Facts | Britannica. https://www.britannica.com/technology/artificial-intelligence

Cömert, Z. (2015). *Temel bileşenler analizine genel bir bakış*. http://www.zafer comert.com. http://www.zafercomert.com/Medya/2015_05_21_2_ 152_9274a3ea.pdf# viewer. action=download

Çolakoğlu, H., & Kaya, M. (2020). Yapay zekâ algoritmaları ile matematiksel analiz. *Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, *32*(2). https://dergipark.org.tr/tr/pub/ gazifenbilimleri/issue/46611/1023318

Dinç, E., & Üstündağ, Ö. (2006). Lineer regresyon fonksiyonlarına dayalı çok değişkenli kalibrasyonlar ve analitik uygulamaları. *Hacettepe University Journal of the Faculty of Pharmacy*, *2*, 2. https://dergipark.org.tr/tr/pub/hujpharm/issue/49853/639203

GeoGebra. (2023). GeoGebra resmi websitesi. https://www.geogebra.org/

Github. (2023a-i). Yapay zekâ örnek soru 1-8. https://github.com/cyasar/ yapay-zekâ/ornek_soru_1.ipynb - https://github.com/cyasar/yapayzekâ/ornek_soru_8.ipynb

Gölcük, B. (2018, Mart 9). *Derin öğrenme ve makine öğrenimi farkları*. Medium. https://medium.com/bursa-i-o/derin-%C3%B6%C4%9Frenme-ve-makine-%C3%B6%C4%9Frenimi-farklar%C4%B1-84c63bbc6bfb

Kizilkaya, Y. M., & Oğuzlar, A. (2018). Bazı denetimli öğrenme algoritmalarının programlama dili ile kıyaslanması. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, *37*(1), 37. https://doi.org/10.17498/kdeniz.405746

Küçükkoç, İ. (2020). *Optimizasyon teknikleri ders notları*. Balıkesir Üniversitesi. http://ikucukkoc.baun.edu.tr/

Muratlar, E. R. (2019, Kasım 11). *Makine öğrenmesine çok değişkenli istatistiksel yaklaşımlar: Temel bileşenler analizi*. Veri Bilimi Okulu. https://www.veribilimi okulu.com/makine-ogrenmesine-cok-degiskenli-istatistiksel-yaklasimlar-temel-bilesenler-analizi/

Oğuz, T. (2023). *Kümeleme algoritmaları*. Ankara Üniversitesi. https://acikders. ankara.edu.tr/pluginfile.php/171125/mod_resource/content/1/6%20K%C3%BCmeleme.pdf

OpenAI. (2020). *ChatGPT* [Software]. OpenAI. https://openai.com/research/chatgpt

Özdemir, A. E. (2021). Yapay zekâ, kavramlar, yöntemler ve uygulamalar. *Elektrik Mühendisliği, 469,* 7. https://www.emo.org.tr/ekler/34f15d7d2a21b05_ek.pdf?dergi=1268

Öztürk, E. E. (2020, Nisan 26). *Makineler nasıl öğrenir?.* Veri Bilimi Okulu. https://www.veribilimiokulu.com/makineler-nasil-ogrenir/

Öztürk, K., & Şahin, M. E. (2018). Yapay sinir ağları ve yapay zekâ'ya genel bir bakış. *Takvim-i Vekayi*, *6*(2), 25-36.

Petekci, A. R. (2021). *Teorik olarak makine öğrenimi*.

Scikit-learn. (2023). Scikit-Learn tutorials. https://scikit-learn/stable/tutorial/index.html

Şeker, Ş. E. (2008, Aralık 15). *K-Ortalama Algoritması (K-Means Algorithm) – Bilgisayar Kavramları*. https://bilgisayarkavramlari.com/2008/12/15/k-ortalama-algoritmasi-k-means-algorithm/

Şerker, Ş. E. (2008, Aralık 1). *SVM (Support Vector Machine, Destekçi Vektör Makinesi) – Bilgisayar Kavramları*. https://bilgisayarkavramlari.com/2008/12/01/svm-support-vector-machine-destekci-vektor-makinesi/

Tolun, S. (2008). *Destek vektör makineleri: Banka başarısızlığının tahmini üzerine bir uygulama* [Doktora Tezi]. İstanbul Üniversitesi.

Torkul, O., Gülseçen, S., Çağıl, G., Uçar, M. K., Fığlalı, A., & Selvi, İ. H. (2018). *Mühendislikte yapay zekâ ve uygulamaları 2*. Sakarya Üniversitesi. https://acikerisim. sakarya.edu.tr/handle/20.500.12619/76082

Uzun, E. (2016, Ocak 16). 07.02. Hiyerarşik kümeleme (Hierarchical clustering). https://erdincuzun.com/makine_ogrenmesi/hiyerarsik-kumeleme-hierarchical-clustering-odev-benzerlikleri-uzerinden-kopya-gruplarini-bulma/

Dr. Cumali Yaşar

Yüksek lisansını Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Bilgisayar Mühendisliği bölümünde tamamladıktan sonra, doktora çalışmasını Kuantum Bilgi ve İletişim Teknolojileri alanında tamamlamıştır. 28 yıllık deneyime sahip olan Dr. Yaşar, halen Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri bölümünde öğretim görevlisi olarak çalışmakta, aynı zamanda Enformatik Bölüm başkanlığı yapmaktadır. Öğrencilerle olan etkileşimi, mesleki bilgi birikimi ve yönetim tecrübesi, onu alanında öne çıkan isimlerden biri yapmaktadır.

BÖLÜM 6

YAPAY ZEKÂDA KULLANILAN GRAF TEORİSİ TERİMLERİ: YÜZEYSEL MODEL

Zehranur YILMAZ
Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Matematik Anabilim Dalı
ORCID: 0000-0003 4941-6982

Prof. Dr. Şerife BÜYÜKKÖSE
Gazi Üniversitesi Fen Fakültesi
Matematik Bölümü
ORCID: 0000000176294277

GİRİŞ

Matematik eğitimi, yapay zekâ alanında da kritik bir rol oynamaktadır. İlk olarak, temel kavramlar olan aritmetik işlemler, cebir, trigonometri ve geometri gibi matematiksel konular, yapay zekâ algoritmalarının temelinde yatar. Özellikle, matematiksel işlemler ve denklemler, yapay zekâ modelinin verileri analiz etmesi, kararlar alması ve sorunları çözmesi için kullanılan matematiksel temsilleri içerir. Bu nedenle, yapay zekâ geliştirme sürecinde matematik eğitimi, temel bir taş olarak kabul edilir ve algoritmaların etkili bir şekilde tasarlanmasına katkı sağlar.

İkinci olarak, ileri seviyede matematik konuları, yapay zekâ alanındaki özelleşmiş uygulamalarda kullanılır. Örneğin, istatistik ve olasılık teorisi, veri analizi ve makine öğrenimi algoritmalarının temelini oluşturur. Lineer cebir, yapay sinir ağları ve derin öğrenme gibi karmaşık yapay zekâ modellerinin geliştirilmesinde kilit bir rol oynar. Bu nedenle, matematik eğitimi, yapay zekâ mühendislerinin ve araştırmacılarının, karmaşık problemleri çözmek ve yeni yapay zekâ teknolojileri geliştirmek için gereken becerileri kazanmalarına yardımcı olur. Sonuç olarak, matematik eğitimi, yapay zekâ alanında temel bir öneme sahiptir ve bu alandaki ilerlemelerin temelini oluşturur.

SONUÇ

Bu bölümde, matematik eğitiminin yapay zekâ alanındaki kritik rolünü ve yapay zekâ geliştirme sürecindeki önemini inceledik. Matematik, yapay zekâ algoritmalarının temelinde yer alan aritmetik işlemler, cebir, trigonometri ve geometri gibi temel kavramlarla başlar. Bu temel matematiksel konular, yapay zekâ modellerinin verileri analiz etmesi, kararlar alması ve sorunları çözmesi için temel matematiksel temsilleri içerir (Çetin, 2021). Dolayısıyla, matematik eğitimi, yapay zekâ geliştirme sürecindeki başlangıç noktasıdır ve algoritmaların etkili bir şekilde tasarlanmasına katkı sağlar.

Ayrıca, ileri seviyede matematik konularının yapay zekâ alanında özelleşmiş uygulamalarda nasıl kullanıldığını da ele aldık. İstatistik ve olasılık teorisi, veri analizi ve makine öğrenimi algoritmalarının temelini oluştururken, lineer cebir, yapay sinir ağları ve derin öğrenme gibi karmaşık yapay zekâ modellerinin geliştirilmesinde kilit bir rol oynar. Matematik eğitimi, yapay zekâ mühendislerinin ve araştırmacılarının, karmaşık problemleri çözmek ve yeni yapay zekâ teknolojileri geliştirmek için gereken becerileri kazanmalarına yardımcı olur.

Sonuç olarak, matematik eğitimi, yapay zekâ alanında temel bir öneme sahiptir ve bu alandaki ilerlemelerin temelini oluşturur. Matematiksel yetenekler, yapay zekâ geliştirme sürecinin anahtarıdır ve gelecekteki yapay zekâ teknolojilerinin başarısı için temel bir taş olarak kalacaktır. Bu çalışma ayrıca, yapay zekâ ile matematik arasındaki güçlü bağlantıyı vurgulayarak, bu alanda çalışan araştırmacılara ve öğrencilere önemli bir perspektif sunmayı amaçlamıştır.

KAYNAKÇA

Ankara Üniversitesi Açık Ders Kanalı. (2021). Öğrenme Algoritmalarına Göre Yapay Sinir. https://acikders.ankara.edu.tr/

Aydın, E. (2023). Yapay Zekâ ve Algoritmalara Giriş Eğitim Serisi. BTK Akademi. https://files.btkakademi.gov.tr

Çetin, E. (2021). Yapay Zekâ Uygulamaları. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Erden, C. (2023). Regresyon Analizi ve Bir Uygulama. Sakarya Üniversitesi, Endüstri Mühendisliği Bölümü.

Hoş, S. (2021). Regresyon Nedir? Yeni Başlayanlar İçin Ayrıntılı Regresyon Analizi. https://hosting.com.tr

JavatPoint. (2022a). Machine Learning - Decision Tree Classification Algorithm [Makine Öğrenimi - Karar Ağacı Sınıflandırma Algoritması]. https://www.javatpoint.com/machine-learning-decision-tree-classification-algorithm

Javatpoint. (2022b). Machine Learning - Random Forest Algorithm [Makine Öğrenimi - Rastgele Orman Algoritması]. https://www.javatpoint.com/machine-learning-random-forest-algorithm

Javatpoint. (2022c). Supervised Machine Learning [Denetimli Makine Öğretimi]. https://www.javatpoint.com/supervised-machine-learning

Khandelwal, R. (2018). Deep Learning — Deep Belief Network (DBN) [Derin Öğrenme — Derin İnanç Ağı (DBN)]. DataDrivenInvestor.

Liu, H., & Lang, B. (2019). Machine Learning and Deep Learning Methods for Intrusion Detection Systems: A Survey. State Key Laboratory of Software Development Environment [Saldırı Tespit Sistemleri için Makine Öğrenimi ve Derin Öğrenme Yöntemleri: Bir Araştırma. Yazılım Geliştirme Ortamının Devlet Anahtar Laboratuvarı], Beihang University.

Ray, S. (2017a). Understanding Support Vector Machine (SVM) Algorithm from Examples (Along with Code) [Destek Vektör Makinesi (SVM) Algoritmasını Örneklerden Anlama (Kodla Birlikte)]. https://medium.com/@analytics/understanding-support-vector-machine-svm-algorithm-from-examples-along-with-code-156dfe60cae6

Ray, S. (2017b). Learn How to Use Support Vector Machines (SVM) for Data Science [Veri Bilimi için Destek Vektör Makinelerinin (SVM) Nasıl Kullanılacağını Öğrenin]. https://www.analyticsvidhya.com/blog/2017/09/understaing-support-vector-machine-example-code/

Sayad, S. (2022). Naive Bayesian. http://www.saedsayad.com/naive_bayesian.htm

Sharma, S., Sharma, S., & Athaiya, A. (2020). Activation Functions in Neural Networks [Sinir Ağlarında Aktivasyon Fonksiyonları].

Uzun, E. (2022a). K-NN Algoritması. https://erdincuzun.com/makine_ogrenmesi/k-nn-algoritmasi/

Uzun, E. (2022b). Naive Bayes Classifier [Naive Bayes Sınıflandırıcısı]. https://erdincuzun.com/makine_ogrenmesi/naive-bayes-classifier

BÖLÜM 7

YAPAY ZEKÂDA KULLANILAN GRAF TEORİSİ TERİMLERİ: DERİN ÖĞRENME MODELİ

Zehranur YILMAZ
Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Matematik Anabilim Dalı
ORCID: 0000-0003 4941-6982

Prof.Dr. Şerife BÜYÜKKÖSE
Gazi Üniversitesi Fen Fakültesi
Matematik Bölümü
ORCID: 0000000176294277

GİRİŞ

Derin öğrenme modeli, günümüzün hızla gelişen teknolojik peyzajında büyük bir ilgi odağı haline gelmiştir. Matematik eğitiminin temel prensiplerinden biri olan graf teorisi terimleri, yapay zekâ dünyasında bu derin öğrenme modellerinin geliştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Elmas, 2021). Bu bölümde, derin öğrenme modelinin temellerini ve bu modelin altında yatan matematiksel kavramlar incelenmektedir.

Derin öğrenme modeli, yapay zekâ alanında büyük bir çığır açmıştır ve pek çok uygulama alanında kullanılmaktadır. Bu model, karmaşık veri yapılarını anlama ve analiz etme yeteneği ile bilinir ve özellikle büyük veri setlerinde yüksek doğrulukla tahminlerde bulunabilir. Bu başlık altında, derin öğrenme modelinin temel bileşenleri ve matematiksel yapıları ayrıntılı bir şekilde ele alınmaktadır.

Denetimli öğrenme, derin öğrenme modelinin önemli bir bileşenidir ve matematiksel olarak derin inanç ağları, derin sinir ağları, evrişimli sinir ağları ve tekrarlayan sinir ağları gibi kavramları içerir. Bu algoritmalar, veriler arasındaki karmaşık ilişkileri çıkarmak için matematiksel işlemler ve optimizasyon teknikleri kullanır.

SONUÇ

Bu bölüm, derin öğrenme modelinin temel matematiksel kavramlarını ve graf teorisi terimlerini ayrıntılı bir şekilde ele alarak, okuyuculara derin öğrenme modelinin matematiksel altyapısını anlama ve uygulama konusunda temel bir anlayış sunmayı amaçlamıştır. Derin öğrenme modelinin bu matematiksel temelleri, yapay zekâ alanındaki ilerlemelerin temelini oluşturabilir ve bu alanda çalışanlar için vazgeçilmez bir kaynak haline gelebilir (Microsoft, 2023) – ancak yapay zekânın sınırlılıkları da unutulmamalıdır (Cheminat, 2023). Bu nedenle, derin öğrenme modelini daha iyi anlamak ve geliştirmek isteyen herkes için bu bölümün önemli bir referans kaynağı olduğunu vurgulamak isteriz.

Matematik, derin öğrenme modelinin temelini oluşturan graf teorisi terimleri gibi kavramların anlaşılmasında ve uygulanmasında kritik bir role sahiptir. Bölümde, derin öğrenme modelinin denetimli ve denetimsiz öğrenme olmak üzere iki ana bileşenini ve bu bileşenler altında yer alan matematiksel yapıları ele alınmıştır. Denetimli öğrenme, derin inanç ağları, derin sinir ağları, evrişimli sinir ağları ve tekrarlayan sinir ağları gibi matematiksel kavramları içerirken, denetimsiz öğrenme ise üretken düşman ağları (GAN) ve kısıtlı Boltzmann makinesi gibi kavramlarla ilişkilendirilmiştir. Bu matematiksel kavramlar, derin öğrenme modelinin veri analizi, tahmin, sınıflandırma ve veri sentezi gibi çeşitli uygulama alanlarında kullanılmasını mümkün kılar.

Sonuç olarak, matematik eğitimi ve graf teorisi terimleri, yapay zekâ alanında çalışan araştırmacılar ve mühendisler için vazgeçilmez bir araçtır. Derin öğrenme modeli gibi karmaşık yapay zekâ teknolojilerinin geliştirilmesi ve anlaşılmasında matematiksel temellerin sağlam bir şekilde öğrenilmesi, bu alandaki ilerlemelerin anahtarıdır. Bu bölüm, okuyuculara derin öğrenme modelinin matematiksel altyapısını anlama ve bu altyapıyı uygulama konularında bir temel oluşturmayı amaçlamıştır. Gelecekteki yapay zekâ çalışmalarında bu temel bilgilerin büyük bir öneme sahip olacağını unutmamak önemlidir.

KAYNAKÇA

Anderson, D., & McNeill, G. (1992). Artificial Neural Networks Technology: A DACS State-of-the-Art Report [Yapay Sinir Ağları Teknolojisi: En Son Teknolojiye Sahip Bir DACS Raporu].

Arıkan Kargı, V. S. (2015). *Yapay sinir ağı modelleri ve bir tekstil firmasında uygulama.* Bursa: Ekin Yayınevi.

Ataseven, B. (2013). Yapay sinir ağları ile öngörü modellemesi. *Öneri Dergisi, 10*(1), 39.

Cheminat, J. (2023). Monsieur Jean-Noël Barrot, ministre en charge du numérique. Intelligence artificielle: limitons les dérives de cette technologie [Mösyö Jean-Noël Barrot, Sayılardan Sorumlu Bakan. Yapay Zekâ: Bu Teknolojinin Sınırları]. Lemonde Informatique. https://www.lemondeinformatique.fr/actualites/lire-avec-mia-digitalent-pousse-l-ia-aupres-des-metiers-et-des-universites-91595.html

Elmas, Ç. (2021). *Yapay zekâ uygulamaları.* Seçkin Yayıncılık.

Hamzaçebi, C. (2021). Matlab Uygulamalı Yapay Sinir Ağları. Seçkin Yayıncılık.

Hinton, G. E. (2009). Deep belief networks. *Scholarpedia, 4*(5), 5947.

Javatpoint. (2023). Deep Learning Algorithms [Derin Öğrenme Algoritmaları]. https://www.javatpoint.com/deep-learning-algorithms

Kaytan, M., Yeroğlu, C. & Aydilek, İ. B. (2020). Yapay sinir ağları eğitiminde kullanılan optimizasyon yöntemlerinin incelenmesi ve kan nakli hizmet merkezi veri seti üzerinden değerlendirilmesi. *Computer Science, 5*(2), 99-113. https://dergipark.org.tr/tr/pub/bbd/issue/57870/735975

Microsoft. (2023). Azure Machine Learning'de Derin Öğrenme ve Makine Öğrenmesi Karşılaştırması. https://azure.microsoft.com/

Nabiyev, V. (2021). Yapay Zekâ Derin Öğrenme-Stratejili Oyunlar-Örüntü Tanıma-Doğal Dil İşleme. https://www.turcademy.com/tr/kitap/yapay-zekâ-derin-ogrenme-stratejili-oyunlar-oruntu-tanima-dogal-dil-isleme-9789750265891

Veribilimcisi. (2017). Tekrarlayan Sinir Ağları (Recurrent Neural Network). https://veribilimcisi.wordpress.com/2022/05/03/tekrarlayan-sinir-aglari-recurrent-neural-network

Yaşam Kalitemizi Bozan Hastalık

REFLÜ

Prof. Dr. Turgut İPEK

ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ Yayınları

YAŞAM KALİTEMİZİ BOZAN HASTALIK REFLÜ

Prof. Dr. Turgut İPEK

Yayın No.: 103
100. Yıl Armağan Kitapları: 59
ISBN: 978-625-8174-97-7
E-ISBN: 978-625-8174-98-4
Basım Sayısı: 1. Basım, 2024

Copyright 2024, ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

Bu baskının bütün hakları Altınbaş Üniversitesi Yayınları'na aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI bir Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti. iştirakidir. SERTİFİKA NO.: 40340.

Cumhuriyetimizin 100. Yılı Etkinliklerini Düzenleme ve Koordinasyon Komisyonu Başkanı: Prof. Dr. Turgut İPEK
Yayın Danışmanı: Mert SARSAĞ
Seri Koordinatörü: Dr. Gaye HAFEZ
Kapak Tasarım: Osman ÖZÇELİK
Redaksiyon ve Son Okuma: Mert SARSAĞ
Sayfa Tasarım: Erdal Tarkan KARA (erdal@nobelyayin.com)
Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

Kütüphane Bilgi Kartı

İpek, Turgut.
YAŞAM KALİTEMİZİ BOZAN HASTALIK REFLÜ / *Turgut İpek*
1. Basım. VIII+82 s. 14x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-8174-97-7
E-ISBN: 978-625-8174-98-4
1. Sağlık 2. Reflü

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TIC. LTD. ŞTI.
Adres: Bahçekapı mh. 2465 sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat Şaşmaz-ANKARA - siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com / www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA, Tel: 0312 385 54 10

İÇİNDEKİLER

Sunuş iii
Ön Söz v

Reflü nedir? 1
Epidemiyoloji ve Tarihçe 3
Embriyoloji ve Anatomi 15
Patogenez 23
Klinik Semptomlar ve Tanı Yöntemleri 30
Medikal Yaklaşım 37
Endoskopik Tedavi Seçenekleri 44
Cerrahi Yaklaşım 49
Laparoskopik Yaklaşım 52
Toupet girişiminin anahtar noktaları 65
Kaynaklar 75

KAYNAKLAR

Ackermann C., Margareth L., Müller C., Harder F. Symptoms 10-20 years after fundoplication in Diseases of the Esophagus. Eds J. R Siewert and A. H. Hölscher Springer Verlag, Berlin, Heidelberg,1988: p 1198

Allison P.R. Reflux oesophagitis, sliding hiatus hernia and the anatomy of repair. Surg Gynecol Obstet 1951: 92, 419-431.

Anvari M., Allen C., Borm A. Laparoscopic Nissen fundoplication is a satisfactory alternative to long-term Omeprazole therapy. Br J Surg 1995, 82, 938-942.

Anvari M., Allen C. Laparoscopic Nissen fundoplication: two-year comprehensive follow-up of a technique of minimal paraesophageal dissection. Ann.Surg 1998; 227:25-32.

Bardhan K.D., Muller-Lissner S., Bigard M.A.et al. Symptomatic gastroesophageal reflux disease (GERD): intermittent treatment (IT) with omeprazole (OM) and ranitidine (RAN) as a strategy for management. Gastroenterology,1997, 428, A108 (abstract).

Bate C.M., Griffin S.M., Keeling P.W.N et al. Reflux symptom relief with omeprazole in patients without unequivocal oesophagitis. Aliment. Pharmacol. Ther.,1996,10,547-55.

Bittinger M., Barnert J., Wienbeck. Pathogenesis of Gastroesophageal Reflux Disease.

Ed. Büchler M.W., Frei E., Klaiber C., Krahenbühl L.: Gastroesophageal Reflux Disease (GERD): Back to Surgery? Progress in Surgery

Blum A.L., Adami B., Bouzo M.H.et al. Effect of cisapride on relapse of esophagitis. A multinational placebo-controlled trial in patients healed with an antisecretory drug. Dig.Dis. Sci.,1993,38,551-560.

Boutelier Ph., Chipponi J. Le traitement chirurgical du reflux gastro-oesophagien de l'adulte. Rapport presente au 91 eme congres de chirurgie. 1989. Masson ed.

Brossard E., Monnier P., Ollyo J.B., et al. Serious complications-stenosis, ulcer and Barrett's epithelium- develop in 21.6% of adults with erosive reflux esophagitis. Gastroenterogy (Abstract) 1991; 100; A36.

Cadiere G.B., Himpens J., Rajan A., et al. Laparoscopic Nissen fundoplication: laparoscopic dissection technique and results Hepatogastroenterolgy,1997; 44:4-10.

Cadiere G.B., Houben J., Bruyns J., Himpens J., Panze J.M., Gelin M. Laparoscopic Nissen fundoplication: technique and preliminary results. Br J Surg 1994; 81: 400-3.

Carlsson R., Galmichi J.P., Dent J.et al. Prognostic factors influencing relapse of oesophagitis during maintenance therapy with antisecretory. Drugs: a meta-analysis of long-term omeprazole trials. Aliment.Pharmacol Ther.,1997,11,473-482.

Champault G., Cadiere G.B., Dulucq J.L., Collet D., F.D.L.R. Traitement du reflux gastro-esophagien par voie laparoscopique. J. Chir 1993; 10:426-32.

Champault G. Reflux gastro-oesophagien, Traitement par lapa roscpoie:940 cas, experience française. Annales de Chirurgie 1994; 48:159-64.

Chiba N., De Cara C.J., Wilkinson J.M. et al. Speed of healing and symptom relief in grade II to IV gastroesophageal reflux disease: a meta-analysis. Gastroenterology,1997,112,1798-1810.

Colin-Jones D.G. The role and limitations of H_2 -receptor antagonists in the treatment of gastro-oesophageal reflux disease. Aliment. Pharmacol. Ther.,1995,9 (Suppl l),9-14.

Collard J.M, De Gheldere C., De Kock M.et al. Laparoscopic antireflux surgery. What is the real progress? Ann Surg,1994;220:146.

Collet D., Zerbib F., Ledaguenel P., Perissat, J. Fundoplicature par laparoscopie pour reflux gastr-oesophagien. Annales de Chirurgie 51,1084-1091-1997.

Collet D., Cadiere G.B. Conversions and complications of laparoscopic treatment of gastroesophageal reflux disease. Formation for the Development of Laparoscopic Surgery for Gastroesophageal Reflux Disease Group. Am J Surg 1995; 169:622-626.

Costantini M., Zaninotto G., Anselmino M., Boccu C., Nicoletti L, Ancona E. The role of a defective lower oesophagal sphincter in the clinical outcome of treatment for gastroesophageal reflux disease. Arch. Surg 1996;131:655-659.

Coster D., et al. Laparoscopic partial fundoplication vs laparoscopic Nissen-Rosetti fundoplication. Surg Endosc1997,11,625-31.

Crookes P.F., Peters J.H., DeMeester T.R. Physiology of the antireflux barrier and diagnostic tests of foregut function. Seminars in Laparoscopic Surgery, 2: 1, 10-26, 1995.

Cushieri A., Hunter J., Wolfe B., Swanstrom L.L., Hutson W. Multicentric prospective evaluation of laparoscopic antireflux surgery. Surg Endosc 1993; 7:505-10.

Dallemagne B., Weerts J.M., Jehaes C., Markiewicz S., Lombard R. Laparoscopic Nissen fundoplication; preliminary report. Surg Endosc 1991; 3; 138-143.

Dallemagne B. Endoscopic approaches to oesophageal disease. Baillieres Clin gastroenterol,1993;7:795.

DeMeester T.R., Bonavina L., Albertolucci M. Nissen fundoplication for gastroesophageal reflux disease. Ann Surg,1986:204:9

DeMeester T.R., Johnson L.F., Kent A.H. Evaluation of current operations for the prevention of gastro-esophageal reflux. Ann Surg 1974; 180:511-25.

Donahue P.E., Samuelson S., Nyhus L.M, Bombeck T.: The floppy Nissen fundoplication. Arch Surg 1985; 120:663.

Ellis F.H. Hiatus Hernia. Clinical Symposia 1986: 38, 2-7.

Eyüboğlu E., İpek T., Dobrucalı A. Laparoskopik Nissen fundoplikasyonu: teknik ve ilk uygulamalarımız. End.-Lap. Ve Minimal İnvaziv Cerrahi, 1999,6:165-171.

Eyüboğlu E., İpek T. Gastroözefageal reflü hastalığı, hastalık, tanı ve tedavi prensipleri. Ed: Granderath F.A., Kamolz T., Pointner R. Gastroesophageal reflux disease principles of disease, diagnosis and treatment. Nobel Tıp Kitabevleri İstanbul 2011.

Eypasch E., Williams J.I., Wood-Dauphineee S., Ure B.M., Schmulling C., Neugebauer E., Troidl H. Gastrointestinal quality of life index: development, validation and application of a new instrument. Br J Surg,1995,82:216-222.

Galmiche J.P, Bruley Des Varannes S. Symptoms and disease severity in gastro-oesophageal reflux disease. Scand. J. Gastroenterol., 1994, 29 (Suppl 201,62-68)

Galmiche J.P. Gastro-oesophageal reflux: does it matter what you eat? Gut, 1998,42,318-319.

Galmiche J.P., Barthelemy P., Hamelin B. Treating the symptoms of gastroesophageal reflux disease: a double-blind comparison of omeprazole and cisapride. Aliment. Pharmacol. Ther.,1997,11,765-773.

Glise H., Hallerback B., Johansson B. Quality of life assessments in evaluation of laparoscopic Rosetti fundoplication. Surg Endosc,1995;9:183-189.

Hamperl H. Peptische esophagitis. Verh Dtsch Pathol 1934: 27, 208-215.

Harvey R.F., Hadley N., Gill T.R.et al. Effects of sleeping with the bedhead raised and of ranitidine in patients with severe peptic oesophagitis. Lancet 1987, ii, 1200-1203.

Heudebert G.R., Marks R., Wicox C.M. et al. Choice of long-term strategy for the management of patients with severe esophagitis: a cost-utility analysis. Gastroenterology,1997,112,1078-1086.

Hinder R.A, Filipi C.J. The laparoscopic management of gastroesophageal reflux disease. Adv Surg 1995;28;41.

Hinder R.A., Fulupu C.J., Wetscher G., Neary P., DeMeester T.R., Perdikis G. Laparoscopic Nissen fundoplication is an effective treatment for gastroesophageal reflux disease. Ann Surg 1994;4: 472-83.

Hunter J.G., Trus T.L., Branum G.D., Waring J.P., Wood W.C. A physiologic approach to laparoscopic fundoplication for gastroesophageal reflux disease. Ann.Surg 1996;223:673-685.

Hunter J.G., Swanstrom L., Waring J.P. Dysphagia after laparoscopic antireflux surgery; the impact of operative technique. Ann Surg 1996; 224; 51-57.

Ipek T. Gastroözofageal Reflü Hastalığı ve Laparoskopik Cerrahi Tedavisi, Şedele Matbaası, İstanbul 2000.

Jamieson G.G., Watson D.I., Britten-Hibes R., Mitchell P.C., Anvari M. Laparoscopic Nissen Fundoplication. Ann Surg 1994; 2:137-145.

Jansen M.C., Gouma D.J., Klementschitsch P., Obertop H. Prospective randomized comparison of teres cardiopexy and Nissen fundoplicature in the surgical therapy of gastro-oesophageal reflux. Br J Surg 1993; 80:875-8.

Johansson J., Johnsson F., Joelsson B. et al. Outcome 5 years after 3600 fundoplication for gastro-oesophageal reflux disease. Br J Surg,1993;80:46

Karim et al. Comparison of total vs partial laparoscopic fundoplication in the management of gastro-oesophagal reflux disease. Am. J. Surg 1997,173,375-8.

Klinkenberg-Knol E.C., Festen H.P., Jansen J.B., et al. Long-term treatment with omeprazole for refractory reflux esophagitis: Efficacy and safety. Ann Intern Med 1994; 121; 161-167.

Koelzh.R., Birchler R., Bretholz A. Healing and relapse of reflux esophagitis during treatment with ranitidine. Gastroenterolgy, 1986,91,1198-1205.

Kuipers J.E., Lundell L., Klinkenberg-Knol E.C.et al.. Atrophic gastritis and Helicobacter pylori infection in patients with reflux esophagitis treated with omeprazole or fundoplication. N. Engl. J. Med., 1996,334,1018-1022.

Lanspa S.J., Spechler S.J., DeMeester T.R., et al. Incidence of oesophagal stricture formation in patients with complicated gastroesophageal reflux disease. Gastroenterology (Abstract)1991; 100; A107.

Lundell L., Backman L., Erkström P. Prevention of relapse of reflux esophagitis after endoscopic healing: The efficacy and safety of omeprazole compared with ranitidine. Scand J Gastroenterol 1991: 26, 248-256.

Lundell L., Abrahamsson H., Ruth M., Rydberg L., Lönroth H., Olbe L. Longterm results of a prospective randomized comparison of total fundic wrap (Nissen_Rossetti) or semifundoplication (Toupet) for gastro-oesophageal reflux (see comments). Br. J. Surg 1996; 83:830-835.

Luostarinen M. Nissen fundoplication for gastro-oesophageal reflux disease: long-term results. Ann Chir Gynaecol.1995;84:115-120.

Luostarinen M. Nissen fundoplication for reflux esophagitis: long-term clinical and endoscopic results in 109 of 127 consecutive cases. Ann Surg,1993; 217:329.

Luostarinen M., Isolauri J., Laitinen J. et al. Fate of Nissen fundoplication after 20 years. A clinical, endoscopic, and functional analysis. Gut,1993,34,1015-1020.

Mac Dougall N.I. Natural history of reflux oesophagitis: a 10-year follow up of its effect on patient. Symptomatology and Quality of Life. Gut,1996;38:481-6.

MacIntyre I.M.C, Goulbourne I.A. Long-term results of Nissen fundoplication in reflux esophagitis without strictures. Clinical, endoscopic, and pH-metric evaluation. Dig Dis Sci 1992; 37:523.

Marks R. D., Richter J.E., Rizzo J.E., et al. Omeprazole versus H_2 receptor antagonists in treating patients with peptic stricture and esophagitis Gastroenterology,1994,106,907-915.

Mc Kernan J.B. Laparoscopic repair of gastroesophageal reflux disease. Toupet partial fundoplication versus Nissen fundoplication. Surg Endosc 1994; 8:85l-6.

Mittal R.K., Holloway R.H., Penagini R. et al. Transient lower esophageal sphincter relaxation. Gastroenterology, 1995, 109, 601-610.

Monnier P., Ollyo J.B., Fontolliet C., Savary M. Epidemiology and natural history of reflux esophagitis. Seminars in Laparoscopic Surgery 1995; 2; 2-9.

Mosnier H. et al. A 270° laparoscopic posterior fundoplasty in the treatment of gastroesophageal reflux, Journal of the American College of Surgeons, 1995, 181,221-4.

Negre J.B. Post-fundoplication symtoms. Do they restrict the success of Nissen fundoplication? Ann Surg 1993; 1988:689

Neugebauer E., Sauerland S. Recommendations for evidence-based endoscopic surgery. The updated EAES consensus development conferences. Springer-Verlag France, Paris, 2000, 47-62.

Noel P., Fabre J.M., Boudouris O., Quenet F., Duchene D., Prudhomme M., Domergue J. Laparoscopic toupet partial fundoplication, Kyoto Juin 1994.

Orr W.C., Robinson M.G., Humphries T.J.et al. Dose-response effect of famotidine on patterns of gastroesophageal reflux. Aliment. Pharmacol. Ther.,1988, 2, 229-235.

Perdikis G., Hinder R.A., Lund R.J., Katada N. Laparoscopic fundoplication: the alternative to long-term medical therapy for severe gastroesophageal reflux disease. Yale J Biol Med.1996;69:283-288.

Perdikis G., Hinder R.A., Lund R.J., Raiser F., Katada N. Laparoscopic Nissen fundoplication: where do we stand? Surgical Laparoscopy & Endoscopy 1997; 7; 17-21.

Peters J.H., DeMeester T.R., Crookes P., Oberg S., Vos Shoop M., Hagen J.A., Bremner C.G. The treatment of gastroesophageal reflux disease with laparoscopic Nissen fundoplication. Ann Surg 1998; 228; 40-50.

Pitcher D.E, Curet M.J, Martin D.T, Castillo R.R, Gerstenberger P.D, Vogt D., Zucker K.A. Successful management of severe gastroesophageal reflux disease with laparoscopic Nissen fundoplication. Am J Surg 1994; 168:547-53.

Poynard T., French Co-operative study group: Relapse rate of patients after healing of oesophagitis -a prospective study of alginate as self-care treatment for 6 months. Aliment. Pharmacol. Ther.,1993,7,385-392.

Richardson W.S., Trus T.L., Hunter J.G. Laparoscopic antireflux surgery. In: Scott-Conner CE. Editor. Laparoscopic Surgery. Surg Clin North Am 1996: 76, 437-450.

Sataloff D.M., Pursnani K., Hoyo S., Zayas F., Lieber C., Castell D.O. An objective assessment of laparoscopic antireflux surgery. Am J Surg 1997; 174; 63-67.

Scarpignato C., Galmiche J.P. Antacids and alginates in the treatment of gastroesophageal reflux disease: how do they work and how much are they clinically useful? In Scarpignato C. (Ed). Advances in drug therapy of gastroesophageal reflux disease. Front Gastrointest Res, vol 20, pp. 153-181. Karger, Basel,1992.

Schindlbeck N.E., Klauser A.G., Voderholzer W.A. et al. Empiric therapy for gastroesophageal reflux disease. Arch. Intern. Med.,1995,155,1808-1812.

Segol P., Hay J.M., Pottier D. Traitement chirurgical du reflux gastro-esophagien. Gastrenterol Clin Biol 13,873-879.1989.

Shirazi S.S., Schulze K., Soper R.T. Long-term follow-up for treatment of complicated chronic reflux oesophagitis. Arch Surg 1987; 122:548

Slim K., Bousquet J., Kwiatkowski F., Lescure G., Pezet D., Chipponi J. Validation de la version française de l'index de qualite vie pour les maladies digestives (GIQLI). GCB, JAN 1999: sous presse.

Smith P.M., Kerr G.D., Cockel R.et al. A comparison of omeprazole and ranitidine in the prevention of recurrence of benign esophageal stricture. Gastroenterology, 1994,107,1312-1318.

Sontag S.J., O'Connell S., Khandelwal S., et al. Most asthmatics have gastroesophageal reflux with bronchodilator therapy. Gastroenterology,1990,9,613-620.

Spechler S.J. et al. Comparison of medical and surgical therapy for complicated gastroesophageal reflux disease in veterans. The Department of Veterans Affairs Gastroesophageal Reflux Disease Study Group. N. Engl. J. Med.,1992,326,786-792.

Spechler S.J. Epidemiology and natural history of gastro-oesophageal reflux disease. Digestion, 1992,51 (suppl l),24-29.

Stipa S., Fegiz G., Lascone C., Paolini A., Moraldi A., DeMarchi C., Chieco P.A. Belsey and Nissen operations for gastroesophageal reflux. Ann Surg 1989; 210:583-9.

Stuart R.C., Dawson K., Keeling P., Byrne P.J., Hennessy T.P. A prospective randomized trial of Angelchik prosthesis versus Nissen fundoplication. Br J Surg 1989; 76:86-9.

Thor K., Silander T. A long-term randomized prospective trial of the Nissen procedure versus a modified Toupet technique. Ann Surg 1989;210-719-24.

Trus T.L., Laycock W.S., Branum G., Waring J.P., Mauren S., Hunter J.G. Intermediate follow-up of laparoscopic antireflux surgery. Am J Surg 1996; 171:32-35.

Tytgat G.N.J., Boeckxstaens G.E. Diagnosis of gastroesophageal reflux disease. Büchler M.W., Frei E., Klaiber C.H., Krahenbühl L. (eds): Gastroesophageal reflux disease (GERD): Back to surgery? Prog. Surg. Basel, Karger. 1997, 23; 51-59.

Vigneri S., Termini R., Leandro G. et al. A comparison of five maintenance therapies for reflux esophagitis. N Engl J Med 1995, 333, 1106-1110.

Yıldırım M., Ipek T. Genel Cerrahi Operasyonlarının Anatomisi Ed: Jamieson GG, The anatomy of general surgical operations. Nobel Tıp Kitabevleri İstanbul, 2007.

Washer G.F., Gear M.W.L., Dowling B.L., Gillison E.W., Royston C.M.S. Spencer J. Randomized prospective trial of Roux-en Y duodenal diversion versus fundoplication for severe reflux oesophagitis. Br J Surg 1984; 71:181-4.

Watson D.I., Jamiseson G.G. Prospective double-blinded randomized trial of laparoscopic Nissen fundoplication with division and without division of short gastric vessels. Ann Surg 1997,226,642-52.

Watson D.I., Jamieson G.G., Baigrie R.J. et al. Laparoscopic surgery for gastro-oesophageal reflux: beyond the learning curve. Br.J. Surg.,1996,83,1284-1287.

Watson R.G.P., Johnston B.T., Tham T.C.K. et al. Effervescent and standard formulations of ranitidine- a comparison of their pharmacokinetics and pharmacology. Aliment Pharmacol. Ther.,1996,10,913-918.

Weerts J.M., Dallemagne B., Hamoir E. et al. Laparoscopic Nissen Fundoplication: detailed analysis of 132 patients. Surg laparoscopy &Endosc 1993;5: 359-64.

Wilder-Smith C.H., Merki H.S. Tolerance during dosing with H_2 receptor antagonists. Scand.J. Gastroenterol., 1992,27 (Suppl.193) 14-19.

Winkelstein A. Peptic esophagitis: A new clinical entity. JAMA 1935: 104, 906.

Wiseman R., Faulds D. Cisapride.An updated review of its pharmacology and therapeutic efficacy as a prokinetic agent in gastrointestinal motility disorders. Drugs,1994,47,116-152.

YENİ YÜZYIL'DA İLETİŞİM ÇALIŞMALARI DERGİSİ

Derginin Adı
Yeni Yüzyıl'da İletişim Çalışmaları Dergisi

İçerik
İstanbul Yeni Yüzyıl İletişim Dergisi içeriği, İletişim ve medya ile ilgili araştırma raporları, özgün makaleler, medya ile ilgili kitap eleştirileri ve incelemelerinden oluşmaktadır.

Amacı
Yeni Yüzyıl'da İletişim Çalışmaları dergisinde, iletişim ve medya alanında bilimsel açıdan nitelikli özgün makaleler, araştırma raporları, derleme makaleler, medya ile ilgili kitap eleştirileri ve incelemeler yayımlanır. Amaç, iletişim alanı ile ilgili literatüre kuramsal ve ampirik araştırma sonucunda elde edilen bilgilerle katkı sağlamaktır.

Periyodu
Yılda 2 kez, Ocak ve Temmuz aylarında yayımlanır.

Dili
Türkçe-İngilizce

Yayına Başlama Tarihi
2020 /Haziran / June

ISSN
2757-7007

Yayın Tekniği
Dijital

Tarandığımız İndeksler
Directory of Research Journals Indexing (DRJI), CiteFactor, ResearchBib, ICI Journal Master List, Asos İndeks

Dergimiz Açık Erişim Politikasını benimsemiştir ve Ocak 2023 tarihi itibariyle DergiPark'ta yer almaktadır.

DergiPark AKADEMİK

Sahibi
İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi Adına
Prof. Dr. Yaşar Hacısalihoğlu, Rektör

Baş Editör
Prof. Dr. Aysel Aziz

Editör
Dr. Öğr. Üyesi Cihan Oğuz

Editör Yardımcıları
Dr. Öğr. Üyesi Serkan Karatay, Araş. Gör. Cem Eren, Araş. Gör. Gizem Çelik

Grafik Tasarım
Öğr. Gör. Artür Vahe Karapekmez

Çevrimiçi Yayın Sorumlusu
Tayfun Güler – İYYÜ Bilgi İşlem Daire Başkanı

Bu sayının basımı **Nobel Akademik Yayıncılık** tarafından üstlenilmiştir.

İÇİNDEKİLER

9 **Teleksten Robot Gazeteciliğe: Türkiye'nin Bir Asırlık Medya Serüvenine Eleştirel Bir Yaklaşım**
Dr. Öğr. Üyesi Cihan OĞUZ

21 **Türk Harf Devrimi ve Basına Yansımalar**
Dr. Öğr. Üyesi Yücel SARI

43 **Atatürk'ün Himayesinde Türk Dili Üzerine Yapılan Çalışmalar**
Dr. Öğr. Üyesi Erol ÜLGEN

55 **Dilin Yenileşme Sürecinde Radyo ve Televizyon Spikerleri: 1927-1990**
Dr. Öğr. Üyesi Nimet ERSİN

73 **Değişen Türk Kadınını "Cumhuriyet" Dizisi Bağlamında Yorumlamak**
Buse METE
Dr. Öğr. Üyesi Ersin AYCAN

87 **Cumhuriyet Devrimleri'nin Halkla İlişkileri ve Asimetrik Model Uygulaması**
Prof. Dr. Serra İnci ÇELEBİ
Dr. Çağdaş Lara ÇELEBİ

105 **Cumhuriyetin 100. Yılında Reklam ve Tüketici Algısı: Reklam Okuryazarlığının Bibliyometrik Analizi**
Dr. Öğr. Üyesi Handan GÜLER İPLİKÇİ

İÇİNDEKİLER

Cumhuriyet Dönemi Ulus Kimlik İnşasında Müze, Kültür Ve Sanat Yönetimi 121
Doç. Dr. Özlem VARGÜN

Türkiye Cumhuriyeti'nin Öncü Grafik Tasarımcılarından İhap Hulusi Görey 135
Doç. Benal Dikmen

Rekabetçi Kimlik Teorisi Çerçevesinde Karadeniz Vapuru (1926) Projesi Üzerine Kısa Bir Analiz 152
Dr. Öğr. Üyesi Gözde KURT YILMAZ

Yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin Bulutlar Üzerindeki Kimlik İnşası: Türk Hava Yolları'nın Kırmızı Beyaz Hikayesi Ve Uçak Giydirme Tasarımları (1933–2023) 166
Araş. Gör. Gizem ÇELİK

Dijitalleşmenin Görsel Sanatlara Etkisi: Yapay Zekâ İle Üretilen Atatürk Portrelerinin İçerik Analizi 184
Öğr. Gör. Artür Vahe Karapekmez

İletişim Teknolojileri Bağlamında Atatürk'ün Hatırası ve Anımsama Pratikleri 200
Dr. Öğr. Üyesi Ümmühan MOLO

Dijital Aktivizm Bağlamında #Disneyplusboykot Hareketinin Değerlendirilmesi: "Atatürk" Dizisi Örneği 221
Dr. Öğr. Üyesi Özlem YILDIZ
Dr. Öğr. Üyesi Sevil BEKTAŞ DURMUŞ

YENİ YÜZYIL'DA İLETİŞİM ÇALIŞMALARI DERGİSİ

Cilt: 2 Sayı: 8 Ekim-2023 ss: 9-20 ISSN: 2757-7007

TELEKSTEN ROBOT GAZETECİLİĞE: TÜRKİYE'NİN BİR ASIRLIK MEDYA SERÜVENİNE ELEŞTİREL BİR YAKLAŞIM

Dr. Öğr. Üyesi Cihan OĞUZ
İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi
Yeni Medya ve İletişim Bölümü
ORCID ID: 0000-0002-0997-0826, cihanoguz@yahoo.com

ÖZ

Türk medya tarihi, aslında toplumsal ve siyasal değişimlerle biçimlenmiş bir süreci anlatmaktadır. Medyanın bu süreçte -belirli dönemlerde üstlendiği- medyakrasi rolü dışında kendisini fiili anlamda 4. kuvvet olarak hissettiği zamanlar sınırlıdır. Aslında Türk medya tarihi, 2000'li yılların ilk 15 yılından sonraki olağanüstü dönemle yeniden şekillenen medya-dışı ve etik-dışı koşullar sayılmazsa, aynı zamanda belirgin bir muhalif tavrın hüküm sürdüğü, en azından gelişmelere ve olaylara daha "merkezden" bakan, kısmen objektifliğin kurumsallaştığı ve içselleştirildiği bir süreçtir. Ancak kaderi, dünya savaşlarının hüküm sürdüğü çağdaki tek partili dönemden, 21. Yüzyıl'ın teknolojik gelişmelerine ve küresel anlamda demokraside ulaşılan "pik" noktaya rağmen yine tek partiye uzanan bir siyasal yapılanmayla kuşatılmıştır. O açıdan, Cumhuriyet'in ilk asrında gazeteciliğin/medyanın geçirdiği serüven, bir bakıma toplumun geçirdiği aşamalarla paralel bir seyir izlemektedir. Bu çalışma, eleştirel açıdan, teleksten robot gazeteciliğe dönüşen süreçte medyanın Türk toplumundaki yerini ve kimliğini tanımlama çabasıdır.

Anahtar Kelimeler: Medya, İletişim araçları, Cumhuriyet dönemi, İktidar

KAYNAKÇA

Açar, A. (2012). 12 Mart (1971) Döneminde Muhalif Bir Dergi: Ortam. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi,* sayı: 42.

Akşin, S. (1996). Ana Çizgileriyle Türkiye'nin Yakın Tarihi. İmaj Yayıncılık.

Alacı, B. & Babaoğlu, R. (2021). 27 Mayıs Sürecinde Türkiye'deki Basın Politikaları, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 17, Sayı: 33.

Ayan, V. M. (2019). *AKP Devrinde Medya Âlemi*. Yordam Kitap.

Bağımsızlık, Demokrasi ve Sosyalizm Mücadelesinde Gençlik Dergisi (1999). Cilt I, 2. Baskı, Boran Yayınları.

Beki, A. (2012). "Babıâli'den Tanklarla Geçilmez". Radikal, 8 Mart 2012.

Birand, M.A., Dündar, C., Çaplı, B. (2008). *12 Mart - İhtilalin Pençesinde Demokrasi*. İmge Kitabevİ

Bulunmaz, B. (2012). Türk Basın Tarihi İçerisinde Demokrat Parti Dönemi ve Sansür Uygulamaları. Öneri Dergisi, 10 (37), 203-214.

Cumhuriyet (2019). Darbe dönemlerinde bile olmayan baskı. Miyase İlknur. https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/darbe-donemlerinde-bile-olmayan-baski-1411977. Erişim tarihi: 04.09.2023.

Çelikiz, E. & Kuzucanlı, G. (2019). İnönü Döneminde Basın Özgürlüğü: Cumhuriyet, Akşam ve Vatan Gazeteleri Örneği. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, 6(4), 111-126.

Çetinkaya, A. (2018). İçerik Üretiminden Reklama Çevrimiçi Gazetecilik. Nobel Yayınları.

Eroğul, C. (1990) *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, İmge Kitabevi.

Gürkan, N. (1998). *Türkiye'de Demokrasiye Geçişte Basın (1945-1950)*. İletişim Yayınları.

Hoş, M. (2014). *Abluka*. Destek Yayınları.

İnuğur, N. (1992). *Türk Basın Tarihi (1919-1989)*. Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.

Kabacalı, A. (1994). *Türk Basınında Demokrasi*. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Kopar, M. (2016). Cumhuriyetin Kuruluş Yıllarında Basın İktidar İlişkisi (1920-1925). *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 40, Sayı: 1, 117-135.

Oral, F.S. (1968). *Türk Basın Tarihi: Cumhuriyet Dönemi*. Doğuş Matbaacılık.

Osmançavuşoğlu, R. (2019). "28 Nisan 1960 üniversite öğrenci olayları". Cumhuriyet Gazetesi.

Özdemir, Z. (2019). "Dijital Dönüşümün Gazetecilik Mesleğine Getirdiği Yeni Roller". *Dijital Çağda Habercilik* içinde. Ed. Zafer Özdemir ve Aysel Çetinkaya, DER Yayınları.

Sertel, S. (1978). *Roman Gibi* (1915–1950). Cem Yayınevi.

Toker, M. (1970). *Tek Partiden Çok Partiye*. Milliyet Yayınları.

Tokgöz, O. (2017). Temel Gazetecilik. 12. Baskı. İmge Kitabevi.

Topuz, H. (2003). *II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi*. Remzi Kitabevi.

Topuz, H. ve Yaşar, R. (2020). *Yakın Dönem Türk Basın Tarihi*. Notabene Yayınları.

Türker, H. (2000). *Türk Basın Tarihi 1922-1925*. Dokuz Eylül Yayınları.

Yücel, İ. (2017). Demokrat Parti Dönemi Türk Basını Üzerine İngiliz ve Fransız Gözlemleri. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, Cilt 14, Sayı 1.

İNTERNET KAYNAKLARI

https://www.bbc.com/turkce/articles/c727exvz-dzqo, Erişim tarihi: 19.10.2023

https://istanbultarihi.ist/229-cumhuriyet-doneminde-istanbulda-haberlesme, Erişim tarihi: 31.08.2023

https://www.tccb.gov.tr/cumhurbaskanlarimiz/celal_bayar/, Erişim tarihi: 04.09.2023

https://m.bianet.org/bianet/toplum/93099-12-eylul-askeri-darbesi-ve-basin, Erişim tarihi: 15.09.2023

https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-54873430, Erişim tarihi: 15.09.2023

https://onedio.com/haber/ana-akim-medyadan-uzak-durmak-isteyenlere-youtube-da-takip-edebileceginiz-10-haber-ve-yorum-kanali-908413, Erişim tarihi: 19.10.2023

KAYNAKÇA

Kitaplar

Acıpayam, M. (2019). 150 Yıllık Türkçe Kavgası: Harf ve Dil Tartışmaları. Akis Kitabevi

Adıvar, H. E. (1998). Türk'ün Ateşle İmtihanı-3. Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık.

Akşin, S. (1997). Türkiye'nin Yakın Tarihi. Yenigün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık.

Anadolu Ajansı Yayınları (2011). Türkiye'nin 90 Yılı. (Yay. Haz: Serdar Doğan).

Armstrong, H.C. (1998). Bozkurt. (Çev: Gül Çağalı Güven). Arba Yayınları.

Atay, F. R. (1997). Başveren İnkılâpçı (Ali Süavi). Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık.

Atay, F. R. (1980). Babanız Atatürk Bayrak - Atatürkçülük Nedir - Atatürk Ne İdi. Bateş Yayınevi.

Atay, F. R. (1999). Çankaya 4. Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık.

Atay, F. R. (1984). Çankaya. Bateş Yayınevi.

Atay, F. R. (1969). Atatürkçülük Nedir?. Ak Yayınları-Baha Matbaası.

Aydemir, Ş. S. (2020). Tek Adam. Remzi Kitabevi.

Goloğlu, M. (1972). Devrimler ve Tepkileri (1924-1930). Başnur Matbaası.

Göçgün, Ö. (1987). Ziya Paşa. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

İleri, C. N. (2021). Türk İnkılabı. Kapra Yayıncılık.

İnan, A. (2009). Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler. (Haz: Arı İnan). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

İnönü, İ. (1998). İsmet İnönü'nün Hatıraları (Cumhuriyetin İlk Yılları: 1923-1938). Yenigün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık.

İmer, K. (1976). Dilde Değişme ve Gelişme Açısından Türk Dil Devrimi. TDK Yayınları.

Kansu, M. M. (1997). Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber. Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Karal, E. Z. (2003). Osmanlı Tarihi (Islahat Fermanı Devri: 1861-1876). Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Koloğlu, O. (1992). Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Basın. İletişim Yayınları.

Korkmaz, Z. (1963). Türk Dilinin Tarihi Akışı İçinde Atatürk ve Dil Devrimi. Ankara Üniversitesi DTCF Yayını.

Kurgan, Ş. (1963). Ziya Paşa. Varlık Yayınevi.

Kuun, G. (1880). Codex Cumanicus (Comes Ceza Kuun). Academie Hung.

Levent, A. S. (1973). Dil Üstüne. Türk Dil Kurumu Yayınları.

Levent, A. S. (1960). Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri. Türk Dil Kurumu Yayınları.

Lewis, B. (1993). Modern Türkiye'nin Doğuşu. (Çev: Metin Kıratlı). Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Maarif Vekaleti Yayınları (1939). Atatürk'ün Maarife Ait Direktifleri. Maarif Matbaası.

Mango, A. (2000). Atatürk. (Çev: Füsun Doruker). Sabah Kitaplar.

Merdivenci, A. (1980). Türk Yazı Devrimi. Hilal Matbaacılık.

Ortaylı, İ. (2007). Batılılaşma Yolunda. Merkez Kitaplar.

Ortaylı, İlber (2005), Gelenekten Geleceğe. Ufuk Kitap

Orkun, H. N. (1994). Eski Türk Yazıtları. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu Yayınları.

Özerdim, S. N. (1998). Yazı Devriminin Öyküsü. Yenigün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık.

Steinhaus, K. (1999). Atatürk Devrimi Sosyolojisi. (Çev: Necdet Sander). Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık.

Şimşir, B. N. (2008), Türk Yazı Devrimi. Türk Tarih Kurumu Yayını.

Taneri, A. (2006). Atatürk ve Harf İnkılâbı. (Editör: Doğan Atılgan), Ankara Üniversitesi Yayınları.

Tekin, T. (1997). Tarih Boyunca Türkçe'nin Yazımı. Simurg Yayıncılık.

Topuz, H. (1973). 100 Soruda Türk Basın Tarihi. Gerçek Yayınevi.

Turan, Ş. (2014). Türk Kültür Tarihi. Bilgi Yayınevi.

Ülkütaşır, M. Ş. (1998). Atatürk Harf ve Devrimi. Yenigün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık.

Ünaydın, R. E. (1954). Atatürk: Tarih ve Dil Kurumları Hatıralar. Türk Tarih Kurumu

Volkan, V. D. & Itzkowitz, N. (2008). Ölümsüz Atatürk. Bağlam Yayınları.

Yusufoğlu, K. (2011). Atatürk'ten Hatıralar-3, Anadolu Güneşi. Yılmaz Basım Yayın ve Dağıtım.

Yücel, T. (1982). Dil Devrimi ve Sonuçları. Türk Dil Kurumu Yayınları.

Makaleler

Ergun, A. (2010). Azerbaycan'da Bir Ulusal Kimlik Meselesi Olarak Alfabe Değişiklikleri. Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, S. 54, s. 143

Demiray, K. (1981). Sözlükçülüğümüzde Önemli Bir Aşama ve Kamûs-ı Türkî. Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, 43(355): 23-26

Giritli, İ. (1988). Harf İnkılâbı ve Atatürk. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Araştırma Merkezi Dergisi, 5 (13), s. 31-36.

Gündüz, M. (2005). İçtihad Mecmuasında Dil ve Dilde Sadeleşme Tartışmaları (2. Meşrutiyet Dönemi), Erdem Atatürk Kültür Merkezi Dergisi, 2005, 15(42), s. 136.

Kılıç, F. (2019). Azerbaycan'ın Latin Alfabesine Geçişinin Türkiye'deki Alfabe Tartışmalarına Etkisi. Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Güz 2019, S. 100, s. 493-494.

Kısıklı, E. (2010). Harf İnkilâbı'nın Türk ve Dünya Basınındaki Yankıları. Erdem Dergisi, S. 56, s. 123.

Korkmaz, Z. (1998). Atatürk ve Yazı İnkılâbı Üzerine. Erdem Dergisi, 11(31), s. 176

Levent, A. S. (1945). Dilde Sadeleşme Hareketi ve Dünküler. Ulus Gazetesi, 26 Ekim 1945, s. 2

Özkaya, Y. (1981). 1926 -1929 Seneleri Arasındaki Devrimlerin Tarihi Yönden Önemleri. Yargıtay Dergisi (Atatürk Armağanı), 7(1-2), s. 149.

Tongul, N. (2004). Türk Harf İnkılâbı. Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, S. 33-34, s. 115

İnternet Kaynakları

İnönü, İ. (2021). Konuşma, Demeç, Makale, Mesaj ve Söyleşileri (1919-1933). Haz: İlhan Turan, İnönü Vakfı, s. 1117; https://www.ismetinonu.org.tr/ismet-inonu-konusma-demec-makale-mesaj-ve-soylesileri-1919-1933/; Erişim Tarihi: 27.09.2023

The Codex Cumanicus, 29.10.2016, http://www.elbrusoid.org/articles/karachay-balkar-lang/460577/; Erişim Tarihi: 1.10.2023

Kitap Bölümü

Özerdim, K. (1967). Harf Değişikliğinde Türk Kültürüne Tesirleri. Atatürk Önderliğinde Kültür Devrimi. RCD Seminer Tebliğleri.

Taneri, A. (2006). Atatürk ve Harf İnkılâbı. Ankara Üniversitesi'nin 60. Kuruluş Yılı Armağanı. (Editör: Doğan Atılgan). Ankara Üniversitesi Basımevi.

Tezler

Çakır, M. (2016). Harf İnkılâbı ve Millet Mektepleri 1928-1935. Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

Katırcı, A. (2006). Harf Devrimine Yönelik Çalışmalar, Devrimin Gerçekleşmesi ve Uygulanışı. Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih (Türkiye Cumhuriyeti Tarihi) Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Gazeteler

Cumhuriyet Gazetesi, 30 Kasım 1928

Cumhuriyet Gazetesi, 21 Eylül 1928

Cumhuriyet Gazetesi, 29 Ağustos 1928

Cumhuriyet Gazetesi,15 Teşrinevvel (Ekim)1928

Cumhuriyet Gazetesi, 2 Kasım 1928

Cumhuriyet Gazetesi, 1 Eylül 1928

Cumhuriyet Gazetesi, 1 Aralık 1928

Çubukçu, B. (10 Eylül 2000). Devrimin Öğretmenlerine Anıt, s. 2

Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 2 Eylül 1928.

Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 1 Kasım 1928

Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 1 Kasım 1928

Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 31 Ekim 1928

Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 8 Eylül 1928

Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 27 Ağustos 1928, s. 1

Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 25 Ağustos 1928, s. 1

Fert ile Millet, Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 29 Ağustos 1928, s. 1

Yarından İtibaren Kısmen Yeni Yazı ile Olacaktır, Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 30 Eylül 1928, s. 1

Sevgili Başvekilimizin Nutku'ndan, Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 17 Eylül 1928, s. 1

Sefa geldin Büyük Gazi!, Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 21 Eylül 1928, s. 1

Darülfûnun´da harf seferberliği, Cumhuriyet Gazetesi, 29 Ağustos 1928, s. 1

Türk Matbuat Hayatında Tarihi Bir Gün: 1 Kanunıevvel 928, Cumhuriyet Gazetesi, 1 Aralık 1928, s. 1

B.M.M. dün ilk içtimaını aktetmiş ve Gazi hz. Tarihi nutuklarını irat buyurmuşlardır. Müteakiben Türk harfleri kanunu ittifakla ve alkışlarla kabul edilmiştir, Cumhuriyet Gazetesi, 2 Kasım 1928, s. 1

Milli Mektepleri Dün Açıldı, Cumhuriyet Gazetesi, 2 Ocak 1929, S. 1672, s. 1

Acı Bir Haber: Maarif Vekili Necati B. Öldü, Cumhuriyet Gazetesi, 2 Ocak 1929, S. 1672, s. 1

İkdam Gazetesi, 26 Ağustos 1928

İkdam Gazetesi, 30 Ağustos 1928

İkdam Gazetesi, 26 Ağustos 1928

İstanbul'da on bin fazla memur bu hafta harflerden imtihan edilecektir, İkdam Gazetesi, 8 İkinciteşrin (Kasım) 1928, S. 11331.

Azami bir sene sonra yeni harfler sayesinde lâekal Fransız gazeteleri derecesinde güzel çıkacaktır, İkdam Gazetesi, 24 Eylül 1928, S. 11287, s. 1

Azami bir sene sonra yeni harfler sayesinde lâekal Fransız gazeteleri derecesinde güzel çıkacaktır, İkdam Gazetesi, 24 Eylül 1928, S. 11287, s. 1

"Büyük Reisi-miz aylardan beri nurlandırdıkları Istanbula halkın yürekten gelen temennileri arasında veda etti-ler", Milliyet Gazetesi, 15 Eylül 1928, s. 1

Harf İnkilabı, Vakit Gazetesi, "1 Aralık 1928, s. 3916, s. 1

Millet mektepleri merasimle açıldı, Akşam Gazetesi, 2 Ocak 1929, s. 1

Reisicumhur Hazretleri nutku iftitahilerini İrat Buyuracak ve Divanı Risayet İntihabı Yapılacaktır, Bu milletin asırlardan beri hallolunamayan bir ihtiyacının…, Vakit Gazetesi, 2 Teşrin-i Sani 1928, S. 3887, s. 1

Köroğlu Gazetesi, 1 Kanun-ı Evvel (Aralık) 1928, S. 2, s. 1

Milliyet Gazetesi, 15 Eylül 1928

Mukaddime, Tercümân-ı Ahvâl, (9 Teşrîn-i Evvel 1277/22 Ekim 1860), S. 1.

Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun, Resmi Gazete (3.11.1928, c. 10, S. 1030).

Beynelmilel Erkamın Kabulü Hakkında Kanun, Resmi Gazete (28.5.1928, c. 9, S. 900, s. 610)

Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun, Resmi Gazete, (3.11.1928, S. 1030, s. 3)

"Türkiye'nin Latin Alfabesiyle Yayımlanan İlk Haberi" 16.01.2015, https://www.cnnturk.com/turkiye/turkiyenin-latin-alfabesiyle-yayimlanan-ilk-haberi; Erişim Tarihi: 22.09.2023

Diğer Süreli Yayınlar

Akbaba Dergisi, 13 Ağustos 1928

Akbaba, 30 Ağustos 1928, S. 596

Akbaba Dergisi, 29 Teşrinisani (Kasım) 1928, S. 623

Akbaba Dergisi, 5 Nisan 1926, S. 348

Servet-i Fünun Dergisi, 25 Ekim 192

YENİ YÜZYIL'DA
İLETİŞİM ÇALIŞMALARI DERGİSİ

Cilt: 2 Sayı: 8 Ekim-2023 ss: 43-54 ISSN: 2757-7007

ATATÜRK'ÜN HİMAYESİNDE TÜRK DİLİ ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR

Dr. Öğr. Üyesi Erol ÜLGEN
İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
ORCID ID: 0000-0002-5027-5542, erol.ulgen@yeniyuzyil.edu.tr

ÖZ

Dünyanın en eski ve Türk kültürünün de en önemli unsurlarından biri olan Türk dili, tarihî süreç içinde Arapça ve Farsçanın etkisinde kalmıştır. 15. Yüzyıl'dan itibaren Türkçe melez bir dil haline gelmiştir. 19. Yüzyıl'ın ikinci yarısından sonra eğitim alanındaki gelişmelerin, özellikle gazete ve dergi yayınlarının artması ile dilde bir sadeleşme çabaları görülmüştür. Amaç okur-yazar sayısını artırmaktır. Bu sebeple Arap alfabesinin ıslahı tartışmaya açılır. II. Meşrutiyet'in ilânı sonrası Türkçü düşüncenin çabalarıyla dilimiz üzerindeki Arapça ve Farsçanın baskısı azalır. Cumhuriyet kurulduktan sonra, Mustafa Kemal Atatürk, "yüksek Türk kültürünü" oluşturabilmek için tarih ve dil çalışmalarına yönelir. Bir iletişim aracı olan dilin kolay öğrenilebilmesi için hedefleri arasında olan Lâtin esaslı alfabe çalışmasını başlatır. Yeni Türk alfabesi kabul edildikten sonra "Millet Mektepleri" açılır. Bu Mekteplerde verilen etkili derslerle okur-yazar oranının artması sağlanır. Atatürk, ardından "Türk Dili Tetkik Cemiyeti"ni kurdurur. Arkadaşlarından büyük bir kurultay toplanmasını ve bu toplantıda Türk dilinin eskiliğinin dünyada ne kadar yaygın olduğunun tartışılmasını ister.

Bu çalışmada, önce Türk dilinin 15. Yüzyıl'dan Cumhuriyet'e kadar olan değişim süreci kısaca özetlenmiş, sonra tartışmalarla başlayan alfabe çalışmalarına, çağa uygun bir Türk dili oluşturabilmek için Atatürk'ün himayesinde yapılan I. Dil Kurultayı, II. Dil Kurultayı ve özellikle "Güneş-Dil Teorisi"nin tartışıldığı III. Dil Kurultayı çalışmalarına, bu çalışmalarda öne sürülen tezlere ve alınan kararlara yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Atatürk, Türk dili, Alfabe, Kurultay, Dil politikası

SONUÇ

Türk milletini istiklâle kavuşturan, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni kuran, modern bir Türk devletinin oluşması için çaba harcayan Gazi Mustafa Kemal Atatürk, Türk dili ve kültürüne de büyük önem verir. Cumhuriyet'in hemen ardından her alanda âdeta bir seferberlik başlatır. Onun cesaretli çıkışıyla 1928 yılında Türk milletine armağan ettiği Lâtin alfabesine geçilir. 1932'de "Türk Dili Tetkik Cemiyeti" kurulur. Atatürk'ün himayesinde üç dil kurultayı yapılır. 26 Eylül 1932'de Dolmabahçe Sarayı'nda yapılan ilk Kurultaya bini aşkın aydın katılır. Türk dilinin eskiliği üzerinde tezler öne sürülür, tartışılır. Bu toplantıda her yıl dil bayramı kutlanması ve Kurultayların da her iki yılda bir yapılması kararı alınır. Türk dili ile ilgili yeni yayınlarla çalışmalar hız kazanır. Yurdun her yerinde etkili bir okuma-yazma seferberliği başlar. Kamuoyu, bu çalışmalar hakkında radyo ve basın aracılığı ile bilgilendirilir. Ülkede okur-yazar oranı hızla artar. Türk dili açık, anlaşılır bir şekilde sadeleşir. İkinci Kurultay 18 Ağustos 1934'te yine Atatürk ve devlet büyüklerinin katılımıyla Dolmabahçe Sarayı'nda toplanır. Bu Kurultayda "Türk Dili Tetkik Cemiyeti"nin faaliyetleri okunur. Yeni tezler tartışılır. 24 Ağustos 1936'da yine Dolmabahçe Sarayı'nda gerçekleşen Üçüncü Kurultay'ın ana konusu Güneş-Dil Teorisi olur. Bu Kurultayın sonucunda tasfiyecilik ve özleştirmecilikten vazgeçilir, yaşayan Türkçeye dönülür. Türk dili Atatürk'ün himayesinde "yabancı dillerin boyunduruğundan" kurtarılmaya çalışılır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında alfabe, sonrasında ise yazı dili olarak başlayan çalışmaların sonucunda Türk dili, yüksek bir bilim, ifade ve yazı dili hüviyeti kazanır.

KAYNAKÇA

Akalın, Ş. H. (2002). Cumhuriyet Döneminde Türkçe. *Türkler,* c. 18., (Editörler: Hasan Celal Güzel ve dğr.), Yeni Türkiye Yayınları.

Aktaş, A. (1999). Atatürk'ün Harf Devrimi. *Erdem,* 11 (33), 712-713. https://dergipark.org.tr/tr/pub/erdem/issue/44371/548718

Atatürk, M. K. (2010). *Medeni Bilgiler,* 2. bs., Toplumsal Dönüşüm Yayınları.

Atay, F. R. (1936). Dil Kurultayı. *Ulus Gazetesi*, 17 (5415), 1.

Ercilasun, A. B. (1981). Türk Dili Hakkında. *Tercüman Gazetesi*, 20 (6956), 2.

Ercilasun, A. B. (2022). Atatürk ve Türk Dil Kurumu. *Türk Dili*, 71 (851), 4-18.

Ercilasun, A. B. (1981). Türk Dili Hakkında. *Tercüman Gazetesi*. 20 (6956), 2.

Ercilasun, A. B. (2022). Atatürk ve Türk Dil Kurumu. *Türk Dili Dergisi*, 71, (851), 12.

Eren, H. (1991). Dilde Birlik, Yazıda Birlik. *Dil ve Alfabe Üzerine Görüşler*. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları.

Ersoy, F. (2020). Vefatının 82. Yılında Atatürk ve Türk Dili. *Türk Dili Dergisi*, CXIX (827), 7.

Hacıeminoğlu, N. (1991). Türk Dili İçin Arap Alfabesinin Yetersizliği. *Dil ve Alfabe Üzerine Görüşler*. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları.

İnan, A. (1966-a). Atatürk ve Devrik Cümle. *Türk Kültürü*, 5 (54), 55

İnan, A. (1966-b). Milliyetin Temeli Olan Dil Birliği. *Türk Dili Dergisi*. XVI (182), 91.

İnan, A. (1957-b). Türk Dil Kurumu'nun Kuruluşu Üzerine (XXV. Yıldönümünde). *Türk Dili Dergisi*, VI (69), 479.

İnan, A. (2009-b). *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*, 8. bs., (Yeni Baskıya Hazırlayan Arı İnan), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

İnan, A. (1966-b). Milliyetin Temeli Olan Dil Birliği. *Türk Dili Dergisi*, XVI (182), 90.

Kabaklı, A. (1982). Cüppeler ve Züppeler. *Tercüman Gazetesi*, 21 (7351), 2.

Kabaklı, A. (1982). Bal Mahmut'tan Bir Dil Hatırası. *Tercüman Gazetesi*. 21 (7309), 2.

Kocatürk, U. (1987). *Atatürk*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Korkmaz, Z. (1991). Türk Dili ve Arap Alfabesi. *Dil ve Alfabe Üzerine Görüşler*. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları.

Korkmaz, Z. (2002). Atatürk ve Dil Devrimi. *Türkler,* c. 18., (Editörler: Hasan Celal Güzel ve dğr.), Yeni Türkiye Yayınları.

Korkmaz, Z. (1963). *Türk Dilinin Tarihî Akışı İçinde Atatürk ve Dil Devrimi*. Ankara Üniversitesi Basımevi.

Korkmaz, Z. (1995). Güneş-Dil Teorisi ve Yöneldiği Hedefler. *Türk Dili Üzerine Araştırmalar*. 1, TDK Yayınları.

Levend, A. S. (1960). *Türk Dilinin Gelişme ve Sadeleşme Evreleri*. 2. bs., Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Ozansoy, H. F. (1967). Büyük Atatürk'e Ait Unutamadığım Hatıra. *Tercüman Gazetesi*, 1390, 7.

Özcan Gönülal, Y. (2012). *Cumhuriyet Dönemi Dil Tartışmalarının Türk Dili Eğitimine Yansımaları (Toplum Dil Bilimi Bakımından Bir İnceleme)*. [Yayınlanmamış Doktora Tezi].

Özkan, N. (2001). Yakın Tarihimizdeki Gelişmeler Işığında Atatürk ve Türk Dili. *Türk Dili Dergisi*, 599, 592.

Öztürk, İ. (1998). *Harf Devrimi ve Sonuçları*. T. C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Sakaoğlu, S. (2010). Dil İnkılâbı Gerekli miydi? *Türk Dili*, XCIX (703), 14.

Rado, Ş. (1982). Dilde Tasfiyecilik… Tercüman Gazetesi, 22 (7457), 8.

Sertkaya, O. F. (1966). Atatürk'ün Dil Politikaları. *Türk Kültürü*, 5 (49), 41.

Sertkaya, O. F. (2001). Atatürk ve Türk Dili. *Türk Dili Dergisi*, 599, 549.

Sertkaya, O. F. (1966). Atatürk'ün Dil Politikası. *Türk Kültürü*, 5 (49), 44, 49.

Sertkaya, O. F. (1967). Atatürk'ün Dil Politikası. *Türk Kültürü*, 6 (61), 32-33.

Sertkaya, O. F. (1976). Mustafa Kemal Atatürk'ün Namık Kemal ile İlgili Hâtıraları. *Türk Kültürü*, 15 (169), 7-8.

Sertkaya, O. F. (1979). Atatürk'ün Dil Politikası –I-. *Tercüman Gazetesi*, 19 (6431), 6.

Sertkaya, O. F. (1979). Atatürk'ün Dil Politikası -3-. *Tercüman Gazetesi*, 19 (6433), 6.

Sertkaya, O. F. (2001). Atatürk ve Türk Dili. *Türk Dili Dergisi*, 599, 554, 556.

Sönmez, C. (1998). *Atatürk'e Edebiyatı Sevgisi*, Kültür Bakanlığı Yayınları.

Timurtaş, F. K. (1969). Atatürk'ün Dili Üzerine Sözleri. *Türk Kültürü*, 8 (85), 34.

Ülkütaşır, M. Ş. (1969). Harf İnkılâbı ve Atatürk. *Türk Kültürü*. 8 (85), 92.

Yetiş, K. (2005), *Atatürk ve Türk Dili 3, II, Atatürk Devri Yazarlarının Türk Dili Hakkındaki Görüşleri*. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.

Yorulmaz, H. (1995). *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Alfabe Tartışmaları*, Kitabevi.

(1932). Türk Dil Kurultayı Bugün Saat 14'te Açılıyor. *Milliyet Gazetesi*, 7 (2381), 1, 6.

(1932) Gazi Hz.nin Memnuniyeti. *Milliyet Gazetesi*, 7 (2306), s. 1.

(1932). Öz Türk Dilimiz. *Milliyet Gazetesi*, 7 (2345), 1.

(1934). Kurultay Saat İkide Dolmabahçe Sarayında Toplanacak. *Milliyet Gazetesi*, 9 (3061), 1.

(1936). Dil Kurultayları", *Ulus Gazetesi*, 17 (5415), 5.

(1945). *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I*, Maarif Matbaası.

(2006). *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri (Bugünkü dille),* (Yayına hazırlayanlar: Ali Sevim-İzzet Öztoprak-Akif Tural), Atatürk Araştırma Merkezi.

(2010). Türk Dil Kurumu Başkanı Prof. Dr. Şükrü Haluk Akalın'ın Yetmiş Sekizinci Kuruluş Yıldönümü Töreni Açış Konuşması. *Türk Dili Dergisi*, XCIX (704), 104.

YENİ YÜZYIL'DA
İLETİŞİM ÇALIŞMALARI DERGİSİ

Cilt: 2 Sayı: 8 Ekim-2023 ss: 55-72 ISSN: 2757-7007

DİLİN YENİLEŞME SÜRECİNDE RADYO VE TELEVİZYON SPİKERLERİ: 1927-1990

Dr. Öğretim Üyesi Nimet ERSİN
İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi İletişim Fakültesi
Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümü
ORCID ID: 0000-0001-5878-5566, ersinnimet1@gmail.com

ÖZ

Radyo ve televizyon yayıncılığının izleyiciyle buluşan yüzü ve sesi spikerlerdir. Ülkedeki siyasal, toplumsal gelişmeler radyo ve televizyon yayınlarını doğrudan etkilemekte, değişimler önce spikerlere yansımaktadır. Dilde yenileşme çabaları da bunlardan biridir. Mustafa Kemal Atatürk'ün 1923'te kurduğu Türkiye Cumhuriyeti'ndeki dilde yenileşme çalışmaları 1927 yılında yayına başlayan ilk radyo yayınlarına yansımış, daha sonra TRT'nin kuruluşuyla birlikte TRT yayınlarında da bu çabalar devam etmiştir. Radyo ve televizyonlardan halka doğrudan hitap eden bir mesleği icra eden spikerler, dilde yenileşme çabalarının da görünen yüzü olmuştur. Araştırmanın amacı, dilde yenileşme süreciyle paralel gelişen spikerlik mesleğinin gelişimini ortaya koymaktır. Araştırmada veriler 1927-1990 yıllarında spikerlik yapmış, çoğu hayatta olmayan spikerlerin hayatta iken kendileriyle yapılmış röportajlardan, video kayıtlarının çözümlenmesinden ve hayatta olan, Türk dili konusunda büyük çalışmalar yapmış Şener Mete ile gerçekleştirilen kişisel görüşmeden elde edilmiştir. Betimsel analiz tekniğinin kullanıldığı araştırmanın bulgularına göre radyo ve televizyonun ilk yıllarında yöneticiler, yapımcılar aynı zamanda spikerlik de yapmış, spikerlik ayrı bir meslek olarak görülmemiştir. TRT'nin kuruluşundan itibaren TRT yayıncılığında spikerlik sınavla girilen bir meslek olmuştur. Spikerlik mesleği, dilbilgisi, fonetik, diksiyon, artikülasyon, vurgulama, tonlama hataları yapmadan, doğru ve güzel konuşmak gibi özellikler gerektirmektedir. TRT spikerleri, emekli olduktan sonra da dilin doğru kullanılması yönünde özel çaba göstermiştir. 1990'lı yıllara kadar olan dönemde spikerler iletişim teknolojilerinin günümüzdeki kadar gelişmemiş olması nedeniyle yetersiz çalışma koşullarından kaynaklı zorluklar yaşamış ve siyasal gelişmelerden etkilenmiştir.

Anahtar kelimeler: Dilde yenileşme, İlk radyo yayınları, TRT, Radyo ve televizyon, Spikerlik

KAYNAKLAR

Ahıska, M.(2005). *Radyonun sihirli kapısı*. Metis Yayınları.

Algeo, J. (2000). The effects of the revolution on language. Greene, Jack P. Greene, J. R. Pole (Ed.).*A companion to the American Revolution*. İçinde. Blackwell Publication. 595-599.

Altun, M. (2004). Alfabe değişiminin tarihsel gelişimi üzerine bir değerlendirme. E. Şahin (Ed.). *Cumhuriyetimizin 81. Yılına Armağan*. İçinde. Sakarya Üniversitesi Rektörlüğü Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürlüğü. 57-63

Aziz, A. (2002). *Radyo yayıncılığı* (ikinci Bas.). Nobel Yayıncılık.

Aziz, A. (2022). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri.(14. Basım.)* Nobel Yayıncılık.

Cankaya, Ö. (2003). *Bir kitle iletişim kurumunun tarihi: TRT 1927-2000*.Yapı Kredi Yayını.

Deniz, Ü. (2019). İstanbul Radyosu'nun ilk dönemindeki (1927) müzik yayınları. *Eurasian Journal of Music and Dance*, (14), 63-88. doi: 10.31722/ejmd.584362.

Erdamar, B. (1992). Spikerlik üzerine. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 0 (1-2).

Evliyaoğlu, G. (1973). *Konuşma sanatı*. Ankara Gazeteciler Cemiyeti Yayını.

Kasım, M. (2009). Spiker olmak o kadar kolay mı? *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (25), 209-228.

Kayador (1993). *Radyo ve televizyon spikerliği* (Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi). Marmara Üniversitesi.

Kıral, B. (2020). Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8 (15), 170-189.

Korkmaz, Z. (1972). Dilde 'doğal gelişme' ve 'devrim 'açısından Türk dil devrimi. *Türkoloji Dergisi*, 4(1). 97-114.

Özdoğan, M. (2015). Türkiye'de ulus inşası ve dil devrimi (1839-1936) (1839-1936). *Akademik Hassasiyetler*, 2(3), 227-262.

Pekman, C. (1997). *Televizyonda özelleşme: Avrupa'da yayıncılığın değişim süreci*. Beta

Sadoğlu, H. (2002). *Uluslaşma Sürecinde Türk Dil Politikaları* (1839-1950) (Yayınlanmamış doktora tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sak, R., Sak, İ.T., Öneren Şendil Ç. ve Nas. E. (2021). Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), 227-256. http://doi.org/10.33400/kuje.843306

Sarılar, N. B. (2018). 1950'lerden bugüne haber perspektifinde dönüşen haber sunucusu profili: Spiker-anchor. *Yeni Medya Elektronik Dergisi*, 2 (2) , 63-72. doi: 10.17932/IAU.EJNM.25480200.2018.2/2.63-72

Sarmaşık, J.(2022). *Kitle iletişim hukuku: Basın/radyo/televizyon-internet*. Beta.

TRT (1990). *Dünden Bugüne Radyo-Televizyon*. TRT Yayını.

Tutaş, N. (2014). İngiliz dilinde 'aydınlanma': Eski İngilizce'den günümüze değişimi ve gelişimi. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 54(1), 287-306.

İnternet Kaynakları

Gönel, G. (2021, 14 Mart) TRT'nin ilk haber spikerlerinden Jülide Gülizar güzel Türkçesiyle sonraki nesillere örnek oldu. *Anadolu Ajansı*. https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/trtnin-ilk-haber-spikerlerinden-julide-gulizar-guzel-turkcesiyle-sonraki-nesillere-ornek-oldu/2175479

Gürçay, E. (2019, 21 Kasım). *Radyolu günler: Geçmişi, Türkiye'deki tarihi ve Açık Radyo*. https://acikradyo.com.tr/babilden-sonra/radyolu-gunler-gecmisi-turkiyedeki-tarihi-ve-acik-radyo

Leyla, B. (2022, 25 Nisan) Türkiye'nin radyo serüveni. *gzt*. https://www.gzt.com/cins/turkiyenin-radyo-seruveni-3488553

Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu Hizmetlerinin Tanımı ve Bu Hizmetlere Atanacak Personel Yönetmeliği. *Resmi Gazete*. *Sayı: 27007*. (2008, 24 Eylül). https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/09/20080924-7.htm

Sılkım, Ş. (2010, 21 Kasım). Televizyondaki ilk haber spikerimiz Zafer Cilasun. *Yeni Çağ Gazetesi*. http://www.yg.yenicaggazetesi.com.tr/yazargoster.php?haber=15791

Sözbilir, M. (2009). *Nitel veri analizi*. https://fenitay.files.wordpress.com/2009/02/1112-nitel-arac59ftc4b1rmada-veri-analizi.pdf

TDK, (t.y.).Tarihçe. https://tdk.gov.tr/tdk/kurumsal/tarihce-2/

TRT Akademi (2020). *Türkiye Radyoları*. (Ed. Erkan Durdu). https://dev.trtakademi.net/wp-content/uploads/2020/03/Radyo-Almanak-web.pdf

Tulgar, A. (28 Mayıs 2022). TRT'nin Güzel Türkçe büstleri. *Gazeteduvar*. https://www.gazeteduvar.com.tr/trtnin-guzel-turkce-bustleri-makale-1566589

Videolar

Belgeselci (2019, 29 Temmuz). *Mesut Mertcan Belgeseli.15 Dakika*. Cengiz Özkarabekir. [Video]. Youtube. https://www.youtube.com/watch?v=rZcf-YQYkvf0

Ege Üniversitesi TV (2014, 14 Ocak). *Aytaç Kardüz. Atölye Programı 8. Bölüm*. [Video]. Youtube. https://www.youtube.com/watch?v=Q9T9NCkcH-yI

İhlas Haber Ajansı (2017, 25 Ağustos). TRT'nin efsane Spikeri hayatını kaybetti. [Video]. Youtube. https://www.youtube.com/watch?v=g85devf7nvE

Kuranel, Ü. (2015, 16 Ocak). Gazeteciler Cemiyeti. [Video]. Youtube https://www.youtube.com/watch?v=iLUNPs3chb

NTV (2002, 26 Ekim) *Bildiğiniz Gibi Değil. Halit Kıvanç*. [Video]. YouTube. Işık Üniversitesi. https://www.youtube.com/watch?v=HWBlHA2L1zw

TRT Arşiv (2019, 22 Şubat). Can Akbel. [Video]. Youtube. https://www.youtube.com/watch?v=joRf-c1Pz27Q&t=9s

TRT Arşiv (2021, 6 Mayıs). Türkiye'de ilk radyo yayını [Video]. Youtube. https://www.youtube.com/watch?v=weODm5dINAI

TRT Arşiv (2022, 26 Ekim). TRT'nin 30. Yılı (2001). Halit Kıvanç. [Video]. Youtube. https://www.youtube.com/watch?v=tRmxGD_QcsU&ab_channel=TRTAr%C5%9Fiv

TRT Arşiv Facebook (2020, 13 Şubat). Emel Gazimahal. [Video]. Facebook. https://www.facebook.com/trtarsiv/videos/emel-gazimihal/539803143305296/?locale=tr_TR

TRT Arşiv. (2023, 14 Mart) Jülide Gülizar. Kelimeler Benim Oyuncağımdı (1995). [Video]. Youtube. https://www.youtube.com/watch?v=MiZyT_zUmm0

TRT Haber (2023, 8 Mart). Türkiye'nin ilk televizyon spikeri: Nuran Devres. [Video]. https://www.trthaber.com/haber/kultur-sanat/turkiyenin-ilk-televizyon-spikeri-nuran-devres-751382.html

TRT İzle (t.y.) Anılarla Atatürk, 2. Bölüm. [Video]. https://www.trtizle.com/belgesel/anilarla-ataturk/anilarla-ataturk-2-bolum-965203

Ülke TV (2021, 4 Mart). *TRT Eski Haber Spikeri Orhan Ertanhan: "Sıkı Yönetim Döneminde Bildiriyi Yanlış Okudum"*. [Video].Youtube. https://www.youtube.com/watch?v=OpyOTSfd3U0

YENİ YÜZYIL'DA
İLETİŞİM ÇALIŞMALARI DERGİSİ

Cilt: 2 Sayı: 8 Ekim-2023 ss: 73-86 ISSN: 2757-7007

DEĞİŞEN TÜRK KADININI "CUMHURİYET" DİZİSİ BAĞLAMINDA YORUMLAMAK

Buse METE
İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Bilimleri ABD,
Yüksek Lisans Öğrencisi, Malatya-Türkiye
ORCID ID: 0009-0007-0588-211X, buse.mete@gmail.com

Dr. Öğr. Üyesi Ersin AYCAN
İnönü Üniversitesi, İletişim Fakültesi
Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümü, Malatya-Türkiye
ORCID ID: 0000-0002-1715-9865, ersin.aycan@inonu.edu.tr

ÖZ

Bu çalışma, "Cumhuriyet" dizisi bağlamında Erken Cumhuriyet Dönemi'nde gerçekleştirilen kadın reformlarının toplumsal cinsiyet eşitliği açısından önemini araştırmaktadır. "Cumhuriyet" adlı tarih dizisinden alınan örneklerle desteklenen çalışma, dönemin kadın reform hareketlerini ele almaktadır. Çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi yapılmış ve bu içerik analizi dört aşamada gerçekleştirilmiştir. Kadınların kariyer planlaması alanındaki değişimi, eş olarak eşit haklara sahip olması gereği, kadınlarla erkeklerin eşit eğitim fırsatına sahip olması durumu, sosyal yaşamda kadının varlığı ve seçme seçilme hakkına sahip olması diziden edinilen diyaloglarla incelenmiştir. Bu çalışmada Ziya Öztan'ın yönettiği 1998 TRT yapımı Cumhuriyet dizisinden alıntılar ve aktarmalarda, Türk kadınının değişim merhaleleri gösterilmektedir. Çalışmanın ana ekseni, Erken Cumhuriyet Dönemi'ndeki kadın reformlarının toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda yapılan önemli yenilikler olduğunu vurgulamaktır. Bu reformlar, kadınların toplumun her alanında aktif rol almasını teşvik etmiş ve toplumsal cinsiyet eşitliğine katkıda bulunmuştur. Sonuç olarak çalışmada, Erken Cumhuriyet Dönemi'ndeki kadın reformlarının toplumsal dönüşümdeki önemi vurgulanmakta ve bu gelişmelerin Cumhuriyet dizisinde ne şekilde ele alındığı analiz edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet dizisi, Atatürk, Türk kadını, Toplumsal cinsiyet

KAYNAKÇA

Aktekin, S., & Çoban, Z. (2012). Tarih Derslerinde Tarihi Film ve Dizilerin Kullanımına İlişkin Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri: Trabzon Örneği. *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, 141-160.

Arı, A. (2002). Tevhid-i Tedrisat ve Laik Eğitim. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 22*(2), 181-192.

Arıkan, T. (1984). *Atatürk'ün Türk Kadını Hakkındaki Görüşlerinden Bir Demet*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Aydın, H. (2015). Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Türkiye'de Kadın. *Current Research in Social Sciences, 1*(3), 84-96.

Bakacak, A. G. (2009). Cumhuriyet Dönemi Kadın İmgesi Üzerine Bir Değerlendirme. *Ankara Üniversitesi Türk İnk›lâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, 11*(44), 627-638.

Başhan, E. (2023). Osmanlı'dan Cumhuriyet Dönemine Geçişte Kadın Kimliğinde ve Kılık Kıyafette Modernleşme Süreci. *Social Sciences Research Journal,, 12*(2), 294-307.

Birmingham, P., Wilkinson, D. (2003). Using research instruments: A guide for researchers. Routledge.

Creswell, J. W. (2009). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. California : SAGE Publications Ltd.

Creswell, J. W., Miller, D. L. (2000). Determining validity in qualitative inquiry. Theory Into Practice, 39(3), 124-130. doi:10.1207/s15430421tip3903_2

Demircioğlu, İ. H. (2007). Tarih Öğretiminde Filmlerin Yeri ve Önemi. *Bilig*(42), 77-93.

Erdem, A. R. (2015). Atatürk'ün Kadına ve Kadın Eğitimine Verdiği Önem. *Belgi Dergisi*(9), 1266-1277.

Erkılıç, S. A. (2005). Kurmaca Filmler Üzerinden Sinema ve Tarih İlişkisine Bakış. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi, 2*(71), 71-87.

Eroğlu, H. (1987). Modern Eğitim İlkesi Olarak Eğitim Birliği ve Yanlış Uygulamalar. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 4*(10), 35-46.

Gönenç, A. Y. (2006). Fransa'da ve Türkiye'de Kadın Hareketleri. *Istanbul University Faculty of Communication Journal*(27), 63-84.

Gözütok, F. D. (1995). Kadın ve Eğitim. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 28*(1), 43-47.

Hiç, S. (1999). Atatürk, Cumhuriyet ve Kadın Hakları. *Erdem, 11*(33), 759-763.

İçli, T. G. (2003). Cumhuriyet Döneminde Kadının Sosyal Konumu. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 19*(56), 583-595.

İnan, A. (1985). Çağdaşlaşmada Kadın Hakları. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 1*(2), 331-334.

Kalçık, C. (2019). Tarihi Dizilerle Yaşam Boyu Öğrenme Algısının Televizyon İzlenme Durumuna Göre İncelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 113-134.

Kuyaksil, A. (2009). Türk Anayasalarında Kadın Hakları ve Gelişimi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6*(11), 327-351.

Öztaş, S., Anıl, N., & Kılıç, B. (2013). Tarihi Film veya Dizilerin Tarihe İlgiyi Artırmada Etkisine İlişkin MYO Öğrencilerinin Görüşleri. *Ejovoc (Electronic Journal of Vocational Colleges)*, 107-120.

Patton, M. Q. (2014). *Nitel Araştırma ve Değerlendime Yöntemleri*. (M. Bütün, & D. B. Selçuk , Çev.) Ankara: PEGEM.

Swiss, L., & Jessica , B. (2017). *Obligations and Omissions, Canada's Ambiguous Actions on Gender Equality* (Cilt 1). McGill-Queen's Press-MQUP,.

Taşkıran, T. (1973). *Cumhuriyetin 50. yılında Türk kadın hakları*. Ankara: Başbakanlık Basımevİ.

Ünal, M. (1998). Türk Medeni Kanunu Bakımından Kadın Hakları. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 6 (1-2 (Prof. Dr. Süleyman ARSLAN'a ARMAĞAN)*, 668.

Vleuten, A. v.-d. (2007). *The Price of Gender Equality*. Hampshire, ABD: Ashgate Publishing Company.

Yılmaz, A. (2010). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Kadın Kimliğinin Biçimlendirilmesi. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, 9*(20), 191-212.

İNTERNET KAYNAKLARI

Açar, M. (2017, 10 29). *Haber Türk*. 10 05, 2023 tarihinde HaberTürk: https://www.haberturk.com/milli-mucadele-ve-cumhuriyet-filmleri-1691652 adresinden alındı

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu. (2023, Eylül 01). www.atam.gov.tr: https://www.atam.gov.tr/wp-content/uploads/S%C3%96YLEV-ORJ%C4%B0NAL.pdf adresinden alındı

Öztan, Z. (Yöneten). (1998). *Cumhuriyet* [Sinema Filmi].

YENİ YÜZYIL'DA İLETİŞİM ÇALIŞMALARI DERGİSİ

Cilt: 2 Sayı: 8 Ekim-2023 ss: 87-104 ISSN: 2757-7007

CUMHURİYET DEVRİMLERİ'NİN HALKLA İLİŞKİLERİ VE ASİMETRİK MODEL UYGULAMASI

Prof. Dr. Serra İnci ÇELEBİ
İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi İletişim Fakültesi
Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Bölümü
ORCID ID: 0000-0001-7488-9234, serrainci.celebi@yeniyuzyil.edu.tr

Dr. Çağdaş Lara ÇELEBİ
Tarihçi/Yazar
ORCID ID: 0000-0002-9756-3605, cagdas@alumni.bilkent.edu.tr

ÖZ

Cumhuriyet Devrimleri'nin gerçekleştirilmesi ve devamının sağlanması için, her şeyden önce Türk halkı tarafından kabulünün sağlanması gerekmekteydi. Yapılan devrimlerin topluma anlatılması babında devlet yetkilileri ve resmi kurumlarca çeşitli halkla ilişkiler çalışmaları yapılmış ve bu doğrultuda dönem basınının desteği alınmıştır. Devrimlerin hayata geçirilmesi arifesinde ve sonrasında Mustafa Kemal Atatürk, çevresindeki erkânlarının ve halkın sürekli nabzını tutarak onlardan gelen tepkiye göre amaçlanan yenilikleri planlı bir şekilde ve rasyonel politikalar çerçevesinde, zamanlamaya dikkat ederek gerçekleştirmiştir. Devrimlerin halka benimsetilmesi esnasında kimi zaman kanaat önderleri kullanılırken, bazen de günümüz standartlarına göre bile avangart olarak tabir edebileceğimiz etkin ve akılda kalıcı yöntemlerden şenlik, açık hava reklamcılığı, yurt içi gezileri ve fonetik tanıtım kullanılmıştır. Çalışmamızda devrimleri bütünüyle ele almaya yerimiz olmadığından, Saltanatın Kaldırılması, Şapka Devrimi, Harf İnkılabı ve Kadınlara Siyasal Hakların Tanınması meseleleri topluma anlatılırken uygulanan faaliyetler tanıtılmış ve bu etkinliklerin halkla ilişkiler temelinde asimetrik modele uygun olduğu görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Mustafa Kemal Atatürk, Cumhuriyet devrimleri, Türk basını, Halkla ilişkiler, İki yönlü asimetrik halkla ilişkiler modeli, Reklam

TEŞEKKÜR

Yazım aşamasında değerli görüşlerini aldığımız Prof. Dr. Safiye Kırlar Aksu'ya, bu konuyu işlememiz için esin kaynağı olan ve cesaretlendiren Dr. Öğretim Üyesi Nimet Ersin'e, arşivde bizlere sağladığı kolaylıklar ve yardımları için Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nde Kütüphaneci Erol Atmaca'ya, arşiv taraması esnasında bizi sabırla bekleyen, ne zaman ihtiyaç duysak desteğini esirgemeyen ve Cumhuriyet devrimlerinin ilk zamanlarında dedemiz Ziya Purut'un Atatürk ile şapkayla selamlaşması anısını bizimle paylaşan annemiz Sevim Purut'a ve makalemizin yazımında bizlere her daim büyük moral kaynağı olan babamız Dr. Salim Çelebi'ye sonsuz teşekkürlerimizle.

KAYNAKÇA

Alikılıç, Ö. & Saatcıoğlu, E. (2018). Halkla ilişkiler uzman rolleri açısından Mustafa Kemal Atatürk: ''Atatürk'ün söylev ve demeçleri'' üzerine bir durum çalışması. *Selçuk İletişim*, 11(1), 66-101.

Ataman, N. (2000). *Halkla ilişkiler ve arşiv*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi.

Atatürk, K. (1970). *Nutuk*. C. 1: 1919-1922. Milli Eğitim Basımevi.

Atatürk, K. (1969). *Nutuk*. C. 2: 1920-1927. Milli Eğitim Basımevi.

Ateş, T. (2000). *Yaşasın Cumhuriyet. Konferanslar*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Bozkır, G. (2010). İzmir basınında Mustafa Kemal Atatürk'ün Kastamonu gezisi. ÇTTAD, IX (20-21), 109-126.

Çelebi, Ç. L. (2022). *Elizabeth'in günlüğü ve Amerikan Board misyonerlerinin çağı*. Elpis yayınları.

Çuhadar, C. H. (2017). Müziksel zeka. Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 26(3), 1-12.

Davison, R. (2005). *Osmanlı İmparatorluğu'nda reform, 1856-1876*. Agora Kitaplığı.

Demircan, B. (2017). Ulus inşa sürecinde kullanılan iletişim stratejileri. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 3(4), 1333-1351.

Erdoğan, İ. (2013). Dördüncü güç medyadan beşinci güç internete: Demokratik bir dönüşüm mü yaşanıyor? *Selçuk İletişim*, 8(1) , 176-191.

Gülsünler, M. E. & Anakız Ertürk, H. (2013). Cumhuriyet devrimlerinin benimsetilmesinde halkla ilişkilerin rolü. *1. Uluslararası Siyasal İletişim ve Yeni Süreçler Sempozyumu*.

İnönü, İ. (2003). *Konuşma, demeç, makale, mesaj ve söyleşiler 1933-1938*. TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları No: 98.

Kalafat, O. (2021). Harf inkılabı ve millet mektepleri. *Atlas International Congresson Social Sciences*, (8), 637-652.

Karabağ, S. F. & Yavuz, M. C. (2006). Halkla ilişkilerde kurumsal amaçların hedef kitle tarafından nasıl algılandığının tespiti ve değerlendirilmesi üzerine bir araştırma. Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 15(2), 2006, s.231-242.

Kavas, Y. (1989). *Okullar için Türkçe sözlük*. Ötüken Neşriyat.

Kazancı, M. (2005). Türklerde devletle ilişkiler üzerine bazı notlar. İletişim: araştırmaları, 3(1-2), 5-40.

Kılıç, S. (1995). Şapka Meselesi ve Kılık Kıyafet İnkılabı. *Atatürk Yolu Dergisi*, (4), 529-547.

Kırmıt, Ö. F. (2021). Harf inkılabı sürecinin Hakimiyet-i Milliye gazetesine yansımaları. *Edebi Eleştiri Dergisi*, Takvîm-i Vekâyi'den 1928 Yılına Süreli Yayınlar ve Edebiyat Özel Sayısı, s. 144-171.

Kıroğlu, Y. (2008). *Harf inkılabı'nın Atatürk devrimlerinin yayılmasına etkisi*. Yayınlanmamış yüksek Lisans tezi. Marmara Üniversitesi.

Kısıklı, E. (2010). Harf İnkılabı'nın Türk ve Dünya Basınındaki Yankıları. Erdem, (56), 115-160.

Korkmaz, E. (2019). TBMM Zabıt Cerideleri ve Nutuk ekseninde Saltanatın kaldırılması. *Sosyal ve Beşeri Bilimlere Multidisipliner Bakış*. Güven Plus A.Ş. Yayınları.

Lewis, B. (1993). *Modern Türkiye'nin doğuşu*. Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Marttin, V. (2017). Cumhuriyet'in ilk beş yılında sosyal hayat. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Yakın Tarih Dergisi*, 1(2), 70-94.

Muşmal, H. & Gümüş H. (2022). Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Konya'da Dil Bayramı Kutlamaları (1934-1950). *Türk Dili ve Kültür Araştırmaları*. 269-289.

Oral, M. (2003). Birinci TBBMM'de Hilafet ve Saltanat meselesi üzerine bazı notlar. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 19(57), 1172-1190.

Özdemir, K. (2007). *Cumhuriyet döneminde şapka devrimi ve tepkiler*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Anadolu Üniversitesi.

Özkan, G. (2019). Bir halkla ilişkiler çalışması olarak Türkiye'de düzenlenen ilk güzellik yarışması. *Erciyes İletişim Dergisi*, 6(1), 587-606.

Özkan, K. (2021). Amerikan basını ve Türkiye'de görev yapan Amerikalı diplomatların gözüyle ''yeni Türkiye'nin'' oluşumunda Atatürk'ün rolü. *Atatürk Yolu Dergisi*, 69, 396-429.

Özkaya, Y, (1985). Millî mücadele'de "Anadolu Ajansı"nın kuruluşu ve faaliyetine ait bazı belgeler. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,* 1, 587-608.

Pir E. Ö. (2019). Halka ilişkiler modellemesinde iki yönlü simetrik model ile iki yönlü asimetrik model arasındaki uygulama farklılıkları. *Journal of International Scientific Researches*, DOI: 10.21733/ ibadjournal.583840

Sarı, B. (2021). *Saltanattan Cumhuriyete geçişte Ankara basınının dili (Hakimiyet-i Milliye ve Yeni Gün gazeteleri)*. Yayınlanmamış yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi.

Szuret, E. (2013). Dil Bayramı Une lecture somatique de la fête politique dansla Turquie du Parti unique. Nathalie Clayer & Erdal Kaynar (editörler), *Penser, agir et vivredans l'Empire ottomanet en Turquie* içinde. 497-523.

Tamer Torun, A. (2018). Türk ulusçuluğu ve dil: Harf devrimi tartışmaları (1923-1928). *Loji Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 45-86.

Tunca, E. A. (1999). *Atatürk döneminde (1919-1938) Türkiye'nin tanıtım politikası ve bu politika içerisinde Türk devrimlerinin yeri*. Yayınlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi.

Tunca, E. A. (2006). Türk harf devrimi'nin halka tanıtımı çalışmaları. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(2), 111-122.

Ulu, C. (2014). Osmanlıda alfabe tartışmaları ve latin alfabesinin kabulü sürecinde Mustafa Kemal'in çıktığı yurt gezileri: Tekirdağ Örneği. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 33(55), 277-302.

Varol, M. Ç. (2023). Yeni nesil halkla ilişkiler aracı olarak ünlülerin dijital platform belgeselleri: İletişim akademisyenleri üzerine bir Q metod araştırması. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*, 13(3), 715-730.

Yel, N. (2005). *Bir gazetenin tarihi: Akşam*. Yapı Kredi Yayınları.

Yıldırım, G. (2016). Kültürel diplomasi ve uluslararası halkla ilişkiler çerçevesinde Cumhuriyetin ilk yıllarında Türk kültürü ve sanatının uluslararası alanda tanıtımı. *Aydın İnsan ve Toplum Dergisi*, 2(4), 221-256.

Yıldız, Y. (2017). Türk düşünce tarihinin bir kaynağı olarak Cumhuriyet gazetesi (1937-1952). İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 6(2), 207-234.

İNTERNET KAYNAKLARI

Atatürk Ansiklopedisi, (t.y.). Anadolu Ajansı - Atatürk Ansiklopedisi (ataturkansiklopedisi.gov.tr)

Atatürk Ansiklopedisi, (t.y.). Atatürk Devrimleri - Atatürk Ansiklopedisi (ataturkansiklopedisi.gov.tr)

Atatürk Ansiklopedisi-Posta, Telgraf, Telefon İdaresi PTT, (t.y). Posta, Telgraf ve Telefon İdaresi (PTT) - Atatürk Ansiklopedisi (ataturkansiklopedisi.gov.tr)

Atatürk Ansiklopedisi, (t.y.). Şapka İnkılabı - Atatürk Ansiklopedisi (ataturkansiklopedisi.gov.tr)

ARŞİVLER

Ankara Üniversitesi / Osmanlıca Açık Gazete Arşivi

Hakimiyet-i Milliye Gazetesi

31 Ekim 1922, 225 (ankara.edu.tr)

2 Kasım 1922, 231 (ankara.edu.tr)

5 Mart 1923, 194 (ankara.edu.tr)

11 Ağustos 1928, 15.08.1928.pdf

29 Eylül 1928, 29.09.1928.pdf

Beyazıt Devlet Kütüphanesi / Süreli Yayınlar Arşivi

Akşam gazetesi

13 Mayıs 1929.

8 Haziran 1929.

17 Kanunusani 1930.

18 Kanunusani 1930.

19 Kanunusani 1930.

20 Kanunusani 1930.

26 Kanunusani 1930.

8 Aralık 1934.

15 Mayıs, 1930.

8 Kanunuevvel 1934.

Cumhuriyet gazetesi

7 Nisan 1929.

14 Nisan 1929.

20 Nisan 1929.

22 Nisan 1929.

29 Nisan 1929.

22 Haziran 1929.

6 Temmuz 1929.

15 Eylül 1929.

29 Eylül 1929.

9 Kasım 1929.

4 Mayıs 1930.

30 Mart 1931.

Haber gazetesi

5 Birinci Kanun 1934.

Hakimiyet-i Milliye

3 Nisan 1930.

4 Nisan 1930.

29 Nisan 1930.

30 Mayıs 1930.

26 Eylül 1932.

27 Eylül 1932.

17 Eylül 1934.

18 Eylül 1934.

23 Eylül 1934.

26 Eylül 1934.

25 Eylül 1934.

12 Birinci teşrin 1934.

13 Birinci teşrin 1934.

14 Birinci teşrin 1934.

Halkın Sesi gazetesi

5 Birinci Kanun 1934.

Kurun

4 Birincikanun 1934.

7 Birincikanun 1934.

Milliyet

19 İkincikanun 1935.

9 Şubat 1935.

Türk Dili

5 İlk Kanun Çarşamba 1934.

Yeni Asır

Cuma 7 Kanunuevvel 1934.

YENİ YÜZYIL'DA İLETİŞİM ÇALIŞMALARI DERGİSİ

Cilt: 2 Sayı: 8 Ekim-2023 ss: 105-120 ISSN: 2757-7007

CUMHURİYETİN 100. YILINDA REKLAM VE TÜKETİCİ ALGISI: REKLAM OKURYAZARLIĞININ BİBLİYOMETRİK ANALİZİ

Dr. Öğr. Üyesi Handan GÜLER İPLİKÇİ
Manisa Celal Bayar Üniversitesi İletişim Fakültesi,
Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü
ORCID ID: 0000-0002-6973-0242, handan.guler@cbu.edu.tr

ÖZ

Cumhuriyet reformları, Türkiye'de eğitim sisteminin geliştirilmesi, toplumsal cinsiyet eşitliği, tüketici haklarının korunması gibi alanlarda önemli değişikliklere yol açmıştır. Bu reformlar neticesinde toplumun eğitim seviyesi yükselmiş ve tüketici haklarına verilen önem de buna paralel olarak artmıştır. Sanayi ve ticaretin gelişmesi, tüketicilere daha fazla ürün ve hizmet seçeneği sağlarken, maruz kalınan reklamların sayısını da bir hayli artırmıştır. Günümüz tüketicileri, teknolojinin de gelişmesiyle birlikte reklamları anlamak ve yorumlamak konusunda çok daha yetkin hale gelmişlerdir. Aynı zamanda, tüketici haklarının korunmasına verilen önem, reklamcılıkta daha etik ve şeffaf uygulamaların benimsenmesini teşvik etmiştir. Bu da reklam okuryazarlığını artırmış ve tüketicilerin reklam dünyasında daha bilinçli bir şekilde hareket etmelerini sağlamıştır. Toplumdaki ve pazarlama alanındaki değişimin uzun bir sürece yayılmış olması literatürde kavramsallaşmayı da şekillendirmiş ve zaman zaman geciktirmiştir. Cumhuriyet döneminin en önemli kazanımlarından biri olan "okuryazarlık", teknolojik gelişmelerle birlikte "medya okuryazarlığına" evrilmiş ve yaklaşık 90 yıllık bir sürecin sonunda da "reklam okuryazarlığı" kavramını günümüz literatürüne kazandırmıştır. Reklamların toplum üzerindeki etkisini anlama ve eleştirel bir bakış açısı geliştirme konusunda önemli bir rol oynayan reklam okuryazarlığı kavramı etik reklamcılığın da gelişmesine katkıda bulunmuştur. Cumhuriyet sonrası süreçten yakın geçmişe değin reklam ve pazarlama araştırmaları çoğunlukla "neyin nasıl satılacağına" odaklansa da günümüzde daha çok sorumlu reklamcılık, medya-reklam okuryazarlığı ve etik pazarlama gibi eleştirel çalışmalara ağırlık verilmeye başlanmıştır. Reklam okuryazarlığı kavramının hem dünya da hem de Türkiye'de yaklaşık 15 yıllık bir geçmişi bulunmaktadır. Fakat temeli okuryazarlık kadar uzun bir sürece dayanmaktadır. Bu çalışma, Cumhuriyet döneminden günümüze tüketici algısının nasıl şekillendiğini derleyerek açıklamak ve reklam okuryazarlığı kavramının literatürde nasıl yer edindiğini araştırmak amacıyla yapılmıştır. Çalışmada, "reklam okuryazarlığı" hakkında yapılan çalışmaların bibliyometrik haritası çıkarılmış ve böylece konuyla ilgili yapılan diğer araştırmalara da dönemsel bir veri sağlanmıştır. Çalışmanın sonucunda elde edilen bibliyometrik veriler sistemli bir şekilde özetlenmiştir. Analiz yapılmak üzere Web of Science (yabancı kaynaklar) ve Google Scholar (Türkçe kaynaklar) veri tabanlarında konu ile ilgili bulunan tüm makalelerin bibliyometrik verileri ele alınmış ve Voswiever programı ile görselleştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Reklamcılık tarihi, Reklam araştırmaları, Reklam okur-yazarlığı, Bibliyometrik analiz

KAYNAKÇA

Açar, A. (2011). Türkiye'de Latin Alfabesine Geçiş Süreci ve Gazeteler. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi| Istanbul University Faculty of Communication* Journal, (41), 5-25.

Altun, A. (2008). Türkiye'de medya okuryazarlığı. İlköğretmen Eğitimci Dergisi, 16, 30-34.

Aktuğlu, I. K. (2006). Tüketicinin Bilgilendirilmesi Sürecinde Reklam Etiği. *Küresel İletişim Dergisi,* 2, 1-20.

Aslaner, A. G., & Aslaner, D. A. (2020). Gelenekselden dijitale türkiye'de reklamcılık. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, *10*(21), 17-30.

Aşici, M. (2009). Kişisel ve sosyal bir değer olarak okuryazarlık. *Değerler Eğitimi Dergisi*, *7*(17), 9-26.

Ateşoğlu, İ., & Türkkahraman, M. (2009). Çocukların tüketici olarak sosyalleşmesi. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 14(3), 215-228.

Buijzen, M. (2007). Reducing children's susceptibility to commercials: Mechanisms of factual and evaluative advertising interventions. *Media Psychology*, 9(2),411-430.

Buijzen, M., & Valkenburg, P. M. (2005). Parental mediation of undesired advertising effects. Journal of Broadcasting & Electronic Media, 49(2), 153-165.

Çelik, H. S. (2018). Harf İnkılabından Önce Alfabe Tartışmalarında Üç Farklı Görüş. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, (29), 17-40.

Çetinkaya, E. (2014). Küresel Medya Formatlarının Temel Aktörleri. *Culture & Communication/Kültür ve İletişim*, *17*(2).

Dal, N. & Dal, V. (2015). Çocukların tüketici olarak sosyalleşme sürecinde tv reklamlarının ve ailenin rolü hakkında teorik bir çalışma . *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 1 (13) , 371-388 . Retrieved from https://dergipark.org.tr/en/pub/makusobed/issue/19445/206907

Danış, R. (2010). *1980'lerden günümüze Türkiye'de sosyal sorumluluk projeleri ve afişlere yansıması* (Doctoral dissertation, DEÜ Güzel Sanatlar Enstitüsü).

Donthu, N., Kumar, S., Mukherjee, D., Pandey, N., & Lim, W. M. (2021). How to conduct a bibliometric analysis: An overview and guidelines. Journal of Business Research, 133(March), 285–296. https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2021.04.070

Er, M. (2012). İhap Hulusi Görey'in Cumhuriyet Dönemi Afişlerinin Göstergebilimsel Açıdan İncelenmesi . Türkbilig , (23) , 115-132 . Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/turkbilig/issue/52810/697409

Gent University, Center for PersuasiveCommunication, Liselot Hudders's Biography, https://www.ugent.be/ps/communicatiewetenschappen/cepec/en/team/liselot-hudders.htm (Date of access: 29.08.2023)

Güler İplikçi, H. & Batu, M. (2018). Dijital İletişim ve Çocuk: Türkiye'de Çocuk Web Sitelerindeki Reklamlara Yönelik Bir İçerik Analizi. Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi Özel Sayısı, 242-256. DOI: 10.31123/akil.454440

Gürel, E. & Muter-Şengül, C. (2022). Reklam Okuryazarlığı. *Tüketim Okuryazarlığı-Bilinçli Tüketici-Bilinçli Tüketim*. Editör: A. A. Çelik. 259-272. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Hudders, L., De Pauw, P., Cauberghe, V., Panic, K., Zarouali, B., & Rozendaal, E. (2017). Shedding new light on how advertising literacy can affect children's processing of embedded advertising formats: A future research agenda. *Journal of Advertising*, *46*(2), 333-349.

Kaya, K. & Tuna, M. (2008). İlköğretim çağındaki çocukların sosyalleşmesinde televizyonun etkisi. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2008(17), 159-182.

Kellner, D. (2001). Critical pedagogy, cultural studies, and radical democracy at the turn of the millennium: Reflections on the work of Henry Giroux. *Cultural Studies? Critical Methodologies*, *1*(2), 220-239.

Kızılşafak, E. (2014). Minyatürden İllüstrasyona Tarihsel ve Güncel Bir Bakış. *Fine Arts*, *9*(4), 162-174.

Koruyan, S. (2019). *Tematik reklam ajansları ve Türkiye'de gastronomi üzerine ilk tematik reklam ajansı deneyimi: Gastronomista örneği* (Master's thesis, Altınbaş Üniversitesi).

Kress, G. R. (2003). *Literacy in the new media age*. Psychology Press.

Kurudayıoğlu, M., & Tüzel, A. G. M. S. (2010). 21. yüzyıl okuryazarlık türleri, değişen metin algısı ve Türkçe eğitimi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (28).

Lotka, A.J. (1926) The Frequency Distribution of Scientific Productivity. *Journal of the Washington Academy of Sciences*, 16, 317-323.

Madran, C. & Bozyiğit, S. (2013). Çocukların Tüketici Olarak Sosyalleşme Süreci. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 10 (1), 71-95. Retrieved from https://dergipark.org.tr/en/pub/cagsbd/issue/44622/554304

Mavi, Ş. (2022). "Tüketim Kültürü Ekseninde Dijital Reklamların Tüketicinin Satın Alma Davranışlarındaki Rolü: Youtube Reklamları Üzerine Bir İnceleme", *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul Kültür Üniversitesi, İstanbul.

Murugan, P., Kannan, S., & Baskar, S. (2009). Application of NSGA-II algorithm to single-objective transmission constrained generation expansion planning. IEEE Transactions on Power Systems, 24(4), 1790-1797.

Nairn, A. & Fine, C. (2008)."Who's Messing with My Mind? The Implications of Dual-Process Modelsfor the Ethics of Advertising to Children."International Journal of Advertising27 (3):447–70.

Nathanson, A. I. (2001). Mediation of children's television viewing: Working toward conceptual clarity and common understanding. Annals of the International Communication Association, 25(1), 115-151.

Rozendaal, E., Lapierre, M. A., Van Reijmersdal, E. A., & Buijzen, M. (2011). Reconsidering advertising literacy as a defense against advertising effects. *Media psychology*, *14*(4), 333-354.Sürgit E.B. & Babaoğul, M. (2010). Tüketici eğitimi perspektifinde reklam ve reklamın sosyal sorumluluğu. *Hacettepe Üniversitesi Tüketici-Pazar-Araştırma-Danışma Test ve Eğitim Merkezi, Tüketici Yazıları, II, 135-152.*

Sur, E. (2022). Okuryazarlık Kavramı ve Türkiye'deki Okuryazarlık Araştırmaları Üzerine Bir İnceleme . *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi , 4 (2) , 445-467 . Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/akef/issue/72486/1179947*

Sürgit, E.B., & Babaoğul, M. (2010). Tüketici eğitimi perspektifinde reklam ve reklamın sosyal sorumluluğu. *Hacettepe Üniversitesi Tüketici-Pazar-Araştırma-Danışma Test ve Eğitim Merkezi, Tüketici Yazıları, II*, 135-152.

Türkoğlu, N. (1995). Türk Reklamcılığının Popüler Tarihi I (1938-1980), *Evrensel Kültür*, 37. s. 4-7.

Utma, S. (2020). Yeni iletişim ortamında medya-çocuk ilişkisinin medya okuryazarlığı bağlamında değerlendirilmesi. *Diyalektolog-Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, (23).*

Yavuz, Ş. (2013). Türk toplumunun tüketim toplumuna dönüşümünde reklamcılığın rolü. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (36).

Yılmaz, Ç. (2022). *Türkiye'de Reklam Ajansları ve Grafik Tasarımcı Niteliği İlişkisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü).

Zarouali, B., De Pauw, P., Ponnet, K., Walrave, M., Poels, K., Cauberghe, V., & Hudders, L. (2019). Considering children's advertising literacy from a methodological point of view: Past practices and future recommendations. *Journal of Current Issues & Research in Advertising*, *40*(2), 196-213.

KAYNAKÇA

Altunyay, K. (2023). *Osmanlı'da Batılılaşma Hareketleri*. Bilgi Ustam: https://www.bilgiustam.com/osmanlida-batililasma-hareketleri/

Anderson, B. (2017). *Hayali Cemaatler*. Metis Yayınları.

Artun, A. (2017). *Mümkün Olmayan Müze Müzeler Ne Gösteriyor*. İletişim Yayınları.

Bahadır, Z. (2002). *Köy Enstitüsü: Türkiye'de Köy Okullarına Öğretmen Yetiştirmek ve Yörenin Kalkınmasına Öncülük Etmek için Kurulan Ortaöğretim Kurumu*. 08 2023 tarihinde TDV İslâm Ansiklopedisi

Bağ, A. (2019). *Türkiye'de Ulusal Kimlik İnşasında Müze-Toplum İlişkisi (1919-1938)*. Dokuz Eylül Üniversitesi, SBE Müzecilik ABD Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Braden, L. (2023, 08 15). *The Armory Show of 1913*. academia: https://www.rem.routledge.com/articles/the-1913-armory-show-new-york-city

Campbell , D. (1989). In Memoriam: Milton Rokeach, 1918-1988. *JSTOR, 53*(2), 258-261.

Cumhuriyet, G. (2009). *8 Eylül Dünya Okuma Yazma Günü*. Cumhuriyet Gazetesi: https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/8-eylul-dunya-okuma-yazma-gunu

Darlington, S. (2010). *Rio Slum Transformed into Canvas Bursting with Color*. CNN: http://edition.cnn.com/2010/WORLD/americas/11/17/brazil.beautiful.favela/ind

Documenta. (2023). Documenta.de, : https://www.documenta.de/

Egoistyazar. (2020). *Türkiye'de Mimarlık - Cumhuriyet Dönemi Mimarisi*. Egoistyazar: t.ly/LTTAs

Erkal, N. (2007). Gösteri Olarak Mimarlık: Turizmin Güncel Mimarlığa Etkileri Üzerine. *Mimarlık Dergisi., t.ly/gBQxU*

Gül, S. S., & Alican, A. (2014). Cumhuriyet Modernleşmesinin Anadolu Ateşi: Köy Enstitüleri. *MSGSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 12-27.

Giray, K. (2009). *Sanat Tarihi Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarisi*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Türkiye Kültür Portalı Projesi.

Guilbaut, S. (2008). *New York Modern Sanat Düşüncesini Nasıl Çaldı Soyut Dışavurumculuk Özgürlük ve Soğuk Savaş*. (çev: Elif Göktepe). Sel Yayıncılık.

İnaç, H., & Sada, M. R. (2021). Ulus İnşası ve Uluslaşma. *Uluslararası Eşitlik Politikası Dergisi, 1*(1), 6-19.

İnaç, H., & Yaman, M. (2015). Ulus İnşa Stratejileri Bağlamında Avrupa Milli Marşlarının Sosyo-Politik Mukayesesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 20*(3), 17-34.

İncedemir, Ş., & Ömercioğlu, H. T. (2022). Erken Cumhuriyet Dönemi Başkent Tahayyüllerinde Mimarlık, Teknoloji ve Modernleşme: Hülya Bu Ya... Ve Ankara Örneği. *Ankara Araştırmaları Dergisi, 10*(2), 273-293.

Kahraman, M. E. (2019). *Sanat-Kültür Yönetimi ve İşletmeciliği*. Efe Akademi.

Kayıran, N. R. (2012). "Bir Fikrin" Başarı Öyküsü: Documenta. *Sanat ve Tasarım Dergisi, 1*(9), 119-128.

Kaya, Ş. (2012). *Cumhuriyet Döneminde Güzel Sanatlar (Resim-Heykel-Mimari)*. https://web.archive.org/web/20121029152310/http://www.istanbul.edu.tr/Bolumler/guzelsanat/gs.htm

Keskin, C. (2012). Ressamlar, Yurdu Gezen. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*(27), 141-151.

Koç, E. (2011). *Tüketici Davranışları ve Pazarlama Stratejileri Global ve Evrensel Yaklaşım*. Seçkin Yayıncılık

Kocatürk, U. (1999). *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

Özlü, H. (2021). *İstiklal Marşı'nın Yazılışı ve Kabulü*. Atatürk Ansiklopedisi: t.ly/QAsrG

SabahGazetesi. (2012). *İşte İstiklal Marşı›nın ilk Bestesi*. Sabah Gazetesi: https://web.archive.org/web/20161119183221/

http://www.sabah.com.tr/kultur_sanat/2012/03/12/iste-istiklal-marsinin-ilk-bestesi

Sevcik, T. (2009). Kent ve Sanatla ilgili Sanat ve Tasarım Uygulamaları. *6-8 Mart Kent ve Sanat Forum* (s. 71-77). Mimar Sinan Üniversitesi.

Tankut, G. (1998). Ankara'nın Planlı İmarı ve Şehir Mimarisi. *Mimarlık Dergisi*, 20-21.

Tansuğ, S. (1996). *Çağdaş Türk Sanat*. Remzi Kitabevi.

TDK. (2017). *Ulus*. TDK t.ly/7AR6p

Uyar, S. (2020). *Ulus olma yolunda: Kıyafet Devrimi*. Cumhuriyet Gazetesi: t.ly/1HL7F

Vargün, Ö. (2018). *Ortam Odaklı Sanatta Nesne Mekan Simbiyozu*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Yayımlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi.

Vries, G. (2009). Kalpleri ve Zihinleri Kazanmak: Kültürel Diplomasi ve Avrupa Birliği. S. Ada içinde, *Kültür Politikaları ve Yönetimi* (s. 15-26). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Wimmer, A. (2017). *Nation Building: Why Some Countries Come Together While Others Fall Apart*. New Jersey: Princeton University Press.

YENİ YÜZYIL'DA
İLETİŞİM ÇALIŞMALARI DERGİSİ

Cilt: 2 Sayı: 8 Ekim-2023 ss: 135-151 ISSN: 2757-7007

TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN ÖNCÜ GRAFİK TASARIMCILARINDAN İHAP HULUSİ GÖREY

Doç. Benal Dikmen
İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi İletişim Fakültesi
Görsel İletişim Tasarımı Bölümü
ORCID ID: 0000-0003-2155-3846, benal.dikmen@yeniyuzyil.edu.tr

ÖZ

Grafik tasarım, belirli amaçlarla sosyal gruplara belirli mesajlar iletmeyi amaçlayan görsel sanatların disiplinler arası bir dalıdır. Günümüzde, baskı, ekran, hareketli film, animasyon, iç mimari, ambalaj tasarımı gibi birçok ortamda dijital veya dijital olmayacak bir şekilde uygulanabilmektedir.

Grafik tasarımın başlangıcı İlk Çağ'a, hatta tarih öncesi mağaralardaki betimlemelere dayandırılabilmektedir. Antik Çağ ve Orta Çağ'daki ilk örnekleriyle birlikte uygulamalı sanat olarak grafik tasarımın evrimi 15. Yüzyıl'da Avrupa'da matbaanın bulunması ve geliştirilmesine ve Sanayi Devrimi'nde tüketici kültürünün büyümesiyle bağlantılıydı.

Osmanlı İmparatorluğu'nda, 15. Yüzyıl'daki öncülerinden sonra 1727 yılında İbrahim Müteferrika ve Said Efendi tarafından İstanbul'da kurulan matbaa ile birlikte ticaret ilişkileri ve kültürel etkileşim, basılan gazete ve dergiler, çeşitli ürünlerin tanıtılması gerekliliği reklamcılığın gelişmesine olanak sağlar. Reklamcılığın gelişmesimiyle birlikte grafik tasarımın önemi daha da artar.

Türkiye'de grafik tasarımının ilk örnekleri dönemin bazı önemli sanatçıları aracılığıyla görülmeye başlanmıştır. Bu öncü tasarımcılar arasında özellikle İhap Hulusi Görey'in devlet desteğiyle ve yönlendirmesiyle yaptığı grafik tasarımları modern ve Batılı bir toplum yaratma projesinin önemli aracıları olmuşlardır.

İhap Hulusi Görey (1898-1986), Türkiye'nin öncü grafik tasarımcılarından biridir. En çok bilinen işleri Türk markaları için yaptığı tasarımlardır. Birçok devlet kurumununun kurumsal kimliğini oluşturmuş ve bunları yaparken aslında yeni kurulmuş Türkiye Cumhuriyeti'nin görsel kimliğinin oluşturulmasında katkı sağlamıştır.

Bu çalışmanın amacı, dünyada ve Türkiye'de grafik tasarımın gelişiminden kısaca söz ettikten sonra Cumhuriyet Türkiyesi'nin öncü grafik tasarımcılarından İhap Hulusi Görey'in yeri ve önemi hakkında çalışmalarından bazı örnekleri inceleyerek bilgi vermektir.

Anahtar Kelimeler: İhap Hulusi Görey, Grafik tasarım, Afiş, Türkiye Cumhuriyeti, Tasarım

KAYNAKLAR

Altuntek, N. S. (1993). İlk Türk Matbaasının Kuruluşu ve İbrahim Müteferrika. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 10, Sayı: 1, Sayfa: 191-204.

Cosgun, K. (2020). İhap *Hulusi Görey*.

https://www.karikaturculerdernegi.com/onculerimiz/ihap-hulusi-gorey/, Erişim Tarihi: 6 Eylül 2023.

Çamdereli, M. (2000). Bir Terimce Arayışında Reklam. İletişim Fakültesi Dergisi. Sayfa:231-238. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/212752

Cunningham, J. M. (2010). *W. A. Dwiggins*. https://www.britannica.com/topic/book-publication. Erişim Tarihi: 4 Eylül 2023.

Forrester, R. (2020). *History of Printing: From Gutenberg to the Laser Printer*.

Galvan, M. (2012). *The History of Graphic Design*. https://www.flux-academy.com/blog/the-history-of-graphic-design. Erişim Tarihi: 4 Eylül 2023.

Genç Türkiye Cumhuriyeti'nin Kurumsal Kimliğinin Oluşturulması ve İhap Hulusi Görey.

https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-80293/genc-turkiye-cumhuriyetinin-kurumsal-kimliginin-olustur-.html Erişim Tarihi: 4 Eylül 2023.

Gündüz, M. (1978). Matbaanın Tarihçesi ve İlk Kuran'ı Kerim Basmaları. https://acikerisim.fsm.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11352/1256/G%C3%BCnd%C3%BCz.pdf?sequence=1

Gür, S. (2020). *Cumhuriyeti Afişleyen Adam 122 Yaşında*. https://www.kentekrani.com/2020/11/28/cumhuriyeti-afisleyen-adam-ihap-hulusi-122-yasinda/ Erişim Tarihi: 4 Eylül 2023.

Kalafat Alpaslan, T. D. (2006). *Türk Grafik Sanatının Doğuşu ve İbrahim Müteferrika*. Türkbilig Dergisi. Sayı:12, Sayfa: 192-200.

Koçer, D. N. (2022). İhap *Hulusi'nin Afişlerinde Modernleşme ve Yeni Yurttaş*. Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD). Sayı:8, Sayfa:45-52.

Merter, E. (2008). *Cumhuriyet'i Afişleyen Adam* İhap *Hulusi Görey 110 Yaşında*. İstanbul: Litaretür Yayınları.

Obuz, Ö. (2022). **Âdâb-ı** *Muaşeret Yolunda Nazik Bir Savaş: Saygısızlıkla Savaş Derneği*. Anadolu **Üniversitesi** Sosyal Bilimler **Üniversitesi** Sayı:22, Sayfa:681-694.

Serin, A. Y. (2006). *Türk Afiş Sanatının Abidesi* İhap *Hulusi Görey (28 Kasım 1898 – 27 Mart 1986)*. Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi. Sayı 6, Sayfa: 119-129.

Tunabaysal, R. (2020). *Toplumsal Modernleşmede Bir Figür Olarak* İhap *Hulusi Görey*. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

GÖRSEL KAYNAKLAR

Görsel 1: Kulüp Rakısı şişe etiketi, İhap Hulusi Görey.

https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-80293/genc-turkiye-cumhuriyetinin-kurumsal-kimliginin-olustur-.html

Görsel 2: Milli Piyango bilet tasarımları, İhap Hulusi Görey.

https://www.kentekrani.com/2020/11/28/cumhuriyeti-afisleyen-adam-ihap-hulusi-122-yasinda/

Görsel 3: İhap Hulusi Portresi.

https://www.karikaturculerdernegi.com/onculerimiz/ihap-hulusi-gorey/

Görsel 4: İlk alfabe kitabı kapağı, İhap Hulusi Görey, 1932.

https://www.kentekrani.com/2020/11/28/cumhuriyeti-afisleyen-adam-ihap-hulusi-122-yasinda/

Görsel 5: İhap Hulusi Görey'in imzası.

https://www.kentekrani.com/2020/11/28/cumhuriyeti-afisleyen-adam-ihap-hulusi-122-yasinda/

Görsel 6: Vatandaş bilgilendirme afişi, İhap Hulusi Görey, 1930'lar.

https://www.kentekrani.com/2020/11/28/cumhuriyeti-afisleyen-adam-ihap-hulusi-122-yasinda/

Görsel 7: AEG reklam afişi, İhap Hulusi Görey, 1930'lar.

https://www.karikaturculerdernegi.com/onculerimiz/ihap-hulusi-gorey/

Görsel 8: Devlet Hava Yolları reklam afişi, İhap Hulusi Görey.

https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-80293/genc-turkiye-cumhuriyetinin-kurumsal-kimliginin-olustur-.html

Görsel 9: Sümerbank reklam afişi, İhap Hulusi Görey, Kral Matbaası, İstanbul.

https://www.kentekrani.com/2020/11/28/cumhuriyeti-afisleyen-adam-ihap-hulusi-122-yasinda/

Görsel 10: Yerli üretim içecek reklam afişi, İhap Hulusi Görey.

https://www.karikaturculerdernegi.com/onculerimiz/ihap-hulusi-gorey/

Görsel 11: Mehmet Efendi Kurukahve reklam afişi, İhap Hulusi Görey.

https://www.karikaturculerdernegi.com/onculerimiz/ihap-hulusi-gorey/

Görsel 12: Milli Piyango reklam afişi, İhap Hulusi Görey.

https://www.kentekrani.com/2020/11/28/cumhuriyeti-afisleyen-adam-ihap-hulusi-122-yasinda/

Görsel 13: Sümerbank reklam afişi, İhap Hulusi Görey.

https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-80293/genc-turkiye-cumhuriyetinin-kurumsal-kimliginin-olustur-.html

Görsel 14: Millet ve Ordu afişi, İhap Hulusi Görkey.

http://www.narmasa.com/tr/m/haberler-etkinlikler/aldirmamazlik-etme-afisi.html

Görsel 15: Ziraat Bankası çiftçi reklamı, İhap Hulusi Görey.

https://www.karikaturculerdernegi.com/onculerimiz/ihap-hulusi-gorey/

YENİ YÜZYIL'DA
İLETİŞİM ÇALIŞMALARI DERGİSİ

Cilt: 2 Sayı: 8 Ekim-2023 ss: 152-165 ISSN: 2757-7007

REKABETÇİ KİMLİK TEORİSİ ÇERÇEVESİNDE KARADENİZ VAPURU (1926) PROJESİ ÜZERİNE KISA BİR ANALİZ

Dr. Öğr. Üyesi Gözde KURT YILMAZ
Beykent Üniversitesi İletişim Fakültesi
Yeni Medya (En) Bölümü
ORCID ID: 0000-0001-7358-9475, gozdekurt@gmail.com

ÖZ

1996 senesinde ulus markalama kavramı üzerine yazılar kaleme almaya başlayan Simon Anholt, yıllar içerisinde bu kavramdan uzaklaşmaya başlayarak, 2007 senesinde ulusal kimliği daha fazla ön plana çıkaran ve ekonomik ve siyasi rekabeti vurgulayan "rekabetçi kimlik" kavramını geliştirmiştir. Rekabetçi kimlik, Anholt'un marka yönetimi alanının kamu diplomasisi, ticaret, yatırım, turizm ve ihracat ile sentezini tanımlamak için kullandığı bir terimdir. Bu yaklaşıma göre, küreselleşmenin artan etkisiyle her ülke, şehir ve bölge dünyadaki tüketiciler, turistler, yatırımcılar, öğrenciler, girişimciler, sporcular, sanatçılar, uluslararası medya, diğer hükümetler ve halkların dikkatini çekebilmek ve saygısını kazanmak için birbirleriyle rekabet etmek zorundadır. Anholt'a göre, bu konuda çalışmalar yürüten hükümetlerin, diğer ülkelerin kendi ülkeleri hakkında sahip oldukları düşünceleri keşfetmesi ve mevcut algıları yönetebilmesi için rekabetçi kimlik stratejisi geliştirmesi gerekmektedir. Anholt, hükümetlerin rekabetçi kimlik stratejisi geliştirirken, adil, dürüst ve gerçekçi olması gerektiğini, kendi halkının ruhunu, dehasını ve iradesini yansıtan ve ekonomik, siyasi ve sosyal açıdan ülkeye yararlı olabilecek stratejiler geliştirmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu yaklaşımını daha somut şekilde açıklayabilmek için Rekabetçi Kimlik Altıgeni'ni geliştiren Anholt, bir ülkenin turizminin, markalarının, siyasalarının, yatırımlarının, kültürünün ve insanlarının rekabetçi kimlik stratejisinin özünü oluşturan etmenler olduğunu belirtmektedir. Rekabetçi kimlik stratejisinde, yüz yüze iletişime özel bir önem atfedilmektedir. Birçok ülkede olduğu gibi, Türkiye Cumhuriyeti de kuruluşundan itibaren birçok önemli tanıtım ve ulus markalama faaliyetine imza atmıştır. 1926 senesinde Mustafa Kemal Atatürk'ün onayıyla hayata geçirilen Karadeniz Vapuru projesi ülkenin geçmişten günümüze gerçekleştirdiği tanıtım faaliyetleri arasında özel bir yere sahiptir. Bu çalışma ile Karadeniz Vapuru kapsamında yapılan tanıtım faaliyetlerine odaklanılarak şu soruya yanıt bulmak amaçlanmaktadır: 1926 senesinde Türkiye Cumhuriyeti tarafından gerçekleştirilen Karadeniz Vapuru projesi rekabetçi kimlik teorisi çerçevesinde bir ulus markalama projesi olarak değerlendirilebilir mi? Bu bağlamda, Türkiye Cumhuriyeti'nin Avrupa ülkeleriyle ticari ve kültürel ilişkilerini geliştirme amacıyla gerçekleştirdiği Karadeniz Vapuru projesi Simon Anholt'un rekabetçi kimlik teorisi çerçevesinde betimsel analiz yöntemi ile incelenmektedir. Çalışma sonucunda, Karadeniz Vapuru projesinde Türkiye Cumhuriyeti'nin markaları, siyasaları, yatırımları, kültürü ve insanına odaklanılarak rekabetçi kimlik teorisi kapsamında geliştirilen rekabetçi kimlik altıgenindeki beş unsurun etkili bir şekilde kullanıldığı, turizm unsuruna ise yer verilmediği değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Karadeniz vapuru, Rekabetçi kimlik teorisi, Ulus markalama

KAYNAKÇA

Alvarez, M. D., Inelmen, K., Yarcan, Ş. (2009). "Do Perceptions Change? A Comparative Study". *Anatolia*, 20:2, 401-418 DOI: 10.1080/13032917.2009.10518917

Anholt, S. (2013). "Beyond the Nation Brand:The Role of Image and Identity in International Relations". *Exchange: The Journal of Public Diplomacy*, 2 (1), 6-12.

Anholt, S. (2005). *Brand America: The Mother of All Brands*, Cyan Books.

Anholt, S. (2007). "Competitive identity: A new model for the brand management of nations, cities and regions". *Policy and Practice: A Development Education Review*, Vol. 4, Spring, 3-13.

Anholt, S. (2007). *Competitive Identity*, Palgrave Macmillan.

Anholt, S. (2007). *Competitive Identity: The New Brand Management For Nations, Cities And Regions*, Palgrave Macmillan.

Başarır, M. ve Zorlu, Y. (2022). "Seyyar Sergi Karadeniz Vapuru'nun (1926) Dönem Gazetelerinde Sunumu ve Tanıtım Turunun Halkla İlişkiler Açısından İncelenmesi", *Erciyes İletişim Dergisi*, 9(2), 951-977.

Bozkurt, C. (2019). "Türkiye Cumhuriyeti'nin Bir Propaganda ve Tanıtım Hamlesi: 1926 Seyyar Sergi ve Avrupa Seyahati", *Belleten*, 83(298), 1097-1130.

Çakmak, F. , Gözcü, A. (2023). "Cumhuriyet'in Kendini Batı'ya Tanıtma Projesi: Seyyar Sergi'nin Türk ve Dünya Kamuoyundaki Yansımaları", Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, 23, 339-370.

Dinnie, K. (2015). *Nation branding: Concepts, issues and practice*. (2. Bs.). Routledge.

Dinnie, K. (2008). *Nation branding: Concepts, issues, practice*. Elsevier.

Erdem, U. (2023, 3 Mart). *Karadeniz vapuru (1926)*. Atatürk Ansiklopedisi. https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/karadeniz-vapuru-1926/

Fan, Y. (2010). "Branding the nation: Towards a better understanding", *Place Branding and Public Diplomacy,* Vol. 6., 97-103.

Fan, Y. (2006). "Branding the nation: What is being branded?", *Journal of Vacation Marketing*, 12(1), 5–14.

Gürtunca, E. Ş. (2020). *Genç Cumhuriyet Karadeniz Vapurunda*. Libra Kitap.

Jansen, Sue. (2008). "Designer nations: Neo-liberal nation branding–Brand Estonia", *Social Identities*. 14. 121-142.

Thakor, M. V. & Kohli, C. S., (1996),"Brand origin: conceptualization and review", *Journal of Consumer Marketing*, 13(3), 27-42.

Steenkamp, J.B. (2021). "Building strong nation brands", *International Marketing Review*, 38(1), 6-18.

Triandafyllidou, A. (1998). "National identity and the 'other'", *Ethnic and Racial Studies*, 21:4, 593-612.

Etik kurul onayı

Çalışma anket ya da ölçek uygulamayı gerektiren, görüşme ve gözlem içeren; doküman, resim, anket vb. diğerleri tarafından geliştirilen ve kullanım izni gerektiren çalışmalar ya da klinik ve deneysel insan ve hayvanlar üzerindeki çalışmalardan olmaması sebebi ile bu araştırma etik kurul izni gerektirmeyen çalışmalar arasında yer almaktadır.

Çıkar çatışması beyanı

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

YENİ YÜZYIL'DA İLETİŞİM ÇALIŞMALARI DERGİSİ

Cilt: 2 Sayı: 8 Ekim-2023 ss: 166-183 ISSN: 2757-7007

YENİ TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN BULUTLAR ÜZERİNDEKİ KİMLİK İNŞASI: TÜRK HAVA YOLLARI'NIN KIRMIZI BEYAZ HİKAYESİ VE UÇAK GİYDİRME TASARIMLARI (1933–2023)

Araş. Gör. Gizem ÇELİK
İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi İletişim Fakültesi
Görsel İletişim Tasarımı Bölümü
ORCID No: 0000-0002-4244-8140, gizem.celik@yeniyuzyil.edu.tr

ÖZ

Bir havayoluna aidiyet kazandırmanın ve onu bir milli kimliğe büründürmenin en önemli yollarından biri tasarımdır. Tasarım, bir nesneyi teknik ve kültürün birleşimiyle sosyo-kültürel bir boyuta taşır. Havacılık ve görsel tasarım ilişkisi, renklerin havacılıkta sağladığı teknik faydaların yanı sıra kıtalar arası arenada bir kimliğin temsili için de oldukça önemli konumdadır. Aynı zamanda bu tasarım öğeleri yaşanılan dönemin de önemli izlerini, sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel boyutlarını ve kurumun kendini konumlandırma çalışmalarını da yansıtmaktadır. Bu çalışmada, ilk kurulduğu adı ile Devlet Hava Yolları, günümüzdeki adı ile Türk Hava Yolları'nın bir kimlik sağlayıcı olan görsel tasarım ile geçirmiş olduğu değişim ve dönüşüm anlatılmaktadır. Kurumun milli kimliği ve küreselleşmeyle gelen uluslararası Turkish Airlines markası, uçak giydirme çalışmalarıyla kronolojik olarak incelenmiş ve yerelden globale ilerleyen bir sürecin uçaklar üzerindeki yansıması değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Havayolları, Kurumsal kimlik, Tasarım, Uçak giydirme, Reklam afişleri

KAYNAKÇA

Barthes, R. (1979). *Göstergebilim* İlkeleri. (Çev. Berke Vardar, Mehmet Rıfat). Kültür Bakanlığı Yayınları.

Durmaz Taşçı, A. (2014). *From 'State Administration of Airline Management' to 'Turkish Airlines': The Presentation of National Identity in Turkish Airlines Advertisements*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Genç, A. (2016). *Yüksek* İrtifa *Yerelden Küresele THY'nin Başarı* Öyküsü. Alfa Yayınları.

Gentil-Homem, P., Ferrao, L. (2015). *A Design Laboratory Above the Clouds: Black§White and Colot Stories of Portugal's Airline (1945-1979)*. Massachusetts Institute of Technology Design Issues: Volume 31, Number 2

Karaosmanoğlu, Ü. (ed.). (2008). *75. Yılında Türk Hava Yolları:1933-2008*. Elma Bilgisayar ve Basım.

Kozlu, C. (2006). *Bulutların* Üstüne *Tırmanırken THY, Bir Dönüşüm* Öyküsü. Remzi Kitabevi.

Lovegrave, K. (2000). *Airline, Identity, Design and Culture*. Teneues Press.

Nergiz, A. (2022). *Türk Hava Yolları 1956-1980 (Kalkış, Yükseliş, Türbülans)*. Çizgi Kitabevi.

Nergiz, A. (2023). *Türk Hava Yolları (1980-2003) Büyük Dönüşüm*. Beyoğlu Kitabevi.

Ortaylı, İ., Küçükkaya, İ. (2012). *Cumhuriyetin İlk Yüzyılı: 1923-2023*. Timaş Yayınları.

Saussure, F. (1985). *Genel Dilbilim Dersleri*. (Çev. Berke Vardar). Birey ve Toplum.

Topçu, H. (2019). *'Yerel'den 'Global'e THY'nin Yükseliş Dönemi*. Remzi Kitabevi.

Türk Hava Yolları. (2009). *75. Yılında Türk Hava Yolları 1933-2008*. Kesişim Yayıncılık.

Türk Hava Yolları. (1983). Dünden Bugüne Türk Hava Yolları (1933-1983). Cem Offset.

Zeybek, A. S., Bilgin, S. (2018). *85 Yıldır* İyi *Uçuşlar*. Empathy Dergisi.

İNTERNET KAYNAKLARI

İstanbul DHA. (2015). *THY "Ver Elini San Francisco" Dedi*. https://www.milliyet.com.tr/ekonomi/thy-ver-elini-san-francisco-dedi-2043553 Erişim Tarihi: 9 Eylül 2023.

Saldıraner, Y. (2011). *Dünyada ve Türkiye'de Sivil Havacılık Faaliyetleri Gelişimi*.

http://kurumsal.library.atilim.edu.tr/pdfs/111118.pdf Erişim Tarihi: 14 Eylül 2023.

Şekerli, E.B. (2021). Kuruluştan Günümüze Türk Hava Yolları'nın Dönüşümüne Yönelik Bir İnceleme. İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, 10 (1), 849-876. https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1320826 Erişim Tarihi: 14 Eylül 2023.

THY'nin BVB Boyalı Uçağı İlk Uçuşunu Yaptı. (2013). https://www.airporthaber.com/thy-haberleri/thynin-bvb-boyali-ucagi-ilk-ucusunu-yapti.html Erişim Tarihi: 14 Eylül 2023.

THY'nin "TEKNOFEST" Giydirmeli Uçağına Büyük İlgi. (2019). https://havahaber.com/thynin-teknofest-giydirmeli-ucagina-buyuk-ilgi/ Erişim Tarihi: 13 Eylül 2023.

Turkish Airlines Blog. (2022). *Yepyeni Bir Proje: Paris'e Sürdürülebilir Havacılık Yakıtıyla Uçuyoruz!* https://blog.turkishairlines.com/tr/yepyeni-bir-proje-parise-surdurulebilir-havacilik-yakitiyla-ucuyoruz/ Erişim Tarihi: 9 Eylül 2023.

Türk Hava Yolları'nın "Troya" Temalı Uçağı Göklerde. (2018). https://canakkale.ktb.gov.tr/TR-207558/turk-hava-yollari-39nin-troya-temali-ucagi-goklerde.html Erişim Tarihi: 9 Eylül 2023.

Türk Hava Yolları / Hikayemiz, https://www.turkishairlines.com/tr-int/basin-odasi/hakkimizda/hikayemiz/ Erişim Tarihi: 11 Eylül 2023.

GÖRSEL KAYNAKLARI

Tüm görsellere Türk Hava Yolları tarafından çıkarılan *85 Yıldır* İyi *Uçuşlar* Empathy Dergisi'nden ulaşılmıştır.

YENİ YÜZYIL'DA
İLETİŞİM ÇALIŞMALARI DERGİSİ

Cilt: 2 Sayı: 8 Ekim-2023 ss: 184-199 ISSN: 2757-7007

DİJİTALLEŞMENİN GÖRSEL SANATLARA ETKİSİ: YAPAY ZEKÂ İLE ÜRETİLEN ATATÜRK PORTRELERİNİN İÇERİK ANALİZİ

Öğr. Gör. Artür Vahe Karapekmez
T.C. Yeni Yüzyıl Üniversitesi İletişim Fakültesi
Görsel İletişim Tasarımı Bölümü
ORCID ID: 0000-0001-7704-750X, arturkarapekmez@gmail.com

ÖZ

Yapay zekânın görsel sanatlar alanında giderek artan kullanımı ve özellikle portre üretimi üzerindeki etkileri, bu araştırmanın temel odak noktasını oluşturmaktadır. Bu çalışma, yapay zekânın ürettiği Atatürk portrelerinin içerik analizini gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır. Atatürk portrelerinin yapay zekâ tabanlı görsel üretim modelleri ile nasıl üretildiği, bu modellerin tasarım süreçlerine nasıl dahil edildiği ve metin komutlarının üretilen görsellerin içeriği üzerindeki etkisi ele alınacaktır. Çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden içerik analiziyle yürütülecektir. Bu süreçte, bilgisayarın tarihçesi, insan bilgisayar etkileşimi, yapay zekânın gelişimi ve metinden görsel üreten modellere detaylı bir şekilde değinilecektir. Yapay zekâ modellerinden biri olan 'metinden görsele' üretim yöntemi kullanılarak elde edilen Atatürk portrelerinin içerik analizinde elde edilen veriler doğrultusunda, promt adı verilen metin komutlarının, yapay zekâyı yönlendirmede kritik bir rol üstlendiği ve üretilen görsellerin niteliğini, tarzını ve kalitesini belirlemede yadsınamaz bir öneme sahip olduğu gözlemlenmiştir. Günümüzde yapay zekâ teknolojileri ile insan-bilgisayar etkileşiminin doruk noktasına ulaştığı gözlemlenmektedir. Bu teknolojilerin mesleki anlamda verimliliği artırması hedeflenirken, farklı alanlarda bazı mesleklerin ömrünü tamamlamasında potansiyel yarattığı da öngörülmektedir. Metinden görsel üreten yapay zekâ modellerinin sanatsal üretimde kullanılması, görsel sanatlar alanına yeni bir boyut kazandırmakta ve yapay zekânın potansiyelini sergilemektedir. Promt komutlarına göre elde edilen sonuçlar ele alındığında, geleceğin meslekleri içerisinde yapay zekâ promt mühendisliğinin de yer alacağı düşünülmektedir. Sonuç olarak, yapay zekânın bu alandaki ilerlemesi, görsel üretim süreçlerinde verimlilik ve etkinlik açısından büyük önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yapay zeka, Atatürk portreleri, Prompt, İnsan-bilgisayar etkileşimi

KAYNAKÇA

Amirhosseini, M. K. (2019). Automating the Process of Identifying the Preferred Representational System in Neuro Linguistic Programming Using Natural Language Processing. *Cognitive Processing*(20), 175-193.

Atan, A., Uçan, B., & Bilsel, Ç. (2015). Dijital Sanat Uygulamaları Üzerine Bir İnceleme. *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*(26), s. 1-14.

Aydın, T. (2022). *Atatürk Döneminde Bürokrasi ve Modernleşme*. Konya: Palet Yayınları.

Bala, A., Padmaja, T., & Gopisettry, D. (2018). Auto-Dialog Systems: Implementing Automatic Conversational Man-Machine Agents by Using Artificial Intelligence & Neural Networks. *International Journal of Scientific Research and Review, 7*(1), 1-5.

Bush, V. (1945, Temmuz). As We May Think. *The Atlantic Monthly*(196), 101-108.

Campbell-Kelly, M., Aspray, W., Ensmenger, N., & Yost, J. (2013). *Computer: A History of the Information Machine*. A.B.D.: Westview Press.

Cohen, P. (2016). Harold Cohen and AARON. *AI Magazine, 37*(4), s. 63-66.

Ekiz, H., Vatansever, F., Zengin, A., & Demir, Z. (2000). Hesaplamanın Tarihi ve Bilgisayarların Gelişimi. *Sakarya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 4*(1-2), s. 73-81.

Garfinkel, S. L., & Grunspan, R. H. (2018). *The Computer Book: From the Abacus to Artificial Intelligence, 250 Milestones in the History of Computer Science*. A.B.D.: Union Square & Co.

Goldstine, H. H. (1980). *The Computer from Pascal to von Neumann*. A.B.D.: Princeton University Press.

Goodfellow, I., Bengio, Y., Courville, A., & Bach, F. (2017). *Deep Learning (Adaptive Computation and Machine Learning Series)*. A.B.D.: MIT Press.

Hastie, T., Tibshirani, R., & Friedman, J. (2016). *The Elements of Statistical Learning: Data Mining, Inference, and Prediction*. A.B.D.: Springer.

Hurwitz, J., & Kirsch, D. (2018). *Machine Learning, IBM Limited Edition*. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.

Krithikaa, M. (2016). International Journal of Trend in Research and Development. *3*(1), 74-77.

Landow, G. P. (1991). *Hypertext: The Convergence of Contemporary Critical Theory and Technology*. A.B.D.: The Johns Hopkins University Press.

Myers, B. A. (1998). A Brief History of Human Computer Interaction Technology. *Interactions*, s. 44-54.

Nelson, T. H. (1974). *Computer Lib: You Can and Must Understand Computers Now*. A.B.D.: South Bend.

Nyce, J. M., & Kahn, P. (1992). *From Memex to Hypertext: Vannevar Bush and the Mind's Machine*. A.B.D.: Academic Press.

Özçift, A., Çelikten, A., & Akarsu, K. (2020). *Yapay Zeka Kavramlarına Giriş*. Ankara: Gece Kitaplığı.

Russell, S. J., & Norvig, P. (2010). *Artificial Intelligence A Modern Approach*. New Jersey: Pearson Education Inc.

Taluğ, D. Y., & Eken, B. (2023). Görsel Tasarımda İnsan Yaratıcılığı ve Yapay Zekanın Kesişimi. *Journal of Art and Iconography,, 1*(4), s. 18-29.

Toprak, A. (2020). Yapay Zekâ Algoritmalarının Dijital Enstalasyona Dönüşmesi. *Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yeni Düşünceler Hakemli E-Dergisi*(14), s. 47-59.

İnternet Kaynakları

Berners-Lee, T., Hendler, J., & Lassila, O. (2001, 05 17). *The Semantic Web: A New Form of Web Content That is Meaningful to Computers Will Unleash a Revolution of New Possibilities*. https://www.researchgate.net/publication/225070375_The_Semantic_Web_A_New_Form_of_Web_Content_That_is_Meaningful_to_Computers_Will_Unleash_a_Revolution_of_New_Possibilities [Erişim Tarihi: 21.07.2023].

Bimaplus. (2018). *The Very Beginning of the Digital Representation – Ivan Sutherland Sketchpad*. https://bimaplus.org/news/the-very-beginning-of-the-digital-representation-ivan-sutherland-sketchpad/ [Erişim Tarihi: 03.09.2023].

Akten, M. (2020). *The Unreasonable Ecological Cost of #CryptoArt (Part 1)*. Medium: https://memoakten.medium.com/the-unreasonable-ecological-cost-of-cryptoart-2221d3eb2053 [Erişim Tarihi: 12.10.2023].

Alicerosebell. (2013). *Vannevar Bush, Science, the World's Brain and Inventing the Web*. https://alicerosebell.wordpress.com/2013/07/30/vannevar-bush-science-the-worlds-brain-and-inventing-the-web/ [Erişim Tarihi: 13.09.2023].

Çelik, F. (2021). *Dünden Bugüne Dijital Sanat*. oggusto: https://www.oggusto.com/sanat/dijital-sanat-nedir [Erişim Tarihi: 12.08.2023].

Ertan, E. (2014). *Dijital Sonrası Tarihçeler: Türkiye'de Yeni Medya Sanatı*. https://forumist.com/dijital-sonrasi-tarihceler-turkiye-de-yeni-medya-sanati/ [Erişim Tarihi: 02.09.2023].

Gajitz. (2009). *On the Origin of Mouse: First Mouse (Nearly) Lost to History*. https://gajitz.com/on-the-origin-of-mouse-first-mouse-nearly-lost-to-history/ [Erişim Tarihi: 20.08.2023].

Statler, T. (2023). *History Of Computers With Timeline*. https://compscicentral.com/history-of-computers/#:~:text=Timeline%20Of%20Computer%20History%201%20The%20First%20Digital,...%208%20The%20Turing%20Machine%20...%20Di%C4%9Fer%20%C3%B6%C4%9Feler [Erişim Tarihi: 03.09.2023].

Merriam-Webster. (2023). *Computer*. https://www.merriam-webster.com/dictionary/computer#:~:text=Definition%20of%20computer.%20%3A%20one%20that%20computes%20specifically,to%20design%203-D%20models.%20Keep%20scrolling%20for%20more [Erişim Tarihi: 08.09.2023].

Ximnet. (2022, May 04). *What's The Future Of Human-Computer Interaction (HCI)?* July 20, 2023 tarihinde https://ximnet.medium.com/whats-the-future-of-human-computer-interaction-hci-71c9a81abd54 [Erişim Tarihi: 08.09.2023].

YENİ YÜZYIL'DA
İLETİŞİM ÇALIŞMALARI DERGİSİ

Cilt: 2 Sayı: 8 Ekim-2023 ss: 200-220 ISSN: 2757-7007

İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİ BAĞLAMINDA ATATÜRK'ÜN HATIRASI VE ANIMSAMA PRATİKLERİ

Dr. Öğr. Üyesi Ümmühan MOLO
İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi, İletişim Fakültesi
Radyo, TV ve Sinema Bölümü, İstanbul-Türkiye
ORCID ID: 0000-0002-3651-4818, ummuhanmolo@gmail.com

ÖZ

Geçmiş zamandan bazı anların o dönem yarattığı güçlü etkiler, yalnızca o anları değil gelecek zamanı da kapsamı içine almaktadır. Giderek ileriye (geleceğe) hareketlilik gösteren bu önemli anlar, toplumların belleğini oluşturmaktadır. Toplumlar geçmişe atfettiği değer ve saygıyı, hatırlama-anma pratikleri ile yansıtmaktadır. Kimi durumlarda unutmak faydalı görünse de geleceği inşa etmiş kişi ve olaylar için geçmişi yok saymak, onun bugünde yarattığı etkiyi görmezden gelmek anlamındadır. Bu nedenle hatırlamak geçmişi daima var kılmaktır. Ancak süregiden zaman, toplumların hızla değiştiğini ve onların giderek daha teknolojik yapılarla var olduğunu göstermektedir. Teknoloji ile kuşanmış toplumların anımsama pratikleri de kaçınılmaz olarak bu yapıdan etkilenmektedir. Güncel teknolojiler geçmişle kurulan iletişimin yeni belirleyicileridir. Bu çalışma Türkiye'nin kolektif belleğinde yer etmiş Mustafa Kemal Atatürk'ü, yeni iletişim ve bellek teknolojileri bağlamında incelemeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda, günümüz teknolojilerinin anımsama pratiklerini hangi biçimlerde etkilediği, tematik analiz yöntemiyle incelenmektedir. Analizden elde edilen bulgulara göre, teknoloji temelli anımsama pratikleri Atatürk'ün hatırasını üç şekilde karşımıza çıkarmaktadır. Bunlar: "Yansı(t)ma Teknolojileri: Holografik Bellek", "Sürükleyici Teknolojiler: 360 Derece Mekânsal Bellek" ve "Yapay Zekâ Teknolojileri: Kurgusal Bellek" şeklindedir. Bu türden bir anımsama biçiminin geçmişi daha güçlü ve etkili bir biçimde tasarlayabildiği ancak bu tasarımda geçmiş zaman izlerine sadık kalmasının mühim olduğu ortaya çıkmıştır. Aksi halde, hatıranın kendisi performans ve ilgi uyandırma amaçlarının gölgesinde kalmakta ve manipüle edilmiş yeni görünüm yapay bir anımsama riski ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: İletişim teknolojileri, Bellek, Anımsama, Atatürk'ün hatırası

KAYNAKÇA

Acar, E. (2007). Ölümlülük, ölümsüzlük ve yapay zekâ. Alt Kitap.

Adaş, E. B. ve Erbay, B. (2022). Yapay zekâ sosyolojisi üzerine bir değerlendirme. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, *21*(1), 326-337.

Afzal, S., Chen, J., ve Ramakrishnan, K. K. (2017). Characterization of 360-degree videos. In *Proceedings of the Workshop on Virtual Reality and Augmented Reality Network*. 1-6.

Alhojailan, M. I. (2012, 14-17 Aralık). *Thematic analysis: a critical review of its process and evaluation*. [Bildiri]. WEI international European academic conference proceedings, Zagreb, Croatia.https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=0c66700a0f4b4a0626f87a3692d4f34e599c4d0e

Altman, R. (2015). Ethics of artificial intelligence. *Nature*, *521*(7553), 417-418.

Aronson, J. (1994). A pragmatic view of thematic analysis. *The qualitative report*, *2*(1), 1-3.

Assmann, J. (2015). *Kültürel bellek: Eski yüksek kültürde yazı, hatırlama ve politik kimlik*. (A. Tekin, Çev.). Ayrıntı Yayınları.

Atatürk-Aşk Nereden Nereye AI Cover. (2023, 5 Eylül). Empore Hub Youtube. https://www.youtube.com/watch?v=uySy8UFAbZQ Erişim Tarihi: 12.09.2023

Atatürk'ün üç boyutlu görüntüsü ile fotoğraf çekimi. (2017, 3 Şubat). Mynet. https://www.mynet.com/ataturkun-uc-boyutlu-goruntusu-ile-fotograf-cekimi-4125953-myvideo Erişim Tarihi: 09.09.2023.

Bamodu, O., ve Ye, X. M. (2013). Virtual reality and virtual reality system components. *Advanced materials research*, *765*, 1169-1172.

Beni Görmek Demek...-10 Kasım'da Atatürk'ü Görerek Anıyoruz VR. (2016, 10 Kasım). 360 Prodüksiyon. https://www.youtube.com/watch?v=ZbcHK7S-36o Erişim Tarihi: 09.09.2023.

Bergson, H. (2015), Madde ve bellek (I. Ergüden, Çev.). Dost Kitapevi.

Beşiktaş Kulübü'nden tüyleri diken diken eden kutlama! Atatürk hologramı hazırlandı (2022, 20 Ekim). Fotomaç. https://www.fotomac.com.tr/video-haber/videoizle/besiktas-kulubunden-tuyleri-diken-diken-eden-kutlama-ataturk-hologrami-hazirlandi Erişim Tarihi: 04.09.2023

Bilgilier, H. A. ve Cem, S. (2023). Kültürel etkinlikler ve dijitalleşme sürecinin yansımaları. *International Journal Of Socıal Humanıtıes Scıences Research*, *10*(93), 572-589.

Biro, Y. (2011). Sinemada zaman. (A. C. Altunkanat, Çev.). Doruk Yayınları.

Boddington, P. (2017). *Towards a code of ethics for artificial intelligence*. Cham: Springer, 27-37.

Bozkurt, A. (2015). *Unutma zamanı: Yazı, bellek ve eleştiri*. İnkılap Kitabevi.

Braun, V. ve Clarke, V. (2019). Psikolojide tematik analizin kullanımı. (S. N. Şad, N. Özer ve A. Atli, Çev.). Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi, *7*(2), 873-898.

Braun, V. ve Clarke, V. (2019). Reflecting on reflexive thematic analysis. *Qualitative research in sport, exercise and health*, *11*(4), 589-597. https://doi.org/10.1080/2159676X.2019.1628806

Castleberry, A. ve Nolen, A. (2018). Thematic analysis of qualitative research data: Is it as easy as it sounds? *Currents in pharmacy teaching and learning*, *10*(6), 807-815.

Çolak, O. Ö. (2023, 25 Nisan). *'1923' müzikali seyirciyle buluştu: 'Cumhuriyet bu neslin sesi...'* (Cumhuriyet). https://www.cumhuriyet.com.tr/kultur-sanat/1923-muzikali-seyirciyle-bulustu-cumhuriyet-bu-neslin-sesi-2074635 Erişim Tarihi: 04.09.2023

Connerton, P. (2014). *Toplumlar nasıl anımsar?* (A. Şenel, Çev.). Ayrıntı Yayınları.

Cummings, J. J. ve Bailenson, J. N. (2015). How immersive is enough? A meta-analysis of the effect of immersive technology on user presence. *Media psychology*, *19*(2), 272-309.

Dietrich, E. (2002). Philosophy of artificial intelligence. *The Encyclopedia of Cognitive Science*, 203-208.

Erdoğan, K., Durdu, A. ve Ceylan, R. (2020). Reshapıng human ıntentıon on human-machıne ınteractıon by usıng holograms. *Konya Journal of Engineering Sciences*, *8*, 1-8.

Erken, F. (2019). *Sanal gerçeklik teknolojileri ile izlenen haberlerin bellek ve anlama üzerine etkisi*. Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.

Etzioni, A. ve Etzioni, O. (2017). Incorporating ethics into artificial intelligence. *The Journal of Ethics*, *21*, 403-418.

Gabor, D. (1972). Holography, 1948-1971. *Science*, *177*(4046), 299-313.

Güngör, İ. (2020). Gerçeğin yeniden üretiminde yeni toplumsal hareketler hologramas por la libertad eylemi örneği. *Intermedia International e-Journal*, *7*(12), 1-18.

Handa, M., Aul, E. G., ve Bajaj, S. (2012). Immersive technology–uses, challenges and opportunities. *International Journal of Computing & Business Research*, *6*(2), 1-11.

İBB'den 29 Ekim'e özel Atatürk hologramı (2020, 28 Ekim). Cumhuriyet. https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/ibbden-29-ekime-ozel-ataturk-hologrami-1786705 Erişim Tarihi: 04.09.2023

İnce, B. G. (2010). Medya ve toplumsal hafıza. *Kültür ve İletişim*. *13*(1). 9-30.

Işık, V. (2014). Holografik sanatta kullanılan hologram çeşitleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, *13*(49), 366-385.

İstanbul'da Atatürk hologramı yansıtıldı (2020, 30 Ekim). CNN Türk Youtube. https://www.youtube.com/watch?v=AX1CWwOk5YU Erişim Tarihi: 04.09.2023

İzmir Atatürk Müzesi. https://sanalmuze.gov.tr/muzeler/IZMIR_ATATURK_MUZESI/ Erişim Tarihi: 09.09.2023

İzmir'de 9 Eylül coşkuyla kutlandı: Unutulmaz hologram gösterisi. (2020, 10 Eylül). Sözcü. https://www.sozcu.com.tr/2020/gundem/izmirde-9-eylul-coskuyla-kutlandi-unutulmaz-hologram-gosterisi-6031301/ Erişim Tarihi: 04.09.2023

Kamu, N. (2020, 30 Ekim). *29 Ekim'e ilk Atatürk hologramı damga vurdu*. (ShiftDelete.Net). https://shiftdelete.net/29-ekim-e-ilk-ataturk-hologrami-damga-vurdu Erişim Tarihi: 04.09.2023

Kayıkçı, Ş. ve Yürekli, A. (2021). Görüntülü Mobil İletişimde Hologram Teknolojisinin Kullanımı. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, Özel Sayı, 50-54.

Kiger, M. E. ve Varpio, L. (2020). Thematic analysis of qualitative data: AMEE Guide No. 131. *Medical teacher*, *42*(8), 846-854.

Kına, S. A. (2022). Medyatik eğlence, dijital görüntü, yeni belgesel: 360 derece video üzerine bir inceleme. *Moment Dergi*, *9*(1), 199-214.

Kovács, P. T., Murray, N., Rozinaj, G., Sulema, Y., ve Rybárová, R. (2015). *Application of immersive technologies for education: State of the art*. International Conference on Interactive Mobile Communication Technologies and Learning (IMCL), 283-288. IEEE.

Lee, H. (2013). 3D holographic technology and its educational potential. *TechTrends*, *57*(4), 34-39.

Mueller, V. C. (2012). Introduction: philosophy and theory of artificial intelligence. *Minds and Machines*, *22*(2), 67-69.

NTV 360 derece / Anıtkabir'de Ata'nın huzurunda. (2019, 5 Aralık). NTV. https://www.ntv.com.tr/video/ntv-dijital/ntv-360-derece-anitkabirde-atanin-huzurunda,XcoNi44f4EOSF-66VIWWqXA Erişim Tarihi: 09.09.2023

NTV 360 Derece / Sanal Gerçeklik Videosu: Anıtkabir'de Ata'nın Huzurunda. (2019, 18 Mayıs). NTV Youtube. https://www.youtube.com/watch?v=Bs3HKT7LOVc Erişim Tarihi: 09.09.2023

Olick, J. K. (2014). Kolektif bellek: iki farklı kültür. (M. Güneşdoğmuş, Çev.). *Moment Dergi*, *1*(2), 175-211.

Orhon, G. (2015). Medya ve bellek çalışmaları: Paralellikler, gerilimler. İletişim: Araştırmaları. *13*(2), 9-31.

Orlov, S. S., Abarzhi, S. I., Oh, S. B., Barbastathis, G., ve Sreenivasan, K. R. (2010). High-performance holographic technologies for

fluid-dynamics experiments. *Philosophical Transactions of the Royal Society A: Mathematical, Physical and Engineering Sciences*, *368*(1916), 1705-1737. https://doi.org/10.1098/rsta.2009.0285

Öztemel, E. (2020). Yapay zekâ ve insanlığın geleceği. *Bilişim Teknolojileri ve İletişim: Birey ve Toplum Güvenliği*.95-112.

Parmaksız, P. M. Y. (2019). Belleğin mekânından mekânın belleğine: Kavramsal bir tartışma. *İlef Dergisi, 6*(1). 7-26.

Pavithra, A., Kowsalya, J., Keerthi Priya, S., Jayasree, G., ve Nandhini, T. K. (2020). *An* emerging immersive technology-A survey. *International Journal of Innovative Research in Technology*, *6*(8), 119-130.

Pirim, H. (2006). Yapay zekâ. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, *1*(1), 81-93.

Polat, M. (2019). Anıtlar ve anma mekânlarının dönüşümü üzerine değerlendirmeler. *Megaron*. *14*(1), 51-62.

Ricoeur, P. (2012). *Zaman ve anlatı: Üç kurmaca anlatıda zamanın biçimlenişi*. (M. Rifat, Çev.), Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.

Russell, S. (2015). Ethics of artificial intelligence. *Nature*, *521*(7553), 415-416.

Sancar, M. (2016), *Geçmişle hesaplaşma: Unutma kültüründen hatırlama kültürüne*. İletişim Yayınları.

Schiaffonati, V. (2003). A Framework for the Foundation of the Philosophy of Artificial Intelligence. *Minds and Machines*, *13*, 537-552.

Searle, J. R. (1980). Minds, brains, and programs. *Behavioral and brain sciences*, *3*(3), 417-424.

Shaw, J. (2019). Artificial intelligence and ethics. *Harvard Magazine*, (*30*). 1-11.

Sheikh, A., Brown, A., Watson, Z., ve Evans, M. (2016). *Directing attention in 360-degree video*. In IBC Conference, Institution of Engineering and Technology, Amsterdam.

Sucu, İ., ve Ataman, E. (2020). Dijital evrenin yeni dünyası olarak yapay zekâ ve her filmi üzerine bir çalışma. *Yeni Medya Elektronik Dergisi*, *4*(1), 40-52.

Suh, A., ve Prophet, J. (2018). The state of immersive technology research: A literature analysis. *Computers in Human Behavior*, *86*, 77-90.

Susam, A. (2015). *Toplumsal bellek ve belgesel sinema*. Ayrıntı Yayınları.

Süslü, A. (2019). Doğa ve insan bilimlerinde yapay zekâ uygulamaları. *Akademia Doğa ve İnsan Bilimleri Dergisi*, *5*(1), 1-10.

Thagard, P. (1990). Philosophy and machine learning. *Canadian Journal of Philosophy*, *20*(2), 261-276.

Toker, A. (2022). Sosyal bilimlerde nitel veri analizi için bir kılavuz. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (51), 319-345.

Toksoy, N. G. (2012). Giriş. *Bellek İzleri: Kurgudan Kurama Görüntüler*. (N. G. Toksoy, Der.). Kalkedon Yayınları, 7-18.

Tuğrul, S. (2014). AVM'li Hatırlama ve Unutma... *Moment Dergi*, *1*(2), 16-33.

Yapay zekâ ile Mustafa Kemal Atatürk'ün sesiyle Fikrimin İnce Gülü. (2023, 4 Ağustos). Beyaz Gazete Youtube. https://www.youtube.com/watch?v=xsrBrjb9SHk Erişim Tarihi: 12.09.2023

Yürür, M.D. (2021). Immersive Medya: Yeni Çağda Yeni Bir Medya. Skopbülten. https://www.eskop.com/skopbulten/immersive-medya-yeni-cagda-yeni-bir-medya/6083 Erişim Tarihi: 06.09.2023

Zhou, C., Li, Z., ve Liu, Y. (2017, 20-23 Haziran). *A measurement study of oculus 360-degree video streaming*. In Proceedings of the 8th ACM on Multimedia Systems Conference. 27-37. https://dl.acm.org/doi/pdf/10.1145/3083187.3083190.

KAYNAKÇA

Bruns, A., & Burgess, J. (2015). Twitter hashtags from ad hoc to calculated publics. N. Rambukkana (Ed.), *Hashtag publics the power and politics of discursive networks* içinde (s. 13–28).

Chen, Z. (2019). Who becomes an online activist and why: Understanding the publics in politicized consumer activism. *Public Relations Review*, 46(1), 1-9. https://doi.org/10.1016/j.pubrev.2019.101854 , (s. 1-9).

Cortese, D. K. (2015). I'm a "good" activist, you're a "bad" activist, and everything I do is activism: parsing the different types of "activist" identities in LBGTQ organizing. *Journal for and about Social Movements* , 7 (1), 215 – 246.

Çakır, S. Y. (2017). Sosyal medyada dijital aktivist hareketler üzerine kuramsal bir inceleme. *GİFDER Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 5(2), 753-783.

Çayır, K. (1999). *Yeni sosyal hareketler*. Kaknüs Yayınları.

Çoban, B. (2009). Yeni toplumsal hareketler, sınıf mücadelesi ve ütopya. B. Çoban (Ed.), *Yeni toplumsal Hareketler: Küreselleşme, direniş, ütopya: Küreselleşme çağında toplumsal muhalefet* içinde (s. 9–42). Kalkedon Yayınları.

Flora Cornish, C. C. (2018). Activism in Changing Times: Reinvigorating Community Psychology –Introduction to the Special Thematic Section. *Journal of Social and Political Psychology,* 6(2), 526–542, doi:10.5964/jspp.v6i2.1111.

Gökaliler, E., & Saatçioğlu, E. (2019). Dijital aktivizmde ünlüler: ahbap platformu üzerine bir değerlendirme. *Connectist: Istanbul University Journal of Communication Sciences, 56*, 87-117.

Işık, T. (2020). *Yeni Medya ve Dijital Aktivizm*. Editör R. Koç içinde, Dijital Aktivizm İstanbul: Eğitim Yayınevi. (s. 111-137).

Köse, G. (2020). Toplumsal Hareketlenmede Önemli Bir Durak: Sosyal Ağlarda Dijital Aktivizm ve Dinamiklerine İlişkin Y ve Z Kuşağının Farkındalıkları Üzerine Bir Araştırma. *OPUS © Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 15 (22). 1256-1288.

Saka, E. (2020) Heyecanlı Zamanlar Sonrası Dijital Aktivizm. Günümüzde Farklı Aktivizm Biçimleri. *Politus Dergisi,* 15(1) 18-24.

Sert, N. Y. (2016). *Aktivizmin Kavramsal, Gelişimsel ve Araçsal Açıdan İncelenmesi*. N. Y. Sert içinde, Aktivizm Toplumsal Değişimin Yeni Yüzü İstanbul: Değişim Yayınları. (s. 11-44).

Turhan, Durmuş Gökhan. (2017). *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26, 26–44.

İNTERNET KAYNAKLARI

Guidetti, A (2020) https://www.bartleby.com/essay/Celebrity-Activism. Erişim Tarihi: 06.10.2023.

https://twitter.com/301arm/status/1686079048965898259?ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Etweetembed%7Ctwterm%5E1686079048965898259%7Ctwgr%5Ec9d2e0de2bc9fd6853e5f519c58b202b63a213a7%7Ctwcon%5Es1_&ref_url=https%3A%2F%2Fhwp.com.tr%2Fdisney-turkiye-ayagina-sikti-ataturk-dizisi-iptal-edildi-248847, Erişim Tarihi: 31.09.2023.

https://twitter.com/ArslanSdarslnn/status/1687124826534588422?s=20. Erişim Tarihi: 19.09.2023.

https://twitter.com/CHPMuratBakan/status/1687414227428876288?s=20 Erişim Tarihi: 19.09.2023.

https://twitter.com/drnurikaplan/status/1687203798555709441?s=20 Erişim Tarihi: 19.09.2023.

https://twitter.com/ertemsener/status/1687454666328555520?s=20 Erişim Tarihi: 19.09.2023.

https://twitter.com/evrendevrimz/status/1687029118536192000?s=20 Erişim Tarihi: 19.09.2023.

https://twitter.com/Kamilakar0/status/1687477910280589313?s=20 Erişim Tarihi: 19.09.2023.

https://twitter.com/KuarkKuantum/status/1687385427567620097?s=20 Erişim Tarihi: 19.09.2023.

https://twitter.com/Oezzumit/status/1687379849806041089?s=20 Erişim Tarihi: 19.09.2023.

https://twitter.com/Svc_FLy/status/1686673326247198720?s=20 Erişim Tarihi: 19.09.2023.

https://twitter.com/tonyukuk222/status/1686848425428475905?s=20 Erişim Tarihi: 19.09.2023.

https://twitter.com/yesimsalkim/status/1687221951855472640?s=20 Erişim Tarihi: 19.09.2023.

https://www.haberturk.com/tarkan-dan-ataturk-ve-disney-plus-aciklamasi-magazin-haberleri-3623169-magazin Erişim Tarihi: 06.10.2023.

https://www.themagger.com/ataturku-anlatan-filmler/ Erişim tarihi: 25.09.2023.

https://x.com/astrologayca/status/1687161210137874433?s=20 Erişim Tarihi: 19.09.2023.

https://x.com/Atalente_34/status/1687410468934045696?s=20 Erişim Tarihi: 19.09.2023.

https://x.com/Atikopruluoglu/status/1687409428075622400?s=20 Erişim Tarihi: 19.09.2023.

https://x.com/Emos_fb/status/1687387891196952577?s=20 Erişim Tarihi: 19.09.2023.

https://x.com/gkanlibay/status/1687356134649163777?s=20 Erişim Tarihi: 19.09.2023.

https://x.com/sevdaakcakayaa/status/1686670807429201920?s=20 Erişim Tarihi: 19.09.2023.

TDK, Sözlük, https://sozluk.gov.tr/, Erişim Tarihi: 17.09.2023.

Uçkan, Ö. (2012). Dijital Aktivizm mi, Aktivizm mi? https://spotdergi.wordpress.com/2012/05/30/dijital-aktivizm-mi-aktivizm-mi. Erişim Tarihi: 18.09.2023.

X'te emrepuzo: "Ece Üner koca yürekli kadın, kapak gibi Atatürk konuşması.. #DisneyPlusBoykot https://t.co/3RLv7PqvxA" / X (twitter.com) Erişim Tarihi: 19.09.2023.

X'te Sadık Çiftpınar: "😘TRTRTRTRTR #Disneyboykot https://t.co/uiYpwfngAB" / X (twitter.com) Erişim Tarihi: 19.09.2023.

21. Basım

YENİDEN TERAPÖTİK İLETİŞİM

-KİŞİLERARASI İLİŞKİLER-

(Tamamı Bizim Toplumdan Örnekler)

Prof. Dr. Nilüfer Voltan Acar

nobel

YENİDEN TERAPÖTİK İLETİŞİM -Kişiler Arası İlişkiler-
(Tamamı Bizim Toplumdan Örnekler)

Prof. Dr. Nilüfer Voltan Acar

Yayın No.: 443
Psikoloji - PDR No.: 16
ISBN: 978-605-133-345-8
E-ISBN: 978-625-402-496-2
Basım Sayısı: 21. Basım, Mart 2024

20. Basım, Mart 2023; 19. Basım, Nisan 2022; 18. Basım, Ekim 2021; 17. Basım, Kasım 2020 16. Basım, Kasım 2019; 15. Basım, Aralık 2018; 14. Basım, Mart 2018; 13. Basım, Eylül 2017; 12. Basım, Ekim 2015; 11. Basım, 2015; 10. Basım, Mart 2014;
9. Basım, Ekim 2013; 8. Basım, Eylül 2012; 7. Basım, 2010; 6. Basım, Aralık 2009; 5. Basım, Ekim 2008; 4. Basım, 2003; 3. Basım, 1998; 2. Basım, Eylül 1993; 1. Basım, Şubat 1989.

© Copyright 2023, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Voltan Acar, Nilüfer.
YENİDEN TERAPÖTİK İLETİŞİM -Kişiler Arası İlişkiler- (Tamamı Bizim Toplumdan Örnekler) /
Prof. Dr. Nilüfer Voltan Acar
21. Basım. XVIII+158 s. 16,5x24 cm. Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-133-345-8
E-ISBN: 978-625-402-496-2
1. Empati 2. Yüzleştirme 3. Kendini Açma

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA

İÇİNDEKİLER

I. BÖLÜM
TERAPÖTİK BECERİLER

1. KONU - TERAPÖTİK BECERİLER

TERAPÖTİK BECERİLER 3
YAPILAMA 4
YAKINDAN İLGİLENME 4
KONUŞMAYA AÇIK DAVET 5
ASGARİ DÜZEYDE TEŞVİK 7
DUYGULARIN YANSITILMASI 9
İÇERİĞİN YANSITILMASI 11
KİŞİSELLEŞTİRME 13
Anlamın Kişiselleştirilmesi 13
Problemin Kişiselleştirilmesi 14
Amacın Kişiselleştirilmesi 15
ÖZETLEME 15
PAYLAŞTIRMA 18
BAĞLAMA 18
SESSİZLİK 20
MÜDAHALE ETME 21
BİLGİ VERME 21

II. BÖLÜM
TERAPÖTİK KOŞULLAR

2. KONU - EMPATİ

EMPATİ 26
EMPATİK TEPKİ DÜZEYLERİ 27
EMPATİK TEPKİ ALIŞTIRMALARI 32

3. KONU - SAYGI

SAYGI 38
SAYGI TEPKİ DÜZEYLERİ 39
SAYGI TEPKİ ALIŞTIRMALARI 43

4. KONU - SAYDAMLIK

SAYDAMLIK 50
SAYDAMLIK TEPKİ DÜZEYLERİ 50
SAYDAMLIK TEPKİ ÇEŞİTLERİ 54
SAYDAMLIK TEPKİ ALIŞTIRMALARI 55

5. KONU - SOMUTLUK

SOMUTLUK 59
SOMUTLUK TEPKİ DÜZEYLERİ 60
SOMUTLUK TEPKİ ALIŞTIRMALARI 64

6. KONU - İLİŞKİNİN ŞİMDİ VE BURADALIĞI

İLİŞKİNİN ŞİMDİ VE BURADALIĞI 70
İLİŞKİNİN ŞİMDİ VE BURADALIĞI TEPKİ DÜZEYLERİ 71
İLİŞKİNİN ŞİMDİ VE BURADALIĞI TEPKİ ALIŞTIRMALARI 75

7. KONU - KENDİNİ AÇMA

KENDİNİ AÇMA 81
KENDİNİ AÇMA TEPKİ DÜZEYLERİ 82
KENDİNİ AÇMA TEPKİ ALIŞTIRMALARI 86

8. KONU - YÜZLEŞTİRME

YÜZLEŞTİRME 87
YÜZLEŞTİRME TEPKİ DÜZEYLERİ 89
YÜZLEŞTİRME TEPKİ ALIŞTIRMALARI 94

9. KONU - TERAPÖTİK KOŞULLARIN BİRBİRLERİYLE OLAN İLİŞKİLERİ

TERAPÖTİK KOŞULLARIN BİRBİRLERİYLE OLAN İLİŞKİLERİ 100

III. BÖLÜM
PSİKOLOJİK DANIŞMAYA BAŞLAMA ÖRNEKLER VE SONLANDIRMA

10. KONU - PSİKOLOJİK DANIŞMAYA BAŞLAMA

PSİKOLOJİK DANIŞMAYA BAŞLAMA 105

11. KONU - PSİKOLOJİK DANIŞMA ÖRNEKLERİ

PSİKOLOJİK DANIŞMA ÖRNEKLERİ 110

12. KONU - PSİKOLOJİK DANIŞMALARI SONLANDIRMA (TERMİNASYON)

PSİKOLOJİK DANIŞMALARI SONLANDIRMA (TERMİNASYON) 125

IV. BÖLÜM
DUYGU YANSITAN SÖZCÜK VE DEYİMLERİN ANLAMSAL ÇÖZÜMLEMESİ II

GİRİŞ 135
İLGİLİ KAYNAKLAR 136
PROBLEM 136
DENENCE 137
SAYILTILAR 137
TANIMLAR 138
SINIRLILIKLAR 138
ARAŞTIRMA KAPSAMINA GİREN BİREYLER 138
ARAŞTIRMADA KULLANILAN ARAÇLAR 139
VERİLERİN ANALİZİ 140
BULGULAR 141
YORUM VE ÖNERİLER 148
KAYNAKÇA 151
KONU BULDURUSU 153
YAZAR BULDURUSU 155
YAZAR ÖZ GEÇMİŞİ 157

KAYNAKÇA

Carkhuff, R ve Truax, C.B. (1966). "Toward Exploring Success and Failure In Interpersonel Experience", **Personel Guidance** Journal. 46, 723-728.

Carkhuff, R ve Berenson, B. (1967). **Beyond Counseling and Therapy.** New York: Holt Rinehalt ve Winston.

..... **Helping and Human Relations,** (vol I) Selection and Training (vol II). Practice and Reseacrh. New York: Holt, Rinehart ve Winston.

.....(1972). **The Art Of Helping.** Ambers: Human Resource Development Press. Publishers of Human Technology. 4 th edition, 3rd printig.

.....(1986). **The Art Of Helping.** Ambers: Human Resource Development Press. Publishers of Human Technologys. 5th edition, 5th printing.

Corey, G. (1982). **Theory and Practice of Counseling and Psychotherapy.** Montrey: Brooks/Cole Publishers.

Cudney, M.R. (1968). "The Use of Immediacy in Counselling" In J.C. Heston ve W. B. M Frick (Eds) **Counseling for the Liberal Arts.** Campus, Yellow Springs: Antioch Press.

Egan, G. (1975). **The Skilled Helper.** Montrey: Brooks/Cole.

Gazda, G. ve ark. (1974). **Human Relations Development.** Boston: Allyn and Bacon.

Gordon, Thomas. (1993). **Etkili Oğretmenlik Eğitimi.** İstanbul: Yapa Yayın.

Hammond, D.e ark. (1977). **Impoving Therapeutic Communication.** San Fransisco: Jossey Bass Publ.

Jourard, 5. (1964) **Transparent Self.** Princaton: Van Nostrand Reinhold.

Mc. Whirter, J. ve Voltan-Acar, (1985). **Çocukla İletişim.** Ankara: Nüve Matbaası.

Mc. Whirter, J ve Voltan-Acar, N (2000) Ergen ve Çocukla İletişim, Ankara: US. A yayıncılık.

Ohlsen, M. ve ark (1988). **Group Counseling.** New York: Holt, Rinehart.

Rogers, C. (1961). **On Becoming A Person.** Boston: Houghton Mifflin.

Voltan-Acar, N. (1987). Duygu Yansıtan Sözcüklerin Anlamsal Çözümlemesi. **Medial Nöroloji, Nöroşirürji ve Psikiyatri Dergisi.** c. 3, s. 1.

.....(1988). Sosyal Mikrokosmos ile İlişkinin Şimdi ve Buradalığının Bağlantısı. **Eğitim Fakültesi Dergisi.** s. 3.

.....(1990). Duygu Yansıtan Sözcük ve Deyimlerin Anlamsal Çözümlemesi II. **V. Ulusal Psikoloji Kongresi Psikoloji Seminer Dergisi Özel Sayısı,** sayı 8.

.....(1995). **Grupla Psikolojik Danışma İlke ve Teknikleri.** Ankara, Yeni Doğuş Matbaası.

Yalom, İ. (1985). **Theory and Practice of Group Pyschotherapy:** New York: Basic Books.

YÖNETİCİ İŞLEVLER

Bilişsel Süreçlerde Üst Boyut

Editörler
Doç. Dr. Kızbes Meral Kılıç
Prof. Dr. A. Şebnem Soysal Acar

nobel

YÖNETİCİ İŞLEVLER: Bilişsel Süreçlerde Üst Boyut

Editörler

Doç. Dr. Kızbes Meral Kılıç

Prof. Dr. A. Şebnem Soysal Acar

Yayın No.: 5117
Beşeri Bilimler No.: 540
ISBN: 978-625-397-822-8
E-ISBN: 978-625-397-823-5
Basım Sayısı: 1. Basım, Ekim 2023

© Copyright 2023, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Bahar Yanbolulu -baharyanbolulu@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Bayraktar Asiltürk -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Kılıç, Kızbes Meral., Soysal Acar, A. Şebnem.
YÖNETİCİ İŞLEVLER: Bilişsel Süreçlerde Üst Boyut / Kızbes Meral Kılıç, A. Şebnem Soysal Acar
1. Basım, XVI + 434 s. 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-397-822-8
E-ISBN: 978-625-397-823-5
1. Psikoloji 2. Yönetici İşlevler 3. Bilişsel Süreçler

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **v**
BÖLÜMLER ..... **vii**

1. BÖLÜM
YÖNETİCİ İŞLEVLER VE BİLEŞENLERİ **1**
Yönetici İşlevlerin Tanımı 1
Prefrontal Korteksin (PFK) Yönetici İşlevler Üzerindeki Rolü 3
Yönetici İşlevlerin Nöroanatomisi 5
Yönetici İşlevlerin Temel Bileşenleri 7
Çalışma Belleği 7
Planlama (Planning) 8
Ketleyici Kontrol (Inhibitory Control) 10
Kurulumu Değiştirme (Set-Shifting) 11
Bilişsel Esneklik (Cognitive Flexibility) 12
Akıl Yürütme/Muhakeme (Reasoning) 12
Problem Çözme (Problem Solving) 13
Sonuç 14
Kaynaklar 15
Öz Geçmiş 21

2. BÖLÜM
ÇALIŞMA BELLEĞİ **22**
Çalışma Belleği 22
Çalışma Belleği ile İlgili Beyin Alanları ve Ağları 24
Çalışma Belleği Kapasitesi 26
Çalışma Belleğinde Cinsiyet Farkları 28
Çalışma Belleği ve Cinsiyet Hormonları 29
Çalışma Belleği Performansına Etki Eden Değiştirilebilir Faktörler 30
Çalışma Belleği ve Duygular 30
Çalışma Belleği ve Uyku 30
Çalışma Belleği ve Derin Beyin Stimülasyonu 31
Çocuklarda Çalışma Belleği 31
Çalışma Belleği ve Akademik Beceriler 32
Çalışma Belleği ve Nörogelişimsel Bozukluklar 34
Sonuç 36
Kaynaklar 37
Öz Geçmiş 46

3. BÖLÜM
BİLİŞSEL ESNEKLİK **48**
Bilişsel Esneklik 48
Bilişsel Esnekliğin Değerlendirilmesi 49

Bilişsel Esnekliğin Gelişimi 52
Bilişsel Esnekliğin Nöroanatomisi 56
Nöropsikiyatrik Bozukluklarda Bilişsel Esneklik 58
Sonuç 60
Kaynaklar 61
Öz Geçmiş 67

4. BÖLÜM
KETLEYİCİ KONTROL 68
Giriş 68
Ketleyici Kontrolün Tanımı 70
Ketleyici Kontrolün Değerlendirilmesi 71
Stroop Görevi 71
Eriksen Flanker Görevi 71
Simon Görevi 72
Dur Sinyali Görevi 72
Git/Gitme Görevi 72
Hanoi Kulesi ve Londra Kulesi Görevleri 73
Gündüz-Gece Görevi 73
Gelişimsel Nöropsikolojik Değerlendirme (A Developmental Neuropsychological Assessment: NEPSY-II) 74
Yönetici İşlevlere Yönelik Davranış Değerlendirme Envanteri (Behavioral Rating Inventory of Executive Function: BRIEF) 74
Ketleyici Kontrolün Gelişimi 75
Ketleyici Kontrol ile İlgili Gelişimsel ve Klinik Araştırmalar 77
Sonuç 82
Kaynaklar 83
Öz Geçmiş 87

5. BÖLÜM
PROBLEM ÇÖZME 89
Giriş 89
Problem Çözmenin Tanımı ve Önemi 90
Problem Çözme Süreci 92
Problem Çözme Becerisini Etkileyen Faktörler 94
Matematiksel Problem Çözme ve Üstbilişsel Yapı 96
Problem Çözme Gelişimi ve İlişkilendirilen Beyin Yapıları 100
Problem Çözme Becerisinin Değerlendirilmesi 102
Torrance Yaratıcı Düşünce Testi (Torrance Tests of Creative Thinking - TTCT) 102
Watson-Glaser Eleştirel Düşünme Testi 102
WISC (Wechsler Çocuklar İçin Zekâ Ölçeği) 103
PISA (Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı) 103
Problem Çözme Becerisinin Desteklenmesi 104
Problem Çözme ile İlgili Gelişimsel ve Klinik Araştırmalar 105
Sonuç 107
Kaynaklar 108
Öz Geçmiş 115

6. BÖLÜM
ZAMAN YÖNETİMİ 117
Giriş 117
Zaman Kavramı 117
Zaman Yönetimi Kavramı 118
Zaman Yönetiminde Anahtar Kavramlar 119
Yaş ve Zaman 120
Bebeklerin Zamanlama Yetenekleri 120
Çocukluk Döneminde Zaman Duyarlılığı 121
Yaş Gruplarına Göre Çocuklara Zaman Yönetimini Öğretmek İçin Kılavuz 123
Okul Öncesi Çocuklar İçin Zaman Yönetimi Önerileri 124
Birinci ve İkinci Sınıf Çocuklar İçin Zaman Yönetimi Önerileri 125
Üçüncü ve Beşinci Sınıflardaki Çocuklar İçin Zaman Yönetimi Önerileri 125
Ergenlik ve Genç Yetişkinlik Dönemi Zaman Yönetimi 128
Ergenlik ve Genç Yetişkinlik Dönemi Zaman Yönetimi Becerilerini Geliştirmek İçin Öneriler 130
Kişisel Zaman Yönetimi 135
Brans'ın Kişisel Zaman Yönetimini Geliştirmek İçin 12 Alışkanlığı 136
Zaman Yönetimi Tekniklerinden Bazıları 137
Pomodoro Tekniği 137
Eisenhower Matrix 138
Sıkı Çalışmaya Karşı Akıllı Çalışma 139
Sonuç 139
Kaynaklar 140
Öz Geçmiş 144

7. BÖLÜM
ORGANİZASYON/PLANLAMA 145
Giriş 145
Yönetici İşlevlere Kuramsal Bakış 148
Jean Piaget'nin Bilişsel Gelişim Kuramı ve Yönetici İşlevler 149
Lev Vygotsky'nin Sosyokültürel Bakış Açısı 151
Yönetici İşlevler ve Beyin 152
Yönetici İşlevlerin Değerlendirilmesi 153
Organizasyon/ Planlama 156
Sonuç 159
Kaynaklar 159
Öz Geçmiş 163

8. BÖLÜM
SOSYAL BECERİLER, ZİHİN KURAMI VE YÖNETİCİ İŞLEVLER. 164
Giriş 164
Yönetici İşlevler 164
Sosyal Beceri 165
Sosyal Beceri Gelişimi 169
Yönetici İşlevler ve Sosyal Beceri 171
Zihin Kuramı 172

Zihin Kuramını Açıklayan Kuramlar....174
Modüler Teori....174
Teori Teorisi....175
Simülasyon Teorisi....175
Üst Temsil Yeteneği Kuramı....176
Zihin Kuramının Gelişimi....176
Yönetici İşlevler ve Zihin Kuramı....178
Sonuç....182
Kaynaklar....182
Öz Geçmiş....186

9. BÖLÜM
ÖZ DÜZENLEME VE YÖNETİCİ İŞLEVLER....187
Giriş....187
Öz Düzenleme....188
Öz Düzenlemenin Bileşenleri....189
Duygusal Düzenleme....189
Dikkati Düzenleme....190
Davranışsal Düzenleme....191
Öz Düzenlemenin Gelişimi....192
Öz Düzenlemeyi Etkileyen Etmenler....195
Öz Düzenleme ile İlişkili Sorunlar....196
Öz Düzenleme ile Yönetici İşlevlerin İlişkisi....197
Sonuç....199
Kaynaklar....202
Öz Geçmiş....209
10. BÖLÜM:....210
DUYGU DÜZENLEME....210
Duygu Düzenleme Kavramı....210
Duygu Düzenleme Modelleri....211
Duygu Düzenleme Stratejileri....213
Duygu Düzenleme ve Beyin....214
Duygu Düzenlemeye Bilişsel Yaklaşım....215
Farklı Gelişim Dönemlerinde Duygu Düzenleme....218
Erken ve Orta Çocukluk Döneminde Duygu Düzenleme....218
Bağlanma....219
Ebeveynlik Tutumları....221
Duygu Sosyalleştirme....221
Ergenlik Döneminde Duygu Düzenleme....223
Yetişkinlikte Duygu Düzenleme....224
Duygu Düzenlemenin Sonuçları....225
Duygu Düzenleme ve Psikopatoloji....227
Duygu Düzenlemeye Yönelik Uygulamalar....228
Sonuç....229
Kaynaklar....230
Öz Geçmiş....241

11. BÖLÜM
ERKEN ÇOCUKLUK EĞİTİMİNDE SICAK VE SOĞUK YÖNETİCİ İŞLEVLER 242
Giriş 242
Sıcak ve Soğuk Yönetici İşlevler 243
Erken Çocukluk Döneminde Yönetici İşlev Becerilerinin Önemi 246
Erken Çocukluk Döneminde Sıcak ve Soğuk Yönetici İşlevlerin Gelişimi 249
Erken Çocukluk Eğitiminde Sıcak ve Soğuk Yönetici İşlevlerin Yeri 250
Erken Çocukluk Eğitiminde Soğuk Yönetici İşlevlerin Desteklenmesi 251
Soğuk Yönetici İşlevlerin Desteklenmesi 251
Matematik 251
Fen 252
Sanat 253
Hareket 253
Dil 254
Drama 255
Müzik 255
Sıcak Yönetici İşlevlerin Desteklenmesi 256
Sanat 257
Drama 257
Dil 258
Sonuç 258
Kaynaklar 259
Öz Geçmiş 268

12. BÖLÜM
YÖNETİCİ İŞLEVLER VE AKADEMİK BECERİLER 269
Giriş 269
Yönetici İşlevlerin Gelişimi 272
Bebeklik Dönemi (0-3 Yaş) 273
Okul Öncesi Dönem (3-6 Yaş) 275
Okul Dönemi (7-11 Yaş) 277
Ergenlik Dönemi (12-18 Yaş) 278
Yönetici İşlevlerin Akademik Becerilere Etkisi 279
Okula Hazır Bulunuşluk 279
Matematik 281
Dil Becerileri 283
Bilimsel Süreç Becerileri 286
Sonuç 288
Kaynaklar 292
Öz Geçmiş 301

13. BÖLÜM
NÖROLOJİK BOZUKLUKLARDA YÖNETİCİ İŞLEVLER 302
Yönetici İşlevlerin Tanımı 302
Yönetici İşlevlerin Bileşenleri 303

Çalışma Belleği....303
Ketleyici Kontrol....303
Bilişsel Esneklik....303
Planlama....303
Akıl Yürütme (Muhakeme)....303
Problem Çözme....304
Anatomik ve Fizyolojik Beyin Gelişimi....304
Yönetici İşlevlerin Nöroanatomisi....305
Prefrontal Korteks....305
Yönetici İşlev Bozukluğu ve İlişkili Nörolojik Bozukluklar....309
Dejeneratif Demans....310
Alzheimer Hastalığı....311
Travmatik Beyin Hasarı....311
Serebrovasküler Hastalık....311
Tümörler....311
Multipl Skleroz....312
Fragil X ile İlişkili Tremor ve Ataksi (FXTAS)....312
İnflamatuar Hastalık....312
Epilepsi....313
Radyasyon ve Kemoterapi....313
Nöropsikiyatrik Bozukluklar....314
Frontal Lob Psikocerrahisi....314
Nörogelişimsel Bozukluklar....314
Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB)....314
Otizm Spektrum Bozuklukları....315
Zihinsel Yetersizlik....315
Konjenital Yaralanmalar....315
Sonuç....316
Kaynaklar....316
Öz Geçmiş....319

14. BÖLÜM
ŞİZOFRENİ, OBSESİF KOMPULSİF BOZUKLUK, TRAVMA SONRASI STRES BOZUKLUĞU VE KAYGI BOZUKLUKLARINDA YÖNETİCİ İŞLEVLER....321
Giriş....321
Şizofreni ve Yönetici İşlevler....322
Kaygı Bozuklukları ve Yönetici İşlevler....327
Obsesif-Kompulsif Bozukluk ve Yönetici işlevler....330
Travma Sonrası Stres Bozukluğu ve Yönetici işlevler....336
Sonuç....339
Kaynaklar....340
Öz Geçmiş....348

15. BÖLÜM
DİKKAT EKSİKLİĞİ VE HİPERAKTİVİTE BOZUKLUĞU, YIKICI BOZUKLUKLAR, DÜRTÜ DENETİMİ VE DAVRANIM BOZUKLUKLARI İLE MADDE İLE İLİŞKİLİ BOZUKLUKLAR VE BAĞIMLILIK BOZUKLUKLARINDA YÖNETİCİ İŞLEVLER.....349
Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu 349
Yıkıcı Bozukluklar, Dürtü Denetimi ve Davranım Bozuklukları 353
Yıkıcı Davranış Bozuklukları: Karşıt Olma, Karşı Gelme Bozukluğu ve Davranım Bozukluğu 354
Dürtü Kontrol Bozuklukları: Aralıklı Patlayıcı Bozukluk, Kleptomani ve Piromani 359
Aralıklı Patlayıcı Bozukluk 360
Kleptomani 361
Piromani 362
Madde ile İlişkili Bozukluklar ve Bağımlılık Bozuklukları 363
Sonuç 369
Kaynaklar 370
Öz Geçmiş 390

16. BÖLÜM
DEPRESYON BOZUKLUKLARI, BİPOLAR (İKİ UÇLU) VE İLİŞKİLİ BOZUKLUKLAR, BESLENME VE YEME BOZUKLUKLARINDA YÖNETİCİ İŞLEVLER.....391
Giriş 391
Depresyon Bozuklukları 391
Bipolar (İki Uçlu) ve İlişkili Bozukluklar 395
Beslenme ve Yeme Bozuklukları 399
Sonuç 403
Kaynaklar 403
Öz Geçmiş 412

17. BÖLÜM
YÖNETİCİ İŞLEVLER VE SUÇ DAVRANIŞI 413
Giriş 413
Yetişkinlerde Yönetici İşlevler ve Suç Davranışı 417
Gelişimsel Perspektiften Yönetici İşlevler ve Çocuklarda Antisosyal Davranış 420
Nörogelişimsel Bozukluklar, Yönetici İşlevler ve Antisosyal Davranış 423
Yönetici İşlevler, Psikopatolojiler ve Saldırganlık Davranış 425
Sonuç 426
Kaynaklar 427
Öz Geçmiş 434

1. BÖLÜM:
YÖNETİCİ İŞLEVLER VE BİLEŞENLERİ

Uzman Psikolog Gözde Emik Aksoy
Dokuz Eylül Üniversitesi Deneysel Psikoloji Doktora Öğrencisi

Yönetici İşlevlerin Tanımı

Yönetici işlev (executive function), ilk olarak Baddeley ve Hitch (1974) tarafından "merkezî yönetici" olarak tanımlanmış ve daha sonra Lezak (1983) tarafından davranışın "nasıl" ifade edildiğini ele alan insan davranışının bir boyutu olarak ifade edilmiştir (Jurado, & Rosselli 2007).

Yönetici işlevler, sürekli değişen bir ortamda zihnimizi hızlı bir şekilde değiştirmemize ve çeşitli durumlara uyum sağlamamıza izin verir. Aynı zamanda bu süreçte uygunsuz davranışları engelleme işlevini de sürdürür. Bir plan oluşturma, uygulama ve plan tamamlanana kadar mevcut görevde sebat etmemizi sağlar. Yönetici işlevler, düşüncelerimizi amaca yönelik bir şekilde düzenleme yeteneğimize aracılık eder ve bu nedenle okul ve iş hayatının yanı sıra günlük yaşamdaki başarı için de gereklidir. Ahlak ve etik davranış kavramı da yönetici bir işlevi temsil etmektedir (Ardila, & Surloff, 2004).

Yönetici işlevler, çeşitli üst düzey bilişsel yetenekleri içeren çok yönlü bir yapı olarak da tanımlanmaktadır (De Frias, Dixon, & Strauss, 2006). Bu alanla ilgili yapılan çalışmaların büyük bir bölümü, frontal lob hasarı olan yetişkinlere odaklanan nöropsikolojik araştırmalardan kaynaklanmıştır (Stuss, & Benson, 1986). Bu çalışmaların sonuçları ise prefrontal kortekstеki lezyonların dürtüleri kontrol etme, stratejik planlama yapabilme ve davranış kontrolü gerektiren görevlerdeki zorluklara işaret etmiştir (Luria, 1972).

Yönetici işlevlerle ilgili ilerleyen yıllarda yapılan çalışmalar, yönetici işlevlerin başlıca özelliklerine odaklanmıştır. Bunlar arasında ketleyici kontrol (inhibitory control), dikkati yöneltme (attention shifting), çalışma belleği (working memory), amaca yönelik davranış ve stratejik planlama gibi beceriler yer almaktadır (Barkley, 1997; Zelazo, & Müller, 2002). Ayrıca akıl yürütme, problem çözme, zihinsel esneklik, yaratıcılık, karar verme, bozucu etkiye karşı koyabilme ve tepki ketlemesi (response inhibition) yapabilme de yönetici işlevlerin özellikleri arasında yer almaktadır (Solso, 1995).

lardan kaçınmamıza yardımcı olmaktadır. Söz konusu tüm bu beceriler; okulda, işte, kısaca günlük yaşantımızda başarılı olmanın, sorunları çözmenin, ileriyi planlamanın ve hayatımızı daha iyi bir şekilde yönlendirmenin temeline de katkıda bulunmaktadır (Blair, 2016).

Tüm bu bilgiler ışığında yönetici işlevlerin yapı ve işlevlerinin anlaşılması, beyin görüntüleme çalışmalarına dayalı olarak yönetici işlevlerin çeşitliliğinin, nöral temellerinin anlaşılması, nöropsikolojik değerlendirme süreçlerinin ayrıntılandırılması ile rehabilitasyon müdahalelerinin geliştirilmesi son derece önemlidir. Özetle, benzersiz olan "insan" ve "insan deneyimi" için yönetici işlevler, anlaşılmaya devam etmesi gereken süreçlerdendir.

Kaynaklar

Al-Adawi, S., Powell, J. H, & Greenwood, R. J (1998). Motivational deficits after brain injury: a neuropsychological approach using new assessment techniques. *Neuropsychology 12*(1): 115–124.

Anderson, V., Northam, E., Hendy, J., & Wrenall, J. (2001b). *Developmental neuropsychology: A clinical approach.* New York: Psychology Press.

Ardila, A., & Surloff, C. (2004). Dysexecutive syndromes. *Medlink Neurology*. San Diego: Arbor Publishing Co.

Arnsten, A. F. T. & Li, B-M (2005). Neurobiology of executive functions: Catecholamine influences on prefrontal cortical functions. *Biological Psychiatry, 57*:1377–1384.

Aron, A. R., Robbins, T. W., & Poldrack, R. A. (2004). Inhibition and the right inferior frontal cortex. *Trends in Cognitive Sciences, 8* (4), 170–177.

Baddeley, A. (1992). Working memory. *Science, 255* (5044), 556–559.

Baddeley, A., & Wilson, B. (1988). Frontal amnesia and the dysexecutive syndrome. *Brain and Cognition, 7*, 212–230.

Baddeley, A., & Hitch, G. (1974). Working memory. In G. H. Bower (Ed.) *Recent advances in learning and motivation* (vol. 8). New York: Academic.

Badre, D., & Wagner, A. D. (2006). Computational and neurobiological mechanisms underlying cognitive flexibility. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America 103* (18): 7186–7191.

Banich, M. T. (2004). *Cognitive neuroscience and neuropsychology*. Boston: Houghton Mifflin.

Barbas, H., & Zikopoulos, B. (2007). The prefrontal cortex and flexible behavior. *Neuroscientist, 13*, 532–545.

Barbey, A. K., Colom, R., Grafman, J. (2013a). Architecture of cognitive flexibility revealed by lesion mapping. *NeuroImage 82*: 547–554.

Barbey, A. K., Koenigs, M., & Grafman, J. (2011). Orbitofrontal contributions to human working memory. *Cereb Cortex 21* (4): 789–795.

Barkley, R. A. (1997). Behavioral inhibition, sustained attention, and executive functions: Constructing a unifying theory of ADHD. *Psychological Bulletin, 121* (1), 65–94.

Başar, E. (1999). *Brain function and oscillations: II. Integrative brain function. Neurophysiology and cognitive processes.* Springer-Verlag, Heidelberg.

Benton, A. I., & Hamsher, K. (1989). Multilingual Aphasia Examination. Iowa City, IA: AJA Associates.

Best, J. R., & Miller, P. H. (2010). A developmental perspective on executive function. *Child Development, 81* (6), 1641–1660.

Blair, C. (2016). Developmental Science and Executive Function. *Current Directions in Psychological Science, 25*(1), 3–7.

Bledowski, C., Kaiser, J., & Rahm, B. (2010). Basic operations in working memory: Contributions from functional imaging studies. *Behavioural Brain Research, 214* (2), 172–179.

Boehler, C. N., Appelbaum, L. G., Krebs, R. M., Hopf, J. M., & Woldorff, M. G. (2010). Pinning down response inhibition in the brain–conjunction analyses of the Stop-signal task. *NeuroImage, 52* (4), 1621–1632.

Borkowsky, J. G., & Burke, J. E. (1996). Theories, models and measurements of executive functioning: An information processing perspective. In G. R. Lyon, & N. A. Krasnegor (Eds.) *Attentionmemory and executive function.* Baltimore: Paul H. Brookes.

Bunge, S. A., Dudukovic, N. M., Thomason, M. E., Vaidya, C. J., & Gabrieli, J. D. (2002). Immature frontal lobe contributions to cognitive control in children: Evidence from fMRI. *Neuron, 33* (2), 301–311.

Bunge, S. A., Klinberg, T., Jacobson, R. B., & Gabrieli, D. E. (2000). A resource model of the neural basis of executive working memory. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America, 97,* 3573–3578.

Busch, R. M., McBride, A., Curtiss, G. vd. (2005). The components of executive functioning in traumatic brain injury. *Journal of Clinical and Experimental Neuropsychology 27* (8): 1022–1032.

Burgess, P. W. & Shallice, T. (1996). Response suppression, initiation and strategy use following frontal lobe lesions. *Neuropsychologia 34* (4): 263–272.

Channon, S., Crawford, S. (1999). Problem-solving in real-lifetype situations: the effects of anterior and posterior lesions on performance. *Neuropsychologia 37* (7): 757–770.

Christoff, K., Prabhakaran, V., Dorfman, J. vd. (2001). Rostrolateral prefrontal cortex involvement in relational integration during reasoning. *Neuroimage 14* (5): 1136–1149.

Cristofori, I., Cohen-Zimerman, S. & Grafman, J. (2019). The Frontal Lobes. Esposito, D. M. & Grafman, H. J. (Editors.). *Executive functions.* Handbook of Clinical Neurology, Vol. 163 (3rd series). Elsevier.

Cristofori, I., Zhong, W., Chau, A. vd. (2015). White and gray matter contributions to executive function recovery after traumatic brain injury. *Neurology 84* (14): 1394–1401.

Chung, J. H., Weyandt, L. L. & Swentosky, A. (2014). Handbook of executive functioning. Goldstein, S. & Naglieri, A. J (Eds). The physiology of executive functioning (pp.13-29). New York: Springer.

Dajani, D. R. & Uddin, L. Q. (2015). Demystifying cognitive flexibility: implications for clinical and developmental neuroscience. *Trends in Neurosciences 38* (9): 571–578.

Das, J. P., & Heemsbergen, D. B. (1983). Planning as a factor in the assessment of cognitive processes. *Journal of Psychoeducational Assessment, 1,* 1–15.

De Frias, C., Dixon, R., & Strauss, E. (2006). Structure of tour executive functioning tests in healthy older adults. *Neuropsychology, 20,* 206–214.

Delis, D., Kaplan, E., & Kramer, N. (2001). *Delis–Kaplan executive function system.* Odessa, FL: Psychological Assessment Resources.

Durston, S., Thomas, K. M., Worden, M. S., Yang, Y., & Casey, B. J. (2002). The effect of preceding context on inhibition: An event-related fMRI study. *NeuroImage, 16* (2), 449–453.

Elliot, R. (2003). Executive functions and their disorders. *British Medical Bulletin, 65,* 49–59.

Fincham, J. M., Carter, C. S., van Veen, V. vd. (2002). Neural mechanisms of planning: a computational analysis using event-related fMRI. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America 99* (5): 3346–3351.

Fuster, J. M. (1995). *Memory in the Cerebral Cortex: An Empirical Approach to Neural Networks in the Human and Nonhuman Primate.* Cambridge (MA), The MIT Press.

Garavan, H., Ross, T. J., & Stein, E. A. (1999). Right hemispheric dominance of inhibitory control: an event-related functional MRI study. *Proceedings of the National Academy of Sciences 96* (14): 8301–8306.

Gerton, B., Brown, T., Meyer-Lindenberg, A., Kohn, P., Holt, J., & Olsen, R. (2004). Shared and distinct neurophysiological components of the digits forward and backward tasks as revealed by functional neuroimaging. *Neurpsychologia, 42,* 1781–1787.

Glascher, J., Tranel, D., Paul, L. K. vd. (2009). Lesion mapping of cognitive abilities linked to intelligence. *Neuron 61* (5): 681–691.

Godefroy, O. & Rousseaux, M. (1996). Divided and focused attention in patients with lesion of the prefrontal cortex. *Brain and Cognition. 30*:155–174.

Goel, V., Grafman, J., Tajik, J. vd. (1997). A study of the performance of patients with frontal lobe lesions in a financial planning task. *Journal of Brain and Neurology (10):* 1805–1822.

Goldman-Rakic, P. S. (1987). Circuitry of primate prefrontal cortex and regulation of behavior by representational memory. Handbook of Phychology. Plum, F. (Ed) & Bethesda (MD), *The Nervous System: Higher Functions of the Brain,* American Physiology Ass.

Goldman-Rakic, P. S., Thierry, A. M., Glowinski, J., Goldman-Rakic, P. S., & Christen, Y. (1994). *Motor and cognitive function of the prefrontal cortex.* Berlin: Springer.

Hanks R. A, Rapport, L. J., Millis, S. R. vd. (1999). Measures of executive functioning as predictors of functional ability and social integration in a rehabilitation sample. *Archives of Physical Medicine and Rehabilitation 80* (9): 1030–1037.

Heaton, C., Talley, K., & Curtiss, G. (1993). *Wisconsin card sorting test manual: revised and expanded, Psychological Assessment Resource,* Odesse, FL.

Hobson, P., & Leeds, L. (2001). Executive functioning in older people. *Reviews in Clinical Gerontology, 11,* 361–372.

Humes, G. E., Welsh, M. C., Retzlaff, P. vd., (1997). Towers of Hanoi and London: reliability and validity of two executive function tasks. *Assessment 4* (3): 249–257.

Jacobs, R., Harvey, A. S., & Anderson, V. (2011). Are executive skills primary mediated by the prefrontal cortex in childhood? Examination of focal brain lesions in childhood. *Cortex, 47,* 808–824.

Jahanshahi, M., Dirnberger, G., Fuller, R., & Frith, C. (2000). The role of the dorsolateral prefrontal cortex in random number generation: A study with positron emission tomography. *NeuroImage, 12,* 713–725.

Jones-Gotman, M., & Milner, B. (1977). Design fluency: the invention of nonsense drawings after focal cortical lesions. *Neuropsychologia 15*(4–5): 653–674.

Jurado, B. M. & Rosselli M. (2007). The elusive Nnture of executive functions: A review of our current understanding. *Neuropsychol Review 17*:213–233.

Karakaş, S. & Karakaş, M (2000). Yönetici işlevlerin ayrıştırılmasında multidisipliner yaklaşım: Bilişsel psikolojiden nöroradyolojiye. *Klinik Psikiyatri 3* :215-227.

Lafleche, G., & Albert, M. (1995). Executive function deficits in mild Alzheimer's disease. *Neuropsychology, 9,* 313–320.

Larson M. J., Perlstein, W. M., Demery, J. A. vd. (2006). Cognitive control impairments in traumatic brain injury. *Journal of Clinical and Experimental Neuropsychology 28* (6): 968–986.

Lezak, M. D. (1983). *Neuropsychological assessment (2nd ed.).* New York: Oxford University Press.

Lezak, M. D. (1995). *Neuropsychological assessment,* Oxford University Press, USA.

Li, C. S., Huang, C., Yan, P., Bhagwagar, Z., Milivojevic, V., & Sinha, R. (2008). Neural correlates of impulse control during stop signal inhibition in cocainedependent men. *Neuropsychopharmacology, 33* (8), 1798–1806.

Lie, C., Specht, K., Marshall, J., & Fink, G. (2006). Using fMRI to decompose the neural processes underlying the Wisconsin Card Sorting Test. *NeuroImage, 15,* 1038–1049.

Luria, A. R. (1972). *The man with a shatter world.* New York: Basic Books.

McGarry, L. M. & Carter, A. G. (2017). Prefrontal cortex drives distinct projection neurons in the basolateral amygdala. *Cell Reports ,21* (6): 1426–1433.

Marvel, C. L., & Desmond, J. E. (2010). Functional topography of the cerebellum in verbal working memory. *Neuropsychology Review, 20* (3), 271–279.

Mesulam, M. M. (1990). Large-scale neurocognitive networks and distributed processing for attention, language, and memory. *Annals of Neurology, 28*(5): 597-613.

Milner, B. (1963). Effects of different brain lesions on card sorting: the role of the frontal lobes. Arch *Neurology, 9* (1): 90–100.

Miyake, A., Friedman, N. P., Emerson, M. J., Witzki, A. H., Howerter, A., & Wager, T. D. (2000). The unity and diversity of executive functions and their contributions to complex frontal lobe tasks: A latent variable analysis. *Cognitive Psychology, 41,* 49–100.

Mostofsky, S. H., & Simmonds, D. J. (2008). Response inhibition and response selection: Two sides of the same coin. Journal of Cognitive *Neuroscience, 20,* 751–761.

Newman, S. D., Carpenter, P. A., Varma, S. vd. (2003). Frontal and parietal participation in problem solving in the Tower of London: fMRI and computational modeling of planning and high-level perception. *Neuropsychologia 41* (12): 1668–1682.

Norman, D. A., & Shallice, T. (1986). Attention to action: Willed and automatic control of behavior. In R. J. Davidson vd., (Eds.) *Consciousness and self-regulation* (vol. 4, (pp. 1–18)). New York: Plenum.

Ongür, D., Ferry, A. T., & Price, J. L. (2003). Architectonic subdivision of the human orbital and medial prefrontal cortex. *Journal of Comparative Neurology, 460* (3): 425–449.

Owen, A. M. (1997). The functional organization of working memory processes within human lateral frontal cortex: the contribution of functional neuroimaging. *European Journal of Neuroscience, 9* (7): 1329–1339.

Pennington B. F. & Ozonoff, S. (1996). Executive functions and developmental psychopathology. *Journal of Child Psychology and Psychiatry 37*: 51-87.

Perry, M. E., McDonald, C. R., Hagler, D. J., Gharapetian, L., Kuperman, J. M., & Koyamae, A. K. (2009). White matter tracts associated with set-shifting in healthy aging. *Neuropsychologia, 47,* 2835–2842.

Piguet, O., Grayson, G., Browe, A., Tate, H., Lye, T., & Creasey, H. vd. (2002). Normal aging and executive functions in "old-old" community dwellers: Poor performance is not an inevitable outcome. *International Psychogeriatric Association, 14,* 139–159.

Picton, T. W., Stuss, D. T., Alexander, M. P. vd. (2007). Effects of focal frontal lesions on response inhibition. *Cerebral Cortex 17* (4): 826–838.

Purdy, M. (2002). Executive function ability in persons with aphasia. *Aphasiology, 16,* 549–557.

Raposo, A., Mendes, M., & Marques, J. F. (2012). The hierarchical organization of semantic memory: Executive function in the processing of superordinate concepts. *NeuroImage, 59,* 1870–1878.

Ratiu, P., Talos, I-F, Haker, S. vd. (2004). The tale of Phineas Gage, digitally remastered. *Journal of Neurotrauma, 21* (5): 637–643.

Reid-Arndt, S. A., Nehl, C., & Hinkebein, J (2007). The frontal systems behaviour scale (FrSBe) as a predictor of community integration following a traumatic brain injury. *Brain Injury, 21* (13–14): 1361–1369.

Reitan, R. M. (1955). The Relation of the Trail Making Test to Organic Brain Damage. *Journal of Consulting Psychology, 19,* 393-394.

Robertson, I. H., Manly, T., Andrade, J. vd., (1997). "Oops!": performance correlates of everyday attentional failures in traumatic brain injured and normal subjects. *Neuropsychologia 35* (6): 747–758.

Royall, P., Lauterbach, E. C., Cummings, J. L., Reeve, A., Rummans, T. A., & Kaufer, D. I. vd. (2002). Executive control function: A review of its promise and challenges for clinical research. *Journal of Neuropsychiatry and Clinical Neuroscience, 14,* 377–405.

Rubia, K., Smith, A. B., Taylor, E., & Brammer, M. (2007). Linear age-correlated functional development of right inferior fronto-striato-cerebellar networks during response inhibition and anterior cingulate during error-related processes. *Human Brain Mapping, 28* (11), 1163–1177.

Salmon, E., & Collette, F. (2005). Functional imaging of executive functions. *Acta Neurologica Belgica,105* (4), 187–196.

Shallice, T. (1982). Specific impairments of planning. *Philosophical Transactions of the Royal Society of London. Series B, Biological Sciences. 298 (1089):* 199–209.

Solso, R. (1995). *Cognitive Psychology* (4. Edition), Needham Heights, Allyn and Bacon.

Stroop, J. R. (1935). Studies of interference in serial verbal reactions. *Journal of Experimental Psychology 18* (6): 643–662.

Stuss, D. T., Alexander, M. P., Floden, D., Binns, M. A., Levine, B., & McIntosh, A. R. vd. (2002). Fractionation and localization of distinct frontal lobe processes: Evidence from focal lesions in humans. In D. T. Stuss, & R. T. Knight (Eds.) *Principles of frontal lobe function* (pp. 392–407). New York, NY: Oxford University Press.

Stuss, D. T., & Benson, D. F. (1986). *The frontal lobes.* New York: Raven.

Schoenbaum, G., Roesch, M. R., Stalnaker, T. A. vd. (2009). A new perspective on the role of the orbitofrontal cortex in adaptive behaviour. *Nature Reviews Neuroscience 10* (12): 885–892.

Şahin Beyazkürk, D. (2003). Yönetici işlevler, frontal lob ve demans. *Beyin ve Nöropsikoloji.* Prof. Dr. Sirel Karakaş, Prof. Dr. Ceyla İrkeç, Prof. Dr. Nevzat Yüksel (Editörler). Ankara: Çizgi Tıp Yayınevi.

Tabibnia, G., Monterosso, J. R., Baicy, K. vd. (2011). Different forms of self-control share a neurocognitive substrate. *Journal of Neuroscience 31* (13): 4805–4810.

Tanrıdağ, O. (1994). *Teoride ve pratikte davranış nörolojisi.* İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.

Unterrainer, J. M., Owen, A. M. (2006). Planning and problem solving: from neuropsychology to functional neuroimaging. *Journal of Physiology Paris 99* (4): 308–317.

Unterrainer, J. M., Rahm, B., Kaller, C. P., Ruff, C. C., Spreer, J., Krause, B. J. vd. (2004). When Planning fails: Individual differences and error-related brain activity in problem v solving. *Cerebral Cortex, 14* (12), 1390–1397.

Urbanski, M., Brechemier, M-L., Garcin, B. vd. (2016). Reasoning by analogy requires the left frontal pole: lesion-deficit mapping and clinical implications. *Journal of Brain and Neurology 139*: 1783–1799.

Van den Heuvel, O. A., Groenewegen, H. J., Barkhof, F., Lazeron, R. H., van Dyck, R., & Veltman, D. J. (2003). Frontostriatal system in planning complexity: A parametric functional magnetic resonance version of Tower of London task. *NeuroImage, 18* (2), 367–374.

Wager, T. D., Jonides, J., & Reading, S. (2004). Neuroimaging studies of shifting attention: A metaanalysis. *NeuroImage, 22*, 1679–1693.

Welsh, M. C., & Huizinga, M. (2001). The development and preliminary validation of the Tower of Hanoirevised. *Assessment, 8*, 167–176.

Woods, D. L., Knight, R. T (1986). Electrophysiological evidence of increased distractability after dorsolateralll prefrontal lesions. *Neurology, 36*:212–216.

Zakzanis, K. K., Mraz, R., & Graham, S. J. (2005). An fMRI study of the trail making test. *Neuropsychologia, 43* (13), 1878-1886.

Zelazo, P. D., & Müller, U. (2002). Executive function in typical and atypical development. In U. Goswami (Ed.), *Handbook of childhood cognitive development* (pp. 445–469). Oxford: Blackwell.

Öz Geçmiş

2006 yılı Ege Üniversitesi Psikoloji Bölümü ve 2009 yılı Hacettepe Üniversitesi Deneysel Psikoloji uzmanlık alanı mezunudur. 2019 yılından bu yana 9 Eylül Üniversitesi Deneysel Psikoloji doktora öğrencisidir. Beyin yapı ve süreçleri ile davranış ilişkisi ilgi alanları arasındadır. Çocuk, ergen, yetişkin ve yaşlı bireylerle nöropsikolojik değerlendirme ile nöropsikolojik test uygulama süreci çalışma alanları arasındadır.

2. BÖLÜM:

ÇALIŞMA BELLEĞİ

Dr. Öğr. Üyesi Seren Düzenli Öztürk
İzmir Bakırçay Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dil ve Konuşma Terapisi Bölümü
Öğr. Gör. Dr. Psikolog Duygu Hünerli
İzmir Ekonomi Üniversitesi Tıp Fakültesi
Dr. Öğr. Üyesi Esra Kısacık
Nuh Naci Yazgan Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü

Çalışma Belleği

Çalışma belleği kavramı, son yıllarda bilişsel psikolojiden nörobilime, eğitim ve psikiyatriden paleoantropolojiye kadar uzanan alanlarda giderek daha yaygın bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Çalışma belleği, bilgi işleme süreci devam ederken bilginin akılda tutulmasını sağlayan bellek tipidir. Akıl yürütme, kavrama ve öğrenme gibi karmaşık görevleri yerine getirirken bir şeyleri akılda tutmak için gerekli olduğu varsayılan sistem veya sistemleri ifade eder (Baddeley, Eysenck, & Anderson, 2014). Sözlü yönergeleri takip etme, dergi/gazete/makale okuma, restoranda verilecek bahşişi hesaplama gibi bilgilerin geçici olarak saklanması ve manipüle edilmesini gerektiren günlük görevlerde önemli rol oynamaktadır (Miyake, & Shah, 1999).

Kavram, ilk defa 1960 yılında Miller, Galanter ve Pribram tarafından klasik kitapları "Plans and the Structure of Behaviour"da ortaya atılmış, 1968'de Atkinson ve Shiffrin tarafından etkili bir derlemede kullanılmıştır (Atkinson, & Shiffrin, 1968). Atkinson ve Shiffrin'in modal bellek modelindeki ilk aşama, duyusal sistemler aracılığıyla alınan bilgiyi çok kısa bir süre boyunca tutma kapasitesine sahip olan duyusal bellektir. Duyusal bellekteki bilgi daha sonra kısa süreli belleğe aktarılır. Bilginin uzun süreli bellekte yerini alması, kısa süreli bellekte işlenmesi bir başka deyişle yeteri kadar tekrar edilmesi ile sağlanmaktadır. Sıralı işleyen bir yapıya sahip bu modelde kısa süreli bellek, yalnızca tek bir işleme; depolama işlemine odaklanmaktadır. Kısa süreli bellekten sorumlu birden çok sistemin olduğunu savunan Baddeley ve Hitch ise çalışma belleğini belirli koşullarda birden fazla görev yerine getirebilen, çok bileşenli bir bellek olarak tanımlamışlardır (Baddeley, & Hitch, 1974).

Akıl yürütme, yargılama, karar verme ve dili anlama gibi çeşitli bilişsel etkinlikleri gerçekleştirmeye aracılık eden çalışma belleği kısa süreli bellekten ayrıdır; öyle ki kısa süreli bellek, bilginin basit geçici depolanmasını ifade ederken çalışma belleği bilginin hem depolanmasını hem de işlenmesini ifade etmektedir.

Nörogörüntüleme çalışmalarından gelen kanıtlar; çalışma belleğinin, dopamin D1 ve D2 reseptör aktivasyonu aracılığıyla işlevsel olarak modüle edilen bir fronto-parietal ağ sistemi tarafından kontrol edildiğini göstermektedir. Yine bu çalışmalarda, prefrontal korteksin rolünün, bilgiyi çalışma belleğinde depolamaktan ziyade dikkati ilgili duyusal temsile aktif olarak odaklamak, bilgiyi seçmek ve bilginin bilişsel işlenmesini kontrol etmek için gerekli olan yönetici işlevleri gerçekleştirmek olduğu ileri sürülmektedir. Çalışma belleğinin nöral temelleri ve işleyişinin net resmini sunan daha kapsamlı çalışmalara ihtiyaç olmakla birlikte bu alandaki çalışmalar, insan bilişinin en karmaşık yönlerinin daha iyi anlaşılmasını sağlayabilir.

Kaynaklar

Alloway, T. P., Gathercole, S. E., & Pickering, S. J. (2006). Verbal and visuospatial short-term and working memory in children: Are they separable? *Child development*, *77*(6), 1698-1716.

American Psychological Association Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (5th ed.) (DSM-V) (2013). American Psychiatric Association: Arlington, VA, USA.

Andersson, U., & Östergren, R. (2012). Number magnitude processing and basic cognitive functions in children with mathematical learning disabilities. *Learning and Individual Differences*, *22*(6), 701-714.

Atkinson, R. C., & Shiffrin, R. M. (1968). Human memory: A proposed system and its control processes. In K.W. Spence and J.T. Spence (Eds.), The Psychology of Learning and Motivation: Advances in Research and Theory. (Vol. 2, pp. 89–195). New York: Academic Press.

Attout, L., & Majerus, S. (2018). Serial order working memory and numerical ordinal processing share common processes and predict arithmetic abilities. *British Journal of Developmental Psychology*, *36*(2), 285-298.

Bäckman, L., Nyberg, L., Soveri, A., Johansson, J., Andersson, M., Dahlin, E., ... & Rinne, J. O. (2011). Effects of working-memory training on striatal dopamine release. *Science*, *333*(6043), 718-718.

Baddeley, A. (2000). The episodic buffer: a new component of working memory. *Trends in Cognitive Sciences*, *11*, 417- 422.

Baddeley, A. (2003). "Working Memory: Looking Back and Looking Forward", *Neuroscience*, 4, 829-839.

Baddeley, A. (2010). Working memory. *Current biology*, *20*(4), R136-R140.

Baddeley, A. D. (1990). *Human memory: Theory and practice*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Baddeley, A. D., & Hitch, G. (1974). *Working memory*. In G. A. Bower (Ed.), Recent advances in learning and motivation (Vol. 8, pp. 647–667). New York: Academic Press.

Baddeley, A. D., & Hitch, G. J. (2007). Working memory: Past, present… and future. In N. Osaka, R. H. Logie, M. D'Esposito (Eds.), *The cognitive neuroscience of working memory*, (pp 1-20) USA: Oxford University Press.

Baddeley, A., Eysenck, M. W., & Anderson, M. C. (2014). Memory (2nd edn). *Hoboken: Taylor and Francis*.

Baddeley, A., Gathercole, S., & Papagno, C. (1998). The phonological loop as a language learning device. *Psychological review*, *105*(1), 158.

Bae, Y. (2000). *Trends in educational equity of girls & women*. US Government Printing Office.

Baker, J. M., Bruno, J. L., Gundran, A., Hosseini, S. H., & Reiss, A. L. (2018). fNIRS measurement of cortical activation and functional connectivity during a visuospatial working memory task. *PloS one*, *13*(8), e0201486.

Barrett, L. F., Tugade, M., & Engle, R. W. (2004). "Individual differences in working memory capacity and dual-process theories of the mind", *Psychological Bulletin, 130*, 553–573.

Barrouillet, P. (1996). Transitive inferences from set-inclusion relations and working memory. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition*, *22*, 1408–1422.

Bayliss, D. M., Jarrold, C., Gunn, D. M., & Baddeley, A. D. (2003). The complexities of complex span: explaining individual differences in working memory in children and adults. Journal of Experimental Psychology: General, 132(1), 71.

Beilock, S. L., & DeCaro, M. S. (2007). From poor performance to success under stress: working memory, strategy selection, and mathematical problem solving under pressure. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition*, *33*(6), 983.

Bernard, J. A., Orr, J. M., & Mittal, V. A. (2016). Differential motor and prefrontal cerebello-cortical network development: evidence from multimodal neuroimaging. *Neuroimage*, *124*, 591-601.

Binder, J. R., Desai, R. H., Graves, W. W., & Conant, L. L. (2009). Where is the semantic system? A critical review and meta-analysis of 120 functional neuroimaging studies. *Cerebral cortex*, *19*(12), 2767-2796.

Bradley, M. M., Codispoti, M., Sabatinelli, D., & Lang, P. J. (2001). Emotion and motivatioII: sex differences in picture processing. *Emotion*, *1*(3), 300.

Brocki, K. C., Randall, K. D., Bohlin, G., & Kerns, K. A. (2008). Working memory in school-aged children with attention-deficit/hyperactivity disorder combined type: Are deficits modality specific and are they independent of impaired inhibitory control? *Journal of Clinical and Experimental Neuropsychology*, *30*, 749–759.

Brose, A., Lövdén, M., & Schmiedek, F. (2014). Daily fluctuations in positive affect positively co-vary with working memory performance. *Emotion*, *14*(1), 1.

Brunoni, A. R., & Vanderhasselt, M. A. (2014). Working memory improvement with non-invasive brain stimulation of the dorsolateral prefrontal cortex: a systematic review and meta-analysis. *Brain and cognition*, *86*, 1-9.

Buckner, R. L., Krienen, F. M., Castellanos, A., Diaz, J. C., & Yeo, B. T. (2011). The organization of the human cerebellum estimated by intrinsic functional connectivity. *Journal of neurophysiology*, *106*(5), 2322-2345.

Buschkuehl, M., Jaeggi, S. M., Hutchison, S., Perrig-Chiello, P., Däpp, C., Müller, M., ... & Perrig, W. J. (2008). Impact of working memory training on memory performance in old-old adults. *Psychology and aging*, *23*(4), 743.

Casement, M. D., Broussard, J. L., Mullington, J. M., & Press, D. Z. (2006). The contribution of sleep to improvements in working memory scanning speed: A study of prolonged sleep restriction. *Biological Psychology*, *72*(2), 208-212.

Cellini, N., de Zambotti, M., Covassin, N., Sarlo, M., & Stegagno, L. (2014). Working memory impairment and cardiovascular hyperarousal in young primary insomniacs. *Psychophysiology*, *51*(2), 206-214.

Chang, Y. K., Huang, C. J., Chen, K. F., & Hung, T. M. (2013). Physical activity and working memory in healthy older adults: an ERP study. *Psychophysiology*, *50*(11), 1174-1182.

Chee, M. W., Chuah, L. Y., Venkatraman, V., Chan, W. Y., Philip, P., & Dinges, D. F. (2006). Functional imaging of working memory following normal sleep and after 24 and 35 h of sleep deprivation: Correlations of fronto-parietal activation with performance. *Neuroimage*, *31*(1), 419-428.

Chen, S. A., & Desmond, J. E. (2005). Temporal dynamics of cerebro-cerebellar network recruitment during a cognitive task. *Neuropsychologia*, *43*(9), 1227-1237.

Choo, W. C., Lee, W. W., Venkatraman, V., Sheu, F. S., & Chee, M. W. (2005). Dissociation of cortical regions modulated by both working memory load and sleep deprivation and by sleep deprivation alone. *Neuroimage*, *25*(2), 579-587.

Ciesielski, K. T., Lesnik, P. G., Savoy, R. L., Grant, E. P., & Ahlfors, S. P. (2006). Developmental neural networks in children performing a Categorical N-Back Task. *Neuroimage*, *33*(3), 980-990.

Coghill, D. R., Seth, S., & Matthews, K. (2014). A comprehensive assessment of memory, delay aversion, timing, inhibition, decision making and variability in attention deficit hyperactivity disorder: advancing beyond the three-pathway models. *Psychological medicine*, *44*(9), 1989-2001.

Colbert, A. M., & Bo, J. (2017). Evaluating relationships among clinical working memory assessment and inattentive and hyperactive/impulsive behaviors in a community sample of children. *Research in developmental disabilities*, *66*, 34-43.

Constantinidis, C., & Klingberg, T. (2016). The neuroscience of working memory capacity and training. *Nature Reviews Neuroscience*, *17*(7), 438-449.

Czernatowicz-Kukuczka, A., Jaśko, K., & Kossowska, M. (2014). Need for closure and dealing with uncertainty in decision making context: The role of the behavioral inhibition system and working memory capacity. *Personality and Individual Differences*, *70*, 126-130.

Daneman, M., & Carpenter, P. A. (1983). Individual differences in integrating information between and within sentences. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition*, *9*, 561–584.

David Vieira, F., Oliveira Ribeiro, D., Blesa Farias, H., & Martins Freitas, P. (2021). The Working Memory as Predictor of Performance in Arithmetic of Brazilian Students. *Paideia (0103863X)*, *31*.

Dehn, M. J. (2008). *Working memory and academic learning: Assessment and Intervention.* New Jersey: Wiley and Sons.

Desman, C., Petermann, F., & Hampel, P. (2008). Deficit in response inhibition in children with attention deficit/hyperactivity disorder (ADHD): Impact of motivation? *Child Neuropsychology*, *14*, 483–503.

DeStefano, D., & LeFevre, J. A. (2004). The role of working memory in mental arithmetic. *European Journal of Cognitive Psychology*, *16*(3), 353-386.

Diamond, A. (2000). Close interrelation of motor development and cognitive development and of the cerebellum and prefrontal cortex. *Child development*, *71*(1), 44-56.

Duff, S. J., & Hampson, E. (2000). A beneficial effect of estrogen on working memory in postmenopausal women taking hormone replacement therapy. *Hormones and behavior*, *38*(4), 262-276.

Ergül, C., Akoğlu, G., Akçamuş, M. Ç. Ö., Tülü, B. K., Kudret, Z. B., & Demir, E. (2022). Çalışma Belleğinin Okuma Akıcılığı ve Okuduğunu Anlama Performansına Katkısı: Boylamsal Sonuçlar. *Eğitim ve Bilim*, *47*(211).

Eriksson, J., Vogel, E. K., Lansner, A., Bergström, F., & Nyberg, L. (2015). Neurocognitive architecture of working memory. *Neuron*, *88*(1), 33-46.

Follmer, D. J. (2018). Executive function and reading comprehension: A meta-analytic review. *Educational Psychologist*, *53*(1), 42-60.

Friedman, N. P., & Miyake, A. (2004). The relations among inhibition and interference control functions: a latent-variable analysis. *Journal of experimental psychology: General*, *133*(1), 101.

Fuermaier, A. B., Tucha, L., Koerts, J., Aschenbrenner, S., Westermann, C., Weisbrod, M., ... & Tucha, O. (2013). Complex prospective memory in adults with attention deficit hyperactivity disorder. *PloS one*, *8*(3), e58338.

Gathercole, S. E., Pickering, S. J., Ambridge, B., & Wearing, H. (2004). The structure of working memory from 4 to 15 years of age. *Developmental psychology*, *40*(2), 177.

Gathercole, S. E., & Hitch, G. J. (1993). The development of rehearsal: A revised working memory perspective. In A. Collins, S.E. Gathercole, M. A. Conway, & P. E. Morris (Eds.), Theories of memory. Hove: Lawrence Erlbaum Associates

Goldstein, E. B. (2014). *Cognitive psychology: Connecting mind, research and everyday experience*. Nelson Education.

Goldstein, J. M., Jerram, M., Poldrack, R., Anagnoson, R., Breiter, H. C., Makris, N., ... & Seidman, L. J. (2005). Sex differences in prefrontal cortical brain activity during fMRI of auditory verbal working memory. *Neuropsychology*, *19*(4), 509.

Gradisar, M., Terrill, G., Johnston, A., & Douglas, P. (2008). Adolescent sleep and working memory performance. *Sleep and biological rhythms*, *6*, 146-154.

Gray, J. R. (2001). Emotional modulation of cognitive control: Approach–withdrawal states double-dissociate spatial from verbal two-back task performance. *Journal of Experimental Psychology: General*, *130*(3), 436.

Green, C. T., Long, D. L., Green, D., Iosif, A. M., Dixon, J. F., Miller, M. R., ... & Schweitzer, J. B. (2012). Will working memory training generalize to improve off-task behavior in children with attention-deficit/hyperactivity disorder? *Neurotherapeutics*, *9*, 639-648.

Grigorova, M., Sherwin, B. B., & Tulandi, T. (2006). Effects of treatment with leuprolide acetate depot on working memory and executive functions in young premenopausal women. *Psychoneuroendocrinology*, *31*(8), 935-947.

Gupta, P., & Sharma, V. (2017). Working memory and learning disabilities: A review. *International Journal of Indian Psychology*, *4*(4), 111-121.

Gur, R. C., Alsop, D., Glahn, D., Petty, R., Swanson, C. L., Maldjian, J. A., ... & Gur, R. E. (2000). An fMRI study of sex differences in regional activation to a verbal and a spatial task. *Brain and language*, *74*(2), 157-170.

Halpern, D. F., Benbow, C. P., Geary, D. C., Gur, R. C., Hyde, J. S., & Gernsbacher, M. A. (2007). Sex, Math and Scientific Achievement: Why do men dominate the fields of science, engineering and mathematics? *Scientific American Mind*, *18*(6), 44.

Hampson, M., Driesen, N. R., Skudlarski, P., Gore, J. C., & Constable, R. T. (2006). Brain connectivity related to working memory performance. *Journal of Neuroscience*, *26*(51), 13338-13343.

Hedges, L. V., & Nowell, A. (1995). Sex differences in mental test scores, variability, and numbers of high-scoring individuals. *Science*, *269*(5220), 41-45.

Janowsky, J. S., Chavez, B., & Orwoll, E. (2000). Sex steroids modify working memory. *Journal of cognitive neuroscience*, *12*(3), 407-414.

Jolles, D. D., Grol, M. J., Van Buchem, M. A., Rombouts, S. A., & Crone, E. A. (2010). Practice effects in the brain: changes in cerebral activation after working memory practice depend on task demands. *Neuroimage*, *52*(2), 658-668.

Joseph, J. E., Swearingen, J. E., Corbly, C. R., Curry Jr, T. E., & Kelly, T. H. (2012). Influence of estradiol on functional brain organization for working memory. *Neuroimage*, *59*(3), 2923-2931.

Kasper, L. J., Alderson, R. M., & Hudec, K. L. (2012). Moderators of working memory deficits in children with attention-deficit/hyperactivity disorder (ADHD): A meta-analytic review. *Clinical Psychology Review*, *32*, 605–617.

Kaufman, S. B. (2007). Sex differences in mental rotation and spatial visualization ability: Can they be accounted for by differences in working memory capacity? *Intelligence*, *35*(3), 211-223.

Koch, K., Pauly, K., Kellermann, T., Seiferth, N. Y., Reske, M., Backes, V., ... & Habel, U. (2007). Gender differences in the cognitive control of emotion: An fMRI study. *Neuropsychologia*, *45*(12), 2744-2754.

Koenigs, M., Barbey, A. K., Postle, B. R., & Grafman, J. (2009). Superior parietal cortex is critical for the manipulation of information in working memory. *Journal of Neuroscience*, *29*(47), 14980-14986.

Kofler, M. J., Rapport, M. D., Bolden, J., & Altro, T. A. (2008). Working memory as a core deficit in ADHD: Preliminary findings and implications. *The ADHD Report*, *16*(6), 8-14.

Kofler, M. J., Rapport, M. D., Bolden, J., Sarver, D. E., Raiker, J. S., & Alderson, R. M. (2011). Working memory deficits and social problems in children with ADHD. *Journal of abnormal child psychology*, *39*, 805-817.

Kofler, M. J., Sarver, D. E., Austin, K. E., Schaefer, H. S., Holland, E., Aduen, P. A., ... & Lonigan, C. J. (2018). Can working memory training work for ADHD? Development of central executive training and comparison with behavioral parent training. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, *86*(12), 964.

Lejbak, L., Crossley, M., & Vrbancic, M. (2011). A male advantage for spatial and object but not verbal working memory using the n-back task. *Brain and cognition, 76*(1), 191-196.

Levine, S. C., Huttenlocher, J., Taylor, A., & Langrock, A. (1999). Early sex differences in spatial skill. *Developmental psychology*, *35*(4), 940.

Lockwood, K. A., Marcotte, A. C., & Stern, C. (2001). Differentiation of attention-deficit/hyperactivity disorder subtypes: Application of a neuropsychological model of attention. *Journal of Clinical and Experimental Neuropsychology*, *23*, 317–330.

Lynn, R., & Irwing, P. (2002). Sex differences in general knowledge, semantic memory and reasoning ability. *British Journal of Psychology*, *93*(4), 545-556.

Lynn, R., & Irwing, P. (2008). Sex differences in mental arithmetic, digit span, and g defined as working memory capacity. *Intelligence*, *36*(3), 226-235.

Martinussen, R., & Tannock, R. (2006). Working memory impairments in children with attentiondeficit hyperactivity disorder with and without comorbid language learning disorders. *Journal of Clinical and Experimental Neuropsychology*, *28*, 1073–1094.

Marvel, C. L., Morgan, O. P., & Kronemer, S. I. (2019). How the motor system integrates with working memory. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, *102*, 184-194.

Masters, M. S., & Sanders, B. (1993). Is the gender difference in mental rotation disappearing?. *Behavior genetics*, *23*, 337-341.

Menghini, D., Finzi, A., Carlesimo, G. A., & Vicari, S. (2011). Working memory impairment in children with developmental dyslexia: is it just a phonological deficity? *Developmental neuropsychology*, *36*(2), 199-213.

Menon, V. (2016). Working memory in children's math learning and its disruption in dyscalculia. *Current Opinion in Behavioral Sciences*, *10*, 125-132.

Mikels, J. A., Larkin, G. R., Reuter-Lorenz, P. A., & Carstensen, L. L. (2005). Divergent trajectories in the aging mind: Changes in working memory for affective versus visual information with age. *Psychology and Aging, 20*(4), 542–553. https://doi.org/10.1037/0882-7974.20.4.542

Miyake, A., & Shah, P. (1999). *Models of working memory* (pp. 442-481). Cambridge: Cambridge University Press.

Miyake, A., Just, M. A., & Carpenter, P. A. (1994). Working memory constraints in the resolution of lexical ambiguity: Maintaining multiple interpretations in neutral contexts. *Journal of Memory and Language*, *33*, 175–202.

Moore, A. M., Rudy, N. O., & Schcrat, M. H. (2015). Affect, motivation, working memory, and mathematics (pp. 918–936). *The Oxford handbook of mathematical cognition*, 917-936.

Nee, D. E., Brown, J. W., Askren, M. K., Berman, M. G., Demiralp, E., Krawitz, A., & Jonides, J. (2013). A meta-analysis of executive components of working memory. *Cerebral cortex*, *23*(2), 264-282.

Nevo, E., & Bar-Kochva, I. (2015). The relations between early working memory abilities and later developing reading skills: A longitudinal study from kindergarten to fifth grade. *Mind, Brain, and Education*, *9*(3), 154-163.

Nordvik, H., & Amponsah, B. (1998). Gender differences in spatial abilities and spatial activity among university students in an egalitarian educational system. *Sex Roles*, *38*(11/12), 1009.

Nyberg, L., Andersson, M., Kauppi, K., Lundquist, A., Persson, J., Pudas, S., & Nilsson, L. G. (2014). Age-related and genetic modulation of frontal cortex efficiency. *Journal of cognitive neuroscience*, *26*(4), 746-754.

Nystrom, L. E., Braver, T. S., Sabb, F. W., Delgado, M. R., Noll, D. C., & Cohen, J. D. (2000). Working memory for letters, shapes, and locations: fMRI evidence against stimulus-based regional organization in human prefrontal cortex. *Neuroimage*, *11*(5), 424-446.

Oakhill, J. V., & Cain, K. (2012). The precursors of reading ability in young readers: Evidence from a four-year longitudinal study. *Scientific studies of reading*, *16*(2), 91-121.

Olesen, P. J., Macoveanu, J., Tegnér, J., & Klingberg, T. (2007). Brain activity related to working memory and distraction in children and adults. *Cerebral cortex*, *17*(5), 1047-1054.

Padilla, C., Pérez, L., & Andrés, P. (2014). Chronic exercise keeps working memory and inhibitory capacities fit. *Frontiers in behavioral neuroscience*, *8*, 49.

Peng, P., Barnes, M., Wang, C., Wang, W., Li, S., Swanson, H. L., ... & Tao, S. (2018). A meta-analysis on the relation between reading and working memory. *Psychological bulletin*, *144*(1), 48.

Persson, J., & Nyberg, L. (2006). Altered brain activity in healthy seniors: what does it mean? *Progress in brain research*, *157*, 45-385.

Pham, A. V., & Hasson, R. M. (2014). Verbal and visuospatial working memory as predictors of children's reading ability. *Archives of Clinical Neuropsychology*, *29*(5), 467-477.

Pisella, L., Berberovic, N., & Mattingley, J. B. (2004). Impaired working memory for location but not for colour or shape in visual neglect: a comparison of parietal and non-parietal lesions. *Cortex*, *40*(2), 379-390.

Postle, B. R. (2015). The cognitive neuroscience of visual short-term memory. *Current opinion in a behavioral science*, *1*, 40-46.

Raghubar, K. P., Barnes, M. A., & Hecht, S. A. (2010). Working memory and mathematics: A review of developmental, individual difference, and cognitive approaches. *Learning and individual differences*, *20*(2), 110-122.

Ragland, J. D., Coleman, A. R., Gur, R. C., Glahn, D. C., & Gur, R. E. (2000). Sex differences in brain-behavior relationships between verbal episodic memory and resting regional cerebral blood flow. *Neuropsychologia*, *38*(4), 451-461.

Rajah, M. N., & D'Esposito, M. (2005). Region-specific changes in prefrontal function with age: a review of PET and fMRI studies on working and episodic memory. *Brain*, *128*(9), 1964-1983.

Ramos, A. A., Hamdan, A. C., & Machado, L. (2020). A meta-analysis on verbal working memory in children and adolescents with ADHD. *The Clinical Neuropsychologist*, *34*(5), 873-898.

Rapport, M. D., Alderson, R. M., Kofler, M. J., Sarver, D. E., Bolden, J., & Sims, V. (2008). Working memory deficits in boys with attention-deficit/hyperactivity disorder (ADHD): The contribution of central executive and subsystem processes. *Journal of Abnormal Child Psychology*, *36*, 825–837.

Rapport, M. D., Bolden, J., Kofler, M. J., Sarver, D. E., Raiker, J. S., & Alderson, R. M. (2009). Hyperactivity in boys with attention-deficit/hyperactivity disorder (ADHD): a ubiquitous core symptom or manifestation of working memory deficits?. *Journal of abnormal child psychology*, *37*, 521-534.

Rigotti, M., Barak, O., Warden, M. R., Wang, X. J., Daw, N. D., Miller, E. K., & Fusi, S. (2013). The importance of mixed selectivity in complex cognitive tasks. *Nature*, *497*(7451), 585-590.

Rohlf, H., Jucksch, V., Gawrilow, C., Huss, M., Hein, J., Lehmkuhl, U., & Salbach-Andrae, H. (2012). Set shifting and working memory in adults with attention-deficit/hyperactivity disorder. *Journal of neural transmission*, *119*, 95-106.

Scherf, K. S., Sweeney, J. A., & Luna, B. (2006). Brain basis of developmental change in visuospatial working memory. *Journal of cognitive neuroscience*, *18*(7), 1045-1058.

Schoechlin, C., & Engel, R. R. (2005). Neuropsychological performance in adult attention-deficit hyperactivity disorder: Meta-analysis of empirical data. *Archives of Clinical Neuropsychology*, *20*(6), 727-744.

Schuchardt, K., Maehler, C., & Hasselhorn, M. (2008). Working memory deficits in children with specific learning disorders. *Journal of Learning Disabilities*, *41*(6), 514-523.

Seitz, K., & Schumann-Hengsteler, R. (2002). Phonological loop and central executive processes in mental addition and multiplication. *Psychological Test and Assessment Modeling*, *44*(2), 275.

Shaywitz, B. A., Shaywltz, S. E., Pugh, K. R., Constable, R. T., Skudlarski, P., Fulbright, R. K., ... & Gore, J. C. (1995). Sex differences in the functional organization of the brain for language. *Nature*, *373*(6515), 607-609.

Shaywitz, S. E., Naftolin, F., Zelterman, D., Marchione, K. E., Holahan, J. M., Palter, S. F., & Shaywitz, B. A. (2003). Better oral reading and short-term memory in midlife, postmenopausal women taking estrogen. *Menopause*, *10*(5), 420-426.

Shute, V. J. (1991). Who is likely to acquire programming skills? *Journal of Educational Computing Research, 7*, 1–24.

Smith E. E., & Jonides, J. (1995). "Working memory in humans: Neuropsychological evidence.", In M. S. Gazzaniga (Ed.), The cognitive neurosciences, Cambridge, MA: The MIT Press., 1995, 1009-1020.

Sowerby, P., Seal, S., & Tripp, G. (2011). Working memory deficits in ADHD: The contribution of age, learning/language difficulties, and task parameters. *Journal of Attention Disorders, 15*, 461–472.

Speck, O., Ernst, T., Braun, J., Koch, C., Miller, E., & Chang, L. (2000). Gender differences in the functional organization of the brain for working memory. *Neuroreport*, *11*(11), 2581-2585.

Steenari, M. R., Vuontela, V., Paavonen, E. J., Carlson, S., Fjällberg, M., & Aronen, E. T. (2003). Working memory and sleep in 6-to 13-year-old schoolchildren. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, *42*(1), 85-92.

Stevens, C. (2011). Integrating community outreach into the undergraduate neuroscience classroom. *Journal of Undergraduate Neuroscience Education*, *10*(1), A44.

Swanson, H. L., & Beebe-Frankenberger, M. (2004). The relationship between working memory and mathematical problem solving in children at risk and not at risk for serious math difficulties. *Journal of educational psychology*, *96*(3), 471.

Swanson, H. L., & Jerman, O. (2006). Math disabilities: A selective meta-analysis of the literature. *Review of educational Research*, *76*(2), 249-274.

Szűcs, D., Devine, A., Soltesz, F., Nobes, A., & Gabriel, F. (2014). Cognitive components of a mathematical processing network in 9-year-old children. *Developmental science*, *17*(4), 506-524.

Toll, S. W. M., Van der Ven, S. H. G., Kroesbergen, E. H., & Van Luit, J. E. H. (2011). Executive functions as predictors of math learning disabilities. *Journal of Learning Disabilities, 44*, 521–532.

Torgesen, J. K. (2000). Individual differences in response to early interventions in reading: The lingering problem of treatment resisters. *Learning disabilities research & practice*, *15*(1), 55-64.

Tsapali, M., & Shen, L. (2022). Reviewing Different Types of Working Memory Training on Reading Ability among Children with Reading Difficulties. *Cambridge Educational Research e-Journal*, 17-32.

Tucha, O., Prell, S., Mecklinger, L., Bormann-Kischkel, C., Kübber, S., Linder, M., ... & Lange, K. W. (2006). Effects of methylphenidate on multiple components of attention in children with attention deficit hyperactivity disorder. *Psychopharmacology*, *185*, 315-326.

Ullman, H., Almeida, R., & Klingberg, T. (2014). Structural maturation and brain activity predict future working memory capacity during childhood development. *Journal of Neuroscience*, *34*(5), 1592-1598.

Vallar, G., & Baddeley, A. D. (1984). Fractionation of working memory: Neuropsychological evidence for a phonological short-term store. *Journal of Verbal Learning and Verbal Behavior*, *23*(2), 151-161.

Verhoeven, L., & Van Leeuwe, J. (2008). Prediction of the development of reading comprehension: A longitudinal study. *Applied Cognitive Psychology: The Official Journal of the Society for Applied Research in Memory and Cognition*, *22*(3), 407-423.

Vogel, E. K., & Machizawa, M. G. (2004). Neural activity predicts individual differences in visual working memory capacity. *Nature*, *428*(6984), 748-751.

Wåhlstedt, C., Thorell, L. B., & Bohlin, G. (2009). Heterogeneity in ADHD: Neuropsychological pathways, comorbidity and symptom domains. *Journal of abnormal child psychology*, *37*(4), 551-564.

Zhang, Y., Tolmie, A., & Gordon, R. (2023). The Relationship between Working Memory and Arithmetic in Primary School Children: A Meta-Analysis. *Brain Sciences*, *13*(1), 22.

Zinke, K., Zeintl, M., Rose, N. S., Putzmann, J., Pydde, A., & Kliegel, M. (2014). Working memory training and transfer in older adults: effects of age, baseline performance, and training gains. *Developmental psychology*, *50*(1), 304.

Öz Geçmiş

Dr. Öğretim Üyesi Seren Düzenli Öztürk, 2002 yılında Pamukkale Üniversitesi Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Yüksekokulunda lisans eğitimini tamamladı. Özel fizyoterapi ve rehabilitasyon merkezleri ve Sağlık Bakanlığında toplam 7 yıl fizyoterapist olarak çalıştı. Anadolu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dil ve Konuşma Terapistliği Ana Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programını 2010 yılında tamamlayarak uzman dil ve konuşma terapisti ünvanını aldı. Kastamonu'da özel bir hastanede dil ve konuşma terapisi polikliniğinin açılmasına öncülük etti. 2018 yılında Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Disiplinlerarası Sinir Bilimleri Ana Bilim Dalı Doktora Programını tamamlayıp sinirbilim doktorantı ünvanını aldı. Çalışmaları ağırlıklı olarak nörojenik dil, konuşma bozuklukları, nörobilim, nörogörüntüleme, beyin potansiyelleri-osilasyonları ve dil sisteminin nörofizyolojisi üzerinedir. İzmir Bakırçay Üniversitesi Dil ve Konuşma Terapisi Bölümünde Öğretim Üyesi, Nörobilim ve Bilişsel Araştırmalar Uygulama ve Araştırma Merkezi Yönetim Kurulu Üyesi olarak görev yapmaktadır.

3. BÖLÜM:
BİLİŞSEL ESNEKLİK

Doç. Dr. Derya Durusu Emek Savaş
Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü
Deneysel Psikoloji Ana Bilim Dalı

Bilişsel Esneklik

Bilişsel esneklik, birçok kavramı eş zamanlı ve başarılı bir şekilde değerlendirme ve böylece bir görevden diğerine hızlı ve esnek bir biçimde geçebilme becerisi olarak tanımlanmaktadır (Diamond, 2013; Rende, 2000). Bilişsel esneklik, değişen koşullara yanıt olarak dikkat ve davranışı düzenleme becerisini yansıtmakta ve bir konu hakkında düşünme biçimini değiştirmeyi ve bakış açısını değiştirerek bir şeyi farklı açılardan görebilme becerisini de içermektedir. Dolayısıyla ıraksak düşünme ve yaratıcı problem çözmenin temelinde de bilişsel esneklik yer almaktadır. Bilişsel esneklik, bilişsel katılığın tam tersidir. Bilişsel esneklik sayesinde değişen talepler ve önceliklere uyum sağlayabilir, ani ve beklenmedik fırsatları değerlendirebilir veya ani ve beklenmedik sorunlarla başa çıkabiliriz. Bilişsel esneklik aynı zamanda set değiştirme, set kaydırma, görev değiştirme ve zihinsel esneklik olarak adlandırılmaktadır.

Esnekliğin tipik olarak hem bilişsel hem de davranışsal bileşenlerden oluştuğu düşünülmektedir. Davranışsal esneklik, değişen çevresel koşullara yanıt olarak davranışın uyarlanabilir şekilde değiştirilmesi anlamına gelmektedir (Brown, & Tait, 2014). Dolayısıyla bilişsel esneklik ve davranışsal esneklik kavramları birbiriyle yakından ilişkilidir. Bilişsel esnekliği değerlendirmek için kullanılan çoğu laboratuvar görevi davranışsal tepkiler gerektirdiğinden, aslında hem bilişsel hem de davranışsal esnekliği ölçmektedir. Benzer şekilde, esnek biliş ile ilişkili olmayan esnek bir davranışsal tepki hayal etmek zordur. “Bilişsel esneklik” ve “davranışsal esneklik” terimleri literatürde sıklıkla birbirlerinin yerine kullanılmaktadır ve terminolojideki farklılaşma, bilişsel esnekliğin bilişsel psikoloji, davranışsal esnekliğin ise davranışsal sinirbilim kapsamında incelenmesinden kaynaklanmaktadır (Uddin, 2021).

Bilişsel esneklik, daha geniş bir kategori olan yönetici işlevler veya hedefe yönelik davranışların kontrolü için gerekli işlemler kapsamına girmektedir (Miyake vd., 2000). Yönetici işlevlerin “birlik ve çeşitlilik” görüşü (Miyake vd., 2000; Mi-

bir rolü olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, görev ve set değiştirmenin, lateral prefrontal korteksin ötesinde anterior singulat korteks, dorsal premotor korteks, inferior frontal bileşke, superior parietal korteks, kaudat nükleus ve talamus dâhil olmak üzere birçok bölgedeki aktiviteyle ilişkili olduğu gösterilmiştir. Bilişsel esneklik bozuklukları; OSB ve DEHB gibi çeşitli nörogelişimsel bozukluklarda, duygudurum bozuklukları, OKB ve şizofreni gibi ergenlik döneminde ortaya çıkan psikiyatrik bozukluklarda ve Parkinson hastalığı ve Alzheimer hastalığı gibi nörodejeneratif hastalıklarda gözlenebilmektedir.

Kaynaklar

Armbruster, D. J., Ueltzhöffer, K., Basten, U., & Fiebach, C. J. (2012). Prefrontal cortical mechanisms underlying individual differences in cognitive flexibility and stability. *Journal of cognitive neuroscience*, *24*(12), 2385-2399.

Badre, D., & Wagner, A. D. (2006). Computational and neurobiological mechanisms underlying cognitive flexibility. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, *103*(18), 7186-7191.

Baldo, J. V., Shimamura, A. P., Delis, D. C., Kramer, J., & Kaplan, E. (2001). Verbal and design fluency in patients with frontal lobe lesions. *Journal of the International Neuropsychological Society: JINS*, *7*(5), 586–596.

Berg, E. A. (1948). A simple objective technique for measuring flexibility in thinking. *The Journal of general psychology*, *39*(1), 15-22.

Berman, K. F., Ostrem, J. L., Randolph, C., Gold, J., Goldberg, T. E., Coppola, R., Carson, R. E., Herscovitch, P., & Weinberger, D. R. (1995). Physiological activation of a cortical network during performance of the Wisconsin Card Sorting Test: a positron emission tomography study. *Neuropsychologia*, *33*(8), 1027–1046.

Bloemen, A. J. P., Oldehinkel, A. J., Laceulle, O. M., Ormel, J., Rommelse, N. N. J., & Hartman, C. A. (2018). The association between executive functioning and psychopathology: general or specific?. *Psychological medicine*, *48*(11), 1787–1794.

Braun, U., Schäfer, A., Walter, H., Erk, S., Romanczuk-Seiferth, N., Haddad, L., Schweiger, J. I., Grimm, O., Heinz, A., Tost, H., Meyer-Lindenberg, A., & Bassett, D. S. (2015). Dynamic reconfiguration of frontal brain networks during executive cognition in humans. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, *112*(37), 11678–11683.

Brown, V. J., & Tait, D. S. (2010). Behavioral flexibility: attentional shifting, rule switching and response reversal. *Encyclopedia of Psychopharmacology, Springer-Verlag: Berlin*, 209-213.

Bunge, S. A., & Zelazo, P. D. (2006). A brain-based account of the development of rule use in childhood. *Current Directions in Psychological Science*, *15*(3), 118-121.

Burke, S. N., Mormino, E. C., Rogalski, E. J., Kawas, C. H., Willis, R. J., & Park, D. C. (2019). What are the later life contributions to reserve, resilience, and compensation?. *Neurobiology of aging*, *83*, 140-144.

Buttelmann, F., & Karbach, J. (2017). Development and Plasticity of Cognitive Flexibility in Early and Middle Childhood. *Frontiers in psychology*, *8*, 1040.

Casey, B. J., Davidson, M. C., Hara, Y., Thomas, K. M., Martinez, A., Galvan, A., Halperin, J. M., Rodríguez-Aranda, C. E., & Tottenham, N. (2004). Early development of subcortical regions involved in non-cued attention switching. *Developmental science*, *7*(5), 534–542.

Cepeda, N. J., Kramer, A. F., & Gonzalez de Sather, J. C. (2001). Changes in executive control across the life span: examination of task-switching performance. *Developmental psychology*, *37*(5), 715–730.

Chatham, C. H., Yerys, B. E., & Munakata, Y. (2012). Why won't you do what I want? The informative failures of children and models. *Cognitive development*, *27*(4), 349–366.

Chen, Q., Yang, W., Li, W., Wei, D., Li, H., Lei, Q., Zhang, Q., & Qiu, J. (2014). Association of creative achievement with cognitive flexibility by a combined voxel-based morphometry and resting-state functional connectivity study. *NeuroImage*, *102 Pt 2*, 474–483.

Chevalier, N., & Blaye, A. (2009). Setting goals to switch between tasks: effect of cue transparency on children's cognitive flexibility. *Developmental psychology*, *45*(3), 782–797.

Chevalier, N., Huber, K. L., Wiebe, S. A., & Espy, K. A. (2013). Qualitative change in executive control during childhood and adulthood. *Cognition*, *128*(1), 1–12.

Chevalier, N., Sheffield, T. D., Nelson, J. M., Clark, C. A., Wiebe, S. A., & Espy, K. A. (2012). Underpinnings of the costs of flexibility in preschool children: the roles of inhibition and working memory. *Developmental neuropsychology*, *37*(2), 99–118.

Cools, R., Barker, R. A., Sahakian, B. J., & Robbins, T. W. (2003). L-Dopa medication remediates cognitive inflexibility, but increases impulsivity in patients with Parkinson's disease. *Neuropsychologia*, *41*(11), 1431–1441.

Corbett, B. A., Constantine, L. J., Hendren, R., Rocke, D., & Ozonoff, S. (2009). Examining executive functioning in children with autism spectrum disorder, attention deficit hyperactivity disorder and typical development. *Psychiatry research*, *166*(2-3), 210–222.

Crone, E. A., Donohue, S. E., Honomichl, R., Wendelken, C., & Bunge, S. A. (2006). Brain regions mediating flexible rule use during development. *The Journal of neuroscience: the official journal of the Society for Neuroscience*, *26*(43), 11239–11247.

Czernochowski, D., Nessler, D., & Friedman, D. (2010). On why not to rush older adults--relying on reactive cognitive control can effectively reduce errors at the expense of slowed responses. *Psychophysiology*, *47*(4), 637–646.

D'Cruz, A. M., Ragozzino, M. E., Mosconi, M. W., Shrestha, S., Cook, E. H., & Sweeney, J. A. (2013). Reduced behavioral flexibility in autism spectrum disorders. *Neuropsychology*, *27*(2), 152–160.

Dajani, D. R., & Uddin, L. Q. (2015). Demystifying cognitive flexibility: Implications for clinical and developmental neuroscience. *Trends in neurosciences*, *38*(9), 571–578.

Dajani, D. R., Odriozola, P., Winters, M., Voorhies, W., Marcano, S., Baez, A., Gates, K. M., Dick, A. S., & Uddin, L. Q. (2020). Measuring Cognitive Flexibility with the Flexible Item Selection Task: From fMRI Adaptation to Individual Connectome Mapping. *Journal of cognitive neuroscience*, *32*(6), 1026–1045.

Davidson, M. C., Amso, D., Anderson, L. C., & Diamond, A. (2006). Development of cognitive control and executive functions from 4 to 13 years: evidence from manipulations of memory, inhibition, and task switching. *Neuropsychologia*, *44*(11), 2037–2078.

Davis, J. C., Marra, C. A., Najafzadeh, M., & Liu-Ambrose, T. (2010). The independent contribution of executive functions to health related quality of life in older women. *BMC geriatrics*, *10*, 16.

Demetriou, E. A., Lampit, A., Quintana, D. S., Naismith, S. L., Song, Y. J. C., Pye, J. E., Hickie, I., & Guastella, A. J. (2018). Autism spectrum disorders: a meta-analysis of executive function. *Molecular psychiatry*, *23*(5), 1198–1204.

Derrfuss, J., Brass, M., Neumann, J., & von Cramon, D. Y. (2005). Involvement of the inferior frontal junction in cognitive control: meta-analyses of switching and Stroop studies. *Human brain mapping*, *25*(1), 22–34.

Diamond A. (2013). Executive functions. *Annual review of psychology*, *64*, 135–168.

Dippel, G., & Beste, C. (2015). A causal role of the right inferior frontal cortex in implementing strategies for multi-component behaviour. *Nature communications*, *6*, 6587.

Evers, E. A., Cools, R., Clark, L., van der Veen, F. M., Jolles, J., Sahakian, B. J., & Robbins, T. W. (2005). Serotonergic modulation of prefrontal cortex during negative feedback in probabilistic reversal learning. *Neuropsychopharmacology: official publication of the American College of Neuropsychopharmacology*, *30*(6), 1138–1147.

Ezekiel, F., Bosma, R., & Morton, J. B. (2013). Dimensional change card sort performance associated with age-related differences in functional connectivity of lateral prefrontal cortex. *Developmental cognitive neuroscience*, *5*, 40–50.

Garon, N., Bryson, S. E., & Smith, I. M. (2008). Executive function in preschoolers: a review using an integrative framework. *Psychological bulletin*, *134*(1), 31–60.

Genet, J. J., & Siemer, M. (2011). Flexible control in processing affective and non-affective material predicts individual differences in trait resilience. *Cognition & emotion*, *25*(2), 380–388.

Gogtay, N., Giedd, J. N., Lusk, L., Hayashi, K. M., Greenstein, D., Vaituzis, A. C., Nugent, T. F., 3rd, Herman, D. H., Clasen, L. S., Toga, A. W., Rapoport, J. L., & Thompson, P. M. (2004). Dynamic mapping of human cortical development during childhood through early adulthood. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, *101*(21), 8174–8179.

Gopnik, A., & Rosati, A. (2001). Duck or rabbit? Reversing ambiguous figures and understanding ambiguous representations. *Developmental Science*, *4*(2), 175–183.

Grant, D. A., & Berg, E. A. (1948). *Wisconsin Card Sorting Test* [Database record]. APA PsycTests.

Gruner, P., & Pittenger, C. (2017). Cognitive inflexibility in Obsessive-Compulsive Disorder. *Neuroscience*, *345*, 243–255.

Gualtieri, C. T., & Johnson, L. G. (2006). Efficient allocation of attentional resources in patients with ADHD: maturational changes from age 10 to 29. *Journal of attention disorders*, *9*(3), 534–542.

Guarino, A., Favieri, F., Boncompagni, I., Agostini, F., Cantone, M., & Casagrande, M. (2019). Executive Functions in Alzheimer Disease: A Systematic Review. *Frontiers in aging neuroscience*, *10*, 437.

Hakun, J. G., Zhu, Z., Johnson, N. F., & Gold, B. T. (2015). Evidence for reduced efficiency and successful compensation in older adults during task switching. *Cortex; a journal devoted to the study of the nervous system and behavior*, *64*, 352–362.

Head, D., Kennedy, K. M., Rodrigue, K. M., & Raz, N. (2009). Age differences in perseveration: cognitive and neuroanatomical mediators of performance on the Wisconsin Card Sorting Test. *Neuropsychologia*, *47*(4), 1200–1203.

Heckner, M. K., Cieslik, E. C., Eickhoff, S. B., Camilleri, J. A., Hoffstaedter, F., & Langner, R. (2021). The Aging Brain and Executive Functions Revisited: Implications from Meta-analytic and Functional-Connectivity Evidence. *Journal of cognitive neuroscience*, *33*(9), 1716–1752.

Hervey, A. S., Epstein, J. N., & Curry, J. F. (2004). Neuropsychology of adults with attention-deficit/hyperactivity disorder: a meta-analytic review. *Neuropsychology*, *18*(3), 485–503.

Huizinga, M., & van der Molen, M. W. (2007). Age-group differences in set-switching and set-maintenance on the Wisconsin Card Sorting Task. *Developmental neuropsychology*, *31*(2), 193–215.

Huizinga, M., Dolan, C. V., & van der Molen, M. W. (2006). Age-related change in executive function: developmental trends and a latent variable analysis. *Neuropsychologia*, *44*(11), 2017–2036.

Hunter, S., & Sparrow, E. (Eds.). (2012). *Executive Function and Dysfunction: Identification, Assessment and Treatment*. Cambridge: Cambridge University Press.

Izquierdo, A., Brigman, J. L., Radke, A. K., Rudebeck, P. H., & Holmes, A. (2017). The neural basis of reversal learning: An updated perspective. *Neuroscience*, *345*, 12–26.

Karayanidis, F., Whitson, L. R., Heathcote, A., & Michie, P. T. (2011). Variability in proactive and reactive cognitive control processes across the adult lifespan. *Frontiers in psychology*, *2*, 318.

Kim, C., Cilles, S. E., Johnson, N. F., & Gold, B. T. (2012). Domain general and domain preferential brain regions associated with different types of task switching: a meta-analysis. *Human brain mapping*, *33*(1), 130–142.

Kirkham, N. Z., Cruess, L., & Diamond, A. (2003). Helping children apply their knowledge to their behavior on a dimension-switching task. *Developmental science*, *6*(5), 449-467.

Kloo, D., & Perner, J. (2005). Disentangling dimensions in the dimensional change card-sorting task. *Developmental science*, *8*(1), 44–56.

Konishi, S., Nakajima, K., Uchida, I., Kameyama, M., Nakahara, K., Sekihara, K., & Miyashita, Y. (1998). Transient activation of inferior prefrontal cortex during cognitive set shifting. *Nature neuroscience*, *1*(1), 80–84.

Kray, J., & Lindenberger, U. (2000). Adult age differences in task switching. *Psychology and aging*, *15*(1), 126–147.

Lange, F., Seer, C., & Kopp, B. (2017). Cognitive flexibility in neurological disorders: Cognitive components and event-related potentials. *Neuroscience and biobehavioral reviews*, *83*, 496–507.

Lopez, B. R., Lincoln, A. J., Ozonoff, S., & Lai, Z. (2005). Examining the relationship between executive functions and restricted, repetitive symptoms of Autistic Disorder. *Journal of autism and developmental disorders*, *35*(4), 445–460.

Lucenet, J., Blaye, A., Chevalier, N., & Kray, J. (2014). Cognitive control and language across the life span: does labeling improve reactive control?. *Developmental psychology*, *50*(5), 1620–1627.

Martel, M., Nikolas, M., & Nigg, J. T. (2007). Executive function in adolescents with ADHD. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, *46*(11), 1437–1444.

Medaglia, J. D., Huang, W., Karuza, E. A., Kelkar, A., Thompson-Schill, S. L., Ribeiro, A., & Bassett, D. S. (2018). Functional Alignment with Anatomical Networks is Associated with Cognitive Flexibility. *Nature human behaviour*, *2*(2), 156–164.

Milner, B. (1963). Effects of different brain lesions on card sorting: The role of the frontal lobes. *Archives of neurology*, *9*(1), 90-100.

Miyake, A., & Friedman, N. P. (2012). The Nature and Organization of Individual Differences in Executive Functions: Four General Conclusions. *Current directions in psychological science*, *21*(1), 8–14.

Miyake, A., Friedman, N. P., Emerson, M. J., Witzki, A. H., Howerter, A., & Wager, T. D. (2000). The unity and diversity of executive functions and their contributions to complex "Frontal Lobe" tasks: a latent variable analysis. *Cognitive psychology*, *41*(1), 49–100.

Monchi, O., Petrides, M., Petre, V., Worsley, K., & Dagher, A. (2001). Wisconsin Card Sorting revisited: distinct neural circuits participating in different stages of the task identified by event-related functional magnetic resonance imaging. *The Journal of neuroscience: the official journal of the Society for Neuroscience*, *21*(19), 7733–7741.

Monsell S. (2003). Task switching. *Trends in cognitive sciences*, *7*(3), 134–140.

Moore, T. L., Schettler, S. P., Killiany, R. J., Rosene, D. L., & Moss, M. B. (2009). Effects on executive function following damage to the prefrontal cortex in the rhesus monkey (Macaca mulatta). *Behavioral neuroscience*, *123*(2), 231–241.

Nagahama, Y., Sadato, N., Yamauchi, H., Katsumi, Y., Hayashi, T., Fukuyama, H., Kimura, J., Shibasaki, H., & Yonekura, Y. (1998). Neural activity during attention shifts between object features. *Neuroreport*, *9*(11), 2633–2638.

Niendam, T. A., Laird, A. R., Ray, K. L., Dean, Y. M., Glahn, D. C., & Carter, C. S. (2012). Meta-analytic evidence for a superordinate cognitive control network subserving diverse executive functions. *Cognitive, affective & behavioral neuroscience*, *12*(2), 241–268.

Perner, J., & Lang, B. (2002). What causes 3-year-olds' difficulty on the dimensional change card sorting task?. *Infant and Child Development: An International Journal of Research and Practice*, *11*(2), 93-105.

Rajala, A. Z., Populin, L. C., & Jenison, R. L. (2020). Methylphenidate affects task-switching and neural signaling in non-human primates. *Psychopharmacology*, *237*(5), 1533–1543.

Reitan, R. M. (1955). The relation of the trail making test to organic brain damage. *Journal of consulting psychology*, *19*(5), 393–394.

Rende, B. (2000). Cognitive flexibility: Theory, assessment, and treatment. *Seminars in Speech and Language, 21*, 0121-0153.

Robbins, T. W., & Cools, R. (2014). Cognitive deficits in Parkinson's disease: a cognitive neuroscience perspective. *Movement disorders: official journal of the Movement Disorder Society*, *29*(5), 597–607.

Rogers, R. D., & Monsell, S. (1995). Costs of a predictible switch between simple cognitive tasks. *Journal of Experimental Psychology: General*, *124*(2), 207–231.

Rubia, K., Smith, A. B., Woolley, J., Nosarti, C., Heyman, I., Taylor, E., & Brammer, M. (2006). Progressive increase of frontostriatal brain activation from childhood to adulthood during event-related tasks of cognitive control. *Human brain mapping*, *27*(12), 973–993.

Seeley, W. W., Menon, V., Schatzberg, A. F., Keller, J., Glover, G. H., Kenna, H., Reiss, A. L., & Greicius, M. D. (2007). Dissociable intrinsic connectivity networks for salience processing and executive control. *The Journal of neuroscience: the official journal of the Society for Neuroscience*, *27*(9), 2349–2356.

Snyder, H. R., Miyake, A., & Hankin, B. L. (2015). Advancing understanding of executive function impairments and psychopathology: bridging the gap between clinical and cognitive approaches. *Frontiers in psychology*, *6*, 328.

Stroop, J. R. (1935). Studies of interference in serial verbal reactions. *Journal of Experimental Psychology*, *18*(6), 643–662.

Uddin, L. Q. (2021). Cognitive and behavioural flexibility: neural mechanisms and clinical considerations. *Nature reviews. Neuroscience*, *22*(3), 167–179.

Van der Elst, W., Hurks, P., Wassenberg, R., Meijs, C., & Jolles, J. (2011). Animal Verbal Fluency and Design Fluency in school-aged children: effects of age, sex, and mean level of parental education, and regression-based normative data. *Journal of clinical and experimental neuropsychology*, *33*(9), 1005–1015.

Waltz, J. A. (2017). The neural underpinnings of cognitive flexibility and their disruption in psychotic illness. *Neuroscience*, *345*, 203–217.

Wendelken, C., Munakata, Y., Baym, C., Souza, M., & Bunge, S. A. (2012). Flexible rule use: common neural substrates in children and adults. *Developmental cognitive neuroscience*, *2*(3), 329–339.

Wilkes, B. J., & Lewis, M. H. (2018). The neural circuitry of restricted repetitive behavior: Magnetic resonance imaging in neurodevelopmental disorders and animal models. *Neuroscience and biobehavioral reviews*, *92*, 152–171.

Willcutt, E. G., Doyle, A. E., Nigg, J. T., Faraone, S. V., & Pennington, B. F. (2005). Validity of the executive function theory of attention-deficit/hyperactivity disorder: a meta-analytic review. *Biological psychiatry*, *57*(11), 1336–1346.

Yeniad, N., Malda, M., Mesman, J., van IJzendoorn, M. H., & Pieper, S. (2013). Shifting ability predicts math and reading performance in children: A meta-analytical study. *Learning and Individual Differences, 23*, 1–9.

Yuan, P., & Raz, N. (2014). Prefrontal cortex and executive functions in healthy adults: a meta-analysis of structural neuroimaging studies. *Neuroscience and biobehavioral reviews*, *42*, 180–192.

Zelazo, P. D. (2006). The Dimensional Change Card Sort (DCCS): a method of assessing executive function in children. *Nature protocols*, *1*(1), 297–301.

Zelazo, P. D., Müller, U., Frye, D., Marcovitch, S., Argitis, G., Boseovski, J., Chiang, J. K., Hongwanishkul, D., Schuster, B. V., & Sutherland, A. (2003). The development of executive function in early childhood. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, *68*(3), vii–137.

Öz Geçmiş

Doç. Dr. Derya Durusu Emek Savaş, 2014 yılından bu yana Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Deneysel Psikoloji Ana Bilim Dalında çalışmaktadır. Psikoloji diplomasını 2008 yılında Yakın Doğu Üniversitesinden almıştır. Yüksek lisansını 2011 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Klinik Sinirbilimler Programında, doktorasını 2014 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Temel Sinirbilimler Programında tamamlamıştır. 2017-2019 yılları arasında *Atlantic Fellowship for Equity in Brain Health* bursu ile Trinity College Dublin, İrlanda'da *Global Brain Health Institute* bünyesinde eğitim almış ve misafir araştırmacı olarak görev almıştır. Doçentliğini 2020 yılında sinirbilim alanından almıştır. Araştırma konuları arasında beyin sağlığı; nöropsikiyatrik bozukluklarda elektrofizyoloji ve beyin görüntüleme; nöropsikolojik değerlendirme ve nöropsikolojik test standardizasyonu ile bilgisayarlı bilişsel egzersizler yer almaktadır.

4. BÖLÜM:
KETLEYİCİ KONTROL

Doç. Dr. Kızbes Meral Kılıç
Akdeniz Üniversitesi Kumluca Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü
Prof. Dr. A. Şebnem Soysal Acar
Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Bölümü

Giriş

Günlük yaşamdaki davranışlarımızı gözden geçirdiğimizde, bazı davranışlarımızı refleksif, bazılarını ise düşünerek yaptığımızı fark edebiliriz. Örneğin, bize doğru hızla gelen bir aracı fark edip önünden çekilmemiz, elimize diken battığında elimizi hızla çekmemiz gibi pek çok davranışımız refleksif olarak gerçekleşir. İçinde yaşadığımız hayatın büyük bir bölümü ise süreç odaklıdır. Bu nedenle hedefler belirleyip bunları gerçekleştirmek için çabalarız. Bu süreçte sergilediğimiz davranışların büyük bir bölümü bilinçlidir ve yönetici işlevleri kullanmayı gerektirir. Örneğin; saat kaçta uyandığımız, ne zaman kahvaltı yaptığımız, temizliği nasıl yaptığımız, temizliğe ne kadar zaman ayırdığımız, işe veya okula hangi yoldan ve hangi araçla gittiğimiz, market alışverişinde neler aldığımız, pişirdiğimiz yemeğin malzemelerini nasıl oranladığımız ve hangi sırada pişirdiğimiz, iş veya okulda yaptığımız görevler vb. işleri yönetici işlevlerimiz sayesinde gerçekleştirebiliriz.

Yönetici işlevler, bir hedefi incelemek ve ona ulaşmak için gerekli olan üst düzey bilişsel yetenekleri kapsayan bir şemsiye terim olarak tanımlanmaktadır. Yönetici işlevler; çalışma belleği, ketleyici kontrol, bilişsel esneklik, planlama, akıl yürütme ve problem çözme gibi üst düzey bilişsel süreçleri içerir. Yönetici işlevler, insanların hedeflere ulaşmasını, yeni günlük yaşam durumlarına uyum sağlamasını ve sosyal etkileşimleri yönetmesini sağlar. Beynin frontal lob işleyişiyle ilişkilendirilen yönetici işlevler, karmaşık veya soyut kavramları anlamamızı, daha önce karşılaşmadığımız sorunları çözmemizi, ileride yapacağımız eylemlere ilişkin planlamalarımızı ve ilişkilerimizi yönetmemizi sağlayan işlevlerdir. İlgili alan yazın incelendiğinde yönetici işlevlerin önemine rağmen tanımlanmasının oldukça güç olduğu görülmektedir (Cristofori ve ark., 2019). Yönetici işlevlerin tanımının güçlüğü, tek bir kapasiteyi değil belirli bir görevi gerçekleştirmek için gerekli olan bir dizi farklı alt süreci ifade etmesinden kaynaklanmaktadır. Yönetici işlevler, davranışın

Kaynaklar

Allan, N. P., Hume, L. E., Allan, D. M., Farrington, A. L., & Lonigan, C. J. (2014). Relations between inhibitory control and the development of academic skills in preschool and kindergarten: A meta-analysis. Developmental Psychology, 50, 2368-2379.

Alcorn III, J. L., Pike, E., Stoops, W. S., Lile, J. A., & Rush, C. R. (2017). A pilot investigation of acute inhibitory control training in cocaine users. *Drug and alcohol dependence*, *174*, 145-149.

Allom, V., Mullan, B., & Hagger, M. (2016). Does inhibitory control training improve health behaviour? A meta-analysis. *Health psychology review*, *10*(2), 168-186.

Arfé, B., Vardanega, T., & Ronconi, L. (2020). The effects of coding on children's planning and inhibition skills. *Computers & Education*, *148*, 103807.

Aupperle, R. L., Melrose, A. J., Stein, M. B., & Paulus, M. P. (2012). Executive function and PTSD: Disengaging from trauma. *Neuropharmacology*, *62*(2), 686-694.

Baker, E. R., Liu, Q., & Huang, R. (2019). A view from the start: A review of inhibitory control training in early childhood. Inhibitory control Training-A multidisciplinary approach. IntechOpen.

Banich, M. T., & Depue, B. E. (2015). Recent advances in understanding neural systems that support inhibitory control. *Current opinion in behavioral sciences*, *1*, 17-22.

Barkley, R. A. (1997). Behavioral inhibition, sustained attention, and executive functions: constructing a unifying theory of ADHD. *Psychological bulletin*, *121*(1), 65.

Batan, S. N., Öktem-Tanör, Ö., & Kalem, E. (2011). Reliability and validity studies of Behavioral Rating Inventory of Executive Function (BRIEF) in a Turkish normative sample. *Elementary Education Online*, *10*(3).

Best, J. R., & Miller, P. H. (2010). A developmental perspective on executive function. *Child development*, *81*(6), 1641-1660.

Bora, E. (2020). Meta-analysis of neurocognitive deficits in unaffected relatives of obsessive-compulsive disorder (OCD): comparison with healthy controls and patients with OCD. *Psychological medicine*, *50*(8), 1257-1266.

Breton, F., Planté, A., Legauffre, C., Morel, N., Adès, J., Gorwood, P., ... & Dubertret, C. (2011). The executive control of attention differentiates patients with schizophrenia, their first-degree relatives and healthy controls. *Neuropsychologia*, *49*(2), 203-208.

Chamberlain, S. R., Robbins, T. W., Winder-Rhodes, S., Muller, U., Sahakian, B. J., Blackwell, A. D., & Barnett, J. H. (2011). Translational approaches to frontostriatal dysfunction in attention-deficit/hyperactivity disorder using a computerized neuropsychological battery. Biological Psychiatry, 69(12), 1192–1203.

Chen, Y. Y., Yim, H., & Lee, T. H. (2023). Negative impact of daily screen use on inhibitory control network in preadolescence: A two-year follow-up study. *Developmental Cognitive Neuroscience*, *60*, 101218.

Cristofori, I., Cohen-Zimerman, S., and Grafman, J. (2019). "Chapter 11: executive functions," in The Frontal Lobes, volume 163 of Handjournal of Clinical Neurology, eds M. D'Esposito and J. Grafman (Amsterdam: Elsevier), 197–219. doi: 10.1016/B978-0-12-804281-6.00011-2

Davis, N. O., Bower, J., & Kollins, S. H. (2018). Proof-of-concept study of an at-home, engaging, digital intervention for pediatric ADHD. *PloS one*, *13*(1), e0189749.

DeGutis, J., Esterman, M., McCulloch, B., Rosenblatt, A., Milberg, W., & McGlinchey, R. (2015). Posttraumatic psychological symptoms are associated with reduced inhibitory control, not general executive dysfunction. *Journal of the International Neuropsychological Society*, *21*(5), 342-352.

De Klerk, M. T., Smeets, P. A. M., & la Fleur, S. E. (2023). Inhibitory control as a potential treatment target for obesity. *Nutritional Neuroscience*, *26*(5), 429-444.

Diamond, A. (2013). Executive functions. *Annual review of psychology*, *64*, 135-168.

Ditye, T., Jacobson, L., Walsh, V., & Lavidor, M. (2012). Modulating behavioral inhibition by tDCS combined with cognitive training. Experimental Brain Research, 219(3), 363–368.

Fosco, W. D., Hawk Jr, L. W., Colder, C. R., Meisel, S. N., & Lengua, L. J. (2019). The development of inhibitory control in adolescence and prospective relations with delinquency. *Journal of Adolescence*, *76*, 37-47.

Fuller, R. L., Luck, S. J., Braun, E. L., Robinson, B. M., McMahon, R. P., & Gold, J. M. (2006). Impaired control of visual attention in schizophrenia. *Journal of abnormal psychology*, *115*(2), 266.

Gärtner, A., & Strobel, A. (2021). Individual differences in inhibitory control: A latent variable analysis. *Journal of Cognition*, *4*(1).

Ghodrati, S., Askari Nejad, M. S., Sharifian, M., & Nejati, V. (2021). Inhibitory control training in preschool children with typical development: an RCT study. Early Child Development and Care, 191(13), 2093-2102.

Gioia, G. A., Isquith, P. K., Guy, S. C., & Kenworthy, L. (2015). Behavior rating inventory of executive function–second edition (BRIEF2). *Psychological Assessment Resources*, *2*.

Hampshire, A., Zadel, A., Sandrone, S., Soreq, E., Fineberg, N., Bullmore, E. T., ... & Chamberlain, S. R. (2020). Inhibition-related cortical hypoconnectivity as a candidate vulnerability marker for obsessive-compulsive disorder. *Biological psychiatry: cognitive neuroscience and neuroimaging*, *5*(2), 222-230.

Humphrey, G., & Dumontheil, I. (2016). Development of risk-taking, perspective-taking, and inhibitory control during adolescence. *Developmental Neuropsychology*, *41*(1-2), 59-76.

Huizinga, M., Dolan, C. V., & Van der Molen, M. W. (2006). Age-related change in executive function: Developmental trends and a latent variable analysis. *Neuropsychologia*, *44*(11), 2017-2036.

Jaeger, A. (2013). Inhibitory control and the adolescent brain: a review of fMRI research. *Psychology & Neuroscience*, *6*, 23-30.

Jones, A., Di Lemma, L. C., Robinson, E., Christiansen, P., Nolan, S., Tudur-Smith, C., & Field, M. (2016). Inhibitory control training for appetitive behaviour change: A meta-analytic investigation of mechanisms of action and moderators of effectiveness. *Appetite*, *97*, 16-28.

Jones, A., McGrath, E., Robinson, E., Houben, K., Nederkoorn, C., & Field, M. (2018). A randomized controlled trial of inhibitory control training for the reduction of alcohol consumption in problem drinkers. *Journal of consulting and clinical psychology, 86*(12), 991–1004.

Joormann, J., Yoon, K. L., & Zetsche, U. (2007). Cognitive inhibition in depression. *Applied and Preventive Psychology, 12*(3), 128–139. doi:10.1016/j.appsy.2007.09.00

Kahle, S., Utendale, W. T., Widaman, K. F., & Hastings, P. D. (2018). Parasympathetic regulation and inhibitory control predict the development of externalizing problems in early childhood. *Journal of abnormal child psychology, 46*(2), 237-249.

Karakaş, S., Erdoğan, E., Sak, L., Soysal, A. Ş., Ulusoy, T., Ulusoy, İ. Y., & Alkan, S. (1999). Stroop Testi TBAG Formu: Türk kültürüne standardizasyon çalışmaları, güvenirlik ve geçerlik. *Klinik Psikiyatri, 2*(2), 75-88.

Korkman, M., Kirk, U., & Kemp, S. (1998). NEPSY: A Developmental Neuropsychological Assessment Manual. San Antonio, TX: The Psychological Corporation.

Lee, T. L., Yeung, M. K., Sze, S. L., & Chan, A. S. (2021). Eye-tracking training improves inhibitory control in children with attention-deficit/hyperactivity disorder. *Brain Sciences, 11*(3), 314.

Levine, T. A., & Woodward, L. J. (2018). Early inhibitory control and working memory abilities of children prenatally exposed to methadone. *Early human development, 116*, 68-75.

Liu, Q., Zhu, X., Ziegler, A., & Shi, J. (2015). The effects of inhibitory control training for preschoolers on reasoning ability and neural activity. *Scientific reports, 5*(1), 14200.

Memarian, S., Moradi, A., Hasani, J., & Mullan, B. (2022). Can sweet food-specific inhibitory control training via a mobile application improve eating behavior in children with obesity?. *British Journal of Health Psychology, 27*(3), 645-665.

Miyake, A., Friedman, N. P., Emerson, M. J., Witzki, A. H., Howerter, A., & Wager, T. D. (2000). The unity and diversity of executive functions and their contributions to complex "Frontal Lobe" tasks: A latent variable analysis. *Cognitive Psychology, 41*(1), 49–100.

Moffitt, T. E., Arseneault, L., Belsky, D., Dickson, N., Hancox, R. J., Harrington, H., ... & Caspi, A. (2011). A gradient of childhood self-control predicts health, wealth, and public safety. *Proceedings of the national Academy of Sciences, 108*(7), 2693-2698.

Morgan, P. L., Farkas, G., Hillemeier, M. M., Pun, W. H., & Maczuga, S. (2019). Kindergarten children's executive functions predict their second-grade academic achievement and behavior. *Child development, 90*(5), 1802-1816.

Montgomery, D. E., & Koeltzow, T. E. (2010). A review of the day–night task: The Stroop paradigm and interference control in young children. *Developmental Review, 30*(3), 308-330.

Morand-Beaulieu, S., Grot, S., Lavoie, J., Leclerc, J. B., Luck, D., & Lavoie, M. E. (2017). The puzzling question of inhibitory control in Tourette syndrome: A meta-analysis. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews, 80*, 240-262.

Nejati, V., Fallah, F., & Raskin, S. (2023). Inhibitory control training improves attention deficit-hyperactivity disorder symptoms and externalizing behavior. *Clinical child psychology and psychiatry*, *28*(3), 909-923.

Noel, X., Brevers, D., & Bechara, A. (2013). A neurocognitive approach to understanding the neurobiology of addiction. *Current opinion in neurobiology*, *23*(4), 632-638.

Ojha, A., Parr, A. C., Foran, W., Calabro, F. J., & Luna, B. (2022). Puberty contributes to adolescent development of fronto-striatal functional connectivity supporting inhibitory control. *Developmental Cognitive Neuroscience*, *58*, 101183.

Perrotta, G. (2019). Executive functions: definition, contexts and neuropsychological profiles. *J Neuroscience Neurological Surgery*, *4*, 4-077

Petersen, I. T., Hoyniak, C. P., McQuillan, M. E., Bates, J. E., & Staples, A. D. (2016). Measuring the development of inhibitory control: The challenge of heterotypic continuity. *Developmental Review*, *40*, 25-71.

Segretin, M. S., Lipina, S. J., Hermida, M. J., Sheffield, T. D., Nelson, J. M., Espy, K. A., & Colombo, J. A. (2014). Predictors of cognitive enhancement after training in preschoolers from diverse socioeconomic backgrounds. *Frontiers in Psychology*, *5*, 205.

Serpell, Z. N., & Esposito, A. G. (2016). Development of executive functions: implications for educational policy and practice. *Policy Insights from the Behavioral and Brain Sciences*, *3*(2), 203-210.

Smits, F. M., Geuze, E., Schutter, D. J., van Honk, J., & Gladwin, T. E. (2022). Effects of tDCS during inhibitory control training on performance and PTSD, aggression and anxiety symptoms: a randomized-controlled trial in a military sample. *Psychological medicine*, *52*(16), 3964-3974.

Snyder, H. R. (2013). Major depressive disorder is associated with broad impairments on neuropsychological measures of executive function: a meta-analysis and review. *Psychological bulletin*, *139*(1), 81. Stroop, J. R. (1935). Studies of interference in serial verbal reaction. *Journal of Experimental Psychology*, *18*, 643-662.

Stein, M., Soravia, L. M., Tschuemperlin, R. M., Batschelet, H. M., Jaeger, J., Roesner, S., ... & Moggi, F. (2023). Alcohol-specific inhibition training in patients with alcohol use disorder: a multi-centre, double-blind randomized clinical trial examining drinking outcome and working mechanisms. *Addiction*, *118*(4), 646-657.

Suppalarkbunlue, W., Chutabhakdikul, N., Lertladaluck, K., & Moriguchi, Y. (2023). Promoting Inhibitory Control in Preschool Children Through Music-Movement Activities in the Classroom. *Journal of Research in Childhood Education*, *37*(2), 275-291.

Taylor, R. L., & Barch, D. M. (2022). Inhibitory control within the context of early life poverty and implications for outcomes. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, 104778.

Verbruggen, F., Aron, A. R., Band, G. P., Beste, C., Bissett, P. G., Brockett, A. T., ... & Boehler, C. N. (2019). A consensus guide to capturing the ability to inhibit actions and impulsive behaviors in the stop-signal task. *elife*, *8*, e46323.

Verbruggen, F., & Logan, G. D. (2009). Models of response inhibition in the stop-signal and stop-change paradigms. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, *33*(5), 647-661.

Verghese, A., Mattingley, J. B., Palmer, P. E., & Dux, P. E. (2018). From eyes to hands: Transfer of learning in the Simon task across motor effectors. *Attention, perception & psychophysics*, *80*(1), 193–210. https://doi.org/10.3758/s13414-017-1427-1

Wager, T. D., Sylvester, C. Y. C., Lacey, S. C., Nee, D. E., Franklin, M., & Jonides, J. (2005). Common and unique components of response inhibition revealed by fMRI. *Neuroimage*, *27*(2), 323-340.

Wang, K., Fan, J., Dong, Y., Wang, C. Q., Lee, T. M., & Posner, M. I. (2005). Selective impairment of attentional networks of orienting and executive control in schizophrenia. *Schizophrenia research*, *78*(2-3), 235-241.

Welsh, M. C., Satterlee-Cartmell, T., & Stine, M. (1999). Towers of Hanoi and London: Contribution of working memory and inhibition to performance. *Brain and cognition*, *41*(2), 231-242.

Wild, K. V., Musser, E. D. (2014). The Cambridge Neuropsychological Test Automated Battery in the Assessment of Executive Functioning. In: Goldstein, S., Naglieri, J. (eds) Handbook of Executive Functioning. Springer, New York, NY.

Williams, B. R., Ponesse, J. S., Schachar, R. J., Logan, G. D., & Tannock, R. (1999). Development of inhibitory control across the life span. *Developmental psychology*, *35*(1), 205.

Yang, Y., Qi, L., Morys, F., Wu, Q., & Chen, H. (2022). Food-specific inhibition training for food devaluation: a meta-analysis. *Nutrients*, *14*(7), 1363.

Zeytinoglu, S., Morales, S., Henderson, H. A., & Fox, N. A. (2023). A Developmental Pathway from Early Inhibitory Control to Social Connectedness. *Research on Child and Adolescent Psychopathology*, 1-13.

Öz Geçmiş

Kızbes Meral Kılıç, 2003 yılında Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümünde lisans eğitimini tamamladı. 2006 yılında yüksek lisans eğitimini Hacettepe Üniversitesi Deneysel Psikoloji alanında, 2016 yılında doktora eğitimini Gazi Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi alanında tamamladı. 2020 yılında Çocuk Gelişimi alanında doçent ünvanını aldı. Başkent Üniversitesi Ankara Hastanesinde ve Adalet Bakanlığında Psikolog olarak görev yaptı. 2007 yılında "Çocuklarda Bilgi İşlemedeki Üst İşlemlerin Yaşa Bağlı Değişimi" çalışmasıyla Prof. Dr. Mualla Öztürk Çocuk Ruh Sağlığı Ödülü'nü kazandı. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümünde lisans düzeyinde dersler verdi. Akdeniz Üniversitesi Kumluca Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümünde Öğretim Üyesidir. "Artık R Diyebiliyorum", "Kontrol Edilebilir Öfke" ve "Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu Olan Çocuklar İçin Etkinlikler: Öz Düzenleme, Sosyal Beceri ve Bilinçli Farkındalık Etkinlikleri" kitaplarının yazarı ve "Beyin Gelişimi" kitabının editörüdür. Katkıda bulunduğu çeşitli kitaplar ile ulusal ve uluslararası yayınları bulunmaktadır.

5. BÖLÜM:
PROBLEM ÇÖZME

Doç. Dr. Derya Evgin
Kayseri Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü
Öğr. Gör. Yelda Kublay
Akdeniz Üniversitesi Kumluca Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü

Giriş

Yönetici işlevler; çalışma belleği, bilişsel esneklik, ketleyici kontrol, problem çözme, plan yapma, karar verme ve iletişim gibi tüm karmaşık bilişsel görevlerin gerçekleşmesinde önemli bir rol oynar. Bu işlevler, bireylerin çevresel koşullara hızlı ve esnek bir şekilde uyum sağlamalarını, aynı zamanda refleksif veya rutin olmayan eylemler dışında kalan bilinçli davranışları kontrol etmelerini mümkün kılar (Diamond, 2013). Eğer alışılagelmiş bir yol ile hedefe ulaşılamıyorsa yönetici işlevler, yeni bir davranış modelinin oluşturulmasında etkin rol oynarlar (Kovari, 2020). Beynin frontal lob bölgesi, özellikle prefrontal korteks ile ilişkili olan yönetici işlevler ve problem çözme, bireylerin yaşamında önemli üst düzey bilişsel süreçlerdir (Cristofori ve ark., 2019).

İnsanlar, yaşamları boyunca çeşitli problemlerle karşılaşırlar; bu kaçınılmaz bir gerçektir (Çubukçu ve Bağçeli-Kahraman, 2017). Problemler çeşitli boyutlarda olabilir: kısa veya uzun vadeli, basit veya karmaşık, duygusal, fiziksel veya ekonomik (Cüceloğlu, 1997). Toplum yapısının karmaşıklığı, teknolojik ilerlemeler ve siyasi, sosyal ve ekonomik değişimler, bireylerin karşılaşabileceği problem türlerini artırmaktadır (Şahin, 2004). Bu bağlamda problem çözme yeteneği, 21. yüzyıl becerileri arasında kritik bir öneme sahiptir (MEB, 2023).

Çocuklar, etraflarındaki dünya ile ilk etkileşime geçtiklerinde değişik türde problemlerle karşılaşmaya başlarlar (Yurdakul, & Ayhan, 2016). Bu problemlerle başa çıkmak için farkında olsunlar ya da olmasınlar, birçok farklı yol denerler. Başarılı olup olmadıkları genellikle amaca ulaşılıp ulaşılmadığına bağlıdır. Bu nedenle, problem çözme becerisinin çocukluk döneminde hatta doğumdan itibaren desteklenmesi önemlidir (Aydoğan, 2016). Çocukların problem çözme yetenekleri yani bir problemle karşılaştıklarında gösterdikleri reak-

sosyal becerilerini, kişiler arası ilişkilerini geliştirir. Bilişsel ve duyuşsal özellikleri, yaşadıkları deneyimler, büyüdükleri aile ortamı, öğretmenlerin tutumları ve yakın çevre çocukların problem çözme becerisini etkiler. Çocukların problem çözme becerilerinin geliştirilmesi için;

- Çocukların düşüncelerini özgürce ifade etmelerine izin verilmelidir.
- Çocuklara sorunu algılama ve ifade etme şansı verilmeli ve etkili iletişim becerilerini kullanarak çocukları dinlemelidirler.
- Sorunları yetişkinler çözmemeli; çocuklara bu süreçte araştırma yapma, özgür olma, sorumluluk alma ve sorunu kendi başlarına çözme şansı verilmelidir.
- Kendine güven önemli bir kişilik özelliği olduğundan, öz güvenleri geliştirilmelidir.
- Çocukların problem çözme becerilerini destekleyen eğitim etkinliklerini daha fazla kullanmalı ve problem çözmede yol gösterici olmalıdır.
- Eğitim sürecinin her alanında problem çözme becerisinin gelişimine önem verilmesi, problem çözme becerisi zayıf olan çocuklara yönelik problem çözme beceri eğitimi programları sunulmalıdır.
- Öğrencilerin kendi problem çözme ve değerlendirme süreçlerine dâhil olacakları, kendi öğrenmelerinin sorumluluğunu alarak üstbiliş becerilerini işe koşabilecekleri öğrenme ortamları hazırlanmalıdır.

Kaynaklar

Adagideli, F. H., & Engin, A. D. E. R. (2017). Matematiksel problem çözme etkinliklerinde küçük çocukların üst bilişsel düzenleme becerilerinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 18*(2), 193-211.

Akdemir, D. (2005). Çocuk ve ergen psikiyatrisinde beyin görüntüleme. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi, 12*(2), 75-80.

Akyüz, G. ve Pala, N. M. (2010). PISA 2003 sonuçlarına göre öğrenci ve sınıf özelliklerinin matematik okuryazarlığına ve problem çözme becerilerine etkisi. *İlköğretim Online, 9*(2), 668–678.

Almuwaiziri, F., Trakulphadetkrai, N. V., & Williams, T. (2023). Visualisation to support children with attention-deficit/hyperactivity disorder learning to solve mathematical word problems: A randomised controlled trial. *British Journal of Special Education,* 50:314-324.

Altuntaş, O., & Altınova, H. H. (2015). Yaratıcı drama yönetiminin üniversite öğrencilerinin sosyal problem çözme becerilerine etkisi. *Electronic Turkish Studies, 10*(4).

Aral, N. (2011). Bilişsel Gelişim. Neriman Aral & Gülen Baran (Ed.). Çocuk Gelişimi kitabı içinde (Bölüm 4, Sayfa 99-127). Ya-Pa Yayınevi: İstanbul

Arsuk, S. & Sezgin Memnun, D. (2020). Yedinci sınıf öğrencilerinde üstbiliş destekli problem çözme stratejileri öğretiminin öğrenci başarısına ve üstbiliş becerilere etkisi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 8*(2), 559-573.

Aslan, E. (2001). Torrance yaratıcı düşünce testi'nin Türkçe versiyonu. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 14*(14), 19-40.

Aydoğan, Y. (2016). Supporting the problem solving skills in the early childhood. In E. Atasoy, R. Efe, I. Jażdżewska & H. Yaldır (Eds.), Current advances in education (pp. 91-201). St. Kliment Ohridski University Press.

Bakioğlu, B., Alkış-Küçükaydın, M., Karamustafaoğlu, O., Uluçınar-Sağır, Ş., Akman, E., Ersanlı, E. ve Çakır, R. (2015). Öğretmen adaylarının bilişötesi farkındalık düzeyi, problem çözme becerileri ve teknoloji tutumlarının incelenmesi. Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1(1), 22-33.

Balcı, G. (2007). İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Sözel Matematik Problemlerini Çözme Düzeylerine Göre Bilişsel Farkındalık Becerilerinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana. s.115.

Baş, F. ve Özturan-Sağırlı, M. (2017). Türkiye'de eğitim alanında üstbiliş odaklı yapılan makalelere yönelik bir içerik analizi. *Eğitim ve Bilim, 42*(192), 1-33.

Baş, F., Özturan-Sağırlı, M. ve Bekdemir, M. (2016). The metacognitive awarenesses of pre-service secondary school mathematics teachers, beliefs, attitudes on problem solving, and relationship between them. *Journal of Theory and Practice in Education, 12*(2), 464-482.

Bayezit, İ. & Aksoy, Y. (2009). Matematiksel Problemlerin Öğrenim ve Öğretimi. E. Bingölbali ve M. F. Özmantar (Editörler). İlköğretimde Karşılaşılan Matematiksel Zorluklar ve Çözüm Önerileri (s. 305). Ankara. Pegem Akademi Yayınları.

Becker-Weidman, E. G., Jacobs, R. H., Reinecke, M. A., Silva, S. G., & March, J. S. (2010). Social problem-solving among adolescents treated for depression. *Behaviour research and therapy, 48*(1), 11-18.

Bilgin A. (2010). Üniversite Öğrencilerinin Çeşitli Değişkenlere ve Denetim Odağına Göre Problem Çözme Beceri Algıları. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Burton, C. L., Strauss, E., Hultsch, D. F., & Hunter, M. A. (2006). Cognitive functioning and everyday problem solving in older adults. *The Clinical Neuropsychologist, 20*(3), 432-452.

Büyüktaşkapu, S. (2010). 6 Yaş Çocuklarının Bilimsel Süreç Becerilerini Geliştirmeye Yönelik Yapılandırmacı Yaklaşıma Dayalı Bir Bilim Öğretim Programı Önerisi. Yayınlanmamış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.

Cancer, A., Iannello, P., Salvi, C., & Antonietti, A. (2023). Executive functioning and divergent thinking predict creative problem-solving in young adults and elderlies. *Psychological Research, 87*(2), 388-396.

Carlson, N. R. (2014). Structure of the Nervous System. In Foundations of Behavioral Neuroscience (Ninth, s. 362-363) Pearson Education Limited (UK).

Castellanos, F. X., Lee, P. P., Sharp, W., Jeffries, N. O., Greenstein, D. K., Clasen, L. S., ... & Rapoport, J. L. (2002). Developmental trajectories of brain volume abnormalities in children and adolescents with attention-deficit/hyperactivity disorder. *Jama*, *288*(14), 1740-1748.

Chen, S. Y., Jordan, C., & Thompson, S. (2006). The effect of cognitive behavioral therapy (CBT) on depression: The role of problem-solving appraisal. *Research on Social Work Practice*, *16*(5), 500-510.

Chen, X., Hertzog, C., & Park, D. C. (2017). Cognitive predictors of everyday problem solving across the lifespan. *Gerontology*, *63*(4), 372-384.

Chimiklis, A. L., Dahl, V., Spears, A. P., Goss, K., Fogarty, K., & Chacko, A. (2018). Yoga, mindfulness, and meditation interventions for youth with ADHD: Systematic review and meta-analysis. *Journal of Child and Family Studies*, *27*, 3155-3168.

Cortiella, C., & Horowitz, S. H. (2014). The state of learning disabilities: Facts, trends and emerging issues (3rd ed.). New York: National Center for Learning Disabilities.

Cristofori, I., Cohen-Zimerman, S., & Grafman, J. (2019). Executive functions. *Handbook of clinical neurology*, *163*, 197-219.

Cüceloğlu, D. (1997). İnsan ve davranışı. İstanbul, Remzi Kitabevi.

Çelik, C., Özmen, S., & Yiğit, İ. (2016). Analyzing the Wechsler Intelligence Scale for Children-Revised (WISC-R) in children with attention deficit and hyperactivity disorder: predictive value of subtests, Kaufman, and Bannatyne categories. *Turk Psikiyatri Dergisi*, *27*(1), 31-40.

Çeşit, C., Ece, A. S., Kafadar, H. (2012). Sanat Eğitimi Alan ve Almayan Lise Öğrencilerinin Problem Çözme Becerileri ve Benlik Saygısı Düzeylerinin İncelenmesi (Bolu İli Örneği). *International Online Journal of Educational Sciences*, *4*(3), 706-726.

Çetin, Ş. (2014). Probleme Dayalı Öğrenme. Sevil Büyükalan Filiz (Ed.). Öğrenme ve Öğretme Kuram ve Yaklaşımları kitabı içinde. 3. Baskı. (Bölüm 10, Sayfa 238-240). Pegem Akademi: Ankara.

Çubukçu, A., Bağçeli-Kahraman, P. (2017). Okul öncesi dönem çocuklarının problem çözme becerilerinin satranç eğitimi alma durumlarına göre incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 43*(43), 51-61.

Diamond, A. (2013). Executive functions. *Annual review of psychology*, *64*, 135-168.

Duman, B. (2015). Neden Beyin Temelli Öğrenme. 4. Baskı (Sayfa 385-386). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

D'Zurilla, T. J., ve Goldfried, M. R. (1971). Problem solving and behavior modification. *Journal of Abnormal Psychology*, *78*(1), 107-126.

D'Zurilla, T. J. (1988), Problem Solving Therapies. In K. S. Dobson (Ed.), Handbook of Cognitive Behavioral Therapies (pp.85-135), New York: Guilford Press.

Ferguson, H. J., Brunsdon, V. E., & Bradford, E. E. (2021). The developmental trajectories of executive function from adolescence to old age. *Scientific reports, 11*(1), 1382.

Ertuğrul, A. (2015). Davranışın Nörobiyolojik Temelleri. M. O. Öztürk, & N. A. Uluşahin içinde, Ruh Sağlığı ve Bozuklukları 13. Baskı (Sayfa 23-45). Ankara: Nobel Tıp Kitapevleri.

Eskin, M. (2011). Sorun çözme terapisi. (2. Baskı). Ankara: HYB Basım Yayın. Eskin, M. (2013). Problem solving therapy in the clinical practice. New York: Elsevier Insights

Eskin, M., Ertekin, K., Harlak, H., & Dereboy, Ç. (2008). Lise Öğrencisi Ergenlerde Depresyonun Yaygınlığı ve İlişkili Olduğu Etmenler. *Türk Psikiyatri Dergisi, 19*(4).

Evcen, D. (2002). Watson-Glaser eleştirel akıl yürütme gücü testinin (Form S) Türkçeye uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Gelbal, S. (1991). Problem çözme. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Der. 6*, 167-173.

Gupta, R., Koscik, T.R., Bechara a, Tranel D. The amygdala and decisionmaking. *Neuropsychologia*. 2011;49(4):760-6.

Gür, H. ve Hangül, T. (2015). Ortaokul öğrencilerinin problem çözme stratejileri üzerine bir çalışma. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi, 5*(1), 95-112.

Harrison, L. J., Manocha, R., & Rubia, K. (2004). Sahaja yoga meditation as a family treatment programme for children with attention deficit-hyperactivity disorder. *Clinical Child Psychology and Psychiatry, 9*(4), 479–497.

Heppner, P. P. ve Krauskopf, C. J. (1987). An information-processing approach to personal problem solving. *The Counseling Psychologist, 15*(3), 371-447.

Hıdıroğlu, Ç. N. (2018). Üstbiliş Kavramına ve Problem Çözme Sürecinde Üstbilişin Rolüne Eleştirel Bir Bakış. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (32), 87-103.

İlker, Ö., & Melekoğlu, M. A. (2017). İlköğretim döneminde özel öğrenme güçlüğü olan öğrencilerin yazma becerilerine ilişkin çalışmaların incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 18*(03), 443-469.

İşmen, A. E. (2001). Duygusal zekâ ve problem çözme. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, (13), 111-124.

Kalaycı, N. (2006). Öğretim yöntemi olarak kullanılan problem çözme adımları, ilgili etkinlikleri ve değerlendirilmesi. *Eğitim ve Bilim, 39*(31), 56-59.

Kalemkuş, J. (2021). Bilmeyi bilme: Üstbiliş. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (42), 471-495.

Kanbay, Y. (2013). Hemşirelik Öğrencilerine Verilen Eleştirel Düşünme Eğitiminin Problem Çözme Becerisi Üzerine Etkisi. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

Kaplan, A., Duran, M. ve Baş, G. (2016). Examination with the structural equation modeling of the relationship between mathematical metacognition awareness with skill perception of problem solving of secondary school students. *Inonu University Journal of the Faculty of Education, 17*(1), 1-16.

Karver, C. L., Wade, S. L., Cassedy, A., Taylor, H. G., Brown, T. M., Kirkwood, M. W., & Stancin, T. (2014). Cognitive reserve as a moderator of responsiveness to an online problem-solving intervention for adolescents with complicated mild-to-severe traumatic brain injury. *Child Neuropsychology, 20*(3), 343-357.

Keen, R. (2011). The development of problem solving in young children: A critical cognitive skill. *Annual Review of Psychology, 62*, 1-21.

Kılıç, B. G. (2002). Yönetici işlevler ve dikkat süreçlerine ilişkin kuramsal modeller ve nöroanatomi. *Klinik Psikiyatri Dergisi, 5*(2), 105-110.

Knight, M. J., Aboustate, N., & Baune, B. T. (2018). Cognitive dysfunction in major depressive disorder: Cause and effect. *Current Behavioral Neuroscience Reports, 5*, 302-309.

Korkut, F. (2002). Lise öğrencilerinin problem çözme becerileri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 22*, 177-184.

Kovari, A. (2020). Study of algorithmic problem-solving and executive function. Acta Polytech. *Hung, 17*, 241-256.

Krause, K. R., Courtney, D. B., Chan, B. W., Bonato, S., Aitken, M., Relihan, J., ... & Szatmari, P. (2021). Problem-solving training as an active ingredient of treatment for youth depression: a scoping review and exploratory meta-analysis. *BMC psychiatry, 21*(1), 1-14.

Levin, R. L., Heller, W., Mohanty, A., Herrington, J. D., & Miller, G. A. (2007). Cognitive deficits in depression and functional specificity of regional brain activity. *Cognitive Therapy and Research, 31*, 211-233.

Javed, K., Reddy, V., & Lui, F. (2019). Neuroanatomy, cerebral cortex. In: StatPearls. StatPearls Publishing, Treasure Island (FL); 2022. PMID: 30725932.

Mayer, R. E. (1998). Cognitive Metacognitive and Motivational Aspects of Problem Solving. *Instructional Science, 26*, pp.49–51.

Mertoğlu, H. ve Öztuna, A., (2004). Bireylerin Teknoloji Kullanımı Problem Çözme Yetenekleri ile İlişkili midir?, *The Turkish Online Journal of Educational Technology, 3*(1),83-92

Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (2015). İlkokul matematik dersi 1., 2., 3. ve 4. sınıf öğretim programı.

Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (2023). 21. Yüzyıl Becerileri ve Değerlere Yönelik Araştırma Raporu. MEB Yayınları. https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2023_05/11153521_21.yy_becerileri_ve_degerlere_yonelik_arastirma_raporu.pdf

Morgan, T. C. (2011). Psikolojiye Giriş. Sirel Karakaş & Rükzan Eski (Ed.). 19. Baskı. Eğitim Kitapevi: Konya.

Montague, M. (1993). Middle school students' mathematical problem solving: An analysis of think-aloud protocols. *Learning Disability Quarterly, 16*, 19-32.

Nehring, K. M. (2014). The Effect of Functional Fixation in Problem Solving Among Preschool, Second Grade, and Ninth Grade Children. Doctoral Dissertation, Universıty of Minnesota.

Nezu, A. M. (1986). Cognitive appraisal of problem solving effectiveness: Relation to depression and depressive symptoms. *Journal of clinical psychology, 42*(1), 42-48.

Otero, T. M., Barker, L. A., & Naglieri, J. A. (2014). Executive function treatment and intervention in schools. *Applied Neuropsychology: Child, 3*(3), 205-214.

Özdil, G. (2008). Kişilerarası Problem Çözme Becerileri Eğitimi Programının Okulöncesi Kurumlara Devam Eden Çocukların Kişilerarası Problem Çözme Becerilerine Etkisi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.

Özkubat, U., Karabulut, A., & Cihan, S. (2021). Öğrenme Güçlüğü Olan Ortaokul Öğrencilerine Uygulanan Matematik Problemi Çözme Müdahaleleri: Kapsamlı Alanyazın İncelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 23*(1), 191-218.

Özsoy, G. (2014). Problem çözme becerisi ile matematik başarısı arasındaki ilişki. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 25*(3), 179-190.

Öztürk, M., Akkan, Y. ve Kaplan, A. (2018). 6-8. sınıf üstün yetenekli öğrencilerin problem çözerken sergiledikleri üst bilişsel beceriler: Gümüşhane örneği. *Ege Eğitim Dergisi, 19*(2), 446-469.

Peng, P., & Fuchs, D. (2016). A meta-analysis of working memory deficits in children with learning difficulties: Is there a difference between verbal domain and numerical domain?. *Journal of learning disabilities, 49*(1), 3-20.

Peters, S. L., & Sheldon, S. (2021). Common and distinct neural systems support the generation retrieval phase of autobiographical memory and personal problem solving. *Behavioural Brain Research, 397*, 112911.

Pirau, L., & Lui, F. (2023). Frontal Lobe Syndrome. In StatPearls. StatPearls Publishing.

Sandi-Urena, S., Cooper, M. & Stevens, R. (2012). Effect of cooperative problem-based lab ınstruction on metacognition and problem-solving skills. *Journal of Chemical Education, 89*, 700−706.

Sardoğan, M. E., Karahan, T. F. ve Kaygusuz, C. (2006). Üniversite öğrencilerinin kullandıkları kararsızlık stratejilerinin problem çözme becerisi, cinsiyet, sınıf düzeyi ve fakülte türüne göre incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2*(1), 78-97.

Savran, N. Z. (2004). PISA-Projesi'nin Türk Eğitim Sistemi Açısından Değerlendirilmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 2*(4), 397-412.

Schoenfeld, A. (1985). Mathematical Problem Solving. San Diego, CA: Academic ss.292-300.

Serin, M. K. ve Korkmaz, İ. (2018). İşbirliğine dayalı ortamlarda gerçekleştirilen üstbilişsel sorgulama temelli öğretimin ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin matematiksel problem çözme becerilerine etkisi. *İlköğretim Online, 17*(2), 510-531.

Serin, O., Serin, N. B., & Saygılı, G. (2010). İlköğretim düzeyindeki çocuklar için problem çözme envanterinin (ÇPÇE) geliştirilmesi. *İlköğretim Online, 9*(2), 446-458.

Seymour B, Dolan R. (2008). Emotion, decision making, and the amygdala. *Neuron. 58*(5): 662-71.

Sezgin, E. (2011). Problem çözme becerisi ölçeğinin geliştirilmesi [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi.

Shin, M., & Bryant, D. P. (2015). A synthesis of mathematical and cognitive performances of students with mathematics learning disabilities. *Journal of Learning Disabilities, 48*(1), 96-112.

Soylu, C., & Pala, F. C. (2018). Problem çözme performansında yaşa bağlı farklılıklar. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 10*(3), 290-301.

Soylu, Y. ve Soylu, C. (2006). Matematik derslerinde başarıya giden yolda problem çözmenin rolü. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 7*(11), 97-111.

Sönmez, S. (2023). Hemşirelik Öğrencilerine Verilen Problem Çözme Eğitiminin Öfke Yönetimi ve Problemli İnternet Kullanımına Etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Aydın.

Şahin, Ç. (2004). Problem çözme becerisinin temel felsefesi. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, 10*, 160-171.

Şahin, E. (2016). Bilgisayar Destekli Öğretim Modeli ve Kuramsal Temelleri. Gülay Ekici (Ed.). Öğrenme ve Öğretme Kuramları ve Uygulamadaki Yansımaları kitabı içinde. (Sayfa 536). Pegem Akademi: Ankara.

Şahin, H. (2015). Psikososyal Gelişim Temelli Eğitim Programının Anasınıfına Devam Eden Çocukların Duygusal Zekalarına ve Problem Çözme Becerilerine Etkisi. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Rosenzweig, C., Krawec, J., & Montague, M. (2011). Metacognitive strategy use of eighth-grade students with and without learning disabilities during mathematical problem solving: a think-aloud analysis. *Journal of Learning Disabilities, 44(*6) 508-520.

Temur, G., & Gürsu, A. Ş. I. K. (2023). Okul Öncesi ve İlkokul Öğretmenlerinin Sınıf İçi Soru Sorma Becerileri ile Meraklılık Düzeylerinin İncelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi, 24*(2), 180-193.

TOAD(2023).https://toad.halileksi.net/page/2/?s=problem+%C3%A7%C3%B6zme&sm=b&sonuc=25&sirala=baslik/ Erişim tarihi: 16/09/2023

Tsai, M., & Chou, W. (2016). Attentional orienting and executive control are affected by different types of meditation practice. *Consciousness and Cognition, 46*, 110–126.

Tuğluk, M. N. & Özkan, B. (2019). MEB 2013 Okul Öncesi Eğitim Programının 21. Yüzyıl Becerileri Açısından Analizi, *Temel Eğitim Dergisi, 1*(4), 29-38.

TÜZDEV, Türkiye Üstün Zekalı Çocuklar Eğitim Derneği. (2023) https://www.tuzdev.org/zekatesti-wisc4 / Erişim Tarihi :18/09/2023.

Türk Dil Kurumu (2022). https://sozluk.gov.tr/ Erişim tarihi: 15/11/2022.

Uluç, S., Öktem, F., Erden, G., Gençöz, T., & Sezgin, N. (2011). Wechsler Çocuklar için Zeka Ölçeği-IV: Klinik bağlamda zekânın değerlendirilmesinde Türkiye için yeni bir dönem. *Türk Psikoloji Yazıları, 14*(28), 49.

Van Der Walt, M. & Maree, K. (2007). Do mathematics learning facilitators implement metacognitive strategies, *South African Journal of Education, 27* (2), pp. 223-241.

Wang, X. S., Perry, L. B., Malpique, A., & Ide, T. (2023). Factors predicting mathematics achievement in PISA: a systematic review. *Large-scale Assessments in Education, 11*(1), 24.

Watson, G & Glaser, M. E. (1964). Watson-Glaser Critical Thinking Appraisal Manual, New York: Harcourt, Brace & World Inc.

Wu, X., Li, J., Zhang, C., Zhou, X., Dong, X., Cao, H., ... & Xie, J. (2023). The effects of modified problem-solving therapy on depression, coping, and self-efficacy in elderly nursing home residents. *Frontiers in Psychology, 13*, 1030104.

Yazgan, Y. (2007). Dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinin rutin olmayan problem çözme stratejileriyle ilgili gözlemler. *İlköğretim Online, 6*(2), 249-263.

Yazgan, Y. ve Bintaş, J. (2005). İlköğretim dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinin problem çözme stratejilerini kullanabilme düzeyleri: Bir öğretim deneyi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi, 28, 210-218.

Yıldırım, A., Hacıhasanoğlu, R., Karakurt, P. ve Türkleş, S. (2011). Lise öğrencilerinin problem çözme becerileri ve etkileyen faktörler. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 8*(1), 905-921.

Yong Hwa, T. & Kiong Lau, N. (2007). Metacognitive Aspects of Matehematics Problem Solving, Mara University of Technology Malaysia. pp. 1-8

Yurdakul, Y., & Ayhan, A. B. (2016). Problem solving skills in the pre-school period. In E. Atasoy, R. Efe, I. Jażdżewska & H. Yaldır (Eds.), Current advances in education (pp. 28-40). St. Kliment Ohridski University Press.

Zembat, R. & Unutkan, P. Ö. (2005). Problem Çözme Becerilerinin Gelişimi. Müzeyyen Sevinç (Ed). Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar 1. Cilt kitabı içinde (sayfa 221-229). Morpa Kültür Yayınları: İstanbul.

Zhang, A., Park, S., Sullivan, J. E., & Jing, S. (2018). The effectiveness of problem-solving therapy for primary care patients' depressive and/or anxiety disorders: A systematic review and meta-analysis. *The Journal of the American Board of Family Medicine, 31*(1), 139-150.

Öz Geçmiş

Doç. Dr. Derya Evgin, doktorasını pediatri hemşireliği alanında tamamladı. Şubat 2010-Ağustos 2019 tarihleri arasında Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Semra ve Vefa Küçük Sağlık Yüksekokulunda, Eylül 2019-Şubat 2022 tarihleri arasında Akdeniz Üniversitesi Kumluca Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Bölümünde çalışmış olup ve Mart 2022'den itibaren Kayseri Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümünde Öğretim Üyesi olarak çalışmaktadır. Doktora konusu "Drama Temelli Hemşirelik Müdahalesinin Ergen Zorbalığına Etkisi" üzerinedir. Dijital riskler, çocuk ve ergen sağlığı konularında lisans ve lisansüstü düzeyde dersler vermektedir. Araştırma alanları; çocuk ve ergen sağlığı sorunları, zorbalık, yaratıcı drama, ergen sağlığında dijital riskler, dijital ebeveynlik, siber zorbalık ve risk altındaki çocuklardır. Çocukların ve ailelerinin yaşadığı sorunları ele alan, çocuğa yönelik şidde-

6. BÖLÜM:
ZAMAN YÖNETİMİ

Dr. Öğr. Üyesi Aysun Ünal
Akdeniz Üniversitesi Kumluca Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü

Giriş

Yönetici işlevler, bağımsız ve amaç odaklı davranışlar için gereken birçok üst düzey beceriyi içeren geniş bir terimdir. Bu beceriler, çalışma belleğinde bilgiyi tutma ve manipüle etme, kurallar arasında geçiş yapma, ilgisiz bilgileri engelleme, planlama, çok adımlı görevleri sıralama ve karmaşık detaylar kümesinden "büyük resmi" belirleme gibi unsurları içerir (Denckla, 1989). Yönetici işlevler, tatil yaparken zaman planlama ve mesafe tahmin etme gibi günlük bilişsel görevlerden akademik yaşamda karşılaşılan sorunlarla karşılaşıldığında çözüm planlama ve uygulama gibi durumlara kadar birçok alanda hayati bir rol oynar. Yönetici işlevler bağlamında ele alınan zaman yönetiminin erken çocukluk döneminden itibaren anlaşılması, öğrenilmesi ve uygulanması, bireylerin yaşamlarını daha sağlıklı ve verimli kullanmalarını sağlamaktadır.

Zaman Kavramı

Zaman, insanın günlük hayatının temel bir yönüdür ve zamanın doğru algılanması, önemli bir randevu, toplantı, sınav, ödev vb. durumlardan önce kalan süreyi değerlendirmek gibi karar verme süreçlerine önemli derecede etki etmektedir (Qu, Shi, Zhang, & Gu, 2021). Bireylerin zaman hakkında düşündükleri ve zamanı nasıl algıladıkları üzerine yapılan araştırmalar, zaman algısını "saat zamanı" ile karşılaştıran ve zihinsel bir yapı olarak gören psikofiziksel araştırmaları (Macan, 1994), kültürlerin zaman konusunda hemfikir olduğu ve sosyal bir yapı olarak gören sosyolojik araştırmaları (Lewis, & Weigert, 1981) ve bireylerin zaman hakkında düşünme güdülerini ve ilgili davranışlarını tahmin etmeye çalışan davranışsal araştırmaları içerir (Hirschman, 1987). Her üç görüşte de ortak olan, bireyin algıladığı şekliyle zamana odaklanmak veya doğrudan geçici davranışa götüren şey zamansal algıdır (Kaufman, Lane, & Lindquist, 2003).

Zaman algısı, iç saat sistemi, dikkat ve bellek süreçleri gibi birkaç farklı bilişsel sistemi içeren karmaşık bir süreçtir. Çok sayıda araştırma çalışması, zaman algısının altında yatan mekanizmayı açıklamaya çalışmıştır. Bazı araştırmacılar,

yatı ertelemekten ve yüksek öz disiplinden de kaçınmak önemlidir. Tüm bu dengeler arasında zaman yönetiminin öğrenilmesi gerekmektedir. Bu nedenle erken çocukluk döneminden başlayarak genç yetişkinliğe kadar zaman yönetimi eğitiminin okul müfredatlarında yer alması, ebeveynlere yönelik konu ile ilgili eğitim programlarının düzenlenmesi önerilmektedir. Üniversitelerdeki öğrencilerin zamanlarını nasıl etkili bir şekilde yöneteceklerini öğrenmeleri, ileriki yaşamlarında verimli çalışmayı ve başarıyı beraberinde getirecektir. Bunun etkisi yaşam boyu devam edecektir. Dolayısıyla öğrenciler, kendi önceliklerine göre programlarını düzenlemelidirler; bu da ödevlerin teslim tarihleri gibi önemli tarihlere bakmaları ve bunları ödevin büyüklüğüne ve yapılacak işe göre düzenlemeleri gerektiği anlamına gelir. Ayrıca tıpkı bir ders planladıkları gibi eğlence ve rahatlama için de zaman planlamalılar. Araştırmalar, öğrencilerin iyi bir ruh hâlindeyken daha yüksek notlar aldıklarını, stresli veya üzgün olduklarında ise daha düşük notlar alabildiklerini göstermiştir. Başarılı bir genç yetişkinlik, kişinin günlük sorumluluklarını yerine getirebilmesi için birbiriyle yarışan faaliyetler arasında bir denge kurmasını gerektirir. Çok fazla şey üstlenmek ve zamanı verimsiz yönetmek ya da zaman yönetimini bilmemek stresle sonuçlanabilir. Bu noktada aslında zaman yönetimi hayatın yönetimidir.

Kaynaklar

Allman, M. J., Pelphrey, K. A., & Meck, W. H. (2012). Developmental neurosciencesof time and number an other neurodevelopmental disabilities. *Frontiers in Integrative Neurosciences, 6*(7), 1–24.

Baiyun, Q., & Quanquan, Z. (2012). An issue of public affairs management: The effect of time slack and need for cognition on prediction of task completion. *Public Personnel Management, 41*(5), 1–8.

Bast, F. (2016). Crux of time management for students. *Reson 21,* 71–88.

Bandaranaike, S. (2018). From Research Skill Development to Work Skill Development, *Journal of University Teaching & Learning Practice, 15*(4).

Benau, E. M., & Atchley, R. A. (2020). Time flies faster when you're feeling blue: sad mood induction accelerates the perception of time in a temporal judgment task. *Cogn. Process. 21,* 479–491.

Berkman, E. T. (2015). Why wait? The psychological origins of procrastination. Psychology Today. https://www.psychologytoday.com/blog/the-motivatedbrain/201510/why-wait-the-psychological-origins-procrastination

Bluedorn, A. C. (2002). The human organization of time: Temporal realities and experiences. Stanford, CA: Stanford University Press.

Brackbill, Y., & Fitzgerald, H. E. (1972). Stereotype temporal conditioning ininfants. *Psychophysiology, 9,* 569–577.

Brannon, E. M., Roussel, L. W., Meck, W., & Woldorff, M. (2004). Timing in the baby brain. *Cognitive Brain Research, 21*, 227–233.

Brannon, E. M., Suanda, S., & Libertus, K. (2007). Temporal discrimination increases in precision over development and parallels the development of numerosity discrimination. *Developmental Science, 10*(6), 770–777.

Biwer, F., Wiradhany, W., Oude Egbrink, M., Hospers, H., Wasenitz, S., Jansen, W., & de Bruin, A. (2021). Changes and adaptations: How university students self-regulate their online learning during the covid-19 pandemic. *Frontiers in Psychology, 12*, 642593.

Cirillo, F. (2018). *The Pomodoro technique: The acclaimed time management system that has transformed how we work* (First edition. ed.). Currency.

Claessens, B. J. C., Van Eerde, W., Rutte, C. G., & Roe, R. A. (2007). A review of the time management literature. *Personnel Review, 36*, 255–276.

Crawford, L, (2022). The instant guide to time management for kids, 2022. https://www.greatschools.org/gk/articles/time-management-for-kids/ | Updated: November 18, 2022.

Colombo, J., & Richman, W. A. (2002). Infant timekeeping: attention and temporal estimation in 4-month-olds. *Psychological Science, 13*, 475–479.

Cui, Q. (2018). Effects of the predictability of fear-relevant stimuli on interval timing and its neural mechanisms. *doctor dissertation.*

Denckla, M. B. (1989). Executive function, the overlap zone between attention deficit hyperactivity disorder and learning disabilities. *International Pediatrics, 4*(2), 155-160.

Droit-Volet, S. (2013). Time perception in children: A neurodevelopmental approach. *Neuropsychologia, 51*, 220–234.

Droit-Volet, S., & Wearden, J. H. (2001). Temporal bisection in children. *Journal of Experimental Child Psychology, 80*, 142–159.

Droit-Volet, S., & Zelanti, P. S. (2013). Development of time sensitivity and information processing speed. *PLoS ONE, 8*(8), 71424.

Grommet, E. K., Hemmes, N. S., & Brown, B. L. (2019). The role of clock and memory processes in the timing of fear cues by humans in the temporal bisection task. *Behav. Process. 164*, 217–229.

Godart, L., & Labelle, M. (1998). Le développement de la localisation dans le temps chez des enfants de 5 à 9 ans de milieux socio-économiques différents. *L'Année Psychologique, 98*, 233–270.

Gibbon, J., Church, R. M., & Meck, W. (1984). Scalar timing in memory. *Ann. N. Y. Acad. Sci. 423*, 52–77.

Gil, S., Niedenthal, P. M., & Droit-Volet, S. (2007). Anger and temporal perception in children. *Emotion 7*, 219–225.

Gil, S., & Droit-Volet, S. (2011). "Time flies in the presence of angry faces"… depending on the temporal task used! *Acta Psychol. 136*, 354–362.

Gürbüz, O., & Boyraz, S. (2016). Examination of the relation between academic procrastination and time management skills of undergraduate students in terms of some variables. *Journal of Education and Training Studies, 4*(5).

Greene, K., & Maggs, J. (2015). Revisiting the time trade-off hypothesis: Work, organized activities, and academics during college. *Journal of Youth & Adolescence, 44*(8), 1623–1637.

Fraisse, P. (1957). *Psychologie du temps.* Paris: Presses universitaires de France.

Friedman, W. J. (1990a). *About time: Inventing the fourth dimension.* Cambridge, MA: MIT Press.

Friedman, W. J. (1990b). Children's representations of the pattern of daily activities. *Child Development, 61,* 1399–1412.

Friedman, W. J. (1977). The development of children's understanding of cyclic aspects of time. *Child Development, 48,* 1593–1599.

Halonen, S. M. (2015, November). 6 Reasons why procrastination is good for you. Psychology Today. from https://www.psychologytoday.com/blog/the-path-passionatehappiness/201511/6-reasons-why-procrastination-is-good-you

Hirschman, E. (1987). Theoretical perspectives of time use: Implications for consumer behavior research. *Research in Consumer Behavior, 2,* 55–81.

Homisak, L. (2012). Time and efficiency redux: How do you take better control of your time? *Podiatry Management, 31*(3), 41–44.

He, H., Zheng, Q., & Dong, B. (2019). LearnerExp: Exploring and explaining the time management of online learning activity. *In The World Wide Web Conference.* 3521–3525.

Hsu, C., Horikoshi, I., Li, H., Majumdar, R., & Ogata, H. (2023). Supporting "time awareness" in self-regulated learning: How do students allocate time during exam preparation? *Smart Learning Environments, 10,* 1-15.

Ivry, R. B., & Schlerf, J. E. (2008). Dedicated and intrinsic models of time perception. *Trends in Cognitive Sciences, 12,* 273–280.

Kaufman, C. F., Lane, P. M., & Lindquist, J. D. (1991). Exploring more than 24 hours a day: A preliminary investigation of polychronic time use. *Journal of Consumer Research, 18,* 392–401.

Katidioti, I., Borst, J. P., van Vugt, M. K., & Taatgen, N. A. (2016). Interrupt me: External interruptions are less disruptive than self-interruptions. *Computers in Human Behavior, 63,* 906–915.

Labrell, F., Mikaeloff, Y., Perdry, H., & Dellatolas, G. (2016). Time knowledge acquisition in children aged 6 to 11 years and its relationship with numerical skills. *J. Exp. Child Psychol. 143,* 1–13.

Lake, J. I., LaBar, K. S., & Meck, W. H. (2016). Emotional modulation of interval timing and time perception. *Neurosci. Biobehav. Rev.* 403–420.

Lay, C. H. (1993). Schouwenburg HC. Trait procrastination, time management. *J Social Behavior Personality 8,* 647–662.

Lewis, D., & Weigert, D. J. (1981). The structure and meanings of social time. *Social Forces, 60*, 432–457.

Liborius, P., Bellhäuser, H., & Schmitz, B. (2019). What makes a good study day? An intraindividual study on university students' time investment by means of time-series analyses. *Learning and Instruction, 60*, 310–321.

Liu, O. L., Rijmen, F., MacCann, C., & Roberts, R. D. (2009). The assessment of time management in middle-school students. *Personality and Individual Differences, 47*, 174-179.

Mauk, M., & Buonomano, D. (2004). The neural basis of temporal processing. *Annual Review of Neurosciences, 27*, 207–340.

Marquis, B. L., & Huston, C. J. (2017). *Leadership Roles and Management Functions in Nursing*: *Theory and Application*. 9th Edition. Lippincott Williams and Wilkins, Philadelphia.

Marquis, B. L., & Huston, C. J. (2019). *Leadership Roles and Management Functions in Nursing*, 10th Edition. Lippincott Williams and Wilkins, Philadelphia.

Nasrullah, S., & Khan, M. (2015). The impact of time management on the students academic achievements. Journal of Literature, *Languages and Linguistics, 11*(1), 6.

Nonis, S. A., Teng, J. K., & Ford, C. W. (2005). A cross-cultural investigation of time management practices and job outcomes. *International Journal of Intercultural Relations, 29*(4), 409–428.

Noulhiane, M., Mella, N., Samson, S., Ragot, R., &Pouthas, V. (2007). How emotional auditory stimuli modulate time perception. *Emotion 7*, 697.

Pouthas, V., Droit, S., & Jacquet, A. Y. (1993). Temporal experience and time knowledge in infancy and early childhood. *Time and Society, 2*(2), 199–218.

Pugsley, L. (2009). Study effectively. Education for Primary Care, 20(3), 195–197.

Sauvé, L., Fortin, A., Viger, C., & Landry, F. (2016). Ineffective learning strategies: a significant barrier to post-secondary perseverance. *Journal of Further and Higher Education, 42*(2), 1-18.

Stone, T. E., & Treloar, A. E. (2015). "How did it get so late so soon?": Tips and tricks for managing time. *Nursing & Health Sciences, 17(4)*, 409–411.

Son, L. K., & Kornell, N. (2008). Research on the allocation of study time: Key studies from 1890 to the present (and beyond). *In A handbook of memory and metamemory*, 333–351.

Tucker, L. (2015). Top time management apps for students in 2015. http://www. topuniversities.com/blog/top-time-management-apps-students-2015

The Age-by-Age Guide to Teaching Kids Time Management. (2023). https://www. scholasticcomparents/family-life/parent-child/teach-kids-to-manage-time.html

Van der Meer, J., Jansen, E., & Torenbeek, M. (2010). It's almost a mindset that teachers need to change: first-year students' need to be inducted into time management. *Studies in Higher Education, 35*(7), 777-791.

Vasile, C. (2015). Time perception, cognitive correlates, age and emotions. *Procedia-Social and Behavioral Sciences 187*, 695-699.

VanMarle, K., & Wynn, K. (2006). Six-month-olds infants use analog magnitudes torepresent durations. *Developmental Science, 9*, 41–49.

Vennila, A. (2018). Time management is life management: A review article. *Int J Trend Scientific Res Develop, 4*.

Zélanti, P. S., & Droit-Volet, S. (2011). Cognitive abilities explaining age related changes in time perception of short and long durations. *J. Exp. Child Psychol. 109*, 143–157.

Wang, W., Kao, C., Huan, T., & Wu, C. (2011). Free time management contributes to better quality of life: A study of undergraduate students in Taiwan. *Journal of Happiness Studies, 12*(4), 561-573.

Qu, F., Shi, X., Zhang, A., & Gu, C. (2021). Development of Young Children's Time Perception: Effect of Age and Emotional Localization. *Frontiers in psychology, 12*, 688165.

Öz Geçmiş

Aysun Ünal, 1998 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesinde lisans eğitimini tamamladı. 2008 yılında yüksek lisans eğitimini ve 2016 yılında doktora eğitimini Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelikte Yönetim Ana Bilim Dalında tamamladı. 2019 yılında Hemşirelikte Yönetim alanında Dr. Öğr. Üyesi ünvanını aldı. Dokuz Eylül Üniversitesi Hastanesinde Çocuk Cerrahi ve Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları alanında hemşire ve sorumlu hemşire olarak görev yaptı. Akdeniz Üniversitesi Kumluca Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümünde Öğretim Üyesidir. Katkıda bulunduğu çeşitli kitaplar ile ulusal ve uluslararası yayınları bulunmaktadır.

7. BÖLÜM:
ORGANİZASYON/PLANLAMA

Dr. Öğr. Üyesi Ramazan İnci
Batman Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü
Doç. Dr. Mehmet Sağlam
İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü

Giriş

Dünyaya geldiği andan itibaren önce bebek, sonra çocuk ve yetişkin olarak içinde bulunduğu dünyayı anlamaya ve anlamlandırmaya çalışan insan açısından bu süreçte duyu organları temel bir işleve sahiptir. Dokunarak, tadarak, koklayarak, görerek ve işiterek tanıyan, aldığı her yeni bilgi için uygun şemalar oluşturmaya çalışan insanda, duyular ile başlayan ve beyinde devam eden çok kompleks ancak bir o kadar da muhteşem bir mekanizma işlemektedir. Bir ucunda duyu organları ile algılama, diğer ucunda ise bu uyaranların anlamlandırıldığı bu sistemin biyolojik, fizyolojik, nörolojik ve psikolojik boyutları bulunmaktadır. Çevreyi tanımaya çalışırken bir taraftan da ona uyum sağlamaya çalışan insan açısından bilişsel süreçler olarak da tanımlanan bu sistemin anlaşılması önemlidir.

Bilişsellik, duyusal girdiyi ele almaktan, çevreyi algılamaktan ve dünyayı kavramaktan sorumlu süreçlerin toplamı ile ilgilidir. Tarih boyunca insanlar, kendi zihinleri ve bilişsel süreçleri hakkında derin bir merak beslediler. Sonuç olarak bilişsel psikolojinin bilimsel keşfi diğer psikoloji dallarından önce gelir. Bilimsel psikolojinin kökenleri, birincil amacı bilinçli deneyimleri incelemek olan 1879'a kadar izlenebilir. Bu tanım altında, bilişsel işlevleri değerlendirmek ve zihnin işleyişine dair içgörüler kazanmak için bir araç olarak "iç gözlem" kullanan bilişsel psikoloji ortaya çıktı (Korkman, 2015).

İnsan zihni, fiziksel dünyaya ait kavramları dolaylı olarak yani duyu organları ile yapılan algısal süreçler ile anlamlandırır. Duyu organları ile alınan uyarımların algılanması ve anlamlandırılması bilişsel süreçleri meydana getirmektedir. Ancak bilişsel sistem, yalnızca duyu organlarına gelen bilginin anlamlandırılması ve bellekte saklanması olarak sınırlandırılmaz. Algılanan ve belleğe yerleştirilen şemaları muhafaza edebilme ya da ihtiyaç hâlinde yeniden düzenleyebilme, bozucu etkilere karşı koruyabilme, olayları hem zaman hem de mekân üzerinde birleştirebilme, bellek üzerinde her türlü faaliyeti yapabilme, çeşitli stratejiler/planlar oluşturabil-

Sonuç

Doğduğu anda kendisi için yepyeni bir dünyaya adım atan birey için gelişim süreci çok boyutlu olarak devam eder. Bu süreçte sürekli olarak uyaran etkisi altında olan birey için bu uyaranların anlamlandırılması en önemli bilişsel süreçlerdendir. Geliştikçe uyaranları anlamlandırma süreci daha profesyonelce yapılmakta ve uyaranlar arası ilişkiler kurulmaktadır. Bilişsel gelişimin bir göstergesi olarak uyaranların anlamlandırılması ve organizmanın ihtiyacına göre kullanılması zaman içerisinde daha görünür bir hâl alır. Uyaranları algılama, anlamlandırma, şemalar oluşturma ve sisteme giren her yeni uyaran ile birlikte şemaları yeniden düzenleme bilişsel gelişiminin özeti olarak tanımlanabilir. Ancak bu sürecin yönetimi ve yürütülmesi de bilişsel süreçlerin asıl odak noktasıdır.

Yönetici işlevler kavramı, çeşitli çalışma alanlarında geniş çapta tartışılmaktadır ve tanımlarında farklılıklar olsa da aralarındaki ortak nokta; kapsayıcı, üst düzey bir kontrol noktası fikridir. Bu kontrol noktası, istenen sonuçlara ulaşmak için ikincil kaynakları koordine etmeye ve hizalamaya hizmet eder. Özünde yönetici işlevler, stratejilerin seçimini, faaliyetlerin planlanmasını ve eylemler üzerinde kontrol uygulanmasını içerir. Birincil amacı, bilişsel süreçleri düzenlemek ve bütünleştirmektir. Piaget'ye göre çocuklar, başlangıçta algısal, duygusal ve kavramsal benmerkezcilik ile karakterize edilirler ve burada kendi bakış açılarını diğerlerinden ayırmak için mücadele ederler. Vygotsky ise gelişim sürecinde değişen şeyin bilişsel işlevler olmayıp bu işlevler arasındaki bağlantılar ve işlemlerde değişim olduğunu ifade eder. Ancak her ikisi de bu bilişsel işlevler arasındaki ilişkilerin koordinasyonun ve planlamanın anlaşılmasına çaba harcamıştır. Zira bu süreç planlı/organize bir şekilde gerçekleşmediği takdirde bilişsel olarak atipik durumlar ortaya çıkabilmektedir.

Bilişsel gelişim sürecinde yönetici işlevin bir boyutu olarak planlama, bir hedefe ulaşmayı o hedefin gerçekleştirilmesi gereken çevresel bağlamla ilişkilendiren istemli bir eylem olarak tanımlanmaktadır. Bu eylemin iki alt boyutunda ise uyum için planların formüle edilmesi ve özümleme için planların uygulanması söz konusudur. Bir yönü ile plan yapan diğer yönü ile de bu planı hayata geçiren beyin için bu bilişsel eylem, organizmanın çevreye hızlı bir şekilde uyum sağlamasını sağlayan sürecin de temel unsurudur. Bunun yanında geliştirilebilir bir beceri olması da çevresel unsurların bu süreçteki önemine de işaret etmektedir.

Kaynaklar

Aarts, H., Dijksterhuis, A. P., & Midden, C. (1999). To plan or not to plan? Goal achievement or interrupting the performance of mundane behaviors. *European Journal of Social Psychology, 29*(8), 971-979.

Ahioğlu-Lindberg, E. N. (2011). Piaget ve ergenlikte bilişsel gelişim. *Kastamonu Eğitim Dergisi, 19*(1), 1-10.

Akyürek, G. (2017). Disleksili çocuklarda bilişsel terapinin yürütücü işlevler ve aktivite rutinlerine etkisi. (Doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Barkley, R. A. (1996). Linkages between attention and executive functions. In G. R. Lyon & N. A. Krasnegor (Eds.), Attention, memory, and executive function (pp. 307–325). Baltimore: Paul H. Brookes.

Barkley, R. A. (1997). Behavioral inhibition, sustained attention, and executive functions: Constructing a unifying theory of ADHD. *Psychological Bulletin, 121*, 65–94.

Başar, E. (1998). Brain function and oscillations: I. Brain oscillations. Principles and approaches. Germany: Springer-Verlag Berlin Heidelberg.

Bodrova, E., Leong, D. J., & Akhutina, T. V. (2011). When everything new is well-forgotten old: Vygotsky/Luria insights in the development of executive functions. *New directions for child and adolescent development*, *2011*(133), 11-28.

Blakemore, S. J., & Choudhury, S. (2006). Development of the adolescent brain: implications for executive function and social cognition. *Journal of child psychology and psychiatry*, *47*(3-4), 296-312.

Bodrova, E., Leong, D. J., & Akhutina, T. V. (2011). When everything new is well-forgotten old: Vygotsky/Luria insights in the development of executive functions. *New directions for child and adolescent development, 2011(133),* 11-28.

Crinella, F. M., & Yu, J. (1999). Brain mechanisms and intelligence. Psychometric g and executive function. *Intelligence*, 27(4), 299-327.

Cole, M. R., Cole, S., & Ligthfoot, C. (2005). Infant capacities and process of change. *The development of children, 5,* 113-139.

Chan, R.C., Shum, D., Toulopoulou, T., & Chen, E.Y. (2008). Assessment of executive functions: Review of instruments and identification of critical issues. *Archives of clinical neuropsychology, 23(2),* 201-216.

Dağlıoğlu, H. E., & Çakır, F. (2007). Erken çocukluk döneminde düşünme becerilerinden planlama ve derin düşünmenin geliştirilmesi. *Eğitim ve Bilim*, *32*(144), 28-35.

Daniels, S. & Peters., D. B. (2015). *Yaratıcı Çocuklar Yetiştirmek,* (Çev: Ü. Ogurlu ve F. Kaya), Ankara: Eğiten Yayıncılık.

Emick, J., & Welsh, M. (2005). Association between formal operational thought and executive function as measured by the Tower of Hanoi-Revised. *Learning and Individual Differences, 15*(3), 177-188.

Erdener, E. (2009). Vygotsky'nin Düşünce ve Dil Gelişimi Üzerine Görüşleri: Piaget'e Eleştirel Bir Bakış. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 7(1),* 85-103.

Funahashi, S. (2001). Neuronal mechanisms of executive control by the prefrontal cortex. *Neurosci Res, 39*:147-165.

Fuster, J. M. (1989). *The Prefrontal Cortex: Anatomy, Physiology and Neuropsychology of the Frontal Lobe*. New York: Raven.

Fuster, J. M. (1995). *Memory in the Cerebral Cortex: An Empirical Approach to Neural Networks in the Human and Nonhuman Primate*. Cambridge (MA): The MIT Press.

Goldman-Rakic, P. S. (1987). Circuitry of primate prefrontal cortex and regulation of behavior by representational memory. F Plum (E.d), *Handbook of Phychology. The Nervous System: Higher Functions of the Brain*, Bethesda (MD): American Physiology Ass.

Gökçe, T. G. T., & Kandır, A. (2019). Erken çocukluk döneminde yönetici işlevlerin gelişimi ve değerlendirilmesi ile ilgili Türkiye'de yapılan bilimsel çalışmaların incelenmesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 21*(2), 529-546.

Gökçe, T. G. T., & Kandır, A. (2020). Çocuklarda Yönetici İşlevlerin Gelişimini Değerlendirme Ölçeği Geçerlik Güvenirlik Çalışması. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi, 4*(2), 49-65.

Güngör, B., & Gül, F.Ö. (2017). Jean Piaget'nin Bilişsel Gelişim Kuramı. Ö. Polat (E.d), Öğretme ve Öğrenme Kuramdan Uygulamaya kitabı içinde (s. 1-460). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Hayes, S. C., Gifford, E. V., Ruckstuhl, L. E. (1996). Relational frame theory and executive function: A behavioral approach. G.R. Lyon, N.A. Krasnegor (Ed), Attention, Memory and Executive Function (pp. 279-307), Baltimore, MD: Brooks.

Hill, E. (2004). Evaluating the theory of executive dysfunction in autism. Developmental Review, 24, 189-233.

Erdoğan, N. I., & Canbeldek, M. (2017). Erken çocukluk eğitiminde ölçme ve değerlendirme. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 17*(3), 1306-1327.

Karakaş, S. (1996). Nöropsikoloji bilimi: Tanımı, faaliyet alanları, ülkemizdeki durumu. *Türk Psikoloji Bülteni, 2 (4):* 21-26.

Karakaş, S., & Karakaş, H. M. (2000). Yönetici işlevlerin ayrıştırılmasında multidisipliner yaklaşım: Bilişsel psikolojiden nöroradyolojiye. *Klinik psikiyatri, 3(4),* 215-27.

Karakaş, S. (2004). Bilnot bataryası el kitabı: Nöropsikolojik testler için araştırma ve geliştirme çalışmaları. Ankara: Dizayn Ofset.

Karakelle, S., & Ertuğrul, Z. (2012). Zihin kuramı ile çalışma belleği, dil becerisi ve yönetici işlevler arasındaki bağlantılar küçük (36-48 ay) ve büyük (53-72 ay) çocuklarda farklılık gösterebilir mi?. *Turkish Journal of Psychology/Turk Psikoloji Dergisi, 27(70),* 1-21.

Keleş, E. & Çepni, S. (2006). Beyin ve Öğrenme. *Türk Fen Eğitimi Dergisi, 3(2),* 66-82.

Kılıç, B. G. (2002). Yönetici İşlevler ve Dikkat Süreçlerine İlişkin Kuramsal Modeller ve Nöroanatomi. *Klinik Psikiyatri Dergisi, 5(2),* 105-110.

Korkman, H. (2015). İlkçağ'dan Başlayarak Bilimsel Düşüncenin Gelişim Seyri İçerisinde Psikoloji'nin Yeri. *Asya Öğretim Dergisi, 3(1),* 1-20.

Lezak, M. D. (1982). The problem of assessing executive functions. *International journal of Psychology, 17*(1-4), 281-297.

Lezak, M. D. (1995). *Neuropsychological Assessment.* New York: Oxford Univ. Press.

Limpo, T., & Olive, T. (2021). *Executive functions and writing*. New York: Oxford University Press.

Luria, A. (1966). *Higher Cortical Functions in Man.* New York: Basic Books.

Mesulam, M. M. (1990). Large-scale neurocognitive networks and distributed processing for attention, language, and memory. *Ann Neurol, 28(5):* 597-613.

Mesulam, M. M. (2004). *Davranışsal ve kognitif nörolojinin ilkeleri.* (Çev. Ed. İ. H. Gürvit) İstanbul: Yelkovan Yayıncılık.

Millî Eğitim Bakanlığı (2013). Okul öncesi eğitim programı. https://tegm.meb.gov.tr/ dosya/okuloncesi/ooproram.pdf.

Neisser U. (1967). *Cognitive Psychology*. London: Prentice-Hall.

Ömercikoğlu, H. (2006). *4-7 yaş arası Çocukların Sayı Kavramlarının Piaget'nin Birebir Deneyleri ile İncelenmesi* (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Paus, T., Collins, D. L, Evans, A. C, Leonard, G., Pike, B. & Zijdenbos, A. (2001). İnsan beynindeki beyaz maddenin olgunlaşması: manyetik rezonans çalışmalarının gözden geçirilmesi. *Beyin araştırmaları bülteni, 54* (3), 255-266.

Pennington, B. F., & Ozonoff, S. (1996). Executive functions and developmental psychopathology. *Journal of child psychology and psychiatry*, *37*(1), 51-87.

Pineda, D., Ardila, A., Rosselli, M. N., Cadavid, C., Mancheno, S., & Mejia, S. (1998). Executive dysfunctions in children with attention deficit hyperactivity disorder. *International Journal of Neuroscience*, *96*(3-4), 177-196.

Russell, J. (1999). Cognitive development as an executive process–in part: A homeopathic dose of Piaget. *Developmental Science*, *2*(3), 247-270.

Sazci, A. (2014). *9 ve 12 yaş grubu öğrencilerin yönetici işlevleri ile sosyal becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Sezgin, E. (2019). Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu Olan Çocuklarda Yürütücü İşlevler. Ed: M. Dalkılıç, Academic Studies on Natural and Health Sciences, s. 643-652, Ankara: Gece Yayınevi.

Solso, R. (1995). *Cognitive Psychology*. Needham Heights: Allyn and Bacon.

Sorel, O., & Pennequin, V. (2008). Aging of the planning process: The role of executive functioning. *Brain and cognition*, *66*(2), 196-201.

Sowell, E. R., Trauner, D. A., Gamst, A., & Jernigan, T. L. (2002). Development of cortical and subcortical brain structures in childhood and adolescence: a structural MRI study. *Developmental Medicine & Child Neurology*, *44*(1), 4-16.

Spreen O., & Strauss E. (1991). *A Compendium of Neuropsychological Tests: Administration, Norms and Commentary*, New York: Oxford Univ. Press.

Stevens, J., Quittner, A. L., Zuckerman, J. B., & Moore, S. (2002). Behavioral inhibition, self-regulation of motivation, and working memory in children with attention deficit hyperactivity disorder. *Developmental neuropsychology, 21(2),* 117-139.

Stuss D. T., & Benson D. F. (2007). *Neuropsychological Studies of the Frontal Lobes*. Canada: University of Ottawa Human Neurosciences Research Unit.

Şahin, B., Bozkurt, A., Usta, M. B., Aydın, M., Çobanoğlu, C., & Karabekiroğlu, K. (2019). Zihin kuramı: gelişim, nörobiyoloji, ilişkili alanlar ve Nörogelişimsel Bozukluklar. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 11*(1), 24-41.

URL1.https://www.cognifit.com/science/planning#:~:text=Planning%20is%20a%20fundamental%20cognitive,or%20reach%20a%20specific%20goal. Erişim Tarihi: 18.09.2023

Welsh, M.C., & Pennington, B.F. (1988). Assessing frontal lobe functioning in children: Views from developmental psychology. *Developmental neuropsychology*, *4*(3), 199-230.

Welsh, M. C., & Huizinga, M. (2001). The development and preliminary validation of the Tower of Hanoi-Revised. *Assessment*, *8*(2), 167-176.

Woolfolk Hoy, A. (2015). *Eğitim psikolojisi*, (Duygu Özen, Çev.). İstanbul: Kaknüs.

Dağlıoğlu, H.E., & Çakır, F. (2007). Erken çocukluk döneminde düşünme becerilerinden planlama ve derin düşünmenin geliştirilmesi. *Eğitim ve Bilim, 32(144),* 28-35.

Öz Geçmiş

Dr. Öğr. Üyesi Ramazan İnci, ilk ve orta öğrenimini Diyarbakır'da tamamladıktan sonra, lisans öğrenimini Dicle Üniversitesi Atatürk Sağlık Yüksekokulunda Hemşirelik Bölümünde 2012 yılında tamamladı. 1,5 yıl Diyarbakır Çocuk Sağlığı Hastalıkları Hastanesinde Sağlık Memuru olarak çalıştıktan sonra, Batman Üniversitesine 2013 yılında Araştırma Görevlisi olarak atandı. 2016 yılında İnönü Üniversitesinde "Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği" Bölümünde yüksek lisans programına başlayıp 2018 yılında mezun oldu. Aynı yıl İnönü Üniversitesinde "Çocuk Gelişimi" Programında doktoraya başladı ve 2022'de doktorayı bitirdi. Hâlen Batman Üniversitesinde Doktor Öğretim Üyesi olarak çalışıyor. Yazarın araştırma ilgi alanları; özel eğitim, otizmli çocuklar ve eğitimleri, otizmli çocuklarda sanatsal çalışmalar ve uygulamalarıdır. Evli ve 2 çocuk babasıdır.

Doç. Dr. Mehmet Sağlam, Malatya'da 1981'de doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini Malatya'da tamamladıktan sonra 2004 yılında İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesinden mezun oldu. Yüksek lisansını Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Ev Ekonomisi (Çocuk Gelişimi ve Eğitimi) Ana Bilim Dalında 2011 yılında, doktora eğitimini ise 2015 yılında Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi Ana Bilim Dalında tamamlamıştır. 2005-2015 yılları arasında Bursa ve Ankara Aile Mahkemelerinde çalışmış, 2015 yılından itibaren İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümünde görev yapmaktadır. Çeşitli idari görevlerde bulunan yazar, uluslararası ve ulusal düzeyde birçok yayının yanında ulusal düzeyde çeşitli projelerin yürütücülüğünü de yapmıştır. Çocuk gelişimi alanında doçent olan yazar, evli ve üç çocuk babasıdır.

8. BÖLÜM:
SOSYAL BECERİLER, ZİHİN KURAMI VE YÖNETİCİ İŞLEVLER

Doç. Dr. Nazan Kaytez
Çankırı Karatekin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü

Giriş

İnsan yaşamında önemli bir role sahip olan yönetici işlevler; çalışma belleği, dikkat, planlama, organizasyon, bilişsel esneklik, hedefe yönelme, göreve başlama, problem çözme, strateji geliştirme gibi becerileri içermektedir. Yönetici işlevler aynı zamanda duygu kontrolü ve sosyal becerilerin kazanılması açısından da önemlidir (Arslan Çiftçi, Uyanık, & Acar, 2021). Dolayısıyla yönetici işlevler, sadece bilişsel alanla ilgili değil sosyolduygusal ve davranışsal alanlarla da ilgilidir. Yönetici işlev becerilerine sahip bireyler, sosyal yaşam içerisinde daha sağlıklı iletişim kurmakta ve problemlere daha yapıcı bir şekilde yaklaşmaktadırlar. Bu bireyler, gelişmiş zihin kuramı ve empati becerilerine sahiptirler, kişiler arası ilişkilerde daha başarılıdırlar (Kieffer, Vukovic, & Berry, 2013). Bu bölümde; yönetici işlevler, sosyal beceri ve gelişimi, yönetici işlevler ve sosyal beceri arasındaki ilişki, zihin kuramı, zihin kuramını açıklayan kuramlar, zihin kuramı gelişimi, zihin kuramı ve yönetici işlevler arasındaki ilişki hakkında bilgi verilmiştir.

Yönetici İşlevler

Yönetici işlevler; bilginin alınması, saklanması, ihtiyaç duyulduğunda kullanılması gibi üst düzey bilişsel süreçleri kapsamaktadır. Beynin prefrontal lob olarak adlandırılan ön bölgesinde gerçekleşen denetleyici ve düzenleyici işlevlerdir. Bir başka tanıma göre akıl yürütme, plan yapma, problem çözme, öz düzenleme, duygu düzenleme, zihinsel esneklik, yaratıcılık, karar verme, ketleme, çalışma belleği gibi bilişsel işlevlerin tümünü kapsayan bir soyutlama yeteneğidir (Büyükkaymaz, & Yıldız Bıçakçı, 2021; Yılmaz, 2022). Benavides-Nieto vd.ne (2017) göre yönetici işlevler, hedefe yönelik davranışları gerçekleştirmek ve farklı ortamlara uyum sağlayabilmek için gerekli olan bilişsel becerilerdir.

Yönetici işlevler sıklıkla bilişsel işlevlerle karıştırılmaktadır. Yönetici işlevler, bilişsel işlevleri kapsamakla birlikte aralarında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin, bilişsel işlevler daha çok kişinin ne bildiğiyle ilgiliyken yönetici işlevler

ve tanımlanan tipteki etkilerden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla Putko'ya göre zihin kuramının yönetici işlevler için ön koşul olduğunu öneren kuram ile yönetici işlevlerin zihin kuramı için ön koşul olduğunu öneren kuram, birbirini tamamlayan kuramlar olarak ele alınmalıdır (Biçer, & Sarı, 2017).

Genel olarak zihin kuramı ve yönetici işlevler arasındaki ilişkiyi açıklayan kuramlar incelendiğinde çoğunlukla özel gereksinimli çocuklarla ya da yetişkinlerle çalışıldığı ve bu araştırma sonuçları dikkate alınarak kuramların geliştirildiği görülmüştür. Yine özellikle zihin kuramı ile ilgili literatür incelendiğinde de araştırmaların çoğunlukla zihin kuramı ve yönetici işlev becerileri henüz tam olarak gelişmemiş çocuklarla yapıldığı dikkat çekmektedir (Carlson vd., 2013; Fisher ve Happe, 2005; Joseph ve Tager-Flusberg, 2004). Mahy, Moses ve Pfeifer'e (2014) göre zihin kuramı ve yönetici işlev becerileri arasındaki ilişkinin daha iyi anlaşılabilmesi için normal gelişim gösteren bireylerle, özellikle yetişkinlerle yapılan çalışma sonuçlarına ihtiyaç duyulmaktadır.

Sonuç

İnsan, sosyal bir varlıktır ve doğumdan itibaren çeşitli yollarla çevresiyle iletişim kurmaya başlamaktadır. Bilişsel işlevler, bu sürecin temelini oluşturmaktadır. Yönetici işlevler ise bilişsel süreçleri kapsayan çok daha genel bir alandır. Yönetici işlevler; bilgiyi işleme, öz düzenleme, ketleme, esneklik, planlama, davranışları düzenleme ve yönetme gibi birçok beceriyi içermektedir. Ayrıca çocuğun çevreye uyum sağlamasında ve sosyal beceri kazanımında önemli rol oynamaktadır. Bu nedenle yönetici işlevlerde meydana gelen herhangi bir sorun, bireyin sosyal ilişkilerini olumsuz etkilemektedir. Sağlıklı sosyal ilişkilerin temelinde empati kurabilmek ve başkalarının duygu, düşünce ve niyetlerini anlamak çok önemlidir. Başkalarının duygu, düşünce ve niyetlerini anlamak önemli bir zihin kuramı becerisidir. Dolayısıyla zihin kuramı, yönetici işlevler ve sosyal beceriler birbiriyle ilişkili kavramlardır. Zihin kuramı sosyal beceriler ile sosyal beceriler ise yönetici işlevlerle ilgilidir. Yani yönetici işlevler sosyal beceri ve zihin kuramının gelişimine katkı sağlamaktadır. Bu becerilerin gelişiminde ise okul öncesi dönem kritik bir öneme sahiptir. Özellikle bebeklik döneminde bu becerilerin temeli atılmakta, bu süreçte aile önemli rol oynamaktadır. Bu nedenle bebeklik döneminden itibaren ebeveynlerin çocuklarıyla etkili iletişim kurmaları ve gelişimlerini desteklemeleri gerekmektedir.

Kaynaklar

Acun Kapıkıran, N., Bora-İvrendi, A., & Adak, A. (2006). Okul öncesi çocuklarında sosyal beceri: durum saptaması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *19*(1), 19-27.

Akın Bülbül, İ,. & Özdemir, S. (2017). Ortak dikkat becerilerinin kuramsal temelleri. *Ondokuz Mayis University Journal of Education Faculty, 36*(1), 195-220.

Akkök, F. (2006). *İlköğretimde sosyal becerilerin geliştirilmesi -öğretmen el kitabı.* Özgür Yayınları.

Alisinanoğlu, F., & Özbey, S. (2011). Okul öncesinde sosyal beceri ve problem davranış eğitim. Morpa Yayınları.

Anderson, P. J. & Reidy, N. (2012). Assessing executive function in preschoolers. *Neuropsychology Review, 22,* 345-360.

Arslan Çiftçi, H., Uyanık, G., & Acar, İ. H. (2021). *Erken çocuklukta yürütücü işlevler. Kuramsal temeller ve örnek etkinlikler*. Nobel Yayıncılık.

Astington, J. W., & Baird, J. A. (2005). Introduction: Why language matters. In J. W. Astington & J. Baird (Eds.), *Why language matters for theory of mind* (pp. 3 – 25). New York: Oxford University Press.

Avcıoğlu, H. (2009). *Etkinliklerle sosyal beceri öğretimi.* Kök Yayıncılık.

Avila, C., & Parcet, M. A. (2001). Personality and inhibitory deficits in the stop-signal task: The mediating role of Gray's anxiety and impulsivity. *Personality and individual differences, 31*(6), 975-986.

Baez, S., Marengo, J., Perez, A., Huepe, D., Font, F.G., Rial. V., & Ibanez, A. (2014). Theory of mind and its relationship with executive functions and emotion recognition in borderline personality disorder. *J Neuropsychol, 9,* 203-218.

Barac, R., Moreno, S., & Bialystok, E. (2016). Behavioral and electrophysiological differences in executive control between monolingual and bilingual children. *Child Development, 87*(4), 1277-1290.

Baron-Cohen., S. (1989). The autistic child's theory of mind: A case of specific developmental delay. *Child Psychol Psychiatry & Psychiatry & Allied Disciplines, 30,* 285-297.

Baron-Cohen, S. (2006). Mindreading: evidence for both innate and acquired factors. *Anthropological Psychology, 17,* 26-27.

Baurain, C., & Nader-Grosbois, N. (2013). Theory of mind, socio-emotional problem-solving, socio-emotional regulation in children with intellectual disability and in typically developing children. *Journal of Autism and Developmental Disorders,43,* 1080–1097.

Benavides-Nieto, A., Romero-lópez, M., Quesada-Conde, A.B., &. Corredor, B.A. (2017). Basic executive functions in early childhood education and their relationship with social competence. *Procedia, 237,* 471–478.

Berk, L. (2013). *Child development*. A. Dönmez (Çev.). İmge Kitapevi.

Biçer, E., & Sarı, O. T. (2017). Normal gelişim gösteren ve hafif düzeyde zihinsel engelli öğrencilerin zihin kuramı ve yürütücü işlev becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Eğitimde Kuram ve Uygulama, 13*(2), 261-276.

Brüne, M. (2005). Theory of mind in schizophrenia: A review of the literature. *Schizophrenia Bulletin, 31,* 21-42.

Büyükkaymaz, M. & Yıldız Bıçakçı, M. (2021). Yürütücü işlevler Nobel Yayıncılık.

Calderella, P. K., & Merrell W. (1997). Common dimensions of social skills of children and adolescents: A taxonomy of positive behaviors. *School Psychology Review, 26* (2), 264-278.

Carlson, S. M., Koenig, M. A., & Harms, M. B. (2013). Theory of mind. *Wires Cogn. Sci. 4*, 391–402.

Corbett, B. A., Constantine, L. J., Hendren, R. ve ark. (2009) Examining executive functioning in children with autism spectrum disorder, attention deficit hyperactivity disorder and typical development. *Psychiatry Res, 166*, 210-22.

Curtıs, A. (1991). Perceived Smilarity of Mothers and Their Early Adelescent Daughters and Relationship to Behavior. *Journal of Youth and Adelescence, 20*, 381-397.

Diamond, A. (2013). Executive functions. *Annual Review of Psychology, 64*, 135-168.

Durualp, E. & Aral, N. (2015). Oyun temelli sosyal beceri eğitimi. Vize Yayıncılık.

Espy, K. A., Kaufmann, P. M., Glisky, M. L., & McDiarmid, M. D. (2001). New procedures to assess executive functions in preschool children. *Clinical Neuropsychologist, 15*(1), 46-58.

Fisher, N., & Happe, F. (2005). A training study of theory of mind and executive function in children with autism spectrum disorders. *Journal of Autism and Developmental Disorders, 35*, 757-771.

Grazzani, I., Ornaghi, V., Conte, E., Pepe, A., & Caprin, C. (2018). The relation between emotion understanding and theory of mind in children aged 3 to 8: The key role of language. *Frontiers in Psychology, 9*, 1-10.

Gresham, F. M. (1986). Conceptual issues in the assessment of social competence. In P. S. Strain, M. J. Guralnick, & H. M. Walker (Eds), *Children's social behavior: Development, assessment, and modification* (pp. 143–179). Academic Press.

Gresham, F. M., & Elliott, S. N. (1990). *Social skills rating system manual*. Circle Pines, MN: American Guidance Service.

Gresham, F. M., & Reschly, D. J. (1987). Dimensions of social competence: Method factors in the assessment of adaptive behavior, social skills, and peer acceptance. *Journal of School Psychology, 25*(4), 367-381.

Gresham, F. M., Sugai, G., & Horner, R. H. (2001). Interpreting outcomes of social skills training for students with high-incidence disabilities. *Exceptional Children, 67*, 331-344.

Gözün Kahraman, Ö., & Belgin Aksoy, A. B. (2021). *Okul öncesi dönemde zihin kuramı gelişimi ve desteklenmesi*. Eğiten Kitap.

Gülay, H., & Akman, B. (2009). *Okul öncesi dönemde sosyal beceriler*. Pegem Akademi.

Hargie, O. (1986). *A handbook of communication skills*. New York University Press.

Hughes, C., & Ensor, R. (2005). Executive function and theory of mind in 2 year olds: a family affair? *Developmental Neuropsychology, 28*(2), 645-668.

Joseph, R. M., & Tager–Flusberg, H. (2004). The relationship of theory of mind and executive functions to symptom type and severity in children with autism. *Development and psychopathology, 16*(1), 137-155.

Karataş, Z. (2020). Sosyal beceriye giriş. M. Engin Deniz & Ali Eryılmaz (Ed.). *Sosyal beceri eğitimi* içinde (s.2-27). Pegem Akademi.

Kelly, J. A. (1982). *Social skills training a practical guide for ınterventions*. Springer Publishing Company.

Kieffer, M. J., Vukovic, R. K., & Berry, D. (2013). Roles of attention shifting and inhibitory control in fourth-grade reading comprehension. *Reading Research Quarterly, 48*(4), 333-348.

Kraml, H., Michlmayr, M. (2002). *Simulation versus theory theory. theories concerning the ability to read minds* Masters thesis. Innsbruck, Austria, Leopold-Franzens University.

Mahy, C. V., Moses, L. J., & Pfeifer, J. H. (2014). How and where: Theory-of-mind in the brain. *Developmental Cognitive Neuroscience, 9,* 68–81.

Marlowe, H.A., (1986). Social ıntelligence evidence for multidimensionality and construct ındepence. Journal of Educational Psyclogy 78(1). 52-58.

McFall. R.M. (1982). A Revievv and refonnulation of theconcept of social skills. *Behavioral Assesment. 4,* 256-267.

Merrell. K., & Gimpel. G. A. (1998). Social *skills of children and adolescents: conceptualization, assessment, treatment.* Mahwah. NJ: Lawrence Erlbaum Associates

Miller, H. P. (2017). *Gelişim psikolojisi kuramları*. Z. Gültekin (Çev.). İmge Kitapevi.

Morgan, A. B., & Lilienfeld, S. O. (2000). A meta-analytic review of the relation between antisocial behavior and neuropsychological measures of executive function. *Clinical Psychology Review, 20*(1), 113-136.

Neda, Y. M., Ashkan, N., Sırous, S., & Taher, T. (2013). The effectiveness of group story-based social skills training on children exeternalizing behavior problems. *Developmental Psychology, 9*(35), 249-257.

Nur, İ., & Kale, M. (2020). Sosyal gelişim kuramları. D. Aslan (Ed.), Erken *çocuklukta sosyal beceri eğitimi* içinde (s. 63-100). Pegem Akademi.

Pekdoğan, S. (2016). 5-6 yaş çocukların sosyal becerilerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 16*(4), 1946-1965.

Perner, J., Stummer, S., Sprung, M., & Doherty, M. (2002). Theory of mind finds its Piagetian perspective: why alternative naming comes with understanding belief. *Cognitive Development 17,* 1451-1472.

Perner, J., & Wimmer, H. (1985). John thinks that Mary thinks that...: Attribution of second-dorder beliefs by 5- to 10-year-old children. *Journal of Experimental Child Psychology, 39,* 437-471.

Riggio, R. E. (1986). Assessment of basic social skills. *Journal of Personality and Social Pschology, 51*(3), 649-660.

Santrock, J. W. (2020). *Yaşam boyu gelişim*. G. Yüksel (Çev. Ed.). Nobel Akademi Yayıncılık.

Saraç, V. (2023). *Özel eğitim öğretmenlerinin, öğretmen adaylarının ve özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin zihin kuramı becerilerine yönelik görüşlerinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi.

Seefeldt, C., & Barbour, N. (1990). *Early childhood education: An introduction.* Columbus, OH: Merrill.

Serpell, Z. N., & Esposito, A. G. (2016). Development of executive functions: Implications for educational policy and practice. *Policy Insights from the Behavioral and Brain Sciences, 3(*2), 203-210.

Sınır, R. (2019). *9 ve 12 yaş grubu öğrencilerin yürütücü işlevleri ile şiddet eğilimleri arasındaki incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi.

Slaughter, V., & Gopnik, A. (1996). Conceptual coherence in the child's theory of mind: Training children to understand belief. *Child Development, 67*, 2967-2988.

Stephens, T. M. (1978). *Social skills in the classroom*, Columbus Cedars Pres, OH.

Tager-Flusberg, H. (2000). A componential view of theory of mind: Evidence from Williams syndrome. *Cognition, 76* (1), *59-90.*

Tuncer, M., & Aslan, D. (2020). Sosyal beceri ile ilgili kavramlar. D. Aslan (Ed). Erken *çocuklukta sosyal beceri eğitimi* içinde (s. 63 -100). Pegem Akademi.

Uysal, A., & Kaya Balkan, İ. (2015). Sosyal beceri eğitimi alan ve almayan okul öncesi çocukların, sosyal beceri ve benlik kavrama düzeyleri açısından karşılaştırılması. *Psikoloji Çalışmaları, 35*(1), 27-56.

Uzun, H. (2020). Sosyal beceri eğitimi. D. Aslan (Ed.). *Erken çocuklukta sosyal beceri eğitimi* içinde. (s. 247-271). Pegem Akademi.

Yılmaz, N. (2022). *Okul öncesi dönem çocuklarının yürütücü işlev becerileri ile sosyal becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi. Trakya Üniversitesi.

Wellman, H. M., Cross, D., & Watson, J. (2001). Meta-analysis of theory-of-mind development: the truth about false belief. *Child Development, 72* (3), 655-684.

Willoughby, M. T., Wirth, R. J., & Blair, C. B. (2012). Executive function in early childhood: Longitudinal measurement invariance and developmental change. *Psychological Assessment, 24*(2), 418-431.

Öz Geçmiş

Doç. Dr. Nazan Kaytez; ilk, orta ve lise eğitimini Ankara'da tamamladıktan sonra 2005 yılında Ankara Üniversitesi Ev Ekonomisi Yüksekokulundan mezun oldu. Yüksek lisansını 2009 yılında Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Ev Ekonomisi (Çocuk Gelişimi ve Eğitimi) Ana Bilim Dalında, doktora eğitimini ise 2015 yılında Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi Ana Bilim Dalında tamamlamıştır. 2005-2011 yılları arasında özel bir okul öncesi eğitim kurumunda öğretmen ve idareci olarak, 2011-2012 yılları arasında Bitlis Eren Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Çocuk Gelişimi Bölümünde Öğretim Görevlisi olarak çalışmıştır. 2012 yılından itibaren Çankırı Karatekin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümünde görev yapmaktadır.

9. BÖLÜM:
ÖZ DÜZENLEME VE YÖNETİCİ İŞLEVLER

Dr. Öğr. Üyesi Elifcan Cesur
Kırklareli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü

Giriş

Amaçlı davranışların temelini oluşturan yönetici işlevler (Goldstein, Naglieri, Princiotta, Otero 2014); amaçların planlanması, davranışın başlaması, değişen koşullara uyum sağlama ve uygunsuz davranış veya tepkilerin önlenmesini sağlayan (Jurado, & Rosselli, 2007) çeşitli bilişsel alt süreçlerin işleyişini programlayarak insan bilincinin dinamiklerini düzenleyen mekanizmadır (Miyake, Friedman, Emerson, Witzki, Howerter, & Wager, 2000).

Öz düzenleme, çok boyutlu bir yapı olmasından dolayı araştırmacılar tarafından iki farklı yaklaşımla ele alınmaktadır: davranışsal/mizaç temelli yaklaşım ve bilişsel/sinir sistemleri yaklaşımı. Bu iki yaklaşımın farkı öz düzenlemeyi değerlendirirken iki farklı ölçüme odaklanmalarından gelmektedir. Davranışsal/mizaç temelli yaklaşım öz düzenlemeyi değerlendirirken gayretli kontrole odaklanırken bilişsel/sinir sistemleri yaklaşımı yönetici işlevlere odaklanır (Liew, 2011). Mizaç temelli olan gayretli kontrol; dikkat ve ketleyici kontrol mekanizmaları yolu ile yaklaşma veya ketleme (ketleme) davranış eğilimleri üzerindeki bilinçli kontrol anlamına gelmektedir (Eisenberg, Spinrad, & Eggum, 2010; Lengua, Bush, Long, Kovacs, & Trancik, 2008). Yönetici işlevler ise dürtü kontrolü (ketleyici kontrol), bilişsel esneklik ve çalışma belleği süreçleri ile hedefe yönelik kasıtlı düşünce ve eylemlerde bulunma yeteneğidir (Garon, Bryson, & Smith, 2008). Her iki yapı da ketleyici kontrolü içeriyor olsa da birbirinden farklıdırlar (Liew, 2011). Gayretli kontrol, motivasyon veya duygu güdümlü tepkilerin engellenmesi ile ilgili iken yönetici işlevler, daha çok bilişsel tepkilerin engellenmesine odaklanmaktadır (Zhou, Chen, & Main, 2012).

Hofmann ve arkadaşlarına göre (2012) öz düzenleme ile yönetici işlevler karmaşık bir şekilde bağlantılıdır. Yönetici işlevlerin üç ana bilişsel süreçleri olan dürtü kontrolü, bilişsel esneklik ve çalışma belleği (Anderson, 2002; Blair, & Diamond, 2008; Carlson, 2005; Miyake vd., 2000), bireyin öz düzenleme süreçlerini desteklemektedir. Bireyin bu becerilerdeki yetkinliği, öz düzenleme kapasitesindeki yetkinliğinin de belirleyici unsurlarıdır. Ayrıca tüm bu yönetici işlevler geliştiri-

Kaynaklar

Aamodt, W., & Wang, S. (2011). *Çocuğunuzun beynine hoş geldiniz* (Çev. C. Duran). İstanbul: NTV Yayınları.

Anderson, P. (2002). Assessment and development of executive function (EF) during childhood. *Child Neuropsychology*, *8*(2):71-82.

Baddeley, A. (2012). Working memory: theories, models, and controversies. *Annual Review of Psychology*, *63*, 1-29.

Barkley, R. A. (2012). *Executive functions: What they are, how they work, and why they evolved*. Nevwyork: Guilford Press.

Bauer, I. M., & Baumeister, R. F. (2011). Self-regulatory strength. In K. D. Vohs & R. F. Baumeister (Eds.), *Handbook of self-regulation: Research, theory, and applications* (pp. 64–82). New York: The Guilford Press.

Baumeister, R. F. & Heatherton, T. F. (1996). Self-regulation failure: An overview. *Psychological Inquiry*, *7*, 1–15.

Baumeister, R. F., Schmeichel, B. J., & Vohs, K. D. (2007). Self-regulation and the executive function: The self as controlling agent. In Kruglanski, A. W., & Higgins, E. T. (Eds.) *Social psychology: Handbook of Basic Principles*, (p:516-539). New York: Guilford.

Berking, M., & Whitney, B. (2018). *Duygulanım düzenleme eğitimi: Uygulamacı el kitabı* (Çev. Ed. S. Vatan). Ankara: Nobel.

Berlin, L., & Bohlin, G. (2002). Response inhibition, hyperactivity, and conduct problems among preschool children. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, *31*:242–251.

Blair, C. (2016). The development of executive functions and self-regulation: A bidirectional psychobiological model. In K.D. Vohs & R.F. Baumeister (Eds.), *Handbook of Self-Regulation: Research, Theory, and Applications* (pp. 417–439). New York, NY: Guilford Press.

Blair, C., & Diamond, A. (2008). Biological processes in prevention and intervention: Promotion of self-regulation and the prevention of early school failure. *Development and Psychopathology*, 20(3), 899-911.

Bodrova, E., & Leong, D.J. (2013). *Zihnin araçları:Erken çocukluk eğitiminde Vygotsky yaklaşımı*, (Çev. A. Yılmaz), G. Haktanır (Ed.). Ankara: Anı Yayıncılık.

Bredekamp, S. (2015). *Erken çocukluk eğitiminde etkili uygulamalar* (Çev. H. Z. İnan, T. İnan). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Carlson, S. M. (2005). Developmentally sensitive measures of executive function in preschool children. *Developmental Neuropsychology*, *28*(2), 595-616.

Carlson, S. M., & Wang, T. S. (2007). Inhibitory control and emotion regulation in preschool children. *Cognitive Development*, *22*(4), 489-510.

Carlsons, M., & Moses, L. J. (2001). Individual differences in inhibitory control and children's theory of mind. *Child Development*, *72*:1032–1053.

Carter, R. (2009). *Beyin kitabı* (Çev. G. Kayacı Sevinç). İstanbul: Alfa Yayınları.

Castellanos, F. X., Lee, P. P., Sharp, W., Jeffries, N. O., Greenstein, D. K., Clasen, L. S., ... & Rapoport, J. L. (2002). Developmental trajectories of brain volume abnormalities in children and adolescents with attention-deficit/hyperactivity disorder. *Jama*, *288*(14), 1740-1748.

Daly, M., Baumeister, R. F., Delaney, L., & MacLachlan, M. (2014). Self-control and its relation to emotions and psychobiology: Evidence from a day reconstruction method study. *Journal of Behavioral Medicine, 37*, 81–93.

Davidson, R., & Begley, S. (2018). *Beyninizin duygusal hayatı* (Trans. B. Satılmış). İstanbul: Pegasus.

Deary, I. J., Weiss, A., & Batty, G. D. (2010). Intelligence and personality as predictors of illness and death: How researchers in differential psychology and chronic disease epidemiology are collaborating to understand and address health inequalities. *Psychological Science in the Public Interest, 11*, 53–79.

Denham, S. A., Bassett, H. H., Thayer, S. K., Mincic, M. S., Sirotkin, Y. S., & Zinsser, K. (2012). Observing preschoolers' social-emotional behavior: Structure, foundations, and prediction of early school success. *The Journal of Genetic Psychology*, *173*(3), 246-278.

Devine, P. G. (1989). Stereotypes and prejudice: Their automatic and controlled components. *Journal of Personality and Social Psychology*, *56*, 5–18.

DeWall, C. N., Baumeister, R. F., Stillman, T., & Gailliot, M. T. (2007). Violence restrained: Effects of self-regulation and its depletion on aggression. *Journal of Experimental Social Psychology*, *43*, 62–76.

Diamond, A. (2013). Executive functions. *Annual Review of Psychology, 64*, 135–168.

Diehl, M., Semegon, A. B., & Schwarzer, R. (2006). Assessing attention control in goal pursuit: A component of dispositional self-regulation. *Journal of Personality Assessment, 86*(3), 306-317.

Eisenberg, N. & Spinrad, T. L. (2004). Emotion-related regulation: Sharpening the definition. *Child Development, 75*(2), 334-339.

Eisenberg, N., Smith, C. L., Sadovsky, A. & Spinrad, T. L. (2004). Effortful control: Relations with emotion regulation, adjustment, and socialization in childhood. In K. D. Vohs & R. Baumeister (Ed.), *Handbook of Self-Regulation: Research, Theory, and Applications* (pp. 259-283). New York: Guilford Press.

Eisenberg, N., Spinrad, T. L., & Eggum, N. D. (2010). Emotion-related self-regulation and its relation to children's maladjustment. *Annual Review of Clinical Psychology, 6*, 495–525.

Finkel, E. J., & Campbell, W. K. (2001). Self-control and accommodation in close relationships: An interdependence analysis. *Journal of Personality and Social Psychology, 81*, 263-277.

Finkel, E. J., DeWall, C. N., Slotter, E. B., Oaten, M., & Foshee, V. A. (2009). Self-regulatory failure and intimate partner violence perpetration. *Journal of Personality and Social Psychology*, *97*, 483–499.

Fishbach, A., Zhang, Y., & Koo, M. (2009). The dynamics of self-regulation. *European Review of Social Psychology, 20*(1), 315-344.

Fox, N. A., & Stifter, C. A. (2005). Emotional development. In B. Hopkins (Ed.), *The Cambridge Encyclopedia of Child Development* (p.234-241). Cambridge University Press.

Gailliot, M. T., Baumeister, R. F., DeWall, C. N., Maner, J. K., Plant, E. A., Tice, D. M., et al. (2007). Self-control relies on glucose as a limited energy source: Willpower is more than a metaphor. *Journal of Personality and Social Psychology, 92*(2), 325–336.

Gailliot, M. T., Plant, E. A., Butz, D. A., & Baumeister, R. F. (2007). Increasing self-regulatory strength can reduce the depleting effect of suppressing stereotypes. *Personality and Social Psychology Bulletin, 33*(2), 281-294.

Galinsky, E. (2019). *Gelişen zihin* (Çev. K. Tozduman Yaralı, E. Cesur). Ankara: Nobel Yaşam.

Garon, N., Bryson, S. E., & Smith, I. M. (2008). Executive function in preschoolers: A review using an integrative framework. *Psychological Bulletin, 134*, 31–60.

Gillespie, L. G., & Seibel, N. L. (2006). Self-regulation: A cornerstone of early childhood development. *YC Young Children, 61*(4), 34-39.

Gino, F., Schweitzer, M. E., Mead, N. L., & Ariely, D. (2011). Unable to resist temptation: How self-control depletion promotes unethical behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes, 115*(2), 191–203.

Goldstein, S., Naglieri, J. A., Princiotta, D., & Otero, T. M. (2014). Introduction: a history of executive functioning as a theoretical and clinical construct. In Goldstein, S., Naglieri, J. A (Eds.), *Handbook of Executive Functioning* (pp. 3-12). Newyork: Springer.

Greenberg, L. S. (2018). *Duygu odaklı terapi: Danışanlara duygu koçluğu yapmak* (Çev. Ed. S. Balcı Çelik). Ankara: Nobel.

Gücüyener, K. (2010). Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğunun fizyopatalojisi. Karakaş S. (Ed) *Kognitif nörobilimler* içinde (s. 351-383). İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.

Hagger, M. S., Wood, C., Stiff, C., & Chatzisarantis, N. L. (2010). Ego depletion and the strength model of self-control: A meta-analysis. *Psychological Bulletin, 136*, 495–525.

Harris, P.L., Olthof, T., Meerum Terwogt, M., & Hardman, C. E. (1987). Children's knowledge of the situations that provide emotions. *International Journal of Behavioral Development, 10*: 319–343.

Heatherton, T. F., & Wagner, D. D. (2011). Cognitive neuroscience of self-regulation failure. *Trends In Cognitive Sciences, 15*(3), 132-139.

Henry, J. D., von Hippel, W., & Baynes, K. (2009). Social inappropriateness, executive control, and aging. *Psychology and Aging, 24*, 239–244.

Higgins, E. T. (1996). The "self digest": Self-knowledge serving self-regulatory functions. *Journal of Personality and Social Psychology, 71*, 1062-1083.

Hofmann, W., Friese, M., Schmeichel, B. J., & Baddeley, A. D. (2011). Working memory and self-regulation. In Kathleen D. Vohs & Roy F. Baumeister (Ed.), *Handbook of Self-Regulation: Research, Theory, and Applications* (pp. 204-225). New York: Guilford Press.

Hofmann, W., Gschwendner, T., Friese, M., Wiers, R. W., & Schmitt, M. (2008). Working memory capacity and self-regulatory behavior: Toward an individual differences perspective on behavior determination by automatic versus controlled processes. *Journal of Personality and Social Psychology*, *95*(4), 962.

Hofmann, W., Schmeichel, B. J., & Baddeley, A. D. (2012). Executive functions and self-regulation. *Trends in Cognitive Sciences*, *16*(3), 174-180.

Holodynski, M., & Friedmeier, W. (2005). *Development of emotions and emotion regulation*. Newyork: Springer.

Howell, A. J., & Buro, K. (2011). Relations among mindfulness, achievement-related self-regulation, and achievement emotions. *Journal of Happiness Studies*, *12*, 1007-1022.

Jha, A. P., Stanley, E. A., Kiyonaga, A., Wong, L., & Gelfand, L. (2010). Examining the protective effects of mindfulness training on working memory capacity and affective experience. *Emotion*, *10*(1), 54-64.

Jurado, M. B., & Rosselli, M. (2007). The elusive nature of executive functions: a review of our current understanding. *Neuropsychology Review*, *17*(3), 213-233.

Kauffman, D. F. (2004). Self-regulated learning in web-based environments: Instructional tools designed to facilitate cognitive strategy use, metacognitive processing and motivational beliefs. *Journal of Educational Computing Research*, *30*,139-161.

Koole, S. L., Van Dillen, L. F., & Sheppes, G. (2011). The self-regulation of emotion. In Vohs K.D. & Baumeister R.F. (Eds.), *Handbook of Self-regulation: Research, theory, and applications* (p. 22-40). New York: Guilford Press.

Lengua, L. J., Bush, N. R., Long, A. C., Kovacs, E. A., & Trancik, A. M. (2008). Effortful control as a moderator of the relation between contextual risk factors and growth in adjustment problems. *Development and Psychopathology*, *20*, 509–528.

Liew, J. (2011). Effortful control, executive functions, and education: Bringing self-regulatory and social-emotional competencies to the table. *Child Development Perspectives*, *6*(2), 105-111.

Lupien, S. J., McEwen, B. S., Gunnar, M. R., & Heim, C. (2009). Effects of stress throughout the lifespan on the brain, behaviour and cognition. *Nature Reviews Neuroscience*, *10*(6): 434-445.

Maranges, H. M., & Baumeister R. F. (2016). Self-control and ego depletion. In K.D. Vohs & R. F. Baumeister (Eds.), *Handbook of Self-Regulation: Research, Theory, and Applications* (pp. 42–61). New York, NY: Guilford Press.

Mills, H., & McCarroll, E. (2011). Emotion regulation in early childhood. *Texas Child Care Quarterly*, *36*:5-8.

Mischel, W. & Ayduk, Ö. (2011). Willpower in cognitive affective processing system. In K. D. Vohs & R. Baumeister (Eds.), *Handbook of Self-Regulation: Research, Theory, and Applications* (pp. 83-105). New York: Guilford Press.

Mischel, W. (2014). *Marshmallow testi: Otokontrolde ustalaşmak* (Çev. B. Satılmış). İstanbul: Pegasus.

Miyake, A., Friedman, N. P., Emerson, M. J., Witzki, A. H., Howerter, A., & Wager, T. D. (2000). The unity and diversity of executive functions and their contributions to complex "frontal lobe" tasks: A latent variable analysis. *Cognitive Psychology*, *41*(1), 49-100.

Moeller, F. G., Barratt, E. S., Dougherty, D. M., Schmitz, J. M., & Swann, A. C. (2001). Psychiatric aspects of impulsivity. *American Journal of Psychi*atry, *158*(11), 1783-1793.

Muraven, M. (2010). Building self-control strength: Practicing self-control leads to improved self-control performance. *Journal of Experimental Social Psychology*, *46*(2), 465-468.

Muraven, M., & Baumeister, R. F. (2000). Self-regulation and depletion of limited resources: Does self-control resemble a muscle? *Psychological Bulletin*, *126*(2), 247-259.

Muraven, M., Pogarsky, G., & Shmueli, D. (2006). Self-control depletion and the general theory of crime. *Journal of Quantitative Criminology*, *22*(3), 263-277.

Neal, D. T., Wood, W., & Drolet, A. (2013). How do people adhere to goals when willpower is low?: The profits (and pitfalls) of strong habits. *Journal of Personality and Social Psychology*, *104*, 959-975.

Neal, D. T., Wood, W., Labrecque, J. S., & Lally, P. (2012). How do habits guide behavior?: Perceived and actual triggers of habits in daily life. *Journal of Experimental Social Psychology*, *48*, 492-498.

Olson, S. L., Bates, J. E., Sandy, J. M., & Schilling, E. M. (2002). Early developmental precursors of impulsive and inattentive behavior: From infancy to middle childhood. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *43*(4), 435-447.

Parke, R. D., & Gauvain, M. (2009). *Child psychology a contemporary viewpoint*. Newyork: McGraw-Hill.

Polnariev, B. A. (2006). *Dynamics of preschoolers self-regulation: viewed through the lens of conflict resolution strategies during peer free-play*. (Doctoral dissertation, The City University of New York), Available from ProQuest Information and Learning Company. (UMI No. 3241978).

Posner, M. I., & Rothbart, M. K. (2009). Toward a physical basis of attention and self-regulation. *Pyhsics of Life Reviews*, *6*, 103-120.

Pu, J., Schmeichel, B. J., & Demaree, H. A. (2010). Cardiac vagal control predicts spontaneous regulation of negative emotional expression and subsequent cognitive performance. *Biological Psychology*, *84*, 531-540.

Pushkar, D., Basevitz, P., Arbuckle, T., Nohara LeClair, M., Lapidus, S., & Peled, M. (2000). Social behavior and off-target verbosity in elderly people. *Psychology and Aging*, *15*, 361–374.

Raffaelli, M., Crockett, L. J., & Shen, Y. L. (2005). Developmental stability and change in self-regulation from childhood to adolescence. *The Journal of Genetic Psychology*, *166*(1): 54-76.

Raver, C. C. (2004). Placing emotional self-regulation in sociocultural and socioeconomic contexts. *Child Development*, *75*(2), 346-353.

Richards, J. E. (2005). Attention. In Hopkins B. (Ed.), *The Cambridge Encyclopedia of Child Development* (pp. 282- 287), U.K: Cambridge University Press.

Richeson, J. A., & Shelton, J. N. (2003). When prejudice does not pay: Effects of interracial contact on executive function. *Psychological Science*, *14*, 287-290.

Rothbart, M. K. & Sheese, B. E. (2007). Temperament and emotion regulation. In J. J. Gross (Ed.), *Handbook of the Emotion Regulation* (pp. 331-350). New York: Guilford Press.

Royall, D. R., & Espino, D. V. (2002). Not all clock- drawing tasks are the same. *Journal of the American Geriatrics Society*, *50*(6), 1166-1167.

Ruff, H. A., & Capozzoli, M. C. (2003). Development of attention and distractibility in the first 4 years of life. *Developmental Psychology*, *39*(5): 877-890.

Saarni, C., Campos, J. J., & Camras, L. (2006). Emotional development. In W. Damon & R. M. Lerner (Series Eds.), N. Eisenberg (Vol Ed.), *Handbook of Child Psychology: Vol 3. Social, Emotional and Personality Development* (pp. 226-299) New York: Wiley.

Santrock, J. W. (2016). *Yaşam boyu gelişim psikolojisi* (Çev. Ed. G. Yüksel). Ankara: Nobel.

Scahill, R. I., Frost, C., Jenkins, R., Whitewell, J. L., Rossor, M. N., & Fox, N. C. (2003). A longitudinal study of brain volume changes in normal aging using serial registered magnetic resonance imaging. *Archives of Neurology*, *60*, 989-994.

Schmeichel, B. J. (2007). Attention control, memory updating, and emotion regulation temporarily reduce the capacity for executive control. *Journal of Experimental Psychology*: General, *136*, 241-255.

Shmueli, D., & Prochaska, J. J. (2012). A test of positive affect induction for countering self-control depletion in cigarette smokers. *Psychology of Addictive Behaviors*, *26*, 157-161.

Short, M. M., Mazmanian, D., Oinonen, K., & Mushquash, C. J. (2016). Executive function and self-regulation mediate dispositional mindfulness and well-being. *Personality and Individual Differences*, *93*, 97-103.

Siegel, D. J., & Bryson, T. P. (2012). *Bütün beyinli çocuk* (Çev. H. Ünlü Haktanır). İstanbul: Koridor Yayıncılık.

Smith Donald, R., Raver, C.C., Hayes, T., & Richardson, B. (2007). Preliminary construct and concurrent validity of preschool self-regulation assessment (PSRA) for field-based research. *Early Childhood Research Quarterly*, *22*, 173-187.

Smith, R. W. (2002). Effects of relaxation on self-regulatory depletion. (Doctoral dissertation, Case Western Reserve University, 2002.) *Dissertation Abstracts International*, *63* (5-B), 2605.

Southam Gerow, M. A. (2014). *Çocuklarda ve ergenlerde duygusal düzenleme: Uygulayıcının rehberi* (Çev Ed. M. Şahin). Ankara: Nobel.

Tangney, J. P., Baumeister, R. F., & Boone, A. L. (2004). High self-control predicts good adjustment, less pathology, better grades, and interpersonal success. *Journal of Personality*, *72*, 271-322.

The Hawn Foundation. (2011). *The MindUp curriculum Grades Pre-K-2: Brain-focused strategies for learning-and livin*g. New York, NY: Scholastic.

Tice, D. M., Baumeister, R. F., Shmueli, D., & Muraven, M. (2007). Restoring the self: Positive affect helps improve self-regulation following ego depletion. *Journal of Experimental Social Psychology, 43*, 379-384.

Unsworth, N., Schrock, J. C., & Engle, R. W. (2004). Working memory capacity and the antisaccade task: individual differences in voluntary saccade control. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition, 30*(6), 1302-1321.

Vohs, K. D., & Heatherton, T. F. (2000). Self-regulatory failure: A resource-depletion approach. *Psychological Science, 11*, 249-254.

Vohs, K. D., & Schmeichel, B. J. (2003). Self-regulation and the extended now: Controlling the self alters the subjective experience of time. *Journal of Personality and Social Psychology, 85*, 217-230.

von Hippel, W., & Dunlop, S. M. (2005). Aging, inhibition, and social inappropriateness. *Psychology and Aging, 20*, 519-523.

von Hippel, W., & Gonsalkorale, K. (2005). "That is bloody revolting!": Inhibitory control of thoughts better left unsaid. *Psychological Science, 16*, 497-500.

von Hippel, W., & Henry, J. (2016). Aging and self-regulation. In K.D. Vohs & R.F. Baumeister (Eds.), *Handbook of Self-Regulation: Research, Theory, and Applications* (pp. 479-494). New York, NY: Guilford Press.

von Hippel, W., Silver, L. A., & Lynch, M. E. (2000). Stereotyping against your will: The role of inhibitory ability in stereotyping and prejudice among the elderly. *Personality and Social Psychology Bulletin, 26*, 523-532.

Wilson, A. C., Lengua, L. J., Tininenko, T., Taykor, A., & Trancik, A. (2009). Physiological profiles during delay of gratification: Associations with emotionality, self-regulation, and adjustment problems. *Journal of Applied Developmental Psychology, 30*(6), 780-790.

Wolf, O. T. (2008). The influence of stress hormones on emotional memory: Relevance for psychopathology. *Acta Psychologica, 127*(3): 513-531.

Wood, W. (2016). The role of habits in self-control. In K. D. Vohs & R. F. Baumeister (Eds.), *Handbook of Self-Regulation: Research, Theory, and Applications* (pp. 95-108). New York, NY: Guilford Press.

Zhou, Q., Chen, S. H., & Main, A. (2012). Commonalities and differences in the research on children's effortful control and executive function: A call for an integrated model of self-regulation. *Child Development Perspectives, 6*(2), 112-121.

Zimmerman, B. J. (2002). Becoming a self-regulated learner: An overview. *Theory Into Practice, 41*(2), 64-70.

10. BÖLÜM:
DUYGU DÜZENLEME

Dr. Gülşah Sevinç
T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

Duygu Düzenleme Kavramı

Duygular, bireyin belirli bir duruma ya da uyarana ilişkin değerlendirmesinin sonucunda ortaya çıkan tepkilerdir. Duygular, hayatta kalmak için kritik bir role sahiptir ve insan vücudunda farklı tepkilerle kendilerini gösterirler. Modal modeline (Barrett, Ochsner, & Gross, 2007) göre duygu belirli bir süreç dâhilinde ortaya çıkmaktadır. Bu süreç hayalî ya da gerçek bir olayla başlamaktadır. Sonrasında birey, dikkatini bu duruma vermekte, bu şekilde durumu değerlendirmekte ve yorumlamaktadır. Durum, dikkat ve değerlendirmenin ardından duygusal bir tepki oluşmaktadır. Son aşama olan duygusal tepkinin ortaya çıkması sürecin ilk basamağı olan durumda bazı değişikliklere neden olabildiği için bu modelde geri bildirim döngüsü vurgulanmaktadır (Gross, & Thompson, 2007). Dolayısıyla ortaya çıkan duygu, ortamda ve durumda değişikliğe yol açabilmekte, bu da farklı duyguların doğmasına katkıda bulunabilmektedir. Bu açıdan bakıldığında duygunun ortaya çıkma sürecinin dinamik ve geriye dönük bir tarafı olduğu göze çarpmaktadır.

Bu modele dayanan duygu düzenleme, bireyin hangi duygunun ne zaman ortaya çıkacağına ve bu duyguyu deneyimleme ve ifade etme sürecine yön vermesidir (Gross, 1998b). Thompson, duyguların uygun sıklıkta, yoğunlukta ve sürede yaşanmadığı durumlarda bunun birey için olumsuz sonuçlar doğuracağının altını çizerek duygu düzenlemeyi "bireyin bir amaç doğrultusunda, duygusal tepkilerini, özellikle de bunların yoğunluk ve süresini izleme, değerlendirme ve değiştirme yeteneği" (Thompson, 1994, s. 27) şeklinde tanımlamıştır. Yaşamın her döneminde olumlu ve olumsuz duyguların yönetilmesini temsil eden duygu düzenleme, bireyin duygusal dünyasındaki iniş çıkışları kontrol edebilmesidir.

Duygu düzenleme baş etmekten farklıdır. Baş etme davranışında vurgu negatif duyguların azaltılmasındadır ve baş etme, duygu düzenlemeye göre daha uzun bir zaman dilimini kapsamaktadır. Duygu düzenlemede ise olumlu ya da olumsuz duyguların yoğunluğunu ya da deneyimlenme süresini azaltma ya da arttırma amacı mevcuttur. Dolayısıyla duygu düzenleme kimi uzmanlar (Leahy, Tirch, & Napolitano, 2011) tarafından duyguların şiddetini ayarlamaya yarayan bir termostat ben-

de sıklıkla araştırmalarda ele alınmaktadır. Stresli yaşam olayları karşısında duyguları etkili bir şekilde düzenleyebilmenin zaman içerisinde yılmazlığı artırdığı ve psikopataloji riskini azalttığı bilinmektedir. Özellikle yeniden değerlendirme ve olumlu yeniden odaklanma gibi uyumlaştırıcı duygu düzenleme stratejilerinin bireyin hayatında olumlu yansımalar meydana getirdiği, ruminasyon ve bastırma gibi stratejilerin ise olumsuz çıktılar ile ilişkili olduğu vurgulanmaktadır.

Duygu düzenlemenin psikopatoloji ile yakından ilişkili olduğu, ayrıca depresyon, kaygı, madde kullanımı ve öfke gibi içselleştirme ve dışsallaştırma sorunları bakımından anlamlı bir farklılık meydana getirdiği düşünüldüğünde duygu düzenleme becerilerine dönük terapötik yaklaşımların önemi gündeme gelmektedir. Duygu düzenleme becerilerinin geliştirilmesinin hedeflendiği uygulamaların yanı sıra son dönemde özellikle bilinçli farkındalık gibi teknik ve yöntemlerden de sıklıkla faydalanılmaktadır. İlerleyen dönemlerde yapılacak araştırmalar ile farklı duygu düzenleme stratejilerinin çıktıları daha iyi anlaşılabilir ve farklı yaşam dönemlerindeki duygu düzenleme becerileri ile ilgili ayrıntılı bilgilere ulaşılabilir.

Kaynaklar

Aldao, A. (2013). The future of emotion regulation research: Capturing context. *Perspectives on Psychological Science, 8*(2), 155-172.

Aldao, A., Gee, D., De Los Reyes, A., & Seager, I. (2016). Emotion regulation as a transdiagnostic factor in the development of internalizing and externalizing psychopathology: Current and future directions. *Development and Psychopathology, 28*, 927-946.

Aldao, A., Nolen-Hoeksema, S., & Schweizer, S. (2010). Emotion-regulation strategies across psychopathology: A meta-analytic review. *Clinical Psychology Review, 30*, 217-237.

Andrés, M. L., Stelzer, F., Lorena, C. J., Introzzi, I. M., Rodríguez Carvajal, R., Navarro Guzmán, J.I. (2017). Emotion regulation and academic performance: a systematic review of empirical relationships. *Psicologia em Estudo, 22*(3), 299-311.

Ashby, F., & Spiering, B. (2004). The neurobiology of category learning. *Behavioural and Cognitive Neuroscience Reviews, 3*(2), 101-113.

Ataman, E. (2011). *Stres Veren Yaşam Olayları Karşısında Bilişsel Duygu Düzenleme Stratejilerinin Depresyon ve Kaygı Düzeyini Belirlemedeki Rolü.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Bariola, E., Gullone, E., & Hughes, E. K. (2011). Child and Adolescent Emotion Regulation: The Role of Parental Emotion Regulation and Expression. *Clinical Child and Family Psychology Review, 14*, 198-212.

Barrett, L. F., Ochsner, K. N., & Gross, J. J. (2007). On the Automaticity of Emotion. In J. A. Bargh (Ed.), *Social psychology and the unconscious: The automaticity of higher mental processes* (pp. 173-217). Psychology Press.

Baumrind, D. (1996). The discipline controversy revisited. *Family Relations: An Interdisciplinary Journal of Applied Family Studies, 45*(4), 405-414.

Beauchaine, T.P., Gatzke-Kopp, L., & Mead, H.K. (2007). Polyvagal Theory and developmental psychopathology: Emotion dysregulation and conduct problems from preschool to adolescence. *Biological Psychology, 74*(2), 174-184.

Bechara, A. (2004). The role of emotion in decision-making: Evidence from neurological patients with orbitofrontal damage. *Brain and Cognition (Special Issue: Development of Orbitofrontal Function), 55,* 30-40.

Bechara, A., Damasio, A., Damasio, H., & Anderson, S. (1994). Insensitivity to future consequences following damage to human prefrontal cortex. *Cognition, 50*, 7-15.

Benita, M., Levkovitz, T., & Roth, G. (2017). Integrative emotion regulation predicts adolescents' prosocial behavior through the mediation of empathy. *Learning and Instruction, 50,* 14-20.

Berg, E. A. (1948). A simple objective technique for measuring flexibility in thinking. *Journal of General Psychology, 39,* 15-22.

Binion, G., & Zalewski, M. (2018). Maternal emotion dysregulation and the functional organization of preschoolers' emotional expressions and regulatory behaviors. *Emotion, 18,* 386-399.

Blalock, D. V., Kashdan, T. B., Farmer, A. S. (2016). Trait and daily emotion regulation in social anxiety disorder. *Cognitive Therapy and Research, 40*(3), 416-425.

Bowlby, J. (1980). *Attachment and Loss: Sadness and Depression*. New York: Basic Books.

Bowlby, J. (1982). *Attachment and loss: Attachment*. London: Hogarth Press. (Original work published in 1969).

Braams, B. R., Blechert, J., Boden, M. T., Gross, J. J. (2012). The effects of acceptance and suppression on anticipation and receipt of painful stimulation. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry, 43*(4), 1014-1018.

Brans, K., Koval, P., Verduyn, P., Lim, Y. L., & Kuppens, P. (2013). The regulation of negative and positive affect in daily life. *Emotion, 13*(5), 926-39.

Braunstein, L. M., Gross, J. J., Ochsner, K. N. (2017). Explicit and implicit emotion regulation: a multi-level framework. *Social Cognitive and Affective Neuroscience, 12*(10), 1545–1557.

Brennan, K. A., Clark, C. L., & Shaver, P. (1998). Self-report measurement of adult attachment: An integrative overview. In J.A. Simpson, W. S. Rholes (Eds.), *Attachment theory and close relationships*, (pp. 46-76). New York: The Guilford Press.

Bretherton, I. (1990). Open communication and internal working models: Their role in the development of attachment relationships. In R.A. Thompson (Ed.), *Socioemotional development* (pp. 57-113). Lincoln: University of Nebraska Press.

Brummer, L., Stopa, L., & Bucks, R. (2014). The influence of age on emotion regulation strategies and psychological distress. *Behavioural and Cognitive Psychotherapy, 42*(6), 668-681.

Buckholdt, K. E., Parra, G. R., & Jobe-Shields, L. (2014). Intergenerational transmission of emotion dysregulation through parental invalidation of emotions: implications for adolescent internalizing and externalizing behaviors. *Journal of Child and Family Studies, 23,* 324–332.

Buhle, J. T., Silvers, J. A., Wager, T. D., Lopez, R., Onyemekwu, C., Kober, H., Weber, J., Ochsner, K.N. (2013). Cognitive reappraisal of emotion: a meta-analysis of human neuroimaging studies. *Cerebral Cortex, 24,* 2981–2990.

Bullis, J. R., Sauer-Zavala, S., Bentley, K. H., Thompson-Hollands, J., Carl, J. R., & Barlow, D. H. (2015). The Unified Protocol for Transdiagnostic Treatment of Emotional Disorders: Preliminary Exploration of Effectiveness for Group Delivery. *Behavior Modification, 39,* 295-321.

Bunge, S., & Zelazo, P. (2006). A brain-based account of the development of rule use in childhood. *Current Directions in Psychological Science, 15*, 118-121.

Calkins, S. D. (2002). Does aversive behavior during toddlerhood matter? The effects of difficult temperament on maternal perceptions and behavior. *Infant Mental Health Journal, 23,* 381-402.

Carstensen, L. L., Isaacowitz, D. M., & Charles, S. T. (1999). Taking time seriously: A theory of socioemotional selectivity. *American Psychologist, 54*(3), 165-181.

Carstensen, L. L., & Mikels, J. A. (2005). At the Intersection of Emotion and Cognition: Aging and the Positivity Effect. *Current Directions in Psychological Science, 14*(3), 117-121.

Carver, C. S., & Scheier, M. F. (1982). Control theory: A useful conceptual framework for personality–social, clinical, and health psychology. *Psychological Bulletin, 92*(1), 111-135.

Cassidy, J. (1994). Emotion regulation: Influences of attachment relationships. In N. Fox (Ed.), *The development of emotion regulation: Biological and behavioral considerations* (pp. 229-249). Monographs of the Society for Research on Child Development Monograph, 59 (Serial No. 240).

Cheung, R. Y. M., & Park, I. J. K. (2010). Anger suppression, interdependent self-construal, and depression among Asian American and European American college students. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology, 16*(4), 517-525.

Compas, B. E., Jaser, S. S., Bettis, A. H., Watson, K. H., Gruhn, M. A., Dunbar, J. P., Williams, E. K., & Thigpen, J. C. (2017). Coping, emotion regulation, and psychopathology in childhood and adolescence: a meta-analysis and narrative review. *Psychology Bulletin, 143*(9), 939-991.

Crowley, D., & Andrews, L. (2018). The longitudinal relationship between acceptance and anxiety and depression in people who have had a stroke. *Aging & Mental Health, 22*(10), 1321-1328.

Cunningham, J. N., Kliewer, W., & Garner, P. W. (2009). Emotion socialization, child emotion understanding and regulation, and adjustment in urban African American families: Differential associations across gender. *Development and Psychopathology, 21*, 261.

Das, R. (2022). Relationship Between Perceived Parenting Style and Emotional Regulation Ability Among Indian Young Adults. *The International Journal of Indian Psychology, 10*(4), 1-10.

Davidson, R. J., Jackson, D. C., & Kalin, N. H. (2000). Emotion, plasticity, context, and regulation: Perspectives form affective neuroscience. *Psychological Bulletin, 126,* 890-909.

Denham, S. A. (1993). Maternal emotional responsiveness and toddlers' social-emotional competence. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 34*(5), 715-728.

Derryberry, D., & Rothbart, M. K. (2001). Early temperament and emotional development. In A. F. Kalverboer & A. Gramsbergen (Eds.), *Handbook of brain and behavior in human development* (pp. 967-988). Dordrecht, The Netherlands: Kluwer Academic.

Desrochers, T. M., Chatham, C. H., & Badre, D. (2015). The Necessity of Rostrolateral Prefrontal Cortex for Higher-Level Sequential Behavior. *Neuron, 87,* 1357-1368.

Diamond, A., & Lee, K. (2011). Interventions shown to aid executive function development in children 4 to 12 years old. *Science, 333,* 959-964.

Dingemans, A., Danner, U., & Parks, M. (2017). Emotion Regulation in Binge Eating Disorder: A Review. *Nutrients, 9*(11), 1274.

Eisenberg, N. (2000). Emotion, regulation, and moral development. *Annual Review of Psychology, 51,* 665-697.

Eisenberg, N., Cumberland, A., & Spinrad, T. L. (1998). Parental socialization of emotion. *Psychological Inquiry, 9,* 241-273.

Eisenberg, N., & Fabes, R.A. (1992). Emotion, regulation, and the development of social competence. In M.S. Clark, (Ed.). *Review of Personality and Social Psychology: Emotion and Social Behaviour*. (pp. 119-150). Newbury Park, CA: Sage.

Eisenberg, N., Smith, C. L., & Spinrad, T. L. (2016). Effortful control: Relations with emotion regulation, adjustment, and socialization in childhood. In K. D. Vohs & R. F. Baumeister (Eds.), *Handbook of self-regulation: research, theory, and applications* (pp. 458-478). New York, US: Guilford Press.

Eisenberg, N., Spinrad, T. L., & Eggum, N. D. (2010). Emotion-related self-regulation and its relation to children's maladjustment. *Annual Review of Clinical Psychology, 6,* 495-525.

Eisenberg, N., Cumberland, A., & Spinrad, T. L. (1998). Parental socialization of emotion. *Psychological Inquiry, 9,* 241-273.

Eisenberg, N., Hernández, M. M., & Spinrad, T. L. (2017). The relation of self-regulation to children's externalizing and internalizing problems. In A.C. Essau, S. S. LeBlanc, & T. H. Ollendick (Eds.), *Emotion regulation and psychopathology in children and adolescents,* (pp. 18-43). Oxford, UK: Oxford University Press.

Etkin, A., Egner, T., & Kalisch, R. (2011). Emotional processing in anterior cingulate and medial prefrontal cortex. *Trends in Cognitive Sciences, 15,* 85-93.

Fabes, R. A., & Eisenberg, N. (1992). Young children's coping with interpersonal anger. *Child Development, 63,* 116-128.

Fabes, R. A., Leonard, S. A., Kupanoff, K., & Martin, C. L. (2001). Parental coping with children's negativeemotions: Relations with children's emotional and social responding. *Child Development, 72*(3), 907-920.

Forkmann, T., Scherer, A., Pawelzik, M., Mainz, V., Drueke, B., Boecker, M, & Gauggel S. (2014). Does cognitive behavior therapy alter emotion regulation in inpatients with a depressive disorder? *Psychology Research and Behavior Management, 7,* 147-153.

Gable, S., & Isabella, R. A. (1992). Maternal contributions to infant regulation of arousal. *Infant Behavior and Development, 15,* 95-107.

Garnefski, N., Kommer, T. V. D., Kraaij, V., Teerds, J., Legers-tee, J., & Onstein, E. (2002). The relationship between cognitive emotion regulation strategies and emotional problems: comparison between a clinical and a non-clinical sample. *European Journal of Personality, 16,* 403-420.

Garnefski, N., Kraaij, V., Schroevers, M. J., Aarnink, J., van der Heijden, D. J., van Es, S. M., van Herpen, M., & Somsen, G. A. (2009). Cognitive coping and goal adjustment after first-time myocardial infarction: relationships with symptoms of depression. *Behavioral Medicine, 35*(3), 79-86.

Goldin, P. R., & Gross, J. J. (2010). Effects of mindfulness-based stress reduction (MBSR) on emotion regulation in social anxiety disorder. *Emotion, 10*(1), 83-91.

Gottman J.M., & Katz L.F. (2002). Children's Emotional Reactions to Stressful Parent-Child Interactions. *Marriage & Family Review, 34*(3-4), 265-283.

Gratz, K. L., & Gunderson, J. G. (2006). Preliminary Data on an Acceptance-Based Emotion Regulation Group Intervention for Deliberate Self-Harm amongWomen with Borderline Personality Disorder. *Behaviour Therapy, 37,* 25-35.

Gross, J. J. (1998a). Antecedent- and response-focused emotion regulation: Divergent consequences for experience, expression, and physiology. *Journal of Personality and Social Psychology, 74(1),* 224-237.

Gross, J. J. (1998b). The emerging field of emotion regulation: An integrative review. *Review of General Psychology, 2,* 271-299.

Gross, J. J. (2002). Emotion regulation: Affective, cognitive and social consequences. *Psychophysiology, 39*(3), 281-291.

Gross, J. J. (2015). *Handbook of Emotion Regulation*. New York: Guilford Press.

Gross, J. J., & John, O.P. (2003). Individual diferences in two emotion regulation processes: implications for affect, relationships, and well-being. *Journal of Personal Social Psychology, 85*(2), 348-362.

Gross, J. J., & Thompson, R.A. (2007). Emotion regulation: Conceptual foundations. In J. J. Gross (Ed.), *Handbook of Emotion Regulation* (pp. 3-24). New York: Guilford Press.

Gullone, E., Hughes, E. K., King, N. J., & Tonge, B. (2009). The normative development of emotion regulation strategy use in children and adolescents: A 2-year follow-up study. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 51,* 567-674.

Gülseven, Z., Kumru, A., Calo, G., Palermo, F., Selçuk, B., & Sayıl, M. (2018). The mediational roles of harsh and responsive parenting in the longitudinal relations between socioeconomic status and Turkish children's emotional development. *International Journal of Behavioral Development, 42*(6), 563-573.

Gyurak, A., Gross, J. J., & Etkin, A. (2011). Explicit and implicit emotion regulation: a dual-process framework. *Cognition & Emotion, 25*, 400-412.

Haslam, D., Poniman, C., Filus, A., Sumargi, A., & Boediman, L. (2020) Parenting Style, Child Emotion Regulation and Behavioral Problems: The Moderating Role of Cultural Values in Australia and Indonesia. *Marriage & Family Review, 56*(4), 320-342.

Haspert, V., Wieser, M. J., Pauli, P., & Reicherts, P. (2020). Acceptance-Based Emotion Regulation Reduces Subjective and Physiological Pain Responses. *Frontiers in Psychology, 11*, 1514.

Havighurst, S., & Kehoe, C. (2017). The Role of Parental Emotion Regulation in Parent Emotion Socialization: Implications for Intervention. In K. Deater-Deckard, R. Panneton (Eds), *Parental Stress and Early Child Development.* Springer, Cham.

Hayes, S. C., Strosahl, K. D., & Wilson, K. G. (1999). *Acceptance and Commitment Therapy: An Experiential Approach to Behavior Change.* New York, NY: Guilford Press.

Hein, S., Röder, M., & Fingerle, M. (2016). The role of emotion regulation in situational empathy-related responding and prosocial behaviour in the presence of negative affect. *International Journal of Psychology, 53*(6).

Heppner, W. L., Spears, C. A., Vidrine, J. I., & Wetter, D. W. (2015). Mindfulness and emotion regulation. In B. D. Ostafin, M. D. Robinson, & B. P. Meier (Eds.), *Handbook of mindfulness and self-regulation* (pp. 107–120). Springer Science + Business Media.

Hofmann, S. G., & Asmundson, G. J. G. (2008). Acceptance and mindfulness-based therapy: New wave or old hat? *Clinical Psychology Review, 28*, 1-16.

Isaacowitz, D. M., & Blanchard-Fields, F. (2012). Linking Process and Outcome in the Study of Emotion and Aging. *Perspectives on Psychologyical Science, 7*(1), 3-17.

Jabeen, F., Anis-ul-Haque, M., & Riaz, M. N. (2013). Parenting styles as predictors of emotion regulation among adolescents. *Pakistan Journal of Psychological Research, 28*(1), 85-105.

Kagan, J., Reznick, S., & Snidman, N. (1987). The physiologyand psychology of behavioral inhibition in children. *Child Development, 58*, 1459-1473.

Klonsky, E. D. (2009). The functions of self-injury in young adults who cut themselves: clarifying the evidence for affect-regulation. *Psychiatry Research.166*(2-3), 260-8.

Knight, M., & Ponzio, A. (2013). The effects of emotion regulation on explicit memory depend on strategy and testing method. *Emotion, 13*(6), 1041-1054.

Kohn, N., Eickhoff, S. B., Scheller, M., Laird, A. R., Fox, P. T., Habel, U. (2014). Neural network of cognitive emotion regulation -an ALE meta-analysis and MACM analysis. *NeuroImage, 87*, 345-355.

Kral, T. R. A., Schuyler, B. S., Mumford, J.A., Rosenkranz, M. A., Lutz, A., & Davidson, R. J. (2018). Impact of short- and long-term mindfulness meditation training on amygdala reactivity to emotional stimuli. *Neuroimage 181*, 301-313.

Kurth, F., Zilles, K., Fox, P. T., Laird, A. R., Eickhoff, S. B. (2010). A link between the systems: functional differentiation and integration within the human insula revealed by meta-analysis. *Brain Structure and Function, 214*, 519-534.

Laghi, F., Lonigro, A., Pallini, S., & Baiocco, R. (2018). Emotion Regulation and Empathy: Which Relation with Social Conduct? *The Journal of Genetic Psychology, 179*(2), 62-70.

Lanteigne, D. M. (2011). *Patterns among emotional experience, arousal, and expression in adolescence.* (Unpublished Master's Thesis.) Queen's University, Canada.

Lamm, C., & Lewis, M. D. (2010). Developmental change in the neurophysiological correlates of self-regulation in high- and lowemotion conditions. *Developmental Neuropsychology, 35,* 156-176.

Leahy, R. L., Tirch, D., & Napolitano, L. A. (2011). *Emotion regulation in psychotherapy*. New York: The Guilford Press.

LeBlanc, S., Uzun, B. & Aydemir, A. (2021). Structural relationship among mindfulness, reappraisal and life satisfaction: The mediating role of positive affect. *Current Psychology, 40,* 4406-4415.

Lee, Y., Kim, B. N., Park, M. H., & Park, S. (2017). Familial, cognitive, and behavioral characteristics of adolescents with depression. *Journal of the Korean Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 28,* 168-173.

Lennarz, H. K., Hollenstein, T., Lichtwarck-Aschoff, A., Kuntsche, E., & Granic, I. (2019). Emotion regulation in action: Use, selection, and success of emotion regulation in adolescents' daily lives. *International Journal of Behavioral Development, 43*(1), 1-11.

Liew, J., Kwok, O., Chang, Y. P., Chang, B. W., & Yeh, Y. C. (2014). Parental autonomy support predicts academic achievement through emotion-related self-regulation and adaptive skills in Chinese American adolescents. *Asian American Journal of Psychology, 5,* 214-222.

Lockwood, P. L., Seara-Cardoso, A., & Viding, E. (2014). Emotion regulation moderates the association between empathy and prosocial behavior. *PLoS ONE, 9*(5), Article e96555.

Lu, Q., Tao, F., Hou, F., Zhang, Z., & Ren, L. L. (2016). Emotion regulation, emotional eating and the energy-rich dietary pattern. A population-based study in Chinese adolescents. *Appetite, 99,* 149-156.

Maccoby, E, & Martin, J. (1983). Socialization in the context of the family: Parent-child interaction. In P.H. Mussen (Ed.), *Handbook of Child Psychology,* (pp. 1-101). Wiley: New York.

Macklem, G. L. (2008). *Practitioner's guide to emotion regulation in school-aged children*. Springer Science+Business Media, New York, USA: Springer edition.

Manes, F., Sahakian, B., Clark, L., Rogers, R., Antoun, N., Aitken, M., & Robbins, T. (2002). Decision-making processes following damage to the prefrontal cortex. *Brain, 125,* 624-639.

Maren, S., & Quirk, G. J. (2004). Neuronal signalling of fear memory. *Nature Reviews Neuroscience, 5,* 844-852.

Marr, D. (1982). *Vision.* Cambridge, MA: MIT Press.

Matchett, E. A., Ripple, M., Militar, M., Khalil, H., Scarborough, H., Ratcliff, K., Hilton C. (2020). Emotion Regulation and Social Participation in Childhood and Adolescence: Systematic Review. *International Journal of Autism & Related Disabilities: IJARD-138, 2,* 1-12.

McDowell, D. J., Kim, M., O'neil, R., & Parke, R. D. (2002). Children's Emotional Regulation and Social Competence in Middle Childhood. *Marriage & Family Review, 34*(3-4), 345-364.

McLaughlin, K. A., Hatzenbuehler, M. L., Mennin, D. S., Nolen-Hoeksema, S. (2011). Emotion dysregulation and adolescent psychopathology: A prospective study. *Behaviour Research Therapy, 49,* 544-554.

McRae, K., Gross, J. J., Weber, J., Robertson, E. R., Sokol-Hessner, P., Ray, R. D., & Ochsner, K. N. (2012). The development of emotion regulation: an fMRI study of cognitive reappraisal in children, adolescents and young adults. *Social Cognitive and Affective Neuroscience, 7,* 11-22.

Mihic, J., & Novak, M. (2018). Importance of Child Emotion Regulation for Prevention of Internalized and Externalized Problems. *Journal of Early Childhood Education Research, 7*(2), 235-254.

Miller, E. K., & Cohen, J. D. (2001). An integrative theory of prefrontal cortex function. *Annual Review of Neuroscience, 24,* 167-202.

Mitchison, G. M., Liber, J. M., Hannesdottir, D. K., & Njardvik, U. (2020). Emotion Dysregulation, ODD and Conduct Problems in a Sample of Five and Six-Year-Old Children. *Child Psychiatry and Human Development, 51*(1), 71-79.

Moore, S. A., & Zoellner, L. A. (2012). The Effects of Expressive and Experiential Suppression on Memory Accuracy and Memory Distortion in Women with and Without PTSD. *Journal of Experimental Psychopathology, 3*(3), 368-392.

Moore, S. A., Zoellner, L. A., & Mollenholt, N. (2008). Are expressive suppression and cognitive reappraisal associated with stress-related symptoms? *Behavior Research Therapy, 46*(9), 993-1000.

Morris, A. S., Silk, J. S., Steinberg, L., Myers, S. S., & Robinson, L. R. (2007). The role of the family context in the development of emotion regulation. *Social Development, 16,* 361-388.

Morton, J., Snowdon, S., Gopold, M., & Guymer, E. (2012). Acceptance and Commitment Therapy Group Treatment for Symptoms of Borderline Personality Disorder: A Public Sector Pilot Study. *Cognitive and Behavioral Practice, 19,* 527-544.

Neacsiu, A. D., Eberle, J. W., Kramer, R., Wiesmann, T., & Linehan, M. M. (2014). Dialectical behavior therapy skills for transdiagnostic emotion dysregulation: A pilot randomized controlled trial. *Behavior Research Therapy, 59,* 40-51.

Nejati, V., Salehinejad, M. A., & Nitsche, M. A. (2018). Interaction of the left dorsolateral prefrontal cortex (L-dlPFC) and right orbitofrontal cortex (OFC) in hot and cold executive functions: evidence from transcranial direct current stimulation (tDCS). *Neuroscience 369 (Suppl. C),* 109-23.

Neumann, A., van Lier, P. A., Gratz, K. L., & Koot, H. M. (2009). Multidimensional Assessment of Emotion Regulation Difficulties in Adolescents Using the Difficulties in Emotion Regulation Scale. *Assessment, 17,* 138-149.

Nolen-Hoeksema, S., Parker, L. E., & Larson, J. (1994). Ruminative coping with depressed mood following loss. *Journal of Personality and Social Psychology, 67,* 92-104.

Nolen-Hoeksema, S., Wisco, B. E., & Lyubomirski, S. (2008). Rethinking rumination. *Perspectives on Psychological Science, 3,* 400-424.

Pakenham, K. (2006). Investigation of the coping antecedents to positive outcomes and distress in Multiple Sclerosis (MS). *Psychology and Health, 21*(5), 633-649.

Panfile, T. M., & Laible, D. J. (2012). Attachment security and child's empathy: the mediating role of emotion regulation. *MerrillPalmer Quarterly, 58,* 1-21.

Passingham, R. E., Toni, I., & Rushworth, M. F. S. (2000). Specialisation within the prefrontal cortex: the ventral prefrontal cortex and associative learning. *Experimental Brain Research, 133,* 103-113.

Peterson, E. R., Dando, E., D'Souza, S., Waldie, K. E., Carr, A. E., Mohal, J., & Morton, S. M. B. (2018). Can infant temperament be used to predict which toddlers are likely to have increased emotional and behavioral problems? *Early Education and Development, 29,* 435-449.

Poon, J. A., Turpyn, C. C., Hansen, A., Jacangelo, J., Chaplin, T. M. (2015). Adolescent Substance Use & Psychopathology: Interactive Effects of Cortisol Reactivity and Emotion Regulation. *Cognitive Therapy & Research, 40,* 368-380.

Powers, S. I., Pietromonaco, P. R., Gunlicks, M., & Sayer, A. (2006). Dating couples' attachment styles and patterns of cortisol reactivity and recovery in response to a relationship conflict. *Journal of Personality and Social Psychology, 90*(4), 613-628.

Richards, J. M., & Gross, J. J. (2006). Personality and emotional memory: How regulating emotion impairs memory for emotional events. *Journal of Research in Personality, 40*(5), 631-651.

Roemer, L., Williston, S. K., & Rollins, L. G. (2015). Mindfulness and emotion regulation. *Current Opinion in Psychology, 3,* 52-57.

Rolls, E. T. (2000). The orbitofrontal cortex and reward. *Cerebral Cortex, 10,* 284-294.

Rood L., Roelofs, J., Bögels, S. M., Nolen-Hoeksema, S., & Schouten, E. (2009). The influence of emotion-focused rumination and distraction on depressive symptoms in non-clinical youth: A meta-analytic review. *Clinical Psychology Review, 29,* 607-616.

Roque, L., Veríssimo, M., Fernandes, M., & Rebelo, A. (2013). Emotion regulation and attachment: Relationships with children's secure base, during different situational and social contexts in naturalistic settings. *Infant Behavior & Development, 36*(3), 298-306.

Rothbart, M., & Bates, J. (2006). Temperament. In R. L. W. Damon, & N. Eisenberg (Eds.), *Handbook of child psychology* (6th ed.): *Social, emotional, and personality development,* (pp. 99-166). New York: Wiley.

Roy, M., Shohamy, D., & Wager, T. D. (2012). Ventromedial prefrontal-subcortical systems and the generation of affective meaning. *Trends in Cognitive Sciences, 16*(3), 147-156.

Rozin, P., & Royzman, E. B. (2001). Negativity bias, negativity dominance, and contagion. *Personality and Social Psychology Review, 5*(4), 296-320.

Rueda, M. R., Posner, M. I., & Rothbart, M. K. (2004). Attentional control and self-regulation. In R. F. Baumeister & K. D. Vohs (Eds.), *Handbook of self-regulation: Research, theory, and applications* (pp. 283-300). New York: Guilford Press.

Rydell, A. M., Thorell, L. B., Bohlin, G. (2007). Emotion regulation in relation to social functioning: an investigation of child self- reports. *European Journal of. Developmental Psychology, 4,* 293-313.

Sanders, W., Zeman, J., Poon, J., & Miller R. (2015). Child Regulation of Negative Emotions and Depressive Symptoms: The Moderating Role of Parental Emotion Socialization. *Journal of Child and Family Studies, 24,* 402-415.

Sands, M., Livingstone, K. M., & Isaacowitz, D. M. (2018). Characterizing age-related positivity effects in situation selection. *International Journal of Behavioral Development, 42*(4), 396-404.

Sawyer, A. C. P., Chittleborough, C., Mittinty, M. N., Miller-Lewis, L., Sawyer, M. G., Sullivan, T., & Lynch, J. W. (2015). Are trajectories of self-regulation abilities from ages 2–3 to 6–7 associated with academic achievement in the early school years? *Child: Care, Health and Development, 41*(5), 744-754.

Schäfer, J. O., Naumann, E., Holmes, E. A., Tuschen-Caffier, B., & Samson, A. C. (2017). Emotion regulation strategies in depressive and anxiety symptoms in youth: A meta-analytic review. *Journal of Youth and Adolescence, 46,* 261-276.

Shallice, T. (1982). Specific impairments of planning. Philosophical transactions of the Royal Society of London B. *Biological Sciences, 298*(1089), 199-209.

Scherer, K. R., Schoror, A., & Johnstone, T. (2001). *Appraisal processes in emotion: Theory, methods, research.* Oxford: Oxford University Press.

Schoppmann, J., Schneider, S., & Seehagen, S. (2022). Can you teach me not to be angry? Relations between temperament and the emotion regulation strategy distraction in 2-year-olds. *Child Development, 93*(1), 165-179.

Schore, A. N. (2003). *Affect dysregulation and the origin of the self: The neurobiology of emotional development.* Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Shadur, J. M., & Lejuez, C. W. (2015). Adolescent substance use and comorbid psychopathology: Emotion regulation deficits as a transdiagnostic risk factor. *Current Addiction Reports, 2,* 354-363.

Shiota, M. N., & Levenson, R. W. (2009). Effects of aging on experimentally instructed detached reappraisal, positive reappraisal, and emotional behavior suppression. *Psychology and Aging, 24*(4), 890-900.

Silvers, J. A., & Moreira, J. F. G. (2019). Capacity and tendency: A neuroscientific framework for the study of emotion regulation. *Neuroscience Letters, 693,* 35-39.

Skeen, S., Laurenzi, C. A., Gordon, S. L., du Toit, S., Tomlinson, M., Dua, T., Fleischmann, A., Kohl, K., Ross, D., Servili, C., Brand, A. S., Dowdall, N., Lund, C., van der Westhuizen, C., Carvajal-Aguirre, L., de Carvalho, C.E., & Melendez-Torres, G. J. (2019). Adolescent mental health program components and behavior risk reduction: A meta-analysis. *Pediatrics, 144*(2), 7-26.

Spangler, G., & Grossmann, K. E. (1993). Biobehavioral organization in secure and insecurely attached infants. *Child Development, 64,* 1439-1450.

Spear, L. P. (2000). Neurobehavioral changes in adolescence. *Current Directions in Psychological Science, 9,* 111-114.

Stanley, J. T., & Isaacowitz, D. M. (2014). Putting emotional aging in context: Contextual influences on age-related changes in emotion regulation and recognition. In P. Verhaeghen & C. Hertzog (Eds.), *The Oxford handbook of emotion, social cognition, and problem solving in adulthood* (pp. 99-114). Oxford University Press.

Steinberg, E. A., & Drabick, D. A. G. (2015). A developmental psychopathology perspective on ADHD and comorbid conditions: The role of emotion regulation. *Child Psychiatry and Human Development, 46*(6), 951-966.

Stroop, J. R. (1935). Studies of interference in serial verbal reactions. *Journal of Experimental Psychology, 18*(6), 643-662.

Tao, A., Zhou, Q., & Wang, Y. (2010). Parental reactions to children's negative emotions: Prospective relations to Chinese children's psychological adjustment. *Journal of Family Psychology, 24*(2), 135-144.

Thompson, R. A. (1994). Emotion regulation: A theme in search of definition. In N. A. Fox (Ed.), The development of emotion regulation: Biological and behavioral considerations. *Monographs of the Society for Research in Child Development, 59,* 25-52.

Thompson, R. A., & Meyer, S. (2007). Socialization of emotion regulation in the family. In J.J. Gross (Ed.), *Handbook of emotion regulation* (pp. 249–268). New York: The Guilford Press.

Troy, A. S., Saquib, S., Thal, J., & Ciuk, D. J. (2019). The regulation of negative and positive affect in response to daily stressors. *Emotion, 19*(5), 751-763.

Turk, C. L., Heimberg, R. G., Luterek, J. A., Mennin, D. S., & Fresco, D. M. (2005). Emotion dysregulation in generalized anxiety disorder: a comparison with social anxiety disorder. *Cognitive Therapy and Research, 29,* 89-106.

Vago, D. R., & Silbersweig, D. A. (2012). Self-awareness, self-regulation, and selftranscendence (S-ART): a framework for understanding the neurobiological mechanisms of mindfulness. *Frontiers in Human Neuroscience, 6,* 296.

Wang, Q. Q., Fang, Y. Y., Huang, H. L., Lv, W. J., Wang, X. X., Yang, T. T. et al. (2021). Anxiety, depression, and cognitive emotion regulation strategies in Chinese nurses during the COVID19 outbreak. *Journal of Nursing Management, 29*(5), 1263-1274.

Whitmoyer, P. R. (2020). *Age Differences in Emotion Regulation Strategy Use in Daily Life: Implications for Emotional Well-Being.* (Unpublished master's thesis). USA, The Ohio State University.

Wolfe, H. E., & Isaacowitz, D. M. (2020). Aging and Emotion Regulation Tactics Across the Historical Events of 2020. *The Gerontologist, 20*(20), 1-12.

Yağmurlu, B., & Altan, Ö. (2010). Maternal Socialization and Child Temperament as Predictors of Emotion Regulation in Turkish Preschoolers. *Infant and Child Development, 19,* 275-296.

Yang, M., Deng, X., & An, S. (2021). The Immediate and Lasting Effect of Emotion Regulation in Adolescents: An ERP Study. *International Journal of Environmental Research and Public Health, 18,* 10242.

Yap, M. B. H., Allen, N. B., & Ladouceur C. D. (2008). Maternal Socialization of Positive Affect: The Impact of Invalidation on Adolescent Emotion Regulation and Depressive Symptomatology. *Child Development, 79,* 1415-1431.

Zelazo, P. D. (2004). The development of conscious control in childhood. *Trends in Cognitive Sciences, 8,* 12-17.

Zelazo, P. D., & Cunningham, W. A. (2007). Executive function: Mechanisms underlying emotion regulation. In J. J. Gross (Ed.), *Handbook of Emotion Regulation* (pp. 135-158). New York: Guilford Press.

Zelazo, P. D., & Müller, U. (2002). Executive function in typical and atypical development. In U. Guswami, (Ed.). *Handbook of childhood cognitive development* (pp.445-469). Oxford: Blackwell.

Zhou, X., Wu, X., & Zhen, R. (2017). Understanding the relationship between social support and posttraumatic stress disorder/posttraumatic growth among adolescents after Ya'an earthquake: The role of emotion regulation. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy, 9,* 214-221.

Zuzama, N., Roman-Juan, J., Fiol-Veny, A., & Balle, M. (2021). The Use of Rumination and Reappraisal in Adolescents Daily Life: Links to Affect and Emotion Regulation Style. *Child Psychiatry and Human Development.*

Öz Geçmiş

Gülşah Sevinç, 2007 yılında Boğaziçi Üniversitesi Çeviribilim Bölümünden mezun olmuştur. 2010 yılından bu yana T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığında görev yapmaktadır. Ankara Üniversitesi Eğitim Psikolojisi Bölümünde yüksek lisansını yaptıktan sonra doktorasını da aynı bölümde tamamlamıştır. Yüksek lisansta; beliren yetişkinlerde bağlanma, benlik kurguları ve uyum konularında çalışmıştır. Doktora tezinde ise beliren yetişkinlerin psikolojik ve sosyal iyi oluşları ile empati, sosyal empati, topluluk duygusu, kimlik gelişimi gibi psikolojik özelliklerinin yanı sıra toplumsal ve siyasi katılımları arasındaki ilişkileri incelemiştir. Yayınları; bibliyoterapi, öğretmen öz yeterliği, üniversiteye uyum ve psikolojik iyi oluş konularına yoğunlaşmaktadır.

11. BÖLÜM:
ERKEN ÇOCUKLUK EĞİTİMİNDE SICAK VE SOĞUK YÖNETİCİ İŞLEVLER

Arş. Gör. Dr. Mustafa Çetin
Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Bölümü Okul Öncesi Eğitimi Ana Bilim Dalı

Giriş

Yönetici işlevler, hedeflere ulaşmak ve değişen durumlara uyum sağlamak için bireylerin düşüncelerini, eylemlerini ve duygularını yönetmelerini sağlayan üst düzey bilişsel süreçlerdir. Bu işlevler, insan yaşamında önemli rol oynar ve özellikle çocuğun beyin gelişiminin hızla gerçekleştiği erken çocukluk döneminde büyük öneme sahiptir (Anderson, 2001; Zelazo vd., 2003). Nitekim yönetici işlevlerle ilgili becerinin bu dönemdeki sağlıklı gelişimi, çocukların gelecekte eğitim ve günlük yaşamlarında sahip olacakları bilişsel ve sosyal becerilerinin gelişimine ve öğrenmeye temel olmaktadır. Yönetici işlevlerin duygu odaklı ve duygudan bağımsız yönlerini tanımlayan sıcak ve soğuk yönetici işlevlerin erken çocukluk döneminde deneyimlenmesi ve geliştirilmesi, çocukların mevcut ve gelecek yaşam dönemlerindeki gelişim ve öğrenmeleri açısından son derece önemlidir (Meuwissen, & Zelazo, 2014). Hem sıcak hem de soğuk yönetici işlevler, bir çocuğun erken çocukluk dönemindeki bütünsel gelişiminin ayrılmaz bir parçasıdır. Bu işlevler, akademik öğrenmeyi, duygusal düzenlemeyi, sosyal etkileşimleri ve çocuğun genel refahını desteklemek için birlikte çalışır. Yönetici işlevlerin önemini anlamak, yetişkinlere, ebeveynlere ve özelikle öğretmenlere, çocuklara bu temel becerileri geliştirmeleri için uygun destek ve fırsatları sağlama konusunda rehberlik edebilir.

Erken çocukluk eğitiminin temel amacı, çocukların bütüncül gelişimlerini desteklemek ve çocuklara gelişimsel olarak uygun öğrenme deneyimleri sunmaktır. Soğuk ve sıcak yönetici işlevler de bu öğrenme deneyimlerinin önemli bir parçası olarak kabul edilmektedir (Decker, Ezrine, & Ferraracci, 2016; Blair, 2006). Çocuklar için son derece öneme sahip olan yönetici işlevlerin amaçlı bir biçimde eğitsel etkinliklerde yer alması, çocukların ilgili becerilerin edinmelerinde daha etkin ve planlı bir yol olabilir. Bu doğrultuda, çocukların yaş ve gelişimlerine uygun etkinlikler planlanarak çocukların farklı görevler ve bağlamlar içiren etkinlikler aracılığıyla bilişsel esneklik, ketleyici kontrol, çalışma belleği, duygusal karar verme ve dürtü kontrolüyle ilgili becerilerinin gelişimi desteklenebilir (Diamond, & Lee, 2011).

Yönetici işlevleri geliştirici etkinlikleri çocuklara sunacak olan öğretmenlerin yaklaşımları ve anlayışları son derece önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla ilgili olarak ilk önce öğretmenlerin sıcak ve soğuk yönetici işlevlerin bileşenlerini tanımaları ve erken çocukluk döneminde yönetici işlevlerle ilgili deneyimler kazanacakları fırsatlar sunmanın gerekliliğini kavramaları önemlidir (Gilmore, & Cragg, 2014; Moreno, Shwayder, Friedman, 2017). Bu, öğretmenlerin yönetici işlevlerin desteklenmesinde etkili bir araç olan eğitsel etkinliklerde sıcak ve soğuk yönetici işlevlere açık bir biçimde yer vermelerini sağlayacaktır. Diğer bir önemli konu, yönetici işlevlerin desteklenmesin sadece yapılandırılmış etkinlikler sınırlı olmamasıdır (Neitzel, 2019). Çocukların sıcak ve soğuk yönetici işlevlerle ilgili becerilerini planlı etkinliklerin yanında bu becerileri geliştirici görevleri deneyimleyebilecekleri ortamlar hazırlamak da etkilidir. Bununla ilgili öğretmen, sınıf ortamında çocukların sıcak ve soğuk yönetici işlevleri kullanabilmelerine teşvik edici materyaller ile öğrenme merkezlerini zenginleştirebilir, çocukların okulda ya da okul dışında karşılaştıkları problem durumlarını fırsata çevirerek çocukların deneyim kazanmasını sağlayabilir (Zelazo, & Carlson, 2012). Öğretmenlerin göz önünde bulundurması gereken diğer bir nokta ise yönetici işlevlerin gelişiminde oyunun önemidir. Öğretmenlerin, çocuklara yaratıcı ve problem çözme senaryolarına katılma fırsatları sağlayan ve esnek düşünmeye ve farklı bağlamlara dayalı kararlar almayı teşvik eden oyunu olabildiğince destekleyici bir yaklaşım içine olmaları önemlidir (Bauer, Gilpin, & Thibodeau-Nielsen, 2021; Koepp, Gershoff, Castelli, & Bryan, 2022; Shaheen, 2014). Öğretmenlerin, çocuklara sundukları eğitimde yönetici işlevlere etkili bir biçime yer vermelerinde, şüphesiz aldıkları öğretmen eğitimi en büyük paya sahip olacaktır (Corcoran, & O'Flaherty, 2017; Sankalaite vd., 2021). Bu nedenle, gerek öğretmen adaylarının gerekse öğretmenlerin, erken çocukluk eğitiminde yönetici işlev becerilerini planlı bir biçimde ele almaları için gerek üniversite eğitimi gerekse hizmetçi eğitimler aracılığıyla kendilerini kuram ve uygulamada geliştirmeleri için fırsatlar sunmak önemlidir.

Kaynaklar

Abdullah, M. N. S., Karpudewan, M., & Tanimale, B. M. (2021). Executive function of the brain and its influences on understanding of physics concept. *Trends in Neuroscience and Education*, *24*, 100159.

Abreu-Mendoza, R. A., Chamorro, Y., Garcia-Barrera, M. A., & Matute, E. (2018). The contributions of executive functions to mathematical learning difficulties and mathematical talent during adolescence. *PLoS One*, *13*(12), e0209267.

Alloway, T. P., Gathercole, S. E., Willis, C., & Adams, A. M. (2004). A structural analysis of working memory and related cognitive skills in young children. *Journal of experimental child psychology*, *87*(2), 85-106.

Anderson, P. (2002). Assessment and development of executive function (EF) during childhood. *Child neuropsychology*, *8*(2), 71-82.

Ardila, A. (2008). On the evolutionary origins of executive functions. *Brain and cognition*, *68*(1), 92-99.

Bauer, J. R., & Booth, A. E. (2019). Exploring potential cognitive foundations of scientific literacy in preschoolers: Causal reasoning and executive function. *Early Childhood Research Quarterly*, *46*, 275-284.

Berk, E. L. (2017). *Development Through the Lifespan.* Seventh Edition. Pearson

Best, J. R., & Miller, P. H. (2010). A developmental perspective on executive function. *Child Development, 81*(6), 1641-1660.

Best, J. R., Miller, P. H., &Naglieri, J. A. (2011). Relations between executive function and academic achievement from ages 5 to 17 in a large, representative national sample. *Learning and individual differences*, *21*(4), 327-336.

Białecka-Pikul, M., Kosno, M., & Byczewska-Konieczny, K. (2016). Where was it?: Working memory as a predictor of passive vocabulary development in the third year of life. *Polish Psychological Bulletin*, *47*(1).

Bierman, K. L., Nix, R. L., Greenberg, M. T., Blair, C., & Domitrovich, C. E. (2008). Executive functions and school readiness intervention: Impact, moderation, and mediation in the Head Start REDI program. *Development and Psychopathology*, *20*(3), 821-843.

Blair, C. (2002). School readiness: Integrating cognition and emotion in a neurobiological conceptualization of children's functioning at schoolentry. *American psychologist*, *57*(2), 111.

Blair, C. (2016). Executive function and early childhood education. *Current opinion in behavioral sciences*, *10*, 102-107.

Blair, C., &Raver, C. C. (2014). Closing the achievement gap through modification of neurocognitive and neuroendocrine function: Results from a cluster randomized controlled trial of an innovative approach to the education of children in kindergarten. *PloSone*, *9*(11), e112393.

Blair, C., &Razza, R. P. (2007). Relating effortful control, executive function, and false belief understanding to emerging math and literacy ability in kindergarten. *Child development*, *78*(2), 647-663.

Blair, C., McKinnon, R. D., & Family Life Project Investigators. (2016). Moderating effects of executive functions and the teacher–child relationship on the development of mathematics ability in kindergarten. *Learning and instruction*, *41*, 85-93.

Bock, A. M., Gallaway, K. C., &Hund, A. M. (2015). Specifying links between executive functioning and theory of mind during middle childhood: Cognitive flexibility predicts social understanding. *Journal of Cognition and Development*, *16*(3), 509-521.

Bohlmann, N. L., & Downer, J. T. (2016). Self-regulation and task engagement as predictors of emergent language and literacy skills. *Early Education and Development*, *27*(1), 18-37.

Bohlmann, N. L., Maier, M. F., &Palacios, N. (2015). Bidirectionality in self-regulation and expressive vocabulary: Comparisons between monolingual and dual language learners in preschool. *Child Development*, *86*(4), 1094-1111.

Borella, E., Carretti, B., &Pelegrina, S. (2010). The specific role of inhibition in reading comprehension in good and poor comprehenders. *Journal of Learning disabilities*, *43*(6), 541-552.

Brocki, Karin C., and Gunilla Bohlin. "Executive functions in children aged 6 to 13: A dimensional and developmental study." *Developmental neuropsychology* 26, no. 2 (2004): 571-593.

Bull, R., & Lee, K. (2014). Executive functioning and mathematics achievement. *Child Development Perspectives*, *8*, 36–41.

Bunge, S. A., Dudukovic, N. M., Thomason, M. E., Vaidya, C. J., &Gabrieli, J. D. (2002). Immature frontal lobe contributions to cognitive control in children: evidence from fMRI. *Neuron*, *33*(2), 301-311.

Carlson, S. M., Davis, A. C., &Leach, J. G. (2005). Less is more: Executive function and symbolic representation in preschool children. *Psychological science*, *16*(8), 609-616.

Carlson, S. M., Zelazo, P. D., &Faja, S. (2013). ExecutiveFunction. In P. D. Zelazo (Ed.), *Oxford Handbook Of Developmental Psychology: Vol. 1. Body And Mind* (pp. 706–743). Oxford University Press.

Center on the Developing Child at Harvard University (2011). *Building the Brain's "Air Traffic Control" System: How Early Experiences Shape the Development of Executive Function: Working Paper No. 11*. Retrieved from www.developingchild. harvard.edu.

Chan, R. C., Shum, D., Toulopoulou, T., & Chen, E. Y. (2008). Assessment of executive functions: Review of instruments and identification of critical issues. *Archives of clinical neuropsychology*, *23*(2), 201-216.

Chen, W. C., & Whitehead, R. (2009). Understanding physics in relation to working memory. *Research in Science&Technological Education*, *27*(2), 151-160.

Chevalier, N., & Blaye, A. (2009). Setting goals to switch between tasks: Effect of cue transparency on children's cognitive flexibility. *Developmental Psychology*, 45(3), 782–797.

Clark, C. A., Sheffield, T. D., Wiebe, S. A., & Espy, K. A. (2013). Longitudinal associations between executive control and developing mathematical competence in preschool boys and girls. *Child development*, *84*(2), 662-677.

Clements, D. H., Sarama, J., &Germeroth, C. (2016). Learning executive function and early mathematics: Directions of causal relations. *Early Childhood Research Quarterly*, *36*, 79-90.

Colombo, J., Kapa, L., &Curtindale, L. (2011). Varieties of attention in infancy. In L. M. Oakes, C. H. Cashon, M. Casasola, & D. Rakison (Eds.), *Infantperception and cognition* (pp. 3–25). New York: Oxford University Press.

Cortés Pascual, A., Moyano Muñoz, N., & Quilez Robres, A. (2019). The relationship between executive functions and academic performance in primary education: Review and meta-analysis. Frontiers in psychology, 10, 1582.

Cragg, L., & Gilmore, C. (2014). Skills underlying mathematics: The role of executive function in the development of mathematics proficiency. *Trends in neuroscience and education*, *3*(2), 63-68.

Cragg, L., Keeble, S., Richardson, S., Roome, H. E., & Gilmore, C. (2017). Direct and indirect influences of executive functions on mathematics achievement. *Cognition*, *162*, 12-26.

Cristofori, I., Cohen-Zimerman, S., & Grafman, J. (2019). Executive functions. Handbook of clinical neurology, 163, 197-219.

Crone, E. A. (2009). Executive functions in adolescence: Inferences from brain and behavior. *Developmental Science*, *12*(6), 825-830.

Danili, E., & Reid, N. (2004). Some strategies to improve performance in school chemistry, based on two cognitive factors. *Research in Science & Technological Education*, *22*(2), 203-226.

De Wilde, A., Koot, H. M., &vanLier, P. A. (2016). Developmental links between children's working memory and their social relations with teachers and peers in the early schoolyears. *Journal of abnormal child psychology*, *44*, 19-30.

Dennis, J. P., & Vander Wal, J. S. (2010). The cognitive flexibility inventory: Instrument development and estimates of reliability and validity. *Cognitive therapy and research*, *34*, 241-253.

Devine, R. T., & Hughes, C. (2014). Relations between false belief understanding and executive function in early childhood: A meta-analysis. *Child development*, *85*(5), 1777-1794.

Devine, R. T., Bignardi, G., & Hughes, C. (2016). Executive function mediates the relations between parental behaviors and children's early academic ability. *Frontiers in Psychology*, *7*, 1902.

Diamond, A. (2013). Executivefunctions. *Annualreview of psychology*, *64*, 135-168.

Diamond, A., & Taylor, C. (1996). Development of an aspect of executive control: Development of the abilities to remember what I said and to ? Do as I say, not as I do? *DevelopmentalPsychobiology*, 29(4), 315–334.

Duncan, G. J., Dowsett, C. J., Claessens, A., Magnuson, K., Huston, A. C., Klebanov, P., ... &Japel, C. (2007). School readiness and later achievement. *Developmental psychology*, *43*(6), 1428.

Ferguson, H. J., Brunsdon, V. E., & Bradford, E. E. (2021). The developmental trajectories of executive function from adolescence to old age. *Scientific reports*, *11*(1), 1382.

Ferrier, D. E., Bassett, H. H., &Denham, S. A. (2014). Relations between executive function and emotionality in preschoolers: Exploring a transitivecognition–emotionlinkage. *Frontiers in psychology*, *5*, 487.

Fitzpatrick, C., &Pagani, L. S. (2012). Toddler working memory skills predict kindergarten school readiness. *Intelligence*, *40*(2), 205-212.

Fitzpatrick, C., McKinnon, R. D., Blair, C. B., & Willoughby, M. T. (2014). Do preschool executive function skills explain the school readiness gap between advantaged and disadvantaged children? *Learning and Instruction*, *30*, 25-31.

Fuhs, M. W., Nesbitt, K. T., Farran, D. C., & Dong, N. (2014). Longitudinal associations between executive functioning and academic skills across content areas. Developmental psychology, 50(6), 1698.

Gandolfi, E., &Viterbori, P. (2020). Inhibitorycontrol skills and language acquisition in toddlers and preschool children. *Language Learning, 70*(3), 604-642.

Gathercole, S. E. (1998). The development of memory. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry and AlliedDisciplines*, *39*(1), 3-27.

Gathercole, S. E., Pickering, S. J., Knight, C., & Stegmann, Z. (2004). Working memory skills and educational attainment: Evidence from national curriculum assessments at 7 and 14 years of age. *Applied Cognitive Psychology: The Official Journal of the Society for Applied Research in Memory and Cognition*, *18*(1), 1-16.

Geary, D. C. (2011). Cognitive predictors of achievement growth in mathematics: a 5-year longitudinal study. *Developmental psychology*, *47*(6), 1539.

Geary, D. C., Hoard, M. K., & Nugent, L. (2012). Independent contributions of the central executive, intelligence, and in-class attentive behavior to developmental change in the strategies used to solve addition problems. Journal of Experimental Child Psychology, 113(1), 49-65.

Giedd, J. N., Lalonde, F. M., Celano, M. J., White, S. L., Wallace, G. L., Lee, N. R., & Lenroot, R. K. (2009). Anatomical brain magnetic resonance imaging of typically developing children and adolescents. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, *48*(5), 465.

Gooch, D., Thompson, P., Nash, H. M., Snowling, M. J., &Hulme, C. (2016). The development of executivefunction and language skills in the early schoolyears. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *57*(2), 180-187.

Gottwald, J. M., Achermann, S., Marciszko, C., Lindskog, M., & Gredebäck, G. (2016). An embodied account of early executive-function development: Prospective motor control in infancy is related to inhibition and working memory. *Psychological science*, *27*(12), 1600-1610.

Guttentag, C. L., Landry, S. H., Williams, J. M., Baggett, K. M., Noria, C. W., Borkowski, J. G., ... & Ramey, S. L. (2014). "My Baby & Me": effects of an early, comprehensive parenting intervention on at-risk mothers and their children. *Developmental psychology*, *50*(5), 1482.

Gültekin Ahçi, Z. (2016). 3-5 yaş çocuklarının yürütücü işlev performansları ve dil becerileri ile ilişkisi 1. *Cumhuriyet International Journal of Education*, *5*(2), 84.

Hanno, E., & Surrain, S. (2019). The direct and indirect relations between self-regulation and language development among monolinguals and dual language learners. *Clinical child and family psychology review*, *22*, 75-89.

Hill, E.L. (2004) Executive dysfunction in autism. *Trends Cogn Sci*, 8, 26-32.

Huizinga, M., Baeyens, D., & Burack, J. A. (2018). Executive function and education. *Frontiers in Psychology*, *9*, 1357.

Hunter, S. J. ,Edidin, J. P. &Hinkle, C. D. (2012). The developmental neuropsychology of executive functions, In S. J. Hunter and E. P. Sparrow (Eds.), *Executive Function and Dysfunction Identification, Assessment and Treatment* (pp. 17-36). Cambridge University Press.

İvrendi, A. (2020). Okula hazır bulunuşluk ve yürütücü işlev performansları arasındaki ilişki. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, *4*(2), 66-87.

Jacques, S., & Zelazo, P. D. (2001). The Flexible Item Selection Task (FIST): A measure of executive function in preschoolers. *Developmental neuropsychology*, *20*(3), 573-591.

Jarvis, H. L., &Gathercole, S. E. (2003). Verbal and non-verbal working memory and achievements on national curriculum tests at 11 and 14 years of age. *Educational and Child Psychology*, *20*(3), 123-140.

Johansson, M., Marciszko, C., Gredebäck, G., Nyström, P., & Bohlin, G. (2015). Sustained attention in infancy as a longitudinal predictor of self-regulatory functions. *Infant Behavior and Development*, *41*, 1-11.

Kalyoncu, Ş. (2008). *10-11 yaşındaki öğrencilerin bilişsel değerlendirme sistemi ile yönetici işlevler arasındaki ilişki* (Master's thesis, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Karakelle, S., &Ertugrul, Z. (2012). Zihin kuramı ile çalışma belleği, dil becerisi ve yönetici işlevler arasındaki bağlantılar küçük (36-48 ay) ve büyük (53-72 ay) çocuklarda farklılık gösterebilir mi? *Türk Psikoloji Dergisi*, *27*(70), 1.

Kroesbergen, E. H., Van Luit, J. E. H., Van Lieshout, E. C. D. M., Van Loosbroek, E., & Van de Rijt, B. A. M. (2009). Individual differences in early numeracy: The role of executive functions and subitizing. *Journal of Psychoeducational Assessment*, *27*(3), 226-236.

Kuhn, L. J., Willoughby, M. T., Wilbourn, M. P., Vernon-Feagans, L., Blair, C. B., & Family Life Project KeyInvestigators (2014). Early communicative gestures prospectively predict language development and executive function in early childhood. *Child Development*, *85*(5), 1898-1914.

Latzman, R. D., Elkovitch, N., Young, J., & Clark, L. A. (2010). The contribution of executivefunctioning to academic achievement among male adolescents. *Journal of Clinical and Experimental Neuropsychology*, *32*(5), 455-462.

Liew, J. (2012). Effortful control, executive functions, and education: Bringing self-regulatory and social-emotional competencies to the table. *Child development perspectives*, *6*(2), 105-111.

Mammarella, I. C., Caviola, S., Giofrè, D., &Szűcs, D. (2018). The underlying structure of visuospatial working memory in children with mathematical learning disability. *British Journal of Developmental Psychology*, *36*(2), 220-235.

Marcovitch, S., & Zelazo, P. D. (2009). A hierarchical competing systems model of the emergence and early development of executive function. *Developmental science*, *12*(1), 1-18.

McCarthy, R. A., & Warrington, E. K. (1990). Cognitive neuropsychology: A clinical introduction. Academic Press.

McClelland, M. M., Cameron, C. E., Connor, C. M., Farris, C. L., Jewkes, A. M., & Morrison, F. J. (2007). Links between behavioral regulation and preschoolers' literacy, vocabulary, and math skills. *Developmental psychology*, *43*(4), 947.

Meltzer, L. (2010). Understanding, Assessing, and Teaching ExecutiveFunctionProcesses: The Why, What, and How. In Karen R. Harris and Steve Graham (Series Eds.), *Promoting Executive Function in the Classroom* (pp 3-28). The Guilford Press.

Miller, H. V., Barnes, J. C., &Beaver, K. M. (2011). Self-control and health outcomes in a nationally representative sample. *American journal of health behavior*, *35*(1), 15-27.

Mirman, D., &Britt, A. E. (2014). Whatwe talk about when we talk about accessdeficits. *Philosophical Transactions of the Royal Society B: BiologicalSciences*, *369*(1634), 20120388.

Miyake, A., Friedman, N. P., Emerson, M. J., Witzki, A. H., Howerter, A., &Wager, T. D. (2000). The unity and diversity of executive functions and their contributions to complex "frontal lobe" tasks: A latent variable analysis. *Cognitive psychology*, *41*(1), 49-100.

Mollahasanoğlu, A. (2006). Normal yaşlanma, hafif kognitif bozukluk ve erken evre alzheimer tipi demans sürekliliğinde yürütücü işlevlerdeki değişiklikler. *Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul*.

Montroy, J. J., Bowles, R. P., Skibbe, L. E., &Foster, T. D. (2014). Social skills and problem behaviors as mediators of the relationship between behavioral self-regulation and academic achievement. *Early Childhood Research Quarterly*, 29(3), 298–309.

Moran, S. & Gardner, H. (2007). "Hill, Skill, and Will": Executive Function from a Multiple-Intelligences Perspective. In Lynn Meltzer (Ed.), *Executive function in education: From theory to practice* (pp. 19-38).The Guilford

Moriguchi, Y. (2014). The early development of executive function and its relation to social interaction: A briefreview. *Frontiers in psychology*, *5*, 388.

Moriguchi, Y., Chevalier, N., & Zelazo, P. D. (2016). Development of executive function during childhood. *Frontiers in Psychology*, *7*, 6.

Nesbitt, K. T., Farran, D. C., &Fuhs, M. W. (2015). Executive function skills and academic achievement gains in prekindergarten: Contributions of learning-related behaviors. *Developmentalpsychology*, *51*(7), 865.

Neuenschwander, R., Friedman-Krauss, A., Raver, C., & Blair, C. (2017). Teacher stress predicts child executive function: Moderation by schoolpoverty. *Early Education and Development*, *28*(7), 880-900.

Newbury, J., Klee, T., Stokes, S. F., &Moran, C. (2016). Interrelationships between working memory, processing speed, and language development in the age range 2–4 years. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, *59*(5), 1146-1158.

Nyongesa, M. K., Ssewanyana, D., Mutua, A. M., Chongwo, E., Scerif, G., Newton, C. R., &Abubakar, A. (2019). Assessing executive function in adolescence: A scoping review of existing measures and their psychometric robustness. *Frontiers in Psychology*, *10*, 311.

Pellicano, E., Kenny, L., Brede, J., Klaric, E., Lichwa, H., & McMillin, R. (2017). Executive function predicts school readiness in autistic and typical preschool children. *Cognitive Development*, *43*, 1-13.

Pelphrey, K. A., Morris, J. P., & McCarthy, G. (2004). Grasping the intentions of others: the perceived intentionality of an action influences activity in the superior temporal sulcus during social perception. *Journal of cognitive neuroscience*, *16*(10), 1706-1716.

Raghubar, K. P., Barnes, M. A., &Hecht, S. A. (2010). Working memory and mathematics: A review of developmental, individual difference, and cognitive approaches. *Learning and Individual Differences*, *20*(2), 110-122.

Raver, C. C., Jones, S. M., Li-Grining, C., Zhai, F., Bub, K., &Pressler, E. (2011). CSRP'simpact on low-incomepreschoolers' preacademic skills: self-regulation as a mediating mechanism. *Child development*, *82*(1), 362-378.

Raver, C. C., Jones, S. M., Li-Grining, C., Zhai, F., Bub, K., &Pressler, E. (2011). CSRP'simpact on low-incomepreschoolers' preacademic skills: self-regulation as a mediating mechanism. *Child Development*, *82*(1), 362-378.

Reznick, J. S., Morrow, J. D., Goldman, B. D., &Snyder, J. (2004). The onset of working memory in infants. *Infancy*, *6*(1), 145-154.

Rhodes, S. M., Booth, J. N., Campbell, L. E., Blythe, R. A., Wheate, N. J., & Delibegovic, M. (2014). Evidence for a role of executive functions in learning biology. *Infant and Child Development*, *23*(1), 67-83.

Rhodes, S. M., Booth, J. N., Palmer, L. E., Blythe, R. A., Delibegovic, M., &Wheate, N. J. (2016). Executive functions predict conceptual learning of science. *British Journal of Developmental Psychology*, *34*(2), 261-275.

Rhodes, S., Booth, J., Campbell, E., Blythe, R., Delibegovic, M., &Wheate, N. (2012). The role of executive functions in science learning: Chemistry and cognition. In *British Psychological Society Developmental Section Annual Conference, Glasgow, UK*.

Riggs, N. R., Spruijt-Metz, D., Sakuma, K. L., Chou, C. P., &Pentz, M. A. (2010). Executive cognitive function and food intake in children. *Journal of nutrition education and behavior*, *42*(6), 398-403.

Schieche, M., & Spangler, G. (2005). Individual differences in biobehavioral organization during problem-solving in toddlers: The influence of maternal behavior, infant–mother attachment, and behavioral inhibition on the attachment-exploration balance. *Developmental Psychobiology: The Journal of the International Society for Developmental Psychobiology*, *46*(4), 293-306.

Shaul, S., & Schwartz, M. (2014). The role of the executive functions in school readiness among preschool-age children. *Reading and Writing*, *27*, 749-768.

Shokrkon, A., & Nicoladis, E. (2022). The directionality of the relationship between executive functions and language skills: A literaturereview. *Frontiers in Psychology*, *13*.

Slot, P. L., & vonSuchodoletz, A. (2018). Bidirectionality in preschool children's executive functions and language skills: Is one developing skill the better predictor of the other? *Early Childhood Research Quarterly*, *42*, 205-214.

Sosic-Vasic, Z., Keis, O., Lau, M., Spitzer, M., &Streb, J. (2015). The impact of motivation and teachers' autonomy support on children's executive functions. *Frontiers in Psychology*, *6*, 146.

StClair-Thompson, H. L., &Gathercole, S. E. (2006). Executive functions and achievements in school: Shifting, updating, inhibition, and working memory. *The quarterly journal of experimental psychology*, *59*(4), 745-759.

Szucs, D., Devine, A., Soltesz, F., Nobes, A., & Gabriel, F. (2013). Developmental dyscalculia is related to visuo-spatial memory and inhibition impairment. *Cortex*, *49*(10), 2674-2688.

Szűcs, D., Devine, A., Soltesz, F., Nobes, A., & Gabriel, F. (2014). Cognitive components of a mathematical processing network in 9-year-old children. *Developmental science*, *17*(4), 506-524.

Tecwyn, E. C., Thorpe, S. K. S., &Chappell, J. (2014). Development of planning in 4- to 10-year-old children: Reducing inhibitory demands does not improve performance. *Journal of Experimental Child Psychology*, 125, 85–101.

Tekin, H., & Koçyiğit, S. (2020). Öz düzenleme becerilerinin ilkokula hazırbulunuşluk üzerindeki etkisi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, *28*(5), 1932-1945.

Tobar, C. (2014). The influence of sleep and exercise, emotions and stress, and language on the development of executive functions: implications for parents and early-years educators. *Perspective Language*, *40*, 19-22.

Türkoğlu, S., Çetin, F. H., Tanır, Y., & Karatoprak, S. (2019). Çalışma belleği ve nörogelişimsel hastalıklar. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, *26*(2), 52-62.

Usai, M. C., Viterbori, P., Gandolfi, E., & Zanobini, M. (2020). The relationship between temperamental dimensions and inhibitory control in early childhood: Implications for language acquisition. Infant Behavior and Development, 61, 101495.

Vakil, E., Blachstein, H., Sheinman, M., &Greenstein, Y. (2009). Developmental changes in attention tests norms: Implications for the structure of attention. *Child Neuropsychology*, 15, 21–39.

Van der Sluis, S., De Jong, P. F., & Van der Leij, A. (2007). Executive functioning in children, and its relations with reasoning, reading, and arithmetic. *Intelligence*, *35*(5), 427-449.

Vandenbroucke, L., Spilt, J., Verschueren, K., & Baeyens, D. (2017). Keeping the spirits up: The effect of teachers' and parents' emotional support on children's working memory performance. *Frontiers in psychology*, 512.

Verhagen, J., &Leseman, P. (2016). How do verbal short-term memory and working memory relate to the acquisition of vocabulary and grammar? A comparison between first and second language learners. *Journal of Experimental Child Psychology*, *141*, 65-82.

Vygotsky L. S. (1962). *Thought and Language* (Hanfmann E., Vakar G., trans.). Cambridge, MA: MIT Press

Will Crescioni, A., Ehrlinger, J., Alquist, J. L., Conlon, K. E., Baumeister, R. F., Schatschneider, C., &Dutton, G. R. (2011). High trait self-control predicts positive health behaviors and success in weightloss. *Journal of health psychology*, *16*(5), 750-759.

Willoughby, M. T., Blair, C. B., Wirth, R. J., & Greenberg, M. (2012). The measurement of executive function at age 5: psychometric properties and relationship to academic achievement. *Psychological assessment*, *24*(1), 226.

Wolfe, C. D., & Bell, M. A. (2007). Sources of variability in working memory in early childhood: A consideration of age, temperament, language, and brain electrical activity. *Cognitive Development*, *22*(4), 431-455.

Xu, F., Han, Y., Sabbagh, M. A., Wang, T., Ren, X., &Li, C. (2013). Developmental differences in the structure of executive function in middle childhood and adolescence. *PloSone*, *8*(10), e77770.

Ye, Z., & Zhou, X. (2009). Executive control in language processing. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, *33*(8), 1168-1177.

Yeniad, N., Malda, M., Mesman, J., Van IJzendoorn, M. H., & Pieper, S. (2013). Shifting ability predicts math and reading performance in children: A meta-analytical study. *Learning and Individual Differences*, *23*, 1-9.

Yuile, A. R., &Sabbagh, M. A. (2021). Inhibitory control and preschoolers' use of irregularpast tense verbs. *Journal of Child Language*, *48*(3), 480-498.

Zelazo, P. D., & Carlson, S. M. (2020). The neurodevelopment of executive function skills: Implications for academic achievement gaps. *Psychology&Neuroscience*, *13*(3), 273.

Zelazo, P. D., &Frye, D. (1998). Cognitive complexity and control: II. The development of executive function in childhood. *Current Directions in Psychological Science*, *7*(4), 121-126.

Zelazo, P. D., Müller, U., Frye, D., Marcovitch, S., Argitis, G., Boseovski, J., ... & Carlson, S. M. (2003). The development of executive function in early childhood. *Monographs of the society for research in child development*, i-151.

.

Öz Geçmiş

Dr. Mustafa Çetin, 2011 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Öğretmenliği lisans programını ve Sosyoloji yan dal programını tamamlamıştır. Aynı yıl Mardin Derik Çadırlı İlkokulunda Okul Öncesi Öğretmeni olarak göreve başlamış ve bir buçuk yıl görev yapmıştır. 2013 yılında Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Okul Öncesi Öğretmenliği Ana Bilim Dalında Araştırma Görevlisi olarak göreve başlamış ve aynı yıl İlköğretim Bölümünde başladığı yüksek lisans programını 2015 yılında tamamlamıştır. 2015 yılından itibaren Orta Doğu Teknik Üniversitesi Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Eğitimi doktora programında okul öncesi eğitimde aile katılımı konusuyla üzerine sürdürdüğü doktora tez çalışmasını 2020 yılında tamamlamıştır. Ocak 2022-Temmuz 2023 arasında TÜBİTAK'ın desteğiyle Amerika Birleşik Devletler'de misafir araştırmacı olarak bulunmuştur. Çetin; erken çocukluk döneminde aile katılımı, STEM eğitimi, teknoloji ve öğretmen eğitimi alanlarında çalışmalarını sürdürmektedir. Evli ve bir çocuk babasıdır.

E-mail: mustacacetin@akdeniz.edu.tr; cetinmustafacetin@gmail.com

12. BÖLÜM:
YÖNETİCİ İŞLEVLER VE AKADEMİK BECERİLER

Dr. Öğr. Üyesi Yeşim Yurdakul
Akdeniz Üniversitesi Kumluca Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü
Prof. Dr. Zeliha Yazıcı
Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Bölümü Okul Öncesi Eğitimi Ana Bilim Dalı

Giriş

Yönetici işlevler; planlamamızı, dikkatimizi odaklamamızı, yönergeleri hatırlamamızı ve birden çok görevi başarılı bir şekilde yürütmemizi sağlayan zihinsel süreçlerdir. Yoğun bir havaalanındaki hava trafik kontrol sisteminin birden çok pistteki birçok uçağın gelişini ve gidişini güvenli bir şekilde yönetmesi gibi beyin de dikkat dağıtıcı unsurları filtrelemek, görevleri önceliklendirmek, hedefler belirlemek ve bunlara ulaşmak ve dürtüleri kontrol etmek için bu beceri setine ihtiyaç duyar (Center on the Developing Child at Harvard University, 2011). Beynin ön tarafında yer alan frontal korteks; motor, premotor ve prefrontal olarak üç büyük alandan oluşur. Beynin bilinçlilik, farkındalık ve dikkat alanı olarak tanımlanan prefrontal korteks (Mollahasanoğlu, 2006), yönetici işlevlerden sorumludur (Kalyoncu, 2008). Yönetici işlevler, problem çözme, dikkati sürdürme, planlama, sıralama, sözel muhakeme, bilişsel esneklik, yaratıcı düşünme, olasılıklı düşünme, yeni olaylarla baş etme, çatışmaya karşı direnç gösterme, geri bildirimden faydalanma gibi karmaşık bilişsel becerileri içermektedir (Chan, Shum, Toulopoulou ve Chen, 2008). Bu açıdan bakıldığında bilişsel esneklik, çalışma belleği ve ketleyici kontrol (ketleme) gibi üç temel bileşeni içeren (Ardilla, 2008) yönetici işlevler, kısaca bireyin kendi davranışını düzenleme ve yönetme yeteneği (Devine ve Hughes, 2014) olarak ifade edilebilir. Bu becerilerin erken yapı taşlarını kazanmak, erken çocukluk yıllarının en önemli ve zorlu görevlerinden biridir. Yönetici işlevler; çocukluk, ergenlik ve erken yetişkinlik boyunca sağlıklı gelişim için kritik öneme sahiptir.

Yönetici işlevlerin temel bileşenlerinden biri olan ***bilişsel esneklik***; zihinsel şemalar arasında geçiş yapabilme veya değişen koşullara uyum sağlayabilme becerisidir (Diamond, 2013). Başka bir ifadeyle bireyin değişen çevre koşullarına göre sahip olduğu bilişleri değiştirme yetisidir (Dennis ve Vander Wal, 2010). Bu bece-

de en aza indirir. Planlayıcılar ve takvimler organizasyon için kritik araçlardır. Çocuklara ve gençlere planlayıcıları kullanmaları öğretilebilir. Günlük, haftalık ve aylık programlar yapmak yönetici işlevlerin gelişimi için önemlidir. Hem haftalık hem de aylık programların açık bir şekilde (ör., buzdolabının üzerine) asılmasıyla; çocuklar, yakın gelecekte ve daha ileride ne yapmaları gerektiğini görebileceklerdir. Bu, onların yönetici işlevlerini geliştirmenin iki önemli unsuru olan önceden plan yapmalarına ve organize olmalarına yardımcı olacaktır. Çocuklara yeni bilgi veya beceri öğretileceği zaman kavramların ve kelimelerin açık, somut ve doğrudan açıklamaları sağlanmalıdır. Yönergeler verirken basit, net ve konuya odaklı olunmalıdır. Çok fazla işitsel girdi, yönetici işlevlerde zorluk yaşayan çocuklar için bunaltıcı olabilir. Yetişkinler, çocukları ve gençleri bir şeyler yapmaya yönlendirir ama bazen nedenini açıklamayı düşünmeyebilirler. Pek çok çocuk mantık yürütebilir ancak yönetici işlevlerde zorlukları olan bazı çocuklar için mantık yürütmek o kadar kolay değildir. Yetişkinler, verdikleri yönergenin nedenini veya çocuklardan bir görevi belirli bir şekilde tamamlamalarını neden istediğini açıklamalıdırlar. Nedenini anladıklarında, ilk aşamada görevi hatırlamak ve tamamlamak daha kolaydır. Belirli stratejilerin öğrenilmesiyle ilgili adımlar modellenmelidir. "*Sesli düşünme*", çocuklara bir problem hakkında nasıl düşüneceklerini veya ona nasıl yaklaşacaklarını göstermek için kullanılabilir.

Kaynaklar

Abdullah, M. N. S., Karpudewan, M., & Tanimale, B. M. (2021). Executivefunction of the brain and itsinfluences on understanding of physicsconcept. *Trends in Neuroscience and Education*, *24*, 100159.

Abreu-Mendoza, R. A., Chamorro, Y., Garcia-Barrera, M. A., & Matute, E. (2018). The contributions of executivefunctions to mathematical learning difficulties and mathematicaltalentduringadolescence. *PLoS One*, *13*(12), e0209267.

Alloway, T. P., Gathercole, S. E., Willis, C., & Adams, A. M. (2004). A structuralanalysis of working memory and related cognitive skills in young children. *Journal of experimental child psychology*, *87*(2), 85-106.

Anderson, P. (2002). Assessment and development of executivefunction (EF) during childhood. *Child neuropsychology*, *8*(2), 71-82.

Ardila, A. (2008). On the evolutionary origins of executive functions. *Brain and cognition*, *68*(1), 92-99.

Bauer, J. R., & Booth, A. E. (2019). Exploringpotentialcognitivefoundations of scientificliteracy in preschoolers: Causalreasoning and executivefunction. *Early Childhood Research Quarterly*, *46*, 275-284.

Berk, E. L. (2017). *Development Through the Lifespan*. Seventh Edition. Pearson

Best, J. R., & Miller, P. H. (2010). A developmental perspective on executivefunction. *Child Development*, *81*(6), 1641-1660.

Best, J. R., Miller, P. H., & Naglieri, J. A. (2011). Relationsbetweenexecutivefunction and academic achievement from ages 5 to 17 in a large, representativenationalsample. *Learning and individual differences*, *21*(4), 327-336.

Białecka-Pikul, M., Kosno, M., & Byczewska-Konieczny, K. (2016). Wherewasit?: working memory as a predictor of passivevocabulary development in the thirdyear of life. *Polish Psychological Bulletin*, *47*(1).

Bierman, K. L., Nix, R. L., Greenberg, M. T., Blair, C., &Domitrovich, C. E. (2008). Executivefunctions and schoolreadinessintervention: Impact, moderation, and mediation in the Head Start REDI program. *Development and Psychopathology*, *20*(3), 821-843.

Blair, C. (2002). School readiness: Integratingcognition and emotion in a neurobiologicalconceptualization of children's functioning at schoolentry. *American psychologist*, *57*(2), 111.

Blair, C. (2016). Executivefunction and early childhood education. *Currentopinion in behavioralsciences*, *10*, 102-107.

Blair, C., & Raver, C. C. (2014). Closing the achievementgap through modification of neurocognitive and neuroendocrinefunction: Results from a clusterrandomizedcontrolledtrial of an innovativeapproach to the education of children in kindergarten. *PloSone*, *9*(11), e112393.

Blair, C., & Razza, R. P. (2007). Relatingeffortfulcontrol, executivefunction, and falsebelief understanding to emergingmath and literacyability in kindergarten. *Child development*, *78*(2), 647-663.

Blair, C., McKinnon, R. D., & Family Life Project Investigators. (2016). Moderating effects of executivefunctions and the teacher–child relationship on the development of mathematicsability in kindergarten. *Learning and instruction*, *41*, 85-93.

Bock, A. M., Gallaway, K. C., & Hund, A. M. (2015). Specifyinglinksbetweenexecutivefunctioning and theory of mindduringmiddle childhood: Cognitiveflexibilitypredicts social understanding. *Journal of Cognition and Development*, *16*(3), 509-521.

Bohlmann, N. L., & Downer, J. T. (2016). Self-regulation and task engagement as predictors of emergent language and literacy skills. *Early Education and Development*, *27*(1), 18-37.

Bohlmann, N. L., Maier, M. F., & Palacios, N. (2015). Bidirectionality in self-regulation and expressivevocabulary: Comparisonsbetweenmonolingual and dual language learners in preschool. *Child Development*, *86*(4), 1094-1111.

Borella, E., Carretti, B., & Pelegrina, S. (2010). The specific role of inhibition in readingcomprehension in good and poorcomprehenders. *Journal of Learning disabilities*, *43*(6), 541-552.

Brocki, K. C. & Bohlin, G. (2004). Executivefunctions in children aged 6 to 13: A dimensional and developmental study. *Dev Neuropsychol*, 26(2), 571-593.

Bull, R., & Lee, K. (2014). Executivefunctioning and mathematicsachievement. *Child Development Perspectives*, *8*, 36-41.

Bunge, S. A., Dudukovic, N. M., Thomason, M. E., Vaidya, C. J., & Gabrieli, J. D. (2002). Immature frontal lobecontributions to cognitivecontrol in children: evidence from fMRI. *Neuron, 33*(2), 301-311.

Carlson, S. M., Davis, A. C., & Leach, J. G. (2005). Less is more: Executivefunction and symbolicrepresentation in preschool children. *Psychologicalscience, 16*(8), 609-616.

Carlson, S. M., Zelazo, P. D., & Faja, S. (2013). Executive Function. In P. D. Zelazo (Ed.), *Oxford Handbook of Developmental Psychology: Vol. 1. Body and Mind* (pp. 706–743). Oxford University Press.

Center on the Developing Child at Harvard University (2011). *Building the Brain's "Air Traffic Control" System: How Early Experiences Shape the Development of Executive Function: Working Paper No. 11*. Retrieved from www.developingchild. harvard.edu.

Chan, R. C., Shum, D., Toulopoulou, T., & Chen, E. Y. (2008). Assessment of executive functions: Review of instruments and identification of critical issues. *Archives of clinical neuropsychology, 23*(2), 201-216.

Chen, W. C., & Whitehead, R. (2009). Understanding physics in relation to working memory. *Research in Science&Technological Education, 27*(2), 151-160.

Chevalier, N., & Blaye, A. (2009). Setting goals to switch between tasks: Effect of cue transparency on children's cognitive flexibility. *Developmental Psychology*, 45(3), 782–797.

Clark, C. A., Sheffield, T. D., Wiebe, S. A., & Espy, K. A. (2013). Longitudinalassociationsbetweenexecutivecontrol and developingmathematical competence in preschool boys and girls. *Child development, 84*(2), 662-677.

Clements, D. H., Sarama, J., & Germeroth, C. (2016). Learning executivefunction and early mathematics: Directions of causalrelations. *Early Childhood Research Quarterly, 36*, 79-90.

Colombo, J., Kapa, L., & Curtindale, L. (2011). Varieties of attention in infancy. In L. M. Oakes, C. H. Cashon, M. Casasola, & D. Rakison (Eds.), *Infantperception and cognition* (pp. 3–25). New York: Oxford University Press.

CortésPascual, A., MoyanoMuñoz, N., & QuilezRobres, A. (2019). The relationship betweenexecutivefunctions and academic performance in primary education: Review and meta-analysis. *Frontiers in psychology, 10*, 1582.

Cragg, L., & Gilmore, C. (2014). Skills underlyingmathematics: The role of executivefunction in the development of mathematicsproficiency. *Trends in Neuroscience and Education, 3*(2), 63-68.

Cragg, L., Keeble, S., Richardson, S., Roome, H. E., & Gilmore, C. (2017). Direct and indirectinfluences of executivefunctions on mathematicsachievement. *Cognition, 162*, 12-26.

Cristofori I., Cohen-Zimerman S., & Grafman J. (2019). Executivefunctions. *Handb. Clin. Neurol.* 163, 197-219.

Crone, E. A. (2009). Executivefunctions in adolescence: inferences from brain and behavior. *DevelopmentalScience, 12*(6), 825-830.

Danili, E., & Reid, N. (2004). Some strategies to improve performance in school chemistry, based on two cognitive factors. *Research in Science & Technological Education*, *22*(2), 203-226.

De Wilde, A., Koot, H. M., & vanLier, P. A. (2016). Developmentallinksbetween children's working memory and their social relations with teachers and peers in the early schoolyears. *Journal of abnormal child psychology*, *44*, 19-30.

Dennis, J. P., & Vander Wal, J. S. (2010). The cognitive flexibility inventory: Instrument development and estimates of reliability and validity. *Cognitive therapy and research*, *34*, 241-253.

Devine, R. T., & Hughes, C. (2014). Relations between false belief understanding and executive function in early childhood: A meta-analysis. *Child development*, *85*(5), 1777-1794.

Devine, R. T., Bignardi, G., & Hughes, C. (2016). Executivefunctionmediates the relationsbetweenparentalbehaviors and children's early academic ability. *Frontiers in Psychology*, *7*, 1902.

Diamond, A. (2013). Executivefunctions. *Annualreview of psychology*, *64*, 135-168.

Diamond, A., & Taylor, C. (1996). Development of an aspect of executivecontrol: Development of the abilities to rememberwhat I said and to? Do as I say, not as I do?*DevelopmentalPsychobiology*, 29(4), 315-334.

Duncan, G. J., Dowsett, C. J., Claessens, A., Magnuson, K., Huston, A. C., Klebanov, P., ... & Japel, C. (2007). School readiness and laterachievement. *Developmentalpsychology*, *43*(6), 1428.

Ferguson, H. J., Brunsdon, V. E. A. & Bradford, E. E. F. (2021). The developmentaltrajectories of executivefunction from adolescence to old age. *SciRep* 11, 1382.

Ferrier, D. E., Bassett, H. H., & Denham, S. A. (2014). Relationsbetweenexecutivefunction and emotionality in preschoolers: Exploring a transitivecognition–emotionlinkage. *Frontiers in psychology*, *5*, 487.

Fitzpatrick, C., & Pagani, L. S. (2012). Toddler working memory skills predictkindergartenschoolreadiness. *Intelligence*, *40*(2), 205-212.

Fitzpatrick, C., McKinnon, R. D., Blair, C. B., & Willoughby, M. T. (2014). Do preschool executivefunction skills explain the schoolreadinessgapbetweenadvantaged and disadvantagedchildren?. *Learning and Instruction*, *30*, 25-31.

Fuhs, M. W., Nesbitt, K. T., Farran, D. C., & Dong, N. (2014). Longitudinalassociationsbetweenexecutivefunctioning and academic skills across content areas. *Developmentalpsychology*, *50*(6), 1698.

Gandolfi, E., & Viterbori, P. (2020). Inhibitorycontrol skills and language acquisition in toddlers and preschool children. *Language Learning*, *70*(3), 604-642.

Gathercole, S. E. (1998). The development of memory. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry and AlliedDisciplines*, *39*(1), 3-27.

Gathercole, S. E., Pickering, S. J., Knight, C., & Stegmann, Z. (2004). Working memory skills and educational attainment: Evidence from nationalcurriculumassessments at 7 and 14 years of age. *Applied Cognitive Psychology: The Official Journal of the Society for Applied Research in Memory and Cognition*, *18*(1), 1-16.

Geary, D. C. (2011). Cognitivepredictors of achievementgrowth in mathematics: a 5-year longitudinal study. *Developmental psychology*, *47*(6), 1539.

Geary, D. C., Hoard, M. K., & Nugent, L. (2012). Independentcontributions of the central executive, intelligence, and in-classattentivebehavior to developmentalchange in the strategiesused to solve addition problems. *Journal of Experimental Child Psychology*, 113(1), 49-65.

Giedd, J. N., Lalonde, F. M., Celano, M. J., White, S. L., Wallace, G. L., Lee, N. R., et al. (2009). Anatomicalbrainmagneticresonanceimaging of typicallydeveloping children and adolescents. *Journal of the American Academy of Child and AdolescentPsychiatry*, 48, 465-470.

Gooch, D., Thompson, P., Nash, H. M., Snowling, M. J., & Hulme, C. (2016). The development of executivefunction and language skills in the early schoolyears. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *57*(2), 180-187.

Gottwald, J. M., Achermann, S., Marciszko, C., Lindskog, M., & Gredebäck, G. (2016). An embodiedaccount of early executive-function development: Prospective motor control in infancy is related to inhibition and working memory. *Psychologicalscience*, *27*(12), 1600-1610.

Guttentag, C. L., Landry, S. H., Williams, J. M., Baggett, K. M., Noria, C. W., Borkowski, J. G., ... & Ramey, S. L. (2014). "My Baby& Me": effects of an early, comprehensive parentingintervention on at-risk mothers and their children. *Developmental Psychology*, *50*(5), 1482.

Gültekin Ahçi, Z. (2016). 3-5 yas çocuklarinin yürütücü islev performanslari ve dil becerileri ile iliskisi 1. *Cumhuriyet International Journal of Education*, *5*(2), 84.

Hanno, E., & Surrain, S. (2019). The direct and indirectrelationsbetween self-regulation and language development amongmonolinguals and dual language learners. *Clinical child and familypsychologyreview*, *22*, 75-89.

Hill, E. L. (2004). Executive dysfunction in autism. *Trends Cogn Sci*, 8, 26-32.

Huizinga, M., Baeyens, D., & Burack, J. A. (2018). Executivefunction and education. *Frontiers in Psychology*, *9*, 1357.

Hunter, S. J., Edidin, J. P. & Hinkle, C. D. (2012). The developmentalneuropsychology of executivefunctions, In S. J. Hunter and E. P. Sparrow (Eds.), *ExecutiveFunction and DysfunctionIdentification, Assessment and Treatment* (pp. 17-36). Cambridge University Press.

İvrendi, A. (2020). Okula hazır bulunuşluk ve yürütücü işlev performansları arasındaki ilişki. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, *4*(2), 66-87.

Jacques, S., & Zelazo, P. D. (2001). The FlexibleItemSelectionTask (FIST): A measure of executivefunction in preschoolers. *Developmentalneuropsychology*, *20*(3), 573-591.

Jarvis, H. L., & Gathercole, S. E. (2003). Verbal and non-verbal working memory and achievements on nationalcurriculumtests at 11 and 14 years of age. *Educational and Child Psychology*, *20*(3), 123-140.

Johansson, M., Marciszko, C., Gredebäck, G., Nyström, P., & Bohlin, G. (2015). Sustainedattention in infancy as a longitudinalpredictor of self-regulatoryfunctions. *Infant-Behavior and Development*, *41*, 1-11.

Kalyoncu, Ş. (2008). *10-11 yaşındaki öğrencilerin bilişsel değerlendirme sistemi ile yönetici işlevler arasındaki ilişki* (Master's thesis, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Karakelle, S., & Ertugrul, Z. (2012). Zihin kuramı ile çalışma belleği, dil becerisi ve yönetici işlevler arasındaki bağlantılar küçük (36-48 ay) ve büyük (53-72 ay) çocuklarda farklılık gösterebilir mi?. *Türk Psikoloji Dergisi*, *27*(70), 1.

Kroesbergen, E. H., Van Luit, J. E. H., Van Lieshout, E. C. D. M., Van Loosbroek, E., & Van de Rijt, B. A. M. (2009). Individual differences in early numeracy: The role of executivefunctions and subitizing. *Journal of PsychoeducationalAssessment*, *27*(3), 226-236.

Kuhn, L. J., Willoughby, M. T., Wilbourn, M. P., Vernon-Feagans, L., Blair, C. B., &Family Life Project KeyInvestigators. (2014). Early communicativegesturesprospectivelypredict language development and executivefunction in early childhood. *Child Development*, *85*(5), 1898-1914.

Latzman, R. D., Elkovitch, N., Young, J., & Clark, L. A. (2010). The contribution of executivefunctioning to academic achievementamongmaleadolescents. *Journal of Clinical and Experimental Neuropsychology*, *32*(5), 455-462.

Liew, J. (2012). Effortfulcontrol, executivefunctions, and education: Bringing self-regulatory and social-emotional competencies to the table. *Child development perspectives*, *6*(2), 105-111.

Mammarella, I. C., Caviola, S., Giofrè, D., & Szűcs, D. (2018). The underlyingstructure of visuospatial working memory in children with mathematical learning disability. *British Journal of Developmental Psychology*, *36*(2), 220-235.

Marcovitch, S., & Zelazo, P. D. (2009). A hierarchicalcompetingsystems model of the emergence and early development of executivefunction, *Dev Sci*, 12(1), 1-18.

McCarthy, R. A., & Warrington, E. K. (1990). Cognitive neuropsychology: A clinical introduction. Academic Press.

McClelland, M. M., Cameron, C. E., Connor, C. M., Farris, C. L., Jewkes, A. M., & Morrison, F. J. (2007). Links betweenbehavioralregulation and preschoolers' literacy, vocabulary, and math skills. *Developmentalpsychology*, *43*(4), 947.

Meltzer, L. (2010). Understanding, Assessing, and Teaching ExecutiveFunctionProcesses: The Why, What, and How. In Karen R. Harris and Steve Graham (Series Eds.), *PromotingExecutiveFunction in the Classroom* (pp 3-28). The Guilford Press.

Miller, H. V., Barnes, J. C., & Beaver, K. M. (2011). Self-control and health outcomes in a nationallyrepresentativesample. *American journal of health behavior*, *35*(1), 15-27.

Mirman, D., & Britt, A. E. (2014). Whatwe talk about when we talk about accessdeficits. *PhilosophicalTransactions of the Royal Society B: Biological Sciences*, *369*(1634), 20120388.

Miyake, A., Friedman, N. P., Emerson, M. J., Witzki, A. H., Howerter, A., & Wager, T. D. (2000). The unity and diversity of executivefunctions and their contributions to complex "frontal lobe" tasks: A latent variableanalysis. *Cognitive psychology*, *41*(1), 49-100.

Mollahasanoğlu, A. (2006). Normal yaşlanma, hafif kognitif bozukluk ve erken evre alzheimer tipi demans sürekliliğinde yürütücü işlevlerdeki değişiklikler. *Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul*.

Montroy, J. J., Bowles, R. P., Skibbe, L. E., & Foster, T. D. (2014). Social skills and problem behaviors as mediators of the relationship betweenbehavioral self-regulation and academic achievement. *Early Childhood Research Quarterly*, 29(3), 298-309.

Moran, S. & Gardner, H. (2007). "Hill, Skill, and Will": Executive Function from a Multiple-Intelligences Perspective. In Lynn Meltzer (Ed.), *Executive function in education: From theory to practice* (pp. 19-38). The Guilford.

Moriguchi, Y. (2014). The early development of executivefunction and itsrelation to social interaction: a briefreview. *Frontiers in psychology*, *5*, 388.

Moriguchi, Y., Chevalier, N., & Zelazo, P. D. (2016). Development of executivefunction-during childhood. *Frontiers in Psychology*, *7*, 6.

Nesbitt, K. T., Farran, D. C., & Fuhs, M. W. (2015). Executivefunction skills and academic achievementgains in prekindergarten: Contributions of learning-related behaviors. *Developmentalpsychology*, *51*(7), 865.

Neuenschwander, R., Friedman-Krauss, A., Raver, C., & Blair, C. (2017). Teacher stresspredicts child executivefunction: Moderation by schoolpoverty. *Early Education and Development*, *28*(7), 880-900.

Newbury, J., Klee, T., Stokes, S. F., & Moran, C. (2016). Interrelationshipsbetween working memory, processingspeed, and language development in the age range 2–4 years. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, *59*(5), 1146-1158.

Nyongesa, M. K., Ssewanyana, D., Mutua, A. M., Chongwo, E., Scerif, G., Newton, C. R., & Abubakar, A. (2019). Assessingexecutivefunction in adolescence: a scopingreview of existingmeasures and their psychometricrobustness. *Frontiers in Psychology*, *10*, 311.

Pellicano, E., Kenny, L., Brede, J., Klaric, E., Lichwa, H., & McMillin, R. (2017). Executivefunctionpredictsschoolreadiness in autistic and typical preschool children. *Cognitive Development*, *43*, 1-13.

Pelphrey, K. A., Morris, J. P., & McCarthy, G. (2004). Grasping the intentions of others: the perceived intentionality of an actioninfluencesactivity in the superior temporal sulcusduring social perception. *Journal of cognitiveneuroscience*, *16*(10), 1706-1716.

Raghubar, K. P., Barnes, M. A., & Hecht, S. A. (2010). Working memory and mathematics: A review of developmental, individualdifference, and cognitiveapproaches. *Learning and İndividual Differences*, *20*(2), 110-122.

Raver, C. C., Jones, S. M., Li-Grining, C., Zhai, F., Bub, K., & Pressler, E. (2011). CSRP'simpact on low-incomepreschoolers' preacademic skills: self-regulation as a mediating mechanism. *Child development*, *82*(1), 362-378.

Raver, C. C., Jones, S. M., Li-Grining, C., Zhai, F., Bub, K., & Pressler, E. (2011). CSRP'simpact on low-incomepreschoolers' preacademic skills: self-regulation as a mediating mechanism. *Child Development*, *82*(1), 362-378.

Reznick, J. S., Morrow, J. D., Goldman, B. D., & Snyder, J. (2004). The onset of working memory in infants. *Infancy*, *6*(1), 145-154.

Rhodes, S. M., Booth, J. N., Campbell, L. E., Blythe, R. A., Wheate, N. J., & Delibegovic, M. (2014). Evidence for a role of executivefunctions in learning biology. *Infant and Child Development*, *23*(1), 67-83.

Rhodes, S. M., Booth, J. N., Palmer, L. E., Blythe, R. A., Delibegovic, M., & Wheate, N. J. (2016). Executivefunctionspredictconceptual learning of science. *British Journal of DevelopmentalPsychology*, *34*(2), 261-275.

Rhodes, S., Booth, J., Campbell, E., Blythe, R., Delibegovic, M., & Wheate, N. (2012). The role of executivefunctions in science learning: Chemistry and cognition. In *British Psychological Society Developmental Section Annual Conference, Glasgow, UK*.

Riggs, N. R., Spruijt-Metz, D., Sakuma, K. L., Chou, C. P., & Pentz, M. A. (2010). Executivecognitivefunction and foodintake in children. *Journal of nutrition education and behavior*, *42*(6), 398-403.

Schieche, M., & Spangler, G. (2005). Individual differences in biobehavioralorganizationduring problem-solving in toddlers: the influence of maternalbehavior, infant– motherattachment, and behavioralinhibition on the attachment–explorationbalance. *Dev Psychobiol*, 46(4), 293-306.

Shaul, S., & Schwartz, M. (2014). The role of the executivefunctions in schoolreadinessamong preschool-age children. *Reading and Writing*, *27*, 749-768.

Shokrkon, A., & Nicoladis, E. (2022). The directionality of the relationship betweenexecutivefunctions and language skills: A literaturereview. *Frontiers in Psychology*, *13*.

Slot, P. L., & vonSuchodoletz, A. (2018). Bidirectionality in preschool children's executivefunctions and language skills: Is onedevelopingskill the betterpredictor of the other?. *Early Childhood Research Quarterly*, *42*, 205-214.

Sosic-Vasic, Z., Keis, O., Lau, M., Spitzer, M., & Streb, J. (2015). The impact of motivation and teachers' autonomysupport on children's executivefunctions. *Frontiers in Psychology*, *6*, 146.

StClair-Thompson, H. L., & Gathercole, S. E. (2006). Executivefunctions and achievements in school: Shifting, updating, inhibition, and working memory. *The quarterlyjournal of experimentalpsychology*, *59*(4), 745-759.

Szucs, D., Devine, A., Soltesz, F., Nobes, A., & Gabriel, F. (2013). Developmentaldyscalculia is related to visuo-spatialmemory and inhibitionimpairment. *cortex*, *49*(10), 2674-2688.

Szűcs, D., Devine, A., Soltesz, F., Nobes, A., & Gabriel, F. (2014). Cognitivecomponents of a mathematicalprocessing network in 9-year-old children. *Developmentalscience*, *17*(4), 506-524.

Tecwyn, E. C., Thorpe, S. K. S., & Chappell, J. (2014). Development of planning in 4- to 10-year-old children: Reducinginhibitorydemandsdoes not improveperformance. *Journal of Experimental Child Psychology*, 125, 85-101.

Tekin, H., & Koçyiğit, S. (2020). Öz düzenleme becerilerinin ilkokula hazırbulunuşluk üzerindeki etkisi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, *28*(5), 1932-1945.

Tobar, C. (2014). The influence of sleep and exercise, emotions and stress, and language on the development of executivefunctions: implications for parents and early-yearseducators. *Perspect. Lang. Lit, 40*, 19-22.

Türkoğlu, S., Çetin, F. H., Tanır, Y., & Karatoprak, S. (2019). Çalışma belleği ve nörogelişimsel hastalıklar. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, *26*(2), 52-62.

Usai, M. C., Viterbori, P., Gandolfi, E., & Zanobini, M. (2020). The relationship between-temperamentaldimensions and inhibitorycontrol in early childhood: Implications for language acquisition. *Infant Behavior and Development*, *61*, 101495.

Vakil, E., Blachstein, H., Sheinman, M., & Greenstein, Y. (2009). Developmentalchanges in attentiontestsnorms: Implications for the structure of attention. *Child Neuropsychology*, 15, 21–39.

Van der Sluis, S., De Jong, P. F., & Van der Leij, A. (2007). Executivefunctioning in children, and itsrelations with reasoning, reading, and arithmetic. *Intelligence*, *35*(5), 427-449.

Vandenbroucke, L., Spilt, J., Verschueren, K., & Baeyens, D. (2017). Keeping the spirits up: the effect of teachers' and parents' emotionalsupport on children's working memoryperformance. *Frontiers in psychology*, 512.

Verhagen, J., & Leseman, P. (2016). How do verbalshort-termmemory and working memoryrelate to the acquisition of vocabulary and grammar? A comparisonbetweenfirst and second language learners. *Journal of Experimental Child Psychology*, *141*, 65-82.

Vygotsky L. S. (1962). *Thought and Language* (Hanfmann E., Vakar G., trans.). Cambridge, MA: MIT Press.

Will Crescioni, A., Ehrlinger, J., Alquist, J. L., Conlon, K. E., Baumeister, R. F., Schatschneider, C., & Dutton, G. R. (2011). High trait self-controlpredictspositive healthbehaviors and success in weightloss. *Journal of healthpsychology*, *16*(5), 750-759.

Willoughby, M. T., Blair, C. B., Wirth, R. J., & Greenberg, M. (2012). The measurement of executive function at age 5: psychometric properties and relationship to academic achievement. *Psychological assessment*, *24*(1), 226.

Wolfe, C. D., & Bell, M. A. (2007). Sources of variability in working memory in early childhood: A consideration of age, temperament, language, and brainelectricalactivity. *Cognitive Development*, *22*(4), 431-455.

Xu, F., Han, Y., Sabbagh, M. A., Wang, T., Ren, X., &Li, C. (2013). Developmental differences in the structure of executivefunction in middle childhood and adolescence. *PloSone*, *8*(10), e77770.

Ye, Z., & Zhou, X. (2009). Executive control in language processing. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, *33*(8), 1168-1177.

Yeniad, N., Malda, M., Mesman, J., Van IJzendoorn, M. H., & Pieper, S. (2013). Shifting ability predicts math and reading performance in children: A meta-analytical study. *Learning and Individual Differences*, *23*, 1-9.

Yuile, A. R., & Sabbagh, M. A. (2021). Inhibitorycontrol and preschoolers' use of irregularpast tense verbs. *Journal of Child Language*, *48*(3), 480-498.

Zelazo, P. D., & Carlson, S. M. (2020). The neurodevelopment of executivefunction skills: Implications for academic achievementgaps. *Psychology&Neuroscience*, *13*(3), 273.

Zelazo, P. D., & Frye, D. (1998). Cognitivecomplexity and control: II. The development of executivefunction in childhood. *CurrentDirections in PsychologicalScience*, *7*(4), 121-126.

Zelazo, P. D., Müller, U., Frye, D., Marcovitch, S., Argitis, G., Boseovski, J., ... & Carlson, S. M. (2003). The development of executivefunction in early childhood. *Monographs of the society for research in child development*, i-151.

Öz Geçmiş

Dr. Öğr. Üyesi Yeşim Yurdakul, Antalya'da doğdu. 2009 yılında Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Okul Öncesi Öğretmenliği Ana Bilim Dalında lisans eğitimini, 2015 yılında Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Ana Bilim Dalında yüksek lisans eğitimini, 2020 yılında Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi Ana Bilim Dalında doktora eğitimini tamamlamıştır. Hâlen Akdeniz Üniversitesi Kumluca Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümünde Dr. Öğr. Üyesi olarak görev yapmaktadır.

Prof. Dr. Zeliha Yazıcı, lisans öğrenimini 1996 yılında Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Çocuk Gelişimi ve Okul Öncesi Eğitimi Ana Bilim Dalında tamamladı. 1999 yılında aynı Üniversitede Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Ana Bilim Dalından bilim uzmanlığı, 2007 yılında doktora derecesini aldı. 1998 yılında Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Çocuk Gelişimi ve Okul Öncesi Eğitimi Ana Bilim Dalında Araştırma Görevlisi olarak akademik yaşama başladı. 2000-2001 yılları arasında da Norveç/Oslo Üniversitesinde misafir araştırmacı olarak görev yaptı. 2002 yılında Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesinde Öğretim Görevlisi olarak göreve başladı. Aynı üniversitede 2008 yılında yardımcı doçent, 2014 yılında doçent, 2023 yılında profesörlük ünvanı alan araştırmacı hâlen Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesinde Öğretim Üyesi olarak çalışmaktadır. Avrupa Birliği, TÜBİTAK ve üniversite kaynaklarınca desteklenen projelerde çalışmaları; çocuk gelişimi ve okul öncesi eğitimi alanında öğretmen yetiştirme, iki dilli çocuklar ve eğitimi, iki dilli eğitim, kültürler arası çocuk yetiştirme gibi konularda bilimsel makaleleri, alana yönelik bilimsel kitap ve kitapta bölüm yazarlığı bulunmaktadır.

13. BÖLÜM:
NÖROLOJİK BOZUKLUKLARDA YÖNETİCİ İŞLEVLER

Doç. Dr. Hilal Aydın
Balıkesir Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Ana Bilim Dalı
Çocuk Nöroloji Bilim Dalı

Yönetici İşlevlerin Tanımı

Yönetici işlevler, üst düzey bilişsel yetenekler olarak bilinen çalışma belleği, ketleyici kontrol, bilişsel esneklik ve planlama gibi bulguları tanımlayan, çevreye ve durumlara adapte olma, hedef belirleyebilme ve değiştirebilme, plan yapma, sonuçları tahmin etme ve tüm bu süreçleri dikkate alarak tepki verebilme ve bu tepkiler sırasında duygularını kontrol edebilme gibi becerileri de kapsayan bir terimdir (Garon, Bryson, & Smith, 2008; Thorell, & Catale, 2014; Welsh, Nix, Blair, Bierman, & Nelson, 2010).

Yönetici işlevlerin başlıcaları; motivasyon, meraklılık, spontanlık, organizasyon yeteneği, yargı, içgörü, öngörü, soyut düşünebilme, yaratıcılık, problem çözme, zihinsel esneklik, haz almayı erteleyebilme, dikkati sürdürebilme, riskleri ayırdedici bir şekilde analiz ederek stratejik kararlar verebilme, karmaşık bir durumun ana hatlarını belirleyebilmedir (Öktem, 2013).

Yönetici işlevler, sürekli değişen dünyaya uyum sağlayabilmek için kritik öneme sahiptir ve yönetici işlevlerdeki eksiklikler, günlük yaşam faaliyetlerinde bozulmaya yol açar (Cahn-Weiner, Boyle, & Malloy, 2002).

Yönetici işlevler üzerine yapılan araştırmaların, frontal lob hasarı olan hastaların bilişsel kapasiteleri ile bozukluklarını anlama arzusuna ve nöropsikolojiye dayanan uzun bir geçmişi vardır. Yirminci yüzyılın ilk yarısında Phineas Gage hakkındaki ilk vaka raporunun ardından yapılan araştırmalar, frontal korteks hasarının çeşitli davranış değişiklikleriyle sonuçlanabileceğini göstermiştir (Harlow, 1868). 1960'larda deneysel nöropsikolojik fonksiyonların tanınmasıyla bu davranış değişikliklerinin ardında bilişsel bozuklukların olduğu anlaşılmıştır (Godefroy vd., 2018). Yetişkinlerde yönetici işlevler frontal lob ile ilişkilendirilmiştir. Yönetici işlevlerde görülen bozukluklar hem klinik hem de davranışsal nöroloji açısından önemli bir sorundur. Yönetici işlev bozukluğu görülen bireyler, günlük yaşamlarında ciddi zorluklar yaşayabilmektedirler (Filley, 2000).

Spina Bifida

Spina bifida, spinal kanalın tam kapanamaması ile karakterize bir hastalıktır. Genelllikle hidrosefali ve Chiari malformasyonlarının da dâhil olduğu merkezî sinir sistemindeki diğer komplikasyonlarla ilişkilidir. Yapılan çalışmalar, spina bifidalı çocuk ve yetişkinlerin bir miktar depresif zihinsel işlevsellik sergilediğini göstermektedir. Özellikle görsel-uzaysal yetenekler ve matematik beceriler etkilenme eğilimindedir (Suchy, 2015).

Sonuç

Yönetici işlev becerileri; çalışan bellek, duygu kontrolü, dikkati sürdürme, planlama, organizasyon, zamanı kullanma, bilişsel esneklik, hedefe yönelme olarak tanımlanabilir. Yönetici işlevler ile birlikte bireyin çoklu görevleri planlaması, amaç ve önceliklerini belirlemesi, belirli uyaranları engellemesi sağlanır. Bu yüzden de yönetici işlevler, dış dünyaya uyum sağlama açısından kritik bir öneme sahiptir. Yönetici işlevlerdeki bozukluklar, çeşitli nedenlere bağlı olarak karşımıza çıkabilir. Yönetici işlev bozukluğu olan bireylerin değerlendirilmesi multidisipliner bir yaklaşımla olmalıdır. Ayrıntılı genel ve nörolojik muayene, nöropsikolojik değerlendirme, laboratuvar ve beyin görüntüleme çalışmaları yapılmalıdır. Yönetici işlevlerdeki bozukluklar, günlük hayatımızın idamesinde sorunlar yaşamamıza sebep olabilir. Bu yüzden yönetici işlevler ile ilgili bozukluklar tanınmalı, gerekli müdahaleler için sağlık profesyonellerine en erken zamanda yönlendirilmelidir.

Kaynaklar

Anderson, V. A., Anderson, P., Northam, E., Jacobs, R., & Catroppa, C. (2001). Development of executive functions through late childhood and adolescence in an Australian sample. *Developmental neuropsychology*, *20*(1), 385-406. https://doi.org/10.1207/S15326942DN2001_5

Badre, D., & Wagner, A. D. (2006). Computational and neurobiological mechanisms underlying cognitive flexibility. *Proc Natl Acad Sci U S A* 103 (18): 7186-7191

Baxter, L. R., Jr, Schwartz, J. M., Phelps, M. E., Mazziotta, J. C., Guze, B. H., Selin, C. E., Gerner, R. H., & Sumida, R. M. (1989). Reduction of prefrontal cortex glucose metabolism common to three types of depression. *Archives of general psychiatry*, *46*(3), 243-250. https://doi.org/10.1001/archpsyc.1989.01810030049007

Brodmann, K. (1909). Vergleichende Lokalisationslehre der Grosshirnrinde in ihren Prinzipien dargestellt auf Grund des Zellenbaues: Barth.

Brodmann, K. (1912). Neue Ergebnisse über die vergleichende histologische Lokalisation der Grosshirnrinde mit besonderer Berücksichtigung des Stirnhirns. *Anatomischer Anzeiger*, 41(Suppl), 157-216.

Brooks, J., Fos, L. A., Greve, K. W., & Hammond, J. S. (1999). Assessment of executive function in patients with mild traumatic brain injury. *The Journal of trauma*, *46*(1), 159-163. https://doi.org/10.1097/00005373-199901000-00027

Buckner R. L. (2004). Memory and executive function in aging and AD: multiple factors that cause decline and reserve factors that compensate. *Neuron*, *44*(1), 195-208. https://doi.org/10.1016/j.neuron.2004.09.006

Bunge, S. A., & Wright, S. B. (2007). Neurodevelopmental changes in working memory and cognitive control. *Current opinion in neurobiology*, 17(2), 243-250.

Cahn-Weiner, D. A., Boyle, P. A., & Malloy, P. F. (2002). Tests of executive function predict instrumental activities of daily living in community-dwelling older individuals. *Applied neuropsychology*, *9*(3), 187-191. https://doi.org/10.1207/S15324826AN0903_8

Casey, B. J., Tottenham, N., Liston, C., & Durston, S. (2005). Imaging the developing brain: What have we learned about cognitive development? *Trends in cognitive sciences*, 9(3), 104-110. doi:10.1016/j.tics.2005.01.011

Corbett, B. A., Constantine, L. J., Hendren, R., Rocke, D., & Ozonoff, S. (2009). Examining executive functioning in children with autism spectrum disorder, attention deficit hyperactivity disorder and typical development. *Psychiatry research*, *166*(2-3), 210-222.

Cristofori, I., Cohen-Zimerman, S., & Grafman, J. (2019). Executive functions. *Handbook of clinical neurology*, *163*, 197-219. https://doi.org/10.1016/B978-0-12-804281-6.00011-2

Cristofori, I., Zhong, W., Chau, A., Solomon, J., Krueger, F., & Grafman, J. (2015). White and gray matter contributions to executive function recovery after traumatic brain injury. *Neurology*, *84*(14), 1394-1401. https://doi.org/10.1212/WNL.0000000000001446

Cummings, J. L. (1993). Frontal-subcortical circuits and human behavior. *Archives of Neurology, 50,* 873-880.

Diamond A. (2013). Executive functions. *Annual review of psychology*, *64*, 135-168. https://doi.org/10.1146/annurev-psych-113011-143750

Diamond, A. (2002). Normal development of prefrontal cortex from birth to young adulthood: Cognitive Functions, Anatomy, and Biochemistry. In D. T. Stuss & R. T. Knight (Eds.), Principles of Frontal Lobe Function (1st ed., pp. 466-503). London: Oxford University Press.

Eslinger, P. J., & Damasio, A. R. (1985). Severe disturbance of higher cognition after bilateral frontal lobe ablations: Patient EVR. *Neurology, 35,* 1731-1741.

Filley C. M. (2000). Clinical neurology and executive dysfunction. *Seminars in speech and language*, *21*(2), 95-108. https://doi.org/10.1055/s-2000-7558).

Filley, C. M. (1995). *Neurobehavioral anatomy*. Niwot, CO: University Press of Colorado.

Filley, C. M. (1998). The behavioral neurology of cerebral white matter. *Neurology, 50,* 1535-1540.

Filley, C. M., Young, D. A., Reardon, M. S., & Wilkening, G. N. (1999). Frontal lobe lesions and executive dysfunction in children. *Neuropsychiatry, Neuropsychology, & Behavioral Neurology, 12,* 156-160.

Freeman, W., & Watts, J. W. (1942). Psychosurgery, intelligence, emotion, and social behavior following prefrontal lobotomy for mental disorders. Springfield, IL: Charles C. Thomas.

Frith, C. (1995). Schizophrenia. Functional imaging and cognitive abnormalities. *Lancet, 46,* 615-620.

Fuster, J. M. (2001). The prefrontal cortex-- an update: time is of the essence. *Neuron, 30*(2), 319-333.

Fuster, J. M. (2002). Frontal lobe and cognitive development. *Journal of neurocytology, 31*(3-5), 373-385.

Gansler, D. A., Covall, S., McGrath, N., & Oscar-Berman, M. (1996). Measures of prefrontal dysfunction after closed head injury. *Brain and cognition, 30*(2), 194-204. https://doi.org/10.1006/brcg.1996.0012

Garon, N., Bryson, S. E., ve Smith, I. M. (2008). Executive function in preschoolers: a review using an integrative framework. Psychological Bulletin, 134(1), 31.

Godefroy, O., Martinaud, O., Narme, P., Joseph, P. A., Mosca, C., Lhommée, E., Meulemans, T., Czernecki, V., Bertola, C., Labauge, P., Verny, M., Bellmann, A., Azouvi, P., Bindschaedler, C., Bretault, E., Boutoleau-Bretonniere, C., Robert, P., Lenoir, H., Krier, M., Roussel, M., … GREFEX study group (2018). Dysexecutive disorders and their diagnosis: A position paper. *Cortex; a journal devoted to the study of the nervous system and behavior*, *109*, 322-335. https://doi.org/10.1016/j.cortex.2018.09.026

Gogtay, N., Giedd, J. N., Lusk, L., Hayashi, K. M., Greenstein, D., Vaituzis, A. C., … Thompson, P. M. (2004). Dynamic mapping of human cortical development during childhood through early adulthood. *Proceedings of the National academy of Sciences of the United States o America*, *101*(21), 8174-8179. doi:10.1073/pnas.0402680101

Harlow, J. M. (1868). Recovery from the passage of an iron bar through the head. *Mass in Medicine Society* Boston, 2, 327e246.

Harris, K. I. (2016). Supporting executive function skills in early childhood: Using a peer buddy approach for community, confidence, and citizenship. *Journal of Education and Training*, 3(1), 158-175.

Huber, S. J., Bornstein, R. A., Rammohan, K. W., Christy, J. A., Chakeres, D. W., & McGhee Jr, R. B. (1992). Magnetic resonance imaging correlates of executive function impairments in multiple sclerosis. *Cognitive and Behavioral Neurology*, *5*(1), 33-36.

Huttenlocher, P. R., & Dabholkar, A. S. (1997). Regional differences in synaptogenesis in human cerebral cortex. *Journal of comparative Neurology*, 387(2), 167-178.

Kiernan, J. A., & Barr, M. L. (2009). Barr's the Human Nervous System: An Anatomical Viewpoint: Wolters Kluwer Health/Lippincott Williams & Wilkins.

Kolb, B., & Gibb, R. (2011). Brain Plasticity and Behaviour in the Developing Brain. *Journal of the Canadian Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 20(4), 265-276.

Levin, H. S., Mattis, S., Ruff, R. M., Eisenberg, H. M., Marshall, L. F., Tabaddor, K., High, W. M., Jr, & Frankowski, R. F. (1987). Neurobehavioral outcome following minor head injury: a three-center study. *Journal of neurosurgery*, *66*(2), 234-243. https://doi.org/10.3171/jns.1987.66.2.0234

Logan, G. D., Schachar, R. J., & Tannock, R. (1997). Impulsivity and inhibitory control. *Psychological Science*, 8(1), 60-64.

Luna, B., Padmanabhan, A., & O'Hearn, K. (2010). What has fMRI told us about the development of cognitive control through adolescence? *Brain and Cognition*, 72(1), 101-113.

McGarry, L.M., & Carter, A.G. (2017). Prefrontal cortex drives distinct projection neurons in the basolateral amygdala. *Cell Rep* 21 (6): 1426–1433. https://doi.org/10.1016/j.celrep.2017.10.046.

Mesulam, M.-M. (1986). Frontal cortex and behavior. *Annals of Neurology, 19*, 320-325.

Mesulam, M.-M. (1990). Large-scale neurocognitive networks and distributed processing for attention, language, and memory. *Annals of Neurology, 28*, 597-613.

Moriguchi, Y., & Hiraki, K. (2013). Prefrontal cortex and executive function in young children: a review of NIRS studies. *Frontiers in human neuroscience*, 7, 867. doi:10.3389/fnhum.2013.00867

Öktem, Ö. (2013). Davranışsal nörofizyolojiye giriş. Nobel Tıp Kitabevi.

Olson, E., & Luciana, M. (2008). The development of prefrontal cortex functions in adolescence: Theoretical models and a possible dissociation of dorsal versus ventral subregions. Handbook of developmental cognitive neuroscience, 575-590.

Pennartz, C. M., Groenewegen, H. J., & Lopes da Silva, F. H. (1994). The nucleus accumbens as a complex of functionally dis- tinct neuronal ensembles: an integration of behavioural, electrophysiological and anatomical data. Prog Neurobiol 42 (6): 719-761.

Powell, K. B., & Voeller, K. K. (2004). Prefrontal executive function syndromes in children. *Journal of child neurology*, *19*(10), 785-797. https://doi.org/10.1177/0883073804 0190100801

Pribram, K. H. (1971). Languages of the Brain. Experimental paradoxes and principles in neuropsychology. Prentice Hall.

Rabinovici, G. D., Stephens, M. L., & Possin, K. L. (2015). Executive dysfunction. *Continuum (Minneapolis, Minn.)*, *21*(3 Behavioral Neurology and Neuropsychiatry), 646-659. https://doi.org/10.1212/01.CON.0000466658.05156.54

Shaw, P., Greenstein, D., Lerch, J., Clasen, L., Lenroot, R., Gogtay, N., … Giedd, J. (2006). Intellectual ability and cortical development in children and adolescents. *Nature*, 440(7084), 676-679. doi:10.1038/nature04513

Stuss, D. T., & Benson, D. F. (1986). *The frontal lobes*. New York: Raven Press.

Suchy, Y. (2015). *Executive functioning: A comprehensive guide for clinical practice* (1st ed.). New York, NY: Oxford University Press.

Thorell, L. B., ve Catale, C. (2014). The assessment of executive functioning using the Childhood Executive Functioning Inventory (CHEXI) Handbook of executive functioning (pp. 359-366): Springer.

Tuncer, N. (2018). Okul öncesi çocuklarının yürütücü işlevlerinin gelişimini desteklemeye yönelik öğretmen eğitim programının etkililiğinin incelenmesi. (Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi).

Vijayakumar, N., Whittle, S., Yucel, M., Dennison, M., Simmons, J., & Allen, N. B. (2014). Prefrontal structural correlates of cognitive control during adolescent development: a 4-year longitudinal study. *Journal of Cognitive Neuroscience, 26*(5), 1118-1130. doi:10.1162/jocn_a_00549

Welsh, J. A., Nix, R. L., Blair, C., Bierman, K. L., ve Nelson, K. E. (2010). The development of cognitive skills and gains in academic school readiness for children from low-income families. *Journal of Educational Psychology, 102*(1), 43.

Öz Geçmiş

Doç. Dr. Hilal Aydın, 11.11.1984 tarihinde Balıkesir'de doğdu. 2008 yılında Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesinden mezun oldu. 2013 yılında Ankara Keçiören Eğitim ve Araştırma Hastanesinde Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları ihtisasını, 2017 yılında Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Tıp Fakültesinde Çocuk Nöroloji yan dal ihtisasını bitirdi. Artvin, Ardahan ve Adıyaman'da mecburi hizmetini yaptı. 2019 yılında Balıkesir Üniversitesi Tıp Fakültesinde Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Ana Bilim Dalında Çocuk Nöroloji Kliniğini kurup Dr. Öğretim Üyesi olarak çalışmaya başladı. İlgi alanları arasında dirençli epilepsi, nörogenetik hastalıklar ve migren patofizyolojisi yer almaktadır.

E-posta: drhilalaydin@gmail.com

14. BÖLÜM:

ŞİZOFRENİ, OBSESİF KOMPULSİF BOZUKLUK, TRAVMA SONRASI STRES BOZUKLUĞU VE KAYGI BOZUKLUKLARINDA YÖNETİCİ İŞLEVLER

Doç. Dr. Nakşidil Torun
Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü Deneysel Psikoloji Ana Bilim Dalı

Giriş

İnsanların düşünce, duygu ve davranışlarını düzenlemelerinde pek çok birbiriyle bağlantılı aynı zamanda bağımsız çalışan süreci içeren yönetici işlevler olarak adlandırdığımız bir çatı sistem sorumludur. Bu geniş yönetici nöral sistem günlük yaşantımızı düzenlememizde kritik role sahip pek çok süreci kapsamaktadır (Miyake, & Friedman, 2012). Yönetici işlevler, amaca yönelik karmaşık davranışları oluşturan, çevresel değişiklik ve taleplere uyum yapmada kullanılan bilişsel yetenekler kümesi olarak tanımlanmaktadır. Bu küme planlama yapma ve sonuçları tahmin etme, olağan dışı durumların gereklerini karşılamak için dikkat kaynaklarını yönlendirme, kendini denetleme, öz farkındalık, bilişsel ve davranışsal esneklik, yargılama, soyutlama, kavram oluşturma, mantık ve akıl yürütme, problem çözme, plan yaparak davranışları sıralamayı içeren üst düzey bilişsel süreçlerden oluşur (Karakaş, 2022).

Bu süreçleri kısaca sırasıyla açıklamak gerekirse çalışma belleği, kişinin aktif bir şekilde çok kısa sürelerde belirli bir bilgiyi zihninde tutması ve tekrardan gerekli manipülasyonlar ile kullanması; baskılama (ketleme), amaca yönelik bir davranışı gerçekleştirebilmek için otomatik tepkilerin baskılanması; bilişsel esneklik, iki veya daha fazla görev ve strateji arasında değişimleme yapma esnekliği; planlama, geleceğe yönelik hedefleri hayata geçirmede stratejik hamlelerin ve davranış örüntülerinin belirlenmesi ve uygulamaya konmasıdır .

Genel işlevselliğin önemli bir göstergesi olan psikolojik sağlık ile yönetici işlevlerin ilişkisi uzun zamandır araştırılmaktadır (Synder, Miyake, & Hankin, 2015; Bora, Yucel, & Pantelis., 2009). Yönetici işlevler, bilişsel işlevler üzerinde üst bir denetim mekanizma gibi çalışmakta ve beyne dağılmış ağları harekete geçirmede özel bir role sahip olan prefrontal korteks, bu yönetici işlev türlerini gerçekleştir-

ler ve durumlarla ilişkili olarak da harekete geçme veya düşünme yetisinin altında yatan bir beyin işlevi olarak tanımlanabilir (Orellana, & Slachevsky, 2013).

Özetle, yukarda çeşitli boyutlarıyla tanımlanan yönetici işlevler, bireylerin psikolojik sağlıklarının korunmasında ve onların çevreye uyum becerisinin sağlanmasında çok önemli bir rol oynamaktadır. Şizofreni, kaygı bozuklukları, OKB ve TSSB de dâhil olmak üzere bir dizi ruh sağlığı sorunlarının gelişmesinde ve sürmesinde bu becerilerdeki yetersizliklerin etkili olduğunu görüyoruz. Her bir bozuklukta hangi türden yönetici işlevin bozulduğunun anlaşılması, bize altta yatan bilişsel mekanizmalar hakkında değerli bilgiler sağlayabilir ve potansiyel olarak belirti odaklı müdahalelerin geliştirilmesine rehberlik edebilir. Bununla birlikte, yönetici işlevler ile bu bozukluklar arasındaki ilişkinin karmaşık olduğunu, diğer bilişsel bozulmaların tabloyu etkilediğini ancak devam eden araştırmaların bu etkileşimler hakkındaki anlayışımızı sürekli olarak artırdığını belirtmek gerekir.

Kaynaklar

Abramovitch, A., & Cooperman, A. (2015). The cognitive neuropsychology of obsessive-compulsive disorder: A critical review. *Journal of Obsessive-Compulsive and Related Disorders*, *5*, 24-36.

Abramovitch, A., Abramowitz, J. S., & Mittelman, A. (2013). The neuropsychology of adult obsessive–compulsive disorder: A meta-analysis. Clinical psychology review, 33(8), 1163-1171.

Abramovitch, A., Dar, R., Hermesh, H., & Schweiger, A. (2012). Comparative neuropsychology of adult obsessive-compulsive disorder and attention deficit/hyperactivity disorder: Implications for a novel executive overload model of OCD. *Journal of neuropsychology*, *6*(2), 161-191.

Abramovitch, A., Dar, R., Schweiger, A., & Hermesh, H. (2011). Neuropsychological impairments and their association with obsessive-compulsive symptom severity in obsessive-compulsive disorder. *Archives of Clinical Neuropsychology*, *26*(4), 364-376.

Amerikan Psikiyatri Birliği, Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal Elkitabı, Beşinci Baskı (DSM5), Tanı Ölçütleri Başvuru Elkitabı'ndan, çev. Köroğlu E, Hekimler Yayın Birliği, Ankara, 2014.

Arnold, P. D., Askland, K. D., Barlassina, C., Bellodi, L., Bienvenu, O. J., Black, D., ... & Zai, G. (2018). Revealing the complex genetic architecture of obsessive-compulsive disorder using meta-analysis. *Molecular psychiatry*, *23*(5), 1181-1181.

Aupperle, R., Melrose, A., Stein, M., & Paulus, M. (2012). Executive function and PTSD: disengaging from trauma. *Neuropharmacology*, *62*(2), 686–694. https://doi.org/10.1016/j.neuropharm.2011.02.008

Bey, K., Kaufmann, C., Lennertz, L., Riesel, A., Klawohn, J., Heinzel, S., … Wagner, M. (2018). Impaired planning in patients with obsessive-compulsive disorder and unaffected first-degree relatives: Evidence for a cognitive endophenotype. *Journal of anxiety disorders*, *57*, 24-30. https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2018.05.009

Bielecki, M., Tyburski, E., Plichta, P., Mak, M., Kucharska-Mazur, J., Podwalski, P., Rek-Owodziń, K., et al. (2023). Executive Functions and Psychopathology Dimensions in Deficit and Non- Deficit Schizophrenia. *Journal of Clinical Medicine*, *12*(5), 1998

Bora, E. (2020). Meta-analysis of neurocognitive deficits in unaffected relatives of obsessive-compulsive disorder (OCD): comparison with healthy controls and patients with OCD. *Psychological medicine*, *50*(8), 1257-1266.

Bora, E., Yucel, M., & Pantelis, C. (2009). Cognitive endophenotypes of bipolar disorder: a meta-analysis of neuropsychological deficits in euthymic patients and their first-degree relatives. *Journal of affective disorders*, *113*(1-2), 1-20.

Bragdon, L. B., Gibb, B. E., & Coles, M. E. (2018). Does neuropsychological performance in OCD relate to different symptoms? A meta-analysis comparing the symmetry and obsessing dimensions. *Depression and anxiety*, *35*(8), 761-774.

Calzà, J., Gürsel, D., Schmitz-Koep, B., Bremer, B., Reinholz, L., Berberich, G., & Koch, K. (2019). Altered Cortico-Striatal Functional Connectivity During Resting State in Obsessive- Compulsive Disorder. *Frontiers in psychiatry*, *10*, 319. https://doi.org/10.3389/fpsyt.2019.00319

Camchong, J., MacDonald, A. W. III, Bell, C., Mueller, B. A., & amp; Lim, K. O. (2011). Altered functional and anatomical connectivity in schizophrenia. *Schizophrenia Bulletin*, *37*(3), 640-650.

Cavedini, P., Zorzi, C., Piccinni, M., Cavallini, M. C., & amp; Bellodi, L. (2010). Executive dysfunctions in obsessive-compulsive patients and unaffected relatives: Searching for a new intermediate phenotype. *Biological Psychiatry*, *67*(12), 1178-1184.

Claus, N., Takano, K., & amp; Wittekind, C.E. (2023). The interplay between cognitive biases, attention control, and social anxiety symptoms: A network and cluster approach. *PLoS One. 7;18*(4):e0282259. doi: 10.1371/journal.pone.0282259.

Cohen, A. S., Saperstein, A. M., Gold, J. M., Kirkpatrick, B., Carpenter Jr, W. T., & Buchanan, R. W. (2007). Neuropsychology of the deficit syndrome: new data and meta-analysis of findings to date. *Schizophrenia bulletin*, *33*(5), 1201-1212.

Corbetta, M., & Shulman, G. L. (2002). Control of goal-directed and stimulus-driven attention in the brain. *Nature reviews neuroscience*, *3*(3), 201-215.

Del Casale, A., Ferracuti, S., Rapinesi, C., Serata, D., Piccirilli, M., Savoja, V., . . . Girardi, P. (2012). Functional neuroimaging in specific phobia. *Psychiatry research*, *202*(3), 181-197.

Del Casale, A., Rapinesi, C., Kotzalidis, G., De Rossi, P., Curto, M., Janiri, D., . . . Brugnoli, R. (2016). Executive functions in obsessive–compulsive disorder: An activation likelihood estimate meta-analysis of fMRI studies. *The World Journal of Biological Psychiatry*, 378-393. https://doi.org/10.3109/15622975.2015.1102323

De Gutis, J., Esterman, M., McCulloch, B., Rosenblatt, A., Milberg, W., & McGlinchey, R. (2015). Posttraumatic Psychological Symptoms are Associated with Reduced Inhibitory Control, not General Executive Dysfunction. *Journal of the International Neuropsychological Society: JINS*, *21*(5), 342-352. https://doi.org/10.1017/S1355617715000235

Dibben, C., Rice, C., Laws, K., & McKenna, P. (2009). Is executive impairment associated with schizophrenic syndromes? A meta-analysis. *Psychological Medicine*, *39*(3), 381-392. https://doi.org/10.1017/S0033291708003887.

Etkin, A., Maron-Katz, A., Wu, W., Fonzo, G. A., Huemer, J., Vértes, P. E., ... & O'Hara, R. (2019). Using fMRI connectivity to define a treatment-resistant form of post-traumatic stress disorder. *Science translational medicine*, *11*(486), eaal3236.

Falconer, E., Felmingham, K., Allen, A., Clark, C., McFarlane, A., Williams, L., & Bryant, R. (2008). Developing an integrated brain, behavior and biological response profile in posttraumatic stress disorder (PTSD*). Journal of Integrative Neuroscience*, *7*(3), 439-456.

Freedman, D., & Brown, A. S. (2011). The developmental course of executive functioning in schizophrenia. International *Journal of Developmental Neuroscience*, *29*(3), 237-243.

Fuji, Y., Kitagawa, N., Shimizu, Y., Mitsui, N., Toyomaki, A., Hashimoto, N., . . . Kusumi, I. (2013). Severity of generalized social anxiety disorder correlates with low executive functioning. *Neuroscience letters*, 42-46.

Uhre, V. F., Data, K. M. L., Herz, D. M., Pagsberg, A. K., & Siebner, H. R. (2022). Working title: Inhibitory control in obsessive compulsive disorder: a systematic review and activation likelihood estimation meta-analysis of functional magnetic resonance imaging studies. *NeuroImage: Clinical*, 103268.

Geffen, T., Smallwood, J., Finke, C., Olbrich, S., Sjoerds, Z., & Schlagenhauf, F. (2022). Functional connectivity alterations between default mode network and occipital cortex in patients with obsessive-compulsive disorder (OCD). *NeuroImage: Clinical*, *33*, 102915.

Green, M. F. (1996). What are the functional consequences of neurocognitive deficits in schizophrenia?. *The American journal of psychiatry*, *153*(3), 321-330.

Han, G., Helm, J., Iucha, C., Zahn-Waxler, C., Hastings, P. D., & Klimes-Dougan, B. (2016). Are executive functioning deficits concurrently and predictively associated with depressive and anxiety symptoms in adolescents?. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, *45*(1), 44-58.

Harricharan, S., McKinnon, M. C., & Lanius, R. A. (2021). How processing of sensory information from the internal and external worlds shape the perception and engagement with the world in the aftermath of trauma: Implications for PTSD. *Frontiers in Neuroscience*, *15*, 625490.

Hybel, K. A., Mortensen, E. L., Lambek, R., Thastum, M., & Thomsen, P. H. (2017). Cool and hot aspects of executive function in childhood obsessive-compulsive disorder. *Journal of abnormal child psychology*, *45*, 1195-1205.

Jagger-Rickels, A., Rothlein, D., Stumps, A., Evans, T. C., Bernstein, J., Milberg, W., ... & Esterman, M. (2022). An executive function subtype of PTSD with unique neural markers and clinical trajectories. *Translational Psychiatry*, *12*(1), 262.

Jameson, K. G., Nasrallah, H. A., Northern, T. G., & Welge, J. A. (2011). Executive function impairment in first-degree relatives of persons with schizophrenia: a meta-analysis of controlled studies. *Asian Journal of Psychiatry, 4*(2), 96-99.

Karakaş, S. (2022). Prof. Dr. Sirel Karakaş Psikoloji Sözlüğü: Bilgisayar Programı ve Veritabanı: www.psikolojisozlugu.com

Karakaş, S., & Karakaş, M. (2000). Multidisciplinary approach in the analysis of executive functions: from cognitive psychology to neuroradiology. *Journal of Clinical Psychiatry*, *3*(4), 215-227.

Kawada, R., Yoshizumi, M., Hirao, K., Fujiwara, H., Miyata, J., Shimizu, M., ... & Murai, T. (2009). Brain volume and dysexecutive behavior in schizophrenia. *Progress in Neuro-Psychopharmacology and Biological Psychiatry*, *33*(7), 1255-1260.

Kataoka, Y., Shimada, T., Koide, Y., Okubo, H., Uehara, T., Shioiri, T., ... & Ohi, K. (2020). Differences in executive function among patients with schizophrenia, their unaffected first-degree relatives, and healthy participants. *International Journal of Neuropsychopharmacology*, *23*(11), 731-737.

Keefe, R. S. (2000). Working memory dysfunction and its relevance to schizophrenia. *Cognition in schizophrenia*, 16-50.Oxford: Oxford University Press.

Koch, K., Reeß, T. J., Rus, O. G., Gürsel, D. A., Wagner, G., Berberich, G., & Zimmer, C. (2018). Increased default mode network connectivity in obsessive–compulsive disorder during reward processing. *Frontiers in psychiatry*, *9*, 254.

Korczak, A., & Styła, R. (2021). Anxiety and executive functions relationships in schizophrenia: A meta-analysis. *Personality and Individual Differences*, *177*, 110643.

Koçak, O. M., Özpolat, A. Y., Atbaşoğlu, C., & Çiçek, M. (2011). Cognitive control of a simple mental image in patients with obsessive–compulsive disorder. *Brain and Cognition*, *76*(3), 390-399.

Emel, K. U., Yildirim, E., & Topçuoğlu, V. (2017). Executive functions of obsessive compulsive disorder and panic disorder patients in comparison to healty controls. *Archives of Neuropsychiatry*, *54*(4), 312.

Leal, P., Goes, T., da Silva, L., & amp; Teixeira Silva, F. (2017). Trait vs. state anxiety in different threatening situations. *Trends in Psychiatry and Psychotherapy*, *39*(3), 147-157.

Leckman, J., Bloch, M., & amp; King, R. (2009). Symptom dimensions and subtypes of obsessive- compulsive disorder: a developmental perspective. *Dialogues in clinical neuroscience*, *11*(1), 21-33. https://doi.org/10.31887/DCNS.2009.11.1/jfleckman

Leskin, L., & amp; White, P. (2007). Attentional networks reveal executive function deficits in posttraumatic stress disorder. *Neuropsychology*, *21*(3), 275-284. https://doi.org/ 10.1037/ 0894-4105.21.3.275

Muller, J. D. L., Torquato, K. I., Manfro, G. G., & Trentini, C. M. (2015). Executive functions as a potential neurocognitive endophenotype in anxiety disorders: A systematic review considering DSM-IV and DSM-5 diagnostic criteria classification. *Dementia & Neuropsychologia*, *9*, 285-294.

Liberzon, I., & Abelson, J. L. (2016). Context processing and the neurobiology of post-traumatic stress disorder. *Neuron*, *92*(1), 14-30.

Maja, R. A., Kilshaw, R. E., Garcia-Barrera, M. A., & Karr, J. E. (2022). Current Posttraumatic Stress Symptoms Mediate the Relationship Between Adverse Childhood Experiences and Executive Functions. *Psychological Reports*, *125*(2), 763-786.

Mar, K., Townes, P., Pechlivanoglou, P., Arnold, P., & Schachar, R. (2022). Obsessive compulsive disorder and response inhibition: Meta-analysis of the stop-signal task. *Journal of psychopathology and clinical science*, *131*(2), 152.

Martínez-Esparza, I. C., Olivares-Olivares, P. J., Rosa-Alcázar, Á., Rosa-Alcázar, A. I., & Storch, E. A. (2021). Executive functioning and clinical variables in patients with obsessive-compulsive disorder. *Brain Sciences*, *11*(2), 267.

Mataix-Cols, D., do Rosario-Campos, M. C., & Leckman, J. F. (2005). A multidimensional model of obsessive-compulsive disorder. *American Journal of Psychiatry*, *162*(2), 228-238.

McNally, R. J. (2019). Attentional bias for threat: Crisis or opportunity?. *Clinical psychology review*, *69*, 4-13.

Meyer-Lindenberg, A., Miletich, R. S., Kohn, P. D., Esposito, G., Carson, R. E., Quarantelli, M., ... & Berman, K. F. (2002). Reduced prefrontal activity predicts exaggerated striatal dopaminergic function in schizophrenia. *Nature neuroscience*, *5*(3), 267-271.

Minzenberg, M. J., Laird, A. R., Thelen, S., Carter, C. S., & Glahn, D. C. (2009). Meta-analysis of 41 functional neuroimaging studies of executive function in schizophrenia. *Archives of general psychiatry*, *66*(8), 811-822.

Miyake, A., Friedman, N. P., Emerson, M. J., Witzki, A. H., Howerter, A., & Wager, T. D. (2000). The unity and diversity of executive functions and their contributions to complex "frontal lobe" tasks: A latent variable analysis. *Cognitive psychology*, *41*(1), 49-100.

Miyake, A., & Friedman, N. P. (2012). The nature and organization of individual differences in executive functions: Four general conclusions. *Current directions in psychological science*, *21*(1), 8-14.

Morice, R., & Delahunty, A. (1996). Frontal/executive impairments in schizophrenia. *schizophrenia Bulletin*, *22*(1), 125-137.

Muller, J. D. L., Torquato, K. I., Manfro, G. G., & Trentini, C. M. (2015). Executive functions as a potential neurocognitive endophenotype in anxiety disorders: A systematic review considering DSM-IV and DSM-5 diagnostic criteria classification. *Dementia & Neuropsychologia*, *9*, 285-294.

Nakao, T., Nakagawa, A., Nakatani, E., Nabeyama, M., Sanematsu, H., Yoshiura, T., ... & Kanba, S. (2009). Working memory dysfunction in obsessive–compulsive disorder: a neuropsychological and functional MRI study. *Journal of psychiatric research*, *43*(8), 784-791.

Norman, L. J., Taylor, S. F., Liu, Y., Radua, J., Chye, Y., De Wit, S. J., ... & Fitzgerald, K. (2019). Error processing and inhibitory control in obsessive-compulsive disorder: A meta-analysis using statistical parametric maps. *Biological Psychiatry*, *85*(9), 713-725.

Nyvold, O., Nygaard, E., Augusti, E. M., & Tamnes, C. K. (2022). Unity or diversity of executive functioning in children and adolescents with post-traumatic stress symptoms? A systematic review and meta-analysis. *Child Neuropsychology*, *28*(3), 374-393.

Okada, A. (2002). Deficits of spatial working memory in chronic schizophrenia. *Schizophrenia Research*, *53*(1-2), 75-82.

Op den Kelder, R., Van den Akker, A. L., Geurts, H. M., Lindauer, R. J., & Overbeek, G. (2018). Executive functions in trauma-exposed youth: A meta-analysis. *European journal of psychotraumatology*, *9*(1), 1450595.

Orellana, G., & Slachevsky, A. (2013). Executive functioning in schizophrenia. *Frontiers in psychiatry*, *4*, 35.

Rasmussen, J., Siev, J., Abramovitch, A., & Wilhelm, S. (2016). Scrupulosity and contamination OCD are not associated with deficits in response inhibition. *Journal of behavior therapy and experimental psychiatry*, *50*, 120-126.

Ren, H., Li, H., Huang, J., Zhang, N., Chen, R., Liu, W., ... & Zhang, C. (2021). Executive Functioning in Chinese Patients With Obsessive Compulsive Disorder. *Frontiers in Psychiatry*, *12*, 662449.

Roy, A. K., Dennis, T. A., & Warner, C. M. (2015). A critical review of attentional threat bias and its role in the treatment of pediatric anxiety disorders. *Journal of Cognitive Psychotherapy*, *29*(3), 171-184.

Ruscio, A. M., Stein, D. J., Chiu, W. T., & Kessler, R. C. (2010). The epidemiology of obsessive-compulsive disorder in the National Comorbidity Survey Replication. *Molecular psychiatry*, *15*(1), 53-63.

Scala, S., Lasalvia, A., Seidman, L. J., Cristofalo, D., Bonetto, C., & Ruggeri, M. (2014). Executive functioning and psychopathological profile in relatives of individuals with deficit v. non-deficit schizophrenia: a pilot study. *Epidemiology and Psychiatric Sciences*, *23*(1), 85-97.

Scott, J. C., Matt, G. E., Wrocklage, K. M., Crnich, C., Jordan, J., Southwick, S. M., ... & Schweinsburg, B. C. (2015). A quantitative meta-analysis of neurocognitive functioning in posttraumatic stress disorder. *Psychological bulletin*, *141*(1), 105.

Seidman, L. J., Shapiro, D. I., Stone, W. S., Woodberry, K. A., Ronzio, A., Cornblatt, B. A., ... & Woods, S. W. (2016). Association of neurocognition with transition to psychosis: baseline functioning in the second phase of the North American Prodrome Longitudinal Study. *JAMA psychiatry*, *73*(12), 1239-1248.

Silver, H., Feldman, P., Bilker, W., & Gur, R. C. (2003). Working memory deficit as a core neuropsychological dysfunction in schizophrenia. *American Journal of Psychiatry*, *160*(10), 1809-1816.

Shin, N. Y., Lee, T. Y., Kim, E., & Kwon, J. S. (2014). Cognitive functioning in obsessive-compulsive disorder: A meta-analysis. *Psychological Medicine, 44*(6), 1121–1130.

Snyder, H. R., Miyake, A., & Hankin, B. L. (2015). Advancing understanding of executive function impairments and psychopathology: bridging the gap between clinical and cognitive approaches. *Frontiers in psychology*, *6*, 328.

Snyder, H. R., Kaiser, R. H., Warren, S. L., & Heller, W. (2015). Obsessive-compulsive disorder is associated with broad impairments in executive function: A meta-analysis. *Clinical Psychological Science*, *3*(2), 301-330.

Szalisznyó, K., & Silverstein, D. N. (2021). Computational predictions for OCD pathophysiology and treatment: a review. *Frontiers in Psychiatry*, *12*, 687062.

Taylor, C. T., Cross, K., & Amir, N. (2016). Attentional control moderates the relationship between social anxiety symptoms and attentional disengagement from threatening information. *Journal of behavior therapy and experimental psychiatry*, *50*, 68-76.

Thai, M. L., Andreassen, A. K., & Bliksted, V. (2019). A meta-analysis of executive dysfunction in patients with schizophrenia: Different degree of impairment in the ecological subdomains of the Behavioural Assessment of the Dysexecutive Syndrome. *Psychiatry Research*, *272*, 230-236.

Theodoraki, T. E., McGeown, S. P., Rhodes, S. M., & MacPherson, S. E. (2020). Developmental changes in executive functions during adolescence: A study of inhibition, shifting, and working memory. *British Journal of Developmental Psychology*, *38*(1), 74-89.

Thorsen, A. L., Hagland, P., Radua, J., Mataix-Cols, D., Kvale, G., Hansen, B., & van den Heuvel, O. A. (2018). Emotional processing in obsessive-compulsive disorder: a systematic review and meta-analysis of 25 functional neuroimaging studies. *Biological Psychiatry: Cognitive Neuroscience and Neuroimaging*, *3*(6), 563-571.

Tolin, D. F., Witt, S. T., & Stevens, M. C. (2014). Hoarding disorder and obsessive–compulsive disorder show different patterns of neural activity during response inhibition. *Psychiatry Research: Neuroimaging*, *221*(2), 142-148.

Twamley, E. W., Hami, S., & Stein, M. B. (2004). Neuropsychological function in college students with and without posttraumatic stress disorder. *Psychiatry research*, *126*(3), 265-274.

Tyburski, E., Pełka-Wysiecka, J., Mak, M., Samochowiec, A., Bieńkowski, P., & Samochowiec, J. (2017). Neuropsychological profile of specific executive dysfunctions in patients with deficit and non-deficit schizophrenia. *Frontiers in psychology*, *8*, 1459.

Valadez, E. A., Pine, D. S., Fox, N. A., & Bar-Haim, Y. (2022). Attentional biases in human anxiety. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, 104917.

Vassilopoulos, S. P. (2005). Social anxiety and the vigilance-avoidance pattern of attentional processing. *Behavioural and Cognitive Psychotherapy*, *33*(1), 13-24.

Vasterling, J. J., Brailey, K., Constans, J. I., & Sutker, P. B. (1998). Attention and memory dysfunction in posttraumatic stress disorder. *Neuropsychology*, *12*(1), 125.

Vaghi, M. M., Vértes, P. E., Kitzbichler, M. G., Apergis-Schoute, A. M., van der Flier, F. E., Fineberg, N. A., ... & Robbins, T. W. (2017). Specific frontostriatal circuits for impaired cognitive flexibility and goal-directed planning in obsessive-compulsive disorder: evidence from resting-state functional connectivity. *Biological psychiatry*, *81*(8), 708-717.

Van Den Heuvel, O. A., Remijnse, P. L., Mataix-Cols, D., Vrenken, H., Groenewegen, H. J., Uylings, H. B., ... & Veltman, D. J. (2009). The major symptom dimensions of obsessive-compulsive disorder are mediated by partially distinct neural systems. *Brain*, *132*(4), 853-868.

Vellozo, A. P., Fontenelle, L. F., Torresan, R. C., Shavitt, R. G., Ferrão, Y. A., Rosário, M. C., ... & Torres, A. R. (2021). Symmetry dimension in obsessive–compulsive disorder: Prevalence, severity and clinical correlates. *Journal of Clinical Medicine*, *10*(2), 274.

Wieser, M. J., Pauli, P., & Mühlberger, A. (2009). Probing the attentional control theory in social anxiety: An emotional saccade task. *Cognitive, Affective, & Behavioral Neuroscience*, *9*, 314-322.

Woon, F. L., Farrer, T. J., Braman, C. R., Mabey, J. K., & Hedges, D. W. (2017). A meta-analysis of the relationship between symptom severity of posttraumatic stress disorder and executive function. *Cognitive neuropsychiatry*, *22*(1), 1-16.

Xu, F., & Xian, Z. (2023). Study investigating executive function in schizophrenia patients and their unaffected siblings. *Plos one*, *18*(4), e0285034.

Yang, R., Xiang, Y. T., Shuai, L., Qian, Y., Lai, K. Y., Ungvari, G. S., ... & Wang, Y. F. (2014). Executive function in children and adolescents with posttraumatic stress disorder 4 and 12 months after the Sichuan earthquake in China. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *55*(1), 31-38.

Yazıhan, N. T., & Yetkin, S. (2020). Sleep, sleep spindles, and cognitive functions in drug-naive patients with first-episode psychosis. *Journal of Clinical Sleep Medicine*, *16*(12), 2079-2087.

Youssef, A. M., AbouHendy, W. I., Elshabrawy, A., & Amin, S. I. (2020). Executive function in obsessive compulsive disorder at Zagazig University Hospitals: a case-control study. *Middle East Current Psychiatry*, *27*(1), 1-10.

Yu, M., Zhou, H., Wang, M., & Tang, X. (2020). The heterogeneity of social anxiety symptoms among Chinese adolescents: Results of latent profile analysis. *Journal of Affective Disorders*, *274*, 935-942.

Yu, J., Zhou, P., Yuan, S., Wu, Y., Wang, C., Zhang, N., ... & Liu, N. (2022). Symptom provocation in obsessive–compulsive disorder: A voxel-based meta-analysis and meta-analytic connectivity modeling. *Journal of psychiatric research*, *146*, 125-134.

Yue, J., Zhong, S., Luo, A., Lai, S., He, T., Luo, Y., ... & Jia, Y. (2021). Correlations Between Working Memory Impairment and Neurometabolites of the Prefrontal Cortex in Drug-Naive Obsessive-Compulsive Disorder. *Neuropsychiatric Disease and Treatment*, 2647-2657.

Yücel, M., Harrison, B. J., Wood, S. J., Fornito, A., Wellard, R. M., Pujol, J., ... & Pantelis, C. (2007). Functional and biochemical alterations of the medial frontal cortex in obsessive-compulsive disorder. *Archives of general psychiatry*, *64*(8), 946-955.

Zhang, X., Liu, J., Cui, J., & Liu, C. (2013). Study of symptom dimensions and clinical characteristics in Chinese patients with OCD. *Journal of affective disorders*, *151*(3), 868-874.

ler ve durumlarla ilişkili olarak da harekete geçme veya düşünme yetisinin altında yatan bir beyin işlevi olarak tanımlanabilir (Orellana, & Slachevsky, 2013).

Özetle, yukarda çeşitli boyutlarıyla tanımlanan yönetici işlevler, bireylerin psikolojik sağlıklarının korunmasında ve onların çevreye uyum becerisinin sağlanmasında çok önemli bir rol oynamaktadır. Şizofreni, kaygı bozuklukları, OKB ve TSSB de dâhil olmak üzere bir dizi ruh sağlığı sorunlarının gelişmesinde ve sürmesinde bu becerilerdeki yetersizliklerin etkili olduğunu görüyoruz. Her bir bozuklukta hangi türden yönetici işlevin bozulduğunun anlaşılması, bize altta yatan bilişsel mekanizmalar hakkında değerli bilgiler sağlayabilir ve potansiyel olarak belirti odaklı müdahalelerin geliştirilmesine rehberlik edebilir. Bununla birlikte, yönetici işlevler ile bu bozukluklar arasındaki ilişkinin karmaşık olduğunu, diğer bilişsel bozulmaların tabloyu etkilediğini ancak devam eden araştırmaların bu etkileşimler hakkındaki anlayışımızı sürekli olarak artırdığını belirtmek gerekir.

Kaynaklar

Abramovitch, A., & Cooperman, A. (2015). The cognitive neuropsychology of obsessive-compulsive disorder: A critical review. *Journal of Obsessive-Compulsive and Related Disorders*, *5*, 24-36.

Abramovitch, A., Abramowitz, J. S., & Mittelman, A. (2013). The neuropsychology of adult obsessive–compulsive disorder: A meta-analysis. Clinical psychology review, 33(8), 1163-1171.

Abramovitch, A., Dar, R., Hermesh, H., & Schweiger, A. (2012). Comparative neuropsychology of adult obsessive-compulsive disorder and attention deficit/hyperactivity disorder: Implications for a novel executive overload model of OCD. *Journal of neuropsychology*, *6*(2), 161-191.

Abramovitch, A., Dar, R., Schweiger, A., & Hermesh, H. (2011). Neuropsychological impairments and their association with obsessive-compulsive symptom severity in obsessive-compulsive disorder. *Archives of Clinical Neuropsychology*, *26*(4), 364-376.

Amerikan Psikiyatri Birliği, Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal Elkitabı, Beşinci Baskı (DSM5), Tanı Ölçütleri Başvuru Elkitabı'ndan, çev. Köroğlu E, Hekimler Yayın Birliği, Ankara, 2014.

Arnold, P. D., Askland, K. D., Barlassina, C., Bellodi, L., Bienvenu, O. J., Black, D., ... & Zai, G. (2018). Revealing the complex genetic architecture of obsessive-compulsive disorder using meta-analysis. *Molecular psychiatry*, *23*(5), 1181-1181.

Aupperle, R., Melrose, A., Stein, M., & Paulus, M. (2012). Executive function and PTSD: disengaging from trauma. *Neuropharmacology*, *62*(2), 686–694. https://doi.org/10.1016/j.neuropharm.2011.02.008

Bey, K., Kaufmann, C., Lennertz, L., Riesel, A., Klawohn, J., Heinzel, S., … Wagner, M. (2018). Impaired planning in patients with obsessive-compulsive disorder and unaffected first-degree relatives: Evidence for a cognitive endophenotype. *Journal of anxiety disorders*, *57*, 24-30. https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2018.05.009

Bielecki, M., Tyburski, E., Plichta, P., Mak, M., Kucharska-Mazur, J., Podwalski, P., Rek-Owodziń, K., et al. (2023). Executive Functions and Psychopathology Dimensions in Deficit and Non- Deficit Schizophrenia. *Journal of Clinical Medicine*, *12*(5), 1998

Bora, E. (2020). Meta-analysis of neurocognitive deficits in unaffected relatives of obsessive-compulsive disorder (OCD): comparison with healthy controls and patients with OCD. *Psychological medicine*, *50*(8), 1257-1266.

Bora, E., Yucel, M., & Pantelis, C. (2009). Cognitive endophenotypes of bipolar disorder: a meta-analysis of neuropsychological deficits in euthymic patients and their first-degree relatives. *Journal of affective disorders*, *113*(1-2), 1-20.

Bragdon, L. B., Gibb, B. E., & Coles, M. E. (2018). Does neuropsychological performance in OCD relate to different symptoms? A meta-analysis comparing the symmetry and obsessing dimensions. *Depression and anxiety*, *35*(8), 761-774.

Calzà, J., Gürsel, D., Schmitz-Koep, B., Bremer, B., Reinholz, L., Berberich, G., & Koch, K. (2019). Altered Cortico-Striatal Functional Connectivity During Resting State in Obsessive- Compulsive Disorder. *Frontiers in psychiatry*, *10*, 319. https://doi.org/10.3389/fpsyt.2019.00319

Camchong, J., MacDonald, A. W. III, Bell, C., Mueller, B. A., & amp; Lim, K. O. (2011). Altered functional and anatomical connectivity in schizophrenia. *Schizophrenia Bulletin*, *37*(3), 640-650.

Cavedini, P., Zorzi, C., Piccinni, M., Cavallini, M. C., & amp; Bellodi, L. (2010). Executive dysfunctions in obsessive-compulsive patients and unaffected relatives: Searching for a new intermediate phenotype. *Biological Psychiatry*, *67*(12), 1178-1184.

Claus, N., Takano, K., & amp; Wittekind, C.E. (2023). The interplay between cognitive biases, attention control, and social anxiety symptoms: A network and cluster approach. *PLoS One. 7;18*(4):e0282259. doi: 10.1371/journal.pone.0282259.

Cohen, A. S., Saperstein, A. M., Gold, J. M., Kirkpatrick, B., Carpenter Jr, W. T., & Buchanan, R. W. (2007). Neuropsychology of the deficit syndrome: new data and meta-analysis of findings to date. *Schizophrenia bulletin*, *33*(5), 1201-1212.

Corbetta, M., & Shulman, G. L. (2002). Control of goal-directed and stimulus-driven attention in the brain. *Nature reviews neuroscience*, *3*(3), 201-215.

Del Casale, A., Ferracuti, S., Rapinesi, C., Serata, D., Piccirilli, M., Savoja, V., . . . Girardi, P. (2012). Functional neuroimaging in specific phobia. *Psychiatry research*, *202*(3), 181-197.

Del Casale, A., Rapinesi, C., Kotzalidis, G., De Rossi, P., Curto, M., Janiri, D., . . . Brugnoli, R. (2016). Executive functions in obsessive–compulsive disorder: An activation likelihood estimate meta-analysis of fMRI studies. *The World Journal of Biological Psychiatry*, 378-393. https://doi.org/10.3109/15622975.2015.1102323

De Gutis, J., Esterman, M., McCulloch, B., Rosenblatt, A., Milberg, W., & McGlinchey, R. (2015). Posttraumatic Psychological Symptoms are Associated with Reduced Inhibitory Control, not General Executive Dysfunction. *Journal of the International Neuropsychological Society: JINS*, *21*(5), 342-352. https://doi.org/10.1017/S1355617715000235

Dibben, C., Rice, C., Laws, K., & McKenna, P. (2009). Is executive impairment associated with schizophrenic syndromes? A meta-analysis. *Psychological Medicine*, *39*(3), 381-392. https://doi.org/10.1017/S0033291708003887.

Etkin, A., Maron-Katz, A., Wu, W., Fonzo, G. A., Huemer, J., Vértes, P. E., ... & O'Hara, R. (2019). Using fMRI connectivity to define a treatment-resistant form of post-traumatic stress disorder. *Science translational medicine*, *11*(486), eaal3236.

Falconer, E., Felmingham, K., Allen, A., Clark, C., McFarlane, A., Williams, L., & Bryant, R. (2008). Developing an integrated brain, behavior and biological response profile in posttraumatic stress disorder (PTSD*). Journal of Integrative Neuroscience*, *7*(3), 439-456.

Freedman, D., & Brown, A. S. (2011). The developmental course of executive functioning in schizophrenia. International *Journal of Developmental Neuroscience*, *29*(3), 237-243.

Fuji, Y., Kitagawa, N., Shimizu, Y., Mitsui, N., Toyomaki, A., Hashimoto, N., . . . Kusumi, I. (2013). Severity of generalized social anxiety disorder correlates with low executive functioning. *Neuroscience letters*, 42-46.

Uhre, V. F., Data, K. M. L., Herz, D. M., Pagsberg, A. K., & Siebner, H. R. (2022). Working title: Inhibitory control in obsessive compulsive disorder: a systematic review and activation likelihood estimation meta-analysis of functional magnetic resonance imaging studies. *NeuroImage: Clinical*, 103268.

Geffen, T., Smallwood, J., Finke, C., Olbrich, S., Sjoerds, Z., & Schlagenhauf, F. (2022). Functional connectivity alterations between default mode network and occipital cortex in patients with obsessive-compulsive disorder (OCD). *NeuroImage: Clinical*, *33*, 102915.

Green, M. F. (1996). What are the functional consequences of neurocognitive deficits in schizophrenia?. *The American journal of psychiatry*, *153*(3), 321-330.

Han, G., Helm, J., Iucha, C., Zahn-Waxler, C., Hastings, P. D., & Klimes-Dougan, B. (2016). Are executive functioning deficits concurrently and predictively associated with depressive and anxiety symptoms in adolescents?. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, *45*(1), 44-58.

Harricharan, S., McKinnon, M. C., & Lanius, R. A. (2021). How processing of sensory information from the internal and external worlds shape the perception and engagement with the world in the aftermath of trauma: Implications for PTSD. *Frontiers in Neuroscience*, *15*, 625490.

Hybel, K. A., Mortensen, E. L., Lambek, R., Thastum, M., & Thomsen, P. H. (2017). Cool and hot aspects of executive function in childhood obsessive-compulsive disorder. *Journal of abnormal child psychology*, *45*, 1195-1205.

Jagger-Rickels, A., Rothlein, D., Stumps, A., Evans, T. C., Bernstein, J., Milberg, W., ... & Esterman, M. (2022). An executive function subtype of PTSD with unique neural markers and clinical trajectories. *Translational Psychiatry*, *12*(1), 262.

Jameson, K. G., Nasrallah, H. A., Northern, T. G., & Welge, J. A. (2011). Executive function impairment in first-degree relatives of persons with schizophrenia: a meta-analysis of controlled studies. *Asian Journal of Psychiatry, 4*(2), 96-99.

Karakaş, S. (2022). Prof. Dr. Sirel Karakaş Psikoloji Sözlüğü: Bilgisayar Programı ve Veritabanı: www.psikolojisozlugu.com

Karakaş, S., & Karakaş, M. (2000). Multidisciplinary approach in the analysis of executive functions: from cognitive psychology to neuroradiology. *Journal of Clinical Psychiatry*, *3*(4), 215-227.

Kawada, R., Yoshizumi, M., Hirao, K., Fujiwara, H., Miyata, J., Shimizu, M., ... & Murai, T. (2009). Brain volume and dysexecutive behavior in schizophrenia. *Progress in Neuro-Psychopharmacology and Biological Psychiatry*, *33*(7), 1255-1260.

Kataoka, Y., Shimada, T., Koide, Y., Okubo, H., Uehara, T., Shioiri, T., ... & Ohi, K. (2020). Differences in executive function among patients with schizophrenia, their unaffected first-degree relatives, and healthy participants. *International Journal of Neuropsychopharmacology*, *23*(11), 731-737.

Keefe, R. S. (2000). Working memory dysfunction and its relevance to schizophrenia. *Cognition in schizophrenia*, 16-50.Oxford: Oxford University Press.

Koch, K., Reeß, T. J., Rus, O. G., Gürsel, D. A., Wagner, G., Berberich, G., & Zimmer, C. (2018). Increased default mode network connectivity in obsessive–compulsive disorder during reward processing. *Frontiers in psychiatry*, *9*, 254.

Korczak, A., & Styła, R. (2021). Anxiety and executive functions relationships in schizophrenia: A meta-analysis. *Personality and Individual Differences*, *177*, 110643.

Koçak, O. M., Özpolat, A. Y., Atbaşoğlu, C., & Çiçek, M. (2011). Cognitive control of a simple mental image in patients with obsessive–compulsive disorder. *Brain and Cognition*, *76*(3), 390-399.

Emel, K. U., Yildirim, E., & Topçuoğlu, V. (2017). Executive functions of obsessive compulsive disorder and panic disorder patients in comparison to healty controls. *Archives of Neuropsychiatry*, *54*(4), 312.

Leal, P., Goes, T., da Silva, L., & amp; Teixeira Silva, F. (2017). Trait vs. state anxiety in different threatening situations. *Trends in Psychiatry and Psychotherapy*, *39*(3), 147-157.

Leckman, J., Bloch, M., & amp; King, R. (2009). Symptom dimensions and subtypes of obsessive- compulsive disorder: a developmental perspective. *Dialogues in clinical neuroscience*, *11*(1), 21-33. https://doi.org/10.31887/DCNS.2009.11.1/jfleckman

Leskin, L., & amp; White, P. (2007). Attentional networks reveal executive function deficits in posttraumatic stress disorder. *Neuropsychology*, *21*(3), 275-284. https://doi.org/ 10.1037/ 0894-4105.21.3.275

Muller, J. D. L., Torquato, K. I., Manfro, G. G., & Trentini, C. M. (2015). Executive functions as a potential neurocognitive endophenotype in anxiety disorders: A systematic review considering DSM-IV and DSM-5 diagnostic criteria classification. *Dementia & Neuropsychologia*, *9*, 285-294.

Liberzon, I., & Abelson, J. L. (2016). Context processing and the neurobiology of post-traumatic stress disorder. *Neuron*, *92*(1), 14-30.

Maja, R. A., Kilshaw, R. E., Garcia-Barrera, M. A., & Karr, J. E. (2022). Current Posttraumatic Stress Symptoms Mediate the Relationship Between Adverse Childhood Experiences and Executive Functions. *Psychological Reports*, *125*(2), 763-786.

Mar, K., Townes, P., Pechlivanoglou, P., Arnold, P., & Schachar, R. (2022). Obsessive compulsive disorder and response inhibition: Meta-analysis of the stop-signal task. *Journal of psychopathology and clinical science*, *131*(2), 152.

Martínez-Esparza, I. C., Olivares-Olivares, P. J., Rosa-Alcázar, Á., Rosa-Alcázar, A. I., & Storch, E. A. (2021). Executive functioning and clinical variables in patients with obsessive-compulsive disorder. *Brain Sciences*, *11*(2), 267.

Mataix-Cols, D., do Rosario-Campos, M. C., & Leckman, J. F. (2005). A multidimensional model of obsessive-compulsive disorder. *American Journal of Psychiatry*, *162*(2), 228-238.

McNally, R. J. (2019). Attentional bias for threat: Crisis or opportunity?. *Clinical psychology review*, *69*, 4-13.

Meyer-Lindenberg, A., Miletich, R. S., Kohn, P. D., Esposito, G., Carson, R. E., Quarantelli, M., ... & Berman, K. F. (2002). Reduced prefrontal activity predicts exaggerated striatal dopaminergic function in schizophrenia. *Nature neuroscience*, *5*(3), 267-271.

Minzenberg, M. J., Laird, A. R., Thelen, S., Carter, C. S., & Glahn, D. C. (2009). Meta-analysis of 41 functional neuroimaging studies of executive function in schizophrenia. *Archives of general psychiatry*, *66*(8), 811-822.

Miyake, A., Friedman, N. P., Emerson, M. J., Witzki, A. H., Howerter, A., & Wager, T. D. (2000). The unity and diversity of executive functions and their contributions to complex "frontal lobe" tasks: A latent variable analysis. *Cognitive psychology*, *41*(1), 49-100.

Miyake, A., & Friedman, N. P. (2012). The nature and organization of individual differences in executive functions: Four general conclusions. *Current directions in psychological science*, *21*(1), 8-14.

Morice, R., & Delahunty, A. (1996). Frontal/executive impairments in schizophrenia. *schizophrenia Bulletin*, *22*(1), 125-137.

Muller, J. D. L., Torquato, K. I., Manfro, G. G., & Trentini, C. M. (2015). Executive functions as a potential neurocognitive endophenotype in anxiety disorders: A systematic review considering DSM-IV and DSM-5 diagnostic criteria classification. *Dementia & Neuropsychologia*, *9*, 285-294.

Nakao, T., Nakagawa, A., Nakatani, E., Nabeyama, M., Sanematsu, H., Yoshiura, T., ... & Kanba, S. (2009). Working memory dysfunction in obsessive–compulsive disorder: a neuropsychological and functional MRI study. *Journal of psychiatric research*, *43*(8), 784-791.

Norman, L. J., Taylor, S. F., Liu, Y., Radua, J., Chye, Y., De Wit, S. J., ... & Fitzgerald, K. (2019). Error processing and inhibitory control in obsessive-compulsive disorder: A meta-analysis using statistical parametric maps. *Biological Psychiatry*, *85*(9), 713-725.

Nyvold, O., Nygaard, E., Augusti, E. M., & Tamnes, C. K. (2022). Unity or diversity of executive functioning in children and adolescents with post-traumatic stress symptoms? A systematic review and meta-analysis. *Child Neuropsychology*, *28*(3), 374-393.

Okada, A. (2002). Deficits of spatial working memory in chronic schizophrenia. *Schizophrenia Research*, *53*(1-2), 75-82.

Op den Kelder, R., Van den Akker, A. L., Geurts, H. M., Lindauer, R. J., & Overbeek, G. (2018). Executive functions in trauma-exposed youth: A meta-analysis. *European journal of psychotraumatology*, *9*(1), 1450595.

Orellana, G., & Slachevsky, A. (2013). Executive functioning in schizophrenia. *Frontiers in psychiatry*, *4*, 35.

Rasmussen, J., Siev, J., Abramovitch, A., & Wilhelm, S. (2016). Scrupulosity and contamination OCD are not associated with deficits in response inhibition. *Journal of behavior therapy and experimental psychiatry*, *50*, 120-126.

Ren, H., Li, H., Huang, J., Zhang, N., Chen, R., Liu, W., ... & Zhang, C. (2021). Executive Functioning in Chinese Patients With Obsessive Compulsive Disorder. *Frontiers in Psychiatry*, *12*, 662449.

Roy, A. K., Dennis, T. A., & Warner, C. M. (2015). A critical review of attentional threat bias and its role in the treatment of pediatric anxiety disorders. *Journal of Cognitive Psychotherapy*, *29*(3), 171-184.

Ruscio, A. M., Stein, D. J., Chiu, W. T., & Kessler, R. C. (2010). The epidemiology of obsessive-compulsive disorder in the National Comorbidity Survey Replication. *Molecular psychiatry*, *15*(1), 53-63.

Scala, S., Lasalvia, A., Seidman, L. J., Cristofalo, D., Bonetto, C., & Ruggeri, M. (2014). Executive functioning and psychopathological profile in relatives of individuals with deficit v. non-deficit schizophrenia: a pilot study. *Epidemiology and Psychiatric Sciences*, *23*(1), 85-97.

Scott, J. C., Matt, G. E., Wrocklage, K. M., Crnich, C., Jordan, J., Southwick, S. M., ... & Schweinsburg, B. C. (2015). A quantitative meta-analysis of neurocognitive functioning in posttraumatic stress disorder. *Psychological bulletin*, *141*(1), 105.

Seidman, L. J., Shapiro, D. I., Stone, W. S., Woodberry, K. A., Ronzio, A., Cornblatt, B. A., ... & Woods, S. W. (2016). Association of neurocognition with transition to psychosis: baseline functioning in the second phase of the North American Prodrome Longitudinal Study. *JAMA psychiatry*, *73*(12), 1239-1248.

Silver, H., Feldman, P., Bilker, W., & Gur, R. C. (2003). Working memory deficit as a core neuropsychological dysfunction in schizophrenia. *American Journal of Psychiatry*, *160*(10), 1809-1816.

Shin, N. Y., Lee, T. Y., Kim, E., & Kwon, J. S. (2014). Cognitive functioning in obsessive-compulsive disorder: A meta-analysis. *Psychological Medicine, 44*(6), 1121–1130.

Snyder, H. R., Miyake, A., & Hankin, B. L. (2015). Advancing understanding of executive function impairments and psychopathology: bridging the gap between clinical and cognitive approaches. *Frontiers in psychology*, *6*, 328.

Snyder, H. R., Kaiser, R. H., Warren, S. L., & Heller, W. (2015). Obsessive-compulsive disorder is associated with broad impairments in executive function: A meta-analysis. *Clinical Psychological Science*, *3*(2), 301-330.

Szalisznyó, K., & Silverstein, D. N. (2021). Computational predictions for OCD pathophysiology and treatment: a review. *Frontiers in Psychiatry*, *12*, 687062.

Taylor, C. T., Cross, K., & Amir, N. (2016). Attentional control moderates the relationship between social anxiety symptoms and attentional disengagement from threatening information. *Journal of behavior therapy and experimental psychiatry*, *50*, 68-76.

Thai, M. L., Andreassen, A. K., & Bliksted, V. (2019). A meta-analysis of executive dysfunction in patients with schizophrenia: Different degree of impairment in the ecological subdomains of the Behavioural Assessment of the Dysexecutive Syndrome. *Psychiatry Research*, *272*, 230-236.

Theodoraki, T. E., McGeown, S. P., Rhodes, S. M., & MacPherson, S. E. (2020). Developmental changes in executive functions during adolescence: A study of inhibition, shifting, and working memory. *British Journal of Developmental Psychology*, *38*(1), 74-89.

Thorsen, A. L., Hagland, P., Radua, J., Mataix-Cols, D., Kvale, G., Hansen, B., & van den Heuvel, O. A. (2018). Emotional processing in obsessive-compulsive disorder: a systematic review and meta-analysis of 25 functional neuroimaging studies. *Biological Psychiatry: Cognitive Neuroscience and Neuroimaging*, *3*(6), 563-571.

Tolin, D. F., Witt, S. T., & Stevens, M. C. (2014). Hoarding disorder and obsessive–compulsive disorder show different patterns of neural activity during response inhibition. *Psychiatry Research: Neuroimaging*, *221*(2), 142-148.

Twamley, E. W., Hami, S., & Stein, M. B. (2004). Neuropsychological function in college students with and without posttraumatic stress disorder. *Psychiatry research*, *126*(3), 265-274.

Tyburski, E., Pełka-Wysiecka, J., Mak, M., Samochowiec, A., Bieńkowski, P., & Samochowiec, J. (2017). Neuropsychological profile of specific executive dysfunctions in patients with deficit and non-deficit schizophrenia. *Frontiers in psychology*, *8*, 1459.

Valadez, E. A., Pine, D. S., Fox, N. A., & Bar-Haim, Y. (2022). Attentional biases in human anxiety. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, 104917.

Vassilopoulos, S. P. (2005). Social anxiety and the vigilance-avoidance pattern of attentional processing. *Behavioural and Cognitive Psychotherapy*, *33*(1), 13-24.

Vasterling, J. J., Brailey, K., Constans, J. I., & Sutker, P. B. (1998). Attention and memory dysfunction in posttraumatic stress disorder. *Neuropsychology*, *12*(1), 125.

Vaghi, M. M., Vértes, P. E., Kitzbichler, M. G., Apergis-Schoute, A. M., van der Flier, F. E., Fineberg, N. A., ... & Robbins, T. W. (2017). Specific frontostriatal circuits for impaired cognitive flexibility and goal-directed planning in obsessive-compulsive disorder: evidence from resting-state functional connectivity. *Biological psychiatry*, *81*(8), 708-717.

Van Den Heuvel, O. A., Remijnse, P. L., Mataix-Cols, D., Vrenken, H., Groenewegen, H. J., Uylings, H. B., ... & Veltman, D. J. (2009). The major symptom dimensions of obsessive-compulsive disorder are mediated by partially distinct neural systems. *Brain*, *132*(4), 853-868.

Vellozo, A. P., Fontenelle, L. F., Torresan, R. C., Shavitt, R. G., Ferrão, Y. A., Rosário, M. C., ... & Torres, A. R. (2021). Symmetry dimension in obsessive–compulsive disorder: Prevalence, severity and clinical correlates. *Journal of Clinical Medicine*, *10*(2), 274.

Wieser, M. J., Pauli, P., & Mühlberger, A. (2009). Probing the attentional control theory in social anxiety: An emotional saccade task. *Cognitive, Affective, & Behavioral Neuroscience*, *9*, 314-322.

Woon, F. L., Farrer, T. J., Braman, C. R., Mabey, J. K., & Hedges, D. W. (2017). A meta-analysis of the relationship between symptom severity of posttraumatic stress disorder and executive function. *Cognitive neuropsychiatry*, *22*(1), 1-16.

Xu, F., & Xian, Z. (2023). Study investigating executive function in schizophrenia patients and their unaffected siblings. *Plos one*, *18*(4), e0285034.

Yang, R., Xiang, Y. T., Shuai, L., Qian, Y., Lai, K. Y., Ungvari, G. S., ... & Wang, Y. F. (2014). Executive function in children and adolescents with posttraumatic stress disorder 4 and 12 months after the Sichuan earthquake in China. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *55*(1), 31-38.

Yazıhan, N. T., & Yetkin, S. (2020). Sleep, sleep spindles, and cognitive functions in drug-naive patients with first-episode psychosis. *Journal of Clinical Sleep Medicine*, *16*(12), 2079-2087.

Youssef, A. M., AbouHendy, W. I., Elshabrawy, A., & Amin, S. I. (2020). Executive function in obsessive compulsive disorder at Zagazig University Hospitals: a case-control study. *Middle East Current Psychiatry*, *27*(1), 1-10.

Yu, M., Zhou, H., Wang, M., & Tang, X. (2020). The heterogeneity of social anxiety symptoms among Chinese adolescents: Results of latent profile analysis. *Journal of Affective Disorders*, *274*, 935-942.

Yu, J., Zhou, P., Yuan, S., Wu, Y., Wang, C., Zhang, N., ... & Liu, N. (2022). Symptom provocation in obsessive–compulsive disorder: A voxel-based meta-analysis and meta-analytic connectivity modeling. *Journal of psychiatric research*, *146*, 125-134.

Yue, J., Zhong, S., Luo, A., Lai, S., He, T., Luo, Y., ... & Jia, Y. (2021). Correlations Between Working Memory Impairment and Neurometabolites of the Prefrontal Cortex in Drug-Naive Obsessive-Compulsive Disorder. *Neuropsychiatric Disease and Treatment*, 2647-2657.

Yücel, M., Harrison, B. J., Wood, S. J., Fornito, A., Wellard, R. M., Pujol, J., ... & Pantelis, C. (2007). Functional and biochemical alterations of the medial frontal cortex in obsessive-compulsive disorder. *Archives of general psychiatry*, *64*(8), 946-955.

Zhang, X., Liu, J., Cui, J., & Liu, C. (2013). Study of symptom dimensions and clinical characteristics in Chinese patients with OCD. *Journal of affective disorders*, *151*(3), 868-874.

15. BÖLÜM:

DİKKAT EKSİKLİĞİ VE HİPERAKTİVİTE BOZUKLUĞU, YIKICI BOZUKLUKLAR, DÜRTÜ DENETİMİ VE DAVRANIM BOZUKLUKLARI İLE MADDE İLE İLİŞKİLİ BOZUKLUKLAR VE BAĞIMLILIK BOZUKLUKLARINDA YÖNETİCİ İŞLEVLER

Doç. Dr. Derya Durusu Emek Savaş

Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü Deneysel Psikoloji Ana Bilim Dalı

Bu bölümde, *Mental Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı-5*'te (*Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders-5: DSM-5*) formüle edildiği şekliyle "Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu", "Yıkıcı Bozukluklar, Dürtü Denetimi ve Davranım Bozuklukları" ve "Madde ile İlişkili Bozukluklar ve Bağımlılık Bozuklukları" tanılarında gözlenen yönetici işlev bozuklukları ele alınacaktır. Bu kapsamda, ilgili alt başlıklarda öncelikle bozukluk tanımlanarak prevalansı ve belirtileri hakkında bilgi verilecek, ardından klinik tanıya sahip bireylerde gözlenen yönetici işlev bozuklukları, bu bozuklukların günlük yaşamdaki yansımaları ve kökenlerine yönelik ilgili alan yazındaki açıklama ve tartışmalara yer verilecektir. Yönetici işlev bozukluklarının, bu işlevlere aracılık eden beyin sistemlerinin yapı ve işlevine yansıması beklendiği için ilgili yapısal ve işlevsel beyin görüntüleme çalışmalarının bulguları da değerlendirilecektir.

Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu

Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB), çocukluk çağında başlayan, gelişimi ve işlevselliği olumsuz etkileyen dikkat eksikliği ve/veya hiperaktivite-dürtüsellik belirtileri gözlenen, klinik olarak heterojen bir nörogelişimsel bozukluktur (APA, 2013). DEHB, konsantrasyonu sürdürmekte zorluk (dikkatsiz tip) ve/veya aşırı motor aktivite (hiperaktivite) ve düşünmeden hareket etme (dürtüsellik) ile karakterizedir (APA, 2013). Belirtiler; yaş, tanı zamanı, tedavi yanıtları ve psikiyatrik eş tanılar gibi bir dizi faktöre bağlı olarak geniş bir yelpazede değişebilmektedir. Epidemiyolojik çalışmalar, DEHB'nin dünya genelindeki çocukların %6 ila %10'unda, yetişkinlerin ise %4,4'ünde görüldüğünü öne sürmektedir (Kessler vd., 2006; Polanczyk, de Lima, Horta, Biederman, & Rohde, 2007; Xu vd., 2018). DEHB'li çocukların üçte ikisinde belirtiler yetişkinlikte de devam etmekte-

Madde ile ilişkili bozukluklarda yönetici işlev bozuklukları; madde kullanım riski, madde kullanım bozukluğu ve daha genel olarak dışsallaştırma ve içselleştirme sorunlarıyla ilişkilidir. Farklı maddelerin beyin, vücut ve yönetici işlevler üzerinde farklı etkileri olmakla birlikte bulgular, yönetici işlevler ile madde kullanım davranışları arasında genel bir ilişki olabileceğini öne sürmektedir. Madde kullanımı yönetici işlevleri olumsuz etkileyebileceği gibi düşük yönetici işlevlerin madde kullanımı için bir risk faktörü olabileceği de düşünülmektedir.

Kaynaklar

Adler, L. A., Faraone, S. V., Spencer, T. J., Berglund, P., Alperin, S., & Kessler, R. C. (2017). The structure of adult ADHD. *International Journal of Methods in Psychiatric Research*, *26*(1), e1555. https://doi.org/10.1002/mpr.1555

Agnew-Blais, J. C., Polanczyk, G. V., Danese, A., Wertz, J., Moffitt, T. E., & Arseneault, L. (2019). Are changes in ADHD course reflected in differences in IQ and executive functioning from childhood to young adulthood? *Psychological Medicine*, *50*(16), 2799–2808. https://doi.org/10.1017/s0033291719003015

Albein-Urios, N., Martinez-Gonzalez, J. M., Lozano-Rojas, O., & Verdejo-Garcia, A. (2014). Executive functions in cocaine-dependent patients with Cluster B and Cluster C personality disorders. *Neuropsychology*, *28*(1), 84–90. https://doi.org/10.1037/neu0000007

Alderson, R. M., Kasper, L. J., Hudec, K. L., & Patros, C. H. G. (2013). Attention-deficit/hyperactivity disorder (ADHD) and working memory in adults: a meta-analytic review. *Neuropsychology*, *27*(3), 287–302. https://doi.org/10.1037/a0032371

Allott, K., Fisher, C. A., Amminger, G. P., Goodall, J., & Hetrick, S. (2016). Characterizing neurocognitive impairment in young people with major depression: state, trait, or scar?. *Brain and Behavior*, *6*(10), e00527. https://doi.org/10.1002/brb3.527

Amerikan Psikiyatri Birliği, Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal Elkitabı, Beşinci Baskı (DSM-5), Tanı Ölçütleri Başvuru Elkitabı'ndan, çev. Köroğlu E, Hekimler Yayın Birliği, Ankara, 2014.

Anderson, B. A. (2016). What is abnormal about addiction-related attentional biases? *Drug and Alcohol Dependence*, *167*, 8–14. https://doi.org/10.1016/j.drugalcdep.2016.08.002

Anderson, N. E., & Kiehl, K. A. (2012). The psychopath magnetized: insights from brain imaging. *Trends in Cognitive Sciences*, *16*(1), 52–60. https://doi.org/10.1016/j.tics.2011.11.008

Anderson, N. E., & Kiehl, K. A. (2014). Psychopathy: developmental perspectives and their implications for treatment. *Restorative Neurology and Neuroscience*, *32*(1), 103–117. https://doi.org/10.3233/RNN-139001

Anderson, S. W., Bechara, A., Damasio, H., Tranel, D., & Damasio, A. R. (1999). Impairment of social and moral behavior related to early damage in human prefrontal cortex. *Nature Neuroscience*, *2*(11), 1032–1037. https://doi.org/10.1038/14833

Antshel, K. M., Hier, B. O., & Barkley, R. A. (2014). Executive functioning theory and ADHD. In S. Goldstein & J. A. Naglieri (Eds.), *Handbook of executive functioning* (pp. 107–120). Springer Science + Business Media. https://doi.org/10.1007/978-1-4614-8106-5_7

Arnsten A. F. (2009). The Emerging Neurobiology of Attention Deficit Hyperactivity Disorder: The Key Role of the Prefrontal Association Cortex. *The Journal of Pediatrics*, *154*(5), I–S43. https://doi.org/10.1016/j.jpeds.2009.01.018

Baldacchino, A., Balfour, D. J. K., Passetti, F., Humphris, G., & Matthews, K. (2012). Neuropsychological consequences of chronic opioid use: A quantitative review and meta-analysis. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, *36*(9), 2056–2068. https://doi.org/10.1016/j.neubiorev.2012.06.006

Barkley, R. A. (1997). Behavioral inhibition, sustained attention, and executive functions: Constructing a unifying theory of ADHD. *Psychological Bulletin,121*(1), 65–94. https://doi.org/10.1037/ 0033-2909.121.1.65

Barkley, R. A. (2019). Neuropsychological testing is not useful in the diagnosis of ADHD: Stop it (or prove it)!. *The ADHD Report*, *27*(2), 1-8. https://doi.org/10.1521/adhd. 2019.27.2.1

Barkley, R. A., & Fischer, M. (2011). Predicting Impairment in Major Life Activities and Occupational Functioning in Hyperactive Children as Adults: Self-Reported Executive Function (EF) Deficits Versus EF Tests. *Developmental Neuropsychology*, *36*(2), 137–161. https://doi.org/10.1080/87565641.2010.549877

Barkley, R. A., & Murphy, K. R. (2010). Impairment in Occupational Functioning and Adult ADHD: The Predictive Utility of Executive Function (EF) Ratings Versus EF Tests. *Archives of Clinical Neuropsychology*, *25*(3), 157–173. https://doi.org/ 10.1093/arclin/acq014

Bates, M. E., Pawlak, A. P., Tonigan, J. S., & Buckman, J. F. (2006). Cognitive impairment influences drinking outcome by altering therapeutic mechanisms of change. *Psychology of Addictive Behaviors*, *20*(3), 241–253. https://doi.org/10.1037/0893-164x. 20.3.241

Baylé, F. J., Caci, H., Millet, B., Richa, S., & Olié, J.-P. (2003). Psychopathology and Comorbidity of Psychiatric Disorders in Patients With Kleptomania. *American Journal of Psychiatry*, *160*(8), 1509–1513. https://doi.org/10.1176/appi.ajp.160.8.1509

Bechara, A., Dolan, S., Denburg, N., Hindes, A., Anderson, S. W., & Nathan, P. E. (2001). Decision-making deficits, linked to a dysfunctional ventromedial prefrontal cortex, revealed in alcohol and stimulant abusers. *Neuropsychologia*, *39*(4), 376–389. https://doi.org/10.1016/s0028-3932(00)00136-6

Biederman, J., Petty, C. R., Clarke, A., Lomedico, A., & Faraone, S. V. (2011). Predictors of persistent ADHD: an 11-year follow-up study. *Journal of Psychiatric Research*, *45*(2), 150–155. https://doi.org/10.1016/j.jpsychires.2010.06.009

Biernacki, K., McLennan, S. N., Terrett, G., Labuschagne, I., & Rendell, P. G. (2016). Decision-making ability in current and past users of opiates: A meta-analysis. *Neuroscience and Biobehavioral Reviews*, *71*, 342–351. https://doi.org/10.1016/j.neubiorev. 2016.09.011

Blum, K., Braverman, E. R., Holder, J. M., Lubar, J. F., Monastra, V. J., Miller, D., Lubar, J. O., Chen, T. J., & Comings, D. E. (2000). Reward deficiency syndrome: a biogenetic model for the diagnosis and treatment of impulsive, addictive, and compulsive behaviors. *Journal of Psychoactive Drugs, 32 Suppl*, i–112. https://doi.org/10.1080/02791072.2000.10736099

Blume, A. W., & Marlatt, G. A. (2009). The role of executive cognitive functions in changing substance use: what we know and what we need to know. *Annals of Behavioral Medicine: A Publication of the Society of Behavioral Medicine*, *37*(2), 117–125. https://doi.org/10.1007/s12160-009-9093-8

Bohlin, G., Eninger, L., Brocki, K. C., & Thorell, L. B. (2012). Disorganized attachment and inhibitory capacity: Predict- ing externalizing problem behaviors. *Journal of Abnormal Child Psychology,40*(3), 449–458. https://doi.org/10.1007/ s10802-011-9574-7

Bonham, M. D., Shanley, D. C., Waters, A. M., & Elvin, O. M. (2021). Inhibitory Control Deficits in Children with Oppositional Defiant Disorder and Conduct Disorder Compared to Attention Deficit/Hyperactivity Disorder: A Systematic Review and Meta-analysis. *Journal of Abnormal Child Psychology*, *49*(1). https://doi.org/10.1007/s10802- 020-00713-9

Boonstra, A. M., Kooij, J. J. S., Oosterlaan, J., Sergeant, J. A., & Buitelaar, J. K. (2010). To act or not to act, that's the problem: Primarily inhibition difficulties in adult ADHD. *Neuropsychology*, *24*(2), 209–221. doi:10.1037/a0017670

Boonstra, A. M., Oosterlaan, J., Sergeant, J. A., & Buitelaar, J. K. (2005). Executive functioning in adult ADHD: A meta-analytic review. *Psychological Medicine*, *35*(8), 1097–1108. doi:10.1017/s003329170500499x

Boylan, K., Vaillancourt, T., Boyle, M., & Szatmari, P. (2007). Comorbidity of internalizing disorders in children with oppositional defiant disorder. *European Child & Adolescent Psychiatry*, *16*(8), 484–494. https://doi.org/10.1007/s00787-007-0624-1

Brand, M., Wegmann, E., Stark, R., Müller, A., Wölfling, K., Robbins, T. W., & Potenza, M. N. (2019). The Interaction of Person-Affect-Cognition-Execution (I-PACE) model for addictive behaviors: Update, generalization to addictive behaviors beyond internet-use disorders, and specification of the process character of addictive behaviors. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, *104*, 1–10. https://doi.org/10.1016/j. neubiorev.2019.06.032

Brocki, K. C., Nyberg, L., Thorell, L. B., & Bohlin, G. (2007). Early concurrent and longitudinal symptoms of ADHD and ODD: Relations to different types of inhibitory control and working memory. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *48*(10), 1033–1041. https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2007.01811.x

Bruijnen, C. J. W. H., Dijkstra, B. A. G., Walvoort, S. J. W., Markus, W., VanDerNagel, J. E. L., Kessels, R. P. C., & DE Jong, C. A. J. (2019). Prevalence of cognitive impairment in patients with substance use disorder. *Drug and Alcohol Review*, *38*(4), 435–442. https://doi.org/10.1111/dar.12922

Bunford, N., Evans, S. W., & Wymbs, F. (2015). ADHD and Emotion Dysregulation Among Children and Adolescents. *Clinical Child and Family Psychology Review*, *18*(3), 185–217. https://doi.org/10.1007/s10567-015-0187-5

Burke, J. D., Loeber, R., & Birmaher, B. (2002). Oppositional Defiant Disorder and Conduct Disorder: A Review of the Past 10 Years, Part II. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, *41*(11), 1275–1293. https://doi.org/10.1097/00004583-200211000-00009

Burke, J. D., Waldman, I., & Lahey, B. B. (2010). Predictive validity of childhood oppositional defiant disorder and conduct disorder: Implications for the DSM-V. *Journal of Abnormal Psychology*, *119*(4), 739–751. https://doi.org/10.1037/a0019708

Butler, K., & Le Foll, B. (2019). Impact of Substance Use Disorder Pharmacotherapy on Executive Function: A Narrative Review. *Frontiers in Psychiatry*, *10*. https://doi.org/10.3389/fpsyt.2019.00098

Byrd, A. L., Loeber, R., & Pardini, D. A. (2013). Antisocial Behavior, Psychopathic Features and Abnormalities in Reward and Punishment Processing in Youth. *Clinical Child and Family Psychology Review*, *17*(2), 125–156. https://doi.org/10.1007/s10567-013-0159-6

Carver, C. S., Johnson, S. L., & Timpano, K. R. (2017). Toward a Functional View of the p Factor in Psychopathology. *Clinical Psychological Science*, *5*(5), 880–889. https://doi.org/10.1177/2167702617710037

Caspi, A., & Moffitt, T. E. (2018). All for One and One for All: Mental Disorders in One Dimension. *American Journal of Psychiatry*, *175*(9), 831–844. https://doi.org/10.1176/appi.ajp.2018.17121383

Caspi, A., Houts, R. M., Belsky, D. W., Goldman-Mellor, S. J., Harrington, H., Israel, S., Meier, M. H., Ramrakha, S., Shalev, I., Poulton, R., & Moffitt, T. E. (2014). The p Factor: One General Psychopathology Factor in the Structure of Psychiatric Disorders? *Clinical Psychological Science*, *2*(2), 119–137. https://doi.org/10.1177/2167702613497473

Castellanos, F. X., & Tannock, R. (2002). Neuroscience of attention-deficit/hyperactivity disorder: the search for endophenotypes. *Nature Reviews. Neuroscience*, *3*(8), 617–628. https://doi.org/10.1038/nrn896

Cavanagh, M., Quinn, D., Duncan, D., Graham, T., & Balbuena, L. (2017). Oppositional Defiant Disorder Is Better Conceptualized as a Disorder of Emotional Regulation. *Journal of attention disorders*, *21*(5), 381–389. https://doi.org/10.1177/1087054713520221

Chen, S., Yang, P., Chen, T., Su, H., Jiang, H., & Zhao, M. (2020). Risky decision-making in individuals with substance use disorder: A meta-analysis and meta-regression review. *Psychopharmacology*, *237*(7), 1893–1908. https://doi.org/10.1007/s00213-020-05506-y

Clark, L., Bechara, A., Damasio, H., Aitken, M. R. F., Sahakian, B. J., & Robbins, T. W. (2008). Differential effects of insular and ventromedial prefrontal cortex lesions on risky decision-making. *Brain*, *131*(5), 1311–1322. https://doi.org/10.1093/brain/awn066

Coccaro, E. F., & Grant, J. E. (2018). Intermittent explosive disorder and the impulse-control disorders. In J. E. Lochman & W. Matthys (Eds.), *The Wiley Handbook of Disruptive and Impulse-Control Disorders* (pp. 89–101). Wiley Blackwell. https://doi.org/10.1002/9781119092254.ch6

Coccaro, E. F., Fitzgerald, D. A., Lee, R., McCloskey, M., & Phan, K. L. (2016). Fronto-limbic Morphometric Abnormalities in Intermittent Explosive Disorder and Aggression. *Biological Psychiatry Cognitive Neuroscience and Neuroimaging*, *1*(1), 32–38. https://doi.org/10.1016/j.bpsc.2015.09.006

Coccaro, E. F., Fridberg, D. J., Fanning, J. R., Grant, J. E., King, A. C., & Lee, R. (2016). Substance use disorders: Relationship with intermittent explosive disorder and with aggression, anger, and impulsivity. *Journal of Psychiatric Research*, *81*, 127–132. https://doi.org/10.1016/j.jpsychires.2016.06.011

Coccaro, E. F., Lee, R., McCloskey, M., Csernansky, J. G., & Wang, L. (2015). Morphometric analysis of amygdala and hippocampus shape in impulsively aggressive and healthy control subjects. *Journal of Psychiatric Research*, *69*, 80–86. https://doi.org/10.1016/j.jpsychires.2015.07.009

Coccaro, E. F., McCloskey, M. S., Fitzgerald, D. A., & Phan, K. L. (2007). Amygdala and orbitofrontal reactivity to social threat in individuals with impulsive aggression. *Biological Psychiatry*, *62*(2), 168–178. https://doi.org/10.1016/j.biopsych.2006.08.024

Coghill, D. R., Seth, S., Pedroso, S., Usala, T., Currie, J., & Gagliano, A. (2013). Effects of methylphenidate on cognitive functions in children and adolescents with attention-deficit/hyperactivity disorder: Evidence from a systematic review and meta-analysis. *Biological Psychiatry*, *76*, 603–615. doi:10.1016/j.biopsych.2013.10.005

Copeland, W. E., Shanahan, L., Costello, E. J., & Angold, A. (2009). Childhood and Adolescent Psychiatric Disorders as Predictors of Young Adult Disorders. *Archives of General Psychiatry*, *66*(7), 764. https://doi.org/10.1001/archgenpsychiatry.2009.85

Copeland, W., Shanahan, L., Costello, E. J., & Angold, A. (2011). Cumulative Prevalence of Psychiatric Disorders by Young Adulthood: A Prospective Cohort Analysis From the Great Smoky Mountains Study. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, *50*(3), 252–261. https://doi.org/10.1016/j.jaac.2010.12.014

Cortese, S., Imperati, D., Zhou, J., Proal, E., Klein, R. G., Mannuzza, S., Ramos-Olazagasti, M. A., Milham, M. P., Kelly, C., & Castellanos, F. X. (2013). White Matter Alterations at 33-Year Follow-Up in Adults with Childhood Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder. *Biological Psychiatry*, *74*(8), 591–598. https://doi.org/10.1016/j.biopsych.2013.02.025

Cortese, S., Kelly, C., Chabernaud, C., Proal, E., Di Martino, A., Milham, M. P., & Castellanos, F. X. (2012). Toward Systems Neuroscience of ADHD: A Meta-Analysis of 55 fMRI Studies. *American Journal of Psychiatry*, *169*(10), 1038–1055. https://doi.org/10.1176/appi.ajp.2012.11101521

Demmer, D. H., Hooley, M., Sheen, J., McGillivray, J. A., & Lum, J. A. G. (2017). Sex differences in the prevalence of oppositional defiant disorder during middle childhood: A meta-analysis. *Journal of Abnormal Child Psychology*, *45*(2), 313–325. https://doi.org/10.1007/s10802-016-0170-8

Dick, D. M., Aliev, F., Latendresse, S. J., Hickman, M., Heron, J., Macleod, J., Joinson, C., Maughan, B., Lewis, G., & Kendler, K. S. (2013). Adolescent Alcohol Use is Predicted by Childhood Temperament Factors Before Age 5, with Mediation Through Personality and Peers. *Alcoholism: Clinical and Experimental Research*, *37*(12), 2108–2117. https://doi.org/10.1111/acer.12206

Dolan, M., & Lennox, C. (2013). Cool and hot executive function in conduct-disordered adolescents with and without co-morbid attention deficit hyperactivity disorder: relationships with externalizing behaviours. *Psychological Medicine*, *43*(11), 2427–2436. https://doi.org/10.1017/s0033291712003078

Domínguez-Salas, S., Díaz-Batanero, C., Lozano-Rojas, O. M., & Verdejo-García, A. (2016). Impact of general cognition and executive function deficits on addiction treatment outcomes: Systematic review and discussion of neurocognitive pathways. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, *71*, 772–801. https://doi.org/10.1016/j.neu biorev.2016.09.030

Eisenberg, N., Spinrad, T. L., & Eggum, N. D. (2010). Emotion-Related Self-Regulation and Its Relation to Children's Maladjustment. *Annual Review of Clinical Psychology*, *6*(1), 495–525. https://doi.org/10.1146/annurev.clinpsy.121208.131208

Ersche, K. D., Barnes, A., Jones, P. S., Morein-Zamir, S., Robbins, T. W., & Bullmore, E. T. (2011). Abnormal structure of frontostriatal brain systems is associated with aspects of impulsivity and compulsivity in cocaine dependence. *Brain*, *134*(7), 2013–2024. https://doi.org/10.1093/brain/awr138

Ersche, K. D., Clark, L., London, M., Robbins, T. W., & Sahakian, B. J. (2006). Profile of Executive and Memory Function Associated with Amphetamine and Opiate Dependence. *Neuropsychopharmacology*, *31*(5), 1036–1047. https://doi.org/10.1038/sj.npp. 1300889

Ersche, K. D., Turton, A. J., Chamberlain, S. R., Müller, U., Bullmore, E. T., & Robbins, T. W. (2012). Cognitive Dysfunction and Anxious-Impulsive Personality Traits Are Endophenotypes for Drug Dependence. *American Journal of Psychiatry*, *169*(9), 926–936. https://doi.org/10.1176/appi.ajp.2012.11091421

Fairchild, G., Hawes, D. J., Frick, P. J., Copeland, W. E., Odgers, C. L., Franke, B., Freitag, C. M., & De Brito, S. A. (2019). Conduct disorder. *Nature Reviews Disease Primers*, *5*(1). https://doi.org/10.1038/s41572-019-0095-y

Fairchild, G., Van Goozen, S. H. M., Calder, A. J., Stollery, S. J., & Goodyer, I. M. (2009a). Deficits in facial expression recognition in male adolescents with early-onset or adolescence-onset conduct disorder. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *50*(5), 627–636. https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2008.02020.x

Fairchild, G., van Goozen, S. H. M., Stollery, S. J., Aitken, M. R. F., Savage, J., Moore, S. C., & Goodyer, I. M. (2009b). Decision Making and Executive Function in Male Adolescents with Early-Onset or Adolescence-Onset Conduct Disorder and Control Subjects. *Biological Psychiatry*, *66*(2), 162–168. https://doi.org/10.1016/j.biopsych. 2009.02.024

Fan, L., & Wang, Y. (2022). The relationship between executive functioning and attention deficit hyperactivity disorder in young children: A cross-lagged study. *Current Psychology*. https://doi.org/10.1007/s12144-022-03233-5

Fanti, K. A., Kimonis, E. R., Hadjicharalambous, M.-Z., & Steinberg, L. (2016). Do neurocognitive deficits in decision making differentiate conduct disorder subtypes? *European Child & Adolescent Psychiatry*, *25*(9), 989–996. https://doi.org/10.1007/s00787-016-0822-9

Faraone, S. V., Doyle, A. E., Mick, E., & Biederman, J. (2001). Meta-Analysis of the Association Between the 7-Repeat Allele of the Dopamine D4Receptor Gene and Attention Deficit Hyperactivity Disorder. *American Journal of Psychiatry*, *158*(7), 1052–1057. https://doi.org/10.1176/appi.ajp.158.7.1052

Faraone, S. V., Perlis, R. H., Doyle, A. E., Smoller, J. W., Goralnick, J. J., Holmgren, M. A., & Sklar, P. (2005). Molecular genetics of attention-deficit/hyperactivity disorder. *Biological Psychiatry*, *57*(11), 1313–1323. https://doi.org/10.1016/j.biopsych.2004.11.024

Farmer, R. F., Gau, J. M., Seeley, J. R., Kosty, D. B., Sher, K. J., & Lewinsohn, P. M. (2016). Internalizing and externalizing disorders as predictors of alcohol use disorder onset during three developmental periods. *Drug and Alcohol Dependence*, *164*, 38–46. https://doi.org/10.1016/j.drugalcdep.2016.04.021

Fernández-Serrano, M. J., Pérez-García, M., & Verdejo-García, A. (2011). What are the specific vs. generalized effects of drugs of abuse on neuropsychological performance? *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, *35*(3), 377–406. https://doi.org/10.1016/j.neubiorev. 2010.04.008

Fernández-Serrano, M. J., Pérez-García, M., Perales, J. C., & Verdejo-García, A. (2010). Prevalence of executive dysfunction in cocaine, heroin and alcohol users enrolled in therapeutic communities. *European Journal of Pharmacology*, *626*(1), 104–112. https://doi.org/10.1016/j.ejphar.2009.10.019

Finger, E. C., Marsh, A., Blair, K. S., Majestic, C., Evangelou, I., Gupta, K., Schneider, M. R., Sims, C., Pope, K., Fowler, K., Sinclair, S., Tovar-Moll, F., Pine, D., & Blair, R. J. (2012). Impaired functional but preserved structural connectivity in limbic white matter tracts in youth with conduct disorder or oppositional defiant disorder plus psychopathic traits. *Psychiatry Research: Neuroimaging*, *202*(3), 239–244. https://doi.org/10.1016/j.pscychresns.2011.11.002

Fischer, M., Barkley, R. A., Smallish, L., & Fletcher, K. (2005). Executive functioning in hyperactive children as young adults: attention, inhibition, response perseveration, and the impact of comorbidity. *Developmental Neuropsychology*, *27*(1), 107–133. https://doi.org/10.1207/s15326942dn2701_5

Freitag, C. M., Hänig, S., Schneider, A., Seitz, C., Palmason, H., Retz, W., & Meyer, J. (2012). Biological and psychosocial environmental risk factors influence symptom severity and psychiatric comorbidity in children with ADHD. *Journal of Neural Transmission (Vienna, Austria: 1996)*, *119*(1), 81–94. https://doi.org/10.1007/s00702-011-0659-9

Frick, P. J., & Nigg, J. T. (2012). Current Issues in the Diagnosis of Attention Deficit Hyperactivity Disorder, Oppositional Defiant Disorder, and Conduct Disorder. *Annual Review of Clinical Psychology*, *8*(1), 77–107. https://doi.org/10.1146/annurev-clinpsy-032511-143150

Friedman, N. P., du Pont, A., Corley, R. P., & Hewitt, J. K. (2018). Longitudinal Relations Between Depressive Symptoms and Executive Functions From Adolescence to Early Adulthood: A Twin Study. *Clinical Psychological Science: a Journal of the Association for Psychological Science*, *6*(4), 543–560. https://doi.org/10.1177/2167702618766360

Fuermaier, A. B. M., Tucha, L., Koerts, J., Weisbrod, M., Lange, K. W., Aschenbrenner, S., & Tucha, O. (2017). Effects of methylphenidate on memory functions of adults with ADHD. *Applied Neuropsychology: Adult*, *24*(3), 199–211. https://doi.org/10.1080/23279095.2015.1124108

Giedd, J. N., & Rapoport, J. L. (2010). Structural MRI of pediatric brain development: what have we learned and where are we going?. *Neuron*, *67*(5), 728–734. https://doi.org/10.1016/j.neuron.2010.08.040

Gierski, F., Hubsch, B., Stefaniak, N., Benzerouk, F., Cuervo-Lombard, C., Bera-Potelle, C., Cohen, R., Kahn, J.-P., & Limosin, F. (2013). Executive Functions in Adult Offspring of Alcohol-Dependent Probands: Toward a Cognitive Endophenotype? *Alcoholism: Clinical and Experimental Research*, *37*, E356–E363. https://doi.org/10.1111/j.1530-0277.2012.01903.x

Goldstein, R. Z., & Volkow, N. D. (2002). Drug Addiction and Its Underlying Neurobiological Basis: Neuroimaging Evidence for the Involvement of the Frontal Cortex. *American Journal of Psychiatry*, *159*(10), 1642–1652. https://doi.org/10.1176/appi.ajp.159.10.1642

Goncalves, P. D., Ometto, M., Malbergier, A., Martins, P., Beraldo, L., Santos, B., Nicastri, S., Andrade, A., & Cunha, P. J. (2017). Executive functioning and outpatient treatment adherence after intensive inpatient care in cocaine dependence: A six-month follow-up study. *Drug and Alcohol Dependence*, *171*, e75. https://doi.org/10.1016/j.drugalcdep.2016.08.214

Gorey, C., Kuhns, L., Smaragdi, E., Kroon, E., & Cousijn, J. (2019). Age-related differences in the impact of cannabis use on the brain and cognition: a systematic review. *European Archives of Psychiatry and Clinical Neuroscience*, *269*(1), 37–58. https://doi.org/10.1007/s00406-019-00981-7

Grant J. E. (2006). Understanding and treating kleptomania: new models and new treatments. *The Israel Journal of Psychiatry and Related Sciences*, *43*(2), 81–87.

Grant, J. E., & Kim, S. W. (2002). Temperament and early environmental influences in kleptomania. *Comprehensive Psychiatry*, *43*(3), 223–228. https://doi.org/10.1053/comp.2002.32353

Grant, J. E., & Kim, S. W. (2007). Clinical characteristics and psychiatric comorbidity of pyromania. *The Journal of Clinical Psychiatry*, *68*(11), 1717–1722. https://doi.org/10.4088/jcp.v68n1111

Grant, J. E., Correia, S., & Brennan-Krohn, T. (2006). White matter integrity in kleptomania: A pilot study. *Psychiatry Research: Neuroimaging*, *147*(2-3), 233–237. https://doi.org/10.1016/j.pscychresns.2006.03.003

Grant, J. E., Levine, L., Kim, D., & Potenza, M. N. (2005). Impulse control disorders in adult psychiatric inpatients. *The American Journal of Psychiatry*, *162*(11), 2184–2188. https://doi.org/10.1176/appi.ajp.162.11.2184

Groenman, A. P., Oosterlaan, J., Greven, C. U., Vuijk, P. J., Rommelse, N., Franke, B., Hartman, C. A., Hoekstra, P. J., Sergeant, J., Faraone, S. V., & Buitelaar, J. (2014). Neurocognitive predictors of substance use disorders and nicotine dependence in ADHD probands, their unaffected siblings, and controls: a 4-year prospective follow-up. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *56*(5), 521–529. https://doi.org/10.1111jcpp.12315

Gu, X., Gao, Z., Wang, X., Liu, X., Knight, R. T., Hof, P. R., & Fan, J. (2012). Anterior insular cortex is necessary for empathetic pain perception. *Brain*, *135*(9), 2726–2735. https://doi.org/10.1093/brain/aws199

Guo, N., Fuermaier, A. B. M., Koerts, J., Mueller, B. W., Diers, K., Mroß, A., Mette, C., Tucha, L., & Tucha, O. (2021). Neuropsychological functioning of individuals at clinical evaluation of adult ADHD. *Journal of Neural Transmission (Vienna, Austria: 1996)*, *128*(7), 877–891. https://doi.org/10.1007/s00702-020-02281-0

Gustavson, D. E., Stallings, M. C., Corley, R. P., Miyake, A., Hewitt, J. K., & Friedman, N. P. (2017). Executive functions and substance use: Relations in late adolescence and early adulthood. *Journal of Abnormal Psychology*, *126*(2), 257–270. https://doi.org/10.1037/abn0000250

Haeny, A. M., Gueorguieva, R., Morean, M. E., Krishnan-Sarin, S., DeMartini, K. S., Pearlson, G. D., Anticevic, A., Krystal, J. H., & O'Malley, S. S. (2020). The Association of Impulsivity and Family History of Alcohol Use Disorder on Alcohol Use and Consequences. *Alcoholism: Clinical and Experimental Research*, *44*(1), 159–167. https://doi.org/10.1111/acer.14230

Hagen, E., Erga, A. H., Hagen, K. P., Nesvåg, S. M., McKay, J. R., Lundervold, A. J., & Walderhaug, E. (2016). Assessment of Executive Function in Patients With Substance Use Disorder: A Comparison of Inventory- and Performance-Based Assessment. *Journal of Substance Abuse Treatment*, *66*, 1–8. https://doi.org/10.1016/j.jsat.2016.02.010

Halleland, H. B., Haavik, J., & Lundervold, A. J. (2012). Set-shifting in adults with ADHD. *Journal of the International Neuropsychological Society*, *18*(4), 728–737. doi:10.1017/s1355617712000355

Halperin, J. M., & Schulz, K. P. (2006). Revisiting the role of the prefrontal cortex in the pathophysiology of attention-deficit/hyperactivity disorder. *Psychological Bulletin*, *132*(4), 560–581. https://doi.org/10.1037/0033-2909.132.4.560

Halperin, J. M., Trampush, J. W., Miller, C. J., Marks, D. J., & Newcorn, J. H. (2008). Neuropsychological outcome in adolescents/young adults with childhood ADHD: profiles of persisters, remitters and controls. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, and Allied Disciplines*, *49*(9), 958–966. https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2008.01926.x

Halse, M., Steinsbekk, S., Hammar, Å., & Wichstrøm, L. (2022). Longitudinal relations between impaired executive function and symptoms of psychiatric disorders in childhood. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*. https://doi.org/10.1111/jcpp.13622

Hamilton, S. S., & Armando, J. (2008). Oppositional defiant disorder. *American Family Physician*, *78*(7), 861–866.

Hankin, B. L., Snyder, H. R., Gulley, L. D., Schweizer, T. H., Bijttebier, P., Nelis, S., Toh, G., & Vasey, M. W. (2016). Understanding comorbidity among internalizing problems: Integrating latent structural models of psychopathology and risk mechanisms. *Development and Psychopathology*, *28*(4pt1), 987–1012. https://doi.org/10.1017/s0954579416000663

Hanson, K. L., Medina, K. L., Padula, C. B., Tapert, S. F., & Brown, S. A. (2011). Impact of Adolescent Alcohol and Drug Use on Neuropsychological Functioning in Young Adulthood: 10-Year Outcomes. *Journal of Child & Adolescent Substance Abuse*, *20*(2), 135–154. https://doi.org/10.1080/1067828x.2011.555272

Heitzeg, M. M., Cope, L. M., Martz, M. E., & Hardee, J. E. (2015). Neuroimaging Risk Markers for Substance Abuse: Recent Findings on Inhibitory Control and Reward System Functioning. *Current Addiction Reports*, *2*(2), 91–103. https://doi.org/10.1007/s40429-015-0048-9

Hines, L. A., Morley, K. I., Mackie, C., & Lynskey, M. (2015). Genetic and Environmental Interplay in Adolescent Substance Use Disorders. *Current Addiction Reports*, *2*(2), 122–129. https://doi.org/10.1007/s40429-015-0049-8

Hobson, C. W., Scott, S., & Rubia, K. (2011). Investigation of cool and hot executive function in ODD/CD independently of ADHD. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *52*(10), 1035–1043. https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2011.02454.x

Hudson, J. I., Pope, H. G., Jonas, J. M., & Yurgelun-Todd, D. (1983). Phenomenologic relationship of eating disorders to major affective disorder. *Psychiatry Research*, *9*(4), 345–354. https://doi.org/10.1016/0165-1781(83)90008-2

Hughes, C., & Ensor, R. (2007). Does Executive Function Matter for Preschoolers' Problem Behaviors? *Journal of Abnormal Child Psychology*, *36*(1), 1–14. https://doi.org/10.1007/s10802-007-9107-6

Hughes, C., Devine, R. T., Mesman, J., & Blair, C. (2020). Understanding the terrible twos: A longitudinal investigation of the impact of early executive function and parent–child interactions. *Developmental Science*, *23*(6). https://doi.org/10.1111/desc.12979

Hwang, S., Nolan, Z. T., White, S. F., Williams, W. C., Sinclair, S., & Blair, R. J. R. (2016). Dual neurocircuitry dysfunctions in disruptive behavior disorders: emotional responding and response inhibition. *Psychological Medicine*, *46*(7), 1485–1496. https://doi.org/10.1017/s0033291716000118

Jones, C. B., Meier, M. H., Corbin, W. E., & Chassin, L. (2020). Adolescent executive cognitive functioning and trait impulsivity as predictors of young-adult risky drinking and alcohol-related problems. *Psychology of Addictive Behaviors*. https://doi.org/10.1037/adb0000636

Kasparek, T., Theiner, P., & Filova, A. (2015). Neurobiology of ADHD From Childhood to Adulthood: Findings of Imaging Methods. *Journal of Attention Disorders*, *19*(11), 931–943. https://doi.org/10.1177/1087054713505322

Keenan, K., & Wakschlag, L. S. (2004). Are Oppositional Defiant and Conduct Disorder Symptoms Normative Behaviors in Preschoolers? A Comparison of Referred and Nonreferred Children. *The American Journal of Psychiatry*, *161*(2), 356–358. https://doi.org/10.1176/appi.ajp.161.2.356

Kessler, R. C., Adler, L., Barkley, R., Biederman, J., Conners, C. K., Demler, O., Faraone, S. V., Greenhill, L. L., Howes, M. J., Secnik, K., Spencer, T., Ustun, T. B., Walters, E. E., & Zaslavsky, A. M. (2006). The prevalence and correlates of adult ADHD in the United States: results from the National Comorbidity Survey Replication. *The American Journal of Psychiatry*, *163*(4), 716–723. https://doi.org/10.1176/ajp.2006.163.4.716

Kessler, R. C., Berglund, P., Demler, O., Jin, R., Merikangas, K. R., & Walters, E. E. (2005). Lifetime prevalence and age-of-onset distributions of DSM-IV disorders in the National Comorbidity Survey Replication. *Archives of General Psychiatry*, *62*(6), 593–602. https://doi.org/10.1001/archpsyc.62.6.593

Kirsch, J. L., Simeon, D., Berlin, H., & Hollander, E. (2015). Disruptive, Impulse Control, and Conduct Disorders: Intermittent Explosive Disorder, Kleptomania, and Pyromania. In A. Tasman, J. Kay, J. A. Lieberman, M. B. First, M. B. Riba (Eds.), *Psychiatry* (pp. 1367–1393). John Wiley & Sons, Ltd. https://doi.org/10.1002/9781118753378.ch70

Kober, H., Lacadie, C. M., Wexler, B. E., Malison, R. T., Sinha, R., & Potenza, M. N. (2016). Brain Activity During Cocaine Craving and Gambling Urges: An fMRI Study. *Neuropsychopharmacology*, *41*(2), 628–637. https://doi.org/10.1038/npp.2015.193

Koob, G. F., & Volkow, N. D. (2016). Neurobiology of addiction: a neurocircuitry analysis. *The Lancet Psychiatry*, *3*(8), 760–773. https://doi.org/10.1016/s2215-0366(16)0 0104-8

Kräplin, A., Mohsen Joshanloo, Wolff, M., Klaus-Martin Krönke, Goschke, T., Gerhard Bühringer, & Smolka, M. N. (2022). The relationship between executive functioning and addictive behavior: new insights from a longitudinal community study. *Psychopharmacology*, *239*(11), 3507–3524. https://doi.org/10.1007/s00213-022-06224-3

Lahey, B. B., & Waldman, I. D. (2012). Annual Research Review: Phenotypic and causal structure of conduct disorder in the broader context of prevalent forms of psychopathology. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *53*(5), 536–557. https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2011.02509.x

Lejoyeux, M., Arbaretaz, M., McLoughlin, M., & Adès, J. (2002). Impulse Control Disorders and Depression. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, *190*(5), 310–314. https://doi.org/10.1097/00005053-200205000-00007

Lepkifker, E., Dannon, P. N., Ziv, R., Iancu, I., Horesh, N., & Kotler, M. (1999). The Treatment of Kleptomania with Serotonin Reuptake Inhibitors. *Clinical Neuropharmacology*, *22*(1), 40–43. https://doi.org/10.1097/00002826-199901000-00008

Leung, D., Staiger, P. K., Hayden, M., Lum, J. A. G., Hall, K., Manning, V., & Verdejo-Garcia, A. (2017). Meta-analysis of the relationship between impulsivity and substance-related cognitive biases. *Drug and Alcohol Dependence*, *172*, 21–33. https://doi.org/10.1016/j.drugalcdep.2016.11.034

Lindberg, N., Holi, M. M., Tani, P., & Virkkunen, M. (2005). Looking for pyromania: Characteristics of a consecutive sample of Finnish male criminals with histories of recidivist fire-setting between 1973 and 1993. *BMC Psychiatry*, *5*(1). https://doi.org/10.1186/1471-244x-5-47

Loeber, R., Burke, J. D., & Pardini, D. A. (2009). Development and Etiology of Disruptive and Delinquent Behavior. *Annual Review of Clinical Psychology*, *5*(1), 291–310. https://doi.org/10.1146/annurev.clinpsy.032408.153631

Loeber, R., Burke, J. D., Lahey, B. B., Winters, A., & Zera, M. (2000). Oppositional Defiant and Conduct Disorder: A Review of the Past 10 Years, Part I. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, *39*(12), 1468–1484. https://doi.org/10.1097/00004583-200012000-00007

Loughead, J., Wileyto, E. P., Ruparel, K., Falcone, M., Hopson, R., Gur, R., & Lerman, C. (2015). Working Memory-Related Neural Activity Predicts Future Smoking Relapse. *Neuropsychopharmacology*, *40*(6), 1311–1320. https://doi.org/10.1038/npp.2014.318

Lovell, M. E., Akhurst, J., Padgett, C., Garry, M. I., & Matthews, A. (2019). Cognitive outcomes associated with long-term, regular, recreational cannabis use in adults: A meta-analysis. *Experimental and Clinical Psychopharmacology*. https://doi.org/10.1037/pha0000326

Luciana, M. (2016). Executive Function in Adolescence: A Commentary on Regulatory Control and Depression in Adolescents: Findings From Neuroimaging and Neuropsychological Research. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, *45*(1), 84–89. https://doi.org/10.1080/15374416.2015.1123638

Luciana, M. (2020). Risks Versus Consequences of Adolescent and Young Adult Substance Use: a Focus on Executive Control. *Current Addiction Reports*, *7*(4), 453–463. https://doi.org/10.1007/s40429-020-00341-9

Lynch, S. J., Sunderland, M., Newton, N. C., & Chapman, C. (2021). A systematic review of transdiagnostic risk and protective factors for general and specific psychopathology in young people. *Clinical Psychology Review*, *87*, 102036. https://doi.org/10.1016/j.cpr.2021.102036

Maasalo, K., Lindblom, J., Kiviruusu, O., Santalahti, P., & Aronen, E. T. (2020). Longitudinal associations between inhibitory control and externalizing and internalizing symptoms in school-aged children. *Development and Psychopathology*, 1–13. https://doi.org/10.1017/s0954579420000176

Mahone, E. M., & Hoffman, J. (2007). Behavior ratings of executive function among preschoolers with ADHD. *The Clinical Neuropsychologist,21*(4), 569–586. https://doi.org/101080/13854040600762724

Marín-Navarrete, R., Toledo-Fernández, A., Villalobos-Gallegos, L., Pérez-López, A., & Medina-Mora, M. E. (2018). Neuropsychiatric characterization of individuals with inhalant use disorder and polysubstance use according to latent profiles of executive functioning. *Drug and Alcohol Dependence*, *190*, 104–111. https://doi.org/10.1016/j.drugalcdep.2018.06.005

Martín Ríos, R., López-Torrecillas, F., & Martín Tamayo, I. (2021). Executive Functions in Tobacco Use Disorder: New Challenges and Opportunities. *Frontiers in Psychiatry*, *12*. https://doi.org/10.3389/fpsyt.2021.586520

Martin-Key, N., Brown, T., & Fairchild, G. (2016). Empathic Accuracy in Male Adolescents with Conduct Disorder and Higher versus Lower Levels of Callous-Unemotional Traits. *Journal of Abnormal Child Psychology*, *45*(7), 1385–1397. https://doi.org/10.1007/s10802-016-0243-8

Martinussen, R., Hayden, J., Hogg-Johnson, S., & Tannock, R. (2005). A meta-analysis of working memory impairments in children with attention-deficit/hyperactivity disorder. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, *44*(4), 377–384. https://doi.org/10.1097/01.chi.0000153228.72591.73

Masaki, D., Yokoyama, C., Kinoshita, S., Tsuchida, H., Nakatomi, Y., Yoshimoto, K., & Fukui, K. (2006). Relationship between limbic and cortical 5-HT neurotransmission and acquisition and reversal learning in a go/no-go task in rats. *Psychopharmacology*, *189*(2), 249–258. https://doi.org/10.1007/s00213-006-0559-0

Matthys, W., van Goozen, S. H. M., de Vries, H., Cohen-Kettenis, P. T., & van Engeland, H. (1998). The dominance of behavioural activation over behavioural inhibition in conduct disordered boys with or without attention deficit hyperactivity disorder. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *39*(5), 643–651. https://doi.org/10.1017/S0021963098002534

Maughan, B., Rowe, R., Messer, J., Goodman, R., & Meltzer, H. (2004). Conduct Disorder and Oppositional Defiant Disorder in a national sample: developmental epidemiology. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *45*(3), 609–621. https://doi.org/10.1111/.1469-7610.2004.00250.x

McCloskey, M. S., Phan, K. L., Angstadt, M., Fettich, K. C., Keedy, S., & Coccaro, E. F. (2016). Amygdala hyperactivation to angry faces in intermittent explosive disorder. *Journal of Psychiatric Research*, *79*, 34–41. https://doi.org/10.1016/j. jpsychires.2016.04.006

McElroy, S. L., Hudson, J. I., Pope, H. G., & Keck, P. E. (1991a). Kleptomania: clinical characteristics and associated psychopathology. *Psychological Medicine*, *21*(1), 93–108. https://doi.org/10.1017/s0033291700014690

McElroy, S. L., Pope, H. G., Jr, Hudson, J. I., Keck, P. E., Jr, & White, K. L. (1991b). Kleptomania: a report of 20 cases. *The American Journal of Psychiatry*, *148*(5), 652–657. https://doi.org/10.1176/ajp.148.5.652

Mehta, M. A., Goodyer, I. M., & Sahakian, B. J. (2004). Methylphenidate improves working memory and set-shifting in AD/HD: Relationships to baseline memory capacity. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *45*, 293–305. doi:10.1111/j.1469-7610.2004.00221.x

Meier, M. H., Hall, W., Caspi, A., Belsky, D. W., Cerdá, M., Harrington, H. L., Houts, R., Poulton, R., & Moffitt, T. E. (2015). Which adolescents develop persistent substance dependence in adulthood? Using population-representative longitudinal data to inform universal risk assessment. *Psychological Medicine*, *46*(4), 877–889. https://doi.org/10.1017s0033291715002482

Michelini, G., Jurgiel, J., Bakolis, I., Cheung, C. H. M., Asherson, P., Loo, S. K., Kuntsi, J., & Mohammad-Rezazadeh, I. (2019). Atypical functional connectivity in adolescents and adults with persistent and remitted ADHD during a cognitive control task. *Translational Psychiatry*, *9*(1), 1–15. https://doi.org/10.1038/s41398-019-0469-7

Milella, M. S., Fotros, A., Gravel, P., Casey, K. F., Larcher, K., Verhaeghe, J. A. J., Cox, S. M. L., Reader, A. J., Dagher, A., Benkelfat, C., & Leyton, M. (2016). Cocaine cue–induced dopamine release in the human prefrontal cortex. *Journal of Psychiatry & Neuroscience*, *41*(5), 322–330. https://doi.org/10.1503/jpn.150207

Miller, L. (1991). Predicting relapse and recovery in alcoholism and addiction: Neuropsychology, personality, and cognitive style. *Journal of Substance Abuse Treatment*, *8*(4), 277–291. https://doi.org/10.1016/0740-5472(91)90051-b

Miyake, A., & Friedman, N. P. (2012). The Nature and Organization of Individual Differences in Executive Functions. *Current Directions in Psychological Science*, *21*(1), 8–14. https://doi.org/10.1177/0963721411429458

Moffitt, T. E., Arseneault, L., Jaffee, S. R., Kim-Cohen, J., Koenen, K. C., Odgers, C. L., Slutske, W. S., & Viding, E. (2008). Research Review: DSM-V conduct disorder: research needs for an evidence base. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *49*(1), 3–33. https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2007.01823.x

Moreno-López, L., Catena, A., Fernández-Serrano, M. J., Delgado-Rico, E., Stamatakis, E. A., Pérez-García, M., & Verdejo-García, A. (2012). Trait impulsivity and prefrontal gray matter reductions in cocaine dependent individuals. *Drug and Alcohol Dependence*, *125*(3), 208–214. https://doi.org/10.1016/j.drugalcdep.2012.02.012

Moreno, I., Saiz-Ruiz, J., & López-Ibor, J. J. (1991). Serotonin and gambling dependence. *Human Psychopharmacology: Clinical and Experimental*, *6*(S1), S9–S12. https://doi.org/10.1002/hup.470060503

Naim-Feil, J., Fitzgerald, P. B., Bradshaw, J. L., Lubman, D. I., & Sheppard, D. (2013). Neurocognitive Deficits, Craving, and Abstinence among Alcohol-Dependent Individuals Following Detoxification. *Archives of Clinical Neuropsychology*, *29*(1), 26–37. https://doi.org/10.1093/arclin/act090

Neely, R. J., Green, J. L., Sciberras, E., Hazell, P., & Anderson, V. (2016). Relationship between executive functioning and symp- toms of attention-deficit/hyperactivity disorder and autism spec- trum disorder in 6–8 year old children. *Journal of Autism and Developmental Disorders,46*(10), 3270–3280. https://doi.org/10. 1007/s10803-016-2874-6

Nelson, T. D., Nelson, J. M., Mason, W. A., Tomaso, C. C., Kozikowski, C. B., & Espy, K. A. (2018). Executive Control and Adolescent Health: Toward A Conceptual Framework. *Adolescent Research Review*, *4*(1), 31–43. https://doi.org/10.1007/s40894-018-0094-3

Newton-Howes, G., Cook, S., Martin, G., Foulds, J. A., & Boden, J. M. (2019). Comparison of age of first drink and age of first intoxication as predictors of substance use and mental health problems in adulthood. *Drug and Alcohol Dependence*, *194*, 238–243. https://doi.org/10.1016/j.drugalcdep.2018.10.012

Nigg J. T. (2001). Is ADHD a disinhibitory disorder?. *Psychological Bulletin, 127*(5), 571–598. https://doi.org/10.1037/0033-2909.127.5.571

Nock, M. K., Kazdin, A. E., Hiripi, E., & Kessler, R. C. (2007). Lifetime prevalence, correlates, and persistence of oppositional defiant disorder: results from the National Comorbidity Survey Replication. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 48*(7), 703–713. https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2007.01733.x

Noordermeer, S. D., Luman, M., & Oosterlaan, J. (2016). A systematic review and meta-analysis of neuroimaging in oppositional defiant disorder (ODD) and conduct disorder (CD) taking attention-deficit hyperactivity disorder (ADHD) into account. *Neuropsychology Review, 26*(1), 44–72.

Oades, R. D., & Christiansen, H. (2008). Cognitive switching processes in young people with attention-deficit/hyperactivity disorder. *Archives of Clinical Neuropsychology, 23*(1), 21–32. https://doi.org/10.1016/j.acn.2007.09.002

Odlaug, B. L., & Grant, J. E. (2010). Impulse-control disorders in a college sample: results from the self-administered Minnesota Impulse Disorders Interview (MIDI). *Primary care companion to the Journal of Clinical Psychiatry, 12*(2), PCC.09m00842. https://doi.org/10.4088/PCC.09m00842whi

Pardini, D. A., & Fite, P. J. (2010). Symptoms of Conduct Disorder, Oppositional Defiant Disorder, Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder, and Callous-Unemotional Traits as Unique Predictors of Psychosocial Maladjustment in Boys. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry, 49*(11), 1134–1144. https://doi.org/10.1097/00004583-201011000-00007

Pardini, D. A., Frick, P. J., & Moffitt, T. E. (2010). Building an evidence base for DSM-5 conceptualizations of oppositional defiant disorder and conduct disorder: introduction to the special section. *Journal of Abnormal Psychology, 119*(4), 683–688. https://doi.org/10.1037/a0021441

Pazvantoğlu, O., Aker, A. A., Karabekiroğlu, K., Akbaş, S., Sarısoy, G., Baykal, S., Korkmaz, I. Z., Pazvantoğlu, E. A., Böke, O., & Sahin, A. R. (2012). Neuropsychological weaknesses in adult ADHD; cognitive functions as core deficit and roles of them in persistence to adulthood. *Journal of the International Neuropsychological Society: JINS, 18*(5), 819–826. https://doi.org/10.1017/S1355617712000574

Peeters, M., Janssen, T., Monshouwer, K., Boendermaker, W., Pronk, T., Wiers, R., & Vollebergh, W. (2015). Weaknesses in executive functioning predict the initiating of adolescents' alcohol use. *Developmental Cognitive Neuroscience, 16*, 139–146. https://doi.org/10.1016/j.dcn.2015.04.003

Pennington, B. F., & Ozonoff, S. (1996). Executive functions and developmental psychopathology. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, and Allied Disciplines, 37*(1), 51–87. https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.1996.tb01380.x

Phelps, E. A., & LeDoux, J. E. (2005). Contributions of the amygdala to emotion processing: From animal models to human behavior. *Neuron, 48*, 175–187.

Polanczyk, G. V., Salum, G. A., Sugaya, L. S., Caye, A., & Rohde, L. A. (2015). Annual Research Review: A meta-analysis of the worldwide prevalence of mental disorders in children and adolescents. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *56*(3), 345–365. https://doi.org/10.1111/jcpp.12381

Polanczyk, G., de Lima, M. S., Horta, B. L., Biederman, J., & Rohde, L. A. (2007). The worldwide prevalence of ADHD: a systematic review and metaregression analysis. *The American Journal of Psychiatry*, *164*(6), 942–948. https://doi.org/10.1176/ajp.2007.164.6.942

Potvin, S., Pelletier, J., Grot, S., Hébert, C., Barr, A. M., & Lecomte, T. (2018). Cognitive deficits in individuals with methamphetamine use disorder: A meta-analysis. *Addictive Behaviors*, *80*, 154–160. https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2018.01.021

Potvin, S., Stavro, K., Rizkallah, É., & Pelletier, J. (2014). Cocaine and Cognition. *Journal of Addiction Medicine*, *8*(5), 368–376. https://doi.org/10.1097/adm.00000000000 00066

Quach, A., Tervo-Clemmens, B., Foran, W., Calabro, F. J., Chung, T., Clark, D. B., & Luna, B. (2020). Adolescent development of inhibitory control and substance use vulnerability: A longitudinal neuroimaging study. *Developmental Cognitive Neuroscience*, *42*, 100771. https://doi.org/10.1016/j.dcn.2020.100771

Ramey, T., & Regier, P. S. (2018). Cognitive impairment in substance use disorders. *CNS Spectrums*, *24*(1), 102–113. https://doi.org/10.1017/s1092852918001426

Rivas-Vazquez, R. A., Diaz, S. G., Visser, M. M., & Rivas-Vazquez, A. A. (2023). Adult ADHD: Underdiagnosis of a Treatable Condition. *Journal of Health Service Psychology*, *49*(1), 11–19. https://doi.org/10.1007/s42843-023-00077-w

Roberts, C. A., Jones, A., & Montgomery, C. (2016). Meta-analysis of executive functioning in ecstasy/polydrug users. *Psychological Medicine*, *46*(8), 1581–1596. https://doi.org/10.1017/s0033291716000258

Robinson, T., & Tripp, G. (2013). Neuropsychological functioning in children with ADHD: Symptom persistence is linked to poorer performance on measures of executive and nonexecutive function. *Japanese Psychological Research*, *55*(2), 154–167. https://doi.org/10.1111/jpr.12005

Roselló, B., Berenguer, C., Baixauli, I., Mira, Á., Martinez-Raga, J., & Miranda, A. (2020). Empirical examination of executive functioning, ADHD associated behaviors, and functional impairments in adults with persistent ADHD, remittent ADHD, and without ADHD. *BMC psychiatry*, *20*(1), 134. https://doi.org/10.1186/s12888-020-02542-y

Rowe, R., Costello, E. J., Angold, A., Copeland, W. E., & Maughan, B. (2010). Developmental pathways in oppositional defiant disorder and conduct disorder. *Journal of Abnormal Psychology*, *119*(4), 726–738. https://doi.org/10.1037/a0020798

Rowe, R., Maughan, B., Pickles, A., Costello, E. J., & Angold, A. (2002). The relationship between DSM-IV oppositional defiant disorder and conduct disorder: findings from the Great Smoky Mountains Study. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *43*(3), 365–373. https://doi.org/10.1111/1469-7610.00027

Rubia, K. (2011). "Cool" Inferior Frontostriatal Dysfunction in Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder Versus "Hot" Ventromedial Orbitofrontal-Limbic Dysfunction in Conduct Disorder: A Review. *Biological Psychiatry*, *69*(12), e69–e87. https://doi.org/10.1016/j.biopsych.2010.09.023

Rubia, K., Halari, R., Smith, A. B., Mohammed, M., Scott, S., Giampietro, V., Taylor, E., & Brammer, M. J. (2008). Dissociated Functional Brain Abnormalities of Inhibition in Boys With Pure Conduct Disorder and in Boys With Pure Attention Deficit Hyperactivity Disorder. *American Journal of Psychiatry*, *165*(7), 889–897. https://doi.org/10.1176/appi.ajp.2008.07071084

Rubia, K., Smith, A. B., Halari, R., Matsukura, F., Mohammad, M., Taylor, E., & Brammer, M. J. (2009). Disorder-specific dissociation of orbitofrontal dysfunction in boys with pure conduct disorder during reward and ventrolateral prefrontal dysfunction in boys with pure ADHD during sustained attention. *American Journal of Psychiatry*, *166*, 83–94.

Schoemaker, K., Bunte, T., Wiebe, S. A., Espy, K. A., Deković, M., & Matthys, W. (2012). Executive function deficits in preschool children with ADHD and DBD. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *53*(2), 111–119. https://doi.org/10.1111/j.1469-7610. 2011.02468.x

Schoemaker, K., Mulder, H., Deković, M., & Matthys, W. (2013). Executive functions in preschool children with externalizing behavior problems: a meta-analysis. *Journal of Abnormal Child Psychology*, *41*(3), 457–471. https://doi.org/10.1007/s10802-012-9684-x

Schoenbaum, G., & Shaham, Y. (2008). The Role of Orbitofrontal Cortex in Drug Addiction: A Review of Preclinical Studies. *Biological Psychiatry*, *63*(3), 256–262. https://doi.org/10.1016/j.biopsych.2007.06.003

Scott, J. C., Slomiak, S. T., Jones, J. D., Rosen, A. F. G., Moore, T. M., & Gur, R. C. (2018). Association of Cannabis With Cognitive Functioning in Adolescents and Young Adults. *JAMA Psychiatry*, *75*(6), 585. https://doi.org/10.1001/jamapsyc hiatry.2018.0335

Shaw, P., Eckstrand, K., Sharp, W., Blumenthal, J., Lerch, J. P., Greenstein, D., Clasen, L., Evans, A., Giedd, J., & Rapoport, J. L. (2007). Attention-deficit/hyperactivity disorder is characterized by a delay in cortical maturation. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, *104*(49), 19649–19654. https://doi.org/10.1073/pnas.0707741104

Shaw, P., Malek, M., Watson, B., Greenstein, D., de Rossi, P., & Sharp, W. (2013). Trajectories of cerebral cortical development in childhood and adolescence and adult attention-deficit/hyperactivity disorder. *Biological Psychiatry*, *74*(8), 599–606. https://doi.org/10.1016/j.biopsych.2013.04.007

Shaw, P., Sharp, W. S., Morrison, M., Eckstrand, K., Greenstein, D. K., Clasen, L. S., Evans, A. C., & Rapoport, J. L. (2009). Psychostimulant treatment and the developing cortex in attention deficit hyperactivity disorder. *The American Journal of Psychiatry*, *166*(1), 58–63. https://doi.org/10.1176/appi.ajp.2008.08050781

Shields, A. N., Reardon, K. W., Brandes, C. M., & Tackett, J. L. (2019). The p factor in children: Relationships with executive functions and effortful control. *Journal of Research in Personality, 82,* Article 103853. https://doi.org/10.1016/j.jrp.2019.103853

Sibley, M. H., Mitchell, J. T., & Becker, S. P. (2016). Method of adult diagnosis influences estimated persistence of childhood ADHD: a systematic review of longitudinal studies. *The Lancet. Psychiatry, 3*(12), 1157–1165. https://doi.org/10.1016/S2215-0366(16)30190-0

Sjöwall, D., Backman, A., & Thorell, L. B. (2015). Neuropsychologi-cal heterogeneity in preschool ADHD: Investigating the interplay between cognitive, affective and motivation-based forms of regulation. *Journal of Abnormal Child Psychology, 43*(4), 669–680. https://doi.org/10.1007/s10802-014-9942-1

Snyder, H. R., Friedman, N. P., & Hankin, B. L. (2019). Transdiagnostic mechanisms of psychopathology in youth: Executive functions, dependent stress, and rumination. *Cognitive Therapy and Research, 43*(5), 834–851. https://doi.org/10.1007/s10608-019-10016-z

Snyder, H. R., Miyake, A., & Hankin, B. L. (2015). Advancing understanding of executive function impairments and psychopathology: bridging the gap between clinical and cognitive approaches. *Frontiers in Psychology, 6.* https://doi.org/10.3389/fpsyg.2015.00328

Sonuga-Barke, E. J. S., Cortese, S., Fairchild, G., & Stringaris, A. (2015). Annual Research Review: Transdiagnostic neuroscience of child and adolescent mental disorders - differentiating decision making in attention-deficit/hyperactivity disorder, conduct disorder, depression, and anxiety. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 57*(3), 321–349. https://doi.org/10.1111/jcpp.12496

Sprague, J., Verona, E., Kalkhoff, W., & Kilmer, A. (2011). Moderators and mediators of the stress-aggression relationship: executive function and state anger. *Emotion (Washington, D.C.), 11*(1), 61–73. https://doi.org/10.1037/a0021788

Stavro, K., Pelletier, J., & Potvin, S. (2012). Widespread and sustained cognitive deficits in alcoholism: a meta-analysis. *Addiction Biology, 18*(2), 203–213. https://doi.org/10.1111 /j.1369-1600.2011.00418.x

Stephan, R. A., Alhassoon, O. M., Allen, K. E., Wollman, S. C., Hall, M., Thomas, W. J., Gamboa, J. M., Kimmel, C., Stern, M., Sari, C., Dalenberg, C. J., Sorg, S. F., & Grant, I. (2017). Meta-analyses of clinical neuropsychological tests of executive dysfunction and impulsivity in alcohol use disorder. *The American Journal of Drug and Alcohol Abuse, 43*(1), 24–43. https://doi.org/10.1080/00952990.2016.1206113

Tahir, T., Wong, M. M., Maaz, M., Naufal, R., Tahir, R., & Naidoo, Y. (2022). Pharmacotherapy of impulse control disorders: A systematic review. *Psychiatry Research, 311,* 114499. https://doi.org/10.1016/j.psychres.2022.114499

Tervo-Clemmens, B., Quach, A., Calabro, F. J., Foran, W., & Luna, B. (2020). Meta-analysis and review of functional neuroimaging differences underlying adolescent vulnerability to substance use. *NeuroImage, 209,* 116476. https://doi.org/10.1016/j.neuroimage.2019.116476

Tervo-Clemmens, B., Quach, A., Luna, B., Foran, W., Chung, T., De Bellis, M. D., & Clark, D. B. (2017). Neural Correlates of Rewarded Response Inhibition in Youth at Risk for Problematic Alcohol Use. *Frontiers in Behavioral Neuroscience*, *11*. https://doi.org/10.3389/fnbeh.2017.00205

Toledo-Fernández, A., Villalobos-Gallegos, L., & Marín-Navarrete, R. (2016). Is the Mini-Mental State Examination (MMSE) useful for eligibility screening of research participants with substance use disorder? *Revista Internacional de Investigación En Adicciones*, *2*(1), 39–44. https://doi.org/10.28931/riiad.2016.1.06

Tripp, G., & Wickens, J. R. (2009). Neurobiology of ADHD. *Neuropharmacology*, *57*(7-8), 579–589. https://doi.org/10.1016/j.neuropharm.2009.07.026

Tucha, L., Tucha, O., Sontag, T. A., Stasik, D., Laufkoetter, R., & Lange, K. W. (2011). Differential effects of methylphenidate on problem solving in adults with ADHD. *Journal of Attention Disorders*, *15*(2), 161–173. doi:10.1177/ 1087054709356391

van Goozen, S. H. M., Cohen-Kettenis, P. T., Snoek, H., Matthys, W., Swaab-Barneveld, H., & van Engeland, H. (2004). Executive functioning in children: a comparison of hospitalised ODD and ODD/ADHD children and normal controls. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *45*(2), 284–292. https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2004.00220.x

van Mourik, R., Oosterlaan, J., & Sergeant, J. A. (2005). The Stroop revisited: a meta-analysis of interference control in AD/HD. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, and Allied Disciplines*, *46*(2), 150–165. https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2004.00345.x

Verdejo-Garcia, A. (2017). Chapter 16 - Executive dysfunction in addiction. In E. Goldberg (Ed.), *Executive Functions in Health and Disease* (pp. 395-403). San Diego, CA: Academic Press. https://doi.org/10.1016/B978-0-12-803676-1.00016-7

Verdejo-Garcia, A., Bechara, A., Recknor, E. C., & Pérez-Garcia, M. (2006). Executive dysfunction in substance dependent individuals during drug use and abstinence: An examination of the behavioral, cognitive and emotional correlates of addiction. *Journal of the International Neuropsychological Society*, *12*(03), 405-415. https://doi.org/10.1017/s1355617706060486

Verdejo-Garcia, A., Contreras-Rodríguez, O., Fonseca, F., Cuenca, A., Soriano-Mas, C., Rodriguez, J., Pardo-Lozano, R., Blanco-Hinojo, L., de Sola Llopis, S., Farré, M., Torrens, M., Pujol, J., & de la Torre, R. (2014). Functional alteration in frontolimbic systems relevant to moral judgment in cocaine-dependent subjects. *Addiction Biology*, *19*(2), 272–281. https://doi.org/10.1111/j.1369-1600.2012.00472.x

Verdejo-Garcia, A., Garcia-Fernandez, G., & Dom, G. (2019). Cognition and addiction. *Dialogues in Clinical Neuroscience*, *21*(3), 281–290. https://doi.org/10.31887/dcns.2019.21.3/gdom

Verdejo-García, A., Lawrence, A. J., & Clark, L. (2008). Impulsivity as a vulnerability marker for substance-use disorders: Review of findings from high-risk research, problem gamblers and genetic association studies. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, *32*(4), 777–810. https://doi.org/10.1016/j.neubiorev.2007.11.003

Virkkunen, M. (1994). CSF Biochemistries, Glucose Metabolism, and Diurnal Activity Rhythms in Alcoholic, Violent Offenders, Fire Setters, and Healthy Volunteers. *Archives of General Psychiatry*, *51*(1), 20. https://doi.org/10.1001/archpsyc.1994.03950010020003

Volkow, N. D., Fowler, J. S., Wang, G. J., Baler, R., & Telang, F. (2009). Imaging dopamine's role in drug abuse and addiction. *Neuropharmacology*, *56*(1), 3–8. https://doi.org/10.1016/j.neuropharm.2008.05.022

Volkow, N. D., Wang, G.-J., Fowler, J. S., Hitzemann, R., Angrist, B., Gatley, S. J., Logan, J., Ding, Y.-S., & Pappas, N. (1999). Association of Methylphenidate-Induced Craving With Changes in Right Striato-orbitofrontal Metabolism in Cocaine Abusers: Implications in Addiction. *American Journal of Psychiatry*, *156*(1), 19–26. https://doi.org/10.1176/ajp.156.1.19

Volkow, N. D., Wang, G.-J., Fowler, J. S., Tomasi, D., & Telang, F. (2011). Addiction: Beyond dopamine reward circuitry. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, *108*(37), 15037–15042. https://doi.org/10.1073/pnas.1010654108

Wagner, F., & Anthony, J. C. (2002). From First Drug Use to Drug Dependence Developmental Periods of Risk for Dependence upon Marijuana, Cocaine, and Alcohol. *Neuropsychopharmacology*, *26*(4), 479–488. https://doi.org/10.1016/s0893-133x(01)00 367-0

Wåhlstedt, C., Thorell, L. B., & Bohlin, G. (2008). ADHD symptoms and executive function impairment: early predictors of later behavioral problems. *Developmental Neuropsychology*, *33*(2), 160–178. https://doi.org/10.1080/87565640701884253

Willcutt, E. G., Doyle, A. E., Nigg, J. T., Faraone, S. V., & Pennington, B. F. (2005). Validity of the executive function theory of attention-deficit/hyperactivity disorder: A meta-analytic review. *Biological Psychiatry*, *57*, 1336–1346.

Willcutt, E. G., Nigg, J. T., Pennington, B. F., Solanto, M. V., Rohde, L. A., Tannock, R., Loo, S. K., Carlson, C. L., McBurnett, K., & Lahey, B. B. (2012). Validity of DSM-IV attention deficit/hyperactivity disorder symptom dimensions and subtypes. *Journal of abnormal psychology*, *121*(4), 991–1010. https://doi.org/10.1037/a0027347

Winstanley, C. A., Dalley, J. W., Theobald, D. E., & Robbins, T. W. (2004). Fractionating Impulsivity: Contrasting Effects of Central 5-HT Depletion on Different Measures of Impulsive Behavior. *Neuropsychopharmacology*, *29*(7), 1331–1343. https://doi.org/10.1038/sj.npp.1300434

Woltering, S., Lishak, V., Hodgson, N., Granic, I., & Zelazo, P. D. (2016). Executive function in children with externalizing and comorbid internalizing behavior problems. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *57*(1), 30–38. https://doi.org/10.1111/jcpp.12428

Xu, G., Strathearn, L., Liu, B., Yang, B., & Bao, W. (2018). Twenty-Year Trends in Diagnosed Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder Among US Children and Adolescents, 1997-2016. *JAMA network open*, *1*(4), e181471. https://doi.org/10.1001/jamanetworkopen.2018.1471

Yang, Y., Shields, G. S., Zhang, Y., Wu, H., Chen, H., & Romer, A. L. (2022). Child executive function and future externalizing and internalizing problems: A meta-analysis of prospective longitudinal studies. *Clinical Psychology Review*, *97*, 102194. https://doi.org/10.1016/j.cpr.2022.102194

Young, S. E., Friedman, N. P., Miyake, A., Willcutt, E. G., Corley, R. P., Haberstick, B. C., & Hewitt, J. K. (2009). Behavioral disinhibition: Liability for externalizing spectrum disorders and its genetic and environmental relation to response inhibition across adolescence. *Journal of Abnormal Psychology*, *118*(1), 117–130. https://doi.org/10.1037/a0014657

Zainal, N. H., & Newman, M. G. (2020). Within-person increase in pathological worry predicts future depletion of unique executive functioning domains. *Psychological Medicine*, 1–11. https://doi.org/10.1017/s0033291720000422

Zelazo P. D. (2020). Executive Function and Psychopathology: A Neurodevelopmental Perspective. *Annual Review of Clinical Psychology*, *16*, 431–454. https://doi.org/10.1146/annurev-clinpsy-072319-024242

Zhu, Y., Jiang, X., & Ji, W. (2018). The Mechanism of Cortico-Striato-Thalamo-Cortical Neurocircuitry in Response Inhibition and Emotional Responding in Attention Deficit Hyperactivity Disorder with Comorbid Disruptive Behavior Disorder. *Neuroscience Bulletin*, *34*(3), 566–572. https://doi.org/10.1007/s12264-018-0214-x

Öz Geçmiş

Doç. Dr. Derya Durusu Emek Savaş, 2014 yılından bu yana Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Deneysel Psikoloji Ana Bilim Dalında çalışmaktadır. Psikoloji diplomasını 2008 yılında Yakın Doğu Üniversitesinden almıştır. Yüksek lisansını 2011 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Klinik Sinirbilimler Programında, doktorasını 2014 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Temel Sinirbilimler Programında tamamlamıştır. 2017-2019 yılları arasında Atlantic Fellowship for Equity in Brain Health bursu ile Trinity College Dublin, İrlanda'da Global Brain Health Institute bünyesinde eğitim almış ve misafir araştırmacı olarak görev almıştır. Doçentliğini 2020 yılında sinirbilim alanından almıştır. Araştırma konuları arasında beyin sağlığı; nöropsikiyatrik bozukluklarda elektrofizyoloji ve beyin görüntüleme; nöropsikolojik değerlendirme ve nöropsikolojik test standardizasyonu ile bilgisayarlı bilişsel egzersizler yer almaktadır.

16. BÖLÜM:

DEPRESYON BOZUKLUKLARI, BİPOLAR (İKİ UÇLU) VE İLİŞKİLİ BOZUKLUKLAR, BESLENME VE YEME BOZUKLUKLARINDA YÖNETİCİ İŞLEVLER

Dr. Öğr. Üyesi İpek Ergönül Hürman

Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü Deneysel Psikoloji Ana Bilim Dalı

Giriş

İlgili bölümde, Amerikan Psikiyatri Birliği tarafından yayınlanan *Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı*'nda (*Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders-5: DSM-5*) yer alan "Depresyon Bozuklukları", "İkiuçlu (Bipolar) ve İlişkili Bozukluklar" ve "Beslenme ve Yeme Bozuklukları" tanılarında gözlenen yönetici işlev bozukluklarına değinilmiştir. Bozukluklar hakkında tanısal ve prevelans gibi genel bilgileri verilmiş olup ardından alt gruplarında gözlenen yönetici işlev bozukları ve bireylerin günlük yaşamlarındaki etkileri ile ilgili olarak literatüdeki araştırmalara ve açıklamalara yer verilmiştir. Son olarak söz konusu bozukluklarda etkisi olan ve/veya etkilenen beyin sistemleri hem yapısal hem de işlevsel yöntemlerle nasıl değerlendirildiğine değinilmiştir.

Depresyon Bozuklukları

Depresyon bozuklukları genel olarak çökkün duygudurum, ilgilerde azalma, uykusuzluk ya da aşırı uyuma, kiloda değişim, odaklananama, değersizlik duygusu ile karakterize olan hastalıklar olarak değerlendirilmektedir (American Psychiatric Association, 2013).

Nöropsikiyatrik hastalıkların daha eski sınıflandırmaları, depresyon ve maniyi duygudurum bozukluklarının tek bir kapsayıcı kategorisinde gruplandırma eğiliminde olmasına rağmen DSM-5, manik ve depresif sendromlar için ayrı bir sınıflandırma bölümü sunmaktadır (Suchy vd., 2017). DSM-5'te depresyon bozuklukları; Yeğin (Majör) Depresif Bozukluk, Süregiden Depresyon Bozukluğu (Distimi), Yıkıcı Duygudurumu Düzensizliği Bozukluğu, Aybaşı Öncesi (Premenstrüel) Disfori Bozukluğu, Madde / İlaç kaynaklı Depresif Bozukluk, Başka Sağlık Durumuna Bağlı Depresif Bozukluk, Tanımlanmış Diğer Bir Depresyon Bozukluğu, Tanımlanmamış Depresif Bozukluk olarak 8 başlık altında toplanmıştır (American Psychiatric Association, 2013).

Sonuç

Sonuç olarak yukarıdaki değinilen hastalıkların hepsinde çeşitli yönetici işlev bozulmaları görülmektedir. Özellikle depresyon bozuklukları ve bipolar bozukluklarda örtüşme gösteren ketleme, uzamsal ve sözel çalışma belleği gibi bozukluklar dikkat çekmektedir. Ancak göz önünde bulundurulması gereken hastalıkların epizotları, şiddeti ve ilaç kullanımı gibi önemli noktaları da belirtmekte yarar vardır. Bu hastalıklarda özellikle yönetici işlevlerin prefrontal korteks yapıları üzerinde etkileri olduğu görülmektedir. Yeme bozukluklarında ise özellikle bilişsel esneklik, planlama ve problem çözme alanlarında bozulmalar olduğu görülmüştür. Yönetici işlevlerin yeme davranışını düzenlemedeki rolü nedeni ile bu spektrumdaki hastalarda farklı etkileri olduğunu da tekrar belirtmekte fayda vardır. Bu hastalıkta yapılan görüntüleme çalışmalarında ise özellikle ödül merkezlerinin üzerinde durulmuş ve bu yolaklardaki değişimlere değinilmiştir.

Kaynaklar

Abé, C., Rolstad, S., Petrovic, P., Ekman, C.-J., Sparding, T., Ingvar, M., & Landén, M. (2018). Bipolar disorder type I and II show distinct relationships between cortical thickness and executive function. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, *138*(4), 325–335. https://doi.org/10.1111/acps.12922

American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (5th ed.)*. American Psychiatric Association. https://doi.org/10.1176/appi.books.9780890425596

Arguvanli Coban, S., Ozkan, B., Medik, K., & Sarac, B. (2013). The Quality of Life of People with Bipolar Disorders and Their Caregivers. *Journal of Psychiatric Nursing*, *4*(2), 61–66. https://doi.org/10.5505/phd.2013.58070

Austin, M.-P., Mitchell, P., & Goodwin, G. M. (2001). Cognitive deficits in depression: Possible implications for functional neuropathology. *British Journal of Psychiatry*, *178*(3), 200–206. https://doi.org/10.1192/bjp.178.3.200

Basso, M. R., Lowery, N., Neel, J., Purdie, R., & Bornstein, R. A. (2002). Neuropsychological impairment among manic, depressed, and mixed-episode inpatients with bipolar disorder. *Neuropsychology*, *16*(1), 84–91. https://doi.org/10.1037/0894-4105.16.1.84

Billingsley-Marshall, R. L., Basso, M. R., Lund, B. C., Hernandez, E. R., Johnson, C. L., Drevets, W. C., McKee, P. A., & Yates, W. R. (2013). Executive function in eating disorders: The role of state anxiety. *International Journal of Eating Disorders*, *46*(4), 316–321. https://doi.org/10.1002/eat.22086

Biringer, E., Lundervold, A., Stordal, K., Mykletun, A., Egeland, J., Bottlender, R., & Lund, A. (2005). Executive function improvement upon remission of recurrent unipolar depression. *European Archives of Psychiatry and Clinical Neuroscience*, *255*(6), 373–380. https://doi.org/10.1007/s00406-005-0577-7

Bora, E., Yücel, M., Pantelis, C., & Berk, M. (2011). Meta-analytic review of neurocognition in bipolar II disorder. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, *123*(3), 165–174. https://doi.org/10.1111/j.1600-0447.2010.01638.x

Bora, Emre. (2018). Neurocognitive features in clinical subgroups of bipolar disorder: A meta-analysis. *Journal of Affective Disorders*, *229*, 125–134. https://doi.org/10.1016/j.jad.2017.12.057

Bora, Emre, Vahip, S., & Akdeniz, F. (2007). Bipolar bozuklukta bilişsel belirtilerin doğası ve önemi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, *18*(4), 81–93.

Bora, Emre, Yucel, M., & Pantelis, C. (2009). Cognitive endophenotypes of bipolar disorder: A meta-analysis of neuropsychological deficits in euthymic patients and their first-degree relatives. *Journal of Affective Disorders*, *113*(1–2), 1–20. https://doi.org/10.1016/j.jad.2008.06.009

Bourne, C., Aydemir, Ö., Balanzá-Martínez, V., Bora, E., Brissos, S., Cavanagh, J. T. O., Clark, L., Cubukcuoglu, Z., Dias, V. V., Dittmann, S., Ferrier, I. N., Fleck, D. E., Frangou, S., Gallagher, P., Jones, L., Kieseppä, T., Martínez-Aran, A., Melle, I., Moore, P. B., … Goodwin, G. M. (2013). Neuropsychological testing of cognitive impairment in euthymic bipolar disorder: an individual patient data meta-analysis. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, *128*(3), 149–162. https://doi.org/10.1111/acps.12133

Cankorur, V. Ş., Demirel, H., Yücel, D., Çakir, S., Kesebir, S., & Atbaşoğlu, C. (2017). Tek İlaçla Remisyondaki Bipolar Bozukluk Hastalarında Bilişsel İşlevler: Bir İzlem Çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, *8*(4), 225–233.

Cardoso, T., Bauer, I. E., Meyer, T. D., Kapczinski, F., & Soares, J. C. (2015). Neuroprogression and Cognitive Functioning in Bipolar Disorder: A Systematic Review. *Current Psychiatry Reports*, *17*(9), 75. https://doi.org/10.1007/s11920-015-0605-x

Carina Gillberg, I., Råstam, M., Wentz, E., & Gillberg, C. (2007). Cognitive and executive functions in anorexia nervosa ten years after onset of eating disorder. *Journal of Clinical and Experimental Neuropsychology*, *29*(2), 170–178. https://doi.org/10.1080/13803390600584632

Channon, S., & Green, P. S. S. (1999). Executive function in depression: the role of performance strategies in aiding depressed and non-depressed participants. *Journal of Neurology, Neurosurgery & Psychiatry*, *66*(2), 162–171. https://doi.org/10.1136/jnnp.66.2.162

Chen, C.-H., Suckling, J., Lennox, B. R., Ooi, C., & Bullmore, E. T. (2011). A quantitative meta-analysis of fMRI studies in bipolar disorder. *Bipolar Disorders*, *13*(1), 1–15. https://doi.org/10.1111/j.1399-5618.2011.00893.x

Clark, L., Chamberlain, S. R., & Sahakian, B. J. (2009). Neurocognitive Mechanisms in Depression: Implications for Treatment. *Annual Review of Neuroscience*, *32*(1), 57–74. https://doi.org/10.1146/annurev.neuro.31.060407.125618

Clemente, A. S., Diniz, B. S., Nicolato, R., Kapczinski, F. P., Soares, J. C., Firmo, J. O., & Castro-Costa, É. (2015). Bipolar disorder prevalence: a systematic review and meta-analysis of the literature. *Revista Brasileira de Psiquiatria*, *37*(2), 155–161. https://doi.org/10.1590/1516-4446-2012-1693

Córdova, M. E., Schiavon, C. C., Busnello, F. M., & Reppold, C. T. (2017). Nutritional and Neuropsychological Profile of the Executive Functions on Binge Eating Disorder in Obese Adults. *Nutrición Hospitalaria*. https://doi.org/10.20960/nh.1151

Cury, M. E. G., Berberian, A., Scarpato, B. S., Kerr-Gaffney, J., Santos, F. H., & Claudino, A. M. (2020). Scrutinizing Domains of Executive Function in Binge Eating Disorder: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Frontiers in Psychiatry*, *11*. https://doi.org/10.3389/fpsyt.2020.00288

Diaz-Marsa, M., Pemau, A., de la Torre-Luque, A., Vaz-Leal, F., Rojo-Moreno, L., Beato-Fernandez, L., Graell, M., Carrasco-Diaz, A., & Carrasco, J. L. (2023). Executive dysfunction in eating disorders: Relationship with clinical features. *Progress in Neuro-Psychopharmacology and Biological Psychiatry*, *120*, 110649. https://doi.org/10.1016/j.pnpbp2022.110649

Dickinson, T., Becerra, R., & Coombes, J. (2017). Executive functioning deficits among adults with Bipolar Disorder (types I and II): A systematic review and meta-analysis. *Journal of Affective Disorders*, *218*, 407–427. https://doi.org/10.1016/j.jad.2017.04.010

Dingemans, A. E., Son, G. E., Vanhaelen, C. B., & Furth, E. F. (2020). Depressive symptoms rather than executive functioning predict group cognitive behavioural therapy outcome in binge eating disorder. *European Eating Disorders Review*, *28*(6), 620–632. https://doi.org/10.1002/erv.2768

Dingemans, A. E., Visser, H., Paul, L., & van Furth, E. F. (2015). Set-shifting abilities, mood and loss of control over eating in binge eating disorder: An experimental study. *Psychiatry Research*, *230*(2), 242–248. https://doi.org/10.1016/j.psychres.2015.09.001

Doruk, A., Yazihan, N. T., Balikci, A., Erdem, M., Bolu, A., & Ates, M. A. (2014). Cognitive Functions in Bipolar Manic, Depressed and Remission Episodes. *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni-Bulletin of Clinical Psychopharmacology*, *24*(1), 59–68. https://doi.org/10.5455/bcp.20130506122642

Duchesne, Monica, Paulo, M., Appolinário, J. C., Freitas, S. R. de, Coutinho, G., Santos, C., & Coutinho, W. (2010). Assessment of executive functions in obese individuals with binge eating disorder. *Revista Brasileira de Psiquiatria*, *32*(4), 381–388. https://doi.org/10.1590/S1516-44462010000400011

Duchesne, M., Mattos, P., Fontenelle, L. F., Veiga, H., Rizo, L., & Appolinario, J. C. (2004). Neuropsychology of eating disorders: a systematic review of the literature. *Revista Brasileira de Psiquiatria*, *26*(2), 107–117. https://doi.org/10.1590/S1516-44462004000200008

Eichen, D. M., Matheson, B. E., Appleton-Knapp, S. L., & Boutelle, K. N. (2017). Neurocognitive Treatments for Eating Disorders and Obesity. *Current Psychiatry Reports*, *19*(9), 62. https://doi.org/10.1007/s11920-017-0813-7

Eshel, N., & Roiser, J. P. (2010). Reward and Punishment Processing in Depression. *Biological Psychiatry*, *68*(2), 118–124. https://doi.org/10.1016/j.biopsych.2010.01.027

Gałecki, P., Talarowska, M., Anderson, G., Berk, M., & Maes, M. (2015). Mechanisms underlying neurocognitive dysfunctions in recurrent major depression. *Medical Science Monitor : International Medical Journal of Experimental and Clinical Research*, *21*, 1535–1547. https://doi.org/10.12659/MSM.893176

Galimberti, E., Fadda, E., Cavallini, M. C., Martoni, R. M., Erzegovesi, S., & Bellodi, L. (2013). Executive functioning in anorexia nervosa patients and their unaffected relatives. *Psychiatry Research*, *208*(3), 238–244. https://doi.org/10.1016/j.psychres.2012.10.001

Galioto, R., Spitznagel, M. B., Strain, G., Devlin, M., Cohen, R., Paul, R., Crosby, R. D., Mitchell, J. E., & Gunstad, J. (2012). Cognitive function in morbidly obese individuals with and without binge eating disorder. *Comprehensive Psychiatry*, *53*(5), 490–495. https://doi.org/10.1016/j.comppsych.2011.09.002

Galmiche, M., Déchelotte, P., Lambert, G., & Tavolacci, M. P. (2019). Prevalence of eating disorders over the 2000–2018 period: a systematic literature review. *The American Journal of Clinical Nutrition*, *109*(5), 1402–1413. https://doi.org/10.1093/AJCN/NQY342

Gillberg, I. C., Billstedt, E., Wentz, E., Anckarsäter, H., Råstam, M., & Gillberg, C. (2010). Attention, executive functions, and mentalizing in anorexia nervosa eighteen years after onset of eating disorder. *Journal of Clinical and Experimental Neuropsychology*, *32*(4), 358–365. https://doi.org/10.1080/13803390903066857

Gohier, B., Ferracci, L., Surguladze, S. A., Lawrence, E., El Hage, W., Kefi, M. Z., Allain, P., Garre, J.-B., & Le Gall, D. (2009). Cognitive inhibition and working memory in unipolar depression. *Journal of Affective Disorders*, *116*(1–2), 100–105. https://doi.org/10.1016/j.jad.2008.10.028

Gotlib, I. H., & Hammen, C. L. (2014). Handbook of depression. In Ian H Gotlib & C. L. Hammen (Eds.), *The Guilford Press*. The Guilford Press.

Hajek, T., Kopecek, M., Höschl, C., & Alda, M. (2012). Smaller hippocampal volumes in patients with bipolar disorder are masked by exposure to lithium: a meta-analysis. *Journal of Psychiatry & Neuroscience*, *37*(5), 333–343. https://doi.org/10.1503/jpn.110143

Hamilton, L. S., Altshuler, L. L., Townsend, J., Bookheimer, S. Y., Phillips, O. R., Fischer, J., Woods, R. P., Mazziotta, J. C., Toga, A. W., Nuechterlein, K. H., & Narr, K. L. (2009). Alterations in functional activation in euthymic bipolar disorder and schizophrenia during a working memory task. *Human Brain Mapping*, *30*(12), 3958–3969. https://doi.org/10.1002/hbm.20820

Hammar, Å. (2009). Cognitive functioning in major depression – a summary. *Frontiers in Human Neuroscience*, *3*. https://doi.org/10.3389/neuro.09.026.2009

Hanford, L. C., Nazarov, A., Hall, G. B., & Sassi, R. B. (2016). Cortical thickness in bipolar disorder: a systematic review. *Bipolar Disorders*, *18*(1), 4–18. https://doi.org/10.1111/bdi.12362

Harvey, P. O., Le Bastard, G., Pochon, J. B., Levy, R., Allilaire, J. F., Dubois, B., & Fossati, P. (2004). Executive functions and updating of the contents of working memory in unipolar depression. *Journal of Psychiatric Research*, *38*(6), 567–576. https://doi.org/10.1016/j.jpsychires.2004.03.003

Hasselbalch, B. J., Knorr, U., & Kessing, L. V. (2011). Cognitive impairment in the remitted state of unipolar depressive disorder: A systematic review. *Journal of Affective Disorders*, *134*(1–3), 20–31. https://doi.org/10.1016/j.jad.2010.11.011

Hirst, R. B., Beard, C. L., Colby, K. A., Quittner, Z., Mills, B. M., & Lavender, J. M. (2017). Anorexia nervosa and bulimia nervosa: A meta-analysis of executive functioning. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, *83*, 678–690. https://doi.org/10.1016/j.neubiorev.2017.08.011

Hsiao, Y.-L., Wu, Y.-S., Wu, J. Y.-W., Hsu, M.-H., Chen, H.-C., Lee, S.-Y., Lee, I.-H., Yeh, T.-L., Yang, Y.-K., Ko, H.-C., & Lu, R.-B. (2009). Neuropsychological functions in patients with bipolar I and bipolar II disorder. *Bipolar Disorders*, *11*(5), 547–554. https://doi.org/10.1111/j.1399-5618.2009.00723.x

Johnson, S. L., & Kizer, A. (2002). Bipolar and unipolar depression: A comparison of clinical phenomenology and psychosocial predictors. In *Handbook of depression.* (pp. 141–165). The Guilford Press. https://doi.org/10.1097/00005053-200301000-00022

Kaczmarczyk, M., Wingenfeld, K., Kuehl, L. K., Otte, C., & Hinkelmann, K. (2018). Childhood trauma and diagnosis of major depression: Association with memory and executive function. *Psychiatry Research*, *270*, 880–886. https://doi.org/10.1016/j.psychres2018.10.071

Karabekiroğlu, A., Volkan, T., Aylan, G. G., & Koray, K. (2010). İlk epizod major depresyon ve yineleyici major depresyon grupları arasında yönetici işlev farklılıkları. *Türk Psikiyatri Dergisi*, *21*(4), 280–288. http://search/yayin/detay/111975

Keegan, E., Tchanturia, K., & Wade, T. D. (2021). Central coherence and <scp>set-shifting</scp> between <scp>nonunderweight</scp> eating disorders and anorexia nervosa: A systematic review and <scp>meta-analysis</scp>. *International Journal of Eating Disorders*, *54*(3), 229–243. https://doi.org/10.1002/eat.23430

Kessler, R. M., Hutson, P. H., Herman, B. K., & Potenza, M. N. (2016). The neurobiological basis of binge-eating disorder. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, *63*, 223–238. https://doi.org/10.1016/j.neubiorev.2016.01.013

Kollei, I., Rustemeier, M., Schroeder, S., Jongen, S., Herpertz, S., & Loeber, S. (2018). Cognitive control functions in individuals with obesity with and without binge-eating disorder. *International Journal of Eating Disorders*, *51*(3), 233–240. https://doi.org/10.1002/eat.22824

Kopf, J., Glöckner, S., Althen, H., Cevada, T., Schecklmann, M., Dresler, T., Kittel-Schneider, S., & Reif, A. (2023). Neural Responses to a Working Memory Task in Acute Depressed and Remitted Phases in Bipolar Patients. *Brain Sciences*, *13*(5), 744. https://doi.org/10.3390/brainsci13050744

Kriesche, D., Woll, C. F. J., Tschentscher, N., Engel, R. R., & Karch, S. (2022). Neurocognitive deficits in depression: a systematic review of cognitive impairment in the acute and remitted state. *European Archives of Psychiatry and Clinical Neuroscience*. https://doi.org/10.1007/s00406-022-01479-5

Leboyer, M., & Kupfer, D. J. (2010). Bipolar Disorder: new perspectives in health care and prevention. *The Journal of Clinical Psychiatry*, *71*(12), 1689–1695. https://doi.org/10.4088/JCP.10m06347yel

Lee, R. S. C., Hermens, D. F., Porter, M. A., & Redoblado-Hodge, M. A. (2012). A meta-analysis of cognitive deficits in first-episode Major Depressive Disorder. *Journal of Affective Disorders*, *140*(2), 113–124. https://doi.org/10.1016/j.jad.2011.10.023

Levent, N., Tümkaya, S., Ateşçi, F., Tüysüzoğlu, H., Varma, G., & Oğuzhanoğlu, N. (2014). Bipolar Bozukluk ve Erişkin Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğunun Nöropsikolojik Açıdan Karşılaştırılması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, *25*(1), 1-8.

Mahurin, R. K., Velligan, D. I., Hazleton, B., Mark Davis, J., Eckert, S., & Miller, A. L. (2006). Trail Making Test Errors and Executive Function in Schizophrenia and Depression. *The Clinical Neuropsychologist*, *20*(2), 271–288. https://doi.org/10.1080/13854040590947498

Manasse, S. M., Espel, H. M., Forman, E. M., Ruocco, A. C., Juarascio, A. S., Butryn, M. L., Zhang, F., & Lowe, M. R. (2015). The independent and interacting effects of hedonic hunger and executive function on binge eating. *Appetite*, *89*, 16–21. https://doi.org/10.1016/j.appet.2015.01.013

Manasse, S. M., Forman, E. M., Ruocco, A. C., Butryn, M. L., Juarascio, A. S., & Fitzpatrick, K. K. (2015). Do executive functioning deficits underpin binge eating disorder? A comparison of overweight women with and without binge eating pathology. *International Journal of Eating Disorders*, *48*(6), 677–683. https://doi.org/10.1002/ eat.22383

Mann-Wrobel, M. C., Carreno, J. T., & Dickinson, D. (2011). Meta-analysis of neuropsychological functioning in euthymic bipolar disorder: an update and investigation of moderator variables. *Bipolar Disorders*, *13*(4), 334–342. https://doi.org/10.1111/j.1399-5618.2011.00935.x

Martínez-Arán, A., Vieta, E., Reinares, M., Colom, F., Torrent, C., Sánchez-Moreno, J., Benabarre, A., Goikolea, J. M., Comes, M., & Salamero, M. (2004). Cognitive Function Across Manic or Hypomanic, Depressed, and Euthymic States in Bipolar Disorder. *American Journal of Psychiatry*, *161*(2), 262–270. https://doi.org/10.1176/appi.ajp.161.2.262

Matsuo, K., Kouno, T., Hatch, J. P., Seino, K., Ohtani, T., Kato, N., & Kato, T. (2007). A near-infrared spectroscopy study of prefrontal cortex activation during a verbal fluency task and carbon dioxide inhalation in individuals with bipolar disorder. *Bipolar Disorders*, *9*(8), 876–883. https://doi.org/10.1111/j.1399-5618.2007.00473.x

McDermott, L. M., & Ebmeier, K. P. (2009). A meta-analysis of depression severity and cognitive function. *Journal of Affective Disorders*, *119*(1–3), 1–8. https://doi.org/10.1016/j.jad.2009.04.022

Miranda-Olivos, R., Testa, G., Lucas, I., Sánchez, I., Sánchez-González, J., Granero, R., Jiménez-Murcia, S., & Fernández-Aranda, F. (2021). Clinical factors predicting impaired executive functions in eating disorders: The role of illness duration. *Journal of Psychiatric Research*, *144*, 87–95. https://doi.org/10.1016/j.jpsychires.2021.09.042

Mondal, S., Sharma, V. K., Das, S., Goswami, U., & Gandhi, A. (2007). Neuro-cognitive functions in patients of major depression. *Indian Journal of Physiology and Pharmacology*, *51*(1), 69–75. http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/17877295

Nikolin, S., Tan, Y. Y., Schwaab, A., Moffa, A., Loo, C. K., & Martin, D. (2021). An investigation of working memory deficits in depression using the n-back task: A systematic review and meta-analysis. *Journal of Affective Disorders*, *284*, 1–8. https://doi.org/10.1016/j.jad.2021.01.084

Nishimura, Y., Takahashi, K., Ohtani, T., Ikeda-Sugita, R., Kasai, K., & Okazaki, Y. (2015). Dorsolateral prefrontal hemodynamic responses during a verbal fluency task in hypomanic bipolar disorder. *Bipolar Disorders*, *17*(2), 172–183. https://doi.org/10.1111/bdi.12252

Nuño, L., Gómez-Benito, J., Carmona, V. R., & Pino, O. (2021). A Systematic Review of Executive Function and Information Processing Speed in Major Depression Disorder. *Brain Sciences*, *11*(2), 147. https://doi.org/10.3390/brainsci11020147

Oral, E., Canpolat, S., Yildirim, S., Gulec, M., Aliyev, E., & Aydin, N. (2012). Cognitive functions and serum levels of brain-derived neurotrophic factor in patients with major depressive disorder. *Brain Research Bulletin*, *88*(5), 454–459. https://doi.org/10.1016/j.brainresbull.2012.03.005

Otten, M., & Meeter, M. (2015). Hippocampal structure and function in individuals with bipolar disorder: A systematic review. *Journal of Affective Disorders*, *174*, 113–125. https://doi.org/10.1016/j.jad.2014.11.001

Pignatti, R., & Bernasconi, V. (2013). Personality, clinical features, and test instructions can affect executive functions in Eating Disorders. *Eating Behaviors*, *14*(2), 233–236. https://doi.org/10.1016/j.eatbeh.2012.12.003

Porter, R. J., Gallagher, P., Thompson, J. M., & Young, A. H. (2003). Neurocognitive impairment in drug-free patients with major depressive disorder. *British Journal of Psychiatry*, *182*(3), 214–220. https://doi.org/10.1192/bjp.182.3.214

Preiss, M., Kucerova, H., Lukavsky, J., Stepankova, H., Sos, P., & Kawaciukova, R. (2009). Cognitive deficits in the euthymic phase of unipolar depression. *Psychiatry Research*, *169*(3), 235–239. https://doi.org/10.1016/j.psychres.2008.06.042

Rania, M., Aloi, M., Filippis, R., Carbone, E. A., Caroleo, M., De Fazio, P., & Segura-Garcia, C. (2021). Executive functions and depressive symptoms interplay in binge eating disorder: A structural equation model analysis. *European Eating Disorders Review*, *29*(5), 811–819. https://doi.org/10.1002/erv.2854

Rathke, L. (2017). *Treating Eating Disorders: Resilience and Executive Function As Protective Factors for Clinician Eating Patterns*. Palo Alto University.

Robinson, L. J., Thompson, J. M., Gallagher, P., Goswami, U., Young, A. H., Ferrier, I. N., & Moore, P. B. (2006). A meta-analysis of cognitive deficits in euthymic patients with bipolar disorder. *Journal of Affective Disorders*, *93*(1–3), 105–115. https://doi.org/10.1016/j.jad.2006.02.016

Rock, P. L., Roiser, J. P., Riedel, W. J., & Blackwell, A. D. (2014). Cognitive impairment in depression: a systematic review and meta-analysis. *Psychological Medicine*, *44*(10), 2029–2040. https://doi.org/10.1017/S0033291713002535

Ryan, K. A., Vederman, A. C., McFadden, E. M., Weldon, A. L., Kamali, M., Langenecker, S. A., & McInnis, M. G. (2012). Differential executive functioning performance by phase of bipolar disorder. *Bipolar Disorders*, *14*(5), 527–536. https://doi.org/10.1111/j.1399-5618.2012.01032.x

Sagar, R., Sahu, A., Pattanayak, R. D., & Chatterjee, B. (2018). Assessment of cognitive functions in bipolar I disorder: A 1-year naturalistic follow-up study. *Bipolar Disorders*, *20*(3), 248–259. https://doi.org/10.1111/bdi.12584

Salık, S., Çakmak, S., & Uğuz, Ş. (2019). Cognitive functions in the early period in non-treated major depression patients (tur). *Journal of Clinical Psychiatry*, *22*(4), 408–415. https://doi.org/10.5505/kpd.2019.55706

Schmid, M., & Hammar, Å. (2013). Cognitive function in first episode major depressive disorder: Poor inhibition and semantic fluency performance. *Cognitive Neuropsychiatry*, *18*(6), 515–530. https://doi.org/10.1080/13546805.2012.754748

Segura-Serralta, M., Ciscar, S., Blasco, L., Oltra-Cucarella, J., Roncero, M., Espert, R., Elvira, V., Pinedo-Esteban, R., & Perpiñá, C. (2020). Contribution of executive functions to eating behaviours in obesity and eating disorders. *Behavioural and Cognitive Psychotherapy*, *48*(6), 725–733. https://doi.org/10.1017/S1352465820000260

Seidel, M., Brooker, H., Lauenborg, K., Wesnes, K., & Sjögren, M. (2021). Cognitive Function in Adults with Enduring Anorexia Nervosa. *Nutrients*, *13*(3), 859. https://doi.org/10.3390/nu13030859

Seitz, J., Hueck, M., Dahmen, B., Schulte-Rüther, M., Legenbauer, T., Herpertz-Dahlmann, B., & Konrad, K. (2016). Attention Network Dysfunction in Bulimia Nervosa - An fMRI Study. *PLOS ONE*, *11*(9), e0161329. https://doi.org/10.1371/journal. pone.0161329

Semkovska, M., Quinlivan, L., O'Grady, T., Johnson, R., Collins, A., O'Connor, J., Knittle, H., Ahern, E., & Gload, T. (2019). Cognitive function following a major depressive episode: a systematic review and meta-analysis. *The Lancet Psychiatry*, *6*(10), 851–861. https://doi.org/10.1016/S2215-0366(19)30291-3

Simonsen, C., Sundet, K., Vaskinn, A., Birkenaes, A. B., Engh, J. A., Hansen, C. F., Jónsdóttir, H., Ringen, P. A., Opjordsmoen, S., Friis, S., & Andreassen, O. A. (2008). Neurocognitive profiles in bipolar I and bipolar II disorder: differences in pattern and magnitude of dysfunction. *Bipolar Disorders*, *10*(2), 245–255. https://doi.org/10.1111/j.1399-5618.2007.00492.x

Snyder, H. R. (2013). Major depressive disorder is associated with broad impairments on neuropsychological measures of executive function: A meta-analysis and review. *Psychological Bulletin*, *139*(1), 81–132. https://doi.org/10.1037/a0028727

Snyder, H. R., Miyake, A., & Hankin, B. L. (2015). Advancing understanding of executive function impairments and psychopathology: bridging the gap between clinical and cognitive approaches. *Frontiers in Psychology*, *6*. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2015.00328

Southgate, L., Tchanturia, K., & Treasure, J. (2009). Neuropsychology in eating disorders. In *The Neuropsychology of Mental Illness* (pp. 316–325). Cambridge University Press. https://doi.org/10.1017/CBO9780511642197.026

Stedal, K., Broomfield, C., Hay, P., Touyz, S., & Scherer, R. (2021). Neuropsychological functioning in adult anorexia nervosa: A meta-analysis. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, *130*, 214–226. https://doi.org/10.1016/j.neubiorev.2021.08.021

Steinglass, J. E., Berner, L. A., & Attia, E. (2019). Cognitive Neuroscience of Eating Disorders. *Psychiatric Clinics of North America*, *42*(1), 75–91. https://doi.org/10.1016/j.psc.2018.10.008

Suchy, Y., Ziemnik, R. E., & Niermeyer, M. A. (2017). Assessment of Executive Functions in Clinical Settings. In *Executive Functions in Health and Disease* (pp. 551–569). Elsevier. https://doi.org/10.1016/B978-0-12-803676-1.00022-2

Tchanturia, K., Anderluh, M. B., Morris, R. G., Rabe-Hesketh, S., Collier, D. A., Sanchez, P., & Treasure, J. L. (2004). Cognitive flexibility in anorexia nervosa and bulimia nervosa. *Journal of the International Neuropsychological Society*, *10*(4), 513–520. https://doi.org/10.1017/S1355617704104086

Torrent, C., Martínez-Arán, A., Daban, C., Sánchez-Moreno, J., Comes, M., Goikolea, J. M., Salamero, M., & Vieta, E. (2006). Cognitive impairment in bipolar II disorder. *British Journal of Psychiatry*, *189*(3), 254–259. https://doi.org/10.1192/bjp.bp.105.017269

Uekermann, J., Channon, S., Lehmkämper, C., Abdel-Hamid, M., Vollmoeller, W., & Daum, I. (2008). Executive function, mentalizing and humor in major depression. *Journal of the International Neuropsychological Society*, *14*(1), 55–62. https://doi.org/10.1017/S1355617708080016

Van den Eynde, F., Guillaume, S., Broadbent, H., Stahl, D., Campbell, I. C., Schmidt, U., & Tchanturia, K. (2011). Neurocognition in bulimic eating disorders: a systematic review. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, *124*(2), 120–140. https://doi.org/10.1111/j.1600-0447.2011.01701.x

Wagner, S., Doering, B., Helmreich, I., Lieb, K., & Tadić, A. (2012). A meta-analysis of executive dysfunctions in unipolar major depressive disorder without psychotic symptoms and their changes during antidepressant treatment. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, *125*(4), 281–292. https://doi.org/10.1111/j.1600-0447.2011.01762.x

Watkins, B. (2011). Eating Disorders and the Brain. In B. Lask & I. Frampton (Eds.), *Eating Disorders and the Brain* (pp. 19–55). Wiley.

Weider, S., Indredavik, M. S., Lydersen, S., & Hestad, K. (2015). Neuropsychological function in patients with anorexia nervosa or bulimia nervosa. *International Journal of Eating Disorders*, *48*(4), 397–405. https://doi.org/10.1002/eat.22283

Yazihan, N., Doruk, A., Balikci, A., & Erdem, M. (2015). Cognitive functions in bipolar manic and remitted episodes: a longitudinal study. *Journal of Mood Disorders*, *5*(2), 62. https://doi.org/10.5455/jmood.20150418031101

Yeloğlu, Ç. H. (2017). ÖNEMLİ BİR RUH SAĞLIĞI SORUNU: BİPOLAR BOZUKLUK. *Mustafa Kemal Üniversitesi Tıp Dergisi*, 41–41. https://doi.org/10.17944/mkutfd.323344

Zeybek-Dalyan, G., Uslu, S., Metin, Ö., Nuzket, T., Cinemre, B., Canpolat, M., & Doğanavşargil-Baysal, Ö. (2022). Investigation of Executive Functions with functional Near-Infrared Spectroscopy in Bipolar Disorder and Borderline Personality Disorder. *Archives of Neuropsychiatry*. https://doi.org/10.29399/npa.28274

Öz Geçmiş

İpek Ergönül Hürman, lisans derecesini Psikoloji Bölümünden, yüksek lisans ve doktora derecelerini ise İstanbul Üniversitesi Adli Psikoloji Bölümünden almıştır. Çalışmaları, "ifade geçerlilik analizi" ve "doğal karar verme süreçleri" üzerine yoğunlaşmıştır.

Doktora çalışmalarına devam ederken, John Jay College of Criminal Justice / NY / ABD'de bir yıllık İleri Seviye Sertifika Programını "ifadeler ve profilleme" üzerine tamamlamış ve okulda bu alanda projelerde çalışmıştır.

Çalışma alanını adli bilimlere ek olarak bilişsel işlevler, algı, karar verme, bilişsel iş yükü ve insan faktörleri psikolojisi ve bu süreçlerin psikofizyolojik yöntemlerle değerlendirilmesi üzerine yoğunlaştıran İpek Ergönül Hürman, hâlen Dokuz Eylül Üniversitesi Deneysel Psikoloji Ana Bilim Dalında Öğretim Görevlisi olarak çalışmakta ve araştırmalarına devam etmektedir.

17. BÖLÜM:
YÖNETİCİ İŞLEVLER VE SUÇ DAVRANIŞI

Dr. Öğr. Üyesi Ezgi Ildırım
İstinye Üniversitesi Psikoloji Bölümü

Giriş

Yönetici işlevler; planlama, çalışma belleği, dikkat, ketleme, öz denetim, öz düzenleme gibi frontal lob ve prefrontal korteks tarafından gerçekleştirilen farklı bilişsel süreçler için 1970'lerde kavramsallaştırılmış bir şemsiye terimdir. Yönetici işlevlere ilişkin çalışmalar daha eskilere dayanmaktadır (Goldtein vd., 2014). Örnek olarak 1848 yılında vuku bulan Phineas Gage kazası ve sonuçlarını gösterebiliriz. Bu vaka, yönetici işlevlerin davranışlar üzerindeki etkisinin incelendiği ilk vakalardandır. Frontal beyin bölgesindeki travmatik hasar sonrasında Phineas Gage'in kişilik yapısında, sosyal ilişkilerinde, ahlaki karar verme süreçlerindeki değişimler incelenmiştir. Bu vaka, yönetici işlevlerde meydana gelen bozulmanın en tipik örneklerinden biri olarak literatürde yer almakla birlikte yönetici işlevlerin davranışsal etkilerinin incelendiği ilk çalışmalardan biri olarak kabul edilmektedir (Ardila, 2008). 1950'lilerde bilişsel süreçler üzerine yapılan araştırmaların artması; dikkat, kontrollü süreçler, korteks işlevlerine ilişkin bilişsel çalışmalar, yönetici işlevler teriminin geliştirilmesine ve anlaşılmasına katkı sunmuştur (Goldstein vd., 2014). Fakat bugün hâlâ yönetici işlevler teriminin kavramlaştırılması ve hangi işlevlerin bu terim altında olması gerekliliği araştırmacılar tarafından tartışılmaktadır (Baggetta ve Alexander, 2016).

Yönetici işlevler ile ilişkili tanımlama ve kavramsallaşmada netlik olmaması sebebiyle yönetici işlevler ile ilişkili modellemeler ve tanımlamalar da değişim göstermektedir. Tarihsel süreç içinde bakıldığında öncelikle frontal lob işlevleri yönetici işlevler ile ilişkilendirilirken daha sonraki çalışmalar, prefrontal korteks işlevlerinin de bu kavrama dâhil edilmesi gerektiğini göstermiştir (Barkley, 2012). Yönetici işlevler ile ilişkili araştırmaların öncülerinden Luria (1966), yönetici işlevlerin işlevlerini üç temel grupta tanımlamıştır. Bunlar uyarılma ve motivasyon, bilgi alma-işleme ve saklama fonksiyonları, bir eylemi planlama, kontrol etme ve onaylamadır. Daha sonrasında Baddeley (1986); planlama, organizasyon, disketleme, sürdürme, azalmış akıcılık ve başlatabilme eylemlerini bilişsel alanlarla ilişkilendirerek gruplandırmıştır. Bunun sonucunda yönetici işlev bozukluğu sendromu (diseksekütif sendrom) terimini ortaya atmıştır. Baddeley'in (1988) bu terimi ortaya atmaktaki temel amaçla-

Gelişimsel süreç içinde yönetici işlevler gelişimini değerlendirmek, saldırganlık davranışını açıklamak için de önemlidir. Yapılan çalışmalar, yönetici işlevler ile ilişkili bölgelerin ve ağların bebeklikten yetişkinliğe yapısal ve işlevsel gelişiminin devam ettiğini göstermektedir. Yapısal gelişim ile yönetici işlevler performansı değişmektedir. Nörogelişim sürecini sekteye uğratan faktörler, yönetici işlevler gelişimini olumsuz etkilemekte, bu da saldırganlığa neden olabilmektedir. Bu açıdan yönetici işlevler gelişimindeki aile ve çevresel faktörlere dikkat edilmeli; çocukların, bebeklikten itibaren bilişsel ve dil süreçlerindeki gelişimi destekleyen uyarıcılar ve ortamlarda bulunması önemlidir (Kalbfleisch, 2017). Yapılan çalışmalar, çocukluk döneminde maruz kalınan stres faktörlerinin, çocukluk dönemi travmalarının ve düşük sosyoekonomik düzey koşulları içinde yaşamanın yönetici işlevlerin gelişimi üzerinde olumsuz etkiye neden olduğunu vurgulamaktadır. Bu faktörlerde ihmal, istismar, fakirlik, yeterli uyaranın olmaması sayılabilir (Thompson, & Steinbeis, 2020). Beyin gelişim süreçlerini stresörler olumsuz yönde etkilemektedir. Örnek olarak ihmal, istismar sonucu stres yükünün artması beyindeki kortizol seviyesinin artmasına neden olmakta, bu durumda belirli beyin bölgelerinin yapısal gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir. Yapısal olarak gelişmeyen beyin yapıları işlevsel bozulmalara neden olmaktadır. Yönetici işlev yapılarındaki bu durum, yönetici işlevlerde bozulmaya ve şiddet içerikli davranışların artmasına sebebiyet vermektedir (Zelazo, 2020). Saldırganlık ile yönetici işlevler arasındaki ilişkide sözel becerilerin önemini ortaya koyan çalışmalar ışığında çocukluk döneminde sözel becerileri ve ilgili beyin bölgeleri gelişmeyen çocuklarda saldırganlık davranışı görülmektedir. Benzer şekilde ihmal, yeterli uyarıcının olmaması, çocukların dil becerilerinin ve diğer bilişsel işlevlerinin gelişiminde olumsuz etkiye sahiptir (Lee, & Hoaken, 2017).

Özetle, gelişimsel süreç açıcısından incelendiğinde bilişsel gelişim süreci dâhilinde yönetici işlevlerin gelişiminin sağlanması, davranış problemlerinin ortaya çıkmaması için önemlidir. Yönetici işlevlerdeki bozulmalar, saldırgan davranışla ilişkili bulunduğu gibi çocukların ve yetişkinlerin sosyal uyaranları yorumlama ve uyaranlara tepki oluşturma süreçlerinde sorunlara neden olmaktadır. Bu durum; esnek düşünememe, çalışma belleği performansının düşük olması ve ketleme alanlarındaki bozulmalardan kaynaklanmaktadır. Saldırganlık ve şiddet içerikli suç davranışlarını engellemek ve müdahale etmek için yönetici işlev temelli yaklaşımlardan faydalanılabilir.

Kaynaklar

Ardila, A. (2008). On the evolutionary origins of executive functions. *Brain and cognition*, *68*(1), 92-99. https://doi.org/10.1016/j.bandc.2008.03.003

Baddeley, A. (1998). The central executive: A concept and some misconceptions. *Journal of the International Neuropsychological Society*, *4*(5), 523-526.

Baddeley, A. D. (1986). *Working memory*. Oxford University Press.

Baddeley, A. D. (1996). The concept of working memory. *Models of short-term memory*, 1-27.

Baddeley, A., & Wilson, B. (1988). Frontal amnesia and the dysexecutive syndrome. *Brain and cognition*, *7*(2), 212-230.

Baggetta, P., & Alexander, P. A. (2016). Conceptualization and operationalization of executive function. *Mind, Brain, and Education*, *10*(1), 10-33. https://doi.org/10.1111/mbe.12100

Baggio, S., Fructuoso, A., Guimaraes, M., Fois, E., Golay, D., Heller, P., ... & Wolff, H. (2018). Prevalence of attention deficit hyperactivity disorder in detention settings: a systematic review and meta-analysis. *Frontiers in psychiatry*, *9*, 331.

Barbosa, M. F. S., & Monteiro, L. M. C. (2008). Recurrent criminal behavior and executive dysfunction. *The Spanish Journal of Psychology*, *11*(1), 259-265.

Barkataki, I., Kumari, V., Das, M., Hill, M., Morris, R., O'Connell, P., ... & Sharma, T. (2005). A neuropsychological investigation into violence and mental illness. *Schizophrenia research*, *74*(1), 1-13.

Barkley, R. A. (2012). *Executive functions: What they are, how they work, and why they evolved*. Guilford Press.

Barkley, R. A., & Murphy, K. R. (2011). The nature of executive function (EF) deficits in daily life activities in adults with ADHD and their relationship to performance on EF tests. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, *33*, 137-158.

Baskin-Sommers, A. R., Brazil, I. A., Ryan, J., Kohlenberg, N. J., Neumann, C. S., & Newman, J. P. (2015). Mapping the association of global executive functioning onto diverse measures of psychopathic traits. *Personality Disorders: Theory, Research, and Treatment*, *6*(4), 336–346. https://doi.org/10.1037/per0000125

Best, J. R., Miller, P. H., & Jones, L. L. (2009). Executive functions after age 5: Changes and correlates. *Developmental review*, *29*(3), 180-200.

Bloemen, A. J. P., Oldehinkel, A. J., Laceulle, O. M., Ormel, J., Rommelse, N. N. J., & Hartman, C. A. (2018). The association between executive functioning and psychopathology: general or specific?. *Psychological medicine*, *48*(11), 1787-1794.

Brower, M. C., & Price, B. H. (2001). Neuropsychiatry of frontal lobe dysfunction in violent and criminal behaviour: a critical review. *Journal of Neurology, Neurosurgery & Psychiatry*, *71*(6), 720-726.

Bueso-Izquierdo, N., Hart, S. D., Hidalgo-Ruzzante, N., Kropp, P. R., & Pérez-García, M. (2015). The mind of the male batterer: A neuroscience perspective. *Aggression and violent behavior*, *25*, 243-251.

Burton, D., Demuynck, S., & Yoder, J. R. (2016). Executive dysfunction predicts delinquency but not characteristics of sexual aggression among adolescent sexual offenders. *Sexual Abuse*, *28*(8), 707-721.

Cauffman, E., Steinberg, L., & Piquero, A. R. (2005). Psychological, neuropsychological and physiological correlates of serious antisocial behavior in adolescence: The role of self-control. *Criminology*, *43*(1), 133-176.

Choy, O., Raine, A., & Hamilton, R. H. (2018). Stimulation of the prefrontal cortex reduces intentions to commit aggression: a randomized, double-blind, placebo-controlled, stratified, parallel-group trial. *Journal of neuroscience*, *38*(29), 6505-6512. doi: https://doi.org/10.1523/JNEUROSCI.3317-17.2018

DeLisi, M., & Vaughn, M. G. (2011). The importance of neuropsychological deficits relating to self-control and temperament to the prevention of serious antisocial behavior. *International Journal of Child, Youth and Family Studies*, *2*(1/2), 12-35.

Deu, N. (1998). Executive function and criminal fantasy in the premeditation of criminal behaviour. *Criminal Behaviour and Mental Health*, *8*(S1), 41-50.

Elliott, F. A. (1992). Violence: the neurologic contribution: an overview. *Archives of Neurology*, *49*(6), 595-603.

Enns, R. A., Reddon, J. R., Das, J. P., & Boudreau, A. (2008). Measuring executive functions in female delinquents using the Cognitive Assessment System. *Journal of Offender Rehabilitation*, *47*(1-2), 3-23.

Esbensen, A. J., Hoffman, E. K., Shaffer, R. C., Patel, L. R., & Jacola, L. M. (2021). Relationship between parent and teacher reported executive functioning and maladaptive behaviors in children with down syndrome. *American journal on intellectual and developmental disabilities*, *126*(4), 307-323. doi: 10.1352/1944-7558-126.4.307

Eslinger, P. J., Grattan, L. M., Damasio, H., & Damasio, A. R. (1992). Developmental consequences of childhood frontal lobe damage. *Archives of Neurology*, *49*(7), 764-769.

Fishbein, D. (2000). Neuropsychological function, drug abuse, and violence: A conceptual framework. *Criminal Justice and Behavior*, *27*(2), 139-159.

Fitton, L., Bates, A., Hayes, A., & Fazel, S. (2018). Psychiatric disorders, substance use, and executive functioning in older probationers. *Criminal Behaviour and Mental Health*, *28*(6), 447-459.

Fuster, J. M. (2000). Executive frontal functions. *Experimental brain research*, *133*, 66-70. https://doi.org/10.1007/s002210000401

Fuster, J. M. (2019). The prefrontal cortex in the neurology clinic. *Handbook of clinical neurology*, *163*, 3-15.

Giancola, P. R. (1995). Evidence for dorsolateral and orbital prefrontal cortical involvement in the expression of aggressive behavior. *Aggressive behavior*, *21*(6), 431-450. https://doi.org/10.1002/1098-2337(1995)21:6<431::AID-AB2480210604>3.0.CO;2-Q

Giancola, P. R., & Zeichner, A. (1994). Neuropsychological performance on tests of frontal-lobe functioning and aggressive behavior in men. *Journal of Abnormal Psychology*, *103*(4), 832–835. https://doi.org/10.1037/0021-843X.103.4.832

Giancola, P. R., Roth, R. M., & Parrott, D. J. (2006). The Mediating Role of Executive Functioning in the Relation Between Difficult Temperament and Physical Aggression. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 28(4), 211-221.

Goldstein, S., Naglieri, J. A., Princiotta, D., & Otero, T. M. (2014). Introduction: A history of executive functioning as a theoretical and clinical construct. In S. Goldstein & J. A. Naglieri (Eds.), *Handbook of executive functioning* (pp. 3–12). Springer Science + Business Media. https://doi.org/10.1007/978-1-4614-8106-5_1

Choy, O., Raine, A., & Hamilton, R. H. (2018). Stimulation of the prefrontal cortex reduces intentions to commit aggression: a randomized, double-blind, placebo-controlled, stratified, parallel-group trial. *Journal of neuroscience*, *38*(29), 6505-6512. doi: https://doi.org/10.1523/JNEUROSCI.3317-17.2018

DeLisi, M., & Vaughn, M. G. (2011). The importance of neuropsychological deficits relating to self-control and temperament to the prevention of serious antisocial behavior. *International Journal of Child, Youth and Family Studies*, *2*(1/2), 12-35.

Deu, N. (1998). Executive function and criminal fantasy in the premeditation of criminal behaviour. *Criminal Behaviour and Mental Health*, *8*(S1), 41-50.

Elliott, F. A. (1992). Violence: the neurologic contribution: an overview. *Archives of Neurology*, *49*(6), 595-603.

Enns, R. A., Reddon, J. R., Das, J. P., & Boudreau, A. (2008). Measuring executive functions in female delinquents using the Cognitive Assessment System. *Journal of Offender Rehabilitation*, *47*(1-2), 3-23.

Esbensen, A. J., Hoffman, E. K., Shaffer, R. C., Patel, L. R., & Jacola, L. M. (2021). Relationship between parent and teacher reported executive functioning and maladaptive behaviors in children with down syndrome. *American journal on intellectual and developmental disabilities*, *126*(4), 307-323. doi: 10.1352/1944-7558-126.4.307

Eslinger, P. J., Grattan, L. M., Damasio, H., & Damasio, A. R. (1992). Developmental consequences of childhood frontal lobe damage. *Archives of Neurology*, *49*(7), 764-769.

Fishbein, D. (2000). Neuropsychological function, drug abuse, and violence: A conceptual framework. *Criminal Justice and Behavior*, *27*(2), 139-159.

Fitton, L., Bates, A., Hayes, A., & Fazel, S. (2018). Psychiatric disorders, substance use, and executive functioning in older probationers. *Criminal Behaviour and Mental Health*, *28*(6), 447-459.

Fuster, J. M. (2000). Executive frontal functions. *Experimental brain research*, *133*, 66-70. https://doi.org/10.1007/s002210000401

Fuster, J. M. (2019). The prefrontal cortex in the neurology clinic. *Handbook of clinical neurology*, *163*, 3-15.

Giancola, P. R. (1995). Evidence for dorsolateral and orbital prefrontal cortical involvement in the expression of aggressive behavior. *Aggressive behavior*, *21*(6), 431-450. https://doi.org/10.1002/1098-2337(1995)21:6<431::AID-AB2480210604>3.0.CO;2-Q

Giancola, P. R., & Zeichner, A. (1994). Neuropsychological performance on tests of frontal-lobe functioning and aggressive behavior in men. *Journal of Abnormal Psychology*, *103*(4), 832–835. https://doi.org/10.1037/0021-843X.103.4.832

Giancola, P. R., Roth, R. M., & Parrott, D. J. (2006). The Mediating Role of Executive Functioning in the Relation Between Difficult Temperament and Physical Aggression. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 28(4), 211-221.

Goldstein, S., Naglieri, J. A., Princiotta, D., & Otero, T. M. (2014). Introduction: A history of executive functioning as a theoretical and clinical construct. In S. Goldstein & J. A. Naglieri (Eds.), *Handbook of executive functioning* (pp. 3–12). Springer Science + Business Media. https://doi.org/10.1007/978-1-4614-8106-5_1

Gottfredson, M. R., Hirschi, T. (1990). A General Theory of Crime. Stanford, CA: Stanf. Univ. Press.

Hancock, M. B. (2014). *Executive dysfunction: A contributor to subtypes of violence or general criminality?*. The University of Western Ontario (Canada).

Hare, R. D. (1998). Psychopaths and their nature: Implications for the mental health and criminal justice systems. T. Millon, E. Simonsen, M. Birket-Smith, & R. D. Davis (Eds.), *Psychopathy: Antisocial, criminal, and violent behavior* (pp. 188–212). The Guilford Press.

Helfgott, J. B. (2008). *Criminal behavior: Theories, typologies and criminal justice*. Sage.

Hirschi, T. (2017). *Causes of delinquency*. Routledge.

Holley, S. R., Ewing, S. T., Stiver, J. T., & Bloch, L. (2017). The relationship between emotion regulation, executive functioning, and aggressive behaviors. *Journal of interpersonal violence*, *32*(11), 1692-1707.

Hughes, C., White, A., Sharpen, J., & Dunn, J. (2000). Antisocial, angry, and unsympathetic: "Hard-to-manage" preschoolers' peer problems and possible cognitive influences. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, *41*(2), 169-179.

Hummer, T. A., Kronenberger, W. G., Wang, Y., Dunn, D. W., Mosier, K. M., Kalnin, A. J., & Mathews, V. P. (2011). Executive functioning characteristics associated with ADHD comorbidity in adolescents with disruptive behavior disorders. *Journal of abnormal child psychology*, *39*, 11-19.

Hunter, R. D., & Dantzker, M. L. (2002). *Crime and criminality: Causes and consequences*. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.

Joyal, C. C., Beaulieu-Plante, J., & de Chantérac, A. (2014). The neuropsychology of sex offenders: A meta-analysis. *Sexual Abuse*, *26*(2), 149-177.

Joyal, C. C., Tardif, M., & Spearson-Goulet, J. A. (2020). Executive functions and social cognition in juveniles who have sexually offended. *Sexual Abuse*, *32*(2), 179-202.

Kalbfleisch, L. (2017). Neurodevelopment of the executive functions. In *Executive functions in health and disease* (pp. 143-168). Academic Press.

Kandel, E., & Freed, D. (1989). Frontal-lobe dysfunction and antisocial behavior: A review. *Journal of clinical psychology*, *45*(3), 404-413.

Kavoussi, R. J., Kaplan, M. E. G., & Becker, J. V. (1988). Psychiatric diagnoses in adolescent sex offenders. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, *27*(2), 241-243.

Kelly, T., Richardson, G., Hunter, R., & Knapp, M. (2002). Attention and executive function deficits in adolescent sex offenders. *Child Neuropsychology*, *8*(2), 138-143.

King, A. R., Breen, C. M., Russell, T. D., Nerpel, B. P., & Pogalz, C. R. (2018). Self-reported executive functioning competencies and lifetime aggression. *Applied Neuropsychology: Adult*, *25*(5), 400-409.

Krämer, U. M., Kopyciok, R. P., Richter, S., Rodriguez-Fornells, A., & Münte, T. F. (2011). The role of executive functions in the control of aggressive behavior. *Frontiers in psychology*, *2*, 152. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2011.00152

Lawson, R. A., Papadakis, A. A., Higginson, C. I., Barnett, J. E., Wills, M. C., Strang, J. F., ... & Kenworthy, L. (2015). Everyday executive function impairments predict comorbid psychopathology in autism spectrum and attention deficit hyperactivity disorders. *Neuropsychology*, *29*(3), 445.

Ling, S., Umbach, R., & Raine, A. (2019). Biological explanations of criminal behavior. *Psychology, Crime & Law*, *25*(6), 626-640.

Loeber, R., & Hay, D. (1997). Key issues in the development of aggression and violence from childhood to early adulthood. *Annual review of psychology*, *48*(1), 371-410.

Luria, A. R. (1969). Frontal lobe syndromes. In Handbook of Clinical Neurology, ed. PJ Vinken, GW Bruyn, pp. 725–57. New York: Elsevier.

Luria, A. R. (1973). The frontal lobes and the regulation of behavior. In *Psychophysiology of the frontal lobes* (pp. 3-26). Academic Press.

Luria, A. R. (1980). Disturbances of higher cortical functions with lesions of the frontal region. *Higher cortical functions in man*, 246-365.

Luria, A. R. (1969). Frontal lobe syndromes. In Handbook of Clinical Neurology, ed. PJ Vinken, GW Bruyn, pp. 725–57. New York: Elsevier.

McDermott, L. M., & Ebmeier, K. P. (2009). A meta-analysis of depression severity and cognitive function. *Journal of affective disorders*, *119*(1-3), 1-8.

McGann, W., Werven, G., & Douglas, M. M. (1997). Social competence and head injury: A practical approach. *Brain Injury*, *11*(9), 621-628.

Miller, E. K., & Cohen, J. D. (2001). An integrative theory of prefrontal cortex function. *Annual review of neuroscience*, *24*(1), 167-202. https://doi.org/10.1146/ annurev.neuro.24.1.167

Miyake, A., Friedman, N. P., Emerson, M. J., Witzki, A. H., Howerter, A., & Wager, T. D. (2000). The unity and diversity of executive functions and their contributions to complex "frontal lobe" tasks: A latent variable analysis. *Cognitive psychology*, *41*(1), 49-100.

Moffitt, T. E. (1990) 'The neuropsychology of juvenile delinquency: a critical review', Crime and Justice, 12: 99-169.

Moffitt, T. E. (1993) 'Adolescence- limited and life- course-persistent antisocial behavior: a developmental taxonomy', *Psychological Review*, 100(4): 674-701.

Moffitt, T. E. (1993). The neuropsychology of conduct disorder. Development and Psychopathology, 5, 135–151. doi:10.1017/ S0954579400004302.

Morgan, A. B. and Lilienfeld, S. O. (2000) A meta- analytic review of the relation between antisocial behavior and neuropsychological measures of executive function, *Clinical Psychology Review,* 20: 113-156.

Nazmie, I. F., Nebi, M. R., & Zylfije Bekim, H. H. (2013). Poor executive functioning associated with the risk of aggressive behavior recidivism in the forensic community in schizophrenic patients. *Int J BioMed*, *3*(2), 94-99.

Niendam, T. A., Laird, A. R., Ray, K. L., Dean, Y. M., Glahn, D. C., & Carter, C. S. (2012). Meta-analytic evidence for a superordinate cognitive control network subserving diverse executive functions. *Cognitive, Affective, & Behavioral Neuroscience*, *12*, 241-268.

Norman, D. A., & Shallice, T. (1980). Attention to Action: Willed and Automatic Control of Behavior Technical Report No. 8006.

Pennington, B. F. and Ozonoff, S. (1996). Executive functions and developmental psychopathology. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 37: 51-87

Piquero, A. R., & Bouffard, J. A. (2007). Something old, something new: a preliminary investigation of Hirschi's redefined self-control. *Justice Quarterly*, *24*(1), 1-27.

Pradhan, S. N. (1975). Aggression and central neurotransmitters. *International Review of Neurobiology*, *18*, 213-262.

Raine, A. (1993). The Psychopathology of Crime: Criminal Behavior as a Clinical Disorder, San Diego, CA: Academic Press.

Raine, A. (1997). *The psychopathology of crime: Criminal behavior as a clinical disorder*. Gulf Professional Publishing.

Raine, A., & Sanmartín, J. (Eds.). (2001). *Violence and psychopathy*. Springer Science & Business Media.

Raine, A., & Yang, Y. (2006). Neural foundations to moral reasoning and antisocial behavior. *Social cognitive and affective neuroscience*, *1*(3), 203-213.

Ross, E. H., & Hoaken, P. N. (2011). Executive cognitive functioning abilities of male first time and return Canadian federal inmates. *Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice*, *53*(4), 377-403.

Rueda, M. R., Posner, M. I., & Rothbart, M. K. (2004). Attentional control and self-regulation. *Handbook of self-regulation: Research, theory, and applications*, *2*, 284-299.

Sapolsky, R. M. (2005). The influence of social hierarchy on primate health. *Science*, *308*(5722), 648-652.

Schneider, W., & Schiffrin, R. M. (1977). Automatic vs controlled processing. *Psychol Rev*, *84*, 1-64.

Schuiringa, H., van Nieuwenhuijzen, M., Orobio de Castro, B., & Matthys, W. (2017). Executive functions and processing speed in children with mild to borderline intellectual disabilities and externalizing behavior problems. *Child Neuropsychology*, *23*(4), 442-462. DOI: 10.1080/09297049.2015.1135421

Séguin, J. R., Boulerice, B., Harden, P. W., Tremblay, R. E., & Pihl, R. O. (1999). Executive functions and physical aggression after controlling for attention deficit hyperactivity disorder, general memory, and IQ. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, *40*(8), 1197-1208.

Séguin, J. R., Pihl, R. O., Harden, P. W., Tremblay, R. E., & Boulerice, B. (1995). Cognitive and neuropsychological characteristics of physically aggressive boys. *Journal of Abnormal Psychology*, *104*(4), 614.

Serper, M., Beech, D. R., Harvey, P. D., & Dill, C. (2008). Neuropsychological and symptom predictors of aggression on the psychiatric inpatient service. *Journal of clinical and experimental neuropsychology*, *30*(6), 700-709.

Seruca, T., & Silva, C. F. (2015). Recidivist criminal behaviour and executive functions: a comparative study. *The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*, *26*(5), 699-717.

Sprague, J., Verona, E., Kalkhoff, W., & Kilmer, A. (2011). Moderators and mediators of the stress-aggression relationship: Executive function and state anger. *Emotion*, *11*(1), 61–73. https://doi.org/10.1037/a0021788

Stanford, M. S., Conklin, S. M., Helfritz, L. E., & Kockler, T. R. (2007). P3 amplitude reduction and executive function deficits in men convicted of spousal/partner abuse. *Personality and Individual Differences*, *43*(2), 365-375.

Stefanopoulou, E., Manoharan, A., Landau, S., Geddes, J. R., Goodwin, G. U. Y., & Frangou, S. (2009). Cognitive functioning in patients with affective disorders and schizophrenia: a meta-analysis. *International Review of Psychiatry*, *21*(4), 336-356.

Suchy, Y. (2015). *Executive functioning: A comprehensive guide for clinical practice*. Oxford University Press.

Tarter, R. E. (1988). Are there inherited behavioral traits that predispose to substance abuse? *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, *56*(2), 189–196. https://doi.org/10.1037/0022-006X.56.2.189

Thompson, A., & Steinbeis, N. (2020). Sensitive periods in executive function development. *Current Opinion in Behavioral Sciences*, *36*, 98-105.

Toll, S. W., Van der Ven, S. H., Kroesbergen, E. H., & Van Luit, J. E. (2011). Executive functions as predictors of math learning disabilities. *Journal of learning disabilities*, *44*(6), 521-532.

Toupin, J., Déry, M., Pauzé, R., Mercier, H., & Fortin, L. (2000). Cognitive and familial contributions to conduct disorder in children. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, *41*(3), 333-344.

Tripp, G., & Wickens, J. R. (2009). Neurobiology of ADHD. *Neuropharmacology*, *57*(7-8), 579-589. Doi:https://doi.org/10.1016/j.neuropharm.2009.07.026

Villemarette-Pittman, N. R., Stanford, M. S., & Greve, K. W. (2003). Language and executive function in self-reported impulsive aggression. *Personality and individual differences*, *34*(8), 1533-1544.

Wilson, J. Q., & Herrnstein, R. J. (1998). *Crime human nature: The definitive study of the causes of crime*. Simon and Schuster.

Yang, Y., Raine, A., Lencz, T., Bihrle, S., LaCasse, L., & Colletti, P. (2005). Volume reduction in prefrontal gray matter in unsuccessful criminal psychopaths. *Biological psychiatry*, *57*(10), 1103-1108. DOI: 10.1016/j.biopsych.2005.01.021

Young, S., Moss, D., Sedgwick, O., Fridman, M., & Hodgkins, P. (2015). A meta-analysis of the prevalence of attention deficit hyperactivity disorder in incarcerated populations. *Psychological medicine*, *45*(2), 247-258.

Yuan, P., & Raz, N. (2014). Prefrontal cortex and executive functions in healthy adults: A meta-analysis of structural neuroimaging studies. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, *42*, 180–192. doi: 10.1016/j.neubiorev.2014.02.005

Zelazo, P. D. (2020). Executive function and psychopathology: A neurodevelopmental perspective. *Annual review of clinical psychology*, *16*, 431-454.

Zelazo, P. D., Carter, A., Reznick, J. S., & Frye, D. (1997). Early development of executive function: A problem-solving framework. *Review of general psychology*, *1*(2), 198-226.

Öz Geçmiş

Dr. Öğr. Üyesi Ezgi Ildırım, Boğaziçi Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümünden onur derecesi ile mezun olmuştur. Daha sonra İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalında tanık hafızası üzerine gerçekleştirdiği tezleri ile yüksek lisans ve doktora derecesini almıştır. İstinye Üniversitesi Psikoloji Bölümünde doktor öğretim üyesi olarak akademik hayatına devam etmektedir. Bellek süreçleri, travma, siber zorbalık ve kriminoloji alanında çalışmalar yürütmektedir.

Güncellenmiş 4. Basım

YÖNETİCİ SEKRETERLİĞİNDEN YÖNETİCİ ASİSTANLIĞINA

Doç. Dr. Nuran Öztürk Başpınar

nobel

YÖNETİCİ SEKRETERLİĞİNDEN YÖNETİCİ ASİSTANLIĞINA

Doç. Dr. Nuran Öztürk Başpınar

Yayın No.: 5369
Eğitim Bilimleri No.: 1099
ISBN: 978-625-371-293-8
E-ISBN: 978-625-371-294-5
Basım Sayısı: Güncellenmiş 4. Basım, Nisan 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Sergen Öz -sergen@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Bayraktar Asiltürk -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Öztürk Başpınar, Nuran.
Yönetici Sekreterliğinden Yönetici Asistanlığına / Nuran Öztürk Başpınar
Güncellenmiş 4. Basım, XIV + 326 s. 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-371-293-8
E-ISBN: 978-625-371-294-5
1. Sekreterlik 2. Yönetici Sekreterliği 3. Yönetici Asistanlığı

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **xiii**

1. BÖLÜM
YÖNETİCİ ASİSTAN=YÖNETİCİ YARDIMCISI **1**
YÖNETİCİ ASİSTAN & YÖNETİCİ ASİSTANI 5
ÖZELLİKLERİMİZ 9
Araştırma ve Bilgi İşleme Becerimiz 18
Düzenleme, Düzeltme ve Yardımcılık Becerimiz 19
Eğitimimiz ve Deneyimimiz 22
İnsan İlişkileri Becerimiz 25
Organize Etme Becerilerimiz 38
SORUMLULUKLARIMIZ 42

2. BÖLÜM
BİRLİKTEN KUVVET DOĞAR **47**
KENDİMİ TANIYORUM 48
Nasıl Bir İnsan Olmak İstersiniz? 51
YÖNETİCİMİ TANIYORUM 52
İYİ BİR TAKIM OYUNCUSUYUM 60
Yeni Yönetici ile Çalışma 63
Yöneticimin Amaçlarını Biliyorum 65
Yönetici Temsilcisi Olarak Güven Kazanma 68
Yöneticimin Zamanını Yönetiyorum 71
Yöneticimin Sırdaşıyım 73
Yöneticime Önerilerde Bulunurum 78
Hatalarımdan Ders Alırım 81
Yöneticimin Zayıf Noktalarını ve Hatalarını Kapatırım 86
Şikâyet ve Söylentileri Yöneticime İletirim 88
Yöneticimin Başarısı 91
Bağlılığımı Gösteririm 93
Yöneticime Gerektiğinde "Hayır" Diyebilirim? 94
Yöneticimin Amiri ile İlişkilerim 95
Yöneticimle Kişisel İlişkilerim 98
Yöneticime Hediye Verirken 101
Yöneticimin Eşi ve Diğer Akrabaları ile İlgilenirim 102
Yöneticinin Hoşuna Gitmeyen Yönlerimiz 104

ONLARSIZ OLMAZ 108
Çevrenizi Gözleyin! 108
Hoş Geldin Demelerini Beklemeyin! 108
Hemen Fikir Belirtmeyin! 109
İşi Hemen Reddetmeyin! 109
İş Birliği Kışkırtıcısı Olun! 109
Sevmeniz Gerektiğini Düşünmeyin! 110
Önerinizi Doğru Biçimde Yapın! 110
Kıskançlık Yaratacak Davranışlarda Bulunmayın! 110
İş Dışı Etkinliklere Katılın! 111
Eleştirirken Doğru Yöntemi Kullanın! 111
Eleştirildiğinizde Olgunlukla Karşılayın! 112
Terfi Ettiğinizde! 112
Bir Arkadaşınız Terfi Ettiğinde! 113
İki Arkadaşınız Tartışırsa Tarafsız Kalın! 115
Zor İnsanlarla Geçinme Sanatı 116
Problemli Kişilik Tipleri 117
ŞİRKETİM HAKKINDA BİLGİM TAMDIR 125
SEKTÖRÜ İYİ TANIRIM 129

3. BÖLÜM 131
GÖREVİMİZ SORUMLULUĞUMUZDUR 131
BİLGİ TOPLARIM VE RAPOR HÂLİNE GETİRİRİM 131
Bilgi Bulmak İçin Referansları Kullanırım 133
Araştırma Bulgularını Rapor Hâline Getiririm 139
İş Raporlarını Hazırlarım 140
Raporlarda Temel Bölümler 144
BİLGİYİ GÖRSEL SUNABİLİRİM 146
Sunuş Hazırlama Aşamaları 146
Çizelgeler 148
Grafikler 150
Excel'de Grafiklerin Çizilmesi 153
KARAR VERİRKEN ZORLANMAM 156
PLANLI ÇALIŞIRIM 160
İŞ ÖNCELİKLERİMİ BELİRLERİM 162
Yapılacak İşler Listesi 164
Aciliyet ve Önem Kriterleri 164
Öncelikleri Belirlemede Kullanılan Sistemler 165
HATIRLATMA SİSTEMLERİNİ KULLANIRIM 169
YAZIŞMALARI DÜZENLERİM 173
YAZIŞMALARI İŞARETLERİM 179

4. BÖLÜM.....181
ÖZEL SORUMLULUKLARIMIZ.....181
HER TÜRLÜ TOPLANTIYA KATKIDA BULUNABİLİRİM.....181
TOPLANTI.....183
Toplantıların Amaçları.....184
Toplantıların Gelişimini Etkileyen Faktörler.....184
TOPLANTI TÜRLERİ.....185
TOPLANTI TÜRLERİNİN ÖZELLİKLERİ.....186
Seminer.....186
Sempozyum.....187
Konferans.....187
Panel.....187
Kolokyum.....188
Forum.....188
Sergi ve Fuar.....188
Ticari Gösteri.....188
Çalıştay (Workshop).....188
Ödül Seyahatleri.....189
Kongre.....190
Şirket Toplantıları.....194
TOPLANTI TASARLANIRKEN GÖZ ÖNÜNE ALINACAK FAKTÖRLER.....194
TOPLANTI GİDERLERİ.....194
TOPLANTILARDAKİ GÖREVLERİM.....195
Toplantı Salonunu Rezerve Ettiririm.....195
Otel Rezervasyonunu Yaparım.....196
Rezervasyon Türleri.....198
Otel Sözleşmeleri.....201
İsim Listelerini Hazırlarım.....203
Otobüs Rezervasyonlarını Yaparım.....203
Menüleri ve Sosyal Düzenlemeleri Yaparım.....204
Restoran Rezervasyonlarını Yaparım.....204
Rekreasyon (Boş Zamanları Değerlendirme) Programları Hazırlarım.....205
Toplantıya Katılacakları Bilgilendiririm.....205
Konuşmacıları Davet Ederim.....207
Çağrı Mektubu Hazırlarım.....207
Duyuru Mektubu Hazırlarım.....208
Ön Kayıt İçin Plan Geliştiririm.....208
Gündemi Hazırlarım.....210
Destekleyici Malzemeleri Temin Ederim.....213
Toplantı Salonunu Düzenlerim.....214
Oturma Düzenini Oluştururum.....215
Toplantı Salonunda Nereye Oturacağımı Bilirim.....216
Toplantı Boyunca Not Alırım.....216
Rapor Özeti Hazırlarım.....219

Tutanak Oluştururum 220
Toplantı Sonrası Görevlerim 223
SEYAHAT DÜZENLEMELERİM 233
Seyahate Ön Hazırlıkla Başlarım 237
Temel Seyahat Olasılıkları 238
Rezervasyon Yaptırırım 242
Seyahat Programının Son Hâlini Düzenlerim 245
Destek Malzemelerini Hazırlarım 249
Seyahat Dosyasını Hazırlarım 251
Seyahat Ödemelerini Düzenlerim 252
Uluslararası Seyahat Konularını Bilirim 254
Seyahatle İlgili Dokümantasyonları Hazırlarım 255
Yöneticimin Yokluğunda İşleri Yönetirim 257
Yöneticim Dönünce İşlerim 258
Planlanan Bir Seyahatin İptali 259

5. BÖLÜM 261
İMAJIMIZ ve ETİK İLKELERİMİZ 261
İMAJIMIZ 261
İMAJIN ÖGELERİ 264
Genel Görünüş 266
Aksesuarlar 272
Makyaj 274
Saç 275
Sakal, Bıyık 275
El ve Tırnak Bakımı 276
Temizlik ve Bakım 276
Profesyonel Yaşamda İmaj Kırıcılar 279
ETİK İLKELERİMİZ 280
Ahlakın Önemi 280
İş Ahlakı Nedir? 281
Örgütlerde Ahlaki Sorunlar 281
Örgütlerin Ahlak Programları 285
Yazılı Ahlak Kuralları 285
Meslek Ahlakı 287
Asistanın Ahlaki Sorumluluğu 288
Sekreterler İçin Ahlak İlkeleri 290
Sekreterlik Etik İlkeleri Önerisi 291

6. BÖLÜM 293
SEKRETERLİK ALANINDA YÜKSELME OLANAKLARIMIZ 293
Zorunda Kalmadan Önce Değişin! 296
Arkadan Konuşmayın 299
İntikam Almaya Çalışmayın 300

Etkin Çalışın 301
İşkolik Olmayın 301
İş Yaşamında Başarı için Öneriler 302
Söylemeden Geçemeyeceklerim 305

SON SÖZ 309

KAYNAKÇA 315

EK: 1 Bazı Ülkelerdeki Önemli Günler 321
EK: 2: Sekreterlik Güzel Meslek… 323

KAYNAKÇA

ABEL, Olivier**: Avrupada Etik, Din ve Laiklik,** Metis Yayınları, İstanbul, l995.

AKYÜREK, Feridun (Editör): **Yönetici Sekreterliği**, AÖF Yayın No: 419, 1994.

ALLAN, Jane (Çev: Mehmet Zaman): **Takımınızın Yeteneklerini Geliştirmede Zaman Yönetimi,** İstanbul: Hayat Yayıncılık, 1998.

ALTINÖZ, Mehmet: **Günümüz İş Ortamında Sekreterlik**, Ankara: Yargı Yayınevi, 1999.

ARSLAN, Mahmut: **İş ve Meslek Ahlakı**, Ankara: Nobel Yayın, 2001.

ATKINSON, Jacqualine (Çev: Cem S. İslam): **Zamanı Yönetme Sanatı,** İstanbul: Nehir Yayınları, 1997.

AUSTIN, Evelyn: **Senior Secretarial Duties and Office Organisation,** 3.Baskı, Londra: Pitman Publishing, 1983.

BALTAŞ, Zuhal: **Akılda ve Yürekte İz Bırakan Sunuş**, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2004.

BARKER, Alan: **Toplantı Düzenleme,** İstanbul: Timaş Yayınları, 1998.

BARZUN, Jacques ve Diğerleri: **Modern Araştırmacı,** Ankara: Nurol Matbaa, 1993.

BAŞPINAR ÖZTÜRK, Nuran: **Bilgi ve Kayıt Yönetimi** (Basılmamış Doktora Tezi), Eskişehir: 1999.

BAŞPINAR ÖZTÜRK, Nuran: **Sekreterlik Davranışları**, Eskişehir: A.Ü. Yayın No: 1169, 1999.

BAŞPINAR ÖZTÜRK, Nuran: **Büro Yönetimi ve Sekreterlikte Örnek Olay Analizi,** Ankara: Nobel Yayın, 2003.

BAŞPINAR ÖZTÜRK, Nuran: **Sekreterler İçin "Telefon" El Kitabı.** Eskişehir: Gülen Ofset, 2006.

BAŞPINAR ÖZTÜRK, Nuran. Ünver Ünlü BAYRAMLI: **Sekreter İmajı Ve Türk Basınındaki Yansımasına İlişkin Bir İçerik Analizi,** V. Ulusal Büro Yönetimi Sekreterlik Kongresi, Çanakkale, Türkiye.

BAŞPINAR ÖZTÜRK, Nuran.: **Meslek Etiği,** I. Ulusal Büro Yönetimi Sekreterlik Kongresi, Antalya, Türkiye.

BAŞPINAR ÖZTÜRK, Nuran. Hüseyin GÜRBÜZ: **Eskişehir İli Sekreter Profili,** III. Ulusal Büro Yönetimi Sekreterlik Kongresi, Ankara, Türkiye.

BAŞPINAR ÖZTÜRK, Nuran. Ünver Ünlü BAYRAMLI: **Metaforlarla Sekreterlik Kavramı Analizi,** IV. Ulusal Büro Yönetimi Sekreterlik Kongresi, Ankara, Türkiye.

BAŞPINAR ÖZTÜRK, Nuran. Ünver Ünlü BAYRAMLI: **Yöneticilere Göre Sekreter & Yönetici Sekreter,** III. Ulusal Büro Yönetimi Sekreterlik Kongresi, Eskişehir, Türkiye.

BAYRAMLI, Ünver: **Zaman Yönetimi**, Ankara: Nobel Yayınevi, 2006.

BOOHER, Diannna: **The New Secretary: How to Handle People As Well as You Handle Paper,** ABD: R.R. Donnelley and Sons Co., 1985.

BOYD, Daniel R.-LEWIS, Stephen D.: **Secretarial Administration and Management**, New Jersey: Prentice-Hall, Inc., 1985.

BRIEGER, Nick, Anthony CONISH: **Secretarial Contacts**: Prentice Hall, 1989.

BRUNSON, Evelyn: **The Professional Secretary,** New Jersey: Prentice-Hall, Inc., 1974.

CAN, Halil: **Organizasyon ve Yönetim**, Ankara: 1991.

CARY, Cohen. **Profesyonel Sekreterin El Kitabı**, Çev: Mehmet Çatak, İstanbul: Rota Yayınevi, 1994.

COŞAN, M. Es'ad: **Ailenin Ahlak Kılavuzu**, Seha Neşriyat 138 Aile Eğitimi Dizisi 11, l995.

ÇAKICI, Celil: **Toplantı Yönetimi, Kongre, Konferans, Seminer ve Fuar Organizasyonu**, Ankara: Detay Yayıncılık, 2004.

ÇAKIR, Özlem: **Profesyonel Yaşamda Kişisel İmaj ve Sosyal Yaşam Etiketi,** İstanbul: YKY, 2002.

DURKHEIM, Emile (Çev: Mehmet KARASAN), **Meslek Ahlakı,** MEB, Ankara, 1949.

DYSON, Sue: **Bluff Your Way as a Top Secretary**, Londra: Ravette Books Limited, 1989.

ERDEM Ferda, ŞATIR Çiğdem. "Metaforlarla Örgüt Kültürü Analizi, Otel İşletmelerinde Uygulamalı Bir Çalışma", **VI. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, Bildiri Kitabı,** 21-23 Mayıs 1998, Eskişehir.

ERKUL, İhsan: **Araştırma Raporlarında Tertip ve Şekil Meselesi,** İstanbul: Fatih Yayınevi, 1983.

ETTINGER, Blanche: **Opportunities in Secretarial Careers**, Illınois: 1984.

ROGER FRITZ: **Patronunuzu Nasıl Yönetirsiniz?,** Ankara: MediaCat Kitapları, 2000.

FORSYTH, Patrick: **Nasıl Toplantı Yapmalı**, Ankara: İlkkaynak Yayıncılık, 1997.

GÖRAL, Gülbin: **Sekreterliğin Genel Esasları**, İstanbul: Alfa Yayınevi, 2005.

GÖRAL, Gülbin: **Yöneticiler ve Yönetici Asistanları - Yönetimde Armoni,** İstanbul; Dharma Yayınevi, 2004.

GÜVENAL, Cangül: **Sekreterin El Kitabı,** Başbakanlık Devlet Personel Dairesi Yayın No.29, Ankara: 1968.

HACIOĞLU, Necdet: **Seyahat Acentacılığı ve Tur Operatörlüğü,** 3 Baskı, Bursa: Uludağ Üniversitesi Basımevi, 1995.

HACKMAN, Martin J. (Çev: Yakut GÜNERİ): **Modern Bir Büroda İş ve İş Araçlarının Yönetimi**, İstanbul: 1988.

HARDINGHAM, Alison (Çev: Aksu BORA, Onur CANKOÇAK):

Takım Çalışması, Ankara: İlkkaynak Yayınevi, 1997.

HARRISON, John: **Secretarial Duties,** 7.Baskı, Londra: Pitman Publishing Limited, 1984.

HAYNES, E. Marian (Çev. Yaşar BÜLBÜL): **Kişisel Zaman Yönetimi,** İstanbul: Alfa Ltd.Şti., 1999.

HOBAN, Yvanne: **English for the Secretary**, McGraw_Hill, 1982.

INGOLDSBY, Patricia-FOCARINO Joseph: **The Executive Secretary: Handbook to Success**, New York: 1969.

JOHNSON-ECKERSLEY Anna. L. (Ed.): **Webster's Secretarial Handbook,** 2.Baskı, Massachuusetts: Merriam-Webster Inc., 1983.

JOSEPH, Ray (Çev. Özlem KOŞAR): **Zaman Yönetimi,** İstanbul: Epsilon Yayıncılık, 1994.

KALLAUS, Norman, F.KEELING Lewis B.: **Administrative Office Management,** 10. Baskı, Ohio: South Western Publishing Co., 1991.

KARASAR, Niyazı: **Araştırmalarda Rapor Hazırlama Yöntemi,** Ankara: Torunoğlu Basımevi, 1981.

KOZAK, Sabah: **Otel İşletmelerinde Önbüro Yönetimi**, Eskişehir: A.Ü.EMYO Yay. 1998.

KOZAK, Sabah: **Seyahat Acentalarında Tur Düzenleme**, Eskişehir: A.Ü.EMYO Yay. 1999.

LAKEIN, Alen (Çev. Selda Tezcan): **Zaman Hayattır,** İstanbul: Rota Yayıncılık, 1995.

LINKEMER, Bobbi: **Verimli Toplantı Nasıl Yapılır,** İstanbul: Rota Yayınları,1995.

MACKENZIE, R.Alec (Çev. Yakut GÜNERİ): **Zaman Tuzağı,** İstanbul: İlgi Yayıncılık, 1985.

McINTOSH, Harriet-WELTER Clyde W.: **The Executive Secretary-An Office Job Simulation**, Ohio: South Western Publishing Co., 1986.

MINOR, Robert S. (Ed.)- FETRIDGE, Clark W.: **Office Administration Handbook**, 6.Baskı, Illınois: Dartnel Press, 1987.

MISIRLI, İrfan: **Sosyal Davranışlar ve Protokol Bilgisi,** Ankara: Detay Yayıncılık, 2006.

Milliyet Gazetesi, 19 Ağustos 2000.

Ongun, İpek: **Sekreterlik Güzel Meslek**. Milliyet Gazetesi, Dizi Yazılar, 23 Aralık 1991.

ONGUN, İpek: **Şu Çılgın Tempoda Duyarlı Davranışlar**, İstanbul: Epsilon Yayıncılık, 2005.

ÖZALP, İnan: **Yönetim ve Organizasyon,** Cilt: 1, A.Ü. Eğitim Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları No:42, Eskişehir: 1986.

ÖZGENER, Şevki. **İş Ahlakının Temelleri "Yönetsel Bir Yaklaşım".** Ankara: Nobel Yayınevi, 2004.

ÖZTÜRK ,A. Sevgi Genel İşletme **"İş Ahlakı"** A.Ü. Yayın No:931, AÖF Yayınları No: 501, l998.

ÖZTÜRK, Nuran ve diğerleri. **Sekreterlik Bilgisi**. AÖF Yayın No: 371, 1995.

ÖZTÜRK, Nuran ve diğerleri: **Sekreterlik Bilgisi**. AÖF Yayın No: 507, 1996.

ÖZTÜRK, Nuran: **Yönetici Sekreterliği,** Eskişehir: Birlik Matbaası, 1992.

ÖZTÜRK, Nuran ve diğerleri: **Yönetici Sekreterliği**, A.Ü. Yayın No: 809, AÖF Yayın No: 419, l994.

PRYSE, B. Elizabeth. **The Perfect Secretary**, Collings ELT, 1983.

ROTH, Robert F.: **International Marketing Communications,** Chicago: 1982.

Sabah Gazetesi, 20 Haziran 2006.

SAĞTÜR, Nilüfer: **Sekreterlik Eğitimi,** Ticaret Yüksek Öğretmen Okulu Yayınları: No.11, Ankara: 1961.

SCOOT, Martin (Çev. Aslı Çıngıl ÇELİK): **Zaman Yönetimi,** İstanbul: Rota Yayın Tanıtım, 1997.

SECRETAN, Lance: **How to be an Effective Secretary**, Londra: Pan Boks Ltd, 1972.

SMITH, W. Hyrum (Çev.Adalet ÇELBİŞ): **Hayatı ve Zamanı Yönetmenin 10 Doğal Yasası,** İstanbul: Sistem Yayıncılık, 1998.

SMITH, Jane (Çev. Ali ÇİMEN): **Daha İyi Nasıl Zaman Yönetimi,** İstanbul: Timaş Yayınları, 1998.

TAINTOR, Sarah Augusta-MONROE, Kate M.: **The Secretary's Handbook,** 10. Baskı, New York: MacMillan Publishing Company, 1969.

TAVMERGEN, İge Pırnar, Ebru Günlü AKSAKAL: Kongre ve Toplantı Yönetimi, Ankara: Seçkin Yayıncılık: 2004.

TAYMAZ, Haydar: **Hizmet İçi Eğitim-Kavramlar İlkeler Yöntemler,** Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları No: 94, Ankara: 1981.

TEKGİL, Semin-ERCAN, Güler: **Sekreter El Kitabı,** DPT Yayını, Ankara: 1985.

TENGİLİMOĞLU, Dilaver,Nilgün ÇITAK, **Yönetici ve Tıp Sekreterliği**, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2003.

TENGİLİMOĞLU, Dilaver, Pınar COŞAN, **Yönetici Asistanlığı**, Ankara: Asıl Yayın Dağıtım, 2004.

TERRY, George R.: **Office Management and Control—The Administrative Managing of Information,** Illınois: Richard D. Irwin, Inc., 1979.

THOMPSON, Margaret H.- JANIS, Harold J.: **Revised Standard Reference for Secretaries and Administrators**, New York, 1980.

TROTMAN, Kathleen M.: **Modern Secretarial Procedures,** 3.Baskı, New York: Mc Graw-Hill Book Company Limited, 1986.

TUTAR, Hasan: **Yönetici Sekreterliği**, Ankara: Nobel Yayınevi, 2002.

TUTAR, Hasan- Nuran Ö. BAŞPINAR-Mehmet ALTINÖZ: **Sekreterlik El Kitabı - Temel Sekreterlik ve Yönetici Asistanlığı-**Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2004.

ÜNLÜ, Sezen, Nuran ÖZTÜRK. **Sekreterlik Davranışı**, AÖF Yayın No: 428, 1994.

UZDİL, Ünal-UZDİL, Güneş: **Sekreterlik-İş Yazıları, Dosyalama ve Büro Makineleri,** İstanbul: 1987.

YARCAN, Şükrü: **Seyahat Yönetimi,** İstanbul: Bogaziçi Üniversitesi Yayını, 1993.

YARCAN, Şükrü-Metehan PEKÖZ: **Seyahat İşletmeleri,** 3. Baskı, İstanbul: 1998.

YILDIRIM Engin. "Metafor Kullanımı ve Toplam Kalite Yönetimi", **9.Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, Bildiriler**, 24-26 Mayıs 2001, İstanbul.

İNTERNET ADRESLERİ

TEKELİOĞLU, Tuluhan. "Sakıp Sabancı, defterine güvenir". http://hurarsiv.hurriyet.com.tr

www.ilksan.gov.tr/insaniliskileri.asp

http://psikoloji,web,tr/kendinitanima.htm

http://www.6dtr.com/KENDINITANI/anasayfa.php

http://www.psikoloji.web.tr/kendinitanima.htm
www.indeksiletisim.com.2004
http://w3.gazi.edu.tr/web/vildan/webdeoo/teknik.pdf
http://www.milliyet.com/2003/01/8/guncel/gun08.htm
http://www.sekreteriz.biz/index.php?option?com_content&ask?view&i?414&Itemid=51
http://www.sekreteriz.biz/index.php?option?com_content&task?view&id?180&Itemid=51
http://www.sekreteriz.biz/index.php?option?com_content&task?view&id?282&Itemid=51
http://www.sekreteriz.biz/index.php?option?com_content&task?view&id?200&Itemid=51
www.geocities.com/cakmak_cengiz/yazi/garcia.htm
http://www.milliyet.com/2003/10/26/business/bus07.html
http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=30332&yazarid=82
http://www..hurriyet.com.tr/yazarlar/5335141.asp?yazarid=82
http://www.isseyahatleri.com/btt/bttdergi/makaleler/btt3/inforentacar.htm
www.radikal.com.tr/1999/05/05/yazarlar/mehyil.html-24k-Ek
http://arsiv.hurriyetim.com.tr/hur/turk/99/05/01/yazarlar/04yaz.htm
http://www.acialumni.net//IcimizdenBirifiles/ozlemcakir.htm
http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/göster/haber.aspx?id=302321
http://www.koc.com.tr/User/Hedef.aspx?LANGAGE_CODE=TR
http://www.metroliste.com/Liste.Detail.jsp?id015856
http://www.secretcv.com/ilan/ilan_oster?id=200788

7. Basım

Rehberlik ve Psikolojik Danışmada Kullanılan
Ölçme Araçları ve Programlar Dizi - 1

REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMADA KULLANILAN ÖLÇEKLER

Dizi Editörleri:
Prof. Dr. Yıldız Kuzgun - Prof. Dr. Feride Bacanlı

Editörler:
Prof. Dr. Yıldız Kuzgun - Prof. Dr. Feride Bacanlı

REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMADA ÖLÇME ARAÇLARININ KULLANIMI
Prof. Dr. Yıldız Kuzgun

KARAR STRATEJİLERİ ÖLÇEĞİ
Prof. Dr. Yıldız Kuzgun

KİŞİSEL YÖNELİM ENVANTERİ
Everett L. Shostrom
Uyarlayan: Prof. Dr. Yıldız Kuzgun

ANA BABA TUTUMLARI ÖLÇEĞİ (Ergenler ve Yetişkinler İçin)
Prof. Dr. Yıldız Kuzgun
Prof. Dr. Jale Eldeleklioğlu

MESLEKİ DOYUM ÖLÇEĞİ
Prof. Dr. Yıldız Kuzgun
Prof. Dr. Seher A. Sevim
Prof. Dr. Zeynep Hamamcı

MESLEK GELİŞİMİNE YARDIM ÖLÇEĞİ
Prof. Dr. Yıldız Kuzgun
Prof. Dr. Zeynep Hamamcı

MESLEK GELİŞİMİ BİLGİ TESTİ
Prof. Dr. Yıldız Kuzgun
Prof. Dr. Zeynep Hamamcı

KİŞİSEL KARARSIZLIK ÖLÇEĞİ
Prof. Dr. Feride Bacanlı

KENDİNE SAYGI ÖLÇEĞİ
Dr. Öğr. Üyesi Atlas Bogenç

MESLEK KARARI VERME YETKİNLİK ÖLÇEĞİ
Prof. Dr. Hasan Bozgeyikli

nobel

Rehberlik ve Psikolojik Danışmada Kullanılan Ölçme Araçları ve Programlar Dizi -1

Dizi Editörleri: Prof. Dr. Yıldız Kuzgun - Prof. Dr. Feride Bacanlı

Rehberlik ve Psikolojik Danışmada Kullanılan Ölçekler

Editörler: Prof. Dr. Yıldız Kuzgun - Prof. Dr. Feride Bacanlı

Yayın No.: 329
Takım ISBN: 978-605-133-231-4
Dizi 1 Yayın No.: 320
Eğitim Bilimleri No.: 62
ISBN: 978-605-133-232-1
Basım Sayısı: 7. Basım, Nisan 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Kuzgun, Yıldız., Bacanlı, Feride.
Rehberlik ve Psikolojik Danışmada Kullanılan Ölçme Araçları ve Programlar Dizi -1 /
Dizi Editörleri: Yıldız Kuzgun, Feride Bacanlı
Rehberlik ve Psikolojik Danışmada Kullanılan Ölçekler / Editörler: Yıldız Kuzgun, Feride Bacanlı
7. Basım, VI + 170 s., 16x23,5 cm - Kaynakça var, dizin yok.
Takım ISBN: 978-605-133-231-4
ISBN: 978-605-133-232-1
1. Rehberlik ve Psikolojik Danışma 2. Ölçek 3. Mesleki Gelişim 4. Anne-Baba Tutumları 5. Kararsızlık
6. Karar Stratejileri 7. Kendine Saygı 8. Kişisel Yönelim

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA

İÇİNDEKİLER

REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMADA ÖLÇME ARAÇLARININ KULLANIM

REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMADA ÖLÇME ARAÇLARININ KULLANIMI 3
Ölçme Araçlarının Kullanılmasında Gözetilecek Hususlar 4

KARAR STRATEJİLERİ ÖLÇEĞİ

KARAR STRATEJİLERİ ÖLÇEĞİ 9
Ölçülecek Karar Biçimlerinin Belirlenmesi 11
Ölçek Maddelerinin Belirlenmesi 12
Karar Stratejileri Ölçeğinin Geçerlik Çalışmaları 12
KSÖ'nün Yapı Geçerliği 12
Ölçeklerarası İlişkiler 14
KSÖ'nün Güvenilirlik Çalışmaları 15
KSÖ'nün Ayırt Edici Geçerlik Çalışmaları 16
KAYNAKLAR 21
KARAR STRATEJİLERİ ÖLÇEĞİNİN PUANLAMASI 22
KARAR STRATEJİLERİ ÖLÇEĞİ 23

KİŞİSEL YÖNELİM ENVANTERİ

KİŞİSEL YÖNELİM ENVANTERİ 31
Puanlama 33
KYE'nin Türkiye İçin Güvenilirliğinin ve Geçerliliğinin Sınanması 33
Amerikalı ve Türk Öğrencilerin Kişisel Yönelim Envanteri Puan Ortalamaları Yönünden Karşılaştırılması 37
KAYNAKLAR 42
KİŞİSEL YÖNELİM ENVANTERİ 43
KİŞİSEL YÖNELİM ENVANTERİ PUANLAMA ANAHTARI 57

ANA BABA TUTUMLARI ÖLÇEĞİ (Ergenler ve Yetişkinler İçin)

ANA BABA TUTUMLARI ÖLÇEĞİ 65
Ana Baba Tutumlarının Ölçülmesi 66
Yeni Ölçeğin Oluşturulması 66
Uygulama ve Verilerin İşlenmesi 67
Ana Baba Tutumları Ölçeğinin Güvenirliği 70
KAYNAKÇA 72
ANA BABA TUTUM ÖLÇEĞİ 73

MESLEKİ DOYUM ÖLÇEĞİ

MESLEKİ DOYUM ÖLÇEĞİ 79
Mesleki Doyum Ölçeğinin Geliştirilmesi 80
MDÖ'nin Geçerliğine İlişkin Bulgular 81
MDÖ'nin Güvenirliğine İlişkin Bulgular 81
MDÖ'nin Uygulanması ve Puanlanması 81
MESLEKİ DOYUM ÖLÇEĞİ 82

MESLEK GELİŞİMİNE YARDIM ÖLÇEĞİ

MESLEK GELİŞİMİNE YARDIM ÖLÇEĞİ 87
Ölçeğin Geliştirilmesi 87
Ölçeğin Geçerliliği 88
Ölçeğin Güvenirliği 88
MESLEK GELİŞİMİNE YARDIM ÖLÇEĞİ 89
MESLEK GELİŞİMİNE YARDIM ÖLÇEĞİ CEVAP KAĞIDI 91

MESLEK GELİŞİMİ BİLGİ TESTİ

MESLEK GELİŞİMİ BİLGİ TESTİ 95
Ölçeğin Geliştirilmesi 95
Meslek Gelişimi Bilgi Testinin Geçerliği 96
Meslek Gelişimi Bilgi Testinin Güvenirliği 97
MESLEK GELİŞİMİ BİLGİ TESTİ 99

KİŞİSEL KARARSIZLIK ÖLÇEĞİ

KİŞİSEL KARARSIZLIK ÖLÇEĞİNİN GELİŞTİRİLMESİ: GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMALARI 109
Kararsızlığın Ölçümünde İzlenen Yaklaşımlar ve Geliştirilen Ölçme Araçları 111
YÖNTEM 117
Araştırma Grubu 117
Veri Toplama Araçları 118
Kişisel Bilgi Formu 118
Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri (DSKE) 118
I. KÖ'nü Geliştirme Süreci 119
KÖ'nün Güvenirliği ve Geçerliği 121
II. KKÖ'nün Maddelerinin Geliştirilmesi 122
İşlem Yolu 123
BULGULAR 124
KKÖ'nün Geçerlik Çalışmaları 124
A. KKÖ'nün Yapı Geçerliği 124

B. KKÖ'nün Uyum Geçerliği 126
KKÖ'nün Güvenirlik Çalışmaları 127
TARTIŞMA 128
Kişisel Kararsızlık Ölçeğinin Puanlanması 132

KENDİNE SAYGI ÖLÇEĞİ

KENDİNE SAYGI ÖLÇEĞİ 141
Kendine Saygı Ölçeğinin Maddelerinin Oluşturulması 142
Kendine Saygı Ölçeğinin Genel Özellikleri 142
Kendine Saygı Ölçeğinin Deneme Uygulaması 143
Kendine Saygı Ölçeğinin Geçerliliğine İlişkin Çalışmalar 144
Kendine Saygı Ölçeğinin Güvenirliğine İlişkin Yapılan Çalışmalar 147
İçtutarlılık 147
Kararlılık 147
KAYNAKÇA 148
KENDİNE SAYGI ÖLÇEĞİ 149
KENDİNE SAYGI ÖLÇEĞİ CEVAP KAĞIDI 150

MESLEK KARARI VERME YETKİNLİK ÖLÇEĞİ

MESLEK KARARI VERME YETKİNLİK ÖLÇEĞİ 153
MKVYÖ'nün Kuramsal Temeli 158
MKVYÖ'nün Maddelerinin Geliştirilmesi 159
MKVYÖ'nün Geçerliği 160
MKVYÖ'nün Güvenirliği 163
SONUÇ 164
KAYNAKLAR 167

KARAR STRATEJİLERİ ÖLÇEĞİ

Prof. Dr. Yıldız KUZGUN

KAYNAKLAR

Arroba, T. (1977). Styles of decision-making and their use: An empirical study. *British Journal of Guidance and Counseling,* 5 (2), 194-158.

Bergland, B.W. (1974) Career planning: The use of sequential evulated experience. In E.L. Herr (Ed. *Vocational Guidance and Development,* (pp: 350-380) Boston: Houghton Mifflin co.

Demirbaş, H. (1992). *Suçlu ve suçlu olmayan ergenlerin karar verme davranışlarının karşılaştırılması,* Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. A. Ü. Adli Tıp Enstitüsü.

Dinklage, L.B. (1967) *Adolescent Choice and Decision-Making,* Monograph. Harvard School of Education. Cambridge, M.A.

Herr, E.L., Crammer, H.S. (1998). *Career guidance and counseling through the life span: Systematic Approach.* (Third Ed. Glenview III. Scott Goresman and co.

Lewis, C.C. (1981). How adolescent approach decisions: Changes over grades seven to twelve and policy implications. *Child Development,* 52, 538-544.

Mann, L., Harmoni, C. Power, C. (1989). Adolescent decision making: The development of competence. *Journal of Adolescence,* 12: (3), 265-278.

Osipow, S.H., Reed, R. (1985). Decision making style and career decision in college students. *Journal of Vocational Behavior,* 27: (3). 368-373.

Pitz, G.F., Haren, V.A. (1980). An Analysis of career decision-making from the point of view of information-processing and decision theory. *Journal of Vocational Behavior,* 16, 320-346.

Steers, R.M., Porter, L.W. (1975). *Motivation and work behavior,* New York: McGraw-hill Book Co.

Vroom, V. H. (1964). *Work and motivation,* New York: John Wiley.

KİŞİSEL YÖNELİM ENVANTERİ

Everett L. Shostrom
Uyarlayan: Yıldız KUZGUN

KAYNAKLAR

Gibb, L.L. (1968) Home background and self–actualization attainment. *Journal of College Student Personnel.* 5, 49-53.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1970). Social norms and authoritarianism: A Turkish comparison. *Journal of Personality and Social Psychology,* 16, 444-451.

Maslow, A.H. (1970). *Motivation and personality.* New York: Harper and Row Pub.

Shostrom, E.L. (1968). *Manual for the Personal Orientation Inventory.* San Diego: California. Educational and Psychological Testing Services.

ANA BABA TUTUMLARI ÖLÇEĞİ

(Ergenler ve Yetişkinler İçin)

Prof. Dr. Yıldız KUZGUN

Prof. Dr. Jale ELDELEKLİOĞLU

KAYNAKÇA

Baumbrind, D. (1966). The effects of authoritative parental control on child behaviors. *Child Development,* 37, 887-907.

Baumbrind, D. (1980). New directions in socialization research. *American Psychologist,* 35, 639-657.

Bilal, G. (1984). *Demokratik Ve Otoriter Olarak Algılanan Ana- Baba Tutumlarının Çocukların Uyum Düzeyine Etkisi.* (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Güneysu, S., Bilir, Ş. (1988). Üniversite Gençlerinin Kendini Kabul Düzeyine Algılanan Ana-Baba Tutumlarının Etkisi. *Psikoloji Dergisi*, 6 (22), 127-132.

Johnson, R. C., Medinnus, G. R. (1965). *Child Psychology and Development.* New York: John Wiley and Sons.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1991). *İnsan Aile Kültür. (*2. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kandel, D., Lesser, G. R. (1969). Parent adolescent relationships and adolescent independence in the United States and Denmark. *Journal of Marriage and Family,* 31, 348-358.

Kılıççı, Y. (1981). *Üniversite Öğrencilerinin Kendilerini Kabullerini Etkileyen Değişkenler*. (Yayınlanmamış Doçentlik Tezi) Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Kızıltan, G. (1982). *Üniversite Öğrencilerinin Kişisel ve Sosyal Uyum Düzeylerini Etkileyen Etmenler. (*Yayınlanmamış Doktora Tezi) Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kuzgun, Y. (1973) Ana baba tutumlarının bireyin kendini gerçekleştirme düzeyine etkisi. *Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5, 57-70.

Lamborn, S., Mounts, N., Steinberg, L., Durnbysch, S. (1991). Patterns of Competence and adjustment among adolescents for authoritatives, authoritarien indulgent and neglectful families. *Child Development,* 62, 1049-1065.

Pardeck, J., A., Pardeck, J. T. (1990). Family factors related to adolescent autonomy. *Adolescence,* 25, 1310-1319.

Roe, A. (1956). Early determinants of vocational choice. *Journal of Counseling Psychology,* 4, 212-217.

KİŞİSEL KARARSIZLIK ÖLÇEĞİ

Prof. Dr. Feride BACANLI

KAYNAKLAR

Arroba, T. (1977). Styles of decision making and their use: An empirical study. **British *Journal of Guidance & Counseling, 5*,** 149-158.

Bacanlı, F. (1999). Kararsızlık Ölçeğinin Geliştirilmesi. V. Ulusal Psikolojik Danışma Rehberlik Kongresi (15-17 Eylül) Ankara: Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi.

Bacanlı, F. (2000). Kararsızlık Ölçeğinin Geliştirilmesi, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, ***2***, 7-16.

Brown, G. S. & Strange, C. (1981), The relationship of academic major and career choice status to anxiety among college freshmen. *Journal of Vocational Behavior,* **19,** 328-334.

Callanan, G.A., & Greenhaus, J. H. (1992). The career indecision of managers and professionals: An examination of multiple subtypes. *Journal of Vocational Bahevior*, ***41*,** 212-231.

Chartrand, J. M., & Camp, C. C. (1991). Advances in the measurement of career development constructs: A 20 - year review. *Journal of Vocational Behavior*, ***39***, 1-39.

Chartrand, J.M., Robbins, S. B., Morrill, W.H., & Boggs, K. (1990). Development and validation of the Career Factors Inventory. *Journal of Counseling Psychology*, ***37***, 491-591.

Cooper, S., E. (1986). The effects of group and individual vocational counseling on career indecision and personal indecisiveness. Journal *of College Student Personnel*, ***35,*** 39-42

Cooper, S.E., Fuqua, D. R., & Hartman, B. W. (1984). The relationship of trait indecisiveness to vocational uncertainty, career indecision, and interpersonal characteristics. *Journal of College Student Personnel, **25*,** 353-356

Crites, J.O. (1969). *Vocational psychology*. New York: McGraw-Hill.

———— (1981). *Career counseling*. New York: McGraw-Hill.

Çakır, M. A. (2003). Bir mesleki grup rehberliği programının lise öğrencilerinin mesleki kararsızlık düzeylerine etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Dinklage, L. B. (1976). *Adolescent choice and decision-making*. Monograph. Harvard School of Education. Cambridge, A.

Frost, R.O. & Shows, D.L. (1993). The nature and measurement of compulsive indecisieveness. *Behavoir Research Therapy, **31*,** 683-692.

Fuqua, D. R. & Hartman, B. W. (1983). A behavioral index of career indecision for college students. *Journal of College Student Personel,* ***24,*** 507-512.

Fuqua, D. R., Newman, J. L., & Seaworth, T. B. (1988). The relationship of state and trait anxiety to different of state and trait anxiety to different components of career indecision. *Journal of Counseling Psychology,* ***35,*** 154-158.

Fuqua, D. R., Newman, J. L., & Seaworth, T.B. (1988). Relation of state and trait anxiety to different components of career indecision. *Journal of Counseling Psychology*, ***35,*** 154-158.

Fuqua, D. R., Seaworth, T. B. & Newman, J. L. (1987). The relationship of career indecision and anxiety: A multivariate examination. *Journal of Vocational Behavior,* ***30***, 175-186.

Fuqua, D.R., Blum, C.R., & Hartman, B.W. (1988). Empirical support for the differential diagnosis of career indecision. *Career Development Quarterly*, ***36,*** 364-373.

Gati, I. Osipow, S.H. Krausz. M., & Saka, N. (2000). Validity of the Career Decision Making Difficulties Questionnaire: Counselee versus career counselor perceptions. *Journal of Vocational Behavior*, ***56***, 99-113.

Gati, I., Krausz, M., & Osipow, S. H. (1996). A taxonomy of difficulties in career decision making. *Journal of Counseling Psychology,* ***43***, 510-526.

Gayton, W. F., Clavin, R. H., Clavin, S. L. & Broida, J. (1994). Further validation of the Indecisiveness Scale. *Psychological Reports*, *75*, 1631-1634.

Germeijs, V. & Boeck, P. (2002). A. Meausurement scale for indecisiveness and its relationship to career indecision and other types of indecision. *European Journal of Psychological Assessment*, ***18***, 113-122.

Güçray, S. (1998). KDÖ- Karar verme davranışları ölçeğinin geçerlik ve güvenirliği. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *2(14),* 60-68.

Haag-Mutter, P. (1986). *Career indecision* (ERIC Document Reproduction Service No. ED 286 143).

Haren, V. A. (1976*). Preliminary manual for interpretation of the assessment of career decision making* (Form B). Carbondale, IL: Southern Illinois University.

Harren, V. A. (1979). A model of career decision making for college students. *Journal of Vocational Behavior*, ***14,*** 119-133.

Hartman, B. W., Fuqua, D. R., & Hartman, P.T. (1983). The predictive potential of the career decision scale in identifing chronic career indecision. *Vocational Guidance Quarterly,* ***32*****,** 103-108.

Holland, J. L., & Holland, J. E. (1977). Vocational indecision: More evidence and speculation. *Journal of Vocational Behavior****, 24*****,** 404 – 414.

Jepsen, D.A. (1974). Vocational decision - making strategy types. *Vocational Guidance Quarterly,* ***23*****,** 17-23.

Jones, L., K. (1989). Measuring a three-dimensional construct of career indecision among college students: A revision of the Vocational Decision Scale – the Career Decision Profile. *Journal of Counseling Psychology,* ***36***, 477-486.

Kline, P. (1994). *An easy guide to factor analsis*. UK. Routledge.

Kuzgun, Y. (1992). Karar stratejileri ölçeği: Geliştirilmesi ve Standardizasyonu. *VII. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları*, Ankara: Türk Psikologlar Derneği, 161-170.

Larson, L., M., Heppner, P.P., Ham, T., & Dugan, K. (1988). Investigating multiple subtypes of career indecision through cluster analysis. *Journal of Counseling Psychology,* ***35***, 439-446.

Lewko, J. H. (1994). The evaluation of career indecision in career development. *Canadian Journal Counseling*, ***28***, 281-289.

Lucas, M., & Epperson, D.L. (1988). Personality types in vocationally undecided students. *Journal of College Student Development,* ***29*****,** 460-466.

_____(1990). Types of vocational undecidedness: A replication and refinement. *Journal of Counseling Psychology,* ***37*****,** 382-388.

Newman, J. L. Fuqua, D. R., & Seaworth, T. B. (1989). The role of anxiety in career indecision: Implications for diagnosis and treatment. *The Career Development Quarterly*, ***37,*** 221-231.

Osipow, S. H. (1999). Assessing career indecision. *Journal of Vocataional Bahavior*, ***55*****,** 147-154.

Osipow, S., H., & Reed, R. (1985). Decision making style and career decision in college students. *Journal of Vocational Behavior,* ***27(3),*** 368-373.

Osipow, S.H., Carney, C., Winer, J. L., Yanico, B., Koschier, M. (1976). *The Career Decision Scale* (3rd rev. ed. Columbus, OH: Marathon Consulting and Press.

Öner, N., & Le Compte, A. (1985). *Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri El Kitabı*. İstanbul Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, No: 333.

Peavy, R.V. (1981). Counseling adults for decision-making: A pragmatic orientation. Canadian Commision of Employment and Immigration: Ottawa (Ontario), 249.

Rojewski, J.W. (1994). Career indecision types for rural adolescents from disadvantaged and nondisadvantaged backgrounds. *Journal of Counseling Psychology*, ***41*****,** 356-363.

Salomone, P. R. (1982). Difficult cases in career counseling: II. The indecisive client. *Personnel and Guidance Journal,* ***60*****,** 496-500.

Savickas, M. L., & Jarjoura, D. (1991). The Career Decision Scale as type indicator. *Journal of Counseling Psychology,* ***38*****,** 85-90.

Sepich, R. T. (1987). A review of the correlates and measurements of career indecision. *Journal of Career Development,* ***14*****,** 8-23.

Slaney, R.B. (1988). The assessment of career decision making. In W.B. Walsh & S. H. Osipow (Eds), *Career decision making* (pp. 33-76). Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Taylor, K. M., & Betz. N. B. (1983). Application of self-efficacy theory to the understanding and treatment of career indecision. *Journal of Vocational Behavior*, ***22***, 63-81.

Tyler, L.E. (1969). *The work of the counselor* (3rd ed.) Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Van Matre, G., & Cooper, S. (1984). Concurrent evaluation of career indecision and indecisiveness. *Personnel & Guidance Journal*, ***62***, 637-639.

Walsh, W.B. & Osipow, S.H. (1988). *Career Decision Making*. Lawrence Erlbaum Accesiates, Inc., Publishers Hillsdale, New Jersey, 07642.

Wanberg, C. R., & Muchinsky, P. M. (1992). A typology of career decision status: Validity extension of the vocational decision status model. *Journal of Counseling Psychology,* ***39*****,** 71-80.

KENDİNE SAYGI ÖLÇEĞİ

Dr. Öğr. Üyesi Atlas BOGENÇ

KAYNAKÇA

Abramson, L. Y., Seligman, M. E. ve Teasdale J. D. (1978). Learned helplessness in humans: Critique and reformulation. *Journal of Abnormal Psychology, 87,* 49-74.

Beck, A. T. (1967). *Depression: Clinical, experimental and theoretical aspects.* New York: Harper and Row .

Bogenç, A. ve Kuzgun Y. (1994). Kendine saygısı düşük ve yüksek olan bireylerin akademik benlik kavramı puanlarının karşılaştırılması. *1. Eğitim Bilimleri Kongresi.* (644-650). Adana: Çukurova Eğitim Fakültesi.

Campbell, J. D. ve Fehr, B. (1990). Self-esteem and perception of conveyed impressions: Is negative affectivity associated with great realism? *Journal of Personality and Social Psychology, 58,* (1), 122- 133.

Croker, J. ve Major, B. (1989). Social stigma and self-esteem: The self-protective properties of stigma. *Psychological Review, 96,* (4), 608- 630.

Gurney, P.W. (1988). *Self-esteem in children with special education needs.* N.Y: Champion & Hall.

Heatherton, T. F. ve Polivy, J. (1991). Development and validity of scale for measuring state self-esteem. *Journal Of Personality and Social Psychology, 60,* (6), 899 -910.

Rogers, C. (1951). *Client-centered therapy.* Boston: Houghton Mifflin.

Rogers, C. (1959). A theory of therapy, personality, and interpersonal relationships, as developed in the client-centered framework. In S. Koch (ed.. *Psychology: A study of a science* (184-256). New York: McGraw - Hill.

Rosenberg, M. (1965). *Society and the adolescent self-image.* New Jersey: Princeton University Press.

MESLEK KARARI VERME YETKİNLİK ÖLÇEĞİ

Prof. Dr. Hasan BOZGEYİKLİ

KAYNAKLAR

Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychology Review*, 84, 191-215.

Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control.* New York: W. H. Freeman.

Bandura, A., (1995). Exercise of personal and collective efficacy in changing societies. *Self-efficacy in changing societies.* New York: Cambridge University Press

Bandura, A., Adams, N. E., ve Beyer, J. (1977). Cognitive processes mediating behavioral change. *Journal of Personality and Social Psychology,* 35, 125-139.

Betz, N. E. (2000). Self-efficacy theory as a basis for career assessment. *Journal of Career Assessment.* 8 (3), 205-222.

Betz, N. E., Klein, K., ve Taylor, K. (1996). Evaluation of a short form of the CDMSE Scale. *Journal of Career Assessment.* 4**,** 47-57.

Betz, N. E., ve Hackett, G. (1981) The relationship of career-related self-efficacy expectation to perceived career option in college women and men. *Journal of Counselling Psychology*. 28, 399-410.

Betz, N. E., ve Hackett, G. (1983). The relationship of mathematics self-efficacy expectations to the selection of science-based college majors. *Journal of Vocational Behavior*. 23, 329-345.

Betz, N. E., ve Taylor, K. M. (2001*). Manual for the Career decision self-efficacy Scale and CDMSE Short Form.* Yayınlanmamış Test Yönergesi, Department of Psychology, Ohio State University, Columbus, Ohio.

Brown, S., Lent, R., ve Larkin, K. (1989). Self-efficacy as a moderator of socialistic aptitude academic performance relationships. *Journal of Vocational Behavior.* 35, 64-75.

Crites, J. O. (1978). *Career Maturity Inventory Monterey,* CA: CTB/McGraw Hill

Fouad, N. A., ve Smith, P. L. (1996). A test of a social cognitive model for middle school students:Math and science. *Journal of Counseling Psychology,* 43, 338–346.

Hackett, G. ve Betz, N. (1992). *Career choice and development. In J. E. Maddux (Ed.), Self-efficacy, adaptation, and adjustment: Theory, research, and application*. New York: Plenum.

Hackett, G. ve Betz, N. E. (1981). A self-efficacy approach to the career development of women. *Journal of Vocational Behavior,* 18, 326-339.

Hackett, G. ve Betz, N. E. (1991). *Self-efficacy expectations in the career choices of college students. For D. Schunk & J. Meese (Eds.), Student perceptions in the classroom: Causes and consequences.* Erlbaum (pp. 229-246).

Kuzgun, Y., (2000*),. Meslek Danışmanlığı.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım Ltd. Şti.

Kuzgun, Y., (2003),. *Meslek Rehberliği ve Danışmanlığına Giriş.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım Ltd. Şti.

Lapan, R. T., Shaughnessy, P., ve Boggs, K. (1996). Efficacy expectations and vocational interests asmediators between sex and choice of math/science college majors: A longitudinal study. *Journalof Vocational Behavior*, 49, 277–291.

Lent, R. W. Lopez, F. G., Brown S. T. Ve Gore, Jr. P. A. (1996), Latent structure of the sources of mathematics self-efficacy. *Journal of Vocational Behavior*, 49, 292-308

Lent, R. W., Brown, S. D., ve Hackett, G. (1994). Toward a unifying social cognitive theory of career and academic interest, choice, and performance. *Journal of Vocational Behavior,* 34*,* 79–122.

Lent, R. W., Brown, S. D., ve Hackett, G. (1996). Career development from a social cognitive perspective. In D. Brown, L. Brooks, & Associates (Eds.), *Career choice and development (3rd ed.,pp. 373–421).* San Francisco: Jossey–Bass.

Lent, R. W., Brown, S. D., ve Larkin, K. C. (1984). Relations of self-efficacy expectations to academic achievement and persistence. *Journal of Counseling Psychology.* 31, 356-362.

Lent, R. W., Brown, S. D., ve Larkin, K. C. (1986). Self-efficacy in the prediction of academic success and perceived career options. *Journal of Counseling Psychology,* 33, 265-269.

Lent, R. W., Brown, S. D., ve Larkin, K. C. (1987). Comparison of three theoretically-derived variables in predicting career and academic behavior: Self-efficacy, interests congruence, and consequences thinking. *Journal of Counseling Psychology.* 34, 293-298.

Lent, R. W., Larkin, K. C., ve Brown, S. D. (1989). Relation of self-efficacy to inventoried vocational interests. *Journal of Vocational Behavior*. 34, 279-288.

Lent, R. W., ve Hackett, G. (1987). Career self-efficacy: Empirical status and future directions. *Journal of Vocational Behavior*, 30, 347–382.

M.E.B. (2003), *2552 Sayılı Tebliğler Dergisi*, Eylül 2003 tarihli

Nevill, D., ve Schlecker, D. (1988). The relation of self-efficacy and assertiveness to willingness to engage in traditional/nontraditional career activities. *Psychology of Women Ouarterly.* 12, 91-98.

Özyürek, R. (2002). Liseli Öğrenciler için Matematik Yetkinlik Beklentisi Bilgilendirici Kaynaklar Ölçeğinin Geliştirilmesi: Ön Çalışma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 8, (32), 502-531.

Robbins, S. B. (1985). Validity estimates for the Career Decision-Making Self-Efficacy Scale. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development,* 18, 64–74.

Rottinghaus, P.J., Lindley, L. D., Green, M. A. ve Borgen, F. H. (2002) Educational Aspirations: The Contribution of Personality, Self-Efficacy, and Interests. *Journal of Vocational Behavior,* 61, 1–19

Taylor, K. M. ve Betz, N. E. (1983). Applications of self-efficacy theory to the understanding and treatment of career indecision. *Journal of Vocational Behavior,* 22, 63-81.

Taylor, K., ve Popma, J. (1990). An examination of the relationship among CDMSE, career salience, locus of control, and vocational indecision. *Journal of Vocational Behavior.* 32, 17-31.

7. Basım

Rehberlik ve Psikolojik Danışmada Kullanılan
Ölçme Araçları ve Programlar Dizi - 2

LİSE ÖĞRENCİLERİ İÇİN
MESLEKİ OLGUNLUK ÖLÇEĞİ EL KİTABI

Dizi Editörleri:
Prof. Dr. Yıldız Kuzgun - Prof. Dr. Feride Bacanlı

Prof. Dr. Yıldız Kuzgun - Prof. Dr. Feride Bacanlı

nobel

Rehberlik ve Psikolojik Danışmada Kullanılan Ölçme Araçları ve Programlar Dizi - 2

Dizi Editörleri: Prof. Dr. Yıldız Kuzgun - Prof. Dr. Feride Bacanlı

Lise Öğrencileri İçin Mesleki Olgunluk Ölçeği El Kitabı

Editörler: Prof. Dr. Yıldız Kuzgun - Prof. Dr. Feride Bacanlı

Yayın No.: 329
Takım ISBN: 978-605-133-231-4
Dizi 2 Yayın No.: 321
Eğitim Bilimleri No.: 63
ISBN: 978-605-133-233-8
Basım Sayısı: 7. Basım, Nisan 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım:Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Kuzgun, Yıldız., Bacanlı, Feride.
Rehberlik ve Psikolojik Danışmada Kullanılan Ölçme Araçları ve Programlar Dizi - 2 /
Dizi Editörleri: Yıldız Kuzgun, Feride Bacanlı
Lise Öğrencileri İçin Mesleki Olgunluk Ölçeği El Kitabı / Editörler: Yıldız Kuzgun, Feride Bacanlı
7. Basım, VIII + 32 s., 16x23,5 cm - Kaynakça var, dizin yok.
Takım ISBN: 978-605-133-231-4
ISBN: 978-605-133-233-8
1. Rehberlik ve Psikolojik Danışma 2. Mesleki Gelişime Yardım

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA

İÇİNDEKİLER

LİSE ÖĞRENCİLERİ İÇİN MESLEKİ OLGUNLUK ÖLÇEĞİ EL KİTABI 1
MESLEKİ OLGUNLUK VE MESLEK SEÇİMİ 3
MESLEKİ OLGUNLUK ÖLÇEĞİNİN (MOÖ) GELİŞTİRİLMESİNE DUYULAN İHTİYAÇ 4
MOÖ'nün Maddelerinin Geliştirilmesi 5
MOÖ'nün Deneme Uygulaması 7
Puanların Çözümlenmesi ve Madde Analizi 7
MOÖ'nün Güvenirliği 10
İç Tutarlık Düzeyi 10
Kararlılık Düzeyi 10
MOÖ'nün Geçerliği 10
MOÖ'NÜN NORM ÇALIŞMASI 17
DEĞERLENDİRME İŞLEMİ 19
Elle Puanlama 19
MOÖ CEVAP KAĞIDINI PUANLAMA 21
NORM TABLOSU'NDA YÜZDELİK PUANIN BULUNMASI 22
YÜZDELİK PUANLARI YORUMLARKEN GÖZÖNÜNE ALINACAK HUSUSLAR 22
ÖĞRENCİLERİN MESLEKİ OLGUNLUKLARINI GELİŞTİRMELERİNE YARDIMCI OLABİLMEK İÇİN PSİKOLOJİK DANIŞMANLAR NELER YAPABİLİRLER? 23
MESLEKİ OLGUNLUK DÜZEYLERİNİ GELİŞTİRMEK İÇİN ÖĞRENCİLER NELER YAPABİLİRLER? 23
KAYNAKÇA 25
MESLEKİ OLGUNLUK ÖLÇEĞİ NORM TABLOSU 27
MESLEKİ OLGUNLUK ÖLÇEĞİ CEVAP KAĞIDI 28
MESLEKİ OLGUNLUK ÖLÇEĞİ 29

KAYNAKÇA

Akay, B. (1983). "Lise Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeyleri." Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: A.Ü. Eğitim Fakültesi.

Akbalık, G. (1991). "Ortaokul III. Sınıf Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeyleri." Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Ankara: A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi.

Bacanlı, F. (1995). "Mesleki Grup Rehberliğinin Lise Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeylerine Etkisi." Yayınlanmamış Doktora Tezi Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bacanlı, F. (2004). *Mesleki Grup Rehberliği Programı ve Uygulama Kılavuzu*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Crites, J.O. (1978). ***Theory and Research Handbook: Career Maturity Inventory.*** Second Edition, Monterey, CA: CTB/Mc Graw-Hill.

Fouad, N.A. (1988). "The construct of career maturity in United States and Israel", *Journal of Vocational Behavior,* Vol. (32), pp. 49-59.

Ginzberg, E., Ginsburg, S.W., Axelrad, S., and Herma, J.L. (1951). ***Occupational Choice: An Aproach to a General Theory.*** New York: Columbia Univesity Press.

Healy, C.C., Mourton, D.L. Anderson, E.C., and Robinson, E.(1984). "Career nıaturity and the achievement of conımunity college students and disadvantaged university students," ***Journal of College Student Personnel,*** July (7), pp. 347-352.

Herr, Edwin. L., and Enderlein, Thomas, E. (1976). Vocational Maturity: The effect of school grade, curriculum and sex. *Journal of Vocational Behavior,* Vol. (8), pp. 227-238.

Jordaan, J.P., and Heyde, M.B. (1979). *Vocational Maturity During the High School Years.* Teachers College, Columbia University, New York.

Kelly, K.R., and Collagnelo, N. (1990). "Effects of academic ability and gender on career development," ***Journal for the Education of the Gifted*****,** Vol. (13), No.2, pp. 168-175.

Kelso, G.J. (1977). "The relation of school grade to age and stages in vocational development," ***Journal of Vocational Behavior*****,** Vol. (10), pp. 287-301.

Kozan, K. (1983). "Davranış bilimleri araştırmalarında sosyal beğenirlik boyutu ve Türkiye için bir sosyal beğenirlik ölçeği," ***ODTÜ Gelişme Dergisi***, Cilt. 10, ss. 447-478.

Kuzgun, Y. (1990). ***Kendini Değerlendirme Envanteri El Kitabı.*** Ankara: ÖSYM Yayınları-8.

—— **1995)** ***Üniversiteler Yükseköğretim Programları ve Meslekler Rehberi.*** Ankara ÖSYM Yayınları-3.

—— **(2004)** ***Akademik Benlik Kavramı Ölçeği El Kitabı.*** Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Kuzgun, Yıldız ve Bacanlı, Feride (1992). "Lise Öğrencileri İçin Mesleki Olgunluk Ölçeği," VII. Ulusal Psikoloji Kongresi'nde Sunulan Bildiri. Ankara: 22-25 Eylül.

Lawrence, W. and Brown, D. (1976), "An investigation of intelligence, self-concept, socioeconomic status, race and sex as predictors of career maturity," ***Journal of Vocational Behavior*****,** Vol. (9), pp. 43-52.

Maynard P.E., and Hansen, J.C. (1979). "Vocational maturity among inner city youths," ***Journal of Counseling Psyhology,*** Vol. (17), No.5, pp. 400-404.

Özçelik, D.A. (1989). ***Test Hazırlama Kılavuzu.*** Genişletilmiş İkinci Baskı. Ankara. ÖSYM Eğitim Yayınları: 5.

Super, D.E. (1957). ***The Psychology of Careers.*** New York: Harper and Row,

Super, D.E. (1963a). "Toward making self-concept theory as operational, "In D.E. Super, R., Starishevsky, N. Matlin and J.P. Jordaan (Ec's.) ***Career Development: Self-Concept Theory*****.** N.Y.: Teachers College, Columbia University, pp. 17-32.

———— **(1963b).** "Vocational development in adeloscence and early; adulthood: Tasks and behaviors, "In D.E. Super, R.Starishevsky, H. Matlin and J.P. Jordaan (Eds.) ***Career Development: Self-Concept Theory.*** N. Y: Teachers College, Columbia University, pp. 75- 95.

Super, D .E., and BOHN, M.J. (1970) ***Occupational Psychology*** Belmot Cali: Wadsworth Publishing Co.

Super, D.E., and Overstreet, P.L. (1960). ***The Vocational Maturity of Ninth Grade Boys.*** New York: Teachers College, Columbia University.

Uzer, A.S. (1987) "Lise Öğrencilerinin Yükseköğretim Programlarını Tercihleri ile Kendi Yetenek, İlgi ve Mesleki Olgunluk Düzeyleri Arasındaki İlişkiler." Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

West, Dennis K. (1988) "Comparisons of Career Maturity and ıts Relationship With Academie Performance", ***Journal of American Indian Education****,* Vol.27, No:3, pp. 1-7.

Westbrook, B.W. (1983). Career Maturity. The Concept, the instrument and Research. Walsh, W.B. and Osipow, S.H. (Eds). ***Handbook of Vocational Psychology.*** Volume 1. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc. Pp. 293-295.

7. Basım

Rehberlik ve Psikolojik Danışmada Kullanılan
Ölçme Araçları ve Programlar Dizi - 3

LİSE ÖĞRENCİLERİ İÇİN

MESLEKİ GRUP REHBERLİĞİ PROGRAMI VE UYGULAMA KILAVUZU

Dizi Editörleri:
Prof. Dr. Yıldız Kuzgun - Prof. Dr. Feride Bacanlı

Prof. Dr. Feride Bacanlı

nobel

Rehberlik ve Psikolojik Danışmada Kullanılan Ölçme Araçları ve Programlar Dizi - 3

Dizi Editörleri: Prof. Dr. Yıldız Kuzgun - Prof. Dr. Feride Bacanlı

Lise Öğrencileri İçin Mesleki Grup Rehberliği Programı ve Uygulama Kılavuzu

Editörler: Prof. Dr. Yıldız Kuzgun - Prof. Dr. Feride Bacanlı

Yayın No.: 329
Takım ISBN: 978-605-133-231-4
Dizi 3 Yayın No.: 332
Eğitim Bilimleri No.: 64
ISBN: 978-605-133-234-5
Basım Sayısı: 7. Basım, Nisan 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım:Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Kuzgun, Yıldız., Bacanlı, Feride.
Rehberlik ve Psikolojik Danışmada Kullanılan Ölçme Araçları ve Programlar Dizi - 3 /
Dizi Editörleri: Yıldız Kuzgun, Feride Bacanlı
Lise Öğrencileri İçin Mesleki Olgunluk Ölçeği El Kitabı / Editörler: Yıldız Kuzgun, Feride Bacanlı
7. Basım, VI + 104 s., 16x23,5 cm - Kaynakça var, dizin yok.
Takım ISBN: 978-605-133-231-4
ISBN: 978-605-133-234-5
1. Rehberlik ve Psikolojik Danışma 2. Mesleki Gelişime Yardım

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM I

MESLEKİ OLGUNLUĞUN MESLEK SEÇİMİNE ETKİSİ 3
MESLEKİ GRUP REHBERLİĞİ PROGRAMININ GENEL NİTELİKLERİ .. 5
Mesleki Grup Rehberliği Programının Hedefleri ve Bu Hedeflere İlişkin Davranışlar 6
Mesleki Grup Rehberliğini Uygularken Kullanılan Danışma Yaklaşımları ve Teknikler 14
Kavram Tanımı ile İlgili Grup Tartışması 16
Grup Tartışmalarında Dikkat Edilecek Hususlar 17
Bilgi Verme Tekniği Uygulamalarında Dikkat Edilecek Hususlar 18
Ev Ödevi Verme Tekniği Uygulamalarında Dikkat Edilecek Hususlar 19
Hipotetik Mesleki Vak'ayı Grupta Tartışırken Dikkat Edilecek Hususlar 21
Rol Oynama (Meslek Oynama) Tekniğini Uygularken Dikkat Edilecek Hususlar 23

BÖLÜM II

UYGULAMA 25
Grup Rehberliğine Katılacak Öğrencileri Seçme İşlemi 25
Grup Rehberliği İçin Ön Hazırlık 26
Grup Rehberliğinde Uyulması Gereken Kurallar 27
Grup Oturumları 28
KAYNAKLAR 73
EKLER 75
EK-1 77
EK-2 81
EK-3 84
EK-4 86
EK-5 89
EK-6 92
EK-7 94
EK-8 96
EK-9 97
EK-10 99
EK-11 104

KAYNAKLAR

1. BACANLI, Feride. (1995). Mesleki Grup Rehberliğinin Lise Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeylerine Etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

2. BENNETT, Margarel E. (1963) **Guidance and Counseling in Groups.** Second Edition. New York: Mc Graw-Hill Book Company.

3. BROWN-AZAROWICZ, Marjory (1986) **Analysis of the Individual.** Chicago: Nelson-Hall Inc.

4. CRITES, John O. (1969). **Vocational Psychology.** New York: McGravv-Hill.

5. KEPÇEOĞLU, M. (1994). **Psikolojik Danışma ve Rehberlik.** Daha da Genişletilmiş Sekizinci Baskı. Ankara.

6. KUZGUN, Yıldız. (1982). **Meslekî Rehberliğin Bireylerin Yetenek ve İlgilerine Uygun Meslekleri Tanımalarına Etkisi.** Doçentlik Tezi. Ankara: A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No: 118.

7. _____ .(2000). **Meslek Danışmanlığı: Kuramlar Uygulamalar.** Nobel Yayın Dağıtım.

8. _____ .(1989). **Üniversiteler Yükseköğretim Programları ve Meslekler Rehberi.** Ankara: ÖSYM-AGB Yayım, No: 001.

9. _____ .(1991). **Rehberlik ve Psikolojik Danışma.** Geliştirilmiş İkinci Baskı. Ankara: ÖSYM Yayınları-4.

10. _____ .(1995). **Kendini Değerlendirme Envanteri El Kitabı.** Ankara: ÖSYM Yayınları.

11. _____.(2005). **Akademik Benlik Kavramı Ölçeği: El Kitabı.** Ankara: Nobel Yayınları.

12. KUZGUN, Yıldız ve BACANLI, Feride. (2005) **Lise Öğrencileri İçin Mesleki Olgunluk Ölçeği EL Kitabı.** Nobel Yayın Dağıtım.

13. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. **Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Sınıf Geçme Yönetmeliğini Uygulayan Ortaöğretim Kurumları Haftalık Ders Çizelgeleri**, Ankara. l Eylül 1995.

14. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı. **Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi**, 15 Ocak 1996, Cilt: 59, Sayı: 2447

15. T.C. Milli Eğitim Bakanlığı. **Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Sınıf Geçme Yönetmeliği**. Ankara: 1995.

16. SUPER, Donald E. (1957) **The Psychology of Careers.** New York: Harper and Row.

17. _____ "Vocational development in adolescence and early adulthood: Tasks and behaviors," (1963) in D.E. Super, R. Starishevsky. N. Matlin and J.P. Jordaan (Eds.), **Career Development: Self-concept Theory.** N.Y: Teachers College, Colombia University, Pp. 79-95.

18. SUPER, Donald E., and KIDD, J.M. (1979) "Vocational maturity in adulthood: Toward turning a model into a measure," **Journal of Vocational Behavior,** Vol. 14, pp. 255-270.

19. SUPER, Donald E., and OVERSTREET, P.I. (1960). **The Vocational Maturity of Ninth Grade Boys.** New York: Teachers College, Colombia University.

7. Basım

Rehberlik ve Psikolojik Danışmada Kullanılan
Ölçme Araçları ve Programlar Dizi - 4

ÇOCUĞUNUZUN MESLEK GELİŞİMİNE NASIL YARDIMCI OLABİLİRSİNİZ?

ANNE BABA EL KİTABI

Dizi Editörleri:
Prof. Dr. Yıldız Kuzgun - Prof. Dr. Feride Bacanlı

Prof. Dr. Zeynep Hamamcı

nobel

Rehberlik ve Psikolojik Danışmada Kullanılan Ölçme Araçları ve Programlar Dizi - 4

Dizi Editörleri: Prof. Dr. Yıldız Kuzgun - Prof. Dr. Feride Bacanlı

Çocuğunuzun Meslek Gelişimine Nasıl Yardımcı Olabilirsiniz? Anne Baba El Kitabı

Editörler: Prof. Dr. Yıldız Kuzgun - Prof. Dr. Feride Bacanlı

Yayın No.: 329
Takım ISBN: 978-605-133-231-4
Dizi 4 Yayın No.: 333
Eğitim Bilimleri No.: 65
ISBN: 978-605-133-235-2
Basım Sayısı: 7. Basım, Nisan 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım:Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Kuzgun, Yıldız., Bacanlı, Feride.
Rehberlik ve Psikolojik Danışmada Kullanılan Ölçme Araçları ve Programlar Dizi - 4 /
Dizi Editörleri: Yıldız Kuzgun, Feride Bacanlı
Çocuğunuzun Meslek Gelişimine Nasıl Yardımcı Olabilirsiniz? Anne Baba El Kitabı /
Editörler: Yıldız Kuzgun, Feride Bacanlı
7. Basım, IV + 24 s., 160x235 mm - Kaynakça var, dizin yok.
Takım ISBN: 978-605-133-231-4
ISBN: 978-605-133-235-2
1. Rehberlik ve Psikolojik Danışma 2. Mesleki Gelişime Yardım

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA

İÇİNDEKİLER

UYGULAMA 1
Aile Rehberliğine Katılacak Anne Babaların Belirlenmesi 1
Programın Genel Amacı 2
Oturumların Düzenlenmesi 2
GRUP OTURUMLARI 3
Birinci Oturum 3
İkinci Oturum 5
Üçüncü Oturum 6
Altıncı Oturum 7
Yedinci Oturum 8
ANA BABA EL KİTABI 11
GİRİŞ 11
Çocukluk Dönemi 13
Orta Çocukluk 16
KAYNAKLAR 23

Kaynaklar

Bratcher, W. E. (1982). The influences of the family on career selection: Family system perspective, Personnel and Guidance Journal, 61, 87-91.

Bearg, E. M. (1979). Selected aspects of parental influences on high school seniors career development, Dissertation abstract International, 40, 818-819.

Dillard, J. & Compell, N. J. (1981) Influences of Puerto Rican, Black and Anglo parents career behavior on their adolescent children's career development, Vocational Guidance Quarterly, 39, 139-147.

Friesen, J. (1986). The role of family in vocational development, International Journal for Advancement Counseling, 9, 87-96.

Kuzgun, Y. (2000). Meslek Danışmanlığı Kuramlar ve Uygulamalar. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Kuzgun, Y. & Bacanlı, F. (2005) Mesleki Olgunluk Ölçeği. Kuzgun, y. & Bacanlı, F. (Dizi Editörleri). Rehberlik ve Psikolojik Danışmada Kullanılan Ölçme Araçları Dizisi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Lopez, F.F. & Andrew, S. (1997). Career indecision: a family system perspective, Journal of Counseling and Development, 65, 304-307.

Noyler, M. (1986). Family influences on employment and education.ED272702

Polmer, S. & Cochran, L. (1988). Parents as agents of career development, Journal of Career Counseling, 35, 71-76

Young, R. A. (1994). Helping adolescent with career development, Career Development Quarterly, 42, 195-203.

Young, R. A., Frieser, J.D., & Dillabought, J.M. (1991). Personal constructions of family influences related career development, Canadian Journal of Counseling, 24,256-260.

Schulenberg, J. E., Vandracek, F. W, & Crouter, A .C. (1984). The influence of the family vocational development, Journal of Marriage and Family, 46, 129-143

Whiston, C. S.(1989). Using family system theory in career counseling. School Counselor, 36, 343-347.

Zingaro, L. C. (1983). A family system approach for career counselor, Personnel and Guidance Journal, 62, 24-27.

50 SORUDA
DENTAL İMPLANTLAR

Nuray Yılmaz Altıntaş

İSTANBUL AÜ ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ Yayınları

50 SORUDA DENTAL İMPLANTLAR

Nuray Yılmaz Altıntaş

Yayın No.: 83
100. Yıl Armağan Kitapları: 42
ISBN: 978-625-8174-58-8
E-ISBN: 978-625-8174-57-1
Basım Sayısı: 1. Basım, Şubat 2024

Copyright 2024, ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

Bu baskının bütün hakları Altınbaş Üniversitesi Yayınları'na aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI bir Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti. iştirakidir. SERTİFİKA NO.: 40340.

Cumhuriyetimizin 100. Yılı Etkinliklerini Düzenleme ve Koordinasyon Komisyonu Başkanı: Prof. Dr. Turgut İPEK
Yayın Danışmanı: Evşen ÇERKEŞLİ
Seri Koordinatörü: Dr. Gaye HAFEZ
Kapak Tasarım: Osman ÖZÇELİK
Sayfa Tasarım: Erdal Tarkan KARA (erdal@nobelyayin.com)
Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

Kütüphane Bilgi Kartı

Altıntaş, Nuray Yılmaz.
50 Soruda Dental İmplantlar / *Nuray Yılmaz Altıntaş*
1. Basım. X+106 s. 14x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-8174-58-8
E-ISBN: 978-625-8174-57-1
1. Sağlık 2. Dental İmplantlar 3. Diş Sağlığı

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı mh. 2465 sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat Şaşmaz-ANKARA - siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com / www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa Basım Dağıtım, Arasta, Arkadaş Kitabevi, D&R Mağazaları, Dost Dağıtım, Ekip Dağıtım, Kida Dağıtım, Kitapsan, Nezih Kitabevleri, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri

İÇİNDEKİLER

Sunuş iii

Önsöz ix

1. İmplant nedir? 1
2. Dental implant nedir? 3
3. Dental implant hangi malzemelerden üretilir? 5
4. Dişler kaybedildikten sonra yerine yeni bir protez yapılmalı mıdır? 7
5. Dişler kaybedildikten sonra yerine konulacak protez tedavi seçenekleri nelerdir? 10
6. Dental implantlar nasıl işlev görür? 13
7. Dental implantlar ile kaç diş yerine konulabilir? 15
8. Dental implantların kullanım ömrü ne kadardır? 18
9. Dental implant tedavisinin başarısı nedir? 20
10. Dental implant tedavisi güvenli midir? 22
11. Dental implant tedavisinin avantajları nelerdir? 24
12. Dental implant uygulandıktan sonra yeni dişlere ne zaman kavuşulur? 26
13. Dental implant tedavisini kimler uygular? 28
14. Dental implant tedavisinin uygulama aşamaları nelerdir? 30
15. Dental implant tedavisi öncesi muayene nasıl yapılır? 34
16. Dental implant tedavisi kimlere yapılabilir? 37
17. Dental implant tedavisi kimlere yapılamaz? 40
18. Diş eti çekilmesi nedeniyle dişlerini kaybetmiş bir kişi dental implant yaptırabilir mi? 42
19. Alerjik yapıya sahip bir kişiye dental implant yapılabilir mi? 44
20. Her yaşta dental implant uygulanabilir mi? 46
21. Dişler çekildikten sonra dental implant yerleştirilmesi için ne kadar beklenmelidir? 48
22. Dental implant yerleştirme aşaması nasıl yapılır? 51

23. Çene kemiğinin dental implant tedavisi için yeterli olup olmadığı nasıl anlaşılır? 53
24. Çene kemiğinde erime varsa dental implant yapılabilir mi? 55
25. Kemik grefti hangi durumlarda kullanılır? 59
26. Dental implant operasyonu ağrılı bir tedavi midir? 61
27. Cerrahi operasyon öncesinde ne gibi önlemler alınmalıdır? 63
28. Cerrahi operasyon sonrası nelere dikkat edilmelidir? 64
29. Cerrahi operasyon sonrası günlük yaşantıya ne zaman dönülebilir? 66
30. Dental implant yerleştirildikten sonra hangi durumlarda hekimle iletişime geçilmelidir? 67
31. Dental implantlar çene kemiğini korur mu? 69
32. Dental implantın yerleştirildiği gün yeni dişlere kavuşulabilir mi? 71
33. Dental implantların ve implant destekli yeni protezlerin aynı anda yapılmasının avantajları nelerdir? 72
34. Herkes dental implant operasyonu sonrası hemen protez yapımına uygun mudur? 74
35. Anında implant yerleştirme ve protez tedavisinin başarı oranı nedir? 76
36. Dijital teknolojilerin dental implant tedavisinde yeri nedir? 77
37. Dijital teknolojilerin ne gibi avantajları vardır? 79
38. Dijital teknolojiler her hastada kullanılmalı mıdır? 81
39. Dental implant yerleştirilmesi sonrası kemikle kaynaşma döneminden sonra hangi prosedür uygulanır? 82
40. Dental implant üstüne yapılacak protezler hangi malzemelerden yapılır? 84
41. Dental implant üstüne yapılacak protez implanta nasıl sabitlenir? 86
42. Dental implant üstü protez yapım aşaması ne kadar zaman alır? 88
43. Yeni dişler takıldıktan sonra ne zaman yemek yenilebilir? 89
44. Dişler sabitlendikten sonra dental implant kaybına ne sebep olur? 90

45. Yemek yerken, ısırırken implantlara zarar verilebilir mi? 92
46. Diş sıkma alışkanlığı olanlar dental implant yaptırabilir mi?.....94
47. Dental implantların bakımı nasıl yapılmalıdır? 95
48. Dental implantlar ile ilgili ne gibi problem yaşanabilir?.....97
49. Dental implant kaybedilirse yerine yeniden bir implant konulabilir mi? 100
50. Dental implant uygulandıktan sonra Manyetik Rezonans (MR) Görüntüleme cihazlarına girilebilir mi? 102
51. Kaynakça 103
52. Öz Geçmiş 105

Kaynakça

1. James Hupp et al. , Contemporary Oral and Maxillofacial Surgery, 2018, Elsevier Health Sciences.
2. Luigi o. Massa ve J Anthony von Fraunhofer., The ADA Practical Guide to Dental Implants, 2021, Hoboken, NJ : Wiley-Blackwell, 2021
3. Richard M Palmer et al., Implants in Clinical Dentistry, Martin Dunitz, 2002
4. Clark M. Stanford., Academy of Osseointegration 2018 Summit: Optimized Patient Care: Converting Osseointegration to Patientintegration, The International Journal Oral&Maxillofacial Implants, Supplement 2019
5. Clark M. Stanford ve Ole T. Jensen, Academy of Osseointegration Expands Current Clinical Practice Guidelines to Include Management of the Edentulous Maxilla, The International Journal Oral&Maxillofacial Implants, Supplement 2016
6. American Dental Association, General guidelines for referring dental patients to specialists and other settings for care, Gen Dent, 2007
7. Mathew, Maller S, Maheshwaran. Interactions between magnetic resonance imaging and dental material. J Pharm Bioallied Sci. 2013 Jun;5(-Suppl 1):S113-6
8. Yi Zhou et al., Does Bruxism Contribute to Dental Implant Failure? A Systematic Review and Meta-Analysis Clin Implant Dent Relat Res. 2016,410-420
9. Alex Solderer et al. Removal of failed dental implants revisited: Questions and answers. Clin Exp Dent Res. 2019, 712– 724
10. Wenjie Zhou et al., Feasibility of Dental Implant Replacement in Failed Sites: A Systematic Review. Int J Oral Maxillofac Implants. 2016, 535-45.
11. Crawford F Gray et al. Advanced imaging: Magnetic resonance imaging in implant dentistry. Clin Oral Implants Res. 2003,18-27.
12. James Hupp et al., Introductıon To Implant Dentıstry: A Student Guıde.Journal of Oral And Maxillofacial Surgery, 2017, 75;2.

13. Albrektsson, T. et al., “Peri-Implantitis”: A Complication of a Foreign Body or a Man-Made “Disease”. Facts and Fiction. Clinical Implant Dentistry and Related Research,2016, 18: 840-849.
14. Handelsman, M. Surgical guidelines for dental implant placement. Br Dent J, 2006, 139–152.
15. Javed F, Rahman I, Romanos GE. Tobacco-product usage as a risk factor for dental implants. Periodontol 2000. 2019,81:48-56

50 SORUDA

XV-XVI. Yüzyıl Holbein Tipi Uşak ve Bergama Halıları'na Avrupa Resim Sanatı Üzerinden Bir Yaklaşım

Nurcan PERDAHCI

Editör: Fırat ARAPOĞLU

ALTINBAS ÜNİVERSİTESİ Yayınları

50 Soruda XV-XVI. Yüzyıl Holbein Tipi Uşak ve Bergama Halıları'na Avrupa Resim Sanatı Üzerinden Bir Yaklaşım

Nurcan Perdahcı

Yayın No.: 93
100. Yıl Armağan Kitapları: 50
ISBN: 978-625-8174-81-6
E-ISBN: 978-625-8174-80-9
Basım Sayısı: 1. Basım, Eylül 2024

Copyright 2024, ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

Bu baskının bütün hakları Altınbaş Üniversitesi Yayınları'na aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI bir Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti. iştirakidir. SERTİFİKA NO.: 40340.

Cumhuriyetimizin 100. Yılı Etkinliklerini Düzenleme ve Koordinasyon Komisyonu Başkanı: Prof. Dr. Turgut İPEK
Editör: Fırat ARAPOĞLU
Yayın Danışmanı: Mert SARSAĞ
Kapak Tasarım: Osman ÖZÇELİK
Redaksiyon ve Son Okuma: Mert SARSAĞ
Sayfa Tasarım: Erdal Tarkan KARA (erdal@nobelyayin.com)
Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

Kütüphane Bilgi Kartı

Perdahcı, Nurcan.
50 Soruda XII-XVI. Yüzyıl Holbein Tipi Uşak ve Bergama Halıları'na Avrupa Resim Sanatı Üzerinden Bir Yaklaşım / *Nurcan Perdahcı*
1. Basım. XII+158 s. 14x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-8174-81-6
E-ISBN: 978-625-8174-80-9
1. Avrupa Resim Sanatı 2. Holbein 3. Uşak ve Bergama Halıları

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı mh. 2465 sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat Şaşmaz-ANKARA - siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com / www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa Basım Dağıtım, Arasta, Arkadaş Kitabevi, D&R Mağazaları, Dost Dağıtım, Ekip Dağıtım, Kida Dağıtım, Kitapsan, Nezih Kitabevleri, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri

İÇİNDEKİLER

Sunuş iii

Ön Söz v

GİRİŞ 1

1. Avrupa'nın XV. ve XVI. Yüzyıllarda Siyasal, Toplumsal ve Sanatsal Durumu Nasıldır? 4
2. Rönesans Nedir, Ne Zaman Başlamıştır? 7
3. Kuzey Avrupa Rönesans'ı Nasıl Algılamıştır? 9
4. Martin Luther Kimdir? 10
5. Reformasyon Hareketleri Nasıl Başlamıştır? 11
6. Genç Hans Holbein Kimdir? 12
7. Genç Holbein'ın Rönesans ve Orta Çağ Portre Resim Anlayışındaki En Önemli Fark Nedir? 15
8. Genç Hans Holbein Basel'de Nasıl Bir Çevre ile Karşılaşır? 16
9. Genç Hans Holbein'ın Basel'de Karşılaştığı Desiderius Erasmus Kimdir? 18
10. Genç Hans Holbein Ünlü Düşünür Erasmus'un ve Yayıncı Froben' in Portrelerini Ne Zaman ve Nerede Boyamıştır? 19
11. Erasmus Genç Hans Holbein'ın Hayatında Nasıl Bir Öneme Sahiptir? 22
12. Erasmus'un Sanatla İlgili Dönemi Anlatan Görüşü Nasıldır? 23
13. Genç Hans Holbein Hangi Resminde Kutsal Metin Hikâyesini Nesnel Bir Gerçeklikle Ele Almıştır? 24
14. Holbein'ın "Mezarda Ölü İsa" Adlı Resminin Yapım Yılından 350 Yıl Sonra Bu Resmi Görüp Esinlenip Eserlerinde Yer Veren Ünlü Yazar Kimdir? 25
15. Genç Hans Holbein Fransa'da Hangi Sanatçıların Resimleriyle Karşılaşır? 26

16. XVI. Yüzyılda Reform Hareketleri Genç Hans Holbein'ı Nasıl Etkilemiştir? 27

17. Genç Hans Holbein'ın İngiltere'ye İlk Gittiği Zaman Koruyucusu ve İşvereni Kim Olmuştur? 29

18. Genç Hans Holbein'ın İngiltere'ye Birinci Gidişinde Yaptığı Eserlerinden Öne Çıkan Resimleri Hangileridir? 30

19. Thomas More ve Ailesinin Grup Portresi Resim Sanatı Tarihinde Neden Ayrıcalıklı Bir Yere Sahiptir? 33

20. Genç Holbein Sir Henry Guildford ve Eşinin Portrelerini Dönemin Hangi Modasına Uygun Biçimde Boyamıştır? 35

21. Genç Holbein İngiltere'den Basel'e Geri Döndüğünde, Leonardo da Vinci'nin Etkisinde Hangi Resmini Boyamıştır? 38

22. Genç Holbein Tekrar İngiltere'ye Kaç Tarihinde ve Neden Geri Döner? 40

23. Holbein'ın İkonoklast Döneminde Kaybolan Resminin Teması Nedir? 41

24. Genç Hans Holbein'ın İkinci Defa İngiltere'ye Gittiğinde Boyamış Olduğu Eserlerinden Öne Çıkan Eserlerine Örnek Resimleri Hangileridir? 42

25. Genç Holbein İngiltere Saray Ressamı Olarak VIII. Henry'nin ve Saray Çevresinden Kimlerin Portrelerini Yapmıştır? 44

26. Osmanlı İmparatorluğu'nun XVI. Yüzyıl Başlarında Avrupa ve İngiltere ile Siyasi ve Ticari İlişkileri Nasıl Şekillenmiştir? 51

HOLBEIN TİPİ UŞAK VE BERGAMA HALILARININ AVRUPA RESİM SANATINA YANSIMALARI 55

27. Dünyada En Eski Halı Nerede Bulunmuştur ve Özellikleri Nelerdir? 59

28. Erken Dönem Osmanlı Halılarının Avrupa Resim Sanatındaki Tespit Çalışmaları Ne Zaman Başlamıştır ve Resimlerdeki İlk Örnekleri Hangi Sanatçılar Tarafından Boyanmıştır? 62

29. Hans Holbein Resimlerinde Yer Verdiği Batı Anadolu Halılarını Neden Boyamıştır? 64

30. Genç Holbein'ın Eserlerinde Betimlediği Halılar Neden Holbein Halısı Olarak Adlandırılır? 65

31. Halı Literatürüne Geçmiş Kaç Tip Holbein Halısı Yer Alır?.....67

32. I. Tip Küçük Örnekli Holbein/Uşak Halılarının Özellikleri Nelerdir?.....68

33. I. Tip Küçük Örnekli Holbein, Uşak Halılarının Avrupa Resim Sanatındaki Yansımalarını Gördüğümüz Sanatçılardan Kimlerin Resimlerini Örnek Olarak Verebiliriz? 71

34. Genç Hans Holbein, "Tüccar Georg Gisze'nin Portresi" Adlı Resminde Hangi Tip Holbein/Batı Anadolu Halısı Boyamıştır?.....76

35. II. Tip Küçük Örnekli Holbein/Uşak Halısının Özellikleri Nelerdir?.....79

36. II. Tip Küçük Örnekli Holbein ya da Lotto/Uşak Halısını Holbein Hangi Resminde boyamıştır?.....81

37. II. Tip Küçük Örnekli Holbein/Uşak Halıları Daha Sonraları Neden Lotto Halıları Olarak Sınflandırılırlar? 82

38. II. Tip Küçük Örnekli Holbein/Uşak Halısını Resimlerinde Boyamış Olan Diğer Avrupalı Sanatçılardan Hangileri Örnek Olarak Verilebilir?.....85

39. III. Tip Büyük Örnekli Holbein/Bergama Halılarının Özellikleri Nelerdir ve Avrupa Resim Sanatında Hangi Ressamlar Tarafından Boyanmıştır?.....90

40. IV. Tip Büyük Örnekli Holbein/Bergama Halılarının Özellikleri Nelerdir ve Avrupa Resim Sanatında Hangi Ressamlar Tarafından Boyanmıştır?.....98

41. Genç Hans Holbein "Meryem ve Çocuk İsa Meyer ve Ailesiyle" Adlı Resminde Hangi Tip Holbein/Batı Anadolu Halısı Boyar?.....104

42. Genç Hans Holbein "Elçiler" Adlı Resminde Hangi Tip Holbein/Batı Anadolu Halısını Boyamıştır? 106

43. Genç Hans Holbein'ın "Elçiler" Adlı Tablosunda Görülen Figürler Kimdir?.....107

44. Genç Hans Holbein'ın "Elçiler" Adlı Tablosunda Yer Alan Figürler Resimde Görülen Nesneler ile Nasıl İlişkilendirilebilir? 108

45. Genç Hans Holbein'ın "Elçiler" Adlı Tablosunda Kullandığı "Vanitas Objeleri" Nelerdir?.....109

46. Resimlerine İmza Atmadığı Bilinen Genç Hans Holbein Hangi Resmini İmzalamıştır? 112
47. Genç Hans Holbein'ın Resimlerinde Oluşturduğu Yağlıboya Tekniği Hakkında Neler Söylenebilir? 113
48. Genç Hans Holbein'ın "VIII. Henry ve Berber Cerrahları" Adlı Resminin Özellikleri Nelerdir? 114
49. Holbein Tipi Batı Anadolu Halılarının Bordürleri Kronolojik Olarak Nasıl Bir Gelişme Gösterir? 117
50. Holbein Tipi Batı Anadolu Halılarından Günümüze Yansımalar Konusunda Neler Söyleyebiliriz? 119
BİYOGRAFİLER 139
KAYNAKÇA 149
ÖZ GEÇMİŞLER 155

KAYNAKÇA

Anna Dostoyevski, *Fyodor Dostoyevski*, çev. M. Tahsin Yalım, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2004, s. 127.

Akdes Nimet Kurat, Türk-İngiliz Münasebetlerinin Başlangıcı ve Gelişmesi (1553-1610), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1953, s. 3.

Barbra Stollberg-Rilinger'in "Kutsal Roma İmparatorluğu", Vakıfbank Kültür Yayınları, 2020

Bekir Deniz, *Anadolu-Türk Halı Sanatının Kaynakları,* Sanat Tarihi Dergisi Sayı/ Number: XIV-1 Nisan/ April 2005, s. 79-103.

Bekir Deniz, *Osmanlı Dönemi Halıları*, Çeviri: G. Eren, Osmanlı, Kültür ve Sanat, Yeni Türkiye Yayınları, C. 11, Ankara, 1999, s. 381-394.

Besim Atalay, *Türk Halıcılığı ve Uşak Halıları*, Türkiye İş Bankası,1967, s. 21-22.

Ch. G. Ellis., *The Ottoman Prayer Rugs*, Textile Museum Journal, XI / 4, December 1969, p. 4-22.

Copleston, F. (1993). *A history of philosophy*. Volume III: Late Medieval and Renaissance Philosophy. New York: Image Books. 1993, p. 208,209.

Derek Wilson, Hans Holbein: Portrait of an Unknown Man, London: Pimlico, 2006, p. 273.

Desiderius Erasmus, *The correspondence of Erasmus: Letters 1 to 141, 1484-1500,* University of Toronto Press 1974.

E. H. Gombrich, *Sanatın Öyküsü*, Çeviri: E. Erduran; Ö. Erduran, Remzi, İstanbul, 1995, s.374.

Elvan Özkavruk; Adanır ve Bahadır Öztürk, *Osmanlı İmparatorluğu ve İngiltere Arasındaki Halı Ticareti: Anadolu ve İngiliz Halıları* Akdeniz Sanat, 2010, Cilt 3, Sayı5, s. 118.

Ergenekon Savrun,, *Tarihte Fransızlar Ve Türk – Fransız İlişkilerinin Kısa Tarihi* Volume III/Issue II Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi, 2018, s. 96.

Fırat Arapoğlu, *Bellek ve İz & Uzam ve Zaman*, Uşak Atatürk Kültür Merkezi Sanat Galerisi, Nurcan Perdahcı Sergi Kataloğu, 2015, s. 6.

Fırat Arapoğlu, *Geçmişten Bugüne: Nurcan Perdahcı*, Artam Global Art&-Design, Eylül-Ekim, S: 39, 2016, s. 126-127.

Gustav Ungerer, Juan Pantoja de la Cruz Ve 1604/5'te İngiliz Ve İspanyol Mahkemeleri Arasında Hediyelerin Dolaşımı, Shakespeare Studies, John Leeds Barroll (Ed.), Fairleigh Dickinson University, 1998, s. 154-173.

Gigetta Dalli Regoli, Lorenzo di Credi, DA, 19 ,1996, p. 675.

Giorgio Vasari, Sanatçıların Hayat Hikayeleri, Çeviri, Elif Gökteke, Sel Yayıncılık, 2013, s. 10,11, 12, 16, 17, 21, 42, 94, 135, 230, 311.

Gülgün Yılmaz, *Tezgahtan Tuvale On yedinci Yüzyıl Hollanda ve Flaman Resminde Osmanlı Halıları*, Bağlam Yayıncılık, 2009, s. 22.

Halil İnalcık, Tanrı'ya Adanmış Halılar Transilvanya Kiliselerinde Anadolu Halıları 1500-1750, 2007, s. 26

İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Devleti'nin Ilmîye Teşkılâtı, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1988, s.

Jale Erzen, Çoğul Estetik, Metis Yayınları, 2011, s. 165

Jane Fawcett, Historic Floors, Their Care and Conservation, Butterworth-Heınemann, Icomos UK. 1998-2001, p.155

John Berger, *Görme Biçimleri*, Metis Yayınları, Çeviri: Yurdanur Salman, İstanbul, 1995, s. 91.

John Mills, *Carpets in Pictures,* National Gallery, 1975, p. 4-5

John Mills, *Small Pattern Holbein Carpets in Western Paintings*. Halı, I (4), 1978, p.326-334.

John Mills, *Lotto Carpets in Western Paintings*, Halı, IV (I), 1981, p. 53-55.

John Mills, *Lotto Carpets in Paintings*, Halı, III, IV, 1981, p. 278-89

Kate Heard; Lucy Whitaker, The Northern Renaissance: Dürer to Holbein, Chicago and London, 2011, p. 10-15- 152-154-160.

Kerim Kayhan, *İzahlı Sanat Şahaserleri İtalyan Rönesans Sanatı*, Üstünel Matbaası, 1954, s. 3

Kurt Erdman, *Seven Hundreds years of Oriental Carpets,* University of California Press, Faber and Faber, 1970, p. 52.

Kurt Erdman, *Oriental Carpets, An Essay On Their History*, Translated By: Charles Grant Ellis, 1962, Universe Books-Publishers-New York.

Macit Gökberk, *Felsefe Tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi. 2000, s. 177-178-180.

Nurcan Perdahcı, *Avrupa Resim Sanatı Üzerinde Uşak Halıları Etkileri: Bellek ve İz,* International Art&Design Congress, Dokuz Eylül Üniversitesi, Cilt 1: s. 268- 274, 20-25 Ekim 2015, İzmir/Türkiye

Nurhan Atasoy, Lale Uluç, Osmanlı Kültürünün Avrupa'daki Yansımaları: 1453-1699, İstanbul, Turkish Cultural Foundation/Armaggan, 2012, s. 210.

Oktay Aslanapa, *Turkish Art And Architecture*, London, 1971, New-York, 1972, p. 291-301

Oktay Aslanapa-Yusuf Durul, *Selçuklu Halıları- Başlangıcından On Altıncı Yüzyıl Ortalarına Kadar Türk Halı Sanatı,* Ak Yayınları, 1973, s. 55-68-81.

Oktay Aslanapa, *Türk Halı Sanatının Bin Yılı*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2005, s. 13, 16, 112, 119, 126, 129, 135, 143, 148, 151.

Onno Ydema, *Carpets And Their Datings İn Netherlandish Paintings 1540-1700*, Antique Collectors' Club Ltd. 1999, p. 29-30-31.

Paul Ganz, Holbein, The Burlington Magazine For Connoisseurs, Vol. 47, No. 272, Nov., 1925, p. 232,239, 240.

Rıfat Şahiner, Sanatta Postmodern Kırılmalar ya da Modernin Yapıbozumu, Yeni İnsan, 2008, s.157-166-195.

Richard Jeffree, Leemput Remi van. Grove Art Online. Oxford Art Online. Oxford University Press. Web. 19 Nov. 2014.

Rosamond E. Mack, Oriental Carpetsin Italian Renaissance Paintings: Art Objects And Status Symbols, Magazine Antiques (Dec.2004). p. 4-21.

Rosamond E. Mack, *Bazaar to Piazza: Islamic Trade and Italian Art, 1300-1600,* University of Clifornia Press Berkeley Los Angeles London,, England, 2002.

Roy Strong, *Tudor and Jacobean Portraits, National Portrait Gallery*. London, HMSO, 1969. s. 154.

Stephanie Buck, Hans Holbein 1497/98-1543, Konemann,1999, p. 127-128-129.

Şerare Yetkin, *Türk Halı Sanatı*, İstanbul, 1974, s. 43-53-61-64-131.

Şerare Yetkin, *Historical Turkish Carpets in Turkey*. Türkiye İş Bankası 1981, s. 79.

Taha Niyazi Karaca, *Dostluktan Çatışmaya: Osmanlı Dönemi Türk-İngiliz İlişkileri*, Journal of Anglo-Turkish Relations, Vol. 1, No. 1, January 2020, s. 11-32.

Yusuf Yıldız, Osmanlı-Habsburg İlişkileri Kanuni-Şarlken- Busbecq, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2013, s. 57.

Zeliha Demirel Gökalp, *16. Yüzyılda Osmanlı-Avrupa Ticari İlişkilerine 'Yusufça Definesi' Örneğinde Bir Bakış*, 2022, Cilt: 86 Sayı: 305, 119-176.

İNTERNET KAYNAKLARI

https://islamicart.museumwnf.org/database_item.php?id=object;ISL;tr;-Mus01;39;tr&cp (Erişim: 11.06.2023 16.28)

http://www.ait.hacettepe.edu.tr/egitim/ait203204/I2.pdf (Erişim: 21.01. 2023, 02.28)

Rabah Saoud, The Muslim Carpet And The Origin Of Carpeting, April 2004, Publication Id:4053, Fstc Lt. 2003, 2004:9-10-11 (Erişim: 12.01.2023, 09.37)

https://muslimheritage.com/uploads/Carpet.pdf (Erişim: 11.06.2023 16.30)

https://belleten.gov.tr/tam-metin/3684/tur#r103 (Erişim: 07.01.2023 18.07)

https://www.jstor.org/action/doBasicSearch?Query=Paul+Ganz%-2C+"Holbein"%2C+The+Burlington+Magazine+For+Connoisseurs%2C+Vol.+47%2C+No.+272+Nov.%2C+1925 (Erişim: 11.06.2023 16.32)

https://islamicart.museumwnf.org/database_item.php?id=object;ISL;tr;-Mus01;39;tr&cp (Erişim: 11.06.2023 16.34)

https://www.pdfprof.com/PDF_Image.php?idt=33733&t=27 (Erişim: 11.06. 2023 16.34)

https://www-nationalgallery-org-uk.translate.goog/artists/hans-holbein-the-younger?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=tr&_x_tr_hl=tr&_x_tr_pto=sc (Erişim: 11.06.2023 17.00)

https://www.youtube.com/watch?v=DnQqt5w55r8 (Erişim: 06.09.2022 saat 15.00)

https://www.rct.uk/collection/405750/henry-vii-elizabeth-of-york-henry-viii-and-jane-seymour (Erişim:06.09.2022 saat 22.00)

https://www.rct.uk/collection/themes/exhibitions/the-northern-renaissance/the-queens-gallery-buckingham-palace/art-in-france (Erişim: 11.06.2023 17.03)

https://smb.museum-digital.de/index.php?t=objekt&oges=61285&nav-lang=en (Erişim: 11 06. 2023 17.03)

https://www.youtube.com/watch?v=lWvbLpZ5Q1w (Erişim: 11 06. 2023 17.06)

https://www.nytimes.com/2022/02/10/arts/design/holbein-morgan-portraits-renaissance.html (Erişim: 11 06. 2023 17.08)

https://www.nationalgallery.org.uk/artists/hans-holbein-the-younger (Erişim:11.06.2023 17.32)

https://www.nationalgallery.org.uk/paintings/hans-holbein-the-younger-the-ambassadors (Erişim: 22 04 2022 11.40)

https://dergipark.org.tr/tr/pub/akdenizsanat/issue/27652/291414 (Erişim: 11.06.2023 17.36)

https://www.dailyartmagazine.com/ottoman-carpets-renaissance-paintings/(Erişim:11.06.2023 17.36)

https://barberscompany.org/the-holbein/ (Erişim: 20 09 2022 12.32)

https://www-pepysdiary-com. Translate. goog/encyclopedia /5980 /?_x_tr_sl=en&_x _tr_tl=tr&_x_tr_hl=tr&_x_tr_pto=sc (Erişim: 11.06.2023 17.41)

https://www.pepysdiary.com/encyclopedia/5980/ (Erişim: 11.06.2023 17.42)

https://www.nationalgallery.org.uk/artists/piero-della-francesca (Erişim: 11.06.2023 17.52).

https://www.nationalgallery.org.uk/artists/piero-della-francesca (Erişim: 28 Ocak 2017).

https://www.nga.gov/collection/artist-info.1507.html (Erişim: 11.06.2023 17.53).

https://www-nationalgallery-org-uk.translate.goog/artists/alesso-baldovinetti (Erişim: 11.06.2023 17.53).

https://www.biyografi.net.tr/andrea-del-verrocchio-kimdir/(Erişim: 11.06.2023 18.13).

https://www.nga.gov/exhibitions/2022/carpaccio-renaissance-venice.html (Erişim: 11.06.2023 18.14).

https://www.nga.gov/collection/artist-info.1098.html (Erişim: 11.06.2023 18.15).

https://www.britannica.com/summary/Caravaggio (Erişim: 11.06.2023 18.20).

https://www.britannica.com/biography/Domenico-Ghirlandaio (Erişim: 11.06.2023 18.20).

https://www.nationalgallery.org.uk/artists/antonello-da-messina (Erişim: 11.06.2023 18.21).

https://www.britannica.com/biography/Carlo-Crivelli (Erişim: 11.06.2023 18.21).

https://www.britannica.com/art/painting (Erişim: 11.06.2023 18.23).

https://www.wga.hu/bio_m/c/critz/biograph.html (Erişim: 11.06.2023 18.23).

https://artsandculture.google.com/entity/john-de-critz/m02rmgn1 (Erişim: 11.06.2023 18.24).

https://www.hellenicaworld.com/Art/Paintings/en/JohnDeCritz.html (Erişim:11.06.2023 18.25).

https://www.metmuseum.org/toah/hd/eyck/hd_eyck.html (Erişim: 11.06.2023 18.26).

https://www.nationalgallery.org.uk/artists/jan-van-eyck (Erişim: 11.06.2023 18.27).

https://www.britannica.com/biography/Jan-van-Eyck (Erişim: 11.06.2023 18.27).

https://www.britannica.com/art/Flemish-art (Erişim: 11.06.2023 18.28).

https://www.britannica.com/biography/Petrus-Christus (Erişim: 11.06.2023 18.29).

https://rkd.nl/en/explore/artists/33570 (Erişim: 11.06.2023 18.30).

https://en.wikipedia.org/wiki/Robert_Greenbury (Erişim: 11.06.2023 18.30).

50 SORUDA

ODYOMETRİ

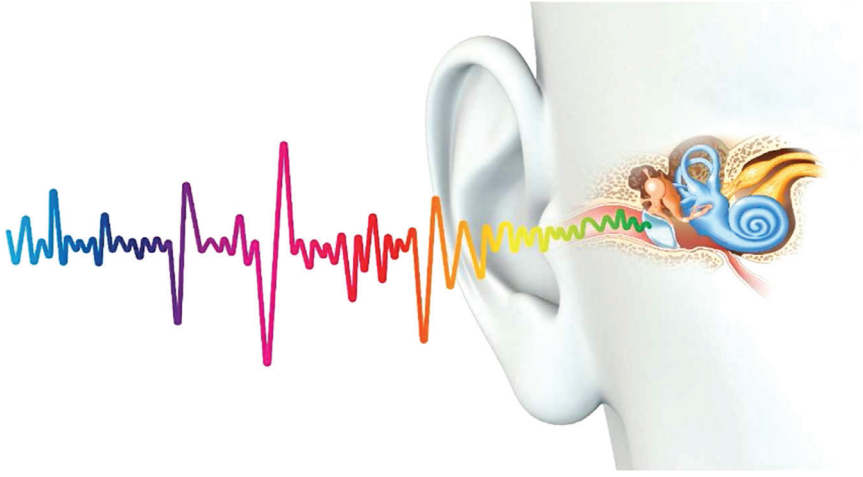

Editör

Yağmur KÖYEL YILDIRIM

Yazarlar

Aycan BAŞ, Berk BAYTAROĞLU,
Betül TAŞCI GENÇTÜRK,
Sare ÇANKAYA, Yağmur KÖYEL YILDIRIM

ALTINBAS ÜNİVERSİTESİ Yayınları

50 SORUDA ODYOMETRİ

Editör:
Yağmur Köyel Yıldırım
Yazarlar:
Aycan Baş, Berk Baytaroğlu, Betül Taşcı Gençtürk, Sare Çankaya, Yağmur Köyel Yıldırım

Yayın No.: 62
100. Yıl Armağan Kitapları: 22
ISBN: 978-625-8174-16-8
E-ISBN: 978-625-8174-17-5
Basım Sayısı: 1. Basım, Mayıs 2024

Copyright 2024, ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

Bu baskının bütün hakları Altınbaş Üniversitesi Yayınları'na aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI bir Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti. iştirakidir. SERTİFİKA NO.: 40340.

Cumhuriyetimizin 100. Yılı Etkinliklerini Düzenleme ve Koordinasyon Komisyonu Başkanı: Prof. Dr. Turgut İPEK
Yayın Danışmanı: Mert SARSAĞ
Seri Koordinatörü: Dr. Gaye HAFEZ
Kapak Tasarım: Osman ÖZÇELİK
Sayfa Tasarım: Erdal Tarkan KARA (erdal@nobelyayin.com)
Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

Kütüphane Bilgi Kartı

Köyel Yıldırım, Yağmur.
50 Soruda Odyometri / *Yağmur Köyel Yıldırım*
1. Basım. X+96 s. 14x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-8174-16-8
E-ISBN: 978-625-8174-17-5
1. Odyometri 2. İşitme Bilimi

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı mh. 2465 sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat Şaşmaz-ANKARA - siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com / www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa Basım Dağıtım, Arasta, Arkadaş Kitabevi, D&R Mağazaları, Dost Dağıtım, Ekip Dağıtım, Kida Dağıtım, Kitapsan, Nezih Kitabevleri, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri

İÇİNDEKİLER

Sunuş iii

Ön Söz v

Bölüm I
Dr. Aycan BAŞ

1. Odyometri nedir? 3
2. Odyoloji nedir? 4
3. Odyometrist ve odyoloğun meslek tanımları ile istihdam alanları nelerdir? 5
4. Odyometrist ve odyoloğun görev ve sorumlulukları nelerdir? 6
5. Odyometri ve odyolojinin tarihsel süreci nedir? 8
6. Ses nedir ve nasıl oluşur? 10
7. Sesin fiziksel özellikleri nelerdir? 11
8. Sesin duyusal özellikleri nelerdir? 15
9. Psikoakustik nedir? 17
10. Ses kaydımızı niçin kendi sesimizden farklı algılarız? 19

Bölüm II
Yağmur KÖYEL YILDIRIM

11. İşitme nasıl gerçekleşir? 23
12. İşitme kaybı nedir? 24
13. İşitme kaybı tipleri ve işitme kaybına neden olan patolojiler nelerdir? 25
14. İşitme kaybı nedenleri genel olarak nasıl sınıflandırılır? 27
15. İşitme kaybı miktarı nasıl belirlenir? 28
16. İşitme kaybının derecelerine göre yaşanan zorluklar ve tedavi seçenekleri nelerdir? 29
17. İşitme yetersizliğine sahip bebeklerin erken tanılanması ve en kısa sürede rehabilitasyon süreçlerinin başlatılabilmesi için ülkemizde uygulanan program nedir? 31
18. Yenidoğan işitme taraması programının önemi nedir? 32

19. Yenidoğan işitme taraması programı uygulama prosedürü nedir? 33
20. Doğum sonrası (postnatal) işitme kaybının atlanmaması için ülkemizde yapılan uygulama nedir? 35
21. Okul çağı çocuklarda işitme taraması programının prosedürü nedir?....36

Bölüm III
Sare ÇANKAYA

22. İşitme kaybı tanılamasında kullanılan testler nelerdir? 41
23. Subjektif testler nelerdir? 42
24. Objektif testler nelerdir?....43
25. İşitme testi nasıl yapılır? 44
26. Konuşma odyometrisi nasıl yapılır? 46
27. Davranışsal testler nelerdir?....47
28. Halk arasında bilinen "orta kulakta sıvı birikimi" nedir ve nasıl belirlenir? 49
29. İşitsel uyarılmış beyin sapı yanıtları (ABR) ve otoakustik emisyonlar (OAE) 51
30. Elektrokokleografi (ECochG) nedir? 52
31. İşitsel kararlı hal cevabı (ASSR) nedir? 53

Bölüm IV
Berk BAYTAROĞLU

32. İşitme Cihazı Nedir?....57
33. İşitme Cihazı Türleri Nelerdir? 58
34. İşitme Cihazının Yaşam Kalitesi Üzerindeki Etkileri Nelerdir?....61
35. Koklear İmplant (Kİ) Nedir? 62
36. Koklear implant parçaları nelerdir? 63
37. Koklear implant'ın çalışma prensibi nasıldır? 64
38. Koklear implant uygulaması hangi durumlarda ve şartlarda uygulanmaktadır?....65
39. FM sistemleri nedir? 67
40. Neden FM sistemi kullanmalıyız?....69

Bölüm V
Betül TAŞCI GENÇTÜRK

41. Toplumda sıklıkla görülen vertigo bir hastalık mıdır? 73
42. Halk arasında kristal kayması olarak bilinen Benign Paroksismal Pozisyonel Vertigo (BPPV) nedir? 74
43. Dix-Hallpike manevrası nedir, nasıl uygulanmaktadır? 75
44. BPPV hastalığında tedavi etmek amaçlı kullanılan Epley Manevrası nedir, nasıl uygulanır? 76
45. Halk arasında iç kulak tansiyonu olarak bilinen Ménière Hastalığı nedir? 77
46. Vestibüler nörit /Denge sinir iltihabı hastalığı nedir? 78
47. Videonistagmografi (VNG) test bataryası nedir? 79
48. Vestibüler uyarılmış miyojenik potansiyeller (VEMP) testleri nedir? 80
49. Video Head Impulse Testi (V-HIT) nedir? 81
50. Bilgisayarlı dinamik postürografi testi nedir? 82

KAYNAKLAR 83

ÖZ GEÇMİŞ 89

Dr. Öğr. Üyesi Aycan BAŞ 91
Uzman Odyolog Berk BAYTAROĞLU 92
Uzman Odyolog Betül TAŞCI GENÇTÜRK 93
Uzman Odyolog Sare ÇANKAYA 94
Öğr. Gör. Yağmur KÖYEL YILDIRIM 95

1. Resmî Gazete: *Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun*, Nisan 2011: https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/04/20110426-1.htm (Erişim 22.01.2022)

2. Resmî Gazete: *Sağlık Meslek Mensuplarının İş ve Görev Tanımları*, Mayıs 2014: https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/05/20140522-14-1.pdf (Erişim 10.02.2022)

3. Belgin E, Akdaş F: Dünya'da ve Türkiye'de Odyoloji, *Türk Otolarengoloji Arşivi*, 161-163, 1989.

4. Galambos R: *Hallowell Davis 1896–1992: A Biographical Memoir,* National Academies Press, Washington D.C, 1998.

5. *History of the Professions A Brief History of Audiology*, Ocak 2021: https://hsl.lib.unc.edu/speechandhearing/professionshistory (Erişim 10.02.2021)

6. Belgin E, Şahlı S*: Temel Odyoloji*, 2. Baskı, Ankara, Güneş Tıp Kitabevleri, 2017.

7. *Hacettepe Üniversitesi Odyometri Programı:* http://www.shmyo.hacettepe.edu.tr/ody/ody.htm (Erişim 10.02.2022)

8. Pehlivan F. *Biyofizik,* 8. Baskı, Ankara, Pelikan Yayınları, 2015.

9. Bulduk S, (ed): *Duyum ve Algı Psikolojisi*, İstanbul, Nobel Tıp Kitabevleri, 2014.

10. Baş A, Psikoakustiğin Halkla İlişkiler ve Pazarlamadaki Rolü, ss. 205-215, İçinde: İpek T, Özel AF, Söyler S, (ed) Sağlıkta Halkla İlişkiler ve İletişim, İstanbul, Altınbaş Üniversitesi Yayınları, 2019.

11. Howard DM, Angus J: *Acoustics and Psychoacoustics*, 4th edition, Oxford, Focal Press, 2009.

12. Yılmaz-Sert N, Çevik-Ergin T, Yılmaz E: İkna Edici İletişimde Reklam Müziğinin Kullanımı: Banka Reklam Müziklerinin İkna Edici İletişim Stratejileri Açısından İncelenmesi, *Erciyes İletişim Dergisi*, 6(1):205-226, 2019.

13. Sennaroğlu G, Yücel E, Türkyılmaz MD, Çiçek-Çınar B, Batuk M, (editörler): *Odyoloji Klinik Uygulama Protokolleri*, ss. 169-173, Ankara, Hipokrat Kitabevi, 2018.

14. Turan Z. *İşitmenin Doğası ve İşitmeye Yardımcı Teknolojiler*, s. 264, Ankara, Pegem Akademi, 2017.

15. T.C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü: *Yenidoğan İşitme Taraması Programı*:

    https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/cocukergen-tp-liste/yenido%C4%9Fan-i%CC%87%C5%9Fitme-taramas%C4%B1-program%C4%B1.html (Erişim 2022).

16. T.C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü: *Yenidoğan İşitme Taraması Programı:* https://hsgm.saglik.gov.tr/depo/birimler/cocuk_ergen_db/dokumanlar/Guncel_Test_Protokolu_.pdf (Erişim 2022).

17. T.C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü: *Okul Çağı Çocuklarda İşitme Taraması Programı*: https://hsgm.saglik.gov.tr/tr/cocukergen-tp-liste/okul-%C3%A7a%C4%9F%C4%B1-%C3%A7ocuklarda-i%CC%87%C5%9Fitme-taramas%C4%B1-program%C4%B1.html (Erişim 2022).

18. T.C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü: *Okul Çağı Çocuklarda İşitme Taraması Programı*, https://hsgm.saglik.gov.tr/depo/birimler/cocuk_ergen_db/dokumanlar/OITP_Akis_Semasi_2019.pdf (Erişim 2022).

19. Probst R: Subjektive und objektive Hörprüfung [Subjective and objective audiometry]. Therapeutische Umschau 61(1):7-14, 2004.

20. Naito, Y: *Subjective Audiometry*, pp.300-304, In: Suzuki JI, Kobayashi T, Koga K. (Eds*.) Hearing Impairment An Invisible Disability*, Springer, 2004.

21. Walker HK, Hall WD, Hurst JW, (eds) *Clinical Methods: The History, Physical, and Laboratory Examinations*. 3rd edition, Boston: Butterworths, 1990.

22. Alnıaçık A: *İşitsel Kararlı Hal Cevabı*, İçinde: Öğüt MF, Kırkım G, Başak SH (ed.) *Tüm Yönleriyle Odyoloji*, US Akademi, 2021.

23. Şahlı AS (ed.): *Pediatrik Odyoloji: İşitme Kayıplı Çocuklarda Değerlendirme Tanı Tedavi Eğitsel Yaklaşımlar*, Güneş Tıp Kitapevleri, Ankara, 2021.

24. Schilder A, Chonmaitree T, Cripps A, et al: *Otitis media*, Nat Rev Dis Primers 2, 2016.

25. Şerbetçioğlu B, Gürkan S, Mungan S*: ABR ve OAE Testlerinin Klinik Önemi ve Uygulama Prensipleri*, Türkiye Klinikleri J E.N.T, 5(2):51-62012.

26. Purdy S, Kelly A: *Auditory Evoked Response Testing in Infants and Children*, pp. 148-162, In: Madell JR, Flexer C: *Pediatric Audiology Diagnosis, Technology, and Management*, New York: Thieme Medical Publishers, 2015.

27. Yin LX, Barnes JH, Saoji AA, Carlson ML: Clinical Utility of Intraoperative Electrocochleography (ECochG) During Cochlear Implantation: A Systematic Review and Quantitative Analysis, *Otology & Neurotology:* 42(3), 363-371, 2021.

28. Küfeciler L*: İşitme Cihazı Tipleri*

    https://www.tkbbv.org.tr/menu/153/isitme-cihazi-tipleri-nelerdir-levent-kufeciler (Erişim 2022)

29. T.C. Millî Eğitim Bakanlığı: *Biyomedikal Cihaz Teknolojileri, İşitme Cihazları,* Ankara, 2012: http://megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/%C4%B0%C5%9Fitme%20Cihazlar%C4%B1.pdf (Erişim 2022)

30. Moore BCJ (ed): *Hearing*: *Handbook of Perception and Cognition*, 1st Edition, 1995.

31. Katz J, Chasin M, English K, Hood LJ, Tillery KL (eds): *Handbook of Clinical Audiology*, Seventh Edition, 2015.

32. Mulrow CD, Aguilar C, Endicott JE, Tuley MR, Velez R, Charlip WS, DeNino, LA: Quality Of Life Changes And Hearing İmpairment A Randomized Trial, *Annals of Internal Medicine*, *113*(3), 188–194, 1990.

33. Niparko J, et al: Cochlear İmplants, Auditory Brainstem İmplants, And Surgically İmplantable Hearing Aids. In: Cummings CW (ed.) Otolaryngology Head and Neck Surgery, 1998.

34. İncesulu A: CI Adaylarının Medikal Değerlendirilmesi ve Olgu Seçimi, *Türkiye Klinikleri Cerrahi Tıp Bilimleri Dergisi*, 2(10):24-30, 2006.

35. Nadol J, et al: Histological Considerations İn İmplant Patients, *Arch Otolaryngol*, 110(3):160-163,1984.

36. Akyıldız N: *Kulak Hastalıkları ve Mikrocerrahisi*, ss. 590-607, Ankara, Bilimsel Tıp Yayınevi, 2002.

37. Jafek, BW, Stark AK, KBB'nin Sırları, 2002.

38. Koklear İmplant Derneği: *Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK), Sağlık Uygulama Tebliği (SUT), Koklear İmplant Düzenlemeleri,* Eylül 2016. https://www.koklearimplantdernegi.org.tr/sut2016-2.pdf (Erişim 2022)

39. Mattingly, M: Why FM/DM?, *AudiologyOnline*, Makale 12087, 2013.

40. Balkan S: Santral Vertigo, *Türkiye Klinikleri J E.N.T*, 8(3):85-8, 2015.

41. Imai T, Ito M, Takeda N, Uno A, Matsunaga T, Sekine K et al: Natural course of the remission of vertigo in patients with benign paroxysmal positional vertigo, *Neurology,* 64(5): 920-921, 2005.

42. Bhattacharyya N, Gubbels SP, Schwartz SR, Edlow JA, El-Kashlan H, Fife T, et al: Clinical Practice Guideline: Benign Paroxysmal Positional Vertigo (Update), *Otolaryngol Head Neck Surg*.156: 1-47, 2017.

43. Norre M, Beckers A: Benign paroxysmal positional vertigo in the elderly. Treatment by habituation exercises, *Journal of the American Geriatrics Society*. 36(5): 425-429, 1988.

44. White JA, Coale KD, Catalano PJ, Oas JG: Diagnosis and management of lateral semicircular canal benign paroxysmal positional vertigo, Otolaryngol Head Neck Surg. 133(2): 278-284, 2005.

45. Korkut N: Ménière Hastalığı, Türkiye Klinikleri J E.N.T, 8(3):13-7, 2015.

46. Yılmaz H, Ağırdır B: Vestibüler Nörit/Nöronit, Türkiye Klinikleri J E.N.T, 8(3):18-21, 2015.

47. Kang S, Kim US: Normative Data of Videonystagmography in Young Healthy Adultsunder 40 Years Old, Korean J Ophthalmol, 29(2):126 -130, 2015.

48. Hızal E, Erbek HS, Özlüoğlu LN: Vestibüler Miyojenik Potansiyeller, Bozok Tıp Dergisi, 1(1):26-37, 2014.

49. Lee KJ: Anatomy of the ear, In: Lee KJ (ed), Otolaryngology and Head and Neck Surgery, 8 Edition, New York, McGraw-Hill Publication, 1989.

50. Ardıç FN (ed): Vertigo, US Akademi, 2019.

50 SORUDA
RADYOGRAFİ

Editör:
Özlem Maranci Yıldırım

Yazarlar:
Özlem Maranci Yıldırım
Gürdoğan Aydın
Ercan Türerer

İSTANBUL AÜ ALTINBAS ÜNİVERSİTESİ Yayınları

ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ Yayınları

50 SORUDA RADYOGRAFİ

Editör: Özlem Maranci Yıldırım
Yazarlar: Özlem Maranci Yıldırım, Gürdoğan Aydın, Ercan Türerer

Yayın No.: 99
100. Yıl Armağan Kitapları: 56
ISBN: 978-625-8174-88-5
E-ISBN: 978-625-8174-89-2
Basım Sayısı: 1. Basım, Nisan 2024

Copyright 2024, ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

Bu baskının bütün hakları Altınbaş Üniversitesi Yayınları'na aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI bir Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti. iştirakidir. SERTİFİKA NO.: 40340.

Cumhuriyetimizin 100. Yılı Etkinliklerini Düzenleme ve Koordinasyon Komisyonu Başkanı: Prof. Dr. Turgut İPEK
Yayın Danışmanı: Mert SARSAĞ
Seri Koordinatörü: Dr. Gaye HAFEZ
Kapak Tasarım: Osman ÖZÇELİK
Sayfa Tasarım: Erdal Tarkan KARA (erdal@nobelyayin.com)
Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

Kütüphane Bilgi Kartı

Maranci Yıldırım, Özlem.
50 Soruda Radyografi / *Özlem Maranci Yıldırım*
1. Basım. X+82 s. 14x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-8174-88-5
E-ISBN: 978-625-8174-89-2
1. Radyografi 2. X-ışını 3. Röntgen

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TIC. LTD. ŞTI.
Adres: Bahçekapı mh. 2465 sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat Şaşmaz-ANKARA - siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com / www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa Basım Dağıtım, Arasta, Arkadaş Kitabevi, D&R Mağazaları, Dost Dağıtım, Ekip Dağıtım, Kida Dağıtım, Kitapsan, Nezih Kitabevleri, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

İÇİNDEKİLER

Sunuş iii

Ön Söz v

Sunuş vii

1. Radyografide kullanılan X-ışınları ne zaman ve kim tarafından keşfedilmiştir? 1
2. X-ışını ülkemizde ilk olarak ne zaman kim tarafından kullanılmıştır? 3
3. Tıpta x-ışını kullanarak görüntüleme yapan cihazlar hangileridir? 5
4. Radyografi için kullanılan cihazların özellikleri nelerdir? 7
5. Radyografinin, Bilgisayarlı Tomografi ve MRI (Magnetik Rezonans Görüntüleme) gibi görüntüleme yöntemlerinden farkı nedir? 9
6. Özel görüntüleme teknikleri için geliştirilmiş radyografi cihazları var mıdır? 11
7. Radyografi cihazının temel yapısı hangi bileşenlerden oluşur? 13
8. Radyografi cihazında kullanılan x-ışını tüpünün özelliği nedir? 15
9. Radyografide görüntü alıcı sistem ne demektir ve çeşitleri nelerdir? 16
10. Dijital radyografinin avantajları nelerdir? 18
11. Radyografide Kullanılan x-ışınının yapısı nasıldır? 20
12. Röntgen Tüplerinde x-ışını nasıl elde edilir? 21
13. Elektronların anot atomlarına çarpması sonucu oluşan radyasyon türleri nelerdir? 23
14. X-ışınının özelikleri nelerdir? 24
15. X-ışını zararlı mıdır? 26
16. Radyasyonun biyolojik etkileri nelerdir? 27
17. Radyasyonun derteministik etkisi nedir? 28
18. Radyasyonun stokastik etkisi nedir? 30
19. X-ışınının kalitesi ve kantitesi ne demektir? 33
20. X-ışınının madde ile etkileşimi sonucu hangi olaylar gerçekleşir? 34
21. Bilgisayarlı (Computed) Radyografi (CR) Nedir? 36
22. Dijital Radyografi (DR) Nedir? 38
23. Radyografide kullanılan CR Kasetlerinde görüntü nasıl oluşur? 41
24. Radyografide kullanılan DR dedektör çeşitleri nelerdir? 42

25. Radyografide kullanılan Flat Panel dedektörlerde görüntü nasıl oluşur? 43
26. Radyografik kalite nedir ve radyografik kaliteyi etkileyen faktörler nelerdir?..... 45
27. Radyografide çözünürlük (rezolüsyon) nedir?..... 48
28. Radyografide uzaysal çözünürlük (rezolüsyon) nedir ve uzaysal çözünürlüğü etkileyen faktörler nelerdir? 49
29. Radyografide kontrast çözünürlük (rezolüsyon) nedir ve kontrast çözünürlüğünü etkileyen faktörler nelerdir ?..... 51
30. Radyografide Topuk (Heel) etkisi nedir? 53
31. Radyografide gürültü (Noiz) nedir?.....55
32. Radyografide artefakt nedir?.....57
33. Radyografide hangi organlar görüntülenebilmektedir?..... 58
34. Dijital radyografi çalışma tekniğinde nelere dikkat edilmelidir?..... 59
35. Toraks radyografisi için endikasyonlar nelerdir? 60
36. Toraks radyografilerinde hasta hazırlığı nasıl olmalıdır?.....61
37. İyi bir Akciğer PA grafisi için dikkat edilmesi gereken hususlar nelerdir? 62
38. Batın radyografileri için endikasyonlar nelerdir?..... 63
39. Batın radyografilerinde dikkat edilmesi gereken hususlar nelerdir?..... 64
40. Kafa radyografileri için endikasyonlar nelerdir?..... 65
41. Kafa radyografileri için dikkat edilmesi gereken hususlar nelerdir?..... 66
42. Vertebra radyografileri için endikasyonlar nelerdir?..... 67
43. Vertebra radyografileri için dikkat edilmesi gereken hususlar nelerdir?... 68
44. Üst ekstremite radyografileri için endikasyonlar nelerdir?..... 69
45. Üst ekstremite radyografilerinde dikkat edilecek hususlar nelerdir? 70
46. Alt ekstremite radyografileri için endikasyonlar nelerdir?..... 71
47. Alt ekstremite radyografilerinde dikkat edilecek hususlar nelerdir? 72
48. Radyografide kullanılan kontrast maddeler nelerdir? 74
49. Radyografide kullanılan kontrast maddelerin advers etkileri var mıdır? ...75
50. Kontrastlı radyografiler nelerdir? 77
Kaynakça..... 79
Yazarlar 81

KAYNAKÇA

[1] G. Stark. "X-ray." Encyclopedia Britannica. https://www.britannica.com/science/X-ray. Accessed 14 May 2023. (accessed 14.05.2023, 2023).

[2] Aytekin Besim ve C. Çınar Başekim, *Dr. Esad Feyzi Bey, Türk Radyolojisinin Öncüsü*, Nisan Kitabevi, 2018, s. 86.

[3] Heybet Aslanoğlu et al., *Radyografi Teknikleri*, İstanbul, Dünya Tıp Kitabevi, 2022, s. 352.

[4] Handan Tanyıldızı Kökkülünk et al., *50 Soruda Tıbbi Görüntüleme Teknikleri*, İstanbul, Nobel Kitabevi, 2020, s. 88.

[5] Quinn B. Carroll, *Radiography in the Digital Age: Physics-exposure-radiation biology,* Charles C Thomas Publisher, 2018, s. 880.

[6] Ercan Tuncel, *Klinik Radyoloji*, İstanbul, Nobel Tıp Kitabevi, 2008, s. 1052.

[7] Tamer Kaya et al., *Temel Radyoloji Tekniği*, İstanbul, Nobel Tıp Kitabevi, 2016, s. 490.

[8] Mustafa Seçil, *Temel Radyoloji Tekniği*, İzmir, İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Yayınları, 2016, s. 490.

[9] Hüseyin Ozan Tekin et al., *Manyetik Rezonans Görüntüleme Teknikleri ve Temel Prensipleri*, İstanbul, Kongre Kitabevi, 2020, s. 350.

[10] Orhan Oyar, *Dersimiz Radyoloji*, Isparta, SDÜ Yayınları, 2007, s.403

[11] Stewart Bushong, R*adiologic Science for Technologists, Physics, Biology, and Protection*, Elsevier, 2020, s. 670.

[12] William J. Callaway, *Introduction to Radiologic Technology*,Elsevier, 2020, s. 192.

[13] David R. Dance, Digital X-Ray Imaging, Dordrecht, Springer Netherlands, 2008 , s. 9-18.

[14] G.J. Van der Plaats, Formation and Properties of X-rays. In: Medical X-Ray Techniques in Diagnostic Radiology, Springer, Dordrecht, 2018, s. 35-57.

[15] Doğan Bor, *Radyasyon Sağlık Riskleri ve Tanısal Incelemelerde Korunma*, İstanbul, Dünya Tıp Kitabevi, 2017,S. 280.

[16] A. A. Edwards and D. C. Lloyd, "Risks From Ionising Radiation: Deterministic Effects," Journal of Radiological Protection, Cilt 18, No 3, 1998, s. 175.

[17] Ludwig E. Feinendegen ve Jerry M. Cuttler, "Biological Effects From Low Doses and Dose Rates of Ionizing Radiation: Science in the Service of Protecting Humans, a Synopsis," Health Physics, Cilt 114, No 6, 2018, s. 623-626.

[18] Fry, R. J. Michael, "Deterministic Effects," Health Physics, Cilt 80, No 4, 2001, s. 338-343.

[19] Özlem Maranci Yıldırım, Primer Karaciğer Tümörlerinde Y-90 Mikrosfer ile Radyoembolizasyon: Karşılaştırmalı Dozimetrik Değerlendirme, Doktora Tezi, İstanbul, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 2023, s. 98.

[20] Stewart Bushong, *Radiologic science for technologists-E-book: physics, biology, and protection. Elsevier Health Sciences*. Elsevier, 2012.

[21] Glenn Knoll, *Radiation Detection and Measurement*, New York, ABD: John Wiley & Sons, 1979, s. 831

[22] Michael G. Stabin, *Radiation Protection and Dosimetry*, Springer, 2007, s. 43-60.

[23] M. Stabin, *Radiation Protection and Dosimetry*. Springer, 2007, pp. 43-60.

[24] James E. Turner, *Atoms, Radiation, and Radiation Protection*, Wiley-VCH, 2007, s. 606.

[25] Hakkı Koç ve Dursun Aksu, *Tomografi ve Pet-CT Hasta Hazırlık ve Çekim Pozisyonları*, İstanbul, Kongre Kitabevi, 2015, s. 335.

[26] Pınar Balcı ve Yüksel Pabuşcu, *Temel Radyoloji Fiziği*, İzmir, TRD İzmir Şubesi, 2008, s. 277.

[27] Steven Don et al., "New Exposure Indicators for Digital Radiography Simplified for Radiologists and Technologists," American Journal of Roentgenology, Cilt 199, No 6, 2012, s. 1337-1341.

[28] Kenneth L. Bontrager, John P. Lampignano, *Bontrager'in Radyografik Konumlandırma ve Teknik El Kitabı*, çev. Aynuran Demir Orhan, İstanbul, Nobel Tıp Kitabevi, 2010, s. 323.

[29] Oktay Çokyüksel, *Radyodiagnostikte Pozisyon Tekniği*, İstanbul, Cerrahpaşa Tıp Kitabevi, 1992, s. 216.

[30] Ulrich Speck, *X-Ray Contrast Media, Overview, Use and Pharmaceutical Aspects*, Springer, 2018, s. 128.

50 SORUDA

TOPLUMSAL CİNSİYET VE MODA

Doç. Dr. Nihan AKDEMİR

ALTINBAS ÜNİVERSİTESİ Yayınları

50 SORUDA TOPLUMSAL CİNSİYET VE MODA

Doç. Dr. Nihan AKDEMİR

Yayın No.: 102
100. Yıl Armağan Kitapları: 58
ISBN: 978-625-8174-95-3
E-ISBN: 978-625-8174-96-0
Basım Sayısı: 1. Basım, Ağustos 2024

Copyright 2024, ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

Bu baskının bütün hakları Altınbaş Üniversitesi Yayınları'na aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI bir Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti. iştirakidir. SERTİFİKA NO.: 40340.

Cumhuriyetimizin 100. Yılı Etkinliklerini Düzenleme ve Koordinasyon Komisyonu Başkanı: Prof. Dr. Turgut İPEK
Yayın Danışmanı: Mert SARSAĞ
Seri Koordinatörü: Banu KAVAKLI - Fulya AKSU
Kapak Tasarım: Osman ÖZÇELİK
Redaksiyon ve Son Okuma: Mert SARSAĞ
Sayfa Tasarım: Erdal Tarkan KARA (erdal@nobelyayin.com)
Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

Kütüphane Bilgi Kartı

Akdemir, Nihan.
50 Soruda Toplumsal Cinsiyet ve Moda / *Nihan Akdemir*
1. Basım. VIII+146 s. 14x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-8174-95-3
E-ISBN: 978-625-8174-96-0
1. Toplumsal Cinsiyet 2. Moda 3. Cinsiyet Kimliği

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı mh. 2465 sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat Şaşmaz-ANKARA - siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com / www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA

İÇİNDEKİLER

Sunuş iii

1. Toplumsal Cinsiyet Kavramı Nedir? 1
2. Cinsiyet Kimliği ve Toplumsal Cinsiyet Kimliği Nedir? 3
3. Toplumsal Cinsiyet Rolleri Nedir? 5
4. Toplumsal Cinsiyet Kalıp Yargıları Nedir? 7
5. Androjen Kavramı Nedir? 9
6. Moda Olgusu Nedir? 11
7. Genel Çerçevede Toplumsal Cinsiyet ile Moda Arasındaki İlişki Nasıldır? 14
8. Toplumsal Cinsiyet ve Beden İlişkisi Nasıldır? 17
9. Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Moda ve Beden İlişkisi Nasıldır? 20
10. Medya Yansımalarında Toplumsal Cinsiyet ve Moda İlişkisi Nasıldır? 23
11. Yapı Söküm Kuramı Nedir? 27
12. Medya Yansımalarında Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Kalıp Yargıların Yapı Söküme Uğratılmasında Modanın Rolü Nedir? 29
13. Medya Yansımalarında Toplumsal Cinsiyet Kimliklerine İlişkin Kalıp Yargıların Yapı Söküme Uğratılmasında Modanın Rolü Nedir? 32
14. Estetik ve Güzellik Kavramları Nedir? 35
15. Medya Yansımalarında Estetik ve Güzellik Kavramlarına İlişkin Kalıp Yargıların Yapı Söküme Uğratılmasında Modanın Rolü Nedir? 38
16. Medya Yansımalarında Bedene İlişkin Kalıp Yargıların Yapı Söküme Uğratılmasında Modanın Rolü Nedir? 41
17. Toplumsal Cinsiyet Kimliği Kalıp Yargılarının Yapı Söküme Uğratılmasında Mankenlerin Rolü Nedir? 44
18. Toplumsal Cinsiyet Kalıp Yargıları Mağazalarda Yapı Söküme Uğratılabildi mi? 48

19. Sanatçının Stil ve İmajının Toplumsal Cinsiyet Kalıp Yargılarını Yapı Söküme Uğratmada Etkisi Var Mı? 52
20. Zeki Müren Stili ve İmajı ile Toplumsal Cinsiyet Kalıp Yargılarını Nasıl Yapı Söküme Uğratmıştır? 56
21. Sanatçının Stili ve İmajının Toplumsal Cinsiyet Kalıp Yargılarını Yapı Söküme Uğratmadaki Etkisi Bağlamında Barış Manço Nasıl Değerlendirilebilir? 59
22. Tarihsel Süreç İçerisinde Erkeklerin Aksesuar Kullanımı Nasıldı? 61
23. Antik Dönemde Giysilerde Cinsiyet Ayrımı Var Mıydı? 64
24. Orta Çağ'da Giysilerde Cinsiyet Ayrımı Var Mıydı? 67
25. Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Rönesans Döneminde Moda Nasıldı? 70
26. Püriten Etkisinde Moda Nasıl Değişti? 72
27. Erkek Takım Elbisesinin Temelleri Ne Zaman Atıldı? 74
28. Macaroni Erkekler Kimdi? 76
29. Devrimler Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Modayı Nasıl Etkiledi? 80
30. Dandyizm Nedir? 82
31. Moda İkonu Beau Brummel'in Erkek Giyimine Etkisi Nasıl Olmuştur? 84
32. İlk Moda Markası Neydi? 87
33. Moda ve Kadın İlişkisi Nasıldır? 89
34. Feminizmin Modaya Bakış Açısı Nasıldır? 91
35. Erkek Sembolizminin Öğesi Kravatın Tarihi Nedir? 93
36. Erkekler Topuklu Ayakkabı Giyerler Miydi? 96
37. Topuklu Ayakkabı Temsili Üzerinden Kadına Yönelik Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı Yapılmakta Mı? 98
38. Kadınlar İlk Ne Zaman Pantolon Giydi? 101
39. Yves Saint Laurent'in Le Smoking Koleksiyonu Toplumsal Cinsiyet Kalıp Yargılarının Yıkılması Noktasında Nasıl Değerlendirilebilir? 104
40. Jean Paul Gaultier Toplumsal Cinsiyet Kalıp Yargılarının Yıkılması Noktasında Nasıl Değerlendirilebilir? 106
41. Unisex Giyim Nedir? 109

42. Markaların Unisex Giyime Yönelik Hareketleri Var Mı? 111
43. Defilelerde Unisex Anlayış Var Mı? 114
44. Kimlik, Moda ve Giyim İlişkisi Nasıldır? 116
45. Cinsiyet Bağlamında Kimlikler Çeşitleniyor Mu? 118
46. Queer Ne Demektir? Modaya Nasıl Yansımaktadır? 121
47. Toplumsal Cinsiyet Olgusu Günümüz Modasında Nasıl Yer Bulmaktadır? 124
48. Alessandro Michele Üzerinden Cinsiyetsiz Moda Nasıl Değerlendirilebilir? 127
49. Cinsiyetsiz Moda Nereye Gidiyor? 130
50. Toplumsal Cinsiyet ve Moda İlişkisinde Son Söz Nedir? 135
Kaynakça 137
Özgeçmiş 145

KAYNAKÇA

Abnett, K. (2016). *Are Mixed Gender Shows the End of Men's Fashion Weeks?* https://www.businessoffashion.com/articles/news-analysis/are-mixed-gender-shows-the-end-of-mens-fashion-weeks-london-collections-men-new-york-fashion-week-mens-milan

Akdemir, N. (2017). Gender and Its Representation in Contemporary Arts, *European Journal of Multidisciplinary Studies*, Vol.6(2), 11-22.

Akdemir, N. (2018). Deconstruction of Gender Stereotypes Through Fashion. *European Journal of Social Science Education and Research*, 5(2), 185-190.

Akdemir, N. (2017). Moda Sektöründe Toplumsal Cinsiyet Kavramın Varlığı. *SOBİDER, Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Science.* 4(12), 249-267

Aksoy, S. C. (2014). Ryōmaden Dizisinde Çizilen Japonya'nın Yeni Erkek İmajı. *Cyprus International University, folklor/edebiyat*, 20(80), 33-52.

Anger, B. (1998). *Tarih Boyunca Erkek Gibi Kadınlar*, İstanbul: Kaynak Yayınları.

Augoustinos, M.; Walker, I. ve Donaghue, N. (2006). *Social cognition: An integrated introduction.* Sage Publications.

Bain, M. (2019, 8 Mayıs). *A brief history of women's fight to wear pants.* https://qz.com/quartzy/1597688/a-brief-history-of-women-in-pants/

Bard, C. (2012). *Pantolonun Politik Tarihi*, İstanbul: Sel Yayıncılık.

Barnard, M. (1996). *Fashion as Communication*, London: Routledge.

Başcı, E. (2019). Modern Agoralarda Toplumsal Cinsiyet Oyunları: Disiplinlerarası Bir Saha Araştırması", *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, II (2), 149-173.

Bell, Q. (1976). *On Human Finery*. London: Hogarth Press.

Benjamin, W. ve Baudelaire, C. (1997). *A Lyric Poet in the Era of High Capitalism*. Reprint, London: Verso,

Berger, J. (1990). *Görme Biçimleri*, (Y. Salman çev.) İstanbul: Metis Yayınları.

Bhasin, K. (2003). *Toplumsal Cinsiyet 'Bize Yüklenen Roller'*. İstanbul: Kadın Dayanışma Vakfı Yayınları.

Bilgili, M. (2017). Toplumsal Cinsiyet, Bedenin Mekansallığı ve Cinsiyetçi Mekanlar. *Felsefe-Yazın Dergisi*, 23,19-28.

Birol, M. ve Güdekli, A. (2017). Moda ve İletişim: Erkeklik Modası Bağlamında Pinterest Uygulaması Üzerinden Göstergebilimsel Bir Analiz. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 21(4), 1615-1639.

Brenninkmeyer, I. (1963). *The Sociology of Fashion*, Manchester: Manchester University Press.

Butler, J. (1999). *Cinsiyet Belası*, (B. Ertür çev.), İstanbul: Metis,

Çakmak, E. (2017, 23 Ocak). *Modanın İçinde Var Olmaya Çalışan Bedenin Tedirginliği* http://manifold.press/modanin-icinde-var-olmaya-calisan-bedenin-tedirginligi

Calefato, P. (2004). *The Clothed Body*. Oxford: Berg Publishers.

Davis, F. (1997). *Moda Kimlik ve Kültür*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

DeLong, Â., Salusso-Deonier, C. & Larntz, K. (1983). Use of Perceptions of Female Dress as an Indicator of Role Definition. *Home Economics Research Journal* (4), 327 – 336.

Deniz, M. (2011). *Sanat Felsefesi ve Güzellik Kavramı.* https://cargocollective.com/mervedeniz/Sanat-Felsefesi-ve-Guzellik-Kavrami-1

Dökmen, Y.Z. (2016). *Toplumsal Cinsiyet, Sosyal Psikolojik Açıklamalar*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Ergün, M. (2008). *Sanat Felsefesi (Estetik)*. https://www.yumpu.com/tr/document/read/2523668/estetik-sanat-felsefesi-prof-dr-mustafa-ergun

Ersoy, Ç. Ş. ve Beşiroğlu, Ş. (2013). Hünsa Sesli Postmodern Bir Aktör: Zeki Müren. *Müzikolojide Güncel Yaklaşımlar Özel Sayısı, 8 / Müzik ve Dans Araştırmaları Dergisi.* 226-238.

Evecen, A. (2015). "Baudrillard'dan Modern Toplumlara Özgü Bir Moda Kavramı Çözümlemesi", *Sobider Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(5), 216-226.

Finkelstein, J. (1990). *After a Fashion*, Carlton: Melbourne University Press.

Flogel, C. J. (1930). *The Psychology of Clothes*, Londra: Hogarth.

Franzoi, L. S. (1996). *Social Psychology*. Madison: Wisconsin, Brown & Benchmark,

Friedman, V. ve Trebay, G. (2021, 11 Ekim). *The End Of Gender / Has Fashion Bid The Binary Goodbye?* https://www.nytimes.com/2021/10/11/fashion/the-end-of-gender.html

Friedman, V. (2016, 5 Nisan). *Gucci Calls for End to Separation of the Sexes on the Runway.* https://www.nytimes.com/2016/04/06/fashion/gucci-calls-for-end-to-separation-of-the-sexes-on-the-runway.html

Frith, K.; Shaw, P. ve Cheng, H. (2005). The Construction of the Beauty: A Cross-Cultural Analysis of Women's Magazine Advertising, *Journal of Communication*, 55 (1), 56-70.

Foucault, M. (1970). *The Order of Things: An Archaeology of Human Sciences*. Knopf Doubleday Publishing Group.

Game, A. (1998). *Toplumsalın Sökümü: Yapıbozumcu Bir Sosyolojiye Doğru*, (M. Küçük çev.), Ankara: Dost Yayınları, 1998.

Gencel, B. M. ve Binark, M. (2020). Medya ve Cinsiyetçilik. *Ankara Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi ve Kader Eğitim Kitapçığı*, 4.

Gençtürk, H. S. (2003). Bir iletişim Biçimi Olarak Moda: "Modusuun Sınırları". *İletişim Araştırmaları*, 1(1), 65-86.

Georg Simmel, G. (1954). Fashion, *The Amerikan Journal of Sociology*, LXII (6), 541-558.

Giaimo, C. (2016, 9 Mayıs). *Before Bowie Or Prince, There Was Zeki Müren—Turkey's Gender-Bending Rock Star*. https://www.atlasobscura.com/articles/before-bowie-or-prince-there-was-zeki-murenturkeys-genderbending-rock-star

Gledhill, C. (1997). *Genre and gender: The case of soap opera*. In S. Hall (Ed.), Representation: Cultural representations and signifying practices, London: Sage Publication.

Goffman, E. (1976). *Gender Advertisement*. London: Mc Millan Press.

Göksel, N. (2007). Gençlerde Giyim Modası ve Kimlik İlişkisi, *Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi (Yedi)*, 1, 48-53.

Görgülü, D. (2020, 22 Ekim). *Androcini: Toplumun Cinsiyet Normlarını Yıkan Cinsiyet Kimliği* https://listelist.com/androcini-nedir/

Harris, P. ve Ambrose, G. (2012). *Görsel Moda Tasarım Sözlüğü*. İstanbul: Literatür Kitabevi.

Herh, K. (2021, 29 Haziran). *What is gender-fluid clothing? Fashion industry experts explain* https://www.nbcnews.com/select/shopping/gender-fluid-clothing-ncna1270831

Hindson, E. (1976). *Introduction to Puritan Theology: A Reader*, Michigan: Baker Book House of Grand Rapids.

Hogg, A. M. ve Vaughan, M. G. (1995). *Social psychology: An introduction*, Prentice-Hall, Inc. Harvester Wheatsheaf.

Hunt, A. (1996). *Governance of the Consuming Passion: A History of Sumptuary Law*, New Yok: St. Martin's Press.

Jana,R. (2020, 8 Haziran). *The Queer İcons Shaping Fashion.* https://www.vogue.fr/fashion/article/queer-icons-shaping-fashion-culture

Joseph, S. J. (1984). *The Origins of English Words: A Discursive Dictionary of Indo-European Roots*, JHU Press,

Kalkandelen, Z. (2013). *Görsel-işitsel ve kavramsal bir sanat: BOWIE* / The Next Day"* http://www.veganlogic.net/2013/03/gorsel-isitsel-ve-kavramsal-bir-sanat.html

Kagan, M. S. (2008). *Estetik ve Sanat Notları*, İzmir: Karakalem Kitabevi.

Kaval, M. (2014). *Kıble Sembolü*, İstanbul: Peon Yayınevi.

Kawamura, Y. (2016). *Moda-loji*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Keser, N. (2009). *Sanat Sözlüğü*. Ankara: Ütopya Yayınevi.

Kırdemir, İ. (2017, 25 Ekim). *Ford Models'ın İlk Sözleşmeli Trans Modeli: Andreja Pejić.* https://vogue.com.tr/haber/ford-modelsin-ilk-sozlesmeli-trans-modeli-andreja-pejic

Koeing, R. (1973). *The Restless Image: A Sociology of Fashion*, Londra: George Allen & Unwin,

Lips, H. M. (2001). Sex *and Gender: An Introduction.* Mountain View, California: Mayfield Pub. Co.

Lurie, A. (2000). *The Language of Clothes.* New York: Owl Books.

Mackenzie, M. (2017). *... izmler/modayı anlamak*, İstanbul: Hayalperest Yayınevi.

Mathews, J. (1999, 8 Aralık). *A Twisted History of Neckties.* https://www.washingtonpost.com/archive/1999/12/08/a-twisted-history-of-neckties/d59c6d2d-5d38-42cf-843e-27abcdc524d7/

Maton, K. (2005). The Sacred and The Profane: The Arbitrary Legacy of Pierre Bourdieu. *European Journal of Cultural Studies*, 8 (1), 101-112.

Mattlin, E. (1969). The Age of Unisex, *Chicago Tribune*, Chicago.

Menkes, S. (2016, 17 Ocak). *Nötr Cinsiyetler Kuşağı*. https://vogue.com.tr/haber/notr-cinsiyetler-kusagi

Megill, A. (2008). *Aşırılığın Peygamberleri*, (T. Birkan çev.). Ankara: Ayraç Kitapevi.

Minh, N. (2021, 20 Ağustos). Inside Le Smoking, The First Suit for Women from Yves Saint Laurent. https://www.lofficielsingapore.com/fashion/yves-saint-laurent-le-smoking-the-first-suit-for-women-from

Moss, J. (2020, 24 Ocak). *Tattoos, illusions, and men in skirts: Jean Paul Gaultier's fashion legacy* https://www.dazeddigital.com/fashion/article/47634/1/jean-paul-gaultier-paris-fashion-haute-couture-final-show-trends-ss20-show

Oğuz, G. (2010). Güzellik Kadınlar İçin Nasıl Vaade Dönüşür: Kadın Dergilerindeki Kozmetik Reklamları Üzerine Bir İnceleme, *Selçuk İletişim,* 6(3), 184 – 195.

Orsborne, A. (2013). *Moda: Geçmişten Günümüze Giyim Kuşam ve Stil Rehberi*, İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Pazvantoğlu, N. (2006, 9 Ekim). *Güzel Nedir?* https://www.hurriyet.com.tr/guzel-nedir-5222069

Pilcher, J. and Whelehan, I. (2004). *50 Key Concepts In Gender Studies*, London: Sage Publications.

Polhemus,T. (1994). *Street Style*, Londra: Thames and Hudson.

Pratt, M. R. (2015, 26 Şubat). *Will Genderless Fashion Change Retail?* https://www.businessoffashion.com/articles/fashion-week/will-genderless-fashion-work-retail

Remaury, B. (1996). *The Dictionnaire de la mode au XXe siécle*, Paris: Editions du Regard.

Ribeiro, A. (2019, 31 Temmuz). *Meet the Macaronis*. https://www.historytoday.com/miscellanies/meet-macaronis

Rice, P. F. (1996). *Intimate Relationships, Marriages and Families*, California: Mayfeld Publishing.

Roland Barthes, R. (1983). *The Fashion System.* London: University of California Press, Ltd.

Saucier, K. P. (2011). Cape Verdean Youth Fashion: Identity in Clothing. *Fashion Theory*, 15(1), 49-66.

Schneider, R. S. (2016, 8 Haziran). *The Evolution of Neckwear – From Scarf To Tie & Why We Wear Ties Today*. https://www.gentlemansgazette.com/evolution-neckwear-tie-cravat-scarf/

Sergan, E. (2013, 13 Nisan) *High Heels, Invented For The Male Gaze, Get A Feminist Makeover* https://www.fastcompany.com/40556015/meet-the-women-reinventing-the-high-heel-without-the-sexism

Simonsen, K. Johnston, R. J., Gregory, D., Pratt, G. & Watts, M. (Ed), (2000). *The Dictionary of Human Geography (4th ed.).* Oxford: Blackwell Publishing,

Spence, T. J. (1984). Gender identity and its implications fort he concepts of masculinity and feminity. *Nebraska Symposium on Motivation, Psychology and Gender*, Lincoln and London: University of Nebraska Press (32), 59-95.

Steele, V. (1988). *Paris Fashion: A Culturel History*, Oxford: Oxford University Press.

Şahin, M. (2003). İngiliz Püritenizmi. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15(15), 105-120.

Tan, D. (2017, 8 Eylül). *Kusursuzluk Yerine Kusurların Güzelliği* https://bigumigu.com/haber/kusursuzluk-yerine-kusurlarin-guzelligi/

Tanrıöver, H. U. (2006). Medyada Kadın Temsili. *Uçan Süpürge Kadın Dergisi*. 24, 18-19.

Tıraş, B. (2020, 21 Şubat). *Androjen Nedir, Ne İşe Yarar?* https://www.bulenttiras.com/androjen-nedir-ne-ise-yarar

Tungate, M. (2006). *Modada Marka Olmak*, İstanbul: Rota Yayın.

Uçan, G. (2012). Post-modern Erkeklik, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (2), 262-271.

Ulusay, H. (2013). Moda Fotoğrafında Çağdaş Erkek Figürü, *Akdeniz Sanat*, 4(7), 153-156.

Ulrike, B.; Wagner, M.; Li, X.; Durkin, D. M.; Pavel E. T., (2017) "The invention of trousers and its likely affiliation with horseback riding and mobility: A case study of late 2nd millennium BC finds from Turfan in eastern Central Asia", *Quaternary International* (348), 224-235.

Üçhisarlı, C. (2019, 4 Ekim). *Gucci Yeni Modeli ile "Standart Güzellik" Algısını Yıkıyor mu?* https://pazarlamasyon.com/gucci-yeni-modeli-ile-standart-guzellik-algisini-yikiyor-mu/

Vatandaş, C. (2007). Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı. *Sosyoloji Konferansları Dergisi (Istanbul Journal of Sociological Studies)* (35), 29-56.

Veblen, T. (2005). *Ayak Sınıfın Teorisi*, İstanbul: Babil Yayınları.

Yanık, H. (2016). Yapısöküm Üzerine Birkaç Not, *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi (AKAR)*, 1(2), 91-98.

Yapar, Z. (2015, 25 Ekim). *Hissettiğin Gibi Görün*. vogue.com.tr

Yardımcı, S. (2012, 18 Mayıs). *Ne O! Ne Bu! Ne Şu! Queer Kuramı ve Kimliksizleşme*. https://www.e-skop.com/skopbulten/ne-o-ne-bu-ne-su-queer-kurami-ve-kimliksizlesme/749

Yokta, S. (2020, 25 Kasım). *The Future of Retail Is Genderless.* https://www.vogue.com/article/the-future-of-retail-is-genderless

Yokta, S. (2019, 28 Ekim). *How Gucci Designer Alessandro Michele Kick-Started Fashion's Genderless Revolution.* https://www.gq.com/story/gucci-alessandro-michele-interview

Yüksel, K. (2021, 19 Şubat). *Genel Hatlarıyla Bir Dönem: Orta Çağ! Orta Çağ, Tüm Dünya İçin "Karanlık" Bir Dönem miydi?* https://evrimagaci.org/genel-hatlariyla-bir-donem-orta-cag-orta-cag-tum-dunya-icin-karanlik-bir-donem-miydi-9166_

Yürüten, Ş. (2019, 12 Mayıs). *Camp: Moda Üzerine Notlar.* https://vogue.com.tr/trend/camp-moda-uzerine-notlar

Zevallos, Z. (2013, 2 Şubat). *What The Sociology of Shoes Says About Gender Inequality.* https://othersociologist.com/2013/02/02/sociology-of-shoes/

Waquet, D. ve Laporte, M. (2011). *Moda*, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Weber, M. (2014). *Toplumsal ve Ekonomik Örgütlenme Kuramı*, İstanbul: Cem Yayınevi.

Wilson, E. (1985). *Adorned in Dreams: Fashion and Modernity*, Berkeley: University of California Press

7. Basım

Rehberlik ve Psikolojik Danışmada Kullanılan
Ölçme Araçları ve Programlar Dizi - 5

MESLEK İNCELEME KILAVUZU

Dizi Editörleri:
Prof. Dr. Yıldız Kuzgun - Prof. Dr. Feride Bacanlı

Uzm. Psik. Dan. Erdal Usluer

nobel

Rehberlik ve Psikolojik Danışmada Kullanılan Ölçme Araçları ve Programlar Dizi - 5

Dizi Editörleri: Prof. Dr. Yıldız Kuzgun - Prof. Dr. Feride Bacanlı

Meslek İnceleme Kılavuzu

Uzm. Psik. Dan. Erdal Usluer

Yayın No.: 329
Takım ISBN: 978-605-133-231-4
Dizi 4 Yayın No.: 334
Eğitim Bilimleri No.: 66
ISBN: 978-605-133-236-9
Basım Sayısı: 7. Basım, Nisan 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım:Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Kuzgun, Yıldız., Bacanlı, Feride.
Rehberlik ve Psikolojik Danışmada Kullanılan Ölçme Araçları ve Programlar Dizi - 5 /
Dizi Editörleri: Yıldız Kuzgun, Feride Bacanlı
Meslek İnceleme Kılavuzu / Uzm. Psik. Dan. Erdal Usluer
7. Basım, VI + 40 s., 160x235 mm - Kaynakça var, dizin yok.
Takım ISBN: 978-605-133-231-4
ISBN: 978-605-133-236-9
1. Rehberlik ve Psikolojik Danışma 2. Mesleki Gelişime Yardım

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA

İÇİNDEKİLER

MESLEK SEÇİMİNİN ÖNEMİ **3**
MESLEK İNCELEMENİN GEREĞİ VE ÖNEMİ **4**
UYGULAMA **6**
Bu Program Kimlere Uygulanabilir? 6
Grubu Oluştururken Dikkat Edilecek Hususlar 6
GRUP OTURUMLARI **7**
Birinci Oturum 7
İkinci Oturum 10
Üçüncü Oturum 11
Dördüncü Oturum 12
Öğrencilere Meslek İnceleme Yaşantısını Kazandırmada Kullanılan Materyaller **13**
Meslek İnceleme Formu (MİF) 13
Meslek İnceleme Formunun Geliştirilmesi 14
Mesleğe Uygunluk Ölçeği (MUÖ) 15
MESLEK İNCELEME FORMU **17**
YETENEKLER **22**
SÖZEL YETENEK 22
SAYISAL YETENEK 22
ŞEKİL-UZAY YETENEĞİ 22
İLGİLER 23
Temel Bilim İlgisi 25
Sosyal Bilim İlgisi 25
Canlı Varlık İlgisi 25
Mekanik İlgi 26
İkna İlgisi 26
Ticaret İlgisi 26
İş Ayrıntıları İlgisi 26
Edebiyat İlgisi 26
Güzel Sanatlar İlgisi 27
Müzik İlgisi 27
Sosyal Yardım İlgisi 27
MESLEĞE UYGUNLUK ÖLÇEĞİ **28**
DEĞERLENDİRME **36**
KAYNAKÇA **37**
EK **39**

KAYNAKÇA

BACANLI, F. (1995). Mesleki Grup Rehberliğinin Lise Öğrencilerinin Meslekî Olgunluk Düzeylerine Etkisi Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: G.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

BACANLI, F. (1996). Beş Oturumluk (Kısa süreli) ve On Oturumluk (Uzun süreli) Mesleki Grup Rehberliklerinin Lise Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeylerine Etkileri: Karşılaştırmalı Bir Araştırma Adana: Çukurova Üniversitesi III. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi.

BARTLETT, W.E (1971). Vocational Maturity: Its Past, Present, and Future Development. *Journal of Vocational Behavior.* Vol.l, Pp.217-229.

BURKE, D.M LARSON, J.L., and PETSCH, J.M. (1989). Comparison of two types of vocational workshops on a measure of vocational maturity, *Psychological Report*, Vol64, Pp.733-734.

FAUAD, N.A.(1988). The construct of career maturity in United States and Israel, *Journal of Vocational Behavior,* Vol.32, Pp.49-59.

GINZBERG, E., GINSBURG, S.W., AXELRAD, S., and HERMA, J.L. (1951). *Occupational Choice: An Approach to a General Theory.* New York: Colombia University Press.

GİNZBERG, E.(1957) Toward a theory of occupational choice, *Personnel and Guidance Journal,* Vol.9, Pp.491-494.

HOPPOCK, R.(1967). *Occupational Information.* Third Ed. New York: Mc Graw Hill Book Co.

KUZGUN, Y.(1982) Meslekî Rehberliğin Bireylerin Yetenek ve İlgilerine Uygun Meslekleri Tanımalarına Etkisi Doçentlik Tezi Ankara: AÜ Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No:118

_____(1995). *Üniversiteler, Yükseköğretim Programları ve Meslekler Rehberi.* Ankara: Geliştirilmiş 3.Basım ÖSYM Yayınları-3.

_____(1990). Kendini Değerlendirme Envanteri El Kitabı Ankara:ÖSYM Yayınları-8.

_____(1991). Rehberlik ve Psikolojik Danışma Geliştirilmiş 3.BasımAnkara: ÖSYM Yayınları-4

KUZGUN, Y. ve BACANLI, F . (1996). *Meslekî Olgunluk Ölçeği.* M.E.B Yay. İstanbul.

MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI TALİM VE TERBİYE KURULU BAŞKANLIĞI. (1996). Ortaöğretim Kurumları Sınıf Geçme Yönetmeliği. Ankara.

MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI TALİM VE TERBİYE KURULU BAŞKANLIĞI (1996) 15.Milli Eğitim Şurası Komisyon Ön Raporları Ankara

NELSON-JONES.R.(1982) *The Theory and Practice of Counseling Psychology* Cassel Educational Limited.

SCHENK, G.E., JOHNSONJ.A., and KENNETH.J (1979) The influence of a career group experience on the vocational maturity of college students *Journal of Vocational Behavior.* Vol. 14, Pp.284-290.

SUPER, D.E. (1957). The Psychology of Careers. New York: Harper and Row.

SUPER, D.E. (1963a). "Toward making self-concept theory as operational, "In D.E. Super, R., Starishevsky, N. Matlin and J.P. Jordaan (Eds.) ***Carecr Development: Self-Concept Theory*.** N.Y.: Teachers College, Columbia University, pp. 17-32.

—— (1963b). "Vocational development in adeloscence and early; adulthood: Tasks and behaviors, "In D.E. Super, R.Starishevsky, H. Matlin and J.P. Jordaan (Eds.) ***Career Development: Self-Concept Theory.*** N. Y: Teachers College, Columbia University, pp. 75- 95.

SUPER, D .E., and BOHN, M.J. (1970). ***Occupational Psychology Belmot Cali:*** Wadsworth Publishing Co.

SUPER, D.E., and Overstreet, P.L. (1960). ***The Vocational Maturity of Ninth Grade Boys.*** New York: Teachers College, Columbia University.

USLUER, E. (1996). Meslek İnceleme yaşantısının Mesleki Olgunluğa Etkisi. A.Ü. Sosyal Bilimler Enst. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Ankara.

ALİ EKREM BOLAYIR'IN ŞİİRLERİ

Dr. Seher Erdoğan Çeltik

Editör
Prof. Dr. Mustafa Kurt

nobel
40.yıl

ALİ EKREM BOLAYIR'IN ŞİİRLERİ

Dr. Seher Erdoğan Çeltik

Editör
Prof. Dr. Mustafa Kurt

Yayın No.: 5637
Eğitim No.: 1151
ISBN: 978-625-371-806-0
E-ISBN: 978-625-371-684-4
Basım Sayısı: 1. Basım, Kasım 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Sergen Öz -sergen@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Bayraktar Asiltürk -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Erdoğan Çeltik, Seher.
Ali Ekrem Bolayır'ın Şiirleri / Seher Erdoğan Çeltik
1. Basım, XVIII + 564 s. 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-371-806-0
E-ISBN: 978-625-371-684-4
1. Ali Ekrem Bolayır 2. Şiir 3. Edebiyat

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
ASO 1. Organize Sanayi Bölgesi Anadolu Cad. No:4 Sincan/ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **XV**
ALİ EKREM BOLAYIR **1**
Hayatı **1**
Eserleri **2**
ALİ EKREM'İN ŞİİRLERİ VE ŞAİRLİĞİ **5**
Şiire Başlaması ve İlk Şiirleri **5**
Şiir ve Şair Üzerine Bazı Düşünceleri **6**
Şekilde Yenilik Arayışları **8**
Vezinde Yenilik Arayışları 8
Kafiye Düzeni ve Nazım Şeklindeki Arayışları 11
Tema ve Yenilik Arayışları **13**
Küçük Şeyler 14
Tabiat Levhaları 15
Tablo Altı Şiirler 17
Manzum Hikâyeler 18
Geleneğin İzleri **20**
Nazire, Tazmîn 22
Tarih Düşürme 22
Dikkat Çeken Diğer Hususiyetler **22**
Namık Kemâl 22
Karamsarlık 26
Ölüm 26
Hayvan Sevgisi 27
Eğitim 27
Başka Şairlerle Benzerlikler 28
Önemli Kişiler 29
Önemli Tarihî Olaylar 29
Anjambman 30
Takvim Yapraklarından 30
Şiir Tekrarları 30
ALİ EKREM'İN ŞİİR KİTAPLARI (İNCELEME) **33**
Kasîde-i Askeriyye **33**
Kırmızı Fesler **34**
Rûh-ı Kemâl **34**
Zılâl-i İlham **38**
Lisân-ı Osmânî **75**
Ordunun Defteri **76**
Ana Vatan **88**
Şiir Demeti **90**
Vicdan Alevleri **99**
Tâir-i İlâhî **106**

SONUÇ **107**
KAYNAKÇA **111**
ALİ EKREM'İN ŞİİR KİTAPLARI METİN **115**
KASÎDE-İ ASKERİYYE **117**
KIRMIZI FESLER **121**
RÛH-I KEMÂL **123**
Pederim Merhûm Kemâl'in Rûhuna **125**
Babacığıma Söylediğim Mersiyedir **126**
Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti Merkezine **132**
İttihad ve Terakki **136**
Kale-i Sultâniye'den Çekilmiş Fî 31 Temmuz 324 Tarihli ve 141 Numaralı Telgraf: **136**
Kudüs'te Beyrut Vâlisi Ekrem Bey'e **136**
Kal'a-i Sultâniye İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne **136**
Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti Vesâtetiyle Kahraman-ı Hürriyet Enver Bey'e **137**
İttihat ve Terakki **138**
Yafa: Fî 2 Ağustos sene 324 ..... **138**
Bi'l-umûm Vilâyât ve Elviye-i Gayr-i Mülhaka Merkezlerinde Müteşekkil İttihat ve Terakki Cemiyetlerine **138**
Kemâl Bey'i Takdîs Edelim **140**
Kemâl'e Hitâbım **142**
Hizmet Gazetesinde Tokâdî-zâde Şekîb Bey'e **142**
Kudüs'teki Vedâ Nutku **143**
Selanik'te Îrâd Olunan Nutuk **144**
Osmanlı Askerine! **146**
Menfî, Menfâ! **149**
Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne **154**
Asker! **157**
Rodos'ta Îrâd Olunan Nutuk **159**
Midilli'de Îrâd Olunan Nutuk **160**
Sakız'da Îrâd Olunan Nutuk **162**
ZILÂL-İ İLHÂM **166**
Mukaddime **167**
İfâde-i Müellif **168**
Tahmîd ü Na't ü Tarziyye **168**
Kemâl'e Mersiye **169**
Hakîkat **176**
Küçük Şeyler -1- Böğürtlen **180**
Var **180**
Togo! **181**
İsmâil Safâ Bey Merhûma **184**
Bir Birâder-i Vicdâna **184**
Kabristân **185**

Küçük Şeyler -2- Gelincik **186**
Kıt'a **186**
Yâd-ı Cânân **187**
Kumru **187**
Kıt'a **189**
Elvâh-ı Tabîatten -1- **189**
Berâetciğime **190**
Küçük Şeyler -3- Gece Kandili **191**
Marko **192**
Vasiyet **193**
Olamaz! **197**
Nigâh-ı Cânân **198**
Elvâh-ı Tabîatten -2- Ayasu Dağı **198**
Primadonna **199**
Kitâbe-i Seng-i Mezâr **201**
Menzûl Bir Ressâm **201**
İstîdâd **202**
Bir Kıtacık **203**
Elvâh-ı Tabîatten -3- Rûz-ı Temmûz **204**
Kitâbe-i Seng-i Mezâr **205**
Fırın Önünde **205**
Bâd-ı Seher **206**
Küçük Şeyler -4- Firkete **207**
Elvâh-ı Tabîatten -4- Şeb-i Siyâh **208**
Elvâh-ı Tabîatten -5- Martı **211**
Güzelsin **211**
Elvâh-ı Tabîatten -6- Ihlamur Deresi **212**
Yaramaz **213**
Eyliyor **215**
Elvâh-ı Tabîatten -7- Ra'd u Berk **215**
Ey Hâme **216**
Tarîh-i Vefât **218**
Tahsîl **219**
Âsumâna Bakarken **220**
Elvâh-ı Tabîatten -8- Dargın **220**
Kayıkçı **221**
Küçük Şeyler -5- Hanımeli **222**
Vapur **223**
Senin **226**
İnsanlar **226**
Elvâh-ı Tabîatten -9- Karacaahmet Mezârlığı **227**
Saklanmış **229**
Mektep **230**
Elvâh-ı Tabîatten -10- Timsâl-i Ümîd **233**

Misâfir **234**
Heyecân-ı Rûh **236**
Fonograf Karşısında **237**
Hammâl **238**
Elvâh-ı Tabîatten -11- Tulû'-ı Zühre **239**
Edecektir **240**
Târik-i İşret **240**
Küfeci Çocuk **242**
Son Bûse **243**
Elvâh-ı Tabîatten -12- Göksu Deresi **244**
Paris Meşher-i Umûmîsi **245**
Kitâbe-i Seng-i Mezâr **246**
Bir Resme **247**
Küçük Şeyler -6- Yelpâze **249**
Elvâh-ı Tabîatten -13- Bir Manzara-i Memât **249**
Gülüyor **250**
Elvâh-ı Tabîatten -14- Uyuyor **251**
Endülüs'te bir Arap Seyyâhı **252**
Değirmen **255**
Bahâr **257**
Râz-ı Cenân **258**
Kitap **259**
O Mehlikādır **260**
Elvâh-ı Tabîatten -15- Tıfl u Hilâl **260**
Sâil **261**
Küçücük Yârim **262**
Kıt'alar **263**
İğtirâb **264**
Hüsnünü **265**
Elvâh-ı Tabîatten -16- İki Dost **266**
Balkonda Bir Kıza **267**
Usandım **268**
Küçük Şeyler -7- Yüksük **270**
Tasvîr ve Tasavvur **270**
Elvâh-ı Tabîatten -17- Zinde ve Mürde **271**
Hilâl-i Ramazan **272**
Ye's-i Girân **272**
Serçe **273**
Elvâh-ı Tabîatten -18- Leyl-i Mükevkeb **275**
Resim Kıt'ası **276**
Kanaryacığım **276**
Bir Albüme Yazılmıştır **278**
Takyîd-i Külfet-perverâne **280**
Gül On Para! **280**

Elvâh-ı Tabîatten -19- Yağmur **281**
Nağme-i Bahâr **283**
Asker Şarkısı **283**
Yâdigâr-ı Muhabbet **285**
Elvâh-ı Tabîatten -20- Kan Damlacığı **286**
Saat **287**
Elvâh-ı Tabîatten -21- Çehre-i Kamer **288**
Küçük Şeyler -8- Bebek **289**
Tabut **289**
Güzel midir? **291**
Hayâlime **292**
Şükûfe-çîn **294**
Nüveydeme Yâdigâ-ı Muhabbet **295**
Osmanlı Bayrağına! **298**
Osmanlı Bayrağına **299**
Elvâh-ı Tabîatten -22- Kûhsâr **302**
Vedâ **303**
İngiltere'ye **304**
Bir Söz **308**
Bir Melekle Bir Şâir **310**
Küçük Şeyler -9- Şebnem **313**
Köprülü **313**
Ertuğrul **316**
LİSAN-I OSMANÎ **319**
Şâir-i Âzâm Abdülhak Hamîd Beyefendi'nin Bir Mektûbu **321**
Lisân-ı Osmânî **322**
ORDUNUN DEFTERİ **333**
İfade **335**
Başlangıç **336**
Bismillahirrahmânirrahîm **337**
Lâ İlâhe İllalllah Muhammedun Resûlullah **337**
İslâm'ın Şartları **337**
Askerin Tevhîdi **337**
Askerin Na'tı **341**
Çehâr-yâr-ı Güzîn **342**
Hazret-i Ebûbekir **344**
Hz. Ömer **346**
Yâ Hüseyin **348**
Sancak **348**
Askere! **349**
Ayasofya **349**
Yavuz Sultân Selîm'in Büyüklüğü **350**
Asker Şarkısı **353**
Alâaddin Paşa **354**

Oluvermek, Edivermek... **356**
Çanakkale'de Mülâzım Ömer Âdil Bey'e **358**
Orduya Hitap **362**
Şehîd Oğlum **363**
Allah'ın Nimeti **364**
Vasiyet **364**
Nöbetçi **368**
Hazret-i Ömer'in Adâleti **370**
Hereke, Fâtihi Âli Bey **371**
Ekinler **372**
Yedi Yaşında Padişah **373**
Ertuğrul **374**
Ulubatlı Hasan **377**
Arslan Yavrusu **379**
Osmanlı Bayrağına **380**
Osmanlı Bayrağına **381**
Yiğit Ağabey **386**
Mektup **388**
Edirne'nin İstirdâdı **390**
Orduya İkinci Hitâp **390**
Küçük Demirci **391**
Arslan Yavrusu da Arslan Olur **393**
Bir Ferîkin Mezâr Taşına Yazılmıştır **395**
Mehmet Onbaşı Neden Çavuş Olamamış **396**
Köprülü **398**
Acaba Namazım Bozuldu mu? **402**
Son Fâcia **403**
Orduya Üçüncü Takaddüme **403**
Namussuzu Allah'ın Gazabı Çarpar **405**
Re'fet'in Şehâdeti **407**
Atalarımızın Sözleri **413**
Hikâyeler, Latîfeler **415**
Fâtih ile Dervîş 415
Sultân Selîm, Sinân Paşa 416
Buyrun Ağalar Cenaze Namazına 416
Arslân, Kurt, Tilki 416
Havuç Said Efendi 418
Ben Bu Hamama Böyle mi Geldim? 419
Şerit Gibi Tarla 420
Nasreddin Hoca ile Dilenci 421
Kurt Ne Demiş? 421
Deve Ne Cevâp Vermiş? 421
Sakallı Mehmet Tıraşlı Oluyor 422
Tilkinin Cevâbı 422

Zevzek Hacı 423
İnsan Kendi Kusurunu Kolay Anlamaz? 423
Şâhin ile Tavuk 424
Bizim Beyde Bu Para Sende Bu Ense Varken 425
Nasreddin Hoca ile Leylek 426
Dirâyetli Hayvan 426
Denize Düşen Hasîs 427
Kocakarı 427
Nasreddin Hoca'nın Aklı Başına Geliyor! 428
ANA VATAN **431**
Sancak **433**
Askerin Tevhîdi **433**
Askerin Na'tı **436**
Anadolu'ya **437**
Şark Ordusu **439**
İnönü **439**
Arslan Yavrusu **441**
Sakarya **442**
Hoşnut musun Paşa Baba **442**
Küçük Ali'm **444**
Şehîd Oğlum **445**
Kayserili Osmân'ın Destânı **446**
Büyük Millet Meclisi'ne **447**
Ervâh-ı Şühedâya **447**
Atalarımızın Sözleri **448**
ŞİİR DEMETİ **449**
Yavrulara **451**
Bismillahirrahmânirrahîm **451**
Lâ İlâhe illallah Muhammedun Resulullah **451**
İslâm'ın Şartları **451**
Nedîmeciğin Tevhîdi **452**
Yâ Muhammed **452**
Çehâr-yâr-ı Güzîn **453**
Allah'ın Nimeti **455**
Sancak **456**
Cumhûr Reisi **456**
Temizlik **458**
Küçük Necdet **459**
Anadolu **460**
Nasreddin Hoca ile Leylek **461**
Tarla Kuşu **462**
Mektep Taburu **462**
İnönü! **464**
Nasıl Eğlenmeli? **465**

Yalnız Kalmış! **467**
Kibirli Guguk! **468**
Nasreddin Hoca'nın Aklı Başına Geliyor! **470**
Kelebek **470**
Saksı **471**
Şark Ordusu **472**
İğne **473**
Havuç Said Efendi **473**
Fikri'nin Masalı **475**
Öküz **476**
Ak Akçe Kara Gün İçindir **477**
İdmancılar Türküsü **478**
Kurt Ne Demiş? **480**
Deve Ne Cevap Vermiş? **480**
Büyük Anne **480**
Karınca **482**
Bilmeceler 1 ..... **483**
Bilmece 2 ..... **483**
Bilmece 3 ..... **484**
Bilmece 4 ..... **484**
Bilmece 5 ..... **485**
Bilmece 6 ..... **485**
Dadıcığım **486**
Sakarya **489**
Çiftçi ile Çocukları **489**
Başkasının Yardımı **490**
Kuş Kafesi **492**
Salıncak **493**
Yelpâze **495**
Küçük Halâyık Türküsü **495**
İmtihân **495**
Doğuran Ölür **501**
Türküler 1 ..... **501**
Türkü 2 ..... **502**
Türkü 3 ..... **503**
Dadı ile Saat **504**
Şaka **505**
Ninni **506**
Tenbel Nâfiz **506**
Nasreddin Hoca'nın Cübbesi Merdivenden Yuvarlanmış! **508**
Beyden Gelen Beydir **508**
Beş Kuruşa Kalkan Bu Kadar Oynar! **509**
En Muzır Hayvan **510**
Ayının Kitap Okuması **514**

İlaç **516**
İnci Gerdanlık **519**
Oyuncaklar **520**
Tozdan Dumandan Fermân Okunmuyor! **523**
Bebek Oyunu **524**
Kurşun Kalemi **527**
Dikiş Makinası **528**
Kuzu **529**
Küçük Mezârı Ziyâret **529**
VİCDAN ALEVLERİ **533**
Vicdân Âlevleri **535**
Sancak **535**
Askerin Şarkısı **536**
Vasiyet **537**
Orduya Hitap **541**
Edirne'nin İstirdâdı **542**
Son Fâcia **543**
Ukâb-nâme **545**
İstanbul'a! **548**
Âlem-i İslâm'a **550**
Tevfîk Fikret'in Rûh-ı Cerîhadârına **551**
Dayanma! **552**
Defter-i Hâtırâtımın Son Sahîfesine **554**
Münâcaat **555**
Türk Askerine **555**
Yeni Sene **557**
Hak ve Kan! **558**
Zaferullah **559**
İstanbul Halkına! **560**
Mavi-Beyaza! **561**
Orduyu Tebcîl **562**

KAYNAKÇA

Akgün, Adnan (1993). "Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Edebiyatçılarımızın Resmî Hâl Tercümeleri XII Ali Ekrem Bolayır". *Yedi İkim*, Temmuz 1993, S. 40, s. 35-37.

Akyüz, Kenan (1985). *Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Ali Ekrem (1324). *Rûh-ı Kemâl*. İstanbul: Mahmut Bey Matbaası.

Ali Ekrem (1327). *Zılâl-i İlhâm*, İstanbul: Sabah Matbaası.

Ali Ekrem (1332). *Lisân-ı Osmânî*. İstanbul: Zarâfet Matbaası.

Ali Ekrem (1336). *Ordunun Defteri*. İstanbul: Ahmet İhsan ve Şürekâsı.

Ali Ekrem (1337). *Ana Vatan*. Sanâyî-i Nefîse Matbaası.

Ali Ekrem (1340). *Şiir Demeti*. İstanbul: Orhâniye Matbaası.

Ali Ekrem (1341). *Vicdan Alevleri*. İstanbul: Ahmet İhsan ve Şürekâsı.

Ali Ekrem (2013). *Tâir-i İlâhî*. (Haz. M. Kayahan Özgül) Ankara: Kurgan Edebiyat.

Ali Ekrem (324). *Kasîde-i Askeriyye*. İstanbul: Matbaa-i Askeriyye.

Ali Ekrem (324). *Kırmızı Fesler.* Matbaa-i Askeriyye.

Ali Ekrem(1312). "Musâhabe-i Edebiyye 11".*Servet-i Fünûn,* 11 Temmuz Perşembe 1312, Cilt: 6, Sene: 11, Adet: 270, s. 307-310.

Aliş, Şehnaz (1994). *Servet-i Fünûn Dergisinde Küçük Hikâye- Mensur Şiir Manzum Hikâye (1896-1901)*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Ensitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.

Bozyiğit Ayyıldız, Fadime (2023). *Ali Ekrem Bolayır Hayatı, Sanatı ve Eserleri*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.

Çeltik, Halil (2018). *Ali Ekrem Bolayır-Metin Şerhine Giriş (Şerh-i Mütûna Medhal - Edebî Meslekler)*, H Yayınları.

Çetin, Nurullah (2010). "Ali Ekrem (Bolayır)'ın "Târîh-i Edebiyyât-ı Osmâniyye" Adlı Eserinin Yöntemi Bakımından Değerlendirilişi", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, 17, 1 (2010) 39-44.

Demiryürek, Meral (2012). *Yıldızdan Kopmuş Bir Şule Ali Ekrem Bolayır ve Tiyatro Eserleri*, İstanbul: Akademik Kitaplar.

Enginün, İnci (1986). "Ali Ekrem Bolayır'ın Yayımlanmamış Şiir ve Mektuplarından", *İstanbul Ü. Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C. 24-25, 1980-1986, s. 111.

Enginün, İnci (2007). *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimattan Cumhuriyet'e (1839-1923)*, İstanbul: Dergâh Yayınları.

Erbay, Erdoğan (2019). "Recaizâde Mahmut Ekrem: Bir Tablo Üç Şiir". *Hars Akademi Uluslararası Hakemli Kültür-Sanat-Mimarlık Dergisi* Yıl 2, Sayı 4 (Aralık 2019), s. 206-228.

Erdoğan Çeltik, Seher (2022). "Hilmi Ziya Ülken'in Romanları Çerçevesinden Batı Cephesine Bakmak". *Türkiye Günlüğü*, S. 151, Yaz 2022, s. 128-140.

Ersoy, Mehmet Âkif (1996). *Safahat*, Haz. Cemal Kurnaz vd., İstanbul: MEB Yayınları.

Fedai, Özlem (2011). "Ali Ekrem'in (Bolayır) Şiir Demeti'nde Çocuklara Verdiği Dinî ve Ahlâkî Eğitim", *Journal of Turkish Studies,* Volume 6/3, s. 763-779.

Günay, Nejla (2015). *Zoraki İttifaktan Yol Ayrımına İttihat-Terakki ve Ermeniler.* Ankara: AKDTYK Atatürk Araştırma Merkezi Yayını.

Gür, Alim (2004). "Ali Ekrem Bolayır Biyografisine Katkılar". *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (11), 353-381.

İnal, İbnülemin Mahmut Kemâl (1969). *Son Asır Türk Şairleri C. 1*, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

İpekten, Haluk (1994). *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Kaplan, Mehmet (1998). *Tevfik Fikret Devir- Şahsiyet-Eser*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Kolcu, A. İhsan (2017). *Serbest Şiirin İlk Kuramcısı: ureddin Ferruh Alkend Hayatı-Sanatı- Eserleri*. Erzurum: Salkımsöğüt Yayınevi.

Kolcu, Hasan (2007). *Türk Edebiyatında Hece-Aruz Tartışmaları.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Kolcu, Hasan ve Gürkan Yavaş (2009). "Yeni Lisancıların Dilde Sadeleşme Taleplerine Karşı Çıkışın Bir Şiiri: Lisân-ı Osmânî". *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları,* 2, Temmuz-Aralık 2009, s. 163-192.

Kökçü, Yelda (2015). *Ali Ekrem Bolayır'ın Şiir Demeti Adlı Eseri ve Bu Eserin Türkçe Öğretiminde Yer Alan Temalar Bağlamında Değerlendirilmesi,* Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Kuntay, Mithat Cemal (1990). *Mehmet Âkif Ersoy Hayatı-Seciyesi-Sanatı.* İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Kurnaz, Cemal ve Halil Çeltik (2011). *Divan Şiiri Şekil Bilgisi*. İstanbul: H Yayınları.

Odunkıran, Cemile (2021). "Ali Ekrem Bolayır'ın Bilinmeyen Bir Hikâyesi: Te'ehhül". *TUDED*, 61(1), 221-258.

Özaydın, Burcu (2013). "Ali Ekrem Bolayır'ın Hikâyelerinde Aile Kurumu", *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, Cilt 5, No 1, s. 127-136.

Özgül, M. Kayahan (1997). *Resmin Gölgesi Şiire Düştü.* İstanbul: YKY.

Özgül, M. Kayahan (2006). *Divanyolu'ndan Pera'ya Selâmetle,* İstanbul: Hece Yayınları.

Özgül, M. Kayahan (2012). *Ali Ekrem Bolayır'dan Suut Kemâl Yetkin'e Mektuplar*, Ankara: Kurgan Edebiyat.

Özgül, M. Kayahan (2013a). *Ali Ekrem Bolayır'ın Hatıraları*, Ankara: Kurgan Edebiyat.

Özgül, M. Kayahan (2013b). *Türk Edebiyatının Son Mesnevîsi: Tâir-i İlâhî*, Ankara: Kurgan Edebiyat.

Özgül, M. Kayahan (2017). *Üstad-Tilmiz İlişkisinden Doğan Dostluk Ali Ekrem'le Mehmet Âkif.* İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık.

Özkan, Seçkin (2023). *Dârülfünûn'da Edebiyat Dersleri (1914-1915)*, İstanbul: DBY Yayınları.

Öztürk, Dinçer (2022). *Ali Ekrem Bolayır Zılâl-i İlham*. İstanbul: Akademik Kitaplar.

Parlatır, İsmail (1987). *Ali Ekrem Bolayır*, Ankara: Kültür ve Turizm Banalığı Yayınları.

Sazyek, Esra (2019). *Şaziye Berin'e Mektuplarıyla Ali Ekrem Bolayır*, Ankara: Hece Yayınları.

Şenderin, Zübeyde (2016). "Ali Ekrem Bolayır'ın Lisân-ı Osmânî Adlı Manzum Eseri Ve Bu Eserde Osmanlı Türkçe'si Üzerine Dile Getirdiği Görüşleri". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 9, S. 44, Haziran 2016, s. 254-269.

Talmaç, Merve (2018). *Millî Kimlik İnşası Noktasında Ali Ekrem Bolayır'ın Şiirleri*. Erzurum Teknik Ü., Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Tarhan, Abdülhak Hâmid (2013). *Bütün Şiirleri*. Hazıryayan: İnci Enginün, İstanbul: Dergâh Yayınları.

Tarlan, Ali Nihat (1937). "Üstad Ali Ekrem Bolayır", *Cumhuriyet Gazetesi,* Nu. 4807, 30 Eylül 1937.

Tokgöz, Ahmet İhsan (1937). "Edebiyatı Cedîde'den Büyük Nâmık Kemâl Oğlu Ali Ekrem", *Akşam*, 29 Eylül 1937, s. 5.

Uçman, Abdullah (2009). *Edebiyat-ı Cedîde'ye Dair Ali Ekrem'den Rıza Tevfik'e Bir Mektup*, İstanbul: Kitabevi.

Ülken, Hilmi Ziya (1941). *Yarım Adam*, İstanbul: ABC Kitabevi/Şirketi Mürettibiye Basımevi.

2. Basım

AMBALAJ SEKTÖRÜNDE STOK ÇEŞİTLİLİĞİ OPTİMİZASYONU

Doç. Dr. Fatma Serab Onursal

nobel bilimsel

AMBALAJ SEKTÖRÜNDE STOK ÇEŞİTLİLİĞİ OPTİMİZASYONU

Doç. Dr. Fatma Serab Onursal

Yayın No.: 112
ISBN: 978-605-2149-11-9
E-ISBN: 978-625-393-116-2
Basım Sayısı: 2. Basım, Ekim 2024

© Copyright 2024, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.
"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Sergen Öz -sergen@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Onursal, Fatma Serab.
Ambalaj Sektöründe Stok Çeşitliliği Optimizasyonu / Fatma Serab Onursal
2. Basım, XIV + 116 s., 16x23,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-2149-11-9
E-ISBN: 978-625-393-116-2
1. Kağıt/karton ambalaj 2. Parçacık Sürü Optimizasyonu 3. Kesme Kaybının Optimizasyonu

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR ..... **iii**

ÖN SÖZ ..... **v**

ŞEKİLLER DİZİNİ ..... **ix**

TABLOLAR DİZİNİ ..... **xi**

KISALTMALAR ..... **xiii**

GİRİŞ **1**

1. KÂĞIT KARTON AMBALAJ SEKTÖRÜ VE SORUNLARI **3**

1.1. Ambalajın Alt Sektörleri 3
1.1.1. Kâğıt/karton ambalaj 4
1.1.2. Kâğıt/karton üretimi 4
1.1.3. Mukavva kutu üretimi 5
1.1.4. Oluklu mukavva yapımı 6
1.1.5. Oluklu mukavva üretiminde kullanılan kâğıtlar 7
1.1.6. Oluklu mukavvada dalga cinsleri 10
1.2. Kâğıt/Karton Ambalaj Sektörü 11
1.3. Türkiye'nin Kâğıt/Karton Üretiminde Dünya'daki Yeri 12
1.4. Ambalaj Sektörünün Büyümesi 12
1.5. Kâğıt/Karton Ambalaj Sektörünün Sorunları 14

2. KESME VE PAKETLEME PROBLEMLERİ **17**

2.1. Kesme ve Paketleme Problemi 17
2.2. Kesim Planı Tanımı 20
2.2.1. Kesim planları karakteristikleri 21
2.2.2. Stok kesme problemlerinin sınıflandırılması 24
2.3. Literatürde C&P Problemlerinin Sınıflandırılması 26
2.3.1. Genel türleri 26
2.3.2. Ana malzeme seçim problemleri 30

2.4. Kesme Problemlerinde Kullanılan Çözüm Yöntemleri 32
2.5. Literatür Taraması 32

3. PARÇACIK SÜRÜ OPTİMİZASYONU 41

3.1. Optimizasyon Tanımı 41
3.1.1. Optimizasyon problemlerinin sınıflandırılması 43
3.1.2. Kombinatoryal optimizasyon problemleri 44
3.2. Parçacık Sürü Optimizasyonunun Tanımı 46
3.3. Parçacık Sürü Optimizasyonunun Genel Yapısı 48
3.4. Parçacık Sürü Optimizasyonunun Algoritması ve Akış Şeması 50
3.5. Parçacık Sürü Optimizasyonu Parametreleri 53
3.6. Parçacık Sürü Optimizasyonu İçin Literatür Taraması 59

4. AMBALAJ SEKTÖRÜNDE BOBİN ÇEŞİTLİLİĞİNİN AZALTILMASI VE KESME KAYBININ OPTİMİZASYONU PROBLEMİ 63

4.1. İşletmenin Tanıtımı 64
4.2. Problemin Tanımı 65
4.3. Çözüm Yöntemi Kararı 66
4.3.1. Üretim ile ilgili kısıtlar 66
4.3.2. Matematiksel model 67
4.4. Problemin Çözüm Yönteminin Tanımı 68
4.4.1. Parçacık sürü optimizasyonu tanımlamaları 68
4.4.2. Kullanılan algoritma 70
4.4.3. Kullanılan fire hesabı 72
4.4.4. Kullanılan algoritmanın akış şeması 73
4.5. Uygulama 75
4.5.1. Örnek veri seti ile uygulama 75
4.5.2. 2 ve 3 yıllık verilerle uygulama 80
4.5.3. Algoritmada yeni bir model uygulama 87
4.6. PSO Parametrelerinin Optimal Çözüm Üzerindeki Ana Etkileri 97

5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER 101

KAYNAKLAR 103

EKLER 109

KAYNAKLAR

Adakçı S., Stok Kesme Problemi: Alüminyum Sektöründe Uygulaması, Yüksek lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 2010, 293958.

Akın G., Aras N., Dikdörtgen Şekilli Malzeme Kesme Problemleri Üzerine Yapılan Mevcut Çalışmaların Analizi ve Sınıflandırılması, *2.Mühendislik ve Teknoloji Sempozyumu*, Çankaya Üniversitesi, Ankara, 30 Nisan-1 Mayıs 2009.

Akyol S., Alataş B., Güncel Sürü Zekası Optimizasyon Algoritmaları, *Nevşehir Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 2012, **1**, 36-50.

Alataş B., Akın E., Özer A.B., Chaos Embedded Particle Swarm Optimization Algorithms, *Science Direct*, *Chaos, Solitons&Fractals,* 2009, **40**(4), 1715-1734.

Ambalaj Sanayicileri Derneği, Türkiye Ambalaj Sanayi Raporu, *Ambalaj Sanayicileri Derneği*, 9, 2012.

Andres C., Lozano S., A Particle Swarm Optimization Algorithm for Part- machine Grouping, *Robotics and Computer-Integrated Manufacturing*, 2006, 468-474.

Aydın M. E., Taylan O., Scheduling Cutting Process for Large Paper Rolls, *Academic Platform Journal of Engineering and Science*, 2013, **I-I**, 1-6.

Bali Ö., Stokastik U-Tipi Montaj Hattı Dengeleme Problemleri için Parçacık Sürü Optimizasyonu, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2009, 245621.

Bayraktar F., Ahşap Ambalaj Malzemeleri Sektör Araştırması, *Türkiye Kalkınma Bankası, Araştırma Md.*, Ankara, 2005.

Chauhan S. S., Martel A., D'Amour S., Roll assortment optimization in a paper mill: An integer programming approach, *Computers and Operations Research*, 2008, 614-627.

Chauny F., Loulou R., Sadones S., Soumis F., A Two-phase heuristic for the Two-dimensional *Cutting-Stock Problem, Journal of The Operational Research Society*, 1991, **42**, 39-47.

Chinneck J. H., Practical Optimization: A Gentle Introduction, *System and Computer Engineering*, Carleton University, Canada, 2000.

Clerc M. and Kennedy J., The Particle Swarm—Explosion, Stability, and Convergence in a Multidimensional Complex Space, *IEEE Transaction Evolutionary Computation*, 2002, **6**, 58-73.

Cloud F. H., Analysis of Corrugator Side Trim, *Tappi Journal*, 1994, **77**(4), 199-205.

Correia M. H. ve diğ., Reel and sheet cutting at paper mill, *Computers and Operations Research*, 2004, 1223-1243.

Demircioğlu İ., Ambalaj Sektör Profili, *İstanbul Ticaret Odası Etüt ve Araştırma Şubesi*, 2003.

Dengiz B., Altıparmak F., Genetik Algoritmalara Genel Bir Giriş, *Endüstri Mühendisliği Dergisi*, 1998, **9**, 3-14.

Dyckhoff H., A Typology of Cutting and Packing Problems, *European Journal of Operational Research*, 1990, **44**, 145-159.

Dyckhoff H., Finke U., *Cutting and Packing in Production and Distributions*, Physica Verlag, Heidelberg, 1992.

Engelbrecht A. P., Fundamentals of Computational Swarm Intelligence, *J. Wiley*, 2006.

Ergün K., Kesme ve Paketleme Problemleri ve Araştırmaya Yönelik bir Metot Geliştirilmesi ve Bu Metodun Etkinliğinin Sınanması, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Balıkesir, 2004, 149871.

Gasimov R. N., Sipahioğlu A., Saraç T., A multi-objective programming approach to 1.5 dimensional assortment problem, *European Journal of Operational Research*, 2007, **179**, 64-79.

Gradisar M., Jesenko J., Resinovic G., Optimization of Roll Cutting in Clothing Industry, *Computers Ops. Res.*, 1997, **24**(10), 945-953.

Haessler R. W., Sweeney P. E., Cutting Stock Problems and Solution Procedures, *European Journal of Operational Research*, 1991, **54**(2), 141-150.

Harjunkoski I., Westerlund T., Enlarging the Trim-Loss Problem to Cover the Raw Paper Mill, *Computers chem.Eng.*, Great Britain, 1998, **22**, 1019-1022.

Hinxman A. I., The trim-loss and Assortment problems: A survey, *European Journal of Operational research*, 1980, **5**(1), 8-18.

Hopper E. and Turton B., Application of Genetic Algorithms to Packing Problems - A Review, *Proceedings of the 2nd On-line World Conference on Soft Computing in Engineering Design and Manufacturing,*Springer Verlag, 1997, 279-288.

Jerald J., Asokan P., Prabaharan G. and Saravanan R., Scheduling Optimisation of Flexible Manufacturing Systems using Particle Swarm Optimization Algorithm, *International Journal of Advanced Manufacturing Technology*, 2005, **25**, 964-971.

Karaboğa D., *Yapay Zeka Optimizasyon Algoritmaları*, Nobel Yayınevi, Ankara, 2011.

Kasımbeyli N., Saraç T., Kasımbeyli R., A two-objective mathematical model without cutting patterns for one-dimensional assortment problems, *Journal of Computational and Applied Mathematics*, 2011, **235**, 4663-4674.

Kennedy J. and Eberhart, R.C., Particle swarm optimization, *Proc. of the IEEE International Conference on Neural Network*, 1995, 1942-1948.

Kennedy J. and Eberhart R.C., A discrete version of the particle swarm algorithm, *Proc. of the Con. on Systems, Man and Cybernetics SMC97*, 1997, 4104-4109.

Kennedy J., Small Worlds and Mega-Minds Effects of Neighborhood Topology on Particle Swarm Performance, *Proceedings of the 1999 Congress of Evolutionary Computation*, 1999, 1931-1938.

Kennedy J., Eberhart R. C. and Shi Y., Swarm intelligence, *San Francisco, CA: Morgan Kaufmann*, 2001, 15-50.

Leung T. W., Yung C. H. and Trout M. D., Applications of Genetic Search and Simulated Annealing to The Two-Dimensional Non-Guillotine Cutting Stock Problem, *Computers & Industrial Engineering*, 2001, **40**, 201-214.

Ortakçı Y., Parçacık Sürü Optimizasyonu Yöntemlerinin Uygulamalarla Karşılaştırılması, Yüksek Lisans Tezi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Karabük Üniversitesi, Karabük, 2011, 287420.

Önen O., Sektörel Araştırmalar, Oluklu Mukavva Ambalaj Ürünleri, *Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. - Araştırma Müdürlüğü,* 2002.

Özgüven C., Çalışkan F., Siparişe göre üretim yapan işletmelerde kısıtlı malzeme çeşidi durumunda fireyi minimize eden parça kesim planının belirlenmesi- Matematiksel Model Önerisi, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fak. Dergisi,* 2002, **19**, 1-16.

Özcan E. and Mohan C. K., Particle Swarm Optimization: Surfing the Waves, *Proc. Congress on Evolutionary Computation,* 1999, 1939-1944.

Özsağlam M. Y., Çunkaş M., Optimizasyon Problemlerinin Çözümü için Parçacık Sürü Optimizasyonu Algoritması, *Politeknik Dergisi*, 2008, **11**(4), 299-305.

Pentico D. W., The assortment problem: A survey, *European Journal of Operational Research*, 2008, **190**, 295-309.

Raffensperger J. F., The generalized assortment and best cutting stock length problems, *Intl. Trans. İn Op. Res*., 2010, **17**, 35-49.

Sadowski W., A few remarks on the assortment problem, *Management Science*,1959, **6**(1), 13-24.

Salman A., Ahmad I. and Al-Madani S., Particle Swarm Optimization for Task Assignment Problem, *Microprocessors and Microsystems*, 2002, 363-371.

Saraç T., Bir Kutu Fabrikası için Standart Kâğıt Enlerinin Belirlenmesi, Yüksek lisans tezi, Osmangazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir, 2001, 114448.

Shi Y. and Eberhart R., A Modified Particle Swarm Optimizer, *IEEE International Conference on Evolutionary Computation, Anchorage*, Alaska, 1998, 69-73.

Shi Y. and Eberhart R. C., Empirical study of particle swarm optimization, *Proceeding of the IEEE Congress on Evolutionary Computation*, 1999, 1945-1950.

Shi X. H., Xing X. L., Zhang L. H., Yang X. W., Zhou C. G. and Liang Y. C., A Discrete PSO Method for Generalized TSP Problem, Proceedings of the Third *International Conference on Machine Learning and Cybernetics*, Shanghai, 2004, 2378- 2383.

Söke A. ve Bingül Z., Genetik Algoritmaların Farklı Çaprazlama Teknikleriyle İki Boyutlu Kesme Problemlerine Uygulanışı, *Politeknik Dergisi*, 2004, **7**(1), 1-11.

Şevkli M. ve Yenisey M. M., Atölye Tipi Çizelgeleme Problemleri için Parçacık Sürü Optimizasyonu Yöntemi, *İTÜ dergisi*, 2006, **5**(2), 58-68.

Taşgetiren M. F., Liang Y., A Binary Particle Swarm Optimization Algortihm for Lot Sizing Problem, *Journal of Economic and Social Research*, 2003, **5**(2), 1-20.

Taşgetiren M. F., Liang Y. C, Sevkli M. and Gencyılmaz G., A Particle Swarm Optimization Algorithm for Makespan and Total Flowtime Minimization in the Permutation Flowshop Sequencing Problem, *European Journal of Operational Research,* 2007, **177**(3), 1930-1947.

Tombus Ö. ve diğ., A New Network Flow Model for Determining the Assortment of Roll Types in Packaging Industry, *IEEE International Conferance System Man and Cybernetics SMC*2010, 2010, 1231-1235.

Usta H., Kâğıt Karton Üretimi Sektör Araştırması, *İstanbul Ticaret Odası,* 2006.

URL-1: http://ambalaj.org.tr/Sayfa-9-Ambalaj-Sanayi-Raporu.htm (Kasım-2012).

URL-2: http://sksv.org/tr/turkkagit.php (Kasım-2012)

Yavuz Y., Üç Boyutlu Stok Kesme Probleminin Matematiksel Programlama Teknikleri ile Çözümü ve Mermer Endüstrisinde bir Uygulama, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, Kayseri, 2005, 186468.

Yorulmaz H., Doğu Marmara Bölgesi Kâğıt Sanayi Sektör Raporu, *Doğu Marmara Kalkınma Ajansı*, 16, 2014.

Zeng X., Zhu Y., Nan L., Hu K., Niu B. and He X., Solving weapon-target assignment problem using discrete particle swarm optimization, *Proceedings of the 6th World Congress on Intelligent Control and Automation*, China, 2006, 3562-3565.

Zhang H., Li H., Tam C. M., Particle Swarm Optimization for Resource - Constrained Project Scheduling, *International Journal of Project Management*, 2006, **24**, 83-92.

ANA DİLİ ARAPÇA OLANLARA ÖZEL AMAÇLI TÜRKÇE ÖĞRETİMİ

Editör
Dr. Öğr. Üyesi Murat Yiğit

nobel

ANA DİLİ ARAPÇA OLANLARA ÖZEL AMAÇLI TÜRKÇE ÖĞRETİMİ

Editör: Dr. Öğr. Üyesi Murat Yiğit

Yayın No.: 5309
EĞİTİM Bilimleri No.: 1086
ISBN: 978-625-371-160-3
E-ISBN: 978-625-371-161-0
Basım Sayısı: 1. Basım, Aralık 2023

© Copyright 2023, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Sergen Öz -sergen@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Bayraktar Asiltürk -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Yiğit, Murat.
Ana Dili Arapça Olanlara Özel Amaçlı Türkçe Öğretimi / Murat Yiğit
1. Basım, VIII + 106 s. 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-371-160-3
E-ISBN: 978-625-371-161-0
1. Dil eğitimi 2. Ana dili 3. Arapça

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA

İÇİNDEKİLER

ANA DİLİ ARAPÇA OLANLARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE ORTAK SÖZ VARLIĞI ÜZERİNDEN KÜLTÜR AKTARIMI 1
Dr. Öğr. Üyesi Murat Yiğit, Musa Taşova, Huzeyfe Muhammed

1. Giriş 1
1.2. Dil ve Kültürün Etkileşimi 2
1.3. Türkler ve Arapların Tarihte Yakınlaşması 2
1.4. Türk Dizilerinin Arap Coğrafyasına Etkisi 3
1.5. Musiki ve Görsellerin Söz Varlığı Açısından Değerlendirilmesi 3
1.6. Çalışmanın Amaç ve Kapsamı 4
2. Yöntem 4
2.1. Araştırmanın Yöntemi 4
2.2. Veri Toplama Yöntemi ve Analizi 4
3. Bulgular ve Yorumlar 5
4. Sonuç, Tartışma ve Öneriler 11
Öneriler 12
Kaynakça 12

ANA DİLİ ARAPÇA OLANLARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE ORTAK SÖZ VARLIĞI ÜZERİNDEN KELİME ÖĞRETİMİ 15
Dr. Öğr. Üyesi Murat Yiğit, Esmanur Okcan Taşova, Cansu Büke Çavdar, Ebubekir Akdeniz

1. Giriş 15
1.1. Ana Dili Arapça Olanlara Türkçe Öğretimi 16
1.2. Araştırmanın Amacı 18
2. Araştırmanın Yöntemi 19
2.1. Verilerin Toplanması ve Analizi 19
3. Bulgular ve Yorumlar 19
3.1. Örnek Kullanımlar 25
4. Sonuç, Tartışma ve Öneriler 30
Öneriler 32
Kaynakça 32

ANA DİLİ ARAPÇA OLANLARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE POPÜLER ŞARKILARLA KÜLTÜR AKTARIMI 35
Dr. Öğr. Üyesi Murat Yiğit, Ebubekir Akdeniz, Cansu Büke Çavdar, Esmanur Okcan Taşova

1. Giriş 35
1.1. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Şarkılarla Kültür Aktarımı 36
1.2. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Şarkılarla Kelime Öğretimi 37

2. Yöntem 40
2.1. Araştırmanın Modeli 40
2.2. Verilerin Toplanması ve Analizi 39
3. Bulgular ve Yorumlar 39
3.1. Şarkılarda Sıkça Kullanılan Türkçe ve Arapça Arasındaki Ortak Kelimelerin Kullanımıyla İlgili Örnek Metinler 47
4. Sonuç, Tartışma ve Öneriler 49
Öneriler 50
Kaynakça 50

ANA DİLİ ARAPÇA OLANLARA ORTAK KELİMELER ÜZERİNDEN ÖZEL AMAÇLI TÜRKÇE ÖĞRETİMİ: EKONOMİ TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ 53
Dr. Öğr. Üyesi Murat Yiğit, Nazangül Şahiner

1. Giriş 53
1.1. Türk-Arap İlişkileri 54
1.2. Türkiye-Orta Doğu Ekonomik İlişkileri 55
1.3. Araştırmanın Amacı 55
2. Araştırmanın Yöntemi 56
2.1. Veri Toplama Yöntemi ve Analizi 56
3. Bulgular ve Yorumlar 56
3.1. Türkçe ve Arapça Arasındaki Ortak Ekonomi Terimleriyle İlgili Örnek Diyaloglar 62
4. Sonuç, Tartışma ve Öneriler 63
Öneriler 64
Kaynakça 65

ANA DİLİ ARAPÇA OLANLARA ORTAK KELİMELER ÜZERİNDEN ÖZEL AMAÇLI TÜRKÇE ÖĞRETİMİ: HUKUK TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ 67
Dr. Öğr. Üyesi Murat Yiğit, Cansu Büke Çavdar, Esmanur Okcan Taşova, Ebubekir Akdeniz

1. Giriş 67
1.1. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminin Tarihsel Gelişimi 68
1.2. Günümüzde Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi 69
1.3. Türk Dilinin Diğer Dillerle Etkileşimi 70
1.4. Hukuk Terimleri 71
1.5. Araştırmanın Amacı 72
2. Araştırmanın Yöntemi 72
2.1. Veri Toplama Yöntemi ve Analizi 73
3. Bulgular ve Yorumlar 73
3.1. Türkçe ve Arapça Arasındaki Ortak Hukuk Terimleriyle İlgili Örnek Diyaloglar 83
4. Sonuç, Tartışma ve Öneriler 85
Öneriler 86
Kaynakça 86

ANA DİLİ ARAPÇA OLANLARA ORTAK SÖZ VARLIĞI ÜZERİNDEN ÖZEL AMAÇLI TÜRKÇE ÖĞRETİMİ: SAĞLIK TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ 89
Dr. Öğr. Üyesi Murat Yiğit, Elif Beşpınar

1. Giriş 89
   1.1. Türkçe'nin Dünya Dilleri Arasındaki Yeri 90
   1.2. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi 90
   1.3. Özel Amaçlı Dil Öğretimi 91
   1.4. Tarihi Süreçte Türk Tıp Geleneği 92
   1.5. Araştırmanın Amacı 94
   1.6. Araştırmanın Önemi 94
2. Yöntem 95
   2.1. Verilerin Toplanması ve Analizi 95
3. Bulgular ve Yorumlar 95
   3.1. Türkçe ve Arapça Arasındaki Ortak Sağlık Terimleriyle İlgili Örnek Diyalog ve Etkinlikler 99
4. Sonuç, Tartışma ve Öneriler 101

Öneriler 103
Kaynakça 104

ANA DİLİ ARAPÇA OLANLARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE ORTAK SÖZ VARLIĞI ÜZERİNDEN KÜLTÜR AKTARIMI*

CULTURE TRANSFER THROUGH A COMMON PRESENCE IN TEACHING TURKISH TO THE MAIN LANGUAGE OF ARABIC

Dr. Öğr. Üyesi Murat YİĞİT
Kırıkkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi
muratyigit@kku.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7487-0007

Musa TAŞOVA
Türkçe Öğretmeni

Huzeyfe MUHAMMED
Türkçe Öğretmeni

1. Giriş

Dil, insanların birbiriyle iletişim kurmasını sağlayan, insanı diğer canlılardan ayıran karmaşık bir gizli anlaşmalar sistemidir. İnsan dil sayesinde; kendini, etrafında olup bitenleri, dünyayı anlamaya ve anlamlandırmaya çalışır. İnsanın evrendeki kıymetini dile verdiği önem belirler ve bu insanın seçici yönünü ön plana çıkarır. Hayat standartlarının yükselmesi ve yaşam idamesi dile verilen kıymetle doğru orantılıdır (Aksan, 1998).

Dil, canlı bir varlıktır ve her canlı gibi zaman içinde değişim gösterir. Oluşumları zaman içerisinde kümülatif bir şekilde ilerleme kaydeder. Yabancı bir dili öğrenmeden önce dilin gelişim aşamalarına etki eden unsurları bilmek ve aynı zamanda o dilin iskeleti olan kültürel yapısını dikkate almak gerekir. Crehan'ın (2002) belirttiği gibi Antropoloji, logos ve antropos sözcükleri çerçevesinde oluşum gösteren kültür, ünlü yazar Voltaire'in de tanımıyla insan aklının oluşumu ve biriktirilen uygarlığın insana yansımasıdır. Alpar'a (2013) göre kültür, yaradılıştan gelmeyen ama insanın yaşama kazandırdığı türlü şekillerdeki oluşumlardır.

* Bu araştırma, 02-04 Aralık 2020 tarihleri arasında düzenlenen Uluslararası Farkındalık Konferansı'nda sunulan sözlü bildirinin genişletilmiş versiyonudur.

tırma sonucu; ana dili Arapça olan öğrencilere yönelik yapılan çalışmalar içinde sadece bir makalenin "kültürel etkileşim" boyutunu ele aldığı, kültür kavramının neredeyse hiç ele alınmadığı ifade edilmiştir. Buradan hareketle, "Ana Dili Arapça Olanlara Türkçe Öğretiminde Ortak Söz Varlığı Üzerinden Kültür Aktarımı" başlıklı bu çalışmanın literatürde önemli bir boşluğu doldurabileceği değerlendirilmektedir.

Öneriler

Çalışma sonucunda elde edilen bulgulardan hareketle şu önerilerde bulunulabilir:

- Kültür desenlerine göre sınıflandırılmış Türkçe ve Arapça arasında günlük dilde sık kullanılan ortak kelimeler; ana dili Arapça olan bireylerin Türkçe öğrenme amaçlarına göre tematik bir sözlüğe dönüştürülebilir.
- Araştırma kapsamında elde edilen ortak kelimeler sıklık sayıları dikkate alınarak; ana dili Arapça olanlara özel amaçlı Türkçe öğretimi sürecinde kullanılmak üzere etkileşimli dijital materyallere dönüştürülebilir.
- Yurt içinde ve yurt dışında yabancı dil olarak Türkçe öğretimi yapan yetkili kurum ve kuruluşlar tarafından hedef kitlenin Türkçe öğrenme ihtiyaçlarına uygun; hedef dil (Türkçe) ve kaynak dil (İngilizce, İspanyolca, Fransızca, Almanca, Rusça vb.) ortaklıklarına dayalı; Avrupa Dilleri Ortak Çerçeve Metni (CEFR) dikkate alınarak çeşitli program ve projeler geliştirilebilir.

Kaynakça

Aksan, D. (1998). *Her yönüyle dil, ana çizgileriyle dilbilim 1*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Aldaraghmeh, H. (2020). Yabancılara Türkçe öğretiminde ana dili Arapça öğrencilere yönelik yapılan çalışmaların üzerinde bir inceleme. *Uluslararası Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Dergisi*, 3(1), 21-42.

Alpar, M. (2013). Yabancı dil öğretiminde kültürel unsurların önemi. *The Journal of Lan-guage and Linguistic Studies,* s.95-106.

Aytekin, Ö. P. (2009). *Yabancı dil olarak türkçe derslerinde kültürlerarası iletişim yetisi kazandırma amaçlı karikatür kullanımı* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Budak, Y. (2000). Sözcük öğretimi ve sözlüğün işlevi. *Dil Dergisi*, s. 92

Crehan, K. (2006). *Kültür antropoloji.* İstanbul: Kalkedon Yayınları.

Creswell, J. W. (1998). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five traditions*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Çangal, Ö. ve Yörüsün, S. (2017). Özel amaçlı Türkçe öğretimi ders kitabı önerisi: bankacılık Türkçesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi,* 6(4), 2669-2693.

Demirel, Ö. (1993). *Yabancı dil öğretimi ilkeler yöntemler teknikler*. Ankara: Usem Yayınları.

Göçer, A. (2012). Dil-kültür ilişkisi ve etkileşimi üzerine. *Türk Dili*, 729, 50-57.

Günay, D. (1995). Roman çözümlemesine toplum-dilbilimsel bir yaklaşım. *Dil Dergisi*, 35, 5-24.

Güvenç, B. (1994). *İnsan ve kültür.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Güneş, F. (2013). Görsel okuma eğitimi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 1-17.

Kaplan, M. (1993). Dil ve kültür. *Türk Dili*, 500, 108-110.

Merriam, S. (1998). *Qualitative research and case study applications in education*. San Francisco: Jossey-Bass.

Özçakmak, H. (2019). Arapça kökenli sözcüklerin türkçe öğrenmeye etkisine dair öğrenci görüşleri. *Turkish Studies - Language and Literature*, s.1484.

Üstdal, K. M. (2009). Bilimsel bir posterin hazırlanmasında ve sunulmasında bilinmesi gerekenler. *Erciyes Tıp Dergisi (Erciyes Medical Journal),* 3(31), s.82- 290.

Yiğit, M. (2017). *Kültürel etkileşim bağlamında yabancı dil olarak Türkçe öğretimi (Arnavutluk'ta kültürel etkileşim desenleriyle).* Ankara: Hiperlink Yayınevi.

Veri Kaynakları

Pala, İ. (2020). *Od (bir Yunus romanı)*. İstanbul: Kapı Yayınları.

Kutlu, M. (2012). *Uzun hikaye*. İstanbul: Dergah Yayınları.

Sabah Gazetesi (2019, Nisan). Gazetenin nisan ayı boyunca yayınlanan tüm sayıları. https://egazete.sabah.com.tr/ (Erişim tarihi: 1-30 Nisan 2019).

Spotify Müzik Veri Platformu (2019, Nisan). En çok dinlenen Türkçe şarkılar. https://open.spotify.com/intl-tr (Erişim tarihi: 1-30 Nisan 2019).

Özdenören, R. (2014). *Gül yetiştiren adam.* İstanbul: İz Yayıncılık.

TDK, https://sozluk.gov.tr/ (Erişim tarihi: 1-30 Nisan 2019).

ANA DİLİ ARAPÇA OLANLARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE ORTAK SÖZ VARLIĞI ÜZERİNDEN KELİME ÖĞRETİMİ*

TEACHING VOCABULARY THROUGH A COMMON WORD EXISTENCE TO NATIVE ARABIC SPEAKERS IN TEACHING TURKISH

Dr. Öğr. Üyesi Murat YİĞİT
Kırıkkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi
muratyigit@kku.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7487-0007

Esmanur OKCAN TAŞOVA
Türkçe Öğretmeni

Cansu BÜKE ÇAVDAR
Türkçe Öğretmeni

Ebubekir AKDENİZ
Türkçe Öğretmeni

1. Giriş

Teknoloji ve kitle iletişim araçlarının gelişmesi ile birlikte insan küresel dünyanın bir bileşeni haline gelmiştir. Bu sayede, sosyal medya platformaları başta olmak üzere, kitle iletişim araçları sayesinde farklı kültür ve yaşantıya sahip insanlar anlık paylaşım yapabilme fırsatı bulmuştur. Farklı kaynak dil/kültür kodlarına sahip olan insanlar ortak iletişim dilini kullanma eğilimi göstermiş, bu da evrensel kültürü ciddi anlamda beslemiştir. Bu çerçevede insanın küresel dünyada kendini ifade edebilmesi için iletişim kurmak istediği hedef kültürün dilini edinmesi gerekmektedir. Bu durum çok eskiden beri her dönemin en önemli ihtiyaçlarından biri olarak karşımıza çıkmıştır (Biçer, 2012).

Anadolu, tarih boyunca farklı milletlere ev sahipliği yapmıştır ve günümüzde de bu özelliğini sürdürmektedir. Türkiye'nin bölgede güvenli liman olması, uluslararası farkındalığının artması ve özellikle savunma sanayi, ticaret ve turizm alanında ciddi atılımlar yapmış olması; eğitim, ticaret, zorunlu göç vb. nedenlerle Türkiye'de yaşamaya başlayan göçmen nüfusun artışı; yabancı dil

* Bu araştırma, 06-07 Kasım 2020 tarihleri arasında düzenlenen 13. Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Kongresi'nde sunulan sözlü bildirinin genişletilmiş versiyonudur.

Araştırma sonucu, Türkçe ve Arapça arasında günlük dilde aktif olarak kullanılan kelimeler tespit edilmiş ve bu kelimelerin ana dili Arapça olanlara Türkçe öğretiminde temel dil becerilerinin kazandırılması sürecinde aktif olarak kullanılabilecek sıklık sayılarına ulaşmış olması anlamlıdır. Ayrıca, bu kelimelerin bağlama ve amaca uygun bir şekilde ana dili Arapça olanlara kelime öğretimi sürecine fırsatlar sunabileceği ve bu model üzerinden hedef kitleye temel dil becerilerinin kazandırılabileceği düşünülmektedir.

Öneriler

Çalışma sonucunda elde edilen bulgulardan hareketle şu önerilerde bulunulabilir:

- Bireyin ilgi, ihtiyaç ve dil seviyesine uygun basılı ve dijital öğrenme materyalleri hazırlanabilir.
- İki dil arasındaki benzerliklerin olası olumsuzlukları ve yalancı eşdeğerlik sorunu ele alınabilir.
- Türkçe ve Arapça arasında günlük dilde yaşayan kelimeler ve kelime sıklıkları üzerine kurgulanmış olan bu çalışma, yine Türkçe ile benzer ödünçleme ilişkilerine sahip olan; Fransızca, Farsça ve İngilizce gibi dillere uyarlanabilir.
    - Bu çalışmadan elde edilen verilerle ana dili Arapça olanlara Türkçe öğretiminde temel dil becerilerinin "kazandırılmasına" şeklinde düzenlenmeli yönelik uygulamalı çalışmalar yapılabilir.

Kaynakça

Akar, D. (2010). Türkçe-Arapça arasındaki sözcük ilişkileri. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, (8), 9-16.

Alyılmaz, S. (2018). Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde hedef kitlenin / "öğrenen"in önemi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 7(4), 2452-2463.

Alyılmaz, C. (2010). Türkçe öğretiminin sorunları. *Turkish Studies*, 5(3), 728-749.

Aydoğdu, Z. Aydoğdu, Y. ve Asmaz, A. (2019). Yabancı dil olarak türkçede kelime öğretimi üzerine bir durum tespiti: Suriyeli ortaokul öğrencilerine türkçe öğreten öğretmenler örneği. *Uluslararası Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Dergisi*, 2(2), 152-164.

Biçer, N. (2012). Hunlardan günümüze yabancılara Türkçe öğretimi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 1(4), 107-133.

Biçer, N. (2017). Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde ana dilinin etkisi. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, *12* (14), 41-58.

Büyükikiz, K. ve Hasırcı, S. (2013). Yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde sözcük Öğretimi üzerine bir değerlendirme. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *10* (21), 145-155.

Çiftçi, Ö. ve Demirci, R. (2019). Ana dili olarak Arapça konuşan öğrencilere Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde yalancı eşdeğer kelimelerin rolü. *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 628-644.

Demirel, M. (2013). Yabancı dil olarak Türkçe öğrenenlere kelime öğretiminde farklı kelime gruplarının kullanımının etkisi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 2(4), 286-299.

Dursunoğlu, H. (2014). Türkiye Türkçesindeki Arapça sözcükler ve bu sözcüklerdeki ses olayları. *Turkish Studies*, 9(9), 145-155.

Göçer, A. (2015). Türkçe dersi metin işleme sürecinde bağlam temelli sözcük öğretimi ve etkin sözcük dağarcığı oluşturmadaki işlevi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 3(1), 48-63.

Karatay, H. (2007). Kelime öğretimi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27(1), 141-153.

Kılıç, R. (2019). Arapçadan Türkçeye ödünçlenen kelimelerin Arapça kelimeleri anlayıp ezberlemede etkisi. *Dergiabant*, 7(13) 305-336.

Korkmaz, S. (2007). *Türkçe ve Arapçada Telaffuzları Aynı, Anlamları Farklılaşmış Bazı Sözler Üzerine Bir Araştırma A study on the borrowed words that have identical prono*unciations, different meanings in Turkish and Arabic. ICANAS 38. International Congress of Asian and North African Studies, 15-17 September, pp.1191-1196. Ankara: Turkey.

Maden, S., Altunbay, M. ve Dinçel, Ö. (2016). Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde sözcük öğretimi uygulamaları: kavram haritası örneği. *Milli Eğitim Dergisi*, 210, 477-488.

Özçakmak, H. (2019). Arapça kökenli sözcüklerin Türkçe öğrenmeye etkisine dair öğrenci görüşleri. *Turkish Studies,* 14 (3), 1479-1495.

Türkoğlu, S. (2010). Dil öğretiminde başarıyı etkileyen etmenler. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 0 (9), 457-469.

Uğur, F. ve Azizoğlu, N. (2016). Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kullanılan ders kitaplarının sözcük öğretimi açısından değerlendirilmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 4(1) 151-166.

Yıldırım, A. ve Şimsek. H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Veri Kaynakları

Pala, İ. (2020). *Od (bir Yunus romanı)*. İstanbul: Kapı Yayınları.

Kutlu, M. (2012). *Uzun hikaye*. İstanbul: Dergah Yayınları.

Sabah Gazetesi (2019, Nisan). Gazetenin nisan ayı boyunca yayınlanan tüm sayıları. https://egazete.sabah.com.tr/ (Erişim tarihi: 1-30 Nisan 2019).

Spotify Müzik Veri Platformu (2019, Nisan). En çok dinlenen Türkçe şarkılar. https://open.spotify.com/intl-tr (Erişim tarihi: 1-30 Nisan 2019).

Özdenören, R. (2014). *Gül yetiştiren adam*. İstanbul: İz Yayıncılık.

TDK, https://sozluk.gov.tr/ (Erişim tarihi: 1-30 Nisan 2019).

ANA DİLİ ARAPÇA OLANLARA TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE POPÜLER ŞARKILARLA KÜLTÜR AKTARIMI*

TRANSFER OF CULTURE WITH POPULAR SONGS IN TEACHING TURKISH TO THOSE WHOSE MOTHER TONGUE ARABİC

Dr. Öğr. Üyesi Murat YİĞİT
Kırıkkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi
muratyigit@kku.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7487-0007

Ebubekir AKDENİZ
Türkçe Öğretmeni

Cansu BÜKE ÇAVDAR
Kırıkkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
Türkçe Öğretmeni

Esmanur OKCAN TAŞOVA
Kırıkkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
Türkçe Öğretmeni

1. Giriş

Dil, yüzyıllar boyunca iletişimi sağlayan, uzlaşı sonucu elde edilmiş belirli semboller üzerine anlaşılan ortak bir milletin ürünüdür. Doğan Aksan (1995) "Dilbilim Tarihine Bir Bakış" adlı yazısında 8. yüzyılda Mısır hükümdarı PSAMMETİK tarafından yeryüzünde kullanılan en eski dili bulmak için deney yapıldığını aktarmış Eski Hint ve Yunan medeniyetlerine kadar uzanarak dillerin gelişimlerini çeşitli temellere dayandırmıştır. Biçer (2012), İlk ve Orta Çağlarda Türkçenin düzenli bir öğretim programı üzerine bilgi sahibi olunmamakla birlikte; Hunların çeşitli amaçlarla yazıya geçtiklerini, Budizmle ilgili çeşitli metinler ve kitaplar yazdırdıklarını ifade etmiştir. Çin kaynaklarından verilen örnekler ile Hintli bir rahibin Hun dilini bildiği ve eşi Türk sınırında görev yapan Çinli bir kadının eşine yazdığı aşk mektubunda görüldüğü kadarıyla; Türkçenin özel amaçlar için Çinliler tarafından öğrenildiğine kanıt olarak gösterilebilir. Sadece, bu

* Bu araştırma, 06-08 Kasım 2020 tarihinde İstanbul'da düzenlenen 13. Uluslararası Eğitim Camiası Sempozyumunda sözlü bildiri olarak sunulmuş ve yeniden yapılandırılmıştır.

lara yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde aktif olarak kullanılabileceği düşünülen bir ders materyali oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, Spotify'da en çok dinlenen 893 tekrar sayısına ulaşmış olan 167 kelime tespit edilmiş, bu kelimelerin ana dili Arapça olanlara yabancı/ikinci dil olarak Türkçe öğretimi sürecinde etkin bir şekilde kullanılabileceği ve kültürel etkileşime katkı sağlayabileceği değerlendirilmektedir.

Öneriler

Çalışma sonucunda elde edilen bulgulardan hareketle şu önerilerde bulunulabilir:

Ana dili Arapça olanlara özel amaçlı yabancı/ikinci dil olarak Türkçe öğretimi sürecinde;

- Bireyin ilgi, ihtiyaç ve dil seviyesi doğrultusundaki farklı şarkılar tespit edilerek, bu şarkılarda geçen ortak kelimelerden yararlanılabilir,
- Şarkılarda geçen ortak kelimelerden hareketle basılı ve dijital öğrenme materyalleri hazırlanabilir,
- İki dil arasındaki ortaklıklardan hareketle; şarkı yazma, söyleme, karaoke vb. uygulamaya dönük çalışmalar yaptırılarak; dinleme, okuma, konuşma ve yazma becerileri desteklenebilir,
- Türkiye'de en çok dinlenen şarkılar takip edilerek; Türkçe ve diğer diller (Fransızca, Farsça, İngilizce, Rusça vb.) arasındaki ortak kelimeler ve kullanım sıklıkları belirlenebilir. İki dil arasında yüksek sıklık derecesine ulaşmış ortak kelimelerin olduğu şarkılar sınıf ortamında alt yazlı olarak kullanılabilir.

Kaynakça

Aksan, D. (1998). *Her yönüyle dil, ana çizgileriyle dilbilim I*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Biçer, N. (2012). Hunlardan günümüze yabancılara türkçe öğretimi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 1(4), 107-133.

CEFR, (2018). Common European framework of reference for languages: learning, teaching, assessment. Council Of Europe, Strasbourg. https:rm.coe.int/cefr-companion-volume-with-new-descriptors-2018/1680787989 (Erişim tarihi: 19.12. 2023).

Creswell, J. W. (1998). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five traditions*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Çiftçi, M., Batur, Z. ve Keklik, S. (2013). *Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kültür. Yabancılara Türkçe öğretimi el kitabı.* Ankara: Grafiker Yayınları.

Demirel, Ö. (1999). *İlköğretim okullarında yabancı dil öğretimi*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Ellis, N. C. (1994). *Implicit and explicit language learning – An overview*. N. C. (Ed.) içinde, *Implicitand explicit learning of languages* (s. 1-31). London: Academic Press.

Eyüboğlu, E. K. (1973). *Şiirde ve halk dilinde atasözleri ve deyimler*. İstanbul: Doğan Kardeş Matbaacılık.

Güç, A. (2021, Mart). *Ruh.* TDV İslâm Ansiklopedisi, https://islamansiklopedisi.org.tr/ruh#4-diger-dinlerde (Erişim tarihi: 15 Nisan 2019).

Karatay, H. (2007). Kelime öğretimi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27(1), s.141-153.

Korkmaz, Z. (1992). *Gramer terimleri sözlüğü.* Ankara: TDK Yayınları.

Kutluer, I. (2021, Mart). *Ruh*. TDV İslâm Ansiklopedisi, https://islamansiklopedisi.org.tr/ruh#3-felsefe (Erişim tarihi: 10. Nisan 2019).

Maden, S. (2012). Temel dil becerilerinin eğitimi açısından ders dışı (informal) etkinliklere yönelik öğretmen ve öğrenci tercihleri. *Millî Eğitim Dergisi*, 196, ss.36-55.

Merriam, S. (1998). *Qualitative research and case study applications in education*. San Francisco: Jossey-Bass.

Tomalin, B. ve Stempleski, S. (1993). *Cultural awareness*. Oxford: Oxford university press.

TDK, https://sozluk.gov.tr/ (Erişim tarihi: 1-30 Nisan 2019).

Veri Kaynakları

Spotify Müzik Veri Platformu (2019, Nisan). En çok dinlenen Türkçe şarkılar. https://open.spotify.com/intl-tr (Erişim tarihi: 1-30 Nisan 2019).

ANA DİLİ ARAPÇA OLANLARA ORTAK KELİMELER ÜZERİNDEN ÖZEL AMAÇLI TÜRKÇE ÖĞRETİMİ: EKONOMİ TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ*

TEACHING TURKISH TO NATIVE ARABIC SPEAKERS THROUGH COMMON WORDS FOR SPECIAL PURPOSES: DICTIONARY OF ECONOMICAL TERMS

Dr. Öğr. Üyesi Murat YİĞİT
Kırıkkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi
muratyigit@kku.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7487-0007

Nazangül ŞAHİNER
MEB Türkçe Öğretmeni

1. Giriş

Dil, insanların duygularını, düşüncelerini, tepkilerini karşı tarafa iletmek amacıyla kullandığı bir iletişim aracıdır. İnsanı diğer canlılardan ayıran dil, belirli bir sistem dahilinde oluşturulmuş göstergelerinden oluşan karmaşık bir kodlama sistemidir. Muharrem Ergin'e (1985) göre, dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendisine özgü kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış gizli antlaşmalar sistemi, seslerden oluşmuş toplumsal bir iletişim aracıdır. Ayrıca dil, bireyin iletişim sırasında kullanmak istediği duygu, düşünce ve isteklerin, bir toplumda ses ve anlam yönünden ortak olan öğeler ve kurallardan yararlanılarak başkalarına aktarılmasını sağlayan, çok yönlü ve çok gelişmiş bir dizgedir (Aksan, 2003, s. 55).

Dil doğduğu coğrafyanın yaşantısından, kültüründen izler taşır, durağan değildir, zamanla pek çok farklılaşmaya uğrar. Zamanla dilin yapısına yeni sözcükler eklenir ya da yapısındaki bazı sözcükler kullanılmaz hale gelir ve unutulmaya yüz tutar. Hayatımızın hemen hemen her anında kullandığımız dil, farklı toplumlar ile ilgili önemli bilgiler edinmemizi sağlayan, toplumlar arası kültür alışverişi ve

* Bu araştırma, 17-18 Aralık 2020 tarihleri arasında düzenlenen 4. Uluslararası İpek Yolu Akademik Çalışmalar Sempozyum'unda sunulan sözlü bildirinin genişletilmiş versiyonudur.

- Kaynak dil (Arapça) ve hedef dil (Türkçe) arasındaki ortak sözcüklerden yola çıkılarak çeşitli dijital, dokunsal ve basılı materyaller hazırlanabilir.
- Yabancı/ikinci dil olarak Türkçe öğrenmek isteyen çocuklar ve yetişkinlerin ilgi ve ihtiyaçlarına göre tasarlanmış özel amaçlı Türkçe öğretimi programları geliştirilebilir. Ayrıca ana dili Arapça olan ve Türkiye'de ekonomi, mühendislik, tıp, hukuk vd. alanlarda öğrenim görenlere özel amaçlı Türkçe öğretimi projeleri gerçekleştirilebilir.

Kaynakça

Aksan, D. (2003). *Her yönüyle dil, her yönüyle dil: ana çizgileriyle dilbilim*. Ankara: TDK Yayınları.

Akyüz, M. (1987). *Ansiklopedik ekonomi sözlüğü*. İstanbul: Dünya Yayınları.

Başaran, İ. (1977). *Eğitim bilimine giriş*. Ankara: Bilim Matbaası.

Creswell, J. W. (1998). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five traditions*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Çangal, Ö. ve Yörüsün, S. (2017). Özel amaçlı Türkçe öğretimi ders kitabı önerisi: bankacılık Türkçesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi,* 6(4), 2669-2693.

Ergin, M. (1985). *Türk dil bilgisi*. Ankara: Bayrak Yayınları.

Fidan, N. ve Erden, M. (1986). *Eğitim bilimine giriş*. Ankara: Kadıoğlu Matbaası.

Güleç, F. (2022). Özel amaçlı dil öğretimi misafir askerî personele türkçe öğretimi örneği. *Edebiyat Bilimleri Dergisi 1*, Haziran Sayısı.

Kaplan, M. (1988). *Kültür ve dil*. İstanbul: Dergah Yayınları.

Merriam, S. (1998). *Qualitative research and case study applications in education*. San Francisco: Jossey-Bass.

İnternet Kaynakları

Anadolu Ajansı: https://www.aa.com.tr/tr/teyithatti/politika/turkiyede-10-milyon-suriyeli-siginmaci- oldugu-iddiasi-/1815962 (Erişim tarihi: 19.12.2023).

Veri Kaynakları

Pala, İ. (2020). *Od (bir Yunus romanı)*. İstanbul: Kapı Yayınları.

Kutlu, M. (2012). *Uzun hikaye*. İstanbul: Dergah Yayınları.

Sabah Gazetesi (2019, Nisan). Gazetenin nisan ayı boyunca yayınlanan tüm sayıları. https://egazete.sabah.com.tr/ (Erişim tarihi: 1-30 Nisan 2019).

Spotify Müzik Veri Platformu (2019, Nisan). En çok dinlenen Türkçe şarkılar. https://open.spotify.com/intl-tr (Erişim tarihi: 1-30 Nisan 2019).

Özdenören, R. (2014). *Gül yetiştiren adam*. İstanbul: İz Yayıncılık.

TDK, https://sozluk.gov.tr/ (Erişim tarihi: 1-30 Nisan 2019).

ANA DİLİ ARAPÇA OLANLARA ORTAK KELİMELER ÜZERİNDEN ÖZEL AMAÇLI TÜRKÇE ÖĞRETİMİ: HUKUK TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ*

TEACHING TURKISH FOR SPECIAL PURPOSES THROUGH COMMON WORDS TO ANYONE OF ARABIC: A DICTIONARY OF LEGAL TERMS

Dr. Öğr. Üyesi Murat YİĞİT
Kırıkkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi
muratyigit@kku.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7487-0007

Cansu BÜKE ÇAVDAR
Kırıkkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
Türkçe Öğretmeni

Esmanur OKCAN TAŞOVA
Kırıkkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
Türkçe Öğretmeni

Ebubekir AKDENİZ
Kırıkkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
Türkçe Öğretmeni

1. Giriş

Dil bir milletin varlık, birlik ve bütünlüğünün en önemli göstergesidir. Türk dili, eski bir dil olmakla beraber varlığı VII. yüzyıla kadar dayandırılmaktadır. Altay dil ailesi içinde, en fazla yayılma alanı ve konuşur sayısına sahip olan Türk dili bugün 10.955.840 metrekare alanda, yaklaşık 200 milyon kişi tarafından konuşulmaktadır (Akar, 2005).

Muharrem Ergin'e göre dil; insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta; kendi kanunları içerisinde yaşayan ve gelişen canlı bir varlık; milleti birleştiren, koruyan ve onun ortak malı olan sosyal bir müessese; bin yıllar boyunca gelişerek meydana gelmiş bir sosyal kurum; seslerden örülmüş bir ağ; temeli

* Bu araştırma, 6-8 Kasım 2020 tarihleri arasında çevrim içi düzenlenen Uluslararası Dil, Kültür ve Edebiyat Çalışmaları Kongresinde sunulan sözlü bildirinin genişletilmiş versiyonudur.

olanlara özel amaçlı Türkçe öğretimi süreçlerine yansıyan kaygının azaltılması, hızlı ve kalıcı öğrenmenin sağlanması açısından önemlidir.

Öneriler

Araştırma sonucunda elde edilen bulgulardan hareketle şu önerilerde bulunulabilir:

- Araştırma sonucu elde edilen verilerin bütün dil seviyelerine uygun kapsayıcı ürünlere dönüştürülmesi için ana dili Arapça olanlara özel amaçlı Türkçe öğretimi programının hazırlanması gerekmektedir.
- Araştırma sonucu elde edilen verileri kullanarak farklı dijital ve dokunsal materyallere dönüştürecek öğretim elemanlarının; kaynak dile (Arapça) ve hedef dile (Türkçe) hakim ve ana dili Arapça olanlara özel amaçlı Türkçe öğretimi konusunda deneyim sahibi olması tercih sebebi olmalıdır.
- Araştırma sonucu elde edilen verilerden hareketle; ana dili Arapça olanların sosyal hak ve sorumluklarına yönelik senaryo örnekleri düzenlenerek uygulamalı etkinlikler yapılabilir.
- Araştırma, Türkçe ile Fransızca, Farsça ve İngilizce gibi diller arasında günlük dilde yaşayan ortak kelimelerin ve sıklık sayılarının tespit edilmesi yönünde genişletilebilir. Bu araştırmalar sonucu elde edilen bulgulardan hareketle, hedef kitlenin Türkçe öğrenme amacına uygun olarak, farklı alanlarda (ekonomi, sağlık, turizm) özel amaçlı Türkçe öğretimi çalışmaları planlanabilir.

Kaynakça

Açık, F. (2008). *Türkiye'de yabancılara Türkçe öğretilirken karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri.* Doğu Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü, Uluslararası Türkçe Eğitimi ve Öğretimi Sempozyumu, 37-48.

Akar, A. (2012). *Türk Dili Tarihi-5*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Aksan, D. (2000). *Her yönüyle dil (ana çizgileriyle dilbilim)*. Ankara: TDK Yayınları.

Balı, A. (2004). Hukukun bilimselliği sorunu. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12 (1-2), 223-237.

Bayraktar, N. (2003). Yabancılara Türkçe öğretiminin tarihsel gelişimi. *Dil Dergisi*, 119: 58-71.

Creswell, J. W. (1998). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five traditions*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Çangal, Ö. & Başar, U. (2016). Türkçe öğrenen iranlılar için turizm türkçesi öğretim programı, terimler sözlüğü ve konuşma kılavuzu denemesi. *Turkish Studies,* ISSN: 1308-2140, (Prof. Dr. Hayati Akyol Armağanı), Volume 11/3 Winter 2016, Ankara/Türkiye, www.turkishstudies.net, DOI Number: http://dx.doi.org/10.7827/ TurkishStudies.9396, p. 707-734.

Erol, F. H. (2015). *Yabancı dil olarak Türkçede kelime öğretimi*. 1. Uluslararası Dil Eğitimi ve Öğretimi Sempozyumu.

Güzel, A. ve Barın, E. (2013). *Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.

İşcan, A. (2012). *Yabancı dil öğretimi ve yabancı dil olarak Türkçe öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.

Karaman Kepenekçi, Y. (2008). *Eğitimciler için insan hakları ve vatandaşlık*. Ankara: Ekinoks Yayınevi.

Karatay, H.(2007). Kelime Öğretimi. *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27(1), 144.

Korkmaz, S. (2007*). Türkçe ve Arapçada telaffuzları aynı, anlamları farklılaşmış bazı sözler üzerine bir araştırma.* ICANAS Maddi Kültür Bildirileri (International Congress of Asian and North African Studies, 15-17 September 2007 Ankara) (pp.1064). Ankara: Türkiye.

Merriam, S. (1998). Qualitative research and case study applications in education. San Francisco: Jossey-Bass.

Savrun, E. (2018). Tarihte Araplar ve Türk-Arap ilişkileri. *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 4 (9) 229-257.

Temizyürek, F., Çangal, Ö. ve Yörüsün, S. (2015). Yabancılara Türkçe öğretiminde iş Türkçesi öğretim programı, ders kitabı ve terimler sözlüğü denemesi: bankacılık örneği. *Zeitschrift für die Welt der Türken / Journal of World of Turks*, 7(2), 87-111.

Yiğit, M. ve Kandemir İ. (2020). Eğitim bilimlerinde akademik çalışmalar (Edit. Dilara Demirbulak, Murat Yiğit). İçinde, *Yabancı dil olarak Türkçe öğrenenlere yönelik yazma kaygılarının çeşitli değişkenler bağlamında incelenmesi*. Chapter: VIII, (pp.169-192) Publisher: Livre De Lyon.

İnternet Kaynakları:

Yunus Emre Enstitüsü, https://www.yee.org.tr/tr/kurumsal/yunus-emre-enstitusu #:~: text=Yunus%20Emre%20Enstit%C3%BCs%C3%BC%20ise%20Vakfa,ayr%C4%B1ca%20bilimsel%20%C3%A7al%C4%B1%C5%9Fmalara%20destek%20 vermektedir (Erişim tarihi: 19.12.2023).

Veri Kaynakları

Pala, İ. (2020). *Od (bir Yunus romanı)*. İstanbul: Kapı Yayınları.

Kutlu, M. (2012). *Uzun hikaye*. İstanbul: Dergah Yayınları.

Sabah Gazetesi (2019, Nisan). Gazetenin nisan ayı boyunca yayınlanan tüm sayıları. https://egazete.sabah.com.tr/ (Erişim tarihi: 1-30 Nisan 2019).

Spotify Müzik Veri Platformu (2019, Nisan). En çok dinlenen Türkçe şarkılar. https://open.spotify.com/intl-tr (Erişim tarihi: 1-30 Nisan 2019).

Özdenören, R. (2014). *Gül yetiştiren adam*. İstanbul: İz Yayıncılık.

TDK, https://sozluk.gov.tr/ (Erişim tarihi: 1-30 Nisan 2019).

ANA DİLİ ARAPÇA OLANLARA ORTAK SÖZ VARLIĞI ÜZERİNDEN ÖZEL AMAÇLI TÜRKÇE ÖĞRETİMİ: SAĞLIK TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ*

TURKISH TEACHING FOR SPECIAL PURPOSES ON THE PRESENCE OF A COMMON PRESENTATION OF ARABIC LANGUAGES: HEALTH TERMS DICTIONARY

Dr. Öğr. Üyesi Murat YİĞİT
Kırıkkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi
muratyigit@kku.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7487-0007

Elif BEŞPINAR
Psikolojik Danışman

1. Giriş

İletişim bireylerde temel bir ihtiyaç olarak ön plana çıkmaktadır. Binlerce yıl öncesinde mağara duvarlarına çizilen resimlerde gözlemlenen iletişim kurma isteği günümüzde de çeşitli araçlarla kendini göstermektedir. İletişim sırasında bilgi alışverişini sağlayan bu araçlar görevlerini dil aracılığı ile yerine getirmekte ve herhangi bir kaynaktan çıkan mesaj/lar alıcıya iletilebilmektedir. Bir mesajı üretmek ve paylaşmak da dil olmadan mümkün değildir (Kerimoğlu, 2014).

Etkili iletişim süreci toplumsal barış ve huzur ortamının teminatıdır. İletişimi sağlayan etkili bir araç olmanın yanında dilin aynı zamanda kültür taşıyıcı olma, diğer kültürlerle ilişki kurma, bünyesinde barındırdığı kültürel değerleri başka milletlere taşıma gibi birçok işlevi de bulunmaktadır. Konfüçyüs'ün "Bana bir dil verin size bir millet vereyim" sözü dilin bir millet olma sürecinde ne kadar hayati öneme sahip olduğunun göstergesidir. Öyleyse dil toplumda anlaşmanın anahtarı, fikirlerin muazzam yapısıdır. Dil, insanoğlunun yeryüzünde varlık göstermeye başlamasıyla ortaya çıkmış canlı bir göstergeler sistemidir. Dil, bilgi ve birikimleri gelecek kuşağa aktarır. Düşüncelerin oluşması ve aktarılmasında önemli rol oynar (Özyürek, 2009).

* Bu araştırma, 2-4 Aralık 2020 tarihleri arasında düzenlenen 4. Uluslararası Farkındalık Konferansı-Dil ve Farkındalık-ICA 2020'de sunulan sözlü bildirinin genişletilmiş versiyonudur.

Kaynakça

Akdeniz, N. (1977). *Osmanlılarda hekim ve deotonlojisi.* İstanbul: İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi.

Aksan, D. (1999). *Anlambilim, anlambilim konuları ve Türkçenin anlambilimi.* Ankara: Engin Yayınevi.

Aliyeva, S. (2017). *Sağlık alanında eğitim alan yabancı uyruklu öğrencilerin iletişim becerileri ve sıklıkla yaşadıkları sorunlar* (Yüksek Lisans Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Samsun.

Arslan, M. (2012). Tarihi süreçte Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi-öğrenimi çalışmaları*, KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi / KSU Journal o f Social Sciences,* 9(2), 167-188.

Aslanova, K. (2013). Türkiye'de sağlık turizmi ve sağlık turizmi hukuku. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 3(3), 129-145.

Bayraktar, N. (2003). Yabancılara Türkçe öğretiminin tarihsel gelişimi. *Dil Dergisi*, 119, 58-71.

Çangal, Ö. ve Başar, U. (2016). Türkçe öğrenen İranlılar için turizm Türkçesi öğretim programı, terimler sözlüğü kılavuzu denemesi. *Turkish Studies, International Periodical for the Languages, Literature and History,* 11(3), 707-734.

Çangal, Ö. ve Yörüsün, S. (2017). Özel amaçlı Türkçe öğretimi ders kitabı önerisi: bankacılık Türkçesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi,* 6(4), 2669-2693.

Çavmak, Ş. ve Çavmak, D. (2017). Türkiye'de sağlık hizmetlerinin tarihsel gelişimi ve sağlıkta dönüşüm programı. *Sağlık Yönetimi Dergisi*, 1(1), 48-57.

Davidko, N. (2011). A Cognitive approach to teaching English for special purposes (ESP). *Studies About Languages*, 18, 82-89.

Dursun, A. (2021). *Özel amaçlı Türkçe öğretim programı tasarısı: sağlık Türkçesi öğretim programı* (Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Ercilasun, A. B. (2011). *Türkçede emir ve istek kipi üzerine, Türk gramerinin sorunları toplantısı bildirileri.* Birleştirilmiş Birinci Baskı, Ankara: TDK Yayınları.

Erdem, İ. (2009). Yabancılara Türkçe öğretimiyle ilgili bir kaynakça denemesi. *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic,* 4 (3), 889-937.

Göçer, A. (2015). Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde konuşma becerisinin kazandırılması. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(2), 21-36.

Göçer, A. ve Moğul, S. (2011). Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi ile ilgili çalışmalara genel bir bakış. *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, terature and History of Turkish or Turkic*, 6(3), 797-810.

Kerimoğlu, C. (2014). *Genel dilbilime giriş: kuram ve uygulamalarla dilbilim, göstergebilim ve Türkoloji*. Ankara: Pegem Akademi.

Maden, S. ve İşcan, A. (2011). Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi amaç ve sorunlar (Hindistan örneği). *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(5), 23-37.

Özsarı, S. H. ve Karatana, Ö. (2013). Sağlık turizmi açısından Türkiye'nin durumu. *Kartal Eğitim ve Araştırma Hastanesi Dergisi*, 24(2), 136-144.

Özyürek, R. (2009). Türk devlet ve topluluklarından Türkiye üniversitelerine gelen Türk soylu yabancı uyruklu öğrencilerin Türkçe öğrenimlerinde karşılaştıkları sorunlar. *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic,* 4(3), 1819-1862.

Stone, P. J, Dunphy, D. C., Marshall, S. S. ve Ogilvie, D. M. (1966). *The general ınquirer: a computer approach to content analysis*, The M.I.T. Press, Massachusetts.

Şen, E. (2015). *İktisadi ve idari bilimler Türkçesinin incelenmesi ve yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde kullanımı* (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Tunca, E. A. (2006). Türk harf devriminin halka tanıtımı çalışmaları. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(2), s.111-122.

Ulutaş, M. (2016). *Türkiye'de yükseköğrenim görecek yabancılar için özel amaçlı Türkçe öğretimine yönelik program geliştirme: bir model önerisi* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Ungan, S. (2006). Avrupa Birliğinin dil öğretimine karşı tutumu ve Türkçe'nin yabancı dil olarak öğretilmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15, 217- 226.

Ünver, A. S. (1943). *Tıp Tarihi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Wach, E. ve Ward, R. (2013). Learning about qualitative document analysis. *IDS Practice Paper in Brief*, 13, 1-11.

İnternet Kaynakları

https://www.goc.gov.tr/guncel-veriler (Erişim tarihi: 10.12.2023).

https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/ (Erişim tarihi: 15.12.2023).

https://sozluk.gov.tr/ (Erişim tarihi: 18.12.2023).

Veri Kaynakları

Pala, İ. (2020). *Od (bir Yunus romanı)*. İstanbul: Kapı Yayınları.

Kutlu, M. (2012). *Uzun hikaye*. İstanbul: Dergah Yayınları.

Sabah Gazetesi (2019, Nisan). Gazetenin nisan ayı boyunca yayınlanan tüm sayıları. https://egazete.sabah.com.tr/ (Erişim tarihi: 1-30 Nisan 2019).

Spotify Müzik Veri Platformu (2019, Nisan). En çok dinlenen Türkçe şarkılar. https://open.spotify.com/intl-tr (Erişim tarihi: 1-30 Nisan 2019).

Özdenören, R. (2014). *Gül yetiştiren adam*. İstanbul: İz Yayıncılık.

TDK, https://sozluk.gov.tr/ (Erişim tarihi: 1-30 Nisan 2019).

ATATÜRK VE TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü Öğretim Üyeleri

Prof. Dr. Salih YILMAZ
Prof. Dr. Yaşar BAYTAL
Prof. Dr. Sayim TÜRKMAN

Bu kitap Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi tarafından hakem onayından geçmiş ve Senato kararıyla üniversite için ders kitabı olarak onaylanmıştır."

5. Basım

nobel

ATATÜRK VE TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ

Editör: Prof. Dr. Salih YILMAZ

Yayın No.: 1000
Eğitim No.: 215
ISBN: 978-605-133-901-6
E-ISBN: 978-625-406-594-1
Basım Sayısı: 5. Basım, Kasım 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da
fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Seda Çelikkaya -seda@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Yılmaz, Salih., Baytal, Yaşar., Türkman, Sayim.
Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi / Salih Yılmaz, Yaşar Baytal, Sayim Türkman
5. Basım, XII + 444 s., 170x240 mm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN 978-605-133-901-6
E-ISBN: 978-625-406-594-1
1. Atatürk 2. Cumhuriyet Tarihi 3. İnkılap Tarihi

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65 - **Sipariş:** siparis@nobelyayin.com-
E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com / www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa Basım Dağıtım, Arasta, Arkadaş Kitabevi, D&R Mağazaları, Dost Dağıtım,
İnkılâp Kitabevleri, Kitapsan, Nezih Kitabevleri, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA

İÇİNDEKİLER

Prof. Dr. Salih YILMAZ

ÖN SÖZ ..... **xi**
GİRİŞ **1**
ATATÜRK VE TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİNE DAİR AMAÇ VE KAVRAMLAR **3**
A. ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP TARİHİ DERSİNİN GEÇMİŞİ **3**
B. KAVRAMLAR **9**
a. İhtilal 9
b. İnkılap 10
c. Devrim 12

BİRİNCİ BÖLÜM
AVRUPA VE OSMANLI DEVLETİ (1600-1918)

Prof. Dr. Salih YILMAZ

AVRUPA VE OSMANLI DEVLETİ (1600-1918) **15**
A. AVRUPA TARİHİ VE MUTLAKİYETTEN PARLAMENTARİZME **15**
a. MUTLAKİYET (MONARŞİ) 15
1. Mutlakiyette Gelişmeler 15
Aydınlanma Çağı Mutlakiyeti 15
İngiltere'de Demokrasi Hareketleri 16
Amerika Birleşik Devletleri'nin Kuruluşu 16
2. Fransız İhtilali 17
Fransız İhtilali'nin Osmanlı Devleti'ne Etkileri 18
3. Eski Düzene Dönme Çabaları ve Tepkiler (1815-1870) 18
Viyana Kongresi 18
1830 ve 1848 İhtilalleri 19
Avrupa Devletlerinin Osmanlı Devleti'ne Karşı Uyguladığı "Çifte Standart" 19
4. Almanya ve İtalya Siyasi Birliklerinin Kurulması ve Avrupa'da Bloklaşma 20
İtalya Siyasi Birliğinin Kurulması 20
Almanya Siyasi Birliğinin Kurulması 20
Avrupa'da Bloklaşma 20
b. SANAYİ İNKILABI VE SÖMÜRGECİLİK 21
1. Bilimsel ve Teknolojik Gelişmeler 21
2. Ticaret Alanında Gelişmeler 21
3. Sanayi İnkılabı 22
4. Sömürgecilik Faaliyetleri 22
c. AYDINLANMA ÇAĞI 23
1. Düşünce Hayatında Gelişmeler 23
2. Doğal ve Beşerî Bilimlerde Gelişmeler 24

B. OSMANLI DEVLETİ 24
a. Devletin Yapısı 24
b. Osmanlı Devleti'nde Yenileşme Hareketleri 26
c. Büyük Devletlerin Osmanlı Politikaları 32
1. Şark Meselesi (Doğu Sorunu) 33
2. İngiltere'nin Osmanlı Politikası 34
3. Rusya'nın Osmanlı Politikası 34
4. Fransa'nın Osmanlı Politikası 35
5. Almanya'nın Osmanlı Politikası 35
d. Osmanlı Devleti'nin Avrupa Politikası 35
1. Tanzimat Fermanı (3 Kasım 1839) 36
2. Kırım Savaşı (1853 - 1856) 38
3. Islahat Fermanı (1856) 40
C. OSMANLI DEVLETİ'NİN DAĞILMAYA BAŞLAMASI VE BUNU ÖNLEME ÇABALARI 43
a. Panslavizm Hareketi ve Balkanlar'da Ayaklanmalar 43
b. İstanbul Konferansı ve I. Meşrutiyet 44
c. 1877-1878 Osmanlı-Rusya Savaşı (93 Harbi) 46
d. Berlin Kongresi ve Sonrası 46
Doğu Rumeli Sorunu 47
Girit Sorunu ve Osmanlı-Yunan Savaşı 48
II. Abdülhamit'in Almanya Politikası 48
e. II. Meşrutiyet ve Siyasi Gelişmeler (1908-1918) 49
1. 31 Mart Olayı 51
2. II. Meşrutiyet Dönemi Siyasi Gelişmeler 52
3. II. Meşrutiyet Dönemi Fikir Akımları 53
Osmanlıcılık 53
İslamcılık 54
Türk Birliği (Turancılık) 55
Türkçülük 55
Batıcılık 55
D. DIŞ OLAYLAR VE SAVAŞ DÖNEMİ 55
a. Trablusgarp Savaşı (1911) 55
b. Balkan Savaşları 57
Birinci Balkan Savaşı 57
İkinci Balkan Savaşı 58
c. Birinci Dünya Savaşı 59
1. Birinci Dünya Savaşı'nın Başlaması ve Gelişmesi 61
2. Osmanlı Devleti'nin Savaşa Girmesi 62
3. Cepheler 64
Kafkasya Cephesi 64
KONU METNİ: Ermeni Sorunu ve Tehcir 65
Çanakkale Cephesi 79
Mısır ve Filistin Cepheleri 80
Irak Cephesi 81
4. Birinci Dünya Savaşı'nın Sona Ermesi ve Sonuçları 81
5. Wilson İlkeleri ve Paris Barış Konferansı 82
Osmanlı Devleti'nin Paylaşılmasına Dair Gizli Anlaşmalar 82

Wilson İlkeleri....83
Paris Barış Konferansı (18 Ocak 1919)....84
6. Mondros Ateşkes Anlaşması (30 Ekim 1918)....85
Ateşkes Anlaşması'nın Şartları....85
Mondros Ateşkes Anlaşması'nın Önemi....86

İKİNCİ BÖLÜM
MİLLÎ MÜCADELE DÖNEMİ
Prof. Dr. Salih YILMAZ

MİLLÎ MÜCADELE DÖNEMİ....89
A. MÜTAREKE DÖNEMİ....89
a. Mondros Ateşkes Anlaşması'nın Uygulanışı....89
b. İtilaf Devletleri'nin İstanbul'a Gelişi ve Osmanlı Devleti'nin Duruma Bakışı....90
c. Memleketin İç Durumu ve Cemiyetler....91
1. İstanbul'daki Vatansever Parti ve Cemiyetler....93
Wilson Prensipleri Cemiyeti....93
Osmanlı Hürriyetperveran Avam Partisi....93
Teceddüd Fırkası....93
Millî Ahrar Fırkası....94
Millî Türk Fırkası....94
Millî Kongre Cemiyeti....94
Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti....94
Vahdet-i Milliye Heyeti....94
2. İtilaf Devletleri'yle İş Birliği Yapmış, Millî Mücadele'ye Karşı Ayrılıkçı Teşekküller ve Cemiyetler....94
İngiliz Muhipleri Cemiyeti....95
Hürriyet ve İtilaf Fırkası....95
Sulh ve Selamet-i Osmaniye Fırkası....95
Teali İslam ve Tarik-i Salah Cemiyetleri....96
Kürt ve Kürdistan Teali Cemiyeti....96
3. Azınlıklar Tarafından Kurulan Cemiyetler....96
Mavri Mira (Kara Gün) Cemiyeti....96
Pontus Rum Cemiyeti....97
KONU METNİ: Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Pontus Sorunu....97
Hınçak Cemiyeti....103
Musevi Makabi ve Alyans İsrailit Cemiyetleri....103
4. Düşmanla Mücadele Amacıyla Kurulmuş Millî Cemiyetler....104
Güney Kafkas Teşkilatı: Millî Şura ve Millî İslam Şurası....104
Trakya Paşaeli Müdafaa Heyet-i Osmaniyesi....105
İzmir Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye Cemiyeti....105
İzmir Redd-i İlhak (Müdafaa-i Vatan) Cemiyeti....105
Trabzon Muhafaza-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti....105
Vilayat-ı Şarkiye Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye (Doğu Anadolu Müdafaa-i Hukuk) Cemiyeti....106
Kilikyalılar Cemiyeti....106
d. Mustafa Kemal'in İstanbul'a Gelişi ve Duruma Bakışı (13 Kasım 1918)....106
KONU METNİ: Mustafa Kemal Paşa'nın Hayatı....108

B. KURTULUŞ SAVAŞI HAZIRLIK DÖNEMİ VE KONGRELER 112
a. Mustafa Kemal'in Samsun'a Çıkışı ve Millî Bilincin Uyandırılması 112
b. Yunanlıların Batı Anadolu'ya Yönelik Faaliyetleri ve İzmir'in İşgali 114
c. Kuvayımilliye Hareketinin Başlaması ve Batı Cephesi'nin Oluşması 116
d. Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun ve Çevresindeki Faaliyetleri 118
e. Kongreler 119
1. Amasya Genelgesi (22 Haziran 1919) 119
2. Kars, Ardahan ve Oltu Kongreleri 121
3. Erzurum Kongresi 121
4. Sivas Kongresi 123
5. Trabzon Kongreleri 125
6. Batı Anadolu Kongreleri (İzmir, Balıkesir, Nazilli, Alaşehir, Uşak, Afyonkarahisar) 126
7. Trakya Kongreleri 127
f. Damat Ferit Paşa Hükûmeti'nin Tutumu ve Sonuçları 128
g. Ali Rıza Paşa Kabinesi, Amasya Görüşmesi ve Sonuçları 129
h. Temsil Heyetinin Ankara'ya Gelmesi 131
ı. Son Osmanlı Mebusan Meclisi ve Misakımillî 131
i. İstanbul'un İtilaf Devletleri Tarafından Resmen İşgali ve Mebusan Meclisinin Dağıtılması 133
C. TBMM'NİN AÇILMASI VE TBMM HÜKÛMETİ'NİN KURULMASI 135
a. Büyük Millet Meclisi Hükûmeti ile İstanbul Hükûmeti'nin Mücadelesi 140
1. Büyük Millet Meclisine Karşı Ayaklanmalar 140
2. Doğrudan Doğruya İstanbul Hükûmeti Tarafından Çıkarılan Ayaklanmalar (Kuvâ-yı İnzibatiye, Anzavur Ayaklanması) 142
Hilafet Ordusu (Kuvâ-yı İnzibatiye) 142
Anzavur Ayaklanması 142
3. İstanbul Hükûmeti ve İtilaf Devletlerince Çıkarılan Ayaklanmalar 143
Bolu-Düzce-Hendek-Adapazarı Ayaklanmaları 143
Yenihan'da (Yıldızeli) ve Yozgat'ta Postacı Nazım Çapanoğulları Ayaklanmaları 143
Afyon'da Çopur Musa Ayaklanması 144
Konya'da Zeynelabidin ve Delibaş Mehmet Ayaklanması 145
Millî Aşireti Ayaklanması 146
4. Azınlıkların Çıkardıkları Ayaklanmalar 147
b. Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun Kabulü ve İstiklal Mahkemeleri 147
İstiklal Mahkemeleri 148
D. MİLLÎ MÜCADELE'DE SİYASİ GELİŞMELER VE SEVR ANTLAŞMASI 150
a. Sevr Antlaşması (10 Ağustos 1920) 150
b. Düzenli Ordunun Kurulması 154
E. CEPHELERDE MUHAREBELER VE SONUÇLARI 156
a. Doğu Cephesi'nde Savaş ve Barış (Gümrü Antlaşması) 156
b. Güney Cephesi'nde Gelişmeler (Maraş ve Urfa'nın Kurtarılması, Antep Savunması) 159
Maraş Savunması 160
Urfa Savunması 161
Antep Savunması 161
Adana Savunması 162
Ankara Antlaşması (20 Ekim 1921) 162

c. Batı Cephesi Muharebeleri ve Gelişmeler....163
1. Çerkez Ethem Olayı....163
2. Birinci İnönü Muharebesi (6-10 Ocak 1921)....166
Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun (1921 Anayasası) Çıkarılması....168
Londra Konferansı....170
3. İkinci İnönü Muharebesi (23 Mart - 1 Nisan 1921)....172
4. Aslıhanlar ve Dumlupınar Savaşları (8-15 Nisan 1921)....173
5. Eskişehir ve Kütahya Muharebeleri....173
6. Ordunun Sakarya'nın Doğusuna Çekilmesi ve Büyük Millet Meclisinin Tepkileri, Mustafa Kemal'in Başkomutan Seçilmesi....174
7. İstiklal Marşı'nın Kabulü....175
d. Moskova Antlaşması....176
e. Sakarya Meydan Muharebesi....177
f. Sakarya Meydan Muharebesi Sonrası Siyasi Gelişmeler....179
g. Büyük Taarruz (26 Ağustos - 9 Eylül 1922)....181
h. Mudanya Ateşkes Anlaşması....184
F. LOZAN KONFERANSI VE LOZAN BARIŞ ANTLAŞMASI....187
a. Lozan Konferansı....187
1. Görüşme Konuları ve Katılan Devletler....189
2. Görüşmelerin Kesilmesi ve Nedenleri....189
3. Lozan Barış Antlaşması Esasları....191

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ATATÜRK DÖNEMİ TÜRKİYE CUMHURİYETİ (1923-1938)

Prof. Dr. Salih YILMAZ

ATATÜRK DÖNEMİ TÜRKİYE CUMHURİYETİ (1923-1938)....197
A. ATATÜRK DÖNEMİ İÇ POLİTİKA....197
a. Saltanatın Kaldırılması (1 Kasım 1922)....197
b. Ankara'nın Başkent Oluşu (13 Ekim 1923)....199
c. Cumhuriyetin İlanı (29 Ekim 1923)....200
d. Halifeliğin Kaldırılması (3 Mart 1924)....202
e. Çok Partili Döneme Geçiş Denemeleri ve Muhalefet....204
1. Cumhuriyet Halk Fırkası (9 Eylül 1923)....205
2. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (17 Kasım 1924)....206
Şeyh Sait Ayaklanması (13 Şubat 1925)....206
Mustafa Kemal'e Suikast Girişimi (17 Haziran 1926)....207
3. Serbest Cumhuriyet Fırkası (12 Ağustos 1930)....208
Menemen Olayı (23 Aralık 1930)....210
4. Kadro Hareketi....211
B. ATATÜRK DÖNEMİ DIŞ POLİTİKA....212
a. Nüfus Mübadelesi....214
b. Musul Sorunu....215
c. Milletler Cemiyeti ve Milletler Cemiyetine Girişimiz (18 Temmuz 1932)....216
d. Balkan Antantı (9 Şubat 1934)....216
e. Montreux (Montrö) Sözleşmesi (20 Temmuz 1936)....217

f. Sâdâbat Paktı (8 Temmuz 1937)....218
g. Hatay Sorunu....219
h. Atatürk Dönemi'nde Diğer Batı Ülkeleriyle Münasebetler....220
1. Türk-Sovyet Münasebetleri....220
2. Türk-İngiliz Münasebetleri....221
3. Türk-İtalyan Münasebetleri....222
4. Türk-Fransız Münasebetleri....222
5. Amerika ile Münasebetler....224
i. Batı'nın Türkiye'nin Dış Politikasına Bakışı....224

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
CUMHURİYET DÖNEMİ İNKILAP HAREKETLERİ
Prof. Dr. Salih YILMAZ

A. ÇAĞDAŞ HUKUK SİSTEMİNİN KURULMASI....229
a. Hukuk Nedir?....229
b. Osmanlı Devleti'nde Hukuk....230
c. Din-Devlet İlişkisi ve Aşamaları....232
d. Türk Medeni Kanunu'nun Kabulü ve Karakteri....233
B. EĞİTİM ALANINDA İNKILAP HAREKETLERİ....234
a. Osmanlı Devleti'nde Eğitim ve Öğretim Anlayışı....234
b. Atatürk Dönemi'nde Millî Eğitim....236
c. Tevhiditedrisat Kanunu (3 Mart 1924)....238
d. Medreselerin Kaldırılması....239
e. İlk, Orta ve Mesleki Öğretimdeki Gelişmeler....240
f. Yükseköğretimdeki Gelişmeler....241
g. Üniversite Reformu (1933)....242
h. Köy Enstitülerinin Kuruluşu....244
i. Azınlık ve Yabancı Eğitim Kurumları....247
C. KÜLTÜR ALANINDA İNKILAP HAREKETLERİ....249
Atatürk'ün Kültür ve Medeniyet Anlayışı....250
Millî Kültür ve Atatürk'ün Millî Kültür Hakkında Görüşleri....251
a. Türk Tarih Kurumunun Kuruluşu ve Yeni Tarih Anlayışı....252
Türk Tarih Tezi....253
Yeni Tarih Anlayışı....254
b. Türk Dilinin Gelişmesi....255
Güneş-Dil Teorisi....257
Türk Harflerinin Kabulü (1 Kasım 1928)....258
c. Halkevlerinin Kuruluşu ve Faaliyetleri....260
D. TOPLUMSAL ALANDA İNKILAPLAR....262
a. Tekkelerin, Zaviyelerin ve Türbelerin Kapatılması....262
b. Kıyafette Değişiklik....263
c. Soyadı Kanunu'nun Kabulü....265
d. Takvim, Saat ve Ölçülerde Değişiklik....266
e. Hafta Tatilinin Düzenlenmesi....268
f. Kadın Haklarının Kabulü....268
Sosyal Haklar....269
Siyasi Haklar....269

E. EKONOMİK ALANDA İNKILAPLAR 269
a. Osmanlı Ekonomisi 269
b. Millî Ekonominin Kurulması 271
1. Millî Ekonomi İlkesi'nin Uygulanması ve Türkiye İktisat Kongresi 272
c. Tarım 274
1. Aşar Vergisinin Kaldırılması 275
d. Ticaret 276
e. Sanayi ve Madencilik 278
f. Bayındırlık ve Ulaştırma Alanında Gelişmeler 280
g. Sağlık ve Tıp Alanında Gelişmeler 282

BEŞİNCİ BÖLÜM
ATATÜRK İLKELERİ VE BÜTÜNLEYİCİ İLKELER

Prof. Dr. Salih YILMAZ

ATATÜRK İLKELERİ VE BÜTÜNLEYİCİ İLKELER 287
A. ATATÜRK İLKELERİ 287
a. Atatürk İlkelerinin Amacı 287
b. Atatürk İlke ve İnkılaplarının Dayandığı Esaslar 287
1. Millî Tarih Bilinci 288
2. Vatan ve Millet Sevgisi 288
3. Millî Dil 288
4. Bağımsızlık ve Özgürlük 288
5. Egemenliğin Millete Ait Oluşu 289
6. Çağdaş Uygarlık Düzeyinin Üstüne Çıkma Hedefi 289
7. Millî Kültürü Geliştirme Hedefi 289
8. Türk Milleti Bilinci 289
9. Millî Birlik ve Beraberlik, Vatanın Bütünlüğü 290
c. İlkeler 290
1. Cumhuriyetçilik İlkesi 290
Türkiye Cumhuriyeti'nin Nitelikleri 292
2. Milliyetçilik İlkesi 293
Milliyetçiliğin Türk İnkılabındaki Yeri ve Önemi 295
3. Halkçılık İlkesi 298
Atatürk'ün Halkçılık Anlayışı 299
4. Devletçilik İlkesi 300
5. Laiklik İlkesi 302
6. İnkılapçılık İlkesi 303
B. BÜTÜNLEYİCİ İLKELER 304
a. Millî Egemenlik 304
b. Millî Bağımsızlık 306
c. Millî Birlik, Beraberlik ve Ülke Bütünlüğü 307
d. Yurtta Barış, Dünyada Barış 307
e. Bilimsellik ve Akılcılık 308
f. Çağdaşlaşma ve Batılılaşma 308

ALTINCI BÖLÜM

ATATÜRK SONRASI TÜRKİYE (1938-)

Prof. Dr. Yaşar BAYTAL - Prof. Dr. Sayim TÜRKMAN

A. İÇ POLİTİKA (1938-2000) 313
a. Atatürk'ün Vefatı* 313
b. Atatürk'ün Vefatının Yurt İçi ve Yurt Dışındaki Yankıları* 314
c. İsmet İnönü Dönemi (1938-1950)* 317
d. Demokrat Parti Dönemi (1950-1960)* 321
e. 1960 Askerî Müdahalesi* 328
f. Adalet Partisi Dönemi (1961-1980)* 330
g. 12 Eylül 1980 Askerî Müdahalesi* 340
h. Anavatan Partisi Dönemi (1983-2002)* 342
ı. Doğru Yol Partisi Dönemi (1984-2002)* 348
j. 28 Şubat Süreci* 353
B. DIŞ POLİTİKA 354
a. II. Dünya Savaşı Öncesinde Türkiye'nin Dış Politikası* 354
1. Sovyet-Alman İttifakı ve Türkiye* 356
2. Yalta Konferansı ve Türkiye'nin Savaşa Katılması* 360
b. II. Dünya Savaşı Sonrası Türk Dış Politikası 365
1. Türkiye-Sovyetler Birliği Münasebetleri (1945-1950)* 365
2. Türkiye-ABD Münasebetleri (1945-1950)* 368
3. NATO'nun Kuruluşu ve Türkiye'nin NATO'ya Katılması* 371
c. Soğuk Savaş Dönemi'nde Türk Dış Politikası 373
1. Kıbrıs Sorunu* 373
2. Türkiye-Sovyetler Birliği Münasebetleri (1950–1990)* 379
3. Türk-ABD Münasebetleri (1950-2003)* 385
4. Türkiye-Yunanistan Münasebetleri (1950-1990)* 389
5. Türkiye-Orta Doğu Ülkeleri Münasebetleri (1950-1990)* 398
İsrail Devleti'nin Kurulması ve Türkiye ile İlişkiler 398
Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin İsrail Devleti'ni Tanıması 404
Arap-İsrail Savaşları ve Türkiye'nin Tutumu 406
Türkiye-İran İlişkileri 409
Irak'ta Halk Darbesi ve CENTO'nun Kurulması 412
d. Soğuk Savaş Sonrası Türk Dış Politikası 414
1. Sovyetler Birliği'nin Dağılması ve Yeni Dünya Düzeni (1989-1990)* 414
2. Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinin Bağımsızlığını İlan Etmesi ve Türkiye ile Münasebetleri (1991-2012)* 416
2. Irak Sorunu ve Körfez Savaşı (1991)* 420
3. Arap Baharı ve Türkiye* 426
4. Türkiye-Avrupa Birliği Münasebetleri* 430

SEÇİLMİŞ KAYNAKLAR 435

SEÇİLMİŞ KAYNAKLAR

ABADAN, Yavuz, **Amme Hukuku ve Devlet Nazariyeleri,** Ankara, 1952.

Adalet Partisi, Tüzük ve Program (Prensip Maddeleri), Orjinal Matbaası, Ankara, 1961.

AĞAOĞLU, Ahmet, **Serbest Fırka Hatıraları,** İletişim Yayınları, İstanbul, 1994.

AHMAD, Feroz ve Bedia Turgay, **Türkiye'de Çok Partili Politikanın Açıklamalı Kronolojisi (1945-1971),** İstanbul, 1971.

Ahmet İzzet Paşa, **Feryadım,** Cilt: 2, İstanbul, 1993.

AKALIN, Cüneyt, **Akel ve Kıbrıs Sorunu-Kıbrıs ve Geleceği,** (Editör: İrfan Kalaycı), Nobel Yayınları, Ankara, 2004.

AKAR, Rıdvan, **Varlık Vergisi Kanunu - Tek Parti Döneminde Azınlık Karşıtı Politika Örneği,** İstanbul, 1992.

AKBIYIK, Yaşar, **Milli Mücadelede Güney Cephesi Maraş,** Ankara, 1999.

AKÇAM, Tamer, **Türkiye'yi Yeniden Düşünmek,** Birikim Yayınları, İstanbul, 1995.

AKDEVELİOĞLU, Atay, **Türk Dış Politikası (1980 -2001),** C.II, 4. B., B. Oran (ed.) İletişim Yayınları, İstanbul, 2002.

AKSOY, İlhan, **Kurumlarında İnkılap Tarihi Öğretimi,** Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2003.

AKSU, Fuat, "Ege ve Kıbrıs Sorunlarının Çözümünde Avrupa Birliği'nin Tutumu", **Genelkurmay Stratejik Araştırmalar Dergisi,** Yıl: 2, Sayı: 3, Şubat 2004.

AKŞİN, Sina (ed), **Bugünkü Türkiye 1980-1995-Türkiye Tarihi,** Cilt: 5, Cem Yayınevi, İstanbul, 2002.

_____, **İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele,** İstanbul, 2004.

_____, **İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele, Son Meşrutiyet (1919-1920),** Cilt: II, İstanbul, 1992.

_____, **Jön Türkler ve İttihat ve Terakki,** Ankara, 1988.

_____, **Kısa Türkiye Tarihi,** İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2007.

AKYÜZ, Yahya, **Türk Eğitim Tarihi: Başlangıçtan 1988'e,** A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara, 1989.

ALBAYRAK, Mustafa, **Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti,** Ankara, 2004.

ALTUĞ, Yılmaz, **Türk İnkılap Tarihi,** İstanbul, 1963.

ANDİCAN, Ahat, "Türkiye – Orta Asya Cumhuriyetleri İlişkileri (2008 – 2012)", **Türk Dış Politikası (1919-2012),** Haydar Çakmak (Edi.), 2.B., Barış Kitapevi, Ankara, 2012.

ARIKOĞLU, Damar, **Hatıralarım,** İstanbul, 1961.

ARMAOĞLU, Fahir, "Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri", **Atatürk'ün Ölümünün 50. Yılı Sempozyumu,** Ankara, 1988.

_____, **19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914),** Ankara, 1999.

_____, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi,** Alkım Yayınları, 18. Baskı, İstanbul, 2012.

_____, **Kıbrıs Meselesi,** Ankara, 1963.

ARSAL, Sadri Maksudi, **Millet Duygusunun Sosyolojik Esasları,** İstanbul, 1979.

ARSEL, İlhan, **Türk Anayasa Hukukunun Umumi Esasları,** Ankara, 1962.

ASLAN, Erdal, **Devrim Tarihi Ders Kitapları, Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları,** Salih Özbaran (Ed.), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2007.

Atatürk İle İlgili Arşiv Belgeleri 1911-1921, Ankara, 1982.

Atatürk Özel Arşivinden Seçmeler, Ankara, 1981.

ATATÜRK, Mustafa Kemal, **Nutuk (1919-1927),** Hazırlayan: Zeynep Kokmaz, Atatürk Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2005.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1961.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Cilt: I-III, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1989.

Atatürk'ün Tamim Telgraf ve Beyannameleri (1917-1938), Ankara, 1964.

Atatürkçülük I, Atatürk'ün Görüş ve Direktifleri, MEB Yayınları, İstanbul, 1997.

Atatürkçülük III, Atatürkçü Düşünce Sistemi, MEB Yayınları, İstanbul, 1997.

ATAY, Falih Rıfkı, **19 Mayıs,** Ankara, 1944.

ATUN, Ali Fikret, **Avrupa Birliği ve Kıbrıs'ın Avrupa Birliğine Üyeliği,** Kıbrıs Türk Mücahitleri Derneği Yayınları, No: 6, Lefkoşa, 2001.

AVCI, Orhan, "İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Dış Politikası", **Askeri Tarih Bülteni,** Genelkurmay Yayınları, Sayı: 41 (Ağustos 1996).

AYBARS, Ergün, **İstiklal Mahkemeleri,** Ankara, 1975.

AYDEMIR, Şevket Süreyya **İkinci Adam,** C. 2, (1938-1950), Remzi Kitap Evi, İstanbul, 2000.

_____, **Tek Adam,** Mustafa Kemal (1881-1919), Cilt: I, İstanbul, 1974.

AYDEMİR, Talat, **Talat Aydemir Konuşuyor,** İstanbul, 1966.

AYDINEL, Sıtkı, **Güneybatı Anadolu'da Kuvay-ı Milliye Harekâtı,** Ankara, 1990.

AYTEPE, Oğuz, "Yeni Belgelerin Işığında Kürdistan Teali Cemiyeti", **Tarih ve Toplum,** Cilt: 29, Sayı:174, İstanbul, 1998.

BAĞCI, Hüseyin, **Demokrat Parti Dönemi Dış Politikası,** Ankara, 1990.

BARKAN, Ömer Lütfi, "Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ve Türkiye'de Zirai Bir Reformun Ana Meseleleri", **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası,** Cilt: 6, Sayı: 1-2, Ekim 1944-Ocak 1945.

BAŞDOĞAN, Ferhat, "16. Yüzyıldan Günümüze Kadar Türk-İran İlişkileri", **Güncel Konular Dergisi,** ATASE Yayınları, Sayı: 8 (Ağustos 1987).

_____, "Tük-Irak İlişkileri ve Bugünkü Irak", **Güncel Konular Dergisi,** ATASE Yayınları, Sayı: 7, Ağustos 1988.

BAŞGİL, Ali Fuat, **Din ve Laiklik,** İstanbul, 1985.

BAŞGÖZ, İlhan-WİLSON, Howard, **Türkiye Cumhuriyeti'nde Eğitim ve Atatürk,** Ankara, 1968.

BAYTAL, Yaşar, **X. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi,** Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1998.

BAYUR, Yusuf Hikmet, **Türkiye Devleti'nin Dış Siyasası,** TTK Yay., Ankara, 1995.

_____, **Atatürk, Hayatı ve Eserleri,** Cilt: I, Ankara, 1963.

BEHNAN, Enver, **Türk Soyadı,** İstanbul, 1935.

BELEN, Fahri, **Birinci Cihan Harbinde Türk Harbi, 1918 Yılı Hareketleri,** Cilt:5, Ankara, 1967.

BERBER, Engin, **Sancılı Yıllar: 1918-1922 Mütareke ve Yunan İşgali Döneminde İzmir Sancağı,** Ankara, 1997.

BIYIKLIOĞLU, Tevfik, **Türk İstiklal Harbi I, Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı,** Ankara, 1962.

BİLSEL, Cemil, **İstanbul Üniversitesi Tarihi,** İstanbul, 1943.

BİRİNCİ, Ali "Lale Devri ve Türk Rönesansı", **Genel Türk Tarihi,** Cilt: V, Ankara, 2002.

BORAK, Sadi, **Atatürk'ün İstanbul'daki Çalışmaları (1899-16 Mayıs 1919),** İstanbul, 1998.

BORATOV, Korkut, **Türkiye İktisat Tarihi (1908-1985),** 6. B, Gerçek Yayınları, İstanbul, 1998.

BREZINSKI, Zbigniew, **Büyük Satranç Tahtası: Amerika'nın Önceliği ve Bunun Jeostratejik Gerekleri,** (Çev. Gül Keskin-Gülsev Pakkan), Sabah Kitapları, İstanbul, 1998.

BURÇAK, Rıfkı Salim, "Türk Sovyet İlişkilerine Genel Bakış", **Tarihi Gelişmeler İçinde Türkiye'nin Sorunları Sempozyumu,** Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Ankara, 8-9 Mart 1990, Ankara, 1995.

_____, **Türkiye'de Demokrasiye Geçiş 1945-1950,** Basım yeri belli değil, 1979.

CAN, Mehmet, **Orta Doğu'da Amerikan Politikası,** Bayrak Yayınları, İstanbul, 1993.

CAŞIN, Mesut Hakkı, "İkinci Dünya Savaşı'nda Sovyetler Birliği'nin Tutumu", **Türk Dış Politikası (1919-2012),** (Editör: Haydar Çakmak), 2.Baskı, Barış Kitapevi, Ankara, 2012.

CEBESOY, Ali Fuat, **Milli Mücadele Hatıraları,** İstanbul, 1953.

_____, **Moskova Hatıraları,** Ankara, 1982.

CEM, İsmail, **Türkiye'de Geri Kalmışlığın Tarihi,** Yelken Matbaası, İstanbul, 1974.

CİLLOV, Haluk, **Türkiye Ekonomisi,** İstanbul, 1972.

COULOUMBIS, Theodore A., **ABD, Yunanistan ve Türkiye: Sorunlu Bir Üçgen,** ATASE Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1988.

ÇABUK, Vahit, **Osmanlı Siyasi Tarihinde II. Abdülhamit,** Emre Yayınları, İstanbul, 1990.

ÇADIRCI, Musa, "Tanzimatın Uygulanmasındaki Güçlükler", **Tanzimatın 50. Yıldönümü Uluslararası Sempozyumu,** Ankara, 1994.

ÇAKMAK, Fevzi, **Büyük Harb'de Şark Cephesi Hareketleri,** Ankara, 1936.

ÇAMAN, Efe, "Kafkasya ve Orta Asya'da Alternatif ile Uyum Arası Türk Bölgesel Politikası: Kafkasya ve Orta Asya'da Türkiye", **Avrasya'nın Değişen Politiği,** Der. M. Seyfettin Erol, 2.B., Barış Kitapevi, Ankara, 2011.

ÇAVDAR, Tevfik, **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1839-1950,** Ankara, 1999.

ÇAY, Abdülhaluk, **Kıbrıs'ta Kanlı Noel,** Ankara, 1989.

ÇAYCI, Abdurrahman, **Gazi Mustafa Kemal,** Ankara, 2002.

ÇELEBİ, Özlem, "Türkiye-ABD İlişkileri", **Türk Dış Politikası 1919-2012**, Barış Platin Kitap Ltd. Şti., Ankara, 2012.

ÇETINDAĞ, Esat, "Orta Doğu Savaşı ve Getirdikleri", **Hava Kuvvetleri Komutanlığı Dergisi,** Sayı: 251 (Mart 1974).

ÇETINSAYA, Gökhan, "Türk-İran İlişkileri", **Türk Dış Politikasının Analizi,** Derleyen: Faruk Sönmezoğlu, Der Yayınları, İstanbul, 2001.

ÇİÇEK, Kemal, **Ermenilerin Zorunlu Göçü 1915-1917,** Ankara, 2005.

ÇOŞKUN, Ali, "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türkiye Ekonomisi", **Atatürkçü Düşünce Dergisi,** Sayı: 4, Kasım, 2003.

DAVUTOĞLU, Ahmet, **Stratejik Derinlik,** Küre Yayınları, 70. Baskı, İstanbul, 2011.

DEMİR, Ali Faik, "SSCB Sonrası Türkiye ile Orta Asya Türk Cumhuriyetleri Arasındaki İlişkiler", **Genelkurmay Stratejik Araştırmalar Dergisi,** Sayı: 2, Eylül 2003.

DEMİREL, Ahmet, **Birinci Meclis'te Muhalefet,** İkinci Grup, İstanbul, 1994.

DEMİRER, Mehmet Arif, **Demokrat Parti İktidarının 1950-1960 Günlüğü,** Ankara, 1995.

DILAN, Hasan Berke, **Türkiye'nin Dış Politikası (1923-1939),** Alfa Yayınları, İstanbul, 1998.

DOĞANAY, M. Zeki A.- ATUN, Fikret, **Orta Doğu'nun Jeopolitik ve Jeostratejik Açıdan Değerlendirilmesi Körfez Harbi ve Alınan Dersler,** TAİ Yayınları, Ankara, 1994.

DUMAN, Bilgay, "Arap Baharı'nın Irak'a Yansıması ve Irak'ın Olaylara Yaklaşımı", Orta Doğu Analizi, **ORSAM Dergisi,** C. 3, Sayı: 36, Aralık 2011.

DURAN, Tülay, "Felah-ı Vatan İttifakı", **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi,** Cilt 10, sayı:61, Ankara, 1972.

DURSUNOĞLU, Cevat, **Milli Mücadelede Erzurum,** Ankara, 1946.

DURUSOY, Serap, "Kıbrıs Sorununu Çözmeye Yönelik Annan Planının Ekonomik Yansımaları", **Kıbrıs ve Geleceği: Ekonomi-Politika Tartışma,** (Editör: İrfan Kalaycı), Ankara, 2004.

EDİS, Seyfullah, **Medeni Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümleri,** Ankara, 1983.

ERCAN, Suna, "İsrail'deki Arap Azınlığın Kimlik Sorunu", **Avrasya Dosyası,** ASAM Yayınları, Cilt: 6, Sayı: 1 (İlkbahar 2000).

ERÇELEBİ, Hasan, **Kuruluşunun 50. yılında Köy Enstitüleri ve Türk Eğitim Sistemine Katkıları,** Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, 1991.

ERENDIL, Muzaffer, **Çağdaş Orta Doğu Olayları,** Genelkurmay Basımevi, Ankara 1992.

ERGÜN, Özlem G.,- GÜREL, Şükrü S., "İkinci Petrol Krizi Sonrasında Orta Doğu Petrolleri ve OPEC", **Su Sorunu, Türkiye ve Orta Doğu,** Der. Sabahattin Şen, Bağlam Yayınları İstanbul, 1993.

ERİM, Nihat, **Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri,** Cilt: I, Ankara, 1953.

ERKİN, Feridun Cemal, **Türk-Sovyet İlişkileri ve Boğazlar Meselesi,** Ankara, 1968.

ERMAN, Azmi Nihat, **İzmir Suikastı ve İstiklal Mahkemeleri,** İstanbul, 1971.

EROĞLU, Hamza, **Atatürk ve Cumhuriyet,** Ankara, 1998.

_____, **Türk İnkılap Tarihi,** MEB Basımevi, İstanbul, 1982.

EROĞUL, Cem, **Demokrat Parti (Tarihi ve İdeolojisi),** Ankara, 1990.

ESENKOVA, Enver, **İhtilal Nedir Nasıl Olur? Olmalı mı?,** İstanbul, 1962.

EZHERLİ, İhsan, **Türkiye Büyük Millet Meclisi (1920-1986),** Ankara, 1986.

FOUSKAS, Vassilis K., **Balkanlar, Orta Doğu, Kafkasya, Soğuk Savaş Sonrası ABD Politikaları,** (Çev.:Ali Çakıroğlu), Aykırı Yayıncılık, İstanbul, 2004.

GAXOTTE, Pierre, **Fransız İhtilali Tarihi,** (Çev:Samih Tiryakioğlu), İstanbul, 1982.

GEDİKOĞLU, Şevket, **Türkiye'de Yaygın Eğitimden Çağdaş Halk Eğitimine,** Kadıoğlu Matbaası, Ankara, 1991.

GİRİTLİOĞLU, Fahir, **Türk Siyasi Tarihinde Cumhuriyet Halk Partisinin Yeri,** Cilt: I, Ankara, 1965.

GOLOĞLU, Mahmut, **Devrimler ve Tepkiler (1924-1930),** Ankara, 1972.

_____, **Milli Şef Dönemi,** Ankara, 1972.

_____, **Sivas Kongresi,** Ankara, 1969.

_____, **Üçüncü Meşrutiyet 1920,** Ankara, 1970.

GÖKBİLGİN, M. Tayyip, "Nizam-ı Cedid", **İslam Ansiklopedisi,** MEB Yayınları, Ankara, 1993.

_____, **Milli Mücadele Başlarken,** Cilt: I, Ankara, 1959.

GÖKDEMİR, Ahmet Ender, **Cenub-i Garbi Kafkas Hükümeti,** Ankara, 1998.

GÖMEÇ, Saadettin, **Millî Mücadele'de Antep,** Ankara, 1989.

GÖNLÜBOL, Mehmet, "Atatürk'ün Dış Politikası: Amaçlar ve İlkeler", **Tarihi Gelişmeler İçinde Türkiye'nin Sorunları Sempozyumu,** Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Ankara, 8-9 Mart 1990, Ankara, 1995.

_____, **Milletlerarası Siyasi Teşkilatlanma,** Ankara, 1975.

_____, **Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1973),** Sevinç Matbaası, Ankara, 1974.

_____, **Türk Dış Politikası 1919-1965,** Ankara, 1979.

GÖRGÜLÜ, İsmet, **On Yıllık Harbin Kadrosu,** Ankara, 1993.

GÖZEN, Ramazan, **Amerika Kıskacında Dış Politika, Körfez Savaşı, Turgut Özal ve Sonrası,** Liberte Yayını, Ankara, 2000.

GRAVES, P. Phılıp, **İngilizler ve Türkler (1789-1939), Osmanlıdan Günümüze Türk-İngiliz İlişkileri,** (Çev: Yılmaz Tezkan), Ankara, 1999.

GRAYSON, Benson Lee, **Orta Doğu'da Sovyet Çıkarları ve Amerikan Tercihleri,** Çev. Harp Akademileri YABE Başkanlığı, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1984.

GÜLTEPE, Necati, **Turancılık Tarihinin Kaynakları,** Ankara, 1999.

GÜNDÜZ, İrfan, **Osmanlılarda Devlet ve Tekke Münasebeti,** İstanbul, 1984.

GÜNEŞ, İhsan, **Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Düşünsel Yapısı (1920-1923),** Eskişehir, 1985.

GÜRGÜÇ, H., **1943-1944 Alman-Rus Savaşı,** Askeri İstanbul Matbaası, İstanbul, 1944.

GÜRÜN, Kamuran, **Savaşan Dünya ve Türkiye,** Ankara, 1986.

_____, **Türk-Sovyet İlişkileri (1920-1953),** Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1991.

GÜZ, Nurettin, **Tek Parti İdeolojisinin Yayın Organı Halkevleri Dergileri,** Ankara, 1995.

Halil Menteşe'nin Anıları, İstanbul, 1986.

HANDZİC, Adem, **XIX. Yüzyıl Osmanlı Siyasi Hayatında Basiret Gazetesi ve (Pancermenizm - Panislamizm - Panslavizm - Osmanlıcılık Fikirleri),** İstanbul, 1994.

HATİPOĞLU, Murat, **Yakın Tarihte Türkiye ve Yunanistan, 1923-1954,** Ankara, 1997.

HAVATME, Nayif, **Filistin'de Halk Savaşı ve Orta Doğu,** Çev. Mehmet Emin Bozaslan, Ant Yayınları, İstanbul, 1970.

HAYTA, Necdet-ÜNAL, Uğur, **Osmanlı Devleti'nde Yenileşme Hareketleri,** Ankara, 2008.

HELMERİCH, Paul C., **Sevr Entrikaları,** (Çev.:Şerif Erol), İstanbul, 1996.

HERM, Walter G., **United States Army in the Korean War,** Washington D.C. 1966.

HOURANI, Albert, **Arap Halkları Tarihi,** İletişim Yayınları, 3. B, İstanbul, 2001.

HUREWITZ, J. C., **Orta Doğu Siyaseti,** Genelkurmay ATASE Yayınları, Çev. Nusret Özselçuk, Ankara 1979.

INBAR, Efraim, **Türk-İsrail Stratejik Ortaklığı,** ASAM Yayınları, Ankara, 2001.

İCRA, Baside, **Demirkırat Alfabesi (DP Tüzük ve Programı),** Ankara, 1992.

İĞDEMİR, Uluğ, **Heyet-i Temsiliye Tutanakları,** Ankara, 1989.

İHSANOĞLU, Ekmeledin, **Osmanlı Devleti Tarihi,** Cilt: 1, İstanbul, 1999.

İMECE, Mustafa Selim, **Atatürk'ün Şapka Devriminde Kastamonu ve İnebolu Seyahatleri 1925,** İş Bankası Yay., Ankara, 1959.

İNALCIK, Halil, "Sened-i İttifak ve Gülhane Hatt-ı Hümayunu, **Belleten,** Cilt: XXVIII, Sayı: 112, Ankara, 1964.

İNAN, Abdülkadir, **Güneş-Dil Teorisi Üzerine Ders Notları,** TDK, İstanbul, 1936.

İNAN, Afet A., **Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler,** Ankara, 1968.

_____, **Devletçilik İlkesi ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Birinci Sanayi Planı-1933,** Ankara, 1972.

_____, **Medeni Bilgiler ve Mustafa Kemal Atatürk'ün El Yazıları,** Ankara, 1969.

_____, **Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi,** Ankara, 1983.

İNÖNÜ, İsmet, **Hatıralar,** I. Kitap, (Haz.:Sabahattin Selek), Ankara, 1985.

KABASAKAL, Mehmet, **Türkiye'de Siyasal Parti Örgütlenmesi (1908-1960),** İstanbul, 1991.

KAFESOĞLU, İbrahim, **Türk Milli Kültürü,** İstanbul, 2004.

KANSU, Mahzar Müfit, **Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber,** Cilt: 2, Ankara, 1988.

KARA, Mustafa, **Din, Hayat, Sanat Açısından Tekke ve Zaviyeler,** İstanbul, 1990.

KARABEKİR, Kâzım, **İstiklal Harbimiz,** İstanbul, 1969.

KARACAN, Özcan, **Atatürk Döneminde Yapılan Karayolları, Barajlar ve Limanlar (1923-1938),** Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayımlanmamış YL Tezi, Ankara, 2005.

KARAL, Enver Ziya, **Atatürk'ten Düşünceler,** Ankara, 1966.

_____, **Osmanlı Tarihi,** Cilt: IX, Ankara, 1996.

KARAÖMERLİOĞLU, Asım, "Köy Enstitüleri Üzerine Düşünceler", **Toplum ve Bilim,** Sayı: 76, Bahar 1998.

KARPAT, H. Kemal, **Türk Demokrasi Tarihi,** İstanbul, 1967.

KASIM, Kamer, "Kıbrıs Sorunu", **Türk Dış Politikası 1919-2012,** Barış Platin Kitap Ltd. Şti., Ankara, 2012.

KEPENEK, Yakup-YENTÜRK, Nurhan, **Türkiye Ekonomisi,** 12. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2001.

Kıbrıs'ın AB'ye Girişi Neden Hukuka Aykırı Olacak?, TOBB (Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği), Doğuşum Matbaacılık, Ankara, 2003.

KILIÇ, Ramazan, "Soğuk Savaş Sonrasında Basra Körfezinde Güvenlik", **Avrasya Dosyası Dergisi,** Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi (ASAM) Yayınları, Sayı: 1, (İlkbahar 2000).

KISSINGER, Henry Alfred, **Amerikan'ın Dış Politikaya İhtiyacı Var mı?,** Çev. Tayfun Evyapan, ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayınları, Ankara, 2001.

KIZILYÜREK, Niyazi, **Kıbrıs'ta Devlet ve Siyaset: (Tarihsel Bir Değerlendirme),** Ankara, 2004.

KİLİ, Suna-GÖZÜBÜYÜK, Şeref, **Türk Anayasal Metinleri (Sened-i İttifak'tan Günümüze),** Ankara, 1985.

KİNROSS, Lord, **Atatürk/Bir Milletin Yeniden Doğuşu,** (Çev. Necdet Sander), İstanbul, 2011.

KOCAOĞLU, Mehmet, **Uluslararası İlişkiler Işığında Orta Doğu,** Genelkurmay Yayınları, Ankara, 1995.

KOCATÜRK, Utkan, **Atatürk ve Türk Devrimi Kronolojisi,** Ankara, 1973.

_____, **Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Kronolojisi (1918-1938),** Ankara, 1988.

_____, **Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri,** ATAM Yayınları, Ankara, 1999.

KOÇAK, Cemil, **Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938-1945),** Cilt: 2, İletişim Yayınları, İstanbul, 1996.

KODAMAN, Bayram, **Şark Meselesi Işığı Altında Sultan II. Abdülhamit'in Doğu Anadolu Politikası,** İstanbul, 1983.

KONGAR, Emre, "Pazarlık ve Kuzey Irak'taki Kürtler Konusunda İsmet Paşa Örneği", **Cumhuriyet (İstanbul),** 3 Mart 2003.

Kore'de Türk Askeri, ATASE Yayınları, Ankara, 1990.

KORKMAZ, Alemdar, "Demokrasi, DP ve İnönü", **Tarih ve Toplum,** Cilt: IX, S: 53, (Mayıs 1988).

KÖNI, Hasan, "İkinci Dünya Savaşı Öncesinde Türk Dış Politikası", **Atatürk Yolu Dergisi,** Sayı: 1 (Mayıs 1988).

KRAMER, Heinz, **Avrupa ve Amerika Karşısında Değişen Türkiye,** Timaş Yayınları, İstanbul, 2001.

KUBALI, Hüseyin Nail, **Türk Devrim Tarihi Dersleri,** İstanbul, 1973.

KUMKALE, Tahir Tamer, **Tarihten Günümüze Türk-Rus İlişkileri,** İrfan Yayınları, İstanbul, 1997.

KURAN, Ahmet Bedevi, **İnkılap Tarihimiz ve İttihat ve Terakki,** İstanbul, 1948.

KURTCEPHE, İsrafil–BEDEN, Aydın, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi,** Ankara, 2006.

KUTAY, Cemal, **Çerkez Ethem Dosyası,** Cilt: 2, İstanbul, 1973.

LAÇİNER, Sedat, "Turgut Özal Dönemi Türk Dış Politikası (1983 – 1993)", der: Adem Çaylak vd., **Osmanlı'dan İkibinli Yıllara Türkiye'nin Politik Tarihi- İç ve Dış Politika,** 2.B., Savaş Yayınevi, Ankara.

LEVEND, Ağah Sırrı, **Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri,** TDK, 3. Baskı, Ankara, 1972.

Liman von Sanders, **Türkiye'de 5 Yıl,** (Çev.:M. Şevki Yazman), İstanbul, 1968.

Lozan Barış Konferansı Tutanaklar Belgeler, İkinci Takım, Cilt: II, İstanbul, 1993.

MACMİLLAN, Margaret, **1919 Paris Barış Konferansı ve Dünyayı Değiştiren Altı Ayın Hikayesi,** (Çev.:Belkıs Dişbudak), Ankara, 2004.

MARDİN, Şerif, "Tanzimat'tan Cumhuriyete İktisadi Düşüncenin Gelişimi (1838-1918)", **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi,** Cilt: 3, İstanbul, 1985.

MELEK, Abdurrahman, **Hatay Nasıl Kurtuldu?,** Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1991.

MEMIŞ, Ekrem, **Kaynayan Kazan Orta Doğu,** Çizgi Yayınları, Konya, 2002.

MENDELSON, Marice H., **Kıbrıs'ın Avrupa Birliğine Girişi Neden Hukuka Aykırı Olacaktır?-Hukuki Mütalâa,** Londra, Ekim 2001.

Modernleşme ve Batıcılık, Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, İletişim Yayınları, Ankara, 2002.

MUMCU, Ahmet, "Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Dersinin Öğretiminde Yapılan Yanlışlıklar", **1. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Semineri,** Samsun, 19 Mayıs Üniversitesi.

MUMCU, Cumhur, "Kardak Krizi (1996), **Türk Dış Politikasında 41 Kriz,** Haydar Çakmak (der.), Kripto Yayınları, Ankara, 2012.

MUMCU, Uğur, **Gazi Paşa'ya Suikast,** İstanbul, 1993.

NCNEILL, William H., **Dünya Tarihi,** (Çev.:Alaeddin Şenel), Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1985.

NEUWAHL, Nanette, "Avrupa Birliği ve Kıbrıs", **ABAM,** Harp Akademileri Yayınları, Sayı: 280 (Mart 2002).

Nutuk (1919-1927), (Haz.: Zeynep Korkmaz), Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2005.

OBERLİNG, Pierre, **Kıbrıs Faciası,** Ankara, 1990.

OKTAY, Hasan, "Karabağ Krizi", **Türk Dış Politikasında 41 Kriz (1924 – 2012),** Haydar Çakmak (Editör), Ankara, 2012.

OKYAR, Fethi, **Üç Devirde Bir Adam,** (Yayına Haz.: Cemal Kutay), İstanbul, 1980.

OLGUN, Aydın, **Kıbrıs Gerçeği (1931-1990),** Ankara, 1991.

ONULDURAN, Ersin, "Türkiye-ABD İlişkileri", **Türk Dış Politikası 1919-2012,** Barış Platin Kitap Ltd. Şti., Ankara, 2012.

ORBAY, Rauf, **Cehennem Değirmeni, Siyasi Hatıralarım,** (Haz.:Sümer Kılıç), İstanbul, 1993.

Orta Doğu Üzerine Bir Yorum, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, İstanbul 1985.

ORTAYLI, İlber, **İkinci Abdülhamit Döneminde Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu,** Ankara, 1981.

ÖKÇÜN, A. G., **Türkiye İktisat Kongresi 1923-İzmir, Haberler-Belgeler-Yorumlar,** İkinci Basılış, Sevinç Matbaası, Ankara, 1971.

ÖKE, Mim Kemal, **Belgelerle Türk-İngiliz İlişkilerinde Musul ve Kürdistan Sorunu (1918-1926),** Ankara, 1992.

ÖKTE, Ertuğrul Zekai, "Yunanistan'ın İstanbul'da Kurduğu Gizli İhtilal Cemiyeti (Kordos), **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi,** Sayı: 40, Ocak 1971.

ÖZALP, Kâzım, **Millî Mücadele (1919-1922),** Cilt: I-II, Ankara, 1989.

ÖZBUDUN, Ergun, "Atatürk ve Devlet Hayatı", **Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi: Atatürkçülük, Atatürkçü Düşünce Sisteminin Temelleri,** YÖK Yayınları, Ankara, 1992.

ÖZDEMİR, Hikmet, "1960-1980 Dönemi", **Türkler,** Cilt: XVII, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.

_____, **Üç Jöntürk'ün Ölümü,** İstanbul, 2007.

ÖZGEN, Necati, "Irak Harekâtı Yaklaşırken", **Ulusal Strateji Dergisi,** Yıl: 4, (Eylül 2002).

_____, "Kıbrıs Sorunu ve Uluslararası Hukuk", **Ulusal Strateji Dergisi,** Sayı: 34 (Nisan 2003).

ÖZKAN, Zafer, "İkinci Dünya Savaşı'nın Sebepleri, Savaşın Başlaması, Cepheleri ve Sonuçları", **Türk Silahlı Kuvvetler Dergisi,** Sayı: 349 (Temmuz 1996).

ÖZKAYA, Yücel "Ulusal Bağımsızlık Savaşı Boyunca Yararlı ve Zararlı Dernekler", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,** Cilt: IV, Sayı: 10, Ankara, 1987.

ÖZMEN, Süleyman, **Orta Doğu'da Etnik Dini Çatışmalar ve İsrail,** IQ Araştırma Yayınları, 2. B, İstanbul, 2003.

ÖZTOPRAK, İzzet, "İkinci Dünya Savaşı Döneminde Adana Görüşmelerinin Askeri Yönü", **Belleten,** Sayı: 237, Ağustos 1999.

ÖZTÜRK, Mustafa, "Cumhuriyet Döneminde Sağlık Hizmetleri", **Süleyman Demirel Üniversitesi, Tıp Fakültesi Dergisi,** Sayı: 6 (1), Isparta, 1999.

ÖZÜÇETİN Yaşar-NADAR Senem, "Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Dersinin Üniversiteler Düzeyinde Okutulmaya Başlanması ve Gelinen Süreç", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi-The Journal of International Social Research,** Volume 3 / 11 Spring 2010.

PAÇACI, Cihan, "Cumhuriyet Döneminde Türk Bankacılık Sektörü", **Yeni Türkiye Dergisi,** Sayı: 23-24, Cumhuriyet Özel Sayısı V, Ankara, 1998.

PALMER, Alan, **Osmanlı İmparatorluğu Son Üç Yüz Yıl Bir Çöküşün Yeni Tarihi,** (Çev.: Belkıs Çorakçı Dişbudak), Ankara, 1992.

PARASIZ, İlker, **Türkiye Ekonomisi: 1923'den Günümüze İktisat ve İstikrar Politikaları,** Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 1998.

PARLAR, Suat, **Orta Doğu, Vaat Edilmiş Topraklar,** Bibliotek Yayınları, İstanbul, 1999.

PEKER, Recep, **İnkılap Tarihi Ders Notları,** Ankara, 1936.

Rauf Orbay'ın Hatıraları, Yakın Tarihimiz, Cilt: IV, İstanbul, 1962.

ROBERTS, J. M., **Avrupa Tarihi,** İnkılap Kitapevi, İstanbul, 2010.

SAFA, Peyami, **Millet ve İnsan,** İstanbul, 1943.

Sağlık Hizmetlerinde 50 Yıl, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı, Ankara, 1973.

SAKAOĞLU, Necdet, **Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi,** İstanbul, 1993.

SALINGER, Pierre-LAURENT, Eric, **Körfez Savaşı, Gizli Dosya,** Çev. Erden Akbulut, İstanbul, 1991.

SANDER, Oral, **Siyasi Tarih,** 8. B., İmge Yayınları, Ankara, 2000.

SARAY, Mehmet, **Ermenistan ve Türk-Ermeni İlişkileri,** Ankara, 2005.

_____, **Türk-İran İlişkileri,** Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1999.

SARINAY, Yusuf, "Atatürk'ün Hatay Politikası-I (1936-1938)", **Atatürk Dönemi Dış Politika,** Ankara, 2000.

_____, "Pontus Meselesi ve Yunanistan'ın Politikası", **Pontus Meselesi,** Ankara, 1998.

_____, **Atatürk'ün Millet ve Milliyetçilik Anlayışı,** Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1990.

_____, **Türkiye'nin Batı İttifakına Yönelişi ve NATO'ya Girişi,** Ankara, 1988.

SELEK, Sabahattin, **Anadolu İhtilali,** Cilt: I, İstanbul, 1987.

SEMİZ, Yaşar, **Atatürk Döneminin İktisadi Politikası - Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti,** Konya, 1996.

SEZER, Ayten, **Atatürk Döneminde Yabancı Okullar (1923-1938),** Ankara, 1999.

SİLİER, Oya, **Türkiye'de Tarımsal Yapının Gelişimi (1923-1938),** Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1981.

SOFUOĞLU, Adnan, **Fener Rum Patrikhanesi ve Siyasi Faaliyetleri,** İstanbul, 1996.

SONYEL, Salahi R., "Tehcir ve Kırımlar Konusunda Ermeni Propagandası Hristiyanlık Dünyasını Nasıl Aldattı", **Belleten,** Cilt: XLI, sayı:161, Ankara, 1977.

SOYAK, Hasan Rıza, **Atatürk'ten Hatıralar,** Yapı ve Kredi Bankası Yayınları, Ankara, 1973.

SOYSAL, İsmail, "1937 Sadabat Paktı", **X. Türk Tarih Kongresi,** Kongreye Sunulan Bildiriler, Cilt: VI, Ankara, 1994.

_____, "Türkiye'nin Batı İttifakına Yönelişi", **Belleten,** Sayı: 177 (Ocak 1981).

_____, **Tarihçeleri ve Açıklamalarıyla Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları,** Cilt: I, Ankara, 1983.

SÖNMEZOĞLU, Faruk, **İkinci Dünya Savaşı'ndan Günümüze Türk Dış Politikası,** Der Yayınları, İstanbul, 2006.

_____, **ABD'nin Türkiye Politikası (1964-1980),** Der Yayınları, İstanbul, 1995.

_____, **Türkiye Yunanistan İlişkileri ve Büyük Güçler, Kıbrıs Ege ve Diğer Sorunlar,** İstanbul, 2000.

SÜSLÜ, Azmi, **Ermeniler ve 1915 Tehcir Olayı,** Ankara, 1990.

ŞAHİNGÖZ, Mehmet, **İzmir, İstanbul ve Maraş'ın İşgaline Tepkiler,** (Doktora Tezi), Ankara, 1986.

ŞAHİNLER, Menter, **Türkiye'nin 1974 Kıbrıs Siyaseti,** İstanbul, 1979.

ŞIVGIN, Hale, **Trablusgarp Savaşı 1911-1912 Türk-İtalyan İlişkileri,** Ankara, 1989.

ŞİMŞİR, Bilal N., **İngiliz Belgelerinde Atatürk (1919-1938),** Cilt: II, Ankara, 1975.

_____, **Malta Sürgünleri,** İstanbul, 1976.

ŞİRİN, Veli, **Asakir-i Mansure-i Muhammediye Ordusu ve Seraskerlik,** İstanbul, 2002.

TAÇALAN, Nurdoğan, **Ege'de Türk Kurtuluş Savaşı Başlarken,** İstanbul, 1970.

Talat Paşanın Anıları, (Haz.:Mehmet Kasım), İstanbul, 1986.

TAMÇELIK, Soyalp, "Kıbrıs ve Avrupa Birliği", **Dünden Bugüne Kıbrıs Meselesi,** Der. Ali Ahmetbeyoğlu-Erhan Afyoncu, İstanbul, 2001.

TANÖR, Bülent, "Anayasalar", **Tanzimattan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi,** Cilt:1, İstanbul, 1995.

TANSEL, Feyziye Abdullah, "Arap Harflerinin Islahı, Değiştirilmesi Hakkında İlk Teşebbüsler ve Neticeleri (1862-1884)", **Belleten,** Cilt: 17, Sayı: 66, Ankara, 1953.

TANSEL, Selahattin, **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar,** Cilt: III, İstanbul, 1991.

Tarihte Türk-İran İlişkileri, Gnkur. Yayınları, Ankara, 1976.

TAŞ, Fahri, **Erzincan Mütarekesi ve Brest-Litovsk,** Ankara, 1995.

TAŞAĞIL, Ahmet, "Türkiye'nin Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ile İlişkileri", **Genelkurmay Stratejik Araştırmalar Dergisi,** Yıl: 2, Sayı: 3, Şubat 2004.

TAŞKIRAN, Cemalettin, "İkinci Dünya Savaşı Sırasında Türk-İngiliz İlişkileri", **İstanbul 5. Askeri Tarih Semineri,** 1995.

TAYLOR, Alan R., **İsrail'in Doğuşu,** Pınar Yayınları, İstanbul, 2000.

TEKELİ, İlhan-İLKİN, Selim, **1929 Dünya Buhranında Türkiye'nin İktisadi Politika Arayışları,** İstanbul, 2009.

TELLAL, Erel, **Türk Dış Politikası,** Baskın Oran (Editör), C.II, İletişim Yayınları, 2.B., İstanbul, 2002.

TEVETOĞLU, Fethi, **Milli Mücadele Yıllarındaki Kuruluşlar,** Ankara, 1988.

TEZEL, Yahya Sezai, **Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi: 1923-1950,** Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 1994.

TOKSOY, Nurcan, "Avrupa Gazetelerinde Atatürk'ün Ölümüyle İlgili Olarak Çıkan Haber ve Yorumların Türk Basınına Yansıması", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Atatürk Yolu Dergisi,** Sayı: 37-38, Mayıs-Kasım 2006.

TOPDEMİR, Hüseyin Gazi, "Osmanlı Devleti'ne Matbaanın Gelişi ve Düşünce Hayatına Etkileri", **Türk Yurdu,** Sayı: 212, Ankara, 2005.

TOPRAK, Metin, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ekonomisi,** Kara Harp Okulu Basımevi, Ankara, 1999.

TOPRAK, Zafer, **Türkiye'de Millî İktisat (1908-1918),** Ankara, 1982.

TOYNBEE, Arnold, **Türkiye Bir Devletin Yeniden Doğuşu,** (Çev.: Kasım Yargıç), İstanbul, 1971.

TÖKİN, H. İ., "Türkiye Köy İktisadiyatında Toprak Rantı", **Kadro Dergisi,** Sayı: 4, Ankara, 1932.

TUNAYA, Tarık Zafer, **Türkiye'de Siyasi Partiler,** İstanbul, 1952.

TUNCAY, Mete, **Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923-1931),** Ankara, 1981.

TUNCER, Hüner, "Cumhuriyet'in Kuruluş Döneminde Türk Diplomasisi", **Dr. Hadiye Tuncer'e Armağan,** Sanat Kitabevi Yayınları, Ankara, 1999.

TUNÇOKU, Mete, "İsrail'in Kuruluşuna Varan Gelişmeler İçinde Çanakkale Savaşlarının Önemi" **Belleten,** Sayı: 212, Nisan 1991.

TURAN, Ömer, **Tarihin Başladığı Nokta, Orta Doğu,** Step Ajans, İstanbul, 2002.

TURAN, Şerafettin, **İsmet İnönü Yaşamı, Dönemi ve Kişiliği,** Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 2000.

_____, **Türk Devrim Tarihi,** 3. Kitap, Ankara, 1993.

Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar (1919-1980), (Editör: Baskın Oran), Cilt: I, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002.

Türk Hukuk Lugatı, Türk Hukuk Kurumu Yayınları, Ankara, 1949.

Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü İç Talimatname, Genel Çalışma Planı, Türk İnkılap Tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti Rejimi Dersi Müfredatı, Ankara, 1943.

Türk İstiklal Harbi (Batı Cephesi), 3. Kısım, Cilt: II, Ankara, 1994.

Türk İstiklal Harbi, İstiklal Harbinde Ayaklanmalar (1919-1922), Cilt: IV, Ankara, 1974.

Türk İstiklal Harbi: Doğu Cephesi, Cilt: III, Genel Kurmay Başkanlığı Yay., Ankara, 1965.

Türk Tarihinin Ana Hatları, İstanbul, 1930.

Türkçe Sözlük, TDK Yayınları, Ankara, 2005.

TÜRKGELDİ, Ali Fuat, **Görüp İşittiklerim,** Ankara, 1984.

Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2000.

Türkiye Cumhuriyeti'nde Ayaklanmalar 1924-1938, Genelkurmay Harp Tarihi Yay., Ankara, 1972.

Türkiye İstatistik Kurumu, Halkoylaması Sonuçları 2007, 1988, 1987, 1982, 1961, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara, 2008.

Türkiye'de Siyasi Dernekler II, Ankara, 1950.

TÜRKMAN, Sayim, **ABD, Orta Doğu ve Türkiye,** Nobel Yayınevi, Ankara, 2007.

TÜRKMEN, Zekeriya, **Yeni Devletin Şafağında Mustafa Kemal,** Ankara, 2002.

UÇAR, Fuat, **Türkçülüğün Manifestosu, Osmanlıcılık- İslamcılık-Türkçülük,** Ankara, 2008.

UÇAROĞLU, Rifat, **Siyasi Tarih,** Harp Akademileri Komutanlığı Yayını, İstanbul, 1985.

USLU, Nasuh, "1947'den Günümüze Türk-Amerikan İlişkilerinin Genel Portresi", **Avrupa Dosyası,** ABD Özel, Sayı: 2 (Yaz 2000).

_____, "Türkiye-ABD İlişkileri", **Türk Dış Politikası 1919-2012,** Barış Platin Kitap Ltd. Şti., Ankara, 2012.

UZUN, Hakan, "Liderine Ağlayan Bir Ulus: Atatürk'ün Ankara'daki Cenaze Töreni", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi,** Sayı: 43, (Bahar 2009).

ÜÇOK, Coşkun, **Siyasal Tarih (1789-1960),** Ankara, 1980.

ÜÇOK, Coşun-MUMCU, Ahmet, **Türk Hukuk Tarihinin Ders Kitabı,** Ankara, 1976.

ÜLKEN, Hilmi Ziya, **Millet ve Tarih Şuuru,** İstanbul, 1948.

ÜLMAN, A. Haluk, **I. Dünya Savaşına Giden Yol ve Savaş,** Ankara, 1972.

VELİDEDEOĞLU, Hıfzı Veldet, "Kanunlaştırma Hareketleri ve Tanzimat", **Tanzimat I,** İstanbul, 1940.

_____, **Türk Medeni Hukuku,** Cilt: I, İstanbul, 1968.

VURAL, İstiklal Yaşar, "Atatürk Dönemi Maliye Politikaları: Liberal İktisattan Karma Ekonomiye", **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,** Sayı: 20, Nisan 2008.

WINSTONE, H. V. F. **Orta Doğu'nun Serüveni, 1826-1926 Yılları Arasında Orta Doğu'daki Siyasi ve Askeri İstihbaratın Öyküsü,** (Çev. Cengiz Kürşat, Fuad Davudoğlu), Risale Yayınları, İstanbul, 1999.

WİDMAN, Horst, **Atatürk Üniversite Reformu,** (çev: Aykut Kazancıgil-Serpil Bozkurt), İstanbul, 1981.

YALÇIN, Durmuş, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II,** Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2008.

YALÇIN, E. Semih, **Atatürk'ün Millî Dış Siyaseti,** Ankara, 2000.

YALMAN, Ahmet Emin, **Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim,** Cilt: 3, İstanbul, 1970.

YAVUZALP, Ercüment, **Liderlerimiz ve Dış Politika,** Bilgi Yayınları, Ankara, 1996.

YAZMAN, M. Öğüt, **Türkiye'nin Ekonomik Gelişmesi,** Ankara, 1974.

YELEN, Hamit S., "Ankara'nın Başkent Oluşu", **Atatürk Konferansları,** Ankara, 1964, s. 96.

YERASİMOS, Stefanos, **Azgelişmişlik Sürecinde Türkiye,** (Çev: Babür Kuzucu), Cilt: 3, İstanbul, 1992.

YEŞİL, Ahmet, **Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş,** Ankara, 1988.

YETKİN, Çetin, **Türkiye'de Tek Parti Yönetimi 1930-1945,** İstanbul, 1983.

YILMAZ, Hadiye, **Arşiv Belgeleri Işığında Pontus Meselesi,** Marmara Üniversitesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2008.

YILMAZ, İskender, **Gümrü Antlaşması,** Ankara, 2001.

YILMAZ, Salih, **Osmanlı Devleti Tarihi ve Kültürü,** Ankara, 2009.

YILMAZ, Turan, **Türkiye-İsrail Yakınlaşması,** İmaj Yayınları, Ankara, 2001.

YOLALICI, M. Emin, "XIX. Yüzyıl ve Sonrası Osmanlı Devleti'nde Eğitim ve Öğretim Kurumları", **Osmanlı,** Cilt: 5, Ankara, 1999.

YULARKIRAN, Cevdet R., **Reşit Paşanın Hatıraları,** İstanbul, 1939.

YÜCEL, Hasan Ali, **Türkiye'de Ortaöğretim,** İstanbul, 1938.

ZARAKOLU, Avni, **Atatürk Devrimleri ve İktisadi Kalkınma,** Ankara, 1977.

ZÜRCHER, Erik Jan, **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi,** İstanbul, 1993.

2. Basım

BANKACILIĞA GİRİŞ

-Temel Bankacılık Bilgileri-

Prof. Dr. Şenol Babuşcu
Prof. Dr. Adalet Hazar

nobel
40.yıl

BANKACILIĞA GİRİŞ -Temel Bankacılık Bilgileri-

Prof. Dr. Şenol Babuşcu - Prof. Dr. Adalet Hazar

Yayın No.: 2386
İktisat No.: 157
ISBN: 978-605-7846-97-6
E-ISBN: 978-625-402-570-9
Basım Sayısı: 2. Basım, Temmuz 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Süleyman Gezgin -suleyman@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Bayraktar Asiltürk -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Babuşcu, Şenol., Hazar, Adalet.
Bankacılığa Giriş -Temel Bankacılık Bilgileri- / Şenol Babuşcu - Adalet Hazar
2. Basım. X + 238 s. 16,5x24 cm. Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-7846-97-6
E-ISBN: 978-625-402-570-9
1. Bankacılık 2. Banka Hukuku 3. Banka İşlemleri 4. Faiz Hesaplamaları

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **iii**

İÇİNDEKİLER ..... **v**

Bölüm I

Bankacılığın Tarihçesi- Dünyada ve Türkiye'de Bankacılık **3**

1.1 Dünyada Bankacılık **3**

1.2 Türkiye'de Bankacılık **6**

1.2.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem (Osmanlı İmparatorluğu Dönemi 1847-1923) ... 6

1.2.2. Cumhuriyet Dönemi 10

1.2.2.1. Ulusal Bankalar – ATATÜRK Dönemi (1923-1932) 10

1.2.2.2. Millî Bankalar Dönemi (1933-1944) 12

1.2.2.3. Özel Bankaların Gelişme Dönemi (1945-1959) 14

1.2.2.4. Planlı Dönem (1960-1979) 16

1.2.2.5. Serbestleşme ve Dışa Açılma Dönemi (1980 ve 1990) 19

1.2.2.6. Kamunun Finansmanı ve Krizler Dönemi (1991 ve 2001) 21

1.2.2.7. Yeniden Yapılanma Dönemi (2002-2005) 31

1.2.2.8. Düşük Enflasyona Geçiş Dönemi (2006-2016) 33

1.2.2.9. Dijitalleşme Dönemi (2017-. . . .) 33

Bölüm II

BANKA KAVRAMI ve ÇEŞİTLERİ **43**

2.1 Banka Tanımı **43**

2.2 Bankaların İşlevleri **44**

2.3 Bankaları Diğer İşletmelerden Ayıran Özellikler **47**

2.4 Banka Çeşitleri **50**

2.4.1. Elde Edilen Gelirin ve Yapılan Giderin Tanımlanmasına Göre Bankalar 51

2.4.2. Yasal Niteliklerine Göre Bankalar 52

2.4.3. Hizmet Sunduğu Kesimin Özelliğine Göre Bankalar-Segmentasyon 53

2.4.4. Örgütlenme Alanlarının Yaygınlığına Göre Bankalar 54

2.4.5. Mülkiyetlerine Göre Bankalar 55

2.4.6. Faaliyet Alanlarına Göre Bankalar 56

2.4.7. Ekonomik Fonksiyonlarının Özelliklerine Göre Bankalar 57

2.4.8. Şube Sayılarına Göre Bankalar 60

2.5. DİJİTAL BANKACILIK 61
2.5.1. Dijitalleşme ve Bankacılık 61
2.5.2. Dijital Bankacılığın Gelişimi ve Dijital Dönüşüm 62
2.5.3. Dijital Bankacılığın Avantajları 62
2.5.4. Geleneksel ve Dijital Bankacılık Modelleri Arasındaki Temel Farklar 63
2.5.5. Dijital Bankacılık Teknolojileri 64
2.5.5.1. İnternet Bankacılığı ve Mobil Bankacılık 64
2.5.5.2. MobilePay 65
2.5.5.3. Yapay Zeka 65
2.5.5.4. Doğal Dil İşleme 65
2.5.5.5. Veri ve Kişiselleştirme 66
2.5.5.6. Bulut Bilişim 66
2.5.5.7. Biyometri 66
2.5.5.8. API'ler 66
2.5.6. Açık Bankacılık 67
2.6 Bankacılık Sektöründe Organizasyon Yapısı 67
2.6.1. Genel Olarak Organizasyonlar 67
2.6.2. Türk Bankacılık Sektöründe Organizasyon Yapısının Gelişimi 68
2.6.3. Bankalarda Organizasyon Yapısı 71

Bölüm III
BANKALARIN KAYNAK VE VARLIK YAPISI 81
3.1 Bankaları Diğer İşletmelerden Ayıran Özellikler 81
3.2 Bankaların Kaynak ve Varlık Yapısı 82
3.2.1. Bankaların Kaynak Yapısı 83
3.2.2. Bankaların Varlık Yapısı 83
3.2.3. Bankaların Gelir Tablosu 84
3.2.4. Bankalarda Bilanço Dışı Yükümlülükler (Nazım Hesaplar) 86
3.3 Banka Tek Düzen Hesap Planı 87
3.4 Bankaların Finansal Tabloları 88
3.4.1. Bilanço 88
3.4.2. Gelir Tablosu 89
3.4.3. Bankanın İşlemlerinin Finansal Tablolara Yansıtılması 90
3.4.4. Finansal Raporların Kamuya Açıklanması 100

Bölüm IV
BANKA HUKUKU 109
4.1 Bankacılık Sektörüne İlişkin Önceki Yasal Düzenlemeler 109
4.2 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu 115
4.2.1. Bankacılık Kanunu'nun Amacı ve Kapsamı 115

4.2.2. Bankacılık Kanunu'nda Geçen Temel Kavramlar 115
4.2.3. Bankaların Faaliyet Konuları 117
4.2.4. Bankaların Kuruluş Şartları 117
4.2.5. Faaliyet İzni ve Yurt İçinde Şube Açma 119
4.2.6. Bankaların Temel Organları 120
4.2.6.1. Yönetim Kurulu 120
4.2.6.2. Denetim Komitesi 120
4.2.6.3. Genel Müdür ve Yardımcıları 121
4.2.7. İç Sistemler 121
4.2.8. Finansal Raporlama 122
4.2.9. Koruyucu Hükümler 123
4.2.9.1. Sermaye ve Likidite Yeterliliği 123
4.2.9.2. Kredi Sınırları ve Kredi Açma 123
4.2.9.3. Kredi Sınırlamalarına Tabi Olmayan İşlemler 123
4.2.10. Mevduatta Zamanaşımı ve Sigorta 124
4.2.11. Önlem Alınmasını Gerektiren Hâller ve Önlemler 124
4.2.12. Kanunda Yer Alan Kurum ve Kuruluşlar 127
4.2.12.1. T. Bankalar Birliği ve T. Katılım Bankaları Birliği 127
4.2.12.2. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu 128
4.2.12.3. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) 129
4.2.12.4. Varlık Yönetim Şirketi (VYŞ) 129

Bölüm V
BANKA İŞLEMLERİ 137
5.1 Mevduat 137
5.1.1. Mevduat Türleri 137
5.1.1.1. Sahiplik Türleri (Kaynakları) Açısından Mevduat Türleri 137
5.1.1.2. Vadelerine Göre Mevduat 139
5.1.1.3. Birikim Türüne Göre Mevduat Türleri 140
5.1.1.4. Mudi Yerleşim Yerine Göre Mevduat Türleri 140
5.1.1.5. Mevduat Üzerinde Hak Sahipliği/Kullanım Durumuna Göre Mevduat Türleri 141
5.1.2. Mevduat Hesabı Açılması ve Sonraki İşlemler 141
5.1.3. Mevduatta Garanti Uygulaması: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu 142
5.1.4. Mevduat Hesaplarında Zamanaşımı 144
5.2 Kredi İşlemleri 145
5.2.1. Kredinin Tanımı ve Kapsamı 145
5.2.2. Kredinin Unsurları 145
5.2.3. Kredi Kullandırma İlkeleri 146
5.2.4. Kredi Türleri 147
5.2.5. Bankalarda Kredi Uygulama Süreci 150

5.2.6. Tüzel Kişilere Kullandırılan Krediler 151
5.2.7. Gerçek Kişilere Kullandırılan Krediler 153
5.2.8. Kredilerde Teminat Uygulaması 154
5.3 Bankaların Diğer İşlemleri 155
5.3.1. Para Aktarım (Transfer) Hizmetleri 155
5.3.1.1. Virman 155
5.3.1.2. Havale 156
5.3.1.3. Elektronik Fon Transferi (EFT) 156
5.3.1.4. Elektronik Menkul Kıymet Transferi (EMKT) 156
5.3.1.5. Döviz Transferleri 156
5.3.2. Yabancı Para Alım Satım İşlemleri 157
5.3.3. Ticari Senetler ve Ticari Senetlerle İlgili İşlemler 158
5.4 Bankaların Saklama Hizmetleri 162
5.5 Yatırım Fonlarına İlişkin Hizmetler 163
5.6 Repo İşlemi 164
5.7 Alternatif Dağıtım Kanalları 164
5.8 Banka Kartları 165
5.9 Bankaların Sigorta Aracılık Hizmetleri 166
5.10 Katılım Bankaları ve Ürünleri 167
5.10.1. Faizsiz Bankacılığın Çalışma Esasları 167
5.10.2. Katılım Bankalarının Ürün ve Hizmetleri 168
5.10.2.1. Fon Toplama Yöntemleri 168
5.10.2.2. Fon Kullandırma Yöntemleri 170
5.11 IBAN (Uluslararası Banka Hesap Numarası) 174
5.11.1. IBAN Yapısı ve İşlemlerde Gösterimi 174
5.11.2. IBAN Kullanımı ve Doğrulanması 175
5.11.3. TLREF Uygulaması 175

Bölüm VI
FAİZ HESAPLAMALARI 185
6.1 Komisyon Hesapları 185
6.2 Faiz Hesaplama Türleri 187
6.2.1. Basit Faiz 187
6.2.2. Bileşik Faiz 190
6.3 Bugünkü Değer ve Gelecek Değer 191
6.3.1. Bugünkü Değer Hesaplamaları (İç İskonto) 191
6.3.1.1. İskonto İşlemleri 191
6.3.2. Senet Değişimi 195
6.3.3. Senetlerin Birleştirilmesi 196
6.4 Gelecek Değer Hesaplamaları 197

6.5 Faiz Oranının Bulunması.....198
6.6 Anüite 199
6.6.1. Bugünkü Değer Hesaplama 199
6.6.2. Gelecek Değer Hesaplama 202

Bölüm VII
BANKACILIKTA RİSKLER 213
7.1 Kredi Riski 214
7.2 Piyasa Riski.....215
7.2.1. Faiz Oranı Riski 216
7.2.2. Döviz Kuru Riski 217
7.2.3. Likidite Riski..... 217
7.3 Operasyonel Risk.....219

KAYNAKÇA.....227

KAYNAKÇA

1211 sayılı TC Merkez Bankası Kanunu

193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu

50. Yılında Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye'de Bankacılık Sistemi "1958-2007", TBB Yayın No: 261, 2008.

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu

5411 Sayılı Bankacılık Kanunu

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu

6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu

Abdurrezzak, İlkem, Gümüş, Sefer, Bankacılık Hizmetlerinin Pazarlanması ve Satış Gücü, Hiperlink, 2014.

Acar Boyacıoğlu, Melek, Takan, Mehmet, Bankacılık Teori, Uygulama ve Yöntem, Nobel Akademik Yayıncılık, 2015.

Akçay, Ümit, Para, Banka, Devlet, Sosyal Araştırmalar Vakfı, 2009.

AKGÜÇ Öztin, "100 Soruda Türkiye'de Bankacılık", İstanbul: Gerçek Yayınevi 1992.

Akgüç, Öztin, Banka Finansal Tabloların Analizi, Avcıol Yayınları, 2012.

AKIN Cihangir, "Faizsiz Bankacılık ve Kalkınma", İstanbul: Kayıhan Yayınları, 1986.

Aksoy, Sezer, Bankalarda Aktif Pasif Yönetimi, İktisat İşletme ve Finans Dergisi, Vol.4(39):25-26 1989.

Aksöyek, İsmet, Yalçıner, Kürşat, Finansman Problemleri ve Açıklamalı Çözümleri, Gazi Kitabevi, 2008.

Aksüt, Uğur, Bakkal, Muharrem, Türk Bankacılık Sisteminde Elektronik Bankacılık Uygulamaları, Hiperlink Yayınevi, 2011.

Aktepe, İshak Emin, İslam Hukuku Çerçevesinde Finansman ve Bankacılık, Bilge Yayıncılık- Üstün Yetenek Dizisi, 2010.

Aktepe, İshak Emin, Sorularla Katılım Bankacılığı, Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayın No: 4, 2013.

Alkan, Murat, Bakkal, Süreyya, 2008 Finansal Krizi ve Bu Dönemde Bankacılık Sektörünün Kar Etme Nedenleri, Hiperlink, 2012.

Alpergin, Pelin, Bireysel Bankacılık, Türkiye Bankalar Birliği Yayın No: 160, 1990.

Altay, Oğuzhan, Banka İktisadı ve İşletmeciliği, Detay Yayıncılık, 2014.

Altıntas, M. Ayhan, Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara, 2006.

Altuğ, Osman, Banka İşlemleri Muhasebesi, Türkmen Yayınevi, 2000.

Aras, Güler, Ticari Bankalarda Kredi Portföyünün Yönetimi, Sermaye Piyasası Kurulu Yayın No: 30, Nisan 1996.

Arı, Mustafa Ufuk, Vurucu, Mehmet, A'dan Z'ye Bankacılık, Seçkin Yayıncılık, 2014.

Atalay, Bedia, Kurulu, Rabia, Banka Şubelerinin Maliyet ve İşgücü Yönetiminde Zamana Dayalı Faaliyet Tabanlı Maliyetleme, World of Accounting Science, Cilt:18, Sayı: 2, 2016.

Avcı, Gürcan, Güçlü, Murat, Bankacılık Suçları, Scala Yayıncılık-Borsa-Ekonomi-Yönetim Dizisi, 2012.

Ayanoğu, Yıldız, ve diğerleri, Bankaların Yönetimi ve Denetimi, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No: 2746, 2013.

Ayaydın, Hasan, Durmuş, Savaş, Bankacılık Sistemi, Ekin Basım Yayın, 2016.

Aydemir, Namık, Dünden Bugüne Türkiye'de Bankacılık, Türkiye Tekstil Sanayi İşverenleri Sendikası, 2004.

Aymergen, Yasemin, Babuşcu, Şenol, İnanç, Candan, Savaş Mehmet, Mevduat Sigorta sistemi ve Türkiye İçin Model Önerisi, Türkiye Bankalar Birliği Yayın No: 199, 1996.

Aysan, Emel, Bakkal, Süreyya, Türk Bankacılık Sisteminde Ekonomik Krizin Tüketici Kredilerine Etkisi, Hiperlink, 2011.

Babuşcu Şenol, Köksal M. Oğuz, Ünsün Arzu, Yazıcı, Zeynep, Düşük Enflasyona Geçiş Sürecinde Türk Bankacılık Sektörü, İktisadi Araştırmalar Vakfı, 2000.

Babuşcu, Şenol, Basel 2 Düzenlemeleri Çerçevesinde Bankalarda Risk Yönetimi, 4C Basım Hizmetleri, Ankara, 2005.

Babuşcu, Şenol, Hazar, Adalet, Banka Aktif Pasif Yönetimi, Akademi Eğitim, Ankara, 2013.

Babuşcu, Şenol, Hazar, Adalet, Genel Bankacılık Bilgileri, Akademi Eğitim, Ankara, 2016.

Babuşcu, Şenol, Toptancı Bankacılık ve Türkiye Uygulaması, Türkiye Halk Bankası Eğitim Müdürlüğü Yayınları, 1991.

Bafra, Erdem, Rekabet Hukuku Açısından Banka Birleşmeleri, Seçkin Yayıncılık, 2010.

Bakkal, Muharrem, 2008 Global Ekonomik Kriz Öncesi ve Sonrası Türk Bankacılık Sisteminde Fon Yönetimi, Hiperlink, 2012.

Bakkal, Muharrem, Aksüt, Uğur, Türk Bankacılık Sisteminde Elektronik Bankacılık Uygulamaları, Hiperlink, 2011.

Bakkal, Muharrem, Tombuloğlu, Feridun, 2008 Global ekonomik Kriz Öncesi ve Sonrası Türk Bankacılık Sisteminde Fon Yönetimi, Hiperlink, 2012.

Bakkal, Süreyya, Alkan, Murat, 2008 Finansal Krizi ve Bu Dönemde Bankacılık Sektörünün Kar Etme Nedenleri, Hiperlink, 2012.

Bakkal, Süreyya, Aysan, Emel, Türk Bankacılık Sisteminde, Ekonomik Krizin Tüketici Kredilerine Etkisi, Hiperlink, 2011.

Baybar, Şaziye, Bayoğlu, Ahmet, Bankacılıkta Kaynak Maliyeti, Ekonomi Araştırmalar Merkezi Yayınları: 8, Aralık 1997.

Bayındır, Servet, Faizsiz Bankacılık, Rağbet Yayınları, 2005.

BDDK, "Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik", 23.10.2015.

BDDK, Bankalar ve Konsolide Denetime Tabi Kuruluşlarca Yapılabilecek Bağış ve Yardımlara İlişkin Yönetmelik, 09.03.2009.

BDDK, Bankalara Değerleme Hizmeti Verecek Kuruluşların Yetkilendirilmesi Ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik, 29.09.2007.

BDDK, Bankalarca Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, 07.04.2016.

BDDK, Bankalarca Yapılacak Repo ve Ters Repo İşlemlerine İlişkin Esaslar Hakkında Yönetmelik, 06.12.2015.

BDDK, Bankalarca Yıllık Faaliyet Raporunun Hazırlanmasına ve Yayımlanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, 23.10.2015.

BDDK, Bankaların Bağımsız Denetimi Hakkında Yönetmelik Birinci Bölüm, 02.04.2015.

BDDK, Bankaların İç Sistemleri ve İçsel Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreci Hakkında Yönetmelik, 11.07.2014.

BDDK, Bankaların Kaldıraç Düzeyinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik, 21.03.2014.

BDDK, Bankaların Kıymetli Maden Alım Satımına ve Alacaklarından Dolayı Edindikleri Emtia ve Gayrimenkullerin Elden Çıkarılmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, 31.03.2013.

BDDK, Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelik, 0.10.22014.

BDDK, Bankaların Likidite Karşılama Oranı Hesaplamasına İlişkin Yönetmelik, 21.03.2014.

BDDK, Bankaların Likidite Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik, 01.0.12016.

BDDK, Bankaların Muhasebe Uygulamalarına ve Belgelerin Saklanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, 23.10.2015.

BDDK, Bankaların Özkaynaklarına İlişkin Yönetmelik, 05.09.2013.

BDDK, Mevduat ve Katılım Fonunun Kabulüne, Çekilmesine Ve Zamanaşımına Uğrayan Mevduat, Katılım Fonu, Emanet ve Alacaklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, 28.05.2011.

BDDK, Varlık Yönetim Şirketlerinin Kuruluş ve Faaliyet Esasları Hakkında Yönetmelik, 05.03.2016.

BDDK, Yabancı Para Net Genel Pozisyon/Özkaynak Standart Oranının Bankalarca Konsolide ve Konsolide Olmayan Bazda Hesaplanması ve Uygulanması Hakkında Yönetmelik, 21.03.2014.

BDDK; Bankaların Kurumsal Yönetim İlkelerine İlişkin Yönetmelik, 09.06.2011.

BDDK; Derecelendirme Kuruluşlarının Yetkilendirilmesine Ve Faaliyetlerine İlişkin Esaslar Hakkında Yönetmelik, 17.04.2012.

BDDK; Finansal Holding Şirketleri Hakkında Yönetmelik, 01.11.2006.

Benligiray Yılmaz, Banar Kerim, Banka ve Sigorta Muhasebesi, TC Anadolu Üniversitesi Yayını No: 1707, 2006.

Berk, Niyazi, Bankacılıkta Kredi Yönetimi, Beta Basım A.Ş, 2001.

Betil, İbrahim, Hafiften Bankacılık, Adam Yayınevi, 2002.

Bolgun K.Evren-Akçay M. Barış, Risk Yönetimi, Scala Yayıncılık, 2003.

Bozkurt, Oğuz, Banka Kredilerinde Gayrimenkul(İpotek) Teminatı, Seçkin Yayıncılık, 1998.

Cantekin, Celalettin, Dış Ticaret İşlemleri ve Uluslararası Bankacılık (MYO Müfredatına Uygun), Seçkin Yayıncılık, 2013.

Cengiz, Dilek, Türk Hukukunda Banka İşletmesinin Denetlenmesi ve Sorunlu Bankaların Çözümlenmesi, Beta Basım Yayım, 2016.

Coşkun, Metin, Bankacılık Uygulamaları, TC Anadolu Üniversitesi Yayınları No:1711, http://books.google.com.tr

Coşkun, Yener, Bankalarda Öz Disiplin Süreçlerinin Etkinliğinin Değerlendirilmesi, Sermaye Piyasası Kurulu Yayın No: 210, 2008.

Çeker, Mustafa, Hukuki Yönüyle Banka Mevduatı, Karahan Kitabevi, 2004.

Çelik, Faik, Kredi Talepleri-Banka Kredileri, Türkmen Kitabevi, 2014.

Çermikli, A. Hakan, Çolak, Ömer Faruk, Para Banka Sözlüğü, Alkım Yayınevi.

Çırpan, Belgin, Kredi Kartları, Ceren Baskı Yayın, Şubat 2000.

Çoban, Yasin, Para-Banka-Kredi-Uluslararası İktisat-Türkiye Ekonomisi-Kalkınma Büyümü, İkinci Sayfa Yayınevi, 2016.

Çolak, Faruk, Yiğidim, Arslan, Türk Bankacılık Sektöründe Kriz, Nobel Akademik Yayıncılık, 2006.

Çolak, Nusret İlker, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu ve ABD Örneği, Seçkin Yayıncılık, 2003.

Dinç, Yusuf, Banka Pazarlaması ve Yeni Nesil Bankacılık, Beta Yayınları, 2017.

Doğan, Vahit, Banka Teminat Mektupları, Seçkin Yayıncılık, 2011.

Duranlar, Selçuk, Bankacılık ve Kambiyo İşlemleri, Paradigma Akademi Yayınları, 2014.

Durmuş, Savaş, Ayaydın, Hasan, Banka ve Finansal sistem, Ekin Basım Yayın, 2016.

Dursun, Selman, Ekonomik Suçlar ve Bankacılık Suçları Bağlamında, Bankacılık Düzenine Karşı İşlenen Suçlar, Seçkin Yayıncılık, 2006.

Durukanoğlu, Nihayet, Ekici, Akın, Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Teminat Mektupları (Garanti ve Kontrgarantiler), 2016.

Erdem, Ekrem, Para Banka ve Finansal Sistem, Detay Yayıncılık, 2010.

Erdemol, Haluk, Bankalarda Dış Ticaret İşlemleri ve Uygulama, Ak Yayınları, 1990.

Eriş, Hayati, Bankacılık Hizmet Ürünleri, TC Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 2953, http://azanadolu.edu.az/images/Dersler/PDF/E-KITAP/Acik_oyretim_ fakultesi /Bankaciliq_ ce_ sigortaciliq_onlisans_programi/2_yariyil_dersleri /bankacilik% 20hizmet% 20urunleri.pdf.

Ertem, Üner, Bankacılık ve Kambiyo İşlemleri, Ekin Basım Yayın, 2015.

Eryürek, Şenay, Uluslararası Ticarette Ödeme Şekilleri ve Vesaik, Anadolu Bankası Eğitim Yayınları 2.

Eski, Handan, Uluslararası Bankacılık, T.C Ziraat Bankası A.Ş Eğitim Yayınları No: 5, 2000.

Finansal Kiralama, Faktoring ve Finansman Şirketleri Kanunu

Galazova. S.S.. Magomaeva. L.R. (2019). The Transformation of Traditional Banking Activity in Digital. International Journal of Economics and Business Administration. Volume VII, Special Issue 2. pp. 41-51

Göğer, Erdoğan, Akreditif Muamelesi ve Hukuki Mahiyeti, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü.

Göksel, Yücel, İşletmelerde İç Raporlama Sistemi, İstanbul Üniversitesi Yayın No: 3373, İşletme Fakültesi Yayın No: 176, Muhasebe Enstitüsü Yayın No: 48, 1986.

Gümüş, Sefer, Abdurrezzak, İlkem, Bankacılık Hizmetlerinin Pazarlanması ve Satış Gücü, Hiperlink, 2014.

Gümüş, Sefer, Uzun, Suat Muhammet, Türk Sigorta Sektörünün Analizi ve Banka Kaynaklı Sigorta Pazarlaması, Hiperlink, 2012.

Günal, Mehmet, Para Banka ve Finansal Sistem, Berikan Yayınları, 2012.

Gündoğdu, Aysel, Bankacılık Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 2016.

Güney, Alptekin, Banka Hukuku, Beta Yayınları, 2015.

Güney, Alptekin, Banka İşlemleri, Beta Yayınları, 2015.

Güney, Alptekin, Banka Muhasebesi, Beta Yayınları, 2013.

Gürses, Davut, Banka Genel Kredi Sözleşmesi, On İki Levha Yayıncılık, 2016.

Gürses, Davut, Bankacılık Kanunu'na Göre Zimmet Suçu, On İki Levha Yayıncılık, 2009.

Hazar, Adalet, Babuşcu, Şenol, Temel Banka Muhasebesi, Akademi Yayınları, 2017.

IBS Intelligence (2019). Emerging Trends in Digital Banking, Retrieved from: https://ibsintelligence.com/white-paper-repository/emerging-trends-in-digital-banking/

İnan, Nurkut, Piker, B. Mehmet, Gürmen, Turgan, Kasman Sönmez, Mine, Şirketler İçin Rekabet Kurallarına Uyum El Kitabı, Ekonomik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Eylül 2003.

İşeri, Müge, Son Finansal Krizler Ertesinde Türkiye'de Bankacılık, Türkmen Kitabevi, 2004.

Kandıralı, Meltem Yaşar, Bankacılıkta Kaynak Maliyeti Hesaplama Yöntemleri, Ekonomik Araştırmalar Merkezi Yayınları No: 9, Ocak 1998.

Kaval, Hasan, Bankalarda Risk Yönetimi, Yaklaşım Yayıncılık, 2000.

Kaya, Ferudun, Bankacılık, Beta Yayınları, 2015.

Kaya, Salih, Uluslararası Bankacılık Uygulamaları, Nobel Akademik Yayıncılık, 2006.

Kesici, Mustafa Mürsel, Türkiye'de Katılım Bankacılığı Uygulaması ve Katılım Bankalarının Müşteri Özellikleri, Süleyman Demirel Üniversitesi SBE İşletme ABD Yüksek Lisans Tezi, 2007.

Kesimli, İffet Görkey, Banka Muhasebesi, Umuttepe Yayınevi, 2014.

Kollektif (Editörler: Güven Delice, İlhan Ege), Para-Banka-Kredi ve Finansal Sistem, Gazi Kitabevi, 2016.

Kollektif (Editörler: Nadir Eroğlu, Cüneyt Yenal Kesbiç), Para-Banka ve Finans, Orion Kitabevi, 2016.

Korkmaz Kale, Tuba, Bankacılık Sektöründe Birleşme ve Rekabet/Avrupa Birliği ve Amerikan Birleşik Devletleri Uygulamaları, Adalet Yayınevi, 2009.

Kostakoğlu, Cengiz, Banka Kredi Sözleşmelerinden Doğan Uyuşmazlıklar, Lazer Ofset, 1995.

Küçüközmen, C. Coşkun, "Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği: Value at Risk Uygulamaları'', İşletme ve Finans, Mart 1999

Leblebici Teker, Dilek, Bankalarda Operasyonel Risk Yönetimi/Örnek Banka Uygulamalı, Literatür Yayınları: 490, Nisan 2006.

Mayer, Martin, Yeni Kuşak Bankacılık, Çeviren: Zülfü Dicleli, Yaşarbank Yayınları, Eylül 1997.

Mermod, Aslı Yüksel, Elektronik Bankacılık ve Riskler Finansal Küreselleşme Işığında, Beta Basım Yayım, 2011.

Moneythor (2020), Digital Banking 101. Retrieved from: https://www.moneythor.com/2020/07/30/digital-banking-101/

Müminoğlu, Miray, Yeni Mali Ürünler ve Türkiye'de Uygulanması İçin Gerekli Düzenlemeler, Türkiye Bankalar Birliği, 1994.

Noyan, Erdal, Bankacılık Faaliyetleri Mevduat, Katılım Fonları, Krediler, Adalet Yayınevi, 2007.

Öçal, Tezer, Para-Banka Uluslararası İktisat, Savaş Yayınevi, 2006.

Özgür Ersan, 'Katılım Bankalarının Finansal Etkinliği ve Mevduat Bankaları ile Rekabet Edebilirliği', Doktora Tezi, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon, 2007.

Özsoy İsmail, Türkiye'de Katılım Bankacılığı, İstanbul: TKBB, 2009.

Öztürk, Aziz, Güven, Ömer Faruk, Bankacılık ve Sigortacılıkta Pazarlama, Beta Yayınları, 2014.

Öztürk, Nazım, Para Banka Kredi, Ekin Basım Yayın, 2011.

Özulucan, Abitter, Özdemir, Fevzi Serkan, Katılım Bankacılığı, Türkmen Kitabevi, 2010.

Parasız, İlker, Modern Bankacılık Teori ve Uygulama, Ezgi Kitabevi, 2007.

Parasız, İlker, Para Banka Finansal Piyasalar, Ezgi Kitabevi Yayınları, 2009.

Parasız, İlker, Türkiye'de ve Dünya'da Bankacılık, Ezgi Kitabevi Yayınları, 2013.

Pinainen, Lauri 2016)., Digitalization of the financial sector and change management. Bachelor's Thesis .Degree in International Business Oulu University of Applied Sciences

Rahman, Yahia Abdul, İslam'da Bankacılık ve Finansman, Çeviren: Salih Tuğ, M. Abdullah Tuğ, İzü Yayınları, 2015.

Selimler, Hüseyin, Eken, Mehmet Hasan, Banka Muhasebesi, Der Yayınları, 2015.

Sevencan Karasu, Hilal, Bakkal, Muharrem, Bakkal, Süreyya, İç Borçlanmanın Bankacılık Sektörü Açısından Etkilerinin Analizi, Hiperlink, 2012.

Sevilengül Orhan: Banka Muhasebesi, Gazi Kitabevi, 1999.

Sezen, Mahmut, Faiz ve Banka, Sokak Kitapları Yayınevi, 2012.

Sezgin, Mete, Şendoğdu, A. Aslan, Banka Hizmetleri Pazarlaması, Literatürk Academia, 2009.

Sipahi, Barış, Akarçay Öğüz, Ayça, Bankacılık İşlemleri ve Muhasebesi, Türkmen Yayınevi, 2016.

Suiçmez, Halit, Türkiye'de Kalkınma ve Yatırım Bankacılığında Proje Değerlendirme ve Verimlilik, Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları: 422, 1990.

Sungur, İlhan, Uygulamacı Gözüyle Banka Kartları Mevzuatı ve Uygulaması, seçkin Yayıncılık, 2007.

Şakar, Birgül, Banka Kredileri ve Yönetimi, Beta Yayınları, 2007.

Şakar, Hakan, Bankalarda Kredilendirme Teknikleri, Akdeniz Yayıncılık, 2002.

Şakar, Hakan, Risk Yönetimi Açısından Bankalarda Aktif Pasif Yönetimi, MIDA Institute Bankacılık Eğitim Dizisi No: 5, Temmuz 2002.

Şendoğdu, A. Aslan, Banka Muhasebesi, Nobel Yayın Dağıtım, 2005.

Takan, Mehmet, Boyacıoğlu Acar, Melek, Bankacılık Teori, Uygulama ve Yöntem, Nobel Yayın Dağıtım, 2015.

Tarlan, Selim, Tarihte Bankacılık, Maliye ve Gümrük Bakanlığı araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Yayını No: 283, 1986.

Taşçıoğlu, Abdullah, Cumhuriyet Dönemi Bankalar Kanunları ve İlgili Yasal Düzenlemeler, TBB Yayınları No: 208, 1998.

TCMB, Finansal İstikrar Raporu, Mayıs 2017, Sayı: 24.

TCMB, Zorunlu Karşılıklar Hakkında Tebliğ, 11.10.2017, Sayı: 2013/15.

Tevfik, Gürman, Dünyada ve Türkiye'de Yatırım Fonları, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları Genel Yayın No: 342, 1995.

TMSF, Sigortaya Tabi Mevduat ve Katılım Fonları ile Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunca Tahsil Olunacak Primlere Dair Yönetmelik, 2013.

Topaloğlu, Beşir, Fidan Maşuk, Mehmet, Banka ve Finans Matematiği, Beta Yayınları, 2013.

Tuğrul, Ahmet Ceylani, Zimmet Banka Zimmeti Rüşvet ve İrtikap Suçları, Seçkin Yayıncılık, 2013.

Tumay, Turhan, Dış Ticaret Banka Tekniği, Kent Basımevi, Temmuz 1987.

Tunaboylu, Osman, Babama Anlattığım Bürokrasi ve Bankacılık Hikayeleri, İmge Kitabevi, 2012.

Tunalı, Çiğdem Börke, Ünal, Targan, Tuna, Kadir, Yeni Yüzyılda Bankacılık, Derin Yayınları, 2009.

Tunay, Batu, Selçuk, Hasan, Ticari Banka Yönetiminin Temelleri, Nobel Akademik Yayıncılık, 2014.

Tunay, K. Batu, Uzuner, T. Mustafa, Yiğit, Adnan, Ticari Bankalarda Optimal Kaynak Yönetimi, Beta Basım Yayım Dağıtım, Ağustos 1998.

Tunay, K. Batu, Uzuner, T. Mustafa, Yiğit, Adnan, Türkiye'de Kamu Bankacılığı ve Sektör Üzerindeki Etkileri, Ekonomi Araştırmalar Merkezi Yayınları: 7, Aralık 1997.

Turhan, Turgut, Milletlerarası Sözleşmelerde Yabancı Para Kayıtları, Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü.

Uçar, Mustafa, Banka Muhasebesi, Beta Basım Yayım, 1999.

Uludağ, İlhan, Ekren, Nazım, Avrupa Topluluğu ve Türk Bankacılık Sistemi: Karşılaştırmalı Analitik Bir Değerlendirme, Türk Bankalar Birliği, 1993.

Uslu, Sami, Uluslararası Bankacılık, Sakarya Kitabevi, 2007.

Uzunoğlu, Sadi, Yeni Başlayanlar İçin Bankacılık, Kriter Basım Yayın Dağıtım, 2011.

Vurucu, Mehmet, Banka Mağduru Kredisiz Kalmayın, Kitapana Yayınevi, 2015.

Yalçıner, Kürşat, İpotek Karşılığı Menkulleştirilmiş Krediler (İkmek-Mortgage), Gazi Kitabevi, 2006.

Yalvaç, Faruk, Bankacılık Terimleri Sözlüğü, Odtü Sözlük Dizisi, 2009.

Yeni, Coşkun, Bankacılık ve Finans Sözlüğü, Alfa Yayıncılık, 2005.

Yıldırım, Mesut, Banka Muhasebesi, TBB Yayın No: 258, 2008.

Yılmaz, Rasim, Finansal Krizler ve Banka Hücumları, Ekin Kitabevi Yayınları, 2005.

Yiğit, Uğur, Bankacılık Suçları, Yaydağ Yayınları, 2006.

Yurtsever, Gürdoğan, Teftişten İç Denetime Banka Müfettişliği, Beta Basım Yayım, 2010.

Yüksel, Aslı, Yüksel, Ülkü, Banka Yönetimi El Kitabı, Alfa Yayınları, 2002.

Yüksel, Aslı, Yüksel, Ülkü, Hizmet Pazarlaması/Turizm Pazarlaması-Bankacılık Pazarlaması, Beta Basım Yayım, 2004.

Yüksel, Serhat, Bankacılık Krizlerinin Erken Uyarı Sinyalleri, Akademisyen Kitabevi, 2016.

Zerka, M. Ahmet, Neccar, Abdülaziz En, İslam Düşüncesinde Ekonomi, Banka ve Sigorta, İz Yayıncılık, 2009.

Zırhlıoğlu, Tülin, Rekabet Hukuku Açısından Türk Bankacılık Sektörü, Legal Yayınevi, 2012.

İnternet Adresleri:

http://bizdosyalar.nevsehir.edu.tr/e833aef6248a1bc34501b9e06226e1dc/sermaye-piyasasi-ve-borsa-giris.pdf

http://docplayer.biz.tr/36686475-Birinci-bolum-finansal-sistem-ve-kapsami.html

http://notoku.com/finansal-piyasalar-ve-finansal-sistem/

http://www.acikders.org.tr/pluginfile.php/3801/mod_resource/content/3/Giri%C5%9F.pdf

http://www.muhasebedersleri.com/ekonomi/para.html

https://tr.wikipedia.org

https://www.inonu.edu.tr/uploads/contentfile/1266/files/2016%20Bahar%20Para%20ve%20Banka-%20B%C3%B6l%C3%BCm%201%20Finansal%20Sistem%20ve %20%20 Unsurlar% C4%B1.pdf

Küçükkocaoğlu, G., İstanbul Menkul Kıymetler Borsası, www.baskent.edu.tr /~gurayk/finpaz pazartesi5.doc.

SPK, Borsa Yatırım Fonları Tanıtım Rehberi, www.spk. gov.tr/indexpage.aspx? pageid=823& submenuheader=0

Murat Türker, "MENA Bölgesi Faizsiz Bankacılık Fonlarının Ülkemiz Ekonomisine Kazandırılması: Tavarruk ya da Uluslararası Murabaha," (2004), <http://www.makalem.com/ Search/Article Details.asp?nARTICLE_id=2949>

http://www.trlibor.org/

www.alomaliye.com

www.bddk.org.tr

www.bis.org

www.bist.org.tr

www.notoku.com

www.spk.gov.tr

www.tbb.org.tr

www.tmsf.org.tr

www.tkbb.org.tr

2. Basım

BESLENME İLKELERİ

Prof. Dr. Abdurrahman Aktümsek
Prof. Dr. Gökalp Özmen Güler
Prof. Dr. Yavuz Selim Çakmak
Prof. Dr. Gökhan Zengin
Doç. Dr. Şengül Uysal

nobel

BESLENME İLKELERİ

Prof. Dr. Abdurrahman Aktümsek
Prof. Dr. Gökalp Özmen Güler
Prof. Dr. Yavuz Selim Çakmak
Prof. Dr. Gökhan Zengin
Doç. Dr. Şengül Uysal

Yayın No.: 2554
Fen Bilimleri No.: 158
ISBN: 978-605-033-165-3
E-ISBN: 978-625-402-483-2
Basım Sayısı: 2. Basım, Nisan 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Sergen Öz -sergen@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Bayraktar Asiltürk -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Aktümsek, Abdurrahman., Güler Gökalp Özmen., Çakmak, Yavuz Selim., Zengin, Gökhan., Uysal, Şengül.
Beslenme İlkeleri /
Abdurrahman Aktümsek, Gökalp Özmen Güler, Yavuz Selim Çakmak, Gökhan Zengin, Şengül Uysal
2. Basım. XIV + 342 s. 16x23,5 cm. Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-033-165-3
E-ISBN: 978-625-402-483-2
1. Beslenme 2. Enerji 3. Sağlık

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA

KISA İÇERİK

1. BÖLÜM: BESLENMENİN ESASLARI..... 1

2. BÖLÜM: SU..... 8

3. BÖLÜM: PROTEİNLER 16

4. BÖLÜM: YAĞLAR.....36

5. BÖLÜM: KARBOHİDRATLAR 57

6. BÖLÜM: VİTAMİNLER 82

7. BÖLÜM: MİNERALLER 108

8. BÖLÜM: ALKOL.....127

9. BÖLÜM: SİNDİRİM VE EMİLME.....137

10. BÖLÜM: METABOLİZMA VE ENERJİ ELDESİ.....163

11. BÖLÜM: ENERJİ DENGESİ VE SAĞLIK.....211

12. BÖLÜM: GEBELİK VE LAKTASYONDA BESLENME 262

13. BÖLÜM: ÇOCUK VE GENÇ BESLENMESİ.....273

14. BÖLÜM: YAŞLI BESLENMESİ 280

15. BÖLÜM: SPORCU BESLENMESİ 286

16. BÖLÜM: VEJETARYEN / VEGAN BESLENMESİ.....296

17. BÖLÜM: BESLENME BOZUKLUKLARI 301

18. BÖLÜM: BESLENME İLE İLGİLİ DİĞER BİLGİLER.....316

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....İİİ

KISA İÇERİK.....V

İÇİNDEKİLER.....Vİİ

1. BÖLÜM: BESLENMENİN ESASLARI..... 1

2. BÖLÜM: SU..... 8

Canlılık İçin Suyun İşlevleri.....10
Dehidrasyon (Dehidratasyon).....13
Su Dengesi 13
Su İhtiyacı 14
Çeşme Suyu-Kaynak Suyu 14

3. BÖLÜM: PROTEİNLER 16

Proteinlerin Canlının Yapısındaki Önemi 17
Amino Asitlerin Yapısı 18
Amino Asitlerin Kısaltılarak Yazılması 21
Amino Asitlerin Sınıflandırılması.....22
Zorunlu (Esensiyal) Amino Asitler.....23
Peptid Bağı.....25
Peptidlerdeki Amino Asitlerin Adlandırılması 25
Protein Yapıları 26
1. Primer Yapı 27
2. Sekonder Yapı 27
3. Tersiyer Yapı.....29
4. Kuarterner Yapı 30
Protein Yapısının Önemi.....30
Protein Yapılarının Ortaya Çıkarılması.....31
Proteinlerin Denaturasyonu.....32
Fibros Proteinler 33
Kolajen.....33
Elastin 35
Keratin 35

4. BÖLÜM: YAĞLAR 36

Yağlar 37
Yağların Yapısı 38
Yağ Asitlerinin Yapısı 38
Yağ Asitlerinin Adlandırılması 42
Yağ Asitlerindeki cis / trans Stereoisomerismi ve Geometrik Stereoisomerism 44
Yağ Asitlerinin Balık Omurgası ile Gösterilmesi 44
Yağların Katı veya Sıvı Oluşu 46
Yağların Sağlıklı veya Sağlıksız Oluşu 47
Margarinler 49
Lipoproteinler 50
Steroller 52
Kolesterol 52
Eikosanoidler (Aykosanoidler) 54

5. BÖLÜM: KARBOHİDRATLAR 57

Monosakkaridler 59
Aldozlar 59
Ketozlar 62
Disakkaridler 66
Sukroz (Sakkaroz) 67
Laktoz 67
Maltoz 70
İsomaltoz 70
Sellebioz 70
Trehaloz 70
Oligosakkaridler 71
Polisakkaridler 71
Bitkisel, Yapısal Polisakkarid 72
Seluloz 72
Hayvansal, Yapısal Polisakkarid 73
Kitin 73
Bitkisel, Depo Polisakkarid 74
Nişasta 74
Hayvansal, Depo Polisakkarid 74
Glikojen 74
Diğer Homopolisakkaridler 76
Heteropolisakkaridler 77
Şeker Alkoller veya Polioller 77
Şeker Asitleri 79
Tatlandırıcılar 80

6. BÖLÜM: VİTAMİNLER 82

Vitamin (ve Mineral) İhtiyacı 84
Vitaminlerin Sınıflandırılması 87
YAĞDA ERİYEN VİTAMİNLER 88
A vitamini: Retinol: Retinal: Retinoik asit: Beta karoten 89
D vitamini: Ergokalsiferol (D_2): Kolekalsiferol (D_3) 90
SUDA ERİYEN VİTAMİNLER 95
B_1: Tiamin 95
B_2: Riboflavin 96
B_3: Niasin: Nikotinik asit: Nikotinamid: PP vitamini 97
B_5: Pantotenik asit 98
B_6: Pridoksin: Pridoksamin: Pridoksal 98
B_7: Biotin 99
B_9: Folik asit: Folat: Folasin: Pteroilglutamik asit 100
B_{12}: Kobalamin: Siyanokobalamin 101
C vitamini: Askorbik asit: Askorbat 102
Vitamin Benzerleri 104
Vitaminlerin (ve Minerallerin) En Çok Bulunduğu Besinler 105
Beslenmede Bitkilerin Önemi ve Biyolojik Aktivite 106

7. BÖLÜM: MİNERALLER 108

Makromineraller 111
Kalsiyum (Ca, Calcium) 111
Fosfor (P, Phosphorus) 112
Sodyum (Na, Natrium) 113
Potasyum (K, Kalium) 114
Magnezyum (Mg, Magnesium) 114
Klor (Cl, Chlorine) 115
Sulfur, (S, Sulphur veya Sulphid), Sülfür, Kükürt 116
Mikromineraller 117
Demir (Fe, Ferrum) 117
Çinko (Zn, Zinc) 119
Bakır (Cu, Cuprum) 120
Flor (F, Fluorine) 121
İodin (I, Iodine) 122
Mangan, Manganez (Mn, Manganese) 122
Krom (Cr, Chromium) 123
Selenyum (Se, Selenium) 124
Molibden (Mo, Molybdenum) 125
Kobalt (Co, Cobalt) 125

8. BÖLÜM: ALKOL 127

Alkolün Emilmesi 129
Alkol Metabolizması 129
Alkolizm 131
Sahte İçki (ve Sahte Kolonya) 135
Alkol ve Kafein 135
Alkolizmin Tedavisi 136

9. BÖLÜM: SİNDİRİM VE EMİLME 137

Ağız (Oris) 139
Dil (Lingua, Glossa) 139
Tükürük Bezleri 141
Yutak (Pharynx) 142
Yemek Borusu (Esofagus, Oesophagus) 142
Mide (Gaster) 143
Midenin Boşalmasının Kontrolü 144
İnce Barsak (Intestinum tenue) 144
Kalın Barsak (Intestinum crassum) 146
Sindirim Sistemine Yardımcı Organlar ve Yapılar 148
Karaciğer (Hepar) 148
Karaciğerin Görevleri 150
    1. Metabolik Görevler 150
    2. Hematolojik Görevler 151
    3. Safra Yapımı ve Sekresyonu 151
Safra (Öd) Kesesi (Vesica biliaris, V. fellea) 152
Pankreas 153
SİNDİRİM 154
Proteinlerin Sindirimi 154
Yağların Sindirimi 156
Karbohidratların Sindirimi 156
EMİLME 157
Proteinlerin Emilmesi 158
Yağların Emilmesi 158
Karbohidratların Emilmesi 158
Suyun Emilmesi 159
Alkolün Emilmesi 160
İyonların Emilmesi 160
Vitaminlerin Emilmesi 161
Dışkının (Feçesin, Gaitanın) Oluşumu ve Defekasyon 161

10. BÖLÜM: METABOLİZMA VE ENERJİ ELDESİ 163

Fosforilasyon (Fosforlanma, ATP Eldesi) 166
Harcanan Enerji 167

Ara Metabolizma ve Enerji Eldesi 168
TCA DEVRİ 171
TCA Devrinde Ele Geçen Toplam Enerji 173
OKSİDATİF FOSFORİLASYON 174
Elektron Akışının Özet Yolu 176
Elektron Taşınması ile ATP Eldesi Eşleşmesi 176
Eşleşmenin Bozulması 176
Oksijenin Önemi 177
Canlıda Enerji Deposu Yoktur 178
Solunum Katsayısı veya Solunum Bölümü 178
ENERJİ ELDESİ 179
1. KARBOHİDRATLARDAN ENERJİ ELDESİ, GLİKOLİSİS 179
Karbohidratların Enerji Eldesindeki Önemi 179
Glikolisisin Basamakları 182
Glikolisisin Net Denklemi 185
Fermentasyon Tipleri 186
Substrat Düzeyinde Fosforilasyon, SDF 187
Glikolisisten Ele Geçen Toplam Enerji 188
Glukozun Enerji Verimi 191
Fruktoz Metabolizması 192
2. YAĞLARDAN ENERJİ ELDESİ, β-OKSİDASYON 194
Yağ Asitlerinin Aktivasyonu 194
Yağ Asitlerinin Mitokondriye Taşınması 195
β-Oksidasyonun Evreleri 199
Yağ Asitlerinden Ele Geçen Enerji 199
Doymamış Yağ Asitlerinin β-Oksidasyonu 200
Aşırı Doymamış Yağ Asitlerinin β-Oksidasyonu 201
Yağlardan Gelen Enerji ile Glikojenden Gelen Enerjinin Karşılaştırılması 202
3. ROTEİNLERDEN ENERJİ ELDESİ 204
İnsanda Amino Asitlerin Yıkımı 205
İnsanlarda Urik Asit Birikimi 208
Amino Asitlerin Karbon İskeletlerinin Metabolizması 209
Amino Asitlerin Karbon İskeletlerinin Ürünlerinin Girdiği Metabolik Yollar 210

11. BÖLÜM: ENERJİ DENGESİ VE SAĞLIK 211

Yenilen Besinlerden Elde Edilen Enerjinin Hesaplanması 211
İnsan Nasıl Şişmanlar? 215
İnsan Neden Şişman Olmamalıdır? 216
Kim Şişman? 217
Aklın Gereği Şişmanlamamaktır 219
Şişman Olmayan Bir İnsanın Görüntüsü De Güzel Olur 221
YAPILMASI GEREKENLER 221
Zayıflamak İstiyorsan Az Yiyeceksin ve/veya Harcamanı Artıracaksın 221
Diet Tipleri 223
İradene Sahip Ol 224

Her Şeyden Ye fakat Az Ye 225
Yediklerini Azalt 227
Enerji Harcamanı Artır 227
Spor Yap 228
Eğer Zayıfsan Zayıf Kal 230
Su İç 232
Lifli Besinlere Ağırlık Ver 233
Şişmansan Uzun Sürede Zayıfla 236
Dietinde Muhakkak Protein Olmalı 237
Dietinde Muhakkak Yağ Olmalı 240
Şekeri Azalt 242
Zayıflayamıyorsan Bazı Hastalıkları Araştır 243
Sık Yeme 245
Düşük Kalorili Besinlere Ağırlık Ver 246
Yavaş Ye 246
Tam Doymadan Kalk 247
Yemek Yerken Başka İşle Uğraşma 248
Muhakkak Kahvaltı Yap 248
Akşam Yemeğini Erken ve Hafif Ye 249
Dengeli Beslen 250
Dietini Sen Ayarla 252
Mevsimi Harici Beslenme 253
Gizli Şekerli Yiyecek ve İçeceklerden Uzak Dur 254
Glisemik İndeksi (GI) Düşük Gıdalarla Beslen 254
Mümkün Olduğunca Doğal Beslen 256
İşlenmiş Gıdalardan Uzak Dur 257
Gıda Katkıları 259

12. BÖLÜM: GEBELİK VE LAKTASYONDA BESLENME 262

Gebeliğin Başlaması ve Belirlenmesi 263
Embriyonik Gelişme 263
Fetal Gelişim 263
Gebelik Döneminde Beslenme 264
Gebelikte Kilo Artışı 267
Gebelikte İlaç Kullanımı ve Radyasyon 268
Doğum 269
Yenidoğanın Özellikleri 269
Laktasyon (Emzirme) 270

13. BÖLÜM: ÇOCUK VE GENÇ BESLENMESİ 273

İnsan Boyunun Ortaya Çıkması 274
Kemik Yapımı Üzerine Beslenmenin Etkisi 274
Çocuğun Büyümesi ve Gelişmesi 278

14. BÖLÜM: YAŞLI BESLENMESİ 280

Ömür Uzunluğu 283
Yüz Yaş ve Üzeri Sağlıklı Yaşamak 285

15. BÖLÜM: SPORCU BESLENMESİ 286

Kas Tipleri ve Kullandıkları Enerji 287
Kas Yorgunluğu 289
Yarışmanın veya Karşılaşmanın Süresi 290
Sporcu Beslenmesinde Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar 291
Karbohidrat (Glikojen) Yüklemesi 294
Tok Karnına Spor Yapılmaz 295

16. BÖLÜM: VEJETARYEN / VEGAN BESLENMESİ 296

Vejetaryen / Vegan Dietin Yararları 298
Vejetaryen / Vegan Dietin Zararları 299
Vejetaryen / Veganların Dikkat Etmesi Gerekenler 299

17. BÖLÜM: BESLENME BOZUKLUKLARI 301

PROTEİN-ENERJİ YETMEZLİĞİ BOZUKLUKLARI 302
Marasmus 302
Kwashiorkor 302
YEME BOZUKLUKLARI 302
Anorexia Nervosa (Anorexia) 302
Bulimia Nervosa (Bulimia) 303
EMİLME BOZUKLUKLARI (MALABSORPSİYON) 303
SİNDİRİM SİSTEMİ BOZUKLUKLARI 304
Kabızlık, Peklik (Constipation, Konstipasyon) 304
İshal (Diarrhea, Diarrhoea, Diare) 305
Kusma (Emesis) 306
Mide ve Barsak Gazları (Flatus) 306
Ağız Kokuları ve Ağız İltihapları 307
Diş Çürümesi (Dental Caries) 307
Gastritis (Gastrit) 308
Peptik ve Duodenal Ulser 309
Ulseratif Kolit 310
Spastik Kolon 311
Megakolon 311
Ailevi Akdeniz Ateşi (FMF) 311
Barsak Tıkanıklılığı (İleus) 311
Basur (Hemorrhoid, Hemoroid) 312
Hepatit (Hepatitis) 312
Sirosis (Cirrhosis), Siroz 313

Safra Kesesi Taşları (Cholelithiasis, Kolelitiasis).....314
Pankreatit (Pankreatitis).....315
Yaşlanmanın Sindirim Sistemine Etkisi.....315

18. BÖLÜM: BESLENME İLE İLGİLİ DİĞER BİLGİLER.....316

Besin Alerjileri.....317
Anaflaksis (Anaphylaxis) veya Anaflaksi.....317
Besin Zehirlenmeleri.....318

KAYNAKLAR.....321

DİZİN.....337

KAYNAKLAR

Akçay, G., Akçay, M.N., Akarsu, E., Endokrin ve Metabolizma Hastalıkları, Aktif Yayıncılık, Erzurum, 2000.

Akgün, S. Kalaça, S., Hastalıklar Bilgisi, Hatiboğlu Basım ve Yayım San. Tic. Ltd. Şti., Ankara, 1995

Akoh, C.C., Min, D. B. (Ed.), Food Lipids, Chemistry, Nutrition and Biotechnology, Marcel Dekker Inc., 2002.

Aksoy, M., Beslenme Biyokimyası, Hatipoğlu Yayınevi, Ankara, 2000.

Aktepe, K., Sporda Beceri, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2013.

Aktepe, K., Sporda Zihinsel Antrenman, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2013.

Aktümsek, A., Zayıf, Normal Kilolu ve Tip II Diabetik Erişkinlerin Kan Lipid Değerleri, S.Ü. Eğitim Fakültesi, Fen Dergisi, Konya, 2000.

Aktumsek, A., Gezgin, S., Seasonal variotions of metal concentrations in muscle tissue of tench (Tinca tinca), water and sediment in Beysehir Lake (Turkey), Environmental Technology, 32 (13), 1479-1485, 2009.

Aktumsek, A., Kara, H., Nizamlıoglu, F., Dinç, I., Monitoring of organochlorine pesticide residues in pikeperch Stizostedion lucioperca L. in Lake Beysehir (Central Anatolia), Environmental Technology, 23 (4), 391-394, 2002.

Aktumsek, A., Zengin, G., Guler, G.O., Cakmak, Y.S., Duran, A., Antioxidant potentials and anticholinesterase activities of methanolic and aqueous extracts of three endemic Centaurea L. species, Food and Chemical Toxicology, 2013.

Aktümsek. A., Zayıflama Gerçeği, Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti., Ankara, 2014.

Aktümsek, A., İnsan Anatomisi ve Fizyolojisi, 3. Baskı, Nobel Akademik Yayıncılık Eğ. Dan. Tic. Ltd. Şti., Ankara, 2017.

Aktümsek, A., Anatomi ve Fizyoloji- İnsan Biyolojisi, 11. Baskı, Nobel Akademik Yayıncılık Eğ. Dan. Tic. Ltd. Şti., Ankara, 2017.

Aktümsek, A., Genel Zooloji Ders Kitabı, 8. Baskı, Nobel Akademik Yayıncılık Eğ. Dan. Tic. Ltd. Şti., Ankara, 2017.

Aktümsek, A., Zengin, G., Fizyoloji Laboratuarı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2011.

Aktümsek, A., Nurullahoğlu, Z.U., Pratik Biyokimya, 3. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2013.

Aktümsek, A., Konuk, M., Genel Biyoloji, 7. Baskı, Nobel Akademik Yayıncılık Eğ. Dan. Tic. Ltd. Şti., Ankara, 2017.

Aktümsek, A., Guler, G.O., Cakmak, Y.S., Zengin, G., Temel Biyokimya, Nobel Akademik Yayıncılık Eğ. Dan. Tic. Ltd. Şti., Ankara, 2018.

Alberta Health Services, Nutrition Services, Healty Eating Starts Here, Sport Nutrition for Youth: A Handbook for Coaches, 2005.

Alp, H., Molvalılar, S., Endokrin Hastalıklar, Bayrak Matbaacılık, İstanbul, 1987.

Andresli, T.E., Cargenetr, C.C.J., Bennett, J.C., Plum, F., Cecil Essentials of Medicine (Çev. Ed.: Çalangu, S., Sıva, A., Tuzcu, M.), Yüce Reklam Yayın Dağıtım A.Ş., ve Nobel Tıp Kitabevi A.Ş., İstanbul, 2000.

Aras, K., Erşen, G., Klinik Biyokimya, Hacettepe-Taş Kitapçılık Ltd.Şti., Ankara.

Arendet, E.K., Zannini, E., Creal Grains fort he Food and Beverega Industries, Woodhead Publisihig Ltd., 2013.

Bagchi, D., Nair, S., Sen, C.K. (Ed.), Nutrition and Enhanced Sport Performance-Muscle Building, Endurance, and Strenght, Second Edition, Academic Press, 2019.

Barrett, K.E., Barman S.M., Boitano, S., Brooks, H.L., Ganong'un Tıbbi Fizyolojisi (Çeviri Ed., Gökbel, H.), Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul, 2011.

Bartram, T., Bartram's Encyclopedia of Herbal Medicine, The Definitive Guide to Herbal Treatment of Disease, Constable and Robinson Ltd., 1998.

Başaran, A., Tıbbi Biyoloji Ders Kitabı, Nobel & Güneş Tıp Kitabevi, Bursa, 1999.

Baydar, M. L., & Çetin, M., Multidisipliner Yaklaşımla Sporcu Sağlığı, Fersa Matbaacılık, Ankara, 2011.

Baysal A., Genel Beslenme, 11. Baskı, Hatipoğlu Yayınevi, Ankara, 2002.

Baysal, A., Beslenme, 4. Baskı, Hacettepe Üniversitesi Yayınları: A / 13, Ankara, 1983.

Beam W., Adams, G., Eksersiz Fizyolojisi Laboratuvar El Kitabı (Çev. Ed.: Özer, M. K.), Nobel Akademik Yayıncılık Eğ. Dan. Tic. Ltd. Şti., Ankara, 2013.

Bean, A., Food for Fitness, How to Eat Maximum Performance, Bloomsburry, 2014.

Belitz, H.-D., Grosch, W., Schieberle, P., Food Chemistry, 4th Revised and Extended Ed., Springer, 2009.

Bender, D.A., Bender, A.E., Bender's Dictionary of Nutrition and Food Technology, Seventh Edition, Woodhead Publishing Ltd., 2000.

Bender, D.A., Bender's Dictionary of Nutrition and Food Technology, Eight Edition, Woodhead Publishing Ltd., 2006.

Bender, D.A., Nutriitional Biochemistry of Vitamins, Second Edition, Cambridge University Press, 2003.

Benkeblia, N. (Ed.), Polysaccharides, Natural Fibers in Food and Nutrition, CRC Press, Taylor and Francis Group, 2014.

Berdanier, C.D., Dwyer, J.T., Heber, D. (Ed.), Handbook of nutrition and Food, third Edition, CRC Press, 2014.

Berg, J.M., Tymoczko, J.L., Stryer, L., Biochemistry, Sixth Edition, W. H. Freeman and Company, 2007.

Berk, Z., Food Process Enginering and Technology, Elsevier, 2009.

Besinlerin Bileşimleri. Türk Dietisyenler Derneği Yayını: 1. Yeniçağ, Ankara, 1991.

Bilge, M., Fizyolojide Hormonlar Bilgisi, Güven Kitabevi Yayınları, Ankara, 1979.

Bingöl, G., Biyokimya, Hacettepe-Taş Kitapçılık Ltd.Şti., Ankara, 1983.

Blake, S., Vitamins and Minerals Demystified, McGraw-Hill, 2008.

Bloom, W., Fawcett, D.W., A Textbook of Histology, Chapman and Hall, 1994.

Borasi, M.E., Human Nutrition, A Health Persppective, Second Edition, Hadder Arnold, 2003.

Bowman, L. (Ed.), Food science, Healt and Nutrition, Academic Pages, 2017.

Boyer, R., Biochemistry Laboratory Modern Theories and Techniques, Secand Edition, Pearson, 2012.

Bray, G.A., Bouchard, C. (Ed.), Handbook of Obesity, Epidomiology, Etiology, and Pathology, Volume 1, third Edition, CRC Press, Taylor and Francis Group, 2014.

Brody, T., Nutritional Biochemistry, Second Edition, Academic Press, 1999.

Brown, D.R., Heath, G.W., Martin, S.L. (Ed.), Promoting Physical Activity, A Guide for Community Action, Second Edition, Human Kinetics, 2009.

Brown, J.E., Nutrition Through the Life Cycle, Fourth Edition, Wandsworth Cengage Learninig, 2011.

Brown, T.A., Gen Klonlama ve DNA Analizi (Çev. Kurulu: Bardakçı, F., Yenidünya, A.F., Yılmaz, N.), Nobel Yayın Dağıtım, 2009.

Burke, L. Cox, G., The Complete Guide to Food for Sports Performance, Peak Nutrition for Your Sport, Third Edition, Allen and Unwin, 2010.

Caballero, B. (Ed.), Encyclopedia of Food Sciences and Nutrition, Academic Press, 2003.

Caballero, B., Allen, L., Prentice, A. (Ed.), Encyclopedia of Human Nutrition, Second Edition, Elsevier Academic Press, 2005.

Caballero, B., Popkin, B.M. (Ed.), The Nutrition Transition, Diet and Disease in Developing World, Academic Press, 2002.

Caffein for the Sustainment of Mental Task Performance, Formulation of Military Operations, Institute of Medicine, National Academy Press, 2001.

Cakmak, S.Y., Zengin, G., Guler, O.G., Aktumsek, A., Fatty acid composition and Ω3/Ω6 ratios of the muscle lipids of six fish species in Sugla Lake, Turkey, Archives of Biological Sciences, 2012.

Cakmak, Y.S., Aktumsek, A., Duran, A. Studies on antioxidant activity, volatile compound and fatty acid composition of different parts of Glycyrrhiza echinata L, EXCLI journal, 2012.

Cammack, R., (Managing Ed.), Oxford Dictionary of Biochemistry and Molecular Biology, Revised Edition, 2006.

Carola, R., Harley, J.P., Nobacak, C.R., Human Anatomy&Physiology, McGraw Hill Companies, Inc.,1992.

Caswell, J.A., Yaktine, A.L., Supplemental, Nutrition Assistance Program, Examining The Evidence to Define Benefit Adequacy, Institute Medicine and National Research Council of National Academies, The National Acadey Press, 2013.

Ceylan, M. E., Türkcan, A., Alkol ve Madde Kullanım Bozuklukları, İstanbul, 2003.

Champell, B.I., Spana, M.A. (Ed.), NSCA's Guide to Sport and Exercise Nutrition, Human Kinetics, 2011.

Chandon, R.C., Kilaro, A., Dairy Ingredients for Food Processing, Blackwell Publishing Ltd., 2011.

Chatterjea, M.N., Shinde, R. Textbook of Medical Biochemistry, Eight Edition, Jaypee Brothers Medical Publishers (P) Ltd., 2012.

Chiras, D. D., Human Biology, Eighth Edition, Jones & Barlett Learning, Burlington, 2015.

Clark, N., Nancy Clark's Sports Nutrition Guide Book. Fifth Edition, Human Kinetics, 2014.

Clarke, J., Complete Family Nutrition, DK Darling-Kindersley, 2014.

Cole, L.A., Kramer, P.R., Human Physiology, Biochemistry and Basic Medicine, Elsewier Inc., 2016.

Coles, L.S. (Ed.), Functionall Foods, The Connection Between Nutrition, Health, and Food Science, CRC Press Taylor and Franchis Group, Apple Academic Press, 2014.

Corredict, M (Ed.), Dairy Derived Ingredients, Food and Nutraceutical Uses, CRC Press, LLc Woodhead Publish Ltd., 2009.

Costanzo, L.S., Physiology, W.B. Saunders Company, 1977.

Counihan, C.M., Kaplan, S.L. (Ed.), Food and Gender, Harwood Academic Publisher, 2005.

Crook, M.A., Clinical Chemistry and Metabolic Medicine, Eight Edition, Hodder Arnold A Hachette Company, 2012.

D'Mello, J.P.F. (Ed.), Amino Acids in Human Nutrition and Health, CABI, 2012.

Dambro, M.R., Klinik Tanı ve Tedavi (Çev. Ed.: Değerli, Ü.), Nobel Tıp Kitabevi Ltd. Şti., İstanbul, 1997.

Daries, H., Nutrition for Sport and Exercise, A Practical Guide, Wiley-Blackwell, 2012.

Davidsohn, I., Henry, J.B., Todd-Sanford Clinical Diagnosis by Laboratory Methods, 15 th Ed., Philadelphia, W.B. Saunders Company, 1974.

DeBruyne, L.K., Pinna, K., Whitney, E., Nutrition and Diet Therapy, Ninth Edition, Cengage Edition, 20116.

Devlin, T.M., Textbook of Biochemistry with Clinical Correlations, Sixth Edition, A John Wiley and Sons, Inc., Publication, 2006.

Diet, Nutrition and Prevention Of Chronic Disease, WHO Technical Reports Series 916, 2002.

Dirican, R., Bilgel, N., Halk Sağlığı (Toplum Hekimliği), Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa, 1993.

Dunne, L.J., Nutrition Almanac, Fifith Edition, McGraw Hill, 2002.

Duyff, R.L., American Dietetics Association, Complete Food and Nutrition Guide, 3rd Edition, John Wiley Sons, Inc., 2006.

Eastwood, M., Principles of Human Nutrition. Blackwell Science Ltd., Edinburgh, 2003.

Eberle, S.G., Endurance Sports Nutrition, Third Edition, Human Kinetics, 2014.

Edelstein, S., Life Cycle Nutrition, An Evidence-Based Approach, Jones and Barlett Learning, 2015.

Encyclopedia of Foods-A Duide to Healthy Nıtrition, Prepared by Medical and Nutrition Experts from Mayo Clinic, University of California Los Angeles, and Dole Food Company, Inc. Academic Press, 2002.

Enger, E.D., Gibson, A.H., Kormelink, J.R., Ross, F.C., Smith, R.J., Concepts in Biology, Wm. C. Brown Publishers, 1988.

Ercan, H.Y., Spor ve Eksersiz Psikolojisi, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2013.

Ergen, E., Eksersiz fizyolojisi, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2007.

Ergen, E., Yorgunluk ve Başa Çıkma Yolları, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2002.

Ersoy, E., Bayşu, N., Ertürk, K., Üstdal, K.M., Biyokimya, A.Ü. Veteriner Fak. Yayınları: 358, Ders Kitabı: 256, A.Ü. Basımevi, Ankara, 1979.

Ersoy, E., Bayşu, N., Pratik Biyokimya, A.Ü. Veteriner Fak. Yay.: 372, Ders Kitabı: 270, A.Ü. Basımevi, Ankara, 1981.

Ersoy, G., Eksersiz ve Spor Yapanlar İçin Beslenme, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara,2011.

Ersoy, G., Hasbay, A., Sporcu Beslenmesi, Sağlık Bakanlığı Yayın No: 726, Klasmat Matbaacılık, 2008.

Ferier, D. R. (Series Ed. Hervey, R.A.,) Lippincott's Illustrated Reviews, Biochemistry, Sixth Edition, Walters Kluwer/Lippincott Williams and Wilkins, 2014.

Flectcher, H., Hickey, I., Genetik (Çev. Ed.: Acar, H.), Nobel Akademik Yayıncılık Eğ. Dan. Tic. Ltd. Şti., Ankara, 2015.

Fong, W.G., Moye, H.A., Seiber, J.N., Toth, J.P., Pesticide Residues in Food, John Wiley&Sons, Toronto, 1999.

Food Nutrition, Physical Activity, and the Prevention of Cancer, A Global Perspective, World Cancer Rsearch Fund International, 2007.

Foods that Harm Foods that Heal, The Best and Worst Choices to treat Your Ailments Naturally, Reader's Digest, 2013.

Forley, J.H., Thomas, D.R., Geriatric Nutrition, CRC press, Taylor & Francis Group, 2007.

Fox, M.K., Hamilton, W., Biinh-Hwan, L. (Ed.), USDA Effect of Food Assistance and Nurtition Programs on Nutrition and Health, USDA Economics Researh Service, Food Assistance and Nutrition Research, Report Number 193, 2004.

Fox, P.F., MacSweeney, P.L.H., Dairy Chemistry and Biochemistry, Blackie Academic and Professional, Chapman and Hall, 1998.

Fox, T., Brooke, A., Vaidya, B., Core Science, Medicine and Surgery in one Book, JP Medicinal Publishers, 2015.

Fried, G. H., Hademenos, G. J., Schaum's Outlines Biyoloji (Çev. Ed.: Karataş, M., Sadi, G.), Nobel Akademik Yayıncılık Eğ. Dan. Tic. Ltd. Şti., Ankara, 2015.

Ganong, W.F., Review of Medical Physiology, Sixteenth Edition, Prentice-Hall Int. Inc., Appleton & Lange, 1993.

Garrett, R.H., Grisham, C.M., Biochemistry, Sixth Edition, Cengage Learning, 2017.

Gebhardt, S.E., Thomas, R.G., Nutritive Value of Foods, USDA Agriculrural Research Services, Home and Garden Bulletin, Number 72, 2002.

Gibney, M.J., Langham-New, S.A., Cassidy, A., & Vorster, H.H (Ed.)., Introduction to Human Nutrition, Second Edition, The Nutrition Society Textbook Series, John Wiley & Sons, Ltd., 2009.

Gilbert, E., Eat, Pray, Love, Pearson, 2006.

Göğüş, F., Fadıoğlu, S., Food Chemistry, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2006.

Gözükara, E. M., Biyokimya I ve II, Evim Matbaası, Malatya, 1994.

Gropper, S.S., Smith, J.L., Advanced Nutrition and Human Metabolism, Sixth Edition, Wadsworth Cengage Learning, 2013.

Guler, G.O., Aktumsek, A., Citil, O.B., Arslan, A., Torlak, E., Seasonal variations on total fatty acid composition of fillets of zander (Sander lucioperca) in Beysehir Lake (Turkey), Food Chemistry, 2007.

Guler, G.O., Kiztanir, B., Aktumsek, A., Citil, O.B., Ozparlak, H., Determination of the seasonal changes on total fatty acid composition and ω3/ω6 ratios of carp (Cyprinus carpio L.) muscle lipids in Beysehir Lake (Turkey), Food Chemistry, 2008.

Guyton, A.C., Hall, J. E., Tıbbi Fizyoloji (Çev. Ed.: Çavuşoğlu, H.), Nobel Tıp Kitabevi Ltd. Şti., İstanbul, 1996.

Güneş, Z., Spor ve Beslenme, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2013.

Hames, B.D., Hooper, N.M., Instant Notes: Biochemistry, BIOS Scientific Publishers, Oxford, 2000.

Hames, D., Hooper, N., Biyokimya (Çev. Ed.: Tutar, Y., Geçkil, H., Karataş, M.), Nobel Yayın Dağıtım, 2005.

Harris, C.L., Concepts in Zoology, Harper Collins College Publishers, 1996.

Hawkes, C., Blouin, C., Henson, S., Drager, N., Dubé, L., Trade, food, diet and health: perspectives and policyoptions. John Wiley & Sons, Inc,.New Delhi, 2010.

Hegyi, G., Kardos, J., Kovacs, M., Malnasi-Csizmadia, A., Nyitray, L., Pal, G., Radnai, L., Remenyi, A., Venekeii, I., Introduction of Practical Biochemistry, ELTE Faculty of Natural Sciences, Institute of Biology, 2013.

Hegyi, G., Kardos, J., Kovacs, M., Malnasi-Csizmadia, A., Nyitray, L., Pal, G., Radnai, L., Remenyi, A., Venekeii, I., Introduction of Practical Biochemistry, ELTE Faculty of Natural Sciences, Institute of Biology, 2013.

Henry, R.J., Clinical Chemistry, Principles and Technics, Second Edition, Harper and Row, Publishers, New York, 1974.

Hickman. C.P., Roberts, L.S., Keen, S.L., Larson, A., L'anson, H., Integrated Principles of Zoology, Mc Graw Hill, Higher Education, Fourteenth Edition, 2008.

Hole, J.W. Jr., Human Anatomy and Physiology, Sixth Edition, Wm. C. Brown Publishers, 1993.

Holman, S., Lawson, J., Xtreme Lean, Fat-Burning Diet annd Nutrition Guide, Iron man Magazine and Homebody Production, 2005.

Holme, D.J., Peck, H., Analytical Biochemistry, Third Ediition, Pearson Ed. Ltd., 1998.

Holt, R.I.G., Hanley, N. A., Essential Endocrinology and Diabeteses, Sixth Edition, Wiley Blackwell, 2012.

http://ansci.illinois.edu/static/ansc438/Milkcompsynth/milkcomp_table.html

http://apjcn.nhri.org.tw/SERVER/info/books-phds/books/foodfacts/html/data/data5h.html

http://biochemreview.weebly.com/enzymes.html

http://biyodoc.com/Canlilarin-temel-bilesenleri-dna-ve-rna.html

http://chemistry.elmhurst.edu/vchembook/583rnatrans.html

http://craniofacialteamtexas.com/spina-bifida-repair/

http://jb.asm.org/content/190/7/2505/F1.expansion.html

http://lifeofplant.blogspot.com.tr/2011/04/dna-replication.html

http://lipidlibrary.aocs.org/Biochemistry

http://slideplayer.com/slide

http://usmle.biochemistryformedics.com/case-study-starvation/

http://veterinary.ankara.edu.tr/~fidanci

http://www.abnewswire.com/pressreleases/wp-content/uploads/2018/11/1542708683.jpeg

http://www.acikders.ankara.edu.tr

http://www.assignmentpoint.com/science/medical/describe-about-protein-synthesis.html

http://www.cyberlipid.org/glycolip/glyl0035.htm

http://www.czytelniamedyczna.pl/3832,fitosterole-w-codziennej-diecie.html

http://www.en.0wikipedia.org

http://www.lipidhome.co.uk/lipids/sphingo/gang/index.htm

http://www.microbiologynotes.com/overview-of-dna-replication/

http://www.mmsrn.com/periyodik-tablo-ve-tum-elementlerin-isimleri/

http://www.sbcs.qmul.ac.uk/iubmb/enzyme

http://www.sportsinternational.com.tr/images/beslenme.pdf

http://www.wikizero.info

https://2012books.lardbucket.org/books/introduction-to-chemistry-general-organic-and-biological/s21-06-enzyme-action.html

https://bikifi.com/wp-content/uploads/gevis-getiren-memelilerde-sindirim-sistemii.png

https://bio.libretexts.org/TextMaps

https://courses.washington.edu/conj/bloodcells/oxygenradicals.htm

https://doctorlib.info/physiology/medical/255.html

https://health.gov/dietaryguidelines/2015/resources/2015-2020_Dietary_Guidelines.pdf

https://pharmaceuticalintelligence.files.wordpress.com/2014/08/source-of-acetyl-coa-for-fatty-acid-synthesis.jpg

https://imgur.com/gallery/Teoy5

https://socratic.org/questions/how-do-you-draw-the-nitrogen-cycle

https://www.david-bender.co.uk/metabonline/lipids/TAG/TAG15.html

https://www.doktortakvimi.com/blog/besin-piramidi

https://www.eatright.org

https://www.google.com.tr

https://www.google.com/search?biw=1920&bih=888&tbm=isch&sa=1&ei=IBFkXIycI87CwQLH0K_ABg&q=pineal+bez&oq=pineal+bez&gs_l=img.3..35i39j0l3j0i24l6.192337.193090..193658...0.0..0.90.268.3.....1....1..gws-wiz-img.....0i30j0i8i30.g_-bMEpiGbk#imgrc=F15FWJFvmNZavM:

https://www.hxbenefit.com/myxedema.html

https://www.khanacademy.org/science/biology/dna-as-the-genetic-material/dna-discovery-and-structure/a/discovery-of-the-structure-of-dna

https://www.nal.usda.gov/

https://www.nutrition.org.uk/

https://www.nutrition.org.uk/nutritionscience/nutrients-food-and-ingredients/minerals-and-trace-elements.html?showall=1&limitstart=

https://www.nutrition.org.uk/nutritionscience/nutrients-food-and-ingredients/dietary-fibre.html?start=2

https://www.quora.com

https://www.researchgate.net/publication/305693222_Updated_Clinical_Guidelines_for_Diagnosing_Fetal_Alcohol_Spectrum_Disorders/figures?lo=1

https://www.slideshare.net/ShaheenaShaik/fetal-alcohol-syndrome-43060433

Insel, P., Turner, R.E., Ross, D., Discovering Nutrition, Jones and Bartlett Publishers, Inc., Sudbury, Massachusetts, 2006.

Işıksoluğu (Kurucu), M., Endüstri Meslek Liseleri için Beslenme, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1997.

James, D.C.S., Nutrition and Well-Being A to Z, The Gale Group, Inc., Farmington Hills, MI, 2004.

Jameson, J.L., Harrison's Endocrinology, 4th Edition, McGraw Hill Companies, Inc., 2017.

Jamieson, A., Vegan Yaşam for Dummies (Çev.: İlze, T.), Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2017.

Kale, R., Yaşam Boyu Spor, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2002.

Kalyoncu, L., Agca, I., Aktumsek, A., Some organochlorine pesticide residues in fish species in Konya, Turkey, Chemosphere, 74 (7), 885-889, 2009.

Kaneko, J. Harwey, J.W., Bruss, M.L., Clinical Biochemistry of Domestic Animal, Sixth Edition, Acadenic Press, 2008.

Kang, J., Nutrition and Metabolism in Sport, Exercise and Health, Routledge Taylor and Franchis Group, 2012.

Kaplan, J.P., Liverman, C.T., Kraak, V.I. (Ed.), Preventing Child Obesity, Health in the Balance, The Nationall Academy Press, 2005.

Kaplan, L.A., Pesce, A.J., Clinical Chemistry, The C.V. Mosby Company, USA., 1989.

Karageorgis, C.I., Terry, P.C., Spor Psikolojisi (Çev. Ed.: Demir, E.), Nobel Akademik Yayıncılık Eğ. Dan. Tic. Ltd. Şti., Ankara, 2015.

Karol, S., Ayvalı, C., Suludere, Z., Hücre Biyolojisi, Üçüncü Baskı, Gözde Repro Ofset, Ankara, 1995.

Karol, S., Suludere Z., Ayvalı, C., Biyoloji Terimleri Sözlüğü, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu Yay.: 699, Ankara, 1998.

Katsilambros, N., Dimosthenopoulos, C., Kontogianni, M., Manglaro, E., Kanniopi-Anna, P., Clinical Nutrition in Practise, Wiley-Blackwell, 2010.

Keeton, W., Gould, J.L., Gould, C.G., Genel Biyoloji, Cilt I ve II (Çev. Ed.: Demirsoy, A., Türkan, İ.), Palme Yayıncılık, Ankara, 2000.

Keklikoğlu, M., Tuzcu, M., The Merck Manual Tanı / Tedavi El Kitabı, Cilt 1 ve 2, Nobel Tıp Kitabevi Ltd. Şti., Yüce Yayım, İstanbul, 1995.

Kingsolver, B., Hopp, S.L., Kingsolver, C., Animal Vegetable, Miracle, A Year of Food Life, Harper Collins e-books, 2007.

Kirtsos, M., Ewing, J. Feed Your Athlete, A Cookbook to Fuel High Performance, Penguin Random House, 2015.

Kleinman, R.E. (Ed.) Pediatric Nutrition Handbook, 6th Edition, Policy of the American Academy of Pediatrics, IL, 2009.

Kohlstadt, I. (Ed.), Scientific Evidence for Musculoskeletal, Bariatric, and Sport Nutrition, CRC Press Taaylor and Franchis Group, 2006.

Koletzko, B. (Ed.), Pediatrics Nutrition in Practise, 2nd Revised Edition, Karger, 2015.

Komiseranko, S., Biochemistry and Biotechnology for Modern Medicine, National Academy of Science of UK Palladin Institute of Biochemistry, 2013.

Koolman, J., Roehm, K.H., Color Atlas of Biochemistry, Second Edition, Thieme, 2005.

Kutluay Merdol, T., Başoğlu, S., Öner, N., Beslenme ve Dietetik, Açıklamalı Sözlük, Hatiboğlu Basım ve Yayın San. Tic. Ltd. Şti, Ankara, 1999.

Lammi-Keefe, C.J., Couch, S.C., Philipson, E.H. (Ed.), Handbook of Nutrition and Pregrancy, Humana Press, 2008.

Lanham-New, S.A., Macdonald, I.A., Roche, H.M. (Ed.), Nutrition and Metabolism, Second Edition, The Society Textbook Series, Wiley Blackwell, 2011.

Lanham-New, S.A., Stear, S., Shirreffs, S., Colins, A. (Ed.), Sports and Exercise, The Society Textbook Series, Wiley Blackwell, 2011.

Lawrence, E., Henderson's Biyoloji Sözlüğü (Çev.: Aktümsek. A.) Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti., Ankara, 2013.

Lehninger, A.L., Principles of Biochemistry, Worth Pub. Inc., 1992.

LeMond, G., Hom, M., The Sciience of Fitness, Power, Preformance and Endurance, Elsevier, 2015.

Lentner, C., Geigy Scientific Tables volume 1, Units of Measurement, Body Fluids, Composition of the Body Nutrition, Eighth Revised and Enlarged Edition, Ciba-Geigy Ltd., Basle, 1981.

Lewis, M.J., Physical Properties Food and Food Processing System, Woodhead Publishiing Ltd., 2006.

Lodish, H., Baltimore, D., Berk, A., Zipursky, S.L., Matsudaira, P., Darnell, J., Molecular Cell Biology, Scientific American Books, 1995.

Longe, J.L., The Gale Encyclopedia of Diets: A guide to Health Herbal Medicine and Nutrition, Thompson Gale, 2008.

Loriaux, D.L., A Bibliographical History of Endocrinology, Wiley Blackwell, 2016.

Lucock, M., Molecular Nuutrition and Genomics, Nutrition and Ascent of Humankind, Wiley, 2007.

Lugavere, M., Grewal, P., Genius Food, Become Smarter, Happier, and More Productive While Protechting Your Brain for Life, Harper Wave, 2018.

Mader, S.S., Windelspecht, M., Human Biology, Twelfth Edition, McGraw Hill Companies, Inc., New York, 2012.

Mahan, L.K., Escott-Stump, S., Krause's Food & Nutrition Therapy. Saunders/Elsevier, St. Louis, Mo., 2008.

Mahan, L.K., Raymond, J.L., Krause's Food and The Nutrition Care Process, 14th Edition, Elsevier, 2017.

Mann, J., Truswell, A.S. (Ed.), Essentials of Human Nutrition, Second Edition, Oxford University Press, 2002.

Mantzoros, C.S. (Ed.) Nutrition and Metabolism, Underlying Mechanism and Clinical Consequences, Humana Press, 2009.

Marcus, J.B., Culinary Nutrition, Elsevier Inc., 2013.

Mardigan, T., Weiler, K., Real Fit Kitchen Fuel Your Body, Imorove Energy and Increase Strenght with Every Meal, Fair Wind Press, 2015.

Marieb, E.N., Hoehn, K., Anatomi ve Fizyoloji (Çev. Ed.: Tatar, İ.), Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti., Ankara, 2017.

Marieb, E.N., Wilhem, P. B., Mallatt, J., Human Anatomy, Seventh Edition, Pearson, 2014.

Martini, F.H., Fundamentals of Anatomy and Physiology, Prentice Hall International Inc., 1998.

Mathews, C.K., Van Holde, K.E., Ahern, K.G., Biochemistry, Addison Wesley Logman Inc., 2000.

Maughan, R.J., Burke, L.M., Coyle, E.F. (Ed.), Food, Nutrition and Sport Performance II, The Internationall Olympic Committee Concensus on Sport Nutrition, Routledge Taylor and Francis Group, 2004.

Maurya, S., Maurya, N.K., Nutrients in Diet that Effective in Cancer Prevention, Journal of Pharmacognosy and Phytochemistry, 8(2), 2296-2304, 2019.

McLaughlin, D., Stamford, J., White, D., (Çev. Ed.: Aktümsek, A.), İnsan Fizyolojisi, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2010.

Mederios, D.M., Wildman, R.E.C., Advanced Human Nutrition, Fourth Edition, Jones and Barlett Learning, 2019.

Merck, E., Hematology Laboratory Methods, (Ed. by Diagnostica Merck), Darmstadt, 1984.

Metzler, D.E., Biochemistry: The Chemical Reactions of Livings Cells, Elsevier Academic Press, 2003.

Michal, G., Schomburg, D. (Ed.), Biochemical Pathways: An Atlas of Biochemistry and Molecular Biology, Second Edition, Wiley, 2012.

Miller, G.D., Jarwis, J.K., MacLean, L.D., Handbook of Dairy Foods and Nutrition, Second Edition, CRC Press LLc, 2000.

Miller, S.A., Harley, J.P., Zooloji (Çev. Ed.: Aktümsek. A.), Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti., Ankara, 2016.

Mindell, E., Earl Mindell's Vitamin Bible fort he Twenty-First Century, www.e-read.com, 1999.

Moffett, D.F., Moffett, S.B., Schauf, C., Human Physiology, Foundations and Frontiers, Mosby, 1993.

Montgomery, F., Conway, T.W., Spector, A.A., Chappel, D., Biyokimya, Olgu Sunumlu Yaklaşım, (Çev. Ed.: Altan, N.), Palme Yayıncılık, Ankara, 2000.

Moore, J.T., Langley, R., Biochemistry for Dummies, Wiley Publishing, Inc., 2008. Moreno-Arribas, M.V., Polo, M.C. (Ed.), Wine Chemistry and Biochemistry, Springer, 2009.

Moreno-Arribas, M.V., Polo, M.C. (Ed.), Wine Chemistry and Biochemistry, Springer, 2009.

Mudambi, S.R., Fundamentals of Foods, Nutrition and Diet Therapy, New Age International (P) Ltd., New Delhi, 2007.

Mudambi, S.R., Rajagopal, M.V., Fundamentals of Foods, Nutrition and Diet Therapy, 5th Edition, New Age International Publishers, 2007.

Mudambi, S.R., Rajagopol, M.V., Fundamentals Of Food, Nutrition and Diet Therapy, New Age International PPublisher, 2006.

Murray, R.K, Granner, D.K., Mayes, P.A., Rodwell, V.W., Harper'ın Biyokimyası (Çev.: Dikmen, N., Özgünen, T.) 24. Baskı, Barış Kitabevi, İstanbul, 1996.

Murray, R.K., Bender, D.A., Botham, K.M., Kennely, P.J., Rodwell, V.W., Weil, P.A., Harper's Illustrated Biochemistry, 28th Edition, Lange, 2009.

Nabavi, S.M., Silva, A.S. (Ed.), Nonvitamin and Nonmineral Nutritional Supplements, Academic Press, 2019.

Navarra, T., The Encyclopedia of Vitamins, Minerals and Supplements, Second Edition, Facts on File, Inc., 2004.

Nelson, D.L., Cox, M.M., Lehninger Principles of Biochemistry, Fourth Edition, W. H. Freeman and Company, New York, 2005.

Nestle, M., Food Politics, How the Food Industries Influences Nutrition and Health, Revised and Expanded Edition, Universityy of California Press, 2007.

Newby, P.K., Food and Nutrition-What Everyone Needs to Know, Oxford University Press, 2018.

Newsholme, E., Leech, T., Functional Biochhemistry in Health and Disease, Wiley and Blackwell, 2010.

Norris, D.D., Carr, J.A., Vertebrate Endokrinology, Fifth Edition, Elsevier, 2013.

O'Connor, F.G., Sallis, R.E., Wilder, R.P., Pierre, P.S., Sports medicine: Just the Facts, Mc Graw-Hill Professional Publishing, Blacklick, OH, 2004.

Odabaş-Özgür, B., Anaerobik Eşik Belirleme Yöntemleri, Nobel Akademik Yayıncılık Eğ. Dan. Tic. Ltd. Şti., Ankara, 2016.

Odya, E., Norris, M., (Çev. Aktümsek, A.), Anatomi ve Fizyoloji, For Dummies, A Wiley Brand, Nobel Akademik Yayıncılık Eğ. Dan. Tic. Ltd. Şti., Ankara, 2024.

Özer, M.K., Fiziksel Yorgunluk, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2013.

Parker, J.N., Parker, P. M., Balanced Diet, ICON Group International, Inc., San Diego, CA, 2004.

Perkins, S.J., Fung, K.W., Khan, I., Molecular Interactions between Complement Factor H and its Heparin and Heparan Sulfate Ligands, Front. Immunol., March, 2014.

Poalicelli, C.W. Weight Management and Obesity (Ed. Ferraro, K.), Nutrition and Dietetics Practise Collection, Momentum Press, LLC, 2016.

Powers, S.K., Dodd, S.L., Her Yönüyle Fitness ve Sağlıklı Yaşam (Çev. Ed.: Üzer, M.), Nobel Akademik Yayıncılık Eğ. Dan. Tic. Ltd. Şti., Ankara, 2018.

Pozzilli, P., Lenzi, A., Clarke, B.E., Young Jr., W.F., Imamging in Endocrinology, Wiley Blackwell, 2014.

Rajek, J., Rpjdl, D.(Ed.), Clinical Chemistry, Charles University Karolinum Press, 2016.

Raven, P.H., Johnson, G.B., Losos, J.B., Singer, S.R., Biology, McGraw Hill Companies, Inc., New York, 2005.

Rawson, E.S., volpe, S.L., Nutrition for Elite Athlete, CRC Press Taylor and Franchis Group, 2016.

Reece, W.O., Evcil Hayvanların İşlevsel Anatomisi ve Fizyolojisi (Çev. Ed.: Çötelioğlu, Ü., Özcan, M.), Nobel Akademik Yayıncılık Eğ. Dan. Tic. Ltd. Şti., Ankara, 2012.

Rinzler, C.A., Nutrition for Dummmies, 4th Edition, Wiley Publishing Inc., 2006.

Rodwell, V.W., Bender, D.A., Botham, K.M., Kennelly, P.J., Weil, P.A., Harper's Illustrated Biochemistry, MacGraw Hill Education Lange, 2017.

Rolfes, W., Whitney, E., Rolfes, S.R., Understanding Nutrition, Fourteenth Edition, Cengage Learning, 2016.

Ronner, P., Netter's Essential Biochemistry, Elsevier, 2018.

Russel, P.J., Wolfe, S.L., Hertz, P.E., Starr, C., Mac Millan, B., Biology, The Dynamic Science, First Edition, Thomson Brook/Cole, 2008.

Saarela, M. (Ed.), Functional Foods, Second Edition, Woodhead Publishing Series in Food Science, Technology and Nutrition: Number 205, 2011.

Sabate, J. (Ed.) in Colloboration with Ratzin-Turner, R, Vegetarian Nutrition, Modern Nutrition Series, the CRC Press, 2001.

Sagar, G.V., MCQs in Biochemistry, New Age International (P) Ltd. Publishers, 2008.

Saladin, K.S., Human Anatomy, Mc Graw Hill Companies, Inc., New York, 2005.

Samolin, L.A., Grosvenor, M.B., Basic Nutrition, Healty Eating, A Guide to Nutrition, Second Edition, Infobase Publishing, New York, 2011.

Samour, P.Q, King, K., Pediatrik Beslenmenin Esasları (Çev. Ed.: Samur, G.), Nobel Akademik Yayıncılık Eğ. Dan. Tic. Ltd. Şti., Ankara, 2016.

Sanders, T.A.B. (Chaired by) Nutrition and Development Short- and Long-Term Consequences for Healt, The Report of British Nutrition Foundation Task Force, Wiley Blackwell, 2013.

Santrock, J.W., Yaşam boyu gelişim (Çev. Ed.: Yüksel, G.), Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2011.

Sauvant, D., Perez, J.-M., Tran, G. (Ed.) (Translated by Ponter, A.), Tables of Composition and Nutritional Value of Food Materials, INRA Editions, 2004.

Scratcherd, T., Gillespie, J.I., Aids to Physiology, Churchill Livingstone, 1997.

Seeley, R.R., Stephens, T.D., Tate, P., Anatomy and Physiology, Mc Graw Hill Companies, Inc., New York, 2006.

Shaw, I. (Ed.), Endocrin-distrupting Chemicai in Food, Woodhead Publishinh in Food Science, Technology and Nutrition, CRC Press, Woodhead Publishing Ltd., 2009.

Sheehan, J.P., Ulchaker, M.M., Obesity and Type 2 Diabeteses Mellitus, OAEL Oxford American Endocrinology Library, Oxford University Press, 2012.

Sheeler, P., Essentials of Human Physiology, Wm. C. Brown Publishers, 1996.

Sheenan, D., Physical Biochemistry, Principles and Application, Second Edition, Wiley-Bllackwell, 2009.

Simonsen, D. (Ed.), Hormones and Behavior, Endocrinology Research and Clinical Developments, Nova Science Publisher Inc., 2013.

Simpson, B.K. (Ed.), Food Chemistry and Food Processing, Second Edition, Wiley-Blackwell, 2012.

Sizer, F.S., Whitney, E.N., Nutrition, Concepts and Controversies, Fourteenth Edition, Cencage Learning, 2017.

Smith, C. Marks, A.D., Lieberman, M., Marks' Basic Medical Biochemistry, A Clinical Approach, Seventh Edition, Lippincott, Williams and Wilkins, 2005.

Smolin L.A., Grosvonor, M.B., Healty Eating, A Guide to Nutrition, Basic Nutrition, Infobase Publishing, New York, 2011.

Smolin, L.A., Grosvenor, M.B., Gurfinkel, D., Nutrition: Science and Applications, Wiley, 2015.

Sodeman, W.A, Sodeman T.M., Fizyopatoloji, Cilt 1 ve 2, Türkiye Klinikleri Yayınevi, Ankara, 1991.

Solak, H., Görmüş, Z.I.S., Solak, T.M., Görmüş, N., Spor ve kalbimiz, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2002.

Solomon, E.P., İnsan Anatomisi ve Fizyolojisine Giriş (Çev.: Süzen, B.), Birol Basın Yayın Dağıtım ve Ticaret Ltd. Şti., İstanbul, 1997.

Son Tunçay, Y., Biyoetik Çerçevesinde Vegan ve Vejetaryenlik, Doktora Tezi, Ankara Üniv., SBE, Sosyal Çevre Bilimleri ABD, Ankara, 2016.

Spirduso, W.W., Francis, K.L., MacRae, P.G., Yaşlanmanın Fiziksel Boyutları (Çev. Ed.: Toraman, N.F., Şahin, G.), Nobel Akademik Yayıncılık Eğ. Dan. Tic. Ltd. Şti., Ankara, 2016.

Springer, J.T., Holley, D., An Introduction to Zoology, Jones and Bartlett Learning, Burlington, MA, 2013.

Stone, N,J., Blum, C.B. Winslow, E., Menagement of Lipid in Clinical Pratice, Professional Commumicatious Inc., 1997.

Strand, R.D., Wallace, D.K., What Your Doctor Doesn't Know About Nutritional Medicine May Be Kiling You, Thomas Nelson, 2002.

Stryer, L., Biochemistry, W.H. Freeman and Company, 1998.

Sukkar, M.Y., El-Munshid, H.A., Ardawi, M.S.M., Concise Human Physiology, Blackwell Scientific Publications, 1993.

Sullivan, R.C., Digestion and Nutrition, Your Body How It Works, Chelsea House Publishers, 2004.

Swanson, T.A., Kim, S.I., Glucksman, M.J., Biochemistry, Molecular Biology and Genetics, Fifth Edition, Board Review Series, Lippincott, Williams, Wilkins, 2010.

Şahin, H.M., Sporda Şiddet ve Saldırganlık, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2003.

Tayar, M., Korkmaz, N. H., Beslenme & Sağlıklı Yaşam, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara,2007.

Thompson, B. Amoroso, L. (Ed.), Improving Diets and Nutrition, Food ased Approaches, The Food an Agricultere Organisation of United Nations and CABI, 2014.

Thompson, J.L., Manore, M.M., Vaughan, L.A., The Science of Nutrition, Second Edition, Pearson, 2011.

Thompson, J.L., Manore, M.M., Vaughan, L.A., The Science of Nutrition, Foueth Edition, Pearson, 2017.

Tietz, N.W., Fundamentals of Clinial Chemistry, W.B. Saunders Company, 1976.

Titchenal, A., Calabreso, A., Gibby, C., Revilla, M.K.F., Meinke, W., Human Nutrition, University of Hawai at Manoa, Food Science and Human Nutrition Pragramme.

Tortora, G.J., Grabowski, S. R., Principles of Anatomy and Physiology, Harper Collins College Publishers, 1996.

Tova Navarra, B.A., The Encyclopedia of Vitamins, Minerals and Supplements, Second Edition, Fact on File Inc.,2004.

Tripathi, I.P., Chemistry, Biochemistry and Ayurveda of Indian Medicinal Plants, International E-Publicion, 2013.

Truswell, A.S., ABC of Nutrition, BMJ Publishing Group, London, 2003.

Turner P.C., McLennan, A.G., Bates, A.D., White, M.R.H., Moleküler Biyoloji-Önemli Notlar (Çev. Ed.: Konuk, M.), Nobel Yayın Dağıtım, 2004.

Turner, C.D., Bagnara, J.T., General Endocrinology, W.B. Saunders Company, 1976.

U.S. Department of Agriculture, U.S. Department Of Health and Human Services. Dietary Guidelines for Americans. Office of Disease Prevantion and Health Promotion U.S, 2010.

U.S. Department Of Health and Human Services. A Healthier You: Based on the Dietary Guidelines for Americans. Office of Disease Prevantion and Health Promotion U.S, 2005.

Ulutin, T., Cengiz, M., Yüksel, A., Tıbbi Biyoloji Ders Notları , Nobel Tıp Kitabevi, İstanbul, 2000.

USDA, Dietary Guidelines for Americans, 2015-2020, Eight Edition.

Uzman, A., Johnson, J., Eickberg, J., Widger, W., Voet, D., Voet, J.G., Prott, JJ.W., Fundamentals of Biochemistry, Life at lar Level, Fourth Edition, John Wiley and Sons, Inc., 2012.

Ünüvar, Ş., Gıda/Besin Teknolojisi, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2007.

Vasudevan D.M., Sreekumari, S., Naidyanathan, K., Textbook of Biochemistry for Medical Students, Sixth Edition, Jaypee Brothers Medical Publishers (P) Ltd., 2011.

Vitamin and Mineral Requirement in Human Nutrition, Second Edition, WHO and FAO of United Nations, 2004.

Voet, D.L., Voet, J.G., Pratt, C.W., Principles of Biochemistry, Third Edition, John Wiley and Sons, Inc. 2008.

Walker, S., MacMahon, D., Biochemistry Demystified, Mac Graw Hill, 2008.

Wallace, R.A., Sanders, G.P., Ferl, R.J., Biology, The Science of Life, Harper Collins Publishers, 1996.

Walsh, G., Biopharmaceuticals, Biochemstry and Biotechnology, Second Edition, Wiley, 2003.

Watson, R.R. (Ed.), Nutrition and Functional Foods for Healthy Aging, Acadenic Press, 2017.

Webster-Gandy, J., Madden, A., & Holdsworth, M., Oxford handbook of nutrition and dietetics. Oxford University Press, Inc., New York, 2011.

Webster-Gandy, J., Madden, A., Holdworth, M., Oxford Handbook of Nutrition and Dietetics, Oxford University Press, 2006.

Weinberg, R. S., Gould, D., Spor ve Eksersiz Psikolojisinin Temelleri (Çev. Ed.: Şahin, M., Koruç, Z.), Nobel Akademik Yayıncılık Eğ. Dan. Tic. Ltd. Şti., Ankara, 2015.

Weineck, J., Sporda işlevsel Anatomi (Çev.: Elmalı, A.Ş.) Spor Kitabevi, Ankara, 1998.

Werner, D., Sağlık El Kitabı, İnterlink, İstanbul, 1996.

Whitten, K.W., Davis, R.E., Raymond, E., Peck, M.L., Stanley, G.G., Kimya (Çev. Ed.: Tüfekçi, M., Karaböcek, S., Karslıoğlu, S., Demirbaş, A.), Cilt 1, 2., Nobel Akademik Yayıncılık Eğ. Dan. Tic. Ltd. Şti., Ankara, 2014.

Wildman, R., The Nutritionist-Food, Nutrition and Opyimal Health, Second Edition, Routledge Taylor and Francis Group, 2009.

Williams C., Dewlin, J.T. (Ed.), Foods, Nutrition and Sport Performance, Taylor and Franchis, 2001.

Wilson, K., Goulding K. H., A Biologist's Guide to Principles and Techniques of Practical Biochemistry, Third Edition, Edward Arnold, Chapman and Hall, Inc., 1986.

Wilson, K., Walker, J. (Ed.), Principles and Tecniques of Biochemistry and Biotechnology, Seventh Edition, Cambridge University Press, 2010.

Wilson, T., Bray, G.A. (Ed.), Temple, N.J., Struble, M.B., Nutrition Guide for Physicians, Humana Press, 2010.

Wolinsky, I., Driskell, J.A., Sport Nutrition Energy Metabolism and Exercise CRC Press, 2008.

Yeltepe, H., Eksersiz Psikolojisi ve Zihinsel Sağlık, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2011

Yenson, M., İnsan Biokimyası, Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş., İstanbul, 1988.

Yenson, M., Uygulamalı Klinik Biyokimya Çalışmaları, Sulhi Garan Matbaası Koll. Şti., İstanbul, 1977.

Yiğit, R., Genel Fizyoloji, Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul, 2001.

Yöntem, M., Moleküler Biyoloji, Kelebek Dij. Baskı Sis. ve Matbaa, 2014.

Yöntem, M., Pratik Biyokimya, 3. Baskı, Palme Yayıncılık, 2014.

Yöntem, M., Ünaldı, M., Biyokimya, Aybil Dijital Baskı Sis. ve Matbaa, Konya, 2011.

Zengin, G., Aktumsek, A., Guler, G.O., Cakmak, Y.S., Antioxidant Properties of Methanolic Extract and Fatty Acid Composition of Centaurea urvillei DC. subsp. hayekiana Wagenitz, Records of Natural Products, 2011.

Zengin, G., Uysal, A., Gunes, E., Aktumsek, A., Survey of Phytochemical Composition and Biological Effects of Three Extracts from a Wild Plant (Cotoneaster nummularia Fisch. et Mey.): A Potential Source for Functional Food Ingredients and Drug Formulations, PloS one, 2014.

Zubay, G., Biochemistry, Wm. C. Brown Publishers, 1993.

Tahir b. Hüseyin

BİLGE SİYASETİN İLKELERİ

İbn Haldun'un övdüğü
ve Mukaddime'sine aldığı
Arapça siyasetname klasiği

Hazırlayan
Ergin Ergül

3. Basım

nobel

Tahir b. Hüseyin
BİLGE SİYASETİN İLKELERİ

Hazırlayan: Ergin Ergül

Yayın No.: 4644
Beşeri Bilimler No.: 482
ISBN: 978-625-427-882-2
E-ISBN: 978-625-427-881-5
Basım Sayısı: 3. Basım, Nisan 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Sergen Öz -sergen@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mervin Selda Adal -mervin@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Ergül, Ergin.
Tahir b. Hüseyin - Bilge Siyasetin İlkeleri / Ergin Ergül
3. Basım, 98 s., 12x19 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-427-882-2
E-ISBN: 978-625-427-881-5
1. Tahir b. Hüseyin 2. Bilgelik 3. Siyaset

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER 5

GİRİŞ 9

BİRİNCİ BÖLÜM

ÖNCÜ BİR SİYASETNAME

1.1. Yazarı 19

1.2. Siyasetname'nin muhatabı: Abdullah b. Tahir..... 25

1.3. Siyasetname 31

İKİNCİ BÖLÜM

TARİHÇİLERİN VE İBN HALDUN'UN DEĞERLENDİRMESİ

2.1. Genel Olarak..... 39

2.2. İbn Haldun'un değerlendirmesi..... 40

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİLGE SİYASETİN İLKELERİ

3.1 Yöneticilik görev ve sorumluluğunun bilincinde ol 47

3.1.1. Yöneticilik sorumluluğunu ihmal iki dünyada da sıkıntı kaynağıdır. 47

3.1.2. Yönetici adaletli olmak ve insan haklarına saygı ile yükümlüdür. 48

3.1.3. Görevlerine öncelik vermek, özen göstermek yöneticiliğin özüdür. 48
3.2. Dini görevlerini yerine getirmede titiz ol! 49
3.3. Bir sorunla karşılaştığında Allah'tan hayırlısını dileyerek çözümünü ara..... 50
3.4. Adaleti ve hukuku gözet..... 50
3.5. Kişisel ve dini hayatında ve kamu politikalarında ölçülü ol, orta yolu izle!..... 51
3.6. Kamu görevlilerine iyi niyetle yaklaş, kanıt olmadan suçlama!..... 52
3.7. Denetimi ihmal etme 53
3.8. Dini hükümlere uy 54
3.9. Suçla mücadelede caydırıcı, orantılı ve adil ceza uygula 54
3.10. Siyasi etik ilkelerini gözet 55
3.10.1. Halka yapılan vaatleri yerine getir 55
3.10.2. Hoşgörülü ol 55
3.10.3. Dürüst olmayan, laf taşıyan ve iftiracı kişilerden uzak dur..... 55
3.10.4. Dürüst insanları destekle..... 56
3.10.5. Güçsüzleri koru..... 56
3.10.6. Keyfilik ve haksızlıktan sakın..... 57
3.10.7. Adalet ve bilgi ile yönet..... 57
3.11. Keyfi davranma ve öfkeyle hareket etme!..... 57
3.12. İktidar ve makamın şükrünü yerine getir!..... 58
3.13. Devlet imkânlarını ülke ve halk için kullan!..... 58
3.14. Adaletin herkesi kuşatsın!..... 59

3.15. İktidar senin gurur ve büyüklenmene yol açmasın!... 60
3.16. Kötü alışkanlık ve davranışlardan sakın 61
3.17. Hukukçular ve uzmanlarla istişare et..... 62
3.18. Halkın ihtiyaçları için harcamada cömert ol..... 63
3.18.1. Gerekli kamu harcamalarını yapmamak halkın tepkisini çeker 63
3.18.2. Mülkiyet hakkına saygı göster, halkın ekonomik durumunu düzeltecek tedbirler al..... 63
3.18.3. Kamu kaynaklarını halk için harca..... 64
3.19. Ordunun ihtiyaçlarını gider!..... 65
3.20. Yargıya önem ver 66
3.21. Davranışlarına dikkat et..... 67
3.22. Yönetimde ve yargıda tarafsızlığı sağla..... 67
3.24. Kararlarını düşünerek ve tartarak al..... 68
3.25. Alçak gönüllü, halkına karşı yumuşak ve haktan yana ol..... 68
3.26. Yaşam hakkına saygı göster 68
3.27. Vergilendirme ve kamu kaynaklarını kullanmada adalet ve eşitliği sağla!..... 69
3.28. Ehliyet ve liyakate önem ver!..... 70
3.29. Halkın hayatını kolaylaştır!..... 71
3.30. İstihbarata ve denetime önem ver!..... 72
3.31. Atamalarda titiz ol!..... 72
3.32. Kararlarını alırken stratejik düşün ve istişare et!..... 73
3.33. Görev ve işlerini zamanında yap! 73

3.34. Yakınında dürüst kişileri bulundur! 74
3.35. Ekonomik durumu kötüleşenlere yardım et! 74
3.36. Hak arama hürriyetini sağla! 75
3.37. Sosyal politikalar uygula! 75
3.38. Özürlülere sahip çık 76
3.39. Sağlık kuruluşlarına önem ver! 76
3.40. Halkın talep ve sıkıntılarına katlan 76
3.41. Halkla ilişkilere önem ver! 77
3.42. Geçmiş yönetimlerin ve yöneticilerin durumundan ders çıkar! 77
3.43. Kamu gelirlerini ve harcamalarını kontrol altında tut! 78
3.44. Bilginlerle istişare et! 78
3.45. İfade özgürlüğüne değer ver! 79
3.46. Devlet işlerine ve kamu görevlilerine yeterince vakit ayır 79
3.47. Hizmetleri menfaat ummaksızın yap 80
3.48. Düşün ve uygula 80
3.49. Allah'tan hayırlısını iste 80
3.50. Allah'ın hoşnutluğunu hedefle 81
3.51. Amacın adalet ve doğruluğu egemen kılmak olsun ... 81
3.52. Allah seni desteklesin, başarılı kılsın ve korusun 81

SONUÇ 83
KAYNAKÇA 89

KAYNAKÇA

C. E. Bosworth, "An Early Arabic Mirror for Princes: Ṭāhir Dhū l-Yamīnain's Epistle to His Son ʿAbdallāh (206/821)", Journal of Near Eastern Studies, Vol. 29, No. 1 (Jan., 1970), pp. 25-41

C. E. Bosworth (2017) The Ṭāhirids and Persian Literature, Iran, 7:1, 103-106, DOI: 10.1080/ 05786967. 1969.11834775

Ergin Ergül, *Hukukçu ve Siyaset Bilimci Kimliğiyle İbn Haldun*, 3. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2018

Ergin Ergül, *Bir Adalet ve Siyaset Düşünürü Olarak Sadi Şirazi*, Adalet Yayınevi, Ankara 2019

Ezzat M. Faris, "Tahir bin Al-Hussien`s Epistle to His Son Abdullah: A Textual, Analytical Study", *https://journals.ju.edu.jo/DirasatHum/article/ view/90*

Hakkı Dursun Yıldız, "Ebü'l-Abbâs Abdullāh b. Tahir b. el-Hüseyin", TDV, İslam Ansiklopedisi, *https://islamansiklopedisi.org.tr/abdullah-b-tahir*

Hasan Kurt, "Tahir b. Hüseyin", TDV İslam Ansiklopedisi, *http://www.islam ansiklopedisi.info/dia/ ayrmetin.php?idno=390400*

Hasan Soyupek, "Tahiri Devleti'nin Kurucusu Tahir b. Hüseyin'in şiirleri ve vasiyyeti", Süleyman Demirel

Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Yıl (Year): 2015/2 Sayı (Number): 35

Jean Calmard, «Tāhirides Les - (821-873)», Encyclopædia Universalis [en ligne], consulté le 14 juin 2018. URL: *http://www.universalis.fr/encyclopedie/ les-tahirides*

Ibn Khaldun, *Le Livre des Exemples, I, Autobiographie, Muqaddima*, Texte traduit, Présenté et Annoté par Abdesselam Cheddadi, Gallimard, Paris 2002

Ibn Khaldûn, *Discours sur l'Histoire universelle Al-Muqaddima*, par Vincent Monteil, Paris 1997

Ibn Haldun, *Mukaddime-t- İbn Haldun*, Hazırlayan Ahmed Zagbi, Dar el Erkam, Beyrut 2001

İbn Haldun, *Bilim ve Siyaset Arasında Hatıralar*, *Et-Ta'rif*, çev.Vecdi Akyüz, Dergah yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2017

İbn Haldun, *Mukaddime,* C. 1,2, Derleyen: Arslan Tekin, İlgi Kültür Sanat Yayınları, Ankara 2016.

İbn Haldun, *Mukaddime,* Hazırlayan: Süleyman Uludağ, Dergah yayınları, 14. Baskı, İstanbul 2017

İbn Haldun, *Mukaddime,* c.1,2,3, çev. Sevim Belli, Onur yayınları, Ankara 2014

İbn Haldun, *Mukaddime*, çev. Halil Kendir, Marmara Belediyeler Birliği Kültür Yayınları, İstanbul 2018

İbn Haldun, *Mukaddime*, çev. Zakir Ugan, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1986

M. Forstner, "Abu'l-Ṭayyeb Ṭāher," Encyclopædia Iranica, I/Abu'l-Tayyeb Taher; an updated version is available online at *http://www.iranicaonline. org /articles/abul-ayyeb-tiher-b* (accessed on 2 February 2014).

Mustafa Hizmetli, "İbn Ebû Tâhir Tayfur ve Kitabu Bağdad İsimli Eseri", International Journal of Science Culture and Sport (IntJSCS), August 2015: Special Issue 4, *http://www.iscsjournal. com/Makaleler/ 1429028155_ si4_36_401.pdf*

Özgür Kavak, "Meşhur Bir Mektubun izinde: Vezir Tahir b. Hüseyin'in oğlu Abdullah'a Nasihatleri", M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi Sayı 41 (2011)

Özgür Kavak, *Abbasi Veziri Tahir'den Oğlu Abdullah'a Siyasi Nasihatname, derleme ve inceleme,* Klasik Yayınları, İstanbul 2012

BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ UZMANLIĞININ YETKİNLİKLER AÇISINDAN TANIMLANMASI

ÖZGÜR POLAT

nobel bilimsel

BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ UZMANLIĞININ YETKİNLİKLER AÇISINDAN TANIMLANMASI

ÖZGÜR POLAT

Yayın No.: 1846
ISBN: 978-625-393-009-7
E-ISBN: 978-625-393-010-3
Basım Sayısı: 1. Basım, Ekim 2023

© Copyright 2023, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.
"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Meliha Uysal -meliha@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Polat, Özgür.
Bilgi ve Belge Yönetimi Uzmanlığının Yetkinlikler Açısından Tanımlanması / Özgür Polat
1. Basım, X +402 s., 13,5x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-393-009-7
E-ISBN: 978-625-393-010-3
1. Bilgi 2. Belge Yönetimi 3. Kütüphane

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA

İÇİNDEKİLER

TABLO LİSTESİ ..... **v**

ÖNSÖZ ..... **ix**

GİRİŞ **1**

BİLGİ PROFESYONELLERİ VE YETKİNLİK **5**
Bilgi Profesyonellerinin Bilgi Merkezlerindeki Yetkinlikleri 7
Bilgi Profesyonellerinin Kütüphanelerdeki Yetkinlikleri 11
Bilgi Profesyonellerinin Arşivlerdeki Yetkinlikleri 19
Bilgi Profesyonellerinin Müzelerdeki Yetkinlikleri 26
Bilgi Profesyonellerinin Yetkinliklerine Etki Eden Unsurlar 33
Kullanıcı 35
Bilgi Ekonomisi 37
Teknoloji 39
Değişen Toplum Yapısı 43
Kütüphane, Arşiv ve Müzelerin Yakınsaması 45

ARAŞTIRMANIN TEORİK ÇERÇEVESİ **49**
Konunun Önemi 49
Araştırmanın Amaçları 63
Araştırmanın Problemi ve Soruları 64
Araştırmanın Yöntemi 65
Terminoloji 66

ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ 69
Araştırma Yönteminin Tasarımı 74
Veri Toplama Araçlarının Oluşturulması ve Uygulama 84
Veri Analizi İşlemleri/Prosedürleri 89
Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliği 91

BİLGİ MERKEZİ TÜRLERİNE GÖRE YETKİNLİKLER 97

Kütüphane Çalışanlarının Yetkinlikleri 97
Kütüphane Grubu Delphi 1 Değerlendirmesi..... 97
Kütüphane Grubu Delphi 2 Değerlendirmesi.....143
Kütüphane Grubu Delphi 3 Değerlendirmesi.....161
Kütüphane Bölümü Değerlendirmesi.....183

Arşiv Çalışanlarının Yetkinlikleri 196
Arşiv Grubu Delphi 1 Değerlendirmesi 196
Arşiv Grubu Delphi 2 Değerlendirmesi 234
Arşiv Grubu Delphi 3 Değerlendirmesi 250
Arşiv Bölümü Değerlendirmesi 273

Müze Çalışanlarının Yetkinlikleri 290
Müze Grubu Delphi 1 Değerlendirmesi 290
Müze Grubu Delphi 2 Değerlendirmesi 327
Müze Grubu Delphi 3 Değerlendirmesi 344
Müze Bölümü Değerlendirmesi 364

SONUÇ 381

KAYNAKÇA 385

KAYNAKÇA

Abels, E., Jones, R., Latham, J., Magnoni, D. ve Marshal, J. M. (2003). Competencies for Information Professionals of the 21st Century. http://www.sla.org/PDFs/Competencies2003_revised.pdf

Abram, S. (2018). *Librarianship: A continuously evolving profession*. S. Hirsh (Yay. haz.). *Information Services Today: An introduction* içinde (s. 26-39). Lanham: Rowman & Littlefield.

Adler, M. ve Ziglio, E. (1996). *Gazing into the oracle: The Delphi Method and its application to social policy and public health*. London: Jessica Kingsley Publishers.

Akkaya, M. A. (2018). Halk kütüphanelerinde kurum ve hizmet pazarlaması. *Halk kütüphaneleri: Geçmişten geleceğe yönelimler ve yeni roller* içinde (ss. 155-179). H. Odabaş ve M. A. Akkaya (Yay. Haz.). İstanbul: Hiperyayın.

Akkaya, M. A. ve Polat, C. (2020). Kent kültür ve geleneği ile değerlerinin oluşumu ve aktarımında halk kütüphanelerinin yeri ve önemi: Niceliksel verilerle İzmir örneği. Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11(1), 110-137. https://dergipark.org.tr/tr/pub/jiss/issue/54441/684522

Akkaya, M. A., Polat, Ö. ve Alır Derbent, G. (2022). *COVID-19 salgın döneminin kültürel etkileşim ve sosyalleşme mekânı olarak halk kütüphanelerine etkisi: Normalleşme süreci için öneriler eşliğinde İzmir örneği*. İstanbul: Hiperyayın.

Alwin, D. ve Krosnick, J. (1991). Reliability of survey attitude measurement: The Influence of question and respondent attributes. *Sociological Methods and Research, 20*(1), 139- 181. doi:10.1177/0049124191020001005

American Library Association (2009). ALA's core competences of librarianship. http://www.ala.org/educationcareers/sites/ala.org.educationcareers/files/content/careers/corecomp/corecompetences/finalcorecompstat09.pdf

Ataman, B. K. (2008). Enformasyon bilimlerine fütüristik bir yaklaşım. *Bilgi Dünyası, 9*(1), 67-89.

Australian Library and Information Association (2014a). Core knowledge, skills and attributes. https://www.alia.org.au/about-alia/policies-standards-and- guidelines/library-and-information-sector-core-knowledge-skills-and-attributes

Australian Library and Information Association (2014b). *Future of the library and information science profession: Public libraries*. https://www.alia.org.au/sites/default/files/ALIA-Future-of-the-LIS-Profession-04- Public_0.pdf

Balcı, A. (2018). Sosyal bilimlerde araştırma: Yöntem, teknik ve ilkeler. Ankara: Pegem Akademi.

Barker, P. ve Van Brakel, P. A. (1998). The role of the information professional in the 'Knowledge Economy'. *The Electronic Library, 16*(6), 373-378. https://doi.org/10.1108/eb045664

Baydur, G. ve Külcü, Ö. (2007). Arşivcilik eğitimi: Hacettepe Üniversitesi deneyiminin ardından. S. Kurbanoğlu, Y. Tonta ve U. Al (Yay. haz.). Değişen Dünyada Bilgi Yönetimi Sempozyumu, 24-26 Ekim 2007, Ankara. *Bildiriler* içinde (s. 24-31). Ankara:Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü

Bayraktar, B. B. B. (2007). *21.yy. bilgi yöneticisi: Özellikleri, rol ve becerileri, yetkinlikleri ve alışkanlıkları*. İstanbul: Beta Basım A.Ş.

Bell, S. J. ve Shank, J. (2004). The blended librarian: A blueprint for redesigning the teaching and learning role of academic librarians. *College & Research Libraries News, 65*(7), 372-375. http://crln.acrl.org/content/65/7/372.full.pdf.

Blakiston, R. (2011). Building knowledge, skills, and abilities: Continual learning in the new information landscape. *Journal of Library Administration, 51*(7-8), 728-743. doi:10.1080/01930826.2011.601272

Bolorizadeh, A., Brannen, M., Gibbs, R. ve Mack, T. (2012). Making instruction mobile. *TheReference Librarian, 53*(4), 373-383. doi:10.1080/02763877.2012.707488

Borrego, Á. (2015). Library and information education in Europe: An overview. *BiD, 35*. http://bid.ub.edu/en/35/borrego.htm

Brunskill, C. (2012). The history of record keeping in the UK museum and gallery sector. C. Brunskill ve S. R. Demb (Yay. haz.). *Records Management for Museums and Galleries* içinde (s. 1-34): Chandos Publishing.

Bryant, J. ve Poustie, K. (2001). Competencies needed by public library staff. Guterloh: Bertelsmann Foundation. http://uflibjobcompetencies.pbworks.com/f/Pub%20Lib%20Comp.pdf

Budak, G. (2013). *Yetkinliğe dayalı insan kaynakları yönetimi*, 2. Baskı, Barış Yayınları, İzmir.

Carlone, J. B. ve Igbirieh, O. (2014). Measuring attitudes and knowledge of evidence-based practice in the Qatar nursing workforce: A quantitative cross-sectional analysis of barriers to empowerment. *Avicenna, 5*, 77-87. doi:http://dx.doi.org/10.5339/avi.2014.5

Choi, Y. ve Rasmussen, E. (2006). What is needed to educate future digital librarians: A studyof current practice and staffing patterns in academic and research libraries. *D-Lib Magazine, 12*(9). doi:10.1045/september2006-choi

Choquette, M. E. (2009). Building the body of cultural heritage literacy within LIS curricula: Challenges and opportunities in an evolving global knowledge economy. World Library And Information Congress: 75th Ifla General Conference And Council, 23-27 Ağustos 2009, İtalya. http://www.ifla.org/annual- conference/ifla75/index.htm

Chowdhury, G. ve Koya, K. (2017). Information practices for sustainability: Role of iSchools in achieving the UN sustainable development goals (SDGs). *Journal of the Associationfor Information Science and Technology, 68*, 2128-2138. doi:10.1002/asi.23825

Clayton, M. J. (1997). Delphi: A technique to harness expert opinion for critical decision- making tasks in education. *Educational Psychology, 17*(4), 373-386. doi:10.1080/0144341970170401

Clayton, N. ve Hepworth, M. (2006). Public libraries in the knowledge economy: Report for the museums, libraries and archives council. London: Local Futures Group. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/246985/0343.pdf

Coll, R. K. ve Zegwaard, K. E. (2006). Perceptions of desirable graduate competencies for science and technology new graduates. *Research in Science & Technological Education, 24*(1), 29-58. doi:10.1080/02635140500485340

Collier, M. (2006). Strategic change in higher education libraries with the advent of the digitallibrary during the fourth decade of program. *Program, 40*(4), 334-345. doi:10.1108/00330330610707917

Cox, A. (2023). How artificial intelligence might change academic library work: Applying the competencies literature and the theory of the professions. J*ournal of the Association for Information Science and Technology, 74*(3), 367–380. https://doi.org/10.1002/asi.24635

Creswell, J. W. ve Plano-Clark, V. L. (2015). Karma yöntem araştırmaları: Tasarımı ve yürütülmesi (Y. Dede, S. B. Demir ve diğerleri, Çev.). Ankara: Anı Yayıncılık.

Czerwionka, L., Artamonova, T. ve Barbosa, M. (2014). *Intercultural competence during short-term study abroad: A focus on knowledge.* Fourth International Conference on theDevelopment and Assessment of Intercultural Competence, B. Dupuy ve L. Waugh (Yay. Haz.). *Bildiriler* içinde (s. 46-77). Tucson, AZ.

Çakın, İ. (2000). Bilgi profesyonellerinin eğitiminde yeniden yapılanma: Hacettepe Üniversitesi örneği. *Türk Kütüphaneciliği, 14*(1), 3-17.

Çakın, İ. (2005). Cumhuriyet'ten günümüze bilgi profesyonellerinin eğitiminde başlıca yönelişler. *Türk Kütüphaneciliği, 19*(1), 7-24.

Çakın, İ. (2007). Kütüphanecilerin eğitiminden bilgi profesyonellerinin eğitimine: Hacettepe Üniversitesi'nde son 20 yıl. Değişen Dünyada Bilgi Yönetimi Sempozyumu: 24-26 Ekim 2007, S. Kurbanoğlu, Y. Tonta ve U. Al (Yay. haz.). *Bildiriler* içinde (s. 19-23). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi.

Çakın, İ. (2012). Bilgi profesyonellerinin eğitiminde 40 yıl: Hacettepe Üniversitesinin lisans programındaki değişiklikler. *Türk Kütüphaneciliği, 26*(2), 262-290.

Çakmak, T. (2017). Müzelere yönelik bilgi yönetimi eğitimi: Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü öğrencilerinin analizi. *Ankara* Üniversitesi Dil ve Tarih- *Coğrafya Fakültesi Dergisi, 57*(2), 796-821. doi:10.1501/Dtcfder_0000001539

Davis, A. (2016). Two humanistic communication theories for museums, libraries and archives. ICOFOM Study Series, 44, 5-15.

de Bruyn, T. (2007). Questioning the focus of LIS education. *Journal of Education for Libraryand Information Science, 48*(2), 108-115.

Decius, J. ve Schaper, N. (2017). The Competence Management Tool (CMT) - A new instrument to manage competences in small and medium-sized manufacturing enterprises. *Procedia Manufacturing, 9*, 376-383. https://doi.org/10.1016/j.promfg.2017.04.041

Delbecq, A.L., Van de Ven, A. H. ve Gustafson, D. H. (1975). *Group techniques for program planning: A guide to nominal group and Delphi processes*. Glenview, IL: Scott-Foreman and Co.

Demb, S. R. (2012). *Records management basics*. C. Brunskill ve S. R. Demb (Yay. haz.). *Records Management for Museums and Galleries* içinde (s. 35-46): Chandos Publishing.

Dilevko, J. ve Gottlieb, L. (2003). Resurrecting a neglected idea: The reintroduction of library-museum hybrids. *The Library Quarterly: Information, Community, Policy, 73*(2), 160-198.

Doherty, G., Stagnitti, K. ve Schoo, A. M. M. (2009). From student to therapist: Follow up ofa first cohort of Bachelor of Occupational Therapy students. *Australian Occupational Therapy Journal, 56*(5), 341–349. doi:10.1111/j.1440-1630.2008.00751.x

Drabenstott, K. M. (2000). *Current Educational Trends in Library and Information Science Curricula*. The Czech and Slovak Library Information Network. http://webserver.ics.muni.cz/caslin2000/drabenstott-e.html

Duff, W. M., Carter, J., Cherry, J. M., MacNeil, H. ve Howarth, L. C. (2013). From coexistenceto convergence: Studying partnerships and collaboration among libraries, archives and museums. *Information Research: An International Electronic Journal, 18*(3), 1-26. https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1044683.pdf

Einasto, O. (2017). Time is out of joint: The impact of digimodernism on the transformationof librarian's role. IFLA WLIC 2017, Wrocław, Poland - Libraries: Solidarity. SocietyLibrary Theory and Research with New Professionals Special Interest Group. http://library.ifla.org/ 1834/1/187-einasto-en.pdf

Er-Koçoğlu, N. (2018). Türkiye'de Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü mezunlarının özel sektörde istihdamına yönelik çevrim içi yayımlanan iş ilanlarının içerik analizi. *Ankara* Üniversitesi *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, *58*(1), 1138-1160. http://dx.doi.org/10.33171/dtcfjournal.2018.58.1.53

Erlandson, D. A., Harris, E. L., Skipper, B. L. ve Allen, S. D. (1993). *Doing naturalistic inquiry: A guide to methods.* Sage Publications, Inc.

European Council of Information Associations (2004). Euroguide LIS: Volume 1: Competencies and aptitudes for European information professionals (Göz. geç. 2. bs.). https://docplayer.net/21143044-European-council-of-information-associations-ecia-euroguide-lis-volume-1-competencies-and-aptitudes-for-european-information-professionals.html

Federal Library and Information Center Committee (2011). FLICC competencies for federal librarians. https://www.loc.gov/flicc/publications/Lib_Compt/2011/2011Competencies.pdf

Feret, B. ve Marcinek, M. (1999). The future of the academic library and the academic librarian: A Delphi study. *Librarian Career Development, 7*(10), 91-107. doi:https://doi.org/10.1108/09680819910301898

Ferreira, F., Santos, J. N., Nascimento, L., Andrade, R. S., Barros, S., Borges, J., da Silva, H. P. ve Jambeiro, O. (2007). Information professionals in Brazil: Core competencies and professional development. *Information Research, 12*(2), 1-17. https://pdfs.semanticscholar.org/15b9/15d05d4498f28c9deb277e4b064390fb9787.pdf

Finch, M. ve Ramirez, R. (2018). Scenario planning in public libraries: a discussion. *Public Library Quarterly, 37*(4), 394-407. doi:10.1080/01616846.2018.1522229

Fink, A. (2003). *The Survey kit: How to ask survey questions* (2. bs.). Thousand Oaks, California: Sage Publications, Inc.

Finstad, J., Koldstadbråten, K. M. ve Hellesø, R. (2017). Healthcare personnel's assessment of their competence after a course in trauma nursing. *Norwegian Journal of Clinical Nursing, 12*, 1-25. doi:10.4220/Sykepleienf.2017.64387

Fraser-Arnott, M. (2017). Competencies for information specialists in emerging roles. *Library Management, 38*(1), 65-76. https://doi.org/10.1108/LM-09-2016-0074

Garrod, P. (1998). Skills for New Information Professionals (SKIP): An evaluation of the key findings. *32*(3), 241-263. http://dx.doi.org/10.1108/EUM0000000006903

Gerolimos, M. ve Konsta, R. (2008). Librarians' skills and qualifications in a modern informational environment. *Library Management, 29*(8/9), 691-699. doi:10.1108/01435120810917305

Giannarou, L. ve Zervas, E. (2014). Using Delphi technique to build consensus in practice. *International Journal of Business Science and Applied Management*, *9*(2), 65-82.

Given, L. M. ve McTavish, L. (2010). What's old is new again: The reconvergence of libraries, archives and museums. *The Library Quarterly, 80*(1), 7-32. doi:10.1086/648461

Gorman, M. (2004). Whither library education? *New Library World, 105*(9/10), 376-380. doi:10.1108/03074800410557330

Goulding, A., Bromham, B., Hannabuss, S. ve Cramer, D. (1999). Supply and demand: The workforce needs of library and information services and personal qualities of new professionals. *Journal of Librarianship and Information Science, 31*(4), 212-223. doi:10.1177/096100069903100405

Greer, R. C., Grover, R. J. ve Fowler, S. G. (2007). *Introduction to the library and information professions*. Amerika Birleşik Devletleri: Libraries Unlimited.

Gürdal, O. (2004). Bilgi ekonomisi ve/veya yeni ekonomi'nin reddettikleri. *Bilgi Dünyası, 5*(1),48-73.

Hallam, G. C., Partridge, H. L. ve McAllister, L. M. (2004). LIS education in changing times. *Australian Law Librarian, 12*(2), 11-32.

Hamada, D. ve Stavridi, S. (2014). Required skills for children's and youth librarians in the digital age. *IFLA journal, 40*(2), 102-109. doi:10.1177/0340035214529733

Hashim, L. b., ve Mokhtar, W. N. H. W. (2012). Preparing new era librarians and information professionals: Trends and issues. *International Journal of Humanities and Social Science, 2*(7), 151-156.

Hayes, H. (2004). The role of libraries in the knowledge economy. *Serials, 17*(3), 231-238. http://doi.org/10.1629/17231

Hickerson, T. (2014). Designing 21st-century xpaces for 21st-century roles. *Feliciter, 60*(6), 15-18. https://nsslibraryscience.files.wordpress.com/2013/02/designing-21st-century-spaces-for-21st-century-roles.pdf

Hirsh, S. (2018). The transformative information landscape: What it means to be an information professional today. S. Hirsh (Yay. haz.). *Information services today: An introduction* içinde (s. 3-13). Lanham: Rowman & Littlefield.

Hodges, D. ve Burchell, N. (2003). Business graduate competencies: Employers' views on importance and performance. *Asia-Pacific Journal of Cooperative Education, 4*(2), 16-22.

Howard, K. (2015). *Educating cultural heritage information professionals for Australia's galleries, libraries, archives and museums: A grounded Delphi study.* (Yayımlanmamış doktora tezi), Queensland University of Technology. https://eprints.qut.edu.au/85088/

Ifijeh, G. (2012). Kütüphanecilerin verimliliklerini geliştirmek için zaman yönetimi stratejileri. *Bilgi Dünyası, 13*(2), 565-573. http://bd.org.tr/index.php/bd/article/view/86/82

Ignjatovic, D. (2004). Knowledge Management Systems in Museums: the Next Generation for Assimilating Museum Information Resources in an Electronic Environment. (MA Museum Professions), Seton Hall University. https://scholarship.shu.edu/dissertations/2377

İnceoğlu, S. (2014). Dijital çağda arşivci: Sahip olması gereken temel yetkinlikler ve roller (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi. http://bbytezarsivi.hacettepe.edu.tr/jspui/handle/2062/379

James, N., Shamchuk, L. ve Koch, K. (2015). Changing roles of librarians and library technicians. *Partnership: The Canadian Journal of Library and Information Practice and Research*. *10*(2), 1-29. https://doi.org/10.21083/partnership.v10i2.3333

Johnson, C. A. (2007). Library and information science education in developing countries. *The International Information & Library Review, 39*(2), 64-71. https://doi.org/10.1016/j.iilr.2007.02.011

KALIPER Advisory Committee. (2000). *Educating library and information science professionals for a new century, the KALIPER report: Executive Summary*. Reston, VA: Association for Library and Information Science Education, https://durrance.people.si.umich.edu/img/research/90/KaliperFinalReport.pdf.

Kallberg, M. (2012). Archivists 2.0: Redefining the archivist's profession in the digital age. *Record Management Journal, 22*(2), 98-115. https://doi.org/10.1108/09565691211268162

Kargbo, J. A. (2011). Public library services in the knowledge economy: The Sierra Leone Experience. *Public Library Quarterly, 30*(1), 62-75. doi:10.1080/01616846.2010.525387

Keskin, İ. (2007). *Gelişmelerin şekillendirdiği bir bilim olarak arşivcilik ve arşivcilik eğitimi*. Değişen Dünyada Bilgi Yönetimi Sempozyumu: 24-26 Ekim 2007, S. Kurbanoğlu, Y. Tonta ve U. Al (Yay. haz.). *Bildiriler* içinde (s. 82-91). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi.

Kibirige, H. M. ve DePalo, L. (2001). The education function in a digital library environment: A challenge for college and research libraries. *The Electronic Library, 19*(5), 283-295. doi:https://doi.org/10.1108/02640470110408869

Kulbin, J. ve Virkus, S. (2015). Knowledge, skills and attitudes of librarians in developing library users' information literacy. S. Kurbanoğlu, J. Boustany, S. Špiranec, E. Grassian, D. Mizrachi ve L. Roy (Yay. haz.). *Information Literacy: Moving Toward Sustainability. ECIL 2015. Communications in Computer and Information Science* içinde (s. 549-557). Tallinn, Estonia: Springer, Cham.

Kurbanoğlu, S. ve Doğan, G. (2015). Bilgi ve belge yönetimi öğrencilerinin bilgi okuryazarlığı becerileri. U. Al ve Z. Taşkın (Yay. haz.). *Prof. Dr. İrfan Çakın'a Armağan* içinde (s. 124-134). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü.

Kurt, B. (2018). Değişen dünyada elektronikleşen bilgi kaynakları. N. Çakmak, S. Baytur, S. Akça (Yay. haz.), *Akademik kütüphanelerde kaynak yönetimi* içinde (s. 124-128). Ankara: Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği. https://unak.org.tr/yayin/unak-2017-akademik-kutuphanelerde-kaynak-yonetimi/

Kurtuluş, K. (2008). *Pazarlama araştırmaları* (Genişletilmiş ve gözden geçirilmiş 9. basım). İstanbul: Filiz Kitabevi.

Kurulgan, M. (2013). Bilgi teknolojilerinin kütüphane/bilgi-belge merkezlerine etkisi: Toplumsal, yapısal, yönetsel ve işlevsel açılardan bir inceleme. *Türk Kütüphaneciliği*, *27*(3), 472-495.

Kurulgan, M. ve Özata, F. Z. (2010). Elektronik kütüphane hizmetlerinin öğretim elemanları tarafından benimsenmesinde etkili olan faktörler: Anadolu Üniversitesi öğretim elemanları üzerinde bir araştırma. *Bilgi Dünyası*, *11*(2), 243-262. https://doi.org/10.15612/BD.2010.237

Külcü, Ö. (2018). *Bilgi kuramı ve bilgi yönetimi: Kuramsal bilginin oluşumu ve toplumsal bilgiye dönüşümü*. İstanbul: Hiperlink Yayınları.

Külcü, Ö., Çakmak, T. ve Eroğlu, Ş. (2015). Zamansal ve uzamsal tanımlamalara dayalı bilgi erişim sistemlerinin değerlendirilmesi. U. Al ve Z. Taşkın (Yay. haz.). *Prof. Dr. İrfan* Çakın`a Armağan içinde (s. 143-161). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü.

Kwasik, H. (2002). Qualifications for a serials librarian in an electronic environment. *Serials Review, 28*(1), 33-37. doi:10.1016/S0098-7913(01)00167-8

Lankes, R. D. (2016). *The new librarianship field guide*. Ma: MIT Pres.

Lankes, R. D., Stephens, M., ve Arjona, M. (2015). Participatory and transformative engagement in libraries and museums: Exploring and expanding the Salzburg Curriculum. *Journal of Education for Library and Information Science, 56*(s1), 61-68.

Legget, J. (2011). Skill sets and training needs for New Zealand museums - Findings from recent research. J. Legget (Yay. haz.). *Staff and training in regional museums* içinde (s.66-72). Murska Sobota: Regional Museum.

Leong, K. ve Davidson, J. (2011). Library technicians: What direction now? ALIA National Library & Information Technicians Conference, Perth, Australia.

Lincoln, Y. S. ve Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Beverly Hills: CA: Sage.

Lindstrom, J. ve Shonrock, D. D. (2006). Faculty-librarian collaboration to achieve integration of information literacy. *Reference & User Services Quarterly, 46*(1), 18-23.

Linstone, H. A. ve Turoff, M. (1975a). Introduction. H. A. Linstone ve M. Turoff (Yay. haz.).*The Delphi method: techniques and applications* içinde (s. 3-12). Reading: Addison- Wesley.

Linstone, H. A. ve Turoff, M. (1975b). Introduction. H. A. Linstone ve M. Turoff (Yay. haz.).*The Delphi method: techniques and applications* içinde (s. 71-79). Reading: Addison- Wesley.

Lopatovska, I. ve Baribeau, H. (2017). What information professionals need to know: Job ads analysis. *Proceedings of the Association for Information Science and Technology, 54*(1), 747-749. https://doi.org/10.1002/pra2.2017.14505401141

Lord, G. D. ve Lord, B. (2009). *The manual of museum management* (2. bs.). Lanham, MD: AltaMira Pres.

Lynch, B. P. ve Smith, K. R. (2001). The changing nature of work in academic libraries. *College & Research Libraries, 62*(5), 407-420. doi:10.5860/crl.62.5.407

Mack, D. L. (2012). Libraries and museums in an era of participatory culture. N. Rogers ve S.Seidl-Fox. (Yay.haz.), https://www.imls.gov/sites/default/files/publications/documents/sgsreport2012_0.pdf

Mansfield, T., Winter, C., Griffith, C., Dockerty, A. ve Brown, T. (2014). Innovation Study: Challenges and Opportunities for Australia's Galleries, Libraries, Archives and Museums. Australian Centre for Broadband Innovation: CSIRO and Smart Services Co- operative Research Centre.

Markey, K. (2004). Current educational trends in the information and library science curriculum. *Journal of Education for Library and Information Science, 45*(4), 317-339. doi:10.2307/40323877

Maroevic, I. (1998). The phenomenon of cultural heritage and the definition of a unit of material. *Nordisk Museologi, 2*, 135-142.

Martenstyn, L. (2013, 3 Mayıs). Digital archives: Making museum collections available to everyone. *The Guardian*. https://www.theguardian.com

Martin, R. S. (2004). Libraries and librarians in the 21st century: Fostering a learning society. *College & research libraries news, 64*(11), 668-671.

Martino, J. P. (1993). *Technological forecasting for decision making* (3. bs.). New York: McGraw-Hill.

Marty, P. F. (2004). The evolving roles of information professionals in museums. *Bulletin of the Association for Information Science and Technology, 30*(5), 20-23. doi:10.1002/bult.324

Marty, P. F. (2005). So you want to work in a museum . . . Guiding the careers of future museum information professionals. *Journal of Education for Library and Information Science, 46*(2), 115-133. doi:10.2307/40323865

Marty, P. F. (2008). Museum websites and museum visitors: Digital museum resources and their use. *Museum Management and Curatorship, 23*(1), 81-99. doi:10.1080/09647770701865410

Marty, P. F., Soren, B. J. ve Armstrong, J. (2013). Building community among museum information professionals: A case study of the Museum Computer Network. *Museum Management and Curatorship, 28*(4), 394-412. doi:10.1080/09647775.2013.831249

Mason, R. O. (1990). What is an information professional? *Journal of Education for Library and Information Science, 31*(2), 122-138. https://doi.org/10.2307/40323396

Meehan, J. (2010), The archival nexus: Rethinking the interplay of archival ideas about the nature, value, and use of records, *Archival Science*, *9*, 157–164. https://doi.org/10.1007/s10502-009-9107-0

Menold, N. ve Bogner, K. (2016). *Design of rating scales in questionnaires. GESIS survey guidelines*. Mannheim, Germany: GESIS – Leibniz Institute for the Social Sciences. doi:10.15465/gesis-sg_en_015.

Merriam, S. B. (2013). Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber (S. Turan, Çev.). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Mesleki Yeterlilik Kurumu (2020). Arşivci. https://portal.myk.gov.tr/index.php?option=com_meslek_std_taslak&view=taslak_listesi_yeni&msd=2

Michetti, G. (2014). *Knowledge, skills, and competences: An Italian standard to define the archivist's profile within the European Qualifications Framework. Vol. 1. 3rd Asia Pacific Conference on Archival Education, 23-24 Ekim 2013,* Renmin University, China, içinde (s. 19-37). http://www.ica- sae.org/proceedings/beijing2013/Michetti.pdf

Middleton, M. (2003). Skills expectations of library graduates. *New Library World, 104*(1/2), 42-56. doi:10.1108/03074800310458287

Miles, M. B., ve Huberman, A. M. (1994). Qualitative data analysis: An expanded sourcebook. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Mollaoğlu, R. N. (2007). Müze kütüphaneleri ve müze bilgi ortamına katkıları. *Türk Kütüphaneciliği, 21*(3), 304-334. https://dergipark.org.tr/tr/pub/tk/issue/48937/624256

Myburgh, S. (2003). Education directions for new information professionals. *The Australian Library Journal, 52*(3), 213-227. doi:10.1080/00049670.2003.10721549

National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine. (2017). Information Technology and the U.S. Workforce: Where Are We and Where Do We Go from Here?. Washington, DC: The National Academies Pres. https://doi.org/10.17226/24649.

Nonthacumjane, P. (2011). Key skills and competencies of a new generation of LIS professionals. *IFLA Journal, 37*(4), 280-288. doi:10.1177/0340035211430475

Nworie, J. (2011). Using the Delphi technique in educational technology research. *TechTrends, 55(5), 24-30*. doi:10.1007/s11528-011-0524-6

Odabaş, H. (2017). Yazma ve nadir eserlerin yönetiminde yeterlilikler ve yeni yaklaşımlar. Yerel Yönetimlerde Kültürel Mirasın Yönetimi ve Kütüphaneler Sempozyumu 6-8 Eylül 2017 *Bildiriler* içinde (s. 1-11). Bursa. http://eprints.rclis.org/39325/1/13.pdf

Odabaş, H. ve Akkaya, M. A. (2017). Önsöz. *Bilişim teknolojilerinin bilgi merkezlerine ve hizmetlerine etkileri* içinde (ss. 7-8). H. Odabaş ve M. A. Akkaya (Yay. Haz.). İstanbul: Hiperyayın.

Odabaş, H. ve Akkaya, M. A. (2020). *Bilgi merkezlerinde mekân: Değişen beklentiler ve mimari anlayış ışığında yönelimler*. İstanbul: Hiperyayın.

Orme, V. (2008). You will be …: a study of job advertisements to determine employers' requirements for LIS professionals in the UK in 2007. *Library Review, 57*(8), 619-633. https://doi.org/10.1108/00242530810899595

Osborn, J. (2017). Librarians as teachers: Forming a learning and teaching community of practice. *Journal of the Australian Library and Information Association, 66*(2), 162- 169. doi:10.1080/24750158.2017.1328633

Osborne, J., Collins, S., Ratcliffe, M., Millar, R. ve Duschl, R. (2003). What ''Ideas- about- Science'' should be taught in school science? A Delphi study of the expert community.*Journal of Research in Science Teaching, 40*(7), 692–720. doi:https://doi.org/10.1002/tea.10105

Özan, N. (2018). Dijital çağda arşivler ve arşivciler. D. Işık ve diğerleri (ed.), Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü Yayınları: 05. III. Uluslararası Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü Öğrenci Kongresi: Bildiriler içinde (s. 231-239). Ankara. http://bby2018kongre.ankara.edu.tr/2021/01/13/bildiri-kitabi/

Özel, N. (2016). Müzelerde bilginin düzenlenmesi ve erişime sunulması: Ankara'da müzelereyönelik bir araştırma. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, 56*(1), 177-209. https://dergipark.org.tr/tr/pub/dtcfdergisi/issue/66793/1044448

Partridge,H.L.(2011).Librarian2.0:It'sallintheattitude!ACRL201,30March - 2 April 2011, Bildiriler içinde (s. 256-263). Philadelphia: Association of College and Research Libraries. https://alair.ala.org/bitstream/

handle/11213/18232/librarian2.0.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Pastine, M. ve Wilson, L. (1992). Curriculum reform: The role of academic libraries. B. Baker ve E. Litzinger (Yay. haz.). *The Evolving Educational Mission of the Library* içinde (s. 90-108). https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED365347.pdf

Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri* (M. Bütün ve S. B. Demir,Çev.). Ankara: Pegem Akademi.

Pederson, A. E. (2003). Understanding ourselves and others: Australian archivists and temperament. *Archival Science, 3*, 223–274. doi:10.1007/s10502-004-4039-1

Pettigrew, K. ve Durrance, J. (2001). KALIPER: Introduction and overview of results. *Journalof Education for Library and Information Science, 42*(3), 170-180.doi:10.2307/40324009

Preston, C. C., ve Colman, A. M. (2000). Optimal number of response categories in rating scales: Reliability, validity, discriminating power, and respondent preferences. *Acta Psychologica, 104*(1), 1-15. https://doi.org/10.1016/S0001-6918(99)00050-5

Rainsbury, E., Burchell, N. ve Lay, M. (2002). Ranking workplace competencies: Student and graduate perceptions. *Asia-Pacific Journal of Cooperative Education, 3*(2), 8-18. https://hdl.handle.net/10289/3219

Rayward, W. B. (1998). Electronic information and the functional integration of libraries, museums and archives. E. Higgs (Yay. haz.). *History and electronic artefacts* içinde (s.207-225). Oxford: Oxford University Pres.

Reynolds, S., Carroll, M. ve Welch, B. (2016). Engaging with our future: The role of educators,practitioners, professional associations and employing organisations in the co-creation of information professionals. *The Australian Library Journal, 65*(4), 317-327. doi: 10.1080/00049670.2016.1235529

Rowe, G. ve Wright, G. (1999). The Delphi technique as a forecasting tool: Issues and analysis. *International Journal of Forecasting, 15*(4), 353-375.https://doi.org/10.1016/S0169-2070(99)00018-7

Sacchanand, C. (2012). *Building collaboration between library and information science educators and practitioners in Thailand: transcending barriers, creating opportunities.* World Library and Information Congress, Helsinki. https://www.ifla.org/past-wlic/2012/213-sacchanand-en.pdf

Skulmoski, G. J., Hartman, F. T. ve Krahn, J. (2007). The delphi method for graduate research. *Journal of Information Technology Education, 6*, 1-21.

Skutsch, M. ve Hall, D. (1973). *Delphi: Potential uses in educational planning. Project simu- school: Chicago component*. IL: Chicago Board of Education, Illinois Department of Facility.

Soares, B. B. ve Smeds, K. (2016). Museology exploring the concept of MLA (Museums- Libraries-Archives) and probing its interdisciplinarity. *ICOFOM Study Series, 44*, 29- 33.

Society of American Archivists (1997). Archival roles for the new millennium. https://www2.archivists.org/statements/archival-roles-for-the-new-millennium

Society of American Archivists (2020). SAA core values statement and code of ethics. https://www2.archivists.org/statements/saa-core-values-statement-and-code-of-ethics

Special Libraries Association (2016). Competencies for information professionals. https://www.sla.org/about-sla/competencies/

Şahin, A. E. (2000). İlköğretim okulu müdürlerinin yeterlikleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 22*(22), 243-260.

Şahin, A. E. (2001). Eğitim araştırmalarında Delphi tekniği ve kullanımı. *Hacettepe* Üniversitesi *Eğitim Fakültesi Dergisi, 20*, 215-220.

Şahin, H. (2006). Eğitim programı geliştirme sürecinde önemli bir aşama: İhtiyaç belirleme. *Tıp Eğitimi Dünyası, 22*(22), 1-9.

Takeuchi, H. ve Kim, Y. W. (1999). *Current Issues in Library and Information Science Profession and Its Education in Japan*. 75th IFLA General Council and General Conference, 20-28 Ağustos, 1999., Bangkok, Thailand. http://www.worlib.org/vol07no2/aguolu_v07n2.shtml

Tanackovic, S. F. ve Badurina, B. (2009). Collaboration of Croatian cultural heritage institutions: Experiences from museums. *Museum Management and Curatorship, 24*(21), 299-321. doi:10.1080/09647770903314696

Taşçı, F. (2016). Üniversite kütüphanelerinde bilgi okuryazarlığı eğitiminin verilmesinde kütüphanecilerin yetkinlik ve sorumlulukları. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul. http://bbytezarsivi.hacettepe.edu.tr/jspui/handle/2062/385

Taylor, N. G., Jaeger, P. T., McDermott, A. J., Kodama, C. M. ve Bertot, J. C. (2012). Public libraries in the new economy: Twenty-first century skills, the internet, and community needs. *Public Library Quarterly, 31*(3), 191-219. doi:10.1080/01616846.2012.707106

Teodorescu, T. (2006). Competence versus competency: What is the difference? *Performance Improvement, 45*(10), 27–30. doi:10.1002/pfi.4930451027

Thangaratinam, S. ve Redman, C. W. (2005). The Delphi technique. *The Obstetrician & Gynaecologist, 7*(2), 120-125. doi:10.1576/toag.7.2.120.27071

The International Council on Archives (t.y.). Who is an archivist?. https://www.ica.org/en/discover-archives-and-our-profession

The International Council of Museum (2006). *ICOM müzeler için etik kuralları.* http://mmkd.org.tr/wp- content/uploads/2013/10/icom-muzeler-icin-etik-kurallari2.pdf

The International Federation of Library Associations and Institutions (2016). IFLA trend report 2016 update. https://trends.ifla.org/files/trends/assets/trend-report-2016-update.pdf

The International Federation of Library Associations and Institutions. (2017). Digital unification – libraries working together to unite documentary heritage. https://www.ifla.org/node/11200

The National Archives. (2009). Archive for the 21st century, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/238511/7744.pdf

The Salzburg Curriculum. (2018). http://salzburg.hyperlib.sjsu.edu/the-curriculum/imperatives-for-the-future/

Thomas, C. ve Patel, S. (2008). Competency-based training for digital librarians: A viable strategy for an evolving workforce? *Journal of Education for Library and Information Science, 49*(4), 298-309.

Tonta, Y. (2008). Libraries and museums in the flat world: Are they becoming virtual destinations? *Library Collections, Acquisitions & Technical Services*, *32*(1), 1-9. https://doi.org/10.1016/j.lcats.2008.05.002

Tonta, Y. (2009). Dijital Yerliler, Sosyal Ağlar ve Kütüphanelerin Geleceği. *Türk Kütüphaneciliği, 23*(4), 742-768. https://dergipark.org.tr/tr/pub/tk/issue/48914/623715

Tonta, Y. (2012). Kütüphanecilik ve bilgibilim eğitiminde gelişmeler ve program değişiklikleri. *Türk Kütüphaneciliği, 26*(2), 227-261. https://dergipark.org.tr/tr/pub/tk/issue/48847/622320

Toplu, M. (2007). Ulusaldan evrensele enformasyon politikası: Süreçler, değişimler. H. Odabaş ve H. Anameriç (Yay. haz.). *Bilgi...*içinde (ss. 129-166) içinde. Ankara: Referans Yayıncılık.

Torunlar, M. (2019). Profesyonel arşivci. Ankara: Ankara Üniversitesi BİL-BEM

Torunlar, M. (2020). Belge/Bilgi Yönetimi Disiplininde Olası Paradigma Değişiklikleri: Yeni Bir Rota Teklifi. *Bilgi Yönetimi , 3*(2) , 143-156. doi:10.33721/by.777442

Torunlar, M., ve Özdemirci, F. (2014). Bilgi Çağı"nın arşivcileri: Disiplinlerarası gezginler. *Bilgi Dünyası, 15*(2), 396-420. https://doi.org/10.15612/BD.2014.458

Trant, J. (2009). Emerging convergence? Thoughts on museums, archives, libraries, andprofessional training. *Museum Management and Curatorship, 24*(4), 369-387. doi:10.1080/09647770903314738

Turan, N. (2015). Çalışma yaşamında yetenek, beceri, yetkinlik, yeterlilik. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Turoff, M. (1975). The policy Delphi. H. A. Linstone ve M. Turoff (Yay. haz.). *The Delphi method: techniques and applications* içinde (s. 80-96). Reading: Addison-Wesley.

Uralman, N. H. (2006). 21. yüzyıla girerken bir bilgi kurumu olarak müze. *Bilgi Dünyası, 7*(2), 250-266. doi:https://doi.org/10.15612/BD.2006.376

Vassilakaki, E., ve Moniarou-Papaconstantinou, V. (2017). Beyond preservation: Investigating the roles of archivist. *Library Review, 68*(3), 110-126. doi:https://doi.org/10.1108/LR- 09-2016-0077

Veselko, I. (2011). What are the core competencies needed in a museum? A view from Slovenia. J. Legget (Yay. haz.). *Staff and training in regional museums* içinde (s. 37- 43). Murska Sobota: Regional Museum.

von der Gracht, H.A. (2012). Consensus measurement in Delphi studies: Review and implications for future quality assurance. *Technological Forecasting and Social Change, 79*(8), 1525-1536. doi:10.1016/j.techfore.2012.04.013.

Vujic, Z. ve Stublic, H. (2016). Museology as part of information and communication sciences in Croatia: A view on a thirty-year-long experience. *ICOFOM Study Series,44*, 37-45.

Wallace, D. (2002). Curriculum development in library and information science programs: A design model. *Journal of Education for Library and Information Science, 43*(4), 283- 295. doi:10.2307/40323954

Ward, S. (1999). Information professionals for the next millennium. *Journal of Information Science, 25*(4), 239–247. https://doi.org/10.1177/016555159902500401

Washburn, W. E. (1984). Collecting information, not objects. *Museum News, 62*, 5-15. http://ls-tlss.ucl.ac.uk/course-materials/UCLQG315_65099.pdf

Watson, M. (2005). Professional qualifications: A CILIP perspective. *AIDAinformazioni, 23*(4),24-30.

WebJunction (2014). Competency index for the library field. B. Gutsche, B. Hough (Yay. haz.), https://www.webjunction.org/documents/webjunction/Competency_Index_for_the_Library_Field.html

Winner, M. C. (1998). Librarians as partners in the classroom: An increasing imperative. *Reference Services Review, 26*(1), 25-29. doi:10.1108/00907329810307407

Yamazaki, H. (2007). Changing society, role of information professionals and strategy for libraries. *IFLA Journal, 33*(1), 50-58. https://doi.org/10.1177/0340035207076409

Yang, Q., Shi, Z. ve Liu, Y. Q. (2023). Exploring Library Core Competencies: A Text Mining Study of American Library Association's Job Advertisements From 2006 Through 2017. Social Science Computer Review, 41(1), 83-98. https://doi.org/10.1177/08944393211027279

Yarrow, A., Clubb, B. ve Draper, J-L. (2008). *Public libraries, archives and museums: Trends in collaboration and cooperation IFLA professional reports.* http://www.ifla.org/VII/s8/pub/Profrep108.pdf

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (Genişletilmiş 10. bs.). Ankara: Seçkin Yayınları.

Yıldırım, İ. E. (2015). İstatistiksel *araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, İ. E. ve Dinç, S. (2017). Türkiye'de en çok okunan çocuk kitaplarının yeterlilik analizi. *Atatürk* Üniversitesi *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *21*, 1477-1490.

Yıldırım, T. (2019) Öğrencilerin istihdam edilebilirlik ve bilgi okuryazarlığı becerileri: Hacettepe Üniversitesi örneği (Yayınlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi. Ankara.

Yılmaz, B. (2010). Türkiye'nin bilgi toplumu politikasında kütüphane kurumuna yaklaşım. *Bilgi Dünyası, 11*(2), 263-289. https://doi.org/10.15612/BD.2010.238

Yılmaz, B. (2018). Türkiye'de Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümleri ders programlarının arşivcilik ve belge yönetimi eğitimi açısından değerlendirilmesi. *Bilgi Yönetimi, 1*(1), 44-62. doi:10.33721/by.403258

Yılmaz, E. (2005). Kullanıcı hakları ve sorumlulukları: Bir standart denemesi. *Türk Kütüphaneciliği*, *19*(3), 332-348. https://dergipark.org.tr/tr/pub/tk/issue/48945/62432

3. Basım

BİTKİ FİZYOLOJİSİ

Prof. Dr. Hasan Çetin Özen - Prof. Dr. Ahmet Onay

nobel
40. yıl

BİTKİ FİZYOLOJİSİ

Prof. Dr. Hasan Çetin Özen - Prof. Dr. Ahmet Onay

Yayın No.: 578
Fen Bilimleri No.: 55
ISBN: 978-605-133-480-6
E-ISBN:978-625-371-608-0
Basım Sayısı: 3. Basım, Eylül 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Sergen Öz -sergen@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Bayraktar Asiltürk -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Özen, Hasan Çetin., Onay, Ahmet.
Bitki Fizyolojisi / Hasan Çetin Özen - Ahmet Onay
3. Basım, XVIII + 332 s. 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-480-6
E-ISBN: 978-625-371-608-0
1. Spor 2. Beslenme 3. Sağlık 4. Performans

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ XVII

BÖLÜM 1
BİTKİ HÜCRESİ 1
HÜCRE ÇEPERİ 1
Orta Lamel 1
Primer Çeper 2
Sekonder Çeper 3
HÜCRE ZARI (PLAZMALEMMA) 5
Zarın Bileşenleri 5
Zarın Yapısı 7
HÜCRE ORGANELLERİ 8
Vakuol 8
Çekirdek 8
Endoplazmik Retikulum 8
Diktiyozom (Golgi Aygıtı) 9
Mitokondri 10
Plastidler 10
Mikrocisimcikler 10
Ribozomlar 11
Hücre İskeleti 11

2. BÖLÜM
BİTKİ HÜCRESİ VE SU 13
SU VE HİDROJEN BAĞI 13
ÇÖZÜCÜ OLARAK SU 15
SUYUN ADHEZYONU VE KOHEZYONU 15
SUYUN HAREKETİ 15
Kütle Akışı 16
Difüzyon 16
Osmoz (Suyun Difüzyonu) 17
Plazmoliz 18

3. BÖLÜM

BİTKİ-SU İLİŞKİSİ 19
TRANSPİRASYON 19
Transpirasyona Etki Eden Etmenler 20
Nem 20
Sıcaklık 20
Rüzgâr 20
Stoma 20
Stomaların İşlev Görmesini Etkileyen Etmenler 21
Stomanın Açılıp Kapanma Mekanizması 23
Suyun Taşınması 25
Kök Basıncı 25
Kapilarite 26
Kohezyon Teorisi 26
Mineral Besinler 26
İnorganik Besin Elementleri 28
Toprak Çözeltisi ve Bitki Besin Elementlerinin Yarayışlılığı 30
Toprak ve Genel Özellikleri 32
Mineral Tuzların Alınması 35
Pasif ve Aktif Taşınma 38
İyon Taşınmasında H^+ Pompasından Yararlanılması 41
Proteinler Gibi Büyük Moleküllerin Organeller Tarafından Alınması 43
Mineral Tuzların Alınmasında Kök ve Gövde Organları Arasındaki İlişki 43
FLOEMDE TAŞINMA 44
Floemde Basınç Akış Mekanizması 44
Sukrozun Floeme Aktarılması 45

4. BÖLÜM

METABOLİZMA VE ENZİMLER 49
ENZİMLERİN HÜCRE İÇİ DAĞILIMLARI 49
ENZİMLERİN ÖZELLİKLERİ VE YAPILARI 49
Oksidoredüktazlar 50
Transferazlar 50
Hidrolazlar 51
Liyazlar 51
İzomerazlar 51
Sentetazlar (Ligazlar) 52
ENZİMLERİN KİMYASAL YAPISI 52
Prostetik Grup, Koenzim ve Vitaminler 52
İzoenzimler 53
ENZİMLERİN ETKİ MEKANİZMASI 53
Allosterik Enzimler ve Son Ürün İnhibisyonu 54

5. BÖLÜM

CANLI ORGANİZMALARDA ENERJİ DÖNÜŞÜMÜ - BİYOENERJETİK 57

ENERJİNİN KORUNUMU 57

KİMYASAL DENGE.....58

OKSİDASYON-REDÜKSİYON MEKANİZMALARININ SERBEST ENERJİLERİ 59

REDOKS POTANSİYELİ.....60

6. BÖLÜM

BİTKİ VE AZOT 63

AZOT DEVRİ.....63

Amonifikasyon, Nitrifikasyon ve Denitrifikasyon.....63

Biyolojik Azot Fiksasyonu 64

Azot Fiksasyonunun Fizyolojisi ve Biyokimyası 67

Amonyum Asimilasyonu.....69

Nitrat Asimilasyonu.....71

Azot Döngüsü.....72

7. BÖLÜM

FOTOSENTEZ 73

FOTOSENTETİK BAKTERİLER.....73

YEŞİL BİTKİLERDE FOTOSENTEZ 74

Işık Tepkimeleri.....76

Işık Alıcıları.....76

Işık Absorpsiyonu.....79

Tilakoid Zarının Dört Temel Kompleksi 80

Fotosentetik Birimlerin Tilakoid Zarlarındaki Yerleşimleri.....83

Suyun PS-II Tarafından Oksidasyonu.....83

Fotofosforilasyon 86

CO_2 Bağlama Basamakları (Karanlık Tepkimeler).....88

Karboksilasyon.....89

Redüksiyon.....89

Yenilenme.....89

Rubisco Aktivitesinin Düzenlenmesi 91

Diğer Calvin Devri Enzimlerinin Düzenlenmesi.....92

C-4 Bitkileri ve C-4 Metabolizması.....92

Crassulaceae Asit Metabolizması (CAM) 96

Işık Solunumu (Fotorespirasyon) 97

Fotosentez Ürünlerinin Sentezi ve Depolanmaları 99
Nişasta Sentezi 99
Sukroz Sentezi 100
Fruktanların Oluşumu 101
FOTOSENTEZİ ETKİLEYEN ETMENLER 102
Işık 102
CO_2 104
Sıcaklık 104
Besin Elementleri 105
Yaprak Faktörleri 106

8. BÖLÜM

SOLUNUM 107
SOLUNUM KATSAYISI 107
NİŞASTANIN VE SUKROZUN PARÇALANMASI 108
SOLUNUMUN BİYOKİMYASI 110
Glikoliz 110
Fermentasyon 112
Sitrik Asit Devri (Krebs Devri) ve Elektron Taşıma Sistemi (ETS) 112
Krebs Devri 112
Elektron Taşıma Sistemi (ETS) 113
OKSİDATİF FOSFORİLASYON 119
Bitkilerde ve Hayvanlarda Glikoliz Sonucu Oluşan $NADH+H^{+}$'ların Mitokondriye Giriş Yolları 121
OKSİDATİF PENTOZ FOSFAT METABOLİK YOLU (PPP) 122
GLİOKSİLAT DÖNGÜSÜ 123
SOLUNUM VE DİĞER MOLEKÜLLERİN SENTEZİ 125
BİTKİ VE BİTKİ ORGANLARINDAKİ SOLUNUM 126

9. BÖLÜM

BİTKİ LİPİTLERİ 127
YAĞ ASİTLERİ 128
Gliserolipitler 128
Yağ Asitlerinin Biyosentezi 129
Depo Lipitlerinin Taşınması 130
Yağ Asitlerinin Oksidasyonu 130

10. BÖLÜM

PROTEİNLER 133

GENOM ORGANİZASYONU, GEN EKSPRESYONU VE PROTEİN SENTEZİ 134

Genom Organizasyonu 134

Çekirdek Genom Organizasyonu 134

Plastid Genom Organizasyonu 134

Mitokondriyal Genom Organizasyonu 136

Gen Ekspresyonu 137

Protein Sentezi 137

Protein Sentezinin Başlaması 137

Zincir Uzaması 139

Proteinin Salıverilmesi 140

11. BÖLÜM

BİTKİ GELİŞİMİNİN KURALLARI 141

BÜYÜME 141

Büyümenin Özellikleri 142

Hücrenin Büyüme ve Gelişme Basamakları 143

Hücre Bölünmesi 144

Hücre Genişlemesi 144

Hücrenin Büyümesi 145

HÜCRELERİN FARKLILAŞMASI 148

Farklılaşmayı Sağlayan Etmenler 149

Polarite 149

Asimetrik Hücre Bölünmesi ve Farklılaşma 152

GELİŞME 153

Bitki Büyüme ve Gelişmesini Düzenleyen Faktörler 154

Elektrik Akımı 154

Bitki Büyüme Düzenleyicileri (BBD) 154

Konumun Denetlenmesi 154

Biyofiziksel Kontroller 155

Genetik Kontrol 156

Gelişme Sinyallerine Hücrelerin Cevap Verme Yeteneği 156

Komşu Hücreler 156

Gelişme Sinyallerinin Zamanı 156

FARKLILAŞMANIN TEMEL KURALLARI 157

BÜYÜME KİNETİKLERİ 158

Büyüme Eğrileri: S Şeklinde Büyüme Eğrisi 158

BİTKİ ORGANLARININ GELİŞMESİ 159

Tohumun Yapısı 159

Tohumun Depo Maddeleri 160

Karbohidratlar ... 160
Yağlar ... 160
Proteinler ... 160
Fitin ... 160
Diğer Kimyasal Maddeler ... 160
Tohumun Çimlenmesi ... 161
KÖK GELİŞİMİ ... 163
Genç Kökün Organizasyonu ... 163
Yan (Lateral) Köklerin Oluşumu ... 164
Kökün Radyal Büyümesi ... 164
GÖVDE GELİŞİMİ ... 165
YAPRAK GELİŞİMİ ... 167
Fillotaksi ... 167
ÇİÇEK GELİŞİMİ ... 168
Polen Oluşumu ve Döllenme ... 170
Polen Gelişimi ... 170
Embiryo Kesesinin Gelişimi ... 171
Tozlaşma ve Döllenme ... 172
TOHUM VE MEYVE GELİŞİMİ ... 174
Meyve ve Tohumların Büyümesi Sırasında Meydana Gelen Kimyasal Değişiklikler ... 175
VEJETATİF VE GENERATİF BÜYÜME ARASINDAKİ İLİŞKİ ... 176
MORFOGENEZ: JÜVENİLİTE ... 177
MORFOGENEZ: TOTİPOTENSİ ... 178

12. BÖLÜM

BİTKİ BÜYÜME DÜZENLEYİCİLERİ ... 179
HORMONLARIN ETKİ TARZI VE BİYOKİMYASI ... 179
Hormonların Çalışma Prensipleri ... 179
Bitkilerde Hormon Reseptörü Olarak Görev Yapan Proteinler ... 180
Bitkilerdeki İkinci Haberciler ... 181
Kalsiyum ... 181
Fosfoiyonizitler ... 182
Hormonların Gen Aktivitesi Üzerine Etkileri ... 183
BİTKİ BÜYÜME DÜZENLEYİCİLERİ (BBD) ... 184
Oksinler ... 185
Doğal ve Sentetik Oksinler ... 185
Oksin Biyosentezi ve Metabolizması ... 186
Oksinlerin Taşınması ... 187
İndol Asetik Asitin Oksidasyonu ... 188
Oksinlerin Fizyolojik Etkileri ... 188

Oksin ve Ca^{2+} ... 192
Oksinlerin Ticari Uygulamaları ... 193
Gibberellinler ... 193
Gibberellik Asit Sentezi ... 193
Gibberellik Asitin Taşınması ... 196
Gibberellik Asitin Büyüme Üzerine Etkisi ... 196
Tohumun Çimlenmesi ... 198
Çiçeklenme ... 199
Sitokininler ... 200
Sitokininlerin Biyosentezleri ... 201
Sitokininlerin Fizyolojik Etkileri ... 202
Absisik Asit (ABA) ... 206
Absisik Asitin Biyosentezi ... 206
Absisik Asitin Fizyolojik Rolleri ... 208
Etilen ... 209
Etilenin Biyosentezi ... 210
Etilenin Fizyolojik Özellikleri ... 210
Brassinostreoidler ... 212
Brassinostreoidlerin Fizyolojik Rolleri ... 212
Poliaminler ... 214
Poliaminlerin Biyosentezi ... 214
Poliaminlerin Fizyolojik Etkileri ... 215

13. BÖLÜM

FOTOMORFOGENEZ ... 217

FİTOKROM ... 219
Fitokromun Fiziksel ve Kimyasal Özellikleri ... 220
Fitokromun Fizyolojik Etkileri ... 222
Düşük Işık Yoğunluğunun Neden Olduğu Değişiklikler ... 222
Çok Düşük Işık Yoğunluğunun Neden Olduğu Değişiklikler ... 224
Yüksek Işık Yoğunluğu Reaksiyonları ... 225
Yeşil Bitkilerde Fitokrom ... 225
Fitokrom ve Genler ... 226
Kriptokromlar ve Mavi Işığa Cevap ... 227
UV-B Reseptörleri ... 227
VEJETATİF BÜYÜME ÜZERİNE FOTOMORFOGENİK ETKİLER ... 228

14. BÖLÜM

FOTOPERİYODİZM ... 229

FOTOPERİYODİZM ... 229
Bitkilerde Fotoperiyodik Davranış Çeşitleri ... 230
Kısa Gün Bitkileri ... 231

Uzun Gün Bitkileri ... 231
Nötr Gün Bitkileri ... 231
Ara Gün Bitkileri ... 231
KRİTİK GÜN UZUNLUĞU ... 231
FOTOPERİYODİZMİN ÇİÇEKLENMEYİ UYARMASI ... 232
KARANLIK PERİYODUN ETKİSİ ... 233
FOTOPERİYODİK SİNYALİN ALINMASI ... 234
FOTOPERİYODİZM VE FİTOKROM ... 235
ÇİÇEKLENMENİN FOTOPERİYODİZM İLE KONTROLÜ ... 236
FOTOPERİYODİZM VE ÇİÇEKLENME HORMONLARI ... 236
BİYOLOJİK SAAT ... 237

15. BÖLÜM

SICAKLIK VE BİTKİ GELİŞİMİ ... 241

BİTKİ VE ÇEVRE SICAKLIĞI ... 241
BİTKİLERİN DAĞILIŞI VE BÜYÜMESİ ÜZERİNE SICAKLIĞIN ETKİSİ ... 242
SICAKLIĞIN GELİŞME ÜZERİNE ETKİSİ ... 245
Sıcaklık ve Çiçeklenme ... 245
Vernalizasyonda Etkili Sıcaklık ... 246
Vernalizasyon Uyarıcısının Yapısı ... 247
Dormansi ... 248
Tomurcuk Dormansisi ... 249
Tohum Dormansisi ve Çimlenme ... 250
Ozmotik ve Kimyasal İnhibitörler ... 251
Ön Soğuklama (Stratifikasyon) ... 252
Sıcaklık Değişikliklerine Cevap ... 253

16. BÖLÜM

HAREKET FİZYOLOJİSİ ... 255

TROPİZMA HAREKETLERİ (YÖNELİM HAREKETLERİ) ... 255
Fototropizma ... 256
Işık Uyartısının Algılanması ... 256
Fototropizmada Uyarının Aktarılması ... 256
Fototropizmada Sinyale Cevap Oluşturma ... 258
Yaprak Mozaikleri ... 259
Skototropizma ... 261
Gravitropizma (Jeotropizma) ... 261
Köklerde Gravitropizma ... 262
Gövde ve Koleoptillerde Gravitropizma ... 268
Oksinlerden Başka Maddelerle Uyarı Aktarımı ... 269
Diğer Tropizma Hareketleri ... 269

NASTİK HAREKETLER ... 269
Niktinasti (Uyku Hareketleri) ... 270
Tigmonasti ... 272
Hidronasti ... 272
TURGORİNLER (NASTİK HAREKETLERİ KONTROL EDEN BBD) ... 272
TİGMOMORFOGENEZ ... 274

17. BÖLÜM

STRES FİZYOLOJİSİ ... 275
STRES NEDİR? ... 275
BİTKİLERİN STRES KOŞULLARINA KARŞI VERDİKLERİ CEVAPLAR ... 276
Submoleküler (Elektron) Düzeyde Stres Cevapları ... 276
Moleküler Düzeyde Stres Cevapları ... 277
Sekonder Bileşikler ... 277
Polisakkaritler ... 277
Proteinler ... 277
Subselüler Düzeyde Stres Cevapları ... 280
Hücre Çeperleri ... 280
Zarlar ... 280
STRESE KARŞI OLUŞAN CEVAPLARIN BİTKİDEKİ DÜZENİ ... 281
STRES FAKTÖRLERİNİN HİYERARŞİSİ ... 281
STRESTEN ÇAPRAZ KORUNMA ... 281
STRES ÇEŞİTLERİ ... 282
Su Stresi ... 282
Su Stresi ve Zarlar ... 282
Su Stresi ve Fotosentez ... 282
Su Stresi ve Stoma Hareketleri ... 282
Osmotik Düzenleme ... 284
Sürgün ve Kök Büyümesi Üzerine Su Eksikliğinin Etkisi ... 284
Sıcaklık Stresi ... 285
Düşük Sıcaklık Stresi ... 285
Yüksek Sıcaklık Stresi ... 287
Tuz Stresi ... 288
Çevre Kirleticileri ... 291
Ağır Metaller ... 291
Toksik Gazlar ... 293

18. BÖLÜM

BİTKİ FİZYOLOJİSİNDE BİYOTEKNOLOJİ ... 295
BİTKİ BİYOTEKNOLOJİSİNDE KULLANILAN YÖNTEMLER ... 296

Bitki Doku ve Hücre Kültürü 296
Mikroçoğaltma 297
Virüsten Arındırma 298
Sentetik Tohumlardan Bitki Üretimi 298
Protoplast Füzyonu 300
Rekombinant DNA Teknolojisi 301
Agrobacterium ile Hücrelere Gen Transferi 301
Protoplastlara Gen Transferi 304
Somaklonal Varyasyonlar 305
Bitki Hücre Kültürleriyle Sekonder Bileşiklerin Üretimi 306
Bitkilerin Korunması 307
Herbisitlere Karşı Dirençli Bitkilerin Oluşturulması 307
Böceklere ve Hastalıklara Karşı Direnç 308

19. BÖLÜM

BİTKİ FİZYOLOJİSİNDE KULLANILAN ULUSLARARASI BİRİMLER 309

KAYNAKÇA 313

KAYNAKÇA

ALBERTS, B., BRAY, D., LEWIS, J., RAFF, M., ROBERTS, K., WATSON, J. D., (1983) Molecular Biology of the Cell, Garland Publishing Inc., New York.

BERLEY, J. D., BLACK, M., (1994) Seeds, Physiology of Development and Germination. Plenum Press, New York and London.

BARBER, J., NIELD, E. P., ZHELEVA, D., HANKAMER, B., (1997) The Structure, Function and Dynamics of Photosystem Two, Physiologia Plantarum, 100: 817-827.

BOZCUK, S., (1986) Bitki Fizyolojisi, Hatipoğlu Yayınevi, Ankara.

CLOUSE, S. D., SASSE, J. M., (1998) Brassinosteroids: Essential Regulators of Plant Growth. Annual Review of Plant Physiology and Plant Moleculer Biology. Vol: 49, 427.

DARNEL, J., LODISH, H., BALTIMORE, D., (1990) Molecular Cell Biology, Scientific American Books, New York.

DODDS, J. H., ROBERTS, L. W., (1985) Experiments in Plant Tissue Culture. Cambridge University Press.

EDREVA, A., (1998) Bitkilerde Stres Fizyolojisinin Temelleri. EBİLTEM-İZMİR. 22-26Haziran,1998.

GAL, A., ZER, H., OHAD, I., (1997) Redox-Controlled Thylacoid Protein Phosphorilation. News and Views, Physiologia Plantarum, 100: 869-885.

GİBBS, M., (1971) Structure and Function of Chloroplast, Springer Verlag, New York.

GLENN, E. P., BROWN, J., O'LEARY, W., (1998) Irrigation Crops with Seawater. Scientific American. 279: 76-81.

GÖZÜKARA, E., (1994) Biyokimya, Evin Matbaası, Malatya.

HARBORNE, J. B., (1989) Introduction to Ecological Biochemistry. Academic Press, London.

HASMAN, M., (1972) Bitkilerin Metabolizma Fizyolojisi, İstanbul Matbaası, İstanbul.

HESS, D., (1975) Plant Physiology, Springer Verlag, New York.

HOPKİNS, W. G. (1995) Introduction to Plant Physiology, John Willey and Soons, Inc., New York.

IVANOV, B, KRAMER, D. M., (2005) Characterization of photosynthetic electron transport in bundle sheat cells of maize. Planta, 220:4, 572-581.

KOBAYASHI, M., (1996) Study of Precise Pigment Composition of Photosystem-I Reaction Centers by Means of Normal Phase HPLC, Journal of Plant Researc, 109: 223-230.

KREPS, A. J., KAY, S. A., (1999) Coordination of Plant Metabolism and Development by the Circadian Clock. The Plant Cell, Vol. 9:1235-1244.

LAWOR, D. W., (2000) Photosynthesis, GBR:BIOS Scientific Pub. Ltd. Oxford.

LEA, P. J., LEEGOOD, R. C., (1993) Plant Biochemistry and Molecular Biology, John Willey and Soons Ltd., West Sussex.

LEGAN, H., BASSET, M., VERY, A., SENTENAC, H., (1997) Plasma Membrane Transport Systems in Higher Plants, Physiologia Plantarum, 100: 1-15.

LEHNINGER, L. A., NELSON, L. D., COX, M. M., (1993) Principles of Biochemistry, Worth Publishers, New York.

LEUNG, S., GIRAUDAT, J., (1998) Abscisic Acid Signal Transduction. Annual Review of Plant Physiology and Plant Moleculer Biology. Vol: 48, 199.

MİLLAR, J. A., MCGRATH, R. B., CHUA, N., (1994) Phytocrome Phototransduction Pathways. Annual Review Genetic. 28: 325-349.

MOORE, R., CLARK W. D., STERN K. R., VODOPİCH D., (1995) Botany. Wm. C. Brown Publishers.

ONAY, A., (1996) *In vitro* Organogenesis and Embryogenesis of Pistachio, *Pistacia vera*. L. PhD Thesis, University of Edinburgh.

ONAY, A. JEFFREE, C. E., YEOMAN, M. M., (1996) Plant Regeneration from Encapsulated Embryoids and an Embryogenic Mass of Pistachio. Plant Cell Reports, 15: 723-726.

ÖNDER, N., (1985) Genel Bitki Fizyolojisi, İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Yayınları, Istanbul.

PALAVAN-ÜNSAL, N., (1993) Bitki Büyüme Maddeleri. İstanbul Üniversitesi Basımevi ve Film Merkezi.

RENGER, G., (1997) Mechanistic and Structural Aspects of Photosynthetic Water Oxidation, Physiologia Plantarum, 100: 828-841.

RİDGE, I., (1991) Plant Physiology, Thompson Litho Ltd., Milton Keynes.

SALİSBURY, F. B., ROSS, C. W., (1992) Plant Physiology, Wadsworth Inc. California.

SANSOM, M., LAW, R., (2001) Membrane Proteins: Aquaporins-channels without ions, Current Biology, 11:71-73.

STAFFORD, A., WARREN, G., (1991) Plant Cell and Tissue Culture. Redwood Press Limited, Melksham, Wiltshire.

STRYER, L., (1988) Biochemistry, W. H. Freeman and Company, New York.

VARDAR, Y., GÜVEN, A., (1983) Bitki Fizyolojisine Giriş, Bilgehan Basımevi, İzmir.

VASİLI, K., (1991) Scale-Up and Automation in Plant Propagation. Cell Culture and Somatic Cell Genetics of Plants, Volume 8. Academic Press, Inc. Harcourt Brace Javonovich, Publishers.

VEMURA, M., STEPONKUS, P. L., (1999) Cold Acclimation in Plants: Relationship Between the Lipit Composition and the Cryostability of the Plasma Membrane. Journal of Plant Research 112: 245-254.

VIBE, H. S., NAVER, H., MOLER, B. L., (1997) Molecular Aspect of Photosystem I, Physiologia Plantarum, 100:842-851.

WHITEHEAD, L., DAY, D. A., (1997) The Peribacteroid Membrane, Physiologia Plantarum, 100: 30-44.

YOAV, W., (2002) Plant Roots, Marcel Dekker Inc, New York.

YOSHİDA, S., HOTSUBO, K., KAUAMURO, Y., MURAİ, M., ARAKAWA, K., TAKEZA WA, D., (1999) Alterations of Intracellular pH in Response to Low Temperature Stresses. Journal of Plant Research 112: 225-236.

ŞEKİLLERİN ALINDIĞI KAYNAKLAR

Salisbury ve Ross (1992)	**1**/6-9; **3**/1,2,7,8,11; **4**/1-4; **6**/2,3; **7**/3,4,10,13,16-18,20,21,25; **8**/1,3-5; **10**/1; **11/**1,3,7,9,11; **12**/2,3,12; **13**/1,3,4,6; **14**/6; **15**/1,8,9; **16**/3,4,10,12
Hopkins (1995)	**1**/1,2,4,5,10-12; **2**/1,2,4; **3**/,4-6,9,10,12,14; **5**/1; **6**/1,4,6,7; **7**/2,7,8,11-14,19,22,23,26-29; **8**/2,6,11,12,16,17; **11**/2,10,12,13; **12**/1,5,8,9,11, 14-16; **13**/2,5,7,8; **14**/1-5; **15**/2-7; **16**/2,5,9,11; **17**/1,4,7,8; **18**/1,4
Lea ve Leegood (1993)	**6**/5,8; **7**/5,15; **8**/14,15; **9**/1-3; **10**/2,3; **11**/14-19;
Moore ve Ark. (1995)	**11**/4-6,8; **12**/7,13; **15**/1
Stryer (1988)	**7**/6,9; **8**/8-10,13
Ridge (1991)	**2**/5; **3**/3,13
Albert ve Ark. (1983)	**1**/3
Palavan-Ünsal (1993)	**12**/6,9
Millar ve Ark. (1994)	**12**/17
Glen ve Ark. (1998)	**15**/5
Onay ve Ark. (1996)	**18**/2
Vasili (1991)	**17**/3
Lawor (2000)	**7**/1

2. Basım

Biyoinformatik Alanında İSTATİSTİK

Prof. Dr. Vilda Purutçuoğlu
Dr. Ezgi Ayyıldız

nobel
40. yıl

BİYOİNFORMATİK ALANINDA İSTATİSTİK

Prof. Dr. Vilda Purutçuoğlu, Dr. Ezgi Ayyıldız

Yayın No.: 1102
Fen Bilimleri No.: 91
ISBN: 978-605-320-008-6
E-ISBN: 978-625-371-875-6
Basım Sayısı: 2. Basım, Kasım 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Sergen Öz -sergen@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Bayraktar Asiltürk -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Purutçuoğlu, Vilda., Ayyıldız, Ezgi.
Biyoinformatik Alanında İstatistik / Vilda Purutçuoğlu, Ezgi Ayyıldız
2. Basım, XIV + 246 s. 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-008-6
E-ISBN: 978-625-371-875-6
1. İstatistiksel Analiz 2. Biyoiformatik 3. Mikrodizin Analizi 4. Gen Ağları 5. Dizin Analizi

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
ASO 1. Organize Sanayi Bölgesi Anadolu Cad. No:4 Sincan/ANKARA

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1: BİYOİNFORMATİĞE GİRİŞ 1
1.1 Biyoinformatik nedir? 1
1.2 Kitabın kapsamı 2
1.3 Kitabın amacı 5

BÖLÜM 2: TEMEL BİYOLOJİK VE KİMYASAL KAVRAMLAR 7
2.1 Hücre 7
2.1.1 Hücre çeşitleri 8
2.1.1.1 Prokaryotik hücre 8
2.1.1.2 Ökaryotik hücre 8
2.1.2 Hücre yapısı 8
2.2 Protein 11
2.2.1 Proteinlerin polipeptit zinciri 14
2.2.2 Proteinlerin yapıları 15
2.2.2.1 Birincil yapısı 15
2.2.2.2 İkincil yapısı: 16
2.2.2.3 Üçüncül yapısı 18
2.2.2.4 Dördüncül yapısı: 20
2.2.3 Proteinlerin denatürasyonu 20
2.3 Nükleik asitler ve nükleotit 21
2.3.1 Deoksiribonükleik asit 21
2.3.2 Ribonükleik asit 22
2.3.3 Genom, kromozom, gen 23
2.4 DNA replikasyonu 24
2.5 Gen ekspresyonu 26
2.5.1 Transkripsiyon 27
2.5.2 Translasyon 29
2.5.3 Tamamlayıcı DNA 31

2.6 Kimyasal tepkimeler 31
2.6.1 Sentez tepkimesi 32
2.6.2 Ayrışma tepkimesi 32
2.7 Adenozin trifosfat (ATP) 33
2.8 Enzim 33
2.9 Kimyasal kavramlar 34
2.9.1 Hibridizasyon 34
2.9.2 Santrifüjleme 35
2.9.3 Polimeraz zincir reaksiyonu 35
2.9.4 Knockout tekniği 36
2.9.5 DNA'nın izolasyonu ve saflaştırılması 37
2.9.6 Restriksiyon enzimleri 38
2.9.7 Klonlama 38
2.9.8 Jel elektroforesi 39

BÖLÜM 3: TEMEL OLASILIK VE İSTATİSTİK 41
3.1 Olasılık 41
3.1.1 Bağımsız olaylar 42
3.1.2 Koşullu olasılık 43
3.1.3 Bayes teoremi 44
3.2 Rasgele değişken 44
3.2.1 Rasgele değişkenin beklenen değeri 46
3.2.2 Rasgele değişkenin varyansı ve kovaryansı 47
3.3 Bazı kesikli ve sürekli dağılımlar 49
3.3.1 Bernoulli ve binom dağılımları 49
3.3.2 Hipergeometrik dağılımı 51
3.3.3 Geometrik dağılımı 52
3.3.4 Negatif binom dağılımı 53
3.3.5 Poisson dağılımı 54
3.3.6 Normal dağılımı 55
3.3.7 Düzgün dağılım 57
3.3.8 Üstel dağılımı 58
3.3.9 Gamma dağılımı 59
3.3.10 Beta dağılımı 60
3.4 Markov zincirleri 61
3.4.1 Geçiş olasılık matrisi ve durum geçiş grafiği 61
3.4.2 Durumların sınıflandırılması 63
3.4.3 Kararlı durum dağılımları 65
3.4.4 Ters çevrilebilir Markov zincirleri 66
3.4.5 Sürekli zaman içinde Markov zincirleri 67
3.5 İstatistiksel testler 68
3.5.1 Parametrik testler 69
3.5.1.1 *z*-testi 69
3.5.1.2 Tek grup *t*-testi 70
3.5.1.3 Bağımsız iki grup için *t*-testi 71
3.5.1.4 Bağımlı iki grup için *t*-testi 71

3.5.1.5 Tek yönlü varyans analizi 72
3.5.1.6 Çift yönlü varyans analizi 73
3.5.2 Parametrik olmayan testler 75
3.5.2.1 İşaret testi 76
3.5.2.2 Wilcoxon işaretli sıralama testi 77
3.5.2.3 Mann – Whitney U- testi 78
3.5.2.4 Fisher tam testi 79
3.5.2.5 Kruskal-Wallis testi 81
3.5.2.6 Friedman testi 82

BÖLÜM 4: TEMEL İSTATİSTİK TAHMİN YÖNTEMLERİ 85
4.1 En küçük kareler tahmin edicisi 85
4.2 En çok olabilirlik tahmin edicisi 86
4.3 Bayesci tahmin ediciler 87
4.3.1 Gibbs örneklemi 88
4.3.2 Metropolis-Hastings algoritması 89
4.3.3 Hibrit MCMC tasarımları 91
4.3.4 Maksimum sonsal metodu 91
4.3.5 Alan hakkında ileri düzey kaynaklar 93

BÖLÜM 5: SINIFLANDIRMA VE KÜMELEME ANALİZLERİ 95
5.1 Özellik çıkarımı ve uzaklık ölçüleri 95
5.2 Sınıflandırma 97
5.2.1 Diskriminant analizi 97
5.2.2 Karesel diskriminant fonksiyonu 100
5.2.3 Fisher diskriminant fonksiyonu 101
5.2.4 k-en yakın komşuluk sınıflandırması 103
5.2.5 Sınıflandırma ve regresyon ağacı 105
5.2.5.1 Sınıflandırma ağacı 105
5.2.5.2 Regresyon ağacı 106
5.3 Kümeleme yöntemleri 107
5.3.1 *k*-ortalama yöntemi 108
5.3.2 Temsilciler etrafında bölünme yöntemi 110
5.3.3 Hiyerarşik kümeleme yöntemleri 113
5.3.4 Temsilciler etrafında hiyerarşik bölünme yöntemi 116
5.3.5 PAMSAM kümeleme yöntemi 117
5.4 Boyut düşürme analizleri 119
5.4.1 Temel bileşenler analizi 119
5.4.2 Sammon haritalama yöntemi 121
5.5 Alan hakkında ileri düzey kaynaklar 123

BÖLÜM 6: DİZİ ANALİZİ 125
6.1 Nokta matrisi 125
6.2 Temsilci matrisleri 127
6.2.1 Kabul edilmiş nokta mutasyonları matrisi: PAM 127

6.2.2 BLOSUM 128
6.3 Dinamik programlama ile karşılaştırmalı dizi hizalaması 129
6.3.1 Genel dizi hizalama: Needleman -Wunsch algoritması 130
6.3.2 Yerel dizi hizalama: Smith - Waterman algoritması 130
6.4 Çoklu dizi hizalaması 132
6.4.1 Aşamalı çoklu dizi hizalama: CLUSTALW 133
6.4.2 Gizli Markov modelleri 133
6.4.2.1 Viterbi algoritması 135
6.4.2.2 İleriye dönük algoritma 135
6.4.2.3 Baum-Welch algoritması 136
6.4.3 Çoklu hizalamanın skorlanması 137
6.5 Dizi analizlerinde veri tabanı yöntemleri: BLAST, FASTA 139
6.5.1 BLAST yöntemi 140
6.5.2 FASTA yöntemi 140
6.6 Dizi hizalamasının istatistiksel anlamlılığının belirlenmesi 141
6.7 Alan hakkında ileri düzey kaynaklar 142

BÖLÜM 7: PROTEİNLERİN İKİNCİL YAPI ANALİZLERİ 144
7.1 Protein ikincil yapısı nedir? 144
7.2 İkincil yapıları tahmin etme yöntemleri 144
7.3 İkincil yapıların doğruluklarını değerlendirme ölçüleri 147
7.3.1 Q_3 ölçüsü 148
7.3.2 Matthews korelasyon katsayısı 148
7.3.3. Sov ölçüsü 149
7.4 İkincil yapılar için kullanılan istatistiksel ve bilgi-tabanlı metotlar 150
7.4.1 GOR metodu 150
7.4.2 En yakın komşuluk metodu 152
7.4.3 PREDATOR metodu 153
7.5 İkincil yapıların tahmininde genel sınıflandırma metotları 153
7.6 Evrimsel bilginin ikincil yapıları tahmin etmede kullanımı 154
7.7 İkincil yapılar için ileri düzey analizler 154

BÖLÜM 8: MİKRODİZİN ANALİZİ 156
8.1 Mikrodizin teknolojisi 156
8.2 Mikrodizinlerin hazırlanışı, tek kanallı ve çift kanallı dizinler 156
8.2.1 RNA karışımının hazırlanması 157
8.2.2. cDNA'ların etiketlenmesi 157
8.2.3 cDNA'ların hibridizasyona hazırlanması 158
8.2.4 Dizinlerin hibridizasyonu 159
8.3 Normalizasyon 159
8.3.1 Uzaysal düzeltme 160
8.3.2 Ardalan normalizasyonu 162
8.3.2.1 Prob çiftleri 163
8.3.2.2 MAS5.0 metodu 163
8.3.2.3 MBEI metodu 166
8.3.2.4 RMA metodu 167

8.3.2.5 GC-RMA metodu....168
8.3.2.6 Diğer metotlar....169
8.3.3 Boya etkisi normalizasyonu....170
8.3.4 Dizinler içi ve dizinler arası normalizasyon....172
8.4 Dizinlerin kalite kontrolleri....175
8.5 Farklı olarak açığa vurulan genlerin bulunması....177
8.5.1 Hipotez testi....178
8.5.2 Mikrodizinlerde kullanılan hata oranları....179
8.5.3 İki şart altında genler için hipotez testleri....180
8.5.3.1 t-testi....180
8.5.3.2 Permütasyon düzeltmesi....183
8.5.3.3 Genelleştirilmiş olabilirlik oranı testi....183
8.5.3.4 Wilcoxon sıra testi....185
8.5.4 Çoklu gen hipotez testleri....186
8.5.4.1 Bonferroni testi....186
8.5.4.2 Sidak testi:....187
8.5.4.3 Hochberg testi....187
8.5.4.4 Benjamini-Hochberg testi....187
8.6 Mikrodizinler için ileri düzey analizler....188

BÖLÜM 9: GEN AĞ YAPILARI, EVRİMİ VE MODELLENMESİ....190
9.1 Genetik ağların parçacıkları....191
9.2 Motif ve bulunması....191
9.2.1 Motif tanımı ve çeşitleri....191
9.2.2 Motif bulma yöntemleri....192
9.2.2.1 z-skoru ve p-değeri yöntemi....192
9.2.2.2 Motif anlamlılık profili yöntemi....194
9.3 Modül ve bulunması....195
9.3.1 Modül tanımı ve çeşitleri....195
9.3.2 Modül bulma yöntemleri....196
9.3.2.1 Modülerlik katsayısı yöntemi....196
9.4 Ağ ve çeşitleri....197
9.5 Ağ topolojisi....200
9.5.1 Derece dağılımı....200
9.5.2 Kümeleme katsayısı....202
9.5.3 Karakteristik yol uzunluğu ve çap....203
9.5.4 Düğümlerin varlığı....204
9.5.5 Örnek ağ topolojisi uygulaması....205
9.6 Ağ çeşitlerinin topolojisi....206
9.6.1 Rassal ağların topolojik özelllikleri....206
9.6.2 Ölçeksiz ağların topolojik özellikleri....207
9.6.3 Hiyerarşik ve modüler ağların topolojik özellikleri....209
9.7 Ağ evrimleri ve evrimsel benzerliğin bulunması....210
9.7.1 Kopyalama yaklaşımı....211
9.7.2 İsteğe bağlı bağlanma yaklaşımı....212
9.7.3 Kopyalama-bağlanma yaklaşımı....212

9.7.4 Evrimsel benzerlik ölçüsü: evrimsel oran....213
9.8 Ağların temel matematiksel modellenme çeşitleri....214
9.8.1. Ana modelleme metotları....214
9.8.1.1 Boolean yaklaşımı....214
9.8.1.2 Diferansiyel denklem yaklaşımı....215
9.8.1.3 Stokastik yaklaşım....216
9.8.2. Ara modelleme metotları....217
9.8.2.1 Kinetik mantık yaklaşımı....218
9.8.2.2 Sürekli mantık ağı yaklaşımı....218
9.8.3. Hibrit modelleme metotları....218
9.8.3.1 Langevin yaklaşımı....218
9.8.3.2 Fokker-Planck yaklaşımı....219
9.8.4 Alan hakkında ileri düzey kaynaklar....220

BÖLÜM 10: BİYOİNFORMATİK ALANINDAKİ GÖSTERİM ARAÇLARI VE TEMEL VERİ TABANLARI....222
10.1 Ağlar için geliştirilen görsel araçlar ve veri tabanlari....222
10.1.1 Grafiksel tekniklerin genel özellikleri....223
10.1.2 Grafiksel teknikleri için seçim kriterleri....223
10.1.3 Ağ veri tabanları....224
10.2 Mikrodizin verileri için geliştirilen görsel araçlar ve veri tabanları....226
10.2.1 Mikrodizin analizlerinde kullanılan araçlar....226
10.2.1.1 Onto-Express (OE)....226
10.2.1.2 GoMiner....227
10.2.1.3 DAVID ve EASEonline....227
10.2.1.4 GOstat....227
10.2.1.5 GOToolBox....227
10.2.2 Mikrodizin analiz araçlarındaki özellikler....227
10.3 Dizi verisi için geliştirilen metotlar ve veri tabanları....229
10.3.1 Dizi veri tabanları için geliştirilen metotlar....230
10.3.2 Dizi veri tabanları....232
10.4 Proteinlerin ikincil yapıları için geliştirilen metotlar ve veri tabanları....232
10.4.1 Protein ikincil yapıları için geliştirilen metotlar....232
10.4.2 Proteinlerin ikincil yapıları için veri tabanları....233

TEKNİK TERİMLER SÖZLÜĞÜ....234

KAYNAKÇA....239

KONU İNDEKSİ....239

KAYNAKÇA

Affymetrix. 2002. *Statistical Algorithms Description Document.* Santa Clara, CA.

Akdeniz, F. 2007. *Olasılık ve İstatistik*. Nobel Kitabevi.

AltschulI S.F., Gish W., Miller W., Myers E.W., Lipman D.J. 1990. Basic local alignment search tool. *Journal of Molecular Biology*, 215: 403-410.

Babu M.M., Luscombe N.M., Aravind L., Gerstein M. 2004. Structure and evolution of transcriptional regulatory networks. *Current Opinion in Structural Biology*, 14: 283-291.

Bagos P.G., Liakopoulos T.D., Hamodrakas S.J. 2005. Evaluation of methods for predicting the topology of beta-barrel outer membrane proteins and a consensus perdiction methods. *BMC Bioinformatics*, 7: 1-13.

Bain L.J., Engelhardt M. 1992. *Introduction to Probability and Mathematical Statistics.*Duxbury Press.

Bar-Joseph Z., Gerber G.K., Lee T.I., Rinaldi N., Yoo J.Y., Robert F., Gordon D.B., Fraenkel E., Jaakkola T.S., Young R.A., Gfford D.K. 2003. Computatipnal discovery of gene modules and regulatory networks. *Nature Biotechnology*, 21: 1337-1342.

Barabási A.L., Oltvai Z.N. 2004. Network biology: understanding the cells functional organization. *Nature Reviews Genetics*, 5: 101-113.

Baxevanis A.D., Ouellette B.F.F. 2001. *Bioinformatics: A Practical Guide to the Analysis of Genes and Proteins.* A John Wiley and Sons.

Becker K.G., White S.L., Muller J., Engel J. 2000. BBID: The biological biochemical image database. *Bioinformatics*, 16 (8): 745-747.

Berg J., Lässig M. 2004. Local graph alignment and motif search in biological networks. *PNAS*, 101 (41): 14689-14694.

Berger B., Wilson D.B.,Wolf E., Tonchev T., Milla M.,Kim P.S. 1995. Predictng coiled coils by use of pairwise residue correlations. *Proc. Natl. Acad. Sci. USA*, 92: 8259-8263.

Bezdek J.C., Pal S.K. 1992. *Fuzzy Models for Pattern Recognition: methods that search for structures in data.* Institute of Electrical and Electronics Engineers.

Bezdek J.C., Keller J., Krisnapuram R., Pal N.R. 2005. *Fuzzy Models and Algorithms for Pattern Recognition and Image Processing*. Springer, Boston.

Boguski M.S., McCormick F. 1993. Proteins regulating Ras and its relatives. *Nature*, 366 (6456): 643-654.

Bolouri H. 2008. *Computational Modeling of Gene Regulatory Networks*. Imperial College Press.

Bolstad B.M., Irizarry R.A., Astrand M., Speed T.P. 2003. A comparison of normalization methods for high density oligonucleotide array data based on bias and variance. *Bioinformatics*, 19(2), 185–93.

Bower J.M., Bolouri H. 2001. *Computational Modelling of Genetic and Biochemical Networks*. Massachusetts Institute of Technology, Second edition.

Boys R.J., Wilkinson D.J., Kirkwood T.B.L. 2008. Bayesian inference for discretely observed stochastic kinetic model. Statistical Computing, 18. 125-135.

Breitkreutz B.J., Stark C., Tyers M. 2003. Osprey: a network visualization system. *Genome Biology*, 4 (3): R22.1-R22.4.

Brown T.A. 2010. *Gene Cloning and DNA Analysis: An Introduction*. Wiley-Blackwell.
Campbell N.A., Reece J.B., Taylor M.R., Simon E.J., Dickey J.L. 2009. *Biology: Concepts and Connections.* Pearson, Benjamin Cummings.

Causton H.C., Quackenbush J. and Brazma A. 2003. *Microarray Gene Expression Analysis: A Beginner's guide*. Blackweel Science.

Cleveland W.S. 1979. Robust locally weighted regression and smoothing scatterplots. *Journal of the American Statistical Association,* 74: 829–36.

Cohen R., Havlin S. 2003. Scale-free networks are ultrasmall. *Physical Review Letters*, 90 (5): 058701.14.

Conover W.J. 1980. *Practical Nonparametric Statistics*. John Wiley and Sons.

Corder, G. W., Foreman, D.I. 2009. *Nonparametric Statistics for Non-Statisticians.* John and Sons.

Defterli Ö., Purutçuoğlu V., Weber G.W. 2014. Advance mathematical and statistical tools in the dynamic modelling and simulation of gene-enviroment networks. 253-258. *Modeling, Optimization, Dynamics and Bioeconomy*. Editor: Zilberman D, Pinto A. Springer.

Devore, J.L. 2004. *Probability and Statistics for Engineering and the Sciences*. Thomson / Brooks/Cole.

Doğrusöz U., Erson E.Z., Giral E., Demir E., Babur O., Cetintas A., Colak R. 2006. Patikaweb: a web interface for anayzing biological pathways through advanced querying and visualization. *Bioinformatics*, 22 (3): 374-375.

Dorogovtsev S.N., Mendes J.F.F, Samukhin A.N. 2000. Structure of growing networks: exact solution of the Barabási-Alberts model. *Physical Review Letters*, 85(21): 46334636. Drăghici S. 2012. *Statistical and Data Analysis for Microarrays Using R and Bioconductor*. Second edition, Chapman and Hall/CRC, London.

Edgar R.C. 2004. MUSCLE: multiple sequence alignment with high accuracy and high throughput. *Nucleic Acids Research,* 32 (5): 1792-1797.

Eraker B. 2001. MCMC analysis of diffusion models with application to finance. *Journal of Business and Economic Statistics*, 19 (2): 177–191.

Ewens W.J., Grant G. 2001. *Statistical Methods in Bioinformatics: An Introduction.* Springer, New York.

Everitt B.S., Landau S, Leese M., Stahl D. 2011. *Cluster Analysis.* John Wiley and Sons.

Fankhauser N., Mäser P. 2005. Identification of GPI anchor attachment signals by a Kohonen self-organizing map. *Bioinformatics*, 21: 3435-3438.

Fielding A. H. 2007. *Cluster and Classification Techniques for the Biosciences.* Cambridge University.

Friedman J, Hastie T, Tibshirani R. 2008. Sparse inverse covariance estimation with the graphical lasso. *Biostatistics*, 9: 432- 441.

Fröhlich H., Fellmann M., Sültmann H., Poustka A., Beisbarth T. 2008. Predicting pathway membership via domain signitures. *Bioinformatics*, 24 (19): 2137-2142.

Gelman A., Carlin J.B., Stern H.S., Rubin, D.B. 2004. *Bayesian Data Analysis*, Chapman and Hall/CRC.

Golightly A., Wilkinson D. J. 2005. Bayesian inference for stochastic kinetic models using a diffusion approximation. *Biometrics*, 61 (3): 781–788.

Golightly A., Wilkinson D.J. 2006a. Bayesian sequential inference for nonlinear multivariate Diffusions. *Statistics and Computing*, 16: 323-338.

Golightly A., Wilkinson, D.J. 2006b. Bayesian sequential inference for stochastic kinetic biochemical network models. *Journal of Computational Biology*, 13 (3): 838-851.

Golightly A., Wilkinson D. J. 2008. Bayesian inference for nonlinear multivariate diffusion models observed with error. *Computational Statistics and Data Analysis*,52 (3): 1674-1693.

Guelzim N., Bottani S., Bourgine P., Képès F. 2002. Topological and causal structure of the yeast transcriptional regulatory network. *Bioinformatic*, 31: 60-62.

Guimerà R., Amaral L.A. 2005. Functional cartography of complex metabolic networks. *Nature*, 433: 895-900.

Han J.-D. J., Bertin N., Hao T., Goldberg D.S., Berriz G.F., Zhang L.V., Dupuy D., Walhout A.J.M., Cusick M.E., Roth F.P., Vidal M. 2004. Evidence for dynamically organized modularity in the yeast protein-protein interaction network. *Nature*, 430: 88-93.

Hartigan J. A. 1975. *Clustering Algorithms*. Wiley, New York.

Hastie T., Tibshirani R., Friedman J. 2009. *The Elements of Statistical Learning: Data Mining, Inference, and Prediction.* Springer-Verlag.

Hein A.-M. K., Richardson S., Causton H. C., Ambler G. K., Green P. J. 2006. BGX: a fully bayesian gene expression index for affymetrix genechip data. *Biostatistics*, 6 (3): 349–373.

Hekstra D., Taussig A. R., Magnasco M. and Naef F. 2003. Absolute mRNA concentrarions from sequence-specific calibration of oligonucleotide arrays. *Nucleic Acids Research*, 31 (7): 1962–1968.

Hoffmann K., Stoffel W. 1993. TMBASE – a database of membrae spanning protein segments. *Biological Chemistry*, 374 (166).

Hua S., Sun Z. 2001. A novel method of protein secondary structure prediction with high segment overlap measure: Support vector machine approach. *Journal of Molecular Biology*, 308: 397-407.

Hubbell E., Liu W.M., Mui R. 2002. Robust estimators for expression analysis. *Bioinformatics*, 18 (18): 1585–1592.

Ihmels J., Friedlander G., Bergmann S., Sarig O., Ziv Y., Barkai N. 2002. Revealing modular organization in the yeast transcriptional network. *Nature Genetics*, 31: 370-377.

Irizarry R. A., Hobbs B., Collin F., Beazer-Barclay Y., Antonellis K., Scherf U., Speed T. 2003. Exploration, normalization, and summaries of high density oligonucleotide array probe level data. *Biostatistics*, 4 (2): 249–264.

James G., Witten D., Hastie T., Tibshirani R. 2013. *An Introduction to Statistical Learning with Applications in R.* Springer, New York.

Johnson R.A., Wichern D.W. 2002. *Applied Multivarite Statistical Analysis*. Prentice Hall, New Jersey.

Jong H. 2002. Modeling and simulation of genetic regulatory systems: A literature review. *Journal of Computational Biology*, 9: 67-103.

Junker B.H., Schreiber F.H. 2008. *Analysis of Biological Networks*. John Wiley and Sons.

Kadıoğlu A., Demirbağ Z. 2000. *Temel Biyoloji*. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon, Derya Kitabevi.

Kak A. 2008. ML, MAP, and Bayesian-The Holy Trinity of Parameter Estimatin and Data Prediction. *An RVL Tutorial Presentation*, Purdue University.

Katoh K., Misawa K., Kuma K., Miyata T. 2002. MAFFT: a novel method for rapid multiple sequence alignment based on fast Fourier transform. *Nucleic Acids Research*, 30 (14): 3059-3066.

Khanin R., Wit E. 2006. How scale-free are biological networks. *Journal of Computational Biology*, 13 (3): 810-818.

Koolman J., Roehm K.H. 2005. *Color Atlas of Biochemistry*. Thieme, Stuttgart, New York.

Kowald A., Demetrius L. 2005. Directionality theory: a computational study of an entropic principle in evolutionary processes. *Proceedings of the Royal Society B*, (272): 741-749.

Lee M.-L.T. 2004. *Analysis of Microarray Gene Expression Data*. Kluwer Academic Publishers.

Lemon W. J., Palatini J. J. T., Krahe R., Wright, F. A. 2002. Theoretical and experimental comparisons of gene expression indexes for oligonucleotide arrays. *Bioinformatics*, 18 (11): 1470–1476.

Li C., Wong W. 2001. Model-based analysis of oligonucleotide arrays: expression index computation and outlier detection. *Proceedings of the Natural Academy of Sciences* US, 98: 31–36.

Liu X., Milo M., Lawrence N., Rattray M. 2006. A tractable probabilistic model for affymetrix probe-level analysis across multiple chips. *Bioinformatics*, 21 (18): 3637–3644.

Luscombe N.M., Babu M.M., Yu H., Snyder M., Teichmann S.A., Gerstein M. 2004. Genomic analysis of regulatory network dynamics reveals large topological changes. *Nature*, 431: 308-312.

Luscomb N.M., Greenbaum D., Gerstein M. 2001. What is bioinformatics? A proposed definition and overview of the field. *Methods of Information in Medicine*, 40: 346-358.

Lüdemann A., Weicht D., Selbig J., Kopka J. 2004. Pavesy: Pathway visualization and editing system. *Bioinformatics*, 20 (16): 2841-2844.

Lüleci G., Sakızlı M., Özgül A. 2000. *Renkli Genetik Atlası*. Eberhard Passarge.

Maglott D., Ostell J., Pruitt K.D., Tatusova T. 2005. Entrez Gene: gene-oriented information at NCBI. *Nucleic Acids Research*, 33: D54-D58.

McLachlan G.J., Do K. A., Ambroise C. 2004. *Analyzing Microarray Gene Expression Data*. Wiley-Interscience.

Monti S., Tamayo P., Mesirov J., Golub T. 2003. Consensus clustering: A resampling-based method for class discovery and visualization of gene expression microarray data. *Machine Learning*, 52, 91-118.

Mount D.W. 2004. *Bioinformatics: Sequence and Genome Analysis.* Second edition, Cold Spring Harbor Laboratory Press, New York.

Newman M.E.J. 2004. Fast algorithm for detecting community structure in networks. *Physical Review*, 69: 066133/15.

Newman M.E.J. 2006. Modularity and community structure in networks. *PNAS*, USA, 103: 8577-8582.

Notredame C, Higgins D.G. 1996. SAGA:sequence alignment by genetic algorithm. *Nucleic Acids Research*, 24 (8): 1515-1524.

O'Hagan A., Forster J.J. 2004. *Kendall's Advanced Theory of Statistic*, Edward Arnold Publishing.

Oliveria J.V., Pedrycz W. 2007. *Advances in Fuzzy Clustering and Its Applications.* Wiley, Chichester.

Pandey R., Guru R.K., Mount D.W. 2004. Pathway miner: extracting gene association networks from molecular pathways for predicting the biological significance of gene expression microarray data. *Bioinformatics*, 20 (13): 2156-2158.

Passarge E. 2001. *Color Atlas of Genetics*. Thieme Medical Publishers.

Pearson W.R. 1991. Searching protein sequence libraries. Comparison of sensitivity and selectivity of the Smith-Waterman and FASTA algorithms. *Genomics*, 11: 635-650.

Pearson W.R. 1995. Comparison of methods for searching protein sequence databases. *Protein Science*, 4: 1150-1160.

Pearson W.R., Miller W. 1992. Dynamic programming algorithms for biological sequence comparison. *Methods Enzymol*, 210: 575-601.

Polanski, A., Kimmel, M. 2007. *Bioinformatics*. Springer, Verlag Berlin Heidelberg.

Purutçuoğlu V. Inference of the stochastic MAPK pathway by modified diffusion bridge method. *Central European Journal of Operations Research*, doi: 10.1007/s10100-12-0237-8, 1-15.

Purutçuoğlu V., Ayyıldız E. 2014. Biyolojik ağların matematiksel modellenmesi. *Biyoinformatik II: Uygulama Alanları*. Nobel Yayınları. 1-26 (basımda).

Purutçuoğlu, V., Wit, E. 2007. FGX: a frequentist gene expression index for Affymetrix arrays. *Biostatistics*, 8 (2): 433-437.

Purutçuoğlu V., Wit E. 2008. Bayesian inference for the MAPK/ERK pathway by considering the dependency of the kinetic parameters. *Bayesian Analysis*, 3 (4), 851-886.

Purutçuoğlu V., Wit E. 2012. Estimating network kinetics of the MAPK/ERK pathway using biochemical data. *Mathematical Problems in Engineering*, doi: 10.1155/2012/752631, 1-34.

Ratmann O., Wiuf C., Pinney J.W. 2009. From evidence to inference: probing the evolution of protein interaction networks. *HFSP Journal*, 3(5): 290-306.

Roberts G.O., Stramer O. 2001. On inference for partially observed nonlinear diffusion models using the metropolis-hastings algorithm. *Biometrika*, 88 (3): 603–621.

Qin S., He Y., Pan X.M. 2005. Predicting protein secondary structure and solvent accessibility with an improved multiple linear regression methods. *Proteins*, 61: 473-480.

Sammon J.W. 1969. *A Nonlinear Mapping for Data Structure Analysis*. IEEE Transactions on Computers, 18 (5): 401-409.

Schacherer F., Choi C., Gotze U., Krull M., Pistor S., Wingender E. 2001. The transpath signal transduction database: a knowledge base on signal transduction networks. *Bioinformatics*, 17 (11): 1053-1057.

Schena M. 2003. *Microarray Analysis*. John Wiley and Sons, Hoboken, New Jersey.

Schuler G.D. 1997. Pieces of puzzle: expressed sequence tags and the catalog of human genes. *Journal of Molecular Medicine*, 75 (10): 694-698.

Segal E., Shapira M., Regev A., Peer D., Botstein D., Koller D. 2003. Module networks: identifying regulatory modules and their condition-specific regulators from gene expression data. *Nature Genetics*, 34 (2): 166-176.

Sonnhammer E.L., Von Heijne G. Krogh A. 1998. A hidden Markov model for predicting transmembrane helices in protein sequences. *Proceedings of International Conference on Intelligent Systems for Molecular Biology*, 6: 175-182.

Soto A. M., Christen J.A., Vides J.C. 2005. BClass: A Bayesian Approach Based on Mixture Models for Clustering and Classification of Heterogeneous Biological Data. *Journal of Statistical Software*, 13 (2):1-18.

Starr C., Evers C.A., Starr L. 2006. *Basic Concepts in Biology*. Thomson, Brooks/Cole.

Steen K. 2002. *A Biologist's Guide to Analysis of DNA Microarray Data*. John Wiley Sons.

Stekel D. 2003. *Microarray Bioinformatics*. Cambridge University.

Strimmer K., Schäfer J. 2005. A shrinkage approach to large-scale covariance matrix estimation and implication for functional genomics. *Statistical Applications in Genetics and Molecular Biology*, 10 (1), Article 24.

Stuard J.M., Segal E., Koller D., Kim S.K. 2003. A gene-coexpression network for global discovery of conserved genetic modules. *Science*, 302 (10): 249-255.

Suderman M., Hallett M. 2007. Tools for visually exploring biological networks. *Bioinformatics*, 23 (20): 2651-2659.

Tibshirani R. 1996. Regression Shrinkage and Selection via the Lasso. *Journal of the Royal Statistical Society*, 58 (1): 267–288.

Thompson J.D., Higgins D.G.,Gibson T.J. 1994. CLUSTAL W: improving the sensitivity of progressive multiple sequence alignment through sequence weighting, position-specific gap penalties and weight matrix choice. *Nucleic Acids Research*, 22 (22): 4673-4680.

Tusnady G.E., Simon I. 2001. The HMMTOP transmembrane topology prediction server. *Bioinformatics*, 17: 849-850.

Tymms M.J., Kola I. 2010. *Gene Knockout Protocols (Methods in Molecular Biology)*. Volume 158, Humana Press.

Van Kampen N.G. 1981. *Stochastic Processes in Physics and Chemistry*. Amsterdam: North- Holland.

Volkovich Z., Barzily Z., Morozensky L. 2008. A statistical model of cluster stability. *Pattern Recognition*, 41: 2174-2188.

Vyshemirsky V., Girolami M., Gormand A., Kolch W. 2006. A bayesian analysis of the ERK signalling pathway. DCS Technical Report Series TR-2006-227, Department of Computing Science, University of Glasgow.

Ward J.J., McGuffin L.J., Buxton B.F., Jones D.T. 2003. Secondary structure prediction with support vector machines. *Bioinformatics*, 19: 1650-1655.

Weniger M., Engelmann J.C., Schultz J. 2007. Genome expression pathway analysis tool analysis and visualization of microarray gene expression data under genomic, proteomic and metabolic context. *BMC Bioinformatics*, 8 (179): 1-12.

Westfall P.H., Young S.S.1993. Resampling-based multiple testing: examples and methods for *p*-value adjustment. Wiley, New York.

Whittaker J. 1990. *Graphical Models in Applied Multivariate Statistics.* New York, John Wiley and Sons.

Whittaker J. 2003. *Graphical Models in Applied Multivariate Statistics.* New York, Wiley.

Wilkinson D. J. 2006. *Stochastic Modelling for Systems Biology*. Chapman and Hall/CRC.

Wit E., McClure J. 2004. *Statistics for Microarrays: Design, Analysis and Inference.* John Wiley and Sons.

Wit E., Vinciotti V., Purutçuoğlu V. 2010. *Statistics for Biological Networks:Short Course Notes.* 25th International Biometric Conference (IBC), Florianopolis, Brazil.

Witten D., Friedman J., Simon N. 2011. New insights and faster computations for the graphical lasso. *Journal of Computational and Graphical Statistics*, 20 (4): 892–900.

Wolf E., Kim P.S., Berger B. 1997. MultiCoil: a program for predicting two- and three-stranded coiled coils. *Protein Science*, 6: 1179-1189.

Wu Z., Irizarry R. A., Gentleman R., Martinez-Murillo F., Spencer, F. 2004. A model-based background adjustment for oligonucleotide expression arrays. *Journal of the American Statistical Associ*ation, 99(468):909–917.

Yang Y.H., Speed T. 2002. Design issues for cDNA microarray experiments. *Nature Review: Genetics*, 3, 579–88.

Yu H., Zhu X., Greenbaum D., Karro J., Gerstein M. 2004. TopNet: a tool for comparing biological subnetworks, correlating protein properties with topological statistics. *Nucleic Acids Research*, 32(1): 328337.

Zanzoni A., Montecchi-Palazzi L., Quondam M., Ausiello G., Helmer-Citterich M., Cesareni, G. 2002. MINT: a Molecular INTeraction database. *FEBS Letters*, 513 (1): 135-140.

Zhang, Z., Gerstein, M. 2003. Reconstructing genetic networks in yeast. *Nature Biotechnology*, 21:1295–1297.

Zuker M. 2003. Mfold web srver for nucleic acid folding and hybridization prediction. Nucleic Acids Research, 31 (13): 3406-3415.

Zvelebil M., Baum J.O. 2008. *Understanding Bioinformatics*. Garland Science, Taylar and Francis Group.

BİYOTEKNOLOJİ

Editör: Prof. Dr. Mehmet Karataş

nobel

BİYOTEKNOLOJİ

Editör: Prof. Dr. Mehmet Karataş

Yayın No.: 5237
Mühendislik/Teknik No.: 517
ISBN: 978-625-371-040-8
E-ISBN: 978-625-371-041-5
Basım Sayısı: 1. Basım, Aralık 2023

© Copyright 2023, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Sergen Öz -sergen@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Bayraktar Asiltürk -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Karataş, Mehmet.
Biyoteknoloji / Mehmet Karataş
1. Basım, XII + 428 s. 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-371-040-8
E-ISBN: 978-625-371-041-5
1. Biyoteknoloji 2. Hücre Biyolojisi 3. Nanobiyoteknoloji 4. Laboratuvar Uygulamaları
5. Rekombinant DNA Teknolojisi 6. Bitki Biyoteknolojisi

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1
GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE BİYOTEKNOLOJİ 1
Fulya Doğaner, Ahu Soyocak, Didem Turgut Coşan

1.1. Giriş 2
1.2. Biyoteknolojiye Genel Bir Bakış 2
1.3. Biyoteknolojinin Tarihçesi ve Gelişim Aşamaları 3
1.4. Biyoteknolojide Sınıflandırma ve Başlıca Uygulama Alanları 9
1.4.1. Biyoteknolojide Sınıflandırma 9
1.4.2. Biyoteknolojinin Başlıca Uygulama Alanları 14
1.4.2.1. Hayvancılık 15
1.4.2.2. Tarım 15
1.4.2.3. Biyoinformatik 16
1.4.2.4. Biyopolimerler ve Biyoplastik 17
1.4.2.5. Enzim Üretimi 17
1.4.2.6. Gıda Teknolojisi 17
1.4.2.7. Biyoremediasyon 18
1.4.2.8. Biyoyakıt Üretimi 18
1.4.2.9. Biyolojik Savaş 20
1.4.2.10. Biyosensörler 21
1.5. Sonuç 25
1.6. Kaynaklar 25

Bölüm 2
DNA'DAN PROTEİNE 33
Mehmet Karataş, Özhan Şimşek, Akife Dalda Şekerci

2.1. Giriş 34
2.2. Nükleik Asitler (DNA ve RNA) 34
2.2.1. DNA'nın Kromozomlara Paketlenmesi 35
2.3. Replikasyon 36
2.4. Protein Sentezi 41
2.4.2. Translasyon 46
2.5. Ökaryotlarda Gen İfadesinin Düzenlenmesi 55
2.6. Prokaryotlarda Gen İfadesinin Düzenlenmesi 57
2.7. Sonuç 60
2.8. Kaynaklar 61

Bölüm 3

BİYOTEKNOLOJİDE LABORATUVAR UYGULAMALARI TEMEL PRENSİPLERİ 63
Mehmet Karataş, İlknur Dağ, Özhan Şimşek, Muhammad Asım, Akife Dalda Şekerci

3.1. Giriş 65
3.2. Genel Laboratuvar Güvenliği 65
3.3. Laboratuvar Uygulamalarında Etik Yaklaşımlar 67
3.4. Farklı Biyogüvenlik Seviyesindeki Laboratuvarlar ve Donanımları 68
3.5. Biyoteknoloji Alanında Kullanılan Laboratuvar Araçları ve Ölçüm Yöntemleri 71
3.5.1. Otoklav 71
3.5.2. İnkübatör 71
3.5.3. Çalkalamalı Su Banyosu 72
3.5.4. Çeker Ocak 72
3.5.5. Laminer Akış Kabini (Temiz Tezgâh) 72
3.5.6. Biyogüvenlik Kabini 73
3.5.7. Santrifüj 73
3.5.8. Laboratuvar Terazisi 73
3.5.9. Elektroforez Cihazı 74
3.5.10 Spektrofotometre 74
3.5.11 Ölçüm Yöntemleri 75
3.6. Farklı Mikroskop Türleri 76
3.6.1. Stereomikroskop 77
3.6.2. Aydınlık Alan Mikroskobu 77
3.6.3. Karanlık Alan Mikroskobu 78
3.6.4. Floresan Mikroskobu 78
3.6.5. Faz Kontrast Mikroskobu 78
3.6.6. Konfokal Lazer Taramalı Mikroskop (CLSM) 79
3.6.7. Diferansiyel İnterferans Kontrast Mikroskobisi (DIC) 80
3.6.8. Elektron Mikroskop 80
3.6.8.1. Geçirimli Elektron Mikroskop (TEM) 80
3.6.8.2. Taramalı Elektron Mikroskop (SEM) 81
3.6.8.3. Kriyo Elektron Mikroskop 82
3.7. Moleküler Biyoloji Uygulamaları 83
3.7.1. DNA ve RNA İzolasyon Yöntemleri 83
3.7.2. Polimeraz Zincir Reaksiyonu 84
3.7.3. DNA Markör Teknikleri 85
3.8. Protein İzolasyon, Miktar Tayin ve Görüntüleme Yöntemleri 86
3.8.1. Protein İzolasyonu 86
3.8.2. Protein Miktar Tayini 87
3.8.3. Protein Görüntüleme Yöntemleri 89
3.8.4. Membrana Aktarımla Protein Saptanması (Western Blot) 91
3.9. Bakteri, Mantar, Virüs İzolasyon Yöntemleri ve Büyütme Teknikleri 93
3.9.1. Kromojenik Metotlar 97
3.9.2. Mikroskobik Teknikler 97

3.9.3. Biyokimyasal Teknikler 97
3.9.3.1. Geleneksel Teknikler....97
3.9.3.2. Kütle Spektrometresi Temelli Metotlar....98
3.9.3.3. Spektrometri....99
3.9.3.4. Elektrokinetik Separasyon....99
3.9.4. Moleküler Teknikler....100
3.10 Bitki Doku Kültürü Yöntemleri....101
3.10.1 Bitki Doku Kültür Prosesinde Takip Edilen Aşamalar....103
3.11 Hayvan Doku Kültürü Yöntemleri....104
3.11.1 Organ Kültürü....105
3.11.2 Primer Eksplant Kültür....105
3.11.3 Hücre Kültürü....105
3.12 Sonuç....106
3.13 Kaynaklar....107

Bölüm 4
REKOMBİNANT DNA TEKNOLOJİSİ....114
Sevinç Akçay

4.1. Giriş....115
4.2. Rekombinant DNA Moleküllerini Oluşturma Teknikleri....115
4.2.1. İlgilenilen Geni Kodlayan DNA'nın Seçilmesi ve İzolasyonu....117
4.2.2. Uygun Vektör Seçilmesi....118
4.2.2.1. Klonlama Vektörleri....119
4.2.2.1.1. Plazmitler....119
4.2.2.1.2. Bakteriyofajlar....120
4.2.2.1.3. Kozmidler....121
4.2.2.1.4. Bakteriyel Yapay Kromozomu (BAC)....121
4.2.2.1.5. Maya Yapay Kromozomu (YAC)....121
4.2.2.2. Viral Vektörler....122
4.2.2.3. İfade Vektörleri....122
4.2.3. İlgilenilen Geni Kodlayan DNA ve Vektörün Restriksiyon Enzimleri ile Kesimi....122
4.2.4. Ligasyon....124
4.2.5. Rekombinant DNA'nın Hücrelere Aktarılması....126
4.2.5.1. Transformasyon....126
4.2.5.2. Transfeksiyon....127
4.2.5.3. Elektroporasyon....127
4.2.5.4. Lipozom Aracılı Gen Transferi....127
4.2.5.5. Mikroinjeksiyon....127
4.2.5.6. Biyolistik....127
4.2.6. Rekombinant Analizi: Seçilim ve Tarama....128
4.3. Gen Kütüphaneleri....129
4.3.1. Genomik Kütüphane....129
4.3.2. cDNA Kütüphanesi....130

4.4. Rekombinant DNA Teknolojisi Uygulamaları 131
4.4.1. Gıda ve Tarım 131
4.4.2. Sağlık ve Hastalıklar 132
4.4.3. Çevre 134
4.4.4. Adli Bilimler 135
4.5. Rekombinant DNA Teknolojisindeki Son Gelişmeler 135
4.6. Sonuç 137
4.7. Kaynaklar 137

Bölüm 5
HÜCRE BİYOLOJİSİ VE NANOBİYOTEKNOLOJİ 140
Ahu Soyocak, Fulya Doğaner, Didem Turgut Coşan

5.1. Giriş 142
5.2. Hücre Biyolojisi, Biyoteknoloji ve Nanoteknoloji 142
5.2.1. Hücre Biyolojisi ve Biyoteknoloji 142
5.2.2. Hücre Biyolojisi ve Nanoteknoloji 145
5.3. Nanobiyoteknoloji ve Nanomalzemeler 146
5.3.1. Nanobiyoteknoloji 146
5.3.2. Nanomalzemeler 147
5.3.2.1. Organik Nanomalzemeler 148
5.3.2.1.1. Miseller 148
5.3.2.1.2. Hidrojel 149
5.3.2.1.3. Dendrimerler 149
5.3.2.1.4. Polimerler 150
5.3.2.2. Lipit Bazlı Nanomalzemeler 150
5.3.2.3. İnorganik Nanomalzemeler 152
5.3.2.3.1. Metalik Nanopartiküller 152
5.3.2.3.2. Manyetik Demir-Oksit Nanopartiküller 154
5.3.2.3.3. Seramik Nanopartikül 154
5.3.2.4. Karbon Bazlı Nanomalzemeler 155
5.3.2.4.1. Fullerenler 155
5.3.2.4.2. Karbon Nanotüpler 155
5.3.2.4.3. Karbon Nanofiberler (Nanolifler) 156
5.3.2.4.4. Grafen 157
5.3.2.4.5. Elmaslar 157
5.3.2.5. Kompozit Nanomalzemeler 157
5.3.2.6. Nükleik Asit Bazlı Nanomalzemeler 158
5.3.2.7. Kuantum Noktalar 158
5.3.2.8. Protein Bazlı Nanopartiküller 159
5.3.2.9. Diğer Nanopartiküller 159
5.4. Tıpta Nanobiyoteknoloji Uygulamaları 161
5.4.1. Tespit, Tanı ve Teşhis 161
5.4.1.1. Sensör Olarak Tespit Uygulamaları 162
5.4.1.1.1. Analitlerin Tespiti 163

5.4.1.1.2. Patojen Tespiti ve Ayrılması 164
5.4.1.1.3. Çeşitli Hücrelerin Tespiti ve Ayrılması 164
5.4.1.2. Biyolojik Fonksiyonların Tespiti 165
5.4.1.2.1. Protein Çipleri ile Tespit 165
5.4.1.2.2. Seyrek Hücre Tespiti 166
5.4.1.3. Görüntüleme Ajanı Olarak Tespit 166
5.4.2. Terapötik Uygulamalar 167
5.4.2.1. İlaç Dağıtımı 167
5.4.2.2. Gen Teslimi 170
5.4.2.3. İmmünoprofilaksi 170
5.5. Hastalıklarda Nanoteknoloji Aracılı Tedaviler 171
5.5.1. Kanserde Nanoteknoloji 171
5.5.2. Kardiyovasküler Hastalıklarda Nanoteknoloji 174
5.5.3. Nörodejeneratif Hastalıklarda Nanoteknoloji 174
5.5.4. Ortopedik Uygulamalarda Nanoteknoloji 176
5.5.5. Diş Bakımında Nanoteknoloji 176
5.5.6. Rejeneratif Tıpta Nanoteknoloji 176
5.6. Nanobiyoteknolojinin Yakın Geleceği 178
5.7. Sonuç 179
5.8. Kaynaklar 179

Bölüm 6
BİTKİ BİYOTEKNOLOJİSİ 196
Özhan Şimşek, Dicle Dönmez, Musab Abdukadir Isak

6.1. Tanım, Tarihçe ve Temel Kavramlar 198
6.2. Bitki Doku Kültürü Teknikleri 199
6.2.1. Bitki Doku Kültürlerinin Uygulama Alanları 200
6.2.1.1. Mikroçoğaltım ve Hastalıksız Bitki Üretimi 200
6.2.1.2. Organogenesis ve Somatik Embriyogenesis 200
6.2.1.3. Embriyo Kurtarma ve Embriyo Kültürü 201
6.2.1.4. Haploid Bitkilerin Eldesi 201
6.2.1.5. Somatik Melezleme (Protoplast Füzyonu) 201
6.2.1.6. Genetik Mühendisliği ve Genom Düzenleme 202
6.2.1.7. Somaklanol Varyasyon 202
6.2.1.8. *In vitro* Seleksiyon 202
6.2.1.9. *In vitro* Mutagenesis 202
6.2.1.10. Bitki Genetik Kaynaklarının Korunması 203
6.2.1.11. Geçici Daldırma Biyoreaktör Sistemleri 203
6.2.2. Bitki Doku Kültürü Laboratuvar Organizasyon ve Düzeni 204
6.2.3. Laboratuvar Güvenliği 205
6.3. Genetik Mühendisliği Teknikleri 205
6.3.1. *Agrobacterium* Aracılığıyla Gen Transferi 205
6.3.2. Genom Düzenleme Teknikleri 206
6.4. Bitki Islahında Moleküler Yöntemler 208

6.4.1. DNA Dizileme Teknolojileri 210
6.5. Bitki Biyoteknolojisi ve İklim Değişikliği 213
6.6. Bitki Biyoteknolojisi ve Endüstriyel Uygulamalar 214
6.6.1. Biyoyakıt Üretimi 214
6.6.2. Bitki Bazlı İlaç ve Kozmetik Üretimi 215
6.7. Bitki Biyoteknolojisi ve Nanoteknoloji 216
6.8. Bitki Biyoteknolojisi ve Etik 218
6.9. Sonuç 219
6.10. Kaynaklar 220

Bölüm 7
HAYVAN BİYOTEKNOLOJİSİ 224
Akın Yiğin, Mehmet Demirci, Seda Ekici, Sevinç Akçay

7.1. Giriş 225
7.2. Biyoteknolojinin Hayvancılıkta Kullanım Alanları 225
7.2.1. Hayvan Islahı 226
7.2.2. Üreme Performansının İyileştirilmesi, Üreme Biyoteknolojisi 228
7.2.2.1. Cinsiyet Tayini 229
7.2.2.2. Sperm Kapsülleme 229
7.2.2.3. Sperm Transkriptomisi 230
7.2.2.4. Seminal Biyobelirteçlerin Kullanımı 230
7.2.2.5. Suni Tohumlama 231
7.2.2.6. Senkronizasyon, Süperovulasyon, Embriyo Transferi (ET) 232
7.2.3 Hayvan Beslemede Biyoteknoloji ve Hayvancılıkta Yemden Yararlanmanın Arttırılması 235
7.3. Klonlama, Transgenik Hayvan ve Hayvan Biyoteknolojisi ile Üretilen Farmasötikler ve Terapötik Ajanlar 235
7.3.1. Klonlama 235
7.3.2. Transgenik Hayvan Üretimi 237
7.3.3. Hayvan Biyoteknolojisi ile Üretilen Farmasötikler ve Terapötik Ajanlar 237
7.3.4. CRISPR/ Cas9 ile Gen Düzenleme 238
7.4. Türkiye'de Hayvan Biyoteknolojisinin Durumu 241
7.5. Sonuç 241
Kaynaklar 242

BÖLÜM 8
MİKROBİYAL VE ENZİM BİYOTEKNOLOJİSİ 248
Muhsin Konuk, Safiye Elif Korcan

8.1. Giriş 249
8.2. Mikroorganizmalar ve Enzim Biyoteknolojisindeki Yeri ve Önemi 250
8.2.1. Ekstremofil Mikroorganizmalar ve Enzim Biyoteknolojisi 250
8.2.2. Enzim Biyoteknolojisinde Metagenomik Çalışmalar 251
8.2.3. Mikroorganizmalar ve Rekombinant Enzim Üretimi 252
8.3. Başlıca Mikrobiyal Enzimler 255

8.4. Mikrobiyal Enzimler ve Endüstriyel Uygulamaları 256
8.4.1. Mikrobiyal Proteazlar 258
8.4.2. Amilazlar 259
8.4.3. Lipazlar 260
8.4.4 Selülaz 260
8.5. Mikrobiyal Enzim Üretim Stratejileri 261
8.5.1. Fermantasyon 261
8.5.2. Enzim İmmobilizasyonu 264
8.6. Enzimlerin Özelliklerini Geliştirmek İçin Enzim Mühendisliği Stratejileri 264
8.6.1. Rastgele Mutajenez 266
8.6.2. Yönlendirilmiş Evrim Metodolojileri ve Uygulamaları 267
8.6.2.1. Rastgele ve Odaklanmış Mutajenez Yöntemleri 270
8.6.2.2. Rekombinasyona Dayalı Mutajenez 271
8.6.2.3. *In Vivo* Gen Çeşitlendirme 272
8.7. Mikrobiyal Metabolik Yol Mühendisliği. 272
8.8. Mikrobiyal Enzim Üretiminin Geleceği 273
8.8.1. Bilinen Kümelenmiş Düzenli Aralıklarla Kısa Palindromik Tekrarlar (CRISPR) ve Mikrobiyal Enzimler 273
8.8.2. Enzim Bazlı Nano-Biyosensörler 277
8.9. Sonuç 279
Kaynaklar 280

Bölüm 9
MEDİKAL BİYOTEKNOLOJİ 289
Dilek Pirim

9.1. Giriş 290
9.2. Tıbbi Tanıda Biyoteknolojik Uygulamalar 290
9.2.1. Nükleik Asit Temelli Yaklaşımlar 290
9.2.2. Protein Analizleri 294
9.2.3. Nanoteknoloji Temelli Yaklaşımlar 296
9.3. Medikal Terapide Biyoteknolojik Uygulamalar 299
9.3.1. Terapötik Proteinler 299
9.3.1.1. Monoklonal Antikorlar 300
9.3.2. Gen ve Hücre Terapisi 301
9.3.2.1. Hücre Terapisi 303
9.3.2.2. Genom Düzenleme 305
9.3.2.3. Epigenom Düzenleme 307
9.3.3. Farmakogenetik ve Farmakogenomik 308
9.4. Aşılar 310
9.5. Medikal Biyoteknolojide Etik 313
9.6. Sonuç 315
9.7. Kaynaklar 315

Bölüm 10.
GIDA BİYOTEKNOLOJİSİ 321
Kevser Karaman

10.1. Giriş 322
10.2. Geleneksel Gıda Biyoteknolojisi 323
10.3 Modern Gıda Biyoteknolojisi 324
10.4 Gıda Biyoteknolojisinde Rol Alan Mikroorganizmalar 327
10.5 Fermantasyon.....329
10.6 Metabolit ve Biyokütle Üretimi 332
10.7 Farklı Endüstrilerde Gıda Biyoteknolojisi Uygulamaları 344
10.8 Genetik Modifikasyon, Biyogüvenlik ve Etik.....347
10.9 Sonuç.....352
Kaynaklar 352

Bölüm 11
ADLİ BİYOTEKNOLOJİ 355
Tuğba Ünsal Sapan, Sevil Atasoy

11.1 Giriş.....355
11.2 Adli Genetik Çalışmalarının Tarihçesi.....356
11.3 Polimeraz Zincir Reaksiyonu ve Kapiller Elektroforeze Dayalı DNA Analizleri ...358
11.4 Short Tandem Repeats (STR- Kısa Art Arda Tekrar Eden Diziler) Analizleri 360
11.5 Y ve X Kromozomu Analizleri 362
11.6 Mitokondriyal DNA Analizleri 364
11.7 Adli Analizlerde Single Nucleotide Polymorphism (SNP) Kullanımı 366
11.8. Adli Bilimlerde Yeni Nesil Sekans Teknolojisi (NGS).....368
11.8.1 İkinci Nesil NGS Sistemleri: 369
11.8.2 Üçüncü Nesil Sekans Sistemleri 370
11.8.3 Adli Bilimlerde NGS'nin Kullanımı 371
11.9 Adli Bilimlerde Epigenetik Analizler 371
11.10 Adli Bilimlerde Hızlı DNA (Rapid DNA) Teknolojisi 374
11.11 Sonuç 376
11.12 Kaynaklar 377

Bölüm 12
BİYOENFORMATİK 383
Emine Güven

12.1. Biyoinformatiğe Giriş 383
12.2. Biyoinformatiğin Araçları.....384
12.3. Biyoinformatiğin Uygulamaları 385
12.4. Biyoenformatikte Veri Tabanları ve Biyolojik Veri Madenciliği 386
12.4.1 Birincil Veri Tabanları 386
12.4.2 İkincil Veri Tabanları.....386

12.4.3 Yapısal Veri Tabanları 387
12.4.4 3D Makromoleküler Yapı Araçları 387
12.5 Biyolojik Veri Tabanlarının Veri Madenciliği 388
12.5.1 Biyoenformatikte Veri Madenciliğinin Uygulamaları 388
12.6 Biyolojik Dosya Formatları 389
12.7. Biyoenformatikte R-programlama ve BioConductor 391
12.7.1 DNA Dizileri ve R Programlama ile Çalışma 391
12.7.2 DNA Dizilerini Hizalamak 391
12.7.2.1 Global Hizalama 391
12.7.2.2 Yerel Hizalama 392
12.7.2.3 R-Programlamada Dizileri Yükleme ve Uzunluk Hesaplama 392
12.7.2.4. İkili Dizi Hizalama: Dizileri Hizalama ve Karşılaştırma 393
12.7.2.5 Çoklu Sekans Hizalama 394
12.7.2.6 Shotgun (Gelişigüzel) Metagenomik Dizileme Nedir? 396
12.8.1 Yeni Nesil Dizileme Teknolojisi ile Transkriptom Analizi 396
12.8.2 Transkriptom Analizinin İş Akışı 397
12.8.3 Gen İfadesi (Ekspresyon) Analizi 397
12.9. Kaynaklar 400

Bölüm 13
ETİK ve BİYOTEKNOLOJİ 403
Mustafa Ünal

13.1 Giriş 404
13.2 Etik Nedir? 405
13.2.1 Etik Tanımı ve Kısa Tarihçesi 405
13.2.2 Modern Dönem Etik Yaklaşımları 406
13.3 Biyoetik Nedir? 408
13.3.1 Biyoetik Tanımı 408
13.3.2 Biyoetiğin Tarihçesi ve Gelişimi 409
13.4 Biyoteknolojide Biyoetik 415
13.4.1 Biyoteknoloji Uygulamalarında Biyoetik Konulara Örnekler 415
13.4.1.1 İnsan Embriyolarının ve Fetal Dokuların Biyoteknoloji Araştırmalarında Kullanılması 416
13.4.1.2 Sentetik Biyoloji ve Yapay Yaşam Formlarının Oluşturulması 416
13.4.1.3 Genetiği Değiştirilmiş Organizmaların Geliştirilmesi ve Kullanılması 417
13.4.1.4 Biyoteknolojinin Üreme Tıbbı Alanında Kullanılması ve Gen Düzenleme 418
13.4.1.4.1 İn Vitro Fertilizasyon Üzerine Biyoetik Kaygılar 418
13.4.1.4.2 Gen Düzenleme ve İnsan Klonlama Üzerine Biyoetik Kaygılar 418
13.4.1.5 Kişisel Genetik Bilgi ve Verilerin Toplanılması ve Kullanılması 419

13.4.2 Biyoteknoloji Uygulamalarından Kaynaklanan Güncel Biyoetik Kaygılar....420
13.5 Sonuç....421
13.6 Kaynaklar....422

Bölüm 1

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE BİYOTEKNOLOJİ

Fulya Doğaner

Aksaray Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi,
Moleküler Biyoloji ve Genetik Bölümü, Aksaray, Türkiye
e-posta: doganerfulya@gmail.com ORCID: 0000-0002-6543-8447

Ahu Soyocak

İstanbul Aydın Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Tıbbi Biyoloji AD, İstanbul, Türkiye
e-posta: ahusoyocak@aydin.edu.tr; asoyocak@gmail.com ORCID: 0000-0003-0999-2774

Didem Turgut Coşan

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Tıbbi Biyoloji AD, Eskişehir, Türkiye
e-posta: dcosan@ogu.edu.tr, ORCID:0000-0002-8488-6405

İçerik

1.1 Giriş
1.2 Biyoteknolojiye Genel Bir Bakış
1.3 Biyoteknolojinin Tarihçesi ve Gelişim Aşamaları
1.4 Biyoteknolojide Sınıflandırma ve Başlıca Uygulama Alanları
    1.4.1 Biyoteknolojide Sınıflandırma
    1.4.2 Biyoteknolojinin Başlıca Uygulama Alanları
        1.4.2.1 Hayvancılık
        1.4.2.2 Tarım
        1.4.2.3 Biyoinformatik
        1.4.2.4 Biyopolimerler ve Biyoplastik
        1.4.2.5 Enzim Üretimi
        1.4.2.6 Gıda Teknolojisi
        1.4.2.7 Biyoremediasyon
        1.4.2.8 Biyoyakıt Üretimi
        1.4.2.9 Biyolojik Savaş
        1.4.2.10 Biyosensörler
1.5 Sonuç
1.6 Kaynaklar

1.5 Sonuç

Biyoteknoloji, insanlık için önemli bir bilimsel ve teknolojik alan olup, yaşamın anlamını ve işleyişini anlamamıza, iyileştirmemize ve değiştirmemize yardımcı olmaktadır. Biyoteknoloji, çok sayıda alt alan içermekte ve bu alanlar arasında önemli etkileşimler bulunmaktadır. Özellikle biyoinformatik gibi bilişim teknolojileri biyoteknolojinin hızlı gelişimine katkı sağlamaktadır. Hayvancılık, tarım, biyopolimerler, enzim üretimi, gıda teknolojisi, biyoremediasyon, biyoyakıt üretimi, biyolojik savaş ve biyosensörler gibi başlıca uygulama alanları, biyoteknolojinin çeşitli yönlerini vurgulamaktadır.

Geçmişten günümüze bahsi geçen tüm bu biyoteknolojik ilerlemeler insanoğlunun hayatında giderek artan bir önemle yer alacaktır. Ayrıca bilim ve teknoloji alanında yaşanan bu hızlı gelişmeler sayesinde hukuk ve etik gibi alanların da sürekli olarak bu teknolojilere karşı uyum sağlamada zorlandığı gözlenmektedir. İnsanoğlunun hayatını kolaylaştıracak bu teknolojik ürünlerin kontrollü üretimi, fayda zarar denklemindeki etkinliği, mevcut şartların tüm canlılar için korunması gerekliliği gibi konulara dikkat edilerek ilerlemesi göz ardı edilmemelidir.

Sonuç olarak, biyoteknoloji, geleceğin bilim ve teknolojisi olarak karşımıza çıkmaktadır ve daha fazla araştırma, geliştirme ve etik düşünce gerektirmektedir. Bu alandaki ilerlemeler, insanlığın yaşam kalitesini artırma ve çevresel sürdürülebilirliği destekleme konusunda önemli katkılarda bulunabilir.

1.6 Kaynaklar

Abel, P. P., Nelson, R. S., De, B., Hoffmann, N., Rogers, S. G., Fraley, R. T., & Beachy, R. N. (1986). Delay of disease development in transgenic plants that express the tobacco mosaic virus coat protein gene. *Science*, *232*(4751), 738–743.

Ali, W., Khan, R. S. A., Farooq, M., Shah, M. S.-D., Zia, M. A., Khan, I. U., & Habib, M. (2016). Biotechnology: Past, Present, and Future: a review. *The Egyptian Journal of Experimental Biology (Botany)*, *12*(1), 79.

Anderson, B., Friedman, H., & Bendinelli, M. (2006). *Microorganisms and bioterrorism*. Springer.

Aresta, M., Dibenedetto, A., Carone, M., Colonna, T., & Fragale, C. (2005). Production of biodiesel from macroalgae by supercritical CO2 extraction and thermochemical liquefaction. *Environmental Chemistry Letters*, *3*(3), 136–139.

Bhatia, S., & Goli, D. (2018). *Introduction to Pharmaceutical Biotechnology: Basic techniques and concepts*. IOP Publishing.

Bjorvatn, B., Lund, V., Kristiansen, B.-E., Korsnes, L., Spanne, O., & Lindqvist, B. (1984). Applications of restriction endonuclease fingerprinting of chromosomal DNA of Neisseria meningitidis. *Journal of Clinical Microbiology*, *19*(6), 763–765.

Bradbury, S. (2014). *The evolution of the microscope*. Elsevier.

Brim, H., McFarlan, S. C., Fredrickson, J. K., Minton, K. W., Zhai, M., Wackett, L. P., & Daly, M. J. (2000). Engineering Deinococcus radiodurans for metal remediation in radioactive mixed waste environments. *Nature Biotechnology*, *18*(1), 85–90.

Brown, R. (1833). *Observations on the organs and mode of fecundation in Orchideae and Asclepiadeae*. Taylor.

Bu'Lock, J. D., & Kristiansen, B. (1987). *Basic biotechnology/edited by John Bu'Lock, Bjorn Kristiansen*. Academic press.

Cannell, R. J. P. (1990). Algal biotechnology. *Applied Biochemistry and Biotechnology*, *26*(1), 85–105.

Carlson, R. (2003). The pace and proliferation of biological technologies. *Biosecurity and Bioterrorism: Biodefense Strategy, Practice, and Science*, *1*(3), 203–214.

Chen, G.-Q., & Patel, M. K. (2012). Plastics derived from biological sources: present and future: a technical and environmental review. *Chemical Reviews*, *112*(4), 2082–2099.

Chisti, Y. (2007). Biodiesel from microalgae. *Biotechnology Advances*, *25*(3), 294–306.

Cirincione, J., Wolfsthal, J. B., & Rajkumar, M. (2005). *Deadly arsenals: Nuclear, biological, and chemical threats*. Carnegie Endowment.

Clark Jr, L. C., & Lyons, C. (1962). Electrode systems for continuous monitoring in cardiovascular surgery. *Annals of the New York Academy of Sciences*, *102*(1), 29–45.

Coulet, P. R. (2019). What is a Biosensor? *Biosensor Principles and Applications*, 1–6.

DaSilva, E. J. (2004). The colours of biotechnology: science, development and humankind. *Electronic Journal of Biotechnology*, *7*(3), 1–2.

Demirbas, Ali. (2000). Recent advances in biomass conversion technologies. *Energy Edu Sci Technol*, *6*, 19–41.

Demirbas, Ayhan. (2009). Political, economic and environmental impacts of biofuels: A review. *Applied Energy*, *86*, S108–S117.

Dervisevic, M., Alba, M., Prieto-Simon, B., & Voelcker, N. H. (2020). Skin in the diagnostics game: Wearable biosensor nano-and microsystems for medical diagnostics. *Nano Today*, *30*, 100828.

Deutschbauer, A. M., Chivian, D., & Arkin, A. P. (2006). Genomics for environmental microbiology. *Current Opinion in Biotechnology*, *17*(3), 229–235.

Doelle, H. W., Rokem, J. S., & Berovic, M. (2009). *Biotechnology-Volume VIII: Fundamentals in Biotechnology* (Vol. 8). EOLSS Publications.

Dragone, G., Fernandes, B. D., Vicente, A. A., & Teixeira, J. A. (2010). Third generation biofuels from microalgae. *In book: Current research, technology and education topics in applied microbiology and microbial biotechnology*, Editors: A. Méndez-Vilas, 1355-1366

Elibüyük, İ. Ö. (2008). Bitkisel Ürünlere Karsi Tarimsal Biyoterorizm (Agroterorizm). *Anadolu Tarım Bilimleri Dergisi*, *23*(3), 198–208.

Fan, B., Du, Z.-Q., Gorbach, D. M., & Rothschild, M. F. (2010). Development and application of high-density SNP arrays in genomic studies of domestic animals. *Asian-Australasian Journal of Animal Sciences*, *23*(7), 833–847.

Feng, P., Weagant, S. D., Grant, M. A., & Burkhardt, W. (2002). Bacteriological analytical manual chapter 4 enumeration of Escherichia coli and the coliform bacteria. *US Food and Drug Administration*, *10903*.

Flavell, R. B., & Smith, D. B. (1976). Nucleotide sequence organisation in the wheat genome. *Heredity*, *37*(2), 231–252.

Galán, J. E., Nakayama, K., & Curtiss III, R. (1990). Cloning and characterization of the asd gene of Salmonella typhimurium: use in stable maintenance of recombinant plasmids in Salmonella vaccine strains. *Gene*, *94*(1), 29–35.

Gibbs, D., & Greenhaign, M. (1983). *Biotechnology: Chemical feedstocks and energy utilization*.

Gostimskaya I. (2022) CRISPR-Cas9: A History of Its Discovery and Ethical Considerations of Its Use in Genome Editing. *Biochemistry (Mosc)*, *87*(8):777-788

Goodwin, M. S., Mazefsky, C. A., Ioannidis, S., Erdogmus, D., & Siegel, M. (2019). Predicting aggression to others in youth with autism using a wearable biosensor. *Autism Research*, *12*(8), 1286–1296.

Gupta, R., & Rajpal, T. (2012). *Concise Notes on Biotechnology*. Tata McGraw Hill.

Gupta, V., Sengupta, M., Prakash, J., & Tripathy, B. C. (2017). An introduction to biotechnology. In *Basic and Applied Aspects of Biotechnology* (pp. 1–21). Springer.

Haleem, A., Javaid, M., Singh, R. P., Suman, R., & Rab, S. (2021). Biosensors applications in medical field: a brief review. *Sensors International*, *2*, 100100.

Hamad, K., Kaseem, M., Yang, H. W., Deri, F., & Ko, Y. G. (2015). Properties and medical applications of polylactic acid: A review. *Express Polymer Letters*, *9*(5).

Hancı, İ. H., Özdemir, Ç., Bozbıyık, A., & Tuğ, A. (2001). Biyolojik silahlar: Etkileri, korunma yöntemleri. *Sted*, *10*(9), 3.

Harvey, P. J., Psycha, M., Kokossis, A., Abubakar, A. L., Trivedi, V., Swamy, R., Cowan, A. K., Schroeder, D., Highfield, A., & Reinhardt, G. (2012). Glycerol production by halophytic microalgae: Strategy for producing industrial quantities in saline water. *Proceedings of the 20th European Biomass Conference and Exhibition, Milan, Italy*, 18–22.

Heitkamp, M. A., & Cerniglia, C. E. (1989). Polycyclic aromatic hydrocarbon degradation by a Mycobacterium sp. in microcosms containing sediment and water from a pristine ecosystem. *Applied and Environmental Microbiology*, *55*(8), 1968–1973.

Hoffmeyer, J. (2001). Life and reference. *Biosystems*, *60*(1–3), 123–130.

Iglesias-López, C., Agustí, A., Obach, M., & Vallano, A. (2019). Regulatory framework for advanced therapy medicinal products in Europe and United States. Frontiers in pharmacology, 10, 921.

İlleez, B. (2020). Türkiye'de Biyokütle Enerjisi. *Türkiye'nin Enerji Görünümü*, 317–344.

Iranpour, R., Straub, B., & Jugo, T. (1997). Real time BOD monitoring for wastewater process control. *Journal of Environmental Engineering*, *123*(2), 154–159.

Jacob, F., & Monod, J. (1961). Genetic regulatory mechanisms in the synthesis of proteins. Journal of molecular biology, 3(3), 318-356.

Jain, P. K., & Bajpai, V. (2012). Biotechnology of bioremediation-a review. *Int J Environ Sci*, *3*(1), 535–549.

Jason-Moller, L., Murphy, M., & Bruno, J. (2006). Overview of biacore systems and their applications, *Current Protocols in Protein Science/editorial Board*, 45(1), 19131-191314.

John, R. P., Anisha, G. S., Nampoothiri, K. M., & Pandey, A. (2011). Micro and macroalgal biomass: a renewable source for bioethanol. *Bioresource Technology*, *102*(1), 186–193.

Joint, F. A. O., & WHO, G. (2004). *Safety assessment of foods derived from genetically modified animals, including fish*.

Kagan, E. (2006). Bioregulators as prototypic nontraditional threat agents. *Clinics in Laboratory Medicine*, *26*(2), 421–443.

Karaosmanoglu, F. (2006). Biyoyakit teknolojisi ve ITU arastirmalari, 110-125.

Karikó, K., Muramatsu, H., Ludwig, J., & Weissman, D. (2011). Generating the optimal mRNA for therapy: HPLC purification eliminates immune activation and improves translation of nucleoside-modified, protein-encoding mRNA. *Nucleic acids research*, *39*(21), e142.

Kim, J., Sempionatto, J. R., Imani, S., Hartel, M. C., Barfidokht, A., Tang, G., Campbell, A. S., Mercier, P. P., & Wang, J. (2018). Simultaneous monitoring of sweat and interstitial fluid using a single wearable biosensor platform. *Advanced Science*, *5*(10), 1800880.

Koçdor H. (2022). Geçmişten günümüze biyoteknoloji. Koçdor, H., Pabuççuoğlu, A., Zihnioğlu, F., Sağın, F. editörler. Sağlık Biyoteknolojisi. 1. Baskı. Ankara: *Türkiye Klinikleri*; p.1-10.

Kong, H., Liu, D., Zhang, S., & Zhang, X. (2011). Protein sensing and cell discrimination using a sensor array based on nanomaterial-assisted chemiluminescence. *Analytical Chemistry*, *83*(6), 1867–1870.

Köhler, G., & Milstein, C. (1975). Continuous cultures of fused cells secreting antibody of predefined specificity. *Nature*, 256(5517), 495-497.

Kudrjavceva, O. V, & Jakovleva, E. Y. (2014). Biotechnological industries in Russia and in the world: typology and development. *Modern Technologies of Management*, *7*, 43.

Kuiper-Goodman, T., Scott, P., & Watanabe, H. (1987). Risk assessment of the mycotoxin zearalenone. *Regulatory Toxicology and Pharmacology*, *7*(3), 253–306.

Kumar, M., & Gayen, K. (2011). Developments in biobutanol production: new insights. *Applied Energy*, *88*(6), 1999–2012.

Kvenvolden, K. A., & Cooper, C. K. (2003). Natural seepage of crude oil into the marine environment. *Geo-Marine Letters*, *23*(3), 140–146.

Larebeke, N. van, Engler, G., Holsters, M., Den Elsacker, S., Zaenen, I., Schilperoort, R. A., & Schell, J. (1974). Large plasmid in Agrobacterium tumefaciens essential for crown gall-inducing ability. *Nature*, *252*(5479), 169–170.

Law, C. N., Worland, A. J., & Giorgi, B. (1976). The genetic control of ear-emergence time by chromosomes 5A and 5D of wheat. *Heredity*, *36*(1), 49–58.

Li, Z., Yi, Y., Luo, X., Xiong, N., Liu, Y., Li, S., Sun, R., Wang, Y., Hu, B., & Chen, W. (2020). Development and clinical application of a rapid IgM-IgG combined antibody test for SARS-CoV-2 infection diagnosis. *Journal of Medical Virology*, *92*(9), 1518–1524.

Lim, H. A. (2009). Biotechnology: past, present and future. *Proceedings of Contribution to Symbiosis-Biotechnology*, 1–8.

Liu, G., Wan, Y., Gau, V., Zhang, J., Wang, L., Song, S., & Fan, C. (2008). An enzyme-based E-DNA sensor for sequence-specific detection of femtomolar DNA targets. *Journal of the American Chemical Society*, *130*(21), 6820–6825.

Lobo, M. J., Miranda, A. J., & Tuñón, P. (1997). Amperometric biosensors based on NAD (P)-dependent dehydrogenase enzymes. *Electroanalysis*, *9*(3), 191–202.

Mata, T. M., Martins, A. A., & Caetano, N. S. (2010). Microalgae for biodiesel production and other applications: a review. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, *14*(1), 217–232.

Matyushenko, I., Sviatukha, I., & Grigorova-Berenda, L. (2016). Modern approaches to classification of biotechnology as a part of NBIC-technologies for bioeconomy. *British Journal of Economics, Management & Trade*, *14*(4), 1–14.

McCormick, K., & Kautto, N. (2013). The bioeconomy in Europe: An overview. *Sustainability*, *5*(6), 2589–2608.

Medina-Bellver, J. I., Marín, P., Delgado, A., Rodríguez-Sánchez, A., Reyes, E., Ramos, J. L., & Marqués, S. (2005). Evidence for in situ crude oil biodegradation after the Prestige oil spill. *Environmental Microbiology*, *7*(6), 773–779.

Menetrez, M. Y. (2012). An overview of algae biofuel production and potential environmental impact. *Environmental Science & Technology*, *46*(13), 7073–7085.

Milledge, J. J., Smith, B., Dyer, P. W., & Harvey, P. (2014). Macroalgae-derived biofuel: a review of methods of energy extraction from seaweed biomass. *Energies*, *7*(11), 7194–7222.

Morse, S. A. (2006). Historical perspectives of microbial bioterrorism. In *Microorganisms and Bioterrorism* (pp. 15–29). Springer.

Mukhopadhyay, R., Sumbayev, V. V, Lorentzen, M., Kjems, J., Andreasen, P. A., & Besenbacher, F. (2005). Cantilever sensor for nanomechanical detection of specific protein conformations. *Nano Letters*, *5*(12), 2385–2388.

Mullis, K. B. (1990). The unusual origin of the polymerase chain reaction. *Scientific American*, *262*(4), 56–65.

Murray, A. W., & Szostak, J. W. (1983). Construction of artificial chromosomes in yeast. *Nature*, *305*(5931), 189–193.

Naresh, V., & Lee, N. (2021). A review on biosensors and recent development of nanostructured materials-enabled biosensors. *Sensors*, *21*(4), 1109.

Newman, J. D., Tigwell, L. J., Turner, A. P. F., & Warner, P. J. (2004). Biosensors: a clearer view. *Biosensors*. Cranfield University Publication.

Nielsen, M. H. (1980). Enzyme technology and enzyme production. *Biotechnology Letters*, *2*(4), 177–184.

OECD. (2009). *The Bioeconomy to 2030:Designing a Policy Agenda*. OECD Publishing Paris. https://doi.org/10.1787/9789264056886-en

Pai, J. S. (2003). Applications of microorganisms in food biotechnology. *Indian Journal of Biotechnology*, 2, 382-386.

Paoletti, E., Lipinskas, B. R., Samsonoff, C., Mercer, S., & Panicali, D. (1984). Construction of live vaccines using genetically engineered poxviruses: biological activity of vaccinia virus recombinants expressing the hepatitis B virus surface antigen and the herpes simplex virus glycoprotein D. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, *81*(1), 193–197.

Petro, J. B., Plasse, T. R., & McNulty, J. A. (2003). Biotechnology: impact on biological warfare and biodefense. *Biosecurity and Bioterrorism: Biodefense Strategy, Practice, and Science*, *1*(3), 161–168.

Poirier, Y., Dennis, D. E., Klomparens, K., & Somerville, C. (1992). Polyhydroxybutyrate, a biodegradable thermoplastic, produced in transgenic plants. *Science*, *256*(5056), 520–523.

Rodionova, M. V, Poudyal, R. S., Tiwari, I., Voloshin, R. A., Zharmukhamedov, S. K., Nam, H. G., Zayadan, B. K., Bruce, B. D., Hou, H. J. M., & Allakhverdiev, S. I. (2017). Biofuel production: challenges and opportunities. *International Journal of Hydrogen Energy*, *42*(12), 8450–8461.

Schnepf, E., Crickmore, N., Van Rie, J., Lereclus, D., Baum, J., Feitelson, J., Zeigler, D. R., & Dean, D. (1998). Bacillus thuringiensis and its pesticidal crystal proteins. *Microbiology and Molecular Biology Reviews*, *62*(3), 775–806.

Sheehan, P., Rasmussen, B., & Sweeny, K. (2007). Developing an integrated approach to emerging health challenges. *Other. Victoria University, Melbourne, Australia*.

Shiva, V. (1991). *The violence of the green revolution: third world agriculture, ecology and politics*. Zed Books.

Simpson, J. M., & Lim, D. V. (2005). Rapid PCR confirmation of E. coli O157: H7 after evanescent wave fiber optic biosensor detection. *Biosensors and Bioelectronics*, *21*(6), 881–887.

Sims, R. E. H., Mabee, W., Saddler, J. N., & Taylor, M. (2010). An overview of second generation biofuel technologies. *Bioresource Technology*, *101*(6), 1570–1580.

Smit, P., & Heniger, J. (1975). Antoni van Leeuwenhoek (1632–1723) and the discovery of bacteria. *Antonie van Leeuwenhoek*, *41*(1), 217–228.

Smith, H. O., & Welcox, K. W. (1970). A restriction enzyme from Hemophilus influenzae: I. Purification and general properties. *Journal of Molecular Biology*, *51*(2), 379–391.

Spolaore, P., Joannis-Cassan, C., Duran, E., & Isambert, A. (2006). Commercial applications of microalgae. *Journal of Bioscience and Bioengineering*, *101*(2), 87–96.

Sreenivasulu, N. S. (2008). *Biotechnology and patent law: patenting living beings.* Manupatra.

Steinberg, F. M., & Raso, J. (1998). Biotech pharmaceuticals and biotherapy: an overview. *J Pharm Pharm Sci*, *1*(2), 48–59.

Stöcker, M. (2008). Biofuels and biomass-to-liquid fuels in the biorefinery: Catalytic conversion of lignocellulosic biomass using porous materials. *Angewandte Chemie International Edition*, *47*(48), 9200–9211.

Şensöz, S., Angın, D., & Yorgun, S. (2000). Influence of particle size on the pyrolysis of rapeseed (Brassica napus L.): fuel properties of bio-oil. *Biomass and Bioenergy*, *19*(4), 271–279.

Tang, X., Bansaruntip, S., Nakayama, N., Yenilmez, E., Chang, Y., & Wang, Q. (2006). Carbon nanotube DNA sensor and sensing mechanism. *Nano Letters*, *6*(8), 1632–1636.

Tantama, M., Hung, Y. P., & Yellen, G. (2011). Imaging intracellular pH in live cells with a genetically encoded red fluorescent protein sensor. *Journal of the American Chemical Society*, *133*(26), 10034–10037.

Tredici, M. R. (2010). Photobiology of microalgae mass cultures: understanding the tools for the next green revolution. *Biofuels*, *1*(1), 143–162.

Verma, A. S., Agrahari, S., Rastogi, S., & Singh, A. (2011). Biotechnology in the realm of history. *Journal of Pharmacy and Bioallied Sciences*, *3*(3), 321.

Vincze, E. (2009). Glossary of Biotechnology for Food and Agriculture. FAO Research and Technology Paper 9. By A. Zaid, HG Hughes, E. Porceddu, F. Nicholas. Rome: FAO (2007), pp. 305, ISBN 978-92-5-104683-8. *Experimental Agriculture*, *45*(2), 239.

Walker, D. A. (2009). Biofuels, facts, fantasy, and feasibility. *Journal of Applied Phycology*, *21*(5), 509–517.

Wang, J., Rivas, G., Cai, X., Palecek, E., Nielsen, P., Shiraishi, H., Dontha, N., Luo, D., Parrado, C., & Chicharro, M. (1997). DNA electrochemical biosensors for environmental monitoring. A review. *Analytica Chimica Acta*, *347*(1–2), 1–8.

Watson, J. D., & Crick, F. H. C. (1953). Molecular structure of nucleic acids: a structure for deoxyribose nucleic acid. *Nature*, *171*(4356), 737–738.

Watson, R. J., & Enquist, L. W. (1985). Genetically engineered herpes simplex virus vaccines. *Progress in Medical Virology*, *31*, 84–108.

Wei, X., Zhu, M., Li, J., Liu, L., Yu, J., Li, Z., & Ding, B. (2021). Wearable biosensor for sensitive detection of uric acid in artificial sweat enabled by a fiber structured sensing interface. *Nano Energy*, *85*, 106031.

Weissman, D. (2014). mRNA transcript therapy. Expert Review of Vaccines, 14(2), 265–281.

Wheelis, M. (2004). Will the" New Biology" Lead to New Weapons? *Arms Control Today*, *34*(6), 6.

Whitman, D. B. (2000). Genetically modified foods: harmful or helpful? *CSA Discovery Guides*, 1–13.

Wieczorek, A. M., & Munster, P. (2006). *Agricultural Biotechnology in Hawaii*.

William, P., & Laurens, L. M. L. (2010). Microalgae as biodiesel and biomass feedstock: review and analysis of the biochemistry, energetic and economics. *Energy Environ. Sci*, *3*, 554–590.

Wood, M. (1997). New safeguards against glycoalkaloids. *Agricultural Research*, *45*(12), 16–18.

Ye, X., Al-Babili, S., Kloti, A., Zhang, J., Lucca, P., Beyer, P., & Potrykus, I. (2000). Engineering the provitamin A (β-carotene) biosynthetic pathway into (carotenoid-free) rice endosperm. *Science*, *287*(5451), 303–305.

Zabermawi, N. M., Alsulaimany, F. A. S., El-Saadony, M. T., & El-Tarabily, K. A. (2022). New eco-friendly trends to produce biofuel and bioenergy from microorganisms: An updated review. Article in press, *Saudi Journal of Biological Sciences*.

Bölüm 2

DNA'DAN PROTEİNE

Mehmet Karataş

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Fen Fakültesi, Biyoteknoloji Bölümü, Konya, Türkiye
E-posta: mkaratas@erbakan.edu.tr
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-8803-0017

Özhan Şimşek

Erciyes Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Bahçe Bitkileri Bölümü, Kayseri, Türkiye
E-posta: ozhan12@gmail.com
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-5552-095X

Akife Dalda Şekerci

Erciyes Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Bahçe Bitkileri Bölümü, Kayseri, Türkiye
E-posta: akifedalda@erciyes.edu.tr
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-8554-6501

İçerik

2.1. Giriş
2.2. Nükleik Asitler (DNA ve RNA)
    2.2.1. DNA'nın Kromozomlara Paketlenmesi
2.3. Replikasyon
2.4. Protein Sentezi
    2.4.1. Transkripsiyon
    2.4.2. Translasyon
2.5. Ökaryotlarda Gen İfadesinin Düzenlenmesi
2.6. Prokaryotlarda Gen İfadesinin Düzenlenmesi
2.7. Sonuç
2.8. Kaynaklar

hâline gelir ve kromozomları oluşturur. Prokaryotlarda kromozom tek bir halka şeklinde bulunurken, ökaryotlarda çekirdek içerisinde kromozomlar çift sarmallı DNA şeklindedir. Prokaryot ve ökaryot hücreler arasındaki en önemli farklardan biri DNA replikasyonudur. Prokaryotlarda DNA, halka şeklindeki kromozomda tek bir başlangıç noktasından başlayarak iki yönde eş zamanlı olarak replike olurken, ökaryotlarda çift sarmallı kromozomlarda birden çok başlangıç noktasından başlayarak asimetrik olarak replike olur. Transkripsiyon, DNA'nın RNA'ya dönüşüm sürecidir. Prokaryotlarda tek bir RNA polimeraz enzimi, ökaryotlarda ise üç farklı RNA polimeraz enzimi kullanılarak RNA sentezi gerçekleştirilir. Translasyon, RNA'nın proteinlere çevrildiği süreçtir. Prokaryotlarda ribozomlar, mRNA üzerindeki AUG kodonunu tanıyarak başlangıçta kullanılan tRNA ile eşleşir. Ökaryotlarda ise başlangıçta kullanılan tRNA, özel bir başlangıç tRNA (tRNAiMet) tarafından taşınır ve bu tRNA 5' UTR'deki başlıktaki bağlanma yerini tanıyarak başlangıç kodonuna yerleşir. Gen ifadelerinin düzenlenmesi, hücrelerin farklı koşullara ve çevresel sinyallere nasıl tepki verdiğini belirler. Transkripsiyon faktörleri ve epigenetik mekanizmalar, gen ifadesinin düzenlenmesinde önemli bir rol oynar. Bu sayede hücreler, farklı dokular ve organlar oluşturabilir ve çevresel değişikliklere uyum sağlayabilir. Moleküler biyoloji ve biyoteknoloji, bu temel mekanizmaların anlaşılmasının önemini vurgular. Bu bilgiler, gen tedavileri, ilaç geliştirme, hastalık teşhisi ve tarım alanında önemli uygulamalara yol açar. Örneğin, biyoteknoloji, insülin ve diğer protein ilaçların üretimi için gen düzenleme ve rekombinant DNA teknolojilerini kullanır. Moleküler biyolojinin ilerlemesi, gen ifadesinin düzenlenmesi ve hücrenin iç mekanizmalarının anlaşılmasına katkıda bulunur, bu da sağlık, tarım ve endüstriyel alanlarda büyük ilerlemelere yol açar.

Sonuç olarak, bu kitap bölümü, DNA replikasyonundan gen ifadesinin düzenlenmesine kadar moleküler biyolojinin temel mekanizmalarını açıklamış ve prokaryotlar ile ökaryotlar arasındaki farklılıkları vurgulamıştır. Bu mekanizmaların anlaşılması, moleküler biyoloji ve biyoteknoloji alanlarında önemli keşiflere ve ilerlemelere yol açar, bu da sağlık, tarım ve endüstriyel uygulamalarda büyük faydalar sağlar.

2.8. Kaynaklar

Aka-Kacar Y., Simsek O., Yalcın-Mendi Y. 2014. Genler ve Genomlar. Moleküler Biyoloji Kitabı Nobel Yayınları, (Ed. M. Karataş) Bölüm 7.

Baydar H., 2020. Bitki genetiği ve Islahı. Nobel Yayın Dağıtım.

Chargaff, E., Lipshitz, R., Green, C., Hodes, M. E., 1951. The composition of the desoxyribonucleic acid of salmon sperm. Journal of Biological Chemistry, 192(1), 223-230.

Clark D. P., Pazdernik N. J., 2016a, Chapter 4 - DNA Synthesis In Vivo and In Vitro, Editor(s): David P. Clark, Nanette J. Pazdernik, Biotechnology (Second Edition), Academic Cell, 2016, Pages 97-130, ISBN 9780123850157, https://doi.org/10.1016/ B978-0-12-385015-7.00004-1.

Clark D. P., Pazdernik N. J., 2016b Chapter 2 - DNA, RNA, and Protein, Editor(s): David P. Clark, Nanette J. Pazdernik, Biotechnology (Second Edition), Academic Cell, 2016, Pages 33-61, ISBN 9780123850157, https://doi.org/10.1016/B978-0-12-385015-7.00002-8.

Corsini, N., Peer, A., Moeseneder, P., Roiuk, M., Burkard, T., Theussl, H., … & Knoblich, J., 2018. Coordinated Control of mRNA and rRNA Processing Controls Embryonic Stem Cell Pluripotency And Differentiation. Cell Stem Cell, 4(22), 543-558.e12. https://doi.org/10.1016/j.stem.2018.03.002

Kenney, J., Genheden, M., Moon, K., Wang, X., Foster, L., Proud, C., 2015. Eukaryotic Elongation Factor 2 Kinase Regulates the Synthesis of Microtubule-related Proteins In Neurons. Journal of Neurochemistry, 2(136), 276-284. https://doi.org/ 10.1111/jnc.13407

Kief, D. and Warner, J., 1981. Coordinate Control of Syntheses Of Ribosomal Ribonucleic Acid and Ribosomal Proteins During Nutritional Shift-up In Saccharomyces Cerevisiae.. Molecular and Cellular Biology, 11(1), 1007-1015. https://doi.org/ 10.1128/mcb.1.11.1007

Lin, X., Zhou, C., Zhu, S., Deng, H., Zhang, J., Lu, Y., 2020. O2-tuned Protein Synthesis Machinery In Escherichia Coli-based Cell-free System. Frontiers in Bioengineering and Biotechnology, (8). https://doi.org/10.3389/fbioe.2020.00312

Rodnina, M. V., & Wintermeyer, W., 2009. Recent mechanistic insights into eukaryotic ribosomes. Current opinion in cell biology, 21(3), 435-443.

Ross, J., 1995. mRNA stability in mammalian cells. Microbiological reviews, 59(3), 423-450.

Stewart Jr, C. N. (Ed.)., 2016. Plant biotechnology and genetics: principles, techniques, and applications. John Wiley & Sons.

Thieman, W. J., Palladino, M. A., 2007. Biotechnologie. Pearson Deutschland GmbH.

Watson, J. D., Crick, F. H., 1953. Molecular structure of nucleic acids: a structure for deoxyribose nucleic acid. Nature, 171(4356), 737-738.

Yıldırım, A., Kandemir, N., Karadağ, Y., Sakin, M. A., 2010. Genetik. Nobel Yayın Dağıtım.

Bölüm 3

BİYOTEKNOLOJİDE LABORATUVAR UYGULAMALARI TEMEL PRENSİPLERİ

Mehmet Karataş
Necmettin Erbakan Üniversitesi, Fen Fakültesi, Biyoteknoloji Bölümü, Konya, Türkiye
E-posta: mkaratas@erbakan.edu.tr
ORCID: https:// ORCID 0000-0001-8803-0017

İlknur Dağ
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu,
Tıbbi Laboratuvar Teknikleri Programı, Eskişehir, Türkiye
E-posta:ildag@ogu.edu.tr
ORCID: https://0000-0002-7352-8653

Özhan Şimşek
Erciyes Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Bahçe Bitkileri Bölümü, Kayseri, Türkiye
E-posta: ozhan12@gmail.com
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-5552-095X

Muhammad Asım
Sivas Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, Fen Fakültesi, Biyoteknoloji Bölümü, Sivas, Türkiye
E-posta: maasim@sivas.edu.tr

Akife Dalda Şekerci
Erciyes Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Bahçe Bitkileri Bölümü, Kayseri, Türkiye
E-posta: akifedalda@erciyes.edu.tr
https://orcid.org/0000-0001-8554-6501)

İçerik

3.1 Giriş
3.2 Genel Laboratuvar Güvenliği
3.3 Laboratuvar Uygulamalarında Etik Yaklaşımlar
3.4 Farklı Biyogüvenlik Seviyesindeki Laboratuvarlar ve Donanımları
3.5 Biyoteknoloji Alanında Kullanılan Laboratuvar Araçları ve Ölçüm Yöntemleri
- 3.5.1 Otoklav
- 3.5.2 İnkübatör
- 3.5.3 Çalkalamalı Su Banyosu
- 3.5.4 Çeker Ocak
- 3.5.5 Laminer Akış Kabini (Temiz Tezgâh)
- 3.5.6 Biyogüvenlik Kabini
- 3.5.7 Santrifüj
- 3.5.8 Laboratuvar Terazisi
- 3.5.9 Elektroforez Cihazı
- 3.5.10 Spektrofotometre
- 3.5.11 Ölçüm Yöntemleri

rı, ilaçlar için uygulanan faz testleri ve patent gibi konuların da çok önemli bir sektör hâle geldiği günümüzde, biyoteknolojik ürünler ekonomik rekabetin bir parçası durumundadırlar. İnsanlık varoluşundan bu yana anlama, öğrenme, hakim olma ve kendi yaşamını iyileştirme çabasındadır ancak unutulmaması gereken en önemli husus bunu yaparken doğaya ve diğer canlılara duyarlı ve saygılı olmayı elden bırakmamaktır.

3.13. Kaynaklar

Aggarwal, N., Kare, P. K., Datta, S. K. (2021). Ethics in laboratory medicine: An overview of considerations for ethical issues. *Bioethics in Medicine and Society*.

Akbaş, E. (2003). Klinik mikrobiyoloji laboratuvarında biyogüvenlik ve önemi. *Flora*, 8(2), 124-137.

Akkan, A. C. (2015). Bazı fenolik asit bileşiklerinin kapiler elektroforez yöntemi ile tayini (Doctoral dissertation, Anadolu University (Turkey)).

Akşit, A., Erdoğan, E., Karaca, S., Özkan, B., Gürgel, A., Yürük, M., Sivcan, E., Tartıcı, B., Uyar, Y., (2019). Biosafety principles in parasitology laboratories. J *Immunol Clin Microbiol*, 4(4), 117-151.

Akyar, I. (2011). Kütle spektrometrisinin mikrobiyolojide kullanımı. Acıbadem Üniversitesi *Sağlık Bilimleri Dergisi*, (4), 177-183.

Altındiş, M., Feyzioğlu, B. (2020). Viral Enfeksiyonlar ve SARS-CoV-2'nin Tanısında Yeni Teknolojiler. *GMJ* 31: 316-321.

Aras Z., 2011. Mikrobiyolojide kullanılan hızlı tanı yöntemleri. *Türk Hijyen ve Deneysel Biyoloji Dergisi*, 68(2), 97-104.

Arnison, M. R., Cogswell, C. J., Smith, N. I., Fekete, P. W., Larkin, K. G. (2000). Using the Hilbert transform for 3D visualization of differential interference contrast microscope images. *Journal of microscopy*, 199(1), 79-84. https://doi.org/10.1046/j.1365-2818.2000.00706.x

Austin, B. (2017). The value of cultures to modern microbiology. *Antonie Van Leeuwenhoek*, 110(10), 1247-1256. DOI 10.1007/s10482-017-0840-8.

Bathula, S. R., Rakhimol, A. (2017). Global trends in biorisk management. *BioRisk*, 12, 1-23. doi: 10.3897/biorisk.12.12156.

Baydar, H., 2020. Bitki Genetiği ve Islahı. Basım, Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti, Ankara.

Bayot, M. L., and King, K. C. (2020). Biohazard Levels Treasure Island, FL: StatPearls Publishing.

Bayraklılar E., 2005. Sıcaklık ölçüm tekniklerinin kalibrasyon metodları açısından incelenmesi.

Bisen, P. S., Debnath, M., Prasad, G. B. (2012). Microbes: concepts and applications. John Wiley & Sons.

Bonnet, M., Lagier, J. C., Raoult, D., Khelaifia, S. (2020). Bacterial culture through selective and non-selective conditions: the evolution of culture media in clinical microbiology. *New microbes and new infections*, 34, 100622. https://doi.org/10.1016/j.nmni.2019.100622

Bundi, M., Miring'u, G., Inoue, S., Muriithi, B., Ashur, S., Wandera, E., Kathiiko, C., Odoyo, E., Narita, C., Kwalla, A., Galata, A., Makumi, A., Huka, S., Shah, M., Karama, M., Shimada, M., Bii, C., Kariuki, S., Horio, M., Ichinose, Y(2014). BSL-3 laboratory user training program at NUITM-KEMRI Tropical Medicine and Health, 42(4), 171-176. https://doi.org/10.2149/tmh.2014-08.

Buszewski, B., Rogowska, A., Pomastowski, P., Złoch, M., Railean-Plugaru, V. (2017). Identification of microorganisms by modern analytical techniques. *Journal of AOAC International*, 100(6), 1607-1623. https://doi.org/10.5740/jaoacint.17-0207.

Can, A., 2018. Yaşam Bilimlerinde A'dan Z'ye Mikroskopi. Ankara Nobel Tıp Kitabevi, 351 Sayfa. ISBN-13: 978-6059215664.

Cardinale, M., Kaiser, D., Lueders, T., Schnell, S., Egert, M. (2017). Microbiome analysis and confocal microscopy of used kitchen sponges reveal massive colonization by Acinetobacter, Moraxella and Chryseobacterium species. *Scientific reports*, *7*(1), 5791. DOI:10.1038/s41598-017-06055-9.

Ceyhan, İ., 2005. Biyogüvenlik laboratuvar seviyeleri ve biyogüvenlik kabinlerinin seçimi kullanımı ve bakımı. 4. Ulusal Sterilizasyon Dezenfeksiyon Kongresinde sunulmuş bildiri. Refik Saydam Hıfzıssıhha Merkezi Başkanlığı, Tüberküloz Referans Laboratuvarı, 608-633.

Chawla, H., 2011. Introduction to plant biotechnology. CRC Press.

Dağ, İ., 2018. Farklı Biyolojik Örnekler Geçirimli Elektron Mikroskop için Nasıl Hazırlanır? *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi* 11(1):27-32. DOI 10.1007/s00253-007-0886-z.

Daims, H., Wagner, M., 2007. Quantification of uncultured microorganisms by fluorescence microscopy and digital image analysis. *Applied Microbiology and Biotechnology* 75(2): 237-248.

Delany, J.R., Holmes, D.E., Rodriguez J.A., 2011. Guidelines for biosafety laboratory competency.

Demiralp, F.Ö., İğci, N., Peker, S., Ayhan, B., 2014. Temel proteomik stratejiler. Ankara Üniversitesi Yayınları.

Dolapçı, İ., 2016. Bakterilerde İzolasyon, Tanı ve İdentifikasyon Yöntemleri.

Doyle, J.J., Doyle, J.L., 1987. A rapid DNA isolation procedure for small quantities of fresh leaf tissue. Phytochemical bulletin.

Duruel, H.E.E., Çağan, N.S., Serra, I., Kayhan, F.E., 2021. Hücre Kültürlerine Genel Bakış. *Selçuk Üniversitesi Fen Fakültesi Fen Dergisi* 47(2):136-149.

Eldh, M., Lötvall, J., Malmhäll, C., Ekström, K., 2012. Importance of RNA isolation methods for analysis of exosomal RNA: evaluation of different methods. *Molecular immunology*, 50(4), 278-286. https://doi.org/10.1016/j.molimm.2012.02.001

Erköse, G., 2004. Hiv İnfekte Hastalarda Oral Candida Kolonizasyonunun Araştırılması. HIV-RNA Düzeyi ve CD4 Sayısı ile İlişkisinin İncelenmesi: İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 3-7.

Esenlik, E., Bolat, E., 2010. Klinik ve bilimsel araştırmalarda etik kurallar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi* 1(2):125-133.

Fazlıoğlu, F., 2018. Phenotypic Plasticity of Ecotypes Across Habitats. *Akademik Ziraat Dergisi* 7(2):245-250.

Franco-Duarte, R., Černáková, L., Kadam, S.S.., Kaushik, K., Salehi, B., Bevilacqua, A., Corbo, M.R., Antolak, H., Dybka-Stepien, K., Leszczewicz, M., Tintino, S.R., Alexandrino de Souza, V.C., Sharifi-Rad, J., Melo Coutinho, H.D., Martins, N., Rodrigues, CF., 2019. Advances in chemical and biological methods to identify microorganisms—from past to present. *Microorganisms* 7(5): 130.

Fung D., 2009. Rapid methods and automation in microbiology: 25 years of development and predictions. In Global Issues in Food Science and Technology (pp. 165-176). Academic Press.

Gaikwad, A. V., Singh, S. K., Gilhotra, R. (2017). Plant tissue culture-A review. *Journal of Pharmaceutical Research & Education*, *2*(1), 217-220.

Galluzzi, L., Magnani, M., Saunders, N., Harms, C., Bruce, I. J. (2007). Current molecular techniques for the detection of microbial pathogens. *Science Progress*, 90(1), 29-50. https://doi.org/10.3184/003685007780440521

Grover, A., Sharma, P. C. (2016). Development and use of molecular markers: past and present. *Critical reviews in biotechnology*, 36(2), 290-302. https://doi.org/ 10.3109/07388 551.2014.959891.

Gülşen, O., Mutlu, N., 2005. Bitki biliminde kullanılan genetik markırlar ve kullanım alanları. *Alatarım*, 4(2), 27-37.

Gupta, N., Jain, V., Joseph, M. R., & Devi, S. (2020). A review on micropropagation culture method. *Asian Journal of Pharmaceutical Research and Development*, *8*(1), 86-93. https://doi.org/10.22270/ajprd.v8i1.653

Gürsoy, N.C., Barış, O., (2017). Mikrobiyota çalışmalarında moleküler tanı yöntemleri. *Journal of Biotechnology and Strategic Health Research* 1: 56-67.

Güven A., Gürsul, I., 2014. Bitki doku kültürlerinde sekonder metabolit sentezi. *Gıda* 39(5):299-306.

Ho, Y,P., Reddy, P,M., 2011. Advances in mass spectrometry for the identification of pathogens. *Mass Spectrometry Reviews* 30(6):1203-1224. https://doi.org/10.1002/ mas.20320

Junqueira, L.C., Carneiro, J., 2006. Temel Histoloji. Çeviri editörleri: Yener Aytekin, Seyhun Solakoğlu. Nobel Tıp Kitapevleri Ltd. Şti. İstanbul

Justé, A., Thomma, B.P.HçJ., Lievens B., 2008. Recent advances in molecular techniques to study microbial communities in food-associated matrices and processes. *Food Microbiology* 25(6):745-761. https://doi.org/10.1016/j.fm.2008.04.009.

Kaçar, S., Yayla, Z., Türkoguz, S., 2021. Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Laboratuvar Güvenlik Önlemlerine İlişkin Bilgi Düzeyleri. *Ihlara Eğitim Araştırmaları Dergisi* 6(1): 98-113.

Kapakin, K., 2007. Transmission Elektron Mikroskobu. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi* 18(1):105-110.

Karadağ, A., 2005. Otoklav ile sterilizasyon. 4. Ulusal Sterilizasyon Dezenfeksiyon Kongresi.

Karaduman, B., 2017. Taramalı elektron mikroskobu ile kriminolojik saç analizi (Doctoral dissertation, Bursa Uludag University (Turkey)).

Karakoç, Z., Ketan,i M.A., Ketani, Ş., 2016) Mikroskopların Çalışma Mekanizması ve Çeşitleri. *Dicle Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi* (1):1-6.

Kılıç, G., Doğan, İ., Saraçlı, S. (2019). The assessment of laboratory safety in terms of biosafety: an application in Afyon Kocatepe University. *Kocatepe Veterinary Journal*, 1*2*(1), 82-88.

Koçaklı, Z., Akıllıoğlu, K., Doğan, A., 2015. Vasküler Düz Kas Hücrelerinin İzolasyonu ve Kültürü. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi* 24(3):390-401.

Kumar, S., Mittal, G. S. (2010). Rapid detection of microorganisms using image processing parameters and neural network. *Food and Bioprocess Technology*, *3*, 741-751. DOI 10.1007/s11947-008-0122-6

Madigan, M., Martinko, J., Bender, K., Burckley, D., Stahl, D., 2010. Brock Mikroorganizmaların Biyolojisi. 11. Basım, Palme Yayınevi, Ankara. ISBN: 9786055829629

Mailafia, S., Olabode, H. O. K., Osanupin, R. (2017). Isolation and identification of fungi associated with spoilt fruits vended in Gwagwalada market, Abuja, Nigeria. *Veterinary world*, 10(4), 393. doi: 10.14202/vetworld.2017.393-397.

Maquelin, K., Choo-Smith, L. P. I., van Vreeswijk, T., Endtz, H. P., Smith, B., Bennett, R., ... Puppels, G. J. (2000). Raman spectroscopic method for identification of clinically relevant microorganisms growing on solid culture medium. *Analytical chemistry*, 72(1), 12-19. https://doi.org/10.1021/ac991011h.

Marshall, J., Johnsen, S. (2017). Fluorescence as a means of colour signal enhancement. Philosophical Transactions of the Royal Society B: *Biological Sciences*, 372(1724), 20160335. https://doi.org/10.1098/rstb.2016.0335.

Mathur R., Swaminathan S., 2018. National ethical guidelines for biomedical & health research involving human participants, 2017: A commentary. *The Indian Journal of Medical Research* 148(3):279.

Mathur, R., Swaminathan, S. (2018). National ethical guidelines for biomedical & health research involving human participants, 2017: A commentary. The Indian journal of medical research, 148(3), 279. doi: 10.4103/0971-5916.245303

Merten, O. W. (2006). Introduction to animal cell culture technology—past, present and future. *Cytotechnology*, 50(1-3), 1-7. DOI 10.1007/s10616-006-9009-4.

Meyer, W., Mitchell, T. G., Freedman, E. Z., Vilgalys, R. (1993). Hybridization probes for conventional DNA fingerprinting used as single primers in the polymerase chain reaction to distinguish strains of Cryptococcus neoformans. *Journal of Clinical Microbiology*, *31*(9), 2274-2280. DOI: https://doi.org/10.1128/jcm.31.9. 2274-2280.1993.

Murray, M.G., Thompson. W., 1980. Rapid isolation of high molecular weight plant DNA. *Nucleic acids research*, 8(19), 4321-4326. https://doi.org/10.1093/nar/ 8.19.4321

Nwaneshiudu, A., Kuschal, C., Sakamoto, F. H., Anderson, R. R., Schwarzenberger, K., Young, R. C. (2012). Introduction to confocal microscopy. *Journal of Investigative Dermatology*, 132(12), 1-5. https://doi.org/10.1038/jid.2012.429.

O'Hara, C., 2005. Manual and Automated Instrumentation for Identification of Enterobacteriaceae and Other Aerobic Gram-Negative Bacilli. *Clinical Microbiology Reviews* 18(1), 147–162. DOI: https://doi.org/10.1128/cmr.18.1.147-162.2005**.**

Oseni, O.M., Pande, V., Nailwal, TK., 2018. A review on plant tissue culture, a technique for propagation and conservation of endangered plant species. *International Journal Of Current Microbiology And Applied Sciences*, 7(7),3778-3786. https://doi.org/10.20546/ijcmas.2018.707.438.

Oyeleye, O.O., Ogundeji, S.T., Ola, S.I., Omitogun, O.G., 2016. Basics of animal cell culture: Foundation for modern science. *Academic Journals* 11(2):6-16, May DOI: 10.5897/BMBR2016.0261.

Prakash, O., Verma, M., Sharma, P., Kumar, M., Kumari, K., Singh, A., Kumari, H., Jit, S., Gupta, S.K., Khanna, M., Lal, R., 2007. Polyphasic approach of bacterial classification—An overview of recent advances. *Indian Journal of Microbiology* 47.2: 98-108.

Pulianmackal, A. J., Kareem, A. V., Durgaprasad, K., Trivedi, Z. B., Prasad, K. (2014). Competence and regulatory interactions during regeneration in plants. *Frontiers in plant science*, *5*, 142. https://doi.org/10.3389/fpls.2014.00142.

Riss, T., Niles, A., Moravec, R., Karassina, N., Vidugiriene, J. (2019). Cytotoxicity assays: in vitro methods to measure dead cells. Assay guidance manual [internet].

Sarı, Z.B., 2021. Lazer Taramalı Konfokal Mikroskobun Prensipleri ve Tıpta Kullanım Alanları. *Akdeniz Tıp Dergisi* 7(3),457-462.

Schuler, B., Meyer, G., Peña, D., Mullins, O. C., Gross, L. (2015). Unraveling the molecular structures of asphaltenes by atomic force microscopy. *Journal of the American Chemical Society*, 137(31), 9870-9876. https://doi.org/10.1021/jacs.5b04056.

Scragg, A.H., 1992. Plant cell culture. *Journal of Biotechnology* 26(1):243–4.

Seidman, L.A., Moore, C.J., Mowery, J., 2000. Basic laboratory methods for biotechnology: Textbook and laboratory reference. CRC Press.

Semwogerere, D., Weeks, E.R., 2005. Confocal microscopy. Encyclopedia of biomaterials and biomedical engineering Taylor-Francis 23,1-10.

Shoaib, M., Muzammil, I., Hammad, M., Bhutta, Z. A., Yaseen, I. (2020). A mini-review on commonly used biochemical tests for identification of bacteria. *A Mini-Review on Commonly used Biochemical Tests for Identification of Bacteria*, 54(1), 8-8. DOI: 10.47119/IJRP100541620201224.

Skoog F., Miller CO., 1957. Chemical regulation of growth and organ formation in plant tissue cultures *in vitro*. *Symposia of the Society for Experimental Biology* 11: 118-131

Solmaz, M., Solmaz, T., 2020. Tibbi Laboratuvarlarda Biyogüvenlik.

Stöckel, S., Kirchhoff, J., Neugebauer, U., Rösch, P., Popp, J. (2016). The application of Raman spectroscopy for the detection and identification of microorganisms. *Journal of Raman Spectroscopy*, 47(1), 89-109. https://doi.org/10.1002/jrs.4844.

Susever, S., Yeğenoğlu, Y., 2011. İnvazif mantar enfeksiyonlarının tanımlanmasında moleküler yöntemlerin öneminin konvansiyonel yöntemler ile karşılaştırılarak değerlendirilmesi. *Mikrobiyoloji Bülteni* 45(2,:325-335.

Twaij, B.M., Jazar, Z.H., Hasan, M., 2020. Trends in the use of tissue culture, applications and future aspects. *International Journal of Plant Biology* 11(1), 8385. https://doi.org/10.4081/pb.2020.8385.

Üstün, Ç., Demirci, N., 2016. Biyoteknoloji, tıp ve etik. *Ege Tıp Dergisi* 554:(3):158-162.

Uzbay, T., 2006. Bilimsel Araştırma Etiği. *Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık* 4:19-26.

Van Tassell, C. P., Smith, T. P., Matukumalli, L. K., Taylor, J. F., Schnabel, R. D., Lawley, C. T., Haudenschild, C.D., Moore, S.S., Warren, W.C., Sonstegard, T. S. (2008). SNP discovery and allele frequency estimation by deep sequencing of reduced representation libraries. *Nature methods*, *5*(3), 247-252.

Varma, A., Padh, H., Shrivastava, N. (2007). Plant genomic DNA isolation: an art or a science. Biotechnology Journal: *Healthcare Nutrition Technology*, *2*(3), 386-392. https://doi.org/10.1002/biot.200600195.

Vasil, I.K., 2008. A history of plant biotechnology: From the cell theory of Schleiden and Schwann to biotech crops. *Plant Cell Reports* 27(9):1423–40. DOI 10.1007/s00299-008-0571-4.

Verma, A., Verma, M., Singh, A., 2020. Animal tissue culture principles and applications. In Animal Biotechnology (pp. 269-293). Academic Press.

Von Blankenfeld-Enkvist, G., Brännback, M. (2002). Technological trends and needs in food diagnostics. Helsinki: Tekes.

Vos, P., Hogers, R., Bleeker, M., Reijans, M., Lee, T. V. D., Hornes, M., Friters, A., Pot, J., Paleman, J., Kuiper, M., Zabeau, M. (1995). AFLP: a new technique for DNA fingerprinting. *Nucleic acids research*, *23*(21), 4407-4414. https://doi.org/10.1093/nar/23.21.4407.

Waymouth, C., 1966. Cell, tissue and organ culture. *Biology of the Laboratory Mouse* 435-510.

Wenning, M., Scherer, S., 2013. Identification of microorganisms by FTIR spectroscopy: perspectives and limitations of the method. *Applied Microbiology and Biotechnology* 97(16),7111-7120. DOI 10.1007/s00253-013-5087-3.

Williams, J. G., Kubelik, A. R., Livak, K. J., Rafalski, J. A., Tingey, S. V. (1990). DNA polymorphisms amplified by arbitrary primers are useful as genetic markers. *Nucleic acids research*, 18(22), 6531-6535. https://doi.org/10.1093/nar/18.22.6531.

Yao, T., Asayama Y. 2017. Animal-cell culture media: History, characteristics, and current issues. *Reproductive Medicine And Biology* 16(2),99-117. https://doi.org/ 10.1002/ rmb2.12024.

Yıldıran, Ş.T., 2009. Mikoloji. İçinde Ahmet Başustaoğlu, Ayhan Kubar, Mehmet Tanyüksel, editörler. Klinik Mikrobiyoloji. 9.Baskı. Ankara. Atlas Kitapçılık 1721-1936

Yıldız, A., Rukiye, K., Şahinoğlu, S., 2021. Biyoetik Teriminin Ortaya Çıkışı ve Türkiye'deki Yansımaları. *Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi*, 11(2),249-257.

Yücel, F., Polat, H.U., Akçael, E., Deniz, T., 2014. Yüksek Patojen Organizmalarla Çalışmak İçin Biyogüvenlik seviyesi 3 laboratuvar alt yapısının kurulumu ve çalışma prensipleri. *Turkiye Klinikleri J Med Sci*. 34(1):120-36.

Bölüm 4

REKOMBİNANT DNA TEKNOLOJİSİ

Sevinç Akçay
Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Moleküler Biyoloji ve Genetik Bölümü, Türkiye
e-posta: sevinc.akcay@ahievran.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-4233-0799

İçerik

4.1. Giriş
4.2. Rekombinant DNA Moleküllerini Oluşturma Teknikleri
  4.2.1. İlgilenilen Geni Kodlayan DNA'nın Seçilmesi ve İzolasyonu
  4.2.2. Uygun Vektör Seçilmesi
    4.2.2.1. Klonlama Vektörleri
      4.2.2.1.1. Plazmitler
      4.2.2.1.2. Bakteriyofajlar
      4.2.2.1.3. Kozmidler
      4.2.2.1.4. Bakteriyel Yapay Kromozomu (BAC)
      4.2.2.1.5. Maya Yapay Kromozomu (YAC)
    4.2.2.2. Viral Vektörler
    4.2.2.3. İfade Vektörleri
  4.2.3. İlgilenilen Geni Kodlayan DNA ve Vektörün Restriksiyon Enzimleri ile Kesimi
  4.2.4. Ligasyon
  4.2.5. Rekombinant DNA'nın Hücrelere Aktarılması
    4.2.5.1. Transformasyon
    4.2.5.2. Transfeksiyon
    4.2.5.3. Elektroporasyon
    4.2.5.4. Lipozom Aracılı Gen Transferi
    4.2.5.5. Mikroinjeksiyon
    4.2.5.6. Biyolistik
  4.2.6. Rekombinant Analizi: Seçilim ve Tarama
4.3. Gen Kütüphaneleri
  4.3.1. Genomik Kütüphane
  4.3.2. cDNA Kütüphanesi
4.4. Rekombinant DNA Teknolojisi Uygulamaları
  4.4.1. Gıda ve Tarım
  4.4.2. Sağlık ve Hastalıklar
  4.4.3. Çevre
  4.4.4. Adli bilimler
4.5. Rekombinant DNA Teknolojisindeki Son Gelişmeler
4.6. Sonuç
4.7. Kaynaklar

4.6. Sonuç

DNA'nın kalıtımın birimi olarak tanımlanması ve DNA'nın RNA'yı ve RNA'nın proteinleri oluşturduğu moleküler biyolojinin temel dogmasının temeli olarak tanımlanmasından bu yana, bilim adamları DNA'nın kalıtımı nasıl kontrol ettiğini anlamak için deneyler ve yöntemler izlediler. Restriksiyon enzimleri, DNA dizileme ve DNA klonlama gibi moleküler biyoloji araçlarının keşfi ile bilim adamları, hücrelerde ve hayvanlarda kromozomal DNA'yı değiştirmek için hızla deneylere yöneldiler.

Gen klonlama veya moleküler klonlama olarak da adlandırılan rekombinant DNA teknolojisi genetik bilginin bir organizmadan diğer organizmaya aktarılmasını sağlayan birçok deneysel protokolü kapsamaktadır. rDNA'dan türetilen ürünlerin geliştirilmesinde ortak bir strateji, doğal olarak oluşan veya kasıtlı olarak değiştirilmiş doğal diziler veya yeni nükleotid istenen gen ürününün verimli ifadesini sağlamak için uygun bir konakçı organizmaya bir vektör aracılığıyla aktarılmaktadır. Hem prokaryotik hem de ökaryotik vektör/konak hücre ifade sistemleri geliştirilmiş ve üretim için kullanılmaktadır.

Rekombinant DNA teknolojisi son yıllarda insan hayatını çok kolaylaştıran önemli bir bilim dalı olmuştur. Rekombinant DNA molekülleri, daha önce biyolojik organizmalarda bulunmayan yeni genetik kombinasyonlar üretmek için birden fazla organizmadan gelen genetik materyalleri bir araya getirerek laboratuvarda geliştirilir. Bu yeni kombinasyonlar bilim, tıp, tarım ve endüstriye fayda sağlamak için yapılmıştır (Khan ve ark., 2016). Rekombinant DNA teknolojisi, insanlığa faydalı olabilecek yeni genetik kombinasyonları araştıran çeşitli araştırma laboratuvarlarında yaygın olarak kullanılmaktadır. Rekombinant DNA teknolojisinin ürünü olan birçok tedavi edici ilaç ve aşı, insan tıbbında devrim yaratmıştır. Bu yeni teknolojilerin gelişimi, biyokimyasal olarak tıbbi öneme sahip proteinlerin büyük miktarlarda üretilmesini sağlamıştır ve ilaç endüstrisi için de büyük potansiyel sağlamıştır.

4.7. Kaynaklar

Brown T.A., 2016. Gene Cloning and DNA Analysis: An Introduction, Seventh Edition. John Wiley & Sons, Ltd. Companion.

Cardi, T., Stewart, C. N., Jr., 2016. Progress of targeted genome modification approaches in higher plants. Plant Cell Reports 35(7):1401–1416.

Dagert, M., Ehrlich, S.D, 1979. Prolonged incubation in calcium chloride improves the competence of *Escherichia coli* cells. Gene 6(1):23-28.

Galambos, L., Sturchio J. L., 1998. Pharmaceutical firms and the transition to biotechnology: a study in strategic innovation. Business History Review 72(2):250–278.

Keeler, A.M., ElMallah, M.K., Flotte, T.R., 2017. Gene therapy 2017: progress and future directions. Clin Transl Sci. 10(4):242-248.

Khattak, W. A., Ul-Islam, M., Ullah, M. W., Yu B., Khan, S., Par,k J. K., 2014. Yeast cell-free enzyme system for bio-ethanol production at elevated temperatures. Process Biochemistry 49(3):357–364.

Khattak, W. A., Ullah, M. W., Ul-Islam, M., et al., 2014. Developmental strategies and regulation of cell-free enzyme system for ethanol production: a molecular prospective. Applied Microbiology and Biotechnology 98(23):9561–9578.

Khan, S., Ullah, M. W., Siddique, R., Nabi, G., Manan, S., Yousaf, M., & Hou, H., 2016. Role of Recombinant DNA Technology to Improve Life. International journal of genomics. 2405954.

Kresine, F.T. 2001. An Introduction to molecular medicine and gene theraphy, Wiley-Liss.

Kumar, S., Kumar, A., 2015. Role of genetic engineering in agriculture. Plant Archives 15:1–6.

Li, H., Yang, Y., Hong, W. et al, 2020. Applications of genome editing technology in the targeted therapy of human diseases: mechanisms, advances and prospects. Sig. Transduct Target Ther. 5, 1.

Liu, W., Yuan, J. S., Stewart, C. N., Jr., 2013. Advanced genetic tools for plant biotechnology. Nature Reviews Genetics 14(11):781–793.

Lomedico, P. T., 1982. Use of recombinant DNA technology to program eukaryotic cells to synthesize rat proinsulin: a rapid expression assay for cloned genes. Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America. 79(19):5798–5802.

Lodish, H. Berk, A., et al., 2016. Molecular Cell Biology, WH Freeman.

Ma, J. K.-C., Drake, P. M. W. and Christou, P. 2003. The production of recombinant pharmaceutical proteins in plants. Nature Reviews Genetics vol. 4, no. 10, pp. 794–805.

Mandel, M. and Higa, 1970. Calcium-dependent bacteriophage DNA infection. J. Mol. Biol. 53(1):159-162.

Masson, E.A., Patmore, J.E., Brash, P.D. et al., 2003. Pregnancy outcome in Type 1 diabetes mellitus treated with insulin lispro (Humalog). Diabetic Medicine vol. 20, no. 1, pp. 46–50.

Misra, S., 2013. Human gene therapy: a brief overview of the genetic revolution. *J* Assoc Physicians India 61(2):127–133.

Nicholl, S.T.D., 2008. An introduction to genetic engineering. Cambridge University Press.

Olempska-Beer, Z.S., Merker, R.I., Ditto, M.D., and DiNovi, M.J. 2006. Food-processing enzymes from recombinant microorganisms—a review. Regulatory Toxicology and Pharmacology vol. 45, no. 2, pp. 144–158.

Ripp, S., Nivens, D.E., Ahn, Y. et al., 2000. Controlled field release of a bioluminescent genetically engineered microorganism for bioremediation process monitoring and control. Environmental Science and Technology vol. 34, no. 5, pp. 846–853.

Sanford J.C., 1988. The biolistic process. Trends Biotechnol. 6(12):299–302.

Shinde, S.A., Chavhan, S.A., Sapkal, S.B., Shrikhande, V.N., 2018. Recombinant DNA technology and its applications: a review. International Journal of Medipharm Research 4 (2): 79-88.

Šlesingerová, E., 2021. Recombinant DNA and Genome-editing Technologies: Embodied Utopias and Heterotopias. Body & Society 27(2):32-57.

Steinberg, F. M., Raso, J., 1998. Biotech pharmaceuticals and biotherapy: an overview. Journal of Pharmacy and Pharmaceutical Science 1(2):48–59.

Ullah, M. W., Khattak, W. A., Ul-Islam, M., Khan, S., Park, J. K., 2015. Encapsulated yeast cell-free system: a strategy for cost-effective and sustainable production of bio-ethanol in consecutive batches. Biotechnology and Bioprocess Engineering. 20(3):561–575.

Ullah, M. W., Khattak, W. A., Ul-Islam, M., Khan, S., Park, J. K., 2014. Bio-ethanol production through simultaneous saccharification and fermentation using an encapsulated reconstituted cell-free enzyme system. Biochemical Engineering Journal 91:110–119.

Venter, M. 2007. Synthetic promoters: genetic control through cis engineering. Trends in Plant Science vol. 12, no. 3, pp. 118–124.

Bölüm 5

HÜCRE BİYOLOJİSİ VE NANOBİYOTEKNOLOJİ

Ahu Soyocak

İstanbul Aydın Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Tıbbi Biyoloji AD, İstanbul, Türkiye
e-posta: ahusoyocak@aydin.edu.tr; asoyocak@gmail.com ORCID: 0000-0003-0999-2774

Fulya Doğaner

Aksaray Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Moleküler Biyoloji ve Genetik Bölümü, Aksaray, Türkiye
e-posta: doganerfulya@gmail.com ORCID: 0000-0002-6543-8447

Didem Turgut Coşan

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Tıbbi Biyoloji AD, Eskişehir, Türkiye
e-posta: dcosan@ogu.edu.tr, ORCID:0000-0002-8488-6405

İçerik

5.1. Giriş
5.2. Hücre Biyolojisi, Biyoteknoloji ve Nanoteknoloji
    5.2.1. Hücre Biyolojisi ve Biyoteknoloji
    5.2.2. Hücre Biyolojisi ve Nanoteknoloji
5.3. Nanobiyoteknoloji ve Nanomalzemeler
    5.3.1. Nanobiyoteknoloji
    5.3.2. Nanomalzemeler
        5.3.2.1. Organik nanomalzemeler
            5.3.2.1.1. Miseller
            5.3.2.1.2. Hidrojel
            5.3.2.1.3. Dendrimerler
            5.3.2.1.4. Polimerler
        5.3.2.2. Lipit Bazlı Nanomalzemeler
        5.3.2.3. İnorganik Nanomalzemeler
            5.3.2.3.1. Metalik Nanopartiküller
            5.3.2.3.2. Manyetik Demir-Oksit Nanopartiküller
            5.3.2.3.3. Seramik Nanopartikül
        5.3.2.4. Karbon Bazlı Nanomalzemeler
            5.3.2.4.1. Fullerenler
            5.3.2.4.2. Karbon Nanotüpler
            5.3.2.4.3. Karbon Nanofiberler (Nanolifler)
            5.3.2.4.4. Grafen
            5.3.2.4.5. Elmaslar
        5.3.2.5. Kompozit Nanomalzemeler
        5.3.2.6. Nükleik Asit Bazlı Nanomalzemeler
        5.3.2.7. Kuantum Noktalar

tedavi edilmesine olanak sağlayacaktır. Bu sayede büyük travmatik yaralanmalardan veya bozulmuş organ işlevlerinden muzdarip bireylerin nanotıp kullanımından yararlanarak tedavi olması mümkün olabilecektir (Fakruddin ve ark., 2012).

Nanobiyorobotik, biyolojik sistemler içindeki biyolojik süreçleri teşhis etmek ve tespit etmek için kullanılan gelişmiş nanorobotlarla ilgilenen biyoteknoloji ve nanoteknoloji arasında ortaya çıkan bir arayüzdür. Teknoloji, mikro teknolojiden nanoteknolojiye geçişi yönlendirmektedir. Nanobiyorobotikler, doğal olarak bulunan bu biyomakineleri yapay olarak tasarlamamızı imkân sağlayacaktır. Yüksek oranda hedeflenebilir olan nanobiyorobotlar, nanometre ölçeğindeki hedeflere daha verimli bir şekilde ulaşabildikleri için ilaç dağıtım amacıyla kullanılabilecektir (Fu & Yan, 2012; Patel ve ark., 2006; Roha Razzaq ve ark., 2020). Bununla birlikte nanorobotların yakın zamanda nekrotik beyin dokusunun yenilenmesine imkân tanıması da beklenmektedir (Gupta & Singh, 2018).

5.7. Sonuç

Nanoteknoloji ve biyoteknoloji, hücre biyolojisiyle bir araya geldiğinde, tıp ve sağlık alanında çığır açan uygulamalara olanak sağlamıştır. Nanobiyoteknoloji, nanomalzemelerin ve nano ölçekteki yapıların biyolojik sistemlerle etkileşimini inceleyen bir disiplin olarak, çeşitli hastalıkların tanı ve tedavisinde, ilaç dağıtımında, gen tedavisinde ve daha birçok alanda büyük potansiyele sahiptir. Bu nedenle nanotıbbın gelecekte insan hastalıklarının tedavisinde ve ayrıca normal insan fizyolojisinin geliştirilmesinde önemli bir rol alacağı aşikardır. Nanobiyoteknoloji henüz başlangıç aşamasında olmakla birlikte yapılan ve yapılacak olan multidisipliner çalışmalarla çeşitli alanlarda kullanılacak olan küçük cihazların oluşturulması giderek gerçeğe yaklaşmaktadır. Bu durum ileridеki günlerde nanobiyoteknolojinin, günlük hayatımızın kaçınılmaz bir parçası olacağının ve birçok hayatı kurtarmaya yardımcı olacağının işareti olarak kabul edilmektedir. Nanobiyoteknolojik gelişmelerin bir noktada bilim ve teknolojinin neredeyse tüm alanlarını etkileyebileceği öngörülmektedir.

5.8 Kaynaklar

Ahn, H.-S., Hwang, J.-Y., Kim, M. S., Lee, J.-Y., Kim, J.-W., Kim, H.-S., Shin, U. S., Knowles, J. C., Kim, H.-W., & Hyun, J. K. (2015). Carbon-nanotube-interfaced glass fiber scaffold for regeneration of transected sciatic nerve. *Acta Biomaterialia*, *13*, 324–334.

Alexiou, C., Arnold, W., Klein, R. J., Parak, F. G., Hulin, P., Bergemann, C., Erhardt, W., Wagenpfeil, S., & Lübbe, A. S. (2000). Locoregional Cancer Treatment with Magnetic Drug Targeting1. *Cancer Research*, *60*(23), 6641–6648.

Alivisatos, A. P., Gu, W., & Larabell, C. (2005). Quantum dots as cellular probes. *Annu. Rev. Biomed. Eng.*, *7*, 55–76.

Allen, T. M. (1997). Liposomes. *Drugs*, *54*(4), 8–14. https://doi.org/10.2165/00003495-199700544-00004

Allen, T. M., & Cullis, P. R. (2013). Liposomal drug delivery systems: from concept to clinical applications. *Advanced Drug Delivery Reviews*, *65*(1), 36–48.

Anwar, M., Rather, R. A., & Farooq, Z. (2022). *Fundamentals and Advances in Medical Biotechnology*. Springer.

Arangoa, M. A., Campanero, M. A., Renedo, M. J., Ponchel, G., & Irache, J. M. (2001). Gliadin nanoparticles as carriers for the oral administration of lipophilic drugs. Relationships between bioadhesion and pharmacokinetics. *Pharmaceutical Research*, *18*(11), 1521–1527.

Arbós, P., Campanero, M. A., Arangoa, M. A., & Irache, J. M. (2004). Nanoparticles with specific bioadhesive properties to circumvent the pre-systemic degradation of fluorinated pyrimidines. *Journal of Controlled Release*, *96*(1), 55–65.

Arias, L. S., Pessan, J. P., Vieira, A. P. M., Lima, T. M. T. de, Delbem, A. C. B., & Monteiro, D. R. (2018). Iron Oxide Nanoparticles for Biomedical Applications: A Perspective on Synthesis, Drugs, Antimicrobial Activity, and Toxicity. *Antibiotics (Basel, Switzerland)*, *7*(2). https://doi.org/10.3390/antibiotics7020046

Bae, S., Ma, K., Kim, T. H., Lee, E. S., Oh, K. T., Park, E.-S., Lee, K. C., & Youn, Y. S. (2012). Doxorubicin-loaded human serum albumin nanoparticles surface-modified with TNF-related apoptosis-inducing ligand and transferrin for targeting multiple tumor types. *Biomaterials*, *33*(5), 1536–1546. https://doi.org/10.1016/j.biomaterials.2011.10.050

Bae, Y., & Kataoka, K. (2009). Intelligent polymeric micelles from functional poly (ethylene glycol)-poly (amino acid) block copolymers. *Advanced Drug Delivery Reviews*, *61*(10), 768–784.

Bag, J., Mukherjee, S., Ghosh, S. K., Das, A., Mukherjee, A., Sahoo, J. K., Tung, K. S., Sahoo, H., & Mishra, M. (2020). Fe3O4 coated guargum nanoparticles as non-genotoxic materials for biological application. *International Journal of Biological Macromolecules*, *165*, 333–345.

Bahrami, A., Aledavood, A., Anvari, K., Hassanian, S. M., Maftouh, M., Yaghobzade, A., Salarzaee, O., ShahidSales, S., & Avan, A. (2018). The prognostic and therapeutic application of microRNAs in breast cancer: Tissue and circulating microRNAs. *Journal of Cellular Physiology*, *233*(2), 774–786.

Bandaru, P. R. (2007). Electrical properties and applications of carbon nanotube structures. *Journal of Nanoscience and Nanotechnology*, *7*(4–5), 1239–1267.

Bansal, S., Bansal, M., & Kumria, R. (2012). Nanocrystals: current strategies and trends. *Int J Res Pharm Biomed Sci*, *4*, 10.

Bar, H., Bhui, D. K., Sahoo, G. P., Sarkar, P., De, S. P., & Misra, A. (2009). Green synthesis of silver nanoparticles using latex of Jatropha curcas. *Colloids and Surfaces A: Physicochemical and Engineering Aspects*, *339*(1–3), 134–139.

Baudino, T. (2015). Targeted cancer therapy: the next generation of cancer treatment. *Current Drug Discovery Technologies*, *12*(1), 3–20.

Beg, S., Rizwan, M., Sheikh, A. M., Hasnain, M. S., Anwer, K., & Kohli, K. (2011). Advancement in carbon nanotubes: basics, biomedical applications and toxicity. *Journal of Pharmacy and Pharmacology*, *63*(2), 141–163.

Bhattarai, N., Li, Z., Edmondson, D., & Zhang, M. (2006). Alginate-Based Nanofibrous Scaffolds: Structural, Mechanical, and Biological Properties. *Advanced Materials*, *18*(11), 1463–1467. https://doi.org/https://doi.org/10.1002/adma.200502537

Bianco, A. (2008). Peptides in nanotechnology. Introduction. In *Journal of peptide science: an official publication of the European Peptide Society* (Vol. 14, Issue 2, p. 117).

Bochot, A., & Fattal, E. (2012). Liposomes for intravitreal drug delivery: a state of the art. *Journal of Controlled Release*, *161*(2), 628–634.

Bruchez Jr, M., Moronne, M., Gin, P., Weiss, S., & Alivisatos, A. P. (1998). Semiconductor nanocrystals as fluorescent biological labels. *Science*, *281*(5385), 2013–2016.

Brummelkamp, T. R. (2002). Bernards R, Agami R. *A System for Stable Expression of Short Interfering RNAs in Mammalian Cells. Science*, *296*, 550–553.

Bunch, J. S., Verbridge, S. S., Alden, J. S., Van Der Zande, A. M., Parpia, J. M., Craighead, H. G., & McEuen, P. L. (2008). Impermeable atomic membranes from graphene sheets. *Nano Letters*, *8*(8), 2458–2462.

Buzea, C., Pacheco, I. I., & Robbie, K. (2007). Nanomaterials and nanoparticles: sources and toxicity. *Biointerphases*, *2*(4), MR17–MR71.

Cai, S., Yang, Q., Bagby, T. R., & Forrest, M. L. (2011). Lymphatic drug delivery using engineered liposomes and solid lipit nanoparticles. *Advanced Drug Delivery Reviews*, *63*(10–11), 901–908.

Ceyhan, M. (2005). İnfeksiyon Hastalıklarından Korunmada Gelişmeler. *ANKEM Derg*, *19*(2), 19–21.

Chen, S., & Liang, X.-J. (2018). Nanobiotechnology and nanomedicine: small change brings big difference. In *Science China Life Sciences* (Vol. 61, Issue 4, pp. 371–372). Springer.

Chen, W., Xiong, Q., Ren, Q., Guo, Y., & Li, G. (2014). Can amino-functionalized carbon nanotubes carry functional nerve growth factor? *Neural Regeneration Research*, *9*(3), 285.

Chen, X. H., Yang, H., Wu, G., Wang, M., Deng, F., Zhang, X., Peng, J., & Li, W. (2000). Generation of curved or closed-shell carbon nanostructures by ball-milling of graphite. *Journal of Crystal Growth*, *218*(1), 57–61.

Chen, Y.-H., Tsai, C.-Y., Huang, P.-Y., Chang, M.-Y., Cheng, P.-C., Chou, C.-H., Chen, D.-H., Wang, C.-R., Shiau, A.-L., & Wu, C.-L. (2007). Methotrexate conjugated to gold nanoparticles inhibits tumor growth in a syngeneic lung tumor model. *Molecular Pharmaceutics*, *4*(5), 713–722.

Cheng, X., & Lee, R. J. (2016). The role of helper lipits in lipit nanoparticles (LNPs) designed for oligonucleotide delivery. *Advanced Drug Delivery Reviews*, *99*(Pt A), 129–137. https://doi.org/10.1016/j.addr.2016.01.022

Chiappini, C., De Rosa, E., Martinez, J. O., Liu, X., Steele, J., Stevens, M. M., & Tasciotti, E. (2015). Biodegradable silicon nanoneedles delivering nucleic acids intracellularly induce localized in vivo neovascularization. *Nature Materials*, *14*(5), 532–539.

Cho, M. H., Lee, E. J., Son, M., Lee, J.-H., Yoo, D., Kim, J., Park, S. W., Shin, J.-S., & Cheon, J. (2012). A magnetic switch for the control of cell death signalling in in vitro and in vivo systems. *Nature Materials*, *11*(12), 1038–1043.

Chokkareddy, R., Redhi, G. G., Kanchi, S., & Ahmed, S. (2018). Green synthesis of metal nanoparticles and its reaction mechanisms. *Green Metal Nanoparticles*, 113–139.

Chow, E. K.-H., & Ho, D. (2013). Cancer nanomedicine: from drug delivery to imaging. *Science Translational Medicine*, *5*(216), 216rv4-216rv4.

Cirillo, G., Hampel, S., Spizzirri, U. G., Parisi, O. I., Picci, N., & Iemma, F. (2014). Carbon nanotubes hybrid hydrogels in drug delivery: a perspective review. *BioMed Research International*, *2014*.

Connor, E. E., Mwamuka, J., Gole, A., Murphy, C. J., & Wyatt, M. D. (2005). Gold nanoparticles are taken up by human cells but do not cause acute cytotoxicity. *Small*, *1*(3), 325–327.

Cordani, M., & Somoza, Á. (2019). Targeting autophagy using metallic nanoparticles: a promising strategy for cancer treatment. *Cellular and Molecular Life Sciences : CMLS*, *76*(7), 1215–1242. https://doi.org/10.1007/s00018-018-2973-y

Corot, C., Robert, P., Idée, J.-M., & Port, M. (2006). Recent advances in iron oxide nanocrystal technology for medical imaging. *Advanced Drug Delivery Reviews*, *58*(14), 1471–1504. https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.addr.2006.09.013

Das, S., & Chaudhury, A. (2011). Recent advances in lipit nanoparticle formulations with solid matrix for oral drug delivery. *Aaps Pharmscitech*, *12*(1), 62–76.

Davis, S. S. (1997). Biomedical applications of nanotechnology—implications for drug targeting and gene therapy. *Trends in Biotechnology*, *15*(6), 217–224.

De, M., Rana, S., Akpinar, H., Miranda, O. R., Arvizo, R. R., Bunz, U. H. F., & Rotello, V. M. (2009). Sensing of proteins in human serum using conjugates of nanoparticles and green fluorescent protein. *Nature Chemistry*, *1*(6), 461–465.

de Vries, J. W., Schnichels, S., Hurst, J., Strudel, L., Gruszka, A., Kwak, M., Bartz-Schmidt, K.-U., Spitzer, M. S., & Herrmann, A. (2018). DNA nanoparticles for ophthalmic drug delivery. *Biomaterials*, *157*, 98–106.

Dey, N. S., & Rao, M. E. B. (2011). Quantum dot: Novel carrier for drug delivery. *Int. J. Res. Pharm. Biomed. Sci*, *2*(2), 448–458.

Díez, I., & Ras, R. H. A. (2011). Fluorescent silver nanoclusters. *Nanoscale*, *3*(5), 1963–1970.

Dinesh, B., Bianco, A., & Ménard-Moyon, C. (2016). Designing multimodal carbon nanotubes by covalent multi-functionalization. *Nanoscale*, *8*(44), 18596–18611. https://doi.org/10.1039/C6NR06728J

Ditsch, A., Lindenmann, S., Laibinis, P. E., Wang, D. I. C., & Hatton, T. A. (2005). High-gradient magnetic separation of magnetic nanoclusters. *Industrial & Engineering Chemistry Research*, *44*(17), 6824–6836.

Dobson, J. (2006). Magnetic nanoparticles for drug delivery. *Drug Development Research*, *67*(1), 55–60. https://doi.org/https://doi.org/10.1002/ddr.20067

Dreaden, E. C., Alkilany, A. M., Huang, X., Murphy, C. J., & El-Sayed, M. A. (2012). The golden age: gold nanoparticles for biomedicine. *Chemical Society Reviews*, *41*(7), 2740–2779.

Dresselhaus, M. S., Dresselhaus, G., & Eklund, P. C. (1996). *Science of fullerenes and carbon nanotubes: their properties and applications*. Elsevier.

Drexler, K. E. (1992). *Nanosystems: molecular machinery, manufacturing, and computation*. John Wiley & Sons, Inc.

Edwards, K. A., & Baeumner, A. J. (2006). Liposomes in analyses. *Talanta*, *68*(5), 1421–1431.

Ekka, B., Dhar, G., Sahu, S., Mishra, M., Dash, P., & Patel, R. K. (2021). Removal of Cr (VI) by silica-titania core-shell nanocomposites: In vivo toxicity assessment of the adsorbent by Drosophila melanogaster. *Ceramics International*, *47*(13), 19079–19089.

El-Shabouri, M. H. (2002). Positively charged nanoparticles for improving the oral bioavailability of cyclosporin-A. *International Journal of Pharmaceutics*, *249*(1–2), 101–108.

Estanqueiro, M., Amaral, M. H., Conceição, J., & Lobo, J. M. S. (2015). Nanotechnological carriers for cancer chemotherapy: the state of the art. *Colloids and Surfaces B: Biointerfaces*, *126*, 631–648.

Etoc, F., Lisse, D., Bellaiche, Y., Piehler, J., Coppey, M., & Dahan, M. (2013). Subcellular control of Rac-GTPase signalling by magnetogenetic manipulation inside living cells. *Nature Nanotechnology*, *8*(3), 193–198.

Ewert, K., Evans, H. M., Ahmad, A., Slack, N. L., Lin, A. J., Martin-Herranz, A., & Safinya, C. R. (2005). Lipoplex structures and their distinct cellular pathways. *Advances in Genetics*, *53*, 119–155.

Fakruddin, M., Hossain, Z., & Afroz, H. (2012). Prospects and applications of nanobiotechnology: a medical perspective. *Journal of Nanobiotechnology*, *10*(1), 1–8.

Fredman, G., Kamaly, N., Spolitu, S., Milton, J., Ghorpade, D., Chiasson, R., Kuriakose, G., Perretti, M., Farokhzad, O., & Tabas, I. (2015). Targeted nanoparticles containing the proresolving peptide Ac2-26 protect against advanced atherosclerosis in hypercholesterolemic mice. *Science Translational Medicine*, *7*(275), 275ra20-275ra20.

Fu, J., & Yan, H. (2012). Controlled drug release by a nanorobot. *Nature Biotechnology*, *30*(5), 407–408.

Gao, H., Zhao, Y., Fu, S., Li, B., & Li, M. (2002). Preparation of a novel polymeric fluorescent nanoparticle. *Colloid and Polymer Science*, *280*(7), 653–660.

Gao, L., Liu, G., Ma, J., Wang, X., Zhou, L., & Li, X. (2012). Drug nanocrystals: in vivo performances. *Journal of Controlled Release*, *160*(3), 418–430.

Gao, L., Liu, G., Ma, J., Wang, X., Zhou, L., Li, X., & Wang, F. (2013). Application of drug nanocrystal technologies on oral drug delivery of poorly soluble drugs. *Pharmaceutical Research*, *30*(2), 307–324.

Gaudin, A., Yemisci, M., Eroglu, H., Lepetre-Mouelhi, S., Turkoglu, O. F., Dönmez-Demir, B., Caban, S., Sargon, M. F., Garcia-Argote, S., Pieters, G., Loreau, O., Rousseau, B., Tagit, O., Hildebrandt, N., Le Dantec, Y., Mougin, J., Valetti, S., Chacun, H., Nicolas, V., … Couvreur, P. (2014). Squalenoyl adenosine nanoparticles provide neuroprotection after stroke and spinal cord injury. *Nature Nanotechnology*, *9*(12), 1054–1062. https://doi.org/10.1038/nnano.2014.274

Gautam, A., Gautam, C., Mishra, M., Mishra, V. K., Hussain, A., Sahu, S., Nanda, R., Kisan, B., Biradar, S., & Gautam, R. K. (2019). Enhanced mechanical properties of hBN–ZrO 2 composites and their biological activities on Drosophila melanogaster: synthesis and characterization. *RSC Advances*, *9*(70), 40977–40996.

Gautam, A., Gautam, C., Mishra, M., Sahu, S., Nanda, R., Kisan, B., Gautam, R. K., Prakash, R., Sharma, K., & Singh, D. (2021). Synthesis, structural, mechanical, and biological properties of HAp-ZrO2-hBN biocomposites for bone regeneration applications. *Ceramics International*, *47*(21), 30203–30220.

Ghosh, P., Han, G., De, M., Kim, C. K., & Rotello, V. M. (2008). Gold nanoparticles in delivery applications. *Advanced Drug Delivery Reviews*, *60*(11), 1307–1315.

Gillies, E. R., & Frechet, J. M. J. (2005). Dendrimers and dendritic polymers in drug delivery. *Drug Discovery Today*, *10*(1), 35–43.

Gilmartin, N., & O'Kennedy, R. (2012). Nanobiotechnologies for the detection and reduction of pathogens. *Enzyme and Microbial Technology*, *50*(2), 87–95.

Gomathi, M., Rajkumar, P. V, Prakasam, A., & Ravichandran, K. (2017). Green synthesis of silver nanoparticles using Datura stramonium leaf extract and assessment of their antibacterial activity. *Resource-Efficient Technologies*, *3*(3), 280–284.

Gómez, C., Benito, M., Teijón, J. M., & Blanco, M. D. (2012). Novel methods and devices to enhance transdermal drug delivery: the importance of laser radiation in transdermal drug delivery. *Therapeutic Delivery*, *3*(3), 373–388.

Gregory, A. E., Titball, R., & Williamson, D. (2013). Vaccine delivery using nanoparticles. *Frontiers in Cellular and Infection Microbiology*, *3*, 13.

Groneberg, D. A., Giersig, M., Welte, T., & Pison, U. (2006). Nanoparticle-based diagnosis and therapy. *Current Drug Targets*, *7*(6), 643–648.

Guccione, S., Li, K. C. P., & Bednarski, M. D. (2004). Vascular-targeted nanoparticles for molecular imaging and therapy. In *Methods in enzymology* (Vol. 386, pp. 219–236). Elsevier.

Guo, R., Li, L., Su, J., Li, S., Duncan, S. E., Liu, Z., & Fan, G. (2020). Pharmacological activity and mechanism of tanshinone IIA in related diseases. *Drug Design, Development and Therapy*, *14*, 4735.

Gupta, A., & Singh, A. (2018). *Basics of Cell Biology and Biotechnology*. Laxmi Publications Pvt Limited.

Han, G., Ghosh, P., & Rotello, V. M. (2007). *Functionalized gold nanoparticles for drug delivery*.

Han, S. W., Nakamura, C., Obataya, I., Nakamura, N., & Miyake, J. (2005). A molecular delivery system by using AFM and nanoneedle. *Biosensors and Bioelectronics*, *20*(10), 2120–2125.

Harish, V., Tewari, D., Gaur, M., Yadav, A. B., Swaroop, S., Bechelany, M., & Barhoum, A. (2022). Review on nanoparticles and nanostructured materials: Bioimaging, biosensing, drug delivery, tissue engineering, antimicrobial, and agro-food applications. *Nanomaterials*, *12*(3), 457.

Hart, S. L. (2005). Lipit carriers for gene therapy. *Current Drug Delivery*, *2*(4), 423–428.

Hasija, Y. (2021). *Translational biotechnology: A journey from laboratory to clinics*. Academic Press.

Haun, J. B., Yoon, T., Lee, H., & Weissleder, R. (2010). Magnetic nanoparticle biosensors. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Nanomedicine and Nanobiotechnology*, *2*(3), 291–304.

Holzinger, M., Le Goff, A., & Cosnier, S. (2014). Nanomaterials for biosensing applications: a review. *Frontiers in Chemistry*, *2*, 63.

Hu, H., Lin, Z., He, B., Dai, W., Wang, X., Wang, J., Zhang, X., Zhang, H., & Zhang, Q. (2015). A novel localized co-delivery system with lapatinib microparticles and paclitaxel nanoparticles in a peritumorally injectable in situ hydrogel. *Journal of Controlled Release*, *220*, 189–200. https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.jconrel.2015.10.018

Hu, L., Tang, X., & Cui, F. (2004). Solid lipit nanoparticles (SLNs) to improve oral bioavailability of poorly soluble drugs. *Journal of Pharmacy and Pharmacology*, *56*(12), 1527–1535.

Huang, X., Jain, P. K., El-Sayed, I. H., & El-Sayed, M. A. (2007). Gold nanoparticles: interesting optical properties and recent applications in cancer diagnostics and therapy. *Nanomedicine (London, England)*, *2*(5), 681–693. https://doi.org/10.2217/ 17435889.2.5.681

Hwang, J.-Y., Shin, U. S., Jang, W.-C., Hyun, J. K., Wall, I. B., & Kim, H.-W. (2013). Biofunctionalized carbon nanotubes in neural regeneration: a mini-review. *Nanoscale*, *5*(2), 487–497.

Ikada, Y. (2006). Challenges in tissue engineering. *Journal of The Royal Society Interface*, *3*(10), 589–601. https://doi.org/10.1098/rsif.2006.0124

Ingolia, N. T., Ghaemmaghami, S., Newman, J. R. S., & Weissman, J. S. (2009). Genome-wide analysis in vivo of translation with nucleotide resolution using ribosome profiling. *Science*, *324*(5924), 218–223.

Jain, S., Shukla, K., Jain, V., Saraf, S., & Saraf, S. (2007). Nanoparticles: emerging carriers for delivery of bioactive agents. *Pharma Times*, *39*(1), 30–35.

Jeong, U., Wang, Y., Ibisate, M., & Xia, Y. (2005). Some New Developments in the Synthesis, Functionalization, and Utilization of Monodisperse Colloidal Spheres. *Advanced Functional Materials*, *15*(12), 1907–1921. https://doi.org/https://doi.org/10.1002/adfm.200500472

Jin, H., Heller, D. A., & Strano, M. S. (2008). Single-particle tracking of endocytosis and exocytosis of single-walled carbon nanotubes in NIH-3T3 cells. *Nano Letters*, *8*(6), 1577–1585.

Johnson, I., & Prabu, H. J. (2015). Green synthesis and characterization of silver nanoparticles by leaf extracts of Cycas circinalis, Ficus amplissima, Commelina benghalensis and Lippia nodiflora. *International Nano Letters*, *5*(1), 43–51.

Kalele, S., Gosavi, S. W., Urban, J., & Kulkarni, S. K. (2006). Nanoshell particles: synthesis, properties and applications. *Current Science*, 1038–1052.

Karatas, H., Aktas, Y., Gursoy-Ozdemir, Y., Bodur, E., Yemisci, M., Caban, S., Vural, A., Pinarbasli, O., Capan, Y., Fernandez-Megia, E., Novoa-Carballal, R., Riguera, R., Andrieux, K., Couvreur, P., & Dalkara, T. (2009). A Nanomedicine Transports a Peptide Caspase-3 Inhibitor across the Blood–Brain Barrier and Provides Neuroprotection. *The Journal of Neuroscience*, *29*(44), 13761 LP – 13769. https://doi.org/10.1523/JNEUROSCI.4246-09.2009

Kawamura, R., Shimizu, K., Matsumoto, Y., Yamagishi, A., Silberberg, Y. R., Iijima, M., Kuroda, S., Fukazawa, K., Ishihara, K., & Nakamura, C. (2016). High efficiency penetration of antibody-immobilized nanoneedle thorough plasma membrane for in situ detection of cytoskeletal proteins in living cells. *Journal of Nanobiotechnology*, *14*(1), 1–9.

Kell, A. J., Stewart, G., Ryan, S., Peytavi, R., Boissinot, M., Huletsky, A., Bergeron, M. G., & Simard, B. (2008). Vancomycin-modified nanoparticles for efficient targeting and preconcentration of Gram-positive and Gram-negative bacteria. *Acs Nano*, *2*(9), 1777–1788.

Keservani, R. K., Sharma, A. K., Ayaz, M. D., & Kesharwani, R. K. (2011). Novel drug delivery system for the vesicular delivery of drug by the niosomes. *International Journal of Research in Controlled Release*, *1*(1), 1–8.

Khandare, J. N., Madhavi, G., & Tamhankar, B. M. (1994). Niosomes-Novel Drug Delivery System. *Eastern Pharmacist*, *37*, 61.

Kim, I., Byeon, H. J., Kim, T. H., Lee, E. S., Oh, K. T., Shin, B. S., Lee, K. C., & Youn, Y. S. (2013). Doxorubicin-loaded porous PLGA microparticles with surface attached TRAIL for the inhalation treatment of metastatic lung cancer. *Biomaterials*, *34*(27), 6444–6453. https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.biomaterials.2013.05.018

Kim, Y.-J., Chae, S. Y., Jin, C.-H., Sivasubramanian, M., Son, S., Choi, K. Y., Jo, D.-G., Kim, K., Chan Kwon, I., Lee, K. C., & Park, J. H. (2010). Ionic complex systems based on hyaluronic acid and PEGylated TNF-related apoptosis-inducing ligand for treatment of rheumatoid arthritis. *Biomaterials*, *31*(34), 9057–9064. https://doi.org/10.1016/j.biomaterials.2010.08.015

Kind, J., Pagie, L., Ortabozkoyun, H., Boyle, S., De Vries, S. S., Janssen, H., Amendola, M., Nolen, L. D., Bickmore, W. A., & van Steensel, B. (2013). Single-cell dynamics of genome-nuclear lamina interactions. *Cell*, *153*(1), 178–192.

Kinnear, C., Moore, T. L., Rodriguez-Lorenzo, L., Rothen-Rutishauser, B., & Petri-Fink, A. (2017). Form Follows Function: Nanoparticle Shape and Its Implications for Nanomedicine. *Chemical Reviews*, *117*(17), 11476–11521. https://doi.org/10.1021/acs.chemrev.7b00194

Klasen, H. J. (2000). A historical review of the use of silver in the treatment of burns. II. Renewed interest for silver. *Burns*, *26*(2), 131–138.

Klonoff, D. C. (2012). Overview of fluorescence glucose sensing: a technology with a bright future. *Journal of Diabetes Science and Technology*, *6*(6), 1242–1250.

Ko, F., & Wan, Y. (2014). Introduction to Nanofibre Materials. In *DOI* (Vol. 10). Cambridge: University Printing House.

Kolhar, P., Doshi, N., & Mitragotri, S. (2011). Polymer nanoneedle-mediated intracellular drug delivery. *Small*, *7*(14), 2094–2100.

Kondratowicz, J., & Burczyk, E. (2008). Nanotechnologia w towaroznawstwie żywności. *Chłodnictwo: Organ Naczelnej Organizacji Technicznej*, *43*(9), 50–53.

LaVan, D. A., Lynn, D. M., & Langer, R. (2002). Moving smaller in drug discovery and delivery. *Nature Reviews Drug Discovery*, *1*(1), 77–84.

Lee, C., Wei, X., Kysar, J. W., & Hone, J. (2008). Measurement of the elastic properties and intrinsic strength of monolayer graphene. *Science*, *321*(5887), 385–388.

Lee, K.-B., Park, S.-J., Mirkin, C. A., Smith, J. C., & Mrksich, M. (2002). Protein nanoarrays generated by dip-pen nanolithography. *Science*, *295*(5560), 1702–1705.

Li, Y., Lu, W., Huang, Q., Li, C., & Chen, W. (2010). Copper sulfide nanoparticles for photothermal ablation of tumor cells. *Nanomedicine*, *5*(8), 1161–1171.

Lim, S. M., Kim, T. H., Jiang, H. H., Park, C. W., Lee, S., Chen, X., & Lee, K. C. (2011). Improved biological half-life and anti-tumor activity of TNF-related apoptosis-inducing ligand (TRAIL) using PEG-exposed nanoparticles. *Biomaterials*, *32*(13), 3538–3546. https://doi.org/10.1016/j.biomaterials.2011.01.054

Lin, H., & Datar, R. H. (2006). Medical applications of nanotechnology. *The National Medical Journal of India*, *19*(1), 27–32.

Liong, M., Hoang, A. N., Chung, J., Gural, N., Ford, C. B., Min, C., Shah, R. R., Ahmad, R., Fernandez-Suarez, M., & Fortune, S. M. (2013). Magnetic barcode assay for genetic detection of pathogens. *Nature Communications*, *4*(1), 1–9.

Lohcharoenkal, W., Wang, L., Chen, Y. C., & Rojanasakul, Y. (2014). Protein nanoparticles as drug delivery carriers for cancer therapy. *BioMed Research International*, *2014*.

Loo, C., Lin, A., Hirsch, L., Lee, M.-H., Barton, J., Halas, N., West, J., & Drezek, R. (2004). Nanoshell-enabled photonics-based imaging and therapy of cancer. *Technology in Cancer Research & Treatment*, *3*(1), 33–40.

Lowery, A. R., Gobin, A. M., Day, E. S., Halas, N. J., & West, J. L. (2006). Immunonanoshells for targeted photothermal ablation of tumor cells. *International Journal of Nanomedicine*, *1*(2), 149.

Lu, Y., Hu, Q., Lin, Y., Pacardo, D. B., Wang, C., Sun, W., Ligler, F. S., Dickey, M. D., & Gu, Z. (2015). Transformable liquid-metal nanomedicine. *Nature Communications*, *6*(1), 1–10.

Luo, D., & Saltzman, W. M. (2000). Synthetic DNA delivery systems. *Nature Biotechnology*, *18*(1), 33–37.

Maiti, K. K., Dinish, U. S., Samanta, A., Vendrell, M., Soh, K.-S., Park, S.-J., Olivo, M., & Chang, Y.-T. (2012). Multiplex targeted in vivo cancer detection using sensitive near-infrared SERS nanotags. *Nano Today*, *7*(2), 85–93.

Majoros, I. J., Thomas, T. P., Mehta, C. B., & Baker, J. R. (2005). Poly (amidoamine) dendrimer-based multifunctional engineered nanodevice for cancer therapy. *Journal of Medicinal Chemistry*, *48*(19), 5892–5899.

Manshian, B. B., Jiménez, J., Himmelreich, U., & Soenen, S. J. (2017). Personalized medicine and follow-up of therapeutic delivery through exploitation of quantum dot toxicity. *Biomaterials*, *127*, 1–12. https://doi.org/10.1016/j.biomaterials.2017.02.039

Mansour, H. M., Sohn, M., Al-Ghananeem, A., & DeLuca, P. P. (2010). Materials for pharmaceutical dosage forms: molecular pharmaceutics and controlled release drug delivery aspects. *International Journal of Molecular Sciences*, *11*(9), 3298–3322.

Marchetti, C., Palaia, I., Giorgini, M., De Medici, C., Iadarola, R., Vertechy, L., Domenici, L., Di Donato, V., Tomao, F., & Muzii, L. (2014). Targeted drug delivery via folate receptors in recurrent ovarian cancer: a review. *OncoTargets and Therapy*, *7*, 1223.

Martino, E., Della Volpe, S., Terribile, E., Benetti, E., Sakaj, M., Centamore, A., Sala, A., & Collina, S. (2017). The long story of camptothecin: From traditional medicine to drugs. *Bioorganic & Medicinal Chemistry Letters*, *27*(4), 701–707. https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.bmcl.2016.12.085

Martins, S., Sarmento, B., Ferreira, D. C., & Souto, E. B. (2007). Lipit-based colloidal carriers for peptide and protein delivery–liposomes versus lipit nanoparticles. *International Journal of Nanomedicine*, *2*(4), 595.

Meng, Z. X., Xu, X. X., Zheng, W., Zhou, H. M., Li, L., Zheng, Y. F., & Lou, X. (2011). Preparation and characterization of electrospun PLGA/gelatin nanofibers as a potential drug delivery system. *Colloids and Surfaces. B, Biointerfaces*, *84*(1), 97–102. https://doi.org/10.1016/j.colsurfb.2010.12.022

Milunovich, S., & Roy, J. (2001). The next small thing: An Introduction to nanotechnology. *Merrill Lynch Report, September*, *4*.

Mintzer, M. A., & Grinstaff, M. W. (2011). Biomedical applications of dendrimers: a tutorial. *Chemical Society Reviews*, *40*(1), 173–190.

Mishra, P. K., Ekielski, A., Mukherjee, S., Sahu, S., Chowdhury, S., Mishra, M., Talegaonkar, S., Siddiqui, L., & Mishra, H. (2019). Wood-based cellulose nanofibrils: haemocompatibility and impact on the development and behaviour of Drosophila melanogaster. *Biomolecules*, *9*(8), 363.

Moghassemi, S., & Hadjizadeh, A. (2014). Nano-niosomes as nanoscale drug delivery systems: an illustrated review. *Journal of Controlled Release*, *185*, 22–36.

Moghimi, S. M., Hunter, A. C., & Murray, J. C. (2001). Long-Circulating and Target-Specific Nanoparticles: Theory to Practice. *Pharmacological Reviews*, *53*(2), 283 LP – 318. http://pharmrev.aspetjournals.org/content/53/2/283.abstract

Mohamed, H. B., El-Shanawany, S. M., Hamad, M. A., & Elsabahy, M. (2017). Niosomes: a strategy toward prevention of clinically significant drug incompatibilities. *Scientific Reports*, *7*(1), 1–14.

Morton, J. G., Day, E. S., Halas, N. J., & West, J. L. (2010). Nanoshells for photothermal cancer therapy. In *Cancer nanotechnology* (pp. 101–117). Springer.

Mukherjee, S., Ray, S., & Thakur, R. S. (2009). Solid lipit nanoparticles: a modern formulation approach in drug delivery system. *Indian Journal of Pharmaceutical Sciences*, *71*(4), 349.

Müller, R. H., Mäder, K., & Gohla, S. (2000). Solid lipit nanoparticles (SLN) for controlled drug delivery–a review of the state of the art. *European Journal of Pharmaceutics and Biopharmaceutics*, *50*(1), 161–177.

Namdeo, A., & Jain, N. K. (1996). Niosomes as drug carriers. *Indian Journal of Pharmaceutical Sciences*, *58*(2), 41.

Nayak, N., Basha, S. A., Tripathi, S. K., Biswal, B. K., Mishra, M., & Sarkar, D. (2021). Non-cytotoxic and non-genotoxic wear debris of strontium oxide doped (Zirconia Toughened Alumina)(SrO-ZTA) implant for hip prosthesis. *Materials Chemistry and Physics*, *274*, 125187.

Nikalje, A. P. (2015). Nanotechnology and its applications in medicine. *Med Chem*, *5*(2), 81–89.

Oieni, J., Lolli, A., D'Atri, D., Kops, N., Yayon, A., van Osch, G. J. V. M., & Machluf, M. (2021). Nano-ghosts: Novel biomimetic nano-vesicles for the delivery of antisense oligonucleotides. *Journal of Controlled Release*, *333*, 28–40.

Oka, M. S., & Rupp, R. G. (2012). *Cell Biology and Biotechnology: Novel Approaches to Increased Cellular Productivity*. Springer Science & Business Media.

Okpala, C. C. (2013). Nanocomposites–an overview. *International Journal of Engineering Research and Development*, *8*(11), 17–23.

Pahuja, R., Seth, K., Shukla, A., Shukla, R. K., Bhatnagar, P., Chauhan, L. K. S., Saxena, P. N., Arun, J., Chaudhari, B. P., Patel, D. K., Singh, S. P., Shukla, R., Khanna, V. K., Kumar, P., Chaturvedi, R. K., & Gupta, K. C. (2015). Trans-blood brain barrier delivery of dopamine-loaded nanoparticles reverses functional deficits in parkinsonian rats. *ACS Nano*, *9*(5), 4850–4871. https://doi.org/10.1021/nn506408v

Pan, Y., Du, X., Zhao, F., & Xu, B. (2012). Magnetic nanoparticles for the manipulation of proteins and cells. *Chemical Society Reviews*, *41*(7), 2912–2942.

Pardeike, J., Hommoss, A., & Müller, R. H. (2009). Lipit nanoparticles (SLN, NLC) in cosmetic and pharmaceutical dermal products. *International Journal of Pharmaceutics*, *366*(1–2), 170–184.

Park, J., Fong, P. M., Lu, J., Russell, K. S., Booth, C. J., Saltzman, W. M., & Fahmy, T. M. (2009). PEGylated PLGA nanoparticles for the improved delivery of doxorubicin. *Nanomedicine : Nanotechnology, Biology, and Medicine*, *5*(4), 410–418. https://doi.org/10.1016/j.nano.2009.02.002

Patel, G. M., Patel, G. C., Patel, R. B., Patel, J. K., & Patel, M. (2006). Nanorobot: a versatile tool in nanomedicine. *Journal of Drug Targeting*, *14*(2), 63–67.

Patra, S., Mukherjee, S., Barui, A. K., Ganguly, A., Sreedhar, B., & Patra, C. R. (2015). Green synthesis, characterization of gold and silver nanoparticles and their potential application for cancer therapeutics. *Materials Science and Engineering: C*, *53*, 298–309.

Peer, E., Artzy-Schnirman, A., Gepstein, L., & Sivan, U. (2012). Hollow nanoneedle array and its utilization for repeated administration of biomolecules to the same cells. *ACS Nano*, *6*(6), 4940–4946.

Prados, J., Melguizo, C., Ortiz, R., Vélez, C., J Alvarez, P., L Arias, J., A Ruiz, M., Gallardo, V., & Aranega, A. (2012). Doxorubicin-loaded nanoparticles: new advances in breast cancer therapy. *Anti-Cancer Agents in Medicinal Chemistry (Formerly Current Medicinal Chemistry-Anti-Cancer Agents)*, *12*(9), 1058–1070.

Prato, M., Kostarelos, K., & Bianco, A. (2008). Functionalized carbon nanotubes in drug design and discovery. *Accounts of Chemical Research*, *41*(1), 60–68.

Price, R. L., Waid, M. C., Haberstroh, K. M., & Webster, T. J. (2003). Selective bone cell adhesion on formulations containing carbon nanofibers. *Biomaterials*, *24*(11), 1877–1887. https://doi.org/https://doi.org/10.1016/S0142-9612(02)00609-9

Putzbach, W., & Ronkainen, N. J. (2013). Immobilization techniques in the fabrication of nanomaterial-based electrochemical biosensors: A review. *Sensors*, *13*(4), 4811–4840.

Radushkevich, L. V, & Lukyanovich, V. áM. (1952). O strukture ugleroda, obrazujucegosja pri termiceskom razlozenii okisi ugleroda na zeleznom kontakte. *Zurn Fisic Chim*, *26*(1), 88–95.

Ramakrishna, S., Mayer, J., Wintermantel, E., & Leong, K. W. (2001). Biomedical applications of polymer-composite materials: a review. *Composites Science and Technology*, *61*(9), 1189–1224. https://doi.org/https://doi.org/10.1016/S0266-3538(00)00241-4

Rathore, K. S., Lowalekar, R., Nema, R. K., & Jain, C. P. (2006). Quantum dots: a future drug delivery system. *The Pharma Review*, *4*, 30–32.

Reiss, P., Protiere, M., & Li, L. (2009). Core/shell semiconductor nanocrystals. *Small*, *5*(2), 154–168.

Roha Razzaq, M. S., Nasir, B. A., & Waqas, M. (2020). Fabrication of nanomaterials using nanotechnology and biotechnology. *Biomedical Letters*, *6*(1), 17–22.

Ross, K. A., Loyd, H., Wu, W., Huntimer, L., Ahmed, S., Sambol, A., Broderick, S., Flickinger, Z., Rajan, K., & Bronich, T. (2015). Hemagglutinin-based polyanhydride nanovaccines against H5N1 influenza elicit protective virus neutralizing titers and cell-mediated immunity. *International Journal of Nanomedicine*, *10*, 229.

Rout, J. R., Kerry, R. G., & Dutta, A. (2022). *Biotechnological Advances for Microbiology, Molecular Biology, and Nanotechnology: An Interdisciplinary Approach to the Life Sciences* (A. Rout, J.R., Kerry, R.G., & Dutta (ed.); 1st ed.). Apple Academic Press. https://doi.org/https://doi.org/10.1201/9781003161158

Roux, K. J., Kim, D. I., Raida, M., & Burke, B. (2012). A promiscuous biotin ligase fusion protein identifies proximal and interacting proteins in mammalian cells. *Journal of Cell Biology*, *196*(6), 801–810.

Saeed, M. I., Hussein, M. Z., Elkhidir, I. M., & Sekawi, Z. (2015). Systemic antibody response to nano-size calcium phospate biocompatible adjuvant adsorbed HEV-71 killed vaccine. *Clinical and Experimental Vaccine Research*, *4*(1), 88–98.

Saha, K., Agasti, S. S., Kim, C., Li, X., & Rotello, V. M. (2012). Gold nanoparticles in chemical and biological sensing. *Chemical Reviews*, *112*(5), 2739–2779.

Sahoo, S. K., & Labhasetwar, V. (2003). Nanotech approaches to drug delivery and imaging. *Drug Discovery Today*, *8*(24), 1112–1120.

Salata, O. V. (2004). Applications of nanoparticles in biology and medicine. *Journal of Nanobiotechnology*, *2*(1), 1–6.

Saleh, T. A. (2020). Nanomaterials: Classification, properties, and environmental toxicities. *Environmental Technology & Innovation*, *20*, 101067.

Sandip, B. T., Udupa, N., Rao, B. S. S., & Devi, P. U. (2000). Thermosensitive liposomes and localised hyperthermia-an effective bimodality approach for tumour management. *Indian Journal of Pharmacology*, *32*(3), 214–220.

Sanginario, A., Miccoli, B., & Demarchi, D. (2017). Carbon Nanotubes as an Effective Opportunity for Cancer Diagnosis and Treatment. In *Biosensors* (Vol. 7, Issue 1). https://doi.org/10.3390/bios7010009

Saraiva, C., Praça, C., Ferreira, R., Santos, T., Ferreira, L., & Bernardino, L. (2016). Nanoparticle-mediated brain drug delivery: Overcoming blood-brain barrier to treat neurodegenerative diseases. *Journal of Controlled Release : Official Journal of the Controlled Release Society*, *235*, 34–47. https://doi.org/10.1016/j.jconrel.2016.05.044

Schroeter, A., Engelbrecht, T., Neubert, R. H. H., & Goebel, A. S. B. (2010). New nanosized technologies for dermal and transdermal drug delivery. A review. *Journal of Biomedical Nanotechnology*, *6*(5), 511–528.

Sepantafar, M., Maheronnaghsh, R., Mohammadi, H., Radmanesh, F., Hasanisadrabadi, M. M., Ebrahimi, M., & Baharvand, H. (2017). Engineered Hydrogels in Cancer Therapy and Diagnosis. *Trends in Biotechnology*, *35*(11), 1074–1087. https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.tibtech.2017.06.015

Sercombe, L., Veerati, T., Moheimani, F., Wu, S. Y., Sood, A. K., & Hua, S. (2015). Advances and Challenges of Liposome Assisted Drug Delivery. *Frontiers in Pharmacology*, *6*, 286. https://doi.org/10.3389/fphar.2015.00286

Shahcheraghi, N., Golchin, H., Sadri, Z., Tabari, Y., Borhanifar, F., & Makani, S. (2022). Nano-biotechnology, an applicable approach for sustainable future. *3 Biotech*, *12*(3), 1–24.

Shende, P., Sardesai, M., & Gaud, R. S. (2018). Micro to nanoneedles: a trend of modernized transepidermal drug delivery system. *Artificial Cells, Nanomedicine, and Biotechnology*, *46*(1), 19–25.

Shuai, X., Ai, H., Nasongkla, N., Kim, S., & Gao, J. (2004). Micellar carriers based on block copolymers of poly (ε-caprolactone) and poly (ethylene glycol) for doxorubicin delivery. *Journal of Controlled Release*, *98*(3), 415–426.

Siddiqui, L., Bag, J., Mittal, D., Leekha, A., Mishra, H., Mishra, M., Verma, A. K., Mishra, P. K., Ekielski, A., & Iqbal, Z. (2020). Assessing the potential of lignin nanoparticles as drug carrier: Synthesis, cytotoxicity and genotoxicity studies. *International Journal of Biological Macromolecules*, *152*, 786–802.

Sill, T. J., & von Recum, H. A. (2008). Electrospinning: Applications in drug delivery and tissue engineering. *Biomaterials*, *29*(13), 1989–2006. https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.biomaterials.2008.01.011

Singh, M. R. (2018). Application of Metallic Nanomaterials in Nanomedicine. *Advances in Experimental Medicine and Biology*, *1052*, 83–102. https://doi.org/10.1007/978-981-10-7572-8_8

Singh, P., Kim, Y. J., Wang, C., Mathiyalagan, R., & Yang, D. C. (2016). The development of a green approach for the biosynthesis of silver and gold nanoparticles by using Panax ginseng root extract, and their biological applications. *Artificial Cells, Nanomedicine, and Biotechnology*, *44*(4), 1150–1157.

Somani, S., & Dufès, C. (2014). Applications of dendrimers for brain delivery and cancer therapy. *Nanomedicine*, *9*(15), 2403–2414. https://doi.org/10.2217/nnm.14.130

Souza, G. R., Molina, J. R., Raphael, R. M., Ozawa, M. G., Stark, D. J., Levin, C. S., Bronk, L. F., Ananta, J. S., Mandelin, J., & Georgescu, M.-M. (2010). Three-dimensional tissue culture based on magnetic cell levitation. *Nature Nanotechnology*, *5*(4), 291–296.

Sudha, A., Jeyakanthan, J., & Srinivasan, P. (2017). Green synthesis of silver nanoparticles using Lippia nodiflora aerial extract and evaluation of their antioxidant, antibacterial and cytotoxic effects. *Resource-Efficient Technologies*, *3*(4), 506–515.

Suman, T. Y., Rajasree, S. R. R., Kanchana, A., & Elizabeth, S. B. (2013). Biosynthesis, characterization and cytotoxic effect of plant mediated silver nanoparticles using Morinda citrifolia root extract. *Colloids and Surfaces B: Biointerfaces*, *106*, 74–78.

Suri, S. S., Fenniri, H., & Singh, B. (2007). Nanotechnology-based drug delivery systems. *Journal of Occupational Medicine and Toxicology*, *2*(1), 1–6.

Tahamtan, A., Ghaemi, A., Gorji, A., Kalhor, H. R., Sajadian, A., Tabarraei, A., Moradi, A., Atyabi, F., & Kelishadi, M. (2014). Antitumor effect of therapeutic HPV DNA vaccines with chitosan-based nanodelivery systems. *Journal of Biomedical Science*, *21*(1), 1–10.

Takakura, Y., Fujita, T., Hashida, M., & Sezaki, H. (1990). Disposition characteristics of macromolecules in tumor-bearing mice. *Pharmaceutical Research*, *7*(4), 339–346.

Tanenbaum, M. E., Gilbert, L. A., Qi, L. S., Weissman, J. S., & Vale, R. D. (2014). A protein-tagging system for signal amplification in gene expression and fluorescence imaging. *Cell*, *159*(3), 635–646.

Tautzenberger, A., Kovtun, A., & Ignatius, A. (2012). Nanoparticles and their potential for application in bone. *International Journal of Nanomedicine*, *7*, 4545.

Tegos, G. P., Demidova, T. N., Arcila-Lopez, D., Lee, H., Wharton, T., Gali, H., & Hamblin, M. R. (2005). Cationic fullerenes are effective and selective antimicrobial photosensitizers. *Chemistry & Biology*, *12*(10), 1127–1135.

Teleanu, D. M., Chircov, C., Grumezescu, A. M., & Teleanu, R. I. (2019). Neurotoxicity of nanomaterials: An up-to-date overview. *Nanomaterials*, *9*(1), 96.

Tomalia, D. A., Baker, H., Dewald, J., Hall, M., Kallos, G., Martin, S., Roeck, J., Ryder, J., & Smith, P. (1985). A new class of polymers: starburst-dendritic macromolecules. *Polymer Journal*, *17*(1), 117–132.

Tomalia, D. A., & Fréchet, J. M. J. (2002). Discovery of dendrimers and dendritic polymers: A brief historical perspective. *Journal of Polymer Science Part A: Polymer Chemistry*, *40*(16), 2719–2728.

Torchilin, V. P. (2001). Structure and design of polymeric surfactant-based drug delivery systems. *Journal of Controlled Release*, *73*(2–3), 137–172.

Torchilin, V. P. (2005). Lipit-core micelles for targeted drug delivery. *Current Drug Delivery*, *2*(4), 319–327.

Tsuji, T., Iryo, K., Watanabe, N., & Tsuji, M. (2002). Preparation of silver nanoparticles by laser ablation in solution: influence of laser wavelength on particle size. *Applied Surface Science*, *202*(1–2), 80–85.

Turgut Coşan, D., Ak, G., Dağ, İ., Soyocak, A., Dikmen, G., Dal, A., Güneş, H. V., & Metintaş, M. (2016). Drug carrier nanosystems in malignant pleural mesothelioma. *Tuberkuloz ve Toraks*, *64*(1). https://doi.org/10.5578/tt.10008

Tyrrell, Z. L., Shen, Y., & Radosz, M. (2010). Fabrication of micellar nanoparticles for drug delivery through the self-assembly of block copolymers. *Progress in Polymer Science*, *35*(9), 1128–1143.

Ule, J., Jensen, K. B., Ruggiu, M., Mele, A., Ule, A., & Darnell, R. B. (2003). CLIP identifies Nova-regulated RNA networks in the brain. *Science*, *302*(5648), 1212–1215.

Unterweger, H., Dézsi, L., Matuszak, J., Janko, C., Poettler, M., Jordan, J., Bäuerle, T., Szebeni, J., Fey, T., & Boccaccini, A. R. (2018). Dextran-coated superparamagnetic iron oxide nanoparticles for magnetic resonance imaging: Evaluation of size-dependent imaging properties, storage stability and safety. *International Journal of Nanomedicine*, *13*, 1899.

van Steensel, B. (2015). *A short guide to technology development in cell biology*. The Rockefeller University Press.

van Steensel, B., Delrow, J., & Henikoff, S. (2001). Chromatin profiling using targeted DNA adenine methyltransferase. *Nature Genetics*, *27*(3), 304–308.

Vemuri, S., & Rhodes, C. T. (1995). Preparation and characterization of liposomes as therapeutic delivery systems: a review. *Pharmaceutica Acta Helvetiae*, *70*(2), 95–111. https://doi.org/https://doi.org/10.1016/0031-6865(95)00010-7

Vert, M. (2005). Aliphatic Polyesters: Great Degradable Polymers That Cannot Do Everything. *Biomacromolecules*, *6*(2), 538–546. https://doi.org/10.1021/bm0494702

Vijayanathan, V., Thomas, T., & Thomas, T. J. (2002). DNA nanoparticles and development of DNA delivery vehicles for gene therapy. *Biochemistry*, *41*(48), 14085–14094.

Wang, J., Wang, F., Li, F., Zhang, W., Shen, Y., Zhou, D., & Guo, S. (2016). A multifunctional poly (curcumin) nanomedicine for dual-modal targeted delivery, intracellular responsive release, dual-drug treatment and imaging of multidrug resistant cancer cells. *Journal of Materials Chemistry B*, *4*(17), 2954–2962.

Wang, X., Tanaka, M., Krstin, S., Peixoto, H. S., Moura, C. C. de M., & Wink, M. (2016). Cytoskeletal interference – A new mode of action for the anticancer drugs camptothecin and topotecan. *European Journal of Pharmacology*, *789*, 265–274. https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.ejphar.2016.07.044

Warheit, D. B., Laurence, B. R., Reed, K. L., Roach, D. H., Reynolds, G. A. M., & Webb, T. R. (2004). Comparative Pulmonary Toxicity Assessment of Single-wall Carbon Nanotubes in Rats. *Toxicological Sciences*, *77*(1), 117–125. https://doi.org/10.1093/toxsci/kfg228

Webster, T. J., Waid, M. C., McKenzie, J. L., Price, R. L., & Ejiofor, J. U. (2004). Nano-biotechnology: carbon nanofibres as improved neural and orthopaedic implants. *Nanotechnology*, *15*(1), 9. https://doi.org/10.1088/0957-4484/15/1/009

Weinberg, W. C., Frazier-Jessen, M. R., Wu, W. J., Weir, A., Hartsough, M., Keegan, P., & Fuchs, C. (2005). Development and regulation of monoclonal antibody products: challenges and opportunities. *Cancer and Metastasis Reviews*, *24*(4), 569–584.

Weissig, V., Pettinger, T. K., & Murdock, N. (2014). Nanopharmaceuticals (part 1): products on the market. *International Journal of Nanomedicine*, *9*, 4357–4373. https://doi.org/10.2147/IJN.S46900

Wink, M. (2020). *An introduction to molecular biotechnology: fundamentals, methods and applications*. John Wiley & Sons.

Wu, X., Liu, H., Liu, J., Haley, K. N., Treadway, J. A., Larson, J. P., Ge, N., Peale, F., & Bruchez, M. P. (2003). Immunofluorescent labeling of cancer marker Her2 and other cellular targets with semiconductor quantum dots. *Nature Biotechnology*, *21*(1), 41–46.

Xiao, Y., Shi, K., Qu, Y., Chu, B., & Qian, Z. (2019). Engineering Nanoparticles for Targeted Delivery of Nucleic Acid Therapeutics in Tumor. *Molecular Therapy - Methods & Clinical Development*, *12*, 1–18. https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.omtm.2018.09.002

Xie, Jianping, Zheng, Y., & Ying, J. Y. (2009). Protein-directed synthesis of highly fluorescent gold nanoclusters. *Journal of the American Chemical Society*, *131*(3), 888–889.

Xie, Jingwei, & Wang, C.-H. (2006). Electrospun micro- and nanofibers for sustained delivery of paclitaxel to treat C6 glioma in vitro. *Pharmaceutical Research*, *23*(8), 1817–1826. https://doi.org/10.1007/s11095-006-9036-z

Xu, H., Aguilar, Z. P., Yang, L., Kuang, M., Duan, H., Xiong, Y., Wei, H., & Wang, A. (2011). Antibody conjugated magnetic iron oxide nanoparticles for cancer cell separation in fresh whole blood. *Biomaterials*, *32*(36), 9758–9765.

Yang, Y., Chawla, A., Zhang, J., Esa, A., Jang, H. L., & Khademhosseini, A. (2019). *Chapter 29 - Applications of Nanotechnology for Regenerative Medicine; Healing Tissues at the Nanoscale* (A. Atala, R. Lanza, A. G. Mikos, & R. B. T.-P. of R. M. (Third E. Nerem (eds.); pp. 485–504). Academic Press. https://doi.org/https://doi.org/10.1016/B978-0-12-809880-6.00029-1

Yoo, H. S., Kim, T. G., & Park, T. G. (2009). Surface-functionalized electrospun nanofibers for tissue engineering and drug delivery. *Advanced Drug Delivery Reviews*, *61*(12), 1033–1042. https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.addr.2009.07.007

Yoshioka, T., Sternberg, B., & Florence, A. T. (1994). Preparation and properties of vesicles (niosomes) of sorbitan monoesters (Span 20, 40, 60 and 80) and a sorbitan triester (Span 85). *International Journal of Pharmaceutics*, *105*(1), 1–6.

Yotsuyanagi, T., & Hazemoto, N. (1998). Cationic liposomes in gene delivery. *Nihon Rinsho. Japanese Journal of Clinical Medicine*, *56*(3), 705–712.

Young, L. S., Searle, P. F., Onion, D., & Mautner, V. (2006). Viral gene therapy strategies: from basic science to clinical application. *The Journal of Pathology: A Journal of the Pathological Society of Great Britain and Ireland*, *208*(2), 299–318.

Yum, K., Wang, N., & Yu, M.-F. (2010). Nanoneedle: A multifunctional tool for biological studies in living cells. *Nanoscale*, *2*(3), 363–372.

Zdrojewicz, Z., Waracki, M., Bugaj, B., Pypno, D., & Cabała, K. (2015). Medical applications of nanotechnology. *Advances in Hygiene & Experimental Medicine/Postepy Higieny i Medycyny Doswiadczalnej*, *69*.

Zhang, X., Huang, Y., & Li, S. (2013). Nanomicellar carriers for targeted delivery of anticancer agents. *Therapeutic Delivery*, *5*(1), 53–68. https://doi.org/10.4155/tde.13.135

Zhu, M., Wang, R., & Nie, G. (2014). Applications of nanomaterials as vaccine adjuvants. *Human Vaccines & Immunotherapeutics*, *10*(9), 2761–2774.

Zuber, G., Dauty, E., Nothisen, M., Belguise, P., & Behr, J.-P. (2001). Towards synthetic viruses. *Advanced Drug Delivery Reviews*, *52*(3), 245–253.

Bölüm 6

BİTKİ BİYOTEKNOLOJİSİ

Özhan Şimşek

Erciyes Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Bahçe Bitkileri Bölümü, Kayseri, Türkiye
E-posta: ozhan12@gmail.com
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-5552-095X

Dicle Dönmez

Çukurova Üniversitesi, Biyoteknoloji Araştırma ve Uygulama Merkezi, Adana, Türkiye
E-posta: dicledonmez4@gmail.com
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-7446-9405

Musab Abdukadir Isak

Erciyes Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Bilimleri ve Teknolojileri Ana Bilim Dalı, Kayseri, Türkiye
E-posta: musabisak11@gmail.com
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-5711-0118

İçerik

6.1 Tanım, Tarihçe ve Temel Kavramlar
6.2 Bitki Doku Kültürü Teknikleri
- 6.2.1 Bitki Doku Kültürlerinin Uygulama Alanları
  - 6.2.1.1 Mikroçoğaltım ve Hastalıksız Bitki Üretimi
  - 6.2.1.2 Organogenesis ve Somatik Embriyogenesis
  - 6.2.1.3 Embriyo Kurtarma ve Embriyo Kültürü
  - 6.2.1.4 Haploid Bitkilerin Eldesi
  - 6.2.1.5 Somatik Melezleme (Protoplast Füzyonu)
  - 6.2.1.6 Genetik Mühendisliği ve Genom Düzenleme
  - 6.2.1.7 Somaklanol Varyasyon
  - 6.2.1.8 *In vitro* Seleksiyon
  - 6.2.1.9 *In vitro* Mutagenesis
  - 6.2.1.10 Bitki Genetik Kaynaklarının Korunması
  - 6.2.1.11 Geçici Daldırma Biyoreaktör Sistemleri
- 6.2.2 Bitki Doku Kültürü Laboratuvar Organizasyon ve Düzeni
- 6.2.3 Laboratuvar Güvenliği

6.3. Genetik Mühendisliği Teknikleri
- 6.3.1 *Agrobacterium* Aracılığıyla Gen Transferi
- 6.3.2 Genom Düzenleme Teknikleri

Diğer önemli bir alan olan biyoinformatik, genomik bilgi sağlayarak ve bitki kaynaklarının verimli bir şekilde araştırılmasını kolaylaştırarak bitki biyoteknolojisinde çok önemli bir rol oynamaktadır. Biyoinformatik araçlarının ve kavramlarının bitki biyoteknolojisinde uygulanması, bitki genomları, gen fonksiyonları ve düzenleyici ağlar hakkındaki anlayışımızı geliştirmeye devam edecektir.

Genel olarak, bitki biyoteknolojisinin geleceği, en yeni teknolojilerin entegrasyonu, disiplinler arası yaklaşımlar ve sürdürülebilir tarıma odaklanma ile karakterize edilmektedir. Bu alanlarda devam eden araştırma ve inovasyon, geliştirilmiş bitki çeşitlerinin, gelişmiş tarımsal uygulamaların ve sürdürülebilir gıda, yem ve biyo-bazlı ürünlerin geliştirilmesine katkıda bulunacaktır.

Sonuç olarak, bitki biyoteknolojisi alanında hızla ilerleyen çalışmalar, tarım, çevre ve sağlık gibi birçok alanda büyük potansiyeller sunmaktadır. Bitki biyoteknolojisi alanındaki gelişmelerin takip edilmesi ve yeni bilgilerin paylaşılması, daha sürdürülebilir ve ileri teknolojilere dayalı tarım ve gıda sistemlerinin oluşturulmasına katkıda bulunacaktır. Önümüzdeki yüzyıl biyoteknoloji, nanoteknoloji ve yapay zekâ yüzyılıdır.

6.10. Kaynaklar

Açar, E., & Kaçar, Y. A., 2021. CRISPR/Cas9 Technology and Applications in Plants. Turkish Journal of Agriculture-Food Science and Technology, 9(1), 1-6.

Álvarez, B. A., Mencía, M., Lorenzo, V. d., Fernández, L. Á., 2019. in Vivo diversification Of Target Genomic Sites Using Processive T7 Rna Polymerase-base Deaminase Fusions Blocked By Rna-guided Dcas9.. https://doi.org/10.1101/850974

Beck, T., Mullikin, J., Biesecker, L., 2016. Systematic Evaluation Of Sanger Validation Of Next-generation Sequencing Variants. Clinical Chemistry, 4(62), 647-654. https://doi.org/10.1373/clinchem.2015.249623

Bessoltane, N., Charlot, F., Guyon-Debast, A., Charif, D., Mara, K., Collonnier, C., Nogué, F., 2022. Genome-wide Specificity Of Plant Genome Editing By Both Crispr–cas9 and Talen. Sci Rep, 1(12). https://doi.org/10.1038/s41598-022-13034-2

Chan, M., Chang, H., Ho, S., Tong, W., Yu, S., 1993. Agrobacterium-mediated Production Of Transgenic Rice Plants Expressing a Chimeric ?-Amylase Promoter/?-glucuronidase Gene. Plant Mol Biol, 3(22), 491-506. https://doi.org/10.1007/bf00015978

Cheng, L., Lopez-Beltran, A., Massari, F., MacLennan, G., Montironi, R., 2018. Molecular Testing For Braf Mutations To Inform Melanoma Treatment Decisions: a Move Toward Precision Medicine. Modern Pathology, 1(31), 24-38. https://doi.org/10.1038/modpathol.2017.104

Deltcheva, E., Chylinski, K., Sharma, C.M., Gonzales, K., Chao, Y., Pirzada, Z.A., Eckert, M.R., Vogel, J. and Charpentier, E., 2011. CRISPR RNA maturation by trans-encoded small RNA and host factor RNase III. Nature, 471(7340), pp.602-607.

Demirer, G., Zhang, H., Goh, N., Pinals, R., Chang, R., Landry, M., 2020. Carbon Nanocarriers Deliver Sirna To Intact Plant Cells For Efficient Gene Knockdown. Sci. Adv., 26(6). https://doi.org/10.1126/sciadv.aaz0495

Doyon, Y., Miller, J., Dekelver, R., Moehle, E., Gopalan, S., Meng, X., Urnov, F., 2009. Precise Genome Modification In the Crop Species Zea Mays Using Zinc-finger Nucleases. Nature, 7245(459), 437-441. https://doi.org/10.1038/nature 07992

Engelmann, F., 2010. Use Of Biotechnologies For the Conservation Of Plant Biodiversity. In Vitro Cell.Dev.Biol.-Plant, 1(47), 5-16. https://doi.org/10.1007/s11627-010-9327-2

Erdem, M. and UYSAL, H., 2021. Sentetik tohum. Frontiers in Life Sciences and Related Technologies, 2(2), pp.68-74.

Gelvin, S., 2003. Agrobacterium-Mediated Plant Transformation: the Biology Behind The "Gene-jockeying" Tool. Microbiol Mol Biol Rev, 1(67), 16-37. https://doi.org/10.1128/mmbr.67.1.16-37.2003

Ghimire, B. K., Yu, C. Y., Kim, W.-R., Moon, H.-S., Lee, J., Kim, S. H., & Chung, I. M., 2023. Assessment of Benefits and Risk of Genetically Modified Plants and Products: Current Controversies and Perspective. Sustainability, 15(2), 1722. MDPI AG. Retrieved from http://dx.doi.org/10.3390/su15021722

Govindaraj, M., Vetriventhan, M., Srinivasan, M., 2015. Importance Of Genetic Diversity Assessment In Crop Plants and Its Recent Advances: An Overview Of Its Analytical Perspectives. Genetics Research International, (2015), 1-14. https://doi.org/10.1155/2015/431487

Güler, B., Bayraktar, M., Gürel, A., 2021. Covid-19 Ile Mücadelede Bitkilerin Rolü. Ömer Halisdemir Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi. https://doi.org/10.28948/ngumuh.912506

Güler, B., Metiner, P.S., İZ, S.G. and GÜREL, A., 2018. Bitkilerde 3D Teknolojisi Uygulamalarına Genel Bakış: Fenomik, Robotik Sistemler ile Haritalandırma, Mimari Tasarımlar, Bitki ve Hayvan Doku Kültürü Yaklaşımları. Anadolu University Journal of Science and Technology C-Life Sciences and Biotechnology, 7(2), pp.239-255.

Haque, E., Taniguchi, H., Hassan, M., Bhowmik, P., Karim, M., Śmiech, M., Islam, T., 2018. Application Of Crispr/cas9 Genome Editing Technology For the Improvement Of Crops Cultivated In Tropical Climates: Recent Progress, Prospects, And Challenges. Front. Plant Sci., (9). https://doi.org/10.3389/fpls.2018.00617

Hasan, N., Choudhary, S., Naaz, N., Sharma, N., Laskar, R., 2021. Recent Advancements In Molecular Marker-assisted Selection and Applications In Plant Breeding Programmes. J Genet Eng Biotechnol, 1(19). https://doi.org/10.1186/s43141-021-00231-1

Helliwell, R., Hartley, S., Pearce, W., 2019. Ngo Perspectives On the Social And Ethical Dimensions Of Plant Genome-editing. Agric Hum Values, 4(36), 779-791. https://doi.org/10.1007/s10460-019-09956-9

İzgü, T., Sevindik, B., Çürük, P., Şimşek, Ö., Aka Kaçar, Y., Teixeira da Silva, J. A., & Yalçın Mendi, Y., 2016. Development of an efficient regeneration protocol for four Cyclamen species endemic to Turkey. Plant Cell, Tissue and Organ Culture (PCTOC), 127, 95-113.

Jaganathan, D., Ramasamy, K., Sellamuthu, G., Jayabalan, S., Venkataraman, G., 2018. Crispr For Crop Improvement: An Update Review. Front. Plant Sci., (9). https://doi.org/10.3389/fpls.2018.00985

Karalis, D. T., Karalis, T. D., Karalis, S., Kleisiari, A. S., 2020. Genetically Modified Products, Perspectives and Challenges. Cureus. https://doi.org/10.7759/ cureus.7306

Kohli, A., Leech, M., Vain, P., Laurie, D., Christou, P., 1998. Transgene Organization In Rice Engineered Through Direct Dna Transfer Supports a Two-phase Integration Mechanism Mediated By The Establishment Of Integration Hot Spots. Proc. Natl. Acad. Sci. U.S.A., 12(95), 7203-7208. https://doi.org/10.1073/pnas.95.12.7203

Kyndt, T., Quispe, D., Zhai, H., Jarret, R., Ghislain, M., Liu, Q., Kreuze, J., 2015. The Genome Of Cultivated Sweet Potato Contains agrobacterium T-dnas With Expressed Genes: An Example Of a Naturally Transgenic Food Crop. Proc. Natl. Acad. Sci. U.S.A., 18(112), 5844-5849. https://doi.org/10.1073/pnas.1419685112

Lim, E., Brett, M., Lai, A., Lee, S., Tan, E., Jamuar, S., Tan, E., 2015. Next-generation Sequencing Using a Pre-designed Gene Panel For The Molecular Diagnosis Of Congenital Disorders In Pediatric Patients. Hum Genomics, 1(9). https://doi.org/10.1186/s40246-015-0055-x

Ma, X., Zhu, Q., Chen, Y., Liu, Y., 2016. Crispr/cas9 Platforms For Genome Editing In Plants: Developments and Applications. Molecular Plant, 7(9), 961-974. https://doi.org/10.1016/j.molp.2016.04.009

Madenli, Ö. And Deveci, E.Ü., 2021. Agro-Endüstriyel Atık Olan Elma Posalarının Box-Behnken Yanıt Yüzey Metodolojisi ile Alkali Ön İşlem Optimizasyonu. Çukurova Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Dergisi, 36(3), pp.769-780.

Nartop, P., 2018. Effects of surface sterilisation with green synthesised silver nanoparticles on Lamiaceae seeds. Iet Nanobiotechnology, 12(5), pp.663-668.

Purba, D. P., Husni, A., Akhidaya, A., Kosmiatin, M., Purwito, A., 2021. Effect Of Gamma Rays Irradiation and In Vitro Selection On Citrus Nobilis (L.) 'Siam Banyuwangi' To Huanglongbing (Hlb) Disease. Agrivita.J.Agr.Sci, 2(43). https://doi.org/10.17503/agrivita.v43i2.2887

Quinn, N., Levenkova, N., Chow, W., Bouffard, P., Boroevich, K., Jarvie, T., Davidson, W., 2008. Assessing the Feasibility Of GS FLX Pyrosequencing For Sequencing The Atlantic Salmon Genome. BMC Genomics. 1(9). https://doi.org/10.1186/1471-2164-9-404

Sarginci, M., BEYAZYÜZ, F., 2022 Effects Of Climate Change On Forests: Climate-smart Forestry Perspective. Anadolu Orman Araştırmaları Dergisi, 2(8), 142-149. https://doi.org/10.53516/ajfr.1139640

Seyhan, N., 2022. Türkiye'de Biyoteknoloji Girişimciliği Önündeki Engellerin SWARA Yöntemi İle Ağırlıklandırılması. Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi, (43), pp.136-141.

Shokralla, S., Gibson, J., Nikbakht, H., Janzen, D., Hallwachs, W., Hajibabaei, M., 2014. Next-generation DNA barcoding: Using Next-generation Sequencing To Enhance and Accelerate DNA barcode Capture From Single Specimens. Mol Ecol Resour, 5(14), 892-901. https://doi.org/10.1111/1755-0998.12236

Stadtfeld, M., Nagaya, M., Utikal, J., Weir, G. C., Hochedlinger, K., 2008. Induced Pluripotent Stem Cells Generated Without Viral Integration. Science, 5903(322), 945-949. https://doi.org/10.1126/science.1162494

Şen, A., Sarsu, F., 2019. Obtaining Candidate Salt Tolerant Wheat Mutant Lines Derived From Combination Of Sodium Azide Mutagenesis and Somatic Embryogenesis. Trakya University Journal of Natural Sciences, 2(20), 129-134. https://doi.org/10.23902/trkjnat.571255

Thorpe, T.A., 2007. History of plant tissue culture. Molecular biotechnology, 37, pp.169-180.

Tütüncü, M., Izgu, T., Sevindik, B., Mendi, Y. Y., 2020. Siklamende Türler Arası Melezleme Olanaklarının Araştırılması. CJAFS, 35(2). https://doi.org/10.36846/cjafs.2020.27

Tütüncü, M., Kantoğlu, K. Y., Kunter, B., & Mendi, Y. Y., 2023. Induced Mutations for Developing New Ornamental Varieties. In Mutation Breeding for Sustainable Food Production and Climate Resilience (pp. 669-692). Singapore: Springer Nature Singapore.

Tzou, P., Ariyaratne, P., Varghese, V., Lee, C., Rakhmanaliev, E., Villy, C., Shafer, R., 2018. Comparison Of An In Vitro Diagnostic Next-generation Sequencing Assay With Sanger Sequencing For Hiv-1 Genotypic Resistance Testing. J Clin Microbiol, 6(56). https://doi.org/10.1128/jcm.00105-18

Ücrak, M., Gürbüz, R. and Çoruh, İ., 2019. Iğdır ili buğday ekim alanlarında segetal floranın belirlenmesi ve bazı yabancı otların gelişme biyolojilerinin incelenmesi. Journal of the Institute of Science and Technology, 9(4), pp.1887-1900.

Yasumoto, S., Umemoto, N., Lee, H., Nakayasu, M., Sawai, S., Sakuma, T., Muranaka, T., 2019. Efficient Genome Engineering Using Platinum Talen In Potato. Plant Biotechnology, 3(36), 167-173. https://doi.org/10.5511/plantbiotechnology.19.0805a

Bölüm 7

HAYVAN BİYOTEKNOLOJİSİ

Akın Yiğin
Harran Üniversitesi, Veteriner Fakültesi, Genetik Bölümü,Şanlıurfa, Türkiye
e-posta: akinyigin@harran.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-9758-1697

Mehmet Demirci
Kırklareli Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Tıbbi Mikrobiyoloji Bölümü, Kırklareli , Türkiye
e-posta:mdemirci1979@gmail.com.tr, ORCID ID: 0000-0001-9670-2426

Seda Ekici
Veteriner Kontrol Merkez Araştırma Enstitüsü, Ankara, Türkiye
e-posta: seda.ergen@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0002-7982-5261

Sevinç Akçay
Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Moleküler Biyoloji ve Genetik Bölümü, Kırşehir, Türkiye
e-posta: sevinc.akcay@ahievran.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-4233-0799

İçerik

7.1. Giriş
7.2. Biyoteknolojinin Hayvancılıkta Kullanım Alanları
    7.2.1. Hayvan Islahı
    7.2.2. Üreme Performansının İyileştirilmesi, Üreme Biyoteknolojisi
        7.2.2.1. Cinsiyet Tayini
        7.2.2.2. Sperm Kapsülleme
        7.2.2.3. Sperm Transkriptomisi
        7.2.2.4. Seminal Biyobelirteçlerin Kullanımı
        7.2.2.5. Suni Tohumlama
        7.2.2.6. Senkronizasyon, Süperovulasyon, Embriyo Transferi (ET)
7.3. Klonlama, Transgenik Hayvan ve Hayvan Biyoteknolojisi ile Üretilen Farmasötikler ve Terapötik Ajanlar
    7.3.1. Klonlama
    7.3.2. Transgenik Hayvan Üretimi
    7.3.3. Hayvan Biyoteknolojisi ile Üretilen Farmasötikler ve Terapötik Ajanlar
    7.3.4. CRISPR/ Cas9 ile Gen Düzenleme
7.4. Türkiye'de Hayvan Biyoteknolojisinin Durumu
7.5. Sonuç

kolaylaştırılmıştır. Genom düzenleme teknolojileri (Çinko Parmak Nükleazlar, TALENS ve CRISPR-Cas sistemleri), hayvanlarda sağlık ve refahlarını, tarımsal üretimlerini ve hastalıklara karşı korunmalarını iyileştirebilecek genetik varyasyonları kolayca oluşturmak için yeni fırsatlar yaratmıştır.

Biyoteknoloji alanındaki son yıllardaki hızlı ilerlemeler uzmanları bile şaşkına çevirmeye devam etmektedir. Çiftlik hayvanlarının genom dizilimindeki atılımlar, moleküler marker teknolojisindeki gelişmeler ve diğer biyoteknoloji uygulamaları hayvancılık endüstrisini modernize etmek ve geliştirmek için araştırma için yeni olanaklar sağlayacaktır. Gelecekte, hayvanın genetik bileşimi, bir hayvanın doğumdan önce, hatta fetüs hâlindeki üretim kapasitesinin tahmin edilmesine ve ayrıca belirli bir üretim ortamına en uygun hayvanların seçilmesine olanak sağlayacaktır.

Biyoteknolojinin insan sağlığının ve tıbbi tedavilerin iyileştirilmesine, hayvansal gıda kaynaklarının üretiminin iyileştirilmesine ve yeni ticari ürünlerin geliştirilmesine katkıda bulunacağına şüphe yoktur. Biyoteknoloji şirketleri, hayvansal üretim verimliliğini artırmak, hayvan hastalıklarına karşı direnci artırmak ve gıda hayvanlarında genetik özellikleri değiştirmek için bu yeni yöntemleri kullanmaktadır.

KAYNAKLAR

Akyol N., Kizil H, Tuncer B 2004. İneklerde Süperovulasyon Ve Embriyo Transferi Çalişmalari. *Lalahan Hayvancılık Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 44(1): 1-5.

Alaçam E. *Evcil Hayvanlarda Reprodüksiyon, Sun`i Tohumlama, Doğum ve İnfertilite* (1.Baskı). Konya 1994; ss. 1-385.

Alemneh T 2019. The Application of Biotechnology on Livestock Feed Improvement. *Archives in Biomedical Engineering & Biotechnology*, 1(5).

Alpan O 1989. Biyoteknoloji ve hayvan ıslahı. *Lalahan Hayvancılık Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 29(1-4):107-114.

Anel L, Alvarez M, Martinez-Pastor F, Garcia-Macias V, Anel E, De Paz P 2006. Improvement strategies in ovine artificial insemination. *Reproduction in Domestic Animals*, 41:30-42.

Anonim. “INRA Biotechnology Laboratories”. http://locus. jouy.inra.fr/10.02.2014. 57. Anonim. “Roslin Institute ArkDB”. http://www.thearkdb.org/ arkdb/22.01.2014. 58. Anonim. “National Animal Genome Research Program”. http://www.animal genome.org/13.02.2014).

Arangasamy A, Singh LP, Ahmed N, Ansari MR, Ram GC 2005. Isolation and characterization of heparin and gelatin binding buffalo seminal plasma proteins and their effect on cauda epididymal spermatozoa. Animal reproduction science, 90(3-4), 243-254.

Armstrong DT 1993. Recent advances in superovulation of cattle. *Theriogenology* 1993; 39: 7-24.

Bekele Fereja G 2016. Use of biotechnology in livestock production and productivites: a review. *International Journal of Research -GRANTHAALAYAH*, 4(6): 100–109.

Bissonnette N, Lévesque-Sergerie JP, Thibault C, Boissonneault G 2009. Spermatozoal transcriptome profiling for bull sperm motility: a potential tool to evaluate semen quality. *Reproduction*, 138(1): 65.

Bhatia S, Goli D 2018. *Introduction to Pharmaceutical Biotechnology: Basic techniques and concepts*. IOP Publishing.

Capinpin IG, Turk K.L, Clamohoy LL 2001. Use of refrigerated extended and imported frozen bull semen for artificial insemination of dairy cows.

Cseh S, Faigl V, Amiridis GS 2012. Semen processing and artificial insemination in health management of small ruminants. *Animal reproduction science*, 130(3-4): 187-192.

Choudhary KK., Kavya KM, Jerome A, Sharma RK 2016. Advances in reproductive biotechnologies. *Veterinary world*, *9*(4), 388.

de Graaf S, Beilby KH, Underwood SL, Evans G, Maxwell WMC 2009. Sperm sexing in sheep and cattle: the exception and the rule. *Theriogenology*, *71*(1): 89-97.

Ding Yi, Zhou SW, Qiang DING, Bei CAI, Zhao XE, Zhong S, Chen YL 2020. The CRISPR/Cas9 induces large genomic fragment deletions of MSTN and phenotypic changes in sheep. *Journal of Integrative Agriculture*, 19(4): 1065-1073.

Doğan M, Kaygısız A 1999. Türkiye'deki İsviçre Esmer Sığırlarda Süt Protein Polimorfizmi ile Süt Verim Özellikleri Arasındaki ilişkiler. Turk J Vet Anim Sci 23: 47-49.

Emsen E. Koyunlarda kızgınlık senkronizasyonu ve süperovulasyon/Estrus synchronization and superovulation in speep. Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 35(1-2).

Enomoto M, Siow C, Igaki T 2018. Drosophila as a cancer model. *Drosophila models for human diseases*, 173-194.

Erkan SAY, Altun E. Sığırlarda Genomik Seleksiyon. *International Journal of Eastern Mediterranean Agricultural Research*, *4*(1), 60-67.

Esen VK, Cemal İ, Elmaci C 2020. Genom Düzenleme Teknikleri ve Hayvan Islahında Kullanılabilirliği. Hayvan Bilimi ve Ürünleri Dergisi, 3(2): 189-209.

Faber D, Molina J, Ohlrichs C, Vander Zwaag D, Ferré L 2003. Commercialization of animal biotechnology. *Theriogenology*, *59*(1): 125–138.

Foote RH 2010. The history of artificial insemination: Selected notes and notables. *J. Anim. Sci*, *80*, 1-10.

Funahashi H 2020. Animal Biotechnology Roles in Livestock Production. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, *465*(1), 012001.

Garner DL 2001. Sex-sorting mammalian sperm: concept to application in animals. *Journal of andrology*, *22*(4), 519-526.

Genç S, Soysal, M. İ. (2018). TÜRKİYE'DE SİYAH ALACA SIĞIR POPULASYONLARINDA SÜT VE DÖL VERİMİ. *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 15(1): 76-85.

Gibbons AE, Fernandez J, Bruno-Galarraga MM, Spinelli MV, Cueto MI 2019. Technical recommendations for artificial insemination in sheep. *Animal reproduction*, 16: 803-809.

Gomez MC, Pope CE, Ricks DM, Lyons J, Dumas C, Dresser BL 2009. Cloning endangered felids using heterospecific donor oocytes and interspecies embryo transfer. *Reprod. Fertil. Dev.* 2009;21:76–82.

Gordon, Jon W 1989. "Transgenic animals." *International review of cytology* 115: 171-229.

Gordon, I. (Ed.). Reproductive technologies in farm animals.

Gökçen H 2007. AB Uyum Sürecinde Ülkemizde Suni Tohumlama ve Embriyo Transferi Çalışmalarının Geçmişi ve Geleceği. *AB Veteriner Hekim Platformu Raporu*, (4).

Guo CH, Cao T, Zheng LT, Waddington JL, Zhen XC 2020. Development and characterization of an inducible Dicer conditional knockout mouse model of Parkinson's disease: validation of the antiparkinsonian effects of a sigma-1 receptor agonist and dihydromyricetin. *Acta Pharmacologica Sinica*, 41(4): 499-507.

Güler Ş, Yildiz M, Çetin Y 2021. Direkt Embriyo Transferi: Azot Tankından Uterusa. *Van Veterinary Journal*, 32(2): 69-73.

Hai T, Teng F, Guo R, Li W, Zhou, Q 2014. One-step generation of knockout pigs by zygote injection of CRISPR/Cas system. *Cell research*, 24(3): 372-375.

Han H, Ma Y, Wang T, Lian L, Tian X, Hu R, Lian Z 2014. One-step generation of myostatin gene knockout sheep via the CRISPR/Cas9 system. *Frontiers of Agricultural Science and Engineering*, 1(1): 2-5.

Hillel J, Dunnington EA, Siegel PB 1992. DNA Markers in poultry breeding and genetic analyses. *Poultry Sci.* 4: 169- 186.

Houdebine LM 2009. Production of pharmaceutical proteins by transgenic animals. *Comparative Immunology, Microbiology and Infectious Diseases*, *32*(2): 107–121.

Holland A, Johnson A. (Eds.). (1998). Animal Biotechnology and Ethics. *Springer*.

Kappes SM 1999. Utilization of Gene Mapping Information in Livestock Animals. Theriogenology, 51: 135-147.

Kara U. Östrus senkronizasyonu ve süperovulasyon öncesi gonadotropin uygulamasını takiben kısa süreli ekzojen progesteron verilen ve süperovulasyon uygulanan donörler ile klasik süperovulasyon metodu uygulanan donörlerin elde edilen embriyo sayısı ve kalitesi yönünden karşılaştırılması, Doktora Tezi, Erciyes Ünv Sağ Bil Enst, Kayseri 2018; s.1-124

Kara U, Bekyürek T 2019. İneklerde Süperovulasyon Uygulamalarında Son Gelişmeler. Journal of Faculty of Veterinary Medicine, Erciyes University/Erciyes Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi, 16(3).

Keefer CL, 2015. Artificial cloning of domestic animals. Proc. Natl. Acad. Sci. U.S.A. 112, 8874–8878.

Kozanoğlu H 2002.. Hayvan Islahı ve Genetiğinde Kullanılan Moleküler Teknolojiler. Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Ege Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Lara MAC, Gama LT, Bufarah G, 2002. Genetic polymorphisms at the k-casein locus in pantaneiro cattle. *Arch Zootec* 51: 99-105.

Lin CY, Sabour MP, Lee AJ 1992. Direct typing to milk proteins as an aid for genetic improvement of dairy bulls and cows. Animal Breeding Abstracts 1992; 60: 1-10.

Maksimenko OG, Deykin AV, Georgiev PG. 2013. Use of transgenic animals in biotechnology: prospects and problems. *Acta Naturae (англоязычная версия)*, *5*-1 (16): 33-46.

Malecki IA, Rybnik PK., Martin GB 2008. Artificial insemination technology for ratites: a review. Australian Journal of Experimental Agriculture, 48(10): 1284-1292.

Manafi, M. (Ed.). (2011). Artificial insemination in farm animals. BoD–Books on Demand.

Mat B, Cevger Y 2020. Balıkesir ilindeki süt sığırcılığı işletmelerinin yapısal özellikleri ve sorunları. *Eurasian J Vet Sci*, *36*(4): 277-286.

Marle-Köster EV, Nel LH 2003. Genetic markers and their application in livestock breeding in South Africa. *S Afr J Anim Sci*. 33: 1-10.

Miller D 2014. Sperm RNA as a mediator of genomic plasticity. *Advances in Biology*, *2014*.

Milovanov VK 1962. The biology of reproduction and the artificial insemination of animals. *The biology of reproduction and the artificial insemination of animals*

Mulu M, Moges N, Adane M 2018. Review on process, advantages and disadvantage of artificial insemination in cattle. *Int J Vet Sci Anim Husb*, *3*(6): 8-13.

Murtaza A. 2021. Application and Potential Use of Advanced Biotechnology Techniques in Agriculture and Zoology. *Indian Journal of Pure & Applied Biosciences*, *9*(2), 284–296.

Morrell JM 2011. Artificial insemination: current and future trends. *Artificial insemination in farm animals*, 1: 1-14.

Moura RR, Melo LM. and Freitas VJF 2011. Production of recombinant proteins in milk of transgenic and non-transgenic goats. Braz. *Archives of Biol.and Tech.*, 54(5): 927-938.

Nicholas FW. Introduction to Veterinary Genetics. Oxford University Press, U.K., 1996.).

Niu Y, Shen B, Cui Y, Chen Y, Wang J, Wang L, Sha J 2014. Generation of gene-modified cynomolgus monkey via Cas9/RNA-mediated gene targeting in one-cell embryos. *Cell*, *156*(4), 836-843.

Oldenbroek K., van der Waaij L, Yertürk M 2022. *Hayvan Islahı ve Genetik.*

Olsson AS, Sandøe P. 2004. Biotechnology and the Animal Issue. *Global Bioethics*, *17*(1), 39–49.

Özkan H, Yakan A. 2017. Hayvan yetiştiriciliğinde genomik seleksiyon: dünü, bugünü. *Lalahan Hayvancılık Araştırma Enstitüsü Dergisi*, *57*(2): 112-117.

Özmen MF, Cirit Ü 2020. İvesi Koyunlarında Servikal Mukus Miktarı İle Fertilite Arasındaki İlişki (Relationship between the Amount of Cervical Mucus and Fertility in Awassi Sheep). *Dicle Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi*, *13*(2): 83-86)

Paterson L, DeSousa P, Ritchie W, King T, Wilmut I. 2003. Application of reproductive biotechnology in animals: implications and potentials: applications of reproductive cloning. *Animal reproduction science*, *79*(3-4): 137-143.

Pickar-Oliver, A, Gersbach CA 2019. The next generation of CRISPR–Cas technologies and applications. *Nature reviews Molecular cell biology*, *20*(8), 490-507.

Raju S, Mathad S, Chandrashekar 2014. Animal Biotechnology.

Robl J, Wang Z, Kasinathan P, Kuroiwa Y 2007. Transgenic animal production and animal biotechnology. *Theriogenology*, *67*(1), 127–133.

Rossa C, D'Silva N J 2019. Immune-relevant aspects of murine models of head and neck cancer. *Oncogene*, *38*(21): 3973-3988.

Sağirkaya H. 2009. Sığırlarda embriyo transfer uygulaması ve Türkiye açısından önemi. *Uludağ Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi*, *28*(2): 11-20.

Schwerin M, Brockmann G, Vanselow J, et al. Perspectives of molecular genome analysis in livestock improvement. Arch Tierzucht 1995; 38: 21-31.

Shuaibu M, Moruppa SM, Clement A, Sudi IY 2018. Application of biotechnology in animal genetics and breeding. *Adamawa State University Journal of Scientific Research*.

Smith AK, 2009. Embryo transfer – opportunities for vets and scientists. Cattle Pract., 17: 16-25.)

Smorag Z, Jura J. 2000. Animal biotechnology—methods, practical application and potential risks. *Progress in Biotechnology*, 413–420.

Sohnrey B, Holtz W. 2005. Transcervical deep cornual insemination of goats. *Journal of animal science*, *83*(7): 1543-1548.

Sorop O, Van De Wouw J, Chandler S, Ohanyan V, Tune JD, Chilian WM, Duncker, DJ 2020. Experimental animal models of coronary microvascular dysfunction. *Cardiovascular Research*, 116(4): 756-770.

Tariq AL 2018. Modern Approach of Transgenic Animals and Their Applications In Prospect of Biotechnology- A Review. Int J Recent Sci Res. 9(2), pp. 24593-24598.

Tekin N 2007. Hayvan yetiştiriciliğinde reprodüktif biyotekniklerin önemi ve yeri. Veteriner Hekimler Derneği Dergisi, 78:15-17.

Tirpan MB, TEKİN N 2018. Seleksiyon ve damızlık boğa seçim kriterleri. *Veterinary Journal of Mehmet Akif Ersoy University*, *3*(1): 85-95.

Wakayama T, Perry AC, Zuccotti M, Johnson KR, Yanagimachi R 19998 Full-term development of mice from enucleated oocytes injected with cumulus cell nuclei. *Nature 394*: 369–374.

Wangchuk K, Tamang NB, Zangmo T, Wangdi K. 2022. Performance assessment of Community Artificial Insemination Technicians in the eastern region of Bhutan. Bhutan Journal of Animal Science, 48-54.

Webb DW 1992. Artificial insemination in dairy cattle. University of Florida Cooperative Extension Service, Institute of Food and Agriculture Sciences, EDIS.

Womack JE. Mapping Animal Genomes. In: Dodds WJ, Womack JE. (Editors). Molecular Genetics, Gene Transfer and Therapy (Advances in Veterinary Medicine). San Diego: Academic Press, 1997; 40: 157-190.

Wu Y, Liang D, Wang Y, Bai M, Tang W, Bao S, Li J. 2013. Correction of a genetic disease in mouse via use of CRISPR-Cas9. *Cell stem cell*, *13*(6), 659-662.

Wu M, Wei C, Lian Z, Liu R, Zhu C, Wang H, Wang C. 2016. Rosa26-targeted sheep gene knock-in via CRISPR-Cas9 system. Scientific Reports, 6(1), 1-7.

Wulster-Radcliffe MC, Wang S, Lewis GS 2004. Transcervical artificial insemination in sheep: effects of a new transcervical artificial insemination instrument and traversing the cervix on pregnancy and lambing rates. *Theriogenology*, *62*(6), 990-1002.

Wünschiers R 2022. Breeding, Yesterday Until Today. In *Genes, Genomes and Society* (pp. 35-103). Springer, Berlin, Heidelberg.

Vanlı Y. 1987.Atatürk Üniversitesi Koyun Sürülerinde BetaGlobulin Polimorfizminin Genetiği ve Kantitatif Karakterlerle Bağlantısı. Profesörlük Takdim Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Zootekni Bölümü,

Zhao XD, Huang YZ, Bi YZ, Dong FM 2020. Strategies for Efficient Exogenous Gene Expression in Transgenic Animals. *Biotechnology Bulletin*, *36*(3): 45.

BÖLÜM 8

MİKROBİYAL VE ENZİM BİYOTEKNOLOJİSİ

Muhsin Konuk

Üsküdar Üniversitesi, Mühendislik ve Doğa Bilimleri Fakültesi, Moleküler Biyoloji ve Genetik Bölümü, İstanbul, Türkiye

Üsküdar Üniversitesi, Biyoteknoloji Uygulama ve Araştırma Merkezi, Üsküdar, İstanbul

e-posta: mkonuk@gmail.com;ORCID: 000-0002-6651-718X

Safiye Elif Korcan

Uşak Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek okulu. Tıbbi Laboratuvar Teknikleri Programı Uşak, Türkiye

e-posta: elif.korcan@usak.edu.tr;ORCID: 0000-0001-7875-5516

İçerik

8.1. Giriş
8.2. Mikroorganizmalar ve Enzim Biyoteknolojisindeki Yeri ve Önemi
8.3. Başlıca Mikrobiyal Enzimler
8.4. Mikrobiyal Enzimlerin Endüstriyel Uygulamaları
8.5. Mikrobiyal Enzim Üretim Stratejileri
8.6. Enzimlerin Özelliklerini Geliştirmek İçin Enzim Mühendisliği Stratejileri
8.7. Mikrobiyal Metabolik Yol Mühendisliği
8.8. Mikrobiyal Enzim Üretiminin Geleceği
8.9. Sonuç

nom yoluyla veya geliştirilmiş katalitik özelliklere sahip enzimler geliştirerek yeni mikrobiyal enzimlerin keşfedilmesini kolaylaştırmıştır.

Gelecekte, daha ucuz ve yenilenebilir kaynaklardan daha fazla ve büyük olasılıkla yeni kimyasallar ve malzemeler üretmek için kimya ile birleştirilmiş mühendislik ve *de novo* tasarımlı enzimlerin kombinasyonlarını kullanacaktır. Sonuç olarak 21. yüzyılın ikinci yarısında mikrobiyoloji tabanlı enzim teknolojisinin etkin bir şekilde kullanılması beklenmektedir.

KAYNAKLAR

Adrio, J., & Demain, A. (2014). Microbial Enzymes: Tools for Biotechnological Processes. Biomolecules, 4(1), 117–139. doi:10.3390/biom4010117

Aggarwala, V., Liang, G., & Bushman, F. D. (2017). Viral communities of the human gut: metagenomic analysis of composition and dynamics. Mobile DNA, 8(1). doi:10.1186/s13100-017-0095-y

Anbu, P.; Gopinath, SCB; Cihan, AC; Chaulagain, BP. (2017) Microbial Enzymes and Their Applications in Industries and Medicine 2016. Hindawi BioMed Research International 2017, 3. https://doi.org/10.1155/2017/2195808

Bai, Y., Huang, H., Meng, K., Shi, P., Yang, P., Luo, H., … Yao, B. (2012). Identification of an acidic α-amylase from *Alicyclobacillus sp*. A4 and assessment of its application in the starch industry. Food Chemistry, 131(4), 1473–1478. doi:10.1016/j.foodchem.2011.10.03

Banerjee,G. & Kumar A. (2017). Impact of microbial proteases on biotechnological industries, Biotechnology & Genetic Engineering Reviews, 33:2, 119-143, DOI:10.1080/02648725.2017.1408256

Bhunia, B., Basak, B., Dey, A. (2012). A review on production of serine alkaline protease by *Bacillus spp*. Journal of Biochemical Technology, 3(4), 448–457

Biver, S., Portetelle, D., & Vandenbol, M. (2013). Characterization of a new oxidant-stable serine protease isolated by functional metagenomics. SpringerPlus, 2(1), 410. doi:10.1186/2193-1801-2-410.

Brosius J. Compilation of superlinker vectors. Methods Enzymol. 1992; 216:469–83. doi: 10.1016/0076-6879(92)16043-J.

Buonocore, V., Caporale, C., De Rosa, M., & Gambacorta, A. (1976). Stable, inducible thermoacidophilic α-amylase from Bacillus acidocaldarius. J. Bacteriol. 128, 515–521

Chen Z.W., Liu Y.Y., Wu J.F., She Q., Jiang C.Y., Liu S.J.(2007). Novel bacterial sulphur oxygenase reductases from bioreactors treating gold-bearing concentrates. Appl. Microbiol. Biotechnol. ,74, 688–698. doi: 10.1007/s00253-006-0691-0.

Cho, S., Shin, J., & Cho, B.-K. (2018). Applications of CRISPR/Cas System to Bacterial Metabolic Engineering. International Journal of Molecular Sciences, 19(4), 1089. doi:10.3390/ijms19041089.

Choi, K.R., Jang, W.D., Yang, D., Cho, JS., Park, D., Lee, S.Y., (2019). Systems Metabolic Engineering Strategies: Integrating Systems & Synthetic Biology with Metabolic Engineering. Trends Biotechnol. 167-7799(19),30003-4.

Cline J, Hogrefe H (2000) Randomize gene sequences with new PCR mutagenesis kit. Strategies 13(4),157–161.

Cui, J., Mai, G., Wang, Z., Liu, Q., Zhou, Y., Ma, Y., & Liu, C. (2019). Metagenomic Insights Into a Cellulose-Rich Niche Reveal Microbial Cooperation in Cellulose Degradation. Frontiers in Microbiology, 10. doi:10.3389/fmicb.2019.00618

De Carvalho C.C.(2011) Enzymatic & whole cell catalysis: Finding new strategies for old processes. Biotechnol. Adv.,29:75–83. doi: 10.1016/j.biotechadv.2010.09.001.

Deaner, M., Holzman, A., & Alper, H. S. (2018). Modular Ligation Extension of Guide RNA Operons (LEGO) for Multiplexed dCas9 Regulation of Metabolic Pathways in *Saccharomyces cerevisiae*. Biotechnology Journal, 1700582. doi:10.1002/biot.201700582.

Devi, S. G., Fathima, A. A., Sanitha, M., Iyappan, S., Curtis, W. R., & Ramya, M. (2016). Expression and characterization of alkaline protease from the metagenomic library of tannery activated sludge. Journal of Bioscience and Bioengineering, 122(6), 694–700. doi:10.1016/j.jbiosc.2016.05.012

Dheeman, D. S., Henehan, G. T. M., & Frías, J. M. (2011). Purification and properties of *Amycolatopsis mediterranei* DSM 43304 lipase and its potential in flavour ester synthesis. Bioresource Technology, 102(3), 3373–3379. doi:10.1016/j.biortech.2010.11.07

Domínguez-Espinosa, R. M. &Webb,C. (2003). Submerged fermentation in wheat substrates for production of Monascus pigments, World Journal of Microbiology &Biotechnology 19, 329–336.

Doriya, K., Jose, N., Gowda, M., Kumar, D.S.(2016). Advances in Food & Nutrition Research. Solid-State Fermentation vs Submerged Fermentation for the Production of l-Asparaginase Editor(s): Se-Kwon Kim, Fidel Toldrá. Volume 78(6) ,115-135.

Dutta, N., Mukhopadhyay, A., Dasgupta, A. K., & Chakrabarti, K. (2013). Nanotechnology enabled enhancement of enzyme activity & thermostability: study on impaired pectate lyase from attenuated *Macrophomina phaseolina* in presence of hydroxyapatite nanoparticle. PloS one, 8(5), 63567. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0063567

Dwevedi, A. (2016). Basics of Enzyme Immobilization. Enzyme Immobilization, Springer, Cham.21–44. doi:10.1007/978-3-319-41418-8_2

Fisher, A. K., Freedman, B. G., Bevan, D. R., & Senger, R. S. (2014). A review of metabolic and enzymatic engineering strategies for designing and optimizing performance of microbial cell factories. Computational and Structural Biotechnology Journal, 11(18), 91–99. doi:10.1016/j.csbj.2014.08.010

Gessesse, A. (1997). The use of nug meal as a low-cost substrate for the production of alkaline protease by the alkaliphilic *Bacillus sp.* AR-009 and some properties of the enzyme. Bioresource Technology, 62(1-2), 59–61. doi:10.1016/s0960-8524(97)00059-x

Giladi, H., Goldenberg, D., Koby, S. (1992). Oppenheim AB. Enhanced activity of the bacteriophage lambda PL promoter at low temperature. Proc Natl Acad Sci U S A. 1995; 92:2184–8. doi: 10.1073/pnas.92.6.2184

Giladi, H., Goldenberg, D., Koby, S., Oppenheim, A.B.(1995). Enhanced activity of the bacteriophage lambda PL promoter at low temperature. Proc Natl Acad Sci U S A. 1995; 92:2184–8. doi: 10.1073/pnas.92.6.2184

Gilbert, J. A., & Dupont, C. L. (2011). Microbial Metagenomics: Beyond the Genome. Annual Review of Marine Science, 3(1), 347–371. doi:10.1146/annurev-marine-120709-142811

Gomes I., Gomes J., Steiner W. (2003).Highly thermostable amylase & pullulanase of the extreme thermophilic eubacterium *Rhodothermus marinus*: Production & partialcharacterization. Bioresour. Technol. ,90, 207–214. doi: 10.1016/S0960-8524(03)00110-X.

Gupta, R., Beg, Q., & Lorenz, P. (2002). Bacterial alkaline proteases: molecular approaches and industrial applications. Applied Microbiology and Biotechnology, 59(1), 15–32. doi:10.1007/s00253-002-0975-y

Haapa, S., Taira, S., Heikkinen, E., & Savilahti, H. (1999). An efficient and accurate integration of mini-Mu transposons *in vitro*: a general methodology for functional genetic analysis and molecular biology applications. Nucleic Acids Research, 27(13), 2777–2784. doi:10.1093/nar/27.13.2777

Hårdeman, F., Sjöling, S. (2007). Metagenomic approach for the isolation of a novel low-temperature-active lipase from uncultured bacteria of marine sediment. FEMS Microbiology Ecology, 59(2), 524–534. doi:10.1111/j.1574-6941.2006.00206.x

Hershey, D. M., Ren, X., Melnyk, R. A., Browne, P. J., Ozyamak, E., Jones, S. R., …

Hess M. (2008). Thermoacidophilic proteins for biofuels production. Trends Microbiol.,16, 414–419. doi: 10.1016/j.tim.2008.06.001.

Hida, K., Hanes, J., & Ostermeier, M. (2007). Directed evolution for drug and nucleic acid delivery. Advanced Drug Delivery Reviews, 59(15), 1562–1578. doi:10.1016/j.addr.2007.08.022

Husain, Q. (2010). Beta galactosidases & their potential applications: A review. Critical Reviews in Biotechnology, 30(6), 41–62.10.3109/07388550903330497

Jones, D. D.; Arpino, J. A. J.; Baldwin, A. J.; Edmundson, M. C. In Directed Evolution Library Creation; Gillam, E. M. J.; Copp, J. N.; Ackerley, D., Eds.; Springer New York: New York, NY, 2014; Vol. 1179

Joshi, S., & Satyanarayana, T. (2013). Characteristics and applications of a recombinant alkaline serine protease from a novel bacterium *Bacillus lehensis*. Bioresource Technology, 131, 76–85. doi:10.1016/j.biortech.2012.12.12

Kanmani, P., Aravind, J., & Kumaresan, K. (2014). An insight into microbial lipases and their environmental facet. International Journal of Environmental Science and Technology, 12(3), 1147–1162. doi:10.1007/s13762-014-0605-0

Kanokratana, P., Mhuantong, W., Laothanachareon, T., Tangphatsornruang, S., Eurwilaichitr, L., Pootanakit, K., & Champreda, V. (2013). Phylogenetic Analysis and Metabolic Potential of Microbial Communities in an Industrial Bagasse Collection Site. Microbial Ecology, 66(2), 322–334. doi:10.1007/s00248-013-0209-0

Kanpiengjai, A., Lumyong, S., Nguyen, T.-H., Haltrich, D., & Khanongnuch, C. (2015). Characterization of a maltose-forming α-amylase from an amylolytic lactic acid bacterium *Lactobacillus plantarum* S21. Journal of Molecular Catalysis B: Enzymatic, 120, 1–8. doi:10.1016/j.molcatb.2015.06.010

Kaul, P., & Asano, Y. (2011). Strategies for discovery and improvement of enzyme function: state of the art and opportunities. Microbial Biotechnology, 5(1), 18–33. doi:10.1111/j.1751-7915.2011.00280.x

Kocher, G., & Mishra, S. (2009). Immobilization of Bacillus circulans MTCC 7906 for enhanced production of alkaline protease under batch & packed bed fermentation conditions. Internet J. Microbiol. 7, 359–378. doi: 10.5580/2599

Komeili, A. (2016). MamO Is a Repurposed Serine Protease that Promotes Magnetite Biomineralization through Direct Transition Metal Binding in Magnetotactic Bacteria. PLOS Biology, 14(3), e1002402. doi:10.1371/journal.pbio.1002402

Kumar L., Awasthi G., Singh B. (2011). Extremophiles: A novel source of industrially important enzymes. Biotechnology. 10, 1–15. DOI: 10.3923/biotech.2011.121.135

Lee, S.Y., Kim, H.U., Park, J.H., Park, J.M., Kim, T.Y. (2009). Metabolic engineering of microorganisms: general strategies & drug production. Drug Discov Today, 14(1-2),78- 88.

Leuschner, C., & Antranikian, G. (1995). Heat-stable enzymes from extremely thermophilic & hyperthermophilic microorganisms. World J. Microbiol. Biotechnol. 11, 95–114.

Li, S., Yang, X., Yang, S., Zhu, M., & Wang, X. (2012). Technology Prospecting On Enzymes: Application, Marketing And Engineering. Computational and Structural Biotechnology Journal, 2(3), e201209017. doi:10.5936/csbj.201209017

Lin, H. H., Lin C. H., Hwang S. M., Tseng C-P. (2012). High growth rate downregulates fumA mRNA transcription but is dramatically compensated by its mRNA stability in *Escherichia coli*. Curr Microbiol. 64, 412–7. doi: 10.1007/s00284-012-0087-6.

Lin, H.H., Lin, C.H., Hwang, S.M., Tseng, .-P. (2012). High growth rate downregulates fumA mRNA transcription but is dramatically compensated by its mRNA stability in *Escherichia coli*. Curr Microbiol. 64, 412–7. doi: 10.1007/s00284-012-0087-6.

Lin-Goerke, J. L., Robbins, D. J., & Burczak, J. D. (1997). PCR-Based Random Mutagenesis Using Manganese and Reduced dNTP Concentration. BioTechniques, 23(3), 409–412. doi:10.2144/97233bm12

Liu, L., Yang, H., Shin, H., Chen, R.R., Li, J., Du, G.& Chen,J. (2013). How to achieve high-level expression of microbial enzymes, Bioengineered, 4(4), 212-223, DOI: 10.4161/bioe.24761

Long Liu, Haiquan Yang, Hyun-dong Shin, Rachel R. Chen, Jianghua Li, Guocheng Du & Jian Chen (2013) How to achieve high-level expression of microbial enzymes, Bioengineered, 4:4, 212-223, https://doi.org/10.4161/bioe.24761

Lopez-Lopez, O., Cerdan, M., & Siso, M. (2014). New Extremophilic Lipases and Esterases from Metagenomics. Current Protein & Peptide Science, 15(5), 445–455. doi:10.2174/13892037156661402281 5

Machado, A. R. G., Teixeira, M. F. S., de Souza Kirsch, L., Campelo, M. da C. L., & de Aguiar Oliveira, I. M. (2016). Nutritional value and proteases of *Lentinus citrinus* produced by solid state fermentation of lignocellulosic waste from tropical region. Saudi Journal of Biological Sciences, 23(5), 621–627. doi:10.1016/j.sjbs. 2015.07.002

Makrides S.C. (1996). Strategies for achieving high-level expression of genes in Escherichia coli. Microbiol Rev. 60, 512–38.

Makrides, S C. (1996). Strategies for achieving high-level expression of genes in *Escherichia coli*. Microbiol Rev. 60, 512–38.

Mothe, T., & Sultanpuram, V. R. (2016). Production, purification and characterization of a thermotolerant alkaline serine protease from a novel species Bacillus caseinilyticus. 3 Biotech, 6(1). doi:10.1007/s13205-016-0377-y

Murakami, H., Hohsaka, T., & Sisido, M. (2002). Random insertion and deletion of arbitrary number of bases for codon-based random mutation of DNAs. Nature Biotechnology, 20(1), 76–81.

Neylon, C. (2004). Chemical and biochemical strategies for the randomization of protein encoding DNA sequences: library construction methods for directed evolution. Nucleic Acids Research, 32(4), 1448–1459. doi:10.1093/nar/gkh315

Ottesen, M., & Rickert, W. (1970). The isolation and partial characterization of an acid protease produced by Mucor miehei. Comptes-rendus des travaux du Laboratoire Carlsberg, 37(14), 301–325.

Padmapriya, M. & Williams, B. C. (2012). Purification & characterization of neutral protease enzyme from Bacillus subtilis. Journal of Microbiology & Biotechnology Research, 2(4), 612–618.

Page, M. J., & Di Cera, E. (2008). Evolution of Peptidase Diversity. Journal of Biological Chemistry, 283(44), 30010–30014. doi:10.1074/jbc.m804650200

Panda, MK, Sahu, MK ve Tayung, K. (2013). Termofilik bir Bacillus sp.'nin izolasyonu ve karakterizasyonu. Tarabalo, Odisha, Hindistan'ın kaplıcalarından izole edilen proteaz aktivitesi ile. İran. J. Mikrobiyol. 5, 159.

Pandey, A P. Selvakumar, Carlos R. 1999 Solid state fermentation for the production of industrial enzymes. Soccol& Poonam Nigam Source: Current Science,77: 149-162.

Pandey, A.(2001), Solid-state fermentation. Biochemical Engineering Journal ,13 81–84

Pant, G., Prakash, A., Pavani, J. V. P., Bera, S., Deviram, G. V. N. S., Kumar, A., … Prasuna, R. G. (2015). Production, optimization and partial purification of protease from Bacillus subtilis. Journal of Taibah University for Science, 9(1), 50–55. doi:10.1016/j.jtusci.2014.04.010

Patil, K.J., Chopda, M.Z., Mahajan, R.T. (2011). Lipase biodiversity. Indian J. Sci. Technol., 4 (8), 971-982 DOI: 10.17485/ijst/2011/v4i8.30

Patrick W.M., Gerth M.L. (2014) ITCHY: Incremental Truncation for the Creation of Hybrid Enzymes. In: Gillam E., Copp J., Ackerley D. (eds) Directed Evolution Library Creation. Methods in Molecular Biology (Methods & Protocols), vol 1179. Springer, New York, NY. https://doi.org/10.1007/978-1-4939-1053-3_16

Pessoa, T. B. A., Rezende, R. P., Marques, E. de L. S., Pirovani, C. P., dos Santos, T. F., dos Santos Gonçalves, A. C., Dias, J. C. T. (2017). Metagenomic alkaline protease from mangrove sediment. Journal of Basic Microbiology, 57(11), 962–973. doi:10.1002/jobm.201700159

Pikuta E.V., Hoover R.B., Tang J. (2007). Microbial Extremophiles at the limit of life. Crit. Rev. Microbiol, 33, 183–209. doi: 10.1080/10408410701451948

Rao, D. M., Swamy, A. V. N., & Siva Rhama Krishna, G. (2007). Bioprocess Technology Strategies, Production, & Purification of Amylases: An Overview. The Internet Journal of Genomics & Proteomics, 2(2): 30-34

Ravikumar, G., Gomathi, D., Kalaiselvi, M., & Uma, C. (2012). A protease from the medicinal mushroom *Pleurotus sajor-caju*; production, purification and partial characterization. Asian Pacific Journal of Tropical Biomedicine, 2(1), 411–S417. doi:10.1016/s2221-1691(12)60198-1

Razzaq, A., Shamsi, S., Ali, A., Ali, Q., Sajjad, M., Malik, A., & Ashraf, M. (2019). Microbial Proteases Applications. Frontiers in Bioengineering and Biotechnology, 7. doi:10.3389/fbioe.2019.00110

Renneberg, R., Berkling, V., & Loroch, V. (2017). Enzymes. Biotechnology for Beginners, 33–63. doi:10.1016/b978-0-12-801224-6.00002-3

Roohi, & Kuddus, M. (2014). Bio-statistical approach for optimization of cold-active α-amylase production by novel psychrotolerant M. foliorum GA2 in solid state fermentation. Biocatalysis and Agricultural Biotechnology, 3(2), 175–181. doi:10.1016/j.bcab.2013.09.007

Samie, N., Noghabi, K. A., Gharegozloo, Z., Zahiri, H. S., Ahmadian, G., Sharafi, H., … Vali, H. (2012). Psychrophilic α-amylase from *Aeromonas veronii* NS07 isolated from farm soils. Process Biochemistry, 47(9), 1381–1387. doi:10.1016/j. procbio.2012.05.007

Sanchez, S., Demain, A.L. (2017) Chapter 1 - Useful Microbial Enzymes—An Introduction, in Biotechnology of Microbial Enzymes, pp:1-11.

Santos, C.N., Koffas, M., Stephanopoulos, G. (2011). Optimization of a heterologous pathway for the production of flavonoids from glucose. Metab. Eng., 13, 392-400

Sen, S., Dasu, V., Dutta, K., & Mal, B. (2011). Characterization of a novel surfactant & organic solvent stable high-alkaline protease from new *Bacillus pseudofirmus* SVB1. Res. J. Microbiol. 6, 769–783. doi: 10.3923/jm.2011.769.783

Sharma, R., Oberoi, H.S., Dhillon, G.S. (2016). Agro-Industrial Wastes as Feedstock for Enzyme Production Apply & Exploit the Emerging & Valuable Use Options of Waste Biomass, Fruit & Vegetable Processing Waste: Renewable Feed Stocks for Enzyme Production. 2, 23-59.

Shinmyo, A., Mitsushima, K., & Terui, G. (1972). Kinetic studies on enzyme production by microbes. IX. Some properties of auto-induction of acid protease in *Aspergillus niger*. J. Ferment. Technol. 50, 647–654.

Shukla A., Rana A., Kumar L., Singh B., Ghosh D. (2009). Assessment of detergent activity of Streptococcus sp. AS02 protease isolated from soil of Sahastradhara, Doon Valley, Uttarakh&. Asian J. Microbiol. Biotechnol. Environ. Sci. 2009;11:587–591.

Shi, S., Qi, N., & Nielsen, J. (2022). Microbial production of chemicals driven by CRISPR Cas systems. *Current opinion in biotechnology*, *73*, 34–42. doi.org/10.1016/j.copbio.2021.07.002

Singh, R., Kumar, M., Mittal, A., & Mehta, P. K. (2016). Microbial enzymes: industrial progress in 21st century. 3 Biotech, 6(2). doi:10.1007/13205-016-0485-8

Singh, R., Tiwari, M., Singh, R., & Lee, J.-K. (2013). From Protein Engineering to Immobilization: Promising Strategies for the Upgrade of Industrial Enzymes. International Journal of Molecular Sciences, 14(1), 1232–1277. doi:10.3390/ijms14011232

Singhal, P., Nigam, V., & Vidyarthi, A. (2012). Studies on production, characterization & applications of microbial alkaline proteases. Int. J. Adv. Biotechnol. Res. 3, 653–669.

Sodek, J., & Hofmann, T. (1970). Large-scale preparation and some properties of penicillopepsin, the acid proteinase of *Penicillium janthinellum*. Canadian Journal of Biochemistry, 48(4), 425–431. doi:10.1139/o70-069

Souza, P. M., Bittencourt, M. L. A., Caprara, C. C., de Freitas, M., de Almeida, R. P. C., Silveira, D., Magalhães, P. O. (2015). A biotechnology perspective of fungal proteases. Brazilian Journal of Microbiology, 46, 337–346.10.1590/S1517-838246220140359

Soy, S., Sharma, S. R., & Nigam, V. K. (2022). Bio-fabrication of thermozyme-based nano-biosensors: their components & present scenario. Journal of Materials Science: Materials in Electronics, 33(8), 5523–5533. https://doi.org/10.1007/s10854-022-07741-9

Steen Redeker, E., Ta, D. T., Cortens, D., Billen, B., Guedens, W., & Adriaensens, P. (2013). Protein Engineering For Directed Immobilization. Bioconjugate Chemistry, 24(11), 1761–1777. doi:10.1021/bc4002823.

Sunna, A., Moracci, M., Rossi, M., & Antranikian, G. (1997). Glycosyl hydrolases from hyperthermophiles. Extremophiles, 1(1), 2–13. doi:10.1007/s007920050009

Tavano, O. L., Berenguer-Murcia, A., Secundo, F., & Fernandez-Lafuente, R. (2018). Biotechnological Applications of Proteases in Food Technology. Comprehensive Reviews in Food Science and Food Safety, 17(2), 412–436. doi:10.1111/1541-4337.12326

Tomoda, K., & Shimazono, H. (1964). Acid Protease Produced by*Trametes sanguinea*, a Wood-destroying Fungus. Agricultural and Biological Chemistry, 28(11), 770–778. doi:10.1080/00021369.1964.1085830

Uma Maheswar Rao, J. L., & Satyanarayana, T. (2007). Improving production of hyperthermostable and high maltose-forming α-amylase by an extreme thermophile *Geobacillus thermoleovorans* using response surface methodology and its applications. Bioresource Technology, 98(2), 345–352. doi:10.1016/j.biortech.2005.12.02

Ünal A., Korcan S.E., Ocak İ., Malkoç S. (2019). Amilaz Enziminin Yerli Üretim Potansiyelinin Artırılmasına Yönelik Bir Araştırma. EJONS Internatıonal Refereed & Indexed Journal on Mathematic, Engineering & Natural Sciences, 3 (9),58-65.

Vaishnav, P. ve Demain, A.L., (2009). Endüstriyel Biyoteknolojiye Genel Bakış. Mikrobiyoloji Ansiklopedisi , 3. baskı; Schaechter, M., Lederberg, J., Eds.; Elsevier: Oxford, 335 – 348.

Van den Burg B. (2003). Extremophiles as a source for novel enzymes. Curr. Opin. Microbiol.,6,213–218. doi: 10.1016/S1369-5274(03)00060-2.

Vavrová L., Muchová K., Barák I. (2010) Comparison of different Bacillus subtilis expression systems. Res Mikrobiyol. 2010; 161:791–7. doi: 10.1016/j.resmic. 2010.09.004.

Vera A., González-Montalbán N., Arís A., Villaverde A. (2007). The conformational quality of insoluble recombinant proteins is enhanced at low growth temperatures. Biotechnol Bioeng. 96, 1101–6. doi: 10.1002/bit.21218.

Vera, A., González-Montalbán N., Arís A., Villaverde A. (2007) The conformational quality of insoluble recombinant proteins is enhanced at low growth temperatures. Biotechnol Bioeng. 96, 1101–6. doi: 10.1002/bit.21218.

Wang, Y., Xue, P., Cao, M., Yu, T., Lane, S. T., & Zhao, H. (2021). Directed Evolution: Methodologies and Applications. Chemical Reviews. doi:10.1021/acs. chemrev.1c00260

Wong, T. S. (2004). Sequence saturation mutagenesis (SeSaM): a novel method for directed evolution. Nucleic Acids Research, 32(3), 26e–26. doi:10.1093/nar/gnh028

Xu, H., Petersen, E. I., Petersen, S. B., & El-Gewely, M. R. (1999). Random Mutagenesis Libraries: Optimization and Simplification by PCR. BioTechniques, 27(6), 1102–1108. doi:10.2144/99276bm02 .

Yang, H., Li, J., Shin, H., Du, G., Liu, L., & Chen, J. (2013). Molecular engineering of industrial enzymes: recent advances and future prospects. Applied Microbiology and Biotechnology, 98(1), 23–29. doi:10.1007/s00253-013-5370-3

Yongquan, L. (2001). Sheep-pelt bating with acid protease. J. Am. Leather Chem. Assoc. 96, 398–400.

Yuan, Y., Du, J. & Zhao, H. (2013). Customized optimization of metabolic pathways by combinatorial transcriptional engineering. Methods Mol Biol., 985,177-209.

Zaccolo, M., Williams, D. M., Brown, D. M., & Gherardi, E. (1996). An Approach to Random Mutagenesis of DNA Using Mixtures of Triphosphate Derivatives of Nucleoside Analogues. Journal of Molecular Biology, 255(4), 589–603. doi:10.1006/jmbi.1996.0049

Zhang, X.-Y., Han, X.-X., Chen, X.-L., Dang, H.-Y., Xie, B.-B., Qin, Q.-L., … Zhang, Y.-Z. (2015). Diversity of cultivable protease-producing bacteria in sediments of Jiaozhou Bay, China. Frontiers in Microbiology, 6. doi:10.3389/fmicb.2015.01021

Zhao, D., Zhu, X., Zhou, H., Sun, N., Wang, T., Bi, C., Zhang, X.(2021). CRISPR-based metabolic pathway engineering. Metabolic Engineering, 63, 148-159, https://doi.org/10.1016/j.ymben.2020.10.004

Zhao, H., (2004). Staggered Extension Process *İn vitro* DNA Recombination, Methods in Enzymology, Academic Press, 388,42-49, ISSN 0076-6879, https://www. sci-encedirect.com/science/article/pii/S0076687904880054

Zheng, S., Wang, H., & Zhang, G. (2011). A novel alkaline protease from wild edible mushroom *Termitomyces albuminosus*. Acta Biochim. Pol. 58, 269–273. doi: 10.18388/abp.2011_2277

Bölüm 9

MEDİKAL BİYOTEKNOLOJİ

Dilek Pirim
Bursa Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Moleküler Biyoloji ve Genetik Bölümü, Bursa
Bursa Uludağ Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Translasyonel Tip AD, Bursa
E-posta: dilekpirim@uludag.edu.tr
ORCID: 0000-0002-0522-9432

İçerik

9.1. Giriş
9.2. Tıbbi Tanıda Biyoteknolojik Uygulamalar
    9.2.1. Nükleik Asit Temelli Yaklaşımlar
    9.2.2. Protein Analizleri
    9.2.3. Nanoteknoloji temelli yaklaşımlar
9.3. Medikal Terapide Biyoteknolojik Uygulamalar
    9.3.1. Terapötik Proteinler
        9.3.1.1. Monoklonal antikorlar
    9.3.2. Gen ve Hücre Terapisi
        9.3.2.1. Hücre terapisi
        9.3.2.2. Genom Düzenleme
        9.3.2.3. Epigenom Düzenleme
    9.3.3. Farmakogenetik ve Farmakogenomik
9.4. Aşılar
9.5. Medikal Biyoteknolojide Etik
9.6. Sonuç
9.7. Kaynaklar

9.6. Sonuç

Bu bölümde günümüzdeki bilim ve teknolojik gelişmelerin medikal biyoteknoloji alanına yansıması sonucu tıbbi tanı ve terapide kullanılan moleküler teknikler, malzemeler ve yaklaşımlardan bahsedilmiştir. Ayrıca, tarihsel süreçte toplum sağlığına yönelik tehditler ve hastalıkların yayılma hızlarına bağlı gelişen aşı üretim teknolojilerindeki yenilikçi yaklaşımlar ve limitasyonları açıklanmıştır. Tüm teknolojik ilerlemelerin toplumsal ve sosyal etkilerinin olduğu gibi biyoteknolojik gelişmelerin de insan sağlığına yönelik kullanımlarında bazı etik sorunlar ortaya çıkmaktadır. Ortaya çıkan her etik sorun beraberinde biyoteknolojik uygulamaların kullanım alanlarının netleşmesi ile sonuçlanması hedeflenen yeni yasal düzenlemelere yol açar ve bu şekilde yeni yaklaşımların topluma en faydalı ve etik şekilde sunulması sağlanır. Bölüm kapsamında verilen güncel bilgilerle medikal biyoteknoloji alanında gerçekleştirilecek çalışmaların toplum sağlığı üzerindeki önemli rolü hakkında bilgi verilerek bu alanda bilgi sahibi olmak isteyen öğrencilere ve araştırmacılara güncel bir kaynak oluşturulması amaçlanmıştır.

9.7. Kaynaklar

Alharbi, K. K., & Al-Sheikh, Y. A. (2014). Role and implications of nanodiagnostics in the changing trends of clinical diagnosis. *Saudi journal of biological sciences*, *21*(2), 109–117. https://doi.org/10.1016/j.sjbs.2013.11.001

AlQahtani, A. D., O'Connor, D., Domling, A., & Goda, S. K. (2019). Strategies for the production of long-acting therapeutics and efficient drug delivery for cancer treatment. *Biomedicine & pharmacotherapy = Biomedecine & pharmacotherapie*, *113*, 108750. https://doi.org/10.1016/j.biopha.2019.108750

Alves, D., Curvello, R., Henderson, E., Kesarwani, V., Walker, J. A., Leguizamon, S. C., McLiesh, H., Raghuwanshi, V. S., Samadian, H., Wood, E. M., McQuilten, Z. K., Graham, M., Wieringa, M., Korman, T. M., Scott, T. F., Banaszak Holl, M. M., Garnier, G., & Corrie, S. R. (2020). Rapid Gel Card Agglutination Assays for Serological Analysis Following SARS-CoV-2 Infection in Humans. *ACS sensors*, *5*(8), 2596–2603. https://doi.org/10.1021/acssensors.0c01050

Appleby, J. B., & Bredenoord, A. L. (2018). Should the 14-day rule for embryo research become the 28-day rule?. *EMBO molecular medicine*, *10*(9), e9437. https://doi.org/10.15252/emmm.201809437

Ayanoğlu, F. B., Elçin, A. E., & Elçin, Y. M. (2020). Bioethical issues in genome editing by CRISPR-Cas9 technology. *Turkish journal of biology = Turk biyoloji dergisi*, *44*(2), 110–120. https://doi.org/10.3906/biy-1912-52

Ayuso, J. M., Virumbrales-Muñoz, M., Lang, J. M., & Beebe, D. J. (2022). A role for microfluidic systems in precision medicine. *Nature communications*, *13*(1), 3086. https://doi.org/10.1038/s41467-022-30384-7

Azzazy, H. M., Mansour, M. M., & Kazmierczak, S. C. (2006). Nanodiagnostics: a new frontier for clinical laboratory medicine. *Clinical chemistry*, *52*(7), 1238–1246. https://doi.org/10.1373/clinchem.2006.066654

Boland, J. F., Chung, C. C., Roberson, D., Mitchell, J., Zhang, X., Im, K. M., He, J., Chanock, S. J., Yeager, M., & Dean, M. (2013). The new sequencer on the block: comparison of Life Technology's Proton sequencer to an Illumina HiSeq for whole-exome sequencing. *Human genetics*, *132*(10), 1153–1163. https://doi.org/10.1007/s00439-013-1321-4

Bragança, J., Lopes, J. A., Mendes-Silva, L., & Almeida Santos, J. M. (2019). Induced pluripotent stem cells, a giant leap for mankind therapeutic applications. *World journal of stem cells*, *11*(7), 421–430. https://doi.org/10.4252/wjsc.v11.i7.421

Brisse, M., Vrba, S. M., Kirk, N., Liang, Y., & Ly, H. (2020). Emerging Concepts and Technologies in Vaccine Development. *Frontiers in immunology*, *11*, 583077. https://doi.org/10.3389/fimmu.2020.583077

Brucker, M. C., & MacMullen, N. J. (1985). What's new in pregnancy tests. *Journal of obstetric, gynecologic, and neonatal nursing : JOGNN*, *14*(5), 353–359. https://doi.org/10.1111/j.1552-6909.1985.tb02082.x

Cartier-Lacave, N., Ali, R., Ylä-Herttuala, S., Kato, K., Baetschi, B., Lovell-Badge, R., Naldini, L., & Thrasher, A. (2016). Debate on Germline Gene Editing. *Human gene therapy methods*, *27*(4), 135–142. https://doi.org/10.1089/hgtb.2016.28999.deb

Condit, R. C., Williamson, A. L., Sheets, R., Seligman, S. J., Monath, T. P., Excler, J. L., Gurwith, M., Bok, K., Robertson, J. S., Kim, D., Michael Hendry, R., Singh, V., Mac, L. M., Chen, R. T., & Brighton Collaboration Viral Vector Vaccines Safety Working Group (V3SWG) (2016). Unique safety issues associated with virus-vectored vaccines: Potential for and theoretical consequences of recombination with wild type virus strains. *Vaccine*, *34*(51), 6610–6616. https://doi.org/10.1016/j.vaccine.2016.04.060

Deev, R. V., Bozo, I. Y., Mzhavanadze, N. D., Voronov, D. A., Gavrilenko, A. V., Chervyakov, Y. V., Staroverov, I. N., Kalinin, R. E., Shvalb, P. G., & Isaev, A. A. (2015). pCMV-vegf165 Intramuscular Gene Transfer is an Effective Method of Treatment for Patients With Chronic Lower Limb Ischemia. *Journal of cardiovascular pharmacology and therapeutics*, *20*(5), 473–482. https://doi.org/10.1177/1074248415574336

Deev, R., Plaksa, I., Bozo, I., & Isaev, A. (2017). Results of an International Postmarketing Surveillance Study of pl-VEGF165 Safety and Efficacy in 210 Patients with Peripheral Arterial Disease. *American journal of cardiovascular drugs : drugs, devices, and other interventions*, *17*(3), 235–242. https://doi.org/10.1007/s40256-016-0210-3

Deev, R., Plaksa, I., Bozo, I., Mzhavanadze, N., Suchkov, I., Chervyakov, Y., Staroverov, I., Kalinin, R., & Isaev, A. (2018). Results of 5-year follow-up study in patients with peripheral artery disease treated with PL-VEGF165 for intermittent claudication. *Therapeutic advances in cardiovascular disease*, *12*(9), 237–246. https://doi.org/10.1177/1753944718786926

Delhove, J., Osenk, I., Prichard, I., & Donnelley, M. (2020). Public Acceptability of Gene Therapy and Gene Editing for Human Use: A Systematic Review. *Human gene therapy*, *31*(1-2), 20–46. https://doi.org/10.1089/hum.2019.197

Derakhshan, M. A., Amani, A., & Faridi-Majidi, R. (2021). State-of-the-Art of Nanodiagnostics and Nanotherapeutics against SARS-CoV-2. *ACS applied materials & interfaces*, *13*(13), 14816–14843. https://doi.org/10.1021/acsami.0c22381

Dimitrov D. S. (2012). Therapeutic proteins. *Methods in molecular biology (Clifton, N.J.)*, *899*, 1–26. https://doi.org/10.1007/978-1-61779-921-1_1

Ecker, D. M., Jones, S. D., & Levine, H. L. (2015). The therapeutic monoclonal antibody market. *mAbs*, *7*(1), 9–14. https://doi.org/10.4161/19420862.2015.989042

Eid, A., & Mahfouz, M. M. (2016). Genome editing: the road of CRISPR/Cas9 from bench to clinic. *Experimental & molecular medicine*, *48*(10), e265. https://doi.org/10.1038/emm.2016.111

El-Kadiry, A. E., Rafei, M., & Shammaa, R. (2021). Cell Therapy: Types, Regulation, and Clinical Benefits. *Frontiers in medicine*, *8*, 756029. https://doi.org/10.3389/fmed.2021.756029

Esmail, S., Knauer, M. J., Abdoh, H., Voss, C., Chin-Yee, B., Stogios, P., Seitova, A., Hutchinson, A., Yusifov, F., Skarina, T., Evdokimova, E., Ackloo, S., Lowes, L., Hedley, B. D., Bhayana, V., Chin-Yee, I., & Li, S. S. (2021). Rapid and accurate agglutination-based testing for SARS-CoV-2 antibodies. *Cell reports methods*, *1*(2), 100011. https://doi.org/10.1016/j.crmeth.2021.100011

Freitas, M., Pinto, J., Ramalho, C., & Dória, S. (2018). Prenatal diagnosis: the clinical usefulness of array comparative genomic hybridization. *Porto biomedical journal*, *3*(2), e13. https://doi.org/10.1016/j.pbj.0000000000000013

Frietze, K. M., Peabody, D. S., & Chackerian, B. (2016). Engineering virus-like particles as vaccine platforms. *Current opinion in virology*, *18*, 44–49. https://doi.org/10.1016/j.coviro.2016.03.001

Gjaltema, R., & Rots, M. G. (2020). Advances of epigenetic editing. *Current opinion in chemical biology*, *57*, 75–81. https://doi.org/10.1016/j.cbpa.2020.04.020

Gordon, J. W., Scangos, G. A., Plotkin, D. J., Barbosa, J. A., & Ruddle, F. H. (1980). Genetic transformation of mouse embryos by microinjection of purified DNA. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, *77*(12), 7380–7384. https://doi.org/10.1073/pnas.77.12.7380

Goswami, R., Subramanian, G., Silayeva, L., Newkirk, I., Doctor, D., Chawla, K., Chattopadhyay, S., Chandra, D., Chilukuri, N., & Betapudi, V. (2019). Gene Therapy Leaves a Vicious Cycle. *Frontiers in oncology*, *9*, 297. https://doi.org/10.3389/fonc.2019.00297

Hildt E. (2016). Human Germline Interventions-Think First. *Frontiers in genetics*, *7*, 81. https://doi.org/10.3389/fgene.2016.00081

Jaenisch R. (1988). Transgenic animals. *Science (New York, N.Y.)*, *240*(4858), 1468–1474. https://doi.org/10.1126/science.3287623.

June, C. H., Riddell, S. R., & Schumacher, T. N. (2015). Adoptive cellular therapy: a race to the finish line. *Science translational medicine*, *7*(280), 280ps7. https://doi.org/10.1126/scitranslmed.aaa3643

KALOW W. (1961). Unusual responses to drugs in some hereditary conditions. *Canadian Anaesthetists' Society journal*, *8*, 43–52. https://doi.org/10.1007/BF03015389

Kavyasudha, C., Macrin, D., ArulJothi, K. N., Joseph, J. P., Harishankar, M. K., & Devi, A. (2018). Clinical Applications of Induced Pluripotent Stem Cells - Stato Attuale. *Advances in experimental medicine and biology*, *1079*, 127–149. https://doi.org/10.1007/5584_2018_173

Kosack, C. S., Page, A. L., & Klatser, P. R. (2017). A guide to aid the selection of diagnostic tests. *Bulletin of the World Health Organization*, *95*(9), 639–645. https://doi.org/10.2471/BLT.16.187468

Kosicki, M., Tomberg, K., & Bradley, A. (2018). Repair of double-strand breaks induced by CRISPR-Cas9 leads to large deletions and complex rearrangements. *Nature biotechnology*, *36*(8), 765–771. https://doi.org/10.1038/nbt.4192

Lefrère, J. J., & Berche, P. (2010). La thérapeutique du docteur Brown-Séquard [Doctor Brown-Sequard's therapy]. *Annales d'endocrinologie*, *71*(2), 69–75. https://doi.org/10.1016/j.ando.2010.01.003

Li, H., Yang, Y., Hong, W., Huang, M., Wu, M., & Zhao, X. (2020). Applications of genome editing technology in the targeted therapy of human diseases: mechanisms, advances and prospects. *Signal transduction and targeted therapy*, *5*(1), 1. https://doi.org/10.1038/s41392-019-0089-y

Lingervelder, D., Koffijberg, H., Kusters, R., & IJzerman, M. J. (2019). Point-of-care testing in primary care: A systematic review on implementation aspects addressed in test evaluations. *International journal of clinical practice*, *73*(10), e13392. https://doi.org/10.1111/ijcp.13392

Lu, R. M., Hwang, Y. C., Liu, I. J., Lee, C. C., Tsai, H. Z., Li, H. J., & Wu, H. C. (2020). Development of therapeutic antibodies for the treatment of diseases. *Journal of biomedical science*, *27*(1), 1. https://doi.org/10.1186/s12929-019-0592-z

Mahato, K., Nagpal, S., Shah, M. A., Srivastava, A., Maurya, P. K., Roy, S., Jaiswal, A., Singh, R., & Chandra, P. (2019). Gold nanoparticle surface engineering strategies and their applications in biomedicine and diagnostics. *3 Biotech*, *9*(2), 57. https://doi.org/10.1007/s13205-019-1577-z

Moss, B., Smith, G. L., Gerin, J. L., & Purcell, R. H. (1984). Live recombinant vaccinia virus protects chimpanzees against hepatitis B. *Nature*, *311*(5981), 67–69. https://doi.org/10.1038/311067a0

MOTULSKY A. G. (1957). Drug reactions enzymes, and biochemical genetics. *Journal of the American Medical Association*, *165*(7), 835–837. https://doi.org/10.1001/jama.1957.72980250010016

Ouyang, W., & Han, J. (2019). Universal amplification-free molecular diagnostics by billion-fold hierarchical nanofluidic concentration. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, *116*(33), 16240–16249. https://doi.org/10.1073/pnas.1904513116

Plotkin S. (2014). History of vaccination. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, *111*(34), 12283–12287. https://doi.org/10.1073/pnas.1400472111

PLOTZ, C. M., & SINGER, J. M. (1956). The latex fixation test. II. Results in rheumatoid arthritis. *The American journal of medicine*, *21*(6), 893–896.

Polcz, S., Lewis, A. CRISPR-Cas9 and the non-germline non-controversy. *Journal of Law and the Biosciences.* 2016;3:413.

Quianzon, C. C., & Cheikh, I. (2012). History of insulin. *Journal of community hospital internal medicine perspectives*, *2*(2), 10.3402/jchimp.v2i2.18701. https://doi.org/10.3402/jchimp.v2i2.18701

Quinteros, D. A., Bermúdez, J. M., Ravetti, S., Cid, A., Allemandi, D. A., & Palma, S. D. (2017). Therapeutic use of monoclonal antibodies: general aspects and challenges for drug delivery. *Nanostructures for Drug Delivery*, 807–833. https://doi.org/10.1016/B978-0-323-46143-6.00025-7

Ran, F. A., Hsu, P. D., Lin, C. Y., Gootenberg, J. S., Konermann, S., Trevino, A. E., Scott, D. A., Inoue, A., Matoba, S., Zhang, Y., & Zhang, F. (2013). Double nicking by RNA-guided CRISPR Cas9 for enhanced genome editing specificity. *Cell*, *154*(6), 1380–1389. https://doi.org/10.1016/j.cell.2013.08.021

Rothstein R. J. (1983). One-step gene disruption in yeast. *Methods in enzymology*, *101*, 202–211. https://doi.org/10.1016/0076-6879(83)01015-0

Rouet, P., Smih, F., & Jasin, M. (1994). Expression of a site-specific endonuclease stimulates homologous recombination in mammalian cells. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, *91*(13), 6064–6068. https://doi.org/10.1073/pnas.91.13.6064

ROWE, W. P., HUEBNER, R. J., GILMORE, L. K., PARROTT, R. H., & WARD, T. G. (1953). Isolation of a cytopathogenic agent from human adenoids undergoing spontaneous degeneration in tissue culture. *Proceedings of the Society for Experimental Biology and Medicine. Society for Experimental Biology and Medicine (New York, N.Y.)*, *84*(3), 570–573. https://doi.org/10.3181/00379727-84-20714

Shukla, R. (2020). Pharmacogenomics: Overview, Applications, and Recent Developments. In (Ed.), Drug Design - Novel Advances in the Omics Field and Applications. IntechOpen. https://doi.org/10.5772/intechopen.93737

Smith G. P. (1985). Filamentous fusion phage: novel expression vectors that display cloned antigens on the virion surface. *Science (New York, N.Y.)*, *228*(4705), 1315–1317. https://doi.org/10.1126/science.4001944

Smith, G. L., Mackett, M., & Moss, B. (1983). Infectious vaccinia virus recombinants that express hepatitis B virus surface antigen. *Nature*, *302*(5908), 490–495. https://doi.org/10.1038/302490a0

Syding, L. A., Nickl, P., Kasparek, P., & Sedlacek, R. (2020). CRISPR/Cas9 Epigenome Editing Potential for Rare Imprinting Diseases: A Review. *Cells*, *9*(4), 993. https://doi.org/10.3390/cells9040993

Szybalska, E. H., & Szybalski, W. (1962). Genetics of human cell line. IV. DNA-mediated heritable transformation of a biochemical trait. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, *48*(12), 2026–2034. https://doi.org/10.1073/pnas.48.12.2026

Tafazoli, A., Guchelaar, H. J., Miltyk, W., Kretowski, A. J., & Swen, J. J. (2021). Applying Next-Generation Sequencing Platforms for Pharmacogenomic Testing in Clinical Practice. *Frontiers in pharmacology*, *12*, 693453. https://doi.org/10.3389/fphar.2021.693453

van der Wouden, C. H., van Rhenen, M. H., Jama, W., Ingelman-Sundberg, M., Lauschke, V. M., Konta, L., Schwab, M., Swen, J. J., & Guchelaar, H. J. (2019). Development of the PGx-Passport: A Panel of Actionable Germline Genetic Variants for Pre-Emptive Pharmacogenetic Testing. *Clinical pharmacology and therapeutics*, *106*(4), 866–873. https://doi.org/10.1002/cpt.1489

Wang, T., Chen, L., Chikkanna, A., Chen, S., Brusius, I., Sbuh, N., & Veedu, R. N. (2021). Development of nucleic acid aptamer-based lateral flow assays: A robust platform for cost-effective point-of-care diagnosis. *Theranostics*, *11*(11), 5174–5196. https://doi.org/10.7150/thno.56471

Wolf, E., Schernthaner, W., Zakhartchenko, V., Prelle, K., Stojkovic, M., & Brem, G. (2000). Transgenic technology in farm animals--progress and perspectives. *Experimental physiology*, *85*(6), 615–625.

Zehbe, I., Hacker, G. W., Su, H., Hauser-Kronberger, C., Hainfeld, J. F., & Tubbs, R. (1997). Sensitive in situ hybridization with catalyzed reporter deposition, streptavidin-Nanogold, and silver acetate autometallography: detection of single-copy human papillomavirus. *The American journal of pathology*, *150*(5), 1553–1561.

Zhong, Y., Xu, F., Wu, J., Schubert, J., & Li, M. M. (2021). Application of Next Generation Sequencing in Laboratory Medicine. *Annals of laboratory medicine*, *41*(1), 25–43. https://doi.org/10.3343/alm.2021.41.1.25

Bölüm 10.

GIDA BİYOTEKNOLOJİSİ

Kevser Karaman

Erciyes Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarımsal Biyoteknoloji Bölümü, Kayseri, Türkiye
E-posta: kevserkaraman@erciyes.edu.tr ORCID: https://orcid.org/0000-0003-0729-6185

İçerik

10.1. Giriş
10.2. Geleneksel Gıda Biyoteknolojisi
10.3 Modern Gıda Biyoteknolojisi
10.4 Gıda Biyoteknolojisinde Rol Alan Mikroorganizmalar
10.5 Fermantasyon
10.6 Metabolit ve Biyokütle Üretimi
10.7 Farklı Endüstrilerde Gıda Biyoteknolojisi Uygulamaları
10.8 Genetik Modifikasyon, Biyogüvenlik ve Etik
10.9 Sonuç

Sürekli büyüyen bir nüfusun gıda güvenliği ihtiyaçlarını karşılama açısından GM ürünleri incelendiğinde, faydaların olası sağlık yan etkilerinden daha ağır basabileceği görülmektedir. Bazı araştırmacılar tarafından bu ilke değerlendirilmekte ve "bir politika belirlerken fayda, risk ve maliyetleri dengelemeyi içeren, başkalarına fayda sağlamak için olumlu adımlar atmak" olarak tanımlanan fayda sağlama etik ilkesine dayandırılmaktadır (And, 2009; Dizon ve ark., 2016).

10.9. Sonuç

Günümüz için biyoteknolojik uygulamalar gıda güvenliği ve arzını sağlamada büyük bir araç hâline gelmiştir. Hem modern-endüstriyel hem geleneksel fermantasyon uygulamaları hâlihazırda birçok gıda ve bileşeninin üretilmesinden sorumludur. Diğer taraftan biyoteknolojik uygulamaların gün geçtikçe hızlanması ile rekombinant DNA teknolojisi ve diğer gen aktarım yöntemleri ile fermantasyonda hem verim artışı hem de uygulama kolaylığı sağlanabilmektedir. Yine bitkisel ürünlerde genetik modifiye uygulamalar ile hem çiftçi yaklaşımlı hem de tüketiciye daha adil ve besin bileşenleri zenginleştirilmiş gıdalar sunulabilmektedir. Ancak bu genetik modifiye ürünler ve gıdalar ile ilgili insan sağlığı üzerindeki olası olumsuz etkiler, çapraz tozlaşma riski ve genel biyoçeşitliliğin azalması gibi etik kaygılar hâlen aşılamamıştır. Biyoteknoloji etik ve bilimin kesiştiği noktada durmalı ve teknoloji etik bir vizyon ile şekillendirilmelidir. Bu kapsamda fayda-zarar dengesi gözetilmeli ve daha kapsamlı çalışmalar yürütülmelidir. Ayrıca gelişmekte olan metabolomik yöntemlerin, transgenik gıdaların güvenlik değerlendirmesinin iyileştirilmesine yardımcı olacağı değerlendirilmektedir.

Kaynaklar

Academy of Nutrition and Dietetics (2009). American Dietetics Association/Commission on Dietetic Registration Code of Ethics for the profession of dietetics and process for consideration of ethics issues. *The Journal of the Academy of Nutrition and Dietetics*,109, 1461–7.

Çetin, B. (2011). Production of probiotic mixed pickles (Tursu) and microbiological properties. *African Journal of Biotechnology*, 10, 14926–14931.

Demain, A. L., & Vaishnav, P. (2009). Production of recombinant proteins by microbes and higher organisms. *Biotechnology Advances*, 27(3), 297-306.

Dizon, F., Costa, S., Rock, C., Harris, A., Husk, C., & Mei, J. (2016). Genetically modified (GM) foods and ethical eating. *Journal of Food Science*, 81(2), R287-R291.

Galimberti, A., Bruno, A., Agostinetto, G., Casiraghi, M., Guzzetti, L., & Labra, M. (2021). Fermented food products in the era of globalization: Tradition meets biotechnology innovations. *Current Opinion in Biotechnology*, 70, 36-41.

Glass, S., & Fanzo, J. (2017). Genetic modification technology for nutrition and improving diets: an ethical perspective. *Current Opinion in Biotechnology*, 44, 46-51.

Harutoshi, T. (2013). Chapter 22. Exopolysaccharides of lactic acid bacteria for food and colon health applications. In Biochemistry, Genetics and Molecular Biology "Lactic Acid Bacteria – R&Dfor Food, Health and Livestock Purposes", M.Kongo, Ed., ISBN 978-953-51-0955-6, In Tech, Texas, USA.

Hugenholtz, J. (2013). Traditional biotechnology for new foods and beverages. *Current Opinion in Biotechnology*, 24(2), 155-159.

Irkin, R. & Songun, G. E. (2012). Applications of probiotic bacteria to the vegetable pickle products. *Scientific Reviews & Chemical Communications*, 2(4), 562-567.

Kabak, B., & Dobson, A. D. (2011). An introduction to the traditional fermented foods and beverages of Turkey. *Critical Reviews in Food Science and Nutrition*, 51(3), 248-260.

Kaur, S., Kaur, R., Rani, N., Sharma, S., & Joshi, M. (2021). Sources and selection criteria of probiotics. *Advances in Probiotics for Sustainable Food and Medicine*, 27-43.

Lee, B. H. (2014). Fundamentals of food biotechnology. John Wiley & Sons. Li, T., Chen, X. B., Chen, J. C., Wu, Q., & Chen, G. Q. (2014). Open and continuous fermentation: products, conditions and bioprocess economy. *Biotechnology Journal*, 9(12), 1503-1511.

Lu, G. T., Z. F. Ma, J. R. Hu, D. J. Tang, Y. Q. He, J. X. Feng, and J. L. Tang. (2007). A novel locus involved in extracellular polysaccharide production and virulence of Xanthomonas campestris pathovar campestris. *Microbiology* 153: 737–746.

Olempska-Beer, Z. S., Merker, R. I., Ditto, M. D., & DiNovi, M. J. (2006). Food processing enzymes from recombinant microorganisms—a review. *Regulatory Toxicology and Pharmacology*, 45(2), 144-158.

Renneberg, R., (2016). Beer, Bread, and Cheese: The Tasty Side of Biotechnology In Biotechnology for beginners. Ed. Renneberg, R. Academic Press.

Popa, M. E., Mitelut, A. C., Popa, E. E., & Matei, F. (2019). Creating products and services in food biotechnology. Introduction to Biotech Entrepreneurship: From Idea to Business: *A European Perspective*, 141-178.

Rao, N. R. H., Tamburic, B., Doan, Y. T. T., Nguyen, B. D., & Henderson, R. K. (2021). Algal biotechnology in Australia and Vietnam: Opportunities and challenges. *Algal Research*, 56, 102335.

Rico, M., González, A. G., Santana-Casiano, M., González-Dávila, M., Pérez-Almeida, N., & de Tangil, M. S. (2017). Production of primary and secondary metabolites using algae. *Prospects and Challenges in Algal Biotechnology*, 311-326.

Sanford, J.C., Klein, T.M., Wolf, E.D. and Allen, N., (1987). Delivery of substances into cells and tissues using a particle bombardment process. *Particulate Science and Technology*, 5(1), 27–37.

Sánchez, O. J., Montoya, S., & Vargas, L. M. (2015). Polysaccharide production by submerged fermentation. In Polysaccharides (pp. 451-473). Springer, Cham.

Sharma, R., Garg, P., Kumar, P., Bhatia, S. K., & Kulshrestha, S. (2020). Microbial fermentation and its role in quality improvement of fermented foods. *Fermentation*, 6(4), 106.

Singh V, Haque S, Niwas R, Srivastava A, Pasupuleti M and Tripathi CKM (2017) Strategies for Fermentation Medium Optimization: An In-Depth Review. *Frontiers in Microbiology*, 7, 2087.

Singh, P., & Kumar, S. (2019). Microbial enzyme in food biotechnology. In Enzymes in food biotechnology (pp. 19-28). Academic Press.

Srivastava, N. (2019). Production of food-processing enzymes from recombinant microorganisms. In Enzymes in Food Biotechnology (pp. 739-767). Academic Press.

Yang, W., & Xu, H. (2016). Industrial fermentation of vitamin C. *Industrial Biotechnology of Vitamins, Biopigments, and Antioxidants*, 161-192.

Yatmaz, E., & Turhan, I. (2018). Carob as a carbon source for fermentation technology. *Biocatalysis and Agricultural Biotechnology*, 16, 200-208.

World Health Organization. (2005). Modern food biotechnology, human health and development: an evidence-based study. World Health Organization.

Zhang, C., Wohlhueter, R., & Zhang, H. (2016). Genetically modified foods: A critical review of their promise and problems. *Food Science and Human Wellness*, 5(3), 116-123.

Bölüm 11

ADLİ BİYOTEKNOLOJİ

Tuğba Ünsal Sapan, Sevil Atasoy

Üsküdar Üniversitesi Bağımlılık ve Adli Bilimler Enstitüsü,
34674, Üsküdar, İstanbul, Türkiye.
E-posta: tugba.unsalsapan@usudar.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-4744-2298;
atasoy@uskudar.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-0236-0267

İçerik

11.1. Giriş
11.2. Adli DNA Analizlerinin Tarihsel Gelişimi
11.3. Polimeraz Zincir Reaksiyonu ve Kapiller Elektroforeze Dayalı DNA Analizleri
11.4. Short Tandem Repeats (STR) Analizleri
11.5. Y ve X Kromozomu Analizleri
11.6. Mitokondrial DNA Analizleri
11.7. Adli Analizlerde Single Nucleotide Polymorphism (SNP) Kullanımı
11.8. Adli Bilimlerde Yeni Nesil Sekans Teknolojisi (NGS)
11.9. Adli Bilimlerde Epigenetik Analizler
11.10. Adli Bilimlerde Hızlı DNA (Rapid DNA) Teknolojisi
11.11. Sonuç

11.1. Giriş

Moleküler genetik alanında 1980'li yıllarda gerçekleştirilen ilerlemeler ile polimorfik özelliklerin direkt olarak DNA düzeyinde incelenmesine olanak tanınmıştır. 1985 yılında Alec Jeffreys'in DNA molekülünde polimorfik tekrar dizilerini keşfinden sonra adli bilimlerde de DNA kullanımı hızla gelişmiştir. O tarihten günümüze babalık - akrabalık ilişkilerinin belirlenmesinde ve diğer kriminal araştırmalarda gerek bireylerden gerekse olay yerinden toplanan biyolojik örneklerin kimliklendirilmesi DNA analiz teknikleri olarak adlandırlan biyoteknolojik gelişmelerle yapılmaktadır.

Adli bilimlerde cinayet, cinsel saldırı, hırsızlık gibi adli vakalarda olay yerinde bulunan biyolojik materyallerden elde edilen DNA profili kullanılarak, şüpheli kişiler ile olay arasında bağlantı olup olmadığı saptanmaya çalışılır. Adli vakaların çözümünde olgunun türüne göre otozomal ya da gonozomal (X ve Y kromozomundan) polimorfizmden yararlanılarak DNA analizleri yapılmaktadır.

lığı STR'leri adli bilimlerde ideal biyoteknoloji aracı hâline getirmiştir (Edwards ve ark, 1992; Weber ve May 1989).

Adli DNA analizlerinde genel olarak olay yerinden toplanan delillerden kimliklendirme çalışması yapılır ve bu analizler aslında moleküler biyoloji ve genetik ile biyoteknolojik gelişmelere paralel olarak ilerlemektedir. Biyoteknolojideki gelişmelerle genellikle bir hastalık tanısı, sağlık alanında aşı geliştirme ya da hayvan, bitki, mikroorganizmaları geliştirmek; ihtiyacımız kadar üretilemeyen yeni ve eser maddeleri elde etmek hedeflenir. Adli bilimlerde ise biyoteknoloji kullanılarak DNA analizi ile bir suçu aydınlatmak üzerine çalışmalar yapılır.

Bu bölümde DNA üzerinde işleyen biyoteknolojik gelişmeler ışığında adli biyoteknolojinin ne şekilde kullanıldığı konusu ele alınmıştır.

11.12. Kaynaklar

Aguilera, O., Fernandez, A. F., Munoz, A., & Fraga, M. F. (2010). Epigenetics and environment: a complex relationship. *J. Appl. Physiol, 109*, 243-251.

Alvarez-Cubero, M. J., Saiz, M., Martínez-García, B., Sayalero, S. M., Entrala, C., Lorente, J. A., & Martinez-Gonzalez, L. J. (2017). Next generation sequencing: an application in forensic sciences? Annals of Human Biology, 44(7), 581-592.

Applied Biosystems. (2010). *ABI PRISM® SNaPshot™ Kit Protocol.* U.S.A: Applied Biosystems.

Applied Biosystems. (2020). GlobalFiler Express PCR Amplification Kit User Guide. United Kingdom: Thermo Fischer Scientific.

Bar, W., Brinkmann, B., Lincoln, P., Mayr, W.R. & Rossi U. (1994) DNA recommendations--1994 report concerning further recommendations of the DNA Commission of the ISFH regarding PCR-based polymorphisms in STR (short tandem repeat) systems, *Int. J. Leg. Med*; 107, 159-160.

Bülbül, Ö. (2014). Fenotip Ve Soya Ait Bilgi Veren Snp Noktalarının (Markırlarının) Belirlenmesi Ve Multipleks Kit Geliştirilmesi(Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü Fen Bilimleri Ana Bilim Dalı.

Berger, S. L., Kouzarides, T., Shiekhattar, R., & Shilatifard, A. (2009). An operational definition of epigenetics. *Genes & Development*, 781-783.

Borde, Y., MB, Tonnany, M., & Champod, C. (2008). A study on the effects of ımmersion in river water and seawater on blood, saliva, and sperm placed on objects mimicking crime scene exhibits. *Canadian Society of Forensic Science Journal*, 41, 149-163.

Børsting, C., & Morling, N. (2015). Next generation sequencing and its applications in forensic genetics. *Forensic Science International: Genetics*, 18:78-89.

Budowle, B., Van Daal, A. (2008). Forensically Relevant SNP Classes. *Biotechniques*. 44(5), 603-610.

Buscaino, J., Barican, A., Farales, L., Goldman, B., Klevenberg, J., Khun, M., . . . King, D. (2018). Evaluation of a RapidDNA process with the RapidHIT® ID system usinga specialized cartridge for extracted and quantified human DNA. *Forensic Science International: Genetics*, 34(8), 116-127.

Butler, J. M. (2005). *Forensic DNA Typing: Biology, Technology and Genetics Of STR Markers.* Elsevier Academic Press.

Butler, J., Coble, M.D., Vallone, P.M. (2007). STRs vs. SNPs; Thoughts on the Future of Forensic DNA Testing. Forensic Sci Med Pathol, 3(3), 200-205.

Butler, J. M., Budowle, B., Gill, P., Kidd, K. K., Phillips, C., Schneider, P. M., Morling, N. (2008). Report on ISFG SNP Panel Discussion. *Forensic Science International: Genetics Supplement Series*, 1(1), 471-472. https://doi.org/10.1016/j.fsigss.2007.10.159

Butler, J. (2010). *Fundamentals of Forensic DNA Typing.* USA: Elsevier Academic Press.

Butler, J. (2012). *Advanced topics in forensic DNA Typing: Methodology.* Maryland: Elsevier Academic Press.

Chakraborty, R., Stivers, D. N., Su B., Zhong, Y., Budowle, B. (1999). The Utility of Short Tandem Repeat Loci Beyond Human Identification; Implications for Development of New DNA Typing Systems. Electrophoresis, 20(8), 1682-1696.

Daniel, R., Santos, C., Phillips, C., Fondevila, M., Van Oorschot, R. A., Carracedo, A., . . . McNevin, D. (2014). A SNaPshot of next generation sequencing for forensic SNP analysis. *Forensic Science International: Genetics*, 14, 50-60.

Date-Chong, M., Hudlow, W., & Buoncristiani, M. (2016). Evaluation of the RapidHIT™ 200 and RapidHIT GlobalFiler(®) Express kit for fully automated STR genotyping. *Forensic Science International*, 1-8.

Deans, C., & Maggert, K. A. (2015). What Do You Mean, "Epigenetic"? *Genetics*(199), 887-896.

Edwards, A., Hammond, H. A., Jin, L., Caskey, T., Chakraborty, R. (1992) Genetic variation at five trimeric and tetrameric tandem repeats, *Genomics*; 12, 241-253.

Evett, I., & Weir, B. (1998). *Interpreting DNA Evidence, Statistical Genetics for Forensic Scientists.* U.S.A: Sinauer Associates.

Filoğlu, G., Altuncul, H., Bülbül, Ö., Mertoğlu, E., Zorlu, T., & Rayimoğlu, G. (2016). Y-kromozomu 17 STR markırının Türkiye'deki polimorfizmi. *Adli Tıp Dergisi, 30*, 213-221.

Filoğlu, G., Doğan, M., Nalcaoglu, B., Tavacı, I., Bülbül, Ö., & Ünsal, T. (2017). Yeni Nesil Dizilemenin Adli Bilimlerde Kullanımı. *Medicine Science International Medical Journal, 6*(1), 157-62.

Filoğlu,G. Altunçul, H., Bülbül, Ö. (2021). *Adli Genetik ve Genetik Kimliklendirme.*, 1. Baskı., Seçkin Yayınevi, Ankara.

Gill, P., Jeffreys, A., & Werrett, D. (1985). Forensic Applications of DNA Fingerprints. *Nature*, 577-579.

Goodwin, W., Linarce, A., & Hadi, S. (2007). *An Introduction To Forensic Genetics Second Edition.* England: John Wiley & Sons.

Heller, C. (2019). Hofmann M., Adamec J., Anslinger K., Bayer B., Graw M., Peschel O., Detectability of bloodstains after machine washing. *Int J Legal Med.*, 3-16.

Hennessy, L.K., Mehendale, N., Chear, M., Jovanovich, S., Williams, S., Park, C. (2014) Developmental validation of the GlobalFiler® express kit, a 24-marker STR assay on the RapidHIT® System, *Forensic Science International: Genetics*, 13, 247-258.

Hill, C., Kline, M., Coble, M., & Butler, J. (2008). Characterization of 26 MiniSTR Loci for Improved Analysis of Degraded DNA Samples. *J. Forensic Science*, 1-9.

Houck, M. (2015). *Forensic Biology.* USA: Academic Press.

Illumina. (2020). iSeqTM 100 System brochure.USA.

Jobling, M., & Gill, P. (2004). Encoded evidence: DNA in forensic analysis. *Nat. Rev. Genet*, 739–751.

Kelly, M., Elkins, H.E. (2021). Applications of NGS in DNA Analysis. H.R. (eds.) içinde, Handbook of DNA Profiling (s. 1-18). Springer Nature Singapore Pte Ltd.

Kircher, M., Kelso, J. (2010). High-throughput DNA sequencing--concepts and limitations. *Bioessays*, 32(6), 524-536.

Kloosterman, A., Budowle, B., & Daselaar, P. (1993). PCR-Amplification and detection of the human D1S80 VNTR Locus. *Int. J. Leg. Med.*, 257-264.

LaRue, B.L., Moore, A., King, J.L. & Marshall, P.L. (2014) An evaluation of the RapidHIT® system for reliably genotyping reference samples. *Forensic Science International: Genetics*, 13(4), 113-114.

LaSpina, E. (2012). DNA Testing for Family Reunification in Europe: An Exceptional Resource? *Migraciones internacionales*, 6(3), 1-36.

Lee, H. C., Ladd, C., Bourke, M. T., Pagliaro, E., Tirnady, F. (1994) DNA typing in forensic science I. Theory and background, *Am J Forensic Med Pathol*, 15, 269-282.

Li, R. (2015). *Forensic Biology, Second Edition, Forensic DNA Polymorphism Profiling.* New York: CRC Press.

Li, V., Toogood, H., Ryan, S., & Meakin, G. (2019). The effects of various household cleaning methods on DNA persistence on mugs and knives. *Forensic Science International: Genetics Supplement Series., 7*, 277-278.

Mamanova, L., Coffey, A. J., Scott, C. E., Kozarewa, I., Turner, E. H., Kumar, A., . . . Turner, D. J. (2010). Target-enrichment strategies for next-generation sequencing. *Nature Methods*, 7(2), 111–118.

Mardis, E. R. (2008). Next-Generation DNA Sequencing Methods. *Annual Reviews of Genomics and Human Genetics*, 9, 387-402.

McGinn, S., & Gut, I. G. (2013). DNA Sequencing - spanning the generations. *New Biotechnology*, 30(4), 366-72.

Meiklejohn, K. A. (2017). Evaluation of the Precision ID Identity Panel for the Ion Torrent™ PGM™ sequencer. *Forensic Science International: Genetics*, 31, 48-56.

Mita, Y., Fukagawa, T., Watahiki, H., Kitayama, T., Fujii, K., Mizuno, N., & Sekiguchi, K. (2020). Developmental validation for Sanger sequencing of HV1 and HV2 in mitochondrial DNA. Forensic Science International: Reports, 2, 100159.

Mullis, K. (1994). PCR and Scientific Invention: The Polymerase Chain Reaction The Trial of DuPont vs. Cetus. *The National Academy of Science.*, 550-565.

Mullis, K., & Falloona, F. (1987). In Methods in Enzymology. *Specific Synthesis of DNA in Vitro via A Polymerase-Catalyzed Chain Reaction.* (s. 335-350). içinde Academic Press.

Murakami, C., Irie, W., Sasaki, C., Nakamaru, N., Sakamoto, M., Nagato, J., & Satoh, F. (2020). Individual identification using the RapidHIT™ ID system for forensic samples. *Legal medicine (Tokyo, Japa*n), 47, 101776.

Naslunda, K., Saetre, P., Salome, J., Bergström, T., Jareborg, N., & Jazin, E. (24-35). *Genome-Wide Prediction of Human VNTRs.* Genomics: 2005.

Peterson, L. M., Martin, I. W., Moschetti, W. E., Kershaw, C. M., & Tsongalis, G. J. (2019). Third generation sequencing in the clinical laboratory: Exploring the advantages and challenges of nanopore sequencing. *Journal of Clinical Microbiology*, 58(1), 1-23.

Philips, C., (2012) Application of Autosomal SNPs and Indels in Forensic Applications. Forensic Science Review. 24(1), 43.

Phillips, C., Lareu, M., Sanchez, J., Brion, M., Sobrino, B., Morling, N. ve ark. (2004). Selecting Single Nucleotide Polymorphisms for Forensic Applications. International Congress Series. (18-20).

Prinz, M. & Sansone M.Y. (2001). Chromosome-spesific Short Tandem Repeats in Forensic Casework. Croatian Medical Journal, 42(3), 288-291.

Rasmussen, E., Eriksen, B., Larsen, H. ., Sørensen, E., & Morling, N. (2003). Sequencing of mitochondrial HV1 and HV2 DNA with length heteroplasmy. International Congress Series, 1239, 511–513. https://doi-org.proxy.uskudar.edu.tr/10.1016/S0531-5131(02)00546-0

Richard, L. (2016). *Forensic Biology.* Second Edition, New York: CRC Press.

Robertson, J., Ross, A.M., Burgayne L.A. (1990) *DNA in Forensic Science: Theory, Techniques and Applications*, first edition, London: CRC Press.

Roewer, L, Kayser, M., de Knijff, P., Anslinger, K., Corach, D., Füredi, S., Geserick, G., Henke, L., Hidding, M., Kärgel, H.J., Lessig, R., Nagy, M., Pascali, V.L., Parson, W., Rolf, B., Schmitt, C., Szibor, R., Teifel-Greding, J., Krawczak, M. (2000). A new method for the evaluation of matches in recombining genomes: application to Ychromosomal short tandem repeat (STR) haplotypes in European males. Forensic Science International, 114, 31-43.

Saferstein, R. (2004). *Criminalistics: An Introduction to Forensic DNA Analysis.* New Jersey: Pearson Prentice Hall.

Salceda, S., Barican, A., Buscaino, J., Goldman, B., Klevenberg, J., Kuhn, M., Park, C. (2017). Validation of a rapid DNA process with the RapidHIT® ID system using GlobalFiler® Express chemistry, a platform optimized for decentralized testing environments. *Forensic Science International: Genetics*, 28; 21-34.

Sapan, O., Unsal Sapan T. (2022). Moleküler Genetik İnceleme Sonucunda Elde Edilen Verilerin Başka Soruşturmalarda Ve Kovuşturmalarda Kullanılması İle Bunların Hukuka Uygunluğu Sorunu. Türkiye Barolar Birliği Dergisi., 35(160), 1-46.

Shabani, M., Borry, P., Smeers, I., & Bekaert, B. (2018). Forensic Epigenetic Age Estimation and Beyond: Ethical and Legal Considerations. *Trens Genet.*, 459-491.

Sobrino B., B. M. (2005). SNPs in forensic genetics: a review on SNP typing methodologies. *Forensic Science International, 154*, 181–194.

Sokolov, B. (1990). Primer extension technique for the detection of single nucleotide in genomic DNA. *Nucleic Acids Res, 18*, 3671.

Song, F., Mahmood, S., Ghosh, S., Liang, P., Smiraglia, D. J., Nagase, H., & Held, W. A. (2009). Tissue-specific differentially methylated regions (TDMR): Changes in DNA methylation during development. *Genomics*, 93(2), 130–139.

Szibor, R., Hering, S., Edelmann, J. (2005). A new website compiling forensic chromosome X research is now online. Int J Legal Med., 25, 1–3.

Thermo Fischer Scientific . (2018). Ion GeneStudio S5 series Speed and throughput flexibility across, Specificatıon Sheet. Thermo Fischer Scientific.

Tishkoff, S.A., Kidd, K.K. (2004). Implications of Biogeography of Human Populations for 'Race' and Medicine. *Nature Genetics*, 36, 21- 27.

van Dijk EL, A.H. (2014). Ten years of next-generation sequencing technology. *Trends Genet*, 30(9),418-426.

Vidaki, A., Lopez, C. D., Carnero-Montoro, E., Ralf, A., Ward, K., Spector, T., . . . Kayser, M. (2017). Epigenetic discrimination of identical twins from blood under the forensic scenario. *Forensic Science International: Genetics*, 67-80.

Wasserstrom, A., Frumkin, D., Davidson, A., Shpitzen, M., Herman, Y. , and Gafny, R. (2013) Demonstration of DSI-semen-A novel DNA methylation-based forensic semen identification assay. *Forensic Sci. Int. Genet.* 7 (1), 136-142

Weber, J.L., May, P.E. (1989). Abundant class of human DNA polymorphisms which can be typed using the polymerase chain reaction, *Am J Hum Genet;* 44, 388-396.

Weber-Lehmann, J., Schilling, E., Gardl, G., Richter, D., Wiehler, J., & Rolf, B. (2014). Finding the needle in the haystack: differentiating "identical" twins in paternity testing and forensics by ultra-deep next-generation sequencing. *Forensic Science International: Genetics*, 42-46.

Weedn, V., & Foran, D. (2016). *Forensic DNA typing. In: Molecular pathology in clinical practice.* New York: Springer International Publishing.

Wilson, B. D., Eisenstein, M., & Soh, H. T. (2019). High-Fidelity Nanopore Sequencing of Ultra-Short DNA Targets. *Analytical chemistry,* 10:6783–6789.

Witkowski, J. (1991). *Milestones in The Development of DNA Technology*. Lewis Publishers.

Yang, Y., Xie, B., & Yan, J. (2014). Application of next-generation sequencing technology in forensic science. Genomics, proteomics & bioinformatics, 12(5), 190-197.

YD., A. (2010). Adli bilimlerde DNA analizleri. *Ankara üniversitesi Dikimevi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu Dergisi, 9*, 1-8.

Yfiler™ Plus PCR Amplification Kit User Guide. (2019). United Kingdom: Thermo Fisher Scientific.

Zhang, Y., Yu, Z., Mo, X., Zhao, Z., Li, W., & H, L. (2021). Development and Validation of a New 18 X-STR TypingAssay for ForensicApplications. *Electrophoresis, 42*, 766–773.

Bölüm 12

BİYOENFORMATİK

Emine Güven

Düzce Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Biyomedikal Muhendisligi Bölümü, Düzce, Türkiye

e-posta: emine.guven@duzce.edu.tr

ORCID: 0000-0001-9324-0879

Bölümün Hedefleri

- Biyolojik verilerin yakalanması ve yorumlanması için hesaplama ve analiz araçlarının uygulanması.
- Modern biyoloji ve tıpta verilerin yönetimi için gerekli istatistiksel modellermelerin yapılması.
- Genom dizi verilerinin analizi, özellikle insan genom projesinin analizi, bugüne kadar biyoinformatiğin bilgi sahibi olma.
- Biyoenformatik alanındaki beklentiler, insan genomunun işlevsel olarak anlaşılmasına gelecekteki katkısını, ilaç hedeflerinin keşfedilmesine ve bireyselleştirilmiş terapilerin iyileştirilmesi.
- Biyoteknoklojide sık kullanılan bakteri, bitki ve hayvan genomunun işlevsel olarak anlaşılmasına gelecekteki katkısını ve yeni ilaç üretimi tekniklerinin geliştirilmesi.

12.1. Biyoinformatiğe Giriş

İnsan genom projesi ve diğer organizmalardaki dizileme projeleri tarafından benzeri görülmemiş bir biyolojik veri zenginliği üretildi. Bu verilerin analizine ve yorumlanmasına yönelik büyük talep, gelişen biyoenformatik bilimi tarafından yönetilmektedir. Biyoenformatik, biyolojik verilerin yakalanması ve yorumlanması için hesaplama ve analiz araçlarının uygulanması olarak tanımlanır. Bilgisayar bilimi, matematik, fizik ve biyolojiden yararlanan disiplinler arası bir alandır (Şekil 1). Biyoenformatik, modern biyoloji ve tıpta verilerin yönetimi için gereklidir. Bu makale biyoenformatikçinin temel araçlarını tanımlar ve bunların biyolojik verileri yorumlamak ve hastalıkları daha iyi anlamak

gibi) sıkı bir şekilde ilişkili DNA veya RNA fragmanları, bir agaroz veya poliakrilamid jelde (konumsal bir kayma göstererek) daha yavaş hareket eder. İlişkili dizilerin tanımlanması şunları sağlar:

Gen regülasyonu hakkında bilgi

Kromatin immünopresipitasyon (ChIP) — DNA'nın protein bağlayıcı bölgeleri in vivo olarak tanımlanabilir. Canlı hücrelerde, DNA ve protein kimyasal olarak çapraz bağlıdır ve ortaya çıkan kompleks, antikor kaplı boncuklarla (immünopresipitasyon) çökeltilir. Protein sindirimi ve DNA saflaştırmasının ardından, çöken DNA'nın dizileri belirlenir.

Protein İfadesi

Western blotlama — belirli proteinler için göreli ifade düzeylerinin miktarının belirlenmesi, ekstrakte edilmiş hücre proteinlerinin elektroforetik olarak ayrılması, bunların bir zara aktarılması ve ardından bağlı proteinlerin, daha sonra çeşitli kimyalar veya radyo etiketleme kullanılarak tespit edilen antikorlarla (ilgili antijenleri hedef alan) araştırılmasıyla gerçekleştirilir.

2-D Jel Elektroforez — protein ekspresyon profili, karmaşık bir protein karışımını iki boyutta ayırarak ve ardından tüm proteom seviyesindeki farklılıkları saptamak için boyamayla elde edilir.

İmmünoanalizler — proteinlerin miktarı, renk kodlu boncuklara bağlanan (Bio-Plex süspansiyon dizisi sisteminde olduğu gibi) veya bir yüzeye hareketsiz hâle getirilen (ELISA) antikorlar kullanılarak çözelti içinde ölçülür; bu, daha sonra bir antikor süspansiyonu ile incelenir ve tipik olarak kromojenik veya florojenik bir raportör

Translasyon Sonrası Değişiklik Analizi

İmmünoanalizler — protein fosforilasyon seviyeleri ve diğer post-translasyonel modifikasyonlar, bu eklentilere özgü antikorlar kullanılarak tespit edilir.

Kütle spektrometrisi — proteinler ve modifikasyonları kütlelerine göre tanımlanır.

12.9. Kaynaklar

Baxevanis, A. D., Bader, G. D., & Wishart, D. S. (2020). *Bioinformatics*. John Wiley & Sons.

Bayat, A. (2002). Bioinformatics.(Science, Medicine, and the Future). *British Medical Journal*, *324*(7344), 1018–1023.

Benson, D. A., Cavanaugh, M., Clark, K., Karsch-Mizrachi, I., Lipman, D. J., Ostell, J., & Sayers, E. W. (2012). GenBank. *Nucleic Acids Research*, *41*(D1), D36–D42.

Bodenhofer, U., Bonatesta, E., Horejš-Kainrath, C., & Hochreiter, S. (2015). msa: An R package for multiple sequence alignment. *Bioinformatics*, *31*(24), 3997–3999.

Brooks, J. P., Edwards, D. J., Harwich, M. D., Rivera, M. C., Fettweis, J. M., Serrano, M. G., Reris, R. A., Sheth, N. U., Huang, B., & Girerd, P. (2015). The truth about metagenomics: Quantifying and counteracting bias in 16S rRNA studies. *BMC Microbiology*, *15*(1), 1–14.

Bustin, S. A., Benes, V., Garson, J. A., Hellemans, J., Huggett, J., Kubista, M., Mueller, R., Nolan, T., Pfaffl, M. W., & Shipley, G. L. (2009). *The MIQE Guidelines: M inimum I nformation for* Publication *of Q uantitative Real-Time PCR E xperiments*.

Carlsson, J., Davidsson, S., Fridfeldt, J., Giunchi, F., Fiano, V., Grasso, C., ... & Akre, O. (2018). Quantity and quality of nucleic acids extracted from archival formalin fixed paraffin embedded prostate biopsies. *BMC Medical Research Methodology*, *18*, 1-12.

Can, T. (2014). Introduction to bioinformatics. In *MiRNomics: MicroRNA Biology and Computational Analysis* (pp. 51–71). Springer.

Databases-biological-data-mining-bioinformatics. (n.d.). https://thebiologynotes.com/databases-biological-data-mining-bioinformatics/

Edgar, R. C. (2004). MUSCLE: multiple sequence alignment with high accuracy and high throughput. *Nucleic Acids Research*, *32*(5), 1792–1797.

Fukuda, A., Kodama, Y., Mashima, J., Fujisawa, T., & Ogasawara, O. (2021). DDBJ update: Streamlining submission and access of human data. *Nucleic Acids Research*, *49*(D1), D71–D75.

Hamosh, A., Scott, A. F., Amberger, J., Valle, D., & McKusick, V. A. (2000). Online Mendelian inheritance in man (OMIM). *Human Mutation*, *15*(1), 57–61.

Heller, M. J. (2002). DNA microarray technology: Devices, systems, and applications. *Annual Review of Biomedical Engineering*, *4*(1), 129–153.

Huang, X., & Miller, W. (1991). A time-efficient, linear-space local similarity algorithm. *Advances in Applied Mathematics*, *12*(3), 337–357.

Kanehisa, M., & Bork, P. (2003). Bioinformatics in the post-sequence era. *Nature Genetics*, *33*(3), 305–310.

Lefever, S., Hellemans, J., Pattyn, F., Przybylski, D. R., Taylor, C., Geurts, R., Untergasser, A., Vandesompele, J., & RDML consortium. (2009). RDML: structured language and reporting guidelines for real-time quantitative PCR data. *Nucleic Acids Research*, *37*(7), 2065–2069.

Lesk, A. (2019). *Introduction to bioinformatics*. Oxford university press.

Letovsky, S. I. (2006). *Bioinformatics: Databases and systems*. Springer Science & Business Media.

Li, W., Cowley, A., Uludag, M., Gur, T., McWilliam, H., Squizzato, S., Park, Y. M., Buso, N., & Lopez, R. (2015). The EMBL-EBI bioinformatics web and programmatic tools framework. *Nucleic Acids Research*, *43*(W1), W580–W584.

Likic, V. (2008). The Needleman-Wunsch algorithm for sequence alignment. *Lecture given at the 7th Melbourne Bioinformatics Course, Bi021 Molecular Science and Biotechnology Institute, University of Melbourne*, 1–46.

Logares, R., Sunagawa, S., Salazar, G., Cornejo-Castillo, F. M., Ferrera, I., Sarmento, H., Hingamp, P., Ogata, H., de Vargas, C., & Lima-Mendez, G. (2014). Metagenomic 16S rDNA I llumina tags are a powerful alternative to amplicon sequencing to explore diversity and structure of microbial communities. *Environmental Microbiology*, *16*(9), 2659–2671.

Mount, D. W. (2007). Using the basic local alignment search tool (BLAST). *Cold Spring Harbor Protocols*, *2007*(7), pdb-top17.

Putnam, N. H., O'Connell, B. L., Stites, J. C., Rice, B. J., Blanchette, M., Calef, R., Troll, C. J., Fields, A., Hartley, P. D., & Sugnet, C. W. (2016). Chromosome-scale shotgun assembly using an in vitro method for long-range linkage. *Genome Research*, *26*(3), 342–350.

R Core Team. (2021). *R Core Team* [R]. https://www.R-project.org/

Sussman, J. L., Lin, D., Jiang, J., Manning, N. O., Prilusky, J., Ritter, O., & Abola, E. E. (1998). Protein Data Bank (PDB): Database of three-dimensional structural information of biological macromolecules. *Acta Crystallographica Section D: Biological Crystallography*, *54*(6), 1078–1084.

Vandesompele, J., De Preter, K., Pattyn, F., Poppe, B., Van Roy, N., De Paepe, A., & Speleman, F. (2002). Accurate normalization of real-time quantitative RT-PCR data by geometric averaging of multiple internal control genes. *Genome Biology*, *3*(7), 1–12.

Bölüm 13

ETİK ve BİYOTEKNOLOJİ

Mustafa Ünal

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Biyomühendislik Bölümü, Karaman, Türkiye

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Tıp Fakültesi,

Biyofizik Anabilim Dalı, Karaman, Türkiye

e-posta: mustafaunal@kmu.edu.tr

ORCID: 0000-0002-9518-8952

İçerik

13.1 Giriş
13.2 Etik nedir?
13.2.1 Etik Tanımı ve Kısa Tarihçesi
13.2.2 Modern Dönem Etik Yaklaşımları
13.3 Biyoetik Nedir?
13.3.1 Biyoetik Tanımı
13.3.2 Biyoetiğin Tarihçesi ve Gelişimi
13.4 Biyoteknolojide Biyoetik
13.4.1 Biyoteknoloji Uygulamalarında Biyoetik Konulara Örnekler
13.4.1.1 İnsan Embriyolarının ve Fetal Dokuların Biyoteknoloji Araştırmalarında Kullanılması
13.4.1.2 Sentetik Biyoloji ve Yapay Yaşam Formlarının Oluşturulması
13.4.1.3 Genetiği Değiştirilmiş Organizmaların Geliştirilmesi ve Kullanılması
13.4.1.4 Biyoteknolojinin Üreme Tıbbı Alanında Kullanılması ve Gen Düzenleme
13.4.1.4.1 İn vitro fertilizasyon üzerine biyoetik kaygılar
13.4.1.4.2 Gen düzenleme ve insan klonlama üzerine biyoetik kaygılar
13.4.1.5 Kişisel Genetik Bilgi ve Verilerin Toplanılması ve Kullanılması
13.4.2 Biyoteknoloji Uygulamalarından Kaynaklanan Güncel Biyoetik Kaygılar
13.5 Sonuç
13.6 Kaynaklar

Sonuç olarak, biyoetik, biyoteknoloji alanındaki baş döndürücü ilerlemeden kaynaklanan karmaşık ahlaki konuları ele alan ve çözümler üretmeye çalışan önemli bir disiplinlerarası araştırma alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Biyoteknolojinin artan kullanımı hem bireyler hem toplum hem de çevre için önemli biyoetik kaygıları ve sonuçları da beraberinde ortaya çıkardığı göz önüne alındığında, küresel standart, prensip ve değerlerin dikkatli bir şekilde belirlenmesi için biyoetik konular hakkında tartışmalar günümüzde devam etmektedir. Biyoetik biyoteknolojinin tüm insanlık için daha faydalı ve adil bir şekilde kullanılması için çok önemli bir çalışma alanıdır.

13.6 Kaynaklar

Aicardi, C.,Del Savio, L.,Dove, E. S.,Lucivero, F.,Tempini, N.,& Prainsack, B. 2016. Emerging ethical issues regarding digital health data. On the world medical association draft declaration on ethical considerations regarding health databases and biobanks. *Croatian Medical Journal, 57*(2), 207.

Aksoy, S. (2005). Turkish Perspectives in Bioethics *Annals of Bioethics: Regional Perspectives in Bioethics* (pp. 249-256): Taylor & Francis.

Antonsen, T.,& Dassler, T. 2021. How to do what is right, not what is easy: Requirements for assessment of genome-edited and genetically modified organisms under ethical guidelines. *Food Ethics, 6*(2), 12.

Asplund, K. 2020. Use of in vitro fertilization—ethical issues. *Upsala journal of medical sciences, 125*(2), 192-199.

Baeshen, N. A.,Baeshen, M. N.,Sheikh, A.,Bora, R. S.,Ahmed, M. M. M.,Ramadan, H. A., ve ark. 2014. Cell factories for insulin production. *Microbial cell factories, 13*(1), 1-9.

Baker, R. B.,Caplan, A. L.,Emanuel, L. L.,& Latham, S. R. (1999). *The American medical ethics revolution: how the AMA's code of ethics has transformed physicians' relationships to patients, professionals, and society*: JHU Press.

Banerjee, A. 2006. An insight into the ethical issues related to in vitro fertilization. *Internet J Health, 6*.

Baumann, M. 2016. CRISPR/Cas9 genome editing–new and old ethical issues arising from a revolutionary technology. *NanoEthics, 10*, 139-159.

Beauchamp, T. L.,& Childress, J. F. (2001). *Principles of biomedical ethics*: Oxford University Press, USA.

Bercovici, M. 2007. Biotechnology beyond the embryo: Science, ethics, and responsible regulation of egg donation to protect women's rights. *Women's Rts. L. Rep., 29*, 193.

Berg, T. C.,Cholij, R.,& Ravenscroft, S. (2019). *Patents on life: religious, moral, and social justice aspects of biotechnology and intellectual property*: Cambridge University Press.

Best, S.,& Kellner, D. 2002. Biotechnology, ethics and the politics of cloning. *Democracy & Nature, 8*(3), 439-465.

Boldt, J. 2013. Creating life: synthetic biology and ethics. *Synthetic Biology and Morality: Artificial Life and the Bounds of Nature*, 35-50.

Bouma, H. 1999. Ethical considerations in human cloning. *Surgery, 125*(5), 468-470.

Brandt, A. M. 1978. Racism and research: the case of the Tuskegee Syphilis Study. *Hastings center report*, 21-29.

Burkhardt, J. (2001). *The GMO debates: taking ethics seriously*. Paper presented at the Proceedings of the 2001 National Public Policy Education Conference. Access at: www. farmfoundation. org/nppecindex. htm.

Cascais, A. 1997. Bioethics: history, scope, object. *Global Bioethics, 10*(1-4), 9-24.

Cherry, M. J.,& Peppin, J. F. (2003). *Annals of Bioethics: Regional Perspectives in Bioethics*: Taylor & Francis.

Chervenak, F. A.,McCullough, L. B.,& Rosenwaks, Z. 2001. Ethical dimensions of the number of embryos to be transferred in in vitro fertilization. *Journal of assisted reproduction and genetics, 18*, 583-587.

Ciliberti, R.,& Molinelli, A. 2005. Towards an GMO discipline: Ethical remarks. *Veterinary research communications, 29*, 27-30.

Coller, B. S. 2019. Ethics of human genome editing. *Annual Review of Medicine, 70*, 289-305.

Corrigan, O.,& Tutton, R. (2004). *Genetic databases: Socio-ethical issues in the collection and use of DNA*: Psychology Press.

Crocetti, G.,& Phelps, B. 2012. Synthetic biology: Playing lego with life. *Chain Reaction*(114), 34-36.

Cuccato, G.,Della Gatta, G.,& di Bernardo, D. 2009. Systems and synthetic biology: tackling genetic networks and complex diseases. *Heredity, 102*(6), 527-532.

Cyranoski, D.,& Ledford, H. 2018. Genome-edited baby claim provokes international outcry. *Nature, 563*(7731), 607-609.

Devos, Y.,Maeseele, P.,Reheul, D.,Van Speybroeck, L.,& De Waele, D. 2008. Ethics in the societal debate on genetically modified organisms: A (re) quest for sense and sensibility. *Journal of agricultural and environmental ethics, 21*, 29-61.

Douglas, T.,Powell, R.,& Savulescu, J. 2013. Is the creation of artificial life morally significant? *Studies in History and Philosophy of Science Part C: Studies in History and Philosophy of Biological and Biomedical Sciences, 44*(4), 688-696.

Downs, J. 2012. A brief history of ethics. *Ethics in forensic science*, 1-26.

Drizis, T. J. 2008. Medical ethics in a writing of Galen. *Acta medico-historica Adriatica: AMHA, 6*(2), 333-336.

Engelhardt Jr, H. T. (1996). *The foundations of bioethics*: Oxford University Press.

Fogleman, S.,Santana, C.,Bishop, C.,Miller, A.,& Capco, D. G. 2016. CRISPR/Cas9 and mitochondrial gene replacement therapy: promising techniques and ethical considerations. *American journal of stem cells, 5*(2), 39.

French, K. 2019. Harnessing synthetic biology for sustainable development. *Nature Sustainability, 2*(4), 250-252.

Frewer, L. J.,Kleter, G. A.,Brennan, M.,Coles, D.,Fischer, A. R.,Houdebine, L.-M., ve ark. 2013. Genetically modified animals from life-science, socio-economic and ethical perspectives: Examining issues in an EU policy context. *New biotechnology, 30*(5), 447-460.

Galende-Domínguez, I.,& Rivero-Lezcano, O. M. 2023. Ethical considerations about the collection of biological samples for genetic analysis in clinical trials. *Research Ethics, 19*(2), 220-226.

George, R.,& Tollefsen, C. (2023). Embryo Research Ethics *Medical Research Ethics: Challenges in the 21st Century* (pp. 3-15): Springer.

Gibbs, R. A. 2020. The human genome project changed everything. *Nature Reviews Genetics, 21*(10), 575-576.

Goodyear, M. D.,Krleza-Jeric, K.,& Lemmens, T. 2007. The declaration of Helsinki (Vol. 335, pp. 624-625): British Medical Journal Publishing Group.

Greenfield, A. 2021. Making sense of heritable human genome editing: Scientific and ethical considerations. *Progress in Molecular Biology and Translational Science, 182*, 1-28.

Harfouche, A. L.,Petousi, V.,Meilan, R.,Sweet, J.,Twardowski, T.,& Altman, A. 2021. Promoting ethically responsible use of agricultural biotechnology. *Trends in plant science, 26*(6), 546-559.

Harvey, J. C. (2012). André Hellegers, the Kennedy Institute, and the development of bioethics: The American–European connection *The development of bioethics in the United States* (pp. 37-54): Springer.

Häyry, M. 2017. Synthetic biology and ethics: past, present, and future. *Cambridge Quarterly of Healthcare Ethics*, *26*(2), 186-205.

Heitman, E. 1999. Social and ethical aspects of in vitro fertilization. *International Journal of Technology Assessment in Health Care*, *15*(1), 22-35.

Hens, K.,Dondorp, W.,Handyside, A. H.,Harper, J.,Newson, A. J.,Pennings, G., ve ark. 2013. Dynamics and ethics of comprehensive preimplantation genetic testing: a review of the challenges. *Human Reproduction Update*, *19*(4), 366-375.

Hug, K. 2006. Therapeutic perspectives of human embryonic stem cell research versus the moral status of a human embryo–does one have to be compromised for the other? *Medicina*, *42*(2), 107-114.

Hug, K. 2008. Genetically modified organisms: do the benefits outweigh the risks? *Medicina*, *44*(2), 87.

Illmensee, K. 2002. Biotechnology in reproductive medicine. *Differentiation*, *69*(4-5), 167-173.

Iqbal, R. K.,BiBi, S.,Muneer, S.,BiBi, S.,& Anwar, F. N. 2020. Ethical issues of human cloning. *Journal of Medical Sciences*, *40*(3), 103-106.

J. Frewer, L.,Coles, D.,Houdebine, L.-M.,& A. Kleter, G. 2014. Attitudes towards genetically modified animals in food production. *British Food Journal*, *116*(8), 1291-1313.

Jiang, F.,& Doudna, J. A. 2017. CRISPR–Cas9 structures and mechanisms. *Annual review of biophysics*, *46*, 505-529.

Khan, S.,Ullah, M. W.,Siddique, R.,Nabi, G.,Manan, S.,Yousaf, M., ve ark. 2016. Role of recombinant DNA technology to improve life. *International journal of genomics*, *2016*.

Khan, S. H. 2019. Genome-editing technologies: concept, pros, and cons of various genome-editing techniques and bioethical concerns for clinical application. *Molecular Therapy-Nucleic Acids*, *16*, 326-334.

Kolberg, R. 1993. Human Embryo Cloning Reported: Cloned human embryos have potential applications in in vitro fertilization, but before that can happen some serious ethical issues will have to be addressed. *Science*, *262*(5134), 652-653.

Krapu, G. L.,Brandt, D. A.,& Cox Jr, R. R. 2004. Less waste corn, more land in soybeans, and the switch to genetically modified crops: trends with important implications for wildlife management. *Wildlife Society Bulletin*, *32*(1), 127-136.

Krishan, K.,Kanchan, T.,& Singh, B. 2016. Human genome editing and ethical considerations. *Science and engineering ethics*, *22*, 597-599.

Ledford, H. 2019. CRISPR BABIES. *Nature, 570*.

Lee, S. K.,Chou, H.,Ham, T. S.,Lee, T. S.,& Keasling, J. D. 2008. Metabolic engineering of microorganisms for biofuels production: from bugs to synthetic biology to fuels. *Current opinion in biotechnology, 19*(6), 556-563.

Lenoir, N. 1998. Universal declaration on the human genome and human rights: the first legal and ethical framework at the global level. *Colum. Hum. Rts. L. Rev., 30*, 537.

Li, E. 2020. Risks of CRISPR Gene Editing and An Answer to Them. *Journal of Clinical and Nursing Research, 4*(4).

Link, H.-J. 2013. Playing God and the intrinsic value of life: moral problems for synthetic biology? *Science and engineering ethics, 19*, 435-448.

MacIntyre, A. (2003). *A short history of ethics: a history of moral philosophy from the Homeric age to the 20th century*: Routledge.

Martensen, R. 2001. The history of bioethics: an essay review. *Journal of the history of medicine and allied sciences, 56*(2), 168-175.

McMahon, A. 2019. Gene Patents and the Marginalisation of Ethical Issues. *European Intellectual Property Review (Forthcoming)*.

Meldrum, D. R. 2016. The Impact of Biotechnology on Reproductive Medicine. *Biotechnology and Health Sciences, 4*(1).

Memi, F.,Ntokou, A.,& Papangeli, I. (2018). *CRISPR/Cas9 gene-editing: Research technologies, clinical applications and ethical considerations.* Paper presented at the Seminars in perinatology.

Mollaki, V. 2021. Ethical challenges in organoid use. *BioTech, 10*(3), 12.

Muzur, A.,& Rinčić, I. 2011. Fritz Jahr (1895–1953)–the Man Who Invented Bioethics. A Preliminary Biography and Bibliography. *Synthesis philosophica, 26*(1), 133-139.

Potter, V. R. 1970. Bioethics, the science of survival. *Perspectives in biology and medicine, 14*(1), 127-153.

Potter, V. R. 1971. Bioethics: bridge to the future.

Potter, V. R. (2012). *Global bioethics: building on the Leopold legacy*: MSU Press.

Price, W. N.,& Cohen, I. G. 2019. Privacy in the age of medical big data. *Nature medicine, 25*(1), 37-43.

Ramsay, T.,Robinson, B.,Coche, I.,Hackett, K.,& Emerson, C. 2022. Ethical aspects of GMO regulation in the EU: Regulating new plant breeding techniques as GM has negative effects on sustainability, diversity and inclusion. *EMBO reports, 23*(9), e55583.

Raposo, V. L. 2019. The first Chinese edited babies: a leap of faith in science. *JBRA assisted reproduction, 23*(3), 197.

Reich, W. T. (1978). *Encyclopedia of Bioethics Volume 3*: The Free Press.

Reich, W. T. 1994. The word" bioethics": its birth and the legacies of those who shaped it. *Kennedy Institute of Ethics Journal, 4*(4), 319-335.

Rinčić, I.,& Muzur, A. 2011. Fritz Jahr: the invention of bioethics and beyond. *Perspectives in biology and medicine, 54*(4), 550-556.

Rivron, N.,Pera, M.,Rossant, J.,Martinez Arias, A.,Zernicka-Goetz, M.,Fu, J., ve ark. 2018. Debate ethics of embryo models from stem cells. *Nature, 564*(7735), 183-185.

Robertson, J. A. 2003. Extending preimplantation genetic diagnosis: the ethical debate: ethical issues in new uses of preimplantation genetic diagnosis. *Human Reproduction, 18*(3), 465-471.

Robinson, J. 1999. Ethics and transgenic crops: a review. *Electronic Journal of Biotechnology, 2*(2), 5-6.

Rothschild, J. 2020. Ethical considerations of gene editing and genetic selection. *Journal of General and Family Medicine, 21*(3), 37-47.

Sandel, M. J. 2004. Embryo ethics—the moral logic of stem-cell research. *New England Journal of Medicine, 351*(3), 207-209.

Sass, H.-M. 2007. Fritz Jahr's 1927 concept of bioethics. *Kennedy Institute of Ethics Journal, 17*(4), 279-295.

Schummer, J. 2016. 'Are You Playing God?': Synthetic Biology and the Chemical Ambition to Create Artificial Life. *HYLE–International Journal for Philosophy of Chemistry, 22*, 149-172.

Setlow, J. K. (2012). *Genetic engineering: principles and methods* (Vol. 13): Springer Science & Business Media.

Shuster, E. 1997. Fifty years later: the significance of the Nuremberg Code. *New England Journal of Medicine, 337*(20), 1436-1440.

Sims, J. M. 2010. A brief review of the Belmont report. *Dimensions of critical care nursing, 29*(4), 173-174.

Sun, T.,Song, J.,Wang, M.,Zhao, C.,& Zhang, W. 2022. Challenges and recent progress in the governance of biosecurity risks in the era of synthetic biology. *Journal of Biosafety and Biosecurity, 4*(1), 59-67.

Van der Schoot, V.,Dondorp, W.,Dreesen, J.,Coonen, E.,Paulussen, A.,de Wert, G., ve ark. 2019. Preimplantation genetic testing for more than one genetic condition: clinical and ethical considerations and dilemmas. *Human Reproduction, 34*(6), 1146-1154.

Van Hooft, S. (2014). *Understanding virtue ethics*: Routledge.

von Schondorf-Gleicher, A.,Mochizuki, L.,Orvieto, R.,Patrizio, P.,Caplan, A. S.,& Gleicher, N. 2022. Revisiting selected ethical aspects of current clinical in vitro fertilization (IVF) practice. *Journal of assisted reproduction and genetics, 39*(3), 591-604.

Wang, F.,& Zhang, W. 2019. Synthetic biology: recent progress, biosafety and biosecurity concerns, and possible solutions. *Journal of Biosafety and Biosecurity, 1*(1), 22-30.

Wang, S.,Jiang, X.,Singh, S.,Marmor, R.,Bonomi, L.,Fox, D., ve ark. 2017. Genome privacy: challenges, technical approaches to mitigate risk, and ethical considerations in the United States. *Annals of the New York Academy of Sciences, 1387*(1), 73-83.

Ward, R.,Krugman, S.,Giles, J. P.,Jacobs, A. M.,& Bodansky, O. 1958. Infectious hepatitis: Studies of its natural history and prevention. *New England Journal of Medicine, 258*(9), 407-416.

Wert, G. d.,& Mummery, C. 2003. Human embryonic stem cells: research, ethics and policy. *Human reproduction, 18*(4), 672-682.

Williams, J. R. 2008. The Declaration of Helsinki and public health. *Bulletin of the World Health Organization, 86*, 650-652.

Yıldız, A.,Rukiye, K.,& Şahinoğlu, S. 2021. Biyoetik teriminin ortaya çıkışı ve Türkiye'deki yansımaları. *Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi, 11*(2), 249-257.

CORPORATE SUSTAINABILITY IN THE AGE OF CIRCULAR ECONOMY

Editors
Dr. Esin YÜCEL KARAMUSTAFA
Dr. Murad CANBULUT

ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ Yayınları

ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ Yayınları

CORPORATE SUSTAINABILITY IN THE AGE OF CIRCULAR ECONOMY

Editors: Dr. Esin YÜCEL KARAMUSTAFA, Dr. Murad CANBULUT

Yayın No.: 97
100. Yıl Armağan Kitapları: 54
ISBN: 978-625-8174-75-5
E-ISBN: 978-625-8174-74-8
Basım Sayısı: 1. Basım, Şubat 2024

Copyright 2024, ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

Bu baskının bütün hakları Altınbaş Üniversitesi Yayınları'na aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI bir Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti. iştirakidir. SERTİFİKA NO.: 40340.

Cumhuriyetimizin 100. Yılı Etkinliklerini Düzenleme ve Koordinasyon Komisyonu Başkanı: Prof. Dr. Turgut İPEK
Yayın Danışmanı: Mert SARSAĞ
Seri Koordinatörü: Dr. Ersin EMBEL
Kapak Tasarım: Osman ÖZÇELİK
Sayfa Tasarım: Erdal Tarkan KARA (erdal@nobelyayin.com)
Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

Kütüphane Bilgi Kartı

Yücel Karamustafa, Esin., Canbulut, Murad.
Corporate Sustainability in the Age of Circular Economy / *Esin Yücel Karamustafa, Murad Canbulut*
1. Basım. XII+418 s. 14x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-8174-75-5
E-ISBN: 978-625-8174-74-8
1. Diplomasi 2. Cumhuriyet 3. Dıp Politika

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TIC. LTD. ŞTI.
Adres: Bahçekapı mh. 2465 sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat Şaşmaz-ANKARA - siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com / www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA, Tel: 0312 385 54 10

Contents

BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF SOCIAL ENTREPRENEURSHIP IN THE AGE OF CIRCULAR ECONOMY 1
Ülkem Özkan Adaver
Assoc. Prof. Deniz Palalar Alkan

CORPORATE SUSTAINABILITY AND REPORTING PRACTICES 41
Prof. İpek Kazançoğlu
Assoc. Prof. Aysun Kahraman

INTEGRATED SOLUTIONS FOR SHARING ECONOMY: FUTURE RESEARCH DIRECTIONS 77
Asst. Prof. Cansu Yıldırım

VALUE CO-CREATION IN CIRCULAR ECONOMY: EXAMINING "INDUSTRIAL SYMBIOSIS" MODEL AND TURKISH PRACTICES 107
Asst. Prof. Özge Kirezli
Muteber Tuzcu

GREEN HUMAN RESOURCE MANAGEMENT AND CORPORATE SUSTAINABILITY 127
Asst. Prof. Zeynep Kabadayı Kuşcu

GREEN MARKETING IN THE 21ST CENTURY.....149
Asst. Prof. Hande Begüm Bumin Doyduk

VALUE CO-CREATION FOR SUSTAINABILITY IN NOT-FOR-PROFIT SUPPLY CHAINS: A HUMANITARIAN AID PERSPECTIVE 167
Asst. Prof. Tunca Tabaklar

THE ROLE OF KNOWLEDGE MANAGEMENT ON SUSTAINABLE COMPETITIVE PERFORMANCE FROM MANAGEMENT AND MARKETING PERSPECTIVE 189
Dr. Dilşah Ertop
Asst. Prof. Tanyeri Uslu

EXPLORING THE EFFECTS OF MINDFUL BEHAVIOR ON THE PRODUCTION AND CONSUMPTION OF EDIBLE OIL PRODUCTS.....221
Asst. Prof. Ece İpekoğlu

AI AND THE FUTURE OF WORK: IMPLICATIONS FOR EMPLOYEE LEARNING AND DEVELOPMENT 243
Dr. Burcu Arsan
Dr. Evren Serindağ

SOCIAL ENTREPRENEURSHIP AS A SUPPORTER (COMPLEMENTOR) OF THE CIRCULAR ECONOMY 261
Asst. Prof. Tina Shabsough

AN OVERVIEW TO NEW TECHNOLOGY BASED MANUFACTURING PARADIGMS 287
Prof. Özlem Şenvar

COOPETITION CAPABILITY A REMEDY FOR NON-PROFIT SUSTAINABILITY 301
Asst. Prof. Bella Gulshan

COMPLIANCE PRESSURE: WHAT IS IT FOR SOCIAL ENTREPRENEURS? 323
Asst. Prof. Muhammad Mohsen Liaqat

SUSTAINABLE DEVELOPMENT AND RIGHT TO WATER: SELF-MANAGEMENT OF RURAL AQUEDUCTS IN THE DEPARTMENT OF BOYACÁ 339
Óscar Alberto Alarcón Pérez
Luis Felipe Amaya González,
Margarita Avellanada Vargas
María José Bermúdez Gómez
Laura Fernanda Garavito Cerón

THE EFFECTS OF CONSUMER'S PROPENSITIES TOWARD AI-INTEGRATED PERSONAL INTELLIGENCE AGENTS 369
Şahnaz Ekşioğlu

DIGITAL SUPPLY CHAINS: IMPLICATIONS FROM THEORY AND PRACTICE 399
Sevda Dede

Bibliometric Analysis of Social Entrepreneurship in the Age of Circular Economy

Ülkem Özkan Adaver

Yeditepe University, 0000-0002-5057-8834, kadriyeulkem.ozkan@std.yeditepe.edu.tr

Assoc. Prof. Deniz Palalar Alkan

0000-0002-2204-7024, deniz.alkan@yeditepe.edu.tr

ABSTRACT

The importance of social entrepreneurship to both the economy and the firm cannot be overstated. Mostly in developing countries, social entrepreneurship is of utmost importance and a societal requirement for seeking to eliminate social disparities between the wealthiest and poorest segments of society. Corporate models play an essential part in this process of eliminating social inequality. As a means of stimulating economic growth and social transformation, nations require social entrepreneurship. People are becoming more aware that the linear economy, based on natural resource extraction, can't last. The nonrenewable natural resources on our planet are depleted by the production, consumption, and disposal of material goods. A circular economy seeks to limit the consumption of nonrenewable natural resources and waste production in contrast to a linear economy. So, it can be considered a sustainable means of addressing human needs within the restrictions of the planet. In this chapter, the overarching aim is to construct a knowledge map for social entrepreneurship in the era of circular economy studies between 2018 and 2023 by applying a bibliometric and content analysis of Scopus-indexed documents to identify related key concepts and develop a conceptual framework for them. Based on a bibliometric analysis of the papers obtained from the Scopus database, this study examines the most frequent keywords, the most influential authors, organizations, and countries, the most cited researches, the most co-cited reference papers, and the sources. Using VOSviewer software, the bibliometric analysis will be conducted. Using bibliographic coupling and clustering, the analysis highlights the most prolific contributors to the literature and presents the constituents' relationships. In the age of circular economy, thematic clusters will be established to highlight emerging themes in social entrepreneurship.

Keywords: *Social Entrepreneurship, Circular Economy, Bibliometric Analysis, VOSviewer*

ty, communal, economic, technical, and organizational perspectives. Future research endeavors will explore the implications of social businesses and mixed enterprises and analyze the business models employed by social ventures. Several notable areas warrant further investigation in the realm of social entrepreneurship research. These areas encompass emerging themes such as digital social entrepreneurship, social entrepreneurship intermediaries, the relationship between social entrepreneurship and institutional gaps, the conceptualization of social entrepreneurship as entrepreneurship within institutions, and the effects of modifications on social entrepreneurship.

REFERENCES

Amrutha V.N, Geetha S.N. (2020). A systematic review on green human resource management: implications for social sustainability. *J. Clean. Prod.* 247, 119131.

Austin J, Stevenson H, Wei-Skillern J. (2006). Social and commercial entrepreneurship: Same, different, or both? *Entrepreneurship Theory and Practice*, 30(1), 1-22.

Bacq S, Janssen F. (2011). The Multiple Faces of Social Entrepreneurship: A Review of Definitional Issues Based on Geographical and Thematic Criteria. *Entrepreneurship & Regional Development*, 23(5-6), 373–403.

Baier-Fuentes, H.Ü, Merigó, J.M, Amorós, JE, Gaviria-Marín M. (2019). International entrepreneurship: a bibliometric overview. *International Enterpreneurship Management Journal,* 15, 385 - 429.

Bansal S, Garg I, Sharma GD. (2019). Social Entrepreneurship as a Path for Social Change and Driver of Sustainable Development: A Systematic Review and Research Agenda. *Sustainability*, 11, 1091.

Bocken, NM, Short SW, Rana P, Evan, S. (2014). A literature and practice review to develop sustainable business model archetypes. *Journal of Cleaner Production*, 65, 42-56.

Bozhikin I, Macke J, da Costa LF. (2019). The role of government and key non state actors in social entrepreneurship: A systematic literature review. *Journal of Cleaner Production*, 226, 730–747.

Böckel A, Hörisch J, Tenner I. (2020). A systematic literature review of crowdfunding and sustainability: highlighting what really matters. *Management Review Quarterly*.

Börner K, Chen C, Boyack KW. (2003). Visualizing knowledge domains. Annual Review of Informational Sciences Technology, 37, 179–255.

Callon M, Courtial J-P, Turner WA, Bauin S. (1983) From translations to problematic networks: An introduction to co-word analysis. *Social Sciences Information*, 22, 191–235.

Camón Luis, E Celma, D. (2020). Circular economy. A review and bibliometric analysis. *Sustainability*,12, 6381.

Colenbrander Aalt, Aikaterini Argyrou, Tineke Lambooy, and Robert J. Blomme. (2017). Inclusive Governance in Social Enterprises in the Netherlands—A Case Study. *Annals of Public and Cooperative Economics*, 88, 543–66.

Dacin MT, Peter AD, Paul T. (2011). Social Entrepreneurship: A Critique and Future Directions. *Organization Science*, 22(5) 1203–1213.

Dees, JG. (2001). The Meaning of "Social Entrepreneurship" (revised). Duke University, Center for the Advancement of Social Entrepreneurship.

Dias, CSL, Rodrigues RG, Ferreira, JJ. (2019). What's new in the research on agricultural entrepreneurship? *Journal of Rural Studies,* 65, 99 - 115.

Doherty B, Haugh H, Lyon F. (2014). Social enterprises as hybrid organizations: A review and research agenda. *International Journal of Management Reviews*, 16(4), 417–436.

Etemad H, Lee Y. (2003). The knowledge network of international entrepreneurship: Theory and evidence. *Small Business Economics*, 20(1), 5-23.

García-Jurado A, Pérez-Barea JJ, Nova R. (2021). A new approach to social entrepreneurship: A systematic review and meta-analysis. *Sustainability (Switzerland)*, 13(5), 1–16.

Garfield E, Malin MV, Small H. (1983). Citation data as science indicators.

Garfield E. (1977). Introducing citation classics-human side of scientific reports. Essays. *Information Science,* (3), 1 - 2.

Geissdoerfer MP, Savaget NM, Bocken, EJ, Hultink EJ. (2017), 'The Circular Economy–A new sustainability paradigm?'. *Journal of Cleaner Production*, 143 (1), 757-768.

Gupta P, Chauhan S, Paul J, Jaiswal MP. (2020). Social entrepreneurship research: A review and future research agenda. *Journal of Business Research*, 113, 209–229.

Haobai W, Jiming L, Xin T. (2008). Investigating Social Entrepreneurship Success: The Role of Corporate Social Capital in China, *4th International Conference on Wireless Communications, Networking and Mobile Computing (WICOM) – Dalian*, 1 – 4.

Haugh Michael. (2007). The Discursive Challenge to Politeness Research: An Interactional Alternative. *Journal of Politeness Research. Language, Behaviour, Culture*, 3, 295–317.

Heradio R, Perez-Morago H, Fernandez-Amoros D, Cabrerizo FJ, Herrera-Viedma, E. (2015). A bibliometric analysis of 20 Years of research on software product lines. *Informational Software Technology*, 72, 1 - 15.

Hota PK, Subramanian B, Narayanamurthy G. (2020). Mapping the intellectual structure of social entrepreneurship research: A citation/co-citation analysis. *Journal of Business Ethics,* 166(1), 89–114.

Hu J, Zhang Y. (2017). Discovering the interdisciplinary nature of Big Data research through social network analysis and visualization. *Scientometrics,* 112(1), 91–109.

Johnson, S. (2003). Literature Review of Social Entrepreneurship. New Academy Review, 2

Kirchherr J, Reike D, Hekkert M. (2017). Conceptualizing the circular economy: an analysis of 114 definitions. Resources Conversation Recycling, 127, 221 – 232.

Klarin A, Inkizhinov B, Nazarov D, Gorenskaia E. (2021). International business education: What we know and what we have yet to develop. *International Business Review*, 30(1), 101833.

Klarin A, Suseno Y. (2023). An Integrative Literature Review of Social Entrepreneurship Research: Mapping the Literature and Future Research Directions. *Business & Society*, 62(3), 565–611.

Lehner OM, Kansikas J. (2013). Pre-paradigmatic status of social entrepreneurship research: A systematic literature review. *Journal of Social Entrepreneurship*, 4(2), 198–219.

Lieder, M, Rashid A. (2016). Towards circular economy implementation: A comprehensive review in the context of the manufacturing industry. *Journal of Cleaner Production*, 115, 36-51.

Mair J, J Robinson, K Hockerts (eds.) (2006), Social entrepreneurship. New York: Palgrave Macmillan.

Markoulli MP, Lee CISG, Byington E, Felps WA. (2017). Mapping human resource management: Reviewing the field and charting future directions. *Human Resource Management Review*, 27(3), 367–396.

Martínez MA, Herrera M, Lopez-Gijon J, Herrera-Viedma E. (2014). H-Classics: characterizing the concept of citation classics through H-index. *Scientometrics,* 98, 1971 - 1983.

Mair Johanna, and Ignasi Martí. (2006). Social Entrepreneurship Research: A Source of Explanation, Prediction, and Delight. *Journal of World Business*, 41, 36–44.

Palalar Alkan, D., Ozbilgin, M. and Kamasak, R. (2022). Social innovation in managing diversity: COVID-19 as a catalyst for change. *Equality, Diversity and Inclusion*, 41 (5). pp. 709 - 725. ISSN: 2040-7149.

Paul J, Criado AR. (2020). The art of writing literature review: what do we know and what do we need to know? *International Business Review*, 29, 101717.

Pearce DW, Turner KR. (1990). Economics of Natural Resources and the Environment. Harvester Wheatsheaf, London.

Persaud A, Chandra Bayon M. (2019). A review and analysis of the thematic structure of social entrepreneurship research: 1990–2018. *International Review of Entrepreneurship*, 17(4), 495–528.

Rafols I, Leydesdorff L O'Hare A, Nightingale P, Stirling A. (2012). How journal rankings can suppress interdisciplinary research: A comparison between Innovation Studies and Business & Management. *Research Policy*, 41(7), 1262–1282.

Ratnatunga J, Romano C. (1997). A "citation classics" analysis of articles in contemporary small enterprise research. *Journal of Business Venturing*, 12(3), 197-212.

Roundy P. (2014). The Stories of Social Entrepreneurs: Narrative Discourse and Social Venture Resource Acquisition. *Journal of Research in Marketing and Entrepreneurship*, 16, 200–18.

Saebi T, Nicolai J Foss, Stefan L. (2019). Social Entrepreneurship Research: Past Achievements and Future Promises. *Journal of Management,* 45, 70–95.

Sanchez-Canizares S, Castillo-Canalejo A, Cabeza-Ramírez L. (2018). Sustainable tourism in sensitive areas: bibliometric characterization and content analysis of specialized literature. *Sustainability*, 10, 1525.

Sassmannshausen SP, Volkmann C. (2018). The scientometrics of social entrepreneurship and its establishment as an academic field. *Journal of Small Business Management*, 56(2), 251–273.

Schildt HA, Zahra SA, Sillanpää A. (2006). Scholarly communities in entrepreneurship research: A co-citation analysis. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 30(3), 399-415.

Seelos C, K Ganly, J Mair. (2006) 'Social Entrepreneurs Directly Contribute to Global Development Goals', in J. Mair, J. Robinson and K. Hockerts, (eds), Social Entrepreneurship, Basingstoke: Palgrave Macmillan, 235-275.

Sengupta S, Sahay A, Croce F. (2018) Conceptualizing social entrepreneurship in the context of emerging economies: an integrative review of past research from BRIICS. *International Entrepreneurship Management Journal*, 14, 771–803.

Short JC, Moss TW, Lumpkin GT. (2009). Research in social entrepreneurship: Past contributions and future opportunities. *Strategic Entrepreneurship Journal*, 3, 161–194.

Small, H. (1973). Co-citation in the scientific literature: A new measure of the relationship between two documents. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 24(4), 265-269.

Smith Anne MJ, Julie McColl. (2016). Contextual Influences on Social Enterprise Management in Rural and Urban Communities. Local Economy. *The Journal of the Local Economy Policy Unit*, 31, 572–88.

Stahel, W. R. (2016). The Circular Economy. *Nature*, 531(7595), 435-438.

"Sustainability Success Lies in Relationships", accessed on 29.05.2023: 27.05.2021, https://www.lbbonline.com/news/sustainability-success-lies-in-relationships.

Terán-Yépez E, Jimenez-Castillo D, Sanchez-Perez, M. (2020a). International opportunity recognition: a comprehensive bibliometric review. *Journal of International Entrepreneurship*.

Terán-Yépez E, Marín-Carrillo GM, Casado-Belmonte M, del P, Capobianco-Uriarte M. de las M. (2020b). Sustainable entrepreneurship: review of its evolution and new trends. *J. Clean. Prod.* 252, 119742.

UK Social Enterprises for Sustainability. https://ukdiss.com/examples/social-enterprise-uk.php, accessed on 30.05.2023.

Unger, JM, Rauch A, Frese M, Rosenbusch, N. (2011). Human capital and entrepreneurial success: A meta-analytical review. *Journal of Business Venturing*, 26(3), 341-358.

van Eck NJ, Waltman L. (2010). Software survey: VOSviewer, a computer program for bibliometric mapping. *Scientometrics,* 84, 523 - 538.

van Eck NJ, Waltman L. (2011). Text mining and visualization using VOSviewer. *ISSI Newsletter*, 7, 50 - 54.

van Eck, NJ, Waltman L. (2017). Citation-based clustering of publications using CitNetExplorer and VOSviewer. *Scientometrics*, 111, 1053–1070.

van Lunenburg M, Geuijen K, Meijer A. (2020). How and Why Do Social and Sustainable Initiatives Scale? A Systematic Review of the Literature on Social Entrepreneurship and Grassroots Innovation. *Voluntas,* 31, 1013–1024

World Economic Forum. (2014). The circular economy: A powerful way to boost economic growth and job creation. World Economic Forum.

World Bank. (2017). The circular economy opportunities for inclusive growth. World Bank.

Wu YJ, Wu T, Sharpe J. (2020). Consensus on the definition of social entrepreneurship: A content analysis approach. *Management Decision*, 58(12), 2593–2619.

Zupic I, Cater T. (2015). Bibliometric methods in management and organization. *Organizational Research Methods,* 18, 429 - 472.

Corporate Sustainability and Reporting Practices

Prof. İpek Kazançoğlu

Ege University, 0000-0001-8251-5451, ipek.savasci@ege.edu.tr

Assoc. Prof. Aysun Kahraman

Manisa Celal Bayar University, 0000-0003-4210-3924, aysun.kahraman@cbu.edu.tr

ABSTRACT

The climate crisis, increasing greenhouse gas emissions, social inequality, corruption, hunger, poverty, and increasing expectations of stakeholders have led society and companies to seek a new economic model. In order to ensure sustainable development, the classical business models have changed, and the necessity of adopting a corporate sustainability approach has emerged. In this context, it compels companies to comply with corporate sustainability, a business strategy that focuses on the companies' ethical, social, environmental, cultural, and economic dimensions. Companies aim to generate long-term stakeholder value by using the sustainability approach in their practices. However, it has come to the fore that sustainable practices can be standardized and reported. Thus, the concept of ESG (Environmental, Social, and Governance) emerged. ESG is a performance indicator that deals with the environmental effects, social practices, and corporate governance. ESG reports have become essential, especially for internationally operating and publicly traded companies. This study will discuss whether implementing ESG criteria is a necessity or a luxury for companies that want to exist in the future by achieving a competitive advantage.

Keywords: Corporate sustainability, ESG (Environmental, Social, Governance), Strategy, Reporting

INTRODUCTION

Corporate sustainability has emerged as a crucial aspect of business operations in the modern era. The growing awareness of environmental and social challenges has led organizations to adopt sustainable practices and integrate them into their core strategies.

Corporate sustainability is no longer optional for companies; it has become vital to long-term success and resilience.

vancements offer new opportunities for organizations to improve their sustainability practices and reporting. Innovations in data analytics, blockchain, and artificial intelligence can enhance supply chain transparency, traceability, and accountability and enable more accurate measurement and reporting of sustainability metrics. Finally, regulatory frameworks are pivotal in promoting corporate sustainability practices and reporting. Governments and international bodies should work collaboratively to establish comprehensive, standardized reporting requirements that enable meaningful comparisons across industries and regions. This will enable greater accountability and facilitate the integration of sustainability considerations into investment decision-making processes.

In conclusion, achieving corporate sustainability requires a concerted effort from organizations, governments, and other stakeholders. By adopting a comprehensive approach, setting clear targets, engaging stakeholders, leveraging technology, and establishing robust regulatory frameworks, we can pave the way for a more sustainable future. The path to corporate sustainability is challenging, but by embracing the suggestions as mentioned earlier, organizations can navigate the complexities and contribute to a more sustainable and equitable world.

REFERENCES

Al Nuaimi, Aysha, & Haitham Nobanee. (2019). Corporate Sustainability Reporting and Corporate Financial Growth, October. https://doi.org/10.2139/ssrn.3472418.

Albort-Morant, G., Leal-Rodrı´guez, A.L. & De Marchi, V. (2018). Absorptive capacity and relationship learning mechanisms as complementary drivers of green innovation performance. *Journal of Knowledge Management*, 22(2), 432-452

Albuquerque, R. Durnev, A. & Koskinen, Y. (2012). Corporate social responsibility and asset pricing in industry equilibrium, Available at SSRN 1961971. http://www.investlogic.ch/wp-content/uploads/2013/03/130319-Geneva-Symposium-Yrjo-Koskinen-corporate-social-responsability-and-asset-pricing-in-industry-equilibrium.pdf.

Aldowaish, A., Kokuryo, J., Almazyad, O., & Goi, H. C. (2022). Environmental, Social, and Governance Integration into the Business Model: Literature Review and Research Agenda. *Sustainability*, 14(5), 2959.

Amel-Zadeh, A., & Serafeim, G. (2018). Why and how investors use ESG information: Evidence from a global survey. *Financial Analysts Journal*, 74(3), 87-103.

Amrutha, V.& Geetha, S. (2020). A systematic review on green human resource management: Implications for social sustainability. *Journal of Cleaner Production*, 247, 119131

Andrikopoulos, A., Samitas, A., & Bekiaris, M. (2014). Corporate social responsibility reporting in financial institutions: Evidence from Euronext. *Research in International Business and Finance*, 32, 27-35.

Aras, G., Tezcan, N., & Furtuna, O. K. (2018). Multidimensional comprehensive corporate sustainability performance evaluation model: Evidence from an emerging market banking sector. *Journal of Cleaner Production*, 185, 600-609.

Arçelik (2023a). https://www.arcelikglobal.com/en/sustainability/our-approach/sustainability-approach/

Arçelik (2023b). https://www.arcelikglobal.com/en/sustainability/in-touch-with-business/rd-and-innovation/

Arçelik (2023c). https://www.arcelikglobal.com/en/sustainability/newsletters/supporting-transition-to-a-circular-economy-c-servees/

Arevalo, J. A., & Aravind, D. (2011). Corporate social responsibility practices in India: approach, drivers, and barriers. *Corporate Governance: The International Journal of Business in Society*. 11 (4), 399-414.

Arvidsson, S., & Dumay, J. (2022). Corporate ESG reporting quantity, quality and performance: Where to now for environmental policy and practice?. *Business Strategy and the Environment*, 31(3), 1091-1110.

Auld, G.; Bernstein, S. & Cashore, B. (2008).The new corporate social responsibility. *Annual Review of Environment and Resources*, 33, 413–435.

Aydoğmuş, M., Gülay, G., & Ergun, K. (2022). Impact of ESG performance on firm value and profitability. *Borsa Istanbul Review* 22-S2, 119–127

Azapagic, A. (2003). Systems approach to corporate sustainability: a general management framework. *Process Safety and Environmental Protection*, 81(5), 303-316.

Baldini, M., Dal Maso, L., Liberatore, G., Mazzi, F., & Terzani, S. (2016). Role of country- and firm-level determinants in environmental, social, and governance disclosure. *Journal of Business Ethics*. https://doi.org/10.1007/s10551-016-3139-1.

Barangă, L. P., & Ţanea, E. I. Introducing The ESG Reporting–Benefits and Challenges, *Journal of Financial Studies*, VII (13), 174-181.

Barkemeyer, R., Preuss, L., & Lee, L. (2015). On the effectiveness of private transnational governance regimes—Evaluating corporate sustainability reporting according to the Global Reporting Initiative. *Journal of World Business*, 50(2), 312-325.

Bayoud, N. S., Kavanagh, M., & Slaughter, G. (2012). An empirical study of the relationship between corporate social responsibility disclosure and organizational performance: Evidence from Libya. *International Journal of Management And Marketing Research*, *5*(3), 69-82.

Belal, A. R., Abdelsalam, O., & Nizamee, S. S. (2015). Ethical reporting in islami bank Bangladesh limited (1983–2010). *Journal of Business Ethics*, 129, 769-784.

Blombäck, A. and Wigren, C. (2009), Challenging the importance of size as determinant for CSR activities, *Management of Environmental Quality*, 20(3), 255-270. https://doi.org/10.1108/14777830910950658

Boerner, H. (2007). Your company's ESG-environmental, social, and governance factors are mattering more now to institutional investors. *Corporate Finance Review*, 12(2), 40.

Boiral, O. (2013). Sustainability reports as simulacra? A counter-account of A and A+ GRI reports. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, *26*(7), 1036-1071.

Boufounou, P.; Moustairas, I.; Toudas, K. & Malesios,C. (2023). ESGs and Customer Choice: Some Empirical Evidence, *Circular Economy and Sustainability*. Ahead-of-print.

Bourghelle, D., Jemel, H., & Louche, C. (2009). The integration of ESG information into investment processes: toward an emerging collective belief?. *Vlerick Leuven Gent Working Paper Series* 2009/26, http://hdl.handle.net/20.500.12127/3279

Brooks, C., Sangiorgi, I., Hillenbrand, C., & Money, K. (2018). Why are older investors less willing to take financial risks?. *International Review of Financial Analysis*, 56, 52-72.

Burritt, R. L., & Schaltegger, S. (2010). Sustainability accounting and reporting: fad or trend?. *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 23(7), 829-846.

Bustamente, R. (2023). https://www.patagonia.com/stories/2025-or-bust/story-74769.html

Chen, S., & Bouvain P. (2009). "Is corporate responsibility converging? A comparison of corporate responsibility reporting in the USA, UK, Australia, and Germany." *Journal of Business Ethics* 87, 1: 299–317.

Chowdhury, M. H., & Hossain, M. M. (2015). A framework for selecting optimal strategies to mitigate the corporate sustainability barriers. *Corporate Ownership and Control*, 13(1), 462-481.

Chowdhury, P. and Paul, S.K. (2020), "Applications of MCDM methods in research on corporate sustainability: A systematic literature review", *Management of Environmental Quality*, 31 (2), 385-405. https://doi.org/10.1108/MEQ-12-2019-0284

Clément, A., Robinot, É. and Trespeuch, L. (2023). The use of ESG scores in academic literature: a systematic literature review, Journal of Enterprising Communities: People and Places in the Global Economy, Vol. ahead-of-print No. ahead-of-print.

Correa, C. and Larrinaga, C. (2015), Engagement research in social and environmental accounting, *Sustainability Accounting, Management and Policy Journal*, 6 (1), 5-28. https://doi.org/10.1108/SAMPJ-09-2014-0058

Cortesi, A., & Vena, L. (2019). Disclosure quality under Integrated Reporting: A value relevance approach. *Journal of Cleaner Production*, 220, 745-755.

Crace, L., & Gehman, J. (2023). What really explains ESG performance? Disentangling the asymmetrical drivers of the triple bottom line. Organization & Environment, 36(1), 150-178.

Danone (2023a). https://www.danone.com/impact/suppliers/sustainable-sourcing.html

Danone (2023b). https://www.danone.com/impact/planet/packaging-positive-circular-economy.html

Danone (2023c). https://www.danone.com/about-danone/sustainable-value-creation.html

De La Cuesta, M., & Valor, C. (2013). Evaluation of the environmental, social and governance information disclosed by Spanish listed companies. *Social Responsibility Journal*, 9(2), 220–240. https://doi.org/ 10.1108/SRJ□08□2011□0065

de Leaniz, P. M. G., & del Bosque, I. R. (2013). Intellectual capital and relational capital: The role of sustainability in developing corporate reputation. *Intangible Capital*, 9(1), 262-280.

de Oliveira, U. R., Menezes, R. P., & Fernandes, V. A. (2023). A systematic literature review on corporate sustainability: contributions, barriers, innovations and future possibilities. *Environment, Development and Sustainability*, 1-35.

de Villiers, C., & Sharma, U. (2020). A critical reflection on the future of financial, intellectual capital, sustainability, and integrated reporting. *Critical Perspectives on Accounting*, 70, 0–25. https://doi.org/10.1016/j.cpa.2017.05.003

Delmas, M. A., & Toffel, M. W. (2008). Organizational responses to environmental demands: Opening the black box. *Strategic Management Journal*, 29(10), 1027-1055.

Deng, Q., Ji, S., & Wang, Y. (2017). Green IT practice disclosure: an examination of corporate sustainability reporting in IT sector. *Journal of Information, Communication and Ethics in Society*, 15(2), 145-164.

Derqui, B. (2020). Towards sustainable development: Evolution of corporate sustainability in multinational firms. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 27(6), 2712-2723.

Dienes, D., Sassen, R., & Fischer, J. (2016). What are the drivers of sustainability reporting? A systematic review. *Sustainability Accounting, Management and Policy Journal*, 7(2), 154-189.

Dissanayake, D., Tilt, C., & Xydias-Lobo, M. (2016). Sustainability reporting by publicly listed companies in Sri Lanka. *Journal of Cleaner Production*, 129, 169-182.

Ditlev□Simonsen, C. D., & Midttun, A. (2011). What motivates managers to pursue corporate responsibility? A survey among key stakeholders. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 18(1), 25–38.

Dunphy, D. (2003). Corporate sustainability: Challenge to managerial orthodoxies. *Journal of Management and Organization*, 9(1), 2.

Duque-Grisales, E., & Aguilera-Caracuel, J. (2021). Environmental, social and governance (ESG) scores and financial performance of

multilatinas: Moderating effects of geographic international diversification and financial slack. *Journal of Business Ethics*, 168(2), 315-334.

Dye, J., McKinnon, M., & Van der Byl, C. (2021). Green gaps: Firm ESG disclosure and financial institutions' reporting Requirements. *Journal of Sustainability Research*, 3(1), 1-30.

Eccles, R. G., & Krzus, M. P. (2010). *One Report: Integrated Reporting For A Sustainable Strategy*. John Wiley & Sons, Canada.

Eccles, R. G., Serafeim, G., & Krzus, M. P. (2011). Market interest in nonfinancial information. *Journal of Applied Corporate Finance*, 23(4), 113-127.

Elzahar, H., Hussainey, K., Mazzi, F., & Tsalavoutas, I. (2015). Economic consequences of key performance indicators' disclosure quality. *International Review of Financial Analysis*, 39, 96-112.

European Union, https://ec.europa.eu/finance/docs/law/230613-proposal-sustainable-finance_en.pdf, Regulation of The European Parliament and of The Council on the transparency and integrity of Environmental, Social and Governance (ESG) rating activities

Fassin, Y. (2008). SMEs and the fallacy of formalising CSR. *Business ethics: a European review*, 17(4), 364-378.

Fernandes, C. I., Veiga, P. M., Ferreira, J. J., & Hughes, M. (2021). Green growth versus economic growth: do sustainable technology transfer and innovations lead to an imperfect choice?. *Business Strategy and the Environment*, 30(4), 2021-2037.

Frade, J., & Froumouth, J. (2022). ESG Reporting. In *The Palgrave Handbook of ESG and Corporate Governance*. Cham: Springer International Publishing, 231-248.

Gamerschlag, R., Möller, K., & Verbeeten, F. (2011). Determinants of voluntary CSR disclosure: empirical evidence from Germany. *Review of Managerial Science,* 5, 233-262.

Garcia, A. S., Mendes-Da-Silva, W., & Orsato, R. J. (2017). Sensitive industries produce better ESG performance: Evidence from emerging markets. *Journal of Cleaner Production*, 150, 135-147.

García□Sánchez, I. M., Hussain, N., Martínez-Ferrero, J., & Ruiz-Barbadillo, E. (2019). Impact of disclosure and assurance quality of corporate sustainability reports on access to finance. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 26(4), 832-848.

Garriga, E., & Melé, D. (2004). Corporate Social Responsibility Theories: Mapping the Territory. *Journal of Business Ethics*, 53(1/2), 51-71. https://doi.org/10.1023/ B:BUSI.0000039399.90587.34

Giovanna, C., & Lucio, C. (2012). Corporate social responsibility: A survey among SMEs in Bergamo. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 62, 325-341.

Giunipero, L. C., Hooker, R. E., & Denslow, D. (2012). Purchasing and supply management sustainability: Drivers and barriers. *Journal of Purchasing and Supply Management*, 18(4), 258-269.

Global Reporting Initiative (GRI), (2022), https://www.globalreporting.org/

Goel, P. (2018). Implications of corporate governance on financial performance: an analytical review of governance and social reporting reforms in India. *Asian Journal of Sustainability and Social Responsibility*, 3(1), 1-21.

Gómez-Bezares, F., Przychodzen, W., & Przychodzen, J. (2019). Corporate Sustainability and CEO–Employee Pay Gap—Buster or Booster?. *Sustainability*, 11(21), 6023.

Gregory, R. P., Stead, J. G., & Stead, E. (2021). The global pricing of environmental, social, and governance (ESG) criteria. *Journal of Sustainable Finance & Investment*, 11(4), 310-329.

Gupta, A. K., & Gupta, N. (2020). Effect of corporate environmental sustainability on dimensions of firm performance – Towards sustainable development: Evidence from India. *Journal of Cleaner Production*, 119948.

Hahn, R., & Kühnen, M. (2013). Determinants of sustainability reporting: A review of results, trends, theory, and opportunities in an expanding field of research. *Journal of Cleaner Production*, 59, 5-21.

He, W., & Shen, R. (2019). ISO 14001 certification and corporate technological innovation: Evidence from Chinese firms. *Journal of Busines Ethics*, 158(1), 97–117.

Henisz, W., Koller, T., & Nuttall, R. (2019). Five ways that ESG creates value. http://dln.jaipuria.ac.in:8080/jspui/bitstream/123456789/2319/1/Five-ways-that-ESG-creates-value.pdf

Higgins, C. & B.Coffey. (2016). Improving How Sustainability Reports Drive Change: A Critical Discourse Analysis. *Journal of Cleaner Production*. 136, 18–29

https://www.esgthereport.com/what-is-esg-reporting/

https://thebrandhopper.com/2023/06/20/marketing-strategies-and-brand-campaigns-of-patagonia/

https://www.environmentalleader.com/2022/10/patagonia-is-committed-to-using-organic-materials-and-100-renewable-energy/

https://www.eco-stylist.com/what-is-a-living-wage-and-why-should-you-care/

https://www.thomasnet.com/articles/other/ikea-csr/

https://www.prnewswire.com/news-releases/arceliks-8m-investment-fund-boosts-womens-entrepreneurship-to-drive-gender-parity-301765577.htmlHu, M., & Loh, L. (2018). Board governance and sustainability disclosure: A cross-sectional study of Singapore-listed companies. *Sustainability*, 10(7), 2578.

IKEA (2023a). https://www.ikea.com/us/en/customer-service/services/buyback-pubfeb6cc00

IKEA (2023b). https://www.ikea.com/us/en/this-is-ikea/community-engagement/

Ikram, M., Zhang, Q., Sroufe, R., & Ferasso, M. (2020). The Social Dimensions of Corporate Sustainability: An Integrative Framework Including COVID-19 Insights. *Sustainability*, 12(20), 8747.

Ioannou, I., & Serafeim G. (2017). The consequences of mandatory corporate sustainability reporting. *Harvard Business School Research Working Paper*. 11-100

Islam, MA & Deegan, C 2008, Motivations for an organization within a developing country to report social responsibility information, *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 21 (6), 850-874.

Jennifer Ho, L. C., & Taylor, M. E. (2007). An empirical analysis of triple bottom-line reporting and its determinants: Evidence from the United States and Japan. *Journal of International Financial Management & Accounting*, 18(2), 123-150.

Kamal, Y., & Deegan, C. (2013). Corporate social and environment-related governance disclosure practices in the textile and garment industry: Evidence from a developing country. *Australian Accounting Review*, 23(2), 117-134.

Kantabutra, S., & Ketprapakorn, N. (2020). Toward a theory of corporate sustainability: A theoretical integration and exploration. *Journal of Cleaner Production*, 122292. doi:10.1016/j.jclepro.2020.122292

Kaplan, R. S., & Ramanna, K. (2021). How to fix ESG Reporting. *Harvard Business School Accounting & Management Unit Working Paper*, (22-005).

Karaman, A. S., & Akman, E. (2018). Taking-off corporate social responsibility programs: An AHP application in airline industry. *Journal of Air Transport Management*, 68, 187-197. Doi: https://doi.org/10.1016/j.jairtraman.2017.06.012

Kaur, J., Sidhu, R., Awasthi, A., Chauhan, S., & Goyal, S. (2018). A DEMATEL based approach for investigating barriers in green supply chain management in Canadian manufacturing firms. *International Journal of Production Research*, 56(1-2), 312-332.

Khan, H. U. Z. (2010). The effect of corporate governance elements on corporate social responsibility (CSR) reporting: Empirical evidence from private commercial banks of Bangladesh. *International Journal of Law and Management*, 52(2), 82-109.

Kiesnere, A. L., & Baumgartner, R. J. (2019). Sustainability management in practice: Organizational change for sustainability in smaller large-sized companies in Austria. *Sustainability*, 11(3), 572.

Kilic, H. S., & Yalcin, A. S. (2021). Comparison of municipalities considering environmental sustainability via neutrosophic DEMATEL based TOPSIS. *Socio-Economic Planning Sciences*, 75, 100827.

Kitsios, F., Kamariotou, M., & Talias, M. A. (2020). Corporate sustainability strategies and decision support methods: A bibliometric analysis. *Sustainability*, 12(2), 521.

Lai, X., Yue, S., & Chen, H. (2022). Can green credit increase firm value? Evidence from Chinese listed new energy companies. *Environmental Science and Pollution Research*, 29, 18702–18720. https://doi.org/10.1007/s11356-021-17038-9

Laine, M. (2014). Defining and Measuring Corporate Sustainability: Are We There Yet? *Social and Environmental Accountability Journal*, 34(3), 187–188.

Landrum, N.E. & Ohsowski, B. (2017). Identifying Worldviews on Corporate Sustainability: A Content Analysis of Corporate Sustainability Reports. *Business Strategy and the Environment*, 27, 128–151

Lantos GP (2001) The boundaries of strategic corporate social responsibility. *Journal of Consumer Marketing*,18(7):595–632.

Le, T. T. (2022a). How do corporate social responsibility and green innovation transform corporate green strategy into sustainable firm performance? *Journal of Cleaner Production*, 362, 132228. https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2022.132228

Le, T. T. (2022b). Corporate social responsibility and SMEs' performance: mediating role of corporate image, corporate reputation and customer loyalty. International Journal of Emerging Markets, Vol. ahead-of-print No. ahead-of-print.

Lozano, R. (2015). A holistic perspective on corporate sustainability drivers. *Corporate Social Responsibility And Environmental Management*, 22(1), 32-44.

Lozano, R., & Huisingh, D. (2011). Inter-linking issues and dimensions in sustainability reporting. *Journal of Cleaner Production*, 19(2-3), 99-107.

Lu, J., Rodenburg, K., Foti, L. & Pegoraro, A. (2022). Are firms with better sustainability performance more resilient during crises? *Business Strategy and the Environment*, 31, 3354–3370.

Lu, L. W. (2020). The moderating effect of corporate governance on the relationship between corporate sustainability performance and corporate financial performance. *International Journal of Disclosure and Governance*, 18(3), 193–206.

Mahmood, Z., Kouser, R., & Masud, M. A. K. (2019). An emerging economy perspective on corporate sustainability reporting–main actors' views on the current state of affairs in Pakistan. *Asian Journal of Sustainability and Social Responsibility*, 4(1), 8.

Mangla, S. K., Sharma, Y. K., Patil, P. P., Yadav, G., & Xu, J. (2019). Logistics and distribution challenges to managing operations for corporate sustainability: study on leading Indian diary organizations. *Journal of Cleaner Production*, 238, 117620.

Maximiano, J. M. B. (2005). The state of corporate social responsibility in the Philippines. In *Australian Association for professional and Applied Ethics 12th Annual Conference, Adelaide, Australia*.

Melloni, G., Caglio, A., & Perego, P. (2017). Saying more with less? Disclosure conciseness, completeness and balance in Integrated Reports. *Journal of Accounting and Public Policy*, 36(3), 220-238.

Meuer, J., Koelbel, J. & Hoffmann, V. H. (2020). On the nature of corporate sustainability. *Organization & Environment*, 33(3) 319–341.

Mishra, S., Jain, S., & Malhotra, G. (2021). The anatomy of circular economy transition in the fashion industry. *Social Responsibility Journal*, 17(4), 524-542.

Naeem, M. A., & Welford, R. (2009). A comparative study of corporate social responsibility in Bangladesh and Pakistan. *Corporate social responsibility and environmental management*, 16(2), 108-122.

Nasiri, M.; Rantala, T.; Saunila, M; Ukko, J. & Rantanen, H. (2018). Transition towards sustainable solutions: product, service, technology, and business model. *Sustainability*, 10 (2), 358.

Ng, A. C., & Rezaee, Z. (2015). Business sustainability performance and cost of equity capital. *Journal of Corporate Finance*, 34, 128-149.

Novartis (2023a). https://www.novartis.com/esg/environmental-sustainability/climate

Novartis (2023b). https://live.novartis.com/article/the-logistics-of-sustainability/intro

Novartis (2023c). https://www.novartis.com/esg/access/creating-sustainable-business-models/healthy-family-programs

Opferkuch, K., Caeiro, S., Salomone, R., & Ramos, T. B. (2021). Circular economy in corporate sustainability reporting: A review of organisational approaches. *Business Strategy and the Environment*, 30(8), 4015-4036.

Patagonia (2023a). https://www.patagonia.com/our-footprint/

Patagonia (2023b). https://www.patagonia.com/one-percent-for-the-planet.html#:~:text=Since%201985%2C%20Patagonia%20has%20pledged,difference%20in%20their%20local%20communities.

Paun, D. (2018). Corporate sustainability reporting: An innovative tool for the greater good of all. *Business Horizons*, 61(6), 925-935.

Perez Baez, C. A., & Remond, M. A. (2022). Environmental, Social and Governance (ESG) Integration and Organizational Change: A multi-case study of investment companies. Supervisor: Helgi-Valur Fridriksson, Malmö University, Master Thesis with a focus on Leadership and Organization for Sustainability.

Rank, S., & Contreras, F. (2021). Do Millennials pay attention to Corporate Social Responsibility in comparison to previous generations? Are they motivated to lead in times of transformation? A qualitative review of generations, CSR and work motivation. *International Journal of Corporate Social Responsibility*, 6(1), 1-13.

Raut, R., Narkhede, B.E., Gardas, B.B. and Luong, H.T. (2018), An ISM approach for the barrier analysis in implementing sustainable practices: The Indian oil and gas sector, *Benchmarking: An International Journal*, 25 (4), 1245-1271. https://doi.org/10.1108/BIJ-05-2016-0073

Rosati, F., & Faria, L. G. (2019). Addressing the SDGs in sustainability reports: The relationship with institutional factors. *Journal of cleaner production*, 215, 1312-1326.

Rustam, A., Wang, Y., & Zameer, H. (2020). Environmental awareness, firm sustainability exposure and green consumption behaviors. *Journal of Cleaner Production*, 122016.

Salawati, S., Hassan, M. I. A., & Sheung, S. C. C. (2012). Corporate reporting on human rights: construction companies in Malaysia. *Jurnal Kemanusiaan*, 10(2).

Servaes, H., & Tamayo, A. (2013). The impact of corporate social responsibility on firm value: The role of customer awareness. *Management science*, 59(5), 1045-1061.

Setthasakko, W. (2009). Barriers to implementing corporate environmental responsibility in Thailand: A qualitative approach, *International Journal of Organizational Analysis*, 17 (3), 169-183. https://doi.org/10.1108/19348830910974905.

Shahzad, M., Qu, Y., Zafar, A. U., Rehman, S. U., & Islam, T. (2020). Exploring the influence of knowledge management process on corporate sustainable performance through green innovation. Journal of Knowledge Management, 24(9), 2079-2106.

Soh, K. L., Davidson, P. M., Leslie, G., DiGiacomo, M., & Soh, K. G. (2019). Nurses' perceptions of the sustainability of a standardised assessment for preventing complications in a ICU: a qualitative study. *Contemporary nurse*, 55(2-3), 221-236.

Stahl, G. K., Brewster, C. J., Collings, D. G., & Hajro, A. (2020). Enhancing the role of human resource management in corporate sustainability and social responsibility: A multi-stakeholder, multidimensional approach to HRM. *Human Resource Management Review*, 30(3), 100708.

Steyn, M. (2014), Organisational benefits and implementation challenges of mandatory integrated reporting: perspectives of senior executives at South African listed companies, *Sustainability Accounting, Management and Policy Journal*, 5 (4), 476-503.

Su, Tsai, Chen, & Lv. (2019). U.S. Sustainable Food Market Generation Z Consumer Segments. *Sustainability*, 11(13), 3607.

Tsalis, T. A., Malamateniou, K. E., Koulouriotis, D., & Nikolaou, I. E. (2020). New challenges for corporate sustainability reporting: United Nations' 2030 Agenda for sustainable development and the sustainable development goals. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*. https://doi.org/10.1002/csr.1910

Valbuena-Hernandez, J. P. & Ortiz-de-Mandojana, N. (2022). Encouraging corporate sustainability through effective strategic partnerships, *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 29, 124–134. https://doi.org/10.1002/csr.2188

Vitezić, N., Vuko, T., & Mörec, B. (2012). Does financial performance have an impact on corporate sustainability and CSR disclosure? A case of Croatian companies. *Journal of Business Management*, *5*(Special Edition).

Wahba, H. (2008). Does the market value corporate environmental responsibility? An empirical examination. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 15(2), 89-99.

Wang, J., Song, L., & Yao, S. (2013). The determinants of corporate social responsibility disclosure: Evidence from China. *Journal of Applied Business Research (JABR)*, 29(6), 1833-1848.

Xie, J., Nozawa, W., Yagi, M., Fujii, H., & Managi, S. (2019). Do environmental, social, and governance activities improve corporate financial performance? *Business Strategy and the Environment*, 28(2), 286-300.

Xu, P., Ye, P., Jahanger, A., Huang, S. & Zhao, F. (2023). Can green credit policy reduce corporate carbon emission intensity: Evidence from China's listed firms. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, Online Early View. https://doi.org/10.1002/csr.2506

Yeoh, W., & Koronios, A. (2010). Critical success factors for business intelligence systems. *Journal of Computer Information Systems*, 50(3), 23-32.

Zainee, I. A., & Puteh, F. (2020). Corporate social responsibility impact on talent retention among Generation Y. *Revista de Gestão*, 27(4), 369-392.

Zhang, F., & Zhu, L. (2019). Enhancing corporate sustainable development: Stakeholder pressures, organizational learning, and green innovation. *Business Strategy and the Environment*, 28(6), 1012–1026. https://doi.org/10.1002/bse.2298

Integrated Solutions for Sharing Economy: Future Research Directions

Asst. Prof. Cansu Yıldırım
Dokuz Eylül University, 0000-0003-1061-9854, cansu.yildirim@deu.edu.tr

ABSTRACT

Sharing economy (SE) has recently grab scholars' and practitioners' attention as an umbrella construct which recommends a new way of renting, leasing and/or pooling service offerings in different settings such as leisure, hospitality, transportation, and fashion. Since within SE consumers and/or producers give temporary access to physical assets in exchange for money through digital platforms, it is an alternative to ownership of products, as well as an aid for sustainability through uses of idle capacity and resources, and underutilized goods.

Another research stream focuses on service offerings to solve business problems. A specific type of offerings, which is called integrated solutions, has received attention in the existing literature (e.g.: Brady et al.,2005; Zhang et al.,2016), especially in business-to-business context. Integrated solutions are described as combinations of physical products, services and information/knowledge/software created according to customers' unique requirements. However, increasing consideration on the concepts such as sustainability, value co-creation, collaborative consumption, and sharing economy draws our attention towards the feasibility of integrated solutions in a business-to-consumer, and even peer-to-peer context. Therefore, this chapter will offer a discussion on the usefulness of integrated solutions for sharing economy and present future research directions.

Keywords: *Servitization, Integrated Solutions, Sharing Economy, Service-Dominant Logic*

INTRODUCTION

More than 70 percent of the gross domestic product (GDP) of most developed countries are coming from services. For instance, the number is 72.4, 71.0, and 77.6 for Switzerland, United Kingdom, and United States, respectively (Worldbank Data, 2023a). The numbers for employment created by services for the same countries are 78, 81,89 percent respectively (Worldbank

pearing during consumer experience with a company (Maxham III, 2001). As failures have connotations with negative behavioral outcomes such as dissatisfaction and negative word-of-mouth (McColl-Kennedy and Sparks, 2003), they are not welcomed by companies, and thus, they need to take remedial behavior for failures. However, since there are multiple parties in SE context, a failure caused by one party may create negative behavioral outcomes for another party in the chain (Allen et al., 2015; Yildirim et al., 2018). To avoid negative outcomes, a recovery should be provided for consumer, however; the main problem is who is going to take the responsibility of providing service recovery to turn dissatisfied consumer into a satisfied one. Thus, future research may focus on failures and recoveries of IS within a SE context.

As the above discussion argues, servitization, IS, PSS, and SE have commonalities such as service orientation, and decreased environmental impact through recycling, reuse, and utilization of idle resources. Therefore, as recent literature (e.g.: Ulaga & Kowalkowski, 2022) points out due to the effects of digital revolution and SE (e.g. platform-based business models), servitization, IS and PSS would remain promising research areas.

REFERENCES

Absolute Reports Pvt Ltd (2023). 32% growth in sharing economy market by 2023-2028: Analyzing Views and Position in Global Competition. https://www.globenewswire.com/en/news-release/2023/03/15/2627768/0/en/32-Growth-in-Sharing-Economy-Market-by-2023-2028-Analyzing-Views-and-Position-in-Global-Competition.html.

Acquier, A., Daudigeos, T., & Pinkse, J. (2017). Promises and paradoxes of the sharing economy: An organizing framework. Technological Forecasting and Social Change, 125, 1-10.

Allen, A.M., Brady, M.K., Robinson, S.G. & Voorhees, C.M. (2015). One firm's loss is another's gain: capitalizing on other firms' service failures. Journal of the Academy of Marketing Science, 43(5), 648-662.

Andonova, Y., Anaza, N. A., & Bennett, D. H. (2021). Riding the subscription box wave: Understanding the landscape, challenges, and critical success factors of the subscription box industry. Business Horizons, 64(5), 631-646.

Armstrong, C.M., & Lang, C., (2013). Sustainable product service systems: the new frontier in apparel retailing. Research Journal of Textile and Apparel, 17 (1), 1-12.

Bae, J., & Koo., D. M. (2018). Lemons Problem in Collaborative Consumption Platforms: Different Decision Heuristics Chosen by Consumers with Different Cognitive Styles. Internet Research, 28 (3): 746–766.

Baines T, Lightfoot H, Evans S, Neely A, Greenough R, Peppard J, & Roy R, (2007). State-of-the-art in Product Service-Systems. Proceedings of the Institution of Mechanical Engineers, Part B: Journal of Engineering Manufacture, 221(10),1543-1552.

Baines, T. S., Lightfoot, H. W., & Kay, J. M. (2009b). Servitized manufacture: practical challenges of delivering integrated products and services. Proceedings of the Institution of Mechanical Engineers, Part B: Journal of Engineering Manufacture, 223(9), 1207-1215.

Baines, T. S., Lightfoot, H. W., Benedettini, O., & Kay, J. M. (2009a). The servitization of manufacturing: A review of literature and reflection on future challenges. Journal of Manufacturing Technology Management, 20(5), 547–567.

Bardhi, F., & Eckhardt, G.M. (2012). Access-based consumption: the case of car sharing. Journal of Consumer Research, 39 (4), 881-898.

Barnes, S.J., & Mattsson, J., (2017). Understanding collaborative consumption: test of a theoretical model. Technological Forecasting and Social Change, 118, 281–292.

Barney, J. (1991). Firm Resources and Sustained Competitive Advantage. Journal of Management, 17(1), 99-120.

Bartsch, S., Lührs, K., & Schmitz, C. (2018). Technology as driver of service business development and the case of sharing economy. Service Business Development: Band 2. Methoden–Erlösmodelle–Marketinginstrumente, 121-138.

Batool, M., Ghulam, H., Hayat, M. A., Naeem, M. Z., Ejaz, A., Imran, Z. A., & Gorun, T. H. (2021). How COVID-19 has shaken the sharing economy? An analysis using Google trends data. Economic Research-Ekonomska Istraživanja, 34(1), 2374-2386.

Benoit, S., Baker, T.L., Bolton, R.N., Gruber, T., Kandampully, J. (2017). A Triadic Framework for Collaborative Consumption (CC): Motives, Activities and Resources & Capabilities of Actors.Journal of Business Research, 79, 219-227.

Brady, T., Davies, A. & Gann, D. M. (2005). Creating Value by Delivering Integrated Solutions. International Journal of Project Management, 23 (5), 360–365.

Belk, R. (2007). Why not share rather than own?. The Annals of the American Academy of Political and Social Science, 611(1), 126-140.

Belk, R. (2010). Sharing. Journal of Consumer Research, 36(5), 715-734.

Belk, R. (2014a). Alternative Conceptualizations of the Extended Self, in NA - Advances in Consumer Research Volume 42, eds. June Cotte and Stacy Wood, Duluth, MN : Association for Consumer Research, 251-254.

Belk, R. (2014b). You are what you can access: sharing and collaborative consumption online. Journal of Business Research, 67 (8), 1595-1600.

Belk, R. W. (1988). Possessions and the extended self. Journal of consumer research, 15(2), 139-168.

Beuren, F. H., Ferreira, M. G. G., & Miguel, P. A. C. (2013). Product-service systems: a literature review on integrated products and services. Journal of Cleaner Production, 47, 222-231.

Bennett, W. (2008). Changing citizenship in the digital age. In W. Lance Bennett (Ed.), Civic life online (pp. 1–24). Cambridge, MA: MIT Press.

Bergen, M., Dutta, S. & Walker, O. J. (1992). Agency Relationships in Marketing: A Review of the Implications and Applications of Agency and Related Theories. The Journal of Marketing, 56(3), 1-24.

Birinci, H., Berezina, K., & Cobanoglu, C. (2018). Comparing customer perceptions of hotel and peer-to-peer accommodation advantages and disadvantages. International Journal of Contemporary Hospitality Management, 30 (2), 1190–1210.

Bivens, J. (2019, March 26). The Economic Costs and Benefits of Airbnb. Economic Policy Institute. https://www.epi.org/publication/the-economic-costs-and-benefits-of-airbnb-no-reason-for-local-policymakers-to-let-airbnb-bypass-tax-or-regulatory-obligations/.

Botsman, R. & Rogers, R. (2010). What's Mine is Yours: The Rise of Collaborative Consumption, Harper, New York, NY.

Botsman, R. (2013). The Sharing Economy Lacks a Shared Definition. Fast Company.https://www.fastcompany.com/3022028/the-sharing-economy-lacks-a-shared-definition.

Brax, S. (2005). A Manufacturer Becoming Service Provider – Challenges and a Paradox. Managing Service Quality, 15 (2), 142–155.

Bucher, E., Fieseler, C., & Lutz, C. (2016). What's mine is yours (for a nominal fee)–exploring the spectrum of utilitarian to altruistic motives for Internet-mediated sharing. Computers in Human Behavior, 62, 316–326.

Cheng, M. (2016). Sharing economy: A review and agenda for future research. International Journal of Hospitality Management, 57, 60-70.

Cheng, M., Chen, G., Wiedmann, T., Hadjikakou, M., Xu, L., & Wang, Y. (2020). The sharing economy and sustainability assessing Airbnb's direct, indirect and induced carbon footprint in Sydney. Journal of Sustainable Tourism, 28 (8), 1083-1099.

Chung, Jaeyeon, Yanayn Li, Gita Johar, Oded Netzer, & Mathew Pearson (2019). Mining Consumer Minds: The Downstream Consequences of Airbnb Host Motivations. working paper, Columbia University.

Constantin, J. A., & Lusch, R.F. (1994). Understanding Resource Management: How to deploy your people, products, and processes for maximum productivity. Oxford, OH: The Planning Forum.

Coreynen, W., Matthyssens, P., Van Bockhaven, W. (2017). Boosting servitization through digitization – Pathways and dynamic resource configurations for manufacturers. Industrial Marketing Management, 60, 42-53.

Corujo, B. S. (2017). The 'Gig'economy and its impact on social security: The Spanish Example. European Journal of Social Security, 19(4), 293–312.

Daunoriene˙, A., Drakšaite˙, A., Snieška,V. & Valodkiene,G.(2015). Evaluating Sustainability of Sharing Economy Business Models. Procedia: Social and Behavioural Sciences, 213, 836–41.

Davies, A. (2004). Moving Base into High-Value Integrated Solutions: A Value Stream Approach. Industrial and Corporate Change, 13(5), 727-756.

Davies, A., Brady, T. & Hobday, M. 2006. Charting the Path towards Integrated Solutions. MIT Sloan Management Review, 47 (3), 39–48.

Davis, G. F. (2016). Can an Economy Survive without Corporations? Technology and Robust Organizational Alternatives. Academy of Management Perspectives, 30 (2): 129–40.

Demailly, D., & Novel, A.S. (2014). The sharing economy: make it sustainable. Studies, 3(14), 14-30.

de Medeiros, J. F., Marcon, A., Ribeiro, J. L. D., Quist, J., & D'Agostin, A. (2021). Consumer emotions and collaborative consumption: The effect of COVID-19 on the adoption of use-oriented product-service systems. Sustainable Production and Consumption, 27, 1569-1588.

Dwyer, J. (2008).Are you being served?. Engineering and Technology, 3 (9), 69-71.

Eckhardt, G. M., Houston, M. B., Jiang, B., Lamberton, C., Rindfleisch, A., & Zervas, G. (2019). Marketing in the sharing economy. Journal of Marketing, 83(5), 5-27.

Eisenhardt, K. M.(1988). Agency-and institutional-theory explanations: The case of retail sales compensation. Academy of Management Journal, 31(3), 488-511.

Eisenhardt, K. M. (1989). Agency theory: An assessment and review. Academy of Management Review, 14(1), 57-74.

Evanschitzky, H., Wangenheim, F. V., & Woisetschläger, D. M. (2011). Service & solution innovation: Overview and research agenda. Industrial Marketing Management, 40(5), 657.

Filimonova, N., & Demushina, O. (2019). Company Failures in the Sharing Economy. Strategica, 178-183. https://www.researchgate.net/profile/Stanescu-Dan-Florin/publication/356087095_Psychometric_Consideration_in_Game-Based_Assessment_An_Example_of_Verbal_Reasoning_Game/links/618bb88707be5f31b76281ca/Psychometric-Consideration-in-Game-Based-Assessment-An-Example-of-Verbal-Reasoning-Game.pdf.

Frenken, K., Meelen, T., Arets, M., & van de Glind, P. (2015, May 20). Smarter Regulation for the Sharing Economy. The Guardian. https://www.theguardian.com/science/political-science/2015/may/20/smarter-regulation-for-the-sharing-economy.

Frenken, K., & Schor, J., (2017). Putting the sharing economy into perspective. Environmental Innovation and Social Transition, 23, 3-10.

Friedman, G. (2014). Workers without employers: shadow corporations and the rise of the gig economy. Review of Keynesian Economics, 2(2), 171–188.

Gebauer, H. , Edvardsson, B. & Bjurko, M. (2010).The Impact of Service Orientation in Corporate Culture on Business Performance in Manufacturing Companies. Journal of Service Management, 21(2), 237-259.

Gerwe, O., & Silva, R. (2020). Clarifying the sharing economy: Conceptualization, typology, antecedents, and effects. Academy of Management Perspectives, 34(1), 65-96.

Görög, G. (2018). The Definitions of Sharing Economy: A Systematic Literature Review. Management, 13(2), 175-189.

Green, M. H., Davies, P., & Ng, I. C. (2017). Two strands of servitization: A thematic analysis of traditional and customer co-created servitization and future research directions. International Journal of Production Economics, 192, 40-53.

Gremyr, I., Löfberg, N. & Witell, L. (2010). Service Innovations in Manufacturing Firms. Managing Service Quality, 20 (2), 161-175.

Hamari, J., Sjoklint, M., & Ukkonen, A. (2016). The sharing economy: why people participate in collaborative consumption. Journal of the Association for Information Science and Technology, 67 (9), 2047-2059.

Hawlitschek, F., Teubner, T., & Gimpel, H. (2018). Consumer motives for peer-to-peer sharing. Journal of Cleaner Production, 204, 144–157.

Heinrichs, H. (2013). Sharing economy: a potential new pathway to sustainability. GAIA-Ecological Perspectives for Science and Society, 22 (4), 228-232.

Hossain, M. (2020). Sharing economy: A comprehensive literature review. International Journal of Hospitality Management, 87, 102470.

Hossain, M. (2021). The effect of the Covid-19 on sharing economy activities. Journal of Cleaner Production, 280, 124782.

Hüttel, A., Ziesemer, F., Peyer, M., & Balderjahn, I. (2018). To purchase or not? Why consumers make economically (non-) sustainable consumption choices. Journal of Cleaner Production, 174, 827–836.

Hwang, H. J. (2014). Small escapes of moderate consumption, 'small luxury' are increasing. LG Business Insight, 10 (1), 30-34.

Igini, M. (2022, August 2). 10 concerning fast fashion waste statistics. https://earth.org/statistics-about-fast-fashion-waste/.

Iran, S., & Schrader, U. (2017). Collaborative fashion consumption and its environmental effects. Journal of Fashion Marketing and Management: An International Journal, 21 (4), 468-482.

Iyer, R., & Muncy, J. A. (2009). Purpose and object of anti-consumption. Journal of Business Research, 62(2), 160–168.

Jensen, M. C. & Meckling, W. H. (1976). Theory of the firm: Managerial behavior, agency costs, and ownership structure. Journal of Financial Economics, 3(4), 305-360.

Kindström, D., & Kowalkowski, C. (2014). Service innovation in product-centric firms: A multidimensional business model perspective. Journal of Business & Industrial Marketing, 29(2), 96–111.

Kowalkowski, C., Gebauer, H., Kamp, B., & Parry, G. (2017). Servitization and deservitization: Overview, concepts, and definitions. Industrial Marketing Management, 60, 4-10.

Kumar, V., Avishek Lahiri, and Orhan Bahadir Dogan (2018). A Strategic Framework for a Profitable Business Model in the Sharing Economy. Industrial Marketing Management, 69 (February), 147–60.

Lee, H. (2019). The effect of anti-consumption lifestyle on consumer's attitude and purchase intention toward commercial sharing systems. Asia Pacific Journal of Marketing and Logistics, 31 (5),1422-1441.

Lewis, M., Howard, M. And Stone, G. (2008). Beyond Products and Services: Shifting Value Generation in the Automotive Supply Chain. In: GERPISA (Groupe d'Étude et de Recherche Permanent sur l'Industrie et les Salariés de l'Automobile), 16th International Colloquium on the Automobile Industry and Sustainable Development: Concept and Doctrines, Public Policies and Company Strategies. Turin, Italy 2008. [Online] http://www.gerpisa.univ-evry.fr/rencontre/16.rencontre/GERPISAJune2008/Colloquium/Papers/P_Lewis_Mickey_Stone.pdf.

Liang, S., Schuckert, M., Law, R.,& Chen, C.-C. (2017). Be a "Superhost": the importance of badge systems for peer-to-peer rental accommodations. Tourism Management, 60, 454–465.

Lusch, R. F., & Vargo, S. L. (2006). Service-dominant logic: reactions, reflections and refinements. Marketing Theory, 6(3), 281-288.

Lusch, R. F., Vargo, S. L., & O'brien, M. (2007). Competing through service: Insights from service-dominant logic. Journal of Retailing, 83(1), 5-18.

Lusch, R. F., Vargo, S. L., & Tanniru, M. (2010). Service, value networks and learning. Journal of the academy of marketing science, 38, 19-31.

McColl-Kennedy, J. R. & Sparks, B. A. (2003). Application of Fairness Theory to Service Failures and Service Recovery. Journal of Service Research, 5(3), 251-266.

Malhotra, A., & Van Alstyne, M. (2014). The dark side of the sharing economy… and how to lighten it. Communications of the ACM, 57 (11), 24–27.

Martinez, V., Bastl, M., Kingston, J., & Evans, S. (2010). Challenges in Transforming Manufacturing Organisations into Product-Service Providers. Journal of Manufacturing Technology Management, 21(4), 449-469.

Matzler, K., Veider, V., & Kathan, W. (2014, December 16). Adapting to the Sharing Economy. MIT Sloan Review, https://sloanreview.mit.edu/article/adapting-to-the-sharing-economy/.

Maxham, J. III (2001). Service recovery's influence on consumer satisfaction, positive word-of-mouth, and repurchase intentions. Journal of Business Research, 54(1), 11-24.

Meneses, G.D. (2010). Refuting fear in heuristics and in recycling promotion. Journal of Business Research, 63 (2), 104–110.

Mody, M., Suess, C., & Lehto, X. (2019). Using segmentation to compete in the age of the sharing economy: testing a core-periphery framework. International Journal of Hospitality Management, 78, 199-213.

Möhlmann, M. (2015). Collaborative consumption: determinants of satisfaction and the likelihood of using a sharing economy option again. Journal of Consumer Behavior, 14 (3), 193-207.

Mont, O. (2001). "Product-Service System Concept as a Means of Reaching Sustainable Consumption?". In: Roundtable Proceedings of the Seventh European Roundtable on Cleaner Production, International Institute for Industrial Environmental Economics, Lund University, Lund (Sweden), 2–4 May (2001). http://www.iiiee.lu.se/Publication.nsf/$webAll/29CB26003B7692B4C-1256C60004088E8/$FILE/oksana.pdf.

Mont, O. K. (2002a). Drivers and barriers for Shifting towards more Service Orientated Businesses: Analysis of the PSS field and contributions from Sweden. Journal of Sustainable Product Design, 2, 89–103.

Mont, O., Palgan, Y. V., Bradley, K., & Zvolska, L. (2020). A decade of the sharing economy: Concepts, users, business and governance perspectives. Journal of Cleaner Production, 269, 1-9.

Mont, O.K. (2002b).Clarifying the Concept of Product-Service System. Journal of Cleaner Production, 10(3), 237-245.

Morelli, N. (2003). Product-Service Systems: A Perspective shift for Designers. A case study: the design of a telecentre. Design Studies, 24 (1), 73–99.

Muniz, Albert M. Jr., & O'Guinn, T.C. (2001). Brand Community. Journal of Consumer Research, 27 (4), 412–32.

Narasimhan, C., Papatla, P., Jiang, B., Kopalle,P.K., Messinger, P.R., Moorthy,S., Proserpio, D., Subramanian, U., Wu,C. &Zhu,T. (2018). Sharing Economy: Review of Current Research and Future Directions. Customer Needs and Solutions, 5 (1/2), 93–106.

Neely, A., Benedettini, O., & Visnjic, I. (2011b, July). The servitization of manufacturing: Further evidence. In 18th European operations management association conference (Vol. 1).

Neely, A., McFarlane, D., & Visnjic, I. (2011a, July). Complex service systems–identifying drivers characteristics and success factors. In 18th International Annual EurOMA Conference, Exploring Interfaces (Vol. 22, p. 74). Cambridge, UK, Cambridge University Press, Cambridge, UK.

Netter, S., Pedersen, E. R. G., & Lüdeke-Freund, F. (2019). Sharing economy revisited: Towards a new framework for understanding sharing models. Journal of Cleaner Production, 221, 224-233.

Nordin, F., & C. Kowalkowski. (2010). Solutions Offerings: A Critical Review and Reconceptualization. Journal of Service Management, 21(4), 441–459.

Oliva, R. & Kallenberg, R. (2003).Managing the transition from products to services. International Journal of Service Industry Management, 14(2), 160-172.

Ozanne, Lucie K. & Ballantine, Paul W. (2010). Sharing as a form of anti-consumption?An examination of toy library users. Journal of Consumer Behaviour, 9 (6), 485–498.

Pedersen, E.R.G., Netter, S., (2015). Collaborative consumption: business model opportunities and barriers for fashion libraries. Journal of Fashion Marketing and Management, 19 (3), 258-273.

Perren, Rebecca, & Kozinets, Robert V. (2018). Lateral Exchange Markets: How Social Platforms Operate in a Networked Economy. Journal of Marketing, 82 (1), 20–36.

Pinar, O., Mohlmann,M. & Krishnamoorthy,C. (2017). Who Shares and Who Doesn't: Results of the UK Sharing Economy Consumer Survey 2017. Research Report, Warwick Business School, http://pinarozcan.com/wp-content/uploads/2018/06/ResultsofUKSharingEconomyConsumerSurvery2017.pdf.

Rexfelt, O. & Ornäs,V.H.(2009).Consumer acceptance of product-service systems: designing for relative advantages and uncertainty reductions. Journal of Manufacturing Technology Management, 20(5),674-699.

Rifkin, J. (2014). The zero marginal cost society: The internet of things, the collaborative commons, and the eclipse of capitalism. St. Martin's Press.

Salonen, A., Rajala, R., & Virtanen, A. (2018). Leveraging the benefits of modularity in the provision of integrated solutions: A strategic learning perspective. Industrial Marketing Management, 68, 13-24.

Savitt,R. (1990).Pre-Aldersonian Antecedents to Macromarketing: Insights from the Textual Literature. Journal of the Academy of Marketing Science, 18 (Fall), 293–301.

Sawhney, M., Wolcott, R. C. & Arroniz, I. (2006). The 12 Different Ways for Companies to Innovate. Sloan Management Review, 47(3), 75–81.

Schor, J. (2014, October). Debating the sharing economy. Great Transition Initiative:Toward a Transformative Vision and Praxis.https://www.icscarsharing.it/wp-content/uploads/2019/02/2014-Schor-Debating-the-Sharing-Economy.pdf.

Schor, J.B., & Fitzmaurice, C.J. (2015). Collaborating and connecting: the emergence of the sharing economy. In: Reisch, L., Thogersen, J. (Eds.), Handbook of Researchon Sustainable Consumption. Edward Elgar, Cheltenham, UK, p. 410.

Seegebarth, B., Peyer, M., Balderjahn, I. & Wiedmann, K.P. (2016). The sustainability roots of anticonsumption lifestyles and initial insights regarding their effects on consumers' well-being. Journal of Consumer Affairs, 50 (1), 68-99.

Sjödin, D. R., Parida,V. & Wincent,J. (2016). Value Co-Creation Process of Integrated Product-Services: Effect of Role Ambiguities and Relational Coping Strategies. Industrial Marketing Management, 56, 108–119.

Stalnaker, S. (2008). Here comes the P2P economy. Harvard Businesss Review, 86 (2), 17-45.

Storbacka, K. (2011). A solution business model: Capabilities and management practices for integrated solutions. Industrial Marketing Management, 40(5), 699-711.

Sundararajan, A. (2016). The sharing economy: The end of employment and the rise of crowd-based capitalism. Cambridge, MA: MIT Press.

Tax, S.S., McCutcheon, D. & Wilkinson, I.F. (2013). The service delivery network (SDN) a customer-centric perspective of the customer journey. Journal of Service Research, 16 (4), 454-470.

Tran, M., & Sokas, R. K. (2017). The gig economy and contingent work: An Occupational health assessment. Journal of Occupational and Environmental Medicine, 59(4), 63–66.

Tukker, A. (2004). Eight types of Product-Service System: Eight ways to Sustainability? Experiences from Suspronet. Business Strategy and the Environment, 13 (4), 246-60.

Tukker, A. (2015). Product services for a resource-efficient and circular economy–a review. Journal of Cleaner Production, 97, 76-91.

Tuli, K. R., Kohli, A. K. & Bharadwaj, S.G. (2007). Rethinking Customer Solutions: From Product Bundles to Relational Processes. Journal of Marketing, 71(3),1–17.

Ulaga, W., & Loveland, J. M. (2014). Transitioning from product to service-led growth in manufacturing firms: Emergent challenges in selecting and managing the industrial sales force. Industrial Marketing Management, 43(1), 113-125.

Ulaga, W., & Reinartz, W. J. (2011). Hybrid offerings: How manufacturing firms combine goods and services successfully. Journal of Marketing, 75(6), 5-23.

Ulaga, W. & Kowalkowski,C. (2022). Servitization: A State-of-Art Overview and Future Directions. The Palgrave Handbook of Service Management, 169-200.

Vandermerwe, S. (1990). The Market Power is in the Services: Because the value is in the results. European Management Journal, 8 (4), 464-473.

Vandermerwe, S. & Rada, J. (1988). Servitization of Businesses: Adding Value by Adding Services. European Management Journal, 6 (4), 314- 324.

Vargo, S. L., & Lusch, R. F. (2004). Evolving to a new dominant logic for marketing. *Journal of Marketing*, 68(1), 1-17.

Vargo, S.L. & Lusch, R.F. (2008). Service-Dominant Logic: Continuing the Evolution. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 36, 1-10.

Visnjic, I. (2010). (*Revisiting) Servitization: When is Service Oriented Business Model Innovation Effective*?. In: SSME netUK (UK network of Service Science Management and Engineering), Case Studies in Service Innovation : Two Day Conferance, Manhester, United Kingdom 14-15 June 2010. http://www.ssmenetuk.org/docs/ServiceInnovation_CaseBook_pre_conference.pdf.

Yildirim,C., Oflac, B.S., & Yurt, Ö. (2018). The doer effect of failure and recovery in multi-agent cases:service supply chain perspective. *Journal of Service Theory and Practice*, 28(3),274-297.

Weeks, R.V.& Benade, S. (2009).Servitization : A South African Perspective. *Journal of Contemporary Management,* 6, 390-408.

Wilhelms, M.-P., Henkel, S. & Falk, T. (2017). To earn is not enough: a means-end analysis to uncover peer-providers' participation motives in peer-to-peer carsharing. *Technological Forecasting and Social Change*, 125, 38–47.

Windahl, C. Andersson, P. Berggren, C. & Nehler,C.(2004).Manufacturing Firms and Integrated Solutions: Characteristics and Implications. *European Journal of Innovation Management,* 7(3), 218–228.

Wirtz, J., So, K. K. F., Mody, M. A., Liu, S. Q., & Chun, H. H. (2019). Platforms in the peer-to-peer sharing economy. *Journal of Service Management*, 30(4), 452-483.

Worldbank Data (2023a). *Services, value added (% of GDP)*. https://data.worldbank.org/indicator/NV.SRV.TOTL.ZS.

Worldbank Data (2023b). *Employment in services (5 of total employment) (modeled ILO estimate*). https://data.worldbank.org/indicator/SL.SRV.EMPL.ZS.

Zhang, L., Akwei,C. &Zhang, Y. (2016). Exploring How Complex Solution-Based Capabilities (CSC) Are Developed and Integrated in Engineering Companies. *Production Planning & Control*, 27(9),727–739.

Zhu, X., & Liu, K. (2021). A systematic review and future directions of the sharing economy: business models, operational insights and environment-based utilities. *Journal of Cleaner Production*, 290, 125209.

Ziesemer, F., Hüttel, A., & Balderjahn, I. (2021). Young People as Drivers or Inhibitors of the Sustainability Movement: The Case of Anti-Consumption. *Journal of Consumer Policy*, 44, 427-453.

Value Co-Creation In Circular Economy: Examining "Industrial Symbiosis" Model and Turkish Practices

Asst. Prof. Özge Kirezli

Yeditepe University, 0000-0003-1122-0191, ozge.kirezli@yeditepe.edu.tr

Muteber Tuzcu

Boğaziçi University, 0000-0001-9528-9158, muteber.tuzcu@boun.edu.tr

ABSTRACT

In recent years, there has been a growing interest in customer value co-creation, which indicates the process of involving customers in the creation and delivery of value. Vargo and Lusch coined the term of "value co-creation" in 2004 (Fan and Luo; 2020). In the collaboration perspective, the term can also refer to providing and receiving value with important participants in the use of services or products, resulting in mutual gains through a mutually beneficial relationship (Ziouvelou and McGroarty; 2021). The value co-creation approach claims that customers are not just passive recipients of value, but rather active participants who can contribute their knowledge, skills, and resources to co-create value with firms (Cossío-Silva, Revilla-Camacho, Vega-Vázquez, and Palacios-Florencio; 2016). In the circular economy perspective, industrial symbiosis emerged as giving several different stakeholders a chance to co-crate value, together. Industrial symbiosis can be defined as the idea of allowing entities and companies to cooperate in the sharing of resources, hence contributing to the sustainability of resources with environmental, economic and social benefits (Neves, Godina, Azevedo, and Matias; 2020). In that sense, this chapter has two core aims which are to examine the value-cocreation term with the circular economy perspective and to present concrete "industrial symbiosis" examples from Turkey as an emerging country.

Keywords: *Value co-creation*, *circular economy*, *industrial symbiosis*.

INTRODUCTION

The circular economy notion changed the business environment in such a way that its impact can be observed in various industrial and consumer markets. Though the current business models are mostly based on linear economic models, the circular economy idea has been attracting practitioners by the diverse

other words, the value could be co-created through resource integration. The exchange supports reusing and recycling activities which are the main practices of the circular economy. However, key takeaways need to be noted by examining the best practices. First of all, the system needs a planned approach to building and expanding infrastructure to nurture industrial symbiotic relations, which is possible via regional development agencies, non-governmental organizations, and governmental authorities. The arrangement of several workshops and meetings to explore the dyadic relationship needs to be done for the well-being of the whole ecosystem to go beyond just the economic value. This is mostly about the planning of the relationships. In the age of the digital economy, all these efforts need to be moved to virtual platforms, triggering the participation of maximum potential members. Second, providing an ecosystem for industrial symbiosis will optimize the flow of materials and information within and among sectors is vital for the implementation of the projects and programs, which require critical monetary incentives and non-monetary support of know-how. Thirdly, the target setting and evaluation of how actual performance is meeting these predefined targets should be meticulously tracked.

The circular economy approach proposes vast opportunities for businesses in economic, social, and environmental means. Hence, this opportunity recognition and realization is only possible through careful planning of the actions and coordination of several diverse actors. The reports highlighted these opportunities in numerous industries, however, a central design to increase the awareness and interest level of the stakeholders is vitally needed. This chapter tried to link the circular economy, value-co-creation, and industrial symbiosis to pave the way for future brilliant cases stemming from inter-industries.

REFERENCES

Albino, V., Fraccascia, L., 2015. The industrial symbiosis approach: a classification of business models. In: Procedia Environmental Science, Engineering and Management, 2, pp. 217-223.

Alkaya, E. (2021). *Türkiye'de Endüstriyel Simbiyoz: Mevcut Durum Raporu.* https://endustriyelsimbiyoz.ikvp.izka.org.tr/wp-content/uploads/2022/05/EK-6.-Endustriyel-Simbiyoz-Mevcut-Durum-Raporu_public.pdf.

Aminoff, A., Valkokari, K., & Kettunen, O. (2016). Mapping multidimensional value(s) for co-creation networks in a circular economy. Collaboration in a Hyperconnected World, 629–638. https://doi.org/10.1007/978-3-319-45390-3_54

Baldassarre, B., Schepers, M., Bocken, N., Cuppen, E., Korevaar, G., & Calabretta, G. (2019). Industrial symbiosis: Towards a design process for eco-industrial clusters by integrating circular economy and Industrial Ecology Perspectives. Journal of Cleaner Production, 216, 446–460. https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2019.01.091

Biolive. (2023, May 28). Biopolymer Production Made of Olive Seeds. https://endustriyelsimbiyoz.ikvp.izka.org.tr/wp-content/uploads/2022/04/Biolive.pdf.

Bocken, N. M., Short, S. W., Rana, P., & Evans, S. (2014). A literature and practice review to develop sustainable business model archetypes. *Journal of Cleaner Production*, *65*, 42-56. https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2013.11.039.

Chertow, M. R. (2000). Industrial symbiosis: literature and taxonomy. *Annual Review of Energy and the Environment*, *25*(1), 313-337.

Cossío-Silva, F.-J., Revilla-Camacho, M.-Á., Vega-Vázquez, M., & Palacios-Florencio, B. (2016). Value co-creation and customer loyalty. Journal of Business Research, 69(5), 1621–1625. https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2015.10.028

Ehrenfeld, J. (2004). Industrial ecology: a new field or only a metaphor?. *Journal of Cleaner Production*, *12*(8-10), 825-831.

European Commission. (2015). Circular economy package: Questions & answers: MEMO/15/6204. Retrieved from http://europa.eu/rapid/ press-release_MEMO-15-6204_en.htm

Fan, X., & Luo, Y. (2020). Value co-creation: A literature review. Open Journal of Social Sciences, 08(02), 89–98. https://doi.org/10.4236/jss.2020.82008

Fric, U. and Rončević, B. (2018). E-Simbioza–leading the way to a circular economy through industrial symbiosis in Slovenia. *Socijalna ekologija: časopis za ekološku misao i sociologijska istraživanja okoline*, *27*(2), 119-140.

Galvagno, M., & Dalli, D. (2014). Theory of value co-creation: A systematic literature review. Managing Service Quality, 24(6), 643–683.

Geisendorf, S., & Pietrulla, F. (2017). The circular economy and circular economic concepts-a literature analysis and Redefinition. Thunderbird International Business Review, 60(5), 771–782. https://doi.org/10.1002/tie.21924

Hein, A., Weking, J., Schreieck, M., Wiesche, M., Böhm, M., & Krcmar, H. (2019). Value co-creation practices in business-to-business platform ecosystems. Electronic Markets, 29(3), 503–518. https://doi.org/10.1007/s12525-019-00337-y.

Kirchherr, J., Reike, D., & Hekkert, M. (2017). Conceptualizing the circular economy: An analysis of 114 definitions. Resources, Conservation and Recycling, 127, 221–232. https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2017.09.005

Kraaijenhagen, C., Van Oppen, C., & Bocken, N. (2016). Circular business. *Collaborate and Circulate*.

Lombardi, D. R., & Laybourn, P. (2012). Redefining industrial symbiosis: Crossing academic–practitioner boundaries. *Journal of Industrial Ecology*, *16*(1), 28-37.

Morseletto, P. (2020). Targets for a circular economy. Resources, Conservation and Recycling, 153, 104553. https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2019.104553.

Neves, A., Godina, R., Azevedo, S. G., & Matias, J. C. O. (2020). A comprehensive review of industrial symbiosis. Journal of Cleaner Production, 247, 119113. https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2019.119113

Oleatex. (2023, May,28). Responsibility. https://oleatex.com/responsibility

Prahalad, C. K., & Ramaswamy, V. (2004). Co-creation experiences: The next practice in value creation. Journal of Interactive Marketing, 18(3), 5–14.

Ranjan, K. R., & Read, S. (2014). Value co-creation: Concept and measurement. Journal of the Academy of Marketing Science, 44(3), 290–315.

Schwarz, E. J., & Steininger, K. W. (1997). Implementing nature's lesson: the industrial recycling network enhancing regional development. *Journal of Cleaner Production*, *5*(1-2), 47-56.

Suárez-Eiroa, B., Fernández, E., Méndez-Martínez, G., & Soto-Oñate, D. (2019). Operational principles of circular economy for sustainable development: Linking theory and practice. Journal of Cleaner Production, 214, 952–961. https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2018.12.271

The Circular Economy Glossary. How to Build a Circular Economy. (n.d.). https://ellenmacarthurfoundation.org/topics/circular-economy-introduction/glossary

van Beers, D. (2007). Capturing regional synergies in the Kwinana industrial area. *Centre for Sustainable Resource Processing: Kensington, Australia*.

Vargo, S. L. (2020). From promise to perspective: Reconsidering value propositions from a service-dominant logic orientation. Industrial Marketing Management, 87, 309–311.

Vargo, S. L., & Lusch, R. F. (2004). Evolving to a new dominant logic for marketing. Journal of Marketing, 68(1), 1–17.

Vargo, S.L. and R.F. Lusch.. (2008). 'Service-Dominant Logic: Continuing the Evolution', Journal of the Academy of Marketing Science, 36 (1):1–10.

Yeşilçevre. (2023). *Endüstriyel simbiyoz*. S.S.Yeşil Çevre Hizmet ve İşletme Kooperatifi. https://www.yesilcevre.com.tr/endustriyel-simbiyoz.

Ziouvelou, X., & McGroarty, F. (2021). In Emerging ecosystem-centric business models for Sustainable Value Creation. essay, IGI Global.

Zou, J., & Shao, Y. (2022). A study on factors affecting the value co-creation behavior of customers in sharing economy: Take airbnb Malaysia as an example. Sustainability, 14(19), 12678.

Green Human Resource Management and Corporate Sustainability

Asst. Prof. Zeynep Kabadayı Kuşcu
Piri Reis University, 0000-0002-8805-3187, zkabadayi@gmail.com

ABSTRACT

Green Human Resource Management (GHRM) concept evolved from the intersection of human capital and sustainability. GHRM practices, which are categorized as "green recruitment and selection", "green training", "green performance management", "green pay and rewards", "green involvement" (Tang et al., 2018) are important in achieving corporate sustainability. This study approaches corporate sustainability from micro level and focuses on employee behaviors and their relationships with other constructs. Even though GHRM has both impact on environmental and social sustainability, the latter is studied less in literature, thus it can be advised to focus more on social sustainability in future studies.

Keywords: *Green Human Resource Management*, *Corporate Sustainability*, *Environmental Sustainability*, *Social Sustainability*, Green Recruitment, *Green Training*

INTRODUCTION

Today human capital is the most critical factor for economic, social and environmental sustainability. Green Human Resource Management (GHRM) concept has evolved to manage corporate sustainability via human capital. It refers to the use of Human Resources Management (HRM) policies to foster the sustainable utilization of resources within organizations and the preservation of knowledge capital (Mandip, 2012). According to de Souza Freitas et al. (2012), GHRM has an impact on environmental integrity and social equity. Business enterprises are among the major stakeholders engage in environmental issues and plays an important role in solving the environmental hazards(Ahmad, 2015). In that sense individual employees can make great contributions if the environmental policies and processes are managed effectively Young and Tilley(2006) argue

policies, train and empower them, it is inevitable that organizations achieve sustainable performances. In future, more research should be designed to understand the relationship between GHRM and social sustainability, since GHRM has an enormous potential for integrating sustainability with the scope of both environmental integrity and social equity (Souza Freitas et al., 2012).

REFERENCES

Ahmad, S. (2015). Green human resource management: Policies and practices. Cogent business& management, 2(1), 1030817.

Amjad, F., Abbas, W., Zia-Ur-Rehman, M., Baig, S. A., Hashim, M., Khan, A., & Rehman, H. U. (2021). Effect of green human resource management practices on organizational sustainability: the mediating role of environmental and employee performance. Environmental Science and Pollution Research, 28, 28191-28206.

Amrutha, V. N., & Geetha, S. N. (2020). A systematic review on green human resource management: Implications for social sustainability. Journal of Cleaner production, 247, 119131.

Arulrajah, A. A., Opatha, H. H. D. N. P., & Nawaratne, N. N. J. (2015). Green human resource management practices: A review.

Benevene, P., & Buonomo, I. (2020). Green human resource management: An evidence-based systematic literature review. Sustainability, 12(15), 5974.

Brundtland, G. H. (1987). Our Common Future World Commission On Environment And Development.

Clarke, E. (2006), Power Brokers, People Management, 18thMay, pp. 40-42.

de Souza Freitas, W. R., Jabbour, C. J. C., Mangili, L. L., Filho, W. L., & de Oliveira, J. H. C. (2012). Building sustainable values in organizations with the support of human resource management: evidence from one firm considered as the 'best place to work'in Brazil. Journal of Human Values, 18(2), 147-159.

Deshwal, P. (2015). Green HRM: An organizational strategy of greening people. International Journal of applied research, 1(13), 176-181.

Dibrell, C., B Craig, J., Kim, J., & J Johnson, A. (2015). Establishing how natural environmental competency, organizational social consciousness, and innovativeness relate. Journal of Business Ethics, 127, 591-605.

Daily, B. F., Bishop, J. W., & Massoud, J. A. (2012). The role of training and empowerment in environmental performance: A study of the Mexican maquiladora industry. International Journal of operations & production management, 32(5), 631-647.

Dyllick T, Hockerts K. 2002. Beyond the business case for corporate sustainability. Business Strategy and the Environment 11(2): 130–141.

Dumont, J., Shen, J., & Deng, X. (2017). Effects of green HRM practices on employee workplace green behavior: The role of psychological green climate and employee green values. Human resource management, 56(4), 613-627.

Dutta, S. (2012). Greening people: A strategic dimension. ZENITH International Journal of Business Economics & Management Research, 2(2), 143–148.

Elkington, J. (1997). The triple bottom line. Environmental management: Readings and cases, 2, 49-66.

Ehrenfeld, J. R. (2005). Eco-efficiency. *Journal of Industrial Ecology*, *9*(4), 6-8.

Fernández, E., Junquera, B., & Ordiz, M. (2003). Organizational culture and human resources in the environmental issue: a review of the literature. International Journal of Human Resource Management, 14(4), 634-656.

Garavan, T. N., & McGuire, D. (2010). Human resource development and society: Human resource development's role in embedding corporate social responsibility, sustainability, and ethics in organizations. Advances in Developing Human Resources, 12(5), 487-507.

Gordon, P. (2001). Lean and green: profit for your workplace and the environment. Berrett-Koehler Publishers.

GreenBiz (2023). State of Green Business (retrieved from https://www.greenbiz.com/report/state-green-business-2023

Guerci, M., Longoni, A., & Luzzini, D. (2016). Translating stakeholder pressures into environmental performance–the mediating role of green HRM practices. The International Journal of Human Resource Management, 27(2), 262-289.

Gupta, H. (2018). Assessing organizations performance on the basis of GHRM practices using BWM and Fuzzy TOPSIS. Journal of environmental management, 226, 201-216.

Jabbour, C. J. C., & Santos, F. C. A. (2008). Relationships between human resource dimensions and environmental management in companies: proposal of a model. Journal of Cleaner Production, 16(1), 51-58.

Jackson SE, Renwick DWS, Jabbour CJC, Muller-Camen M (2011) State-of-the-art and future directions for green human resource man- agement: introduction to the special issue. German J Human Resour Manag 25(2):99–116

Jackson, S. E., Ones, D. S., & Dilchert, S. (2012). Managing human resources for environmental sustainability (Vol. 32). John Wiley & Sons.

Jamal, T., Zahid, M., Martins, J. M., Mata, M. N., Rahman, H. U., & Mata, P. N. (2021). Perceived green human resource management practices and corporate sustainability: Multigroup analysis and major industries perspectives. Sustainability, 13(6), 3045.

Jirawuttinunt, S. (2018). The Relationship between Green Human Resource Management and Green Intellectual Capital of Certified ISO 14000 Businesses in Thailand. *St. Theresa Journal of Humanities and Social Sciences*, *4*(1), 20-37.

Huq, F., Stevenson, M., & Zorzini, M. (2014). Social sustainability in developing country suppliers: An exploratory study in the ready made garments industry of Bangladesh. *International Journal of Operations & Production Management*, *34*(5), 610-638.

Kavgacı, Y., & Erkmen, T. (2021). Yeşil insan kaynakları yönetimi uygulamalarının kurumsal sosyal sorumluluktaki rolü. Business & Management Studies: An International Journal, 9(3), 794-821.

Kim, Y. J., Kim, W. G., Choi, H. M., & Phetvaroon, K. (2019). The effect of green human resource management on hotel employees' eco-friendly behavior and environmental performance. International Journal of Hospitality Management, 76(August 2017), 83–93. https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2018.04.007

Kulshrestha, S. S., & Srivastava, S. (2018). GREEN HRM: A new trend in enhancing green behaviour at workplace. *International Journal of Advanced Scientific and Technical Research*, *8*(2), 1-7.

Linnenluecke, M. K., & Griffiths, A. (2010). Corporate sustainability and organizational culture. Journal of world business, 45(4), 357-366.

Lothe, S., Myrtveit, I., & Trapani, T. (1999). Compensation systems for improving environmental performance. Business Strategy and the Environment, 8(6), 313-321.

Mahdy, F., Alqahtani, M., & Binzafrah, F. (2023). Imperatives, Benefits, and Initiatives of Green Human Resource Management (GHRM): A Systematic Literature Review. Sustainability, 15(6), 4866.

Makhecha, U. P., & Mariappanadar, S. (2023). High-performance Sustainable Work Practices for Corporate ESG Outcomes: Sustainable HRM Perspective. NHRD Network Journal, 16(2), 159-163.

Mandip, G. (2012). Green HRM: People management commitment to environmental sustainability. Research Journal of Recent Sciences, ISSN, 2277, 2502.

Masri, H. A., & Jaaron, A. A. (2017). Assessing green human resources management practices in Palestinian manufacturing context: An empirical study. Journal of cleaner production, 143, 474-489.

Mehta, K., & Chugan, P. K. (2015). Green HRM in pursuit of environmentally sustainable business. Pursuit of Environmentally Sustainable Business (June 1, 2015). Universal Journal of Industrial and Business Management, 3(3), 74-81.

Milliman, J. & Clair, J. (1996). Best environmental HRM practices in the US. Greening People: Human Resource and Environmental Management. New York.

Mousa, S. K., & Othman, M. (2020). The impact of green human resource management practices on sustainable performance in healthcare organisations: A conceptual framework. Journal of cleaner production, 243, 118595. Ability-Motivation-Opportunity University Press

Nisar, Q. A., Haider, S., Ali, F., Jamshed, S., Ryu, K., & Gill, S. S. (2021). Green human resource management practices and environmental performance in Malaysian green hotels: The role of green intellectual capital and pro-environmental behavior. Journal of Cleaner Production, 311, 127504.

Ones, D. S., & Dilchert, S. (2012). Environmental sustainability at work: A call to action. Industrial and Organizational Psychology, 5(4), 444-466.

Opatha, H. H. D. N. P. (2013), Green Human Resource Management: A Simplified Introduction, HR Dialogue, Department of HRM, Faculty of Management Studies and Commerce, University of Sri Jayewardenepura, pp. 22-41.

Opatha, H. H., & Arulrajah, A. A. (2014). Green Human Resource Management: Simplified general reflections. International Business Research, 7(8), 101–112.

Pham, N. T., Tučková, Z., & Jabbour, C. J. C. (2019). Greening the hospitality industry: How do green human resource management practices influence organizational citizenship behavior in hotels? A mixed-methods study. Tourism management, 72, 386-399.

Phillips, C. (2007). Today's talent contest: The battle for talent in the UK is hotting up. Human resource management international digest, 15(3), 3–5. https://doi.org.10.1108/09670730710743907

Pinzone, M., Guerci, M., Lettieri, E., & Huisingh, D. (2019). Effects of 'green'training on pro-environmental behaviors and job satisfaction: Evidence from the Italian healthcare sector. Journal of cleaner production, 226, 221-232.

Ren, S., Tang, G., & E Jackson, S. (2018). Green human resource management research in emergence: A review and future directions. *Asia Pacific Journal of Management*, *35*, 769-803.

Renwick, D. W., Redman, T., & Maguire, S. (2013). Green human resource management: A review and research agenda. International journal of management reviews, 15(1), 1-14.

Robertson, J. L., & Barling, J. (2013). Greening organizations through leaders' influence on employees' pro-environmental behaviors. Journal of organizational behavior, 34(2), 176-194.

Sætra, H. S. (2021). A Framework for Evaluating and Disclosing the ESG Related Impacts of AI with the SDGs. Sustainability, 13(15), 8503.

Shen, J., Dumont, J., & Deng, X. (2019). Green human resource management in Chinese enterprises. Routledge.

Shoaib, M., Abbas, Z., Yousaf, M., Zámečník, R., Ahmed, J., & Saqib, S. (2021). The role of GHRM practices towards organizational commitment: A mediation analysis of green human capital. Cogent Business & Management, 8(1), 1870798.

Sullivan, J. (2007). Green recruiting: Building your environmental employment brand. Resource and Energy Economics, Retrieved August. 1-28.

Tang, G., Chen, Y., Jiang, Y., Paillé, P., & Jia, J. (2018). Green human resource management practices: scale development and validity. Asia pacific journal of human resources, 56(1), 31-55.

Uddin, M. M., & Islam, R. (2015). Green HRM: Goal attainment through environmental sustainability. *Journal of Nepalese Business Studies*, *9*(1), 14-19.

Ullah, M. M. (2017). Integrating environmental sustainability into human resources management: A comprehensive review on green human resources management (Green HRM) Practices. Economics and management, 6(1), 14-19.

UNESCO (2012). Education for Sustainable Development: Sourcebook. ISBN 978-92-3-001063-8.

Vachon, S., & Mao, Z. (2008). Linking supply chain strength to sustainable development: A country-level analysis. Journal of Cleaner Production, 16(15), 1552–1560. https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2008.04.012

Van Marrewijk, M., & Werre, M. (2003). Multiple levels of corporate sus- tainability. Journal of Business Ethics, 44(2), 107–119. https://doi.org/ 10.1023/A:1023383229086

Wagner, M. (2011). Environmental management activities and sustainable HRM in German manufacturing 13 firms–incidence, determinants, and outcomes. German Journal of Human Resource Management, 25 14 (2), 157-177, https://doi.org/10.1177/239700221102500206.

Wehrmeyer, W. (1996). Greening people – Human resources and environmental management, Sheffield, England: Greenleaf Publishing.

Wikhamn, W. (2019). Innovation, sustainable HRM and customer satisfaction. International Journal of Hospitality Management, 76 (April 2018), 102-110, https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2018.04.009

Yasin, R., Huseynova, A., & Atif, M. (2023). Green human resource management, a gateway to employer branding: Mediating role of corporate environmental sustainability and corporate social sustainability. Corporate Social Responsibility and Environmental Management, 30(1), 369-383.

Young W, Tilley F. (2006). Can businesses move beyond efficiency? The shift toward effectiveness and equity in the corporate sustainability debate. Business Strategy and the Environment 15(6): 402–415. DOI: 10.1002/bse.510

Yong, J. Y., Yusliza, M. Y., Ramayah, T., & Fawehinmi, O. (2019). Nexus between green intellectual capital and green human resource management. Journal of cleaner production, 215, 364-374.

Yu, W., Chavez, R., Feng, M., Wong, C. Y., & Fynes, B. (2020). Green human resource management and environmental cooperation: An ability-motivation-opportunity and contingency perspective. international journal of production Economics, 219, 224-235.

Yusoff, Y. M., Nejati, M., Kee, D. M. H., & Amran, A. (2020). Linking green human resource management practices to environmental performance in hotel industry. Global Business Review, 21(3), 663.

Green Marketing in the 21st Century

Asst. Prof. Hande Begüm Bumin Doyduk
Kocaeli University, 0000-0002-2917-2020, hande.doyduk@kocaeli.edu.tr

ABSTRACT

The industrial revolution was a breakthrough in human history, changing many aspects of life. In line with that linear economy perspective focused on productivity, increasing production and consumption while neglecting other points of interest. The increase in consumption, the level of waste and environmental pollution on global level started threatening the future of humanity. The traditional perspicacity of production and consumption concepts have been questioned. Stemming from the zero waste perspective, circular economy model is formed as a solution. In circular economy model, developing and marketing environmental friendly, recyclable and reusable goods and services allowing less consumption of natural resources is important. At this point, green marketing approach, attracts attention with the environmentalist perspective it reveals.

The concept of green marketing was first introduced by the American The Marketing Association (AMA) in 1975 an article on ecological marketing. It was defined as "marketing of products that are assumed to be environmentally safe and friendly is called green marketing". The green marketing concept has evolved over three phases. The first phase is ecological marketing, which tries to reduce dependence on harmful products. The second phase is environmental marketing, which seeks to reduce environmental damage, and the third phase is sustainable marketing, seeking to create a sustainable economic order. In this chapter green marketing approach, green marketing mix, greenwash and the place and importance of green marketing in the circular economy model will be discussed.

Keywords: *Circular Economy*, *Greenmarketing*, *Ecolabeling*, *Greenwash*.

INTRODUCTION

The economic perspective after industrialization is linear, applying a buy-use-dispose model. In order to produce more, the consumption has been promoted, product life times are shortened.

After the Industrial Revolution the acceleration of technological development, globalization, consumption, urban population

Finding financing: Environmentalist companies implementing green strategies are more likely to find financing especially in developed countries. Cost of capital thus changes among the environmentalist and non environmentalist companies.

Organizational change: In order to enable green new applications such as using technologies and reducing waste costs, businesses need to make changes in organizational structures. The cost of this change in organizational structure will be high and it will affect the total cost of the good.

When the price level of environmentally friendly and non-environmental products are at parity, the positive environmental features of the environmental product can be a competitive advantage, When the prices of the green products are higher, the differentiation point, the environmentalist perspective shall be communicated profoundly especially to the target customer group who are willing to pay more for these products. Having a green strategy is appreciated by consumers in some sectors more than the others. For instance green products enabling consumers' energy-saving or water-saving environmentalist are perceived as more valuable by the target group. Their willingness to pay premium prices for products is higher, since the purchase of the product would lead to actual savings on water or energy bills (Ginsberg & Bloom, 2004). Even though there is a growing group of customers who are willing to pay a price premium for green products, it is known that consumption options of green products are consistent with utility maximization, and green purchasing decreases as green product prices increase (Abaidoo, 2010).

REFERENCES

Aalto-Setälä, V. & Raijas, A. (2003). Actual market prices and consumer price knowledge, Journal of Product & Brand Management, 12(3), 180-192.

Abaidoo, R. (2010). If a rational consumer could choose his own utility function, would he choose to go green?. The Journal of Applied Business and Economics, 10(6), 44.

Arseculeratne D. & Yazdanifard, R. (2014). How green marketing can create a sustainable competitive advantage for a business, International Business Research, 7(1), 130-137.

Asadi S, Pourhashemi O,Nilashi M, Abdullah R,Samad S, Yadegaridehkordi E et al (2020) Investigating influence of green innovation on sustainability performance:a case on Malaysian Hotel industry. Journal of Clean Production, 258:120860

Aydın (2019). Eko-etiketleme ve türkiye çevre etiketi. Harran Üniversitesi mühendislik dergisi, 4(1), 40-47.

Bakker FGA, Fissher OAM, Brack AJP 2002. Organizing product-oriented environmental management from a firm's perspective. Journal of Cleaner Production 10(5): 455–464.

Canan, A. Y., & Ecevit, Z. (2005). Çevre bilinçli tüketiciler. Akdeniz University Faculty of Economics & Administrative Sciences Faculty Journal/Akdeniz Universitesi Iktisadi ve Idari Bilimler Fakultesi Dergisi, 5(10).

Chen, Y. S., Chang, T. W., Li, H. X. ve Chen, Y. R. (2020). The influence of green brand affect on green purchase intentions: The mediation effects of green brand associations and green brand attitude. International Journal of Environmental Research and Public Health, 17(11), 2-17.

Chase, D. S. ve Kauchak, T. (1992). Consumers Keen on Green but Marketers Don't Deliver. Advertising Age, 63(26), 2-4.

Davis, J. J. (1993). Strategies for environmental advertising. Journal of Consumer Marketing. 10(2), 19-36.

Freitas Netto, S. V., Sobral, M. F. F., Ribeiro, A. R. B., & Soares, G. R. D. L. (2020). Concepts and forms of greenwashing: A systematic review. Environmental Sciences Europe, 32(1), 1-12.

Ginsberg, J. M. ve Bloom, P. N. (2004). Choosing the right green marketing strategy, MIT Sloan Management Review, 46(1), 79-84.

Grewal, D., Monroe, K.B. ve Krishnan, R. (1998). The effects of price-comparison advertising on buyers' perceptions of acquisition value, transaction value, and behavioral intentions, The Journal of Marketing, 62(2), 46-59.

Guo R, Zhang W, Wang T, Li C, Tao L (2018) Timely or considered? Brand trust repair strategies and mechanism after greenwashing in China— from a legitimacy perspective. Ind Mark Manag 72:127–137. https://doi. org/10.1016/j.indmarman.2018.04.001

Haytko, D. L. ve Matulich, E. (2008). Green advertising and environmentally responsible consumer behaviors: Linkages examined. Journal of Management and Marketing Research, 1, 2-11.

Hughner, R. S., McDonagh, P., Prothero, A., Shultz, C. J. ve Stanton, J. (2007). Who are organic food consumers? A compilation and review of why people purchase organic food, Journal of Consumer Behaviour, 6(2-3), 94-110.

Joshi, Y. ve Rahman, Z. (2015). Factors affecting green purchase behaviour and future research directions, International Strategic Management Review, 3(1-2), 128-143.

Kazadi K, Lievens A & Mahr D (2016) Stakeholderco-creation during the innovation process: Identifying capabilities for knowledge creation among multiple stakeholders. Journal of Business Research 69(2):525–540

Kement, Ü. ve Bükey, A. (2020). Yeşil Satın Alma Davranış Teorisi Kapsamında Ekorekreasyon Faaliyetlerine Katılan Bireylerin Davranışlarının İncelenmesi: Bolu Yedigöller Örneği. Tourism and Recreation, 2(2), 134-14.

Khandelwal, U. ve Bajpai, N. (2011). A study on green advertisement and its impact on consumer purchase intention. Journal of Creative Communications, 6(3), 259-276.

McCarty, J. A. ve Shrum, L. J. (2001). The influence of individualism, collectivism, and locus of control on environmental beliefs and behavior. Journal of Public Policy & Marketing, 20(1), 93-104.

Mkik, S., Khouilid, M. ve Aomari, A. (2017). Green advertising and environmentally consumption: The level of awareness and Moroccan customer's perception. IOSR Journal of Business and Management, 19(8), 1-11.7

Polonsky, M. J. (2008). An introduction to green marketing. Global Environment: Problems and Policies, 2(1), 1-10.

Pujari D, Wright G, Peattie K. 2003. Green and competitive. Influences on environmental new product development performance. Journal of Business Research 56: 657–671.

Rahmi, D. Y., Rozalia, Y., Chan, D. N., Anira, Q. ve Lita, R. P. (2017). Green brand image relation model, green awareness, green advertisement, and ecological knowledge as competitive advantage in improving green purchase intention and green purchase behavior on creative industry products. Journal of Economics, Business, & Accountancy Ventura, 20(2), 177-186.

Rao, V.R. (1984). Pricing research in marketing: The state of the art, The Journal of Business, 57(1), Part 2: Pricing Strategy, S39-S60.

Robert KH. 1995. The natural step. Timeline March/April: 1–24.

Rizwan, M., Mahmood, U., Siddiqui, H. ve Tahir, A. (2014). An empirical study about green purchase intentions. Journal of Sociological Research, 5(1), 290-305

Schmuck, D., Matthes, J. & Naderer, B. (2018). Misleading Consumers with Green Advertising? An Affect–Reason–Involvement Account of Greenwashing Effects in Environmental Advertising. Journal of Advertising, 47(2), 127-145

Stahel, W. R. (2016). The circular economy. Nature, 531(7595), 435-438.

Suhaily, L. & Darmoyo, S. (2019). Effect of Green Product and Green Advertising to Satisfaction and Loyalty which mediated by Purchase Decision. International Journal of Contemporary Applied Researches, 6(1), 44-57.

Tucker, E. M., Rifon, N. J., Lee, E. M. ve Reece, B. B. (2012). Consumer Receptivity to Green Ads: A Test of Green Claim Types and the Role of Individual Consumer Characteristics for Green Ad Response. Journal of Advertising, 41(4), 9-23.

United Nations Conference on Environment and Development (UNCED), Rio,1992

Ülker, Y. (2021). Tüketim Karşıtı Bireylerin Çevreci Reklamlara Olan Tutumları. Selçuk İletişim Dergisi, 14(2), 784-804. doi: https://doi.org/10.18094/josc.877887

Vermeir, I. ve Verbeke, W. (2008). Sustainable food consumption among young adults in Belgium: Theory of planned behaviour and the role of confidence and values, Ecological Economics, 64(3), 542-553.

Wu, S. I. ve Chen, Y. J. (2014). The impact of green marketing and perceived innovation on purchase intention for green products. International Journal of Marketing Studies, 6(5), 81-101.

Zeithaml, V.A. (1988). Consumer perceptions of price, quality, and value: A means-end model and synthesis of evidence, Journal of Marketing, 52(3), 2-22.

Zinkhan, G. M. ve Carlson, L. (1995). Green advertising and the reluctant consumer. Journal of Advertising, 24(2), 1-6.

Value Co-Creation for Sustainability in Not-for-Profit Supply Chains: A Humanitarian Aid Perspective

Asst. Prof. Tunca Tabaklar

İzmir Kâtip Çelebi University, 0000-0001-6229-9413 tunca.tabaklar@ikc.edu.tr

ABSTRACT

Not-for-profit supply chain management can serve society by alleviating human suffering, building environmental awareness, or initiating green approaches to create sustainable communities. To achieve these objectives, organizations in a supply chain create value through collaboration with each other, resulting in better performance outcomes. Therefore, the purpose of this chapter is to discuss the understanding of the value co-creation process in a not-for-profit supply chain setting, specifically in humanitarian aid supply chains, through collaboration for building sustainability. The discussion serves as a starting point for theory adaptation and contributes to the conceptual development of value co-creation in sustainability within humanitarian aid supply chains. The chapter ends with identifying contributions on the topic and suggesting future research directions.

Keywords: *not-for-profit supply chains*, *operations management*, *collaboration*, *value co-creation*, *humanitarian aid*.

INTRODUCTION

Supply chains can be set up according to the characteristics of respective industries, such as tourism (Zhang et al., 2009), healthcare (Baltacioglu et al., 2007), or humanitarian aid (Kovács & Spens, 2007; van Wassenhove, 2006). Consequently, they can aim to serve (Ellram et al., 2004) or to produce (Lambert & Cooper, 2000). Supply chain management has been dealing with risks as part of its stream, which is known as supply chain risk management (SCRM). One of the risk categories that SCRM addresses is disasters (Jüttner, 2005; Ponomarov & Holcomb, 2009; Tang, 2006). The main objective of SCRM is to mitigate risk, turn unpredictability into predictability for supply chain management, and avoid any disruptions in the delivery of

nism which might also cover the disposal of humanitarian aid operations waste (Trivedi et al., 2015), thus contributing to environmental sustainability. Moreover, a close relationship in upstream HASC might also enhance the efficiency of the supply chain (Duong & Chong, 2020), thus contributing to the economic sustainability of HASC (Blome et al., 2014; Corbett et al., 2022). Value co-creation in downstream might lead to social sustainability through local community engagement (Kovács et al., 2010; Oloruntoba et al., 2018) and in the long-term economic sustainability of beneficiaries (Corbett et al., 2022; Haavisto & Kovács, 2014).

For future research, first, the discussion and conceptualization in this chapter can serve as input or a starting point for developing a conceptual framework and research propositions. Second, different theoretical lenses can be adopted for the conceptualization, such as the dynamic capabilities view (Teece, 2007), considering that humanitarian organizations operate in a highly volatile environment. Lastly, the relationship between value co-creation and sustainability in HASC management can be studied through empirical research involving primary or secondary data. For instance, empirical research could explore how the value co-creation process is actualized in short-term and long-term humanitarian aid operations and what role local humanitarian organizations play in the value co-creation process for sustainability.

REFERENCES

Adem, S. A., Childerhouse, P., Egbelakin, T., & Wang, B. (2018). International and local NGO supply chain collaboration: an investigation of the Syrian refugee crises in Jordan. Journal of Humanitarian Logistics and Supply Chain Management, 8(3), 295-322.

Altay, N., Kovács, G., & Spens, K. (2021). The evolution of humanitarian logistics as a discipline through a crystal ball. Journal of Humanitarian Logistics and Supply Chain Management, 11(4), 577-584.

Apte, A., Gonçalves, P., & Yoho, K. (2016). Capabilities and competencies in humanitarian operations. Journal of Humanitarian Logistics and Supply Chain Management, 6(2), 240-258.

Babu, M. M., Dey, B. L., Rahman, M., Roy, S. K., Alwi, S. F. S., & Kamal, M. M. (2020). Value co-creation through social innovation: A study of sustainable strategic alliance in telecommunication and financial services sectors in Bangladesh. Industrial Marketing Management, 89, 13-27.

Balcik, B., Beamon, B. M., Krejci, C. C., Muramatsu, K. M., & Ramirez, M. (2010). Coordination in humanitarian relief chains: Practices, challenges and opportunities. International Journal of production economics, 126(1), 22-34.

Baltacioglu, T., Ada, E., Kaplan, M. D., Yurt And, O., & Cem Kaplan, Y. (2007). A new framework for service supply chains. The Service Industries Journal, 27(2), 105-124.

Barney, J. (1991). Firm resources and sustained competitive advantage. Journal of management, 17(1), 99-120.

Beamon, B. M., & Balcik, B. (2008). Performance measurement in humanitarian relief chains. International journal of public sector management, 21(1), 4-25.

Besiou, M., Pedraza-Martinez, A. J., & Van Wassenhove, L. N. (2021). Humanitarian operations and the UN sustainable development goals. Production and Operations Management, 30(12), 4343-4355.

Best, B., Moffett, S., Hannibal, C., & McAdam, R. (2018). Examining networked NGO services: reconceptualising value co-creation. International Journal of Operations & Production Management, 38(7), 1540-1561.

Blecken, A. (2010). Supply chain process modelling for humanitarian organizations. International Journal of Physical Distribution & Logistics Management, 40(8/9), 675-692.

Blome, C., Paulraj, A., & Schuetz, K. (2014). Supply chain collaboration and sustainability: a profile deviation analysis. International Journal of Operations & Production Management, 34(5), 639-663.

Boostani, A., Jolai, F., & Bozorgi-Amiri, A. (2021). Designing a sustainable humanitarian relief logistics model in pre-and postdisaster management. International journal of sustainable transportation, 15(8), 604-620.

Carter, C. R., & Rogers, D. S. (2008). A framework of sustainable supply chain management: moving toward new theory. International journal of physical distribution & logistics management, 38(5), 360-387.

Cohen, M. A., & Kouvelis, P. (2021). Revisit of AAA excellence of global value chains: Robustness, resilience, and realignment. Production and Operations Management, 30(3), 633-643.

Corbett, C. J., Pedraza-Martinez, A. J., & Van Wassenhove, L. N. (2022). Sustainable humanitarian operations: An integrated perspective. Production and Operations Management, 31(12), 4393-4406.

Day, J. M., Melnyk, S. A., Larson, P. D., Davis, E. W., & Whybark, D. C. (2012). Humanitarian and disaster relief supply chains: a matter of life and death. Journal of Supply Chain Management, 48(2), 21-36.

Defee, C. C., & Fugate, B. S. (2010). Changing perspective of capabilities in the dynamic supply chain era. The International Journal of Logistics Management.

Demirezen, E. M., Kumar, S., & Shetty, B. (2020). Two is better than one: A dynamic analysis of value co-creation. Production and operations management, 29(9), 2057-2076.

Dubey, R., & Gunasekaran, A. (2016). The sustainable humanitarian supply chain design: agility, adaptability and alignment. International Journal of Logistics Research and Applications, 19(1), 62-82.

Duong, L. N. K., & Chong, J. (2020). Supply chain collaboration in the presence of disruptions: a literature review. International Journal of Production Research, 58(11), 3488-3507.

Dyer, J. H., & Singh, H. (1998). The relational view: Cooperative strategy and sources of interorganizational competitive advantage. Academy of management review, 23(4), 660-679.

Ellram, L. M., Tate, W. L., & Billington, C. (2004). Understanding and managing the services supply chain. Journal of supply chain management, 40(3), 17-32.

Fawcett, S. E., Fawcett, A. M., Knemeyer, A. M., Brockhaus, S., & Webb, G. S. (2021). Overcoming the collaborative challenge: commitment as a super-ordinate enabler of value co-creation. International Journal of Physical Distribution & Logistics Management, 51(9), 1022-1047.

Finne, M., & Holmström, J. (2013). A manufacturer moving upstream: triadic collaboration for service delivery. Supply Chain Management: An International Journal.

Galvagno, M., & Dalli, D. (2014). Theory of value co-creation: a systematic literature review. Managing service quality, 24(6), 643-683.

Haavisto, I., & Kovács, G. (2014). Perspectives on sustainability in humanitarian supply chains. Disaster Prevention and Management, 23(5), 610-631.

Heaslip, G. (2013). Services operations management and humanitarian logistics. Journal of Humanitarian Logistics and Supply Chain Management, 3(1), 37-51.

Heaslip, G., & Kovács, G. (2019). Examination of service triads in humanitarian logistics. The International Journal of Logistics Management, 30(2), 595-619.

Herlin, H., & Pazirandeh, A. (2015). Avoiding the pitfalls of cooperative purchasing through control and coordination: Insights from a humanitarian context. International Journal of Procurement Management, 8(3), 303-325.

Holguín-Veras, J., Encarnación, T., Van Wassenhove, L. N., Pokharel, S., Cantillo, V., Amaya, J., Wachtendorf, T., & Rilling, J. (2022). Reducing material convergence in disaster environments: The potential of trusted change agents. Transportation research part E: logistics and transportation review, 162, 102736.

Holguín-Veras, J., Jaller, M., Van Wassenhove, L. N., Pérez, N., & Wachtendorf, T. (2012). On the unique features of post-disaster humanitarian logistics. Journal of Operations Management, 30(7-8), 494-506.

Ivanov, D. (2020). Predicting the impacts of epidemic outbreaks on global supply chains: A simulation-based analysis on the coronavirus outbreak (COVID-19/SARS-CoV-2) case. Transportation Research Part E: Logistics and Transportation Review, 136, 101922.

Jaakkola, E. (2020). Designing conceptual articles: four approaches. AMS review, 10(1-2), 18-26.

Jahre, M., & Jensen, L. M. (2010). Coordination in humanitarian logistics through clusters. International Journal of Physical Distribution & Logistics Management, 40(8/9), 657-674.

Jüttner, U. (2005). Supply chain risk management: Understanding the business requirements from a practitioner perspective. The international journal of logistics management, 16(1), 120-141.

Kovács, G., & Falagara Sigala, I. (2021). Lessons learned from humanitarian logistics to manage supply chain disruptions. Journal of Supply Chain Management, 57(1), 41-49.

Kovács, G., & Moshtari, M. (2019). A roadmap for higher research quality in humanitarian operations: A methodological perspective. European Journal of Operational Research, 276(2), 395-408.

Kovács, G., & Spens, K. (2009). Identifying challenges in humanitarian logistics. International Journal of Physical Distribution & Logistics Management, 39(6), 506-528.

Kovács, G., & Spens, K. M. (2007). Humanitarian logistics in disaster relief operations. International journal of physical distribution & logistics management, 37(2), 99-114.

Kovács, G., & Spens, K. M. (2011). Humanitarian logistics and supply chain management: the start of a new journal. Journal of Humanitarian Logistics and Supply Chain Management, 1(1), 5-14.

Kovács, G., & Tatham, P. (2009). Responding to disruptions in the supply network-from dormant to action. Journal of business logistics, 30(2), 215-229.

Kovács, G., Matopoulos, A., & Hayes, O. (2010). A community-based approach to supply chain design. International Journal of Logistics: Research and Applications, 13(5), 411-422.

Kovács, G., Tatham, P., & Larson, P. D. (2012). What skills are needed to be a humanitarian logistician?. Journal of business logistics, 33(3), 245-258.

Kunz, N., & Gold, S. (2017). Sustainable humanitarian supply chain management–exploring new theory. International Journal of Logistics Research and Applications, 20(2), 85-104.

L'Hermitte, C., Tatham, P., & Bowles, M. (2014). Classifying logistics-relevant disasters: conceptual model and empirical illustration. Journal of Humanitarian Logistics and Supply Chain Management, 4(2), 155-178.

Lambert, D. M., & Cooper, M. C. (2000). Issues in supply chain management. Industrial marketing management, 29(1), 65-83.

Lambert, D. M., Cooper, M. C., & Pagh, J. D. (1998). Supply chain management: implementation issues and research opportunities. The international journal of logistics management, 9(2), 1-20.

Larson, P. D. (2021). Security, sustainability and supply chain collaboration in the humanitarian space. Journal of Humanitarian Logistics and Supply Chain Management, 11(4), 609-622.

L'Hermitte, C., Bowles, M., Tatham, P., & Brooks, B. (2015). An integrated approach to agility in humanitarian logistics. Journal of Humanitarian Logistics and Supply Chain Management, 5(2), 209-233.

Maghsoudi, A., & Moshtari, M. (2021). Challenges in disaster relief operations: evidence from the 2017 Kermanshah earthquake. Journal of Humanitarian Logistics and Supply Chain Management, 11(1), 107-134.

Maghsoudi, A., & Pazirandeh, A. (2016). Visibility, resource sharing and performance in supply chain relationships: insights from humanitarian practitioners. Supply Chain Management: An International Journal, 21(1), 125-139.

Matopoulos, A., Kovács, G., & Hayes, O. (2014). Local resources and procurement practices in humanitarian supply chains: An empirical examination of large-scale house reconstruction projects. Decision Sciences, 45(4), 621-646.

McLachlin, R., & Larson, P. D. (2011). Building humanitarian supply chain relationships: lessons from leading practitioners. Journal of Humanitarian Logistics and Supply Chain Management.

McLachlin, R., Larson, P. D., & Khan, S. (2009). Not-for-profit supply chains in interrupted environments: the case of a faith-based humanitarian relief organisation. Management Research News, 32(11), 1050-1064.

Moshtari, M. (2016). Inter-organizational fit, relationship management capability, and collaborative performance within a humanitarian setting. Production and Operations Management, 25(9), 1542-1557.

Moshtari, M., & Vanpoucke, E. (2021). Building successful NGO–business relationships: A social capital perspective. Journal of Supply Chain Management, 57(3), 104-129.

Nurmala, N., de Vries, J., & de Leeuw, S. (2018). Cross-sector humanitarian–business partnerships in managing humanitarian logistics: an empirical verification. International Journal of Production Research, 56(21), 6842-6858.

Oloruntoba, R., & Kovács, G. (2015). A commentary on agility in humanitarian aid supply chains. Supply Chain Management: An International Journal, 20(6), 708-716.

Oloruntoba, R., Sridharan, R., & Davison, G. (2018). A proposed framework of key activities and processes in the preparedness and recovery phases of disaster management. Disasters, 42(3), 541-570.

Overstreet, R. E., Hall, D., Hanna, J. B., & Kelly Rainer Jr, R. (2011). Research in humanitarian logistics. Journal of humanitarian logistics and supply chain management, 1(2), 114-131.

Özdamar, B., Tabaklar, T., Göçer, A., & Piotrowicz, W. D. (2022). Value co-creation in humanitarian service triads: service provision for beneficiaries. Journal of Humanitarian Logistics and Supply Chain Management, 12(2), 305-332.

Pillitteri, F., Mazzola, E., & Bruccoleri, M. (2021). The four spheres of value co-creation in humanitarian professional services. Journal of Humanitarian Logistics and Supply Chain Management, 11(3), 402-427.

Ponomarov, S. Y., & Holcomb, M. C. (2009). Understanding the concept of supply chain resilience. The international journal of logistics management, 20(1), 124-143.

Romero, D., & Molina, A. (2011). Collaborative networked organisations and customer communities: value co-creation and co-innovation in the networking era. Production Planning & Control, 22(5-6), 447-472.

Seuring, S., & Müller, M. (2008). From a literature review to a conceptual framework for sustainable supply chain management. Journal of cleaner production, 16(15), 1699-1710.

Shafiq, M., & Soratana, K. (2020). Lean readiness assessment model–a tool for Humanitarian Organizations' social and economic sustainability. Journal of Humanitarian Logistics and Supply Chain Management, 10(2), 77-99.

Soosay, C. A., & Hyland, P. (2015). A decade of supply chain collaboration and directions for future research. Supply Chain Management: An International Journal, 20(6), 613-630.

Stegemann, L., & Stumpf, J. (2018). Supply chain expenditure and preparedness investment opportunities. Technical report. Kuehne Foundation. Retrieved from https://adore.ifrc.org/Download.aspx?FileId=241369&.pdf (accessed 20 June 2023).

Storbacka, K., Brodie, R. J., Böhmann, T., Maglio, P. P., & Nenonen, S. (2016). Actor engagement as a microfoundation for value co-creation. Journal of business research, 69(8), 3008-3017.

Tabaklar, T., Sorkun, M. F., Yurt, O., & Yu, W. (2021). Exploring the microfoundations of dynamic capabilities for social innovation in a humanitarian aid supply network setting. Industrial Marketing Management, 96, 147-162.

Tang, C. S. (2006). Perspectives in supply chain risk management. International journal of production economics, 103(2), 451-488.

Tatham, P., & Houghton, L. (2011). The wicked problem of humanitarian logistics and disaster relief aid. Journal of humanitarian logistics and supply chain management, 1(1), 15-31.

Tatham, P., & Kovács, G. (2010). The application of "swift trust" to humanitarian logistics. International Journal of Production Economics, 126(1), 35-45.

Teece, D. J. (2007). Explicating dynamic capabilities: the nature and microfoundations of (sustainable) enterprise performance. Strategic management journal, 28(13), 1319-1350.

Thomas, A., & Mizushima, M. (2005). Logistics training: necessity or luxury. Forced migration review, 22(22), 60-61.

Trivedi, A., Singh, A., & Chauhan, A. (2015). Analysis of key factors for waste management in humanitarian response: An interpretive structural modelling approach. International Journal of Disaster Risk Reduction, 14, 527-535.

Van Wassenhove, L. N. (2006). Humanitarian aid logistics: supply chain management in high gear. Journal of the Operational research Society, 57(5), 475-489.

Vargo, S. L., & Akaka, M. A. (2009). Service-dominant logic as a foundation for service science: clarifications. Service Science, 1(1), 32-41.

Vargo, S. L., & Lusch, R. F. (2011). It's all B2B... and beyond: Toward a systems perspective of the market. Industrial marketing management, 40(2), 181-187.

Vargo, S. L., Maglio, P. P., & Akaka, M. A. (2008). On value and value co-creation: A service systems and service logic perspective. European management journal, 26(3), 145-152.

Weerawardena, J., McDonald, R. E., & Mort, G. S. (2010). Sustainability of nonprofit organizations: An empirical investigation. Journal of World Business, 45(4), 346-356.

Zhang, X., Song, H., & Huang, G. Q. (2009). Tourism supply chain management: A new research agenda. Tourism management, 30(3), 345-358.

TUNCA TABAKLAR BIOGRAPHY

Dr. Tunca Tabaklar is an Assistant Professor of Operations Management in the Department of Business Administration at İzmir Kâtip Çelebi University. He received his PhD degree in 2017 from Hanken School of Economics in Helsinki, Finland. During his PhD studies, he visited Jönköping International Business School as a visiting researcher in Sweden. He also worked as a postdoctoral researcher at the Chair of Logistics Management at ETH Zurich in Switzerland. He has publications in Industrial Marketing Management, International Journal of Logistics Management, and Journal of Humanitarian Logistics and Supply Chain Management.

The Role of Knowledge Management on Sustainable Competitive Performance from Management and Marketing Perspective

Dr. Dilşah Ertop
Yeditepe University Graduate, 0000-0002-0695-9568,
ertopdilsah@gmail.com

Asst. Prof. Tanyeri Uslu
Altınbaş University, 0000-0001-6006-6579,
tanyeriuslu@gmail.com, tanyeri.uslu@altinbas.edu.tr

ABSTRACT

Knowledge management has great importance to gain sustainability and competitive advantage for organizations. It is vital for all organizations. Knowledge management helps for improvement of organizational performance. It can be measured through knowledge acquisition, storage and sharing. It has an impact on employee retention. Leadership influences employees' knowledge acquisition, storage, sharing and utilizing. Knowledge and cooperative learning are related to each other in knowledge management. Organizational culture supports or impedes cooperative learning and knowledge sharing. The purpose of this study is to evaluate the role of knowledge management on sustainable competitive performance from management and marketing perspectives. As a result of this study, employee retention can maintain sustainable competitive advantage through knowledge management. Some leadership styles such as empowering, transformational knowledge oriented, and strategic are important for competitive sustainable advantage for organizations while they support knowledge oriented cultures and knowledge management. Organizational culture and cooperative learning have important roles in knowledge management capabilities. Knowledge management has a positive and significant relation with marketing performance for sustainable competitive advantage.

Keywords: *Knowledge management, management performance, marketing performance, sustainable competitive advantage.*

INTRODUCTION

The long run success of an organization depends on gaining sustainable competitive advantage. Knowledge management helps for improvement of organizational performance. It can be measured through knowledge acquisition, storage and sharing.

spective. Leaders have to collect skills and resources and change them into competencies to adapt rapidly to changing conditions (Hamel & Prahalad, 1989). Strategic leadership capabilities are needed to gain sustainable competitive advantage. These strategic leaders develop and nurture social and human capital (Mahdia & Almsafir, 2013).

REFERENCES

Aaker, David A. (1991). Managing Brand Equity: Capitalizing on the Value of a Brand Name. New York: The Free Press.

Akroush, M.N., Al-Mohammad, S.M. (2010). The effect of marketing knowledge management on organizational performance, International Journal of Emerging Markets, Vol. 5 No. 1, pp. 38-77.

Alchian, A., Demsetz, H. (1972). Production, information costs, and economic organization. American Economic Review, 62, 777-795.

Alshammari, A. Abdulrahman (2020). The Impact of Human Resource Management Practices, Organizational Learning, Organizational Culture and Knowledge Management Capabilities on Organizational Performance in Saudi Organizations: A Conceptual Framework, Revista Argentina de Clínica Psicológica, Vol. XXIX, N°4, 714-721

Amabile TM, Conti R (1999). Changes in the work environment for creativity during downsizing. Academy of Management Journal 42(6): 630–640.

Amundsen, S., Martinsen, Ø.L. (2014). Empowering leadership: construct clarification, conceptualization, and validation of a new scale, Leadership Quarterly, Vol. 25 No. 3, pp. 487-511.

Anderson MH, Sun PYT (2010). What have scholars retrieved from Walsh and Ungson (1991)? A citation context study. Management Learning 41(2): 131–145.

Argote L, McEvily B, Reagans R (2003). Managing knowledge in organizations: An integrative framework and review of emerging themes. Management Science 49(4): 571–582.

Assudani, R.H. (2005). Catching the chameleon: understanding the elusive term “knowledge”. Journal of Knowledge Management, 9 (2), 31-44.

Backhaus, K. Investitions gütermarketing (4th ed.). Vahlen, München, (1995).

Barney, Jay. (1991). Firm Resources and Sustained Competitive Advantage. Journal of Management 17 (1): 99-120.

Bass, B.M. (1985). Leadership and Performance beyond Expectations, Free Press, Collier Macmillan, New York.

Bierly, P., Daly, P. (2002). Aligning human resource management practices and knowledge strategies. In C. Choo, and N. Bontis (Eds.), The strategic management of intellectual capital and organizational knowledge (pp. 277–295). New York: Oxford University Press.

Blomstermo, A., Eriksson, K., Lindstrand, A. and Sharma, D.D. (2004), "The perceived usefulness of network experiential knowledge in the internationalizing firm", Journal of International Management, Vol. 10 No. 3, pp. 355-373.

Bogers, M., Foss, N.J. and Lyngsie, J. (2017). The 'human side' of open innovation: the role of employee diversity in firm-level openness, Research Policy, Vol. 47 No. 1, pp. 218-231.

Brookes, N.J., Morton, S.C., Dainty, J.A., Burns, N.D. (2006). Social processes, patterns and practices and project knowledge management: a theoretical framework and empirical investigation. International Journal of Project Management, 24 (6), 474-482.

Brown JS, Duguid P. (1991). Organizational learning and communities-of-practice: Toward an unified view of working, learning, and innovating. Organization Science 2(1): 40–57.

Bukowitz, W. R., Williams, R. L. (1999). The knowledge management field book. Upper Saddle River, N.J: Financial Times (FT) Press, Prentice Hall.

Cadorin, E.; Johansson, S.G.; Klofsten, M. (2017). Future developments for science parks: Attracting and developing talent.Ind. High. Educ., 31, 156–167.

Cardy, L. Robert., Hall, L. Mark. (2011). Will They Stay or Will They Go? Exploring a Customer-Oriented Approach To Employee Retention, Department of Management, The University of Texas at San Antonio, College of Business, One UTSA Circle, San Antonio, TX 78249-0634, USA.

Caputo, Francesco, Nespoli, Chiara., Fulco,Irene., Loia,Francesca., Iandolo,Francesca (2021). Combining Big Data and Artificial Intelligence for Managing Collective Knowledge in Unpredictable Environment—Insights from the Chinese Case in Facing COVID-19, Journal of the Knowledge Economy,12, 1982-1996.

Chang, H. H., Chuang, S. (2011). Social capital and individual motivations on knowledge sharing: participant involvement as a moderator. Information and Management, 48(1), 9e18.

Chan, L.L., Shaffer, M.A., Snape, E. (2004). In search of sustained competitive advantage: the impact of organizational culture, competitive strategy and human resource management practices on firm performance, The International Journal of Human Resource Management, Vol. 15 No. 1, pp. 17-35.

Chen, Y.S., Lin, M.J.J., Chang, C.H. (2009). The positive effects of relationship learning and absorptive capacity on innovation performance and competitive advantage in industrial markets, Industrial Marketing Management, Vol. 38 No. 2, pp. 152-158.

Cillo, Valentina., Gregori, G. Luca., Daniele, M. Lucia., Caputo, Francesco., Saba, Nathalie Bitbol (2022). Rethinking companies' culture through knowledge management lens during Industry 5.0 transition, Journal of Knowledge Management, Vol 26, No 10, pp.2485-2498.

Cohen M, Levinthal DA. (1990). Absorptive capacity: A new perspective on learning and innovation. Administrative Science Quarterly 35(1): 128–152.

Costa, J.C.N., da, Camargo, S.M., Toaldo, A.M.M., Didonet, S.R. (2018). The role of marketing capabilities, absorptive capacity, and innovation performance, Marketing Intelligence and Planning, Vol. 36 No. 4, pp. 410-424.

Cousins, P. D., Menguc, B. (2006). The implications of socialization and integration in supply chain management. Journal of Operations Management, 24(5), 604–620.

Crawford, C. B., Gould, L. V., Scott, R. F. (2003). Transformational leader as champion and techie: Implications for leadership educators. Journal of Leadership Education, 2(1), 1–12.

Day, G.S. (1994). The capabilities of market-driven organizations, Journal of Marketing, Vol. 58 No. 4, pp. 37-52.

DeTienne, K. B., Dyer, G., Hoopes, C., Harris, S. (2004). Toward a model of effective knowledge management and directions for future research: Culture, leadership, and CKOs. Journal of Leadership and Organizational Studies, 10, 26–43.

Dessler, G. (2001) Management. Prentice-Hall, Upper Saddle River.

Deutsch, M. (1949). A theory of co-operation and competition. Human Relations, 2(2), 129–152.

Diah, Ahyar Muhammad, La Ode Hasiara, Ramli Irwan. (2020). Employee retention of pharmaceutical firms in Indonesia: Taking investment in employee development and social and economic exchange as predictors. Systematic Review Pharmacy 11: 564–72.

Donate, M. J., and Guadamillas, F. (2010). The effect of organizational culture on knowledge management practices and innovation. Knowledge and Process Management, 17(2), 82–94.

Donate, M.J. and de Pablo, J.D.S. (2015). The role of knowledge-oriented leadership in knowledge management practices and innovation, Journal of Business Research, Vol. 68 No. 2, pp. 360-370.

Edeh, Friday Ogbu, Nurul Mohammad Zayed, Vitalii Nitsenko, Olha Brezhnieva-Yermolenko, Julia Negovska, Maryna Shtan. (2022). Predicting innovation capability through knowledge management in the banking sector. Journal of Risk and Financial Management 15: 312.

Eerme, T., Nummela, N. (2019). Capitalising on knowledge from big-science centres for internationalization, International Marketing Review, Vol. 36 No. 1, pp. 108-130.

Eid, M., Nuhu, N. A. (2011). Impact of learning culture and information technology use on knowledge sharing of Saudi students. Knowledge Management Research and Practice, 9(1), 48e57.

Fagerlin, W.P., Wang, Y. (2021), Top managers communication efforts as response to tensions in product innovation: an attention-based view, Baltic Journal of Management, Vol. 16 No. 1, pp. 21-45.

Falasca, M., Zhang, J., Conchar, M., Li, L. (2017). The impact of customer knowledge and marketing dynamic capability on innovation performance: an empirical analysis, Journal of Business and Industrial Marketing, Vol. 32 No. 7, pp. 901-912.

Farooq, R., Vij, S. (2019). Does market orientation mediate between knowledge management orientation and business performance?

Journal of Information and Knowledge Management, Vol. 18 Nos 4, pp. 1-35.

Farooq, R., Vij, S., Kaur, J. (2021). Innovation orientation and its relationship with business performance: moderating role of firm size, Measuring Business Excellence, Vol. 25 No. 3, pp. 328-345. January.

Farrell, C.C., Coburn, C.E. (2017). Absorptive capacity: a conceptual framework for understanding district Central office learning, Journal of Educational Change, Vol. 18 No. 2, pp. 135-159.

Fidalgo-Blanco, A´., Sein-Echaluce, M.L., Garcı´a-Pen˜alvo, F.J., Conde, M. A´. (2018). Ontological Flip Teaching: a Flip Teaching model based on knowledge management, Univ Access Inf Soc (2018) 17:475–489.

Fidel, P., Schlesinger, W., Emilio, E. (2018). Effects of customer knowledge management and customer orientation on innovation capacity and marketing results in SMEs: the mediating role of innovation orientation, International Journal of Innovation Management, Vol. 22 Nos 7, p. 26.

Fisher SR., White MA. (2000). Downsizing in a learning organization: Are there hidden costs? Academy of Management Review 25(1): 244–251.

Ghemawat, Pankaj. (1986). Sustainable Advantage. Harvard Business Review (September-October): 53-58.

Gope, S., Elia, G., Passiante, G. (2018). The effect of HRM practices on knowledge management capacity: a comparative study in Indian IT industry, Journal of Knowledge Management, Vol. 22 No. 3, pp. 649-677.

Grant, R.M. (1996a). Toward a knowledge-based theory of the firm. Strategic Management Journal, Vol. 17, pp. 109-22.

Grant, R.M. (1996b). Prospering in dynamically-competitive environments: organizational capability as knowledge integration. Organization Science, Vol. 7 No. 4, pp. 375-87.

Grundvag Ottesen, G., Grønhaug, K. (2004). Barriers to practical use of academic marketing knowledge, Marketing Intelligence and Planning, Vol. 22 No. 5, pp. 520-530.

Gui, Linnan., Lei, Hui., Le, B. Phong. (2022). Fostering product and process innovation through transformational leadership and knowl-

edge management capability: the moderating role of innovation culture, European Journal of Innovation Management.

Gulati, Ranjay. (1998). Alliances and Networks. Strategic Management Journal 19 (April): 293-317.

Gunsel, A., Siachou, E., Acar, A.Z. (2011). Knowledge management and learning capability to enhance organizational innovativeness. Procedia Soc. Behav. Sci., 24, 880–888.

Hamel, Gary, C.K. Prahalad. (1989). Strategic Intent. Harvard Business Review 67 (May-June): 63-76.

Hedberg BLT (1981). How organizations learn. In: Nystrom P, Starbuck W (eds) Handbook of Organizational Design, Vol. 1. New York: Oxford University Press, 3–27.

Henderson, Bruce. (1983). The Anatomy of Competition. Journal of Marketing 47 (Spring): 7-11.

Hoffman, P. Nicole (2000). An Examination of the Sustainable Competitive Advantage Concept: Past, Present, and Future, Academy of Marketing Science Review, Volume 4.

Hofstede, G.J. (2015). Culture's causes: The next challenge. Cross Cult. Manag., 22, 545–569.

Hon, A.H.Y., Bloom, M., Crant, J.M. (2014). Overcoming resistance to change and enhancing creative performance, Journal of Management, Vol. 40 No. 3, pp. 919-941.

Hou, J.J., Chien, Y.T. (2010). The effect of market knowledge management competence on business performance: a dynamic capabilities perspective, International Journal of Electronic Business Management, Vol. 8 No. 2, pp. 96-109.

Hwang, A. (2003). Training strategies in the management of knowledge, Journal of Knowledge Management, Vol. 7 No. 3, pp. 92-104.

Ibrahim, Medinah Hayatudeen. (2019). Interpersonal relationship and employee retention: An exploration of zinger model. Ilorin Journal of Administration and Development (IJAD) 5: 95–102.

Inkinen, H. (2016). Review of empirical research on knowledge management practices and firm performance, Journal of Knowledge Management, Vol. 20 No. 2, pp. 230-257.

Ireland, R. D., Hitt, M. A. (2005). Achieving and maintaining strategic competitiveness in the 21st century: The role of strategic leader-

ship. Management, 19(4), 63–77.

Jaworski, Bernard J., Ajay K. Kohli. (1996). Market Orientation: Review, Refinement, and Roadmap. Journal of Market-Focused Management 1 (2): 119-136.

Johnson, D. W. (2003). Social interdependence: Interrelationships among theory, research, and practice. American Psychologist, 58(11), 934.

Johnson, D. W., Johnson, R. T. (2009). An educational psychology success story: Social interdependence theory and cooperative learning. Educational Researcher, 38(5), 365–379.

Kafashpoor, A., Shakoori, N., Sadeghian, S. (2013). Linking organizational culture, structure, Leadership Style, strategy, and organizational effectiveness: Mediating role of knowledge management. Adv. Res. Econ. Manag. Sci., 10, 158–172.

Kane, K., Robinson-Combre, J., Zane, L., Berge, Z. L. (2010). Tapping into social networking: collaborating enhances both knowledge management and elearning. Journal of Information and Knowledge Management Systems, 40(1), 62e70.

Ko, W. (2012). A study of the relationships among effective learning, professional competence, and learning performance in culinary field. Journal of Hospitality, Leisure, Sport and Tourism Education, 11(1), 12e20.

Kularathne, H. M. R. D., Y. Y. Senevirathne. (2020). The relationship between co-worker support, supervisor support, organizational support and employee turnover intention of operational level employees in apparel sector, central province, Sri Lanka. International Journal of Creative and Innovative Research in All Studies 2: 7–17.

Kuo, R.Z., Lai, M.F., Lee, G.G. (2011), The impact of empowering leadership for KMS adoption, Management Decision, Vol. 49 Nos 7-8, pp. 1120-1140.

Lai, J. Y., Wang, C. T., Chou, C. Y. (2009). How knowledge map fit and personalization affect success of KMS in high-tech firms. Technovation, 29(5), 313–324.

Lakshman, C. (2009). Organizational knowledge leadership: An empirical examination of knowledge management by top executive leaders. Leadership and Organization Development Journal, 30(4), 338–364.

Le, P.B., Lei, H. (2019). Determinants of innovation capability: the roles of transformational leadership, knowledge sharing and perceived organizational support, Journal of Knowledge Management, Vol. 23 No. 3, pp. 527-547.

Lee, H., Choi, B. (2003). Knowledge Management Enablers, Processes, and Organizational Performance: An Integrative View and Empirical Examination. J. Organ. Comput. Electron. Commer, 20, 179–228.

Lee, Yu-Je., Chang, Lung-Yu., Chien, Chen-Lin., Huang, Ching-Lin., Chen, Ching-Yaw (2010). The influence of knowledge management and marketing innovation strategies on marketing performance: a case study of a Taiwan's funeral service company, Innovative Marketing, Volume 6, Issue 2.

Lehtimäki, Tuula., Simula, Henri., Salo, Jari (2008). Applying knowledge management to project marketing in a demanding technology transfer project: convincing the customer across the knowledge gap, Industrial Marketing Management, Volume 38, Issue 2,pages 228-236.

Lei, H., Gui, L., Le, P.B. (2021). Linking transformational leadership and frugal innovation: the mediating role of tacit and explicit knowledge sharing, Journal of Knowledge Management, Vol. 25 No. 7, pp. 1832-1852.

Leseure, M.J., Brookes, N.J. (2004). Knowledge management benchmarks for project management. Journal of Knowledge Management, 8 (1), 103-116.

Li, W., Bhutto, T.A., Nasiri, A.R., Shaikh, H.A., Samo, F.A. (2018). Organizational innovation: the role of leadership and organizational culture, International Journal of Public Leadership, Vol. 14 No. 1, pp. 33-47.

Lichtenthaler U., Lichtenthaler E. (2009). A capability-based framework for open innovation: Complementing absorptive capacity. Journal of Management Studies 46(8): 1315–1338.

Lin, H. F. (2011). The effects of employee motivation, social interaction, and knowledge management strategy on KM implementation level. Knowledge Management Research and Practice, 9(3), 263–275.

Lin, T.C., Wu, S., Lu, C.T. (2012). Exploring the affect factors of knowledge sharing behavior: The relations model theory perspective. Expert Systems with Applications, 39 (1), 751–764.

Lopez, S.P., Peon, J.M.M., Ordas, C.J.V. (2009). Information technology as an enabler of knowledge management: an empirical analysis, in King, W. (Ed.), Knowledge Management and Organizational Learning, Springer, Boston, pp. 111-129.

Ma, V. Hanzhuo., Liu, Shulin., Klein, Gary., Huang, W. Wei., Jiang, James (2022). Social interdependencies as facilitators of cooperative learning in new product development: The moderating effect of technological novelty, Expert Systems with Applications 195 116619.

Madsen TL., Mosakowski E., Zaheer S. (2003). Knowledge retention and personnel mobility: The nondisruptive effects of inflows of experience. Organization Science 14(2): 173–191.

Mahdavimoghadam, Mahnoosh., Nikanjam, Amin., Abdoos, Monireh (2022). Improved reinforcement learning in cooperative multi-agent environments using knowledge transfer, The Journal of Supercomputing, 78:10455–10479.

Mahdia, R. Omar., Almsafir, K. Mahmoud (2013). The Role of Strategic Leadership In Building Sustainable Competitive Advantage In The Academic Environment, Social and Behavioral Sciences 129 (2014) 289 – 296.

Manogna, R.L., Mishra, A.K. (2021). Does investment in innovation impact firm performance in emerging economies? An empirical investigation of the Indian food and agricultural manufacturing industry, International Journal of Innovation Science, Vol. 13 No. 2, pp. 233-248.

Mardani, A., Nikoosokhan, S., Moradi, M., Doustar, M. (2018). The relationship between knowledge management and innovation performance, The Journal of High Technology Management Research, Vol. 29 No. 1, pp. 12-26.

McKinsey (2020). Diversity wins: how inclusion matters. Report, 19 May 2020.

Merat, Anooshiravan., Bo, Damien (2012). Strategic analysis of knowledge firms: the links between knowledge management and leadership. Journal of Knowledge Managament, Vol.17 No 1, pp.3-15.

Meyers, P.W., Athaide, G.A. (1991). Strategic mutual learning between producing and buying firms during product innovation. Journal of Product Innovation Management, 8 (3), 155-169.

Morgan, Robert M., Shelby D. Hunt. 1996. Relationship-Based Competitive Advantage: The Role of Relationship Marketing in Marketing Strategy. working paper. The University of Alabama.

Morgan, N.A. (2012). Marketing and business performance, Journal of the Academy of Marketing Science, Vol. 40 No. 1, pp. 102-119.

Nguyen, H. N., Mohamed, S. (2011). Leadership behaviors, organizational culture and knowledge management practices: An empirical investigation. Journal of Management Development, 30(2), 206–221.

Nidumolu, S. (1995). The effect of coordination and uncertainty on software project performance: Residual performance risk as an intervening variable. Information Systems Research, 6(3), 191–219.

Nieves, J., Quintana, A., Osorio, J. (2014). Knowledge-based resources and innovation in the hotel industry, International Journal of Hospitality Management, Vol. 38, pp. 65-73.

Nonaka, I. (1994). A dynamic theory of organizational knowledge creation, Organization Science, Vol. 5 No. 1, pp. 14-37.

Nonaka, I., Takeuchi, H. (1995). The Knowledge Creating Company: How Japanese Companies Create the Dynamics of Innovation. Oxford University Press, New York, NY

Noruzy, A., Dalfard, V.M., Azhdari, B., Nazari-Shirkouhi, S., Rezazadeh, A. (2013). Relations between transfromational leadership. Organizational learning, knowledge management, organizational innovation, and organizational performance: An empirical investigation of manufacturing firms. International Journal of Advanced Manufacturing Technology, 64, 1073-1085.

Nwaiwu, Joy Chidiebere., Hulda Chioma Imafidon. (2017). Knowledge management and organisational survival: A study of telecommunication industry in Port Harcourt, Nigeria. International Journal of Advanced Academic Research Social and Management Sciences 3: 41–53.

Ohunakin, Folakemi, Adenike A. Adeniji, Olumuyiwa A. Oludayo, Adewale O. Osibanjo, and Oluseyi O. Oduyoye. (2019). Employees' retention in Nigeria's hospitality industry: The role of transfor-

mational leadership style and job satisfaction. Journal of Human Resources in Hospitality and Tourism 18: 441–70.

Olivera F. (2000). Memory systems in organizations: An empirical investigation of mechanisms for knowledge collection, storage and access. Journal of Management Studies 37(6): 811–832.

Parasuraman, A. (1997). Reflections on Gaining Competitive Advantage Through Customer Value. Journal of the Academy of Marketing Science 25 (2): 154-161.

Park, H., Ribière, V., Schulte, W.D. (2004). Critical attributes of organizational culture that promote knowledge management technology implementation success. J. Knowl. Manag., 8, 106–117.

Peters, T. J.,Waterman, R. H. (1982). In search of excel- lence. New York: Harper and Row.

Probst, G., Raub, S., Romhardt, K. Managing Knowledge: Building Blocks for Success. John Wiley and Sons, Chichester, 2000.

Rahgozar, H., Afshangian, F., Ehteshami, K. (2012). The relationship between organization culture and knowledge management: A case study at the University of Shiras.Journal of Basic and Applied Scientific Research.

Ribiere,Vincent., Sitar, S.Alesa (2003). Critical role of leadership in nurturing a knowledge-supporting culture, Knowledge Management Research and Practice, 1(1), 39-48.

Sadler, P. (2003). Leadership, Kogan-Page, London.

Salvato, C., Vassolo, R. (2018). The sources of dynamism in dynamic capabilities, Strategic Management Journal, Vol. 39 No. 6, pp. 1728-1752.

Schlegelmilch, B.B., Penz, E. (2002). Knowledge management in marketing, The Marketing Review, Vol. 3 No. 1, pp. 5-19.

Scuotto, Veronica., Nespoli, Chiara., Palladino, Rosa., Safraou, Imen (2021). Building dynamic capabilities for international marketing knowledge management, International Marketing Review, Vol. 39 No. 3, 2022 pp. 586-601.

Senthil, K. M., Margaret, A. W. (2005). Learning and knowledge transfer in strategic alliances: A social exchange view. Organization Studies, 26(3), 415–441.

Shimazoe, J., Aldrich, H. (2010). Group work can be gratifying: Understanding and overcoming resistance to cooperative learning. College Teaching, 58, 52–57.

Singh, M.D., Kant, R. (2009). Selected knowledge management implementation issues: A sectorial analysis. International Journal of Innovation and Learning, 6(5), 550–567.

Sirmon, D., Hitt, M., Ireland, R. D. (2007). Managing firm resources in dynamic environments to create value: Looking inside the black box. The Academy of, 32(1), 273–292.

Slater, Stanley F., John C. Narver. (1995). Market Orientation and the Learning Organization. Journal of Marketing 58 (January): 63-74.

Song, H., Liu, H. (2017). Predicting tourist demand using big data, in Xiang, Z. and Fesenmaier, D.R. (Eds), Analytics in Smart Tourism Design, Springer, Cham, pp. 13-29.

Staples, D. S., Webster, J. (2008). Exploring the effects of trust, task interdependence and virtualness on knowledge sharing in teams. Information Systems Journal, 18(6), 617–640.

Strese, S., Meuer, M.W., Flatten, T.C., Brettel, M. (2016). Organizational antecedents of cross-functional coopetition: The impact of leadership and organizational structure on cross-functional coopetition. Ind. Mark. Manag. , 53, 42–55.

Tan, Wenan., Chen, Senbo., Li, Leer., Li. Ling., Tang, Anqiong., Wang, Tong (2017). A method toward dynamic e-learning services modeling and the cooperative learning mechanism, Inf Technol Manag ,18:119–130.

Teece, D.J. (1998). Capturing value from knowledge assets, California Management Review, Vol. 40 No. 3, pp. 55-80

Teece, D. J. (2009). Dynamic capabilities and strategic management. New York: Oxford University Press.

Turkmendağ, Zafer., Tuna, Muharrem (2020). Empowering leadership and knowledge management: the mediating role of followers' technology use, Journal of Organizational Change Management Vol. 35 No. 2, 2022 pp. 330-347

Uriarte, F. (2008). Introduction to Knowledge Management, ASEAN Foundation, Jakarta.

Varadarajan, P. Rajan, Satish Jayachandran. (1999). Marketing Strategy: An Assessment of the State of the Filed and Outlook. Journal of the Academy of Marketing Science 27 (2): 120-143.

Vecchio, P. Robert., Justin , E.Joseph., Pearce , L,Craig (2010). Empowering leadership: An examination of mediating mechanisms within a hierarchical structure, The Leadership Quarterly,Volume 21,Issue 3,pages 530-542.

Vera, D., Crossan, M. (2004). Strategic leadership and organizational learning, Academy of Management Review, Vol. 29 No. 2, pp. 222-240.

Vrontis, D., Basile, G., Sciarelli, M., Tani, M. (2020). Dynamic capabilities and system thinking: the role of networking capabilities to foster innovation in SMEs, The Changing Role of SMEs in Global Business, Palgrave Macmillan, Cham, pp. 109-131.

Weber, Y., Tarba, S.Y. (2010). Human resource practices and performance of mergers and acquisitions in Israel, Human Resource Management Review, Vol. 20 No. 3, pp. 203-211.

Williams, P., Sullivan, H. (2011). Lessons in leadership for learning and knowledge management in multi-organisational settings. The International Journal of Leadership in Public Services, 7(1), 6–20.

Wilson-Evered, E., H€artel, C., Neale, M. (2004). Leadership and innovation: surfacing synergies among constructs and theories, Strategy and Performance, Springer, pp. 268-285.

Wu, W.L., Lee, Y.C. (2017). Empowering group leaders encourages knowledge sharing: integrating the social exchange theory and positive organizational behavior perspective, Journal of Knowledge Management, Vol. 21 No. 2, pp. 474-491.

Xue, Y., Bradley, J., Liang, H. (2011). Team climate, empowering leadership, and knowledge sharing. Journal of Knowledge Management, Vol. 15 No. 2, pp. 299-312.

Yang, H., Tang, J. (2003). Effects of social network on students' performance: a web-based forum study in Taiwan. Journal of Asynchronous Learning Networks, 7(3), 93e107.

Yang, J. Te (2010). Antecedents and consequences of knowledge sharing in international tourist hotels, International Journal of Hospitality Management, Vol. 29 No. 1, pp. 42-52.

Yang, Z., Nguyen, V.T., Le, P.B. (2018). Knowledge sharing serves as a mediator between innovation culture and innovation capability: an empirical research, Journal of Business and Industrial Marketing, Vol. 33 No. 7, pp. 958-969.

Zebal, M., Ferdous, A., Chambers, C. (2019). An integrated model of marketing knowledge – a tacit knowledge perspective, Journal of Research in Marketing and Entrepreneurship, Vol. 21 No. 1, pp. 2-18.

Zhang, L., Guo, H. (2019). Enabling knowledge diversity to benefit cross-functional project teams: Joint roles of knowledge leadership and transactive memory system, Information and Management, Vol. 56 No. 8, p. 103156.

Zheng, W. (2005). A conceptualization of relationship between organizational culture and knowledge management.Journal of Information and Knowledge Management, 4(2),113-124.

Zhu, X., Xiao, Z., Dong, M.C., Gu, J. (2019). The fit between firms' open innovation and business model for new product development speed: A contingent perspective. Technovation, 86–87, 75–85.

Zia Ul. Najam, (2020). Knowledge-oriented leadership, knowledge management behaviour and innovation performance in project-based SMEs. The moderating role of goal orientations, Journal of Knowledge Management, Vol 24, No 8, pp.1819-1839.

Exploring the Effects of Mindful Behavior on the Production and Consumption of Edible Oil Products

Asst. Prof. Ece İpekoğlu

Yaşar University, 0000-0001-8340-5326, ece.ipekoglu@yasar.edu.tr

ABSTRACT

Unsustainable world conditions are triggered by excessive consumption today. Thinking about alternative communication patterns to promote sustainable consumption and production in the context of the vegetable fat and oil (cooking oil) sector is really important considering both parties. This chapter presents that supportive marketing communication strategies would be helpful to mention mindful consumption and production. Indicating an example from a producer company from Turkey offers a new combination of mindful consumption and sustainable production by explaining the possible motivations for both parties to put mindful consumption and production into practice.

Keywords: *sustainability; sustainable production; mindful consumption; marketing strategy; food sector*

INTRODUCTION

Today's consumers live in the highest degree of unsustainable world conditions including climate change, global warming, pollution, economic scarcity, and social degradation at their peak which is mainly triggered by excessive consumption. Marketing as an institution has promoted these conditions by pushing consumption, but now marketing literature is offering alternative studies on sustainability to fight the problem of overconsumption and to protect the resources for a sustainable presence in the world. While there are some attempts from marketing academia, the facts and figures of the UN, OECD, European Environment Agency, and relevant institutions on sustainability indicate that these are not enough to save the planet.

Academic works on marketing worked on the concept of mindful consumption as a solution to the problem. Mindfulness

ethical standards, consumers are contributing to a mindful and more environmentally conscious food market.

Ultimately, exploring mindful behavior in the context of edible oil production and consumption underscores the importance of conscious decision-making, responsible sourcing, and the pursuit of quality and safety in the food industry. As we move forward, incorporating mindfulness into the production and consumption of edible oil products will pave the way for a more sustainable and conscious future in food production.

In response to the increased environmental awareness of society and governments, companies operating in competitive markets are increasingly seeking to adopt sustainable policies. One of their initiatives is to minimize the environmental impact of production activities through sustainable production. This research focused on analyzing the sustainable production practices of a fat manufacturing company such as Felda Iffco in Turkey. The company was found to be involved in various sustainable production activities, with the adoption of the ISO 14001 environmental management system standard and many others being a common practice among them. In particular, it demonstrated a higher level of commitment to sustainable production.

Based on the suggestions above, it is clear that securing the support of all employees and establishing a reliable reporting system is essential for the successful implementation of sustainable production practices. Consequently, companies should prioritize their human resources and quality and documentation departments, recognizing their importance in this endeavor.

REFERENCES

Aracıoğlu, B. (2010). Üretim/İşlemler yönetimi alanında yaşanan paradigmal değişimler kapsamında sürdürülebilir üretim. Ege Akademik Bakış, 10 (1), 141- 156.

Baskarada, Sasa. (2014). Qualitative Case Study Guidelines. Qualitative Report. 19. 1-25. 10.46743/2160-3715/2014.1008.

Bezençon, V., & Blili, S. (2010). Ethical products and consumer involvement: what's new? European Journal of Marketing, 44, 1305-1321.

Baxter, P., & Jack, S. (2008). Qualitative Case Study Methodology: Study Design and Implementation for Novice Researchers. The Qualitative Report, 13(4), 544-559.

Bechwati, Nadar Naser, and Imad B. Baalbaki, I. (2011), "The Power of One in Mindful Consumer Behavior," Advances in Consumer Research, Vol. 39, eds. Rohini Ahluwalia, Tanya L. Chartrand, and Rebecca K. Ratner, Duluth, MN: Association for Consumer Research, 752–753.

Berns, M., Townend, A., Khayat, Z., Balagopal, B., Reeves, M.,Hopkins, M., & Krushwitz, N. (2009). The business of sustainability. MIT Sloan Management Review Report

Crook, C. (2005). The good company: A survey of corporate social responsibility. The Economist, January 22

Epstein, E. J., & Roy, M. J. (2003). Making the business case for sustainability: Linking social and environmental actions to financial performance. Journal of Corporate Citizenship,(9),79–96.

Ferrell, O. C., Gonzalez-Padron, T. L., Hult, T. M., & Maignan, I.(2010). From market orientation to stakeholder orientation.Journal of Public Policy & Marketing, 29(1), 93–96.

Franklin, D. (2008). Just good business: A special report of corporate social responsibility. The Economist, January 19

Hoffman, A. J., & Bazerman, M. H. (2007). Changing practice on sustainability: Understanding and overcoming the organizational and psychological barriers to action. In: S. Sharma, M. Starik, &B. Husted (Eds.), Organizations and the sustainability mosaic:Crafting long-term ecological and societal solutions. North-ampton: Edward Elger

Jackson, T. (2006). Readings in sustainable consumption: Introduc-tion. In: T. Jackson (Ed.), The Earthscan reader in sustainable consumption (pp. 1–23). London: Earthscan

Kaarbo, J., Beasley, R. A Practical Guide to the Comparative Case Study Method in Political Psychology Political Psychology, Vol. 20, No. 2 (Jun., 1999), pp. 369-391.

Lubin, D. A., & Esty, D. C. (2010). The sustainability imperative. Harvard Business Review, 88(5), 42–50. McKinsey Global Survey. (2010). How companies manage sustainability.McKinsey & Co. https://www.mckinseyquarterly.com/Energy_ReJ. of the Acad. Mark. Sci. (2011) 39:21–39 37

Lowell (2017). What is sustainable production?. Retrieved from: http://www.sustainableproduction.org/about.what.php (11.06.20223).

Morgan, C.J.; Croney, C.C.; Widmar, N.J. Exploring relationships between ethical consumption, lifestyle choices, and social responsibility. Adv. Appl. Sociol. 2016, 21, 27–39.

Polonsky, M. J., & Rosenberger, P. J. (2001). Reevaluating green marketing: A strategic approach. Business Horizons, 44,21–30

Raghubir, P., Roberts, J., Lemon, K. N., & Winer, R. S. (2010). Why,when, and how should the effect of marketing be measured? A stakeholder perspective for corporate social responsibility met-rics. Journal of Public Policy & Marketing, 29(1), 66–77.

Sathirathai, Suthawan, and Priyanut Piboolsravut (2004), "Sufficiency Economy and a Healthy Community," paper presented at the 3rd IUCN World Conservation Congress, Bangkok, Thailand.

Sheth, Jagdish N., Nirmal K. Sethia, and Shanthi Srinivas (2011),Mindful Consumption: A Customer-Centric Approach to Sustainability,"Journal of the Academy of Marketing Science, 39, pp. 21–39.

Smith, N. C., Drumwright, M. E., & Gentile, M. C. (2010). The new marketing myopia. Journal of Public Policy & Marketing, 29(1),4–11.

Tör˝ocsik M,A hazai fogyasztói magatartás változásai (Changes in the Hungarian Consumer Behaviour), Fogyasztóvédelmi Szemle 3/1(2009), 17–22

Tebadul International Trade : Guide to the Sunflower Oil Industry and Factories in Turkey. Retrieved from: https://www.tebadul.com/blog/sunflower-oil-industry-in-turkey.

Wallendorf , M, Arnould,1991). "We Gather Together": Consumption Rituals of Thanksgiving Day, Journal of Consumer Research, Volume 18, Issue 1, pp. 13–31.

WEF. (2010). Redesigning business value: A roadmap for sustainable consumption. Geneva: World Economic Forum.

tence successfully in an intensely competitive environment must adapt to the new cyber world and stay up-to-date on their requirements. They should be aware of how the use of artificial intelligence applications in the development process of their employees can provide an advantage to their organizations or they should get support from companies that provide consultancy on this subject.It is certain that this technology, which develops at a dizzying pace far beyond what is expected, adds strength to learning and development from different aspects and will create a greater acceleration in overcoming the problems encountered in the teaching process.

REFERENCES

Afzal, M. K, Khan, W. Z., Rehman, M. H., Zangoti, H. M., Armi, N., and Salah, K. (2020). Industrial internet of things: Recent advances, enabling technologies and open challenges. Computers & electrical engineering, 81, 106522.

Alpaydın, E. (2013). Yapay öğrenme. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Arslan, K. (2017). Eğitimde Yapay Zeka ve Uygulamaları. Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 11(1), 71-88.

Bakke, E. W. (1967). The human resources function. In E. W. Bakke, C. Kerr & C. W. Anrod (Eds.), Unions, management, and the public (pp. 197-201). New York: Harcourt Brace.

Ball, R., Duhadway, L., Feuz, K., Jensen, J., Rague, B., and Weidman, D. (2019). "Applying machine learning to improve curriculum design," in Proceedings of the 50th ACM Technical Symposium on Computer Science Education (Minneapolis, MN), 787–793. doi: 10.1145/3287324.3287430

Becker, S. A., Brown, M., Dahlstrom, E., Davis, A., DePaul, K., Diaz, V. and Pomerantz, J. (2018). Horizon report 2018 higher education edition brought to you by EDUCAUSE (pp. 1-54). EDUCAUSE.

Bersin, J. (2017). Navigating the future of work, Deloitte Review, 21(8), ss. 27-46

Capelli, P., Tambe, P., and Yakubovich, V. (2018), "Artificial Intelligence in Human Resources Management: Challenges and a Path Forward", Available at SSRN 3263878, pp.1-29.

Chambel, M. J., and Sobral, F. (2011). Training is an investment with return in temporary workers: A social exchange perspective. The Career Development International, 16(2), 161–177. https://doi.org/10.1108/13620431111115613d

Drucker, P.F. (2000), The change leader. Natl. Prod. Rev., 19: 13-20. https://doi.org/10.1002/1520-6734

Groover, M. P.,Weiss, M. and Nagel, R. N. (1986). Industrial robotics: technology, programming and application. McGraw-Hill Higher Education.

Gupta, N., (2017), "A Literature Survey on Artificial Intelligence", International Journal of Engineering Research & Technology, Volume 5, Issue 19, pp.1-5.

Gür, Y.E, Ayden, C., and Yücel, A., "Yapay Zekâ Alanındaki Gelişmelerin İnsan Kaynakları Yönetimine Etkisi" Fırat Üniversitesi İİBF Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi Cilt:3, Sayı: 2, 2019 137

Jain, S., (2018), "Human Resource Management and Artificial Intelligence", International Journal of Management and Social Sciences Research (IJMSSR), Volume 7, No. 3, pp.56-59.

Kozma, R., Alippi, C., Choe, Y. and Morabito, F. C. (Eds.). (2018). Artificial ıntelligence in the age of neural networks and brain computing. United States: Academic Press.

Luckin, R., Holmes, W., Griffiths, M., and Forcier, L. B. (2016). Intelligence Unleashed: Anargument for AI in Education. Pearson Education, London.

McCarthy, J. (2004). What is artificial intelligence?. (05May 2023): http://wwwformal.stanford.edu/jmc/whatisai/.

McCulloch, W. S. and Pitts, W. (1943). A logical calculus of the ideas immanent in nervous activity. The bulletin of mathematical biophysics, 5(4), 115-133.

Nabiyev, V. V. (2012). Yapay zeka: insan-bilgisayar etkileşimi. Ankara: SeçkinYayıncılık.

Pereira, J. (2016). "Leveraging chatbots to improve self-guided learning through conversational quizzes," in Proceedings of the Fourth International Conference on Technological Ecosystems for Enhancing Multiculturality (Salamanca), 911–918. doi: 10.1145/3012430.3012625

Pyle, W. (1970). Monitoring human resources: 'On line'. Michigan Business Review, 22(4), 19-32.

Rawatlal, R. (2017). "Application of machine learning to curriculum design analysis," in 2017 Computing Conference (London), 1143–1151. doi: 10.1109/SAI.2017.8252234

Somasundaram, M., Latha, P., and Pandian, S. S. (2020). Curriculum design using artificial intelligence (AI) back propagation method. Proc. Comput. Sci. 172, 134–138. doi: 10.1016/j.procs.2020.05.020

Storey, J. (1995b). Is HRM catching on? International Journal of Manpower, 16(4), 3- 10.

Smith, P.C. & Vozikis, George and Varaksina, Lyudmila. (2006). Outsourcing Human Resource Management: A Comparison of Russian and U.S. Practices. Journal of Labor Research. 27. 305-321. 10.1007/s12122-006-1025-9.

Wollny, S., Schneider, J., Di Mitri, D., Weidlich, J., Rittberger, M., and Drachsler, H. (2021). Are we there yet? A systematic literature review on chatbots in education. Front. Artif. Intell. 4:654924. doi: 10.3389/frai.2021.654924

Woolf, B. P. (2009). Building intelligent interactive tutors: Student-centered strategies for revolutionizing e-learning. San Francisco, CA: Morgan Kaufmann.

Yawalkar, V. V. (2019), "Study of Artificial Intelligence and its role in Human Resource Management", International Journal of Research and Analytical Reviews (IJRAR), pp.20-24

Zeng, H. (2020). Adaptability of artificial intelligence in human resources management in this era, International Journal of Science, 7(1), ss. 271-276.

AI and the Future of Work: Implications for Employee Learning and Development

Dr. Burcu Arsan

Yeditepe University, 0000-0002-9757-9391, burcu.arsan@yeditepe.edu.tr

Dr. Evren Serindağ

Yeditepe University, 0000-0003-0239-5934, evser@dfds.com

ABSTRACT

Artificial intelligence (AI) is the ability of a computer or computer related robot to perform tasks autonomously. The term is often used to develop systems that have the capability to calculate human intellectual processes, such as reasoning, learning from the past, generalizing, and forecasting. Today, AI can be seen everywhere, at home, on the street, and in organizations. The proximity to such technology is leading to changes in behavior and culture, especially in organization. This chapter focuses on how artificial intelligence impacts the human resource function of learning and development in an organization. Initially, the history of AI and Learning and Development as a human resource function will be investigated to understand the general context of two different concepts. In the next step, what tools can be utilized by the power of AI will be questioned. In the vast field of AI, only the current state of AI-driven learning tools that are related to L&D will be presented. The investigation of these tools will cover the use of data analytics to create customized educational experiences. Ultimately, this chapter will present a review of the potential AI technologies in L&D, highlighting the prominent opportunities and challenges in using AI in this context.

Keywords: *artificial intelligence, AI, employee training, learning, development*

INTRODUCTION

Artificial intelligence (AI) is a groundbreaking field, often discussed in the mainstream media not only in terms of the positive outcomes of this technology but also speculative post-apocalyptic scenarios. In truth, it is a field of computer science focused on the development of intelligent entities that are coded to perform tasks that require human intelligence. These tasks include, but are not limited to, language translation, speed and image

tence successfully in an intensely competitive environment must adapt to the new cyber world and stay up-to-date on their requirements. They should be aware of how the use of artificial intelligence applications in the development process of their employees can provide an advantage to their organizations or they should get support from companies that provide consultancy on this subject.It is certain that this technology, which develops at a dizzying pace far beyond what is expected, adds strength to learning and development from different aspects and will create a greater acceleration in overcoming the problems encountered in the teaching process.

REFERENCES

Afzal, M. K, Khan, W. Z., Rehman, M. H., Zangoti, H. M., Armi, N., and Salah, K. (2020). Industrial internet of things: Recent advances, enabling technologies and open challenges. Computers & electrical engineering, 81, 106522.

Alpaydın, E. (2013). Yapay öğrenme. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Arslan, K. (2017). Eğitimde Yapay Zeka ve Uygulamaları. Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 11(1), 71-88.

Bakke, E. W. (1967). The human resources function. In E. W. Bakke, C. Kerr & C. W. Anrod (Eds.), Unions, management, and the public (pp. 197-201). New York: Harcourt Brace.

Ball, R., Duhadway, L., Feuz, K., Jensen, J., Rague, B., and Weidman, D. (2019). "Applying machine learning to improve curriculum design," in Proceedings of the 50th ACM Technical Symposium on Computer Science Education (Minneapolis, MN), 787–793. doi: 10.1145/3287324.3287430

Becker, S. A., Brown, M., Dahlstrom, E., Davis, A., DePaul, K., Diaz, V. and Pomerantz, J. (2018). Horizon report 2018 higher education edition brought to you by EDUCAUSE (pp. 1-54). EDUCAUSE.

Bersin, J. (2017). Navigating the future of work, Deloitte Review, 21(8), ss. 27-46

Capelli, P., Tambe, P., and Yakubovich, V. (2018), "Artificial Intelligence in Human Resources Management: Challenges and a Path Forward", Available at SSRN 3263878, pp.1-29.

Chambel, M. J., and Sobral, F. (2011). Training is an investment with return in temporary workers: A social exchange perspective. The Career Development International, 16(2), 161–177. https://doi.org/10.1108/13620431111115613d

Drucker, P.F. (2000), The change leader. Natl. Prod. Rev., 19: 13-20. https://doi.org/10.1002/1520-6734

Groover, M. P.,Weiss, M. and Nagel, R. N. (1986). Industrial robotics: technology, programming and application. McGraw-Hill Higher Education.

Gupta, N., (2017), "A Literature Survey on Artificial Intelligence", International Journal of Engineering Research & Technology, Volume 5, Issue 19, pp.1-5.

Gür, Y.E, Ayden, C., and Yücel, A., "Yapay Zekâ Alanındaki Gelişmelerin İnsan Kaynakları Yönetimine Etkisi" Fırat Üniversitesi İİBF Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi Cilt:3, Sayı: 2, 2019 137

Jain, S., (2018), "Human Resource Management and Artificial Intelligence", International Journal of Management and Social Sciences Research (IJMSSR), Volume 7, No. 3, pp.56-59.

Kozma, R., Alippi, C., Choe, Y. and Morabito, F. C. (Eds.). (2018). Artificial ıntelligence in the age of neural networks and brain computing. United States: Academic Press.

Luckin, R., Holmes, W., Griffiths, M., and Forcier, L. B. (2016). Intelligence Unleashed: Anargument for AI in Education. Pearson Education, London.

McCarthy, J. (2004). What is artificial intelligence?. (05May 2023): http://wwwformal.stanford.edu/jmc/whatisai/.

McCulloch, W. S. and Pitts, W. (1943). A logical calculus of the ideas immanent in nervous activity. The bulletin of mathematical biophysics, 5(4), 115-133.

Nabiyev, V. V. (2012). Yapay zeka: insan-bilgisayar etkileşimi. Ankara: SeçkinYayıncılık.

Pereira, J. (2016). "Leveraging chatbots to improve self-guided learning through conversational quizzes," in Proceedings of the Fourth International Conference on Technological Ecosystems for Enhancing Multiculturality (Salamanca), 911–918. doi: 10.1145/3012430.3012625

Pyle, W. (1970). Monitoring human resources: 'On line'. Michigan Business Review, 22(4), 19-32.

Rawatlal, R. (2017). "Application of machine learning to curriculum design analysis," in 2017 Computing Conference (London), 1143–1151. doi: 10.1109/SAI.2017.8252234

Somasundaram, M., Latha, P., and Pandian, S. S. (2020). Curriculum design using artificial intelligence (AI) back propagation method. Proc. Comput. Sci. 172, 134–138. doi: 10.1016/j.procs.2020.05.020

Storey, J. (1995b). Is HRM catching on? International Journal of Manpower, 16(4), 3- 10.

Smith, P.C. & Vozikis, George and Varaksina, Lyudmila. (2006). Outsourcing Human Resource Management: A Comparison of Russian and U.S. Practices. Journal of Labor Research. 27. 305-321. 10.1007/s12122-006-1025-9.

Wollny, S., Schneider, J., Di Mitri, D., Weidlich, J., Rittberger, M., and Drachsler, H. (2021). Are we there yet? A systematic literature review on chatbots in education. Front. Artif. Intell. 4:654924. doi: 10.3389/frai.2021.654924

Woolf, B. P. (2009). Building intelligent interactive tutors: Student-centered strategies for revolutionizing e-learning. San Francisco, CA: Morgan Kaufmann.

Yawalkar, V. V. (2019), "Study of Artificial Intelligence and its role in Human Resource Management", International Journal of Research and Analytical Reviews (IJRAR), pp.20-24

Zeng, H. (2020). Adaptability of artificial intelligence in human resources management in this era, International Journal of Science, 7(1), ss. 271-276.

Social Entrepreneurship as a Supporter (Complementor) of the Circular Economy

Asst. Prof. Tina Shabsough

Altınbaş University, 0000-0002-7719-8997 tina.shabsough@altinbas.edu.tr

ABSTRACT

Linear economy is a traditional manufacturing model based on a take, make, and dispose process. Despite the benefits it provided on its emergence, today, the adverse impact of mass production, continuous manufacturing, and increased consumption on the environment, societies, and natural resources became more evident. Thus, the need for a more environmentally-friendly and socially conscious approach is imperative. A circular economy aims at developing a business process that reduces the negative impacts of production on the different environmental aspects while elevating economies and social justice. Social entrepreneurship is an approach that can support and complement the objectives of a circular economy. Through its ability to introduce new innovative solutions for social and environmental issues, social entrepreneurship could address the various problems faced in a linear-based economy. This conceptual paper will explore the concepts of circular economy, sustainability, and social entrepreneurship. Moreover, it will aim at understanding the relationship between these concepts and the ways in which social entrepreneurship can be utilized in achieving the goals of a circular economy while presenting a few successful examples supporting this relationship.

Keywords: *Circular economy*, *social entrepreneurship*, *linear economy*, *sustainability*, *Türkiye*.

INTRODUCTION

The industrial revolution during the 18th and 19th century played a major role in introducing the mass production manufacturing systems, and thus impacting the purchase decisions among customers. Prior to the revolution, communities were characterized by smaller size groups that depended on farming and self-production of food, clothing, and tools. Moreover, cottage industry, a small manufacturing business operated by individuals in their homes using simple tools, raw materials, and

future research of the impact of social entrepreneurship on the circular economy is imperative. Moreover, raising awareness regarding social entrepreneurship and the circular economy is crucial. Universities should pay attention to introducing courses on these two concepts, as future entrepreneurs are nurtured in these education systems. Embedding environmentally friendly practices, such as recycling and reusing, in children since a young age might also raise intrigue among this group. Finally, governments should provide the needed means and support to encourage social entrepreneurs to establish their businesses. Governments might provide a guideline for entrepreneurs on areas that need solving and partner with them to achieve a social change. Policies and regulations regarding investments and provision of financial and other resources might also encourage a new generation of entrepreneurs to concentrate on the social and environmental dimension instead of the financial one only.

REFERENCES

Abu-Saifan, S. (2012). Social entrepreneurship: definition and boundaries. *Technology Innovation Management Review*, 2(2), 22–27. https://doi.org/10.22215/timreview/523

British Council. (2019). The state of social enterprise in Turkey. https://www.britishcouncil.org.tr/en/programmes/education/social-enterprise-research

Chaarani, H. E., & Raimi, L. (2021). Determinant factors of successful social entrepreneurship in the emerging circular economy of Lebanon: exploring the moderating role of NGOs. *Journal of Entrepreneurship in Emerging Economies*, 14(5), 874–901. https://doi.org/10.1108/jeee-08-2021-0323

Choi, N., & Majumdar, S. (2014). Social entrepreneurship as an essentially contested concept: Opening a new avenue for systematic future research. *Journal of Business Venturing*, 29(3), 363–376. https://doi.org/10.1016/j.jbusvent.2013.05.001

Circle Economy. (2021). *The Circularity Gap Report*. https://donguselekonomiplatformu.com/en/tmm/post_the-circularity-gap-report-2021_235.html

Durac, L., Moga, L. M., Simbanu, I., & Tecu, D. (2023). A Comparative Analysis Between Social Entrepreneurship and Corporate Entrepreneurship. *Annals of "Dunarea de Jos" University of Galati*, 1, 69-77. https://doi.org/10.35219/eai15840409321

Ellen MacArthur Foundation. (2013). *Towards the circular economy: Economic and business rationale for an accelerated transition*. https://ellenmacarthurfoundation.org/towards-the-circular-economy-vol-1-an-economic-and-business-rationale-for-an

Ellen MacArthur Foundation. (2014). *Towards the circular economy: Accelerating the scale-up across global supply chains*. https://ellenmacarthurfoundation.org/towards-the-circular-economy-vol-3-accelerating-the-scale-up-across-global

Ellen MacArthur Foundation. (2015). *Towards a circular economy: Business rationale for an accelerated transition*. https://ellenmacarthurfoundation.org/towards-a-circular-economy-business-rationale-for-an-accelerated-transition

Ellen MacArthur Foundation. (2023, July 14). *The butterfly diagram: visualising the circular economy*. https://ellenmacarthurfoundation.org/circular-economy-diagram

European Commission, Directorate-General for Internal Market, Industry, Entrepreneurship and SMEs. (2021). *3rd Raw Materials Scoreboard : European innovation partnership on raw materials*. Publications Office. https://data.europa.eu/doi/10.2873/567799

European Parliament. (2023, May 24). *Circular economy: definition, importance and benefits*. https://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/economy/20151201STO05603/circular-economy-definition-importance-and-benefits

Geissdoerfer, M., Savaget, P., Bocken, N., & Hultink, E. J. (2017). The Circular Economy – A new sustainability paradigm? *Journal of Cleaner Production*, 143, 757–768. https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2016.12.048

Güngör Tançı, Ş., & Teksoy, D. (2022). Döngüsel ekonomi kapsamında sosyal sürdürülebilirlik ve finansal performans ilişkisi: BİST sürdürülebilirlik endeksinde yer alan şirketler üzerine bir araştırma. *Mali Çözüm*, 32(174), 13-38. https://search.trdizin.gov.tr/tr/yayin/detay/1172064/dongusel-ekonomi-kapsaminda-sosyal-surdurulebilirlik-ve-finansal-performans-iliskisi-bist-surdurulebilirlik-endeksinde-yer-alan-sirketler-uzerine-bir-arastirma

Hordynska, M., Kuczyńska-Chałada, M., Lis, T. (2023). Analysis of the implementation of changes in supply chains towards a circular economy. *Scientific Papers of Silesian University of Technology*, 170, 119-131. http://dx.doi.org/10.29119/1641-3466.2023.170.7

Houston, R. A., & Snell, K. (1984). Proto-Industrialization? Cottage industry, social change, and industrial revolution. *The Historical Journal*, 27(2), 473–492. https://doi.org/10.1017/s0018246x0001791x

Huybrechts, B., & Nicholls, A. (2012). Social entrepreneurship: Definitions, drivers and challenges. *In Gabler Verlag eBooks* (pp. 31–48). https://doi.org/10.1007/978-3-8349-7093-0_2

Johnson, S. (2003). Literature Review of Social Entrepreneurship. *New Academy Review*. 2.

Kalmykova, Y., Sadagopan, M., & Rosado, L. (2018). Circular economy – From review of theories and practices to development of implementation tools. *Resources Conservation and Recycling*, 135, 190–201. https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2017.10.034

Kirchherr, J., Reike, D., & Hekkert, M. P. (2017). Conceptualizing the circular economy: An analysis of 114 definitions. *Resources Conservation and Recycling*, 127, 221–232. https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2017.09.005

KPMG. (2022). *Preliminary Research on Circularity Potential of Five Sectors in Turkey*. https://www.skdturkiye.org/images/icerik/Preliminary_Research_Report_on_Turkeys_Circular_Economy_Potential_in_5.pdf

Krmela, A., & Šimberová, I. (2023). Structure and dynamics of business models through the implementation of circular economy strategies. *Journal of Competitiveness*, 15(1),38-55. https://doi.org/10.7441/joc.2023.01.03

Light, P.C. (2006) Searching for Social Entrepreneurs: *Who They Might Be, Where They Might Be Found, What They Do*. In: Research on Social Entrepreneurship: Understanding and Contributing to an Emerging Field, ARNOVA Occasional Paper Series 1:3, 13-38.

Mair, J., & Marti, I. (2006). Social entrepreneurship research: A source of explanation, prediction, and delight. *Journal of World Business*, 41(1), 36–44. https://doi.org/10.1016/j.jwb.2005.09.002

Manea, D., Istudor, N., Dinu, V., & Paraschiv, D. (2021). Circular economy and innovative entrepreneurship, prerequisites for social progress. *Journal of Business Economics and Management*, 22(5), 1342–1359. https://doi.org/10.3846/jbem.2021.15547

McKinsey Center for Business and Environment. (2016). *The circular economy: Moving from theory to practice*. https://www.mckinsey.com/capabilities/sustainability/our-insights/the-circular-economy-moving-from-theory-to-practice

McKinsey Center for Business and Environment, & Ellen MacArthur Foundation. (2015). *Growth within: A circular economy vision for a competitive Europe*. https://www.mckinsey.com/capabilities/sustainability/our-insights/growth-within-a-circular-economy-vision-for-a-competitive-europe

Moraga, G. L., Huysveld, S., Mathieux, F., Blengini, G. A., Alaerts, L., Van Passel, S., De Meester, S., & Dewulf, J. (2019). Circular economy indicators: What do they measure? *Resources Conservation and Recycling*, *146*, 452–461. https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2019.03.045

Peredo, A. M., & McLean, M. (2006). Social entrepreneurship: A critical review of the concept. *Journal of World Business*, 41(1), 56–65. https://doi.org/10.1016/j.jwb.2005.10.007

Petrea, M. (2023). Circular economy in the food and drinks sector - a Romanian overview. *Journal of Public Administration, Finance and Law*, 27, 366–372. https://doi.org/10.47743/jopafl-2023-27-28

Prieto-Sandoval, V., Jaca, C., & Ormazabal, M. (2018). Towards a consensus on the circular economy. *Journal of Cleaner Production*, 179, 605–615. https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2017.12.224

Ratten, V. (2023). Entrepreneurship: Definitions, opportunities, challenges, and future directions. *Global Business and Organizational Excellence*, 42(5), 79–90. https://doi.org/10.1002/joe.22217

Seelos, C., & Mair, J. (2005). Social entrepreneurship: Creating new business models to serve the poor. *Business Horizons*, 48(3), 241–246. https://doi.org/10.1016/j.bushor.2004.11.006

Smitskikh, K. V., Titova, N. Y., & Shumik, E. G. (2020). The model of social entrepreneurship dynamic development in circular economy. *Revista Universidad y Sociedad*, 12(5), 248-253.

Sosnowski P.C., Cyplik P., 2022. Closed loop supply chains and circular economy – the possibilities of interplay. *LogForum 18* (4), 413-420, http://doi.org/10.17270/J.LOG.2022.784

Stratan, D. I. (2017). Success factors of sustainable social Enterprises through Circular Economy Perspective. *Visegrad Journal on Bioeconomy and Sustainable Development*, 6(1), 17–23. https://doi.org/10.1515/vjbsd-2017-0003

Suchek, N., Ferreira, J. J., & Fernandes, P. O. (2022). A review of entrepreneurship and circular economy research: State of the art and future directions. *Business Strategy and the Environment*, 31(5), 2256–2283. https://doi.org/10.1002/bse.3020

Turkey Circular Economy Platform. (2020). *22nd Transaction of TMM - Limak Cement and Polisan Kimya*. https://donguselekonomiplatformu.com/en/tmm/post_22nd-transaction-of-tmm-limak-cement-and-polisan-kimya_249.html

United Nations Environment Programme, International Resource Panel. (2017). *Assessing global resource use: A systems approach to resource efficiency and pollution reduction*. https://wedocs.unep.org/20.500.11822/27432

Velenturf, A. P., & Purnell, P. (2021). Principles for a sustainable circular economy. *Sustainable Production and Consumption*, 27, 1437–1457. https://doi.org/10.1016/j.spc.2021.02.018

Wautelet, T. (2018). *Exploring the role of independent retailers in the circular economy: a case study approach* (Publication No. 393538). [Master's thesis, European University for Economics and Management].

Wheelen, T. L., Hunger, J. D., Hoffman, A. N., & Bamford, C. E. (2018). *Strategic Management and Business Policy: Globalization, Innovation and Sustainability* (15th ed.). Pearson.

Zhidebekkyzy, A., Temerbulatova, Z., Amangeldiyeva, B. A., & Sakhariyeva, A. (2023). Towards a Circular Economy: an Analysis of Kazakhstani case. *The Journal of Economic Research & Business Administration*, 143(1). https://doi.org/10.26577/be.2023.v143.i1.02

An Overview to New Technology based Manufacturing Paradigms

Prof. Özlem Şenvar

Marmara University, 0000-0003-3648-9445,
ozlem.senvar@marmara.edu.tr, ozlemsenvarresearch@gmail.com

ABSTRACT

Industrial revolutions are typically driven by transformative technological advances leading to paradigm shifts via fundamental functional industrial changes which have economical, technological and social alterations. Industry 4.0 has gained popularity and attention with the incremental utilization of digital technologies. Industry 4.0 is labeled by automated and digitized processes, making intensive utilization of information and automation technologies in digitalization. Industry 4.0 along with Smart Manufacturing, Smart Factory have been identified as major contributors in the context of the digital manufacturing environment. New technology based manufacturing paradigms are bringing new challenges to the manufacturing and service industry in terms of universal manufacturing. Due to globalization, opportunities should be reconsidered due to transformations of manufacturing and service industry for designing future enterprises. From these standpoints, this chapter presents an overview to new technology based manufacturing paradigms.

Keywords: *Industry 4.0*, *Artificial Intelligence*, *Intelligent Manufacturing*, *Digitalization*

INTRODUCTION

From the beginning of industrialization, technological developments have led to paradigm shifts which are known as industrial revolutions. In other words, industrial revolutions are typically driven by transformative technological advances leading to paradigm shifts via fundamental functional industrial changes which have economic and societal consequences (Xu et al., 2021).

Fourth industry revolution is called Industry 4.0 that advances cyber physical systems (CPS) considering technology which provides intelligent control through embedded net-

For further directions, commonly accepted metrics for comparative and benchmark issues considering adaptivity, flexibility need to be developed and well defined for both industry and academia.

REFERENCES

Al-Noukari, M., & Al-Hussan, W. (2008). Using data mining techniques for predicting future car market demand; DCX case study. In Information and Communication Technologies: From Theory to Applications, 2008. ICTTA 2008. 3rd International Conference on (pp. 1-5). IEEE.

Branke, J., Farid, S. S., & Shah, N. (2016). Industry 4.0: a vision for personalized medicine supply chains?. Cell Gene Ther Insights, 2, 263-270.

Breque, M., De Nul, L., & Petridis, A. (2021). Industry 5.0: towards a sustainable, human-centric and resilient European industry. Luxembourg, LU: European Commission, Directorate-General for Research and Innovation.

Foidl, H., & Felderer, M. (2016). Research challenges of industry 4.0 for quality management. In Innovations in Enterprise Information Systems Management and Engineering: 4th International Conference, ERP Future 2015-Research, Munich, Germany, November 16-17, 2015, Revised Papers 4 (pp. 121-137). Springer International Publishing.

Gao, Q., Shi, R., & Wang, G. (2016). Construction of Intelligent Manufacturing Workshop Based on Lean Management. Procedia CIRP, 56, 599-603.

Kamble, S. S., Gunasekaran, A., & Gawankar, S. A. (2018). Sustainable Industry 4.0 framework: A systematic literature review identifying the current trends and future perspectives. Process safety and environmental protection, 117, 408-425.

Kusiak, A. (2020). Open Manufacturing: A Design-for Resilience Approach. International Journal of Production Research 58 (15): 4647–4658.

Kusiak, A. (2022). From digital to universal manufacturing. International journal of production research, 60(1), 349-360.

Lasi, H., Fettke, P., Kemper, H. G., Feld, T., & Hoffmann, M. (2014). Industry 4.0. Business & information systems engineering, 6, 239-242.

Lee, J., Kao, H. A., & Yang, S. (2014). Service innovation and smart analytics for industry 4.0 and big data environment. Procedia cirp, 16, 3-8.

Lu, Y. (2017). Industry 4.0: A survey on technologies, applications and open research issues. Journal of industrial information integration, 6, 1-10.

McAfee, A., Brynjolfsson, E., Davenport, T. H., Patil, D. J., & Barton, D. (2012). Big data: the management revolution. Harvard business review, 90(10), 60-68.

Nikolic, B., Ignjatic, J., Suzic, N., Stevanov, B., & Rikalovic, A. (2017). Predıctıve Manufacturıng Systems In Industry 4.0: Trends, Benefits And Challenges. Annals Of Daaam & Proceedings, 28.

Provost, F., & Fawcett, T. (2013). Data science and its relationship to big data and data-driven decision making. Big data, 1(1), 51-59.

Xu, X., Lu, Y., Vogel-Heuser, B., & Wang, L. (2021). Industry 4.0 and Industry 5.0—Inception, conception and perception. Journal of Manufacturing Systems, 61, 530-535.

Vogel-Heuser, B., & Hess, D. (2016). Guest editorial Industry 4.0–prerequisites and visions. IEEE Transactions on automation Science and Engineering, 13(2), 411-413.

Zuehlke, D. (2010). SmartFactory—Towards a factory-of-things. Annual reviews in control, 34(1), 129-138.

ÖZLEM ŞENVAR BIOGRAGPY

Ozlem SENVAR (PhD in Industrial Engineering) is a Full Professor at Marmara University in Department of Industrial Engineering. Ozlem Senvar (PhD) officially granted (Ref.2013/327-350) by European Commission for her post-doctoral researches in France. She has been author of many peer-reviewed international articles, book chapters, and conference papers. Her research interests involve Operations Management, Advanced Quality Engineering, Statistics, Machine Learning, and Decision Making.

Coopetition Capability A Remedy For Non-profit Sustainability

Asst. Prof. Bella Gulshan

Altinbas University, 0000-0001-5477-2231, bella.gulshan@altinbas.edu.tr

ABSTRACT

This chapter develops a crucial yet overlooked component of non-profits' alliance capability, the coopetition capability. I draw the coopetition capability from the literature on the three dimensions—analytical, emotional, and balancing. It reflects the ability of non-profit leaders to handle relationships with competitors. The coopetition capability is significant for a non-profit to deal with paradoxical demands and resultant performance outcomes. It allows non-profits to manage competitive relationships and moderates fund development efforts.

Keywords: *Coopetition Capabilities*, *Coopetition*, *Non-profit*

INTRODUCTION

How is coopetition capability essential for non-profit fund development and non-profit sustainability? Coopetition is characterized as a "double-edged sword" due to its potential favorable and unfavorable performance outcomes for organizations (Bouncken & Kraus, 2013). Numerous scientific investigations have indicated a non-significant relationship between coopetition and performance. The literature presents various examples from various industries, including information technology, automobiles, airlines, health care, food, and the non-profit sector. Moreover, the examples span companies of different sizes, ranging from large to small. The mixed findings pose several questions regarding the mechanisms or the disappeared relationships between coopetition and non-profit sustainability.

Non-profit organizations are an interesting study area for coopetitive alliances because of their cooperative efforts between intertype competitors. These alliances involve sharing informal information, ideas, fund development efforts, and even abso-

zation of the paradox lens (Stadtler & Van Wassenhove, 2016) and the tension lens (Fernandez et al., 2014) within the realm of organizational studies.

Actor school of thought states that competition and cooperation are allocated among various individuals within a value network, including competitors, customers, suppliers, and other relevant parties. The collaborative efforts of these individuals result in the expansion of the network's overall size, followed by subsequent competition for a more significant portion of the expanded network. Intriguingly, game theory is frequently the optimal approach for forecasting outcomes by analyzing the interplay between actors, their decisions, and the consequences of collaboration and rivalry.

Extensive research has been conducted on the agent school of thought in various network contexts such as ecosystems, egocentric networks, multiparty alliances, and alliance portfolios. Organizations collaborate with certain actors, i.e., suppliers, and competitive struggles with those who threaten the product or service market or diminish the attractiveness of a particular supplier. The network experiences a scenario that results in coopetition, wherein the interaction is not purely cooperative but rather a combination of cooperation and competition. Therefore, it is deduced that situations offering only two options compel organizations to collaborate or rival other entities in the network.

REFERENCES

Andriopoulos, C., & Lewis, M. W. (2009). Exploitation-exploration tensions and organizational ambidexterity: Managing paradoxes of innovation. *Organization science, 20*(4), 696-717.

Barretta, A. (2008). The functioning of co-opetition in the health-care sector: An explorative analysis. *Scandinavian Journal of Management, 24*(3), 209-220.

Bengtsson, M., & Kock, S. (1999). Cooperation and competition in relationships between competitors in business networks. *Journal of business & industrial marketing, 14*(3), 178-194.

Bengtsson, M., & Kock, S. (2000). " Coopetition" in business Networks—to cooperate and compete simultaneously. *Industrial Marketing Management, 29*(5), 411-426.

Bengtsson, M., Raza-Ullah, T., & Vanyushyn, V. (2016). The coopetition paradox and tension: The moderating role of coopetition capability. *Industrial Marketing Management, 53*, 19-30.

Bouncken, R. B., & Kraus, S. (2013). Innovation in knowledge-intensive industries: The double-edged sword of coopetition. *Journal of Business Research, 66*(10), 2060-2070.

Bouncken, R. B., & Kraus, S. (2013). Innovation in knowledge-intensive industries: The double-edged sword of coopetition. *Journal of Business Research, 66*(10), 2060-2070.

Brandenburger, A., & Nalebuff, B. (1996). Co-opetition: a revolutionary mindset that combines competition and cooperation in the marketplace: the game theory strategy that's changing the game of business. Boston: Harvard Business School Press.

Chen, M.-J. (2008). Reconceptualizing the competition—cooperation relationship: A transparadox perspective. *Journal of Management Inquiry, 17*(4), 288-304.

Daidj, N., & Jung, J. (2011). Strategies in the media industry: Towards the development of co-opetition practices? *Journal of Media Business Studies, 8*(4), 37-57.

Das, T. K., & Teng, B.-S. (2000). Instabilities of strategic alliances: An internal tensions perspective. *Organization science, 11*(1), 77-101.

Deming, W. E. (1993). The new economics. *MIT Center for Advanced Engineering Study, Cambridge, MA*, 51-56.

Dubois, A., & Fredriksson, P. (2008). Cooperating and competing in supply networks: Making sense of a triadic sourcing strategy. *Journal of Purchasing and Supply Management, 14*(3), 170-179.

Easton, G., & Araujo, L. (1992). Non-economic exchange in industrial networks. *Industrial networks: a new view of reality*, 62-84.

Feldman, M. S., & Pentland, B. T. (2003). Reconceptualizing organizational routines as a source of flexibility and change. *Administrative science quarterly, 48*(1), 94-118.

Fernandez, A.-S., Le Roy, F., & Gnyawali, D. R. (2014). Sources and management of tension in co-opetition case evidence from telecommunications satellites manufacturing in Europe. *Industrial Marketing Management, 43*(2), 222-235.

Fernandez, A.-S., Le Roy, F., & Gnyawali, D. R. (2014). Sources and management of tension in co-opetition case evidence from telecommunications satellites manufacturing in Europe. *Industrial Marketing Management, 43*(2), 222-235.

Gnyawali, D. R., & Madhavan, R. (2001). Cooperative networks and competitive dynamics: A structural embeddedness perspective. *Academy of management review, 26*(3), 431-445.

Gnyawali, D. R., & Park, B. J. (2009). Co□opetition and technological innovation in small and medium□sized enterprises: A multilevel conceptual model. *Journal of small business management, 47*(3), 308-330.

Gnyawali, D. R., & Park, B.-J. R. (2011). Co-opetition between giants: Collaboration with competitors for technological innovation. *Research Policy, 40*(5), 650-663.

Grandey, A. A. (2000). Emotional regulation in the workplace: A new way to conceptualize emotional labor. *Journal of occupational health psychology, 5*(1), 95.

Hunt, S. D., & Morgan, R. M. (1995). The comparative advantage theory of competition. *Journal of marketing, 59*(2), 1-15.

Kirchner, T. A., & Ford, J. B. (2017). *Coopetition Among Non-profit Organizations: Strategic and Synergistic Implications of Competition and Cooperation: An Abstract*. Paper presented at the Academy of Marketing Science World Marketing Congress.

Lorgnier, N., & Su, C.-J. (2014). Considering coopetition strategies in sport tourism networks: a look at the non-profit nautical sports clubs on the northern coast of France. *European Sport Management Quarterly, 14*(1), 87-109.

Mariani, M. M. (2007). Coopetition as an emergent strategy: Empirical evidence from an Italian consortium of opera houses. *International Studies of Management & Organization, 37*(2), 97-126.

Osarenkhoe, A. (2010). A coopetition strategy–a study of inter-firm dynamics between competition and cooperation. *Business Strategy Series, 11*(6), 343-362.

Park, S. H., & Ungson, G. R. (2001). Interfirm rivalry and managerial complexity: A conceptual framework of alliance failure. *Organization science, 12*(1), 37-53.

Raza-Ullah, T. (2017). *A theory of experienced paradoxical tension in co-opetitive alliances*. Umeå University.

Raza-Ullah, T., Bengtsson, M., & Kock, S. (2014). The coopetition paradox and tension in coopetition at multiple levels. *Industrial Marketing Management, 43*(2), 189-198.

Ritala, P., Golnam, A., & Wegmann, A. (2014). Coopetition-based business models: The case of Amazon. com. *Industrial Marketing Management, 43*(2), 236-249.

Stadtler, L., & Van Wassenhove, L. N. (2016). Coopetition as a paradox: Integrative approaches in a multi-company, cross-sector partnership. *Organization Studies, 37*(5), 655-685.

Teece, D. J., Pisano, G., & Shuen, A. (1997). Dynamic capabilities and strategic management. *Strategic Management Journal, 18*(7), 509-533.

Walley, K. (2007). Coopetition: an introduction to the subject and an agenda for research. *International Studies of Management & Organization, 37*(2), 11-31.

Weber, E. P., & Khademian, A. M. (2008). Wicked problems, knowledge challenges, and collaborative capacity builders in network settings. *Public Administration Review, 68*(2), 334-349.

Wemmer, F., Emrich, E., & Koenigstorfer, J. (2016). The impact of coopetition-based open innovation on performance in non-profit sports clubs. *European Sport Management Quarterly, 16*(3), 341-363.

Williams, T. (2005). Cooperation by design: structure and cooperation in interorganizational networks. *Journal of Business Research, 58*(2), 223-231.

BELLA GULSHAN BIOGRAPHY

Dr. Bella Gulshan is an Assistant Professor of Business Administration at Altinbas University, Istanbul, Turkey. She received a Master's of Business Administration from the Virtual University of Pakistan and a Doctorate in Business Administration (Management and Organisations) from Istanbul Okan University, Turkey. She has been studying strategic alliances in the non-profit sector. Specifically, her work explored the coopetition in non-profits to maximize their resources (e.g., fund development) to achieve Sustainable Development Goals.

Compliance Pressure: What is it for social entrepreneurs?

Asst. Prof. Muhammad Mohsen Liaqat
Istanbul Health and Technology University, 0000-0002-4919-0445
mohsenliaqat@gmail.com

ABSTRACT

In this chapter, I develop a fundamental understanding of compliance pressure for social entrepreneurs considering the theory of cognitive dissonance. I suggest that efforts to maintain the coexistence of social and business logic leave social entrepreneurs to behave counter to their convictions. I identify the threat of punishment, and dual compliance can create a discrepancy between public behaviour and the cognition of social entrepreneurs. However, the compliance pressure against social entrepreneurs does not always let them leave the situation or wind up the venture. Still, it allows them to uphold contradictory logic and manage compliance pressure.

Keywords: *Cognitive Dissonance*, *Compliance Pressure*, *Social Entrepreneurs*

INTRODUCTION

Social entrepreneurship (SE) has been evolving academically, although it is well established in practice. The diversity of social problems, geo-political, and cultural causes disagreements in and between scholars and practitioners. Despite the measurable impact of social entrepreneurs, the definitional boundaries determine who is a social entrepreneur. Several stakeholders, such as local leaders, funders, customers, and others, significantly influence social enterprises. Thus, a wide range of definitions of SE makes it a large tent (Martin & Osberg, 2007), offering shelter to various perspectives that create social value. For instance, A review of 20 definitions of SE (Zahra et al., 2009) and 37 definitions (Dacin et al., 2010) that were mainly derived from practice suggested that it is an entrepreneurial activity focused on a social mission.

ganization's social and financial performance in the long term. Consequently, the two discrete facets of social enterprises not only synergize with one another, but the prosperity of these distinctive enterprises relies on addressing both aspects.

In social enterprises, the interconnection between the social mission and business purpose is symbiotic and constitutive, indicating that each element shapes and delineates the other. For example, the comprehensive longitudinal case study on Digital Divide Data indicated that pursuing commercial success strengthens the social mission (Smith & Besharov, 2019). Literature has also examined the effects of paradoxical conflicts on the strategic decision-making process. This phenomenon can be attributed to the expectation placed on leaders to address both the social mission and corporate purpose. Furthermore, empirical studies have demonstrated that in a social organization's context, achieving success in one component necessitates the recognition of failure in another component. This phenomenon exhibits a performance paradox.

Commuting commercial goals promotes efficiency, whereas achieving social objectives necessitates effectiveness. Pursuing social and business goals gives rise to unique strategic requirements. This phenomenon can be attributed to the correlation between the attainment of commercial goals and the promotion of efficiency. Consequently, challenges arise in the execution of tasks at the initiation and termination phases of the enterprise, each of which presents distinct requirements. It is crucial to consider that addressing a company's commercial viability primarily involves a distinct set of shareholders, whereas pursuing a social mission broadens the focus to encompass many stakeholders.

REFERENCES

Battilana, J., & Dorado, S. (2010). Building sustainable hybrid organizations: The case of commercial microfinance organizations. *Academy of management Journal*, *53*(6), 1419-1440.

Battilana, J., & Lee, M. (2014). Advancing research on hybrid organizing–Insights from the study of social enterprises. *Academy of Management Annals*, *8*(1), 397-441.

Battilana, J., Besharov, M., & Mitzinneck, B. (2017). On hybrids and hybrid organizing: A review and roadmap for future research. *The SAGE handbook of organizational institutionalism*, *2*, 128-162.

Battilana, J., Sengul, M., Pache, A. C., & Model, J. (2015). Harnessing productive tensions in hybrid organizations: The case of work integration social enterprises. *Academy of Management journal*, *58*(6), 1658-1685.

Dacin, P. A., Dacin, M. T., & Matear, M. (2010). Social entrepreneurship: Why we don't need a new theory and how we move forward from here. *Academy of management perspectives*, *24*(3), 37-57.

Festinger, L. (1957). A theory of cognitive dissonance Evanston. *IL: Row, Peterson*, *1*.

King, B. T., & Janis, I. L. (1956). Comparison of the effectiveness of improvised versus non-improvised role-playing in producing opinion changes. *Human relations*, *9*(2), 177-186.

Liaqat, M. M. (2020). *Micro-foundations of cognitive paradoxical tensions in social entrepreneurs*. (PhD Thesis), Istanbul Okan University, Istanbul. Retrieved from /https://acikbilim.yok.gov.tr/bitstream/handle/20.500.12812/631104/yokAcikBilim_10314839.pdf?sequence=-1&isAllowed=y

Ógáin, E. N., Lumley, T., & Pritchard, D. (2016). Making an impact: impact measurement among charities and social enterprises. 2012.

Smith, W. K., & Besharov, M. L. (2019). Bowing before dual gods: How structured flexibility sustains organizational hybridity. *Administrative Science Quarterly*, *64*(1), 1-44.

Smith, W. K., Gonin, M., & Besharov, M. L. (2013). Managing social-business tensions: A review and research agenda for social enterprise. *Business Ethics Quarterly*, *23*(3), 407-442.

Thompson, J. L. (2002). The world of the social entrepreneur. *International journal of public sector management*, *15*(5), 412-431.

Zahra, S. A., Gedajlovic, E., Neubaum, D. O., & Shulman, J. M. (2009). A typology of social entrepreneurs: Motives, search processes and ethical challenges. *Journal of business venturing*, *24*(5), 519-532.

MUHAMMAD MOHSEN LIAQAT BIOGRAPHY

Dr Muhammad Mohsen Liaqat is an Assistant Professor of Business Administration at Istanbul Health and Technology University, Turkey. He has over ten years of teaching experience at different universities. The Doctorate in Business Administration from Istanbul Okan University, Turkey, laid the foundation for his keen interest in social entrepreneurship research. He has been working to establish the role of cognitive dissonance in making and breaking social enterprises. Further, he is actively collaborating with scholars from the non-profit sector.

Sustainable Development and Right to Water: Self-management of Rural Aqueducts in the Department of Boyacá

Óscar Alberto Alarcón Pérez
Antonio Nariño University, 0000-0002-3102-7922 oscar.alarcon@uan.edu.co

Luis Felipe Amaya González
Antonio Nariño University, 0000-0002-4862-3130, lamaya47@uan.edu.co

Margarita Avellanada Vargas
Antonio Nariño University, 0000-0003-3020-4947, marchavellaneda@uan.edu.co

María José Bermúdez Gómez
Antonio Nariño University, 0000-0002-6757-467X, mbermudez54@uan.edu.co

Laura Fernanda Garavito Cerón
Antonio Nariño University, 0009-0000-9658-3826 lgaravito99@uan.edu.co

ABSTRACT

Access to quality drinking water is a fundamental right but some populations in the world do not enjoy this benefit, in Latin America despite being a region with access to sanitation and hygiene systems supported by the geographical conditions of developing regions, many people do not have access to drinking water, similarly for Colombia water resource management systems are focused on large cities where there is a robust infrastructure and adequate equipment, this is not the case of rural communities where their access to water is based on rural aqueduct structures.

The vast majority of rural aqueducts are managed by individuals (community) who, on their own merit and in the general interest, seek to satisfy the need for water in the rural areas of the municipalities; however, the service does not meet the supply standards in the same way and there are generalized problems of sanitation and infrastructure.

The country's development focused on smart cities, which is typical of a center-periphery development model, channels investment in productivity and competitiveness in urban centers without addressing the needs for expansion towards the periphery (neighboring municipalities). This deficiency reflects a long-standing problem since rural areas concentrate the protection and conservation of the

risk and ratify the need for support that should be given from the different governmental instances in technical aspects, formalization, protection and promotion.

The research presented in this paper represents only one case study of several existing in the country and ratifies the low level of support from government agencies in this area, while questioning the environmental sustainability policy in Colombia and defining a broad challenge of standardization and regulation.

REFERENCES

Amaya Franco, S., & Duran Caro, J. S. (2017). *Análisis del conflicto minero-ambiental en el páramo de PISBA (En jurisdicción de Tasco-Boyacá) Desde las perspectivas de las* comunidades locales. 1–151. https://hdl.handle.net/10901/11168

Bernal Pedraza, A. Y., Quintana Ramírez, A. P., & Castellano Martínez, P. M. (2021). Barreras normativas para el acceso al agua en organizaciones comunitarias. Universidad Nacional De Colombia.

CESCR. (2002). Comité De Derechos Económicos, Sociales Y Culturales - Cuestiones sustantivas que se plantean en la aplicación del pacto internacional de derechos económicos, sociales y culturales. Observación general No 15 (2002). Consejo Económico y Social de Las Naciones Unidas., 40232, 01–19.

Competitiveness Index by City. (2022). Perfil Ciudad de Tunja. https://compite.com.co/indice-departamental-de-competitividad/

Constitutional Court, (2018) Sentencia T- 784 de 2018. Acción de Tutela Contra Providencias Judiciales que Resuelven las Solicitudes de Desacato y de Cumplimiento de los Fallos de Tutela.

Constitutional Court, (2016). Sentencia T-245 de 2016.En principio, el agua como servicio público debe ser reclamada a través de la acción popular, y el agua como derecho fundamental, asociada al consumo mínimo humano, puede solicitarse a través de la tutela.

Colombian Congress. (1994). Ley 142 de 1994 Servicios públicos domiciliarios en Colombia

DANE. (2022). PIB por departamentos, Boyacá. https://www.dane.gov.co/index.php/estadisticas-por-tema/cuentas-nacionales/cuentas-nacionales-departamentales

Departmental Competitiveness Index. (2022). Perfil Departamental de Boyacá. https://compite.com.co/indice-departamental-de-competitividad/

ExpoAgua. (2020). Congreso internacional de agua, saneamiento, ambiente y energías renovables. https://www.forest-trends.org/pressroom/se-inauguro-expoagua-2020-2021-comite-organizador-remarco-la-importancia-de-brindar-a-la-poblacion-un-adecuado-acceso-a-agua-limpia/

FAO. (2020). El estado mundial de la agricultura y la alimentación 2020. Superar los desafíos relacionados con el agua en la agricultura. Roma. https://doi.org/10.4060/cb1447es

Fernández Bernal, J. A. (2015). Estudio de las amenazas a la sostenibilidad de los acueductos veredales comunitarios del municipio de Guatavita y la formulación de las acciones a tomar para atenuarlas o eliminarlas. In Pontificia Universidad Javeriana.

Flórez Murcia, J. P. (2018). Análisis De Ciclo De Vida En La Explotación De Esmeralda En El Distrito Minero Muzo En El Occidente De Boyacá. 1–112. https://repositorio.unbosque.edu.co/bitstream/handle/20.500.12495/3236/Flórez_Murcia_Jessica_Paola_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Food and Agriculture Organization of the United Nations 2018 [FAO]. (s. f.). Los contaminantes agrícolas: una grave amenaza para el agua del planeta. FAO. Recuperado 2 de junio de 2023, de https://www.fao.org/news/story/es/item/1141818/icode/

Government of Boyacá. (2012). Historia. Gobernación de Boyacá. Recuperado de: https://www.boyaca.gov.co/historia/

Government of Boyacá. (2022). Informe Y Análisis De La Gestión Y Resultados Del Plan De Desarrollo. https://www.boyaca.gov.co/wp-content/uploads/2022/10/Informe-de-Gestion-2022-3.pdf.pdf

Greenpeace. (2013). Páramos en Peligro: El caso de la minería de carbon en Pisba. Greenpeace, 32. http://greenpeace.co/pdf/paramos/Informe Páramos en peligro.pdf

Jaramillo Ríos, G. A. (2008). Programa de Manejo Integral Acueductos Rurales. 1–120.

Martínez, D. S. (2022). Seguimiento A Las Licencias Ambientales Otorgadas A Corporación Autónoma Regional De Los Valles Del Sinú Y San Jorge- CVS. 1–64. https://repositorio.unicordoba.edu.co/bitstream/handle/ucordoba/7142/ Martínez Arrieta%2C Daniela Sofía.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Ministry of Health and Social Protection. (2023). Informe Nacional De Calidad Del Agua Para Consumo Humano Colombia 2021. https://www.ins.gov.co/BibliotecaDigital/informe-nacional-de-calidad-del-agua-para-consumo-humano-colombia-2021.pdf#search=agua potable

Ministry of Environment and Sustainable Development of Colombia. (2022). Lineamientos para la definición, concertación y seguimiento de las determinantes ambientales aplicables a los Planes Parciales. Dirección de Ordenamiento Ambiental Territorial y SINA, 1–90.

Ministry of Environment, Housing and Territorial Development. (2010). Reglamento Técnico del Sector de Agua Potable y Saneamiento Básico: TÍTULO J. Alternativas tecnológicas en agua y saneamiento para el sector rural / Vargas Liévano, Armando (Ed.). Bogotá, D.C. Colombia.

Moreno Méndez, J. O. (2020). Los Retos Del Acceso a Agua Potable Y Saneamiento Básico De Las Zonas Rurales En Colombia. Revista de Ingeniería, 49, 28–37. https://doi.org/10.16924/revinge.49.5

Municipal Development Plan Tuta - Mayor of Tuta. (2020). Plan de Desarrollo Municipal Tuta 2020 - 2023"Tuta compromiso de todos". https://ccduitama.org.co/wp-content/uploads/2020/12/10633_tuta-compromiso-de-todos-2020-2023.pdf

Neme-Chaves, S. R., Forero-Molina, S. C. y Lesmes Ortiz, L. V. (2023). Modelo de la conducta planificada para la promoción del turismo civilizado: Caso Villa de Leyva (Boyacá, Colombia). Revista CEA, 9(19), e2469. https://doi.org/10.22430/24223182.2469

Ostrom, E. (1990). The Governing the Common. The Evolution of Institutions for Collective Action. University of Cambridge. ISBN. 0-521-40599-8

Pedraza, A. Y., Ramírez, A. P., & Martinez, P. M. (2022). Barreras normativas para el acceso al agua en organizaciones comunitarias. Universidad Nacional De Colombia. http://www.fadmon.unal.edu.co/fileadmin/user_upload/investigacion/2021/noticias_investigacion/ cartilla barreras normativas para el acceso al agua en organizaciones comunitarias.pdf

Pérez, M., Fernández, L., & Alegre, F. (2009). Planificación de territorios rurales. Programa de Ordenamiento Territorial Rural Del Instituto Desarrollo, 1–21. https://bdigital.uncu.edu.ar/objetos_digitales/3459/perezproyeccion6.pdf

Ramos Parra, Y., & Pinilla Roncancio, M. (2020). Calidad de agua de consumo humano en sistemas de abastecimiento rurales en Boyacá, Colombia. Un análisis infraestructural. Revista EIA, 17(34), 1–15. https://doi.org/10.24050/reia.v17i34.1378

Saade Hazin, M. (2013). Desarrollo y conflictos socioambientales: Los casos de Colombia, México y el Perú. Serie Macroeconomía Del Desarrollo - Naciones Unidas - CEPAL, 1–58. https://repositorio.cepal.org/bitstream/handle/11362/5369/LCL3706_es.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Salazar, N. (2021). Propuesta de educación ambiental comunitaria para la gestión de residuos sólidos rurales en Rivera, Huila, Colombia. 29. http://hdl.handle.net/10654/38972

United Nations. (2003). Comité de Derechos Económicos, Sociales y Culturales. Observación General No.15 relativo al derecho al agua. 29ª periodo de sesiones. E/C.12/2002/11.

Villanueva, D. (2018). Estudios sobre la Bioeconomía como fuente de nuevas industrias basadas en el capital natural de Colombia [Reporte]. Recuperado de https://www.dnp.gov.co/Crecimiento-Verde/Documents/ejes-tematicos/Bioeconomia/Informe%202/ANEXO%201_An%C3%A1lisis%20sector%20agr%C3%ADcola.pdf

World Bank. (2020). Agua: Panorama general. https://www.bancomundial.org/es/topic/water/overview

ÓSCAR ALBERTO ALARCÓN PÉREZ BIOGRAPHY

Industrial Engineer from U.P.T.C. Master in Administration from the Universidad Nacional de Colombia, and PhD candidate in Project Management, has studies in Financial Management, Human Talent Management, Marketing Management, Integrated Management Systems, among others. Extensive experience leading companies in the Financial, Transportation, Gas & Oil, Retail, Construction, Energy and Education sectors. He is the creator of the firm Tacti-k Consultores S.A.S. and Coordinator of the Industrial Engineering program at the Duitama branch of the Antonio Nariño University in Colombia. Recognized as a junior researcher of Minciencias, he has research experience developing projects in the areas of competitiveness, productivity, logistics, finance and SDG´s, has high level scientific production such as patents, books, articles, book chapters and national and international papers.

The Effects of Consumer's Propensities Toward AI-Integrated Personal Intelligence Agents

Şahnaz Ekşioğlu

Yeditepe University, 0000-0001-8141-4982, sahnaz.eksioglu@yeditepe.edu.tr

ABSTRACT

With the Covid-19 becoming a part of our lives, people started to encounter with AI powered technologies more often in their daily routines that motivate both academicians and practitioners to embrace personal intelligent agents (PIA). It can be stated that the presence of the digital voice assistants alone is not enough to attract consumers without user experience. For this reason, the factors motivating individuals in the process of accepting PIAs attracts the attention of researchers. The aim of this study is to explore the relevant literature based on the psychological factors that supports and prevent consumers in the adoption of AI enabled voice assistants. In accordance with this purpose at first TAM, technology readiness model and anthropomorphism subjects are examined covering smart voice assistants' technology. Afterwards, drivers of using digital voice assistants are discussed under reliance, perceived enjoyment and companion titles and potential challenges are examined under fear of technology, safety and security and social isolation and loneliness headings.

Keywords: *AI technology, Covid-19, Personal Intelligent Agents, Consumer Behavior*

INTRODUCTION

With the passing of time, the usage of technology in many fields is strengthened which brings new opportunities and challenges (Kaplan & Haenlein, 2020). Statista (2022a) report shows that the number of digital voice assistants used on devices around the world is expected to grow from 4.2 billion in 2020 to 8.4 billion by 2024. Additionally, by 2025, revenues of the smart speaker market are expected to reach $35.5 billion that has been growing steadily since 2016 (Statista, 2022b). It is clearly seen that the Covid-19 has changed the world and its effects will continue. The current pandemic period actually showed people how

technology on individuals' psychology and prepare companies and customers for future changes. It can be stated that recent studies covering AI-based technologies have made it easier for marketers to identify important points. First, and perhaps most important, there is a need for more research on users having direct experience with smart voice assistants rather than considering public opinions and perceptions. Secondly, previous studies point out that there is a need for marketers to discover which form of AI intelligence(s) is beneficial for their marketing actions. For instance, in the case of standardization such as payment and delivery, mechanical AI is suitable. In addition to this, thinking AI is beneficial in digital marketing operations as personalization and usage of recommendation systems. At last, feeling AI is needed in the process of individuals' interaction with the technology and using the service offered. Finally, it can be stated that individuals' perceptions and acceptance processes with AI-based devices should be examined more intensively, and as AI integrated applications become widespread, it will become increasingly important to prepare people psychologically for these developments.

REFERENCES

Ameen, N., Tarhini, A., Reppel A. & Anand, A. (2021). Customer experiences in the age of artificial intelligence, Computers in Human Behavior, 114

Bhattacherjee, A. (2002). Individual trust in online firms: Scale development and initial test. Journal of Management Information Systems, 19(1), 211–241.

Cai et al., R. Cai, L. N. Cain, Jeon, H. (2022). Customers' perceptions of hotel AI-enabled voice assistants: does brand matter? Int. J. Contemp. Hospit. Manag., 34(8), pp.2807-2831

Chandler, J., & Schwarz, N. (2010). Use does not wear ragged the fabric of friendship: Thinking of objects as alive makes people less willing to replace them. Journal of Consumer Psychology, 20(2), 138–145.

Cheatham, B., Javanmardian, K., & Samandari, H. (2019). Confronting the risks of artificial intelligence. https://www.mckinsey.com/business-functions/mckinsey-analytics /our- insights/confronting-the-risks-of-artificial-intelligence. (Accessed 22 February 2020).

Chi, O. H., Denton, G., & Dogan, G. (2020). Artificially intelligent device use in service delivery: a systematic review, synthesis, and research agenda. Journal of Hospitality Marketing & Management, 1–30. doi:10.1080/19368623.2020.1721394

Christakis, N. (2019). How AI Will Rewire Us. For better and for worse, robots will alter humans' capacity for altruism, love, and friendship. https://www.theatlantic.com/ma gazine/archive/2019/04/robots-human-relationships/583204/. (Accessed 22 February 2020).

Davenport, T., Guha, A., Grewal, D. & Bressgott, T. (2020). How artificial intelligence will change the future of marketing, Journal of the Academy of Marketing Science, 48:24–42

Davis, F. R., Bagozzi, P., & Warshaw (1992). Extrinsic and intrinsic motivation to use computers in the workplace. Journal of Applied Social Psychology, 22, 1111–1132.

Davis, F. R., Bagozzi, P., & Warshaw (1992). Extrinsic and intrinsic motivation to use computers in the workplace. Journal of Applied Social Psychology, 22, 1111–1132.

Day One Staff. (2019). Voice-control with Alexa is helping people with disabilities. https://blog.aboutamazon.in/voice-control-with-alexa-ishelping-people-with-disabilities

eMarketer (2020). Amazon Maintains Convincing Lead in US Smart Speaker Market retrieved from eMarketer Forecasts for Amazon, Google Smart Speakers Q4 2019 - Insider Intelligence Trends, Forecasts & Statistics

Epley, N., Akalis, S., Waytz, A., & Cacioppo, J. (2008). Creating Social Connection Through Inferential Reproduction. Psychological Science, 19(2), 114–120.

Feng, J., Li, X., & Zhang, X. (2019). Online product reviews-triggered dynamic pricing: Theory and evidence. Information Systems Research, 30(4), 1107–1123.

Fernandes, T., & Oliveira, E. (2021). Understanding consumers' acceptance of automated technologies in service encounters: Drivers of digital voice assistants adoption. Journal of Business Research, 122, 180–191. doi:10.1016/j.jbusres.2020.08.058

Fong, L. H. N., Chan, I. C. C., Law, R., & Ly, T. P. (2018). The mechanism that links the implicit theories of intelligence and continuance of information technology: Evidence from the use of mobile apps to make hotel reservations. Information and Communication Technologies in Tourism, 2018, 323–335.

Gadepally, V., Goodwin, J., Kepner, J., Reuther, A., Reynolds, H., Samsi, S., Su, J., Martinez, D., (2019). Ai enabling technologies: a survey, arXiv preprint arXiv: 1905.03592.

Gartner (2019). Highlights from Gartner hype cycle for customer service and support technologies. Retrieved from https://www.gartner.com/smarterwithgartner/highlights-from-gartner-hype-cycle-for-customer-service-and-support-technology

Gauvrit, P. (2019). Why the future of customer service is AI and humans together. https ://www.eptica.com/blog/why-future-customer-service-ai-and-humans-together. (Accessed 23 February 2020).

Gitto, S., & Mancuso, P. (2019). Brand perceptions of airports using social networks. Journal of Air Transport Management, 75, 153–163. https:// doi.org/10.1016/j.jairtraman.2019.01.010

Gummerus, J., Lipkin, M., Dube, A., & Heinonen, K. (2019). Technology in use - characterizing customer self-service devices. Journal of Services Marketing, 33(1), 44–56

Hargreaves T, Wilson C. (2017). "Smart Homes and their Users," Smart homes and their users. p. 1–122.

Hasan et al., Hasan, R., Shams, R. & Rahman, M. (2021). Consumer trust and perceived risk for voice-controlled artificial intelligence: The case of Siri. Journal of Business Research, 131, pp. 591-597

Haslam, N., Bain, P., Douge, L., Lee, M., & Bastian, B. (2005). More human than you: Attributing humanness to self and others. Journal of Personality and Social Psychology, 89(6), 937–950.

Haslam, N., Bastian, B., & Bissett, M. (2004). Essentialist beliefs about personality and their implications. Personality and Social Psychology Bulletin, 30(12), 1661–1673. https://doi.org/10.1177/0146167204271182

Heerink, M., Krose, B., Evers, V., & Wielinga, B. (2010). "Relating conversational expressiveness to social presence and acceptance of an assistive social robot. Virtual Reality, 14(1), 77–84.

Hengstler, M., Enkel, E., & Duelli, S. (2016). Applied artificial intelligence and trust—The case of autonomous vehicles and medical assistance devices. Technological Forecasting and Social Change, 105, 105–120.

Hernandez-Orallo, J. (2017). The Measure of All Minds: Evaluating Natural and Artificial Intelligence. Cambridge University Press.

Hess, T. J., Fuller, M., & Campbell, D. E. (2009). Designing interfaces with social presence: Using vividness and extraversion to create social recommendation agents. Journal of the Association for Information Systems, 10(12), 1.

Hoy, M. B. (2018). Alexa, Siri, Cortana, and more: An introduction to voice assistants. Medical Reference Services Quarterly, 37(1), 81–88. Juniper Research.

Huang, M. H., & Rust, R. T. (2020). Engaged to a robot? The role of AI in service. Journal of Service Research, 109467052090226. https://doi.org/10.1177/1094670520902266

Huang, M.H., & Rust, R.T. (2021). A strategic framework for artificial intelligence in marketing, Journal of the Academy of Marketing Science, 49: 30-50.

Jarrahi, M. H. (2018). Artificial intelligence and the future of work: Human-AI symbiosis in organizational decision making. Business Horizons, 61(4), 577–586.

Junglas, I., Goel, L., Abraham, C., & Ives, B. (2013). The social component of information systems-how sociability contributes to technology acceptance. Journal of the Association for Information Systems, 14(10), 585.

Kachouie, R., Sedighadeli, S., Khosla, R., Chu, M.T. (2014). Socially assistive robots in elderly care: a mixed-method systematic literature review. Int. J. Human-Comp Int. 30 (5), 369–393.

Kamis, A., Koufaris, M., & Stern, T. (2008). Using an attribute-based decision support system for user-customized products online: An experimental investigation. MIS quarterly, 159-177.

Kamoonpuri, S.Z & Sengar, A. (2023). Hi, May AI help you? An analysis of the barriers impeding the implementation and use of artificial intelligence-enabled virtual assistants in retail. Journal of Retailing and Consumer Services, 72

Kaplan, A., & Haenlein, M. (2019). Siri, Siri in my Hand, who is the Fairest in the Land? On the Interpretations, Illustrations and Implications of Artificial Intelligence. Business Horizons, 62(1), 15–25.

Katz, E., Blumler, J. G., & Gurevitch, M. (1974). Utilization of mass communication by the individual. In J. G. Blumler, & E. Katz (Eds.). The use of mass communications: Current perspectives on gratifications research. Beverly Hills, CA: Sage.

Ki, C. W. C., Cho, E., & Lee, J. E. (2020). Can an intelligent personal assistant (PIA) be your friend? Para-friendship development mechanism between PIAs and their users. Computers in Human Behavior, 111, 106412.

Kim, S. Y., Schmitt, B. H., & Thalmann, N. M. (2019). Eliza in the uncanny valley: Anthropomorphizing consumer robots increases their perceived warmth but decreases liking. Marketing Letters, 30(1), 1–12.

Knote, R., Janson, A., Söllner, M., & Leimeister, J. M. (2019). Classifying smart personal assistants: An empirical cluster analysis. Paper presented at the proceedings of the 52nd Hawaii international conference on system sciences.

Köse, D. B., Morschheuser, B., & Hamari, J. (2019). Is it a tool or a toy? How user conceptions of a system's purpose affect their experience and use. International Journal of Information Management, 49, 461–474.

Koufaris, M. (2002). Applying the technology acceptance model and flow theory to online consumer behavior. Information Systems Research, 13(2), 205–223.

Lavin, A., Renard, G., (2020). Technology readiness levels for machine learning systems, arXiv preprint arXiv:2006.12497.

Lee,K., Lee,K.Y. & Sheehan,L. (2020). Hey Alexa! A magic spell of social glue?: sharing a smart voice assistant speaker and its impact on users'perception of group harmony. Information Systems Frontiers, 20 (3), pp.563-583.

Leung, E., Paolacci, G., & Puntoni, S. (2018). Human versus machine: Resisting automation in identity-based consumer behavior. Journal of Marketing Research, 55(6), 818–831.

Lowe, B., Dwivedi, Y., & d'Alessandro, S. (2019). Consumers and technology in a changing world. European Journal of Marketing, 53(6), 1038–1050.

Lund H, Østergaard PA, Connolly D, Mathiesen BV. (2017). Smart energy and smart energy systems. Energy, 137:556-565.

Marcus, G. (2019) Don't trust AI until we build systems that earn trust, 2019. https://www.economist.com/open-future/2019/12/18/dont-trustai-until-we-build-systems-that-earn-trust

Marikyan D, Papagiannidis S, Alamanos E. (2019). A systematic review of the smart home literature: a user perspective. Technol Forecast, 138:139–154.

McKnight, D. H., Choudhury, V., & Kacmar, C. (2002). Developing and validating trust measures for e-commerce: An integrative typology. Information Systems Research, 13(3), 334–359.

McKnight, H., Carter, M., & Clay, P. (2009). Trust in technology: Development of a set of constructs and measures. DIGIT 2009 Proceedings, Paper 10.

McLean, G., & Osei-Frimpong, K. (2019). Hey Alexa… Examine the variables influencing the use of Artificial Intelligent In-home Voice Assistants. Computers in Human Behavior. doi:10.1016/j.chb.2019.05.009

Meyer, S. (2020). Understanding the COVID-19 effect on online shopping behavior. https ://www.bigcommerce.co.uk/blog/covid-19-ecommerce/. (Accessed 1 May 2020).

Mishra,A., Shukla,A., & Shrama, S.K. (2022). Psychological determinants of users' adoption and word-of-mouth recommendations of smart voice assistants. International Journal of Information Management, 67, p.102413

Mori, M. (1970). Bukimi no tani (the uncanny valley). Energy, 7(4), 33–35.

Mori, M. (1970). The uncanny valley. Energy, 7(4), 33–35

Moussawi, S., & Koufaris, M. (2019). Perceived intelligence and perceived anthropomorphism of personal intelligent agents: Scale development and validation. In Paper presented at the Hawaii international conference on system sciences (HICSS). Maui: HI http://hdl.handle.net/10125/59452.

Moussawi, S., Koufaris, M., & Benbunan-Fich, R. (2020). How perceptions of intelligence and anthropomorphism affect adoption of personal intelligent agents, Springer, Electronic Markets https://doi.org/10.1007/s12525-020-00411-w

Murphy, M. (2017). A mind of its own Humanity is already losing control of artificial intelligence and it could spell disaster for our species, warn experts. https://www.thesun. co.uk/tech/3306890/humanity-is-already-losing-control-of-artificial- intellig ence-and-it-could-spell-disaster-for-our-species/. (Accessed 23 February 2020).

O'Flaherty, K. (2018). How to secure the Amazon echo. Forbes Online, Retrieved From: https://www.forbes.com/sites/kateoflahertyuk/2018/05/25/amazon-alexa-securityhow-secure-are-voice-assistants-and-how-can-you-protect-yourself/#39bab1f137

Oscar Hengxuan Chi, Gregory Denton & Gursoy Dogan (2020): Artificially intelligent device use in service delivery: a systematic review, synthesis, and research agenda, Journal of Hospitality Marketing & Management, DOI: 10.1080/19368623.2020.1721394

Parag Y, Butbul G. (2018). Flexiwatts and seamless technology: public perceptions of demand flexibility through smart home technology. Energy Res. Soc. Sci. 39: 177–91.

Parasuraman, A., & Colby, C. L. (2015). An updated and streamlined technology readiness index: TRI 2.0. Journal of Service Research, 18(1), 59–74

Parasuraman, A., (2000). Technology Readiness Index (TRI) a multiple item scale to measure readiness to embrace new technologies. J.Serv.Res. 2(4), 307-320

Pavlou, P. A. (2003). Consumer acceptance of electronic commerce: Integrating trust and risk with the technology acceptance model. International Journal of Electronic Commerce, 7(3), 101–134

Pillai, A., & Mukherjee, J. (2011). User acceptance of hedonic versus utilitarian social networking web sites. Journal of Indian Business Research, 3(3), 180–191.

Pincus, J. (2004). The consequences of unmet needs: The evolving role of motivation in consumer research. *Journal of Consumer Behaviour, 3*(4), 375–387. https://doi.org/10.1002/cb.149

Pitardi, V. & Marriott, H.R. (2021). Alexa, she's not human but... Unveiling the drivers of consumers' trust in voice-based artificial intelligence, Psychology & Marketing, 38: 626-642

Pizzi, G., & Scarpi, D. (2020). Privacy threats with retail technologies: A consumer perspective. Journal of Retailing and Consumer Services, 56, 102–160.

Plumed, F.M., Gomez, E. & Orallo, J.H. (2021). Futures of artificial intelligence through technology readiness levels, Telematics and Informatics, 58

Poushneh, A. (2021). Humanizing voice assistant: The impact of voice assistant personality on consumers' attitudes and behaviors, Journal of Retailing and Consumer Services, 58

Pradhan, A., Mehta, K., & Findlater, L. (2018). Accessibility came by accident: Use of voice-controlled intelligent personal assistants by people with disabilities. In Proceedings of the 2018 CHI Conference on Human Factors in Computing Systems (p. 459). https://doi.org/10.1145/3173574.3174033

Qu, W. G., & Yang, Z. (2015). The effect of uncertainty avoidance and social trust on supply chain collaboration. Journal of Business Research, 68(5), 911–918.

Ramadan, Z. B., Farah, M. F., & Essrawi, L.E. (2020). From Amazon.com to Amazon.love: How Alexa is redefining companionship and interdependence for people with special needs, 38, 596-609.

Reimann, M., Nuñez, S., & Castano, R. (2017). Brand-aid. Journal of Consumer Research, 44, 673–691. https://doi.org/10.1093/jcr/ucx058

Rodrigues, L. F., Oliveira, A., & Costa, C. J. (2016). Playing seriously–how gamification and social cues influence bank customers to use gamified e-business applications. Computers in Human Behavior, 63, 392–407.

Roy, S. K., Balaji, M. S., Sadeque, S., Nguyen, B., & Melewar, T. C. (2017). Constituents and consequences of smart customer experience in retailing. Technological Forecasting and Social Change, 124, 257–270. Saponaro, M., Le Gal, D., Gao, M., Guisiano, M., & Maniere, I. C. (2018). December. Challenges and opportunities of artificial intelligence in the fashion world. In 2018 international conference on intelligent and innovative computing applications (ICONIC) (pp. 1–5). IEEE.

Schweitzer, F., Belk, R., Jordan, W., & Ortner, M. (2019). Servant, friend or master? The relationships users build with voice-controlled smart devices. Journal of Marketing Management, 35(7-8), 693–715.

Seeger, A.-M., Pfeiffer, J., & Heinzl, A. (2017). When do we need a human? Anthropomorphic design and trustworthiness of conversational agents. Paper presented at the Proceedings of the Sixteenth Annual Pre-ICIS Workshop on HCI Research in MIS, AISeL, Seoul, Korea.

Shank, D.B., Graves, C., Gott, A., Gamez, P. & Rodriquez, S. (2019). Feeling our way to machine minds: People's emotions when perceiving mind in artificial intelligence, Computers in Human Behavior, 98, 256-266

Shead, S. (2017). REPORT: 1 in 4 people have fantasised about Alexa, Siri, and other AI assistants. https://www.businessinsider.com/jwt-speak-easystudy-people-fantasised-about-alexa-2017-4

Siau, K., & Wang, W. (2018). Building trust in artificial intelligence, machine learning, and robotics. Cutter Business Technology Journal, 31(2), 47–53. Solis, B. (2017).

Souza, A., Kelleher, A., Cooper, R., Cooper, R. A., Iezzoni, L. I., & Collins, D. M. (2010). Multiple sclerosis and mobility-related assistive technology: Systematic review of literature. Journal of Rehabilitation Research & Development, 47(3), 213–223. https://doi.org/10.1682/jrrd.2009.07.0096

Sovacool B. K. (2019). The roles of users in electric, shared and automated mobility transitions. Transp Res D Transp Environ, 71:1–21.

Statista (2020). Number of digital voice assistants in use worldwide from 2019 to 2024 (in billions). https://www.statista.com/statistics/ 973815/worldwide-digital-voice-assistant-in-use/

Statista (2023). Digital Payments – Worldwide Retrieved from https://www.statista.com/outlook/dmo/fintech/digital-payments/worldwide

Statista (2023). Number of users of smart homes worldwide from 2018 to 2027. Retrieved from https://www.statista.com/forecasts/887613/number-of-smart-homes-in-the-smart-home-market-in-the-world

Statista (2023). Number of internet and social media users worldwide as of April 2023. Retrived from https://www.statista.com/statistics/617136/digital-population-worldwide

Strengers Y, Nicholls L. Convenience and energy consumption in the smart home of the future: industry visions from Australia and beyond. Energy Res. Soc. Sci. 2017; 32:86–93.

The next normal arrives: Trends that will define 2021—and beyond (McKinsey, 2021) retrieved from The Next Normal: Business Trends for 2021 | McKinsey

Thiel, W. (2019). The role of AI in customer experience. https://www.pointillist. com/blog/role-of- ai-in-customer-experience/. (Accessed 22 February 2020).

Tinwell, A., Grimshaw, M., Nabi, D., & Williams, A. (2011). Facial expression of emotion and perception of the Uncanny Valley in virtual characters. Computers in Human Behavior, 27(2), 741–749.

Vailshery, L.S. (2021). Number of digital voice assistants in use worldwide 2019-2024 retrieved from • | Statista

Van der Heijden, H (2004). User acceptance of hedonic information systems. MIS quarterly, 695–704.

Van Doorn, J., Mende, M., Noble, S. M., Hulland, J., Ostrom, A. L., Grewal, D., & Petersen, J. A. (2017). Domo arigato Mr. Roboto: Emergence of automated social presence in organizational frontlines and customers' service experiences. Journal of Service Research, 20(1), 43–58.

Van Pinxteren, M. M. E., Wetzels, R. W. H., Rüger, J., Pluymaekers, M., & Wetzels, M. (2019). Trust in humanoid robots: Implications for services marketing. Journal of Services Marketing, 33(4), 507–518. doi:10.1108/JSM-01-2018-0045

Venkatesh, V., Thong, J. Y., & Xu, X. (2012). Consumer acceptance and use of information technology: Extending the unified theory of acceptance and use of technology. MIS Quarterly, 36, 157–178.

Vimalkumar, M., Sharma, S.K., Singh, J.B., Dwivedi, Y.K. (2021). Okay Google, what about my privacy?": user's privacy perceptions and acceptance of voice based digital assistants. Comput. Hum. Behav. 120, 106763 https://doi.org/10.1016/j. chb.2021.106763.

Vtyurina, A., Savenkov, D., Agichtein, E., & Clarke, C. L. (2017). Exploring conversational search with humans, assistants, and wizards. In Proceedings of the 2017 CHI Conference Extended Abstracts on Human Factors in Computing Systems (pp. 2187–2193). https://doi.org/10.1145/ 3027063.3053175

Wakefield, R. L., & Whitten, D. (2006). Mobile computing: A user study on hedonic/utilitarian mobile device usage. European Journal of Information Systems, 15(3), 292–300.

Walch, K. (2019). AI's increasing role in customer service. https://www.forbes. com/sites/cognitiveworld/2019/07/02/ais-increasing-role-in-customer service (Accessed 22 February 2020).

Wang, Y. D., & Emurian, H. H. (2005). An overview of online trust: Concepts, elements, and implications. Computers in Human Behavior, 21(1), 105–125.

Wirtz, J., Patterson, P. G., Kunz, W. H., Gruber, T., Lu, V. N., Paluch, S., & Martins, A. (2018). Brave new world: Service robots in the frontline. Journal of Service Management, 29(5), 907–931.

Wu, J., & Lu, X. (2013). Effects of extrinsic and intrinsic motivators on using utilitarian, hedonic, and dual-purposed information systems: A meta-analysis. Journal of the Association for Information Systems, 14(3), 153.

Yang, L. W., Aggarwal, P., & McGill, A. L. (2019). The 3 C's of anthropomorphism: Connection, comprehension, and competition. Consumer Psychology Review. doi:10.1002/arcp.1054

Zeithaml, V. (1988). Consumers perceptions of price, quality and value: A means-end model and synthesis of evidence. Journal of Marketing, 52(3), 2-22.

Digital Supply Chains: Implications From Theory And Practice

Sevda Dede

Istanbul University, 0000-0001-9395-5110, sdede@pirireis.edu.tr

ABSTRACT

Digital technologies are playing an increasingly important role in the current transformation of supply chains. Globally, companies are compelled to embrace the imperative of digital technologies to effectively address customers' demanding expectations, encompassing aspects like variety, speed, service, price, and quality, and this has given rise to the emergence of digital supply chains, characterized by their intelligent and data-centric approach that integrates digital technologies across the entire supply chain process. Embracing this paradigm shift, businesses are not only investing substantially in digital technologies, but also leveraging innovation driven by these advancements. Simply put, a digital supply chain makes use of digital technologies throughout the supply chain processes and aims to gain competitiveness as such.

Keywords: *Supply chains, digitalization, digital technologies*

INTRODUCTION

A supply chain is a network of companies involved at various stages of the process from sourcing raw materials from the initial suppliers to delivering finished products to the end customers. The companies in a supply chain continuously communicate and collaborate for the common goal of serving the end customer in the best possible way. A digital supply chain, on the other hand, is a smart and data-driven form of a conventional supply chain where digital technologies are used throughout the entire supply chain process. No matter if the goods and services are digital or not, a digital supply chain includes the integration of digital technologies like the Internet of Things (IoT), cloud computing, robotics and blockchain) into supply chain management. Aiming to enhance the efficiency, visibility, and agility of the supply chain by providing real-time information and data-driven insights, the integration of digital technologies into supply chains contributes to the automation of processes, reducing costs and improving the overall performance of the supply chain. Simply put, this chapter deals with digital supply chains which are more connected and collaborative forms of managing typical supply chains, allowing for better decision-making. The chapter investigates the integration of digital technologies into supply chain management, drawing implications from both theory and practice.

REFERENCES

Accenture Strategy & Consulting, 2022. How the cloud boosts supply chain innovation https://www.accenture.com/dk-en/insights/supply-chain-operations/supply-chain-transformation-cloud (accessed on 26.07.2023)

Agrawal, P., Narain, R., 2018. Digital supply chain management: An overview, *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering,* vol.455, Doi: 10.1088/1757-899X/455/1/012074

Ageron, B., Bentahar, O., Gunasekaran, A., 2020. Digital supply chain: Challenges and future directions, *Supply Chain Forum: An International Journal*, vol.21 no.3, p.133-138

Alicke, K., Rachor, J., & Seyfert, A. (October 27, 2016). Supply chain 4.0: The next – generation digital supply chain. McKinsey & Company. https://www.mckinsey.com/businessfunctions/operations/our-insights/supply-chain-40-the-next-generation-digital-supply-chain.

Anandhi, S., Anitha, R., Sureshkumar, V., 2019. IoT enabled RFID authentication and secure object tracking system for smart logistics, *Wireless Personal Communications*

Ashcroft, S. 2022. Top 10: Strategic benefits of IoT tech in supply chains https://supplychaindigital.com/digital-supply-chain/top-10-strategic-benefits-of-iot-tech-in-supply-chains (accessed: 31:07.2023)

Ashton, Kevin. 1999. MIT. at presentation to Procter & Gamble. (IoT)

Banton, C. (November 30, 2021). Network effect. https://www.investopedia.com/terms/n/network-effect.asp#:w:text¼The%20network%20effect%20is%20a,military%20and%20some%20research%20scientists.

Beamon, B. M. (1998). Supply chain design and analysis: Models and methods. International Journal of Production Economics, vol.55, no.3, 281e294. https://doi.org/10.1016/S0925-5273(98) 00079e6

Ben-Daya, M., Hassini, E. & Bahroun, Z. (2019) Internet of things and supply chain management: a literature review, International Journal of Production Research, 57:15-16, 4719-4742, DOI: 10.1080/00207543.2017.1402140

Buterin, V. (2022). Ethereum'un İnşası: Hisse İspatı. (Özgün adı: Proof of Stake: The Making of Ethereum and the Philosophy of Blockchains). Çeviren Çağla Taşkın. Ether Kitap. ISBN: 978-605-72009-2-1

Büyüközkan, G., Göçer, F., 2018. Digital supply chain: Literature review and a proposed framework for future research, *Computers in Industry*, vol.97 p.157-177

Chopra, S., Meindl, P. 2014. Supply Chain Management: Strategy, Planning and Operation, Pearson Publishing, 6th edition, ISBN: 0133800202

Christopher, M. (1998). Logistics and supply chain management: Strategies for reducing cost and improving service. In Financial times (2_ Edition). Pitman Publishing.

CSCMP Supply Chain Management Definitions and Glossary, https://cscmp.org/CSCMP/Educate/SCM_Definitions_and_Glossary_of_Terms.aspx (accessed on 30.07.2023)

Dang, L. M., Piran, Md. J., Han, D., Min, K., Moon, H., 2019. A Survey on Internet of Things and Cloud Computing for Healthcare, Electronics, vol. 8, no.768, Doi:10.3390/electronics8070768

Fitzgerald, J., Quasney, E., 2017. Using autonomous robots to drive supply chain innovation. *Deloitte*

Fortino, G., and P. Trunfio. 2014. Preface of Internet of Things based on Smart Objects: Technology, Middleware and Applications, edited by G. Fortino and P. Trunfio. Cham: Springer

Halperin, D., Kavraki, L. E., Solovey, K., Robotics in Handbook of Discrete and Computational Geometry Goodman, J. E. And O'Rourke, J. (Eds.) Chapman and Hall/CRC, ISBN: 9781315119601

Hayes, B. 2008. Cloud computing, *Communications of the ACM (ACM Digital Library)* vol.51, no.7, p.9-11 https://dl.acm.org/doi/fullHtml/10.1145/1364782.1364786

Hershko, R. 2022. https://www.maersk.com/news/articles/2022/11/29/maersk-and-ibm-to-discontinue-tradelens accessed on 11.06.2023

Internet Architecture Board, 2015. Architectural Considerations in Smart Object Networking, ISSN: 2070-1721

ISO8373:2021(en) Robotics – Vocabulary https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iso:8373:ed-3:v1:en

Gartner Glossary. (2021). Gartner_ magic QuadrantTM for multienterprise supply chain business networks. https://www.gartner.com.

Ghadge, A., Er Kara, M., Moradlou, H., Goswami, M., 2020. The impact of Industry 4.0 implementation on supply chains, *Journal of Manufacturing Technology Management*, vol.31 no:4, p.669-686

R. van Kranenburg, The Internet of Things: A Critique of Ambient Technology and the All-Seeing Network of RFID. Amsterdam, The Netherlands: Institute of Network Cultures, 2007.

Lambert, Cooper & Pagh, 1998. Supply Chain Management: Implementation Issues and Research Opportunities, *The International Journal of Logistics Management* 9, no:2 p.1

Lambert, D. M., & Cooper, M. C. (2000). Supply chain management: Implementation issues and research opportunities. Industrial Marketing Management, 29(1), 65e83. Doi: 10.1016/S0019-8501(99) 00113e3

Lambert, D., Stock, J. R., & Ellram, L. M., 1998. Fundamentals of logistics management. Irwin/ McGraw-Hill.

Li, S., Xu, L. D., Zhao, S. 2015. The internet of things: A survey, *Information Systems Frontier*, vol. 17 p.243-259. Doi: 10.1007/s10796-014-9492-7

Maersk, 2023. How cloud computing is shaping the future of logistics. https://www.maersk.com/insights/digitalisation/cloud-computing-logistics (accessed on 26.07.2023)

Marenkovic, S., Tijan, E. & Aksentijevic, S. (2021). Blockchain technology perspectives in maritime industry. 44th International Convention on Information, Communication and Electronic Technology (MIPRO) 2021. 978-953-233-101-1

Nasiri, M., Ukko, J., Saunila, M., Rantala, T., 2020. Managing the digital supply chain: The role of smart technologies, *Technovation*, vol.96-97

Rashid, A., Chaturvedi, A., 2019. Cloud computing characteristics and services: A brief review, *International Journal of Computer Sciences and Engineering*, vol.7, no.2.

Report Ocean, https://reportocean.com/industry-verticals/sample-request?report_id=Pol158

K Rose, S Eldridge, L Chapin - The internet society (ISOC), 2015 - academia.edu

Stock, J. R., Lambert, D. M., 2001. Strategic logistics management. McGaw-Hill Higher Education

Subramaniam, M. (2021). The 4 tiers of digital transformation. Harvard Business Review. https://hbr.org/2021/09/the-4-tiers-of-digital-transformation. The 4 Tiers of Digital Transformation (hbr.org)

TÜRK KÜLTÜRÜNÜ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ

CUMHURİYETİN 100 YILINA BAKIŞ

Ankara 2024

TÜRK KÜLTÜRÜNÜ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ YAYINLARI
© Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 2023.
Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü yayınlarının tamamının veya bir kısmının yayımcının yazılı izni olmadan herhangi bir yolla çoğaltılması yasaktır. Yayınların fikrî sorumluluğu ve imlâ tercihi yazarlarına aittir. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü yayınlarında yer alan başka kaynaklardan alınmış tablo, resim ve benzeri şeylerin yasal kullanım sorumluluğu yazarlarına aittir.

Çetin, İsmet (Ed.)
Cumhuriyetin 100 Yılına Bakış; Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 2024
16 x 24, 450 s.
ISBN: 978-975-456-166-1
1. Cumhuriyet 2. Atatürk 3. Cumhuriyetin 100.Yılı 4. Türk Dünyası

Genel Yayın Editörü:
Prof. Dr. Ahmet B. ERCİLASUN
Yayın Kurulu
Prof. Dr. İsmet ÇETİN
Prof. Dr. Fatih KİRİŞCİOĞLU
Prof. Dr. İbrahim DİLEK
Prof. Dr. Ferruh AĞCA
Prof. Dr. Halit ÇAL
Doç. Dr. Hayati BEŞİRLİ

Kapak ve Sayfa Tasarımı:

İletişim Adresi
Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü
Bahçelievler, 7. Cad. 17. Sok. Nu. 38,06490 Ankara / TÜRKİYE
Tel: (00 90 312) 2133100 **Belgegeçer:** (00 90 312) 2134135
Genel ağ: http://www.turkkulturu.org.tr
e-posta: tkaedernegi@hotmail.com

Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA

150 adet basılmıştır. Ankara 2024

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ 7
SÖZ BAŞI 9
CUMHURİYET'İN YÜZÜNCÜ YILINDA TÜRK KÜLTÜRÜNÜ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ 13
Prof. Dr. Ahmet B. ERCİLASUN 13
MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'ÜN KÜLTÜR ANLAYIŞI VE TAM BAĞIMSIZLIK STRATEJİSİ ÜZERİNE 23
Prof. Dr. Dursun YILDIRIM 23
CUMHURİYET'İN 100. YILINDA TÜRK MODERNİZMİ 39
Prof. Dr. Bilge ERCİLASUN 39
CUMHURİYETİN YÜZÜNCÜ YILINDA TÜRKOLOJİ Ve TÜRK LEHÇE ÇALIŞMALARI 77
Prof. Dr. Ahmet B. ERCİLASUN 77
TÜRKİYE'DE TÜRK DÜNYASI ÇALIŞMALARINA GENEL BİR BAKIŞ. 85
Prof. Dr. Mustafa ÖNER 85
TÜRK DİL KURUMU (1932-2023) 121
Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN 121
CUMHURİYETİN 100. YILINDA TÜRK EDEBİYATI ÇALIŞMALARI 157
Prof. Dr. İsmet ÇETİN 157
TÜRKİYE CUMHURİYETİNİN YÜZÜNCÜ KURULUŞ YILINDA TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI 195
Prof. Dr. İbrahim DİLEK -Ar. Gör. Ziya DURGUT 195
TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NDE MÜMTAZ BİR KURULUŞ: TÜRK TARİH KURUMU 211
Prof. Dr. Refik TURAN 211
CUMHURİYETİN YÜZÜNCÜ YILINDA TÜRK TARİHÇİLİĞİ ÜZERİNE DÜŞÜNCELER 219
Prof. Dr. Konuralp ERCİLASUN 219
100. YILDA TÜRK SANATI ARAŞTIRMALARI 225
Prof. Dr Yıldıray ÖZBEK 225

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK'ÜN KÜLTÜR ANLAYIŞI VE TAM BAĞIMSIZLIK STRATEJİSİ ÜZERİNE1

Prof. Dr. Dursun YILDIRIM•

Kültür ve ulusal kültür kavramları, son iki yüz yıl içinde sayısız biçimde tanımlanmaya ve içeriği tekrar tekrar düzenlenmeye çalışılan kavramlardır. Her ulusun sosyal bilimcileri, kültür bilimcileri bu tanımlamalara kendi açılarından katılmıştır. Bu tanımlar arasında büyük aykırılıklar olduğu gibi, kültür ve medeniyet ayırımcılıkları da göze çarpar. Aynı kavramlar üzerinde sayısız farklı tanımlar yapılması, sorunun sadece bir boyutlu olmadığını; tersine çok boyutlu bir konu olduğunu ve buna bağlı özellikler taşıdığını gösterir.

Sosyal ve beşeri bilimlerin aynı zamanda politik ve stratejik bilimler olduğu gerçeğini göz önünde tutarsak, söz konusu çeşitliliği yaratan nedenleri de anlamakta pek güçlük çekmeyiz. Politik ve stratejik amaç ve hedefler doğrultusunda ortaya sürülen kimi teori ve tanımlamaları sadece bilimsel verilere dayalı açıklamalar gibi görmek ve onların büyüsüne kapılarak arkalarına takılmak, akılcı bir tutum ve yaklaşım kabul edilemez. Çünkü sosyal ve beşeri bilimler, aynı zamanda uluslararası politika ve stratejilerin en önemli enstrümanlarından biridir. Alt yapıyı hazırlamada, çeşitli hizmet ağlarının kurulmasında, oyun alanlarının istenen biçime sokulmasında veya yatkın hale getirilmesinde bu kavramların çok mühim rolü vardır. Hiç şüphesiz, bu rolün niteliği, niceliği ve işlevinin etkinliği, oyun alanının genişliği ve derinliği; yönetimlerin sağlam seciyesi, üstün yeteneği, etkin gücün ve kapasitenin sürdürülebilirliği ile yakından ilgilidir.

Yeri gelmişken hemen belirtelim ki, burada, doğal olarak ulusal 'sır'lar söylenmez ve açıklanmaz ama biliriz ki, onlar, bu kavramlar ve stratejiler içine gömülüdür. Onlar, ulusal sır olma vasfını ancak yaşanır, sürdürülebilir nitelik kazandıkları zaman yitirir ve bu süreç de yönetimler için 'yeni' ulusal sırlar

---

1 Yazı, 11.06.1997 tarihinde Kara Kuvvetleri Komutanlığı Orduevi Konferans Salonunda yapılan konuşma metnidir. Bu konuşmaya geçmeden Önce aşağıda yer alan cümlelerle söze başlanmıştır: "Değerli komutanım, değerli dinleyicilerim! Sözlerime, Atatürk'ün 29 Ekim 1938 yılında Cumhuriyetin 15. yıldönümü nedeniyle Türk Ordusu'na söylediği sözler ile başlamak istiyorum. Şöyle diyor: "*Türk vatanını ve Türklük camiasının şan ve şerefini, dâhili ve haricî her türlü tehlikelere karşı korumaktan ibâret olan vazifeni, her an yapmaya hazır ve âmâde olduğuna benim ve büyük ulusumuzun tam bir inanç ve itimâdımız vardır*." Şu anda Türklüğün bu mukaddes ocağında, sizlere, O'nun ile ilgili konuşma yapacağımdan dolayı büyük bir heyecan içinde bulunduğumu bildirmek istiyorum. Konuma geçmeden önce, Tanrı'dan ülke güvenliği için şehit düşen askerlerimize rahmet, çarpışan ordumuza muzafferiyet diliyorum. Burada sunacağım konuşmayı sabitleştirmek açısından yazıya aldım. Düşünceler, sadece beni bağlar. Sorular olursa, yanıt vermeye muntazırtm.

• Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Emekli Öğretim Üyesi.

Kaynakça:

Atatürk, Mustafa Kemal (1945), *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, C.I, Ankara: Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayını.

Atatürk, Mustafa Kemal (1959), *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, C.II, (Arslan, Nimet Arslan), Ankara. TTK Yayınları.

Atatürk, Mustafa Kemal (1964), *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri, C.I*, Ankara: Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayını.

Atatürk, Mustafa Kemal (1972), *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, C. V, Ankara: Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayını.

Hacaloğlu, Yücel (1993), *Türk Ocakları ve Atatürk*, Ankara: Türk Yurdu Neşriyatı.

Kocatürk, Utkan (1987), *Atatürk*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Yıldırım, Dursun (1981), "Atatürk ve 'Yeni Bir Güneş Gibi Doğma' Kavramı", *Milli Kültür*, 11, s.7.

CUMHURİYET'İN 100. YILINDA TÜRK MODERNİZMİ

Prof. Dr. Bilge ERCİLASUN•

Giriş

Osmanlı Devleti'nin 600 yıl süren egemenliği, 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi ile sona ermiş, devletin neredeyse bütün toprakları bu tarihten itibaren düşmanlar tarafından işgal edilmişti. Bu işgal beş yıl sürer (Kasım 1918'den 1923 yılına kadar). Bu zaman zarfında önce bir hazırlık devresi geçiriliyor, sonra meydan muharebeleri yapılıyor: Birinci ve İkinci İnönü, Eskişehir-Kütahya Muharebeleri (Bu muharebede Uşak, Eskişehir ve Afyon, Yunanlılar tarafından işgal edilir, Türk ordusu yıpranmamak için Sakarya'nın doğusuna çekilir), Sakarya Meydan Savaşı (Mustafa Kemal Atatürk'ün "Melhame-i Kübra" adını verdiği Sakarya Meydan Muharebesinde Yunan ordusu durdurulmuştur)… Bundan tam bir yıl sonra aynı tarihlerde Büyük Taarruz yapılıyor, Yunan İzmir'e kadar kovalanıyor ve İzmir'de denize dökülüyor. Fiilî işgalin önemli bir kısmı bu tarihte sona eriyor. Ama İngiliz kuvvetlerinin İstanbul'dan ve Çanakkale'den çekilmeleri, Lozan müzakereleri tamamlandıktan sonra gerçekleşir.

Türkiye Cumhuriyeti Mustafa Kemal Atatürk tarafından 29 Ekim 1923'te ilan edildi. Bu suretle yeni bir Türk devleti kurulmuş oldu. Bu yeni devletin kuruluşu iki safhada gerçekleşti: Silahlı mücadele ve devrimler olmak üzere… Böylece Atatürk'ün zihninde var olan, uzun zamandır düşünüp planladığı yeni Türk devletinin ilk mücadelesi verilmiş ve tamamlanmış olur. İlk safha, yani silahlı mücadele, 19 Mayıs 1919 tarihinde Atatürk'ün Samsun'a çıkışı ile başlamıştır. İkinci mücadele, Cumhuriyet'in ilanından sonra gerçekleştirilen devrimlerdir.

Yeni Bir Devlet Kurulması: Türkiye Cumhuriyeti 29 Ekim 1923'te kuruldu. Böylece Atatürk'ün zihninde yıllardır oluşmuş bulunan yeni bir Türk devleti kurulmuş oldu. Ancak bu devletin temelleri daha önceki yıllarda atılmış bulunuyordu. Mustafa Kemal savaş yıllarında adım adım bu devletin temellerini oluşturacak kararlar alıyor, kurumları gerçekleştiriyor, oluşturuyordu. Amasya Tamimi ile devletin temellerinin somut olarak atıldığını söylemek mümkündür. 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkan Mustafa Kemal, şehirde ve civarda birtakım görüşmeler yaptıktan sonra 22 Haziran 1919 tarihinde Amasya Tamimi'ni hazırlar ve ilan eder.

Meclis kurma süreci Amasya Tamimi ile başlamıştır. Burada vatanın bütünlüğünün ve milletin istiklalinin tehlikede olduğu belirtilmiş, İstanbul'daki

• Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.

100. yılını tamamlayan Türkiye Cumhuriyeti, her ne olursa olsun, bütün engellemelere rağmen bağımsız, çağdaş, laik, sosyal bir hukuk devleti olarak bilim yolunda ilerleyecektir ve hiçbir güç bunu durduramayacaktır.

Kaynakça:

Arasan, İsmet. "Atatürk Döneminde Türk Sineması", *Atatürk Ansiklopedisi*. (https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ataturk-doneminde-turk-sinemasi/?pdf=3801)

Atabey, Figen. "Deniz Kuvvetleri Komutanlığı (1923-1938)", Atatürk Ansiklopedisi. https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/deniz-kuvvetleri-komutanligi-1923-1938/

Deniz, F. Utku (2016), "Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarisi", *Azizm-Sanat Örgütü-*, (http://www.azizmsanat.org/tag/utku-deniz/) 14 Mayıs 2016.

Enginün, İnci (2003), Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı, (4. Baskı), İstanbul: Dergâh Yayınları.

Ercilasun, Konuralp (2002), *Türk Devrimi ve Atatürk*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Ersoy, Mehmet Akif(2021), *Safahat*, (Haz. Salim Çonoğlu), İstanbul: Ötüken Yayınları.

Gaburga, Kübra. *Çağdaş Türk Resim Tarihi: Gelişimi, Ressamlar ve Eserleri* (https://sanatkaravani.com/cagdas-turk-resim-tarihi-gelisimi-ressamlar-ve-eserleri/)

Goloğlu, Mahmut (1972), *Devrimler ve Tepkileri (1924-1930)*, Ankara: Başnur Matbaası.

https://tr.wikipedia.org/wiki/Anadolu_Medeniyetleri_M%C3%BCzesi, Erişim 15.11.2023.

Kocabaylıoğlu Arazlı Duygu (Derleyen) (2016), "Türkiye'de Sinemanın İlk Yılları ve Mustafa Kemal Atatürk", 10 Kasım 2016. (https://www.beyazperde.com/haberler/filmler/haberler-76178/) (Erişim 04/12/2023)

Memiş, Serdar – Belir, Özlem. "Cumhuriyet Döneminde Modernleşme Sürecinin Mimarlığa Etkileri: İzmit Halkevi", *PLANARCH - Design and Planning Research*, 7, 1, s. 43 – 50.

Pekmezci, Hasan (2023), Cumhuriyet'in 100. Yılında Plastik Sanatlarımız ve Sanat Eğitimimiz. https://gef.gazi.edu.tr/view/news/294362/-4-ulusal-sanat-egitimi-sempozyumu-ve-sanat-etkinlikleri-acilis-oturumu-ile-basladi

Pekmezci, Hasan (2023), https://zorbatv.com/akademik/cumhuriyetimizin-yuzuncu-yasinda

Şimşek, Fatih (2020), "Değişimin Simgesi: Cumhuriyet Döneminde Mimarî", *Akademik Tarih*, 21 Şubat (https://www.akademiktarihtr.com/cumhuriyet-mimarisi/).

Şimşir, Bilal (1992), Türk Yazı Devrimi, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Toros, Kerem (2015), Türkiye Cumhuriyeti Spor Tarihi, Ankara.
Tuncer, Yiğiter (2021), "Türk Heykel Sanatı Tarihi, Gelişimi ve Önemli İsimler, Bibliyofilya", Eylül 18, (https://bibliyofilya.com/2021/08/07/klasik-muzige-baslamak-isteyenler-icin-baslangic-rehberi/)
Tunçdemir, İlknur (2012), "Cumhuriyet'in Kurulmasından Sonra Bestelenen İlk Türk Operası: Özsoy Operası", ICANAS 38 Bildiriler C:II, Ankara: AKM Yayınları, s. 750-751.
Tutak, Eda (2023), "Cumhuriyetin 100. Yılında Türk Deniz Kuvvetleri'nin Dış Politikada Artan Etkisi", *Vizyoner Dergisi*, 14, 100, (100.Yıl Özel Sayısı), s. 108-126.
Türkiye'de Bale Sanatının Tarihî Gelişimi, Kültürel Bellek, (https://kulturel-bellek.com/turkiyede-bale-sanatinin-tarihi-gelisimi/)
Unar, Şükrü (2020), "Atatürk Dönemi Türk Arkeolojisi", *Anasay*, 11 (Şubat), s. 129 – 148.
Wikipedia, Anadolu Medeniyetleri Müzesi.
Wikipedia, Cemal Reşit Rey. https://tr.wikipedia.org/wiki/Cemal_Re%C5%9Fit_Rey, Erişim 30.11.2023.
Wikipedia, Türk Beşleri. https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrk_Be%C5%9Fleri, Erişim 15.11.2023.
Wikipedia, Türk Deniz Kuvvetleri.https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrk_Deniz_Kuvvetleri, Erişim 14.11.2023.
Wikipedia, Türk Kara Kuvvetleri.xhttps://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrk_Kara_Kuvvetleri, Erişim 14.11.2023.
Wikipedia, Türk Silahlı Kuvvetleri.
https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrk_Silahl%C4%B1_Kuvvetleri#:~:text=T%C3%BCrk%20Silahl%C4%B1%20Kuvvetleri%2C%20T%C3%BCrkiye%20devletini,g%C3%BCc%C3%BCn%C3%BC%20T%C3%BCrkiye%20Anayasas%C4%B1'ndan%20al%C4%B1r., Erişim 14.11.2023.
Wikipedia. Ahlatlıbel. https://tr.wikipedia.org/wiki/Ahlatl%C4%B1bel, Erişim 15.11.2023.
Wikipedia. Alacahöyük. https://tr.wikipedia.org/wiki/Alacah%C3%B6y%C3%BCk, Erişim 15.11.2023.
Wikipedia. Arif Hikmet Koyunoğlu (1888-1982).
https://tr.wikipedia.org/wiki/Arif_Hikmet_Koyuno%C4%9Flu, Erişim 15.11.2023.
Wikipedia. Bedri Baykam. https://tr.wikipedia.org/wiki/Bedri_Baykam, Erişim 30.11.2023.
Wikipedia. Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası.
https://tr.wikipedia.org/wiki/Cumhurba%C5%9Fkanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1_Senfoni_Orkestras%C4%B1, Erişim 30.11.2023.

Wikipedia. Ekrem Reşit Rey. Wikipedia. Ekrem Reşit Rey, Erişim 30.11.2023.
Wikipedia. Hamit Zübeyr Koşay (1897-1984).
https://tr.wikipedia.org/wiki/Hamit_Z%C3%BCbeyir_Ko%C5%9Fay, Erişim 15.11.2023.
Wikipedia. Hasan Ferit Alnar. https://tr.wikipedia.org/wiki/Hasan_Ferit_Alnar, Erişim 30.11.2023.
Wikipedia. İdil Biret. Erişim 30.11.2023.
Wikipedia. Necil Kâzım Akses.
https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrk_Be%C5%9Fleri Erişim 30.11.2023.
Wikipedia. Suna Kan. https://tr.wikipedia.org/wiki/Suna_Kan, Erişim 30.11.2023.
Wikipedia. Ulvi Cemal Erkin. https://tr.wikipedia.org/wiki/Ulvi_Cemal_Erkin, Erişim 30.11.2023.
Yüksel, Dilek Yiğit. Ahmet Adnan Saygun, *Atatürk Ansiklopedisi*, (https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ahmet-adnan-saygun-1907-1991/).
Zaif, Oktay (1995), *Atatürk'ün Kurduğu Bir Müessese Olarak Türk Hava Kurumu – Dünü Bugünü Yarını*, İstanbul (İstanbul Üniversitesi Atatürk İlke ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Doktora Tezi).

CUMHURİYETİN YÜZÜNCÜ YILINDA TÜRKOLOJİ Ve TÜRK LEHÇE ÇALIŞMALARI•

Prof. Dr. Ahmet B. ERCİLASUN••

Türkoloji Çalışmaları

Cumhuriyet'e girdiğimiz yıl, Türkoloji'nin büyük keşifleri yapılmıştı. *Kutadgu Bilig* 1825'ten beri biliniyordu. 1870'teki Vámbéry yayınından sonra Osmanlı aydınları tarafından da bilinir oldu.

Köl Tigin ve Bilge Kağan bengü taşları 1889'da bulunmuştu. Üzerlerindeki meçhul yazı Thomsen tarafından 1893 yılında çözümlendikten az sonra Türk aydınları da anıtlardan haberdar oldu. 1895'te muhtemelen Necip Asım tarafından kaleme alınmış bir yazıyla *İkdam* gazetesinde anıtlardaki meçhul yazı tanıtıldı. 1897'de Necip Asım *En Eski Türk Yazıları* adlı bir kitapçıkla konuyu daha da bilinir hâle getirdi. 1900'lerin başında Şemsettin Sami bengü taşları yayımlamak üzere çalışmalar yapmış ancak bu çalışmaların bulunduğu defterler tamamlanmadan vefat etmişti. Şemsettin Sami'nin yakın yıllarda yayımlanan çalışması, Köktürk anıtları hakkındaki bilginin o yıllardaki yaygınlığını göstermesi bakımından önemlidir.

1906 yılında Necip Asım bir başka eser keşfetmiş ve bilim dünyasına tanıtmıştı: *Atebetü'l-Hakayık.* Necip Asım 1918'de eserin ilmî yayınını da yapacaktır.

Türkoloji'nin en önemli keşiflerinden biri olan *Dîvânu Lugâti't-Türk* de 1912 yılında Ali Emîrî Efendi tarafından bulunmuş ve Kilisli Rifat tarafından 1915-1917 yıllarında üç cilt hâlinde yayımlanmıştı. 1920'lerin ilk yıllarında hem Türkiye'de hem Avrupa'da *Dîvânu Lugâti't-Türk*'e dayalı çalışmalar yayımlanmaya başlamıştı.

1900-1910 yıllarında da *Kutadgu Bilig*'in iki nüshaya dayalı yayını Radloff tarafından yapıldı.

1810'lardaki von Diez yayınlarından beri bilinen Dede Korkut destani hikâyeleri 1916'da Kilisli Rifat tarafından Türkiye'de yayımlanınca da geniş bir Türk aydın kitlesine ulaşmış oldu.

Budist ve Maniheist Uygurlara ait yüzlerce belge ve eser de 1900-1914 yılları arasında keşfedilmiştir. Alman, Fransız, İngiliz, Rus ve Japon bilim adamları ve gezginlerince keşfedilen Uygur eserleri Berlin, Londra, Paris, Sa-

---

• Yazı, Türk Yurdu, C: 43, S: 434 (Mayıs 2023), s. 110-112 ve Ihlamur Dergisi, Y:15 S:131 (Ekim 2023)100. Yıl Özel Sayı'da yayınlanan yazıların bir araya getirilmiş biçimidir.

•• TKAE Başkanı; bercilasun@gmail.com

lışma da yayımlanmıştır: Türkiye'den ve yurt dışından çeşitli yazarların katkısıyla 430 Türkologun biyografisi ile eserlerinin bilgisini içeren I.C. 1259 + II. C. 1279 sayfa hacmindeki bu yayın geniş bir ansiklopedi olarak okuyuculara sunulmuştur.

Türk Dünyasının Bağımsızlık Dönemi ardından Türkiye'deki bilimsel araştırmaların artışı, Yüksek Öğretim Kurumu tarafından Internet ortamında açık tutulan Tez Katalogu üzerinden takip edilebilmektedir: Buna göre çağdaş Türk yazı dilleri üzerine; Kazak 134, Kırgız 120, Özbek 89, Türkmen 84, Azerbaycan 63, Tatar 60, Başkurt 24, Çuvaş 23, Tuva 15, Yakut 12, Hakas 9, ve eski ve yeni Uygur Türkçesine dair 78 adet lisansüstü tez savunulmuş ve tam metinleri ilgili okurlara sunulmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. yılında; yüz elli yıl kadar önce modern bir milliyet ve Türklük duygusu ile gelişen ve özellikle 1908'den beri de millî kimlik inşasına paralel olarak ülke sınırlarını aşan bir birlik ve ortaklık ülküsüne dayanan **Türk Dünyası** kavramı ülkelerin kamuoyuna yayılmıştır. Siyasal, ekonomik ve kültürel boyutlarıyla beliren bu dünyada özellikle son otuz yıldır oluşan ve çok güçlenen bağımsızlık duygusu kadar, devletler ve ülkeler arası ortaklık ve işbirliği ile büyümek ve gelişmek arayışı da sürmektedir.

Binlerce yıl önce Baykal ve Aral havzalarından Karadeniz ve Balkanlar çevresine kadar yayılan, sayısız devlet kuran ve yeryüzünde kalıcı bir kültür birikimi oluşturan Türklerin dünyası, 1919 yılı itibarıyla neredeyse bütün kültür merkezlerinin emperyalist düşman işgaline uğradığı veya kolonileştirildiği çağ ile karşılaştırılamayacak kadar gelişmiş durumdadır. Avrasya genişliğindeki toprakları 5 milyon kilometrekareye yaklaşan bugünkü **Bağımsız Türk Dünyası;** XX. yüzyılın son on yılında gerçekleşmeye başlamıştır. Bugün yaklaşık 160 milyonluk nüfusuyla azımsanmayacak bir insan birikimine sahip bu **Bağımsız Türk Dünyası**, komşu ülkeler içinde azınlık hukuku ile yaşayan milyonlarca soydaş, dildeş ve kardeş Türk toplulukları için büyük bir güçtür. Burada incelemeye çalıştığımız millî kimlik inşası ve bilinci en azından yüz elli yıldır biriken bu milliyetin, en eski yazıtlardan beri var olan bu *Türklük* esasının çağımızda **Türk Dünyası** başlığı altında benimsendiği açıkça görülmektedir. Türk Dünyası başlığı altında yapılacak her bilimsel çalışma gelecekte de bu bütüncü genel kimliğe katkı yapacaktır.

Kaynaklar

Acar, Serkan (2017), "Giriş". *Zeki Velidi Togan, İli Hayatı, Eserleri, Siyasi Faaliyetleri, Hatıralar*. Ankara: Akçağ.

Adalıoğlu, Hasan Hüseyin (2007), "Kaşgarlı Mahmud'un Dîvânu Lugâti't-Türk Adlı Eserindeki Türk Dünyası Haritası Üzerine Düşünceler ve Yorumlar". *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi* 17, İstanbul 2007, 1-28.

Akçura, Yusuf (1978), *Türkçülüğün Tarihi*. İstanbul: Türk Kültür Yayını.

Akpınar, Turgut (1991), "Arsal Sadri Maksudi". *İslam Ansiklopedisi* (TDV) 3. C., 396-397.
Akpınar, Turgut (2012), "Arminius Vámbéry". *İslam Ansiklopedisi* (TDV) 42. C., 501-502.
Akün, Ömer Faruk (1989), "Ahmet Vefik Paşa". *İslam Ansiklopedisi* Cilt: 2, 143-157.
Akyüz, Kenan (1986), "Türk Ocakları". *Belleten* Yıl 1986, Cilt: 50 Sayı: 19€201 - 228,
AOK (2001) *Atatürk'ün Okuduğu Kitaplar* "Altını Çizdiği Satırları, Özel İşaretleri, Uyarıları, Düştüğü Notlar ve Kitap İçerisindeki Özel Yazıları İle". 24 cilt, Ankara: "Anıtkabir Derneği Yayınları-I".
Ata, Aysu (2006), "Kuruluş Öyküsü". *DTCF'de Türkolojinin Öyküsü.* Ankara: DTCF Yay.
Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri (1997) C. III, 5. Baskı, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
Aydemir, Şevket Süreyya (1976), *Tek Adam Mustafa Kemal*. Birinci Cilt, Altıncı Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi.
Bakü Türkoloji Kurultayı, Tutanaklar (2008) Çev. K. V. Nerimanoğlu, M. Öner, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
Bayram, Sadi (1986), Phil. Dr. Hâmit Zübeyr Koşay'ın Hayatı *Türk Kültürü Araştırmaları, Koşay'ın Hatırasına Armağan*, XXIV / 2, Ankara: TKAE Yay.
Birinci, Ali; Karatepe, Tuba Çavdar(1997), "Halim Sabit Şibay". *İslam Ansiklopedisi* (TDV) 15. Cilt, 336-337.
Çavdar, Necati; Budak, Burhan (2022), "Osmanlı Modernleşmesinde Bir Mühtedi: Mustafa Celâleddin Paşa (Konstanty Borzecki), ". *XVIII. Türk Tarih Kongresi, 1-5 Ekim 2018*, Kongreye Sunulan Bildiriler VIII. Cilt, Ankara: TTK Yay., 375-396.
d'Encausse, Hélène Carrère (2019), *Dünyayı Değiştiren Altı Yıl; 1985-1991 Sovyet İmparatorluğu'nun Yıkılışı.* İstanbul: Yapı-Kredi Yayınları.
Devlet, Nadir (1989), *Çağdaş Türk Dünyası*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları.
Devlet, Nadir (1993), *Çağdaş Türkiler. Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*. Ek cilt, İstanbul: Çağ Yayınları.
Devlet, Nadir (1996), "Türkiye'ye Katkıda Bulunan Tatar-Başkurtlar". *Türk Dünyası Aydınları Sempozyumu Bildirileri* (23-26 Mayıs 1996) Kayseri: Erciyes Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Merkezi Yayınları No:2".
Ercilasun, Ahmet Bican (2000), "Türk Dünyası Dil ve Edebiyatı Üzerine Türkiye'deki Çalışmalar". *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, Bahar-2000, S: 9, s. 7-15.
Ercilasun, Ahmet Bican-Akkoyunlu, Ziyat (2018), *Kâşgarlı Mahmud Dîvânu Lugâti't-Türk (Giriş - Metin - Çeviri - Notlar - Dizin)* Ankara: TDK Yay.

Ercilasun, Bilge (1997), *Yeni Türk Edebiyatı Üzerine İncelemeler*. Ankara: "Akçağ Yayınları".
Georgeon, François (2020) *Osmanlı-Türk Modernleşmesi 1900-1930*. Çev. Ali Berktay, 5. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
Hanioğlu, Şükrü (2012), "Türkçülük". *İslam Ansiklopedisi* Cilt: 41, 551-554.
Heyd, Uriel (1979), *Türk Ulusçuluğunun Temelleri.* Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.
İnan, Abdülkadir, *Makaleler ve İncelemeler-II cilt*. Ankara, 1991: "TTK Basımevi".
İz, Fahir (1988), "Atatürk ve Türk Dil İnkilabı". *Erdem* "Atatürk Özel Sayısı" C. 4, Sayı:12, 1009-1022.
Karal, Enver Ziya (1978), "Osmanlı Tarihinde Türk Dili Sorunu (Tarih Açısından Bir Açıklama)". *Bilim, Kültür ve Öğretim Dili Olarak Türkçe,* Ankara, TTK yayınları XXIII Dizi - Sa.I 7-96.
Kushner, David (1979), *Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu (1876-1908).* İstanbul: Kervan Yayınları.
Levend, Agâh Sırrı (1972), *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri*. 3. Baskı, Ankara, TDK, X + 548.
Odabaşı, Arda (2014), "Celalettin Mustafa Paşa Eski ve Modern Türkler". *Eski ve Modern Türkler* (Giriş) Çev. Güven Beker, İstanbul: Kaynak Yayınları, 13-34.s.
Öner, Mustafa (2006), "Atatürk ve Türk Lehçeleri" *Türk Dili*, C. XCII, sayı 655, 92-104.
Öner, Mustafa (2008), "K. K. Yudahin Sözlüğüne Göre Kırgızca Söz Varlığı". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten* 2008/1 (2010) 101-112.
Öner, Mustafa (2011), "Kâşgarlı Mahmud ve Panteleymon Krestoviç Juze (Al-Jawzi Bandali Saliba)". *Türkçe Yazıları*, İstanbul: Kesit Yayınları, 301-308.
Öner, Mustafa (2017), "Türklerde Dil ve Tarih-Coğrafya". *2017 Türk Dili Yılı Armağan Kitabı*, (B. Çakıcı, N. Gözaydın, H. Zülfikar) Ankara, 2018, Türk Dil Kurumu Yayınları 1280, 269-276.
Özkan, Mustafa (2006), "İstanbul Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü". *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt 4, Say› 8, 2006, 585-592.
Sadoğlu, Hüseyin (2003), *Türkiye'de Ulusçuluk ve Dil Politikaları*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
Sarınay, Yusuf (2012), "Türk Ocağı". *İslam Ansiklopedisi* (TDV) C. 41.
Starr, Frederick (2019), *Kayıp Aydınlanma - Arap Fetihlerinden Timur'a Orta Asya'nın Altın Çağı* (Çev. Y. S. İnanç) İstanbul: Kronik.
Tansel, Fevziye Abdullah (1964-1), "Ahmet Vefik Paşa", TTK *Belleten* C. 28, S. 109, 117-140.
Tansel, Fevziye Abdullah (1964-2), "Ahmet Vefik Paşa", TTK *Belleten* C. 28, S. 110, 249-284.

Tekin, Talât (1988), *Orhon Yazıtları*. Ankara: TDK 540.
Temir, Ahmet (1987), *Yusuf Akçura*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
Tezcan, Semih (1978), "En Eski Türk Dili ve Yazını". *Bilim, Kültür ve Öğretim Dili Olarak Türkçe*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 271-323.
Tuncer, Hüseyin (2012), "Türk Yurdu". *İslam Ansiklopedisi* (TDV) 41. Cilt, 550-551.
Ülken, Hilmi Ziya (1979), *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*. İstanbul: Ülken Yayınları.
Yüce, Nuri (1989), "Yusuf Akçura". *İslam Ansiklopedisi* (TDV) 2. Cilt, 228-229.

TÜRK DİL KURUMU (1932-2023)

Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN•

"Millî his ile dil arasındaki bağ çok kuvvetlidir. Dilin millî ve zengin olması, millî hissin inkişafında [gelişmesinde] başlıca müessirdir [etkendir]. Türk dili, dillerin en zenginlerindendir. Yeter ki bu dil şuurla işlensin. Ülkesini, yüksek istiklâlini korumasını bilen Türk milleti, dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır."

Mustafa Kemal ATATÜRK

Türk dilinin edebî yazı dili olarak bilinen en eski metinleri (Kök)Türk Kağanlığı döneminden kalma 7-8. yüzyıla ait olan yazıtlar ve anıtlardır. Tarih sahnesine gelişmiş bir kültür dili olarak çıkan Türkçe daha o tarihlerde bile bir edebî yazı dili, bir devlet dili statüsünü de taşıyordu. Avrasya'nın büyük bölümünde yüzyıllardır çeşitli diller, kültürler ile ilişki içinde olan Türk dili dolaştığı bütün coğrafyadaki komşularının dillerini hem besleyip zenginleştirmiş hem de o dillerden beslenerek kendisi zenginleşmiştir. Zaman zaman kimi şair, yazar ve aydınların yabancı dillere özentisi yazılı metinleri istila eder duruma gelmişse de saf ve duru şekliyle Türkçe yaşamaya ve gelişmeye devam ederek günümüze ulaşmıştır.

Kimi yazarların Farsça ve Arapça sözlüklerden arayarak buldukları ve Türkçede hiç kullanılmayan bazı kelimeleri metinlerde kullandıkları dönemler de yaşanmıştır. Bu özenti kaynaklı yabancılaşmaya karşı Osmanlı aydınları 19. yüzyılın başlarından itibaren itirazlarını dile getirmeye başlamışlardı. Osmanlı'nın o kadrolarının dilde sadeleşme ihtiyaçları ve tartışmaları Türkiye Cumhuriyeti'ni kurduklarında da devam etmiştir.

Türk Dil Kurumunun Kuruluşu

1923 yılında modern Türkiye Cumhuriyeti'ni kurmuş olan Atatürk sadece bir asker veya sadece bir devlet kurucusu değildi. Atatürk gayenin zafer değil, zaferden daha büyük olan bir gayeyi elde etmek için bir vasıta olduğunu söylüyordu. Türk milletinin bağımsızlığını bir bütün olarak ele alıyor; Türk milletine kültür ve uygarlık düzeyi bakımından varlığı boyunca güç kaynağı olabilecek, köklü, sağlam ve geliştirici bir yol çizmeyi istiyordu. En önem verdiği konulardan biri de Türk dilinin bütün ayrıntılarıyla incelenmesi ve doğal gelişme, zenginleşme sürecinin hızlandırılmasıydı. Bunun için de eksiksiz bir planlamayı ve devrim niteliğinde köklü bir değişimi gerekli görüyordu.

• Ege Üniversitesi Emekli Öğretim Üyesi.

lik Türk Dünyası Edebiyat (Roman) Ödülleri" Azerbaycan'dan Akşin Yenisey, Kazakistan'dan Smagul Elubay, Kırgızistan'dan Samsak Stanaliyev, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nden İsmail Bozkurt, Özbekistan'dan Isajon Sulton ve Türkmenistan'dan Berdinazar Hudaynazarov'a; Türk Diline Hizmet Ödülleri" ise Prof. Dr. Leylâ Karahan ve Prof. Dr. Recep Toparlı ile Türk dilinin önemine, hassasiyetine ve bu hususlardaki farkındalıklara katkı sağlayan TRT Çocuk ve Türkiye Maarif Vakfına verilmiştir. Ayrıca o toplantıda *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü*'nün yayımlanışının 30. yılı münasebetiyle bu sözlüğe katkı sağlayarak Türk dünyasını dil paydasında tekrar bir araya getiren değerli bilim insanlarına da "Türk Diline Hizmet Ödülleri" verildi.

30 Kasım 2023 tarihinde Türk dili, kültürü ve edebiyatı için bugüne kadar vermiş oldukları hizmetleri dolayısıyla Prof. Dr. Saim Sakaoğlu, Prof. Dr. Yavuz Akpınar, Prof. Dr. Yerden Kazhybek ve Nail Tan'a; bilimsel araştırmalarıyla Türkçenin Türk dünyasındaki önemli temsilcilerinden olan Azerbaycan Millî İlimler Akademisine; millî ve yerli olarak üretilen ürünlerde Türk dili için gösterdikleri hassasiyetten ötürü Savunma Sanayii Başkanlığına "2023 Yılı Türk Diline Hizmet Ödülleri" verilmiştir.

2000'li yıllarda yetki alanlarındaki iş yerlerinin tabelalarında Türkçe kelime kullanmayı teşvik eden Belediyelere ve iş yerlerine taltif amaçlı ödüller verilmiştir.

Kütüphane

26 Eylül 1932 yılında toplanan Türk Dil Kurultayı'nda TDK'de bir kütüphane kurulmasına karar vermiştir. 200-250 kadar kitapla kurulan Türk Dil Kurumu Kütüphanesi yurt içinden ve yurt dışından getirtilen eserlerle genişlemiştir. Atatürk, kendi özel geliriyle Avrupa'da satışa çıkarılan özel koleksiyonların satın alınabilmesini de sağlamıştır. 1945 yılına kadar satın alma yoluyla kütüphaneye eserler alınmış, 1945'ten sonra yabancı kurum ve kütüphanelerle yayın değişimi de başlatılmıştır.

TDK kütüphanesinde günümüzde toplam 76.280 kitap ve arşiv belgesi bulunmaktadır. Bunlardan 1.271'i el yazması, 4.079'u nadir eser, 10.866'sı süreli yayın, 1.815'i tez ve araştırma çalışması, 2.258'i ise arşiv belgesidir. Son üç yılda 2.286 araştırmacı ve öğrenci TDK kütüphanesine gelerek eserlerden yararlanmıştır.

Kütüphane genel ağ üzerinden de hizmet vermektedir. Katalog taraması üzerinden taramaları yapılan eserler "Fotokopi İstek Formu" doldurarak kitaplik@tdk.gov.tr adresinden talep edilebilmektedir.

Kaynaklar

Aksu, Belgin Tezcan (2023), "İlk Baskı Türkçe Sözlük Ne Zaman Yayımlandı?", *Türk Dili*, Mart 2023 Yıl: 72 Sayı: 855, s.12-21.

Aksu, Belgin Tezcan-Şükrü Halûk Akalın-Recep Toparlı (2022), *Türk Atasözleri Sözlüğü,* Ankara: TDK

Arıkoğlu, Ekrem - Cıldız Alimova - Rahat Askarova - Bilge Kağan Selçuk (2023), *Kırgızca-Türkçe Sözlük*, 1. Cilt (A-J) Ankara: TDK
Arıkoğlu, Ekrem - Cıldız Alimova - Rahat Askarova - Bilge Kağan Selçuk (2023), *Kırgızca-Türkçe Sözlük*, 2. Cilt (K-Z) Ankara: TDK
Arısoy, İbrahim (2022), *Türkçe-Gürcüce Sözlük*, Ankara: TDK
Arısoy, İbrahim, (2010), *Gürcüce-Türkçe Sözlük*, Ankara: TDK
Ay, Özgür (2009), *Türkiye Türkçesi Ağızlarında Fiil Çekimi*, Ankara: TDK
Aytaç, Bedrettin (2021), *Arap Lehçelerindeki Türkçe Kelimeler,* Ankara: TDK Yayınları.
Banguoğlu, Tahsin (1959), *Türkçenin Grameri*, Ankara: TDK
Bayhan, Şakir (2015), *Boşnakça-Türkçe Sözlük*, Ankara: TDK
Bayniyazov, Ayabek - Janar Bayniyazova - Kenan Koç (2021), *Türkiye Türkçesi-Kazak Türkçesi Sözlüğü*, 2. Cilt, Ankara: TDK
Bayram, Bülent (2019), *Çuvaş Türkçesi Sözlüğü*, Ankara: TDK
Berta, Árpád (2022), *Sözlerimi İyi Dinleyin… Türk ve Uygur Runik Yazıtlarının Karşılaştırmalı Yayını*, (Çeviren: Emine Yılmaz), (2. Baskı), Ankara: TDK
Buran, Ahmet (1996, *Anadolu Ağızlarında İsim Çekimi (Hâl) Ekleri*, Ankara: TDK
Caştekin, Turgunbayev (2014), *Kırgız Türkçesinde Sıfat-Fiil Ekleri*, Ankara: TDK
Coşkun, Mustafa Volkan, *Özbek Türkçesi Grameri*, (3. Baskı), Ankara: TDK
Çetin, Hasan Ali (2020), *Eski Anadolu Türkçesi Eczacılık ve Tıp Terimleri Sözlüğü,* Ankara TDK
Deny, Jean (1995), *Türk Dili Gramerinin Temel Kuralları (Türkiye Türkçesi)* (Çeviren: Oytun Şahin), Ankara: TDK
Đınđıć, Marija (2014), *Yeni Türkçe-Sırpça Sözlük*, Ankara: TDK
Durukoğlu, Gökçen (2022), *Dîvânu Lugâti't-Türk'e Göre 11. Yüzyıl Türk Dili Grameri*: Ankara: TDK
Düzgün, Osman (2021), *Türkçe-Arapça / Arapça-Türkçe Karşılıklar Kılavuzu*, Ankara: TDK
Eckmann, János (1988), *Çağatayca El Kitabı* (Çeviren: Günay Karaağaç), Ankara: TDK
Ehmetyanov, Rifkat - Rafael Möhemmetdinov - Fenüze Nurieva - Fuat Ganiev (2014), *Türkçe-Tatarca Sözlük* (Aktaran: Mustafa Öner), Ankara: TDK
Elmalı, Murat (2022), *Eski Uygurca Dil Bilgisi Terimleri vibakti-samaz,* (Gözden Geçirilmiş 2. Baskı) Ankara TDK
Eren, Hasan (2020), *Eren Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü (ETDES)*, (Hazırlayan: Şükrü Halûk Akalın) Ankara: TDK
Ergönenç, Dilek (2022), *Kazak ve Nogay Türkçesi Yazı Dillerinde Tasvir Fiilleri*, Ankara: TDK

Ergönenç, Dilek (2019), *Nogay Türkçesi Grameri (Ses ve Şekil Bilgisi)*, Ankara: TDK
Ersoy, Fevzi (Yayıma Hazırlayan) (2021), *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Fiil Çekim Kılavuzu*, Ankara: TDK
Ersoy, Feyzi (2021), *Çuvaş Türkçesi Grameri*, (2. Baskı), Ankara: TDK
Eşref, Ahmet Bahtiyar-Celal Soydan (2022), *Urduca-Türkçe Türkçe-Urduca Sözlük*, (Gözden Geçirilmiş 2. Baskı) Ankara: TDK
Gabain, A. Von (1988), *Eski Türkçenin Grameri,* (Çeviren: Mehmet Akalın), Ankara: TDK
Ganiyev, Fuat (2013), *Bugünkü Tatar Türkçesinde Söz Yapımı,* Ankara: TDK
Garkavets, Aleksandr N (2019), *Urumca Sözlük* (Çevirenler: İryna Logvynenko-Yuliia Romanenko), Ankara: TDK
Geldiyev, Gurbandurdı – Yaşar Karayunusoğlu (2017), *Karşılaştırmalı Türkmen Atasözleri*, Ankara: TDK
Gencan, Tahir Nejat (1966), *Dilbilgisi*, Ankara: TDK
Gülsevin, Gürer (1997), *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*, Ankara: TDK
Gülsevin, Selma (2016), *Karay Türklerinin Dili*, Ankara TDK
Güner Dilek, Figen (2022), *Altay Türkçesi Grameri*, Ankara: TDK
Güner, Galip (2021), *Karahanlı Türkçesinde Fiil*, Ankara: TDK
Gürgün, Hasan (2021), *Göktürk Yazısıyla Oluşturulmuş Uygur Kağanlığı Yazıtlarının Metin Dil Bilimsel İncelenmesi*, Ankara: TDK
Gürsoy Naskali, Emine - Muvaffak Duranlı (1999), *Altayca-Türkçe Sözlük*, Ankara: TDK
Gürsoy Naskali, Emine - Viktor Butanayev - Almagül İsina –-Erdal Şahin - Liaisan Şahin - Aylin Koç (2007), *Hakasça -Türkçe Sözlük,* Ankara: TDK
Gürsu, Uğur (2017), *Kazak Atasözleri*, Ankara: TDK
Güzel, Ferdi (2019), *Türkiye Türkçesi Ağızlarında Yapım Ekleri*, Ankara: TDK
Hacıeminoğlu, Necmettin (1996), *Karahanlı Türkçesi Grameri*: Ankara: TDK
Hasan, Hamdi (1997), *Makedonya ve Kosova Türklerince Kullanılan Atasözleri ve Deyimler*: Ankara: TDK
Hatiboğlu, Vecihe (1969), *Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*, Ankara: TDK
Hatiboğlu, Vecihe (1972), *Türkçenin Sözdizimi*, Ankara: TDK
Işıker, Mehmet (2020), *Temel Türkçe-Hırvatça / Hırvatça-Türkçe Sözlük*, Ankara: TDK
Kakuk, Zsuzka (1999), *Kasantatarisches Wörterverzeichnis* (Hazırlayan: Imre Baskı), Ankara: TDK
Karaağaç, Günay (2008), *Türkçe Verintiler Sözlüğü*, Ankara: TDK
Karaağaç, Günay (2022), *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü*, (3. Baskı), Ankara: TDK

Karademir, Fevzi - Nezir Gümüş - Ziver İlhan - Ahmet Korkut (2014), *Kürtçe-Türkçe/ Türkçe-Kürtçe Sözlük*, Ankara: TDK
Karagöz, İlknur (2018), *Tarihî Türk Lehçelerinde Sıfat ve Zarflarda Pekiştirme ve Derecelendirme*, Ankara: TDK
Karahan, Leyla - Özgür Ay (2022), Türkiye Türkçesi Ağızları Sınıflandırma Ölçeği, Ankara: TDK
Karahan, Leyla (1996), *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*, Ankara: TDK
Karamanlıoğlu, Ali Fehmi (1994), *Kıpçak Türkçesi Grameri*: Ankara: TDK
Kartallıoğlu, Yavuz (2011), *Klasik Osmanlı Türkçesinde Eklerin Ses Düzeni*, Ankara: TDK
Kasapoğlu Çengel, Hülya (2017), *Kırgız Türkçesi Grameri (Ses ve Şekil Bilgisi)*, Ankara: TDK
Kemal Ersalan (2012), Eski Uygur Türkçesi Grameri, Ankara: TDK
Kerimoğlu, Caner (2014), *Türkiye Türkçesi ve Tatar Türkçesinin Karşılaştırmalı Söz Dizimi*, Ankara: TDK
Kirişçioğu, Mehmet Fatih (1999), *Saha (Yakut) Türkçesi Grameri*, Ankara: TDK
Koç, Kenan - Ayabek Bayniyazov - Vehbi Başkapan - Janar Bayniyazova (2019), *Kazak Türkçesi-Türkiye Türkçesi, Türkiye Türkçesi-Kazak Türkçesi Sözlüğü*, 2 cilt, Ankara: TDK
Koç, Kenan - Ayabek Bayniyazov - Vehbi Başkapan (2021), *Kazak Türkçesi-Türkiye Türkçesi Sözlüğü*, 1. Cilt Ankara: TDK
Koçoğlu Gündoğdu, Vildan (2018), *Tuva Türkçesi Grameri*, Ankara: TDK
Kononov, A. N. (1956), *Grammatika Sovremennogo turetskogo literaturnogo yazyka*, Sovyet İlimler Akademisi, Moskva-Leningrad, 569 s. (Türkçeye çevirisi "Çağdaş Türk Edebî Dilinin Grameri. Basılmamış çeviri TDK kütüphanesindedir.)
Korkmaz, Zeynep (2017), *Türk Dili Üzerine Araştırmalar 1-2* (Birleştirilmiş baskı), Ankara: TDK
Korkmaz, Zeynep (2022), *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*, (7. Baskı), Ankara: TDK
Korkmaz, Zeynep (2023), *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*, (7. Baskı), Ankara: TDK
Lessing, Ferdinand D. (2017), *Moğolca-Türkçe Sözlük*, (Gözden Geçirilmiş 2. Baskı) Ankara: TDK
Levent, Agah Sırrı (1965), "Uydurma Nedir? Uydurmacılık Niye Derler?". *Türk Dili* Cilt XV, Sayı 169. s.1-4).
Maşkaraoğlu, Seher (2023), *Kırım Tatar Türkçesi* Sözlüğü, Ankara: TDK
Muzafarov, Refik - Nüzhet Muzafarov (2018), *Kırım Tatar Türkçesi-Türkiye Türkçesi-Rusça Sözlük* (Çeviren: Nariman Seyityahya, Yayıma Hazırlayan: Şerife Özer), Ankara: TDK

Necip, Emir Necipoviç (2013), *Yeni Uygur Türkçesi Sözlüğü* (Çeviren: İklil Kurban), (3. Baskı), Ankara: TDK
Okuyucu, İrfan (2023), *Türkçe-Abhazca Abhazca-Türkçe Sözlük*, Ankara: TDK
Onat, Naim Hâzım (1944), *Arapçanın Türk Diliyle Kuruluşu I-II*, İstanbul, TDK
Öner, Mustafa (2015), *Kazan-Tatar Türkçesi Sözlüğü*, (Gözden Geçirilmiş 2. Baskı), Ankara: TDK
Öner, Mustafa (2022), *Bugünkü Kıpçak Türkçesi*, (3. Baskı), Ankara: TDK
Önler, Zafer (2019), *Tarihsel Tıp Metinleri Sözlüğü*, Ankara: TDK
Öz Özcan, Aynur, Çelikbay, Ayhan (2021), *Türkçe-Özbekçe/Özbekçe-Türkçe Ekonomi Terimleri Kılavuzu*, Ankara: TDK
Özkan, Nevzat (2019), *Gagavuz Türkçesi Grameri*, (2. Baskı), Ankara: TDK
Özşahin, Murat, (2023), *Başkurt Türkçesi Sözlüğü*, (Gözden Geçirilmiş 2. Baskı), Ankara: TDK
Öztürk, Rıdvan (2015), *Yeni Uygur Türkçesi Grameri*, (3. Baskı), Ankara: TDK
Paasonen, H. (1950), *Çuvaş Sözlüğü*, İstanbul, TDK
Pars, Melahat (2019), *Türkçe-Makedonca Sözlük*, Ankara: TDK
Pekacar, Çetin (2011), *Kumuk Türkçesi Sözlüğü*, Ankara: TDK.
Pekarskiy, Edouard (1945), *Yakut Dili Sözlüğü*, İstanbul, TDK
Polat, Ülkü (2022), *Eski Uygur Türkçesinde Cümle*, Ankara: TDK
Redhouse, James William (2019), *Osmanlı Türkçesinin Sadeleştirilmiş Dil Bilgisi* (Çeviren: Ahmet Benzer), Ankara: TDK
Salan, Erkan (2020), *Eski Anadolu Türkçesinde Sınırlandırma Yapıları*, Ankara: TDK
Serebrennikov, B. A., N. Z. Gadjieva (2022), *Türk Yazı Dillerinin Karşılaştırmalı-Tarihî Grameri*, (Çevirenler: Tevfik Hacıyev, Mustafa Öner), (3. Baskı) Ankara: TDK
Şavk, Ülkü Çelik (2018), *Kırgız Atasözleri*, (2. Baskı) Ankara: TDK
Tan, Ali (2010), *Kırgız Türkçesinde Tasvir Füilleri*, Ankara: TDK
Tan, Nail (2001), *Kuruluşunun 70. Yılında Türk Dil Kurumu*, Ankara: TDK
TDK (1969), *Bölge Ağızlarında Atasözleri ve Deyimler* (Hazırlayan Ömer Asım Aksoy) Ankara: TDK
TDK (1994), *Okul Sözlüğü*, (Hazırlayanlar İsmail Parlatır, Hamza Zülfikar, Nevzat Gözaydın), Ankara: TDK
TDK (2000), *Türk Gramerinin Sorunları I-II*, Ankara: TDK
TDK (2005), *İlköğretim Okulları İçin Türkçe Sözlük,* (1. Baskı), TDK, Ankara
TDK (2006), *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Grameri I-Fiil- Basit Çekim*: Ankara: TDK
TDK (2007), *Kuruluşundan Günümüze Türk Dil Kurumu (Nizamname, Tüzük, Yasa ve Yönetmelikler*, Ankara: TDK

TDK (2021), *Okullar İçin Türkçe Sözlük*, (10. Baskı) Ankara: TDK
TDK (Terim Bilimi Bilim ve Uygulama Kolu) (2023), *Türk Dünyasında Terim Çalışmaları*, (Editör: Ayşe İlker), Ankara: TDK
TDK (Türkçede Batı Kökenli Kelimeler Sözlüğü Çalışma Grubu) (2015), *Türkçede Batı Kökenli Kelimeler Sözlüğü*, Ankara: TDK
Tekin, Talat (2022), *Orhon Türkçesi Grameri,* (2. Baskı)
Tokyürek, Hacer (2019), *Eski Uygur Türkçesinde Budizm ve Manihaizm Terimleri*, Ankara TDK
Topçu, Murat (2023), *Çerkezce-Türkçe Türkçe-Çerkezce Sözlük,* Ankara: TDK
Toven, Mehmet Bahettin Toven (2008), Yeni Türkçe Lügat, (Hazırlayan Abdülkadir Hayber), Ankara: TDK
Tuna, Osman Nedim (1990), Sümer ve Türk Dillerinin Tarihî İlgisi ile Türk Dilinin Yaşı Meselesi, Ankara: TDK
Uyğur, Ceyhun Vedat (2018), *Karakalpak Türkçesi Grameri*, Ankara: TDK
Uyğur, Ceyhun Vedat (2019), *Karakalpak Türkçesi Sözlüğü*, Ankara: TDK
Ünaydın, Ruşen Eşref (1933), Türk Dili Tetkik Cemiyeti Kurulduğundan İlk Kurultaya Kadar Hatıralar, *Türk Dili Bülteni*, S. 2, 6/1933, Özel Bölüm
Üstüner, Ahat (2000), *Anadolu Ağızlarında Sıfat-Fiil Ekleri*, Ankara: TDK
Vasilyev, Yuriy (1995), *Türkçe – Sahaca (Yakutça) Sözlük*, Ankara: TDK
Xhanari Latifi, Lindita (2022), *Arnavutçadaki Türkçe Alıntılar*, Ankara: TDK
Yaman, Ertuğrul (2020), *Türkiye Türkçesi ve Özbek Türkçesinin Söz Dizimi Bakımından Karşılaştırılması*, Ankara: TDK
Yazıcı Ersoy, Habibe (2022), *Başkurt Türkçesi Grameri*, Ankara: TDK
Yıldırım, Hüseyin (2020), *Türkmen Türkçesi Grameri*, Ankara: TDK
Yudahin, K. K. (2011), *Kırgız Sözlüğü* (Çeviren: Abdullah TAYMAS), (Birleştirilmiş 1. Baskı) Ankara: TDK.
Yusupova, Nasiba (2023), *Türkçe-Özbekçe Sözlük*, (2. Baskı), Ankara: TDK
Zafer, Zeynep (2018), *Türkçe-Bulgarca Sözlük*, Ankara: TDK
Zeki, Bedros (2009), *Ermeniceden Türkçeye Mükemmel Lügat*, Ankara: TDK
Zeki, Bedros (2009), *Türkçeden Ermeniceye Mükemmel Lügat*, Ankara: TDK
Zülfikar, Hamza (2006), *Terim Sözlükleri ve Çalışmaları ile İlgili Bibliyografya*, Ankara: TDK
Zülfikar, Hamza (2011), *Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları*, (2. Baskı), Ankara: TDK

Genel ağ bağlantı adresleri:
https://www.tdk.gov.tr/
https://www.tdk.gov.tr/tdk/kurumsal/tarihce-2/
https://www.tdk.gov.tr/strateji-gelistirme/mevzuat/
https://www.tdk.gov.tr/yayinlar/yayinlar-yayinlar/satistaki-yayinlar/
https://sozluk.gov.tr/

https://www.ayk.gov.tr/s12-mevzt/c70-yoenergeler/bilimsel-aratrma-ve-ce-viri-projeleri-yoenergesi/
https://prosis.ayk.gov.tr/app/anasayfa
https://www.ayk.gov.tr/s12-mevzt/yonetim-kurulu-ilke-kararlari/destekleme-ilke-karari/.
https://edsis.ayk.gov.tr/app/anasayfa

CUMHURİYETİN 100. YILINDA TÜRK EDEBİYATI ÇALIŞMALARI

Prof. Dr. İsmet ÇETİN•

Giriş

Edebiyat kavramı; edebî ürünlerin yaratıldığı dönemin toplumsal kabuller dünyası ve estetik algısıyla anlam kazanır. Aynı dönemde, toplumu oluşturan farklı kesimlerde, farklı edebiyat kabullerinin olduğunu göz ardı edilemez. Türk kültür tarihinde Türkçenin bir duyuş**,** estetik deyiş ve anlatışa dönüştüğü edebiyat ürünlerinin ilkleri taşa kazılmış, mürekkeple kâğıda yazılmış, günümüze kadar gelmiş. Edebî metinler, oluşturulduğu çevrenin zevkine göre müstakil eserler olarak bir araya getirildiği gibi mecmua ve cönklerde saklanmış. Türk edebiyatının ilk örneklerinden Göktürk Bengütaşları, Kutadgu Bilig, Dîvânü lugāti't-Türk, Dede Korkut, Oğuzname ve diğer ilk dönem edebiyat gelenek ve eserleriyle ilk çalışmaları Batılı araştırmacılar yapmışlardır.

Türk edebiyatıyla ilgili ürünler hakkında –bilimsel anlamda olmasa da- verilen bilgiler, yorum ve kanaatler mecmua ve tezkireler ile önemli kişiler hakkında yazılan biyografik eserler, menakıpname gibi eserler bilgi vermektedir. 15. yüzyıldan itibaren edebi kişi veya eserlerle ilgili değerlendirmeler, övgü veya yergiler; tezkireler, dibace, sebeb-i telifler ile şairname ve mesnevi türü ürünlerde yer almaktadır. Bu tür değerlendirmeler, yazıldığı dönem ve öncesine dair çalışmalar hakkında bilgilerin toplandığı kaynaklar olarak değerlendirilebilir.

Edebiyatla ilgili genel değerlendirme ve bilimsel çalışmalar, 19. yüzyıldan itibaren başlar. Ziya Paşa'nın Harâbât Mukaddimesi; Recâî-zâde Mahmut Ekrem'in Kudemâdan Birkaç Şair; Muallim Naci'nin Osmanlı Şairleri; Abdülhalim Memduh'un Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniye; Köprülüzâde Mehmet Fuat ve Şehâbeddin Süleyman'ın Yeni Osmanlı Târîh-i Edebiyyât gibi eserler Türk edebiyatıyla ilgili eleştiri ve bilgi verir.

Türkiye'deki 17. yüzyıldan itibaren gelişmeler, 18. yüzyıla gelindiğinde Batı karşısında alınan tavır ve Batıya yönelme; Balkan savaşları, I. Dünya Savaşı, Çanakkale Savaşı ve Kurtuluş Savaşı'ndaki kayıplar, özellikle okullaşmanın yoğun olduğu merkezlerdeki okur-yazar/bilgili olanların cephelerde kalmaları, Türkiye'de zaten az olan okur-yazar kesimin daha da azalmasına yol açmıştır.

Türk modernleşmesinin Cumhuriyet'le 20. yüzyılın başında hız kazanıp kanunî düzenlemelerle prensiplerin belirlemesiyle, devlet ve toplum hayatının

• Gazi Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi; icetin@gazi.edu.tr

Atatürk ve Bayram Şiirleri (1990); Yaşar Aksoy, *Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Şiirleri* (1981); İsmail Hakkı Sunat, *Atatürk Şiirleri* (1981); Nebioğlu Yayınevi, *Atatürk'e Şiirler* (1943); Cumhuriyet Gazetesi, *Atatürk Şiirleri* (1993); Necdet Alpay, *Türk Şiirinde Atatürk* (1980); Ömür Bahtiyar, *Atatürk Şiirleri Antolojisi* (1999); Mehmet Bahçeci, *Atatürk İçin Şiirler* (1984); Hüseyin Karakan, *Atatürk: Şiirler* (1959); Behçet Necatigil, *Atatürk Şiirleri* (1973); Muzaffer Reşit, *Atatürk Şiirleri Antolojisi* (1972); Vecihi Timuroğlu, *Atatürk Şiirleri* (1993); Yusuf Çotuksöken, *Atatürk Şiirleri Antolojisi* (2004), Atatürk'ü konu alan şiirlerin bir araya getirildiği antolojilerdir.

Toplum belleğinde yer edinen önemli kişiler, konular ve olaylar hakkında da antolojiler oluşturulmuştur. Yılmaz Tunçtaş, *İnönü Şiirleri Antolojisi* (1973); Ali Ertan, *Milli Şef İnönü'ye Şiirler* (1945); Abdullah Satoğlu, *Mimar Sinan Şiirleri Antolojisi* (1988) gibi örnekler dışında Ümit Yaşar Oğuzcan - Tarık Dursun K., *Şiirimizde Ayrılık ve Yalnızlık* (1961);Ümit Yaşar Oğuzcan - Tarık Dursun K., *Şiirimizde Ölüm* (1961); Ümit Yaşar- Tarık Dursun K., *Şiirimizde Aşk ve Kadın* (1961); Şükran Kurdakul - Ö. Candaş, *Toplum İçin Şiirler* (1965); Kemal Özgür, *Edebiyatımızda Sevgili Şiirleri* (1970); A. Kadir, *Dünya Halk ve Demokrasi Şiirleri* (1973); Mehmet Semih, *Gülmece Şiirleri Antolojisi -Sele Zeytini-*(1984); Vasfı Mahir Kocatürk, *Türk Nesir Antolojisi* (1963);Sunullah Arısoy, *Türk Hiciv ve Mizah Antolojisi* (1967); Baki Süha Ediboğlu, *Yurt ve Kahramanlık Şiirleri* (1967); Yaşar Nabi-Mustafa Baydar-M. Sunullah Arısoy, *Başlangıçtan Bugüne Türk Hikâye Antolojisi* (1967); Cemal Süreyya, *100 Aşk Şiiri* (1967); Ümit Yaşar Oğuzcan -Tarık Dursun K., *Şiirimizde Tabiat* (1962); Ümit Yaşar Oğuzcan -Tarık Dursun K., *Şiirimizde Taşlama* (1962); Mehmet Ataker, *Resimli Genç Şairler Antolojisi* (1957); Ahmet Koksal, *Aşk Şiirleri Antolojisi* (1955); Metin Eloğlu ve Ümit Yaşar Oğuzcan, *Garip Şiirleri Antolojisi* (1958); Vasfi Mahir Kocatürk, *Divan Şiiri Antolojisi* (1947); Faik Çelik, *Çağdaş Türk Tıp Şiirleri Seçkisi* (2003); Hilmi Yücebaş, *Hiciv Edebiyatı Antolojisi* (1955); Yaşar Nabi, *Yeni Türk Şiiri Antolojisi* (1947) örneklerinde olduğu gibi farklı konularda çok sayıda antoloji yayımlanmıştır.

Kaynakça

Açıkgöz, Nâmık (2007), "Klâsik Türk Edebiyatı Çalışmaları: Metotlar ve Ekoller", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi,* 5, 9 (2007-1), 19-46

Akalın, Şükrü Halûk, Ali Seydi Bey ve Sözlükleri, *Sanal Türkoloji Araştırmaları Dergisi* (https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/402782)

Akar, Gül Ayşe (2013), *Tanzimat'tan II. Meşrutiyete Türk Edebiyatında Biyografi*, İstanbul (Yıldız Teknik Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi).

Akün, Ömer Faruk (1990) "Bir Türk Edebiyatı Tarihi Yazmak Mümkün müdür?" *Dergâh* 1.1 (Şubat), 12-13.

Akyüz, Kenan (1999). *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*. İstanbul: İnkılap Kitapevi Ankara.

Ateş, Ömer Faruk (2022), *Biyografi Türüne Kuramsal Bir Yaklaşım ve Türk Edebiyatında Biyografi,* Kastamonu (Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi).

Ateş, Sinan (2021), *Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü ve Türk Kültürü Dergisi (1961-1980)*, İstanbul (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisan Tezi).

Atsız, Hüseyin Nihal (2012), *Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Ötüken Yayınları.

Başar, Fahamettin (2003), "Dârülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası'ndaki Makaleler ve Yazarları", *İÜ Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, 38, s. 185-235.

Bedir, Ahmet Cemil (2015), *Türk Edebiyatı Dergisi Hakkında Bir Değerlendirme Çalışması* (1 - 86. Sayılar), Ankara (G.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi).

Benjamin C. Fortna 2103), *Geç Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Dönemlerinde Okumayı Öğrenmek,* (Çev. Mehmet, Beşikçi), Koç Üniversitesi Yayınları: İstanbul.

Çapan, Pervin (2009), "Tezkirelerin Işığında Şiire Has Bir Yapı Unsuru Olarak Mânâ Üzerine Değerlendirmeler", *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 39,* (Prof. Dr. Hüseyin Ayan Özel Sayısı),s. 435-448.

Demir, Kenan (2006), "Osmanlı'da Dergiciliğin Doğuşu ve Gelişimi (1849-1923)". *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9, 71-112.

Deweese, Devin (2017), "Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar" Hakkında Bazı Notlar" (Terc. Ayşenur AYDINLI), *Tasavvuf*, 39-40, s. 119-144

Emeksiz, Abdulkadir (2020), "Türk Mitolojisi Bibliyografya Çalışmalarının Değerlendirilmesi", *Mitoloji Araştırmaları II*, (Ed. İbrahim Gümüş), Çanakkale; Paradigma yayınları. 110-132.

Ercilasun, Ahmet B. (2022), "Atatürk ve Türk Dil Kurumu, *Türk Dili*, 71, 851 (Kasım), s.4-18.

Ercilasun, Ahmet Bican (2016), *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi, Ankara: Akçağ Yayını.*

Ercilasun, Bilge (1979), *Servet-i Fünûn'da Edebî Tenkit*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Gökyay, Orhan Şaik (1984), "Cönkler Üzerine". *Folklor ve Etnografya Araştırmaları*. İstanbul: Say Yayınları. s. 107-173.

Halman, Talat Sait (ed.), (2006), *Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul.

Hasdedeoğlu, M. Onur -Ateş, Ömer Faruk (2016), Edebiyat Tarihçiliğinde Antolojilerin Rolü: Türk Hikâye Antolojileri, *Akademik Bakış Dergisi*, 56 (Temmuz – Ağustos), s. 1-15.

https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/turk-yurdu/?pdf=3306 21/11/2023 tarihinde erişilmiştir
Huyugüzel, Ömer Faruk (1996), "Fikir Hareketleri", *TDVİA C:13*, İstanbul: TDV Yayını, s. 66-67.
İlker, Ayşe (2023), "Türkiye'de Terim Çalışmaları", *Türk Dünyası Terim Çalışmaları*, (Ed. Ayşe İlker), Ankara: TDK Yayınları.
Kabaklı, Ahmet (2002), *Türk Edebiyatı-I,II, III*, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları
Kahraman, Alim (1994), "Edebiyat", *TDVİA C:10*, İstanbul: TDV Yayını, s. 397-398.
Kahraman, Alim (2012), "Ülkü", *TDVİA C:42*, İstanbul: TDV Yayını, s. 293-294.
Kaplan, Ramazan (2008), "Edebiyat Eseri Karşısında Edebiyat Tarihçisinin Sorumluluğu." *Edebiyat Tarihçiliği Dosyası. Hece*,135 (Mart), 56-59.
Kapukaya, Zeliha (2020), "Tanzimat'tan Bugüne Türkiye'de Edebiyat Terimleri Sözlüklerine Genel Bir Bakış", *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi (OMAD)*, 7, 17 (Mar), s.75-85.
Karaca, İsmail (2006), "İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 4, 7, s. 581-601
Karacasu, Barış (2007), "Türk Edebiyatında Şehrengîzler", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, V/10, s. 259-313.
Karagülle, Fırat (2006), "Türk Edebiyatında Antoloji", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 4, 8, s. 383-404
Karakaş, Elmas (2022), *Yeni Türk Edebiyatı Sahasında Yazılmış Edebiyat Tarihleri Üzerine Bir Araştırma*, Ankara: Sonçağ Yayını.
Kaya, Doğan (1990), *Şâirnâmeler*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
Kocatürk, Vasfi Mahir (2016), *Büyük Türk Edebiyatı Tarihi -Başlangıçtan Bugüne Kadar Türk Edebiyatının Tarihi, Tahlili ve Tenkidi-*, İstanbul: İKÜ Yayınevi, 2016.
Kodal, Tahir *(?), "Türk Yurdu", Atatürk Ansiklopedisi,* (02/12/2023 tarihinde https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/turk-yurdu/?pdf=3306 adresinden erişilmiştir)
Korkmaz, Ramazan (Ed.) (2009), *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı (1839-2000*), Ankara: Grafiker Yayınevi.
Kurnaz, Cemal-Halil Çeltik (2000), *Osmanlı Dönemi Kırım Edebiyatı*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayını.
Levend, Agâh Sırrı (1934), *Edebiyat Tarihi Dersleri (Tanzimat Edebiyatı*), İstanbul: Marifet Matbaası.
Levend, Agâh Sırrı (1951), "Türk Edebiyatı Tarihi Nasıl Meydana Gelebilir?", *Türk Dili,* 1.1 (Ekim), 3-7.

Levend, Agâh Sırrı (1964), "Ümmet Çağında Ahlâk Kitaplarımız", T*ürk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1963,* 11, s. 89 – 115.
Levend, Agâh Sırrı (1971), "Türk Edebiyatı Tarihi Nasıl Hazırlanabilir-I", *Türk Dili,* 24.237 (Haziran), 177-79.
Levend, Agâh Sırrı (1971), "Türk Edebiyatı Tarihi Nasıl Hazırlanabilir- II", *Türk Dili,* 24.238 (Temmuz), 261-65.
Levend, Agâh Sırrı (1998), *Türk Edebiyatı Tarihi -Giriş-*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
Macit, Muhsin (2011), "Modern Biyografi Yazımında Tezkireciliğin İzleri", *Prof. Dr. Mustafa İsen Adına Uluslararası Klasik Türk Edebiyatında Biyografi Sempozyumu Bildirileri* (6-8 Mayıs 2010-Nevşehir*),* Ankara: AKM Yayını, s. 485-490.
Nuhoğlu, Mehmet (2017), "Sanat ve Sanat Terminolojisi Açısından Dîvânü Lügati't-Türk Üzerine Bir Değerlendirme", *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED*], 59, s. 285-303.
Ocak, Ahmet Yaşar (2009), İslam'ın Temel inançları Etrafında Oluşan "Mitolojik" Kültür: "İslam Mitolojisi", *Milel ve Nihal,* 6, 1 (Ocak –Nisan), s. 137-163.
Olgun Tahir (Tahirülmevlevi) (1931), *Başlangıcından Tanzimat Devrine Kadar Edebiyat Tarihimize Dair Manzum Bir Muhtıra*, İstanbul: İttifak Matbaası.
Ömer b. Mezid (1982) *Mecmuatü'n-Nezair*, (Haz. Mustafa Canpolat), Ankara: TDK: Yayını.
Özarslan, Metin (2017), "Şuarâ Tezkireleri ve Şâirnâmeler Üzerine", *Hece*, 21, 249, 139-143.
Özay, Çiğdem (2018), *Kültür ve Sanat Hayatımıza Katkısı Bakımından Varlık Dergisi Üzerine Bir İnceleme*, İstanbul (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi).
Özgül, M. Kayahan (2007), "Tanzîmat'tan Cumhuriyet'e Klasik Edebiyat Çalışmaları (1839-1922)", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 5, 9 (2007-1), S.47-172.
Özgül, M. Kayahan (2013), "Edebiyat Tarihine Manifestik Bir Bakış", *Turkish Studies,* 8/9 (Summer), s. 2685-2700
Özgül, Metin Kayahan (2002), "Yusuf Kamil Paşa'nın Tercüme -i Telemak'ı", *Erdem*, 14, 40, s. 193 – 242.
Özgül, Metin Kayahan (Ed.) (2013), *Türk Edebiyatı Tarihine Bir Bakış*, Ankara: Kurgan Edebiyat.
Polat, Nazım Hikmet (2002). "Türk Edebiyatı Tarihi Çalışmalarının Neresindeyiz?", *Beşinci Türk Kültürü Uluslararası Bilgi Şöleni*, Ankara: AKM Yayını, s. 17-21.
Sağlam, Nuri (2006), "Medeniyet Tarihimizin En Girift Labirenti: Türk Edebiyatı Tarihi", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 4, 7, s. 9-23

Sakaoğlu, Saim (1974), "Bir Mitoloji Bibliyografyası Üzerine", *Halkbilimi*, 1(3) (Ocak-Şubat), s. 29-30.
Sakaoğlu, Saim (1989), "Şâirnâmeler Üzerine", *Millî Folklor*, 1, 14 (Aralık), 7, 16
Sarı, İsa, Türkloji Eserler Bibliyografyası (https://www.isa-sari.com/bibliyografya/alan.php?b=turk-halk-edebiyati)
Sarınay, Yusuf (2004), *Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları* 1912-1931, İstanbul: Ötüken Yayınları.
Serdaroğlu, Vildan (2007), "Türk Edebiyatı Tarihlerine Dair", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*,5,9 (2007-1), S. 9-18
Taşdemir, Serap (2004), Sivas Türk Ocağı Dergisi: Birlik, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 20, 58, s. 245 - 260,
Tevetoğlu, Fethi(1987) "Türkçü Dergiler 1", *Türk Kültürü,* 25, 296, (Aralık), s. 723-731.
Tonga, Necati (2011),"Anadolu Mecmuası (1924–1925) ve Anadoluculuk Fikri Üzerine Bir İnceleme", *Türk Yurdu*, 31, 285(Mayıs), s. s.138-142.
Toprak, Zafer (1985), "II. Meşrutiyet'te Fikir Dergileri", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi, C.1,* İstanbul: İletişim Yayımları, s. 126-132.
Tural, Sadık Kemal (1986), "Edebiyat Tarihi» Kavramı Etrafında", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 1, s. 21 – 38.
Üstün, Nazan (2011), *Büyük Doğu Mecmuası'nın Siyasal Analizi*, İstanbul (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi).
VillaltaJ, Jorge G. Blanco (1976), "Türklerin Sanat ve Edebiyatı", (Türkçeye Çev. Mustafa Kenanoğlu), *Belleten, X*, 159 (Temmuz 1976), s. 479-501.
Yalçınkaya, Mehmet (2013), *Mavi Dergisinin İncelenmesi,* Kırklareli *(*Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi)
Yavuzarslan, Paşa (2004), "Türk Sözlükçülük Geleneği Açısından Osmanlı Dönemi Sözlükleri ve Şemseddin Sâmî'nin Kâmûs-ı Türkî'si", A*nkara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 44, 2, s.185-202
Yener, Melih (2020), 1938-1950 *Yılları Arasında Yayımlanmış Edebiyat Dergilerinde Edebiyat Eleştirisi,* Eskişehir (Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi).
Yivli, Oktay (Ed.) (1997), *Türk Edebiyatı Tarihi I*, (Ed. Oktay Yivli), Muğla: Günce Yayınları
Yücel Çetin, Ayşe (2016), *Türk Halk Hikâyelerinde Anlatıcı Tipolojisi*, İstanbul: Kitabevi.

TÜRKİYE CUMHURİYETİNİN YÜZÜNCÜ KURULUŞ YILINDA TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Prof. Dr. İbrahim DİLEK[*] *-Ar. Gör. Ziya DURGUT*[**]

Giriş

Bir bilim olarak folklor araştırmalarının başlangıcı Jacob ve Wilhelm Grimm kardeşlerin 1812 yılında yayımladığı *Kinder- und Hausmärchen* kitabına dayandırılmaktadır. Alman dilbilimciler olan Grimm kardeşler halk şiirini, insanlığın ebedi sevinç ve üzüntülerini, umut ve korkularını dile getiren tek gerçek şiir olarak görmekteydiler (Denecke, 2023). Bu düşüncesinin nedeni olarak ise Jacob Grimm'in 1835 yılında yayımladığı *Deutsche Mythologie* kitabının ikinci baskısında yer alan masal, destan ve mit arasındaki ilgiyi açıklayan sözleri gösterilebilir: "Nasıl ki masallar destanlarla ilişkiliyse, destanlar da tarihle öyledir ve -diyebiliriz ki- tarih de gerçek yaşamla ilişkilidir" (Grimm, 1844, s. iv). Grimm kardeşler ifade için *volkskunde* terimini kullanırlar. *Folklore* terimi ise 22 Ağustos 1846 yılında İngiliz yazar ve araştırmacı William John Thoms'un *Athenaeum* dergisine gönderdiği mektupta dergide o dönemlerde kullanılmakta olan "popular antiquities" terimi yerine "folklore" terimini önermesiyle kabul görür (Dorson, 1972, s. 1). *Kinder- und Hausmärchen* kitabının yayımlanması 19. yüzyılda derleme çalışmaları için tetikleyici bir işlev görür. Grimm kardeşleri örnek alarak Rusya'da Aleksandr Nikolayeviç Afanasyev, Norveç'te Peter Christen Asbjørnsen, Jutland'da Evald Tang Christensen, Danimarka'da Svend Hersleb Grundtvig, Bohemya'da Karel Jaromír Erben, Macaristan'da Gaal György, Yunanistan ve Arnavutluk'ta Johann Georg von Hahn, Romanya'da Lazăr Şăineanu, Sicilya'da Giuseppe Pitrè kendi ülkelerinin ilk ulusal koleksiyonlarını hazırlar (Dégh, 1972, s. 54-55). Jacob ve Wilhelm Grimm derledikleri masallar üzerinde değişikliklere giderler ve kendi anlayışlarına daha uygun hale getirirler (Zipes, 2002, s. 30). Bahsedilen araştırmacıların pek çoğu da bu tutumu benimser ve derledikleri materyaller üzerinde birtakım değişikliklere gider fakat derlenen materyallerin değiştirilmemiş özgün hallerinin değerli olduğunu savunan araştırmacılar da olmuştur (Dégh, 1972, s. 55).

Folklor, bir ulus olarak tanımlanabilecek insan topluluklarının ayırt edici özelliklerini göz önüne sermesi nedeniyle 19. yüzyılın kıta Avrupası'nda milliyetçilik ile birlikte ilgi nesnesi konumuna gelir. (Baycroft, 2012, s.1; Temur, 2011, s.1). Folklorun ulusal kimlik inşasındaki önemini Jacob Grimm 1811 yılında kaleme aldığı mektubunda şu sözler ile ifade etmektedir:

[*] AHBVÜ Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi
[**] Batman Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Tavkul), *Kazak Kahramanlık Masalları* (Seyfullah Yıldırım), *Kız Jibek* (Askar Turganbayev), *Mamay Nogay Türklerinin Kahramanlık Destanı* (İhsan Kalenderoğlu), *Ulıp Çavuş Destanı* (Bülent Bayram) ve Kitab-*ı Dede Korkut Ansiklopedisi I-II* gibi önemli eserler yayımlar.

Kaynakça

Albayrak, Nurettin (2012), "Türk Folklor Araştırmaları", *TDV İslam Ansiklopedisi*, (Cilt. 41, s. 540-541). İstanbul: TDV.

Arslan, Nimet (Ed.) (2006), *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III*, Ankara: AKM Yayınları.

Banarlı, Nihat Sami (1936), "Halkevleri Dergilerinde Halk Edebiyatı Araştırmaları", *Türkiyat Mecmuası*. 5, 371-380. https://doi.org/10.18345/tm.23755

Baycroft, Timothy (2012), Introduction. Baycroft, T. ve Hopkin, D. (Ed.). *Folklore and Nationalism in Europe During the Long Nineteenth Century*., Brill. https://doi.org/10.1163/9789004211834

Çelik, Hüseyin (1996), "Genç kalemler", *TDV İslâm Ansiklopedisi,* (Cilt. 14, s. 22-23). İstanbul: TDV Yayınları.

Çobanoğlu, Özkul (2005), *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Çobanoğlu, Özkul (2023), "Cumhuriyetimizin Yüzüncü Yılında Türk Halk Bilimi Çalışmalarının Genel Bir Değerlendirmesi", *Türk Dili*, 125(862), s. 41-77.

Dégh, Linda, (1972), Folk narrative. İçinde Dorson, R. M. (Ed.), *Folklore and folklife, an introduction*. Chicago: University of Chicago Press.

Denecke, Ludwig. (2023). Brothers Grimm. Encyclopedia Britannica. https://www.britannica.com/biography/Brothers-Grimm

Doğaner, Yasemin (t.y.), "Halkevleri" *Atatürk Ansiklopedisi*, Erişim adresi: https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/halkevleri/

Dorson, Richard Mercer, (1972), Introduction: Concepts of Folklore and Folklife Studies. İçinde Dorson, R. M. (Ed.), *Folklore And Folklife, An İntroduction*. Chicago: University of Chicago Press.

Erdoğan, Songül (2022), "Türkiye'de "Derleme Sözlüğü" ile İlgili Yapılan Çalışmalar Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi (1990-2021)", *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (27), 211-226. DOI: 10.29000/rumelide.1104192.

Fırat, Nurcan İnci (t.y.), "Ankara Etnografya Müzesi", *Atatürk Ansiklopedisi*. Erişim Adresi: https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ankara-etnografya-muzesi/

Ziya Gökalp (1982), *Makaleler VIII: Küçük Mecmua'daki Yazılar*, (Ed. A. Çay), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Görkem, İsmail (2019), "Türk folklor Araştırma Tarihinde Millî Talim ve Terbiye Cemiyeti ve Baha Said Bey'in Yeri", *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 5(10), 39-56.
Grimm, Jacob (1844). *Deutsche mythologie*. Dieterichsche.
Halkevleri (1935), *Halkevleri 1932-1935: 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı?*, Ankara.
Hınçer, İhsan (1949), Türk Folklor Araştırmaları'nı Niçin Çıkarıyoruz?, *Türk Folklor Araştırmaları*. *1*(1), s. 1.
https://turkkulturu.org.tr/tarihce/ [Erişim tarihi: 07.11.2023]
Karaman, Alim (2012), "Ülkü", *TDV İslam Ansiklopedisi C:42*, İstanbul: TDV Yayınları, s. 293-294
Lewis, Bernard (1993), *Modern Türkiye'nin Doğuşu*. (Çev. M. Kıratlı), Türk Tarih Kurumu Basımevi.
Neziroğlu, İrfan -Yılmaz, Tuncer (Ed.), (2013). *Hükümetler-Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri: Cilt 1 (24 Nisan 1920 – 22 Mayıs 1950).* Ankara*:* Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı Yayınları.
Okay, Cüneyd (2006), *Türk Derneği.* Ankara: kçağ Yayınları.
Ölçen, Ali Nejat (t.y.), *Halkevleri'nin Kuruluşu ve Etkinlikleri*. Erişim adresi: https://www.ismetinonu.org.tr/halkevlerinin-kurulusu-ve-etkinlikleri/
Örnek, Sedat Veyis (1977), *Türk Halkbilimi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
Özden, Mehmet (2011), "Bir halkçı Münevverler Platformu: Halka Doğru Dergisi (1913-1914)", *Milli Folklor, 12*(89), 109-119.
Polat, Nazım Hikmet (2020), "Türk Dil Kurumunun Büyük Atası Türk Derneği Ve Dergisi Hakkında Notlar", *Türk Dili*, 69 (822), 10-23.
Presidency of The Republic of Turkey DOC Archive. (2015). Ethnography Museum of Ankara, 1930s. Erişim adresi: https://www.flickr.com/photos/dgpi/16230092164/
Sakaoğlu, Saim (t.y.), "Folklor Postası", *Konya Ansiklopedisi*. Erişim Adresi: https://www.konyapedia.com/makale/1541/folklor-postasi
Tansel, Fevziye Abdullah (Ed.) (1989), Ziya Gökalp külliyatı II: Limni ve Malta mektupları. Ankara: TTK yayını.
Temur, Nezir (2011), *Folklor Ve İdeoloji: Sovyetler Birliği Döneminde Kırgızistan'da Folklor Politikaları ve Çalışmaları 1917-1958*. Ankara: TKAE Yayınları.
Toprak, Zafer (1987), Türk Bilgi Derneği (1914) ve Bilgi Mecmuası. İçinde (Ed. E. İhsanoğlu), *Osmanlı İlmi ve Mesleki Cemiyetleri*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.
Tuncer, Hüseyin (2012), "Türk Yurdu", *TDV İslâm Ansiklopedisi* Cilt. 41, İstanbul: TDV yayını, s. 550-551).
Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (1341). Cilt 15, içtima 70.

Uçman, Abdullah (1992), "Bilgi Mecmuası", *TDV İslam Ansiklopedisi* C: 6, İstanbul: TDV Yayınları, s. 161-162).
Ülkütaşır, Mehmet Şakir (1973) *Cumhuriyet'le Birlikte Türkiye'de Folklor ve Etnografya Çalışmaları*, Ankara: Başbakanlık Basımevi.
Yıldırım, Dursun (1998), *Türk bitiği*, Ankara: Akçağ Yayınları.
Yücel, Hasan Ali (1945), "Halk Edebiyatının Kıymeti", *Folklor Postası*. *1*(1), s. 1-2.
Zipes, Jack (2002), *The Brothers Grimm: From Enchanted Forests to the Modern World*, Palgrave Macmillan US.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NDE MÜMTAZ BİR KURULUŞ: TÜRK TARİH KURUMU

Prof. Dr. Refik TURAN•

İstiklal Savaşı ve Zaferi Sonrasında Türkiye'de Tarihi Akış

Tarih, bir milletin geçmiş yıllarda yaşadığı olayları, yer ve zaman göstererek illiyet prensibi çerçevesinde anlatan bir bilimdir. Bir başka yönüyle tarih bir milletin karakterini ortaya koyup öğreten ve kimliğinin inşasında büyük önemi olan temel bir kavramdır. Fransız düşünür ve tarihçi Ernest Renan, bir milleti tarif ederken "aynı tarihe sahip olan ve beraber yaşama arzusu gösteren insan topluluğuna bir millet denir." Şeklinde ifade eder. Bu isabetli ve kabul gören tarifte bir millet olmanın altında yatan birinci temel gerçeğin "tarih" kavramı ve bilimi olduğu ortaya konulmaktadır. Bu çerçevede tarih bir milletin nasıl ortaya çıktığını ifade ederken, geleceğinin de nasıl olması gerektiği ve şekillenmesi hususunda önemli işaretler ortaya koymaktadır. Bunun en temel örneklerinden biri Türklerin XX. yüzyıl başlarında yaşadıkları tarihtir.

XX. yüzyılın ilk çeyreğinde Türkler, tarihleri içinde geçirdikleri en buhranlı zamanları yaşamışlardır. XIII. yüzyılın son yılında kurdukları Osmanlı Devleti, çok başarılı ve parlak yüzyılları arkada bırakmış, XIX. yüzyıl içinde girdiği büyük çöküş girdabından bir türlü kendisini kurtaramamıştır. 1911 yılında başlayan Trablusgarp harbi, 1912'de girilen Balkan harbi, devlet ve toplum adına zor zamanların başlama yılları olmuştur (Turan, Safran vd., 2014: 41-42). Arkasından Avrupa merkezli başlayan I. Dünya Savaşı, çok toplumun hayatını alt üst etmiş, Osmanlı Devleti'nin kurucu ve hâkim unsuru Türkleri ise tam anlamıyla perişan etmiştir. Büyük savaşın akabinde Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarının önderliğinde verilen Türk İstiklal Savaşı, tam anlamıyla tarihi olağanüstülük taşıyan olaylar zinciridir. Batı'da artık yıkıldılar, devlet olmaktan uzaklaştılar, tarihin öznesi olmaktan çıktılar kanaatinin hâkim olduğu Türk milleti, kendinden beklenmeyen bir gayret ve kabiliyetle ayağa kalkmış, yeni devletini "Türkiye Cumhuriyeti" adıyla kurarak, şekillenen Yeni Dünya Düzeni'nde ben de varım demiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin 1923'teki ilanına kadar geçen son on iki yıl Türklerin tarihinde olağanüstü olayların yaşandığı bir zaman dilimiydi. Tarihin anıldığı, gündeme taşındığı bir zaman olmasının ötesinde bizzat "tarih"in yaşanıldığı hatta inşa edildiği bir dönem söz konusuydu. Sosyolog ve mütefekkir Ziya Gökalp'e göre dünya milletleri içinde Türkleri ön plana çıkaran hususiyetlerinden birisi "maşeri vicdan" niteliğine sahip olmasıydı. Yani tarih içinde

• Gazi Üniversitesi Öğretim Üyesi; rturan@gazi.edu.tr

Türk Tarih Kurumunun Belleten adındaki süreli tarih araştırmaları dergisi kendi alanının en kapsamlı, en disiplinli ve tanınmış dergisidir. Yayın hayatına başladığı 1937 yılından itibaren son yayınını tamamladığı Aralık 2023 tarihinde cilt 87, 310. sayısını tamamlamıştır.

Kurum araştırma eser ve makale hazırlatıp yayınlamanın yanı sıra çok sayıda bilimsel toplantı, panel, konferans ve sempozyum düzenlemektedir. Aynı paralelde Türkiye'nin çeşitli merkezlerinde düzenlenen bilimsel toplantı ve programlara da destek vermektedir.

Türkiye tarih içinde pek çok kültüre ve devlete beşiklik yapmış bir coğrafyadır. Tarihi kalıntılar ve arkeolojik varlıklar açısından adeta bir tarih parkı niteliğindedir. Türk Tarih Kurumu, geçmiş kültürlerin bu somut tarih eserlerinin kazılıp gün yüzüne çıkarılmasında da öncülük edip maddi, manevi destekler vermiştir.

Kurumun yapmış olduğu önemli faaliyetlerden birisi de yeni üniversite kazanan öğrencilerden başlayarak lisans, yüksek lisans, doktora ve doktora sonrası tarih araştırma bursları vermesidir. Şimdiye kadar yüzlerce öğrenci bu burslardan yararlanmıştır.

Türk Tarih Kurumunun tarihçilik alanında yapmış olduğu uluslararası Türk Tarih Kongreleridir. Birincisi 2-11 Temmuz 1932 yapılmıştır. Son kongre ise XIX. Kongre olarak 3-7 Ekim 2022 tarihinde gerçekleşmiştir. Kongredeki bildiriler ciltler halinde büyük ölçüde yayımlanmıştır.

Türklere Ait Zamanı ve Mekânı Kucaklayan Kurum

Yüzyılı tamamlamasına yedi yıl kalan kurum Cumhuriyet dönemi Türk tarihinin en köklü devlet kuruluşlarından birisidir. Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün son derece ileri görüşlülüğüyle zengin Türk ve Türkiye tarihini araştırmak, incelemek ve yayımlamak amacıyla kurulan bu müessese ilke ve hedefleri doğrultusunda çalışmalarını kesintiye uğratmadan devam ettirmektedir. Kamuoyuna sunduğu eserlerin ciddi bir kontrol mekanizmasından geçtiği ve güçlü araştırmacılara hitap ettiği için eserlerde verilen bilgiler fazla tenkit edilmeden genelde kabul görmektedir. Kurumun özellikle Atatürk'ün mirasına dayalı bütçesi, ayrı bir güç ve itibar katmaktadır. Kurum başta Türk üniversiteleri olmak üzere, yerli ve yabancı pek çok eğitim ve kültür kurumunun kardeş müessese olarak kabul ettiği bir organizasyondur. Kurumun tarihinden kaynaklanan bu itibarlı yapısı devam etmektedir. Gelecekte de aynı istikamette devam edeceğinden şüphemiz yoktur.

Kaynakça:

Ata, Bahri (1998), "John Dewey ve Türkiye'de İlköğretimde Tarih Öğretimi", *Atatürk'ün Cumhuriyetin İlanından Sonraki Hedefleri Sempozyumu Bildirileri,* Ankara, s. 57-77.

İnan, Afet (1983), *Atatürk ve Tarih, Atatürkçülük II,* Ankara.

Turan, Refik-Safran, Mustafa vd. (2014), *Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi.* Ankara: Yargı Yayınları.
Türk Tarih Kurumu (2019), *Almanak,* Ankara.
Ziya Gökalp (1981), "Türklerin En Zayıf Noktası ve En Kuvvetli Noktası", *Atatürk Devri Fikir Hayatı I,* Ankara.

100. YILDA TÜRK SANATI ARAŞTIRMALARI

Prof. Dr Yıldıray ÖZBEK•

Türkiye'de Türk sanatı araştırmalarının Cumhuriyetle birlikte başladığını söylemek abartı olmaz. Türk sanatı 90'ların popüler sloganıyla "Adriyatikten Çin Denizine" geniş bir coğrafyada binlerce yıl içinde teşekkül etmiş estetik çabalar bütünü olarak bilinirse, çok kolay ve rahat bir çalışma alanı olmadığı anlaşılır. Bu yazı Türkiye'de sanat tarihi çalışmalarını Türk akademilerinde sanat ve mimarlık tarihi kürsülerinin kurulmasından önce ve sonra yapılanlar şeklinde ele almayı amaçlamaktadır.[1]

Türklerin Türkiye coğrafyasında kurdukları iki siyasi teşekkül olan Selçuklu ve Osmanlı devletleri zamanında, coğrafyayı vatan kılacak pek çok anıt eser yaptıkları bilinmekle birlikte, bu eserler üzerine dönemlerinde yapılmış tetkiklere rastlanmamaktadır. Sözgelimi 13.yüzyılda Konya'da yaşayan Mevlana Celaleddin-i Rumi'nin, inşaatlarına şahit olduğu veya bildiği hiçbir Selçuklu yapısından bahsetmemesi oldukça ilginçtir. Çağının entelektüel bir şahsiyeti olarak Mevlana'nın Konya'da İnce Minareli Medresenin taçkapısından, Karatay Medresesinin çini mozaik süslemeli kubbesinden ya da bu yapılardan 100 yıl önce yapılan Konya Ulu Camisinin kündekâri minberinden bahsetmemesi, bu eserlerde beğenilecek estetik bir hususiyet olmadığına kanaat getirmiş olmasıyla değil; tüm dönemler için geçerli bir duyarsızlıkla ifade edilebilir. Benzer durum Osmanlılar için de söz konusudur. 17.yüzyılda yaşamış seyyah Evliya Çelebi'yi istisna kabul edersek, Osmanlı döneminde inşa edilmiş anıtsal yapılar ve onları süsleyen çini, ahşap, maden, boyalı nakışlar vs üzerine yazılmış metinlerle karşılaşılmamaktadır. 16.yüzyılın bürokrat ve entelektüel şahsiyetlerinden Gelibolulu Mustafa Âli'nin Bağdat defterdarlığı sırasında yazdığı ve bazı çalışmaları kaynak olarak kullandığı *Menâkıb-ı Hünerverân* adlı eseri daha çok kitap sanatları (hat, tezhip, cilt, tasvir) üstatları hakkında bilgi verir (Bağcı 2014:25-40).

• Akdeniz Üniversitesi Öğretim Üyesi; yozbek@akdeniz.edu.tr

1 Bir kitap hacminde ele alınabilecek bu konuya ilişkin yazımın temelinde İslam'da Medeniyet Bilimleri Tarihi (2021) adlı kitapta bulunan Türkiye'de İslâm Sanatları Tarihi Yazımı adlı çalışmam vardır. Çerçevesini Türkiye'de yapılmış çalışmaların oluşturduğu bu yazı, tüm çalışmaları gösterme niyetli bir bibliyografya çalışması değildir. Türk Sanatı ve Türk Mimarlık tarihlerinin bibliyografya açısından değerlendirildiği çalışma olarak *Türkiye Literatür Araştırmaları Dergisi*nin 13 ve 14. sayılarına (2009) bakılabilir. Cumhuriyet döneminin kültür ve sanat olayları için bkz. Selçuk Mülayim, *Cumhuriyet'in Kültür ve Sanat Kronolojisi*, İstanbul, 1999. Türkiye'de sanat tarihi yazımının plastik sanatlar üzerinden okunduğu bir çalışma için bkz. Ceren Özpınar, *Türkiye'de Sanat Tarihi Yazımı (1970-2010). Sanat Tarihi Anlatıları Üzerine Eleştirel Bir İnceleme*, İstanbul, 2016.

bölümleri için 40'tan fazla olduğu bilinmektedir. Türk sanatı araştırmaları sadece sanat tarihi bölümlerinde değil; mimarlık, güzel sanatlar ve ilahiyat fakültelerinde ve çeşitli enstitülerde sürdürülmektedir. Daha önce belirttiğim gibi Türk sanatı araştırmalarında çeşitli sebeplerle pek ilgilenilmeyen İslam öncesi ve Anadolu dışı Türk sanatı alanlarıyla Cumhuriyet dönemi çağdaş Türk sanatlarına (resim, heykel, seramik vs) eğilmek gerekmektedir. Bugün akademilerimizde ve sanat tarihi literatürümüzde maalesef Timurlu, Memluklu, Babürlü dönemleri sanatı üzerine ciddi hiçbir yayın ve çalışma yoktur.

Diğer taraftan tarihinin hiçbir döneminde birbirleriyle bu kadar haberli ve iyi ilişkiler kuramamış olan Türk devletleri arasında Türk kültür varlıklarının tespiti, ortaya çıkarılması ve korunmasına yönelik işbirliği çerçevesinde araştırmalar yapılmalıdır. Çünkü Türk sanatı bugünkü bütün Türk devletlerinin siyasal sınırlarının ötesinde ancak kültürel sınırlarının içinde bir kavramdır.

Çoğu 1950 ve öncesinde inşa edilmiş olan müzelerimiz tıpkı yenilenen stadyumlarımız gibi hem mimari hem de elaman bakımından yenilenip genişletilmelidir. İstanbul'da büyük bir Osmanlı Medeniyeti Müzesi kurularak, bünyesinde oluşturulacak enstitü ile lisansüstü çalışmaları teşvik edilmelidir. Aynı durum Konya'da kurulacak Selçuklu Medeniyeti Müzesi içinde geçerlidir. 2024 yılında ölümünün 100.yılıyla anacağımız Ziya Gökalp'in 100 yıl önceki önerisini bir vasiyet kabul ederek Cumhuriyetimizin başkenti Ankara'da çok büyük bir Türk Dünyası Müzesi (Nilli Müze) kurulmalıdır. Aynı zamanda kurulacak bir enstitüyle bu müze Türk dünyasının tüm bölgelerinden bilim insanlarının araştırma yapabileceği bilim yuvası olmalıdır. İkinci asrına giren Cumhuriyetimize ve Türkiye Yüzyılı'na yakışan budur.

Kaynakça:

Ahunbay, Zeynep (2016), "Genç Cumhuriyetin Koruma Alanındaki Öncülerinden Y.Mimar Ali Saim Ülgen 1913-1963", *Restorasyon ve Konservasyon Çalışmaları Dergisi*, 16, s. 3-20.

Altun, Ara (1996), "Prof. Dr. Oktay Aslanapa ve Türk Sanatı Araştırmalarına Katkıları", *Aslanapa Armağanı*. Ed. Selçuk Mülayim, Zeki Sönmez, Ara Altun. İstanbul: Bağlam Yayınları, s.11-22.

Arık, Oluş (2000), "Türk Kültürüne Yönelik Arkeolojik Çalışmalar ve Sorunları", *Emin Bilgiç Hatıra Kitabı*, İstanbul, s.149-168.

Aslanapa, Oktay (1971), *Turkish Art and Architecture*. London: Faber -Faber.

Aslanapa, Oktay (1973), "Türk Sanatı Araştırmalarının Gelişmesi", *Cumhuriyetin 50.Yılına Armağan*, Ankara, s.120-127.

Aslanapa, Oktay (1984), *Türk Sanatı I-II*. İstanbul: Kervan Yayınları.

Ayverdi, Ekrem Hakkı (1985), *Makaleler*. İstanbul: Kubbealtı Yayınevi.

Bağcı, Serpil (2014), "Kitap Sanatları ve Mustafa Âli", *Uluslararası Gelibolulu Mustafa Âli Çalıştayı Bildirileri*. (Ed. İ. Hakkı Aksoyak), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, s.25-40

Baykara, Tuncer (1986), "Dr. Emel Esin", *Türk Kültürü Araştırmaları Dr. Emel Esin'e Armağan*, 24/1, s. V-IX.
Bayram, Sadi (2016), "Prof. Dr. Albert Gabriel'e Ait Bazı Belgeler", *Vakıflar Dergisi*, 46, s. 163-180.
Cephanecigil, Gül (2016), "Yüzyıl Dönümü Türkiye'sinde "Milli" Bir İlgi Alanı: Mimarlık Tarihi". *Geç Osmanlı Döneminde Sanat Mimarlık ve Kültür Karşılaşmaları.* (Ed. Gözde Çelik), 1-3. İstanbul: İş Bankası Yayınları, s.3-15.
Cephanecigil, Gül - Akın, Günkut (2010), "Geç Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Milliyetçilik ve Mimarlık Tarihi". *İTÜ Dergisi/a* 9/2, s. 29-49.
Crane, Hovard - Akın, Esra (2006), "Sinan's Autobiographies Five Sixteenth-Century Texts". *Supplements to Muqarnas* 11, 1-637.
Çal, Halit (2009), "Müzeler ve Kazılar", *Cumhuriyet Dönemi Türk Kültürü Atatürk Dönemi 1920-1938*, (Haz. O. Horata), C.3, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, s.1301-1310.
Diez, Ernst (1947), "Josef Strzygowski", *Archives of Philosophy*, 2/1, s. 1-12.
Durmuş, Serap - Gür, Şengül Öymen (2017), "Mimarlığın Metinsel Temsilinde Retorik İnşa: Usûl-i Mi'mâri-i Osmanî". *METU/JFA* 34/1, s. 107-131.
Ersoy, Ahmet (2007), "Architecture and the Search for Ottoman Origins in the Tanzimat Period". *Muqarnas* 24, s. 117-139.
Eyice, Semavi (1973), "Prof. Dr. Albert Louis Gabriel", *Belleten*, 37/147, s. 321-363.
Eyice, Semavi (1997), "İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Kürsüsü'nün Kurucusu Prof. Dr. Ernst Diez (1878-1961), *Sanat Tarihi Yıllığı*, 14, s. 3-15.
Fırat, Gülbin (2016), "Türk Sanat Tarihinin Coğrafi Sınırları: Josef Strzygowski ve Celal Esad Arseven". *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 27, s. 404-414.
Gökyay, Orhan Şaik (1988), "Risale-i Mimariyye, Mimar Mehmet Ağa, Eserleri". *İsmail Hakkı Uzunçarşılı'ya Armağan*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayını, s.113-215.
Glück, Heinrich (1935), "Türk Sanatının Dünyadaki Mevkii", *Türkiyat Mecmuası*, III (1926-1933), s. 119-128.
İnan, Afet (1957), "Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin Kuruluş Hazırlıkları Üzerine", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 1, 1-16.
Karaduman, Hüseyin (2007), "Türk Ocakları ve Hars Müzeleri", *Vakıflar Dergisi*, 30, s. 503-518.
Katipoğlu, Halenur (2004), "Rıfkı Melül Meriç'in Hayatı ve Eserleri". *Sanat ve İnanç.* (Ed. Mahir Katipoğlu, Banu – Halenur), İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Yayınları, c.1, s.11-27

Kolay, İlknur-Kuban, Zeynep (2009), "İTÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık Tarihi Anabilim Dalı'nın Tarihi", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 7/13, . 673-683.
Kök, Elif (2014), *Türk Sanatında Asya: Sanat Tarihi Araştırmalarında İslâm Öncesi.* İstanbul: Kitabevi Yayınları.
Kuban, Doğan (1965), *Anadolu Türk Mimarisinin Kaynak ve Sorunları.* İstanbul: İTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları.
Kuban, Doğan (1969), "Celal Esad Arseven ve Türk Sanatı Kavramı". *Mimarlık,* 72, s. 18-20.
Kuban, Doğan (1981), "Notes on the Building Technology of the 18th Century: The Building of the Mosque of Nur-u Osmaniye at İstanbul According to Cami-i Şerif-i Nur-u Osmani". *I. Uluslararası Türk – İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Kongresi,* İstanbul: İTÜ Yayınları, c.5, s.271-298.
Kuban, Doğan (1993), *Batıya Göçün Sanatsal Evreleri: Anadolu'dan Önce Türklerin Sanat Ortaklıkları.* İstanbul: Cem Yayınevi.
Kuban Doğan (1995), *Türk ve İslâm Sanatı Üzerine Denemeler.* İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
Kuban, Doğan (2002), *Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
Kuban, Doğan (2007), *Osmanlı Mimarisi.* İstanbul: Yem Yayınları.
Mülayim, Selçuk (2006), *Bilim Olarak Sanat Tarihi. Aklın İzleri*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
Mülayim, Selçuk (1990), "Sanat Tarihinin Attilası Josef Strzygowski", *Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 8, s. 65-69.
Mülayim, Selçuk (2018a), "Mimar Sinan'ın Mezarında Teşhis-i Meyyit", *Belleten*, 82/294, s. 511-529.
Mülayim, Selçuk (20l8b). *Sanat Tarihine Giriş.* İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
Mülayim, Selçuk (2021), "Osmanlı Kayıtlarında Mimar Sinan", *İslâmda Medeniyet Bilimleri Tarihi*, c.2, İstanbul, s.190-200.
Ödekan, Ayla (2005), "Sanat Tarihinde Süreklilik/Süreksizlik Sorunu". *Afife Batur'a Armağan. Mimarlık ve Sanat Tarihi Yazıları.* (Ed. Aygül Ağır, Deniz Mazlum, Gül Cephanecigil), İstanbul: Literatür Yayıncılık, s.333-338.
Ödekan, Ayla (2015), "Sedat Çetintaş", *Restorasyon Yıllığı Dergisi*, 11, s. 88-93.
Özkaya, Yücel (1993), "II. Abdülhamid'e Güzel Sanatlar Hakkında Sunulan Layiha". *AÜ Osmanlı Tarihi Araştırma Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM).* 4, s. 645-685.
Pancaroğlu, Oya (2007), "Formalism and the Academic Foundation of Turkish Art in the Early Twentieth Century". *Muqarnas* 24, s. 67-78.
Renda, Günsel (1984), "Suut Kemal Yetkin'in Bilimsel Kişiliği". *Suut Kemal Yetkin'e Armağan,* Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları, s.1-4.

Strzygowski, Josef (1935), "Türkler ve Orta Asya Sanatı Meselesi", *Türkiyat Mecmuası*, c.III (1926-1933), s. 1-80.
Tanman, Baha (2016), "Ekrem Hakkı Ayverdi'nin Erken Devir Osmanlı Mimarisine Dair Tespitleri". *Ekrem Hakkı Ayverdi'nin Hatırasına Osmanlı Mimarlık Kültürü*. ed. Hatice Aynur, Hilal Uğurlu, İstanbul: Kubbealtı Yayınevi, s.231-254.
Tanyeli, Uğur (2002), "Türkiye'de Sanat Tarihi Eğitimi ve Sorunları". *Sanat Dünyamız*, 84, s. 69-88.
Verbowski, Ceren (2015), *Türkiyede Sanat/Mimarlık Tarihi Disiplinin Kuruluşunda Ernst Diez ve "Türk Sanatı",* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, , İstanbul.
Tekeli, İlhan - İlkin, Selim (1997), *Mimar Kemalettin'in Yazdıkları.* Ankara: Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları.
Yazıcı, Nurcan (2009), "Türkiye'de Sanat Tarihinde İlkler/Öncüler". *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 14, s. 571-608.
Yetkin, Suut Kemal (1984), *İslam Ülkelerinde Sanat*. İstanbul: Cem Yayınevi.
Ziya Gökalp (1970), *Türkçülüğün Esasları*, (Haz. M. Kaplan), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
Ziya Gökalp (1977), *Makaleler IV*, (Haz. F. R. Tuncor), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

CUMHURİYET 100. YILINDA
RESİM, HEYKEL VE MÜZİK ALANINDAKİ ÇALIŞMALAR

Prof. Dr. Türker EROĞLU•

Kadim Türk kültürü ve bu kültürün içindeki Türk Sanatı, Cumhuriyet dönemine kadar "Türk Medeniyeti"nin ürünü olarak, Türk milletinin yaşadığı coğrafyalara çeşitli eserlerle damgasını vurmuştur.

Uluğ Türkistan'ın muhtelif bölgelerinde yapılan arkeolojik kazılarda, pişmiş topraktan (Tuğla) evler; kurganlardaki toprak ve madenden üretilmiş süs eşyaları, işlemeli seramik eserler, altından yapılmış kıyafetler, halı, kilim ve benzeri dokumalar, Türk kültüründe sanat ve zanaatın geçmişteki seviyesini gösteren önemli belgelerdir.

Keza resim, heykel ve müzik alanında da Türk medeniyetinde önemli eserler meydana getirilmiştir.

Türk devletlerinin yöneticileri ilmî çalışmaların yanında özellikle resim ve müzik sanatına ilgi duymuşlar; Padişahların müzikle olan ilgileri beste yapacak derecede üst seviyede olmuş; resimleri yapılmış, "Saray Ressamlığı" diye bir kadro ihdas edilmiştir.

Ancak, Cumhuriyet öncesinde, özellikle müzik alanında çok değerli eserler verilmiş ise de Türk plastik sanatları alanındaki çalışmalar yönetim merkezi haricinde yaygınlık kazanmamıştır.

Gerek Türk plastik sanatları, gerekse Türk fonetik ve sahne sanatları Cumhuriyet döneminde ivme kazanmıştır.

Gelişmemizde ve millî birliğin sağlanmasında sanatın işlevini iyi bilen; hatta kendisi de bir sanatçı büyük önder Atatürk, Cumhuriyet döneminde sanat çalışmalarına önem veriyor ve sanatın değerini her fırsatta dile getiriyordu. Bu düşüncesinin temelini de Türk kültürü ve medeniyetine bağlıyordu.

"Büyük devletler kuran ecdadımız, büyük ve şümullü medeniyetlere de sahip olmuştur. Bunu aramak, tetkik etmek Türklüğe ve cihana bildirmek bizler için bir borçtur" (İnan 2006: 430) diyerek, Türk medeniyetinin araştırılması suretiyle önce Türk Milletine, sonra da Dünyaya bildirilmesi gerektiğine işaret ediyordu.

10. Yıl Nutku"ndaki*; "Türkiye Cumhuriyetinin Temeli Türk Kahramanlığı ve Yüksek Türk Kültürüdür"* (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri 2006: 403) ifadesinde de, "Yüksek Türk Kültürü"ne vurgu yapmıştır.

• Gazi Üniversitesi Öğretim Üyesi; teroglu@gazi.edu.tr

Kaynaklar

Atatürkün Söylev ve Demeçleri, (2006), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Divan Yayıncılık, cilt 2.

Ciddi, Mustafa Lütfi (2019), "Türkiye'de Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Resim Eğitiminin Gelişimi", Bilim, Eğitim, Sanat ve Teknoloji Dergisi (BEST Dergi), 3(2), 62-68.

Evcin, Erol (2011), "Atatürk'ün Güzel Sanatlara ve Sanatçılara Bakışı", Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Atatürk Yolu Dergisi S 47, Bahar, s. 521-555, Ankara.

İnan, Afet (2009), Atatürk Hakkında Hatıralar Ve Belgeler**,** Yeni Baskıyı Hazırlayan Arı İnan, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Sena Ofset, İstanbul.

Kutluer, Görkem (2023), "Cumhuriyetin 100. Yılında Heykel Tarihimize Kısa Bir Bakış: Türkiye'deki Yerel Yönetimlerin Heykel Sanatıyla İlişkisi", Giresun Üniversitesi Görsel Sanat ve İkonografi Dergisi, Sayı: 5, 14 - 22, Giresun.

Özcan, Nuri (2001) Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi Maddesi, İslam Ansiklopedisi, 23. Cilt, s. 93-95. İstanbul.

Renda, Günsel (2002), "Cumhuriyet sürecinde Türk sanatı". Bursa Uludağ Üniversitesi, Atatürkçü Bakış, 1(2), 141-153.

Şenel, Süleyman (1999), "Cumhuriyet Dönemi'nde Türk Halk Müziği Araştırmaları", Folklor/Edebiyat Dergisi /1999- 1, Cilt: 5, Sayı:17, İstanbul,

Tezcan, Nuray (2010), "Atatürk'ün Müzik Anlayışı ve Yaşadığı Dönemde Türk Müziğindeki Değişim", MSGSÜ Sosyal Bilimler Dergisi İstanbul, 160-166.

Ürekli, Fatma (2009), "Sanâyi-i Nefîse Mektebi", İslâm Ansiklopedisi, 36. cilt sayfa 93-97, İstanbul.

Yağçı, Necmettin (2019), "Cumhuriyet Sonrası Türk Heykel Sanatı Eğitimini Etkileyen Faktörler ve Heykel Eğitiminde Soyutlama" İdil Dergisi, 60, s. 1049–1062.

CUMHURİYETİN 100. YIL DÖNÜMÜNDE MİLLÎ EĞİTİM SİSTEMİNDE YAŞANAN GELİŞMELER VE SORUNLAR

Prof. Dr. Yücel GELİŞLİ[•]
Uzm. Hatice ÖKSÜZ[••]
Dr. Lazura KAZYKHANKYZY[•••]

Giriş

Cumhuriyetin ilk döneminde eğitim, bir çağdaşlaşma, sosyalleşme ve değişim aracı olarak görülmüştür. Bu döneme damgasını vuran Atatürk'ün düşündüğü eğitim; yeni nesillerin Türkiye'yi koruyacak, Cumhuriyeti yükseltecek şekilde yetişmesini sağlayan, millî ve bilim esaslı, üretici, laik ve başarılı insanlar yetiştirmeyi hedefleyen bir eğitimdir (Akyüz 2012). Bunun için Atatürk, kurduğu yeni Türk Devleti'nin eğitim politikasının dayandığı çağdaş, temel ilkeleri belirlemiş ve bu ilkelere dayalı reformları ve düzenlemeleri kendisi yönetmiştir (Taşdemirci, 2010).

Bu dönemde eğitimin, yeni bir toplum yapısı oluşturmanın temel aracı olduğuna inanılmıştır. Cumhuriyet'le birlikte Batı medeniyetine ulaşma konusunda ortaya konulan hedefler, eğitimdeki dönüşümün hızını artırmıştır (Çelebi-Kazancı, 2021). Anadolu temelli ulusçuluğa yönelen Cumhuriyet kurucularının ellerinde, Kurtuluş Savaşı sonrası Anadolu'da etnik ve dinsel bakımdan büyük oranda homojen olmakla birlikte istenilen düzeyde ulusal bilince sahip olamayan bir toplum vardı. Mustafa Kemal ve ekibi sadece siyasal, sosyal ve kültürel kurumları değil, Türk toplumunun değerler sistemini, bakış açısını ve zihniyetini değiştirmek arzusundaydılar (Şimşek ve diğerleri, 2012).

Atatürk, farklı konuşmalarında maarifimizin temel amacını*" cehaletin giderilmesi"* olarak belirlemiştir. Ayrıca başka bir konuşmasında *Gençlere vereceğimiz tahsilin sınırı ne olursa olsun her şeyden önce şunu öğreteceğiz: Birincisi, milletine; ikincisi, Türkiye Devleti'ne; üçüncüsü, TBMM ve hükümetine düşmanlık edenlerle savaşmanın lüzumuna* vurgu yapmıştır (Mütercimler 2016). Yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitimdeki temel amacı; öncelikle temel eğitimin gerektirdiği bilgi ve becerileri vatandaşlara kazandırmak ve Batı medeniyetini benimseyen toplumu her alanda ileriye taşıyan değerlerle yeniden şekillendirmektir. Sahip yeni bir toplum yaratmaktır. Cumhuriyetin

• Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi eğitim Bilimleri Bölümü Öğretim Üyesi, gelisli@gazi.edu.tr
•• Millî Eğitim Bakanlığı, Eğitim Uzmanı, hoksuz.meb@gmail.com
••• Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi. Filoloji Fakültesi, lazura.kazykhankyzy@gmail.com

Geçiş sınavlarındaki başarı ortalamalarının çok düşük olması,
Diğer ülkelere kıyasla eğitimde başarı durumu,
Geçekleştirilen yapısal değişimlerin eğitim sistemine yansımaması gibi sorunlar eğitim sisteminin önemli problemleridir.

Kaynakça:

Abazoğlu, İlkay-Yıldırım, Osman, -Yıldızhan, Yılmaz (2016), "Geçmişten Günümüze Türk Eğitim Sisteminde Öğretmen Yetiştirme", *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2016(6), 143-160.

Akyüz, Yahya (2012), *Türk Eğitim Tarihi.* Ankara: Pegem Yayınları.

Antel, Sadrettin Celal (1939). *Maarifimiz ve meseleleri,* İstanbul: Remzi Kitabevi

Arı, Asım (2002), "Tevhid-İ Tedrisat ve Laik Eğitim" *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 22 (2), 181- 192.

Ayaz, Nevzat (1948), *Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitimi - Kuruluşlar ve Tarihçeler,* Ankara: Millî Eğitim Basımevi.

Aydemir, Sefa Salih (2020). Türkiye'de Darülfünundan Üniversiteye Geçiş Süreci ve 1933 Üniversite Kanunu Sonrası Yükseköğretimdeki Gelişmeler. Journal Of History School, (XlVII), 2222-2243.

Aytaç, Kemal (1980), *Avrupa Eğitim Tarihi: Antik Çağdan 19. Yüzyılın Sonlarına Kadar*. Ankara: AÜ ÜTCF yayını.

Baltacı, Câhit (1976)., XV-XVI. *Yüzyıllarda Osmanlı Medreseleri*, Teşkilat ve Tarihi, İstanbul: İrfan Matbaası.

Çelebi, Nurhayat- Kazancı, Erdi (2021). "Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları ve Yabancı Eğitim Uzmanlarının Eğitimdeki Etkileri (1923-1960)", *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *19*(4), 198-218.

Çelik, Fethi- Önal, Ali Suat- Yeler, Mustafa (2012), "İlköğretimde Gelişmeler ve Yeni Yönelimler", *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, *1*(1), 35-50.

Doğan, Soner- Demir, Selçuk Beşir- Pınar, Mehmet Ali (2014), "4+ 4+ 4 Kesintili Zorunlu Eğitim Sisteminin Sınıf Öğretmenlerinin Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi", *İlkogretim Online, 13* (2), 503-517.

Dursun, Yücel (2009), "Geçmişten Bugüne Türkiye'nin Bilim ve Teknolojide Kat Ettiği Mesafe", *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2009, 1(1), 36-69.

Efendioğlu , Akın-Berkant, Hasan Güner-Aslantaş, Ömer (2010), "John Dewey'in Türk Maarifi Hakkında Raporu ve Türk Eğitim Sistemi", *Ulusal Eğitim Programları ve Öğretim Kongresi.* Ankara: Pegem yayınları.

Gelişli, Yücel (1999), "Darülfünun'un Kuruluşu ve Gelişimi, *Milli Eğitim Dergisi,* 143, 129-131.

Gelişli, Yücel (2001), "Türkiye'de; Özel Türk, Azınlık, Yabancı ve Milletlerarası Özel Okulların Gelişimi", *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4, S: 2, 35-48.

Gelişli, Yücel (2002). "Osmanlı Devleti İlköğretim Kurumlarından Sıbyan Mektepleri (Kuruluşu, Gelişimi, Dönüşümü", *Türkler,* Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 35-43.

Göksoy, Süleyman (2013), "Türkiye ve Avrupa Birliği Ülkelerinde Zorunlu Eğitim Uygulamaları", *Asya Öğretim Dergisi*, 1(1), 30-41.

Gül, Ebru Deretarla (2008), "Meşrutiyet'ten Günümüze Okul Öncesi Eğitim", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(1), 269-278.

Güler, Ali (2004), *Türk Eğitim Politikalarının Tarihsel Süreci*. Ankara: Yeryüzü Yayınları.

Günay, Durmuş -Günay, Ablı (2011), "1933'den Günümüze Türk Yükseköğretiminde Niceliksel Gelişmeler", *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, (1), 1-22.

Kansu, Nafi Atuf (1939). Pedagoji Tarihi (5. Baskı), İstanbu: Maarif Matbaası.

Kılıç, Ramazan (2015), "Türkiye'de Yükseköğretimin Kapsamı ve Tarihsel Gelişimi", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (3), 289-310.

Kına, Mehmet (2006). *Tanzimat Döneminde Çağdaşlaşma Hamlesi ve Öğretmen Yetiştirme Sistemi,* Eskişehir (Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü YL Tezi).

https://www.mevzuat.gov.tr/anasayfa/MevzuatFihristDetayIframe?MevzuatTur=1&MevzuatNo=4359&MevzuatTertip=5 Alıntı:29.01.2024

MEB (2011), *Türk Millî Eğitim Sisteminin Örgütlenmesi*, Ankara; Milli Eğitim Basımevi.

MEB (1988), *Cumhuriyet Döneminde Türk Milli Eğitim Sistemindeki Gelişmeler,* Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

MEB (1994), *Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (1983-1993)*, İstanbul: MEB Basımevi.

MEB (2014-2020), *MEB Faaliyet Raporları*: https://sgb.meb.gov.tr/www/dokumanlar/icerik/30 adresinden alındı

MEB (2019), *MEB.* 2019 PISA ÖN RAPORU: http://www.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_12/03105347_PISA_2018_Turkiye_On_Raporu.pdf adresinden alındı

MEB (2020, Aralık), *MEB.* TIMSS 2019 Türkiye Ön Raporu: http://odsgm.meb.gov.tr /meb_iys_dosyalar/2020_12/10175514_TIMSS_2019_Turkiye_On_Raporu_.pdf adresinden alındı

MEB (2018), MEB *Vizyon Belgesi.* MEB,Vizyon Belgesi: http://2023vizyonu.meb.gov.tr/ Alıntılama: 29.01.2024.

MEB. meb.gov.tr, 2021-2022 *Örgün eğitim istatistikleri açıklandı.* Alıntılama: 29.01.2024.

Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim National Education Statistics Formal Education 2021/'23. T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı

Mütercimler, Erol (2016), *Fikrimizin Rehberi Gazi Mustafa Kemal*,(10. B.) İstanbul: Alfa Yayınları.

Nami, Kazım (1934), *Muallimin Meslek Ahlâkı, İstanbul:* Milli Eğitim Matbaası.

Piyadeoğlu, Cihan (2018), "Nizâmiye Medreselerinin Kuruluşu ve Önemi", *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, (8), 124-135.

Resmi Gazete, 9.10.1984/18540: https://www.resmigazete.gov.tr /arsiv/18488.pdf adresinden alındı

Sallan, Gül, Songül- Gül, Hüseyin (2014), "Türkiye'de Yükseköğretimin Gelişimi, Güncel Durumu ve Eleştirisi", *Toplum ve Demokrasi*, 8, 17-18, (Ocak-Aralık), 51-66.

Sözer, Ercan (1996), "Türk Eğitim Sisteminde Ortaöğretim Programları ve Uygulamalar", *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 5*(5), 116-128.

Şimşek, Ufuk-Küçük, Birgül-Topkaya, Yavuz (2012), "Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikalarının İdeolojik Temelleri" *Turkish Studies,* (7)4, 2809-2823.

Taşdemirci, Ersoy (2010), *Türk Eğitim Tarihi*, Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Türk, Ercan (Ed.) (2015), *Türk Eğitim Sistemi ve Ortaöğretim*, Ankara: MEB, Ortaöğretim Genel Müdürlüğü.

Unat, Faik Reşit (1964), *Türkiye Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihi Bir Bakış.* Ankara: Millî Eğitim Basımevi.

Yıldıran, Güzver (2012), "Cumhuriyet döneminde eğitim ve eğitim kurumları", *Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi*, *29*(2).1-26.

Yıldıran, Güzver -Sezen, A. (2010), *From State Ideology to Curricular Reform: The Case of Turkey 1919-1938: the Effects of State Ideology, Politics, Educational Policies and Philosophy on the Science Curricula of Primary Education*. Lap Lambert Academic Pub..

YÖK. (2023), Yükseköğretimde yeni istatistikler https://www.yok. gov.tr/Sayfalar/Haberler /2023/ yuksekogretimde-yeni-istatistikler.aspx erişim:25.01.2024

CUMHURİYETİN YÜZÜNCÜ YILINDA HUKUK DEVLETİ ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

Dr. Halim Alperen ÇITAK•

Kıta Avrupası'nda *hukuk devleti* (*État de droit, Rechtsstaat*), Anglo-Sakson geleneğinde ise *hukukun üstünlüğü* (*rule of law*) şeklinde anılan ideal, modern dünyada siyasî iktidarın meşrulaştırılmasına yönelik en güçlü araçlardan biridir. Milletlerarası camiada saygın bir yer kazanmak isteyen bütün devletler, bu ideali benimseme ve hayata geçirme iddiasındadır (Chevallier 2010: 1-2; Tamanaha 2004: 4; Uygun 2022: 522-523). Yüzüncü yaşını dolduran Türkiye Cumhuriyeti de aynı iddiaya sahiptir. Yürürlükteki 1982 Anayasası'nın "Cumhuriyetin nitelikleri" başlıklı, değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez 2. maddesinde, Türkiye Cumhuriyetinin bir *hukuk devleti* olduğu düzenlenmektedir. Anayasa'nın 5. maddesine göre, devletin temel amaç ve görevlerinden biri, temel hak ve hürriyetleri *hukuk devleti* ilkesiyle bağdaşmayacak surette sınırlayan engelleri kaldırmaktır. Anayasa'nın 81. ve 103. maddeleri uyarınca Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri (milletvekilleri) ve Cumhurbaşkanı, görevlerine başlarken *hukukun üstünlüğü*ne bağlı kalacaklarına yemin etmektedir. Anayasa'nın 68. maddesi ise siyasi partilerin tüzüklerinin, programlarının ve eylemlerinin *hukuk devleti* ilkesine aykırı olamayacağını hükme bağlamıştır.

Hukuk devletinin, Türkiye Cumhuriyeti açısından temel, değiştirilemez ve siyasî hayatın tamamına hâkim olması beklenen bir ilke olduğu açıktır. Okuyacağınız çalışma, Türkiye Cumhuriyetinin yüzüncü yılında, onun *hukuk devleti olma* niteliğine ışık tutmayı amaçlamaktadır[1]. Bu kapsamda, öncelikle hukuk devleti fikrinin gelişimi açıklanacak, akabinde hukuk devletinin gerekleri üzerine bazı tespitlerde bulunulacaktır.

Hukuk Devleti Fikrinin Gelişimi

Siyasî iktidar tarafından müeyyidelendirilmiş olması, hukuk kurallarını, beşerî hayatı tanzim eden ahlâk yahut görgü kuralları gibi diğer kurallardan ayırır (Aybay ve Aybay 2006: 44). Bu itibarla, siyasî iktidarın doğuş ve teşekkül tarzında meydana gelen dönüşümlerin, onun tarafından yaptırıma bağlanan kuralları (hukuku) da etkilemesi tabiîdir. Başka bir deyişle, siyasî iktidarın

• AHBVÜ Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi; halim.citak@hbv.edu.tr

1 *Hukuk devleti* kavramı, dünya ölçeğinde kazandığı meşrulaştırma gücü sebebiyle, birbirinden çok farklı anlayışlar çerçevesinde tekrar tekrar yorumlanmış ve hayli bulanıklaşmıştır. Okuyacağınız çalışmada yazar, söz konusu farklı hukuk devleti anlayışlarının tasvirini yahut tahlilini değil, kendi hukuk devleti idealini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu ideal, millî egemenlik düşüncesine dayandığı ve hukuk devletine bir içerik atfettiği için, *maddî hukuk devleti* anlayışı içerisinde mütalaa edilebilir.

Hukuk devleti; çoğulcu ve katılımcı demokrasiyi, temel hak ve hürriyetlerin güvence altına alınmasını, kuvvetler ayrılığını, kamusal otoritelerin yargısal denetime tabi tutulmasını ve sekülerizmi gerektirir. Yakından bakıldığında bütün bu gerekliliklerin, millî egemenlik düşüncesine irca edilebildiği (yahut millî egemenliğin varlık koşulları olarak formüle edilebileceği) görülür. Şu hâlde hukuk devletinin, her şeyden önce hürriyeti, eşitliği ve egemenliği arzulayan bir milletin varlığını gerektirdiği söylenebilir. Devletlerin *hukuk devleti olma* iddialarını tam anlamıyla gerçekleştirememesi de, aslında her zaman *millet olma* bilincindeki eksikliklerden kaynaklanır. Yüzüncü yaşında Türkiye Cumhuriyeti'nin hukuk devleti olma yolunda karşılaştığı güçlükler, kanaatimce bir de bu gözle değerlendirilmelidir.

Kaynaklar

Akyılmaz, Bahtiyar, Murat Sezginer ve Cemil Kaya (2023). *Türk İdare Hukuku,* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Aybay, Aydın ve Rona Aybay (2006). *Hukuka Giriş,* İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Chevallier, Jacques (2010). *Hukuk Devleti,* (Çeviren: Ertuğrul Cem Gürcan), Ankara: İmaj Yayınevi.

Cicero (2006). *Yasalar Üzerine,* (Çeviren: C. Cengiz Çevik), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Çıtak, Halim Alperen (2021). "Modern Kamu Hukukunun Teşekkülünde Milliyet Fikrinin Rolü", *Türk Yurdu*, Yıl: 110, Sayı: 406 (Haziran), s. 36-38.

Engels, Friedrich (2013). *İngiltere'de Emekçi Sınıfların Durumu*, (Çeviren: Oktay Emre), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Gencer, Bedri (2008). "Son Osmanlı Düşüncesinde Adalet", *Muhafazakâr Düşünce,* (Kış), s. 123-147.

Gözler, Kemal (2017). "'Devlet' Kelimesi Üzerine Bir Deneme", *Türkiye Günlüğü*, Sayı: 129 (Kış), s. 5-9.

İrem, Nazım (2008). "Klasik Osmanlı Adalet Rejimi ve 1839 Gülhane Kırılması", *Muhafazakâr Düşünce*, (Kış), s. 149-174.

Johnston, David (2011). *A Brief History of Justice,* Chichester: Wiley-Blackwell.

Loughlin, Martin (2003). *The Idea of Public Law,* Oxford: Oxford University Press.

Loughlin, Martin (2010). *Foundations of Public Law,* Oxford: Oxford University Press.

Mac Amhlaigh, Cormac, Claudio Michelon ve Neil Walker (2013), "Introduction", *After Public Law,* Oxford: Oxford University Press s. 1-7.

Onar, Sıddık Sami (1966). *İdare Hukukunun Umumî Esasları (I. Cilt)*, İstanbul: İsmail Akgün Matbaası.

Özkaya, Ömer (2020). "Devlet Olgusu Üzerine Bir Değerlendirme", *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi,* Yıl: 8, Sayı: 16 (Aralık), s. 317-352.
Poggi, Gianfranco (2012). *Modern Devletin Gelişimi*, (Çevirenler: Şule Kut ve Binnaz Toprak), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
Sieyès, Emmanuel-Joseph (2002). *Qu'est-ce que le Tiers état ?,* Paris: Éditions du Boucher.
Spinoza, Benedict de (2018). *Ethics: Proved in Geometrical Order,* (Edited by Matthew J. Kisner, translated by Michael Silverthorne and Matthew J. Kisner), Cambridge: Cambridge University Press.
Tamanaha, Brian Z. (2004). *On the Rule of Law: History, Politics, Theory,* New York: Cambridge University Press.
Tanör, Bülent (2022). *Anayasa Hukukunda Sosyal Haklar,* İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
Tatar, Dilara Buket (2020). *Doğa Bilimlerinin Hukuk Felsefesine Etkisi: Modern ve Postmodern Paradigma Ekseninde Bir Değerlendirme,* İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.
Tierney, Stephen (2013). "The Nation as 'The Public': The Resilient Functionalism of Public Law", *After Public Law,* (Edited by Cormac Mac Amhlaigh, Claudio Michelon, and Neil Walker), Oxford: Oxford University Press, s. 151-167.
Uygun, Oktay (2022). "Hukukun Üstünlüğü İlkesi", *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 19, Sayı: 3, s. 521-558.
Yıldız, Hayrettin (2013). "Hukuk Devleti'nin Gelişim Sürecinde Mülk Devleti ve Polis Devletinin Yeri", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 15, Sayı: 2, s. 211-230.

100. YILDA TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN EKONOMİK VE MALİ GELİŞİMİ

Doç. Dr. Ferdi ÇELİKAY•

Türkiye Cumhuriyeti'nin yüz yıllık ekonomi tarihi, iktisadi sistemin ve sosyoekonomik yapının ulusal ve uluslararası konjonktürdeki gelişmelere duyarlılığını, dahası devletin ve piyasadaki aktörlerinin zaman içinde üstlendikleri rollerin kapsamını yansıtmaktadır. Bu süre zarfında farklı dönemlerde devlet, ekonomik büyüme ve kalkınmanın lokomotifi olarak konumlanmıştır. Bunun yanında zaman zaman kamu kesiminin ekonomik sistemdeki müdahaleciliği hafifletilmiş, daha çok özel kesimin öncüllendiği liberal politikalar geliştirilmiştir. Ulusal ve uluslararası ölçekte yaşanan ekonomik, toplumsal siyasal ya da askeri darboğazlar her alanı olduğu gibi yüz yıllık ekonomik gelişim sürecini de etkilemiştir.

Cumhuriyetin 100'üncü yılında Türkiye, gerek geniş tedarik ağı gerekse üretim yapısı itibariyle küresel ekonomik sistemin önemli paydaşlarından biri haline gelmiştir. Tarihsel gelişim süreci içerisinde ulusal ve uluslararası düzeyde yaşanan tüm zorluklara karşın belirli bir ekonomik kalkınma ivmesine ulaşmış ve bu ivmeyi muhafaza etmiştir. Bunun yanında yıllardır devam eden fiyat istikrarsızlığı, eksik istihdam ya da işsizlik sorunu, iç ve dış dengesizlikler ile tasarruf yetersizliği gibi kronik yapısal eksiklikleri mücadele ettiği temel iktisadi problemlerdendir.

Bu genel değerlendirme çerçevesinde yüz yıllık zaman diliminde ekonomik sistemin devinimi, benimsenen politikaların ortak paydalarını, yaşanan önemli kırılma noktalarını ve sosyoekonomik sisteme yön veren temel gelişmeleri de dikkate alacak şekilde; "Cumhuriyetin ilk yılları: 1923-1932", "devlet müdahaleciliği ve ithal ikameci strateji: 1932-1946", "çok partili yıllar ve Demokrat Parti dönemi: 1946-1960", "ithal ikameci büyüme arayışı ve planlı yıllar: 1960-1980", "ihracata dayalı büyüme ve liberalizasyon dönemi: 1980-2000" ve "güçlü ekonomiye geçiş süreci: politik ve ekonomik istikrar 2000-2023" alt başlıklarıyla incelenmektedir.

Cumhuriyetin İlk Yılları: 1923-1932

Bağımsızlık mücadelesinden yeni çıkan Türkiye'nin ilk on yılı, yeni kurumların oluşturulduğu, sosyoekonomik hayatta reformların gerçekleştirildiği ve sanayileşme sürecine hız kazandıracak politikaların belirlendiği bir dönemdir. Pek çok savaşın ardından gelen bu dönemde iktisadi yapının önemli kısıtları arasında sermaye birikimi ve kalifiye emek yetersizliği öne çıkmaktadır.

• Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğretim Üyebsi; fcelikay@ogu.edu.tr

ulaştırma alanlarında artan fiziki sermaye yatırımları ekonomik büyümeye ivme kazandırmıştır.

Gerçekten 2000'li yılların başında yaşanan ekonomik zorluklar sonrasında siyasi istikrar ile birlikte şekillenen mali yapı, küresel finansal krizin etkilerini minimize edebilme kabiliyetini dahi elde etmiştir. 2008 yılında başlayan Küresel Finansal Krizle baş edebilmek için alınan mali, ekonomik ve sosyal tedbirler kamu kesimi finansman gereksinimini nispeten artırsa da mali disiplin ilkesinden taviz verilmemesi kamu maliyesinde sürdürülebilirliği temin etmiş, kriz sonrası dönemde ekonomik sistemin hızla toparlanmasına destek olmuştur.

2010 ile 2015 yılları arasındaki dönem, küresel kriz sonrasında ekonomik sistemde kısmi bir istikrarın sağlandığı süreci kapsamaktadır. Özellikle konut yatırımları ve tüketim harcamalarının desteklenmesiyle makul ekonomik büyüme hızı ve toplumsal refah düzeyinde iyileşme temin edilmiştir. Ancak, bu dönemde artan jeopolitik riskler ve çevre ülkelerde yaşanan siyasi gerilimler, Türkiye'nin muhatap ülkelerle gerçekleştirdiği ticari faaliyetleri yakından etkilemiş ve olumsuz iktisadi sonuçlara neden olmuştur. Aynı zamanda ülke içerisindeki toplumsal ve siyasi gerginlikler, geçilen seçim dönemleri ve politik tercihler ile yaşanan kur şoklarının da etkileriyle sosyoekonomik öngörülebilirlik ve istikrar zedelenmiştir.

2016 ile 2023 döneminde, siyasi ve sosyal gelişmelerle birlikte yaşanan kur şokları, mali disiplinden taviz verilmesinin etkisiyle istikrarlı yapının zarar görmesine neden olmuştur. Bu süreçte toplumsal olaylar, seçimler, pandemi, Rusya-Ukrayna Savaşı ve yaşanan doğal afetlerin etkisiyle kamu harcamalarında artış yaşanmış; buna karşılık beklenen kamu gelirleri artışı sağlanamamış ve vergisel taban daralmıştır. Dolayısıyla, kamu mali dengesi sarsılmıştır. Bunun yanında 2019 ile 2023 yıllarını kapsayan on birinci kalkınma planında, mali disiplini sağlamayı amaçlayan hedeflere vurgu yapılmıştır. Ancak 2020 yılında başlayan ve takip eden üç yıl boyunca devam eden olumsuz gelişmeler kalkınma planındaki hedeflerle uyumsuz bir ekonomik tablo oluşturmuştur. Hatta bu dönemde yüksek enflasyon, mali açığa bağlı finansal riskler ve satın alma gücünün azalması gibi sorunlar ortaya çıkmıştır.

Kaynaklar

Acar, Fatih (2013), "Türkiye Ekonomisine Genel Bakış (2001-2013)," *Çalışma Dünyası Dergisi*, C.1, 2, 15-32.

Altun, Şafak (2007), Türkiye'de Yabancı Sermayenin Tarihsel Gelişimi, İstanbul: Yased Yayınları.

Alpago, Hasan (2002), *IMF Türkiye İlişkileri*, İstanbul: Ötüken Yayınevi.

Aşçı, Hatice Bahar (2016), "Lozan Barış Antlaşması'nda Osmanlı Borçları Meselesi," *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, C.5, 6, 1649-1666.

Ay, İsmail Cem (2021), "Marshall "Yardımları: Türkiye'nin Dışa Bağımlılık Sürecine Etkileri," *Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.2, 1, 53-64.
Barutçugil, İsmet (1989), *Cumhuriyetten Bu Yana Türkiye Ekonomisinin Gelişimi ve Geleceğe Bakış*, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayını.
Başkaya, Fikret (1986), *Türkiye Ekonomisinde İki Bunalım Dönemi Devletçilikten 24 Ocak Kararlarına*, Ankara: Birlik Yayınları.
Baytal, Yaşar (2007), "Demokrat Parti Dönemi Ekonomi Politikaları (1950-1957)," *Atatürk Yolu Dergisi*, C.10, 40, 545-567.
Boratav, Korkut (1982), *Türkiye'de Devletçilik*, Ankara: Savaş Yayınevi, 2.Baskı.
Boratav, Korkut (1998), *Türkiye İktisat Tarihi 1908-1985*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
Cevizliler, Erkan ve Akbulut, Seyhan (2019), "Lozan Barış Konferansı'nda Kapitülasyonlar Meselesi ve İsmet Paşa," *Atatürk Dergisi*, C.8, 2, 161-193.
Coşar, Nevin (1995), "Cumhuriyet Döneminde Denk Bütçe Politikasına Geçiş," *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.11, 31, 239-257.
Çelikay, Ferdi (2023a), "Savaş Dönemi Ekonomik Sorunlar ve Alınan Tedbirler," *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-II Yeni Türkiye: Türkiye Cumhuriyeti,* Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
Çelikay, Ferdi (2023b), "Devalüasyon: İktisadi Yansımalarıyla 7 Eylül Kararları," *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-II Yeni Türkiye: Türkiye Cumhuriyeti,* Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
Çiçen, Yıldırım Beyazıt (2018), "2000'lerde Türkiye Ekonomisi Performansı," *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, C.6, 5, 73-81.
Çavdar, Tevfik (2003), *Türkiye Ekonomisinin Tarihi 1900- 1960*, Ankara: İmge Yayınları.
Doğruel, Fatma ve A. Suut Doğruel (2005), *Türkiye'de Enflasyonun Tarihi*, Ankara: TCMB, Tarih Vakfı.
Dokuyan, Sabit (2013), "İkinci Dünya Sırasında Yaşanan Gıda Sıkıntısı ve Ekmek Karnesi Uygulaması," *Turkish Studies*, C.8, 5, 193-210.
Ekiz, Cengiz ve Ali Somel (2005), "Türkiye'de Planlama ve Planlama Anlayışının Değişimi," *AÜ SBF-GETA Tartışma Metinleri*, 81, 1-36.
Engin, İsmail (2022), "1980 Sonrası Dönemde Türkiye'de Uygulanan Ortodoks İstikrar Programları: 24 Ocak ve 5 Nisan Kararları," *Fiscaoeconomia*, C.6, 3, 1173-1193.
Keyder, Çağlar (1982), *Dünya Ekonomisi İçinde Türkiye*, Ankara: Yurt Yayınları.
Mangır, Fatih (2006), "Finansal Deregülasyonun 1989–2001 Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri: Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizleri," *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.16, 459-472.

Orhangazi, Özgür (2019), "Türkiye Ekonomisinin Yapısal Sorunları, Finansal Kırılganlıklar ve Kriz Dinamikleri," *Mülkiye Dergisi*, C.43, 1, 111-137.
Özatay, Fatih (2015), "2000'li Yıllarda Türkiye Ekonomisi," *İktisat İşletme ve Finans*, C.30, 350, 09-24.
Özkardeş, Levent (2015), "Cumhuriyetin İlk Yılları ve 1929 Ekonomik Buhranında Dış Ticaretin Yönetimi," *Gümrük ve Ticaret Dergisi*, 6, 25-34.
Özyurt, Hasan (1981), "Atatürk Dönemi, Birinci ve İkinci Beş yıllık Sanayileşme Planları ve Türk Ekonomisindeki Yapı Değişikliğine Etkileri (1933-1938)," *Istanbul Journal of Sociological Studies*, 19, 119-148.
Pamuk, Şevket (2012), *Türkiye'nin 200 Yıllık İktisadi Tarihi,* İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
Parasız, İlker (1998), *Türkiye Ekonomisi: 1923'den Günümüze Türkiye'de İktisat ve İstikrar Politikaları Uygulamaları*, Bursa: Ezgi Kitabevi.
Polatoğlu, M. Gökhan (2017), "İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı (1938-1942)," *Atatürk Dergisi*, C.6, 1, 55-87.
Sungur, Onur (2015), "2000 sonrası Türkiye Ekonomisi: Büyüme, Enflasyon, İşsizlik, Borçlanma ve Dış Ticarette Gelişmeler," *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, C.9, 19, 243-270.
Şahin, Hüseyin (1997), *Türkiye Ekonomisi*, Bursa: Ezgi Kitabevi, 4.Baskı.
Şimşek, Orhan (2016), "Türkiye'nin Planlama ile Tanışması: Devletçilik Dönemi Üzerine Bir İnceleme," *Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, C.2, 1, 1-21.
Takım, Abdullah (2012), "Demokrat Parti Döneminde Uygulanan Ekonomi Politikaları ve Sonuçları," *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C.67, 02, 157-187.
Takım, Abdullah (2011), "Türkiye'de 1960-1980 Yılları Arasında Uygulanan Kalkınma Planlarında Maliye Politikaları," *Maliye Dergisi*, C.160, 1, 154-176.
Tezel, Yahya Sezai (1982), *Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi*, İstanbul: Yurt Yayınevi.
Tokgöz, Erdinç (1997), *Türkiye'nin İktisadi Gelişme Tarihi (1914-1997)*, Ankara: İmaj Yayınevi.
Tokgöz, Erdinç (1998), "Türkiye İktisadi Gelişme Tarihinin Ana Çizgileri (1923-1927)", *Türkiye Ekonomisi Sektörel Analiz*, Ankara: Turhan Kitabevi.
Tören, Tolga (2007), *Yeniden Yapılanan Dünya Ekonomisinde Marshall Planı ve Türkiye Uygulaması*, Sosyal Araştırmalar Vakfı.
Uzunkaya, Seçil Şenel (2019), "İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Türkiye Ekonomisi ve Marshall Planının Ekonomiye Etkileri," *Ekonomi İşletme ve Maliye Araştırmaları Dergisi*, C.1, 3, 176-185.

Ülman, A. Halûk (1961), *İkinci Cihan Savaşının Başından Truman Doktrinine Kadar Türk-Amerikan Diplomatik Münasebetleri, 1939-1947,* Ankara: Sevinç Matbaası.
Varlı, Arzu ve Murat Koraltürk (2010) "II. Meşrutiyet'ten Erken Cumhuriyet'e Milli İktisadın Sürekliliği ve İzmir İktisat Kongresi," *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C.9, 20, 127-142.
Yaşa, Memduh (1980), *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ekonomisi, 1923-1978*, Ankara: Akbank Yayınları.
Yavuz, Ali (2009), "Başlangıcından Bugüne Türkiye'nin Borçlanma Serüveni: Durum ve Beklentiler," Süleyman *Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.2009, 20, 203-226.
Yeşilyurt, Şahin ve Ali Tuna (2017), "1926 Yılı İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası Raporu Çerçevesinde Aşar Vergisinin Kaldırılması ile İlgili Bir Değerlendirme," *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.33, 95, 39-92.
Yeşilyurt, Şahin (2021), "Büyük Buhran'ın Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Bir Neticesi: Buhran Vergisi," *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.37, 104, 221-260.

CUMHURİYETİN 100. YILINDA TÜRKİYE'DE SENDİKA

Prof. Dr. Yılmaz YEŞİL•

Giriş

İnsan, sosyal bir varlık olarak hayatının her alanında sosyalleşmeye ihtiyaç duyar. İş hayatı da bu sosyal ihtiyacın bir parçasıdır. İnsanlar, mesleki hedeflerini gerçekleştirmek ve karşılaştıkları sorunlara çözüm bulmak için çeşitli sivil toplum kuruluşlarında bir araya gelirler. Bu kuruluşlar, bireylerin bireyselliklerinin ötesine geçerek ortak amaçlarını gerçekleştirmesi ve seslerini daha güçlü bir şekilde duyurması için bir platform sağlarlar. Böylece insanlar, bireyselliğin ötesinde topluluk olarak seslerini daha çok çıkarmayı ve ortak kararlar alarak amaçlarına ulaşabilmeleri adına işbirliği içinde hareket ederek daha etkili olabilmeyi hedeflemektedirler. Bu teşkilatlanma ihtiyacı ise en yaygın sivil toplum kuruluşlarından biri olan sendikaları karşımıza çıkarmaktadır (Güneş Karaman ve Erdoğan, 2016).

Aynı amaçları taşıyan bireylerin oluşturdukları güçlü bir teşkilatlanma biçimi olarak ifade edilen sendikalar (Aydın, 1998), demokrasinin yaşatılması ve geliştirilmesi açısından oldukça önemli yapılanmalardır (Tortop, 2005). Çalışma hayatının önemli bir parçasını oluşturan ve çalışan haklarının korunması, iyileştirilmesi ve adil şekilde gelir dağıtımının sağlanması gibi hem Türkiye'de hem de Dünyadaki sosyal ve iş hayatını derinden etkileyen önemli bir role sahip olan sendikaların varlığı, işgörenlerin çalışma şartlarının daha iyi olması ve daha adil ücret, daha fazla iş güvencesi talebinde bulunma imkânının yanı sıra ülkede sosyal ve ekonomik dengenin korunmasına anlamlı ve önemli bir katkıda bulunmaktadır. Buradan yola çıkıldığında Türkiye'de sendikaların varlığının ve üstlenmiş oldukları rol ve sorumluluğun adil ve sürdürülebilir bir çalışma hayatının varlığı için oldukça kıymetlidir.

Sendikaların, Türkiye ve dünya genelinde farklı meslekler ve iş kollarına odaklanarak çalışanların ekonomik, sosyal ve iş yaşamlarını iyileştirmeye yönelik çaba gösterdiği bilinmektedir (Uzun, 2022). Bu çabaları yerine getirirken, mesleki etik ve ahlaki değerlere maksimum önem vermek zorundadırlar. Ayrıca, bu sendikaların hizmet verdiği sektörlerde, toplumsal gelişime önemli katkılar sağladıkları da göz ardı edilmemelidir. Çünkü bu sendikalar, çalışan haklarını koruma, mesleki eğitim politikalarını oluşturma ve geliştirme, iş hayatının tüm yönlerine dair projeksiyonlar geliştirme gibi görevler üstlenerek sistemin kalitesini artırma yolunda önemli bir rol oynarlar. Dolayısıyla, sendikaların toplumsal değişime ve gelişime katkıda bulunma amacı ve sorumluluğu da inkâr edilemez bir gerçektir.

• Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi; yilmazyesil66@gmail.com

Sendikaların sahip olduğu güçle çalışanları sadece iş yaşamında değil, aynı zamanda sosyal alanlarda da desteklemesi, ülkenin ve dünyanın çeşitli sorunlarına karşı da aktif rol alması kamuoyunu memnun etmektedir. Özellikle, Doğu Türkistan, Filistin, Kıbrıs Türklüğü gibi meselelere duyarlılık göstererek alınan aksiyonlar, adalet ve insanlık için önemli bir duruş sergilenmesini sağlamaktadır. Bu tür olaylara duyarlılık gösteren sendikalar, ülkede ve dünyada daha geniş bir toplumsal vicdanı harekete geçirebilir.

Elde edilen veriler ve istatistikler, Türk Sendikacılığının geçmiş 100 yılda önemli bir mesafe kat ettiğini göstermektedir. Ancak, uluslararası platformlarda yapılan değerlendirmeler, daha yapılması gereken işlerin olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Bu nedenle, hem kamu, hem çalışanlar hem de işverenlerin işbirliği içinde hareket ederek bu eksikliklerin giderilmesi ve daha ileriye gitmek için çaba sarf etmeleri gerekmektedir.

Bu noktada, işçi, kamu çalışanı ve işveren gibi bütün grupların insani taleplerinin samimiyetle dikkate alınması büyük önem taşımaktadır. Herkesin hak ve özgürlüklerinin korunması ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi için çaba gösterilmesi, toplumsal barış ve refahın sağlanması açısından hayati önem taşımaktadır. Ancak ancak tüm tarafların bir araya gelerek karşılıklı anlayış ve işbirliği içinde hareket etmeleriyle bu hedeflere ulaşılabilir.

Kaynaklar

Açıkgöz, K. (1994). Eğitimde etkili yönetici davranışları. İzmir: Kanyılmaz.

Ağralı, S. (1967). Günümüze kadar belgelerle Türk sendikacılığı. İstanbul: Son Telgraf.

Akar, H., & Ersü, A. A. (2020). Eğitimcilerin sendikal örgütlenme nedenlerinin incelenmesi. E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi, 11(2), 50-67.

Akcan, E., Polat, S., & Ölçüm, D. (2017). Yönetici ve öğretmen görüşlerine göre sendikal faaliyetlerin okullara etkisi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 17(3), 1101-1119.

Aksoy, B., & Günbayı, İ. (2016). Eğitim-Sen üyesi öğretmenlerin sendikalarından beklentilerine ilişkin görüşleri. Eğitim. Bilim, Toplum Dergisi, 14(54), 8-24.

Akyiğit, E. (2007). İş hukuku. Ankara: Seçkin.

Akyüz, Y. (1978). Türkiye'deki öğretmenlerin toplumsal değişmedeki etkileri (1848-1940) Ankara: Doğan.

Akyüz, Y. (1980). Öğretmen örgütlenmesi, Türkiye, Fransa, İsviçre ve uluslararası düzeyde kuruluşlar, etkinlikler, sorunlar. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, No 86.

Akyüz, Y. (2016). Türk eğitim tarihi M.Ö. 1000-M.S. 2016 (28. Basım). Ankara: Pegem.

Aldatmaz, E. B. (2002). Türkiye'de eğitim sendikaları ve etkilerinin değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
Aldemir, E. (2010). Türkiye'de memur sendikalarının Avrupa Birliği sürecinden beklentileri: Eğitim sendikaları örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
Altan, Ö. (2005). Sosyal politika. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
Argon, T., & Sipahioğlu, M. (2015). Eğitim sendika yönetici ve üyelerinin MEB insan kaynakları yönetimi uygulamalarına ilişkin görüşleri. Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 11(2), 315-334.
Aybay, R. (2006). Açıklamalı insan hakları evrensel bildirisi. Türkiye Barolar Birliği Yayınları, IHAUM Dizisi 113 (7), Ankara, 6-7.
Aydın, M. (1998). Eğitim yönetimi: Kavramlar, kuramlar, süreçler, ilişkiler. Ankara: Hatiboğlu Yayınevi.
Aydın, R., & Soydan, M. (2021). Öğretmenlerin sendikal örgütlenmeye yönelik görüşlerinin incelenmesi. Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi 2021, 11(1), 331-364.
Baybora, D. (2003). Sendikaların siyasi faaliyetlerinin yasal çerçevesi. Kamu-İş, 7(2), 2-15.
Berkant, H. G., & Gül, M. (2017). Sendika üyesi öğretmenlerin sendikalara yönelik algıları ve sendikalardan beklentileri. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 6(1), 419-442.
Boyacı, H. (1994). Öğretmenlerin mesleki örgütlenmeye ilgilerinin düzeyini ve bu ilgi düzeyinin etkenleri. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Çalışma Hayatı İstatistikleri 2022, Çalışma Genel Müdürlüğü, Yayın No / Publication Number : 48, Aralık 2023.
Çankaya, İ. (2005). Sivil toplum örgütlerinin eğitim amaçlı faaliyetleri (Elazığ ili sendika örneği). Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
Çelik, N., Canikoğlu, N., & Canbolat, T. (2018). İş hukuku dersleri. İstanbul: Beta.
Çınar, G. (2008). İlköğretim okullarında sendikalaşma faaliyetlerinin öğretmenler ve yöneticiler üzerindeki etkisi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
Çilek, A. (2016). Türkiye'de eğitim sendikalarının etkililiği. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
Demir, C., & Babacan, E. (2023). Sendikaların okulda karar sürecine etkisi. International Social Sciences Studies Journal, 9(109), 6187-6205.

Demir, F. (2013). Öğretmen görüşlerine göre sendikaların okul yaşamına etkileri ve eğitim çalışanlarının sendikalara üye olmama nedenleri. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.

Demir, Ş. (2009). İlköğretim okullarında çalışan öğretmenlerin sendikal bağlılıklarının demografik özelliklerine göre incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Durmuş, G. Y. (2018). Öğretmenlerin sendikal örgütlenmelerinin okulda karar verme ve iletişim süreçleriyle ilişkisinin analizi. Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.

Eraslan, L. (2011). Sivil toplum ve eğitim (ESTK). Ankara: Maya Akademi.

Eraslan, L. (2012a). Günümüz öğretmen sendikacılığının değerlendirilmesi. 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, 1(1), 59-72.

Eraslan, L. (2012b). Türkiye'de eğitim sendikacılığının tarihsel perspektifi ve günümüz eğitim sendikacılığının değerlendirilmesi. Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (28), 1-17.

Erkılıç, T. A. (2007). İnsan kaynakları ve eğitim programının yönetimiyle ilgili etmenlerin ortaöğretimde çalışanların sendikal örgütlenmelerine etkileri. Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9(17), 53-64.

Ferid, M. (1992). Çatışma mı uzlaşma mı?. Ankara: Öz Gıda-İş.

Gemici, Y. (2008). Eğitimde sendika-yönetim ilişkileri. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Gül, M. H. (2007). Eğitim çalışanlarının eğitim sendikalarına bakışı, beklentileri ve sendikaların eğitim çalışanlarına yönelik faaliyetleri ve beklentileri. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Güler, Ş. (2017). Toplu iş sözleşmesi müzakerelerinde strateji ve taktikler. Emek ve Toplum Dergisi, 15(6), 289-298.

Gülmez, M. (1996). Dünyada memurlar ve sendikal haklar. Ankara: Amme İdaresi Enstitüsü.

Güneş, H. (2013). Sendikal haklar ve ülkemizde kamu görevlileri sendikacılığının gelişimi. ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi, 1(1), 62-79.

Güneş Karaman, H., & Erdoğan, Ç. (2016). Türkiye'de eğitim sendikalarına yönelik bir inceleme: Amaçlar, beklentiler ve sorunlar. Sakarya University Journal of Education, 6(2), 123-140.

Güven, S. (2001). Sosyal politikanın temelleri (3. Basım). Bursa: Ezgi Kitapevi.

Güzel, M. Ş. (1996). Devlet-ulus. İstanbul: Alan.

International Labour Organization (1949). 182 No'lu en kötü biçimlerdeki çocuk işçiliğinin yasaklanması ve ortadan kaldırılmasına ilişkin acil eylem sözleşmesi. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-

geneva/---ilo-ankara/documents/genericdocument/wcms_645630.pdf adresinden erişilmiştir.
International Labour Organization (1999). 98 No'lu örgütlenme ve toplu pazarlık hakkı sözleşmesi. https://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/lang--tr/index.htm adresinden erişilmiştir.
International Labour Organization (2023). ILO Office for Türkiye activity report 2015-2022. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo ankara/documents/publication/wcms_869137.pdf adresinden erişilmiştir.
Işıklı, A. (1972). Sendikacılık ve siyaset. Ankara: Siyasal Bilgiler Fakültesi.
Işıklı, A. (2003). Gerçek örgütlenme sendikacılık. Ankara: İmge.
Işıklı, A. (2010). İş hukuku (Gözden Geçirilmiş 7. Basım). Ankara: İmaj Yayınevi.
İleri, Ü. (2008). Tek partili dönem'de (1923-1946) işçi örgütlenmelerini güçleştiren ve hazırlayan etmenler. Türk-iş İş Hukuku ve İktisat Dergisi, 21(5-6), 70-92.
İyilikli, H. H. (2022). Sendikal örgütlenmenin incelenmesi. 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 11(33), 559-579.
Kayıkçı, K. (2013). Türkiye'de kamu ve eğitim alanında sendikalaşma ve öğretmen ile okul yöneticilerinin sendikalardan beklentileri. Amme İdaresi Dergisi, 46(1), 99-126.
Koca, Ö. (2010). Avrupa Birliği ve uluslararası antlaşmalar ışığında Türkiye'de çalışanların sendikal hakları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
Kocaoğlu, M. (1997). Kolektif sendika özgürlüğü ve faaliyetlerinin hukuksal çerçevesi. Ankara: TÜHİS Yayınları.
Koç, Y. (1998). Sendikacılık tarihi. Ankara: Türk-İş Eğitim Yayınları, No: 1.
Koray, M. (2000). Sosyal politika. Bursa: Ezgi Kitapevi.
Köybaşı, F., Uğurlu, C. T. ve Arslan, C. (2016). Öğretmenlerin sendikal örgütlenmeye ilişkin görüşleri. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9(27), 101-123.
Lott, J., & Kenny, L. (2013). State teacher union strength and student achievement. Economics of Education Review, 35, 93–103
Mahiroğulları, A. (2001). Türkiye'de sendikalaşma evreleri ve sendikalaşmayı etkileyen unsurlar. Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 2(1), 161- 190
Mahiroğulları, A. (2013). Dünyada ve Türkiye'de sendikacılık (2. Baskı). Bursa: Ekin Yayıncılık.
Makal, A. (1999). Türkiye'de tek partili dönemde çalışma ilişkileri: 1920-1946. Ankara: İmge.

Mutlu, L. (2000). Memurların sendikalaşması ve ekonomik-sosyal haklara etkisi. Sayıştay Dergisi, 42, 20–36.
Ökçün, A. G. (1982). Tatil-i Eşgal Kanunu belgeler yorum. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları 503.
Özkiraz, A. ve Talu, N. (2008). Sendikaların doğuşu; Türkiye ve batı Avrupa ülkeleri karşılaştırması. Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 2, 108-126.
Poole, W.L. (2000) The construction of the teacher' paradoxical ınterests by teacher union leaders. American Educational Research Journal, 37(1), 93-119.
Resmî Gazete. (1936). İş Kanunu. 15 Haziran 1936 tarih ve 3330 sayılı Resmî Gazete.
Resmî Gazete. (1982). Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. 09.11.1982 tarih ve 17863 (Mükerrer) sayılı Resmî Gazete.
Resmî Gazete. (2010). Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun. 13 Mayıs 2010 tarih ve 27580 sayılı Resmî Gazete.
Resmî Gazete. (2012). Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu. 07.11.2012 tarih ve 28460 sayılı ve Resmî Gazete.
Resmî Gazete. (2023). 4688 sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları ve Toplu Sözleşme Kanunu Gereğince Kamu Görevlileri Sendikaları ile Konfederasyonların Üye Sayılarına İlişkin 2023 Temmuz İstatistikleri Hakkında Tebliğ. 04 Temmuz 2023 tarih ve 32238 sayılı Resmî Gazete
Selamoğlu, A. (2003). İşçi sendikacılığında yeniden yapılanma ve örgütlenme modeli. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (6), 63-98.
Söylemez, M. (2019). Eğitim çalışanlarının sendikalara ilişkin görüşlerinin belirlenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
Sülker, K. (1998). İşçi sınıfının doğuşu. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.
Talas, C. (1975). Sendikacılık ve toplum. Ankara Üniversitesi S.B.F. 30, 4-8.
Talas, C. (1997). Toplumsal politika. Ankara: İmge Yayınları.
Tanilli, S. (2007). Uygarlık tarihi. İstanbul: Alkım Yayınevi.
Taşdan, M. (2013). Eğitim işkolundaki sendikalara ilişkin öğretmen görüşleri; nitel bir araştırma. Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 15(1), 231-265.
Tokol, A. (1994a). Türkiye'de sendikal hareket. Bursa: Ezgi Yayınları.
Tokol, A. (1994b). Avrupa Birliği ülkelerinde işveren sendikalarının yapıları ve işlevleri. Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 15(2), 113-118.
Tokol, A. (2000). Sosyal politika (2. Basım). Bursa: Vipaş Yayınları.
Tokol, A. (2002). Sendikaların üye sayısında azalma nedenleri ve sendikaların izlediği yeni politikalar. İş-Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, 4(1). www.isguc.org sayfasından erişilmiştir.

Tokol, A., & Alper, Y. (2018). Sosyal politika (9. Baskı). Bursa: Dora Basım.
Tortop, N. (2005). Kamu personel yönetimi insan kaynakları yönetimi. Ankara: Yargı.
Tuncay, A. C., & Savaş Kutsal, B. F. (2017). Toplu iş hukuku (6. Basım). İstanbul: Beta Yayıncılık.
Tuncay, C. (2007). Kamu görevlilerinin sendikalaşması ve toplu pazarlık hakkı. Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 9(Özel Sayı).
Ulutaş, A., Sönmez, İ. (2011). Eğitimci kadınların sendikal örgütlenme eğilimleri ve sendikal sürece katılım düzeyleri üzerine bir inceleme: (Eskişehir Örneği). Ankara: TÜBİTAK.
Uzun, F. (2022), Eğitimde etik ve ahlaki değerlerin artan önemi. 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi 11(31).
Yamakoğlu, E. (2019). Sendikaların siyasi faaliyetleri ve sınırlamalar: 6356 sayılı sendikalar ve toplu iş sözleşmesi kanunu ile uluslararası sözleşmeler çerçevesinde bir değerlendirme. Çalışma ve Toplum, 3(62), 1853-1876.
Yasan, T. (2012), İlköğretim okulu yöneticilerinin ve öğretmenlerinin sendikalara ilişkin görüşlerinin farklı değişkenlere göre incelenmesi: Malatya il merkezi örneği. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 31(1), 271-293.
Yavuz, E. (2011). Sanayideki işgücünün durumu, 1923-1940, Osmanlı'dan Cumhuriyet Türkiyesi'ne işçiler 1839-1950. Der.: Donald Quataert-Erik Jan Zürcher. İstanbul: İletişim Yayınları.
Yazgan, T. (1982). Türkiye'de sendikal hareketler. İstanbul: Türk Dünyası Araştırma Vakfı.
Yıldırım, İ. S. (2007). Türkiye'de sendikalaşma sürecinde öğretmen sendikaları ve siyasetle ilişkisi: Adapazarı örneği. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
Yorgun, S. (2005). Küreselleşme sürecinde Türk sendikacılığında yeni yönelişler ve alternatif öneriler. Çalışma ve Toplum, 3(6), 137-162.

CUMHURİYETİN 100. YILINDA TÜRK KADINI

Prof.Dr. Meşkure YILMAZ•

Giriş

Cumhuriyetin 100. Yılına geldiğimizde kadınların hakları nereden nereye geldi konusunu incelemeden neden kadın haklarından bahsetme ihtiyacı duyuyoruz, önce onun üzerinde durmak gerekir. Türk tarihinde kadın ve erkekler gerek sosyal gerek siyasal alanda faaliyetleri hep birlikte yürütmüşlerdi. İslamiyet'ten önceki Türk devletlerinde kadınların gerek aile içinde gerekse kamusal alanda hakları ile ilgili tartışmaya meydan verecek bir ihlal yaşanmamıştı. Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonra kurdukları Türk devletlerinde de göreceli olarak aynı durum devam etmişti. Osmanlı Devleti döneminde dönemlere göre farklılık göstermiştir. Millî Mücadele döneminde kadınların emeği çok büyüktür. Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar kadınlar hak ettikleri yere gelemeseler de birçok kazanımlar elde etmişlerdir.

Tarihte Türk Kadını

İslamiyet'ten Önce Kurulan Türk Devletleri'nde Kadının Durumu

İslamiyet'ten önceki Türk devletlerinde kadın, erkeğin yoldaşı ve çocuklarının anası olmak gibi önemli bir vazifeyle görevlendirilmişti. Kadın şeref ve bereket abidesi olarak görülmüştür. Hakanın buyrukları yalnız "Hakan buyuruyor ki" ifadesiyle başladığında geçerli kabul edilmezdi. Yabancı devletlerin elçilerinin kabulünde hatun da hakanla beraber olurdu. Türk devletlerinde kadın ve erkek eşit haklara sahipti. Kadınlar ata binip ok atar, top oynar, güreş gibi ağır sporlar yapar ve savaşlara katılırlardı. Toplumda tek eşlilik prensibine bağlı kalınır, ev eşlerin ortak malı sayılırdı. İslamiyet'i kabulden sonra kurulan Türk devletlerinde de bu durum biraz kısıtlamalar olsa da devam etmiştir.

Osmanlı Devleti'nde Kadının Durumu

Osmanlı Devleti'nde ise kadının durumu belli dönemlerde değişiklik göstermiştir. Kuruluş döneminde konargöçer bir kültürü koruyan Türk toplumunda büyük bir fonksiyona sahip olan kadın Türk gelenekleri çerçevesindeki statüsünü korumuştu. Ancak zaman içerisinde yükselme ve yıkılış dönemlerinde kadın hakları konusunda değişiklikler yaşanmış; teokratik devlet sistemine göre idare edilen Osmanlı Devleti'nde kadının sosyal durumunda eski Türk törelerine göre gerilemeler kaydedilmişti. Kadın daha çok ev içinde rol üstlenmiş ve sosyal alandan uzaklaştırılmıştı. Osmanlı Devleti'nde yenileşme hareketleri yapılırken başlangıçta kadınların haklarına dair herhangi bir adım

• AHBVÜ Edebiat Fakültesi Öğretim Üyesi; meskure.yilmaz@hbv.edu.tr

Kaynaklar

Atatürk, M. K. (1959). Atatürk'ün söylev ve demeçleri II (İkinci Basım). (Toplayan: Nimet Unan). Ankara: Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları.

Çöker, F. (1994). Türk Parlamento Tarihi, (1994). Millî Mücadele ve T.B.M.M. I. Dönem 1919-1923 (I. Cilt). Ankara: TBMM Basımevi Müdürlüğü.

https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=National-Education-Statistics-2022 49756#:~:text=Okuma%20yazma%20bilen%20oran%C4%B1%20%97,99%2C3'e%20y%C3%BCkseldi

https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Ulusal-Egitim-Istatistikleri-2022-49756

Sezer Ş. Komsuoğlu, "Akademik Kadın Çalışmaları Birimi" https://kadincalismalari.yok.gov.tr/hakkimizda, E.T. 18.12.2023.

TBMM Zabıt Ceridesi, C. 1, içtima 111, 15.11.1337/ 15 Kasım 1921, s. 222-225.

Toprak, Z. (1986). 1935 İstanbul uluslararası 'Feminizim kongresi' ve barış. *Düşün*, 24-29.

YÖK, 2022-2023 Yükseköğretim İstatistikleri, https://istatistik.yok.gov.tr/ E. T. 12-12-2023.

YÖK, 2022-2023 Yükseköğretim İstatistikleri, https://istatistik.yok.gov.tr/ E. T. 12-12-2023

100. YILDA TÜRKİYE-TÜRK DÜNYASI KÜLTÜR İLİŞKİLERİ: TÜRKSOY ÖRNEĞİ[1]

Prof. Dr. Bilal ÇAKICI•

Giriş

Türk Dünyası ilişkilerinin tarihî seyrini bir gelgit teşbihiyle özetlemek mümkün: Bir adada bir arada yaşıyorken sular yükselir ve her birimizi yeni, farklı adalara bırakır bindiğimiz sallar ve her birimiz o yeni adalarımızda büyürüz hikâyelerimizle, büyütürüz hikâyelerimizi… Birbirimizden habersiz, aynı hikâyelerle büyürüz… Bu zaman zarfında, tabii olarak birbirimize yabancılaşmamız da mukadderdir, kaçınılmazdır… Sonra yeniden sular yükselir; bu kez birleşmelere, hasreti dindirmelere vesile olur bu yükseliş. Ardından ilk karşılaşma, ilk konuşma… Farkında olmadan bizi büyüten hikâyelerde buluşma… Ve ayrılığın "gidip gelme"den ibaret oluşu, yapaylığı, faniliği… İşte asıl mesele kavuşma sonrasında elimizde bizi ezelden ebede aşina kılan, derleyip toparlayan "Biz biriz ve beraberiz." dedirten hikâyelerimizin olması.

90'lı yıllar işte bu gelgitin Türk Dünyası açısından olumlu gelişmelere vesile olduğu bir süreç oldu ve "Bugün Sovyet Rusya, dostumuzdur, komşumuzdur, müttefikimizdir. Bu dostluğa ihtiyacımız vardır; fakat yarın ne olacağını kimse kestiremez. Tıpkı Osmanlı İmparatorluğu gibi, tıpkı Avusturya-Macaristan İmparatorluğu gibi parçalanabilir. Bugün elinde tuttuğu milletler, avuçlarından kaçabilirler. Dünya yeni bir dengeye ulaşır. O zaman Türkiye ne yapacağını bilmelidir. Bizim, bu dostumuzun idaresinde dili bir, inancı bir, öz kardeşlerimiz vardır. Onlara sahip çıkmaya hazır olmalıyız. Hazır olmak, yalnız o günü susup beklemek değildir, hazırlanmak lazımdır. Milletler buna nasıl hazırlanır? Manevi köprülerini sağlam tutarak! Dil, bir köprüdür; inanç, bir köprüdür; tarih, bir köprüdür. Bugün biz bu kitlelerden dil bakımından; gelenek, görenek, tarih bakımından ayrılmış, çok uzağa düşmüşüz. Bizim bulunduğumuz yer mi doğru, onlarınki mi? Bunun hesabını yapmakta fayda yoktur. Onların bize yaklaşmasını bekleyemeyiz. Bizim onlara yaklaşmamız gerekli… Köklerimize inmeli ve olayların böldüğü tarihimizin içinde bütünleşmeliyiz. Tarih bağı kurmamız lazım, folklor bağı kurmamız lazım… Bunları kim yapacak? Elbette biz! Nasıl yapacağız? İşte görüyorsunuz, dil encümenleri, tarih encümenleri kuruluyor… Dilimizi, onun diline yaklaştırmaya ve

---

[1] Bu yazı, *Yeni Türkiye* dergisinde yayımlanan makaleden uyarlanmıştır: Bilal Çakıcı, "Kültür Diplomasisi Açısından Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı TÜRKSOY'un Faaliyetleri", *Yeni Türkiye,* S. 109, C. 1, s. 192-206, Ankara: 2019."

• Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi; bilal.cakici@asbu.edu.tr; ORCİD: 0000-0001-8871-3870

birlikte Türk Cumhuriyetleri, millî kimlik ve uluslararası toplumda saygınlık kazanma çabası ve gayreti içinde olmuşlar; kültürel gelişimi önceleyen bir yaklaşım sergilemişlerdir. Bu süreçte Türk Cumhuriyetleri'nin kültürel hayatında büyük gelişmeler ve önemli başarılar sağlanmıştır. Türkiye ise başlattığı büyük öğrenci politikası ve Türk dostluk ve iş birliği kurultayları gibi girişimlerle toplumlarımız arasındaki teması artırmaya; TÜRKSOY, TİKA, YTB ve Yunus Emre Enstitüsü gibi kurumlar üzerinden sürdürülen iş birliği ile kültürel etkileşimi sürekli kılmaya çalışmaktadır. Türk Cumhuriyetleri arasındaki ortak başarının markası hâline gelen TÜRKSOY'un Avrupa, ABD ve Avrasya coğrafyasında gerçekleştirdiği başarılı etkinlikler, Türk Dünyası sanatçıları ve entellektüelleri arasında çalışma, dayanışma ve başarma duygusunun paylaşılmasına vesile olmuştur.

Günümüzde Türk halkları arasındaki kültürel bütünleşmenin önündeki en önemli sorun, Türk Cumhuriyetleri arasında etkin ortak iletişim kanallarının tam manasıyla oluşturulamamasıdır. Uzun vadeli ve zorlu bir süreç olan bu hedefin gerçekleştirilmesinde Türk dilinin ortak dil olarak kullanımının yaygınlaştırılması, Latin harflerini esas alan bir ortak alfabeye geçilmesi hayati önem taşımaktadır. Türk dilinin, Orta Asya ve Kafkasya'da 150 yıla yaklaşan Rus hâkimiyeti boyunca İlminski gibi metodologların özel çabalarıyla iletişim dili hâline gelen Rusçanın konumuna gelmesi ise zaman isteyen bir süreçtir. Ancak bunun da ön koşulu her alanda ve her yaş düzeyinde karşılıklı geliş gidişlerin, alışverişlerin ve ortak iş yapma tecrübesinin artırılmasıdır.

Binlerce yıllık geçmişe sahip olan Türk halkları, zengin bir kültürel birikimin de vârisidir. Çağlar boyunca değişik millet ve coğrafyaları etkileyerek gelişip serpilen bu birikim, dünya medeniyetine katkı bakımından da yeri doldurulamaz bir değere sahiptir. Zengin Türk kültürünün güzelliğini, özgünlüğünü, çeşitliliğini tanıtmak ve geliştirmek için çalışan TÜRKSOY Türk uygarlığının yükselişinde ve diğer kültürlerle iş birliğinde önemli bir görevi yerine getirmektedir

Kaynaklar

Purtaş, F. (2018), "Kültürel Diplomasi ve TÜRKSOY", Medeniyet ve Kültür Araştırmaları Merkezi, Erişim. http://mekam.org/mekam/kulturel-diplomasi-ve-turksoy

T.C. Dışişleri Bakanlığı (2009), "TÜRK KONSEYİ (Türk Dili Konuşan Ülkeler İş birliği Konseyi)", Erişim: http://www.mfa.gov.tr/turk-konseyi.tr.mfa

Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi (2018), "TÜRKPA Tarihçesi", Erişim: https://turk-pa.org/tr/content/about_turkpa/history.

Türkiye Büyük Millet Meclisi (2008), "Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesinin Kurucu Anlaşması", Ankara: TBMM Yayınları.

Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (2002), "Onuncu Yıl", Ankara: TÜRK-SOY Yayınları.
Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (2011), "2008-2011 TÜRKSOY Faaliyet Raporu", Ankara: TÜRKSOY Yayınları.
Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (2018), "15. Yıl Coşkuyla Kutlandı", Ankara: TÜRKSOY Yayınları.
United Nations / UN (2010), "General Assembly Document Index", A/64/L.30/Rev.2, 10-2456 1-10-24561.

21. YÜZYILDA TÜRK DÜNYASI

Prof. Dr. Haydar ÇAKMAK•

1989 yılında, Doğu Bloku, dışarıdan herhangi bir müdahale olmadan kendiliğinden çökmesiyle dünya da, uluslararası ilişkiler, uluslararası barış, diplomasi, siyasi, ekonomik ve askeri açıdan önemli değişikliklere neden oldu. Dünya'nın siyasi, askeri ve ekonomik dengesinde önemli bir rolü olan Sovyetler Birliğinin dağılması Doğu Blokunu oluşturan devletler ve uluslar açısından da önemli sonuçlar doğurmuştur. Sovyetler Birliğini oluşturan on beş ülke (Azerbaycan, Beyaz Rusya, Ermenistan, Estonya, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan, Letonya, Litvanya, Moldavya, Özbekistan, Rusya, Tacikistan, Türkmenistan, Ukrayna) ile Doğu Blokunu oluşturan yedi ülkeyle (Arnavutluk, Bulgaristan, Çekoslovakya, Doğu Almanya, Macaristan, Polonya, Romanya) birlikte Yirmi iki ülke özgürlüğüne kavuşmuştur. Azerbaycan hariç diğer hiçbir ülke özgürlüğü için savaşmamıştır. Dünya siyasetinde ve düzenindeki bu olağan üstü değişiklik, Türk kökenli ülkeleri de olumlu yönde etkileyerek bağımsızlıklarına kavuşma olanağı sağlamıştır. Bu istisnai tarihi değişikliği tarihin Türk Uluslarına bir armağanı olarak görmek gerekir. Bu olağan üstü olayın ve zamanın çok iyi değerlendirilmesi koşuluyla Türklerin evrende bulunan kalkınmış ve güçlü uygar ulusların arasında ki onurlu yerini alma şansına kavuşacaktır.

21.Yüzyılın ilk çeyreğini bitirmek üzereyiz. Günümüzde, Türklerin dünya coğrafyasında ki yurtlarına baktığımız da dağınık ve dayanışmadan yoksun olduğunu görmekteyiz. Türk uluslarını bir araya getirecek kararlı irada ve yeterli çalışma maalesef yapılamamıştır. Türkler farklı coğrafyalar da yaşamanın yanında, farklı dini inanış ve mezheplerle de bölünmüştür. Gök Tanrıcılık, Şamanizm, Hıristiyanlık, Yahudilik ve İslam dini inancına sahip olmuştur. Farklı coğrafyalar, farklı inanışlar, yetersiz güç ve bir araya gelmenin politik, sosyolojik ve irade eksikliği parçalanmanın ve ayrı yaşamanın temel nedenleridir. Bu kötü zemin ve şartlara Türkçü-Turancı aydın azlığı, ulusalcı kurumlar, basın yayın ve fiili çalışmaların yetersizliğini de ilave etmek gerekir.

Türklerin yaşadığı farklı, büyük ve birbirinden uzak coğrafya olumlu yönünün yanın da dağınık ve bir araya gelip güç birliği yapma da zorlaştırıcı rol oynamaktadır. Şüphesiz en büyük sorun bu dağınık Türkleri fiziki olmasa bile bir Türk ortak kültürü ve bilinci etrafında bir araya getirecek entelektüel birikim, siyasi irade ve maddi güç eksikliği olduğu malumdur. Türklerin yaşadığı coğrafyalara kısaca bir göz atacak olursak fiziki zorluk ortaya çıkar. Türklerin

• AHBVÜ İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Öğretim Üyesi; haydar.cakmak@hbv.edu.tr

Kaynaklar

Akçura Yusuf (2007), *Üç Tarz-ı Siyaset*, İstanbul: Kapra Yayıncılık.

Akpınar Yavuz (1997), "Türk Dünyası Türkiye Üzerine Düşünceler", *Yeni Türkiye*, 15,

Anadolu Ajansı; https://www.aa.com.tr/

Arslan Mahmut (1987), *Kutadgu-Bilig'de Toplum ve Devlet Anlayışı*, İstanbul: İdef Yayınevi.

Barthold V. V. (1975), *Orta Asya Türk Tarihi Hakkında Dersler*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Çakmak, Haydar (2008), *Türk Dış Politikası*, Ankara: Barış Kitabevi.

Çay, Abdulhalûk (2016), *1960'lardan 2000'lere Türkçü Düşünce*, İstanbul: İleri Yayınları.

Devlet, Nadir (2002). "Bağımsızlığın 10. Yılında Türk Dünyasında Rusya Faktörü", *Bağımsızlıklarının 1O. Yılında Türk Cumhuriyetleri*, (Editörler; Emine Gürsoy-Naskali- Erdal Şahin), İstanbul: Haarlem- Sota Yayınları.

Ercilasun, Ahmet Bican (1993), *Dilde Birlik*, Ankara: Ecdad Yayınları.

Ercilasun, Ahmet Bican (2019), *Türk Dünyası Üzerine İncelemeler*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Gömeç, Sadettin (2002), "Dünya Türk Birliğinin Problemlerine Kısa Bir Bakış", *Orkun*, 58.

Gömeç, Sadettin (2004), "Doğu Türkistan Davası Işığında Dünya Türklüğünün Problemleri", *Kamu Çalışanları Sesi* 1/14.

Gömeç, Sadettin (2006), *Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları Tarihi*, Ankara; Berikan Yayınevi.

Grousset, Rene (1980), *Bozkır İmparatorluğu*, İstanbul: Ötüken Yayınları.

Naskali, Gürsoy Emine, *Stalin ve Türk Dünyası*, İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Naskali, Gürsoy Emine-Erdal Şahin (2002), *Bağımsızlıklarının 10.Yılında Türk Cumhuriyetleri*, İstanbul: Harlem Sota Yayınları.

Ortaylı, İlber (1997), "Orta Asya'ya Açılmak", *Yeni Türkiye*, 15, Ankara.

Roux, Jean Poul (1989), *Türklerin Tarihi*, İstanbul: Milliyet Yayınları.

Şimşir, Sebahattin (2018), *Türk Dünyası Tarihi*, İstanbul: Post Yayınevi.

T.C.Dışişleri Bakanlığı; https://www.mfa.gov.tr/turkiye-orta-asya-ulkeleri-iliskileri.tr.mfa

Tarcan Haluk, Dünya Tarihini Değiştiren Ön Türk Tarihi, 2021, İstanbul

TİKA; https://www.tika.gov.tr/tr/haber/

TRT; https://www.trthaber.com/haber/gundem

Türk Devletler Teşkilatı; https://www.turkicstates.org/tr

TÜRK KONSEYİ; https://www.mfa.gov.tr/turk-konseyi.tr.mfa

TÜRKSOY; https://www.turksoy.org/

Yılmaz, Mehmet (2017), *Çağdaş Türk Dünyası Tarihi,* İstanbul: Palet.

Zürcher, Eric Jan (1995), *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, İstanbul: İletişim.

CUMHURİYET'İN 100. YILINDA TÜRKÇENİN ÖĞRETİLDİĞİ DÜNYA ÜLKELERİ

Prof. Dr. Yavuz KARTALLIOĞLU•

Giriş

İnsanların hayatta kalma ve hükmetme gibi sebeplerle göç etmeleri veya yayılmaları, milletlerle ilgili çeşitli karşılaştırmalar ve araştırmalar yapma imkânı verse de aynı zamanda milletlere ait bazı izlerin kaybolmasına yol açmıştır. Milletlerin yayılması, aynı zamanda güçlü kültür ve dilin baskın olmasını da beraberinde getirmiştir. Dünyada bir dönem kültür ve dil yayılması "sert güç" ile sağlanmış olup sert gücünü, iyi organize edilmiş kültür ve eğitim kurumlarıyla destekleyen Romalılar ve Araplar kültür ve dillerinin kalıcı olmasını sağlarken Avrupa Hunları ve Moğollar sert güçlerine rağmen kültürel diplomasi ve eğitim diplomasisinde yeterince başarılı olamayıp "yumuşak güç"lerini tam olarak yapılandıramadıkları için hükmettikleri topraklarda dillerinin Romalılar ve Araplar kadar tutunmasını sağlayamamışlardır (Janson 2013: 56). Yumuşak gücü dünyada en iyi kullanan ülkelerden birisi olan Fransa, 17. ve 18. yüzyıllarda kültürünü ve dilini bütün Avrupa'ya tanıtmıştır. O dönemde Fransızca, sadece diplomasi dili hâline gelmekle kalmamış; Prusya ve Rusya'da olduğu gibi bazı yabancı mahkemelerde bile kullanılmıştır (Nye 2017: 144). Fransızlardan başka Amerikalılar, İngilizler, İspanyollar, Çinliler, Almanlar ve Japonlar da dil ve kültürlerini dünyanın çeşitli bölgelerine yayan milletlerin başında gelir.

Teknolojik gelişmeler ışığında, günümüzde insanlık tarihinde ilk defa küresel iletişim günlük bir gerçeklik hâline gelmiştir. Büyük Britanya'nın dışında dünyada İngilizce konuşan kolonilerin oluşturulmasıyla İngilizcenin uluslararasılaştırılması, 20. yüzyıldaki iki dünya savaşının sonuçları, İngilizce konuşan ülkelerin muazzam ekonomik gelişmesi ve yakın zamandaki siyasi gelişmelerle İngilizce dünyanın iletişim dili hâline gelmiştir (Fischer 2022: 224). Bunda İngiltere'nin yumuşak gücünün Amerika'dan sonra dünyada ikinci sırada yer alıp Çin ve Avrupa Birliği'nin önünde olması (Nye 2017: 114) etkili bir faktördür.

Dünya tarihine yön vermiş milletlerin, hangi tarihlerde dillerini dünyanın hangi bölgelerine nasıl yaymış oldukları, bugünün dünyasındaki konumlarını belirleyen ilk ipuçlarıdır. İngilizce, 17. yüzyıldan başlayarak Hollandacanın ardından dünyaya yayılmıştır; dillerin hangi tarihlerde nereye ulaştığıyla ilgili dikkat çekici bir örnek, Hollandacanın 16. yüzyılda Bantu dillerinden önce Ümit Burnu'na ulaşmış olmasıdır (Fischer 2022: 125).

• AHBV Üniversitesi, Öğretim Üyesi; yavuzkartallioglu@gmail.com

- Farklı ülkelerdeki yerel Türkçe öğretim merkezlerini ve Türkçe öğreticilerini desteklemek,
- Web tabanlı Türkçe öğretim sistemlerini güçlendirmek,
- Dijital materyal sayısını artırmak,
- Web tabanlı TYS hazırlamak ve TYS'ye en çok talebin olduğu Azerbaycan, Özbekistan ve Türkiye gibi ülkelerde e-sınav merkezleri kurmak,
- Karar alıcı mevkilerde yabancı dil olarak Türkçe öğretimi uzmanı akademisyenlerin sayısını artırmak.

Kaynaklar

Canhasi, Suzan D. (2014), "Osmanlı Hâkimiyeti Dönemi'nde Mitroviça'da Türkçe Eğitim", *Kastamonu Eğitim Dergisi*, Eylül, Cilt: 22, No: 3, s. 1113-1122.

Çiçek, Ali (2015), *Kamu Diplomasisi ve TİKA Örneği*, Kaskamonu (Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi).

Er, Sema (2015), *Yumuşak Güç Kavramı Bağlamında Türkiye'nin Uluslararası Eğitim Faaliyetleri*, Ankara (Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi).

Erdağ, Ramazan (2008), *Türk Dış Politikasında Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı (TİKA): Kuruluşu, Faaliyetleri ve Kuramsal Çerçevesi*, Sakarya (Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi).

Fischer, Steven Roger (2022), *Dilin Tarihi*, (Çev. Muhtesim Güvenç), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Güder, Süleyman-Mercan, Muhammed Hüseyin (2012), "2000 Sonrası Türk Dış Politikasının Temel Parametreleri ve Orta Doğu Politikası," *İnsan ve Toplum*, 2, 3, s. 57-92.

Janson, Tore (2012), *Dillerin Tarihi*, (Çev. Mehmet Doğan), İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

Nye, S. Joseph (2017), *Yumuşak Güç*, (Çev. Rayhan İnan-Aydın), Ankara: BB101 Yayınları.

Özey, Ramazan (2022), "Tarihte Türk Devletleri ve Hâkimiyet Alanları", *Türkler-I*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, s. 266-276.

Solak, Edina-Uzun, Yasemin (2021), "Bosna Hersek Tarihinde Türkçenin Etkisi", *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 52 (Güz), s. 291-310.

Türkiye Maarif Vakfı, 2023: https://turkiyemaarif.org/dunyada-maarif.

Yazıcı, Nesimi (1995), "Osmanlı Son Döneminde Libya'da Türk Dilinin Öğretimi Üzerine Bazı Gözlemler", *Belleten*, Türk Tarih Kurumu, 59, s. 121-132.

TÜRK BASININININ YÜZ YILI

Prof. Dr. Zakir AVŞAR•

Giriş

Demokratik toplumlarda basın "dördüncü güç" olarak tanımlanmaktadır (Özer, 1996, s. 198). Türkiye'de de medya tarihi, köklü bir geçmişe sahiptir. Bu köklü tarih ülkenin sosyal, politik ve kültürel dönüşümüne önemli bir katkılar sağlamıştır. Türk basını, geçmiş bir asır boyunca önemli bir dönüşüm geçirmiştir. Bu dönüşüm siyasî, sosyal ve teknolojik değişimlerle birlikte ortaya çıkmış ve Türk toplumunu etkileyen birçok dinamiği yansıtmıştır. Türkiye'de modern basının temelleri, Osmanlı İmparatorluğu'nun ardından Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla atılmıştır. İlk gazeteler, devlet kontrolünden çıkarak bağımsız yayınlar haline gelmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla birlikte, medya daha da önemli bir rol oynamaya başlamıştır. Atatürk'ün modernleşme ve laikleşme politikalarının bir yansıması olarak, medya kurumları toplumsal dönüşüm sürecine liderlik etmiş ve bu dönüşümü şekillendirme yönünde işlev görmüşlerdir. Türk basın (medya) tarihini "Millî Mücadele Dönemi, "Cumhuriyet Dönemi", "Demokrat Parti Dönemi" ve "Yakın Dönem" şeklinde dönemler çerçevesinde incelemek gerekmektedir. Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün liderliğindeki dönem, Türk medyasının şekillenmesinde kritik bir rol oynamıştır. Atatürk, medyanın ulusal birliği ve modernleşmeyi desteklemesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu dönemde, devlet kontrolündeki yayınlar artmakla birlikte, aynı zamanda özel sektör de gelişmiştir. Türkiye'nin siyasî tarihindeki darbe dönemleri de medyanın önemli değişimler yaşadığı dönemlerdir. 1960, 1971 ve 1980 darbeleri basın özgürlüğünü sınırlayan uygulamalarla hatırlanmaktadır. Ancak, her darbenin ardından medya, toplumun demokratik taleplerini yansıtmaya gayret göstermiştir. Basın çeşitli dönemlerde sansür, özgürlük mücadeleleri, teknolojik gelişmeler ve siyasî olaylar gibi birçok etkene maruz kalmıştır. 1990'ların sonlarına doğru, Türkiye medyası dijitalleşme ve internet devrimiyle tanışmış; gazeteler, dergiler ve televizyon kanalları çevrimiçi platformlara taşınmaya başlamıştır. Bu, haberin daha hızlı yayılmasını ve daha geniş kitlelere ulaşmasını kolaylaştırmıştır.

Millî Mücadele Dönemi

Millî Mücadele Dönemi'nde Anadolu'da Millî Mücadelenin doğup gelişmesine destek veren bir Millî Mücadele basını da doğmuş ve gelişmiştir. Anadolu basını öyle zor şartlarda görev yapmıştır ki, baskı makineleri kağnı ve at

• AHBV Üniversitesi İletişim Fakültesi Öğretim Üyesi; zakir.avsar@hbv.edu.tr

Bu hazırlıklara 1989 yılında Sabah gazetesinin de içinde bulunduğu Mediagrup'un hazırlıkları ve Türkiye gazetesinin kurduğu TGRT de eklenebilir

Özel televizyonların, yayın hayatlarına başlaması 1990'lı yılların başında Magic Box adlı kuruluşun Star-1 adı altında, Türkiye dışından uyduyla yaptığı yayınlarının Türkiye'de, önce çanak antenle daha sonra ise analog antenlerle seyredebilme imkânına kavuşulmasıyla gerçekleşmiştir. Fakat ülkemizde o dönemde özel televizyon yayınları Anayasa'ya aykırı olarak yapılabilmiştir. Daha sonra gerçekleştirilen düzenlemelerle Türkiye'de özel televizyon yayınları serbest hale gelmiş; 1994 yılında ise yayınların denetimi amacıyla RTÜK (Radyo ve Televizyon Üst Kurulu) kurulmuştur.

Dijital alanda yaşanan teknolojik gelişmelerin medyaya da yansımaları olmuştur. Dijital TV platformları internet tabanlı olarak yayınlarına başlayarak "akıllı TV" adı verilen cihazlar vasıtasıyla izlenebilir hale gelmiştir. Bugün pek çok dijital TV uygulamasına Türkiye'den de ulaşılabilmektedir. Bu alanda yeni yasal düzenlemeler de hazırlanmıştır. Bu doğrultuda, "Radyo, Televizyon ve İsteğe Bağlı Yayınların İnternet Ortamından Sunumu Hakkında Yönetmelik", Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) ile Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK) tarafından müştereken hazırlanarak 1 Ağustos 2019 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Böylece, yayın hizmetleri alanında ifade ve haber alma özgürlüğünün, düşünce çeşitliliğinin, rekabet ortamının ve çoğulculuğun güvence altına alınması, yoğunlaşmanın önlenmesi, kamu menfaatinin korunması amaçlanmıştır. Radyo, televizyon ve isteğe bağlı yayın hizmetlerinin internet ortamından sunumu esnasında; çocukların ve gençlerin, fiziksel, zihinsel ve ahlaki gelişimine zarar verebilecek medya içeriklerine ilişkin ebeveyn kontrolü sağlanması gibi tedbirler alınmıştır (RTÜK, 2019). Bugün Türkiye'de toplam yaklaşık olarak 2 bin televizyon ve radyo kanalı bulunmaktadır.

Kaynaklar

Korkmaz, Alemdar-Ruhdan Uzun (2019), Herkes İçin Gazetecilik. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Atalay, Oğu (1998), Türkiye'de Basın Tarihi. İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.

ATAM. (2023), T.C. Atatürk, Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı. Ekim 19, 1923 tarihinde T.C. Atatürk, Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı Web Sitesi: https://www.atam.gov.tr/nutuk/cumhuriyetin-ilani-uzerine-halifeye-yaptirilmak-istenen-rol-ve-halife-lehinde-yapilan-yayinlar adresinden alındı

Avşar, Zakir- Emre Kaya, Ayşe Elif (2021), Demokrat Parti Döneminde Basın-İktidar İlişkileri. D. İnce Erdoğan, İ. H. Demircioğlu- S. S. Şimşek (Dü)

içinde, Demokrat Parti (1946-1950) (Cilt 2, s. 1309-1360). İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
Demirkent, Nezih (1995), *Medya Medya*. İstanbul: Dünya Yayınları.
Emre Kaya, Ayşe Elif- Avşar, Zakir (2012), "Türk Basınında Eugene Pulliam Olayı", *Erciyes İletişim Dergisi*, 2(4), 24-38.
İnuğur, Mehmet Nuri (1992), *Türk Basın Tarihi (1919-1989)*, İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.
Koloğlu, Orhan (1992), *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Basın*, İstanbul: İletişim Yayınları.
Özer, Yunus (1996), "Basında Siyasî Yozlaşma", *Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı*(11).
Resmî Gazete. (1980), 12.09.1980 tarihli *Resmî Gazete* (17103).
Resmî Gazete. (1980), 21.09.1980 tarihli *Resmî Gazete* (1712).
RTÜK. (2019, Ağustos 1), Kasım 6, 2023 tarihinde Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Web Sitesi: https://www.rtuk.gov.tr/radyo-televizyon-ve-istege-bagli-yayinlarin-internet-ortamindan-sunumu-hakkinda-yonetmelik-yururluge-girdi/3594 adresinden alındı
Serim, Özer (2007), *Türk Televizyon Tarihi: 1952-2006*, İstanbul: Epsilon.
Şentürk, Ayşegül (2015), "1931 Matbuat Kanunu'ndaki Değişiklikler Üzerine Kronolojik Bir Değerlendirme: Basın Hürriyeti Bağlamında Meclis Tartışmaları ve Basındaki Yankılar", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 30(1), 199-230.
TBMM Zabıt Ceridesi. (1931), 25 Temmuz 1931 tarihli TBMM Zabıt Ceridesi - C: 3, D: 4.
Tokgöz, Oya (1992), "Medya'da Birikim, Tekelleşme ve Sorunları", *Ankara Üniversitesi BYYO Yıllığı - Şevket Evliyagil'e Armağan.*
Topuz, Hıfzı (1996), *Başlangıçtan Bugüne Türk Basın Tarihi*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
Yalman, Ahmet Emin (1954), Uluslararası Basın Enstitüsü Dergisi.
Yalman, Ahmet Emin (1958), "Pek Acıklı Bir Hikâye", *Vatan Gazetesi.*
Yıldız, Nuran (1996), "Demokrat Parti İktidarı (1950-1960) ve Basın", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 51(01).

100. YILDA GAZETE YAZILARINDA CUMHURİYET

Prof. Dr. İsmet ÇETİN•

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluş dönemi, henüz I. Dünya Savaşı'nın yaralarının sarılmadığı bir dönem olmaktan başka, özellikle Türkiye için var oluş mücadelesinin kazanıldığı muhteşem zamandır. O zamanda demokrasinin kaynağı, bilimin menbaı, medeniyetin beşiği, modernizmin merkezi kabul edilen Batı'da devletlerin idari tarzları oturuşmamışken, Hitler, Mussolini, Franko gibi totoliter liderler yetiştiren fikri ve siyasî atmosfer hâkimiyetini kurmaya çalışırken Mutafa Kemal Atatürk liderliğinde bir devlet yeniden canlanıyor, inşa ve ihya ediliyordu. Kurulan devlette, sadece dönemin aydınlarının bilgi sahibi olduğu, toplumun haberdar olmadığı Cumhuriyet rejimi kuruluyor, demokratik bir anlayışın hâkimiyeti sağlanıyordu.

Prof. Dr. İbrahim Şahin'in bu kitapta yer alan yazısında Ahmet Cevdet'in üniversitede cumhuriyet konusunda bilgi verilmediğini aktarması ile "Cumhuriyetin ilan edildiği yıl ve günden itibaren şehirleri ve köyleriyle bütün memlekette gündelik hayatın değiştiği, medeni bir Türkiye'nin kurulmakta olduğu vurgusu yapıldığı" tespiti, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk dönemlerinden itibaren toplumu dönüştürmede büyük başarı gösterdiğine işaret etmekte.

Cumhuriyet'in ilanının üzerinden yüz yıllık bir zamanın geçmesi, devlet ve toplum hayatı için uzun sayılmayacak bir zamandır. Genç bir devlet olan Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan yüzüncü yıla gelinceye kadar kat ettiği yol, toplumdaki akisleri kitle iletişim araçları aracılığıyla tespit edilip hedef kitleye duyurulmaktadır. Bu kitle iletişim araçları içinde gazeteler önemli yer tutar.

Yazıya, Yüzüncü yılına ulaştığımız Cumhuriyet dönemiyle ilgili gazete yazarlarının görüşleri seçilirken rastgele örnekler alınmıştır. Gazetelerin hitap ettiği hedef kitlenin dünya görüşü, gazete yazarlarının görüşleriyle çoğu kez aynı, benzer veya yakındır. Dolayısıyla gazete yazarlarının Cumhuriyet'le ilgili düşünceleri, toplumun düşüncelerini yansıtmaktadır.

Cumhuriyet'in 100. yılı olan 29 Ekim 2023 tarihli gazetelerde; "Cumhuriyet Emin Ellerde (Akşam), Ufuktaki Hedefimiz: Üretim Devrimi ve Bağımsızlık (Aydınlık), Yaşasın Cumhuriyet (Birgün), Cumhuriyet 100 Yaşında-Kahramanların Asırlık Çınarı Coşkuyla Kutlanıyor (Dünya), Atatürk'ün Açtığı Yoldayız… Yaşasın Cumhuriyet… İlelebet (Cumhuriyet), 100. Yıl Kutlu Olsun-Yaşasın Cumhuriyet (Günboyu), İyi ki Varsın Cumhuriyet (Hürriyet), Bin Yaşasın Cumhuriyet (Karar), Nice Yıllara-Son Söz-(Korkusuz), 100'ün

• Gazi Üniversitesi Öğretim Üyesi; icetin@gazi.edu.tr

min vekillerce yürütüldüğü görüşündedir. Cumhuriyetin ilk dönemlerinde uygulanması gereken yeniliklerin –şapka devrimi ve Vecihi Hürkuş örneğini vererek- yapılmadığını, daha sonraki dönemlerde ise İnönü'nün iktidarında, birçok olumsuz örnek olduğunu ifade eder. Albayrak, "1920'de başlattığımız İstiklâl Mücadelesiyle düşmanı kısa sürede defetmiştik ama gerçek bağımsızlığa ulaşmamız tam bir asır sürmüştü. Bu "tam zafer"in, "tapusunu" almak çok önemliydi. Milletimiz, iradesini istismar eden "parlamenter sistem" adındaki "Vesayetin Truva Atı"nı çöpe atarak, iradesini; yüz yıllık esaretten kurtarmış, metinlerde kalan "Hâkimiyet milletindir" ilkesini hayata geçirmişti! Aradaki simsarların kaldırılması sayesinde, "cumhur"un yani halkın iradesi yönetime yansır hale gelmiş ve böylece "Cumhuriyet"; yüz yıl sonra gerçek anlamını bulmuştu" ifadesiyle Cumhuriyetin kuruluş döneminden itibaren dünyadaki gelişmeleri takip etmek yerine, günümüz penceresinden bakarak Cumhuriyet'i eleştirir, ilk dönemlerini olumsuzlaştırır (2023).

100. yılını yaşadığımız Cumhuriyet, dönemin siyasal gelişmeleri ve buna bağlı olarak inanç/fikir kesimlerinin tutumuna bağlı olarak tartışılmaktadır. Cumhuriyet'in kuruluş döneminden itibaren 21. yüzyıla gelinceye kadar zaman zaman tartışma olsa da bu tartışmalar daha çok toplumun küçük kapalı gruplarında yapılmaktadır. Cumhuriyetin 100. Yılında, cumhuriyetin kazandırdığı imkânlardan faydalanılarak tartışmalar toplumun geneline açık olarak yapılmaya başlar. Bu tartışmalar sanal ortamda, dergi ve gazetelerde sık görülmektedir. Cumhuriyet, Cumhuriyet döneminde hayata geçirilen politikalar ve uygulayıcıları gazete yazarlarınca zaman zaman olumsuzlaştırılır. Olumsuzlaştıran yazıların satır arka planında, Cumhuriyet karşıtlığını da geçerek devletin kurucu unsuru Türk aleyhtarlığı olarak saklanır. Bu saklanmışlık kimi zaman uygulanan politika ve uygulayıcılar adıyla olurken kimi zaman da din/inanç ve yaşanılan hayat tarzının arkasına saklanmak suretiyle görülür.

Burada örneklediğimiz gazete yazılarından da anlaşıldığı gibi farklı siyasî tercihleri ve düşünce yapıları da olsa gazete yazarları, Kurtuluş Savaşı, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş süreci, Cumhuriyet'in ilanı ve bütün bu gelişmelere liderlik eden Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu lideri Mustafa Kemal Atatürk konusunda – yok denecek kadar azınlıkta kalan yazarlar istisna- aynı görüşte birleşirler. Satır aralarından Türkiye'nin idari sistemi ile bazı tasarruf ve uygulamalarına karşı olan yazılar olsa da toplumda kabul görmediği için açık açık ifade edilmez.

Kaynaklar

Acar, Hasan (2021), Lozan Barışı'nın Modern Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşundaki Önemi, Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi, 9 (2), 331-353.

Bağımsızlık mı özgürlük mü?, Türkiye Gazetesi, 27 Ekim 2023.

Beki, Akif (2023), Cumhuriyet Kendi Kendine Mi Kuruldu?, Karar, 28 Ekim 2023.
Çelik, Hakan (2023), Cumhuriyete Çok Şey Borçluyuz Şimdi Önümüzde Yeni Hedefler Var, Posta, 29 Ekim 2023.
Çiçek, Yıldıray (2023), Var Ol, Çok Yaşa Cumhuriyet!, Türkgün, 29 Ekim 2023.
Ercilasun, Ahmet Bican (2023), Cumhuriyet Mucizesi, Yeniçağ, 29 Ekim 2023.
Erdem, Ali Rıza (2012). Atatürk'ün Liderliğinde Üniversite Reformu: Yükseköğretim ve Bilim Tarihimizde Dönüm Noktası. Belgi, 4 (Yaz), 376-388.
Güçlü, Abbas (2023), Mustafa Kemal ve Cumhuriyet Olmasaydı Biz, Biz Olur Muyduk?, Milliyet, 29 Ekim 2023.
Güçlüer, Eray (2023), Cumhuriyetimizin 100. Yılı Kutlu Olsun, Akşam Gazetesi, 29 Ekim 2023.
Güleçyüz, Kazım (2023), 1908'den bugüne cumhuriyet, Yeni Asya 29 Ekim 2023.
Gümüş, Adnan (2023), Cumhuriyetin 100. Yılında Bilgisiz, İlkesiz, Eğitimsiz, Okulsuz, Güvencesiz, Topraksız Toplum, Evrensel, 27 Ekim 2023.
İnce, Özdemir (2023), Öğretmen Cumhuriyet, Cumhuriyet, 29 Ekim 2023.
Kaya, Mustafa (2023), Cumhuriyet Umuttur, Milli Gazete, 29 Eki 2023
Komsuoğlu, Sezer Ş. (2023), Cumhuriyetin 100'üncü yılında Türk Akademisinde Kadın, Hürriyet, 23 Ekim 2023
Ortaylı, İlber (2023); Atatürk'ün hayali 100 Yaşında, Hürriyet, 29 Ekim 2023
Sağlar, Fikri (2023), Bunlar Cumhuriyet'e de düşman, Bugün, 26 Ekim 2023.
Seren, Merve (2023) Cumhuriyetten Günümüze Türk Savunma Sanayiinin Gelişimi, Kriter 8 (Kasım 2023), 84.
Sucu, Ayşe (2023), Ne mutlu Türk'üm diyene!, Sözcü, 30 Ekim 2023
Taşgetiren, Ahmet (2023), Cumhur olmak- Cumhuriyet olmak, Karar, 31 Ekim 2023.
Tekin Arslan (2023). Cumhuriyet'e Giden Çetrefilli Yol, Yeniçağ, 27 Ekim 2023.
Tunalı, Yağmur (2023), Yüzüncü yılımıza nasıl baktığımıza bakış, Yeniçağ, 31 Ekim 2023.
Yardımcı, Mehmet (2023), 100. Yılda Cumhuriyeti Bilme ve Sahiplenme Erdemi, Yeniçağ, 26 Ekim 2023.

21. YÜZYILDA BÜTÜN BOYUTLARIYLA ÇİN HALK CUMHURİYETİ - CİLT 1

Prof. Dr. Mesut Hakkı Caşın
Dr. Öğr. Üyesi Sina Kısacık
Dr. Öğr. Üyesi Can Donduran

Yayın No. 4145
Uluslararası İlişkiler No. 186
ISBN: 978-625-417-869-6
TAKIM ISBN: 978-625-417-868-9
E-ISBN: 978-625-417-872-6
TAKIM E-ISBN: 978-625-417-871-9
Basım Sayısı: 2. Basım, Eylül 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Selma Günaydın -selma@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Bayraktar Asiltürk -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Caşın, Mesut Hakkı., Kısacık, Sina., Donduran, Can.
21. Yüzyılda Bütün Boyutlarıyla Çin Halk Cumhuriyeti - Cilt 1 / Mesut Hakkı Caşın, Sina Kısacık, Can Donduran
2. Basım. XVIII+820 s. 17x24 cm. Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-625-417-869-6 (1.c)
978-625-417-868-9 (Tk)
E-ISBN: 978-625-417-872-6 (1.c)
978-625-417-871-9 (Tk)
1. Uluslararası İlişkiler 2. Çin Halk Cumhuriyeti

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

Sunuş iii
İçindekiler XV

I. KISIM
ÇİN SİYASİ TARİHİ VE SİSTEMİ

ÇİN'İN KÜRESEL GÜÇ OLMA OLASILIĞI 3
Prof. Dr. Haydar Çakmak

ÇİN HALK CUMHURİYETİ'NDE SİYASAL SİSTEM 9
Arş. Gör. Ahmet Gedik

MAO ZEDONG'DAN GÜNÜMÜZE ÇİN HALK CUMHURİYETİ'NİN SİYASAL TARİHİ 31
Doç. Dr. Hanefi Yazıcı, Dr. Öğr. Üyesi Yusuf Yıldırım

II. KISIM
ÇİN'İN İÇ POLİTİKALARI VE SOSYO-EKONOMİK YAPISI

MAO ZEDONG'DAN Xİ JİNPİNG DÖNEMİ'NE DEĞİN ÇİN DIŞ POLİTİKASINDA KARAR BİRİMLERİNİN DÖNÜŞÜMÜ VE MERKEZÎLEŞMESİ 53
Prof. Dr. Erhan Büyükakıncı

ÇİN'İN KÜLTÜREL VE DİNÎ YAPISI 75
Prof. Dr. Abdürreşit Celil Karluk

ÇİN BALIKÇILIK ENDÜSTRİSİNİN MEVCUT DURUMU VE DEVLET POLİTİKALARI ÜZERİNE DEĞERLENDİRMELER 123
Prof. Dr. Bayram Öztürk, Dr. Öğr. Üyesi Taner Yıldız, Doç. Dr. Onur Gönülal, Can Kalkavan

ÇİN'İN İŞSİZLİK, İSTİHDAM VE VERGİ POLİTİKALARI 144
Prof. Dr. Iraz Haspolat Kaya - Arş. Gör. Sezin Ünal Miçooğulları

ÇİN TOPLUMU VE ÜLKENİN EĞİTİM POLİTİKALARI 166
Doç. Dr. İsmail Ermağan - Mehmet Fatih Argın

ÇİN HAVA-UZAY GÜCÜ: BÜYÜK GÜÇLER İLE GÖKLER VE UZAYDA SÜRATLİ REKABETİN GELECEĞİ 185
Prof. Dr. Mesut Hakkı Caşın

ÇİN'İN SAĞLIK POLİTİKALARI VE COVID-19 PARADOKSU 233
Öğr. Gör. Dr. Hasan Hakses

ÇİN'İN SAVUNMA SANAYİSİ 250
Doç. Dr. Fahri Erenel

YÜKSELEN ÇİN DENİZ GÜCÜNÜN KÜRESEL GÜÇ DENGELERİNE YANSIMASI 278
Prof. Dr. Mesut Hakkı Caşın

ÇİN KARA KUVVETLERİ 341
Dr. Ahmet Sapmaz

ÇİN MEDYASI 361
Dr. Öğr. Üyesi Esra Bayhantopçu

ORTA KRALLIK'IN SİNEMA RÜYASI 391
Doç. Dr. Aybüke Serttaş

ÇİN HALK CUMHURİYETİ'NİN TERÖRLE MÜCADELE POLİTİKASI 419
Dr. Öğr. Üyesi Savaş Biçer

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE ÇİN'DE İNSAN HAKLARI VE TEMEL ÖZGÜRLÜKLER 432
Dr. Öğr. Üyesi Yılmaz Yurtseven

ÇİN HALK CUMHURİYETİ'NİN MÜLTECİ POLİTİKASI 463
Dr. Türkan Melis Parlak

ÇİN HALK CUMHURİYETİ'NİN AZINLIKLAR POLİTİKALARI 480
Prof. Dr. Abdürreşit Celil Karluk - Emre Kartal

ÇİN'İN UYGUR POLİTİKASI 518
Prof. Dr. Alimcan İnayet

III. KISIM
ÇİN'İN BÖLGESEL VE KÜRESEL DIŞ POLİTİKALARI

STRATEJİK BİR KARAR: İTTİFAK OLUŞUMU BAĞLAMINDA
ÇİN'İN İTTİFAKSIZLIK POLİTİKASINI ANLAMAK 549
Çev. Oktay Küçükdeğirmenci

ÇİN HALK CUMHURİYETİ İSTİHBARATI 580
Gürsel Tokmakoğlu

ÇİN'İN YEREL ULUSLARARASI İLİŞKİLER TEORİLERİ VE ÇİN DIŞ POLİTİKASI.....600
Prof. Dr. Gökhan Koçer - Dr. Öğr. Üyesi Müge Yüce

ÇİN DÜŞÜNCE KURULUŞLARI.....619
Dr. Tolga Sakman

AB-ÇİN HALK CUMHURİYETİ İLİŞKİLERİ.....639
Prof. Dr. İrfan Kaya Ülger

ÇİN'İN YÜKSELİŞİNİN GÜÇ OLGUSUYLA KURAMSAL ANALİZİ.....656
Doç. Dr. Öner Akgül

ÇİN'İN FİNANSAL HEGEMONYASININ YÜKSELİŞİ.....598
Doç. Dr. Efe Can Gürcan

ÇİN, BİRLEŞMİŞ MİLLETLER VE REFORM.....707
Doç. Dr. Gonca Oğuz Gök - Dr. Altay Atlı

ÇİN-NATO İLİŞKİLERİ: KIZIL EJDERİN GÜCÜ.....723
Prof. Dr. Sezai Özçelik, Erdal Ayık

ÇİN DIŞ POLİTİKASINDA RUSYA-UKRAYNA SAVAŞI SINAVI:
PEKİN'İN MOSKOVA-WASHINGTON-BRÜKSEL ÜÇGENİNDEKİ
FIRSATLAR VE RİSKLER.....747
Prof. Dr. Mesut Hakkı Caşın - Dr. Öğr. Üyesi Sina Kısacık

ASYA-PASİFİK'TE DERİNLEŞEN GÜÇ MÜCADELESİ EKSENİNDE
ÇİN-JAPONYA REKABETİ.....*773*
Orhan Çifçi

ÇİN'İN SURİYE POLİTİKASI.....798
Mehmet ŞAHİN & Seyedmohammad SEYEDI ASL

ÇİN HALK CUMHURİYETİ'NDE SİYASAL SİSTEM

Arş. Gör. Ahmet Gedik*

Özet

21. yy.da Çin Halk Cumhuriyeti karşımıza büyük bir güç olarak çıkmaktadır. Ekonomik, siyasi ve daha birçok alanda Çin'in her geçen gün daha da güçlenmesi söz konusudur. Çin'in bu yükselişi birçokları için şaşırtıcı olsa da yaşamış olduğu süreç ve deneyimlerle bugüne gelmiştir. Çin Halk Cumhuriyeti giderek modernleşen ve değişen yapısıyla siyasal olarak uluslararası siyasette her geçen gün daha da söz sahibi olmaktadır. Modern Çin, kalkınma ihtiyaçları ve hedefleri konusunda ekonomik olarak giderek büyümekte ve izolasyonist sosyalist geçmişinden dünyadaki mevcut ve gelecekteki konumunun çok daha açık ve pragmatik bir değerlendirmesine doğru ilerlemektedir. Mao Zedong sonrası dönemde Çin'in yaşamış olduğu başkalaşım ekonomik kalkınmayı hızlandırmak için gerekli olan önceliklerin ve işlevlerin yeniden düzenlenmesi, liberal dünya ekonomisine katılım ve bunun sonucu olarak yaşadığı siyasi değişim söz konusudur. Fakat Çin'in yaşamış olduğu değişim süreci zorlu ve sancılı olmuş, Çin halkı bu süreçte çeşitli acılar çekmiştir.

Bu çalışma kapsamında Çin'in 20. yy.ın başından itibaren yaşadığı siyasal olaylar ve gelişmeler ele alınarak 1949'da Çin Halk Cumhuriyeti'nin ilanından sonraki süreçte ülkenin siyasal sistemi ele alınacaktır. Batılı tarzda modernleşmenin dışında bir süreç izleyen Çin'in bugünlere nasıl geldiği ve devlet olarak nasıl teşkilatlanarak gerekli adımları attığı analiz edilecektir. Bu bakımdan Çin Komünist Partisinin Çin Halk Cumhuriyeti içindeki rolü ve işlevi de irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Çin Halk Cumhuriyeti, Çin Devrimleri, Siyasal Sistem, Mao Zedong, Tek Parti Devleti.

Abstract

In the 21st century, the People's Republic of China (PRC) emerges as a great power. In economic, political, and many other areas, China's power has gradually increased. Although this rise of China is surprising for many, it has come to this day with the processes and experiences it has gone through. The PRC, with its increasingly modernizing and changing structure, is becoming more and more influential in international politics. It develops economically as per its development needs and goals while transforming its socialist-isolationist stance into a much more open and pragmatic assessment of its current and future status in the world. In the post-Mao Zedong period, the metamorphosis that China has experienced is embodied in the reorganization of priorities and functions necessary to accelerate economic development, participation in the world liberal economy, and the political change it has undergone as a result. However, the change process that China has experienced has been difficult and distressful, and the Chinese people have greatly suffered.

This chapter focuses on the political events and developments that China has experienced since the beginning of the 20th century, and the political system of the country in the post-1949 period. It will be analyzed how China followed a non-Western modernization path to reach its present level and how it organized its statecraft. Accordingly, the role and function of the Chinese Communist Party in the PRC will also be examined.

Keywords: People's Republic of China, Chinese Revolutions, Political System, Mao Zedong, One Party State.

* İstinye Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Araştırma Görevlisi, e-mail: agedik@istinye.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0371-6528.

KAYNAKÇA

Bergère, Marie-Claire, "La Révolution de 1911 Jugée Par Les Historiens de la République Populaire de Chine: Thèmes et Controverses", *Revue Historique,* Cilt: 230, Sayı: 2, 1963, ss. 403-436.

Cabestan, Jean-Pierre Cabestan, "Chine: Un Etat de Lois Sans Etat de Droit", *Revue Tiers Monde,* Cilt: 37, Sayı: 147, 1996, ss. 649-688.

Cabestan, Jean-Pierre Cabestan, *Le Système Politique Chinois: Un Nouvel Equilibre Autoritaire*, (Paris: Presses de Sciences po, 2015).

Christiansen, Flemming ve Shirin M. Rai, *Chinese Politics and Society: An Introduction,* (New York: Routledge, 2014).

DeKorne, John C., "Sun Yat-Sen and the Secret Societies", *Pacific Affairs,* Cilt: 7, Sayı: 4, 1934, ss. 425-433.

Gazzini, Tarcisio, "Some International Legal Aspects of the Chinese Civil War (1927-1949)", *Journal of Armed Conflict Law*, Cilt: 1, Sayı: 2, 1996, ss. 141-159.

Grousset, René, *Histoire de la Chine*, (Paris: Fayard, 1942).

Guo, Sujian, *Chinese Politics and Government: Power, Ideology and Organization,* (New York: Routledge, 2012).

Jianfu, Chen, "La Dernière Révision de la Constitution Chinoise. Grand Bond en Avant ou Simple Geste Symbolique?", *Perspectives Chinoises,* Sayı: 82, 2004.

Lawrence, Susan V. ve Michael F. Martin, "Understanding China's Political System", *Library of Congress Washington DC Congressıonal Research Servıce,* Michael F. Martin (ed.), *(Washington:* Congressional Research Service, 2013), ss. 1-46.

Li, Yuwen, *The Judicial System and Reform in Post-Mao China: Stumbling Towards Justice*, (New York: Routledge, 2016).

Meisner, Maurice, "The Place of Communism in Chinese History: Reflections on the Past and Future of the People's Republic of China", *Macalester International,* Cilt: 18, Sayı: 1, 2007, ss. 1-27.

Pak-wah Leung, Edwin, *"Historical Dictionary of Revolutionary China, 1839-1976", Historical Dictionary of Revolutionary China, 1839-1976"*, Edwin Pak-wah Leung ve Pak-Wah Leung, (ed.), Cilt: 10, (Santa Barbara: Greenwood Publishing), 1992.

Peltcher, Kenneth, *The History of China*, (Londra: Britannica Educational Publishing, 2010).

Sezen, Seriye, "Çin Halk Cumhuriyeti'nin Siyasal Sistemi: Sürekliliği Koruyarak Değişmek", *APAM Çin Çalışmaları-I,* A. Merthan Dündar ve Gürhan Kirilen (ed.), (Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 2021), ss. 1-30.

Taylor, Jay, *The Generalissimo: Chiang Kai-shek and the Struggle for Modern China*, (Massachusetts: Harvard University Press, 2009).

The University of Mississippi, "China's Judicial System: People's Courts, Procuratorates, And Public Security", Erişim Tarihi: 27.08.2021, Erişim Adresi: https://olemiss.edu/courses/pol324/chnjudic.htm#:~:text=The%20people's%20courts%20are%20judicial,and%20two%20instance%20of%20trials%22.

Tunç, Ahmet ve Bilal Kızıl, "Çin Halk Cumhuriyeti'nin Dönüşümü ve Yerel Yönetimler", *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi,* Cilt: 8, Sayı: 2, 2018, ss. 51-72.

Tuoheti, Gülisareavi, "Çin Halk Cumhuriyeti'nde Yerel Yönetimler", *Yerel Politikalar,* Sayı: 6, 2014, ss. 65-76.

Uhalley, Stephen, *A history of the Chinese Communist Party*, (Stanford: Hoover Press, 1988).

Will, Pierre-Étienne, "Histoire de la Chine moderne", *L'annuaire du Collège de France: Cours et Travaux*, Cilt: 109, 2010, 791-815.

Wylie, Raymond F., "Mao Tse-tung, Ch'en Po-ta and the Sinification of Marxism, 1936-38", *The China Quarterly,* Sayı: 79, 1979, ss. 447-480.

Yang, Dali, "The Making of the Modern State and Quest for Modernity", *The SAGE Handbook of Contemporary China*, Weiping ve Mark Frazier (ed.), (New York: Sage, 2018).

Yongnian, Zheng ve David Kempf, "Du Gouvernement Par La Loi à l'Etat de Droit?: L'évolution de L'environnement Juridique en Chine", *Perspectives Chinoises,* Cilt: 54, Sayı:1, 1999, ss. 31-43.

Yoshihiro, Ishikawa ve Joshua A. Fogel, *The Formation of the Chinese Communist Party*, (New York: Columbia University Press, 2012).

Yu, Jianxing ve Biao Huang, "Mapping the Progress of Local Government Innovation in Contemporary China", *The Palgrave Handbook of Local Governance in Contemporary China*, Jianxing Yu ve Sujian Guo (ed.), (Singapore: Palgrave Macmillan, 2019), ss. 119-138.

Yun-han, Li, "The T'Ung-Meng Hui and The 1911 Revolution", *Chinese Studies in History,* Cilt: 15, Sayı:3-4, 1982, ss. 76-89.

Zhang, Youyu, "La Décentralisation en République Populaire de Chine", *Federalism and Decentralization*, Thomas Fleiner-Gerster ve Silvan Hutter (ed.), (New York: Routledge, 2019), ss. 481-488.

MAO ZEDONG'DAN GÜNÜMÜZE ÇİN HALK CUMHURİYETİ'NİN SİYASAL TARİHİ

Doç. Dr. Hanefi Yazıcı*, Dr. Öğr. Üyesi Yusuf Yıldırım**

Özet

Çin özellikle demografik yapısı, ekonomisi ve jeostratejik konumunun getirmiş olduğu avantajlar sayesinde uluslararası arenada güçlü ve saygın bir aktör olmaya başlamıştır. "Bir Kuşak Bir Yol" projesiyle Çin'in barışçıl ve müreffeh bir ülke olma yolunda önemli mesafeler kaydetmesi beklenmektedir. Bu bölüm, 1911 Devrimi'nden itibaren günümüze kadar Çin iç politikasındaki sosyoekonomik politikaları retrospektif bir bakış açısıyla analiz ederek Çin siyasal tarihine ilişkin literatüre katkı sağlamayı amaçlamıştır. Çin siyasal tarihi hakkında fikir veren bu çalışma, Çin iç politikasındaki siyasal, sosyal ve ekonomik olayların nedenlerini indirgemeci bir yaklaşımla ortaya koymayı hedeflemektedir.

GİRİŞ

Dünya tarihinde önemli medeniyetlerden biri olan Çin, ilk hanedanlıklardan beri çeşitli savaşlara sahne olmuş, toprak bakımından birçok kez genişlemiş, bölünmüş veya yeniden birleşmiştir. Bununla beraber durağan bir toplum yapısına sahip olan Çin, başka toplumlarla etkileşim konusunda içe kapanık bir görünüm sergilemiştir. Bu minvalde kapalı bir yapıya sahip olan bu ülkenin dış dünya ile etkileşimi sosyal, ekonomik ve kültürel bağlamda onu değişime zorlamıştır. Ming Hanedanlığı Dönemi'nde ticari ve ekonomik bir atılım gerçekleştiren Çin, Mançu Hanedanlığı Dönemi'nde de Batı ve Japonya'nın işgaline maruz kalmıştır. 19. yüzyılda Afyon Savaşları ile başlayan Batı nüfuzlu etkileşim halk ve yönetim nezdinde büyük rahatsızlık ve endişe yaratırken 19. yüzyılın sonlarıyla birlikte ülkenin Japonya tarafından işgali, halkın özellikle imparatorluk yönetimine ve dış aktörlere öfke duyulmasına neden olmuştur. Bunun sonucunda başlayan ayaklanmalar ve protestolar ülkede reform hareketlerini tetiklemiştir. Böylece 20. yüzyılın başlarında imparatorluk tahttan çekilmeye zorlanmış ve 1912'de, Çin'de yeni bir dönem başlamış ve cumhuriyet ilan edilmiştir.

Çin'de 20. yüzyılın ilk yarısında komünistler ve milliyetçiler arasında ülkede kimin söz sahibi olacağı hususunda ortaya çıkan gerginlik ve çatışma ortamında kazanan komünistler olmuş ve komünistlerin lideri Mao Zedong 1949 yılında Çin Halk Cumhuriyeti'ni

* Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
** Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi

ülkede yoksulluğu ve gelir uçurumunu azaltma ve işsizliği ortadan kaldırmak için seferber olmuş ve 100. yılında Çin'i tam gelişmiş bir toplum hâline getirmeyi amaç edinmiştir. Çin'in bu amacına ulaşmasında şüphesiz en önemli ayaklardan biri "Bir Kuşak Bir Yol" adı verilen İpek Yolu Projesi'dir. Bir Kuşak Bir Yol Projesi'yle küreselleşmenin getirmiş olduğu uluslararası ticaretin yaygınlaşması ve ulaşım imkanlarının çeşitlenmesi gibi avantajları kullanmış ve tarihî İpek Yolu ticaret hattını yeniden hayata geçirmek için komşu ve bölge ülkeleriyle önemli ekonomik girişimlere imza atmıştır. 65 ülkeyi kapsayan bu proje Çin'in küresel bir aktör olarak uluslararası sistemde söz sahibi olmasında âdeta kaldıraç rolü üstlenmiştir. Serbest ticareti teşvik eden bu projeyle Çin, ticaret hacmini ve yabancı yatırımını genişletmiş ve bunun sonucunda Çin toplumu ve diğer ülkelerdeki yoksulluğu, işsizliği ortadan kaldırılması amaçlanmıştır. Böylece projeyle Çin'in barışçıl ve müreffeh bir ülke olma yolunda önemli mesafeler kaydetmesi beklenmektedir.

Şi'nin Çin iç politikasında önem verdiği en önemli konulardan biri de Çin'in yumuşak karnı olarak bilinen Tayvan ve Hong Kong gibi özerk bölgeler üzerinden iç işlerine müdahale edilmesini engellemektir. Bu bağlamda bu bölgelerde ortaya çıkabilecek herhangi bir bağımsızlık talebine karşı Çin'in gerekirse askerî çatışmayı dahi göze alabileceği görülmüştür. Dolayısıyla Şi Dönemi'nde Çin'in agresif bir politika izleyeceğinin sinyalleri verilmiştir. Deng, Zemin ve Hu dönemlerinde sürdürülen barışçıl politika anlayışının Şi Dönemi'nde sürdürülemeyeceği, Pekin'in söylemlerinde açıkça görülmüştür. Çok kutuplu dünya düzenine geçilmesi yönünde istekli olan Çin bu bağlamda uluslararası örgütlerin rolünün önemine vurgu yapmıştır. Son olarak millî teknoloji hamlesiyle uluslararası toplumda "kalitesiz Çin malı" algısını yıkan Çin, Konfüçyüs Enstitüleri aracılığıyla da yumuşak güç unsurlarını başarılı bir şekilde kullanmıştır.

Görüldüğü üzere Çin'in Mao Dönemi'nden bu yana iç politikada ekonomik, sosyal ve siyasi bağlamlarda geçirdiği değişim ve dönüşüm dikkat değerdir. Çin söz konusu değişim ve dönüşümün olumlu anlamdaki etkisini ve sonuçlarını Şi döneminde fazlasıyla tecrübe etmiş ve bu durumu dış politikada da aktif bir şekilde kullanarak uluslararası sistemde büyük, güçlü ve saygın bir aktör olacağının sinyallerini vermiştir. Sonuç olarak Çin bu kararlı adımlarını devam etmeyi sürdürürse Şi dönemindeki ortaya atılan "Çin rüyası"nın gerçekleşmesi kuvvetle muhtemel olacaktır.

KAYNAKÇA

Akçadağ-Alagöz, Emine, *21. Yüzyılda Rusya-Çin İlişkileri: Stratejik Ortaklık mı, Adı Konulmamış İttifak mı?,* (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2019).

Beşer, Mehmet Enes, "Sınırlarını Sakla Gücünü Besle": Deng Xiaoping Çizgisi", Boğaziçi Asya Araştırmaları Merkezi, 4 Kasım 2018, Erişim Adresi: http://bogaziciasya.com/deng-xiaoping-cizgisi/, (Erişim Tarihi: 28 Ağustos 2021).

Brown, Clayton D., "China's Great Leap Forward", *Education About Asia*, Cilt: 17, Sayı: 3, 2012, ss. 29-32.

Cai, Peter, "Understanding China's Belt and Road Initiative", *Lowy Institute Analyses*, 2017, Erişim Adresi: https://www.lowyinstitute.org/sites/default/files/documents/Understanding%20China%E2%80%99s%20Belt%20and%20Road%20Initiative_WEB_1.pdf, Erişim Tarihi: 2 Eylül 2021.

Cantlie, James & Jones, Charles Sheridan, *Sun Yat Sen and the Awakening of China,* (New York: Fleming H. Revell, 1912).

Coase, Ronald &Wang, Ning, *How China Became Capitalist,* (New York: Palgrave Macmillan, 2012).

Crell, George, *Rusların Asya Siyaseti,* Çeviren: Serhat Bayram, (İstanbul: Toker Yayınları, 1990).

Çin Komünist Partisi Kısa Tarihi, Çeviren: Cafer Öztürk, (İstanbul: Bora Yayınları, 1971).

Çalışkan, Zeynep, "Çin'in Ekonomi-Politik Stratejisi: Tarihsel Bir Bakış", *İNSAMER Rapor,* 2019, Erişim Adresi: https://www.insamer.com/tr/uploads/pdf/analiz-cin-in-ekonomi-politik-stratejisi-tarihsel-bir-bakis.pdf, (Erişim Tarihi: 25 Ağustos 2021).

Dillon, Michaael, *Modernleşen Çin'in Tarihi,* Çevirenler: Eylem Ümit Atılgan, Aydın Atılgan, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2016).

Dillon, Michael, *Contemporary China - An Introduction,* (New York: Routledge, 2008).

Durdular, Arzu "Çin'in "Kuşak-Yol" Projesi ve Türkiye-Çin İlişkilerine Etkisi", *Avrasya Etüdleri,* Cilt: 49, Sayı: 1 2016, ss. 77-97.

Ewing, Richard Daniel, "Hu Jintao: The Making of a Chinese General Secretary" *The China Quarterly,* Sayı: 173, 2003, ss. 17-34.

Ford, Christopher A., *The Mind of Empire: China's History and Modern Foreign Relations,* (Kentucky: The University Press of Kentucky, 2010).

Gürel, Burak, "Çin'in Yükselişinin Tarihsel Arka Planı ve Yakın Geleceği", içinde *Çin Bilmecesi,* Mustafa Yağcı ve Caner Bakır (der.), (İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2019), ss. 21-52.

Huang, Ray, *Çin Tarihi: Bir Makro Tarih Yaklaşımı*, Çeviren: Atilla Sönmez, (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007).

Hui, Wang, Çin'in Yirminci Yüzyılı: Devrim, Geri Çekilme ve Eşitliğe Giden Yol, Çeviren: Ümit Şenesen, (İstanbul: Yordam Kitap, 2017).

İnançlı, Selim ve Ahmet Kamacı, "Küreselleşme Sürecinde Çin Ekonomisi ve Türkiye ile Dış Ticaretinin Yapısal ve Sektörel Analizi", *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, Sayı: 2, 2010, ss.135-162.

İvanov, Oleg, *Sovyet-Çin İlişkileri,* Çeviren: Fatma Doğu, (İstanbul: Sorun Yayınları, 1979).

Keo, Bernard Z., "Crossing the River by Feeling the Stones Deng Xiaoping in the Making of Modern China", *Education About ASIA,* Cilt: 25, Sayı: 2, 2020, ss. 33-41.

Kissinger, Henry, *On China,* (New York: Penguin Boooks, 2012).

Kluver, Randolph, "Rhetorical Trajectories of Tiananmen Square", *Diplomatic History*, Cilt: 34, Sayı: 1, 2010, ss. 71-94.

Koçakoğlu, Mehmet Ali, "Deng Xiaoping Sonrası Sloganlarla Çin'in Gelişimi", içinde *Apam Çin Çalışmaları - I: Tarih, Edebiyat, Ekonomi, Uluslararası İlişkiler,* A. Merthan Dündar, Gürhan Kirilen (Ed.), (Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2021), ss. 31-52.

Koyuncu, Mustafa Cem, "Şi Cinping'in 100. Yıl Konuşması Bize Ne Anlatıyor?", ANKASAM, Erişim Adresi: https://www.ankasam.org/si-cinpingin-100-yil-konusmasi-bize-ne-anlatiyor/#_edn5, (Erişim tarihi: 3 Eylül 2021).

Kutluay Tutar Filiz ve Bahsi Koçer, Fatma Şura, "Çin'in Yeni İpek Yolu Projesi: Bir Kuşak Bir Yol", *International Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences,* Cilt: 5, Sayı: 17, 2019, ss. 618-626.

Li, Cheng, "Hu's Policy Shift and the Tuanpai's Coming-of-Age", *China Leadership Monitor,* Sayı: 15, 2005, ss. 1-16.

Narayanan, Raviprasad, "The Politics of Reform in China: Deng, Jiang and Hu", *Strategic Analysis,* Cilt: 30, Sayı: 2, 2006, ss. 329-353.

Pathak, Sriparna, "Xi Jinping's 'China Dream' and the future graph of Chinese Economy", içinde, *Chinese Politics and Foreign Policy under Xi Jinping: The Future Political Trajectory*, Arthur S. Ding & Jagannath P. Panda (Edt.), (New York: Routledge, 2021), s.150-171

Sander, Oral, "Tarihte Yöntem", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi,* Cilt: 28, Sayı: 1, 1973, ss. 59-71.

Sarker, Md Nazirul Islam, et.al., "One Belt One Road Initiative of China: Implication for Future of Global Development" *Modern Economy*, 2018, Sayı: 9, s. 623-638.

Sovyet ve Çin Deneylerinde Kapitalizmden Komünizme Geçiş Dönemi, (İstanbul: Mücadele Yayınları, 1991).

Swaine, Michael D., "Chinese Views and Commentary on the "One Belt, One Road" Initiative", *China Leadership Monitor,* Sayı: 47,2015, Erişim Adresi: https://www.hoover.org/sites/default/files/research/docs/clm47ms.pdf, (Erişim Tarihi: 2 Eylül 2021).

Timurtaş, Mehmet Emin, "Çin Halk Cumhuriyeti'nin Ekonomik ve Siyasi Geçmişinin Bugünkü Gelişim Sürecindeki Rolü", *Sakarya İktisat Dergisi,* Cilt: 7, Sayı: 1, 2018, ss. 52-69.

Villafuerte James & Corong Erwin,& Zhuang, Juzhong, "The One Belt, One Road Initiative Impact on Trade and Growth", *19th Annual Conference on Global Economic Analysis,* 2016, Erişim Adresi: https://www.gtap.agecon.purdue.edu/resources/download/8280.pdf, Erişim Tarihi: 2 Eylül 2021.

Vogel, Ezra F., *Deng Xiaoping and the Transformation of China*, (Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press, 2011).

Womack, Brently, *The Foundations of Mao Zedong's Political Thought 1917-1935,* (Honolulu: The University Press of Hawaii, 1982).

Wu, Mark, "The "China, Inc." Challenge to Global Trade Governance", *Harvard International Law Journal,* Cilt: 57, Sayı: 2, 2016, ss. 261-324.

Yang, Dennis Tao, "China's Agricultural Crisis and Famine of 1959-1961: A Survey and Comparison to Soviet Famines", *Comparative Economic Studies,* Cilt: 50, Sayı: 1, 2008, ss. 1-29.

MAO ZEDONG'DAN Xİ JİNPİNG DÖNEMİ'NE DEĞİN ÇİN DIŞ POLİTİKASINDA KARAR BİRİMLERİNİN DÖNÜŞÜMÜ VE MERKEZÎLEŞMESİ

Prof. Dr. Erhan Büyükakıncı*

Özet

Mao Zedong'dan günümüz Xi Jinping Dönemi'ne değin Çin dış politikasında karar alma süreci incelendiğinde birçok farklı yapıyla karşılaşılmaktadır. Komünist bir siyasal rejimde dış politika alanındaki karar alma süreci "tek parti"nin merkeziyetçi sistemi içerisinde belirlenirken, parti (sosyalist) ideolojisiyle donatılmış bürokratik kadrolarca "devlet" aygıtı aracılığıyla söz konusu seçilmiş kararlar icra edilmektedir. Mao'nun liderliği çevresinde gelişen oligarşik karar alma yapısı, Deng Xiaoping Dönemi'nden günümüze kadar birçok dönüşüm aşamalarından geçmiş ve daha karmaşık bir hâl almıştır. Xi Jinping Dönemi'nde "büyük güç" ve "Çin tarzı sosyalizm" sloganlarıyla karar sürecinin merkezîleşmesi çerçevesinde Parti ve Devlet'i birbirine bağlayan dış politikada uzmanlaşmış kurullar hiyerarşik olarak iç içe geçirilmiş, yeni ara komisyonlar oluşturulmuş ve belirli bir lider oligarşisiyle beraber karar birimleri (komisyonlar, yönetim grupları vs.) daha da birbirlerine bağlanmıştır. Bu çerçevede Çin dış politikasını ilgilendiren önemli başlıklar (Hong Kong, Tayvan gibi) da bu ara birimlerde görev alan kişiliklerin uzmanlıklarına dönüştürülmüş ve aynı zamanda ulusal savunma alanında yetkili askeri komuta kurulları da söz konusu birimler içerisine entegre edilmiştir. Öte yandan danışmanlıklar açısından karar sürecinin Parti-Devlet kurumları haricinde de desteklenmesi Xi Jinping Dönemi'nin en önemli özelliklerindendir. Bu çalışmada Mao Zedong ve Deng Xiaoping dönemlerinden Xi Jinping'e kadar geçen aşamalarda Çin dış politikası alanındaki yetkili karar birimlerinin dönüşümü ve birbirleriyle bağlantıları incelenmek amaçlanmıştır.

Anahtar kelimeler: Çin dış politikası, Karar alma birimleri, Xi Jinping, Dış Politika Komisyonları, Karar Almada Merkezîleşme

Abstract

While we aim to examine the decision-making process in Chinese foreign policy from Mao Zedong to the current leadership era under Xi Jinping, it is possible to observe many different structures of decision. As the decision-making process in the field of foreign policy in a communist political regime is shaped within the context of such a centralist system of the "One Party", the prepared and chosen decisions are directly executed by the bureaucratic staff equipped with the party (socialist) ideology through the "State" apparatus. The oligarchic decision-making structure that had been developed around Mao's leadership at the beginning of the regime has gone through many transformational stages from the era of Deng Xiaoping to the present days and has become actually more complex. Under Xi Jinping's leadership, which has been shaped within the framework of the centralization of the decision process with his slogans of "Great power" and "Chinese-style socialism", the technical councils and boards, specialized in the field of foreign policy and connecting the Party and the State, were intertwined hierarchically,

* Galatasaray Üniversitesi

birçok açılımı kendi liderlik stratejilerinde bütünleştirmeye çalışması karar alma sürecinde merkezileşme olgusunu doğurmaktadır. Komünist sistem içerisinde Parti'den Devlet'e doğru indirgenmiş bir dikey güç yapısında Xi'nin bu yeni bütüncül stratejisine uygun olarak dış politika ve ulusal güvenliğe dair karar alma kurumlarını yeniden şekillendirmesi kaçınılmazdı. Bu çerçevede başat liderliğinin ötesinde küçük sınırlı gruplarla karma (özerk) gruplar arasında karmaşık bir yapılanma sürecine giderken aslında kadrolaşmada liyakate ve sadakate bağlı olarak belirli isimler üzerinde yoğunlaşan bir tercihe odaklanmıştır. Her ne kadar küçük sınırlı gruplar ve özerk gruplara bağlı yapılanmalar sayıca çoğalmış gibi görünse de rotasyon gibi belirli isimlerin birçok farklı görevler üstlenerek çok düzeyli yetkilendirildikleri ve dolayısıyla da başat lidere doğrudan bilgi ve karar seçenekleri aktarmada muktedir kılındıkları görülmektedir. Bu çerçeveden bakıldığında Parti-Devlet ilişkilerinin özellikle dış politika ve ulusal güvenlik alanlarında daha akışkan ve daha hızlı işlemesi olanaklı kılınmıştır. Dolayısıyla "büyük güç" olma arzusundaki Çin'in askerî bir güç yapılanmasından daha çok dış politika ve küresel ekonomi aktörü olarak ön plana çıkarılması da daha mümkün olmaktadır. MAK ve HKO'nun geri plana çekilerek Tayvan, Hong Kong, Güney Çin Denizi gibi sorunlara odaklanan ve ASEAN'dan Asya Pasifik örgütlenmelerine değin çok taraflı diplomasiyi de sahiplenen daha proaktif bir dış politika söylemi ve ülkenin iç istikrar dengelerine daha hassas bir ulusal güvenlik stratejisi benimseyen bir karar alma çerçevesi burada görülmektedir. Bu aşamada Xi Jinping'in merkezîleşme stratejisi sadece başat lider odaklı bir yapılanma değil, aynı zamanda tüm karar alma mekanizmaları arasındaki koordinasyonu ve akışkanlığı sürdürülebilir kılma çabasına da odaklanmaktadır. Ülke liderliğin hedeflerin çoğalması ve karmaşıklaşmasıyla karar alma kurumlarının da çeşitlenmesi kaçınılmaz hâl almıştır, yeter ki bunlar arasındaki uyumun yapılandırılmasında lider oligarşisinin kontrolü geçerli olsun. Bu açıdan bakıldığında Xi Jinping'in böyle bir Parti-Devlet dengesinin içerisine doğru konuşlandırılmış bir kadroyla çalıştığını ve kurumlar arası ilişkileri bu kadrolar üzerinden yönettiği anlaşılmaktadır.

KAYNAKÇA

Ahmad, M. Ve Mughal, R.A., "The Foreign Policy Think Tanks in China: Input, Access, and Opportunity", *Asian Affairs: An American Review,* Cilt: 38, Sayı: 3, Temmuz - Eylül 2011, ss. 143-155.

Allison, G.T., *Essence of Decision: Explaining the Cuban Missile Crisis*, (Boston: Little Brown, 1971).

Allison, G.T. ve Zelikow, P., *Essence of Decision: Explaining the Cuban Missile Crisis*, (New York: Longman, 1999), 2. Baskı.

Cabestan, J.P., "China Foreign and Security Policy Decision Processes under Hu Jintao", *Journal of Current Chinese Affairs*, Cilt: 38, Sayı: 3, 2009, ss. 63-97.

Cabestan, J.P. ve Vermander, B., *La Chine en quête de ses frontières: La confrontation Chine-Taiwan*, (Paris, Presses de Sciences Po., 2005).

Corkin, L., "Redefining Foreign Policy Impulses toward Africa: The Roles of the MFA, the MOFCOM and China Exim Bank", *Journal of Current Chinese Affairs*, Cilt: 40, Sayı: 4, 2011, ss. 61-90.

Glaser, S.B., "Chinese Foreign Policy research Institutes and the Practice of Influence", içinde *China's Foreign Policy: Who Makes It, and How Is It Made?* G. Rozman (der.), (New York, Palgrave, 2012), ss. 87-124.

Halperin, M.H. *Bureaucratic Politics and Foreign Policy*, (Washington, DC: Brookings Institution, 1974).

Hermann, M.G., "How Decision Units Shape Foreign Policy: A Theoretical Framework", *International Studies Review*, Cilt: 3, Sayı: 2, Yaz 2001, ss. 47-81.

Hermann, M.G., "The Role of Leaders and Leadership in the Making of American Foreign Policy", içinde *The Domestic Sources of American Foreign Policy*, Charles W. Kegley, Jr., and Eugene R. Wittkopf (der.), (New York: St. Martin's Press, 1988).

Hermann, M.G., "Leaders and Foreign Policy Decision Making", içinde *Diplomacy, Force, and Leadership,* D. Caldwell, Timothy J. McKeown (der.), (Boulder, CO: Westview Press, 1993).

Hermann, M.G. ve Hagan, J.D., "International Decision Making: Leadership Matters", *Foreign Policy*, Sayı: 100, Bahar 1998, ss. 124-137.

Hermann, M.G. ve Hermann, C.F., "Who Makes Foreign Policy Decisions and How: An Empirical Inquiry", *International Studies Quarterly*, Cilt: 33, 1989, ss. 361-390.

Hermann, M.G., Hermann, C.F. ve Hagan, J.D., "How Decision Units Shape Foreign Policy Behavior", içinde *New Directions in the Study of Foreign Policy*, C. F. Hermann, C. W. Kegley, Jr. ve J. N. Rosenau (der.), (London: Allen & Unwin, 1987).

Hermann, M.G., ve Preston, T., "Presidents, Leadership Style, and the Advisory Process", içinde *Domestic Sources of American Foreign Policy*, James McCormick and Eugene R. Wittkopf, Lanham (der.), (MD: Rowman and Littlefield, 1999).

Hu, W., "Xi Jinping's Big Power Diplomacy and China's National Security Commission (CNSC)", *Journal of Contemporary China*, Cilt: 25, Sayı: 98, Mart 2016, ss. 163-177.

Jakonson, L. ve Manuel, R., "How are Foreign Policy Decisions Made in China?", *Asia and the Pacific Policy Studies*, Cilt: 3, Sayı: 1, 2016, ss. 101-110.

James, P. ve Zhang, E., "Chinese Choices: A Poliheuristic Analysis of Foreign Policy Crises, 1950-1996", *Foreign Policy Analysis*, Sayı: 1, 2005, ss. 31-54.

Ji, Y., "China's National Security Commission: Theory, evolution and operations", *Journal of Contemporary China*, Cilt: 25, Sayı: 98, Mart 2016, ss. 178-196.

Kawashima, Sh., "China's Foreign Policy Objectives and Views on the International Order Thoughts Based on Xi Jinping's Speech at the 19th National Congress", *Japan Review,* Cilt: 3, Sayı: 3-4, Kış-Bahar 2020, ss. 54-63.

Kojima, K. "Politics under Xi Jinping: Centralization and Its Implications", *Public Policy Review - Policy Research Institute of Japan's Ministry of Finance*, Cilt: 16, Sayı: 3, Eylül 2020, 21 sayfa.

Lee, S. "An Institutional Analysis of Xi Jınping's Centralization of Power", *Journal of Contemporary China*, Cilt: 26, Sayı: 105, 2017, ss. 1-12.

Li, X., "China's Foreign Policy Decision-Making Mechanism and One Belt One Road Strategy", *Journal of Contemporary East Asia Studies*, C. 5, No. 2, 2016, ss. 23-35.

Loh, D., "Diplomatic Control, Foreign Policy, and Change under Xi Jinping: A Field-Theoretic Account", *Journal of Current Chinese Affairs*, Cilt: 47, Sayı: 3, 2018, ss. 111-145.

Lu, N., "The Central Leadership, Supraministry Coordinating Bodies, State Council Ministries and Party Departments", içinde *The Making of Chinese Foreign and Security Policy in the Era of Reform*, M. Lampton (der.), (Stanford, Stanford Uni. Press, 2001), ss. 39-60.

Miller, A. "The CCP Central Committee's Leading Small Groups", *China Leadership Monitor*, Sayı: 26, Güz 2008, ss. 8-11.

Miller, A. "Xi Jinping and the Party Apparatus", *China Leadership Monitor*, Sayı: 25, Yaz 2008, ss. 6-8.

Shambaugh, D., "China's Propaganda System: Institutions, Process and Efficacy", *The China Journal*, Sayı: 57, Ocak 2007, ss. 26-59.

Shirk, S., *China: Fragile Superpower*, (New York, Oxford Univ. Press, 2007).

Snyder, R., Bruck, H.W. ve Sapin, B., *Foreign Policy Decision Making: An Approach to the Study of International Politics*, (New York: The Free Press, 1962).

Sun, Y. *Chinese National Security Decision-Making: Processes and Challenges*, (The Brookings Institution – Center for Near East Asian Policy Studies, 2013).

Wang, Sh. "Xi Jinping's Centralisation of Chinese Foreign Policy Decision-Making Power", *East Asian Policy*, Cilt: 9, Sayı: 2, Nisan 2017, ss. 34-42.

Zhang, D.D., "Understanding China's Politics, Economic Policy Makers and Policy Making under Xi Jinping, *Treasury Paper -Australian Government*, 2017.

Zhang, Q.M., "Diplomacy with Chinese Characteristics", *The Hague Journal of Diplomacy*, Cilt:16, Sayı: 2-3, Mart 2021, ss. 358-369.

Zhao, Q. "Moving Between the Inner Circle and the Outer Circle: The Limited Impact of Think Tanks on Policy Making in China", içinde *China's Foreign Policy: Who Makes It, and How Is It Made?*, G. Rozman (der.), (New York, Palgrave, 2012), ss. 125-149.

Zhao, S., "Chinese Foreign Policy as a Rising Power to find its Rightful Place", *Perceptions – Journal of International Affairs*, Cilt: 18, Sayı: 1, Bahar 2013, ss. 101-128.

ÇİN'İN KÜLTÜREL VE DİNÎ YAPISI

Prof. Dr. Abdürreşit Celil Karluk*

Özet

Bu çalışma, modernleşme süreci, azınlıklar konusu ve ideolojik yapı gibi noktalara odaklanarak kültürel ve dini unsurların Çin siyaseti ve toplumu üzerindeki şekillendirici etkisine ışık tutmaktadır.

GİRİŞ

Yarı sömürge ve yarı feodal süreci uzun süren kanlı savaşlarla sonlandıran Çinliler, 1949 yılında Çin Komünist Partisinin (ÇKP) efsanevi lideri Mao Zedong'un önderliğinde milliyetçi Çinlileri mağlubiyete uğratarak Çin anakarasına hâkim olmuştur. Sosyalist rejim, Mao'un ölümüne (1976) dek ülkede çeşitli devrimleri gerçekleştirerek toplumsal ve kültürel yapıda ciddi dönüşüm ve değişimlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Mao'un ölümünden sonra ÇKP lideri olarak sahneye çıkacak olan Deng Xiaoping, Çin'i bahsi geçen temeller üzerinden yeni bir döneme hazırlamıştı. ÇKP, Deng Xiaoping önderliğinde (1979 yılında) "reform ve açılma" politikası ve stratejisini uygulamaya koyarak ülkenin kıyı ve sahil bölgelerinde kademeli/bölgesel kalkınma programlarını ihtiyatlı fakat cesur adımlarla uygulamaya koymuştur (Celil, 2001: 265-283). Bu program, içeriği itibarıyla Deng yönetiminin iddialı bir şekilde dillendirmiş olduğu "Dörtlü Modernleşme/四个现代化[1]"yi gerçekleştirmeyi hedefliyordu. Bu hedef doğrultusunda uygulanan kalkınma ve modernleşme icraatları Çin'deki azınlık milliyet (çevre Çin) ile egemen milliyet konumundaki Han Çinlileri (merkez Çin) arasında daha sonraları belirginleşecek olan başta ekonomik olmak üzere sosyal, kültürel, eğitsel ve diğer alanlardaki keskin kutuplaşmanın tohumunu da atmış bulunuyordu. Özellikle Çin'deki azınlık statüsünde bulunan milliyetlerin yoğun olarak yaşadığı orta ve batı bölgeler bu süreçte göz ardı edilmiş veya kalkınmada öncelik tanınmamıştır.[2]

ÇHC Anayasası'nın giriş bölümünde "Çin Halk Cumhuriyeti, ülkedeki bütün milliyetlerin ortaklaşa katılımı ile inşa edilen çok milliyetli ülkedir/中华人民共和国是全国各族人民共同缔造的统一的多民族国家" şeklinde belirtildiği gibi Çin ülkesi esasında

* Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler

1 "Dörtlü Modernleşme" (四个现代化), Deng Xiaoping öncesinde de dillendirilen fakat Deng ile gerçekleştirilme fırsatını yakalayan tarım, sanayi, bilim ve teknoloji ile ulusal savunma alanlarında kapsamlı reformlara gidilmesini hedefleyen, güçlü Çin inşa etme gayesi güden siyasal programının adıdır.

2 Quan Yi (全毅), "论中国经验与中国模式", 福建论坛 (人文社会科学版) Sayı: 1, 2011; Abdürreşit Celil, "Çin Halk Cumhuriyeti'nde Sosyo-Ekonomik Kalkınma Girişimleri ve Reformlar", *Kök Araştırmaları, Kök Sosyal ve Stratejik Araştırmaları*, Cilt I, Sayı: 3, 2001, ss. 265-283.

bulunmak gerekçesiyle ardı ardına kapatılmaktadır.[70] Pratikte uyguladığı din ve kültür politikalarından ötürü içeride ve dışarıda ciddi sorgulamalara, eleştirilere hatta bazı yaptırımlara maruz kalan ÇKP yönetiminin Xi Jinping iktidarı sonrasında küresel bir aktör olmak için başlattığı başta Kuşak Yol Girişimi olmak üzere çok yönlü girişimlerinin başarılı olması da sorgulanmaya başlanmıştır.

KAYNAKÇA

Abdulkerim, Bumeryem, *Çin Kaynaklarına Göre Taoizm*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011, Ankara).

Bai, Shouyi/白寿彝, "Çin Müslümanlarının Tarihi Katkıları/中国穆斯林的历史贡献", *Döngen Edebiyatı*/回族文学, Sayı: 4, 2007, ss. 65-68.

Büyük Ming Kanunları (大明律), &. Cilt/卷六, Moğol Renklillerin Evlilik Maddeleri/蒙古色目人婚姻條.

Celil, Abdürreşit, "Çin Halk Cumhuriyeti'nde Sosyo-Ekonomik Kalkınma Girişimleri ve Reformlar", *Kök Araştırmaları, Kök Sosyal ve Stratejik Araştırmaları,* Cılt I, Sayı III, 2001, Ankara. ss. 265-283.

Dikötter, Frank, *Exotic Commodities: Modern Objects and Everday Life in China*, (Newyork: Colombia University Press, 2006).

Ding, Hong (丁宏), "汉语民族", Ed.: Shengmin, Yang (杨圣敏) ve DingHong (丁宏), *Çin Etnografyas*/中国民族志, (Pekin: Merkezi Milliyetler Üniversitesi Yayınevi/中央民族大学出版社, 2004, Pekin), ss. 35-68.

Ding, Hong (丁宏) ve Zhang, Guojie (张国杰), Asırlık Çin Müslümanları/百年中国穆斯林, (Yınchuan:Ningxia Halk Yayınevi/宁夏人民出版社, 2002).

Dru, Gladney, "Muslim Tombs and Ethnic Folklore: Charters for Hui Identity", *The Journal of Asian Studies,* 1987, *46*(3), ss.495-532.

Eberhard, Wolfram, "Eski Çin Kültürü ve Türkler", *DTCF Fakülte Dergisi*, Cilt 1, Sayı: 4, 1943, ss. 477-487.

Erkin Türkler, "Sincan: Çin'in Başarılı Algı Operasyonu", *Türk Yurdu*, Sayı: 331, Mart 2015, ss. 27-28.

Fei, Xiaotong/费孝通, Çin Milliyeti'nin Çok Kaynaklı tek Gövdeli Durumu/中华民族多元一体格局, (Pekin: Merkezi Milliyetler Üniversitesi Yayınevi/中央民族大学出版社, 1999).

Friedrichs, Jörg. "Sino-Muslim Relations: The Han, the Hui, and the Uyghurs", *Journal of Muslim Minority Affairs*, 2017, ss.1-25.

Gries, Peter Hays, "A 'Century of Humiliation'", China's New Nationalism, (Berkeley: University of California Press, 2004), ss. 43-53.

Gu, Youshı (顾有识), "Çinliler/汉族, Ed. Gu Youshı (顾有识) ve luo Shujie (罗树杰), *Çin Etnografyası*/中国民族志, (Heilongjiang Halk Neşriyatı/黑龙江人民出版社, 2003), ss. 24-102.

Gu, Youshı (顾有识) ve LUO Shujie (罗树杰), *Çin Etnografyası*/中国民族志, (Heilongjiang Halk Neşriyatı/黑龙江人民出版社, 2003).

Ha, Zhengli (哈正利), "Döngenlerin Etnik Menşe Rivayetlerinin Temel Yapıları Üzerine/论回族族源传说的基本结构, *Edebiyat-Tarih-Felsefe*/文史哲, Sayı: 2, 2006.

Ho, Wai-Yip. "Mobilizing the Muslim Minority for China's Development: Hui Muslims, Ethnic Relations and Sino-Arab connections". *Journal of Comparative Asian Development*, 2013, 12.1, ss.84-112.

70 New NGO to operate China's Confucius Institutes, "Disperse Misinterpretation", New NGO to Operate China's Confucius Institutes, Disperse Misinterpretation, Global Times, Erişim: 20 Ağustos 2021.

Holcombe, Charles, *Doğu Asya Tarihi*, Çev.: M.Murtaza Özeren, Dergah Yayınları, 2016.

Hu, Zhenhua, (胡振华), "Çin İslami Milli kültürleri/中国伊斯兰教民族文化" , *Merkezi Milliyetler Üniversitesi Dergisi/*中央民族大学学报, Sayı: 5, 2002, ss. 42-52.

Kaufman, Alison, "The 'Century of Humiliation, Then and Now: Changing Chinese Perceptions Of the International Order", APSA 2009 Toronto Meeting Paper, Available at SSRN: https://ssrn.com/abstract=1449346 .

Karluk, Abdurreşit Celil, "Çin Halk Cumhuriyeti'ndeki Milliyetlerin Dağılımı ve Etno-Demografik Özellikleri", *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 11, 2009, ss. 63-91.

Karluk, Abdürreşit Celil, "İpek yolunun Başlangıç Güzergâhında Tehlikedeki Türk Toplum ve Kültürleri", *Uluslararası İpek Yolunda Türk Dünyası Ortak Kültür Mirası Bilgi Şöleni Bildiriler Kitabı*, (Ankara: Türk Yurdu Yayınları, 2013), ss. 56-76.

Karluk, Abdurreşit Celil, *Çinlilik ve Çin'de Ötekiler*, (Nobel Akademik Yayıncılık, 2. Baskı, 2021).

Lin Yutang/林语堂, Çinli/中国人, (Xuelin Yayınevi/学林出版社, 1995, 第2次印刷).

Ma, Qicheng (马启成), *Döngen Tarihi ve Kültürü Üzerine Etnolojik Araştırma/*回族历史与文化暨民族学研究, (Pekin: Merkezi Milliyetler Üniversitesi Yayınevi/中央民族大学出版社, 2006).

Ma, Rong (马戎), "Etnoloji Araştırmalarında Yerli Halklar Sorunu/民族研究中的原住民问题 *(上)"*, Güneybatı Milliyetler Üniversitesi Dergisi/西南民族大学学报, Sayı: 12, 2013, ss. 13-19.

Ma, Rong, (马戎), "Çin'in Azınlıklar Sosyolojisi Araştırması Üzerinde" /论中国的民族社会学研究, *Pekin Üniversitesi Dergisi /*北京大学学报*,* Cilt: 38, Sayı: 5, 2001.

Ma, Mingda, (马明达), "Zhu Yuanzhang'ın Renklilere Ayrımcılığı/朱元璋歧視色目人", *Döngen Araştırmaları/*回族研究, Sayı: 1, 2006.

Meyer, Patrik Kristof, *Governing Muslim Minorities as Security Threats:The Case of the Uyghurs and the Concept of a New Chinese Nation,* Yayımlanmamış Doktora Tezi, (Robinson College, University of Cambridge, June 2012).

Qi, Liang (启良), *Çin Medeniyet Tarihi/*中国文明史(II/下) , (Kanton: Huazcheng Neşriyatı/花城出版社, 2001).

Qian, Zongfan(钱宗范) ve Liang, Yi (梁颖), *Guangxi Milliyetleri Patriarkal Sistemi Araştırması/*广西各民族宗法制度研究, (Guilin/ 桂林: Guangxi Pedagoji Üniversitesi Yayınları/ 广西师范大学出版社 1997 年版).

Qu, Zuming(屈祖明) ve Yu, Renxin(于仁信), *Çin Geleneksel Kültürü* /中国传统文化, (Pekin: Merkezi Milliyetler Üniversitesi Yayını/中央民族大学出版社, 1999).

Quan, Chunhua (全春花), "Yuan Sülalesinin "Dört Tabaka Sistemi" Üzerine /元朝 "四等人制概论" , *Shijiqiao/*世纪桥, Sayı: 8, 2008, ss.70-71.

Quan, Yi (全毅), "Çin Deneyimi ve Çin Modeli Üzerine/论中国经验与中国模式" , *Fujian Forumu/*福建论坛 *(*人文社会科学版*)*, Sayı: 1, 2011.

Sautman, Barry, "Is Xinjiang an Internal Colony?." *Inner Asia,* Sayı: 2, 2000, ss. 239-271.

Song, Shuhua (宋蜀华), Chen, Kejin (陈克进), Ana *Hatlarıyla Çin Milliyetleri/*中国民族概论*,* (Pekin: Merkezi Milliyetler Üniversitesi Yayınevi/中央民族大学出版社, 2001).

Stalin (斯大林), Maksizm *ve Milliyetçilik/*马克思主义和民族主义, Stalin Koleksiyonu/斯大林全集, II. Cilt/第二卷, (Pekin: Merkezi Tercüme Dairesi Neşriyatı/中央编译出版社, 1913).

Wang, Ke (王柯) (2001), *Millet ve Devlet: Çin'in Çok Milliyetli Birleşik Devlet Düşüncesinin Şeceresi/*民族与国家*:* 中国多民族统一国家思想得系谱, (Pekin: Çin Sosyal Bilimler Yayınevi/中国社会科学出版社, 2001).

Wang, Maohe(汪茂和), "Eski Çin'de Bilim ve Teknik/中国古代科学技术" , Zhang Dainian(张岱年) ve Fang Keli(方克立) editör, *Çin Kültürüne Giriş/*中国文化概论, (Pekin Pedagoji Üniversitesi Yayınları 北师大出版社, 1995年第 İkinci Baskı/2次印).

Wei Dongzhao ve Wangruilian (韦东超，王瑞莲), *Çin Milliyetler Evriminin Tarihi*/中国民族流变史, (Hubei Halk Yayınevi/湖北人民出版社, 2000).

Wu, Shımin (吴士民), *Milliyetler Teorisi ve Milliyetler Politikası* 民族理论和民族政策, (Pekin: Çin Sosyal Bilimler Yayınevi/中国社会科学出版社, 1985).

Yang, Shengmin (杨圣敏) ve DingHong (丁宏), *Çin Etnografyas*/中国民族志, (Pekin: Merkezi Milliyetler Üniversitesi Yayınevi/中央民族大学出版社, 2004).

Yang Wanquan (杨万全), "Döngenlerin Kökeni Üzerine İnceleme/回族族源探讨, *Güneybatı Milliyetler Üniversitesi Dergisi*/ 西南民族大学学报: 人文社会科学版, Sayı: 2, 1985, ss. 19-31.

Zhang Xumin/张序民, Baoji: "Yan-Huang soyunun yurdudur/宝鸡: 炎帝族之源" , *Xungen*/寻根, Sayı: 1, 1997, ss. 9-11.

Zhou, Jianxin(周建新), "Döngenlerin Oluşumunda Karışık Evlilikler/回族形成发展过程中的族际族内通婚" , *Merkezi Milliyetler Üniversitesi Dergisi*/中央民族大学学报, Sayı: 3, 2001, ss. 52-56.

Elektronik Kaynaklar

Bingtuan, www.china.org.cn/e-white/20030526/9.htm , (Erişim: 25 Ağustos 2020).

China's Uighurs Claim Cultural Genocide, http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2014/06/china-uighurs-claim-cultural-gen-20146165946224857.html, (Erişim: 30 Mart 2017).

Çin 2010 Nüfus Sayımı İstatistik Verileri/中国2010年人口普查资料http://www.stats.gov.cn/tjsj/pcsj/rkpc/6rp/indexch.htm, (Erişim: 01Mart 2017)

Çin Anayasası, http://www.gov.cn/gongbao/content/2004/content_62714.htm, (Erişim: 17 Temmuz 2021).

Çin Din İşleri İdaresi Resmi Ağ Sayfası, Çin'de Dini Durum/ 中国宗教概况http://www.sara.gov.cn/zwgk/17839.htm, (Erişim: 06 Mart 2017)

Çin Hükümeti Ağı/中国政府网 http://www.gov.cn/gongbao/content/2004/content_62714.htm, (Erişim: 17 Temmuz 2021).

Çin İslam Dini Cemiyeti (中国伊斯兰教协会), resmi ağ sayfasında http://www.chinaislam.net.cn 2014年国际宗教自由报告http://chinese.usembassy-china.org.cn/irf2014.html, (Erişim: 06 Mart 2017).

Çin İstatistik Dairesi Resmi Ağ Sayfası: Çin 2010 Nüfus Sayımı İstatistik Verileri/中国2010年人口普查资料 http://www.stats.gov.cn/tjsj/pcsj/rkpc/6rp/indexch.htm, (Erişim: 01 Mart 2017).

Çinli Müslümanların Tarihsel Katkısı/中国穆斯林的历史贡献？http://www.chinaislam.net.cn/cms/whyj/yslgk/201205/21-56.html, (Erişim: 20 Mart 2017).

Independent: "China bans Islamic Baby Names in Muslim Majority Xinjiang Province, http://www.independent.co.uk/news/world/asia/china-ban-islamic-baby-names-muslim-xinjiang-province-uyghurs-burqa-islam-jihad-human-rights-a7700646.html, (Erişim: 25 Nisan 2017).

New NGO to operate China's Confucius Institutes, 'Disperse Misinterpretation', New NGO to Operate China's Confucius Institutes, Disperse Misinterpretation - Global Times, (Erişim: 20 Ağustos 2021).

Telegraph: China Bans Islamic Baby Names in Muslim Majority Xinjiang Province, http://www.telegraph.co.uk/news/2017/04/25/china-bans-islamic-baby-names-muslim-majority-xinjiang-province/, (Erişim: 25 Nisan 2017).

The Guardian: China Bans Religious Names for Muslim Babies in Xinjiang, https://www.theguardian.com/world/2017/apr/25/china-bans-religious-names-for-muslims-babies-in-xinjiang, (Erişim: 25 Nisan 2017).

The New York Times: *China Bans 'Muhammad' and 'Jihad' as Baby Names in Heavily Muslim Region,* https://www.nytimes.com/2017/04/25/world/asia/china-xinjiang-ban-muslim-names-muhammad-jihad.html?_r=0, (Erişim: 25 Nisan 2017).

ÇİN BALIKÇILIK ENDÜSTRİSİNİN MEVCUT DURUMU VE DEVLET POLİTİKALARI ÜZERİNE DEĞERLENDİRMELER

Prof. Dr. Bayram Öztürk*, Dr. Öğr. Üyesi Taner Yıldız**,
Doç. Dr. Onur Gönülal***, Can Kalkavan****

Özet

Bu bölüm, Çin ekonomisi için hayli önemli bir konumda bulunan balıkçılık endüstrisinin güncel durumuna odaklanmakta ve Pekin'in balıkçılık politikalarını mercek altına almaktadır.

1. GİRİŞ

Çin Halk Cumhuriyeti (Burada "Çin" olarak anılacaktır.) Doğu Asya'da Doğu Çin Denizi, Sarı Deniz ve Güney Çin Denizi kıyısında yer almaktadır. Çin'in tahminî nüfusu yaklaşık 1,3 milyar kişidir (worldbank.org), toplam 9.596.960 km²lik yüz ölçümü ve 18.000 km uzunluğunda kıyı şeridi ile Rusya, Kanada ve ABD'den sonra dördüncü büyük ülkedir (FAO, 2021). Çin'in Münhasır Ekonomik Bölgesi (MEB), komşu ülkeler (Japonya, Güney Kore, Tayvan ve Güney Çin Denizi'ne kıyısı olan ülkeler) ile devam eden bir anlaşmazlığın konusudur (Blomeyer ve diğ., 2012). FAO'nun verilerine göre Çin'de 100'den fazla türün hedeflendiği kıyı boyunca 3.000'den fazla denizel türün bulunduğunu bildirmektedir. Çin'in kıyı illeri, kara alanının yalnızca %14'ü ile ülke nüfusunun yarısını ve ekonomik faaliyetin üçte ikisini oluşturmaktadır. Çin'deki deniz balıkçılığı kaynakları, esas olarak ülkenin 11 kıyı ili ve belediyesi tarafından avlanmaktadır. Balıkçılık endüstrisinin gelişimsel geçmişi, bunlar arasında farklılık göstermektedir. Zhejiang, Fujian, Shandong, Hainan ve Guangdong eyaletleri, 2017'deki toplam deniz avının yaklaşık %78'ini oluşturan Çin'deki başlıca balıkçılık eyaletleri olmuştur (Ding ve diğ., 2021). Çin'in kıyıları Sarıdeniz, Doğu Çin Denizi ve Güney Çin Denizi'ne kadar uzanmaktadır (Şekil 1).

* İstanbul Üniversitesi, Su Bilimleri Fakültesi, Deniz ve İçsu Kaynakları Yönetimi Bölümü, İstanbul, Türkiye, E-mail: ozturkb@istanbul.edu.tr
** İstanbul Üniversitesi, Su Bilimleri Fakültesi, Balıkçılık ve Su Ürünleri İşleme Teknolojisi Bölümü, İstanbul, Türkiye, E-mail: yldztnr@istanbul.edu.tr
*** İstanbul Üniversitesi, Su Bilimleri Fakültesi, Deniz ve İçsu Kaynakları Yönetimi Bölümü, İstanbul, Türkiye, E-mail: ogonulal@istanbul.edu.tr
**** Türk Deniz Araştırmaları Vakfı (TÜDAV), Beykoz, İstanbul, Türkiye, E-mail: cankalkavan9@gmail.com

KAYNAKÇA

"About the IUU Fishing Index", *IUU Fishing Index,* Erişim Adresi: https://www.iuufishingindex. net/about, (Erişim Tarihi: 9 Nisan 2021).

Agnew, David ,Pearce, John, Pramod, Ganapathiraju, Peatman, Tom, Watson, Tom, Beddington, John R. ve Pitcher, Tony J., "Estimating The Worldwide Extent of Illegal Fishing", *Plos Journals*, 25 Şubat 2009, Erişim Adresi: https://doi.org/10.1371/journal.pone.0004570, (Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2021).

Avrupa Komisyonu, "Subsidies To The Fisheries, Aquaculture, and Marketing and Processing Subsectors in Major Fishing Nations Beyond The EU". *Luxembourg: Directorate-General for Maritime Affairs and Fisheries,* Mart 2017, Erişim Adresi: https://publications.europa.eu/en/publi cationdetail// publication/45f78bf8d24b11e6ad7c01aa75ed71a1, (Erişim Tarihi: 30 Nisan 2021).

"Beyond National Jurisdiction", *Deep Ocean Stewardship Initiative: DOSI Biodiversity Bilgilendirme Notu*, Ocak 2021, Erişim Adresi: https://www.dosi-project.org/topics/biodiversity-beyond-national-jurisdiction-bbnj/, (Erişim Tarihi: 11 Nisan 2021).

Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (UNCLOS), 1982, Erişim Adresi: https://denizmev zuat.uab.gov. tr/uploads/pages/uluslararasi-sozlesmeler/denizhukuku.pdf, (Erişim Tarihi: 2 Nisan 2021).

Blomeyer, Roland ve Stobberup, Kim, "The Role of China in World Fisheries", *Fish and Fisheries,* Sayı: 15, (Brüksel: John Wiley & Sons Ltd Yayın, 2014), ss. 474-488.

Cai, Le., "Study of Population Carrying Capacity of Fisheries Resources about Chinese", The New Eastern Part, *China Social Sciences Press,* Şubat 2012.

Carolin, Christopher., "The Dragon as a Fisherman: China's Distant Water Fishing Fleet and the Export of Environmental Insecurity", *SAIS Review of International Affairs,* Cilt: 35, Sayı: 1, Ocak 2015, ss. 133-144. Erişim Adresi: https://muse.jhu.edu/content/crossref/journals/sais_review/v035 /35.1.carolin. html, (Erişim Tarihi: 2 Nisan 2021).

CCICED (China Council for International Cooperation on the Environment and Development), "Ecosystem Issues and Policy Options Addressing Sustainable Development of China's Ocean and Coast", Ağustos 2010.

Chen, Qi, Weiteng, Shen ve Bing, Yu, "Study on the Assessment of Production Potential of Marine Food System in China", *Rural Econ*, 2018, Sayı: 5, ss. 49-54. Erişim Adresi: file:///C:/Users/TUDAV/Downloads/ sustainability-10-04302%20(1).pdf, (Erişim Tarihi: 30 Nisan 2021).

"China's Maritime Disputes 1895-2020", *Council on Foreign Relations*, Erişim Adresi: https://www.cfr.org/ timeline/chinas-maritime-disputes, (Erişim Tarihi: 06 Nisan 2021).

"China to 'Complete' South China Sea Land Reclamation, *BBC News*, 16 Haziran 2015, Erişim Adresi: https:// www.bbc.com/news/world-asia-china-3314475, (Erişim Tarihi: 6 Nisan 2021).

"Data and Metadata for OECD Countries and Selected Non-Member Economies", *OECD*, Ocak 2021, Erişim Adresi: http://stats.oecd.org/, (Erişim Adresi: 30 Nisan 2021).

"Declaration on the Conduct of Parties in the South China Sea", The Association of Southeast Asian Nations, 17 Ekim 2021, Erişim Adresi: https://asean.org/?static_post=declaration-on-the-conduct-of-parties-in-the-south-china-sea-2, (Erişim Tarihi: 5 Nisan 2021).

Ding, Qi, Xiujuan, Shan, Xianshi Jin, Gorfine, Harry ve Wang, Yali, "Dynamic Evolution Analysis of Recreational Fisheries Development in China" *Fish Manag Ecol*, 2021, Erişim Adresi: https:// doi.org/10.1111/ fme.12475, (Erişim Adresi: 30 Nisan 2021).

Dünya Bankası, "World Bank Fish to 2030 Prospects for Fisheries and Aquaculture", *Dünya Bankası Raporu*, Sayı: 83177, Aralık 2013, Erişim Adresi: http://www.fao.org/3/i3640e/i3640e.pdf, (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2021).

Espenilla, Jacqueline Joyce F., "Judicial Fact-Finding Initiatives in the South China Sea Arbitration", *Asian Journal of International Law Dergisi* , Cilt: 9, sayı 1, (Cambridge, United Kingdom, Cambridge University Press, 2019), ss. 20-30.

"Fishery and Aquaculture Statistics. Global Capture Production 1950-2018 in FAO Fisheries and Aquaculture Department", FAO, *FishstatJ*, Kasım 2020, Erişim Adresi: www.fao.org/fishery/ statistics/software/ fishstatj/en., (Erişim Adresi: 11 Nisan 2021).

"Fishery and Aquaculture Country Profiles The People's Republic of China", FAO, Ağustos 2020 Erişim Adresi : http://www.fao.org/fishery/facp/CHN/en (Erişim Tarihi: 10 Mart 2021).

FishSpektrum. (2018). FishSpektrum Krakken® UVI database. Madrid: FishSpektrum

Franki, Julie., "Seize the Sea: The Territorial Conflict Between the United States and China Over Military Operations in the South China Sea", *Emory International Law Review*, Sayı: 31, (Atlanta, United States of America, Emory University Law Press, 2021), ss. 1021-1031.

"Global Fishing Watch", 2021, Erişim Adresi: www.globalfishingwatch.org. (Erişim Adresi: 1 Nisan 2021).

"Give a Man a Fish – Five Facts on China's Distant Water Fishing Subsidies", Greenpeace, *Greenpeace East Asia Rapor,* 24 Ağustos 2016, Erişim Adresi: https://chinadialogueocean.net/ 641-china-fishing-industry-fuel-subsidies/. (Erişim Tarihi: 30 Nisan 2021).

"Growth Projections and Complexity Rankings", Harvard University, 3 Haziran 2019, Erişim Adresi: https:// doi.org/10.7910/dvn/xtaqmc., (Erişim Tarihi: 30 Nisan 2021).

Guillen Julie, Fabrizio, Natale, Carvalho, Natacha, Casey, John, Hofherr, Johann, Druon, Jean-Noël, Gianluca Fiore, Maurizio Gibin, Zanzi, Antonella ve Martinsohn, Jann Th., "Global Seafood Consumption Footprint". *Ambio*, Sayı: 48, (Bethesda, United States of Amedrica, PMC Yayın, 2018), ss.111–122, Erişim Adresi: https://doi.org /10.1007/s13280-018-1060-9, (Erişim Adresi: 1 Mayıs 2021).

Hanson, Arthur, He Cui Linlin Zou, Shelley, Clarke, Muldoon, Geoffrey, Potts, Jason ve Zhan Huihui, "Greening China's Fish and Fish Products Market Supply Chains". *International Institute for Sustainable Development Rapor*, Haziran 2011, Erişim Adresi: https://www.iisd.org/system/f iles/publications/ greening_china_fish_en.pdf, (Erişim Adresi: 30 Nisan 2021).

Heidar, Thomas., "Conservation and Sustainable Use of Marine Biological Diversity Beyond Areas of National Jurisdiction: A Third Implementing Agreement under the Law of the Convention", *International & Comparative Law Quarterly*, Cilt: 69, Sayı: 3 (Cambridge, United Kingdom, Cambridge University Press, 2020), p.88-95.

Hosch, Gilles, "China Bottom of Illegal Fishing Index", *China Dialogue*, 16 Nisan 2019, Erişim Adresi: https:// chinadialogueocean.net/7568-china-worst-country-illegal-fishing-index/, (Erişim Tarihi: 30 Nisan 2021).

LaFond Eugene, "South China Sea Economic Aspects", *Britannica*, 2021, Erişim Adresi: https:// www. britannica.com/place/South-China-Sea/Economic-aspects (Erişim Tarihi: 2 Nisan 2021).

Lam, Vicky, Sumaila, Ussif Rashid, Dyck, Andrew, Daniel Pauly ve Watson Reg, "Construction and First Applications of A Global Cost of Fishing Database". *ICES Journal of Marine Science*, Cilt: 68, Sayı: 9, (Oxford, United Kingdom, Oxford Academic Yayın, 2011), ss. 1996-2004,

Mallory, Tabitha Grace, "China's Distant Water Fishing Industry: Evolving Policies and Implications", *Marine Policy,* sayı: 38, ss. 99-108, Erişim Adresi: https://www.researchgate.net/ publication/257163037_ China's_distant_water_fishing_industry_Evolving_policies_and_implications, (Erişim Tarihi: 19 Nisan 2021).

OECD, 2021. Data and metadata for OECD countries and selected non-member economies. http://stats.oecd. org/

"One Shared Ocean", *Large Marine Ecosystems*, 2021, Erişim Adresi: http://onesharedocean.org/l mes, (Erişim Tarihi: 1 Mart 2021).

Öztürk, Bayram, "Fisheries Investments And Economic Contribution to The Islamic Republic of Mauritania by The Turkish Fishing Industry", *Journal of the Black Sea / Mediterranean Environment*, Cilt: 24, Sayı: 2, (İstanbul Türkiye, TUDAV Yayın, 2018), ss. 186-197.

Öztürk, Bayram,, "Some remarks of Illegal, Unreported and Unregulated (IUU) Fishing in Turkish Part of the Black Sea", *J. Black Sea/Mediterranean Environment*, Cilt: 19, Sayı: 2, (İstanbul, Türkiye, TUDAV Yayın , 2013), ss.256-267.

Pauly, Daniel , Belhabib, Daniel ve Blomeyer, Roland, "China's Distant-Water Fisheries in the 21st Century", *Fish and Fisheries*, Cilt:15, Sayı:3, (Hoboken, United States of America, Wiley Yayın, 2013), ss. 474-488.

Pauly, Daniel, "Sea Around Us Concepts, Design and Data", *SAU*, 2021, Erişim Adresi: seaaroundus.org, (Erişim Tarihi: 19 Nisan 2021).

Regilme, Salvador Santino, "Understanding the South China Sea Dispute Using Analytic Eclecticism". *International Studies, Beyond Paradigms,* Cilt: 55, Sayı: 3, (Oxford, United Kingdom, Oxford University Press, 2018), ss. 213-237.

SAU, 2021. Pauly D., Zeller D., Palomares M.L.D. (Editors), 2020. Sea Around Us Concepts, Design and Data (seaaroundus.org).

Salihoğlu, Barış, Yücel Şahin Ezgi,, Ibello, Valeria ve Yücel Mustafa, İklim Değişikliği, Ekosistem Servisleri ve Bölgesel Yönetim Stratejileri, içinde Bayram Özturk, Barış Salihoğlu Ed., "İklim Değişikliği ve Türkiye Denizleri Üzerine Etkileri", Sayı: 60, (İstanbul, Türkiye, TUDAV Yayın, 2021), s.4.

"South China Sea Dispute: Huge Chinese 'Fishing Fleet' Alarms Philippines", *BBC News*, Mart 2021 Erişim Adresi: https://www.bbc.com/news/world-asia-56474847, (Erişim Tarihi: 7 Nisan 2021).

"Tensions in the East China Sea", Council on Foreign Relations, 22 Ocak 2019 Erişim Adresi: http s://www.cfr.org/global-conflict-tracker/conflict/tensions-east-china-sea, (Erişim Tarihi: 7 Nisan 2021).

The Growth Lab at Harvard University. (2019). "Growth Projections and Complexity Rankings, V2" [Data set]. https://doi.org/10.7910/dvn/xtaqmc

"The State of World Fisheries and Aquaculture 2018 - Meeting the Sustainable Development Goals", FAO, Haziran 2018, Erişim Adresi: http://www.fao.org/documents/card/en/c/I9540EN/, (Erişim Tarihi: 1 Mayıs 2021).

"The State of Mediterranean and Black Sea Fisheries", General Fisheries Commission for the Mediterranean, FAO, Haziran 2020, Erişim Adresi: https://doi.org/10.4060/cb2429en, (Erişim Adresi: 30 Nisan 2021).

"Troubled Waters in South China Sea", *Straits Times*, 29 Şubat 2016 Erişim Adresi: http://graphics. straitstimes.com/STI/STIMEDIA/Interactives/2016/02/, (Erişim Tarihi: 03 Nisan 2021).

TÜDAV, 2021. Yasadışı, Kayıtdışı ve Kuraldışı (YKK) Balıkçılık. *TUDAV*, Erişim Adresi: https://tudav.org/calismalar/balikcilik/surdurulebilir-balikcilik/yasadisi-kayitdisi-ve-kuraldisi-ykk-balikcilik/, (Erişim Tarihi: 10.04.2021)

Vito, Lucia., "A Very Quick Look at the Revised Draft Text of the New Agreement on Marine Biodiversity in Areas beyond National Jurisdiction", *European Journal of International Law Dergisi*, 23 Ocak 2020, Erişim Adresi: https://www.ejiltalk.org/a-very-quick-look-at-the-revised-draft-text-of-the-new-agreement-on-marine-biodiversity-in-areas-beyond-national-jurisdiction/, (Erişim Tarihi: 11 Nisan 2021).

"Yasadışı, Kayıtdışı ve Kuraldışı (YKK) Balıkçılık" TUDAV, Erişim Adresi: https://tudav. org/calismalar/balikcilik/surdurulebilir-balikcilik/yasadisi-kayitdisi-ve-kuraldisi-ykk-balikcilik/, (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2021).

Zhao, Wenhu., Huihui, Shen, "A Statistical Analysis of China's Fisheries in the 12th Five-Year Period", *Aquaculture and Fisheries*, 11 Ocak 2016, Erişim Adresi: http://dx.doi.org/10.1016/j.aaf. 2016.11.001, (Erişim Tarihi: 30 Nisan 2021).

ÇİN'İN İŞSİZLİK, İSTİHDAM VE VERGİ POLİTİKALARI

Prof. Dr. Iraz Haspolat Kaya* - Arş. Gör. Sezin Ünal Miçooğulları**

Özet

Çin'deki iş gücü piyasasındaki değişiklikler devlet garantisi dönemi ve istihdamın düştüğü işsizliğin yükseldiği piyasa ekonomisine geçilen dönem olarak dönemde incelenebilir. Çin'de 1997-2002 yılları arasında işgücü akımı durma noktasına gelmiştir. Çin'in Dünya Ticaret Örgütüne üye olması istihdam üzerinde büyük etkileri olan bir durum olmuştur. Dünyadaki iş gücünün neredeyse yarısına sahip olan bir ülkenin çalışma standartları, düşük ücret politikaları kuşkusuz küresel çapta bir etki yaratmaktadır. Çin'in birçok ILO standartlarını ihlal ederek sağladığı maliyet ve pazar avantajları, diğer dünya devletlerini olumsuz etkilemektedir. Çin'de hiçbir hükûmet döneminde ortaya çıkan veri setleri iş gücü piyasasının net bir resmini sunmamakta ve çoğu iktisatçı resmî rakamların işsizliği hafife aldığına inanmaktadır. Yeterince sayılmayan gruplar arasında, Çin'deki 149 milyon serbest meslek sahibi ve kentsel alanlarda iş bulmak için kırsaldan düzenli olarak seyahat eden yaklaşık 300 milyon göçmen işçi bulunmaktadır. Tüm dünyayı etkisi altına alan bir ekonomik durgunluk dönemi kuşkusuz Çin için de zorlayıcı olacaktır. Çin iş gücü piyasasının emeklilik ve malullük yardımlarının, kariyerlerin kesintiye uğraması ve COVID 19'dan kronik olarak etkilenmesi nedeniyle azalan çalışma kapasitesinden etkilenmesi muhtemeldir. Çin'de yalnızca çok sınırlı sayıda vergi kanunu parlamentoda kabul edilip yasalarla çıkarılmıştır. Çin hızlı bir büyüme trendini yakalamış olsa da piyasa ekonomisinin gerektirdiği dönüşümleri tamamlaması gerekmektedir. Yüksek hızda büyüyen Çin ekonomisinin sahip olduğu en büyük avantajı sınırsız iş gücü arzıdır. Bu demografik fırsat penceresi olarak nitelendirdiğimiz avantajını iyi bir biçimde kullanabilmesi için Çin'in yoksulluk, gelir eşitsizliği gibi sorunlarına çözüm olabilecek uluslararası standartlara sahip sosyal politika önlemlerinin alınması gerekmektedir. Bununla birlikte vergi politikasının da düzgün işlemesi için kayıt dışılığın tüm sektörlerde bir an önce yeniden düzenlenmesi ve vergi kaçırmanın önüne geçilmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çin, İşsizlik, İstihdam Politikası, Vergi Politikası, İş Gücü.

Abstract

Changes in the labor market in China can be examined in the period of state guarantee and transition to market economy, where employment declines and unemployment rises. The labor flow in China came to a standstill between 1997 and 2002. China's membership in the World Trade Organization has had a major impact on employment. The labor standards and low wage policies of a country that has almost half of the world's workforce undoubtedly have a global impact. The cost and market advantages that China provides by violating many ILO standards negatively affect other world states. The datasets that have emerged in no government period in China provide a clear picture of the labor market, and many economists believe that the official figures underestimate unemployment. Undercounted groups include the 149 million self-employed people in

* Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi Endüstri İlişkileri Bölümü, orcid no :0000-003-2380-416x, haspolatiraz@gmail.com

** Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi Endüstri İlişkileri Bölümü, orcid no: 0000-0002-9656-4606, sezin.micoogullari@hbv.edu.tr.

Çin topraklarındaki faaliyetler:

- Mal satışı
- İşleme, onarım veya değiştirme hizmetlerinin sağlanması
- Mal ithalatı veya
- Hizmetlerin sağlanması

Çin'de KDV mükellefleri genel ve küçük ölçekli olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Hangi tür verginin uygulanacağı, ticari faaliyetlere bağlı olarak yetkili vergi dairesi ve muhasebe sisteminin karmaşıklık derecesine göre değişmektedir. Yıllık satış tutarı limiti 5 milyon RMB'dir.[67]

Çin hızlı bir büyüme trendini yakalamış olsa da piyasa ekonomisinin gerektirdiği dönüşümleri tamamlaması gerekmektedir. Yüksek hızda büyüyen Çin ekonomisinin sahip olduğu en büyük avantajı sınırsız iş gücü arzıdır. Bu demografik fırsat penceresi olarak nitelendirdiğimiz avantajını iyi bir biçimde kullanabilmesi için Çin'in yoksulluk, gelir eşitsizliği gibi sorunlarına çözüm olabilecek uluslararası standartlara sahip sosyal politika önlemlerinin alınması gerektiği açıktır. Vergi politikasının da düzgün işlemesi için kayıt dışılığın tüm sektörlerde bir an önce yeniden düzenlenmesi ve vergi kaçırmanın önüne geçilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Ataman, Berrin Ceylan, *İşgücü Piyasası ve İstihdam Politikalarının Temel Prensipleri,* (Ankara: AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1999).

Cai, Fang, Chan, Kam Wing, "The Global Economic Crisis and Unemployment in China", *Eurasian Geography and Economics*, Cilt: 50,Sayı: 5, 2009, ss. 513-531. Erişim Adresi: https://www.researchgate.net/publication/228651428_The_Global_Economic_Crisis_and_Unemployment_in_China, (Erişim Tarihi: 7 Mart 2021).

Chan, Anita, "Strikes In China's Export Industries in Comparative Perspective", *The China Journal*, Cilt 65, Sayı: 1, ss. 27-51. Erişim Adresi: https://www.journals.uchicago.edu/doi/pdf/10.1086/tcj.65.25790556, (Erişim Tarihi: 25 Nisan 2021).

"Employment Law Overview China 2019-2020", *Zhong Lun Law Firm,* 2020, Erişim Adresi: https://knowledge.leglobal.org/wp-content/uploads/sites/2/LEGlobal-Employment-Law-Overview_China_2019-2020.pdf, (Erişim Tarihi: 20 Mart 2021).

Erol, Sevgi Işık "Gençlere Yönelik Aktif İstihdam Politikaları: Japonya, Kore, Çin ve Türkiye Örnekleri", *TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi,* Cilt: 24 Sayı: 6, 2013, Erişim Adresi: https://www.tuhis.org.tr/upload/dergi/1389608428.pdf , (Erişim Tarihi: 23 Mart 2021).

Gereffi,Gary., "Global value chains in a post-Washington Consensus World", *Review of International Political Economy*, Cilt:1, Sayı:1, 2013, s. 14, Erişim Adresi: https://www.researchgate.net/publication/243465219_Global_Value_Chains_in_a_Post-Washington_Consensus_World , (Erişim Tarihi: 2 Nisan 2021).

67 https://www.roedl.com/en-gb/de/media/publications/brochures/documents/brochure-tax-guide-china-roedl-partner.pdf

Gökten, Kerem, "Kapitalizm İçin çalışmak: Çin'de İşgücü Piyasasının İnşası", *Çalışma ve Toplum*, Cilt: 0, Sayı: 35, 2012, ss. 90-120, Erişim Adresi: https://app.trdizin.gov.tr/publication/paper/detail/TVRNMU9ETTJOZz09 (Erişim Tarihi: 23 Mart 2021).

Gökten, Kerem, "Annual Conference On International Political Economy: Challenges to the Welfare State" içinde *From State Welfare to Harmonious Society: Constructing New Welfare Regime in China, (Annual Conference on International Political Economy)*, (İzmir: Gediz Üniversitesi Yayınları 2012), ss. 69-81.

Harvey, David, *The Right to the City*, (Londra, New Left Review, 2008).

Harvey, David, *Rebel Cities From the Right to the City to the Urban Revolution,* (Londra:Verso, 2012).

ILO, "Social Security Policy Monitor China" June-August 2020, Erişim Adresi: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---asia/---ro-bangkok/---ilo-beijing/documents/publication/wcms_754774.pdf, (Erişim Tarihi: 8 Nisan 2021).

ILO, "China Decent Work Programme, 2016-2020:" 2020, Erişim Adresi: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---asia/---ro-bangkok/---ilobeijing/documents/publication/wcms_549135.pdf (Erişim Tarihi: 20.03.2021).

John Giles, Albert Park, Juwei Zhang, "What Is China's True Unemployment Rate?", *China Economic Review*, Cilt: 16, Sayı 2, 2005, ss. 149-170, Erişim Adresi: https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1043951X0400077X?via%3Dihub, (Erişim Tarihi: 15 Mart 2021).

Liang, Zhe, Appleton, Simon, Song, Lina, "Informal Employment in China: Trends, Patterns and Determinants of Entry", *IZA Discussion Paper,* 2016, Erişim Adresi: *http://ftp.iza.org/dp10139.pdf* ,(Erişim Tarihi: 31 Mart 2021).

MHWL, "Country Report About China's Youth Employment", 2005, Erişim Adresi: https://www.mhlw.go.jp/topics/2005/05/dl/tp0512-1b06.pdf , (Erişim Tarihi: 4 Nisan 2021).

National Bureau of Statistics of China, Statistical Communiqué of the People's Republic of China on the 2014 National Economic and Social Development, Erişim Adresi: http://www.stats.gov.cn/english/PressRelease/201502/t20150228_687439.htm., (Erişim Tarihi:7 Nisan 2021).

OECD, "Unemployment Rate", Erişim adresi: https://data.oecd.org/unemp/unemployment-rate.htm#indicator-chart, (Erişim Tarihi: 02.04.2021).

Peach Brian, Leng Sdney " China Unemployment Rate: How is It Measured and Why is It Important?", *China Macro Economy*, 17 Kasım 2020, Erişim Adresi: https://www.scmp.com/economy/china-economy/article/3110193/china-unemployment-rate-how-it-measured-and-why-it-important ,(Erişim Tarihi: 3 Mart 2021).

Pingyao Lai, "China's Macroeconomic Development: Stages and Nonlinear Convergence", *China & World Economy, Institute of World Economics and Politics, 2006,* Cilt: 14, Sayı: 1, ss. 15-29, Erişim Adresi: https://ideas.repec.org/a/bla/chinae/v14y2006i1p15-29.html , (Erişim Tarihi: 27 Mart 2021).

Qiu, S., Bhalla, A.S.,Qiu, S. *The Employment Impact of China's WTO Accession,* (Londra, *Routledge*,2003).

Ray Brooks and Ran Tao, "China's Labor Market Performance and Challenges", *IMF Working Paper*, 2003, Erişim Adresi: https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2003/wp03210.pdf, (Erişim Tarihi: 21 Mart 2021).

Rawski, Thomas G., "China: Prospects For Full Employment", *Employment and Training Department International Labour Office Geneva*, 1999, Erişim Adresi: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/-ed_emp/documents/publication/wcms_120378.pdf (Erişim Tarihi: 25 Mart 2021).

Rödl, Partner, "Achieving Clarity, China: Tax Framework", Erişim Adresi: https://www.roedl.com/en-gb/de/media/publications/brochures/documents/brochure-tax-guide-china-roedl-partner.pdf, (Erişim Tarihi: 26.04.2021).

Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı, "Çin Pazar Bilgileri", Erişim adresi: https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/dogu-asya/cin-halk-cumhuriyeti/pazar-bilgileri, (Erişim Tarihi: 10.03.21).

United Nations, "Population of China", Erişim Adresi: http://data.un.org/Data.aspx?q=CHINa+datamart%5bPOP%5d&d=POP&f=tableCode%3a240%3bcountryCode%3a156, (Erişim Tarihi: 10 Mart 2021).

World Bank, "GDP Of China", Erişim Adresi: https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations= CN, (Erişim Tarihi: 10.04.21).

World Bank, "Population Of China", Erişim Adresi: https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=CN , (Erişim Tarihi: 10 Eylül 2021).

Zhou, Qian, "How the Tax System is Organized in China", *China Briefing*, 2020, Erişim Adresi: https://www.china-briefing.com/news/tax-system-organized-china/, Erişim Tarihi: 9 Nisan 2021.

Zuozheng Xie, Genrou Zhong, Hongbing Yu, Ning Tian, "Research on Shenzhen's Role in Facilitating the Transformation of Chinese Migrant Workers" *Wang Yisen Survey Office of the National Bureau of Statistics in Shenzhen*, Erişim Adresi: https://www.statistics.gov.hk/wsc/CPS006-P7-S.pdf, (Erişim Tarihi: 4 Nisan 2021).

ÇİN TOPLUMU VE ÜLKENİN EĞİTİM POLİTİKALARI

Doç. Dr. İsmail Ermağan* - Mehmet Fatih Argın**

Özet

Milattan önceki devirlerden bu yana çok zaman küresel etkiler üreten bir medeniyet merkezi olan Çin, özellikle Soğuk Savaş sonrası ABD ile küresel çaplı bir hegemonya rekabeti yaşamaktadır. Bu bağlamda "Çin dünyanın beşte birlik orandaki nüfusunu, insanını nasıl yetiştirmektedir?" sorusu kritik önem taşımaktadır. Bu çalışmada doğrudan ya da dolaylı olarak araştırma soruları şunlardır: Çin nasıl demografik verilere sahiptir? Ülkede kalkınma hedefli beşeri sermaye hangi eğitim sistemi ve modelleri ile eğitilmektedir? Kültür, teknoloji, siyaset gibi en temel faktörlerden olan eğitim ve toplumun kendisi yukarıda dile getirilen küresel liderliğe nasıl hazırlanmaktadır ya da hazırlanmakta mıdır? Son tahlilde ticaretten güvenliğe, teknolojiden küresel diplomasiye çok sayıda alanda yetişkin bireylerine rağmen yaratıcı buluşlar, patent sayıları gibi temel bilimsel konularda ABD ile karşılaştırıldığında zayıf karnesinin altı çizilebilir. Genel olarak başarılı addedilebilecek performansına rağmen demokratik kriterlerde eksik özelliklerini baskın merkezi karakteri ile aşmaya çalışan ülkenin, bu anlamda kimi sorunlar da yaşayacağı tahmin edilmektedir.

Anahtar Kelime: Çin, Çin Toplumu, Beşerî Sermaye, Eğitim Politikaları, Göç-Diaspora Politikaları.

Abstract

China, which has been a center of civilization that has produced global-regional effects for many times since BC, experiences a global hegemony rivalry with the USA, especially after the Cold War. In this context, the following question is critical: "How does China raise its population that equals to one-fifth of the world?" In this study, directly or indirectly, the research questions are: What demographic data does China have? Which education system and models are used to train the development-oriented human capital in the country? How are education and society itself, listed among the most fundamental factors such as culture, technology, and politics, preparing for the global leadership mentioned above? Or are they preparing at all? In the final analysis, despite its qualified individuals in many fields from trade to security, from technology to global diplomacy, its weak score in basic scientific issues such as creative inventions and patent numbers can be underlined when it is compared to the USA. Despite its generally successful performance, it is estimated that the country, which tries to overcome its deficient features in democratic criteria with its dominant central character, will also experience some problems in this sense.

Keywords: China, Chinese Society, Human Capital, Education Policies, Immigration-Diaspora Policies

* İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü
** Düzce Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

yeni adımlar atılmasını gerekli kılmakla beraber bu dinamikleri sürdürülebilir hâle getirmek ve derinleştirmek adına demografik yapısını ve insan kaynağını da donanımlı hâle getirmeyi zorunlu kılmıştır.

Küresel anlamda hem ekonomik hem de politik güç elde etmek için uzun vadeli politikalar uygulaya gelen Çin Halk Cumhuriyeti, elde ettiği başarının devam ettirilmesi ve cazip hâle gelmesi için gelişmiş iş gücü varlığını insani ve bilgelik vasıflarıyla da öne çıkmasına önem vermektedir. İnsan kaynağını hem teknik hem de kaliteli kişilik anlamında yetiştirmekle birer potansiyel yumuşak güç aracı hâline getirdiğini söylemek de yanlış olmayacaktır. Bu kapsamda özellikle dışa açılma sürecinin başladığı 1976 sonrasından günümüze kadar ekonomik ilerlemesiyle olduğu kadar, teknolojik gelişmelere de paralel olarak eğitim sistemini güncellemiştir. Kültür ve değer merkezli eğitim modeli olan suzhi eğitiminin yanı sıra STEM eğitim modelini de ulusal sistemine entegre etmek için ciddi adımlar atmıştır.

FOCAC ve Kuşak Yol Girişimi gibi bölgesel ve küresel anlamda yürüttüğü altyapı ve üstyapı girişimleri için artan insan kaynağı ihtiyacını potansiyel nüfus gücü içerisinden çıkarmanın çabası içinde olduğu görülmüştür. Çin Halk Cumhuriyeti ortaya koyduğu orta ve uzun vadeli eylem planlarıyla gelecek yıllar için de insan kaynağının yeteneklerini küresel şartlara uygun şekilde geliştirme yönünde stratejiler belirleme gayretindedir.

KAYNAKÇA

CIA, The World Factbook (2021), China, Erişim Adresi: https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/china/ (Erişim Tarihi: 23.12.2021)

Coşkun, Başak ve Çelikten, Mustafa, "Çin Halk Cumhuriyeti Eğitim Sistemi", OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, Cilt:15, Sayı: 24, 2020, ss. 2982-3011, Erişim Adresi: https://dergipark.org.tr/tr/pub/opus/issue/52964/669104, (Erişim Tarihi: 22 Aralık 2021).

Education in China: Lessons for Developing Countries, BORGEN Magazine, 25 Eylül 2016, Erişim Adresi: https://www.borgenmagazine.com/education-in-china/, (Erişim Tarihi: 25 Aralık 2021).

Flannery, Russell, "Why The Private Education Market in China Will Outperform in the Next Decade", Forbes, 25 Mart 2018, Erişim Adresi: https://www.forbes.com/sites/russellflannery/2018/03/25/why-the-private-education-market-in-china-will-outperform-in-the-next-decade/?sh=7a85838213f4, (Erişim Tarihi: 24 Aralık 2021).

Haishao, Pang, Shen Wenqin, ve Hou Dingkai, "Liberal Arts and Suzhi Education." *Encyclopedia of Educational Philosophy and Theory*, (Singapore: Springer, 2018), ss. 1-5.

Hava, Zeynep Yılmaz, "Çin'in Göçmenleri ve Göç Yönetimi: Küreselleşme Çağında Ulusal ve Uluslararası Göç Hareketleri", içinde, *Dünyada Göç Yönetimi ve Türkiye'nin Göçmenleri: Göçü Nasıl Yönetmeli?* Ahmet Cihan, İsmail Ermağan ve Hamdi Genç (ed.), (İstanbul: Akademik Kitaplar, 2020), ss. 195-218.

Huang, Zhongjing, Ting Wang, and Xiaojun Li. "The Political Dynamics Of Educational Changes in China", *Policy Futures in Education,* Cilt: 14, Sayı: 1, 2015, ss. 24-41, Erişim Adresi: https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/1478210315612644, (Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021).

Huang, Zhongjing, Wang, Ting and Li, Xiaojun, "The Political Dynamics of Educational Changes in China", *Policy Futures in Education*, Cilt: 14, Sayı: 1, 2015, Erişim Adresi: https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/1478210315612644, (Erişim Tarihi:25 Aralık 2021), ss. 24-41.

Jin, Wang, "Why Do Chinese Reject Middle Eastern Refugees?", *Thediplomat*, 23 Temmuz 2017, Erişim Adresi: https://thediplomat.com/2017/06/why-do-chinese-reject-middle-eastern-refugees/, (Erişim Tarihi: 22.12.2021).

Kai-ming, Cheng, "Shanghai: How A Big City in a Developing Country Leaped to The Head of The Class", içinde *Surpassing Shanghai: An Agenda for American Education Built On The World's Leading Systems*, Marc S. Tucker (ed.), (Cambridge: Harvard Education Press, 2011), ss. 21-50.

Kwong, Julia, "Embedded Models of Development: Educational Changes in the People's Republic of China" içinde, *Chinese Education Models in A Global Age*, Chuing Prudence Chou ve Jonathan Spangler, (ed.), (Singapore: Springer, 2016), ss. 3-13.

Ma, Ying, "Reconceptualizing STEM Education in China as Praxis: A Curriculum Turn", Sustainability, Cilt: 13, Sayı: 4961, 2021, Erişim Adresi: https://www.mdpi.com/2071-1050/13/9/4961, ss. 1-14, (Erişim tarihi: 27 Aralık 2021).

Miao, Lu and Wang, Huiwao, "International Migration of China: Status, Policy and Social Responses to the Globalization of Migration", (Singapore: Springer, 2017).

Moramarco, Krista, "Seeking Suzhi through Modernization and Development", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kansas Üniversitesi / Doğu Asya Dilleri ve Kültürü Enstitüsü, 2017.

OECD, "Education in China A Snapshot", Erişim Adresi: file:///C:/Users/asus/Downloads/5y1.org_035c054163217e25c312e70d1bea1e7a%20(1).pdf, (Erişim Tarihi: 22 Aralık 2021).

Pang, Haishao, et al. "Suzhi Education and General Education in China", ECNU Review of Education, Cilt: 3, Sayı: 2, 2020, s. 380-395, Erişim Adresi: https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/2096531120913171, (Erişim Tarihi: 27 Aralık 2021)

Resul, Baltacı, "Şangayın (Çin) PISA Başarısını Sağlayan Unsurlara İlişkin Türk Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi", Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü / 2017.

Rocca, Jean-Louis, Çin'in Sosyolojisi, Çeviren: Arzu Nilay Kocasu, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2011).

Skeldon, R. "China: An Emerging Destination for Economic Migration", *Migration Policy Institute*, 31 Mayıs 2011, Erişim Adresi: https://www.migrationpolicy.org/article/china-emerging-destination-economic-migration (Erişim Tarihi: 4 Aralık 2021).

Tan, Charlene ve Reyes, Vicente, "Curriculum Reform and Education Policy Borrowing in China: Towards a Hybrid Model of Teaching", içinde Chinese Education Models in A Global Age, Chuing Prudence Chou ve Jonathan Spangler, (ed.), (Singapore: Springer, 2016), ss. 37-50.

Tanrısevdi, Filiz ve Kıral, Bilgen, "Çin ve Türk Eğitim Sistemlerinin Karşılaştırılması", *Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 3, 2018, ss. 223-240, Erişim Adresi: https://dergipark.org.tr/tr/pub/cybd/issue/41877/495261, (Erişim Tarihi: 22 Aralık 2021).

Tiezzi, Shannon, "Interview: Understanding China's 'Great Migration'", *Thediplomat,* 26 Temmuz 2017, Erişim Adresi: https://thediplomat.com/2017/07/interview-understanding-chinas-great-migration/, (Erişim Tarihi: 4 Aralık 2018).

Yang, Rui. "International Organizations, Changing Governance and China's Policy Making in Higher Education: An Analysis of The World Bank And The World Trade Organization", *Asia Pacific Journal of Education,* Cilt: 30 Sayı: 4, 2010, s. 423, Erişim Adresi: file:///C:/Users/asus/Downloads/Internationalorganizations-APJE2010.pdf, (Erişim Tarihi: 25 Aralık 2021).

Zeng, Jinghan, "Ideological and Political Education in China", The Chinese Communist Party's Capacity to Rule. (London: Palgrave Macmillan, 2016), ss. 115-152.

Zhou, Chendong ve Yuanyuan, Li, "The Focus and Trend of STEM Education Research in China—Visual Analysis Based on CiteSpace", *Open Journal of Social Sciences*, Cilt: 9, Sayı: 7, 2021, Erişim Adresi: https://scirp.org/journal/paperinformation.aspx?paperid=110638, ss. 168-180, (Erişim tarihi: 27 Aralık 2021).

ÇİN'İN SAĞLIK POLİTİKALARI VE COVID-19 PARADOKSU

Öğr. Gör. Dr. Hasan Hakses*

Özet

1990'dan itibaren ekonomisi hızla büyüyen Çin, küresel sisteme entegrasyonda kendi iç dinamiklerini koruyarak politikalar geliştirmiştir. Ekonomik gücün vermiş olduğu imkanlarla uluslararası siyasette yumuşak güç unsurlarına ciddi yatırım yapmıştır. Her alanda ülkelerle iş birliği platformlarını geliştirme gayreti gütmüştür. Tarihsel referanslar ile özgün politikaların geliştirildiği alanlar arasında sağlık sektörü de bulunmaktadır. Sağlık hizmetlerinin yürütülmesinde coğrafyadan dolayı ortaya çıkan bölgesel eşitsizliklerin giderilmesinde revizyonist politikalar geliştirmiştir. Ayrıca ekonomideki iyileşmeler sağlık sektörünün finansmanını artırmıştır. Sağlık kurumlarının inşası ivme kazanmıştır. Malzeme, teçhizat ve sağlık ekipmanlarının iyileştirilmesi yapılmıştır. Ancak 2000'li yıllardan itibaren ortaya çıkan hastalıklarla mücadelede her ne kadar sağlık altyapısının iyi olması beklense de artık hastalıkların teşhisi, tedavisi ve uygulanacak süreçlerin yönetimi daha da ön plana çıkmaktadır. Çin'in salgın hastalıklar kapsamında son yirmi yılda önemli tecrübeler kazansa da akıllı politikalar geliştirmede eksik kaldığı söylenebilir. 2003 yılında ortaya çıkan SARS virüsü ile hayvanlardan insanlara bulaşan korona virüs türleri ciddi sağlık sorunları olarak görülmektedir. Virüslerin yayılım hızının yüksek olması ve insanlarda panik ve tedirginliğin artmasıyla birlikte sağlık hizmetlerinin kapasitelerini zorladığı durumlarda stratejik çözümler üreterek sorunun önlenmesine yönelik adımlar atılmalıdır. Çin'in Wuhan kentinde Aralık 2019'da ilk vakası tespit edilen Covid-19'un dünyayla paylaşılmasında geç kalınması ve kendi imkânları ile sosyal medya aracılığıyla virüsün tehlike boyutunu dile getiren sağlık çalışanlarına yönelik soruşturmalar açılması Çin yönetiminin süreçteki başarısızlıkları arasında yer almaktadır. İlerleyen süreçlerde sağlık ekipmanları tedariki ve maske dağıtımında yumuşak güç unsurlarını kullanma çabasında olan Çin, küresel imajını düzelterek Sağlık İpek Yolu'nun hikâyelendirilmesine odaklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çin Halk Cumhuriyeti, Sağlık Politikaları, COVID-19.

CHINA'S HEALTH POLICIES AND THE COVID-19 PARADOX

Hasan Hakses**

Abstract:

China, whose economy has grown quickly since 1990, has devised policies for global integration while maintaining its domestic dynamism. Because of the potential provided by economic power, it has invested substantially in soft power aspects in international politics. Every subject was approached with the goal of establishing international collaboration platforms.

* Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Dış Ticaret Bölümü. Elektronik Posta Adresi: hasanhakses@selcuk.edu.tr. ORCID: 0000-0002-7018-1340.

** Ph. D. Lecturer. Selçuk University Vocational School of Social Sciences, Department of Foreign Trade. e-mail: hasanhakses@selcuk.edu.tr. ORCID: 0000-0002-7018-1340.

KAYNAKÇA

Arslan, Muhammed Murat, "Koronavirüs ve Sağlık Diplomasisi", *Perspektif-Jeopolitik*, 7 Mayıs 2020, Erişim Adresi: https://www.perspektif.online/koronavirus-ve-saglik-diplomasisi/, (Erişim Tarihi: 3 Ağustos 2021).

Bayar, Zeynep, "Kovid-19 Salgınının Ağır Faturası Çin'e Kesilebilir mi?", *Bloomberg HT Haberler,* 27 Nisan 2020, Erişim Adresi: https://www.bloomberght.com/kovid-19-salgininin-agir-faturasi-cine-kesilebilir-mi-2253880, (Erişim Tarihi: 18 Ağustos 2021).

Blumenthal, David ve Hsiao, William, "Privatization and Its Discontents: The Evolving Chinese Health Care System", *New England Journal of Medicine,* Cilt: 353, Sayı: 11, Eylül 2005, ss. 1165-1170.

Chen Lucy, Ji Xu, ve Fang Jennifer, "Health Care Reform in China Approaches that Will Shape China's Global Health Agenda", içinde *The Changing Landscape of Global Health Diplomacy,* Katherine E. Bliss (ed.), (Washington, United States of America, Center for Strategic and International Studies, Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 2013), ss 47-48.

"COVID-19 Crisis Recovery Facility", *The Asian Infrastructure Investment Bank*, 24 Haziran 2021, Erişim Adresi: https://www.aiib.org/en/policies-strategies/COVID-19-Crisis-Recovery-Facility/index.html , (Erişim Tarihi: 23 Temmuz 2021).

Dong, Lu, Bouey, Jennifer, "Public Mental Health Crisis during COVID-19 pandemic, China", *Emerg Infect Dis. 2020*, Erişim Adresi: https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7323564/#d38e201title , (Erişim Tarihi: 26 Haziran 2021).

Jiabao, Wen, "Report on the Work of the Government", *Third Session of the Eleventh National People's Congress,* 2012, Erişim Adresi: https://china.usc.edu/wen-jiabao-2010-report-work-government-march-5-2010, (Erişim Tarihi: 23 Ağustos 2021).

Kickbusch, Ilona, "21st Century Health Diplomacy: A New Relationship between Foreign Policy and Health", içinde *21st Century Global Health Diplomacy* M. Told, I. Kickbusch, & T. E. Novotny (ed.), (New Jersey: World Scientific Publishing Company, 2013), ss. 1-40.

Koç, Yunus Emre, "5 Soru: Çin'in Koronavirüs Sınavı", *SETA 5 Soru*, 24 Mart 2020, Erişim Adresi: https://www.setav.org/5-soru-cinin-koronavirus-sinavi/ , (Erişim Tarihi: 25 Haziran 2021).

Koç, Yunus Emre, "Kovid-19 Sonrası Dönemde Çin'i Neler Bekliyor?", *SETA*, 1 Nisan 2020, Erişim Adresi: https://www.setav.org/kovid-19-sonrasi-donemde-cini-neler-bekliyor/ , (Erişim Tarihi: 25 Haziran 2021).

Liu Lee, "Sustainable COVID-19 Mitigation: Wuhan Lockdowns, Health Inequities, and Patient Evacuation", *International Journal of Health Policy Management*, Ekim 2020, Volume 9 Issue 10, ss. 415-418.

Oktay, Fatih, *Çin Ekonomi ve Politika Yeni Büyük Güç ve Değişen Dünya Dengeleri*, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2020).

Sarıyıldız, Abdurrahman Yunus, Paşaoğlu, Mehmet Talha ve Yılmaz, Merve Ebrar, "Türkiye, Çin, ABD, Fransa Sağlık Sistemleri ve COVID-19 Politikaları", *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 2, 2021, ss. 314-327.

Sun, Shuangyi, Xie, Zhen, Yu, Keting, Jiang, Bingqian, Zheng, Siwei ve Pan, Xiaoting, "COVID-19 and Healthcare System in China: Challenges and Progression for a Sustainable Future", *Global Health*, Cilt: 17, Sayı: 14, 2021, Erişim Adresi: https://globalizationandhealth.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12992-021-00665-9#citeas , (Erişim Tarihi: 3 Ağustos 2021).

"Our Projects: COVID-19 About", *The Asian Infrastructure Investment Bank*, 23 Temmuz 2021, Erişim Adresi: https://www.aiib.org/en/projects/list/year/2020/member/All/sector/All/financing_type/All/status/All , (Erişim Tarihi: 23 Temmuz 2021).

Qingyue Meng, Hongwei Yang, Wen Chen, Qiang Sun ve Xiaoyun Liu, "People's Republic of China Health System Review: Health System in Transition", *World Health Organization Asia Pacific Observatory on Health Systems and Policies*, 2015, Erişim Adresi: https://iris.wpro.who.int/bitstream/handle/10665.1/11408/9789290617280_eng.pdf;jsessionid=9D2E0398D69E2CD263CF56D229F50EC0?sequence=1, (Erişim Tarihi: 21 Ağustos 2021).

Xu, Weiwei., Wu Jing ve Cao Lindan, "COVID-19 Pandemic in China: Context, Experience and Lessons", *Health Policy and Technology,* Cilt: 9, Sayı: 4, 2020, ss. 639-648, Erişim Adresi: https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S2211883720300782?casa_token=yvMVqwgbzLEAAAAA:X3aX_yD7nLODt9TYQ2DOzmB63adOnW9P2PwxrkxobZnqziT44wWtix5BeyQzIzLgLrQOsM_YnkM , (Erişim Tarihi: 7 Ağustos 2021).

Yurdakul, Ahmet Selim, "Covid-19 Salgını Sonrası Sağlık Alanında ve Politikalarındaki Değişimler", *TASAV Sağlık, Tarım ve Gıda*, 2020, Erişim Adresi: https://www.tasav.org/images/Covid/Ahmet_Selim_YURDAKUL.pdf , (Erişim Tarihi: 30 Haziran 2021).

Zhu, Chen, "Policy Briefing on China's Health Care Reform", *World Health Organization News release Beijing*, 5 Mart 2012 Erişim Adresi: https://www.who.int/china/news/detail/05-03-2012-policy-briefing-on-china-s-health-care-reform, (Erişim Tarihi: 22 Ağustos 2021).

ÇİN'İN SAVUNMA SANAYİSİ

Doç. Dr. Fahri Erenel*

Özet

Çin, Bir Kuşak Bir Yol Projesi (*One Belt One Road)* ile 60'tan fazla ülkeye 1 trilyon dolardan fazla altyapı yatırımında bulunmayı taahhüt ederken ekonomik gücüne dayanarak yakın çevresine ve ötesine nüfuz etmeye çabalamaktadır. Bu proje, Çin ulusunun yeniden canlandırılmasının jeopolitik stratejisi olarak düşünülmüştür. Çin'in uluslararası stratejisi, ülkenin Asya Pasifik bölgesinde önceliğini oluşturmakta, küresel bir güç olmak ve askerî gücünü Pasifik ötesine aktarabilmek için çaba göstermektedir. Askerî kapasitesini hızlı bir şekilde geliştirmeye devam eden Çin'in bu durumu ne ölçüde sürdürebileceği öngörülememektedir. Çin'in "barışçı yükseliş" iddiası sınırları içinde kalır ve sadece ekonomi ve teknolojide bir numara olma rekabetine girerse kaybetmeyeceği, ABD gibi kendilerinden kuvvetli ve teknolojide üstün bir güce doğrudan meydan okurlarsa yükselişlerinin duracağını ve kaybedeceklerinin bilinci içinde hareket ettikleri görülmektedir. Çin'in bu stratejisi "Başını eğ ve elli yıl boyunca gülümse!" şeklinde sloganlaştırılabilir. Sun Tzu'nun torunları bu slogan ile onun temel ilkesini tekrarlamaktadır. "Marifet, harbi muharebe etmeden kazanmak ve harbi başlamadan bitirmektir. Çinlilerin dikkate aldıkları "sınırsız savaş"'a göre ise harp meydanı her yerdedir ve her an savaş zamanıdır. Silahlara uygun bir savaşa girmek veya savaşa uygun silahlar üretmek sınırsız savaşın gereğidir. Çinlilerin, stratejiyi Amerikalılar gibi görmedikleri dikkate alınmalıdır. Amerikalılar doğrudan hareketi tercih ederken Çinliler doğrudana dolaylıyı, açıklık ve şeffaflığa bulanıklığı ve gizliliği tercih etmektedir. Çin, savunma sanayisi geleneklerine bağlı ve bir plana dayalı olarak, sivil-asker iş birliğini merkeze koyarak, teknoloji odaklı olarak yapılanmakta ve gelişimini sürdürmektedir. Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsünün (SIPRI) "2020 yılı Küresel Askerî Harcamalar" başlıklı raporuna göre Çin'in askerî harcamaları 2011-2020 arasında %76 artışla 252 milyar dolara yükselmiştir. Çin, ayrıca 2020 yılı verilerine göre en çok silah satan 5 ülke arasında yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Savunma, Savunma Yönetimi, Savunma Sanayisi, Savunma Bütçesi, Strateji.

China's Defence Industry

Abstract

While committing to invest more than $1 trillion in infrastructure investments in more than 60 countries with the One Belt One Road Project, China strives to penetrate its immediate surroundings and beyond based on its economic power. This project was conceived as a geopolitical strategy for the revitalization of the Chinese nation. China is striving to become a global power and to transfer its military power beyond the Pacific. It cannot be predicted to what extent China, which continues to develop its military capacity rapidly, can sustain this situation. China's "peaceful rise" claim remains within its borders and only in economy and technology. It is seen that they will not lose if they enter the competition to be number one, and they act with the awareness that if they directly challenge a power stronger than themselves and superior in technology like the USA, their rise will stop and they will lose. This strategy of China can be motto as "Lower your head and smile for fifty years". Sun Tzu's grandchildren repeat his basic

* İstinye Üniversitesi, ferenel@istinye.edu.tr, ORCID:0000-0001-8943-7265

Çin, hedeflerine ulaşma yolunda planlı olarak ilerlemeye çalışsa da Güney Çin Denizi, Tayvan, Hongkong, Tibet, Uygur sorunları, her yıl yaklaşık 750 bin Çinlinin hayatını kaybettiği su ve hava kirliliği, kirlilikle mücadele için 2 trilyon yuan, yanlış tarımsal sulama sonucu su rezervlerinin %62'sinin tükenmesi, atık suların yarattığı kirlilik, ABD ile artan ticaret savaşı, giderek azalmakta olan büyüme oranları, artan işsizlik oranı, 2 trilyon dolardan fazla dış borç vb. sorunların Çin'i ciddi şekilde zorlayacağı değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

ABD Savunma İstihbarat Teşkilatı Çin Askeri Gücü Raporu, M5 Dergisi, 16 Ocak 2020, Erişim Adresi: https://m5dergi.com/son-sayi/makaleler/abd-savunma-istihbarat-teskilati-cin-askeri-gucu-raporu/, (Erişim Tarihi: 11 Ağustos 2021).

Akçay, Nurettin, "Çin Ordusu'nun Küresel Yükselişi ve Modernizasyon Çabaları", *BİLGESAM Analiz/Doğu Asya ve Pasifik*, 13 Şubat 2019, Erişim Adresi: https://docplayer.biz.tr/131950879-Cin-ordusu-nun-kuresel-yukselisi-ve-modernizasyon-cabalari.html 8 (Erişim Tarihi:02 Ağustos 2021).

Akfırat, Adnan, "Çin Gelecek 15 Yılını Planlıyor", *Aydınlık Gazetesi*, 30 Ekim 2020, Erişim Adresi: https://www.aydinlik.com.tr/haber/cin-gelecek- 15-yilini-planliyor-222031 (Erişim Tarihi 24.07.2021).

Alnıak, Oktay, *Savunma Sanayii ve Tedarik Hakkında Düşünceler,* (Ankara: Genelkurmay Basımevi, Yayın numarası: 2001/41,2001).

Anadolu Ajansı, "Çin Değerleri ile Sosyalizmin Hedefleri Doğrultusunda Çin Komünist Partisi'nin görüşlerini yansıtan terimdir". Anadolu Ajansı, Erişim Adresi: https://www.aa.com.tr/tr/analiz/sinin-cin-ruyasi-ve-kuresel-etkileri/2008553 (Erişim Tarihi 24 Nisan 2021).

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, (Ankara: Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları,1961, Cilt No:2).

BBC Türkçe, "ABD Savunma Bütçesi", *BBC Türkçe*, 2 Ocak 2021, Erişim Adresi: https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-55511307 (Erişim Tarihi: 24 Haziran 2021).

Behrendt, Pawel, "The Growing Dragon: The Radical Reorganization of the PLA", *Center for International Maritime Security*, 3 Mayıs 2018, Erişim Adresi: https://cimsec.org/growing-dragon-radical-reorganization-pla. (Erişim Tarihi 24.06.2021).

Bitzinger, Richard A., "China's Defense Technology and Industrial Base in a Regional Context: Arms Manufacturing in Asia", *The Journal of Strategic Studies*, 34(3), 17 Haziran 2011, ss. 427-428.

Bitzinger, Richard A., "Armaments Exports", içinde Defence Industries in Russia and China: Players and Strategies, Richard A. Bitzinger and Nicu Popescu (Ed.), Kısım 2: *China, V., (EU Institute for Security Studies,* Report No. 38, 2017). ss. 47-49, Erişim Adresi: https://www.iss.europa.eu/content/defence-industries-russia-and-china-players-and-strategies, (Erişim Tarihi: 11 Ağustos 2021).

Boratav, Korkut, "Çin'de 14'ncü Beş Yıllık Plan", *Sol*, 19 Mart 2021, Erişim Adresi: https://haber.sol.org.tr/yazar/cinde-14uncu-bes-yillik-plan-28245, Erişim Tarihi:11 Ağustos 2021).

Brauch, H. G. (2008). Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, *5*(18), 1-47.

Cheung, Tai Ming, Eric Anderson, and Fan Yang. "Chinese Defense Industry Reforms and Their Implications for US-China Military Technological Competition." *SITC Research Briefs* 2017-4 (2017).

Cheung, Tai Ming. "Innovation in China's Defense Technology Base: Foreign Technology and Military Capabilities." *Journal of Strategic Studies"* 39.5-6 (2016), ss. 728-761.

China's National Defense in the New Era, Çin Halk Cumhuriyeti Devlet Konseyi Bilgi Bürosu, 2019, Erişim Adresi: http://www.xinhuanet.com/english /download/ whitepaperonnationaldefenseinnewera.doc, (Erişim Tarihi:02Ağustos 2021).

Cooper, Benjamin, "China's 14th Five-Year Plan (2021-2025) Report", *Hill-Knowlton Strategies*, Erişim Adresi: https://www.hkstrategies.com/en/chinas-14th-five-year-plan-2021-2025-report/, (Erişim Tarihi:11 Ağustos 2021).

Çalışkan, Zeynep, "Çin'in Askeri Reformları ve Küresel Siyaset", INSAMER,13.08.2018, Erişim Adresi: https://www.insamer.com/tr/cinin-askeri-reformlari-ve-kuresel-siyaset_1589.html, (Erişim Tarihi:03 Ağustos 2021).

Çelik, Arda, "İran 'Füze Şehrinin' Görüntülerini Paylaştı", *Turkish Defense Industry,* 17 Mart 2021, Erişim Adresi: https://www.savunmasanayist.com/iran-fuze-sehri-goruntu, (Erişim Tarihi:10 Eylül 2021).

Defence Acquisition University, *Defence Acquisition Acroynms and Terms,* (Virginia:Defence Acquisition University Press Fort Belvoir, , Eleventh Edition, September 2003).

Defence And Technology, "Çin'den Savunmaya 210 Milyar Dolar", *Defence and Technology*, Mart 2021, Erişim Adresi: https://www.defenceandtechnology.com/cinden-savunmaya-210-milyar-dolar.html, (Erişim Tarihi:02 Ağustos 2021).

"Almanya Uyuyan Dev Çin'i Mercek Altına Aldı", *Deutsche Welle*, 12 Mart 2021, Erişim Adresi: https://www.dw.com/tr/almanya-uyanan-dev-%C3%A7ini-mercek-alt%C4%B1na-ald%C4%B1/a-56848675, (Erişim Tarihi:11 Ağustos 2021).

Dingil, Hurşit, "Çin'e Dair Askerî ve Güvenlik Gelişmeleri 2020", *İran Araştırmaları Merkezi*, 19 Ağustos 2020, Erişim Adresi: https://iramcenter.org/cine-dair-askeri-ve-guvenlik-gelismeleri-2020/,(Erişim Tarihi:04 Ağustos 2021).

Erdinç, Ali, "Çin'in Tehdit Algısı", *Güvenlik Stratejisi ve Avrasya, Avrasya Dünyası Dergisi*, Ekim 2017, Erişim Adresi: https://avim.org.tr/public/images/uploads/files/15-ali erdinc.pdf (Erişim Tarihi 16.04.2021).

Ersoy, Eyüp, "Çin Donanması Aden Körfezi'nde: Modern Çin Tarihinin İlk Deniz Aşırı Deniz Misyonu", ORSAM, 28 Ocak 2009, Erişim Adresi: https://www.orsam.org.tr/tr/cin-donanmasi-aden-korfezi-nde-modern-cin-tarihinin-ilk-deniz-asiri-deniz-misyonu/,(Erişim Tarihi:03 Ağustos 2021).

Grünberg, Nis ve Brusee, Vincent, "China's 14th Five-Year Plan – Strengthening the Domestic base to Become a Superpower", *Merics*, 9 Nisan 2021, Erişim Adresi: https://merics.org/en/short-analysis/chinas-14th-five-year-plan-strengthening-domestic-base-become-superpower , (Erişim Tarihi:11.08.2021).

Gür, Osman, *Türk Silahlı Kuvvetlerinin Savunma Sanayii Yoluyla Ülke Gelişimine Katkısı*, (İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, 1998).

Hanayi, Ömirbek, "2017 Yılında Çin'de Askeri Gelişmeler", *Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Avrasya Araştırma Enstitüsü*, 2018, Erişim Adresi: https://www.eurasian-research.org/publication/2017-yilinde-cin-de/?lang=tr, (Erişim Tarihi:11 Ağustos 2021).

İslam, Nazmul, "Güç, Strateji ve Potansiyeller: Çin Ordusunun Temel Yetenekleri ve Unsurları Üzerine Bir İnceleme", *The Bosphorus Center for Asian Studies*, No:1, Aralık 2019.

Karaköse, Mehmet, "*Türk Savunma Sanayisini Geliştirmeye ve Desteklemeye Yönelik Yeni Bir Strateji: Kümelenme",* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi İstanbul: Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Savunma Kaynakları Yönetimi Bölümü, 2015.

Kozan, Erkan, "Çin Halk Kurtuluş Ordusu Deniz Kuvvetleri'ne Bakış", *Defense Türk*,30 Temmuz 2019 Erişim Adresi: https://www.defenceturk.net/cin-halk- kurtulus-ordusu-deniz-kuvvetlerine-bakis (Erişim Tarihi 22 Temmuz 2021).

Kökçü, Ata Ahmet, "Çin, Birleşmiş Milletler Silah Ticareti Anlaşmasını İmzaladı", *Defence Türk Net*,08 Temmuz 2020, Erişim Adresi: https://www.defenceturk.net/cin-bm-silah-ticareti-anlasmasini-imzaladi, (ErişimTarihi:11.08.2021).

Kurunç, Kamer "Çin'in En Büyük Savunma Firması ve Havacılık Devi: AVIC", Turkish Defense Industry, 18 Mart 2021, Erişim Adresi: https://www.savunmasanayist.com/cinin-en-buyuk-savunma-firmasi-avic/ , (Erişim Tarihi:10 Eylül 2021).

Murti, Murali, "A Comparison of Defence Sector Innovation Ecosystems in China and India", Strategic Analysis, 44(1), 2020, ss.45-53.

Ocak, Metin, "Hangi Öğeler Ulusal Güvenlik Strateji Belgelerini Oluşturmalıdır? Bir İçerik Analizi*", Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, *26*(1), 2016, 23-49.

Resmi Gazete, Sayı: 23378, 20 Haziran 1998.

Shaobin, Liu, "Çin Halk Kurtuluş Ordusu'nun Kuruluşunun 94. Yıldönümü Kutlama Konuşması", 20 Temmuz 2021, Erişim Adresi: https://www.fmprc. gov.cn/ce/cetur/tur/xwdt/t 1895156.htm, (Erişim Tarihi:11 Ağustos 2021).

SIPRI, "2020'de En Fazla Askeri Harcama Yapan Ülkeleri Açıkladı", *Bloomberg HT*, Erişim Adresi: https://www.bloomberght.com/sipri-2020-de-en-fazla-askeri-harcama-yapan-ulkeleri-acikladi-2282108, (Erişim Tarihi:09.08.2021).

STM Teknolojik Düşünce Merkezi, "COVID-19 Krizinde Küresel Askeri Harcamaların Seyri", *Trend Analizi*, Ağustos 2020, Erişim Adresi: https://thinktech.stm.com.tr/uploads/raporlar/pdf/2582020165252954_stm_covid_19_krizinde_kuresel_askeri_harcamalarin_seyri.pdf, (Erişim Tarihi: 3 Ağustos 2021).

Tokmakoğlu, Gürsel, "'Made in China 2025' Savaşı", *Politik Merkez*, 17 Mayıs 2019, Erişim Adresi: https://politikmerkez.com/konular/politika/made-in-china-2025-savasi/ (Erişim Tarihi 21.07.2021).

Tüter, Mustafa, *Çin Gücü:Statükoya Karşı Yeni Güç Arayışları,* (İstanbul: Kopernik Kitap, 2018).

Walsh, Kathleen A., "China's Defense Technology Acquisition System, Processes, and Future as an Integrator and Supplier", *Study of Innovation And Technology in China Policy Brief*, 6 Haziran 2014, ss. 1-4.

Wisniewski, Rafał. "Defence İndustry in The European Union-Challenges and Opportunities in Times of Economic Crisis." *Przegląd Strategiczny* 2.2 (2012) ss. 95-113.

Xuanzun, Liu, "China Hikes Defense Budget by 6.8% in 2021, faster than 6.6% Growth Last Year", *Global Times*, China Military, 5 Mart 2021, Erişim Adresi: https://www.globaltimes.cn/page/202103/1217416.shtml (Erişim Tarihi 18 Nisan 2021).

YÜKSELEN ÇİN DENİZ GÜCÜNÜN KÜRESEL GÜÇ DENGELERİNE YANSIMASI

Prof. Dr. Mesut Hakkı Caşın*

Özet

Çin'in gelişmekte olan açık deniz donanması, kapsamlı bir deniz gücü olarak Pasifik'te güç dengelerini değiştirecek kapasiteye ulaşmıştır. Son 35 yıl zarfında Çin Halk Kurtuluş Ordusu Donanması (PLAN), ABD Deniz Gücü ve AUKUS Paktı dâhil Pasifik müttefikleri için en ciddi rakip askerî güç hâline yükselmiştir. 1980'lerde başlayan büyüme çabaları, ekonomik kalkınma hızına ve gemi inşa sektöründeki hızlı pazar payını artırmıştır. Çin dünyaya ekonomik açılmasına paralel olarak, donanmasını da modernize edip ateş gücü ve harekât yarıçapını da önemli ölçekte artırmıştır. Çin deniz gücü, aynı zamanda kıyıdan atılan gemisavar füzeleri ve kıyı savunma uçakları tarafından da desteklenen yeni bir savunma ve saldırı içerikli yeteneğe evrilmektedir. Çin'in kıyı savunma silah sistemleri ve küçük ölçekli deniz filosu, şimdi güç projeksiyonunu genişleterek, dünya denizlerinde bayrak gösterebilecek büyük ölçekli füzeatar kruvazörler, uçak gemileri ve nükleer denizaltılar ile donatılmaktadır. Çin'in deniz stratejisi ve yetenekleri zaman içinde nasıl gelişmiştir? Çin donanmasındaki evrimi yönlendiren askerî ve siyasal faktörler nelerdir? Gelecekteki Çin deniz gücünün hızlı gelişimi dünya denizlerinde hangi askerî ve siyasal rolleri üstlenebilir? Çin deniz gücünün küresel güç dengelerine etkileri nelerdir? Bu soruların cevaplanması esas olarak Asya ve Pasifik güvenliği açısından oldukça önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Çin Halk Kurtuluş Ordusu Donanması (PLAN), Çin Deniz Gücü, Pasifik, Kuşak Yol Girişimi (BRI), Nükleer Denizaltı Filosu, Uçak Gemileri, Fırkateyn.

Abstract

China's developing High Seas Navy reached the capacity to change the balance of power in the Pacific as a comprehensive naval power. In the last 35 years, People's Liberation Army Navy (PLAN) has become the most serious rival military force for US Navy and its Pacific allies, including the AUKUS Pact. The efforts to grow that started in 1980, increased the economic development rate and rapid market share in the shipbuilding sector. In parallel with China's economic expansion to the world, China modernized its navy and significantly increased its firepower and radius of action. Chinese naval power evolves into a new defensive and offensive capability that is supported by anti-ship missiles launched from the coast and coastal defense aircrafts. China's coastal defense weapon systems and small-scale navy are equipped with aircraft carriers, nuclear submarines and large-scale missile cruisers that can show the flag on the world's seas, with expanding the projection of power. How has China's naval strategy and capabilities developed in time? What are the military and political factors that have led to the evolution of the Chinese Navy? What kind of military and political roles can Chinese Naval Power undertake in the world seas in the future? What are the effects of Chinese Naval Power to global balance of power? Answers to these questions are essential for Asia and Pacific security and this chapter focuses on these answers, as well as the political effects of developing Chinese Naval Power in the world political arena.

Key Words: People's Liberation Army Navy (PLAN), Chinese Naval Power, Pacific, Belt and Road Initiative (BRI), nuclear submarine fleet, aircraft carriers, frigate

* Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi ve Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Dış ve Güvenlik Politikaları Kurulu Üyesi. Elektronik Posta Adresi: mesutcasin@hotmail.com

KAYNAKÇA

Baldor, Lolita C., "China is Looking to Increase Its Navy's Access to the Atlantic, top US commander in Africa says", *Business Insider*, 6 Mayıs 2021, Erişim Adresi: https://www.businessinsider.com/china-wants-navy-access-africa-west-coast-africom-commander-says-2021-5 , (Erişim Tarihi: 20 Ocak 2022).

Beckley, Michael, "The Emerging Military Balance in East Asia-How China's Neighbors Can Check Chinese Naval Expansion", *International Security*, Cilt: 42, Sayı: 2, Sonbahar 2017, ss. 78-119.

Beier, Marshall J., "Bear Facts and Dragon Boats: Rethinking the Modernization of Chinese Naval Power", *Contemporary Security Policy*, Cilt: 26, Sayı: 2, 2005, ss. 287-316, Erişim Adresi: https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/13523260500190393?needAccess=true. Bu makaleye erişim için: https://doi.org/10.1080/13523260500190393 , (Erişim Tarihi: 18 Ocak 2022).

Bickford, Thomas J. , "Haiyang Qiangguo: China as a Maritime Power", A Paper for the "China as a Maritime Power" Conference, Revised and updated March 2016, CNA Headquarters, Arlington, Virginia, 15 Mart 2016, Erişim Adresi: https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/1014584.pdf , (Erişim Tarihi: 15 Ocak 2022).

Burman, Rahul, "China's Naval Capabilities", *Economic and Political Weekly*, Cilt: 9, Sayı: 5 (2 Şubat 1974), Erişim Adresi: https://www.epw.in/journal/1974/5/our-correspondent-columns/china-s-naval-capabilities. html, (Erişim Tarihi: 18 Ocak 2022).

Caşın, Mesut Hakkı "Rusya ve Çin'den Akdeniz'de Gövde Gösterisi", *Star*, 5 Mayıs 2015, Erişim Adresi: https://www.star.com.tr/dunya/rusya-ve-çinden-akdenizde-govde-gosterisi-haber-1026500/ , (Erişim Tarihi: 20 Ocak 2022).

"China Eyes Two New Foreign Bases to Cement Growing Naval Power", *The Times*, 7 Mayıs 2021, Erişim Adresi: https://www.thetimes.co.uk/article/china-eyes-two-new-foreign-bases-to-cement-naval-power-t70vqclsv , (Erişim Tarihi: 20 Ocak 2022).

"China Naval Modernization: Implications for U.S. Navy Capabilities—Background and Issues for Congress", U.S. Congressional Research Service Updated January 22, 2020, Erişim Adresi: https://crsreports.congress.gov/product/pdf/RL/RL33153/232 , (Erişim Tarihi: 19 Ocak 2022).

"China Naval Modernization: Implications for U.S. Navy Capabilities—Background and Issues for Congress", U.S. Congressional Research Service, Updated January 20, 2022, Erişim Adresi: https://sgp.fas.org/crs/row/RL33153.pdf, (Erişim Tarihi: 23 Ocak 2022).

"Chinese Naval Shipbuilding: An Ambitious and Uncertain Course", S. Erickson. Annapolis (ed.), (MD: Naval Institute Press, 2016).

"Chinese Navy's 70th Anniversary Features Eye-Catching Large Vessels", China Military Online, 17 Nisan 2019, Erişim Adresi: http://eng.chinamil.com.cn/view/2019-04/17/content_9481025.htm#:~:text=Chinese%20Navy's%2070th%20Anniversary%20features%20eye%2Dcatching%20large%20vessels,-Source%20China%20Military&text=Both%20the%20Type%20055%20destroyer,as%20a%20major%20naval %20power, (Erişim Tarihi: 19 Aralık 2022).

"China Research and Intelligence, Research Report on China Shipbuilding Industry 2014-2018, March 2014", Erişim Adresi: https://www.bharatbook.com/marine-and-shipping-market-research-reports-354707/research-report-on-china-shipbuilding-industry-2014-2018.html , (Erişim Tarihi: 18 Ocak 2022).

Cole, Bernard D. , "The History of the Twenty-First Century Chinese Navy", *Naval War College Review*, Cilt: 67, Sayı: 3, (Yaz 2014), ss. 43-62, Erişim Adresi: https://digital-commons.usnwc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1292&context=nwc-review , (Erişim Tarihi: 16 Ocak 2022).

Cronin, Patrick M., Rapp-Hooper, Mira, Krejsa, Harry, Sullivan, Alex ve Doshi, Rush, "China's Naval Evolution: Strategy, Capabilities, and Missions for a Global PLAN", 2017, ss.7-15.

Cropsey, Seth, "US Navy's Budget Battles Could end in 'Victory at Sea' for China", *The Hill*, 25 Şubat 2020, Erişim Adresi: https://thehill.com/opinion/national-security/484471-us-navys-budget-battles-could-end-in-victory-at-sea-for-china, (Erişim Tarihi: 19 Ocak 2022).

"Çin, Rusya ile İşbirliğini Güçlendirmek İstiyor", *Finans Gündem*, 15 Şubat 2020, Erişim Adresi: https://www.finansgundem.com/haber/cin-rusya-ile-isbirligini-guclendirmek-istiyor/1470385 , (Erişim Tarihi: 20 Ocak 2022).

Danby, Nick, "China's Navy Looms Larger", *Harvard Political Review*, 5 Ekim 2019, Erişim Tarihi: https://www.hoover.org/research/article-chinas-navy-looms-larger , (Erişim Tarihi: 20 Ocak 2022).

Economy, Elizabeth C. , "The Game Changer: Coping with China's Foreign Policy Revolution", *Foreign Affairs*, Cilt: 89, Sayı: 6, The World Ahead (Kasım-Aralık 2010), ss. 142-152.

Erickson, Andrew S., *Chinese Naval Shipbuilding: An Ambitious and Uncertain Course (Studies in Chinese Maritime Development)*, (Annapolis, MD: Naval Institute Press, 2016).

Erkan, Kozan, "Çin Halk Kurtuluş Ordusu Deniz Kuvvetleri'ne Bakış", *Defense Türk*, 30 Temmuz 2019, https://www.defenceturk.net/cin-halk-kurtulus-ordusu-deniz-kuvvetlerine-bakis, (Erişim Tarihi: 18 Ocak 2022).

Fanell, James E., "Asia Rising: China's Global Naval Strategy and Expanding Force Structure", *Naval War College Review*, Cilt: 72, Sayı: 1, Kış 2019, Erişim Adresi: https://digital-commons.usnwc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=7871&context=nwc-review , (Erişim Tarihi: 20 Ocak 2022).

Flipoff, Dmitry, "Red Star Over the Pacific: A Conversation with James Holmes on China's Maritime Rise", *Center for International Maritime Security*, 13 Ağustos 2019, Erişim Adresi: cimsec.org/red-star-over-the-pacific-a-conversation-with-james-holmes-on-chinas-maritime-rise/41300, (Erişim Tarihi: 15 Ocak 2022).

Funaiole, Matthew P. , "China's Opaque Shipyards Should Raise Red Flags For Foreign Companies", *CSIS*, 26 Şubat 2021, Erişim Adresi: Https://Www.Csis.Org/Analysis/Chinas-Opaque-Shipyards-Should-Raise-Red-Flags-Foreign-Companies , (Erişim Tarihi: 19 Aralık 2022).

Hameiri, Shahar, "Rising powers and state transformation: The case of China", *European Journal of International Relations*, Cilt: 22, Sayı: 1, 2016, ss. 72-98.

Harper, Jon, "Eagle vs Dragon: How the U.S. and Chinese Navies Stack Up", *National Defense*, 9 Mart 2020, Erişim Adresi: https://www.nationaldefensemagazine.org/articles/2020/3/9/eagle-vs-dragon-how-the-us-and-chinese-navies-stack-up , (Erişim Tarihi: 19 Ocak 2022).

"2019 Pentagon Report to Congress on Chinese Military Development", *USNI News*, 3 Mayıs 2019.

Information Office of the State Council, "China's Military Strategy", Mayıs 2015, Erişim Adresi: www.china.org.cn/china/2015-05/26/ content_35661433.htm , (Erişim Tarihi: 18 Kasım 2019).

"Jane's Fighting Ships 2004-2005", Stephen Saunders (ed.) IISS, The Military Balance 2015, Erişim Adresi: https://www.amazon.com/Janes-Fighting-2004-2005-Stephen-Saunders/dp/0710626231, (Erişim Tarihi: 17 Ocak 2022).

Kawasaki, Tsuyoshi, "Where does Canada Fit in the US-China Strategic Competition across the Pacific?", *International Journal*, Cilt: 71, Sayı: 2, 2016, ss. 214–230.

Kemaloğlu, İlyas, "Rusya-Çin ilişkileri: İttifak mı Rekabet mi?", *Anadolu Ajansı (AA): Analiz*, 14 Eylül 2020, Erişim Adresi: https://www.aa.com.tr/tr/analiz/rusya-cin-iliskileri-ittifak-mi-rekabet-mi/1972667, (Erişim Tarihi: 20 Ocak 2022).

Khzmalyan, Erik, "Troubled Waters: The US Navy and the Return of Great Power Politics", *Geopolitical Monitor*, 18 Ocak 2019, Erişim Adresi: https://www.geopoliticalmonitor.com/troubled-waters-the-us-navy-and-the-return-of-great-power-politics/ , (Erişim Tarihi: 15 Ocak 2022).

Konishi, Weston S. , "China's Maritime Challenge in the South China Sea: Options for US Responses", *Chicago Council on Global Affairs*, 2018, ss. 1-7, Erişim Adresi: https://www.jstor.org/stable/pdf/resrep17324.pdf?refreqid=excelsior%3A761824c4a5f1556c48e82c0796e3a398&ab_segments=&origin=, Stable URL: http://www.jstor.com/stable/resrep17324, (Erişim Tarihi: 19 Ocak 2022).

Korkmaz, Hüseyin, "Çin ve Rusya'nın Kapsamlı Ortaklığı ABD'ni Endişelendiriyor", *Anadolu Ajansı*, 12 Aralık, 2019, Erişim Adresi: https://www.aa.com.tr/tr/analiz/cin-ve-rusya-nin-kapsamli-stratejik-ortakligi-abd-yi-endiselendiriyor/1671495 , (Erişim Tarihi: 20 Ocak 2022).

Krishnan, Cdr S. Navaneetha, "Analysis of Chinese Shipbuilding Industry: Strategic Lessons for India", *Maritime Affairs*, Cilt: 7, Sayı: 2, Kış 2011, ss. 66-84, https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/09733159.2011.641395?needAccess=true, Erişim Tarihi: https://doi.org/10.1080/09733159.2011.641395 , (Erişim Tarihi: 20 Ocak 2022).

Li, Nan, "The Evolution of China's Naval Strategy and Capabilities: From "Near Coast" and "Near Seas" to "Far Seas", Asian Security, Cilt: 5, Sayı: 2, 2009, ss. 144-169, Erişim Adresi: https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/14799850902886567?needAccess=true, Erişim linki: https://doi.org/10.1080/14799850902886567, (Erişim Tarihi: 16 Ocak 2022).

Lim, Yves-Heng, "The Driving Forces behind China's Naval Modernization", *Comparative Strategy*, Cilt: 30, Sayı: 2, 2011, ss. 105-120, Erişim Adresi: https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/01495933.2011.561729?needAccess=true , To link to this article: https://doi.org/10.1080/01495933.2011.561729, (Erişim Tarihi: 17 Ocak 2022).

Lim, Yves-Heng, "Expanding the Dragon's Reach: The Rise of China's Anti-access Naval Doctrine and Forces", *Journal of Strategic Studies*, Cilt: 40, Sayı: 1-2, 2017, ss. 146-168, Erişim Adresi: https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/01402390.2016.1176563?needAccess=true, Erişim Adresi: https://doi.org/10.1080/01402390.2016.1176563 , (Erişim Tarihi: 20 Ocak 2022).

"Main Activities of Chinese Navy in Waters Near Japan", The National Institute for Defense Studies, NIDS China Security Report, (Tokyo: The National Institute for Defense Studies, Mart 2011).

Martinson, Ryan D., "China as an Atlantic Naval Power", *The RUSI Journal*, Cilt: 164, Sayı: 7, 2019, ss.18-31.

Martinson, Ryan D., "The Role of the Arctic in Chinese Naval Strategy", *China Brief*, Cilt: 19 Sayı: 22, Aralık 2019, Erişim Adresi: https://jamestown.org/program/the-role-of-the-arctic-in-chinese-naval-strategy/ , (Erişim Tarihi: 16 Ocak 2022).

McVadon, Eric A., "China's Maturing Navy", *Naval War College Review*, Cilt: 59, Sayı: 2, İlkbahar 2006, ss. 90-107.

Medeiros, Evan S., "China's Foreign Policy Actions-Activism, Opportunism, and Diversification", China's International Behavior, RAND Corporation, 2009.

Medeiros, Evan S. , Cliff, Roger, Crane, Keith ve Mulvenon, James C., "A New Direction for China's Defense Industry", RAND Corporation, 2005.

"Military and Security Developments Involving the People's Republic of China A Report to Congress Pursuant to the National Defense Authorization Act for Fiscal Year 2000."

Mizokami, Kyle, "China Now Has More Warships Than the U.S.", *Popular Mechanics*, 20 Mayıs 2019, Erişim Adresi: https://www.popularmechanics.com/military/navy-ships/a27532437/china-now-has-more-warships-than-the-us/ , (Erişim Tarihi: 19 Ocak 2022).

Noguchi, Kazuhiko, "Bringing Realism Back In: Explaining China's Strategic Behavior in the Asia-Pacific", *Asia-Pacific Review*, Cilt: 18, Sayı: 2, ss. 60-85, Erişim Adresi: https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/13439006.2011.640580?needAccess=true , To link to this article: https://doi.org/10.1080/13439006.2011.640580 , (Erişim Tarihi: 16 Ocak 2022).

Nohara, Jun J., "Sea Power as a Dominant Paradigm: The Rise of China's New Strategic Identity", *Journal of Contemporary East Asia Studies*, Cilt: 6, Sayı: 2, 2017, ss. 210-232, https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/24761028.2017.1391623?needAccess=true , To link to this article: https://doi.org/10.1080/24761028.2017.1391623. (Erişim Tarihi: 16 Ocak 2022).

Nuriddin, Salman, "Orta Asya'daki Rusya-Çin Rekabeti", *İNSAMER Analiz*, 19 Ekim 2020, Erişim Adresi: https://www.insamer.com/tr/uploads/pdf/etkinlik-orta-asya-daki-rusya-cin-rekabeti.pdf, Erişim Tarihi: 20 Ocak 2022).

Parton, Charles, "Foresight 2020 the Challenges Facing China", *RUSI Journal*, Cilt: 65, Sayı: 2, 2020, ss. 10-24, Erişim Adresi: https://www.tandfonline.com/doi/epub/10.1080/03071847.2020.1723284?needAccess=true , https://doi.org/10.1080/03071847.2020.1723284, (Erişim Tarihi: 17 Ocak 2022).

"Putin: Rusya ve Çin Askeri İttifaklar Kurmuyor", *Sputnik Türkiye*, 7 Haziran 2019, Erişim Adresi: https://tr.sputniknews.com/rusya/201906071039271253-putin-rusya-ve-cin-askeri-ittifaklar-kurmuyor/, (Erişim Tarihi: 20 Ocak 2022).

Ray, Amit, "Forecast of Chinese SSBN Force Levels", *Maritime Affairs: Journal of the National Maritime Foundation of India*, Cilt: 15, Sayı: 2, 2019, ss. 44-58, Erişim Adresi: https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/09733159.2020.1712000?needAccess=true.Bu makaleye erişim için: https://doi.org/1.1080/09733159.2020.1712000 , (Erişim Tarihi: 18 Ocak 2022).

"Report to Congress Pursuant to the FY2000 National Defense Authorization Act Annual Report on the Military Power of the People's Republic of China", 2002, Erişim Adresi: http://www.andrewerickson.com/wp-content/uploads/2015/11/DoD_China-Report_2002.pdf, (Erişim Tarihi: 15 Ocak 2022).

Ross, Robert S. , "China's Naval Nationalism: Sources, Prospects and the US Response", *International Security*, Cilt: 34, Sayı: 2, 2009, ss. 46–81.

Ross, Robert, "The End of U.S. Naval Dominance in Asia", *Lawfare Blog*, 18 Kasım 2018, Erişim Adresi: https://www.lawfareblog.com/end-us-naval-dominance-asia , (Erişim Tarihi: 15 Ocak 2022).

Saito, Yusuke, "China's Growing Maritime Role in the South and East China Seas", *Center for a New American Security*, Mart 2017, ss. 1-9, Erişim Adresi: https://s3.us-east-1.amazonaws.com/files.cnas.org/documents/Saito_BWN.pdf?mtime=20170320221107&focal=none , (Erişim Tarihi: 17 Ocak 2022).

Shifrinson, Joshua, "Should the United States Fear China's Rise?", *The Washington Quarterly*, Cilt: 41, Sayı.: 4, 2018, ss. 65-83, Erişim Adresi: https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/0163660X.2018.1557491?needAccess=true, Bu makaleye erişim için: https://doi.org/10.1080/0163660X.2018.1557491, (Erişim Tarihi: 19 Ocak 2022).

"The First and Second Island Chains", Office of the Secretary of Defense, Military and Security Developments Involving the People's Republic of China, Ağustos 2010.

Xie, Zhihai, "China's Rising Maritime Strategy: Implications for its Territorial Disputes", *Journal of Contemporary East Asia Studies*, Cilt: 3, Sayı: 2, 2014, ss. 111-124, Erişim Adresi: https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/24761028.2014.11869077?needAccess=true, Bu makaleye erişim için: https://doi.org/10.1080/24761028.2014.11869077, (Erişim Tarihi: 16 Ocak 2022).

Wu, Zhengyu, "China and Maritime Transformation: History, Strategy and Policy Implications", *Economic and Political Studies*, Cilt: 1, Sayı: 2, 2013, ss. 134-155.

Wu, Zhengyu, "Towards Naval Normalcy: 'Open Seas Protection' and Sino-US Maritime Relations", *The Pacific Review*, Cilt: 32, Sayı: 4, 2019, ss. 666-693, Erişim Adresi: https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/09512748.2018.1553890?needAccess=true. Bu makaleye erişim için: https://doi.org/10.1080/09512748.2018.1553890 , (Erişim Tarihi: 17 Ocak 2022).

Yee, Andy, "Maritime Territorial Disputes in East Asia: A Comparative Analysis of the South China Sea and the East China Sea", *Journal of Current Chinese Affairs*, Cilt: 40, Sayı: 2, 2011, ss. 165-193, Erişim Adresi: https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/186810261104000207 , (Erişim Tarihi: 15 Ocak 2022).

Zheng, Jianing, Hu, Hao ve Dai, Lei, "How Would EEDI Influence Chinese Shipbuilding Industry?", *Maritime Policy & Management*, Cilt: 40, Sayı: 5, 2013, ss. 495-510, Erişim Adresi: https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/03088839.2013.797121?needAccess=true. Bu makaleye erişim için: https://doi.org/10.1080/03088839.2013.797121 , (Erişim Tarihi: 19 Aralık 2022).

ÇİN KARA KUVVETLERİ

Dr. Ahmet Sapmaz*

Özet

Çin Halk Cumhuriyeti son dönemde özellikle ekonomik gelişimine paralel olarak teknolojik, askerî ve siyasi olarak artan etkinliği ile önemli bir ülke konumundadır. Çin'in artan etkinliği dünyanın her açıdan en büyük gücü olan ABD'yi endişelendirmekte ve Asya Pasifik bölgesine odaklanmasına neden olmaktadır. Çin'in artan millî güç unsurları askerî gücüne de yansımaktadır. Pekin her alanda etkin, teknolojik ve eğitimli bir ordu geliştirme çabası içerisindedir. Geçmişte çoğunlukla kara kuvvetleri üzerine dayalı bir askerî doktrin ile muharebe ederek ve halk savaşı stratejisi ile düşmanı mağlup edebileceğini düşünen Pekin için günümüzde şartlar değişmiştir. Teknolojinin muharebe sahasına yansıması sonucu muharebeler müşterek anlayış içerisinde, kısa zamanda sonuç alınmasına odaklı hâle gelmiştir. Çin ordusu bu gelişmeler çerçevesinde ordu içerisinde müştereklik anlayışını geliştirerek ve silah, araç ve teçhizatını modernize ederek gerçek şartlara uygun şekilde eğitim yapmaktadır. Tüm bu gelişmeler paralelinde kara kuvvetlerinin önemi azalmamış, aksine yeni doktrinler çerçevesinde modernize edilmesi ve eğitilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Özellikle Komünist Partinin bekasının sağlanması, ülkenin siyasi sosyal istikrarı, Tayvan ile birleşme sorunu olmak üzere komşu ülkelerle yaşanan kara ve deniz sınırı sorunları güçlü, eğitimli ve modern bir kara kuvvetlerini zorunlu kılmaktadır. Kara kuvvetleri; küçük, modüler, çok maksatlı, hareket ve ateş kabiliyeti yüksek, müşterek harekâtın gereklerini yerine getirebilecek birlikler oluşturup yetiştirmektedir. Bu kapsamda kara kuvvetlerinin silah, teçhizat ve personel açısından geçmişe oranla küçüldüğünü ancak muharebe etkinliğinin arttığını belirtmek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Çin, Çin Silahlı Kuvvetleri, Çin Kara Kuvvetleri, Amerika Birleşik Devletleri, Tayvan.

Abstract

The People's Republic of China is an important country with its technological, military and political effectiveness, especially in parallel with its economic development. The increasing effectiveness of China worries the United States of America, which is the biggest power in the world in all respects, and causes it to focus on the Asia-Pacific region. China's increasing national power elements are also reflected in its military power. Beijing strives to develop an effective, technological and trained army in every field. For Beijing, which in the past thought that it could defeat the enemy by fighting with a military doctrine based mostly on land forces and with a people's war strategy, today's conditions have changed. As a result of the reflection of technology on the battlefield, the battles have become focused on achieving results in a short time with a joint understanding. Within the framework of these developments, the Chinese armed forces trains in accordance with real conditions by developing the understanding of joint operation and modernizing its weapons, vehicles and equipment. Parallel to all these developments, the importance of the land forces has not decreased, on the contrary, it has become necessary to modernize and train it within the framework of new doctrines. Especially ensuring the survival of the Communist Party, the political-social stability of the country, the problem of unification with Taiwan, and the land and sea border problems with neighboring countries necessitate a strong, trained and modern land forces. Within this framework, the land forces forms and trains small, modular, multi-purpose units with high mobility and fire capability, capable of meeting the requirements of joint operations. In this context, it is possible to state that the land forces has shrunk in terms of weapons, equipment and personnel compared to the past, but its combat effectiveness has increased.

Keywords: China, Chinese Armed Forces, Chinese Land Forces, United States of America, Taiwan.

* e-posta: ahmet_sapmaz@yahoo.com, ORCID: 0000-0003-0858-9000.

KAYNAKÇA

Blasko, Dennis J., "PLA Ground Forces: Moving Toward A Smaller, More Papidly Deployable, Modern Combined Arms Force", RAND, 2008, Erişim Adresi: https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/conf_proceedings/2008/CF182part2.pdf, (Erişim Tarihi: 26 Temmuz 2021).

Chapter Six: Asia, *The Military Balance*, 2021, Erişim Adresi: https://doi.org/10.1080/04597222.2021.1868795, (Erişim Tarihi: 28 Temmuz 2021).

Cliff, Roger, *China's Military Power: Assessing Current and Future Capabilities*, (New York: Cambridge University Press, 2015).

Congressional Research Service, "China's Military: The People's Liberation Army (PLA)", 4 Haziran 2021, Erişim Adresi: https://www.everycrsreport.com/files/2021-06-04_R46808_848c9c293ea2f76c1b766d917401751eeefa03a5.pdf, (Erişim Tarihi: 29 Temmuz 2021).

Cordesman, Anthony ve H. Kendall, Joseph. "Chinese Military Organization", Center for Strategic and International Studies, 2016, Erişim Adresi: https://www.jstor.org/stable/resrep23352.3?seq=1#metadata_info_tab_contents, (Erişim Tarihi: 29 Temmuz 2021).

Cordesman, Anthony ve H. Kendall, Joseph, "The PLA Army", Center for Strategic and International Studies, 2016, Erişim Adresi: https://www.jstor.org/stable/resrep23376.11?seq=1#metadata_info_tab_contents, (Erişim Tarihi: 29 Temmuz 2021).

Cozad, Mark, "The PLA and Contingency Planning", içinde *The People's Liberation Army and Contingency Planning in China*, Andrew Scobell v.d. (Ed.), (Washington: National Defense University, 2015), pp.15-32.

Crane, Keith v.d., "Modernizing China's Military: Opportunities and Constraints", RAND, 2005, Erişim Adresi: https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monographs/2005/RAND_MG260-1.pdf, (Erişim Tarihi: 01 Ağustos 2021).

Davis, Malcolm, Jones, Charlie Lyons, "China Military Watch", The Strategist, 4 Aralık 2020, Erişim Adresi: https://www.aspistrategist.org.au/china-military-watch-5/, (Erişim Tarihi: 15 Ağustos 2021).

Defense Intelligence Agency, "China Military Power: Modernizing A Force to Fight and Win", Kasım 2018, Erişim Adresi: https://www.dia.mil/Portals/27/Documents/News/Military%20Power%20Publications/China_Military_Power_FINAL_5MB_20190103.pdf, (Erişim Tarihi: 24 Temmuz 2021).

Defense Intelligence Agency, "Handbook of the Chinese People's Liberation Army", Kasım 1984, Erişim Adresi: https://www.dia.mil/FOIA/FOIA-Electronic-Reading-Room/FOIA-Reading-Room-China/FileId/122010/, (Erişim Tarihi: 27 Ağustos 2021).

Dunn, Jennifer, "Threat Tactics Report: China", *TRADOC G-2 ACE Threats*, 2015, Erişim Adresi: https://community.apan.org/wg/tradoc-g2/operational-environment-and-threat-analysis-directorate/m/documents/211602/download, (Erişim Tarihi: 27 Temmuz 2021).

Erdinç, Ali, "Çin'in Tehdit Algısı, Güvenlik Stratejisi ve Avrasya", Ekim 2017, Erişim Adresi: https://avim.org.tr/public/images/uploads/files/15-ali%20erdinc.pdf, (Erişim Tarihi: 25 Temmuz 2021).

Fravel, M. Taylor, *Active Defense: China's Military Strategy since 1949*, (New Jersey: Princeton University Press, 2019).

Heginbotham, Eric, *The U.S.-China Military Scoreboard: Forces, Geography, and the Evolving Balance of Power 1996-2017*, (California: RAND Corporation, 2015).

İlhan, Bekir, "China's Evolving Military Doctrine After the Cold War", SETA Rapor, 2020, Erişim Adresi: https://setav.org/en/assets/uploads/2020/02/A56En.pdf, (Erişim Tarihi: 05 Ağustos 2021).

Kamphausen, Roy D, "China's Land Forces: New Priorities and Capabilities", içinde *China's Military Challenge*, Ashley Tellis & Travis Tanner (ed.), (National Bureau of Asia Research, 2012), Erişim Adresi: https://www.nbr.org/publication/chinas-land-forces-new-priorities-and-capabilities/, (Erişim Tarihi: 26 Temmuz 2021).

Karmel, Solomon M, *China and the People's Liberation Army: Great Power or Struggling Developing State?*, (New York, Palgrave Macmillan, 2000).

Lai, Benjamin, *Chinese People's Liberation Army since 1949: Ground Forces*, (China: Osprey Publishing, 2012).

Office of the Secretary of Defence, "Military and Security Developments Involving the People's Republic of China", 2020, Erişim Adresi: https://media.defense.gov/2020/Sep/01/2002488689/-1/-1/1/2020-DOD-CHINA-MILITARY-POWER-REPORT-FINAL.PDF, (Erişim Tarihi: 31 Temmuz 2021).

Powell, James S. "PLA Ground Forces and the Challenge of a Rising China", School of Advanced Military Studies United States Army Command and General Staff College, 2016.

Shambaugh, David, *Modernizing China's Military: Progress, Problems, and Prospects*, (California: University of California Press, 2002).

Shaobin, Liu, "Çin Halk Kurtuluş Ordusu'nun Kuruluşunun 94. Yıldönümü Kutlama Konuşması", Çin Halk Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği, 26 Temmuz 2021, Erişim Adresi: http://tr.china-embassy.org/tur/xwdt/t1895156.htm, (Erişim Tarihi: 22 Ağustos 2021).

Swaine, Michael D. v.d., "China's Military & The U.S.-Japan Alliance in 2030: A Strategic Net Assessment", Carnegie Endowment, 2013, Erişim Adresi: https://carnegieendowment.org/files/net_assessment_full.pdf, (Erişim Tarihi: 28 Temmuz 2021).

The State Council of The People's Republic of China, "China's Military Strategy", Erişim Adresi: http://english.www.gov.cn/archive/white_paper/2015/05/27/content_281475115610833.htm, (Erişim Tarihi: 27 Temmuz 2021).

The State Council Information Office of the People's Republic of China, "China's National Defense in the New Era", 24 Temmuz 2019, Erişim Adresi: http://english.www.gov.cn/archive/whitepaper/201907/24/content_WS5d3941ddc6d08408f502283d.html, (Erişim Tarihi: 26 Temmuz 2021).

The State Council Information Office of The People's Republic of China, "The Diversified Employment of China's Armed Forces", Nisan 2013, Erişim Adresi: http://english.www.gov.cn/archive/white_paper/2014/08/23/content_281474982986506.htm, (Erişim Tarihi: 27 Temmuz 2021).

-TRADOC G2, "People's Liberation Army Ground Forces Quick Reference Guide" 2021, Erişim Adresi: https://community.apan.org/wg/tradoc-g2/operational-environment-and-threat-analysis-directorate/m/documents/377746/download, (Erişim Tarihi: 25 Temmuz2021).

ÇİN MEDYASI

Dr. Öğr. Üyesi Esra Bayhantopçu*

Özet

Çin; köklü tarih ve kültürü, siyasi yapısı, ekonomik reformları, teknolojinin de gelişimiyle elinde bulundurduğu ekonomik güç ve iddialı dış politikası ile bugün dünyanın önde gelen güçlerinden biridir. Ekonomik ve siyasi güç politikaları ile güçlü ilişkiler içinde olan medya da bu aşamada son derece büyük önem taşımaktadır. Çin medya sistemi, Çin'in siyasi ve ekonomik politikalarına paralel, aynı zamanda Çin kültürü ve algısını koruyacak bir şekilde şekillendirilmiştir. Dünyadaki diğer ülkelerden farklı bir yapıya sahip olan Çin, medya sistemleri ve yönetimi konusunda da diğer ülkelerden farklı bir resim çizmektedir. Çin Halk Cumhuriyet'inin ilk yıllarında sınırlı sayıda ve parti devletine bağlı olan medya kuruluşlarının sayısı sonraki dönemlerde hızla değişen ekonomik reform politikaları sonucu kısa sürede artış göstermiştir. Medya gücünün aynı zamanda siyasi, ekonomik ve kültürel gücü de pekiştirdiği gerçeğinden hareketle, Çin, medyasına global düzeyde de yatırım yapmıştır. Medyada küreselleşme politikası izleyen Çin, birçok yabancı ülkede basın büroları açarak pek çok farklı kültüre ulaşmış ve Çin üzerine olumlu bir algı yaratmaya başlamıştır. Bununla birlikte yeni internet teknolojilerini etkin bir şekilde kullanarak, bir taraftan Batı merkezli internet medyasına ulaşımı engelleyerek kültürel yapısını ve veri gizliliğini garanti altına almış, diğer yandan kendi sosyal medya sistemlerini kurgulayarak bilgi akışını korumuştur. Tek partiyle yönetilen Çin'in, belirli uyum ve kontrol mekanizmalarına tabi olan ancak gelişmiş medyasının ve global medya politikalarının, ülkenin, önemli küresel aktörlerden biri olması üzerindeki rolünü değerlendirmek önemlidir. Bu çalışmada yakın tarihten günümüze dek, Çin medyasının yapısı, gelişimi ve mevcut durumu ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Çin Medyası, Çin Medya Sektörü, Kitle İletişimi, İletişim Sistemleri, Medya İletişimi, Çin.*

Abstract

Today, China is one of the leading powers in the world with its deep-rooted history and culture, its political structure, along with its economic reforms, its economic and technologic power, and its assertive foreign policy. The media, possessing strong relations with economic and political power policies, is of great importance at this point. China has shaped its media system in parallel with its political and economic policies while preserving Chinese culture and perception. China, with a distinguished structure from other states, also has a unique characteristic compared to other countries in media systems and their management. In the early era of the Chinese Republic, the few media organizations owned by the state, thus to the party, even though the number of media organizations increased due to the economic reforms in a short time. It is a fact that media power reinforces political, economic and cultural power, China, thus invested in its media at global level. By following the policy of "globalization in the media", China opened press offices in many foreign countries, reached many different cultures and started to create a positive perception regarding to China. Prioritizing the new internet technologies while blocking access to western internet media, China managed to secure its cultural structure and data privacy, on the other hand, it kept information flow by developing its own social media systems. It is important to evaluate the role of China's media, which is state-controlled and also developed media systems, and its global media policies on Chinese position as one of the important global actors. In this study, the structure, developments and contemporary situation of the Chinese media are examined from recent past to present.

Key Words: *Chinese Media, Chinese Media Sector, Mass Communication, Communication Systems, Media Communication, China.*

* İstinye Üniversitesi, esra.bayhantopcu@istinye.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6680-8414.

KAYNAKÇA

AA, "Çin, ABD Medya Kuruluşları İçin Çalışan ABD Vatandaşlarının Çalışma İzinlerini İptal Edecek", 17 Mart 2020, Erişim Adresi: https://www.aa.com.tr/tr/dunya/cin-abd-medya-kuruluslari-icin-calisan-abd-vatandaslarinin-calisma-izinlerini-iptal-edecek/1769562, (Erişim Tarihi: 15 Haziran 2021).

Aslan, Halil Kürşat, "Yükselen Güç Çin Halk Cumhuriyeti'nin Ortadoğu Politikası", *Akademik Ortadoğu,* Cilt:9, Sayı: 1, 2014, ss. 29-55, Erişim Adresi: http://www.akademikortadogu.com/belge/ortadogu17makale/halil_kursad_aslan.pdf, (Erişim Tarihi: 14 Haziran 2021).

BBC, "Medya Rekabetine Çin'in İngilizce Televizyonu da Katıldı", 2010, Erişim Adresi: https://www.bbc.com/turkce/haberler/2010/07/100701_china_english_tv, (Erişim Tarihi: 02 Temmuz 2021).

Brady, Anne-Marie, "Regimenting the Public Mind: The Modernisation of Propaganda in The PRC", içinde *Asian Futures Asian Traditions,* Edwina Palmer (ed.), (UK: Global Oriental Publishers. 2005), ss. 563-578.

Brady, Anne-Marie, "Guiding Hand: The Role of The CCP Central Propaganda Department in The Current Era", *Westminster Papers in Communication and Culture,* Cilt: 3, Sayı: 1, 2006, ss. 58-77, Erişim Adresi: https://www.researchgate.net/publication/317573167_Guiding_Hand_The_Role_of_the_CCP_Central_Propaganda_Department_in_the_Current_Era, (Erişim Tarihi: 02 Haziran 2021).

Britannica, "China", Erişim Adresi: https://www.britannica.com/place/China/Leaders-of-the-Peoples-Republic-of-China-since-1949, (Erişim Tarihi: 15 Haziran 2021).

Chan, Joseph Man, "Commercialization without Independence: Trends and Tensions of Media Development in China", içinde *Chine Review 1993,* Joseph Cheng Yu-shek & Maurice Brosseau (ed.), (Hong Kong: The Chinese University Press, 1993), ss. 25-25.

Chan, Joseph M. ve Lee, Francis L.F., "Media and Politics in Hong Kong: A Decade after The Handover", *China Perspectives, 1996-4617,* 2007, Erişim Adresi: https://journals.openedition.org/chinaperspectives/1673, (Erişim Tarihi: 28 Mayıs 2021).

China Daily, "About China Daily Group", 2020, Erişim Adresi: https://www.chinadaily.com.cn/e/static_e/about, (Erişim Tarihi: 02 Temmuz 2021).

Cook, Sarah, "The Implications for Democracy of China's Globalizing Media Influence" içinde *Freedom House Report, Freedom and The Media 2019: A Downward Spiral, 2020,* Erişim Adresi: https://freedomhouse.org/sites/default/files/2020-02/FINAL07162019_Freedom_And_The_Media_2019_Report.pdf, (Erişim Tarihi: 14 Haziran 2021).

CRI Türk, 2021, Erişim Adresi: https://www.criturk.com/radyo-canli-yayin/, (Erişim Tarihi: 02 Temmuz 2021).

Di, Miao, "Between Propaganda and Commercials: Chinese Television Today", içinde *Changing Media, Changing China,* Susan L. Shirk (ed.), (New York: Oxford University Press, 2011), ss. 91-115.

Dragon Social, "10 Most Popular Social Media Sites in China", Erişim Adresi: https://www.dragonsocial.net/blog/social-media-in-china/, (Erişim Tarihi: 07 Temmuz 2021).

Erdoğan, İrfan ve Alemdar, Korkmaz, *Öteki Kuram. Kitle İletişim Kuram ve Araştırmalarının Tarihsel ve Eleştirel Bir Değerlendirmesi,* (Ankara: Pozitif Matbaacılık, 2010).

Freedom House, "Freedom in The World. China", 2021, Erişim Adresi: https://freedomhouse.org/country/china/freedom-world/2021, (Erişim Tarihi: 14 Haziran 2021).

Guo, Sujian, *Power, Ideology and Organization,* (USA ve Kanada: Routledge, 2012).

Gürcan, Efe, Kahraman, Ömer Ersin ve Yanmaz, Selen, *COVID-19 and The Future of Capitalism. Postcapitalist Horizons Beyond Neoliberalism,* (Kanada: Fernwood Publishing, 2021).

Hanayi, Ömirbek, "Çin'deki Kitle İletişim Araçları Üzerine Bir Değerlendirme: Sincan Uygur Özerk Bölgesi Örneği", *Ahmet Yesevi Üniversitesi Eurasian Research Institute,* 2017, Erişim Adresi: https://eurasian-research.org/publication/cindeki-kitle-iletisim-araclari-uzerine-bir-degerlendirme-sincan-uygur-ozerk-bolgesi-ornegi/?lang=tr, (Erişim Tarihi: 20 Haziran 2021).

Herman, Edward S. ve Chomsky, Noam, *Rızanın İmalatı: Kitle Medyasının Ekonomi Politiği,* Çeviren: Ender Abadoğlu, (İstanbul: Bgst Yayınları, 2012).

Ji, Deqiang ve Hu, Zhengrong, *The Belt and Road Initiative: New Media for a Dialogue of Civilisations,* (Berlin: Dialogue of Civilizations Research Institute, 2017).

Huang, Yu, "Peaceful Evolution: The Case of Television Reform in Post-Mao China", *Media, Culture & Society,* Cilt: 16, Sayı: 2, 1994, ss.217-241, Erişim Adresi: https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/016344379401600203, (Erişim Tarihi: 30 Mayıs 2021).

Kuang, Wenbo, *Social Media in China,* (China: China Renmin University Press, 2014).

Lasswell, Harold, *Propaganda Technique in The World War,* (London: Martino Fine Books, 2013).

Lee, Chin-Chuan, "The Global and the National of the Chinese Media: Discourses, Market, Technology, and Ideology", içinde *Chinese Media, Global Contexts,* Lee Chin-Chuan (ed.), (London: Routledge, 2003), ss. 1-31.

Lee, Chin-Chuan, He, Zhou ve Huang, HeYu, "'Chinese Party Publicity Inc.' Conglomerated: The Case of The Shenzhen Press Group", *Media, Culture & Society,* Cilt: 28, Sayı:4, 2006, ss. 581-602, Erişim Adresi: https://www.researchgate.net/publication/258170869_%27Chinese_Party_Publicity_Inc%27_conglomerated_The_case_of_the_Shenzhen_Press_Group, (Erişim Tarihi: 18 Mayıs 2021).

Luo, Austin Jun. "Media System in China: A Chinese Perspective", içinde *International Communication of Chinese Culture,* Huilin Huang (ed.), (Berlin: Springer, 2015), ss. 51-52.

People's Daily, "About Us", 2020, Erişim Adresi: http://en.people.cn/n3/2020/0729/c90000-9716018.html, (Erişim Tarihi: 02 Temmuz 2021).

Phoenix, "Corporate Profile", 2021, Erişim Adresi: http://phtv.ifeng.com/english.shtml, (Erişim Tarihi: 02 Temmuz 2021).

Qing Cao, "Introduction: Legitimisation, Resistance and Discursive Struggles in Contemporary China", içinde *Discourse, Politics and Media in Contemporary China,* Qing Cao & Hailong Tian & Paul Chilton (ed.), (Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2014), ss. 1-25.

Redl, Anke ve Simons, Rowan, "Chinese Media – One Channel, Two Systems", içinde *Media in China: Consumption, Content and Crisis,* Stephanie Hemelryk Donald & Michael Keane & Yin Hong (ed.), (London: Routledge, 2002), ss. 18-28.

RSF (Reporters Without Borders), "World Press Freedom Index", 2021, Erişim Adresi: https://rsf.org/en/ranking , (Erişim Tarihi: 11 Haziran 2021).

Schneider, Florian. "It's a Small World After All? Simulating The Future World Order", içinde *Discourse, Politics and Media in Contemporary China,* Qing Cao & Hailong Tian & Paul Chilton (ed.), (Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2014), ss. 97-120.

Schiller, Herbert. *Zihin Yönlendirenler,* Çeviren: Cevdet Cerit, (İstanbul: Pınar Yayınları: 1993).

Shirk, Susan L, *Changing Media, Changing China,* (New York: Oxford University Press, 2011).

Sonali, Chandel, Zang, Jingji, Yu, Yunnan, Sun, Jingyao ve Zhang, Zhipeng, "The Golden Shield Project of China: A Decade Later An in-depth Study of The Great Firewall", içinde *International Conference on Cyber-Enabled Distributed Computing and Knowledge Discovery,* 2019, ss. 111-119.

Statistica, "China 2020", Erişim Adresi: https://www.statista.com/search/?q=china&qKat=search, (Erişim Tarihi: 10 Haziran 2021).

Şimşek, Mevlüdiye, "Değişen Dünya Koşullarında Çin Halk Cumhuriyeti ve Dış Ticaret Bakımından Türkiye-Çin Arasında Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri", *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* Cilt: 0, Sayı: 26, ss. 1-24, Erişim Adresi: https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/66468, (Erişim Tarihi: 14 Haziran 2021).

Thussu, Daya Kishan, Burgh, Hugo de ve Shi, Anbin, *China's Media Go Global,* (New York: Routledge, 2018).

Thussu, Daya Kishan, "Globalization of Chinese Media: The Global Context", içinde *China's Media Go Global,* Daya Kishan Thussu & Hugo de Burgh, & Anbin Shi (ed.), (New York: Routledge, 2018), ss. 17-33.

Ünal, Sevda ve Binark, Mutlu, "Çin'de Çevrimiçi Yönetim ve Mobil Platformlar Üzerinden Kurulan Bioiktidar", içinde *Bedenin Sosyolojisi Gündelik Yaşamda Cisimleşme Deneyimleri, Tıbbileştirme ve Dijital Gözetim,* Gönül Demez & Meral Timurturkan & Cihan Ertan (ed.), (İstanbul: Bağlam Yayınları, 2020), ss. 33-54.

World Ekonomic Forum, "What Can China Tell Us about The Future of Social Commerce and Content?", Erişim Adresi: https://www.weforum.org/agenda/2021/05/china-future-social-commerce-content/, (Erişim Tarihi: 12 Haziran 2021).

Wu, Guoguang, "One Head, Many Mouths: Diversifying Press Structures in Reform China", içinde *Power, Money, and Media: Communication Patterns and Bureaucratic Control in Cultural China,* Chin Chuan Lee (ed.), (Evanston, IL: Northwestern University Press, 2000), ss. 45-67.

Xiao Yang, Suzanne, "Soft Power and the Strategic Context for China's 'Media Going Global' Policy", içinde *China's Media Go Global,* Daya Kishan Thussu & Hugo de Burgh, & Anbin Shi (ed.), (New York: Routledge, 2018), ss. 79-101.

Xiang, Debao, "China's Image on International English Language Social Media", *Journal of International Communication,* Cilt: 19, Sayı: 2, 2013, ss. 252-271, Erişim Adresi: https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13216597.2013.833535, (Erişim Tarihi: 11 Haziran 2021).

Xinhuanet, "About Us", 2021, Erişim Adresi: http://www.xinhuanet.com/english/home.htm, (Erişim Tarihi: 02 Temmuz 2021).

Yu, Haiging, *Media and Cultural Transformation in China,* (NY: Routledge, 2009).

ORTA KRALLIK'IN SİNEMA RÜYASI

Doç. Dr. Aybüke Serttaş

Özet

Bu çalışmada Çin sinema tarihi ile paralel olarak Çin sinemasının bir endüstri olarak gelişimi aktarılmıştır. Bu ikili bakış açısı ile hem filmlerin içerik olarak değerlendirmesi hem de Çin sinema sektörünün Hollywood endüstrisi ile karşılaştırmalı incelemesi yapılmıştır. Çin sinemasının devlet desteği almasına rağmen neden istenen ivmeyi yakalayamadığı sorusu ise *yumuşak güç* ve *kültür indirimi* kavramları ile açıklanmıştır. Bütün bunların sonucunda çalışma okuyuculara sinemanın bir propaganda aracı olarak kullanılması, kültür endüstrisi içerisindeki mücadelesi ve uluslararasılaşması konularında Çin örneği üzerinden açılımlar sunmaktadır.

Anahtar kelimeler: Çin sineması, Yumuşak Güç, Sinema Endüstrisi, Sinema Tarihi, Kültür İndirimi.

Abstract

The development of Chinese cinema as an industry, as well as the history of Chinese cinema, are explained in this chapter. Both films were analyzed in terms of content with this dual point of view, and a comparison of the Chinese and Hollywood film industries was made. The concepts of *soft power* and *cultural discount* were used to describe why Chinese cinema could not achieve the desired success while receiving state funding. As a result of all of this, the study utilizes the Chinese example to provide readers of insight into the use of cinema as a propaganda tool, its struggle in the culture industry, and its internationalization.

Keywords: Chinese Cinema, Soft Power, Cinema Industry, Cinema History, Cultural Discount.

GİRİŞ

Orta Krallık (Middle Kingdom), Çin Halk Cumhuriyeti'nin tarihteki adlarından biridir ve tamlama, içerisinde pek çok anlam barındırmaktadır. Farklı zamanlarda Çin'e Orta Krallık denmiştir ve bu deyiş onun dünyadaki üstün rolünü, medeniyetin hatta dünyanın merkezi olduğunu anlatmaktadır.

Çin'deki film yapımcıları genellikle set modellerine göre filmler üretir ve bunlar üç kategoriye ayrılır: ticari filmler, ana akım filmler ve sanat filmleri. Bu üçü arasında birincisi, film yapımcıları arasında (tüm dünya genelinde) daha çok tercih edilir. Çin'de ana akım filmler genellikle *ana melodi filmler* veya *kırmızı temalı filmler* olarak bilinir. 1949'da Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra bu tür filmler yalnızca tek bir amaç için kullanılmış ve hükümet propagandası aracı olmuştur. Bu bağlamda sinema egemen ideolojinin (sosyalist değerler ve milliyetçilik gibi), halkın devrimci tarihinin ve kahramanca hikâyelerin olumlu bir şekilde tasvir edilerek yayılmasına hizmet etmiştir.

* İstinye Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi

çünkü uluslararası izleyiciler Çin filmlerini (tüm özgün kültürlerde olduğu gibi) uluslararası bir hibridizasyon ile değil, Çin bağlamında görmek istemektelerdir. Batılı dağıtımcıların, halkla ilişkiler şirketlerinin ve yabancı ortak yapımcıların katılımı, Çin filmlerine, küresel pazarlama stratejilerine rehberlik etmek için Batı pazarını daha iyi tanımada pratik bir avantaj sağlayabilir ancak dikkatli bir siyasi bilgi paketine de ihtiyaç vardır çünkü Çin filmleri söz konusu olduğunda "*Her şey politiktir ve hiçbir şey aynı anda politik değildir. Politika her yerdedir ve yine de her an kendisini altüst eder.*"[55]

KAYNAKLAR

Acheson, Keith, "Colin George Hoskins, Stuart McFadyen, and Adam Finn: 1998, Global Television and Film: An Introduction to the Economics of the Business," Journal of Cultural Economics, Springer; The Association for Cultural Economics International, vol. 24(4), 2000, ss. 337-340.

Allen, Scott, "A Perspective of Economic Geography", *Journal of Economic Geography*, 4, (5), 2004, ss. 479-499.

Aranburu, Ainhoa Marzol,"The Film Industry in China: Past and Present**",** *Journal of Evolutionary Studies in Business* Volume 2, Sayı 1, 2017.

Bernays, Edward, *Propaganda,* (New York: IG Publishing, 2005).

Brady, Anne-Marie, *Marketing Dictatorship: Propaganda and Thought Work in Contemporary China.* (Lanham, Md: Rowman & Littlefield, 2008).

Chen, X. ve Liu, K. & Shi, A., The Mysterious Other: Postpolitics in Chinese Film, Boundary 2, 24 (3), 1997, ss. 123-141.

China to Spend More on Children's Movies, Cartoons, Xinhua News Agency, 1 Haziran 2004 http://service.china.org.cn. (E.T. 2.4.2021).

Christopherson, Susan, "Behind the Scenes: How Transnational Firms are Constructing a New International Division of Labor in Media Work", *Geoforum*, Volume 37, Issue 5, 2006, ss. 739-751.

Dicken, Peter, *Global Shift: Transforming the World Economy*, Third Edition, (London: Paul Chapman, 1998).

Duan, Y. ve Wang,X., "An Emperical Analysis on the Factors Impinging on Export Trade of China's Film", *Journal of Xi'an University of Finance and Economics, 28* (3), 6, 2015, ss. 53-58.

Flemming, Thomas, *The Illusion of Victory: America in World War I* (New York: Basic Books, 2003).

Hou, Po ve Chung, Roger, "New Era of China's Film Industry", *Deloitte Perspective*, Volume 5, 2016, ss. 53-57.

Huang, Dequan, "Dianying Chudao Shanghai Kao (Research on the Films Shown in Shanghai for the First Time)." *Dianying Yishu (Film Art)* 3, 2007, ss. 102-109.

Huiqun, Li, "Opportunities and Challenges of Globalization for the Chinese Film Industry", *Global Media and Communication*, 1742-7665, 6:3, 2010.

"Father of 'Soft Power' Tours the Region," *South China Morning Post*, 9 Aralık, 2013. (E.T. 5.4.2021)

Giddens, A., *The Consequences of Modernity*, (Cambridge: Polity Press, 1990).

Gu, Jianchen, *The Development History of Chinese Cinema,* (Nanjing: Zhongguo Jiaoyu Dianying Xiehui, 1934).

Hu, Jirong, *ZhongGuo Zaoqi Diangying Shi 1896-1937 (The Early History of Chinese Cinema 1896-1937)* (Shanghai: Shanghai People Publishing House, 2010).

55 Chen, X. & Liu, K. & Shi, A. "The Mysterious Other: Postpolitics in Chinese Film", *Boundary* 2, Cilt: 24, Sayı: 3, 1997.

Iwabuchi, Koichi, ed. *Feeling Asian Modernities: Transnational Consumption of Japanese TV Dramas*. Hong Kong University Press, 2004. http://www.jstor.org/stable/j.ctt2jc5b9. (E.T. 20.4.2021).

Lu, X. ve Ye, Y., *The concept of Chinese Film: a theoretical exploration level, (*Beijing: New Trend of Contemporary Film, 2005).

Keane, Michael, "From Made in China to Created in China", *International Journal of Cultural Studies* 9, Sayı: 3, 2006, ss. 285-296.

Kurlantzick, Joshua, "China's Charm: Implications of Chinese Soft Power" (Policy paper, Carnegie

Endowment for International Peace, 2006), 1, http://carnegieendowment.org/files/PB_47_FINAL.pdf. (E.T. 5.4.2021).

Li, Qiao, Guan, Yanqiu ve Lu, Hong, *Development of the Global Film Industry Industrial Competition and Cooperation in the Context of Globalization*, (New York: Routledge, 2021).

Lasswell, Harold D, *Propaganda technique in the world war*, (London: Kegan, Paul, Trench, Trubner & Co., 1938).

Machiavelli, Niccolò, *The Prince*, 2nd ed. (Chicago, IL: University of Chicago Press, 1998).

Masi, Vincenzo De, " To Live or to Die- The Struggle of Chinese Film Productions' International Approaching" Chen Chwen, Chwen; De Masi, Vincenzo; Negro, Gian Luigi; Zhang, Zhan içinde, Chinese Culture on the World Stage. Hong Kong: The Chinese University Press, Hong Kong, 2012, ss. 20-23.

Mearsheimer, John J., *The Tragedy of Great Power Politics,* (New York: W.W. Norton, 2001).

Merz, Charles, "When the Movies Go Abroad," *Harper's Monthly Magazine* 152, 1926.

Morgenthau, Hans Joachim ve Thompson, Kenneth Winfred, *Politics among Nations: The Struggle for Power and Peace*, 6th ed. (New York: Random House, 1985).

Nye, Joseph S., "Soft Power: The Means to Success in World Politics," *Foreign Affairs*, 2004, ss. 70-75.

Nye, Joseph S, *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power,* (New York: Basic Books, 2016).

Nye, Joseph S., "Limits of American Power", *Political Science Quarterly, 131*, Sayı: 2, 2016.

Peng, W., *China, Film Coproduction and Soft Power Competition, (*Queensland University of Technology, QUT Press, 2015).

Rao, Shuguan, Dianying, Zhongguo ve Shi, Shichang Fazhan, "*The Development History of Chinese Film Market)*. Beijing: Zhongguo Dianying Chubanshe, 2009, ss. 30-45.

Schumpeter, J., *Capitalism, Socialism, and Democracy*, (New York: Harper & Bros., 1942).

Seabury, William, *Motion Picture Problems: The Cinema and the League of Nations*. (New York: Avondale Press, 1929) Zhiwei Xiao içinde, "American Films in China Prior to 1950" *Art, Politics, and Commerce in Chinese Cinema*, editör Ying Zhu ve Stanley Rosen, (Hong Kong: Hong Kong University Press, 2010), ss. 55-69.

Su, W., "New Strategies of China's Film Industry as Soft Power", *Global Media and Communication, 6*(3), 2010.

"The Information Network for China, PRC Ministry/Commission Profile", SARFT, China Online, www.chinaonline.com/refer/ministry_profiles/SARFT1.asp. (E.T. 2.4.2021).

"The Wolf at the Door": Hollywood and the Film Market in China from 1994-2000, Eric J. Heikkila ve Rafael Pizarro içinde, ed., *Southern California in the World and the World in Southern Californi*a (Greenwood Publishing Group, forthcoming), Stanley Rosen, Department of Political Science, University of Southern California, www.asianfilms.org. (E.T. 2.4.2021).

TV Movies Start Leaving their Mark, China Daily, 3 Haziran 2004, http://service.china.org.cn. (E.T. 2.4.2021)

Vincenzo, De Masi, "To Live or to Die- The Struggle of Chinese Film Productions' International Approaching". Chen Chwen, Chwen; De Masi, Vincenzo; Negro, Gian Luigi; Zhang, Zhan içinde. Chinese Culture on the World Stage. (Hong Kong: The Chinese University Press, 2012).

Walker, Christopher ve Ludwig, Jessica, "The Meaning of Sharp Power," *Foreign Affairs*, 16 Kasım, 2017, https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2017-11-16/meaning-sharp-power (E.T. 5.4.2021).

Xuelin, Zhou, *Globalization and Contemporary Chinese Cinema*, (California: Palgrave MacMillan, 2017).

Yang,Y., "Film Policy, the Chinese Government and Soft Power", *New Cinemas: Journal of Contemporary Film*, 14 (1), 2016.

Zizhong, Zhao, *Fukan Zhongguo dianying chanye* [*An Overview of the Chinese Film Industry*], s. 4'ten aktaran *Hollywood, Globalisation and Film Markets in Asia: Lessons for China?,* Stanley Rosen, University of Southern California, www.asianfilms.org (E.T. 2.4.2021).

Zou, C. ve Yin, X., "Analysis on Cultural Discount Phenomenon in Export Trade of Film Industry in China", *Research on Financial Theory* (2), 2013, ss. 82-86.

ÇİN HALK CUMHURİYETİ'NİN TERÖRLE MÜCADELE POLİTİKASI

Dr. Öğr. Üyesi Savaş Biçer

Özet

11 Eylül'de, Amerika Birleşik Devletleri'nde terörist saldırılarından sonra Çin Halk Cumhuriyeti'nin ilk tepkilerinden biri, terörizm konusundaki kanun ve yönetmeliklerini kuvvetlendirici düzenlemeler yapmaya başlamak olmuştur. Bu kapsamda Çin, Aralık 2001'de mevcut ceza kanununu, terörist faaliyetlerin finansmanı da dâhil olmak üzere on ek terör suçunu içerecek şekilde değiştirmiş ve bunlara ilişkin cezaları artırmıştır.

Çin Halk Cumhuriyeti Devlet Konseyi Basın Bilgi Ofisi Ekim 2015'te Pekin'in etnik birliği güçlendirmeyi ve daha adil ekonomik büyümeyi teşvik etmeyi amaçlayan politikalarını açıklayan bir beyaz kitap yayımlamıştır. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Aralık 2015 Terörle Mücadele Yasası, kısmen de olsa Çin'in en ayrıntılı terörizm tanımını ifade etmekte, bu kapsamda terörist davranışını ve savunuculuğu tanımlayarak bunları suç olarak nitelendirmektedir.

Çin'e yönelik terör tehdidinin doğası düşünüldüğünde ilk karşılaşılan zorluk tehdidin adının konulması ile ilgilidir. Toplumsal huzursuzluk nedeniyle gerçekleştirilen ve şiddet içeren gösterilerle terör eylemleri arasında ayrım yapmak çok zordur. Bu çalışmada Çin'in terör tehdidine ilişkin genel uluslararası hukuk ve bilimsel hukuk çalışmalarından yararlanarak geliştirilen terör tanımı ve algısı ile terörizmle mücadele stratejisi ve politikaları analiz edilmektedir.

Bu bölümde ayrıca 2015 yılında Çin'in Terörle Mücadele Yasası'nın geliştirilmesi de dâhil olmak üzere Çin'in son yirmi yılda geliştirdiği terörle mücadele stratejisini destekleyen yasal mimarinin gelişimi ve gerekçelendirilmesi hakkında genel bir bakış açısı sunulmakta, Çin Komünist Partisi (ÇKP) tarafından belirlenen ve Çin'in terörle mücadele politikasının yasal dayanağı olan gerekçeler incelenmektedir.

Pratikte, Çin'in terörle mücadele yaklaşımı, ÇKP'nin terörün ilk etapta Sincan ve Tibet'ten kaynaklandığı şeklinde algılamasıyla çerçevelenmiştir. Bu nedenle Çin, stratejisinin bir kısmını bilgi edinmeye konulan sansüre, terörün finansmanını tespit etmeye ve uluslararası ortaklarla daha fazla işbirliği yoluyla dini ve etnik aşırıcılığı caydırma veya önleme çabalarına yoğunlaştırmıştır.

Anahtar Kelimeler: Terör, Terörle Mücadele, Strateji, Etnik Ayrılıkçı Hareketler, Uluslararası Hukuk

Abstract

After the September 11 terrorist attacks on the United States, one of China's first reactions was to begin strengthening its domestic laws and regulations dealing with the issue of terrorism. In this content, in December 2001, the country amended its existing Criminal Law to incorporate ten additional terrorist crimes, such as the funding of terrorist activities, and increase their associated penalties.

* Nişantaşı Üniversitesi, İktisadi, İdari Ve Sosyal Bilimler Fakültesi

deflemekle birlikte Uygur toplumunun küçük bir alt grubunu temsil etmektedir. Buna rağmen Çin devleti ETIM'in şiddet eylemlerinin sorumluluğunu genel bir "Uygur Ayrılıkçılar" etiketlemesi ile karşılamaktadır. Buna özellikle yutdışında yaşayan Uygurlar terörist faaliyetleri destekleyen aktivistler olarak dâhil edilmekte ve diğer devletlere yasa dışı faaliyetlerde bulunduklarını iddia ettikleri bu aktivistleri iade etmeleri için baskı yapmaktadır. Uygur toplumu üzerindeki bu ön yargı, aynı zamanda özellikle Han soyundan olan etnik Çinli gruplar tarafından Uygur toplumunun geneline yönelen şiddet eylemlerine ve iç çatışmalara sebep olmaktadır.

Sonuç olarak 2016 Terörle Mücadele Yasası ya da ülkede yaygın olarak kullanılan ismiyle Terörizm Yasası'na dayandırılan terörle mücadele politikası, ÇHC'nin terörün Uygurlardan ve Tibetlilerden kaynaklandığını öngören geleneksel ve yerel tanımlamasının dışına çıkarak terörün daha küresel bir tehdit olarak algılanmasını öngörmektedir. Ancak hâlen ÇHC'nin terörle mücadelenin uluslararası boyutu ikinci derecede önemli olduğu, yasanın daha çok iç kontrolu sağlayacak şekilde ve bölge halkaları üzerinde baskıyı artıracak yöntemlere yönelmeyi kolaylaştıracak şekilde kullanıldığı anlaşılmaktadır. ÇHC'nin terörle mücadelede uluslararası iş birliği faaliyetlerinin, askerî tatbikat ve eğitimlerin içerisinde yer alacak politikalar uygulaması yeni değildir. Bununla birlikte terörle mücadele yasasının öngördüğü Çin toprakları dışında silahlı kuvvetlerin görevlendirilmesi yeniliği, dış politika ve çok taraflı diplomatik yaklaşımlarında izlediği ve genel olarak ülkelere yapılacak dış müdahalelere karşı duruş sergilediği politikasında esneme sağlamaktadır.

Pekin yönetimi bu esnekliği özellikle sınır ötesinde nasıl ve hangi ülkelere karşı kullanacak sorusunun cevabının böyle bir girişimi uluslararası hassas dengeler üzerinde çok dramatik değişikliklere sebep olabileceği için pek mümkün görmemekle birlikte önümüzdeki yıllarda gelişebilecek durumlara göre alınması mümkün olabilecektir. Dinamik uluslararası güvenlik ortamı nedeniyle Afganistan'daki yeni Taliban yönetimi ve Hindistan'la şimdilik sağlanan barış ortamının sürekli olmayabileceği, ileride bu konuda ÇHC'nin kırmızıçizgilerini zorlayacak bir gelişme olması hâlinde yönetimin sınır ötesinde terör tehdidini gerekçe göstererek güç kullanma konusunda tereddüt etmeyeceği değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

Duchatel Matthieu, "Terror Overseas: Understanding China's Evolving Counter-Terror Strategy", *Policy Brief, European Council on Foreign Relations*, October 2016

Center for Security Studies, "l'Organisation de Coopération de Shanghai: Signification Pour l'Occident", ETH Zurich, Décembre 2009

Convention against Torture (CAT) and Other Cruel Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, 02 Mart 1992, CAT/C/CHN/CO/5, para 36, Erişim Adresi: https://www.cmab.gov.hk/doc/en/documents/policy_responsibilities/CAT_C_CHN-HKG_CO_5_22478_E.pdf, (Erişim Tarihi: 12 Ağustos 2021)

ÇHCTerörleMücadeleYasası(2015),ErişimAdresi:http://en.pkulaw.cn/display.aspx?id=4a6094a588ac744ebdfb&lib=law&SearchKeyword=Counterterrorism%20Law%20of%20the%20People%27s%20Republic%20of%20China&SearchCKeyword=, (Erişim Tarihi: 01 Temmuz 2021)

Hanayi Omirbek, "Sincan Uygur Özerk Bölgesinin Günümüzdeki Ekonomik Yapısı", Avrasya Araştırma Enstitüsü Haftalık e-bülten, 18 Ekim 2016-24 Ekim 2016, Sayı: 86, s. 1, Erişim Adresi: http://www.ayu.edu.tr/static/aae_haftalik/aae_bulten_tr_86.pdf, (Erişim Tarihi: 20 Temmuz 2021)

Human Rights Council resolution para.18, Opinion on the Federal Law on Combating Extremist Activity of the Russian Federation, No. 660/2011

İzbasar Nureddin, "Doğu Türkistan Raporu: Geçmişten Bugüne Dinî ve Etnik Baskılar", İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi İNSAMER, Araştırma No. 119, Temmuz 2020, s. 14, Erişim Adresi: https://www.ihh.org.tr/public/news/4/4462/dogu-turkistan-raporu---nurettin-izbasar.pdf, (Erişim Tarihi: 20 Temmuz 2021)

Murphy Dawn, "China's Approach to International Terrorism", *United States Institute of Peace*, PB 215, September 2017

Erişim adresi: https://2009-2017.state.gov/j/ct/rls/crt/2003/31759.htm, (Erişim Tarihi: 01 Temmuz 2021)

Ngyen Alixia, "Fight Against Terrorism; Made in China", Institute de Relations Internationals et Strategiques, Asia Focus: 13, Ocak 2017

Ostrovsky Andrey, "Terrorisme: La Chine Obligée de Faire Appel à la Coopération Internatonale", *Sputnik France*, sputniknews.com, 14.01.2015

Tanner M.S. ve J. Bellaqua, "China's Response to Terrorism", *CNA China Studies,* Haziran 2016

MOFCOM Country Reports/Investment Guides 2014/2015, Erişim Adresi; http://fec. mofcom.gov.cn/article/gbdqzn/, (Erişim Tarihi: 24 Temmuz 2021)

Wayne Martin I. Inside China's War on Terrorism, *Journal of Contemporary China,*18:59, 2009

Xue Huang, "Daesh Menace Majoure Pour les Etats Membres de l'OCS" CCTV.com, 23.06.2016

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE ÇİN'DE İNSAN HAKLARI VE TEMEL ÖZGÜRLÜKLER

Dr. Öğr. Üyesi Yılmaz Yurtseven*

Özet

Bu çalışmada, Çince sözlükte insan hakları kavramının tanımlanmaya başlandığı XIX. yüzyılın sonlarından 1982 Anayasası'nın kabulüne kadar Çin'de insan hakları kavramının tarihsel süreci incelenmektedir. Çalışma, insan hakları kavramının Çin'deki kültürel ve felsefi temellerini 1982'de kabul edilen Anayasa bağlamında ortaya koymayı ve analiz etmeyi amaçlamıştır. Yöntemsel olarak çoğu Batılı ülkenin insan hakları ve özgürlüklerine ilişkin genel kabul görmüş normlar ve ilkeler konusundaki tutumlarının analizine dayanılarak, Çin Halk Cumhuriyeti'nde insan hak ve özgürlüklerinin pratikte göz ardı edilmemesi gereken mevcut sorunları tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmada ayrıca Çin Halk Cumhuriyeti'nin dünya kamuoyu ve insan hakları örgütlerini ilgilendiren birkaç temel insan hakları sorunu da incelenmektedir. İdeolojik olarak doğal hukuk yaklaşımı ve sosyalist-pozitivist insan hakları kavramı "Çin özelinde" tartışılmaktadır. Bu çerçevede geleneksel Konfüçyüsçü kolektivizm sisteminin örgütlenmesinde Marksist ve Maoist felsefenin rolünün ne olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çin Halk Cumhuriyeti'nde insan hakları kavramına yaklaşım, "İnsan Hakları Beyaz Kitabı" adı verilen önemli bir belgeye dayanılarak tanımlanmaktadır. Bu tanımlamada devredilemez haklar pek fazla referans almayan bir insan refahı kavramı formüle edilmektedir. Bireyi öncelemeyen bu anlayış kamusal bir bakış açısına sahip olup toplumun ekonomik ve kültürel gelişimine odaklanmıştır. Çalışmada insan hakları kavramının Çin'deki yasal görüntüsü demokratik Batı toplumlarındaki düzenlemelerle karşılaştırılarak bu kavramın Çin Halk Cumhuriyeti'ndeki ideolojik, kültürel, tarihsel ve geleneksel özellikleri analiz edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İnsan Hakları, Beyaz Kitap, Anayasa, Çin Toplumu, Konfüçyanizm, Kollektivizm, Uluslararası Toplum.

Abstract

This article examines the historical specificity of the Chinese concept of human rights from the late 19th century (from the moment such an understanding as human rights appeared in the Chinese dictionary) to the adoption of the 1982 constitution. The cultural and philosophical peculiarity of the Chinese concept of human rights is revealed and analyzed based on the adopted Constitution of 1982. Based on the analysis of the positions of most Western countries on generally accepted norms and principles concerning human rights and freedoms, the current problems of China on the observance of human rights and freedoms in practice were identified. The article also analyzes several basic human rights issues of the People's Republic of China that are of concern to the world community and human rights organizations. The ideological natural-legal approach and the socialist positivist concept of human rights with "Chinese characteristics" are discussed. The philosophy of Marxism and Maoism is considered, the role of traditional

* Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Hukuk Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, Antalya/TÜRKİYE
yyurtseven@akdeniz.edu.tr TÜBİTAK ID: TBTK-0034-8470, ORCID ID: 0000-0003-3736-3510

KAYNAKÇA

Kitap ve Makaleler

Akyılmaz, Gül, *Siyasi Tarih* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2015).

Borisov, A.M., *Political Organization of Society and Civilizational Progress/Sociodynamics* (Yayın yeri ve yayınevi bilgisi yok), 2014.

Carlson, Allen, *Beijing's Tibet Policy: Securing Sovereignty and Legitimacy Policy Studies 4,* (Washington: (Yayınevi bilgisi yok) 2004).

Clarke, Michael, "China's 'War on Terror' in Xinjiang: Human Security and the Causes of Violent Uighur Separatism." *Terrorism & Political Violence,* Cilt 20, 2008, s. 271-301.

Cohen, Roberta. "People's Republic of China: The Human Rights Exception." *Human Rights Quarterly 9,* Sayı: 4, The John Hopkins University Press, Baltimore: 1987, s. 447-549.

Davis, Michael C., "Establishing a Workable Autonomy in Tibet." *Human Rights Quarterly,* Cilt: 30, Sayı: 2, 2008, s. 227-258.

Davis, Michael C., "The Future of Tibet: A Chinese Dilemma*", Human Rights Review,* Cilt: 2, Sayı: 2, 2001, s. 7-17.

Dillon, Michael, *Contemporary China - An Introduction*, (London: Routledge 2009).

Goossaert, Vincent, "The Concept of Religion in China and the West." *Diogenes,* Cilt: 52, Sayı: 1, February 2005, s. 13-20.

Hom, Sharon/Stacy Mosher (eds.), *Challenging China: Struggle and Hope in an Era of Change* (New York: 2007).

Koehn, Jasmine, "The Continuation of Slavery in the Modern World: The People's Republic of China and Forced Labor Practices", *Human Rights & Human Welfare,* Cilt: 9, (Denver: 2009, s. 95-104.

Kolodner, Eric, "Religious Rights in China: A Comparison of International Human Rights Law and Chinese Domestic Legislation*", Human Rights Quarterly,* Cilt: 16, Sayı: 3, 1994, s. 455-490.

Lafitte, Gabriel, "Tibetan Futures: Imagining Collective Destinies." *Futures,* 31, 1999, s. 155-169.

Li, Jiefen, "Human Rights versus State Interests in China: Case Studies." *New Zealand Journal of Asian Studies,* Cilt: 9, Sayı: 2, 2007. (147-168).

Sautman, Barry. "Colonialism, Genocide, and Tibet." *Asian Ethnicity,* Cilt: 7, Sayı: 3, October 2006, s. 243-265.

Scharping, Thomas, *Birth Control in China, 1949-2000: Population Policy and Demographic Development* (London: Taylor & Francis Ltd. 2002).

Selden, Mark, "Poverty Alleviation, Inequality and Welfare in Rural China.*" Economic and Political Weekly Economic and Political Weekly,* Cilt: 34, Sayı: 45 (Nov. 6-12, 1999) s. 3183-3190.

Shchukin, Vladislav, "Uighurs in Xinjiang: A General Assessment of the Roots of Unrest" *Human Rights & Human Welfare,* 2010, s. 178-188.

Shu, Xiaoling, "Education and Gender Egalitarianism: The Case of China", *Sociology of Education,* Cilt: 77, Sayı: 4, Washington DC: 2004, s. 311-336.

The Chinese Government, "Protection and Development of Tibetan Culture." *Chinese Journal of International Law,* Cilt: 1, 1999, s. 233-249.

Wachman, Alan M., "Does the Diplomacy of Shame Promote Human Rights in China?" *Third World Quarterly,* Cilt: 22, Sayı: 2, 2001, s. 257-281.

Weatherley, Robert, *The Discourse of Human Rights in China: Historical and Ideological Perspectives,* (New York: St. Martin's Press, Inc., 1999).

Wong, Lydia ve Kellogg, Thomas E., Hong Kong's National Security Law: "A Human Rights and Rule of Law Analysis", *Center for Asian Law,* February 2021.

Wu, Cuncun, *Homoerotic Sensibilities in Late Imperial China*, (New York: Routledge 2004).

Young, Christopher, "Olympic Boycotts: Always Tricky." *Dissent* Cilt: 55, Sayı: 3 Pennsylvannia University Press: Summer 2008, s. 68, (67-72).

İnternet Kaynakları

Congar, Kerem, "Çin Resmi Raporu: Doğu Türkistan'da Doğumlar 3'Ten 1'E Düştü Ancak Uygurları Zorla Kısırlaştırmıyoruz", *Euronews/Türkçe/Çin,* 21 Eylül 2020, Erişim Adresi: https://tr.euronews.com/2020/09/21/cin-resmi-raporu-dogu-turkistan-da-dogumlar-3-te-1-dustu-ancak-uygurlar-zorla-k-s-rlast-rm (Erişim Tarihi: 26 Ağustos 2021).

Congar, Kerem, "Hong Kong'da Ulusal Güvenlik Yasası Kapsamında İlk Tutuklama", *Euronews Türkçe/Dünya/Çin,* 1 Temmuz 2020, Erişim Adresi: https://tr.euronews.com/2020/07/01/hong-kong-da-ulusal-guvenlik-yasas-kapsam-nda-ilk-tutuklama (Erişim Tarihi: 26 Ağustos 2021)

Constitution of the People's Republic of China, *The National People's Congress of the People's Republic of China,* Erişim Adresi: http://www.npc.gov.cn/zgrdw/englishnpc/Constitution/2007-11/15/content_1372964.htm (Erişim Tarihi: 27 Ağustos 2021).

"Çin, Hong Kong'da Uygulanacak 'Ulusal Güvenlik Yasası'nı Açıkladı" *Euronews Türkçe/Dünya,* 20 Haziran 2020, Erişim Adresi: https://tr.euronews.com/2020/06/20/cin-hong-kong-da-uygulanacak-ulusal-guvenlik-yasasini-acikladi (Erişim Tarihi: 26 Ağustos 2021).

"Çin Hükümeti İnsan Hakları İçin Küresel Bir Tehdit Oluşturuyor" *Human Rights Watch,* 14 Şubat 2020, Erişim Adresi; https://www.hrw.org/tr/news/2020/01/14/337763 (Erişim Tarihi: 26 Ağustos 2021).

"Çin: Sincan'da Müslümanlara Yönelik Korkunç Baskılar, İnsanlığa Karşı Suçlar Kapsamına Giriyor", *Uluslararası Af Örgütü/Türkçe,* 10 Haziran 2021, Erişim Adresi: https://www.amnesty.org.tr/icerik/cin-sincanda-muslumanlara-yonelik-korkunc-baskilar-insanliga-karsi-suclar-kapsamina-giriyor (Erişim Tarihi: 27 Ağustos 2021).

"Çin'de Basına 'Sus' Baskısı Artıyor", *DW Türkçe/Gündem/Dünya,* 12 Temmuz 2014, Erişim Adresi: https://www.dw.com/tr/%C3%A7inde-bas%C4%B1na-sus-bask%C4%B1s%C4%B1-art%C4%B1yor/a-17780973 (Erişim Tarihi: 29 Ağustos 2021).

"Çin'de BBC World News'ün Yayın Yapması Yasaklandı", *Anadolu Ajansı/Dünya,* 11 Şubat 2021, Erişim Adresi:https://www.aa.com.tr/tr/dunya/cinde-bbc-world-newsun-yayin-yapmasi-yasaklandi/2142018 (Erişim Tarihi: 26 Ağustos 2021).

"Çin'de Sosyal Medyada İktidar Partisini Eleştirenlerin Şikâyet Edileceği 'Fişleme Hattı' Kuruldu", *Euronews Türkçe/Dünya,* 11 Nisan 2021, Erişim Adresi: https://tr.euronews.com/2021/04/11/cin-de-sosyal-medyada-iktidar-partisini-elestirenlerin-sikayet-edilecegi-fisleme-hatt-kuru (Erişim Tarihi: 29 Ağustos 2021).

"Çin'deki Toplama Kamplarında Kalanlar Anlattı: Sistematik Tecavüz ve İşkence Vardı", *Euronews Türkçe/Dünya,* 3 Şubat 2021, Erişim Adresi: https://tr.euronews.com/2021/02/03/cin-deki-toplama-kamplarnda-kalanlar-anlatt-sistematik-tecavuz-ve-iskence-vardi, (Erişim Tarihi: 27 Ağustos 2021).

"Çin'den ABD'ye Uygur Tepkisi: Sonuçlarına Katlanacak", *DW/Gündem/Dünya,* 18 Haziran 2020, Erişim Adresi: https://www.dw.com/tr/%C3%A7inden-abdye-uygur-tepkisi-sonu%C3%A7lar%C4%B1na-katlanacak/a-53852794, (Erişim Tarihi: 26 Ağustos 2021).

"Çin'den Google ve WhatsApp'ın da Aralarında Bulunduğu 105 Uygulamaya Yasak", *TRT Haber/Dünya,* 9 Aralık 2020, Erişim Adresi: https://www.trthaber.com/haber/dunya/cinden-google-ve-whatsappin-da-aralarinda-bulundugu-105-uygulamaya-yasak-537241.html, (Erişim Tarihi: 29 Ağustos 2021).

"Dünya Basını Çin'in Uygurlara Uyguladığı Teknolojik Baskıyı Konuşuyor", *QHA Kırım Haber Ajansı Türkçe/Türk Dünyası, 9 Ocak 2018*, Erişim Adresi: http://old.qha.com.ua/tr/turk-dunyasi/dunya-basini-cin-in-uygurlara-uyguladigi-teknolojik-baskiyi- konusuyor/164213/, (Erişim Tarihi: 27 Ağustos 2021).

"Freedom in the World/China 2021", *Freedom House,* Erişim Adresi: https://freedomhouse.org/country/china/freedom-world/2021, (Erişim Tarihi: 03 Eylül 2021).

Gözelik, Emel ve Esen, "Çin'de BBC World News'ün yayın Yapması Yasaklandı" *Anadolu Ajansı/Dünya,* 11 Şubat 2021, Erişim Adresi: https://www.aa.com.tr/tr/dunya/cinde-bbc-world-newsun-yayin-yapmasi-yasaklandi/2142018 (Erişim Tarihi: 29/08/2021).

"Hong Kong Güvenlik Yasası: Çin, Tartışmalı Düzenlemeyi Kabul Etti", *BBC News Türkçe,* 30 Haziran 2020, Erişim Adresi: https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-53233671 (Erişim Tarihi: 26 Ağustos 2021).

"Hong Kong'da Protestolar Devam Ediyor: Hristiyan ve Budist Tarikatlar da Destek Verdi", *Sputnik Türkiye/Dünya,* 31 Ağustos 2019, Erişim Adresi:https://tr.sputniknews.com/20190831/hong-kongda-protestolar-devam-ediyor-hristiyan-ve-budist-tarikatlar-da-destek-verdi-1040055920.html (Erişim Tarihi: 26 Ağustos 2021).

"Hong Kong'da "Ulusal Güvenlik Yasası" Kapsamında Yapılan En Büyük Operasyon: 50'Den Fazla Muhalif Tutuklandı", *Medyascope/Gündem,* 6 Ocak 2021, Erişim Adresi: https://medyascope.tv/2021/01/06/hong-kongda-ulusal-guvenlik-yasasi-kapsaminda-yapilan-en-buyuk-operasyon-50den-fazla-muhalif-tutuklandi/ (Erişim Tarihi: 26 Ağustos 2021).

"Hong Kong'da Yüz Binlerden Barışçıl Protesto", *DW Türkçe/Gündem/Dünya,* 18 Ağustos 2019, Erişim Adresi:https://www.dw.com/tr/hong-kongda-y%C3%BCz-binlerden-bar%C4%B1%C5%9F%C3%A7%C4%B1l-protesto/a-50070177 (Erişim Tarihi: 26 Ağustos 2021).

"İngiltere, Çin'i Uygurlara Karşı 'Yoğun' İnsan Hakları İhlalleriyle Suçladı", *BBC News Türkçe,* 19 Temmuz 2020, Erişim Adresi: https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-53466271 (Erişim Tarihi: 26 Ağustos 2021).

"Kanlı Pazar (1905)", *Wikipedia,* Erişim Adresi: https://tr.wikipedia.org/wiki/Kanl%C4%B1_Pazar_(1905), Erişim Tarihi: 24 Ağustos 2021).

Koca, Melike, "Developing Solutions to Eradicate The Maltreatment of Uyghur Turks in China", *Research Report United Nations High Commissioner for Refugees (Unhcr)(Rapor),* 2021, Erişim Adresi: http://modelundp.org/reports21/UNHCR2.pdf;https://novayagazeta.ru/articles/2020/11/23/88078-razdavlennye-progressom#; https://newlinesinstitute.org/uyghurs/the-uyghur-genocide-an-examination-of-chinas-breaches-of-the-1948-genocide-convention/ (Erişim Tarihi: 27 Ağustos 2021).

Orujlu, Nurlan, "Interview with Chinese Law Expert Professor Donald Clarke on Human Rights Abuses in Xinjiang, China" (Röportaj), *Columbia Journal of Transnational Law,* 20 May 2021, Erişim Adresi: https://www.jtl.columbia.edu/bulletin-blog/interview-with-chinese-law-expert-professor-donald-clarke-on-human-rights-abuses-in-xinjiang-china (Erişim Tarihi: 27 Ağustos 2021).

"Sürgündeki Uygurlar Şincan'da Yaşadıklarını Anlattı" *VOA-Amerika'nın Sesi/Türkçe/Uluslararası,* 3 Haziran 2021, Erişim Adresi: https://www.amerikaninsesi.com/a/surgundeki-uygurlar-sincanda-yasadiklarini-anlatti/5915629.html (Erişim Tarihi: 27 Ağustos 2021).

Wong, Lydia ve Kellogg, Thomas, E., "Hong Kong's National Security Law: "A Human Rights and Rule of Law Analysis", *Center for Asian Law,* (Rapor), 2015, Erişim Adresi: https://www.law.georgetown.edu/law-asia/wp-content/uploads/sites/31/2021/02/GT-HK-Report-Accessible.pdf (Erişim Tarihi: 26 Ağustos 2021).

Tümtürk, Seyit, "Uygur Türkleri Neden Seslerini Duyuramıyor?" *Aljazeera Turk/Görüş,* 5 Temmuz 2015, Erişim Adresi: http://www.aljazeera.comtr/gorus/uygur-turkleri-neden-seslerini-duyuramiyor (Erişim Tarihi: 27 Ağustos 2021).

Uluçer, Levent, "Çin Gazetesinin Basın Özgürlüğü Kavgası", *BBC Türkçe/Haberler,* 7 Ocak 2013, Erişim Adresi: https://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/01/130107_china_censorship (Erişim Tarihi: 29 Ağustos 2021).

"Uluslararası Toplumdan Çin'e Uygurlara Yönelik Baskıya Son Verme Çağrısı", *Euronews Türkçe/Dünya,* 13 Mayıs 2021, Erişim Adresi: https://tr.euronews.com/2021/05/13/uluslararas-toplumdan-cin-e-uygurlara-yonelik-bask-ya-son-verme-cagr-s (Erişim Tarihi: 27 Ağustos 2021).

Yorulmaz, Ilgın, "Çin'de işkence Gördüm' Diyen Uygur Türkü Kadının Hayatını Anlatan Mangayı 2 Günde 2,5 Milyon Kişi İzledi" *BBC Türkçe/Dünya,* 26 Kasım 2019, Erişim Adresi: https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50558591 (Erişim Tarihi: 27 Ağustos 2021).

yer almaktadır.[66] 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü'ne taraf, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin daimî üyesi, dünyanın en büyük ikinci ekonomisi ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Yürütme Komitesi'nin üyesi olan Çin, mültecilerin korunması konusunda arka koltukta oturan bir ülke olmamalıdır. Dünya'nın önemli aktörlerinden biri olan Çin'in mülteciler için daha fazlasını yapmasının artık zamanı gelmedi mi?

KAYNAKÇA

AİHM, Enitan Pamela Izevbekhai and Others/ Ireland, 17.05.2011, B. No. 43408/08.

Ansen, Merve Dilan "Türk Yabancılar Hukukunda Mülteciler", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Devletler Özel Hukuku Bilim Dal, 2012.

Benhabib, Seyla, *Ötekilerin Hakları Yabancılar, Yerliler, Vatandaşlar*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2018).

BMMYK, Executive Committee of the High Commissioner's Programme, Non-Refoulement No. 6 (XXVIII), 12.10.1977.

BMMYK, Executive Committee—28th Session, No. 6 (XXVIII) Non-Refoulement, (1977), https://www.unhcr.org/en-us/578371524.pdf, (Erişim Tarihi: 14 Ocak 2022)

BMMYK, Executive Committee—30th Session, No. 15 (XXX) Refugees Without An Asylum Country, (1979), https://www.unhcr.org/en-us/578371524.pdf, (Erişim Tarihi: 14 Ocak 2022)

BMMYK, Executive Committee 47th session. Contained in United Nations General Assembly document A/AC.96/878 and document No. 12A, General Conclusion on International, No. 79, (1996), Erişim Adresi: https://www.unhcr.org/excom/exconc/3ae68c430/general-conclusion-international-protection.html, (Erişim Tarihi: 14 Ocak 2022)

BMMYK, Executive Committee 48th Session, Contained in United Nations General Assembly Document No. 12A, General Conclusion on International Protection, No. 81 (1997), Erişim Adresi: https://www.unhcr.org/excom/exconc/3ae68c690/general-conclusion-international-protection.html, (Erişim Tarihi: 14 Ocak 2022).

BMMYK, Submission By The United Nations High Commissioner For Refugees For The Office Of The High Commissioner For Human Rights' Compilation Report - Universal Periodic Review: People's Republic Of China, Erişim Adresi: https://www.refworld.org/pdfid/5135b0cb2.pdf, (Erişim Tarihi: 14 Ocak 2022).

BMMYK, "Submission by the United Nations High Commissioner for Refugees For the Office of the High Commissioner for Human Rights' Compilation Report Universal Periodic Review: People's Republic of China and the Special Administrative Regions of Hong Kong and Macao" 2018, Erişim Adresi: https://www.refworld.org/docid/5b56ffde9.html, (Erişim Tarihi: 12 Ocak 2022).

BMMYK, FACT Sheet, People's Republic Of China, 2021, s. 1. Erişim Adresi: https://reporting.unhcr.org/sites/default/files/UNHCR%20China%20fact%20sheet%20January%202021.pdf, (Erişim Tarihi: 12 Ocak 2022).

BMMYK, Fair and Efficient Asylum Procedures: A Non-Exhaustive Overview of Applicable International Standards, 2 Eylül 2005, Erişim Tarihi: https://www.refworld.org/docid/432ae9204.html, (Erişim Tarihi: 12 Ocak 2022).

Brumar, Catrinel, "Definition of Refugee in International Law: Challenges of The Present Times", *Lex et Scientia Journal*, Cilt: 16, 2009, Erişim Adresi: https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/lexetsc16&div=25&id=&page=, 250-258. (Erişim Tarihi: 3 Ocak 2022).

66 Critürk, "Çin'den Mülteci Sorunun Çözülmesi Çağrısı", 8 Aralık 2021, Erişim Adresi: https://www.criturk.com/cinden-multeci-sorununun-cozulmesi-cagrisi/, (Erişim Tarihi: 2 Ocak 2022).

Chengdu Liu, "Dui Gongan Churujing Guanli Bumen Jiaqiang Nanmin Guanli De Jidian Sikao", *Journal of Beijing People's Police College*, Cilt: 4, 2000, s. 47, 7-9+15.

Çiçekli, Bülent, *Yabancılar ve Mülteci Hukuku,* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2016).

Duffy, Aoife, "Expulsion to Face Torture? Non-Refoulement in International Law", *International Journal of Refugee Law*, Cilt: 20, 2008, 372-390.

Edwards, Alice, "Temporary Protection, Derogration and The 1951 Refugee Convention", *Melbourne Journal of International Law*, Cilt: 13, 2012, Erişim Adresi: https://law.unimelb.edu.au/__data/assets/pdf_file/0005/1687379/Edwards.pdf, 1-41, (Erişim Tarihi: 3 Ocak 2022).

Ergenç, Ceren, "Komşunun Mültecisi Komşuya Hoş Görünür", *Gazete* Duvar, 30 Ağustos 2019, Erişim Adresi: https://www.gazeteduvar.com.tr/yazarlar/2019/08/30/komsunun-multecisi-komsuya-hos-gorunur, (Erişim Tarihi: 12 Ocak 2022).

Esenyel, Melek Zeynep, "İnsanın, İnsan Olmak Bakımından İşlevi Nedir?: Aristotelesçi Bir Bakış", *Kaygı*, Cilt: 18, 2012, Erişim Adresi: https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/276733, 209-220, (Erişim Tarihi: 7 Ocak 2022).

Farmer, Alice, "Non-Refoulment and Jus Cogens: Limiting Anti-Terror Measures that Threaten Refugee Protection," Georgetown Immigration Law Journal, Cilt: 23, Sayı: 1, 2008, 1-38.

Focus Economics, https://www.focus-economics.com/blog/the-largest-economies-in-the-world, (Erişim Tarihi: 7 Ocak 2022).

Goodwin-Gill, Guy S. ve McAdam, Jane, *The Refugee in International Law*, (Oxford: Oxford University Press, 2007).

Hathaway, James C., *The Rights of Refugees Under International Law*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2005.

Huifeng, He, "Forgotten Stories of the Great Escape to Hong Kong", The South China Morning Post, 13 Ocak 2013, Erişim Adresi: http://www.scmp.com/news/china/article/1126786/forgotten-stories-huge-escape- hong-kong, (Erişim Tarihi: 1 Ocak 2022).

Lauterpacht, Elihu ve Bethlehem, Daniel, "The Scope and Content of the Principle of Non-Refoulement", içinde *Refugee Protection in International Law: UNHCR's Global Consultations on International Protection*, Erika Feller&Volker Türk&Frances Nicholson (ed.), (Cambridge: Cambridge University Press, 2003), 89-177.

Migration Data Portal, "Total Number Of International Migrants At Mid-Year 2020", Erişim Adresi: https://www.migrationdataportal.org/international-data?i=stock_abs_&t=2020&cm49=156, (Erişim Tarihi: 12 Ocak 2022).

Özkan, Işıl, *Göç- İltica ve Sığınma Hukuku*, (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2018).

Özkerim Güner, Neslihan, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Mültecilerin Haklarının Korunmasındaki Rolü", *Göç Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 2, 2016, Erişim Adresi: https://gam.gov.tr/files/neslihan-ozkerim.pdf , 212-241, (Erişim Tarihi: 14 Ocak 2022).

Song, Lili, "China and the International Refugee Protection Regime: Past, Present, and Potentials", Refugee Survey Quarterly, Cilt: 37, 2018, Erişim Adresi: https://academic.oup.com/rsq/article/37/2/139/4934135, 139-161, (Erişim Tarihi: 1 Ocak 2022).

Song, Lili, "Anywhere but Here? China's Response to Refugee Protection During COVID-19", *Open Democracy*, 9 Mart 2021, Erişim Adresi: https://www.opendemocracy.net/en/pandemic-border/anywhere-but-here-chinas-response-to-refugee-protection-during-covid-19/, (Erişim Tarihi: 12 Ocak 2022).

Sztucki, Jerzy, "Who is a Refugee? The Convention Definition: Universal or Obsolete?", içinde Refugee Rights and Realities, Francez Nicholson & Patrick Twomey (ed.), (Cambridge: Cambridge University Press, 1999), 55-81.

Taneri, Gökhan, *Uluslararası Hukukta Mülteci ve Sığınmacıların Geri Gönderilmemesi (Non-Refoulement) İlkesi*, (Ankara: Bilge Yayınevi, 2012).

Töre, Nazlı, *Uluslararası Göç Hukuku*, (Ankara: Turhan Kitabevi, 2016).

World Population Review, Erişim Adresi: https://worldpopulationreview.com/countries/china-population, (Erişim Tarihi: 1 Ocak 2022).

Yılmaz, Abdülhalim, "Mülteci Hukuku Açısından Uluslararası Hukukta "Geri Göndermeme" (Non–Refoulement) İlkesi", *Mülteci Hakları Koordinasyonu*, 27 Şubat 2011, https://multecihaklari.org/?p=99, (Erişim Tarihi: 14 Ocak 2022).

ÇİN HALK CUMHURİYETİ'NİN AZINLIKLAR POLİTİKALARI

Prof. Dr. Abdürreşit Celil Karluk* - Emre Kartal**

GİRİŞ

Azınlık-çoğunluk ilişkilerinin kökenleri devletlerin veya siyaset kurumunun ortaya çıktığı erken çağlara kadar uzandığını söylemek mümkündür. Günümüzde Çin Halk Cumhuriyeti (bundan sonra sadece Çin[1] olarak geçecektir) olarak adlandırılan Doğu Asya coğrafyasının en kalabalık nüfusunu barındıran bu ülke bir geleneksel imparatorluğun devamı olarak bünyesinde birbirinden farklı çok sayıda millet veya halkı, sosyolojik ve etnolojik manada sayıları belki binleri bulan etnik grupları barındırıyor. Bundan dolayı Çin'in uzak geçmişinden günümüze kadar olan devlet yönetimi ve siyaset kurumunda hep Çinli-Barbar/Yabancı, Çinli-Azınlık ilişkileri önemli bir konu olagelmiştir. Daha önceki çalışmamızda[2] Çin'in kültürel ve politik olmak üzere iki Çin'den oluştuğunu, kültürel Çin'in homojen Çinli nüfusu ve nüfuzun tamamen baskın olduğu merkez Çin'e, Politik Çin'in ise Çinli nüfusu ve nüfuzunun baskın olmadığı sadece askeri gücüyle daha sonradan Çin'e dâhil ettiği Çinli olmayan milletlerin veya halkların yaşadığı bölgelere gönderme yaptığını vurgulamış idik. İşte bu politik Çin ile kültürel Çin arasındaki ilişkinin bir diğer adı ise günümüz Çin Halk Cumhuriyetindeki önemli sorun olan "Milliyetler İlişkileri/民族关系"dir.

Çin'deki etno-milliyet sosyolojisinde Çinci çıkışı ve söylemleri ile tanınmış Döngen (Hui) kökenli sosyolog Ma Rong (马戎) 21. yüzyılda Çin Komünist Partisi'nin (ÇKP) azınlık politikalarını ve ülkede yaşanan azınlık bağlamındaki sorunları değerlendirirken iki sonuca varır. Ma'ya göre[3], azınlıklar ile devletin ilişkileri ülkenin en büyük sosyal sorunudur. Bu sosyal sorunu çözmeye yönelik ÇKP politikaları ise aynı topraklarda iki Çin yaratmıştır: Han Çin'i ve azınlıkların Çin'i. Ma'nın iki ayrı Çin yarattığı ve en büyük sosyal

* Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi. ORCID 0000-0002-2268-033X; abdurresit.karluk@hbv.edu.tr , kamucam13@gmail.com.

** Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Doktora Öğrencisi, emrekartal06@gmail.com.

1 Bu bölümde geçen "Çin" ifadesi "Çin Halk Cumhuriyeti" için kullanılacaktır. Bilindiği üzere Birleşmiş Milletler tarafından tanınan Çin Halk Cumhuriyeti'nin yanı sıra, daha önce Güvenlik Konseyi'nde Çin'i uzun yıllar temsil etmiş olan ve bugün Tayvan adasında varlık gösteren "Çin Cumhuriyeti" de vardır.

2 Abdürreşit C. Karluk, "Çin Halk Cumhuriyeti'nde Dini Yapı ve Müslüman Milliyetler", *TYB Akademi*, Çin Özel sayısı, 2017, Sayı: 20. Daha geniş tartışma için bakınız, Abdürreşit Celil Karluk, *Çinlilik ve Çin'de Ötekiler*, 2021, Ankara, Nobel Yayınları, Gözden Geçirilmiş 2. Basım.

3 James Leibold, *Ethnic Policy in China: Is Reform Inevitable?*, (Hawai'i: East-West Center, 2013), s. 15.

ler söylemde, her ne kadar *"Çin Halk Cumhuriyeti'ndeki tüm milliyetler eşittir"* dillendirse veya başta anayasa olmak üzere ilgili yasalarda maddeler halinde detaylandırılmış olsa da bir türlü işbu *"eşitlik"* sağlanamamış, ÇKP yöneticileri de bunu kabullenememiştir. Diğer taraftan ÇHC'de yasaların uygulanışı ve işleyişini denetleyen bağımsız bir mekanizmanın bulunmayışı, hak arayanları koruyamamış, aksine zincirleme ceza almasına, ezilmesine neden olmuştur. Bundan dolayı günümüzde Çin azınlık haklarını en ağır bir şekilde ihlal eden, imzaladığı uluslararası antlaşmaları, kendi yasalarını çiğneyen bir ülke olarak uluslararası toplum tarafından eleştirilmekte, hatta yatırımlara maruz kalmaktadır.

KAYNAKÇA

"ABD Senatosu, Doğu Türkistan'dan gelen tüm Çin ürünlerine yaptırım kararını öngören tasarıyı onayladı", Kırım Haber Ajansı, 16 Temmuz 2021, https://qha.com.tr/haberler/ekonomi/abd-senatosu-dogu-turkistan-dan-gelen-tum-cin-urunlerine-yaptirim-karari-aldi/332712/, (Erişim Tarihi: 13 Eylül 2021).

Ablet, Sanat, "Çin'de Azınlıklar ve Azınlık Eğitimi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bölümü, 2009.

Aktoprak, Elçin , "Doğu Asya'da Azınlık Sorunları: Çin ve Japonya", Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Bölümü, 2003.

Bhatia, Shushum, Dranyi, Tsegyal ve Rowley, Derrick, "A Social and Demographic Study of Tibetan Refugees in India", *Social Science and Medicine*, Sayı: 54, 2002, ss. 411 – 422, https://case.edu/affil/tibet/tibetanSociety/documents/asocialDEMO.pdf, (Erişim Tarihi: 20 Ağustos 2021).

Biçen, Nezir, "Göç, Uyum, Sorunlar Zeytinburnu'nda Yaşayan Doğu Türkistanlılar Örneği" Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.

"Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi", Erişim Adresi: https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/03/MedeniVeSiyasiHaklaraIliskinSozlesme.pdf , Erişim Tarihi: 27 Temmuz 2021.

"BM Genel Sekreteri: Doğu Türkistan'a insan hakları heyetinin ziyareti için Çin'le ciddi müzakere yürütüyoruz", Kırım Haber Ajansı, 29 Mart 2021, https://qha.com.tr/haberler/bm-genel-sekreteri-dogu-turkistan-a-insan-haklari-heyetinin-ziyareti-icin-cin-le-ciddi-muzakere-yurutuyoruz/312560/, (Erişim Tarihi: 10 Eylül 2021).

Cagnat, René ve Jan, Michel, *İmparatorlar Beşiği SSCB, Çin ve İslam Arasında Orta Asya Yazgısı*, (İstanbul: Alan Yayıncılık, 1992).

Cheng Yongliang/陈永亮, Hu Angang/胡鞍钢：" 第二代民族政策"说"， 民族论坛、 2014年第6期, ss.26-32.

"China's Anti-terrorism Legislationand Repression in the Xinjiang Uyghur Autonomous Region", *Amnesty International*, Erişim Adresi: https://www.amnesty.org/en/documents/asa17/010/2002/en/, (Erişim Tarihi: 20 Eylül 2021).

"China's Second-Generations Ethnic Policies are Already Here", *Global China Center*, The Hong Kong University of Science and Technology, Erişim Adresi: http://globalchinacenter.shss.ust.hk/media_reports/chinas-second-generation-ethnic-policies-are-already-here , (Erişim Tarihi: 20 Ağustos 2021).

"China's Campaign of Repression Against Xinjiang's Muslims", Human Rights Watch, https://www.hrw.org/report/2018/09/09/eradicating-ideological-viruses/chinas-campaign-repression-against-xinjiangs, (Erişim Tarihi: 10 Eylül 2021).

China Statiscal Yearbook, Geographic Distribution and Population of Ethnic Minorities, http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2012/indexeh.htm, (Erişim Tarihi: 5 Ağustos 2021).

China's Yearbook of Ethnic Information 2005*, Editoral Committee of China's Yearbook of Ethnic Information*, 2005.

Chinese / people / Britannica, Erişim Adresi: www.britannica.com/topic/Chinese-people), (Erişim Tarihi: 22.09.2021).

Clothey, Rebecca, "China's Minorities and State Preferential Polcies: Expanding Opportunities?", *Comparative International Education Society Conference*, (Washington DC: University of Pittsburgh, 2001.

Communist China Administrative and Political Divisions, Library of Congress, Erişim Adresi: https://www.loc.gov/maps/?fa=location%3Achina%7Csubject%3Aadministrative+and+political+divisions&st=slideshow&sb=date#slide-54 , (Erişim Tarihi: 22.09.2021).

"Çin'den 5 yıllık 'İslam'ı sosyalizm ile uyumlu hale getirme' planı", 9 Ocak 2019, Erişim Adresi: https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-46803600 , (Erişim Tarihi: 19 Ağustos 2021)

"Çin'in etnik bölgesel özerklik sistemi", Erişim Adresi: http://www.gov.cn/test/2012-06/20/content_2165897.htm, (Erişim Tarihi: 10 Ağustos 2021).

Dağcı, Kenan ve Keskin, Mustafa, "Çin'in Doğu Türkistan Politikası ve Azınlık Hakları Bağlamında Hak İhlalleri", *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 2, 2014.

Deng Hongbi（邓宏碧）, 中国少数民族人口政策研究, (Chongqing: 重庆出版社, 1998).

"Doğu Türkistan'a Girilemiyor", TRT AVAZ, 6 Ağustos 2014, https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avrasyadan/dogu-turkistan-39-a-girilemiyor/53e242198a58c9125cc03d0d , (Erişim Tarihi: 15 Eylül 2021)

Dwyer, Arienne. 2005. The Xinjiang Conflict: Uyghur Identity, Language Policy, and Political Discourse. Washington: East-West Center, https://www.eastwestcenter.org/system/tdf/private/PS015.pdf?file=1&type=node&id=32051, (Erişim Tarihi: 04 Ekim 2021).

Eberhard, Wolfram, *Çin Tarihi*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınevi, 1995).

"Erdoğan: Adeta soykırım!", *NTV*, Erişim Adresi: https://www.ntv.com.tr/turkiye/erdogan-adeta-soykirim,2UesmxIx4ECeP6Z_1EC88Q , (Erişim Tarihi: 20 Eylül 2021).

"Forced labor', 'genocide' in Xinjiang is the lie of the century: Chinese ministries", Global Times, 24 Haziran 2021, https://www.globaltimes.cn/page/202106/1227008.shtml, (Erişim Tarihi: 20 Eylül 2021).

Foreign Ministry Spokesperson Zhao Lijian's Regular Press Conference on June 8, 2021, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/xwfw_665399/s2510_665401/t1882182.shtml (Erişim Tarihi: 04 Ekim 2021).

Giddens, Antony, *Sosyoloji*, Yayıma hazırlayan: Cemal Güzel, (Kırmızı yayınları, 2013).

Gladney, Dru C., *Ethnic Identity in China: The Making of a Muslim Minority Nationality*, (Orlando: Harcourt Brace and Company, 1998).

Gu Youshı (顾有识), Çinliler/汉族、Ed.: Gu Youshı (顾有识) ve Luo Shujie (罗树杰),中国民族志, (Jilin: 黑龙江人民出版社, 2003).

Hao Shıyuan/郝时远，评“第二代民族政策”说的理论与实践误区”,新疆社会科学 2012年第 2期, ss.44-62.

Holcombe, Charles, *Doğu Asya Tarihi: Çin, Japonya ve Kore – Medeniyetin Köklerinden 21. Yüzyıla*, (İstanbul: Dergah Yayınları, 2016).

Huang Tao/黄铸，何为 “第二代民族政策 ”?, 中央民族大学学报，2012年第 3期,

Hu Qi/胡琦，Lu Chao/吕超，熊坤新，关于“第二代民族政策”说的若干思考”，贵州民族大学学报，2013 年第 5 期，ss. 47-52.

"İki ülke daha soykırımı tanıdı", *Türkistan Press,* 16 Haziran 2021, Erişim Adresi: https://turkistanpress.com/page/iki-ulke-daha-soykirimi-tanidi/3284 , (Erişim Tarihi: 21 Temmuz 2021).

In China's Crackdown on Muslims, Children Have Not Been Spared, https://www.nytimes.com/2019/12/28/world/asia/china-xinjiang-children-boarding-schools.html, (Erişim Tarihi: 04 Ekim 2021).

Karluk, Abdürreşit Celil, "Çin Halk Cumhuriyeti'nde Dini Yapı ve Müslüman Milliyetler", *TYB Akademi*, Çin Özel sayısı, 2017, Sayı: 20.

Karluk, Abdureşit Jelil, "Çin Halk Cumhuriyeti'ndeki Milliyetlerin Dağılımı ve Etno-Demografik Özellikleri", *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 11, 2009, ss63-90.

Karluk, Abdürreşit Celil, *Çinlilik ve Çin'de Ötekiler*, (Ankara, Nobel Yayınları, Gözden Geçirilmiş 2. Basım, Kasım 2021).

Karluk, Abdürreşit Celil, "Uygur Türk Toplumunda Değişmenin Sonucu Olarak Aydınlarda Bölünmüşlük ve Kültürel Kopukluk", *Türklük Bilimi Araştırmaları,* Sayı: 42, 2017, ss. 171-203.

Karluk, Abdürreşit Celil, "Politika ve Ötekileştirme: Uygur Köylü İşçi Transfer Politikası Örneğinde", *Çinlilik ve Çin'de Ötekiler*, (Ankara: Atlas Yayınları, 2019), ss. 147-185.

Kurubaş, Erol, *Asimilasyondan Tanınmaya Uluslararası Alanda Azınlık Sorunları ve Avrupa Yaklaşımı,* (İstanbul: Küre Yayınları, 2017).

Köksoy, Fulya, "Çin Halk Cumhuriyeti Merkezli Tayvan, Tibet ve Doğu Türkistan Sorununun Amerika-Çin İlişkilerine Yansıması", *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 2, 2019, Erişim Adresi: https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/764974, (Erişim Tarihi: 10 Ağustos 2021).

Leibold, James, *Ethnic Policy in China: Is Reform Inevitable?*, (Hawai'i: East-West Center, 2013).

Leibold, James , "Toward A Second Generation of Ethnic Policies?", *China Brief*, Cilt: 12 Sayı: 13, 2012, Erişim Adresi: https://jamestown.org/program/toward-a-second-generation-of-ethnic-policies/, (Erişim Tarihi: 20 Ağustos 2021).

Liu Xijın/刘锡金, "试论民族的融合于同化", 中国民族关系史研究, Ed.: Wengdujian/翁　独健, (Pekin: 中国社会科学出版社, 1984).

Li Qi/李琪, 社会主义初级阶段民族问题的理论和实践, (Pekin: 中共中央党校出版社, 1993).

Ma, Rong/马戎, 民族社会学—社会学的族群关系研究, Pekin: 北京大学出版社, 2004.

论中国的民族社会学研究, 北京大学学报, 38 卷, 第 5 期 2001;

Ma, Rong/马戎, 理解民族关系的新思路—少数民族问题的 "去政治化" ,北京大学学报, 第 41 卷第六期, 2004/6. s. 122-133,

Ma, Rong/马戎, 论中国的民族社会学研究, 北京大学学报, 38 卷, 第 5 期 2001.

Mackerras, Colin, *China's Minority, Integration and Modernization in the Twentieth Century*, (Oxford: Oxford University Press, 1994).

Macionis, John J., *Sosyoloji*, Çev. Editörü: Vildan Akan, (Ankara: Nobel yayınları, 2012)

"Main Data of the Seventh National Population Census", Erişim Adresi: http://www.stats.gov.cn/english/PressRelease/202105/t20210510_1817185.html, (Erişim Tarihi: 4 Ağustıs 2021).

Milhvard, James A ve Perdue, Peter C., "Political History and Strategies of Control, 1884-1978", içinde *Xinjiang: China's Muslim Borderland*, S. F. Starr (ed.), (London: M.E. Sharpe, 2004).

Oran, Baskın, *Küreselleşme ve Azınlıklar*, (Ankara: İmaj Yayınevi, 2001).

Sezen, Seriye, "Çin Halk Cumhuriyeti'nin Siyasal Sistemi: Sürekliliği Koruyarak Değişmek", içinde APAM *Çin Çalışmaları – 1: Tarih, Edebiyat, Ekonomi, Uluslararası İlişkiler*, Merthan Dündar ve Gürhan Kirilen (ed.), (Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2021).

"Sixth National Population Census of the People's Republic of China (2010)", Erişim Adresi: https://guides.lib.unc.edu/china_ethnic/statistics, (Erişim Tarihi: 1 Ağustos 2021).

Sperling, Elliot, *The Tibet China Conflict: History and Polemics*, (Washington DC: East-West Center Washington, 2004), Erişim Adresi: https://www.files.ethz.ch/isn/26098/PS007.pdf, (Erişim Tarihi: 17 Ağustos 2021).

Song, Shuhua (宋蜀华), Chen, Kejin (陈克进),中国民族概论, (中央民族大学出版社, 2001).

Sonika Gupta and R. Veena, "Bilingual Education in Xinjiang in the Post-2009 Period", *China Report* 52, 4 (2016), ss. 306–323.

"Tibet's Stateless Nationals: Tibetan Refugees in Nepal", Tibet Justice Center, 2002, Erişim Adresi: http://www.tibetjustice.org/reports/nepal.pdf, (Erişim Tarihi: 1 Eylül 2021).

The State Council of The People's Republic of China, "Constitution of the People's Republic of China", Erişim Adresi: http://english.www.gov.cn/archive/lawsregulations/201911/20/content_WS5ed8856ec6d0b3f0e9499913.html , (Erişim Tarihi: 25 Temmuz 2021).

Tuna, Amine, *Doğu Türkistan'da Asimilasyon ve Ayrımcılık*, İHH Yayınları, 2014, Erişim Adresi: https://www.ihh.org.tr/public/publish/0/30/dogu-turkistanda-asimilasyon-ve-ayrimcilik.pdf, (Erişim Tarihi: 15 Ağustos 2021).

Tuncer, Tekin, "1949-1964 Yılları Arasında Doğu Türkistan'da İstiklal Mücadelesi ve Türkiye'ye Yapılan Göçler", Yayınlanmamış Doktora Tezi / Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü / Manisa / 2015.

Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük, "Azınlık" maddesi, Erişim Adresi: sozluk.tdk.gov.tr, Erişim Tarihi: 27 Temmuz 2021.

"Türkiye'de bir gazete, Çin'in Uygur soykırımını aklayan bir başlıkla çıktı", Mepa News, 13 Eylül 2021, https://www.mepanews.com/turkiyede-bir-gazete-cinin-uygur-soykirimini-aklayan-bir-baslikla-cikti-47076h.htm, (Erişim Tarihi: 20 Eylül 2021).

"Uighurs: Western countries sanction China over rights abuses", BBC, https://www.bbc.com/news/world-europe-56487162, (Erişim Tarihi: 11 Eylül 2021).

"UK sanctions perpetrators of gross human rights violations in Xinjiang, alongside EU, Canada and US", Gov.uk, https://www.gov.uk/government/news/uk-sanctions-perpetrators-of-gross-human-rights-violations-in-xinjiang-alongside-eu-canada-and-us, (Erişim Tarihi: 12 Eylül 2021).

"Uygur Türklerine zulmü meşrulaştıran tam sayfa Çin propagandası "pes" dedirtti!", Kırım Haber Ajansı, 14 Eylül 2021, https://qha.com.tr/haberler/uygur-turklerine-zulmu-mesrulastiran-tam-sayfa-cin-propagandasi-pes-dedirtti/341612/, (Erişim Tarihi: 20 Eylül 2021).

Wang Ke (王柯) (2001), 民族与国家*:* 中国多民族统一国家思想得系谱, (Pekin: 中国社会科学出版社, 2001).

Uygur Nüfusu, World Uyghur Congress, https://www.uyghurcongress.org/en/east-turkestan-2/#:~:text=However%2C%20the%20composition%20of%20the,of%20Uyghurs%20around%2020%20million, (Erişim Tarihi: 24 Temmuz 2021).

Xiahui Wu, "From Assimilation to Autonomy: Realizing Ethnic Minority Rights in China's National Autonomous Regions", *Chinese Journal of International Law*, Cilt: 13, Sayı: 1, 2014, Erişim Adresi: https://academic.oup.com/chinesejil/issue/13/1, (Erişim Tarihi: 10 Ağustos 2021).

Xie Shengjun/谢胜君，第二代民族政策说引起的学术争论及社会影响，民族论坛, 2012年第12,ss.45-49.

"Xinjiang genocide 'claim a malicious lie", China Daily, 8 Nisan 2021, https://www.chinadaily.com.cn/a/202104/08/WS606e3fe3a31024ad0bab4119.html, (Erişim Tarihi: 20 Eylül 2021).

Yanqi Tong ve Shaohua Lei, "Large-Scale Mass Incident and Government Responses In China", *International Journal of Chinese Studies*, Ekim 2010, Cilt: 1, Sayı: 2, s. 495.

Yue, Changhong/乐长虹, Sheng, Laiyun/盛来运 (Ed.). 中国民族统计年鉴, (Pekin: 中国统计出版社, 2013).

"39 ülkeden Çin'e ortak mektup: Uygurları serbest bırak, gözlemcilerin Sincan'a girmelerine izin ver", Euro News Türkçe, https://tr.euronews.com/2020/10/06/39-ulkeden-cin-e-ortak-mektup-uygurlar-serbest-b-rak-gozlemcilerin-sincan-a-girmelerine-iz, (Erişim Tarihi: 10 Eylül 2021).

2018年民族自治地方国民经济与社会发展主要指标, Erişim Adresi: http://www.neac.gov.cn/seac/xxgk/201912/1139109.shtml, (Erişim Tarihi: 7 Haziran 2021).

ÇİN'İN UYGUR POLİTİKASI

Prof. Dr. Alimcan İnayet*

Özet

Çin'in milliyetler politikası Çin Cumhuriyeti'nin kurucusu Sun Yatsen'in Çin'deki milliyetleri asimile ederek büyük bir ulus ve ulus devlet inşa etme ideali taşıyan Çin milliyetçiliği temelinde tasarlanmış asimilasyon merkezli bir politikadır. Ulus devleti tek dil, tek kültür ve tek ideolojiye dayanan millî devlet modeli olarak kabul eden Çinliler "ulus" kavramından da sadece Han Çinlilerini anladıkları için diğer milliyet ve etnik grupların bağımsız varlığını inkâr etmiş, bunları Han Çinlilerinin soydaşları, boyları olarak göstermeye çalışmışlardır. Dolayısıyla Çin politiğinde ulus ve ulus devlet inşasının bir gereği olarak düşünülen asimilasyon Çin milliyetler politikasının da temelini teşkil etmektedir. Ancak asimilasyonist karakterli bu milliyetler politikasının pratikte son derece popülist ve pragmatik bir tutumla uygulandığı görülür. Çin komünistleri Milliyetçi Çin'e karşı giriştiği mücadele sürecinde "milliyetlerin bağımsızlığı", "milliyetlerin kendi kaderini tayin hakkı", "milliyetlerin özerklik hakkı", "milliyetlerin eşitliği" söylemiyle ortaya çıkmış, iktidarı ele geçirince de bu söylemlerin yerine "milliyetlerin kardeşliği", "milliyetlerin birlikteliği" ve "milliyetlerin kaynaşması" gibi söylemleri ikame etmişlerdir. Örneğin Çin Komünist Partisinin Kasım 1931'deki 1. Ulusal Temsilciler Kongresi'nde onaylanan "Çin Sovyet Cumhuriyeti Anayasası Programı"nda Çin'deki azınlık milliyetlerin kendi kaderini tayin haklarının, Çin'den ayrılıp kendi bağımsız devletlerini kurma haklarının tanınacağı beyan edilmiş ise de 1949 yılından sonra milliyetlerin kendi kaderini tayin hakkı ve bağımsızlığı söylemi terk edilmiş; yerine milliyetlerin özerkliği, milliyetlerin eşitliği ve milliyetlerin birlikteliği söylemi vurgulanmaya başlamıştır. Çin'in Uygur politikası da Çin milliyetçiliği temelinde oluşturulan genel milliyetler politikasından ayrı olmamakla birlikte Doğu Türkistan ve Uygur Türklerinin coğrafi, tarihî, siyasi, iktisadi, kültürel ve sosyolojik yapısı bakımından diğer bölgelerdeki etnik gruplardan farklı olması dolayısıyla daha özel içeriklere sahiptir. Çin'in Uygur politikası; Doğu Türkistan'ın demografik yapısını değiştirme hedefine yönelik nüfus politikası, Uygur Türklerinin zihinsel dönüştürülmesini hedefleyen eğitim politikası, millî kültürü baskılayıp Çin kültürünü hakim kılmaya yönelik kültür politikası, dini ibadetleri yasaklayıp millî kimlik bilincini zayıflatmaya yönelik ateizm merkezli din politikası, Doğu Türkistan'ın kaynaklarını sömürmeye yönelik ekonomi politikası gibi sistematik olarak birbirini destekleyen sosyal tasarım ve organizasyonları kapsar. Bu çalışmada Çin'in Uygur politikasının tarihsel arka planı, hedefi, evrimi, uygulanması ve sonuçları analiz edilecektir.

Anahtar sözcükler: Çin, Milliyetler Politikası, Asimilasyon, Uygur Türkleri, Doğu Türkistan.

Abstract

China's nationalities policy is an assimilation-centred policy designed on the basis of Chinese nationalism, which has the ideal of building a great nation and nation-state by assimilating the nationalities in China of Sun Yatsen, the founder of the Republic of China. The Chinese, who accept the nation-state as a nation-state model based on a single language, a single culture and a single ideology, deny the independent existence of other nationalities and ethnic groups because they understand only the Han Chinese from the concept of "nation" and try to present the other nations and ethnic groups as the cognates and tribes of the Han Chinese. Therefore, assimilation, which is considered a necessity of nation and nation-state building in Chinese politics, also forms the basis of Chinese nationalities policy. However, it is observed

* Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü öğretim üyesi, E-mail: alim1962@hotmail.com

kistan'a Çinli göçmen nakletmek en temel uygulamalarından biri olmuştur. Çinli göçmenler işgal ordusunu besleme, işgal edilen toprakları ve hudutları koruma, işgal yönetimini pekiştirme, işgal bölgelerindeki halkı asimile etme ve nihai olarak işgal topraklarını meşrulaştırma gibi çoklu fonksiyona sahiptir. Çinli göçmenler ordu mensupları, çiftçiler, tüccarlar, suçlular, sürgün edilenler ve gurbetçiler olmak üzere çeşitli kimliğe sahip kişilerden oluşmaktadır. Doğu Türkistan'da bulunan Üretim-İnşaat Kolordusu (Bingtuan) Çin'in diğer bölgelerinde emsali olmayan özel bir yapılanmadır. Mensupları gerektiğinde silahlı orduya dönüşebilen üniformasız askerlerden oluşur. Çinli göçmenler ve Üretim-İnşaat Kolordusu mensupları Çin'in Doğu Türkistan'daki politik, ekonomik ve sosyal alandaki kontrol ve hâkimiyetini sağlayan ve pekiştiren en önemli güçlerdendir. Çin komünist yönetimi sömürü merkezli ekonomi politikasıyla Doğu Türkistan'ın kaynaklarını sömürmüş ve böylece Uygur Türklerini yoksullaştırmıştır. Ekonomik olarak yoksullaşan Uygurlar doğal olarak eğitim, bilim, sanat ve kültür alanında ilerleme kaydedememişlerdir. Çin yönetiminin Uygurlara yönelik din politikası ateizm merkezlidir. Dinlere, özellikle İslam'a karşı saldırgan tutum buradan kaynaklanmaktadır. Çin komünistleri son dönemlerde İslami terörizmle ilişkilendirmek suretiyle Uygur Türklerini acımasızca bastırma, onların millî kimlik bilincini zayıflatma ve nihai olarak sindirme stratejisi izlemektedir. Eğitim ve kültür politikaları da Uygur Türklerinin zihinsel olarak kuşatılmış, kimliksiz, edilgen, uysal ve makbul vatandaşa dönüştürülmesine yöneliktir. Bütün bunlara bakıldığında Çin'in Uygur politikasının teorik ve pratik boyutu farklı, mahiyette asimilasyon hedefine yönelik koordineli, birbirini destekleyen sistemli uygulamalar olduğu açıkça görülür.

KAYNAKLAR

Adıbelli, Barış, *Doğu Türkistan*, (İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2008)

Chen Xu, Chen Jin, "Çin Komünist Partisi'nin Azınlık Milliyetlere Yönelik Çift Dilli Eğitim Politikasının Sincan'daki Uygulanması ve Gelişimi / 中国共产党少数民族双语教育政策在新疆的实践与发展", *Sincan Sosyal Bilimler Formu* / 新疆社科论坛, 2011 / (2), ss. 30-33. https://www.sinoss.net/uploadfile/2011/0812/20110812091759643.pdf (Erişim tarihi: 20.07.2021).

Chou Yang-Sun, "From 'the Two Principless of the People' to the Three Principles of the People – the Key Implication of Xi Jinping's High-profile Commemorating Sun Yat-sen / / 從二民主義到三民主義-習近平高規格紀念孫中山誕辰的關鍵意義", 展望與探索 / *PROSPECT&EXPLORATION*, Cilt 14 /第14卷 Sayı. 12 / 第12 期 Aralık 2016 / 中華民國105 年12 月. https://www.mjib.gov.tw/FileUploads/eBooks/05071a6233bf4dbab4b8162177d93a4b/Section_file/c83fd241f7eb4913a2ab74624ca6fec4.pdf (Erişim tarihi: 20.07.2021).

Chu Hongxia, "Çian Long Döneminde Sincan'a Göçmen Yerleştirme Politikası Üzerine Bir Tahlil Denemesi / 乾隆时期新疆移民落籍政策探析", China's Borderland History and Geography Studies / 中国边疆史地研究, Mart 2016 / 2016年3月, Cilt: 26 / 第26卷, Sayı: 1 /第1期, ss. 20-32. http://www.cssn.cn/kxk/bjx/201712/W020171225609818036756.pdf (Erişim tarihi: 20.07.2021).

Çen Huyşing, "Yang Zengşinniñ Békinmiçilik ve Helkni Nadanlıkta Kalduruş Siyasitiniñ Mahiyeti Toğrisida / Yang Zengşin'in İçe Kapanma ve Halkı Cehalette Bırakma Siyasetinin Mahiyeti Üzerine", *Sincan Daşö İlmiy Jurnili Pelsepe-İtctimaiy Pen Kısmı*, 1988, Sayı.3, ss. 94-110.

Dağcı, Kenan - Mustafa Keskin, Çin'in Doğu Türkistan Politikası ve Azınlık Hakları Bağlamında Hak İhlalleri, Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi, 2013, Sayı: 2, ss. 11-29

Deng Şavhuy, "Sun Congşenniñ Sincanni Eçiş Toğrisidiki Uluğvar Planı / (Sun Yatsen'ın Doğu Türkistan'ı Kalkındırma Hakkındaki Yüce Planı", *Sincan Daşö İlmiy Jurnili Pelsepe-İctimaiy Pen Kısmı,* 1988, Sayı.3, ss. 79-93

Dreyer, June Teufel, *Çin'deki İslam Cemaati,* Çeviri: Doç. Dr. Erkut Göktan, (Orta Doğu Teknik Üniversitesi Asya-Afrika Araştırmaları Grubu, Yayın No. 2, 1984).

Forbes, Andrew D.W., *Doğu Türkistan'daki Harp Beyleri*, Çeviren: Enver Can, (İstanbul: Bayrak Yayımcılık – Matbacılık San. Ve Tic. Ltd. Şti, 1991).

He Donghang, Xie Weimin, "Çin Ulusal Kimliğinin Süreci ve Kısıtlayıcı Faktörler / 中国国家认同的历程与制约因素". *Marksizm ve Gerçeklik* / 马克思主义与现实， 2012 / 2012年, Sayı: 4 / 第4期, ss. 10-16. http://www.cssn.cn/ddzg/ddzg_zdll/201305/P020131031481224291871.pdf (Erişim tarihi: 20.07.2021).

Howell, Anthony, *Migration and Inequality in Xinjiang: A Survey of Han and Uyghur Migrants in Urumqi*, https://www.researchgate.net/publication/228471180

Huang Cyenhua, *Gomindang Hakimiyitiniñ Sincan Siyasiti ve Uniñ Akiviti / Milliyetçi Çin Yönetiminin Doğu Türkistan Politikası ve Akıbeti,* Tercime kılğuçı: Ehmet Pasar, (Beijing: Milletler Neşriyatı, 2005).

Huang Renjie, "Sun Yatsen'in Milliyetler Politikasındaki İçe ve Dışa Yönelik İddialar / 論孫中山民族政策中的內外主張", *Üç Halk İlkesi Dergisi* / 三民主義學報, Sayı. 24 / 第24期, Haziran 2002 / 2002 年6 月, ss. 1-12. http://rportal.lib.ntnu.edu.tw/bitstream/20.500.12235/18217/1/ntnulib_ja_J0101_0024_001.pdf (Erişim tarihi: 20.07.2021).

İnayet, Alimcan, "Mitostrateji Üzerine", *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 2018/12, ss. 40-54.

İnayet, Alimcan, Uygur Tarihi Koşaklarındaki Çince Unsurlar Üzerine, *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi* 2016/8, (https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/319180), ss. 68-79

İslam Ansiklopedisi, Cilt. 41, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 2012).

Ji Ping, *Frontier Migration and Ethnic Assimilation A Case of Xinjiang Uyghur Autonomous Region of China*, Doctoral thesis, Brown University, 1990.

Jin Binghao, *Milli Program ve Politika ile İlgili Evraklardan Seçmeler* / 民族纲领政策文献选编 *(*一九二一年七月 - 二 *OO* 五年五月*)*，(Pekin / 北京: Merkezi Minzu Üniversitesi Yayınevi / 中央民族大学出版社, 2006).

Li Hao, "Milliyetçi Çin Döneminde Sincan'daki Çinli Göçmenler Üzerine Bir Tahlil Denemesi / 民国时期新疆汉族移民探析", *China's Borderland History and Geography Studies* / 中国边疆史地研究, Aralık 2009 / 2009年12月, Cilt 19 /第19卷, Sayı. 4 / 第4期, ss. 126 – 139. http://www.ims.sdu.edu.cn/__local/3/3B/3F/9E40FB4517629A070BCB69D28F3_D731E2B5_5F8ED.pdf (Erişim tarihi: 20.07.2021).

Li Rucung, "Memlikitimiz Yekınkı Yüz Yıldın Buyankı Asasiy Kanunlirida Milli Mesile Toğrısıdıki Belgilimiler Tarihini Tekşürüş / Ülkemizin Son Yüzyıldan Bu Yana Etnik Mesele İle İlgili Maddeler Tarihi Üzerine Bir Araştırma", *Sincan Daşö İlmiy Jurnili Pelsepe-İctimaiy Pen Kısmı,* 1983, Sayı.3, ss. 28-47.

Li Xin, "試論中共對中國民族史的改寫與編撰"， 民族學報 (原邊政研究所年報)， 國立政治大學, 第二十三期， Taibei, 1998, ss. 171-192.

Liao Dawei, "Çin'i Yükseltmek: Sun Yatsen'in Çin Rüyası / 振兴中华: 孙中山的中国梦",http://old.minge.gov.cn/mgzy/canhuilunwen/201512/8dec78b692de4a88a8034c795f9e9c26/files/9d48a00a667649979a4a4f656434cf0f.pdf (Erişim tarihi: 27.07.2021)

Lyu Zişyav (刘志霄), *Uygur Tarihi (Birinci Kısım 2),* (Beyjing: Milletler Neşriyatı, 1987)

Ma Rong "Sincan'daki Milli Eğitimin Gelişimi ve Çift Dilli Eğitim Uygulaması / 新疆民族教育的发展与双语教育的实践，*Peking University Education Review* / 北京大学教育评论， Cilt 6 / 第6卷 , Sayı.2 / 第2 期， Nisan 2008 / 2008 年4月. [Erişim Adresi: http://www.shehui.pku.edu.cn/upload/editor/file/20171123/20171123153402_5740.pdf (Erişim tarihi: 25.07.2021)].

Millward, James A. and Nabijan Tursun, "Political History and Strategies of Control, 1884-1978". *XINJIANG China's Muslim Borderland*. S. Frederick Starr, Editor, (M.E. Sharpe Armonk, New York, London, England, 2004), ss. 63-98

Millward, James A. and Peter C. Perdue, "Political and Cultural History of the Xinjiang through the Late Nineteenth Century", *XINJIANG China's Muslim Borderland*. S. Frederick Starr, Editor, (M.E. Sharpe Armonk, New York, London, England, 2004), ss. 27-62

Na, Szu-Lu (1994). "Milliyetçilik ve Milliyetler İlişkisi / 民族主義與民族關係" , Tayvan: *Ulusal Havacılık Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi,* Sayı. 2, ss. 1-12. http://ir.nou.edu.tw/bitstream/987654321/242/1/S0208-2%E6%B0%91%E6%97%8F%E4%B8%BB%E7%BE%A9%E8%88%87%E6%B0%91%E6%97%8F%E9%97%9C%E4%BF%82%28%E9%82%A3%E6%80%9D%E9%99%B8%29%28%E5%85%A7%E6%96%87%E9%87%8D%E6%96%B0%E6%8E%83%E6%8F%8F%29.pdf (Erişim tarihi: 25.07.2021).

Ou Deng Caoxie, "Çin'deki Sincan Lise Sınıfları" Örneğinden Milliyetler Politikasının İçerik Tahlili / 内地新疆高中班"民族教育政策的内容分析， http://www.shehui.pku.edu.cn/upload/editor/file/20180829/20180829162232_8096.pdf (Erişim tarihi: 25.07.2021).

Rippa, Alessandro, "Re-Writing Mythology in Xinjiang: The Case of the Queen Mother of the West, King Mu and the Kunlun", *The China Journal*, The Australian National University, The University of Chicago Press Journals, Cilt: 71, 2014, ss. 43-64.

Saray, Mehmet, *Doğu Türkistan Tarihi (Başlangıçtan 1878'e Kadar),* (İstanbul: Kitabevi, 1997).

Saray, Mehmet. *Doğu Türkistan Türklerinin Tarihi.* (İstanbul: Aygan Yayıncılık, 2015).

Shi Zhengfeng, "Çin'deki Milliyetçiliği / 中國的民族主義", *Taiwan International Studies Quarterly*, Cilt: 12, Sayı: 2, ss. 41-71, Summer 2016. http://www.tisanet.org/quarterly/12-2-2.pdf (Erişim tarihi: 25.07.2021)

Stanley W. Toops, "The Demography of Xinjiang", XINJIANG China's Muslim Borderland, S. Frederick Starr, Editor, (M.E. Sharpe Armonk, New York, London, Enland, 2004).

Şehidi, Burhan, *Sincandiki 50 Yılım*, (Beyjing: Milletler Neşriyatı, 1999).

Tohti, İlham, *Yolum ve Gayem Uygur Türkleri ve Çin Meselesi*, Derleyen: Hamit Göktürk. (İstanbul: Şira Yayınları, 2015).

Tuna, Amine, *Doğu Türkistan'da Asimilasyon ve Ayrımcılık*, (İstanbul: İHH İnsani Yardım Vakfı, 2012).

Uygur, Feyzullah, *Doğu Türkistan Tarihi (1864-1884),* Yayımlanmamış Doktora Tezi, (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Genel Türk Bilim Dalı, İstanbul, 2015).

Wang Ke, "Uluslararası Siyasi Vizyon Bakımından "Xinjiang'ın Eyalet Olması / 国际政治视野下的 [新疆建省]", *21. Yüzyıl Çift Aylık Dergi* / 二十一世紀雙月刊 , Şubat 2007 / 2007年2月, Sayı. 99 / 號 總第九十九期, ss. 40-53 https://www.cuhk.edu.hk/ics/21c/media/articles/c099-200612006.pdf (Erişim tarihi: 25.07.2021)

Wei Cuyi, "An Historical Survey of Modern Uighur Writing Since the 1950s in Xinjiang, China", *Central Asiatic Journal*, Cilt: 37, Sayı: 3/4 (1993), ss. 249-322. https://www.jstor.org/stable/24467845 (Erişim tarihi: 27.07.2021)

Wiemer, Calla, "The Economy of Xinjiang", XINJIANG China's Muslim Borderland, S. Frederick Starr, Editor, (M.E. Sharpe Armonk, New York, London, England, 2004), ss. 163-189.

Wu Qina, *Sincan: Milli Kimlik, Uluslar arası Rekabet ve Çin Devrimi 1944-1962* / 新疆：民族認同、國際競爭與中國革命 *1944 – 1962*, Ulusal Tayvan Üniversitesi Tarih Araştırmaları Merkezi Doktora Tezi / 國臺灣大學史學研究所博士文. Öğrenci No. / 學 號：D86123006, Yayımlanmamış Doktora Tezi, 2006. https://dokumen.pub/1944-1962-nbsped.html (Erişim tarihi: 15.07.2021)

Xiong Fangliang, "Amerikan Taklitçiliğinden" "Krallar Yolunu Sürdürmek": Sun Yatsen Milliyetçiliğinin Kökeni ve Değişimi / 从 "效法美国"到 "继承王道"：孙中山 "国族主义"源起与异变 – Amerikan Modeli" ve Milliyetçi Çin Dönemindeki Milliyetler Politikası 1 / "美国模式"与民国时期的民族政治 (一), Etno-

Sosyoloji Araştırmaları Bülteni / 民族社会学研究通讯, Sayı: 173 / 第173期, 15 Aralık 2014 / 2014年12月15日 http://www.shehui.pku.edu.cn/upload/editor/file/20180820/20180820235335_2003.pdf (Erişim tarihi: 25.07.2021)

Xu Yuqi, *Millet Nezeriyisi ve Milletler Siyasiti Hekkıde Omumiy Bayan*, (Ürümçi: Sincan Helk Neşriyatı, 2003).

Zhang Dajun, *Doğu Türkistan'da Fırtınalı Geçen 70 Yıl* / 新疆風暴七十年, Cilt: 7, (Taipei: Lanze Chubanshe Youxian Gongsi, 1981).

Zhao Zhu-Cheng, "Sincan Uygur Özerk Bölgesi Aşırılığı Giderme Düzenlemelerinden Kıta Çin'in Milliyetler Politikasına Bakış / 從"新疆維吾爾自治區去極端化條例"看大陸民族政策. *PROSPECT&EXPLORATION* / 展望與探索, Cilt: 15 / 第15 卷, Sayı. 6 / 第6 期 Haziran 2017 / 中華民國106 年6 月. https://www.mjib.gov.tw/FileUploads/eBooks/ef79311efc98496181bbfc4da688e28e/Section_file/09152a14b0f64af8aad2c7acc5cc0275.pdf (Erişim tarihi: 19.07.2021)

Zou Zan，Politik Kültür Perspektifinden Sincan'daki Arazı Açmanın Tarihsel Değişimleri ve Üretim-İnşaat Kolordusu Mensuplarının Kimliği / 政治文化视域下的新疆屯垦历史变迁与兵团人身份认同，浙江学刊, Sayı: 4 / 2015, http://news.cssn.cn/dzyx/dzyx_jxyx/201601/W020160121548385184507.pdf (Erişim tarihi: 19.07.2021)

1997 Sincan Yılnamısı, (Ürümçi: Sincan Helk Neşriyatı, 1998).

İnternet Kaynakları

http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2019/indexch.htmhttp://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2019/indexch.htm. (Erişim tarihi: 25. 07. 2021)

http://old.minge.gov.cn/mgzy/canhuilunwen/201512/8dec78b692de4a88a8034c795f9e9c26/files/9d48a00a667649979a4a4f656434cf0f.pdf (Erişim tarihi: 27.07.2021), s.1

https://media.weibo.cn/article?id=2309404132776982011281&jumpfrom=weibocom

http://www.gov.cn/xinwen/2014-10/05/content_2760556.htm (Erişim tarihi: 19.07.2021).

https://www.sohu.com/a/277474135_99986028 **(**Erişim tarihi: 18.07.2021)

https://zh.wikipedia.org/wiki/%E5%9B%BD%E5%AE%B6%E7%BA%A7%E8%B4%AB%E5%9B%B0%E5%8E%BF

http://www.shehui.pku.edu.cn/upload/editor/file/20180829/20180829162232_8096.pdf (Erişim tarihi: 20.07.2021).

https://zh.wikipedia.org/wiki/%E6%96%B0%E7%96%86%E7%8F%AD (Erişim tarihi: 20.07.2021)

http://www.scio.gov.cn/zhzc/8/4/Document/1549957/1549957.htm (Erişim tarihi: 25.07.2021).

http://www.shehui.pku.edu.cn/upload/editor/file/20180829/20180829162232_8096.pdf (Erişim tarihi: 25.07.2021)

http://intl.ce.cn/specials/zxxx/201203/09/t20120309_23143975.shtml (Erişim tarihi: 28.07.2021)

http://ldzl.people.com.cn/dfzlk/front/personProvince3106.htm (Erişim tarihi: 31.07.2021)

STRATEJİK BİR KARAR: İTTİFAK OLUŞUMU BAĞLAMINDA ÇİN'İN İTTİFAKSIZLIK POLİTİKASINI ANLAMAK *

Çev. Oktay Küçükdeğirmenci*

Özet

1982'den beri Çin'in ittifaksızlık politikası çoğunlukla iki perspektiften açıklanmaktadır. Birincisi Çin'in kalkınmasına uygun bir çevre yaratma ihtiyacını ifade eden Çin hükümetinin resmî görüşüdür. İkinci bakış açısı ise Çin'in ittifaksızlık politikasının Çin-Sovyet ayrışmasından ve ABD'nin Tayvan sorununu kötü yönetmesinden kaynaklandığını öne sürmektedir. Her iki bakış açısı da açıklamanın bir parçası olsa da Çin'i ittifaksızlık politikası benimsemeye iten jeopolitik faktörleri bir dereceye kadar ihmal etmektelerdir. Dengeleme ve peşine takılma (bandwagoning) davranışları, devletlerin nasıl ve neden ittifak kurduğunu, sürdürdüğünü ve ortadan kaldırdığını açıklamak için kaynaklar olsa da sadece ittifakın ortadan kaldırılması olmadığı için ittifak dışı tercihi açıklayamazlar. Çin'in ittifaksızlık kararını anlamak için bu makale tehditler bağlamında ittifaksızlık politikası üzerine bir hipotez inşa etmektedir. Hipotezimiz, Çin'in bazı tehditlerle karşılaşırken neden dengeleme ve peşine takılma yerine ittifaksızlık politikası uyguladığı konusunda bilgi vermektedir. Bunu yapabilmek için bu makale Çin'in bir tarafa yaslanma kararı, Çin-Sovyet ittifakı, Çin-Sovyet ayrışması, Çin'in üçüncü dünyada ve ABD ile ittifak arayışı ve Çin'in çevrelenme algısını kapsayan daha geniş bir jeopolitik faktörler yelpazesini ele almaktadır. Çin'in ittifaksızlık politikasını ancak tüm bu faktörleri daha geniş bir perspektifte toplayarak açıklayabiliriz. İttifaksızlık politikası, dengeleme ve peşine takılmadan ziyade bir tehditle başa çıkmak için bir alternatif olabilir.

Anahtar Kelimeler: İttifaksızlık Politikası, Çin-Sovyet Ayrışması, Bir Tarafa Yaslanma, Dengeleme, Peşine Takılma

GİRİŞ

Çin Komünist Partisinin (ÇKP) 1982'de düzenlenen 12. Ulusal Kongresi, diğer devletlerle siyasi ilişkilerin yeni yol gösterici ilkelerini belirledi: "bağımsızlık, tam eşitlik, karşılıklı saygı, başkalarının iç işlerini müdahale etmeme."[1] Bu politikaya bağımsız dış politika adı

* Bu makale Oktay Küçükdeğirmenci ve Arsenio Castro Zandamela tarafından yazılan "A Strategic Decision: Understanding China's Non-Alliance Policy In The Context Of Alliance Formation" (Euroasia Journal of Social Sciences & Humanities, Cilt: 8, Sayı: 2, 2021) adlı makaleden çevrilmiştir.

** Çin Shandong Üniversitesi Uluslararası Politika Anabilim Dalı Doktor Adayı

1 Anshan Li, "China and Africa: Policy and Challenges", *China Security* 3, 2007, ss. 69-93, Erişim Adresi: https://www.scirp.org/(S(351jmbntvnsjt1aadkposzje))/reference/ReferencesPapers.aspx?ReferenceID=1105476, (Erişim Tarihi: 20 Aralık 2020); Correa Vieira Victor Carneiro "From Third World Theory to Belt and Road Initiative: International Aid as a Chinese Foreign Policy Tool", *Contexto Internacional*, Cilt: 41, Sayı: 3, 2019, ss. 529-551, Erişim Adresi:https://

masına rağmen üçüncü dünya ülkelerinin hiçbirinin Çin'e süper güçlerle yüzleşmek için yeterli kaldıracı sağlayamadığını ve üçüncü dünya ülkelerinin Çin tarafına değil, ABD ve Sovyetler Birliği tarafına yaslanmaya daha yakın olduğunu çok gecmeden anladı. Dahası, Çin kendisini iki süper güç tarafından kuşatılmış buldu. Bu bağlamda Çin, neredeyse hiçbir seçenek olmaksızın ittifaksızlık politikasına karar verdi. Ancak bu seçenek buna uygun bir stratejik ortama dayanıyordu. Yani Çin, 1980'lerin başında ne Sovyetler Birliği'nin ne de ABD'nin Çin'i hedef almadığını ve böylece herhangi bir ittifak olmadan da hayatta kalabilecegini anladı.

Bu çalışma, bu bağlamda akademik literatüre katkıda bulunmayı ve politika yapıcılara Çin'in böylesi bir kararının daha iyi anlaşılması için Çin'in ittifaksızlık kararı üzerine tarihsel bir konteks sağlamayı amaçlamaktadır ve Çin'in çevre politikasını da içeren bazı mevcut dinamikleri anlamaya da yardımcı olabilir.

KAYNAKÇA

Alfred W. McCoy, Anderson, R. Sutton ve Thongchai, Winichakul, *Policing America's Empire: The United States, the Philippines, and the Rise of the Surveillance State*, (Wisconsin: The University of Wisconsin Press, 2009).

Amer, Ramses, "Sino-Vietnamese Relations: Past, Present and Future", *Conference Paper*, hosted by the Institute of Asian Studies and the Centre for Asia Studies, Temmuz 1997, ss. 2-3, Erişim Adresi: https://www.researchgate.net/publication/267240503_SinoVietnamese_Relations_Past_Present_and_Future/link/5ebe852592851c11a867f05b/download, (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2021).

Bary, de Theodore ve Lufrano, Richard, *Sources of Chinese Tradition: From 1600 Through the Twentieth Century,* (New York: Colombia University Press, 2000).

Batbayar, Tsedendamba, "Mongolian-Russian Relations in the Past Decade", *Asian Survey*, Cilt: 43, Sayı: 6, 2003. ss. 951-970, Erişim Adresi: https://www.jstor.org/stable/10.1525/as.2003.43.6.951, (Erişim Tarihi: 26 Aralık 2020).

Blank, Gary, "Father-and-Son or Communist Brothers? The Signifiçance of Socialist Solidarity in The Sino-Sovyet Split", *UCLA Historical Journal,* Cilt: 25, Sayı: 1, 2014, ss. 31-38, Erişim Adresi: https://escholarship.org/uc/item/96j2f2jf, (Erişim Tarihi: 28 Aralık 2020).

Campayo, Maria Barbal, "China's Non-Alliance Strategy: Facing the XXI Century", *African Journal of Politiçal Science and International Relations,* Cilt.10 (8), 2016, ss.105-110, Erişim Adresi: https://academicjournals.org/journal/AJPSIR/article-full-text-pdf/9864FFE60225, (Erişim Tarihi: 20 Aralık 2020).

Carneiro Correa Vieira, Victor "From Third World Theory to Belt and Road Initiative: International Aid as a Chinese Foreign Policy Tool", *Contexto Internacional*, Cilt.41, No.3, 2019, ss.529-551, Erişim Adresi: https://www.researchgate.net/publication/337725998_From_Third_World_Theory_to_Belt_and_Road_Initiative_International_Aid_as_a_Chinese_Foreign_Policy_Tool, (Erişim Tarihi: 2 Ocak 2021).

Cha, Victor D. *Powerplay the Origins of American Alliance System in Asia*, (Princeton, Princeton University Press, 2016).

Cheng, Joseph Yu-Shek ve Zhang, Franklin Wankun, "Chinese Foreign Relation Strategies Under Mao and Deng: A Systematic and Comparative Analysis", *Philippine Journal of World Studies,* Cilt: 14, Sayı: 3, 1999, ss. 91-114, Erişim Adresi: https://www.journals.upd.edu.ph/index.php/kasarinlan/article/view/1415, (Erişim Tarihi: 4 Ocak 2021).

"Chinese Foreign Policy during the Maoist Era and its Lessons for Today", *MLMRSG,* Ocak, 2007, ss. 1-40, Erişim Adresi: https://www.mlmrsg.com/, (Erişim Tarihi: 3 Ocak 2021).

Chongkittavorn, Kavi, "The Thailand-U.S. Defense Alliance in U.S.-Indo-Pacific Strategy", *The East-West Center,* No.137, 2019, ss.1-12, Erişim Adresi: https://www.eastwestcenter.org/publications/the-thailand-us-defense-alliance-in-us-indo-pacific-strategy, (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2021).

Di, Dongsheng, "Continuity and Changes: A Comparative Study on China's New Grand Strategy", *HAOL*, 2007, ss.7-18, Erişim Adresi: file:///C:/Users/ANKASAM%20%237/Downloads/Dialnet-ContinuityAndChangesAComparativeStudyOnChinasNewGr-2380237.pdf, (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2021).

Edward, Gulick V, *Europe's Classical Balance of Power*, (New York: W. W. Norton and Company, 1967).

Gerson, Micheal, S., "The Sino-Sovyet Border Confliçt: Deterrence, Escalation, and the Threat of Nuclear War in 1969", *Center for Naval Analyses, Rapor,* 2010, Erişim Adresi: https://www.hsdl.org/?abstract&did=716009, (Erişim Tarihi: 25 Aralık 2020).

Gill, Bates, "China's New Sesurity Multilateralism and Its Implications for the Asia-Pacific Region", *SIPRI Yearbook*, 2004, ss. 207-230, Erişim Adresi: https://www.sipri.org/yearbook/2004/06, (Erişim Tarihi: 31 Aralık 2020).

Hilali, A. Z., "China's response to the Sovyet Invasion of Afghanistan", *Central Asian Survey,* 20: 3, 2010, ss. 323-351, Erişim Adresi: https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/02634930120095349?journalCode=ccas20#:~:text=China%20opposed%20the%20Soviet%20invasion,the%20contested%20Sino%E2%80%93Soviet%20border., (Erişim Tarihi: 30 Aralık 2020).

Iliev, Andrej, ve Petreski, Drage, "USSR-China Relations in the Cold and Post-Cold War Era", *Wulfenia Journal*, Cilt: 22, Sayı: 3, 2015, ss. 313-326, Erişim Adresi: https://eprints.ugd.edu.mk/23748/, (Erişim Tarihi: 3 Ocak 2021).

Jian, Chen "The Sino-Sovyet Alliance and China's Entry into The Korean War", *Woodrow Wilson International Center for Scholars*, Working Paper No. 1, 1992, Erişim Adresi: https://www.wilsoncenter.org/publication/the-sino-soviet-alliance-and-chinas-entry-the-korean-war, (Erişim Tarihi: 28 Aralık 2020).

Jun, Niu, "The Transformation of Chinese Foreign Policy and Its Impact on East Asia: International Patterns in the 1950s", *Slavic Research Center*, No. 9, 2012, ss. 81-97, Erişim Adresi: https://src-h.slav.hokudai.ac.jp/rp/publications/no09/contents.html, (Erişim Tarihi: 10 Ocak 2021).

Jun, Niu, "1962: The Eve of the Left Turn in China's Foreign Policy", *Woodrow Wilson International Center for Scholars, Working Paper,* 2005, Erişim Adresi: https://www.wilsoncenter.org/publication/1962-the-eve-the-left-turn-chinas-foreign-policy, (Erişim Tarihi: 30 Aralık 2020).

Kehoane Robert ve Nye, Joseph, *Power and Interdependence.* (The US: Pearson Education, 1977).

Kennedy, Paul. M., *The Rise of the Anglo-German Antagonism*, (London: Allen and Unwin, 1980).

Khoo, Nicholas, "Breaking the Ring of Encirclement: The Sino-Sovyet Rift and Chinese Policy Toward Vietnam, 1964-1968", *Journal of Cold Wars*, Cilt: 12, Sayı: 1, 2010, ss. 3-42, Erişim Adresi: https://www.jstor.org/stable/26923059, (Erişim Tarihi: 4 Ocak 2021).

Kissenger, Henry, *Years of Upheaval*, (Boston: Little Brown, 1981).

Kuisong, Yang, "The Sino-Sovyet Alliance and Nationalism: A Contradiction*", Parallel History Project on NATO and the Warsaw Pact,* 2005, ss.1-12, Erişim Adresi: http://caod.oriprobe.com/articles/22247533/the_sino_soviet_alliance_and_nationalism__a_contra.htm, (Erişim Tarihi: 28 Aralık 2020).

Kwong, Yenug Man, "Balancing versus Bandwagoning: The Strategic Dilemma of Australia's China Policy" *Lingnan University Digital Commons*, Lingnan University, Eylül 2016, Erişim Adresi: https://scholars.ln.edu.hk/en/studentTheses/balancing-versus-bandwagoning-the-strategic-dilemma-of-australias, (Erişim Tarihi: 30 Aralık 2020).

Lee, Joseph T se-Hei, "China's Third W orld Policy from the Maoist Era to the Present", *Global Asia Journal*. Paper 3. 2008. ss. 1-46, Erişim Adresi: https://digitalcommons.pace.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.com/&httpsredir=1&article=1003&context=global_asia_journal, (Erişim Tarihi: 4 Ocak 2021).

Li, Anshan, "China and Africa: Policy and Challengce", *China Security* 3, 2007, ss. 69-93, Erişim Adresi: https://www.scirp.org/(S(351jmbntvnsjt1aadkposzje))/reference/ReferencesPapers.aspx?ReferenceID=1105476, (Erişim Tarihi: 20 Aralık 2020).

Lieberthal, Kenneth, G. "Sino-Sovyet Conflict in the 1970s: Its Evolution and Implications for the Strategic Triangle", *Rand Corporation, Rapor,* 1978, Erişim Adresi: https://www.rand.org/pubs/reports/R2342.html, (Erişim Tarihi: 3 Ocak 2021).

Lippmann, Walter., *The Cold War: A Study in U.S. Foreign Policy*, (New York: Harper Brothers, 1947).

Malone, David, M. ve Mukherjee, Rohan, "India and China: Conflict and Cooperation", *Survival*, Cilt.52, No.1, 2010, ss. 137-158, Erişim Adresi: https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00396331003612513, (Erişim Tarihi: 4 Ocak 2020).

Mansoor, Peter R. ve Murray, Williamson, *Grande Strategies and Military Alliances,* (Cambridge: Cambridge University Press, 2016).

Mark, Chi-Kwan, *China and The World Since 1945: An International History*, (New York ve London: Routedge, 2012).

Mastny, Vojtech, "The Sovyet Union's Partnership with India", *Journal of Cold War Studies*, Cilt: 12, Sayı: 3, 2010, ss. 50-90, Erişim Adresi: https://www.jstor.org/stable/26923380, (Erişim Tarihi: 4 Ocak 2021).

Maxwell, David, "The Peace Treaty, The Korean Armistice, And the Mutual Defense Treaty: Synchronization, Declonfiction, and Path to the Unification", *Center of Strategic and International Studies*, 2020, ss. 1-6, Erişim Adresi: https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/event/20508_Maxwell_A_Peace_Treaty_the_Korean_Armistice_and_the_Mutual_Defense_Treaty_v2.pdf, (Erişim Tarihi: 4 Ocak 2021).

McNamee, Lachlan, ve Zhang, Anna, "Demographic Engineering and International Conflict: Evidence from China and the Former USSR", *The International Organization Foundation*, Cilt: 73, Sayı: 2, 2019, ss.291-327, Erişim Adresi: https://www.cambridge.org/core/journals/international-organization/article/demographic-engineering-and-international-conflict-evidence-from-china-and-the-former-ussr/FB0BBC366D5D705D00A7D9E96718ED3B, (Erişim Tarihi: 4 Ocak 2021).

McNeill, William. H., *America, Britain and Russia: Their Cooperation and Conflict, 1941-1946*, (London: Oxford University Press, 1953).

Minling, Yu "Learning from the Sovyet Union: CPC Propaganda and Its Effects", Parallel History Project on NATO and the Warsaw Pact, 2005, ss. 1-10, Erişim Adresi: https://www.php.isn.ethz.ch/lory1.ethz.ch/publications/areastudies/documents/sinosov/Minling.pdf, (Erişim Tarihi: 2 Ocak 2021).

Mohanty, Baisali, "China and Afghanistan: Securıty, Regional Standing, and Status", *Observer Research Foundation,* 2017, s. 7, Erişim Adresi: https://www.orfonline.org/research/china-afghanistan-security-regional-standing-status/, (Erişim Tarihi: 25 Aralık 2020).

Olsen, Mari, "Introduction in Sovyet-Vietnam Relations and the Role of China 1949-64", İçinde *Cold War History,* Odd Arne Westad and Michael Cox, (Londra: Routedge, 2006).

Pollack, Jonathan, D., "The Sino-Sovyet Rivalry and Chinese Securıty Debate", *Rand Corporation, Rapor,* 1982, Erişim Adresi: https://www.rand.org/pubs/reports/R2907.html, (Erişim Tarihi: 25 Aralık 2020).

Radchenko, Sergey, S., "The Sovyet's Best Friend in Asia: The Mongolian Dimension of the Sino-Sovyet Split", *Woodrow Wilson International Center for Scholars*, Working Paper No. 42, 2003, ss. 2-30, Erişim Adresi: https://www.wilsoncenter.org/publication/the-soviets-best-friend-asia-the-mongolian-dimension-the-sino-soviet-split, (Erişim Tarihi: 26 Aralık 2020).

Rolfe, Jim, "Australia-New Zealand Relations: Allies, Friends, Rivals", *Asia-Pacific Center for Securıty Studies; Special Assessment*, 2004, ss. 1-8, Erişim Adresi: https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA627510.pdf, (Erişim Tarihi: 3 Ocak 2021).

Ruonan, Liu ve Feng, Liu, "To Ally or Not to Ally: Debatıng China's Non-Alliance Strategy in the 21st Century", *Griffith Asia Institute,* Working Paper Series, No. 2, 2016, ss. 1-2, Erişim Adresi: https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9780429029738-6/ally-ally-debating-china-non-alliance-strategy-twenty-first-century-liu-ruonan-liu-feng, (Erişim Tarihi: 21 Aralık 2020).

Stoecker, Sally W., "Clients and Commitments: Sovyet-Vietnamese Relations, 1978-1988", *Rand Corporation, Rapor,* 1989, Erişim Adresi: https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/notes/2009/N2737.pdf, (Erişim Tarihi: 30 Aralık 2020).

Urbansky, Soren, "A Very Orderly Friendship: The Sino-Sovyet Border Under the Alliance Regime, 1950-1960", German Historical Institute, 2015, ss. 35-52, Erişim Adresi: https://www.researchgate.net/publication/273205445_A_Very_Orderly_Friendship_The_Sino-Soviet_Border_under_the_Alliance_Regime_1950-1960, (Erişim Tarihi: 8 Ocak 2021).

Walt, Stephen M., "Alliance Formation and the Balance of World Power", *International Security,* Cilt: 9, Sayı: 4, 1985, ss. 3-43, Erişim Adresi: https://www.jstor.org/stable/2538540, (Erişim Tarihi: 30 Aralık 2020).

Walt, Stephen M., (1988). Testing Theories of Alliance Formation: The Case of Southwest Asia. International Organization, Cilt: 42, Sayı: 2, ss. 275-316, Erişim Adresi: https://www.jstor.org/stable/2706677, (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2021).

Walt, Stephan M., *Origins of Alliances*, (Ithaca: Cornell University Press, 2013).

Waltz, Kenneth N. *Theory of Internatıonal Politics*, (Illinois: Waveland Press, 1979).

Wertz, Daniel, "China-North Korean Relations", *The National Committee on North Korea*, Kasım 2019, Erişim Adresi: https://www.ncnk.org/resources/briefing-papers/all-briefing-papers/china-north-korea-relations, (Erişim Tarihi: 25 Aralık 2020).

Westad, Arne odd, *The Global Cold War: Third World Interventions and the Making of Our Times*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2005).

Xia, Yafeng, "The Cold War and Chinese Foreign Policy", *E-International Relations*, 2008, ss. 1-4, Erişim Adresi: https://www.e-ir.info/2008/07/16/the-cold-war-and-china/, (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2021).

Yi, Zhou, "Less Revolution, More Realpolitik China's Foreign Policy in the Early and Middle 1970s", *Woodrow Wilson International Center for Scholars*, Raport 93, 2020, Erişim Adresi: https://www.wilsoncenter.org/publication/less-revolution-more-realpolitik-chinas-foreign-policy-early-and-middle-1970s, (Erişim Tarihi: 1 Ocak 2021).

ÇİN HALK CUMHURİYETİ İSTİHBARATI

Gürsel Tokmakoğlu*

Özet

Çin Halk Cumhuriyeti'nde (ÇHC) istihbarat köklü bir tarihe sahiptir. Mao Zedong döneminde ilgilenilen konu daha ziyade rejimi korumaya dönüktür. Çin'in dışa açılmasıyla beraber istihbaratın sorumluluk ve ilgi alanı da genişlemektedir. Çin'in güçlenmesi, sosyo-ekonomik ve sosyo-politik açılardan uluslararası alanda rakiplerini geride bırakması amaçlanınca, bunun paralelinde, istihbaratta da benzer adımlar atılmaktadır. Bugüne kadar dünyada bilinen Çin'e ait istihbarat örnekleri, son dönemin sanayileşme, teknolojide ilerleme ve ekonomik gelişmişliği sağlama hakkındadır. Bu arada dünyanın en fazla nüfusuna, ülke içinde her an rakiplerince istismar edilme potansiyele sahip azınlıklara, egemenlik konusu ettiği Tayvan gibi önemli bir soruna ve özellikle Hint-Pasifik bölgesinde ABD ile boy ölçüşebilecek bir ordu kurmaya yönelen Çin'in, güçlü bir istihbaratının olması kaçınılmazdır. Bu bakımdan Çin, askeri istihbarat alanında da gelişme içerisindedir. Bugün ÇHC, nükleer caydırıcılıkta olduğu gibi, siber-uzay alanında da çok ileri projelerini geliştirmektedir.

Burada Çin'in istihbarat alanındaki gelişimini örnekleriyle beraber inceleme fırsatına sahip olacağız. Devlet Güvenlik Bakanlığı (MSS) ile Askeri İstihbarat Teşkilatı'nın bölümlerini ve fonksiyonlarını ele alacağız. Bu hususları incelerken, ÇHC'nin asıl hedeflerinin nerelerde olduğunu da görebileceğiz.

Bugün ÇHC küresel bir iddiayla, fakat daha çok (dikkat çekmeyen) kendi yöntemini uygulayarak, değişik alanlarda etkisini gösterecek gözükmektedir. Öyle ki, istihbarat alanında da Çin, rakiplerinin teşkilatlarıyla kıyasıya bir istihbarat savaşına hazırlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İstihbarat, Askeri İstihbarat, Güvenlik, Espiyonaj, Fikri-Mülkiyet, Siber-Uzay

People's Republic Of China (Prc) Intelligence

Abstract

Intelligence in the People's Republic of China (PRC) has a long history. During the Mao Zedong period, the issue of interest was rather to protect the regime. With the opening of China to the outside, the responsibility and interest of intelligence expands. When it is aimed to strengthen China and to leave its rivals behind in the international arena in socio-economic and socio-political terms, similar steps are taken in intelligence, in parallel. The examples of Chinese intelligence known in the world so far are about the industrialization of the last period, progress in technology and providing economic development. In the meantime, it is inevitable that China, which is directed towards the world's largest population, minorities that have the potential to be exploited by its rivals at any time, an important problem such as Taiwan, which it dominates, and especially in the Indo-Pacific region, to establish an army that can compete with the USA, must have a strong intelligence. In this respect, China is also developing in the field of military intelligence. Today, the PRC is developing very advanced projects in the field of cyberspace, as well as in nuclear deterrence.

* Gürsel Tokmakoğlu, Emekli Hava İstihbarat Kurmay Albay, Hv.K.K.lığı İstihbarat Eski D. Bşk. grsl@tkmkgl.com

HKO tarafından, Karşı-uzay Operasyonları potansiyel askeri faaliyetlerin ayrılmaz bir parçası olacaktır. Çin, ABD ve müttefiklerin uydularını hedef alan karşı-uzay silah yeteneklerine sahip olma noktasındadır ve halen bazı atış sistemlerini devreye koymaya başlamıştır. HKO, yeni yıkıcı karada ve uzayda konuşlanan Anti-Uydu (ASAT) silahlarını sahaya sürmeye başlamıştır.

SONUÇ

Çin istihbaratı bugün sessiz sedasız, neredeyse tüm dünyada başta beşerî, sinyal, sanayi, teknoloji, ekonomik, siber-uzay konularında ileri seviyede faaliyetlerini sürdürmektedir.

Ayrıca Çin istihbaratının milli-egemenlik meselesi olarak gördüğü konulara (Tayvan, Hong Kong, Uygur, vs.) göre teşkilatlanması, bunlara verdiği önemi gösterir nitelik taşır.

Şöyle de düşünmek mümkündür, ne zaman ki Çin'in Devlet Güvenlik Bakanlığı (MSS), ABD'nin Haberalma Teşkilatı (CIA) ile baş eder hale gelir, işte o zaman Çin, ABD'yi alt eder haldedir, diyebileceğiz.

KAYNAKÇA

Becker, Peter, "*EYES AND EARS OF THE OF THE DRAGON, Chinese intelligence services Organisation and activities*", 2008, Erişim Adresi: https://www.nisa-intelligence.nl/PDF-bestanden/NISAcongresBecker.pdf , (Erişim Tarihi: 19 Ekim 2022).

Bhattacharjee, Yudhijit, "*How the F.B.I. Cracked a Chinese Spy Ring*", The New Yorker, May 12, 2014, Erişim Adresi: http://www.newyorker.com/news/news-desk/how-the-f-b-i-cracked-a-chinese-spy-ring , (Erişim Tarihi: 10 Eylül 2022).

CICIR, *China Institutes of Contemporary International Relations, Erişim Adresi:* http://www.cicir.ac.cn/NEW/en-us/aboutus.html , (Erişim Tarihi: 19 Ekim 2022).

CISPA, "*H.R. 3523 (112th): Cyber Intelligence Sharing and Protection Act*", May 7, 2012, Erişim Adresi: https://www.govtrack.us/congress/bills/112/hr3523/text , (Erişim Tarihi: 19 Ekim 2022).

Çin Halk Cumhuriyeti Ceza Hukuku, BÖLÜM II, KISIM 1: Karşı Devrim Suçları, (Crimes of Counter-Revolution), "*Criminal Law of The People's Republic of China – 1984*" Erişim Adresi: https://irp.fas.org/world/china/docs/counter.htm , (Erişim Tarihi: 27 Eylül 2022).

Cha, Ariana Eunjung ve Nakashima, Ellen, "*Google China cyberattack part of vast espionage campaign*", Washington Post, January 14, 2010, Erişim Adresi: http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2010/01/13/AR2010011300359.html?sid=ST2010011300360 , (Erişim Tarihi: 19 Ekim 2022).

DNI, Office of the Director of National Intelligence, "*Annuel Threat Assessment of the U.S. Intelligence Comnunity*", February 7, 2022, Erişim Adres.: https://www.dni.gov/files/ODNI/documents/assessments/ATA-2022-Unclassified-Report.pdf, (Erişim Tarihi: 19 Ekim 2022).

FAS (Federation of American Scientist), "*Ministry of State Security (MSS)*", Erişim Adresi: https://irp.fas.org/world/china/mss/index.html , (Erişim Tarihi: 19 Ekim 2022).

Gill, Bates ve Mulvenon, James, "*Chinese Military-Related Think Tanks and Research Institutions*", The China Quarterly, Volume 171, Cambridge, September 30, 2002, ss. 617-624.

Greitens, Sheena Chestnut, "*Xi Jinping's Quest for Order, Security at Home, Influence Abroad*", Foreign Affairs, October 3, 2022, Erişim Adresi: https://www.foreignaffairs.com/china/xi-jinping-quest-order , (Erişim Tarihi: 19 Ekim 2022).

HRV, "*China's Algorithms of Repression: Reverse Engineering a Xinjiang Police Mass Surveillance App*", Human Rights Watch, May 1, 2019, Erişim Adresi: https://www.hrw.org/report/2019/05/01/chinas-algorithms-repression/reverse-engineering-xinjiang-police-mass , (Erişim Tarihi: 19 Ekim 2022).

Kan, Shirley A., Specialist in National Security Policy Foreign Affairs, Defense, and Trade Division, "*China: Suspected Acquisition of U.S. Nuclear Weapon Secrets*", CRS Report for Congress, Updated February, 2006, Erişim Adresi: https://www.fas.org/sgp/crs/nuke/RL30143.pdf , (Erişim Tarihi: 28 Eylül 2022).

Major, David ve Oleson, Peter, "Espionage Against America", Guide to the Study of Intelligence, Association of Former Intelligence Officers, Erişim Adresi: https://www.afio.com/publications/MAJOR_and_OLESON_Espionage_Against_America_from_AFIO_INTEL_SUMMER2017_Vol23_no1.pdf , (Erişim Tarihi: 10 Eylül 2022).

Mattis, Peter, "*Five Ways China Spies. Not as different as you might think*", National Interest, March 6, 2014, Erişim Adresi: http://nationalinterest.org/commentary/five-ways-chi- na-spies-10008 , (Erişim tarihi: 27 Eylül 2022).

Thomas R. McCabe, "*Chinese Intelligence, Surveillance, and Reconnaissance Systems*", JOURNAL OF INDO-PACIFIC AFFAIRS, SPRING 2021, Erişim Adresi: https://media.defense.gov/2021/Mar/07/2002595026/-1/-1/1/25%20MCCABE.PDF , (Erişim Tarihi: 19 Ekim 2022).

Messmer, Ellen, "*A House Intelligence Committee report blasts Huawei and ZTE as threats to U.S. national security*", NetworkWorld, October 8, 2012, Erişim Adresi: http://www.networkworld.com/article/2160516/data-center/house-intelligence-committee-report-blasts-hua- wei—zte-as-threats-to-u-s—national-secur.html , (Erişim Tarihi: 19 Ekim 2022).

Smith, I. C. ve West, Nigel, *Historical Dictionary of Chinese Intelligence, Historical Dictionaries of Intelligence and Counterintelligence*, (Lanham, MD: The Scarecrow Press, 2012).

United States House of Representatives, "*Report of The Select Committee on U.S. National Security and Military/Commercial Concerns with The People's Republic of China Submitted By Mr. Cox of California, Chairman*", (U.S. Government Printing Office Washington: 1999), Erişim Adresi: https://www.govinfo.gov/content/pkg/GPO-CRPT-105hrpt851/pdf/GPO-CRPT-105hrpt851.pdf , (Erişim Tarihi: 27 Eylül 2022).

U. S. House Permanent Select Committee on Intelligence, "*The China Deep Dive: A Report on the Intelligence Community's Capabilities and Competencies with Respect to the People's Republic of China*", 2020, Erişim Adresi: https://intelligence.house.gov/uploadedfiles/hpsci_china_deep_dive_redacted_summary_9.29.20.pdf , (Erişim Tarihi: 19 Ekim 2022).

Zi, Sun (Sun Tzu), *Savaş Sanatı*, (İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2018).

ÇİN'İN YEREL ULUSLARARASI İLİŞKİLER TEORİLERİ VE ÇİN DIŞ POLİTİKASI

Prof. Dr. Gökhan Koçer* - Dr. Öğr. Üyesi Müge Yüce**

Özet

Uluslararası sistemin yapısında 1970'li yılların sonunda başladığı kabul edilen ve giderek hızlanan dönüşüm, son yirmi yıldır uluslararası ilişkiler (Uİ) disiplininde dinamik ve ufuk açıcı bir gelişme ile yeni bir boyut kazanmıştır. 1971'de Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) üyesi olmasından sonra uluslararası ilişkilerdeki rolü ve etkinliği artan Çin, Uİ disiplininde de söz sahibi olmak ve en azından kendine ait anlayışla dış politikasını yönetmek ve yönlendirmek istemiştir. Uİ disiplinindeki ana akım teorilere bir Çin okulu veya Çin karakteristikli Uİ teorisi kazandırmayı amaçlayan bu gelişme, son dönem Uİ tartışmalarının öne çıkan konu başlıklarından birisi haline gelmiştir. Bu gelişmenin alanyazındaki önemi dikkate alınarak bu çalışmada Çin karakteristikli Uİ teorisine yönelik gelişmeler disiplin içerisindeki temel tartışma noktaları dikkate alınarak analiz edilmeye çalışılmıştır. Uİ'de bir Çin okulunun mümkün olup olmadığı bu çalışmanın sınırlarını aşmakla birlikte çalışmanın sonunda söz konusu tartışmanın gelecekte sunacağı olasılıklara ve sınırlılıklarına değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası İlişkiler Teorisi, Çin Okulu, Geleneksel Çin Düşüncesi, Çin Merkezlilik, Avrupa-merkezlilik

Internatonal Relations (Ir) Theory With Chinese Characteristics And China's Foreign Policy

Abstract

The transformation in the structure of the international system, which is accepted to have started in the 1970s, continues at an accelerating rate. This transformation has gained a new dimension with a dynamic and eye-opening development in the discipline of International Relations (IR) in the last two decades. After becoming a member of the United Nations Security Council (UNSC) in 1971, China, whose role and effectiveness in IR increased, wanted to have a say in IR discipline and at least to manage and direct its foreign policy with its own understanding. This development, which aims to bring a Chinese School or IR Theory with Chinese Characteristics to the mainstream theories of the IR discipline, has become one of the prominent topics of the recent IR discussions. Considering the importance of this development in the literature, this study tried to analyse discussions and developments on the IR Theory with Chinese Characteristics by taking into account the main points within the discipline. Even though the discussion on whether a Chinese School is possible in IR goes beyond the limits of this study, at the end of the study, the possibilities and limitations of this discussion in the future will be mentioned.

Keywords: International Relations Theory, Chinese School, Traditional Chinese Thought, Sino-centrism, Euro-centrism

* Karadeniz Teknik Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü, g.kocer@ktu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1974-5013.
** Atatürk Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü, muge.yuce@atauni.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7593-6060

KAYNAKÇA

Acharya, Amitav ve Buzan, Barry, "Neden Batı Kökenli Olmayan Bir Uluslararası İlişkiler Teorisinden Yoksunuz?", içinde *Batı Kökenli Olmayan Uluslararası İlişkiler Teorisi, Asya Üzerine ve Asya'nın Ötesinde Çeşitli Perspektifler*, Amitav Acharya & Barry Buzan (ed.), Ebru Thwaites Diken (Çev.), 1. Basım, (Sakarya: Sakarya Üniversitesi Kültür Yayınları, 2018), ss. 15-50.

Callahan, William A., "Chinese Visions of World Order: Post-hegemonic or a New Hegemony", *International Studies Review*, Cilt: 10, Sayı: 4, 2008, ss. 749-761, Erişim Adresi: https://www.jstor.org/stable/pdf/25482021.pdf?refreqid=excelsior%3A7484ff32484faf3cc3f3fd71d2d4ed24, (Erişim Tarihi: 01 Eylül 2021).

Chan, Gerald, *Chinese Perspectives on International Relations*, (London: Macmillan Pres, 1999).

Chih-yu Shih, "Introduction: Relating China to International Relations", *China and International Theory The Balance of Relationships*, Chih-yu Shih et.al., (London and New York: Routledge, 2019).

Durdular, Arzu, "Çin'de Uluslararası İlişkiler Çalışmalarının Gelişimi", *Avrasya Etüdleri*, Cilt: 47, Sayı: 1, 2015, ss. 113-128, Erişim Adresi: https://www.avrasyaetudleri.com/sayi/47-sayi, (Erişim Tarihi: 05 Eylül 2021).

Geeraerts, Gustaaf ve Jing, Men, "Çin'de Uluslararası İlişkiler Teorisi", Gökhan Koçer (Çev.), *Avrasya Dosyası*, Cilt:12, Sayı: 1, 2006, ss.151-183.

Griffiths, Martin, "Worldviews and IR Theory: Conquest or Coexistence?", içinde *International Relations Theory for the Twenty-First Century*, Martin Griffiths (ed.), (London, New York: Routledge, 2007), ss. 1-10.

Hoffmann, Stanley, "An American Social Science: International Relations", *Daedalus*, Cilt: 106, Sayı: 3, 1977, ss. 41-60, Erişim Adresi: https://www.jstor.org/stable/pdf/20024493.pdf?refreqid=excelsior%3Ab00806087c0b6dfc15bde7eba0808d14, (Erişim Tarihi: 20 Eylül 2021).

Kavalski, Emilian, "The Guanxi of Relational International Affairs", *Chinese Political Science Review*, Cilt: 3, 2018, 233-251, Erişim Adresi: https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s41111-018-0096-0.pdf, (Erişim Tarihi: 15 Eylül 2021).

Kim, Hun Joon, "Will IR Theory with Chinese Characteristics be a Powerful Alternative?", *The Chinese Journal of International Politics*, Cilt: 9, Sayı: 1, 2016, ss. 59-79, Erişim Adresi: https://academic.oup.com/cjip/article/9/1/59/2365936, (Erişim Tarihi: 15 Eylül 2021).

Kristensen, Peter Marcus ve Nielsen, Ras Tind, "Constructing a Chinese International Relations Theory: A Sociological Approach to Intellectual Innovation", *International Political Sociology*, Cilt: 7, Sayı: 1, 2013, ss.19-40, Erişim Adresi: file:///C:/Users/user/Downloads/KristensenandNielsen.2013.ConstructingaChineseSchool.%20(1).pdf, (Erişim Tarihi: 20 Eylül 2021).

Li, Shaojun, "International Politics Studies in China", içinde *Study on International Politics in China*, Yuyan Zhang (ed.), (Singapore: World Scientific, 2020), ss. 1-38.

Liang Shoude, "Constructing an International Relations Theory with Chinese Characteristics", *Political Science*, Cilt: 49, Sayı: 1, 1997, ss. 23-39, Erişim Adresi: https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/003231879704900103, (Erişim Tarihi: 22 Eylül 2021).

Lu, Mingjun, "The Bene-Ideal: China's Cosmopolitan Vision of World Order", *Chinese Political Science Review*, Cilt: 1, 2016, ss. 336-352, Erişim Adresi: https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s41111-016-0016-0.pdf, (Erişim Tarihi: 22 Eylül 2021).

Noesselt, Nele, "Is There a "Chinese School" of IR?", *German Institutes of Global and Area Studies Working Papers*, No. 188, 2012, ss. 1-28, Erişim Adresi: https://pure.giga-hamburg.de/ws/files/21244108/wp188_noesselt.pdf, (Erişim Tarihi: 02 Eylül 2021).

Noesselt, Nele "Revisiting the Debate on Constructing a Theory of International Relations with Chinese Characteristics", *The China Quarterly*, Sayı: 222, 2015, ss. 430-438, Erişim Adresi: https://www.cambridge.org/core/journals/china-quarterly/article/abs/revisiting-the-debate-on-constructing-a-theory-of-international-relations-with-chinese-characteristics/1F90D82B6157FA4A2FFA384D8544E7F3, (Erişim Tarihi: 15 Eylül 2021).

Pekcan, Cemre, "Yeni-liberal Kurumsalcılık Çerçevesinde Çin'in Komşuluk Diplomasisi: Hu Jintao ve Xi Jinping Dönemlerine Karşılaştırmalı Bir Bakış", *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 13, Sayı: 19, 2019, ss. 2867-2892. Erişim Adresi: https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/816717, (Erişim Tarihi: 01.10.2021).

Smith, Steve, "The Discipline of International Relations: Still an American Social Science?", *British Journal of Politics and International Relations*, Cilt: 2, Sayı: 3, 2000, ss. 374-402. Erişim Adresi: https://journals.sagepub.com/doi/10.1111/1467-856X.00042, (Erişim Tarihi: 01.10.2021).

Smith, Steve, "The United States and the Discipline of International Relations: "Hegemonic Country, Hegemonic Discipline"", *International Studies Review*, Cilt: 4, Sayı: 2, 2002, ss. 67-85. Erişim Adresi: https://www.jstor.org/stable/pdf/3186354.pdf?refreqid=excelsior%3A491ef74d4ecd5628a4943b47334be6f8, (Erişim Tarihi: 01.10.2021).

Song, Xinning, "Building International Relations Theory with Chinese Characteristics", *Journal of Contemporary China*, Cilt: 10, Sayı: 26, 2001, ss. 61-74, Erişim Adresi: https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10670560125339, (Erişim Tarihi: 23 Eylül 2021).

Wan, Ming, "Introduction: Chinese Traditions in International Relations", *Journal of Chinese Political Science*, Cilt: 17, 2012, ss. 105-109, Erişim Adresi: https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s11366-012-9187-1.pdf, (Erişim Tarihi: 03 Eylül 2021).

Qin, Yaqing, "Development of International Relations Theory in China", *International Studies*, Cilt: 46, 1&2, 2009, 185–201.

Qin, Yaqing, "Neden Çin Kökenli Bir Uluslararası İlişkiler Teorisi Yok?", içinde *Batı Kökenli Olmayan Uluslararası İlişkiler Teorisi, Asya Üzerine ve Asya'nın Ötesinde Çeşitli Perspektifler*, Amitav Acharya & Barry Buzan (ed.), Ebru Thwaites Diken (Çev.), 1. Basım, (Sakarya: Sakarya Üniversitesi Kültür Yayınları, 2018), s. 51-83.

Wang, Jiangli ve Buzan, Barry, "The English and Chinese Schools of International Relations: Comparisons and Lessons", *The Chinese Journal of International Politics*, 2014, ss. 1-46, Erişim Adresi: https://academic.oup.com/cjip/article/7/1/1/574387?login=true, (Erişim Tarihi: 21 Eylül 2021).

Wang, Yiwei, "China Between Copying and Constructings", içinde *International Relations Scholarship Around the World*, Arlene B. Tickner & Ole Wæver (ed.), (London and New York: Routledge, 2009), ss. 103-119.

Yan Xuetong, "Why Is There No Chinese School of International Relations Theory?", içinde *Ancient Chinese Thought, Modern Chinese Power*, Daniel A. Bell & Sun Zhe (ed.), Edmund Ryden (Çev.), (Princeton and Oxford: Princeton University Press, 2011), ss. 252-264.

Yih-Jye Hwang, "Reappraising the Chinese School of International Relations: A Postcolonial Perspective", *Review of International Studies*, Cilt: 47, Sayı: 3, 2021, ss. 1-20, Erişim Adresi: file:///C:/Users/user/Downloads/Reappraising_the_Chinese_School_of_International_R.pdf, (Erişim Tarihi: 20 Eylül 2021).

Yüce, Müge, "Uluslararası İlişkiler'de Hegemonya ve Hegemonik Geçiş Teorileri: "Yeni Hegemon" Söylemi Kapsamında Çin'in Ortadoğu Politikası", Yayımlanmamış Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Ocak 2020.

Zhang, Feng, *Chinese Hegemony, Grand Strategy and International Institutions in East Asian History*, (California: Stanford University Press, 2015).

Zhang, Yongjin, "System, Empire and State in Chinese International Relations", *Review of International Studies*, Cilt: 27, Sayı: 5, 2001, ss. 43-63, Erişim Adresi: https://research-information.bris.ac.uk/ws/portalfiles/portal/8399966/System_Empire_and_State_in_Chinese_International_Relations.pdf, (Erişim Tarihi: 03 Eylül 2021).

kuruluşlar lider ve uzmanlar başta olmak üzere büyük bir insan kaynağı gerekliliğini de beraberinden getirmektedir. Tüm bu ihtiyaçlar Çin için bile oldukça yüksek rakamlardır ki bu da Çin'in yapmak istedikleri ve yapabilecekleri arasındaki boşluğun derinliğini belirleyecektir.

KAYNAKÇA

Abb, Pascal, "China's Foreign Policy Think Tanks: institutional evolution and changing roles", *Journal of Contemporary China*, Cilt:24, Sayı: 93, 2015, ss. 531-553.

Ahmad, Mahmood, "The Role of Chinese Think Tanks in Foreign Policy Making: Growing Influence and Political Limitations", *The Dialogue*, Cilt: 3, Sayı: 33, 1968, ss. 388-409.

Bi Fan, "China has Think Tank Quantity, but not Quality", *Caixin Wang*, 12 Mart 2015, Erişim Tarihi: https://www.caixinglobal.com/2015-03-12/china-has-think-tank-quantity-but-not-quality-101045987.html, (Erişim Tarihi: 11 Ağustos 2021).

Bijian, Zheng, *China's Peaceful Rise: Speeches of Zheng Bijian 1997-2005*, (Washington DC: The Brookings Institution, 2005).

Bonnin, Michel and Chevrier, Yves, "The Intellectual and the State: Social Dynamics of Intellectual Autonomy during the Post-Mao Era", *The China Quarterly*, Sayı:127, 1991, ss. 569-593

Casarini, Nicola, "The Role of Think Tanks in China", *Short Term Policy Brief*, Cilt: 33, 2012.

De Glopper, Donald, "Science and Technology", içinde *China: A Country Study*, Robert L. Worden & Andrea Matles Savada & Ronald E. Dolan (ed.), (Washington, D.C. : Federal Research Division, Library of Congress, 1988), ss. 371-407.

Gill, Bates ve Mulvenon, James, "Chinese Military-Related Think Tanks and Research Institutions", *The China Quarterly*, Sayı: 171, 2002, ss. 617-624.

Glaser, Bonnie S. ve Saunders, Phillip C., "Chinese Civilian Foreign Policy Research Institutes: Evolving Roles and Increasing Influence.", *The China Quarterly*, Sayı: 171, 2002, ss. 597-616.

Goldman, Merle, "Politically-Engaged Intellectuals in the Deng-Jiang Era: A Changing Relationship with the Party-State," *The China Quarterly*, Sayı:145, 1996, ss.35-52.

Goldman, Merle, *China's Intellectuals: Advice and Dissent* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1981)

Goldman, Merle, *Sowing the Seeds of Democracy in China* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1994).

Halpern, Nina P., "Information Flows and Policy Coordination in the Chinese Bureaucracy," içinde *Bureaucracy, Politics and Decision-Making in Post-Mao China*, Kenneth G. Lieberthal & David Lampton (ed.), (California: University of California Press, 1992), ss. 126-149.

Jackson, Steven F., "Lessons From a Neighbour: China's Japan- Watching Community", içinde *China and Japan: History, Trends, and Prospects*, (California: Oxford University Press, 1996), ss. 155-178.

Kaimin, Chen, "The Dilemma of Chinese Think Tanks' Internationalization and Its Solution", *Contemporary International Relations*, Cilt: 3, Sayı: 33, 2014.

Kurlantzick, Joshua, *Charm Offensive: How China's Soft Power is Transforming the World*, (New Haven: Yale University Press, 2007).

Li, Cheng, "China's New Think Tanks: Where Officials, Entrepreneurs, and Scholars Interact", *China Leadership Monitor*, Sayı: 29, 2009.

Li, Cheng, "The Power of Ideas and Ideas of Power: Chinese Think Tanks in Search of Prominence", içinde *The Power of Ideas*, Cheng Li (ed.), (Washington, DC: The Brookings Institution, 2017), ss. 3-56.

Li, He, "The Role of Think Tanks in Chinese Foreign Policy", *Problems of Post-Communism*, Cilt:49 Sayı:2, 2002, ss.33-43.

Lucy Hornby, "China to Let 100 Think Tanks Bloom", *Financial Times*, 4 Mayıs 201, Erişim Adresi: https://www.ft.com/content/115be32a-f234-11e4-b914-00144feab7de, (Erişim Tarihi: 11 Ağustos 2021),

McGann, James G., "2020 Global Go to Think Tank Index Report", *University of Pennsylvania*, 2021, Erişim Adresi: https://repository.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1019&context=think_tanks, (Erişim Tarihi: 13 Ağustos 2021)

McGann, James G., "Chinese Think Tanks, Policy Advice and Global Governance", *RCCPB Working Paper #21 Indiana University Research Center for Chinese Politics & Business*, 2012, Erişim Adresi: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2169812, (Erişim Tarihi: 05 Ağustos 2021)

Ming-Chen, Shai and Stone, Diane, "The Chinese Tradition of Policy Research Institutes," içinde *Think Tank Traditions: Policy Research and the Politics of Ideas,* Diane Stone and Andrew Denham (ed.), (Manchester: Manchester University Press, 2004), ss. 141-162.

Naughton, Barry, "China's Economic Think Tanks: Their Changing Role in the 1990s", *The China Quarterly*, Sayı: 171, 2002, ss. 625-635.

Ning, Lu, *The Dynamics of Foreign Policy Decisionmaking in China,* (Boulder, CO: Westview Press, 2000).

Party Committee of the PRC Ministry of Civil Affairs, "Advance the Healthy Development of Social Think Tank", *Renmin Ribao*, 05 Mayıs 2017, Erişim Adresi: http://politics.people.com.cn/n1/2017/0505/c1001-29255044.html, (Erişim Tarihi: 11 Ağustos 2021)

Qi, Dongtao, "The Roles of Government, Businesses, Universities and Media in China's Think Tank Fever: A Comparison with the American Think Tank System", China: An International Journal, Cilt:16, Sayı:2, 2018, ss. 31-50.

Shambaugh, David, "China's America Watchers," *Problems of Communism*, Cilt:37, Sayı:3-4, 1988, ss.71-94.

Shambaugh, David, "International Relations Studies in China: History, Trends, and Prospects", *International Relations of the Asia-Pacific,* Cilt: 11, Sayı: 3, 2011, ss. 339-372.

Swaine, Michael, *The Role of the Chinese Military in National Security Policymaking*, (Santa Monica, CA: RAND, 1999).

Tanner, Murray Scot, "Changing Windows on a Changing China: The Evolving "Think Tank" System and the Case of the Public Security Sector", *The China Quarterly*, Cilt: 171, 2002, ss. 559-574.

Ueno, Makiko,"Northeast Asian Think Tanks: Toward Building Capacity for More Democratic Societies", içinde *Think Tanks and Civil Societies: Catalysts for Ideas and Action*, James McGann and Kent R. Weaver (ed.) (New Brunswick, NJ: Transaction Publishers, 2000), ss. 221-242.

Wenwen Wang, "Weak Think Tanks Shackle Nation's Governance Upgrade", *Global Times*, 23 Ocak 2015, Erişim Adresi: http://www.globaltimes.cn/content/903556.shtml, (Erişim Tarihi: 11 Ağustos 2021).

Wuthnow Joel & Chen Dingding, "China's 'New-Type' Private Think Tanks: Is 'New' Better?", *Journal of Chinese Political Science*, Sayı: 26, 2021, ss.373-391.

Xufeng, Zhu, "The Influence of Think Tanks in the Chinese Policy Process: Different Ways and Mechanisms." *Asian Survey,* Cilt: 49, Sayı: 2, 2009, ss. 333-357.

Yiwei Wang, "Public Diplomacy and the Rise of Chinese Soft Power", *The Annuals of the American Academy*, Cilt: 616, Sayı: 1, 2008, ss. 257-273.

Zheng, Shiping, *Party vs. State in Post-1949 China: The Institutional Dilemma*, (Cambridge: Cambridge University Press, 1997).

Zhu, Xufeng & Xue, Lan, "Think tanks in transitional China", *Public Administration and Development*, Cilt: 27, Sayı: 5, 2007, ss. 452-464.

Zhu, Xufeng, "China's Think Tanks: Roles and Characteristics", *EAI Background Brief No. 306*, 2006, Erişim Adresi: https://www.yumpu.com/en/document/read/25015357/chinas-think-tanks-roles-and-characteristics-east-asian-institute , (Erişim Tarihi: 06 Ağustos 2021).

"2014 Chinese Think Tank Report: Ranking By Influence and Policy Recommendations", *Shanghai Academy of Social Science*, 2015.

"About", *CASS*, http://casseng.cssn.cn/about/about_cass/, (Erişim Tarihi: 10 Ağustos 2021).

"Implementation Opinion on Promoting the Healthy Development of Social Think Tanks", *Shandong Province Social Organization Management Bureau*, 31 Ekim 2018, Erişim Adresi: http://mzt.shandong.gov.cn/art/2018/10/31/art_92810_7205719.html, (Erişim Tarihi: 11 Ağustos 2021).

"Total Population 2020", *The World Bank Data*, 2021, Erişim Adresi: https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?most_recent_value_desc=true, (Erişim Tarihi: 13 Ağustos 2021).

"Xi Calls for New Type of Think Tanks", *Xinhua*, 27 Ekim 2014, Erişim Tarihi: http://www.chinadaily.com.cn/china/2014-10/27/content_18810882.htm, (Erişim Tarihi: 11 Ağustos 2021).

AB-ÇİN HALK CUMHURİYETİ İLİŞKİLERİ

Prof. Dr. İrfan Kaya Ülger*

Özet

1975 yılında başlayan Çin-AB diplomatik ilişkileri zaman içerisinde gelişerek çok boyutlu bir nitelik kazanmıştır. İlişkilerin son otuz yılına odaklanan bu çalışma, iki aktör arasındaki ticari ilişkilerin hacmine dikkat çekerken aynı zamanda gelişen asimetrik bağımlılık ilişkisini de incelemektedir.

GİRİŞ

Avrupa Birliği ile Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) arasında diplomatik ilişkiler 1975 yılında başlamıştır. Günümüzde, İrlanda dışında kalan AB ülkelerinin ÇHC ile ikili seviyede diplomatik ilişkisi bulunmaktadır. Bununla birlikte kimi devletlerin ilişkileri ÇHC'nin kuruluşa kadar gitmektedir. 2020 Ocak'ında AB'den ayrılan İngiltere, Hong Kong üzerindeki çıkarlarını korumak için Komünist Devrim'in hemen ardından yeni rejim diplomatik ilişki kurmuştur. 1950 yılında İsveç, Danimarka, Finlandiya ve Norveç, 1964 yılında Fransa ve diğer ülkelerin büyük bölümü de 1970 ve 1980'li yıllarda ÇHC'ni tanımış ve diplomatik ilişki kurmuşlardır (Brown, 2018.123).

AB ile Çin arasında ilk ticaret anlaşması, Avrupa Komisyonu üyesi Christopher Soames'in 1975 yılında yaptığı Pekin ziyaretinin ardından 1978 yılında imzalanmıştır. 1985 yılından sonra taraflar arasındaki düzenli ziyaretlerin neticesi olarak yeni iş birliği alanlarının kapısı aralanmıştır. 1985 tarihli Ticaret ve İş Birliği Anlaşması, ikili ilişkilerin en önemli metni kabul edilmektedir. Klasik bir ticaret anlaşması özellikleri taşıyan söz konusu anlaşma ile taraflar arasında çeşitli mal ve hizmetlerde gümrük vergisi indirimi sağlanmıştır. Anlaşmada siyasi norm ve değerler yerine daha çok ekonomik çıkarlara öncelik verilmiştir. O dönemdeki adıyla Avrupa Ekonomik Topluluğunun (AET) ÇHC ile ilişkilerinde çok önemli bir kırılma noktası Haziran 1989'daki Tiananmen olayları olmuştur. AET, Pekin'in en büyük meydanında gösteri yapanlara karşı hükûmetin şiddet kullanılmasını protesto etmiş, ÇHC ile ilişkiler sınırlandırılmış hatta silah ambargosu uygulanmıştır. İkili ilişkileri olumsuz etkileyen bu gelişmenin etkileri, 1990'ların ortalarına kadar sürmüş ve ardından normalleşme dönemi başlamıştır.

Taraflar arasında ticaret ve yatırım hacminin artması neticesi olarak 21'nci yüzyılın başlarında AB, ÇHC'nin en büyük ticaret ortağı hâline gelmiş, buna karşılık AB dış ticare-

* Kocaeli Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesi. E posta: ikulger@gmail.com

Daha spesifik olarak AB, Çin'e örtülü bir şekilde odaklanarak tek pazara zarar eden yabancı sübvansiyonlarla ilgili yasa çıkarmak için istişarelerde bulunuyor. Kâğıt üzerinde CAI, gerek Çin'in gerekse AB'nin ihtiyaç hâlinde ek düzenleyici önlemler almasına izin vermekte ancak CAI'de belirtilen nedenler sübvansiyonlardan bahsetmemektedir.

Çin, CAI'yi onaylamadan hemen önce Çin'in ulusal güvenliğine zarar verdiğinde dış yatırımı savuşturmak için 19 Aralık'ta bir Ulusal Güvenlik Yasası'na acele ederek kendini zaten korumuştur. Asıl soru, AB'nin artık dış sübvansiyonlara karşı yasalaştırarak pazarını haksız rekabetten koruma çabalarına devam etmeye cesaret edip etmeyeceğidir.

KAYNAKÇA

Akçadağ, Alagöz Emine (2016), "Ekonomik Karşılıklı Kapsamında AB -Çin İlişkileri", *Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 1, s. 33-56.

Brown, Kerry (2018), "The EU and China, From 2006 to 2016: A Clash Between Interests and Values", *Journal of British Association for Chinese Studies*, Cilt: 8, Sayı: 2, July, 2018.

Brugel, (2021), Europe's Disappointing Investment Deal with China, Europe's Disappointing Investment Deal with China | Bruegel (Erişim 25 Aralık 2021)

Chinamission (2022), Key Document on China-EU Relations, Mission of the Peoples Republic of China to the EU, Key Documents On China-EU Relations (chinamission.be), (Erişim: 12 Aralık 2021)

Commission of the European Communities (2006), Closer Partners, Growing Responsibilities, EUR-Lex - 52006DC0631 - EN-EUR-Lex (europa.eu) (Erişim 10 Ocak 2021).

Dinan, Desmond (1999), Ever Closer Union, Palgrave, New York,

EMI (2021), EU-China Relations, Brussel EMI: AB-Çin İlişkileri | EMI (europeanmovement.eu) (Erişim: 20 Ocak 2022).

Erdoğan, Seven (2021), "17+1 Platformunun Beklenmeyen Sonuçları: Avrupa Yeniden mi Bölünüyor?", İmgelem, Cilt: 5, Sayı: 9, ss. 197-210.

EU (2020), Comprehensive Agreement on Investment, EU and China Reach Agreement in Principle on Investment (europa.eu)

EU-China Relations (europa.eu) (EU China relations chronology)

Euronews (2020), China warns EU not to interfere in Hong Kong matters | Euronews (Erişim: 25 Ocak 2022)

European Commission (2019), Joint Communication to the European Parliament, The European Council an The Council, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52019JC0005 (Erişim: 15 Aralık 2021)

Eurostat (2007), External and Intra European Union Trade 7/2007.

From "China Shock" to Deglobalisation Shock: China's WTO Accession and US Economic Engagement 20 Years on — United States Studies Centre (ussc.edu.au)

Hooijmaaijers, Bas (2021), Unpacking EU Policy-Making, Towards China: How Member States, Bureaucracies,and Institutions Shape its China Economic Policy, Palgrave/Mcmillan, Shanghai/ China

HRW (2020), "China's Global Threat to Human Rights", World Report 2020: China's Global Threat to Human Rights | Human Rights Watch (hrw.org), (Erişim. 10 Aralık 2021).

Kirchner, Stephen (2022), From China to Deglobalisation Shock: China'ysa WTO Accession and US Economic Engagemen 20 Years On (Erişim: 31 Ocak 2022).

Li, He (2015), Political Thought and China's Transformation: Ideas Shaping Reform in Post-Mao China, Palgrave/Macmillan, London

Pavlevic, Dragan (2020), "A Power Shift Underway in Europe? China's Relationship with Central and Eastern Europe Under the Belt and Road Initiative", içinde Li Xing, Mapping China's One Belt one Road Initiative, Palgrave, Cham/ Switzerland, ss. 249-278.

Weske, Simone (2007), The Role of France and Germany in EU-China Relations, CAP Working Paper, August 2007.

WTO (2011), "China in the WTO: Past, Present and Future", s7lu_e.pdf (wto.org) (Erişim: 30 Ocak 2022).

Xing, Li (2020), "China's Pursuit of the 'One Beld One Road' Initiative: A New World Order with Chinese Characteristics?", içinde Li Xing, Mapping China's One Belt one Road Initiative, Palgrave, Cham/ Switzerland, ss. 1-29.

ÇİN'İN YÜKSELİŞİNİN GÜÇ OLGUSUYLA KURAMSAL ANALİZİ

Doç. Dr. Öner Akgül*

GİRİŞ

Güç, kuramsal anlamda başta realist yazarlar olmak üzere, tüm ilişkilerin temeline yerleştirilebilen uluslararası ilişkilerin önemli boyutlarından biridir. Bu fenomenin anlaşılması, açıklanması gerek materyalistik gerekse metaforik kullanımı, birçok ikili ya da çok taraflı ilişkinin gerçekleşmesinde baz alınırken, aynı zamanda (yapısalcılar başta olmak üzere) sistemik ilişkilerin de temelinde yatar. Bu yönüyle, gücü anlama ve açıklama çabası, bu kavrama ilişkin çok sayıda kuramın, modelin ve metaforun da ortaya çıkmasını sağlamıştır. Güç dengesi, güç dağılımı, yumuşak ve sert güç, güç geçişi, büyük ve orta büyüklükte güç, süper güç, akıllı güç, keskin güç vs. kavramların her biri derin bir kuramsal tartışmanın sorunu olmuş ve alanda çok sayıda bu metaforlara ilişkin eserler verilmiştir.[1] Bu kavramlardan hareketle devletlerarası ilişkilerde güç, kendisinin dağılımı aracılığıyla uluslararası sistemin oluştuğu, bazı kuramlar açısından ne pahasına olursa olsun gerçekleştirilmesi gereken, maksimize edilmesi gereken, korunması gereken, rekabete neden olan, statü uyuşmazlığı yaratan, dengelenmesi gereken bir merkez kavramı olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla gğç dağılımında her değişim gerek uluslararası sistemde gerekse bölgesel ilişkileri temelinden değiştiren bir süreci başlatmaktadır. Dolayısıyla tarihsel olarak değişen güç dağılımlarından biri de bu yüzyılda, tek kutupluluktan çok kutupluluğa geçiş sürecinde belirmiş, son yirmi yılda yapılan çalışmalara bakıldığında ise bu değişimin itici gücünün de Çin olduğu görülmüştür. Dolayısıyla Çin'in yükseliş süreciyle başlayan uluslararası sistemde dönüşümün, farklı analiz düzeylerinde nasıl sonuçlandığı da gücü temel alarak açıklayan yazarların temel çıkış noktasına dönüşürken, Çinli kuramcıların ise Batı'nın tehdit algısını yatıştırarak rahatlatan karşı kuramlar geliştirmesini de sağlamıştır.[2] Bu çalışma kapsamında Çin'in yükseliş sürecinin, güç üzerine kuramsal çalışmalar yapan yazarların perspektiflerinden hareketle açıklanması

* Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

1 M. Marks, *Metaphors in International Relations Theory* (Springer, 2011).

2 Batı'nın uluslararası ilişkiler kuramında, özellikle pozitivist kuramlara bakıldığında, Çin'in bir potansiyel tehdit olarak görülerek değerlendirmelerin bu yönde yapılmasından, Çinli akademisyenlerin oldukça tepkisel oldukları görülmektedir. Hatta, halihazırdaki ana akım kuramsal yaklaşımların, doğrudan Batı perspektifinin yansıttığından, Batılı olmayan uluslararası ilişkiler kuramı konusunda Çinli yazarların oldukça orijinal eserler verdikleri de dikkatleri çekmektedir. Ancak bu çalışma, Batı ve Doğu'nun, özellikle de Çin'in güçlenme sürecini açıklama çabası içinde olduğundan, bu çalışma kapsamında bu tartışmaya girilmeyecektir.

KAYNAKÇA

"Africa." Erişim Tarihi Şubat 2, 2022 https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjb_663304/zwjg_665342/2490_665344/2493_665350/.

Akgül, Öner. "Güç Geçiş Teorisi Ve Çoklu Hiyerarşi Modelini Yeniden Düşünmek: Dünya Güç Hiyerarşisindeki Değişimin Teorik Analizi." *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 6, no. 3 (n.d.): 815–31.

Akgül, Öner, and Kadri Kaan Renda. "Reconsidering Power in International Relations." *Chinese Political Science Review* 5, no. 3 (2020): 332–54.

Arslan, İbrahim. "Bir Ülke-Bir Kıta İlişkileri: Çin-Afrika Örneği." *Yönetim Bilimleri Dergisi* 16, no. 31 (February 1, 2018): 125–42.

Athumani, Halima. "Officials in Uganda Dismiss Report Country Could 'Lose' Airport to China." VOA. Accessed February 2, 2022. https://www.voanews.com/a/officials-in-uganda-dismiss-report-country-could-lose-airport-to-china/6331909.html.

Bedell-Avers, Katrina, Samuel T. Hunter, Amanda D. Angie, Dawn L. Eubanks, and Michael D. Mumford. "Charismatic, Ideological, and Pragmatic Leaders: An Examination of Leader–Leader Interactions." *The Leadership Quarterly* 20, no. 3 (June 2009): 299–315.

Bijan, Zheng. "China's Peaceful Rise to Great-Power Status." *Foreign Aff.* 84 (2005): 18.

Blair, Robert A., Robert Marty, and Philip Roessler. "Foreign Aid and Soft Power: Great Power Competition in Africa in the Early Twenty-First Century." *British Journal of Political Science*, July 5, 2021, 1–22.

Broomfield, Emma V. "Perceptions of Danger: The China Threat Theory." *Journal of Contemporary China* 12, no. 35 (2003): 265–84.

Brzezinski, Zbigniew. "Can China Avoid the Thucydides Trap?" *New Perspectives Quarterly* 31, no. 2 (2014): 31–33.

Buzan, Barry. "China in International Society: Is 'Peaceful Rise'Possible?" *The Chinese Journal of International Politics* 3, no. 1 (2010): 5–36.

Buzan, Barry, and Michael Cox. "China and the US: Comparable Cases of 'Peaceful Rise'?" *The Chinese Journal of International Politics* 6, no. 2 (2013): 109–32.

Chan, Steve. "Is There a Power Transition between the US and China? The Different Faces of National Power." *Asian Survey* 45, no. 5 (2005): 687–701.

Chellaney, Brahma. "China's Creditor Imperialism | by Brahma Chellaney." Project Syndicate, December 20, 2017. https://www.project-syndicate.org/commentary/china-sri-lanka-hambantota-port-debt-by-brahma-chellaney-2017-12.

"China: A Source of Certainty and Stability in a Changing World." Accessed February 2, 2022. https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/zyjh_665391/201910/t20191022_678791.html.

Choucri, Nazli, and Robert C. North. "Dynamics Of International Conflict: Some Policy Implications of Population, Resources, and Technology." *World Politics* 24, no. S1 (1972): 80–122.

———. "Lateral Pressure in International Relations: Concept and Theory." *Handbook of War Studies*, 1989, 289–326.

Copeland, Dale. "Economic Interdependence and the Future of Us-Chinese Relations." *International Relations Theory and the Asia-Pacific*, 2003, 323–52.

Dahl, Robert A. "The Concept of Power." *Behavioral Science* 2, no. 3 (1957): 201–15.

DiCicco, Jonathan M., and Jack S. Levy. "The Power Transition Research Program." *The Realism Reader* 109 (2014): 211.

Douglas, Dan. "Mao Zedong and Xi Jinping: A Trait Analysis," 2017.

Edelstein, David M. "Time and the Rise of China." *The Chinese Journal of International Politics* 13, no. 3 (2020): 387–417.

Eisenman, Joshua, and Eric Heginbotham. "Building a More 'Democratic' and 'Multipolar' World: China's Strategic Engagement with Developing Countries." *China Review* 19, no. 4 (2019): 55–84.

Feng, Huiyun, and Kai He. "China under Xi Jinping: Operational Code Beliefs, Foreign Policy, and the Rise of China." In *Chinese Foreign Policy under Xi*, 19–35. Routledge, 2017.

"Foreign Ministry Spokesperson Hua Chunying's Regular Press Conference on October 23, 2019." Erişim Ocak 31, 2022. https://www.fmprc.gov.cn/ce/cgct/eng/fyrth/t1710130.htm.

Reuters. "France, China Sign 15 Commercial Deals, Including with Airbus, EDF," March 25, 2019, sec. Aerospace and Defense. https://www.reuters.com/article/us-france-china-contracts-idUSKCN1R623Q.

Freedman, Lawrence, and Jeffrey Michaels. "The Return of Great Power Politics." In *The Evolution of Nuclear Strategy*, 631–48. Springer, 2019.

Gilpin, Robert. *War and Change in World Politics*. Cambridge University Press, 1981.

Goldstein, Avery. "An Emerging China's Emerging Grand Strategy: A Neo-Bismarckian Turn." *International Relations Theory and the Asia-Pacific*, 2003, 57–106.

Griffith, Jennifer, Shane Connelly, Chase Thiel, and Genevieve Johnson. "How Outstanding Leaders Lead with Affect: An Examination of Charismatic, Ideological, and Pragmatic Leaders." *The Leadership Quarterly* 26, no. 4 (August 2015): 502–17.

Hanson, Fergus, Emilia Currey, and Tracy Beattie. "The Chinese Communist Party's Coercive Diplomacy," n.d., 68.

Hart, Jeffrey. "Three Approaches to the Measurement of Power in International Relations." *International Organization* 30, no. 2 (1976): 289–305.

He, Kai, and Huiyun Feng. "Xi Jinping's Operational Code Beliefs and China's Foreign Policy." *The Chinese Journal of International Politics* 6, no. 3 (2013): 209–31.

Hegre, H\aavard. "Gravitating toward War: Preponderance May Pacify, but Power Kills." *Journal of Conflict Resolution* 52, no. 4 (2008): 566–89.

How China Gains from Armenia-Azerbaijan War | Eurasianet." "Perspectives, Erişim Tarihi Şubat 2, 2022. https://eurasianet.org/perspectives-how-china-gains-from-armenia-azerbaijan-war.

Ikenberry, G. John. "The Rise of China and the Future of the West-Can the Liberal System Survive." *Foreign Aff.* 87 (2008): 23.

Reuters. "Italy Signs Deals Worth 2.5 Billion Euros with China," March 23, 2019, sec. U.S. Markets. https://www.reuters.com/article/us-italy-china-deals-factbox-idUSKCN1R40KN.

Jones, Bruce. "China and the Return of Great Power Strategic Competition." *Global China: Assessing China's Growing Role in the World. Washington, DC: The Brookings Institution*, 2020.

Nye. Jr, Joseph S. "China's Soft and Sharp Power | by Joseph S. Nye, Jr." Project Syndicate, January 4, 2018. https://www.project-syndicate.org/commentary/china-soft-and-sharp-power-by-joseph-s--nye-2018-01.

Kang, David C. *China Rising: Peace, Power, and Order in East Asia*. Columbia University Press, 2010.

Kirshner, Jonathan. "The Tragedy of Offensive Realism: Classical Realism and the Rise of China." *European Journal of International Relations* 18, no. 1 (2012): 53–75.

Kroenig, Matthew. *The Return of Great Power Rivalry: Democracy versus Autocracy from the Ancient World to the US and China*. Oxford University Press, 2020.

Lai, Christina. "Acting One Way and Talking Another: China's Coercive Economic Diplomacy in East Asia and Beyond." *The Pacific Review* 31, no. 2 (March 4, 2018): 169–87.

Lee, Tony C. "Can Xi Jinping Be the next Mao Zedong? Using the Big Five Model to Study Political Leadership." *Journal of Chinese Political Science* 23, no. 4 (2018): 473–97.

Lemke, Douglas, and Ronald L. Tammen. "Power Transition Theory and the Rise of China." *International Interactions* 29, no. 4 (October 2003): 269–71.

Li, Wei, and Dennis Tao Yang. "The Great Leap Forward: Anatomy of a Central Planning Disaster." *Journal of Political Economy* 113, no. 4 (August 2005): 840–77.

Luqiu, Luwei Rose. "The Reappearance of the Cult of Personality in China." *East Asia* 33, no. 4 (December 2016): 289–307.

Mankoff, Jeffrey. *Russian Foreign Policy: The Return of Great Power Politics*. Rowman & Littlefield Publishers, 2009.

Center For Global Development. "Mapping China's Participation in Multilateral Development Institutions and Funds." Accessed February 2, 2022. https://www.cgdev.org/publication/mapping-chinas-participation-multilateral-development-institutions-and-funds.

Marks, M. *Metaphors in International Relations Theory*. Springer, 2011.

Mearsheimer, John J. "Can China Rise Peacefully?" *The National Interest* 25, no. 1 (2014): 1–40.

Modelski, George, and William R. Thompson. "The Long Cycle of World Leadership." In *Seapower in Global Politics, 1494–1993*, 97–132. Springer, 1988.

Morrison, Wayne M. "China's Economic Rise: History, Trends, Challenges, and Implications for the United States," n.d., 42.

Most, Benjamin A., and Harvey Starr. "Polarity, Preponderance and Power Parity in the Generation of International Conflict." *International Interactions* 13, no. 3 (1987): 225–62.

Moul, William. "Power Parity, Preponderance, and War between Great Powers, 1816-1989." *Journal of Conflict Resolution* 47, no. 4 (2003): 468–89.

ABC News. "Norway Once Felt China's Wrath – What Can Australia Learn from Them?," September 3, 2020. https://www.abc.net.au/news/2020-09-04/norway-once-felt-chinas-wrath-what-can-australia-learn-from-them/12621056.

Nye, Joseph S. "China's Re-Emergence and the Future of the Asia-Pacific." *Survival* 39, no. 4 (1997): 65–79.

Omelicheva, Mariya Y., and John James Kennedy. "Reform in China and Russia: A Comparative Perspective." Oxford Research Encyclopedia of International Studies, March 1, 2010.

Organski, A. F. K., and Jacek Kugler. *The War Ledger*. University of Chicago Press, 1981.

Organski, Katherine Fox, and Abramo Fimo Kenneth Organski. *Population and World Power*. Knopf, 1961.

"Pekin Kış Olimpiyatları'nı boykot eden ABD'ye Çin'den misilleme," Euronews. Aralık 21, 2021. https://tr.euronews.com/2021/12/21/pekin-k-s-olimpiyatlar-n-boykot-eden-abd-ye-cin-den-misilleme-yapt-r-m.

Pyle, Kenneth B. "Japan's Return to Great Power Politics: Abe's Restoration." *Asia Policy* 13, no. 2 (2018): 69–90.

Qingguo, Jia. "Peaceful Development: China's Policy of Reassurance." *Australian Journal of International Affairs* 59, no. 4 (December 2005): 493–507.

Rauch, Carsten. "Challenging the Power Consensus: GDP, CINC, and Power Transition Theory." *Security Studies* 26, no. 4 (October 2, 2017): 642–64.

Shifrinson, Joshua. "The Rise of China, Balance of Power Theory and US National Security: Reasons for Optimism?" *Journal of Strategic Studies* 43, no. 2 (February 23, 2020): 175–216.

Singer, J. David, Stuart Bremer, and John Stuckey. "Capability Distribution, Uncertainty, and Major Power War, 1820-1965." *Peace, War, and Numbers* 19 (1972): 48.

Tammen, Ronald L., and Jacek Kugler. "Power Transition and China–US Conflicts." *The Chinese Journal of International Politics* 1, no. 1 (2006): 35–55.

Tan, Huileng. "China Says Companies That Support Taiwan Independence and Make Money on the Mainland Will Be Punished." Business Insider. Accessed February 2, 2022. https://www.businessinsider.com/china-warning-companies-supporting-financing-taiwan-independence-2021-11.

Taylor Fravel, M. "International Relations Theory and China's Rise: Assessing China's Potential for Territorial Expansion." *International Studies Review* 12, no. 4 (2010): 505–32.

"The Hambantota Port Deal: Myths and Realities." Accessed February 2, 2022. https://thediplomat.com/2020/01/the-hambantota-port-deal-myths-and-realities/.

Thompson, William R. *On Global War: Historical-Structural Approaches to World Politics*. University of South Carolina Press, 1988.

Vayrynen, Raimo. "Economic Cycles, Power Transitions, Political Management and Wars between Major Powers." *International Studies Quarterly* 27, no. 4 (December 1983): 389.

Wallerstein, Immanuel. *Modern World-System in the Longue Duree*. Routledge, 2015.

Waltz, Kenneth N. "The Origins of War in Neorealist Theory." *Journal of Interdisciplinary History* 18, no. 4 (1988): 615.

Waltz, Kenneth Neal. *Theory of International Politics/Kenneth N. Waltz*. Reading, Mass.: Addison-Wesley Pub. Co., 1979.

Weiss, Jessica Chen. "How Hawkish Is the Chinese Public? Another Look at 'Rising Nationalism' and Chinese Foreign Policy." *Journal of Contemporary China* 28, no. 119 (September 3, 2019): 679–95.

Wiegand, Krista E. "China's Strategy in the Senkaku/Diaoyu Islands Dispute: Issue Linkage and Coercive Diplomacy." *Asian Security* 5, no. 2 (June 5, 2009): 170–93.

Xiang, Jun, Christopher B. Primiano, and Wei-hao Huang. "Aggressive or Peaceful Rise? An Empirical Assessment of China's Militarized Conflict, 1979–2010." *Peace Economics, Peace Science and Public Policy* 21, no. 3 (2015): 301–25.

Yunling, Zhang. "China and Its Neighbourhood: Transformation, Challenges and Grand Strategy." *International Affairs* 92, no. 4 (2016): 835–48.

Zhang, Jian. "China's New Foreign Policy under Xi Jinping: Towards 'Peaceful Rise 2.0'?" *Global Change, Peace & Security* 27, no. 1 (2015): 5–19.

ÇİN'İN FİNANSAL HEGEMONYASININ YÜKSELİŞİ

Doç. Dr. Efe Can Gürcan*

Öz

Bu makale, süreç izleme yöntemi üzerinden "Çin'in finansal hegemonyasının yükselişi hangi finansal ve kurumsal dinamikler üzerinden gerçekleşmektedir?" sorusuna yanıt aramaktadır. En keskin ifadesini parasal güç ile uluslararası yatırım ve kredinin kontrolünde bulan finansal hegemonya, bir ülkenin diğer ülkelerin siyasal gündem, tutum ve davranışlarını belirlemesi imkânını sağlar. Normatif ve kurumsal dinamikleri üzerinden finansal hegemonyanın kalıcılığı ve kapsayıcılığı artırılabilir. 2000'li yıllarda dünya siyasetinin çok kutuplulaşması bağlamında Amerikan kapitalizminin krizi, ABD'nin dünya ekonomisine katkısının önemli ölçüde azalması ve kritik yenilgilerin ertesinde ABD'nin askerî üstünlük algısının darbe yemesi ile ABD'nin finansal hegemonyasının görece olarak gerilediği gözlemlenmektedir. Dünyanın en büyük ekonomisi olma yolunda hızla ilerleyen Çin ise bu fırsattan istifade, ABD'nin finansal hegemonyasının çatlakları arasından boy atma çabalarına hız vermektedir. Bu anlamda Çin'in 1 trilyon doların üstünde ABD hazine tahvilini kontrol etmesi, dünyanın en büyük ikinci ulusal varlık fonunu geliştirmesi, uluslararası yatırım pozisyonu ve dışa doğru yatırımlarında tarihi artışlar sağlaması, gelişmekte olan ülkelere en fazla kredi sağlayan ülke konumuna yükselmesi, küresel bir finans merkezi hâline gelmesi, yeşil finans alanında dünya liderliğini ABD'nin elinden kapması, Çin devlet bankalarının dünyanın en büyük şirketleri arasına girmesi, yuanın uluslararasılaştırılması yönünde sistematik çabalara girişmesi, Swift'e alternatif CIPS sistemini yaratması ve UnionPay aracılığıyla Visa ve Mastercard'ı tahtlarından etmesi son derece önemlidir. "İpek Yolu Ruhu" üzerinden çoğulcu bir normatif arka plana yaslanan Kuşak Yol Girişimi (KYG), yuanın uluslararasılaştırılmasında Çin menşeli kredi ve dışa doğru doğrudan yatırımların hızlandırılmasında, Çin devlet bankalarının küresel etkisinin ilerletilmesinde ve ABD'nin finansal hegemonyasına meydan okuyan diğer kurumlar ile eş güdümün geliştirilmesinde stratejik bir rol üstlenmiştir. KYG'nin finansal aracı olarak Asya Altyapı Yatırım Bankası ise benzer bir yaklaşım üzerinden Çin'in yükselen finansal hegemonyasının en önemli kurumsal ayaklarından birini teşkil etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Asya Altyapı Yatırım Bankası, Çin, Finansal Hegemonya, Kuşak Yol Girişimi, Yapısal Güç

The Rise of China's Financial Hegemony

Abstract

What are the economic and institutional dynamics that catalyze the rise of China's financial hegemony? In answering this question, the present article uses process tracing and descriptive statistics to examine China's growing financial influence in the 2000s. Drawing on Susan Strange's notion of "structural power", one could argue that financial hegemony depends, first and foremost, on what is known as "international monetary power" and the control of international credit and investment flows. This enables a hegemonic power to influence the political agenda, attitudes, and behavior of other states through financial means. However, it is neces-

* Uluslararası İlişkiler Bölümü, İstinye Üniversitesi ORCID ID: 0000-0002-5415-3163 efe.gurcan@istinye.edu.tr

Ayrıca KYG'nin, yeşil kuşak ve yeşil finans projeleri üzerinden çevresel-sosyal sürdürülebilirlik gündemini kontrol etmeye başladığı gözlemlenmektedir.

KYG'ye ek olarak AAYB de Çin'in yükselen finansal hegemonyasını örneklemektedir. AAYB, dünyanın en büyük çok taraflı kalkınma bankaları arasına girmiştir. Bu haliyle AAYB, Çin'in ABD hegemonyası altındaki Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu ve Asya Kalkınma Bankası gibi finansal örgütlerden memnuniyetsizliğinin bir ürünüdür. Bu memnuniyetsizlik, Çin merkezli AAYB'nin daha çoğulcu, daha kapsayıcı ve ulusal egemenliğe daha fazla önem veren bir normatif yaklaşım geliştirmesini doğurmuştur. Yine normatif düzlemde AAYB'nin yeşil ekonomiyi, cinsiyet eşitliğini ve çalışma haklarını destekleyen projelerin başını çektiği gözlerden kaçmamaktadır.

Bütün bunlar göz önüne alındığında ABD'nin yapısal gücünün görece gerilemesine koşut Çin'in yükselen bir finansal etkiye sahip olduğu inkâr edilemez. Ne var ki bu yükselişin ABD'nin hegemonyasını geçip geçemeyeceği ve geçerse ne zaman geçeceğini kestirmek şu an için mümkün görünmemektedir. Benzer bir çıkarım, Çin'in yükselen hegemonyasının, tıpkı ABD'nin yapısal gücünde yaşandığı gibi hegemonyacı bir tahakküme dönüp dönmeyeceği sorusu ile ilgili yapılabilir. Bugün için Çin'in finansal yükselişi daha kucaklayıcı ve ulusal egemenliğe saygı gösteren bir uluslararası eğilim yaratarak ABD'nin müdahaleciliğinin etkisini zayıflatmakta ve Türkiye gibi ülkelerin jeostratejik hareket alanını ve ulusal egemenlik kapasitesini genişletmektedir. Ancak her koşulda hem KYG hem de AAYB'nin Türkiye'yi doğrudan bir şekilde ilgilendirdiği hesaba katılırsa Türkiye'nin finansal alandaki bu gelişmeleri yakından takip etmesi hatta bunlara içeriden müdahale edebilecek bir konuma yükselmesi gereği daha net bir biçimde ortaya çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

AIIB, "Projects", 1 Ocak 2021, Erişim Adresi: https://www.aiib.org/en/projects/summary/index.html, (Erişim Tarihi: 8 Agustos 2021).

Andornino, Giovanni B., "Economic-Security Nexus in the AIIB: China's Quest for Security through Eurasian Connectivity", *Global Policy*, Cilt: 10, Sayı: 4, 2019, ss. 604-613.

Angang, Hu, Yilong, Yan ve Xiao Tang, *Xi Jinping's New Development Philosophy*, (Berlin: Springer, 2018).

Arslanalp, Serkan ve Simpson-Bell, Chima, "US Dollar Share of Global Foreign Exchange Reserves Drops to 25-year Low", *IMF Blog*, 5 Mayıs 2021, Erişim Adresi: https://blogs.imf.org/2021/05/05/us-dollar-share-of-global-foreign-exchange-reserves-drops-to-25-year-low/, (Erişim Tarihi: 8 Haziran 2021).

Atlı, Altay ve Akar, Zeynepcan, "China's Relationship with the Liberal International Order: The Case of the Asian Infrastructure Investment Bank", *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, Cilt: 8, Özel Sayı, 2020, ss. e1-e21.

Barton, Susanne, "Yuan's popularity for global payments hits five-year high", *Bloomberg*, 18 Şubat 2021, Erişim Adresi: https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-02-18/yuan-s-popularity-for-cross-border-payments-hits-five-year-high, (Erişim Tarihi: 8 Haziran 2021).

Borst, Nicholas, "CIPS and the international role of the Renminbi", *Pacific Exchange Blog*, 27 Ocak 2016, Erişim Adresi: https://www.frbsf.org/banking/asia-program/pacific-exchange-blog/cips-and-the-international-role-of-the-renminbi/, (Erişim Tarihi: 8 Haziran 2021).

Cai, Kevin G., "The One Belt One Road and the Asian Infrastructure Investment Bank: Beijing's New Strategy of Geoeconomics and Geopolitics", *Journal of Contemporary China*, Cilt: 27, Sayı: 114, 2018, ss. 831-847.

Campbell, Richard J., "China and the United States—A Comparison of Green Energy Programs and Policies", *Congressional Research Service*, 30 Nisan 2014, Erişim Adresi: https://fas.org/sgp/crs/row/R41748.pdf, (Erişim Tarihi: 8 Haziran 2021).

Carey, Lachlan ve Ladislaw, Sarah, "Chinese Multilateralism and the Promise of a Green Belt and Road", *CSIS*, 2019, Erişim Adresi: https://www.csis.org/analysis/chinese-multilateralism-and-promise-green-belt-and-road, (8 Haziran 2021).

Chen, Ian Tsung-yen, "China's Status Deficit and the Debut of the Asian Infrastructure Investment Bank", *The Pacific Review*, Cilt: 1, Sayı: 31, 2019, ss. 697-727.

Cheung, Fanny M. ve Hong, Ying-yi, *Green Finance, Sustainable Development and the Belt and Road Initiative*, (Londra: Routledge, 2021).

Ciorciari, John D., "China's Structural Power Deficit and Influence Gap in the Monetary Policy Arena", *Asean Survey*, Cilt: 54, Sayı: 5, 2014, ss. 869-893.

Cohen, Benjamin, *Currency Statecraft: Monetary Rivalry and Geopolitical Ambition*, (Chicago: University of Chicago Press, 2018) s. 55.

Cox, Robert, *Production Power and World Order: Social Forces in the Making of History*, (New York: Columbia University Press, 1987).

Dian, Matteo, "Does China Have Structural Power? Rethinking Chinese Power and its Consequences for the International Order", *The Journal of Northeast Asian History*, Cilt: 13, Sayı: 2, 2016, ss. 121-157.

Gabusi, Giuseppe, "Global Standards in the Asian Infrastructure Investment Bank: The Contribution of the European Members", *Global Policy*, Cilt: 10, Sayı: 4, 2019, ss. 631-638.

GFCI, "Global Financial Centers Index", 1 Ocak 2021, Erişim Adresi: https://www.longfinance.net/programmes/financial-centre-futures/global-financial-centres-index/gfci-29-explore-data/gfci-over-time/, (Erişim Tarihi: 8 Agustos 2021).

"Green Finance", *Green Belt and Road Initiative Center*, 2019, Erişim Adresi: https://green-bri.org/green-finance/, (Erişim Tarihi: 8 Haziran 2021).

"Green finance in China: Enabling a sustainable recovery", Chinadaily, 18 Eylül 2020, Erişim Adresi: https://www.chinadaily.com.cn/a/202009/18/WS5f647ad8a31024ad0ba7a79c.html, (Erişim Tarihi: 8 Haziran 2021).

Gürcan, Efe Can, *Multipolarization, South-South Cooperation and the Rise of Post-Hegemonic Governance*, (Londra: Routledge, 2019).

Gürcan, Efe Can, "Building a Fair World Order in a Post-American Age", *BRIQ*, Cilt: 1, Sayı: 1, 2020, ss.6-16.

Gürcan, Efe Can, "Max Weber ve Antonio Gramsci'nin Karşılaştırmalı Okuması: Klasik Sosyolojinin Geleceğinin Sürekliliğini Siyasal Ön Yargılarının Ötesinde Anlamlandırmak", *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 23, Sayı: 1, 2020, ss. 34-60.

Gürcan, Efe Can, "The Construction of "Post-Hegemonic Multipolarity" in Eurasia: A Comparative Perspective", *The Japanese Political Economy*, Cilt: 46, Sayı: 2-3, 2020, ss. 127-151.

Gürcan, Efe Can, "Uluslararası İşbirliğinde Yeni Bir Döneme Doğru Paylaşarak Gelişme Konsepti", *Aydınlık*, 30 Eylül 2020, Erişim Adresi: http://www.medyatakip.com/medya_sistem/yb_kupurgoster.php?gnosif=AiQoEK-xZLimCVp7MJgTdw..&mnosif=4_8VEwskDKM.&st=2, (Erişim Tarihi: 8 Haziran 2021).

Gürcan, Efe Can, "On the Development of China's Environmental Policies Towards an Ecological Civilization", *BRIQ*, Cilt: 2, Sayı: 3, 2021, ss. 7-25.

Harlan, Tyler, "Green Development or Greenwashing? A Political Ecology Perspective on China's Green Belt and Road", *Eurasian Geography and Economics*, Cilt: 62, Sayı: 2, 2021, ss. 202-226.

Heep, Sam, *China in Global Finance: Domestic Financial Repression and International Financial Power*, (New York: Springer, 2014).

Helleiner, Eric, "The Geopolitics of Sovereign Wealth Funds: An Introduction", *Geopolitics*, Cilt: 14, Sayı: 2, 2009, ss. 300-304.

Horn, Sebastian, Reinhart, Carmen M. ve Trebesch, Christoph, "China's Overseas Lending", *National Bureau of Economic Research*, Working Paper 26050, Temmuz 2019, Erişim Adresi: https://www.nber.org/system/files/working_papers/w26050/w26050.pdf, (Erişim Tarihi: 8 Haziran 2021).

IMF, "Online Database", 1 Ocak 2021, Erişim Adresi: https://data.imf.org/regular.aspx?key=62805745, (Erişim Tarihi: 8 Agustos 2021).

Ikenberry, G. John ve Lim, Darren, "China's Emerging Institutional Statecraft: The Asian Infrastructure Investment Bank and the prospects for counter-hegemony", *Brookings*, 2017, Erişim Adresi: https://www.brookings.edu/research/chinas-emerging-institutional-statecraft/, (Erişim Tarihi: 8 Haziran 2021).

Jefferson, Gary, "State-Owned Enterprise: Reform, Performance, and Prospects", içinde *The SAGE Handbook of Contemporary China,* Weiping Wu & Mark Frazier (ed.), (New York: SAGE Publications, 2018), ss. 121-142.

Kida, Kazuhiro, Kubota, Masayuki ve Cho, Yusho, "Rise of the Yuan: China-based Payment Settlements Jump 80%," *Nikkei Asia*, 20 Mayıs 2019, Erişim Adresi: https://asia.nikkei.com/Business/Markets/Rise-of-the-yuan-China-based-payment-settlements-jump-80, (Erişim Tarihi: 8 Haziran 2021).

Koop, Fermín, "Explainer: Latin America and the AIIB", *Diálogo Chino*, 8 Ocak 2021, Erişim Adresi: https://dialogochino.net/en/trade-investment/39049-explainer-latin-america-aiib-the-asian-infrastructure-investment-bank/, (Erişim Tarihi: 8 Haziran 2021).

Köstem, Seçkin, "Turkey and the Asian Infrastructure Investment Bank: Economic Pragmatism meets Geopolitics", *Global Policy*, Cilt: 10, Sayı: 4, 2019, ss. 645-652.

Kroeber, Arthur, "China as a Global Financial Power", içinde *The SAGE Handbook of Contemporary China*, Weiping Wu & Mark Frazier (ed.), (New York: SAGE Publications, 2018), ss. 447-458.

Lukes, Steven, *Power: A Radical View*, (Londra: Macmillan, 1984).

Lichtenstein, Natalie, "AIIB at Three: A Comparative and Institutional Perspective", *Global Policy*, Cilt: 10, Sayı: 4, 2019, ss. 582-586.

Murphy, Andrea, Haverstock, Eliza, Gara, Antoine, Helman, Chris ve Vardi, Nathan, "Global 2000: How the World's Biggest Public Companies Endured the Pandemic", *Forbes*, 13 Mayıs 2021, Erişim Adresi: https://www.forbes.com/lists/global2000/#84fb3aa5ac04, (Erişim Tarihi: 8 Haziran 2021).

"PwC Global CBDC Index 2021", *PwC*, Nisan 2021, Erişim Adresi: https://www.pwc.com/gx/en/industries/financial-services/assets/pwc-cbdc-global-index-1st-edition-april-2021.pdf, (Erişim Tarihi: 8 Haziran 2021).

Raharyo, Anggara ve Saady, Shelia, "The Asian Infrastructure Investment Bank (AIIB) Loan Projects: Analyzing the People's Republic of China's Multilayered Multilateralism Strategy to Turkey (2016-2018)", *AEGIS Journal of International Relations*, Cilt: 4, Sayı: 1, 2020, ss. 68-87.

Rooney, Katharine, "These countries are leading the way in green finance", *World Economic Forum*, 12 Eylül 2019, Erişim Adresi: https://www.weforum.org/agenda/2019/09/these-countries-are-leading-the-way-in-green-finance/, (Erişim Tarihi: 8 Haziran 2021).

Russell, Chris, "Who'll win? Visa and MasterCard versus UnionPay", *CKGSB*, 31 Mart 2015, Erişim Adresi: https://english.ckgsb.edu.cn/knowledges/wholl-win-visa-and-mastercard-versus-unionpay/, (Erişim Tarihi: 8 Haziran 2021).

Seth, Shobhit, "Why China Buys U.S. debt with Treasury Bonds", *Investopedia*, 16 Mart 2021, Erişim Adresi: https://www.investopedia.com/articles/investing/040115/reasons-why-china-buys-us-treasury-bonds.asp, (Erişim Tarihi: 8 Haziran 2021).

Simonov, Eugene A., "Greening The New Silk Road: Mission Possible?" Rivers without Boundaries Discussion Paper No: 3, 2017. doi: 10.13140/RG.2.2.23726.20806.

Slawotsky, Joel, "US Financial Hegemony: The Digital Yuan and Risks of Dollar De-Weaponization", *Fordham International Law Journal*, Cilt: 44, Sayı: 1, 2020, ss. 39-100.

"Statistics: China's Cross-border Interbank Payment", *China Internet Watch*, Erişim Adresi: https://www.chinainternetwatch.com/statistics/cips/, (Erişim Tarihi: 8 Haziran 2021).

Strange, Susan, *States and Markets*, (Londra: Bloomsbury Academic, 2015).

Sun, Xiaolei, Li, Jianping, Wang Yongfeng ve Clark, Woodrow W.C, "China's Sovereign Wealth Fund Investments in overseas energy: The energy security perspective", *Energy Policy*, Cilt: 65, 2014, ss. 654-661.

"Top 100 largest sovereign wealth fund rankings by total assets", *SWFI*, Erişim Adresi: https://www.swfinstitute.org/fund-rankings/sovereign-wealth-fund, (Erişim Tarihi: 8 Haziran 2021).

"UnionPay dünyanın en büyük kart şeması oldu", *Fintech İstanbul*, 8 Kasım 2019, Erişim Adresi: https://fintechistanbul.org/2019/11/08/unionpay-dunyanin-en-buyuk-kart-semasi-oldu/, (Erişim Tarihi: 8 Haziran 2021).

Vasudevan, Ramaa, "Dollar Standard and Imperialism", içinde *The Palgrave Encyclopedia of Imperialism and Anti-Imperialism*, I. Ness & Z. Cope (ed.), (Birleşik Krallık: Palgrave Macmillan, 2016), ss. 991-1001.

Vazquez, Karin Costa ve Chin, Gregory T., "The AIIB and Sustainable Infrastructure: A Hybrid Layered Approach", *Global Policy*, Cilt: 10, Sayı: 4, 2019, ss. 593-603.

Venesson, Pascal, "Case Study and Process Tracing: Theories and Practices", içinde *Approaches and Methodologies in the Social Sciences: A Pluralist Perspective*, D. Della Porta & M. Keating (ed.), (Cambridge: Cambridge University Press, 2008), ss. 223-239.

Wan, Ming, *The Asian Infrastructure Investment Bank: The Construction of Power and the Struggle for the East Asian International Order*, (Londra: Palgrave Macmillan, 2016).

Wang, Jue, "The Rise of a Constrained Power in International Financial Governance: An Analysis of China-IMF Collaboration", içinde *Handbook on the International Political Economy of China*, Ka Zeng (ed.), (Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2019), ss. 312–328.

Wilson, Jeffrey, "What does China want from the Asian Infrastructure Investment Bank?", *Australian Institute of International Affairs*, 3 Temmuz 2017, Erişim Adresi: https://www.internationalaffairs.org.au/australianoutlook/what-does-china-want-from-the-aiib/, (Erişim Tarihi: 8 Haziran 2021).

Wu, Fuzuo, "India's Pragmatic Foreign Policy Toward China's BRI and AIIB: Struggling for Relative and Absolute Gains", *Journal of Contemporary China*, Cilt: 29, Sayı: 123, 2020, ss. 354-368.

Yuan, Tao, *The Dual-Center Global Financial System: The Perspective of China's Rise*, (Berlin: Springer, 2018).

"57 nations approved as founder members of China-led AIIB", *Fahamu*, 24 Nisan, Erişim Adresi: http://www.fahamu.org/ep_articles/57-nations-approved-as-founder-members-of-china-led-aiib/#:~:text=Countries%20accepted%20as%20AIIB%20founding,%2C%20France%2C%20Germany%20and%20Spain, (Erişim Tarihi: 8 Haziran 2021).

duğunu da dile getirmektedirler.[51] Bununla birlikte, mevcut liberal düzenin kurumlarının, değerlerinin ve normlarının Batı-merkezli oluşu, adil olmayan ticari ve finansal anlaşmaların ABD'nin çıkarlarına hizmet ettiği ve dolayısıyla da Çin'in gücünün ve çıkarlarının daha fazla yayılmasını engellediği de dile getirilmektedir. Bu düşünceyle Çin'in düzene karşı reformist bir yaklaşım içerisinde olması gerektiği ve yeni düzenin daha temsili, adil ve sürdürülebilir olması gerektiği de savunulmaktadır.[52]

Çin'in BM reformuna yaklaşımının son yirmi yılı aşkın süre içerisinde genel hatlarıyla aynı kaldığı görülmektedir.[53] Öte yandan Çin, BM reformu konusunda "o önemli zamanın" geldiğinin ve bunu fırsata çevirmek gerektiğinin farkında bir görüntü sergilemektedir. [54] Her ne kadar uluslararası toplum tarafından yeni süper güç olarak nitelendirilse de, Çin aynı zamanda Batı merkezli düzende derin eşitsizlikler olduğu ve bu düzene "sonradan katılan" ve aynı zamanda da küresel yönetişimde siyasi anlamda "yabancı" bir aktör konumundadır. [55] Çin için BM hem ideallerini, hem de çıkarlarını gerçekleştirmesi için en ideal platform özelliğindedir. Şöyle ki, BM üye devletlerden oluşan ve egemen eşitlik ilkesi üzerine bina edilmiş bir yapı olarak Çin'in idealleriyle örtüşmektedir. İkincisi, Çin veto hakkına sahip Güvenlik Konseyi daimi üyesi bir devlet olarak uluslararası prestije ve ayrıcalıklara sahiptir. Dolayısıyla BM'nin her geçen gün daha fazla içine çekildiği meşruiyet krizini aşmak ve otoritesi devam ettirmek için reforma ihtiyacı olduğunun farkındadır. Özellikle BM'yi egemen eşitlik esasına dayalı çok taraflılığın merkezi olarak nitelendiren bir devlet olarak Çin, reform olmadan BM'nin meşruiyeti ve otoritesini kaybedeceğinin farkında ve bunu çıkarlarına uygun bulmamaktadır.

SONUÇ

Küresel düzenin günümüzde başat aktörlerinden birisi konumuna gelmiş olan Çin, özellikle ekonomik anlamda çok taraflı bir küresel yapıdan fayda sağlayarak yükselişinin sağlamıştır ve bugün de çok taraflılığın en büyük savunucularından birisi olarak ön plana çıkmaktadır. BM üyeliği ise, Çin açısından çok taraflılık anlayışının ve çok taraflı bir dünya düzeninin çekirdeğini oluşturmaktadır. Bu anlayış doğrultusunda Çin bir taraftan BM nezdinde daha aktif bir rol oynarken ve bu çerçevede bir taraftan ekonomik kalkınma projelerine ve barış gücü projelerine gerek insan gücü gerekse maddi kaynak anlamında büyük yatırımlar yaparken, diğer taraftan da BM Güvenlik Konseyi daimi üyesi olarak daha aktif bir oynamakta, ancak esas olarak da BM reformu ile ilgili tartışmalara talep-

51 Xinbo, s: 1015.

52 i*bid*

53 *ibid,* ss: 502-509.

54 Xinbo, s: 1004.

55 *ibid*

ÇİN'İN FİNANSAL HEGEMONYASININ YÜKSELİŞİ

Doç. Dr. Efe Can Gürcan*

Öz

Bu makale, süreç izleme yöntemi üzerinden "Çin'in finansal hegemonyasının yükselişi hangi finansal ve kurumsal dinamikler üzerinden gerçekleşmektedir?" sorusuna yanıt aramaktadır. En keskin ifadesini parasal güç ile uluslararası yatırım ve kredinin kontrolünde bulan finansal hegemonya, bir ülkenin diğer ülkelerin siyasal gündem, tutum ve davranışlarını belirlemesi imkânını sağlar. Normatif ve kurumsal dinamikleri üzerinden finansal hegemonyanın kalıcılığı ve kapsayıcılığı artırılabilir. 2000'li yıllarda dünya siyasetinin çok kutuplulaşması bağlamında Amerikan kapitalizminin krizi, ABD'nin dünya ekonomisine katkısının önemli ölçüde azalması ve kritik yenilgilerin ertesinde ABD'nin askerî üstünlük algısının darbe yemesi ile ABD'nin finansal hegemonyasının görece olarak gerilediği gözlemlenmektedir. Dünyanın en büyük ekonomisi olma yolunda hızla ilerleyen Çin ise bu fırsattan istifade, ABD'nin finansal hegemonyasının çatlakları arasından boy atma çabalarına hız vermektedir. Bu anlamda Çin'in 1 trilyon doların üstünde ABD hazine tahvilini kontrol etmesi, dünyanın en büyük ikinci ulusal varlık fonunu geliştirmesi, uluslararası yatırım pozisyonu ve dışa doğru yatırımlarında tarihi artışlar sağlaması, gelişmekte olan ülkelere en fazla kredi sağlayan ülke konumuna yükselmesi, küresel bir finans merkezi hâline gelmesi, yeşil finans alanında dünya liderliğini ABD'nin elinden kapması, Çin devlet bankalarının dünyanın en büyük şirketleri arasına girmesi, yuanın uluslararasılaştırılması yönünde sistematik çabalara girişmesi, Swift'e alternatif CIPS sistemini yaratması ve UnionPay aracılığıyla Visa ve Mastercard'ı tahtlarından etmesi son derece önemlidir. "İpek Yolu Ruhu" üzerinden çoğulcu bir normatif arka plana yaslanan Kuşak Yol Girişimi (KYG), yuanın uluslararasılaştırılmasında Çin menşeli kredi ve dışa doğru doğrudan yatırımların hızlandırılmasında, Çin devlet bankalarının küresel etkisinin ilerletilmesinde ve ABD'nin finansal hegemonyasına meydan okuyan diğer kurumlar ile eş güdümün geliştirilmesinde stratejik bir rol üstlenmiştir. KYG'nin finansal aracı olarak Asya Altyapı Yatırım Bankası ise benzer bir yaklaşım üzerinden Çin'in yükselen finansal hegemonyasının en önemli kurumsal ayaklarından birini teşkil etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Asya Altyapı Yatırım Bankası, Çin, Finansal Hegemonya, Kuşak Yol Girişimi, Yapısal Güç

The Rise of China's Financial Hegemony

Abstract

What are the economic and institutional dynamics that catalyze the rise of China's financial hegemony? In answering this question, the present article uses process tracing and descriptive statistics to examine China's growing financial influence in the 2000s. Drawing on Susan Strange's notion of "structural power", one could argue that financial hegemony depends, first and foremost, on what is known as "international monetary power" and the control of international credit and investment flows. This enables a hegemonic power to influence the political agenda, attitudes, and behavior of other states through financial means. However, it is neces-

* Uluslararası İlişkiler Bölümü, İstinye Üniversitesi ORCID ID: 0000-0002-5415-3163 efe.gurcan@istinye.edu.tr

kâr bir tutumla öncülük etmektedir. BM sisteminin bütünüyle daha adil ve eşitlikçi hale gelmesi, devletlerin egemen eşitliği prensibi göz ardı edilmeden özellikle kalkınmakta olan ülkelerin süreçlerde daha fazla söz sahibi olması için yapısal düzenlemelerin hayata geçirilmesi ve işleyişe yönelik prosedürlerin de yine bu amaçlara hizmet edecek şekilde iyileştirilmesi Çin'in BM reformuna yönelik olarak savunduğu huşuların başında yer almaktadır. COVID-19 pandemisi ile birlikte küresel yönetişimin hayati bir önem kazandığı ve dolayısıyla küresel yönetişimin kurumlarında da reformun daha acil ve hayati bir hale geldiği günümüzde Çin'in büyük bir güç olarak bu anlamda oynamakta olduğu rol, yakın geleceğin küresel yönetişim mimarisi açısından önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

Makaleler ve Kitaplar

Altay Atlı ve Zeynepcan Akar, "China's Relationship with the Liberal International Order: The Case of the Asian Infrastructure Investment Bank" Marmara *University Journal of Political Science,* Cilt.8, 2020, ss: 1-21.

B. Z Winther, "A Review of the Academic Debate about United Nations Security Council Reform," *The Chinese Journal of Global Governance*, Cilt.6, Sayı 1, 2020, ss: 71-101.

Evan Luard, "China and the United Nations," *International Affairs,* Cilt: 47, Sayı: 4, 1971, ss: 729-744.

H.G. Nicholas, "The United Nations in Crisis," *International Affairs,* Cilt.41, sayı 3, 1965, ss:441–50.

Jeffrey Feltman, "China's Expanding Influence at the United Nations - and How the United States Should React", *Brookings Institute,* Eylül 2020, Erişim Adresi https://www.brookings.edu/research/chinas-expanding-influence-at-the-united-nations-and-how-the-united-states-should-react (Erişim Tarihi: 4 Ocak 2022).

Martin Binder ve Monika Heupel, "Rising Powers, UN Security Council Reform, and the Failure of Rhetorical Coercion", *Global Policy*, Cilt.11, 2020, ss: 93-103.

Richard Gowan, "China's pragmatic approach to UN peacekeeping", *Brookings Institution,* 14 Eylül 2020, Erişim Adresi: https://www.brookings.edu/articles/chinas-pragmatic-approach-to-un-peacekeeping (Erişim Tarihi: 18 Ocak 2022).

Rosemary Foot, "Doing some things' in the Xi Jinping era: the United Nations as China's venue of choice", *International Affairs*, Cilt.90, sayı 5, 2014, s:1090.

Shiping Tang, "China and the Future International Order(s)", Roundtable: Rising Powers and the International Order, *Ethics & International Affairs*, Cilt.32, sayı 1, ss: 31-43.

Wu Wencheng, "China's Position towards UN Security Council Reform: Balancing Legitimacy and Efficiency", *Strategic Analysis*", Cilt.44, Sayı 5, 2020, ss: 502-509.

Wu Xinbo, "China in search of a liberal partnership international order", *International Affairs*, c.94, sayı 5, 2018, ss: 995–1018.

Yan Xuetong, "From keeping a low profile to striving for achievement", *Chinese Journal of International Politics*, Cilt.7, sayı 2, 2014, s:186.

Resmi Internet Kaynakları ve Gazeteler

Erin Hale, "Taiwan taps on United Nations' door, 50 years after departure," *Al Jazeera,* 25 Ekim 2021, Erişim Adresi https://www.aljazeera.com/news/2021/10/25/chinas-un-seat-50-years-on (Erişim Tarihi: 4 Ocak 2022).

"China and the United Nations: Position Paper of the People's Republic of China for the 74th Session of the United Nations General Assembly", 18 Eylül 2019, Erişim Adresi: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/2649_665393/t1698812.shtml (Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021).

General Assembly", 18 Eylül 2019,Erişim Adresi: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/ (Erişim Tarihi: 17 Kasım 2021)

"Position Paper on China's Cooperation with the United Nations"22.10.2021, Erişim Adresi: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjdt_665385/wjzcs/202110/t20211022_9609380.html (Erişim Tarihi 20 Ağustos 2021)

"Statement by the Ambassador Zhang Yishan on Security Council Reform at the 59th Session of the General Assembly", 12 Ekim 2004, Erişim Adresi: https://www.fmprc.gov.cn/ce/ceun/eng/xw/t164266.htm (Erişim Tarihi: 22 Aralık 2021).

Çin Halk Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, "Why is Taiwan ineligible for 'participation in the United Nations'?", Erişim Adresi https://www.mfa.gov.cn/ce/ceae/eng/zt/twwt/t150866.htm (Erişim Tarihi: 18 Ocak 2022).

"The Spokesman of the Foreign Ministry Answers Questions, China Supports AU to Strengthen Internal Unit and Defend Its Interest around the Issue of the Reform of UNSC", *People's Daily*, Beijing, 7 Ağustos 2005, s: 4. Erişim Adresi: (http://chnun.chinamission.org.cn/eng/chinaandun/zzhgg/200506/t20050607_8412070.htm (Erişim Tarihi: 23 Aralık 2021)

United Nations, "Troop and Police Contributors", Erişim Adresi: https://peacekeeping.un.org/en/troop-and-police-contributors, (Erişim tarihi: 18 Ocak 2022).

ÇİN-NATO İLİŞKİLERİ: KIZIL EJDER'İN GÜCÜ

Prof. Dr. Sezai Özçelik*
Erdal Ayık**

ÖZET

Son yıllarda teknolojik temelli gelişmelerle birlikte coğrafi sınırların aşılabilir yerlere dönüşmesi nedeniyle paradoksal olarak jeopolitiği tekrar önemli hâle getirmiştir. Uluslararası terörizm, küresel sermaye krizleri (özellikle 2008 Krizi), Çin'in "ekonomik hegemonya" olarak ortaya çıkması, yapay zekâ ve siber güvenlik, küresel iklim değişikliği, küresel salgınlar gibi yeni 21'nci yüzyıl güvenlik meydan okumaları ile birlikte yeni bir güvenlik anlayışının gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bir tarafta ABD önderliğindeki Batı Bloku ve uluslararası askerî örgüt olarak NATO bulunmaktadır. Diğer tarafta yeni güvenlik anlayışının mimarı Çin ve onun yükselen hegemonik gücü bulunmaktadır. "Yeniden soğuk savaş mı?" sorusu Çin özelinde de sorulmaya başlanmıştır. NATO 2030 konsepti geliştirilirken ABD'nin güvenlik endişelerini paylaşma ve ABD taleplerini karşılama konusunda isteksizlik görülmüştür. AB ülkelerinin ekonomik olarak Çin'e oldukça fazla bağımlı olmaları ana neden olarak gözükmektedir. Çin, mevcut etki alanlarını hem koruma hem genişletmek için ekonomik araçlarını örneğin Kuşak Yol Projesi, iletişim (5G, Huawei etkisi), akıllı şehir projeleri ve kültürel açılımları (öğrenci değişim, Konfüçyüs Enstitüleri) artırarak kullanmaktadır. Çin ve NATO, 2019'da NATO'nun gündemine girmeden önceden de ilişki hâlinde olmuşlardır. Bu ilişkinin geçmiş tarihî boyutları ele alınarak günümüzdeki tartışmaların olası neden ve sonuçlarını incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Güvenlik, Jeopolitik, Küreselleşme, NATO, Çin.

China-Nato Relationship: The Power Of The Red Dragon

ABSTRACT

In recent years, geopolitics paradoxically has become important again because the geographical borders have transformed into surmountable places with today's technological-based developments. The necessity of a new security understanding has emerged due to the international terrorism, global capital crises (especially the 2008 Crisis), the emergence of China as "economic hegemony" and new 21st century security challenges such as artificial intelligence and cyber security, global climate change, global epidemics, On one side, the US-led Western bloc and NATO as an international military organization are situated. On the other side, there is China as the new security understanding architecture and its rising hegemonic power. The question of "the Cold War again?" is started to be voiced. While the NATO 2030 concept has been developed, there has been reluctance to share the security concerns of the USA and to meet the demands of the USA appears. The main reason seems to be that EU countries are highly dependent on

* Çankırı Karatekin Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Uluyazı Kampüsü, Çankırı, ORCID: /0000-0003-0845-8465. sezaiozcelik@gmail.com, sozcelik@karatekin.edu.tr, https://www.cstd.org.tr/cv/,

** Çankırı Karatekin Üniversitesi, İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü, Yüksek Lisans Öğrencisi, ORCID: /0000-0001-9954-4136, ayikerdal@gmail.com.

olduğunu ve bu sebeple ortaya çıkacak tarafların "şaşırtıcı" olabileceğini, kurgusal olarak ise bu yeni küresel düzene adaptasyon sorunu nedeni ile başarısız ulus devletlerin çoğalabileceğini, bu çoğalmanın sonucu yeni çatışma alanlarının oluşsa bile birlik vurgulu proje ekseninde çözümleneceğini hatta ulus devlet yapılarının dönüşmeye başlayabileceğini söyleyebiliriz.

Bütün bunlarla birlikte ne "Batı"nın ne de "Doğu"nun asla mutlak kazanan olmadığı döngünün var olduğu 5000 yıllık insanlık tarihinin, günümüz son çeyreğinde çevresel felaketlerin gün geçtikçe daha fazla öngörüldüğü araştırma ve raporları görmekteyiz. "Değişen güvenlik tanımlamalarımız, önem taşıdığı düşünülen güç merkezlerince oluşturulan jeopolitik durumlar ve NATO ile Çin gibi sistem içerisindeki aktörlerin nasıl davranacakları sorularına cevap olarak küresel çaresizliği yaşadığımız Covid-19 pandemisi yetmedi mi? Biraz daha ilerimizdeki iklim değişikliği sonucu oluşacak durumlara yönelik simule edilen gerçeklere birlikte hazırlanmamız gerekmiyor mu?" soruları, insanlık ve medeniyetlerimizin geleceği için daha doğru sorular değil midir?[51]

KAYNAKÇA

"*A New Era for China-Russia Relationship in 2019*", Chinadaily, Anasayfa / Görüş / Basından, 28 Aralık 2019, Erişim Adresi: https://www.chinadaily.com.cn/a/201912/28/WS5e06c51ea310cf3e3558138b.html , (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2022).

Abu-Lughod, Janet, The Shape of the World System in the Thirteenth Century, *Studies in Comparative İnternational Development, 22(4)*, 10, 1987, Erişim Adresi: https://link.springer.com/article/10.1007/BF02717367, (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2022).

Abu-Lughod, Janet, Süreksizlikler ve Süreklilikler: Tek Dünya Sistemi mi Yoksa Birbirini İzleyen Sistemler mi? B. K. Andre Gunder Frank içinde, *Dünya Sistemi Beş Yüzyıllık mı, Beş Bin Yıllık mı?* (Ankara: İmge, 2003), ss. 507-510.

Arrighi, Giovanni, *Adam Smith Pekin'de 21. Yüzyılın Soykütüğü,* Çeviren: İbrahim Yıldız*, 2. Basım, (*İstanbul: Yordam Kitap, 2008)

Arrighi, Giovanni, *Uzun Yirminci Yüzyıl, Para Güç ve Çağımızın Kökenleri,* Çeviren: Recep Boztemur*, 2. Baskı,* (Ankara: İmge, 2016)

Barber, Lionel, *Globalisation 2.0 - An Optimistic Outlook*, Financial Times, 14 Ocak 2016, Erişim Adresi: https://www.ft.com/content/3dffc316-bad3-11e5-b151-8e15c9a029fb , (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2022).

Bayram, Duygu Çağla, Rekabetin Yeni Adı "Huawei Krizi" ve "Thuchydides Tuzağı'nda Hindistan'ın Genel Tutumu, Ankasam, Şubat 2019, Erişim Adresi: https://www.researchgate.net/publication/330797811, (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2022)

Bilgin, Pınar, Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları. *Stratejik Araştırmalar Dergisi 8(14)*, 72 , ss.70-95, Erişim Adresi: http://repository.bilkent.edu.tr/bitstream/handle/11693/54374/New_approaches_on_security_studies_New_security_studies.pdf?sequence=1, (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2022).

51 Bu çalışma "Özçelik Sezai, Ayık Erdal, Postgüvenlik Jeopolitiği Çerçevesinde NATO 2030 Konsepti ve Çin", İsmail Ermağan, Mehmet Özay ve Zerrin Kayvan (ed.), *Dünya Siyasetinde Asya Pasifik 4*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, s. 212-237" kitap bölümünün gözden geçirilmiş ve genişletilmiş hâlidir.

Booth, Ken, *Theory of World Security*. New York: Cambridge University Press, 20/12/2007, Erişim Adresi: https://assets.cambridge.org/97805218/35527/frontmatter/9780521835527_frontmatter.pdf, (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2022).

Brauch, Hans Günter, Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü. *Uluslararası İlişkiler Dergisi, Özel Sayı: Güvenlik, 04/06/2008, Erişim Adresi:* https://dergipark.org.tr/tr/pub/uidergisi/issue/39260/462351 , (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2022).

Buzan, Barry, *People, States and Fear: The National Security Problem in International Relations*. (Colchester: ECPR Press, 2007), Erişim Adresi: https://www.cusb.ac.in/images/cusb-files/2020/el/psc/11-Abhay%20Kr-MA-IV%20Sem.pdf , (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2022).

Buzan, Ole, Wilde, Barry, Waever, Jaap de, *Security: A New Framework for Analysis*. (Boulder: Lynne Rienner Publishers, 1998), Erişim Adresi: https://www.academia.edu/39047709/Buzan_Waever_and_De_Wilde_1998_Security_A_New_Framework_For_Analysis , (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2022)

"*Cooperation between China and Central and Eastern European Countries", COCCEEC, 2013, Anasayfa, Erişim Adresi:* http://www.china-ceec.org/chn/ , (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2022).

"中国同俄罗斯的关系- *Çin Rusya ilişkileri*", 2022, ÇHC Dışişleri Bakanlığı, Erişim Adresi: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjb_663304/zzjg_663340/dozys_664276/gjlb_664280/3220_664352/, (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2022).

"中国同德国的关系 - *Çin-Almanya Siyasi İlişkileri*", 2022, Çin Dışişleri Bakanlığı, Erişim Adresi: https://www.fmprc.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/oz_678770/1206_679086/sbgx_679090/ , (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2022).

"中国同英国的关系 - *Çin'in İngiltere ile İlişkisi*", 2022, Çin Dışişleri Bakanlığı, Erişim Adresi: https://www.fmprc.gov.cn/web/gjhdq_676201/gj_676203/oz_678770/1206_679906/sbgx_679910/ , (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2022).

Dano, Mike, *Mavenir Looks to Cash In on Anti-Huawei Frenzy*, 29 Ocak 2020, Erişim Adresi: https://www.lightreading.com/mobile/5g/mavenir-looks-to-cash-in-on-anti-huawei-frenzy/d/d-id/757139, (5 Ocak 2022).

Dardes, John W, The Transformations of Messianic Revolt and the Founding of the Ming Dynasty, *The Journal of Asian Studies, 29(3),* 1970, Erişim Adresi: https://core.ac.uk/download/pdf/213404321.pdf, ss. 539-558, (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2022).

Demiray, Muhittin, İşcan, İsmail Hakkı, Uluslararası Sistemde Güvelik Kavramının Değişimi Ekonomik ve Jeopolitik Arka Plan. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 21*, 2008, ss. 141-170, Erişim Adresi: https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/55465 , (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2022).

Ereker, Fulya Aksu, *Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü - NATO, Ekim 2019, Güvenlik Yazıları, 28,* Erişim Adresi: https://trguvenlikportali.com/wp-content/uploads/2019/11/NATO_FulyaAksuEreker_v.1.pdf , (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2022).

Ergenç, Ceren, "Çin'in Yükselişi", *Uluslararası İlişkilere Giriş*, Ed. Ali Balcı, Şaban Kardaş, (İstanbul; Küre, 2014), ss. 655-669.

Eustachewich, Lia, "Joe Biden Calls Russia an 'Opponent', China a 'Competitor' during Town Hall", NY Post: News, 18 Eylül 2020, Erişim Adresi: https://nypost.com/2020/09/18/joe-biden-calls-russia-an-opponent-and-china-a-competitor/, (Erişim Tarihi:30/05/2021).

Flint, Colin, Taylor, Peter, *Politicial Geography,* (Londra: 2018), Erişim Adresi: https://doi.org/10.4324/9781315164380 , (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2022).

Frank, Andre Gunder, *Yeniden Doğu, Asya Çağında Küresel Ekonomi,* Çev: Kamil Kurtul*, (* Ankara: İmge, 2010).

Gills, Barry K., Dünya Sisteminde Hegemonik Geçişler. B. K. Andre Gunder Frank içinde, *Dünya Sistemi Beş Yüzyıllık mı, Beş Bin Yıllık mı?* ss. 234-237, Çev: Esin Soğancılar, (Ankara: İmge, 2003).

Gills, Barry K., The Return of Crisis in the Era of Globalization: One Crisis, or Many? *Globalizations, 7(1)*, ss. 1-5, 27 Nisan 2010, Erişim Adresi: DOI: 10.1080/14747731003592978, (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2022).

Gills, Barry K., & Patomaki, Heikki, Trumponomics and the "post-hegemonic" World. *Real-World Economics Review, 79*, ss.90-107, 2017, Erişim Adresi: http://www.paecon.net/PAEReview/issue79/Patomaki79.pdf , (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2022).

Herzinger, B. "NATO's China Problem", *Turkish Policy Quarterly*, Cilt: 20, Sayı: 2, Yaz 2021, ss. 45-53.

Holslag, Jonathan, "China, NATO, and the Pitfall of Empty Engagement", *The Washington Quarterly*, Cilt: 42, Sayı: 3, 2019, ss. 137-150. Erişim Adresi: DOI: 10.1080/0163660X.2019.1664850, (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2022).

IISS, "China's Place on the NATO Agenda, *Strategic Comments*, 2021, 27: 5, i-iii, Erişim Adresi: DOI: 10.1080/13567888.2021.1957324, (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2022).

Ikenberry, G. John, The Future of International Leadership, *Politicial Science Quarterly, 111(3),1996, ss.* 385-402, Erişim Adresi: HYPERLINK "https://doi.org/10.2307/2151968" \t "_blank" \o "This link opens in a new window" https://doi.org/10.2307/2151968, (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2022).

İbn-i Haldun, *Mukaddime,* Çev: S. Uludağ, (İstanbul: Dergah, 2015).

Jones, Rhys, Woods, Martin, Jones, Michael, *An Introductıon to Political Geography, (London: 2004), Erişim Adresi:* http://elibrary.vssdcollege.ac.in/web/data/books-com-sc/bcom-1/An%20Introduction%20to%20Political%20Geography-%20Space,%20Place%20and%20Politics.pdf , (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2022).

Kay, Cristobal, "Andre Gunder Frank: 'Unity in Diversity' from the Development of Underdevelopment to the World System", *New Politicial Economy, 16(4)*, 523-538, 01 Ocak 2011, Erişim Adresi: doi:10.1080/13563467.2011.597501, (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2022).

Kissinger, Henry, Dünden Bugüne Yeni Çin, Çev: Nalan Işık Çeper, (İstanbul: Kaknüs, 2014).

Marks, Roberts, *China: Its Environment and History*, (Rowman and Littlefield Publisher, 2011), Erişim Adresi: http://resources.css.edu/academics/his/middleground/articles/engineerchinareviewsfall2014themiddlegroundjournal.org.pdf, (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2022).

Mearsheimer, John ve Walt, Stephen, "The Case of Offshore Balancing A Superior U.S. Grand Strategy", Foreign Affairs: Articles, United States, Temmuz/Ağustos 2016, Erişim Adresi: HYPERLINK "https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2016-06-13/case-offshore-balancing" https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2016-06-13/case-offshore-balancing , (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2022).

Nass, Matthias, Andreas Oldag, "The Debate within NATO and the China Card", *Journal of Peace Research*, Cilt: 20, Sayı: 2 (Jun. 1983), ss. 107-127, Erişim Adresi: HYPERLINK "https://doi.org/10.1177%2F002234338302000202", https://doi.org/10.1177/002234338302000202, (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2022).

"NATO Hits Chinese embassy", BBC, 8 Mayıs 1999, Erişim Adresi: http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/338424.stm, (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2022).

NATO, *NATO 2030: United for New Era*, 2020 Erişim Adresi: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/12/pdf/201201-Reflection-Group-Final-Report-Uni.pdf, (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2022).

NATO, *NATO Organization - Partners*, 2020, Erişim Adresi: https://www.nato.int/cps/en/natolive/51288.htm. (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2022).

"NATO'nun Yeni Rakibi: Çin", DW: Gündem / Dünya, 05 Aralık 2019, Erişim Adresi: https://www.dw.com/tr/natonun-yeni-rakibi-çin/a-51543880, (Erişim Tarihi: 2 Ocak 2022)

Nielsen, Donald A. , After World Systems Theory: Concerning Janet Abu-Lughod's 'Before European Hegemony'. *International Journal of Politics, Culture and Society,* Cilt: 4, Sayı: 4, 1991, ss. 481-497, Erişim Adresi: https://ur.booksc.org/book/59997724/a140a3 , (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2022).

Oertel, Janka, "V.NATO's China Challenge", Whitehall Papers, 95, 1, 65-80. Erişim Adresi: DOI: 10.1080/02681307.2019.1731211, (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2022).

"*Premier Wen Jiabao Holds Talks with His Indian Counterpart Manmohan Singh*", 2005, ÇHC Dışişleri Bakanlığı, Erişim Adresi: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/topics_665678/wzlcfly_665842/t191395.shtml , (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2022).

Öğretir, Ayşe Dilek, Sezai Özcelik, "The Study of Ethnocentrism, Stereotype, and Prejudice: PsychAnalytical and Pscho-Dynamic Theories", *Journal of Qafqaz University*, 24, Sonbahar 2008, ss. 236-244, Erişim Adresi: https://www.researchgate.net/publication/270959851_The_Study_Of_Ethnocentrism_Stereotype _And_ Prejudice_Psycho-Analytical_And_Psycho-Dynamic_Theories_Journal_Of_Qafqaz_University_24_ Fall_2008_ss_236-244, (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2022).

Özçelik, Sezai, "Haydi 2022 Pekin Kış Olimpiyatlarını Boykot Edelim!", *QHA,* 10 Aralık 2021, Erişim Adresi: https://qha.com.tr/opinion/haydi-2022-pekin-kis-olimpiyatlarini-boykot-edelim/, (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2022).

Özçelik, Sezai, "Kırım'ın İşgali ve Türkiye: Jeo-Strateji, Kamuoyu, Türkiye-Ukrayna İlişkileri ve Kırım Tatarları", içinde *Türkiye'nin Çatışma Bölgelerinde Yönelik Dış Politikasının Analizi*, Ertan Efegil (der.), (İstanbul: Gündoğan Yayınları, 2016), ss. 301-335.

Polat, Doğan Ş., "NATO'nun Yeni Operasyon Alanı: Siber Uzay", *Güvenlik Bilimleri Dergisi, International Security Congress Özel Sayısı,* 2020, ss. 135-158, Erişim Adresi: DOI:10.28956/gbd.695973, (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2022).

Robinson, William, "Giovanni Arrighi: Systemic Cycles of Accumulation, Hegemonic Transitions, and the Rise of China", *New Politicial Economy, 2011, 16(2)*, ss. 267-280, Erişim Adresi: https://escholarship.org/uc/item/34b5s46w, (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2022).

Sönmez, Sait, "Soğuk Savaş Sonrası NATO'nun Dönüşümünün Türkiye'nin Balkanlar Politikasına Etkisi", *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 9, 2016, ss. 229-245, Erişim Adresi: https://dergipark.org.tr/tr/pub/bsbd/issue/43836/539086, (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2022).

Weitz, R. "Assessing Chinese-Russian Military Exercises: Past Progress and Future Trends", CSIS Report, 9 Ekim 2021, Erişim Adresi: https://www.csis.org/analysis/assessing-chinese-russian-military-exercises-past-progress-and-future-trends, (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2022).

Yiwei, Wang, Wu Xinze, "The Likelihood of Cooperation Between China and NATO", *Turkish Policy Quarterly*, Cilt: 19, Sayı: 2, Yaz 2020, ss. 67-75, Erişim Adresi: http://turkishpolicy.com/files/articlepdf/the-likelihood-of-cooperation-between-china-and-nato_en_8454.pdf , (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2022).

ÇİN DIŞ POLİTİKASINDA RUSYA-UKRAYNA SAVAŞI SINAVI: PEKİN'İN MOSKOVA-WASHINGTON-BRÜKSEL ÜÇGENİNDEKİ FIRSATLAR VE RİSKLER

Mesut Hakkı Caşın[1] - Sina Kısacık[2]

Özet

Çin, bir yandan Ukrayna'nın ve Rusya'nın en büyük ticaret ortağı bir yandan da dünyanın en büyük petrol ve doğalgaz ithalatçısıdır. Rusya–Ukrayna Savaşı, İkinci Dünya Savaşı'ndan beri görülen en büyük jeopolitik anlaşmazlık ve bu anlaşmazlığın küresel sonuçları 11 Eylül saldırılarının yol açtıklarından çok daha büyük olacak. Çin'in bu kritik dönemde, savaşın nereye varacağını ve uluslararası çevreye olası etkilerini isabetli bir biçimde analiz etmesi ve değerlendirmesi gerekiyor. Bununla beraber, görece olumlu bir dış ortam sağlamak üzere, bu krize esnek bir biçimde tepki vermesi ve uzun vadede çıkarlarına uygun stratejik seçimlerde bulunması da icap ediyor.[3]

Anahtar Kelimeler: Çin, Rusya, Ukrayna, 2022 Rusya-Ukrayna Savaşı, Yaptırımlar.

The Test Of Russian-Ukrainian War In The Foreign Policy Of China: The Opportunities And Risks For Beijing Within The Triangle Of Moscow-Washington-Bruxelles

Mesut Hakkı Caşın[4] - Sina Kısacık[5]

Abstract

China is not only the biggest trade partners of Ukraine and Russia but also it is the world's largest oil and natural gas importers. The February 2022 Russian-Ukrainian War stands the greatest geopolitical confrontation that has been seen since the WWII and the global results of this rivalry

1 Prof. Dr., Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi ve Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Dış ve Güvenlik Politikaları Kurulu Üyesi. Elektronik Posta Adresi: mesutcasin@hotmail.com

2 Dr. Öğr. Üyesi, Kıbrıs İlim Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi. Elektronik Posta Adresi: sinakisacik@csu.edu.tr, sina1979@hotmail.com

3 Hu Wei, "Savaşın Olası Sonuçları ve Çin'in Tercihi'', *Perspektif,* 21 Mart 2022, Erişim Adresi: https://www.perspektif.online/savasin-olasi-sonuclari-ve-cinin-tercihi/ , (Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2022).

4 Prof. Dr., Faculty Member at the Department of Law in Yeditepe University and Member of Board of Foreign and Security Policies in the Presidency of Republic of Türkiye. Electronic Mail Address: mesutcasin@hotmail.com

5 Asst. Prof. Dr., Faculty Member at the International Relations Department of Cyprus Science University. Electronic Mail Addresses: sinakisacik@csu.edu.tr, sina1979@hotmail.com

ana akım yaklaşımı tercih etmelidir. Çin'in birincil önceliği tecrit edilmeyi önlemek ve Batı tarafından uygulanabilecek yaptırımlardan kaçınmak olmalıdır.

Kurulan bu çerçevede Çin daha izole hale gelecektir. Yukarıda bahsedilen nedenlerle, Çin yanıt vermeye yönelik proaktif önlemler almadığı takdirde ABD ve Batı'nın daha fazla kısıtlamasıyla karşı karşıya kalacaktır. Putin düştüğünde ABD iki stratejik rakiple karşı karşıya olmayacak, sadece Çin'i stratejik bir kuşatma altında tutmak durumunda olacaktır. Avrupa, Çin ile bağlarını daha da koparacak; Japonya Çin karşıtı öncü kuvvet olacaktır. Güney Kore ABD'ye daha da bağlanacak, Tayvan da Çin karşıtı koroya katılacak ve dünyanın kalanı da sürü psikolojisiyle taraf seçmek zorunda olacaktır. Çin sadece ABD, NATO, QUAD (ABD, Avustralya, Hindistan, Japonya arasındaki Dörtlü Güvenlik Diyaloğu[40]) ve AUKUS (Avustralya, ABD ve İngiltere arasındaki güvenlik paktı) tarafından askeri olarak kuşatılmakla kalmayacak, Batılı değerler ve sistemlerin meydan okumasıyla da karşı karşıya kalacaktır. Çin, sağduyu sahibi önemli bir güç olduğunu göstererek sadece Putin'in yanında durmamakla kalmayıp, Putin'in olası maceralarını önleme konusunda da somut olarak eyleme geçmelidir.

KAYNAKÇA

"AB ile Çin arasında gergin zirve", *DW*, 1 Nisan 2022, Erişim Adresi: https://www.dw.com/tr/ab-ile-%C3%A7in-aras%C4%B1nda-gergin-zirve/a-6133, (Erişim Tarihi: 25 Mayıs 2022).

Adey, Oliver, "Taipei mobilizes armed forces: Chinese jets once again violated Taiwan's airspace", *Get to Text*, 31 Mayıs 2022, Erişim Adresi: https://gettotext.com/taipei-mobilizes-armed-forces-chinese-jets-once-again-violated-taiwans-airspace/ , (Erişim Tarihi: 31 Mayıs 2022).

Bayar, Zeynep, "Savaş, Enerjide Taşları Yerinden Oynatacak", *Bloomberg HT*, 4 Mart 2022, Erişim Adresi: Https://Www.Bloomberght.Com/Savas-Enerjide-Taslari-Yerinden-Oynatacak-2300661 , (Erişim Tarihi: 31 Mayıs 2022).

Bayram, Duygu Çağla, "The Geopolitical Scenarios of the 'QUAD' Countries: The United States, Japan, Australia and India", içinde *Maritime Geopolitics*, Hasret Çomak, Burak Şakir Şeker ve Mehlika Özlem Ultan (ed.), (London: Transnational Press London, 2022), ss. 167-185.

Bremer, Ian ,"Will China Try to Stop Russia's War in Ukraine? '', *Time,* 14 Mart 2022, Erişim Adresi: https://time.com/6157160/china-stop-russias-war-in-ukraine/, (Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2022).

Cheng, Evelyn, "China Watches Warily As Ukraine Makes U.S., EU and Japan Strengthen Their Alliance", *CNBC*, 8 Mart 2022, Erişim Adresi: https://www.cnbc.com/2022/03/09/china-watches-as-ukraine-war-makes-us-eu-and-japan-show-unity.html , (Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2022).

"China blames US, NATO growth for Ukraine war", *India Today*, 2 Nisan 2022, Erişim Adresi: https://www.indiatoday.in/world/russia-ukraine-war/story/china-blames-us-nato-ukraine-war-russia-1932561-2022-04-02 , (Erişim Tarihi: 21 Mayıs 2022).

"China Calls Russia Relationship a 'New Model' for the World", *Time*, 29 Nisan 2022, Erişim Adresi: https://time.com/6172135/china-russia-relationship/ , (Erişim Tarihi: 31 Mayıs 2022).

"Çin: "ABD dünyayı bölünme ve kargaşaya sürüklüyor", *M5 Savunma Strateji/Ana Sayfa / Dünya*, 1 Haziran 2022, Erişim Adresi: https://m5dergi.com/one-cikan/cin-abd-dunyayi-bolunme-ve-kargasaya-surukluyor/ , (Erişim Tarihi: 1 Haziran 2022).

40 Bu konu hakkında detaylı bir çalışma için lütfen bakınız, Duygu Çağla Bayram, "The Geopolitical Scenarios of the 'QUAD' Countries: The United States, Japan, Australia and India", içinde *Maritime Geopolitics,* Hasret Çomak, Burak Şakir Şeker ve Mehlika Özlem Ultan (ed.), (London: Transnational Press London, 2022), ss. 167-185.

"Çin: Ne olursa olsun Rusya'yla ilişkileri geliştireceğiz", *Aydınlık*, 20 Nisan 2022, Erişim Adresi: https://www.aydinlik.com.tr/haber/cin-ne-olursa-olsun-rusyayla-iliskileri-gelistirecegiz-312143 , (Erişim Tarihi: 31 Mayıs 2022).

Demir, Emre, "Çin, Rusya'nın Ukrayna'yı işgali hakkında ne düşünüyor?››, *Politik Yol*, 27 Mart 2022, Erişim Adresi: https://www.politikyol.com/cin-rusyanin-ukraynayi-isgali-hakkinda-ne-dusunuyor/, (Erişim Tarihi: 22 Mayıs 2022).

Doğan, Diren, "Ukrayna Krizi Ekseninde Çin Dış Politikasını Anlamak: Strateji Mm? İkilem mi?", *Kriter*, Yıl: 6, Sayı: 67, Nisan 2022, Erişim Adresi: Https://Kriterdergi.Com/Dosya-Ukrayna-Krizi/Ukrayna-Krizi-Ekseninde-Cin-Dis-Politikasini-Anlamak-Strateji-Mi-İkilem-Mi , (Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2022).

"First Ukraine, next Taiwan? Tense moment for Australia as Xi Jinping keeps a Very close eye on Russia's invasion - and if he models himself on Putin, it could lead Aussies into War", Erişim Adresi: https://www.dailymail.co.uk/news/article-10549875/Russias-invasion-Ukraine-make-likely-China-takeover-Taiwan.html , (Erişim Tarihi: 30 Mayıs 2022).

"Gerilim tırmanıyor! Çin, 30 savaş uçağıyla Tayvan'ın hava sahasını ihlal etti", *CNN Türk: Ana Sayfa / Dünya*, 31 Mayıs 2022, Erişim Adresi: https://www.cnnturk.com/dunya/gerilim-tirmaniyor-cin-30-savas-ucagiyla-tayvanin-hava-sahasini-ihlal-etti?page=1 , (Erişim Tarihi: 31 Mayıs 2022).

Hanayi, Ömirbek, "Rusya-Ukrayna Savaşı'nın Çin'e Olası Etkileri", *Akhmet Yassawi University Eurasian Research Institute*, 2 Nisan 2022, Erişim Adresi: https://www.eurasian-research.org/publication/rusya-ukrayna-savasinin-cine-olasi-etkileri/?lang=tr, (Erişim Tarihi: 31 Mayıs 2022).

"John Mearsheimer'ın Rusya-Ukrayna Savaşı Hakkındaki Görüşleri", *Uluslararası Politika Akademisi*, 14 Mart 2022, Erişim Adresi: Http://Politikaakademisi.Org/2022/03/14/John-Mearsheimerin-Rusya-Ukrayna-Savasi-Hakkindaki-Gorusleri/ , (Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2022).

Johnson, Ian, "Why China Is Struggling to Deal with Russia's War in Ukraine", *CFR*, 25 Şubat 2022, Erişim Adresi: https://www.cfr.org/in-brief/china-russia-war-ukraine-taiwan-putin-xi, (Erişim Tarihi: 21 Mayıs 2022).

Lau, Stuart, "China Insists It's 'Not A Party' to Russia's War with Ukraine", *Politico*, 14 Mart 2022, Erişim Adresi: https://www.politico.eu/article/china-is-not-party-russia-war-on-ukraine-foreign-minister/ , (Erişim Tarihi: 21 Mayıs 2022).

McDonell, Stephen, "Rusya'nın Ukrayna'yı İşgali Çin İçin Neden Büyük Bir Sınav?", *BBC Türkçe*, 2 Mart 2022, Erişim Adresi: https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-60585185 , (Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2022).

Kısacık, Sina, "21. Yüzyılda Çin Halk Cumhuriyeti'nin Karadeniz Bölgesi Stratejisinin Temel Sacayaklarını Anlamlandırmak", içinde *Uluslararası Politikada Karadeniz*, Göktürk Tüysüzoğlu ve Selim Kurt (ed.), (Ankara: Detay Yayıncılık, 2019), ss. 259-299.

Muheyni, Memduh, "Lavrov'un teorisi, Pekin'i ikna etmiyor", *Independent,* 2 Nisan 2022, Erişim Adresi: https://www.indyturk.com/node/492416/d%C3%BCnyadan-sesler/lavrovun-teorisi-pekini-ikna-etmiyor, (Erişim Tarihi: 22 Mayıs 2022).

"NATO Warns China not to Help Russia in Ukraine War", *Reuters*, 23 Mart 2022, Erişim Adresi: https://www.reuters.com/world/nato-warns-china-not-help-russia-ukraine-war-2022-03-23/ , (Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2022).

Sanders, Deborah, "Can China promote stability in the Black Sea Region?" , *Southeast European and Black Sea Studies*, Cilt: 21, Sayı: 3, 2021, ss. 415-436, DOI: 10.1080/14683857.2021.1935771, Erişim Adresi: https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/14683857.2021.1935771?needAccess=true , (Erişim Tarihi: 6 Haziran 2022).

"Savaş yuanın küreselleşmesini destekleyecek", *Bloomberg*, 28 Mart 2022, Erişim Adresi: https://www.bloomberght.com/tayvan-cin-2302580 , (Erişim Tarihi: 31 Mayıs 2022).

Sharifli, Yunis, "Rusya-Ukrayna savaşı: Çin için fırsat mı tehdit mi?", *Anadolu Ajansı,* 23 Mart 2022, Erişim Adresi: https://www.aa.com.tr/en/analysis/analysis-russia-ukraine-war-opportunity-or-threat-for-china/2543101 , (Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2022).

"Son dakika haberler: Küresel hezimet! Çin'in yeni dönemi başlamadan bitti", *Milliyet: Haberler / Dünya Haberleri*, 30 Mayıs 2022, Erişim Adresi: https://www.milliyet.com.tr/dunya/son-dakika-kuresel-hezimet-cinin-yeni-donemi-baslamadan-bitti-6763630 , (Erişim Tarihi: 1 Haziran 2022).

"Stoltenberg: Çin, Rusya'nın Ukrayna saldırısını kınamalı", Haber Türk, 15 Mart 2022, Erişim Adresi: https://www.haberturk.com/son-dakika-haberi-nato-genel-sekreteri-stoltenbergden-onemli-aciklamalar-3376579, (Erişim Tarihi: 21 Mayıs 2022).

Timoçin, Dilge, "Çin'in Tutumu Neden Önemli?", *Voa*, 5 Mart 2022, Erişim Adresi: Https://Www.Amerikaninsesi.Com/A/Ukrayna-Rusya-Savasta-%C3%A7in-İn-Tutumu-Neden-%C3%B6nemli-/6471580.Html , (Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2022).

"'Turning Point': War in Ukraine Tests Shaky US-China Relations", *Aljazeera*, 15 Mart 2022, Erişim Adresi: https://www.aljazeera.com/news/2022/3/15/turning-point-war-in-ukraine-tests-shaky-us-china-relations , (Erişim Tarihi: 25 Mayıs 2022).

"Taiwan scrambles jets after China makes largest incursion into air defence zone since January", *The Guardian*, 31 Mayıs 2022, https://www.theguardian.com/world/2022/may/31/taiwan-scrambles-jets-after-china-makes-largest-incursion-into-air-defence-zone-since-january , (Erişim Tarihi: 31 Mayıs 2022),

"Ukraine war round-up: International allies agree to supply more lethal aid to Ukraine, says UK'", *Financial Times*, 1 Nisan 2022, Erişim Adresi: https://www.ft.com/content/9b901f0b-8033-439b-93f5-7f944757e0c6 , (Erişim Tarihi: 30 Mayıs 2022).

Wei, Hu, "Savaşın Olası Sonuçları ve Çin'in Tercihi", *Perspektif*, 21 Mart 2022, Erişim Adresi: https://www.perspektif.online/savasin-olasi-sonuclari-ve-cinin-tercihi/ , (Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2022).

Zhu, Zhiqun, "How Has the Russia-Ukraine War Affected China's Worldview and US-China Relations", *Modern Diplomacy: East Asia*, 2 Haziran 2022, Erişim Adresi: https://moderndiplomacy.eu/2022/06/02/how-has-the-russia-ukraine-war-affected-chinas-worldview-and-us-china-relations/ , (Erişim Tarihi: 2 Haziran 2022).

ASYA-PASİFİK'TE DERİNLEŞEN GÜÇ MÜCADELESİ EKSENİNDE ÇİN-JAPONYA REKABETİ

Orhan Çifçi*

GİRİŞ

Asya-Pasifik bölgesinin en büyük devletlerden ikisi olan Çin ve Japonya geçmişten günümüze elinde bulundurdukları ekonomik kaynaklar ve askeri güç potansiyeli ile bölge dinamiklerini şekillendirebilme ve bölgenin gündemini bütünüyle belirleyebilme gücüne sahiptir. Nitekim geçmişte olduğu gibi gelecek dönemlerde de hem Çin hem Japonya'nın Asya-Pasifik bölgesinin barış ve güvenlik çevresinin temel aktörleri olma özelliğini taşıyacağı aşikardır. Çin ve Japonya arasındaki karşılıklı ilişkilerin 2bin yıldan fazla süredir devam ettiği göz önünde bulundurulduğunda ise ilişkilerin seyrinin her daim belirli bir süreklilik çizgisinde devam ettiğini ileri sürmek doğru olmayacaktır. Uzun tarihsel süreç boyunca kimi dönemlerde kesintisiz savaşlar karşılıklı ilişkilerin dinamiğini belirlerken kimi dönemlerde barış ve istikrar kavramlarının söz konusu ilişkileri tanımlamada doğru yaklaşım olduğu görülmektedir. Önceki dönemlerin aksine 21.yüzyılda ise geçmişte hiç olmadığı kadar karmaşık bir yapıya kavuşan bölgesel ve uluslararası yapı iki ülkenin birbirlerine olan politik pozisyon ve yaklaşımlarını tamamıyla yeni bir yapıya sokmuştur. Bu yönüyle bir taraftan Çin ve Japonya arasında ekonomik ve finansal bağ giderek güç kazanırken, diğer taraftan her iki devletin savunma harcamalarını kesintisiz bir biçimde artırmaları ve askeri modernizasyonlarını sürdürmeleri bölgesel seviyede güvenlik ikilemi, güç mücadelesi ve jeopolitik rekabeti aşamalı olarak daha görünür kılmaktadır. Söz konusu paradoksal durum tabiatıyla Çin ve Japonya arasındaki ilişkileri bütün yönleriyle nev-i şahsına münhasır bir karakteristiğe oturtmaktadır. Bölgedeki askeri ve siyasi gelişmeleri yakından takip eden birçok politik analist ya da askeri stratejist dünyanın en büyük ikinci ve en büyük üçüncü ekonomisi olan Çin ve Japonya'nın ilişkilerindeki bu paradoksal durumu tanımlarken *"Sıcak Ekonomiler, Soğuk Politikalar" (Hot Economics, Cold Politics)* gibi birçok farklı tanımlamaya başvurmaktadır.[1]

İlk kez 2010 yılında Japon ekonomisini geçerek ABD'nin ardından en büyük ekonomik güç olan Çin'in bilhassa son 30 yıllık zaman diliminde askeri harcamalarını kayda

* Dr. Öğr. Üyesi, Polis Akademisi, Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Uluslararası Güvenlik Anabilim Dalı, orhan.cifci93@ gmail.com, ORCID: 0000-0002-5746-4258

1 Manabu Takamisawa, "Cold Politics, Hot Economy and the Way in Which We View the Sino-Japanese Economy", The Economic Research Institute for Northeast Asia, https://www.erina.or.jp/en/columns-opinion/4652/, The People's Republic of China, 2007.

KAYNAKÇA

BBC News, "Shinzo Abe: China new air defence zone move 'dangerous'", 25 November 2013, https://www.bbc.com/news/world-asia-25050493.

Campbell, Caitlin, "China's Military: The People's Liberation Army (PLA)", Washington: Congressional Research Service, 2021.

Chan, Minnie, "China's aircraft carrier No 4 will not catch up with US Navy's nuclear-powered giants, analysts say", South China Morning Post, 23 June 2022, https://www.scmp.com/news/china/military/article/3182842/chinas-aircraft-carrier-no-4-will-not-catch-us-navys-nuclear.

Congressional Research Service, "China Naval Modernization: Implications for U.S. Navy Capabilities—Background and Issues for Congress", Washington: Congressional Research Service, 2022.

Congressional Research Service, "The "Quad": Security Cooperation Among the United States, Japan, India, and Australia",Washington: Congressional Research Service, 2022.

Deng, Yong, "Chinese Relations with Japan: Implications for Asia-Pacific Regionalism". *Pacific Affairs*, Cilt: 70, Sayı: 3, 1997, ss.373-391.

Dickie, Mure, "China economy overtakes Japan", Financial Times, 14 February 2011, https://www.ft.com/content/3275e03a-37dd-11e0-b91a-00144feabdc0, 2011.

Eckstein, Megan, "Japan Self-Defense Force Accepts Delivery of First V-22 Osprey", USNI News, 14 July 2020, https://news.usni.org/2020/07/14/japan-self-defense-force-accepts-delivery-of-first-v-22-osprey.

Feng, John, "Japan Keeps Intercepting China Military Drones and Spy Planes". Newsweek, 26 August 2021, https://www.newsweek.com/japan-intercepts-china-military-drones-spy-surveillance-planes-aircraft-pla-1623263.

Global Security, "Keen Sword", Global Security. https://www.globalsecurity.org/military/ops/keen-sword.htm, 2022.

Gunness, Kristen, "China's Gray-Zone Capabilities in the East China Sea", içinde *Murky Waters in the East China Sea*, (Ed. Jonathan W. Greenert), Washington: National Bureau of Asian Research, 2021.

Harper, Jon, "Special Report: US, Japan Set to Enhance Cooperation on Military R&D, https://www.nationaldefensemagazine.org/articles/2021/12/8/us-japan-set-to-enhance-cooperation-on-military-rd, 2021.

Iriye, Akira, "Chinese-Japanese Relations, 1945-90", *The China Quarterly*, Sayı: 124, ss.624-638, 1990.

Kokubun, Ryosei; Soeya, Yoshihide; Takahara, Akio; Kawashima, Shin, *Japan-China Relations in the Modern Era*, London: Routledge, 2017.

Kotani, Tetsou, "Threat of Sino-Russian Fleet Circumnavigating: How Should Japan Respond?, The Diplomat, 14 November 2021, https://thediplomat.com/2021/11/the-threat-of-a-sino-russian-fleet-circumnavigating-japan/.

Japan Ministry of Defense, "Defense of Japan 2018", https://www.mod.go.jp/en/publ/w_paper/wp2022/DOJ2022_EN_Full_02.pdf, 2018.

Japan Ministry of Defense, "Defense of Japan 2019", https://www.mod.go.jp/en/publ/w_paper/wp2022/DOJ2022_EN_Full_02.pdf, 2019.

Japan Ministry of Defense, "Defense of Japan 2020", https://www.mod.go.jp/en/publ/w_paper/wp2022/DOJ2022_EN_Full_02.pdf, 2020.

Japan Ministry of Defense, "Defense of Japan 2021", https://www.mod.go.jp/en/publ/w_paper/wp2022/DOJ2022_EN_Full_02.pdf, 2021.

Japan Ministry of Defense, "Defense of Japan 2022", https://www.mod.go.jp/en/publ/w_paper/wp2022/DOJ2022_EN_Full_02.pdf, 2022.

Japan Times, "Japan and U.S. begin large-scale joint exercise with China in mind", https://www.japantimes.co.jp/news/2022/11/10/national/japan-us-joint-drill-china/, 2022.

Johnson, Chalmers, "The Patterns of Japanese Relations with China, 1952-1982", *Pacific Affairs*, Cilt: 59, Sayı: 3, 1986, ss.402-428.

Johnson, Jesse, "Kishida seeks to hike defense spending by more than 50% over five years", The Japan Times, 6 December 2022, https://www.japantimes.co.jp/news/2022/12/06/national/japan-kishida-defense-spending-43-trillion-yen/.

Jun, Xie ve Jingyi, Xie, "Economy cooperation is 'ballast stone' for China-Japan relations over past 50 years, experts say", Global Times, https://www.globaltimes.cn/page/202209/1276364.shtml, 2022.

Maizland, Lindsay ve Cheng, Nathaneal, "The U.S.-Japan Security Alliance", Council on Foreign Relations, https://www.cfr.org/backgrounder/us-japan-security-alliance, 2021.

McCurry, Justin, "Japan-China row escalates over fishing boat collision", The Guardian, 9 September 2010, https://www.theguardian.com/world/2010/sep/09/japan-china-fishing-boat-collision.

McCurry, Justin, "Tokyo's rightwing governor plans to buy disputed Senkaku Islands", The Guardian, 19 April 2012, https://www.theguardian.com/world/2012/apr/19/tokyo-governor-senkaku-islands-china.

Ministry of Foreign Affairs of Japan, "Trends in Chinese Government and Other Vessels in the Waters Surrounding the Senkaku Islands, and Japan's Response", https://www.mofa.go.jp/region/page23e_000021.html, 2023.

Ministry of National Defense of China, "Announcement of the Aircraft Identification Rules for the East China Sea Air Defense Identification Zone of the P.R.C." https://web.archive.org/web/20131128215834/http://eng.mod.gov.cn/Press/201311/23/content_4476143.html, 2013.

National Security Strategy, National Security Strategy of the United States of America, https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf, Washington: White House, 2017

O'Rourke, Ronald, "U.S.-China Strategic Competition in South and East China Seas: Background and Issues for Congress", Washington: Congressional Research Service, 2022.

Pajon, Celina, "Japan and Its Alliance with the US. Structure", Dynamics and Evolution to 2030, Paris: Études de l'Ifri, 2016.

Shinji, Yamaguchi ve Masaaki, Yatsuzuka, "China's Maritime Gray Zone Situations", içinde *China's Quest for Control of the Cognitive Domain and Gray Zone Situations* (Ed. Yamaguchi Shinji, Yatsuzuka Masaaki ve Momma Rira), Tokyo: Japonya, 2021.

SIPRI, SIPRI Military Expenditure Database, SIPRI, https://milex.sipri.org/sipri, 2022.

Singh, Teshu, "China and the China and the Air Defence Identification Zone (ADIZ)", India: Institute of Peace and Conflict Studies.

Smith, Paul J., "The Senkaku/Diaoyu Island Controversry: A Crises Postponed", *Naval War College Review*. Cilt: 66, Sayı:2, ss.27-44, 2013.

Soner, Bayram Ali ve Çifçi, Orhan, "Çin Savunma Sanayiinin Çeşitlenen Dinamikleri: Kurumsal Sınırlılıklardan Küresel Rekabete", *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, Cilt:24, Sayı:2, 2022.

South China Morning Post, "Japan, US kick off mega military drills with China in mind", https://www.scmp.com/news/asia/east-asia/article/3199075/japan-us-kick-mega-military-drills-china-mind, 2022.

Takamisawa, Manabu, "Cold Politics, Hot Economy and the Way in Which We View the Sino-Japanese Economy", https://www.erina.or.jp/en/columns-opinion/4652/, Niigata: The Economic Research Institute for Northeast Asia 2005.

The US Department of Defense, "Military and Security Developments Involving the People's Republic of China", Washington: The US Department of Defense, 2022.

The US Department of Defense, "Military and Security Developments Involving the People's Republic of China", Washington: The US Department of Defense, 2023.

The US Department of Defense, "Summary of the 2018 National Defense Strategy of the United States of America: Sharpening the American Military's Competitive Edge", 2018.

The Government of Japan, "National Security Strategy of Japan", https://www.cas.go.jp/jp/siryou/131217anzenhoshou/pamphlet_en.pdf, 2013.

The State Council Information Office of China, "China's National Defense in the New Era", Beijing: The State Council Information Office of China, 2019.

Ting, Shi, "Quiet Air Zone Shows China's Struggle to Control Contested Seas", Bloomberg, 29 October 2015, https://www.bloomberg.com/news/articles/2015-10-28/quiet-air-zone-shows-china-s-struggle-to-control-contested-seas.

Trent, Mercedes, "Over the Line: The Implications of China's ADIZ Intrusions in Northeast Asia", Washington: Federation of American Scientist, 2020.

U.S. Navy Capabilities—Background and Issues for Congress. Washington: Congressional Research Service.

US Energy Information Administration, *East China Sea*. https://www.eia.gov/international/content/analysis/regions_of_interest/East_China_Sea/east_china_sea.pdf, 2014.

Vanaga, Nora, "China's Military Rise: The Lack of Transparency and Internal Political Uncertainty", *Strategic Review*, Sayı:8, 2014.

Vanhullebusch, Matthias ve Wei, Shen, "China's Air Defence Identification Zone: Building Security through Lawfare", *China Review*, Cilt:16, Sayı:1, 2016, ss.121-150.

Venckunas, Valius, "Japan orders two more Boeing KC-46 Pegasus tankers", Aerotime Hub, 2 December 2022, https://www.aerotime.aero/articles/32839-japan-orders-two-more-boeing-kc-46-pegasus-tankers.

Waldron, Greg, "JASDF's first RQ-4B Global Hawk arrives in Japan", Flight Global, 14 March 2022, https://www.flightglobal.com/military-uavs/jasdfs-first-rq-4b-global-hawk-arrives-in japan/147901.article.

Vanhullebusch, Matthias ve Shen, Wei, "China's Air Defence Identification Zone: Building Security through Lawfare", *China Review*, Cilt:18, Sayı:1, 2016, ss.121-150.

Watanabe, Tsuneo, "Japan's Rationale for the Free and Open Indo-Pacific Strategy", The Sasakawa Peace Foundation. https://www.spf.org/iina/en/articles/watanabe_01.html, 2018.

Wezeman, Pieter D., Kuimova, Alexandra ve Wezeman, Siemon, "Trends in International Arms Transfers, 2021". Stockholm: SIPRI, 2021.

Xiaobing, Li, "The Dragon's Wing: The People's Liberation Army Air Force's Strategy". *Journal of Indo-Pacific Affairs*, 2022.

Yamaguchi, Takaya ve Takemoto, Yoshifumi, "Japan eyes up to $318 billion for 5-year defence spending plan -sources", Reuters, 2 December 2022, https://www.reuters.com/world/asia-pacific/japan-eyes-40-45-trln-yen-5-year-defence-spending-plan-sources-2022-12-02/.

ÇİN'İN SURİYE POLİTİKASI

Mehmet ŞAHİN & Seyedmohammad SEYEDI ASL*

GİRİŞ

Orta Doğu'da 2010'dan bu yana yaşanan gelişmeler, Soğuk Savaş'tan sonraki en önemli değişikliklerden biri olmuştur. Öyle ki, birçok bölge ve bölge dışı güçlerin çıkarları bu gelişmelerden etkilenirken, meydana gelen Suriye krizi de özel bir önem taşımaktadır. Pek çok aktör, Suriye'nin jeopolitik ve jeo-stratejik durumu nedeniyle bu krize dâhil olmuştur.

15 Mart 2011 Cuma günü başlayan Suriye İç Savaşı, günümüzün en acımasız silahlı çatışmalarından biri haline gelmiştir. Suriye rejimine karşı daha fazla özgürlük ve yolsuzlukların sona ermesi talebiyle başlayan gösteriler kısa sürede birden fazla küresel aktörün dâhil olduğu bir iç savaşa dönüşmüştür. Çin de bu aktörlerden biridir

Çin'in, Suriye iç savaşına bakışı, Batı'dan önemli ölçüde farklı olmuştur. Ayrıca Çin 2011'de Suriye çatışmasının başlamasından bu yana, ülkelerin içişlerine karışmama ilkesini tutarlı bir şekilde sürdürmüştür. Çin'in ulusal egemenliğe ilişkin katı yorumu, Esad'ın Baas rejimini Suriye'nin tek meşru yönetim otoritesi olarak görmesine neden olmuştur. Bu görüş altında, ABD eski Başkanı Barack Obama'nın, Esad'ın savaş suçlarının Suriye'yi yönetme konusundaki ahlaki yetkisini kaybetmesine neden olduğu iddiasını reddetmiştir[1].

Genel olarak Çin, Suriye krizinin tarafları için özel niteliklere sahiptir. Diğer bir ifadeyle dünyadaki geleneksel ve modern güç bileşenlerine sahiptir ve bu da ABD'yi ve müttefiklerini Suriye krizinde dengelemesini mümkün kılmıştır. Bu durumda Çin, Suriye hükümeti tarafından, barışçıl bir yaklaşımla stratejik bir anti-hegemonya kültürü ve Orta Doğu ülkelerine karşı sömürgecilik veya saldırganlık geçmişi olmayan çok taraflı bir yaklaşıma vurgu yapan bölge dışı güç olarak tanınmış ve güvenilmiştir. Karşılığında Esad'ın muhalifleri de çatışmanın bir diğer tarafı olarak bu ülkeye olumlu yaklaşmışlardır.[2] Aslında Çin'in Suriye'ye verdiği destek, Ortadoğu'daki stratejik çıkarlarını koruma girişimidir. Zira Suriye, İran'ın yakın bir müttefiki olarak Batı'nın üstünlüğüne karşı olan denge unsurudur ve bu yüzden Ortadoğu denklemlerinde ABD egemenliğinin oluşmasının karşısındadır.

* Mehmet Şahin, (Prof. Dr.) Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İletişim Fakültesi, ORCID: 0000-0002-7044-6089
Seyedi Asl, (Dr, Uluslararası İlişkiler Uzmanı), ORCID: 0000-0001-5237-7385

1 Samuel Ramani, "China's Syria Agenda", *The Diplomat*, 22 September 2016, Erişim Adresi: https://thediplomat.com/2016/09/chinas-syria-agenda/, (Erişim Tarihi: 11.02.2021).

2 Enayat Yazdani and Bahar Akhavan, "Explaining China's Mediation in Middle East Conflicts: Syrian crisis", *Journal of Political and International Approaches*, Vol: 11, No: 3, 2020, s.194. Erişim Adrsi: http://piaj.sbu.ac.ir/journal/about?lang=en. (Erişim Tarihi: 11.02.2021).

Çin, krizi taraflardan birinin lehine çözmekten çok kriz yönetimiyle ilgileniyor. Çin, ekonomik etki yoluyla jeopolitik varlığını güçlendirmeyi düşünüyor. Diğer bir deyişle, Çin daha uzun ama daha güvenli bir yol seçmiştir. Bununla birlikte, Çinli yetkililerin Beşar Esad'ın Suriye'de kalması konusunda ısrar etmediği açıktır. Ancak şunu da söylemek gerekir ki Çin, Suriye'nin siyasi geleceği netleşene kadar, güç denklemlerinin Batı ve bölgedeki müttefikleri lehine sonuçlanmasını istemiyor. Dolayısıyla Çin'in Suriye'deki gelişmeler karşısında temel politikası, Orta Doğu düzeninin bozulmaması için Suriye'deki siyasi sistemin çökmesini engellemektir.

KAYNAKÇA

Adami, Ali and Keshvarz Moghadam, Elham, "The Role of Geo-economy of Energy in Linkage of Iran and China", *Political International Researches*, Vol: 5, No: 14, 2013, ss.75-104. Erişim Adresi: http://pir.iaush.ac.ir/article_552029.html?lang=en. (Erişim Tarihi: 24.02.2021).

Ajilit, Hadi, Salami, Mahdi and Fallahi, Mehrdad, "China's Energy Security in the Direction of One Belt–One Road Initiative", *Quarterly Political and International Scientific and Research*, Vol: 9, No: 33, 2018, ss.63-94. ERişim Adresi: http://pir.iaush.ac.ir/article_602272.html?lang=en. (Erişim Tarihi: 12.02.2021).

Alam, Kamal, "The Dragon, and the Lion: China's Growing Ties with Syria", *Middle East Eye*, 9 August 2017, Erişim Adresi: https://www.middleeasteye.net/opinion/dragon-and-lion-chinas-growing-ties-syria, (Erişim Tarihi: 02.03.2021).

Ali, Layla, "Russian-Chinese Security Architecture in the Gulf: Role of China, Russia & Iran in the Gulf", *Gulf Research Center*, September 2020, Erişim Adresi: https://www.grc.net/single-commentry/3. (Erişm Tarihi: 22.02.2021).

Al-Majali, Saddoun N. and Tarawneh, Raafat Abdel salam, "The Chinese Position on the Syrian Crisis 2011-2018", *The Journal of "Economic Sciences: Theory and Practice*, Vol: 75, No: 2, 2018, ss. 25-46, Erişim Adresi: http://www.ecosciences.edu.az/view.php?lang=en&menu=journal&id=362, (Erişim Tarihi: 12.02.2021).

Asseburg, Muriel, "Reconstruction in Syria: Challenges and Policy Options for the EU and its Member States", *Stiftung Wissenschaft und Politik*, Research Paper 11, July 2020, Erişim Adresi: https://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/studien/2020S07_Syrien.pdf, (Erişim Tarihi: 26.02.2021).

Burton, Guy, "Chinese Conflict Management in Libya, Syria and Yemen after the Arab Uprisings", *Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*, Vol: 13, No: 1, 2019, ss.18-34, Erişim Adrsi: https://www.tandfonline.com/loi/rmei20, (Erişim Tarihi: 03.03.2021).

Cafiero, Giorgio, "China plays the long game on Syria", *Middle East Institute*, 10 February 2020, Erişim Adresi: https://www.mei.edu/publications/china-plays-long-game-syria, (Erişim Tarihi: 05.03.2021).

Chaziza, Mordechai, "China's New Silk Road Strategy and the Middle East", *Begin-Sadat Center for Strategic Studies: Paper No*. 1,473, March 2020, Erişim Adresi: https://besacenter.org/perspectives-papers/china-silk-road-middle-east/. (Erişim Adresi: 22.02.2021).

Chaziza, Mordechai, "The Gulf States and the New Silk Road", *Begin-Sadat Center for Strategic Studies: Paper No*. 1,229, July 2019, Erişim Adresi: https://besacenter.org/perspectives-papers/gulf-states-new-silk-road/. (Erişim Tarihi: 24.02.2021).

Chen, James, "The Emergence of China in the Middle East", *Institute for National Strategic Studies*, December 2011, Erişim Adresi: www.ndu.edu/inss. (Erişim Tarihi: 24.02.2021).

Cole, Bernard D., *China's Quest for Great Power: Ships, Oil, and Foreign Policy*, (Maryland: Naval Institute Press, 2016).

Dacrema, Eugenio, "Will China Get the Lion Share in Syria Reconstruction?", *SyriaUntold*, 16 September 2017, Erişim Adresi: https://syriauntold.com/2017/09/16/52977/, (Erişim Tarihi:04.03.2021).

Daojiong, Zha and Meidan, Michal, "China and the Middle East in a New Energy Landscape", *Chatham House, the Royal Institute of International Affairs*, October 2015. Erişim Adresi: https://www.chathamhouse.org/2015/10/china-and-middle-east-new-energy-landscape. (Erişim Tarihi: 20.02.2021).

Degang, Sun, "China's Soft Military Presence in the Middle East", *King Faisal Center for Research and Islamic Studies,* 2018, Erişim Adresi: https://www.kfcris.com/en/view/post/171. (Erişim Tarihi: 22.02.2021).

Di, Dongsheng, "Continuity and Changes: A Comparative Study on China's New Grand Strategy", *Historia Actual Online*, Vol: 12, 2007, ss.7-18. Erişim Adrsi: https://www.historia-actual.org/Publicaciones/index.php/hao/article/view/180. (Erişim Tarihi: 15.02.2021).

Dian, Matteo and Menegazzi, Silvia, "The Origin of China's Ideational Narratives", *içinde New Regional Initiatives in China's Foreign Policy: The Incoming Pluralism of Global Governance* Matteo Dian & Silvia Menegazzi (ed), (Switzerland: Palgrave Macmillan, 2018), ss.25-43.

Dorsey, James M., "Syria Is Tempting, But Will China Bite?", *Begin-Sadat Center for Strategic Studies*, 17 July 2020, Erişim Adresi: https://besacenter.org/perspectives-papers/syria-reconstruction-china/, (Erişim Tarihi: 01.03.2021).

Dorsey, James M., "Syria Lures but Will China Bite?", *Modern Diplomacy*, 13 June 2020, Erişim Adresi: https://moderndiplomacy.eu/2020/06/13/syria-lures-but-will-china-bite/, (Erişim Tarihi: 04.03.2021).

Fallahi, Ehsan and Shafiee, Nozar, "China Approach in Syria Crisis and its Probabilistic Position at Post Crisis Era", *Journal of Strategic Research of Politics*, Vol: 8, No: 31, 2020, ss. 157-190. Erişim Adresi: https://qpss.atu.ac.ir/article_11041.html?lang=en, (Erişim Tarihi: 11.02.2021).

Feng, Chaoling, "Embracing Interdependence: The Dynamics of China and the Middle East", *The Brookings Institution*, 2015, Erişim Adresi: https://www.brookings.edu/research/embracing-interdependence-the-dynamics-of-china-and-the-middle-east/. (Erişim Tarihi: 23.02.2021).

Gegout, Catherine and Suzuki, Shogo, "China, Responsibility to Protect, and the Case of Syria: From Sovereignty Protection to Pragmatism", *Global Governance*, Vol: 26, 2020, ss. 379-402. Erişim Adresi: https://brill.com/view/journals/gg/26/3/article-p379_3.xml?language=en&body=pdf-39131, (Erişim Tarihi: 05.02.2021).

Ghiselli, Andrea and Al-Sudairi, Mohammed, "Syria's "China Dream": Between the Narratives and Realities", *King Faisal Center for Research and Islamic Studies*, 15 September 2019, Erişim Adresi: https://www.kfcris.com/en/view/post/234, (Erişim Tarihi: 26.02.2021).

Greer, Lucille, "China's Bet on Assad: The Lucrative and Risky Business of Postwar Reconstruction", *Modern War Institute*, 13 December 2019, Erişim Adresi: https://mwi.usma.edu/chinas-bet-assad-lucrative-risky-business-postwar-reconstruction/, (Erişim Tarihi: 02.03.2021).

Guo, Qingye, "The Principle of Non-interference and China's Role in International Conflict in the New Era: China in Sudan and South Sudan, Syria, and Afghanistan", Lund University/ Department of Political Science/ 2017.

Hao, Su, "Position Paper of China", *IPS Institute for Policy and Strategy*, 16 June 2016, Erişim Adresi: https://www.idc.ac.il/en/research/ips/pages/main.aspx, (Erişim Tarihi: 11.02.2021).

Hasanpour, Jamil and Soltani, Fakhredin, "The Impact of China's Historical Foundations and Foundations on its Foreign Policy", *Journal of Political Studies*, Vol: 10, No: 38, 2018, ss.171-194. Erişim Adresi: http://jourm.iauaz.ac.ir/article_542976.html?lang=en. (Erişim Tarihi: 13.02.2021).

Jaafari Valdani, Asghar and Rahmati Poor, Leila, "Strategic Culture and China's Behavior in International Crisis Management (Case Study of Syrian Crisis)", *Journal of Strategic Research of Politics*, Vol: 2, No: 6, 2014, ss.163-193, Erişim Adresi: https://qpss.atu.ac.ir/article_2256.html?lang=en, (Erişim Tarihi: 03.03.2021).

Jakobson, Linda, "China's foreign policy dilemma", *Lowy Institute*, February 2013, Erişim Adresi: https://www.lowyinstitute.org/publications/chinas-foreign-policy-dilemma. (Erişim Tarihi: 18.02.2021).

Khosh Ayend, Hamid, "Syria's Position in China's Grand Foreign Policy Strategies", *IRINN,* 22 January 2013, Erişim Adresi: https://www.irinn.ir/fa/print/6901, (Erişim Tarihi: 01.03.2021).

Kfir, Isaac, "China vies What does China's enthusiasm for the Syrian rebuild say about its plans for the region?", *Asia & the Pacific Policy Society*, 25 February 2020, Erişim Adresi: https://www.policyforum.net/china-vies-for-role-in-reconstructing-syria/, (Erişim Tarihi: 05.03.2021).

Kobierski, Łukasz, "China's financial support for Syria", *Warsaw Institute*, 14 March 2020, Erişim Adresi: https://warsawinstitute.org/chinas-financial-support-for-syria/, (Erişim Tarihi: 04.03.2021).

Lin, Christina, "China's Silk Road meets Syria's Four Seas Strategy", *ISPSW Institute for Strategic, Political, Security and Economic Consultancy*, August 2020, Erişim Adresi: https://www.ispsw.com/wp-content/uploads/2020/08/716_Lin.pdf, (Erişim Tarihi: 28.02.2021).

Lin, Christina, "China's Strategic Shift towards the Region of the Four Seas: The Middle Kingdom Arrives in the Middle East", *Institut für Strategie- Politik- Sicherheits- und Wirtschaftsberatung (ISPSW),* Apr 2013, Erişim Adresi: https://css.ethz.ch/content/specialinterest/gess/cis/center-for-securities-studies/en/services/digital-library/publications/publication.html/163381. (Erişim Tarihi: 28.02.2021).

Liu, Shengxiang and He, Hui, "China's Solutions to Security Governance in the Middle East: An Assessment", *Asian Journal of Middle Eastern and Islamic Studies*, Vol: 11, No: 4, 2017, ss. 32-45, Erişim Adresi: https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/25765949.2017.12023316, (Erişim Tarihi: 03.03.2021).

Patey, Luke, "China, The Syrian Conflict, and the Threat of Terrorism", *Danish Institute for International Studies*, 2016, Erişim Adresi: http://www.jstor.com/stable/resrep13114, (Erişim Tarihi: 12.02.2021).

Pauley, Logan, "China stakes out a role for itself in post-war Syria", *The Henry L. Stimson Center*, 3 October 2018, Erişim Adresi: https://www.stimson.org/2018/china-stakes-out-role-itself-post-war-syria-0/, (Erişim Tarihi: 04.03.2021).

Pauley, Logan and Marks, Jesse, "Is China Increasing Its Military Presence in Syria? Parsing China's Current - and Future - Involvement in the Syrian Conflict", *THE DIPLOMAT*, 20 August 2018, Erişim Adresi: https://thediplomat.com/2018/08/is-china-increasing-its-military-presence-in-syria/, (Erişim Tarihi: 27.02.2021).

Ramani, Samuel, "China's Syria Agenda", *The Diplomat*, 22 September 2016, Erişim Adresi: https://thediplomat.com/2016/09/chinas-syria-agenda/, (Erişim Tarihi: 11.02.2021).

Ren, Mu, "Interpreting China's (Non-) intervention policy to the Syrian crisis: a neoclassical realist analysis", *The Ritsumeikan Journal of International Studies*, Vol: 27, No: 1, 2014, ss. 259-282. Erişim Adresi: https://warp.da.ndl.go.jp/info:ndljp/pid/8969009/www.ritsumei.ac.jp/acd/cg/ir/college/bulletin/Vol.27-1/27_1_12_Ren.pdf, (Erişim Tarihi: 04.03.2021).

Rózsa, Erzsébet, "Deciphering China in the Middle East", *the European Union Institute for Security Studies (EUISS): Geopolitical Series*, June 2020. Erişim Adresi: https://www.iss.europa.eu/content/deciphering-china-middle-east. (Erişim Tarihi: 15.02.2021).

Sadeghi, Seyed Shamsodin, "Energy Security of China and Iran Geo-economic of Energy", *Political International Researches*, Vol: 7, No: 22, 2015, ss.85-123. Erişim Adresi: http://pir.iaush.ac.ir/article_556115.html?lang=en. (Erişim Tarihi: 12.02.2021).

Scobell, Andrew and Nader, Alireza, "China in the Middle East: The Wary Dragon", *RAND Corporation*, 2016, Erişim Adrsi: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR1229.html. (Erişim Tarihi: 19.02.2021).

Seddigh, Mirebrahim and Sabri, Mohsen, "The Influence of US and China's Security Presence in the Persian Gulf Geopolitics on National Security of the Islamic Republic of Iran", *Quarterly the Persian Gulf Political-Cultural Studies Journal*, Vol: 2. No: 6, 2016, ss.9-35. Erişim Adresi: https://www.sid.ir/En/Journal/ViewPaper.aspx?ID=521731. (Erişim Tarihi: 25.02.2021).

Siddi, Marco and Kaczmarski, Marcin, "Russia and China in the Middle East Playing: Their Best Cards", *The Finnish Institute of International Affairs*: *FIIA Briefing Paper 275*, November 2019. Erişim Adresi: https://www.fiia.fi/en/publication/russia-and-china-in-the-middle-east. (Erişim Tarihi: 21.02.2021).

Sun, Yun, "Syria: What China Has Learned From its Libya Experience", *Washington, East-West Center: Asia Pacific Bulletin*, No. 152, 2012, s.1, Erişim Adresi: https://www.eastwestcenter.org/publications/syria-what-china-has-learned-its-libya-experience, (Erişim Tarihi: 16.02.2021).

Tabatabaee, Seyed Ali, "Comparative Study of Strategic Approaches of China, Russia, US, India, Pakistan and Iran to SCO", *Rahbord*, Vol: 20, No: 60, 2011, ss.169-191. Erişim Adresi: https://www.sid.ir/En/Journal/ViewPaper.aspx?ID=207458. (Erişim Tarihi: 17.02.2021).

Tay, Shirley, "As the US withdraws from Syria, China may boost its influence in the country", *CNBC Newsletters*, 4 Apr 2019, Erişim Adresi: https://www.cnbc.com/2019/04/05/as-us-withdraws-from-syria-china-may-boost-influence-in-the-country.html, (Erişim Tarihi: 04.03. 2021).

Voosoghi, Saeed, Gholipour, Mojtaba and Darabzadeh, Aatefeh, "The Yellow Dragon in Warm Waters: The Strategic Interests of China in Persian Gulf", *Political and International Scientific and Research Quarterly*, 5(15), 2013, ss.163-194. Erişim Adresi: http://pir.iaush.ac.ir/article_552040.html?lang=en. (Erişim Tarihi: 26.02.2021).

Weissmann, Mikael, "Chinese Foreign Policy in a Global Perspective: A Responsible Reformer "Striving for Achievement", *The Journal of China and International Relations (JCIR)*, Vol: 3, No: 1, 2015, ss.151-166. Erişim Adresi: https://journals.aau.dk/index.php/jcir/article/view/1150. (Erişim Tarihi: 16.02.2021).

Wood, Peter, "Chinese Military Promises Aid to Syria", *the Jamestown Foundation*, 22 August 2016, Erişim Adresi: https://jamestown.org/program/chinese-military-promises-aid-to-syria/. (Erişim Tarihi: 28.02.2021).

Yang, Hai, "Time to up the Game?, Middle Eastern Security and Chinese Strategic Involvement", *Asia Europe Journal*, Vol: 16, No: 3, 2018, ss.283-296. Erişim Adresi: https://link.springer.com/article/10.1007%2Fs10308-018-0509-6. (Erişim Tarihi: 22.02.2021).

Yazdani, Enayat and Akhavan, Bahar, "Explaining China's Mediation in Middle East Conflicts: Syrian crisis", *Journal of Political and International Approaches*, Vol: 11, No: 3, 2020, ss.175-204. Erişim Adrsi: http://piaj.sbu.ac.ir/journal/about?lang=en. (Erişim Tarihi: 11.02.2021).

Yellinek, Roie, "Opinion - China and the Rebuilding of Syria", *E-International Relations*, 23 Mar 2020, Erişim Adresi: https://www.e-ir.info/2020/03/23/opinion-china-and-the-rebuilding-of-syria/, (Erişim Tarihi: 28.02.2021).

Zambelis, Chris, "The Geopolitics of Sino-Syrian Relations", *China Brief*, Vol: 8, Issue: 20, 2008, Erişim Adresi: https://jamestown.org/program/the-geopolitics-of-sino-syrian-relations/, (Erişim Tarihi: 12.02.2021).

Zhang, Baohui, "Chinese Foreign Policy in Transition: Trends and Implications", *Journal of Current Chinese Affairs*, Vol: 39, No: 2, 2010, ss.39-68. Erişim Adresi: https://econpapers.repec.org/article/gigchaktu/v_3a39_3ay_3a2010_3ai_3a2_3ap_3a39-68.htm. (Erişim Tarihi: 22.02.2021).

Zreik, Mohamad, "China's Involvement in the Syrian Crisis and the Implications of Its Neutral Stance in the War", *RUDN Journal of Political Science*, Vol: 21, No: 1, 2019, ss. 56-65. Erişim Adres: http://journals.rudn.ru/political-science/article/view/20974, (Erişim Tarih: 11.02.2021).

Zulfqar, Saman, "Competing Interests of Major Powers in the Middle East: The Case Study of Syria and Its Implications for Regional Stability", *PERCEPTIONS: Journal of International Affairs*, Vol: 23, Issue: 1, ss.121-147. Erişim Adresi: http://sam.gov.tr/perceptions.tr.mfa. (Erişim Tarihi: 28.02.2021).

3. Basım

Çocuk Edebiyatında
KURMACA GERÇEKLİK

Erhan Şen

nobel bilimsel

ÇOCUK EDEBİYATINDA KURMACA GERÇEKLİK

Erhan Şen

Yayın No.: 306
ISBN: 978-605-7662-85-9
E-ISBN: 978-625-7677-55-4
Basım Sayısı: 3. Basım, Kasım 2024

© Copyright 2024, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Sergen Öz -sergen@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Şen, Erhan.
Çocuk Edebiyatında Kurmacа Gerçeklik / Erhan Şen
3. Basım. XII + 380 s. 13,5x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-7662-85-9
E-ISBN: 978-625-7677-55-4
1. Çocuk Edebiyatı 2. Kurmacа Gerçeklik 3. İmgelem Eğitimi ve Kurmacа

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Sipariş:** siparis@nobelyayin.com
E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com - www.nobelbilimsel.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Ana Basım Dağıtım, Arkadaş, D&R, Derya Dağıtım, Dost, Kırmızı Kedi, Kıta Dağıtım, Kida Kitap Yayın, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi, Yeryüzü

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
ASO 1. Organize Sanayi Bölgesi Anadolu Cad. No:4 Sincan/ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **İİİ**

ÇİZELGELER LİSTESİ ..... **Xİ**

GİRİŞ **1**

Birinci Bölüm
KURMACA GERÇEKLİĞİN OLGUSAL GERÇEKLİKLE İLİŞKİSİ

Edebiyat ve Olgusal Gerçeklik 21

Edebiyatın Özgül Gerçekliği: Kurmaca Gerçeklik 28

Kurmaca Gerçekliğin Kendine Özgü İçerimleri 35

- Kurmaca Gerçeklik Öznel Bir Gerçekliktir 35
- Kurmaca Gerçeklik Kendine Özgü Kurgusal Bir Mantığa Sahiptir 36
- Kurmaca Gerçeklik, Gündelik Gerçekliği Bir Çerçeveye Yerleştirir 37
- Kurmaca Gerçeklik, Gerçeklik Duygusu Verir 41
  - Gerçeklik Duygusu, Okurun Yorumuyla Ortaya Çıkar 42
  - Gerçeklik Duygusu, Yazınsal Amaçlılık Çerçevesinde Oluşur 44
  - Gerçeklik Duygusu, Bilişsel İşleyişe Bağlı Biçimde Ortaya Çıkar 46
- Kurmaca Gerçeklik, Bilgi Kaynağını İçinde Barındıran Özerk Bir Yapıya Sahiptir 49
- Kurmaca Gerçeklik, Bir Seçmeye Dayandığı İçin Dış Dünyaya Göre Eksiktir 53
- Kurmaca Gerçeklik, Bir Yalan ya da Yalnızca Bir Düş Değildir 54
- Kurmaca Gerçeklikteki Her Şey Bir İşleve Sahiptir 55

Kurmaca Gerçeklikte Keyfi Ancak İşlevsel Bir Ayrıntılandırma Vardır....56
Görsel Boyut....59
Devinim Algısı....59
Tamamlayıcı İçerik....60
Kurmaca Gerçeklik, Canlı ve Kendi İçinde Sürekliliği Olan Bir Evrendir....64
Kurmaca Gerçeklik, Devingen Yorumbilgisel Bir Alana Sahiptir....64
Kurmaca Gerçeklik, Dilin Simgesel ve Edimsel Kullanımına Başvurur....67
Simgesel Dil....67
Edimsel Dil....79

İkinci Bölüm
ÇOCUK EDEBİYATI VE KURMACA GERÇEKLİK

Çocuğun Görme Biçimi ve Kurmaca Gerçeklik....85

Üçüncü Bölüm
ÇOCUK EDEBİYATINDA KURMACA GERÇEKLİĞİN YAPISI

Çocuk Edebiyatında Kurmaca Gerçekliği Yapılandıran Katmanlar....109

Yazınsal Katman....111
Odaklayım (Focalization)....112
Odaklayım Biçimleri....117
Anlatıcı Türleri....130
Anlatıcı Konumu....141
Kurmaca Karakterler....147
Kurmaca Karakterlere Yaklaşım Biçimleri....150
Çocuk Edebiyatında Kurmaca Karakterler....156
Olay Örgüsü....194
Kronolojik Düzenleme....200
Keyfi Dizimleme....209
Olay Örgüsü Biçimleri....213
Kurgusal Yer-Zaman....217
Yer-Zaman Türleri....226
Yer-Zamanın İşlevleri....229

Yazınsal Yöntemler 238
Söyleme (Telling) ve Gösterme (Showing) 239
Yabancılaştırma 244
İnsanbiçimcilik 251
Konuşma ve Düşüncelerin Sunumu 255
Biçem (Stil) 264
Dilsel Yön 267
Retorik Araçlar 280
Etik Katman 296
Kurmaca Gerçeklikte Bir Görme Biçimi Olarak Etik 296
Edebiyat ve Etik 302
Çocuk Edebiyatı Açısından Etik 307
Etik Sorumluluk 321

Dördüncü Bölüm
İMGELEM EĞİTİMİ VE KURMACA

Dil ve Edebiyat Öğretiminde Kurmaca Yapıt Okuma Deneyimi 344

GENEL DEĞERLENDİRME 349

KAYNAKLAR 359

Gönderme Yapılan Edebiyat Yapıtları 374

KAYNAKLAR

Akbayır, S. (2006). *Yazılı Anlatım Biçimlerinin Yazma Becerisi Edinimindeki İşlevleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.

Akkuş, R. (2011). *Türkçe Dersinde Simgesel Dil Öğretiminin İlköğretim Öğrencilerinin Benzetme, Kişileştirme ve Deyim Kullanımına Etkisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.

Aksan, D. (2016). *Anlambilim.* Ankara: Bilgi Yayınevi.

Akyüz, E. (2014). *Çocuk Edebiyatı Yapıtlarının Çocukların Eşduyumsal Eğilimine Etkisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

Akyüz, E., Karagül, S. ve Şen, E. (2016). *Çocuk Düşlerinin Ardındaki Yazar: Muzaffer İzgü.* Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Alpöge, G. (2003). Çocuk Edebiyatının Çocuk Gelişimine Katkısı. *Çoluk Çocuk*(24), 32-33.

Anderson, N. A. (2013). *Elementary Children's Literature (Infancy Through Age 13).* New Jersey: Pearson Education Publication.

Andreasen, N. C. (2015). *Yaratıcı Beyin (Dehanın Nörobilimi).* (K. Güney, Çev.). Ankara: Akılçelen Kitaplar.

Applebee, A. N. (1978). *Child's Concept of Story: Ages Two to Seventeen.* Chicago: University of Chicago Press.

Appleyard, J. A. (1994). *Becoming a Reader (The Experience of Fiction from Childhood to Adulthood).* New York: Cambridge University Press.

Arat, N. (2006). *Etik ve Estetik Değerler* (4. b.). İstanbul: Say Yayınları.

Aristoteles. (2014a). *Nikomakhos'a Etik.* (S. Babür, Çev.) Ankara: Bilgesu Yayınları.

Aristoteles. (2014b). *Poetika* (11. b.). (S. Rifat, Çev.) İstanbul: Can Yayınları.

Aslan, C. (2007). Yaşam Gerçekliğinin Çocuklara İletilmesi Bakımından "100 Temel Eser"deki Öyküler Üzerine Bir Çözümleme. *4. Uluslararası Çocuk Filmleri Festivali ve Kongresi "Risk Altındaki Çocuklar"* içinde (s. 85-98). İstanbul Üniversitesi.

Aslan, C. (2008). Ayla Çınaroğlu'nun "Mago" Adlı Kitabının Yazınsallık ve Çocuğa Görelik Açısından İncelenmesi. A. Gültekin, M. Semerci ve F. Koşmak (Ed.), *III. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Yaşayan Yazarlar Sempozyumu Dizisi* içinde (s. 35-48). Eskişehir: Uçanbalık Yayınları.

Aslan, C. (2013, Nisan). Duyarlık ve Düşünceyi Geliştirmede Çocuk/Gençlik Edebiyatı. *Çoluk Çocuk (Anne Baba Eğitimci Dergisi),* (102), 29-32.

Austin, J. L. (2009). *Söylemek ve Yapmak.* (R. L. Aysever, Çev.) İstanbul: Metis Yayıncılık.

Aysever, R. L. (2009). Sunuş. J. L. Austin içinde, *Söylemek ve Yapmak* (R. L. Aysever, Çev., s. 9-32). İstanbul: Metis Yayınları.

Aytaç, G. (1990). *Çağdaş Türk Romanları Üzerine İncelemeler.* Ankara: Gündoğan Yayıncılık.

Badiou, A. (2013). *Etik (Kötülük Kavrayışı Üzerine Bir Deneme).* (T. Birkan, Çev.) İstanbul: Metis Yayıncılık.

Bahtin, M. (2005a). *Rabelais ve Dünyası.* (Ç. Öztek, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bahtin, M. (2005b). *Sanat ve Sorumluluk (İlk Felsefi Denemeler).* (C. Soydemir, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Barone, D. M. (2011). *Children's Literature in the Classroom (Engaging Lifelong Readers).* New York: The Guilford Press.

Barthes, R. (2013). *Dilin Çalışma Sesi.* (A. Ece, N. K. Sevil ve E. Gökteke, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Bator, R. (1983). *Signposts to Criticism of Children's Literature.* Chicago: American Literary Association.

Bauden, N. (1974).A Dead Pig and My Father. *Children's Literature in Education* (5), 3-13.

Bayraktar, N. ve Yaşar, F. Ö. (2005). İlköğretim I. Kademe V. Sınıfta Deyim Öğretimine İlişkin Uygulamalar ve Deyim Öğretimine Yeni Bir Yaklaşım. *Tömer Dil Dergisi,* (127), 7-20.

Bayrav, S. (1999). *Dilbilimsel Edebiyat Eleştirisi.* İstanbul: Multilingual Yayınları.

Beard, A. (2004). *The Language of Literature.* New York: Routledge Publication.

Bee, H. ve Boyd, D. (2009). *Çocuk Gelişim Psikolojisi.* (O. Gündüz, Çev.) İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Bennett, A. ve Royle, N. (2016). *Şu Edebiyat Denen Şey (Okumak, Düşünmek, Yazmak).* (M. Erkan, Çev.) İstanbul: Notos Kitap.

Berger, A. A. (1997). *Narratives in Popular Culture, Media, and Everyday Life.* London: Sage Publications.

Berger, J. (2017). *Görme Biçimleri.* (Y. Salman, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.

Bilgin, M. (2006). *Anlamdan Anlatıma Türkçemiz* (2. b.). Ankara: Anı Yayıncılık.

Billow, R. M. (1981). Observing Spontaneous Metaphor in Children. *Journal of Experimental Child Psychology* (31), 430-445.

Booth, W. C. (2012). *Kurmacanın Retoriği.* (B. O. Doğan, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.

Brombert, V. (2016). *Fanilik Üzerine Düşünceler.* (A. Terzi, Çev.) İstanbul: Kolektif Kitap.

Bruner, J. (2004). Life As Aarrative. *Social Research, 71*(3), 691-710.

Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2013). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (15. b.). Ankara: Pegema Yayınevi.

Büyüktuncay, M. (2014). Söz Edimleri Kuramı ve Edebiyat: Anlam, Bağlam Ve Yinelenebilirlik. *International Journal of Language Academy, 2*(1), 93-105.

Calvino, I. (2011). *Amerika Dersleri (Gelecek Binyıl İçin Altı Öneri).* (K. Atakay, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Can, D. T. (2012). *Çocuk Edebiyatı Üzerine Bir Araştırma: Tanımlar, Türler ve Teoriler.* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ege Üniversitesi, İzmir.

Canetti, E. (2015). *Sözcüklerin Bilinci.* (A. Cemal, Çev.). İstanbul: Sel Yayıncılık.

Carpenter, H. (1987). *Secret Gardens: A Study of the Golden Age of Children's Literature.* London : Unwin Paperbacks.

Cevizci, A. (2014). *Etik (Ahlak Felsefesi).* İstanbul: Say Yayınları.

Cohn, D. (2008). *Şeffaf Zihinler (Kurmaca Eserlerde Bilincin Sunumu).* (F. B. Aydar, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.

Colston, H. L. (2015). *Using Figurative Language.* New York: Cambridge University Press.

Colston, H. L. ve Kuiper, M. S. (2002). Figurative Language Development Research and Popular Children's Literature: Why We Should Know, "Where the Wild Things Are". *Metaphor and Symbol, 17*(1), 27-43.

Compagnon, A. (2016). Edebiyat Ne İşe Yarar? (S. Kılıç, Çev.), *Notos,* (61), s. 24-33.

Coplan, A. (2004). Emphatic Engagement with Narrative Fictions. *The Journal of Aesthetics and Art Criticism, 62*(2), 141-152.

Culler, J. (2007). *Yazın Kuramı.* (H. Gür, Çev.). Ankara: Dost Kitabevi.

Culley, J. (1991). Roald Dahl- "It's About Children and It's for Children"- But Is It Suitable. *Children's Literature in Education, 22*(1), 59-73.

Çalışkan, N. (2009). *Kavramsal Anahtar Modeliyle İki Dilli Çocuklara Metafor ve Deyim Öğretimi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.

Çam, Z., Çavdar, D., Seydooğulları, S. ve Çok, F. (2012). Ahlak Gelişimine Klasik ve Yeni Kuramsal Yaklaşımlar. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 2*(12), 1211-1225.

Çebi, A. (1996). *Öğretim Amaçlı Yaratıcı Drama Yoluyla İmgesel Dil Becerisinin Geliştirilmesi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

Dehaene, S. (2014). *Beyin Nasıl Okur?* (O. Karakaş, Çev.). İstanbul: Alfa Bilim Yayınları.

Demirel, A. ve Özbey, V. (2016). *İlköğretim Türkçe 8 Öğrenci Çalışma Kitabı.* L. Bayrak (Ed.) Ankara: Dikey Yayıncılık.

Derrida, J. (2010). *Edebiyat Edimleri.* (M. Erkan ve A. Utku, Çev.). İstanbul: Otonom Yayıncılık.

Dil Derneği. (2008). *Yazım Kılavuzu* (8. b.). Ankara: Cumhuriyet Kitapları.

Dilidüzgün, S. (1993). Çocukların Sorunlarına Eleştirel Bir Yaklaşım. *Milliyet Sanat,* (313), s. 39-40.

Dilidüzgün, S. (2000). Çocuk Kitaplarında Yazınsal Nitelik. S. Sever (Ed.), *1. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu (Sorunlar ve Çözüm Önerileri)* içinde (s. 253-267). Ankara Üniversitesi.

Dilidüzgün, S. (2004). *Çağdaş Çocuk Yazını.* İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Dilts, R. (2016). *Dil İllüzyonları* (VI. b.). (A. V. Çubukçu, Çev.). İstanbul: İş Bankası Yayınları.

Doherty, B. (2001). Talking Books. (J. Carter, Söyleşi Yapan). New York, USA: Routledge.

Dökmen, Ü. (2005). *İletişim Çatışmaları ve empati* (32 b.). İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Eagleton, T. (2011). *Şiir Nasıl Okunur?* (K. Genç, Çev.). İstanbul, Agora Kitaplığı.

Eagleton, T. (2012). *Edebiyat Olayı.* (B. Yüce, Çev.). İstanbul: Sel Yayıncılık.

Eagleton, T. (2015). *Edebiyat Nasıl Okunur?* (E. Ersavcı, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Eagleton, T. (2016). *İyimser Olmayan Umut.* (E. Ayhan, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Ecevit, Y. (2011). *Türk Romanında Postmodernist Açılımlar.* İstanbul: İletişim Yayınları.

Eco, U. (2011). *Genç Bir Romancının İtirafları.* İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.

Eco, U. (2016). *Açık Yapıt* (3. b.). (T. Esmer, Çev.). İstanbul: Can Yayınları.

Erzen, J. N. (2012). *Çoğul Estetik.* İstanbul: Metis Yayıncılık.

Feldman, F. (2013). *Etik Nedir?* (2. b.). (F. B. Aydar, Çev.). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Forster, E. M. (2016). *Roman Sanatı* (2. b.). (Ü. Aytür, Çev.). İstanbul: Milenyum Yayınları.

Freud, S. (1999). *Sanat ve Edebiyat.* (E. Kapkın ve A. T. Kapkın, Çev.). İstanbul: Pavel Yayınevi.

Gadamer, H.-G. (2002). Felsefe ve Edebiyat. (Ş. Çoraklı ve A. Sarı, Çev.). *Edebiyat nedir?* (s. 13-38). Erzurum: Babil Yayınları.

Gamble, N. ve Yates, S. (2002). *Exploring Children's Literature (Teaching the Language and Reading of Fiction).* London: Paul Chapman Publishing.

Gardner, H., and Winner, E. (1978). The Development of Metaphoric Competence: Implications for Humanistic Disciplines. *Critical Inquiry*(1), 123-141.

Gardner, J. (1984). *The Art of Fiction* (4. b.). New York: Alfred A. Knoff.

Genette, G. (2011). *Anlatının Söylemi (Yöntem Hakkında Bir Deneme).* (F. B. Aydar, Çev.). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Goering, S. (2014). Using Children's Literature as A Spark for Ethical Discussion: Stories That Deal with Death. C. Mills (Ed.). *Ethics and Children's Literature* (s. 233-246). Burlington: Ashgate Publishing Company.

Golden, J. M. (1990). *The Narrative Symbol in Childhood Literature (Explorations in the Construction of Text).* New York: Mouton de Gruyter.

Goldstein, E. B. (2013). *Bilişsel Psikoloji.* (O. Gündüz, Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Goodman, N. (2010). *Dünyalar Nasıl Yapılır?* (A. Terzi, Çev.). İstanbul: Pan Yayıncılık.

Göktürk, A. (2010). *Okuma Uğraşı* (5. b.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Güleryüz, H. (2002). *Yaratıcı Çocuk Edebiyatı.* Ankara: Pegema Yayınları.

Gülsoy, M. (2014). *Büyübozumu: Yaratıcı Yazarlık (Kurmacanın Bilinen Sırları ve İhlal Edilebilir Kuralları)* (10. b.). İstanbul: Can Yayınları.

Gültekin, İ., Arhan, S., Başar, S., Coşkun, S., Demirel, T. ve Türker, H. (2016). *İlköğretim Türkçe 7 Öğrenci Çalışma Kitabı.* K. Deniz (Ed.). Ankara: MEB Yayınları.

Gümüş, S. (2016). Edebiyatın Anlamı ve Büyüsü. *Notos* (61), s. 19-23.

Günay, D. (2003). *Metin Bilgisi.* İstanbul : Multilingual.

Harari, Y. N. (2015). *Hayvanlardan Tanrılara Sapiens (İnsan Türünün Kısa Bir Tarihi).* (E. Genç, Çev.). İstanbul: Kolektif Kitap.

Haynes, F. (2014). *Eğitimde Etik* (2. b.). (S. K. Akbaş, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Heidegger, M. (2009). Sanat Yapıtının Kökeni. M. Yılmaz ve M. Yılmaz (Ed.). *Sanatın Felsefesi Felsefenin Sanatı* (N. Özüaydın, Çev.). (s. 112-181). Ankara: Ütopya Yayınevi.

Howarth, M. (2014). *Under the Bed, Creeping (Psychoanalyzing the Gothic in Children's Literature).* North Carolina: McFarland and Company Publishers.

Hunt, P. (1994). *An Introduction to Children's Literature.* Oxford: Oxfor University Press.

Huxley, A. (2014). *Edebiyat ve Bilim.* (Ü. Özünlü, Çev.). Ankara: Epos Yayınları.

Huxley, A. (2016). Önsöz. *Cesur Yeni Dünya* (14. b.). (s.19-28). (Ü. Tosun, Çev.). İstanbul: İthaki Yayınları.

İnce, Ö. (2002). *Yazınsal Söylem Üzerine.* İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

İpşiroğlu, Z. (1990). Okumayı Öğretme. Z. İpşiroğlu (Ed.). *Yaratıcı Toplum Yolunda Çağdaş Eğitim* (s. 47-60). İstanbul: Cem Yayınevi.

İpşiroğlu, Z. (1997). *Düşünmeyi Öğrenme ve Öğretme* (3. b.). İstanbul: Afa Yayınları.

İpşiroğlu, Z. (2006). Çocuk Yazını Eleştirisi. S. Sever (Ed.)., *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu (Gelişmeler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri)* içinde (s. 173-176), Ankara Üniversitesi.

Johansson, V. (2013). "I Am Scared Too": Children's Literature for An Ethics Beyond Moral Concepts. *Journal of Aesthetic Education, 47*(4), 80-109.

Jusdanis, G. (2012). *Kurgu Hedef Tahtasında (Edebiyatın Savunusu).* (Ç. Öztek, Çev.). İstanbul: koç Üniversitesi Yayınları.

Karadağ, M. (2003). *Kuram-Yöntem Bağlamında Yazılı Sözlü Anlatım.* Ankara: Ürün Yayınları.

Karasar, N. (2003). *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (12. b.). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Karatay, H. (2014). Çocuk Edebiyatı Metinlerinde Bulunması Gereken Özellikler. T. Şimşek (Ed.). *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı* (s. 81-129). Ankara : Grafiker Yayınları.

Karr, M. (2016). *Onlar Nasıl Yazdı?* (M. Akcanbaş, Çev.). İstanbul: Beyaz Baykuş Yayınları.

Kavcar, C. (1999). *Edebiyat ve Eğitim* (3. b.). Ankara: Engin Yayınevi.

Keen, S. (2007). *Empathy and the Novel.* New York: Oxford University Press.

Kepenekçi, Y. K. ve Aslan, C. (2011). *Okul öncesi Döneme Seslenen Kitaplarda Çocuk Hakları.* Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Keysers, C. (2011). *Empatik Beyin.* (A. Eper, Çev.). İstanbul: Alfa Yayınları.

Kıbrıs, İ. (2004). *Fazıl Hüznü Dağlarca'nın Şiirlerinin İmgesel Dil Becerisine Katkısı* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

Kidd, D. C., and Castano, E. (2013). Reading Literary Fiction Improves Theory Of Mind. *Science, 342*(6156), 377-380.

Kingwell, M. (2014). The Ethics of Ethics and Literature. *World Literature Today*, 23-26.

Kıran, Z. ve Kıran, A. (2007). *Yazınsal Okuma Süreçleri* (3. b.). Ankara: Seçkin Yayınevi.

Kıran, Z. ve Kıran, A. E. (2006). *Dilbilime Giriş* (3. b.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Kohl, H. (2012). Sunuş. G. Rodari içinde, *Düş Kurma Kuralları* (s. 7). İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

Kuçuradi, İ. (2011). *Etik.* Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.

Kuçuradi, İ. (2013). *Sanata Felsefeyle Bakmak.* Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.

Kula, O. B. (2008). *Kant Estetiği ve Yazın Kuramı.* İstanbul: Doruk Yayınları.

Kundera, M. (2012). *Roman Sanatı* (4. b.). (A. Bora, Çev.). İstanbul: Can Yayınları.

Lakoff, G. and Johnson, M. (2015). *Metaforlar (Hayat, Anlam ve Dil).* (G. Y. Demir, Çev.) İstanbul: İthaki Yayınları.

Leech, G. and Short, M. (2007). *Style in Fiction.* London: Longman Publication.

Levine, P. (2009). *Reforming the Humanities (Literature and Ethics From Dante through Modern Times).* New York: Palgrave Macmillan Publication.

Llosa, M. V. (2012). *Genç Bir Romancıya Mektuplar.* İstanbul: Can Yayınları.

Lodge, D. (2013). *Kurgu Sanatı.* Ankara: Hece Yayınları.

Lukens, R. J., Smith, J. J., and Coffel, C. M. (2013). *A Critical Handbook of Children's Literature.* Boston: Pearson Education Publication.

Mallan, K. (2013). Empathy: Narrative and Children's Literature. Y. Wu, K. Mallan., and R. McGillis içinde, *(Re)imagining the World* (s. 105-114). London: Springer Publishing.

Man, de Paul. (2008). *Körlük ve İçgörü (Çağdaş Eleştirinin Retoriği Üzerine Denemeler).* (F. B. Aydar ve C. Soydemir, Çev.). Ankara: Metis Yayınları.

Manguel, A. (2013). *Okumalar Okuması.* (S. Okyay, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Manguel, A. (2016). *Kelimeler Şehri.* (E. E. Taşçıoğlu, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Matthews, G. B. (2000). *Çocukluk Felsefesi.* (E. Çakmak, Çev.). İstanbul: Gendaş Kültür Yayıncılık.

McCarthy, T. (2016). *Tenten ve Edebiyatın Gizemi.* (C. Taşçıoğlu, Çev.). İstanbul: Notos Kitap.

McKenzie, J. (2005). Bums, Poos and Wees: Carnivalesque Spaces in the Picture Books of Early Childhood or Has Literature Gone to The Dogs? *English Teaching Practice and Critique, 4*(1), 81-94.

Melrose, A. (2002). *Write for Children.* London: Routledge Falmer.

Merleau-Ponty, M. (2014). *Algılanan Dünya.* (Ö. Aygün, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.

Miller, J. H. (2002). *On Literature.* London: Routledge Publication.

Moran, B. (2011). *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri.* İstanbul : İletişim Yayınları.

Murakami, H. (2013). *Koşmasaydım Yazamazdım.* İstanbul: Doğan Yayıncılık.

Murdoch, I. (2015). *İyinin Egemenliği.* (T. Gülal, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Nabokov, V. (2014). İyi Okurlar ve Yazarlar. (A. L. Batur ve F. Özgüven, Çev.). *Edebiyat Dersleri* (s. 35-41). İstanbul: İletişim Yayınları.

Neiman, S. (2016). *Ahlaki Açıklık (Yetişkin İdealistler İçin Bir Kılavuz).* (N. Tokdoğan, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.

Neydim, N. (2003). *Çocuk Edebiyatı.* İstanbul: Bu Yayınevi.

Nikolajeva, M. (2012). Guilt, Empathy and the Ethical Potential of Children's Lliterature. Mart 16, 2015 tarihinde http://www.barnboken.net/index.php/clr/article/viewFile/139/221 adresinden alındı.

Nikolajeva, M. (2014). *Reading for Learning (Cognitive Approaches to Children's Literature).* Philadelphia: John Banjamins Publishing:

Nikolajeva, M., and Scott, C. (2006). *How Picturebooks Work.* New York: Routledge Publication.

Nodelman, P. (2008). *The Hidden Adult.* Baltimore: The John Hopkins University Press.

Nodelman, P., and Reimer, M. (2003). *The Pleasure of Children's Literature.* Boston: Allyn Bacon Publication.

Oatley, K. (2011). Narrative Empathy: Empathy is Critical in Fiction, in History, and in Life. Nisan 5, 2016 tarihinde Psychology Today: https://www.psychologytoday.com/blog/the-psychology-fiction/201109/narrative-empathy adresinden alındı

Oğuzkan, F. (2013). *Yerli ve Yabancı Yazarlardan Örneklerle Çocuk Edebiyatı.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Oittinen, R. (2000). *Translating for Children.* New York/London: Garland Publishing.

Onur, B. (1994). Sunuş. B. Onur (Ed.). *Toplumsal Tarihte Çocuk* (s. 1-7). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Oskay, Ü. (2014). *Roman ve Etik.* İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Ögeyik, M. C. (2008). *Metinlerarasılık ve Yazın Eğitimi.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Örge, F. (2003). *İlköğretim 1. Kademe Beşinci Sınıfta Deyimlerin Öğretimine İlişkin Kullanılabilecek Aktivitelere Yönelik Bir Araştırma* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.

Özdemir, E. (2007). *Eleştirel Okuma* (7. b.). Ankara: Bilgi Yayınevi.

Özlem, D. (2014). *Etik (Ahlak Felsefesi).* İstanbul: Notos Kitap Yayınevi.

Painter, C., Martin, J. R., and Unsworth, L. (2012). *Reading Visual Narratives (Image Analysis in Children's Picture Books).* Bristol: Equinox Publishing.

Palmer, B. C., and Brooks, M. A. (2011). Reading Until the Cows Come Home: Figurative Language and Reading Comprehension. *International Reading Association, 47*(5), 370-379.

Pamuk, O. (2011). *Saf ve Düşünceli Romancı.* İstanbul: İletişim Yayınları.

Pamuk, O. (2014). Orhan Pamuk'la Romanları Üstüne. *Kitap-lık,* 4-15. (J. Bisson, Söyleşiyi yapan ve O. Türkay, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Parer, M. Ö. (2004). *Rus Biçimciliği ve Şklovski.* Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Parks, T. (2017). *Ben Buradan Okuyorum (Kitapların Değişen Dünyası).* İstanbul: Metis Yayınları

Pessoa, F. (2012). *Huzursuzluğun Kitabı.* (S. Özen, Çev.). İstanbul: Can Yayınları.

Pieper, A. (2012). *Etiğe Giriş* (2. b.). (V. Atayman ve G. Sezer, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Pollio, M. R. ve Pollio, H. R. (1974). The Development of Figurative Language in Children. *Journal of Psycholinguistic Research, 3*(3), 185-201.

Pospelov, G. (2014). *Edebiyat Bilimi* (2. b.). (Y. Onay, Çev.). İstanbul: Evrensel Basım Yayın.

Rall, J. ve Harris, P. L. (2000). In Cinderella's Slippers? Story Comprehension from the Protagonist's Point of View. *Developmental Psychology, 36*(2), 202-208.

Ramachandran, V. S. (2015). *Öykücü Beyin (Bir Nöroloğun Bizi İnsan Kılanın Ne Olduğuna Dair Arayışı).* (A. C. Çevik, Çev.). İstanbul: Alfa Bilim Yayınları.

Randall, W. L. (2014). *Bizi "Biz" Yapan Hikayeler (Kendimizi Yaratma Üzerine Bir Deneme)* (2. b.). (Ş. S. Kaya, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Rees, D. (1988). Dahl's Chickens: Roald Dahl. *Children's Literature in Education, 19*(3), 143-155.

Reynolds, R. E., and Ortony, A. (1980). Some İssues in the Measurement of Children's Comprehension of Metaphorical Language. *Child Development*(51), 1110-1119.

Rimmon-Kenan, S. (2002). *Narrative Fiction: Contemporary poetics* (2. b.). London/New York: Routledge Publishing.

Rodari, G. (2012). *Düş Kurma Kuralları.* (A. Akbaş, Çev.). İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

Rose, J. (1984). *The Case of Peter Pan (The İmpossbility of Children's Fiction).* London: The Macmillian Press.

Rudman, M. K. (1995). *Children's Literature (An Issues Approach).* New York: Longman Publication.

Russell, B. (2016). *Batı Felsefesi Tarihi (1. Cilt).* (A. Fethi, Çev.). İstanbul: Alfa Yayınları.

Sale, R. (1982). The Audience in Children's Literature. G. E. Slusser, E. S. Rabkin, and R. Scholes (Ed.). *Bridges to Fantasy.* Carbondale: Southern Illinois UP.

Samur, A. Ö., Metinnam, İ. ve Şen, E. (2016). *Yaşanmışlık ve Karşıtlıklar Üzerinden Edebiyatı Okumak (Sevim Ak'la Bir Söyleşi).* Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Sanders, B. (2016). *Öküzün A'sı (Elektronik Çağda Yazılı Kültürün Çöküşü ve Şiddetin Yükselişi)* (4. b.). (Ş. Tahir, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Sarbay, A. (2016). *İlköğretim Türkçe 7 Öğrenci Çalışma Kitabı.* C. Maçoğlu (Ed.). Ankara: Meram Yayıncılık.

Sartre, J. P. (2011). *Edebiyat Nedir?* (4. b.). (B. Onaran, Çev.). İstanbul: Can Yayınları.

Savater, F. (2014). *Oğluma Ahlak Üstüne Öğütler.* (Ş. Karadeniz, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Sawyer, W. (2012). *Growing up with Literature.* New York: Wadsworth Cengage Learning Publication.

Scarry, E. (2006). *Kitapla Hayal Etmek.* İstanbul: Metis Yayınları.

Scholes, R., Phelan, J. ve Kellogg, R. (2006). *The Nature Of Narrative.* Oxford: Oxford University Press.

Searle, J. R. (2011). *Söylemek ve Anlatmaya Çalışmak.* (R. L. Aysever, Çev.). Ankara: BilgeSu Yayıncılık.

Sebald, W. G. (2016). Kendinden Kuşku Duymayan Edebiyat Sahtekarlıktır. *Notos Edebiyat Dergisi*, 60-70. (J. Wood, Söyleşiyi Yapan ve O. Tecimen, Çev.). İstanbul: Notos Kitap Yayıncılık.

Senemoğlu, N. (2015). *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim (Kuramdan Uygulamaya)* (24. b.). Ankara: Yargı Yayınevi.

Seuling, B. (2005). *How to Write A Children's Book and Get It Published* (3. b.). New Jersey: John Wiley and Sons Publication.

Sever, S. (2006). Çocuk Edebiyatı Öğretimi Nasıl Olmalıdır? S. Sever (Ed.), *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu* içinde (s. 41-56). Ankara Üniversitesi.

Sever, S. (2007). Çocuk Kitaplarında Bulunması Gereken Temel Özellikler. Z. Güneş (Ed.). *İlköğretimde Çocuk Edebiyatı* (s. 39-64). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Sever, S. (2011). Okul öncesi Dönemdeki Çocuklara Seslenen Kitaplarda Bulunması Gereken Temel Özellikler. Z. Güneş (Ed.). *Okul öncesi nde Çocuk Edebiyatı* (s. 55-71). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Sever, S. (2011). Resimli Kitapların Okul öncesi Dönemdeki Çocuğun Gelişim Sürecine Katkısı. Z. Güneş (Ed.). *Okul öncesi nde Çocuk Edebiyatı* (s. 1-36). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Sever, S. (2013a). *Çocuk Edebiyatı ve Okuma Kültürü.* İzmir: Tudem Yayıncılık.

Sever, S. (2013b). *Çocuk ve Edebiyat* (7. b.). İzmir: Tudem Yayıncılık.

Singer, P. (2015). *Pratik Etik.* (N. Çatlı, Çev.). İstanbul: İthaki Yayınları.

Smedman, M. S. (1988). Springs of Hope: Recovery of Primordial Time in "Mythic" Novels of Young Readers. *Children's Literature, 16*, 91-107.

Smith, H. (2005). *The Writing Experiment (Strategies for İnnovative Creative Writing).* Australia: Allen and Unwin Publication.

Smith, M. W., and Wilhelm, J. D. (2010). *Fesh Takes on Teaching Literary Elements (How to Teach What Really Matters About Character, Setting, Point of View, and Theme).* Boston: Scholastic Teaching Resources.

Solso, R. L., MacLin, M. K. ve MacLin, O. H. (2013). *Bilişsel Psikoloji* (5. b.). (A. Ayçiçeği-Dinn, Çev.). İstanbul: Kitabevi.

Stephens, J. (2005). Analysing Texts Linguistics and Stylistic. P. Hunt (Ed.). *Understanding Children's Literature* (s. 73-85). London/New York: Routledge Publishing.

Stephens, J. (2010). Impartiality and Attachment: Ethics and Ecopoeisis in Children's Narrative Texts. *International Research in Children's Literature*, 205-216.

Sutherland, R. D. (1985). Hidden Persuaders: Political İdeologies in Literature for Children. *Children's Literature in Education, 16*(3), 143-157.

Svoboda, E. (2013). Do "Hero's Journey" Narratives Create Heroes? Nisan 13, 2016 tarihinde https://www.psychologytoday.com/blog/what-makes-hero/201312/do-heros-journey-narratives-create-heroes adresinden alındı

Şklovski, V. (2010). Teknik Olarak Sanat. T. Todorov (Haz.). *Yazın Kuramı* (M. Rifat ve S. Rifat, Çev.). (s. 71-90). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Taylor, M., Hodges, S. D., and Kohanyı, A. (2003). The Illusion of Independent Agency: Do Adult Fiction Writers Experience Their Characters As Having Minds of Their Own? *İmagination, Cognition and Personality, 22* (4), 361-381.

Todorov, T. (2016). *Ya Sanat Ya Hayat.* (A. U. Kılıç, Çev.). İstanbul: Sel Yayıncılık.

Trites, R. (2000). *Disturbing the Universe: Power and Repression in Adolescent Literature.* Iowa: University of Iowa Press.

Tuna, S. (2011). *Söz Edimleri Kuramı Bağlamında Dil-Etik İlişkisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Maltepe Üniversitesi, İstanbul.

Türkçe Sözlük. (2016, Mart 12). *Türk Dil Kurumu*. http://www.tdk.gov.tr: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_contentveview=frontpageveItemid=1 adresinden alındı

Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA). (2011). *Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü (Sosyal Bilimler).* Ankara: Yeni Reform Matbaacılık.

Uğur, N. (2007). *Anlambilim.* İstanbul: Doruk Yayıncılık.

Ulaş, S. E., Güçlü, A. B., Uzun, E., Uzun, S. ve Yolsal, Ü. H. (2002). *Felsefe Sözlüğü.* Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

UNICEF. (2015, Kasım 25). *UNICEF.* UNICEF Web Sitesi: http://www.unicef.org/turkey/pdf/_cr23.pdf adresinden alındı

Uygur, N. (2009). *İnsan Açısından Edebiyat.* İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Vermeule, B. (2013). *Edebi Karakterlere Neden Önem Veririz?* (M. Sözen, Çev.). İstanbul: Alfa Yayınları.

Weiland, H., Bambini, V., and Schumacher, P. B. (2014). The Role of Literal Meaning in Figurative Language Comprehension: Evidence from Masked Priming ERP. *Human Neuroscience, 8*, 1-17.

Wellek, R. ve Warren, A. (2001). *Yazın Kuramı.* (Y. Salman ve S. Karantay, Çev.). İstanbul: Adam Yayınları.

Wikipedia. (2016, Kasım 2). *Wikipedia*. Wikipedia Web Sitesi: https://tr.wikipedia.org/wiki/Mary_Celeste adresinden alındı

Wilde, O. (2012). *Sanatçı: Eleştirmen, Yalancı, Katil (Estetik ve Etik Üzerine).* (E. Soğancılar, K. Genç, F. Özgüven ve T. Armaner, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Winner, E., McCharty, M., and Gardner, H. (1980). The Ontogenesis of Metaphor. R. P. Honeck, and R. R. Hoffman (Ed.), *Cognition and Figurative Language* (s. 393-423). Erlbaum: Hillsdale.

Winner, E. (1982). *Invented Worlds: The Psychology of the Arts.* Cambridge: Harvard University Press.

Wood, J. (2010). *Kurmaca Nasıl İşler?* (E. Bodur, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Yalçın, A. ve Aytaş, G. (2014). *Çocuk Edebiyatı.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Yazıcı, N. (2013). Çocuk Edebiyatı ve Edebiyat Eleştirisi: Çocuk Kalbi Romanında Anlatının Biçimlenişi ve Söylemsel Niyetler. Bilig(66), 315-334.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (6. b.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yörükoğlu, A. (2004). *Çocuk Ruh Sağlığı* (27. b.). İstanbul: Özgür Yayınları.

Zapf, H. (2009). Literary Ecology and Ethics of Text. *New Literary History* (39), 847-868.

Ziegler, F., Mitchell, P. ve Currie, G. (2005). How Does Narrative Cue Children's Perspective Taking? *Developmental Psychology, 1*(41), 115-123.

Zipes, J. (2018). *Dayanılmaz Peri Masalı (Bir Türün Kültürel ve Toplumsal Tarihi).* (V. Atmaca, Çev.). İstanbul: Alfa Yayınları

GÖNDERME YAPILAN EDEBİYAT YAPITLARI

Adalı, B. (2016). *Arkadaşım Papi.* (A. D. Eroğlu, Res.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Ak, B. (2008). *Doğumgünü Hediyesi.* İstanbul: Can Çocuk Yayınları.

Ak, S. (2004). *Uçurtmam Bulut Şimdi.* (B. Ak, Res.) İstanbul: Can Yayınları.

Akal, A. (1997). *Ben Minicik Bir Bebektim.* İstanbul: Uçanbalık Yayınları.

Akal, A. ve Yener, M. (2008). *Denizin Büyüsü* (2. b.). (M. Delioğlu, Res.) İstanbul: Uçanbalık Yayınları.

Aksoy, S. K. (2009). *Yolculuk.* (S. Deliorman, Res.) İzmir: Tudem Yayınları.

Almond, D. (2012). *Ay'a Tırmanan Çocuk.* (P. Dunbar, Res. ve M. Kazmaoğlu, Çev.) İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

Alpöge, G. (1996). *Şıp ile Tıptıp.* Ankara: Kök Yayıncılık.

Arya, D. (2016). *Yedi Denizlerde: Kükreyen Kırklar.* (M. Tugen, Res.) İstanbul: Can Çocuk Yayınları.

Atxaga, B. (2016). *Kendini Aslan Sanan Şola.* (M. Valverde, Res. ve İ. Ayaşlı, Çev.) İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

Avcı, F. (2010). *Kırmızı Fil'i Gördünüz mü?* (8. b.). Ankara: Kök Yayıncılık.

Avcı, F. (2014). *Benim Minik Kırmızı Balığım.* İstanbul: Final Kültür Sanat Yayınları.

Behrengi, S. (2013). *Küçük Kara Balık.* İstanbul: Kaynak Yayınları.

Bonilla, R. (2016). *Öpücük Ne Renktir?* (3. b.). (M. Beykan, Çev.) İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

Borges, J. L. (2012). *Ficciones (Hayaller ve Hikayeler)* (11. b.). (F. Özgüven ve T. Uyar, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.

Boyne, J. (2013). *Çizgili Pijamalı Çocuk.* (T. Törüner ve T. Törüner, Çev.) İzmir: Tudem Yayıncılık.

Boyne, J. (2016). *Ormanın Kalbindeki Çocuk.* (Z. Biliz, Çev.) İzmir: Tudem Yayıncılık.

Briggs, R. (2013). *The Tin-pot Foreign General and the Old İron Woman.* London: Penguin Books.

Calvino, I. (2011). *İkiye Bölünen Vikont.* (E. Luzzati, Res. ve R. Teksoy, Çev.). İstanbul: YKY Doğan Kardeş.

Calvino, I. (2014). *Kesişen Yazgılar Şatosu* (4. b.). (S. Sayıt, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Carrol, L. (2016). *Alis Harikalar Ülkesinde* (3. b.). (J. Tenniel, Res. ve T. Uyar, Çev.). İstanbul: Can Çocuk Yayınları.

Cemali, Z. (2006). *Patenli Kız.* İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

Cemali, Z. (2016). *Ballı Çörek Kafeteryası.* İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

Cerda, A. G. (2013). *Miquel.* (J. Zabala, Res. ve S. Nilüfer, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Clements, A. (2008). *Karne Oyunu.* (M. Kazmaoğlu, Çev.). İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

Cobb, R. (2016). *Acıkmadım ki.* (S. Atlıhan, Çev.). İstanbul: İş Bankası Yayınları.

Cohen, L. (2017). *Annemin Karnında.* (E. Lescoat, Res. ve H. Bilgen, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Collodi, C. (2015). *Pinokyo'nun Maceraları.* (F. Özdem, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Crew, G. (1994). *The Watertower.* (S. Woolman, Res.) Australia: ERA Publication.

Cross, G. (2014). *Yarından Sonra.* İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

Çınaroğlu, A. (2006). *Babaannemin Gözü Ağrıdı.* (A. Eroğlu, Res.) İstanbul: Uçanbalık Yayınları.

Çınaroğlu, A. (2010). *Mago* (4. b.). İzmir: Uçanbalık Yayınları.

Dağlarca, F. H. (2008). *Kuş Ayak.* İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Dahl, R. (2005). *Çarli'nin Çikolata Fabrikası.* (Q. Blake, Res. ve M. Oytay, Çev.). İstanbul: Can Çocuk Yayınları.

Dayıoğlu, G. (2011). *Mo'nun Gizemi.* İstanbul: Altın Kitaplar.

Der, A. (2013). *Küçük Cadı Şeroks.* (H. Korman, Res.) İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

Dinamo, H. İ. (2000). *Kenti Yiyen Çocuk.* İstanbul: Gendaş Çocuk Yayınları.

Druon, M. (2000). *Yeşil Parmaklı Tistu.* (E. Güntekin, Çev.). İstanbul: Can Çocuk Yayınları.

Erdoğan, F. (2011). *Kuşumu Kim Kışkışladı?* İstanbul: Mavibulut Yayıncılık.

Gavalda, A. (2002). *35 Kilos D'espoir.* Montrouge Cedex: Bayard Editions Jeunesse.

Gavalda, A. (2015). *35 Kilo Tembel Teneke.* (A. Aslan, Çev.). İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

Gravett, E. (2016). *Bir Daha.* (S. Ö. Yıldırım, Çev.). İstanbul: Beta Yayıncılık.

Haar, J. T. (2009). *Oleg ya da Kuşatma Altındaki Şehir.* (E. Kayaoğlu, Çev.). İstanbul: Can Çocuk Yayınları.

Haar, J. T. (2014). *Hayatı Sevmeye Devam Et.* (S. N. Kaya, Çev.). İstanbul: Can Çocuk Yayınları.

Hartling, P. (2010). *Benjamin Anna'yı Seviyor.* (N. Neydim, Çev.). İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

Juster, N. (2013). *Hayalet Gişe* (7. b.). (J. Feiffer, Res. ve Y. Akbaş, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Kafka, F. (2017). *Dönüşüm.* (G. Sert, Çev.). İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Koch, B. (2006). *Kuçu Kuçu Kendine Ev Arıyor.* (L. Türer, Çev.). İzmir: Tudem Yayınları.

Lind, A. (2016). *Kumkurdu.* (K. Digman, Res. ve A. Arda, Çev.). İstanbul: Pegasus Yayınları.

Lindgren, A. (2007). *Pippi Uzunçorap.* (A. Arda, Çev.). İstanbul: İthaki Yayınları.

Lionni, L. (2016). *Pezzettino* (4. b.). (K. Atakay, Çev.). Ankara: Elma Yayınevi.

Ludwig, S. (2011). *İmdat, Öğretmenim Küçüldü.* (T. Gülcan, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Maar, P. (2016). *Bay Bello'ya Tekrar Kavuşmak.* (U. Krause, Res. ve S. Kaya, Çev.). İstanbul: Can Çocuk Yayınları.

Mackinnon, M. (2010). *Bisküvi Adam.* (E. Temporin, Res. ve S. Atlıhan, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Matthews, L. S. (2013). *Balık* (12. b.). (M. Kazmaoğlu, Çev.). İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

Molnár, F. (2015). *Pál Sokağı Çocukları* (25. b.). (T. Demirkan, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Mulligan, A. (2015). *Çöplük* (5. b.). (A. C. Ünver, Çev.). İzmir: Tudem Yayınları.

Norman, L. (2000). *Grandpa.* Sdney: Scholastic Australia.

Nöstlinger, C. (2011). *Kim Takar Salatalık Kral'ı* (15. b.). (S. Dilidüzgün, Çev.). İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

Nöstlinnger, C. (2011). *Lollipop.* (N. Neydim, Çev.). İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

Öğmel, Ü. (1998). *Kırmızı Düğmenin Düşü.* Ankara: Kök Yayıncılık.

Öğmel, Ü. (2010). *Ben Bir Çizgiyim.* Ankara: Kök Yayıncılık.

Öner, Ç. (2015). *Gülibik.* İstanbul: Can Çocuk Yayınları.

Rodari, G. (2009). *Soğan Oğlan.* (C. Leon, Dü. ve A. Özer, Çev.). İstanbul: Can Çocuk Yayınları.

Rodari, G. (2010). *Marko ile Mirko'nun Serüvenleri.* (S. Girgin, Dü. ve E. Cendey, Çev.). İstanbul: Can Çocuk Yayınları.

Rodari, G. (2012). *Masal Masal İçinde.* İstanbul: Can Çocuk Yayınları.

Rodari, G. (2013). *Gökyüzünden Gelen Pasta.* (S. Girgin, Dü. ve E. Cendey, Çev.). İstanbul: Can Çocuk Yayınları.

Rodari, G. (2014). *Yalancılar Ülkesi.* (S. Girgin, Dü. ve E. Cendey, Çev.). İstanbul: Can Çocuk Yayınları.

Saint-Exupery, A. D. (2015). *Küçük Prens.* (C. Süreya ve T. Uyar, Çev.). İstanbul: Can Çocuk Yayınları.

Saramago, J. (2015). *Dünyanın En Büyük Çiçeği.* (J. Caetano, Res. ve E. İmre, Çev.). İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.

Sayman, A. (2016). *Kırmızı Kuş.* (D. Üçbaşaran, Res.). İstanbul: YKY Doğan Kardeş.

Schoene, K. (2016). *Canım Arkadaşım.* (Y. Kılınç, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Sepulveda, L. (2014). *Martıya Uçmayı Öğreten Kedi.* (M. Delioğlu, Res. ve S. Özen, Çev.). İstanbul: Can Çocuk Yayınları.

Sertbarut, M. (2007). *Tuna'nın Büyülü Dünyası.* (Ö. Gücüyener, Res.). İzmir: Tudem Yayınları.

Servi, H. (2013). *Umacı.* (S. Girgin, Res.). İzmir: Tudem Yayınları.

Sgardoli, G. (2016). *Dünyanın En Acayip Hayvanı.* İstanbul : Yapı Kredi Yayınları.

Şahinkanat, S. (2012). *Kim Korkar Kırmızı Başlıklı Kız'dan?* (A. İ. Alican, Res.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Şahinkanat, S. (2013). *Annemin Çantası.* (A. İ. Alican, Res.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Şimşek, T. (1998). *Eşek Çalanlar Çetesiyle Savaş.* İstanbul: Çınar çocuk Yayınları.

Tuğcu, K. (2008). *Sakat Çocuk.* İstanbul: Erdem Yayınları.

Tumanov, V. (2013). *Böcek Çocuk.* (D. Güngör, Çev.). İstanbul: Çınar Yayınları.

Tumanov, V. (2016). *Haritada Kaybolmak* (91. b.). (S. Güran, Dü. ve M. Kazmaoğlu, Çev.). İstanbul: Günışığı Kitaplığı.

Ural, Y. (2012). *Müzik Satan Çocuklar.* (H. Soyöz, Res..) İstanbul: Marsık Yayıncılık.

Ümit, A. (2016). *Masal Masal İçinde.* (O. Demir, Res.). İstanbul: Everest Yayınları.

Ünal, A. G. (2008). *Sözcük Sihirbazı.* (S. Ceylan, Res.). İzmir: Tudem Yayınları.

Villeminot, V. (2015). Yatağın Altındaki Canavar. (V. Villeminot ve F. Multier, Res.). C*esur Çocuklara Korku Hikayeleri* (Y. Varnalı, Çev.). (s. 21-26). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

12. Basım

ÇOCUKLARDA MOTOR GELİŞİM

Dilara Sevimay Özer
Kamil Özer

nobel
40. yıl

ÇOCUKLARDA MOTOR GELİŞİM

Dilara Sevimay Özer - Kamil Özer

Yayın No.: 475
Beden Eğitimi-Spor No.: 12
ISBN: 978-605-133-377-9
E-ISBN: 978-625-439-254-2
Basım Sayısı: 12. Basım, Kasım 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Sergen Öz -sergen@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Bayraktar Asiltürk -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Özer, Dilara Sevimay. Özer, Kamil.
Çocuklarda Motor Gelişim / Dilara Sevimay Özer - Kamil Özer
12. Basım. XIV + 242 s. 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-377-9
E-ISBN: 978-625-439-254-2
1. Çocuk 2. Motor Gelişim 3. Psikomotor Gelişim

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA

İÇİNDEKİLER

1. BÖLÜM: TEMEL BİLGİLER

GELİŞİMLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR 2

MOTOR GELİŞİMİN BİR BİLİM DALI OLARAK KAPSAMI VE GEÇMİŞİ 7

MOTOR GELİŞİMLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR 8

MOTOR GELİŞİMİN ALANLARI 10

KAYNAKLAR 13

2. BÖLÜM: ÇOCUK GELİŞİM MODELLERİ

FREUD'UN PSİKANALİTİK KURAMI 17

FREUD'UN PSİKOSEKSÜEL GELİŞİM KURAMI 20

ERİKSON'UN PSİKOSOSYAL GELİŞİM KURAMI 21

GÜVENE KARŞI GÜVENSİZLİK 22
ÖZERKLİĞE KARŞI KUŞKU VE UTANÇ 23
GİRİŞKENLİĞE KARŞI SUÇLULUK 24
ÇALIŞKANLIĞA KARŞI AŞAĞILIK DUYGUSU 25
KİMLİĞE KARŞI ROL KARIŞIKLIĞI 26
YAKINLIĞA KARŞI YALITILMIŞLIK 27
ÜRETKENLİĞE KARŞI DURGUNLUK 27
BÜTÜNLÜĞE KARŞI UMUTSUZLUK 28

PİAGET'NİN BİLİŞSEL GELİŞİM KURAMI 28

DUYU MOTOR DÖNEM (0-2 yaş) 29
İŞLEM ÖNCESİ DÖNEM (2-7 yaş) 30
SOMUT İŞLEMLER DÖNEMİ (7-11 yaş) 32
SOYUT İŞLEMLER DÖNEMİ (12 ve yukarı yaş) 33

ROBERT HAVIGHURST'ÜN GELİŞİM KURAMI 33

BEBEKLİK VE İLK ÇOCUKLUK DÖNEMİ (0-5 yaş) 34
ORTA ÇOCUKLUK (6-12 yaş) 35
ERGENLİK (13-18 yaş) 35
İLK YETİŞKİNLİK (19-29 yaş) 35
ORTA YETİŞKİNLİK (30-60 yaş) 36
İLERİ OLGUNLUK (61 yaş ve ilerisi) 36

ARNOLD GESELL'İN OLGUNLAŞMA KURAMI 36

BANDURA'NIN TOPLUMSAL ÖĞRENME KURAMI 37

KAYNAKLAR 38

3. BÖLÜM-MOTOR GELİŞİM İLKELERİ VE MOTOR GELİŞİMİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

MOTOR GELİŞİMİN İLKELERİ 40
MOTOR GELİŞİMİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER 43
DOĞUM ÖNCESİ ETKENLER 44
DOĞUM SÜRECİ ETKENLERİ 52
BEBEKLİK VE ÇOCUKLUK DÖNEMİ ETKENLERİ 52

KAYNAKLAR 58

4. BÖLÜM: BÜYÜME VE GELİŞME

DOĞUM ÖNCESİNDE BÜYÜME 64
DOĞUM ÖNCESİ GELİŞİM DÖNEMLERİ 64

DOĞUM SONRASINDA BÜYÜME 69
YENİDOĞANDA BÜYÜME (NEONATAL) 73
İLK BİR YAŞTA BÜYÜME 74
1-2 YAŞLARDA BÜYÜME 74
2-6 YAŞLARDA BÜYÜME 75
6-12 YAŞLARDA BÜYÜME 76
12-18 YAŞLARDA BÜYÜME 77
BÜYÜME VE GELİŞİM İLE İLGİLİ ÖNEMLİ NOKTALAR 79

KAYNAKLAR 83

5. BÖLÜM: 0-2 YAŞTA MOTOR GELİŞİM

REFLEKSİF HAREKETLER DÖNEMİ 91
BİLGİ TOPLAMA EVRESİ 93
BİLGİ ÇÖZME EVRESİ 93
BİRİNCİL REFLEKSLER 93
DİĞER REFLEKSLER 98
REFLEKS KONTROLÜNÜN ÖNEMİ 98

İLKEL HAREKETLER DÖNEMİ 100
REFLEKSLERİN ORTADAN KALKTIĞI EVRE 101
İLK KONTROL EVRESİ 101

MOTOR GELİŞİM TESTLERİ 108

AMERİKA ULUSAL FİZİKSEL AKTİVİTE REHBERİ 112
Bebek, Küçük Çocuk ve Okul Öncesi Çocuklar İçin Fiziksel Aktivite Rehberi (NASPE, 2002) 113

BEBEKLİK DÖNEMİNDE MOTOR GELİŞİMİ DESTEKLEYİCİ ÇABALARIN ÖNEMİ 114

BEBEKLER İÇİN GELİŞİMİ DESTEKLEYİCİ AKTİVİTELER 116

KAYNAKLAR 120

6. BÖLÜM: 2-6 YAŞ DÖNEMİNDE-İLKOKUL VE ERGENLİK DÖNEMİNDE MOTOR GELİŞİM

TEMEL HAREKETLER DÖNEMİ 122
BAŞLANGIÇ EVRESİ 122
İLK EVRE 122
OLGUNLUK EVRESİ 122
DENGE 127
YAKALAMA 127
DURARAK UZUN ATLAMA 130
TENİS TOPU FIRLATMA 131
KOŞU 134
TOPA AYAKLA VURMA 136
SIÇRAMA 138
SEKME 138
MOTOR TESTLER 139

BEBEK, KÜÇÜK ÇOCUK VE OKUL ÖNCESİ ÇOCUKLAR İÇİN FİZİKSEL AKTİVİTE REHBERİ (NASPE, 2002) 151
Okulöncesi Çocuklar için Hareket Aktivite Önerileri 152
Sonuç 152
Aktiviteler yolu ile Motor Gelişim ve Erken Beyin Gelişimi Destekleme 152
Motor gelişim penceresi 153
OKULÖNCESİ DÖNEMDE BEDEN EĞİTİMİ ÇALIŞMALARININ AMACI VE ÇOCUĞUN GELİŞİMİNE KATKILARI 154

SHERBORNE GELİŞİMSEL HAREKET 166

SPORLA İLİŞKİLİ HAREKETLER DÖNEMİ 168
SPORLA İLİŞKİLİ HAREKETLER DÖNEMİNDE GELİŞİMİ DESTEKLEYİCİ AKTİVİTELER 172

KAYNAKLAR 177

7. BÖLÜM: ÇOCUKLARDA FİZİKSEL UYGUNLUK VE ALGISAL MOTOR YETENEKLER

ÇOCUKLARDA FİZİKSEL UYGUNLUK 182

ÇOCUKLARIN FİZİKSEL VE MOTOR ÖZELLİKLERİ 186
MOTOR BECERİ 189

ÇOCUKLARIN ALGISAL MOTOR YETENEKLERİ 190
BEBEKLİKTE ALGISAL GELİŞİM 190
ÇOCUKLARDA ALGISAL MOTOR GELİŞİM VE DESTEKLEYİCİ ETKİNLİK ÖRNEKLERİ 192
ALGISAL MOTOR PROBLEMLERİ KONTROL LİSTESİ 206
ALGISAL MOTOR GELİŞİMİN UNSURLARI 208

KAYNAKLAR 212

8. BÖLÜM: BENLİK KAVRAMI

SICAKLIK; KOŞULSUZ SEVGİ VE KABUL 217

DİSİPLİN 218

DEMOKRATİK TUTUM 222

BENLİK KAVRAMININ UNSURLARI VE ÖĞRENCİLERDE OLUMLU BENLİK KAVRAMINI DESTEKLEME 222

HAREKET EĞİTİMİ 227

HAREKETİN BENLİK KAVRAMI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ 229

KAYNAKLAR 234

YAZAR DİZİNİ 239

KELİME DİZİNİ 243

1. temel bilgiler

AMAÇLAR

Bu bölümü çalıştıktan sonra;

- Gelişim ile ilgili temel kavramları tanımlayabileceksiniz.
- İnsan davranışlarını gelişim alanlarına göre sınıflandırabileceksiniz.
- Motor gelişimle ilgili temel kavramları ayırdedebileceksiniz.
- Hareket becerilerini motor gelişimin alanlarına göre sınıflandırabileceksiniz.
- Motor gelişimde etkili fiziksel ve motor uygunluk unsurlarını tanımlayabileceksiniz.

KAYNAKLAR

Bilir Ş (1979) Çocuk Gelişimi ve Eğitimi El Kitabı II. Hacettepe Üniversitesi Yayınları. Ankara.

Binbaşıoğlu C (1990) Gelişim Psikolojisi. Kadıoğlu Matbaası. Ankara.

Breckenrıdge E M, Vincet E L (1955) Child Development. WB Sounders Company. London.

Cratty J B (1973) Teaching Motor Skills. Prentice Hall, Inc. New Jersey.

Cüceloğlu D (1992) İnsan ve Davranışı. Remzi Kitabevi, İstanbul.

Frankenburg WK, Dodds JB (1990) Denver II Screening Manual. Çeviren: Anlar B, Yalaz K. Denver II Gelişimsel Tarama Testi Türk Çocuklarına u-yarlanması ve Standardizasyonu.

Gallahue D. (1982) Understanding Motor Devolopment in Children. Jhon Wiley & Sons. New York.

Gander J M, Gardiner W H (1993) Çocuk ve Ergen Gelişimi, Çev: Onur B. (Ed.).İmge kitapevi, Ankara.

Gesell A (1940) The First Five Years of Life. Harper. Brothers Publıshers. London.

Güven N (1979) Süt çocuğunda motor gelişim. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi El Kitabı II. Bilir Ş (Ed.). Hacettepe Üniversitesi Yayınları. 14-23. Ankara.

Kephart C N, Godfrey B B (1973) Movement Patterns and Motor Education. Prentice Hall, Inc. New Jersey.

Yörükoğlu A (1981) Gelişim ilkeleri ve çocuk ruhsal gelişimi. Ruh Sağlığı ve Hastalıkları. Öztürk O (Ed.). Türkiye Sinir ve Ruh Sağlığı Derneği Yayınla-rı No: 7, 63-92. Ankara.

Wickstrom L R (1977) Fundemental Motor Patterns. Lea. Febiger, Philedelphia.

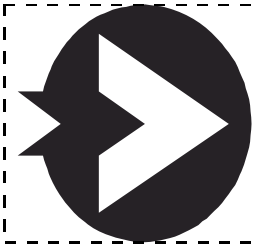

2. çocuk gelişim modelleri

AMAÇLAR

Bu bölümü çalıştıktan sonra;

- Gelişim kuramlarını bilmenin uygulamada getireceği yararları söyleyebileceksiniz.
- Olgunlaşma ve çevresel etkenlere ayrı ayrı önem veren ya da her ikisini de birden temel alan gelişim kuramlarını birbirinden ayırt edebileceksiniz.
- Freud'un kişilik kuramını ve psikoseksüel gelişim kuramını tanıyabileceksiniz.
- Erikson'a göre kişiliğin gelişimini açıklayabileceksiniz.
- Çocukların her gelişim döneminde sahip oldukları bilişsel, sosyal ve duygusal özellikleri tanımlayabileceksiniz.
- Toplumsallaşma sürecinin nasıl işlediğini açıklayabileceksiniz.

KAYNAKLAR

Adams F. J. (1995) Ergenliği Anlamak. Çev: Onur B (Ed.) İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.

Cüceloğlu D (1992) İnsan ve Davranışı. Remzi Kitabevi, İstanbul.

Gallahue D. (1982) Understanding Motor Devolopment in Children. Jhon Wiley & Sons. New York.

Gander J M, Gardiner W H (1993) Çocuk ve Ergen GelişimI, Çev: Onur B. (Ed.).İmge kitapevi, Ankara.

Gençtan E (1981) Çağdaş Yaşam ve Normal Dışı Davranışlar. Maya Matbaacilik, Ankara.

Gençtan E (1988) Psikanaliz ve Sonrası. Remzi Kitabevi, İstanbul.

Kağıtçıbaşı Ç (1999) İnsan ve insanlar. Evrim yayınları. İstanbul.

Köknel Ö (1984) Kaygıdan Mutluluğa Kişilik. Altın Kitaplar Yayınevi.

Yörükoğlu A (1981) Gelişim ilkeleri ve çocuk ruhsal gelişimi. Ruh Sağlığı ve Hastalıkları. Öztürk O (Ed.). Türkiye Sinir ve Ruh Sağlığı Derneği Yayınları No: 7, 63-92. Ankara.

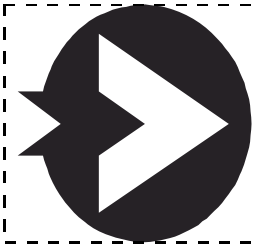

3. motor gelişimin ilkeleri ve motor gelişimi etkileyen faktörler

AMAÇLAR

Bu bölümü çalıştıktan sonra;

- Gelişimin yönünü açıklayabileceksiniz.
- Hangi gelişim dönemlerinin kritik özellik taşıdığını söyleyebile ceksiniz.
- Filogenetik beceriler ile ontogenetik becerileri ayırt edebilecek siniz.
- Farklılaşma ve bütünleşme kavramlarına çeşitli hareket becerile rinden örnekler verebileceksiniz.
- Hastalıkların büyüme ve gelişim üzerindeki etkisini açıklayabi leceksiniz.
- Doğumöncesi dönemde anneye ait faktörlerin gelişimi nasıl etki lediğini açıklayabileceksiniz.
- Çeşitli kromozom bozukluklarını ve gene bağlı özürleri tanımla yabileceksiniz.
- Bir bebeğin gelişiminin doğum sırasında nasıl bozulabileceğini tartışabileceksiniz.
- Motor gelişim üzerinde ırk ve kalıtımsal faktörlerin etkisini tartı şabileceksiniz.
- Bağlılık kavramını tanımlayabileceksiniz.
- Uzun süre anneden ayrı kalmanın çocukların gelişimi üzerindeki olumsuz etkilerini açıklayabileceksiniz.
- Okulöncesi, ilkokul ve ergenlik dönemlerinde kız ve erkek çocuklar arasındaki motor gelişim farklılığının nedenlerini tartışabileceksiniz.
- Ana babaların çocuklarına yönelik tutumlarının çocukların motor gelişimini nasıl etkilediğini tartışabileceksiniz.

KAYNAKLAR

Baysal N (1983) Down's Sendromlu Çocukların Dil Gelişimlerinin İncelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Çocuk Sağlığı ve Gelişimi Bölümü, Ankara.

Bilir Ş (1986) (Ed.). Özürlü Çocuklar ve Eğitimleri. Hacettepe Üniversitesi Çocuk Sağlığı ve Eğitimi Bölümü, Ankara.

Breckenrıdge E M, Vincet E L (1955) Child Development. WB Sounders Company. London.

Breckenridge E M, Murpy N M (1969) Growth and Development of the Young Child. WB Sounders Company. London.

Connolly K (1970) Mechanisms of Motor Skill Development. Academic Press. London.

Cratty J B (1979) Movement Behavior and Motor Learning. Lea. Febiger, Philedelphia.

Cratty J B (1979) Perceptual and Motor Development In Infants And Children. Prenttice Hall. Inc. Phıladelphia.

Dencla B M (1974) Development of motor coordination in normal children. Developmental Medicine Child Neurolojy, 16, 729-741.

Eichstaedt B C, Lavay B W (1992) Physical Activity for Individuals With Mental Retardation. Human Kinetics Books, Champaigne, Illinois.

Espenchade S A, Eckert M H (1980) Motor Development. A Bell. Havel Campany U.S.A

Gallahue D. (1982) Understanding Motor Devolopment in Children. Jhon Wiley & Sons. New York.

Gander J M, Gardiner W H (1993) Çocuk ve Ergen GelişimI, Çev: Onur B. (Ed.).İmge kitapevi, Ankara.

Ganong F W (1977) Tıbbi Fizyoloji. (Çeviren: Andaç O, Erinç E, Kandemir N, Özen B, Tan Ü). Hacettepe Ün. Yayınları.582-584 Ankara.

Jersild T A (1979) Çocuk Psikolojisi. Çev: Gülseren Günçe. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara.

Kephart C N, Godfrey B B (1973) Movement Patterns and Motor Education. Prentice Hall, Inc. New Jersey.

Kağıtçıbaşı Ç (1999) İnsan ve İnsanlar**.** Evrim Yayınları. İstanbul.

Lee M A (1980) Childhood rearing practices and motor performance of black and white children. Researche Quarterly For Exercise and Sport. Vol. 51, No. 3, 497-500.

Mağden D (1979) İntrauterin gelişim. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi El kitabı II. Bilir Ş.(Ed.). Hacettepe Üniversitesi Yayınları. 14-23 Ankara.

Malina M R, Müeller H W (1981) Genetic and environmental influences on the strength and motor performance of phildelphia school children. Human Biology, Vol.53, 2, 163-179.

Milne C, Seefeldt V, Reuschlein P (1976) Relationship Between Age, Sex, Race and Motor Performance in Young Children. Recearch Quarterly. Vol. 47, No. 4, 726-730.

Neyzi O, Ertuğrul T Y (1989) Pediatri. Nobel Tıp Kitabevi. Cilt 1, Ankara

Öktem F (1981) Zeka gerilikleri. Ruh Sağlığı ve Hastalıkları. 325-338. Türkiye Sinir ve Ruh Sağlığı Derneği Yayınları No. 7. Ankara.

Özgüven E İ (1994) Psikolojik Testler. Yeni Doğuş Matbaası, Ankara.

Wolff P H, Gunnoe C E, Cohen C (1983) Associated movements as a measure of developmental age. Developmental Medicine and Child Neurology. Vol. 25. 417-429.

Yaşama Sevinci (1992) Yıl. 2. Sayı. 25. 15-17.

Zaichowsky B L, Martinek T (1980) Growth and Development. The Child and Physical Activity. The C.U. Mosby Company. Saint Louis.

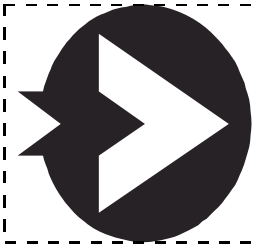

4. büyüme ve gelişme

AMAÇLAR

Bu bölümü çalıştıktan sonra;

- Büyüme ve gelişimi yönlendiren fizyolojik kuralları tanımlayabileceksiniz.
- Erken doğan ve doğum ağırlığı düşük bebeklerin özelliklerini tanımlayabileceksiniz.
- Çocukların çeşitli gelişim dönemlerinde gösterdikleri büyüme özelliklerini kavrayabileceksiniz,
- Sinir hücresinin yapısını oluşturan bölümleri ayırtedebileceksiniz.
- Beyin bölümlerinin gelişimini ve işlevlerini ayırt edebileceksiniz.
- Çocukların boy ve ağırlık ölçümlerini alarak Neyzi ve Ertuğrul'un (1989) geliştirdikleri norm üzerinde değerlendirebileceksiniz.

KAYNAKLAR

Anonymous (1962) Pregnancy in anatomical illustration Carnation Healthcare service. Carnation.

Bilir Ş (1978) Ana ve Çocuk Sağlığı. Hacettepe Üniversiteleri Yayınları, Ankara.

Cüceloğlu D (1992) İnsan ve Davranışı. Remzi Kitabevi, İstanbul.

Gallahue D (1982) Understanding Motor Devolopment in Children. Jhon Wiley & Sons. New York.

Gander J M, Gardiner W H (1993) Çocuk ve Ergen Gelişimi. Çev: Onur B. (Ed.).İmge Kitapevi, Ankara.

Guo S S, Chumlea Wm C (1996) Human Body Composition. (Eds: Roche A F, Heymsfield S B, Lohman T G) Human Kinetics Books.

Hathaway ve ark (1993) Çocuk Hastalıkları Tanı ve Tedavi. Çev: Sarıalioğlu ve ark Cilt 2. Barış Kitabevi, Ankara.

Malina M R, Bouchard C (1991) Growth, Maturation, and Physıcal Activity. Human Kinetics Books Champaign, Illinois.

Morgan C T (1982) Psikolojiye Giriş. Çev: Karakaş S (Ed.), Meteksan Mat. Ankara.

Neyzi O, Ertuğrul T Y (1989) Pediatri. Nobel Tıp Kitabevi, Cilt 1, İstanbul.

Özer K (1993) Antropometri "Sporda Morfolojik Planlama". Kazancı Matbaacılık A. Ş, İstanbul.

Özer K, Pınar S, Tavacıoğlu L, Erman A, Özsu S, Agopyan A, Öztürk M, Yalçıner M, Altay F (1996) 7-10 yaş erkek cimnastikçilerde longitüdinal gelişim. Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 2:2, 18-28.

Saka N (1989) Somatik gelişme. Gelişim Nörolojisi. Apak S (Ed.) Bayrak Matbaacılık. İstanbul.

Shearer D; Shearer D (1999) Portage Erken Çocukluk Dönemi Eğitim Seminer. Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü. Ankara.

Smart M S & Smart R C (1973) School Age Children. Development and Relationships, New York, Macmillan.

Tanner J M (1978) Fetus into Man, Cambridge Mass.: Harward University Press.

Ziemilska A (1985) Effects of intensif gymnastics training on growth and maturation of children. Biyoloji of sport, 2 (4).

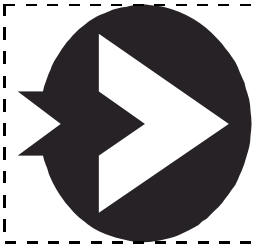

5. yaş döneminde motor gelişim

AMAÇLAR

Bu bölümü çalıştıktan sonra;

- Yaşam boyu motor gelişimi Gallahue'nun kum saati modeline göre açıklayabileceksiniz.
- Gelişimsel refleksleri kontrol etmenin önemini kavrayabileceksiniz.
- Birincil ve duruşa ilişkin reflekslerin bebeklerin yaşamları üzerindeki işlevlerini açıklayabileceksiniz.
- İlkel hareketler döneminde kazanılan dengeleme, lokomotor ve manipülatif hareket becerilerinin sırasını söyleyebileceksiniz.
- Bebeklik döneminde kullanılan gelişim ölçeklerini tanımlayabileceksiniz.
- Bebeklerin motor gelişimlerini bu gelişim ölçeklerini kullanarak izleyebileceksiniz.
- Normal gelişim gösteren ya da zihinsel engelli bebeklerin motor gelişimlerini destekleyici aktiviteler planlayabileceksiniz.
- Ana babalara bebeklerinin gelişimlerini desteklemeleri için önerilerde bulunabileceksiniz.

KAYNAKLAR

Anonymous (2001) Dünya Çocuklarının Durumu. UNICEF.

Apak S (1989) Gelişim Nörolojisi. Bayrak Matbaacılık, İstanbul.

Auxter D, Pyeer J (1985) Principles and Methods of Adapted Physical Education and Recreation. Times Mirror/ Mosby College Publishing St. Louis. Toronto.

Bilir Ş (1978) Ana ve Çocuk Sağlığı. Hacettepe Üniversitesi Yayınları. Ankara.

Burnett C N, Jhonson E V (1971) Development of Gait İn Childhood. Part'. Developmental Medicine Child Neurology. Vol. 13, 207.

Cratty J B (1973) Movement Behavior and Motor Learning. Lea. Febiger, Philedelphia.

Cratty J B (1979) Perceptual and Motor Development In Infants And Chıldren. Prenttice Hall. Inc. Phıladelphia.

Eichstaedt B C, Lavay B W (1992) Physical Activity for Individuals With Mental Retardation. Human Kinetics Books, Champaigne, Illinois.

Frankenburg WK, Dodds JB (1990) Denver II Screening Manual. Çeviren: Anlar B, Yalaz K. Denver II Gelişimsel Tarama Testi Türk Çocuklarına u-yarlanması ve Standardizasyonu.

Gallahue D (1982) Understanding Motor Development in Children. Jhon, W., Sons, Inc. Canada.

Gallahue, D. and Ozmun, J. C.1998. Understanding motor development: Infants, children, adolescents, adults. C. Brown & Benchmark Publishers, 541 p. Dubuque.

Gander J M, Gardiner W H; Çeviren: Onur B (1993) Çocuk ve Ergen Gelişi-mi, İmge Kitabevi, Ankara.

Gökmen H, Karagül T, Aşçı H F(1993) Psikomotor Gelişim. T.C. Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü. Ankara.

Güven N (1979) Süt çocuğunda motor gelişim. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi El ki-tabı 2. Bilir Ş (Ed.) Hacettepe Üniversitesi Yayınları. 24- 32. Ankara.

Nfer, Nelson (1993). Portage Erken Çocukluk Dönemi Eğitim Programı Kontrol Listesi. Çeviri-Düzenleme: Güven N, Bal S, Metin N. Hacettepe Üniversi-tesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü.

Özgüven E İ (1994) Psikolojik Testler. Yeni doğuş Matbaası, Ankara.

Shearer D; Shearer D (1999) Portage Erken Çocukluk Dönemi Eğitim Semine-ri. Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü. Ankara.

Winnick J P (1990) Adapted Physical Education and Sport. Human Kinetics Books, Champaign, Illinois.

Zaichowsky B L, Martinek T(1980) Growth and Development. The Child and Physical Activity. The C.U. Mosby Company. Saint Louis.

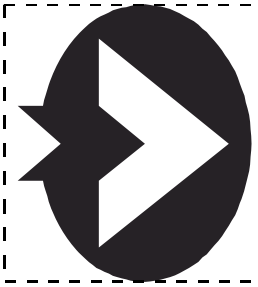

6. 2-6 yaş döneminde ilköğretim ve ergenlik döneminde motor gelişim

AMAÇLAR

- Temel hareketler döneminde kazanılan hareket becerilerini tanımlayabilecek, bu hareket becerilerinin evrelerini (ilk-başlangıç ve olgun evre) ayırtedebileceksiniz.
- Okulöncesi çocukların motor gelişimlerini izlemek için kullanılan testleri tanımlayabilecek ve bu testleri uygulayabileceksiniz.
- Okulöncesi dönem çocukları için gelişimsel beden eğitimi programı hazırlayabilecek ve uygulayabileceksiniz.
- Ana babalara okulöncesi dönemdeki çocuklarının motor gelişimleri hakkında bilgi verebilecek ve önerilerde bulunabileceksiniz.
- Sporla ilişkili hareketler döneminin genel özelliklerini tanımlayabilecek ve evreleri birbirinden ayırdedebileceksiniz.
- Spor becerilerini oluşturan temel unsurları açıklayabileceksiniz
- Sportif etkinliklere katılmanın yaşam boyu bilişsel, duyuşsal ve psikomotor alandaki olumlu etkilerini tartışabileceksiniz.
- Ülkemizde bireylerin yaşam boyu sportif etkinliklere katılmalarını sağlamak için çeşitli kurumlara düşen sorumlulukları tartışarak bir taslak proje geliştirebileceksiniz.

KAYNAKLAR

Beverly N (1986) Moving and Learning. Tımes Mırror / Mosby College Publıshing ST. Louis.

Breckenrıdge E M, Vincet, E L (1955) Child Development. WB Sounders Company. London.

Breckenridge E. M, Murpy N M (1969) Growth and Development of the Younge Child. bv WB Sounders Company. London.

Bruel C (1995) Çocuklar İçin Top Oyunları. Çev: Dündar M. Düzenleyenler: Özer D, Tanyolaç A. Yapa Yayınları. İstanbul.

Burnett C N, Jhonson E V (1971) Development of Gait İn Childhood. Part'. Developmental Medicine Child Neurology. Vol. 13, 207.

Cratty J B (1973) Movement Behavior and Motor Learning. Lea. Febiger, Philedelphia.

Cratty J B (1979) Perceptual and Motor Development In Infants And Chıldren. Prenttice Hall. Inc. Phıladelphia.

Çolakoğlu H (1986) Çocuk ve Spor. Milli Eğitim Basımevi. Ankara.

Deoreo L K (1976) Dynamic Balance in Preschool Children, Quantifying, Qualitative Data. The Researche Quarterly. Vol 47, No 3.

Eichstaedt B C, Lavay B W (1992) Physical Activity for Individuals With Mental Retardation. Human Kinetics Books, Champaigne, Illinois.

Ertat A (1985) Fizik ve spor eğitimi konusunda Avrupa semineri. Spor Hekimliği Dergisi. Sayı:3, 115-119.

Espenchade S A, Eckert M H (1980) Motor Development. A Bell. Havel Campany U.S.A.

Fortney L V (1983) The Kinematics and Kinetics of the Running Pattern of Two, Four and Six Year Old Children. Researche Quarterly For Exercise and Sport. Vol. 54. No. 2. 126-135.

Frankenburg WK, Dodds JB (1990) Denver II Screening Manual. Çeviren: Anlar B, Yalaz K. Denver II Gelişimsel Tarama Testi Türk Çocuklarına u-yarlanması ve Standardizasyonu.

Gallahue D (1982) Understanding Motor Development in Children. Jhon, W., Sons, Inc. Canada.

Gallahue, D. and Ozmun, J. C.1995. Understanding motor development: Infants, children, adolescents, adults. C. Brown & Benchmark Publishers, 541 p. Dubuque.

Gallahue, D. 1996. Developmental physical education for today's children. C. Brown & Benchmark Publishers, 610 p., Dubuque.

Gallahue, D. and Ozmun, J. C.1998. Understanding motor development: Infants, children, adolescents, adults. Mc GrawHıll.

Gesell A (1940) The First Five Years of Life. Harper. Brothers Publıshers. London.

Gesell A (1954) Ontogenessis of Infant Behavior in Manual of Child Psychology. Wiley. New York.

Gökmen H, Karagül T, Aşçı H F(1993) Psikomotor Gelişim. T.C. Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü. Ankara.

Güven N (1986) Zihinsel özürlü çocuklarda beden eğitimi. 4. Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri. Ya-Pa Yayınları. Sayfa: 75-80, İstanbul.

Güven N (1988) Okulöncesi dönemde beden eğitimi çalışmalarının önemi. 5.Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri. Ya-Pa Yayınları. Sayfa: 86-90, İstanbul.

Keogh J (1965) Motor Performance of Elementary School Children. Department and Phisical Education. University of California. Log Angeles.

Kephart C N, Godfrey B B (1973) Movement Patterns and Motor Education. Prentice Hall, Inc. New Jersey.

Lee A F, Life H, Lipe, M, Carter A (1978) Field Indepence and Performance on Ball Handling Tasks. Perceptual and Motor Skills Vol. 46, 439-442.

Lov P (1979) Motor Ability and Deaf Research Implicaitions. AAD. June.

Morris M A, Atwater E A, Williams J M, Wılmore H J (1980) Motor performance and antropometric screening measurements for preschool age children. A. M. Morris (ed.)Motor Development: Theory into practice. Managropf 3 Motor Skills.

Müniroğlu S (1995) Anaokullarına devam eden 4-5 yaş çocukların motor gelişimlerine etki eden faktörler üzerine bir inceleme. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi.

Nfer, Nelson (1993). Portage Erken Çocukluk Dönemi Eğitim Programı Kontrol Listesi. Çeviri-Düzenleme: Güven N, Bal S, Metin N. Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü.

Plagenhoef S (1971) Patterns of Human Motion. Prentice Hall. Inc. New Jersey.

Platzer S W (1976) Effect of Perceptual Motor Training on Gross Motor Skill and Self Concept of Young Children. The American Journal of Occupational Therapy. Vol. 30. No. 7.

Sevimay D (1986) 3-6 yaş çocuklarının motor performanslarının incelenmesi. Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü Bilim uzmanlığı tezi. Ankara.

Sucuoğlu B, Kruijs V (1982) Ağır Öğrenen Çocuklar İçin Düzenlenen Eğitim Programı El Kitabı. Türk Matbaacılık Sanayi. Ankara.

Ulrich, D. A. (2000) Test of Gross Motor Development. Second Edition. Examiner's Manual. Pro-ed. Texas.

Wickstrom L R (1977) Fundemental Motor Patterns. Lea. Febiger, Philedelphia.

Winnick J P (1990) Adapted Physical Education and Sport. Human Kinetics Books, Champaign, Illinois.

Zaichowsky B L, Martinek T(1980) Growth and Development. The Child and Physical Activity. The C.U. Mosby Company. Saint Louis.

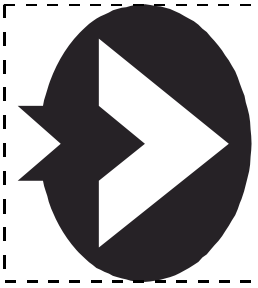

7. çocuklarda fiziksel uygunluk ve algısal motor yetenekler

AMAÇLAR

Bu bölümü çalıştıktan sonra;

- Büyüme ve gelişim sürecinde yağ dokusu, sinir sistemi ve kas dokusunda gözlenen değişimleri açıklayabileceksiniz.
- Büyüme ve gelişim sürecinde kuvvet, dayanıklılık, sürat, esneklik ve denge gibi motor özelliklerde gözlenen değişimleri açıklayabi leceksiniz.
- Algısal yeteneklerin bebeklik ve okulöncesi dönemdeki gelişmesini kavrayabileceksiniz.
- Çocukların algısal motor yeteneklerini desteklemek için önerilen program modelinin unsurlarını ayırdedebileceksiniz.
- Okulöncesi dönem ve ilkokul dönemindeki çocuklara uygun algısal motor gelişim programı hazırlayabilecek ve uygulayabileceksiniz.
- Duyuların hareket becerilerini öğrenmedeki işlevine dikkat çeken "Algısal motor gelişim modeli" ni şematize edebilecek, hareket becerilerinin öğrenilmesini bu modele göre açıklayabileceksiniz.

KAYNAKLAR

Bal S, Artan İ (1996) Seslerle Tanışalım. Yapa Yayınları. İstanbul.

Cratty J B (1979) Perceptual and Motor Development In Infants And Chıldren. Prenttice Hall. Inc. Phıladelphia.

Çetin H N, TFlock(1992) Vestibüler sistemin kuvvete etkileri. Spor Bilimleri Dergisi. Cilt 3, Sayı 1.

Gallahue L D (1982) Understanding Motor Development in Children. Jhon Wiley & Sons. New York.

Gander J M, Gardiner W H (1993) Çocuk ve Ergen Gelişimi, Çev: Onur B. (Ed.). İmge Kitapevi, Ankara.

Kalish S (1996) Çocuğunuz için spor ve fitnes. Türkçesi: Tuncer Büyükonat. Beyaz Yayınları. İstanbul.

Malina R M, Bouchard C (1991) Growt Maturation & Physical Activity. Human Kinetics Books Campaign, Illinois.

Morgan C T (1982) Psikolojiye Giriş. Çev: Karakaş S (Ed.), Meteksan Mat. Ankara.

Muratlı S (1977) Çocuk ve Spor (Antrenman bilimi ışığı altında). Bağırgan Yayınevi, Kültür Matbaası, Ankara.

Özatalay E, Özatalay H (1991) Okulöncesi Çocuklar için Tekerleme, "Şiir Parmak Oyunları. Düzenleyen Dilara Özer. Yapa Yayınları İstanbul Sf. 515.

Özer K, Sayın M, Hasırcı S (1992) Türk cimnastiğinde yetenek belirleme projesi ve sonuçları. II. Spor Bilimleri kongresi. Hacettepe Üniversitesi Ankara.

Roche A F, Heymsfield S B, Lohman T G (1996) Human Body Composition. Human Kinetics. Campaign, IL.

Sherill C (1988) (Ed.) Leadership Training in Adapted Physical Education. Human Kinetics Books, Champaign, Illinois.

Shuleva K M, Hunter G R, Hester D J, and Dunaway D L (1990) Exercise oxygen uptake in 3- through 6- year-old children. Pediatric Exercise Science, 2, 130-139.

Sucuoğlu B, Kruijs V (1982) Ağır Öğrenen Çocuklar İçin Düzenlenen Eğitim Programı El Kitabı. Türk Matbaacılık Sanayi. Ankara.

Wilmore J H, Costill D L (1988) Training for Sport and Activity. Human Kinetics. Campaign, IL.

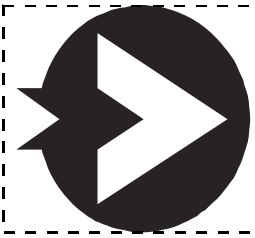

8. benlik kavramı

AMAÇLAR

Bu bölümü çalıştıktan sonra;

- Benlik kavramını tanımlayabileceksiniz.
- Benlik kavramı üzerinde etkili olan faktörleri ayırdedebileceksiniz.
- Olumlu benlik kavramına sahip çocuklar yetiştirmek için ana babaların dikkat etmesi gereken özellikleri açıklayabileceksiniz.
- Fiziksel cezanın yanlış davranışı düzeltme konusunda neden etkili olmadığını kavrayabileceksiniz.
- Benlik kavramının unsurlarını ayırdedebileceksiniz.
- Olumsuz benlik kavramına sahip çocuk yetiştirme ile sonuçlanabilecek ana baba ve öğretmen davranışlarını tartışabileceksiniz.
- Olumlu benlik kavramına sahip bireyler yetiştirebilmek için öğretmenlere ve antrenörlere düşen sorumlulukları tartışabileceksiniz.

KAYNAKLAR

Berns M R (1993) Child, family, community, socialization and support. Harcourt Brace College Publishers. San Diego.

Beverly N (1986) Moving and Learning. Tımes Mırror / Mosby College Publıshing ST. Louis.

Cratty J B (1979) Perceptual and Motor Development In Infants And Chıldren. Prenttice Hall. Inc. Phıladelphia.

Cüceloğlu D (1979) İnsan İnsana. Altın kitaplar.

Cüceloğlu D (1992) İnsan ve Davranışı. Remzi Kitabevi. İstanbul.

Gabbard, Carl & Rodrigues, Luis (2002). Optimizing Early Brain and Motor Development Through Movement, *Early Childhood News, 14,* (3), 32-38., http://www.earlychildhood.com/community/news/news_feature.asp?docId=102241

Gallahue L D (1982) Understanding Motor Development in Children. Jhon Wiley & Sons. New York.

Gallahue, D., Ozmun, J. C., Goodway, J. . (2012). Understanding Motor Development: Infants, Children, Adolescents, Adults. Seventh Ed. McGrawHill Companies. New York.

Gallahue, D. 1996. Developmental physical education for today's children. C. Brown & Benchmark Publishers, 610 p., Dubuque.

Gander J M, Gardiner W H (1993) Çocuk ve Ergen Gelişimi, Çev: Onur B. (Ed.).İmge Kitapevi, Ankara.

Lehnert L (1981) Sport und Spiel Mit Kleinen Leuten, East Berlin.

Marsden, E., Egerton, J. (2007). Moving with Research. Amazon Publisher.

NASPE, (2002). National Guidelines for Physical Activity. National Association for Sports and Physical Activity. http://www.aahperd.org/NASPE/

Navaro L (1987) Beni Duyuyor musun? Yapa Yayınları. İstanbul.

Platzer S W (1976) Effect of Perceptual Motor Training on Gross Motor Skill and Self Concept of Young Children. The American Journal of Occupational Therapy. Vol. 30. No. 7.

Rea P (1983) Movement Education in Preschool Stage. International Gymnastic July, 50-51.

Zaichowsky B L, Martinek T (1980) Growth and Development. The Child and Physical Activity. The C.U. Mosby Company. Saint Louis.

Gözden Geçirilmiş 4. Basım

Dans ve Hareket Terapisi Grup Uygulamaları

Binnur Yeşilyaprak & Şule Çağlar

nobel
40. yıl

Dans ve Hareket Terapisi Grup Uygulamaları

Binnur Yeşilyaprak & Şule Çağlar

Yayın No.: 2668
Psikoloji/PDR No.: 173
ISBN: 978-625-402-018-6
E-ISBN: 978-625-417-491-9
Basım Sayısı: Gözden Geçirilmiş 4. Basım, Ağustos 2024
1. Basım, Mart 2020 - 2. Basım, Ocak 2022 - Gözden geçirilmiş 3. Basım, Ağustos 2023

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Samet Tekin -sergen@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Bayraktar Asiltürk -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Yeşilyaprak, Binnur., Çağlar, Şule.
Dans ve Hareket Terapisi Grup Uygulamaları / Binnur Yeşilyaprak & Şule Çağlar
Gözden Geçirilmiş 4. Basım. XVI + 304 s. 15,5x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-402-018-6
E-ISBN: 978-625-417-491-9
1. Dans ve Hareket Terapisi 2. Sanat Terapileri 3. Dışavurumcu Terapiler

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İçindekiler

Yazarlar Hakkında viii
Ön Söz xi
Teşekkür xv

1. BÖLÜM
Dans ve Hareket Terapisi

Giriş 1
Tarihçe 6
Tanımı, İşlevi ve Özellikleri 14
İlgili Araştırmalar 19
Türkiye'deki DHT Araştırmaları 26
Kaynakça 32

2. BÖLÜM
Temel Kavramlar

Hareket (Movement) 40
Hareketlilik (Mobility) 44
Kişisel Hareket Alanı (Kinesphere) 44
Alansal Farkındalık (Spatial Awareness) 45
Kinestetik/Bedensel Farkındalık 46
Kinestetik Empati 46
Bedenlenme (Embodiment) 48
Simgeleme/Sembollerle İfade (Symbolism) 49
Ritim 50

Zıtlık (Polarity) 51
DHT'nin Ayırt Edici Eşsiz Mekanizmaları 52
Kaynakça 61

3. BÖLÜM

Dans ve Hareket Terapisinde Yöntem

Laban Hareket Analizi (LHA) 66
Mekân (Space) 72
Zaman (Time) 73
Ağırlık (Weight) 73
Enerjinin Akışı (Flow) 74
Marian Chase Yöntemi 75
Mary Whitehouse'un Yöntemi 78
Yaratıcı Bir Süreç Olarak Dans ve Hareket Terapisi 80
DHT Sürecini Oluşturan Ögeler ve Teknikler 82
Otantik Hareket 86
DHT Aracı Olarak Beden 94
DHT Uygulamaları İçin Ön Hazırlık 97
DHT Grup Uygulamaları İçin İlkeler 98
Oturumun Yapısı 99
Isınma 100
Destekleyici Malzeme Kullanımı 103
Süreç 104
Oturumu Tamamlama/Kapanış/Değerlendirme 104
Dans ve Hareket Terapisi Uygulayıcıları 106
Kaynakça 110

4. BÖLÜM

Uygulamalar

Tanışma Etkinlikleri 118
1. Hareket-İsim 119
2. Top ve İsim 121
3. Top Atma-İsim Söyleme 122
Isınma Etkinlikleri 123
1. Nefes 125
2. Vücudumuzla Nefes Alıp Verme 127

3. Derin Nefes 129
4. Merkezlenme (Centering) 130
5. Yere Sağlam Basma (Grounding) 132
6. Kas Gevşetme 134
7. Yönlendirilmiş Hayal Yolculuğu (Guided Imagery) 137
8. Omuz Omuza 139
9. İsmini Yaz 140
10. Silkelenme 140
11. İletişim 141
12. Diğerleri ile Bağ Kurma ve Ayrılma 143
13. Etkileşim 144
14. Bir Topum Var 146
15. Ritim 148
16. Birlikte Ritimli Yürüme 149
İleri Düzey Isınma Hareketleri 150
17. Bugünkü Duygum 151
18. Objeler 152
19. Nesneler 153
20. Nasıl Hissediyorum 154
21. Dirsek Dansı 155
22. Isınma: Zıtlıklar 156
23. Isınma: Vücudu Canlandırma 158
Isınma Etkinlikleri İçin Kaynakça 160
Beden Etkinlikleri 161
Dans/Hareket Terapisinde Kullanılan Öğeler ve İlgili Uygulamalar 162
1. Ses 162
2. Alan 164
3. Kişisel Alan-A 165
4. Kişisel Alan-B 167
5. Şekil-A 168
6. Şekil-B 169
7. İmgeleme 171
8. Renkler-A 173
9. Renkler-B 174
10. Bedenin 3 Düzeyi 176
11. Yönümüz (Aşağı/Yukarı, Dışa/İçe, Öne/Arkaya) 178
12. Arka Yön 180
13. Hareket Yoluyla Alan Ve Vücut Farkındalığı 181

14. Hayal Yürüyüşü 183
15. Vücudunuzun En Sevdiğiniz Kısmı Hakkında Şiir Yazmak 185
16. Beden Farkındalığı4 186
17. Vücudumuzun Bir Kısmı İle Bir Karakter Yaratmak 189
18. Beğendiğiniz Bir Karakter 191
19. Bedeni Duyumsama ve İzleme 193
Beden Etkinlikleri İçin Kaynakça 196
TEMATİK UYGULAMALAR 197
Etkinlik 1. Birlikte Yürüyüş 198
Etkinlik 2. Öfkenin Dansı 200
Etkinlik 3. Duygu Barometresi 203
Etkinlik 4. Öfke Boşaltma 205
Etkinlik 5. Duygu Kartları 206
Etkinlik 6. Zıtlıklar 208
Etkinlik 7. Laban Hareket Analizi ile Zıtlıklar 210
1. Alan (Mekân) 210
2. Ağırlık (Kütle) 212
3. Zaman (Süre) 213
4. Enerji (Akış) 214
Etkinlik 8. Kinestetik Empati 216
Etkinlik 9. Güven Dansı 218
Etkinlik 10. Ormanda Dans 220
Etkinlik 11. Bir Günün Dansı 222
Etkinlik 12. Beden Çizimi 225
Etkinlik 13. Ağaç Meditasyonu ve Dansı 227
Etkinlik 14. Otantik Dans 229
Etkinlik 15. Materyaller ile Öykü Oluşturma 234
Etkinlik 16. Gestalt Hareketleri 236
Etkinlik 17. Varoluşsal İkilem 238
Etkinlik 18. Kelime Çiftleri ve Çağrışımlar 240
Etkinlik 19. Bütünden Parçaya-Parçadan Bütüne 242
Etkinlik 20. Yaşam Rollerimiz 244
Etkinlik 21. Tanıklık 246
Etkinlik 22. Çiçek 248
Etkinlik 23. Masal:10 Kırmızı Başlıklı Kız 250
Etkinlik 24. Müzik ve Dışa Vurum 252
Etkinlik 25. Geçmiş, Şimdi Ve Gelecek 254
Etkinlik 26. Robot 256

Etkinlik 27. İki Enstrüman 258
Etkinlik 28. Deri Değiştirme. 260
Etkinlik 29. Hayvan Olma Taklitleri 262
Etkinlik 30. Çocukluk Oyunları. 264
Etkinlik 31. Yaşam Stili (Adler'den). 266
Etkinlik32. İlk Anılar (Adler'den) 268
Etkinlik 33. Zaman Makinası 270
Tematik Etkinlikler İçin Kaynakça: 272

Ek A Uygulama Örnekleri 273
Ek 1. Oturum Başlangıcı (Check in) 274
Ek 2. Oturumu Sonlandırma (Check out): 275
Ek 3. Atölye-İlk Oturum 276
Ek 4. Kapanış ve Değerlendirme Etkinlikleri (Atölye Sonunda) 277
Ek 5. İki Günlük "DHT'ye Giriş" Konusunda Bir Atölye Çalışması Duyurusu 280
Ek. 6 DHT Atölyesine Katılanların Beklentileri 283
Ek 7. DHT Atölye Çalışmasına Katılanların Değerlendirmeleri. 286
Ek 8. DHT Atölye Uygulamalarından Fotoğraflar 289

Ek B Büyük Gruplar ile DHT Uygulamaları 297

Son Söz 303

1. Bölüm

DANS VE HAREKET TERAPİSİ

Giriş

Dans ve hareket terapisi, beden ve zihin arasındaki otantik iletişimin farkındalığını artıran terapötik bir yaklaşımdır. Psişik sağaltımı beden ve zihin arasında köprü kurarak ve dansın yaratıcı ifadeye yönelik ögelerini kullanarak gerçekleştirmeyi esas alan yaratıcı bir sanat terapisidir. Hareket ve dans terapistleri, danışanlarına, duygularını yaşamalarına yardımcı olarak sözsüz iletişim üzerine vurgu yaparlar. Böylece, kişilerin duygularını beden diliyle ifade ederek keşfettikleri şey ile yaşamlarındaki paralellikler arasındaki bağlantıyı tanımlayan diyalogları birleştirmelerini sağlarlar. Dans terapisinin temel ilkesi, "beden ve zihnin ayrılmaz bir bütün olduğu"dur. *Beden ve zihin,* bütünsel bir döngüyü tamamlar. İnsan tüm parçaları ile birbiriyle bağlantılı bir sistemdir. Zihin, vücudun, vücut ise zihnin bir parçasıdır.[1,2]

Beden, duygusal hayatımızın kaynağı ve aracıdır. Duygularımızı ve zihinsel süreçlerimizi kendimize ve başkalarına be-

Kaynakça

1. Gladding, S. T. (2016). *The Creative Arts in Counseling*. Fifth Edition, Alexandria, VA: American Counseling Association.
2. Garcia, M. E., Plevin, M., Macagno, P. (2018). *Yaratıcı Hareket ve Dans*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 71–82.
3. Coulson, M. (2004). Attributing emotion to static body postures: Recognition accuracy, confusions, and viewpoint dependence. *Journal of Nonverbal Behavior*, 28: 117–39.
4. Castellano, G., Villalba, S. D., Camurri, A. (2007). Recognising human emotions from body movement and gesture dynamics. In Affective Computing and Intelligent Interaction: *Book Series Lecture Notes in Computer Science, 4738. Berlin: Springer.*
5. Bloom, K. (2018). *The Embodied Self: Movement and Psychoanalysis.* New York: Taylor and Francis (Routledge). Second Editon. Kindle Edition.
6. Wallbott, N. (1998). Bodily expression of emotion. *European Journal of Social Psychology*, 28: 879–96.
7. Bacon, Jane. (2017). Authentic Movement as Well-Being Practice. Chapter 8,in Karkou, V. Oliver,S. Lycourıs S. (Eds.) (2017). *The Oxford Handbook of Dance and Wellbeing*. USA: Oxford University Press. Kindle Edition.
8. Leventhal, M. E., (2012). Moving Towards Meaning; *The Journey from Creating In Dance To A Healing Paradigm Of Dance Movement Therapy*. Presentation for World Congress on Dance Research; The Dance Therapy Congress, International Dance Council, Cid Athens, Greece, November 22-25, 2012.
9. Pallant, C. (2013). Writing and the Body in Motion: Awakening Voice through Somatic Practice. *Jefferson North Calorina: Mc Farland and Company, Inc., Publishers.Kindle Edition.*
10. Levy, F.J. (1988). *Dance/Movement Therapy: A Healing Art.* Virginia: Amer Alliance for Health Physical. Erişim adresi: https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED291746.pdf
11. El-Kaşgari, M. (1982). *Compendium of the Turkish Dialects (Divanü Lugati't Türk)*, Edited and Translated with Intodurction and Indices by Robert Dankoff in collaboration with James Kelly, Part 1, Harward University 1982.
12. Ertural, N. (2012). Structures and Functions of Turkish Folk Dances on Its Path from Shaman to Player. *Gazi Türkiyat*, Güz/11: 101-111.
13. And, M. (2003). *Oyun ve Büyü.*, İstanbul : Yapı Kredi Yayınları. (Genişletilmiş Baskı).

14. Bayat, F. (2006). *Ana Hatlarıyla Türk Şamanlığı*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

15. Leventhal, M. (2008). Transformation and healing through dance therapy: The challenge and imperative of holding the vision. *American Journal of Dance Therapy*. 30, 117.

16. Chaiklin, S. (2016). We Dance From The Moment Our Feet Touch the Earth. Chapter 1 in Chaiklin, S. and Wengrower, H. (Eds.). *the Art and Science of Dance/Movement Therapy: Life Is Dance. New York:*Taylor & Francis (Routledge). Second Edition. Kindle Edition.

17. Himmat, K. V. (2012). Creating dances to transform inner states: A choreographic model in Dance/Movement Therapy. *Body Movement and Dance in Psychotherapy*. 7(3):1-17, August.

18. Halprin D. (2003). *The Expressive Body in Life, Art and Therapy Working with Movement, Metaphor and Meaning*. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers. Kindle Editon.

19. Amendt-Lyon, N. (2001). *Art and Creativity in Gestalt Therapy*. *Gestalt Review, 5(4), 225-248.*

20. Wysong, J., Rosenfeld, E. (1988). *An Oral History of Gestalt Therapy: Interviews with Laura Perls, Isadore From, Erving Polster, Miriam Polster, Elliott Shapriro*. the Gestalt Journal Press. U.S.A.

21. Sandell, S. (1993). The process of empathic reflection in dance therapy. In Chace, M., Sandel, S. L., Chaiklin, S. A. (Eds). Foundations of Dance/Movement Therapy: The Life and Work of Marian Chace. Columbia:American Dance Therapy Association, 1993.

22. DeVoe, C. (2012). The Founding Mothers of Dance Movement Therapy. *PSYS 616: Foundations of Dance Movement Therapy*. Zoe Avstreih. Erişim adresi:www.celiadevoe.com/uploads/1/8/9/6/18969425/dmt_final_paper.pdf

23. Fernandes, C. (2015). *The Moving Researcher*. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers. Kindle Edition.

24. Leventhal, M. B. (1977). An The Quantum Healing Dance Matrix; The Dance Therapy Journey into Change and Healing. Erişim adresi: https://www.marcableventhal.com/articles-and-publications

25. Payne, H. (2006). *Dance Movement Therapy: Theory and Practice*. New York: Taylor & Francis (Routledge). Second Edition. Kindle Edition.

26. The American Dance Therapy Association. (2010). Marian Chace: Dancer&Pioneer Dance Therapist. Erişim adresi: https://adta.org/marian-chace-biography/

27. Association of Dance Movement Psychotherapy UK. (2013). Erişim adresi: https://admp.org.uk/

28. Payne, H. (2017). *Essentials of Dance Movement Psychotherapy: International Perspectives on Theory, Research, and Practice*. New York: Taylor and Francis Group. Second Kindle Edition. London.

29. Lauffenburger, S. K. (2007). Finding of the Best Psychodynamic Support for DMT. *The Dance Movement Therapy Association of Australasia Conference*. page 1-13.

30. Bräuninger, I. (2012b). The efficacy of dance movement therapy group on improvement of quality of life: A randomized controlled trial. *The Arts in Psychotherapy*. Volume 39, Issue 4, September 2012, Pages 296-303.

31. Koch, S., Kunz, T., Lykou, S., Cruz, R. (2014). Effects of dance movement therapy and dance on health-related psychological outcomes: A meta-analysis. *Arts in Psychotherapy. 41, 46–64.*

32. Meekums, B., Vaverniece, L., Majore-Dusele, I., Rasnacs, O. (2012). Dance movement therapy for obese women with emotional eating: A controlled pilot study. *Arts in Psychotherapy, 39, 126–133.*

33. Pierce, L. (2014). The integrative power of dance/movement therapy: Implications for the treatment of dissociation and developmental trauma. *Arts in Psychotherapy. 41*, 7–15.

34. Ritter, M., Graff L. K. (1996). Effects of dance/movement therapy: a meta-analysis. *Arts Psychother*. 23, 249–260.

35. Koch, S. C., Riege, R. F. F., Tisborn, K., Biondo, J., Martin, L. and Beelmann, A. (2019). Effects of Dance Movement Therapy and Dance on Health-Related Psychological Outcomes. A Meta-Analysis Update. *Front Psychol. 2019; 10: 1806.*

36. Lessing, A. C. and Fourie J. (2010). The influence of dance and movement therapy on the body image of female adolescents. *African Journal for Physical Health Education, Recreation and Dance*. 16(2).

37. Mulleri, P. S., Carrard I., Ybarra J., Golay A. (2012). Dance Therapy İmproves Self-Body İmage Among Obese Patients. *Patient Education and Counseling. 89(3), 525-528.*

38. Pylvänäinen, P. (2018). Dance movement therapy in the treatment of depression: Change in body image and mood - A clinical practice based study. Jyväskylä: University of Jyväskylä, Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research, ISSN 0075-4625; 621.Erişim adresi: https://www.jyu.fi/edupsy/en/doctoral-school/doctoral-programme-in-psychology/dissertations/978-951-39-7503-6_vaitos07082018.pdf

39. Lee, H. H., Seung, L., Sang, K., Yeol, W. and Sich. (2015). Effectiveness of dance/movement therapy on affect and psychotic symptoms in patients with schizophrenia. *The Arts in Psychotherapy. Volume 45, September 2015, Pages 64-68.*

40. Shim, M., Gasson, S., Goodill, S., Jermyn, R. and Bradt, J. (2017). A model of dance/movement therapy for resilience-building in people living with chronic pain. *European Journal of Integrative Medicine. Volume 9, January 2017, Pages 27.*

41. Rainbow, T. H., Fong, T. C. T., Chan, W. C., Kwan, J.S.K., Chiu, P. K. C., Yau, J. C. Y. and Lam, L. C. W. (2018). Psychophysiological Effects of Dance Movement Therapy and Physical Exercise on Older Adults With Mild Dementia: A Randomized Controlled Trial. *The Journals of Gerontology. Series B.*

42. Bilge, A., Ögce, F. (2012). Dansın Beden Ve Ruh Sağlığı Açısından Önemi. *Halkbilimi Dergisi. Motif Akademi, s.123-134.*

43. Çatay, Z. (2013). Beden ve Ben Arasında Dokunan Ağ: Dans/Hareket Terapisi. İstanbul Bilgi üniversitesi. Erişim adresi: https://www.sanatpsikoterapileridernegi.org/uploads/6/4/5/5/6455557/catayzeynepbedenvebenaras.pdf

44. Demirel, S., Temel, T. (2016). Bedensel-Zihinsel Gelişim, Hareket Kabiliyeti Ve Öğrenme Sürecine Dans Eğitiminin Katkıları. *Fine Arts (NWSAFA). D0182, 2016; 11(4): 171-180.*

45. Sarıkaya, N. A., Ayhan, H., Sukut, Ö. (2017). Farklı Gruplarda Dans ve Hareket Terapisinin Kullanımı ve Etkileri. *JAREN. 2017;3 (Ek sayı):1.*

46. Özdemir, B.c(2007). Dansın Üniversite Öğrencilerinde Görülen Depresyon Düzeylerine Etkisi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. S.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı.

47. Tokinan, B. Ö. (2008) Yaratıcı Dans Etkinliklerinin Öğrencilerin Motivasyon, Özgüven Özyeterlik ve Dans Performansı Üzerindeki Etkileri. Yayınlanmamış doktora tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Eğitimi ABD, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

48. Gürey, B., Adıgüzel, Ö. (2013). Yaratıcı Drama ile Dans Devinim Becerisi ve Beden Farkındalığının Geliştirilmesi. *Yaratıcı Drama Dergisi.* Cilt 8, Sayı.

49. Tercan, C. (2016). Topluma Katılım Aracı Olarak Dans. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

50. Sezince, M., Kolburan, Ş. G. (2018). 3-6 Yaş Çocuklarda Müzik ve Dans Eğitiminin Motivasyonel, Fiziksel ve Psikolojik Gelişim Açısından İncelenmesi. *Aydın Toplum ve İnsan Dergisi. Yıl 4 Sayı 1 - 2018 (13-32).*

51. Çolak, Y. (2018).) "Dans ve hareket terapisi yöntemlerinin kullanımının, hemşirelerin mesleki tatmin, tükenmişlik ve eşduyum yorgunluğu düzeylerine etkisinin incelenmesi" http://acikerisim.akdeniz.edu.tr/xmlui/handle/123456789/4052

52. Mahmat, M. (2018). Özel gereksinimli çocuğa sahip bel ağrısı olan annelerde dans terapinin ağrı ve fonksiyonel parametrelere etkinliğinin araştırılması. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Medipol Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.912.

53. Çolakoğlu, A. B. (2019).) "Dans ve hareket terapisi alanının Türk Halk Oyunları bölümleri bünyesinde kullanımına ilişkin bir öneri". *2.Uluslarası Müzik Araştırmaları Öğrenci Kongresine sunulan bildiri metni.* ISBN: 978-605-7647-20-7.

54. Doğan, F.Z. ve Akel,B.S. (2021)."Disleksili Çocuklarda Dans Hareket Terapisinin Praksis Üzerindeki Etkisi; Vaka Serisi Çalışması". *Journal of Occupational Therapy and Rehabilitation*. Year 2021, Volume 9, Issue 1, 41 - 48, 16.03.2021.

55 Kaya, M. (2021). Kronik Obstrüktif Akciğer Hastalığı (Koah) Olan Hastalarda Yaratıcı Dans Temelli Egzersiz Eğitiminin Solunum, Denge Ve Kognitif Fonksiyonlar, Solunum Ve Periferik Kas Kuvveti Ve Fonksiyonel Kapasite Üzerine Etkisi. (Yayınlanmamış Doktora tezi) Bezmialem Vakıf Ün.

56 Temel, T., S.D.Temel ve E.Biber (2022). "Karantina Döneminde Meme Kanserli Kadınlarla Yapılan Terapötik Amaçlı Dans Videosu Projesi" *Eurasian Academy of Sciences Social Sciences Journal*, Vol: 45 S: 97-112.

2. Bölüm

TEMEL KAVRAMLAR

"*Beden, zihnin unuttuğu her şeyi hatırlar!*"
(Marcia Karp, 1998)

İlk bölümde genel olarak açıklandığı gibi, DHT'nin en temel varsayımı beden ve zihnin birbirinden ayrılamaz bir bütün olduğudur. Zihin-beden kavramı tam bir döngüdür. Bir insanın tüm unsurları ve bileşenleri birbiri ile ilişkilidir. Zihin vücudun bir parçası, vücut ise zihnin bir parçasıdır. "*DHT, kişiye bütünlük hissi kazandırmak amacıyla vücut ve zihin arasındaki otantik iletişimin farkındalığını artıran terapötik bir yöntem-*

Kaynakça

1. Leventhal, M. (2008). Transformation and Healing Through Dance Therapy: The Challenge and Imperative of Holding the Vision. *American Journal of Dance Therapy*. 30, 4–23.
2. Schoop, T. (2000). Motion and Emotion. *American Journal of Dance Therapy*. *22, 91–101.*
3. Hackney, P. (2002). *Making Connections: Total Body Integration Through Bartenieff Fundamentals*. New York: Taylor and Francis. (Routledge). Kindle Edition.
4. Halprin, D. (1999). *Living artfully: Movement as an integrating process*. In by Levine Ellen G. (Ed.). Foundations of expressive arts therapy: Theoretical and clinical perspectives. (pp. 133-149). London: Jessica Kingsley. Kindle Edition.
5. Federman, D. J. (2011). Kinesthetic change in the professional development of dance movement therapy trainees. *Body, Movement and Dance in Psychotherapy*. *(3):195-214 · December 2011.*
6. Association of Dance Movement Psychotherapy UK. *(2013). Erişim adresi:* https://admp.org.uk/
7. Moore, C., Kaoru, Y. (1988). Words, Movement Observation and Analysis: Instructor's Guidebook. New York: *Routledge. Kindle Edition.*
8. Chaiklin, S. (2016). *Chapter 1: We Dance from the Moment Our Feet Touch the Earth*. *In* Chaiklin, S., Wengrower, H. (Eds). Chapter 12 in The Art and Science of Dance/Movement Therapy: Life Is Dance*. New York:* Taylor & Francis (Routledge). Second Edition. Kindle Edition.
9. Levy, F. J. (1988). Dance/Movement Therapy: A Healing Art. Virginia: Amer Alliance for Health Physical. Erişim adresi: https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED291746.pdf
10. Himmat, K. V. (2012). Creating dances to transform inner states: A choreographic model in Dance/Movement Therapy. *Body Movement and Dance in Psychotherapy*. 7(3):1-17 August. Taylor & Francis (Routledge).
11. McKechnie, S. (2002). *Movement as Metaphor: The construction of meaning in the choreographic art.* In C. Stevens., D. Burnham., G. McPherson., E. Schubert., J. Renwick (Eds). Proceedings of the 7th International Conference on Music Perception & Cognition, Causal Publishers, Adelaide.

12. Capello, P. P. (2016). *An Intra/Interactional Model of DHT with the Adult Psychiatric Patient. Chapter 5 in* Chaiklin, S., Wengrower, H. (Eds). Chapter 12 in The Art and Science of Dance/Movement Therapy: Life Is Dance*. New York:* Taylor & Francis (Routledge). Second Edition. Kindle Edition in Chaiklin.

13. Fernandes, C. (2015). The Moving Researcher. London and Philadelphia : Jessica Kingsley Publishers. Kindle Edition.

14. Reynolds, D. and Reason, M. R. (2012). *Kinesthetic Empathy in Creative and Cultural Practices*. Bristol: Intellect Books Ltd. Kindle Edition.

15. Fischman, D. F. (2016). *Chapter 3: Therapeutic Relationships and Kinesthetic Empathy*. *In* Chaiklin, S., Wengrower, H. (Eds). Chapter 12 in The Art and Science of Dance/Movement Therapy: Life Is Dance*. New York:* Taylor & Francis (Routledge). Second Edition. Kindle Edition.

16. Merleau-Ponty, M.(2006). *Algının Önceliği ve Onun Felsefi Sonuçları*, (çev.Y. Yıldırım).İstanbul: Kabalcı yayınevi.

17. Johnstone, M. S, Introduction Essential dimensions of being a body. In Payne, H., Koch, S., Tantia, J. and Fuchs, T. (Eds) (2019). Introduction to embodied perspectives in psychotherapy. The Routledge International Handbook of Embodied Perspectives in Psychotherapy. Approaches from Dance Movement and Body Psychotherapies. New York: Taylor and Francis (Routledge). Kindle Edition.

18. Koch, Sabine & Fischman, Diana. (2011). Embodied Enactive Dance/Movement Therapy. American Journal of Dance Therapy. 33. 57-72. 10.1007/s10465-011-9108-4.

19. Chaiklin, S. and Schmais, C. (1993). *The Chace Approach to Dance Therapy*. In S. Sandel, S. Chaiklin, A. Lohn (Eds) (1993), Foundations of dance/movement therapy: the life and work of Marian Chace. Columbia: The Marian Chace Memorial Fund of the American Dance Therapy Association.

20. Schmais, C. (1985). Healing Process in Group Theraphy. *American Journal of Dance Theraphy*. *Vol.8 17-36.*

21. Koch, S. C. (2014). Rhythm is it: Effects of Dynamic Body Feedback on Affect and Attitudes. *Article in Frontiers in Psychology. 2014; 5: 537.*

22. Espenak, L. (1981). *Dance Therapy: Theory and Application*. Springfield, IL: Charles C. Thomas.

23. Dario, A. (2011). Finding the Rhythm in Dance/Movement Therapy: The Use of Tap Dance in Residential Treatment. *Creative Arts Therapies Theses*. Paper 6. Columbia College Chicago Digital Commons. Gerizim adresi: https://digitalcommons.colum.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1019&context=theses_dmt

24. Farah, M. and Silva, H. (2016). Jung's Active Imagination in Whitehouse's Dance: notions of body and movement. *Psicologia USP*. Vol.27 no.3 São Paulo Set./Dec. 2016.Erişim address: http://www.scielo.br/scielo.php?pid=S0103656420160003005 42&script=sci_arttext&tlng=en

(25) Lauffenburger, Sandra. (2020). 'Something More': The Unique Features of Dance Movement Therapy/Psychotherapy". American Journal of Dance Therapy. 42. 10.1007/s10465-020-09321-y.

3. Bölüm

DANS VE HAREKET TERAPİSİNDE YÖNTEM

Bu bölümde DHT alanında yer alan önemli isimlerin bu yaklaşıma ilişkin yöntemleri açıklanmış; uygulayıcılar için ortak bir dil ve anlayış kazandırmaya yönelik olarak oturumları yapılandırma, süreç, kullanılan teknik ve araçlar, ilkeler ve uygulayıcılar ile ilgili açıklamalar üzerinde durulmuştur. Böylece DHT'de temel anlayışın benimsenmesi amaçlanmıştır.

Kaynakça

1. Wahl, C. (2019). *Laban/Bartenieff Movement Studies: Contemporary Applications.* USA: Human Kinetics, Inc. Kindle Edition.
2. Bartenieff, I., Lewis, D. (2002). *Body Movement: Coping with the Environment*. New York: Taylor and Francis (Routledge). Kindle Edition.
3. Fernandes, C., Hand, Jackie., Mota, J., Scialom, M., Grassmann, R., Schlicher, S. (2015). *The Moving Researcher. Laban/ Bartenieff Movement Analysis in Performing Arts Education and Creative Arts Therapies.* London, Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers. Kindle Edition.
4. Pericleous, I. (2011). Healing Through Movement: Dance/Movement Therapy for Major Depression*.* Senior Seminar in Dance Fall 2011. Semantic.Erişim Adresi: Scholar. https://academiccommons.columbia.edu/doi/10.7916/D8ZC88V2
5. Moore, C. L. (2009). *The Harmonic Structure of Movement*, *Music*, *and Dance According to Rudolf Laban: An Examination of His Unpublished Writings and Drawings. United* Kingdom: The Edwin Mellen Press Ltd.
6. Tsacho, P., Racheller., Shafi, T. (2017). A Somatic Movement Approach to Fostering Emotional Resiliency through Laban Movement Analysis*. Front Hum Neurosci. 2017 Sep 7;11:410.*
7. Bloom, K. (2018). *The Embodied Self: Movement and Psychoanalysis.* New York: Taylor and Francis (Routledge). Second Editon. Kindle Edition.
8. Meekums, B. (2002). *Dance Movement Therapy: A Creative Psychotherapeutic Approach (Creative Therapies in Practice series)*. Thousand Oaks, United States : Sage Publications. Kindle Edition.
9. Levy, F. J. (1988). Dance/Movement Therapy: A Healing Art. Virginia: Amer Alliance for Health Physical. Erişim adresi: https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED291746.pdf
10. Çatay, Z. (2013). *Beden ve Ben Arasında Dokunan Ağ: Dans/Hareket Terapisi. İstanbul Bilgi Üniversitesi*. Erişim adresi: https://www.sanatpsikoterapileridernegi.org/uploads/6/4/5/5/6455557/catayzeynepbedenvebenaras.pdf
11. Dosamantes Alperson, E. (1984). Experiential movement psychotherapy. In Bernstein, P. L., Theoretical approaches in dance/movement therapy (Vol. 1, pp. 257–291). Dubuque, Iowa: Kendall Hunt Pub Co; Revised edition (June 1, 1988)

12. Sandell, S. (1993). The process of empathic reflection in dance therapy. In Chace, M., Sandel, S. L., Chaiklin, S. A. (Eds). Foundations of Dance/Movement Therapy: The Life and Work of Marian Chace. *Columbia: American Dance Therapy Association, 1993*

13. ADTA. (2019). What is dance/movement therapy? American dance therapy association. Erişim adresi: https://adta.org/faqs

14. Pallaro, P. (Ed). (1999). Authentic Movement: Essays by Mary Starks Whitehouse, Janet Adler and Joan Chodorow. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers. Kindle Edition.

15. Landgraf, H. (2013). A Theoretical Comparison of Dance/Movement Therapy and Expressive Arts Therapy. *Creative Arts Therapies Theses*. Paper 30. Columbia College Chicago Digital Commons.

16. Sinki, K. (2015). The Dance of Here and Now: A Heuristic Journey Uncovering the Role of Presence While Practicing Dance/Movement Therapy With an Elderly Population Experiencing Dementia. *Creative Arts Therapies*. Theses 67. Columbia College Chicago. Columbia College Chicago Digital Commons.

17. Oxford Dictionaries. (2014). Erişim adresi: http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/ground?q=grounde

18. Merriam-Webster Dictionary. (2014). Erişim adresi: http://www.merriam-webster.com/dictionary/grounde

19. Dascal, V. (2016). Body, Style, and Psychotherapy. Chapter 6 in Chaiklin, Sharon and Wengrower, H. (Eds.). The Art and Science of Dance/Movement Therapy: Life Is Dance. New York: Taylor & Francis (Routledge). Second Edition. Kindle Edition.

20. De Tord, P., Brauninger, I. (2015). Grounding: Theoretical application and practice in dance movement therapy. *Arts in Psychotherapy*. Volume: 43: Elsevier Science B.V, Amsterdam.

21. Laban, R. (1974). *The language of Movement*. Boston: Plays Inc.

22. Taylor, A., Dragonosky, J. (1979). Using Personal Space in Developing a Working Alliance in Dance Movement Therapy. *American Journal of Dance Therapy* 3, pp. 51-61.

23. White, E. Q. (2016). Laban's Movement Theories: *A Dance/Movement Therapist's Perspective. In* Chaiklin, S., Wengrower, H. (Eds). Chapter 12 in The Art and Science of Dance/Movement Therapy: Life Is Dance. *New York:* Taylor & Francis (Routledge). Second Edition. Kindle Edition.

24. Boas, F. 1978. Creative Dance In: Costanois, M. (Ed). *Therapy in Motion.* Chicago: University of Illinois Press.

25. McGarry, L., Russo, F. (2011). Mirroring in Dance/Movement Therapy: Potential mechanisms behind empathy enhancement. *The Arts In Psychotherapy, Volume 38, Issue 3, July 2011, Pages 178-184*.

26. Koch, S. C., Mehl, L., Sobanski, E., Sieber, M. and Fuchs, T. (2015). Fixing the mirrors: a feasibility study of the effects of dance movement therapy on young adults with autism spectrum disorder. *Autism. 2015 Apr;19(3):338-50*.

27. Stromsted, T. (2009). *Healing soul's body: An introduction to Authentic Movement.* In P. Bennett (Ed.), Journeys & Encounters: Clinical, Communal, Cultural, Proceedings of the 17th International IAAP Congress for Analytical Psychology. Capetown, South Africa. Einsiedeln, Switzerland: Daimon Verlag.

28. Frantz, G. (1999). *An approach to the center: An interview with Mary Whitehouse.* In P. Pallaro (Ed) (1999). Authentic Movement: Essays by Mary Starks Whitehouse, Janet Adler and Joan Chodorow. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers. Kindle Edition.

29. Musicant, S. (1994). Authentic movement and dance therapy. *American Journal of Dance Therapy.* 16, 91–106

30. Bacon, J. (2017). Authentic Movement as a Practice for Wellbeing. Erişim adresi: https://www.academia.edu/10349160/Authentic_Movement_as_Well-Being_Practice

31. Gluck, J. (2013). Insight Improvisation Melding Meditation, Theater, and Therapy for Self-Exploration, Healing, and Empowerment. A Creative Commons Attribution, NonCommercial, NoDerivs 3.0 Unported License. Erişim adresi: http://www.insightimprov.org/pdfs/book_chapters/meditation.pdf

32. Adler, J. (2002). *Offering from the Conscious Body: The Discipline of Authentic Movement*. Vermont: Inner Traditions, Kindle Edition.

33. Stromsted, T. (2009) Authentic Movement: A dance with the divine. *Movement and Dance in Psychotherapy 2009, 1–13.* Taylor & Francis (Routledge). Erişim adresi: https://www.authenticmovement-bodysoul.com/wp-content/uploads/2012/12/StromstedAMSacred.pdf

34. Chodorow, J., Adorisio, A., Stromsted, T., Méndez, M. (2019). *Active Imagination in Movement - Encountering The Other Within us, Between us and in the World.* Pre-Congress Workshop on Authentic Movement: Danced & Moving Active Imagination. August 25, 2019.

35. Bräuninger, I. (2014). Specific dance movement therapy interventions - Which are successful? : An intervention and correlation study. *The Arts in Psychotherapy*, *41*,*445–457.*

36. Hamill, M., Smith, L., and Röhricht, F. (2011). Dancing down memory lane. Circle dancing as a psychotherapeutic intervention in dementia-a pilot study. *Dementia*, *11(6)*, *709–72: 4.*

37. Karampoula, E., Panhofer, H. (2018). The circle in dance movement therapy: A literature review. *The Arts in Psychotherapy*, 58 (2018) 27-32.

38. Stark, F. A., Lohn A. (1989). The use of verbalization in dance/movement therapy. *The Arts in Psychotherapy. Volume 16, Issue 2, Summer 1989, Pages 105-113*

39. Verraault, K. (2017). Dance/Movement therapy and resilience building with female asylum seekers and refugees: a phenomenological practice based research. *Intervention*. Volume 15, Number 2, Page 120 – 135

40. Kleinlooh., Simone. (2017). Understanding one's own dance. Dance Therapy intensive introduction week. *Codarts*, *Master of Arts Therapies/Dance Therapy*. Rotterdam

41. Chakraborty, S. (2013). Restoring Smiles Through Dance Dance Movement: Therapy Module. To work with Trafficking Survivor for Care and Justice. *Kamonohashi Project*. Kolkata Sanved. Kolkata

42. Sanat Psikoterapileri Derneği (2019)., Erişim adresi: https://www.sanatpsikoterapileridernegi.org/. (erişim 12.08.2019)

43. Eracar, N.(2013). Sözden Öte-Sanatla Terapi ve Yaratıcılık. (s.27) İstanbul: 3P Yayıncılık

44. Gladding, S. T. (2016). The Creative Arts in Counseling. Fifth Edition), Alexandria,VA: American Counseling Association

45. ADTA. (2019). American Dance Therapy Association. Scope of Practice Definition for Dance/Movement Therapy. Erişim adresi: https://adta.wildapricot.org

4. Bölüm

UYGULAMALAR

Isınma Etkinlikleri İçin Kaynakça:

1. Conradi, K. (2017). Understanding One's Own Dance. Dance Therapy intensive introduction week. *Codarts, Master of Arts Therapies/Dance Therapy*. Rotterdam.
2. Payne, H. (2017). *Creative Dance and Movement in Groupwork*. Second Edition. London, New York:Taylor and Francis (Routledge).
3. Faizi, V., Kirby, C. (2014). *Training Manual - Exercises for Relaxing, Energizing and Connecting*. Afghanistan: Medica Mondiale.
4. Mac Donald, J. (2017) Understanding one's own dance. Dance Therapy intensive introduction week. *Codarts, Master of Arts Therapies/Dance Therapy*. Rotterdam.
5. Hoenselaar, R. (2017). *The voice on the move.* Dance Therapy intensive introduction week. *Codarts, Master of Arts Therapies/Dance Therapy*. Rotterdam.
6. Faizi, V., Kirby, C. (2014). *Training Manual - Exercises for Relaxing, Energizing and Connecting*. Afghanistan: Medica Mondiale.
7. Kleinlooh., Simone. (2017). *Introduction in basic dance therapy theory and methods.* Dance Therapy intensive introduction week. *Codarts, Master of Arts Therapies/Dance Therapy*. Rotterdam.
8. De Knoop, J. (2017). *Dance Movement Psychotherapy Summer School*. (Binnur Yeşilyaprak tarafından uyarlanmıştır). University of Roehampton. London.
9. Unkovich,G. (2017). Dance Movement Psychotherapy Summer School. University of Roehampton. London.
10. Stromsted ,Tina(2021) .Jung Embodied: Active Imagination in Movement , The Analytical Psychology Club of San Francisco ,a Zoom Video Conference.
11. Kimberly Rothwell(2021), Dance/Movement Therapy: Intro & Invite dersi, Embodied Education Institute of Chicago.

Beden Etkinlikleri İçin Kaynakça:

1. Payne, H. (2017). *Creative Dance and Movement in Groupwork*. Second Edition. London, New York: Taylor and Francis (Routledge)..
2. Kolkata, S. (2013). *Restoring Smiles Through Dance.* Dance Movement Therapy Module to Work with Trafficking Survivor for Care and Justice. Kolkata, India: Kolkata Sanved. Erişim adresi: http://jadta.org/wp-content/uploads/2017/07/Kamonohashi-DMT-MODULE-FOR-TRAFFICKING-SURVIVORS.pdf
3. Conradi, K. (2017. Understanding one's own dance. Dance Therapy intensive introduction week. *Codarts, Master of Arts Therapies/Dance* Therapy. Rotterdam
4. Hoenselaar, R. (2017). The voice on the move. Dance Therapy intensive introduction week. Codarts, Master of Arts Therapies/Dance Therapy. Rotterdam.
5. Faizi, V., Kirby, C. (2014). *Training Manual - Exercises for Relaxing, Energizing and Connecting.* Afghanistan: Medica Mondiale.
6. Kimberly Rothwell(2021), Dance/Movement Therapy: Intro & Invite dersi, Embodied Education Institute of Chicago.

Tematik Etkinlikler İçin Kaynakça:

1. Kolkata, S. (2013). *Restoring Smiles Through Dance*. Dance Movement Therapy Module to Work with Trafficking Survivor for Care and Justice. Kolkata, India: Kolkata Sanved. Erişim adresi: http://jadta.org/wp-content/uploads/2017/07/Kamonohashi-DMT-MODULE-FOR-TRAFFICKING-SURVIVORS.pdf
2. Conradi, K. (2017. Understanding one's own dance. Dance Therapy intensive introduction week. *Codarts, Master of Arts Therapies/Dance Therapy*. Rotterdam.
3. Kleinlooh., Simone. (2017). *Introduction in basic dance therapy theory and methods*. Dance Therapy intensive introduction week. *Codarts, Master of Arts Therapies/Dance Therapy*. Rotterdam.
4. Smith, l. (2017). *Dance Movement Psychotherapy Summer School*. University of Roehampton. London.
5. Faizi, V., Kirby, C. (2014). *Training Manual - Exercises for Relaxing, Energizing and Connecting*. Afghanistan, Medica Mondiale.
6. Garcia, M. E., Plevin, M., Macagno, P. (2018). *Yaratıcı Hareket ve Dans*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
7. Gladding, S. T. (2016). *The Creative Art in Counseling*. (5th Edition). ACA: Alexandria. (VA9 (s.98).
8. Hauff, L Authentic Movement, the beginning. Dance Therapy intensive introduction week. *Codarts, Master of Arts Therapies/Dance Therapy*. Rotterdam
9. De Knoop, J. (2017). *Dance Movement Psychotherapy Summer School*. University of Roehampton.
10. Smith,L (2017) *Dance Movement Psychotherapy Summer School*.. University of Roehampton. London
11. Unkovich, G. (2017). Dance Movement Psychotherapy Summer School. University of Roehampton. London
12. Eracar, N. (2013). *Sözden Öte- Sanatla Terapi ve Yaratıcılık*. Sayfa: 17 İstanbul: 3 P Yayıncılık.
13. Harrison, G. (2017). *Dance Movement Psychotherapy Summer School*. University of Roehampton. London

14. Basım

DAVRANIŞ BİLİMLERİ

Prof. Dr. Salih Güney

nobel
40. yıl

DAVRANIŞ BİLİMLERİ
Prof. Dr. Salih Güney

Yayın No.: 606
Sosyoloji No.: 90
ISBN: 978-605-133-508-7
E-ISBN: 978-625-402-139-8
Basım Sayısı: 14. Basım, Kasım 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Sergen Öz -sergen@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Güney, Salih.
Davranış Bilimleri / Salih Güney
14. Basım. XVI + 462 s. 19,5x23,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-508-7
E-ISBN: 978-625-402-139-8
1. Davranış Bilimleri 2. İnsanı Tanıma 3. İnsanı Yönetme

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak,
Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

KAYNAKÇA

Aamod Michael G., **Applied Industrial – Organiational Psychology**, Belment Wadsworth Pub Comp., 1999.

Adasal Rasim, **Medikal Psikoloji: Psikolojinin Niteliği ve Gelişmesi**, Minnetoğlu Yayınları, İstanbul, 1977.

Akdemir Ali, "Yönetim Düşüncesindeki Dönüşümler ve Dönüştürücü Lider Profili", **21. Yüzyılda Liderlik Sempozyumu Bildirileri Kitabı**, İstanbul, I,1997.

Aktaş A., R. Aktaş, "İş Stresi", **Verimlilik Dergisi**, Ankara, MPM Yayını, 1992/1.

Albrecht Karl, **Gerilim ve Yönetici**, Çev: Kemal Tosun ve diğerleri, İÜ İşletme Fakültesi, İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1988.

Allen Roger, **Human Stres: It's Nature and Control**, Mc Millan Pub.,Com.,1983.

Alimo- Metcalfe, B. and R. Alban- Metcalfe, "The Development of a New Transformational Leadership Questionnaire", **Leadership Quarterly,** Vol. 74, No. 1, 2001.

Almansü Yusuf, Nazım Akın, Adnan Tınaz, **Lider, Komutan ve Kurmay Subay**, Kara Harp Akademileri Komutanlığı Yayını; İstanbul, 1969.

Altay Ekrem, **Yeni Sosyoloji**, Ticaret ve Turizm Yüksek Öğretmen Okulu Yayını, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1971.

Altman S., E. Valenzi and R. M. C. Hodgetts, **Organizational Behavior: Theory and Pratice**, Orlando, Pl: Academic Press, 1985.

Anar Suat, "Eğitim", **Davranış Bilimleri**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Ankara, 1986.

An Introduction to Sociology, KHO. Kütüphanesi.

Arıcı Hüsnü, **İstatistik, Yöntem ve Uygulama**, Cihan Matbaası, Ankara, 1975.

Arkonaç Sibel, **Psikoloji: Zihin Süreçleri Bilimi,** Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1992.

Arkonaç Sibel, **Grup İlişkileri**, Alfa Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 1993.

Armağan İbrahim, **Toplumbilim**, İzmir, 1988.

Artan İnci, **Örgütsel Stres Kaynakları ve Yöneticiler Üzerinde Bir Uygulama**, Basisen Kültür ve Eğitim Yayınları, 1986.

Arthur W. and **W. G. Graziano**, The Live- Factor Model, Conscentiousness, and Driving Accident Involvement", **Journal of Personality,** 64(3).

Askeri Liderlik Ders Kitabı, KHO Yayını, Ankara, 1987.

"Askeri Liderlik (Broşür)", **KKK 1.nci Ordu Komutanlığı Yayını**, İstanbul, 1985.

Atay Hüseyin ve Diğerleri, **İslam Gerçeği**, AÜ İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1995.

Atkinson Jacqueline M., **Coping With Stress at Work**, Great Britain, Thorsons, 1984.

Atkinson Jacqualine, **Zamanı Yönetme Sanatı,** Çev. Cem S. İslam, Nehir Yayınları, İstanbul, 1977.

Avermaet E. Van, "Social Influence in Small Group", **Introduction to Social Psychology**, M.Hewstone (Eds). Basil Blackwell, 1990.

Aydın Ayhan, **Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2003.

Aydın Orhan, "Tutumlar", **Davranış Bilimlerine Giriş**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Ankara, 1986.

Aydın Orhan, "Duyum ve Algı", **Davranış Bilimlerine Giriş**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Ankara, 1986.

Aydın Orhan, "Davranış Üzerindeki Sosyal Etkiler", **Davranış Bilimlerine Giriş**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1988.

Baltaş Acar ve Zuhal, **Stres ve Başa Çıkma Yolları**, İstanbul, Remzi Kitapevi, 1990.

Banton Michael, **Roles,** London Tavistock Publ., 1968.

Baransel Atilla, **Çağdaş Yönetim Düşüncesinin Evrimi**, İÜ İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1979.

Baransel Atilla, "Gayri Resmi Küçük Gruplar ve Liderlik" **Organizasyonların Beşeri Yönü**, Der. R. Taguiri - A. Baransel, c.1, Hüsnü Tabiat Matbaası, stanbul,1966.

Baransel Atilla, "Biçimsel Olmayan Küçük Gruplar ve Önderlik", (Ders Notları) İÜ İşletme Fakültesi, **İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını**, İstanbul.

Barnouw Victor, "Culture and Personality", **Culture and Management**, Der. Ross A.Webber, Homewood, Richard D. Irwin, Illinois, 1969.

Bass Bernard M., **Leadership and Performance Beyond Expectations,** New York, Free Press, 1985.

Bass Bernard M. and STEIDLMEIER Paul, "Ethics, Character and Authentic Transformational Leadership Behaviour", **Leadership Quarterly,** Vol. 10, No. 2, 1999.

Bassis Michael S., Richard J. Gelles, Ann Levine, **Sociology**, Random House, Inc., New York, 1984.

Başaran İ. Ethem, **Örgütsel Davranışın Yönetimi**, Ankara, Sevinç Matbaası,1982.

Başaran İ. Ethem, **Örgütsel Davranış**, Gül Yayınevi, Ankara, 1991.

Başaran İ. Ethem, **Yönetime Giriş**, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını, Ankara, 1984.

Başaran İbrahim Ethem, **Yönetim**, Gül Yayınevi, Ankara,1989.

Baymur Feriha, **Genel Psikoloji**, İstanbul, 1985.

Baysal Ayşe Can, **Sosyal ve Örgütsel Psikolojide Tutumlar**, İstanbul, 1981.

Baysal A. Can, Erdal Tekarslan, **Davranış Bilimleri**, İÜ İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını, Istanbul, 1987.

Beach Dale S., **Personal: The Management of People at Work**, Mcmillan, New York.

Becher T. A. and J.E.Newman, "Job Stress, Employee Healt and Organizational Effectiveness: A Facet Analysis, Model and Literature Review", **Personnel Psychology**, Winter, 1978.

Begley T. M., C. Lee and J. M. Czajka, "The Relationships of Type A Behavior and Optimism with Job Performance and Blood Pressure", **Journal of Business and Psycholgy**, Vol.15, No.2, 2000.

Berne Eric, **Hayat Denen Oyun**, Çev. Selami Sargut, Yaprak Yayınları, İstanbul, 1992.

Bilgin Nuri, **İnsan İlişkileri ve Kimlik**, Sistem Yayıncılık ve Mat. San.Tic.A.Ş., İstanbul, 1996.

Blanchard, K. and P. Hersey, **Management of Organizational Behaviour: Utilizing Human Resources**, Englewood Cliffs, New Jersey, Prentice Hall, 1988.

Blanchard Kenneth, **Leaders and The One Minute Manager**, New York, William Morrow and Co. Inc., 1984.

Binbaşıoğlu Cavit, **Öğrenme Psikolojisi**, Kadıoğlu Matbaası, Ankara, 1991.

Bobbitt H. R., Jr. R. H. Breinholt ve diğerleri, **Organizational Behavior: Understanding and Prediction**, 2nd. Ed., Prentice-Hall Inc., Englewood Cliffs, New Jersey, 1978.

Bruno Frank J., **Psikoloji Tarihine Giriş**, Çev: N.Hisli, Ege Üniversitesi Yayını, İzmir,1982.

Bryman Allan, **Charisma and Leadership in Organizations**, London, Sage Publications, 1992.

Budak Gülay, Gönül Budak, **İşletme Yönetimi**, Barış Yayınları, İzmir, 2004.

Bumin Birol, **İşletmelerde Organizasyon Geliştirme ve Çatışmanın Yönetimi**, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayını, Ankara,1990.

Burger Jerry M., **Kişilik**, Çev. İnan Deniz Erguvan Sarıoğlu, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2006

Burns James McGregor, **Leadership**, New York, Harper and Row, 1978.

Bursalıoğlu Ziya, **Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış**, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını, Ankara, 1982.

Campbell Peter G., **The Last Straw: Stres Needn't Make You İll**, Arlington Books, London,1990.

Campbell J. D., A. Tesser and P. J. Fairey, "Comformity and Attention to the Stimulus Some Temporal and Contextual Dynamics", **Journal of Personality and Social Psychology**, 1976.

Can Halil, **Organizasyon ve Yönetim**, Adım Yayıncılık Mat. San., Ankara, 1991.

Can Halil, **Öznur** Aşan, Eren Miski Aydın, **Örgütsel Davranış**, Arıkan Yayınları, İstanbul, 2006.

Canon Martin, **Organizational Behavior: A Managerial and Organizational Perspective**, Little Brown and Company, 1979.

Carlisle H., **Management: Concepts and Situations, Science Research Associates**, Inc., Chicago, 1976.

Carroll S. J., H.I.Tosi, **Organizational Behavior**, St.Clair Press Chicago, Illionis, 1977.

Catton William R., "The Development of Sociological Thought", Rubert E. L. Faris, **Handbook of Modern Sociology**, Rand McNally and Company, Chicago, 1964.

Certo S. C., **Modern Management**, Prentice-Hill, 1997.

Charon Joel M ., **Sociology: A Conceptual Approach**, Minnesota, 1989.

Cilacı Osman, **Günümüz Dünya Dinleri**, Kozan Matbaacılık, Ankara, 1998.

Coleman Ron, Gilles Barrie, **Yöneticinin Kılavuzu**, Çev. Mehmet Harmancı, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1994.

Conger Jay A., Rabindra N. Kanungo, "Toward a Behavioral Theory of Charismatic Leadership in Organizational Settings", **Academy of Management Review**, Vol.12, No: 4, 1987.

Conger A. Jay, "Charismatic and Transformational Leadership in Organizations: An Insider's Perspective on These Developing Streams of Research", **Leadership Quarterly**, Vol. 10, No. 2, 1999.

Collins B. E., **Social Psychology**, Addison Wesley Publishing Co., Massachusetts, 1970.

Cooper, R. K., and Sawaf, A**., Executive EQ: Emotional Intelligence in Leadership and Organizations**, New York, Grosset/Putnam, 1997.

Costello, Timoth W., ve Zalkin, Shelden S., **Psychology in Administration A Research Orientation,** Prentice-Hall,İnc. Englewood Cliffs, N.3.,1963.

Cüceloğlu Doğan, **İnsan ve Davranışı**, Evrim Matbaacılık, İstanbul, 1991.

Cüceloğlu Doğan, **Yeniden İnsan İnsana**, Evrim Matbaacılık, Ankara, 1993.

Çam Esat, **Siyaset Bilimlerine Giriş**, İ. Ü. İktisat Fakültesi Yayını, İstanbul, 1975.

Çelik Vehbi, "Eğitimde Dönüşümcü Liderlik", **Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi**, Sayı: 16, 1998.

Çetinkanat, Canan, **Örgütlerde Güdülenme ve İş Doyumu**, Ankara, Anı Yayıncılık, 2000.

Daft Richard, **Management**, Dryden Press, 1991.

Daft L. Richard, **Organization Theory and Design**, USA, Thomson Learning, 1998.

Davis Keith, **İşletmelerde İnsan Davranışı**, İÜ İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul , 1988.

Davis Keith, **Human Behavior At Work**, Tata Mc Graw Hill, New York, 1983.

Davis Stephen F. and **Joseph** J. Palladino, **Psychology,** Pentice-Hall, Inc., New Jersey, 1997.

Deitzer Bernard, Karl Shilliff and Michael Jucius, **Contemporary Management Concepts**, Grid Publishing, Inc.,1979.

Demir Ömer, Mustafa Acar, **Sosyal Bilimler Sözlüğü**, Adres Yayınevi, Ankara, 2005.

Dereli Toker, **Organizasyonlarda Davranış**, İÜ İktisat Fakültesi İktisat ve İçtimayat Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1976.

Dicle Ülke, **Bir Yönetim Aracı Olarak Örgütsel Haberleşme**, MPM Yayını, Ankara, 1974.

Dinçer Ömer ve Yahya Fidan, **İşletme Yönetimi,** Beta Yayınları, İstanbul, 1996.

Doğan Ercüment, "Çalışanın İşine Cezbolması", (**Yayınlanmamış Doktora Tezi**), 2000.

Doğan İsmail, **Sosyoloji**, Sistem Yayıncılık Mat. San. Tic. A.Ş., İstanbul, 1996.

Dönmezer Sulhi, **Sosyoloji**, Savaş yayınları, 8. Baskı, Ankara, 1982.

Drake Richard I. ve Peter J. Smith, **Sanayiide Davranış Bilimleri**, Çev. Kemal Tosun ve diğerleri, İÜ İşletme Fakültesi, İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1990.

Duncan W. Jack, **Organizational Behavior**, Houghton Mifflin Company, Boston, 1981.

Edinsel Kerim, " Bürokratik Örgütten Kendi Kendine Öğrenen Organik Örgüt Modeline Geçişte Örgüt ve Liderlik Sorunları", **21. Yüzyılda Liderlik Sempozyumu Bildirileri Kitabı I**, İstanbul, 1997.

Encyclopedia Americana, USA., Cilt: 6, 1975.

Encylopedia of Britanica, 14 th Edition, Cilt: 21.

Enç, Mitat, **Ruh Sağlığı Bilgisi**, Bilim ve kültür Eserleri Dizisi, İnkılap ve Aka Kitapevleri Koll. Şti, İstanbul, 1973.

Erdentuğ Nermin, **Türkiye'de Çağdaşlaşma, Eğitim ve Kültür İlişkileri**, Ankara, 1981.

Erdoğan İlhan, **İşletmelerde Davranış** , İÜ İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1991.

Erdoğan İlhan, **İşletmelerde Psikoteknik**, İÜ İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1983.

Eren Erol, **Yönetim Psikolojisi**, İÜ İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1984.

Eren Erol, **Yönetim ve Organizasyon**, İÜ İşletme Fakültesi, İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1991 ve 2001.

Eren Erol, "Yönetim Psikolojisi: Bireyler Arası İlişkiler ve Haberleşme", **1986 Yılı Eğitim Seminerleri Kitap 2**, MESS Yayını, İstanbul, 1987.

Eren Erol, "Yönetimde Otorite Problemi ve Bir Uygulama", (**Yayınlanmamış Doktora Tezi**), İÜ İşletme Fakültesi, İstanbul, 1971.

Eren Erol, **Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi**, İstanbul, Beta Yayınları, 2001.

Ergeneli Azize, **Örgüt ve İnsan**, Hacettepe Üniversitesi Yayını, Ankara, 2006

Erkal Mustafa, **Sosyoloji**, K.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayını, Trabzon, 1982.

Eroğlu Feyzullah, **Davranış Bilimleri**, Beta Basım A.Ş., İstanbul, 1996.

Ertekin Yücel, **Stres ve Yönetim**, TODAİE Yayını, Ankara, 1993.

Ertürk Selahattin, **Eğitimde Program Geliştirme**, Meteksan Limited Şti., Ankara, 1984.

Evliyaoğlu Gökhan, **İletişim Psikolojisi**, Gazeteciler Cemiyeti Yayını, Ankara, 1987.

Ferner Jack D., **Successful Time Management**, John Wiley & Sons Inc., USA, 1995.

Fidan Nurettin, **Okulda Öğrenme ve Öğretme**, Kadıoğlu Matbaası, Ankara, 1986.

Fiedler F., "A Contingency Model of Leadership Effectiveness", L. Barkowitz içinde, **Advances in Experimental Social Psychology**, Academic Press, NewYork, 1964.

Fığlalı Ethem Ruhi, "Atatürk ve Din" **Atatürk Düşüncesinde Din ve Laiklik**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Divan Yayıncılık, Ankara, 1999.

Ford Robert C., Barry R. Armandi, Cherril P. Heaton, **Organization An Integrative Approach,** Harper and Row, 1988.

Freedman Jonathan L., David O. Sears, J. Merril Carlsmith, **Sosyal Psikoloji**, Çev: Ali Dönmez, Ara Yayıncılık, Istanbul, 1989.

Fromm Erich, **Psikanaliz ve Din,** Çev. Aydın Arıtan, İstanbul, 1982.

Fuller, J. B.; R. Morrıson; L. Jones; D. Brıdger and V. Brown, "The Effects of Psychological Empowerment on Transformational Leadership and Job Satisfaction, **Journal of Social Psychology**, Vol. 139, No.3, 1999.

Gardner, H., **Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligence**, New York, Basic Books, 1983.

Gardner H., **Frames of Mind**, Basic Book, New York, 1993, **Gardner** Howard, "Multiple Intelligences Go to School", **Educational Research**, sayı:18,1989,

Gardner Howard**, Multiple Intelligences The Theory Pratice**, Basic Books New York, 1993.

Gates Arthur I. ve diğerleri, **Eğitim Psikolojisi**, Çev: Necmi Sarı, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1962.

Gençtan Engin, **Psikanaliz ve Sonrası,** Remzi Kitapevi, İstanbul, 1988.

Gençtan Engin, **Çağdaş Yaşam ve Normal Dışı Davranışlar**, Maya Matbaacılık Ltd.Şti., Ankara, 1984.

Gibson James L., Ivancevich, James H. Donelly, **Organizations Behavior, Structure, Processes,** Business Publications Inc., Dallas,1976.

Gibson J. M., Ivencevich Johan M., J. H. Donnely, **Organizations: Process Structure Behavior Business**, Pub. Inc. Dallas, 1973.

Gillet Richard, Patric C. Pietroni, **Depresyon: Stresler - Bunalımlar**, çev: Ziya ve Esra Kütevin, İnkilap Kitapevi, İstanbul,1990.

Goleman Daniel, **Working Emotional Intelligence**, Bloomsbury Publising Plc., London,1998.

Goleman D., **Duygusal Zeka: Neden IQ' dan Daha Önemlidir?,** Çev. Banu Seçkin, Varlık Yayınları, İstanbul, 2001.

Gould and Kolb **A dictonary of the Social Sciences**, ed. Fletcher and Sons Ltd.1964.

Gunthert K.C., L. H. Cohen and s.Armeli, "The Rol of Neuroticisim in Daily Stress and Coping", J**ournal of Personality and Social Psychology**, 77(5),

1999, P.T. Costa and R. R. McCrae, r**ofessional Manuel For The NEO PI-R**. Odessa, Fl: sychological Assesment Resources

Gödelek Ertuğrul, "Üç Farklı İşkolunun (Tekstil-Tekstil Boya-Çimento) Psiko- Sosyal-Stres Faktörleri Yönünden Karşılaştırılması", (**Yayınlanmamış Doktora Tezi),** Ankara, 1988.

Gözübüyük Şeref, **Hukuka Giriş ve Hukukun Bazı Temel Kavramları**, Sevinç Matbaası, Ankara, 1973.

Güney Salih, **Açıklamalı Yönetim-Organizasyon ve Örgütsel Davranış Terimler Sözlüğü**, Siyasal Yayınevi, Ankara, 2004.

Güney, Salih, **Yönetim ve Organizasyon**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2001.

Güney Salih, **Kültürel Yapı İle Yönetim Arasındaki İlişki,** KHO., Yayını, 1995.

Güney Salih, "Fiedler'in Durumsal Önderlik Modeli Açısından Atatürk'ün Önderliğinin Değerlendirilmesi", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, cilt:8, Sayı: 23, Mart, 1992.

Güney Salih, Metin Arıkan, **Yöneticiler ve Liderler Açısından Motivasyon**, K.H.O. Matbaası, Ankara, 1994.

Güney Salih, **Açıklamalı Yönetim-Organizasyon ve Örgütsel Davranış Terimler Sözlüğü,** Nobel Yayınevi, Ankara, 2004.

Güvenç Bozkurt, **İnsan ve Kültür**, Ayyıldız Matbaası, Ankara, 1984.

Hall D.T. and F.S.Hall, "Stress and the Two - Career Couple", Inc., Cooper and R.Payne (eds), **Current Concers in Occupational stress**, Wiley , New York, 1980.

Harp Akademileri Yayını,"Komutanlık ve Liderlik Ders Notu", İstanbul,1986.

Hartog D. N. and M. J. Van, "Transactional Versus Transformational Leadership: An Analysis of The MLQ", **Journal of Occupational and Organizational Psychology**, Vol. 70, No. 1, 1997.

Hartog D. N., R. J. House, P. J. Hanges, A. Ruız-Quıntanıllo, P. W. Dorfman, "Culture Specific and Cross- culturally Generalizable İmplicit Theories: Are Attributes of Transformational Leadership Universally Endorsed?", **Leadership Quarterly,** Vol. 10, No. 2, 1999.

Haynes Marion E., **Kişisel Zaman Yönetimi**, Çev. Yaşar Bülbül, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1999.

Heper Metin, "Atatürkçülük: Karizmanın Emredici Siyasal Çerçeveye Dönüşümü", **Prof. Dr. Bülent Nuri Esen Armağanı**, Ankara, 1977.

Hicks Herbert G., **Örgütlerin Yönetimi: Sistemler ve Beşeri Kaynaklar Açısından**, Cilt:1, Çev: Osman Tekok ve Diğerleri, San Matbaası, Ankara, 1979.

Howell Jane M. and Peter J. Forst, "A Laboratory Study of Charismatic Leadership", **Organizational Behavior and Human Decision Processes**, 1989.

Ivancevich John M. and Michael T. Matteson, **Stres and Work**, Scott Foresman Glenview, III., 1980.

Ivancevıch, John M. ve Diğerleri, **Organizational Behaviour and Performance**, California, Goodyear Publishing, 1977.

İlal Günsel Kaptagel, **Tıpsal Psikoloji, Tıpta Davranış Bilimleri**, İÜ Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, Yayını, İstanbul, 1982.

İnan Arı, **Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün 1923 Eskişehir-İzmit Konuşmaları**, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara, 1982.

İnayet, Aydın Pehlivan **İş Yaşamında Stres**, Pegem Yayıncılık, Ankara, 2002.

İnceoğlu Metin,**Tutum, Algı, İletişim**, Sinem Ofset, Ankara, 1993.

Jamal M. and V. V. Baba, "Type – A Behavior, Job Performance, and Well – being in College Teachers", **International Journal of Management**, Vol.8, No.3, 2001.

Johns Horace E., H. Ronald Moser, "From Trait to Transformation: The Evolution of Leadership Theories", **Education**, v:110, N:1 ,1989.

Kağıtçıbaşı Çiğdem, **İnsan ve İnsanlar**, Evrim Basımevi, İstanbul, 1988.

Kağıtçıbaşı Çiğdem, **İnsan-Aile-Kültür**, Evrim Matbaacılık, Istanbul, 1990.

Kanungo N. R. And M. Mendonca, **Ethical Dimensions of Leadership**, Sage Publications, USA, 1996.

Kaptan Saim, **Bilimsel Araştırma Teknikleri ve İstatistik Yöntemleri**, Olgaç Matbaası, Ankara.

Karakoç Nihat, "İşletmelerde Etkinliği Belirleyen Bir Kaynak**:** Yönetsel Zaman", **Verimlilik Dergisi**, 1990.

Karasar Niyazi, **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd.,Ankara, 1994.

Karip Emin, "Dönüşümcü Liderlik", **Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi**, Sayı: 16, 1998.

Karizma Dergisi, "Liderlik Sanatı", Eylül, 1984.

Katz D., R. Kahn, **Örgütlerin Toplumsal Psikolojisi**, Çev. Halil Can, Yavuz Bayar, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayını, Ankara, 1977.

Kazancı Osman, **Eğitim Psikolojisi**, Kazancı Matbaacılık, Ankara, 1989.

Kaynak Tuğray, **Organizasyonel Davranış**, İÜ İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1990.

Kempner Thomas, **A Handbook of Management**, Penguin Books Inc., England, 1976.

Kessler Gerhard, **Sosyolojiye Başlangıç**, Çev. Fahri Fındıkoğlu, İ. Ü. İşletme Fakültesi Yayını, İstanbul, 1985.

Kılınç Tanıl, "Yöneticilik ve Önderlik" **Karizma Dergisi**, sayı:5, Eylül 1984.

Kılbaş Şükran, "Ankara Yenimahalle ve Çankaya Gençlik Merkezlerine Üye Gençlerin Gençlik Merkezlerine İlişkin Görüşleri", (**Yayınlanmamış Doktora-Tezi),** Ankara, 1989.

Klarreich Samuel H., **Stressiz Çalışma Ortamı**, Ankara, Feryal Matbaası, 1994.

Kneller F. George, "Kültür, kişilik ve Eğitim", Educational Anthropology, An Introduction (Çev. Mahmut Tezcan), **Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt:10, sayı:1-4, Ankara, 1978.

Koçel Tamer, **İşletme Yöneticiliği**, İÜ İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1984,2003, 2005.

Koerner Joe Ellen Goertz, "Reflections: Transformational Leadership", **Journal of Holistic Nursing**, Vol. 16, No. 2, 1998.

Kolasa Blair, **İşletmeler İçin Davranış Bilimlerine Giriş**, Çev. Kemal Tosun ve Diğerleri, İÜ İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1979.

Kolb Lawrence C., H.Keith, H.Brodie, **Modern Clinical Psychiatry**, W.B.Saunders Company, Philadelphia, 1982.

Kongar Emre, **Atatürk ve Devrim Kuramları**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayını, Ankara, 1981.

Koptagel Günsel, **Tıpta Davranış Bilimleri**, İÜ Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Yayını, İstanbul, 1982.

Korman Abraham K., **Organizational Behavior**, Prentice-Hall, Inc. U.S.A.,1977.

Kovanogh Dennes, **Crisis; Charisma and British Political Leadership: Winston Churchillas the Outsider**, Sage Puplications London, 1974.

Kozacıoğlu Gülsen, Hülya Ekberzade Gördürür, **Bireyden Topluma Ruh Sağlığı**, Melissa Matbaacılık, İstanbul, 1995.

Köknel Özcan, **Kişilik**, Dizgi Matbaası, İstanbul, 1986.

Krech D. and R. Crutchfield, **Theory and Problems of Socıal Psychology**, McGraw Hill Pub. Co., New Delhi, 1970.

Krech, David, Crutchfield, Richard S., **Sosyal Psikoloji**, Çev. Erol Güngör, Ötiken Neşriyat A.Ş., İstanbul, 1980.

Krech D., R. S. Crutchfield, Ballachey, **Cemiyet İçinde Fert**, Çev. T.Turhan, MEB.Yayını, 1983.

Krech David, R. S. Crutcfield, **Sosyal Psikoloji (Teori ve Sorunlar),** Çev.Erdoğan Güçbilmez, Oğuz Onan, Ankara, Sevinç Matbaası, 1967.

Kurtkan Amiran, **Genel Sosyoloji**, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1976.

Kurtkan Amiran, **Sosyoloji**, MEB. Yayını, Ankara, 1980.

"Liderlik Kuramlarının ve Yönetici Eğitim Programlarının Yeniden Değerlendirilmesi", **Karizma Dergisi**, Sayı:21, Ocak 1986.

La Piere R.T., **Attitude and Measurement**, John Wiley and Sons, Inc. New York, 1967.

Lazaruz, Richard S., **Patterns Of Adjusment**, U.S.A. Mc Graw Hill Book Company, 1976.

Lee C., S. J. Ashford, L. F. And Jamieson, "The Effects of Type –A Behavior Dimensions and Optimism on Coping Strategy, Health, and Performance", **Journal of Organizational Behavior,** Vol.14, 1993.

Liontos Lynn, "Transformational Leadership", **Emergency Librarian**, Vol. 20, No. 3, 1993.

Lipsey Richard G., Peter O. Steiner, Dauglas D. Purvis, **Economics**, 1987.

Luebben Ralph A., "Recent Research", **Life in Society Introductory Reading in Sociology,** Thomas e. Lasswel, John H. Burma, Sidney H. Aronson, Scott Foresman and Company, Chicago, 1970.

Lundberg George A. ve arkadaşları, **Sosyoloji**, cilt; 1, Çev. Ö.Ozankaya, 1970.

Luthans Fred, **Organizational Behavior**, Mc Graw- Hill Book Company, New York, 1985, s.134.

Mackenzi Alec, R., **Zaman Tuzağı**, Çev. Yakut Güneri, İlgi Yayıncılık, İstanbul, 1985.

March James G. ve Herbert A.Simon, **Örgütler**, Çev: Ömer Bozkurt Oğuz Onaran, TODAİE Yayını, Ankara, 1975.

Martin Scoot, **Zaman Yönetimi**, Çev.Aslı Çıngıl Çallık, Rota Yayınları, İstanbul, 1997.

McNall Scott G., **The Sociological Experience**, Brown and Comp., Boston, 1974.

Mead Margaret, **Culture and Commitment**, Natural History Press, New York, 1970.

Merril Francis E., **Society and Culture**, Englewood Cliffs, N. J., Prentice-Hall Book Comp., 1989.

Miller Frank B., **Sanayide Beşeri Münasebetler**, Çev. Sabahat Yalçın, Toker Dereli, Sermet Matbaası, İstanbul, 1966.

Miller Allen R. ve **Susan** Shelly, **A'dan Z'ye Kişiliğiniz**, Çev. Sıla Alayunt, O Yayınları, İstanbul, 2007.

Miles Robert, "Transformation Challenge", **Executive Excellence**, vol. 15, No. 2, 1998.

Mitchell Terence R., People İn Organization, McGrow Hill Book Comp., New York, 1978.

Mocan Güler, "Stresle Oluşan Psikosomatik Hastalıklar", **Stres Yönetimi Semineri, Türkiye Sanayi Sevk ve İdare Enstitüsü, 25-26 Aralık**, Gebze,1986.

Morgan Clifford T., **Psikolojiye Giriş**, Çev: Hüsnü Arıcı ve Diğerleri, Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayını, Ankara, 1984.

Mount M. K. and M. R. **Barrick**, "The Big Five Personality Dimensions: Implications For Research and Practise in Human Resource Management", **Research in Personel and Human Resource Management**, vol.13, 1995.

Murdock George P., "How Culture Changes", **Life in Society Introductory Reading in Sociology**, Der: Thomas E. Lasswel, John H. Burma, Sidney H. Aronson, Scott Foresman and Comp., Illinois, 1970.

Myers David G., **Psychology**, Worth Publishers, Inc. New York, 1995.

Nadler David A., Michael L. Tushman, "Beyond the Charismatic Leader: Leadership and Organizational Change", **California Management Review**, Vol:32, No:2, Winter, 1990.

Nicholson P. J. and Swee C. Goh, "The Relationship of Organization Structure and Interpersonel Attitudes to Rale Conflict an Ambiguity in Different Work Environment", **Academy of Managemenrt Journal**, March, 1983.

Nirun Nihat, **Sosyal Dinamik Bünye Analizi**, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara,1991.

Nirun Nihat, **Öner** Alev ve **Baykurt** Nurten, **Sosyoloji**, Oğul Matbaacılık, İstanbul,1986.

Norfolk Donald, **İş Hayatında Stres Kaynakları**, Çev: Leyla Serdaroğlu, Form Yayınları, İstanbul, 1989.

Northcraft Gregory B., Margaret A. Neale, **Organizational Behavior,** The Dreyden, Orlando, 1994.

Northouse Peter G., **Leadership**, California, Sage Pub., 1997.

Onaran Oğuz, **Örgütlerde Karar Verme**, Ankara, Üniversitesi SBF Yayını, Ankara,1979.

Ozankaya Özer, **Temel Toplumbilim Terimler Sözlüğü,** Emre Matbaacılık, İstanbul, 1995.

Ozankaya Özer, **Toplumbilime Giriş**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, Ankara, 1977.

Öcal Tezer, **Genel Ekonomi**, Doruk Matbaacılık, Ankara, 1981.

Öktem M. Kemal, "Zaman Yönetimi: Örgütsel Etkililiği Artırmada Zaman Faktöründen Yararlanılması", **Amme İdaresi Dergisi**, c.26, s.1, Mart 1993.

Ölçer Ferit, "Verimli Zaman Kullanımının Etmenleri", **Amme İdaresi Dergisi**, C.32, S.3, Ankara, 1999.

Özbaydar, Sabri, **Psikoloji**.

Özcan Mehmet, "Dinamik (Çok Boyutlu) Liderlik, **21. Yüzyılda Liderlik Sempozyumu Bildirileri Kitabı**, İstanbul ,II ,1997.

Özer A. Kadir, **Duygusal Gerilimle Başedebilme**, Varlık Yayınları A.Ş. İstanbul, 1990.

Özgüven İbrahim Ethem**, Psikolojik Testler**, PDREM Yayınları, Ankara, 1998.

Özkalp Enver, **Davranış Bilimleri ve Organizasyonlarda Davranış**, Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayını, Eskişehir.

Özkalp Enver, **Sosyolojiye Giriş**, Anadolu Üniversitesi Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayını, 1990.

Özkalp Enver, Suat Anar, Kezban Tamer, **Davranış Bilimleri**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Ankara, 1986.

Özkalp Enver, **Davranış Bilimlerine Giriş**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Ankara, 1986.

Özkalp Enver, "Toplum, Toplumsal Yapı, Toplumsal Kurumlar", **Davranış Bilimleri**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Ankara, 1986.

Özkalp Enver ve Çiğdem Kırel, **Örgütsel Davranış**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, 2001.

Öztabağ, Lütfü, **Psikolojide İlk Adım**, Yükselen Matbaacılık Ltd.Şti., İstanbul, 1970.

Öztürk, Orhan, **Ruh Sağlığı ve Bozuklukları**, Nurol Matbaacılık A.Ş., Ankara, 1988.

Özyürek Mehmet ve arkadaşları, **Davranış Bilimleri**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Ankara, 1986.

Paksoy, Mahmut, "Stres ve Yönetimi", **1986 Eğitim Seminerleri**, Erkmen Matbaası, İstanbul, Ekim 1987.

Parasız M. İlker, **İktisada Giriş**, Gül Ofset, Bursa, 1993.

Parker Katharine R., "Personality and Coping as Moderators of Work Stress Processes: Models, Methods and Measures", **Work & Stress**, Vol.8, No.2, 1994.

Pazarlı Osman, **Din Psikolojisi**, Yükselen Matbaası, İstanbul, 1968.

Porter Lyman W. and Karlene H. Roberts, "Communication in Organizations", **Handbook of Industrial and Organizational Psycholog**, Ed.Dunette, Chicago, 1976.

Rakoff Vivian, "The Behavioural Sciences and Undergraduate Education in Psychiatry", **Canadian Journal of Psychiatry**, Vo: 29, December 1984.

Ralph D., **The Fundamentals of Top Management**, Harper and Row Publishers, NewYork, 1951.

Randall Charence B., **Yönetimde Başarı Esasları**, Çev. Reşat Aktan, Sevinç Matbaası, Ankara, 1965.

Rathus A. Spencer, Jeffrey S. Nevid, **Psychology and The Challenges of Life**, Holt Rinehart and Winston Inc.,1986.

Reitz H. J., **Behavior in Organizations**, Richard D.Irwin Inc., Illinois, 1977.

Robbins Stephan, **The Administratire Process: Integrating Theory and Pratice**, Prentice - Hall, 1976.

Robbins, Stephen P., **Organizational Behaviour** (Eight Edition), New Jersey, Prentice Hall International Inc., 1996 ve 1998.

Rost Joseph, **Leadership for The Twenty First Century**, USA, Praeger, 1991.

Saal F. ve P. A., Knight, **Industrial/ Organizational Psychology: Science and Practice**, Pacific Grave California, Brooks/ Cole Pub. Co., 1988.

Sabuncuoğlu Zeyyat, **Endüstriyel Davranışlar**, Bursa İktisadi ve Ticari Bilimler Akademisi İşletme Fakültesi Yayını, Bursa, 1982.

Sabuncuoğlu Zeyyat, **Çalışma Psikolojisi**, Uludağ Üniversitesi Yayını, Bursa, 1987.

Sabuncuoğlu Zeyyat, Muammer Paşa, **Zaman Yönetimi**, Ezgi Kitapevi, Bursa, 2002.

Sabuncuoğlu Zeyyat, Melek Tüz, **Örgütsel Psikoloji**, Ezgi Yayınevi Bursa, 2001.

Sağlam Mehmet, **Örgütsel Değişme**, TODAİE Yayını, Doğan Basımevi, Ankara, 1979.

Salovey, Peter, and Mayer, John, "Emotional Intelligence Imagination", **Cognition and Personality**, c:9, sa:3.

Salovey, Peter, and Mayer, John, "What is Emotional Intelligence?" In P.Salovey and D. Sluyter (Eds.), **Emotional Development and emotional Intelligence: Educational Implications**, New York, Basic Books, 1997.

Sanay Eyyüp, **Genel Sosyoloji Dersleri**, Gazi Üniversitesi Basım Yayın Yüksek Okulu Matbaası, Ankara, 1991.

Samuelson Paul A., **İktisat,** Çev. Demir Demirgil, Menteş Matbaası, İstanbul, 1987.

Sayın Önal, **Sosyolojiye Giriş**, Neşe Ofset, İzmir, 1994.

Schafer Walter, **Stress Management For Wellness**, Mc Graw Hill Book, New York, 1987.

Schein Edgar H., **Örgüt Psikolojisi**, Çev: Mustafa Tosun, TODAİE Yayını, Ankara, 1973.

Schramm Wilbur, "Haberleşme Nasıl İşler", **Kitle Haberleşme Teorilerine Giriş**, Der: Ünsal Oskay, Sevinç Matbaası, Ankara,1973.

Scoot William G. and Terrence R. Mitcheel, **Organizational Theory: A Structural and Behavioral Analysis**, Irwin Dorsey Inc., Georgetown, Ontario, 1972.

Sears David O., Letita Anne Peplau, Jonathan I. Freedman, Shelley E. Taylor, **Social Psycology**, Prentice Hall, New Jersey, 1988.

Shapiro Lawrence E.**, Yüksek EQ'lu Bir Çocuk Yetiştirmek**, Varlık Yayınları, Kurtiş Matbaası, İstanbul, 1998.

Sharma Robin S., **Ferrari'sini Satan Bilge**, Çev: Osman Özkan, GOA Basım Yayın ve Tanıtım Hiz. San. Tic. Ltd.Şti., İstanbul, 2005.

Smythe Dallas W., "Some Observations on Communication Theory", **Sociology of Mass Communications**, Penguin Books,1979.

Soydan Sait, "Birincil Grupların Özellikleri ve İşletme Yönetimindeki Yeri", **İÜ İşletme Fakültesi Dergisi**, C.4, s.2, İstanbul, 1975.

Soydan Sait, "Klasik ve Psiko-Sosyal Yaklaşımlar Açısından Önderlik ve Uygulamaya ait Bir Örnek", (**Yayınlanmamış Doktora tezi**) İÜ İşletme Fakültesi, İstanbul,1973.

Soydan Sait , "Organizasyon Açısından Önderlik Teorilerine Bir Bakış", **İÜ İşletme Fakültesi Yönetim ve Organizasyon Enstitüsü Dergisi**, Sayı:3, Yıl:1.

Stoner James, **Management,** Prentice - Hall, 1978.

Stanley Smith, **Fundamentals of Curriculum Development**, USA., 1975.

Strathern Paul, **Einstein ve Görelilik Kuramı**, Gendaş Yayınları, İstanbul, 1997.

Strickland D. and C. Ntuen, "The Effects of Personality on Supervisory Control Tasks", **Computers and Industrial Engineering**, Vol.33, No.1-2, 1997.

Şimşek Levent, "İş Tatmini", **Milli Prodüktivite Merkezi Verimlilik Dergisi**, Ankara, 1995.

Şimşek Şerif, Tahir Akgemci, Adnan Çelik, **Davranış Bilimlerine Giriş ve Örgütlerde Davranış**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 1998.

Tamer Kezban, "İletişim", **Davranış Bilimleri**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Ankara,1986.

Tan Mine, **Toplum Bilimlerine Giriş: Temel Kavramları**, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayını, Ankara, 1981.

Taylan Bahattin ve Kaan Yaralıoğlu, "Karar Verme İşlevini Yerine Getirenler Açısından Stresin Önemi, İş Verimine Etkisi ve Alınabilecek Önlemler", **3. Ergonomi Kongresi**, MPM Yaını, Ankara, 1991.

Taylor Shelley E., Letitia Anne Peplau David O.Sears, **Social Psychology**, Prentice Hall, New Jersey, 1994.

Taylor M.S., E. A. Locke, C. Lee and M. E. Gist, "Type A Behavior and Faculty Research Productivity: What are the Mechanism ? ", **Organizational Behavior and Human Performance**, Vol.34, 1984.

Tegin Buket, "Kişilik ve Savunma Mekanizmaları", **Davranış Bilimlerine Giriş**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1986.

Tekaslan Erdal, A.Can Baysal, Hüner Şencan, Tanıl Kılınç, **Sosyal Psikoloji**, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1989.

Telman Nursel, "Stres ve İnsan", **Stres Yönetimi Semineri, Türkiye Sanayi Sevk ve İdare Enstitüsü**, 25-26 Aralık, Gebze, 1986.

Tevrüz Suna, **Davranışlarımızdan Seçmeler**, Emek Ofset Matbaası, İstanbul, 1989.

Tezcan Mahmut, **Eğitim Sosyolojisine Giriş,** I. Ü. Basımevi, Ankara, 1981.

Tezcan Mahmut, **Kültür ve Kişilik**, Olgaç Matbaası, Ankara, 1987.

Tezcan Mahmut, **Toplumsal ve Kültürel Değişme**, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını, Ankara, 1991.

Tichy N. M. and M. A. Devanna, **The Transformational Leader**, New York, John Wiley and Sons, 1990.

Tolan Barlas, **Toplum Bilimlerine Giriş**, Ankara, Feryal Matbaacılık,1991.

Tolan Barlas, Galip İsen, Veysel Batmaz, **Sosyal Psikoloji**, Feryal Matbaacılık, Ankara, 1991.

Topçu Sedat, "Kişilik ve Savunma Mekanizmaları", **Davranış Bilimleri**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Ankara, 1986.

Topçuoğlu Hamide, **Genel Sosyoloji Ders Notları**, Ankara, 1971.

Tosun Kemal, **İşletme Yönetimi**, c.1, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1971.

Trevor J. Powell, Simon J. Enright, **Anxiety and Stress Management**, Routledge, London, 1990.

Turhan Mümtaz, **Kültür Değişmeleri**, Marmara Üniversitesi Yayını, İstanbul, 1987.

Tutar Hasan (Editör) ve diğerleri, **Zaman Yönetimi**, Nobel Yayınevi,Ankara, 2003.

Tutar Hasan, M. Kemal Yılmaz, Cumhur Erdönmez, **İşletme Becerileri Grup Çalışması**, Nobel Yayınevi, Ankara, 2005.

Türkay Orhan, **İktisat Teorisine Giriş, Mikro İktisat**, TODAİE Yayını, Ankara, 1977.

Türkel Süleyman, Doğan N. Leblebici, **Etkili Zaman Yönetimi ve Uygulaması**, ANGİAD, Ankara, 2001.

Uçman Perin, "Ülkemizde Çalışan Kadınlarda Stresle Başa Çıkma ve Psikolojik Rahatsızlıklar", **Psikoloji Dergisi**, 7-24 Ocak, 1990.

Ülker Gönül, "Yönetici ve Lider", **21. Yüzyılda Liderlik Sempozyumu Cilt-II**, İstanbul, 1997.

Varoğlu Kadir, Ramazan Aktaş, **Askeri Liderlik**, K.H.O. Yayını, Ankara, 1987.

Vecchio P. Robert, **Organizational Behaviour**, USA, Harcourt Brace College Pub., 1991, 1995.

Weber Max, **On Charisma and Institation Building**, Selected Papers (Editör) S. N.Eisentad, Univ. of Chicago press, USA, 1968.

Weber Ross, A., **Time and Management**, Van Nostrand Rehinhold Comp., New York, 1972.

Weisinger Hendrie, **İş Yaşamında Duygusal Zeka**, Mns Yayınları, İstanbul,1998.

Ventrella W. S., **Pozitif Düşüncenin Gücü,** Çev. Fatma Can Akbaş, Kariyer Yayıncılık, İstanbul, 2004.

Whyte W. F., "Skinnerian Theory in Organizations", **Psychology Today**, 1972.

Wiesenthal D. L, N.S. Endler, T.R. Coward and J. Edwards, "Reversibility of Relative Competence as A Determinant of Conformity Across Different Perceptual Tasks".**Representative Research in Social Psychology**, 1976.

Williams J. C., **Human Behavior in Organizations**, South-Western Publications Co., Ohio, 1982.

Wortman Camille B., Elizabeth F. Loftus and Mary A. Marshall, **Psychology**, Alfred A.Knopf, Inc., 1988.

Woodworth, Robert S., Donald G., Morquies, **Psychology Study Of Mental Life**.

Yalçın Selçuk, **Personel Yönetimi**, İÜ İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1988.

Wright Logan, "The Type A Behavior Pattern and Coronary Artery Disaease", **American Psychologist**, Vol.43, No.1, January, 1988.

Yates Jere E., **Gerilim Altındaki Yönetici**, Çev. Fatoş Dilber İlgi Yayıncılık,1986.

Yavuz Kerim, **Psikanalizde İlk Dini Gelişmelerin Değeri**, Atatürk Ü. İlahiyat Fakültesi Yayını,, Erzurum, 1987.

Yavuzer Haluk, **Çocuk ve Suç,** Altın Kitaplar Matbaası, İstanbul, 1982.

Yılmaz Abdullah, Seyfettin Aslan, "Örgütsel Zaman Yönetimi", **CÜ İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi,** C:3, Sayı: 1, 2002.

Yukl Gary, **Leadership In Organizations**, Englewood Cliffs, New Jersey, Prentice Hall Inc., 1989.

Yusof Aminuddin, "The Relationship Between Transformational Leadership Behaviours of Athletic Directors and Coaches' Job Satisfaction", **Physical Educator,** Vol. 55, No. 5, 1998.

Yüksel Ahmet Haluk, **İletişim Biliminin Temelleri**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir,1988.

Yüksel Öznur, **İnsan kaynakları Yönetimi**, Gazi Kitapevi, Ankara, 2000.

Zacharatos A., J. Barlıng and E. K. Kelloway, "Developments and Effects of Transformational Leadership in Adolescents", **Leadership Quarterly,** Vol. 11, No. 2, 2000.

DEPRESYON VE ANKSİYETE BOZUKLUKLARINDA BEYİN TEMELLİ PSİKOTERAPİ VE GÖZ HAREKETLERİ İLE DUYARSIZLAŞTIRMA VE YENİDEN İŞLEME

Dr. Fatih Bal
Prof. Dr. Sinan Canan

Yayın No.: 5624
PDR Psikoloji No.: 541
ISBN: 978-625-371-774-2
E-ISBN: 978-625-371-775-9
Basım Sayısı: 1. Basım, Ekim 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Bahar Yanbolulu -baharyanbolulu@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Bayraktar Asiltürk -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Bal, Fatih., Canan, Sinan.
Depresyon ve Anksiyete Bozukluklarında Beyin Temelli Psikoterapi ve Göz Hareketleri ile Duyarsızlaştırma ve Yeniden İşleme / Fatih Bal, Sinan Canan
1. Basım, XIV + 234 s. 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-371-774-2
E-ISBN: 978-625-371-775-9
1. Depresyon ve Anksiyete 2. Beyin Temelli Psikoterapi 3. Duyarsızlaştırma

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No.: 7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
ASO 1. Organize Sanayi Bölgesi Anadolu Cad. No:4 Sincan/ANKARA

İÇERİKLER

ÖN SÖZ ..... **İX**

YAZARLAR HAKKINDA ..... **Xİ**

GİRİŞ **1**

PSİKOTERAPİ NEDİR? **9**

Psikoterapi ve Alternatif Yöntemler 9
Psikoterapinin Unsurları 9
Psikoterapi Türleri 10
Bilişsel Davranışçı Terapi 10
Kişiler Arası Terapi 12
Psikanaliz 13
Diyalektik Davranış Terapisi 15
Psikodinamik Terapi 16
Destekleyici Terapi 17
Yaratıcı Terapi 18
Psikoterapinin Beyin Üzerindeki Etkileri 19

PSİKOTERAPİ VE BEYİN **20**

Psikoterapi ve Sinirbilim 20
Beyin 21
Zihin 22
Beyin ve Zihin İlişkisi 22
Nörobilim 26
Nörobilim ve Gelişimsel Etkileri 27
Genler 27
Nöron ve Gliaların Anatomik Yapısı 33
Nöron ve Gliaların İletişimi 36
Nöron ve Yapısı 36
Nöron Türleri 40
Nöron ve Aksonların Çalışma Sistemi 43
Sinaps 43
Sinaptik İletim 44
Elektriksel ve Kimyasal Sinaptik İletim 47
Sinir Hücreleri 48
Sinir İletiminin Süreci 48
Membran Potansiyeli 48
Dinlenme Membran Potansiyeli 48

Aksiyon Potansiyeli 51
Omurgasız ve Omurgalılarda Aksiyon Potansiyeli 52
Postsinaptik Reseptörler 53
Nörotransmiterler 53
Asetilkolin 54
Asetilkolin ve Bilişsel İşlevler 55
Kolinerjik Yollar 57
Amino Asitler 58
GABA 58
Glisin 59
Aspartat 60
Glutamat (Glutamik Asit) 61
Amino Asitlerin Gelişim Süreci 61
Katekolaminler 62
Noradrenerjik ve Adrenerjik Yollar 63
Serotonin 65
Serotoninin Gelişimi 66
Serotoninin Metabolizması 67
Serotonin ile İlişkili Sorunlar 67
Peptitler 67
Peptitlerin Etkileri 68
Trofik Faktörler 69

SİNİR SİSTEMİ 70

Merkezî Sinir Sistemi 70
Merkezî Sinir Sistemi Tedavisi 72
Serebrum 72
Korpus Kallosum 75
Korpus Kallosumun Baskınlığı 75
Beyin Lobları 76
Frontal Lob 77
Frontal Lob ve İşlevleri 77
Frontal-Kortikal Bölgeler 79
Medial Frontal Korteks 80
Orbitofrontal Korteks 81
Dorsolateral Prefrontal Korteks 81
Dorsolateral Prefrontal-Subkortikal Devre 82
Anterior Singulat Korteks 82
İnsula 82
İnsula ve İşlevi 83
Parietal Lob 85
Temporal Lob 88
Temporal Lob Sorunları 88
Temporal Lob Arterleri 89
Oksipital Lob 90
Embriyoloji 91

Kan Temini ve Lenfatikler 92
Klinik Önem 92
İnsüler Lob 96
Limbik Lob 96
Beyin Ventrikülleri 97
Bazal Gangliyon 98
Beyin Sapı 101
Epitalamus 102
Talamus 103
Talamusun Sorunları 105
Hipotalamus 105
Orta Beyin 108
Orta Beyin Sendromları 108
Parinaud Sendromu 108
Weber Sendromu 109
Pons 109
Medulla Oblongata 110
Beyin Sapı ve Bilinç 110
Beyin Sapı ve Duygu 111
Serebellum 111
Çevresel ve Otonom Sinir Sistemi 113
Omurilik 115
Dorsal Kökler 115
Ventral Kökler 116
Sempatik Sistem 118
Parasempatik Sistem 118
Otonom Sinir Sisteminin Nörotransmiterleri 118
Omurilik Laminası 119
Kranial Sinirler 119
Koku Siniri (KS I veya 1) 120
Koku Alma Epitelyum (Dokusu) 120
Koku Alma Sinirinin Klinik Muayenesi 122
Optik Sinir (KS II veya 2) 122
Okulomotor Sinir (KS III veya 3) 123
Somatik Motor (Efferent) Bileşeni 124
Parasempatetik Motor (Visseral Eferent) Bileşeni 124
Troklear Sinir (KS IV veya 4) 124
Trigeminal Sinir (KS V veya 5) 126
Oftalmik Sinir 126
Maksiller Dal (V2) 128
Mandibula Dalı (V3) 128
Trigeminal Sinir Lezyonu 129
Abdusens Siniri (KS VI veya 6) 129
Abdusens Siniri Anomalileri 129
Yüz Siniri (KS VII veya 7) 130
Vestibülokoklear Sinir (KS VIII veya 8) 130

Glossopharyngeal Sinir (KS IX veya 9) 132
Vagus Siniri (KS X veya 10) 134
Vagus Siniri Stimülasyonu 135
Aksesuar Sinir (KS XI veya 11) 136
Hipoglossal Sinir (KS XII veya 12) 137
Medüller Segment 137
Sisternal Segment 137
Kafa Tabanı Segmenti 138
Ekstrakraniyal Segment-Karotid Boşluk Segmenti 138
Kranial ve Omurilik Sinirleri Arasındaki Farklar 139
Kranial Sinirlerin Bağlantıları 139
Enterik Sinir Sistemi 141
Polivagal Teori 142
Beynin Zamanla Gelişimi 143

BEYİN TEMELLİ PSİKOTERAPİ 144

Beyin Temelli Psikoterapi Yaklaşımları 144
Merkezî Sinir Sistemine Yönelik Beyin Temelli Psikoterapi Yaklaşımları 148
Prefrontal Korteksi Arasındaki Bağlantıları Güçlendirme ve Limbik Sistem Sistemine Yönelik Beyin Temelli Psikoterapi Yaklaşımları 149
Dikkat ve Empatide Danışmanlık Becerilerinin Psikoterapi 151
Uyarı 151
Yönlendirme 152
Yürütücü Dikkati 152
Bellek Sistemine Yönelik Beyin Temelli Psikoterapi 152
Beyin Temelli Psikoterapide Değerlendirme 153
Psikososyal-Tıbbi Geçmiş Görüşmesi 154
Nörolojik Risk Değerlendirmesi 154
Tarama Envanterleri 156
Depresyon 156
Anksiyete 156
Kantitatif EEG 156
Beş Kanallı QEEG 158
On Dokuz Kanallı QEEG 158
Değerlendirmeye Dayalı Tedaviler 161
Diyafragmatik Solunum 161
Biofeedback 162
Nörofeedback 163
Nörodinamik 165

ANKSİYETE 166

Anksiyete Bozuklukları 167
Panik Atak 167
Obsesif-Kompulsif Bozukluk 168
Yaygın Anksiyete Bozukluğu 169

Travma Sonrası Stres Bozukluğu 169
Sosyal Fobiler 170
Anksiyete Bozuklukları İçin Beyin Temelli Psikoterapi 171
Anksiyete Bozuklukları İçin Amigdalaya Yönelik Uygulamalar 176
Anksiyete Bozuklukları İçin Beynin Yeni Alışkanlıklar Edinmesi 177
Anksiyete Bozukluklarında Beslenme ve Alkol Kullanımı 179
Anksiyete Bozukluklarında Beyin ve Beslenme 180
Anksiyete Bozukluklarında Beyin ve Farkındalık Meditasyonu 181

DEPRESYON 182

Epidemiyoloji 182
Depresyonun Klinik Olarak Tanımı 183
Depresyonun Nörobiyolojisi 183
Depresyonun Biyolojik Yaklaşımları 187
Monoamin İletimi 188
Nöranal Re-Uptake Mekanizmaları 189
Reseptörlerdeki Adaptif Değişiklikler 189
Nöroendokrin Değişiklikler 190
Günlük Ritimlerdeki Değişiklikler 190
Bağışıklık Yanıtlarındaki Değişiklikler 191
Depresyonun Beyindeki Etkileri 191
Depresyonda Beyin Temelli Girişimsel Uygulamalar 192
Depresyon ve Nörotransmiter Etkileri 192
Depresyon İçin Beyin Temelli Psikoterapi 193
Depresyon ve Beyin Temelli Psikoterapi: Sosyal Faaliyetler 196
Depresyon ve Beyin Temelli Psikoterapi: Default Mode Ağı 196
Depresyon ve Anksiyeteye Yönelik Beyin Temelli Beş Faktör 197
Sosyalizasyon 198
Egzersiz 199
Eğitim 200
Diyet 201
Uyku 204

EMDR 207

EMDR'nin Kuramsal Temeli 209
EMDR'nin Sekiz Evresi 210
EMDR Protokolü 212
EMDR ve Beyin 213
EMDR, Limbik Sistem ve Duygular 214

DEPRESYON VE ANKSİYETE İLE İLGİLİ BEYİN TEMELLİ PSİKOTERAPİ VE EMDR TEDAVİ VE SÜREÇLERİ 216

EMDR Beyni Nasıl Değiştirir? 223

EEG Depresyon ve Anksiyete İçin Biyobelirteç Olarak Kullanımı 223
EMDR ve Uyku 224
EMDR, Limbik Sistem ve Kortikal Aktivasyon 225
Depresyon, Anksiyete ve Beyin Lateralizasyonu 226
Beyin Temelli Psikoterapi ve İnvazif Yöntemler 229

KAYNAKLAR..... 233

KAYNAKLAR

Abbasnejad, M., Mahani, K. N., ve Zamiad, A. (2006). Efficiency of eye movement desensitization reprocessing in reducing unpleasant feelings resulting from earthquake experience. *Psychol Res J*, *3*(4), 105-114.

AbuRahma, A. F., ve Lim, R. Y. (1996). Management of vagus nerve injury after carotid endarterectomy. *Surgery*, *119*(3), 245-247.

Ackermann, H., ve Riecker, A. (2010). The contribution (s) of the insula to speech production: a review of the clinical and functional imaging literature. *Brain Structure and Function*, *214*, 419-433.

Adair, D., Truong, D., Esmaeilpour, Z., Gebodh, N., Borges, H., Ho, L., ... ve Bikson, M. (2020). Electrical stimulation of cranial nerves in cognition and disease. *Brain stimulation, 13*(3), 717-750.

Adewuya, A. O., Atilola, O., Ola, B. A., Coker, O. A., Zachariah, M. P., Olugbile, O., ... ve Idris, O. (2018). Current prevalence, comorbidity and associated factors for symptoms of depression and generalised anxiety in the Lagos State Mental Health Survey (LSMHS), Nigeria. *Comprehensive Psychiatry*, *81*, 60-65.

Adinoff, B., Iranmanesh, A., Veldhuis, J., ve Fisher, L. (1998). Disturbances of the stress response: the role of the HPA axis during alcohol withdrawal and abstinence. *Alcohol health and research world*, *22*(1), 67.

Adolphs, R. J., ve Tranel, D. (2004). Emotion. In Principles and practice of behavioral neurology and neuropsychology (pp. 451–474). Philadelphia: Saunders.

Adolphs, R., Tranel, D., Damasio, H., ve Damasio, A. R. (1995). Fear and the human amygdala. *Journal of neuroscience*, *15*(9), 5879-5891.

Aftanas, L. I., ve Golocheikine, S. A. (2001). Human anterior and frontal midline theta and lower alpha reflect emotionally positive state and internalized attention: high-resolution EEG investigation of meditation. *Neuroscience letters*, *310*(1), 57-60.

Ahmed, A. (2018). EMDR therapy for an elderly woman with depression, traumatic memories, and Parkinson's disease dementia: A case study. *Journal of EMDR Practice and Research*, *12*(1), 16-23.

Akar, S. A., Kara, S., Agambayev, S., ve Bilgiç, V. (2015, August). Nonlinear analysis of EEG in major depression with fractal dimensions. In *2015 37th annual international conference of the IEEE Engineering in Medicine and Biology Society (EMBC)* (pp. 7410-7413). IEEE.

Åkerstedt, T., ve Gillberg, M. (1990). Subjective and objective sleepiness in the active individual. *International journal of neuroscience*, *52*(1-2), 29-37.

Akiskal, H. S., ve McKinney Jr, W. T. (1973). Depressive Disorders: Toward a Unified Hypothesis: Clinical, experimental, genetic, biochemical, and neurophysiological data are integrated. *Science*, *182*(4107), 20-29.

Akyüz, G., ve Akdeniz Leblebicier, M. (2012). Otonom sinir sistemi anatomisi ve değerlendirilmesi. *Turk J Phys Med Rehab*, *58*, 1-5.

Alberts, B., Johnson, A., Lewis, J., Raff, M., Roberts, K., ve Walter, P. (2002). Ion channels and the electrical properties of membranes. In *Molecular Biology of the Cell. 4th edition*. Garland Science.

Albright, T. D., Jessell, T. M., Kandel, E. R., ve Posner, M. I. (2001). Progress in the neural sciences in the century after Cajal (and the mysteries that remain). *Annals of the New York Academy of Sciences*, *929*(1), 11-40.

Alexander, G. E., DeLong, M. R., ve Strick, P. L. (1986). Parallel organization of functionally segregated circuits linking basal ganglia and cortex. *Annual Review of Neuroscience, 9*, 357–381.

Alexandra Kredlow, M., Fenster, R. J., Laurent, E. S., Ressler, K. J., ve Phelps, E. A. (2022). Prefrontal cortex, amygdala, and threat processing: implications for PTSD. *Neuropsychopharmacology*, *47*(1), 247-259.

Alexi, T., Borlongan, C. V., Faull, R. L., Williams, C. E., Clark, R. G., Gluckman, P. D., ve Hughes, P. E. (2000). Neuroprotective strategies for basal ganglia degeneration: Parkinson's and Huntington's diseases. *Progress in neurobiology*, *60*(5), 409-470.

Al-Ezzi, A., Kamel, N., Faye, I., ve Gunaseli, E. (2021). Analysis of default mode network in social anxiety disorder: EEG resting-state effective connectivity study. *Sensors*, *21*(12), 4098.

Alhaj, H., Wisniewski, G., ve McAllister-Williams, R. H. (2011). The use of the EEG in measuring therapeutic drug action: focus on depression and antidepressants. *Journal of Psychopharmacology*, *25*(9), 1175-1191.

Kaynakçanın Devamına Aşağıdaki Link ve Kare Koddan Ulaşabilirsiniz.

https://www.nobelyayin.com/depresyon-ve-anksiyete-bozukluklarinda-beyin-temelli-psikoterapi-ve-goz-hareketleri-ile-duyarsizlastirma-ve-yeniden-isleme-21381.html

---

16. Basım

DİN ÖĞRETİMİNDE YÖNTEMLER

Prof. Dr. Mehmet Zeki Aydın

nobel
40.yıl

DİN ÖĞRETİMİNDE YÖNTEMLER

Prof. Dr. Mehmet Zeki Aydın

Yayın No.: 165
Eğitim No.: 32
ISBN: 978-605-133-067-9
E-ISBN: 978-625-402-844-1
Basım Sayısı: 16. Basım, Ekim 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-
Alan Editörü: Onur Uysal -onur@nobelyayin.com

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Aydın, Mehmet Zeki.
Din Öğretiminde Yöntemler / Mehmet Zeki Aydın
16. Basım, X + 540 s. 16x23,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-067-9
E-ISBN: 978-625-402-844-1
1. Öğretim Yöntemleri 2. Eğitim Yöntemleri 3. Din Öğretimi 4. Öğretim Teknikleri

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: İlksan Matbaası Ltd. Şti. İvedik Org. San. Bölgesi Ağaç İşleri 1377. Sk. No: 35

Sertifika No: 47073 İvedik/Ankara

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ iii
İÇİNDEKİLER v

GİRİŞ 1

Birinci Bölüm
ÖĞRENME-ÖĞRETME SÜREÇLERİ 5

1. TEMEL KAVRAMLAR 5
2. ÖĞRENME VE ÖĞRENME İLKELERİ 7
3. ÖĞRETİM VE ÖĞRETME 10
   - 3.1. Öğretim İlkeleri 12
     - 3.1.1. Amaca Dönüklük İlkesi 12
     - 3.1.2. Öğrenciye Görelik İlkesi 14
     - 3.1.3. Aktiflik İlkesi 15
     - 3.1.4. Somuttan Soyuta İlkesi 16
     - 3.1.5. Ekonomiklik İlkesi 17
     - 3.1.6. Yakından Uzağa İlkesi 18
     - 3.1.7. Bilinenden Bilinmeyene İlkesi 18
     - 3.1.8. Hayata Yakınlık İlkesi 18
     - 3.1.8. Bütünlük İlkesi 19
     - 3.1.10. Otoriteye İtaat ve Özgürlük İlkesi (Sosyallik İlkesi) 19
     - 3.1.11. Güncellik İlkesi 21
   - 3.2. Öğrenmeyi Etkileyen Etkenler 21
     - 3.2.1. Öğrenmede Güdülenmenin (Motivasyonun) Önemi 24
     - 3.2.2. Pekiştirme ve Pekiştireç 29
     - 3.2.3. Geri Bildirim (Dönüt) 30
     - 3.2.4. Tekrarlar 30
     - 3.2.5. İpucu 31
     - 3.2.6. Dikkat Çekme Yolları 32
     - 3.2.7. Transfer (Geçiş/Aktarma) 33
4. ÖĞRETME YOLLARI 34
5. ÖĞRETME YOLLARI VE DÜŞÜNME SÜREÇLERİ 35
   - 5.1. Tümevarım (İndüksiyon, İstikra) 35
   - 5.2. Tümdengelim (Dedüksiyon, Ta'lil) 36
   - 5.3. Andırma (Andırış, Andırım, Analoji, Temsil) 37
   - 5.4. Çözümleme (Analiz, Tahlil) 38
   - 5.5. Bireşim (Sentez, Terkip) 38
   - 5.6. Yaratıcı (Üretken) Düşünme 39

5.7. Eleştirel Düşünme 39
5.8. Yansıtıcı (Derin) Düşünme 42
5.9. Üstbilişsel (Metabilişsel) Düşünme 43
5.10. Diğer Bazı Düşünme Becerileri 43
5.11. Düşünme Biçimleri ve Düşünmeyi Uyaran Sorular 45
6. ÖĞRETME YAKLAŞIMLARI 46
6.1. Sunuş Yoluyla Öğretme Yaklaşımı 46
6.2. Buluş (Keşfetme) Yoluyla Öğretme Yaklaşımı 47
6.3. Araştırma İnceleme (Soruşturma) Yoluyla Öğretme Yaklaşımı 49
6.4. Tam Öğrenme Yaklaşımı (Bloom'un Okulda Öğrenme Modeli) 50
6.5. Oyun Yoluyla Öğretim 53
6.6. İş Birliğine Dayalı Öğrenme-Öğretme 55
6.7. Çoklu Zekâ Kuramına Göre Öğretim 57
6.7.1. Çoklu Zekâ Kuramının İlkeleri 58
6.7.2. Çoklu Zekâ Kuramının Eğitim ve Öğretimde Kullanılması 59
6.7.3. Çoklu Zekâ Alanları ve Özellikleri 61
6.8. Programlı Öğretim 67
6.9. Mikro Öğretim 68
6.10. Gagne'nin Öğrenme Modeli 69
6.11. Carroll'un Okulda Öğrenme Modeli 69
6.12. Yapılandırmacı (Yapısalcı) Yaklaşım 70
6.13. Proje Tabanlı Öğrenme Yaklaşımı 79
6.14. Öğrencilerin Duygu ve Tecrübelerinden Yararlanma Yaklaşımı 82
6.15. Kuantum Öğrenme 85
7. ÖĞRETME YÖNTEMİNİN ÖNEMİ 86
7.1. Yöntem Bilgisinin Amacı 88
7.2. Öğretme Yöntemini Kılavuzlayan İlkeler 88
7.3. İletişim Süreci ve Öğretim Yöntemi 89
7.4. Yöntem Seçimini Etkileyen Etkenler 91
7.6. Öğretim Yöntem ve Tekniklerinin Seçimiyle İlgili İlkeler 93
7.6. Niçin Aktif Öğretim Yöntemleri? 93
7.7. Aktif Öğrenme 99
7.8. Etkin Birey Yetiştirmek İçin Ders İşleme Nasıl Olmalıdır? 102
8. EĞİTİMDE PROGRAM GELİŞTİRME 102
8.1. Eğitim Programı ve Çeşitleri 102
8.2. Program Geliştirme Nedir? 104
8.3. Eğitim Programının Özellikleri ve Temelleri 105
8.4. Eğitim Programının Ögeleri 108
8.5. Program Geliştirme Süreci 108
8.6. Program Değerlendirme 112
9. ÖĞRETİMDE PLANLAR 113
9.1. Bir Dersin İşleniş Aşamaları 114
9.2. Yıllık ve Günlük Plan Hazırlanması 117
9.3. Kazanım/Amaç/Hedef Yazımında Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar 117
9.4. Hedef ve Kazanım Örnekleri 124
9.5. Ders Planı Formatı 126

10. EĞİTİMDE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME 128
10.1. Bir Ölçme Aracında Bulunması Gereken Nitelikler 129
10.2. Değerlendirmede Amaçlar 129
10.3. Performans Değerlendirme 130
10.4. Süreci ya da Ürünü Değerlendirme 131

İkinci Bölüm
DİN ÖĞRETİMİNDE KULLANILAN YÖNTEM VE TEKNİKLER....135

1. ANLATMA (ANLATIM, TAKRİR) YÖNTEMİ 135
1.1. Anlatma Teknikleri....153
1.1.1. Biçimsel (Formal) Konuşma Tekniği (Konferans)....153
1.1.2. Biçimsel Olmayan (İnformal) Konuşma Tekniği 154
1.1.3. Sempozyum 155
1.1.4. Brifing, Komisyon, Söylev, Demeç 156
2. TARTIŞMA YÖNTEMİ 160
2.1. Tartışma Yönteminin Planlanması....164
2.2. Yöneticinin Rolü 165
2.3. Tartışmaya Katılanların (Konuşmacıların) Rolü 166
2.4. Tartışmada Sekreterin Rolü....166
2.5. Gözlemcilerin Rolü 166
2.6. Tartışmanın Değerlendirilmesi 167
2.7. Tartışma Yönteminde Öğretmenin Rolü 167
2.8. Tartışma Teknikleri 167
2.8.1. Büyük ve Küçük Grup Tartışma Teknikleri....167
2.8.2. Beyin Fırtınası (Fikir Tarama, Hızlı Tur) Tekniği 171
2.8.3. Ters Beyin Fırtınası....172
2.8.4. Görüşme (Mülakat) Tekniği....178
2.8.5. Altı Şapkalı Düşünme Tekniği....186
2.8.6. Altı Ayakkabılı Uygulama Tekniği....188
2.8.7. Workshop Tekniği 189
2.8.8. Münazara Tekniği....194
2.8.9. Görüş Geliştirme....195
2.8.10. Akvaryum (İç Çember) Tekniği 198
2.8.11. Köşeleme (Köşelenme) Tekniği 199
2.8.12. Çember Tekniği....199
2.8.13. Top Taşıma (Rulman)Tekniği....200
2.8.14. Panel 200
2.8.15. Zıt Panel....201
2.8.16. Forum 202
2.8.17. Açık Oturum 202
2.8.17. 5N1K Tekniği 203
2.8.18. Dedikodu Tekniği 203
2.8.19. Sokrat Semineri 204
3. KÜME ÇALIŞMASI YÖNTEMİ....204
3.1. Küme Çalışmasının Önemi 205
3.2. Kümelerin (Grupların) Oluşturulması 206

3.3. Konuların Paylaştırılması....208
3.4. Grup İçi Çalışma....208
3.5. Konunun Sınıfa Sunulması....209
3.6. Küme Çalışması Yönteminde Öğretmenlerin Rolü....209
4. İŞ BİRLİKÇİ/İŞ BİRLİĞİNE DAYALI ÖĞRETİM TEKNİKLERİ....210
4.1. Öğrenci Timleri-Başarı Grupları Tekniği....210
4.2. Tartışma Grubu Tekniği....210
4.3. Ayrılıp-Birleşme (Jigsaw) Tekniği....211
4.4. Takım-Oyun-Turnuva Tekniği....212
4.5. Balık Kılçığı Diyagramı Tekniği....212
4.6. Kartopu Tekniği....214
4.7. Konuşma Halkası....214
4.8. Kollegyum (Kologyum)....215
4.9. Fısıltı (Vızıltı, Buzz) Grupları Tekniği....215
4.10. İstasyon Tekniği....216
4.11. Seminer Tekniği....218
4.12. Akademik Çelişki Tekniği....219
5. DRAMATİZASYON (ROL OYNAMA) YÖNTEMİ....223
5.1. Eğitici Dramada Etkinlik Türleri....227
5.2. Dramatizasyon Teknikleri....230
5.2.1. Parmak Oyunu....230
5.2.2. Sözsüz Oyun (Pandomim)....230
5.2.3. Bağımsız Dramatizasyon....235
5.2.4. Bağımlı Dramatizasyon....239
5.2.5. Kukla ve Bebekler....240
5.2.6. Bazı Doğaçlama Drama Örnekleri....242
5.2.7. Taklidî Oyun (Benzetme, Benzetim, Simülasyon)....244
5.3. Dramatizasyon Yönteminin Uygulamasına Örnekler....244
6. ÖRNEK OLAY İNCELEMESİ YÖNTEMİ....256
6.1. Örnek Olay İnceleme Yönteminin Ahlaki Konularda Uygulanması....260
6.2. Örnek Olayın Özellikleri....261
6.3. Örnek Olay Kaynakları....263
6.4. Uygulanışı....264
6.5. Uygulama Örnekleri....267
7. GÖSTERİ (DEMONSTRASYON) TEKNİĞİ....279
8. PROBLEM ÇÖZME YÖNTEMİ....284
8.1. Problem Çözmede Basamaklar....286
8.2. Örnek Problem Durumu....287
9. GÖSTERİP YAPTIRMA YÖNTEMİ....289
10. GEZİ GÖZLEM YÖNTEMİ....296
10.1. Sergi....301
11. SORU-CEVAP TEKNİĞİ....301
11.2. Klasik Soru-Cevap Anlayışı....301
11.2. Soru-Cevap Tekniğinin Geliştirilmesi....302
11.3. Soru-Cevap Tekniği Nedir?....302
11.4. Yeni Soru-Cevap Tekniğinin Amaç ve İşlevi....302

11.5. Soru ve Cevabın Tanımları....303
11.6. Öğretimde Sorunun Önemi....304
11.7. Öğretimde Sorunun Görevi....306
11.8. Soru Çeşitleri....308
11.9. Niteliğine Göre Soru Türleri....310
11.10. Yönetilme Biçimlerine Göre Soru Türleri....314
11.11. Açık ve Kapalı Uçlu Sorular....314
11.12. İyi Bir Sorunun Özellikleri....314
11.13. Soru Sorarken Dikkat Edilecek Hususlar....319
11.14. Soruların Cevaplandırılmasında Dikkat Edilecek Hususlar....323
11.15. Cevaplar Nasıl Olmalıdır?....323
11.16. Cevapların Alınmasında Öğretmenin Dikkat Edeceği Hususlar....324
11.17. Öğrenci Soruları....330
11.17.1. Öğrenci Sorularının Önemi....331
11.17.2. Öğrenci Soruları Karşısında Öğretmenin Tutumu....332
11.17.3. Öğrenciler Sorularını Ne Zaman Sormalıdır?....333
12. BULDURMA (SOKRATES) YÖNTEMİ....345
13. EĞİTSEL OYUNLAR....360
13.1. Oyunun Bireyin Gelişimine Olan Etkisi....361
13.2. Eğitsel Oyun Kavramı....362
13.3. Oyunların Seçimi ve Öğretmenin Rolü....364
13.4. Akrostiş Tekniği....364
13.5. Kutuplaşma....368
13.6. Kavram Kontrolü....371
13.7. Grup ya da Takım Oyunları....374
13.8. Mektup ya da Telgraf Oyunu....374
13.9. Nesi Var? Başka-Ters Başka Tekniği....377
14. METİN TARAMA TEKNİĞİ....380
15. BİREYSEL ÇALIŞMA YÖNTEMİ....383
15.1. Bireysel Çalışmayı Kılavuzlayan İlkeler....383
15.3. Bireysel Çalışma Çeşitleri....384
15.3. Bireysel Çalışmada Öğretmenin Rolü....384
15.4. Bireysel Çalışmanın İlkeleri....385
16. DİN ÖĞRETİMİNDE KAVRAM HARİTALARI....388
16.1. Din Öğretiminde Kavram Haritalarının Yapılışı....389
16.2. Din Öğretiminde Kullanılabilecek Kavram Haritası Türleri....391
16.3. Kavram Haritaları Nerelerde ve Nasıl Kullanılabilir?....394
16.4. Akıl Haritaları....395
16.4.1. Örümcek Haritalar....396
16.4.2. Zincir Haritalar....396
16.5. V (VEE) Diyagramı....401
16.6. Kavram Karikatürü Tekniği....402
16.7. Anlam Çözümleme Tablosu....404
16.8. Tanılayıcı Dallanmış Ağaç....404
17. FOTOĞRAF VE RESİMLERİN ÇÖZÜMLENMESİ (ANALİZİ)/
FOTOĞRAF VE RESİM OKUMA....404

18. METAFOR OLUŞTURMA TEKNİĞİ 408
19. BİLİŞSEL ÇIRAKLIK 409
20. YAPILANDIRILMIŞ GRİD (IZGARA) TEKNİĞİ 410
21. DİN ÖĞRETİMİNDE KULLANILABİLECEK BAZI ETKİNLİK VE UYGULAMALAR 410
22. ÖĞRETİM SÜRECİNDE ÖDEVLER 412
KAYNAKÇA 413

EKLER 421

EK 1
TÜRKİYE'DE DİN ÖĞRETİMİ ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ İLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR 423

EK 2
EĞİTİMDE YENİ ARAYIŞLAR 441

EK 3
PROJE TABANLI ÇALIŞMA 444

Ek 4
ARAPÇA YILLIK VE DERS PLANLARI 460

EK 5
DKAB DERSLERİNDE ÇOKLU ZEKÂ UYGULAMALARINA ÖRNEKLER 468

EK 6
DKAB DERSİ YILLIK PLAN ÖRNEĞİ 477

EK 7
YARATICILIK VE YARATICI LİDERLİK 480

EK 8
DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSİNDE HAZIRLANABİLECEK ÖĞRETİM MATERYALLERİ VE KULLANIMINA ÖRNEKLER 497

EK 9
DİN VE SANAT EĞİTİMİ: DİN ÖĞRETİMİNDE RESİM VE MÜZİKTEN YARARLANMA 508

EĞİTİM KAVRAMLARI SÖZLÜĞÜ 521

ÖZ GEÇMİŞ 537

KAYNAKÇA

Akarsu, Bedia (1979), **Felsefe Terimleri Sözlüğü,** Ankara.

Akyürek, Süleyman (2003), **Din Öğretiminde Kavram Öğretimi, Doğruluk Kavramı Örneği**, EÜ SBE Yayınlanmamış Doktora. Tezi, Kayseri.

Akyürek, Süleyman (2003), "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Kavram Haritalarının Kullanımı" **Değerler Eğitimi Dergisi,** Cilt 1, Sayı 3, Temmuz 2003, s.65-85.

Akyürek, Süleyman (2004), **Din Öğretiminde Kavram Öğretimi,** Dem Yay., İstanbul.

Akyürek, Süleyman (2008), **Din Öğretimi, Model, Strateji, Yöntem ve Teknikler,** Laçin Yayınları, Kayseri.

Akyürek, Süleyman (2008), **İlköğretim DKAB Öğretmen Adaylarının Yeterlikleri,** Laçin Yayınları, Kayseri.

Alaylıoğlu Ruşen ve Oğuzkan, Ferhan (1978), **Ansiklopedik Eğitim Sözlüğü**, İst.

Alıcıgüzel, İzzettin (1973), **İlk ve Orta Dereceli Okullarda Öğretim**, İst.

Alkan, Cevat (1979), **Eğitim Ortamları**, Ankara

Alkan, Cevat,(1977), **Eğitim Teknolojisi Kuramlar-Yöntemler**, Ankara.

Alkan, Cevat,(1990), **Eğitim Ortamlarının Düzenlenmesi**, Ankara.

Altaş, Nurullah (2001), **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi**, Ankara.

Altaş, Nurullah (2007), **Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi Öğretmen El Kitabı,** Dem Yayınları, İstanbul.

Ansiklopedi Yayınevi (1966), **Eğitim Ansiklopedisi,** Ankara.

Antel, S. Celal (1952), **Umumi Didaktik,** İstanbul.

Arslan, Mehmet (2007), "Eğitimde Yapılandırmacı Yaklaşımlar", **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, yıl: 2007, cilt: 40, sayı: 1, ss.41-61.

Aslan, Mehmet, (2006), **Öğretmen Adayları İçin KPSS Öğretmenler İçin KBYS Pedagojik Formasyon**, Hayat Yayınları, İstanbul.

Aydın, M. Şevki, vd. (2002), **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Kılavuzu, 4-5-6-7-8**, MEB, İstanbul.

Aydın, Mehmet Zeki (1992), "Din Derslerinin Gelişimi ve Teorik Yapısı", **MEB Din Öğretimi Dergisi**, sayı:37, Ankara.

Aydın, Mehmet Zeki (1998), **İlköğretimin İkinci Kademesi Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Programındaki Ahlaki Amaç ve Konuların Program Geliştirme Açısından Değerlendirilmesi**, MEB EARGED, Sivas.

Aydın, Mehmet Zeki (2003), **Ahlak Öğretiminde Örnek Olay İncelemesi Yöntemi**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Aydın, Mehmet Zeki (2004), **Din Öğretimi Plân Örnekleri**, (CD) Değerler Eğitim Merkezi Yayınları, İstanbul.

Aydın, Mehmet Zeki (2006), "Eğitimde Yeni Arayışlar", **Diyanet Aylık Dergi** Ocak 2006, Ankara, sayı:181, ss. 5-8.

Aydın, Mehmet Zeki (2007), **Ailede Çocuğun Ahlak Eğitimi**, 5. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Aydın, Mehmet Zeki, (1998), **Din Öğretiminde Yöntemler ve Buldurma Yöntemi**, Karakoç Yayınları, Ankara.

Aydın, Muhammet Şevki (1996), **Din Dersi Öğretmenlerinin Pedagojik Formasyonları**, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri.

Aytuna, Hasip (1962), **Genel Öğretim Bilgisi**, İstanbul.

Aytuna, Hasip (1963), **Orta Dereceli Okullarda Öğretmenlik ve Problemleri,** Ankara.

Bacanlı, Hasan, (1999), **Eğitim Psikolojisi Gelişim ve Öğrenme,** 2.Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Başaran, Ethem (1982), **Eğitim Psikolojisi**, Ankara.

Berbaum, J. (1979), **L'Action Pedagogique Dans L'Enseignemnt Du Second Degre,** Paris.

Best, F (1979) (Ed. Gaston Miqlaret), **Vocabulaire de l'Education,** PUF, Paris.

Bilen, Mürüvvet (1990), **Plândan Uygulamaya Öğretim**, Ankara.

Bilgin, Beyza (1982), "İlkokullarda Din Bilgisi Dersleri" **Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi İslâm İlimleri Enstitüsü Dergisi,** sayı. 5, Ankara.

Bilgin, Beyza (1988), **Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi**, AÜ İlahiyat Fak. Yay., Ankara.

Bilgin, Beyza ve Selçuk, Mualla (1990), **Din Öğretimi**, Ankara.

Bilgin, Beyza, (2003) **İslâm ve Çocuk**, DİB Yay., Ankara.

Bilgin, Beyza,(1980), **Türkiye'de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri**, Ankara.

Binbaşıoğlu, Cavit (1983), **Genel Öğretim Bilgisi**, Ankara.

Binbaşıoğlu, Cavit (1989), **Eğitim Psikolojisi**, Ankara.

Bloom, Benjamin S. (1979), **İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme**, çev. D. Ali Özçelik, Ankara.

Bossing, Nelson L. (1959), **Orta Dereceli Okullarda Öğretim**, çev. Necmi Sarı, M.E. Basımevi, c.I, İstanbul.

Büyükdüvenci, Sabri (1986), **Hayat boyu Eğitim**, Ankara AÜ SBE basılmamış doktora tezi.

Büyükdüvenci, Sabri (1992), "Nitelikli Eğitim Sorunu" **Özel Kültür Okulları Eğitim Araştırma Geliştirme Merkezi, Eğitimde Arayışlar 1. Sempozyumu, Eğitimde Nitelik Geliştirme,** İstanbul.

Büyükkaragöz, Savaş ve Çivi, Cuma (1994), **Genel Öğretim Metotları**, 3. baskı, Konya.

Canatan, Burhanettin (1966), **Ansiklopedik Terimler Sözlüğü,** Ankara.

Cemiloğlu, Mustafa (2006). "Eğitim Bilimi Açısından Örtük Program ve Halk Anlatılarının Örtük Program Bağlamında Değerlendirilmesi", **Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, XIX (2), ss.257-269.

Çelebi, Ahmet (1982), **İslâm'da Eğitim Öğretim Tarihi**, çev: Ali Yardım, İstanbul.

Çıraklı, Yaşar, "Proje Nasıl Hazırlanır?" www.dinahlak.forumu.com/ (Erişim: 04.04.2007)

Çilenti, Kamuran (1978), **Eğitim Teknolojisi,** Ankara.

Çilenti, Kâmuran,(1988), **Eğitim Teknolojisi ve Öğretim**, Ankara.

Defeldre, Marie-France -Hincq (1996), **Définition et Taxonomie des Objectifs Pédagogiques**, Liege, Belçika.

Demirbolat, Ayşe (1997), "Eğitimi Demokrasi İlişkisi: Demokrasi ve İnsan Hakları Eğitimi", **Eğitimbilime Giriş,** editör: Leyla Küçükahmet, Gazi Kitabevi, Ankara, ss.139-166.

Demirel, Özcan (1992), **Genel Öğretim Yöntemleri Ders Notları**, Ankara.

Demirel, Özcan (2003), **Eğitimde Program Geliştirme,** Pegem A Yayıncılık, Ankara.

Dewey, John (1966), **Tecrübe ve Eğitim,** çev. Fatma Varış ve Fatma Başaran, Ankara.

Dirim, Aygören, (2002), **Yaratıcı Drama**, Esin Yay. İstanbul.

Dodurgalı, Abdurrahman (1999), **Din Eğitimi ve Öğretiminde İlkeler ve Yöntemler**, MÜ İFAV Yayınları, İstanbul.

Doğan, Hıfzı (1982), **Analiz ve Program Hazırlama**, Ankara.

Doğan, Recai ve Tosun, Cemal (2002), **İlköğretim 4. ve 5. Sınıflar İçin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi**, Pegem A Yayıncılık, Ankara.

Doğan, Recai ve Tosun, Cemal (2003), **İlköğretim 6.,7. ve 8. sınıflar için Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi,** Pegem A Yay. Ankara.

Doğanay, Ahmet (1994), "Eğitimde Yeni Bir Alan: Çabasal Alan", **1. Eğitim Bilimleri Kongresi**, ss. 163-169.

Enç, Mitat (1981), **Eğitim Ruhbilimi,** İstanbul.

Erdem, Mukaddes ve Akkoyunlu Buket, (2002), "İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Kapsamında Beşinci Sınıf Öğrencileriyle Yürütülen Ekiple Proje Tabanlı Öğrenme Üzerine Bir Çalışma", http://ilkogretim-online.org.tr/ vol1say1/ index.htm-7k-18/Jan/2002. (Erişim: 03.04.2007)

Erden, Münire,(1993), **Eğitimde Program Değerlendirme**, Pegem Yay., Ankara.

Eren Yavuz, Kudret (2001), **Eğitim Öğretimde Çoklu Zekâ Teorisi ve Uygulamaları**, Özel Ceceli Okulları Yayınları, Ankara.

Ergin, Akif (1995), **Öğretim Teknolojisi İletişim**, 1. Baskı, Pegem A Yay., Ankara.

Erginer, Ergin (2000), **Öğretimi Plânlama Uygulama ve Değerlendirme**, Ankara.

Ertürk, Selahattin (1975), **Eğitimde Program Geliştirme**, Ankara.

Ficker, Paul (1972), **Yeni Okulda Didaktik** Çev: Hıfzırrahman Raşit Öymen, Ankara.

Fidan, Nureddin (1986), **Okulda Öğrenme Öğretme**, Ankara.

Foulquié, Paul (1991), **Dictionnaire de la Langue Pédagogique**, Paris.

Güler, Tuğba, (2007), **Din ve Ahlak Öğretiminde Drama Örnekleri,** Nobel Yayın

Dağıtım, Ankara.

Günden, Suat (1978), **Genel Öğretim Bilgisi,** Ankara.

Hesapçıoğlu, Muhsin (2008), **Öğretim İlke ve Yöntemleri, Eğitim Programları ve Öğretim,** 6. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

http://eb.ted.org.tr/index.php/EB/article/download/607/86 (Erişim: 10.12.2017)

http://matematikegitimiakademisi.com/2017/11/15/yapilandirmaci-ogrenme/ (Erişim: 10.12.2017);

http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423904461.pdf (Erişim: 18.01.2022)

http://www.academia.edu/5294400/PAMUKKALE_%C3%9CN%C4%B0VERS%C4%B0TES%C4%B0_E%C4%9E%C4%B0T%C4%B0M_B%C4%B0L%C4%B0MLER%C4%B0_ENST%C4%B0T%C3%9CS%C3%9C_SINIF_%C3%96%C4%9ERETMENL%C4%B0%C4%9E%C4%B0_B%C3%96L%C3%9CM%C3%9C_TEZL%C4%B0_Y%C3%9CKSEK_L%C4%B0SANS_YAPILANDIRMACI_YAKLA%C5%9EIM (Erişim: 10.12.2017)

http://ilkogretim-online.org.tr/vol1say1/v01s01a.htm (03.04.2007)

https://iremdede.com/wp-content/uploads/2020/02/balik-kilcigi-resim-2.png Erişim: 12.012022)

http://ivrindi.meb.gov.tr/5a/projeturkce.htm (04.04.2007)

https://kimyaprogrami.files.wordpress.com/2011/07/sunum-1-ve-2-ders.ppt (Erişim: 10.12.2017)

https://www.researchgate.net/publication/284459643_EGITIMDE_YAPILANDIRMACI_YAKLASIMLAR (Erişim: 10.12.2017)

https://egitimsozlugu.com/5n1k-teknigi-nedir/ (Erişim: 12.01.2022)

https://www.frmtr.com/felsefe-sosyoloji-psikoloji/1122878-akademik-celiski.html Erişim: 17.01.2022)

https://www.nedir.org/soru/kavram-karikaturu-nedir (Erişim: 11.01.2022)

https://egitimhoca.blogspot.com/2011/04/oyt-yeni-yaklasmlar-5.html Erişim: 11.1.2022)

https://www.webdersanesi.com/egitim-bilimleri/ogretim-yontem-ve-teknikleri/tartisma-yontemi-panel-forum-kollegyum-cember-halka-vizilti-gruplari-workshop-calistay-alti-sapka/123/ (Erişim: 11.01.2022)

Işılak, Hatice ve Durmuş Alpaslan (Ed.) (2004), **Kara Tahtayı Aşmak Öğrenci Merkezli Öğretmenlik**, Kaknüs Yay., İstanbul.

Kanlı, Uygar (2009), "Yapılandırmacı Kuramın Işığında Öğrenme Halkası'nın Kökleri ve Evrimi-Örnek Bir Etkinlik-", **Eğitim ve Bilim**, Cilt 34, Sayı:151, ss. 44-66.

Karaağaçlı, Mustafa (2005), **Öğretimde Yöntemler ve Yaklaşımlar**, Pelikan Yayıncılık, Ankara.

Karakuş, Fazilet (2016), "Öğrenme Öğretme Yaklaşımları", **Öğretim İlke ve Yöntemleri**, Anı Yayıncılık, 4.baskı, Ankara, ss.135-184.

Karch, Randolp R. ve Estabrooke, Edward (1963), **250 Öğretim Tekniği**, çev.: İ. Para ve İ. Yurt, İstanbul.

Kaya, Mevlüt (1998), **Din Eğitiminde İletişim ve Dinî Tutum**, Etüt Yay., Samsun.

Kaya, Mevlüt (1996), "Örnek Olay İncelemesi Yönteminin Ahlak Eğitiminde Kullanılması", **19 Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, sayı:8, Samsun.

Kocaçınar, Muhip (1969), Genel Öğretim Metodu (Bilgisi), İstanbul.

Komisyon, (2003), **İlköğretim Drama 1**, MEB Yay., Ankara.

Konstant, D. (1984), **A Dictionary of Réligious Education**, London.

Korkmaz, Sevda (2018), **Eğitsel Oyun Geliştirerek Desteklenen Fen Bilimleri Öğretiminin Öğrenci Tutum ve Başarısına Etkisi**, Bartın Ün. EBE Basılmamış YL Tezi.

Küçükahmet, Leyla (1989), **Öğretim İlke ve Yöntemleri,** 3. Baskı, GÜ EF Yay., Ankara.

Küyel, Mubahat Türker (1978), "İleri Dil ve Dil Transferi Üzerine Ön Düşünceler", **Bilim Kültür ve Öğretim Dili Olarak Türkçe**, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara.

Legendre, R.(1988), **Dictionnire Actuel L'Education**, Paris.

Leif, J.ve Rustin, G. (1974), **Pedagoji Doktrinleri Açısından Genel Pedagoji.** Çev. Nejat Yüzbaşıoğulları, Ankara.

M. Hollingsworth, Paul ve H.Haover, Kenneth, (1999), **İlköğretimde Öğretim Yöntemleri**, AÜ Rektörlüğü Yay., Ankara.

Mangır, Mine ve Aktaş, Yaşare, (2000), **Çocuğun Gelişiminde Oyunun Önemi**,Yaşadıkça Eğitim Yay., İstanbul.

MEB DKAB (2007), Milli Eğitim Bakanlığı, **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak**

Bilgisi Dersi Öğretim Programı (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar), Ankara.

MEB DKAB (2008), Milli Eğitim Bakanlığı, **Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar),** Ankara.

MEB İHL (2008), Milli Eğitim Bakanlığı, **İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları,** Ankara.

MEB (Milli Eğitim Bakanlığı) **Tebliğler Dergisi,** 13 Nisan 1992 tarih ve 2356. sayı.

Minder, Michel (991) **Didactique Fonctionnelle, Objectifs, Strategies, Evaluatation Education,** Bruxelles.

Oğuzkan, A.Ferhan (1981), **Eğitim Terimleri Sözlüğü**, TDK Yay., 2.baskı, Ankara.

Oğuzkan, A. Ferhan, (1985), **Orta Dereceli Okullarda Öğretim,** Ankara.

Oğuzkan, Şükran, (2003); Tezcan, Emine; Tür, Gülseren ve Demiral, Özgür, **Yaratıcı Çocuk Etkinlikleri ve Eğitici Oyuncaklar**, MEB, Ankara.

Öcal, Mustafa (1990), **Temel Eğitim ve Orta Öğretimde Din Eğitim ve Öğretiminde Metodlar,** TDV Yay., Ankara.

Önder, N. Kemal (1986), **Öğretimde Program, İlke ve Yöntemler**, Konya.

Önder, Alev, (2003),**Yaşayarak Öğrenme İçin Eğitici Drama**, Epsilon Yay., İstanbul.

Özbek, Abdullah (1988), **Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed**, Konya.

Özçelik, Durmuş Ali (1981), **Okullarda Ölçme Değerlendirme**, Ankara.

Özden, Yüksel, (2003), **Öğrenme ve Öğretme**, 6.Baskı, Pegem A Yayıncılık, Ankara.

Özdoğan, Berka, (1987), "Çocukta Oyun Terapisi", **AÜ Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,** Ankara, c:20, ss.84-102.

Özyürek, Leyla (1983), **Öğretim İlke ve Yöntemleri**, Ankara.

Pazarlı, Osman (1967), **Din Eğitimi ve Öğretiminde Genel Metodlar,** İstanbul.

Pehlivan, Özlem (1999), **Din ve Sanat Eğitimi,** CÜ İlahiyat Fakültesi, Yayınlanmamış Lisans Tezi, Sivas.

Peker, Hüseyin (1988), "Eğitim ve Öğretimde Metodun Önemi ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretiminde Metodlar", **MEB Din Öğretimi Dergisi**, Ankara. Sayı: 17, ss. 86-97.

Peker, Hüseyin (1991), **Din ve Ahlak Eğitiminin Psikolojik ve Metodik Esasları -Ailede, Okulda, Camide-**, Eser Matbaası, Samsun.

Pektaş, Pelin (2003), **Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretiminde Çoklu Zekâ Uygulamaları,** Özel Ceceli Okulları Yayınları, Ankara.

Pektaş, Pelin (2008), **Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretiminde Çoklu Zeka Uygulamaları, İlköğretim 4., 5., 6., 7. ve 8. Sınıflar İçin Öğretmen El Kitabı,** Özel Ceceli Okulları Yayınları, Ankara.

Pocztar , J. (1977), **Programlı Öğretim Kuramları ve Uygulamaları**, çev: A. Hızal, AÜ Eğitim Fakültesi Yayınları no:66, Ankara.

Saban, Ahmet (2000), **Öğrenme Öğretme Süreci Yeni Teori ve Yaklaşımlar**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Sâtı Bey (1910), **Tedrisatı İbtidaiye**, sene:1 no:7 15 Ağustos 1326, İstanbul.

Schorling, Raleigh ve Wingo, W. G. Max (1967), **İlkokullarda Genel Öğretim Metodu**, çev.: V. Baha Pars, İstanbul.

Sel, Ruhi (1995), **Oyunlar-Rontlar**, Ya-Pa Yay., İstanbul.

Selçuk, Mualla (2000), "Teorik ve Pratik Açmazlarıyla Kültürel Miras Öğretimini Sorgulayan Bir Deneme", **Din Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar,** M.E. Basımevi, İstanbul.

Selçuk, Mualla (1991), **Çocuğun Eğitiminde Dinî Motifler**, Ankara.

Selçuk, Mualla (1997 b), "Din Öğretiminin Kuramsal Temelleri", **Uluslararası Din Eğitimi Sempozyumu, 20-21 Kasım 1997**, Düzenleyenler: AÜ İF ve Tömer Dil Öğretim Merkezi, Ankara.

Selçuk, Mualla (1997), "Din Öğretiminin Kuramsal Temelleri" **Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi,** İstanbul, Sayı: 4,

Selçuk, Ziya, (1999), **Eğitim Psikolojisi Gelişim ve Öğrenme,** 6.Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Sena, Cemil (1928), **Umumî Usul-ü Tedris,** İstanbul.

Senemoğlu, Nuray (1998), **Gelişim, Öğrenme ve Öğretim,** Ankara.

Oğuzhan, Sevim ve Behice Varışoğlu, "Akademik Çelişki Tekniğinin Türkçe Öğretmeni Adaylarının Kavram Öğrenme Başarılarına Etkisi", **Erzincan Ün. Eğitim Fakültesi Dergisi,** cilt ve sayı:16-2, ss.229-247.

Smith (1990), **Harper's Encyclopedia of Religious**, Newyork.

Souche, Aimé (1957), **Yeni Pratik Pedagoji II,** Çev: Selahattin Odabaşı, Ankara.

Sönmez, Veysel (1986), **Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı,** Adım Yay, Ankara.

Taşpınar, Mehmet (2006), **Kuramdan Uygulamaya Öğretim Yöntemleri,** 2. Baskı, Üniversite Kitabevi, Ankara.

Tavukçuoğlu, Mustafa (1993), «İlköğretimde Din Eğitimi ve Program Geliştirme Üzerine Bazı Düşünceler», **MEB Din Öğretimi Dergisi,** Sayı:43, Ankara, ss. 24-35.

TDK (1946), **Türkçe Sözlük,** İstanbul.

TDK (1981), **Türkçe Sözlük,** Ankara.

Tekin, Halil (1993), **Eğitimde Ölçme Değerlendirme**, 7. Baskı, Ankara.

Tosun, Cemal (2002), **Din Eğitimi Bilimine Giriş**, Pegem A Yayıncılık, Ankara.

Tosun, Cemal (1993), "Din Öğretiminde Gezi Gözlem Yöntemi", **Din Öğretimi Dergisi**, sayı:40, ss. 22-29.

Türkyılmaz, Şevket (1966), **Öğretim Metodu ve Uygulama**, Ankara.

Ulusoy, Ayten vd., (2002), **Gelişim ve Öğrenme**, Anı Yayıncılık, Ankara.

Ülker, Serap (2013), **Yapılandırmacı Yaklaşım**, Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sınıf Öğretmenliği Bölümü, YL Tezi, Denizli.

Ün Açıkgöz, Kamile (2003), **Aktif Öğrenme**, İzmir.

Varış, Fatma (1988), **Eğitimde Program Geliştirme "Teori ve Teknikler"**, AÜ EBF Yay. 4.baskı, Ankara.

Varış, Fatma (1991), "Programlara İlişkin Temel Kavramlar ve Tanımlar", **Eğitim Bilimlerinde Çağdaş Gelişmeler**, Anadolu Ün. Açık Öğretim Fakültesi Yay., Eskişehir.

Varış, Fatma (1994), **Eğitimde Program Geliştirme, Teori ve Teknikler,** 5. Basım, Alkım Yay., Ankara.

Varış, Fatma ve Gürkan, Tanju (1992), "Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Programlarının Değerlendirilmesi", **Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,** c:25, sayı:2, Ankara.

Varış, Fatma,(1991), "Programlara İlişkin Temel Kavram ve Tanımlar", **Eğitim Bilimlerinde Çağdaş Gelişmeler**, AÜ Açık Öğretim Fak. Yay., Eskişehir.

www.elma.net.tr (05.03.2004)

www.rehberlik.com (05.03.2004)

Yaka, Aydın (1994), "Türkiye'de Sosyal Yapı ve Eğitim Programları", **1. Eğitim Bilimleri Kongresi Bildiriler**, c:I, ÇÜ EF, Adana.

Yıldırım, Ali (1994), "Program Geliştirme Modelleri ve Ülkemizdeki Program Geliştirme Çalışmalarına Etkileri", **1. Eğitim Bilimleri Kongresi Bildiriler**, ÇÜ EF, Adana.

Yıldırım, Cemal (1973), **Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme,** MEB, İstanbul.

Yurdakul, Bünyamin, (2005), "Yapılandırmacılık", **Eğitimde Yeni Yönelimler**, Editör: Özcan Demirel, Pegem A Yayıncılık, Ankara.

Yurtluk, Makbule, (2005), "Proje Tabanlı Öğrenme", **Eğitimde Yeni Yönelimler**, Editör: Özcan Demirel, Pegem A Yayıncılık, Ankara.

Zengin, Halise Kader, (2002), **Eğitsel Oyunlar ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde Kullanımı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Zengin, Mahmut (2017), **Din Eğitimi ve Öğretiminde Yapılandırmacı Yaklaşım**, DEM Yayınları, 2.baskı, İstanbul.

Güncellenmiş 12. Basım

DİN ÖĞRETİMİ

Model-Strateji-Yöntem ve Teknikler

Prof. Dr. Süleyman Akyürek

nobel

DİN ÖĞRETİMİ
Model-Strateji-Yöntem ve Teknikler
Prof. Dr. Süleyman Akyürek

Yayın No.: 684
Sosyal Bilimler No.: 137
ISBN: 978-605-133-585-8
E-ISBN: 978-625-402-562-4
Basım Sayısı: Güncellenmiş 12. Basım, Ocak 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Sergen Öz -sergen@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Bayraktar Asiltürk -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Akyürek, Süleyman.
Din Öğretimi - Model Strateji Yöntem ve Teknikler / Ziyanur Güneş
Güncellenmiş 12. Basım. X + 334 s. 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-585-8
E-ISBN: 978-625-402-562-4
1. Din Öğretimi 2. Özel Öğretim Yöntemleri 3. Din Eğitimi

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA

İÇİNDEKİLER

Birinci Bölüm
DİN ÖĞRETİMİ YÖNTEMLERİ BİLİMİ 1

1.1. KAVRAMLAR: ÖĞRENME-ÖĞRETME-DİN ÖĞRETİMİ 2
1.2. DİN ÖĞRETİMİ BİLİMİVE DİN ÖĞRETİMİ YÖNTEMLERİ BİLİMİ 8

İkinci Bölüm
DİN ÖĞRETİMİNİN AMAÇLARI 15

2.1. DİN ÖĞRETİMİNİN AMAÇLARI 16
2.2. DİN ÖĞRETİMİNİN AMAÇLARI VE DİN ÖĞRETİMİ YOLU/YÖNTEMİ İLİŞKİSİ 32
2.2.1. Bilişsel Özelliklerin Öğretimi 43
2.2.1.1. Kavram Öğretimi 54
2.2.1.2. Genelleme Öğretimi 75
2.2.2. Devinişsel Becerilerin Öğretimi 86
2.2.3. Duyuşsal Özelliklerin Öğretimi 93

Üçüncü Bölüm
DİN ÖĞRETİMİNDE KULLANILABİLECEK ÖĞRETİM YOLLARI 105

3.1. DİN ÖĞRETİMİNDE KULLANILABİLECEK ÖĞRETİM MODELLERİ 107
3.1.1. Okulda Öğrenme ve Tam Öğrenme Modeli 109
3.1.2. Çoklu Zekâya Dayalı Öğretim Modeli 115
3.1.3. Programlı Öğretim Modeli 136
3.1.4. Probleme Dayalı Öğretim Modeli 143

Dördüncü Bölüm
DİN ÖĞRETİMİNDE KULLANILABİLECEK ÖĞRETİM STRATEJİLERİ 153

4.1. DİN ÖĞRETİMİ STRATEJİLERİ 154
4.1.1.Buluş Yoluyla Öğretim Stratejisi 156
4.1.2. Sunuş Yoluyla Öğretim Stratejisi 161
4.1.3. Araştırma-İnceleme Yoluyla Öğretim Stratejisi 168
4.1.4. İşbirliğine Dayalı Öğretim Stratejisi 171
4.1.4.1. Takım-Oyun-Turnuva Tekniği 173
4.1.4.2. Öğrenci Takımları-Başarı Grupları Tekniği 174
4.1.4.3. Ayrılıp-Birleşme Tekniği 174
4.1.4.4. Tartışma Grubu (Küçük Grupla Öğretim) Tekniği 175
4.1.4.5. Grup Araştırması Tekniği 176

Beşinci Bölüm
DİN ÖĞRETİMİNDE KULLANILABİLECEK ÖĞRETİM YÖNTEM VE TEKNİKLERİ 189

5.1. ANLATIM YÖNTEMİ 192
5.2. SORU-CEVAP YÖNTEMİ 197
5.3. GRUP ÇALIŞMASI YÖNTEMİ 207
5.3.1. Bunu Kim Yapar Tekniği 213
5.3.2. Zıt Panel Tekniği 214
5.3.3. Öğrenme Galerisi Tekniği 214
5.3.4. Bilgi Kese Kâğıdı Tekniği 215
5.3.5. İstasyon Tekniği 216
5.3.6. Ekiple Öğretim Tekniği 216
5.4. TARTIŞMA YÖNTEMİ 228
5.4.1. Cedel Tekniği 231
5.4.2. Akvaryum/Çember Tekniği 234
5.4.3. Konuşma Halkası Tekniği 235
5.4.4. Kartopu Tekniği 235
5.4.5. Al-Taşı-Tartış Tekniği 236
5.4.6. Köşelenme Tekniği 236
5.4.7. Philips 66 Tekniği 237
5.4.8. Doğru-Yanlış Tekniği (Elma Dersem Git Armut Dersem Gitme) 237
5.4.9. Kart Gösterme Tekniği 238
5.4.10. Kavram Karikatürü Tekniği 238
5.4.11. Yüklemeleri-Yönlendirmeleri Keşfetme Tekniği 239
5.4.12. İddiaları Keşfetme ve Sorgulama Tekniği 240
5.5. PROBLEM ÇÖZME YÖNTEMİ 249
5.5.1. Beyin Fırtınası 254
5.5.2. Listeleme Tekniği 255
5.5.3. Neden-Sonuç Bulma Tekniği 256
5.5.4. Ne? Ne Demek? Ne Yapacağız? (3 N) Tekniği 257
5.5.5. AltıŞapkalı Düşünme Tekniği 258
5.5.6. Altı Ayakkabılı Eylem Tekniği 260
5.5.7. Pazar Yeri Tekniği 264
5.6. ÖRNEK OLAY İNCELEMESİ YÖNTEMİ 278
5.6.1. Yönlendirilmiş Okuma- Düşünme Çalışması Tekniği 281
5.7. CANLANDIRMA (DRAMATİZASYON) YÖNTEMİ 292
5.7.1. Biçimsel Drama/Rol Oynama 293
5.7.2. Doğal/Yaratıcı Drama 294
5.7.3. Mahkeme Tekniği 294
5.8. GEZİ-GÖZLEM VE İNCELEME YÖNTEMİ 302
5.8.1. Gezi Tekniği 304
5.8.2. Deney-İnceleme Tekniği 310
5.9. GÖSTERİP-YAPTIRMA YÖNTEMİ 311
5.9.1. Simülasyon Tekniği 313
5.9.2. Mikro Öğretim Tekniği 314

KAYNAKÇA 325

KAYNAKÇA

Açıkgöz, Kamile Ün; Aktif Öğrenme, Biliş Yay., İzmir, 2006

Adair, John; Karar Verme ve Problem Çözme, Çev: Nurdan Kalaycı, Gazi Kitabevi, Ankara, 2000

el-Attas, S. M. Nakib, İslami Eğitim, Çev: Ali Çaksu, Endülüs Yay., İstanbul, 1991

Akyürek, Süleyman; "Ahlaki Konuların Öğretiminde Örnek Olay İncelemesi Yöntemi", Tabula Rasa, Yıl 3, Sayı 9, Isparta, 2003, s.239-254

----------"Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinde kavram haritalarının kullanımı", Değerler Eğitimi Dergisi, Cilt 1, Sayı 3, s.65-85, Temmuz 2003

----------"Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin Etkililiği", Bilimname, Sayı 4, 2004/1

----------Din Öğretiminde Kavram Öğretimi, DEM Yayınları, İstanbul, 2004.

---------- "Din Eğitiminde Genellemelerin Öğretimi", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C.47, Sayı 1, 2006.

Alkan, Cevat; Kurt, Mehmet; Özel Öğretim Yöntemleri – Disiplinlerin Öğretim Teknolojisi-, Anı Yayıncılık, Ankara 1998.

Alaylıoğlu, Ruşen-Oğuzkan, A. Ferhan; Ansiklopedik Eğitim Sözlüğü, İnkılap ve Aka Basımevi, İstanbul, 1976

Altan, Mustafa Zülküf; Eğitim, Çoklu Zekâ Kuramı ve Çoklu Zekâ Kuramında Onuncu Boyut: Ahlaki Zekâ, Fırat Ünv. Sosyal Bilimler Dergisi, c. 22, Sayı 1, s.137-144, Elazığ, 2012.

Altaş, Nurullah; İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi, Nobel Yay., Ankara, 2001.

Alves, Colin, "Niçin Din Eğitimi", (Çev: Mualla Selçuk), Din Öğretimi Dergisi, sayı 33.Mart-Nisan,1992

Arends, Richard I.; Learning To Teach, Fourth Edition, McGraw-Hill, Boston 1998.

Armaner, Neda -Ökmen, Zeki; Din Eğitim ve Öğretiminde Metodik Bilgiler, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1960

Arslan, Mehmet; Not Alma ve Kavram Haritaları (Bilgi Haritaları) Oluşturma Stratejileri ile Öğretimin Öğrenme ve Hatırlama Düzeyine Etkisi, Yayınlanmamış Araştırma, Kayseri 2000.

Aslantürk, Fatma; Tam Öğrenme Modelinin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersine Uygulanması, Yayınlanmamış Lisans Tezi, Kayseri, 2006

Aşıkoğlu,Nevzat Yaşar, "Gençliğin Eğitiminde Dini Bilginin Yeri ve Önemi", Moskova İslam Üniversitesi Tarafından Düzenlenen "Dini ve Laik okullarda Gençlerin Din Eğitimi" Konulu bilimsel Toplantı, Moskova, 2011

Ausubel, David P.; " Meaningful Reception Learning and Acquision of Concepts", Klausmeier, Herbert; Harris, Chester W.;Analyses of Concept Learning, Academic Press, 1966, pp. 157-175.

Ausubel, David P.; Educational Psychology A Cognitive View, Rinehart and Winston Inc, New York 1968.

Aydın, Mehmet Zeki; Din Öğretiminde Yöntemler, Nobel Yay. Ankara, 2004.

----------Ahlak Öğretiminde Örnek Olay İncelemesi, Nobel Yay., Ankara, 2003

---------- "Program Geliştirme Açısından Lise Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ", Orta Dereceli Okullarda Yürütülen Din Eğitim-Öğretiminin Problemleri, Kayseri, 1998

Aydın, Muhammet Şevki, Din Dersi Öğretmenlerinin Pedagojik Formasyonları, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri, 1996

----------"Barış/Uzlaşma Kültürü ve Din Eğitimi", Avrupa Birliği'ne Giriş Sürecinde Türkiye'de Din Eğitimi ve Sorunları Sempozyumu, s.114-125, Değişim Yayınları, Adapazarı 2002.

----------"Din Eğitimi Kurumu: Kuran Kursu", Diyanet Aylık Dergi, Sayı: 180, Aralık 2005

Aydın, Muhammet Şevki (Koordinatör); İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Kılavuzu, MEB Basımevi, İstanbul 2002.

Aydın, M. Şevki; "İslam Eğitiminin Amacına Kur'an ve Sünnet Merkezli Bir Yaklaşım Nasıl Bir İnsan?", Din ve Toplum Dergisi, Sayı 13, Ocak 2016

Aydın,M.Şevki-Osmanoğlu, Cemil; Kültürlerarası Din Öğretimi, Nobel Yay., Ankara, 2015

Aydın, M. Şevki; Din Eğitimi Bilimi, Kimlik Yayınları, Kayseri, 2018

Ayhan, Halis; Din Eğitimi ve Öğretimi (İman – İbadet), DİB Yay., Ankara, 1985

Aytaç, Kemal; Avrupa Eğitim Tarihi, Marmara Ünv. İlahiyat Fak. Vakfı Yay., İstanbul, 1992.

Bacanlı, Hasan; Duyuşsal Davranış Eğitimi, Nobel Yay., Ankara, 1999

---------- "Bilişsel ve Duyuşsal Hedefler: Bir Model Önerisi", Değerler ve Eğitimi Sempozyumu, DEM Yay., İstanbul, 2007

Barutçugil, İsmet;Eğiticinin Eğitimi, Kariyer Yayıncılık, İstanbul, 2002

Baraklı, Bayraktar; İslam'da Eğitim, İFAV Yay., İstanbul, 1989

Baytekin, Çetin; Ne Niçin Neden Öğreniyoruz ve Öğretiyoruz, Anı Yayıncılık, Ankara, 2001

Bilen, Mürüvvet; Plandan Uygulamaya Öğretim, Anı Yayıncılık, Ankara, 2002

Bilgin, Beyza; Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi, Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1990, 1998.

---------- Türkiye'de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri, Ankara, 1980

----------"Din Eğitiminin Genel Eğitimdeki Yeri", Ankara Ünv. İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt XXIV,1981

Bilgin, Beyza; Selçuk, Mualla; Din Öğretimi Özel Öğretim Yöntemleri, Akid Yayıncılık, Ankara 1991.

Bilgin, Beyza – Bilhan, Saffet; Özel Öğretim Yöntemleri Din ve Ahlak Bilgisi Öğretimi, Anadolu Üniversitesi Yay., Ankara, 1987

Bingham, Alma; Çocuklarda Problem Çözme Yeteneklerinin Geliştirilmesi, Çev: A. Ferhan Oğuzkan, MEB Yay. İstanbul, 1998

Bloom, Benjamin S.; İnsan Nitelikleri Ve Okulda Öğrenme, Çev: Durmuş Ali Özçelik, Meb Yayınları, İstanbul, 1995

Boysen, Tina; Computer – Based Concept Mapping in the Teaching and Learning Process, May 12 1999. (http: // www. kcs.on.ca/Boysen/ Conceptmapping.htm)

Bümen, Nilay T.; Okulda Çoklu Zekâ Kuramı, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2001.

Bümen, Nilay T.,"Program Geliştirmede Bir Dönüm Noktası: Yenilenmiş Bloom Taksonomisi", Eğitim ve Bilim, C.31, Sayı 142, 2006.

Büyükkaragöz, Savaş; Çivi, Cuma; Genel Öğretim Metotları, Öğretimde Planlama Uygulama, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul 1999.

Can, Gürhan (Editör); Sosyal Bilgiler Öğretimi, Anadolu Ünv. Yayınları, Eskişehir, 1998

Cebeci, Suat; Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye'de Din Eğitimi, Akçağ Yay., Ankara, 1996.

Checkley, Kathy; Çoklu Zekâ Kuramı Üzerine Howard Gardner'le Söyleşi İlk Yedi ... ve Sekizinci, Çev. Süleyman Tarman, Yaşadıkça Eğitim, Sayı 65, Ocak-Mart 2000

Coleman, Daniel, Duygusal Zekâ, (Çev. Banu Seçkin Yüksel, Osman Deniztekin, Varlık Yayınları, İstanbul, 1998

Concept Mapping, (http:// www. Broward.k12. fl. Us/ ci/ pk_12/ stratejies_and_such/ stratejies/ concept_mapping.html)

Concept Mapping and Curriculum Design, http:// www.utc.edu/ Teaching – Resource – Center/ Concepts. html. adresinden 15.12.2000tarihinde alınmıştır

Crowl, Thomas C.; Kaminsky, Sally; Podell, David M.; Educational Psychology Windows on Teaching, Brown & Benchmark Publishers, Madison 1997.

Çağlar, Doğan; Geri Zekâlı Çocuklar ve Eğitimi, Ankara Ünv. Eğitim Fak. Yayınları, Ankara, 1979

Çolakoğlu, Rukiye; Yenilenen Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi On Birinci ve On İkinci Sınıf Müfredat Programının Kavram Haritası Tekniği İle İşlenişi, Selçuk Ünv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2006.

Çelebi, İlyas; "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin İlk ve Ortaöğretim Programlarına Girişi ve Bugünkü Müfredatı", Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, Sayı 6, s. 267-288, İstanbul 1999.

Davis, Robert H.; Alexander, Lawrence T.; Yelon, Stephen L.; Learning System Design, An Approach to Improvement of Instruction, McGraw – Hill Book Company, New York 1974.

De Bono, Edward; Altı Şapkalı Düşünme Tekniği, Çev: Ercan Tuzcular, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1997

----------Altı Ayakkabılı Uygulama Tekniği, Çev: Ercan Tuzcular, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1998

Demirel, Özcan; Plandan Uygulamaya Öğretme Sanatı, Pegem A Yayıncılık, Ankara 2002.

----------Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme, Pegem A Yayıncılı, Ankara, 2002

Depertmant ofThe Air Force; Air Force Manual 36-2236 Personnel Guide Book For Air Force Insturctors, 15 September 1994

Dodurgalı, Abdurrahman; Din Eğitimi ve Öğretiminde İlkeler ve Yöntemler, İFAV Yayınları, İstanbul, 1999

Doğan, Hıfzı; Eğitimde Program ve Öğretim Tasarımı, Önder Matbaacılık, Ankara 1997.

Doğan, Recai; "Din Öğretiminde Dikkat Edilmesi Gereken Temel İlkeler ve Örnek Bir Ders İşlenişi", İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programları ve Bir Uygulama Örneği (Ankara Modeli), s.58-73, M.E. Basımevi, İstanbul 2001.

Doğan, Recai; Tosun, Cemal; İlköğretim 4. Ve 5. Sınıflar için Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi,Pegem A Yayıncılık, Ankara 2002.

----------İlköğretim 6.7. ve 8. Sınıflar için Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi,Pegem A Yayıncılık, Ankara 2003.

----------Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretiminde Kavram Haritaları, Pegem A Yayınları, Ankara, 2005

Eggen, Paul; Kauchak, Don; Educational Psychology Windows on Classrooms,Prentice Hall Inc., New Jersey 1999.

Erden, Münire ; Akman, Yasemin; Eğitim Psikolojisi Gelişim – Öğrenme – Öğretme, Arkadaş Yayınevi, Ankara 1995.

---------- Gelişim ve Öğrenme, Arkadaş Yayınevi, Ankara, 2004.

Erden, Münire; Öğretmenlik Mesleğine Giriş, Alkım Yayınevi, İstanbul, 1998.

Erginer, Ergin; Öğretimi Planlama Uygulama ve Değerlendirme, Anı Yayıncılık, Ankara, 2000

Erricker, C. and Erricker, J.; Reconstructing Religious, Spritual and Moral Education.

Ev, Halit; "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Dramatizasyon I", Dokuz Eylül İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı XXI, ss. 29-55, İzmir 2005

----------"İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Dramatizasyon II", Dokuz Eylül İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı XXII, ss. 3-36, İzmir 2005

Fersahoğlu, Yaşar; Din Eğitim ve Öğretiminde Duygu Eğitimi, Marifet Yay. İstanbul, 1998

Fidan, Nurettin; Okulda Öğrenme ve Öğretme, Alkım Yayınevi, Ankara 1996.

Gagne, Robert M.; "The Learning of Principles", Klausmeier, Herbert J.; Harris, Chester W.; Analysessof Concept Learning, Academic Press, 1966,pp. 81-95.

----------The Conditions of Learning and Theory of Instruction, Holt-Rinehart and Winston Inc., Fort Worth 1985.

Goleman, Daniel; Duygusal Zekâ, Varlık Yay., İstanbul, 1998

Gömleksiz, Mehmet Nuri; Öğretim İlke ve Yöntemleri, Asos Yay. Ankara, 2018

Güleryüz, Hasan; Eğitim Programlarının Dili ve Yaratıcı Öğrenme, PegemA Yayıncılık, Ankara, 2000.

Haynes, Felicity;Eğitimde Etik, Çev: Semra Kunt Akbaş, Ayrıntı Yay., İstanbul, 2000

Hesapçıoğlu, Muhsin; Öğretim İlke ve Yöntemleri, Beta Yay., İstanbul, 1994.

Hudgins, Bryce B. and et Al.; Educational Psychology, F.E. Peacock Publishers Inc., Illinois 1983.

Hızal, Alişan; Programlı Öğretim Yönteminin Etkenliği, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No : 117, Ankara, 1982.

Kaplan, Paul S.; Educational Psychology for Tomorrow's Teaacher, West Publishing Company, St. Paul 1990.

Kauchak, Donald P. – Eggen,Paul D.; Learning and Teaching: Research-Based Methods, Third Edition, Allyn and Bacon, Boston, 1998.

Kazıcı, Ziya - Ayhan, Halis, Talim ve Terbiye, İslam Ansiklopedisi, C.39, 2010

Klausmeier, Herbert J.; Ghatala, Elizabeth Schwenn; Frayer, Dorothy A.; Conceptual Learning and Development A Cognitive View, Academic Press Inc., New York 1974.

Komisyon, Tıp Eğiticileri İçin Eğitim Becerileri Rehberi, Kayseri, 2004

Konuk, Yurdagül; Okul Öncesi Çocuklarda Dini Duygunun Gelişimi ve Eğitimi, Diyanet Vakfı Yay., Ankara, 1994

Korkmaz, Mehmet; Din Öğretimi Teknolojisi ve Materyal Geliştirme, Kimlik Yay., Kayseri, 2021

Korukçu, Adem; Kavram Haritalarının Din Öğretiminde Kullanımı, Ankara Ünv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2007.

Küçükahmet, Leyla; Öğretimde Planlama ve Değerlendirme, Alkım Yay., İstanbul, 1999

Martorella, Peter H.; Jensen, Rosalie S.; Kean, John M.; Voelker, Alan M.; Concept Learning Designs for Instruction, Intext Educational Publishers, Scranton 1972.

Mialaret, Gaston; Eğitim Bilimlerinin Gelişimi, Çev: Hüseyin Izgar-Musa Gürsel, Nobel Yay., Ankara, 2001

McCormick, Christine B.; Pressley, Michael; Educational Psychology Learning, Instruction, Assessment, Longman, New York 1997.

Mckinney, C. Warren - Edgington, William D. "Issues Related To Teaching Generalizations in Elementary Social Studies", The Social Studies, Marc/April 1997.

Milli Eğitim Bakanlığı; Orta Öğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (9.10.11. ve 12. sınıflar), MEB, Ankara, 2005.

----------İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu, MEB Yay., Ankara, 2007.

Novak, Joseph D. And Gowin, D. Bob; Learning How To Learn, Cambridge University Press, 1993.

Novak, Joseph D.; Learning, Creating and Using Knowledge: Concept Maps as Facilitative Tools in Schools and Corporations, Lawrence Erlbaum Associates Publishers, New Jersey 1998.

Ocak, Gürbüz - Tavlı, Mesude, "Yapılandırmacı Öğrenme Ortamları", Eğitime Bakış, Sayı 16, 2010

Oğuzkan, A. Ferhan (Yayına Hazırlayan); Orta Öğretim Kurumlarında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi ve Sorunları, Türk Eğitim Derneği IX. Öğretim Toplantısı, 23-24 Mayıs 1991, Türk Eğitim Derneği Yayınları, Ankara.

Ohlson, Bob –Ergezen, Sema S.; Biyoloji Öğretimi, YÖK, Ankara, 1997

Okumuşlar, Muhittin, 5E Yapılandırmacı Öğretim Modeli ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi İşleniş Örneği, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 24, s. 171-184, Ocak 2007

Onat,Hasan, "Niçin Din Eğitimi", Uluslararası Din Eğitimi Sempozyumu 20-21 Kasım 1997, Düzenleyenler: Ankara Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi ve TÖMER Dil Öğretim Merkezi, 1997

Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (9.10.11. ve 12. Sınıflar), MEB Yay., Ankara, 2005.

Öcal, Mustafa; Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1991.

Önder, Alev; Yaşayarak Öğrenme İçin Eğitici Drama, Epsilon Yay., İstanbul, 1999

Öner, Necati, "Niçin Din Öğretimi",Din Öğretimi ve Din Hizmetleri Semineri, 8-10 Nisan 1988, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1991

Özçelik, Durmuş Ali; Eğitim Programları ve Öğretim, ÖSYM Yay., Ankara, 1992

Özden, Yüksel; Öğrenme ve Öğretme, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2000

Pazarlı, Osman; Din Eğitim ve Öğretiminde Genel Metotlar, İrfan Yayınevi, İstanbul, 1967

Sawrey, James M.; Telford, Charles W.; Educational Psychology Psychological Foundations of Education, Third Edition, Allyn and Bacon Inc., Boston 1968.

Saban, Ahmet; Çoklu Zekâ Teorisi, Nobel Yayınları, Ankara, 2001.

----------Öğrenme Öğretme Süreci, Yeni Teori Ve Yaklaşımlar, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara,2000

Sabit, Selim, Elifba-yı Osmani, (Sıbyan mekteplerine mahsus usul-i tedrisiyye), Matbaa-i Osmaniye, 1299

---------- Rehnumayı Muallimin, İstanbul, 1290

Selçuk, Mualla; Çocuğun Eğitiminde Dinî Motifler, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1991.

----------"Din Öğretiminin Kuramsal Temelleri (Zihin Gelişimi Açısından Bir Deneme)", Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, Sayı 4, s. 145-158, 1997.

----------"Din Öğretimi Özgürleştiren Bir Süreç Olabilir mi?", İslâmiyat Dergisi, c. 1, Sayı 1, s. 73-87, Ocak Mart, 1998.

---------- "Din Öğretiminde Yeni Modeller (Problem Çözücü Model)", Cumhuriyetin 75. Yılında Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi, Türk Yurdu Yayınları, Ankara, 1999

Selçuk, Ziya; Çoklu Zekâ Uygulamaları, Nobel Yayınları, Ankara, 2002

Senemoğlu, Nuray; Gelişim, Öğrenme ve Öğretim, Kuramdan Uygulamaya, Ankara 1997.

Senemoğlu, Nuray; Gömleksiz, Müfit; Üstündağ,Tülay; Öğrenmenin Oluşumu Öğretme Model Strateji ve Teknikleri, M.E.B., Ankara 2001.

Serin, Ekrem; İlköğretim İkinci Kademe Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinde Gezi-Gözlem ve İnceleme Yönteminin Uygulanma Durumu, Basılmamış YLS Tezi, Kayseri, 2003.

Sevinç, Müzeyyen; Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul, 2003.

Shapiro, Lawrence E.; Yüksek EQ'lu Bir Çocuk Yetiştirmek, Varlık Yay., İstanbul, 1998

Slavin, Robert E.; Educational Psychology Theory Into Practice, Second Edition, Prentice Hall, New Jersey, 1988.

Sönmez, Veysel; Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı, Pegem Yayıncılık, Ankara 1994,2006.

Sözer, Ersan; Kuramdan Uygulamaya Sosyal Bilgilerin Öğretimi, Anadolu Ünv. Yayınları, Eskişehir, 1998.

Şahin, Fatma; Kavram Haritalarının Değerlendirme Aracı Olarak Kullanılması ile İlgili Bir Araştırma, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Yıl:2002, Sayı:1

Talu, Nilay; Çoklu Zekâ Kuramı ve Eğitime Yansımaları, Hacettepe Üniv. Eğitim Fakültesi Dergisi, 15, s.164-172, 1999.

Tan, Şeref; Öğretimi Planlama ve Değerlendirme, PegemA Yayıncılık, Ankara, 2005.

Taşdemir, Mehmet; Eğitimde Planlama ve Değerlendirme, Ocak Yayınları, Ankara, 2000.

Tavukçuoğlu, Mustafa - Erdem, Hüsamettin; Eğitim Fakülteleri İçin Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Nobel Yay., Ankara, 2005.

The Use of Concept Maps in the Teaching and Learning, http://www.fed.cuhk.edu.hk. adresinden 03.05.2003tarihinde alınmıştır.

Titiz, Tınaz; "Fen ve Din Eğitimi", 3 Mayıs 1995, http://www.tinaztitiz.com/ yazi.php?id=655

Topbaş, Seyhun (Editör); Türkçe Öğretimi, Anadolu Ünv. Yayınları, Eskişehir, 1998.

Tosun, Cemal; "Din Öğretiminde Gezi Gözlem Yöntemi", MEB Din Öğretimi Dergisi, Sayı 40, 1993.

----------Din Eğitimi Bilimine Giriş, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2005.

Tutkun, Ömer F. ve Arkadaşları, "Revize Bloom Taksonomisinin Genel Yapısı: Gerekçeler ve Değişiklikler", International Journal of Social Science, Number: 32, p. 57-62, Winter III 2015

Tümer, Günay, "*Çeşitli Yönleriyle Din*", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C.28, Sayı 1, Yıl 1987

Uşun, Salih; Özel Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme, Pegem A Yayıncık, Ankara, 2000.

Ülgen Gülten; Eğitim Psikolojisi, Alkım Yayınevi, İstanbul 1997

Ünsal, Haluk; "Ters Yüz Öğrenme ve Bazı Uygulama Örnekleri", Gazi Üniv. Eğitim Bilimleri Dergisi, Cilt.4; Sayı.2; 2018; 39-50

Üstündağ, Tülay; Yaratıcı Drama Öğretmenimin Günlüğü, Pegem A Yayınları, Ankara, 2000

Vural, Birol; Öğrenci Merkezli Eğitim ve Çoklu Zekâ, Hayat Yayınları, İstanbul, 2004

White, H.; Wrapping Up a PBL Problem: Concept Mapping, http://www.udel.edu/inst/jan2001/concept-mapping. adresinden 03.05.2003tarihinde alınmıştır.

Yalın, Halil İbrahim; *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*, Geliştirilmiş 6. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2002

Yarlıoğlueş, Esma; Din Eğitiminde Programlı Öğretim, Yayınlanmamış Lisans Tezi, Kayseri, 2005.

Yanpar Yelken, Tuğba; Öğretim İlke ve Yöntemleri, Anı Yay., 5. Baskı, Ankara, 2019

Yavuz, Kerim; Günümüzde Din Eğitimi, Çukurova Ünv. İlahiyat Fak. Yay., Adana, 1998

Yavuz, Kudret Eren; Çoklu Zekâ Teorisi, Özel Ceceli Okulları Yayınları, Ankara, 2001.

---------- Duygusal Zekâ Gelişimi, Özel Ceceli Okulları Yayınları, Ankara, 2002

Yazıcı, Aslı; "Duygu Eğitimi", İlköğretmen Dergisi, Nisan 2007

Yeğen, Gülşen; Yaratıcı Drama, Abant İzzet Baysal Eğitim Fakültesi Dergisi, Yıl 2, sayı 2.

Yılmaz, Hasan - Sünbül, Ali Murat; Öğretimde Planlama ve Değerlendirme, Çizgi Kitabevi, Konya, 2003

Yüksel, Sedat, "Bilişsel Alanın Sınıflamasında (Taksonomi) Yeni Gelişmeler ve Sınıflamalar", Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 2007, 5 (3), s.482-501, http://www.tebd.gazi.edu.tr/index.php/tebd/article/viewFile/82/70 (09.01.2017) tarihinde erişilmiştir.

Zimmaro, D. M. & Cawley, J.M.;Concept Map Module [Online], Schreyer Institute For Innovation In Learning, The Pennsylvania State University,1998. http://www.inov8.psu.edu/faculty/cmap.htm. adresinden03.05.2003tarihinde alınmıştır

HAKEMLİ YAZILAR/Refereed Articals

Modernleşme Dönemi Sosyal Tarih Yazımına İlişkin Kısa Bir Değerlendirme: Urfa Örneği

*Özlem KUTKAN**

Öz

Bu makale, Osmanlı İmparatorluğu modernleşme süreci kurum ve kimlikleri üzerinden üretilen belgelerin niteliklerini tartışmış ve sosyal tarih yazımında sıradan insanın gündelik yaşamı inşası hedefinin söz konusu kayıtlar üzerinden değerlendirme sürecini Urfa Sancağı üzerinden aktarmaya çalışmıştır.

Anahtar Kelimeler: Urfa, Arşiv, Modernleşme, Sosyal Tarih Yazımı.

A Brief Evaluation of Modernity Process in Writing Social History: Urfa Example

Abstract

This article aims to discuss the qualities of the documents created based on institutions and identities of the Ottoman Empire's modernity process and to transfer the evaluation process of the purpose of rebuilding of lives of ordinary people in social history writings through Urfa city.

Keywords: Urfa, Archieve, Modernization, Social history writing.

* Araş. Gör., Kastamonu Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü.

Sonuç

Siyasi tarihin yanısıra sosyal tarih yazıcılığının önem kazanmaya başlaması ile artan şehir tarihi araştırmalarında sıradan insan hayatları tarihçilerin başlıca ilgi alanlarından biri haline dönüşürken, gündelik hayat aktörlerinin bizzat belge üreticileri olmayışları ya da büyük ölçüde buna ihtiyaç duymayışları, tarihçileri süreç içerisinde farklı sosyal tarih yazımlarına yöneltmiştir.

Bu araştırmada ise, ağırlıklı olarak II. Abdülhamid dönemi Urfa'sının sosyal tarihini yazma hedefinin bir bilançosu yapılmak istenmiştir. Nitekim halkın ürettiği hatırat ve mektuplara ulaşılamadığı Urfa'da devletin resmi kayıtlarından varlıkları okunan kimliklerin, yaşam örüntülerini tamamlayacak ayrıntıları içerdiği düşünülen farklı kurumsal kayıtlara ciddi mesai harcanmasına rağmen beklenen verilerin elde edilemediği görülmüştür. Beklenen ile elde edilen arasında makasın en açık olduğu arşiv belgeleri ise İngiltere Dışişleri kayıtları üzerinden yaşanmıştır.

ABCFM arşivinin araştırmaya dahil edilmesi ise sosyal rutine dair daha ayrıntılı okumalar yapılmasına hem de bizzat sosyal yaşamın unsurları olarak "kentteki birilerinin" hayat akışlarından haberdar olunmasına olanak tanımıştır. Nitekim misyonerler, kurumsal ve bireysel düzeyde kente kattıkları ve aldıklarını kimi zaman belgelere yansıttıkları ruh halleri ile de günümüze ulaştırabilmişlerdir. Bu da *bireylerin* ve *taşranın kendisini ifade etmesi* imkânının araştırma kapsamına dâhil edilmesi imkânını kısmen de olsa mümkün kılmıştır. Çünkü onlar hem kurumsal olarak belge üretmek hem de yakınları ile yazışmak zorundadırlar ve aynı zamanda Urfa kentinin de en azından belli bir süre için de olsa sakinleridirler.

Zaman ilerledikçe tarih araştırmacılarının belgelere ulaşma imkânında yaşanan artışa farklı bilim dallarından yararlanılması olanağının eklemlenmesi ile özgün çalışmaların ortaya çıkacağı muhakkaktır. Dolayısı ile artan olanaklar dahilinde araştırmacılar ya mikro düzeyde tematik çalışmalar kapsamında yerelde yaşayan farklı kurumlardan geriye kalan belgeleri mukayese edecekler ya da oluşturulacak projeler dahilinde eş zamanlı olarak yerelde yaşayan kuruluş kayıtları farklı araştırmacıların ortak çalışması ile titiz biçimde okunacak ve bütüncül bir tarih yazımına bir adım daha yaklaşılacaktır.

Kaynakça

Başbakanlık Osmanlı Arşiv Kayıtları: DHMKT D. 2417/G.125; DHMKT D. 950/G.33; DHMKT D. 1921/G.72; DHMKT D. 1935/G.21; DHMKT D.2289/G.88; YMTV D. 212/G. 158; YMTV D. 212/G.16; YMTV D. 212/G. 158; YEE D. 131/G.30; YMTV D. 265/G.60, DHMKT. D. 676/G. 42; DHMKT D. 1861/G.8; DHMKT D. 2010/G. 31; DH. İD. D.2/G.13; İ.YMTV D. 52/G.18; YPRK. UM D.72/G.12; DHMKT D. 1878/G.26; İDH D. 1053; G. 82673; İŞ D. 63/G. 3621; 5 Numaralı Nişân ve Madalya (1275- 1317), 6 Numaralı Nişân ve Madalya (1317-1328), 8 Nişân

ve Madalya (1319-1320), 10 Hanedân-ı Osmâni Nişân ve İmtiyâz Madalyası (1311-1334), 17 Teba-yı Şâhâne Mecîdî Esâmî (1321-1332), 30 Altın İmtiyâz Madalyası (1309-1320), 40 Madalya Esâmî (1899-1902) Defterleri.

İngiliz Ulusal Arşivi: FO 195/1720; FO 195/1883; FO 195/1477; FO 195/1368; FO 195/ 1932; FO 195/1976; FO 195/1305, FO 195/1369; FO 195/ 1448; FO 195/1306; FO 195/ 1545.

Amerikan Misyoner Arşivi: 640, 641, 642, 643,644, 645, 646, 647, 648, 651, 652, 653, 654, 655, 660, 661, 66 2, 663. Reeller.

Sâlnameler: Salname-i Vilâyet-i Haleb: 1320.

Şer'îyye Sicili: 23 Recep 1293- 25 Şaban 1296 tarihli Urfa Şer'îyye Sicili

Şanlıurfa, Yukarı Telfidan Köyü saha araştırması.

Adıvar, H. E. (2005). Mehmet Kalpaklı G. T. (Haz..), *Mor Salkımlı Ev*. İstanbul: Özgür Yayınları.

Bayraktar, H. (2007). *Tanzimattan Cumhuriyet'e Urfa* Elazığ: Fırat Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Merkezi.

Bingöl, S. (2005). Osmanlı Mahkemelerinde Reform ve Cerîde-yi Mehâkim'deki Üst Mahkeme Kararları. *Tarih Incelemeleri Dergisi, XX* (19), 19-38.

Çadırcı, M. (1997). *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri'nin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*. Ankara: TTK.

Deringil, S. (2002). *İktidarın Sembolleri ve İdeoloji II. Abdülhamit Dönemi (1876-1909)* (Çev. G. Ç. Güven). İstanbul: YKY.

Fatma Aliye Hanım. (1995). *Ahmed Cevdet Paşa ve Zamanı*. İstanbul: Bedir.

Foucault, M. (2006). *Deliliğin Tarihi* (Çev. M. A. Kılıçbay). Ankara: İmge.

Ginzburg, C. (2011). *Peynir ve kurtlar* (Çev. A. Gür). İstanbul: Metis.

Kenanoğlu, M. M. (2007). Nizâmiye mahkemeleri. *Islâm Ansiklopedisi, XXXIII*, 185-188.

Kodaman, B. (1987). *II. Abdülhamid Devri Doğu Anadolu Politikası*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.

Kürkçüoğlu, C. (2008). *Şanlıurfa 1850-1950*. Şanlıurfa: ŞURKAV.

Nicault, C. (2001). *Kudüs 1850-1948* (Çev. E. S. Vali). İstanbul: İletişim.

Ortaylı, İ. (1983). *Osmanlı imparatorluğu'nun En Uzun Yüzyılı*. İstanbul: Hil.

Seyitdanlıoğlu, M. (1996). *Tanzimat Devri'nde Meclis-i Vâlâ*. Ankara: TTK.

Tanpınar, H. (2001). *XIX. Asırda Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Çağlayan Kitabevi.

Urfa. (1984). *Yurt Ansiklopedisi,* X, 7367-7389.

Zürcher, E. (1999). *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi* (Çev. Y. S. Gönen). İstanbul: İletişim Yayınları.

İslam Astronomları ve "Yeni Kuramsallaştırma Denemesi"

*Tuba UYMAZ**

Öz

İslam astronomları, astronomide Ptolemaios'un Almagest'inin çelişkilerle dolu olduğunu göstermişlerdir. Kopernik de, tıpkı İslam Astronomları gibi bu çelişkilerden yola çıkmıştır, ancak Güneş Merkezli Sistemi kurmuştur. Başka bir deyişle İslam astronomları ve oluşturdukları alternatif bilim tarzı modern dönem öncesine damga vurmuştur. Bu nedenle makalemizde İslam astronomlarının vurguladıkları bu çelişkiler üzerinde durduk.

Anahtar Sözcükler: Ptolemaios, *Almagest*, İslam Astronomları, Kopernik.

Islamic Astronomers and "A New Institutionalisation Trial"

Abstract

Islamic astronomers detected Ptolemaios' Almagest is full of contradictions. Copernicus embarked on these contradictions like an Islamic astronomers. But he found a different result and he established heliocentric theory. In other words, Islamic astronomers and their alternative style of science have left their mark on before Modern Era. For this reason, in our thesis we elaborated these contradictions which was stressed by Islamic Astronomers.

Keywords: Ptolemaios, *Almagest*, Islamic Astronomers, Copernicus.

* Arş. Gör.; Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Felsefe Bölümü, Bilim Tarihi Anabilim Dalı. e-posta: tubauymaz1983@gmail.com.

Kaynakça

Benson, Donald C. (2012). *The Ballet of the Planets,* Oxford University Press, New York.

Demir, Remzi. (2005). *Philosophia Ottomanica Cilt 1*, Lotus Yayınları, Ankara.

Gingerich, Owen, MacLachlan, James. (2005). *Nicolaus Copernicus: Making the Earth a Planet*, Oxford University Press, New York.

Gingerich, Owen. (2006). *Kopernik'in Unutulmuş Kitabı,* Çev.: Emre Erbatur, GOA Yayınları, İstanbul.

Gingerich, Owen. (2014). *God's Planet*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts.

Millevolte, Anthony. (2014). *The Copernican Revolution: Putting the Earth into Motion*, Tuscobia Press, Great Britain.

Ragep, F. Jamil. (2001). "Freeing Astronomy from Philosophy: An Aspect of Islamic Influence on Science," *Osiris*, vol. XVI, s. 49-71.

Ragep, F. Jamil. (2004). "Copernicus and His Islamic Predecessors: Some Historical Remarks", *Filozofski Vestnik*, vol. XXV/2, s. 125- 142.

Ragep. F. Jamil. (2006). "Ali Kuşçu ve Regiomontanus: Dışmerkezli Dönüşümler ve Kopernik Devrimi", *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, çev: Yavuz Unat, VII/1, s. 82- 96.

Saliba, George. (1994). *A History of Arabic Astronomy*, New York University Press, New York and London.

Saliba, George. (2007). *İslamic Science and the Making of the European Renaissance*, The MIT Press, Massachusetts.

Saliba, George. (2008). *İslam Bilimi ve Avrupa Rönesans'ının Doğuşu*, Çev: Günseli Aksoy, Butik Yayınları, İstanbul.

Sobel, Dava. (2011). *A More Perfect Heaven,* Bloomsbury Publishing, London.

Unat, Yavuz. (2009). *Ali Kuşçu: Çağını Aşan Bilim İnsanı*, Kaynak Yayınları, İstanbul.

Aristoteles'in Peri Hermeneias (Yorum Üzerine) Eserinin 9. Bölümü Üzerine Bir Yorum Denemesi: "Geleceğe Ait Olumsal Önermeler"

Caner ÇİÇEKDAĞI[*]

Öz

Bu makalede Aristoteles'in Peri Hermeneias (Yorum Üzerine) adlı eserinin çok tartışılan 9. bölümü üzerine bir değerlendirme ve yorum çalışması yapılmıştır. Kiplik mantığının temellerinde yer alan bu bölüm önermelerde zaman da söz konusu olduğunda klasik bir biçimde doğru ya da yanlış değerinin önceden iki seçenekli olarak belli olması gibi bir durumun olamayacağını sergilemektedir. Bu anlamda olaylar ve önermeler açısından da çelişmezlik ilkesinin yine klasik anlamıyla işlemediği ortaya konmaktadır. Bu tür zamansal önermeler zorunlu, olanaklı, olanaksız ve olumsallık kipleri içinde doğruluk değerlerini alabilmektedir. Geleceğe yönelik önermelerde olanaklılık ve olumsallık söz konusu olduğu için bir belirsizliğe, rastlantıya açık olmakta ve seçime de dayalı olarak gelecekte doğruluk değerlerini kazanmaktadırlar. Eğer tüm olaylar ve önermeler çelişki ilkesi gereği önceden zorunlu bir olma ya da olmama ile zorunlu bir doğru ya da yanlış olma durumuna tabi olurlarsa bu bir fatalizmi doğuracaktır. Fatalizmden kaçınmak isteyen ve böylece insana seçim olanağını da tanıyan Aristoteles geleceğe yönelik tekil önermelerde zorunluluk yerine olanaklılığı temele almıştır.

Anahtar Terimler: Aristoteles, Çelişki, Gelecek, Kip, Olanaklı, Olanaksız, Olumsal, Önerme, Zorunlu

[*] Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü Doktora Öğrencisi, Bursa-Türkiye, ccicekdagi@gmail.com.

Aristoteles sonuç olarak her olumlama ile olumsuzlamadan birinin doğru ötekinin yanlış olmasının zorunlu olmadığını belirterek konuyu toparlamıştır. Doğru veya yanlış olmamasının zorunlu olmayışı bu tür geleceğe ait çelişik tekil önerme çiftleri açısından geçerli olmaktadır. Ama bu tür önermelerde çelişik çiftin birinin zorunlu olarak doğru diğerinin zorunlu olarak yanlış olacağı ama o an için bunun daha belirsiz olduğu yani kesin olmadığı unutulmamalıdır. Bunlardan biri olanağını gerçekleştirip gelecekte etkin hale geldiğinde ancak belirli yani kesin olarak doğru olabilecektir. Yine bu anlamda çelişiği olmadan tek ve ayrı alınan geleceğe ait bir önerme ne zorunlu ne de kesin bir doğru ya da yanlış değeri alabilecektir. Aristoteles bu durumun olma ya da olmama olanağına sahip olan olumsal durumdaki önermeler için söz konusu olduğunu ama böyle olmayan yani geçmişe ve şimdiye ait önermeler için geçerli olmadığını söylemektedir.

Sonuçta Aristoteles geleceğe ait önermelerde önceden bir zorunlu ya da olanaksız doğru veya yanlış durumunun olması halinde örneğin zorunlu olarak doğru olan bir önermeye ait olayın zorunlu olarak gerçekleşmesi, doğru olması olanaksız olan bir önermeye ait bir olayın da gerçekleşmemesi gerekecekti. Bu durum sağduyuya aykırı olduğu gibi insan özgürlüğü, iradesi ve seçimini de ortadan kaldırmaktadır. Bu nedenle geleceğe ait önermeler Aristoteles'in çözümüne göre belirsizlik içindedirler ve doğru veya yanlış olma olanağını eşit biçimde taşımaktadırlar. Belirsizlik yani olumsallık düşüncesi daha sonraki mantıkçıların doğru ve yanlışın yanı sıra üçüncü bir değer olarak belirsizi almalarına da yol açmıştır. Böylece Aristoteles'in bu konudaki çözümünün bir parçası da iki değerliliği esnetmesi olmuştur.

Kaynakça

Aristo (1996), Organon II, Önermeler, çev. Hamdi Ragıp Atademir, Milli Eğitim Basımevi, Ankara.

Aristoteles (2002), *Yorum Üzerine*, 2. basım, çev. Saffet Babür, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.

Aristotle (1941), *The Basic Works of Aristotle*, 35. ed., edr., Richard McKeon, tr., E. M. Edghill, Random House, New York.

Aristotle (1962), *The Categories*, *On Interpretation*, *Prior Analytics*, tr. Harold P. Cook-Hugh Tredennick, Harvard University Press, Cambridge.

Arıstotle (2002), *Categories and De Interpretatione*, tr. J. L. Ackrill, Clarendon Press, Oxford.

Bochenski, Jozef Maria (1951), *Ancient Formal Logic*, North Holland Publishing Company, Amsterdam.

İbn Sina (2006), *Kitâbu'ş-Şifâ*, *Yorum Üzerine*, çev. Ömer Türker, Litera Yayıncılık, İstanbul.

Ross, David (2002), *Aristoteles*, 2. basım, çev. Ahmet Arslan, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.

Shields, Christopher (2014), "Aristotle", The Stanford Encyclopedia of Philosophy, http://plato.stanford.edu/archives/spr2014/entries/aristotle/, (11.06.2015).

St. Thomas–Cajetan (1962), *Aristotle: On Interpretation, Commentary by St. Thomas and Cajetan (Peri Hermeneias)*, tr. Jean T. Oesterle, Marquette University Press, Milwaukee, Wisconsin.

Whitaker, C. W. A. (2007), *Aristotle's De Interpretatione, Contradiction and Dialectic*, Oxford University Press, New York.

Tamam-ı Adedî Usulü ve Bölme İşlemine Uygulanması

*Safiye YILMAZ ERTEN**

Öz

Makalede Osmanlı döneminde işlemlere pratiklik sağlaması için kullanılan tamam-ı adedî usulü tanıtılacaktır. Bu usul, işlem yapılırken sayının kendisi yerine onu en yakın 10'un kuvvetine tamamlayan sayının kullanılmasına dayanmaktadır. Tamam-ı adedî usulü toplama ve çıkarma işlemlerinde, özellikle de toplama ve çıkarmanın bir arada yapılması gereken durumlarda kullanılmaktadır. Tespit ettiğimiz kadarıyla ilk defa Mehmet Nadir, tamam-ı adedî usulünü bölme işlemine uygulamıştır. Klasik bölme işleminin aksine çıkarma yerine toplama işlemi kullanılmakta ve daha küçük bir sayı ile işlem yapılmaktadır. Bu nedenle Nadir, metodun kolay ve kullanışlı olduğunu belirtmektedir. Yöntem her bölme işleminde değil ama bazı özel sayılarla yapılan bölme işlemlerinde gerçekten kolaylık sağlamaktadır. Tamam-ı adedî usulü genel anlamda çok kullanışlı bir yöntem olmasa da özel durumlarda sağladığı kolaylık göz ardı edilemez. Ayrıca tamam-ı adedî ile bölme yönteminin Nadir'in alana orijinal bir katkısı olduğu düşüncesi de konunun özel olarak ele alınmasını önemli kılmıştır.

Anahtar Kelimeler: tamam-ı adedî, bölme, Mehmet Nadir, hesab-ı nazarî

* Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Felsefe Bölümü, Bilim Tarihi ABD, Doktora öğrencisi

Şimdi gelelim davanın ispatına:

Yukarıdaki şimdi tavzih için yaptığımız misali alarak onunla ispatı icra edelim:

Kasımın tamam-ı adedisi: 100 – 86 = 14 *tür. Biz, kendi bildiğimiz taksimi icra etmiş olalım. Onun kaidesi mucibince:*

795 = 9.86 + 21 …*(1)*

müsavatını yazmamız lazım gelir.

Lakin yukarıdaki 100 – 86 = 14 *müsavatından* 100 – 14 = 86 *münasebeti elde edilerek (1) müsavatında mahalline vaz' olunsa:*

9.(100 – 14) + 21 = 795 *olup, bundan:*

900 – 9.14 + 21 = 795 *yahut*

795 + 9.14 = 921 *olur ki davamız sübut bulmuş olur.*

Örnek üzerinde gösterilen bu ispattan sonra Nadir, herhangi bir tabanda genel bir ispat vermiş ve yöntemin uygulanışını örneklerle anlatarak konuyu tamamlamıştır.

Sonuç

Tamam-ı adedî usulü Osmanlı'da toplama ve çıkarma işlemleri yapılırken pratiklik sağlamak için kullanılmaktaydı. Fakat usulün bölme işlemine uygulanması tespit ettiğimiz kadarıyla ilk defa Mehmet Nadir'in eserlerinde görülmektedir. Tamam-ı adedî ile bölme yöntemine başka eserlerde rastlanmamış olması ve Nadir'in konuya başlarken kullandığı ifadeler, bu yöntemin Nadir'in alana orijinal bir katkısı olduğu fikrini kuvvetlendirmektedir.

Nadir'in anlattığı bu yöntem genel anlamda çok kullanışlı bir yöntem değildir. Fakat yine de bu usulle bölme işlemi yapılırken tamam-ı adedinin 1 olduğu durumlarda sağladığı kolaylık göz ardı edilemez.

Kaynakça

İzzet, M. (1926). *Yeni İlm-i Hesab.* İstanbul: Kanaat Kitabhanesi.

Nadir, M. (1916). Tamam-ı Adedî ile Usul-ü Taksim. *Darülfünun Fünun Fakültesi Mecmuası, Riyaziyat Kısmı*, Sene 1, Sayı 4, s.432-437.

Nadir, M. (1917). Tamam-ı Adedî ile Usul-ü Taksim'den Maabad, *Darülfünun Fünun Fakültesi Mecmuası, Riyaziyat Kısmı*, Sene 2, Sayı 5, s.535-538.

Nadir, M. (1926). *Hesab-ı Nazarî*. İstanbul: Milli Matbaa.

Re'fet, M. (1916). *Mücmel Hesab-ı Nazarî.* İstanbul: Necm-i İstikbal Matbaası.

Tuncer, T. (1995). *Matematik Sözlüğü*. İstanbul: Prof. Dr. Nazım Terzioğlu Basım Atölyesi.

Ali Sedad'ın Kavâ`idü't-Tahavvülât fî Harekâti'z-Zerrât Adlı Eseri, İçeriği ve Termodinamik ile İlgili Bölümlerinin Genel Bir Değerlendirmesi

*Levent ÇANKAYA**

Öz

Ali Sedad Bey'in 1883 yılında yayımlanan Kavâ`idü't-Tahavvülât fî Harekâti'z-Zerrât adlı çalışması son derece ilginç ve önemli bir çalışmadır. Söz konusu eserin ilk bölümlerinde; yazar, XIX. yüzyılın son döneminin en üst bilim dallarından biri olan termodinamik hakkında teknik bilgiler vermektedir. Kitabın son bölümlerinde ise ilk bölümlerde bahsedilen termodinamik kuramlardan destek alınarak; kelam atomculuğu üzerinden yeni bir okuma yapılmaktadır. Bu çalışmamızda, yaşadığı dönemin en güncel bilimsel gelişmelerinden haberdar olduğunu gördüğümüz Ali Sedad Bey'in Kavâ`idü't-Tahavvülât fî Harekâti'z-Zerrât adlı kitabının; içeriğinin verilmesi, öneminin belirlenmesi ve termodinamik ile ilgili olduğu görülen ilk bölümlerinin genel olarak bir değerlendirmesinin yapılmasına çalışılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Ali Sedad Bey, Termodinamik, Enerjinin Korunumu, Bilim Tarihi.

* Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilim Tarihi Ana Bilim Dalı, Doktora Öğrencisi, lcankaya@gmail.com.

Yazarın, enerjinin dönüşümü ile ilgili düşüncelerini şu şekilde özetleyebiliriz:

- Enerji, yoktan var edilemez veya var iken yok edilemez.
- Farklı enerji biçimleri birbirine dönüşürler.
- Isı, farklı enerji biçimlerine dönüşebilir. Tam tersine farklı enerji biçimleri de ısıya dönüşebilir.
- Yeryüzündeki bütün enerjinin kaynağı Güneş'tir.
- Tüm enerji biçimleri aslında atomların hareket etmesinden ibarettir.

Burada, Ali Sedad Bey'in bütün enerji biçimlerini harekete indirgeyen yaklaşımına özellikle dikkat edilmesi gerektiğini düşünmekteyiz.

Sonuç

Gelenekçi akım taraftarlarından biri olan Ali Sedad Bey'in bu çalışmanın konusunu oluşturan eseri, pozitif bilimler ile İslâmi düşüncenin aslında barışık olduklarına yönelik mücadelesini temsil etmektedir. Termodinamik bilimine giriş niteliğini taşıyan eserin ilk bölümleri; akademik bir çalışma hüviyetinde olmasa da, XIX. yüzyılın son döneminin koşulları göz önüne alındığında; bilimsel anlamdaki bazı hatalarına ve eksikliklerine rağmen genel olarak başarılıdır. Ali Sedad Bey, eserinin termodinamik ile ilgili bölümlerinde; Enerjinin Korunumu Yasası'na özellikle vurgu yaparak; tüm enerji biçimlerinin birbirine dönüşebileceğine ve gerçekleşen tüm oluşum ve bozulmaların arkasında yatan sebebin atomların hareketi olduğuna dikkat çekmektedir. Araştırmalarımıza göre modern anlamdaki termodinamiğin bu derece kapsamlı bir şekilde ülkemize girişinin, Ali Sedad Bey'in *Kavâ`idü't-Tahavvülât Fî Harekâti'z-Zerrât* adlı kitabı ile gerçekleşmiş olduğu anlaşılmaktadır.

Kaynakça

Akşin, S. (1995). *Türkiye Tarihi 3 Osmanlı Devleti 1600-1908*. İstanbul: Cem.

Ali Sedad. (1883). *Kavâ`idü't-Tahavvülât Fî Harekâti'z-Zerrât*. İstanbul: Matba`a-ı Osmaniye.

Ali Sedad. (1989). *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* içinde (Cilt. 2, s. 442). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.

Demir, R. (2007). Philosophia Ottomanica Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Türk Felsefesi: Cilt III. *Yeni Felsefe.* Ankara: Lotus.

Hayta, N., Ünal, U. (2005). *Osmanlı Devleti'nde Yenileşme Hareketleri*. Ankara: Gazi.

İhsanoğlu, E. (1985). *Açıklamalı Türk Kimya Eserleri Bibliyografyası*. İstanbul: Beta.

Saraç, C. (1992). Yüz On Yıl Önce Yayınlanmış İlk Türkçe Termodinamik Kitabı Hakkında. *Bilim Tarihi*, 14, 3-10.

Ülken, H. Z. (2011). *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*. İstanbul: Ülken.

Mustafa Satı Bey ve Biyoloji Tarihindeki Yeri*

*Çiğdem ÖZBAY***

Öz

Charles Darwin'in 1859 yılında uzun gözlemler ve çalışmalar sonucu yayımladığı Origin of Species (Türlerin Kökeni) adlı eserinde öne sürdüğü Evrim Teorisi, herkesin ilgisini çekmiş ve bu alanda çalışmalar yapılmaya başlamıştır. Dönemin düşünce yapısının değişiminde de rol oynayan bu teori, XX. yüzyıla yaklaşırken Osmanlı aydınlarının da dikkatini çekmiş özellikle teorinin toplumsal alana uygulanabilirliği üzerinde durulmuştur. Bu amaçla Batı'da Darwinci düşüncenin önde gelen savunucuları olan Ludwig Louis Büchner'in (1824-1899) ve Ernst Haeckel'in (1834-1919) önemli eserleri Osmanlı literatürüne kazandırılmış ve Darwin'in teorisi aktarılmaya ve anlatılmaya çalışılmıştır.Bu makalenin amacı da, Mustafa Satı Bey'in 1908-1909 yılları arasında Mülkiye Mektebi'nde verdiği etnografya dersinin notlarından oluşan Etnografya: İlm-i Akvâm adlı eserinde yer verdiği "ırk" ve "tür" meselesinde izlediği Darwinci yolu göstermek ve Darwin ve Evrim Teorisi'ne ilişkin eserler arasındaki yeri ve değerini ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Mustafa Satı Bey, *Etnografya: İlm-i Akvâm*, Evrim, Darwinizm.

---

* "Mustafa Satı El- Husrî'nin Etnografya Tarihimizdeki Yeri" (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi'nden), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.

** Doktora öğrencisi, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Felsefe Bölümü, Bilim Tarihi ABD. E-mail: cgdmby@gmail.com.

Sonuç

XIX. yüzyılda Batı dünyasında bilimsel ve düşünsel alanda yaşanan gelişmeler Osmanlıyı da etkisi altına almış görünmektedir. Özellikle Darwin ve Evrim Teorisi birçok tartışmaya sebebiyet vermiş, bu görüşü destekleyenler kadar itiraz edenler de olmuştur. Aynı zamanda bir İslam toplumu olan Osmanlının gelenek ile modernlik arasında kaldığı yıllarda bu teorinin aktarılması ve tartışma ortamı bulması da ayrıca önemlidir.

Mustafa Satı Bey'in bu eseri diğer eserlerden tercüme olmaması bakımından ayrılmaktadır. Satı Bey bu eserinde antropolojiye dair bilgileri- kavimlerin maddi ve manevi durumları, toplumsal hayatları, yaşam tarzları vb.- vermeden önce insanın menşeini ve doğadaki konumunu sorgulamaya çalışmış, bunu da herhangi bir görüşün taraftarı olmadan nesnel bir biçimde tartışmıştır. Terimlerin arasında kaybolmadan anlaşılır bir dille kaleme aldığı bu eseri ile Satı Bey'in, Evrim Teorisi'ne ilgi duyan tüm okuyuculara hitap ettiği de söylenebilir.

Öyle anlaşılmaktadır ki Satı Bey, bu antropoloji kitabını yazmadan önce sıkı bir literatür taraması yapmış ve Batı'da tartışılan yeni fikirlere, yeni araştırma alanlarına ve konularına hakim bir konum kazanmıştır. Ülkemizde eğitimci kimliği ön plana çıkan Satı Bey'in doğa bilimleri konusunda da etkili bir isim olduğunu göstermek bakımından da bu eserinin önemli olduğunu düşünmekteyiz.

Ülkemizde kısa bir geçmişe sahip olan Bilim Tarihi çalışmaları, çeşitli sebeplerle dikkate alınmamış metinlerin dilimize kazandırılması sayesinde daha etkin bir hal alacak, tarihimizde karanlık kalmış noktaların aydınlığa kavuşması sağlanacaktır inancındayım.

Kaynakça

Ali Sedad Bey (1300). *Kavâid-i Tahavvülât fî Harekât-ı Zerrat*. İstanbul

Bahadır, Osman (2102) .*Osmanlılardan Cumhuriyete Bilim*. İstanbul: Cumhuriyet

Darwin, Charles (2005). *Türlerin Kökeni*. Ankara: Onur.

Demir, Remzi (2007). *Philosophia Ottomanica*. Cilt 3. Ankara: Lotus

Doğan, Atila (2012). *Osmanlı Aydınları ve Sosyal Darwinizm*. İstanbul: Küre

Edhem Necdet (1913). *Tekâmül ve Kanunları*. İstanbul.

Haeckel, Ernst (1326). "Kâinatın Muammaları". Baha Tevfik (Çev.). *Felsefe Mecmuası*. c.1, s.3, İstanbul.

Haeckel, Ernst (2014). *Vahdet-i Mevcud: Bir Tabiat Âliminin Dini*. Baha Tevfik, Ahmet Nebîl (Çev.). Remzi Demir, Bilal Yurtoğlu, Ali Utku (Sadeleştirenler). Konya.

Kalaycıoğulları, İnan (2013). "Subhi Edhem ve Lamarckizm Adlı Eseri". *Dört Öğe*, Sayı 4.

Kalaycıoğulları, İnan (2014). "Ahmet Nebîl ve İnsanın Menşe'i". *Dört Öğe*, Sayı 6.

Mustafa Satı el-Husri (1327). *Etnografya: İlm-i Akvâm*. İstanbul.

Şemsettin Sami (1879). *İnsan*. İstanbul.

Yurtoğlu, Bilal. (2014). *Mecmua-i Ulum*, Konya.

için gerekli olan *Bilim ve Teknoloji İncelemeleri* gibi kurumsallaşmalarda bilim tarihini aktifleştirecek bir çağrıdır. Bu çağrı, bilim tarihi disiplininin bilgi kuramsal temellerini de, eleştirel rasyonalitenin bir gereği olarak, sürekli dinamik tutacağından, problem tespit eden, çözüm önerisi getiren, bu önerilerde sınırlandırma ayracının içerisinde düşmek koşuluyla çoğullaşan ve her çözümde yeni problemler tespit ederek kendi ilerlemesini de sürdüren bir sosyal bilim olarak bilim tarihinin sürdürülebilirliğinde geçerli bir alternatifin de ifadesi konumundadır. Bilim tarihçisi tarafından yapılması gereken, her ne kadar Popper'ın orijinal tezleri gereği pozitivist bilim tarihi tarihsici yönelimiyle bilimsellik dışında yer alsa da, hangi alternatifin 21. yüzyılın mevcut problem durumuna yanıt vermekte daha işlevsel olduğuna karar vermektir.

Kaynakça

Comte, Auguste (2001). *Pozitif Felsefe Kursları*. çev. Erkan Ataçay. İstanbul: Sosyal Yayınları.

Demir, Remzi (2015). "Türkiye'de Bilim Tarihi Araştırmalarının Gelişimine Genel Bir Bakış (1532-1993) -1". *Bilim ve Ütopya*. Sayı 253, Temmuz 2015, s. 66-70.

Jasanoff, Sheila (2000). "Reconstructing the Past, Constructing the Present: Can Science Studies and the History of Science Live Happily Ever After?". *Social Studies of Science*, Vol. 30, No 4 (Aug., 2000), s. 621-631, Sage Publications Ltd.

Kuhn, Thomas (1992). "Keşfin Mantığı mı Yoksa Araştırmanın Psikolojisi mi?". *Bilginin Gelişimi & Bilginin Gelişimiyle İlgili Teorilerin Eleştirisi*. ed. Imre Lakatos & Alan Musgrave, çev. Hüsamettin Arslan, s.1-29. İstanbul: Paradigma Yayınları.

Kuhn, Thomas (2000). *Bilimsel Devrimlerin Yapısı*. Çev. Nilüfer Kuyaş. İstanbul: Alan Yayınları.

Nickles, Thomas (1995). "Philosophy of Science and History of Science". Osiris, Vol.10 (Constructing Knowledge in the History of Science), s. 138-163, The University of Chicago Press.

Popper, Karl (2005). *Unended Quest – An Intellectuel Autobiography*. London: Routlegde.

Popper, Karl (2008). *Tarihsiciliğin Sefaleti*. çev. Sabri Orman. İstanbul: Plato Film Yayınları.

Popper, Karl (2012). *Bilimsel Araştırmanın Mantığı*, çev. İlknur Aka – İbrahim Turan, 5. Baskı, İstanbul: YKY.

Popper, Karl (2015). *Hayat Problem Çözmektir –Bilgi, Tarih ve Politika Üzerine-*. çev. Ali Nalbant. 5. Baskı, İstanbul: YKY.

Sarton, George (1916). "The History of Science". *The Monist*, Vol. 26, No.3 (July), s. 321-365, Hegeler Institute.

Sarton, George (1924). "The New Humanism". *Isis*, Vol. 6, No. 1, s. 9- 42, The University of Chicago Press.

Sarton, George (1962). "History of Science". *On The History of Science*, Ed. Dorothy Stimson, s. 1-14, Cambridge: Harvard University Press.

Sarton, George (1962b). "Four Guiding Ideas", *On The History of Science*, Ed. Dorothy Stimson, s. 15-22, Cambridge: Harvard University Press.

Sayılı, Aydın (1991). *Mısırlılarda ve Mezopotamyalılarda Matematik, Astronomi ve Tıp*. 3. Baskı. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Sayılı, Aydın (2010). *Hayatta En Hakiki Mürşit İlimdir*. Editör: Remzi Demir, Derleyen: İnan Kalaycıoğulları. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.

Wittgenstein, Ludwig (2006). *Tractatus Logico-Philosophicus*. çev. Oruç Aruoba, İstanbul: Metis Yayınları.

Mehmed Münir Ertegün ve Kavânîn-i Tabî'iyye

*Tuba UYMAZ**

Öz

19. yüzyıl ile başlayan süreçte Osmanlı düşünürleri, Türk toplumunun temel problemlerini, Batı'nın bilim ve felsefesini alarak aşmaya çalışmışlardır. Böylece materyalizm, pozitivizm ve evrimcilik gibi çeşitli felsefi akımlara yönelmişlerdir. Bu düşünürlerden biri olan Mehmed Münir Ertegün ise Herbert Spencer'dan çok etkilenmiş ve Kavânîn-i Tabî'iyye adlı eseri Osmanlı Türkçesi'ne kazandırmıştır.

Anahtar Kelimeler: Herbert Spencer, Mehmed Münir Ertegün, *Kavânîn-i Tabî'iyye*, evrimcilik.

Mehmed Münir Ertegün and Kavânîn-i Tabî'iyye

Abstract

The process that began with the 19th centrury, Ottoman intellectuals, transferring Western science and philosopy, have tried to overcome the main problems of Turkish society. So they turned to various philosophical doctrine like materialism, positivism, evolutionism. One of these intellectuals that Mehmed Münir Ertegün was affected by Herbert Spencer and he translated Spencer's study to Ottoman Turkish named as Kavânîn-i Tabî'iyye.

Keywords: Herbert Spencer, Mehmed Münir Ertegün, *Kavânîn-i Tabî'iyye*, evolutionism.

* Arş. Gör., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Felsefe Bölümü, Bilim Tarihi Anabilim Dalı. e-posta: tubauymaz1983@gmail.com

gün gibi aşikâr olur. Ve bundan henüz ba'zı hadisâtın kanûnlara ircâ' edilmediği halde ne için sâirlerinin kavânîni keşfolunmuş bulunduğu anlaşılıyor. Kavâninin keşf edilmelerindeki tertibin anların tekrar vukû' ve şiddet te'sîrleri ile mütenâsib oldukları ve mühim, şâyân-ı dikkat, basît ve mahsûs olan hadisât daha sık ve vâzıh bir sûretde tekrarımıza ma'rûz bulundukları için evvel-be-evvel ma'lûm ve münkeşif oldukları halde nâdir el vukû', az mühim, az câlib-i dikkat, çok müşevveş ve çok mücerred daha ba'zı hâdisâtın kavânîni mechûl bulunacaktır. Ba'zı defalar meydan muârazaya konulan bir eşkâl dahi bu sûrette hal olunmuş bulunuyor: Kavânînin 'umûmiyeti niçin alelen kat'î olarak tesis etmediği sual olunursa buna, çünkü daha bir takım hâdiseler vardır ki tertîb inkişâf itibariyle anların süresi henüz gelmemiş ve onlara kanûnun en sonra tatbîk edilmesi zarûrî bulunmuştur, diye cevap veririz. Bugün bizim tekrar vukû'a geleceğini haber verebileceğimiz ahvâl eşya şimdi mevcûd ahvâl-i eşyanın aynıdır. İlm el hayât ve ilm el ictimâ'nın zaman-ı vahidde veya müte'âkiben vukû'a gelen ba'zı hâdîsâtı henüz kavanine ircâ' edilmiş olmasından hâdisât mezkûnin bir kanûna tâbi' bulunmadıklarını istidlâl doğru değildir. Belki **[24]** kavânîn-i mezkûre vesâit tahlîliye-i hazıramızın fevkinde bulunduğunu teslim etmek lazım gelir. Birçok vakitden beri sunûf-u basîte-i hadisâtdaki sebât ve intizâmı [kanûn] keşf etmiş bulunduğumuz gibi bir kaç vakitden beride sunûf-u ulviye-yi hâdisâtdaki sebât ve intizâma muttali' oluyoruz. Şimdi ise daha 'ulvî sınıfa 'âid hâdiselerin kavânînini henüz keşf edemediğimiz kavânîn-i mezkûrenin yokluğunu iddiaya salâhiyyet bahş olamaz. Belki mülakâtımızın za'f-ı hasbiyle anların fî el-hâl istintâc ve izâh edilmelerine muvaffak olunamadığına hükum ederiz. Günden güne tezâyüd etmekde olan ta'mîm ilmi fî el-hâl istintâc vâsıl olmuşdur gibi abes bir iddia bulunursa buna iltifa etmeyiz. Aksi takdirde insanlar gitdikçe en muğlâk ve en mazlum olan hâdisâtın kavânînini keşfe muraffak olabileceklerini istintâc emr zarûrîdir.

Son

Kaynakça

Adıvar, Abdülhalk Adnan. (2012). *Tarih Boyunca İlim ve Din*, İstanbul.

Demir, Remzi. (2007). *Philosophia Ottomanica*, Cilt 3, Ankara.

Doğan, Atilla. (2006). *Osmanlı Aydınları ve Sosyal Darwinizm*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2006.

Korlaelçi, Murtaza (2002). *Pozitivizmin Türkiye'ye Girişi*, Ankara.

Ronan, Colin A. (2003). *Bilim Tarihi*, çev: Prof. Dr. Ekmeleddin İhsanoğlu, Prof. Dr. Feza Günergun, Ankara.

Ülken, Hilmi Ziya. (1999). *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, İstanbul.

İnternet adresi

https://tr.wikipedia.org/wiki/M%C3%BCnir_Erteg%C3%BCn

Hakikatin Şöleni: "Güzel"le Karşılaşma ve Başlangıcın Yıkımı*

*Senem KURTAR***

Öz

Kalos logoi. Güzeli ancak güzel sözler anlatabilir. Güzelin anlık görünüşü için yer açan bu sözler onun eşsiz görüntüsünün övgüsü ve onun tarafından bahşedilen bir armağan olabilir. Ancak güzelle bu eşsiz, ürkünç ve gizemli karşılaşma modern kentlerin, kalabalıkların, bilimin ve teknolojinin kuşattığı, güzelin yalnızca estetik beğeniye indirgendiği dünyamızdan oldukça uzaklarda bırakılmış, unutulup yitirilmiş bir hakikattir. Bu hakikat, övgüyle arzulanan ve sevgide lütfedilendir. Zeus'un Nemesis'in güzelliğiyle baştan çıkması, ihlal ya da tecavüzün zorunluluğunda aranmalıdır. O, Helen'in güzelliğine övgüde, Platon'un özellikle Phaedrus ve Şölen gibi muhteşem diyaloglarında saklı kalmıştır. Modern dünyada bize bunu yeniden anımsatacak yeni başlangıçlara çağıran ise Heidegger'in aletheia yorumu dur. Bu, Antik Yunan'ın Gloria Dei, Tanrı'nın asaleti, ihtişamı, aydınlatan kutsaması ve bahşeden ışığıyla karşılaşmaya açık olmaya çağrıdır. Peki, bu karşılaşmanın zorunluluğu nedir? Bu zorunluluk, ananke yani tüm sınır ve ilişkilerin olanaklılığı olan amansız güçtür. Bu güç sınırlı varoluşa, görünüşe gelenin eşsizliğini verir. Böylelikle, güzelle karşılaşma usun, kavrayışın, algının ve dolayısıyla her tür varoluş yolu/biçiminin hakikat karşısında kendi sınırlarını bilmesi ve hakikatin aletheik yıkımıyla yüzleşmesidir. Bu yüzleşme mevcutların kurulu düzenini bir anda yerle bir eden yeni başlangıcın habercisidir. Bu nedenle güzelle karşılaşmanın coşkusu,

---

* Bu çalışma, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarafından düzenlenmiş olan 24-26 Mart 2014 tarihli III. Hasan Ünal Nalbantoğlu Sempozyumu'nda sunulmuş *Hakikatin Şöleni: "Güzel"* başlıklı bildirinin genişletilip düzeltilerek makaleleştirilmiş halidir.

** Yrd. Doç. Dr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Felsefe Bölümü, e-posta: skurtar@ankara.edu.tr

gibidir. O, varlık ve hakikat arasındaki kökensel bağdan yola çıkarak bu savunusunu şöyle gerekçelendirir: Şeylerin açıklığı, görünüşe gelmede ve onun yoluyla yarı aydınlığa kavuşur. Bu nedenle, varlığın görünüşe gelme olayı daima ışık ve karanlığın dansına benzer. Bu dans, alacakaranlıktır. O halde, Heidegger varlık güzel olduğu için görünmek ister mi demektedir? Varlığın hakikati bu olamaz mı? Yalnızca güzel olan kendini açabilir; denilemez mi? Bu durumda, varlıkla karşılaşma tüm şeylerin varoluşuyla ve dolayısıyla onların yakınlığıyla ilintilidir. Bu bağlamda Heidegger için, varlığın bir varoluşa yaklaşması güzelliği yoluyla ve güzelliğinde olanaklıdır. Varlığın güzelliği, varlığın cazibesi, baştan çıkarıcılığıdır da denilebilir. Bu, bir gerilimdir. Kendini bir açıklığa teslim edenin güzelliği ile bu açıklığa sahip olma isteğinin sonsuz başarısızlığında süren bir gerilimdir. Ya da şöyle söyleyebiliriz: varlıktır sonsuzca güzeli arzulayan. Bu, varlığın baştan çıkmayı arzulamasıdır. Varlığı açığa çıkmaya ayartandır güzel. Peki, o zaman güzel nedir? Platon'dan beri yanıt bekleyen yanıtsız soru… Hala bir soru. Eğer onu anlatacak sözlerden yoksunsak Lysias gibi, sessizlikle ona adanmak belki de en güzelidir. O, böylece, yeryüzü üzerine yükselecek ve yıldızlar onun etrafında parlayacak, kalbindeki sonsuzluk düşü ışıldayacak. Yeryüzü daha uzağa ve daha uzağa çekilerek batıyor gibi görünecek. Eğer o, bu durumda, onu yitirilmiş aşkına geri götüren varlığı kalbinde derin bir biçimde duyumsarsa belki o zaman ışığını yeryüzüne yansıtacak.

Kaynakça

Gadamer, H. Georg (1987). *The Relevance of the Beautiful and Other Essays,* çeviri: Nicholas Walker, derleme: Robert Bernasconi, UK: Cambridge University Press.

Heidegger, Martin (1968). *Introduction to Metaphysics,* çeviri: Ralph Manheim, USA: Vail-Ballou Press.

Heidegger (1971). *Poetry, Language, Thought,* çeviri ve giriş: Albert Hofstadter, NY: Harper & Row Publishers.

Heidegger (1975). *Early Greek Thinking* , (Translated by D.F. Krell & F.A. Capuzzi), New York: Harper & Row Publishers, 1975.

Heidegger (1977). *The Question Concerning Technology and the Other Essays,* çeviri ve giriş: William Lovitt, NY: Harper & Row Publishers.

Heidegger (1991), *Nietzsche,* Cilt III-IV, çeviri: Joan Stambaugh, David Farrell Krell, Frank A. Capuzzi, derleme: David Farrell Krell, NY: HarperCollins Publishers.

Heidegger (1996). *Hölderlin's Hymn "The Ister"*, çeviri: William McNeill ve Julia Davis, Bloomington: Indiana University Press.

Heidegger (1998). "Letter on Humanism", *Pathmarks* içinde, çeviri: Frank A. Capuzzi, derleme: William McNeill, s.239-277, USA: Cambridge University Press.

Heidegger, Martin (2002). *Being and Time*, çeviri: John Macquarrie ve Edward Robinson, USA: Blackwell Publishing.

Keats, John (2001). *Complete Poems and Selected Letters of John Keats*, Modern Library Classics.

Nietzsche, G.W. Friedrich (1967). *The Will to Power*, çeviri: Walter Kaufmann ve R. J. Hollingdale, NY: Random House.

Nietzsche (1989). "On the Genealogy of Morals", çeviri: Walter Kaufmann ve R. J. Hollingdale, *On the Genealogy of Morals and Ecce Homo* içinde, NY: Vintage.

Nietzsche (2006). *Thus Spoke Zarathustra*, çeviri: Adrian Del Caro, derleme: Robert Pippin, UK: Cambridge University Press.

Plotinus (1991). *Enneads,* Abridged Edition, çeviri: Stephen Mac Kenna, UK: Penguin Classics.

Scott, Charles E. (2007). *Living with Indifference*, USA: Indiana University Press.

Hyland, Drew A. (2008). *Plato and the Question of Beauty*, USA: Indiana University Press.

Pascal, Blaise (2005). *Pensees* (Thoughts), çeviri: W.F. Trotter, USA: Oregon State University.

Plato (1997). *PLATO Complete Works,* çeviri ve derleme: John M. Cooper, Associate Editor Cambridge / Indianapolis: Hackett Publishing Company.

Rilke, Rainer Maria (2006). *Duino Elegies* (A Bilingual Edition), çeviri: David Young, NY: W. W. Norton & Company.

Trakl, Georg (1992). *Poems and Prose* (A Bilingual Edition), çeviri ve giriş: Alexander Stillmark, Evanston, Illinois: Northwestern University Press.

Vernant, Jean-Pierre (2002). *The Universe, The Gods, and Men*, çeviri: Linda Asher, NY: HarperCollins.

Moralitenin Bir Eleştirmeni Olarak Bernard Williams

*Barış MUTLU**

Öz

Bernard Williams, etik literatürde moral felsefeye dair bildiğimiz okumalardan çok farklı bir yolda ilerler. Moral teorilerin birçok yükümlülüğü kapsayan etik yaşamı darlaştırdığını, etiği salt moralitenin yükümlülükleri ile ele aldıklarını düşünür. Ona göre bu süreç kısmen Sokrates ile başlamış, Platon, Aristoteles ile devam etmiş, özellikle Kantçılık, Utiliteryanizm, Sezgicilik gibi modern teorilerle sürmüştür. Bu filozoflar Sokrates'in "Nasıl yaşamalı?" sorusuna cevap verecek bir Arşimet noktası arayışı içerisinde olmuş, pek çok alanda karşımıza çıkan yükümlülükleri görmezden gelircesine salt moral yükümlülük üzerinde durmuşlardır. Oysa Williams'a göre etik yaşam, birçok iyiyi, çatışmayı, gri alanı barındıran farklı yükümlülüklerden oluşur. Kendisi salt moral yükümlülük ile hareket etme illüzyonundan kurtulmamız gerektiğini, yaşamı real bir şekilde ele alacak, farklı yükümlülükleri görmezden gelmeyen bir araştırma, soruşturma ile hareket etmemiz gerektiğini belirtir.

Anahtar Kelimeler: Bernard Williams, Etik Yaşam, Moralite, Yükümlülük

* Arş. Gör. Dr, Van YYÜ, Felsefe Bölümü, barismutlu_79@yahoo.com.

Nihai olarak şunu da söyleyelim: Williams etiğe ve felsefeye yönelik yıkıcı eleştirilerinde belki de arzu ettiğimiz sistematik bir yaklaşım ortaya koymamış olabilir. Ancak onun moralitenin hastalıklı yapısına dair teşhislerine hak versek de bu hastalıklara dair bir reçete talep etmemiz haksızlık olacaktır. Çünkü zaten tektipleştirici, bizi salt kurallarla ele alan, karakter üzerinde durmayan yaşamlarımızda, biraz da bu yapı içerisinde çatlaklar açmak ve bu çatlaklarla yaşamın çoraklaşmasına set çekmek gerekir. Williams yaşamın söz konusu çoraklaşmasının önüne geçmek ve bizi konforlu kılacak kurallar paketinden uzak tutmak için felsefi etiğe, özellikle de felsefeye şüpheyle yaklaşır. Ancak, onun Nietzscheci tinde eleştirileri ciddiye alınmayı fazlasıyla hak ediyor, özellikle tektipleşmenin, kitleleşmenin bu denli başat olduğu tüketim toplumunda her türlü tektipleşme, etiğin salt belli kurallara indirgenerek ele alınması ile eş güdümlü gitmektedir. Williams'ın Camus'ya giderek işaret ettiği gibi, karakterlerimizin tartışma konusu olmadığı yerde yapacağımız şey, basitçe belli kurallar kümesini, yöntemini benimsemek olacaktır.

Kaynakça

Aristoteles. *Nikhomakhos'a Etik*. (2000). Çev. S. Babür, Ankara: BilgeSu.

Crisp, R. (1997). *Virtue Ethics*. Ed. R. Crisp & M. Slote, Oxford: Oxford.

Hursthouse, R. (1999). *On Virtue Ethics*, Oxford: Oxford.

Hünler, S. .Z. (1997). *Rawls ve MacIntyre İki Adalet Arasında Liberal ve Komunitaryan Düşüncelerin Çatışma Alanı*, Ankara: Vadi.

Jenkins, M. P. (2006). *Bernard Williams*, London: Acumen.

Kant. Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi. (2009), Çev. İ. Kuçuradi, İstanbul: Türkiye Felsefe Kurumu.

Louden, R. (2007). "The critique of the morality system". *Bernard Williams*.

MacIntyre, A. (1983). "The Magic in the Pronoun "My"", *Ethics*, 94, No. 1.

Maclntyre, A. (2001). *Erdem Peşinde*, Çev. M. Özcan, İstanbul: Ayrıntı.

Mutlu, B. (2015). *Martha Nussbaum'da İyi Yaşam ve Talih*, yayımlanmamış doktora tezi, Ege Üniversitesi.

Thomas, A. (2007). Ed. "Introduction", *Bernard Williams*, Cambridge: Cambridge.

Williams, B. (1982), *Moral Luck*, Cambridge: Cambridge.

Williams, B. (1993), *Shame and Necessity*, Berkeley: University of California.

Williams, B. (2006). *Ethics and the Limits of Philosophy*, London&New York: Routledge.

KİTAP TANITMALAR/Book Reviews

Rastlantı ve Zorunluluk-Modern Biyolojinin Doğa Felsefesi

(Le Hasard et la Nécessité: Essai Sur la Philosophie Naturelle de la Biologie Moderne)

Jacques Monod, éditions du Seuil, 1970.
Çeviren: Élodie Eda Moreau,
Alfa Yayınları, İstanbul, 2012.

Yasin KARAMAN[*]

1965 yılında "enzimin genetik kontrolü ve virüs sentezi ile ilgili keşiflerinden dolayı" François Jacob ve Andre Lwoff ile birlikte "Nobel Fizyoloji veya Tıp" ödülünü kazanan Jacques (Lucien) Monod'nun 1970 tarihli ünlü eseri *Rastlantı ve Zorunluluk*'a (*Le Hasard et la Nécessité*) Türkçe okurları olarak, meslekten felsefeci olmamasına rağmen ülkemizdeki felsefe kültürüne önemli katkılar yapmış Vehbi Hacıkadiroğlu'nun daha önceki (1997) bir çevirisi sayesinde uzun zamandır aşinayız. Elimizdeki bu yeni çevirinin önemli katkılarından birisi, biyoloji felsefesi üzerine eğitim almış ve biyolojinin teknik jargonuna daha hâkim bir çevirmen tarafından yapıldığı için, bilimsel ve felsefi pek çok önemli tartışma içeren bir metni, tüm iyi niyetine karşın konuya vakıf olmayan birinin çevirisinden okumanın beraberinde getirdiği terminolojik sıkıntıların ortadan kaldırılmış olmasıdır. İkinci ve belki daha önemlisi, tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de etkilerini gösteren, son kırk yıldır kabaca "teolojik

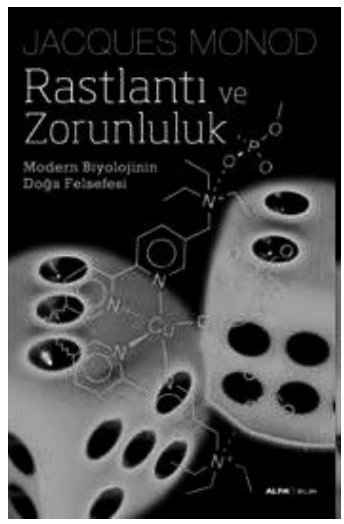

[*]Araştırma Görevlisi, Ankara Üniversitesi, DTCF, Felsefe Bölümü.

dardır ve kitapta filozofun bu eleştirileri ile ilgili olarak zarif bir biçimde "en iyi ihtimalle mekanik açıklama yapan 'kaba materyalizmden' hareketle oluşturulmuş ve sonuçta 'nesnel bir biçimde idealist' hale gelmiş bir görüşün söz konusu olduğunu" söyler. Ancak yapacak bir şey yoktur, modern biyolojinin açıklama modeli tam anlamıyla mekaniktir. Gerçekten de Monod "noosfer"le ilgili olarak düşüncelerin organizmalarla benzer özelliklere sahip olabileceğini savunmaktadır, düşünceler de organizmalar gibi varoluşlarını sürdürme ve çoğalma eğilimine sahiptirler, onlar gibi birleşir ve kaynaşabilirler, içeriklerini başkalarına aktarabilirler ve evrimleşirler. Evrimde ise seçilimin rolü çok büyüktür ve belli düşünce yapılarının diğerlerine göre daha uzun hayatta kalmaları iki seviyede mümkündür: Zihinde ve uygulamadaki başarıda. Burada Spinoza'nın *Etika*'daki "fikirlerin düzen ve bağıntısı, şeylerin düzen ve bağıntısıyla bir ve aynıdır" önermesinin etkilerini görmemek ise olanaksızdır. Bu karşılıklılığa (*correspondence*) olan bağlılık ise Monod'nun "felsefesine" yöneltilen eleştirilerin çekirdeğini oluşturur.

Çok konuştuk, Jacques Monod'nun eseri yukarıda kabaca bahsedilenlerden hem çok daha zengin hem de argümanların öne sürülme üslubu çok daha keyifli. Kerem Cankoçak'ın önsözünde belirttiği gibi, bilim ve felsefede henüz sona ermemiş tartışmalara kapı aralamak için ideal olan bu eserin okunmasını önermek üzere kaleme alınmış bu tanıtım yazısını Wittgenstein'dan bir alıntı ile bitirmek istiyorum: "Okurun yapabileceğini okura bırak". Biraz geç kalınmış olacak ama zararın neresinden dönülse kârdır.

Kaynakça

Althusser, L. (2003). *Felsefe ve Bilim Adamlarının Kendiliğinden Felsefesi*. Alp Tümertekin (Çev.). İstanbul: İthaki Yayınları.

Feyerabend, P. (2015). *Bilimin Tiranlığı.* Barış Yıldırım (Çev.). İstanbul: Sel Yayınları.

Heimsoeth, H. (2014). *Kant'ın Felsefesi*. Takiyettin Mengüşoğlu (Çev.). Ankara: Doğu-Batı Yayınları.

Monod, J. (2012). *Rastlantı ve Zorunluluk*. Élodie Eda Moreau (Çev.). İstanbul: Alfa Yayınları.

Felsefe ve Bilim Tarihi Yazıları

Hakemli Dergi

dörtöge

Editörler/Editors

Prof. Dr. Yavuz Unat
Kastamonu Üniversitesi, Felsefe Bölümü

Prof. Dr. Hüseyin Gazi Topdemir
Muğla Üniversitesi, Felsefe Bölümü

Editör Yardımcısı/Assistant Editor

Doç. Dr. Sibel Kibar
Kastamonu Üniversitesi, Felsefe Bölümü

Yayın Kurulu / Editorial Boards

Prof. Dr. Kenan Gürsoy
İstanbul Aydın Üniversitesi

Prof. Dr. F. Jamil Ragep
McGill University, Canada, Director Institute of Islamic Studies Canada Research Chair in the History of Science in Islamic Societies

Prof. Dr. Şafak Ural
İstanbul Üniversitesi, Felsefe Bölümü

Prof. Dr. Feza Günergun
İstanbul Üniversitesi, Bilim Tarihi Bölümü

Prof. Dr. Hüseyin Gazi Topdemir
Muğla Üniversitesi, Felsefe Bölümü

Prof. Dr. Yasin Ceylan
ODTÜ, Felsefe Bölümü

Prof. Dr. Yavuz Unat
Kastamonu Üniversitesi, Felsefe Bölümü

Prof. Dr. Hasan Sacit Keseroğlu
Kastamonu Üniversitesi, Bilgi ve Belge Yonetimi Bölümü

Doç. Dr. Sibel Kibar
Kastamonu Üniversitesi, Felsefe Bölümü

ISSN: 2146-7064
Yerel Süreli Yayın

Yıl: 12 Sayı: 24 Aralık 2023
Hakemli dergidir altı ayda bir yayınlanır.
Kuruluş Tarihi: 01.01.2012

İmtiyaz Sahibi:
Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti. Adına
Nevzat ARGUN

Bu Sayının Editörü:
Prof. Dr. Hüseyin Gazi TOPDEMİR

Yazı İşleri Müdürü:
Hilal SÜSLÜ ARGUN

Görsel Tasarım ve Mizanpaj:
Mehtap Yürümez - Erdal Tarkan Kara

Baskı - Cilt: *Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519*
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

© DÖRT ÖGE, *Nobel Akademik Yayıncılık Tic. Ltd. Şti. tarafından yayınlanmaktadır. DÖRT ÖGE dergisinin isim ve yayın hakkı Nobel Akademik Yayıncılık Tic. Ltd. Şti.'ye aittir. Dergide yayınlanan yazı, fotoğraf, harita, illustrasyon ve konuların her hakkı saklıdır. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir. Makalelerdeki görüşlerin sorumluluğu yazarına aittir. Yazıların yayın hakkı DÖRT ÖGE dergisine devredilmiş sayılır. Bu devir sanal ortamda yayımlanmayı da kapsar. Dergiye gönderilen yazılar basılsın ya da basılmasın, iade edilmez.*

Sekreter
Arş. Gör. Batuhan Akgündüz
Selçuk Üniversitesi, Felsefe Bölümü

İletişim:
Prof. Dr. Yavuz UNAT
Kastamonu Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi,
Felsefe Bölümü, Kuzeykent, 36100, Kastamonu
Gsm: 0542 454 12 24
e-posta: dortogedergisi@gmail.com
yunat@kastamonu.edu.tr – hilalargun@nobelyayin.com

Yazışma Adresi:

Abdulkadir Geylani Cad. No: 2-A Yenimahalle Ankara
Tel: 0312 418 20 10 - Faks: 0312 418 30 20
www.nobelyayin.com/dortoge e-posta: dortoge@nobelyayin.com

Abonelik: *Nobel Akademik Yayıncılık'ın aşağıda belirtilen hesaplarına abonelik ücretini yatırdıktan sonra, havale, ad-soyad ve adres bilgilerinizi faks numaramıza veya* ***dortoge@nobelyayin.com*** *adresimize yolladığınızda aboneliğiniz gerçekleşecektir.*

Yıllık abonelik: 30 TL
Öğrenci abonelik: 20 TL
Kurumsal abonelik: 40 TL

Nobel Akademik Yayıncılık Tic. Ltd. Şti.
İş Bankası Meşrutiyet Ankara Şubesi Hesap No: 4213 0977915
IBAN: TR49 0006 4000 0014 2130 9779 15
Posta Çeki Hesabı: 6358768

Dört Öge Dergisi 13. sayısından itibaren yılda iki defa Haziran ve Aralık aylarında yayımlanmaktadır.

Dört Öge Dergisi hakemli bir dergidir. The Philosopher's Index tarafından birinci sayıdan itibaren taranmaktadır.

İÇİNDEKİLER / Table of Contents

Editörden/Editorial v

HAKEMLİ ARAŞTIRMA YAZILARI/Refereed Articles

Macit Gökberk'te İnsan, Teknik ve Kültür 1
Human, Technique and Culture in Macit Gökberk
HASAN AYDIN, MERVE YÜKSEL

Felsefesiz Bilim Tarihi Mümkün Müdür? 27
Is a History of Science Without Philosophy Possible?
HÜSEYİN AYDOĞDU

Bilim Tarihinde Dönüm Noktası: Milet Okulu 53
Milestone in History of Science: Milesian School
ERCAN SALĞAR

Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. Yılında Biyoloji Çalışmaları ve Biyoloji Temelli Bilim Tarihinin Bir Değerlendirmesi 71
The Evaluation of Biological Studies and the Biology-Based History of Science on the 100th Anniversary of the Republic of Turkey
NEFİSE BARAK

DERLEME MAKALELER / Review Articles

Bilim Tarihinde Öncelik Tartışmaları: Newton Örneği 85
Polemics of Priority in the History of Science: The Case of Newton
CEVDET COŞKUN

Cemal Yıldırım'ın Bilim Tarihi ve Felsefesine Katkıları 111
Cemal Yıldırım's Contributions to the History and Philosophy of Science
VURAL BAŞARAN

DİĞER HAKEMLİ ARAŞTIRMA MAKALELERİ /
Other Peer-Reviewed Research Articles

Radikal Simülasyonculuk Ekseninde Halk Psikolojisinin Nörobiyolojiye İndirgenebilirliği.....121
Reducibility of Folk Psychology to Neurobiology by Means of Radical Simulationism
EMRE ARDA ERDENK

Jacob Moleschott'un "Deverân-ı Hayât" Adlı Eserinin Kısmi Tercümesi....141
Partial Translation of Jacob Moleschott's work named "Deverân-ı Hayât"
HARUN ÇAKAN

MONOGRAFİ MAKALE / Monograph

Mevlevî Bir Hekimin Tarihsel İzdüşümü: Feridun Nâfiz Uzluk (1902-1974) 155
Historical Projection of a Mawlawî Physician: Ferîdun Nâfiz Uzluk
MEVLÜT GÜNLER

YAYIN POLİTİKASI/Editorial Policy.....167

HAKEMLİ ARAŞTIRMA YAZILARI/Refereed Articles

Macit Gökberk'te İnsan, Teknik ve Kültür

Hasan AYDIN[*]
Merve YÜKSEL[**]

Makale Geliş / Received: 06.11.2023
Makale Kabul / Accepted: 06.12.2023

Öz

Macit Gökberk (1908-1993) Türkiye'de bilimsel perspektifli felsefe tarihi araştırmalarının gelişimi bakımından önemli bir isimdir. O mesaisinin büyük bir bölümünü felsefe tarihi sorunlarına adamış olmakla birlikte, aynı zamanda Atatürk döneminde gerçekleşen Türk Aydınlanmasının felsefi bakımdan gerekçelendirilmesine ve çeşitli kültürel-toplumsal sorunların felsefi düzlemde tartışılmasına önemli katkılar sağlamıştır. Bu felsefi tartışmaların en ilgi çekici olanları dil, kültür, tarih, bilim ve teknik üzerine olanlarıdır. Gökberk bu türden tartışmalarda felsefe tarihi birikiminin üstüne yükselerek özgün felsefi sorgulamalara yönelmekte, deyim yerindeyse kendi felsefi tavrını ve bakışını ortaya koymaktadır. Bu türden sorgulamaların temelinde, kuşkusuz modernleşme yolunda ilerleyen Türkiye'nin sorunları ve toplumsal gerçeklikleri yer almaktadır. Modernleşen Türkiye'nin en önemli sorun alanlarından birisi de bilim ve teknik konusudur. Gökberk bilim ve teknik sorununa özenle eğilir; insan, teknik ve kültür ekseninde örülmüş felsefi sorgulamalar yapar. O, sorgulamalarının hareket noktası olarak, felsefi antropolojik bir yaklaşım tarzı benimser. İşte bu makale, Gökberk'in insan, teknik ve kültür ekseninde ördüğü teknolojiye yönelik çok yönlü sorgulamalarını ele almayı, tekniğe yönelik geliştirdiği felsefi antropoloji temelli görüşlerini yani teknoloji felsefesini çözümlemeyi hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Teknik, İleri teknik, Bilim, Aydınlanma, Kültür, Uygarlık.

[*] Prof. Dr., OMÜ, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Felsefe Bölümü, haydin@omu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0692-3725.
[**] Arş. Gör., OMÜ, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Felsefe Bölümü, merveyuksel@omu.edu.tr, ORCID: 0009-0000-6510-7894.

Künye: AYDIN, Hasan & YÜKSEL, Merve, (2023). Macit Gökberk'te İnsan, Teknik ve Kültür, *Dört Öge*, 24, 1-25. http://dergipark.gov.tr/dortoge.

teknik ve endüstri üzerinde yükselir ve insanın iyi yaşama arzusunun bir ürünü olarak ortaya çıkar. Tıpkı teknikte olduğu gibi, ileri tekniğin kökeni de insandadır.

Teknik tüm toplumlarda görülürken, ileri teknik, Rönesans, Reform ve Aydınlanma yaşamış Batı dünyasında ortaya çıkmış ve gelişmiştir. Ancak Batı'da kalmamış, işlevselliği nedeniyle dünyanın her yerinde etkisini hissettirmiştir. Gökberk, gelişen ileri tekniğin, insan yaşamı, toplum ve doğa üzerinde kimi olumsuz sonuçları bulunsa da, tarım eksenli feodal değerleri dönüştürdüğünü, yeni bir hayat planına yol açtığını, bu yeni hayat planının ise yeni ve çağdaş bir kültür dünyası yarattığını ileri sürer.

Bu kültür dünyasının Tanzimat'tan itibaren Türk toplumunu etkilemeye başladığını belirten Gökberk, bunun gerçek ürünlerinin Cumhuriyet'le ortaya çıktığını ifade eder. Ona göre, Osmanlı toplumunun aydınları ve siyasileri, Batı'nın ezici üstünlüğü karşında onların bilim ve tekniğini pragmatik amaçla almak konusunda hemfikir olmuşlardır. Ancak, Batılı kültürel değerler karşısında duydukları endişe, onları kültür ile uygarlık arasında bir ayrım yapmaya itmiş, Doğu-Batı sentezi denilen uzlaştırmacı bir tavra yol açmıştır. Gökberk, bu uzlaştırmacı tavrın, Osmanlı'daki yenileşme hareketlerinin başarısızlığının temeli olduğunu düşünür. Ona göre, kültür ve uygarlık bir ve bütündür; kültürün maddi ve manevi unsurları bileşiktir, ayrılamaz. Buradan yola çıkarak Gökberk, bilim ve teknolojinin, belli bir değerler dizgesinin ürünü olduğunu, bilim ve teknik ile o değerlerin diyalektik içerisinde geliştiğini ifade eder. Dolayısıyla maddi ve manevi unsurlar et ve tırnak gibidir. Ona göre, bir şey başka bir kültürden öykünmeyle ithal edilse bile, onun gelişimi ve serpilmesi ancak onun dayandığı kültürel değerler ve hayat planının içselleştirilmesiyle olasıdır. Bu yüzden, Gökberk, Atatürk önderliğinde gerçekleşen Cumhuriyet devrimlerinin, topyekûn modernleşmeyi ön plana çıkardığını ileri sürer. Ona göre, modernleşmek, bilim ve tekniğin yarattığı kültüre katılmak bir tercih değil, tarihsel bir zorunluluktur; çünkü modernleşemeyen, bilim ve teknik odaklı endüstri toplumuna ayak uyduramayan toplumların refah ve mutluluk içinde yaşamaları olanaksızdır.

Kaynakça

Aristoteles. (1996). *Metafizik*. Çev. Ahmet Arslan. İstanbul: Sosyal Yayınları.

Aristoteles. (2001). *Fizik*. Çev. Saffet Babür. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Atatürk, M. K. (1984). *Eğitim Politikası Üzerine Konuşmalar*. Haz. Kemal Aytaç. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Aydın, H. (2021). *İslam Kültüründe Felsefenin Krizi ve Aydınlanma Sorunu*. Bursa: Sentez Yayınları.

Aydın, H. ve Çilingir, L. (2022). Cumhuriyet Eğitiminin Kurucu İlkeleri: Atatürk'ün Eğitim Anlayışı. *Cumhuriyet ve Çağdaş Eğitim*, Ed. A. Yıldız. İstanbul: Cumhuriyet Yayınları.

Bacon, F. (2014). *Yeni Atlantis*. Ed. Deniz Cansever. İstanbul: Doxa Yayınları.

Bacon, F. (2023). *Tahsilin İlerletilmesi (The Advancement of Learning)*. Çev. Özgüç Orhon, İstanbul: Albaraka Yayınları.

Bal, M. (2015). Felsefi Dayanaklarıyla Ortaçağda Sanat. *Felsefelogos Dergisi*, 3(58), 149-173.

Berkes, N. (2003). *Türkiye'de Çağdaşlaşma*. Haz. Ahmet Kuyaş. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Bıçak, A. (2008). Macit Gökberk'in Felsefe Anlayışı. *Felsefe Arkivi Dergisi*, 33, 1-30.

Cevizci, A. (2017). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Say Yayınları.

Coudenhove-Kalergi, R. V. (2021). *Teknik Apolojisi Teknoloji Felsefesinin Doğuşu*. Çev. B. Sıtkı. İstanbul: Muhayyel Yayınları.

Francq, R. (2021). Makineyi Canlandıralım, İnsanlığı Kurtaracaktır. Çev. M. Kemal. *Teknik Apolojisi Teknoloji Felsefesinin Doğuşu*, Haz. Remzi Demir. İstanbul: Muhayyel Yayınları.

Franssen, M. et al. (2023). Philosophy of Technology. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, Eds. Edward N. Zalta & Uri Nodelman. Stanford: The Metaphysics Research Lab, Department of Philosophy.

Freeman, K. (1948). *Ancilla to the Pre-Socratic Philosophers (A Complete Translation of the Fragments in Diels, Fragmente der Vorsokratiker)*. Cambridge: MA: Harvard University Press.

Gallotti, J. (2021). Makineciliğin Fidyesi. *Teknik Apolojisi Teknoloji Felsefesinin Doğuşu*, Haz. Remzi Demir, İstanbul: Muhayyel Yayınları.

Gökberk, M. (1979). *Felsefenin Evrimi*. İstanbul: MEB Yayınları.

Gökberk, M. (1982). Macit Gökberk'le Konuşma: Felsefe ve Kültür Sorunları. *Yazko Felsefe Yazıları*, 1. Kitap, Haz. S. Hilav. İstanbul: Tüstav Yayınları.

Gökberk, M. (1983). Macit Gökberk'le Söyleşi. *Macit Gökberk'e Armağan*, Ankara: TDK Yayınları.

Gökberk, M. (1984). Felsefe, Tarih, Dil ve Atatürk Devrimleri Konusunda Söyleşi. *Felsefecilerle Söyleşiler*, Haz. Arslan Kaynardağ, İstanbul: Elif Yayınları.

Gökberk, M. (1997). *Aydınlanma Felsefesi, Devrimler ve Atatürk*. İstanbul: Yeni Gün Haber Ajansı Basım ve Yayıncılık.

Gökberk, M. (2019). *Kant ile Herder'in Tarih Anlayışları*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Gökberk, M. (2022). *Değişen Dünya Değişen Dil*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Gökdoğan, M. ve Demir, R. (2022). *Osmanlılar Dönemi'nde Teknoloji*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Heidegger, M. (2009). The Question Concerning Technology. *Readings in the Philosophy of Technology*, USA: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.

Kaplan, D. M. (2009). *Readings in the Philosophy of Technology*. USA: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.

Leukippos ve Demokritos. (2019). *Atomcu Felsefe Fragmanları*. Çev. C. Cengiz Çevik. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Marcuse, H. (2009). The New Forms of Control. *Readings in the Philosophy of Technology*, USA: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.

Mengüşoğlu, T. (2015). *İnsan Felsefesi*. İstanbul: Doğu Batı Yayınları.

Newman, W. R. (2004). *Promethean Ambitions: Alchemy and the Quest to Perfect Nature*. Chicago: University of Chicago Press.

Platon, (2001). *Timaios*. Çev. Erol Güney ve Lütfi Ay. İstanbul: Sosyal Yayınları.

Platon, (2020). *Devlet*. Çev. Sabahattin Eyüboğlu ve M. Ali Cimcoz. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Scharff, R. C. ve Dusek, V. (2014). *Philosophy of Technology The Technological Condition: An Anthology*, Oxford: John Wiley & Sons, Inc.

Şimşek, F. (2017). Paleolitik Dönemde İnsan Türleri. *Uluslararası Amisos Dergisi*, 2(3), 65-85.

Tunç, M. Ş. (2021). Makine ve Fikir Hayatı. *Teknik Apolojisi Teknoloji Felsefesinin Doğuşu*, Haz. Remzi Demir. İstanbul: Muhayyel Yayınları.

Ülken, H. Z. (1992). *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*. İstanbul: Ülken Yayınları.

Yıldız, M. C. (1999). Osmanlının Son Döneminde Üç Düşünce Akımının Sosyolojik Analizi: Batılılaşma, İslamcılık ve Milliyetçilik. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4, 279-301.

Felsefesiz Bilim Tarihi Mümkün Müdür?

Hüseyin AYDOĞDU[*]

Makale Geliş / Received: 02.11.2023
Makale Kabul / Accepted: 15.11.2023

Öz

Bu çalışmada, felsefesiz bilim tarihinin mümkün olup olamayacağının incelenmesi amaçlanmıştır. Bilim tarihi ve felsefe ilişkisi aslında bilim ve felsefe ilişkisinden dolayısıyla da epistemolojiden bağımsız olarak değerlendirilemez. Her iki disiplin de insanlığın tarihi kadar eskidir. Bilim tarihi, kuramların, keşiflerin ve icatların, yani insanlığın gelişiminin tarihidir. Bilim tarihi aynı zamanda hakikatin tarihidir. Çünkü din, mitoloji ve felsefeyle birlikte mevcut dört düşünce sisteminden biri olan bilim, hakikatin söz, gözlem ve deney yoluyla aranması ve çözümlenmesidir. Felsefe, bilim tarihine birçok katkıda bulunmaktadır. Örneğin diğer disiplinlere verdiği gibi bilim tarihine de anlamı ve metodolojiyi vermektedir. Ama pozitivizmin bir sonucu olarak bilimin sonunun ilan edilmesi bilim tarihinin yeniden yazılmasında ve okunmasında felsefenin yerini ve önemini tekrar gündeme getirdi. Çünkü bilim tarihi hem bilimin hem de felsefenin disiplinlerinden biridir. Diğer disiplinler gibi felsefeyle doğrudan bir ilişki içerisindedir. Her ikisi de tarihsel yöntemi kullanmaktadırlar. Ancak bilim tarihinin nereye doğru evrildiğini görmek ve bir kurum kültürünü oluşturmak için bilimin gelişimine ve takip ettiği yola bakmak gerekir. Felsefe gibi bilim de miadını doldurmuş değildir. Bilim ve felsefe var olduğu sürece bilim tarihi de var olacaktır. Her iki disiplin de iç içe doğup geliştiklerinden dolayı varlıklarını da birlikte sürdüreceklerdir. Bu nedenle akli ve zihinsel hiçbir etkinlik felsefesiz olamayacağına göre, felsefesiz bilim tarihi, bilim tarihsiz de felsefe mümkün değildir.

Anahtar Kelimeler: Hakikat, Felsefe, Bilim, Felsefenin Sonu, Bilimin Sonu, Bilim Tarihi.

---

[*] Doç. Dr., Erzurum Teknik Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü, huseyin.aydogdu@erzurum.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3754-1858.

Künye: AYDOĞDU, Hüseyin, (2023). Felsefesiz Bilim Tarihi Mümkün Müdür?, *Dört Öge*, 24, 27-51. http://dergipark.gov.tr/dortoge.

nun için insan-merkezli bilim anlayışına da gereksinim var. Bilim tarihi sadece pozitivist bir çizgide yazılıp yorumlanmamalıdır. Hiçbir akli ve zihinsel etkinlik gibi bilim tarihi de ideolojileşmeye yol açabilecek bir tavırla yapılmamalıdır. Bilimsel bilginin tecrübeyle genişlemesi gibi bilim tarihi de ancak çokkültürlü bir bakış açısıyla genişleyebilir. Bilimlerdeki farklılığı bilmek ve tanımak ancak eleştirel akıl ve çok kültürlülükle mümkündür. Bundan dolayı bilim tarihi araştırmalarında hangi yöntemin uygun olduğunu kestirmek ve onu geliştirmek, bilim ve toplum ilişkisini ve toplumun bilime katkısını belirlemek ve de bilimsel düşüncenin gelişimini doğru okumak ve anlamak için felsefeye dolayısıyla da bilim felsefesine gereksinim duyulmaktadır. Bilim tarihi ile bilim felsefesi arasında olması gereken sıkı ilişkiyi Lakatos, Kant'ın ünlü sözüne benzeterek, "Bilim tarihi olmadan bilim felsefesi boştur; bilim felsefesi olmadan da bilim tarihi kördür." şeklinde ifade etmiştir (Lakatos, 1999b, s. 136). Buna göre bilim tarihini değerlendirip yazmak için bilim felsefesi yapmak olmazsa olmaz koşuldur. Kısaca felsefesiz hiçbir zihinsel etkinlik yapılamayacağına göre felsefesiz bilim tarihi de yazmak ve okumak dolayısıyla da bir bilim tarihi disiplini ve metodolojisi oluşturmak mümkün değildir. Felsefenin, eleştirel zihniyetin geliştirilmesinde olduğu gibi, bilimsel düşüncenin ve bilim tarihinin gelişmesinde de hiç şüphesiz büyük bir katkısı vardır.

Kaynakça

Akdemir, M. (2004). Felsefeyi Düşünme ya da Düşünmeyi Öğrenme. *Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(2004), 44-59.

Anlı, Ö. F. (2016). Aydın Sayılı ve Nusret Hızır Bağlamında Bilim Tarihi ve Felsefesi Perspektifi -Ankara'da Kuramsallaşma ve Kurumsallaşma-. *DTCF Dergisi*, 56.2(2016), 52-77.

Aristoteles (1996). *Metafizik*. Çev. Ahmet Arslan. İstanbul: Sosyal Yayınlar.

Arslan, A. (1996). *Felsefeye Giriş*. Ankara: Vadi Yayınları.

Aydoğdu, H. (2018). Modern Aklın Söyleminde "Felsefeyi Düşünmek" Üzerine Bir İnceleme. *Özne Felsefe Bilim ve Sanat Yazıları*, 28, 219-239.

Aydoğdu, H. (2022). "Felsefesiz İlâhiyat" Mümkün Müdür? *İnsicam*. 21(2022), 42-51.

Baert, P. (2013). *Sosyal Bilimler Felsefesi -Pragmatizme Doğru-*. Çev. Ümit Tatlıcan. İstanbul: Küre Yayınları.

Benton, T. ve Craib, I. (2008). *Sosyal Bilim Felsefesi*. Çev. Ümit Tatlıcan ve Berivan Binay. Bursa: Sentez Yayıncılık.

Billington, R. (1997). *Felsefeyi Yaşamak*. Çev. Abdullah Yılmaz. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Burke, P. (2004). *Bilginin Toplumsal Tarihi*. Çev. Mete Tunçay. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Cevizci, A. (2007). *Felsefe*. Bursa: Sentez Yayıncılık.

Çüçen, A. K. (2012). *Bilim Felsefesine Giriş*. Bursa: Sentez Yayıncılık.

Demir, Ö. (2012). *Bilim Felsefesi*. Bursa: Sentez Yayıncılık.

Descartes, R. (2014). *Ruhun Tutkuları*. Çev. Murat Erşen. İstanbul: Say Yayınları.

Fay, B. (2001). *Çağdaş Sosyal Bilimler Felsefesi*. Çev. İsmail Türkmen. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Feyerabend, P. K. (1991). *Yönteme Hayır -Bir Anarşist Bilgi Kuramının Ana Hatları-*. Çev. Ahmet İnam. İstanbul: Ara Yayıncılık.

Feyerabend, P. K. (1999). *Özgür Bir Toplumda Bilim*. Çev. Ahmet Kardam. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Fleischer, M. (2004). *20. Yüzyıl Filozofları*. Çev. Akın Kanat. İzmir: İlya İzmir Yayınları.

Fukuyama, F. (1992). *Tarihin Sonu ve Son İnsan*. Çev. Zülfü Dicleli. İstanbul: Simavi Yayınları.

Fukuyama, F. (1999). Tarihin Sonu mu? *Tarihin Sonu mu?* Yay. Haz. Ercan Şen. Ankara: Vadi Yayınları.

Gjertsen, D. (2000). *Bilim ve Felsefe*. Çev. Feride Kurtulmuş. İstanbul: Say Yayınları.

Gulbenkian Komisyonu (2005). *Sosyal Bilimleri Açın -Sosyal Bilimlerin Yeniden Yapılanması Üzerine Rapor-*. Çev. Şirin Tekeli. İstanbul: Metis Yayınları.

Gündoğan, A. O. (2002). Doğmatizm ve Doğmatik Tutumlar. *-Vehbi Hacıkadiroğlu Armağanı- Felsefe Tartışmaları*, Haz. D. Özlem, H. Ökçesiz ve Ş. Argın, İstanbul: Everest Yayınları, 224-234.

Güzel, C. (2013). *Bilim Felsefesi*. Ankara: BilgeSu Yayıncılık.

Güzeloğlu, T. (2019). Fuat Sezgin'in Bilim ve Bilim Tarihi Anlayışı. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(Prof. Dr. Fuat Sezgin Özel Sayısı), 94-100.

Habermas, J. (1998). *Sosyal Bilimlerin Mantığı Üzerine*. Çev. Mustafa Tüzel. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Habermas, J. (1997). *Bilgi ve İnsansal İlgiler*. Çev. Celal A. Kanat. İstanbul: Küyerel Yayınları.

Harvey, D. (1999). *Postmodernliğin Durumu*. Çev. Sungur Savran. İstanbul: Metis Yayınları.

Heidegger, M. (2002). "Hümanizm" Üzerine Mektup. Heidegger – Sartre – Eliot – Babbit. *Hümanizmin Özü*, Çev. Ahmet Aydoğan. İçinde (s. 37-95), İstanbul: İz Yayıncılık.

Heidegger, M. (2008). *Varlık ve Zaman*. Çev. Kaan H. Ökten. İstanbul: Agora Kitaplığı.

Hollinger, Robert (2005). *Postmodernizm ve Sosyal Bilimler*. Çev. Ahmet Cevizci. İstanbul: Paradigma Yayıncılık.

Honer, S. M. vd. (2003). *Felsefeye Çağrı -Sorunlar ve Seçenekler-*. Çev. Hasan Ünder. Ankara: İmge Kitabevi.

Horgan, J. (2003). *Bilimin Sonu*. Çev. Ahmet Ergenç. İstanbul: Gelenek Yayıncılık.

Horner, C. ve Westacott, E. (2011). *Felsefe Aracılığıyla Düşünme*. Çev. Ahmet Arslan. Ankara: Phoenix Yayınevi.

Jaspers, K. (1995). *Felsefe Nedir?* Çev. İsmet Zeki Eyüpoğlu. İstanbul: Say Yayınları.

Kanar, Y. (2017). Sosyal Bilimlerin Avrupamerkezci Yapısı. *Felsefe Arkivi*, 47(2017/II), 69-80.

Kuhn, T. S. (1995). *Bilimsel Devrimlerin Yapısı*. Çev. Nilüfer Kuyaş. İstanbul: Alan Yayıncılık.

Lakatos, I. (1999a). Bilimle Sözdebilim. Der. Cemal Güzel. *Çoğulculuğun Kuramcısı: Lakatos*, İçinde (s. 25-32), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Lakatos, I. (1999b). Bilim Tarihi ile Bilim Tarihinin Ussal Yeniden Kuruluşu. Der. Cemal Güzel. *Çoğulculuğun Kuramcısı: Lakatos*, İçinde (s. 161-210), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Lyotard, J.-F. (2014). *Niçin Felsefe Yaparız?* Çev. Kurtuluş Dinçer. Ankara: Pharmakon Yayınevi.

Merleau-Ponty, M. (1945). *Phénoménologie de la perception*. Paris: Librairie Gallimard.

Merleau-Ponty, M. (1964). *Le visible et l'invisible*. Paris: Éditions Gallimard.

Nehames, A. (2002). *Yaşama Sanatı Felsefesi –Platon'dan Foucault'ya Sokratik Düşünümler–*. Çev. Cem Soydemir. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Özlem, D. (2001). Evrensellik Mitosu ve Sosyal Bilimler. Defter ve Toplum ve Bilim Ortak Çalışma Grubu. *Sosyal Bilimleri Yeniden Düşünmek -Yeni Bir Kavrayışa Doğru-*, içinde (s. 53-66), İstanbul: Metis Yayınları.

Popper, K. R. (2015). *Bilimsel Araştırmanın Mantığı*. Çev. İlknur Aka ve İbrahim Turan. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Reichenbach, H. (1993) *Bilimsel Felsefenin Doğuşu*. Çev. Cemal Yıldırım. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Rosenberg, A. (2014). *Bilim Felsefesi -Çağdaş Bir Giriş-*. Çev. İbahim Yıldız. Ankara: Dipnot Yayınları.

Şimşek, L. (2008). Felsefesiz Bilim Olabilir Mi? *Hasan Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*. 1(2008), 25-31.

Thompson, M. (2012). *Felsefeyi Anlamak*. Çev. Nevra Yaraç. İstanbul: Optimist Yayınları.

Topdemir, H. G. ve Unat, Y. (2012). *Bilim Tarihi*. Ankara: Pegem Akademi.

Topdemir, H. G. (2002). Kuhn ve Bilimsel Devrimlerin Yapısı Üzerine Bir Değerlendirme. *Felsefe Dünyası*, 36 (2002), 45-62.

Türer, C. (2019). Felsefeyi Nasıl Anlayalım. Ed. Celal Türer. *Felsefe Tarihi*, içinde (s. 19-50), Ankara: Bilimsel Araştırma Yayınları.

Unat, Y. (2021). Bilim Tarihi Disiplini ve Bilim Tarihine Farklı Yaklaşımlar. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 4(Özel Sayı), 1-8.

Bilim Tarihinde Dönüm Noktası: Milet Okulu

*Ercan SALĞAR**

Makale Geliş / Received: 23.10.2023
Makale Kabul / Accepted: 15.11.2023

Öz

Bilim tarihine bakıldığında, günümüz bilim (science) kavramının oluşumunda birçok medeniyetinin belirli bir düzeyde katkısı olduğu söylenebilir. Birçok tarihçi ve yorumcunun belirttiği üzere, bu katkılar içerisinde Milet okulu özelinde Grek medeniyetinin etkisi çok belirleyici olmuştur. Miletli filozoflar tarafından temelleri atılan bu bilimsel anlayış hem modern bilimin hem de günümüz biliminin temellerini oluşturmaktadır. Bu noktada Milet okulunun bilimsel çalışmalarının tarihsel önemi dışında günümüz bilimini de iyi bir şekilde kavrayabilmek adına bu okulun fikirlerini bilmenin zaruri olduğu gözükmektedir. Bu çalışmanın amacı, Miletli filozoflarla birlikte ortaya çıkan bilimsel anlayışı açık ve anlaşılır bir şekilde ortaya koymak ve buna göre Milet okulunun ne derecede özgün ve orijinal bir katkı sağladığını belirlemektir. Bu maksatla çalışmamızı, Milet okulunun başarısını açıklamak adına, Bruno Snell ve F. M. Cornford gibi iki önemli klasikçi düşünür tarafından ileri sürülen ve daha sonradan birçok tarihçi ve düşünür tarafından da benimsenen, aklın ve doğanın keşfi tezlerini, başlıklar halinde ele aldık. Ayrıca bunu yaparken Miletli filozoflara ait özgün ve orijinal fikirleri tespit edebilmek adına eski medeniyetlerin (özellikle de Mısır ve Mezopotamya medeniyetlerinin) akla ve doğaya ilişkin tutum ve davranışlarını da mukayeseli bir şekilde inceledik. Nihayetinde, Milet okulu ile gerek aklı kullanma gerekse doğayı kavrayış biçiminin ve buna bağlı olarak da doğayı anlama ve açıklama yönteminin eski medeniyet ve geleneklerden farklı olduğu aşikardır.

Anahtar Kelimeler: Milet Okulu, Bilim Tarihi, Thales, Anaksimandros, Anaksimenes..

---

* Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü, ercan.salgar@selcuk.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4452-6413.

Künye: SALĞAR, Ercan, (2023). Bilim Tarihinde Dönüm Noktası: Milet Okulu, *Dört Öge*, 24, 53-70. http://dergipark.gov.tr/dortoge.

düşünme yeteneğini oluşturma ve geliştirme açısından Milet dönemindeki siyasi yapının daha etkili olduğu söylenebilir. Nitekim Herodot ve bazı tarihçilerin aktardığına göre, Thales ve Anaksimandros gibi Miletli filozoflar, siyaset konuları ile doğrudan ilgilenmişler (aktaran, Lloyd, 2022, s. 46-47). Bu bağlamda doğrudan demokrasi ile yönetilen Milet şehrinde gerek yönetici seçimi gerek anayasa oluşturma gerekse toplumsal ve kurumsal sorunları çözmek için bireyin doğrudan müdahil olması sorumluluğu ve bunun bilinci ona aklını kullanma cesareti ile eleştirel düşünebilme yetisini sağlar.

Kaynakça

Akgündüz, B. (2022). Modern Bilimin Gölgesinde İslâm: Bir Ahmad Dallal Eleştirisi. *Dört Öge*, 22, 139-151.

Arslan, A. (2016). *İlkçağ Felsefe Tarihi (Cilt I)*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Aristoteles, (1996). *Metafizik*. Çev. Ahmet Arslan, İstanbul: Sosyal Yayınlar.

Aslan Seyhan, İ. (2021). Antik Mısır'dan Orta Çağ İslam Dünyası'na Kısa Matematik Tarihi. *Üniversite Araştırmaları Dergisi,* 4 (Özel Sayı), 59-70.

Baç, M. (2011). *Epistemoloji*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Barnes, J. (2004). *Sokrates Öncesi Yunan Felsefesi*. Çev. Hüsen Portakal. İstanbul: Cem Yayınevi.

Burnet, J. (1950). *Greek Philosophy Thales To Philosophy*. London: Macmillan and Co Limited.

Burnet, J. (2013). *Erken Yunan Felsefesi*. Çev. Aziz Yardımlı. İstanbul: İdea Yayınları.

Collingwood, R.G. (1999). *Doğa Tasarımı*. Çev. Kurtuluş Dinçer. Ankara: İmge Yayınevi

Cornford, M. F. (2019). *Sokrates Öncesi ve Sonrası*. Çev. A.M. Celal Şengör & Senem Onan. İstanbul: İş Bankası Yayınları.

Dürüşken, Ç. (2016). *Antikçağ Felsefesi*. İstanbul: Alfa Yayınları.

Gözütok, T. T. (2020). *Psikiyatrinin Türkiye'ye Girişi (Mecnûndan Akıl Hastasına)*. Ankara: Nobel Bilimsel Eserler.

Guthrie, W.K.C. (2021). *Yunan Felsefe Tarihi I*. Çev. Ergün Akça. İstanbul: Kabalcı Yayınları.

Kranz, W. (1994). *Antik Felsefe*. Çev. Suad Y. Baydur. İstanbul: Sosyal Yayınlar.

Lindberg, C.D. (2007). *The Beginnings of Western Science*. Chicago: The University of Chicago Press.

Lloyd, R.E.G. (2022). *Eski Yunan'da Bilim*. Çev. Fatih Özeş. İstanbul: Say Yayınları.

Peters, F. E. (2004). *Antik Yunan Felsefesi Terimleri Sözlüğü*. Çev. Hakkı Hünler. İstanbul: Paradigma Yayınları.

Russell, B. (2016). *Batı Felsefe Tarihi Cilt I*. Çev. Ahmet Fethi. İstanbul: *Alfa Yayınları*.

Rovelli, C. (2019). *Miletli Anaksimandros ya da Bilimsel Düşüncenin Doğuşu*. Çev. Atakan Altınörs, İstanbul: Bilge Kültür Sanat.

Sayılı, A. (1966). *Mısır ve Mezopotamyalılarda Matematik, Astronomi ve Tıp*. Ankara: TTK Yayınları.

Snell, B. (1953). *The Discovery of The Mind*. Trans. T.G. Rosenmeyer, Cambridge: Harvard University Press.

Unat,Y. (2017). Yunan Mucizesi. *Bilim ve Ütopya Dergisi*, 274, 52-54.

Zeller, E. (2008). *Grek Felsefesi Tarihi*. Çev. Ahmet Aydoğan. İstanbul: Say Yayınları.

Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. Yılında Biyoloji Çalışmaları ve Biyoloji Temelli Bilim Tarihinin Bir Değerlendirmesi

Nefise BARAK[*]

Makale Geliş / Received: 28.10.2023
Makale Kabul / Accepted: 30.11.2023

Öz

Cumhuriyet'in erken dönemi biyoloji bilimindeki çalışmaları dönemin koşulları uyarınca göz önüne alındığında bilimsel anlamda bir devinim yaşanmıştır. Bu devinim hem Cumhuriyet'in erken döneminde bilimsel yaklaşımın bir ideoloji olarak benimsenmesinden hem de bilimsel ve teknolojik gelişmelerin biyoloji biliminin bilgisine ihtiyaç duymasından kaynaklanır. Fakat gerek Cumhuriyet'in erken döneminde bilime olan yaklaşımdan kaynaklı gerek sonraki dönemlerde de bilimsel ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle biyoloji bilimi gelişse de bilim tarihinin bir nesnesi olarak biyoloji bilimi akamete uğramış, biyoloji temelli bilim tarihi çalışmaları fizik, astronomi ve matematik temelli bilim tarihi çalışmalarının gölgesinde ve gerisinde kalmıştır. Bu çalışmada botanik, zooloji ve Evrim Teorisi alanlarında öne çıkan bilim insanları ve onların çalışmaları ele alınarak biyoloji bilimindeki yükselişin gösterilmesi ve bu yükselişe paralel biçimde devam etmeyen biyoloji temelli bilim tarihi çalışmalarının neden görece geri planda kaldığının ele alınması amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda ilk olarak 1933 Üniversiteler Reformu'na, sistematik ve sürekli bir eğitime nasıl geçildiği ele alınacak devamında Cumhuriyet'in erken dönemi biyoloji çalışmaları; botanik, zooloji ve Evrim Teorisi alanlarında sınırlandırılarak bu alanlarda öne çıkan bilim insanları ve onların çalışmaları ortaya koyulacaktır. Son olarak, adı geçen alanlara yönelik genel bir değerlendirmenin ardından biyoloji temelli bilim tarihi çalışmalarının neden geri planda kaldığı sorunsallaştırılacak ve Cumhuriyet'in gelecek dönemlerinde biyoloji temelli bilim tarihi çalışmalarını kuvvetlendirmek üzerine öneriler sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Biyoloji, Botanik, Zooloji, Evrim Teorisi, Cumhuriyet Dönemi, Biyoloji temelli Bilim Tarihi.

---

[*] Doktora Öğrencisi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı, nefisebaraks@gmail.com, ORCID: 0000-0001-7268-2010.

Künye: BARAK, Nefise, (2023). Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. Yılında Biyoloji Çalışmaları ve Biyoloji Temelli Bilim Tarihinin Bir Değerlendirmesi, *Dört Öge*, 24, 71-84. http://dergipark.gov.tr/dortoge.

tinde şu sonuca ulaşır: Uluslararası ağlara dahil olarak araştırmaların sonuçlarını paylaşmak ve bilimsel bir değer oluşturmak. Dördüncü olarak, biyoloji felsefesi/tarihi/bilimi temelli konferansların sempozyumların düzenlenmesi ve bu alanlarda çalışanların etkileşimde bulunmasının ve bilgi akışının koşullarının oluşturulması kritik bir konumda durur.

Sonuçta, ülkemizde gerek bilimsel teknolojik araçların gelişmesi gerek biyoloji biliminin bilgisine tıp, tarım ve hayvancılık çalışmaları ve ilaç sanayi gibi alanlarda ihtiyaç duyulmasından kaynaklı biyoloji bilimi gelişse de biyoloji temelli bilim tarihi çalışmaları geri planda kalmıştır. Cumhuriyet'in gelecek yıllarında biyoloji temelli bilim tarihi çalışmalarını teşvik etmek, bu alanda yapılan bilim tarihi çalışmalarının önemini anlatarak yaygınlaşmasını sağlamak öncelikli hedefler arasında olmalıdır. Nitekim bireysel çabalar oldukça önemli olmakla birlikte sistematik ve sürekli bir biçimde devam edememe riski taşır. Bu suretle hem bilim tarihi hem biyoloji (ekonomi, psikoloji, sosyoloji vb.) temelli bilim tarihi çalışmalarının kurumlar tarafından desteklenmesi önem arz eder. Şimdiye değin daha karamsar bir tablo ortaya çıkıyorsa da iyimser olmamızı sağlayacak bazı gelişmeler de vardır. Örneğin, son yıllarda hem bilim tarihi alanının Yüksek Öğretim Kurumu tarafından öncelikli alanlar içerisine dahil edilerek bu alanda çalışan doktora öğrencilerine hem de Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu tarafından bilim tarihi çalışan lisansüstü öğrenciler için burs imkanının sağlanması oldukça önemli bir adımdır. Ayrıca bilim tarihi çalışmalarının popülerlik kazanması da Cumhuriyet'in gelecek yıllarında araştırmacıları biyoloji (ekonomi, psikoloji, sosyoloji vb.) temelli bilim tarihi çalışmalarına da yönelmeleri için umut vericidir.

Kaynakça

Ateş, K. (2009). *Dünü ve Bugünüyle Evrim Teorisi.* İstanbul: Evrensel Basım.

Bahadır, O. (2017). *Evrim teorisinin ülkemizde gecikmesinin nedenleri.* https://sarkac.org: https://sarkac.org/2017/07/evrim-gecikmesi-osman-bahadir/ adresinden alındı

Bahadır, O. (2019). 1933 üniversite reformuna bir bakış. https://sarkac.org/2019/07/1933-universite-reformuna-bir-bakis/ adresinden alındı

Baytop, A. (2004). *Türkiye'de Botanik Tarihi Araştırmaları.* Ankara: Tübitak Yayınları.

Baytop, A. (2009). Hikmet Birand'ın (1904-1972) Anadolu Bitkileri Koleksiyonu. *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, s. 321-329.

Demirsoy, A. (2020). *Bu Topraklarda Biyolojinin Tarihi* (2 b.). İstanbul: Asi Kitap.

Dölen, E. (2008). II. Meşrutiyet Döneminde Darülfünun. *Osmanlı Bilimi Araştırmaları, 10*(1).

Düzgün, Ö. (2016). Cumhuriyetten Günümüze İnsan Evrimi Kitapları Üzerine Özet Bir Bibliyografya Denemesi. *kebikeç*(41), s. 389-393.

Günay, D., & Günay, A. (2011). 1933'den Günümüze Türk Yükseköğretiminde Niceliksel Gelişmeler. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, s. 1-22.

Kadıoğlu, S. (2003). Raymond Hovasse'ın Türkiye'deki Bilimsel Çalışmaları ve Baltalimanı Hayvanat İstasyonu'nun Kuruluşu. *Osmanlı Bilim Araştırmaları*, *4*(2), s. 61-82.

Kalaycıoğulları, İ. (2009). Cumhuriyet Dönemi'nde Türkiye'de Bilim . Ankara. Haziran 19, 2023 tarihinde https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp adresinden alındı

Kömürlü, E. (2019). 1960'lara kadar Türkiye'de İlk Üniversitelerin Kuruluşları. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, s. 35-42.

Namal, Y., & Karakök, T. (2011). Atatürk ve Üniversite Reformu (1933). *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, s. 27-35.

Öner, M. (2016). Osmanlı'da İnsanın Kökenine ve Evrimine Dair Tartışmalar. *Kebikeç İnsan bilimleri için kaynak araştırmaları dergisi*(41), s. 367-388.

Özen, A. S. (2001, Haziran 15). Türkiye'de Cumhuriyetten Önce ve Sonra Zooloji. *Journal of Science and Technology of Dumlupınar University*, s. 1-10.

Öztürkler Somel, N. R. (2007). Evrim Türkiye'de Biyolojik Evrim Eğitiminin Tarihsel ve Sosyolojik Bir Değerlendirmesi. N. Bozcuk, M. Özmen, & B. Çıplak (Dü.), *Biyoloji Eğitiminde Evrim* içinde, (s. 148-156). Malatya.

Topdemir, H. G., & Unat, Y. (2014). *Bilim Tarihi* (7 b.). Ankara: Pegem Akademi.

Unat, Y. (2014, Ekim). Biyoloji Tarihi Kitap Tanıtımı. *Dörtöğe*(6).

Yaşar, S. (2015). Yüksek Ziraat Enstitüsünün Kuruluşu ve Alman Bilim Adamlarının Çalışmaları. *Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, s. 135 - 148.

DERLEME MAKALELER / Review Articles

Bilim Tarihinde Öncelik Tartışmaları: Newton Örneği

*Cevdet COŞKUN**

Makale Geliş / Received: 09.05.2023
Makale Kabul / Accepted: 30.11.2023

Öz

Bilim tarihi boyunca yapılan bilimsel yeniliklerin sahiplenilmesi konusunda öncelik tartışmaları her zaman olmuştur. Bilimin insan hayatı ve insan düşüncesinde merkezî bir rol oynadığı, bilimsel bilginin de güç olarak görüldüğü modern çağlarda bu konudaki tartışmalar daha da artmıştır. Zira modern çağın bilim insanları -medeni bir toplum içerisinde yaşasalar bile- doğal yaşamın vahşi rekabet koşulları tarafından belirlenen sosyal baskı altında tutulurlar. Bu durum bilim insanlarını daha fazla üretmeye zorlar. Bu nedenle, bilim tarihindeki büyük ilerlemeler her ne kadar büyük kafalar tarafından ortaya konmuş olsa da son tahlilde her tür insani zaafla maluldürler. Gerçekten de bilim tarihindeki bazı büyük isimlerin çağdaşlarıyla girdikleri öncelik tartışmalarında kıskançlık, bencillik, öfke, tarafgirlik ve tahammülsüzlüğün bazen hayrete düşürecek ölçüde tavan yaptığına tanık oluruz. Bununla birlikte bilimin ilerlemesi, araştırma faaliyetinin ve bilimsel yayınların güvenirliğine bağlıdır ve bu süreçleri kontrol altına alacak sağlam bir mekanizma kurulamadığı müddetçe bu polemikler bundan sonra da sürüp gidecektir. Bilim tarihindeki en ciddi öncelik tartışmaları, Bilimsel Devrim Çağı'nın zirve ismi Isaac Newton'un şahsı etrafında yapılanlardır. Bilimsel çalışmalarını sürdürdüğü dönem İngiltere'de Şanlı Devrim ve İngiliz Milletler Topluluğunun kuruluş yıllarına denk gelen Newton da muarızları gibi olgun tüccar sermayesinin sanayi sermayesine dönüşmeye başladığı bir geçiş döneminin ürünüdür. Newton ve çağdaşlarının kafa yordukları konular ise, salt bilme ve anlama merakını giderme kaygısının ürünü olmayıp, 17. yüzyıl Avrupa toplumunun cevap

* Prof. Dr., Giresun Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Fizik Bölümü, cevdet.coskun@giresun.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2186-8699.

Künye: COŞKUN, Cevdet, (2023). Bilim Tarihinde Öncelik Tartışmaları: Newton Örneği, *Dört Öge*, 24, 85-109. http://dergipark.gov.tr/dortoge.

polemiğe kaçamak bir çözüm üretmekten başka bir şey değil mi? Bugünden geriye doğru baktığımızda, bu sorunun doğru cevabını bulmak bir yönüyle daha kolay bir yönüyle de daha zordur. Kolaydır; çünkü aradan geçen üç yüzyıl içerisinde yapılan bilim tarihi çalışmaları, yazılan biyografiler, derlenip toplanan materyaller -herhangi bir kampın içerisinde yer almayan ve objektif bir kanaate ulaşmak isteyen günümüz araştırmacısı için- bu konuda önemli kanıtlar oluşturmaktadır. Bununla birlikte bu konuda yapılacak bir değerlendirme anakronizme düşme riski taşıdığı için zordur da. Zira bu dönemde bilimsel dergiler yeni ortaya çıkmaya başlamıştı ve herhangi bir icat veya keşifle ilgili bilgileri yayımlayarak önceliği belirlemek için genel kabul görmüş mekanizma ise henüz oluşturulmamıştı. Hiç kuşkusuz bilimsel öncelik sorunu -günümüzde olduğu gibi- bilimsel heyecanın pik yaptığı 17. yüzyıl bilim adamları için de büyük önem taşıyordu. Ancak o dönemde bilim adamları bu amaçla, güvenli bir yere yerleştirilmiş mühürlü zarflar, anagramlar, diğer bilim adamlarıyla yazışmalar veya özel mesajlar gibi yöntemler kullanıyorlardı. Örneğin bir bilim insanı için, Fransız Bilimler Akademisinin kurucusu Marin Mersenne'e veya Londra Kraliyet Derneği sekreteri Henry Oldenburg'a yazılan bir mektup, pratikte yayınlanmış bir makale statüsüne sahipti (Bağlantı 1). Öte yandan basım teknikleri ise çoğu durumda hızlı ve güvenli olmaktan uzaktı. Basılması için yayıncıya teslim edilmiş bir kitap yıllarca bekletilebiliyordu. Bu arada başka araştırmacılar hızlı davranıp mektuplar veya makaleler aracılığıyla keşfi ilk kez gündeme getirme şansı yakalayabiliyorlardı. Bununla birlikte dönemin rekabetçi bilimsel atmosferi dikkate alındığında çözüm bekleyen güncel problemlerin cevaplanabilmesi için ihtiyaç duyulan kalkülüs hesabın doğum vakti 17. yüzyılın ikinci yarısı itibariyle çoktan gelmişti. Bu ihtiyacı birbirlerinin çalışmalarından haberdar olan iki büyük matematikçi dehânın aynı anda hissetmesi ve bu amaçla kendi notasyonlarını geliştirmiş olmaları da mümkündü.

Teşekkür

Makalenin hazırlanmasında emeği geçen Ali Pınar ve Ahmet Murat Yücel'e teşekkür ederim.

Kaynakça

Antognazza, M. R. (2020). *Leibniz*. Çev. Orhan Düz. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Arslan, A. (2009). *İlkçağ Felsefe Tarihi 1*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Bennett J. A. (1975). Hooke and Wren and the System of the World: Some Points Towards an Historical Account. *The British Journal for the History of Science*, 8 (1), 32-61.

Bernal, M. (2016). *Kara Atena*. Çev. Özcan Buze. İstanbul: Kaynak Yayınları.

Burkert, W. (2012). *Yunan Kültüründe Yakındoğu Etkileri*. Çev. Mehmet Fatih Yavuz. İstanbul: İthaki Yayınları.

Chown, M. (2020). *Kütleçekimin Yükselişi*. Çev. Murat Alev. İstanbul: Alfa Yayınları.

Coşkun, C. (2021). Bilimsel Devrim Çağında Hermetik Metinlerin Rolü. *İdrak*, 1(1), 23-46.

Cropper, W. (2005). *Büyük Fizikçiler*. Çev. Nurettin Elhüseyni. İstanbul: Oğlak Yayıncılık.

Cushing, J. T. (2003). *Fizikte Felsefi Kavramlar 1*. Çev. Özgür Sarıoğlu. İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yayınları.

Dubos, R. (1961). *The Dreams of Reason: Science and Utopias*. New York: Columbia Univ. Press.

Farabi. (1999). *Mutluluğun Kazanılması*. Çev. Ahmet Arslan. Ankara: Vadi Yayınları.

Granville, M. J. G. (2010). *Çalınmış Miras*. Çev. Murat Sürmen. İstanbul: Yarın Yayıncılık.

Greco, P. (2018). *π'nin Tarihi*. Çev. Timur Guda. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.

Guicciardini, N. (2003). *Reading the Principia: The Debate on Newton's Mathematical Methods for Natural Philosophy from 1687 to 1736***.** New York: Cambridge University Press.

Gutas, D. (2020). *Yunanca Düşünce Arapça Kültür*. Çev. Lütfü Şimşek. İstanbul: Kitap Yayınevi.

Gürses, T, D. (2021). 18. Yüzyılda Newtonculuk Karşıtlığı: İskoçya Örneği. *Dört Öge*, 19, 123-133.

Hall, A. R. (1980). *Philosophers at War: The Quarrel Between Newton and Leibniz*. New York: Cambridge University Press.

Hessen, B. (2019). *Newton'ın Principia'sının Toplumsal ve İktisadi Kökleri*. Çev. Ümit Şenesen. İstanbul: Yordam Kitap.

Hobson, J. M. (2011). *Batı Biliminin Doğulu Kökenleri*. Çev. Esra Ermert. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Kuhn, T. S. (1995). *Bilimsel Devrimlerin Yapısı*. Çev. Nilüfer Kuyaş. İstanbul: Alan Yayıncılık.

Meli, D. B. (1993). *Equivalence and Priority: Newton versus Leibniz: Including Leibniz's Unpublished Manuscripts on the Principia*. Oxford: Clarendon Press.

Newton, I. (1998). *Doğal Felsefenin Matematiksel İlkeleri.* Çev. Aziz Yardımlı. İstanbul: İdea Yayınevi.

Newton, I. (2022). *Optik*. Çev. Evren İşbilen. İstanbul: Fihrist Kitap.

Rovelli, C. (2018). *Gerçeklik Göründüğü Gibi Değildir*. Çev. Tolga Esmer. İstanbul: Can Yayınları.

Sezgin, F. (2007). *İslam'da Bilim ve Teknik 1*. Çev. Abdurrahman Aliy. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları.

Snelders, H. A. M. (1989). Christiaan Huygens And Newton's Theory Of Gravitation. *Notes Rec. R. Soc. Lond*, London: The Royal Society Publishing, 43(2), 209-222.

Starr, S. F. (2019). *Kayıp Aydınlanma*. Çev. Yusuf Selman İnanç. İstanbul: Kronik Kitap.

Topdemir, H. G. (2007). *Işığın Öyküsü*. Ankara: Tübitak Popüler Bilim Kitapları.

Usta, S. (2020). *Dünyayı Değiştiren Düşünürler 5*. İstanbul: Epsilon Yayınevi.

Usta, S. (2022). *Şüphenin Tarihi*. İstanbul: Epsilon Yayınevi.

Westfall, R. S. (2018). *Isaac Newton'ın Biyografisi*. Çev. Orhan Düz. İstanbul: Alfa Yayıncılık.

Westfall, R. S. (1995). *Modern Bilimin Oluşumu*. Çev. İsmail Hakkı Duru. Ankara: Tübitak Popüler Bilim Kitapları.

Whiteside, D. T. (1970). The mathematical principles underlying Newton's Principia Mathematica. *Journal for the History of Astronomy*, 1 (2), 116-138.

Yıldırım, C. (1998). *Bilim Felsefesi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yıldız, İ. (2020). Fuat Sezgin'e Göre İslam Düşüncesi ve Batı Medeniyeti Üzerindeki Etkileri. *ÇKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(1), 13-44.

Elektronik Kaynaklar

Çağlar, S. (2015). "Kalkülüs'ü İlk Kim Buldu?". https://www.matematiksel.org/kalkulusu-ilk-kim-buldu-newton-mu-yoksa-leibniz-mi/ (Erişim: 17.04.2023).

Kalaycıoğlu, M. S. (2017). Ben buldum! https://bilimteknik.tubitak.gov.tr/makale/ben-buldum (Erişim: 17.04.2023).

Ölçer, S. (2020). Newton-Hooke Çekişmesi ve Klasik Mekaniğin İcadı. https://bilimvegelecek.com.tr/index.php/2020/02/01/newton-hooke-cekismesi-ve-klasik-mekaniginicadi/ (Erişim:17.04.2023).

Cemal Yıldırım'ın Bilim Tarihi ve Felsefesine Katkıları

Vural BAŞARAN[*]

Makale Geliş / Received: 06.10.2023
Makale Kabul / Accepted: 30.11.2023

Abstract

Bu çalışmada öncelikle bilim tarihi ve felsefesi disiplininin gelişim çizgisi ana hatlarıyla ele alınmıştır. Hemen akabinde bu disiplinlerin Türkiye'deki temsilcilerine değinilmiştir. Çalışmanın esas amacı Türk felsefeci Cemal Yıldırım'ın bilim tarihi ve felsefesi çalışmalarını irdelemektir. Bu yüzden öncelikle kısaca Yıldırım'ın hayatı ve üniversitelerde aldığı görevler ele alınmıştır. Bilim tarihi ve felsefesi alanında yaptığı çalışmalar verilmiş daha sonra da katkıları incelenmiştir. Yıldırım'ın bilim felsefesine dair tarihsel yaklaşımı gösterilmeye çalışılmış ve bunun için örnekler sunulmuştur. Eserlerinden yola çıkarak Türk bilim ve felsefesine yaptığı katkılar tespit edilmiştir. Özellikle Reichenbach'ın felsefesinin tanınması ve benimsenmesinde oynadığı role, bilim tarihinin popüler hâle gelmesinde gösterdiği çabaya işaret edilmiştir. Yine bilim felsefesinin önemli bir ismi olan Thomas Kuhn'un kitabından bir bölümü Türkçeye kazandırması ve bunun muhtemelen Türkçede ilk Kuhn çevirisi olduğundan bahisle Cemal Yıldırım'ın özgün tarafına dikkat çekilmiştir. Böylelikle çalışmamızda filozofun Cumhuriyet Devri Türk düşün hayatına yaptığı katkılar ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: FCemal Yıldırım, Cumhuriyet Dönemi, Hans Reichenbach, Bilim Tarihi ve Felsefesi.

[*] Doç. Dr., Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü Bilim Tarihi Anabilim Dalı, vuralbasaran@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2721-5234.

Künye: BAŞARAN, Vural, (2023). Cemal Yıldırım'ın Bilim Tarihi ve Felsefesine Katkıları, *Dört Öge*, 24, 111-120. http://dergipark.gov.tr/dortoge.

Son olarak, Yıldırım Türkçe ve İngilizce olarak kaleme aldığı üniversite ders kitapları vasıtasıyla yüksek öğretimde hem bu alanın ihtiyaçlarını gidermeye çabalamış hem de ders kitapları aracılığıyla üniversitelerde bu alanın müfredatının şekillenmesinde etkili olmuştur.

Kaynakça

Arapgiroğlu, Kumru. 2008. "Prof. Dr. Cemal Yıldırım'la Yapılan 'Armağan' Söyleşisi". s. 101-14 içinde *Bir Us ve Bilim Savaşçısı Cemal Yıldırım'a Armağan*, editör H. Çelebi, N. Ekşi, R. Kızıler, ve Y. Örs. Ankara: İmge Kitabevi.

Arapgiroğlu, Kumru, Hürkan Çelebi, Nurtaç Ekşi, Ruken Kızıler, ve Yaman Örs, ed. 2008. "Prof. Dr. Cemal Yıldırım'ın Akademik Özgeçmişi, Yaşam Anlayışı, Felsefeye Bakışı, Yayınları; Bu Konularla İlgili Yazı ve Söyleşiler". s. 25-44 içinde *Bir Us ve Bilim Savaşçısı Cemal Yıldırım'a Armağan*. Ankara: İmge Kitabevi.

Başaran, Vural, ve Remzi Demir. 2023. *Bilim Felsefesi: Bir Disiplinin Türkiye'ye Girişi (1860-1933)*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Erginöz Şahinbaş, Gaye, ve Sevtap Kadıoğlu. 2011. "İstanbul'da bir Alman filozof: Hans Reichenbach (1891-1953)". *Kutadgubilig: Felsefe Bilim Araştırmaları* 0(19):159-73.

Gooch, Jason. 2006. "The Effects of the Condemnation of 1277". *The Hilltop Review* 2(1):6.

Karaca, Çağlar. 2020. "1933 Üniversite Reformu Türkiye'de Bir Bilim Felsefesi Geleneği Yaratabildi mi? Nusret Hızır'ın Felsefesi Odağında Bir Tartışma". s. 105-23 içinde *Bilim İnsanı Dr. Mustafa Eski'ye Armağan: Eğitime Adanmış Bir Ömür*, editör H. Yolcu ve S. Oğuz Haçat. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Örs, Yaman. 2015. "Hans Reichenbach ve Bilimsel Felsefe". *Bilim ve Gelecek* (132).

Reichenbach, Hans. 1981. *Bilimsel Felsefenin Doğuşu*. Ankara: Remzi Kitabevi.

Unat, Yavuz. 2021. "Bilim Tarihi Disiplini ve Bilim Tarihine Farklı Yaklaşımlar". *Üniversite Araştırmaları Dergisi (Online)* 4(Özel Sayı):1-8.

Weinert, Friedel. 2009. *Copernicus, Darwin, and Freud: Revolutions in the History and Philosophy of Science*. Sussex: Wiley-Blackwell.

Yıldırım, Cemal. 1995. *Bilimin Öncüleri*. 7. bs. Ankara: TÜBİTAK.

Yıldırım, Cemal. 2008. *Bilimsel Düşünme Yöntemi*. 2. bs. Ankara: İmge Kitabevi.

Yıldırım, Cemal. 2010. *Bilim Tarihi*. 13. bs. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yıldırım, Cemal. 2012. *Bilim Felsefesi*. 18. bs. İstanbul: Remzi Kitabevi.

DİĞER HAKEMLİ ARAŞTIRMA MAKALELERİ / Other Peer-Reviewed Research Articles

Radikal Simülasyonculuk Ekseninde Halk Psikolojisinin Nörobiyolojiye İndirgenebilirliği

*Emre Arda ERDENK**

Makale Geliş / Received: 11.12.2023
Makale Kabul / Accepted: 21.12.2023

Öz

Zihin felsefesinde, indirgemecilik görüşü son yüzyılda en fazla kabul gören görüşlerden biridir. Zihinsel kavramları fiziksel kavramlara indirgemek için birkaç farklı girişim bulunmaktadır. Bu tartışmada en dikkat çekici görüş, zihinsel bir kavramın hiçbir şekilde fiziksel kavramlara indirgenemez olması durumunda, bu kavramın boş bir kavram olduğunu ve eninde sonunda anlamsız bir terim olarak ortadan kaldırılacağını savunan eleyici materyalizmdir. Eleyici materyalizm görüşünün önde gelen isimlerinden Churchlandlar, inançlar ve arzular gibi gündelik zihinsel kavramlarımızın bu türden anlamsız kavramlar olduğunu iddia etmektedir. Bu zihinsel kelime dağarcığını açıklayan teorinin günün sonunda nörobiyolojiye indirgeneceğini ve zihinsel durumlarımız hakkında sahici bir halk teorisi olamayacağını iddia etmektedirler. Bu makalede, Churchlandlar haklı olarak halk psikolojisini açıklayan teori-teori görüşüne karşı çıkıyor olsalar bile, diğer bir alternatif görüşün, yani simülasyon görüşünün, onların teori-teori görüşüne yönelik itirazlarına karşı bağışıklık kazanabileceğini savunacağım. Nihayetinde bu makale, Churchlandların halk psikolojisine yönelik eleyici materyalist iddialarının yalnızca zihnin teori-teori görüşüyle sınırlı olduğunu ve bu görüşe dayandığını göstermeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Zihinsel Durumlar, Ayna Nöronlar, Eleyici Materyalizm, P. & P. Churchland, Robert Gordon, Alvin Goldman.

* Doç. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü, eerdenk@kmu.edu.tr., ORCID: 0000-0003-1532-9936.

Künye: ERDENK, Emre Arda, (2023). Radikal Simülasyonculuk Ekseninde Halk Psikolojisinin Nörobiyolojiye İndirgenebilirliği, *Dört Öge*, 24, 121-139. http://dergipark.gov.tr/dortoge.

edilebilir kılar. Buna göre Gordon'un modelinin öne sürdüğü ontolojik nesnelerin nörobilimin ontolojisi ile mükemmel bir şekilde uyuşabileceğini ve kuramlar arası bir indirgemeye olanak sağlayabileceğini söyleyebiliriz.

Sonuç

Bu makalede Gordon'un halk psikolojisinin simülasyon teorisi modelinin Churchlandların halk psikolojisinin teori-teori görüşüne yönelttiği tüm eleştirileri bertaraf ettiğini iddia etmiş bulunuyorum. Bunu yaparak bu görüş, halk psikolojisine daha fazla açıklayıcılık gücü vermekte ve onu uygun bir şekilde özlü bir zihin ontolojisine sahip kılmaktadır. Elbette bu modelin iddiaları eleştirilebilir, detaylandırılabilir ve hatta çürütülebilir. Ancak buradaki analizde amacım radikal simülasyonculuğu savunmak değildir. Eğer eleyici materyalizm haklıysa ve halk teorisi sadece bir kurguysa, bunun tek sebebinin Churchlandların onu sadece teori-teori görüşü üzerinden değerlendiriyor olmalarıdır. Bu nedenle, bu makalede, Gordon'un simülasyon görüşünün bir teori-teori görüşü gibi elenemeyeceğini ve bunun yerine nörobiyolojik bir zihin teorisine indirgenmesi gerektiğini (ya da indirgenebileceğini) düşünmenin daha doğru olduğunu savundum. Böylece halk psikolojisinin henüz tarihin epistemoloji çöplüğüne gitmeyi hak etmediğini savunmuş oldum. Şayet bir gün dünya Churchlandların nöro-felsefi eleyici materyalizm programını başlatmaya karar verirse ve Gordon'un ST modeli halen rasyonel bir görüş ise, o gün, halk psikolojisi astrolojinin entelektüel bir homoloğu olarak görülmek zorunda kalmayacaktır.

Kaynakça

Botterill, G. & Carruthers, P. (1999). *The Philosophy of Psychology.* Cambridge: Cambridge University Press.

Churchland, M., P. (1979). *Scientific Realism and the Plasticity of Mind.* Cambridge: Cambridge University Press.

Churchland, M., P. (1981). Eliminative Materialism and Propositional Attitudes. *The Journal of Philosophy,* 78, 67-90.

Churchland, M., P. (1988). *Matter and Consciousness.* Cambridge: MIT Press.

Churchland, S., P. (1989). *Neurophilosophy: Toward a Unified Science of the Mind/Brain.* USA: MIT Press.

Cruz, J. & Gordon, M., R. (2005). Simulation Theory. L. Nadel (Ed.). *Encyclopedia of Cognitive Science* içinde, (3150-3155). Chichester: Wiley.

Gallese, V. & Goldman, A. (1998). Mirror Neurons and the Simulation Theory of Mind-Reading. *Trends in Cognitive Science*, 2, 493-501.

Goldman, A. (1993). *Philosophical Applications of Cognitive Science.* Boulder, CO: Westview Press.

Goldman, A. (1995). Interpretation Psychologized. M. Davies & T. Stone (Eds.). *Folk Psychology* içinde, (74-99). Oxford: Blackwell Publ.

Gopnik, A. (1993). The Illusion of First-Person Knowledge of Intentionality. *Behavioral and Brain Sciences,* 16, 1-14.

Gordon, R. M. (1995). Simulation Without Introspection or Inference From Me to You. M. Davies & T. Stone (Eds.). *Mental Simulation* içinde (53-67). Oxford: Blackwell.

Gordon, R. M. (1996). Radical Simulationism. P. Carruthers & P. Smith (Eds.). *Theories of Theories of Mind* içinde (11-21). Cambridge: Cambridge University Press.

Fodor, J. (1974). Special Sciences (Or: The Disunity of Science as a Working Hypothesis). *Synthese*, 28(2), 97-115.

Nichols, S. & Stich, S., P. (2003). How to Read Your Own Mind: A Cognitive Theory of Self-Consciousness. Q. Smith & A. Jokic (Eds.). *Consciousness: New Philosophical Perspectives* içinde (157-200). Oxford: Clarendon Press.

Riberio, C., A. (2003). *Do Mirror Neurons Support a Simulation Theory of Mind-Reading?*. Erişim tarihi: 23.10.2023, https://www.academia.edu/741288/Do_Mirror_Neurons_Support_a_Simulation_Theory_of_Mind_Reading.

Röska-Hardy, L. (2002). *Understanding Everyday Mental Concepts: Theory or Simulation?*. Erişim tarihi: 29.09.2023. https://core.ac.uk/reader/12237112.

Stich, S., P. (1996). *Deconstructing the Mind*. New York: Oxford University Press.

Jacob Moleschott'un "Deverân-ı Hayât" Adlı Eserinin Kısmi Tercümesi

Harun ÇAKAN[*]

Makale Geliş / Received: 07.07.2023
Makale Kabul / Accepted: 30.11.2023

Öz

XIX. yüzyılda Almanya'da ortaya çıkan, çeviriler yoluyla çeşitli ülkeleri etkileyen ve yoğun tartışmalara da yol açan Bilimsel Materyalizm akımının temsilcilerinden olan Jacob Moleschott'un en önemli eserlerinden biri "Kreislauf des Lebens (Yaşamın Döngüsü)" isimli eserdir. Bilimsel materyalizmin diğer bazı temsilcilerinin eserlerinin yanı sıra Moleschott'un bu çalışması Osmanlı düşünce hayatına, kısmen de olsa aktarılmıştır.

Osman Şükrü tarafından yapılan bu çeviri Maarif Mecmuası'nda üç kısım halinde yayımlanmıştır. Ancak çeviri, eserin tümünü kapsamamakta, kitabın üçüncü bölümü olan "Maddenin Ölümsüzlüğü" başlığının büyük kısmını içermektedir. Mütercimin diğer bölümlerle ilgili niyetine dair ise bir bilgi bulunmamaktadır. Söz konusu çeviri hem yazarın kimliğinden ötürü hem de Osmanlı'ya aktarılan kısmın doğadaki madde döngüsüne dair dönemin bilimsel bilgilerini içermesi bakımından önemlidir.

Bu çalışmada öncelikle Moleschott hakkında genel bilgi verilmiş, ardından metnin ilgili kısmı ele alınmıştır. Sonrasında ise Osman Şükrü ve tercümenin yayımlandığı Maarif Mecmuası hakkında bilgiler aktarılmış ve çeviri değerlendirilmiştir. Ek olarak ise metnin transkripsiyonu verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bilimsel Materyalizm, Madde Döngüsü, Jacob Moleschott, Osmanlı Materyalizmi.

[*] Dr. Öğretim Üyesi, Gaziantep Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü, hcakan@gantep.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6087-3784.

Künye: ÇAKAN, Harun, (2023). Jacob Moleschott'un "Deverân-ı Hayât" Adlı Eserinin Kısmi Tercümesi, *Dört Öge*, 24, 141-154. http://dergipark.gov.tr/dortoge.

Kaynakça

Büttner, S. (1994). "Moleschott, Jacob", İçinde Neue Deutsche Biographie 17, 723-725. URL: http://www.deutsche-biographie.de/pnd118734547.html. 35.07.2023 tarihinde erişildi.

Erbay, E. (1991). Maârif Mecmuası - Tafsilli Fihrist ve Bütün Şiirler (Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Fischer, K.P. (1853). *Die Unwahrheit des Sensualismus und Materialismus*. Erlangen: Verlag von Theodor Blaesing.

Gregory, F. (1977). Scientific Materialism in nineteenth-century Germany, Dordrecht ve Boston: Reidel.

Grützner, P. (1906). "Moleschott, Jacob", İçinde Allgemeine Deutsche Biographie 52, s. 435-438. URL: http://www.deutsche-biographie.de/pnd118734547.html?anchor=adb. 03.07.2023 tarihinde erişildi.

Moleschott, J. (1852). Kreislauf des Lebens – Physiologische Antworten auf Liebig's Chemische Briefe, Mainz: Verlag Victor von Zabern.

Moleschott, J. (1855). Kreislauf des Lebens – Physiologische Antworten auf Liebig's Chemische Briefe, Mainz: Verlag Victor von Zabern.

Moleschott, J. (1875). Kreislauf des Lebens. Giessen: Verlag von Emil Roth.

Moleschott, J. (1866). La Circulation de la vie - Lettres sur la Physiologie en Réponse aux Lettres sur la Chimie, de Liebig. Paris: Germere Baillière, Libraire-Éditeur.

Okay, O. M. (t.y.). Maârif. İçinde TDV İslâm Ansiklopedisi (2003. bs). URL: https://islamansiklopedisi.org.tr/maarif--dergi. 03.07.2023 tarihinde erişildi.

Osman Şükrü (1314). Deverân-ı Hayât. Maarif 5 (32). 501-502.

Osman Şükrü (1314). Deverân-ı Hayât. Maarif 5 (33). 520-521.

Osman Şükrü (1314). Deverân-ı Hayât. Maarif 5 (34) . 538-539.

Yazıcı, Mehmet Yunus. (2020). Şükrü Osman Şenozan. İçinde Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü. URL: https://teis.yesevi.edu.tr/%20madde-detay/senozan-sukru-osman. 03.07.2023 tarihinde erişildi.

MONOGRAFİ MAKALE / Monograph

Mevlevî Bir Hekimin Tarihsel İzdüşümü: Feridun Nâfiz Uzluk (1902-1974)*

*Mevlüt GÜNLER***

Makale Geliş / Received: 25.09.2023
Makale Kabul / Accepted: 20.11.2023

Öz

Feridun Nâfiz Uzluk, Cumhuriyet döneminin önde gelen simalarından biri olarak dikkatleri çekmektedir. Zira hekim ve mesnevîhan yönleriyle tanınan Uzluk, millî, manevî ve toplumsal alanlarda ele aldığı eserleri ve pratiğe dönüştürdüğü yaşamıyla dönemin mümtaz münevverlerinden biri haline dönüşmüştür. Bu bağlamda çok yönlü olarak tanımlayabileceğimiz Uzluk, yetiştiği Osmanlı mirası ile mensubu olduğu genç Cumhuriyetin dinamiklerini uzlaştıran bir anlayışla yaşamış ve bu bağlamda birbirinden kıymetli eserler vücuda getirmiştir. Eserleri ağırlıklı olarak tıp alanında olmasına rağmen Mevlevîlik ve tarih alanında da ciddi çalışmalar yapmıştır. Ortaya koyduğu eserler dönemi ve sonrası için temel niteliği taşımakta olup yönlendirici vasıflarıyla da sonraki çalışmalara yön vermektedir. Bu nedenle birçok araştırmacının dikkatini çeken Uzluk, tıpçı, tarihçi ve Mevlevî yönleriyle ele alınmış ve birçok mümtaz eser ortaya konulmuştur. Çalışmamızda yaşamı, yazmış olduğu eserleri ile kendisi hakkında yazılanları yeni bir bakış açısıyla irdeleyerek gelişiminde, yaşamında ve eserlerinde etkili olan dinamikleri ortaya koyarak literatüre katkıda bulunmak niyetindeyiz.

Anahtar Kelimeler: Feridun Nâfiz Uzluk, Tıp Tarihi, Selçuklu Tarihçiliği, Mevlevîlik, Bilim Tarihi.

* Dr. Öğr. Üyesi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, mevlutgunler@kmu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2217-0644.

Künye: GÜNLER, Mevlüt, (2023). Mevlevî Bir Hekimin Tarihsel İzdüşümü: Feridun Nâfiz Uzluk (1902-1974), *Dört Öge*, 24, 155-164. http://dergipark.gov.tr/dortoge.

lirlik sınırları hakkında cesaretlendirici geniş ufuklar açmıştır. Bu bağlamda Uzluk, Mevlevîlik ile manevî, tarih ile millî, tıp ile de ilmî anlamda Türk toplumunu geçmişi ile buluşturmuş, toplumun geleceğini de bu üç minval üzerine inşa etmesini amaç edinmiştir. Bu uğurda hayatını, maddi ve manevi varlığını feda eden Uzluk, vatan ve millet sevgisi ile ilmin vazgeçilmezliğini yaşamıyla temsil etmiş, hatırasıyla da dimağlarda kalıcı bir ekol olarak yerini almıştır.

Kaynakça

Altıntaş, A. (2018). Feridun Nafiz Uzluk ve Tıp Tarihi. *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, 9, 280-287.

Anonim, (1952). *Anadolu Selçukluları Devleti Tarihi III (Histoire Des Seldjoukides D'asie Mineure) Selçuknâme*. Haz. Feridun Nâfiz Uzluk, Ankara: Uzluk Matbaası Yay.

Arda, B. (2003). Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Deontoloji Anabilim Dalı'na Yaptığı Katkılar Açısından Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk. *X. Millî Mevlâna Kongresi Tebliğler (Doğumunun Yüzüncü Yıldönümü Anısına Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk Armağanı*), II, 19-24.

Burgu, A. (2018). Feridun Nâfiz Uzluk'un Selçuklu Tarihçiliğine Katkıları. *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, 9, 72-93.

Çaycı, A. ve Yılmaz, A. Y. (2017). Şehabettin Uzluk'un Hayatı ve Eserleri. *Uzluk Ailesi Armağanı*, Haz. Haşim Karpuz-Ahmet Çaycı-Serdar Ceylan. 37-56.

Çelebi, C. (1988). Abdülhalim Çelebi. *DİA*, C. 1, İstanbul: 212.

Erdal, Z. ve Gül, M. F. (2019). Feridun Nâfiz (Uzluk) Bey'in Aksaray Notları. *AÜTAED*, 66, 561-588.

Erden, F. (1948). *Türk Hekimleri Biyografisi*. İstanbul: Çituri Biraderler Basımevi.

Feridun Nafiz, (2011). Türk Tabâbeti Tarihi Selçuklu Tabipleri. *Anadolu Mecmuası*, Haz. Arslan Tekin ve Ahmet Zeki İzgöer, Ankara: TTK Yay. 70-72.

Kahraman, A. (2007). Peyâm. *DİA*, 34, 256-257.

Kâhya, E. (1989). Şanizâde Mehmet Ataullah Efendi. *Erdem*, 5(15), 847-862.

Kallek, C. (1998). Houtsma, Martinus Theodorus. *DİA*, 18, 257-258.

Karaağaç, İ. A. (2003). Dr. Ferdun Nâfiz Uzluk'un Yaşamı ve Tıp Tarihi-Tıbbî Deontoloji Öğretisinin Mevlevilik Araştırmalarına Katkısı. *X. Millî Mevlâna Kongresi Tebliğler (Doğumunun Yüzüncü Yıldönümü Anısına Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk Armağanı),* II, 11-17.

Karaismailoğlu, A. (2018). Uzluk Ailesinin Azmi ve Hüzünleri; Selçuklu ve Mevlânâ Mirası Sevdası. 9, 47-58.

Kazancıgil, A. (2017). Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk (1902-1974) Hayatı – Çalışmaları. *Uzluk Ailesi Armağanı*, Haz. Haşim Karpuz-Ahmet Çaycı ve Serdar Ceylan. 11-35.

Özcan, A. (2011). Târîh-i Osmânî Encümeni. *DİA*, 40, 83-86.

Özönder, H. (2012). Uzluk, Feridun Nafiz. *DİA*, 42, 257-258.

Öztürk, M. (1986). Mevlânâ'nın Mektupları. *1. Millî Mevlâna Kongresi (3-5 Mayıs 1985)*, 83-92.

Sayar, A. G. (2012). Ünver, Ahmet Süheyl. *DİA*, 42, 350-352.

Şafak, Y. (2018). Uzluk Arşivindeki Mektuplar ve Notlar Işığında Feridun Nâfiz Uzluk'un Tahsil Hayatı ve Gençliği. *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, 9, 35-46.

Taşdelen, S. (2018). Bilime Adanmış Bir Ömür Feridun Nafiz Uzluk ve Arşivi Hakkında Bir Araştırma. *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, 9, 135-149.

Terzioğlu, A. (2000). İstanbul Tıp Fakültesi Tarihçesi. *İstanbul Tıp Fakültesi Dergisi (Mecmuası)*, 63(2), 1-17.

Terzioğlu, A. (2003). Ünlü Tıp Tarihçisi Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk ve Mevlâna Celâleddin Rûmi Araştırmalarına Katkıları. *X. Millî Mevlâna Kongresi Tebliğler (Doğumunun Yüzüncü Yıldönümü Anısına Prof. Dr. Feridun Nâfiz Uzluk Armağanı),* II, 91-96.

Uçman, A. (1991). Anadolu Mecmuası. *DİA*, 3, 144-145.

Uçman, A. (2006). Necip Âsım Yazıksız. *DİA*, 32, 493-494.

Uzluk, F. N. (2008). Başlarım Ulu Tanrı'nın Adıyla. *Mevlânâ Araştırmaları 2*, Ed. Adnan Karaismailoğlu. Ankara: Akçay Yay. 293-324.

Uzluk, F. N. (2017). *Toplu Makaleler*. Haz. Ahmet Acıduman vd., I-I/II-II-III, Ankara: TTK Yay.

Ülgen, H. Z. (1992). *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*. İstanbul: Ülken Yay.

Ürekli, B. (2017). Zeki Velidî Togan'ın Feridun Nâfiz Uzluk'a Gönderdiği Mektuplar. *Uzluk Ailesi Armağanı*, Haz. Haşim Karpuz vd., 141-153.

Yılmazer, Z. (2010). Şânîzâde Mehmed Atâullah Efendi. *DİA*, 38, 334-336.

Güncellenmiş 31. Basım

21. Yüzyılda EĞİTİMDE REHBERLİK HİZMETLERİ

Prof. Dr. Binnur Yeşilyaprak

YÖK'ün Kur Tanımına Uygun Olarak Hazırlanmıştır

nobel

21. Yüzyılda
EĞİTİMDE REHBERLİK HİZMETLERİ

Prof. Dr. Binnur Yeşilyaprak

Yayın No.: 338
Eğitim No.: 69
ISBN: 978-605-133-240-6
E-ISBN: 978-625-402-147-3
Basım Sayısı: Güncellenmiş 31. Basım, Ocak 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Yeşilyaprak, Binnur.
21. Yüzyılda Eğitimde Rehberlik Hizmetleri / Binnur Yeşilyaprak
Güncellenmiş 31. Basım, XVIII + 388 s. 17x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-240-6
E-ISBN: 978-625-402-147-3
1. Eğitimde Rehberlik Hizmetleri 2. Gelişimsel Rehberlik

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1

ÇAĞDAŞ EĞİTİMDE ÖĞRENCİ KİŞİLİK HİZMETLERİNİN YERİ VE ÖNEMİ

Çağdaş Anlayışa Göre Eğitim 3
Eğitimin Amaçları....3
İşlevi. 4
Okulun Yapısı 4
Öğrenci Kişilik Hizmetleri (Ö.K.H.). 5
Öğrenci Kişilik Hizmetlerinin Amacı 5
Öğrenci Kişilik Hizmetlerinin Kapsamı.. 5
Rehberlik Hizmetleri.. 7
Tanımı....7
Rehberlik: Mitler ve Gerçeklik 7
Rehberliğin Amacı 8
Rehberliğin Kapsamı 9
Rehberliğin İlkeleri....14
Rehberlik Hizmetleri: İnceleme Kategorileri....18
Rehberliğin Gelişmesini Etkileyen Etkenler....19
Rehberlik Çalışmalarının Tarihçesi....20
Ülkemizde Rehberlik Hizmetlerinin Başlangıcı ve Gelişimi....21
Sorunlar 22
Önerilen Etkinlikler....25

BÖLÜM 2

EĞİTİM SÜRECİNDE REHBERLİK HİZMETLERİ

Eğitim Sürecinde Rehberlik Hizmetleri 29
Öğretim ve Rehberlik Hizmetleri: Ayrışma ve Bütünleşme 29
Sınıf Rehber Öğretmeni ve Görevleri 31
Eğitim Kademelerine Göre Rehberlik Hizmetleri.... 33
Türk Millî Eğitiminin Genel Hedefleri ve Rehberlik Hizmetleri.... 33
Gelişim İhtiyaçları ve Rehberlik Hizmetleri 34
Gelişim Dönemleri ve Gelişim Görevleri.... 35
A. Okulöncesi Eğitimde Rehberlik Hizmetleri 38
Okulöncesi Dönem Çocuklarının Gelişim Görevleri.... 39
Okulöncesi Eğitimin Önemi ve İşlevi.... 39
Okulöncesi Eğitimde Rehberlik 39
B. İlköğretimde Rehberlik Hizmetleri.... 40
İlköğretim I. Dönemindeki Çocukların Gelişim Görevleri (6-12 Yaş).... 41
İlköğretim II. Dönemindeki Çocukların Gelişim Görevleri (12-15 Yaş). 42
İlköğretimin Amacı ve İşlevi.... 43
İlköğretimin Önemi.... 44
İlköğretimde Rehberlik Hizmetlerinin Gerekçesi ve Önemi.... 45
İlköğretimde Rehberlik Hizmetlerinin Karakteristik Özellikleri 46
İlköğretimde Rehberliğin Temelleri 48
İlköğretimde Rehberliğin Amaçları 49
İlköğretimde Rehberlik Hizmetlerinin Kapsamı.... 49

C. Ortaöğretimde Rehberlik Hizmetleri 51
Ortaöğretim Dönemindeki Gençlerin Gelişim Görevleri 51
Ortaöğretimin Önemi ve Amacı 52
Ortaöğretimin İşlevi 53
Ortaöğretimde Rehberlik Hizmetlerinin Gerekçesi ve Önemi 53
Ortaöğretimde Rehberlik Hizmetlerinin Karakteristik Özellikleri 55
Ortaöğretimde Rehberliğin Amaçları ve Kapsamı 56
Önerilen Etkinlikler 57

BÖLÜM 3

GELİŞİMSEL REHBERLİK YAKLAŞIMI VE KAPSAMLI GELİŞİMSEL REHBERLİK PROGRAMLARI

Giriş 61
Rehberlikte Gelişimsel Yaklaşım 61
Gelişimsel Yaklaşım 62
Başlıca Rehberlik Yaklaşımları Nelerdir? 62
Gelişimsel Rehberlik Yaklaşımının Gelişime Dayalı Temelleri 62
Gelişimsel Rehberliğin İlkeleri Nelerdir? 63
Gelişimsel Rehberlik Yaklaşımında Hedeflenen Gelişim Alanları 64
Kapsamlı Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programları 66
Kapsamlı PDR Programlarının Özellikleri 66
Kapsamlı Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programlarında Unsurlar 67
I. İçerik 68
II. Program Yapısı ve Süreç 70
Yapısal Bileşenler 70
Tanım 71
Gerekçe 71
Sayıtlılar 71
Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programının Bileşenleri ve Süreç 71
Rehberlik Müfredatı (Rehberlik Sınıf Programı) 73
Bireysel Planlama 73
Müdahale Hizmetleri 74
Sistem Desteği 75
Zaman 75
III. Kaynaklar 75
İnsan Kaynakları 76
Ekonomik Kaynaklar 76
Politik Kaynaklar 76
Okul Rehberlik Programlarının Hazırlanması 76
1. İhtiyaçların Değerlendirilmesi 77
Ortamın Değerlendirilmesi 77
Hedef Kitlenin Değerlendirilmesi 77
2. Amaç ve Hedeflerin Tanımlanması 77
3. Amaçlara Ulaşmayı Sağlayacak Yöntemlerin Belirlenmesi 78
4. Karar Verme 79
5. Uygulanabilir ve Değerlendirilebilir Bir Program Oluşturma 79
Okullarda KGRP Uygulamasında İdarecilerin, Okul Psikolojik Danışmanlarının ve Öğretmenlerin Rolleri 80
Okul Müdürü 80
Okul Psikolojik Danışmanları 80
Sınıf Rehber Öğretmeni 81
Okul Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programlarının Değerlendirilmesi 82
Programı Uygulayan Personelin Değerlendirilmesi 83
Programın Değerlendirilmesi 83
Program Çıktılarının Değerlendirilmesi 83
Önerilen Etkinlikler 84
EK 3.1: Ülkemizde Uygulanan Kapsamlı Gelişimsel Rehberlik ve Psikolojik Danışma Programlarında Yer Alan Kariyer Kazanım Örnekleri 85

EK 3.2: KGRP içinde Uygulanabilecek Etkinlik Örneği 87
EK 3.3: Kariyer Eğitimi Öğrenci İhtiyaç Analizi Form Örneği (9-12 sınıflar için)..... 88
EK 3.4: İlköğretim Ders Programlarında Yer Alan Kariyer Kazanımlarından Örnekler 89
EK 3.5: Uygulayıcılar İçin Hazırlık Formu..... 90
EK 3.6: Örnek Bir Ders Planı 91
EK 3.7: Etkinlik Değerlendirme Formu..... 92
EK 3.8: Etkinlik Değerlendirme Öğrenci Formu..... 93

BÖLÜM 4

KİŞİSEL REHBERLİK

Gelişimsel Yaklaşıma Göre Kişisel Rehberlik Tanımı..... 97
Kişisel Rehberlik Hizmetlerinin Kapsamı ve Niteliği..... 98
Hümanistik (İnsancıl) Eğitimin İlkeleri. 99
Öğretmenlere Ait Olumlu ve Olumsuz Etkili Özellikleri 103
A. Okulöncesi Eğitim Dönemi..... 105
Okulöncesi Eğitimde Öğretmenin Benimseyeceği Temel İlkeler..... 105
Kişisel Rehberlik Açısından Okulöncesi Eğitimde Öğretmenin Sorumlulukları.. 107
Okulöncesi Eğitim Öğretmenine Son Söz 109
B. İlköğretim I. Dönem..... 109
İlköğretim I. Dönemde Kişisel-Sosyal Gelişim Alanında Öğretmenin Sorumlulukları 112
Sınıf Öğretmenine Son Söz. 113
C. İlköğretim II. Dönem..... 113
İlköğretim II. Dönemde Kişisel-Sosyal Gelişim Alanında Öğrencilere Kazandırılacak Yeterlikler ve Hedefler..... 114
İlköğretim II. Dönemde Kişisel Rehberlik Alanında Öğretmenin Sorumlulukları. 116
Öğretmenler Ergenlerle Neler Yapmalı? Neler Yapmamalı?. 117
D. Ortaöğretim Dönemi. 118
Ortaöğretim Döneminde Kişisel-Sosyal Gelişim Alanında Öğrencilere Kazandırılacak Yeterlikler ve Hedefler. 118
Ortaöğretim Döneminde Kişisel-Sosyal Gelişim Alanında Öğretmenin Sorumlulukları 119
Kişisel Rehberlik Etkinlikleri..... 121
Sosyal Beceri Kazandırmada İzlenecek Aşamalar..... 122
Öğretmenler Gence Nasıl Davranmalı?.. 123
Önerilen Etkinlikler 124
EK 4.1: Örnek Olay: Çocuk Okulda Başarısızlığı Değil Başarıyı Yaşamalıdır 125
EK 4.2: Duygu Zarı 126
EK 4.3: Soru Sorabilme 126
EK 4.4: Örnek Olay: Bireysel Ayrılıklar Dikkate Alınmalıdır 127
EK 4.5: Düşünce ve Duygu 127
EK 4.6: Örnek Olay: Siz Hangi Elinizi Kullanmayı Tercih Edersiniz..... 128
EK 4.7: Özür Dileme Etkinliği 129
EK 4.8: Örnek Olay: Okulculuk Oyunu 129
EK 4.9: Önyargılı Olmak..... 130
EK 4.10: Tanışma Etkinliği..... 130
EK 4.11: Güven Etkinliği Oluşturma..... 131
EK 4.12: İstendik ve İstenmedik Davranışlar..... 131

BÖLÜM 5

EĞİTSEL REHBERLİK

Eğitsel Rehberliğin Tanımı. 135
Eğitsel Rehberliğin Amacı..... 136
Eğitsel Rehberlik Hizmetlerinin Kapsamı ve Niteliği 136
A. Okulöncesi Eğitim Kurumlarında Eğitsel Rehberlik Hizmetleri. 137
B. İlköğretim I. Dönemde Eğitsel Rehberlik Hizmetleri. 139
Kazandırılacak Yeterlikler ve Hedef Davranışlar. 139
Uygulamalar..... 141

Oryantasyon (Duruma Alıştırma) Programı 141
Okul ve Sınıf Kurallarını Öğretme ve Uygulama. 144
Kural Saptama Sınıf Toplantıları 145
Yönergeleri İzleme. 146
Etkin Çalışma Yöntemleri. 147
Çalışma Yöntemlerinin Başarıya Etkisi. 148
Zamanı Planlama. 149
Çalışma Ortamını Düzenleme. 152
Çalışma Sürelerinin ve Aralıklarının Planlanması 153
Not Tutma (Not Alma) 153
Aktif Dinleme 155
Hızlı ve Etkili Okuma. 158
Özet Çıkarma 159
Hafızayı (Belleği) Güçlendirme 160
Güdülenme. 161
Uygulama: Değişim İçin Beş Adım. 162
C. İlköğretim II. Dönemde Eğitsel Rehberlik Hizmetleri 164
Kazandırılacak Yeterlikler ve Hedef Davranışlar.. 165
Uygulamalar. 166
Üst Eğitim Kurumlarını Tanıtma 167
Eğitim Kurumları Hakkında Bilgi Edinme Yolları 168
Eğitsel Plan Yapma ve Yürütme 172
D. Ortaöğretim Döneminde Eğitsel Rehberlik Hizmetleri.. 173
Kazandırılacak Yeterlikler ve Hedef Davranışlar. 174
Uygulamalar. 176
Sınıf İçi Davranışların Değerlendirilmesi. 176
Davranışlar 176
Çalışma Becerilerinin Gözden Geçirilmesi. 177
Mezuniyet Sonrası İş ve Eğitim Seçeneklerinin Değerlendirilmesi. 178
Sınava Hazırlık. 179
Sınav Kaygısını Azaltma. 180
Önerilen Etkinlikler 181
EK 5.1: Örnek Olay: Okuma Alışkanlığı Erken Yaşlarda Kazanılır 182
EK 5.2: Oryantasyon Programı 182
EK 5.3: Davranış Çiçeği 183
EK 5.4: Testleri Yönergelerine Uygun Cevaplandırma 184
EK 5.5: Yönergeleri İzleyebiliyor musunuz? 185
EK 5.6: Çalışma Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği 186
EK 5.7: Hedef Belirleme ve Plan Yapma 187
EK 5.8: Sınıf İçi Davranışları Kontrol Listesi 190
EK 5.9: Çalışma Becerileri Kontrol Listesi 191
EK 5.10: Testleri Yaşamak 192
EK 5.11: İçsel Gülümseme 193

BÖLÜM 6

MESLEKİ REHBERLİK

Mesleki Rehberlik Tanımı. 197
Mesleki Rehberlik: İlgili Kavramlar 198
Mesleki Gelişim Kuramları. 203
Özellik Faktör Kuramı 203
Özellik Faktör Kuramında Mesleki Danışma Süreci 205
Ginzberg ve Arkadaşlarının Gelişim Kuramı 206
Super'in Benlik Kuramı (Kavramsal Model). 207
Holland'ın Kişilik Kuramı. 209
Roe'nun İhtiyaç Kuramı. 213

Diğer Görüşler....214
Mesleki Gelişim Görevleri ve Mesleki Rehberlik Hizmetleri....215
Temel Eğitim Döneminde Mesleki Rehberlik....216
Mesleki Rehberlik Açısından Temel Eğitim Döneminin Önemi....217
Mesleki Gelişim Görevleri ve Başarılmasında Temel İlkeler....218
İlköğretim I. Dönemde Öğrencilere Kazandırılacak Yeterlikler ve Hedefler....221
Temel İlkeler....223
Anasınıfı ve Temel Eğitimin I. Döneminde
Yapılabilecek Mesleki Rehberlik Etkinlikleri....224
İlköğretim II. Dönemde Mesleki Rehberlik....227
Mesleki Gelişim Görevleri ve Öğretmenin Sorumlulukları....228
Bir Mesleki Gelişim Görevi Olarak Karar Verme ve Problem Çözme....229
İlköğretim II. Dönemde Yapılabilecek Mesleki Rehberlik Etkinlikleri....230
Temel Eğitim Sonunda "Yöneltme" (Yönlendirme) Hizmeti....233
Ortaöğretim Döneminde Mesleki Rehberlik....235
Mesleki Olgunluk....236
Ortaöğretim Döneminde Mesleki Rehberliğin Amaçları....238
Ortaöğretim Döneminde Yapılabilecek Mesleki Rehberlik Etkinlikleri....239
Mesleki Rehberlikte Öğrencileri Tanıma....241
Öğrencinin Yetenek ve İlgilerini Değerlendirme Ölçütleri....243
Başarıyı/Yeteneği Değerlendirmede Göz Önüne Alınabilecek Ölçütler....243
Bir Derse Karşı İlgiyi Değerlendirmede Göz Önüne Alınabilecek Ölçütler....243
Meslekleri İnceleme....244
Bir Meslek ile İlgili Bilinmesi Gereken Bilgiler....244
Mesleki Bilgilerin Paylaşılması....245
Mesleki Rehberlik Hizmetlerinde Bilgisayarlardan Yararlanma....246
Önerilen Etkinlikler....249
EK 6.1: İlgi Envanteri....250
EK 6.2: Meslekler....254
EK 6.3: Annemin Mesleği-Babamın Mesleği....256
EK 6.4: Zaman Makinası....257
EK 6.5: Mutlu Doktor-Mutsuz Doktor....258
EK 6.6: Karar Verme....259
EK 6.7: Bir Kitap Olarak Hayatım....261
EK 6.8: Mesleğin Gerektirdiği Niteliklere Sahip miyim?....262
EK 6.9: İş ve İşçi Bulma Kurumu-Meslek Danışma Merkezinde Meslek Dosyalarında
Kullanılan Meslek İnceleme Formatı....262
EK 6.10: Bir Meslek Elemanı ile Görüşme....263

BÖLÜM 7

BİREYİ TANIMA TEKNİKLERİ

Bireyi Tanıma....267
Bireyi Tanımanın Amacı....267
Öğretmenin Öğrencilerini Tanımasının Gerekliliği....268
Bireyi Hangi Yönlerden Tanımak Gerekir?....268
Bireyi Tanımada Dikkat Edilmesi Gerekli İlkeler....270
Bireyi Tanımak Üzere Geliştirilen Teknik ve Araçlarda Temel Yaklaşımlar....271
Bireyi Tanıma Teknikleri....272
Testler....272
Tanımı ve Kullanım Amaçları....273
Testlerin Sınıflandırılması....274
Testlerin Kullanılmasında Dikkate Alınacak Bazı Kurallar....279
Test Dışı Teknikler....280
I. Gözleme Dayalı Teknikler....287
Gözlem Listeleri (Check-Lists)....287
Özellik Kayıt Çizelgeleri....288
Anekdot (Olay) Kayıtları....289
Derecelendirme Ölçekleri (Rating Scales)....291
II. Kendini Anlatma Teknikleri....298
Otobiyografi....298
Arzu Listesi....301
Zaman Cetveli....302

Problem Tarama Listesi....303
Soru Listesi/Anket....304
III. Başkalarının Kanılarına Dayalı Teknikler....305
Sosyometri....305
Kimdir Bu Tekniği....309
Sosyal Uzaklık Ölçeği....310
IV. Tekniği Etkileşime Dayalı Teknikler....311
Görüşme Tekniği....311
Veli Görüşmesi....315
Veli Toplantıları....316
Ev Ziyaretleri....318
Drama ve Oyun Etkinlikleri....319
Toplu Dosya/Gelişim Dosyası....320
Önerilen Etkinlikler....323
EK 7.1: 3-6 Yaş Motor Gelişim Gözlem Listesi....324
EK 7.2: 3-6 Yaş Motor Gelişim Gözlem Listesi....324
EK 7.3: Otobiyografi....325
EK 7.4: (Arzu Listesi ve Yarım Bırakılmış Cümle Tamamlama) Olsaydım....327

BÖLÜM 8

REHBERLİK HİZMETLERİNİN ÖRGÜTLENMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Rehberlik Hizmetlerinin Örgütlenmesi....331
Okul Rehberlik Programının Organize Edilmesi....336
Rehberlik Programının Organizesinde Temel Hazırlık Faaliyetleri....337
Yıllık Rehberlik Faaliyetlerinin Programlanması....339
Yıllık Programın Nitelikleri....339
Kaynaştırma Eğitimi ve Rehberlik....340
Okul Rehberlik Çalışmalarının Değerlendirilmesi....343
Değerlendirme Süreci....344
Değerlendirmede Karşılaşılan Güçlükler....345
Değerlendirme İlkeleri....346
Değerlendirme Yöntemleri....346
Önerilen Etkinlikler....348
Son Söz....349
Kaynaklar....351
Değerlendirme Soruları....357

KAYNAKLAR

Adem, M. (1997) “Zorunlu Temel Eğitim” Temel Eğitim: Bilim, Eğitim ve Toplumsal Gelişme. TÜBA, Bilimsel Toplantı Serileri: 8, Ankara.

Akay, B. (1983) “Lise Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeyleri” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara Üniversitesi.

Akbalık, G. (1991) “Ortaokul III. Sınıf Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeyleri” (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara Üniversitesi

Akçamete, G. (2002) “Türkiye’de Özel Eğitim Öğretmeni Yetiştirme ile İlgili Sorunlar ve Çözüm Önerileri” XI. Ulusal Özel Eğitim Kongresi, Bildiriler Kitabı, Eğitim Kitabevi, s.23-31.

Akkök, F. (1996) İlköğretimde Sosyal Becerilerin Geliştirilmesi, MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, İstanbul, M.E. Basımevi.

Akman, Y. (1992) “İlköğretimde Rehberliğin Yeri ve Önemi” H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı:8, ss.317-320.

Akman, Y. (1994) “Okullarda Psikolojik Danışma ve Rehberlik Servislerinde Verilen Konsültasyon Hizmetlerinin Yeri ve Önemi” 1. Eğitim Bilimleri Kongresi Kitabı, Cilt 3, s.984-993, Adana: Çukurova Üniversitesi

Aydın, G. (1990) “Temel Eğitimde Rehberlik ve Psikolojik Danışmanın Önemi” Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, I, sayı, 1:39-44.

Bacanlı, F. (1995) “Mesleki Grup Rehberliğinin Lise Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeylerine Etkisi” (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bacanlı, F. (1999) “Günlük Yaşam Bilgi ve Becerileri Eğitimi” İlköğretimde Rehberlik, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Bacanlı, H. (1999a) Duyuşsal Davranış Eğitimi. Ankara: Nobel Yayın Ltd.

Bacanlı, H. (1999b) Sosyal Beceri Eğitimi. Ankara: Nobel Yayın Ltd.

Bakırcıoğlu, R. (1988). Rehberlik Ve Psikolojik Danışma, Ankara: Bakırcıoğlu Yayınları.

Baltaş, A. (1998) Üstün Başarı (15. basım) İstanbul: Remzi Kitabevi.

Baltaş, A. Ve Z. Baltaş (1991) Stres ve Başaçıkma Yolları (11.basım), İstanbul: Remzi Kitabevi.

Baykul, Y. (1989). ÖSS ile Yoklanan Bilgi ve Beceriler Farklı Okul Tür ve Sınıflarında Ne Ölçüde Kazanılmaktadır? Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi Yayınları: 9, Ankara.

Baymur, F. (1996) Genel Psikoloji. (11.baskı) İstanbul: İnkilap Kitabevi.

Bolles,R.N.(2005) Paraşütünüz ne renk? İş arayanlar ve meslek değiştirenler için pratik el kitabı. Ankara: Elma Yayınları.

Borders, L.D., ve Drury, S.M. (1992). “Comprehensive School Counseling Programs: A Review For Policymakers And Practitioners.” Journal of Counseling & Development. Vol 70, Issue 4, ss. 487-498.

Brown, D., ve Trusty, J. (2005). “School Counselors, Comprehensive School Counseling Programs, and Academic Achievement: Are School Counselors Promising More Than They Can Deliver?” Professional School Counseling. Vol 9 Issue 1 ss. 1-8

Cambell, P. & Siperstein, G.N. (1994) Improving Social Competence: A resource for elementary school teachers. Needham Heights, Massachusetts: Allyn & Bacon.

Can, G. (1992) Akademik Başarısızlık ve Önlenmesi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları

Can, G. (1998) “İlköğetimde Rehberlik” Eğitim Blimlerinde Yenilikler, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, ss. 108-130.

Cansever, G. (1974) Psikolojik Testler, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

Carney, J.V. (2005). “Education-career Planning And Middle School.” Professional School Counseling. Vol 9 Issue 2, ss. 136-143.

Cartledge, G. & Milburn, J.F. (1980) Teaching Social Skills to Children: Innovative Approaches. N.Y:Pergaman.

Ceyhan, E.(1995). “Oryantasyon Eğitimi” Yaşadıkça Eğitim, Sayı:42, s.14-17.

Collis, B. ve Ollia, L. (1994) “The effect of computer use on grade 1 children’s gender stereotypes about reading, writing, and computer use” Journal of Research and Development in Education. Vol: 24, 1:14-19.

Crites, J.O. (1969) “Meslek Gelişimi” Bulunduğu Kitap: Ergenliği Anlamak. James F. Adams. Yayına Hazırlayan: Bekir Onur, Ankara: İmge Kitabevi (1995).

Crites, J.O. (1969) Vocational Psychology. New York: Mc Graw-Hill.

Crow, D.L. & Crow, A. (1961) Introduction to Guidance (Second Ed.) New York: American Book Company.

Cüceloğlu, D. (1991) İnsan ve Davranışı, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Çağlar, D. (1975) Öğrenciyi Tanıma Tekniklerinden Gözlem, Ankara: Tekışık Matbaası.

Çağlar, D. (1977) Öğrenciyi Tanıma Tekniklerinden Sosyometrik Metod, Ankara: Tekışık Matbaası.

Dembo, M.H. (1988) Applying Educational Psychology in the Classroom. (third edition) Longman: NY & London.

Dinkmeyer, D. (1970) "Elementary School Guidance and the Classroom Teacher" Elementary School Guidance: Conceptual Beginnings and Initial Approachers. APGA, Washington D.C.

Dinkmeyer, D. (1973) Readings in Guidance in the Elementary Schools. New York: Mc Graw-Hill.

Doğan, S. (1998) "Türkiye'de Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kimliği: Gelişmeler ve Sorunlar" Milli Eğitim Dergisi, sayı: 139, s.69-76.

Dosterhof, A. (1994) Classroom Application of Educational Measurement, Macmillan Publishing Company.

Dökmen, U. (1990) "Çocukların ve Gençlerin Okuma Alışkanlıkları Üzerine Bir Araştırma". Yaşadıkça Eğitim, İstanbul: YA/BA Yayınları Sayı: 10.

Erden, M. (1986). "İlkokulların Birinci Devresine Devam Eden Öğrencilerin Dört İşleme Dayalı Problemleri Çözerken Gösterdikleri Davranışlar" H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı: 1, ss.105-113.

Erden, M. ve Akman, Y. (1997). Eğitim Psikolojisi (IV. Baskı) Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Engin, C,(1997) "Veli ve Öğretmen Algılarına Göre İlkokul Psikolojik Danışmanlarının Rol ve İşlevleri" 3. Ulusal PDR Kongresi (Bildiriler Kitabı) Adana:Çukurova Ün. (Ss.162-169).

Eren, A. (1996). "Psikolojik Danışma ve Rehberlik Alanında 1982-1995 yılları arasında yapılmış yüksek lisans ve doktora tezleri" (Yayınlanmamış İnceleme raporu) G.Ü. Ankara.

Erkan, S. (2000) Örnek Grup Rehberliği Etkinlikleri (4. baskı) Ankara: PegemA Yayıncılık

Erkan, S. (2001). Okul Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programlarının Hazırlanması. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Erkan, S. (1997) "İlköğretim Öğrencilerinin Rehberlik İhtiyacının Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma" Eğitimi Yönetimi Dergisi, Yıl:3, Sayı:3, Yaz 1997, ss.333-406.

Ersever, O. G. (1992) "İlköğretimde Açık Okul Sistemi ile Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anlayışı" H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı: 8, ss.127-132.

Ersever, O.G. (1990) "Psikolojik Danışma ve Rehberlikte Dışa Dönük Anlayış ve Programlar" V. Ulusal Psikoloji Kongresi, Psikoloji Seminer Dergisi-Özel Sayı, No: 8, ss.655-657, İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.

Evans, D. (1991) "A Model for Developmental School Counseling Program in Indiana" (Yayınlanmamış proje raporu) (A joint Department of Education Indiana School Counselors Associaton Project) Indianapolis, In, U.S.A.

Fidan, N. ve Baykul, Y. (1993) "İlkokul ve İlköğretim Okullarında Temel Öğrenme İhtiyaçlarının Karşılanması" (Araştırma Raporu) UNICEF, Ankara.

Gander, M.J. ve Gardiner, H.W. (1993) Çocuk ve Ergen Gelişimi, Yayına Hazırlayan: Bekir Onur, Ankara: İmge Kitabevi.

Gibson, R.L. ve Micthell, M.H. (1990) Introduction to Counseling and Guidance. (Third Edition) New York: McMillan Pub. Comp.

Ginzberg, E. (1972) "Toward a theory of Occupational Choice: A Restatement" Vocational Guidance Guarterly, 20, 169-176.

Good, V.C. (1959) Dictionry of Education. Mc Grow-Hill Book Company, London.

Gordon, T. (1996) Etkili Anababa Eğitiminde Uygulamalar (Ed. Birsen Özkan) İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Görgen, İ. (1999) "Özetleme Becerisinin Öğrencilere Öğretimi" Yaşadıkça Eğitim, Sayı: 62, s.22-28.

Gültekin, İ. (1984). "Orta Dereceli Okullarda Sınıf Öğretmenlerinin Görev Algıları" (Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi) Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gysberg, N., & Henderson, P. (2000). Developing and Managing Your School Guidance Program. (3rd Ed.). Alexandria, VA: American Counseling Association Publication

Hamblin, D. (1993) The Teacher and Counseling, Simon & Schuster Education Great Britain.

Havighurst, R. (1972) Developmental Tasks and Education (3rd ed.) New York: Dawid McKay Co.

Heaton P. ve Micthell, G. (1987) Learning to Learn: a study skills course book. Better Books Publishing Ltd.

Herr, E.L. ve Cramer, S.H. (1972) Vocational Guidance and Career Development In The Schools: Toward & Systems Approach, Boston: Houghton Mifflin Company.

Hill, G.E. (1973) "Guidance in Elementary Schools" Readings in Guidance in the Elementary Schools. New York: McGraw-Hill.

Holland J.L. (1973) Making Vocational Choices: A Theory of Careers, New Jersey: Prentice-Hall Inc., Englowood Cliffs.

Holland,J.L.(1985).Making vocational choices: A theory of vocational personalities and work environments (2nd ed.) Englewood Cliffs. NJ: Prentice-Hall.

Hopper, M.E. ve Diğ. (1991) "A Hypermedia-Based Problem Solving Approact to Engineering, Learning, Working, and Playing". Frontlers in Education Conference, Purdue University, A.B.D.

House, W.H.V., Pietrofesa, J.J. ve Jon Carlson (1973) Elementary-School Guidance and Counseling: A Composite View, Boston: Houghton Mifflin Company.

Howe, L.W & Howe, M.M. (1975) Personalizing Education: Vawes Clarification and Beyond. New York: Hard Publish.

İİBK (1992) İş ve İşçi Bulma Kurumu İş ve Meslek Danışmanlığı Enformasyon Meslek Dosyaları, Ankara.

ICPAC (1992) Study Skills Series (Learning Skills Center) Indiana University, ABD.

Isaacson, L.E. (1986) Career Information in Counseling and Career Development, (Fourth Edition) Boston: Allyn and Bacon, Inc.

İş Vakfı (1987) Seçenekler (Bilgisayar Destekli Mesleki Rehberlik ve Danışmanlık Programı) İş Vakfı Yayını, Ankara.

İş ve İşçi Bulma Kurumu (1998). Meslekler Rehberi. M.E.B. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1985) İnsan ve İnsanlar. İstanbul. Beta Yayınevi

Kaner, S. (1994) "Ankara Polis Akademisi ve A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Son Sınıf Öğrencilerinin Gereksinim Örüntüleri" II. Ulusal PDR Kongresi Bilimsel Çalışmaları Kitabı. PDR-DER Yayını, Ankara.

Kantarcıoğlu, S. (1998) Orta Dereceli Okul Öğretmenleri İçin Rehberlik, M.E.B. Yayınları, Öğretmen Kitapları Dizisi: 186, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Kaptan,S.(1977) Bilimsel Araştırma Teknikleri,Ankara: Tekışık Matbaası.

Karıncalı, E.Ç. ve Çalışkan,E. (2016). "Öğretmenlerin rehber öğretmenlere yönelik tutumları açısından değerlendirme". 13.Ulusal PDR Öğrencileri Kongresine sunulan sözel bildiri metni. Muğla.

KEP (2012) Kızların Eğitimi Projesi, "Durum Saptama Raporu", MEB Projeler Dairesi, Ankara.

Kepçeoğlu, M (1974) "Orta Dereceli Okullarda Rehberlik Anlayışı" (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Ankara: H.Ü.

Kepçeoğlu, M. (1986) "Eğitimde Psikolojik Hizmetlerin Rolü ve Önemi" Eğitimde Psikolojik Hizmetler ve Sorunlar. Türk Eğitim Derneği Bilim Dizisi, No: 10, Şafak Matbaası, Ankara.

Kepçeoğlu, M. (1994) Psikolojik Danışma ve Rehberlik, Ankara: Özerler Matbaası

Kılıççı, Y. (1999) "6-15 Yaş Öğrencilerinin Gelişimsel Güçleri" İlköğretimde Rehberlik, Ankara: Nobel Yayınevi

Kılıççı, Y. (2000) Okulda Ruh Sağlığı, Ankara: Anı Yayıncılık

Kohlberg, G.L., ve E. Turiel (1971) "Moral Development and Moral Education" Psychoolgy and Educational Practice, G.Lesser (Ed.) Chicago: Scott Foresman.

Korkmazlar, Ü. (1995) "Son Çocukluk Dönemi (6-12 yaş)" Ana-Baba Okulu (5.basım) İstanbul: Remzi Kitabevi.

Köknel, Ö. (1995) "Ergenlik Dönemi" Anababa Okulu (5.Basım) İstanbul: Remzi Kitabevi.

Köymen, Ü. (1989) "Akademik Başarıda Öğrenme ve Ders Çalışma Yollarının Rolü" Üniversite Gençliğinde Uyum Sorunları Sempozyumu Bilimsel Çalışmaları. Bilkent Üniversitesi, Psikolojik Danışma ve Araştırma Merkezi, s.33-34, Ankara: Meteksan.

Köymen, Ü. (1994) "Öğrenme ve Ders Çalışma Stratejileri Envanteri: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması" Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, Cilt:2, Sayı: 5, s.19-28.

Kuzgun, Y. (1981) Rehberlik Ders Notu, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Araştırmaları Merkezi.

Kuzgun, Y. (1982). Mesleki Rehberliğin Bireylerin Yetenek ve İlgilerine Uygun Meslekleri Tanımalarına Etkisi. A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No: 188, Ankara: Sevinç Matbaası.

Kuzgun, Y. (1986) "Mesleki Rehberlik Gereksinmesi, Uygulamalar ve Sorunlar", Eğitimde Psikolojik Hizmetler ve Sorunlar. Türk Eğitim Derneği Yayınları, No: 10, Ankara: Şafak Matbaa.

Kuzgun, Y. (1989) Üniversiteler Yükseköğretim Programları ve Meslekler Rehberi, ÖSYM Yayınları, No: 0015.

Kuzgun, Y. (1992) "İlköğretimde Rehberlik" H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı: 8, ss.39-42.

Kuzgun, Y. (1992). Rehberlik ve Psikolojik Danışma (Üçüncü baskı), Ankara: ÖSYM Yayınları.

Kuzgun, Y. (1993) "Ders Geçme ve Kredi Sisteminde Öğretmenin Rolü", Yaşadıkça Eğitim (Kasım, Aralık) Sayı: 31, s.6-11.

Kuzgun, Y. (1993) "Karar Stratejileri Ölçeği: Geliştirilmesi ve Standardizasyonu", VII. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları, Türk Psikologlar Derneği Yayını, Ankara: Meteksan.

Kuzgun, Y. (1994) "Akademik Benlik Kavramı Ölçeği" I. Eğitim Bilimleri Kongresi Bildiriler Kitabı, Cilt: 3, s.1203, Adana: Çukurova Üniversitesi.

Kuzgun, Y. (1994) "Çağdaş İnsanın En Önemli Kararı Meslek Seçimi" Bilim ve Teknik Dergisi, Sayı: 325, s.50-54.

Kuzgun, Y (1999) Cumhuriyet Döneminde Eğitim II, M.E.Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Ankara: M.E. Basımevi.

Kuzgun, Y. (2000) Meslek Danışmanlığı, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Kuzgun, Y. ve Bacanlı, F. (1996) Mesleki Olgunluk Ölçeği El Kitabı, Milli Eğitim Basımevi, Ankara.

Kuzgun,Y. (2006). Meslek Gelişimi ve Danışmanlığı (2. Baskı) Ankara: Nobel Yayınları

Küçükahmet, L. (1987) Öğrencilerin Çalışma Alışkanlıkları ve Tutumları, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No: 153, Ankara: A.Ü. Basımevi.

Lazarus, P. (1999) "Emotanional Intelligence : A Paradıgm dor Education in the New Millenium" (22. Uluslar arası Okul Psikolojisi Yıılık toplantısına sunulan bildiri) Jrıuzlingen, İsviçre.

Lyon, R. (1973) "Vocational Development at the Elementary School" Readings in Guidance in the Elementary Schools. New York: McGraw-Hill.

MEB (1974) "Rehberlik ve Eğitsel Çalışmaların Yeniden Düzenlenmesi" Tebliğler Dergisi, Sayı 1805, s.351.

MEB (1983)."Okul Rehberlik Hizmetleri Yönergesi" Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

MEB (1985) "Rehberlik Hizmetleri Yönetmeliği" Tebliğler Dergisi, Sayı 2201, s.527-532.

MEB (1991). Özel Eğitimle İlgili Mevzuat, Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim ve Rehberlik Dairesi Başkanlığı, Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

MEB (1997) "İlköğretimde Yönlendirme Komisyonu Raporu" (Prof.Dr. Ayla Oktay ve diğ. Tarafından hazırlanan) 3-4 Aralık, Başkent Öğretmen Evi, Ankara.

MEB Onuncu Milli Eğitim Şûrası (1981) Ankara: M.E.B. Yayınları.

MEB Tebliğler Dergisi (1975) Sayı: 1805, 16.09.197 tarihli.

MEB Tebliğler Dergisi (1977) Sayı: 2481, Ekim 1997 tarihli.

MEB (2000) Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği

MEB (2001). Milli Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği .

MEB (2006), İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumları Sınıf Rehberlik Programı, Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara.

MEB (2007). Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü İlköğretim Ve Ortaöğretim Kurumları Sınıf Rehberlik Programı. Ankara.

MEB (2007). Millî Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Rehberlik Ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü. İlköğretim Ve Ortaöğretim Kurumları Sınıf Rehberlik Programı İlköğretim-Ortaöğretim Etkinlik Örnekleri, Ankara.

McSporran, E. (1997) "Towards Better Listening and Learning in the Classroom" Educational Review, Vol:49, No: 1, p.13-20.

McWhorter, T.K. (1989) College Reading and Study Skills. Glenview, Illions: Scott, Foresman and Company.

Morgan, T.C. (1981) Psikolojiye Giriş Ders Kitabı, Çev: Hüsnü Arıcı ve Ark., Ankara: Meteksan Ltd.

Morganett, R.S. (1990) Skills for Living. Illions: Champaign 61821.

Myrick, R.D. (2003). Developmental Guidance and Counseling: A Practical Approach. (4th Ed.) USA: Educational Media Corporation.

Narinoğlu, S., Örün, S. ve M. Delioğlu (2000). "1999-2000 Eğitim-Öğretim Yılı Kaynaştırma Eğitimi Uygulamaları İzleme Raporu" Çankaya RAM, Ankara

Nazlı,S. (2007).Okul yöneticilerinin Rehberlik ve Psikolojik Danışma hizmetini algılamaları. Eğitim Araştırmaları Dergisi, 26:155-175.

Nazlı, S. (2008) Kapsamlı Gelişimsel Rehberlik Programları (3. Baskı) Ankara: Savaş Yayınevi.

Nelson-Jones, R. (1982) The Theory and Practice of Counseling Psychogy. (Türkçesi: Danışma Psikolojisi Kuramları, Ed. F. Akkoyun) Ankara: 72, TDFO Ltd. Şti.

North Carolina Department of Public Instruction, Guidance Curriculum for the Comprehensive School Counseling Program. htp://www.ncpublicschools.org/curriculum/guidance/

Oğuzkan, A.F. (1983) "Ödev Hazırlama ve Ders Çalışma" Eğitim ve Bilim, Ankara: Sayı: 41.

Onur, B. (1995) Gelişim Psikolojisi, Ankara: İmge Kitabevi.

Onur, B. ve Öner, U. (1986) "Çeşitli Gelişim Evrelerinde Öğrencilerin Psikolojik İhtiyaçları ve Rehberlik İlişkileri", Eğitimde Psikolojik Hizmetler ve Sorunlar, Türk Eğitim Derneği Yayınları, Bilim Dizisi No: 10, Ankara: Şafak Matbaası.

Öncül, R. (1977) Bireyi Tanıma Ders Notları, Ankara.

Öner, N. (1972) "Kaygı ve Başarı" Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, Sayı: 4, ss.151-163.

Öner, N. (1997) Türkiye'de Kullanılan Psikolojik Testler (3. Basım) İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

Özdemir, I. (1991). "Bazı Değişkenlerin Liselerdeki Öğrenci, Öğretmen, Danışman ve Yöneticilerin Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetlerinden Beklentilerine Etkisi" (Yayınlanmamış Doktora Tezi) H.Ü., Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Özgüven, E. (1990) Görüşme; İlke ve Teknikleri, Ankara: İleri Matb.

Özgüven, İ.E. (1994) Psikolojik Testler. PDREM Yayınları, Ankara: Yeni Doğuş Matbaası.

Özgüven, E. (1995) Psikolojik Danışma ve Rehberlik Alanında Gelişmeler ve Bazı Sorunlar (Orta Öğretimde Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri panelinde sunulan konuşma metni), 12.06.1995, Başkent Öğretmen Evi, Ankara.

Özgüven, İ.E. (1997) Cinsellik ve Cinsel Yaşam, PDREM Yayınları, Ankara: Sistem Ofset.

Özgüven, İ.E. (1998) Bireyi Tanıma Teknikleri. PDREM Yayınları, Ankara: Sistem Ofset.

Özgüven, İ.E. (1999) Çağdaş Eğitimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik, PDREM Yayınları, Ankara: Sistem Ofset.

Özoğlu, S.Ç. (1992) Eğitimde Rehberlik ve Psikolojik Danışma, Ankara: A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No. 181.

Özsoy, Y. (1976) Eğitimde Öğrencileri Tanıma Teknikleri, Ankara: Ayyıldız Matbaası.

Öztürk, B. (1995) Genel Öğrenme Stratejilerinin Öğrenciler Tarafından Kullanılma Durumları (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Özyürek, M. (1996) Sınıfta Davranış Yönetimi. Ankara: Karatepe Yayınları.

Patterson, C.H. (1979) Hümanistic Education. New Jersey: Prentice Hall Inc.

Peters, H.J. ve Forwell, G.F. (1959). Guidance: A Development Approach, Chicago: Rand Mcnally Company.

Pişkin, M. (1989) Orta Dereceli Okullarda Görevli Yönetici, Öğretmen ve Danışmanların İdeal ve Gerçek Danışmanlık Görev Algıları (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi

Pişkin, M. (1999) "Özsaygıyı Geliştirme Eğitimi" İlköğretimde Rehberlik, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım Ltd. Şti. s.95-123.

Resmi Gazete, 17 Nisan 2001, sayı: 24376.

Roe, A. (1986) "Early Determinants of Vocational Choice" Vocational Guidance and Career Development (Ed. By. J.H. Peters ve J.C. Hansen) New York: The MacMillan Company.

Rogers, C. (1969) Freedom to Learn. Columbus, Ohio. C.E. Merrill Comp.

Selçuk, Z. (1999) "Bireyi Tanıma Teknikleri" İlköğretimde Rehberlik, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım Ltd. Şti. s.51-94.

Semerci, M. (1992) "Türkiye'de 1982-1990 yılları arasında Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı'nda yapılmış olan bilim uzmanlığı ve doktora tezleriyle bir Abstract Çalışması" (Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi) K.T.Ü. Trabzon.

Sigma, PhiEta (1990) "Learning and Studying" (PI ETA SIGMA derneği tarafından hazırlanan kitapçık) Auburn University, Alabama.

Shertzer, B. ve Stone, S.C. (1981) Fundamentals of Guidance (4th ed.) Boston: Houghton Mifflin.

Simpson, E.L. (1976) Hümanistic Education. New York. Ford Foundation.

Siyez,D. M. (2011)."YıllıkPsikolojik Danışma Faaliyetlerinin Planlanması,İzlenmesi ve Değerlendirilmesi". Rehberlik (Ed. B. Aydın) 3.baskı, Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Steere, B.F. (1988) Becoming an Effective Classroom Manager A Resource for Teachers. State University of New York Perss.

Stephens, G.L. ve Reynolds, J. (1992) "Helping Students Make Decisions With the Help of Egan's Model" Journal (Winter) s.49-52.

Sucuoğlu, B. (2002) "Kaynaştırma Programları ve Bir Örnek Çalışma" 12. Ulusal Özel Eğitim Kongresi, Bildiri Özetleri Kitabı, s.18-19.

Super, D.E. ve Overstreet, P.L. (1960) The Vocational maturity of ninth grade boys. New York: Teachers College Bureau of Publications, Colombia Üniversity.

Super, E.D. (1968) "A Theory of Vocational Development" Vocation Guidance and Career Development. (Ed. By J.H. Peters ve J.C. Hansen) New York: The MacMillan Company.

Stone, L.A. ve Bradle, F.O. (1994). Foundations of Elemantary and Middle School Counseling. NewYork & London:Longman.

T.C. MEB Onbeşinci Milli Eğitim Şûrası (13-17 Mayıs 1996) 2000'li Yıllarda Türk Milli Eğitim Sistemi Raporlar, Görüşmeler, Kararlar. Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, s.93-259.

Tan, H. (1992) Psikolojik Danışma ve Rehberlik, M.E.B. Öğretmen Kitapları Dizisi, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Tan, H. (1998) "Cumhuriyet Eğitimimizin 75.Yılı ve Kesintisiz 8 Yıllık Temel Eğitimin Getirileri" Milli Eğitim Dergisi, Sayı: 139, ss.24-26.

Tan,H. (2000).Psikolojik Danışma ve Rehberlik: Teori ve Uygulama (3.baskı), İstanbul: M.E.Basımevi.

TDK. (1981) Eğitim Terimleri Sözlüğü, Ankara: A.Ü. Basımevi.

Telman, N. (1997) Etkin Öğrenme Yöntemleri. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

The Comprehensive Guidance Program for Coppell Independent School District. A Developmental Program for Grades Pre-K-12.

Thompson, R. (1992) School Counseling Renewal Strategies for the Twenty-first Century Indiana: Accelerated Development Inc. Publis.

Thompson,R.(2002) School Counseling: Best Practices for working in the schools. (2nd.Ed.) New York,London: Brunner-Routldg.

Tuzcuoğlu, N. (1996) "Okullarda Duruma Alıştırma (Oryantasyon) Çalışmaları" Yaşadıkça Eğitim, Sayı: 48, ss.6-8.

Tümkaya, S. (1999) "Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeyleri ve Kullandıkları Başa Çıkma Davranışları" Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, Cilt: II, Sayı:11, ss.26-36.

Türkmen, A., E. Tıraşoğlu ve A. Gürdal (1998) "İlköğretim Öğrencilerinin Mesleklere Eğilimleri ve Yönlendirilmesi" 16. Milli Eğitim Şûrasına Hazırlık Dokümanı, (Kara Elmas Üniversitesi, Teknik Eğitim Sempozyumu) Ankara: METES.

Türkoğlu, A. (1997) "Başarıyı Artırmak İçin Etkili Ders Çalışma Yöntemleri" Yaşadıkça Eğitim, Sayı:55, s.2-7.

Uluğ, F. (1991) Okulda Başarı, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2.Basım.

Usluer, E. (1998) Meslek İnceleme Kılavuzu, M.E.B. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.

Uzer, A.S. (1987) "Lise Öğrencilerinin Yükseköğretim Programlarının Tercihleri ile Kendi Yetenek, İlgi ve Mesleki Olgunluk Düzeyleri Arasındaki İlişkiler" (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Ülkü, S. (1976). "Lise 1. Sınıflarda Uygulanan Bir Grup Rehberliği Programının "Yöneltme" Açısından Etkinliğinin Araştırılması" Yayınlanmamış Doktora Tezi, A.Ü. Eğitim Fakültesi.

Williamson, E. (1950). Counseling Adolescents. New York: Mc.Graw Hill Book Co.

Yeşilyaprak, B. (1986) "Gençlere Meslek Seçiminden Yapılacak Yardımlar" Eğitim ve Bilim Dergisi, Cilt: 10, Sayı: 59, s.28-32.

Yeşilyaprak, B. ve Kurç, G. (1988) Ruh Sağlığı ve Uyum Problemleri, G.Ü. Mesleki Eğitim Fakültesi, Yayın No: 13, Ankara.

Yeşilyaprak, B. (1992) "Mesleki Gelişim kuramları Üzerine Bir Eleştirel Değerlendirme" Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, Cilt 2, Sayı:6, ss.43-49.

Yeşilyaprak, B. (1992) "Oryantasyon Hizmetlerine İlişkin Denemelik Bir Model" 1. Eğitim Bilimleri Kongresi, Bildiriler Kitabı, Cilt:3, s.976-983, Adana: Çukurova Üniversitesi

Yeşilyaprak, B. (1993) "Üniversitelerimizde Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetleri" Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, Cilt 1, Sayı: 4, Aralık, s.12-15.

Yeşilyaprak, B. (1994) "Kimler Daha Çok Kaza Yapıyor?" Cumhuriyet Bilim Teknik (23 Ekim 1994) Sayı: 396.

Yeşilyaprak, B. (1995) "Mesleki Gelişim Sürecinin Başlangıcı Olarak Okulöncesi Eğitim" 10. YA-PA Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri Kitabı. İstanbul: YA-PA Yayınları.

Yeşilyaprak, B. (1997) "8 Yıllık Temel Eğitim ve Yönlendirme Sistemi" Cumhuriyet Bilim Teknik, Sayı: 544, s.4.

Yeşilyaprak, B. (1997) "Mesleki Gelişim Süreci Açısından Temel Eğitim Dönemi" 3. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi Kitabı, Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayını, Adana: s.97-104.

Yeşilyaprak, B. (1998) "Mesleki Rehberlik Hizmetlerinde Gelişimsel Yaklaşım ve Bilgisayarlardan Yararlanma", Nasıl Bir Eğitim Sistemi (Eğitim Sempozyumu 1997) İzmir: Bilsa, bilimsel yayınlar dizisi:1, ss.537-543.

Yeşilyaprak, B. (1999) "Sınıf Öğretmenlerinin Rehberlik Açısından Rol ve İşlevleri" Milli Eğitim Dergisi, Sayı: 144, ss.27-30.

Yeşilyaprak, B., Güngör, A. ve G.Kurç (1999) Öğretmenler İçin Eğitsel ve Mesleki Rehberlik (Geliştirilmiş 5.baskı) Ankara: Varan Matbaası.

Yeşilyaprak, B.(2012)."Geçmişten geleceğe RAM'lara ilişkin bir değerlendirme", Gelişen RAM Mutlu Birey Çalıştayı, 23-24 Mayıs 2012,Ankara.

Yeşilyaprak,B. (2007) İlköğretimde Gelişimsel Rehberlik. İstanbul: Morpa Yayınları

Yeşilyaprak, B. (2008). "Özellik-Faktör Kuramı ile Holland'ın Tipoloji Kuramı" Kariyer Yolculuğu (Ed. R. Özyürek).Türk PDR-DER yayını, Ankara: Ses Reklam.

Yeşilyaprak, B. (2017). Mesleki Rehberlik ve Kariyer Danışmanlığı: Kuramdan Uygulamaya. (8. baskı) Ankara: Pegem A Yayınları

Yeşilyaprak, B., Sundur, Y.T. ve M.Eşkisu (2014) Ortaöğretime Uyum Programı (Pilot Uygulama ve Değerlendirme Raporu). Ankara: MEB & Unicef.

Yıldırım, C. (1966) Eğitimde Araştırma Metodları, Ayyıldız Matbaası, Ankara.

Yıldırım, C. (1973) Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Yörükoğlu, A. (1981) "Ergenlik ve Delikanlılık Dönemi" (Öztürk O. ve ark.) Ruh Sağlığı ve Hastalıkları. Ankara: Meteksan.

Zunker, V.G. (1989) Career Counseling: Applied Concepts of Life Planning (3rd Ed.) Pacific Grove, C.A: Brooks Cole.

Zunker,V.G. (2006).Career Counseling: A holistic approach (7th.Ed.) Australia:Thomson-Brooks-Cole.

7. Basım

EĞİTİME GİRİŞ

Prof. Dr. Durmuş Kılıç

nobel

EĞİTİME GİRİŞ

Prof. Dr. Durmuş Kılıç

Yayın No.: 2073
Eğitim No.: 399
ISBN: 978-605-320-981-2
E-ISBN: 978-625-402-553-2
Basım Sayısı: 7. Basım, Ekim 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Seda Çelikkaya -seda@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Bayraktar Asiltürk -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Kılıç, Durmuş.
Eğitime Giriş / Durmuş Kılıç
7. Basım, XII+220 s. 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-981-2
E-ISBN: 978-625-402-553-2
1. Eğitim 2. Bilim 3. Öğretmen

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1
EĞİTİM İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

A. GİRİŞ 1
B. EĞİTİM 3
1. FORMAL VE İNFORMAL EĞİTİM 7
a. Formal Eğitim 7
b. İnformal Eğitim (Formal Olmayan Eğitim) 7
2. EĞİTİM İLE İLGİLİ ÇEŞİTLİ TANIMLAR 8
C. ÖĞRENME VE ÖĞRETME 10
1. ÖĞRENME 10
a) Öğrenme Yaşantı Ürünüdür 10
b) Öğrenme Kalıcı İzlidir 10
c) Öğrenme Sonucu Mutlaka Bir Davranış Değişikliği Oluşur 10
2. ÖĞRETMEN 12
3. EĞİTİM - ÖĞRETİM - ÖĞRENME İLİŞKİSİ 12
ÖZET 13
KPSS'DE ÇIKMIŞ SORULAR 14

Bölüm 2
BİR BİLİM OLARAK EĞİTİMİN TEMELLERİ

A. EĞİTİMİN FELSEFİ TEMELLERİ 17
1. FELSEFE NEDİR? 18
2. FELSEFİ BİLGİNİN ÖZELLİKLERİ 19
3. FELSEFE VE BİLİMİN ORTAK ÖZELLİKLERİ 19
4. FELSEFENİN ANA KONULARI 19
a) Varlık 20
b) Bilgi 20
c) Değer 20
5. EĞİTİM FELSEFESİNİN FONKSİYONLARI 21
6. EĞİTİM-FELSEFE İLİŞKİSİ 21
7. EĞİTİMİ ETKİLEYEN FELSEFİ AKIMLAR 23
a) İdealizm 24
b) Realizm 24
c) Pragmatizm 24

d) Daimicilik 25
e) Esasicilik 26
f) İlerlemecilik 27
g) Yeniden Kurmacılık 27
8. CUMHURİYET DÖNEMİ EĞİTİM PROGRAMLARININ FELSEFİ TEMELLERİ 28
a) Millileşme Devri 28
b) Hümanistleştirme Devri (1938-1950) 29
c) Amerikanlaştırma Devri (1950-1960) 29
d) Planlaştırma Devri (1960-2000) 29
KPSS'DE ÇIKMIŞ SORULAR 31
B. EĞİTİMİN SOSYAL TEMELLERİ 35
1. SOSYAL BİR KURUM OLARAK EĞİTİM 35
2. EĞİTİMİN DİĞER SOSYAL KURUMLARLA İLİŞKİSİ 36
a) Ekonomi ve Eğitim 37
b) Aile ve Eğitim 39
c) Din ve Eğitim 41
d) Politika ve Eğitim 41
3. BELLİ BAŞLI SOSYAL SÜREÇLER VE EĞİTİM 42
a) Sosyal Kontrol (Denetim) ve Eğitim 42
b) Sosyal Hareketlilik ve Eğitim 44
c) Toplumun Nüfus Özellikleri ve Eğitim 47
ÖZET 48
C. EĞİTİMİN HUKUKİ TEMELLERİ 49
1. EĞİTİM VE HUKUK İLİŞKİSİ 49
2. HUKUK KURALLARI VE İŞLEVLERİ 51
3. MİLLÎ EĞİTİM TEMEL KANUNU'NA GÖRE ÖĞRETMENLİK MESLEĞİ 51
D. EĞİTİMİN PSİKOLOJİK TEMELLERİ 52
1. GELİŞİMLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR 53
2. GELİŞİMİN İLKELERİ 54
a) Gelişim; Kalıtım ve Çevre Etkileşiminin Ürünüdür 54
b) Gelişimde Belli Eğilimler Vardır 54
c) Gelişim Süreklidir ve Belli Aşamalarda Gerçekleşir 54
d) Gelişim Bir Bütündür, Bir Gelişim Alanı Diğeri ile İlgilidir 55
e) Gelişimde Bireysel Farklar Vardır 55
3. GELİŞİM DÖNEMLERİ VE DÖNEMLERİN TEMEL ÖZELLİKLERİ 55
4. GELİŞİM DÖNEMLERİNİN TEMEL ÖZELLİKLERİ 56
5. ÖĞRENME 58
6. ÖĞRENME TEORİLERİ (KURAMLARI) 58
a) Davranışçı Yaklaşım 59
b) Bilişsel Yaklaşım 62
c) Duyusal Teoriler 62
d. Yapılandırmacı (Constructivism) Yaklaşım 63
ÖZET 64
KPSS'DE ÇIKMIŞ SORULAR 65

Bölüm 3
EĞİTİMİN TARİHSEL GELİŞİMİ

A. EĞİTİMİN TARİHÎ GELİŞİMİ 71
1. İSLAMİYET'TEN ÖNCEKİ DÖNEMLERDE YAŞAYAN TÜRKLERDE EĞİTİM VE ÖĞRETİM 74
2. ESKİ TÜRKLERDE BİREYSEL VE SOSYAL ÖZELLİKLER 74
3. İSLAMİ DÖNEM (TÜRKLERİN MÜSLÜMAN OLMALARINDAN SONRA) 75
a) Selçuklu Dönemi'nde Eğitim ve Öğretim 76
b) Osmanlı İmparatorluğu'nda Eğitim ve Öğretim 77
c) Sıbyan Okulları 79
4. OSMANLI SARAYLARINDA EĞİTİM VE ÖĞRETİM KURUMLARI 80
5. OSMANLI İMPARATORLUĞU'NDA EĞİTİMDE REFORM DÖNEMİ (1773-1839) 80
6. TANZİMAT DÖNEMİ (1839-1876) 81
7. I. MEŞRUTİYET DÖNEMİ (1876-1878) 83
8. MUTLAKİYET DÖNEMİ (1878-1908) 83
9. II. MEŞRUTİYET DÖNEMİ (1908-1923) 83
10. CUMHURİYET DÖNEMİ'NDE EĞİTİM VE ÖĞRETİM 84
ÖZET 86

Bölüm 4
EĞİTİM BİLİMLERİNDE YÖNTEM

A. EĞİTİMİN BİLİM OLARAK GELİŞİMİ 87
a) Farabi (870-950) 88
b) İbni Sina (980-1037) 88
B. BİLİM OLARAK EĞİTİM 91
C. BİLİM VE ARAŞTIRMADA ARANAN ÖZELLİKLER VE EĞİTİMDE BİLİMSELYÖNTEMİN KULLANILMASI 92
D. BİLİMSEL YÖNTEMİN AŞAMALARI 93
E. EĞİTİMDE KULLANILAN BİLİMSEL YÖNTEM VE TEKNİKLER 95
F. EĞİTİM BİLİMİNİN YARARLANDIĞI VE İLGİLİ OLDUĞU BİLİMLER 97
G. EĞİTİM BİLİMLERİ ALANI 99
H. EĞİTİMİN TEMELLERİ 99
I. EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİM 100
J. EĞİTİMDE PSİKOLOJİK HİZMETLER 101
K. EĞİTİM YÖNETİMİ, TEFTİŞİ, EKONOMİSİ VE PLANLAMASI 101
L. EĞİTİMDE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME 102

Bölüm 5
EĞİTİMİN İŞLEVLERİ (FONKSİYONLARI)

A. SOSYALLEŞTİRME (TOPLUMSALLAŞTIRMA) 104
B. TOPLUMUN KÜLTÜR BİRİKİMİ VE NAKLİ 104
C. YENİLİKÇİ VE GELİŞMELERE AÇIK BİREYLER YETİŞTİRME 105
D. MEVCUT SİYASAL DÜZENİ KORUMA 105
E. EĞİTİMİN EKONOMİK VE TOPLUMU KALKINDIRMA FONKSİYONU 107
KPSS'DE ÇIKMIŞ SORULAR 109

Bölüm 6
EĞİTİM BİLİMLERİ BAKIŞ AÇISIYLA TOPLUMSAL DEĞİŞME VE YENİLEŞME

A. EĞİTİM BİLİMLERİ AÇISINDAN TOPLUMSAL DEĞİŞME VE YENİLEŞME 111
1. EĞİTİM VE SOSYAL DEĞİŞME 113
2. KÜRESELLEŞME VE EĞİTİM 115

Bölüm 7
TÜRK MİLLÎ EĞİTİM SİSTEMİNİN AMAÇLARI VE YÖNETİM YAPISI

A. TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNİN GENEL AMAÇLARI VE İLKELERİ 121
1. GENEL AMAÇLAR 121
2. TÜRK MİLLÎ EĞİTİMİNİN TEMEL İLKELERİ 121
B. TÜRK MİLLÎ EĞİTİM SİSTEMİNİN YÖNETİM YAPISI 123
a) Merkez Teşkilatı 123
b) Taşra Teşkilatı 124
c) Yurt Dışı Teşkilatı 124
C. TÜRKİYE'DE ÖRGÜN EĞİTİM KADEMELERİ VE YAYGIN EĞİTİM 126
1. ÖRGÜN EĞİTİM 126
a) Okul Öncesi Eğitim 126
b) İlköğretim Kurumları 129
c) Ortaöğretim 132
d) Mesleki ve Teknik Eğitim Nedir? Mesleki ve Teknik Eğitimin İlkeleri ve Gelişmesi 134
f) Yükseköğretim 137
2. YAYGIN EĞİTİM 140
a. Yaygın Eğitimin Amaç ve Görevleri 140
ÖZET 141

Bölüm 8
EĞİTİMDE ALTERNATİF GÖRÜŞLER VE YENİ YÖNELİMLER

A. EĞİTİMDE ALTERNATİF GÖRÜŞLER 143
1. YENİ PARADİGMALAR 144

2. POZİTİVİST/AKILCI PARADİGMA 144
3. BİLGİ TOPLUMUNDA EĞİTİM 145
4. AÇIK OKUL (DUVARSIZ OKUL) 146
5. UZAKTAN EĞİTİM 147
6. HAYAT BOYU ÖĞRENME 148
7. DEĞERLER EĞİTİMİ 150
ÖZET 151

Bölüm 9
BİR SOSYAL KURUM OLARAK OKUL VE SINIF

A. BİR SOSYAL KURUM OLARAK OKUL 158
1. GENEL OLARAK OKULUN YAPISI VE ÖZELLİKLERİ 158
a) Okulun Yapısı 159
2. OKUL KURULUŞ TİPLERİ 159
3. OKULUN ÖGELERİ 161
a) Eğitim Programı 161
b) Öğrenci 163
c) Öğretmen 163
d) Yönetici 165
e) Bina, Araç ve Gereçler 165
f) Çevre 166
4. SINIF ORTAMI 167
a) Sınıfın Özellikleri 167
ÖZET 172
KPSS'DE ÇIKMIŞ SORULAR 173

Bölüm 10
ÖĞRETMENLİK MESLEĞİNİN ÖZELLİKLERİ

A. BİR MESLEK OLARAK ÖĞRETMENLİK 177
1. MESLEK NEDİR? 178
2. MESLEKLEŞME ŞARTLARI AÇISINDAN ÖĞRETMENLİK 179
3. TÜRKİYE'DE ÖĞRETMENLİK MESLEĞİNİN BAZI ÖZELLİKLERİ 181
4. TÜRKİYE'DE ÖĞRETMENLİK MESLEĞİNİN DURUMU 182
ÖZET 186

Bölüm 11
ETKİLİ BİR ÖĞRETMENDE BULUNMASI GEREKEN NİTELİKLER

A. ETKİLİ BİR ÖĞRETMENDE BULUNMASI GEREKEN NİTELİKLER 191
1. ETKİLİ BİR ÖĞRETMENDE BULUNMASI GEREKEN KİŞİSEL NİTELİKLER ... 196

2. ETKİLİ BİR ÖĞRETMENDE BULUNMASI GEREKEN MESLEKİ NİTELİKLER 206
ÖZET 210
KPSS'DE ÇIKMIŞ SORULAR 212

EKLER 215
EK 1 - TÜRKİYE'DE ÖĞRETMEN YETİŞTİRMENİN KISA TARİHÇESİ 215
EK 2 - GÜNÜMÜZDE ÖĞRETMEN YETİŞTİRME 221

KAYNAKLAR 227

KAYNAKLAR

Ada, Ş. ve Küçükali, R.(2009). **Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi**, Anı Yayıncılık, Ankara. Akbaba, S. (2007). **Psikolojik Danışma ve Sınıf Ortamında** Öğrenme **Psikolojisi**, Aydan Matbaacılık. Ankara.

Akkutay, Ü. (1999). "21. Yüzyılda Sosyal Yapının Eğitime Etkileri Nasıl Olacaktır?" **21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Eğitimi Sistemi Ulusal Sempozyumu,** Ankara.

Aksoy, M. (2013). **Kavram olarak hayat boyu** öğrenme **ve hayat boyu** öğrenmenin **Avrupa Birliği serüveni.** Bilig, 64, 23-48.

Akyüz, H. (1992). **Eğitim Sosyolojisinin Temel Kavram ve Alanları** Üzerine **Bir Araştırma,** MEB Yayınları, İstanbul.

Akyüz, H. (2001). **Türk Eğitimcileri.** Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul. Akyüz, Y. (2004). **Türk Eğitim Tarihi**. Kültür Bakanlığı Yayınları 2, İstanbul. Alkan, C. (1995). **Eğitim Teknolojisine Giriş,** Önder Matbaacılık, Ankara.

Anar, S. (1989). "Okul Sosyolojisi Açısından Okulun Kültürlenme Rolünün Analizi Üzerine BirDeneme", **Uludağ** Üniversitesi **Eğitim Fak. Dergisi**, Cilt:4, Sayı:2, Bursa.

Aslan, O. & Kılıç, D. (2020). Ortaokul öğrencilerinin 'etkili öğretim ve etkili öğretmen davranışlarına' ilişkin görüşleri. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 20*(1), 375-395.

Ataünal, A. (1993). **Cumhuriyet Döneminde Yükseköğretimdeki Gelişmeler,** Ankara: M.E.B: Yükseköğretim Genel Müdürlüğü.

Atkinson, Rita L. ve diğerleri (1995). **Psikolojiye Giriş** (Çev.Kemal Atakay ve Arkadaşları), Sosyal Yayınlar, İstanbul.

Aydın, A. (2011). Eğitim Sevgidir, Ankara: Pegem A Yayınları.

Aytaç, K. (1998). Avrupa Eğitim Tarihi, .Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.

Aytuna, H. A. (1963). **Orta Dereceli Okullarda** Öğretmenlik **ve Problemleri,** M.E. Basımevi, Ankara.

Barwani,T.A.A., Al-Ani, W.T. and Amzat, I.H. (2012). An effective teaching model for public school teachers in the sultanate of oman. *Education, Business and Society: Contemporary Middle Eastern Issues, 5*(1), 23-46. doi:http://dx.doi.org/10.1108/17537981211225844

Berelson A. ve G. A. Steiner (1964). **Human Behavior,** N.Y. Harcourt. Bacanlı, H. (1997). **Eğitim Psikolojisi,** Alkım Yayınları, Ankara. Bacanlı, H. (2000). **Gelişim ve** Öğrenme, Nobel Yayınları, Ankara.

Bailey, M. K. and Nunan, D. (Eds.). (1996). *Voices from the language classroom.* New York: Cambridge University Press.

Bal, H. (1991). **J. Dewey'in Eğitim Felsefesi,** Aydınlar Matbaası, İstanbul.

Ballantine, Jeanne H. (1983). **The Socilogy of Education: A Systematic Analysis,** Prentice Hall Inc., New Jersey.

Başar, H. (1994). **Sınıf Yönetimi,** Şafak Matbaacılık, Ankara.

Beeby, Clarence E. (1968). **The Quality of Education in Developing Countries,** Harvard University Press, Cambridge.

Bilen, M. (1999). **Planlamadan Uygulamaya** Öğretim, Anı Yayıncılık, Ankara. Bilge, M. (1984). İlk **Osmanlı Medreseleri**, İstanbul.

Bilge, N. (1986). **Hukuk Başlangıcı- Hukukun Temel** İlkeleri, Turhan Kitapevi, Ankara.

Bilgen, N. (1994). Çağdaş **ve Demokratik Eğitim-Ders Geçme ve Kredi Uygulaması,** M.E. Basımevi, İstanbul.

Bilgiseven Amiran K. (1982). **Eğitim Sosyolojisi,** Flaş Matbaası, İstanbul. Bilhan, S. (1991). **Eğitim Felsefesi,** Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.

Bilhan, S. (1991). **Eğitim Felsefesi: Kavram** Çözümlenmesi, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları. No: 164.

Binbaşıoğlu, C. (1991). **Genel Öğretim Bilgisi,** Kadıoğlu Matbaası, Ankara. Binbaşıoğlu, C. (1995). **Türkiye'de Eğitim Bilimleri Tarihi,** M.E. Basımevi, İstanbul.Binbaşıoğlu, C. (1998). **Eğitime Giriş,** Binbaşıoğlu Yayınları, Ankara.

Bloom, B. S. (1964). **Stability and Change in Human Characteristics.** New York: David Mckay Co. Inc.

Borich, G. D. (2017). *Etkili öğretim yöntemleri:Araştırma temelli uygulama(B. Acat, Çev. Ed.).* Ankara:Nobel.

Büyükdüvenci, S. (1987). **Eğitim Felsefesi,** Yargıçoğlu Matbaası, Ankara.

Büyükdüvenci, S. (1996). "Eğitimimiz Nereye Koşuyor" **Türkiye 2. Eğitim Felsefesi Kongresi 23-26 Ekim Van:** Yüzüncü Yıl Yayınları, No:33.

Büyükdüvenci, S. (2001). **Eğitim Felsefesine Giriş,** Ankara: Siyasal Kitapevi. Büyükkaragöz S. ve Ark. (1998). Öğretmenlik **Mesleğine Giriş,** Makro Yayınları, Konya.Büyükkaragöz, S., Çivi, C. (1994). **Genel** Öğretim **Metodları,** Atlas Kitabevi, Konya.

Celkan, H. Y. (1996). **Eğitim Sosyolojisi,** Atatürk Üniversitesi K.K. Eğitim Fak. Matbaası,Erzurum.

Cicioğlu, H. Y. (1985). **Türkiye Cumhuriyetinde** İlk ve **Ortaöğretim (Tarihi Gelişimi),** Ankara. Cücen, A.K. (1996). "Tanzimattan Cumhuriyete Eğitim ve İnsan Anlayışlarının Felsefi Temelleri",**Türkiye 2. Eğitim Felsefesi Kongresi 23-26 Ekim Van:** Yüzüncü Yıl Yayınları, No:33.

Daniel, P. L. (1986). "On Face and Valeus: An Analysis of Radical Curriculum Studies", **Educational Theory,** 26 (2).

Demirel, Ö. ve arkadaşları (2001). Öğretmenlik Mesleğine Giriş, Pegem Yayıncılık, Ankara. Dilekmen, M. (2001). "İlköğretim Sınıf Öğretmenlerinin Sınıf İçi Davranışları", Çağdaş **Eğitim,** Sayı:276, (s. 31-36).

Dilekmen, M. (2005). **Başarı ve Saldırganlık Gereksinimi,** Araştırma Yayınları, Ankara

Downer, J. T., Stuhlman, M., Schweig, J., Martínez, F. J., and Ruzek, E. (2015). Measuring Effective Teacher-student interactions from a student perspective: A multi-level analysis. *The Journal of Early Adolescence, 35*(5–6), 722–758.

DPT (1985). **Türkiye'de Yaygın Eğitim,** DPT Yayınları, Ankara.

Duman, T. (1996). "Türkiye'de Okul Öncesi Eğitim ve Öğretmen Yetiştirme", **Milli Eğitim,** Sayı: 129, Ankara.

Duran, C. (1990). **Bilgi Toplumu,** Bil Ofset Matbaacılık, Ankara.

Erden, M. (1998). Öğretmenlik **Mesleğine Giriş,** Alkım Yayınları, İstanbul.Erden, M. (2009). Eğitim Bilimlerine Giriş, Arkadaş Yayınları, Ankara

Erden, M. ve Akman, Y. (1997). **Eğitim Psikolojisi,** Arkadaş Yayınları, Ankara.Ergün, M. (1987). **Eğitim ve Toplum,** İnönü Üniv. Basımevi, Malatya.

Ergün, M. (1996). **Eğitim Felsefesi,** Ocak Yayınları, Ankara.

Erkılıç, T. A. (2007). Eğitim Bilimine Giriş (Editör: Veysel Sönmez), Anı Yayıncılık, 3. Baskı,Ankara.

Ertürk, S. (1994). **Eğitimde Program Geliştirme,** Meteksan A.Ş. Yayınları, Ankar.a

Eskicumalı, A. (2012). **Eğitim Bilimine Giriş** (Editör: Yüksel Özden), Ankara, Pegem AkademiYayınları,

Fichter, J. (1996). **Sosyoloji Nedir?** (Çev:Nilgün Çelebi), Atlas Kitabevi, Ankara.Fidan, N. Ve Erden, M. (1996). **Eğitime Giriş,** Alkım Yayınları, Ankara.

Genç, S. Z. (2000). "Bilgi Toplumunda Öğretmen Eğitimi", **Kuram ve Uygulamada EğitimYönetimi Dergisi,** Yıl: 6, Sayı: 23, Ankara.

Geray, C. (1978). **Halk Eğitimi,** Ankara Üniv. Eğitim Fak. Yayınları, Ankara.

Goble, N.M. Porter James F. (1977). **The Changing Role of The Teacher,** UNESCO, Paris.

Gökalp, Z. (1992). **Terbiyenin Sosyal ve Kültürel Temelleri,** (Hazırlayan: Rıza Kardaş), MillîEğitim Basımevi, İstanbul.

Gökçe, B. (1996). **Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumlar,** Ankara.Gözübüyük, Ş. (1993). **Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları.** Turhan Kitabevi, Ankara.

Gultek, G., L. (2001). **Eğitime Felsefi ve İdeolojik Yaklaşımlar,** Ankara: Ütopya Yayınevi. Güler, A. (1999). "Türk Eğitim Sisteminin Eğitim Politikaları ve Felsefi Boyutları", **Eğitimde Yansımalar: 5 21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Eğitim Sistemi Ulusal Sempozyumu,** Ankara.

Güngör, E. (2006). **Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik,** Ötüken Yayınları, İstanbul.Güvenç, B. (1984). İnsan **ve Kültür,** Remzi Kitabevi, İstanbul.

Güven, S. (2006). Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme dersinin kazandırdığı yeterlilikler yönünden değerlendirilmesi (İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi örneği). *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi. 4*(2), 165-179.

Hamre, B. K. and Pianta, R. C. (2007). *Learning opportunities in preschool and early elementary classrooms. School readiness and the transition to school.* USA: Paul H. Brookes.

Hens, B., Elizabeth, M., Peter, S. (1988). **Sociology,** Mamlilon Pub. Camp., New York.

Harrelll, P.E. and Jackson, J.K. (2004). Redefining teacher quality: myth of No Child-Left Behind. *Teacher Education and Practice. 17*(2), 131-45.

Hesapcıoğlu, M. (1994). Öğretim İlke **ve Yöntemleri,** Beta Basım Yayınları, İstanbul.http:// otmg.meb.gov.tr/YetGenel.html.

Hunter, E. (1989). **The Role of Teacher in Educational Reform,** NASSP Bulletin, V.73, n:518, U.S.A.

Johnson, J.A. (2016). Enhancing Taekwondo Pedagogy through Multiple Intelligence Theor. *Journal of Martial Arts Anthropology, 16*(3), 57-64.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1991). **"Okulöncesi Eğitim", Eğitimde Arayışlar, I. Sempozyumu Bildiri Metinleri,** Kültür Koleji Yayınları, No:1, İstanbul.

Kanad, H. F. (1977). **Kısaltılmış Pedagoji,** Millî Eğitim Basımevi, İstanbul. Kansu, N.A. (1952). **Pedagoji Tarihi,** Millî Eğitim Basımevi, İstanbul.

Karakaya, Ş. (2004). **Esnek** Öğrenme, Pegem A Yayıncılık, Ankara.

Karslı, M. D. (2003). Öğretmenlik **Mesleğine Giriş**, Pegem A Yayıncılık, Ankara.Kaya, Y. K. (1977). İnsan **Yetiştirme Düzenimiz,** Nüve Matbaası, Ankara.

Kılıç, D. (2001). "Eğitim Programlarının Felsefi Boyutları, **Gazi Üniversitesi Kastamonu Eğitim Dergisi,** Cilt: 9, No: 2, Kastamonu.

Kılıç, D. (2001). "Öğrenci-Öğretmen Adayları, Öğretmen ve Öğretim Elemanları Gözüyle Öğretmen", **Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi Turkish Journal of Social Research,** Cilt: 5, Sayı: 1-23, Ankara.

Kılıç, D. (2002). "Sosyal Değişme ve Eğitim Etkileşimi", **Atatürk** Üniv. **K.K. Eğt. Fak. Dergisi,Sayı:6, Eğitim Bilimleri** Özel **Sayı,** K. K. Eğt. Fak. Basımevi, Erzurum.

Kıncal, R. Y. (1990). Ülkemizdeki Kültürel Değişmeler ve Eğitim, **Milli Kültür,** Sayı: 79, Ankara. Kıncal, R. Y. (2004). Öğretmenlik **Mesleğine Giriş,** Nobel Yayınları, Ankara.

Kızılçıkı, S. (1994). **Açıklamalı Sosyoloji Terimleri Sözlüğü,** Atilla Kitabevi, Ankara.Koçer, H. A. (1980). **Eğitim Tarihi,** Ankara Üni. Basımevi.

Koçer, H. A. (1987). **Türkiye'de Modern Eğitimin Doğuşu,** Uzman Yayınları, Ankara.

Kolb, D. (1984). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development. Englewood Cliffs.* New Jersey, USA: Prentice Hall.

Kongar, E. (1976). İmparatorluktan Günümüze Türkiye'nin Toplumsal Yapısı, Cem Yayınları, İstanbul.

Küçükahmet, L. (2000). Öğretmenlik Mesleğine Giriş, Nobel Yayınları, Ankara. Küçükahmet. L. (2010). File Lokantası Eğitimde Temel Kavramlar. Ankara: Pegem A Yayınları.MEB (2004). **Sayısal Veriler,** Ankara.

MEB İstatistikleri, 2010–2011. Ankara.MEB İstatistikleri, 2013-2014.

MEB İstatistikleri 2016-2017, Ankara

MEB. (2014). Hayat boyu öğrenme **strateji belgesi ve eylem planı.** http://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2014_11/18031112_hbostratejibelgesi_201_ 2018.pdf

Millî Eğitim Temel Kanunu (1739 S.K.) Resmî Gazete, 14574, 24 Haziran 1973.

Morgan, C. (1981). **Psikolojiye Giriş** (Çev.Hüsnü Arıcı ve arkadaşları), Meteksan Ltd. Şti.,Ankara.

Morris, V. C. ve diğerleri (1963). **Becoming an Educator,** New York: Houghton Mifflin Com.Oktay, A.(2010). **Eğitim Bilimine Giriş**, Pegem Akademi Yayınları, Ankara

Oliva, P. F. ve Gordon, W. R. (2018). **Developing The Curriculum**,(Çeviri Editörü: KerimGündoğdu, 8. Baskıdan), Pegem Akademi Yayınları, Ankara.

Oliva, P. F. (1988). **Developing The Curriculum,** USA: Scott, Foresman and Company. Ornstein, A. C. & F. P. Hunkins (1988). **Curriculum: Foundations, Principlas and Issues**. New Jersey: Prentice Hall, Englewad, Cliffs.

Özcan, N. (1996). "Selçuklularda Eğitimin Rolü ve Önemi Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme",

Çağdaş **Eğitim Dergisi,** Sayı:218.

Özdemir, S. ve Yalın, H. İ. (2002). Öğretmenlik **Mesleğine Giriş,** Nobel Yayınları, Ankara. Özden, Y. (1999). **Eğitimde Yeni Değerler,** Pegem Yayıncılık, Ankara.

Özden, Y. (1999). Öğretme **ve** Öğrenme, Pegem Yayıncılık, Ankara.

Özden, Y. (2005). **Eğitimde Yeni Değerler**, Pegem Yayıncılık, 6. Baskı, Ankara.

Özden, Y. ve Arkadaşları (2002), Öğretmenlik Mesleğine Giriş, Pegem Yayınları, Ankara.
Özkalp, E. (1994). **Sosyolojiye Giriş,** Anadolu Üniversitesi Sağlık, Eğitim ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları No: 87. Eskişehir.

Özkan, B. (1997). "Ortadereceli Okulların İngilizce Programlarında Görülen Değişme ve Gelişmeler", (Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi), Hacettepe Üni. Sos. Bil. Enst. Ankara.

Öztürk, H. (1996). **Eğitim Felsefesi,** Reyhan Ltd. Şti., Ankara.

Palumbo ve Sanacora (2007). Clasrrom management:Helpforte begininnig secondery school teacher. The clearinghouse:Ajournal of educationalstrategeis. Issues and ideas. 81 (2): 67-70.

Pianta, R. C. and Allen, J. (2008). *Building capacity for positive youth development in secondary school classrooms: Changing teachers' interactions with students. In Shinn, M., Yoshikawa, H. (Çev.), Toward positive youth development: Transforming schools and community programs.* New York, USA: Oxford University Press.

Pillsbury, P. (2005). Only the best: hiring outstanding teachers. *Leadership, 35*(2), 36-45.

Polat, M. **Öğretmen Yetiştiren Kurumların Mevcut Durumu, Yapısı ve Sorun Alanları,** *https://ilke.org.tr/ogretmen-yetistiren-kurumlarin-mevcut-durumu-yapisi-ve-sorun-alanlari.*

Selçuk, Z. (2007). **Eğitim Psikolojisi,** Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

Sönmez, S. (1999). **Prof. Dr. Mümtaz Turhan ve Eğitimle** İlgili **Düşünceleri,** Atatürk Üniv. K. K. Eğitim Fak. Yayınları No:114, Erzurum.

Sönmez, V. (2002). **Eğitim Felsefesi,** Anı Yayınları, Ankara. Sönmez, V. (2004). **Dizgeli Eğitim,** Anı Yayınları, Ankara.

Sönmez, V. (2006). **Gelecekteki Olası Eğitim Sistemleri,** Anı Yayınları, Ankara.Sönmez,V. (2009). **Eğitim Felsefesi**, Ankara: Anı Yayınları.

Sternberg, R. J. and Grigorenko, E. L. (2002). *The theory of successful intelligence as a basis for instruction and assessment in higher education. In D. F. Halpern and M. D. Hakel, Applying the science of learning to university teaching and beyond.* San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Şahin, A. (2011). Öğretmen algılarına göre etkili öğretmen davranışları. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 12*(1), 239-259.

Şimşek, H. (1997). "Pozitivizm Ötesi Pradigmatik Dönüşüm ve Eğitim Yönetiminde Kuram veUygulamada Yeni Yaklaşımlar", **Eğitim Yönetimi** 3(1), 97-110.

Şimşek, H., Yıldırım, A. (2000). **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri,** Seçkin Yayınları, Ankara.

Tatar, E. ve Tatar, E. (2007). Öğrenme Stillerine Dayalı Öğretim. *Journal of Qafqaz Universityi 20,* 126-130.

Taymaz, H. (1992). **Hizmetiçi Eğitim,** (Kavram, İlkeler ve Yöntemler). Pegem A Yayıncılık,Ankara.

Tezcan, M. (1985). "Eğitimcilerin Gençlere İlişkin Olumlu ve Olumsuz Tutumları", **Ankara**Üniv. **Eğitim Bilimleri Dergisi,** Cilt: 18, Sayı 1-2, Ankara.

Tezcan, M. (1992). **Eğitim Sosyolojisi,** Zirve Ofset, Ankara.

Tezcan, M. (1996). "Küreselleşmenin Eğitimsel Boyutu", **Türkiye 2. Eğitim Felsefe Kongresi23-26 Ekim Van:** Yüzüncü Yıl Yayınları No: 33.

Topses, G.(1982). **Eğitim Felsefesi Temel Sorunları,** Ankara: Dayanışma Yayınları.

Torrey, W. C. and Gorman, P. G. (2005). *Closing the gap between what services are and what they could be. In R. E. Drake, M. R. Merrens, and D. W. Lynde, Evidence-based mental health practice: A textbook.* USA: W. W. Norton & Company.

Tozlu, N. (1996). "Oluşumlar Karşısında Eğitim Dünyamıza Genel Bakış", **Türkiye 2. Eğitim Felsefe Kongresi 23-26 Ekim Van:** Yüzüncü Yıl Yayınları, No: 33.

Tozlu, N. (1997). **Eğitim Felsefesi,** Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.

Turgut, İ. (1996). "21.Yüzyıla Girerken Eğitimimizde Model Arayışı", **Türkiye 2. Eğitim Felsefe Kongresi 23-26 Ekim Van:** Yüzüncü Yıl Yayınları No: 33.

Türkdoğan, O. (1988). **Değişme-Kültür ve Sosyal** Çözülme, İstanbul.Varış, F. (1994). **Eğitim Bilimine Giriş,** Atlas Kitapevi, Ankara.

Versan, V. (1988). Tarihsel Gelişim İçinde Üniversite ve Yükseköğretim Kavramı, Yükseköğretimde Değişmeler, **TED XI. Eğitim Toplantısı,** Ankara TED Yayınları.

Wisurede, G. (1977). "Wandel Sozialer", **Worterbuch der Peadogogik,** Herder Verlag Freiburg, www.geocities.com/learningenvironments

www.yok.gov.tr

YÖK, 2023. https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2023/pedagojik-formasyon-egitimine-iliskin-detaylar-belirlendi.aspx

Yıldırım, A., Şimşek, H. (2000). **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Yıldırım, A ve Öztürk, E. (2002). Sınıf öğretmenlerinin günlük planlarla ilgili algıları: Öncelikler, sorunlar, öneriler. *İlköğretim-Online E-Dergi, 1*(1), 17-27.

Yüksel, S. (2004). Örtük **Program,** Nobel Yayıncılık, Ankara.

Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 10. Basım

EKONOMİ

Prof. Dr. Kurban Ünlüönen
Prof. Dr. Ahmet Tayfun

nobel
40.yıl

EKONOMİ

Prof. Dr. Kurban Ünlüönen - Prof. Dr. Ahmet Tayfun

Yayın No.: 40
İktisat/Ekonomi 303
ISBN: 978-605-5426-39-2
E-ISBN: 978-625-402-552-5
Basım Sayısı: Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 10. Basım, Temmuz 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Süleyman Gezgin -suleyman@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Bayraktar Asiltürk -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Ünlüönen, Kurban., Tayfun, Ahmet.
EKONOMİ / Kurban Ünlüönen, Ahmet Tayfun
Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 10. Basım, VIII + 328 s. 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok
ISBN: 978-605-5426-39-2
E-ISBN: 978-625-402-552-5
1. Ekonomi 2. Ekonomiye Giriş 3. Makroekonomi 4. Mikroekonomi

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1
EKONOMİK DÜŞÜNCELERİN TARİHİ GELİŞİMİ VE EKONOMİ İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

1.1. Ekonomi ile İlgili Düşünceler ... 3
1.1.1. Romalıların Ekonomik Düşünceleri ... 3
1.1.2. Orta Çağda Ekonomik Düşünceler ... 4
1.1.3. Klasik Ekonomik Düşünce ... 4
1.1.4. Neo-Klasik Ekonomi Düşüncesi ... 5
1.2. Ekonominin Tanımı ... 6
1.3. Ekonomi ve Diğer Bilim Dalları ... 7
1.4. Ekonomide Yöntem Kuram ve Uygulama ... 9
1.5. Ekonomik Faaliyetler ve Özellikleri ... 10
1.6. Ekonomide Temel Kavramlar ... 10
1.6.1. İhtiyaç ... 10
1.6.2. Mal ve Hizmet ... 12
1.6.3. Nedret (Kıtlık) Kanunu ... 14
1.6.4. Fayda ... 15
1.6.5. Değer ve Fiyat ... 17
1.6.6. Para ... 18
1.6.7. Gelir ve Servet ... 18
1.6.8. İktisadilik ve Verimlilik (Prodüktivite) ... 19
1.6.9. Kârlılık (Rantabilite) ... 20
1.6.10. Tüketim ... 20
1.6.11. Üretim ... 21
1.6.12. Üretim Faktörleri ... 21
Sorular ... 24

Bölüm 2
EKONOMİNİN TEMEL SORUNLARI

2.1. Kaynakların Tam Kullanımı ... 29
2.2. Kaynakların Etkin Kullanımı ... 33
2.2.1. Hangi Mal ve Hizmetler, Ne Kadar Üretilecek? ... 33
2.2.2. Üretim Hangi Yöntemlerle, Nasıl Yapılacak? ... 34
2.2.3. Mal ve Hizmetler Kimler İçin Üretilecek? ... 35
2.3. Ekonomik Sistemler ... 36
2.3.1. Kapitalist Sistem ve Piyasa Ekonomisi ... 36

2.3.2. Sosyalist Sistem ve Merkezi Planlama 39
2.3.3. Karma Ekonomik Sistem 41
Sorular 42

Bölüm 3
TALEP VE TALEP ESNEKLİĞİ

3.1. Talebin Tanımı 47
3.2. Talep Çizelgesi ve Talep Eğrisi 47
3.3. Talebi Etkileyen Faktörler 49
3.4. Talep Esnekliği (Talep Elastikiyeti) 54
3.4.1. Talebin Fiyat Esnekliği 54
3.4.2. Talep Esnekliğini Etkileyen Başlıca Faktörler 57
3.4.3. Çeşitli Esneklik Durumları 58
3.4.4. Talebin Gelir Esnekliği 61
3.4.5. Talebin Çapraz Esnekliği 63
Sorular 65

Bölüm 4
ARZ VE ARZ ESNEKLİĞİ

4.1. Arzın Tanımı 71
4.2. Arz Çizelgesi ve Arz Eğrisi 71
4.3. Arzı Etkileyen Faktörler 72
4.4. Arz Esnekliği 76
4.5. Çeşitli Esneklik Durumları 78
4.6. Arz Esnekliğini Etkileyen Faktörler 83
Sorular 87

Bölüm 5
PİYASA VE FİYAT OLUŞUMU ARZ VE ARZ ESNEKLİĞİ

5.1. Piyasa Kavramı 91
5.2. Piyasa Çeşitleri 92
5.2.1. Tam Rekabet Piyasası 92
5.2.2. Aksak Rekabet Piyasaları 93
5.2.2.1. Monopol Piyasa 93
5.2.2.2. Monopollü Rekabet Piyasası 94
5.2.2.3. Oligopol Piyasası 95
5.3. Piyasada Fiyat Oluşumu 95
5.4. Piyasa Fiyatındaki Değişmeler 99
5.5. Üretici ve Tüketici Rantı 104
5.6. Örümcek Ağı Teoremi 105

5.7. Devletin Fiyatlara Müdahalesi (Devletin Piyasa Dengesine Müdahalesi) 108
5.7.1. Devletin Fiyatlara Dolaylı Müdahalesi 109
5.7.2. Devletin Fiyatlara Dolaysız Müdahalesi 109
5.7.2.1. Tavan Fiyat Uygulaması 109
5.7.2.2. Taban Fiyat Uygulaması 110
Sorular 112

Bölüm 6
TÜKETİCİ DENGESİ (FAYDA MAKSİMİZASYONU)

Giriş 117
6.1. Marjinal Fayda Yaklaşımı ile Tüketici Dengesi 117
6.2. Kayıtsızlık Eğrileri Yaklaşımı ile Tüketici Dengesi 120
6.2.1. Kayıtsızlık Eğrileri 121
6.2.2. Kayıtsızlık Eğrilerinin Özellikleri 123
6.3. Marjinal İkame Oranı 126
6.4. Tipik Olmayan Kayıtsızlık Eğrileri 128
6.5. Bütçe Doğrusu 130
6.6. Gelir ve Fiyat Değişmelerinin Bütçe Doğrusuna Etkisi 131
6.7. Tüketici Dengesi (Fayda Maksimizasyonu) 135
6.8. Tüketici Dengesindeki Değişmeler 136
Sorular 140

Bölüm 7
ÜRETİM VE ÜRETİCİ DENGESİ

Giriş 145
7.1. Üretim Fonksiyonu 145
7.2. Kısa Dönem ve Azalan Verimler Kanunu 146
7.3. Uzun Dönem ve Ölçek Ekonomisi 149
7.4. Üretici Dengesi (Kâr Maksimizasyonu) 150
7.5. Eş Ürün Eğrisi 150
7.6. Eş Maliyet Doğruları 153
7.7. Eş Ürün Eğrileri Yaklaşımıyla Üretici Dengesi 154
7.8. Üretici Dengesindeki Değişmeler 155
7.9. Üretim Maliyetleri 157
7.10. Kısa Dönem Maliyet Eğrileri 158
7.11. Uzun Dönem Ortalama Maliyet Eğrisi 162
7.12. Gelir (Hasılat) 164
Sorular 167

Bölüm 8
TAM REKABET VE AKSAK REKABET PİYASALARINDA FİRMA DENGESİ

Giriş 173
8.1. Tam Rekabet Piyasasında Firma Dengesi 173
8.1.1. Toplam Maliyet-Toplam Gelir Yaklaşımı 173
8.2. Uzun Dönem Firma Dengesi 179
8.3. Monopol Piyasada Firma Dengesi 180
8.3.1. Toplam Gelir ve Toplam Maliyete Göre Firma Dengesi 182
8.3.2. Marjinal Maliyet ve Marjinal Gelire Göre Firma Dengesi 183
8.4. Monopolde Fiyat Farklılaştırılması 184
8.5. Monopolcü Rekabet Piyasasında Firma Dengesi 185
8.6. Oligopol Piyasada Firma Dengesi 187
Sorular 189

Bölüm 9
MİLLİ GELİR

Giriş 195
9.1. Milli Gelir ile İlgili Kavramlar 195
9.1.1. Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH) 196
9.1.2. Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) 197
9.1.3. Safi Milli Hasıla (SMH) 200
9.1.4. Milli Gelir (MG) 200
9.1.5. Kişisel Gelir (KG) 200
9.1.6. Harcanabilir Gelir 201
9.1.7. Kişi Başına Düşen Milli Gelir 201
9.2. Kişi Başına Düşen Milli Gelir ve Uluslararası Karşılaştırmalar 202
9.3. Milli Gelir Hesaplama Yöntemleri 206
9.3.1. Üretim Yöntemi 206
9.3.2. Gelir Yöntemi 207
9.3.3. Harcamalar Yöntemi 207
9.4. GSMH Değerinin Ölçülmesinde Bazı Problemler 209
9.5. Milli Geliri Belirleyen Faktörler 209
9.5.1. Tüketim Harcamaları ve Tüketim Fonksiyonu 210
9.5.2. Tasarruf ve Tasarruf Fonksiyonu 212
9.5.3. Yatırım ve Yatırım Fonksiyonu 213
9.5.4. Yatırımları Belirleyen Faktörler 215
9.6. Milli Gelir Dengesi ve Çarpan 216
9.6.1. Çarpan ve Hızlandıran 218
9.6.1.1. Çarpan 219
9.6.1.2. Hızlandıran 220
9.6.1.3. Süper Çarpan 220
Sorular 222

Bölüm 10
İSTİHDAM VE İŞSİZLİK

Giriş 227
10.1. Açık İşsizlik 228
10.2. Gizli İşsizlik 230
10.3 İşsizlik Maliyeti 231
10.4. Genel İşsizlik Oranının Hesaplanması 231
10.5 İstihdam Politikasının Amaçları 234
Sorular 237

Bölüm 11
GELİR DAĞILIMI

Giriş 243
11.1. Kişisel Gelir Dağılımı 244
11.1.1. Lorenz Eğrisi Yöntemi 244
11.1.2. Gini Katsayısı Yöntemi 245
11.2. Kişisel Gelir Dağılımı Adaletsizliğinin Sebepleri 246
11.3. Fonksiyonel Gelir Dağılımı 247
11.3.1. Tabiat Faktörünün Geliri: Rant 247
11.3.2. Emeğin Geliri: Ücret 249
11.3.3. Sermayenin Geliri: Faiz 252
11.3.4. Müteşebbisin Geliri: Kâr 253
11.4. Bölgesel Gelir Dağılımı 254
11.5. Gelir Dağılımının İyileştirilmesine Yönelik Politikalar 257
Sorular 258

Bölüm 12
PARA VE BANKA

12.1. Para 263
12.1.1. Paranın Özellikleri 263
12.1.2. Paranın Tanımı ve Fonksiyonları 264
12.1.3. Para Çeşitleri 265
12.1.4. Para Talebi 267
12.1.5. Para Arzı 269
12.1.6. Para Sistemleri 271
12.1.7. Para Teorileri 272
12.2. Banka 273
12.2.1. Merkez Bankası 274
12.2.2. Para Politikasının Araçları 276
12.2.2.1. Zorunlu Rezerv Oranları 276
12.2.2.2. Reeskont Oranı 277
12.2.2.3. Açık Piyasa İşlemleri 277
12.2.3. Maliye Politikası 278
12.3. Paranın Kıymetindeki Değişmeler 279
12.3.1. Enflasyon 282

12.3.2. Deflasyon 285
12.3.3. Devalüasyon 285
12.3.4. Revalüasyon 286
12.3.5. Stagflasyon 286
Sorular 287

Bölüm 13
DIŞ TİCARET

Giriş 293
13.1. Ödemeler Dengesi 294
13.2. Döviz Piyasası 297
13.3. Döviz Kurunun Oluşumu 298
13.4. Döviz Piyasasında Denge ve Döviz Kuru 298
13.5. Dış Ticaret Politikası 301
13.5.1. Dış Ticaret Politikasının Amaçları 301
13.5.2. Dış Ticaret Politikasının Araçları 301
Sorular 306

Bölüm 14
BÜYÜME VE KALKINMA

Giriş 311
14.1. Büyüme Modelleri 311
14.2. Büyüme Hızı 313
14.3. Kalkınma Modelleri 316
14.3.1. Dengeli Kalkınma 316
14.3.2. Dengesiz Kalkınma 317
14.4. Ekonomik Kalkınmanın Başlıca Türleri 317
14.5. Gelişmekte Olan Ülkelerin Temel Özellikleri 318
14.5.1. Ekonomik Özellikler 318
14.5.2. Demografik Özellikler 318
14.5.3. Sosyo-Kültürel Özellikler 318
14.6. Gelişmekte Olan Ülkelerde Kalkınmayı Engelleyici Faktörler 319
14.6.1. Hızlı Nüfus Artışı 319
14.6.2. Girişimci Ruhunun Eksikliği 319
14.6.3. Politik Engeller 320
14.6.4. Yetersiz İnsan Kaynakları 320
14.6.5. Doğal Kaynakların Yetersizliği 320
14.6.6. Yetersiz Sermaye Birikimi 320
14.6.7. Finansal Piyasaların Yetersizliği 320
14.6.8. Sosyal ve Kültürel Engeller 321
14.6.9. İktisat Politikası Değişikliklerine Direnme 321
14.7. Dünyadaki Gelir Dağılımına Göre Ekonomik Gelişmenin Bazı Göstergeleri 321
Sorular 323

KAYNAKLAR **325**

KAYNAKLAR

Aklin Erdoğan, *Fiyat Teorisi,* İstanbul, 1987.

Ardıç Oğuzhan, *Makro İktisat*, Ankara, 2004.

Arıkan Rauf, *Ekonomi*, Ankara, 2001.

Bocutoğlu Ersan, M. Berber, K.Çelik, *İktisada Giriş*, Trabzon,1998.

Bulmuş İsmail, *Mikroiktisat*, Ankara, 1994

Büyükerşen, Yılmaz, E. Han, *İktisada Giriş*, Ankara, 1987.

Büyükerşen, Yılmaz, E. Ataç, *İktisada Giriş*, Ankara, 1987.

Campbell R. McConnel, *Economics Principles, Problems, and Policies,* New York, 1987.

Çöloğlu Halit, *Stagflasyon 1975-1980 Türkiye Bunalımı*, Ankara, 1983.

Demirci Rasih, R. Arıkan, İ.B. Erdoğan, *Genel Ekonomi Mikro Makro,* Ankara, 1992.

Dinler Zeynel, *İktisada Giriş*, Bursa, 2002.

Divitçioğlu Sencer, *Mikroiktisat*, İstanbul, 1965.

Dornbusch Rudiger, S. Fisher, *Makroekonomi*, İstanbul, 1998. (Çevirenler: S. Ak, M. Füsunoğlu, E. Yıldırım, R. Yıldırım)

DPT, *İller ve Bölgeler İtibariyle Gayri Safi Yurtiçi Hasıladaki Gelişmeler (1987-2000),* Ankara, 2003.

Eğilmez Mahfi, Ercan Kumcu, *Ekonomi Politikası Teori ve Türkiye Uygulaması,* İstanbul, 2004.

Ertek Tümay, *Mikroekonomiye Giriş*, İstanbul, 2003.

Hamitoğulları Başir, *İktisadi Sistemlerin Temelleri*, İstanbul, 1988.

Hatipoğlu Zeyyat, *İktisada Giriş*, İstanbul, 1994.

İçöz Orhan, M. Kozak, Turizm Ekonomisi, Ankara, 2002.

Kepenek Yakup, *Türkiye Ekonomisi*, Ankara, 1990.

Kurmuş Orhan, *İktisat Tarihinin Doğuşu*, Ankara, 1982.

Lecaillon J., *İktisada Giriş*, İstanbul, (Çev. Ö. R. Turanlı).

Lipsey Richard G., P.O. Steiner, D.D. Purvis, *İktisat 1*, (Çev. Ömer Faruk Batırel ve diğ.)

Lipsey Richard G., P.O. Steiner, D.D. Purvis, *İktisat 2*, (Çev. Ömer Faruk Batırel ve diğ.)

Oğuz, Orhan, *İktisada Giriş*, İstanbul, 1992.

Oğuz Orhan, İlhan Uludağ, *Genel Ekonomi I*, İstanbul, 1981.

Oktay Ertan, *Makro İktisat*, Ankara, 1992.

Öçal Tezer, Ö.F. Çolak, A.H. Çermikli, S. Tocay, *İktisat*, Ankara, 1997.

Özelmas Ekrem, *İktisada Giriş*, İstanbul,1984.

Öçal Tezer, *Para Teorisi*, Ankara, 1990.

Özgüven Ali, *İktisat Bilimine Giriş*, İstanbul.

Parasız İlker, *Modern Makro Ekonominin Temelleri*, Bursa, 2000.

Parasız M. İlker, *İktisadın ABC'si,* Bursa, 1996.

Parkin Michael, *Economics*, New York, 1998.

Seyidoğlu Halil, *Ekonomik Terimler Ansiklopedik Sözlük*, Ankara, 1992.

Salvatore Dominick, E.A. Diulio, *İktisat İlkeler ve Kavramlar*, Ankara, 1985. (Yay. Haz. Cem Alpar)

Şimşek Salih, M.K. Aydın, *İktisat,* Adapazarı, 1999.

Şimşek Salih, M.K. Aydın, *İktisat Bilimine Giriş*, İstanbul, 2002.

Tunca Zafer, *Makro İktisat*, İstanbul, 2001.

Türkay Orhan, E. Aklin, *İktisada Giriş*, Eskişehir, 2001.

Uluatam Özhan, *Makro İktisat*, Ankara, 1998.

Ünlüönen Kurban, "Kapitalizmin Başlıca Müesseseleri", *D.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1992. Sayı:5.

Ünlüönen Kurban, Ahmet Tayfun, Arzu Kılıçlar, Turizm Ekonomisi, Ankara, 2007

Ünsal Erdal M., *Makro İktisat*, Ankara, 2001.

Üstünel Besim, *Makro Ekonomi*, İstanbul, 1990

Yücel İlhan, *Makro Ekonomi*, Adana, 1978

Zarakolu Avni, *İktisat İlminin Temel İlkeleri Cilt 1*, Ankara, 1975.

Zarakolu Avni, *İktisat İlminin Temel İlkeleri Cilt 2*, Ankara, 1976.

www.tuik.gov.tr

www.dpt.gov.tr

www.tcmb.gov.tr

www.hazine.gov.tr

www.worldbank.org

www.oecd.org

EMEĞİN KADIN SURETLERİ

Editör

Gülçin TAŞKIRAN

Yazarlar

Gülçin TAŞKIRAN
Bengi YANIK İLHAN
Gözde BOZKURT
Gülay ASLAN
Gökten ÖNGEL
Janet BARIŞ
Deniz ERER
Derya DEMİRDİZEN ÇEVİK
Seyran GÜRSOY ÇUHADAR

İSTANBUL AU ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ Yayınları

EMEĞİN KADIN SURETLERİ

Editör: Gülçin Taşkıran

Yayın No.: 100
100. Yıl Armağan Kitapları: 57
ISBN: 978-625-8174-90-8
E-ISBN: 978-625-8174-91-5
Basım Sayısı: 1. Basım, Mart 2024

Copyright 2024, ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

Bu baskının bütün hakları Altınbaş Üniversitesi Yayınları'na aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI bir Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti. iştirakidir.
SERTİFİKA NO.: 40340.

Cumhuriyetimizin 100. Yılı Etkinliklerini Düzenleme ve Koordinasyon Komisyonu Başkanı: Prof. Dr. Turgut İPEK
Yayın Danışmanı: Mert SARSAĞ
Seri Koordinatörleri: Fulya AKSU-Banu KAVAKLI BİRDAL
Yayın Editörü: Utku ÖZER
Kapak Tasarım: Osman ÖZÇELİK
Sayfa Tasarım: Erdal Tarkan KARA (erdal@nobelyayin.com)
Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

Kütüphane Bilgi Kartı

Taşkıran, Gülçin.
Emeğin Kadın Suretleri / *Gülçin Taşkıran*
1. Basım. VIII+184 s. 14x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-8174-90-8
E-ISBN: 978-625-8174-91-5
1. Kadın Emeği 2. Kadın Yoksulluğu 3. Emeğin Cinsiyetlendirilmesi 4. Çalışma Hayatında Kadın Yöneticiler

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TIC. LTD. ŞTI.
Adres: Bahçekapı mh. 2465 sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat Şaşmaz-ANKARA - siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com / www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA, Tel: 0312 385 54 10

İÇİNDEKİLER

Sunuş iii

Ön Söz v

Türkiye'de Kadın Emeğinin Temel Sorun Alanları Üzerine Genel Bir Değerlendirme 1
Gülçin Taşkıran

İnsan Hakları Perspektifinden Türkiye'de Kadın Yoksulluğu 17
Gülçin Taşkıran, Bengi Yanık İlhan, Gözde Bozkurt

Emeğin Cinsiyetlendirilmesi: Kadın Öğretmen Emeğinin Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Analizi 39
Gülay Aslan

Karşılıksız Kadın Emeğinin Görünmeyen Yüzü: Bilişsel Emek 67
Seyran Gürsoy Çuhadar

Sağlık Sektöründe Kadın Emeği Esnekliğinin İncelenmesi 89
Gökten Öngel, Gözde Bozkurt

Sinemada Kadın Emeği ve Temsil Biçimleri 109
Janet Barış

Türkiye İşgücü Piyasasında Cinsiyet Ayrımında Üst Düzey Yöneticiler 131
Bengi Yanık İlhan, Deniz Erer, Gülçin Taşkıran

Türkiye'de Çalışma Hayatında Kadın Yöneticiler: Çeşitlilik ve Kapsayıcılık Politikalarına Yönelik Bir Değerlendirme 156
Derya Demirdizen Çevik

Yazarların Özgeçmişleri 179

TÜRKİYE'DE KADIN EMEĞİNİN TEMEL SORUN ALANLARI ÜZERİNE GENEL BİR DEĞERLENDİRME

Gülçin Taşkıran[1]

GİRİŞ

Kadınların kamusal alanda var olma çabası uzun yıllardır tartışma konusudur. Toplumsal cinsiyete dayalı işbölümü ve hane içinde kadınların ev içi hizmetleri sunmak/eş olmak/çocuk doğurmak ve anne olmak gibi asli görevleri olduğuna dair toplumsal algı, onların hem eğitime dahil olmalarının hem de emek piyasasında yer bulmalarının önünde önemli bir engel olmuştur. Toplumsal normlar ve cinsiyet stereotipleri, kadınları belirli sektörlerde veya işlerde çalışmaya itmekte veya onların bazı sektörlere veya işlere girmelerini engelleyebilmektedir. Bu sebeple eğitimsiz ya da düşük eğitimli kadın emeği daha çok kendi hanesi içinde ücretsiz olarak sunduğu ev emeğini ücretli olarak farklı hanelerde evde bakım, yaşlı bakımı ve temizlik gibi hizmetlerle sunmaktadır. Bu işler de düşük ücretli, kayıtdışı, güvencesiz ve işçi sağlığı açısından tehlikeli işlerdir. Yani kadınlar emek piyasasına girebildiğinde de hane içinde yürüttükleri bakım-temizlik-düzenleme gibi işlere yakın işlerde iş bulmaları mümkün olabilmiştir. Eğitimli kadınların emeği ise daha çok okul öncesi öğretmenliği, sekreterlik ve hemşirelik gibi mesleklerde yoğunlaşmaktadır. Günümüzde kadınlar birçok meslek gruplarında kendilerini var etseler de hala erkek emeğine göre hem daha az sayıda istihdam edilmekte hem de ücret, güvenceli çalışma, terfi koşulları gibi birçok konuda dezavantajlı olarak emek piyasasında kendilerine yer bulabilmektedirler.

1 Doç. Dr., Altınbaş Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, ORCID: 0000-0001-6603-5626

etmelerine, çalışsa da yoksul kalmalarına neden olmaktadır. Türkiye'de yoksulluk verilerinin hane bazında toplanması, kadın yoksulluğunu görünür kılmayı engellemektedir. Ancak yoksulluk, bir insan hakkı ihlalidir. Yoksullukla özellikle sosyal devlet anlayışı çerçevesinde, hak temelli sosyal politikalarla mücadele edilebilir. Kadın yoksulluğu ayrı bir kategori olarak ele alınmalı ve sosyal destek sistemleri, kadın yoksulluğunu azaltıcı yönde güçlendirilmelidir. Bu bağlamda, hanelere ve özellikle kadınlara yönelik temel gelir desteği, yoksulluğu hafifletme konusunda etkili bir rol oynayabilir.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kayıtdışı istihdam, düşük ücretler ve eğitim düzeyindeki eşitsizlik gibi faktörlerle mücadele edilmeden kadınların iş piyasasındaki durumlarını iyileştirmek mümkün değildir. Bu nedenle, cinsiyet temelli ayrımcılığı ortadan kaldırmayı ve kadınların ekonomik bağımsızlığını güçlendirmeyi amaçlayan kapsamlı sosyal politika önlemleri gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Akgeyik, T. (2016), Türkiye'de Kadınların İşgücü Piyasasına Katılımını Etkileyen Faktörler: TÜİK Verileri Üzerine Bir Analiz, Journal of Social Policy Conferences , 31-53. Retrieved from https://dergipark.org.tr/en/pub/iusskd/issue/33511/372379.

Castells, Manuel - Alejandro Portes (1989), "World Underneath: The Origins, Dynamics, and Effects of The Informal Economy", M. Castells, A. Portes, L.A. Benton(ed.), The Informal Economy, The John Hopkins University Pres, Baltimore

Dayıoğlu, M., ve Kırdar, M. G. (2010), Türkiye'de kadınların işgücüne katılımında belirleyici etkenler ve eğilimler. DPT Yayınları, Ankara.

Dayıoğlu, M. ve Kasnakoğlu, Z. (1997), "Kentsel Kesimde Kadın ve Erkeklerin İşgücüne Katılımları ve Kazanç Farklılıkları" METU Studies in Development, Cilt 24 (3), ss. 329-361.

Dedeoğlu, S. (2000), Toplumsal cinsiyet rolleri açısından Türkiye'de aile ve kadın emeği. Toplum ve Bilim, 86(3), 139–170.

DİSK-AR (2023), İşsizlik ve İstihdamın Görünümü, https://arastirma.disk.org.tr/wp-content/uploads/2023/05/Ocak-Mart-2023-Issizlik-ve-Istihdamin-Gorunumu-2022-1.-Ceyrek.pdf, (Erişim Tarihi: 09.09.2023).

Ercan, H. ve Tunalı, I. (1998), "Labor Market Segmentation in Turkey", in Main Characteristics and Trends in the Turkish Labor Market, T. Bulutay (editör), Ankara: TÜİK.

ILO (2012), Gender equality and decent work: Selected ILO Conventions and Recommendations that promote gender equality as of 2012, Bureau for Gender Equality, International Labour Standards Department- Geneva, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---normes/documents/publication/wcms_088023.pdf, (Erişim Tarihi: 10.09.2023)

ILO (2020), Cinsiyete Dayalı Ücret Farkının Ölçümü: Türkiye Uygulaması, ILO Ankara Ofisi, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/--- europe/---ro-geneva/---ilo- ankara/documents/publication/wcms_756659.pdf (14.09.2022)

Kapar, R. (2007), Enformel Ekonomide Çalışanların Örgütlenmesi ve Sendikalar, Çalışma ve Toplum, 2007/1

Karadeniz, O. (2011), Türkiye'de Atipik Çalışan Kadınlar ve Yaygın Sosyal Güvencesizlik, Çalışma ve Toplum , 2 (29) , 83-127.

Kutal, G. (2008), Türkiye'de Çalışma Hayatında Esneklik Uygulamaları, Tes- İş Dergisi, Mayıs.

KEİG (2013), Türkiye'de Kadın Emeği ve İstihdamı Sorun Alanları ve Politika Önerileri II, İstanbul: KEİG.

KEİG (2019), Kriz, Kadınlar ve Kadın Emeği Forumu Raporu, İstanbul: KEİG.

Mies, M. (2012). Ataerki ve Birikim: Uluslararası İşbölümünde Kadınlar, Çev. Yeşim Temurtürkan, Ankara: Dipnot Yayınları

Teater, B. (2015), Sosyal Hizmet Kuram ve Yöntemleri (A. Karatay, Trans.). Ankara: Nika Yayınevi.

Toksöz, G. (2016), Transition from 'Woman' to 'Family' An Analysis of AKP Era Employment Policies from a Gender Perspective. Journal Für Entwicklungspolitik, XXXII(1/2), 64–83.

Tunalı, I. (1997), "To Work or Not to Work: An Examination of Female Labor Force Participation in Urban Turkey", 5. ERF Konferansı, yayınlanmış bildiri.

Urhan, B. (2015), Toplumsal Cinsiyete Dayalı İşbölümü ve İşçi Sendikalarında İzdüşümleri. Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi, 15(56), 22–29.

World Bank (2023), Gender Disaggregated Labor Database, https://databank.worldbank.org/source/gender-disaggregated-labor-database-(gdld), (Erişim Tarihi: 22.08.2023).

İNSAN HAKLARI PERSPEKTİFİNDEN TÜRKİYE'DE KADIN YOKSULLUĞU[1]

Gülçin Taşkıran[2]
Bengi Yanık İlhan[3]
Gözde Bozkurt[4]

GİRİŞ

Yoksulluk, en genel anlamıyla temel ihtiyaçların karşılanmasında ve bu ihtiyaçlara erişimde yaşanan zorlukları ifade eder. "Kişinin, alışılmış ve sosyal olarak kabul edilmiş miktarda para ya da maddi mülkten yoksun olma durumu" (Semerci, 2010), "Gelir ve kaynaklarındaki yetersizliklerden dolayı içinde bulundukları toplumca kabul edilebilir olarak değerlendirilen bir yaşam standardı seviyesini tutturamama hali" (Adaman ve Keyder, 2006) şeklinde tanımlanabilir. Yoksulluk 16. yüzyıldan itibaren kapitalizmin ortaya çıkmasıyla birlikte toplumda ve eşitlik tartışmalarında yer bulmuştur (Buğra, 2008). Önce kırsal ve sonra endüstriyel dönüşümlerle yoksulluk geniş çaplı bir hal almış, sanayileşme, modern sınıfların oluşumu, mülksüzleşme süreçleriyle birlikte kırsalda zengin ve fakir arasındaki uçurum genişlerken, kentlerde yardıma ve sadakalara bağlı yaşayan kitleler oluşmaya başlamıştır (Gürsoy ve Dodurka, 2016).

Yoksulluk birinci düzeyde bireyin barınma, gıda gibi temel ihtiyaçlarına erişiminin kısıtlılığı olarak görülse de yaşamını sür-

1 Bu çalışma, Altınbaş Üniversitesi bünyesinde yürütülen PB2021-IISBF-1 Bilimsel Araştırma Projesinden türetilmiştir.
2 Doç. Dr., Altınbaş Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, ORCID: 0000-0001-6603-5626
3 Doç. Dr., Altınbaş Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, ORCID: 0000-0003-1578-8390
4 Dr. Öğr. Üyesi, Beykent Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, ORCID: 0000-0001-8413-1099

geleneksel cinsiyetçi rolleri yeniden üretmesi, kişisel bir yaşam tercihinden öte bir anlam taşımaktadır. Eğitimin hem toplumsal yaşamın hem de emek gücünün yeniden üretim süreci olduğu da dikkate alındığında bu yöndeki pratiklerin ve öğretmenin eğitim sürecindeki rolünün önemi daha iyi anlaşılacaktır. Dolayısıyla okulun/eğitimin, sistemi yeniden üreten, ideolojik bir yanı olmakla birlikte bireyi özgürleştiren, eşitlikçi rolleri oluşturma potansiyelinin olduğu da unutulmamalıdır. Başta kadın öğretmenler olmak üzere öğretmen emeğinin, hem emek hareketi hem de kadın hareketiyle güçlü bağlar kurması, örgütlü mücadeleyi büyütmesi ve gelecek eşitlikçi günlerin *mimarı* olduklarının bilinciyle hareket etmesi zorunlu görülmektedir.

KAYNAKÇA

Akyüz, Y. (1985). *Türk eğitim tarihi.* Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No:149.

Aslan, G. (1997). *Bankacılık sektöründe istihdam örüntüleri ve kadın işgücü ile ilgili farklılıkla*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Aslan, G. (2011). Gender perceptions of preservice teachers. *International Journal of Social Sciences Humanity Studies, 3*(2), 241-254

Aslan, G. (2015). Öğretmen adaylarının toplumsal cinsiyet algılarına ilişkin metaforik bir çözümleme. *Eğitim ve Bilim, 40*(181), 363-384.

Aslan, G. (2017). Öğrencilerin temel eğitimden ortaöğretime geçiş (TEOG) sınav başarılarının belirleyicileri: Okul dışı değişkenlere ilişkin bir analiz. *Eğitim ve Bilim, 42*(190), 211-236.

Aslan, G. ve Taşkıran, G. (2018). Okulda toplumsal cinsiyetin yeniden üretimi: Öğretmenlerin sınıf içi gözlem ve deneyimlerine dayalı bir çözümleme. G. Taşkıran ve E. Geçgin (Ed.), Current debates in gender & cultural studıes volume 16 içinde (ss. 21-36). London: IJOPEC Publication Limited.

Bekdur, D. (2018). *Okulöncesi eğitimde velilerin tutum ve beklentilerinin öğretmen cinsiyetine bağlı farklılaşması* (Yayımlanmamış proje tezi). Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tokat.

Berktay, F. (1998). Cumhuriyet'in 75 yıllık serüvenine kadınlar açısından bakmak. *75 yılda kadınlar ve erkekler* (ss. 1-28). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Buyruk, H. (2013). *Türkiye'de öğretmen emeğinin tarihsel dönüşümüne ilişkin ekonomi politik bir çözümleme* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara.

Çelenk, N., Akbaba-Altun, S. (2016). Türkiye'deki eğitim yöneticilerinin profili. *Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi, 2*(2), 1-18.

Durmaz, O. S. (2014). *Türkiye'de öğretmen olmak.* Ankara: NotaBene Yayınları.

Ecevit, Y. (1998). Türkiye'de ücretli kadın emeğinin toplumsal cinsiyet temelinde analizi. *75 yılda kadınlar ve erkekler* (ss. 267-284). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

EMAR (2022a). *Kadın emeği raporu.* https://www.cloudsdomain.com/uploads/dosya/47156. pdf adresinden 18.02.2023 tarihinde erişildi.

EMAR (2022b). *İstihdam raporu kamuda ve genel işler kolunda.* https://www.cloudsdomain.com/uploads/dosya/47514.pdf adresinden 18.02.2023 tarihinde erişildi.

Ercan, F. (1999). 1980'lerde eğitim sisteminin yeniden yapılanması: Küreselleşme ve neoliberal eğitim politikaları. *75 yılda eğitim* (ss. 23-38). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Ergün, M. (2020). *Modern eğitim sistemlerinin doğuşu ve gelişimi cilt-I.* Ankara: Ankara Pegem Akademi.

Gök, F. (2021). Okulun patriyarkal kültürü ve işleyişi. *Eğitimin cinsiyeti* (ss. 261-181). Ankara: Dipnot Yayınları.

Gürcüoğlu, S. (2019). Milli Eğitim Bakanlığı sözleşmeli öğretmenlik uygulamasının kamu politikası açısından değerlendirilmesi. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 19*(37), 26-48.

İlkkaracan, İ (2010) Uzlaştırma politikaları yokluğunda Türkiye emek piyasasında toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri. İ. İlkaracan (Der.), *Emek piyasasında toplumsal cinsiyet eşitliğine doğru iş ve aile yaşamını uzlaştırma politikaları* (ss. 21-58). İstanbul: Metis Yayınları.

Kalkınma Bakanlığı (2006): *Dokuzuncu kalkınma planı 2007-2013.* Ankara: Kalkınma Bakanlığı.

Kergoat, D. (2009). Cinsiyete dayalı işbölümü ve cinsiyetin toplumsal ilişkileri. Z. Kıvılcım (çev.), *Praksis*, *20*, 9-16.

MEB (2008). *Milli eğitim istatistikleri örgün eğitim 2007-2008.* Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı.

MEB (2009). *Milli Eğitim Bakanlığı 2010-2014 stratejik planı*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

MEB (2011). *Milli eğitim istatistikleri örgün eğitim 2010-2011.* Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı.

MEB (2022). *Milli eğitim istatistikleri örgün eğitim 2021/22*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı.

Memurlar.net(2023). 78 ilde 76 bin 485 ücretli öğretmen görev yapıyor. https://www.memurlar.net/haber/1053533/78-ilde-76-bin-485-ucretli-ogretmen-gorev-yapiyor.html. (30.01.2023).

Tan, M. (2005). Eğitimde cinsiyetçilik. *Eğitim Sen 1. kadın kurultayı "sorgulamak ve değiştirmek için"* (ss. 177-189). Ankara: Eğitim Sen Yayınları.

Topçuoğlu, R. A. (2009). Kadın emeği nasıl değersizleşir? *Praksis*, *20*, 87-104.

Turan, S. Z. (2018). *Velilerin sosyoekonomik ve kültürel seviyelerine göre okulöncesi eğitimden beklentileri* (Yayımlanmamış proje tezi). Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tokat.

TÜİK (2015). *Haber bülteni: zaman kullanım araştırması 2014-2015,* Sayı: 18627. https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Zaman-Kullanim-Arastirmasi-2014-2015-18627. Adresinden 18.02.2023 tarihinde erişildi.

TÜİK (2022). *Haber bülteni: işgücü istatistikleri,* 2022. Sayı: 45653. https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Labour-Force-Statistics-July-2022-45653#:~:text=Mevsim%20etkisinden%20ar%C4%B1nd%C4%B1r%C4%B1lm%C4%B1%C5%9F%20istihdam%20oran%C4%B1,%30%2C3%20olarak%20ger%C3%A7ekle%C5%9Fti. Adresinden 18.02.2023 tarihinde erişildi.

Ulutaş, Ü. Ç. (2009). Yoksulluğun kadınlaşması ve görünmeyen emek. *Çalışma ve Toplum Dergisi, 2*, 25-40.

Ünal, L. I. (2008). Neoliberalizm, esnek istihdam ve kadın öğretmenler: Kavramsal bir çerçeve. E. Akgül Ateş, H. Çağlayan (Ed.), *Eğitim ve bilim iş kolunda çalışan kadınların sosyal hakları ve iş güvencesi* (ss. 97-106). Ankara Eğitim-Sen Yayınları.

Ünal, L. I. (2021). Kapitalist ataerki ve emek biçimleri: Kadın öğretmenler üzerine bir çözümleme. *Eğitimin cinsiyeti* (ss. 261-278). Ankara: Dipnot Yayınları.

YÖK (2022). Eğitim ve öğretim alanları sınıflamasına göre lisans düzeyindeki öğrenci sayıları 2021 – 2022. Erişim file:///C:/Users/gasla/Downloads/2022_T17%20(1).pdf. Adresinden 19.03.2023 tarihinde erişilmiştir.

KARŞILIKSIZ KADIN EMEĞİNİN GÖRÜNMEYEN YÜZÜ: BİLİŞSEL EMEK

Seyran Gürsoy Çuhadar[1]

GİRİŞ

"*Kadınlara yönelik kısıtlayıcı yasalar genel olarak kaldırıldı ve evde iş gücü tasarrufu sağlayan araçlar yaygın olarak benimsendi, ancak istihdam edilmiş olsun ya da olmasın, kadınlar hala eski moda tutumların kurbanı ve erkeklerden çok daha uzun saatler çalışıyorlar*." Bu cümle bugünden tam 48 yıl önce, 1975 yılında Meksika'da gerçekleştirilen Birinci Dünya Kadın Konferansı'nda Szalai (1975) tarafından dile getirilmiş sonrasında da Kadınların Zamanı (Women's Time) adıyla bir makaleye dönüştürülerek Futures dergisinde yayınlanmıştır. Aradan neredeyse yarım asır geçti ve özellikle de ev içi emeğin bölüşümü bağlamında kadınların cephesinde ciddi bir değişimin olmadığı söylenebilir. Bir diğer ifadeyle çoğu zaman ücretsiz olarak gerçekleştirilen, fiziksel, duygusal ve bilişsel emeği bir arada içeren ve tamamı olmasa da önemli bir bölümü piyasanın dışında gerçekleştirilen karşılıksız emek, tarihsel olarak kadının işi olarak görüldü ve halen daha öyle görülmeye devam ediyor.

Miktarının belirsizliği, zamandan bağımsız oluşu, sadece kullanım değeri olduğu için değersiz olması gibi özelliklerle *karşılıksız emek*, hane içinde kişisel bakım, beslenme ve temizlik gibi kişilerin kendileri için yaptıkları faaliyetler ile televizyon izlemek gibi boş zaman aktiviteleri dışında kalan faaliyetler olarak tanımlanabilir. Bunlar; günlük beslenme için gıda maddesi üretimi, evin ve ev

1 Doktor, Kocaeli Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, seyran.gursoy@kocaeli.edu.tr
ORCID ID: 0000-0001-7443-4184

rekmektedir. Bu sayede kadın emeği karşılığında verimliliğin de paralel şekilde yüksek olması sağlanacaktır.

Yoğun çalışma temposu gerektiren sağlık kurumlarında işgücü devrinin yüksek olması; hizmet kalitesinde düşüş, maliyetlerde artış, performans düşüklüğü gibi hem birey hem de kurum bazında olumsuz sonuçlar doğurabilecektir. Sağlık kurumlarında çalışan kadınların durumuna bakıldığında, yoğunlukla alt kademelerdeki görevlerde kendilerine yer buldukları görülmektedir. Bu noktada doğru şekilde çalışan iş eşleştirmesinin yapılması önem kazanmakta, bu da üretim boyutunda verimliliği arttırmaktadır. Ülkelerin kalkınmasında temel faktörler içerisinde yer alan istihdamın arttırılması, işgücü piyasasının geliştirilmesi ve işgücü arz ile talebinin doğru olarak saptanması, uygun politika belirlenmesi ve uygulanmasına bağlıdır. Çalışmada kullanılan istihdam esnekliği aracılığıyla, değişen ekonomik büyümenin istihdam yoğunluğuna etkisi ve değişikliklerinin incelenmesi açısından dönemsel perspektif sağlanması mümkün hale getirilmiştir. Sağlık sektörü için bahsedilen işgücünün feminizasyonunun sağlık sektöründe emeğin değersizleşmesini işaret ettiğini çalışmada elde edilen bulgulardan hareketle de söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

Altuntepe, N. (2022). Türkiye'de ekonomik büyümenin istihdam esnekliği (2010-2020). *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 19(1): 233-247.

Atik, H. ve Atay Polat, M. (2017). *Ekonomik kalkınma ve kadınların elde ettikleri kazanımlar: Türkiye'deki istatistiki bölge birimleri üzerine bir analiz.* (1. Baskı) Ankara: Detay Yayıncılık.

Bayar, A.A. (2021). *İşgücü piyasasında kadınların yeri ve politika önerileri.* İstanbul Politik Araştırmalar Enstitüsü. https://l24.im/ZK7ws (Erişim Tarihi: 1 Nisan 2023).

Belek İ. (2001). *Sosyal devletin çöküşü ve sağlığın ekonomi politiği.* İstanbul: Sorun Yayınları.

Deepankar, B. ve Das, D. (2015). *Employment elasticity in India and the U.S.,1977-2011: a sectoral decomposition analysis.* University Of Massachusetts Amherst, Department Of Economics Working Paper 2015-07.

Dollar, D. ve Gatti, R. (1999). *Gender inequality, income, and growth: are good times good for women?*. Policy Research Report On Gender And Development Working Paper Series.

Dünya Bankası. (2022). *İşgücüne katılım oranı, kadın (15+ yaş arası kadın nüfusun yüzdesi).* https://data.worldbank.org/indicator/SL.TLF.CACT.FE.ZS (Erişim Tarihi: 20 Mart 2023).

Ertaş, H., Kıraç, F. Ç., & Kıraç, R. (2018). Cam tavan sendromu (özel hastane uygulaması). *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 6(85): 446–455.

Gaddis, I., ve Klasen, S. (2014). Economic development, structural change, and women's labor force participation: a reexamination of the feminization U hypothesis. *J Popul Econ,* 27: 639–681.

Global Gender Gap Report. (2022). *World Economic Forum.* https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2022.pdf (Erişim Tarihi: 22 Mart 2023).

Islam, I. ve Nazara, S. (2000). *Estimating employment elasticity for the Indonesian economy.* ILO, Technical Note on the Indonesian Labour Market, Jakarta, Indonesıa.

İŞKUR (2021). *2021 Yılı İşgücü Piyasası Araştırma Raporu.* https://media.iskur.gov.tr/51145/turkiye.pdf (Erişim Tarihi: 28 Mart 2023).

Kapsos, S. (2005). *The employment intensity of growth: trends and macroeconomic determinants.* International Labour Office Employment Strategy Papers: 12. Geneva.

Korkmaz, M., Alacahan, N.D., Cesim, D.T., Yücel, A.S. & Aras, g. (2013). *Türkiye'de kadın istihdamının Amerika Birleşik Devletleri'ndeki kadın istihdamı ile karşılaştırılması.* Turkish Studies, 8(9): 1845-1863.

Kutluay Şahin, D. (2022). Kadın istihdamının ekonomik büyümeye etkisi: ampirik bir analiz. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi,* 8(2): 277-288.

Mujahid, N. ve uz Zafar, N. (2012). Economic growth-female labour force participation nexus: an empirical evidence for Pakistan. *The Pakistan Development Review,* 51(4): 565-586.

Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2021). https://dosyasb.saglik.gov.tr/Eklenti/45316,siy2021-turkcepdf.pdf?0 (Erişim Tarihi: 30 Mart 2023).

Seguino, S. (2000). Gender inequality and economic growth: a cross-country analysis. *World Development,* 28(7): 1211-1230.

Serel, H. ve Özdemir, B. S. (2017). Türkiye'de kadın istihdamı ve ekonomik büyüme ilişkisi. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi,* 15(3): 134-150.

T.C. Sayıştay Başkanlığı. (2022). *Sağlık Bakanlığı 2021 Yılı Sayıştay Düzenlilik Denetim Raporu.* https://l24.im/o3pvl (Erişim Tarihi: 30 Mart 2023).

T.C. Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2019). *Sürdürülebilir kalkınma amaçları değerlendirme raporu.* https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/03/Surdurulebilir-Kalkinma-Amaclari-Degerlendirme-Raporu_13_12_2019-WEB.pdf (Erişim Tarihi: 20 Mart 2023).

World Health Organization and International Labour Organization. (2022). *The gender pay gap in the health and care sector.* https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_850909.pdf (Erişim Tarihi: 30 Mart 2023).

Zuhal, M. (2023). Kadın istihdamı ve sektörel büyüme arasındaki ilişki: E-7 ülkelerinde erkek istihdamı ile karşılaştırmalı bir analiz. *Yönetim Bilimleri Dergisi,* 21(48): 353-384.

SİNEMADA KADIN EMEĞİ VE TEMSİL BİÇİMLERİ

Janet BARIŞ[1]

GİRİŞ

Ataerkil düzende kadının ikinci sınıf olarak görülmesi ve hem ev içi hem de dışarıdaki emeğinin görünmez olması sinemada da benzer bir biçimde gelişir. Sinemanın icadından itibaren hem üretim hem de temsil biçimlerinde kadın ikinci planda kalır ve bu durum 1960'larda feminist film teorisiyle birlikte tartışmaya açılır. Ataerkil bir düzen içerisinde işleyen sinema endüstrisinin ürettiği filmlerde kadın rolleri ve erkeğin kadına olan bakış açısının sinematografik düzenlenişi, feminist film kuramının temel meselelerinden biri olur.

Toplumsal cinsiyet kavramı, cinsiyetin karmaşık toplumsal ilişkiler ağı içerisinde oluştuğunu ve bu karmaşık ilişkilerin basitçe biyolojik cinsiyetlerin referans çerçevesi olarak kullanılarak anlaşılmasının mümkün olmadığını söyler. Kavramın arkasında yatan fikir ise cinsiyetin toplumsal bir inşa olduğudur. Kadınlık ve erkeklik doğuştan getirilen biyolojik özelliklerden çok toplumsal birer kurgu olarak ele alınır (Aksu, 2012: 22). Sinemada kadın temsilleri de genellikle toplumsal bir biçimde oluşmuş bakış açısının kendini tekrar eden bir temsili olur.

Feminist yaklaşımlar çerçevesinde sinema, erkeklerin egemenliğindeki medyanın kadınların tek-tipleştirilmiş imgelerini kalıcılaştırmasına karşı koymak için bir alan olarak görülür. Feminist

1 Doç. Dr., Altınbaş Üniversitesi, Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümü, ORCID: 0000-0003-4518-0722

kadınlar açısından sağlıklı bir sonuç elde etmek mümkün olmayacaktır. Temel eğitim düzeyinde toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile mücadele edilmediği sürece, en eğitimli, kariyer sahibi kadınlar dahi bu ayrımcılığa maruz kalmaya devam edecektir. Bu sebeple cam tavan sendromu ile mücadele kamusal bir politika olarak hayata geçirilmelidir.

KAYNAKÇA

Adair, C. K. (1999). *Cracking the glass ceiling: Factors influencing women's attainment of senior executive positions*. Universal-Publishers.

Baxter, J., & Wright, E. O. (2000). The glass ceiling hypothesis: A comparative study of the United States, Sweden, and Australia. *Gender & society*, *14*(2), 275-294.

Bilimoria, D., & Piderit, S. K. (1994). Board committee membership: Effects of sex-based bias. Academy of Management Journal, 37, 1453–1477.

David, M.E. ve Woodward, D. (2005). Negotiating the Glass Ceiling-careers of Senior Women in Academic World. London: Falmer Press.

Dedeoğlu,S., (2009)" Eşitlik mi Ayrımcılık mı? Sosyal Devlet, Cinsiyet Eşitliği Politikaları ve Kadın İstidamı" Çalışma ve Toplum, 21, 41-55

ILO (2020), Cinsiyete Dayalı Ücret Farkının Ölçümü: Türkiye Uygulaması, ILO Ankara Ofisi, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/publication/wcms_756659.pdf (14.09.2022)

ILO (2022), Dünyada İstihdam ve Sosyal Görünüm: Eğilimler 2022, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/publication/wcms_834656.pdf, (19.10.2022)

Kutanis, R. O., & Bayraktaroglu, S. (2003). Female entrepreneurs: Social feminist insights for overcoming the barriers. *Stream19: Gender Perspectives and Management. Sakarya University*.

Li, C. A., & Wearing, B. (2004). Between glass ceilings: Female nonexecutive directors in UK quoted companies. International Journal of Disclosure and Governance, 1(4), 355–372.

Nekhili, M., & Gatfaoui, H. (2013). Are demographic attributes and firm characteristics drivers of gender diversity? Investigating women's positions on French boards of directors. *Journal of business ethics*, *118*, 227-249.

Durgun Şahin, N. (2002). Çalışma yaşamında kadın yöneticiler ve Muğla örneği. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ga zi Üniversitesi Sosyal Bilimle r Enstitüsü*.

Jackson, J.C., "*Women Middle Manager's Perception of the Glass Ceiling*", Women in Management Review, 16(1), 2001, 30-41.

Phillips, S. D., & Imhoff, A. R. (1997). Women and career development: A decade of research. *Annual review of psychology*, *48*, 31.

Yanik, B., Assaad, R., & Glewwe, P. (2005). Women's participation in paid work in urban Turkey: do local demand factors matter?. In *Economic Research Forum* (p. 273).

İlhan, B. (2012). Youth in the Labor Market and the Transition from School to Work in Turkey.

Vinnicombe, S., Sealy, R., Graham, J., & Doldor, E. (2010). The female FTSE board report 2010. Opening up the appointment process. International Centre for Women Leaders, Cranfield School of Management

Williams, M. S., ve Thames, F. C. (2008). Women's representation on high courts in advanced industrialized countries. *Politics & Gender*, *4*(3), 451-471.

TÜRKİYE'DE ÇALIŞMA HAYATINDA KADIN YÖNETİCİLER: ÇEŞİTLİLİK VE KAPSAYICILIK POLİTİKALARINA YÖNELİK BİR DEĞERLENDİRME

Derya Demirdizen Çevik[1]

GİRİŞ

Cumhuriyetin 100. yılında toplumsal cinsiyet eşitliği arayışına mercek tutan en önemli alanlardan biri, kadınların istihdamdaki payı ve konumudur. İstihdama katılım, kadınların ekonomik bağımsızlığı ve işteki konumlarını belirlemede önemli rol oynamaktadır. Yasal düzenlemeler, çalışanlar arasında ayrım gözetmeyi her ne kadar yasaklamış olsa da kadınlara yönelik ayrımcılık sebebiyle işe alımdan işten çıkarılmaya, ücretten terfiye kadar kadınlar birçok alanda eşit olmayan işleme maruz kalmaktadır.

Bu eşitsizliğin ortaya çıkmasında geleneksel cinsiyet rolleri ve onun şekillenmesinden sorumlu olan ataerkil sistem önemli bir rol oynar. Kadınların erkeklere oranla temel haklara erişimlerinin kısıtlanması ve toplumsal alanda ikincil olması "toplumsal cinsiyet eşitsizliği" kavramı üzerinden tartışılır. Özellikle Orta Doğu, Sahra-altı Afrikası ve Güney Asya'da daha yaygın ve yerleşik olan bu eşitsizlik, kadınları eğitim, teknoloji, sağlık hizmetleri ve gelir erişiminden alıkoyarak kapasitelerinin kullanılmasını önemli ölçüde engeller (Coleman, 2020: 13). Bu eşitsizliğin boyutlarını, kadınların emek piyasasındaki konumlarından kolayca anlamak mümkündür.

Küresel olarak daha çok esnek ve güvencesiz çalışmayla özdeşleşmiş olan kadın emeğinin, kayıtdışı ve olumsuz koşullarda

1 Doç. Dr, Kocaeli Üniversitesi, ORCID: 0000-0002-5735-9095

Öte yandan, yapay zekâ kullanımının şirketlerin her alanında yaygınlaşması, cinsiyetçiliğin pekişmesi konusunda bazı riskler taşımaktadır. Mevcut birikmiş önyargılı veri setlerini kullanan yapay zekanın kullanımı geliştikçe şirketlerin yapay zekanın cinsiyetçiliği pekiştirme riskine karşı önlemler alması gerekecektir.

İşyerinde kadınların toplumsal cinsiyetlerinden dolayı yaşadığı en önemli meselelerden biri cinsel tacizdir. Ancak cinsel taciz, oldukça zor konuşulan ve kültürel olarak açığa vurulması zor bir konu olduğundan meselenin boyutu genellikle görünenin çok üzerinde olmaktadır. Bu nedenle, tacizle mücadelenin gerekliliği tacize ilişkin verilere indirgenmemelidir. Cinsel tacizle ilgili hem işyerlerinde hem de kamusal olarak toplumun her kesiminde daha yaygın bir biçimde cinsel taciz farkındalığı artırılmalıdır. Bunun önemli yollarından biri, eğitimin tüm kademelerine sirayet edecek olan toplumsal cinsiyet eşitliği programlarından geçecektir.

Bu çalışma, BCEE'ne dahil olan şirketlerin web sayfalarında yer alan bilgiler üzerinden sınırlı bir kapsayıcılık politikaları analizi içermektedir. Sonraki çalışmalarda, şirketlerin yazılı politikaları ve uygulaması arasındaki uyumun ölçülmesine yönelik alan çalışmalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle, kapsayıcılık politikalarında cinsel yönelim ayrımcılığını yasaklayan şirketlerin, uygulamada ne derece başarılı olduklarına dair daha derin araştırmalar geliştirilebilir.

KAYNAKÇA

4857 Sayılı İş Kanunu (İK)

6331 Sayılı İs Sağlığı ve Güvenliği Kanunu (İSGK)

Babatunde, F., Hussein, A. D ve Omotoya A. (2023). Managing conflicts arising from diversity and inclusion policies at workplace. International Journal for Social Sciences. 9 (3):15-30.

Babic, A. ve Hanzes I. (2021) The Glass Ceiling for Women Managers: Antecedents and Consequences for Work-Family Interface and Well-Being at Work, Organizational Psychology, 12. https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2021.618250/full (Erişim tarihi: 13.07.2023)

BCEE, https://www.bloomberg.com/company/press/bloomberg-2023-gei/ (Erişim Tarihi: 30.07.2023).

Bloomberg Türkiye, https://www.bloomberght.com/bloomberg-cinsiyet-esitligi-endeksi-ne-turkiye-den-12-sirket-girdi-2324405 (Erişim Tarihi: 10.08.2023).

BCEE, Cinsiyet Eşitliği İzleme Raporu (2023)

Brownell, J. (1995) "Personlitiy and Carrier Development: A Study of Gender Difference" Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly, 35 (2): 36-43.

Carey, D. ve Trakulhun, S. (2009) "Universalism, Diversity and the Postcolonial Enlightenment", Carey D. ve Festa L. (Der.), The Postcolonial Enlightenment içinde, Oxford Yay.

Coleman, I. (2010). The Global Glass Ceiling: Why Empowering Women Is Good for Business. Foreign Affairs, 89(3), 13–20.

ÇSGB, http://www.csgb.gov.tr/csgbPortal/csgb.portal?page=cinsiyet_esitligi&id=cinsiyet_esitligi (Erişim tarihi: 12.07.2023).

DEF (Dünya Ekonomik Forumu), 2023, Global Gender Gap Report, https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2023.pdf (Erişim Tarihi: 20.07.2023).

Demirdizen-Çevik, D. (2022) Çalışma Yaşamında Ayrımcılığın İzini Sürerken: Hollanda'da Meslek Sahibi Türkiye Kökenliler, Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 23(3), 282-308.

Derin, N. (2020) Dünya'dan ve Türkiye'den örneklerle cam tavan sendromu, Birey ve Toplum, 10 (20): 137-154.

Dünya Bankası (2022) Female Labour Force Participation, Gender Data Portal, https://genderdata.worldbank.org/data-stories/flfp-data-story/ (12.05.2023).

Dünya Bankası (2023) Employment and Time Use https://genderdata.worldbank.org/topics/employment-and-time-use (12.05.2023).

Dünya Bankası, 2023, Cinsiyet Raporu

Garg, S ve Sangwan, S (2020). Literature Review on Diversity and Inclusion at Workplace, 2010–2017. *Vision: The Journal of Business Perspective,* 25 (1):1-11.

Şahin, K. , Eser, B. , Kaplan, T. & Özdündar, G. (2018). Yönetim kurullarında kadın yönetici temsili: Türkiye'de yönetim kurulları yapısının cinsiyet bağlamında incelenmesi . Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, 14 (4) , 1147-1166 .

Knutson, B. J. ve Scmidgall, R. S. (1999) "Dimensions of the glass ceiling in the hospitality industry", The Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly, 40 (6): 64-75.

Köleoğlu, Y. ve Seyyar, A. (2021) Engelli dostu insan kaynakları yönetimi açısından özel iş analizi, Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, 10 (28): 546-479

Kymlicka, Will (1992) 'Two models of pluralism and tolerance'. Analyse & Kritik, 14(1): 33-56.

Li, L., ve Leung, W.L. (2001). Female managers in Asian hotels: profile and career challenges *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 13 (4), 189-196.

Meulders, D., Plasman, R., Rigo, A. ve O'Dorcha, S. (2010) Horizontal and vertical segregation: Meta-analysis of gender and science research https://www.genderportal.eu/sites/default/files/resource_pool/TR1_Segregation.pdf (Erişim tarihi: 08.08.2023).

Nair, N. ve Vohra, N. (2015). Diversity and inclusion at the work- place: A review of research and perspectives. IIMA Working Paper Series No WP2015-03-34.

Oswick, C., ve Noon, M. (2014). Discourses of diversity, equality and inclusion: Trenchant formulations or transient fashions? British Journal of Management, 25(1), 23–39.

Özkaplan, N. Ve Serdaoğlu, U. (2010) Yönetici kadınlar: Türkiye savunma sanayii örneğinde bir analiz, (Der. Ufuk Serdaroğlu) İktisat ve Toplumsal Cinsiyet, 244-262.

Pai, K. ve Pai, R., (2021) A Review on diversity and inclusion in the workforce for organizational competitiveness, International Journal of Creative Research Thoughts, 9 (7), 165-170.

Profeta, P. (2017) Gender Equality in Decision-Making Positions: The Efficiency Gains, *Intereconomics,* 57 (1):34-37.

Soysal, A., İnal, G. ve Gül, Z. (2014). Yıldırma (mobbing) davranışı: Sağlık çalışanları üzerinde bir araştırma. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14 (27) , 149-171 .

Şahin, K. , Eser, B. , Kaplan, T. & Özdündar, G. (2018). Yönetim kurullarında kadın yönetici temsili: Türkiye'de yönetim kurulları yapısının cinsiyet bağlamında incelenmesi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 14 (4) , 1147-1166.

Toksöz, G. (2020) İstihdamda Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, CEİD yay.

Toksoy-Redman, B. Üst Yönetimde Kadın Temsili: Avrupa Birliği ve Türkiye'deki Gelişmeler, TUSİAD. https://www.tusiad.org/tr/fikir-ureten-fabrika/item/5533-ust-yonetimde-kadin-temsili--avrupa-birligi-ve-turkiyedeki-gelismeler (Erişim Tarihi: 20.07.2023).

TÜİK, Hanehalkı İşgücü Anketleri, www.tuik.gov.tr

TÜİK, İstatistiklerle Kadın 2022, https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2022-49668#:~:text=Yönetici%20pozisyonundaki%20kadın%20oranı%20%20,yılında%20%20%2C7%20oldu. (Erişim Tarihi: 23.06.2023)

Yaman-Öztürk, M. ve Dedeoğlu, S. (2010) "Giriş: Kapitalizm ve Ataerki İlişkisi Çerçevesinde Kadın Emeği" Saniye Dedeoğlu ve Melda Yaman Öztürk (der.) Kapitalizm Ataerkillik ve Kadın Emeği, SAV Yayınları, 9-23.

Bloomberg Cinsiyet Eşitliği Endeksinde Yer Alan Şirketlerin Web Sayfaları

Akbank, https://www.akbankinvestorrelations.com/tr/kurumsal-yonetim/liste/Yonetim-kurulu/387/652/0

Arçelik, https://www.arcelikglobal.com/tr/sirket/hakkimizda/yonetim/

Enerjisa, https://www.enerjisa.com.tr/tr/enerjisa-hakkinda/sirket-profili/yonetim/enerjisa-enerji-as-yonetim-kurulu

Ford Otosan, https://www.fordotosan.com.tr/tr/kurumsal/yonetim/yonetim-kurulu

Garanti Bankası, https://www.garantibbvainvestorrelations.com/tr/garanti-hakkinda/detay/Ust-Yonetim/1761/1494/0

İş Bankası, https://www.isbank.com.tr/bankamizi-taniyin/yonetim-kurulu-uyeleri?TSPD_101_R0=0859940f4bab2000429f90c412b636eb7168d2c97ce48219dd956fff67c5840b2c797f912295c4140812a382b6143000841c27ae78758ffb68a6a6827566b34b349c5988baef93ad57390a4df6959170af3a3880b6a9a4c1081bdef57f1cc09c

Migros, https://www.migroskurumsal.com/hakkimizda/yonetim/yonetim-takimi

QNB Finans Bank, https://www.qnbfinansbank.com/

QNB Finans Bank, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Rehberi, https://www.qnbfinansbank.com/medium/document-file-3722.vsf

Sabancı Holding, https://www.sabanci.com/tr/yonetim/yonetim-kurulu

Tüpraş, https://www.tupras.com.tr/yonetim-kurulu

Vakıf Bank, https://www.vakifbank.com.tr/yonetim-kurulu-uyeleri.aspx?Pageıd=300

Yapı Kredi Bankası, https://www.yapikrediinvestorrelations.com/tr/yapi-kredi-hakkinda/akordiyon-liste/Yonetim-Kurulu/267/0/0

2. Basım

FİZYOLOJİ LABORATUVARI

Prof. Dr. Abdurrahman AKTÜMSEK
Prof. Dr. Gökhan ZENGİN

nobel

FİZYOLOJİ LABORATUVARI

Prof. Dr. Abdurrahman AKTÜMSEK
Prof. Dr. Gökhan ZENGİN

Yayın No.: 5408
Fen Bilimleri No.: 204
ISBN: 978-625-371-375-1
E-ISBN: 978-625-371-376-8
Basım Sayısı: 2. Basım, Mayıs 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Sergen Öz -sergen@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Bayraktar Asiltürk -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Güneş, Ziyanur.
Fizyoloji Laboratuvarı / Abdurrahman Aktümsek, Gökhan Zengin
2. Basım, VIII + 124 s. 16,5x24 cm. Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-625-371-375-1
E-ISBN: 978-625-371-376-8
1. Hücre 2. Dokular 3. Kalp ve Dolaşım Sistemi 4. Akciğerler ve Solunum 5. Nörofizyoloji 6. Beyin
7. Omurilik ve Perifal Sinir Sistemi 8. İskelet ve Düz Kasın Karşılaştırmalı Fizyolojisi 9. Gastrointestinal Sistem
10. Endokrin Sistem 11. Üreme 12. Renal Sistem

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA

İÇİNDEKİLER

Ön Söz iii
içindekiler v

Bölüm A FİZYOLOJİK KAVRAMLAR 1
1. Homeostaz ve Negatif Feedback Mekanizmasının Termostat Örneği ile Gösterilmesi 1
2. Homeostaz İçin Kurbağa Deneyi 2
3. Homeostaz İçin Balık Deneyi 3

Bölüm B HÜCRE 5
1. Mikroskobun İncelenmesi 5
2. Mikroskopta İlk Çalışma ve Mikroskopta Görüntü Özellikleri 6
3. Hücrenin İncelenmesi 7
4. Mikroskopta Ölçme 8
5. Mikroskopta Yaklaşık Ölçüm 9
6. Diffüzyonun İncelenmesi 10
7. Ozmozun İncelenmesi 11
8. Hücre Zarından Moleküllerin Geçişinin İncelenmesi (Dializ) 12
9. Enzimler ve Enzim Aktivitesinin Gösterilmesi 13
10. Enzim Konsantrasyonun Enzim Aktivitesine Etkisi 14
11. Substrat Konsantrasyonun Enzim Aktivitesine Etkisi 15
12. Sıcaklığın Enzim Aktivitesine Etkisi 16
13. pH Değerinin Enzim Aktivitesine Etkisi 17

Bölüm C DOKULAR 19
1. Epitel Doku 19
2. Bağ Dokusu 27
3. Kıkırdak Dokusu Hiyalin kıkırdak dokusu 28
4. Kemik Dokusu 29
5. Kas Dokusu 30
6. Kan Dokusu 33

Bölüm D KALP VE DOLAŞIM SİSTEMİ 55
1. Memeli Kalbinin Yapısının İncelenmesi 55
2. Kalp Kasının Çalışmasının İncelenmesi 57
3. Kalp Sesleri 58
4. Elektrokardiogram (EKG) 60
5. Kılcal Damar Dolaşımı 63
6. Kılcal Damar Dolaşımı Üzerine Etkili Olan Bazı Maddelerin İncelenmesi 64
7. Tansiyon 65
8. Nabız 67

Bölüm E AKCİĞERLER VE SOLUNUM 69
1. Memeli Solunum Sisteminin Yapısının İncelenmesi 69
2. Spirometre ile ölçümleri. 72
3. Solunumda Karbon dioksit Çıkışının Gösterilmesi 73
4. Nefesteki ve Atmosferdeki Karbon dioksitin Karşılaştırılması 73
5. Hayvanlarda Meydana Gelen Karbon dioksitin Ölçümü 74
6. İnsanda Meydana Gelen Karbon dioksitin Ölçülmesi 76

Bölüm F NÖROFİZYOLOJİ 77
1. Kurbağa Siyatik Sinirinde İletimin Gösterilmesi 77

Bölüm G BEYİN 79
1. Memeli Beyninin İncelenmesi 79
2. Memeli Gözünün İncelenmesi 82
3. En Yakın Görüş Noktasının Belirlenmesi 84
4. Snellen Tablosu ile Görme Keskinliğinin Belirlenmesi 84
5. İnsan Gözünde Kör Noktanın İncelenmesi 85
6. Göz ile Fotoğraf Makinesinin Karşılaştırılması 86
7. Tek Gözle Uzaklığın Belirlenmesi 87
8. Renk Körlüğünün Araştırılması 88
9. İşitme ile İlgili Rinne ve Weber Testleri 89
10. Kurbağada Denge Hareketi 91
11. Dokunma Duyusunun Algılanması 91
12. Basınç Duyusunun Algılanması 92
13. Sıcak ve Soğuğun Algılanması 93
14. Sıcak ve Soğuğun Algılandığı Yerler 94
15. Duyu Yanılması 94
16. Koku Duyusunun Adaptasyonu 95
17. Tat Duyusunun Alınmasının Süresi 96
18. Tat Duyularının Lokalizasyonu 96
19. Tat Duyusunun Eşik Şiddeti 97

Bölüm H OMURİLİK VE PERİFAL SİNİR SİSTEMİ 99
1. Refleks 99
2. Spinal Refleksin Kurbağada İncelenmesi 101

Bölüm I İSKELET VE DÜZ KASIN KARŞILAŞTIRMALI FİZYOLOJİSİ 103
1. Kas Yorgunluğu 103

Bölüm J GASTROİNTESTİNAL SİSTEM 105
1. Temel Organik Besin Maddelerinin Araştırılması 105
2. Karbonhidratların Tükrük Amilazı ile Sindirimi 106
3. Karbohidratların Pankreatik Amilaz ile Sindirimi 107
4. Fibrin Proteininin Sindirimi 107
5. Pepton Proteininin Sindirimi 108
6. Yumurta Proteininin Sindirimi 108
7. Yağların Sindiriminin Süt ile Gösterilmesi 109
8. Yağ Sindiriminin Bitkisel Yağ ile Gösterilmesi 110

Bölüm K ENDOKRİN SİSTEM.....111
1. Balıkta İnsülin Şoku 112

Bölüm L ÜREME.....113
1. Kurbağada Spermlerin İncelenmesi.....113
2. İnsanlarda Spermlerin Mikroskobik İncelenmesi 113
3. Immunolojik Gebelik Testi 116

Bölüm M RENAL SİSTEM.....117
1. Memeli Böbreğinin İncelenmesi 117
2. İdrar Analizleri.....118

KAYNAKLAR 121

DİZİN 123

KAYNAKLAR

Akay, M.T., Genel Histoloji Atlası, Palme Yayıncılık, Ankara, 2000.

Aksoylar, M.Y., Aktümsek, A., Hayvan Fizyolojisi Laboratuvar Föyleri, S.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi, Biyoloji Bölümü, Konya, 31 Sayfa, 1985.

Aktümsek, A., Anatomi ve Fizyoloji - İnsan Biyolojisi, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2010.

Aktümsek, A. (Ed.), Genel Zooloji Laboratuvar Kitabı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2010.

Aktümsek, A., Nurullahoğlu, Z.Ü., Pratik Biyokimya, Nobel Yayın Dağıtım, Konya, 2007.

Aktümsek, A., Genel Zooloji, Ders Kitabı, 10. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.2010.

An, A., Sağlık Ocağı Laboratuvarında Uygulanacak- Çalışma Yöntemleri, SSYB Basımevi, 1982.

Anafarta, K., Kalemli, M., Özdiler, E., Genel ve Pratik Üroloji, Yargıçoğlu Matbaası, Ankara, 1980. Aras, K., Erşen, G., Klinik Biyokimya, Hacettepe Taş Yayıncılık Ltd Şti., Ankara.

Ateş, A., Aktümsek, A., Kalyoncu, L., Nurullahoğlu, Z.Ü., Hayvan Fizyolojisi Laboratuvar Notları, S.Ü. Fen- Edebiyat Fakültesi, Biyoloji Bölümü, Konya, 1995.

Azak, M., Sağlık Meslek Liseleri için Hematoloji, Hatiboğlu Yayınevi, Ankara, 1997. Bağda, H., Laboratuvar Tekniği, Çağlayan Yayınevi, İstanbul, 1974.

Başoğlu, M., Öktem, N Zoofizyoloji Praktikumu, E.Ü. Fen Fak. Kitaplar Serisi, No: 41, E.Ü. Fen Fak.

Baskı İşleri, İzmir, 1984.

Baysal, A., Beslenme, 4. Baskı, Hacettepe Üniversitesi Yayınları A/12, Ankara, 1983.

Berkarda, B., Eyüpoğlu, H., Hematoloji Laboratuvar Yöntemleri, Ar Basım Yayım ve Dağıtım A.Ş., İstanbul, 1983.

Boolootian, R.A., Heyneman, D., An Illustrated Laboratory Text in Zoology, Holt, Rinehart and Winston, 1975.

Bozkurt, B., Zooloji Laboratuvarı Klavuzu, A.Ü. Fen Fak. Yay. Umumi No: 86, Zooloji No: 5, Güven Matbaası, Ankara, 1960.

Carola, R., Harley, J. P., Noback, C. R, Human Anatomy & Physiology, Mc Graw Hill Inc., 1992. Çalışkan S., Köylü H., Özgüner F., Koyu A., Gümral N., Cesur G., Saygın M., Soydan M., Ak C., S.D.Ü.

Tıp Fakültesi Fizyoloji Anabilim Dalı Laboratuvar Uygulama Kılavuzu, 2009.

Ersoy, E., Bayşu, N., Pratik Biyokimya, A.Ü. Veteriner Fak. Yay. : 372, Ders Kitabı. 270, A.Ü. Basımevi, Ankara, 1981.

Fox, S. I., Laboratory Guide to Human Physiology, Mc Graw Hill Inc, 2002.

Geldiay, S., Genel Zooloji Laboratuvar Kılavuzu, E.Ü. Fen Fak. Kitaplar Serisi No: 4, E.Ü., Fen Fak. Baskı İşleri, İzmir, 1982.

Harris, C. L., Concept in Zoology, Harper Collins Collage Publishers, 1996.

Hole, J. W. Jr., Human Anatomy and Physiology, Sixth Edition, Wm. C. Brownn Publishers, 1993. Işıksoluğu (Kurucu), M., Endüstri Meslek Liseleri İçin Beslenme, Milli Eğıtim Basımevi, İstanbul, 1997. İnceoğlu, Ö., Ketenoğlu, .0.., Toker, M.C., Güven, T., Albayrak, İ., Öncel, Ercoşkun, T., Sayar, A.H.,

Özlük, A., Genel Biyoloji Laboratuvarı I., Ankara.

Köşker, Ö., Genel Mikrobiyoloji Uygulama Klavuzu, AÜ. Ziraat Fak. Yayınları, No: 586, AÜ Basımevi, Ankara, 1976.

Martin, T., Human Anatomy and Physiology Laboratory Manual (Fetal Pig dissection), Mc Graw Hill Inc, 2002.

Martini, F.H., Fundamental of Anatomy and Physiology, Prentice Hall International Inc., 1998. McLaughlin, D., Stamford, J., White D., İnsan Fizyolojisi (Çev. Ed. Aktümsek A.), Nobel Yayın Dağıtım,

Ankara, 2010.

Modem Biyoloji, Cilt I-II ve Laboratuvar Çalışmaları, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1977. Murathanoğlu, O., Histoloji Laboratuvar Kılavuzu, İ. Ü. Yayınlarından Sayı: 3591, Fen Fakültesi No: 214

İ.Ü. Fen Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1990.

Ohlsson, B., Ergezen, S., Biyoloji Öğretimi, YÖK/Dünya Bankası, Millî Eğitimi Geliştirme Projesi, Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi, Ankara, 1997.

Plummer, D.T An Introduction to Practical Biochemistry, Mc Graw-Hill Book Company (UK) Ltd., 1971.

Sağlam, M., Aştı, R. N., Özer, A, Genel Histoloji, Yorum Matbaacılık Sanayi, Ankara, 1997.

Terzioğlu, M., Çakar, L., Yiğit, G., Fizyoloji Pratik Kitabı, İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fak. Yayınları, 3058, Hilal Matbaacılık Koll. Şti., İstanbul, 1982.

Tortora, G. J., Grabowski, S.R., Principles of Anatomy and Physiology, Harper Collins Publishers, 1996. Wallace, R. A., Sanders, G. P., Ferl, R. J., Biology, The Science of Life, Harper Collins Publishers, 1996. Yiğit, R. (Ed.), Bilgisayar Destekli Fizyoloji Uygulamaları, Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul, 2003.

Yund, İ., Pratik Laboratuvar Metodları, Batur Matbaası, İstanbul, 1975. Yüreğir, G. T., Biyokimya Laboratuvar Kitabı, ÇÜ Basımevi, Adana, 1992.

Güncellenmiş 4. Basım

GAZ TÜRBİNLERİ

Prof. Dr. Selim Çetinkaya

nobel
40.yıl

GAZ TÜRBİNLERİ

Prof. Dr. Selim Çetinkaya

Yayın No.: 736
Teknik-Mühendislik No.: 67
ISBN: 978-605-133-638-1
E-ISBN: 978-625-371-964-7
Basım Sayısı: Güncellenmiş 4. Basım, Ocak 2025

© Copyright 2025, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Sergen Öz -sergen@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Bayraktar Asiltürk -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Çetinkaya, Selim.
Gaz Türbinleri / Selim Çetinkaya
Güncellenmiş 4. Basım, XII + 362 s. 16,5x24 cm. Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-133-638-1
E-ISBN: 978-625-371-964-7
1. Gaz türbini 2. Türbo motor 3. Brayton çevrimi 4. Kompresör 5. Yanma odası 6. Türbin
7. Rejeneratör 8. Havacılık gaz türbinleri 9. Arka yanma
1. Gas turbine 2. Turbo engine 3. Brayton cycle 4. Compressor 5. Combustor 6. Turbine
7. Regenerator 8. Aviation gas turbines 9. Afterburning

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Sipariş:** siparis@nobelyayin.com
E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com - www.nobelbilimsel.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Ana Basım Dağıtım, Arkadaş, D&R, Derya Dağıtım, Dost, Kırmızı Kedi, Kıta Dağıtım, Kida Kitap Yayın, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi, Yeryüzü

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
ASO 1. Organize Sanayi Bölgesi Anadolu Cad. No:4 Sincan/ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **İİİ**

KISALTMALAR ..... **İX**

BÖLÜM 1: GİRİŞ **1**

1.1 İçten ve Dıştan Yanmalı Motorlar 1
1.2 Tarihçe 2
1.3 Sınıflandırma 11

BÖLÜM 2: GAZLARIN AKIŞI **19**
2.1 Gaz Dinamiği Prensipleri 19
2.2 Akış İşlemlerinin Sınıflandırılması 19
2.3 Reynolds Sayısı 20
2.4 Sıkıştırılabilirlik Etkisi 22
2.5 İdeal Gazların Bir Boyutlu Sıkıştırılabilir Akışı 27
2.6 Değişen Kesitli Bir Kanalda İzentropik Akış 31
2.7 Sabit Kesitli Bir Kanalda Isı Transferli Sürtünmesiz Akış 34
2.8 Sabit Alanlı Bir Kanalda Sürtünmeli Adyabatik Akış 36
2.9 Rotorlarda Enerji Dönüşümü 40
2.9.1 Hız Üçgenleri 40

BÖLÜM 3: TEORİK ÇEVRİMLER **47**

3.1 Teorik Çevrimler 47
3.2 Stırlıng Çevrimi 48
3.2.1 Rejeneratörlü Stirling Çevrimi 51
3.3 Ericsson Çevrimi 55
3.3.1 Rejeneratörlü Erıcsson Çevrimi Rimi 57
3.4 Brayton Çevrimi 59
3.5 Hesaplamalar İçin Varsayımlar 61
3.6 Sabit Basınç (Brayton) Çevrimi 62
3.7 Rejenerasyon 69
3.8 Rejeneratörlü Sabit Basınç Çevrimi 71
3.9 Sabit Hacim Gaz Türbinleri 77
3.10 Rejeneratörlü Sabit Hacim Çevrimi 80
3.11 Basit Gaz Türbini Çevrimlerinin Karşılaştırılması 83
3.12 Kojenerasyon 85
3.12.1 Kojenerasyonlu Sistemlerin Yapısı ve Çalışma Prensibi 87
3.13 Kapalı Sistem Gaz Türbinleri 87
3.14 Ara Soğutucu ve Ara Isıtıcılı Gaz Türbinleri 90

Bölüm 4: GERÇEK ÇEVRİMLER 101

4.1 Gerçek Çevrimin Kayıpları 101
4.2 Durgunluk Değerleri (Stagnation Properties) 102
4.3 İzentropik Kompresör ve Türbin Verimleri 104
4.4 Basınç Kayıpları 107
4.5 Isı Eşanjör Verimliliği 109
4.6 Mekanik Kayıplar 110
4.7 Özgül Isının Değişimi 111
4.8 Hava/Yakıt Oranı, Yanma Verimi ve Çevrim Verimi 112
4.9 Politropik Verim 120
4.10 Performans 127
4.11 İş Oranı 132
4.12 Özgül Hava Tüketimi (Hava Oranı) 133

BÖLÜM 5: HAVACILIK GAZ TÜRBİNLERİ (JET MOTORLARI) 137

5.1 Tepki Prensibi 137
5.2 İtki (Thrust) 140
5.3 Kompresörsüz Jet Motorları 141
5.3.1 Ramjet 142
5.3.2 Pulsejet 145
5.3.3 Türbojet 147
5.3.4 Türbofan ve Türboprop 149
5.4 Şaft Sistemleri 151
5.5 Performans Kriterleri 151
5.6 Giriş Verimi 159
5.7 Nozullar 161
5.8 Gerçek Türbojet Çevrimi 164
5.9 Tahrik Karakteristikleri 168
5.10 Arka Yanma 169
5.11 Ters İtki ve İtki Yönlendirme Sistemleri 173
5.11.1 Ters İtki (Thrust Reversal) Sistemi 173
5.11.2 İtki Yönlendirme (Thrust Vectorıng) Sistemleri 175
5.12 Uçak Gürültüsü ve Kontrolü 176
5.12.1 Gürültü Kontrolü 178
5.12.2 Gürültü Standardları 181
5.13 İleriye Dönük Çalışmalar 181

BÖLÜM 6: KOMPRESÖRLER 185

6.1 Kompresör Seçeneği 185
6.2 Giriş Havası Filtreleri 186
6.3 Santrifüj Kompresörler 187
6.3.1 Kompresör İşi ve Basınç Artışı 188
6.3.2 Difüzör 198
6.4 Aksiyal Akış Kompresörleri 204

6.4.1 Kompresör Kademeleri 205
6.4.2 Kompresör Kademesinin İki Boyutlu Analizi 207
6.4.3 Kompresör Kademesi Hız Diyagramları 207
6.4.4 Kanatçık Parametreleri 214
6.4.5 Reasksiyon Oranı 216
6.4.6 Kanatçık Geometrisi 218
6.4.7 Kademe Sayısı 220
6.5 Stall 222
6.6 Surge 223
6.7 Boğulma 225

BÖLÜM 7: YANMA ODALARI 229

7.1 Yanma Odasından İstenen Özellikler 229
7.2 Yanma Odasının Yapısı 230
7.2.1 Yakıtın Sağlanması 234
7.2.2 Ateşleme Sistemleri 235
7.2.3 Yanma Odası Tipleri 236
7.3 Yanma İşlemi 241
7.3.1 Yakıttaki Yanıcı Elementler 241
7.3.2 Hava ile Yanma 242
7.3.3 Hava Fazlalık Katsayısı 243
7.3.4 Hava Fazlalığında Yanma 244
7.3.5 Yanma Sırasında Oluşan Isı 244
7.4 Yanma Odasının Performansı 246
7.4.1 Basınç Kayıpları 246
7.4.2 Yanma Yoğunluğu 247
7.4.3 Yanma Verimi 248
7.4.4 Yanma Kararlılığı 248
7.5 Gaz Türbini Yakıtları 250
7.5.1 Yakıt Özellikleri 252
7.6 Emisyonlar 253

BÖLÜM 8: TÜRBİNLER 259

8.1 Türbin Tipleri 259
8.2 Radyal Türbin 260
8.2.1 Hız Diyagramları 262
8.2.2 Türbin Verimi ve Kayıplar 266
8.3 Aksiyal Türbin 272
8.3.1 Türbin Kademesi Hız Diyagramı 272
8.3.2 Türbinlerde İmpulse ve Reaksiyon Kademeleri 278
8.3.3 Kanatçık Parametreleri 281
8.3.4 Türbin Kanatçık Geometrisi 284

BÖLÜM 9: SON GELİŞMELER 287

9.1 Uygulama Alanları 287
9.2 Performans ve Yakıt Ekonomisi 293
9.3 Ağırlık ve Boyutlar 303
9.4 Transmisyon İhtiyacı 305
9.5 Malzemeler 306
9.6 Piyasa Durumu 316
9.7 Karşılaştırma 320

Ek A 323
A.1 Birim Kısaltmaları 323
A.2 Sı Ön Ekleri 323
A.3 Birimler Arasında Dönüştürme Çarpanları 323
A.4 Bazı Fiziksel Sabitler 323
A.5 Kritik Sabitler 323
A.6 Bazı İdeal Gazların Özellikleri 323
A.1 Birim Kısaltmaları 323
A.2 Sı Ön Ekleri 323
A.3 Birimler Arasında Dönüştürme Çarpanları 324
A.4 Bazı Fiziksel Sabitler 326
A.5 Bazı İdeal Gazların Özellikleri 327

Ek B 328
B.1 Düşük Basınçlarda Havanın Termodinamik Özellikleri 328
B.2 Uluslararası Standard Atmosfer (I.S.A.) 328

Ek C 336
C.1 İzentropik Akış Tabloları 336

Ek D 346
D.1 Bilgisayar Programı 346

YARARLANILAN YAYNAKLAR 351

SÖZLÜK 353

DİZİN 357

YARARLANILAN YAYNAKLAR

"Diesel and gas Turbine Worldwide Catalog". Diesel and gas Turbine Progress. Milwaukee, 1979 -1989

"Diesel & Gas Turbine Worldwide". Brookfield, Wisconsin, U.S.A. 1998.

"MTU (Motoren-und-Turbinen-Union) Leaflets". MTU GmbH. München, 1978-1981

"Technology Characterization: Gas Turbines" Energy and Environmental Analysis (an ICF International Company), Arlington, Virginia, 2008.

"The Jet Engine". Rolls-Royce Plc. Fifth ed. The Technical Publications Department, Derby, 1996

ARTHUR, L., "Gas Turbine Combustion". New Hemisphere Pub., New York, 1983

BATHIE, W. W. "Fundamentals of Gas Turbines", 2nd ed. John Wiley & Sons Inc. New York, 1996

BEJAN, A., "Advanced Engineering Thermodynamics". John Wiley & Sons. New York, 1988

BENINI, E. (Editor) "Advences in Turbine Technology". InTech, Rijeka, 2011

BOYCE, M. P. "Gas Turbine Engineering Handbook". 3rd ed. Gulf Professional Pub. Burlington, 2006

CENGEL, Y. A. and BOLES, M. A. "Thermodynamics: An Engineering Approach" 5th Ed. McGraw-Hill College, Boston, MA, 2006

CYRUS B. Meher-Homji "The Historical Evolution of Turbomachinery" Proceedings of the 29th Turbomachinery Symposium, George R. Brown Convention Center, Houston, Texas, September 19-21, 2000

DIXON, S. L. "Fluid Mechanics, Thermodynamics of Turbomachinery", 4th ed. Butterworth-Heinemann, 1998

DUSINBERRE, G. M., "Gas Turbine Power", International Textbook Co. Pennsylvania, 1958

EL-SAYED, Ahmed F. "Fundamentals of Aircraft and Rocket Propulsion", Springer-Verlag London, 2016

EL-SAYED, Ahmed F. "Aircraft Propulsion and Gas Turbine Engines", Second Ed., Taylor & Francis Group, Florida 2017

EYİCE, S., "Gaz Türbinleri". Cilt I, II. DMMA Yayınları, No: 1. Ankara, 1977.

FAROKHI, S. "Aircraft Propulsion", 2ed. John Wiley & Sons Ltd, UK, 2014

GIAMPAOLO, A. "Gas Turbine handbook: Principles and Practices", Third Ed. The fairmont Press Inc., 2006

GORLA, R. S. R. And KHAN A. A. "Turbomachinery Design and Theory", Marcel Dekker Inc, New York, Basel, 2003

HULL, D. G. "Fundamentals of Airplane Flight Mechanics", Springer Verlag, Berlin Heidelberg, 2010

HUNECKE, K. Jet Engines Fundamentals of Theory, Design and Operation" Motorbooks Int. Osceola, 1997

INGRAM, G. “Basic Concepts in Turbomachinery” Grant Ingram & Ventus Pub. 2014
JUDGE, A. W., "Small Gas Turbines". Chapman and Hall Ltd. London, 1960.
KORPELA, S. A. “Principles of Turbomachinery” John Wiley & Sons, Inc. New Jersey, 2011
KUETHE, A. M. and CHOW; C. Y., "Foundations of Aerodynamics, Bases of Aerodynamic Design". John Wiley & Sons. New York, 1986
LEFEBVRE, A. H., "Gas Turbine Combustion". Hemisphere Pub.Co. New York, 1983
LIEPMANN, H. W. and ROSHKO, A., "Elements of Gasdynamics". John Wiley & Sons Inc. New York, 1957
MATHUR, M. L. And SHARMA, R. P. “Gas Turbines and Jet & Rocket Propulsion” Standard Pub. Dist., New Delhi, 2010
MATTINGLY, J. D. “Elements of Gas Turbine Propulsion” Tata McGraw-Hill Inc., New Delhi, 2013
MEETHAM, G.W., "The Development of Gas Turbine Materials". Applied Sci. Pub. London, 1981
OATES G. C. (Editor) “Aerothermodynamics of Aircraft Engine Components”, AIAA Inc., New York, 1985
ÖZTÜRK, E. “Türbin Motorların Aerotermodinamiği ve Mekaniği”, Birsen Yayınevi, İstanbul, 1997
SARAVANAMUTTOO, H I H, ROGERS, G F C. and COHEN, H. "Gas Turbine Theory". 5th ed. Pearson Edu. Ltd., 2013
SCHOBEIRI, M. T. “Gas Turbine Design, Components and System Design Integration”. Springer International Pub., 2018
SCHRECKLING, K. “Strahlturbine für Flugmodelle im Selbstbau”. Verlag für Technik und Handwerk GmbH, Baden-Baden, 1994
SOARES, C. “Gas Turbines: A Handbook of Land, Sea and Air Applications” Butterworth-Heinemann, 2008
SONNTAG, R. E., BORGNAKKE, C. and VAN WYLEN, G. J. “Fundamentals of Thermodynamics”. John Wiley & Sons, New York, 1998.
TAYLOR, C. F. “Aircraft Propulsion A Review of the Evolution of Aircraft Piston Engines” Smithsonian Institution Press, city of Washington, 1971
WALKER, J. R. “Exploring Power Technology”. The Goodheart-Willcox Co. Inc., South Holland, 1981
WALSH, P. P. and FLETCHER, P. “Gas Turbine Performance”, 2nd ed. Blackwell Science Ltd., Malden, 2004

3. Basım

İlköğretim ve Ortaöğretimde
GELENEKSEL ÇOCUK OYUNLARI

Doç. Dr. Ali Serdar Yücel
Prof. Dr. Cemal Gündoğdu

nobel
40.yıl

İLKÖĞRETİM VE ORTAÖĞRETİMDE GELENEKSEL ÇOCUK OYUNLARI

Doç. Dr. Ali Serdar Yücel - Prof. Dr. Cemal Gündoğdu

Yayın No.: 522
Eğitim No.: 108
ISBN: 978-605-133-424-0
E-ISBN: 978-605-133-886-6
Basım Sayısı: 3. Basım, Eylül 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Sergen Öz -sergen@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Yücel, Ali Serdar., Gündoğdu, Cemal.
İlköğretim ve Ortaöğretimde Geleneksel Çocuk Oyunları / Ali Serdar Yücel, Cemal Gündoğdu
3. Basım, VIII + 96 s., 13,5x19,5 cm, Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-133-424-0
E-ISBN: 978-605-133-886-6
1. Geleneksel Oyunlar 2. Çocuk 3. Kültür

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

Giriş 1
Oyunun Tanımı 3
Oyunun Tarihçesi 5
Çocuk Oyunlarında Tekerlemeler 7
Çember Oyunu 9
Tahta Topu Oyunu (Kale Oyunu) 10
Peçiç (Petiç) 11
Astık Mastık Oyunu 13
Çemberbaz Oyunu 15
Uçak Oyunu 16
Şıngala Oyunu (Tekme Atma Oyunu) 17
Altın Top Oyunu 18
Yüzük Oyunu 19
Kiremit Devirme Oyunu 19
Basmık Oyunu 21
Çakmak Attım Oyunu 22
Çelik Çomak (Çubuk) Oyunu 24
Gögercin Taklası Oyunu 27
Çubuk Oyunu 28
Deveci Lebli Bacı Oyunu (Zincir Kırma) 29
Kayış Kızdı Oyunu (Kemer Saklambacı) 31
Ebe Bizi Kurda Verme (Kurt-Kuzu) Oyunu 32
Çöp Çekmece Oyunu 34
Şeker Bulmaca Oyunu 35
Sıçratan Top Oyunu 36
Za Güle Zaza Güle Oyunu 37
Dilsiz Oyunu 39

Yağ Satarım Bal Satarım Oyunu 39
Tokmak Oyunu 41
Holi Oyunu 41
Gölde Ebesi Oyunu 43
Gerehli Oyunu.....43
Topaç Oyunu.....44
Üçgen Oyunu 45
Uzun Eşek Oyunu.....46
Tahta Top Oyunu 47
El Vurmaca Oyunu.....49
Mam Bekleme Oyunu (Mam'ın Elle) 49
Beş Taş Oyunu.....52
El-El Üstüne Oyunu 54
Eşim Eşim Seni Süren Kim Oyunu.....55
Körebe Oyunu.....56
Köşe Kapmaca Oyunu 57
Mendil Kaçırma Oyunu 58
İstop Oyunu 59
Açıl Kilidim Açıl Oyunu 60
Aralı Emen Oyunu.....61
Arpa Çarpa Oyunu.....61
Aç Kapıyı Bezirganbaşı Oyunu.....62
Alkuç Balkuç Oyunu 64
Üçgen Peynir Dilimleri Oyunu.....64
Ben Çarşıya Gittim Oyunu.....65
Yakan Top Oyunu 65
Cırtcak (9 taş) Oyunu 66
Sek Sek Oyunu.....66
Eski Minder Oyunu 67
Tribom Oyunu.....67
Topal Karga Oyunu 68
Dönmece Oyunu.....68
Kurt Kardeş Oyunu 69
Yattı Kabak Kalktı Patlıcan Oyunu 69
Fıs Fıs (kulaktan kulağa) Oyunu.....70
Orta Sıçanı Oyunu.....71
Gama Oyunu.....71
Birdir Bir Oyunu 72
Haya Maya Oyunu.....73
Taştayım Topraktayım Oyunu.....74

Kaptan Vur Oyunu 75
Elim Sende Oyunu.....76
Kuskus Oyunu.....76
Bom Oyunu.....77
Toplan Kaç Oyunu 78
Kavun Karpuz Oyunu.....79
Cüz Oyunu.....79
Edi Nine Bedi Nine Oyunu 80
Don Ateş Oyunu.....81
Vız Oyunu 81
Trencilik Oyunu 82
Cereyan Oyunu 82
Postacı Oyunu.....83
Hüt Oyunu 84
Halka Oyunu.....84
Arabistan Buğdayları Oyunu.....85
Top Sektirmece Oyunu.....86
Yirmi Taş Oyunu.....87
İp Atlama Oyunu.....87
Horoz Dövüşü Oyunu.....88
Ayak Bağı Oyunu.....88
Anneanne Saatin Kaç? Oyunu.....89
Çaydanlık Oyunu 90

KAYNAKLAR

1. And, M. (1974). Oyun ve Büğü. Baha Matbaası, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Sanat Dizisi, İstanbul.
2. Arslan, C., Yücel, A.S. (2008). Elazığ'da Geçmişten Günümüze Spor. T.C. Elazığ Valiliği, Ofset Matbaacılık, Elazığ.
3. Başal, A, H. (2007). Geçmiş Yıllarda Türkiye'de Çocuklar Tarafından Oynanan Çocuk Oyunları, Eğitim Fakültesi Dergisi XX (2), 243-266.
4. Başal, A, H. (2010). Türkiye'de Geleneksel Çocuk Oyunları. Morpa Kültür Yayınları, İstanbul.
5. Başaran H. (1993). 50 Yıl Öncesinin Elazığ Çocuk Oyunları. Yorum Matb.Ltd.Şti., Ankara.
6. Dönmez, N, B. (2000). Oyun Kitabı. Esin Yayınları, İstanbul.
7. Huizanga, J. (1995). Homo Ludens. Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
8. Meydan Larousse, cilt 9, s. 723.
9. Oğuz, M, Ö, Ersoy, P. (2005). Türkiye'de 2004 Yılında Yaşayan Geleneksel Çocuk Oyunları, Gazi Üniversitesi MHBMER Yayını, Genişletilmiş 2. Baskı, Ankara.
10. Özhan M. (1997). Türkiye'de Çocuk Oyunları Kültürü. Feryal Matbaası, Ankara.
11. Sağlam, T. (1997). "Türk Çocuk Oyunlarında Ritüel Öğeler", I. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri. Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara.
12. Sel, R. (1990). Her Yaşa Göre Oyunlar, Rondlar, Halk Dansları. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

13. Sel, R. (2000). Okul Öncesi Çocuklarına Oyunlar- Rondlar. Turan Ofset, İstanbul.
14. Seyrek, H, Sun, M. (2000). Okul Öncesi Eğitiminde Oyun. Müzik Eserleri Yayınları, İstanbul.
15. Sunguroğlu, İ. (1959). Harput Yollarında. Elazığ Kültür ve Tanıtma Vakfı Yayınları, 2.Cilt, İstanbul.
16. Şahin, H, M. (2002). Beden Eğitimi ve Sporda Temel Kavramlar Sözlüğü. Gaziantep Spor Kulübü Spor-Eğitim Yayınları, Ankara.
17. Tamer, K. (1987). Beden Eğtimi ve Oyun Öğretimi. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
18. Tarcan, S, S. (1932). Beden Terbiyesi. Devlet Matbaası, İstanbul.
19. Tarih Boyunca Oyunlar ve Oyuncaklar; Çev. Bekir Onur, Ankara, 1993, A. Ü. Basımevi, A. Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt 25, Sayı 2, Ayrıbasım.
20. Tuncor, F. (2000). Eğitici Çocuk Oyunları. Esin Yayınları, İstanbul.
21. Yavuzer, H. (1993). Anababa ve Çocuk. Remzi Kitabevi, Yedinci Baskı, İstanbul.
22. Yücel, A.S, Karahüseyinoğlu F. (2010). "One Of The Traditional Child Game: Mam'ın Elle", 11th International Sport Science Congress, s. 349-355, Antalya.
23. http://tr.wikipedia.org/wiki/Pe%C3%A7i%C3%A7 Erişim Tarihi: 12.03.2011
24. http://www.edebiyatdefteri.com/yazioku.asp?id=29043 Erişim Tarihi: 12.03.2011
25. http://mangala.blogcu.com/arali-emen/2829057 Erişim Tarihi: 12.08.2012
26. http://www.cerezforum.com/yaratici-drama-ve-etkinlikler/46446-geleneksel-cocuk-oyunlarindan-ornekler.html Erişim Tarihi: 24.09.2012
27. http://www.bilgievi.gen.tr/frmContent.aspx?ContentID=8885 Erişim Tarihi: 27.09.2012
28. http://www.kizderbent.net/geleneksel-cocuk-oyunlarimiz/ Erişim Tarihi: 27.09.2012

Cilt 3

GELİŞEN PSİKOLOJİK DANIŞMA VE REHBERLİK

Meslekleşme Sürecindeki İlerlemeler

Editörler:
Fidan Korkut Owen
Ragıp Özyürek
Dean W. Owen

2. Basım
nobel 40.yıl

GELİŞEN PSİKOLOJİK DANIŞMA VE REHBERLİK (Cilt 3)
Meslekleşme Sürecindeki İlerlemeler
Fidan Korkut Owen, Ragıp Özyürek, Dean W. Owen

Yayın No.: 1325
Psikoloji - PDR No.: 80
ISBN: 978-605-320-230-1
E-ISBN: 978-625-371-688-2
Basım Sayısı: 2. Basım, Eylül 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Korkut Owen, Fidan., Özyürek, Ragıp., Owen, Dean W.
GELİŞEN PSİKOLOJİK DANIŞMA VE REHBERLİK (Cilt 3) - Meslekleşme Sürecindeki İlerlemeler / Fidan Korkut Owen, Ragıp Özyürek, Dean W. Owen
2. Basım, VIII+342 s., 19,5x27,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-230-1
E-ISBN: 978-625-371-688-2
1. Psikolojik Danışma ve Rehberlik 2. PDR'de Son Gelişmeler 3. Meslekleşme Süreci

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
ASO 1. Organize Sanayi Bölgesi Anadolu Cad. No:4 Sincan/ANKARA

İÇİNDEKİLER

1. KISIM
PSİKOLOJİK DANIŞMA ve REHBERLİKTEKİ BAZI TEMEL KAVRAMLAR VE KONULAR
(FOUNDATION CONCEPTS AND ISSUES IN COUNSELING)

1. Kendini Gerçekleştirme Kavramı Üzerine Tartışmalar ve Bir Rehberlik Tanımı Önerisi 3
(Discussions on Self-Actualization and a Proposal for a Definition of Counseling)
Serdar Erkan

2. Psikolojik Danışmanlık Meslek Etiğinin Genel Bir İncelemesi ve Türkiye'deki Güncel Durumunun Analizi 35
(Overview of Professional Ethics in Counseling and Analyis of Current Status in Turkey)
Rahşan Çetinkaya

3. Effective Career Development Policy and Practice: Implications for a Global Workforce.....53
(Etkili Kariyer Gelişimi Politika ve Uygulamaları: Küresel İşgücü için Doğurgular)
Sylvia Nassar-McMillan, Perihan Akcan-Aydın & Julia V. Taylor

4. Soru Sorma Becerisinin Öğretimi İçin Görsel Bir Materyal Oluşturma.....69
(Composing Visual Material to Teach Questioning Skill)
Aynur Eren Gümüş

2. KISIM
PSİKOLOJİK DANIŞMA ve REHBERLİĞİN EĞİTİM ORTAMLARINDAKİ ROLÜNÜN DEĞİŞİMİ
(THE EVOLVING ROLE OF COUNSELING IN EDUCATION)

5. A National Comprehensive School Counseling Program: A Rationale and Theoretical Analysis of Its Importance for Turkey 95
(Bir Ulusal Kapsamlı Okul Psikolojik Danışmanlığı Programı: Türkiye İçin Öneminin Mantığı ve Bir Kuramsal Analiz)
Hande Şensoy Briddick and William Christopher Briddick

6. MEB Kapsamlı Gelişimsel Rehberlik Programı Uygulamaları: Ne Kadar İşlevsel? Nasıl Daha İşlevsel Olabilir?.....113
(MONE'S Comprehensive Guidance Program Practices: A Critical Analysis)
Şermin Külahoğlu

7. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Psikolojik Danışmanlık Mesleği: Dün, Bugün ve Gelecek 151
(The Counseling Profession in Turkish Republic of Northern Cyprus: Past, Present, and Future)
Müge Beidoğlu

8. 21. Yüzyılda Üniversite PDR Merkezleri: Güncel Gelişmeler, Uygulamalar ve Sınırlılıklar 177
(University Counseling Centers in The 21st Century: Current Developments, Implications and Challenges)
Cem Ali Gizir

3. KISIM
PSİKOLOJİK DANIŞMA ve REHBERLİK ARACILIĞI İLE BİREYİ GÜÇLENDİRME VE ÖNLEME ÇALIŞMALARI
(PROMOTING HUMAN PERFORMANCE THROUGH COUNSELING AND PREVENTION)

9. Educating Students and Practitioners in Counseling for Wellness and Prevention 219
(Psikolojik Danışma Öğrencilerini ve Uygulamacılarını İyilik Hali ve Önleme Konusunda Eğitmek)
Robert K. Conyne and Perry Firth

10. Burnout and Professional Self-Care for Counselors and Educators.....247
(Psikolojik Danışmanlar ve Eğitimciler İçin Mesleki Tükenmişlik ve Profesyonel Anlamda Kendine Bakma)
Dean W. Owen

11. Pozitif Psikolojinin Türkiye'deki Durumu.....275
(Positive Psychology in Turkey)
Meliha Tuzgöl Dost ve Fulya Cenkseven Önder

12. Travmaya Nörobiyolojik Bakış ve Toplumsal Dayanıklılık Modeli 311
(A Neurobiological Approach to Trauma and Community Resiliency Model)
Özlem Karaırmak

BÖLÜM 1

Kendini Gerçekleştirme Kavramı Üzerine Tartışmalar ve Bir Rehberlik Tanımı Önerisi[1]

Serdar ERKAN

Summary

Discussions on Self-Actualization and a Proposal for a Definition of Counseling

Maslow's self-actualization concept has an important place in the counseling field in Turkey. Counseling definitions in almost all introductory counseling textbooks contain self-actualization concept. Self-actualization of clients is shown as the ultimate goal of all counseling services. Attaching such an importance to a concept of an individualistic theory in a mainly collectivist country like Turkey seems paradoxical. Employing the qualities which attributed to some American elites by Maslow in the Mid-20. Century as the criteria for mental health in Turkey in the 21.Century needs a reconsideration. The problem is not only cultural. Many authors even in Western countries have criticized self-actualization concept and the theory (needs hierarchy theory) behind it. The concept is not strong enough to build either the definition of counseling or the ultimate goal of counseling over it. In addition to cultural problems, there are also philosophical, conceptual, and empirical problems related to the theory and the concept of self-actualization. In the literature, it is possible to find various alternative need theories which seem more suitable to Turkish culture. Likewise, there are alternative definitions of counseling which are not based on self-actualization concept. It is also possible to develop new counseling definitions. In this chapter, after introducing some brief information about the concept of self-actualization and presenting a discussion and critique regarding the concept, the author offers a counseling definition. The definition emphasizes responsibility: Counseling is a professional relationship which aims to help people in gaining necessary qualities to fulfill their current and future responsibilities to themselves, to their community and to natural environment and in solving the problems (if they have any)which prevents them from carrying out their responsibilities. Qualities that are essential for the fulfillment of these responsibilities are discussed.

Bu bölümün odak noktasını oluşturan *kendini gerçekleştirme* kavramı ülkemizde Psikolojik Danışma ve Rehberlik (PDR) alanının en önemli kavramlarının başında gelir desem yanlış olmaz herhalde. Meslek hayatım boyunca, defalarca öğrencilerime rehberliğin temel amacının "bireylerin kendilerini gerçekleştirmelerine yardım etmek" olduğunu söyledim ya da rehberlik tanımlarında bir şekilde kendini gerçekleştirme kavramına yer verdim. Bu içerikte yazılarım da vardır. Sanırım sizler de birçok kez aynı şeyleri söylemiş ya da

1 Farklı anlamlar yüklenebilse de Bölüm boyunca Rehberlik (Guidance) ve Danışma (Counseling) ya da Psikolojik Danışma kavramlarını eş anlamlı kullandım. Bu bağlamda tanım önerim de hem Rehberlik hem de Danışma ya da psikolojik danışma kavramları için yapılmıştır.

Tüm alanın benimseyeceği ortak bir tanım önermeyi amaçlamadığımın da altını çizmeliyim. Bu oldukça iddialı bir eylem olurdu. Böyle bir tanım ancak geniş katılımlı çalışmalarla geliştirilebilir. Aslında yukarıda ülkemizden verdiğim örneklere bakarsak, kendini gerçekleştirme kavramı kullanımı açısından büyük bir uzlaşmanın varlığından söz edilebilir. Ancak bu uzlaşmanın üzerinde çalışılıp, tartışılıp ulaşılan bir uzlaşma olmadığını, sadece küçük sözcük ya da ifade oyunları ile kendinden önce yazılanları tekrar etmekten kaynaklanan bir tür "kolaycılıkta uzlaşma" olduğunu düşünüyorum. Bu durum otoriteye aşırı bağlılık olarak da değerlendirilebilir. Bu yazıyla akademisyen olarak ne kadar yerleşmiş ve güçlü görünürse görünsün, meydan okuyamayacağımız hiçbir kavram olmaması gerektiğini de göstermeye çalıştım. Alana kendini gerçekleştirme dışındaki değişik bir pencereden bakarak, yeni bir bakış açısı yansıtan bir tanım önermenin mümkün olduğunu örneklediğimi düşünüyorum. Başka pencerelerin de varlığını peşinen kabul ediyorum. Umarım amaçlarıma ulaşmışımdır.

Burada Maslow'un kuramı ve kendini gerçekleştirme kavramı çok daha detaylı ele alınabilir, yöneltilen eleştiriler ve farklı ihtiyaç kuramları tartışılabilir, Türk PDR alanında kendini gerçekleştirme kavramının yeri ve önemi sadece giriş kitaplarında değil, tüm alanyazında taranabilirdi. Ayrıca gerek Türk gerekse dünya alanyazınındaki tüm rehberlik ya da psikolojik danışma tanımlarından örnekler verilebilir, önerdiğim tanıma ilişkin kuramsal ve görgül destekler sunulabilirdi. Ancak, kabul etmek gerekir ki; tüm bunların bir kitap bölümünde yapılması mümkün olamayacaktı. Bu nedenle, sadece bölümün yazılma amacını gerçekleştirmeye yetecek kadar, özet bilgilerin ya da tartışmaların sunulmasıyla yetinmek zorunda kaldım. Bu çalışmanın sınırlılığının gerekçesini (ya da bahanesini) bir Anadolu deyimiyle özetleyecek olursam *'yerim dardı'*.

Kaynakça

Akbaş, A. (2005). Öğrenci kişilik hizmetleri ve rehberlik. E. Uzman (Ed.), *Psikolojik danışma ve rehberlik.*(ss.12-27). İstanbul: Lisans Yayıncılık.

Akbaş, A. (1989). *Ergenlerin kendini gerçekleştirme düzeylerini etkileyen bazı faktörler*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Altıntaş, E. (2008). Çağdaş eğitim sisteminde öğrenci kişilik hizmetleri ve rehberlik. G. Can (Ed.), *Psikolojik danışma ve rehberlik*. (ss.1-27). (9. Baskı). Ankara: PegemA Yayıncılık

Aracı, U. (2007). *Sûfî hikâyelerinin kullanıldığı, bilişsel-davranışçı yaklaşımla bütünleştirilmiş biblioterapinin işlevsel olmayan düşünceler ve kendini gerçekleştirme üzerindeki etkisi,* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.

Ayten, A., (2004). *Kendini gerçekleştirme ve dindarlık ilişkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans. Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Baymur, F. (1975). *Rehberlik: Rehberlik nedir?* Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

Bakırcıoğlu, R. (2003). *İlköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretimde rehberlik ve psikolojik danışma*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Boeree, C. G. (1998/2006). *Personality theroies: Abraham Maslow*. 18.07.2015 tarihinde aşağıdaki adresten alınmıştır. http://webspace.ship.edu/cgboer/maslow.html

Carducci, B. J. (*2009). The psychology of personality: Viewpoints, research, and applications.* Malden, MA: Wiley-Blackwell

Chiang, H. ve Maslow, A. H. (1977). *The healthy personality: Readings*. New York: D. Van Nostrand.

Çakır, A.(2010). *Hastanede çalışan hemşirelerin kendini gerçekleştirme ve atılganlık düzeylerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Çelik, S. (1993). *Öğretmenlerin kişisel özellikleri ve ihtiyaçlarının karşılanma derecesi ile kendini gerçekleştirme düzeyleri arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Çetinkaya B. (2007). Rehberlikte temel kavramlar. B. Aydın (Ed.), *Rehberlik*. (ss.1-37). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Çırak, G. K. (2006). *Üniversite öğrencilerinin ahlaki yargı yetenekleri ve ahlaki yargı yetenekleri ile kendini gerçekleştirme düzeylerinin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans. Tezi. Çukurova Üniversitesi, Adana.

Daniels, M. (1982). The development of the concept of self-actualization in the writings of Abraham Maslow. *Current Psychological Reviews, 2*(1), 61– 75.

Daniels, M. *(*1988*).* The myth of self-actualization. *Journal of Humanistic Psychology, 28*(1), 7-38.

Davis, G. A. (1999). *Creativity is forever.* Dubuque, Iowa: Kendall/Hunt Publishing Company

Decarvalho, R. J. (1991). Was Maslow an Aristotelian? Revisited. *Psychological Record, 41* (1), 117-124.

Derelioğlu, Y. (2014). Rehberlik. E. İşmen Gazioğlu ve Ş. Mertol-İlgar (Ed), *Öğretmen ve öğretmen adayları için rehberlik.(1-20).* Ankara: Pegem, A Yayıncılık

Durmazkul, M. (1994). *İlkokul öğretmenlerinin kendilerini gerçekleştirme düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Erden-İmamoğlu, S. (2013). Öğretmen adaylarının kendini gerçekleştirme bağlamında kişisel yönelimlerinin incelenmesi. *Journal of New World Sciences Academy, 8*(1), 63-78.

Erkan, S. (1999). Rehberlik nedir? Y. Kuzgun (Ed.), *İlköğretimde rehberlik* (ss.1- 16). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Erkan, S. (2012). Heybemdeki yükler: Editörden kitabın öyküsü. S. Erkan (Ed.). *Kültürümüzden okula grup rehberliği etkinlikleri*. (ss.ii-xi) Ankara: Pegem.

Ewen, R. B. (2009). *An introduction to theories of personality*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Eyyam, R., Meneviş, İ. ve Doğruer, N. (2012). The moral development and self-realization levels of university students: North Cyprus context. *Eurasian Journal of Educational Research, 49* (A), 83-102.

Forest, J. ve Sicz, G. (1980). Subjects perceived difficulties in the Personal Orientation Inventory. *Perceptual and Motor Skills, 51*(3), 986-986.

Forest, J. J. ve Sicz, G. (*1981*) Pseudo- self-actualization*. Journal of Humanistic Psychology 21*(1), *77-83*

Fox, W.M. (1982). Why we should abandon Maslow's Need Hierarchy Theory. *Journal of Humanistic Counseling, Education & Development, 21*(1), 29-32.

Francis, N. H. ve Kritsonis, A. W. (2006). A brief analysis of Abraham Maslow's original writing of self-actualizing people: A study of psychological health. *National Journal of Publishing and Mentoring Doctoral Student Research, 3*(1), 1-7.

Geller, L. (1982). The failure of self-actualization theory*: A* critique *of* Carl Rogers *and* Abraham Maslow. *Journal* of *Humanistic Psychology*, *22*(*2)*, 56-73

Geller, L. (1984*)*. Another look at self-actualization. *Journal of Humanistic Psychology, 13*(2), 93-106.

Girgin, G. (2011). Çağdaş eğitim sisteminde öğrenci kişilik hizmetleri ve rehberlik. A. Kaya (Ed.), *Psikolojik danışma ve rehberlik*. (ss.1-34). Ankara: Anı Yayıncılık.

Goldstein, K. (1934/2000). *The organism*. New York: Zone Books.

Gündüz, B. (2008). Öğrenci kişilik hizmetleri ve rehberlik. E. Deniz ve A. Erözkan (Ed.), *Psikolojik danışma ve rehberlik*. (ss.3-33). Ankara: Maya Akademi

Haggbloom, S. J., Warnick, R., Warnick, J. E., Jones, V. K., Yarbrough, G. L., Russell, T. M., … Emmanuelle, M. (2002). The 100 most eminent psychologists of the 20th century. *Review of General Psychology, 6*(2), 139–152.

Harper, F. ve Guilbault, M. (2008). Maslow's hierarchy of basic needs. N. Salkind (Ed.), *Encyclopedia of educational psychology*. (pp.634-640). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, Inc.

Heylighen F. (1992): A cognitive-systemic reconstruction of Maslow's theory of self- actualization. *Behavioral Science, 37*(1), 39-58.

Hoffman, E. (2008). Abraham Maslow: A biographer's reflections. *Journal of Humanistic Psychology, 48*(4), 439-443.

Hofstede, G. (1984). The culture relativity of the quality of life concept. *Academy of Management Review, 9*(3), 389-398.

Ivtzan, I. (2008). Self actualisation: For individualistic cultures only? *International Journal on Humanistic Ideology* 2,113-139.

Jarvis, M. (2000) *Theoretical approaches in psychology*. London: Routledge.

Kaplan, D. M., ve Gladding, S. T. (2011). A vision for the future of counseling: The 20/20 principles for unifying and strengthening the profession. *Journal of Counseling & Development, 89*(3), 367-372.

Kaplan, D. M., Tarvydas, V. M. ve Gladding, S. T. (2013). *20/20: A Vision for the future of counseling: The new consensus definition of counseling*. 20.06.2015 tarihinde aşağıdaki adresten alınmıştır. http://www.counseling.org/knowledge-center/20-20-a-vision-for-the-future-of-counseling

Kenrick, D.T., Griskevicius,V., Neuberg, S.L. ve Schaller, M. (2010). Renovating the pyramid of needs: Contemporary extensions built upon ancient foundations. *Perspectives on Psychological Science, 5* (3), 292–314.

Kepçeoğlu, M. (2001). *Psikolojik danışma ve rehberlik*. İstanbul: Alkım Yayınevi

Knapp, R. *(*1971). *The measurement of self-actualization and its theoretical implications.* San Diego: Educational and Industrial Testing Service.

Koltko-Rivera, M.E. (2006). Rediscovering the later version of Maslow¨s hierarchy of needs: Self transcendence and opportunities for theory, research, and unification. *Review of General Psychology, 10*(4), 302-317.

Korkut-Owen, F. ve Owen, D.W. *(*2012*). İyilik Hali Yıldızı Modeli*, u*ygulanması* ve *değerlendirilmesi*. Uluslararası. Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi, *3*(9), 24-33.

Kragulj, F.(2014). *Creating knowledge of need: A methodological frame work for its abductive inference*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Viyana Üniversitesi, Viyana.

Kuzgun, Y. (1972). *Ana-baba tutumlarının bireyin kendini gerçekleştirme düzeyine etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Kuzgun, Y. (1973).Ana-baba tutumlarının bireyin kendini gerçekleştirme düzeyine etkisi. *Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi 5*(1), 57-70.

Kuzgun, Y. (2000). *Rehberlik ve psikolojik danışma*. Ankara: ÖSYM Yayınları

Lethbridge, D. (1986). A Marxist theory of self-actualization. *Journal of Humanistic Psychology, 26*(2), 84-103.

Littrell, R. F. (2012). *Academic anterograde amnesia and what Maslow really said*. Auckland, New Zealand: Centre for Cross Cultural Comparisons Working Paper CCCC 2012,3. 15.05.2015 tarihinde aşağıdaki adresten alınmıştır.
http://crossculturalcentre.homestead.com/Maslow_Academic_Amnesia_CCCC_Working_Paper_2012-3..pdf

Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review, 50*(4), 370–396.

Maslow, A. H. (1954). *Motivation and personality*. New York: Harper

Maslow, A. H. (1961). Peak experiences as acute identity experiences. *American Journal of Psychoanalysis, 21*(2), 254– 260.

Maslow, A. H. (1969). The farther reaches of human nature. *Journal of Transpersonal Psychology, 1*(1), 1–9.

Maslow, A. H. (1970a) *Motivation and personality*. (2. Ed.). New York: Harper and Row

Maslow, A. H. (1970b). *Religions, values, and peak experiences.* New York: Penguin. (Original work published 1964)

Maslow, A. H. (1971). *The farther reaches of human nature.* New York: Viking

Max-Neef, M. A; (1991). *Human scale development* . NewYork, N.Y. The Apex Press

Mills, A.S. (1985*)*. Participation motivations for outdoor recreation*:* A test of Maslow's theory. *Journal of Leisure Research*, *17*(3), *184-199*.

Neher, A. (1991). Maslow's theory of motivation: A critique. *Journal of Humanistic Psychology 31*(3):89–112.

Nevis, E. C.(1983).Using an American perspective in understanding another culture: Toward a hierarchy of needs for the People's Republic of China. *Journal of Applied Behavioral Science, 19*(3), 249-264

Nord, W. *(*1977). A Marxist critique of Humanistic Psychology. *Journal of Humanistic Psychology, 17*(2), 75–83

Oktan, V. (1999). *Öğretmen adaylarında ve öğretmenlerde kendini gerçekleştirme düzeyleri ile yükleme biçimlerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.

Özoğlu, S.Ç. (1887). *Eğitimde rehberlik ve psikolojik danışma*. Ankara: A.Ü. Eğitim Bilimleri Yayınları.

Özgüven, İ.E. (1999). *Çağdaş eğitimde psikolojik danşma ve rehberlik*. Ankara: PDREM Yayınları.

Ray, J.J. (1986). Perils in clinical use of the Shostrom POI: a reply to Hattie. *Personal Individual Difference, 7*(4), 591-592

Rowan, J. *(*1987*)*. Nine humanistic heresies. *Journal of Humanistic Psychology, 27*(2), 141-157.

Rowan, J. (1998). Maslow amended. *Journal of Humanistic Psychology 38*(*1*), *81-92*.

Saeednia, Y. (2009). The need to know and to understand in Maslow's basic needs hierarchy. *US-China Educational Review, 6*(9), 52-57.

Sarı, E. (2014). Affetmenin kendini gerçekleştirme üzerindeki etkileri. *İlköğretim Online*, *13*(4), 1493-1501.

Shertzer, B. ve Stone S.C. (1971) *Fundamentals of guidance*. Boston: Houghton Mifflin Company.

Shostrom, E. L. (1974). *Manual for the Personal Orientation Inventory*. San Diego: Educational and Industrial Testing Service.

Shostrom, E.L. (1974b). An inventory for the measurement of self-actualization. *Educational and Psychological Measurement, 24*(2), 207-208.

Smith, R.A. ve Feigenbaum, K.D. (2012). Maslow's intellectual betrayal of Ruth Benedict? *Journal of Humanistic Psychology, 53*(3), 307-321.

Sungur, P. (2008). *Öğretmenlik bölümü son sinif öğrencilerinin benlik tasarimi ve kendini gerçekleştirme düzeylerinin incelenmesi (Kafkas Üniversitesi Örneği).* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kafkas Üniversitesi, Kars.

Şahin, C.(2010). Eğitim sürecinde öğrenci kişilik hizmetleri ve rehberlik. M. Güven (Ed.), *Psikolojik danışma ve rehberlik*. (ss.1-48). Ankara: Anı Yayıncılık.

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı (2001/2015). Millî Eğitim Bakanlığı Rehberlik Ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği. 16.05.2015 tarihinde aşağıdaki adresten alınmıştır. http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/72/01/746272/dosyalar/2015_04/02044225_rehberlikvepsikolojikhizmetlerynetmelii.pdf

Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği (2011). *PDR alanında çalışanlar için etik kurallar.* Ankara.

Valiunas*, A. (*2011*).* Abraham Maslow and the all-American self. *New Atlantis: A Journal of Technology & Society, 33*, 93-110.

Velicer, W. F., DiClemente, C. C. ve Corriveau, D. P. (1984). Item format and the structure of the Personal Orientation Inventory. *Applied Psychological Measurement, 8*(4), 409-419.

Wahba, M. A. ve Bridwell, L. G. (1976) Maslow reconsidered: a review of research on the need hierarchy theory. *Organizational Behaviour and Human Performance, 15*(2), 212-240.

Weiss, A. (1991). The measurement of self-actualization: The quest for the test may be as challenging as the search for the self. Handbook of Self-Actualization (Special Issue). *Journal of Social Behavior and Personality, 6*(5), 265-290.

Yang, K. (2003). Beyond Maslow's culture-bound, linear theory: A preliminary statement of the Double-Y Model of basic human needs. In J. Murphy-Berman and J. Berman (Eds.), *Nebraska Symposium on Motivation: Cross-cultural Differences in the Perspectives on the Self*, Vol.49. (pp.175-255). Lincoln, NE: University of Nebraska Press.

Yeşilyaprak, B. (2003). *Eğitimde rehberlik hizmetleri.* Ankara: Nobel Yayıncılık.

BÖLÜM 2

Psikolojik Danışmanlık Meslek Etiğinin Genel Bir İncelemesi ve Türkiye'deki Güncel Durumunun Analizi[1]

Rahşan ÇETİNKAYA

Summary

Overview of Professional Ethics in Counseling and Analyis of Current Status in Turkey

The author presents the chapter in six sections: First, a theoretical background of counseling ethics is given with reference to ethical principles, virtues and rules. Information about ethical decision-making models is provided briefly within the this theoretical context. The Intercultural Model of Ethical Decision-Making Model (Luke, Goodrich & Gilbride, 2013a), which is geared towards school counselors specifically, is described in detail. The second section summarizes the emergence of professional ethics in counseling and its development in the United States. The third section illustrates the connection between ethics and the law. The fourth section focuses on issues in counseling ethics and provides related research findings. The fifth section analyzes the emergence of counseling ethics in Turkey and its current status, with a summary of the counseling ethics literature in Turkey. Finally, the author enumerates some current ethical issues faced by ther counseling profession in Turkey and discusses implications for research, practice and counselor education.

This chapter is expected to be informative in terms of theoretical information related to counseling ethics, and bring perspective to the current practical problems of counseling ethics in Turkey. The strongest emphasis is placed on the need for a research-based code of ethics. The author also highlights the importance of research in improving the counseling ethics course, Ethical and Legal Issues in Counseling. Special emphasis is given to pedagogy of counseling ethics and recommendations are provided in terms of counselor education. In the light of research findings, the author also presents a case for the role of school counselors in the mandatory reporting of child sexual abuse, which is both a legal and ethical matter.

Bu bölümde, öncelikle psikolojik danışmanlık meslek etiğinin kavramsal temellerine ilişkin bilgiler verilmiş, bu kapsamda ilkeler (ilke etiği), erdemler (erdem etiği) ve kurallar ele alınmıştır. Kavramsal temel kapsamında, alanyazınında bulunan belli başlı etik karar alma modellerinden de bahsedilmiştir. İkinci kısımda, psikolojik danışmanlık meslek etiğinin doğuşu ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki (ABD) gelişimi hakkında bilgi verilmiştir.

[1] Bu bölümün yazılmasında, yazarın psikolojik danışmanlıkta meslek etiği ve yasal konular adlı kitabından yararlanılmıştır

bilimsel birikim oluştukça, ders amaçlarının, öğrenme hedeflerinin, ders içeriklerinin ve öğretim yöntemlerinin de zenginleşeceği düşünülmektedir.

Sonuç olarak, aslında ülkemizde daha fazla psikolojik danışmanlık meslek etiği konusunda araştırma yapılmasına, alanyazınının yeni kaynaklarla zenginleşmesine ve araştırma temelli etik kodların alanımıza kazandırılmasına olan ihtiyaç açıkça görülmektedir. Mesleğimizin etik kodlarının yeniden düzenleme çalışmalarına masa başı yaklaşımın değil, Türk PDR-DER nezdinde yürütülecek ulusal katılımlı bilimsel araştırmaların kaynaklık etmesi, kültüre özgü etik ikilemlerin ortaya çıkarılmasına yardımcı olacaktır. Böylece, psikolojik danışmanlara ve psikolojik danışman eğitimcilerine mesleki uygulamalarında karşılaştıkları etik ikilemlere çözüm getirebilecek etik kodların sunulması mümkün olacaktır. Meslek Etiği ve Yasal Konular dersinin işlenişinde kalabalık sınıflar için şube uygulamasının yapılması, bu derste daha kalıcı öğrenmeye yardımcı olacak deneyimsel yöntemlerin benimsenmesine yardımcı olacaktır. Türkiye çapında, lisans düzeyinde Meslek Etiği ve Yasal Konular dersini veren öğretim üyelerinin bir araya gelerek fikir alışverişinde bulunabilecekleri yıllık iyi uygulamalar çalıştaylarının yapılması da, dersin ve dersi veren öğretim elemanlarının gelişimine katkıda bulunabilir. Bu iyi uygulama örneklerinin bir araya getirileceği çalıştay kitapçıkları, Meslek Etiği ve Yasal Konular dersini veren öğretim elemanları için yol gösterici olabilir. Ulusal PDR kongrelerinde meslek etiği konusuna ayrı bir tema olarak yer verilip, bu konuda yapılacak araştırmalar özendirilebilir.

Kaynakça

Abramovitch, H. (2007). Stimulating ethical awareness during training. *Journal of Analytical Psychology*, 52, 449-461.

American Counseling Association (2005). *2005 ACA Code of Ethics.* American Counseling Association. http://www.counseling.org/Resources/CodeOfEthics/ TP/Home/CT2.aspx adresinden 14 Nisan, 2015 tarihinde indirildi

American Counseling Association (2014). *2014 ACA Code of Ethics.* American Counseling Association. http://www.counseling.org/docs/ethics/2014-aca-code-of-ethics.pdf?sfvrsn=4____adresinden 14 Nisan, 2015 tarihinde indirildi.

American School Counselor Association. (2010). *Ethical standards for school counselors revised*. ASCA.. http://schoolcounselor.org/magazine/blogs/september-october-2010/ethical-standards-for-school-counselors-revised adresinden 13 Nisan, 2015 tarihinde indirildi

Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi Yönetmeliği. (1997*). Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi Yönetmeliği.* 13 Nisan, 2015 tarihinde indirildi. http://www.sb.gov.tr/TR/dosya/1-15917/h/ytkrizyonmerkyon.pdf

Beauchamp, T. L. ve Childress, J. F. (2001). *Principles of biomedical ethics*. 5. Baskı. Oxford: Oxford University Press. 14 Nisan, 2015 tarihinde indirildi. http://books.google.com.tr/books?id=_14H7MOw1o4C&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

Clarke, P. J. (2002). *Examining philosophy and ethics: Answers for A level.* Gloucestershire, UK: Nelson Thornes.

Corey, G., Schneider Corey, M. ve Callanan, P. (2005). An approach to teaching ethics courses in human services and counseling. *Counseling & Values, 49* (3), 193-207.

Cottone, R. R. (2001). A social constructivism model of ethical decision making in counseling. *Journal of Counseling & Development*, 79, 39-45.

Cottone, R. R. ve Claus, R. E. (2000). Ethical decision making models: A review of the literature. *Journal of Counseling & Development, 78,* 3, 275-283.

Counseling Today. (2013). *Resolution of EMU case confirms ACA Code of Ethics, counseling profession's stance against client discrimination*. 12 Nisan, 2015 tarihinde indirildi. http://ct.counseling.org/2013/01/resolution-of-emu-case-confirms-aca-code-of-ethics-counseling-professions-stance-against-client-discrimination/

Craig, E. (1998). *Routledge encyclopedia of philosophy*. N.Y.: Routledge.

Çelik, K. (2007). *Okullarda acil durum yönetimi.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Çetinkaya, R. S. (2008). *A comparison between current counseling ethics in Turkey and the United States.* International Congress of Counseling, Sözlü Bildiri, 25-27 Nisan, İstanbul, Türkiye.

Çetinkaya, R. S. (2014a). *Psikolojik danışmanlıkta meslek etiği ve yasal konular.* Ankara: Alfa-Aktüel Yayınevi.

Çetinkaya, R. S. (2014b). Ethical judgements of counselors: Results from a Turkish sample. *Ethics & Behavior*, Online First. doi: 10.1080/10508422.2014.941981

Çetinkaya, R. S. (2014c). Ethical dilemmas of Turkish counselors: A critical incidents study. Online First. *British Journal of Guidance & Counselling*. doi: 10.1080/03069885.2014.987726.

Çetinkaya, R. S. (2015). *Counseling ethics education at Turkish universities in a European context: A content analysis of Bologna Process Ethical and Legal Issues in Counseling course syllabi.* Sözlü Bildiri. VII. Uluslararası Eğitim Araştırmaları Kongresi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi.

Çetinkaya, R. S. (Baskıda). Turkish school counselors' experiences of reporting child sexual abuse: A brief report. *Journal of Child Sexual Abuse*.

Dewey, J. (1910). How we think. Boston: Heath & Co. 13 Nisan, 2015 tarihinde indirildi. https://archive.org/details/howwethink000838mbp

Doğan, S. ve Ergüner-Tekinalp, B. (2002). *Lisans düzeyinde "Meslek sorunları ve Ahlak ilkeleri" dersinin kapsam ve işlenişi: Gazi Üniversitesi örneği.* YÖRET Psikolojik Danışmanlıkta Etik Sempozyumu, 8-9 Haziran, 2002, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, Türkiye.

Doğan, S., Ercan, E., Koç, İ., Topkaya, N. ve Meydan, B. (2009). *Psikolojik danışma ve rehberlikte etik ve yasal konular dersi öğretme-öğrenme süreçleri: Ege Üniversitesi örneği.* 10. Ulusal PDR Kongresi, Sözlü Bildiri, Çukurova Üniversitesi.

Eraut, M. (1994). *Developing professional knowledge and competence.* NY: Taylor & Francis, Routledge.

Erdur-Baker, Ö. ve Çetinkaya, E. (2007). Etik: Davranışta kırılma noktası. İçinde, R. Özyürek, F. Korkut-Owen, F. ve D. W. Owen (ED). *Gelişen psikolojik danışma ve rehberlik: Meslekleşme sürecindeki ilerlemeler,* (Cilt 1, 163-182). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu. (2001). *Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu*. 23 Temmuz, 2015 tarihinde indirildi. http://mevzuat.meb.gov.tr/ html/7981_5846.html

Forrester-Miller, H. ve Davis, T. (1996). *A practitioner's guide to ethical decision making.* 30 Aralık, 2008 tarihinde indirildi. www.counseling.org/resources/pracguide.htm

Foster, D. ve Black, T. G. (2007). An integral approach to counseling ethics. *Counseling & Values*, 51, 221-234.

Gibson, W. T. ve Pope, K. S. (1993). The ethics of counseling: A national survey of certified counselors. *Journal of Counseling & Development, 71*, 330-336.

Harris, S. E.; Robinson, K. ve Sharon, E. (2014). Social networking and professional ethics: Client searches, informed consent, and disclosure. *Professional Psychology: Research and Practice, 45*(1), 11-19. doi: 10.1037/a0033478

Herlihy, B. ve Corey, G. (2006). *ACA ethical standards case book.* (6. Baskı). VA: ACA.

Hill, A. L. (2004). Ethical analysis in counseling: A case for narrative ethics, moral visions, and virtue ethics. *Counseling & Values, 48,* 131-148.

Hobbs, N. (1948). The development of a code of ethical standards for psychology. *American Psychologist, 3,* 80-84.

Hursthouse, R. (1999). *On virtue ethics.* Oxford: Oxford University Press.

Jordan, K. (2010). An ethical decision making model for crisis counselors. http://counselingoutfitters.com/vistas/vistas10/Article_89.pdf sayfasından alınmıştır.

Jacob, S. ve Hartshorne, T. S. (2007). *Ethics and law for school psychologists*. 5. Baskı. N.J.: John Wiley & Sons.

Kerridge, I., Lowe, M. ve McPhee, J. (2005). *Ethics and law for the health professions.* 2. Baskı. Sydney: The Federation Press.

Kitchener, K. S. (1984). Intuition, critical evaluation and ethical principles: The foundation for ethical decisions in counseling psychology. *The Counseling Psychologist, 12,* 43-55.

Kohlberg, L. (1984). *The psychology of moral development.* SF: Harper & Row.

Kolay-Akfert, S. (2012). Ethical dilemmas experienced by psychological counsellors working at different institutions and their attitudes and behaviours as a response to these dilemmas. *Educational Sciences: Theory & Practice*, *12*(3), 1791-1812. 14 Nisan 2015 tarihinde indirildi. https://edam.com.tr/kuyeb/ pdf/en/9fb9ffe028976aad73cee865316f1b87erten.pdf

Koocher, G. P. ve Keith-Spiegel, P. (1998). *Ethics in psychology: Professional standards and cases* (İkinci Baskı). NY: Oxford University Press.

Lazovsky, R. (2008). Maintaining confidentiality with minors: Dilemmas of school counselors. *Professional School Counseling*, *11*(5), 335-346.

Luke, M., Goodrich, K. ve Gilbride, D. (2013a). Intercultural model of ethical decision making: Addressing worldview dilemmas in school counseling. *Counseling & Values*, *58* (2), 177-194. doi: 10.1002/j.2161-007X.2013.00032.x

Luke, M., Goodrich, K. ve Gilbride, D. (2013b). Testing the intercultural model of ethical decision making with counselor trainees. *Counselor Education & Supervision*, *52*(3), 222-234. doi: 10.1002/j.1556-6978.2013.00039.x

Meara, N. M., Schmidt, L. D. ve Day, J. D. (1996). Principles and virtues: A foundation for ethical decisions, policies and character. *The Counseling Psychologist, 24,* 4-77.

Milli Eğitim Bakanlığı (2001). *Milli Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği*. 10 Nisan, 2015 tarihinde indirilmiştir. http://mevzuat.meb.gov.tr/html/68.html

Moyer, M. S., Sullivan, J. R. ve Growcock, D. (2012). When is it ethical to inform administrators about student risk-taking behaviors?: Perceptions of school counselors. *Professional School Counseling*, *15*(3), 98-109.

Moyer, M. ve Sullivan, J. (2008). Student risk-taking behaviors: When do school counselors break confidentiality? *Professional School Counseling*, *11*(4), 236-245.

Neukrug, E. S. ve Milliken, T. (2011). Counselors' perceptions of ethical behaviors. *Journal of Counseling & Development*, *89,* 206-216.

Nigro, T. (2004). Counselors' experiences with problematic dual relationships. *Ethics & Behavior, 14*(1), 51-64.

Nigro, T. ve Uhlemann, M. (2004). Dual relationships in counselling: A survey of British Columbian counsellors. *Canadian Journal of Counselling*, *38*(1), 36-53.

Özerkmen, N. (2004). Ahiliğin tarihsel-toplumsal temelleri ve temel toplumsal fonksiyonları - Sosyolojik yaklaşım. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 44(2), 57-78. 6 Nisan, 2015 tarihinde indirildi. http://dergiler.ankara.edu.tr/ dergiler/26/916/11414.pdf

Pedersen, P. B. (1997). The cultural context of the American Counseling Assocation code of ethics. *Journal of counseling & Development, 76,* 23-28.

Pope, K. S. ve Vetter, V. A. (1992). Ethical dilemmas encountered by members of the American Psychological Association: A national survey. *American Psychologist*, *47(* 3), 397-411.

Schank, J. A. ve Skovholt, T. M. (1997). Dual relationship dilemmas of rural and small community psychologists. *Professional Psychology: Research & Practice, 28(* 1), 44-49.

Sommers-Flanagan, J. ve Sommers-Flanagan, R. (2006). *Becoming an ethical helping professional: Cultural and philosophical foundations*. NJ: John Wiley & Sons.

Sperry, L. (2006). *The ethical and professional practice of counseling and psychotherapy*. MA: Pearson Education Inc.

Tompkins, L. ve Mehring, T. (1993). Client privacy and the school counselor: Privilage, ethics, and employer policies. *School Counselor, 40*(5), 335-342.

Tryon, G. S. (2000). Ethical transgressions of school psychology graduate students: A critical incidents survey. *Ethics & Behavior*, *10*(3), 271-279.

Türkiye Bilimler Akademisi. (2002). *Bilimsel araştırmada etik ve sorunları.* Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları.

Türkiye Bilimler Akademisi. (2008). *Bilim etiği el kitabı*. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları.

Türk Ceza Kanunu (2004). *Türk Ceza Kanunu.* 4 Nisan, 2015 tarihinde indirilmiştir. http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf

Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği (1995). *Psikolojik danişma ve rehberlik alanında çalışanlar için etik kurallar.* Ankara: Türk PDR-DER.

Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği (2006). *Psikolojik danişma ve rehberlik alanında çalışanlar için etik kurallar.* Ankara: Türk PDR-DER. http://www.ttb.org.tr/index.php/Haberler/cenevre-4653.html

Warren, J., Covello, C., Zakaria, N. S. ve Zavaschi, G. (2012). The use of bookmarks in teaching counseling ethics. *Journal of Creativity in Mental Health,* 7, 2-15. doi: 10.1080/15401383.2012.685027

Wueste, D. E. (1994). *Professional ethics and social responsibility.* MD: Rowman and Littlefield Publishers Inc.

Yolcu, H. (2011). İstismara uğramış çocuğa eğitim ortamında yaklaşım: Rehber öğretmenin rolü. *Eğitim, Bilim, Toplum*, *25,* 62-92.

Yüksek Öğretim Kurulu. (2000). *Doçentlik Sınav Yönetmeliği.* 23 Temmuz, 2015 tarihinde indirildi. http://www.yok.gov.tr/web/ guest/icerik/-/journal_content/56_INSTANCE_rEHF8BIsfYRx/ 10279/17551

Yüksek Öğretim Kurulu. (2007). *Eğitim Fakültelerinde uygulanacak programlar.* 10 Nisan, 2015 tarihinde indirildi. http://www.yok.gov.tr/egitim/ogretmen/yeni_programlar_ve_icerik.htm

Yüksek Öğretim Kurulu. (2012). *Yüksek Öğretim Kurumları Öğrenci Disiplin Yönetmeliği.* 23 Temmuz, 2015 tarihinde indirildi. http://www.yok.gov.tr/web/guest/icerik/-/journal_content/56_INSTANCE_rEHF8BIsfYRx/10279/17960

Yüksek Öğretim Kurulu. (2013). *Yüksek Öğretim Kurulu Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi.* 23 Temmuz, 2015 tarihinde indirildi. http://www.yok.gov.tr/web/guest/icerik/-/journal_content/ 56_INSTANCE_rEHF8BIsfYRx/10279/18187

Zakaria, N. S. (2013). *Counseling ethics education experience: An interpretive case study of the first year master's level counseling students.* Unpublished Dissertation, Counselor Education and Supervision, University of Wyoming.

BÖLÜM 3

Effective Career Development Policy and Practice: Implications for a Global Workforce

Sylvia NASSAR-McMILLAN, Perihan AKCAN-AYDIN and Julia V. TAYLOR

Özet

Etkili Kariyer Gelişimi Politika ve Uygulamaları: Küresel İşgücü için Doğurgular

Günümüzde hızlı kentleşme, artan nüfus oranları ve azalan doğal kaynaklar, ülkeleri ulusal, bölgesel ve hatta küresel altyapılarını sürdürebilme potansiyeline sahip işgücü geliştirmeye zorlamaktadır. Bunun yanında, ulusların yeteri kadar hizmet götürülemeyen kesimlerine hizmet ulaştırmak sadece ekonomik değil; aynı zamanda ahlaki bir zorunluluktur. Bu amaçlarla etkili kariyer psikolojik danışmanlığı politikaları ve dolayısıyla kariyer psikolojik danışmanlığı hizmetleri umut verici fırsatlar sağlamaktadır. Bölgesel ve küresel olarak tutarlı yönetmeliklerin olmaması, etkili görgül araştırmalara dayalı veri tabanlı kariyer hizmetlerinin geliştirilmesi ve ilgili kişilere ulaştırılması konusunda zorluk yaratmaktadır.

Bu bölümde öncelikli olarak dünyanın çeşitli yerlerinden, görgül araştırmalara dayalı veri tabanlı, gelecek vadeden kariyer hizmetleri politikaları ve uygulamalarını gözden geçirilmiştir. Ardından uluslararası kariyer gelişimi ve ilgili alanyazına dayalı olarak kariyerle ilgili girişimler, programlar ve hizmetlerden sözedilmiştir. Bu programlar gözden geçirilip tanıtılırken, görgül sonuçlarına ilişkin kanıtların varlığına dayalı olarak değerlendirilmiştir. Program değerlendirme böylesi görgül araştırmalara dayalı bir tabanı geliştirmenin son derece önemli bir öğesidir. Bu bölümde görgül sonuçlara dayalı bilgi temeli geliştirmek için bir araç olarak programların ve öğelerinin değerlendirilmesine genel bir bakış açısı sağlanmıştır. Etkin strateji ve hizmetleri tanımlamak, etkili kariyer gelişimi için en iyi uygulama ve modelleri oluşturmak için bir ön gerekliliktir. Son olarak bölümde etkin kariyer odaklı uygulama, araştırma ve politikalar hakkında çıkarım ve önerilerde sunulmuştur.

Within a historical context of the past several decades, policy and practice experts globally have struggled with finding ways to identify salient measures of success in career and economic development spanning various purposes. Among these purposes are companion goals of building stronger domestic and global labor economies, along with establishing inclusive practices relative to gender, race, disability status, among other demographic characteristics. Concurrent challenges, however, stem from a lack of cohesion across countries, indeed, within countries themselves, on how to achieve these tandem goals. Moreover, despite our best expertise, policy and practice both domestically and globally have been disconnected in ways that have prevented one another from providing reciprocal information and enhancement.

from such collective expertise while maintaining its national values. As described earlier in this paper, recent such initiatives have already emerged and developed. As for all countries' career services, effective program evaluation, taken together with effective collaboration between all stakeholders (i.e., career practitioners, agency administrators, researchers, and policy makers) provide the tools and infrastructure to support the world's economy.

References

Akkök, F., & Watts, A. G. (2003, March). *Public policies and career development: A framework for the design of career information, guidance and counseling services in developing and transition countries. Country Report on Turkey.* Washington, DC: World Bank.

Akkök, F. (2006). *Career guidance in the MEDA region: Country report on Turkey*. Turin: ETF.

Ali, S. R., McWhirter, E. H., & Chronister, K. M. (2005). Self-efficacy and vocational outcome expectations for adolescents of lower socioeconomic status: A pilot study. *Journal of Career Assessment*, *13*(1), 40-58.

American School Counselor Association. (n.d.). *Careers/roles*. Retrieved from http://www.schoolcounselor.org/school-counselors-members/careers-roles

American School Counselor Association. (n.d. a). *ASCA and reach higher.* Retrieved from http://www.schoolcounselor.org/school-counselors-members/legislative-affairs/asca-and-reach-higher

Blustein, D. L., McWhirter, E. H., & Perry, J. C. (2005). An emancipatory communitarian approach to vocational development theory, research, and practice. *The Counseling Psychologist*, *33*(2), 141-179.

Bratucu, G., Madar, A., Neacsu, N. A., Boscor, D., & Baltescu, C. A. (2014). High school vocational counseling role in leveraging students' professional inclinations. *Amfiteatru Economic, 16(*37), 1014.

Broadbent, R., Cacciattolo, M., & Papadopoulos, T. (2012). Good practice in secondary school careers programs. *Education + Training, 54*(2/3), 126-141. doi:10.1108/00400911211210242

California Department of Education. (n.d.). *Research on school counseling effectiveness.* Retrieved from http://www.cde.ca.gov/ls/cg/rh/counseffective.asp

CESCaL: The Center for Excellence in School Counseling and Leadership. (n.d.). *White House post convening report*. Retrieved from http://cescal.org/special-projects/white-house-convening/index.cfm

Cobb, B., & Alwell, M. (2009). Transition planning/coordinating interventions for youth with disabilities: A systematic review. *Career Development for Exceptional Individuals*, *32*(2), 70-81. doi:10.1177/0885728809336655

Communique. (2015). *7th International Symposium on Career Development and Public Policy: Building the Talent Pipeline and Providing Youth with Hope for the Future*, Des Moines, Iowa. Retrieved from http://www.is2015.org/wpcontent/uploads/2015/06/Communique-FINAL.pdf

Cummings, R., Maddux, C. D., & Casey, J. (2000). Individualized transition planning for students with learning disabilities. *The Career Development Quarterly*, *49*(1), 60-72.

Çınar, H., Döngel, N., & Söğütlü, C. (2009). A case study of technical and vocational education in Turkey. *Procedia - Social and Behavioral Sciences, 1*(1), 160-167. doi:10.1016/j.sbspro.2009.01.030

Diemer, M. A., & Blustein, D. L. (2007). Vocational hope and vocational identity: Urban adolescents' career development. *Journal of Career Assessment, 15*(1), 98-118.

European Training Foundation. (2006). *Comparative analyses: Career guidance in the Mediterranean region.* Turin: ETF.

Dimmitt, C. (2009). Why evaluation matters: Determining effective school counseling practices. *Professional School Counseling, 12*(6), 395-399.

European Training Foundation. (2015). *Torino process 2014: South Eastern Europe and Turkey.* Turin: ETF.

Goodman, J. (2012). Introduction. In J. Trusty (Ed.), *The 2010 NCDA- IAEVG-SVP International Symposium: Building International Perspectives on Career Development* (pp. vii-ix).

Guide me. (2010). *Synthesis report on the quality situation in guidance in group settings in selected European countries.* Retrieved from http://www.guideme.at/english/synthesis.asp?lang=1

Hines, P. L., Lemons, R., & Crews, K. (2011). *Poised to lead: How school counselors can drive college and career readiness.* Retrieved from http://edtrust.org/resource/poised-to-lead/

Hughes, K., & Karp, M. (2004). *School-based career development: A synthesis of the literature.* New York: Institute on Education and the Economy, Teachers College.

Korkut, F. (2007). Counselor's thoughts and practices related to career guidance and counseling. *Hacettepe Üniversity Journal of Education, 32*, 187-197.

Lapour, A. S., & Heppner, M. J. (2009). Social class privilege and adolescent women's perceived career options. *Journal of Counseling Psychology*, *56*(4), 477.

Liseler mesleğiyle yarışıyor, (2012). In *IAB Turkiye*. Retrieved from http://www.iabturkiye.org/basari_oykuleri/liseler-meslegiyle-yarisiyor

Mau, W. C., & Bikos, L. H. (2000). Educational and vocational aspirations of minority and female students: A longitudinal study. *Journal of Counseling & Development*, *78*(2), 186-194.

Meijers, F., Kuijpers, M., & Gundy, C. (2013). The relationship between career competencies, career identity, motivation and quality of choice. *International Journal for Educational and Vocational Guidance, 13*(1), 47-66. doi:10.1007/s10775-012-9237-4

McWhirter, E. H. (1997). Perceived barriers to education and career: Ethnic and gender differences. *Journal of Vocational Behavior, 50*(1), 124-140.

Nassar-McMillan, S., & Conley, A. H. (2011). Program evaluation toolbox: Effective evaluation principles and considerations in career practice. *International Journal for Educational and Vocational Guidance*, *11*(13), 211-220.

Nassar-McMillan, S. C., Taylor, J.V., & Conley, A. H. (in press). *Promising career and workforce development practices in middle and high school settings.* Routledge/Taylor & Francis.

Nassar-McMillan, S. C., & Vuorinen, R. (2012). Public policy and career development: An international symposium Discussion. In J. Trusty (Ed.), *The 2010 NCDA-IAEVG-SVP International Symposium: Building International Perspectives on Career Development* (pp. 1-11).

New ETF support to continuing professional development of VET teachers. (2015). In *ETF Europa*. Retrieved from http://www.etf.europa.eu/web.nsf/pages/New_ETF_support_to_ continuing_profession al_development_of_VET_teachers_EN

NCSCPS: National Consortium for School Counseling and Postsecondary Success. (n.d.). Retrieved from http://www.ncscps.org/

NOSCA: National Office for School Counselor Advocacy. (n.d.). *Eight components of college and career readiness counseling.* Retrieved from http://nosca.collegeboard.org/eightcomponents

O'Reilly, V. (2011). The role of school websites in career development practice. *International Journal for Educational and Vocational Guidance, 11*(3), 175-185. doi:10.1007/s10775-011-9207-2

Owen, D. W., Korkut-Owen, F., & Kurter, M. F. (2011). Career development in Turkey: An evolving profession. *Career Planning and Adult Development Journal, 27* (1), 39-52.

Patton, W. (2005). Coming of age? Overview of career guidance policy and practice in Australia. *International journal of Educational and Vocational Guidance*, *5*(2), 217-285.

Plant, P. (2011). Quality assurance and evidence in career guidance in Europe: counting what is measured or measuring what counts? *International Journal for Educational and Vocational Guidance, 11,* 1-14.

Sultana, R. G., & Watts, A. G. (2008). Career guidance in the Middle East and North Africa. *International Journal for Educational and Vocational Guidance, 8*(1), 19-34. doi:10.1007/s10775-007-9133-5

Test, D. W., Mazzotti, V. L., Mustian, A. L., Fowler, C. H., Kortering, L., & Kohler, P. (2009). Evidencebased secondary transition predictors for improving postschool outcomes for students with disabilities. *Career Development for Exceptional Individuals*, *32*(3), 160- 181. doi:10.1177/0885728809346960

Tripney, J. S., & Hombrados, J. G. (2013). Technical and vocational education and training (TVET) for young people in low- and middle-income countries: A systematic review and meta-analysis. *Empirical Research in Vocational Education & Training, 5*(3), 1-14. doi: 10.1186/1877-6345-5-3

Watts, A. G. (2005). Career guidance policy: An international review. *The Career Development Quarterly, 54*(1), 66.

Watts, A.G. & Fretwell, D. H. (2004). *Public policies for career development: Case studies and emerging issues for designing career information and guidance systems in developing and transition economies.* Washington, DC: World Bank

Vocational education: A crucial matter for the nation. (2012). In *Koc Holding*. Retrieved from http://www.koc.com.tr/en-us/activity-fields/projects/vocational-education-a-crucial-matter-for-the-nation

Yeşilyaprak, B. (2012). The paradigm shift of vocational guidance and career counseling and its implications for Turkey: An evaluation from past to future. *Kuram ve Uygulamada Egitim Bilimleri, 12*(1), 111.

BÖLÜM 4

Soru Sorma Becerisinin Öğretimi İçin Görsel Bir Materyal Oluşturma

Aynur EREN GÜMÜŞ

Summary

Composing Visual Material to Teach Questioning Skill

Among the many skills to be mastered by counseling students during training one of the most important is that of questioning. The appropriate use of questioning has been seen as an essential verbal skill that enhances and facilitates the entire counseling process. The process of questioning is one that many beginning counseling students struggle with during their early rolel playing and practicum experiences. The purpose of this chapter is to review this essential counseling activity and examine ways of promoting its mastery by counseling students. The goal is to help beginning counseling students avoid common mistakes associated with questioning such as asking inappropriate questions, excessive questioning, and unnecessary successive questioning. In this chapter, based upon the literature and teaching rules (as a content-based instruction approach) preparing visual teaching materials to accompany proper strategies is emphasized in order to minimize the problems of acquiring skills in questioning.. This chapter presents a discussion of the importance of appropriate questioning and also discusses the consequences of inappropriate questioning in the counseling process. Following this, the rules to be considered in acquiring this skill and the reasons of inappropriate questioning among the counseling students are discussed under relevant titles.

At the end of the chapter, there are tables presented which present an organized scheme for understanding the process of questioning in terms variables that define the utility and efficacy of this important skill. Contained within these tables is a structure that permits a clearer analysis of the process of questioning. This structure provides an understanding of just how powerful this technique can be if used appropriately and skillfully as well as just how destructive and damaging the technique can be if used poorly. Recommendations are made as to how this material may be used in training programs and in specific classes, both pre-practicum and post-practicum.

Psikolojik danışma ilişkisi günlük iletişim ya da etkileşimlerden farklı, kendine özgü bir deneyim içerir. Psikolojik danışmanlar bu süreci nasıl yürüteceklerini ancak eğitimleri sırasında öğrenebilirler. Özellikle terapötik iletişim becerilerinin kazanılmasının psikolojik danışma öğrencileri için kritik değerde olduğu, genel bir kabul haline gelmiştir (Adams, Vasquez ve Prengler, 2015). Psikolojik danışma becerileri eğitimi, psikolojik danışman eğitiminin tamamlayıcı en önemli parçası olarak, bireysel süpervizyon ve uygulamalar öncesindeki yardım becerileri eğitimini ifade etmektedir (Hill ve Lent, 2006). Alanyazına bakıldığında Carkhuff'un, Ivey'nin ve Kagan'ın çalışma arkadaşlarıyla ortaya koydukları psikolojik danışma becerileri eğitim modelleri aşamalı, sistematik ve yaşantısal eğitimi içermektedirler. Temel nitelikteki bu modeller psikolojik danışma sürecinin her bir aşamasının

uygulama önerileri içeren yayınlar, görsel, hatta aynı zamanda işitsel yeni ders materyallerinin geliştirilmesi süpervizör yeterliklerinin arttırılması bakımından da kritik bir değere sahiptir.

Kaynakça

Adams, S.A., Vasquez, A. ve Prengler, M. (2015). A counseling formula: Introducing beginning counseling students to basic skills. *The Professional Counselor, 5*(1), 114-123.

Aladağ, M. (2013). Rehberlik ve psikolojik danışmanlık lisans programlarında psikolojik danışma uygulaması öncesinde psikolojik danışma becerileri eğitimi: Betimsel bir inceleme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, *13*(1), 55-79.

Aladağ, M., Yaka, B. ve Koç, İ. (2014). Psikolojik danışma becerileri eğitimine ilişkin psikolojik danışman adaylarının görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 14*(3), 859-886.

Anderson, J.R. (1995). *Cognitive psychology and its implications.* New York: W.H. Freeman.

Baird, B.N. (2014). *The internship practicumand field placement handbook. A guide for the helping professions* (7th Ed.). London and NY: Routledge.

Borders, L.D. (2001). Counseling supervision. A delibrate educational process. D.C. Locke, J.E. Myers ve E.L. Herr (Eds.). *The handbook of counseling*. (pp. 417-451). Thousand Oaks, CA: Sage.

Borders, L.D. (2009). A primer on counseling supervision. (F. Korkut-Owen, R. Özyürek ve D.W. Owen). (Eds.). *Gelişen psikolojik danışma ve rehberlik, Cilt -II.* (ss. 35-49) Ankara: Nobel.

Cain, D.J. (2014). *Birey odaklı psikoterapiler*. (Çev. N. Hamilton). İstanbul: Okuyan Us.

Capuzzi, D. ve Gross, D.R. (1999). *Counseling and psychotherapy. Theories and intervention*. (2th Ed.). New Jersey: Prentice-Hall.

Cenerelli, A. (2013). Working alliance with adolescents who receive mandated school-based counseling services. *All Legacy Dissertations and Capstone Projects.* Paper 55. http://academicworks.cuny.edu/gc_etds_legacy/55.

Cormier, S ve Hackney, H. (2013). *Psikolojik danışma. Stratejiler ve müdahaleler*. (Çev. Ed.: S. Doğan ve B. Yaka). Ankara: Pegem Akademi.

Duff, C.T. ve Bedi, R.P. (2010). Counsellor behaviours that predict therapeutic alliance: From the client's perspective. *Counselling Psychology Qarterly, 23*(1), 91-110.

Eisenberg S. ve Delaney, D.J. (1993). *Psikolojik danışma süreci.* (Çev. N. Ören ve M. Takkaç). Ankara: M.E.B.

Egan, G. (1997). *Psikolojik danışmaya giriş. Kişilerarası ilişkiler kurmada ve kişisel yardım hizmetini vermede sistematik bir model.* (Çev. F.Akkoyun, V. Duyan, , B. Eylen ve F. Korkut). Ankara: Form Ofset.

Egan, G. (2007). *The skilled hepler. A problem- management and opportunity development approach to helping.* (8. Edition). Belmont, CA: Thomson Brooks/Cole.

Egan, G. (2011). *Psikolojik danışma becerileri*. (Çev. Ö.Yüksel). İstanbul: Kaknüs.

Elliot, R., Barker, C.B., Caskey, N. ve Pistrang, N. (1982). Differantial helpfulness of counselor verbal response modes. *Journal of Counseling Pschology, 29*(4), 354-361.

Elliot, R., Hill, C.E., Stiles, W.B., Friedlander, M.L., Mahrer, A.R. ve Margison, F.R. (1987). Primary therapist response modes: Comparison of six rating systems. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 55*(2), 218-223.

Eren-Gümüş, A. (2012). Psikolojik danışman adaylarının uygun olmayan soru sorma gerekçeleri: Betimsel bir inceleme. Yayınlanmamış Araştırma Raporu. Yazar.

Eren-Gümüş, A., Çöl, B. ve Güzel, A. (2010). Psikolojik danışman adaylarının ilk psikolojik danışma oturumlarındaki temel hatalarından biri: Soru sorma. *III. Uygulamalı Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi Bildiri Özetleri. ss. 70.*

Erişti, B. ve Küçük, M. (2006). Kuralların öğretimi. (Ed. A. Şimşek). *İçerik türlerine dayalı öğretim,* (ss. 71-100). Ankara: Nobel.

Gagne, R.M. (1985). *The conditions of learning.* New York: Holt Rinehart, & Winston.

Geldard, K. ve Geldard, D. (2013). *Ergenler ve gençlerle psikolojik danışma. Proaktif yaklaşım*. (Çev. Ed. M. Pişkin). Ankara: Nobel.

Gladding, S.T. (2013). *Psikolojik danışma. Kapsamlı bir meslek*. (Çev. Ed.: N. Voltan-Acar). Ankara: Nobel.

Goodman, J. (2001). Basic counseling skills. D.C., Locke, J.E. Myers ve E.L. Herr. (Eds.). *The handbook of counseling.* (pp. 237-256). Thousand Oaks, CA: Sage.

Gormally, J., Hill, C.E., Gulanick, N. ve McGovern, T. (1975). The persistence of communication skills for undergraduate and graduate trainees. *Journal of Clinical Psychology, 31*, 369-372.

Gürüz, D. ve Temel-Eğinli, A. (2013). *İletişim becerileri. Anlamak, anlatmak, anlaşmak.* (2. Baskı). Ankara: Nobel.

Hackney, H. ve Cormier, S. (2008). *Psikolojik danışma ilke ve teknikleri. Psikolojik yardım süreci el kitabı.* (Çev. T. Ergene ve S. Aydemir-Sevim). Ankara: Mentis.

Hartley, D.E.ve Strupp, H.H. (1983). The therapeutic alliance: Its relationship to outcome in brief psychotherapy. J. Masling (Ed.) *In Empirical studies in analytic theories* (pp. 1-37). Hillside, NJ: Lawrence Erlbaum.

Horvath, A. O., ve Greenberg, L. S. (1986). Development of the Working Alliance Inventory. L. S. Greenberg ve W. M. Pinsoff (Eds.), *In The psychotherapeutic process: A research handbook* (pp. 529-556). New York: Guilford.

Highlen, P.S. ve Baccus, G.K. (1977). Effect of reflection of feeling and probe on client self-referenced affect. *Journal of Clinical Psychology, 24*(5), 240-443.

Hill, C. E. (2004). *Helping skills: Facilitating exploration, insight, and action* (2nd Ed.). Washington, DC: American Psychological Association.

Hill, C.E., Charles, D. ve Reed, K.G. (1981). A Longitudinal analysis of changes in counseling skills during doctoral training in counseling psychology. *Journal of Counseling Psychology, 28*(5), 428-436.

Hill, C.E. ve Corbet, M.M. (1993). A perspective on the history of process and outcome research in counseling psychology. *Journal of Counseling Psychology, 40*(1), 3-24.

Hill, C.E. ve Gormally, J. (1977). Effects of reflection, restatement, probe and nonverbal behaviors on client affect. *Journal of Clinical Psychology, 24*(2), 92-97.

Hill, C.E., Helmes, J.E., Tichenor, V., Spiegel, S.B., O'Grady, K.E. ve Perry, E.S. (1988). Effects of thrapist response modes in brief psychotherapy. *Journal of Counseling Psychology, 35*(3), 222-233.

Hill, C.E., Helms, J.E., Spiegel, S.B. ve Tichenor, V. (1988). Development of a system for categorizing client reactions to therapist ınterventions. *Journal of Counseling Psychology 35*(1), 27-36.

Hill, C.E. ve Lent, R.W. (2006). A narrative and meta-analytic review of helping skills training: Time to revive a dormant area of inquiry. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training, 43*(2), 154–172.

Hill, C. E. ve O'Brien, K. M. (1999). *Helping skills: Facilitating exploration, insight, and action.* Washington, DC: American Psychological Association.

Hill, C.E., Sullivan, C.S., Knox, S. ve Schlosser, L.Z. (2007). Becoming psychotherapists: Experiences of novice trainees in a beginning graduate class. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training, 44*(4), 434-439.

Ivey, A. E., ve Ivey, M. B. (2003). *Intentional interviewing and counseling: Facilitating client development in a multicultural society* (5th Ed.). Pacific Grove: Brooks/Cole.

Ivey, A.E., Ivey, M.B., Myers, J.E. ve Sweeney, T.J., (2013). *Gelişimsel psikolojik danışma ve terapi: Yaşam boyu iyilik halini arttırmak.* (Çev. Ed.: F. Korkut Owen). Ankara: Türk PDR-DER.

Ivey, A.E., Ivey, M. ve Simek-Downing, L. (1987). *Counseling and psychotherapy: Integrating skills, theory, and practice.* N.J.: Prentice-Hall.

Jacobs, E. ve Schimmel, C. (2013). *Etki terapisi.* (Çev. :Ç.D. Çelebi, E.İ. Gazioğlu, F.E. Molu ve arkadaşları) İstanbul: Pinhan.

Kivlighan, D. M. Jr. (1989). Changes in counselor intentions and response modes and in client reactions and session evaluation after training. *Journal of Counseling Psychology, 36*(4), 471-476.

Kottler, J. (1991). *The compleat therapist.* San Francisco: Jossey-Bass.

Kuzgun, Y. (2011). *Rehberlik ve psikolojik danışma.* (11. Basım). Ankara: Nobel.

Küçüker, G. F. ve Erişti, B. (2012). İçerik türüne dayalı öğretim yaklaşımının kural öğretimi üzerindeki etkililiği. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi, 2*(2), 63-74.

Nelson-Jones, R. (2012). *Practical counselling and helping skills.* (5. Edition). London: Sage.

Nelson-Jones, R. (2013). *Temel psikolojik danışma becerileri. Yardımcının el kitabı.* (Çev.: G. Sart.). Ankara: Nobel.

Mahrer, A. R. (1988). Research and clinical application of "good moments" in psychotherapy. *Journal of Integrative and Eclectic Psychotherapy, 7*, 81-93.

Martin D. J., Garske J. P. ve Davis, M. K. (2000). Relation of the therapeutic alliance with outcome and other variables: A meta-analytic review. *Journal of Consulting Clinical Psychology. 68,* 438–450.

Mayer, R.E. (1984). Aids to prose comprehension. *Educational Psychologist, 19*(1), 30-42.

McAuliffe, G. ve Eriksen, K. (2002). *Teaching strategies for constructivist and developmental counselor education.* Westport, CT: Bergin ve Garvey.

Mearns, D. ve Cooper, M. (2005). *Working at relational depth in counseling and psychotherapy.* London: Sage.

Meier, S.T. ve Davis, R.D. (2006). *Psikolojik danışma: Temel öğeler.* (Çev. D.Y. Bektaş., E. Özeke Kocabaş, S. Denizli ve S. Doğan). Ankara: PegemA.

Merrill, M.D. (1994). *Instructional design theory.* NJ: Educational Technology Publications.

Milne, A. (2010). *Psikolojik danışmanlığı anlamak.* (Çev.: F. Gülfidan). İstanbul: Optimist.

Multon, K.D., Ellis-Kalton, C.A., Heppner, M.J. ve Gysberg, N.C. (2003). The relationship between counselor verbal response modes and the working alliance in carreer counseling. *The CareerDevelopment Quarterly, 51*, 259-273.

Murphy, B. C. ve Dillon, C. *(*2003*). Interviewing in action: Relationship, process, and change,* (2nd ed). Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.

Okun, B. (2002). *Effective helping. Interviewing and counseling techniques.* Pasific Grove, CA: Brooks/Cole.

Okun, B. ve Katrowitz, R.E. (2008). *Effective helping. Interviewing and counseling techniques.* Belmont, CA: Thomson Brooks/Cole.

Özyürek, R. (2009). Okullarda psikolojik danışma ve rehberlik uygulamaları ve öğrencilere sağlanan süpervizyon olanakları: Ulusal bir tarama çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4*(32), 54-63.

Özyürek, R. (2010). School counseling practices in Turkish universities: Recommendations for counselor educators. *Eğitim Araştırmaları-Eurasian Journal of Educational Research, 39,* 175-190.

Rogers, C.R. (2011). *Kişi olmaya dair.* (Çev. S. Budak). İstanbul: Okuyan Us.

Patterson, C.H. (1985). *The therapeutic relationship.* Monterey CA: Brooks/Cole.

Patterson, L.E. ve Eisenberg, S. (1983). *The counseling process.* (3rd. Ed). Boston: Houghton Mifflin.

Sharpley, C.F., Munro, D.M. ve Elly, M.J. (2005). Silence and rapport during initial interviews. *Counselling Psychology Qarterly, 18*(2), 149-159.

Sharpley, C.F., Fairnie, E., Tabary-Colins, E., Bates, R. ve Lee, R. (2000). The use of counsellor verbal response modes and client-perceived rapport. *Counselling Psychology Qarterly, 13*(1), 99-116.

Spooner, S.E. ve Stone, S.C. (1977). Maintenance of specific counselingskills over time. *Journal of Counseling Psychology, 24*, 66-71.

Stefano, J., Bernardelli, A., Stalikas, A. ve Iwakabe, S. (2001). The relationship of therapist verbal response mode and client good moments in short term dynamic psychotherapy. *Canadian Journal of Counselling, 35*(4), 260-276.

Şimşek, A. (2006). Bilişsel stratejilerin öğretimi. Ed. A. Şimşek. *İçerik türlerine dayalı öğretim (ss.181-1208).* Ankara: Nobel.

Tan, H. (1992). *Psikolojik yardım ilişkileri*. Ankara: M.E.B.

Uslu, M. ve Arı, R. (2005). Psikolojik danışmanların danışma beceri düzeylerinin incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 14,* 509-520.

Voltan-Acar, N. (2015). *Yeniden terapötik iletişim.* (11. Basım). Ankara: Nobel.

Voltan-Acar, N. (2013). *İnsan ilişkileri ve iletişim*. (5. Baskı). Ankara: Nobel.

Welfel, E.R. ve Patterson, L.E. (2005). *The counseling process: A multitheoretical integrative approach* (6th Ed.). Belmont CA: Thomson Brooks/Cole.

BÖLÜM 5

A National Comprehensive School Counseling Program: A Rationale and Theoretical Analysis of Its Importance for Turkey

Hande ŞENSOY BRIDDICK and William CHRISTOPHER BRIDDICK

Özet

Bir Ulusal Kapsamlı Okul Psikolojik Danışmanlığı Programı: Türkiye İçin Bir Rasyonel ve Kuramsal Analizi

Bu bölümde, veriye dayalı ve kapsamlı ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik (PDR) programı modelinin Türkiye'de nasıl geliştirilip, uygulanabileceği üzerinde durulmuştur. Böyle bir program, okul psikolojik danışmanlığı alanının okullardaki yerini ve önemini daha iyi tanımlaması yanında, psikolojik danışmanların, önemli veriler yoluyla belirleyecekleri öğrencilerin rehberlik ihtiyaçları doğrultusunda, hizmetlerini organize ederek daha etkili olmalarını sağlayacaktır. Birçok psikolojik danışman eğitimcisi, ulusal bir PDR programının gerekliliği üzerinde durmaktadır (Borders ve Drury, 1992; Doğan, 2000a). Gelişimsel ve önleyici programların geliştirmesi yönünde önemli çalışmalar Türkiye'de 2000 yıllarında yapılmaya başlamış (Erkan, 2014, Erkan ve ark., 2006) ve bu nitelikteki programları da içeren PDR programları üzerine pilot araştırmalar yayınlanmıştır (Nazlı, 2014; Özyürek, Sanal, Çelikkıran, Dincel ve Gölcük, 2013). Geliştirilecek ulusal modelin en önemli katkılarından biri okul psikolojik danışmanlarını, bilimsel esasa dayanan bir programın uzman yöneticisi durumuna getirmesidir (Gysbers ve Baker, 2014). Okul psikolojik danışmanlığının Türkiye'deki durumu ve ihtiyaçları Amerikan Okul Psikolojik Danışmanlığı Derneği (ASCA) Ulusal Modeli çerçevesi içinde tartışılmıştır.

In the last 20 years much has changed in the field of school counseling in the United States. These changes happened in response to the arrival of the 21st century with its emerging social issues, need for creative individuals with a strong work ethic in various workplaces, or serious issues within schools such as the achievement gap between different groups of students (Erford, 2015a). To address these issues and challenges, the national organization for school counselors in the United States, American School Counselor Association, took on difficult task of organizing the field and efforts of school counselors. ASCA created the National Model (ASCA, 2003), which essentially was a program that ultimately responded to these challenges. The National Model, of course, did not resolve all of the difficulties or challenges but it created a framework within which problems could be identified and solutions generated. A closer look at the ASCA National Model and the potential for creation of a similar model in Turkey will be discussed in this chapter.

2014; Özyürek, et al., 2013). Published results of these studies are quite encouraging, indicating considerable satisfaction from school personnel as well as parents. The next step for Turkey could be a collaborative initiative introduced through leadership provided by the Turkish Counseling and Guidance Association (Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği). A model similar to the ASCA's national model could be developed for the benefit of the practice of school counseling in Turkey. Such a model could provide a much needed standardized, organized approach to our services with the flexibility to meet additional needs within our schools both urgent and emerging. Particularly for Turkish readers who follow the field closely, an important consideration could be just how realistic it is to apply ASCA-like model in Turkey given some of the significant political and social challenges discussed in this chapter and elsewhere. Application of the model may indeed present some serious challenges but development of a national model seems to be an important next step. In addition to possible benefits explored in this chapter, such a model could be used as a valuable resource in our counselor training programs in preparing a new generation of school counselors.

References

American School Counselor Association (2012). *ASCA School Counselor Competencies*. Retrieved from www.schoolcounselor.org

American School Counselor Association (2004). *ASCA National Standards for Students.* Alexandria, VA: Author.

American School Counseling Association (2003). *ASCA National Model: A Framework for School Counseling Programs.* Alexandria, VA: Author.

Bardhoski, G., & Duncan, K. (2013). *South Dakota Comprehensive School Counseling Program Model.* Retrieved on September 10, 2015, from http://doe.sd.gov/documents/CounslMdl.pdf

Borders, D. L., & Drury, S. M. (1992). Comprehensive School Counseling Programs: A review for policy makers and practitioners. *Journal of Counseling & Development, 70,* 487-498.

Bosworth, K., & Walz, G. (2005). *Promoting student resiliency*. Alexandria, VA: American Counseling Association Foundation.

Bowers, J., & Hatch, T. (2003). *The ASCA National Model: Framework for school counseling programs.* Alexandria, VA: American School Counselor Association.

Bratton, S. C., Ray, D., Rhine, T., & Jones, L. (2005). The efficacy of play therapy with children: A meta-analytic review of treatment outcomes. *Professional Psychology: Research and Practice: 36,* 376-390.

Brown, D. (1989). The perils, pitfalls, and promises of school counseling program reform. *The School Counselor, 37,* 47-53.

Bryan, J., Moore-Thomas, C., Day-Vines, N., & Holcomb-McCoy, C. (2011). School counselor as social capital: The effects of high school college counseling on college application rates. *Journal of Counseling & Development, 89,* 190-199.

Campbell, C. A., & Dahir, C. A. (1997). *Sharing the vision: The national standards for school counseling programs.* Alexandra, VA: American School Counselor Association Press.

Cavkaytar, A., & Diker, I. H (2005). *Özel eğitime giriş.*Ankara: Kök Yayıncılık.

Coşkun, Y, D. (2010). School counselors' views about the individualized educational program practices. *Procedia Social and Behavioral Sciences, 9,* 1629-1633.

Dahir, C. A., Burnham, J. J., & Stone, C. (2009). Listen to the voices: School counselors and comprehensive school counseling programs. *Professional School Counseling, 12,* 182-192.

Dinkmeyer, D., McKay, G. D., and Dinkmeyer, D. (1979). *Systematic training for effective parenting* (STEP). New York: Random House.

Doğan, S. (2000a). Okul rehberliği ve danışmanlığı alanında çağdaş bir yaklaşım: Kapsamlı Rehberlik Modeli. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 13,* 56-61.

Doğan, S. (2000b). The historical development of counselling in Turkey. *International Journal of the Advancement of Counselling, 22,* 57-67.

Doğan, S. (1998a). The historical development of counseling in Turkey. *International Journal for the Advancement of Counselling. 22,* 57-67.

Doğan, S. (1998b). Counseling in Turkey: Current status and future challenges. *Education Policy Analysis Archives, 6* (12), 1-12. Retrieved June 25, 2015, from http://epaa.asu.edu/epaa/v6n12.html

Erford, B. T. (2015a). Becoming a professional school counselor: Current perspectives, historical roots, and future challenges. In B. T. Erford (Ed.). *Transforming The School Counseling Profession* (4th ed., pp.128-131). Upper Saddle River, New Jersey: Pearson Education.

Erford, B. T. (2015b). The ASCA national model: Developing a comprehensive, developmental school counseling program. In B. T. Erford (Ed.). *Transforming The School Counseling Profession* (4th ed., pp.29-44). Upper Saddle River, New Jersey: Pearson Education.

Erford, B. T. (2015c). Accountability: Assessing needs, determining outcomes, and evaluating programs. In B. T. Erford (Ed.). *Transforming The School Counseling Profession* (4th ed., pp.92-131). Upper Saddle River, New Jersey: Pearson Education, Inc.

Ergüner-Tekinalp, B., Leuwerke, W., & Terzi, S. (n.d). *Emergence of school counseling models: View from the United States and Turkey.* Retrieved on July 15, 2015 from http://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ886147.pdf

Erikson, E. H. (1950). *Childhood and society*. New York: Norton

Erkan, S. (2014). *Okul danışmanlığı ve rehberlik programlarının hazırlanması.* Ankara, Pegem Akademi

Erkan, S., Güven, M., Kılıç, S., Altay, F., Çetin, H., Gülebağlan, C., Sırıklı, A., Gülsaran, D., Bükel, S., Ersayar, R., Güler, S. ve Toraman, Ç. (2006). *Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumları Sınıf Rehberlik Programı Formatörlük Kursu Hizmetiçi Eğitim Ders Notu. [Special Education and Guidance and Counselling Department In-service Training Manual for School Counselors].* Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara.

Gysbers, N. C., & Baker, S. (2014). From position to program. *ASCA School Counselor, 52,* 22-27.

Gysbers, N.C. & Henderson, P. (2012). *Developing and managing your school guidance program* (5th ed.). Alexdria, VA: American Association for Counseling and Development.

Gysbers, N. C., & Henderson, P. (1988). *Developing and managing your school guidance program.* Alexdria, VA: American Association for Counseling and Development.

Hatunoğlu, A., & Hatunoğlu, Y. (2006) Okullarda verilen rehberlik hizmetlerinin problem alanları. [Problem areas of counseling services in Turkey]. *Kastamonu Eğitim* Dergisi, 14 333-338.

Hoard, D., & Shepard, K. N. (2005). Parent education as parent-centered prevention: A review of school-related outcomes. *School Psychology Quarterly, 20,* 434-454.

House, R. M., & Hayes, R. L. (2002). School counselors: Becoming key players in school reform. *Professional School Counselor 5,* 249-256.

Jaques, C., & Brorsen, B. W. (2002) Do expenditures for student support services lead to demonstrated gains in student achievement? *Applied Economics Letters*, 9, 997-1002.

Kahn, B. B. (2000). A model of solution-focused consultation for school counselors. *Professional School Counseling, 3,* 248-254.

Kepçeoğlu, M. (1986). Some negative barriers to effective school counseling and guidance in Turkish Schools. *Psychological Reports,* 59, 517-518.

Korkut Owen, F. (n.d). Counseling in Turkey. Retrieved from https://c.ymcdn.com/sites/www.csi-net.org/resource/resmgr/Research,_Essay,_Papers,_Articles/Counseling_in_Turkey.pdf

Korkut-Owen, F. & Yerin Güneri, O. (2013). Counseling in Turkey. In T.H. Hohenshil, N.E. Amundson, & S.E. Niles (Eds). *Counseling around the World: An international handbook*, (pp.293-302), Alexandria, VA: American Counseling Association.

Korkut Owen, F., & Owen, D. W. (2008). School counselor's role and functions: School administrators' and counselors' opinions. *Ankara University, Journal of Faculty of Educational Sciences, 41,* pp 107-221.

Lee, C. C. (2001). Culturally responsive school counselors and programs: Addressing the needs of all students. *Professional School Counseling, 4,* 257-262.

Littrell, J. M., Malia, J. A., & Vanderwood, M. (1995). Single session brief counseling in a high school. *Journal of Counseling and Development, 73,* 451-458.

Martin, P. J. (2015). Transformational thinking in today's schools. In B. T. Erford (Ed.). *Transforming the School Counseling Profession (pp.* 45-65). Upper Saddle River, New Jersey: Pearson Education, Inc.

Maslow, A. H. (1968). *Toward a Psychology of Being*. New York: D. Van Nostrand Company.

Masten, A. (2000). Children who overcome adversity to succeed in life. *Just in Time Research: Resilient Communities* (pp. 33-41). Minneapolis, MN: University of Minnesota. Retrieved June 26, 2015 from http://www. extension. umn. edu/distribution/familydevelopment/components/7565_06. htm

Milli Eğitim Bakanlığı (2009). Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği. Tebliğler Gazete, No: 2619

Milli Eğitim Bakanlığı. (2014). Ortaokul Rehberlik ve Kariyer Planlama Dersi. Retrieved on September 5, 2015 from http://ttkb.meb.gov.tr/dosyalar/programlar/ilkogretim/ortaokul_rehberlik_programi.pdf

Murphy, J. J. (2008). *Solution Focused Counseling in schools* (2nd ed.). Alexandria, VA: American Counseling Association.

Nazlı, S. (2014). Polis Akademisi kapsamlı gelişimsel rehberlik programinin orta vadeli değerlendirilmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 2014, 5, 103-116.*

Nazlı, S. (2003). *Öğretmenlerin Kapsamlı Gelişimsel Rehberlik ve Psikolojik Danışma Programlarını Değerlendirmeleri.* VII Ulusal PDR Kongresi Bildiri Özetleri, Ankara, Pegem A Yayincilik.

Öztürk, I. (2014). Okul rehberlik servislerinin tasarımı. *Okul Psikolojik Danışmanlığı e-bülteni, 2,* 7-8.

Özyürek, R., Sanal, S.D., Çelikkıran, İ., Dincel, A., & Gölcük, N. (2013). *İzmir İli Bayraklı İlçesi Okullarda Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programı Uygulamaları*. Retrieved on July 20, 2014 from http://bayrakliram.meb.k12.tr/

P21 Partnership for 21st Century Learning (2015). Framework for for 21st Century Learning. Retrieved from http://www.p21.org/storage/documents/P21_framework_0515.pdf

Paisley, P., & Hayes, R. L. (2003). School counseling in the academic domain: Transformation in preparation and practice. *Professional School Counselor, 6* (3), 198-204.

Perera-Diltz, D. M.; Moe, J. L., & Mason, K. L. (2011). An exploratory study in school counselor consultation engagement. *Journal of School Counseling, 9.*

Pişkin, M. (2006). Türkiye'de psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin dünü, bugünü, ve yarını. In M. Hesapçıoğlu and A. Durmuş (Eds). *Türkiye'de Eğitim Bilimleri: Bir Bilanço Değerlendirmesi*.

Nobel Yayın Dağıtımı. Retrived in September 9, 2015 from http://pdr.org.tr/upload/pdralaninintarihcesi.pdf

Scruggs, M. Y., Wasielewski, R. A., & Ash, M. J. (1999). Comprehensive evaluation of a K-12 counseling program. *Professional School Counseling, 2,* 244-247.

Sklare, G. B. (2014). *Brief Therapy that works: A Solution-Focused Therapy Approach for school counselors and other mental health professionals* (3rd ed.).Thousands Oak, CA: A Joint Publication Crowin and American School Counselor Association.

Stathakow, P., & Roehrle, B. (2003). The effectiveness of intervention programmes for children of divorce- A meta-analysis. *International Journal of Mental Health Promotion, 5,* 31-37.

Stockton, R. & Güneri, O. Y. (2011). Counseling in Turkey: An evolving field. *Journal of Counseling and Development, 89*, 98-104.

Stone, C. (2009). *School counseling principles: Ethics and law (2nd ed.)*. Alexandria, VA: The American School Counselor Association.

Terzi, Ş.; Ergüner-Tekinalp, B. & Leuwerke, W. (2011). Psikolojik danışmanların okul psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri modeline dayalı olarak geliştirilen kapsamlı psikolojik danışma ve rehberlik programını değerlendirmeleri. *Eğitim ve Öğretim Dergisi, 1*(1), 51-60.

Thomas, R., & Littrell, J. M. (1998). Brief counseling for students with learning disabilities. *Professional School Counseling, 2,* 60-67.

Turkish Statistical Institute (2015). Youth in Statistics, 2014. (Turkish Statistical Institute Press Release, No: 18625). Retrieved on July 26, 2015 from http://www.turkstat.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18625

Tuzgöl Dost, M., & Keklik, I. (2012). Alanda çalışanların gözünde psikolojik danışma ve rehberlik alanının sorunları. *Mehmet Akif Ersoy Universitesi Egitim Fakultesi Dergisi, 12,* 389-407.

Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği. (2011). *Psikolojik danişma ve rehberlik alaninda calişanlar için etik kurallar*. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği, Ankara: Turkey.

Whiston, S. C., Tai, W. L., Rahardja, D. & Eder, K. (2011). School counseling outcome: A meta-analytic examination of interventions. *Journal of Counseling & Development, 89,* 37-55.

Whiston, S. C., & Sexton, T. L. (1998). A review of school counseling outcome research: Implications for practice. *Journal of Counseling and Development, 76,* 412-426.

Wiggins, J. D., & Moody, A. H. (1987). Student evaluations of counseling programs: An added dimension. *The School Counselor, 34,* 353-361.

Yerin Güneri, O., Büyükgöze-Kavas, A., & Köydemir, S. (2007). Okul psikolojik danışmanlarının profesyonel gelişimi: Acemilikten olgunlasmaya giden zorlu yol. R. Özyürek, F. Korkut Owen, & D. Owen (Eds), *Gelişen Psikolojik Danışma ve Rehberlik, Meslekleşme sürecinde ilerlemeler, Cilt, 1* (s. 139-161). Ankara: Nobel Yayın.

Yıldırım, A. (2003). Instructional planning in a centralized school system: Lessons of a study among primary school teachers in Turkey. *International Review of Education, 49*, 525–543.

BÖLÜM 6

MEB Kapsamlı Gelişimsel Rehberlik Programı Uygulamaları: Ne Kadar İşlevsel? Nasıl Daha İşlevsel Olabilir?

Şermin KÜLAHOĞLU

Summary

MONE'S Comprehensive Guidance Program Practices: A Critical Analysis

In this study, the framework program named as ''The Guidance and Orientation Lesson in high schools'' which was introduced in 2011, was evaluated and analysed in terms of the its form and content. The major components of this guidance program have been analysed and evaluated in terms of their practicability and functionality. The analysis of this mandated guidance program included an evaluation of the program's stated goals and how they would be achieved throughout the school year. Author systematically and carefully reviewed that mandated program inlight of current counseling practices. The analysis of this program revealed a number of areas of concern. In the program text there are a number of contradictory and incompatible tables that that make clear interpretation difficult. In the class plan tables, the stated program goals and objectives are ranked differently from those identified in the main table which creates difficulties in class planning and program delivery in an efficient fashion. When the program is evaluated in terms of content, a number of problems and inconsistancies were identified. Among these difficulties were the fact that some goals and objectives have not been defined clearly. Program goals sequencing was judged to be incompatible with the affective taxonomy. Some objectives seemed to be mismatched with the state outcome goals. The distribution of the program objectives according to the class levels and weeks appears to have poorly arranged and not clearly matched with the stated goals. The difficulties and problems inherent with this mandated public school guidance program must be corrected in order to enhance the practicability and functionality of the program. The author recommends that the program's content and the distribution of objectives for the class levels and weeks must be rearranged for the program. These objectives should be rearranged in order to work on the same/common subject at the same time in the classes in the guidance hours. The findings of this investigation provide a basis for a potential marked improvement in this program.

2000'li yıllar, okul rehberlik hizmetleri alanında, geleneksel rehberlik anlayışından, gelişimsel anlayışa geçiş yönünde girişimlerin yer aldığı, önemli bir yeniden yapılanma dönemidir. 20. yüzyılın başlarında, Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) ortaya çıkmış olan Okul Psikolojik Danışma ve Rehberlik (PDR) alanında, öğrencilerin meslek seçimine yardım (1910-1930 yılları arasında) ve problemli öğrencilerin sağaltımı (1930-1960 yılları arasında) amaçlarına odaklı hizmetleri öne çıkaran geleneksel yaklaşım egemen olmuştur. 1960'lı yılların başlarından itibaren, okuldaki her öğrencinin gelişimini desteklemeye yönelik

kaliteli eğitim programları ile psikolojik danışmanların okul rehberlik programlarını geliştirmeye yönelik beceri kazandırmak için destek çalışmalarını arttırmaları beklenir.

Kaynakça

Bacanlı, H. (2006). *Duyuşsal davranış eğitimi*. 3. Baskı, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Bursa-Yıldırım RAM (2015). Ortaöğretim kurumları okul rehberlik ve psikolojik danışma servisleri için çerçeve plan örneği. 25 Haziran 2015 tarihinde mebk12.meb.gov.tr/.../03042412_3.ortaretmereveprogramıyıldırımram.sayfasından alınmıştır.

Demirel, M. (2010). İlköğretim ve ortaöğretim kurumları sınıf rehberlik programının değerlendirilmesi. *Eğitim ve Bilim*, *35* (156), 45-60.

Doğan, S. (2001). Okullarda psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri nasıl yapılandırılabilir? *6. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi Bildiri Kitapçığı.* Ankara: Nobel Yayınları.

Durmaz, M. (2008). *Meslek liselerinde tanıtım ve yönlendirme dersinin değerlendirilmesi*, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Erkan, S. (1995). Kapsamlı rehberlik programları. *Milli Eğitim Dergisi. 128*, 39-44.

Erkan, S. (2001). *Okul psikolojik danışma ve rehberlik programlarının hazırlanması*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Erkan, S., Bükel, S., Çetin, H., Gülebağlan, C., Gülsaran, D., Güven ,M., Kılıç, Ş. ve Sırıklı, A. (2006). *Yeni okul PDR hizmetleri program modeli*. Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü, İlköğretim Kurumları Sınıf Rehberlik Programı Formatörlük Kursu Hizmet İçi Eğitim Ders Notu. Kuşadası.

Fitch, T.J. ve Marshall, J.L. (2004). What counselors do in high-achieving schools: A study on the role of the school counselor. *Professional School Counseling*, *7*(3), 172-177.

Gibson R. L. ve Mitchell, M. H. (1999). *Introduction to counseling and guidance*. Upper Saddle River, NJ: Merrill.

Güven, M. (2009). The opinions of the Ministry of National Education Inspectors about school guidance services and supervision of these services. *The Journal of International Social Research, 2*(9), 171-179.

Gysbers, N.C. (2004). Comprehensive guidance and counseling programs: The evoluation of accountability. *Professional School Counseling, 8*, 1, 1-14.

Gysbers, N. C., & Henderson, P. (2012). *Developing and managing your school guidance program*, 4th ed. Alexandria, VA: ACA.

Kılıç, V. (2008). *Tanıtım ve yönlendirme dersinin mesleki teknik eğitime yönlendirmedeki etkisi,* Yeditepe Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Korkut, F. (2004). *Okul temelli önleyici rehberlik.* Ankara: Anı Yayınevi.

Külahoğlu, Ş. (2004). *Okul psikolojik danışmanlık ve rehberlik programlarının geliştirilmesi.* 2. Baskı, Ankara: PegemA Yayıncılık.

Mızrak Tok, Ş. (2010). *Tanıtım ve yönlendirme dersi öğretim programının etkililiğinin değerlendirilmesi*. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Milli Eğitim Bakanlığı (2005). 2005 yılı Talim Terbiye Kurulu Kararları, 11 Haziran 2015 tarihinde http://ttkb.meb.gov.tr/kurulkararlari/fihristler/fihrist_2005.pdf sayfasından alınmıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı. (2006a). İlköğretim ve Ortaöğretim Sınıf Rehberliği Programı. www.meb.gov.tr

Milli Eğitim Bakanlığı. (2006b). İlköğretim Ve Ortaöğretim Kurumları Sınıf Rehberlik Programı İle İlgili Sıkça Sorulan Sorular ve Cevapları. 12 haziran 2015 tarihinde http://orgm.meb.gov.tr/www/rehberlik-programlari/icerik/102 sayfasından alınmıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı. (2011a). Ortaöğretim Rehberlik ve Yönlendirme dersi Programı. 11 Haziran 2015 tarihinde http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/06/01/951068/dosyalar/2012_11/28111706_ortaogretim_rehberlikveyonlendirme_dersi912snflar_programi.pdf sayfasından alınmıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı. (2011b). Ortaöğretim Rehberlik Hizmetleri Çerçeve Planı 11 Haziran 2015 tarihinde http://orgm.meb.gov.tr/www/rehberlik-programlari/icerik/102 sayfasından alınmıştır

Milli Eğitim Bakanlığı. (2014). Ortaokul Rehberlik ve Kariyer Planlama Dersi. 11 Haziran 2015 tarihinde http://ttkb.meb.gov.tr/dosyalar/programlar/ilkogretim/ortaokul_rehberlik_programi.pdf sayfasından alınmıştır.

Myrick, R.D. (1997). *Developmental guidance and counseling: A practical approach.* Third edition, Minneapolis: Educational Media Corporation.

Moore, M. R. (1967). A proposed taxonomy of the perceptual domain and some suggested applications. (ERIC Document Reproduction Service No. ED 016 266).

Nazlı, S. (2002). *İlköğretimde gelişimsel rehberlik modeli*. Ankara: MEB Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi (EARGED) Yayınları.

Nazlı, S. (2008). Öğretmenlerin değişen rehberlik hizmetlerini ve kendi rollerini algılamaları. *BAÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 20*, 11-25.

Nazlı, S. (2014). *Kapsamlı gelişimsel rehberlik programları.* 4. Baskı, Ankara: Anı yayınevi.

National Career Development Association, (2004) 18 Haziran 2015 tarihinde http://www.ncda.org/aws/NCDA/pt/sp/home_page sayfasından alınmıştır.

Öztürk, A. (2009). Kapsamlı rehberlik programı uygulama sürecine ilişkin okul müdürleri, sınıf rehber öğretmenleri ve okul rehber öğretmenlerinin görüşleri. *X. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi bildiri özetleri*. Adana, Çukurova Üniversitesi, Ankara Pegem-A

Resmi Gazete. (2001). *Milli Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği.* Sayı:24376. http://mevzuat.meb.gov.tr/html/68.html

Terzi, Ş.; Tekinalp, B. E. ve Leuwerke W. (2011). Psikolojik danışmanların okul PDR hizmetleri modeline dayalı olarak geliştirilen kapsamlı PDR programını değerlendirmeleri. *Eğitim ve Öğretim Dergisi. 1*(1) 51-60

Yeşilyaprak, B. (2012). *Eğitimde rehberlik hizmetleri gelişimsel yaklaşım*. 20. Baskı, Ankara: Nobel Yay.

Yıldırım Rehberlik ve Araştırma Merkezi (2014). Ortaöğretim Çerçeve Programı Yıldırım RAM 20 Temmuz 2015 tarihinde, http://mebk12.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/16/01/134930/dosyalar/listele_dosya_796120.html sayfasından alınmıştır.

BÖLÜM 7

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Psikolojik Danışmanlık Mesleği: Dün, Bugün ve Gelecek

Müge BEİDOĞLU

Summary

The Counseling Profession in Turkish Republic of Northern Cyprus: Past, Present, and Future

This chapter reviews the historical development of the counseling profession in Northern Cyprus, discusses the current status of, examines the challenges in counseling, and provides recommendations for the advancement for the profession. Northern part of Cyprus was first met the counseling profession through the school counseling in 1974. Over the last 40 years, this service was initiated and is currently going on under the leadership of trained counselors in all the secondary education (including middle and high schools). There has been no counseling in primary school level yet. Counseling is quite limited in non-school settings. However, social changes within the community (such as increasing divorce rates, unemployment, drug usage, multiculturalism) paved the way of playing the counseling profession a more active role at the non-educational settings.The counseling education has been inspired by the model of Republic of Turkey and it has been studied at BA, MA and PhD levels. However, there has been no specialization in specific areas yet.Counseling profession is still not considered as a professional work in the northern part of Cyprus. Certification, licensure or the accreditation of the programs are not yet available. These challenges could be solved by turning the facetowards the European Union and being part of the developments in these member states for the sake of the future of the profession.Cyprus Turkish Counseling and Guidance Association which was established in 1978, is the first and only organization. This organization supports the development, makes advocacy and acts as a leader to tackle with the challenges of the field.

Kıbrıs, 9,251 kilometrekare yüzölçümü ile Akdeniz'deki üçüncü büyük ada olarak tarihsel süreç içersinde pek çok medeniyete (Mısır, Hitit, Aka ve Dor [Yunan], Fenike, Asur, Pers, Roma, Bizans, Lüzinyan, Venedik, Osmanlı ve İngiliz) ev sahipliği yapmıştır. Adanın jeopolitik konumu halkının çatışma ve savaşlarla içiçe bir yaşam sürmesine ve farklı kültürlerin bileşiminin zenginliğini de miras olarak taşımasına yol açmıştır. Yakın tarihe bakıldığında, uzun yıllar (1878-1960) İngiltere'nin sömürgesi olan adada, Kıbrıslı Türk ve Kıbrıslı Rumların birlikte kurdukları Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ömrü (1960-1963) dört yıl sürmüştür. Ardından gelen yaklaşık on yıllık dönem siyasi belirsizlik ve çatışmalarla geçmiştir.1974 yılında yaşanan sıcak savaş, adanın kuzey ve güney olarak ikiye bölünmesiyle sonuçlanmıştır. Adanın kuzeyinde yeni bir devlet oluşturmak çabasıyla 1983 yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) ilan edilmiştir.

etmektedirler.Oysa psikolojik danışman eğitiminde çokkültürlülük bağlamında,en azından lisans düzeyinde, bir eğitimin varlığından söz etmek mümkün değildir.

SONUÇ

Bu çalışmada, öncelikle psikolojik danışmanlık mesleğinin Kuzey Kıbrıs'taki geçmişi ve şimdiki durumu açıklanmıştır. Ardından mesleğin geleceği, toplumsal ihtiyaç ve çağdaş yapılanmalar dikkate alınarak tartışılmıştır. Kuzey Kıbrıs'ta psikolojik danışmanlık alanı gelişmeye açık ve ümit vaadeden bir durumdadır.Eğitim kurumlarında artık bilinen ve kabul gören bir meslek konumundadır. Bununla birlikte, halen kullanılmakta olan kadro (öğretmen) ve unvan (rehber öğretmen) konuları, çözüm bekleyen temel sorunlardır. Çözüm bekleyen bir diğer sorun ise, okul psikolojik danışmanlığında çağdaş anlamda uygulanan bir modelin henüz bulunmamasıdır.

Toplumsal ihtiyaçlar, (aile psikolojik danışmanlığı, kariyer psikolojik danışmanlığı, ruh sağlığı psikolojik danışmanlığı ve bağımlılık psikolojik danışmanlığı gibi) mesleğin diğer uygulama alanlarına süratle ihtiyaç duyulduğunu işaret etmektedir. Aile psikolojik danışmanlığı ve ruh sağlığı psikolojik danışmanlığı alanlarında meslek icra eden psikolojik danışman sayısı halen çok sınırlıdır. Bu yöndeki gelişimin önündeki engellerden birisi, adadaki üniversitelerde açılan yüksek lisans programlarında uzmanlık eğitiminin verilmemesidir. Kuzey Kıbrıs'ta halen 400'e yakın PDR lisans mezunu işsiz meslek elemanı bulunurken, uzmanlaşmış meslek elemanına duyulan ihtiyaç üst boyuttadır.Bu durumun aslında psikolojik danışman yetiştirme politikası ile toplum ihtiyaçlarının eşgüdüm içinde planlanmamasından kaynaklanmaktadır. Öte yandan adadaki üniversitelerde PDR programlarının açılması, akademisyenlerin yetişmesinde itici bir güç oluşturmuştur.Bu aşamada, öğretim elemanlarının profesyonel gelişimleri açısından yurt dışında eğitim almalarına olanak yaratılması önemlidir.

Kuzey Kıbrıs'ta psikolojik danışmanlık mesleği, halen profesyonel olarak tanımlanan bir meslek değildir.Sertifikalandırma, lisanslı çalışma ve programların akreditasyonu henüz bulunmamaktadır.Bu zorlu sürecin planlanmasında, Avrupa Birliği ülkelerindeki gelişmelerle paralel bir tablo oluşturmaya çalışmanın mesleğin geleceği açısından yararlı olacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

American Counseling Association.(2015). 20/20: *Avision for the future of counseling*. http://www.counseling.org/knowledge-center/20-20-a-vision-for-the-future-of-counseling adresinden alınmıştır.

American School Counseling Association. (2008). *ASCA national model: A framework for school counseling programs.* Aşağıdaki adresten alınmıştır. http://www.ascanationalmodel.org/Ascanationalmodel/media/ANM-templates/ANMExecSumm.pdf

Alicik, H. (2009). *Kıbrıs Türk ailesi*. Lefkoşa: Işık.

Amundson, N. E., Niles, S. G. ve Hohenshil, T. H., (2013). Overview and analysis of global counseling.In T. H.Hohenshil, N. E.Amundson,.and S. G.Niles. (Eds). *Counseling around the world: An international handbook.* (pp. 421-426). ACA: Alexandria.

Atatürk Öğretmen Akademisi (2015). Resmi web sitesi.www.aoa.edu.tr

Bayrak Radyo Televizyon, (25. 06. 2015).KTÖS'ten eleştiri.http://www.brtk.net/ktosten-elestiri-3/adresinden alınmıştır.

European Union (2015). Member states of the EU (year of entry). http://europa.eu/about-eu/countries/index_en.htmadresinden alınmıştır.

Beidoğlu, M. ve Batman, K. A. (May, 2010). *School counselor burnout and identifying factors.* The Sixth International Congress of Qualitative Inquiry at University of Illinois. Chicago. USA.

Beidoğlu, M., Dinçyürek, S. ve Akıntuğ, Y. (2015). The opinions of school counselors on the use of information and communication technologies in school counseling practices: North Cyprus schools. *Computers in Human Behavior*, *52*, 466-471.

Besim, M., Ekici, T. ve Güven-Lisaniler, F. (2015). Labor market experience ina "Pseudo-Home" country: Turkish immigrants in Northern Cyprus. *Turkish Studies*http://dx.doi.org/10.1080/14683849.2015.1050960 adresinden alınmıştır.

Brown, D. ve Trusty, J. (2005). *Designing and leading comprehensive school counseling programs: Promoting student competence and meeting student needs*. CA:Brooks/Cole.

Çakıcı M., Çakıcı E. ve Eş, A. (2010). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti lise öğrencilerinde psikoaktif maddeleri kullanma yaygınlığı. *Anadolu Psikiyatr* Dergisi, *11*, 206-212.

Çakıcı M., Çakıcı E., Eş, A.ve Ergün, D. (2014). The prevalence and risk factors of substanceuse among university students in Turkish Republic of Northern Cyprus. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, *15*, 108-115.

Çakıcı, M., Çakıcı, E., Karaaziz, M. Tutar, N. ve Eş, A. (2014). KKTC'de psikoaktif maddelerin kullanım yaygınlıkları ve risk etkenleri.*Bağımlılık Dergisi, 15*(4). http://www.bagimlilikdergisi.net/tr/dergi/196/kktcde-psikoaktif-maddelerin-kullanim-yayginliklari-ve-risk-etkenleri-the-prevalence-and-risk-factors-of-drug-use-in-trnc#.VZLXbUbIvK8 adresinden alınmıştır.

Dinçyürek, S., Beidoğlu, M. ve Kıralp, Y. (Ekim, 2011). Okullarda gözlem dersinin psikolojik danışma ve rehberlik lisans öğrencilerinde alandaki sorunlar kapsamında yarattığı farkındalığın belirlenmesi. XI.Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi'nde sunulmuştur.

Devlet Planlama Örgütü (2015a). Yaş grubu ve işgücü durumuna göre kurumsal olmayan sivil nüfus, 2014. http://www.devplan.org/Isgucu/Tablolar-2014/T1.htm adresinden alınmıştır.

Devlet Planlama Örgütü (2015b). Eğitim durumu, cinsiyet ve işgücü durumuna göre kurumsal olmayan sivil nüfus, 2014. http://www.devplan.org/isgucu/Tablolar-2014/T2.htm adresinden alınmıştır.

Devlet Planlama Örgütü (2012a). Basın bildirisi. KKTC nüfus ve konut sayımı 2011.http://www.devplan.org/Nufus-2011/nufus%20son_.pdf adresinden alınmıştır.

Devlet Planlama Örgütü (2012b). KKTC İstatistik Yıllığı, 2011. http://www.devplan.org/ISTYILLIK/IST-YILLIK-2011.pdf adresinden alınmıştır.

Erkan, S. (2011). *Okul psikolojik danışma ve rehberlik programlarının hazırlanması (4.Baskı*).Ankara: Pegem A

European Association for Counseling (2015). About EAC. eac.eu.com/about-eac/

Gladding, S. T. (1978). In the midst of the puzzles and counseling journey.Reprinted from "In the midst of the puzzles and counseling journey".*Personnel and Guidance Journal, 57*, p.148.http://www.pearsonhighered.com/assets/hip/us/hip_us_pearsonhighered/samplechapter/013265797X.pdf adresinden alınmıştır.

Greek News (2004). Greek Cypriots vote for No. http://www.greeknewsonline.com/greek-cypriots-vote-for-no/ adresinden alınmıştır.

Haber Kıbrıs (2012). Boşanma oranları. Aşağıdaki adresten alınmıştır. http://haberkibris.com/mob_n.php?n=bosanmanin-magduru-cocuklar--2012-03-12

Hohenshil, T. H., Amundson, N. E., ve Niles, S. G. (2013). *Counseling around the world: Aninternational handbook*. Alexandra, ACA.

Israelshville, M. ve Wegman-Rozi, O. (2012). Formal and applied counseling in Israel. *Journal of Counseling & Development*, *90* (2), 227-232.

Kaplan, D. M. ve Gladding, S. T. (2011). A vision for the future of counseling: The 20/20 Principles for unifying and strengthening the profession. *Journal of Counseling & Development*, *89*, 367-372.

Kaplan, D. M., Tarvydas, V. M. ve Gladding, S. T. (2014). 20/20: A vision for the future of counseling: The new consensus definition of counseling. *Journal of Counseling & Development*, *92*, 366-372.

Kıbrıs Türk Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Derneği (2015). Resmi web sayfası, www.kibrispdr.org

Kıbrıs Türk Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Derneği (2014-2015). Alanda yaşanan sorunlar.Mesleki sohbetler toplantı tutanakları. Lefkoşa.

Kıbrıs Türk Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Derneği (2012).Okullarda rehberlik hizmetleri ve alanda yaşanan sorunlar konulu yayımlanmamış rapor.Lefkoşa.

KKTC İşgücü Piyasasının Etkinliğinin Tespiti Çalışması (2014). http://calisma.gov.ct.tr/Portals/132/KKTCIPETC.pdf adresinden alınmıştır.

KKTC Mahkemeleri (2005). Okul Rehberlik Hizmetleri Tüzüğü. http://www.mahkemeler.net/tuzuk/st511-2005.pdfadresinden alınmıştır.

KKTC Milli Eğitim Bakanlığı (2014). V. Milli Eğitim Şurası Kararları, http://egitimsurasi.mebnet.net/Komisyon9.pdf adresinden alınmıştır.

KKTC Resmi Gazete (2009). Eğitim Ortak Hizmetler Dairesi kuruluş yasası. http://eohd.mebnet.net/sites/default/files/EOHD%20Kurulus%20Yasasi.pdf adresinden alınmıştır.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Kurucu Meclisi. (2008). KKTC Öğretmenler Yasası http://khk.kamunet.net/docs/ogr_2009/25-1985.pdfadresinden alınmıştır.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhuriyet Meclisi. (1986). KKTC Milli Eğitim Yasası. http://www.ncyodak.eu/turkce/yasalar/milliegitim.pdf adresinden alınmıştır.

Korkut-Owen, F. (2007). Psikolojik danışma alanında meslekleşme ve psikolojik danışman eğitimi: ABD, Avrupa Birliği ülkeleri ve Türkiye'deki durum. R. Özyürek, F. Korkut- Owen ve D.W. Owen (Eds). *Gelişen psikolojik danışma ve rehberlik: Meslekleşme sürecinde ilerlemeler*. Cilt 1. (s.95-121). Ankara: Nobel Yay.

Korkut-Owen, F. ve Yerin Güneri, O. (2013). Counseling in Middle Eastern countries: Turkey. In T. H., Hohenshil, N. E., Amundson, ve S. G. Niles (Eds). *Counseling around the world: An international handbook*. (pp. 293-302). Alexandria: ACA.

Okocha, A. A. G. ve Alik, I. H. (2012). Professional counseling in Nigeria: Past, present, and future. *Journal of Counseling and Development*, *90*(3), 362-366.

Özaydın M. M. (Ed) (2014). KKTC işgücü piyasasının etkinliğinin tespiti çalışması http://calisma.gov.ct.tr/Portals/132/KKTCIPETC.pdf adresinden alınmıştır.

Özyürek, R. (2007). Psikolojik danışman eğitiminin ve okullardaki psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerininniteliğini yükseltmeye yönelik öneriler. R. Özyürek, F. Korkut -Owen ve D.W. Owen (Eds). *Gelişen psikolojik danışma ve rehberlik: Meslekleşme sürecinde ilerlemeler*. Cilt 1.(s.123-137). Ankara: Nobel Yayınları.

Psikolojik Danışma ve Rehberlik Şubesi (2015a). *Okul rehberlik raporu örneği*. http://eohd.mebnet.net/?q=node/313 adresinden alınmıştır.

Psikolojik Danışma ve Rehberlik Şubesi (2015b).Okul rehberlik çerçeve programı örneği. Aşağıdaki adresten alınmıştır. http://eohd.mebnet.net/sites/default/files/Meslek%20Liseleri%20-cerceve.pdf

Richards, K. A. M., Zivave, A.T., Govere, S. M., Mphande, J. ve Dupwa, B. (2012). Counseling in Zimbabwe: History, current status, and future trends. *Journal of Counseling and Development, 90*(1), 102-106.

Shawahin, L. ve Çiftçi, A. (2012). Counseling and mental health care in Palestine. *Journal of Counseling & Development, 90*(3), 378-382.

Sosyal Hizmetler Dairesi (2015). Psikolojik danışmanların çalışma alanları http://shd.gov.ct.tr/SosyalHizmetMerkezleri.aspx adresinden alınmıştır.

Star Kıbrıs (06.06. 2007).İhtiyaç fazlası bölümler açıklandı. http://www.starkibris.net/index.asp?haberID=1626 adresinden alınmıştır.

Stockton, R., Garbelman, J. ve Kaladow, J. (2007).The international development of counseling as a profession. In W.K. Schweiger, D.A. Henderson, T. W.Clawson, D.R. Collins ve M.W. Nucholls (Eds.). *Counselor preparation: Programs, faculty, trends* (12th Ed.), (pp. 75-97) , New York: Taylor Francis Group National Board for Certified Counselors.

Stockton,R., Nitza, A. ve Ncube, P. (2013). Counseling inAfrican countries: Botswana. In T. H., Hohenshil, N.E. Amundson, ve S.G. Niles. *Counseling around the world: An international handbook*. (pp. 21-29). Alexandria: ACA.

Yükseköğretim Planlama, Denetleme, Akreditasyon ve Koordinasyon Kurulu (2015). Akreditasyon ve kalite güvencesi çalışmaları. http://www.ncyodak.eu/turkce/akreditasyon.html adresinden alınmıştır.

Yüksek Seçim Kurulu (2004). 24 Nisan 2014 Halk Oylaması (Referandum) Sonuçları.http://ysk.mahkemeler.net/secim.aspx?skod=26 adresinden alınmıştır.

Yeşilyaprak, B. (2007). Türkiye'de psikolojik danışma ve rehberlik alanının gelişiminde Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği'nin yeri ve önemi. R. Özyürek, F. Korkut-Owen ve D.W. Owen, (Eds). *Gelişen psikolojik danışma ve rehberlik: Meslekleşme sürecinde ilerlemeler*. Cilt 1.(s.21-53). Ankara: Nobel Yay.

Yükseköğretim Kurulu (2007). Eğitim Fakültesi öğretmen yetiştirmelisans programları. Aşağıdaki adresten alınmıştır. http://www.yok.gov.tr/documents/10279/30217/E%C4%9E%C4%B0T%C4%B0M+FAK%C3%9CLTES%C4%B0%20%C3%96%C4%9ERETMEN+YET%C4%B0%C5%9ET%C4%B0RME+L%C4%B0SANS+PROGRAMLARI.pdf/054dfc9e-a753-42e6-a8ad-674180d6e382

BÖLÜM 8

21. Yüzyılda Üniversite PDR Merkezleri: Güncel Gelişmeler, Uygulamalar ve Sınırlılıklar

Cem Ali GİZİR

Summary

University Counseling Centers İn the 21st Century: Current Developments, İmplications And Challenges

There have been important modifications in the roles and functions of university counseling services related to the rapid social, cultural, economical and political changes in recent years. Although important improvements in the roles and functions of university counseling services have been observed since they were established after the legislation of higher education act in 1982, these services have not finished their institutionalization process in Turkey. In addition, there are many university counseling services having different objectives and understanding from each other and most of them have a low level of productivity related to a variety of tasks. Consequently, it can be stated that university counseling center staff should be aware of the continious changes, demands and opportunities in the environment and also should evaluate their roles and functions strategically. With this short background, this chapter seeks to assess the last improvements related to the basic roles and functions of university counseling services by considering the common themes appearing through the historical developments and current issues both in United States and Turkey. In addition, the existent limitations and solutions are proposed based on the accreditation standards stated by International Association of Counseling Services (IACS) in order to increase the effectiveness of university counseling services in Turkey. Specifically, the chapter consists of four distinctive and complemantary parts. In the first part, the author examines characteristics and concerns of the current university student generation including millennials and first-generation students. The second part reviews research on the counseling needs and expectaions of the university students and continuing developments and issues that counseling centers might respond. The third part of the chapter examines and considers the accreditation standards outlined by IACS for university counseling centers trying to provide effective counseling and outreach programs and/or services for their students at the university. The last part describes the continuing challenges related to organization and institutionalization, employment and personel policies, education and supervision of counseling center staff and interns, research capabilities, and service variability influencing Turkish university counseling centers in several ways. The basic strategies for dealing with these challenges are also discussed.

etkin tanıtımı, savunuculuğu ve destek oluşturma amaçlı girişimlerin başlatılması gerekmektedir. Ayrıca, yükseköğretimde PDR hizmetleri üzerine odaklanan bilim insanları, araştırmacılar, merkez yöneticileri ve çalışanlarının, güncel gelişmeler ışığında, temel bir üniversite "PDR Merkez Modeli" geliştirme konusunda ortak çalışmalar gerçekleştirmeleri önem arz etmektedir. IACS akreditasyon koşulları (2010) odağında oluşturulabilecek bu modelin geliştirilme sürecinde aşağıda kısaca belirtilen konuların göz önünde bulundurulması önerilmektedir:

a. Üniversite PDR merkezlerinin doğrudan üniversite rektörlüklerine bağlı özerk bir merkez kimliğine kavuşturulması,

b. Merkez yöneticilerinin mutlak suretle PDR ya da klinik psikoloji gibi ruh sağlığı alanında deneyimli meslek üyelerinden seçilmesi,

c. Başta psikolojik danışmanlar olmak üzere merkez bünyesindeki uzman sayılarının artırılması,

ç. Merkezlerdeki meslek grubu (ruh sağlığı alanı kapsamında) çeşitliliğinin artırılması,

d. Merkez çalışanlarının uzmanlaşmasını sağlamak üzere üniversitelerin ilgili akademik birimlerinde "üniversite psikolojik danışmanlığı" odağında tezli/tezsiz lisansüstü programlar ve/veya sertifika programlarının açılması,

e. Üniversitelerdeki PDR merkezleri ve ilgili akademik birimler arasında etkili bir "lisansüstü stajyerlik" sistemi kurulması,

f. İlgili akademik birimlerde gerçekleştirilen lisansüstü tez araştırmaları ile ulusal ya da uluslararası bilimsel projelerde yükseköğrenimde PDR hizmetlerine yönelik çalışmaların özendirilmesi,

g. Merkezlerdeki hizmet çeşitliliğini artırmaya yönelik girişimlerin (toplantı, seminer, sempozyum, çeşitli basılı ya da dijital materyaller vb.) artırılması.

Kaynaklar

Acar, N.V. (1986). Üniversite öğrencilerinin problemlerinin akademik başarıya etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *1*, 65-76.

Affsprung, E. H. (2010). Legal action taken against college and university counseling centers 1986-2008. *Journal of College Student Psychotherapy*, *24*(2), 130-138.

Aksu, M. ve Paykoç, F. (1986). *O.D.T.Ü. kampüsünde gençlik ve sorunları.* Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi.

Albayrak-Kaymak, D. (2008). Üniversite danışmanlığında akran desteği: Bir bölüm akranlığı projesi uygulaması. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, *23*, 22-29.

American College Health Association. (2008–2011). *American College Health Association–National College Health Assessment II (ACHA-NCHA II): Reference Group Data Report*. Baltimore, MD: Author.

American College Health Association. (2014). *American College Health Association-National College Health Assessment II: Reference Group Executive Summary*. Hanover, MD: Author.

Anadolu Üniversitesi. (2015). VIII. Üniversiteler Psikolojik Danışma ve Rehberlik Sempozyumu Bildiri Özetleri. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Archer, J. ve Cooper, S. (1998). *Counseling and mental health services on campus: A handbook of contemporary practices and challenges.* New York: John Wiley & Sons, Inc.

Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, *55*, 469-480.

Atik, G. ve Yalçın, İ. (2010). Counseling needs of educational, sciences students at the Ankara University. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, *2*, 1520-1526.

Asidao, C. ve Sevig, T. (2014). Reaching in to reach out: One counseling center's journey in developing a new outreach approach. *Journal of College Student Psychotherapy*, *28*, 132–143.

Ayala, C. ve Striplen, A. (2002). *A career introduction model for first-generation college freshmen students* (ERIC Document Reproduction Service No. ED469996). Washington, DC: U.S. Department of Education.

Aydın, G. (1989). Yükseköğretimde öğrenci kişilik hizmetlerinin düzenlenmesine çok boyutlu bir yaklaşım. *Yükseköğretimde Rehberlik ve Psikolojik Danışma Toplantısı.* Ankara: Ankara Basımevi.

Aydın, G. ve Demir, A. (1989). ODTÜ öğrencilerinde depresif belirtilerin yaygınlığı. *ODTÜ İnsan Bilimleri Dergisi*, *8*(1), 27-40.

Baker, S. B. (2012). A new view of evidence-based practice. *Counseling Today*, *55*, 42–43.

Barr, V., Krylowicz, B., Reetz, D., Mistler, B. J. ve Rando, R. (2011). *The Association for University and College Counseling Center Directors annual survey.* http://files.cmcglobal.com/aucccd_directors_survey_monograph_2011.pdf adresinden 01 Haziran 2015 tarihinde alınmıştır.

Barnes, K., Marateo, R. ve Ferris, S. (2007). Teaching and learning with the net generation. *Innovate: Journal of Online Education*, *3*, 1-8.

Barry, L. M., Hudley, C., Kelly, M. ve Cho, S. (2009). Differences in self-reported disclosure of college experiences by first-generation college student status. *Adolescence*, *44*, 55-68.

Benton, S. A., Robertson, J. M., Tseng, W.-C., Newton, F. B. ve Benton, S. L. (2003). Changes in counseling center client problems across 13 years. *Professional Psychology: Research and Practice*, *35*(3), 317–319.

Bilgin, M. (2000). Üniversite öğrencilerinin sorunları ile değerleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2,* 18-25.

Bilkent Üniversitesi. (2015). GE 100 Üniversite Hayatına Giriş. http://www.bilkent.edu.tr/ bilkent-tr/admission/ge100/ge100_2015.pdf adresinden 25 Ağustos 2015 tarihinde elde edilmiştir.

Bishop, J. B. (1995). Emerging administrative strategies for college and university counseling centers. *Journal of Counseling and Development*, *74*, 33-38.

Bishop, J. B. (2006). College and university counseling centers: Questions in search of answers. *Journal of College Counseling, 9*, 9–19.

Bishop, J. (2010). The counseling center: An undervalued resource in recruitment, retention and risk management. *Journal of College Student Psychotherapy*, *24*, 248–260.

Black, A. (2010). Gen Y: Who they are and how they learn. *Educational Horizons*, *88*(2), 92-101.

Boyd, V., Hattauer, E., Brandel, I. W., Buckles, N., Davidshofer, C. ve diğ. (2003). Accreditation standards for university and college counseling centers. *Journal of Counseling and Development*, 81,168-177.

Bradbury, B. L.ve Mather, P. C. (2009). The integration of first-year, first-generation college students from Ohio Appalachia. *NASPA Journal*, *46*, 258-281.

Broido, E. M. (2004). Understanding diversity in millennial students. *New Directions for Student Services*, *106*, 73-85.

Brown, C., Murdock, N. L. ve Abels, A. (2014). Ethical issues associated with training in university counseling centers. *Training and Education in Professional Psychology*, *8*(4), 269–276.

Brownstein, A. (2000). The next great generation? *Chronicle of Higher Education*, *47*(7): 71-72.

Brunner, J. L., Wallace, D. L., Reymann, L. S., Sellers, J. ve McCabe, A. G. (2015). College counseling today: Contemporary students and how counseling centers meet their needs. *Journal of College Student Psychotherapy*, *28*, 257-324.

Bui, K. T. (2002). First-generation college students at a four-year university: Background characteristics, reasons for pursuing higher education, and first-year experiences. *College Student Journal, 36*(1), 3–11.

California State University-Northridge. (2015). *College Counseling & Student Services Certificate Program.* http://www.csun.edu/eisner-education/educational-psychology-counseling /college-counseling-student-services-certificate adresinden 01.08.2015 tarihinde elde edilmiştir.

Chickering, A.W. ve Reisser, L. (1993). *Education and Identity* (2nd edition). San Francisco: Jossey-Bass.

Carlson, S. (2005). The net generation in the classroom. *Chronicle of Higher Education*, *52*(1), 34-37.

Center for Collegiate Mental Health. (2014). *2013 Annual Report* (Publication No. STA 14–43). University Park, PA: Author.

Choy, S. (2001). *Students whose parents did not go to college: Postsecondary access, persistence, and attainment* (No. NCES 2001–126), U.S. Department of Education, National Center for Education Statistics, Washington, DC.

Clauss-Ehlers, C. S. ve Parham, W. D. (2014). Landscape of diversity in higher education: Linking demographic shifts to contemporary university and college counseling center practices. *Journal of Multicultural Counseling and Development*, *42*, 69-76.

Cooper, S. (2003). College counseling centers as internal organizational consultants to universities. *College Psychology Journal: Practice and Research*, *55*(4), 230-238.

Cooper, S. ve Archer, J. A. (2002). Evaluation and research in college counseling center contexts. *Journal of College Counseling*, *5*, 50-59.

Council for the Advancement of Standards in Higher Education. (2014). *The role of counseling services: CAS contextual statement*. http://standards.cas.edu/getpdf.cfm?PDF=E8699C37-0C59-178D-55317F65F4B1036C adresinden 01 Temmuz 2015 tarihinde elde edilmiştir.

Çulha, M. (1989). Yükseköğretimde bir psikolojik danışma hizmetleri modeli. *Yükseköğretimde Rehberlik ve Psikolojik Danışma Toplantısı.* Ankara: Ankara Basımevi.

Davenport, R. (2009). From college counselor to "risk manager": The evolving nature of college counseling on today's campuses. *Journal of American College Health, 58*, 181–183.

Davis, D. C. ve Humphrey, K. M. (2000). *College counseling: Issues and strategies for a new millenium*. Alexandria, VA: ACA Publications.

Demir, A. (1996). Üniversite rehberlik merkezleri: Sorunlar ve öneriler. *IX. Psikoloji Kongresi, Yükseköğretimde Psikolojik Hizmetler Sempozyumu*, Ankara.

Demir, A. ve Aydın, G. (1996). Student counselling in Turkish universities. *International Journal for the Advancement of Counselling*, *18*, 287-302.

Destefano, T. J., Petersen, J., Skwerer, L. ve Bickel, S. (2001). *Key stakeholder perceptions of the role and functions of college counseling centers*. Paper presented at the Annual Conference of the National Association of Student Personel Administrators (Seattle, WA, March 17-21, 2001).

Doğan, T. (2012). A long-term study of the counseling needs of Turkish university students. *Journal of Counseling & Development*, 90, 91-96.

Drum, D. J., Brownson, C., Denmark, A. B. ve Smith, S. E. (2009). New data on the nature of suicidal crises in college students: Shifting the paradigm, *Professional Psychology: Research and Practice*, *40*(3), 213–222.

Duggan, M. (2001). *Factors influencing the first year persistence of first generation college students*. ERIC (ED459673).

Ekşi, A. (1982). *Gençliğimiz ve sorunları*. İstanbul: Matematik Araştırma Merkezi.

Elam, C, Stratton, T. ve Gibson, D. (2007). Welcoming a new generation to college: The millennial students. *Journal of College Admission 195*, 20-25.

Engle, J., Bermeo, A. ve O'Brien, C. (2006). *Straight from the source: What works for first generation college students*. Washington, DC: Pell Institute for the Study of Opportunity in Higher Education.

Erkan, S., Cihangir-Çankaya, Z., Terzi, Ş. ve Özbay, Y. (2011). Üniversite psikolojik danışma ve rehberlik merkezlerinin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *22*, 174- 198.

Furr, S. R. (1999). Counseling centers: Do the benefits outweigh the costs? *Journal of College Counseling*, *2*, 42-48.

Gallagher, R. P. (2011). *National survey for counseling center directors*. Alexandria, VA: International Association of Counseling Services.

Gallagher, R. P. (2012). *National survey of counseling center directors*. Alexandria, VA: International Association of Counseling Services, Inc.

Gallagher, R. P. (2014). *National survey of college counseling centers 2014*. Alexandria, VA: International Association of Counseling Services, Inc.

Giancola, J. K., Munz, D. C. ve Trare, S. (2008). First -versus continuing- generation adult students on college perceptions: Are differences actually because of demographic variance? *Adult Education Quarterly*, *58*(3), 214-228.

Gizir, C. A. (2005). Stratejik planlama: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik Merkezi örneği, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, *43*, 309-325.

Gizir, C. A. (2010). Üniversite psikolojik danışma ve rehberlik merkezleri'nin rol ve işlevleri: Gelişmeler ve sınırlılıklar. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *6*(2), 11-25.

Gizir, C. A. (2014). *Mersin Üniversitesi öğrencilerinin psikolojik danışma gereksinimleri üzerine bir çalışma: Mersin Üniversitesi örneği.* I. Avrasya Eğitim Araştırmaları Kongresi. İstanbul Universitesi, İstanbul.

Gizir, C. A. (2015). *Türkiye'deki üniversite PDR merkezlerinin internet sayfalarının incelenmesi*. Yayınlanmamış rapor. Mersin: Yazar.

Gizir, C. A., Gizir, S., Aktaş, M., Göçer, S., Ömür, S., Yüce, G. ve Kırık, N. C. (2010). *Mersin Üniversitesi öğrenci profili*. Mersin: Mersin Üniversitesi, SKSDB, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Merkezi, Yayın No, 1.

Gleason, P. (2008). Meeting the needs of millennial students. *In Touch with Student Services, 16(1),* 1-4. http://web.csulb.edu/divisions/students2/intouch/archives/2007-08/vol16_no1 /01.htmvoll6_nol/0l.htm adresinden 15 Haziran 2015'de elde edilmiştir.

Guinee, J. P. (2001). *Developing an internship training program for master's level therapists*. ERIC: CG 030685

Guinee J. P. ve Ness, M. E. (2000). Counseling centers of the 1990s: Challenges and changes. *The Counseling Psychologist*, *28*, 267- 280.

Gülmez, Y. (1992). *Yüksek öğretimde öğrenci başarısını etkileyen etmenler.* Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Basımevi.

Güneri, O. (1999). *Advancement of a counseling model for METU: A needs assessment study with the university of Minnesota and METU students and METU counseling staff*. Unpublished Doctoral Dissertation. Ankara: Middle East Technical University.

Güneri, O. Y. (2006). Counseling services in Turkish universities. *International Journal of Mental Health*, *35*(1), 26-38.

Güneri, O., Aydın, G. ve Skovholt, T. (2003). Counseling needs of students and evaluation of counseling services at large urban university in Turkey. *International Journal for Advancement of Counseling, 25*, 53-63.

Hanna, D. E. (2003). Building a leadership vision: Eleven strategic challenges for higher education, *Educause Review*, *38*(4), 25-34. http://er.educause.edu/~/media/files/article-downloads/erm0341.pdf adresinden 15 Haziran 2015 tarihinde elde edilmiştir.

Heppner, P. P. ve Neal, G. W. (1983). Holding up the mirror: Research on the roles and functions of counseling centers in higher education. *The Counseling Psychologist, 11*, 81-98.

Hewitt, E. ve Wheeler, S. (2004). Counselling in higher education: the experience of lone counsellors. *British Journal of Guidance & Counselling*, *32*(4), 533-545.

Higher Education Research Institute at UCLA. (2012). *Your First College Year Survey 2011, Research Brief.* Los Angeles, CA: Author.

Hinkelman, J. M. (2005). University counseling center: Bridging the gap between university counseling centers and academia.In R. D. Morgan, T. L. Kuther, & C. J. Habben (Eds.), *Life after graduate school in psychology: Insider's advice from new psychologists* (pp.73-85). New York: Psychology Press.

Hodges, S. (2001). University counseling centers at the twenty-first century: Looking forward, looking back. *Journal of College Counseling*, *4*, 161-173.

Howe, N. ve Strauss, W. (2000). *Millennials rising: The next great generation*. New York: Vintage Books.

Humphrey, K. M., Kitchens, H. ve Patrick, J. (2000). Trends in college counseling for the 21st century. D. Davis ve K. M. Humphrey (Eds.), *College counseling: Issues and strategies for a new millennium* (pp. 289-305). Alexandria, VA: American Counseling Association.

Hyun, J. K., Quinn, B. C., Madon, T. ve Lustig, S. (2006). Graduate student mental health: Needs assessment and utilization of counseling services. *Journal of College Student Development*, *47*(3), 247-266.

International Association of Counseling Services. (2010). *Standards for university and college counseling services, revised 2010*. Alexandria, VA: Author.

http://0201.nccdn.net/1_2/000/000/197/672/IACS-STANDARDSrev-10-3-11.pdf adresinden 15 Nisan 2015'de elde edilmiştir.

Ilagan, G. Vinson, M., Sharp, J. L., Havice, P. ve Ilagan, J. (2014). Trainees versus staff: exploring counseling outcomes in a college counseling center. *Journal of College Student Psychotherapy*, *28*, 229–240.

Ishitani, T. T. (2003). A longitudinal approach to assessing attrition behavior among first-generation students: Time-varjdng effects of pre-college characteristics. *Research in Higher Education*, *44*, 433-449.

Ishitani, T. T. (2006). Studying attrition and degree completion behavior among first-generation college students in the United States. *The Journal of Higher Education*, *77*(5), 860-886.

Işık Üniversitesi. (2015). *Psikolojik Danışmanlık Merkezi: Genel tanıtım*. http://www.isikun.edu.tr/hakkinda/yonetim/rektorluk/psikolojik-danismanlik-merkezi/ genel-tanitim adresinden 01.08.2015 tarihinde elde edilmiştir.

İstanbul Arel Üniversitesi. (2015). *Psikolojik Danışma, Rehberlik Uygulama ve Araştırma Merkezi*. http://arelpdr.arel.edu.tr/ana-sayfa adresinden 01.08.2015 tarihinde elde edilmiştir.

İstanbul Aydın Üniversitesi. (2015). *Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Birimi Yönergesi*. http://www.aydin.edu.tr/EBS/source/regulations_directives/directives/aremyonergesi.pdf adresinden 01.08.2015 tarihinde elde edilmiştir.

İstanbul Kültür Üniversitesi (2015). *Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Uygulama ve Araştırma Merkezi*. http://www.iku.edu.tr/4/30045/rehberlik-ve-psikolojik-danism.html adresinden 01.08.2015 tarihinde elde edilmiştir.

Kacur, M. ve Atak, M. (2011). *Üniversite öğrencilerinin sorun alanları ve sorunlarla baş etme yolları: Erciyes Üniversitesi örneği*. http://errem.erciyes.edu.tr/makaleler.html, adresinden 03.04. 2012 tarihinde elde edilmiştir.

Karataş, A. ve Gizir, C. A. (2013). Üniversite öğrencilerinin psikolojik danışma gereksinimlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi [Hacettepe University Journal of Education], 28*(3), 250-265.

Kaygusuz, C. (2002). Üniversite öğrencilerinin problem alanları ve bunların bazı değişkenlerle ilişkileri. *Eğitim Araştırmaları Dergisi, 22*, 76-86.

Kemer, G. ve Myers, J. E. (2011). Application of developmental counseling and therapy to Turkish college students. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, *30*, 1153-1160.

Kılıç, M. (1987). *Değişik psikolojik arazlara sahip olan ve olmayan öğrencilerin sorunları.* Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Kitzrow, M. A. (2009). The mental health needs of today's college students: Challenges and recommendations. *The National Association of Student Personnel Administration Journal*, *46*, 646–666.

Koydemir-Özden S. ve Erel, Ö. (2010). Psychological help-seeking: Role of socio-demographic variables, previous help-seeking experience andpresence of a problem. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, *5*, 688-693.

Kraft, D. P. (2011). One hundred years of college mental health. *Journal of American College Health*, *59*, 477–481.

Lancaster, L.C. ve Stillman, D. (2002). *When generations collide who they are. Why they clash. How to solve the generational puzzle at work.* New York: Harper Business.

Lee, R. W., Caruso, M. E., Goins, S. E. ve Southerland, J. P. (2003). Addressing sexual assault on college campuses: Guidelines for a prevention/awaraness week. *Journal of College Counseling*, *6*, 14-23.

Levine, A. ve Dean, D. (2012). *Generation on a tightrope: A portrait of today's college student*. San Francisco, CA: John Wiley & Sons.

Lohfink, M. M. ve Paulsen, M. B. (2005). Comparing the determinants of persistence for first-generation and continuing-generation students. *Journal of College Student Development*, *46*(4), 409–429.

London, H. B. (1996). How college affects first-generation college students. *About Campus*, *23*, 9–13.

Marks, L. I. ve Mclaughlin, R. H. (2005). Outreach by college counselors: Increasing student attendance at presentations. *Journal of College Counseling*, *8*, 86-96.

Mattox, R. (2000). Building effective campus relationships. In D. C. Davis & Humhrey, K. M. (Eds.), *College counseling: Issues and strategies for a new millennium* (pp. 221-237). Alexandria, VA: American Counseling Association.

McEwen, M. K. (2003). New perspectives on identity development. In S. R. Komives, D. B. Woodard Jr. & Assoc. (Eds.), *Student services: A handbook for the profession* (pp. 203- 233). San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Mersin Üniversitesi (2015). *ÜYG 101 Üniversite Yaşamına Giriş Dersi*. http://www.mersin.edu.tr/meui/uyg101/uyg-101-universite-yasamina-giris-dersi adresinden 01 Haziran 2015 tarihinde elde edilmiştir.

Monaco, M. ve Martin, M. (2007). The millennial student: A new generation of leaders. *Athletic Training Education Journal, 2,* 42-46.

Much, K., Wagener, A. M., Breitkreutz, H. L. ve Hellenbrand, M. (2014). Working with the millennial generation: challenges facing 21st-century students from the perspective of university staff. *Journal of College Counseling, 17*, 37-47.

Nunez, A. ve Cuccaro-Alamin, S. (1998). *First generation students: Undergraduates whose parents never enrolled in postsecondary education.* ERIC Document Reproduction Service No. ED420235). Washington, DC: U.S. Department of Education..

Oblinger, D. (2003). Boomers, gen-xers & millennials: Understanding the "new students". *Educause Review*, *38*(4), 37-47. http://er.educause.edu/~/media/files/article-downloads /erm0342.pdf adresinden 01 Haziran 2015'de elde edilmiştir.

Oblinger, D. ve Oblinger, J. (2005). Is it age or IT: First steps toward understanding the net generation. *Educause.* http://judicialaffairs.tamucc.edu/assets/IsItAge.pdf adresinden 15 Haziran 2015'de elde edilmiştir.

Oğuzkan, T. (1987). A survey on the problems of Bogaziçi University students. *Boğaziçi University Journal*: *Educational Sciences, 12*, 31-48.

Okan Üniversitesi. (2015). *Psikolojik Danışmanlık ve Eğitim Merkezi (OPDEM)*. http://insanvetoplum.okan.edu.tr/sayfa/opdem-psikolojik-danismanlik-ve-egitim-merkezi adresinden 01.08.2015 tarihinde elde edilmiştir.

Olive, T. (2008). Desire for higher education in first-generation Hispanic college students enrolled in an academic support program: A phenomenological analysis. *Journal of Phenomenological Psychology, 39*, 81–110.

Orhon, E. (1985). *Ankara Üniversitesi öğrencilerinin sosyal ve psikolojik sorunları.* Ankara: DPT Sosyal Planlama Başkanlığı Araştırma Dairesi.

Osborn, C. J. ve Scanlon, C. R. (2000). Brief counseling for problematic drinking: A university counseling center's model. *Journal of College Counseling*, *3*(1), 78-81.

Öğrenme ve Öğrenci Gelişim Birimi (2015). *ODTÜ Öğrenme ve Öğrenci Gelişim Birimi: Misyonumuz.* http://ogeb.metu.edu.tr/misyonumuz adresinden 01.08.2015 tarihinde elde edilmiştir.

Öğrenci Gelişim Merkezi (2015). *Mersin Üniversitesi Öğrenci Gelişim Uygulama ve Araştırma Merkezi Yönetmeliği.* http://www.mersin.edu.tr/akademikf/ogrenci-gelisim-uygulama-ve-arastirma-merkezi/yonetmelik adresinden 15.08.2015 tarihinde elde edilmiştir.

Özbay, Y. (1996). Üniversite öğrencilerinin problem alanları ile yardım arama tutumları arasındaki ilişki. *IX. Ulusal Psikoloji Kongresi*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.

Özdemir, İ. E. (1985). *Gazi Eğitim Fakültesi öğrencilerinin problemleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Özgüven, İ. E. (1990). Yurtlarda kalan üniversite öğrencilerinin sağlık ve psikolojik sorunları. *Ege Üniversitesi Psikoloji Seminer Dergisi*, *8*, 47-56.

Özgüven, İ. E. (1992). Üniversite öğrencilerinin sorunları ve başetme yolları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *7*, 5-13.

Özyurt, S. ve Doğan, M. S. (2002). *Gençlik problemleri açısından üniversite gençliği.* Adapazarı: Değişim Yayınları.

Pascarella, E. T., Pierson, C. T., Wolniak, G. C. ve Terenzini, P. T. (2004). First-generation college students: Additional evidence on college experiences and outcomes. *The Journal of Higher Education*, *75*, 249–284.

Psikolojik Danışma ve Rehberlik Birimi (2015). *Ankara Üniversitesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik Birimi.* http://pdr.education.ankara.edu.tr/?page_id=123 adresinden 01Temmuz 2015 tarihinde elde edilmiştir.

Pektaş, İ. ve Bilge, A. (2007). Ege Üniversitesi Atatürk Sağlık Yüksekokulu öğrencilerinin problem alanlarının belirlenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *8*(14), 83-98.

Phinney, J. S., Dennis, J. ve Osorio, S. (2006). Reasons to attend college among ethnically diverse college students. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*, *12*(2), 347-366.

Phinney, J. S. ve Haas, K. (2003). The process of coping among ethnic minority first-generation college freshmen. *The Journal of Social Psychology*, *143*, 707-727.

Pike, G. R. ve Kuh, G. D. (2005). First and second generation college students: A comparison of their engagement and intellectual development. *The Journal of Higher Education*, *76*(3), 276-300.

Pittman, L. D. ve Richmond, A. (2008). University belonging, friendship quality and psychological adjustment during the transition to college. *The Journal of Experimental Education*, *76*, 343-361.

Poindexter, S. (2003). The case for holistic learning. *Change*, *35*(1), 24-31.

Prospero, M. (2007). First generation college students: Motivation, integration, and academic achievement. *Community College Journal of Research and Practice*, *31*, 963-975.

Raines, C. (2002). *Managing Millenials*. http://www.generationsatwork.com/articles/millenials.htm adresinden 07 Haziran 2015 tarihinde elde edilmiştir.

Ramos-Sanchez, L. ve Nichols, L. (2007). Self-Efficacy of first-generation and non-first- generation college students: The relationship with academic performance and college adjustment. *Journal of College Counseling*, *10*, 6-18.

Saenz, V. ve Barrera, D. (2007). What we can learn from UCLA's "First in My Family" data. *Retention in Higher Education*, *21*(9), 1-3.

Sanchez, D. ve King-Toler, E. (2007). Addressing disparities: Consultation and outreach strategies for university settings. *Consulting Psychology Journal: Practice and Research*, *59*(4), 286–295.

San Francisco State University (2015). *College of Health & Social Sciences, Department of Counseling, The College Counseling Program*. https://sites7.sfsu.edu/counseling/ content/college-counseling#CollegeProgram adresinden 01.08.2015 tarihinde elde edilmiştir.

Schwartz, A. J. (2006). College student suicide in the United States: 1990-1991 through 2003-2004. *Journal of American College Health*, *54*(6), 341-352.

Sharkin, B. S. (2012). *Being a college counselor on today's campus: Roles, contributions, and special challenges.* New York, NY: CRC Press.

Shaw, B. M., Remley Jr., T. P. ve Ward, C. (2014). The preparation of master's-level professional counselors for positions in college and university counseling centers. *Journal of College Counseling*, *17*, 236-248.

Sevinç, S. ve Gizir, C. A. (2014). Üniversite birinci sınıf öğrencilerinin bakış açılarından üniversiteye uyumu olumsuz etkileyen faktörler (Mersin Üniversitesi örneği). *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, *14*(4), 1285-1308.

Smith, K. M., Chesin, M. S. ve Jeglic, E. L. (2014). Minority college student mental health: does majority status matter? Implications for college counseling services. *Journal of Multicultural Counseling and Development*, *42*, 77-92.

Smith, T. B., Dean, B., Floyd, S., Silva, C., Yamashita, M., Dyrtschi, J. ve Heaps, R. A. (2007). Pressing issues in college counseling: A survey of American College Counseling Association members. *Journal of College Counseling*, *10*, 64-78.

South Dakota State University. (2015). *Department of Counseling & Human Development, MS in College Counseling*. http://www.sdstate.edu/chd/GraduatePrograms/ms-in-college-counseling.cfm adresinden 01.08.2015 tarihinde elde edilmiştir.

Southern Illinois University Core Institute. (2012). *Alcohol and drug survey results*. Carbondale, IL: Author.

Stone, G. L. ve Archer, J. (1990). College and university counseling centers in the 1990s: Challenges and limits. *The Counseling Psychologist*, *18*, 539-607.

Strauss, W. ve Howe, N. (1991). *Generations: A history of America's future, 1584 to 2069*. New York: Marrow.

Şahin, İ., Fırat-Şahin, N., Zoraloğlu, Y. R. ve Açıkgöz, K. (2009). Üniversite öğrencilerinin sorunları. *e-Journal of New World Sciences Academy*, *4*(4), 1435-1449.

TED Üniversitesi Öğrenci Danışma Merkezi. (2015). *Öğrenci Destek Merkezleri: Öğrenci Danışma Merkezi.* http://www.tedu.edu.tr/tr/main/ogrenci-destek-merkezleri adresinden 01.08.2015 tarihinde elde edilmiştir.

TED Üniversitesi Öğretme-Öğrenme Merkezi. (2015). *Öğrenci Destek Merkezleri: Öğretme-Öğrenme Merkezi.* http://www.tedu.edu.tr/tr/main/ogrenci-destek-merkezleri adresinden 01.08.2015 tarihinde elde edilmiştir.

Terenzini, P., Springer, L., Yaeger, P., Pascarella, E. ve Nora, A. (1996). First-generation college students: Characteristics, experiences, and cognitive development. *Research in Higher Education, 30*, 301-315.

Thayer, P. B. (2000). *Retention of students from first generation and low income backgrounds.* (ERIC Document Reproduction Service No. ED446633). Washington, DC: U.S. Department of Education.

Turner, J. C. ve Keller, A. (2011). American public health association. *Leading causes of mortality among American college students*. Charlottesville, VA: University of Virginia Medical School. https://apha.confex.com/apha/139am/webprogram/Paper241696.html adresinden 15 Mayıs 2015 tarihinde elde edilmiştir.

Türküm, A. S. (2007). Üniversite gençliğine yönelik PDR hizmetleri. Özyürek, R., Owen Korkut, F., ve Owen D. (Ed.), *Gelişen psikolojik danışma ve rehberlik: meslekleşme sürecindeki ilerlemeler* (ss. 201-219). Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.

Twenge, J. M., Gentile, B., DeWall, C. N., Ma, D., Lacefield, K. ve Shurtz, D. R. (2010). Birth cohort increased in psychopathology among young Americans, 1938-2007: A cross-temporal meta-analysis of the MMPI. *Clinical Psychology Review*, *30*, 145–154.

University of California-San Diego Extension. (2015). *The College Counseling Specialized Certificate Program*. http://extension.ucsd.edu/Programs/index.cfm?vAction=certDetail&vCertificateID=35 adresinden 01.08.2015 tarihinde elde edilmiştir.

Ültanır, E. (1996). Yeni açılan üniversitelerde psikolojik danışma ve rehberlik merkezlerinin açılmasına duyulan gereklilikler. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, *220*, 10-14.

Üniversite Yaşamına Giriş Koordinatörlüğü. (2015). *2014-2015 yılı Üniversite Yaşamına Giriş Dersi raporu*. Yayınlanmamış rapor. Mersin: Mersin Üniversitesi ÜYG Koordinatörlüğü.

Warburton, E., Bugarin, R. ve Nunez, A. (2001). *Bridging the gap: Academic preparation and postsecondary success of first-generation students* (NCES Publication No. 2001-153). Washington, DC: National Center for Education Statistics, U.S. Government Printing Office.

Watson, C. J. (2014). Expanding the knowledge base of college counselors: Paving the way for the implementation of evidence-based practices on college campuses. *Journal of College Counseling*, *17*(1), 3-5.

Western Michigan University. (2015). *Department of Counselor Education & Counseling Psychology. MA in College Counseling Program*. http://www.wmich.edu/cecp/masters-counselor-education adresinden 01.08.2015 tarihinde elde edilmiştir.

White-Kress, V. E., Trippany, R. L. ve Nolan, J. M. (2003). Responding to sexual assault victims: Considerations for college counselors. *Journal of College Counseling*, *6*, 124-133.

Williams, E. N. ve Edwardson, T. L. (2000). Managed care and counseling centers: Training issues for the new millennium. *Journal of College Student Psychotherapy*, *14*(3), 145.

Wise, R. A. ve King, A. R. (2008). Family environment as a predictor of the college students' friendships. *Journal of Family Issues*, *29*, 828-848.

Worley, K. (2011). Educating college students of the net generation. *Adult Learning*, *22*, 31-39.

Yükseköğretim Kurulu (1984). *Yükseköğrenim Kurumları Mediko-Sosyal, Sağlık, Kültür ve Spor İşleri Dairesi Uygulama Yönetmeliği.* http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.10169&sourceXmlSearch=&MevzuatIliski=0 adresinden 01 Mayıs 2015 tarihinde elde edilmiştir.

Yükseköğretim Kurulu. (2014). *Yükseköğretimde kalite için*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi Müdürlüğü. https://www.yok.gov.tr/documents/10279/173480/yuksekogretimde_kalite_icin.pdf adresinden 01 Haziran 2015'de elde edilmiştir.

Yüksek Öğrenimde Rehberliği Tanıtma ve Rehber Yetiştirme Vakfı. (2010). *Üniversitelerde Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Sempozyumları (1998-2004)*. İstanbul: Beyaz Yayınları.

Yüksek Öğrenimde Rehberliği Tanıtma ve Rehber Yetiştirme Vakfı. (2015). *Kurumsal: Tarihçe.* http://yoret.org.tr/c/tarihce/7 adresinden 01 Haziran 2015 tarihinde elde edilmiştir.

Yurdusev, Ş. (1989). Yükseköğretim düzeyindeki rehberlik ve psikolojik danışma uygulamalarına bir örnek: Fransa modeli. *Yükseköğretimde Rehberlik ve Psikolojik Danışma Toplantısı.* Ankara: Ankara Basımevi.

Yüksekbilgili, Z. (2013). Türk tipi y kuşağı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, *12*(45), 342-353.

Yüksekbilgili, Z. (2015). Türkiye'de y kuşağının yaş aralığı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, *14*(53), 259-267.

BÖLÜM 9

Educating Students and Practitioners in Counseling for Wellness and Prevention

Robert K. CONYNE and Perry FIRTH

Özet

Psikolojik Danışma Öğrencilerini ve Uygulamacılarını İyilik Hali ve Önleme Konusunda Eğitmek

Bu bölüm, psikolojik danışma alanında iyilik hali ve önleme kavramlarının kullanılması üzerinde durmaktadır. Bunun yanında bölüm, önemli bir uygulama alanı olarak iyilik hali ve önleme konularında, psikolojik danışma alanındaki öğrencilerin ve uygulamacıların eğitimlerini destekleyici bilgiler de içermektedir. Metinde ilk olarak iyilik hali ve önleme kavramlarının anlamları verilmiştir. İyilik hali ve önleme kavramlarının psikolojik danışmada bir araya getirilmesinin ana rasyonelini de içerecek biçimde iyilik hali ve önleme kavramlarının psikolojik danışma mesleği içindeki çıkış noktaları tanımlanmıştır. Bu amaca hizmet etmesi için Conyne (2015) tarafından kavramsal bir model olarak geliştirilen İyilik Hali ve Önleme Psikolojik Danışması Modeli (Counseling for Wellness and Prevention Model) ayrıntıları ile sunulmuştur. Bu yapılırken psikolojik danışman yetiştiren programlarda ve uygulayıcılara yönelik gerçekleştirilen sürekli eğitimler sırasında modelin öğretilerinin programlara nasıl yerleştirilebileceğine ilişkin önerilere de yer verilmiştir. Model, iyilik hali, ekolojik yaklaşım, gelişimsel bakış açısı, sosyal adalet ve önleme gibi psikolojik danışma alanındaki anahtar akımları içermekte ve onları bütünleştirmektedir. Bölümün sonuna, zaman içinde öğrenmeyi yönlendirmek ve desteklemek için kullanılabileceği gibi bireylerin iç görü kazanlamalarını artırmak, sınıf için tartışmaları başlatıp sürdürmek için değerli bir eğitim aracı olabilecek İyilik Hali ve Önleme Psikolojik Danışması İçin Yeterlilikler Kontrol Listesi eklenmiştir.

"The clinical practice of tomorrow already is being reshaped.

Prevention will be as much a part of practice as treatment is now."

Mrazek & Ritchie (2012, p. 5)

The world of counseling practice is evolving, with increasing attention being paid to wellness and prevention. However, for these domains to become centrally involved in tomorrow's clinical practice, it's essential that graduate education sufficiently include them in its training

References

Albee, G. (1985). The argument for primary prevention. *Journal of Primary Prevention, 5*, 213-219.

Albee, G. (1986). Preventing psychopathology and promoting human potential. *American Psychologist, 37*, 1043-1050.

American Counseling Association (2015). *Your passion. Your profession. Our purpose*. Alexandria, VA: Author. Retrieved from www.counseling.org/knowlec

American Group Psychotherapy Association (2007). *Practice guidelines for group psychotherapists.* New York: Author.

American Psychological Association. (2012). Education and training guidelines: A taxonomy for education and training in professional psychology health service specialties. Retrieved from www.apa.org/ed/graduate/specialize/taxonomy.pdf.

American Psychological Association. (2014). Guidelines for prevention in psychology. *American Psychologist, 69*, 285-296. doi: 10.1037/a0034569.

Association for Specialists in Group Work. (2000). *Professional standards for the training of group workers.* Alexandria, VA: Author. Retrieved from http://asgw.org/pdf/training_standards.pdf.

Bockler, N., Seeger, T., Sitzer, P., & Heitmeyer, W. (2013). School shootings: Conceptual framework and international empirical trends. In N. Bockler, T. Seeger, P.Sitzer, & W. Heitmeyer (Eds.), *School shootings: International research, case studies, and concepts for prevention* (pp.1-24). New York, NY: Springer.

Caplan, G. (1964). *Principles of preventive psychiatry.* New York: Basic Books.

Capra, F. (1996). *The web of life*. New York: Anchor Books.

Chi-Ying Chung, R., & Bemak, F. (2011). *Social justice counseling: The next steps beyond multiculturalism*. Thousand Oaks, C: Sage.

Clanton Harpine, E. (2013). *Prevention groups*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Cohen, L, Chavez, V, & Chehemi, S. (Eds.). (2010). *Prevention is primary: Strategies for community well-being.* San Francisco: Jossey-Bass/The Prevention Institute.

Cohen, L., & Chehimi. S. (2010). The imperative for primary prevention. In L. Cohen, V. Chavez, & S. Chehimi (Eds.), *Prevention is primary: Strategies for community well- being* (pp. 3-32). San Francisco: Jossey-Bass/The Prevention Institute.

Conyne, R. (1987). *Primary preventive counseling: Empowering people and settings*. Muncie, IN: Accelerated Development.

Conyne, R. (2004). *Preventive counseling: Helping people to become empowered in systems and settings* (2nd ed.). New York: Brunner-Routledge.

Conyne, R. (2010). *Prevention program development and evaluation*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Conyne, R. (2013). *Program development and evaluation in prevention*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Conyne, R. (2014). *Group work leadership: An introduction for helpers*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Conyne, R. (2015). *Counseling for wellness and prevention: Helping people to become empowered in systems and settings* (3rd ed.). New York: Routledge.

Conyne, R., & Cook, E.P. (2004). *Ecological counseling: An innovative approach to conceptualizing person-environment interaction*. Alexandria, VA: American Counseling Association.

Conyne, R., & Firth, P. (in press). Preventing school shootings from an American and European perspective. In M. Israelashvili & J. Romano (Eds.), *Cambridge Handbook of International Prevention Science.* Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Conyne, R., Horne, A. M., & Raczynski, K. (2013). *Prevention in psychology: An introduction to the prevention practice kit*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications. doi: 10.4135/9781452275574.

Conyne, R., Newmeyer, M., Kenny, M., Romano, J., & Matthews, C. (2008). Two key strategies for teaching prevention: Specialized course and infusion. *Journal of Primary Prevention, 29,* 375-401. doi: 10.1007/s10935-008-0146-8 .

Cook, E.P. (2012). *Understanding people in context: The ecological perspective in counseling*. Alexandria, VA: American Counseling Association.

Council for Social Work Education. (2014). CWSE core competencies and practice behaviors. Retrieved from https://www.wheelock.edu/about/accreditation-information/core-competencies.

Cowen, E. (1985). Person-centered approaches to primary prevention in mental health. In M. Shaw & R. Goodyear (Guest Eds.), Primary prevention in schools. *Personnel and Guidance Journal, 62*, 485-490.

DeAngelis, T. (2009). Unmasking racial micro aggressions. *Monitor on psychology, 40* (2), p.42. Retrieved from g/monitor/2009/02/microaggression.aspx.

Dougherty, A.M. (2013). *Prevention and consultation*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Dunn, H.L. (1959. High level wellness for man and society. *American Journal of Public Health, 49*(6), p.786-792. Retrieved from http://ajph.aphapublications.org/doi/pdf/10.2105/AJPH.49.6.786.

Fein, R., Vossekuil, B., Pollack, W., Borum, R., Modzeleski, W., & Reddy, M. (2002). *Threat assessment in schools: A guide to managing threatening situations and to creating safe school climates.* U.S. Department of Education, Office of Elementary and Secondary Education, Safe and Drug-Free Schools Program and U.S. Secret Service, National Threat Assessment Center, Washington, D.C.

Firth, P. (2015). The Counseling for Wellness and Prevention Model in relation to school shootings. In R. Conyne, Counseling for wellness and prevention: *Helping people to become empowered in systems and settings* (3rd ed.). New York: Routledge.

Fouad, N.A., Grus, C.L., Hatcher, R.L., Kaslow, N.J. Hutchings, P.S., Madson, M., . . . & Crossman, R.E. (2009). Competency benchmarks: A developmental model for understanding and measuring competence in professional psychology [Suppl.]. *Training and Education in Professional Psychology, 3*, S5-S26. doi: 10.1037/a0015832.

Gerig, M. (2013). *Foundations for clinical mental health counseling:An introduction to the profession* (2nd ed.). Englewood Cliffs, NJ: Pearson.

Gladding, S. (2012). *Counseling: A comprehensive profession* (7th ed.). Englewood Cliffs, NJ: Pearson.

Granello, P. (2012). *Wellness counseling*. Englewood Cliffs, NJ: Pearson.

Greenleaf, A.T., Williams, J.M. (2009). Supporting social justice advocacy: A paradigm shift towards an ecological perspective. *Journal for Social Action in Counseling and Psychology, 2* (1), 1-14. Retrieved from http://www.psysr.org/jsacp/greenleaf-v2n1- 09_1-14.pdf.

Gullotta, T., & Bloom, M. (Eds.). (2003). *Encyclopedia of primary prevention and health promotion*. New York: Kluwer.

Hage, S., & Kenny, M. (2009). Promoting a social justice approach to prevention: Future directions for training, practice and research. *Journal of Primary Prevention, 30*, 75-87.

Hage, S., & Romano, J. (2013). *Best practices in prevention*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Hage, S., Romano, J., Conyne, R., Kenny, M., Matthews, C., Schwartz, J., & Waldo, M. (2007). Best practices guidelines on prevention practice, research, training, and social advocacy for psychologists. *The Counseling Psychologist, 35*, 493-566.

Haggerty, K.P., & Shapiro, V.B. (2013) Science-based prevention through Communities That Care: A model of social work practice for public health. *Social Work in Public Health, 28,*349-365. doi: 10.1080/19371918.2013.774812.

Hawkins, J., Shapiro, V., & Fagan, A. (2010). Disseminating effective community prevention practices: Opportunities for social work practice. *Research on Social Work Practice, 20*, 518-527.doi: 10.1177/1049731509359919.

Hof, D., Dinsmore, J., Barber, S., & Suhr, R. (2009). Advocacy: The T.R.A.I.N.E. R. model. *Journal for Social Action Counseling and Psychology, 2*, 15-28.

Jones-Smith, El (2014). *Strengths-based therapy: Connecting theory, practice, and skills*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Kania, J. & Kramer, M. (2011, Winter). Collective impact. Stanford Social Innovation Review. Retrieved from http://www.ssireview.org/articles/entry/collective_impact.

Kenny, M., Horne, A., Orpinas, P., & Reese, L. (Eds.). (2009). *Realizing social justice: The challenge of preventive interventions*. Washington, D.C.: American Psychological Association.

Keyes, C. (1998). Social well-being. *Social Psychology Quarterly, 6*, 121-140.

Klein, D., & Goldston, S.E. (Eds.). (1977). *Primary prevention: An idea whose time has come* (Proceedings of the Pilot Conference on the Primary Prevention of Psychopathology). Washington, D.C.: U.S. Department of Health, Education, and Welfare, Public Health Service.

Kiel, D. (2010). *An ounce of prevention is worth a pound of cure: Reframing the debate about law school affirmative action*. Denver University Law Review, 88, 791-806. Retrieved from http://www.law.du.edu/documents/denver-university-law-review/v88-4/ Kiel_ToPrinter_92611.pdf.

Lewin, K. (1936). *Principles of topological psychology*. New York: McGraw-Hill.

Lewis, J., Ratts, M., Paladino, D., Toporek, R. (2011). Social justice counseling and advocacy: Developing new leadership roles and competencies. *Journal for Social Action in Counseling and Psychology, 3*(1), 5-16. Retrieved from http://www.psysr.org/jsacp/lewis-v3n1-11_5-16.pdf.

Lewis, J., Arnold, M., House, R, & Toporek, R. (2003). *Advocacy competencies*.

Retrieved from www.counseling.org/knowlec.

Lewis, J., & Lewis, M. (1977). *Community counseling: A human services approach*. New York: Wiley.

Lewis, J., Lewis, M., Daniels, J., & D'Andrea, M. (2010). *Community counseling: A multicultural-social justice perspective.* Boston: Cengage.

Magyar-Moe, J., Owens, R., Scheel, M., Buki, L., & Sheldon, K. (2015). Applications of positive psychology in counseling psychology: Current status and future directions. *The Counseling Psychologist, 43*, 494-557.

Matthews, C. (2013). Teaching prevention: Preparing the next generation of psychologists. In E.Vera (Ed.), *The Oxford handbook of prevention in counseling psychology* (pp.76-90). New York, NY: Oxford University Press. doi:10.1093/oxfordhb/9780195396423.001.0001 .

McLeroy, K.R., & Crump, C.E. (1994). Health promotion and disease prevention: A historical perspective. *Generations, 18*(1), 9-17. Retrieved from http://www.academia.edu/170660/Health_ Promotion_and_Disease_Prevention_A_Historical_Perspective.

Merchant, N., & Yozamp, C. (2014). *Groups in community and agency settings.* Thousand Oaks, CA: Sage.

Miller, J.W. (2005). Wellness: The history and development of a concept. *Spektrum Freizeit, 1,* 84-102. Retrieved from http://www.fh-joanneum.at/global/show_document.

Morrill, W., Oetting, E., & Hurst, J. (1974). Dimensions of counselor functioning. P*ersonnel and Guidance Journal, 52*, 354-360.

Mrazek, P., & Ritchie, G. (2012). *Becoming a preventionist: Making prevention part of your mental health practice: A continuing education course*. Alexandria, VA: National Association of State Mental Health Program Directors (NASMHPD).

Murray, C., & Pope, A. (2010). Promoting counseling students' advocacy through service learning. *Journal for Social Advocacy in Counseling and Psychology, 2*, 29-47.

Myers, J .E. (1991). Wellness as the paradigm for counseling and development: The possible future. *Counselor Education and Supervision, 30*(3), 183-193. Retrieved from http:// libres.uncg.edu/ir/uncg/f/J_Myers_Wellness_1991.pdf.

National Institutes of Health (2014). *The NIH almanac: Chronology of events*. Bethesda, MD: U.S. Department of Health and Human Services. Retrieved from http://www.nih.gov/ about/almanac/historical/chronology_of_events.htm.

O'Donnell, M. (2009). Definition of health promotion 2.0: Embracing passion, enhancing motivation, recognizing dynamic balance, and creating opportunities. *American Journal of Health Promotion, 24*, iv-iv.

O'Toole, M. (2000). *The school shooter: A threat assessment perspective*. Quantico, VA: National Center for the Analysis of Violent Crime, FBI Academy.

Pirog, M., & Good, E. (2013). *Public policy and mental health: Avenues for prevention*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Prilleltensky, I., Dokecki, P., Frieden, G., & Wang, V. O. (2007). Counseling for wellness and justice: Foundations, practice, and ethical dilemmas. In E. Aldarondo (Ed.)., *Advancing social justice through clinical practice* (pp. 19-42). Mahwah, NJ: Erlbaum. doi: 10.4324/9780203936689 .

Rashid, T. (2008). Positive psychotherapy. In S. Lopez (Ed.), *Positive psychology: Exploring the best in people* (Vol. 4, pp. 187-217). Westport, CT: Praeger.

Ratts, M., Toporek, R., & Lewis, J. (2010). *ACA advocacy competencies: A social justice framework for counselors.* Alexandria, VA: American Counseling Association.

Reeser, L. C. (2007). Educating for social change in the human service profession. In E. Aldrondo (Ed.), *Advancing social justice through clinical practice* (pp. 459-474). Mahwah, New Jersey: Erlbaum. doi: 10.1080/08975350801905087.

Rodolfa, E., Bent, R., Eisman, E., Nelson, P., Rehm, L., & Ritchie, P. (2005). A cube model for competency development: Implications for psychology educators and regulators. *Professional Psychology: Research and Practice, 36*, 347-354. doi: 10.1037/0735- 7028.36.4.347.

Romano, J. (2014). *Prevention psychology: Enhancing personal and social well-being*. Washington, D.C.: American Psychological Association.

Ryff, C. (1989). Beyond Ponce de Leon and life satisfaction: New direction in quest of successful ageing. *International Journal of Behavioral Development, 12*, 35-55. doi: 10.1177/0265407598154002.

Swearer, S., & Hymel, S. (2015). Understanding the psychology of bullying: Moving toward a social-ecological diathesis-stress model. *American Psychologist, 70*, 344-353.

U.S. Department of Health, Education, and Welfare. Public Health Service. (1964). *Smoking and health*: Report of the Advisory Committee to the Surgeon General of the Public Health Service. (Public Health Service Publication No. 1103). Washington, D.C.: Government Printing Office. Retrieved from http://profiles.nlm.nih.gov/ps/access/NNBBMQ.pdf

U.S. Department of Health and Human Services (2014). *Healthy people 2020*. Retrieved from https://www.healthypeople.gov/.

U.S. Department of Health and Human Services (2015). Determinants of health. Retrieved from http://www.healthypeople.gov/2020/about/foundation-health-measures/Determinants-of- Health.

Vera, E. M., & Speight, S. L. (2007). Advocacy, outreach, and prevention: Integrating social action roles into professional training. In E. Aldarondo (Ed.), *Advancing social justice through clinical practice* (pp. 373- 389). Mahwah, NJ: Erlbaum. doi: 10.1080/01609510801960957.

Walsh, R. (2011). Lifestyle and mental health. *American Psychologist, 66*, 579-592.

World Health Organization. (2003). *Promoting mental health: Concepts, emerging evidence, practice.* Geneva, Switzerland: Author. Retrieved from http://www.who.int/mental_health/evidence/en/promoting_mhh.pdf

Zimmer, B. (2010, April 16). Wellness. The New York Times. Retrieved from http://www.nytimes.com/2010/04/18/magazine/18FOB-onlanguage-t.html?_r=0.

BÖLÜM 10

Burnout and Professional Self-Care for Counselors and Educators

Dean W. Owen

Özet

Psikolojik Danışmanlar ve Eğitimciler İçin Mesleki Tükenmişlik ve Profesyonel Anlamda Kendine Bakma

Mesleki tükenmişlik, pek çok meslek alanında çalışanlar için ama özellikle insanlara hizmet veren sağlık, eğitim, psikolojik danışma gibi alanlarda çalışanlar için önemli bir tehdittir. Bu bölümün amacı, stresle ilgili bir fenomen olarak tükenmişliğin kaynağını ve tükenmişlik sürecini tartışmak ve tükenmişle başa çıkmak için kullanışlı olabilecek mesleki olarak kendine bakma ile ilgili bir modeli sunmaktır. Tükenmişlik kavramı, tipik olarak daha çok uzun hazırlık gerektiren süreçlerden geçerek o mesleğe girmiş, yüksek derecede güdülenmiş bireylerin çalıştığı profesyonel alanlarda çalışanlarda, çalışanların mesleki stresiyle ilişkilidir. Tükenmişlik kavramında ele alınan haliyle stres, en iyi, yaşamı riske sokan bir tehdidin varlığı ile değil, egoyu tehdit edici olarak algılanan durumlara yönelik verilen nörotik kaygı tepkisi olarak tanımlandığında anlaşılabilir. Birey, tehlikeli bir hayvanla karşılaştığında kaç ya da savaş tepkisi verir, öte yandan, aynı birey, yüksek beklentilerin olduğu çalışma ortamında çalıştığında standartları karşılayamama, başarısızlık korkusu ya da yetersizlik duygusu nedeniyle de benzer tepkiler vermektedir. Meslek yaşamlarında böyle durumların ortaya çıkması, aylarca, hatta yıllarca sürebilen yüksek fiziksel uyarılmışlık düzeyi üretmektedir. Tükenmişlik için temel oluşturan ve uzun süren bu etkiye maruz kalma, bireyin duygusal olarak bitkin düşme, benlik yitimi yaşama, yüksek yetersizlik duygusu ve azalan öz yeterlik duygusu içinde olma ile yüz yüze kalınan bir psikolojik durumu tanımlamaktadır. Tükenmişliğin oluşmasına katkıda bulunan etmenler bireyin kişilik özellikleri ve eğitimi gibi kişisel özellikleri kadar iş ortamının gereklilikleri ve özellikleri gibi işin özelliklerini barındırmaktadır. Bu bölümde en son olarak işle ilgili stresle ve potansiyel tükenmişlikle başa çıkmada proaktif bir model olarak mesleki anlamda kendine bakma kavramı tartışılmaktadır. Modelin dört aşamasından ilki, kendine bakma kavramıyla ilgili farkındalık oluşturmayla ilgilidir. İkinci aşamada bireyin stres tehditlerini tanımlayabilmesine yarayacak kendini değerlendirme becerileriyle ilgili iken, üçüncü aşama iş stresinin etkilerini azaltma konusunda yardımcı olabilecek önleyici beceriler oluşturabilmeyle ilgilidir. Son aşama ise birey için mesleki tükenmişliğin olması halinde, durumu düzeltmeyle ilgili etkinlikleri içermektedir. Sunulan bilgilerin psikolojik danışmanların mesleki tükenmişliklerine yol açabilecek etmenleri tanımlama, önlem alma, kendine bakma ve tükenmişliğin olması halinde yapılabilecekleri gözden geçirme konusunda işe yarayabileceği düşünülmektedir.

CONCLUSION

Professional burnout was described as an insidious, occupational stress related condition that saps the energy, motivation, and satisfaction that arises from performing a skilled and needed service. As professionals who have spent years in preparation and training to serve, burnout represents a significant threat not only to the joy that arises from serving other but a significant threat to mental health and physical well-being. This chapter attempted to provide a basic understanding of the origin, course, and effect of exposure to chronic and prolonged occupational stress and to provide a model that could enhance understanding of the variables affecting burnout.

Certainly the interaction between the individual and the job provide the ingredients for both a long and happy career as well as a short and unsatisfying one. For the individual, the basic pattern of personality traits, needs, desires, and goals mixes with a long and complex period of professional training. This complex of personality and training is then somehow inserted into an equally complex mix of client and work setting. With so many factors involved it would be nearly miraculous for there to be a long, happy, and stress-free career possible. In reality, there may be all sorts of misfits between person and job, training and client, and what is absolutely certain is that over the period a career lasting decades, there will be change. The likelihood of having a long and satisfying career in the field of counseling is improved by having a fundamental understanding of burnout and the risk factors involved. Periodically making a self-assessment of one's fit and happiness in the career is essential as is the ability to make continuous change and to seek balance between job demands and a healthy personal life. Finally, as counselor, we should all recognize the essential need for change to adjust to the ever changes demands of our careers and our life. As counselors and educators we are among the most vulnerable to burnout and so professional self-care should be a part of every counselor's life and career plan. Self-care is based upon an awareness of vulnerability, periodic self-assessment, and the adoption of a personal and career lifestyle that promotes resiliency.

References

Alarcon, G., Eschleman, K. J. & Bowling, N. A. (2009). Relationships between personality variables and burnout: A meta-analysis. *Work & Stress, 23* (3), 244-263. doi:10.1080/02678370903282600.

Bandura, A. (1994). Self-efficacy. In V. S. Ramachaudran (Ed.), *Encyclopedia of humanbehavior* (Vol. 4, pp. 71-81). New York: Academic Press. Reprinted in H. Friedman [Ed.], *Encyclopedia of mental health*. San Diego: Academic Press.

Bacharach, S., Bamburger, P., & Conley, S., (1991). Work-home conflict among nurses and engineers: Mediating the impact of role stress on burnout and satisfaction at work. *Journal of Organizational Behavior*, *12*(1), 39-53.

Bardhoshi , G., Schweinle, A., & Duncan, K. (2014). Understanding the impact of school factors on school counselor burnout: A mixed-methods study, *The Professional Counselor 4*(5), 426–443.

Bianchi, R., Schonfeld, I. S., & Laurent, E. (2014). Is burnout a depressive disorder? A re-examination with special focus on atypical depression. *International Journal of Stress Management, 21*(4), 307-324.

Bureau of Labor Statistics, (2015). *Number of jobs held, labor market activity, and earnings growth among the youngest baby boomers*: results from a longitudinal survey. U.S. Department of Labor, NLSY 79. Retreived August 22, 2015.

Cassitto, M. G., Fattorini, E., Gilioli, R., Rengo, C., & Gonik, V. (2003). *Raising awareness to psychological harassment at work (Protecting workers health series)*. Geneva: World health Organization. http://www.who.int/occupational_health/publications/en/pwh4e.pdf. Accessed 22 August, 2015.

Carod-Artal, F.J. & Vázquez-Cabrera, C. (2012). Burnout syndrome in an international setting. In S. Bährer-Kohler (ed.) *Burnout for experts: Prevention in the context of living and working*, New York: Springer DOI 10.1007/978-1-4614-4391-9_2,

Eysenck, H.J. (1990). Type A behavior and coronary heart disease: The third stage. *Journal of Social Behavior and Personality*, *5*, 25-44.

Felton, J. S. (1998). Burnout as a clinical entity—its importance in health care workers. *Occupational Medicine*, *48*, 237–250.

Freud, S. (1936). Inhibitions, symptoms, and anxiety. *The Psychoanalytic Quarterly, 5,* 415-443.

Friedman, M. (1996). *Type A behavior: Its diagnosis and treatment*. New York: Plenum Press.

Friedman, M. & Rosenman, R. (1959). Association of specific overt behaviour pattern with blood and cardiovascular findings. *Journal of the American Medical Association* 169: 1286–1296. doi:10.1001/jama.1959.03000290012005.

Hintsal, T., Elovainio, M., Jokelal, M., Ahola, K., Virtanen, M., & Pirkola, S. (2014). Is there an independent association between burnout and increased allostatic load? Testing the contribution of psychological distress and depression. *Journal of Health Psychology*, *1*(11), 1-11.

Holland, J. L. (1973). *Making vocational choices: a theory of careers*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.

Jackson, S., Schwab, R., & Schuler, R. (1986, November). Toward an understanding of the burnout phenomenon. *Journal of Applied Psychology*, *71*(4), 630-640.

Jones, L.K. (1994). Frank Parsons' contribution to career counseling. *Journal of Career Counseling, 20* (4), 287-294.

Jovinelly, J., & Netelkos, J. (2006). *The crafts and culture of a Medieval guild*. New York: Rosen Publishing Group.

Kessler, R. C., Chiu, W. T., Demler, O., & Walters, E. E. (2005). Prevalence, severity, and comorbidity of twelve-month DSM-IV disorders in the National Comorbidity Survey Replication (NCS-R). *Archives of General Psychiatry, 62*, 617–627. Doi:10.1001/archpsyc.62.6.617.Prevalence.

Maslach, C. (1993). Burnout: A multidimensional perspective. In W. B. Schaufeli, C. Maslach, & T. Marek (Eds.), *Professional burnout: Recent developments in theory and research* (pp. 19–32). New York: Taylor & Francis.

Maslach, C., & Schaufeli, W. B. (1993). Historical and conceptual development of burnout. In W. B. Schaufeli, C. Maslach, & T. Marek (Eds.), *Professional burnout:Recent developments in theory and research (*pp. 1–16). New York: Taylor & Francis.

Owen, D. W. (2010). *Professional self-care for educators: The essential element for long-term professional success*. Invited keynote address at the 3rd annual International Congress for Applied Psychological Counseling. Turkish Psychological Counseling and Guidance Association/Hacettepe University, Ankara, Turkey, December 11, 2010.

Owen, D. & Demir, A. (2011). *Job satisfaction levels of Turkish and American counselor educators*. 11th National Psychological Counseling and Guidance Congress, Selcuk/Izmir, Turkey, 3-5 October, 2011.

Owen, D. W. (2007). *Tools for the counselor*. Seminar presented at the 48th Annual Conference of the European Branch of the American Counseling Association (EB-ACA), Bad Herrenalb, Germany, November 2, 2007.

Paine, K. (2010). *Crisis caregivers: Taking care of ourselves*. Retrieved August 17, 2015, from www.sswaa.org/associations/13190/files/Care_for_CaregiversS9-02.pdf.

Pulkki-Råback L., Elovainio M., Virtanen M., Kivimäki M., Hintsanen M., Hintsa T., &. Keltikangas-Järvinen L. (2015). Job demands and job control as predictors of depressive symptoms: moderating effects of negative childhood socioemotional experiences, *Stress Health,* doi: 10.1002/smi.2632.

Pierce, C., & Molloy, G., (2011). Psychological and biographical differences between secondary school teachers experiencing high and low levels of burnout. *British Journal of Educational Psychology, 60*(1), 37-51.

Polman, R., Borkoles, E., & Nicholls, A., (2010). Type D personality, stress, and symptoms of burnout: The influence of avoidance coping and social support. *British Journal of Health Psychology, 15*(3), 681-696. DOI: 10.1348/135910709X479069.

Ruotsalainen J.H., Verbeek J.H., Mariné A, & Serra, C. (2014). Preventing occupational stress in healthcare workers. *The Cochrane Database of Systematic Reviews* 12: CD002892. doi: 10.1002/14651858.CD002892.pub4. PMID 25482522.

Sprang, G., Clark, J., & Whit-Woosley, A. (2007). Compassion fatigue, compassion satisfaction, and burnout: Factors impacting a professional's quality of life. *Journal of Loss and Trauma: International Perspectives on Stress & Coping, 12*(3), 259-280.

Super, D. E. (1953). A theory of vocational development. *American Psychologist, 8*, 185-190.

Tafoya, T. & Kouris, N. (2003). Dancing the circle: Native American concepts of healing. In S.G. Mijares (Ed.), *Modern psychology and ancient wisdom: Psychologicalhealing practices from the world's religious traditions* (pp. 125–146). New York: The Haworth Integrative Healing Press.

Wolf, A. (2002). *Does education matter? Myths about education and economic growth,* London: Penguin.

BÖLÜM 11

Pozitif Psikolojinin Türkiye'deki Durumu

Meliha TUZGÖL DOST ve Fulya CENKSEVEN ÖNDER

Summary

Positive Psychology in Turkey

Happiness and well-being have always been of interest to people because happiness is the ultimate goal for most of them. Although happiness has been of interest for many disciplines such as Philosophy, interestingly in Psychology, well-being has not been a much researched topic compared to markers of unhappiness (Diener, 1984). After being elected the chairperson of American Psychology Association, Seligman, who has contributed greatly to the increasing interest in well-being in psychology, proposed that psychology and psychiatry should change its focus on the negative aspects of human beings. In psychology, this new viewpoint that concentrates on positive characteristics of human beings is called positive psychology. The focus of Positive psychology is the subjective experiences of individuals. These experiences include content satisfaction with the past, hope and optimism about the future and happiness and flow about the present (Seligman and Csikszentmihalyi, 2000). In this chapter, the topic of positive psychology in Turkey was examined. On the basis of this examination it is clear that there is mounting interest in positive psychology and that interest is also being expressed in the field of psychological guidance and counseling. There are many articles and dissertations on the concepts of this subject. One indicator of the impact this topic has had is the increasing number of books being published in Turkey about positive psychology. This review of Turkish academic literature revealed studies on hope, optimism, psychological well-being, subjective well-being, life satisfaction, wellness, and resilience, yet there are limited studies on flow theory, self-determination, self-compassion, meaning in life, and forgiveness, which are also concepts of positive psychology. The authors note that many of these studies are descriptive in nature and have been conducted primarily with subject samples composed of either high school or university students. In this respect, it can be claimed that there is a need for experimental studies as well as studies on children, adults and the elderly. Positive psychology is an important research field both for counselors working with different age groups and for school counselors, because positive psychology focuses not on the absence of illness but on the physical, emotional, and social well-being of individuals. Thus, it is both meaningful and pleasing to see that subjects of positive psychology are being studied and a certain accumulation of knowledge has been achieved in Turkey.

Bu bölümde öncelikle, iyi oluş ve pozitif psikoloji kavramları ele alınarak, pozitif psikolojinin anlamı, kapsamı, tarihçesi ve içerdiği kavramlar hakkında kısa ve genel bilgiler verilmiştir. Ardından, Dünya ve Türkiye'de sıklıkla çalışma yapılan ve öne çıkan pozitif psikoloji kavramları hakkında kısa kuramsal bilgiler verilmiş ve Türkiye'de ilgili konuda yapılmış bazı çalışmalar sunulmuştur. Araştırma sonuçları dikkate alınarak, alandaki araştırmacılara ve özellikle

yararlanabilirler. Geliştirecekleri özgüveni artırma, karar verme ve hedef belirleme gibi psiko-eğitsel programlarda iyimserlik, umut ve yaşamın anlamı gibi kavramlara yer vererek, öğrencileri bilgilendirebilir ve yeni beceriler kazandırabilirler. Bu amaçla, okul psikolojik danışmanlarına yönelik olarak, pozitif psikoloji alanında çalışılan kavramlar ve araştırma sonuçları hakkında bilgilenmelerini sağlayacak hizmet içi eğitimler ve seminerler düzenlemek anlamlı olabilir.

Kaynakça

Acun-Kapıkıran, N. (2011). Üniversite öğrencilerinde empatik eğilim ve suçluluk ile psikolojik iyi olma arasındaki ilişkinin aracısı olarak pozitif ve negatif bilgiye odaklanma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, *3*, 1133–1147.

Akın, A. (2008). Psikolojik iyi olma ölçekleri: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 8(3)*, 721-750.

Akın, A. (2009a). *Akılcı Duygusal Davranışçı Terapi (SDDT) odaklı grupla psikolojik danışmanın psikolojik iyi olma ve öz-duyarlık üzerindeki etkisi*. Yayımlanmamış doktora tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Akın, A. (2009b). Özduyarlık ve boyun eğici davranış. *Eğitim ve Bilim*, *34* (152), 38–147.

Akın, A. (2010). Öz-Duyarlık ve ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalar. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *39*, 01–09.

Akın, A. (2011). Öz-duyarlık ve öz-aldatma. *Educational Research Association The International Journal of Educational Researchers*, *2* (3), 25–33.

Akın, A. (2012). Öz duyarlık ve otomatik düşünceler. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 42*, 01–10.

Akın, A. (ed.) (2013). *Pozitif psikoloji*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınları.

Akın, A., Akın, Ü. ve Gediksiz, E. (2012). The validity and reliability of The Turkish Version of The Forgivingness Scale. *International Counseling and Education Conference 2012 (ICEC 2012)*, İstanbul, Turkey.

Akın, Ü., Akın, A. ve Abacı, R. (2007). Öz-Duyarlık Ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. *33*, 01-10.

Akkaya, Ç. (2011). *Sosyal destek, algılanan sosyal destek, öz-duyarlık*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Akman, Y. ve Korkut, F. (1993). Umut ölçeği üzerine bir çalışma. *H. Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi, 9*, 193–202.

Akyol, Ü. (2011) *Ergenlerde iletişim becerilerinin yordayıcıları olarak öz-duyarlık ve mizah tarzları*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla.

Albayrak, G. (2013). *Psiko-eğitim programı ile psikodramanın üniversite öğrencilerinin psikolojik iyi oluşlarına etkisinin karşılaştırılması.* Yayımlanmamış doktora tezi. Mersin Üniversitesi, Mersin.

Alkış, B. (2014). *Uluslararası öğrencilerde kültürleşme stresi: Duygusal zeka, iyimserlik ve kendini izleme değişkenlerinin rolü.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Allport, G.W. (1961). *Pattern and growth in personality*. New York: Holt, Rinehart & Winston.

Altundağ, Y. (2013). *Anne-babası boşanmış ergenlerin psikolojik dayanıklılık düzeylerinde yordayıcı değişkenler olarak yaşam doyumu ve yalnızlık.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.

American Counseling Association (2014). *Consensus definition of counseling*, htpp://www.counseling.org/knowledge-center/20-20-a-vision-for-the-future-of-counseling/ consensus-definition-of-counseling sayfasından alınmıştır.

Anlı, G. (2011). *Kendini sabotaj ile psikolojik iyi olma arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Arastaman, G. ve Balcı, A. (2013). Lise öğrencilerinin yılmazlık algılarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, *13* (2), 915–928.

Arıcı, F. (2011). *Üniversite öğrencilerinde toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algılar ve psikolojik iyi oluş*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Aşıcı, H. (2013). *Öğretmen adaylarının affetme özelliklerinin öz-duyarlık ve benlik saygısı açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Atik, G. (2009). Zorbalığı yordayıcı bir değişken olarak umut. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, *4* (1), 53–68.

Atik, G. ve Kemer, G. (2009). Çocuklarda Umut Ölçeği'nin psikometrik özellikleri: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *İlköğretim Online*, *8*(2), 379-390.

Avcı, D. (2009). *Öğrenilmiş iyimserlik eğitim programının 9. ve 10. sınıf öğrencilerinin iyimserlik düzeylerine etkisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Aydın, A. ve Soyer. U., (2012). Özel eğitim öğrencilerinin öz duyarlık ve sürekli kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 35*, 5–18.

Aydın, B. (2010). *Üniversite öğrencilerinin duygusal zeka ve umut düzeyleri ile psikolojik sağlamlıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.

Aydın, G. ve Tezer, E. (1991). İyimserlik, sağlık sorunları ve akademik başarı ilişkisi. *Psikoloji Dergisi*, *7* (26), 2–9.

Aydın, K. B. (2005). *Akış kuramına dayalı stresle başa çıkma grup programının ergenlerin stresle başa çıkma stratejilerine etkisi.* Yayımlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.

Aydoğan, S. (2010). *İlköğretim II. kademe öğrencilerinin umut ve benlik saygısı düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.

Aydoğdu, T. (2013). *Bağlanma stilleri, başa çıkma stratejileri ile psikolojik dayanıklılık arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.

Balcı, S. ve Yılmaz, M. (2002). İyimserlik Ölçeği'nin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *OMÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, *14*, 54–60.

Barlow, P. J. Tobin, D. J. ve Schmidt, M. M. (2009). Social interest and positive psychology: Positively aligned. *Journal of Individual Psychology*, *65*,191-202.

Basım, N. ve Çetin, F. (2011). Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği'nin güvenilirlik ve geçerlilik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, *22*, 1–12.

Baytemir, K. (2014). *Ergenlikte ebeveyn ve akrana bağlanma ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkide kişilerarası yeterliğin aracılığı.* Yayımlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.

Baş, V. (2014). *Üniversite öğrencilerinde değerler ve yaşamın anlamı arasındaki ilişki.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.

Bektaş, E. (2014). *Üniversite öğrencilerinde duygusal zeka ve yaşam doyumu ilişkisi (Facebook kullananlar üzerine bir araştırma).* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Toros Üniversitesi, Mersin.

Berry, J. W., Worthington, E. L., O'Connor, L. E., Parrot, L., & Wade, N. G. (2005). Forgiveness, vengeful rumination, and affective traits. *Journal of Personality, 73*(1), 183–226.

Block, J. ve Kremen, A. M. (1996). IQ and ego-resiliency: Conceptual and empirical connections and separateness. *Journal of Personality and Social Psychology*, *70*, 349-361.

Bolat, Z. (2013). *Üniversite öğrencilerinin psikolojik sağlamlıkları ile öz-anlayışları arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.

Boysan, M. (2012). *Üniversite öğrencilerinde erken dönem uyumsuz şemalar, başa çıkma stilleri ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkilere yönelik bir model sınaması*. Yayımlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Brunstein, J. C., Schultheiss, O. C. ve Grassmann, R. (1998). Personal goals and emotional well-being: The moderating role of motive disposition. *Journal of Personality and Social Psychology*, *75*(2), 474-508.

Bugay, A. (2010). *Kendini affetmeyi yordayan sosyo-bilişsel, duygusal ve davranışsal faktörlerin incelenmesi.* Yayınlanmamış doktora tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Bugay, A. ve Demir, A. (2010). A Turkish Version of Heartland Forgiveness Scale. *Procedia Social and Behavioral Sciences, 5,* 1927-1931.

Bugay, A. ve Demir, A. (2011). Hataya ilişkin özelliklerin başkasını affetmeyi yordaması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4* (35), 8-17.

Bugay, A. ve Demir, A. (2012). Affetme arttırılabilir mi?: Affetmeyi geliştirme grubu. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4* (37), 96-106

Buhler, C. (1935). The curve of life as studied in biographies. *Journal of Applied Psychology*, 19, 405–409.

Bulut, S., Doğan, U. ve Altundağ, Y. (2013). Adolescent psychological resilience scale: Validity and reliability study. *Suvremena Psihologija*. *16(*1), 21–32.

Canbay, H. (2010). *Lise öğrencilerinin öznel iyi oluş düzeyleri ile sosyal beceri düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Carver, S. C., Reynolds, S. L. ve Scheier, M. F. (1994). The possible selves of optimists and pessimisits. *Journal of Research in Personality*, *28*, 133–141.

Carver, S. C. ve Scheier, M. F (2005). Optimism. In C.R Synder & J. Lopez, (Eds.) *Handbook of Positive Psychology* (pp. 231-243). US: Oxford University Press.

Cenkseven, F. (2004). *Üniversite öğrencilerinde öznel ve psikolojik iyi olmanın yordayıcılarının incelenmesi.* Yayınlanmamış doktora tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.

Cenkseven Önder, F. (2012a). Parenting styles and life satisfaction of Turkish adolescents. *Educational Research and Reviews, 7*(26), 577-584.

Cenkseven Önder, F. (2012b). The influence of decision-making styles on early adolescents' life satisfaction. *Social Behavior and Personality, 40*(9), 1523-1536.

Cenkseven Önder, F. ve Çolakkadıoğlu, O. (2013). Decision-making and problem-solving as a well-being indicator among adolescents. *Educational Research and Reviews, 8*(11), 720-727.

Cenkseven Önder, F. ve Yılmaz, Y. (2012). Ortaöğretim öğrencilerinde görülen kuraldışı davranışları yordamada yaşam doyumu ve anne-baba stillerinin rolü. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 12*(3), 1737-1748.

Christhopher, J. C. (1999). Situating psychological well-being: Explopring the cultural roots of its theory and research. *Journal of Counseling & Development*, *77*(2), 141-152.

Cihangir Çankaya, Z. (2005). *Öz-belirleme modeli: Özerklik desteği, ihtiyaç doyumu ve iyi olma.* Yayımlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.

Cihangir-Çankaya, Z., ve Bacanlı, H. (2003, Temmuz). *İhtiyaç doyum ölçeği uyarlama çalışması.* VII. Ulusal Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Kongresi'nde sunulmuş bildiri, Malatya, Türkiye

Cihangir- Çankaya, Z. (2009). Öğretmen adaylarında temel psikolojik ihtiyaçların doyumu ve iyi olma. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 7*(3), 691-711.

Csikszentmihalyi, M. (1993). *Flow: The psychology of optimal experience.* New York: Happer & Row.

Çakır, G. (2015). *Lise öğrencilerinin öznel iyi oluş düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Çalık, E. (2008). *İlköğretim öğrencilerinin iyimserlik düzeylerinin ve okula ilişkin algılarının incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Çataloğlu, B. (2011). *Madde kullanan ve kullanmayan ergenlerin psikolojik sağlamlık ve aile işlevleri açısından karşılaştırılması.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Çardak, M. (2012). *Affedicilik yönelimli psiko-eğitim programının affetme eğilimi, belirsizliğe tahammülsüzlük, psikolojik iyi oluş, sürekli kaygı ve öfke üzerindeki etkisinin incelenmesi*. Yayımlanmamış doktora tezi. Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Çeçen, R. ve Cenkseven, F. (2007). Psyhological well-being in predicting loneliness among university students. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *16* (2), 109–118.

Çelen, D. (2010). *Cinsiyet, ilişki durumu, romantik ilişki doyumu ve kariyer seçimlerine bağlılığın son sınıf üniversite öğrencilerinde öznel iyi oluşun boyutları üzerindeki rolü.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Çelik, E. (2013). Lise son sınıf öğrencilerinin yılmazlık özelliklerinin duygusal dışavurum açısından incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *17* (2), 221–236.

Çelik, Ş. (2008). *Lise öğrencilerinin öznel iyi oluşlarının duygusal zeka açısından incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.

Çetin, B., Gündüz, H. B. ve Akın, A. (2008). Öz-Duyarlık, motivasyon ve tükenmişlik arasındaki ilişkilerin yapısal eşitlik modeliyle incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 8*(2), 39–45.

Çevik, N. (2010). *Lise öğrencilerinin öznel iyi oluşlarını yordayan bazı değişkenler.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Çıkrıkçı, Ö. (2012). *Üstün yetenekli öğrencilerin bilişötesi farkındalık düzeyleri ile öz yeterlik algılarının yaşam doyumunu yordama gücü.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.

Çivan, İ. (2013). *Üniversite öğrencilerinin kişilerarası ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmaları ve başkalarını bağışlama davranışlarının incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Çivitçi, A. (2007). Çok Boyutlu Öğrenci Yaşam Doyumu Ölçeği'nin Türkçeye uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik Çalışmaları. *Eğitim Araştırmaları*, *26*, 51-50.

Çivitçi, A. (2009). İlköğretim öğrencilerinde yaşam doyumu: Bazı kişisel ve ailesel özelliklerin rolü. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *22*(1), 29-52.

Çivitçi, A. (2012). Üniversite öğrencilerinde genel yaşam doyumu ve psikolojik ihtiyaçlar arasındaki ilişkiler. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergi*si, *21*(2), 321-336.

Çolak, T.S. (2014). *Affetme esnekliği kazandırmada logoterapi yönelimli grupla psikolojik danışmanın etkililiği.* Yayımlanmamış doktora tezi. Sakarya Üniversitesi, Sakaya.

Dayıoğlu, B. (2008). *Üniversite giriş sınavına hazırlanan adaylarda psikolojik sağlamlık: Öğrenilmiş güçlülük, algılanan sosyal destek ve cinsiyetin rolü.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Deci, E. L. ve Ryan, R. M. (1991). A motivational approach to the self: Integration in personality. In R.A. Dienstbier (Ed.). Perspectives on motivation. Nebraska Symposium on Motivation, 1990, 38, Lincoln: University of Nebraska Press. 237-288.

Deci, E. L. ve Ryan R. M. (2000). The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behaviour. *Psychological Inquiry, 11,* 319-338.

Demir Çelebi, Ç. (2014). *Lise öğrencilerinin öznel iyi oluşları ile ahlâkî olgunluk seviyeleri arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Demir, İ. (2011). Gençlerde yasam doyumu ile kimlik işlevleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, *10*(38), 99–113.

Demirbaş, N. (2010). *Yaşamda anlam ve yılmazlık.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Demirbaş, N. (2014). *Üst-düzey kişilik ve yaşamda anlam: Temel psikolojik ihtiyaçların rolünün yapısal eşitlik modellemesi ile incelenmesi.* Yayımlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Demirci. İ. (2012). *Öğretmen adaylarının öz bilgi ve psikolojik iyi olma düzeyleri arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Deniz, M. E., Kesici, Ş. ve Sümer, S. A. (2008). The validity and reliability of the Turkish version of the Self-Compassion Scale. *Social Behavior and Personality, 36*(9), 1151–1160.

Denizli, S. (2004). *The role hope and study skills in predicting test anxiety levels of university students*. Unpublished master's thesis, Middle East Technical University, Ankara.

Depken, D. (1994). Wellness through the lens of gender: A paradigm shift. *Wellness Perspectives: Research, Theory, and Practice,* 10, 54–69.

Derin, S. (2013). *Lise öğrencilerinde internet bağımlılığı ve öznel iyi oluş.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Diener, E. (1984). Subjective well-being. *Psychological Buletin, 95*(3), 542–575.

Diener, E., Diener, R. B. ve Scollon, C. (2005). "Positive Psychology, Seligman Concept of" (856-860). Encyclopedia of Applied Developmental Science, Thousand Oaks, Sage Publications, http://dx.doi.org/10.4135/9781412950565.n331.

Diener, E., Emmons, R. A., Laresen, R. J. ve Griffin, S. (1985) The satisfaction with life scale. *Journal of Personality Assessment*, 49, 71–75.

Diener, E. Oishi, S. ve Lucas, R. E. (2003). Personality, culture and subjective well-being: Emotional and cognitive evaluations of life. *Annual Rewiev of Psychology,* 54, 403-428.

Dilmaç, B. ve Bozgeyikli, H. (2009). Öğretmen adaylarının öznel iyi olma ve karar verme stillerinin incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, *11*(1), 171-187.

Dilmaç, B. ve Ekşi, H. (2008). Meslek yüksek okullarında öğrenim gören öğrencilerin yaşam doyumları ve benlik saygılarının incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 20,* 279-289.

Doğan, M. (2014). *Dindarlık sabır ve psikolojik iyi olma arasındaki ilişkiler*. Yayımlanmamış doktora tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Doğan, T. (2004). *Üniversite öğrencilerinin iyilik halinin incelenmesi.* Yayımlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Doğan, T. (2006). Üniversite öğrencilerinin iyilik halinin incelenmesi, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 30*, 120-129.

Doğan, T. (2015). Kısa Psikolojik Sağlamlık Ölçeği'nin Türkçe uyarlaması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *The Journal of Happiness & Well-Being*, *3*(1), 93–102.

Dönmez, M. M. (2007). *Meslek lisesi öğrencilerinin atılganlık düzeylerine göre, yaşam doyumu ve duyguları ifade etme eğilimlerinin karşılaştırılması.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Duran Oğuz, N. (2006). *Wellness among Turkish university students: Investigating the construct and testing the effectiveness of an art-enriched wellness*. Yayımlanmamış doktora tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Duran Oğuz, N. ve Tan, Ş. (2013). Minnettarlık ve yaşam amaçları yazma çalışmalarının öznel iyi oluşa etkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 5*(40), 154-166.

Durlak, J. A. (2000). Health promotion as a strategy in primary prevention. In D. Cicchetti, J. Rappaport, I. Sandler, & R. P. Weissberg (Eds.), *The promotion of wellness in children and adolescents* (pp. 221–241). Washington, DC: CWLA Press.

Dursun, P. (2012). *The role of meaning in life, optimism, hope, and coping styles in subjective well-being*. Yayımlanmamış doktora tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Duy, B. ve Yıldız, A. (2014). Farklı zorbalık konumunda olmak empatik eğilim ve yaşam doyumu bağlamında bir fark yaratır mı*? Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *10*(3), 31–47.

Dyer, J. ve McGuinness, M. (1996). Resilience: analysis of the concept. *Archives of Psychiatric Nursing, 10*(5), 276–282.

Eken, A. (2010). *Ergenlerin anne-babaya bağlanma biçimleri ile öznel iyi oluş durumları ve sosyal yetkinlik beklentileriyle ilişkileri.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.

Eker, H. (2011). *Üniversite öğrencilerinin öz-duyarlık ve duyarlı sevgi düzeylerinin ebeveyn tutumları açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Eliüşük, A. (2014). *Sabır eğiliminin öz-belirleme öz-anlayış ve kişilik özellikleri açısından incelenmesi.* Yayınlanmamış doktora tezi. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.

Enright, R. D. (1996). Counseling within the forgiveness triad: On forgiving, receiving forgiveness, and self forgiveness. *Counseling and Values, 40*(2), 107-126.

Eraslan Çapan, B. ve Arıcıoğlu, A. (2014). Psikolojik sağlamlığın yordayıcısı olarak affedicilik, *E-International Journal of Educational Research, 5*(4), 70-82.

Ergün Başak, B. (2012) *Düşük gelirli ailelerden gelen üniversite öğrencilerinin öz duyarlılık, sosyal bağlılık ve iyimserlik ile psikolojik dayanıklılık düzeyleri arasındaki ilişkiler*. Yayımlanmamış doktora tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Ergüner Tekinalp, B. ve Terzi, Ş. (Ed.) (2015). *Eğitimde pozitif psikoloji uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi.

Erikson, E. H. (1959). Identify and the life cycle. In G.S. Klein (Ed.). *Psychological Issues* (s.1-171). New York: International Universities Press.

Eroğlu, N. (2013). *Psikolojik iyi olma ile topluluk hissi arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Ersoy-Kart, M. ve Güldü, Ö. (2008). Özerk Benlik Yönetimi Ölçeği: Uyarlama çalışması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 41*(2), 187-207.

Eryılmaz, A. (2009a). *Başa çıkma stratejilerinin kişilik özellikleriyle ergen öznel iyi oluşu arasındaki aracı rolü.* Yayımlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Eryılmaz, A. (2009b). Ergen Öznel İyi Oluş Ölçeği'nin geliştirilmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 7*(4), 975–989.

Eryılmaz, A. (2011a). Ergenlerin öznel iyi oluşlarıyla aile ortamları arasındaki ilişki. *Aile ve Toplum*, *7*(24), 93–101.

Eryılmaz, A. (2011b). İhtiyaç doyumu ve yaşam amaçları belirleme: Lise öğrenimi gören ergenler için bir öznel iyi oluş modeli. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, *11*(4), 1747-1764.

Eryılmaz, A. (2014). *Mutluluğun başucu kitabı: Teoriden uygulamaya pozitif psikoloji*. Ankara: Pegem Akademi.

Eryılmaz, A. ve Atak, H. (2011). Ergen öznel iyi oluşunun öz saygı ve iyimserlik eğilimi ile ilişkisinin incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 10*(37), 170–181.

Eryılmaz, A. ve Doğan, T. (2013a). İhtiyaç doyumunun öznel iyi oluş ve romantik ilişki kalitesi arasındaki aracı rolü. *Eğitim Araştırmaları, 53*, 79–96.

Eryılmaz, A. ve Ercan, L. (2010). Öznel iyi oluş ile algılanan kontrol arasındaki ilişkinin incelenmesi. *İlköğretim Online*, *9*(3), 952–959.

Eryılmaz, A. ve Öğülmüş, S. (2010). Ergenlikte öznel iyi oluş ve beş faktörlü kişilik modeli. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 11*(3), 189-203.

Eryılmaz, S. (2012). *Üniversite öğrencilerinde psikolojik sağlamlığı yordamada yaşam doyumu, benlik saygısı, iyimserlik ve kontrol odağının incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla.

Eşigül, E. (2013). *Üniversite öğrencilerinin algıladıkları stres ile psikolojik iyi olma arasındaki ilişkide sosyal problem çözmenin aracı ve düzenleyici rolünün incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Çukurova Üniversitesi, Adana.

Frankl, V. (2000). *İnsanın anlam arayışı*. Ankara: Öteki Psikoloji.

Friborg, O., Hjemdal, O., Rosenvinge, J.H. ve Martinussen, M. (2003). A new rating scale for adult resilience: What are the central protective resources behind healthy adjustment? *International Journal of Methods in Psychiatric Research, 12*, 65–76.

Gençoğlu, C. (2006). *Üniversite öğrencilerinin iyimserlik düzeyleri ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.

Gençoğlu, C., Alkan, E. ve Koçyiğit, M. (2014). Bir mit olarak iyimserlik: Kızlar mı erkekler mi daha iyimser*? Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, *13*(50), 129–138.

Gençöz, T. (2000). Pozitif ve Negatif Duygu Ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, *15*(46), 19-28.

Germer, C.K. ve Neff, K.D. (2013). Self compassion in clinical practice. *Journal of Clinical Psychology*, *69* (8), 856-867.

Gizir, C. A. (2007). Psikolojik sağlamlık, risk faktörleri ve koruyucu faktörler üzerine bir derleme çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, *3*(28), 113-128.

Gizir, C. A. ve Aydın, G. (2006). Psikolojik Sağlamlık ve Ergen Gelişim Ölçeği'nin uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışmaları. *Türk PDR Dergisi*, *26*, 87–99.

Greenberg, J. S. (1985). Health and wellness: A conceptual differentiation. *Journal of School Health, 55*, 403–406.

Greenspoon, P. J. ve Saklofske, D. H. (2001). Toward an integration of subjective well-being and psychopathology. *Social Indicators Research*, *54,* 81-108.

Gülaçtı, F. (2009). *Sosyal beceri eğitimine yönelik programın üniversite öğrencilerinin, sosyal beceri, öznel ve psikolojik iyi olma düzeylerine etkisi*. Yayımlanmamış doktora tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Gülaçtı, F. (2014). Investigating university students' predictors of psychological well-being. *International Journal of Academic Research*, *6*(1), 318–324.

Güloğlu, B. ve Karaırmak, Ö. (2010). Üniversite öğrencilerinde yalnızlığın yordayıcısı olarak benlik saygısı ve psikolojik sağlamlık. *Ege Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *11* (2), 73–88.

Gülşen, M. (2013). *Sosyal öz-yeterlik ile psikolojik iyi olma arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Gündoğdu, R. ve Yavuzer, Y. (2012). Eğitim fakültesi öğrencilerinin öznel iyi oluş ve psikolojik ihtiyaçlarının demografik değişkenlere göre incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *23*, 115–131.

Gürel, N. A (2009). *Effects of thinking styles and gender on psychological well-being.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Gürgan, U. (2006a). Yılmazlık Ölçeği (YÖ): Ölçek geliştirme, güvenirlik ve geçerlik çalışması. *Journal of Faculty of Educational Sciences*, *39* (2), 45–74.

Gürgan, U. (2006b). *Grupla psikolojik danışmanın üniversite öğrencilerinin yılmazlık düzeylerine etkisi.* Yayımlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Halisdemir, D. (2013). *Üniversite öğrencilerinin psikolojik iyi oluşları, kendini affetme düzeyleri ve geçmişe yönelik anne kabul red algıları arasındaki ilişkiler*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Hall, J. H. ve Fincham, F. D. (2008). The temporal course of self–forgiveness. *Journal of Social and Clinical Psychology*, *27*(2), 174-202.

Hamurcu, H. (2011). *Ergenlerin yetkinlik inançları ve psikolojik iyi oluşlarını yordamada psikolojik ihtiyaçlar.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi, Konya.

Hefferon, K. ve Boniwell, I. (2014). *Pozitif Psikoloji: Kuram, araştırma ve uygulamalar*. (Çev. Ed. Tayfun Doğan). Ankara: Nobel Yayınları.

Huebner, E. S. (1994). Preliminary development and validation of a multidimensional life satisfaction scale for children. *Psychological Assessment, 6,* 149-158.

İkiz, E. ve Görmez Kırtıl, S. (2010). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinde duygusal zeka ve yaşam doyumunun incelenmesi. *İlköğretim Online*, *9*(3), 1216-1225.

İkiz, E. ve Totan, T. (2012) Üniversite öğrencilerinde öz-duyarlık ve duygusal zekânın incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 14*(1), 51–71.

İlhan, T. (2005). *Öznel iyi oluşa dayalı mizah tarzları modeli*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

İlhan, T. (2009). *Üniversite öğrencilerinin benlik uyumu modeli: Yaşam amaçları, temel psikolojik ihtiyaçlar ve öznel iyi oluş*. Yayımlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

İşleroğlu, S. (2012). *Lise öğrencilerinde öznel iyi oluşun benlik saygısı, sosyal yetkinlik beklentisi ve duyguları ifade etme eğilimine göre yordanması.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.

Jahoda, M. (1960). *Race relations and mental health*. Belgium: Unesco.

Jung, C. G. (1933). *Modern man is search of a soul*. New York: Harcourt, Bruce & World.

Kabakçı Ö.F. ve Totan, T. (2012). Sosyal ve duygusal öğrenme becerilerinin çok boyutlu yaşam doyumuna ve umuda etkisi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, *6*(1), 40–61.

Kankotan, Z. Z. (2008). *Bağlanma boyutları, ilişki durumu ve cinsiyetin öznel iyi oluşun boyutları üzerindeki rolü.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Kara, S. (2014). *Lise öğrencilerinde okul tükenmişliği ile psikolojik iyi olma arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Karagöz, Y. (2011) *Olumlu düşünme eğitim programının ergenlerin geleceğine yönelik iyimserlik, depresyon ve bilişsel çarpıtma düzeylerine etkisinin incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Karaırmak, Ö. (2007). *Investigation of personal qualities contributing to psyhological resilience among earthquake survivors: A model testing study.* Yayımlanmamış doktora tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Karaırmak, Ö. (2010). Establishing the psychometric qualities of the Connor- Davidson resilience scale (CD-RISC) using exploratory and confirmatory factor analysis in a trauma survivor sample. *Psychiatry Research*, *179*(3), 350- 356.

Karaırmak, Ö. ve Çetinkaya-Siviş, R. (2011). Benlik saygısının ve denetim odağının psikolojik sağlamlık üzerine etkisi: Duyguların aracı rolü. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4*(35), 30- 43.

Karatekin, H. (2013). *Benlik yapılarına göre başa çıkma stratejileri ve yaşam doyumunun incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Kartal, M. A. (2013). *Ortaöğretim öğrencilerinin bazı değişkenlere göre öznel iyi oluş ve iletişim beceri düzeyleri.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.

Kasapoğlu, F. (2013). *Üniversite öğrencilerinde iyilik hali ile özgecilik arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi, Malatya.

Kaya, A. ve Siyez, D. M. (2008). Farklı sosyometrik statülerdeki ilköğretim öğrencilerinin yaşam doyumu düzeylerinin incelenmesi. *Eğitim Araştırmaları*, *32*, 69-82.

Kaya, İ. (2015). *Ergenlerin çocukluk dönemi istismar yaşantıları ile davranış problemleri ve psikolojik sağlamlıkları arasında ilişkinin incelenmesinde otomatik düşünceler ve bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin aracı rolü.* Yayımlanmamış doktora tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana

Kaya, N. G. (2007) *Yatılı ilköğretim bölge okulu ikinci kademe öğrencilerinde sağlamlığın içsel faktörlerini yordamada benlik saygısı, umut ve dışsal faktörlerin rolü.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Kayacı, Ü. (2014). *Üniversite öğrencilerinin psikolojik doğum sıraları ve sosyal ilgi düzeylerinin psikolojik dayanıklılık düzeylerini yordamadaki rolünün incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Kayıs, A.R. ve Ceyhan, A.A. (2015). Investigating the achievement goals of university students in terms of psycho-social variables. *Educational Sciences: Theory & Practice*, *15*(2), 445-462

Kemer, G. (2006). *Öz-yeterlik, umut ve kaygının on birinci sınıf öğrencilerinin üniversite giriş sınavı puanlarını yordamadaki rolü.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Kemer, G. ve Atik, G. (2005). Kırsal ve il merkezinde yaşayan lise öğrencilerinin umut düzeylerinin aileden algılanan sosyal destek düzeyine göre karşılaştırılması. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, *21*, 161-168.

Kepir, D. D. (2011) *Üniversite adaylarında meslek seçimine ilişkin akılcı olmayan inançlar, mesleki olgunluk ve umut düzeyleri.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Kermen, U. ve Sarı, T. (2014). Üniversite öğrencilerinde ihtiyaç doyumu ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *14*(2), 175–185.

Kılıç, Ş. (2014). *Üniversite öğrencilerinin yalnızlık ve psikolojik dayanıklılıklarının incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Kındap, Y. (2011). *Kendini Belirleme Kuramı temelinde ergenlikte destekleyici ebeveynlik, akademik ve sosyal uyum ve kendini belirleme düzeyi arasındaki ilişkilerin boylamsal olarak incelenmesi.* Yayımlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Kocayörük, E. (2012). Öz-belirleme kuramı açısından ergenlerin anne baba algısı ile duyuşsal iyi oluşları arasındaki ilişki. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4*(37), 24-37.

Korkut, F. (2004). Önleme ve iyilik hali. *Eğitim Araştırmaları, 15*, 79–87.

Korkut-Owen, F. ve Owen D. (2012). İyilik hali yıldızı modeli, uygulanması ve değerlendirilmesi. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi, 9,* 24–33.

Korkut, Ş. (2012). *Lise öğrencilerinde çocukluk örselenme yaşantıları ve öfke ifade biçimleri ile benlik saygısı ve yaşam doyumu arasındaki ilişkilerin incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.

Köker, S. (1991). *Normal ve sorunlu ergenlerin yaşam doyumu düzeyinin karşılaştırılması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Kurt Ulucan, T. (2013). *Ebeveynleri boşanmış ergenlerin yılmazlık, benlik saygısı, başa çıkma ve psikolojik belirtiler arasındaki ilişkinin incelenmesi: Yılmazlığın aracı rolü.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Kutlu, M., Balcı, S. ve Yılmaz, M. (2004) *İletişim beceri eğitiminin öğrencilerin kendini ayarlama ve iyimserlik düzeylerine etkisi*. XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı'nda sunulan bildiri. İnönü Üniversitesi, Malatya.

Kuyumcu, B. (2012). *Üniversite öğrencilerinin duygularını fark etmeleri ve ifade etmeleri ile psikolojik iyi oluşları: Kültürlerarası bir karşılaştırma*. Yayımlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.

Kuzucu, Y. (2006). *Duyguları fark etme ve ifade etmeye yönelik bir psiko-eğitim programının, üniversite öğrencilerinin duygusal farkındalık düzeylerine, duygularını ifade etme eğilimlerine, psikolojik ve öznel iyi oluşlarına etkisi*. Yayımlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Küçükköse, İ. (2015). *Lise öğrencilerinin öznel iyi oluş düzeyleri ile sürekli öfke, öfke ifade tarzları ve stres düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Mevlana Üniversitesi, Konya.

Kümbül Güler, B. ve Emeç, H. (2006). Yaşam memnuniyeti ve akademik başarıda iyimserlik etkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 21*(2), 129–149.

Küsgülü, Ü. (2014). *Üniversite öğrencilerinin mutluluk, umut ve narsisizm düzeylerinin incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.

Lamiser Atik, E. (2013). *Liseli ergenlerde bağlanma stilleri ve psikolojik sağlamlık düzeyleri arasındaki ilişkide öz-yansıtma ve içgörünün rolü*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Bilim Üniversitesi, İstanbul.

Luthar, S.S. ve Cichetti, D. (2000). The construct of resilience: Implications for interventions and social policies. *Developmental and Psychoathology*, *12,* 857-885.

Malak, K. (2011). *Üniversite öğrencilerinin kendini toparlama gücü ile duygusal zekâ düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi, Konya.

Malkoç, A. (2011). *Öznel iyi oluş müdahale programının üniversite öğrencilerinin öznel iyi oluş düzeylerine etkisi.* Yayımlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Malkoç, A. ve Yalçın, İ. (2015). Üniversite öğrencilerinde psikolojik dayanıklılık, sosyal destek, başa çıkma ve iyi-oluş arasındaki ilişkiler. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, *5*(43), 35–43.

Maslow, A. H. (1954). *Motivation and personality.* New York: Harper.

Maslow, A. H. (1968). *Toward a Psychology of Being*. Second Edition, New York: Van Nostrand Reinhold.

Masten, A.S. ve Coastworth, J. D. (1998). The development of competence in favorable and unfavorable environments: Lessons from research on successful children. *American Psychologist*, *53*(2), 205-220.

Masten, A.S., Best, K.M., ve Garmezy, N. (1990). Resilience and development: Contributions from the study of children who overcome adversity. *Development and Psychopathology*, *2*, 425-444.

Michalos, A.C. (1985). Multiple discrepancies theory. *Social Indicators Research, 16*, 347-413.

Morsünbül, Ü. (2011). *Ergenlikte özerkliğin ve kimlik biçimlenmesinin öznel iyi oluş üzerindeki etkisi.* Yayımlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Myers, J. E., Sweeney, T. J. ve Witmer, J. M. (2000). The wheel of wellness counseling for wellness: A holistic model for treatment planning. *Journal of Counseling and Development*, *78*, 251–266.

Myers, J. E. ve Sweeney, T. J. (2004). The indivisible self: An evidence-based model of wellness. *Journal of Individual Psychology*, *60*, 234–244.

Nalbant, N. (1993). *15-22 yaşları arasında bulunan ıslahevlerindeki, gözetim altındaki ve suç işlememiş gençlerin benlik saygısı ve yaşam doyumu düzeylerinin karşılaştırılması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Neff, K. D. (2003a). Self-Compassion: An alternative conceptualization of a healthy attitude toward oneself. *Self and Identity, 2*, 85–102.

Neff, K. D. (2003b). The development and validation of a scale to measure self-compassion. *Self and Identity, 2*, 223-250.

Neff, K. D. (2011). Self-Compassion, self-esteem, and well-being. *Social and Personality Psychology Compass, 5*, 1-12.

Onat, G. (2010). *Demokratik ve otoriter olarak algılanan ana-baba tutumlarının lise birinci sınıf öğrencilerinin yılmazlık düzeyine etkilerinin araştırılması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Maltepe Üniversitesi, İstanbul.

Öveç, Ü. (2007). *Öz-duyarlık ile öz-bilinç, depresyon, anksiyete ve stres arasındaki ilişkilerin yapısal eşitlik modeliyle incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Özbay, Y. ve İlhan, T. (2010). Yaşam amaçlarının ve psikolojik ihtiyaç doyumunun öznel iyi oluş üzerindeki yordayıcı rolü. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4*(34),109-118.

Özbay, Y., Palancı, M., Kandemir, M. ve Çakır, O. (2012). Üniversite öğrencilerinin öznel iyi oluşlarının duygusal düzenleme, mizah, sosyal öz-yeterlik ve başa çıkma davranışları ile yordanması. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, *10*(2), 325–345.

Özcan, B. (2005). *Anne-babaları boşanmış ve anne-babaları birlikte olan lise öğrencilerinin yılmazlık özellikleri ve koruyucu faktörler açısından karşılaştırılması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Özcan, B. ve Sürücü, M. (2009, Ekim). *Ergenlerin yılmazlık düzeylerini yordayan değişkenlerin incelenmesi.* Sözel bildiri. XVIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı, İzmir.

Özcan Ceran, S. Ö. (2013.) *Umut ve başa çıkma tarzlarının iyimserlik üzerindeki rolü.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Özdemir, Y. (2012), Ergenlerin öznel iyi oluşlarının özerk, ilişkisel ve özerk-ilişkisel benlik kurguları açısından incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4*(38), 188-198.

Özdemir, M. (2015). *Eğitim fakültesi öğrencilerinin duygusal zekaları ile yaşam doyumlarının incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Özdemir, Y. ve Koruklu, N. (2013). İlk ergenlikte ana-babaya bağlanma, okula bağlanma ve yaşam doyumu. *İlköğretim-Online*, *12*(3), 836–848.

Özden, K. (2014). *Üniversite öğrencilerinde psikolojik iyi oluşun psiko-sosyal yordayıcılarının sosyal bilişsel kariyer kuramı açısından incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul.

Özen, Ö. (2005). *Ergenlerin öznel iyi oluş düzeyleri.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Özer, E. (2013). *Üniversite öğrencilerinin psikolojik sağlamlık düzeylerinin duygusal zeka ve beş faktör kişilik özellikleri açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış doktora tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.

Özer, G. (2009). *Öz-belirleme kuramı çerçevesinde ihtiyaç doyumu, içsel güdülenme ve bağlanma stillerinin üniversite öğrencilerinin öznel iyi oluşlarına etkileri.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Özkan, İ. (2014). *Ergenlerde anne baba tutumu ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.

Özşahin, N. (2005). *Lise öğrencilerinin günlük yaşamdaki akış deneyimlerinin incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Öztürk, A. (2013). *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi öğrencilerinin öznel iyi oluş düzeyleri ile tinsellik, iyimserlik, kaygı ve olumsuz duygu düzeyleri arasındaki ilişki.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa.

Özü, Ö. (2010). *Bilişsel davranışçı yaklaşıma dayalı stresle başa çıkma becerileri eğitim programının işgörenlerin stres, kaygı ve iyilik hali düzeylerine etkisi: Karşıyaka Vergi Dairesi örneği.* Yayımlanmamış doktora tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.

Parlak, S. (2014). *Yüksek Öğrenim Kredi Yurtlar Kurumu'nda barınan kız öğrencilerin yaşam anlam düzeyleri ile psikolojik dayanıklılıkları arasındaki ilişki (İstanbul örneği).* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Parmaksız, İ. (2011). *Öğretmen adaylarının benlik saygısı düzeylerine göre iyimserlik ve stresle başa çıkma tutumlarının incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.

Peterson, C. (1991). On shortening the expanded attributional style questionnaire. *Journal of Personality*, *56* (1), 179-183.

Reisoğlu, S. (2014). *Üniversite öğrencilerinin öznel iyi oluşlarını yordamada beş faktör kişilik özellikleri, mizah tarzları ve duygusal zekânın rolü*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.

Rogers C. (1951). *Client-centered therapy: Its current practice, implications and therory.* London: Constable.

Rogers, C. R. (1961). *On becoming a person: A therapist's view of psychoterapy*. Boston: Houghton Mifflin.

Roscoe, L. J. (2009). Wellness: A review of theory and measurement for counselor. *Journal of Counseling and Development*, *87*, 216–226.

Ryff, C. D. (1989). Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, *57*(6), 1069-1081.

Ryff, C. D. (1995). Psychological well-being in adult life. *Current Directions in Psychological Science, 4*(4), 99–104.

Ryff, C. D. ve Keyes, C.L.M. (1995). The structure of psychological well-being revisited. *Journal of Personality and Social Psychology*, *69*(4), 719–727.

Saföz Güven, İ. G. (2008). *Fen ve genel lise öğrencilerinin cinsiyet ve sosyometrik statülerine göre öznel iyi oluş düzeyleri, genel sağlık örüntüleri ve psikolojik belirti türleri.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.

Sağlam, H. (2012). *Lösemi tanısıyla izlenen 15-18 yaş grubu adölesanların psikolojik sağlamlık düzeylerinin incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Sahranç, Ü. (2007). *Stres kontrolü, genel öz-yeterlik, durumluk kaygı ve yaşam doyumuyla ilişkili bir akış modeli*. Yayımlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Sahranç, Ü. (2015). Akış Kuramı. B. Ergüner Tekinalp ve Ş. Terzi (Ed.) *Eğitimde pozitif psikoloji uygulamaları.* Ankara: Pegema.

Sandıkçı, M. (2014). *Üniversite öğrencilerinin psikolojik iyi olma düzeyleri ile ilişkili değişkenlerin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Haliç Üniversitesi, İstanbul.

Sarı, E. (2014) Affetmenin kendini gerçekleştirme üzerindeki etkileri. *İlköğretim Online*, *13*(4), 1493-1501

Sarı, S. V. (2011). *Lise son sınıf öğrencilerinin mesleğe karar verme öz yeterliliklerinin yordanmasında umut, kontrol odağı ve çok boyutlu mükemmeliyetçiliğin rolü.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.

Sarı, T. (2003). *Wellness and its correlates among university students: Relationship status, gender, place of residence, and GPA.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Sarı Cenk, D. (2008) *Ergenlerde anne baba tutumları, cinsiyet ve akademik başarının iyimserlik ile ilişkisi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Sarıcaoğlu, H. (2011). *Üniversite öğrencilerinin psikolojik iyi olma düzeylerinin kişilik özellikleri ve öz-anlayış açısından incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi, Konya.

Saygın, Y. (2008). *Üniversite öğrencilerinin sosyal destek, benlik saygısı ve öznel iyi oluş düzeylerinin incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.

Seki, T. ve Dilmaç, B. (2015). Ergenlerin sahip oldukları değerler ile öznel iyi oluş ve sosyal görünüş kaygı düzeyleri arasındaki yordayıcı ilişkiler: Bir model önerisi. *Eğitim ve Bilim, 40*(179), 57-67.

Seligman, M. E. P. ve Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive psychology: An introduction. *American Psychologist, 55*(1), 5-14.

Seligman, M. E. P. (2008). Positive health. *Applied Psychology: An International Review*, *57*, 3-18.

Seligman, M. E. P. (2006). *Learned optimism: How to change your mind and your life*. 2nd edition. New York: Vintage Press.

Serbest, S. (2010). *Üniversite öğrencilerinin algıladıkları baba ve anne kabulünün, baba ilgisi ve depresif belirtilerin yılmazlık düzeylerine etkisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.

Sezer, F. (2011). Ortaöğretim öğrencilerinin öznel iyi oluş durumlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Milli Eğitim*, *192*, 74–85.

Sheldon, K. M., ve Deci, E. (1996). *The Self-Determination Scale*. Unpublished manuscript, University of Rochester.

Sipahioğlu, Ö. (2008). *Farklı risk gruplarındaki ergenlerin psikolojik sağlamlıklarının incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi, Konya.

Smith, B. W., Dalen, J., Wiggins, K., Tooley, E., Christopher, P. ve Bernard, J. (2008). The brief resilience scale: Assessing the ability to bounce back. *International Journal of Behavioral Medicine*, *15*, 194–200.

Snyder, C. R. (1995). Conceptualizing, measuring, and nurturing hope. *Journal of Counseling and Development*, *73*, 355–360.

Snyder, C. R. (2000). Hypothesis: There is hope. In: Snyder, C. R. *(Ed). Handbook of Hope, Theory, Measures, and Applications.* California: Academic Press.

Snyder, C.R. (2002). Hope Theory: Rainbows in mind. *Psychological Inquiry*, *13*(4), 249-275.

Snyder, C. R., Feldman, D. B., Taylor, J. D., Schroeder, L. L., ve Adams, V. H. (2000). The roles of hopeful thinking in preventing problems and enhancing strengths. *Applied and Preventative Psychology*, 9, 249–270.

Snyder, C. R., Hoza, B., Pelham, W. E., Rapoff, M., Ware, L., Danovsky, M., Highberger, L., … Stahl, K. (1997). The development and validation of children's hope scale. *Journal of Pediatric Psychology, 22(*3), 399-421.

Snyder, C. R., Irving, L. M., ve Anderson, J.R. (1991). *Hope and health*. C. R. Snyder, ve D. R. Forsyth (Ed.). Handbook of social and clinical psychology: The health perspective (pp.285-305). Elmsford, NY: Pergamon Press.

Snyder, C. R., Rand, K. L. ve Sigmon, D. R. (2002). Hope theory. In: Snyder, C., R. & Lopez, S., J. (Eds). *Handbook of Positive Psychology*. New York: Oxford University Press.

Snyder, C. R., Sympson, S. C., Ybasco, F. C., Borders, T. F., Babyak, M. A., ve Higgins, T. F. (1996). Development and validation of the state hope scale. *Journal of Personality and Social Psychology*, *70*(2), 321–335.

Sümer, A.S. (2008). *Farklı öz-anlayış (self-compassion) düzeylerine sahip üniversite öğrencilerinde depresyon, anksiyete ve stresin değerlendirilmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.

Şahin, H. ve Akman Karabeyoğlu, Y. (2010). Well-being of university students who have lived abroad: The case of Hacettepe University. *Eğitim Araştırmaları, 40,* 173-188.

Şahin, M. (2013). *Affedicilik ile psikolojik iyi olma arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Şahin, M., Aydın, B., Sarı, S.V., Kaya, S. ve Pala, H. (2012). Öznel iyi oluşu açıklamada umut ve yaşamda anlamın rolü. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, *20*(3), 827–836.

Tanhan, F. (2007). *Ölüm kaygısıyla başetme eğitiminin ölüm kaygısı ve psikolojik iyi olma düzeyine etkisi.* Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.

Tanrıkulu, T., Sülükoğlu, K. ve Meşeli, B. (2015). Ergen psikolojik dayanıklılığının ebeveyn boşanması açısından incelenmesi. *PSİDE Psikolojik Danışma ve Eğitim Dergisi*, *1*(2), 66-73.

Taş, İ. (2011). *Öğretmenlerde yaşamın anlamı, yaşam doyumu, sosyal karşılaştırma ve iç-dış kontrol odağının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Tatlıoğlu, K. (2010). *Farklı öz-anlayış düzeylerine sahip üniversite öğrencilerinin karar vermede özsaygı, karar verme stilleri ve kişilik özelliklerinin değerlendirilmesi.* Yayımlanmamış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.

Tel, F. D. (2011) *Üniversite öğrencilerinin yaşam doyum düzeyi ve öz duyarlık düzeyinin bazı demografik değişkenler açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.

Telef, B. B., Uzman, E. ve Ergün, E. (2013). Öğretmen adaylarında psikolojik iyi oluş ve değerler arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Electronic Turkish Studies*, *8*(12), 1297–1307.

Terzi, Ş. (2005). *Öznel iyi olmaya ilişkin psikolojik dayanıklılık modeli*. Yayımlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Terzi, Ş. (2006). Kendini Toparlama Gücü Ölçeği'nin uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışmaları. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, *3*(26), 77–86.

Terzi, Ş. (2008). Üniversite öğrencilerinde kendini toparlama gücünün içsel koruyucu faktörlerle ilişkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *35*, 297–306.

The Journal of Happiness and Well-Being (2013). http://www.journalofhappiness.net

Thompson, L. Y., Snyder, C. R., Hoffman, L., Michael, S. T., Rasmussen, H. N., ve Billings, L. S. (2005). Dispositional forgiveness of self, others, and situations. *Journal of Personality*, *73*, 313-359.

Tonga, Z. (2014). *Üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıklarının karar stratejileri ve durumluk sürekli kaygı düzeylerine göre incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

Toprak, H. (2014). *Ergenlerde mutluluk ve yaşam doyumunun yordayıcısı olarak psikolojik sağlamlık ve psikolojik ihtiyaç doyumu.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Topuz, C. (2013). *Üniversite öğrencilerinde özgeciliğin öznel iyi oluş ve psikolojik iyi oluş ile ilişkisinin incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Fatih Üniversitesi, İstanbul.

Turan, A. (2014). *Ergenlerde çocukluk örselenme yaşantıları ve yılmazlık düzeyinin algılanan sosyal destek açısından incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.

Tutal, N. (2015). *Aile işlevi ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkide erken dönem uyumsuz şemaların aracı rolü*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Tuzgöl Dost, M. (2004). *Üniversite öğrencilerinin öznel iyi oluş düzeyleri.* Yayımlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Tuzgöl Dost, M. (2005a). Öznel İyi Oluş Ölçeği'nin geliştirilmesi: Geçerlik güvenirlik çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, *3*(23), 103-110.

Tuzgöl Dost, M. (2005b). Ruh sağlığı ve öznel iyi oluş. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, *20,* 223-231.

Tuzgöl Dost, M. (2006). Subjective well-being among university students. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31, 188–197.

Tuzgöl Dost, M. (2007). Üniversite öğrencilerinin yaşam doyumunun bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22, 132–143.

Tuzgöl Dost, M. (2010). Güney Afrika ve Türkiye'deki üniversite öğrencilerinin bazı değişkenlere göre öznel iyi oluş ve yaşam doyumlarının incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, *35* (158), 75–89.

Tümkaya, S. (2011). Türk Üniversite öğrencilerinde öznel iyi oluşu yordayan sosyo-demografik değişkenler ve mizah tarzları. *Eğitim ve Bilim*, *36*(16), 158–170.

Tümkaya, S., Çelik, M. ve Aybek, B. (2011). Lise öğrencilerinde boyun eğici davranışlar, otomatik düşünceler, umutsuzluk ve yaşam doyumunun incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *20*(2), 77–94.

Türkdoğan, T. ve Duru, E. (2012). Üniversite öğrencilerinde öznel iyi oluşun yordanmasında temel ihtiyaçların karşılanmasının rolü. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, *12*(4), 2429–2446.

Türkmen, M. (2011). *Öznel iyi oluşun yapısı ve ana-baba tutumları, özsaygı ve sosyal destekle ilişkisi: Bir model sınaması.* Yayımlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Türküm, S. (2001). Stresle başa çıkma biçimi, iyimserlik, bilişsel çarpıtma düzeyleri ve psikolojik yardım almaya ilişkin tutumlar arasındaki ilişkiler: Üniversite öğrencileri üzerinde bir araştırma. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 1*(2), 1–16.

Uçan, A. (2013). *Cinsiyetleri farklı lise öğrencilerinin öznel iyi oluşlarının toplumsal konum ile ilgili risk alma ve göç değişkenlerine göre incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi, Mersin.

Uğurlu, O. (2011). Genel ve zihinsel sağlığın yordayıcıları olarak iyimserlik ve karamsarlık. *Çankaya University Journal of Humanities and Social Sciences, 8*(1), 81–90.

Ulaş, E. (2014). *Ortaokul öğrencilerinin öznel iyi oluş düzeyleri ile karakter eğitimi uygulamaları arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Ulusoy, Y. ve Duy, B. (2013). Öğrenilmiş iyimserlik psiko-eğitim uygulamasının öğrenilmiş çaresizlik ve akılcı olmayan inançlar üzerindeki etkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, *13*(3), 1431–1446.

Usta, F. (2013). *Üniversite öğrencilerinin psikolojik iyi olma ve umut düzeyleri arasındaki ilişki.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Uz Baş, A. (2011). Öğretmen adaylarında yaşam doyumu düzeyleri ve yordayıcıları. *Eğitim Araştırmaları, 44*, 71-88.

Uzun Özer, B. (2009) Bir grup lise öğrencisinde akademik erteleme davranışı: Sıklığı, olası nedenleri ve umudun rolü. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, *4*(32), 12-19.

Uzun Özer, B. ve Tezer, E. (2008). Umut ve olumlu olumsuz duygular arasındaki ilişkiler. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, *23*, 81–86.

Ünüvar, A. (2012). *Gerçeklik kuramına dayalı psiko-eğitim programının lise öğrencilerinin denetim odağı ve yılmazlık düzeyi üzerindeki etkisinin incelenmesi*. Yayımlanmamış doktora tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Wagnild, G.M. ve Young H.M. (1993). Development and psychometric evaluation of the Resilience Scale. *Journal of Nursing Measurement, 1*(2), 165-178.

Watson, D., Clark, L. A. ve Tellegen, A. (1988). Development and validation of brief measures of positive and negative affect: The PANAS Scales. *Journal of Personality and Social Psychology*, *54*(6), 1063-1070.

Weis, R. ve Speridakos, E.C. (2011). A meta-analysis of hope enhancement strategies in clinical and community settings. *Psychology of Well-Being: Theory, Research and Practice*, 1-5.

Werner, E.E. (1993). Risk, resilience and recovery: Perspectives from the Kauai longitudinal study. *Developmental and Psychopathology*, *5*, 503–515.

Yalım, D. (2007) *Üniversite birinci sınıf öğrencilerinin uyumu: Psikolojik sağlamlık, başa çıkma, iyimserlik ve cinsiyetin rolü.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Yavuz, H. (2015). *Ekonomik bakımdan dezavantajlı öğrencilerin akademik yılmazlık düzeylerinin bazı koruyucu faktörler açısından incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Yerin Güneri, O. (2003). *Wellness Inventory*. Yayımlanmamış Araştırma Raporu.

Yerlikaya, İ. (2006). *Bilişsel-davranışçı yaklaşıma ve hobi terapiye dayalı umut eğitimi programlarının ilköğretim öğrencilerinin umutsuzluk düzeyine etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Yetim, U. (1991). *Kişisel projelerin organizasyonu ve örüntüsü acısından yaşam doyumu.* Yayınlanmamış doktora tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.

Yılmaz, M. F. (2013). *Üniversite öğrencilerinin psikolojik iyi oluşlarının problemli internet kullanımı ve bazı demografik değişkenler açısından incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Yılmaz Irmak, T. (2011). Fiziksel istismara uğrayan ergenlerde dayanıklılığın incelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi, 2*(12), 1–21.

Yılmaz, M.T. (2009). *Üniversite öğrencilerinden öz-anlayışları (self-compassion) ile anne-baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.

Yüksel, R. (2013). *Genç yetişkinlerde aşk tutumları ve yaşamın anlamı.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

BÖLÜM 12

Travmaya Nörobiyolojik Bakış ve Toplumsal Dayanıklılık Modeli*

Özlem KARAIRMAK

Summary

A Neurobiological Approach to Trauma and Community Resiliency Model

Under the influence of the changing paradigm in psychology the studies examining the stress reactions to trauma have not been unidirectional anymore. In this chapter of the book, trauma and traumatic reactions are reviewed with neurobiological approaches. Additionally, a biological model named as Community Resilience Model (CRM; Miller-Karas, 2015) is introduced to the reader. The reactions to real threat or assumed threat primarily are autonomus and biological. CRM basically assumes that trauma damages biological equlibrium and the damaged biological flow boost the intensity of emotional and coginitve reations. Without balancing the biological equlibrium the normalization of other traumatic reations will be harder. Of course, biological models do not assume other cognitive and emotional traumatic stress reactions are insignificant. CRM offers a set of six fundamental skills which increases the resiliency and decrease the traumatic stress. With the evolutionary framework, the tendency of integrating the biological, psychological, and sociocultural elements of trauma gradually has been growing. Traumatic experience leads to life-long neurobiological consequences. Traumatic life situations which contains intense stress causes not only emotional and cognitive impairment but also adverse biopathological outcomes such as a weakened immune system and damaged neurons. Under the threat of trauma the unconcious reptilian brain becomes active and controls viscera. At first, flight-flee- freeze reactions appear. Subsequently, a part of limbic system, the amygdala takes the lead and evaluates the threat. The prefrontal cortex which controls the rational thinking is not active when the organism first perceives the threat. That's why, reducing the intensity of percived threat is a first step in the neurobiological trauma approaches.

Bu bölümde, nörobiyolojik yaklaşımla travma ve travma tepkileri kısaca incelenmiş ve Toplumsal Dayanıklılık Modeli (TDM; Community Resiliency Model; Miller-Karas, 2015) isimli biyolojik temelli yeni bir modelin okuyucuya tanıtılması amaçlanmıştır. Gerçek ya da varsayılan tehdit karşısında ortaya çıkan tepkilerin öncelikli olarak otonom ve biyolojik temelli olduğu varsayımına dayanan bu modelin koruyucu ruh sağlığı alanında çalışan psikolojik danışanlanlara önemli bir kaynak olacağı düşünülmektedir. TDM'nin de yola çıktığı nokta, travmanın bireyin biyolojik dengesini bozduğu ve bozulan biyolojik akışın duygusal ve bilişsel temelli tepkilerin

* Bu bölümde kullanılan şekillerin çizimi Bahçeşehir Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, BÖTE Lisans Programı öğrencisi Ahmet Cebecioğlu tarafından çizilmiştir. Kendisine değerli katkısından dolayı teşekkür ederim.

• **Akademisyen Desteği:** Daha önceden travmaya maruz kalmış büyük gruplarla hiç çalışmamış ve konuyla ilgili bir eğitim almamış meslektaşların süpervizyona ve desteğe ihtiyaç duyacağı açıktır. Yapılandırılmış ve sistematik bir süprevizyon sürecinin sağlanması etik bir sorumluluk olarak görülmektedir. Travmayla etkili çalışmak ortak çabayı gerektiren ekip anlayışı sayesinde mümkündür. Mesleki kimliği koruyarak farklı yardım meslekleriyle birarada ve uyum içinde çalışmanın deneyimli meslektaşların gözetiminde daha kolay olacağı düşünülmektedir. PDR Programlarında görev yapan ve travma konusunda çalışan akademisyenlerin süpervizyon sağlama konusunda gönüllü olması mesleki kimliğin bu alanda güçlenmesini sağlayabilir. Ayrıca, akademisyenlerin travmayla çalışmayı mesleki bir sorumluluk olarak kabul etmesi ve lisans programlarına zorunlu ders olarak eklenmesi önerilmektedir.

• **Kurumsal bellek oluşturulması:** Türk PDR Derneği aracılığıyla meslektaşların travmatik olaylar sonrasında görev aldığı çalışmaların detaylı olarak raporlandırılmasının ve duyurulmasının travmayla çalışmayı teşvik edeceği düşünülmektedir. Örneğin, ulaşılan kişi sayısı, görev alan kişi sayısı, sunulan psikolojik hizmetlerin içeriği, süpervizyon olanakları ve travmayla çalışan kişilerin deneyimleri raporlara dahil edilebilir.

• **Akademik platformlarda yaygınlaştırılması:** Ulusal PDR kongrelerinde ve akademik platformlarda travma ve travmayla ilgili başlıklara öncelik tanınması ve travmayla çalışma konusunda bilgi ve becerileri artırmak mesleki kimliğin bu alanda söz sahibi olmasını sağlayacaktır. Ayrıca, öncelikli olarak lisans programlarına afet sonrası psikososyal destek, krize müdahale, psikolojik ilk yardım, travma ve stress tepkileri başlıklarını içeren dersler eklenmesi önerilmektedir. Lisansüstü PDR progrmalarında tez çalışmalarının bir bölümünün travma ve afet odaklı olmasının, alandaki eksik insan gücü ihtiyacına bir nebze çare olabileceği düşünülmektedir. Bu sayede, bilimsel bilginin üretilmesine katkı sağlanacağı öngörülmektedir.

• **Materyal Üretme:** Travma ve afet alanında çalışana akademisyenlerin uygulamaya dönük yazılı ve görsel materyal üretmeleri önemli bir katkı olacaktır. Bu konuyla ilgili Türkçe alanyazında oldukça büyük bir boşluk vardır. Hem uygulayıcıların işlerini kolaylaştıracak pratik el kitaplarını hem de bilimsel verilerin ışığında akademik çalışmaları sahada çalışan meslektaşlarla işbirliği yaparak üretmek akademisyenlere düşen önemli bir görev olarak görülmektedir.

Türk PDR Derneği'nin çatısı altında oluşturulacak gönüllü küçük bir krize müdahale ekibi travmanın hemen ardından hızlı müdahale etmek için oluşturulabilir. Travma ve stress tepkileri, psikolojik ilk yardım ve şefkat yorgunluğu, psikososyal müdahaleler, krize müdahale ve afet yönetimi, afet çalışmalarında etik kurallar gibi başlıkları içeren sürekli bir eğitim desteği sağlanarak krize müdahale ekibinin desteklenmesinin sağlanması gerekmektedirr. Ayrıca, iletişim ağlarının ve teknolojinin daha etkin kullanılarak, katılımın, bilgiye ulaşılabilirliğin, işlerliğin ve sürekliliğin artması desteklenme önem taşımaktadır.

Kaynakça

Arnsten, A. F., Raskind, M. A., Taylor, F. B. ve Connor, D. F. (2015). The effects of stress exposure on prefrontal cortex: translating basic research into successful treatments for post-traumatic stress disorder. *Neurobiology of stress*,*1*, 89-99.

Aten, J. D., Courtois, C. A. ve Walker, D. F. (Eds.). (2015). *Spiritually oriented psychotherapy for trauma*. Washington, DC, : American Psychological Association.

Bremner, J. D. ve Vermetten, E. (2001). Stress and development: behavioral and biological consequences. *Development and psychopathology*, *13*(03), 473-489.

Bonanno, G. A. (2004). Loss, trauma, and human resilience: Have we underestimated the human capacity to thrive after extremely aversive events?.*American psychologist*, *59*(1), 20.

Boşgelmez Ş. ve Aker, T. (2011). Şiddet, ruhsal travma ve sonuçları. *Turkiye Klinikleri Psychiatry-Special Topics, 4*(2):26-31.

Breslau, N. ve Kessler, R. C. (2001). The stressor criterion in DSM-IV posttraumatic stress disorder: An empirical investigation. *Biological psychiatry*, *50*(9), 699-704.

Calhoun, L. G., Cann, A., Tedeschi, R. G. ve McMillan, J. (2000). A correlational test of the relationship between posttraumatic growth, religion, and cognitive processing. *Journal of traumatic stress*, *13*(3), 521-527.

Carrion, V. G., Wong, S. S. ve Kletter, H. (2013). Update on neuroimaging and cognitive functioning in maltreatment-related pediatric PTSD: Treatment implications. *Journal of Family Violence*, *28*(1), 53-61.

Castillo, R. J. (1997). *Culture & mental illness: A client-centered approach*. Thomson Brooks/Cole Publishing Co.

Christopher, M. (2004). A broader view of trauma: A biopsychosocial-evolutionary view of the role of the traumatic stress response in the emergence of pathology and/or growth. *Clinical Psychology Review*, *24*(1), 75-98.

Chou, C. Y., La Marca, R., Steptoe, A. ve Brewin, C. R. (2014). Biological responses to trauma and the development of intrusive memories: An analog study with the trauma film paradigm. *Biological psychology*, *103*, 135-143.

Delahanty, D. L. ve Nugent, N. R. (2006). Predicting PTSD prospectively based on prior trauma history and immediate biological responses. *Annals of the New York Academy of Sciences*, *1071*(1), 27-40.

Eberly, R. E., Engdahl, B. E. ve Harkness, A. R. (1991). An adaptational view of trauma response as illustrated by the prisoner of war experience. *Journal of Traumatic Stress*, *4*(3), 363-380.

Ehring, T., Ehlers, A., Cleare, A. J. ve Glucksman, E. (2008). Do acute psychological and psychobiological responses to trauma predict subsequent symptom severities of PTSD and depression?. *Psychiatry research*, *161*(1), 67-75.

Epel, E. S., McEwen, B. S. ve Ickovics, J. R. (1998). Embodying psychological thriving: Physical thriving in response to stress. *Journal of Social Issues*, *54*(2), 301-322.

Erdur-Baker, Ö. ve Doğan, T. (Ed) (2014). *Afetler, krizler, travmalar ve psikolojik yardım*. Ankara: Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği Yayınları.

Fontana, A. ve Rosenheck, R. (1998). Psychological benefits and liabilities of traumatic exposure in the war zone. *Journal of Traumatic stress*, *11*(3), 485-503.

Gendlin, E. (2007). *Focusing.* New York: Bantam Books.

Karaırmak, Ö. (2014). Afet sonrası psikososyal çalışmalarda psikolojik danışmanların güçlenmesi. *Okul Psikolojik Danışmanı e-Bülteni*, (3), 46-47.

Kelley, T. M. (2005). Natural resilience and innate mental health. *American Psychologist, 60,* 3, 265-271.

Kelly, C. ve Castellanos, F. X. (2014). Strengthening connections: functional connectivity and brain plasticity. *Neuropsychology review, 24*(1), 63-76.

Kolb, L. C. (1987). A neuropsychological hypothesis explaining. *American Journal of Psychiatry*, *144*(8), 989-995.

Koenigs, M., Huey, E. D., Raymont, V., Cheon, B., Solomon, J., Wassermann, E. M. ve Grafman, J. (2008). Focal brain damage protects against post-traumatic stress disorder in combat veterans. *Nature neuroscience*, *11*(2), 232-237.

LeDoux, J., Iwata, J., Cicchetti, P. ve Reis, D. (1988). Different projections of the central amygdaloid nucleus mediate autonomic and behavioral correlates of conditioned fear. *Journal of Neuroscience, 8*, 2517–2529.

Masten, A. S. (2001). Ordinary magic: Resilience process in development. *American Psychologist, 56*, 3, 227-238.

McFarlane, A. C., Yehuda, R. ve Clark, C. R. (2002). Biologic models of traumatic memories and post-traumatic stress disorder: The role of neural networks. *Psychiatric Clinics of North America*, *25*(2), 253-270.

McNaughton, N. ve Corr, P. J. (2004). A two-dimensional neuropsychology of defense: fear/anxiety and defensive distance. *Neuroscience ve Biobehavioral Reviews*, *28*(3), 285-305.

McFarlane, A. C., Barton, C. A., Yehuda, R. ve Wittert, G. (2011). Cortisol response to acute trauma and risk of posttraumatic stress disorder. *Psychoneuroendocrinology*, *36*(5), 720-727.

McFarlane, A. C., Yehuda, R. ve Clark, C. R. (2002). Biologic models of traumatic memories and post-traumatic stress disorder: The role of neural networks. *Psychiatric Clinics of North America*, *25*(2), 253-270.

Miller-Karas, E. (2015). *Building resilience to trauma: The trauma and community resiliency models*. New York: Routledge.

Miller-Karas, E. (2015a). The Trauma Resiliency Model (TRM). In E. Karas (Ed), *Building resilience to trauma: The Trauma and community resiliency models*, (pp. 30-65) . New York: Routledge.

Miller-Karas, E. ve Sapp, M. (2015). The nervous system, memory, and trauma. In E. Karas (Ed), *Building resilience to trauma: Thetrauma and community resiliency models*, (pp. 10-29). New York: Routledge.

Nooner, K. B., Mennes, M., Brown, S., Castellanos, F. X., Leventhal, B., Milham, M. P. ve Colcombe, S. J. (2013). Relationship of Trauma Symptoms to Amygdala-Based Functional Brain Changes in Adolescents. *Journal of traumatic stress*, *26*(6), 784-787.

Olff, M., Langeland, W. ve Gersons, B. P. (2005). The psychobiology of PTSD: coping with trauma. *Psychoneuroendocrinology*, *30*(10), 974-982.

Panzer, A. ve Viljoen, M. (2004). Dissociation: A developmental psychoneurobiological perspective. *South African Psychiatry Review, 3*, 11–14.

Pitman, R. K., Gilbertson, M. W., Gurvits, T. V., May, F. S., Lasko, N. B., Metzger, L. J., ... Orr, S. P. (2006). Clarifying the origin of biological abnormalities in PTSD through the study of identical twins discordant for combat exposure. *Annals of the New York Academy of Sciences*, *1071*(1), 242-254.

Perry, B. D. (2005). Applying principles of neurodevelopment to clinical work with maltreated and traumatized children: The neurosequential model of therapeutics. In N. Boyd Webb (Ed.) *Working with Traumatized Youth in Child Welfare*. (p. 40). New York: Guilford Press.

Perry, B. D. ve Pollard, R. (1998). Homeostasis, stress, trauma, and adaptation: A neurodevelopmental view of childhood trauma. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America, 7*, 33–51.

Protopopescu, X., Pan, H., Tuescher, O., Cloitre, M., Goldstein, M., Engelien, W., ... Stern, E. (2005). Differential time courses and specificity of amygdala activity in posttraumatic stress disorder subjects and normal control subjects. *Biological psychiatry*, *57*(5), 464-473.

Resnick, H. S., Yehuda, R., Pitman, R. K. ve Foy, D. W. (1995). Effect of previous trauma on acute plasma cortisol level following rape. *The American Journal of Psychiatry*, *152*(11), 1675.

Selye, H. (1951). The general-adaptation-syndrome. *Annual Review of Medicine*, *2*(1), 327-342.

Solomon, E. P. ve Heide, K. M. (2005). The biology of trauma: Implications for treatment. *Journal of Interpersonal Violence, 20*, 51–60.

Streeck-Fischer, A. ve van der Kolk, B. A. (2000). Down will come baby, cradle and all: Diagnostic and therapeutic implications of chronic trauma on child development. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry, 34*, 903–918.

Tedeschi, R., Park, C. ve Calhoun, L. (1998). *Posttraumatic growth: Positive changes in the aftermath of crisis*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

The Trauma Resource Institute (2015, September 18). Retrived from http://traumaresourceinstitute.com/

Williamson, J. B., Porges, E. C., Lamb, D. G. ve Porges, S. W. (2014). Maladaptive autonomic regulation in PTSD accelerates physiological aging. *Frontiers in psychology*, *5*, 1-12.

Wong, C. M. (2002). Post-traumatic stress disorder: advances in psychoneuroimmunology. *Psychiatric Clinics of North America*, *25*(2), 369-383.

van der Kolk, B. A. (2000). Posttraumatic stres disorder and the nature of trauma. *Dialogues in Clinical Neuroscience*, *2* (1), 7-22.

van der Kolk, B. A. (1994). The body keeps the score: Memory and the evolving psychobiology of PTSD. *Harvard Review of Psychiatry, 1*, 253–265.

van der Kolk, B. A. (2003a). The neurobiology of childhood trauma and abuse. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America, 12*, 293–317.

van der Kolk, B. A. (2003b). The frontiers of trauma. Presentation at the Psychotherapy Networker Symposium. Washington, DC.

Yehuda, R. (2002). Post-traumatic stress disorder. *New England Journal of Medicine*, *346*(2), 108-114.

Yehuda, R. (2002a). Current status of cortisol findings in post-traumatic stress disorder. *Psychiatric Clinics of North America*, *25*(2), 341-368.

Yehuda, R., Bierer, L. M., Schmeidler, J., Aferiat, D. H., Breslau, I. ve Dolan, S. (2000). Low cortisol and risk for PTSD in adult offspring of Holocaust survivors. *American Journal of Psychiatry,* 157, 1252-1259.

Yehuda, R., Blair, W., Labinsky, E. ve Bierer, L. M. (2007). Effects of parental PTSD on the cortisol response to dexamethasone administration in their adult offspring. *American Journal of Psychiatry*, *164*(1), 163-166.

Yehuda, R., McFarlane, A. ve Shalev, A. (1998). Predicting the development of posttraumatic stress disorder from the acute response to a traumatic event. *Biological psychiatry*, *44*(12), 1305-1313.

Yehuda, R., Schmeidler, J., Wainberg, M., Binder-Brynes, K. ve Duvdevani, T. (1998). Vulnerability to posttraumatic stress disorder in adult offspring of Holocaust survivors. *American Journal of Psychiatry*, *155*, 1163-1171.

11. Basım

GELİŞİM PSİKOLOJİSİ

EDİTÖRLER
Dr. Öğr. Üyesi Hatice Ergin
Doç. Dr. S. Armağan Köseoğlu

YAZARLAR
Prof. Dr. İrfan Erdoğan
Dr. Öğr. Üyesi Çare Sertelin Mercan
Dr. Öğr. Üyesi Ayşegül Kılıçaslan Çelikkol
Dr. Öğr. Üyesi Cengiz Poyraz
Doç. Dr. Tamer Ergin
Dr. Öğr. Üyesi Hatice Ergin
Prof. Dr. İlkay Demir
Doç. Dr. S. Armağan Köseoğlu
Doç. Dr. A. Esra İşmen Gazioğlu

nobel

GELİŞİM PSİKOLOJİSİ

Editörler: Dr. Öğr. Üyesi Hatice Ergin - Doç. Dr. S. Armağan Köseoğlu

Yayın No.: 436
Eğitim Bilimleri No.: 89
ISBN: 978-605-133-338-0
E-ISBN: 978-625-439-221-4
Basım Sayısı: 11. Basım, Mart 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Sergen Öz -sergen@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Bayraktar Asiltürk -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Ergin, Hatice., Köseoğlu, S. Armağan
Gelişim Psikolojisi / Hatice Ergin - S. Armağan Köseoğlu
11. Basım. XIV + 290 s. 16x23,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-338-0
E-ISBN: 978-625-439-221-4
1. Gelişim 2. Gelişim Alanları 3. Gelişim Psikolojisi

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ
GELİŞİM PSİKOLOJİSİNE DAİR
İrfan Erdoğan

I. Gelişim Psikolojisine Kuramsal Bakış 1

BÖLÜM 1
GELİŞİM PSİKOLOJİSİNDE KURAMLAR VE ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ
Çare Sertelin Mercan

I. Gelişim Psikolojisine Kuramsal Bakış 7
A. Gelişimde Psikanalitik Yaklaşım 7
1. Freud ve Psikoseksüel Gelişim 7
2. Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramı 9
B. Gelişimde Öğrenme Temelli Yaklaşım 10
1. Davranışçı Kuram 10
2. Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramı 12
C. Bilişsel Gelişimsel Yaklaşım 12
1. Piaget'nin Bilişsel Gelişim Kuramı 12
2. Sosyokültürel Etkiler ve Vygotsky 14
3. Bilgiyi İşleme Kuramı 14
D. Ekolojik Sistem Yaklaşımı 14
II. Gelişim Psikolojisinde Araştırma Yöntemleri 17
A. Gelişim Psikolojisinde Araştırma Modelleri 17
1. İlişkisel Modeller 18
2. Deneysel Modeller 18
B. Gelişim Psikolojisi Araştırmalarında Kullanılan Veri Toplama Teknikleri 20
1. Kendini Değerlendirme Araçları 20
2. Gözlem 22
3. Olay İncelemesi 23
C. Gelişim Psikolojisinde Araştırma Desenleri 24
1. Kesitsel Desen 24
2. Boylamsal Desen 24
3. Ardaşık Desen 26
III. Gelişim Psikolojisiyle İlgili Araştırmalarda Etik 26
Urie Bronfenbrenner 27
Kaynakça 28

BÖLÜM 2

GELİŞİMLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

Ayşegül Kılıçaslan Çelikkol

I. Gelişimle İlgili Temel Kavramlar 33
A. Büyüme 33
B. Olgunlaşma 34
C. Öğrenme 34
D. Gelişim 35
E. Hazır Bulunuşluk 36
F. Kritik Dönem 36
II. Gelişimin Temel İlkeleri 37
III. Gelişimi Etkileyen Faktörler 40
A. Kalıtım 40
B. Hormonlar 41
C. Gelişime Çevrenin Etkisi 44
D. Kültür ve Tarihin Etkisi 47
IV. Gelişim Dönemleri ve Özellikleri 48
V. Gelişim Görevleri 49
VI. Gelişim Alanları 51
VII. Gelişimle İlgili İlke ve Olguların Bilinmesinin Eğitim Açısından Önemi 53
Robert J. Havighurst 55
Kaynakça 56

BÖLÜM 3

FİZİKSEL GELİŞİM

Cengiz Poyraz

I. Doğum Öncesi Dönem 60
A. Doğum Öncesi Gelişimi Etkileyen Çevresel Etmenler 62
B. Çoklu Gebelik 65
II. Doğum Sırasında Karşılaşılabilecek Riskler 65
III. Doğum Sonrası Fiziksel Gelişim 66
A. Bebeklik Döneminde Fiziksel Gelişim (0-2 Yaş) 66
1. Bedensel Gelişim (0-2 Yaş) 66
2. Duyusal Gelişim 67
a. Görme 67
b. İşitme 68
c. Koku 68
d. Tat 69
e. Dokunma 69

3. Devinsel (Psikomotor) Gelişim (0-2 Yaş) 69
B. İlk Çocukluk Döneminde Fiziksel Gelişim (2-6 Yaş) 76
1. Bedensel Gelişim (2-6 Yaş) 76
2. Devinsel (Psikomotor) Gelişim (2-6 yaş) 77
İnce Motor Gelişim (2-6 yaş) 78
C. Son Çocukluk (6-12 Yaş) 78
1. Bedensel Gelişim 78
2. Devinsel (Psikomotor) Gelişim 80
D. Ergenlik 81
1. Erinlik (Ön Ergenlik) 82
a. Erinlik Özellikleri 82
b. Erinliğin Nedenleri 82
c. Erinlikte Bedensel Gelişim 84
d. Erinlikte Cinsel Gelişim 87
e. Erinlik Değişimlerinin Davranış Üzerindeki Etkileri 89
f. Erken ve Geç Olgunlaşmanın Etkileri 91
g. Erinlik Döneminde Ana Baba ve Öğretmenlere Düşen Görevler 93
2. (Orta) Ergenlik Dönemi Fiziksel Gelişimi 94
Bedensel Gelişim 94
3. Son Ergenlik 96
Son Ergenlikte Fiziksel Gelişim 97
G. Stanley Hall 98
Kaynakça 100

BÖLÜM 4
BİLİŞSEL GELİŞİM
Tamer Ergin

I. Nörolojik Gelişim 104
II. Bilişsel Gelişim Kuramları 107
A. Piaget'nin Bilişsel Gelişim Kuramı 107
1. Bilişsel Gelişimin Dayandığı Kavramlar 108
a. Şema 108
b. Uyum Sağlama 108
Özümleme 108
Uyma 109
c. Dengeleme 109
2. Bilişsel Gelişim Dönemleri 110
a. Duyusal-Motor Dönem 111
Nesne Devamlılığı 113
Taklit 113

b. İşlem Öncesi Dönem....114
Sembolik İşlem Dönemi (2-4 Yaş)....114
Sezgisel İşlem Dönemi (4-7 Yaş)....116
c. Somut İşlemler Dönemi (7-12)....118
d. Soyut İşlemler Dönemi (12 Yaş ve Üzeri) 121
B. Vygotsky ve Zihin Gelişimi....123
C. Bilgiyi İşleme Kuramı 125
1. PASS Teorisi 127
a. Planlama....128
b. Dikkat 131
c. Ardıl Bilişsel İşlemler....132
d. Eşzamanlı Bilişsel İşlemler....133
III. Dil Gelişimi 134
A. Beyin ve Dil....135
B. Dil Öğrenimi....137
C. Dil Gelişimi Aşamaları....138
D. Metafor ve Mizah 139
Jean Piaget....139
Kaynakça 140

BÖLÜM 5

DUYGUSAL GELİŞİM

Hatice Ergin

I. Duyguların Nöropsikolojik Temelleri 144
II. Duyguların Sınıflandırılması....146
III. Duygusal Gelişim Teorileri 147
A. Davranışçı Yaklaşım ve Sosyal Öğrenme Teorisi....148
B. Bilişsel Farklılık Teorisi....149
C. İşlevselci Yaklaşım 149
D. James-Lange Teorisi 150
E. Cannon-Bard Teorisi 151
F. Schachter-Singer Teorisi....151
IV. Duyguların Gelişimi....152
A. Duyguları Anlama 152
B. Duyguları İfade Etme....155
C. Empati 161
D. Duyguları Kontrol Etme....166
E. Sosyal Referans....168
V. Duygusal Gelişim Nasıl Desteklenmelidir?....169

Jean Jacques Rousseau 174
Kaynakça 175
Ek-1 179

BÖLÜM 6

BENLİK, KİMLİK VE KİŞİLİK

İlkay Demir

I. Benlik ve Sosyal Bağlam 183
II. Kimlik 189
III. Kişilik 192
A. Kişiliğe İlişkin Kuramsal Yaklaşımlar 192
1. Psikanalitik Yaklaşım 192
2. Humanistik Yaklaşım 194
3. Ayırıcı Özellik Yaklaşımı 196
4. Davranışçılık-Sosyal Öğrenme Yaklaşımı ve Sosyal Bilişsel Yaklaşım 198
Sigmund Freud 202
Kaynakça 202

BÖLÜM 7

AHLAK GELİŞİMİ

S. Armağan Köseoğlu

I. Gelişim Psikolojisi Açısından Ahlak Gelişimi ile İlgili Konular 209
A. Ahlak ve Etik 210
B. Ahlak ve Değer/Değer Yargıları 210
C. Ahlak ve Suç 211
D. Kurallar ve Yasalar 211
II. Ahlak Kavramına Kuramsal Bakış 213
A. Psikanalitik Kurama Göre Ahlak Gelişimi 214
B. Sosyal Öğrenme Kuramına Göre Ahlak Gelişimi 215
C. Bilişsel Kurama Göre Ahlak Gelişimi 215
III.Ahlaki Gelişimde Ebeveynin Rolü 219
IV.Ahlaki Gelişimde Okul ve Öğretmenin Rolü 223
Lawrence Kohlberg 227
Kaynakça 227
Ek-1 230
Ek-2 230

BÖLÜM 8

GELİŞİM PSİKOLOJİSİNDE AİLE VE OKUL ETKİLEŞİMİ

A. Esra İşmen Gazioğlu

I.Öğretmen Beklentileri ve Öğrencilerin Öğrenme Deneyimleri 235
II.Aile ve Öğrencilerin Öğrenme Deneyimlerine Dair Bir Model 236
III.Aile Büyüklüğü ve Kardeş İlişkileri 238
IV.Göç Olgusu ve Düşük Sosyoekonomik Seviye 239
V.Ebeveynlik Stilleri 242
VI.Çocuk İstismarı 245
A. Çocuk İstismarının Türleri 247
VII.Boşanma 252
A. Sonuç ve Öneriler 254
Johann Heinrick Pestalozzi 256
Kaynakça 257

BÖLÜM 9

BİREYSEL GELİŞİMİ FARKLI OLAN ÇOCUKLAR

Tamer Ergin

I.Dikkat Eksikliği 265
II.Hiperaktivite 268
III.Özel Öğrenme Güçlükleri 270
A. Disleksi (Okuma Güçlüğü) 270
B. Garden Variety 273
C. Disgrafi (Yazma Güçlüğü) 275
D. Diskalkuli (Matematik Güçlüğü) 278
E. Hafıza (Bellek) Güçlükleri 280
IV.Üstün Yetenekli Çocuklar 282
V.Yaygın Gelişimsel Bozukluklar 284
A. Otizm 284
B. Asperger Sendromu 285
VI. Kronik Hastalıklar 285
VII. İletişim ve Konuşma Bozuklukları 286
VII. Duygusal ve Davranışsal Güçlükler 286
Alexander Romanovich Luria 288
Kaynakça 289

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1 Bilimsel Yöntemin İşleyişi 17
Şekil 3.1 Yumurtanın Döllenmesi ve Rahim Duvarına Yerleşmesi Süreci 61
Şekil 3.2 Doğumdan Önce ve Sonra Değişik Yaşlarda Bedenin Oranı 67
Şekil 3.3 Bebeğin Doğuştan On Beş Aylık Oluncaya Kadar Yürüme Evreleri 72
Şekil 3.4 On Sekiz Aylık Bebeğin Yaptığı Bazı Hareketler 75
Şekil 3.5 Altı-On Sekiz Yaşları Arasında Kızların ve Erkeklerin Boyca Büyüme Ayrılıkları 95
Şekil 4.1 Gelişen Nöron: Öğrenmenin Başladığı Yer 105
Şekil 4.2 Sinaps Yoğunluğu 106
Şekil 5.1 Empati Gelişim Aşamaları 164
Şekil 8.1 Çocuğun Okul Başarısı ve Uyumuyla İlişkili Olabilecek Aile Süreçleri 236
Şekil 8.2 Baumrind'in 4 Temel Ebeveynlik Stili 243
Şekil 8.3 İstismar İşaretleri, Çocuk ve Anne Baba Davranışları 250
Şekil 8.4 Çocuğun Boşanmaya Verebileceği Olası Tepkiler 253

ÇİZİMLER LİSTESİ

Çizim 1.1 Bronferbrenner'ın Ekosistem Kuramı 16

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.1 Psikoseksüel Gelişimin Evreleri (Freud) 9
Tablo 1.2 Sekiz Yaşam Krizi 10
Tablo 1.3 Piaget'nin Bilişsel Gelişim Evreleri 13
Tablo 3.1 Bebeğin Refleksleri ve Tanımı 71
Tablo 3.2 Çocuğun 0-36 Aylar Arasındaki Devinsel (Hareket) Gelişimi 73
Tablo 4.1 Duyusal-Motor Dönem Basamakları 111
Tablo 4.2 Nesne Sürekliliğinin Kazanımı 113
Tablo 4.3 Korunum Deneyleri 116
Tablo 5.1 Yaşlara Göre Duyguların Gelişimi 165
Tablo 9.1 Dikkat Eksikliği Probleminin Doğası 267

Tablo 9.2 Hiperaktivite'nin Doğası....269
Tablo 9.3 Disleksinin Doğası....272
Tablo 9.4 Garden Variety'nin Doğası....275
Tablo 9.5 Disgrafinin Doğası....277
Tablo 9.6 Diskalkulinin Doğası....279
Tablo 9.7 Hafıza Güçlüklerinin Doğası....281
Tablo 9.8 Üstün Yetenekli Çocuklar....283

GİRİŞ

❖

GELİŞİM PSİKOLOJİSİNE DAİR

İrfan Erdoğan

Gelişim psikolojisi; bireyin çeşitli yaşam dönemlerinde gösterdiği özellikleri inceleyen bir bilim dalıdır. Temel bilimsel ilkeler ve yöntemler üzerine kurulu olan gelişim psikolojisi; fiziksel gelişim, bilişsel gelişim, duygusal gelişim, toplumsal gelişim ve ahlak gelişimi gibi konular üzerinde durur. Başka bir ifade ile bireyin, hayatı boyunca yaşadığı fiziksel, bilişsel, duygusal ve psikososyal değişimleri inceler.

Gelişim psikolojisinin bir bilim dalı olarak, ABD'li bilim insanı Edward Lee T. Thorndike'ın (1874-1949) "*Educational Psychology*" adlı kitabının 1903 yılında ABD'de yayınlanmasını takip eden yıllarda doğduğu ve gelişmeye başladığı kabul edilir. Öğrenme, davranış ve tepki gibi konuların ele alındığı bu eserle birlikte aynı adla 1940 yılına kadar Thorndike tarafından Columbia Üniversitesi, Teachers College'da bir de ders sunulmuştur (Thorndike, 1924).

Bu alanda Türkiye'de ise ilk eser "*Eğitim Ruhbilimi*" adıyla 1949 yılında *Ömer Hilmi Mart* tarafından yazılmıştır. Daha sonra 1953 yılında *Eğitim Psikolojisi* adıyla yayınlanan bu kitapta da yaratılış ve çevre, davranış, zekâ, şahsiyet, ferdi ayrılıklar, tepki, heyecan gibi konular ve öğrenmeye ayrılan kısım yer almaktadır. *Eğitim psikolojisi* bu eserde (1953) *tecrübi psikolojinin* bir dalı olarak görülmektedir. Konusunun da *kuramsal psikolojinin* kanun ve prensiplerinden yararlanarak eğitim sürecine tabi tutulan insanların davranışları olduğu belirtilmektedir. Bu itibarla ekseriye öğrenim çağı diye ifade edilen 7-30 yaşları arasında bulunan insanların davranışlarının incelenmesi ve daha geniş çevredeki öğrenme durumundan ziyade okul çevresi içindeki öğrenme durumuyla ilgilendiği ifade edilmektedir. Bu anlamda Eğitim Psikolojisinin amacı ve konumu; okul denilen organize edilmiş ve sistemleştirilmiş bilgiler çevresinde öğrencilerin yeterlikle öğrenmelerini mümkün kılacak prensipleri öğretmen adı verilen rehberlere vermek ve bu sayede öğrenme sürecine zemin hazırlamaktır (Mart, s. 8, 1953). Bu alanda

Esra İşmen Gazioğlu "*Gelişim Psikolojisinde Aile ve Okul Etkileşimi*", Tamer Ergin "*Bireysel Gelişimi Farklı Olan Çocuklar*" ve İlkay Demir "*Benlik, Kimlik ve Kişilik*" başlıklı bölümle, gelişimle ilgili bilgilerin kullanılabileceği alanlara işaret ederek kitaba özgünlük kattılar.

Başta Editör arkadaşlarım olmak üzere kitabın bölümlerini yazan meslektaşlarıma iş birliği içinde gerçekleştirdikleri bu çalışmadan dolayı çok teşekkür ediyorum.

Eğitim Bilimleri Bölümünün uzun yıllar öğretim üyeliğini ve başkanlığını yürütmüş olan Prof. Dr. Haluk Yavuzer, gelişim alanında hazırladığı birçok eserle, öğrencileri olan bu kitabın yazarları için ilham kaynağı olmuştur. Kendisine hem şahsım hem de arkadaşlarım adına içten şükranlarımı sunuyorum.

Bizler, İstanbul Üniversitesinin Eğitim Bilimleri Bölümü Öğretim Üyeleri olarak kökleri İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Mustafa Şekip Tunç, Wilhelm Peters, Sadreddin Celal Antel ve Refia Şemin'e kadar uzanan eğitimcilerin başlattıkları pedagoji ruhunun bıraktığı izler üzerinde yürümeye çalışıyoruz. Bu bilinçle eğitim ve öğretim için yapacağımız çalışmalarla ülkemizin eğitim sistemine katkılar sağlamayı bir görev olarak addetmekteyiz.

Bu vesile ile *Eğitim Psikolojisi* kapsamında hazırlanan bu eserin "*Öğrenme Psikolojisi*" ile ilgili ikinci bir kitapla tamamlanmasını istediğimizi de belirtmek istiyoruz.

Tekrar buluşmak üzere…

Prof. Dr. İrfan Erdoğan
28.10.2016, Vefa

KAYNAKÇA

Binbaşıoğlu, Cavit. *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Binbaşıoğlu Yayınevi, 1978.

Kanad, H. Fikret. *Pedagoji*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1966.

Mart, Ömer. *Eğitim Psikolojisi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1953.

Thorndike, Edward Lee. T. *Educational Psychology*. New York: Columbia University Teachers College,1824.

Öğülmüş, S. Eğitim Psikolojisi. *Türkiye'de Eğitim Bilimleri: Bir Bilanço Denemesi*. Ed: Hesapçıoğlu, M. Durmuş, A. Ankara: Nobel Yayıncılık, 2006.

Pars, Vedide B., Cırıtlı H., Enç, M., Oğuzkan, T. *Eğitim Psikolojisi*. İstanbul: Maarif Basımevi, 1955. Prof. Dr. İrfan Erdoğan 15.02.2010, Vefa

Bölüm 1

❖

GELİŞİM PSİKOLOJİSİNDE KURAMLAR VE ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ

Çare Sertelin Mercan

Psikoloji, insan davranışını bu davranışın arkasında yatan duygu ve düşünceleri inceleyen bilim dalıdır. İnsanın "insan"a ilişkin düşüncesi, "insan"ı anlama çabası insanoğlu varolduğundan beri süregelmiştir. Pek çok önemli filozofun, günümüzde psikolojinin çalışma alanına giren konuları bundan iki bin yıl önce tartıştıklarını günümüze ulaşan eserleri vasıtasıyla görebilmekteyiz. Diğer sosyal bilimlerde olduğu gibi insana ilişkin düşüncenin felsefeden ayrışarak bir bilim olma çabaları, insan davranışına ilişkin düşünme sürecinin bilimsel yöntemin psikoloji konularına uyarlanması ile gerçekleşmiştir. 1879 yılında W. Wundt'un Almanya'nın Leipzig kentinde ilk psikoloji laboratuvarını kurması psikolojinin bilimsel tarihinin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Leipzig laboratuvarında yapılan ilk çalışmalar, duyular, dikkat, tepki zamanı ve zihin süreçleri üzerindedir. Temelleri Soktates'e kadar dayanan ancak Wundt ile psikoloji araştırmalarında sistemli bir bilimsel yöntem olarak kullanılmaya başlanan "içe bakış" yöntemi birtakım eleştirilere de maruz kalmıştır. İçe bakış yönteminin öznel bir yöntem olması ve tekrarlanmaya imkân vermemesi yöntemin en önemli zaafı olarak kabul edilmektedir. 1920'li yıllarda Almanya'da *Geştalt Psikoloji*, Avusturya'da *Psikanaliz* ve ABD'de *Davranışçılık* akımlarının gelişmesi Wundt'un çalışmalarını gölgelemeye başlamış (Schulz&Schulz, 2007) fakat psikoloji biliminin gelişmesi, yapılan araştırmaların çeşitlenmesi ve sistemli bilgi birikiminin günümüze ulaşmasını sağlamıştır.

İnsan davranışının, duygu, düşünce ve tutumlarının çeşitliliğinin son derece geniş olması psikoloji biliminde alt dalların gelişmesini gerekli kılmıştır. Bu dalların her birinde davranış farklı bir yönüyle ele alınır. Psikolojinin bazı alt dalları aşağıda kısaca özetlenmiştir:

Deneysel psikoloji alanında araştırma yapılırken deneysel yöntem ve laboratuvar ortamı kullanır. Öğrenci başarısını artırmak için yeni bir öğretim metodunun sınanması deneysel psikolojinin konusunu oluşturur.

Bronfenbrenner'ın gelişim psikolojisine en önemli katkısı Ekolojik Sistem Teorisi'dir. Bireyin gelişiminde içinde yaşadığı çevrenin yani bağlamın önemine dikkat çeken Bronfenbrenner, gelişim psikolojisi alanda yapılan çalışmalara yeni bir boyut katmış, sonraki araştırmaların önemli bir bölümüne yön vermiştir. Ekolojik sistem teorisi ile Bronfenbrenner bireyin gelişimini şekillendiren iç içe geçmiş bir dizi çevresel faktör açıklar. En içte yer alan çevresel katmana *mikro sistem* adını verir, ikinci katman *mezo sistem,* üçüncü katman *ekzo sistem,* dördüncü katman m*akro sistem* olarak adlandırılır. Bronfenbrenner sonradan, *chrona sistem* olarak adlandırdığı beşinci bir katman ekler. Her bir katman çeşitli kural, norm, rol ve kanunlardan oluşur ve bunların her biri gelişimi şekillendirmede önemlidir.

2005 yılında ABD'de hayata veda eden Bronfenbrenner'ın başlıca eserleri, Two Worlds of Childhood (1972), Influencing Human Development (1973), Influences on Human Development (1975), The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design (1979), On Making Human Beings Human (1981), The State of Americans: This Generation and the Next (1996)'dır.

KAYNAKÇA

Berk, L. E. (2004). *Development through the lifespan*. Boston: Allyn and Bacon.

Can, G. (2007). Kişilik gelişimi. *Eğitim psikolojisi* (Ed. Binnur Yeşilyaprak). Ankara: Pegema.

Clarke-Stewart, A., Perlmutter, M., Friedman, S. (1988). *Lifelong human development. Boston:* John Wiley.

Cüceloğlu, D. (1991). *İnsan ve davranışı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Dilden, B. (2004). *4-6 yaş Türk ve Alman anaokulu çocuklarının benlik algılarının ve bazı kişisel değişkenlerinin serbest oyundaki sosyal etkileşim modelleri üzerindeki etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Erikson, E. H. (1984). *İnsanın sekiz çağı.* (Çev: Bedirhan Üstün, Vedat Şar) Ankara: Birey ve Toplum Yayınları.

Eylen-Özyurt, B. (2007). Gelişim konularına genel bakış. *Eğitim psikolojisi* (Ed. Alim Kaya). Ankara: Pegama

Glenn, C. M. (2003). *The longitudinal assessment study (LAS): Eighteen year follow-up*. Final Report. www.eric.ed.gov ED478792

Huesmann, L.R., Moise-Titus J., Podolski, C.L.&Eron, L.D. (2003). Longitudinal relations between children's exposure to TV violence and their agressive and violent behaviour in young adulthood: 1977-1992. *Developmental Psychology, 39(2), 201-221.*

İnanç M. (1997). *Üniversite öğrencilerinin benlik saygısı düzeyleri ile akademik başarıları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Başkanlığı.

Karasar, N. (2007). *Bilimsel araştırma yöntemi.* Ankara: Nobel

Külahoğlu, Ş. (2007). Gelişim ve öğrenme psikolojisine giriş. *Eğitim psikolojisi* (Ed. Binnur Yeşilyaprak). Ankara: Pegema.

Lang, S. S., (2005). Urie Bronfenbrenner, father of the Head Start program and pre-eminent 'human ecologist', dies at age 88. Cornell University News, Sept, 26, 2005.

Poole, D., Warren, A., Nunez, N. (2007). *The story of human development*. New Jersey: Pearson. Santrock, J. W. (1997). *Life-span development* (6th ed.) Brown Benchmark Publishers.

Schulz, D. P. ve Schulz, S. E. (2007). *Modern psikoloji tarihi*. (çev. Yasemin Aslay) İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Shaffer, D. R. ve Kipp, K. (2007). *Developmental psychology: Childhood and adolescence*. Belmont: Wadswoth.

Siegler, R. S., Adolph, K. E. ve Lemaire, P. (1996). Strategy choices across the lifespan. In L. Reder (Ed.) *Implicit memory and metacognition*. Mahwah, NJ: Erlbaum.

Sigelman, C. K. (1999). *Lifespan Human Development* (3rd ed.) Pacific Grove, California: Pub. Brooks/Cole.

Suner-İkiz, E. (2000). *Farklı Liselerdeki Ergenlerin Benlik Saygısı, Akademik Başarı ve Sürekli Kaygı Düzeyi Arasındaki İlişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitimde Psikolojik Hizmetler A.B.D., İzmir.

Sümer, N., Demirutku, K. ve Özkan, T. (2005). *Araştırma teknikleri*. İstanbul: Morpa

Yeşilyaprak, B. (2000). Üniversite öğrencilerinin özsaygı, atılganlık ve denetim odağı açısından üniversiteye giriş ve çıkış özellikleri: Boylamsal Bir Araştırma. *Mesleki Eğitim Dergisi*, *3 : 1-7*.

Yıldız, S. A. (2003). *Ebeveynlerin problem çözme becerisi üzerine deneysel bir çalışma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yıldız, S. A. (2008). Rehberlikte bireyi tanıma teknikleri ve testler. *Öğretmen ve öğretmen adayları için rehberlik*. Ankara: Pegema Yayıncılık.

Woolfolk, A. (2004). *Educational psychology*. Boston: Pearson

http: www.newworldencyclopedia.org/entry/Urie_Bronfenbren

Bölüm 2

❖

GELİŞİMLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

Ayşegül Kılıçaslan Çelikkol

Gelişim, doğum öncesi dönemden ölüme kadar meydana gelen düzenli ve sürekli değişimler olarak ele alınır. Gelişimi inceleyen uzmanlar, bu geniş zaman dilimi içerisinde davranışta, düşüncede, duyguda ve kişilikte meydana gelen yaşa bağlı değişimleri araştırır. Uzun yıllar boyunca birçok düşünür, insan doğasına farklı merceklerden bakmış ve insan davranışının nedenleriyle ilgili çeşitli düşünce ve açıklamalar ortaya koymuştur. Bu düşünce ve açıklamalar, farklı kuramların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu kuramların temel amacı insan doğasıyla ilgili verileri bütünleştirmek, insan davranışını açıklamak ve öngörmektir.

İnsan gelişimiyle ilgili araştırmalar insan değişimini inceler. Bu değişim genellikle davranışa yansır; böylece, güvenilir bir şekilde betimlenebilir ya da ölçülebilir. Araştırmacılar, doğal olguları gözlemek, süreç içinde meydana gelen davranışı ölçmeyi amaçlayan araştırmalar yürütmek ve kullandıkları yöntemlerin başkaları tarafından değerlendirilebilmesi için sonuçlarını yayınlamak yoluyla insan gelişimi hakkında bilgi sağlarlar.

Öğretmenler, öğrencilerinin gereksinimlerini anlayabilmek ve etkili bir eğitim-öğretim ortamı oluşturabilmek amacıyla bireyin gelişimini şekillendiren etkenleri ve gelişimin tüm yüzlerini bilmeye ihtiyaç duyarlar. Bu bölümde öncelikle insan gelişiminde kullanılan temel kavramlara yer verilecektir. Ardından gelişimin doğası ve ilkeleri incelenecektir. Ayrıca gelişimi etkileyen biyolojik ve çevresel etkenlerin insan gelişimi üzerindeki rolü açıklanmaya çalışılacaktır. Son olarak gelişimle ilgili ilke ve olguların bilinmesinin eğitim açısından önemi tartışılacaktır.

1960'ların sonlarında ve 1970'li yıllarda Havighurst kentsel eğitim sorunları üzerine dikkatini yoğunlaştırmıştır. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki en büyük kırk beş şehirde bulunan ortaöğretim kurumlarında, eğitim hedefleri, okul yapısı ve organizasyonu, personel özellikleri, müfredat, öğrenci faaliyetleri, öğrenci eylemleri ve okul-toplum ilişkilerini inceleyen araştırmayı yürütmüştür. 1977 yılında, yetmiş yedi yaşındayken, bu araştırmanın ışığında büyükşehir okullarının iyileştirilmesi için bir dizi politika ve uygulama önerileri geliştirdiği kitabın editör yardımcılığını yapmıştır. Havighurst seksenli yaşlarında araştırma yapmaya ve yazmaya devam etmiştir. 1980 ile 1986 yılları arasında altı makale yayımlamıştır.

KAYNAKÇA

Akbağ, M. (2007). *Eğitim psikolojisi*. (Ed. M. Engin Deniz). Ankara: Maya Akademi.

American Thyroid Association, (2003). *Hypothyroidism Booklet*. USA.

Aydın, A. (2000). *Gelişim ve öğrenme psikolojisi*. (2. Basım). İstanbul: Alfa Basım Yayın Dağıtım.

Aydın, B. (2007). *Eğitim psikolojisi: Gelişim-öğrenme-öğretim*. (Ed. Binnur Yeşilyaprak), (3. Basım). Ankara: Pegem A Yayınları.

Bacanlı, H. (2000). *Gelişim ve öğrenme*. (Geliştirilmiş 3. Basım). Ankara: Nobel Yayın ve Dağıtım.

Banks, S. R.&Thompson, C. L. (1995). *Educational psychology: for teachers in training*. West Publishing Company

Bee, H.&Boyd, D. (2009). *Çocuk gelişim psikolojisi*. (Çev. O. Gündüz), İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Boyd, D.&Bee, H. (2003). *Lifespan development*, Pearson Education, Inc.

Craig, G. J.&Baucum, D. (1999). *Human development*. (8th Ed.). New Jersey: Prentice Hall.

Cüceloğlu, D. (1991). *İnsan ve davranışı: Psikolojinin temel kavramları*. (2. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Erden, M.&Akman, Y. (1997). *Eğitim psikolojisi: Gelişim-öğrenme-öğretme*. (5. Basım). Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Hall, E., Lamb, M.&Perlmutter, M. (1986). *Child psychology today*. (2nd Ed.). New York: Random House

Havighurst, R. J. (1956). Research on the developmental-task concept [Electronic version]. *The School Review*. 64(5), 215-223.

Kaplan, P. S. (1993). *The Human odyssey: Life-span development*. (2nd Ed.). West Publishing Company.

McInerney, D. M. (2006). *Developmental psychology for teachers: An applied approach*. Allen&Unwin

Miglani, G. S. (2006). *Developmental genetics*, I.K International Publishing House.

Onur, B. (1991). *Gelişim psikolojisi: Yetişkinlik, yaşlılık, ölüm*. (Geliştirilmiş 2. Basım). Ankara: Verso Yayıncılık

Papalia, D. E&Wendkos Olds, S. (1986). *A Child's world: Infancy through adolescence*. McGraw-Hill Book Company

Santrock, J. W. (2012). Yaşam boyu gelişim: *Gelişim psikolojisi* (13. Baskı) G Yüksel, Çev. Ed: Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Senemoğlu, N. (2004) *Gelişim öğrenme ve öğretim: Kuramdan uygulamaya*. (9. Basım). Ankara: Gazi Kitabevi.

Shaffer, D. R&Kipp, K. (2007). *Developmental psychology: Childhood and adolescence*. (8th Ed.). Canada: Wadsworth, Cengage Learning.

Siegelman, C. K. (1999). *Life-span human development.* (3rd. Ed.). Brooks/Cole Publishing Company.

Steinberg, L.,&Belsky, J. (1991). *Infancy, childhood, and adolescence: Development in context*. New York: McGraw-Hill Companies.

Yavuzer, H. (2002). *Çocuk psikolojisi.* (23. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi

http://education.stateuniversity.com/pages/2032/Havighurst-Robert-J-1900-1991.html

Bölüm 3

FİZİKSEL GELİŞİM

Cengiz POYRAZ

İnsanın gelişimi bir bütün olarak seyreder. Ancak anlaşılmasının kolay olabilmesi için insanın gelişimi değişik alanlara ayrılarak incelenmektedir. Bu alanlardan biri olan fiziksel gelişim, bedensel ve devinsel (psikomotor) olmak üzere iki alanı kapsar. Bedensel gelişim, genel olarak beden oranları ve fiziksel görünüşteki değişimi, devinsel gelişim ise, beden ve sinir sistemi arasındaki organizasyona bağlı olarak ortaya çıkan organizmanın istemli hareketlerini ifade eder (Siyez, 2007). İnsanın birtakım yaşam işlevlerini yerine getirmesinde beden temel işlevi görmektedir. Büyük oranda merkezî sinir sisteminin gelişimine bağlı olarak ortaya çıkan fiziksel gelişimin insanın kişiliği üstünde önemli bir etkisi olduğu söylenebilir.(Bilgin, 2007) Bedensel gelişimle davranışlar arasında sıkı bir ilişki vardır. Bireyin bedensel gelişiminde görülen aksaklıklar, dengesizlikler ya da gerilemeler davranışlarını da etkisi altına alır (Başaran, 1994). Çünkü kişi bedensel işlevlerini tam olarak yerine getiremeyince gelişimsel bütünlüğünün tamamı bundan etkilenir. Fiziksel gelişimin bilinmesi bireyin eğitimi için temel koşuldur. Belirli yaşlarda hangi davranışları ne ölçüde yapabileceğinin ve bedendeki değişikliklerin birey üzerindeki etkilerinin neler olabileceğinin bilinmesi eğitimciler ve davranış bilimciler açısından önemlidir. Bu nedenle fiziksel devinsel gelişimi bilmemiz genel anlamda insanın bütün gelişim alanlarını anlamamıza temel oluşturacaktır. İnsanın gelişimi döllenmenin başladığı anda başlar ve yaşamın sonuna kadar belli dönemleri izleyerek devam eder.

Bu bölümde doğum öncesi ve doğumdan sonraki fiziksel ve belirli devinsel gelişimin, çağlara göre seyri, niteliği, bireysel ayrılıklar, bedensel gelişim için eğitimin önemi açıklanmıştır. Bu yapılırken fiziksel gelişim doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası dönemler hâlinde ele alınmış; doğum öncesi kendi içinde zigot, blastula, emb-

KAYNAKÇA

Anne-Marie, R. (1980), *Ergenlik psikolojisi-ergen ve dünyası*, (Çev.; Bekir Onur), Ankara: Maya Yayıncılık.

Aydın, A. (2004) *Gelişim ve öğrenme psikolojisi*, Ankara: Tekağaç Eylül Yayınları.

Aydın, B. (1997). *Çocuk ve ergen psikolojisi*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları No.1.

Başaran,İ.E. (1994). *Eğitim psikolojisi*, Ankara: Kadıoğlu Matbaası.

Bee, H.&Body, D. (2009). *Çocuk gelişim psikolojisi*, Ankara: Kaktüs yay.

Bilgin. M. (2007) "Bedensel ve devinsel gelişim", (Ed.; Binnur Yeşilyaprak), *Eğitim psikolojisi-gelişim-öğrenme-öğretim*, (3.Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 56-79.

Buhler-Spiegel-Thomas.(1985) "Ergenlik dönemine toplu bakış" (Ed: Bekir Onur.), *Ergenlik psikolojisi*, Ankara: Hacettepe Taş kitapçılık, 87-104.

Ceyhan, A.(2001) "Fiziksel gelişim" (Ed: Gürhan Can) *Gelişim ve öğrenme.*, Anadolu Üniversitesi, Yayın No:1292, 43-68

Çirhinlioğlu, F.G. (2001). *Çocuk ruh sağlığı ve gelişimi/okul öncesi dönem,* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Cole, L.&Morgan, J.J.B. (1985) *Çocukluk ve gençlik psikolojisi*, (Çev.; Belkis Halim Vassaf), İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Çuhadaroğlu, F. (2004). "*Ergen ve ruhsal sorunları*" Durum Saptama Çalışması, Türkiye Bilimler Akademisi Raporları.

Cüceloğlu, D. (1994). *İnsan ve davranışı*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Ekşi, A. (1990) *Çocuk, genç, ana, babalar,* İstanbul: Bilgi Yayınevi.

Erkan, S. (2008) "Gelişim psikolojisinde temel kavramlar", (Ed.: Y. Özbay-S.Erkan). *Eğitim Psikolojisi*, ss. 27-51, Ankara: Pegem Akademi.

Erden, M.&Akman,Y. (2004). *Gelişim ve Öğrenme*, Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Ersanlı, K. (2005). *Davranışlarımız, gelişim ve öğrenme*, Samsun: Eser ofset Matbacılık Ltd.Şti.

Fişek, G.O.& Yıldırım S.O. (1983). *Çocuk gelişimi*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Gander, M.&Gardiner, H. W.(1998). *Çocuk ve ergen gelişimi*, (Çev.; A.Dönmez, N.Çelen, B. Onur), Ankara: İmge Kitabevi.

Geçtan,E. (1980). *Çağdaş yaşamda normal dışı davranışlar*, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.

Guasch, G. P. (1985), Bedensel değişim ve yabancılık duygusu. (Ed.: Bekir Onur), *Ergenlik psikolojisi*,). Ankara: Hacettepe Taş Kitapçılık. 141-158

Hurlock, E.B. (1985) "Ergenlikte beden gelişimi" (Ed:Bekir Onur.), *Ergenlik psikolojisi*, Ankara: Hacettepe TAŞ kitapçılık 104-139

Jersild. A. T. (1983).*Çocuk psikolojisi*, (Çev.,; Gülseren Günçe), Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi EFAM yayını No:4

Jersild. A. T. (1978). *Gençlik psikolojisi,* (Çev.; İbrahim N. Özgür), İstanbul: Takılıoğlu Matbacılık.

Kılıççı,Y. (1992). *Okulda ruh sağlığı*, Ankara: Anı yayıncılık.

Korkmaz, B. (2000). *Pediatrik davranış nörolojisi*, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Yayın No:230. ISBN 975-404-595-X..

Kulaksızoğlu, A. (2002) *Ergenlik psikolojisi,* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Koç, M. (2001). *Gelişim ve öğrenme psikolojisi*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Özer,D.S.& Özer,M.K. (2003) *Çocuklarda motor gelişim*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Özgüven, İ.E. (1997) *Cinsellik ve cinsel yaşam***,** Ankara: PDREM Yayınları.

Pernoud, L. (1982). *Çocuğun cinsel eğitimi*, İstanbul: e yayınları.

Sanemoğlu, N. (2004) *Gelişim, öğrenme ve öğretim kuramdan uygulamaya*, Ankara: Gazi Kitabevi.

Sargın,N. (2005). "Fiziksel gelişim", **(**Ed.; Kutman Ersanlı& Ersin Uzman.), *Gelişim ve öğrenme*, İstanbul: Lisans yayıncılık. 49-73

Siyez,D.M. (2007). "Fiziksel gelişim", (Ed.: Alim Kaya), *Eğitim psikolojisi*, Ankara: Pegem Akademi. 48-81

Smith, A. (1986). *İnsan beyni ve yaşamı***,** İstanbul**:** İnkılâp Kitapevi.

Steinberg, L. (2007) *Ergenlik*, (Yayıma Hazırlayan; Figen ÇOK), Ankara: İmge Kitapevi,

Şemin, R. (1982) *Çocuk ve gençlik psikolojisi*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 1614.

Temel, F.& Aksoy, A. B. (2001), *Ergen ve gelişimi yetişkinliğe ilk adım*, Ankara: Nobel yay.

Ülgen, G.& Fidan, E. (1984). *Çocuk gelişimi*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Yavuzer, H. (2007). *Çocuğu tanımak ve anlamak*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2000). *Eğitim ve gelişim özellikleriyle okul çağı çocuğu,* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2005). *Gençleri anlamak*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (1997). *Bedensel, zihinsel ve sosyal gelişimiyle çocuğunuzun ilk 6 yılı,* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (1995). *Çocuk eğitimi el kitabı*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (1993). *Çocuk psikolojisi*, İstanbul: Remzi Kitabevi

Yavuzer, H. (1993b). *Çocuk ve suç*, İstanbul: Remzi Kitabevi

Yavuzer, H. (1992). *Resimleriyle çocuk*, İstanbul: Remzi Kitabevi

Yörükoğlu, A. (1986) *Gençlik çağı***,** Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Yörükoğlu, A. (1983). *Çocuk ruh sağlığı,* Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Genel Yayın No: 189.

Bölüm 4

BİLİŞSEL GELİŞİM

Tamer Ergin

"Biliş" sözcüğü dünyamızı öğrenmeyi ve anlamayı içeren zihinsel faaliyetler anlamına gelir (Yavuzer, 1998). Bireyin çevresindeki dünyayı anlama ve öğrenmesini sağlayan, aktif zihinsel faaliyetlerdeki gelişime ise "Bilişsel Gelişim" adı verilmektedir (Senemoğlu, 2005). Bilişsel gelişim; bilgiyi tanımayı, problem çözmeyi, karar vermeyi ve bir iş tamamlanıncaya kadar dikkat etmeyi içermektedir. Bilişsel gelişimde, çocukların kendi bilgilerini incelemeleri, denemeleri ve uygulamaya dönüştürmeleri kadar çevresindeki yetişkinlerin de önemli rolü bulunmaktadır. Bu konuda çalışan araştırmacılar, çocukların bilişsel işlemleri üzerinde durarak değişimlerin tanımlanması ve açıklanması hakkında çeşitli kuramlar geliştirmişlerdir (Ömeroğlu ve Kandır, 2005). Bilişsel gelişim; bebeklikten yetişkinliğe kadar, bireyin çevreyi, dünyayı anlama yollarının daha karmaşık ve etkili hâle gelmesi sürecidir. Bu süreç, bireyin dil, düşünce ve zekâya dönük işlevlerindeki değişiklikleri kapsar (Senemoğlu, 2005). Hayal gücünü kullanabilme, problem çözme, bilgiyi geri çağırma, bazı uyaranlara yönelip bazı uyaranları ise dikkate almama, uyaranların birbiri ile ilişkisini görme vb. gibi faaliyetlerin tümü bilişsel gelişim içinde değerlendirilmekte olan bilişsel işlevleri oluşturmaktadırlar. Ele alınan bu bilişsel işlemlerdeki değişimler bilişsel gelişimin açıklanmasında kullanılan teorilerin oluşumuna ışık tutmuşlardır. Anne karnında başlayan ve 100 milyar nöronla dünyaya gelen bebeğin bilişsel gelişim serüveni hızla devam etmektedir. Bu gelişim sırasında meydana gelen değişimler oldukça etkileyicidir. Örneğin, 100 milyar nöronun her birinin kendisinin dışında yaklaşık 60 bin nöronla bağlantı kurabilmesi beyin gelişiminin büyüleyici yönünü bize göstermektedir. Nöronlardaki bağlantı sayıları öğrenme miktarına bağlı olarak artış gösterir (Kirby ve Williams, 2000). Bu nedenle erken çocukluk döneminden başlayan etkin bir eğitimin çok büyük önemi vardır. Ergin (2003) tarafından yapılan çalışmada çocukların okulöncesi eğitimden ya-

Piaget, meslek yaşamının büyük bir bölümünü çocukları dinleyip, gözleyerek ve dünyanın her köşesinden bilim adamlarının aynı konuda hazırladıkları bilimsel yayınları inceleyerek geçirdi. Çocukların, yetişkinlerden çok farklı düşündüklerini ortaya koydu. Piaget'e göre; çocuklar yetişkinlerden daha ilkel bir düşünme örüntüsü gösteren küçük yetişkinler *değildi.* Ona göre çocukların kendilerine özgü bir dünya görüşleri vardı. Duruma bu yönden bakmanın çocuğun dünyasını anlamada çok önemli olduğunu vurguladı. Einstein bunu, "Yalnızca bir dahinin akıl erdirebileceği sadelikte bir buluş" olarak niteledi. Piaget özellikle öğretmenlerin öğretim etkinliklerini planlanırken çocukların yetişkinlerden farklı düşünme yöntemleri kullandıklarını göz ardı etmemelerini ve eğitimi gelişimsel farklılıklara göre düzenlemeleri gerektiğini vurguladı. Piaget' nin ortaya attığı görüş, zekânın özünde yatan işlevlere yeni bir pencere açtı. Piaget'e göre zekâ çevreye uyum sağlayabilme yeteneğidir, tüm zihinsel yapıların yöneldiği bir çeşit denge durumudur.

Piaget' nin çocukların bilgiyle doldurulacak boş çuvallar olmayıp bilginin etkin yapıcıları oldukları, sürekli olarak kendilerine özgü kuramlar yaratıp bunları sınadıkları yönündeki görüşü kuşaklar boyunca eğitimciler tarafından kabul gördü.

Piaget'e göre; bilgi doğrudan kazanılmaz; bunun için çeşitli organizasyonlar gerekir. Bilişsel gelişim zihinsel gelişimin dış çevre ile etkileşimine bağlıdır. Bu görüşü ile Piaget organize edilmiş uyarıcı ortamların özellikle erken yaşlardaki çocuğun bilişsel gelişiminin tesadüflere bırakılamayacak kadar önemli olduğunun anlaşılmasına neden oldu ve insan yaşamında okul ve öğretmenin önemini ön plana çıkardı. Bu vurgulama aynı zamanda öğretmenlere bu konudaki sorumluluklarının da ne kadar önemli olduğunu hatırlatmaktadır.

KAYNAKÇA

Ağaçsapan Kurtman, A. (2002). *Dil üzerine.* Eskişehir:T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları; No.1352, Eğitim Fakültesi Yayınları; No.83.

Akarsu, F. (1982). *Sıralama, sınıflama ve sayı ilişkilerine ilişkin öğrenme yaşantılarının sayı korunumuna etkisi.* Hacettepe Üniversitesi Mezuniyet Sonrası Eğitim Fakültesi Yönetmeliği'nin Eğitim Bölümü İçin Öngördüğü Doktora Tezi, Ankara.

Anning, A. (1997). *The first years at school.* (Second Edition). Philadelphia:Open University Pres Buckingam.

Ault, R. L. (1977). *Children's cognitive development piaget's theory and the process approach.* New York:Oxford Universiy Press.

Aydın, B. (2005). *Çocuk ve ergen psikolojisi.* İstanbul:Atlas Yayın Dağıtım.

Bacanlı, H. (2000). *Eğitim psikolojisi*. İstanbul:Alkım Yayınevi.

Bates, E.&Dick, F. (2002). *Language, gesture and the developing brain.* Wiley Periodicals Incorpation Development Psychobiol, 40 (293-310).

Bee, H.&Boyd, D. (2009). *Çocuk gelişim psikolojisi.* İstanbul:Kaknüs Yayınları.

Charles, C. M. (1992). *Öğretmenler için piaget ilkeleri*, Ankara:Lazer Ofset Matbaacılık.

Cole, M.& Cole, S.R. (2001) *The development of child.* New York:Worth Publishers.

Cüceloğlu. D. (2000). *İnsan ve davranışı: psikolojinin temel kavramları.* İstanbul:Remzi Kitabevi.

Das, J.P., Naglieri, J.A.&Kirby, J.R. (1994) *Assessment Of Cognitive Processes: The Pass Theory Of Intelligence.* **Massachusetts:allyn And** Bacon A Division Of Simon ve Schuster Inc.

Eskinazi, L. (2003). *"5;(0)-7;(12) Yaş çocuklarına yönelik dil kullanım yeteneklerini belirleyen ölçeğin oluşturulması ve geçerlik güvenirlik çalışması"*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Ergin, T. (2003). Bilişsel Değerlendirme Sistemi (Cognitive Assessment System-CAS) 5 Yaş Çocukları Üzerine Geçerlik, Güvenirlik ve Norm Çalışması (Yayınlanmamış Doktora Tezi) İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enst,tüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, İstanbul.

Ergin, H. (2003). İletişim Becerileri Eğitim Programı'nın Okulöncesi Dönem Çocuklarının İletişim Becerileri Düzeylerine Etkisi. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, İstanbul.

Erden, M. Ve Akman, Y. (1997). *Eğitim psikolojisi: gelişim-öğrenme-öğretme.* (5. basım). Ankara:Arkadaş Yayınevi.

Glover, J. A., Royce R.R., Roger H.B. (1990). *Cognitive psychologv reachers.* New York: Mac Millan Publishing Company.

Gander, M.J. ve Gardiner, H.W. (1998). *Çocuk ve ergen gelişimi.* Çelen N., Dönmez A., Onur B. (Ed). Ankara : İmge Kitabevi.

Gaddes, William H. (1985). *Learning disabilities and brain function.* Newyork, Berlin, Heidelberg, Tokyo : R.R.Donelley and Sons Company.

Healy, J.M. (1997). *Çocuğunuzun Gelişen Aklı.* İstanbul: Enka Okulları.

İnanç, B.Y.,Bilgin, M. ve Atıcı M.K. (2008). *Gelişimin psikolojisi çocuk ve ergen gelişimi.* (4. baskı). Ankara:PegemA Yay.

Kandır, A. (2003). *"Gelişimde 3-6 yaş"*. İstanbul:Morpa Kültür Yayınları.

Kirby, J.R. ve Williams N. H. (2000). *Learning problems: a cognitive approach.* Toronto: Kagan ve Woo Limited. University of Alberta, Canada

Küçükkaragöz, H. (2007). *Eğitim psikolojisi gelişim-öğrenme-öğretim* Yeşilyaprak, B. (Ed) (3. baskı). Ankara:PegemA Yay.

Lieberman, P. (2000). *Human language and our reptilian brain.* Harvard University Pres

Naglieri, J.A. (1999). *Essentials of cas assessment.* New York: John Wiley ve Sons, Inc.

Naglieri ve Pickering (2000). *Intervention handouts for teachers and parents*. www. mypsychologist.com

Madi, B. (2006). *Öğrenme beyinde nasıl oluşur?* İstanbul:Morpa Kültür Yayınları Ltd. Ş.

*Matematik ve dil (*1998). (Çev. Beyaz Nokta Vakfı) Avustralya: NSW Eyaleti Eğitim Bakanlığı Yayını

Ömercikoğlu, H.(2006). *"4-7 Yaş arası çocukların sayı kavramlarınınPiaget2nin birebir eşleme deneyleri ile incelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Okul Öncesi eğitimi Anabilim Dalı. İstanbul.

Ömeroğlu E. ve Kandır, A. (2005). *Bilişsel gelişim.* İstanbul:Morpa Kültür Yayınları Ltd. Ş.

Patel, A. D. (2008). *Music, language and the brain.* NewYork:Oxford University Press Incorporation.

Senemoğlu, N. (2005). *Gelişim öğrenme ve öğretim.* (11. baskı) Ankara:Gazi Kitabevi.

Senemoğlu, N. (2007). *Gelişim öğrenme ve öğretim kuramdan uygulamaya.* Ankara: Gönül Yayıncılık.

Shore, R. (1997). *Rethinking the brain.* Families and Work Institute.

Solso, R. L., Maclin, K. M., Maclin, O. H. (2007). *Bilişsel psikoloji.* (Çev. Ayşe Ayçiçeği Dinn). İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Şenel (2003). *Beynin gizemi.* Tübitak Bilim Teknik Dergisi, Eylül sayısı.

Yavuzer, H. (1997). *Çocuğunuzun ilk 6 yılı*. 1. Basım İstanbul: Remzi Kitabevi.

Bölüm 5

❖

DUYGUSAL GELİŞİM

Hatice Ergin

Duygular, birey ile çevresi arasında ilişki kurmak, ilişkileri değiştirmek ve ilişkileri ortadan kaldırmak için bir çaba olarak tanımlanmaktadır (Campos, Mumme, Kermoian ve Campos, 1994, akt. Bohnert, Crnic ve Lim, 2003). Duyguların pek çok yönü vardır. Duygular; hisleri ve deneyimleri, fizyoloji ve davranışları, bilişi ve kavramları içerir. Duygular, belli bir durumun sonucunda ortaya çıkarlar ve o duyguları yaşayan kişiler tarafından da yapılanırlar (Ortony, Clore ve Collins, 1988).

Duyguların gelişimi, gelişimin diğer yönleri ile yakından ilişkilidir. Çocuklar, gelişimin bir basamağından diğerine geçtikçe, dış uyarımlara tepkilerini farklılaştırmaktadırlar. Başlangıçta sadece sesi algılayan bebek, deneyimi arttıkça sesteki öfkeyi ve sevgiyi ayırt edebilmektedir. Oynadığı bir kutunun açılıp açılmamasını başlangıçta fark etmezken, giderek onu açamayınca öfkelenmekte, açınca sevinmektedir (Aydın, 2006).

Bebek, bazı duygusal davranış biçimleriyle birlikte dünyaya gelmez. Tutumlar ve duygular zamanla oluşur ve kazanılır. Çocukların duygularını inceleyen psikologlardan biri olan Donald Hebb'e göre duyguların gelişimi çocuktaki *nörolojik olgunlaşma* ile *öğrenmenin* bir ürünüdür. Yani duygusal gelişim ne tamamen doğuştandır ne de tamamıyla öğrenmeye bağlıdır. Yapılan çalışmalar, bunlardan hiçbirinin tek başına etkili olmadığını ortaya koymaktadır (Yavuzer, 2001).

- *Olgunlaşmanın Rolü:* Olgunlaşma süreci içinde zihinsel gelişim, bir uyarana uzun süre bağlı kalma, bir obje üzerindeki duygusal gerginliği uzun süre yoğunlaştırabilme yeteneği kazandırır. Yine hayal gücü, hatırlama ve unutma gibi zihinsel işlevlerin gelişimi, duygusal tepkileri etkiler.

Bilimler ve Sanatlar Üzerine Konuşma, İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Temeli ve Kökenleri, Toplumsal Sözleşme, İtiraflar, Tiyatro Oyunları üstüne d'Alembert'e mektup, Julie ya da yeni Heloise, Yalnız Gezenin Düşleri gibi eserleri olan Rousseau 1762'de Emile (Eğitim Üzerine)'i yazdı. Emile'de çocuğun yetişkinden farklı gelişim özellikleri olduğunu ve bunları belirleyerek, her dönemdeki eğitimin o dönemin özelliğine uygun olarak yapılması gerektiğini ortaya koydu ve bunun nasıl yapılacağına dair örnekler sundu. Böylece Rousseau, eğitimde günümüzde yaygın bir şekilde kabul gören, çocuğun ihtiyaçlarına uygun çocuk merkezli eğitim yaklaşımının öncülerinden biri oldu. Rousseau'nun çocuk merkezli eğitim yaklaşımı, aralarında bazı farklılıklar bulunmasına rağmen kendisini izleyen Pestalozzi, Froebel, Montessori ve diğerleri tarafından da benimsendi.

J. J. Rousseau, insanın doğuştan iyi olduğunu ama içinde yaşadığı çevre şartları ile bozulduğunu ifade eder. Rousseau, gözlemlerine dayanarak çocukluk çağının ilk devresine ağlamanın, ikincisine konuşmanın hâkim olduğunu söylemektedir. "Çocuklar konuşmaya başladıktan sonra daha az ağlarlar çünkü sözcüklerin gücünün farkına varmışlardır artık. Duygularını sözle anlatmaya çalışmak ağlamaktan daha eğlencelidir".

Kendisini Emile'in öğretmenliğine adayan Rousseau, öğretmenlerin sahip olmaları gereken nitelikler üzerinde uzunca düşünmüştür. Bir insanı kendisi için eğitmek ile başkaları için eğitmek birbirinden farklıdır. Birinde "insan" diğerinde "vatandaş" oluşturursunuz. Öğretmenler çoğu zaman her iki işi birden yaparlar. Öğretmen önemlidir çünkü bir insanı "adam" etmeyi ele almadan önce, bu işi üzerine alan kişinin "adam" olması şarttır. Öğretmenin en önemli donanımı insanı tanımak olmalıdır.

KAYNAKÇA

Anderson, R.E. (2002). Envy and jealousy. *American Journal of Psychotherapy*, *56*, (4), 455-480.

Astrida S. ve Russ S. W.(1999). Children's fantasy play and emotional understanding. *Journal of Clinicial Child Psychology,* 28 (2), 269-279.

Atkinson, R.L., Atkinson, R.C., Smith, E.E., Bem, D.J. ve Nolen-Hoeksema, S. (1999). *Psikolojiye giriş* (Çev. Y.Alagon). Ankara:Arkadaş Yayınları. (Orijinal eserin yayın tarihi 1996).

Aydın, B.(2005). *Çocuk ve ergen psikolojisi*. İstanbul:Atlas Yayınları.

Barnett, M.A. (1990) Empathy and related responses in children. N. Eisenberg ve J. Strayer (Eds.). *Empathy and its Development*. Cambridge: Cambridge University Press.

Bar-On, R., Parker, J.,(2000).The handbook of emotional intelligence. San Francisco: Jossey-Bass-A Wiley Company.

Başal, H.A. (2003). *Nasıl bir çocuk yetiştirebilirim?* İstanbul:Morpa Kültür Yay.

Bee, H. (1995). *The developing child* (Seventh Ed.). New York:Harper Collins College Publishers.

Berk, L. E.(1997). *Child development* (Fourth Ed.). Massachusetts:Allyn and Bacon A Viacom Company.

Bernstein, D.A., Roy, E.J., Srull, T.K. ve Wickens, C.D. (1991). *Psychology* (Second Ed.) Boston:Houghton Mifflin Company.

Bloomquist, M.L. (2006). *Skills Training for children with behavior problems.* New York: The Guilford Publications.

Bohnert, A.M., Crnic, K.A. ve Lim, K.G. (2003). Emotional competence and aggressive behavior in school-age children. *Journal of Abnormal Child Psychology,* 31(1), 79-91.

Budak, S (2003). *Psikoloji sözlüğü.* Ankara:Bilim ve Sanat Yayınları.

Cüceloğlu, D.(1998). *İnsan ve davranışı* (8.basım). İstanbul:Remzi Kitabevi

Çağdaş, A. (1997). İletişim dilinin 4-5 yaş çocuklarının sosyal gelişimine etkileri. Yayınlanmamış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Damasio, A.(2006). *Descartes'ın yanılgısı: Duygu, akıl ve insan beyni*. İstanbul:Varlık/ Bilim

Denham, A.S.(1998). *Emotional development in young children*, New York:Guilford Press.

Dorr, A., Rose A.M., Doubleday,veC.,Kovaric,P. (1995). *Children's expression and control of emotion-related behaviour : Developmental and Gender Influences on Childerns' and Parents' Perceptions.* L.A.:U.C.L.A(ERIC No. ED380212)

Duman, B.(2007). Neden Beyin Temelli Öğrenme, Pegema Yayıncılık, (1. baskı), Ankara.

Dworetzky, J.J.(1990). Introduction to Child Development (Fourth Edition). New York:Publishing Company.

Ergin, T., Köksal, A (2007). Bilişsel süreçler ve duygusal zekâ arasındaki ilişki. International Symposium Emotional Intelligence and Communication. Ege Universty, vol. 1, May 7-9,İzmir.

Ergin, H. (2003). İletişim becerileri eğitim programı'nın okul öncesi dönem çocuklarının iletişim beceri düzeylerine etkisi. Yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gallagher, K.C. (2005) Brain research and early childhood development: A primer for DAP. Young Children. 60 (4), 12-20.

Gander, M.J. ve Gardiner, H.W. (1998). *Çocuk ve ergen gelişimi.* Çelen N., Dönmez A., Onur B. (Ed). Ankara : İmge Kitabevi.

Goleman, D. (1998). *Duygusal zekâ* (3. baskı). İstanbul: Varlık Yayınları.

Gosselin, P., Warren, M. ve Diotte, M. (2002). Motivation to hide emotion and children's understanding of the distinction between real and apparent emotions. *The Journal of Genetic Psychology,* 163(4), 479-495.

Gnepp, J. (1983). Children's social sensitivity: Inferring emotions from conflicting cues. *Developmental Psychology, 19*, 805-814.

Greenberg, M.T. Kusche, C.A. ve Speltz,M. (1991). Internalizing and externalizing expressions of dysfunction. In D. Cicchetti veL.Toth (Ed.), *Emotion regulation,self-control and psychopathology the role of relationships in early childhood (21-56).* Rochester:Lawrence Erlbaum Associates.

Greenspan S.I. ve Salmon, J. (1998) *Meydan okuyan çocuk.* (Çev. İ. Ersevim) İstanbul: Özgür Yayınları. (Orijinal eserin yayın tarihi t.y).

Hale, J.ve Fiorello C. (2004). *School neuropsychology: A practitioner's handbook*. New York: The Guilford Press.

Hill, R. ve Davis, P. (2000). 'Platonic jealousy': A conceptualization and review of the literature on non-romantic pathological jealousy. *British Journal of Medical Psychology, 73,* (4), 505-518.

Horney,K.(2006).*Çağımızın nevrotik kişiliği*, İstanbul:Öteki Yayınevi.

Kehret, P. (2001). *Encouraging empathy.* [Elektronik nüsha] (www.pegkehret.com).

Korkmaz, B.(2000). *Pediatrik Davranış Nörolojisi.* İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayın No:4267, Cerrahpaşa Tıp Fak. Yayın No:230.

Kulaksızoğlu, A. (1998). *Ergenlik psikolojisi*. İstanbul:Remzi kitabevi

Ledoux J. (1998). *The emotional brain, touchstone book*. New York: Phoenix.

Madi, B. (2006). *Öğrenme beyinde nasıl oluşur?* İstanbul:Morpa Kültür Yayınları Ltd. Ş.

Madlow L. (1972). *Anger: How to recognize and cope with it*. New York: Schribners.

McKay M., Davis M., Fanning P.(2009). *Messages: The communication skills book. (*Ed.3). California:New Harbinger Publications.

Oktay,A. (1999). *Yaşamın sihirli yılları:* Okul öncesi dönem. İstanbul:Epsilon Yayıncılık.

Ortony.A., Clore G.L.ve Collins, A. (1988) *The cognitive structure of emotions,* Cambridge: Cambridge University Press.

Öğülmüş, S.(2001). *Kişilerarası sorun çözme becerileri ve eğitimi.* Ankara:Nobel Yay.

Özden, Y. (2003). *Öğrenme ve öğretme.* (5. baskı). Ankara:PegemA Yayıncılık.

Palmer, J. (2001). Conflict resolution:Strategies for the elementary classroom. *Social Studies,* 92(2), 65-71.

Rozenweig, M., Leiman, A.ve Breedlove, M. (2002). *Biological psychology: An ıntroduction to behavioral, cognitive and clinical neuroscience.* Massachusetts: Sinauer Associates.

Rutherford R., Chipman, J., DiGangi, S. ve Anderson, K. (1992). *Teaching Social Skills.* Ann Arbor: Exceptional Innovations.

Rutherford Jr., Robert B., Sarup R. Mathur ve Mary M. Quinn (1998). Promoting social communication skills through cooperative learning and direct ınstruction. *Education and Treatment of Children*. 21 (3), 354-370

Saarni, C. (1984). An observational study of children's attempts to monitor their expressive behavior. *Child Development, 55*, 1504-1513.

Sayıl, M. (2001). Children's drawings of emotional faces. *British Journal of Development Psychology.* 19, 493-505.

Smith, M ve Walden, T. (1998). Developmental trends in emotion understanding among a diverse sample of African-American preschool children. *Journal of Applied Developmental Psychology,* 19(2), 177-197.

Soykan,Ç.(2003).Öfke ve öfke yönetimi, *Ankara Üniversitesi Psikiyatrik Kriz Uygulama ve Araştırma Merkezi Kriz Dergisi*, *11*(2), 19-29.

Sroufe, L.A, Cooper, R.G., Dehart, G.B. ve Marshall, M.E. (1996). *Child development.* U. Bronfenbrenner (Ed.). New York:McGraw-Hill, Inc.

Sullivan M.W. ve Lewis, M. (2003). *Emotional expressions of young ınfants and children: a practitioner's primer ınfants and young children.* [Elektroniknüsha]16, 120-142. (29.09.2003, proquestmail@il.proquest.com)

Warner, L. ve Lynch S. A. (2004). *Preschool classroom management 150 teacher-tested technigues.*

America.Gryphon House,Inc.

Yavuzer, H. (2001). *Çocuk psikolojisi* (20. Basım). İstanbul:Remzi Kitabevi.

Yıldırım-Doğru, S.S. (1999). *Zihin engelli çocukların duygusal yüz ifadelerini tanıma durumlarının değerlendirilmesi.* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir http://alternatifegitimdernegi.org.tr/index.php

Bölüm 6

❖

BENLİK, KİMLİK VE KİŞİLİK

İlkay Demir

Benlik, kimlik ve kişilik kavramları gelişim psikolojisi alanında en sık karşılaşılan ve üzerinde en fazla çalışılan kavramlardır. Bu kavramlar sıklıkla bireye dair birtakım ortak özelliklere işaret etmekte ya da bireyin gelişimini açıklarken çok sayıda ortak referans noktası ve açıklamadan yararlanmaktadır. Bu bölümde kişilik, benlik ve kimlik gelişimsel açıdan çeşitli kuramsal perspektifler çerçevesinde ele alınacaktır.

Benlik kavramı, bireyin kendine ilişkin bilinçli algılarından oluşmaktadır. Bireyin kendine yönelik ilgisi ve düşünce becerisi benliğin en genel tanımını oluşturmaktadır. Bu yönüyle değerlendirildiğinde aslında benlik, tanımı gereği pek çok bileşene atıfta bulunmaktadır ve tanımı netleştirmek için benliğin bileşenlerini incelemek gerekmektedir. Leary ve Tangley'e (2003) göre benlik şu üç temel süreci işaret etmektedir:

1. **Dikkat Süreci:** Bireyin kendisine ilgi göstermesi, kendine ilişkin farkındalığı.
2. **Bilişsel Süreç:** Bireyin kendisine ilişkin oluşturduğu duygu, düşünce ve algıları.
3. **Yönetsel Süreç:** Bireyin kendisini karar verme, kontrol etme gibi mekanizmaları kullanarak yönlendirme çabaları.

Bahsedilen bu üç temel benlik unsuru gelişimsel araştırmaların büyük bölümünde benlik-kontrolü, benlik-farkındalığı, benlik-saygısı gibi kavramlar altında incelenmektedir. Bu durumun en temel nedeni ise "benlik"ten bahsederken aslında kastedilenin hangi süreçler olduğunun netleştirilmeye çalışılmasıdır. Örneğin "benlik temsili" bireylerin açık ya da örtük olarak benliklerine ilişkin görüşlerini, "benlik saygısı" benlik hakkındaki duygularını, "benlik kavramı" bireyin kendisini diğerlerinden ayırmasını ifade etmektedir (Showers&Ziegler, 2003). Bu açıdan bakıldığında aslında gelişim psikolojisinde benliğin

SIGMUND FREUD (1856-1939)

Freud, 6 Mayıs 1856'da o zamanki Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nda, Freiberg'de doğdu. Yahudi bir yün tüccarının oğlu olan Freud'un babasının önceki evliliğinden olan iki büyük ağabeyi ve altı küçük kardeşi vardı. Freud beş yaşına girdiğinde ailesi hayatının çok büyük bir bölümünü geçireceği Viyana'ya yerleşti. Annesiyle çok yakın ve özel bir ilişkisi olan Freud, her zaman ailenin en başarılısı olarak görüldü ve ayrı bir önem verildi. 1873 yılında Viyana Üniversitesinde tıp okumaya başlayan Freud, 1876-1882 yılları arasında Fizyoloji Enstitüsünde sinir sistemi alanında çalıştı. Kazandığı bir bursla 1885 yılında Paris'e Charcot'un yanında histeri ve hipnoz konusunda çalışmaya giden Freud, ardından çocuk nöropatolojisiyle ilgilenmeye başladı ve 1886 yılının sonunda Viyana'da kendi kliniğini açtı. Kliniğinde zaman içinde özellikle histeri vakaları ve hipnozla tedavi konularına ağırlık verdi. Daha sonraları tedaviye hipnozdan daha etkili yanıt verdiğini düşündüğü serbest çağrışım yöntemini uyguladı ve kuramının ilk varsayımlarını ortaya koymaya başladı. Aynı zamanda kendi çözümlemesini de yapan Freud, 1896 yılında babasını kaybetmesiyle başlayan on yıllık bir süreçte; cinsellik, düşler, nevrozların doğası, mizah ve psikanalitik kuramın yapıtaşını oluşturan oedipal kompleks üzerine çalışmalar yaptı. 1908 yılında Viyana Psikanaliz Derneğinin kurulması, Freud'un kuramının yerleşmesi ve yaygınlaşması için önemli bir dönem noktası oldu, bu dönemden sonra psikanalitik kuram çok sayıda uygulamacısıyla önemli bir çekim merkezî hâline geldi. Bu dönemde Freud, melankoli ve yas, totem ve tabu, ruh çözümleme tekniği, narsisizm konularında çalışmalarına devam ederek kuramını geliştirdi. 1923 yılı ve sonrasında ise, toplum ve psikanaliz çalışmalarına odaklandı. Uygarlık tarihi ve dinler üzerinde çalışan Freud, 1936 yılında Hitler'in Viyanayı işgali ile Viyana'dan Londra'ya taşındı ve 23 Eylül 1939 tarihinde burada öldü.

KAYNAKÇA

Abrams, D.&Hogg, D. (1990). *Social identity theory: Constructive and critical advances*. New York: Springer-Verlag.

Atkinson, R.L., Atkinson, R.C., Smith, E.E., Bem, D. J., Hoeksema, S. N. (2006). *Psikolojiye giriş*. (Çev. R. C. Orancı). Ankara: Arkadaş.

Balzacq, T. (2002). Security, identity, and symbolic interactionism. *International Review of Sociology, 12*(3), 469-506.

Bock, P. K. (2001). *İnsan davranışının kültürel temelleri: Psikolojik antropoloji.* Ankara: Imge.

Bosma, H. A. (1992). Identity in adolescence: Managing commitments. In G. R. Adams, T. P. Gullotta,&R. Montemayor, (Eds.), *Adolescent identity formation* (pp. 91-121). Newbury Park, CA: Sage.

Bowlby, J. (1973). *Attachment and loss: Separation.* New York: Basic Books.

Burger, J. M. (2006). *Kişilik*. İstanbul:Kaknüs (çv.inan deniz erguvan sarıoğlu)

Cattell, H.E.P, and Mead, A.D. (2007). The 16 Personality Factor Questionnaire (16PF). In G.J. Boyle, G. Matthews, and D.H. Saklofske (Eds.), *Handbook of personality theory and testing: Vol. 2: Personality measurement and assessment.* London: Sage.

Cote, J. E.,&Levine, C. (2002). *Identity formation, agency, and culture. A social psychological*

synthesis. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

Danielsen, L. M., Lorem, A. E.,&Kroger, J. (2000). The impact of social context on the identity-formation process of Norwegian late adolescents. *Youth&Society, 31*(3), 332- 362.

Digman, J.M. (1989). Five robust trait dimensions: Development, stability, and utility. *Journal of Personality, 57*, 195-214.

Digman, J. M. (1990). Personality structure: Emergence of the five-factor model. *Annual Review of Psychology, 41*, 417-440.

Dillon, J. J. (2002). The role of the child in adult development. *Journal of Adult Development, 9*(4), 267-275.

Dunkel, C. S.,&Lavoie, J. C. (2005). Ego-identity and the processing of self-relevant information. *Self and Identity, 4,* 349-359.

Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. New York: Norton.

Erikson, E. H. (1950). *Childhood and society*. New York: Norton.

Freud S. (1998). *Ruh çözümlemesine yeni giriş konferanslari*. (Çev: Emre Kapkın, Ayşen Kapkın). İstanbul: Payel.

Grucza, R.A.&and Goldberg, L.R.(2007). The comparative validity of 11 modern personality inventories: Predictions of behavioral acts, informant reports, and clinical indicators. *Journal of Personality Assessment, 89*, 167-187.

Harter, S. (2003). The development of self-representations during childhood and adolescence. In M. R. Leary&J. P. Tangney (Eds.), *Handbook of self and identity.* (pp. 610-642). N.Y.: Guilford.

Harter, S. (2006). The self. In W. Damon&N. Eisenberg (Eds.), *Handbook of child psychology: Social, emotional, and personality development.* (pp. 506-561). New Jersey: John Wiley&Sons.

Kagan, J. (1999). The role of parents in children's psychological development. *Pediatrics, 104*, 164-167.

Kagıtçıbası, Ç. (1996). Özerk-iliskisel benlik: Yeni bir sentez. *Türk Psikoloji Dergisi, 11(37),* 36-43.

Kvalsund, R. (2003). *Growth as self-actualization*. Trondheim: Tapir akademisk forlag.

Kwan, V. S. Y., Bond, M. H., Boucher, H. C., Maslach, C.,&Gan, Y. (2002). The Construct of individuation: More complex in collectivist than in individualist cultures. *Personality and Social Psychology Bulletin, 28*(3), 300-310.

Leary, M. R.&Tangney, J. P. (2003). The self as an organizing construct in the behavioral and social sciences. In M. R. Leary&J. P. Tangney (Eds.), *Handbook of self and identity.* (pp. 3-14). N.Y.: Guilford.

Leary, M. R., Tamnbor, E. S., Tadal, S. K.,&Downs. D. L. (1995). Self-estam as an interpersonal monitor: The sociometer hypotheses. *Journal of personality and social psychology*, *68*(3), pp. 518-530.

Marcia, J.E. (1980). Identity in adolescence. In J. Andelson (Ed.), *Handbook of adolescent psychology* (pp.221-238). New York: Wiley.

Marcia, J. E. (1993). The ego identity status approach to ego identity. In J. E. Marcia, A. S. Waterman, D. R. Matteson, S. L. Archer,&J. L. Orlofsky (ed.), *Ego identity: A handbook for psychosocial research* (pp. 3-21). New York: Springer-Verlag.

McCrae, R.R.&Costa, P.T., Jr. (1987). Validation of the five-factor model of personality across instruments and observers. *Journal of Personality and Social Psychology, 52*, 81-90.

McCrae, R.R.,&Costa, P.T. (1990). *Personality in adulthood*. New York: Guilford Press.

Mischel, W.&Morf, C. C. (2003). The self as a psycho-social dynamic processing system: a meta-perspective. In M. R. Leary&J. P. Tangney (Eds.), *Handbook of self and identity.* (pp. 15-45). N.Y.: Guilford.

Onur, B. (2000). *Gelişim psikolojisi: Yetişkinlik yaşlılık ölüm.* Ankara: İmge.

Rogers, C.R. (1959). A theory of therapy, personality and interpersonal relationships, as developed in the client-centered framework. In S. Koch (ed.). *Psychology: A study of science.* (pp. 184-256). N.Y.: McGraw Hill.

Rogers, C.R. (1961). *On becoming a person.* Boston: Houghton Mifflin.

Rothbard, J.C.,&Shaver, P.R. (1994). Continuity of attachment across the life span. Berman, W.H., Sperling, M.B. (Eds.) *Attachment in Adults: Clinical and developmental perspectives* (pp. 31-72) New York: The Guilford Press.

Santrock, J.W. (2008). The self, identity, and personality. In Mike Ryan (Ed.). *A topical approach to life-span development*. (pp. 411-412). New York: McGraw-Hill.

Saucier, G.&Goldberg, L.R. (1996). The language of personality: Lexical perspectives on the five-factor model. In J.S. Wiggins (Ed.), *The five-factor model of personality: Theoretical perspectives.* New York: Guilford.

Schultz, D. P.,&Schultz, S. E. (2009). *Theories of personality*. Belmont, CA: Cengage Learning.

Showers, C.&Zeigler Hill, V. (2003). Organization of self-knowledge: Features, functions, and flexibility. In M. R. Leary&J. P. Tangney (Eds.), *Handbook of self and identity.* (pp. 47-67). N.Y.: Guilford.

Thoits, P. A.,&Virshup L. K. (1997). Me's and we's: Forms and functions of social identities. In R. D. Ashmore,&L. Jussim (Eds.), S*elf and identity: Fundamental issues* (pp. 106-133). New York: Oxford University Press.

Thompson, R. A. (2006). The development of the person: Social understanding, relationships, concise, self. In W. Damon&N. Eisenberg (Eds.), *Handbook of child psychology: Social, emotional, and personality development* (pp. 26-85). New Jersey: John Wiley&Sons.

Yazgan İnanç, B.&Yerlikaya, E. E. (2008). *Kişilik kuramları*. Ankara: Pegema.

Bölüm 7

❖

AHLAK GELİŞİMİ

S. Armağan Köseoğlu

Günlük yaşamda karşılaştığımız sorunların, evde, okulda, sokakta, medyada yer aldığı şekliyle hem toplumun hem de bireylerin akıl ve ruh sağlığını bozabilecek, güvenliğini tehlikeye sokacak düzeyde saldırganlık/şiddet, zorbalık, tahripçilik, disiplin sorunları, uyum ve davranış bozuklukları gibi "sapma"yı içerdiği görülmektedir. Yapılan konuşmalarda değerlerin kaybı, dayanışma duygusunun azalması sıklıkla vurgulanmakta ve bu durumdan rahatsızlık duyanların sayısı her ortamda her geçen gün artmaktadır. Sonuç itibariyle tüm bu istenmeyen olumsuz durumların bireyler tarafından "ahlaki bozulmalar-ahlaki sorunlar" başlığı altında tanımlandığı görülmektedir.

"Ahlak" kelimesinin sözlük anlamlarına bakıldığında; *Güncel Türkçe Sözlük'te bir toplum içinde kişilerin uymak zorunda oldukları davranış biçimleri ve kuralları, aktöre, sağtöre, Eğitim Terimleri Sözlüğü (1974)'nde; toplu olarak yaşayan bireylerin uymak zorunda bulundukları eylem ve davranış kurallarına verilen ad, bir kimsenin içinde yaşadığı toplumsal çevrenin törelerine uyma yetisi Felsefe Terimleri Sözlüğü (1975)'nde; 1. Belli bir dönemde belli insan topluluklarınca benimsenmiş olan, bireylerin birbirleriyle ilişkilerini düzenleyen törel davranış kurallarının, yasalarının, ilkelerinin toplamı çeşitli toplumlarda ve çağlarda kapsamı ve içeriği değişen ahlaksal değerler alanı. 2. Bir kişi ya da bir insan öbeğince benimsenen eyleme kurallarının toplamı. 3. Ahlaksal olan şeylerle bağlantısı olan bir görüşler dizgesi (tek kişinin, bir ulusun, bir toplumun, bir çağın). 4. Felsefenin bir dalı olarak: a. Ahlak üzerine kavramsal öğretiler. b. İnsanların kişisel ve toplumsal yaşamdaki ahlaksal eylemlerine ilişkin sorunları inceleyen felsefe öğretileri* biçimde farklı şekillerde tanımlandığı görülmektedir. Tanımlardaki bu çeşitlilik ahlakın farklı disiplinlerce incelenen ve sonuçlarından yararlanılan bir kavram olmasından doğmaktadır. Felsefe, hukuk, sosyoloji, eğitim, psikoloji

- Kişisel gelişim; karar verme, plan yapma, zaman yönetimi, başa çıkma becerilerinin kazanımı, çatışma çözme, kendini yönetme, benlik saygısı, amaç edinme ve geleceğe olumlu bakmak gibi öneriler sunulmaktadır.

LAWRENCE KOHLBERG (1927-1967)

L. Kohlberg, 25 Ekim 1927 yılında, Amerika'nın New York şehrinin Bronxville bölgesinde dünyaya geldi. "Ahlak Eğitimi, Nedenleri ve Gelişimi" üzerine yaptığı çalışmalar ile ün kazanmıştır. Jean Piaget'in "Algılama gelişimi teorisi" çalışmalarının yakın bir izleyicisi olan Kohlberg, takipcilerini de etkilemiş ve çalışmalarına ışık tutarak geliştirmelerini sağlamıştır. C. Gilligan gibi araştırmacılar Kohlberg'in çalışmalarını yeniden değerlendirmiş ve genişletmişlerdir. 1958 yılında "Ahlak Gelişim Aşamaları" adı ile çok iyi bilinen doktora tezini yazmış ve 1962 yılında, Chicago Üniversitesi, İnsan Gelişimi Komitesi'nde eğitim görerek akademik yaşamına devam etmiştir. 1968 yılında Harvard Üniversitesinde, eğitim ve sosyal psikoloji profesörü olmuştur. Bu aynı zamanda, kendisinin ahlaki gelişim aşamaları teorisini en çok eleştiren meslektaşı C. Gilligan ile tanıştığı yıldır. Kohlberg 1971 yılında Belize (Orta Amerika'da bir ülke)'de yaptığı kültürel çalışmalar sırasında tropik bir hastalığa yakalanmış bunu takip eden 16 yıl boyunca hastalığa bağlı depresyon ve fiziksel acılar ile yaşamıştır. 19 Ocak 1987 yılında 60 yaşında ölmüştür

Yayımlanmış çalışmaları arasında *The Just Community Approach to Corrections* (1974), *The Meaning and Measurement of Moral Development* (1981), *The Philosophy of Moral Development* (1981), *Child Psychology and Childhood Education: A Cognitive-Developmental View* (1987), *The Stages of Ethical Development: From Childhood Through Old Age* (1986) ve *Programs of Early Education: The Constructivist View* (1987) sayılabilir.

KAYNAKÇA

Akarsu, B. (1975). *Felsefe terimleri sözlüğü.* Ankara: TDK yayınları

Aktay, A& Ekşi, H. (2009) Yönetici ve öğretmenlerin değer tercihleri ile örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişki. *İş Ahlakı Dergisi*. 2 (3), 19-66.

Alexander, P. A. (2006) *Psychology in learning and instruction.* USA: Pearson Prentice Hall.

Aydın-Pehlivan, İ.(2002) *Yönetsel mesleki ve örgütsel etik*. Ankara: PegemA yayıncılık

Büyük Türkçe Sözlük. Ankara: TDK yayınları

Can, G. (2007) Kişilik gelişimi. *Eğitim psikolojisi. Gelişim, öğrenme, öğretim*. Binnur Yeşilyaprak (Ed). Ankara: PegemA Yayıncılık

Cushman, F. (2008) Crime and punishment: Distinguishing the roles of causal and intentional analyses in moral judgment. *Cognition*. 108 (2), 353-380

Çağdaş, A.&Seçer, Z. (2002) Ahlak gelişimi. *Çocuk ve ergende sosyal ve ahlak gelişimi*. Ramazan Arı (Ed). Ankara: Nobel Yayınları

Çeliköz, N.; Seçer, Z.&Durak, T. (2008) Suç işleyen ve işlemeyen çocukların düşünme becerileri ve ahlaki yargılarının incelenmesi. *S. Ü. Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25, 335-350.

Çiftçi, N.(2007) Ahlak gelişimi. *Eğitim psikolojisi*. Alim Kaya(Ed). Ankara: PegemA Yayıncılık

Dinçer, Ç. (1995) *Anaokuluna devam eden 5 yaş grubu çocuklarına kişilerarası problem çözme becerilerinin kazandırılmasında eğitimin etkisinin incelenmesi* Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: H. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Enç, M. (1974) *Ruhbilim terimleri sözlüğü*. Ankara: TDK yayınları

Erden, M.&Akman, Y. (1997) *Eğitim psikolojisi. gelişim, öğrenme, öğretme*. Ankara: Arkadaş Yayınevi

Gonzalez, A.; Greenwood, G. ve WenHsu, J. (2001) Undergraduate students' goal orientations and their relationship to perceived parenting styles. *Collages Student Journal*, 35 (2), 182-193.

Gunnoe, M.; Hetherington, M.&Reiss, D. (1999) Parental religiosity, parenting style and adolescent social responsibility. *The Journal of Early Adolescence*. 19, 199-225.

Herz, L.&Gullone, E. (1999) The relationship between self-esteem and parenting style. *Journal of Cross- Cultural Psychology. 30*, 742-761.

Güngör-Aytar, A. (2008) Ahlaki (Törel) gelişim. *Eğitim psikolojisi*. Ayten Ulusoy(Ed). Ankara: Anı Yayıncılık

Joan, B. (1993) Problem solving early childhood classrooms. *(ERIC Document Reproduction Service No. ED 355040)*

Kaner, S. (2000) Kontrol kuramına dayalı anababa-ergen ilişkileri ölçeği geliştirme çalışması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi.* 33(1-2), 67-77.

Kashani, J., Jones,M, Bumby,K.&Thomas, L. (1999) Youth violance psychosocial risk factors, treatment prevention and recommendations *Journal of Emotional&Behavioral Disorders*, 7(4), 200-211.

Krohn, M. (1999) Social learning theory: the continuing development of a perspective. symposium on Ronald L. Akers, sociel learning and social structure: a general theory of crime and device. *Theorical Criminology*. 3(4), 462-476

Lerner, R. M.; Anderson, P.; Bilalbegovic'Balsano; Dowling, E. and Bobek, D., A. (2003) Applied developmental science of positive human development- In. R. M. Lerner; M. A. Easterbrooks; J. Mistry (Eds) *Handbook of Psychology: Developmental Psychology* Vol:6 John Wiley&Sons, Inc., Hoboken, New Jersey, 536-558

Lrynock, K.&Robb, L. (1999) Problem solved: how to coach cognition. *Educational Leadership*. 57(3), 29-32.

Mchale, M. S.; Dariotis, J. K.&Kauh, T, J. (2003) Social development and social relationships in middle childhood. In. R. M. Lerner; M. A. Easterbrooks; J. Mistry (Eds) *Handbook of Psychology: Developmental Psychology* Vol:6 John Wiley&Sons, Inc., Hoboken, New Jersey 243-265

Oğuzkan, F. (1974) *Eğitim terimleri sözlüğü*. Ankara: TDK yayınları

Ozankaya, Ö. (1975) *Toplumbilim terimleri sözlüğü*. Ankara: TDK yayınları

Santrock, J. W. (2001) *Adolescence* (8th ed.) USA: Mc Graw Hill, NY

Schuitema, J&Wiel Veugelers, G. D. (2008) Teaching strategies for moral education: a review. *Journal of Curriculum Studies.* 40 (1), 69-89

Senemoğlu, N. (2007) *Gelişim öğrenme ve öğretim. Kuramdan uygulamaya*. Ankara: Gönül Yayıncılık

Siegel, J. L.; Welsh, C.W&Senna, J. J. (2003) *Juvenile delinquency.Theory, practice and law.* Canada: Thomson Learning Inc.

Sprinthall, N.&Sprinthall, R. (1990) *Educational psychology*. (5 th ed.). USA: Mc Graw Hill,NY.

Termini, K. A&Golden, J. A. (2007) Moral behaviors: what can behaviorists learn from the developmental literature? *International Journal of Behavioral Consultation and Therapy*. 3(4) 477-493

Westen, D. (1999) *Psychology. Mind, brain&culture.* USA: Wiley&Sons Inc.

Woolfolk, A. (2007) *Educational psychology* (10th ed.) USA: Pearson Education Inc.

Yavuzer, H. (2005) *Çocuk ve suç* (8. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi

Yavuzer, H. (1990) *Ana- baba okulu.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Bölüm 8

❖

GELİŞİM PSİKOLOJİSİNDE AİLE VE OKUL ETKİLEŞİMİ

A. Esra İşmen Gazioğlu

İnsan canlısı dünyaya bir anne ve bir babanın aracılığı ile gelir. Çocuk onlardan aldığı genler ve onların sundukları ortamda yetiştiği için hem kalıtsal ve hem de çevresel olarak ailenin etkisi altında gelişimini sürdürür. Özellikle okulöncesi yıllarda ailenin, gelişim üzerindeki bu çift yönlü etkisi oldukça kuvvetlidir. Zaman içinde büyüyüp gelişen çocuk toplumsallaşma sürecinde önemli bir diğer kurum olan okul ile karşılaşır. Çocuk, her yöndeki gelişimine devam edebilmek ve toplumsallaşabilmek için aileden getirdiği özelliklerle okulun beklentileri arasında bir denge kurmak durumundadır. Günümüzde birçok çocuk bu dengeyi kurabilmek için diğer çocuklardan çok daha fazla çaba harcamak zorunda kalmaktadırlar. Yıllar önce öğretmenlik yapan meslektaşlarına göre günümüz öğretmenleri, sınıflarında oldukça çeşitli ve karmaşık durumlar yaşanabildiğini ifade etmektedirler. Yaşanan bu karmaşıklığın birçok nedeni olabilir ancak en önemli nedenlerden biri değişen aile yapısıdır (Springate, Stegelin, 1999, s.165). Geniş ve çekirdek ailedeki değişim nedeniyle öğretmenler, öğrencilerin ailelerindeki çeşitli ve karmaşık durumların yarattığı sonuçlarla baş etmek durumunda kalmaktadırlar (Fontana, 1995). Ülkemizde yaşayan çocukların birçoğu sınırlı gelir düzeyi ya da yoksulluk, düşük eğitimli anne baba, göç, annenin çalışması, boşanmış aile gibi birçok demografik özelliğin bir ya da birkaçıyla bir arada yaşamaktadır.

Bugün dünyanın birçok ülkesinde düşük sosyoekonomik düzey ve düşük okul başarısı birlikteliğine sahip öğrencileri tanımlamak için *eğitimsel olarak elverişsiz* (educationally disavantaged) ya da *riskli çocuklar* (at risk) gibi terimler kullanılmaktadır. Geçen yaklaşık 40 yılda elverişsizlik kavramı birçok farklı şekilde tanımlanmaya çalışılmıştır. İlk girişim *eksiklik* (deficit) temelli bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımda; öğrencilerin sosyokültürel nedenlerden dolayı öğrenmeyi aksatan ve uyum sağlamayı güçleştiren bilgi, beceri ve tutumlarla okul sistemine girdikleri için elverişsiz oldukları

KAYNAKÇA

Aker, T., Ayata, B, Özeren, M., Buran, B. ve Bay, A. (2002). Zorunlu iç göç: Ruhsal ve toplumsal sonuçları. *Anadolu Psikiyatri Dergisi,* 3:97-103.

Alwin D. F. ve Thornton, A. (1984). Family origin and schooling process: Early versus late influence of parental characteristics. *American Sociological Review,* 49, 784-802.

Atalay, İ.(1994), *Türkiye Coğrafyası***,** Ege Üniversitesi Basımevi, 4. Baskı, İzmir.

Barbour, C., Barbour, N. H. ve Scully, P. A. (2005). *Families, schools and communities. Building partnerships for educating children.* USA: *Pea*rson Education Inc.

Baumrind, D. (1971). Current patterns of parental authority. *Developmental Psychology Monograph,* 4, 1-103.

Baumrind, D. (1991a). Parenting styles and adolescent development. In J. Brooks-Gunn, R. Lerner ve A. C. Peterson (Eds.), *The Encyclopedia of Adolescence* (ss. 746-756). New York: Garland.

Baumrind, D. (1991b). Influence of parenting styles on adolescent competence and substance use. *Journal of Early Adolescence*, 11, 56-95

Bierman K. L. ve Smoot D. L. (1991). Linking family characteristics with poor peer relations: The mediating role of conduct problems. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 19(3):341-56.

Boon, H. J., (2007). Low- and high-achieving Australian secondary school students: Their parenting, motivations and academic achievement. *Australian Psychologist*, 42(3), 212-225.

Brassard, R. Marla; Stuart, N. Hart; Hardy, B. David (1991). Psychological and emotional abuse of children" *Case Studies in Family Violence*. (Eds. Ammerman, T. Robert; Hersen, Michel). USA: Plenum Press, ss. 225-270.

Buchanan, A. (1996). *Cycles of child maltreatment.* UK: John Wiley and Sons Ltd.

Campell, J. R. ve Mandel, F. (1990). Connecting math achievement to parental influences. *Contemporary Educational Psychology,* 15, 64-74.

Christenson, S. L., Godber, Y. (2001). Enhancing constructive faily-school connections. In *Handbok of Psychological Services for Children and Adolescents* (Ed. J. N. Hughes) NC, USA: Oxford University Press, 455-476.

Clarck, R.M. (1983). *Family life and school achievement : Why poor black children succeed or fail,* USA: Chicago University Press.

Comer, J. P. (1988). Educating poor minority children. *Scientific American*, 259, 42-48

Comer, J., and Haynes, M. (1991): Parent involvement in schools: An E-ecological approach. *Elementary School Journal*, 91, 271-278.

Dornbusch, S.M., Ritter, P.L., Leiderman, P.H., Roberts, D.F. ve Fraleigh, M.J. (1987). The relation of parenting style to adolescent school performance. *Child Development*, 58, 1244-1257.

Dunn, J. (1996). Brothers and sisters in middle childhood and early adolescence: Continuty and change in individual differences. In G. Brody (Ed.), *Sibling realtionships: Their causes and consequences (*pp.173-195). Norwood, NJ: Ablex.

Dunn, J., Slomkowski, C. ve Beardsall, L. (1994). Sibling relationships from the preschool period through middle childhood and early adolescence. *Developmental Psychology*, 30, 315-324.

Düzköylü, A. (1995), *Kırsal alandan kente göç ve gecekondu gençliğinin sorunları.* Yayımlanmamış Doktora Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Eamon, M. K. (2002). Effects of poverty on mathematics and reading achievement of young adolescents. *Journal of Early Adolescence*, 22, 49-74

Epstein, (1990). School and family connections: Theory, research, and implications for integrating sociologies of education and family. In D. Unger&M. Sussman (Eds.), *Families in community settings: Interdisciplinary Perspectives, (pp. 99-119), Haworth Press.*

Eskilson, A., Wiley, M. G., Muehlbauer, G. ve Dodder, L. (1986). Parental pressure, self-esteem and adolescent reported deviance: bending the twig too far. *Adolescence,* 21, 501-515.

Fontana, D. (1995). *Psychology for teachers.* UK. BPS Books.

Gelles, J. R., Cornell, C. P. (1990). *Intimate violence in families.* USA: Sage Publications, Inc.

Heat, P. (2005). *Parent-child relations. History, theory, research and context*. NJ: Pearson Education Inc.

Huston, A. C., McLoyd, V. C. ve Garcia Coll, C. (1994). Children and poverty: Issues in contemporary research. *Child Development*, 65, 275-282

İşmen Gazioğlu, E. (2008). Aile-okul işbirliği: Anahtar unsur olarak öğretmen. E. İşmen Gazioğlu, İlgar, Ş. (Eds), *Öğretmen ve Öğretmen Adayları İçin Rehberlik* (229-252), Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Kara H (1997). Göç ve psikiyatri. *6. Anadolu Psikiyatri Günleri Bilimsel Çalışmalar Kitabı*, s.169-174.

Ketsetzis, M., Ryan, B. A., Adams, G. R. (1998). Family process, parent-child interactionas, and child characteristics influencing school-based social adjusment. *Journal of Marriage and Family*, 60, 374-387.

Knutson, F. J. (1995). Psychological characteristics of maltreated children: Putative risk factors and consequences. *Annual Review Psychology*. 46, 401-431.

Kurdek, L. A. ve Sinclair R. J. (1988). Relation to eighth graders' family structure, gender and family environment with academic performance and school behavior. *Journal of Educational Psychology*, 80, 90-94.

Lane, D. J. (1998). *Cognitive and clinical implications of sexual victimazation on boys*. Dissertation, The California School of Professional Psychology, Alameda.

Leventhal, M. J. (1997). Sexual abuse of children. In Hoekelman R.A.; Friedman, S.B.; Nelson, N. M., Seidel, H. M.; Weitzman M.L (Eds.) *Primary Pediatric Care* (651-656). Wiley: New York.

Maccoby, E. E. ve Martin, J. A. (1983). Socialization in the context of the family: Parent-child interaction. In P. H. Mussen (Series Ed.) and E. M. Heatherington (Vol. Ed.), *Handbook of child psychology: Vol: 4 socialization, personality, and social development* (pp. 1-102). Wiley: New York.

Oral, R., Can, S. Kaplan, D., Polat, S., Ates, N., Cetin, G., Miral, S., Hanci, H., Ersahin, Y., Tepeli, N., Bulguc, A. G. ve Tiras, B.(2001). Child abuse in Turkey: an experience in overcoming denial and a description of 50 cases. *Child Abuse&Neglect,* 25(2), 279-290

Patterson, G. (1986). Performance models for antisocail boys. *American Psychologist*, 41, 432-444.

Pettit,G. S., Bates, J. E.,&Dodge, K. A. (1997). Supportive parenting, ecological contex and children's adjusments: A seven year longitudinal study. *Child Development*, 68, 908-923.

Pratt, M.,Green, D., MacVicar, J. ve Bountrogianni, M. (1992). The mathematical parent: Parental scaffolding, parental style and learning outcomes in long-division mathematics homework. *Applied Developmental Psychology*, 12, 17-34.

Roberts, J. R., Burchinal, M. R. ve Durham, M. (1999). Parent's report of vocabulary and grammatical development of African American preschoolers: Child and environmental associations. *Child Development*. 70, 92-106.

Ryan, S. (2000). Developing reciprocal support among families, communities and schools: The Irish expreience. In J. R. Canavan (Ed), *Family support: direction from diversity.*(171-194). London: Jessica Kingsley Publishers.

Ryan B.A., Adams, G. R., Gullotta, T. P., Weissberg, R. P., Hampton, R. L. (1995). *The family school connection: theory, research, and practice.* Thousand Oaks: Sage

Sailor, D. H. (2004). *Supporting children in their home, school and community*. USA: Pearson Inc.

Saunders, T. R., O' Brien E. D. (1997). Child maltreatment: Case studies in assessment and intervention. *Psychotherapy*, 34 (4), 498-508.

Slade, E. P., Wissow, L. S. (2007). The influence of childhood maltreatment on adolescents' academic performance. *Economics of Education Review*, 26, 604-614.

Shek, D.T.L. (1997). The relation of family functioning to adolescent psychological well-being, school adjustment, and problem behavior. *The Journal of Genetic Psychology*, 158 (4), 467-479.

Sirin, S. R. (2005). Socioeconomic status and academic achievement: A meta-analytic review of research. *Review of Educational Research,* 75(3), ss. 417-453

Springate, K. W., Stegelin, D. A. (1999). *Building school and community partnerships through parent involvement*. NJ: Pearson Education.

Steinberg, L. (2001). We know some things: Parent-adolescent relationships in retrospectand prospect. *Journal of Research on Adolescence*, 11, 1-19.

Stocker C. ve McHale, S. (1992). The nature and family correlates of preadolescents' preceptions of their sibling relationships. *Journal of Personal and Social Relationships,* 9, 179- 195.

Supplee, L. H., Shaw, D. S., Hailstones, K. ve Hartman, K. (2004). Family and child influences on early academic and emotion regulatory behaviors. *Journal of School Psychology,* 42, 221-242.

Veltkamp, J. L. ve Miller, W. T. (1994). *Clinical handbook of child abuse and neglect*. USA: International Universities Press.

Walker, C. E., Bonner, L. B., Kaufman, L.K. (1988). *The physically and sexually abused child. evaluation and treatment.* UK: Pergamon Books Inc.

Woolfolk, A. E. (1995). *Educational psychology.* MA: Allyn and Bacon.

Zeytinoğlu, S. (1991). Sağlık, sosyal hizmet, hukuk ve eğitim alanlarında çalışanların Türkiye'de çocuk istismarı ve ihmali sorunu ile ilgili görüşleri, *Çocuk İstismarı ve İhmali* (147-161). Ankara: Gözde Repro Ofset.

http://www.preventchildabuseutah.org/cmsdocuments/protocol.pdf (7 Aralık 2009 tarihinde indirilmiştir)

Bölüm 9

BİREYSEL GELİŞİMİ FARKLI OLAN ÇOCUKLAR

Tamer Ergin

Kitabın bu bölümüne kadar normal gelişim gösteren bir çocuğun, farklı gelişim alanlarındaki özellikleri tek tek ve ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Bu bölümde ise tüm eğitimcilerin zaman zaman erişmekte zorluk yaşadığı farklı gelişen çocukların gelişim özellikleri ve bu özelliklerin davranışlara nasıl yansıdığı ele alınacaktır. Çünkü bu çocukların sayısı 2003 verilerine göre 30.000'dir ve bu çocuklar yokmuş gibi davranmak da mümkün değildir.

Farklı gelişimsel özelliklere sahip olan ve bu nedenle de öğrenme problemi yaşayan çocuklar bireysel olarak ele alınması gereken özel çocuklardır ve bazı farklı özellikleri olduğu için özel bir dikkat gerektirirler. Bu farklılıkları; zekâ ile ilgili olabilir, geç ya da güç öğrenen çocuk oldukları için olabilir, her hangi bir dil problemi yaşıyor olmaları nedeniyle olabilir, gelişimsel bir soruna bağlı olabilir, duygusal bir problemle ilgili olabilir, görme ya da işitme problemi ile ilgili olabilir, epilepsi ya da travmatik beyin hasarı gibi bir sorun yaşadıkları için olabilir. Tanımlanan bu farklılıklara bağlı olarak yaşanılan öğrenme problemlerinin temel kaynağı; fizyolojik, psikolojik, duyusal ya da motor nedenlere bağlı olabilir. Bu nedenlere bağlı olarak öğrencilerde; dili etkili kullanmada sorunlar, akademik beceri alanlarında yetersizlikler, eğitimsel ve yaşamsal deneyim eksiklikleri, bilginin işlenme performansındaki yetersizlikler ve buna bağlı entelektüel donanım eksiklikleri gözlemlenebilmektedir. Öğretmenler de doğal olarak yaşanılan bu problemlerin nedenlerini ve neler yapabileceklerini bilmek isterler (Das, 2001).

Okul ortamındaki farklı gelişen ve özel gereksinimi olan öğrenciler ile kastedilen, eğitim gördüğü sınıfın müfredatını ve değerlendirme kriterlerini yerine getirmede yeterli zekâ kapasitesi olan fakat öğrenme sırasında tam potansiyellerini göstermek için birtakım stratejik düzenleme ve ayarlamalara ihtiyaç duyan öğrencilerdir. Sözkonusu özellikleri olan öğrencileri özel birtakım düzenlemelerle akranları ile kaynaştırarak eğitmek en doğ-

KAYNAKÇA

Akarsu, F. (2004). Üstün Yetenekliler. (Haz: Şirin, M.R.; Kulaksızoğlu, A.; Bilgili, A.E.) Üstün Yetenekli Çocuklar. I. Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi Seçilmiş Makaleler Kitabı. İstanbul:Çocuk Vakfı Yayınları: 63.

Ataman, A. (2003). Özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitim. A. Ataman (Ed). Ankara:Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Barth, K. (2006). Öğrenme güçlüklerini erken tespit etmek. (1. Baskı). (Çev.A. Kanat). İzmir:İlya Yayınevi

Çağlar, D. (2004). Üstün Zekâlı Çocukların Özellikleri. (Haz: Şirin, M.R.; Kulaksızoğlu, A.; Bilgili, A.E.) Üstün Yetenekli Çocuklar. I. Üstün Yetenekli Çocuklar kongresi Seçilmiş Makaleler Kitabı. İstanbul:Çocuk Vakfı Yayınları: 63.

Das, J.P. (2001). Reading Difficulties&dyslexia. J.P. Das Developmental Disability Centre.

Das, J.P., Naglieri, J.A.&Kirby, J.R. (1994). Assessment of Cognitive Processes: The PASS Theory of Intelligence. Massachusetts:Allyn and Bacon A Division of Simon ve Schuster Inc.

Davaslıgil, Ü. (2004). Üstün Çocuklar. (Haz: Şirin, M.R.; Kulaksızoğlu, A.; Bilgili, A.E.) Üstün Yetenekli Çocuklar. I. Üstün Yetenekli Çocuklar kongresi Seçilmiş Makaleler Kitabı. İstanbul:Çocuk Vakfı Yayınları: 63.

Duman, B. (2007). Neden beyin temelli öğrenme? Ankara:PegemA Yayıncılık.

Ergin, H. (2003). İletişim Becerileri Eğitim Programının Okulöncesi Dönem Çocuklarının İletişim Becerileri Düzeylerine Etkisi Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ergin, T. (2003). Bilişsel değerlendirme sistemi (cognitive assessment systemcas) beş yaş çocukları üzerinde geçerlik, güvenirlik ve norm çalışması. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ergin, T. (2004). Üstünler ve Öğrenme Güçlükleri (Haz: Şirin, M.R.; Kulaksızoğlu, A.; Bilgili, A.E.) Üstün Yetenekli Çocuklar. I. Üstün Yetenekli Çocuklar Kongresi. İstanbul:Çocuk Vakfı Yayınları: 63.

Ercan E.S., (2005). Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu. (11. baskı). İstanbul:Gendaş Kültür Yayınları.

Erdoğa, E., (2002), "Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğunda frontal ve parietal bölge disfonksiyonlari". Klinik Psikiyatri Dergisi, 5 (145-150).

Evinç Ş. G., Gençöz T., (2007), "Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu tanısı alan çocukların wisc-r profillerinin, farklı bir psikiyatrik tanı alan ve herhangi bir tanısı olmayan çocuklarla karşılaştırılması". Türk Psikiyatri Dergisi, 18 (2), (109-117).

Flick, G. L. (1998). ADD/ADHD Behavior-change resource kid. The center for applied research in education. New York.

Hale, J.B. ve Fiorello C.A. (2004). School neuropsychology. A practitioner's handbook. New York:The Guilford Press.

Madi, B. (2006). Öğrenme beyinde nasıl oluşur? İstanbul:Morpa Kültür Yayınları.

Naglieri, J.&Das, J.P. (1997). Cognitive assessment system interpretive handbook. Itasca, Illinois: Riverside Publishing.

Naglieri, J.&Das, J.P. (1997). Cognitive assessment system administration and scoring manual. Itasca, Illinois: Riverside Publishing.

Kargı E.,Erkan S. (20049. Okul öncesi dönem çocuklarının sorun davranışlarının incelenmesi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 27 (135-144)

Kirby, J.R. ve Williams N. H. (2000). Learning problems: a cognitive approach. Toronto: Kagan ve Woo Limited. University of Alberta, Canada

Kleber, E.W. (1991). Die vilegesichtigkeit der konzentrationsprobleme im paedagogischen feld und massnahmen zur abhilfe. Aufmerksamkeit und Konzentration im Kindesalter-interdisziplinaere Berlin:Aspekte Verlag Gesundheit GmbH.

Korkmaz, B. (2000). Pediatrik davranış nörolojisi. İstanbul:İstanbul Üniversitesi Yayın No: 4267 Cerrahpaşa Tıp Fak. Yayın No: 230.

Oktay, A. (1999). Yaşamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Dönem İstanbul:Epsilon Yayıncılık

Öncü B. ve Şenol S., (2002), "Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğunun etiyolojisi: bütüncül yaklaşım", Klinik Psikiyatri Dergisi, 5 (111-119)

Senemoğlu, N. (2004). Gelişim, öğrenme ve öğretim kuramdan uygulamaya. Ankara:Gönül Yayıncılık.

Sürücü Ö., (2003). Anababa-öğretmen el kitabı. dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu. İstanbul:Ya-Pa Yayın

Şenel, F. (2003). Öğrenme ve bellek. Bilim ve Teknik Dergisi. Eylül 2003 eki, (12-13). (5 Kasım 2008). Mnemosyne. 12 Aralık 2008, tr.wikipedia.org/wiki/Mnemosyne.

Taylor, J., F. (2001). Helping your ADD child. California:Prima Publishing.

Vassaf, B.H. (2003). Öğrenme yetersizliği. (2. baskı). Ankara:MEB Yayınları Bilim ve Kültür Eserleri.

4. Basım

GENEL İŞLETMECİLİK BİLGİLERİ

Editör
Prof. Dr. İrfan Süer

Yazarlar
Prof. Dr. Tahir Akgemci
Prof. Dr. Enver Aydoğan
Prof. Dr. Nevzat Aypek
Prof. Dr. Ruziye Cop
Prof. Dr. Ali Eleren
Prof. Dr. Selçuk Burak Haşıloğlu
Dr. Öğr. Üyesi Serap Kalfaoğlu
Prof. Dr. Gökhan Özer
Dr. Öğr. Üyesi Kadir Özer
Doç. Dr. Alparslan Özmen
Prof. Dr. İrfan Süer
Prof. Dr. Famil Şamiloğlu
Doç. Dr. Arcan Tuzcu

nobel
40. yıl

GENEL İŞLETMECİLİK BİLGİLERİ

Editör: Prof. Dr. İrfan Süer

Yayın No.: 568
İşletme No.: 050
ISBN: 978-605-133-470-7
E-ISBN: 978-625-371-678-3
Basım Sayısı: 4. Basım, Ekim 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Sergen Öz -sergen@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Bayraktar Asiltürk -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Süer, İrfan.
Genel İşletmecilik Bilgileri / İrfan Süer
4. Basım, XVIII + 440 s. 17x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-470-7
E-ISBN: 978-625-371-678-3
1. Modern İşletmecilik 2. İşletme Bilimi 3. İşletme Fonksiyonları
4. Performans Yönetimi 5. Performans Değerleme

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

I. KISIM
İŞLETMECİLİK İLE İLGİLİ TEMEL BİLGİLER

1. Bölüm: TEMEL İŞLETMECİLİK KAVRAM VE TANIMLARI 2
Giriş 3
1.1. Temel Kavramlar ve Tanımlar 3
1.2. İnsan İhtiyaçları 8
1.3. İşletmenin Özellikleri 11
1.4. İşletmenin Amaçları 11
1.4.1. Genel Amaçlar 12
1.4.2. İşletmenin Özel Amaçları 13
1.5. İşletme Fonksiyonları 14
1.5.1. Üretim Fonksiyonu 14
1.5.2. Pazarlama Fonksiyonu 15
1.5.3. Finans Fonksiyonu 15
1.5.4. Yönetim Fonksiyonu 17
1.5.5. Tedarik Fonksiyonu 18
1.5.6. İnsan Kaynakları Yönetimi Fonksiyonu 18
1.5.7. Muhasebe Fonksiyonu 19
1.5.8. Araştırma-Geliştirme Fonksiyonu 19
1.5.9. Halkla İlişkiler Fonksiyonu 20
1.6. İşletme Çevresi 20
1.7. İşletme Biliminin Yararlandığı Diğer Bilimler 24
1.7.1. İşletme-Ekonomi 24
1.7.2. İşletme-Matematik ve İstatistik 24
1.7.3. İşletme ve Davranış Bilimleri 25
1.7.4. İşletme-Hukuk 25
1.7.5. İşletme-Bilgi Teknolojileri 25
Bölüm Özeti 27
Değerlendirme Soruları 28
Kaynakça 30

2. Bölüm: İŞLETMELERİN SINIFLANDIRILMASI 32
Giriş 33
2.1. Hukuki Yapılarına Göre İşletmeler 33
2.1.1. Genel Olarak 33
2.1.2. Tek Kişi İşletmeleri 39
2.1.3. Adi Şirketler 39

2.1.4. Ticaret Şirketleri ... 40
2.1.5. Kooperatifler ... 44
2.2. İşletmelerin Uluslararasılaşma Dereceleri (Pazar Alanları) Bakımından Sınıflandırılması ... 45
2.2.1. Ulusal İşletmeler ... 45
2.2.2. Uluslararası İşletmeler ... 45
2.2.3. Çok Uluslu İşletmeler ... 46
2.2.4. Küresel İşletmeler ... 46
2.2.5. Ulus Ötesi/Ulus Aşırı İşletmeler ... 47
2.3. Büyüklüklerine Göre İşletmeler ... 47
2.3.1. Mikro Ölçekli İşletmeler ... 47
2.3.2. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler ... 48
2.3.3. Büyük Ölçekli İşletmeler ... 53
2.4. Mülkiyet Yapılarına Göre İşletmeler ... 54
2.4.1. Özel İşletmeler ... 54
2.4.2. Kamu İşletmeleri ... 54
2.4.3. Karma İşletmeler ... 57
2.4.4. Yabancı Sermayeli İşletmeler ... 57
2.5. İşletmelerin İşletmeler Arası Anlaşmalar Bakımından Sınıflandırılması ... 57
2.5.1. İşletmelerin Ekonomik ve Hukuksal Yapılarını Koruyarak Yapmış Oldukları Anlaşmalar ... 57
2.5.2. İşletmelerin Ekonomik ve/veya Hukuksal Bağımsızlıklarını Kaybederek Yapmış Oldukları Anlaşmalar ... 62
2.6. Faaliyet Alanlarına ve Ürettikleri Malın Niteliğine Göre İşletmeler ... 65
2.6.1. Sanayi (Üretim veya İmalat) İşletmeleri ... 65
2.6.2. Hizmet İşletmeleri ... 66
2.6.3. Ticaret İşletmeleri ... 66
2.7. Teknik Özelliklerine Göre İşletmeler ... 66
2.7.1. Emek Yoğun İşletmeler ... 66
2.7.2. Sermaye Yoğun İşletmeler ... 67
Bölüm Özeti ... 68
Değerlendirme Soruları ... 69
Kaynakça ... 71

3. Bölüm: İŞLETMENİN KURULUŞ ÇALIŞMALARI ... 72
Giriş ... 73
3.1. Başarılı Bir İşletme Kurmanın Şartları ... 73
3.2. İşletme Kurma Nedenleri ... 74
3.3. İşletmenin Kuruluşu ile İlgili Bazı Temel Kavramlar ... 74
3.3.1. Müteşebbis (Girişimci) ... 74
3.3.2. Sermaye ... 75
3.3.3. Sermaye Birikimi ... 75
3.3.4. Yatırım ... 75
3.3.5. Yatırım Projesi ... 76
3.3.6. Fizibilite ... 76
3.4. Genel Olarak İşletmenin Kuruluş Aşamaları ... 77
3.5. Fizibilite Çalışmalarının Önemi, Amaçları ve Başlıca Kısımları ... 78
3.5.1. Ekonomik Etüt ... 79
3.5.2. Teknik Etüt ... 80
3.5.3. Finansal (Mali) Etüt ... 80
3.5.4. Hukuki ve Yasal Etüt ... 80

3.6. İşletme Büyüklüğünün Belirlenmesi 81
3.6.1. İşletme Büyüklüğünü Etkileyen Faktörler 81
3.6.2. Optimum (En Uygun) İşletme Büyüklüğü 82
3.7. Kapasite ve Çeşitli Kapasite Kavramları 83
3.7.1. Kapasite ve Kapasite Ölçüleri 83
3.7.2. Çeşitli Kapasite Kavramları 83
3.8. İşletme Kuruluş Yerinin Seçimi 86
3.8.1. Kuruluş Yerinin Önemi ve Optimum Kuruluş Yeri Kavramı 86
3.8.2. Kuruluş Yerinin Seçimini Etkileyen Faktörler 87
3.9. İşletmeler İçin Avantaj Sağlayan Bazı Kuruluş Yerleri 90
3.9.1. Organize Sanayi Bölgeleri 90
3.9.2. Sanayi Siteleri 91
3.9.3. İnkübatörler 91
3.9.4. Endüstri Bölgeleri 91
3.9.5. Serbest Bölgeler 92
3.9.6. Teknoparklar (Yeni Teknoloji Merkezleri) 92
3.9.7. Nitelikli Sanayi Bölgeleri 92
3.9.8. Kümeler 92
3.10. Kuruluş Yeri Seçiminde Kullanılan Yöntemler 93
Bölüm Özeti 94
Değerlendirme Soruları 95
Kaynakça 97
Ek 1: Fizibilite (Yapılabilirlik) Raporu Örneği 98

II. KISIM
İŞLETME FONKSİYONLARI

4. Bölüm: YÖNETİM FONKSİYONU 102
Giriş 103
4.1. Yönetim ile İlgili Temel Kavramlar, Karşılaştırmalar ve Tanımları 104
4.2. Yönetim Fonksiyonları 106
4.2.1. Planlama Fonksiyonu 107
4.2.2. Örgütleme Fonksiyonu 112
4.2.3. Yöneltme (Yön Verme-Yürütme-Liderlik) Fonksiyonu 118
4.2.4. Koordinasyon (Eşgüdümleme) Fonksiyonu 126
4.2.5. Kontrol (Denetim) Fonksiyonu 129
Bölüm Özeti 133
Değerlendirme Soruları 135
Kaynakça 137

5. Bölüm: TEDARİK ZİNCİRİ VE TEDARİK ZİNCİRİ YÖNETİMİ 138
Giriş 139
5.1. Tedarik Zinciri ve Tedarik Zincir Yönetiminin Gelişimi 140
5.2. Tedarik Zinciri Kavramı 142
5.3. Tedarik Zincirinin Amacı ve Önemi 144
5.4. Tedarik Zincirinin Temel Özellikleri 145

5.5. Tedarik Zinciri Süreçleri 145
5.6. Tedarik Zinciri Elemanları 147
5.7. Tedarik Zinciri Yönetimi Kavramı 149
5.8. Tedarik Zinciri Yönetiminin İlkeleri 151
5.9. Tedarik Zinciri Yönetiminin Fonksiyonları 152
5.10. Tedarik Zinciri Yönetiminde İşletme Süreçleri 156
Bölüm Özeti 160
Değerlendirme Soruları 161
Kaynakça 163

6. Bölüm: ÜRETİM FONKSİYONU 166
Giriş 167
6.1. Temel Kavramlar ve Tanımlar 167
6.2. Üretim Yönetimi 168
6.3. Üretim Yönetiminin Fonksiyonları 169
6.3.1. Kuruluş Yeri Seçimi 170
6.3.2. Fabrika Tasarımı ve Yerleşim Planlama 171
6.3.3. Üretim Sistemleri 171
6.3.4. Teknoloji ve Bakım Yönetimi 172
6.3.5. Ürün Tasarımı ve Geliştirme 173
6.3.6. Talep Tahmini 174
6.3.7. Planlama 174
6.3.8. Kalite Yönetimi 175
6.3.9. İş Analizleri 176
6.3.10. Verimlilik ve Performans Artırma 177
Bölüm Özeti 178
Değerlendirme Soruları 179
Kaynakça 181

7. Bölüm: PAZARLAMA FONKSİYONU 182
Giriş 183
7.1. Pazarlama ile İlgili Tanımlar 184
7.2. Pazarlama ile İlgili Temel Kavramlar 185
7.2.1. Ürün 185
7.2.2. İhtiyaç, İstek ve Talep 185
7.2.3. Tüketici, Müşteri ve Ticari Müşteri 186
7.2.4. Satış ve Pazarlama 186
7.2.5. Müşteri Tatmini 186
7.2.6. Değişim (Mübadele) 187
7.2.7. Rekabet 187
7.3. Pazar Tanımları ve Pazar Çeşitleri 188
7.3.1. Pazar Tanımları 188
7.3.2. Pazar Çeşitleri 188
7.4. Pazarlama Kavram ve Anlayışındaki Gelişmeler 190
7.4.1. Üretim Anlayışı Dönemi 190
7.4.2. Ürün Anlayışı Dönemi 190
7.4.3. Satış Anlayışı Dönemi 190
7.4.4. Modern Pazarlama Anlayışı Dönemi 191
7.4.5. Toplumsal Pazarlama Anlayışı Dönemi 191
7.5. Pazarlama Çeşitleri 193

7.5.1. Pazarlamaya Konu Olan Ürünler Bakımından Pazarlama Çeşitleri 193
7.5.2. İlişki Pazarlaması 194
7.5.3. Aracı Kullanma Bakımından Pazarlama Çeşitleri 194
7.6. Pazarlamanın Önemi 194
7.6.1. Pazarlamanın Toplum Açısından Önemi 194
7.6.2. Pazarlamanın İşletmeler Açısından Önemi 196
7.7. Pazarlama Fonksiyonları 197
7.7.1. Pazarlama Sistemi Fonksiyonları 197
7.7.2. Pazarlama Yönetimi Fonksiyonları (Pazarlama Karması) 198
7.8. Ürün Kararları 198
7.8.1. Ürün ile İlgili Kavram ve Tanımlar 198
7.8.2. Ürün Düzeyleri 199
7.8.3. Ürünlerin Sınıflandırılması 201
7.8.4. Ürün Stratejileri 204
7.9. Fiyat Kararları 211
7.9.1. Fiyat Tanımları 211
7.9.2. Fiyatın Önemi 211
7.9.3. Fiyatlandırmayı Etkileyen Faktörler 212
7.9.4. Fiyatlandırma Amaçları 213
7.9.5. Fiyatlandırma Strateji ve Politikaları 213
7.10. Dağıtım Kararları 217
7.10.1. Dağıtım ile İlgili Kavram ve Tanımlar 217
7.10.2. Dağıtım Kanalında Aracı Kullanılmasının Nedenleri 218
7.10.3. Dağıtım Fonksiyonları 219
7.10.4. Dağıtım Kanallarının Yapısı ve Organizasyonu 220
7.10.5. Dağıtım Kanallarında Stratejik Birleşmeler 223
7.10.6. Dağıtım Kanallarının Seçimini ve Yönetimini Etkileyen Faktörler 227
7.10.7. Dağıtım Kanalı Stratejileri 229
7.11. Tutundurma Kararları 230
7.11.1. Tutundurma ile İlgili Kavram ve Tanımlar 230
7.11.2. Tutundurma Faaliyetlerini Önemli Kılan Gelişmeler 232
7.11.3. Tutundurma ve İletişim Süreci 232
7.11.4. Etkili Bir İletişim Sistemi Geliştirmede Aşamalar 233
7.11.5. Tutundurma Bütçesi ve Tutundurma Karması Oluşturma 235
7.11.6. Tutundurma Araçlarının Yapısı ve Özellikleri 236
7.11.7. Tutundurma Karması Stratejileri 238
Bölüm Özeti 240
Değerlendirme Soruları 241
Kaynakça 243

8. Bölüm: FİNANS FONKSİYONU 244
Giriş 245
8.1. Finansal Amaç ve Finans Fonksiyonu 246
8.2. Temel Finans Politikaları 246
8.3. Finansal Yönetiminin Temel İlkeleri 247
8.4. Finanslama Politikaları 249
8.4.1. Finansman Kaynakları ve Sermaye Yapısı 249
8.5. Yatırım Politikaları 271
8.5.1. Duran Varlık Yatırımlarının Değerlendirilmesi 272
8.6. Kâr Payı Dağıtım Politikası 279
8.6.1. Kâr Payı Dağıtım Politikasını Etkileyen Faktörler 279

8.6.2. Kâr Payı Dağıtım Miktarı ... 281
8.6.3. Kâr Payı Dağıtım Şekilleri ... 282
8.7. Firmaların Finansal Yapısını Güçlendirmek İçin Alınabilecek Önlemler ... 283
Bölüm Özeti ... 286
Değerlendirme Soruları ... 287
Kaynakça ... 289

9. Bölüm: MUHASEBE FONKSİYONU ... 290
Giriş ... 291
9.1. Muhasebe Mesleği ... 293
9.1.1. Kamu Muhasebesi ... 294
9.1.2. Özel Muhasebe ... 296
9.1.3. Devlet Muhasebesi ... 296
9.1.4. Muhasebe Eğitimi ... 297
9.2. Muhasebe Etiği ... 298
9.3. Muhasebede Önemli Alanlar ... 300
9.3.1. Finansal (Genel) Muhasebe ... 300
9.3.2. Maliyet Muhasebesi ... 304
9.3.3. Yönetim Muhasebesi ... 308
9.3.4. Denetim ... 315
Bölüm Özeti ... 320
Değerlendirme Soruları ... 321
Kaynakça ... 323

10. Bölüm: İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ ... 324
Giriş ... 325
10.1. İnsan Kaynakları Yönetiminin İşlevleri ... 326
10.1.1. Planlama ... 326
10.1.2. İşgören Tedariki ve Seçimi ... 330
10.1.3. Eğitim ve Geliştirme ... 334
10.1.4. Performans Değerlendirme ... 337
10.1.5. Kariyer Planlama ... 339
10.1.6. İş Değerlemesi ve Ücret Yönetimi ... 341
10.1.7. İşgören Sağlık ve Güvenliği ... 343
Bölüm Özeti ... 344
Değerlendirme Soruları ... 345
Kaynakça ... 347

11. Bölüm: ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRME FONKSİYONU ... 348
Giriş ... 349
11.1. Ar-Ge Kavramı ve İlgili Terimler ... 350
11.1.1. Bilgi Kavramı ... 351
11.1.2. İnovasyon ... 353
11.2. Ar-Ge'nin Amaç ve Nedenleri ... 355
11.2.1. İcat (Buluş) Amaçlı Ar-Ge ... 355
11.2.2. Ürün ve Süreç Geliştirme Amaçlı Ar-Ge ... 356
11.2.3. İnovasyon Amaçlı Ar-Ge ... 357
11.2.4. Pazarlama Amaçlı Ar-Ge ... 358
11.3. Ar-Ge Çeşitleri ... 358
11.3.1. Temel Araştırma ... 359

11.3.2. Uygulamalı Araştırma ... 359
11.3.3. Geliştirme ... 359
11.4. Ülke Ekonomisi Açısından Ar-Ge ... 361
Bölüm Özeti ... 365
Değerlendirme Soruları ... 366
Kaynakça ... 368

12. Bölüm: HALKLA İLİŞKİLER FONKSİYONU ... 370
Giriş ... 371
12.1. Halkla İlişkilerin Anlamı ve Tanımı ... 371
12.2. Halkla İlişkilerin Amaçları ... 375
12.3. Halkla İlişkilerin İlkeleri ... 376
12.4. Halkla İlişkilerin Unsurları ... 377
12.5. Halkla İlişkiler Kavramının Tarihsel Gelişimi ... 377
12.5.1. Dünyada Halkla İlişkilerin Gelişimi ... 378
12.5.2. Türkiye'de Halkla İlişkilerin Gelişimi ... 380
12.6. Dünyada ve Türkiye'de Halkla İlişkilerin Öncüleri ... 380
12.6.1. Dünyada Halkla İlişkilerin Öncüleri ... 380
12.6.2. Türkiye'de Halkla İlişkilerin Öncüleri ... 381
12.7. Halkla İlişkilerin Temel Modelleri ... 382
12.7.1. Basın Ajansı Modeli (Basın Sözcülüğü/Duyurum) ... 382
12.7.2. Kamuoyunu Bilgilendirme Modeli ... 383
12.7.3. İki Yönlü Asimetrik Model ... 383
12.7.4. İki Yönlü Simetrik Model ... 384
12.8. Halkla İlişkiler ile Yakın İlişkili Alanlar ... 384
12.8.1. Halkla İlişkiler ve İletişim ... 384
12.8.2. Halkla İlişkiler ve Tanıtım ... 385
12.8.3. Halkla İlişkiler ve Propaganda ... 386
12.8.4. Halkla İlişkiler ve Pazarlama ... 387
12.8.5. Halkla İlişkiler ve Reklam ... 388
12.9. Halkla İlişkilerde Hedef Kitle ... 390
12.9.1. İşletme İçi Hedef Kitle ... 392
12.9.2. İşletme Dışı Hedef Kitle ... 392
12.10. Halkla İlişkilerde Kullanılan İletişim Araçları ... 394
12.10.1. Yazılı/Basılı İletişim Araçları ... 394
12.10.2. Görsel İletişim Araçları ... 396
12.10.3. Diğer İletişim Araçları ... 397
12.11. Halkla İlişkiler Etkinliklerinin Süreci ... 398
12.11.1. Araştırma ... 399
12.11.2. Planlama ... 401
12.11.3. Uygulama ... 402
12.11.4. Değerlendirme ... 402
12.12. Halkla İlişkiler Uygulamaları ... 404
12.12.1. Sponsorluk ... 404
12.12.2. Kurumsal Sosyal Sorumluluk ... 405
12.12.3. Kurumsal İtibar Yönetimi ... 405
12.12.4. Kriz Yönetimi ... 406
12.12.5. Lobicilik ... 408
12.12.6. Kurumsal Kimlik, Kurum Kültürü, Kurum İmajı ... 409
12.12.7. Etkinlik Yönetimi ... 410
12.12.8. Sosyal Medya ... 411

12.12.9. Kurumsal Halkla İlişkiler 412
12.12.10. Pazarlama Yönlü Halkla İlişkiler 412
12.13. Uluslararası Halkla İlişkiler 413
Bölüm Özeti 415
Değerlendirme Soruları 417
Kaynakça 419

III. KISIM
İŞLETMELERDE KARAR ALMA, PLANLAMA VE DENETİMDE KULLANILAN BAZI TEMEL MODEL VE YÖNTEMLER

13. Bölüm: İŞLETMELERDE KULLANILAN SAYISAL KARAR MODELLERİ VE YÖNTEMLERİ 422
Giriş 423
13.1. Temel Kavramlar ve Tanımlar 423
13.2. Karar Verme 424
13.3. Karar Modelleri ve Model Kurma 426
13.4. Sayısal Karar Verme Yöntemleri 428
13.4.1. Tecrübi Yöntemler 429
13.4.2. Cebirsel Yöntemler 429
13.4.3. Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri 430
13.4.4. Yöneylem Araştırması Yöntemleri 431
13.4.5. İstatistiksel Yöntemler 431
13.4.6. Finansal Yöntemler 432
13.4.7. İleri Düzey Sayısal Yöntemler 433
Bölüm Özeti 434
Değerlendirme Soruları 435
Kaynakça 437

DEĞERLENDİRME SORULARI İÇİN CEVAP ANAHTARI 439

I. KISIM

İŞLETMECİLİK İLE İLGİLİ TEMEL BİLGİLER

1. Bölüm
TEMEL İŞLETMECİLİK KAVRAM VE TANIMLARI

2. Bölüm
İŞLETMELERİN SINIFLANDIRILMASI

3. Bölüm
İŞLETMENİN KURULUŞ ÇALIŞMALARI

KAYNAKÇA

Akdemir, Ali; **İşletmeciliğin Temel Bilgileri**, Ekin Yayınevi, Bursa, 2009.

Aktepe, Eyyüp; **İşletmecilik Bilgileri**, Gazi Kitabevi, Ankara, 2005.

Arslan, Metin; **İşletme Yönetimi Ders Notları**, Harran Üniversitesi, Birecik, 2012.

Budak, Gülay ve Gönül Budak; **İşletme Yönetimi**, Fakülteler Kitabevi, Barış Yayıncılık, İzmir, 2004.

Can, Halil ve Semra Güney; **Genel İşletme İlkeler, Kavramlar**, **Kurumlar,** Arıkan Yayınevi, Ankara, 2007.

Cemalcılar, İlhan; **Pazarlama, Kavramlar - Kararlar**, Beta Yayım Dağıtım, Aralık, 1999.

Çelikkol, Hakan; **"Finansal Yönetime Giriş ve Finansal Yönetimin Genel İlkeleri", Finansal Yönetim,** Lisans Yayıncılık, İstanbul, 2012.

Dalay, İsmail; **Temel İşletmecilik Bilgileri**, Sakarya Kitabevi, 2002.

Demirci, M. Kemal; Eren Gülten Gümüştekin; Muzaffer Aydemir; **İşletmecilik Kuram ve Uygulama**, Detay Yayıncılık, Ankara, 2009.

Dinçer, Ömer ve Yahya Fidan; **İşletme Yönetimine Giriş**, Alfa Yayınları, 2009.

Dinçer, Ömer; **Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası**, Alfa Yayınları, Ankara, 2007.

Dündar, Pelin, İ.; **Kavram, Yöntem ve Fonksiyonlarla İşletme**, Nobel Yayınevi, İzmir, 2010.

Efil, İsmail; **İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon**, Dora Yayınları, Bursa, 2010.

Ekşi, Halil İbrahim; Yavuz Akçi; **İşletme**, Orion Kitabevi, Ankara, 2010.

Eren, Erol; **Yönetim ve Organizasyon**, Beta Yayın ve Dağıtım, İstanbul, 1993.

Ertürk, Mümin; **İşletme Biliminin Temel İlkeleri**, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2011.

Mirze, Kadir, S.; **İşletme**, Literatür Yayıncılık, Mayıs, 2010.

Mucuk, İsmet; **Modern İşletmecilik**, Türkmen Kitabevi, 2005.

Müftüoğlu, Tamer; Tülin Durukan; **Girişimcilik ve Kobiler**, Gazi Kitabevi, Ankara, 2004.

Özgen, Hüseyin; Azim Öztürk; Azmi Yalçın; **Temel İşletmecilik Bilgileri**, Nobel Kitabevi, Haziran, 2001.

Özgen, Hüseyin; Azim Öztürk; Azmi Yalçın; **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Nobel Kitabevi, Adana, 2005.

Palmer, Adrian; Bob Hartley; **The Business Environ-ment**, The McGraw- Hill Companies, 2006.

Porter, E. Mıchael; **Rekabet Stratejisi**, Çev. Gülen Ulubilgen, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2001.

Sürmen, Yusuf; **Muhasebe I**, Celepler Matbaacılık, Trabzon, 2008.

Şamiloğlu, Famil; Ayşe Gül Yılgör ve Diğerleri; **Finansal Yönetim**, Lisans Yayıncılık, 2012.

Şamiloğlu, Famil; Ali İhsan Akgün; **Finansal Raporlama Standartlarına Göre Finansal Tablolar Analizi**, Ekin Kitabevi, 2010.

Şamiloğlu, Famil; S. Y. Kaygusuz; Ahmet Tanç vd.; **Genel Muhasebe**, Lisans Yayıncılık, 2010.

Şimşek, Şerif M.; **İşletme Bilimine Giriş**, Adım Matbaacılık ve Ofset, Konya, 2004.

Şimşek, Şerif M.; **Yönetim ve Organizasyon**, Adım Ofset Matbaacılık, Konya, 2009.

Smart Goals: A How to Guide, Universty of Calofornia, Performance Apprasial Planing, 2016-2017

Tallo, Thelma J.; **Business Organization and the Managemet**, Tata Mc-Graw-Hill Publishing Company, Limited, New Delhi, 2007.

Tek, Ömer Baybars; **Pazarlama İlkeleri ve Uygulamaları**, Memleket Maatbacılık, İzmir, 1991.

Tekin, Mahmut; **Üretim Yönetimi**, Arı Maatbacılık, Konya, 1996.

Tekin, Mahmut; **İşletme Bilimi**, Günay Ofset Matbacılık, Konya, 2011.

Tekin, Mahmut; **Girişimcilik**, Günay Ofset Matbacılık, Konya, 2005.

Tengillimoğlu, Dilaver; Asuman Atilla; Meral Bektaş; **İşletme Yönetimi**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2009.

Tutar, Hasan; **İşletme Yönetimi**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2007.

Wade, Robert; **Governing the Market**, N.J.: Princeton University Press, 1990.

Yazıcı, Kamil; **İşletme Bilimine Giriş**, Derya Kitabevi, Trabzon, 2007.

Zerenler, Muammer; Necdet Türker, Şahin Esen; **Küresel Teknoloji, Araştırma - Geliştirme (Ar - Ge) ve Yenilik İlişkisi**, www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_makaleler (28/05/2012)

(What is The Role of Entrepreurship in The Economy of Country) http://www.blurtit.com/92 (28/05/2012)

www.adem.bartin.edu.tr/upload/3_isletmeler_ve_çevre (28/05/2012)

www.belgeler.com/blg/67e/isletme -çevre- iliskisi (28/05/2012)

BÖLÜM

2

İŞLETMELERİN SINIFLANDIRILMASI

Giriş
2.1. Hukuki Yapılarına Göre İşletmeler
2.2. İşletmelerin Uluslararasılaşma Dereceleri (Pazar Alanları) Bakımından Sınıflandırılması
2.3. Büyüklüklerine Göre İşletmeler
2.4. Mülkiyet Yapılarına Göre İşletmeler
2.5. İşletmelerin İşletmeler Arası Anlaşmalar Bakımından Sınıflandırılması
2.6. Faaliyet Alanlarına ve Ürettikleri Malın Niteliğine Göre İşletmeler
2.7. Teknik Özelliklerine Göre İşletmeler
Bölüm Özeti
Değerlendirme Soruları
Kaynakça

KAYNAKÇA

Alak, Alaattin; Alaattin Büyükkaya; **Holdingler ve Türkiye'de Holdingleşme Hareketleri**, İstanbul, 1975.

Altunışık, Remzi; Şuayip Özdemir, Ömer Torlak; **Modern Pazarlama**, Değişim Yayınları, İstanbul, 2002.

Andrew, J. Szonyi; **"Small Business Management Fundamentals",** Toronto, McGraw-Hill Ryerson Limited, 1991.

Bateman, Thomas ve Scott Snell; **Management Building Competetive Advantage**, The Mcgraw-Hill Companies, USA, 1999.

Bilgili, Fatih; Ertan Demirkapı; **Ticaret Hukuku, Şirketler Hukuku**, Dora Yayınları No:15, Bursa, 2009.

Bozkurt, Tamer; **Ticaret Hukuku**, İkinci Sayfa Dizisi No:33, İstanbul, 2008.

Can, Halil; Doğan Tuncer, Doğan Yaşar Ayhan; **Genel İşletmecilik Bilgileri**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2000.

Cansız, Mehmet; **Türkiye'de KOBİ'ler ve KOSGEB**, DPT Yayın No: 2782, Ankara 2008.

Dinçer, Ömer ve Yahya Fidan; **İşletme Yönetimine Giriş**, Beta Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 1996.

Drucker, Peter; **Gelecek İçin Yönetim**, Çeviren: Belkıs Çorakçı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1993.

Ertürk, Mümin; **İşletme Biliminin Temel İlkeleri**, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2009.

İçöz, Orhan; **Hizmet Pazarlaması**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2005.

Kobu, Bülent; **Üretim Yönetimi**, Beta Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 2008.

Koçel, Tamer; **İşletme Yöneticiliği**, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2001.

Metcalfe, J. S.; *"Technological Innovation and the Competitive Process"*, P. Hall, (Ed), **Technology, Innovation and Economic Policy**, Philip Allan Publishers, Oxford, p: 35-64, 1986.

Mucuk, İsmet; **Modern İşletmecilik**, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 1998.

Murat Yayınları, **Öğretmenin Ders Notları**, Ankara, 2012.

Mutlu, Esin Can; **Uluslararası İşletmecilik**, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2005.

Müftüoğlu, Tamer; **İşletme İktisadı**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2005.

Özgen, Hüseyin; Azmi Yalçın; **Temel İşletmecilik Bilgisi**, Nobel Kitabevi, Adana, 2009.

Paslı, Ali; **Anonim Ortaklık Kurumsal Yönetimi**, Beta Basım Yayım Dağıtım, Yayın No:1432, İstanbul, 2004.

Poroy, Reha; Ünal Tekinalp, Ersin Çamoğlu; **Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku**, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2010.

Sabuncuoğlu, Zeyyat; Tuncel Tokol; **İşletme,** Furkan Ofset, Bursa, 2009.

Seymen Oya Aytemiz, Tamer Bolat; **Küreselleşme ve Çokuluslu İşletmecilik**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2005.

Şimşek, Şerif; Adnan Çelik; **Genel İşletme**, Eğitim Akademi Yayınları, Konya, 2009.

Tatar, Tevfik; Mithat Üner; **İşletmecilik İlkeleri**, Gazi Büro Yayınları, Ankara, 1992.

Tengilimoğlu, Dilaver; Asuman Atilla, Meral Bektaş; **İşletme Yönetimi**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2009.

Tengilimoğlu, Dilaver; Oğuz Işık, Mahmut Akbolat; **Sağlık İşletmeleri Yönetimi**, Nobel Yayın No:282, Ankara, 2012.

Tutar, Hasan; **Küreselleşme Sürecinde İşletme Yönetimi**, Hayat Yayınları No:83, İstanbul, 2000.

Tutar, Hasan; **İşletme Yönetimi**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2010.

Tuzcu, Arcan; "*Türkiye'de Holding Çatısı Altındaki Şirketlerde İnovasyon Yetkinliği"*, 16. **Yönetim ve Organizasyon Kongresi, Bildiriler Kitabı**, 2008.

Ulaş, Dilber; **Küreselleşme Sürecinde Dışa Açılma Stratejileri**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2009.

Ulaş, Dilber; **Uluslar Arası Pazarlara Giriş Stratejileri Olarak Ortak Girişimler (Joint Venture) ve Türkiye Uygulamaları,** Turhan Kitabevi, Ankara, 2003.

Yurtoğlu, Burçin; **Ownership, Control and Performance Listed Firms**, Emprica, 2000.

http://hukuk.sanayi.gov.tr

http://www.bagimsizdenetim.org

http://www.mevzuat.adalet.gov.tr

http://www.mevzuat.gov.tr

http://www.resmiga3zete.gov.tr

http://www.sermayepiyasasi.org

http://www.tbmm.gov.tr

http://www.tdk.gov.tr

BÖLÜM

3

İŞLETMENİN KURULUŞ ÇALIŞMALARI

Giriş
3.1. Başarılı Bir İşletme Kurmanın Şartları
3.2. İşletme Kurma Nedenleri
3.3. İşletme Kuruluşu ile İlgili Bazı Temel Kavramlar
3.4. Genel Olarak İşletmenin Kuruluş Aşamaları
3.5. Fizibilite Çalışmalarının Önemi, Amaçları ve Başlıca Kısımları
3.6. İşletme Büyüklüğünün Belirlenmesi
3.7. Kapasite ve Çeşitli Kapasite Kavramları
3.8. İşletme Kuruluş Yerinin Seçimi
3.9. İşletmeler İçin Avantaj Sağlayan Bazı Kuruluş Yerleri
3.10. Kuruluş Yeri Seçiminde Kullanılan Yöntemler
Bölüm Özeti
Değerlendirme Soruları
Kaynakça

KAYNAKÇA

Aktepe, Eyyüp; **İşletmecilik Bilgileri**, Gazi Kitabevi, Ankara, 2005.

Ateş, M. Rauf; **Yeni Nesil Şirket Yaratma Stratejileri**, İnno Yayınları, İstanbul, 2011.

Berber, Metin; **İktisadi Büyüme ve Kalkınma**, 4. Baskı, Derya Kitabevi, Trabzon, 2011.

Boratav, Korkut; **Yeni Dünya Düzeni**, İmge Kitabevi, Haziran 2000: Ankara, 2000.

Can, Halil; Doğan Tuncer, Doğan Yaşar Ayhan; **Genel İşletmecilik Bilgileri**, 14. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2003.

Cemalcılar, İlhan; Doğan Bayar, İnal C. Aşkun, Şan Özalp; **İşletmecilik Bilgisi**, Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademesi Yayını, 1985.

Çetin, Canan ve Esin Can Mutlu, **Temel İşletmeciliğe Giriş**, 2. Baskı, Beta, İstanbul, 2010.

Çolakoğlu, Mustafa H; **"Kobi Rehberi" TOBB**, Genel Yayın No: 359, Yorum Matbaacılık, Ankara, 2002.

Demirci, Rasih; Aişe Akpınar, İzzet Çevik; **Avrupa Birliği ve Türkiye'de Esnaf Sanatkar Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler**, TESK Yayını, Ankara, Mayıs, 2001.

Doğan, Seyhun; **Avrupa Birliğinin Girişimcilik Politikası, KOBİ Yaklaşımı**, İstanbul Ticaret Odası, Avrupa Birliği Araştırmaları, Yayın No: 2010-80, İstanbul.

Döm, Serpil; **Girişimcilik ve Küçük İşletme Yöneticiliği**, Detay Yayıncılık, Ankara, 2008.

Drucker, Peter F; **Gelecek İçin Yönetim**, Çev, Fikret Üçcan, 2. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Yayın No: 327, 1994.

Eren, Erol; **İşletmelerde Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası**, 5. Baskı Beta, İstanbul 2000.

Galbraith, J. Kenneth; **Ekonomi Kimden Yana**, Çev. Belkız Çorakçı, Nilgün Himmetoğlu, 1. Baskı, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1988.

Kobu, Bülent; **Üretim Yönetimi**, 11. Baskı, Avcıol Basım Yayın, İstanbul 2003.

Küçük, Orhan; **Girişimcilik ve Küçük İşletme Yönetimi,** 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2007.

Mucuk İsmet; **Modern İşletmecilik**, 16. Baskı, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2008.

Müftüoğlu, Tamer; **İşletme İktisadı**, Gözden Geçirilmiş 4. Bası, Turhan Kitabevi Ankara 2003.

Müftüoğlu, Tamer; **Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler, Sorunlar-Öneriler**, Turhan Kitabevi, 6.Baskı, Ankara, 2007.

Onal, Güngör; **Temel İşletmecilik Bilgisi**, 3. Baskı, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2000.

Özer, Ercan; **Nitelikli Sanayi Bölgeleri**, İstanbul Ticaret Odası Yayın No: 2002-48), İstanbul.

Özgen, Hüseyin ve Azmi Yalçın; **Temel İşletmecilik Bilgisi**, 4. Baskı, Nobel Kitabevi, Adana, 2009.

Öztürk, Nazım; **Dış Ticaret**, Palme Yayıncılık, Ankara, 2009.

Parıltı, Nurettin ve Belgin Aydıntan; **Genel İşletmecilik**, Editör: M. Mithat Üner, Detay Yayıncılık, Ankara, 2008.

Scheer, Lucas ve Von Zallinger; **Küme Yönetimi Uygulama Klavuzu**, (Kosgeb ve Alman Teknik İşbirliği Kurumu, Ankara Bürosu) (GTZ, 2007:12).

Şimşek, M. Şerif ve Adnan Çelik; **Genel İşletme**, Eğitim Akademisi Yayınları, Konya, 2008:10-14.

Taş, H Yunus; **AB ve Türkiye'de KOBİ'lerin İstihdam Artırıcı Etkileri**, İstanbul Ticaret Odası KOBİ Araştırmaları, Yayın no: 2010-30.

Tatar, Tevfik; **Yatırım Seçimi ve Değerlendirme Teknikleri**, Gazi Üniversitesi Yayını No:75, Ankara, 1985.

T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı; **Türkiye'de Organize Sanayi Bölgeleri ve Küçük Sanayi Siteleri,** 1996:35.

Tecer, Meral; **İşletme Ekonomisi**, Yargı Yayınevi, 3. Baskı, Ankara, 2003.

Tuncer, Doğan; Doğan Yaşar Ayhan, Demet Varoğlu; **Genel İşletmecilik Bilgileri**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2007.

Tutar, Hasan ve Orhan Küçük; **Girişimcilik ve Küçük İşletme Yönetimi**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2003

Uzunoğlu, Sadi ve Kerem Aklin; **Dünya'da ve Türkiye'de Özel Sanayi Bölgeleri**, 1. Baskı, İstanbul Ticaret Odası Yayını No: 2003-07, İstanbul.

Ülgen Hayri ve S. Kadri Mirze; **İşletmelerde Stratejik Yönetim**, Beta Yayınları, 5. Baskı, İstanbul, 2010.

Üreten, Sevinç; **Üretim İşlemler Yönetimi**, 4. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara, 2004.

Yurtseven, Rıdvan; **Girişimcilik**, Detay Yayıncılık, Ankara 2007.

BÖLÜM

4

YÖNETİM FONKSİYONU

Giriş
4.1. Yönetim ile İlgili Temel Kavramlar, Karşılaştırmalar ve Tanımları
4.2. Yönetim Fonksiyonları
Bölüm Özeti
Değerlendirme Soruları
Kaynakça

KAYNAKÇA

Akgemci, Tahir; **Stratejik Yönetim**, Gazi Kitabevi, Ankara, Aralık 2019.

Akkoç, İrfan; **"1. Bölüm: Üç Boyutlu Liderlik Yaklaşımı"**, editörler; Ömer Turunç ve Hakan Turgut, Siyasal Kitabevi, Ankara, Nisan 2017.

Bakan, İsmail; **Yöneticiler İçin Başarı Stratejileri**, Beta Yayınevi, İstanbul, 2004.

Barnard, Chester I.; Elementary Conditions of Business Morals, **California Management Review**, 1(1): 1-13, 1958.

Budak, Gülay; Budak, Gönül; İşletme Yönetimi, Fakülteler Kitabevi, İzmir, Ekim 2004.

Daft, Richard L.; Örgüt Kuramları ve Tasarımını Anlamak, Çev. Ed. Ömür N. Timurcanday Özmen, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, Mayıs 2015.

Demir, Hulusi; Üretim Yönetimi, İstikbal Matbaası, İzmir, 1984.

Dinçer, Ömer; Fidan, Yahya; İşletme Yönetimi, Alfa Basım, İstanbul, Mart 2016.

Drucker, Peter Ferdinand; **The Essential Drucker Quotes: The Best of Sixty Years of Peter Drucker's Essential Writings on Management**, Harper Collins Publishers, New York, 2008.

Eren, Erol; **Yönetim ve Organizasyon**, Beta Basım A.Ş., İstanbul, Eylül 2013.

Fayol, Henri; **General and Industrial Management**, Pitman And Sons Ltd., London, 1949.

Gulick, Luther; "**Notes on the Theory of Organization, Paper on the Science of Administration"**, ed. L. Gulick ve Lyndal F. Urwick, Institute of Public Administration, New York, 1937.

Koontz, Harold; O'Donnel, Cyril; **Principles of Management**, Mc Graw-Hill Co., New York.

Pauliene, Rasa; Interaction Between Managerial Competencies and Leadership in Business Organisations, **Regional Formation and Development Studies**, 1(21), 98-1047, 2017.

Saruhan, Şadi Can; Yıldız, Müge Leyla; Çağdaş Yönetim Bilimi, Beta Basım A.Ş., İstanbul, Kasım 2013.

Şimşek, M. Şerif; Çelik, Adnan; **Yönetim ve Organizasyon**, Eğitim Yayınevi, Konya, Eylül 2019 (a).

Şimşek, M. Şerif; Çelik, Adnan; İşletme Bilimine Giriş, Eğitim Yayınevi, Konya, Ekim 2019 (b).

Şimşek, M. Şerif; Çelik, Adnan; Akgemci, Tahir; **Davranış Bilimleri**, Eğitim Yayınevi, Konya, Eylül 2019.

Turunç, Ömer; Turgut, Hakan; **Yönetim ve Strateji: 101 Teori ve Yaklaşım**, Siyasal Kitabevi, Ankara, Nisan 2017.

Ülgen, Hayri; Mirze, S. Kadri; İşletmelerde Stratejik Yönetim, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul, Nisan 2013.

Yüksel, Öznur; Yönetim Fonksiyonları, (içinde) **Girişimciler İçin İşletme Yönetimi**, ed. Tülin Durukan, Gazi Kitabevi, Ankara, 2003.

BÖLÜM

5

TEDARİK ZİNCİRİ VE TEDARİK ZİNCİRİ YÖNETİMİ

Giriş
5.1. Tedarik Zinciri ve Tedarik Zinciri Yönetiminin Gelişimi
5.2. Tedarik Zinciri Kavramı
5.3. Tedarik Zincirinin Amacı ve Önemi
5.4. Tedarik Zincirinin Temel Özellikleri
5.5. Tedarik Zinciri Süreçleri
5.6. Tedarik Zinciri Elemanları
5.7. Tedarik Zinciri Yönetimi Kavramı
5.8. Tedarik Zinciri Yönetiminin İlkeleri
5.9. Tedarik Zinciri Yönetiminin Fonksiyonları
5.10. Tedarik Zinciri Yönetiminde İşletme Süreçleri
Bölüm Özeti
Değerlendirme Soruları
Kaynakça

KAYNAKÇA

Akdoğan, M., *"İnternet Ortamında Dağıtım Kanalı Yönetimi"*, **Öneri Dergisi (MUSBE Yayınları)**, sayı 5(17), 2002, s.157-162.

Anderson, D., Britt, E.F. ve Favre, J.D.; **The Seven Principles of Supply Chain Management, Logistics Management**, 1997.

Ar, İ.M. ve Birdoğan, B., *"Kobilerin Üçüncü Parti Lojistik Hizmetlerinin Kullanımına İlişkin Bir Saha Araştırması: Trabzon Örneği,* **Uluslararası Üretim Araştırmaları Sempozyumu**, İstanbul Ticaret Üniversitesi; 25-27 Kasım 2005.

Arnold, J.R**.; Introduction to Materials Management,** 3rd Ed., Prentice Hall, USA, 2003.

Assael, H.; **Marketing Principles And Strategy,** 2nd Ed., 1993.

Ataman, G.; *"Tedarik Zinciri ve Yönetimi: Değişim Mühendisliği ve Dış Kaynaklardan Yararlanma İlişkisi Üzerine Bir İrdeleme",* **Öneri Dergisi (MUSBE Yayınları)**, sayı 5(17), 2002, s. 35-42.

Aydın, A.O. ve Çörekçioğlu, M.; *"Tedarik Zincirinde Kalite Odaklı Bilgi Yönetimi Yaklaşımı",* **Niğde Ünversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi**, sayı 5(2), 2004.

Aydın, S.Z.; *"Tedarik Zinciri Yönetiminde Stratejik İttifak Olarak Üçüncü Parti Lojistik",* **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2005.

Ayers, J.B.; *"A Premier On Supply Chain Management",* **Information Strategy: The Executive's Journal**, Vol:16, Winter 2000, s. 5-6.

Barutçugil, İ.; **Üretim Sistemi ve Yönetim Teknikleri**, Kariyer Yayınları, İstanbul, 2004.

Bilginer, N. ve Kayabaşı A.V.; *"Lojistik Faaliyetlerin Süreçsel Etkinliğine Etki Eden Faktörlerin Değerlendirilmesi Üzerine Ampirik Bir Çalışma",* **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, sayı 22, 2008.

Blanchard, D..**Tedarik Zinciri Yönetimi En İyi Uygulamalar**, Çev: Mehmet Tanyaş, Murat Düzgün, Nobel, Ankara (2017).

Bowersox, D.J. ve Closs, D.J.; **Logistical Management: The Integrated Supply Chain Process,** McGraw-Hill, Singapore, 1996.

Bowersox, D.J., Class, D.J. ve Cooper, M.B.; **Supply Chain Logistics Management**, McGraw Hill, Boston, 2002.

Chopra, S. ve Meindl, P.; **Supply Chain Management: Strategy, Planning and Operation,** Prentice Hall, 2nd Ed., 2004.

Copacino, W.C.; **Supply Chain Management: The Basics and Beyond**, 1997.

Council of Logistic Management, www.clm.org, (Erişim Tarihi: 20.05.2012).

Cristopher, M. Logistics and Supply Chain Management: Creating Value-adding Networks, Prentice Hall Press, London. (2005).

Croxton, K.L., Dastugue-Garcia, S.J., Lambert, D.M.; *"The Supply Chain Management Process"*, **The International Journal of Logistics Management**, Vol. 12(2), 2001, s. 13-35.

Dursun, A.; *"Tam Zamanında Üretim (TZÜ) Sisteminde Standart Maliyet Fark Analizleri",* **Muhasebe ve Denetim Bakış**, sayı 1(2), 2001.

Fisher, M.L.; *"What is the Right Supply Chain for Your Product",* **Harvard Business Review,** 1997, s. 105-116.

Gimenez, C. ve Ventura, E.; *"Logistics-Production, Logistics-Marketing and External Integration, Their Impact on Performans"*, **International Journal Of Operations & Product Management**, Vol. 25(1), 2005, s. 20-38.

Gourdin, K. ve Gourdin, N.; **Global Logistics Management, a Competitive Advantage for the New Millenium**, Blackwell Publishing, 2000.

Görçün, O.F.; **Tedarik Zinciri Yönetimi**, Bata Basımevi, 2010.

Gunasekaran, A. ve Ngai, E.W.T.; *"Information Systems in Supply Chain Integration and Management*", **European Journal of Operational Research**, Vol. 159, 2004, s. 269-295.

Güleş, H.K.; **Tedarik Zinciri Yönetimi**, Gazi Kitapevi, Ankara.

Handfield, R.B. ve Nicholas, E.; **Introduction to Supply Chain Management**, Prentice-Hall Inc., New Jersey, 1999.

Houlihan, J.B.; *"International supply chain management",* **International Journal of Physical Distribution and Materials Management**, Vol. 15(1), 1985, s. 22-38.

Hugos, M.; **Essentials of Supply Chain Management**, John Wiley & Sons, Hoboken, NJ 2003.

Jukka, K., Antti, L. ve Markku, T.; *"An Analytic Approach to Supply Chain Development*", **International Journal Production Economics**, Vol. 71, 2001, s. 145-155.

Kehoe, D. ve Boughton, N.; *"Internet Based Supply Chain Management a Classification of Approaches to Manufacturing Planning and Control",* **International Journal of Operations and Prouction Management**, Vol. 4, 2001, s. 516-524.

Keskin, M.H.; **Lojistik: Tedarik Zinciri Yönetimi (Geçmişi, Değişimi, Bugünü, Geleceği)**, Nobel, Ankara, 2006.

Lee H.L.; **Design for Supply Chath Managemenet: Consept and Examples, Perspectives in Operation Management,** Kluwer Academic Publishers, Boston, 1993.

Liu, F. ve Hai, H.L.; *"The Voting Analytic Hierarchy Process Method for Selecting Supplier*", **International Journal of Production Economics**, Vol. 97(5), 2005, s. 308-317.

Lummus, R.R. ve Vokurka, R.J.; *"Defining supply chain management: A historical perspective and practical guidelines",* **Industrial Management & Data Systems**, Vol. 99(1), 1999, s. 11-17.

Metz, P.J.*; "Demystifying Supply Chain Management",* **Supply Chain Management Review***,* 1998.

Murray, G. A.; *"Supply Chain Manegement in the Ontario Chicken and Pork Industries",* **Master of Science,** The Faculty of Grademate Studies of the University of Guelph, November 2000.

Müftüoğlu, T.; **İşletme İktisadı**, Turhan Kitabevi, Ankara, 1994.

Nur, T.; *"Tedarik Zincirinde Başarının Sırrı"*, **Lojistik & Tedarik Zinciri Yönetimi Dergisi**, sayı Ağustos-Eylül, 2005.

Özdemir, A. İ.; *"Tedarik Zinciri Yönetiminin Gelişimi, Süreçleri ve Yararları",* **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, sayı 24, 2004, s. 87-96.

Özdemir, A. İ.; *"Tedarik Zinciri Yönetiminin Gelişimi Süreçleri ve Yararları",* **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, sayı 23, 2004.

Özdemir, M. B. ve Kırmacı, V.; *"Soğuk Depo Sisteminde Kullanılan R-134a Alternatif Soğutucu Akışkanına Göre Sistem Eleman Kapasitelerinin Bilgisayar Programıyla Belirlenmesi",* **Teknoloji Dergisi**, sayı 9(2), 2006.

Paksoy, T.; *"Tedarik Zinciri Yönetiminde Dağıtım Ağlarının Tasarımı ve Optimizasyonu: Malzeme İhtiyaç Katı Altında Stratejik Bir Üretim-Dağıtım Modeli"*, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, sayı 14, 2005, s. 435-454.

Presutti, W. D. Jr.; *"Supply management and e-procurement: creating value added in the supply chain"*, **Industrial Marketing Management**, Vol. 32, 2003, s. 219-226.

Rachman, Z.; *"Use of Internet in Supply Chain Management: A Study of Indian Companies",* **Industrial Management & Data Systems**, Vol. 104 (1), 2004.

Ross, D.F.; **Competing Through Supply Chain Management: Creating Market-Winning Stategies Through Supply Chain Partnerships**, Kluwer Academic Publishers**,** Massachusetts 1999**.**

Rushton, A., Croucher, P. ve Baker, P. The Handbook of Logistics and Distribution Management, 4th ed., Kogan Page, London, (2010).

Sharma A., Iyer G..R., Mehrotra A. ve Krishnan R.; *"Sustainability and business-to-business marketing: A framework and implications"*, **Industrial Marketing Management**, Vol. 39, 2010, s. 330-341.

Simchi, L.D. ve Kaminsky, P.; **Designing and Managing the Supply Chain: Concepts, Strategies & Case Studies**, McGraw-Hill, New York, 2003.

Stock, J.R. ve Lambert. D. M. Strategic Logistics Management, 4th Ed. McGraw Hill, USA. (2001).

Supply Chain and Logistics Terms and Glossary; **Council of Supply Chain Management Professionals**, Washington, 2005.

Şen, E.; **Kobilerin Uluslararası Rekabet Güçlerini Artırmada Tedarik Zinciri Yönteminin Önemi**, T.C Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi. Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Ankara, 2006.

Tan, K.C.A.; *"Framework of supply chain manegement literature*", **European Journal of Purchasing Supply Management**, Vol. 7(39), 2001.

Tek, Ö.B.; **Pazarlama İlkeleri: Global Yönetimsel Yaklaşım Türkiye Uygulamaları**, Beta, 8. Baskı, İstanbul, 1998.

Tekin, M.; **Girişimcilik ve Küçük İşletme Yöneticiliği***,* 4.b., Ankara, 2004.

Tosun, K.; **İşletme Yönetimi**, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1971.

Vob, S. ve Woodruff, D. L.; **Intoduction to Computational Optimization Models for Production Planning in a Supply Chain,** Heidelberg, Newyork, 2003.

Walton, S. ve Gupta, J. N. D.; *"Electronic Data Interchange for Process Change in An Integrated Supply Chain"*, **International Journal of Operations & Production Management**, Vol.19, 1999, s. 372-388.

Waters, D. Lojistics: An Introduction to Supply Chain Management, palgrave Macmillan, Uk (2003).

Yener, H. ve Güner, E.; *"Tedarik Zincirinde Elektronik Veri Değişimi ve Türk Silahlı Kuvvetlerinde Uygulanması*", **Savunma Bilimleri Dergisi**, sayı 4(2), 2005.

Yüksel, H.; *"Tedarik Zinciri Yönetiminde Bilgi Sistemlerinin Önemi",* **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2002.

BÖLÜM

6

ÜRETİM FONKSİYONU

Giriş
6.1. Temel Kavramlar ve Tanımlar
6.2. Üretim Yönetimi
6.3. Üretim Yönetiminin Fonksiyonları
Bölüm Özeti
Değerlendirme Soruları
Kaynakça

KAYNAKÇA

Bingöl D., **İnsan Kaynakları Yönetimi**, 4. Baskı, Beta Basım, 1998, İstanbul:

Kobu, B., **Üretim Yönetimi**, Genişletilmiş 13. Baskı, Beta Basım, 2006, ISBN: 975-295-483-9.

Tekin, M., **Üretim Yönetimi**, Detay Yayıncılık, 2004, Ankara, ISBN: 975-951-352-8

Yılmaz, C. ve Eleren, A. (Editör), **Üretim Yönetimi,** Lisans Yayıncılık, 2011, ISBN: 978-605-4350-64-3

BÖLÜM

7

PAZARLAMA FONKSİYONU

Giriş
7.1. Pazarlama ile İlgili Tanımlar
7.2. Pazarlama ile İlgili Temel Kavramlar
7.3. Pazar Tanımları ve Pazar Çeşitleri
7.4. Pazarlama Kavram ve Anlayışındaki Gelişmeler
7.5. Pazarlama Çeşitleri
7.6. Pazarlamanın Önemi
7.7. Pazarlama Fonksiyonları
7.8. Ürün Kararları
7.9. Fiyat Kararları
7.10. Dağıtım Kararları
7.11. Tutundurma Kararları
Bölüm Özeti
Değerlendirme Soruları
Kaynakça

KAYNAKÇA

Ayhan, Doğan Yaşar; *"Pazarlama Açısından Mamul Mal ve Mamul Mal Politikaları",* **Pazarlama**, Editör: Mithat Üner, Gazi Yayınları, 1994, s. 75-109.

Berkowitz, Eric N., Roger A. Kerin, Steven W. Hartley, William Rudelius; **Marketing**, Richard D. Irwin, Fifth Edition, 1997.

Blythe, Jim; **Pazarlama İlkeleri**, Çev. Yavuz Odabaşı; Bilim, Teknik Yayınevi; Temmuz 2000.

Brassington, Frances ve Stephen Pettitt; **Principles of Marketing**, Prentice Hall, Third Edition, 2003.

Can, Halil; Doğan Tuncer, Doğan Yaşar Ayhan, **Genel İşletmecilik Bilgileri**, Siyasal Kitabevi, 9. Baskı, Ankara, Eylül 1998.

Cemalcılar, İlhan; **Pazarlama**, Eskişehir, 1983.

Cemalcılar, İlhan; *"Pazarlamanın Tanımı",* **Pazarlama Dünyası**, sayı 5, Eylül-Ekim 1987, s. 13.

Doğan, Özlem İpekgil; *"Kalite Uygulamalarının İşletmelerin Rekabet Gücü Üzerine Etkisi",* **D.E. Üniversitesi, S.B.E. Dergisi**, Ocak-Şubat-Mart 2000, Sayı 1.

Eren, Erol; **İşletmelerde Stratejik Planlama**, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayın No: 88, İstanbul, 1979.

Feldman, Laurence P.; "Social Adaptation: A New Challenge for Marketing", **Journal of Marketing**, July 1971, s. 54-60.

Kobu, Bülent; **Üretim Yönetimi**, Avcıol Basım Yayın, 11. Baskı, İstanbul, 2003.

Kotler, Philip; **Pazarlama Yönetimi**, Çev. Nejat Muallimoğlu, Beta Yayınevi, İstanbul, 2000.

Kotler, Philip ve Gary Armstrong; **Principles of Marketing**, Prentice Hall, Englewood Clifs, New Jersey, Fourt Edition, 1989.

Kotler, Philip ve Gary Armstrong; **Principles of Marketing,** Pearson Prentice Hall, New Jersey, Tenth Edition, 2004.

Kotler, Philip ve Gary Armstrong; **Principles of Marketing,** Pearson Education, Inc. New Jersey, Twelfth Edition, 2008.

Levitt, Theodore; *"Improving Sales Through Product Augmentation*", Editors: Philip Kotler, K. Cox; **Readings in Marketing**, Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, N.J. 1972.

McCarty, Jerome; **Basic Marketing: A Managerial Approach**, Homewood, ILL.:Richard D. Irwin, Inc., 5th ed., 1975.

Mucuk, İsmet; **Pazarlama İlkeleri**, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 1997.

Mucuk, İsmet; **Pazarlama İlkeleri**, Türkmen Kitabevi, 14. Baskı, İstanbul 2004.

Odabaşı, Yavuz; **Tüketim Kültürü: Yetinen Toplumun Tüketen Topluma Dönüşümü**, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1999.

Oluç, Mehmet; *"Pazarlama Sözcüğünün Ortaya Çıkması ve Pazarlama Düşüncesindeki Gelişmeler"*, **Pazarlama Dünyası**, Sayı 1, Ocak-Şubat 1987, s. 3-4.

Oluç, Mehmet; *"Pazarlama Stratejileri, Ürün Politikaları",* **Pazarlama Dünyası**, Ocak-Şubat 1988, Sayı 7, s. 3-15.

Perreault, William D. ve E. Jerome McCarthy; **Basic Marketing, A Global- Managerial Approach,** McGraw-Hill, Irwin, Fifteenth Edition, 2005.

Rosenberg, Larry J.; **Marketing,** Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, New Jersey, 1977.

Süer, İrfan; **Pazarlama Yönetiminde Sayısal Modeller Yoluyla Karar Verme**, Bizim Büro Basımevi, Ankara 2000.

Tek, Ömer Baybars; **Pazarlama İlkeleri, Global Yönetimsel Yaklaşım, Türkiye Uygulamaları**, Cem Ofset Matbaacılık Sanayi AŞ, 7. Baskı, İzmir, 1997.

Tek, Ömer Baybars; **Pazarlama İlkeleri, Global Yönetimsel Yaklaşım, Türkiye Uygulamaları**, Beta Yayınevi, 8.. Baskı, İstanbul, 1999.

Tuncer, Doğan; *"Dağıtım Kanalları Sistemi",* **Pazarlama**, Editör: Mithat Üner, Gazi Yayınları, 1994, s. 145-174.

Uraz, Çevik; **Temel Pazarlama Bilgileri**, (Ankara Basım ve Ciltevi, 1976).

Üner, Mithat; *"Fiyatlandırma",* **Pazarlama**, Editör: Mithat Üner, Gazi Yayınları, 1994, s. 111-144.

BÖLÜM

8

FİNANS FONKSİYONU

Giriş
8.1. Finansal Amaç ve Finans Fonksiyonu
8.2. Temel Finans Politikaları
8.3. Finansal Yönetiminin Temel İlkeleri
8.4. Finanslama Politikaları
8.5. Yatırım Politikaları
8.6. Kâr Payı Dağıtım Politikası
8.7. Firmaların Finansal Yapısını Güçlendirmek İçin Alınabilecek Önlemler
Bölüm Özeti
Değerlendirme Soruları
Kaynakça

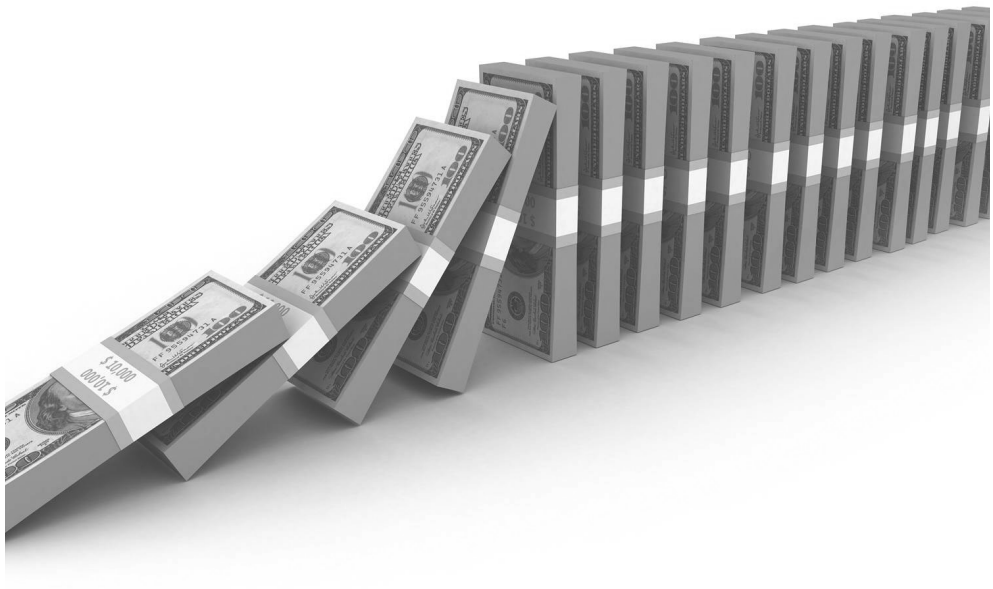

KAYNAKÇA

Akgüç, Ö.; **Finansal Yönetim**, 7.Baskı, Avcıol Basım Yayım, İstanbul, 2010.

Berk, N.; **Finansal Yönetim**, 10.Baskı, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2010.

Bolak**,** B.; **İşletme Finansı,** Birsen Yayınevi, İstanbul**,** 2000.

Brealey**,** R. A., Myers, S. C., Marcus, A. J.; **Fundamentals of Corporate Finance,** 7th Edition**,** Mc Graw Hıll. 2011.

Brigham, E. F.; **Fundamentals of Financial Management**, 6th Edition, Dryden Press, Chicago, 1992.

Brigham, E. F, Houston, J. F.; **Fundamentals of Financial Management,** Concise Seventh Edition, South-Western Cengage Learning, USA., 2009.

Ceylan, A.; **Finansal Teknikler**, 5.Baskı, Ekin Kitabevi, Bursa, 2003.

Kolb, R.W., Rodriguez**,** R. J.**; Essential Financial Management,** Kolb Publishing, 1999.

IASFIMBASEL2 PROJESİ, **KOBİ'ler İçin Finansal Yönetim**, Ankara 2009.

Özdemir, M.; **Finansal Yönetim,** 2.Baskı, Türkmen Kitabevi, İstanbul. 1999.

Türko, R. M.; **Finansal Yönetim,** 3.Basım, Alfa Basım Yayım, İstanbul, 2002.

BÖLÜM

9

MUHASEBE FONKSİYONU

Giriş
9.1. Muhasebe Mesleği
9.2. Muhasebe Etiği
9.3. Muhasebede Önemli Alanlar
Bölüm Özeti
Değerlendirme Soruları
Kaynakça

KAYNAKÇA

AICPA; AU Section 150: **Generally Accepted Auditing Standards.**

Büyükmirza, Kamil; **Maliyet ve Yönetim Muhasebesi**, 14. Baskı, Gazi Kitapevi, 2009.

Can, A. V.; *"LUCA PACIOLI "MUHASEBENİN BABASI" MIDIR*?", **Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi**, Sayı: 12 Mayıs - 2007.

Carl Warren, Warren, C., J. M. Reeve ve J. Duchac, **Accounting**, 24e, South-Western Cengage Learning, 2010.

Devlet Muhasebesi Standardı 1 (DMS 1): Mali Tabloların Sunulması.

Duska, R., B. S. Duska ve J. A. Ragatz; **Accounting Ethics**, 2. Edition, Wiley-Blackwell, 2011.

Eldenburg, L. G. ve S. K. Wolcott; **Cost Management**, 2e, John Wiley&Sons, 2011.

Fasab; Statement of Federal Financial Accounting Concepts 1: Objectives of Federal Financial Reporting.

Friedlob, G. Thomas & Plewa, Franklin James; ***Understanding balance sheets***, John Wiley & Sons, 1996.

Güredin, Ersin; **Denetim**, Beta Yayınları, İstanbul 2000.

Ingram R. W. ve T. L. Albright; **Financial Accounting: Information for Decisions**, Thomson South-Western, 2007.

İDKK kararı**.**

Jimbalvo, J.; **Managerial Accounting**, 4e, Wiley, 2010.

Jiambalvo, J.; **Managerial Accounting**, 4e, John Wiley&Sons, 2010.

Kaval, H.; **Muhasebe Denetimi**, 3. Baskı, Gazi Kitapevi, 2008.

Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu.

KGMDSK; Bağımsız Denetim Yönetmeliği Taslak.

Örten, R., H. Kaval ve A. Karapınar; **Türkiye Muhasebe-Finansal Raporlama Standartları Uygulama ve Yorumları,** Gazi Kitapevi, 2010.

Özer, G.; Yönetim Muhasebesi Notları, GYTE, 2012.

Özer, G.; **Muhasebe Kârları ile Hisse Senedi Verimleri Arasındaki İlişkiler: İMKB'de Deneysel Analiz,** SPK yayınları, No. 31, 1996.

Raiborn, C. A., M. R. Kinney ve J. Prather-Kinsey; **"Cost Accounting**", 6e Thomson South-Western, 2006.

SM, SMMM ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu

SPK, Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ

Tenker, N.; **Finansal Muhasebe**, Gazi Kitapevi, 1999.

TİDE, Uluslararası İç Denetim Standartları: Mesleki Uygulama Çerçevesi (2007'deki Değişikliklerle), 2008.

TÜRMOB, SM, SMMM ve YMM Mesleki Faaliyetlerinde Uyacakları Etik İlkeler Hakkındaki Yönetmelik

US Department of Labor, Bureau of Labor Statistics, Empoyment Projections - 2010-20, February 1, 2012.

Uyar, M.; "Muhasebecilerin Bilişsel Ahlaki Gelişim Seviyelerinin Etik Kararlara ve Mesleki Bağlılıklarına Etkisi", Doktora Tezi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, 2010.

Warren, C. S., J. M. Reeve ve P. E. Fess; **Accounting**, 21st Edition, Southwestern, 2004.

Williams, J. R., S. F. Haka, M. S. Bettner ve J. V. Carcello; **Financial & Managerial Accounting**, 16e, McGraw-Hill Irwin, 2012.

http://www.internalaudit.ualberta.ca/en/TypesofAudit.aspx, görülme tarihi: 17/06/2012.

http://daf.csulb.edu/offices/univ_svcs/internalauditing/audits.html, görülme tarihi: 17/06/2012.

http://www.cmu.edu/finance/audit-services/internal/types-of-audits.html, görülme tarihi: 17/06/2012.

http://frontpage.montclair.edu/mcmenimenl/a520section1/a520readsec1/a520sec1requiredreadings.pdf, görülme tarihi: 17/06/2012.

BÖLÜM

10

İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ

Giriş
10.1. İnsan Kaynakları Yönetiminin İşlevleri
Bölüm Özeti
Değerlendirme Soruları
Kaynakça

KAYNAKÇA

Ash, R.; "*Job analysis in the world of work"*. In S. Gael (Ed.), **The Job Analysis Handbook for Business** (pp. 3−13), New York: John Wiley and Sons, 1988.

Baruch, Y.; **Managing careers: Theory and practice**, Harlow: FT-Prentice Hall/ Pearson, 2004.

Bingöl, D.; **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Beta Yayınevi, 7. Baskı, İstanbul. 2010.

Cascio, W. F.; **Managing human resources: Productivity,quality of work life, profits**. New York: McGraw-Hill. 1995.

DeCenzo, D.A., Robbins, S.P.; **Fundamentals of Human Resource Management**, 9. Baskı, John Wiley and Sons Inc. 2007.

Erdoğan, İ.; **İşletmelerde Personel Seçimi ve Başarı Değerleme Teknikleri**, İstanbul, 1991.

Erdoğmuş, N.; **Kariyer Geliştirme-Kuram ve Uygulama**, Nobel, Ankara, 2003.

Gael, S.; "*Job descriptions"*. In S. Gael (Ed.), **The job analysis handbook for business, industry, and government,** vol. 1. New York: John Wiley and Sons. 1988b.

Hackman, J.R., & Oldham, G.R.; "*Motivation through the Design of Work: Test of a Theory".* **Organizational Behavior and Human Performance**, 16, 250-279,1976.

Kenneth, N.W., Hatham, G.P.; **Developing and Training Human Resources in Organizations,**Third ed. Prentice Hall, NJ. 2002.

Lengnick-Hall, C. A., & Lengnick-Hall, M. L.; "*Strategic human resources management: A review of the literature and a proposed typology".* **Academy of Management Review**, 13(3), 454−470, 1988.

Ludeman, K; "*How To Conduct Self Directed 360".* **Training & Development**, 54 (7), 44-47, 2000.

Mucuk, İ.; **Modern İşletmecilik**, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2008.

Primoff, E., & Fine, S.; "*A history of job analysis".* In S. Gael (Ed.), **The job analysis handbook for business, industry and government,** vol. 1, New York: John Wiley and Sons, 1988.

Schuler, R. S., & Jackson, S. E.; "*Linking competitive strategies with human resource management practices".* **Academy of Management Executive**, 1(3), 207−219, 1987.

Uyargil,C., Adal, Z., Ataay, İ. D., Acar, A. C., Özçelik, O., Dündar, G., Sadullah, Ö., Tüzüner, L.; **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Beta Yayınevi, 4. Baskı, İstanbul, 2009.

Werther, W. B., Davis, K.; **Human Resources and Personel Management**, 4.Baskı, Mc-Graw-Hill, New York., 1993.

BÖLÜM

11

ARAŞTIRMA VE GELİŞTİRME FONKSİYONU

Giriş
11.1. Ar-Ge Kavramı ve İlgili Terimler
11.2. Ar-Ge'nin Amaç ve Nedenleri
11.3. Ar-Ge Çeşitleri
11.4. Ülke Ekonomisi Açısından Ar-Ge
Bölüm Özeti
Değerlendirme Soruları
Kaynakça

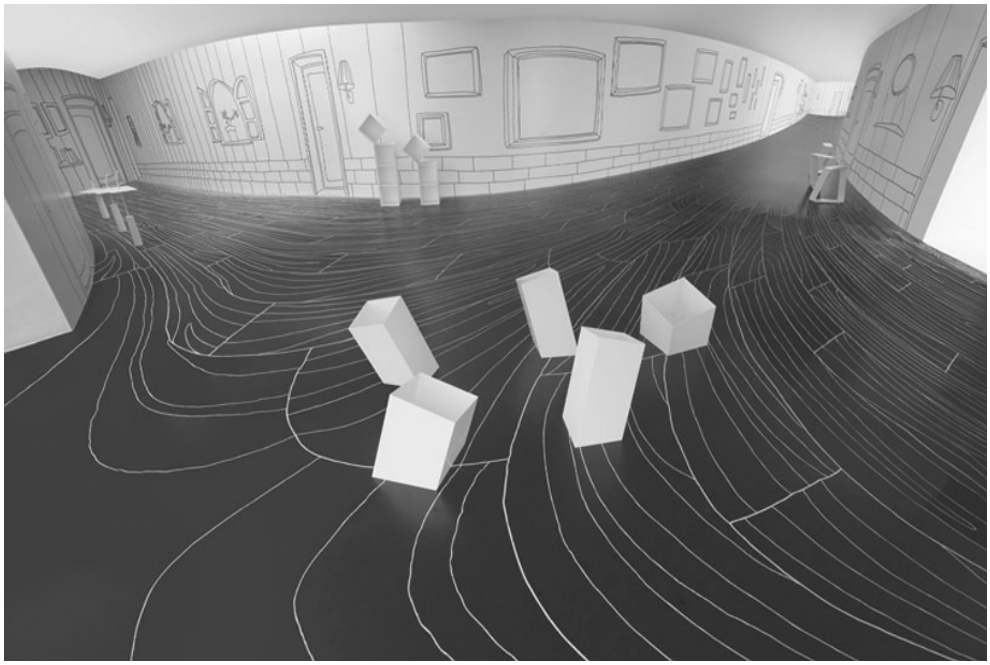

KAYNAKÇA

Anton, J. Cozijnsen, Willem J. Vrakking, Mariska van IJzerloo; *"Success and failure of 50 innovation projects in Dutch companies"*, **European Journal of Innovation Management**, Vol. 3(3), 2000, s.150-159.

Arias-Aranda, Daniel, Beatriz Minguela-Rata, Antonio Rodriguez-Duarte; *"Innovation and firm size: an empirical study for Spanish engineering consulting companies",* **European Journal of Innovation Management**, Vol.4(3), 2001, s.133-142.

Bensghir, Türksel Kaya; **Bilgi Teknolojileri ve Örgütsel Değişim**, Türkiye Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1996.

Drucker, Peter F. (Çev.: F.Dilber); **Yönetim Görevleri, Sorumlulukları, Uygulamaları**, ODTÜ Basım İşliği, Ankara, 1994.

Elçi, Şirin; **İnovasyon Kalkınma ve Rekabetin Anahtarı**, Acar Matbaacılık, Ankara, 2006.

Ertürk, Mümin; **İsletme Biliminin Temel İlkeleri**, (Beta Yayınları, İstanbul, 2000)

Guan, J. ve Ma, N.; *"Innovation Capability and Export Performance of Chinese Firms",* **Technovation**, Vol.23(9), 2003, s.737-747.

Güder, G; **Bilgi İşlem Terimleri Sözlüğü**, KİPAŞ Dağıtımcılık, İstanbul, 1986.

Güzel, Simla; *"Ar-Ge Harcamaları ve Vergi Teşvikleri: Belirli Ülkeler Karşısında Türkiye'nin Durumu",* **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, Sayı:4(2), 2009, s.29-48.

Işık, Nihat, Efe Can Kılınç; *"Bölgesel Kalkınma'da Ar-Ge ve İnovasyonun Önemi: Karşılaştırmalı Bir Analiz"*, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, Sayı:6(2), Ekim 2011, s. 9-54

İslamoğlu, Hamdi; **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri**, Beta Yayınları, İstanbul, 2009.

Kiella, Michael L, Damodar Y. Golhar; *"Total quality management in an R&D environment",* **International Journal of Operations & Production Management**, Vol. 17(2), 1997, s.184-198.

Korkmaz, Sezer; Ayşegül Ermeç; Nilüfer Yücedağ; *"İşletmelerin Yenilikçi Kabiliyetleri Ve İhracat Performanslarına Etkileri",* **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı:9(2), 2009, s.83-104.

Köksal, Aydın; **Bilişim Terimleri Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu Yayınları, No:476, Ankara, 1981.

Mucuk, İsmet; **Modern İşletmecilik**, Türkmen Kitabevi, 15. Basım, İstanbul, 2005.

OECD; **Frascati Klavuzu - Araştırma ve Deneysel Geliştirme Taramaları İçin Önerilen Standart Uygulama**, Çev. TÜBİTAK, Ankara, 2002.

Pandit, Shail; Charles E. Wasley; Tzachi Zach; *"The Effect of Research and Development (R&D) Inputs and Outputs on the Relation between the Uncertainty*

of Future Operating Performance and R&D Expenditures" **Journal of Accounting, Auditing & Finance**, Jan, Vol. 26(1), 2011, s.121-144.

Pavitt, K., M.Robson, J.Townsend*; "The Size Distribution of Innovating Firms in the UK: 1945-1983",* **Journal of Industrial Economics**, Vol. 35(3), 1987, s. 297-316.

Şahin, Köksal; *"Küreselleşmeye İlişkin Farklı Yaklaşımlar ve Teorik Temelleri*", **Akademi Günlüğü Toplumsal Araştırmalar Dergisi**, Cilt 1, Sayı 1, Güz 2005, s. 89-98.

Şimşek, M. Şerif; **İşletme Bilimine Giriş**, 14.Baskı, Adım Matbaacılık ve Ofset, Konya, 2007.

Terzioğlu, Mustafa; **İşletmelerde İnovasyon Yeteneği: Denizli Tekstil Sektörü Örneği**, Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Muğla, 2008.

Türkmen, İsmail; **Yönetsel Zaman ve Yetki Devri Açısından Yönetimde Verimlilik**, Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları. No:519, Ankara, 1994.

Wolfe, Richard A.; *"Organizational innovation review, critique and suggested research directions",* **Journal of Management Studies**, Vol. 31 No. 3, 1994, s.405-431.

Zerenler, Muammer; Necdet Türker, Esen Şahin; *"Küresel Teknoloji, Araştırma-Geliştirme (Ar-Ge) ve Yenilik İlişkisi",* **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 17, 2007, s. 653-667.

BÖLÜM

12

HALKLA İLİŞKİLER FONKSİYONU

Giriş
12.1. Halkla İlişkilerin Anlamı ve Tanımı
12.2. Halkla İlişkilerin Amaçları
12.3. Halkla İlişkilerin İlkeleri
12.4. Halkla İlişkilerin Unsurları
12.5. Halkla İlişkiler Kavramının Tarihsel Gelişimi
12.6. Dünyada ve Türkiye' de Halkla İlişkilerin Öncüleri
12.7. Halkla İlişkilerin Temel Modelleri
12.8. Halkla İlişkiler ile Yakın İlişkili Alanlar
12.9. Halkla İlişkilerde Hedef Kitle
12.10. Halkla İlişkilerde Kullanılan İletişim Araçları
12.11. Halkla İlişkiler Etkinliklerinin Süreci
12.12. Halkla İlişkiler Uygulamaları
12.13. Uluslararası Halkla İlişkiler
Bölüm Özeti
Değerlendirme Soruları
Kaynakça

KAYNAKÇA

Ak M. (1998). **Firma ve Markalarda Kurumsal Kimlik ve İmaj**, Işıl Ofset Sanayi, 1. Basım, İstanbul.

Alikişioğlu M. (2009). **Halkla İlişkiler: Pazarlama Yönlü Bir Yaklaşım**, Okan Üniversitesi Yayınları, 1. Basım, İstanbul.

Asna A. (1998). **Public Relations: Temel Bilgiler**, Der Yayınları, 2. Basım, İstanbul.

Aşman Alikılıç, Ö. (2011). **Halkla İlişkiler 2.0: Sosyal Medyada Yeni Paydaşlar, Yeni Teknikler**, Efil Yayınları, 1. Basım, Ankara.

Aydede C. (2002). **Teorik ve Uygulamalı Halkla İlişkiler Kampanyaları,** Kapital Medya, 2. Basım, İstanbul.

Babür Tosun N. (2003). **Pazarlama Halkla İlişkileri ve Reklam: Bütünleşik Pazarlama İletişimi Yönlü Bir Yaklaşım,** Türkmen Kitabevi, İstanbul.

Becerikli S. Y. (2005). **Uluslararası Halkla İlişkiler**, Nobel Yayın Basım, 1. Basım, Ankara.

Bülbül A. R. (2004). **Halkla İlişkiler**, Nobel Yayın Dağıtım, Genişletilmiş 2. Baskı, Ankara.

Balta Peltekoğlu F. (2001). **Halkla İlişkiler Nedir**, Beta Basım Yayın Dağıtım, Genişletilmiş 2. Baskı, İstanbul.

Bıçakçı İ. (2008). **İletişim ve Halkla İlişkiler: Eleştirel Bir Yaklaşım**, Kapital Medya Hizmetleri, Güncellenmiş 7. Baskı, İstanbul.

Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi (1986). Milliyet Gazetecilik AŞ, C. 18, s. 9582, İstanbul.

Cutlip S. M., Center A. H., Broom G. M. (1985). **Effective Public Relations**, Prentice-Hall Inc, Englewood Cliffs, New Jersey.

Çakır T. (2009). "*Kurumsal İtibar-Örgütsel Doku İlişkisine Kuramsal Yaklaşım-I: Paydaş Teorisi*", **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, S. 37, s. 45-58.

Çamdereli M. (2004). **Ana Çizgileriyle Halkla İlişkiler**, Salyangoz Yayınları, İstanbul.

Erdoğan İ. (2008). **Teori ve Pratikte Halkla İlişkiler**, Pozitif Matbaacılık, Geliştirilmiş 2. Baskı, Ankara.

Ertürk K. Ö. (2010). **Küreselleşme Ekseninde Halkla İlişkiler**, Birleşik Dağıtım, Ankara.

Geçikli F. (2010). **Halkla İlişkiler ve İletişim,** Beta Basım Yayın Dağıtım, 2. Baskı, İstanbul.

Göksel A. B. (2010). **Stratejik Halkla İlişkiler Yönetimi,** Nobel Yayın Dağıtım, 1. Basım, Ankara.

Göksel A. B., Kocabaş F., Elden M. (1997). **Pazarlama İletişimi Açısından Halkla İlişkiler ve Reklam,** Yayınevi Yayıncılık, 1. Basım, İstanbul.

Grunig J. E. & Grunig L. A. (2005). **Halkla İlişkiler ve İletişim Modelleri**, J. E. Grunig (Editör), "*Halkla İlişkiler ve İletişim Yönetiminde Mükemmellik*", Elif Özsayar (Çeviren),1. Baskı, İstanbul: Rota Yayın Yapım Tanıtım Tic. Ltd. Şti. (1992).

Grunig J. E. & Repper F. C. (2005). **Stratejik Yönetim**, Kamular ve Gündemler, J. E. Grunig (Editör),"*Halkla İlişkiler ve İletişim Yönetiminde Mükemmellik*", Elif Özsayar (Çeviren), 1. Baskı, İstanbul: Rota Yayın Yapım Tanıtım Tic. Ltd. Şti.(1992).

Gültekin B. (2006). **Halkla İlişkilerde Etkinlik Yoluyla İmaj Oluşturulması**, Nobel Yayın Dağıtım, 1. Basım, Ankara.

Gürgen H. (2006). **Halkla İlişkiler**, AÖF. Yayınları, 1. Baskı, Eskişehir.

Güzelcik Ural E. (2006). **Stratejik Halkla İlişkiler Uygulamaları**, Birsen Yayınevi, İstanbul.

Güzelcik E. (1999). **Küreselleşme ve İşletmelerde Değişen Kurum İmajı**, Sistem Yayıncılık, 1. Basım, İstanbul.

Kadıbeşegil S. (2003). **Halkla İlişkilere Nereden Başlamalı**, Kapital Medya, 5. Baskı, İstanbul.

Kadıbeşegil S. (2006). **İtibar Yönetimi**, Kapital Medya, İstanbul.

Karadeniz M. (2010). **Küreselleşen Dünya'da Daralan Pazar Paylarını Artırmada Tutundurma Elemanı Olarak Halkla İlişkiler Faaliyetlerinin Rolü ve Önemi**, Beta Yayınları, 1. Basım, İstanbul.

Karalar R. (2006). **İşletme Yönetiminde Halkla İlişkiler**, Düzeltilmiş Yeni Baskı, Eskişehir.

Kocabaş F., Elden M., Çelebi S. İ. (2000). **Marketing PR,** Kapital Medya, 2. Basım, İstanbul.

Kotler P. (2000). **Marketing Management**, International Prentice-Hall Inc, The Millennium Edition, Upper Saddle River, New Jersey.

Kotler P., Lee N. (2006). **Kurumsal Sosyal Sorumluluk**, Kapital Medya, İstanbul.

Kotler P. (2000). **Kotler ve Pazarlama**, Sistem Yayıncılık, 1. Basım, İstanbul.

Mucuk İ. (2001). **Pazarlama İlkeleri**, Türkmen Kitapevi, 13. Basım, İstanbul.

Okay A., Okay A. (2011). **Halkla İlişkiler: Kavram, Strateji ve Uygulamaları**, Der Yayınları, Genişletilmiş 4. Basım, İstanbul.

Özkan A. (2009). **Halkla İlişkiler Yönetimi,** İstanbul Ticaret Odası Yayınları, 2.Baskı, İstanbul.

Pira A. G., Baytekin E. P. (2007). ***Halkla İlişkiler: Neyi Nasıl Yapmalı***, Dönence Basım Yayın, İstanbul.

Pira A. (2005). **Halkla İlişkiler İçin Okumalar**, Dönence Basım Yayın, İstanbul.

Pira A. (2004). **Etkinlik Yönetimi**, Kapital Medya, İstanbul.

Pira A., Kocabaş F., Yeniçeri M. (2005). **Küresel Pazarda Marka Yönetimi ve Halkla İlişkiler**, Dönence Basım Yayın, İstanbul.

Sabuncuoğlu Z. (2001). **İşletmelerde Halkla İlişkiler**, Ezgi Kitabevi, 5. Baskı, Bursa.

Sabuncuoğlu Z., Tokol T. (2005). **İşletme,** Alfa Aktuel Basım Yayın, 6. Baskı, Bursa.

Seitel F. P. (2004). **The Practice of Public Relations**, Pearson Prentice-Hall Inc, Ninth Edition, Upper Saddle River, New Jersey.

Tek Ö. B., Özgül E. (2005). **Modern Pazarlama İlkeleri: Uygulamalı Yönetimsel Yaklaşım**, Birleşik Matbaacılık, İzmir.

Tengilimoğlu D., Öztürk Y. (2004). **İşletmelerde Halkla İlişkiler**, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara.

Tikveş Ö. (2003). **Halkla İlişkiler & Reklamcılık: Temel Bilgiler-Uygulamalar**, Beta Yayınları, İstanbul.

Türk M. S., Güven A. (2007). **Yeni Başlayanlar İçin Halkla İlişkiler**, Gazi Kitapevi, Ankara.

Türkçe Sözlük (1992). Milliyet Yayınları, C:1, İstanbul.

http://www.tuhid.org/tr/dosyalar/D0142.doc, Erişim Tarihi: 25.06.2012.

http://dijital.library.okstate.edu/encyclopedia/entires/H/HA023.html, Erişim Tarihi: 25.06.2012

http://tr.wikipedia.org/wiki/Bet% C3% BC3_ Mardin, Erişim Tarihi: 25.06.2012

http://marketingpower.mobilci.com/blog/detail?content_id=419, Erişim Tarihi: 25.06.2012

BÖLÜM

13

İŞLETMELERDE KULLANILAN SAYISAL KARAR MODELLERİ VE YÖNTEMLERİ

Giriş
13.1. Temel Kavramlar ve Tanımlar
13.2. Karar Verme
13.3. Karar Modelleri ve Model Kurma
13.4. Sayısal Karar Verme Yöntemleri
Bölüm Özeti
Değerlendirme Soruları
Kaynakça

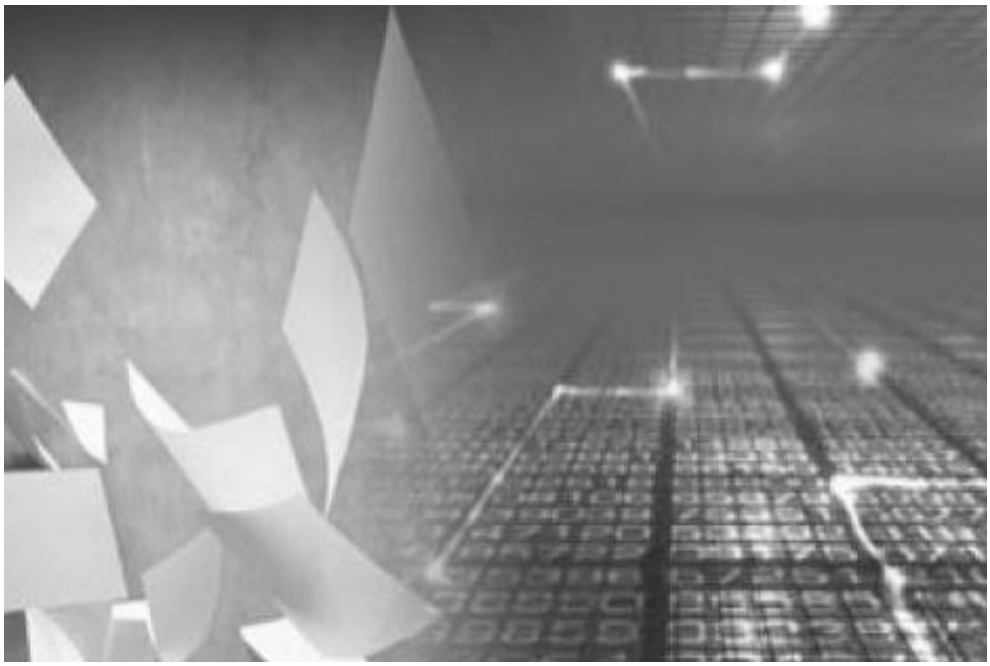

KAYNAKÇA

Hillier F. ve Lieberman G., **Introduction to Operations Research**, (Holden-Day), 2001.

Kirby M.V., **Operational Research in War and Peace: The British Experience from the 1930s to 1970,** (Imperial College Press, London), 2003, ISBN: 1-86094-297-0

Öztürk, A., **Yöneylem Araştırması**, Genişletilmiş 11. Baskı, (Ekin Kitabevi), 2007, ISBN: 975-8768-30-1.

Tecim, V. (Editör), **Yöneylem Araştırması**, (Lisans Yayıncılık), 2010, ISBN: 978-605-4350-28-5.

Tekin, M., **Sayısal Yöntemler -Bilgisayar Çözümlü Araştırmalar-**, 2008, Konya

http://www.hsor.org/what_is_or.cfm, (Erişim Tarihi: 22.05.2012)

2. Basım

GENEL MİKOLOJİ

Sabri Sümer

nobel
40. yıl

GENEL MİKOLOJİ

Sabri Sümer

Yayın No.: 3830
Fen Bilimleri: 177
ISBN: 978-625-417-259-5
E-ISBN: 978-625-417-260-1
Basım Sayısı: 2. Basım, Kasım 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Seda Polat -seda@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Bayraktar Asiltürk -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Sümer, Sabri.
Genel Mikoloji / Sabri Sümer
2. Basım. X + 340 s. 16x23,5 cm. Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-625-417-259-5
E-ISBN: 978-625-417-260-1
1. Mikoloji Bilimi 2. Mantarlar

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ 1
Mikoloji Biliminde Temel Kavramlar 3

2. MANTARLARIN SİSTEMATİĞİNDE TEMEL KAVRAMLAR 7
Hayvan ve Mantar İlişkileri 7
Mantar Sınıflandırmasının Dayanakları 8
Mantarların İsimlendirme Yöntemi 8
Mantarların Sistematiği 9

3. MANTARLARIN EKOLOJİSİ 13
Simbiyoz, Saprofitlik ve Parazitlik 14
Mantarların Besin Talepleri 15
Mantarların Sıcaklık Talepleri 16
Mantarların Işık Talepleri 17
Mantarların Rutubet Talepleri 18
Mantarların pH Talepleri 19
Mantarlarda Solunum 19
Mantarların Yayılışı 20
Mantarlar Arasındaki Karşılıklı Etkileşme 21

4. MANTARLARIN VEJETATİF BÜNYESİ 23

5. MANTARLARIN MORFOLOJİSİ 25

6. MANTAR HÜCRESİNİN YAPISI 27
Mantar Hücresi Çeperi 27
Mantar Hücresi Protoplastı 30
Mantar Hücresi Çekirdeği 30
Mitokondriyonlar (Mitokondria) 30
Endoplazmik Retikulum 31
Ribozomlar 32
Mikrozomlar ve Benzer Yapıcıklar 33
Mikrotübüller 33
Kamçı 34

7. MANTARLARIN ÜREMESİ 35
Eşeysiz Üreme 35
Bölünme 35
Tomurcuklanma 35

Spor Oluşturma 36
Eşeyli Üreme 39
Gamet Birleşmesi 39
Gametangium Birleşmesi 39
Vücut Hücreleri Birleşmesi 40
Eşeyli Sporlar 40
Üreme Oluşumları 40
Üreme Yapıları 40

8. MANTAR YAYILMASI 41
Misel Yayılması 43
Spor Yayılması 44
Suda Yayılma 44
Havada Yayılma 44
Hayvanlar ile Yayılma 44
İnsan Etkinlikleri ile Yayılma 45
Spor Çimlenmesi 46
Spor Ömrü 46
Spor Çimlenmesine Sıcaklığın Etkisi 47
Spor Çimlenmesine Nemin Etkisi 47
Spor Çimlenmesine Işığın Etkisi 47
Spor Çimlenmesine Hava Basıncının Etkisi 47
Spor Çimlenmesine Ortamın Asitliğinin Etkisi 48
Mantarların Gelişme Olasılığı ve Gelişme Gücü 48

9. MANTAR GENETİĞİ 49
Mutasyon 49
Modifikasyon 50
Haploid Mantarlar 50
Diploid Mantarlar 50

10. MANTAR KİMYASI 51
Mantar Hücresinin Bileşimi 51
Mantar Hücresinin Hacmi 52
Mantar Hücresinde Bulunan Makromoleküller 52
Proteinler 52
Nükleik Asitler 52
Karbonhidratlar 53
Lipidler 53
Mantar Metabolizmasının Baskı Altına Alınması 53

11. MANTARLARIN SİSTEMATİĞİ 55
Alem MYCETEAE 55

MYXOMYCOTA (Cıvık Mantarlar) 57
Sınıf Myxomycetes (Gerçek Cıvık Mantarlar) 60
Altsınıf Protostelidae 62
Altsınıf Dictyostelidae 62
Altsınıf Myxomycetidae 63
Sınıf Acrasiomycetes (Tek Hücreli Cıvık Mantarlar) 63

PLASMODIOPHOROMYCOTA 65
Sınıf Plasmodiophoromycetes (Parazit Cıvık Mantarlar) 65

LABYRINTHULOMYCOTA 71
Sınıf Labyrinthulomycetes (Ağsı Cıvık Mantarlar) 71

OOMYCOTA 73
Sınıf Oomycetes 73
Takım Saprolegniales (Su Küfleri, Balık Küfleri) 73
Takım Peronosporales 76
Takım Leptomitales 90
Takım Lagenidiales 91

HYPHOCHYTRIOMYCOTA 97
Sınıf Hyphochytriomycetes 97

CHYTRIDIOMYCOTA 99
Sınıf Chytridiomycetes 99
Takım Chytridiales 101
Takım Blastocladiales 108
Takım Monoblepharidales 112
Takım Harpochytriales 114

ZYGOMYCOTA 117
Sınıf Zygomycetes 118
Takım Mucorales (Siyah Küfler) 118
Takım Zoopagales 127
Takım Endogonales 128
Takım Entomophthorales 128
Takım Dimargaritales 132
Takım Kickxellales 132
Takım Harpellales 133
Takım Asellariales 133
Sınıf Trichomycetes 133

ASCOMYCOTA (Torbacıklı Mantarlar) 135
Sınıf Hemiascomycetes (Hemiascomycetae, Endomycetes) 147

Takım Endomycetales 148
Takım Protomycetales 161
Takım Taphrinales 161
Sınıf Ascomycetes (Euascomycetae) 164
Altsınıf Loculoascomycetes 166
Takım Myriangiales 167
Takım Pleosporales 167
Takım Dothideales 172
Altsınıf Laboulbeniomycetes (Laboulbenimycetidae) 174
Takım Laboulbeniales 174
Altsınıf Discomycetes (Discomycetidae) 175
Takım Ostropales 176
Takım Helotiales 176
Takım Pezizales 182
Takım Tuberales 185
Altsınıf Pyrenomycetes 188
Takım Erysiphales 188
Takım Meliolales 194
Takım Chaetomiales 195
Takım Clavicipitales 195
Takım Sphaeriales (Xylariales, Sordariales) 199
Takım Diaporthales 202
Takım Hypocrales 205
Takım Coryneliales 206
Takım Coronophorales 207
Takım Eurotiales (Aspergillales veya Plectascales) 208
Takım Microascales 214
Takım Onygenales 215

BASIDIOMYCOTA (Çomaklı Mantarlar) 217
Sınıf Heterobasidiomycetes 224
Takım Dacromycetales (Peltemsi Mantarlar) 224
Takım Tremellales (Titrek Mantarlar) 225
Takım Auriculariales (Kulak Benzeri Mantarlar) 227
Takım Uredinales (Pas Mantarları) 229
Takım Ustilaginales (Rastık Mantarları) 238
Takım Tilletiales (Sürme Mantarları) 242
Sınıf Homobasidiomycetes 244
Takım Exobasidiales 244
Takım Boletales 246
Takım Agaricales (Şapkalı Mantarlar) 247
Takım Russulales 249
Takım Polyporales (Delikçikli Mantarlar) 249
Takım Hymenogastrales 254

Takım Phallales (Pis Kokulu Mantarlar) 255
Takım Sclerodermatales (Plectobasidiales, Yalancı Yer Mantarları) 257
Takım Nidulariales (Kuş Yuvası Mantarları) 258

DEUTEROMYCOTA (Fungi Imperfecti) (Eksik Mantarlar)..... 263
Sınıf Hyphomycetes 265
Takım Moniliales 265
Sınıf Coelomycetes 269
Takım Melanconiales 269
Takım Sphaeropsidales 270
Sınıf Agonomycetes 271
Takım Mycelia Sterila 271

12. FAYDALI MANTARLAR 273
Alkolün Mayalanmasında Kullanılan Mantarlar 273
Biracılık ve Hamur İşleri 273
Tatlı Şarap 274
Doğu Ülkeleri Besinlerinin Fermentasyonu 275
Soya Fasulyesi 275
Pirinç 275
Mantarların Sanayide Kullanılması 275
Kahve ve Kakao 275
Peynir 275
Bira 276
Şarap 276
Kefir 276
Yenen Mantarlar 277
Doğada Yetişen Yabancıl Yenen Mantarlar 278
Yapay Olarak Yetiştirmesi Yapılan Yenen Mantarlar 278
Mantarların İlaç Olarak Kullanılması 278
İlaç İmalinde Kullanılan Mantarlar 278
İlaç Olarak Kullanılan Mantarlar 280
Organik Asitler 281
Sitrik Asit 281
Diğer Organik Asitler 281
Enzimler 283
Mantarların Etkisi ile Elde Edilen Enzimler 283
Bitki Hormonları 284
Mantarların İkincil Metabolizma Ürünleri 285
Antibiyotikler 285
Mikotoksinler 287
Vitaminler 287
Tek Hücre Kültüründen Elde Edilen Besin Katkıları 288

13. ZARARLI MANTARLAR 291
İnsanda ve Hayvanda Hastalık Oluşturan Mantarlar 291
Bulaşıcı Hastalıklar 291
Yüzeysel Bulaşıcı Hastalıklar 292
Derialtı Bulaşıcı Hastalıkları 292
Derin Bulaşıcı Hastalıklar 292
Zehirli Mantarlardan Hastalıklar 293
Misetismus Olayı 293
Mikotoksikoz Olayı 293
Mantar Allerjisi 293
Yiyecek Maddelerinin Bozuşması 294
Yiyeceklerdeki Doğal Koruyucu Maddeler 294
Yiyeceklerin Koruma - Saklama Yöntemleri 294
Yiyeceklerin Bozuşma Çeşitleri 294
Yiyeceklerin Bozuşmasına Sebep Olan Etmenler 295
Bitkilerde Hastalık Yaratan Mantarlar 295
Kesilmiş Odun ve Ahşap Malzemede Değer Düşüren Mantarlar 296
Kesilmiş Odundaki Mantarlar 296
Ahşap Malzemedeki Mantarlar 296
Tekstil ve Deri Materyalini Ayrıştıran Mantarlar 296

SÖZLÜK 299

LİTERATÜR 303

DİZİN 305

Prof. Dr. Sabri Sümer'in ÖZGEÇMİŞİ 339

LİTERATÜR

Alexopoulos, C. J., Mims, C. W. and **Blackwell, M.** (1996) Introductory mycology. Wiley, New York.

Altuner, Z. (1996) Tohumsuz bitkiler sistematiği, II.Cilt. Özyurt Matbaacılık Strazburg Cad. No.26/34, Ankara.

Anonymous http://en.wikipedia.org/wiki/

Anonymous. http://web.aces.uiuc.edu/vista/pdf-pubs/804.pdf

Baydar, S. (1990) Tohumsuz bitkilerin sistematiği, Mycophyta (Myxomycetes, Phycomycetes, Trichomycetes ve Ascomycetes), II. Cilt. Karadeniz Teknik Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi Yayını 151/46, K.T.Ü. Basımevi, Trabzon.

Bessey, E. A. (1950) Morphology and taxonomy of fungi. Collier Macmillan Publishers, London.

Brauner, L. and **Irmak, L. R.** (1946) Kriptogamların sistematiği ve evrimi. İstanbul Üniversitesi Yayınları Sayı 289.

Griffin, D. H. (1981) Fungal physiology. A Wiley-Interscience Publication, John Wiley and Sons.

Hawksworth, D. L. (1974) Mycologists handbook. C.M.I., Kew.

McGinnis, M. R. and **Tyring, S. K.** (2000) Introduction to mycology. http:/gsbs.utmb.edu/microbook/intomyco.htm

Moor-Landecker, E. (1990) Fundamentals of the fungi. Prentice Hall, N.J.

Onions, A. H. S., **Allsopp, D**. and **Eggins, H. O. W.** (1981) Smith's introduction to industrial mycology. Edward Arnold.

Özçelik, S. (1995) Mikoloji. Süleyman Demirel Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları 4/4, İsparta.

Öztığ, F. (1971) Faydalı Bitkiler, ekonomik değeri ve morfolojik özellikleri yönünden bitki cinsleri. İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Yayını 1673/107.

Smith, G. M. (1955) Cryptogamic Botany, Algae and Fungi, Volume I. McGraw-Hill Book Company, Inc., London.

Stevens, R. B. (1974) Mycology guidebook. University of Washington Press, Seattle.

Sümer, S. (2008) Bitki koruma bilimi. Nobel Yayın No.1303, Fen Bilimleri 72. ISBN 978-605-395-100-1. Ankara

Sümer, S. (2008) Süs bitkilerinin hastalıkları. TMMOB Orman Mühendisleri Odası Yayını. Dörtrenk Yayın Tanıtım Matbaacılık, Ankara

Sümer, S. ve Hakyemez, A. (2023) Orman hastalıkları. Orman Genel Müdürlüğü Yayını. ISBN 978-625-8451-76-4. Ankara

Webster, J. (1980) Introduction to fungi. Cambridge University Press, Cambridge.

GENEL MİKOLOJİ

Ders Kitabı

Editörler:
Ahmet Asan, Faruk Selçuk, Mustafa Sevindik, Gülay Giray

nobel
40.yıl

GENEL MİKOLOJİ - Ders Kitabı

Ahmet Asan, Faruk Selçuk, Mustafa Sevindik, Gülay Giray

Yayın No.: 4332
Gıda, Tarım ve Hayvancılık No.: 55
ISBN: 978-625-427-240-0
E-ISBN: 978-625-427-238-7
Basım Sayısı: 2. Basım, Eylül 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Seda Polat -seda@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Asan, Ahmet., Selçuk, Faruk., Sevindik, Mustafa., Giray, Gülay.
GENEL MİKOLOJİ - Ders Kitabı / Ahmet Asan, Faruk Selçuk, Mustafa Sevindik, Gülay Giray
2. Basım, XIV + 528 s., 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-427-240-0
E-ISBN: 978-625-427-238-7
1. Mikoloji 2. Fungal 3. Tıbbi Mikoloji

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
ASO 1. Organize Sanayi Bölgesi Anadolu Cad. No:4 Sincan/ANKARA

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1
GİRİŞ VE TARİHSEL GELİŞİM 1
Rasime Demirel, Ahmet Asan

BÖLÜM 2
FUNGAL MORFOLOJİ 21
Hacı Halil Bıyık, Ahmet Asan

BÖLÜM 3.
FUNGAL İNCELEME TEKNİKLERİ 47
Suzan Ökten

BÖLÜM 4
FUNGAL TAKSONOMİ 67
Faruk Selçuk, Ahmet Asan, Gülay Giray

BÖLÜM 5
FUNGAL ÜREME 97
Ahmet Asan, Faruk Selçuk, Gülay Giray, Hayri Baba

BÖLÜM 6
CHTRIDIOMYCOTA, NEOCALLIMASTIGOMYCOTA, BLASTOCLADIOMYCOTA, OLPIDIOMYCOTA 111
Ayşegül Yoltaş

BÖLÜM 7
ENTORRHIZOMYCOTA, ENTOMOPHTHOROMYCOTA 145
Kahraman İpekdal, Makbule Erdoğdu

BÖLÜM 8
ROZELLOMYCOTA (CRYPTOMYCOTA), MONOBLEPHAROMYCOTA 153
Burhan Şen

BÖLÜM 9
APHELIDIOMYCOTA VE KICKXELLOMYCOTA 173
Fatih Kalyoncu

BÖLÜM 10
MUCOROMYCOTA VE ZOOPAGOMYCOTA.....183
Esin Poyrazoğlu Çoban

BÖLÜM 11
CAULOCHYTRIOMYCOTA, MORTIERELLOMYCOTA 207
Esra Ersoy Ömeroğlu

BÖLÜM 12
ASCOMYCOTA.....223
Makbule Erdoğdu

BÖLÜM 13
BASIDIOMYCOTA.....243
Ertuğrul Sesli

BÖLÜM 14
BASIDIOBOLOMYCOTA.....291
Halide Karabıyık

BÖLÜM 15
LİKENLER 309
Gülşah Çobanoğlu

BÖLÜM 16
MİKORİZAL FUNGUSLAR.....333
Bülent Toprak

BÖLÜM 17
GLOMEROMYCOTA.....353
Şahin Palta

BÖLÜM 18
FUNGAL EKOLOJİ.....363
Mustafa Sevindik, Hayri Baba, Celal Bal

BÖLÜM 19
TIBBİ MİKOLOJİ.....387
Zehra Feza Otağ

BÖLÜM 20
ENDÜSTRİYEL MİKOLOJİ 433
Özlem Abacı Günyar

BÖLÜM 21
***AMOEBOZOA* FILUMU İÇİNDE GÖSTERİLEN TARTIŞMALI GRUP: *MYXOMYCETES*..... 471**
Hayri Baba, Mustafa Sevindik, Celal Bal

BÖLÜM 22
VETERİNERLİKTE MİKOLOJİ 503
Tülay Bican Süerdem, Mustafa Alper Dalgıç

Bölüm 1

Giriş ve Tarihsel Gelişim

Rasime Demirel[1], Ahmet Asan[2]
[1]Eskişehir Teknik Üniversitesi Fen Fakültesi Biyoloji Bölümü, Eskişehir
e-posta: rasime.demirel@gmail.com
[2]Trakya Üniversitesi Fen Fakültesi Biyoloji Bölümü, Edirne
e-posta: ahmetasan84@gmail.com

GİRİŞ

Antonie van Leeuwenhoek tarafından mikroorganizmaların ilk kez görülmesinden önce de insanlar, mikrobiyoloji ile bağlantılı bazı konuları farkında olmadan uyguluyorlardı. Örneğin, özellikle uzun deniz yolculuklarında gıdalar kurutulup su oranları azaltıldığı zaman, gıdaların uzun süre bozulmadan kalabildiği biliniyordu. Aynı şekilde özellikle kar yağışlı dönemlerin uzun olduğu kutba yakın bölgelerde insanların bazı gıdaları (et, balık gibi) kara gömerek saklamaları, gıdanın ömrünü uzatıyordu. Ancak bozulmanın neden meydana gelmediği hakkında fikir birliği yoktu. 1670'li yılların başında, *Antonie van Leeuwenhoek* tarafından mikroorganizmaların keşfine kadar geçen sürede insanlar bakteri, fungus gibi mikroorganizmaların bilimsel olarak varlığını bilmedikleri hâlde, özellikle gıdalarını korumak için önlemler alıyorlardı. İnsan gözü 0,1 mm'den daha küçük objeleri görmez (*1 mm = 1000 μm; 0,1 mm = 100 μm*). Bu ölçünün altındaki mikroorganizmaları görmek için mikroskop gerekir. Bu nedenle bakteriyoloji, viroloji, mikoloji vs. gibi mikrobiyoloji ile ilgili bilim dallarının gelişimi ile mikroskop teknolojisinin gelişimi arasında bir bağlantıdan bahsetmek mümkündür. Çeşitli mikroorganizmaların ölçülerine bakarsak, değişik bir tablo karşımıza çıkar: virüsler, 0,01-0,25 mm; bakteriler 0,1-10 mm (*istisna olarak araştırıcılar, 1993 yılında Avustralya'da bir balığın bağırsağında, çıplak gözle görülebilen ve 500 mm ölçülerinde bir bakteri izole etmişler ve balıktan izole ettikleri için "*Epulopiscium fishelsoni*" ismini vermişlerdir*); mantarlar (= fungi) 2 mm - > 1 m; protozoa 2-1000 mm, algler 1 mm - birkaç metre arası ölçülerdedir. Her ne kadar mikroroganizmalar yapısal olarak mikroskobik ölçülerde ise de büyük çeşitlilik ve metabolik karmaşıklık gösteren bu organizmaların yapıları, yüksek bitki ve hayvanlardan daha basittir. Makroorganizmalarla kıyaslandığında, mikroorganizmaların genellikle büyüme, enerji üretimi ve üremeyi diğer hücrelerden bağımsız bir şekilde yapabildiklerini görüyoruz. Mikroorganizmalar dünyadaki tüm diğer yaşam formlarının etkilemiştir; dolayısıyla mik-

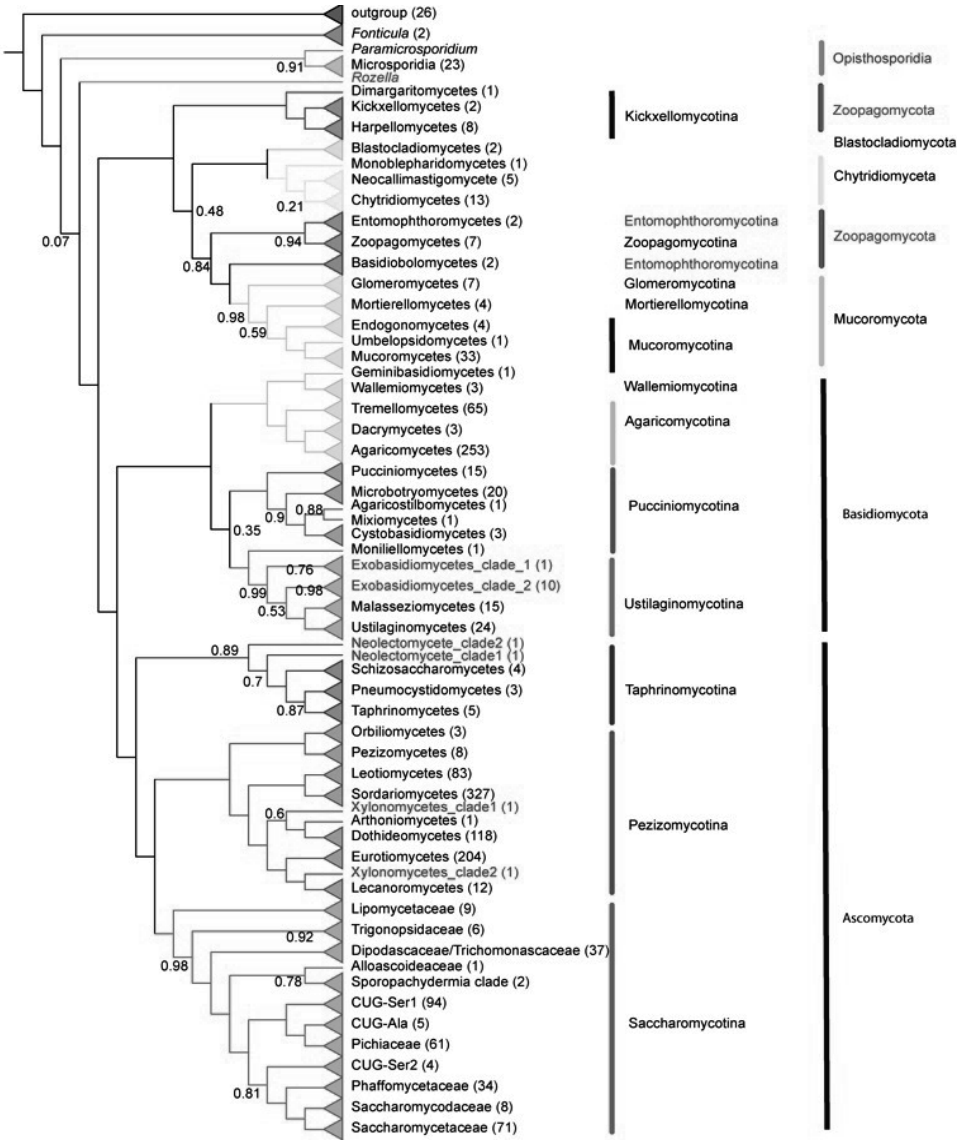

Şekil 1.2. Mantarların bütünlemeye dayalı filogenetik ağacı (Li ve ark., 2021) (Yayınevinden e-mail yoluyla izin alınmıştır, kendilerine teşekkür ederiz)

KAYNAKLAR

Abdel-Azeem, A.M. (2010). The history, fungal biodiversity, conservation, and future perspectives for mycology in Egypt. *Ima Fungus*. 1 (2): 123-142.

Agrios, G.N. (2009). Plant Pathogens and Disease: General Introduction in Encyclopedia of Microbiology (Third Edition) pp 613-646.

Ainsworth, G.C. (ilk baskı: 1976; dijital baskı versiyonu: 2009). Introduction to the history of mycology. 359 Sayfa. Cambridge University Press. Cambridge-UK.

Alexopoulos, C.J., Mims, C.W. (1979). Introductory Mycology. Üçüncü Baskı. 632 S. John Wiley & Sons. New York, ABD.

Anğ, Ö. (2021). Tıbbi mikolojinin tarihçesi (Dünyada ve Türkiye'de). İçinde: Emel Tümbay (Editör). Tıbbi Mikoloji. 1. Baskı. 686 S. Tıbbi Mikoloji Derneği Yayını No: 1. İzmir.

Asan, A. (2007). Tıpta önemli mantarların filogenetik ve sistematiği (Phylogenetics and systematics of medically important fungi). *İnf. Derg. - Turk. J. Inf.* 21 (2, Ek Sayı-Suppl): 21-31.

Asan, A. (2014). Geçmişden Günümüze Fungal Taksonomi. I. Ulusal Mikoloji Günleri I. Ulusal Sempozyum. Moleküler Mikoloji Kursu El Kitabı. Erzurum Teknik Üniversitesi 1-4 Eylül 2014 Erzurum. Sayfa 05-92. Editörler: Serkan Örtücü, İskender Karaltı.

Asan, A., Giray, G. (2019). Aeromikrobiyoloji. Gece Kitaplığı (Gece Akademi) Yayınları. 143 S. Birinci Baskı. Yayıncı Sertifika No: 15476. Baskı-Cilt Sertifika No: 34559. Ankara.

Bear, R., Rintoul, D., Synder, B., Smith-Caldas, M., Herren, C., Horne, E. (2019). Principles of Biology 765 p. https://legacy.cnx.org/content/col11569/1.27.

Bennett, F.T. (1935). *Fusarium* species on British cereals. *Ann. Appl. Biol*. 22 (3): 479-507.

Benny, GL., Humber, RA., Voigt, K. (2014). Zygomycetous Fungi: Phylum *Entomophthoromycota* and subphyla *Kickxellomycotina*, *Mortierellomycotina*, *Mucoromycotina*, and *Zoopagomycotina*. In Systematics and Evolution: Part A, Second Edition (eds Karl Esser), pp. 209-250. Springer, Berlin Heidelberg.

Berbee, M.L., Taylor, J.W. (1992). 18S Ribosomal RNA gene sequence characters place the human pathogen *Sporothrix schenckii* in the genus *Ophiostoma*. *Exp. Mycol*. 16 (1): 87-91.

Berbee, M.L., Taylor, J.W. (1993). Dating the evolutionary radiations of the true fungi. *Can. J. Bot*. 71: 1114-1127.

Berbee, M.L., Taylor, J.W. (2010). Dating the molecular clock of fungi-how close are we? *Fungal Biol. Rev*. 24: 1-16.

Blackwell, M. (2011). The Fungi: 1, 2, 3 ... 5.1 million species? *Amer. J. Bot*. 98 (3): 426-438.

Bonneville, S., Delpomdor, F., Préat, A., Chevalier, C., Araki, T., Kazemian, M., Steele, A., Schreiber, A., Wirth, R., Benning, L.G. (2020), Molecular identification of fungi microfossils in a Neoproterozoic shale rock. *Sci. Adv*. 6: eaax7599.

Burgess, L.W., Nelson, P.E., Toussoun, T.A., Forbes, G.A. (1988). Distribution of *Fusarium* species in sections *Roseum*, *Arthrosporiella*, *Gibbosum* and *Discolor* recovered from grassland, pasture and pine nursery soils of Eastern Australia. *Mycologia*. 80 (6): 815-824.

Burgess, L.W., Nelson, P.E., Toussoun, T.A., Marasas, W.F.O. (1985). *Fusarium scirpi*. Emended description and notes on geographic distribution. *Mycologia*. 77 (2): 212-218.

Čadež, N., Dlauchy, D., Tome, M., Péter, G. (2021). *Novakomyces olei* sp. Nov., the first member of a novel taphrinomycotina lineage. *Microorganisms*. 9 (2): 1-19.

Carlile, M.J., Watkinson, S.C., Gooday, G.W. (2001). The Fungi. İkinci Baskı. Academic Press. 588 Sayfa. Londra.

Carris, L.M., Little, C.R., Stiles, C.M. (2012). Introduction to Fungi. DOI:10.1094/PHI-I-2012-0426-01.

Cavalier-Smith, T. (1986). The origin of fungi and pseudofungi. S. 339-353. (Editorler: ADM Rayner, CM Brasier, D Moore. Evolutionary biology of the fungi. Symposium of the British Mycological Society, Held at the University of Bristol.

Choi, J., Kim, S. (2017). A genome Tree of Life for the Fungi kingdom. *PNAS*. 114(35): 9391-9396.

Desiró, A., Hao, Z., Liber, J.A., Benucci, G.M.N., Lowry, D., Roberson, R., Bonito, G. (2018). Mycoplasma-related endobacteria within *Mortierellomycotina* fungi: diversity, distribution and functional insights into their lifestyle. *ISME J*. 12: 1743-1757.

Espinel-Ingroff, A.V. (2003). Medical Mycology in the United States. A historical analysis (1894-1996). Kluwer Academic Publishers. 211 Sayfa. Dordrecht-Hollanda.

Fries, E. (1816). Uppsalling af de i sverige funne vartsvampar (Scleromyci). Kongl. Svenska Vetenskapsakad. Handl. Ser. 3. 4: 126-157.

Gordon, W.L. (1952). The occurrence of *Fusarium* species in Canada II. Prevalence and taxonomy of *Fusarium* species in cereal seed. *Can. J. Bot*. 30: 209-251.

Gordon, W.L. (1954). The occurrence of *Fusarium* species in Canada III. Taxonomy of *Fusarium* species in the seed of vegetable, forage and miscellaneous crops. *Can. J. Bot*. 32: 576-590, 1954.

Gordon, W.L. (1954). The occurrence of *Fusarium* species in Canada IV. Taxonomy and prevalence of *Fusarium* species in the soil of cereal plots. *Can. J. Bot*. 32: 622-629.

Gordon, W.L. (1956). The occurrence of *Fusarium* species in Canada V. Taxonomy and geographic distribution of *Fusarium* species in soil. *Can. J. Bot.* 34: 833-846.

Gordon, W.L. (1956). The taxonomy and habitats of the *Fusarium* species in Trinidad BWI. *Can. J. Bot.* 34: 847-864.

Gordon, W.L. (1959). The occurrence of *Fusarium* species in Canada. VI. Taxonomy and geographic distribution of *Fusarium* species on plants, insects and fungi. *Can. J. Bot.* 37: 257-290.

Gordon, W.L. (1960). The taxonomy and habitats of *Fusarium* species from tropical and temperate regions. *Can. J. Bot.* 38: 643-658.

Guarro, J., Gene, J., Stchigel, A.M. (1999). Developments in fungal taxonomy. *Clin. Microbiol. Rev.* 12 (3): 454-500.

Gücin, F., Tamer, A.Ü. (1994). Mikolojiye Giriş. Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Ders Notları, No 1. Bursa.

Han, B., Takvorian, P.M., Weiss, L.M. (2020). Invasion of host cells by *Microsporidia*. *Front. In Microbiol.* 11: 172.

Hass, H., Taylor, T.N., Remy, W. (1994). Fungi from the lower devonian rhynie chert - mycoparasitism. *Amer. J. Bot.* 81: 29-37.

Hawksworth, D.L. (2004). Fungal diversity and its implications for genetic resource collections. *Stud. In Mycol.* 50: 9-18.

Hibbett, D.S., Binder, M., Wang, Z., Goldman, Y. (2003). Another fossil agaric from dominican amber. *Mycologia*. 95: 685-687.

James, T.Y., Stajich, J.E., Hittinger, C.T., Rokas, A. (2020). Toward a fully resolved fungal tree of Life. *Ann. Rev. Microbiol.* 74: 291-313.

Jarvis, C.E. (2016). Pier Antonio Micheli (1679-1737) and Carl Linnaeus (1707–1778). Webbia: *J. Plant Tax. Geography*. Sayfa 1-24. http://dx.doi.org/10.1080/00837792.2016.1147210.

Joffe, A.Z. (1974). A modern system of *Fusarium* taxonomy. *Mycopathol. Mycol. Appl.* 53: 201-228.

Kaşık, G. (2010). Mantar Bilimi. Selçuk Üniversitesi Yayınları. Konya.

Krings, M., Taylor, T.N., Dotzler, N. (2013). Fossil evidence of the zygomycetous fungi. *Persoonia*. 30: 1-10.

Letcher, P.M., Powell, M.J. (2014). *Chytridiomycota*, *Monoblepharidomycota*, and *Neocallimastigomycota*. In: The Mycota Systematics and Evolution, 2nd Edition. VII Part A. (D. McLaughlin and J.W. Spatafora, eds) Springer pp 141-175.

Letcher, P.M., Powell, M.J. (2018). A taxonomic summary and revision of *Rozella* (*Cryptomycota*). *Ima Fungus*. 9 (2): 383-399.

Letcher, P.M., Powell, M.J. (2019). A taxonomic summary of *Aphelidiaceae*. *Ima Fungus*. 10: 4.

Li, Y., Steenwyk, J.L., Chang, Y., Wang, Y., James, T.Y., Stajich, J.E., Spatafora, J.W., Groenewald, M., Dunn, C.W., Hittinger, C.T., Shen, X., Rokas, A. (2021). A genome-scale phylogeny of Fungi; insights into early evolution, radiations, and the relationship between taxonomy and phylogeny. *Current Biol.* 31(8): 1653-1665.

Lucking, R., Huhndorf, S., Pfister, D.H., Plata, E.R., Lumbsch, H.T. (2009). Fungi evolved right on track. *Mycologia*. 101 (6): 810-822.

Madigan, M.T, Martinko, J.M, Parker, J. (2003) Brock Biology of Microorganisms. Tenth Ed. 1064 S. Prentice Hall-Pearson Education Inc. USA.

Melo, R.F.R., Maia, L.C., Santiago, A.L.C.M.A. (2016) The discovery of Syncephalis obliqua (*Zoopagomycotina*, *Zoopagales*) in the Neotropics. *Mycotaxon*. 130 (4): 1165-1169.

Money, N.P. (2016). Fungal diversity. in The fungi Watkinson SC.; Boddy L.; Money NP.; Carlile MJ. Amsterdam ; Boston: Elsevier, Academic Press.

Naranjo-Ortiz, M.A., Gabaldón, T. (2019). Fungal evolution: Diversity, taxonomy andphylogeny of the Fungi. *Biol. Rev*. 94: 2101-2137.

Nelson, P.E. (1991). Recent advances in *Fusarium* systematics: History of *Fusarium* systematics. *Phytopathol.* 81: 1045-1048.

Nelson, P.E. (1992). Taxonomy and Biology of *Fusarium moniliforme*. *Mycopathol*. 117: 29-36.

Nelson, P.E., Burgess, L.W., Summerell, B.A. (1990). Some morphological and physiological characters of *Fusarium* species in sections *Liseola* and similar species. *Mycologia*. 82 (1): 99-106.

Öner, M. (1980). Mikoloji I. *Myxomycetes*, *Phycomycetes* ve *Ascomycetes*. 180 S. Ege Üniv. Fen Fak. Kitaplar Serisi, No 53. Ege Üniv. Fen Fak. Baskı İşleri. İzmir.

Öner, M. (1980). Mikoloji II. Fungi Imperfecti, *Basidiomycetes*. 136 S. Ege Üniv. Fen Fak. Kitaplar Serisi, No 39. Ege Üniv. Fen Fak. Baskı İşleri. İzmir.

Onyike, N.B.N., Nelson, P.E., Marasas, W.F.O. (1991). *Fusarium* species associated with millet grain from Nigeria, Lesotho, and Zimbabwe. *Mycologia*. 83 (6): 708-712.

Özçelik, S. (1995). Mikoloji. 77 S. Süleyman Demirel Üniversitesi Yayın No: 4, Ziraat Fakültesi Ders Kitapları No: 4. Isparta.

Peck, C.H. (1873). Descriptions of new species of fungi. *Bulletin of the Buffalo of Nat. Sci*. 1: 42-72.

Petersen, R.H., Knudsen, H. (2015). The mycological legacy of Elias Magnus Fries. *Ima Fungus*. 6 (1): 99-114.

Pitt, J.I. (1979). The genus *Penicillium* and its teleomorphic states *Eupenicillium* and *Talaromyces*. Academic press. Inc. London.

Prakash, P.Y., Irinyi, L., Halliday, C., Chen, S., Robert, V., Meyer, W. (2017). Online databases for taxonomy and identification of pathogenic fungi and proposal for a cloud-based dynamic data network platform. *J. Clin. Microbiol*. 55 (4): 1011-1024.

Rambold, G., Stadler, M., Begerow, D. (2013). Mycology should be recognized as a field in biology at eye level with other major disciplines – a memorandum. *Mycol Progress*. 12: 455-463.

Raper, K.B., Fennell, D.I. (1965). The genus *Aspergillus*. The Williams and Wilkins Comp. Baltimore.

Raper, K.B., Thom, C. (1949). A manual of the Penicillia. The williams and Wilkins comp. Baltimore.

Redecker, D., Kodner, R., Graham, L.E. (2000). Glomalean fungi from the Ordovician. *Science*. 289: 1920-1921.

Rossman, A.Y., Palm-Hernández, M.E. (2008). Systematics of plant pathogenic fungi: Why it matters. *Plant Dis*. 92 (10): 1376-1386.

Rozpędowska, E., Piškur, J., Wolfe, K.H. (2011). Genome Sequences of *Saccharomycotina*: Resources and Applications in Phylogenomics, Editor(s): Cletus P. Kurtzman, Jack W. Fell, Teun Boekhout, The Yeasts (Fifth Edition), Elsevier, pp 145-157.

Selçuk, F., Erdoğdu, M., Akgül, H., Hüseyin, E. (2009). The Genus Septoria Sacc. in Turkey. *Mycopath*. 7(1): 21-28

Shear, C.L., Stevens, N.E. (1917). Studies of the Schweinitz Collections of Fungi: I: Sketch of his Mycological Work. *Mycologia*. 9 (4):191-204.

Snyder, W.C., Hansen, H.N. (1940). The species concept in Fusarium. *Amer. J. Bot*. 27: 64-67.

Snyder, W.C., Hansen, H.N. (1941). The species concept in *Fusarium*, with reference to section *Martiella*. *Amer. J. Bot*. 28: 738-742.

Snyder, W.C., Hansen, H.N. (1945). The species concept in *Fusarium*, with reference to *Discolor* and other sections. *Amer. J. Bot*. 32: 657-666.

Snyder, W.C., Hansen, H.N. (1954). Variation and speciation in the genus *Fusarium*. *Ann. New York Acad. Sci*. 60: 16-23.

Snyder, W.C., Toussoun, T.A. (1965). Current status of taxonomy in *Fusarium* species and their perfect stage. *Phytopathol*. 55: 833-837.

Sümer, S. (2006). Genel Mikoloji. Nobel Akademik Yayıncılık. 374 Sayfa.

Taylor, T.N., Krings, M. (2015). Fossil Fungi. Edith by Taylor L.13-26.

Tedersoo, L., Bahram, M., Põlme, S., Kõljalg, U., Yorou, N.S., Wijesundera, R., Villarreal Ruiz, L., Vasco-Palacios, A.M., Thu, P.Q., Suija, A., Smith, M.E., Sharp, C., Saluveer, E., Saitta, A., Rosas, M., Riit, T., Ratkowsky, D., Pritsch, K., Põldmaa, K., Piepenbring, M., Phosri, C., Peterson, M., Parts, K., Pärtel, K., Otsing, E., Nouhra, E., Njouonkou, A.L., Nilsson, R.H., Morgado, L.N., Mayor, J., May, T.W., Majuakim, L., Lodge, D.J., Lee, S.S., Larsson, K.H., Kohout, P., Hosaka, K., Hiiesalu, I., Henkel, T.W., Harend, H., Guo, L.D., Greslebin, A., Grelet, G., Geml, J., Gates, G., Dunstan, W., Dunk, C., Drenkhan, R., Dearnaley, J., De Kesel, A., Dang, T., Chen, X., Buegger, F., Brearley, F.Q., Bonito, G., Anslan, S., Abell, S., Abarenkov, K. Fungal biogeography. Global diversity and geography of soil fungi (2014). *Science*. 346 (6213): 1078-1088.

Tribe, H.T. (2003) Rigidoporus ulmarius in the Cambridge Botanic Garden. *Mycologist*. 17(2): 92-92.

Tümbay, E. (1983). Pratik Tıp Mikolojisi. 1. Baskı. 319 Sayfa. Bilgehan Basımevi. İzmir.

Tümbay, E. (Editör). (2021). Genel Mikoloji. 1. Baskı. 686 Sayfa. Tıbbi Mikoloji Derneği Yayınları, Yayın No: 2. Yayın Sertifika No: 49549. İzmir.

Wang, X., Fang, J., Liu, P., Liu, J., Fang, W., Fang, Z., Xiao, Y. (2021). Mucoromycotina fungi possess the ability to utilize plant sucrose as a carbon source: Evidence from *Gongronella* sp. w5. *Front. Microbiol*. 11: 591697.

Whittaker, R.H. (1969). New concepts of kingdoms of organisms. Evolutionary relations are better represented by new classifications than by the traditional two kingdoms. *Science*. 163: 150-160.

Wijayawardene, N.N., Hyde, K.D., Al-Ani L.K.T., Tedersoo, L., Haelewaters, D., Rajeshkumar, K.C., Zhao, R.L., Aptroot, A., Leontyev, D., Saxena, R.K., Tokarev, Y.S., Dai, D.Q., Letcher, P.M., Stephenson, S.L., Ertz, D., Lumbsch, H.T., Kukwa, M., Issi, I., Madrid, H., Phillips, A.J.L., Selbmann, L., Pfliegler, W.P., Horváth, E., Bensch, K., Kirk, P.M., Kolarikova, K., Raja, H.A., Radek, R., Papp, V., Dima, B., Ma, J., Malosso, E., Takamatsu, S., Rambold, G., Gannibal, P.B., Triebel, D., Gautam, A.K., Avasthi, S., Suetrong, S.,

Timdal, E., Fryar, SC., Delgado, G., Reblova, M., Doilom, M., Dolatabadi, S., Pawlowska, J.Z., Humber, R., Kodsueb, R., Sánchez-Castro, I., Goto, B.T., Silva, D.K.A., De Souza, F.A, Oehl, F.R., Da Silva, G.A., Silva, I.R., Blaszkowski, J., Jobim, K., Maia, L., Barbosa, F., Fiuza, P., Divakar, P., Shenoy, B., Castañeda-Ruiz, R.F., Somrithipol, S., Lateef, A.A., Karunarathna, S.C., Tibpromma, S., Mortimer, P.E, Wanasinghe, D.N., Phookamsak, R., Xu, J., Wang, Y., Tian, F., Alvarado, P., Li, D.W., Kusan, I., Matocec, N., Masic, A., Tkalcec, Z., Maharachchikumbura, S., Papizadeh, M., Heredia, G., Wartchow, F., Bakhshi, M., Boehm, E., Youssef, N., Hustad, V., Lawrey, J., Santiago, A.L.C.M.A., Bezerra, J., Souza-Motta, C., Firmino, A., Tian, Q., Houbraken, J., Hongsanan, S., Tanaka, K, Dissanayake, A., Monteiro, J., Grossart, H., Suija, A., Weerakoon, G., Etayo, J., Tsurykau, A., Vázquez, V., Mungai, P., Damm, U., Li, Q.R., Zhang, H., Boonmee, S., Lu, Y.Z., Becerra, A.G., Kendrick, B., Brearley, F.Q., Motiejunaite, J., Sharma, B., Khare, R., Gaikwad, S., Wijesundara, S., Tang, L., He, M., Flakus, A., Rodriguez-Flakus, P., Zhurbenko, M., McKenzie, E., Stadler, M., Bhat, D., Liu, J., Raza, M., Jeewon, R., Nassonova, E., Prieto, M., Jayalal, R., Erdogdu, M., Yurkov, A., Schnittler, M., Shchepin, O., Novozhilov, Y., Silva-Filho, A., Gentekaki, E., Liu, P., Cavender, J., Kang, Y., Mohammad, S., Zhang, L., Xu, R., Li, Y., Dayarathne, M., Ekanayaka, A., Wen, T., Deng, C. (2020). Outline of Fungi and fungus-like taxa. *Mycosphere*. 11 (1): 1060-1456.

Wingfield, M.J., De Beer, Z.W., Slippers, B., Wingfield, B.D., Groenewald, J.Z., Lombard, L., Crous, P.W. (2012). One fungus, one name promotes progressive plant pathology. Review. *Mol. Plant Pathol.* 13 (6): 604-613.

Wollenweber, H.W. (1913). Studies on the *Fusarium* problem. *Phytopathol*. 3 (1): 24-50.

Wollenweber, H.W., Sherbakoff, C.D, Reinking, O.A. (1925). Fundamentals for taxonomic studies of Fusarium. *J. Agr. Res*. 30 (9): 833-843.

Kaynaklar (İnternet Siteleri)

1000 Fungal Genomes Project: 1000 Genomes Progress: http://1000.fungalgenomes.org/home (erişim: 17 Aralık 2021).

Armillaria ostoyae: https://en.wikipedia.org/wiki/Armillaria_ostoyae (erişim: 15 Aralık 2021)

August Carl Joseph Corda: http://en.wikipedia.org/wiki/August_Carl_Joseph_Corda.

Carl Linnaeus: http://en.wikipedia.org/wiki/Carl_Linnaeus (erişim: 12 Aralık 2021).

CBS-KNAW Collections in short: https://wi.knaw.nl/page/Collection (erişim: 15 Aralık 2021)

Coccidioides immitis: https://tr.wikipedia.org/wiki/Coccidioides_immitis (erişim: 15 Aralık 2021)

Elias Magnus Fries: http://en.wikipedia.org/wiki/Elias_Magnus_Fries (erişim: 12 Aralık 2021)

Fungus-growing ants: http://en.wikipedia.org/wiki/Fungus-growing_ants (erişim: 15 Aralık 2021)

Gaspard Bauhin: http://en.wikipedia.org/wiki/Gaspard_Bauhin (erişim: 12 Aralık 2021)

Global Action Fund for Fungal Infections: https://www.gaffi.org/ (erişim: 12 Aralık 2021)

Heinrich Anton de Bary: http://en.wikipedia.org/wiki/Heinrich_Anton_de_Bary (erişim: 15 Aralık 2021)

Lewis David de Schweinitz: http://en.wikipedia.org/wiki/Lewis_David_von_Schweinitz (erişim: 12 Aralık 2021)

Mustafa Yamaç, Ahmet Asan, Hacı Halil Bıyık (Editörler) (2023). Fungal Biyoteknoloji Uygulamaları. e-kitap. Mikolojik Araştırmalar Derneği Yayınları No 1. XI + 642 Sayfa. Konya. Link: https://fbuproje.org.tr/ Persoonia: Molecular phylogeny and evolution of fungi: http://www.persoonia.org/ (erişim: 12 Aralık 2021)

Obligate anaerobe: http://en.wikipedia.org/wiki/Obligate_anaerobe (erişim: 15 Aralık 2021)

Pier Andrea Saccardo: http://en.wikipedia.org/wiki/Pier_Andrea_Saccardo (erişim: 15 Aralık 2021)

Pier Antonio Micheli: http://en.wikipedia.org/wiki/Pier_Antonio_Micheli (erişim: 12 Aralık 2021)

Raymond Sabouraud: https://en.wikipedia.org/wiki/Raymond_Sabouraud (erişim: 15 Aralık 2021)

Shear, C.L., Stevens, N.E. (1917). Studies of the Schweinitz Collections of Fungi: I: Sketch of his mycological work. *Mycologia*. 9 (4): 191-204. http://www.jstor.org/stable/3753394 (erişim: 12 Aralık 2021)

The Uncertain Fungal Tree of Life: the Phylogenomics Solution (FTOL): https://cordis.europa.eu/project/id/36584 (erişim: 17 Aralık 2021)

Westerdijk Institute | Research institute. Culture collection of fungi and yeasts: https://wi.knaw.nl/ (erişim: 15 Aralık 2021)

Willis, K.J. (ed.) (2018). State of the World's Fungi. (2018). Report. Royal Botanic Gardens, Kew. https://stateoftheworldsfungi.org/2018/reports/SOTWFungi_2018_Full_Report.pdf (erişim: 15 Aralık 2021)

Bölüm 2.

Fungal Morfoloji

Hacı Halil Bıyık[1], Ahmet Asan[2]
[1]Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Biyoloji Bölümü Aytepe, 09100 Efeler-Aydın. e-posta: hbiyik@adu.edu.tr, hhalilb@gmail.com
[2]Trakya Üniversitesi Fen Fakültesi Biyoloji Bölümü Balkan Yerleşkesi 22030 Edirne. e-posta: ahasan@trakya.edu.tr, ahmetasan84@gmail.com

2.1. TEMEL MORFOLOJİ

Funguslar tek hücreli, mikroskobik organizmalardan, çıplak gözle kolayca görülebilen çok hücreli formlara kadar boyut ve şekil bakımından farklılık gösterir. Bu durumları genetik özelliklerine bağlı ise de yaşlanma, beslenme ve çevresel koşullarla da bağlantılıdır. Aynı koloni içinde bile yaşlanmaya bağlı olarak kolonin ortası ile çevresi arasında morfolojileri yönünden fark bulunmaktadır. Fungal hücre boyutları 1 µ ila 30 µ arasında değişebilir. Mikroskobik funguslar ya misel ya da maya veya her iki formda da bulunabilir. Funguslar ökaryotiktirler ve yenilebilen, tıbbı olarak kullanılabilenlerden; insan, hayvan ve bitki patojeni olanlara kadar geniş bir çeşitlilik gösterir. Şekil 2.1'de yenilebilir bir tür olan *Morchella conica var. distans* (kuzu göbeği mantarı) ve *Aspergillus terreus* (Toprak asperi) türünün petri üçlü ekim görüntüsü verilmiştir. Şekil 2.2'de ise örnek bir fungal yaşam döngüsü verilmiştir.

Şekil 2.1. A. *Morchella conica var. distans* (Kuzugöbeği) (Foto: Doç. Dr. Hakan ALLI)
B. *Aspergillus terreus*: Petri kabında hazırlanmış besiyerindeki 7 günlük koloni görünümü (Foto. Doç. Dr. Halide Karabıyık).

bilir. Belirli bir biyoproses için uygun morfoloji, istenen ürüne bağlı olarak değişir. Filamentli mantarlar, biyoteknoloji endüstrisinde organik asitler, endüstriyel enzimler, antibiyotikler vb. gibi farklı bileşiklerin üretimi için yaygın olarak kullanılmaktadır. Filamentli mantarların üretim konakçısı olarak yaygın kullanımı, mantarların sahip olduğu üç ana avantajdan kaynaklanmaktadır: (1) Filamentli mantarlar, büyük miktarlarda protein salgılama konusunda olağanüstü bir yeteneğe sahiptir; (2) Glikozilasyona, doğru protein katlanmasına vb. izin veren özel bir transkripsiyon sonrası modifikasyon mekanizmasına sahiptirler ve (3) Çok sayıda tür düzenleyici otoriteler tarafından onaylanmıştır ve genel olarak güvenli olarak kabul edilmiştir (GRAS). Filamentli mikroorganizmalar, batık fermentasyonlarda, genellikle dağılmış ve peletlenmiş morfoloji olarak sınıflandırılan iki ana morfoloji türü gösterir. Birinci kategori, serbestçe dağılmış hifler veya misel kümeleri şeklinde büyüyen biyokütle ile karakterize edilir, ikinci kategoride, peletler, birkaç mikrometre ile birkaç milimetre arasında değişen çaplara sahip olabilen, oldukça karışık ve yoğun küresel hif aglomeralarıdır (Scheper, 2015).

Teşekkür

Şekil 2.2. Fungal yaşam döngüsü (Meyer ve ark., 2020) ve Tablo 1. Yaygın morfolojik terimler (Thomas, 1992) için Springer yayın evine ve metin içerisinde atıfta bulunulan yazarlara (Thomas, 1992; Scheper, 2015) kullanım izni verdikleri için teşekkür ederiz. İlgili yayınlar kaynaklar kısmımda açık ve anlaşılır olarak verilmiştir. Ayrıca bunların dışında kalan bazı şekillerdeki katkı ve izinlerinden dolayı Doç. Dr. Halide KARABIYIK, Doç. Dr. Hakan ALLI ve Uzman Biyolog Senem ÖZTÜRK KÖSE'ye teşekkür ederiz.

KAYNAKLAR

Alexopoulos, C.J., Mims, C.W. Introductory Mycology. 632 Sayfa. 3. Baskı. John Wiley & Sons. 1979, New York.

Alexopoulos, C. John, Moore, David and Ahmadjian, Vernon. (2020). Fungus. Encyclopedia Britannica. https://www.britannica.com/science/fungus (erişim: 20.4.2022)

Dolar, S. (2017). Funguslar: https://acikders.ankara.edu.tr/ (Erişim: 11.02.2022).

Elíades L.A., Cabello M.N.,Voget C.E. (2006). Contribution to the study of alkalophilic and alkalitolerant Ascomycota from Argentina. Darwiniana, nueva serie *versión impresa.* Darwiniana. 44 (1): San Isidro ene./jul.

Gould, A.B. (2009). Encyclopedia of Microbiology. 3. baskı, Academic Press, Elsevier.

Guarro, J., Gene, J., Stchigel, A.M. (1999). Developments in fungal taxonomy. *Clin. Microbiol. Rev*. 12 (3): 454-500.

Hesham, A.E.L., Upadhyay, R.S., Sharma, G.D., Manoharachary, C., Gupta, V.K. (2020). Fungal biotechnology and bioengineering. Springer International Publishing.

Hyphae Production, structure, morphology, types. https://www.microscopemaster.com/hyphae.html (Erişim: 10.02.2022).

Kaşık G. (2010). Mantar Bilimi. 1. Baskı. 432 S. Marifet Mat. Yayıncılık, Konya.

Kavanagh K. (2018). Fungi Biology and Applications, 3. Baskı. 422 s. Willey Blacwell yayınevi, Hoboken, USA.

Latgé, J.P. (Ed.). (2020). The Fungal Cell Wall: An Armour and a Weapon for Human Fungal Pathogens. Vol.: 425. Springer Nature.

Meyer, M., Basenko, E.Y., Benz, J.P., Braus, G.H., Caddick, M.X., Csukai, M., Vries, R.P.D., Endy, D., Frisvad, J.C., Gunde-Cimerman, N., Haarmann, T., Hadar, Y., Hansen, K., Johnson, R.I., Keller, N.P., Kraševec, N., Mortensen, U.H., Perez, R., Ram, A.F.J., Record, E., Ross, P., Shapaval, V., Steiniger, C., Brink, H.V.D., Munster, J.V., Yarden, O, Wösten, H.A.B. (2020). Growing a circular economy with fungal biotechnology: A white paper. *Fungal Biol. Biotechnol.* 7 (1): 1-23.

Öztürk, S. (2012). Denizli şehir florasındaki parazit mantarlar üzerinde taksonomik bir çalışma. Pamukkale Üniv., Fen Bil. Enst. Yüksek Lisans Tezi.

Roberson, R.W. (2020). Subcellular structure and behaviour in fungal hyphae. *J. Microscopy.* 280 (2): 75-85.

Scheper, T., Faurie, R., Thommel, J. (2015). Advances in biochemical engineering/biotechnology. *Adv. In Biochem. Eng. Biotechnol*. 109: 34.

Tamer Ü., Gücin F., Solak H. (2009). Mikolojiye Giriş, Celal Bayar Üniversitesi.

Thomas, C.R. (1992) Image analysis: Putting filamentous microorganisms in the picture. Trends Biotechnol 10: 343.

Webster, J, Weber, R.W.S. (2013). Introduction to fungi. 3. Baskı. Cambridge University Press. 841 Sayfa. Cornwall and New York.

https://biorender.com (Erişim: 05.03.2022).

Bölüm 3.

Fungal İnceleme Teknikleri

Suzan Ökten
Trakya Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Farmasötik Mikrobiyoloji Ana Bilim Dalı. 22030 Edirne
e-posta: suzanokten@hotmail.com

GİRİŞ

Funguslar, tropik bölgelerden kutuplara, dağ zirvelerinden derin okyanuslara kadar dünyanın hemen her yerinden canlı veya toprak, su, besin, hava gibi cansız ortamlardan izole edilebilir. Mikrobiyal populasyonlar birçok farklı türler içerir. Funguslar doğada nem ve sıcaklığın olduğu yerlerde bulunabilir. Fungusların incelenebilmesi için ilk olarak bulundukları ortamdan izole edilmeleri gerekir. İzolasyon işleminde en önemli aşama doğru besiyeri seçimidir. Örneğin besinler üzerinde bulunan mikobiotayı incelemek için genellikle bakteriler için hazırlanan besiyerleri veya tıbbi mikolojide kullanılan besiyerleri tercih edilmektedir. Ancak bakteriler ve patojen funguslar, saprofit fungusların aksine üremek için daha yüksek su aktivitesi (a_w), yüksek sıcaklık ve düşük karbohidratlı besiyerleri tercih eder (Samson ve ark., 2010). Klinik materyallerde Sabaroud Dekstroz Agar (SDA) tercih edilirken saprofit fungus izolasyonunda ise daha çok Patato Dekstroz Agar tercih edilir. Özellikle havadan örnekleme için Rosebengal ve Streptomycin ilaveli pepton Dekstroz Agar besiyeri yaygın olarak kullanılır (Madan ve ark., 1982; Morring ve ark., 1983). Besiyerine eklenen rosebengal, *Rhizopus* ve *Trichoderma* gibi hızlı üreyen mikrofungusların üremesini yavaşlatırken streptomycin besiyerine bulaşma ihtimali olan bakterilerin üremesini engeller. Fungusların inceleme teknikleri izole edilen ortama göre belirlenmektedir. Genel olarak inceleme tekniklerini 3 grup altında toplayabiliriz.

Direkt İnceleme (Direkt Mikroskobik inceleme)

Doğrudan veya direkt inceleme diye adlandırılan yöntem aslında bir fungusun doğal ortamından basit bir şekilde alınıp laboratuvardaki saf kültür durumuna getirilmesidir. Fungusların üremesi çıplak göz ile gözlenebilir veya mikroskopta incelenerek görülebilir. Örnek almadan önce öncelikle öze steril edilir daha sonra steril öze ile üremenin olduğu yüzeyden örnek alınıp steril besiyerine aktarılır. Örnek almadan önce, özeye fungus sporlarının daha kolay yapışması için, özenin ucuna küçük bir parça agar alınabilir. Alınan agar parçası çok küçük olmalıdır, çünkü

KAYNAKLAR

Abbasoğlu, U., Kaynak Onurdağ, F. (2011). Kozmetik, gıda ve ilaçların mikrobiyolojik analizi, İçinde: Farmasötik Mikrobiyoloji, U. Abbasoğlu ve A. Çevikbaş eds, s: 521-524, Efil Yayınevi, Ankara.

Abdalla, M.H. (1988). Prevalence of airborne *Aspergillus flavus* in Khartoum (Sudan) airspora with reference to dusty weather and inoculum survival in simulated summer conditions. *Mycopathol*., 1-4: 137-141.

Agarwal, M.K., Shivpuri, D.N. (1969). Studies on the allergenic fungal spores of the Delhi, India, metropolitan area-Botanical aspects (aeromycology). *JAllergy*, 44: 193-203.

Ankur, C. (2011). Sampling, Preservation and Storage Procedure of Water Sample, https://www.pharmaguideline.com/2011/12/sampling-preservation-and-storage.html, (Erişim tarihi, 12 Mart 2022.

Bessette, A.R., and Besette, A.E. (2001). The rainbow beneath my feet: a mushroom, Dyer's field guide. New York: University Press.

Blackwell, M., Vilgalys, R.,Taylor, J.W. (2006). Fungi. http://lsb380.plbio.lsu.edu /mycology/ mycology (Erişim tarihi, 16 Şubat 2010) (For The Tree of Life Web Project (ToL).

De-Wei, L., Kendrick, B. (1995). Indoor aeromycota in relation to residential characteristics and allergic symtoms. *Mycopathol*., 131: 149-157.

Halkman, K. (2014). Membran fitrasyon ile suların mikrobiyolojik analizi, Ankara Üniversitesi, Gıda Müh. Bölümü, Merck Millipore, s: 25.

Hawksworth, D.L., Lücking, R. (2017). Fungal diversity revisited: 2.2 to 3.8 million species. *Microbiol Spectrum* 5(4): doi:10.1128/microbiolspec. FUNK-0052-2016.

Karabıçak, N. (2021) Mikolojide Direk Tanı Yöntemleri. İçinde: Emel Tümbay (Editör). Tıbbi Mikoloji S. 517-542. Tıbbi Mikoloji Derneği Yayınları, No 2. İzmir.

Madan, P., Lamba, L.C., Aneja, K.R. (1982). The most-suitable medium for trapping fungi from air. *Sci. Cult*. 48: 77-78.

Morring, K.L., Sorenson W.G., Attfield M.D. (1983). Sampling for airborne fungi: A statistical comparison of media. *Am. Ind. Hyg. Assoc*. J. 44: 662-664.

Murray, R.P., Roshental, K.S., Pfaller, M.A. (2016). Tıbbi Mikrobiyoloji (Medical Microbiology) Çev. Editörleri: A. Dürdal Us, Ahmet Başustaoğlu. 7. Basım, s: 605-709. Pelikan Yayınevi. Ankara.

Narayan, M.C.J., Ravichandran, V., Sullia, S. (1982). Aeromycology of the atmosphere of Malleeswaram Market, Bangalore. *Acta. Bot. Indica*, 10:196-200.

Pasquarella, C., Pitzurra,O. Savino, A. (2000). The index of microbial air contamination. *J. of Hospital Infection*, 46: 241-25637.

Samson, R.A., Haubrraken, J., Thrane, U., Frisvad, J.C., Andersen, B. (2010). Food and Indoor Fungi. CBS-KNAW Fungal Biodiversity Centre, Utrecht, The Netherlands.

Sandle, T. (2017). Microbiological monitoring of water systems. *European Pharmaceutical Review*. 22:25-27.

Sime, A.D., Abbott L.L., Abbott S.P. (2002). A mounting medium for use in indoor air qualty spor-trap analyses. *Mycologia*, 94: 1087-1088.

Stack, M.S., Mislivec, P.B., Koch, H.A., Bandler R. (2001). Bacteriological Analytical Manual BAM Chapter 18: Yeasts, Molds and Mycotoxins FDA (Erişim tarihi, 15 Eylül 2021).

Ünver Alçay, A., Yalçın, S. (2015). İç Ortam Havası Biyoaerosolleri ve Mikrobiyal Hava Kalitesi Ölçüm Metodları. *ABMYO Dergisi*. 39: 17-30.

Waksman, S. A. (1922). A method counting the numbers of fungi in the soil. *Journal of Bacteriology*, 7, 339-341.

World Health Organization (WHO). Environmental monitoring of clean rooms in vaccine manufacturing facilities. Points to consider for manufacturers of human vaccines. pp. 6-37.

Bölüm 4
Fungal Taksonomi

Faruk Selçuk[1], Ahmet Asan[2], Gülay Giray[3]
[1] Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Moleküler Biyoloji ve Genetik Bölümü Kırşehir.
e-posta: selcuk_faruk@yahoo.com
[2]Trakya Üniversitesi, Fen Fakültesi Biyoloji Bölümü 22030 Edirne.
e-posta: ahmetasan84@gmail.com
[3]Kastamonu Üniversitesi, İhsangazi MYO 37150 Kastamonu.
e-posta: gulaygiray74@gmail.com

GİRİŞ

Kavramsal bir sistem ve hiyerarşik bir yapılanma olan sistematik, biyolojik çeşitliliğin ortaya konulmasında canlının tarihsel süreçlerdeki gelişimi ile akrabalık ilişkilerini inceleyen bir bilim dalıdır. Her ne kadar taksonomi ve nomenklatür sistematiğin temelde alt dalları olsa da pek çok bilim dalından elde edilen veriler sistematiğin günümüzdeki işleyişinde önemli rol oynamaktadır. Dinamik bir bilim dalı olan sistematik, yeni parametreler ile elde edilen veriler ışığında her geçen gün daha da gelişmekte, ortaya konulan sonuçlar ile biyoçeşitliliğe modern bir anlam kazandırmaktadır.

Sistematiğin alt dallarından biri olan Taksonomi, doğa tarihinin canlıların sınıflandırılmasını ele alan bölümü olup bir taksona ya da kategoriye atanacak bir organizmanın özelliklerini analiz etmek için oluşturulan kurallara göre hareket ederek işin teorik kısmını oluşturur. Bir diğer alt bilim dalı olan Nomenklatür ya da adlandırma ise birtakım kurallar çerçevesinde canlı için isim tasarlama ve seçme işi olarak tanımlanabilir.

Mantar âlemi için sistematik biliminin omurgasını oluşturan taksonomi ve nomenklatür yakın zamana kadar "Uluslararası Botanik Adlandırma Yasası" (ICBN) esas alınarak yapılmakta idi. Devamında "Uluslararası Bitki, Mantar ve Alg Adlandırma Yasası" olarak revize edilen ve kullanılan yasa, 2018 yılında Porto Riko'da gerçekleştirilen 11. Uluslararası Mikoloji Kongresi'nde alınan kararlar doğrultusunda, "Algler, Mantarlar ve Bitkiler için Uluslararası Adlandırma Yasasının F Bölümü" sadece mantarlar için kullanılmak üzere onaylanmıştır.

Sınıflandırma insan hayatının kolaylaştırılmasında vazgeçilmez bir yere sahiptir. Mutfağınızdaki eşyadan tutunda okuduğunuz kitaplara, market raflarından hastane polikliniklerine kadar hayatımızdaki her şey sınıflandırılmıştır. Taksonomi bilimi ise canlıları sınıflandırarak bunları tanımamızı ve öğrenmemizi kolaylaştır-

KAYNAKLAR

Ainsworth, G.C. (2009). Introduction to the history of mycology. 359 Sayfa. Cambridge University Press. Cambridge-UK. İlk baskı: 1976; dijital baskı versiyonu: 2009.

Al-Hatmi, A.M.S., Gerrits, Van Den Ende A.H.G., Stielow, J.B., Diepeningen, A.D.V., Seifert, K.A., McCormick, W., Assabgui, R., Grafenhan, T., Hoog, G.S.D., Levesque, C.A. (2016). Evaluation of two novel barcodes for species recognition of opportunistic pathogens in *Fusarium*. *Fungal Biol*. 120 (2): 231-245.

Andrew, C., Büntgen, U., Egli, S., Senn-Irlet, B., Grytnes, J.A., Heilmann-Clausen, J., Boddy, L., Bässler, C., Gange, A.C., Heegaard, E., Høiland, K., Kirk, P.M., Krisai-Greilhüber, I., Kuyper, T.W., Kauserud, H. (2019). Open-source data reveal how collections-based fungal diversity is sensitive to global change. *Appl. Plant. Sci*. 7 (3): e01227.

Antonelli, A. (2020). State of the World's Plants and Fungi. 97 S. Rpyal Bot. Garden, Kew. UK.

Arastehfar, A., Wickes, B. L., Ilkit, M., Pincus, D. H., Daneshnia, F., Pan, W., Fang, W., Boekhout, T. (2019). Identification of mycoses in developing countries. *J. Fungi*. 5(4): 90.

Asan, A. (2004). *Aspergillus*, *Penicillium* and related species reported from Turkey. *Mycotaxon*. 89 (1): 155-157.

Asan, A. (2014). Geçmişden Günümüze Fungal Taksonomi. İçinde: Serkan Örtücü, İskender Karaltı (Editörler). I. Ulusal Mikoloji Günleri I. Ulusal Sempozyum. Moleküler Mikoloji Kursu El Kitabı. Erzurum Teknik Üniversitesi 1-4 Eylül 2014 Erzurum. Sayfa 05-92.

Asan, A., Giray, G., Demirel, R., Aydoğdu, H. (2019). Single name nomenclature of fungi and its some reflections ince 2011 especially in Turkey (Fungusların tek isimle isimlendirilmesi ve 2011'den bu yana özellikle Türkiye'deki yansımaları). *Mantar Dergisi-The Journal of Fungus*. 10 (Özel Sayı): 50-59.

Bhunjun, C.S., Niskanen, T., Suwannarach, N., Wannathes, N., Chen, Y.J., Mckenzie, E., Maharachchikumbura, S., Buyck, B., Zhao, C., Fan, Y.G., Zhang, J.Y., Dissanayake, A., Sandamali, D., Jayawardena, R., Kumla, J., Padamsee, M., Chen, Y.Y., Liimatainen, K., Ammirati, J., Lumyong, S. (2022). The numbers of fungi: Are the most speciose genera truly diverse?. *Fungal Diversity*. DOI: 10.1007/s13225-022-00501-4. (Baskıda).

Blackwell M. (2011). The Fungi: 1, 2, 3 ... 5.1 million species?. *Amer. J. Bot.* 98 (3): 426-438.

Boekhout, T., Gueidan, C., Hoog, G.S.D., Samson, R.A., Varga, J., Walther, G. (2009). Fungal taxonomy: New developments in medically important fungi. *Current Fungal Inf. Rep*.. 3: 170-178.

Calabon, M.S., Hyde, K.D., Jones, E.B.G., Luo, Z.L., Dong, W., Hurdeal, V.G., Gentekaki, E., Rossi, W., Leonardi, M., Thiyagaraja, V., Lestari, A.S., Shen, H.W., Bao, D.F., Boonyuen, N., Zeng, M. (2022). Freshwater fungal numbers. *Fungal Diversity*. DOI: https://doi.org/10.1007/s13225-022-00503-2 (Baskıda).

Carris, L.M., Little, C.R., Stiles, C.M. (2012). Introduction to Fungi. DOI:10.1094/PHI-I-2012-0426-01. (http://www.apsnet.org/edcenter/intropp/pathogengroups/pages/introfungi.aspx)

Cheek, M., Nic Lughadha, E., Kirk, P., Lindon, H., Carretero, J., Looney, B., Douglas, B., Haelewaters, D., Gaya, E., Llewellyn, T., Ainsworth, A.M., Gafforov, Y., Hyde, K., Crous, P., Hughes, M., Walker, B.E., Forzza, R.C., Wong, K.M., Niskanen, T. (2020). New scientific discoveries: Plants and fungi. *Plants, People, Planet*. 2: 371-388.

Choi, J.Y., Beakes, G., Glockling, S., Kruse, J., Nam, B., Nigrelli, L., Ploch, S., Shin, H.D., Shivas, R.G., Telle, S., Voglmayr, H., Thines, M. (2015). Towards a universal barcode of *Oomycetes*-a comparison of the cox1 and cox2 loci. *Mol. Ecol. Resour*. 15 (6): 1275-1288.

Crous, P.W., Giraldo, A., Hawksworth, D.L., Robert, V., Kirk, P.M., Guarro, J., Robbertse, B., Schoch, C.L., Damm, U., Trakunyingcharoen, T., Groenewald, J.Z. (2014). The Genera of Fungi: fixing the application of type species of generic names. *Ima Fungus*. 5 (1): 141-160.

Dai, Y.C., Cui, B.K., Si, J., He, S.H., Hyde, K.D., Yuan, H.S., Liu, X.Y., Zhou, L.W. (2015). Dynamics of the worldwide number of fungi with emphasis on fungal diversity in China. *Mycol Progress*. 14: 62.

Dupuy, A.K., David, M.S., Li, L., Heider, T.N., Peterson, J.D., Montano, E.A., Dongari-Bagtzoglou, A., Diaz, P.I., Strausbaugh, L.D. (2014). Redefining the human oral mycobiome with improved practices in amplicon-based taxonomy: Discovery of *Malassezia* as a prominent commensal. *PLoS One*. 9 (3): 1-11.

Giraldo Gené, A.J., Sutton, D.A., Madrid, H., Hoog, G.S.D., Cano, J., Decock, C., Crous, P.W., Guarro, J. (2015). Phylogeny of *Sarocladium* (*Hypocreales*). *Persoonia*. 34: 10-24.

Gautam, A.K., Verma, R.K., Avasthi, S., Sushma, Bohra, Y., Devadatha, B., Niranjan, M., Suwannarach, N. (2022). Current insight into traditional and modern methods in fungal diversity estimates. *J. Fungi*. 8: 226.

Hawksworth, D.L., Lücking, R. (2017). Fungal diversity revisited: 2.2 to 3.8 million species. *Microbiol. Spectrum* 5(4): FUNK-0052-2016.

Hawksworth, D.L. (2012). Global species numbers of fungi: are tropical studies and molecular approaches contributing to a more robust estimate?. *Biodivers Conserv*. 21: 2425-2433.

Hawksworth, D.L. (2015). Naming fungi involved in spoilage of food, drink, and water. *Current Opinion In Food Sci*. 5: 23-28.

Heitman, J., Crous, P.W., Gow, N.A.R., Howlett, B.J., James, T.Y., Stukenbrock, E.H. (2018). The Fungal Kingdom. ASM Press., Washington DC. 1136 pp.

Hibbett, D., Abarenkov, K., Kõljalg, U., Öpik, M., Chai, B., Cole, J., Wang, Q., Crous, P., Robert, V., Helgason, T., Herr, J.R., Kirk, P., Lueschow, S., O'Donnell, K., Nilsson, R.H., Oono, R., Schoch, C., Smyth, C., Walker, D.M., Porras-Alfaro, A., Taylor, J.W., Geiser, D.M. (2016). Sequence-based classification and identification of Fungi. *Mycologia*. 108 (6): 1049-1068.

Hibbett, D.S., Binder, M., Bischoff, J..F, Blackwell, M., Cannon, P.F., Eriksson, O.E., Huhndorf, S., James, T., Kirk, P.M., Lucking, R., Lumbsch, H.T., Lutzoni, F., Matheny, P.B., Mclaughlin, D.J., Powell, M.J., Redhead, S., Schoch, C.L., Spatafora, J.W., Stalpers, J.A., Vilgalys, R., Aime, M.C., Aptroot, A., Bauer, R., Begerow, D., Benny, G.L., Castlebury, L.A., Crous, P.W., Dai, Y.C., Gams, W., Geiser, D.M., Griffith, G.W., Gueidan, C., Hawksworth, D.L., Hestmark, G., Hosaka, K., Humber, R.A., Hyde, K.D., Ironside, J.E., Koljalg, U., Kurtzman, C.P., Larsson, K.H., Lichtwardt, R., Longcore, J., Miadlikowska, J., Miller, A., Moncalvo, J.M., Mozley-Standridge, S., Oberwinkler, F., Parmasto, E., Reeb, V., Rogers, J.D., Roux, C., Ryvarden, L., Sampaio, J.P., Schussler, A., Sugiyama, J., Thorn, R.G., Tibell, L., Untereiner, W.A., Walker, C., Wang, Z., Weir, A., Weiss, M., White, M.M., Winka, K., Yao, Y.J., Zhang, N. (2007). A higher-level phylogenetic classification of the fungi. *Mycological Res*. 111: 509-547.

Hoog, G.S.D., Chatturvedi, V., Denning, D.W., Dyer, P.S., Frisvad, J.S., Geiser, D., Graser, Y., Guarro, J., Haase, G., Kwon-Chung, K.J., Meis, J.F., Meyer, W., Pitt, J.I., Samson, R.A., Taylor, J.W., Tintelnot, K., Vitale, R.G., Walsh, T.J., Lackner, M., the ISHAM working group on Nomenclature of Medical Fungi. (2015). Name changes in medically important fungi and their implications for clinical practice. *J. Clin. Microbiol*. 53 (4): 1056-1062.

Hoog, G.S.D., Dukik, K., Monod, M., Packeu, A., Stubbe, D., Hendrickx, M., Kupsch, C., Stielow, J.B., Freeke, J., Goker, M., Rezaei-Matehkolaei, A., Mirhendi, H., Graser, Y. (2017). Toward a novel multilocus phylogenetic taxonomy for the dermatophytes. *Mycopathol*. 182: 5-31.

Houbraken, H., Kocsube, S., Visagie, C.M., Yilmaz, N., Wang, X.C., Meijer, M., Kraak, B., Hubka, V., Bensch, K., Samson, R.A., Frisvad, J.C. (2020). Classification of *Aspergillus, Penicillium, Talaromyces* and related genera (*Eurotiales*): An overview of families, genera, subgenera, sections, series and species. *Stud. In Mycol*. 95: 5-169.

Hyde, K.D., Nilsson, R.H., Alias, S.A., Ariyawansa, H.A., Blair, J.E., Cai, L., de Cock, A.W.A.M., Dissanayake, A.J., Glockling, S.L., Goonasekara, I.D., Gorczak, M., Hahn, M., Jayawardena, R.S., van Kan, J.A.L., Laurence, M.H., Lévesque, C.A., Li, X., Liu, J.K., Maharachchikumbura, S.S.N., Manamgoda, D.S., Martin. F.N., McKenzie, E.H.C., McTaggart, A.R., Mortimer, P.E., Nair, P.V.R., Pawlowska, J., Rintoul, T.L., Shivas, R.G., Spies, C.F.J., Summerell, B.A., Taylor, P.W.J., Terhem, R.B., Udayanga, D., Vaghefi, N., Walther, G., Wilk, M., Wrzosek, M., Xu, J.C., Yan, J., Zhou, N. (2014). One stop shop: Backbones trees for important phytopathogenic genera: I (2014). *Fungal Diversity*. 67: 21-125.

James, T.Y., Letcher, P.M., Longcore, J.E., Mozley-Standridge, S.E., Porter, D., Powell, M.J., Griffith, G.W., Vilgalys, R. (2006). A molecular phylogeny of the flagellated fungi (*Chytridiomycota*) and description of a new phylum (*Blastocladiomycota*). *Mycologia*. 98 (6): 860-871.

Jayasiri, S.C., Hyde, K.D., Ariyawansa, H.A., Bhat, J., Buyck, B., Cai, L., Dai, Y.C., Abd-Elsalam, K.A., Ertz, D., Hidayat, I., Jeewon, R., Jones, E.B.G., Bahkali, A.H., Karunarathna, S.C., Liu, J.K., Luangsa-ard, J.J., Lumbsch, H.T., Maharachchikumbura, S.S.N., McKenzie, E.H.C., Moncalvo, J.M., Ghobad-Nejhad, M., Nilsson, H., Pang, K.L., Pereira, O.L., Phillips, A.J.L., Raspé, O., Rollins, A.W., Romero, A.I., Etayo, J., Selçuk, F., Stephenson, S.L., Suetrong, S., Taylor, J.E., Tsui, C.K.M., Vizzini, A., Abdel-Wahab, M.A., Wen, T.C., Boonmee, S., Dai, D.Q., Daranagama, D.A., Dissanayake, A.J., Ekanayaka, A.H., Fryar, S.C., Hongsanan, S., Jayawardena, R.S., Li, W.J., Perera, R.H., Phookamsak, R., de Silva, N.I., Thambugala, K.M., Tian, Q., Wijayawardene, N.N., Zhao, R.L., Zhao, Q., Kang, J.C., Promputtha, I. (2015). The faces of fungi database: Fungal names linked with morphology, phylogeny and human impacts. *Fungal Diversity*. 74: 3-18.

Kendrick, B. (2017). The fifth kingdom an introduction to mycology. Fourth Edt. 1027 pp. Hackett Pub. Co. Indianapolis.

Kidd, S., Halliday, C., Alexiou, H., Eellis, D. (2016). Descriptions of medical fungi. Third Ed. 266 S. Published by the Authors. Avustralya.

Kirk, P.M., Cannon, P.F., David J.C., Stalpers, J.A. 2008. Ainswort and Bisby's Dictionary of the Fungi. 770 pp. CABI Publishing. Cambridge.

Klopper, R.R., De Beer, Z.W., Smith, G.F. (2018). Some outcomes of the nomenclature section of the XIXth International Botanical Congress. *Bothalia*. 48 (1): a2329.

Kozel, T.R., Wickes, B. (2014). Fungal diagnostics. Cold Spring Harb Perspect Med. 2014 Apr; 4(4): a019299. doi: 10.1101/cshperspect.a019299. Link: <http://perspectivesinmedicine.cshlp.org/content/4/4/a 019299.full.pdf+html?sid=dcb7d000-650a-4427-86da-432fac71b533>. Erişim: 13.9.2014. http://www.gaffi. org/wp-content/uploads/Cold-Spring-Harb-Perspect-Med-2014-Kozel-.pdf

Levetin, E., Horner, W.E., Scott, J.A. (2016). Taxonomy of allergenic fungi. *J. Allergy Clin. Allergy Prac*. 4 (3): 375-385.

Lücking, R., Aime, M.C., Robbertse, B., Miller, A.N., Aoki, T., Ariyawansa, H.A., Cardinali, G., Crous, P.W., Druzhinina, I.S., Geiser, D.M., Hawksworth, D.L., Hyde, K.D., Irinyi, L., Jeewon, R., Johnston, P.R., Kirk, P.M., Malosso, E., May, T.W., Meyer, W., Nilsson, H.R., Öpik, M., Robert, V., Stadler, M., Thines, M., Vu, D., Yurkov, A.M., Zhang, N., Schoch, C.L. (2021). Fungal taxonomy and sequence-based nomenclature. *Nat. Microbiol*. 6 (5): 540-548.

Manoharachary, C., Tilak, K.V.B.R., Mallaiah, K.V., Kunwar, I.K. (2016). Mycology and Microbiology (A Textbook for UG and PG Courses). 607 pp. Scientific Publishers (India).

Maroske, S., May, T.W. (2018). Naming names: The first women taxonomists in mycology. *Stud. In Mycol*. 89: 63-84.

May, T.W., Redhead, S.A., Bensch, K., Hawksworth, D.L., Lendemer, J., Lombard, L., Turland, N.J. (2019). Chapter F of the International Code of Nomenclature for algae, fungi, and plants as approved by the 11th International Mycological Congress, San Juan, Puerto Rico, July 2018. *IMA Fungus*. 10: 21.

May, T.W. (2017a). Report of the Nomenclature Committee for Fungi-20. *IMA Fungus*. 8 (1): 189-203.

May, T.W. (2017b). Report of the Nomenclature Committee for Fungi-21: Lists from working groups. *IMA Fungus*. 8 (1): 205-210.

McLaughlin, D.J., Hibbett, D.S., Lutzoni, F., Spatafora, J.W., Vilgalys, R. (2009). The search for the fungal tree of life. *Trends In Microbiol*. 17 (11): 488-497.

Mora, C., Tittensor, D.P., Adl, S., Simpson, A.G.B., Worm, B. (2011). How many species are there on earth and in the ocean?. *Plos Biol*. 98 (8): e1001127.

Nilsson, R.H., Ryberg, M., Kristiansson, E., Abarenkov, K., Larsson, K.-H., Koljalg, U. (2006). Taxonomic reliability of DNA sequences in public sequence databases: A fungal perspective. *Plos One*. 1 (1): e59.

Pagano, M.C., Rosa, L.H. (2015). Fungal molecular taxonomy: An overview. Bölüm 20, Sayfa: 313-321. İçinde: Vijai Kumar Gupta; Robert Ludwig Mach; S Sreenivasaprasad: Fungal Biomolecules: Sources, Applications and Recent Developments. Yayıncı: Chichester, West Sussex, United Kingdom; Hoboken, N.J.: Wiley Blackwell.

Phukhamsakda, C., Nilsson, R.H., Bhunjun, C.S., de Farias, A.R.G., Sun, Y.R., Wijesinghe, S.N., Raza, M., Bao, D.F., Lu, L., Tibpromma, S., Dong, W., Tennakoon, D.S., Tian, X.G., Xiong, Y.R., Karunarathna, S.C., Cai, L., Luo, Z.L., Wang, Y., Manawasinghe, I.S., Camporesi, E., Kirk, P.M., Promputtha, I., Kuo, C.S., Su, H.Y., Doilom, M., Li, Y., Fu, Y.P., Hyde, K.D. (2022). The numbers of fungi: contributions from traditional taxonomic studies and challenges of metabarcoding. *Fungal Diversity*. DOI: https://doi.org/10.1007/s13225-022-00502-3 (Baskıda).

Prince, R.C. (2018). Eukaryotic hydrocarbon degraders. Sayfa 1-20. İçinde: T.J.McGenity (ed.): Taxonomy, genomics and ecophysiology of hydrocarbon-degrading microbes, Handbook of Hydrocarbon and Lipid Microbiology. Springer International Publishing AG, part of Springer Nature.

Redhead, S.A., Demoulin, V., Hawksworth, D.L., Seifert, K.A., Turland, N.J. (2014). Fungal nomenclature at IMC10: Report of the nomenclature sessions. *IMA Fungus*. 5 (2): 449-462.

Retter, A., Nilsson, R.H., Bourlat, S.J. (2019). Exploring the taxonomic composition of two fungal communities on the Swedish west coast through metabarcoding. *Biodiversity Data J*. 7: e35332.

Rossman, A.Y., Palm-Hernández, M.E. (2008). Systematics of plant pathogenic fungi: Why It Matters. *Plant Dis*. 92 (10): 1376-1386.

Samson, R.A,, Visagie, C.M. Houbraken, J., Hong, S.B., Hubka, V., Klaassen, C.H.W., Perrone, G., Seifert, K.A., Susca, A., Tanney, J.B., Varga, J., Kocsubé, S., Szigeti, G., Yaguchi, T., Frisvad, J.C. (2014). Phylogeny, identification and nomenclature of the genus *Aspergillus*. *Stud. In Mycol*. 78: 141-173.

Saran, S., Chaudhary, S.K., Singh, P., Tiwari, A., Kumar, V. (2022). A comprehensive review on biodiversity information portals. *Biodivers Conserv*. DOI: https://doi.org/10.1007/s10531-022-02420-x (Baskıda).

Schoch, C.L., Robbertse, B., Robert, V., Vu, D., Cardinali, G., Irinyi, L., Meyer, W., Nilsson, R.H., Hughes, K., Miller, A.N., Kirk, P.M., Abarenkov, K., Aime, M.C., Ariyawansa, H.A., Bidartondo, M., Boekhout, T., Buyck, B., Cai, Q., Chen, J., Crespo, A., Crous, P.W., Damm, U., De Beer, Z.W., Dentinger, B.T., Divakar, P.K., Dueñas, M., Feau, N., Fliegerova, K., García, M.A., Ge, Z.W., Griffith, G.W., Groenewald, J.Z., Groenewald, M., Grube, M., Gryzenhout, M., Gueidan, C., Guo, L., Hambleton, S., Hamelin, R., Hansen, K., Hofstetter, V., Hong, S.B., Houbraken, J., Hyde, K.D., Inderbitzin, P., Johnston, P.R., Karunarathna, S.C., Kõljalg, U., Kovács, G.M., Kraichak, E., Krizsan, K., Kurtzman, C.P., Larsson, K.H., Leavitt, S., Letcher, P.M., Liimatainen, K., Liu, J.K., Lodge, D.J., Luangsa-ard, J.J., Lumbsch, H.T., Maharachchikumbura, S.S., Manamgoda, D., Martín, M.P., Minnis, A.M., Moncalvo, J.M., Mulè, G., Nakasone, K.K., Niskanen, T., Olariaga, I., Papp, T., Petkovits, T., Pino-Bodas, R., Powell, M.J., Raja, H.A., Redecker, D., Sarmiento-Ramirez, J.M., Seifert, K.A., Shrestha, B., Stenroos, S., Stielow, B., Suh, S.O., Tanaka, K., Tedersoo, L., Telleria, M.T., Udayanga, D., Untereiner, W.A., Diéguez Uribeondo, J., Subbarao, K.V., Vágvölgyi, C., Visagie, C., Voigt, K., Walker, D.M., Weir, B.S., Weiß, M., Wijayawardene, N.N., Wingfield, M.J., Xu, J.P., Yang, Z.L., Zhang, N., Zhuang, W.Y., Federhen, S. (2014). Finding needles in haystacks: Linking scientific names, reference specimens and molecular data for Fungi. *Database-The J. Biol. Database and Curation*. 30: 2014:bau061, 21 Sayfa.

Selçuk, F., Ekici, K. (2014). A new species of *Manoharachariella* (*Hyphomycetes*) from Central Anatolia, Turkey. *Mycosphere*. 5(3): 419-423.

Stajich, J.E., Berbee, M.L., Blackwell, M., Hibbett, D.S., James, T.Y., Spatafora, J.W., Taylor, J.W. (2009). The fungi. *Curr. Biol*. 19 (18): R840–R845.

Stephenson, S.L. (2011). The Kingdom fungi: The biology of mushrooms, molds, and lichens. 272 Sayfa. Timber Press-timberpress.com, Portlan-London.

Suh, S.O. (2017). Fungal systematics-current technologies and techniques for fungal identification. https://www.atcc.org/resources/webinars/2017-webinars/fungal-systematics-current-technologies-and-techniques-for-fungal-identification (erişim: 7.5.2022).

Suryanarayanan, T.S., Hawksworth, D.L. (2010). Fungi from little-explored and extreme habitats. 3. Bölüm. Sayfa 33-48. İçinde: S.K.Deshmukh, M.K.Rai (Editors). Biodiversity of fungi: Their role in human life. Science Publishers, Inc.

Susan, M. (2014). The name of the fungus. Genetic advances spur mycologists to put their kingdom in order. https://www.sciencenews.org/article/name-fungus

Sutton D.A. (2014). The Changing Taxonomy/ Nomenclature in Medical Mycology, and How it Impacts Fungal Identification. A Pathologist's/Technologist's Update. A SWACM ANNUAL MEETING WORKSHOP Southwestern Association of Clinical Microbiology, Inc. Houston, TX.

Tedersoo, L., Sánchez-Ramírez, S., Koljalg, U., Bahram, M., Döring, M., Schigel, D., May, T., Ryberg, M., Abarenkov, K. (2018). High-level classification of the Fungi and a tool for evolutionary ecological analyses. *Fungal Diversity*. 90 (1): 135-159.

Thakur, R., Kalsi, A.S. (2020). Updates on genital dermatophytosis. *Clin. Cosmetic Invest. Dermatol*. 13: 743-750.

Thines, M., Crous, P.W., Aime, M.C., Aoki, T., Cai, L., Hyde, K.D., Miller, A.N., Zhang, N., Stadler, M. (2018). Ten reasons why a sequence-based nomenclature is not useful for fungi anytime soon. *IMA Fungus*. 9 (1):177-183.

Tsang, C.C., Tang, J.Y.M., Lau, S.K.P., Woo, P.C.Y. (2018). Taxonomy and evolution of *Aspergillus*, *Penicillium* and *Talaromyces* in the omics era-past, present and future. *Comput. Struct. Biotechnol. J*. 16: 197-210.

Turland, N.J., Wiersema, J.H., Barrie, F.R., Greuter, W., Hawksworth, D.L., Herendeen, P.S., Knapp, S., Kusber, W.-H., Li, D.-Z., Marhold, K., May, T.W., McNeill, J., Monro, A.M., Prado, J., Price, M.J., Smith, G.F. (eds.) 2018: International Code of Nomenclature for algae, fungi, and plants (Shenzhen Code) adopted by the Nineteenth International Botanical Congress Shenzhen, China, July 2017. Regnum Vegetabile 159. Glashütten: Koeltz Botanical Books. DOI https://doi.org/10.12705/Code.2018.

Ulloa, M., Hanlin R.T. (2012). Illustrated Dictionary of Fungi. 762 pp. Second Edt. APS Press. St. Paul, Minnesota.

Vitorino, L.C., Bessa, L.A. (2018). Microbial diversity: The gap between the estimated and the known. *Diversity*. 10: 46.

Wang, F., Wang, K., Cai, L., Zhao, M., Kirk, P.M., Fan, G., Sun, Q., Li, B., Wang, S., Yu, Z., Han, D., Ma, J., Wu, L., Yao, Y. (2023). Fungal names: A comprehensive nomenclatural repository and knowledge base for fungal taxonomy. Nucleic Acids Research. 51 (D1): D708-D716. https://doi.org/10.1093/nar/gkac926

Wang, Y., Cheng, J., Ding, H., Lin, X., Chen, G., Zhou, M., Ye, S.N. (2018). Study on the clinical features and prognosis of Penicilliosis marneffei without human immunodeficiency virus infection. *Mycopathol*. 183 (3): 551-558.

Warnock, D.W. (2019). Name changes for fungi of medical importance, 2016-2017. J. Clin. Microbiol. 57: e01183-18.

Webster, J., Weber, R.W.S. (2013). Introduction to fungi. 3. Baskı. 841 Sayfa. Cambridge University Press. Cornwall and New York.

Wiederhold, N.P., Gibas, C.F. (2018). From the clinical mycology laboratory: New species and changes in fungal taxonomy and nomenclature. *J. Fungi*. 4(4): 138.

Wiederhold, N.P., Gibas, C.F. (2018). From the clinical mycology laboratory: New species and changes in fungal taxonomy and nomenclature. *J. Fungi*. 4(4): 138.

Wijayawardene, N.N., Hyde, K.D., Al-Ani L.K.T., Tedersoo, L., Haelewaters, D., Rajeshkumar, K.C., Zhao, R.L., Aptroot, A., Leontyev, D., Saxena, R.K., Tokarev, Y.S., Dai, D.Q., Letcher, P.M., Stephenson, S.L., Ertz, D., Lumbsch, H.T., Kukwa, M., Issi, I., Madrid, H., Phillips, A.J.L., Selbmann, L., Pfliegler, W.P., Horváth, E., Bensch, K., Kirk, P.M., Kolarikova, K., Raja, H.A., Radek, R., Papp, V., Dima, B., Ma, J., Malosso, E., Takamatsu, S., Rambold, G., Gannibal, P.B., Triebel, D., Gautam, A.K., Avasthi, S., Suetrong, S., Timdal, E., Fryar, SC., Delgado, G., Reblova, M., Doilom, M., Dolatabadi, S., Pawlowska, J.Z., Humber, R., Kodsueb, R., Sánchez-Castro, I., Goto, B.T., Silva, D.K.A., De Souza, F.A, Oehl, F.R., Da Silva, G.A., Silva, I.R., Blaszkowski, J., Jobim, K., Maia, L., Barbosa, F., Fiuza, P., Divakar, P., Shenoy, B., Castañeda-Ruiz, R.F., Somrithipol, S., Lateef, A.A., Karunarathna, S.C., Tibpromma, S., Mortimer, P.E, Wanasinghe, D.N., Phookamsak, R., Xu, J., Wang, Y., Tian, F., Alvarado, P., Li, D.W., Kusan, I., Matocec, N., Masic, A., Tkalcec, Z., Maharachchikumbura, S., Papizadeh, M., Heredia, G., Wartchow, F., Bakhshi, M., Boehm, E., Youssef, N., Hustad, V., Lawrey, J., Santiago, A.L.C.M.A., Bezerra, J., Souza-Motta, C., Firmino, A., Tian, Q., Houbraken, J., Hongsanan, S., Tanaka, K, Dissanayake, A., Monteiro, J., Grossart, H., Suija, A., Weerakoon, G., Etayo, J., Tsurykau, A., Vázquez, V., Mungai, P., Damm, U., Li, Q.R., Zhang, H., Boonmee, S., Lu, Y.Z., Becerra, A.G., Kendrick, B., Brearley, F.Q., Motiejunaite, J., Sharma, B., Khare, R., Gaikwad, S., Wijesundara, S., Tang, L., He, M., Flakus, A., Rodriguez-Flakus, P., Zhurbenko, M., McKenzie, E., Stadler, M., Bhat, D., Liu, J., Raza, M., Jeewon, R., Nassonova, E., Prieto, M., Jayalal, R., Erdogdu, M., Yurkov, A., Schnittler, M., Shchepin, O., Novozhilov, Y., Silva-Filho, A., Gentekaki, E., Liu, P., Cavender, J., Kang, Y., Mohammad, S., Zhang, L., Xu, R., Li, Y., Dayarathne, M., Ekanayaka, A., Wen, T., Deng, C. (2020). Outline of fungi and fungus-like taxa. *Mycosphere*. 11 (1): 1060-1456.

Wijayawardene, N.N., Bahram, M., Sánchez-Castro, I., Dai, D.-Q., Ariyawansa, K.G.S.U., Jayalal, U., Suwannarach, N., Tedersoo, L. (2021). Current insight into culture dependent and culture-independent methods in discovering Ascomycetous taxa. *J. Fungi*. 7: 703.

Wijayawardene, N.N., Hyde, K.D., Dai, D.Q. (2021a). Outline of *Ascomycota*. pp. 246-254. İçinde: Encyclopedia of Mycology, Vol.: 1. Elsevier Inc.

Yarza, P., Yilmaz, P., Panzer, K., Glöckner, F. O., Reich, M. (2017). A phylogenetic framework for the kingdom Fungi based on 18S rRNA gene sequences. *Marine Genomics*. 36: 33-39.

Zhao, R.L., Li, G.J., Sanchez-Ramirez, S., Stata, M., Yang, Z.L., Wu, G., Dai, Y.C., He, S.H., Cui, B.K., Zhou, J.L., Wu, F., He, M.Q., Moncalvo, J.M., Hyde, K.D. (2017). A six-gene phylogenetic overview of *Basidiomycota* and allied phyla with estimated divergence times of higher taxa and a phyloproteomics perspective. *Fungal Diversity*. 84(1): 43-74.

EK 1. BAZI FUNGAL TAKSONLAR İÇİN ÇALIŞILAN GEN BÖLGELERİ-LOKUSLAR

(Samson ve ark., 2014; Kozel ve Wickes, 2014; Choi ve ark., 2015; Al-Hatmi ve ark., 2016; Kidd ve ark., 2016; Gautam ve ark., 2022)

Bölüm 5

Fungal Üreme

Ahmet Asan[1], Faruk Selçuk[2], Gülay Giray[3], Hayri Baba[4]

[1]Trakya Üniversitesi, Fen Fakültesi Biyoloji Bölümü 22030 Edirne.
e-posta: ahmetasan84@gmail.com

[2]KırşehirAhi Evran Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Moleküler Biyoloji ve Genetik Bölümü Kırşehir.
e-posta: selcuk_faruk@yahoo.com

[3]Kastamonu Üniversitesi, İhsangazi MYO 37150 Kastamonu.
e-posta: gulaygiray74@gmail.com

[4]Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Biyoloji Bölümü, Hatay.
e-posta: hayribaba_68@hotmail.com

1. GİRİŞ

Ökaryotik mikroorganizmalar, üremenin geniş bir çeşidini gösterir. Bazıları üremenin eşeyli ve eşeysiz şekillerine sahiptir, oysa diğerleri sadece eşeysiz olarak ürerler. Tek hücreli mikroorganizmalar için büyüme, üremeye eşittir. Fakat, çok hücreli ökaryotik mikroorganizmalarda büyüme, tüm organizmanın üremesi olmaksızın oluşabilir, hacim ve ağırlık artışı söz konusudur. Birçok ökaryotik mikroorganizma, hayat sikluslarında karmaşık üreme şekilleri gösterir; genetik değişmelerin olduğu biseksüel faz içerirler. Ökaryotik mikroorganizmaların eşeyli üremesi, gen havuzu içinde heterojenitenin sürekliliği için önemlidir. Mitoz bölünmeye ihtiyaç duydukları gibi, mayoz bölünmeye de ihtiyaç duyarlar. Ökaryotik bir mikroorganizmanın hayat döngüsünde bazı safhalar haploid, diğerleri diploittir.

Fungusların yaşam döngüsü vejetatif ve generatif olmak üzere 2 evreden oluşur. Generatif yapı bazı funguslarda vejetatif yapının üzerinde oluşur, böyle funguslara Ökarpik (Eucarpic) funguslar denir. Vejetatif yapının tamamen generatif yapıya dönüştüğü funguslara da Holokarpik (Holocarpic) funguslar denir.

Funguslarda, hayat döngülerinin 5 temel tipi oluşur. Eşeysiz üreme fazı, Deuteromycetes'de (Fungi Imperfecti) karakterize olmuş ve saptanmıştır. Haploid tip hayat siklusunda, diploid faz, nükleusun füzyonundan sonra hemen oluşan mayozla sürekliliği minimal düzeydedir. Haploid dikaryotik hayat siklusu, hifal hücre içinde verilen hayat siklusunun bir kısmı için var olan 2 nükleusu içeren bir dikaryon hariç, haploid hayat siklusuna benzerdir. Kısmen birkaç fungusun karakteristiği olan haploid-diploid hayat siklusunda, haploid ve diploid fazlar düzenli olarak değişirler. Diploid hayat siklusunda haploid faz, haploid gametlerin kısa üretimleriyle kısıtlanmıştır.

fından enfeksiyon sırasında üretilen küçük kürecikler şeklinde ve spherul olarak adlandırılan, enfeksiyonu akciğer içinde ve diğer vücut bölgelerine yayan birçok endospor üretir.

Birincil sistemik mantar patojenleri için doğru olmasına rağmen, insanlarda hastalık oluşturan mantarların tümü dimorfik değildir. Fırsatçı mantarlar dimorfik olabilir veya olmayabilir. Monomorfik mayalar dimorfizm sergilemezler ve kültürde ve örneğin *Candida glabrata* (H.W. Anderson) S.A. Mey. & Yarrow ve *Cryptococcus* neoformans (San Felice) Vuill *gibi* gibi konakçı dokularda maya olarak görülürler. Bununla birlikte, özel çalışmalar, *C. neoformans*'ın basidiomysetöz döngüsü sırasında, klemp bağlantılı (bir septumla ayrılmış iki bitişik hücreyi birbirine bağlayan ince bir hifal dal. Bu hifal köprünün oluşturduğu geçit, hücrelerden birindeki mitoz sonucu oluşan çekirdeklerden birinin komşu hücreye geçmesine izin verir) ipliksi bir form ürettiğinde dimorfizmi gösterebilir. Birçok fırsatçı patojen, örneğin *Aspergillus* türleri veya *Mucorales* üyeleri gibi monomorfik yapılardır. Hastalıklı dokuda sadece misel şeklini gösterirler (Reiss ve ark., 2012).

KAYNAKLAR

Bear, R., Rintoul, D., Snyder, B., Smith-Caldas, M., Herren, C., Horne, E. (2016) Principles of biology. Open Access Textbooks. 1. https://newprairiepress.org/textbooks/1

Carris, L.M., Little, C.R., Stiles, C.M. (2012) Introduction to Fungi. https://doi.org/10.1094/PHI-I-2012-0426-01

Heitman, J., Crous, P.W., Gow, N.A.R., Howlett, B.J., James, T.Y., Stukenbrock E.H. (2018) The Fungal Kingdom. ASM Press., 1136 pp. Washington DC.

Kendrick, B. (2017) The Fifth Kingdom An Introduction to Mycology. Fourth Edt. Hackett Pub. Co. 1027 pp. Indianapolis.

Kirk P.M., Cannon P.F., David J.C., Stalpers J.A. (2008) Ainswort and Bisby's Dictionary of the Fungi. CABI Publishing. Cambridge. 770 pp.

Kirschner, R. (2019) Sex does not sell: the argument for using the terms "anamorph" and "teleomorph" for fungi. *Mycol Prog*, 18(1), 305-312.

Newton, A. E., Mishler, B.D. (1994) The evolutionary significance of asexual reproduction in mosses. *J Hattori Bot Lab*, 76, 127-145.

Susan, M. (2014) The name of the fungus. Genetic advances spur mycologists to put their kingdom in order. 2014. https://www.sciencenews.org/article/name-fungus (erişim: 11 Mayıs 2022)

Ulloa, M., Hanlin, R.T. (2012) Illustrated Dictionary of Fungi. Second Edt. APS Press. 762 pp. St. Paul, Minnesota.

Webster, J., Weber, R.W.S. (2013) Introduction to fungi. 3. Baskı. Cambridge University Press. 841 pp. Cornwall and New York.

Manoharachary, C., Tilak, K.V.B.R., Mallaiah, K.V., Kunwar, I.K. (2016). Mycology and Microbiology. Scientific Publishers. 607 pp. Jodhpur, New Delhi, India.

Reiss, E., Shadomy, H.J., Lyon, G.M. (2012). Fundamental Medical Mycology. Wiley-Blackwell Pub., Hoboken, New Jersey.

Bölüm 6

Chtridiomycota, Neocallimastigomycota, Blastocladiomycota, Olpidiomycota

Ayşegül Yoltaş

Ege Üniversitesi Fen Fakültesi Biyoloji Bölümü, Temel ve Endüstriyel Mikrobiyoloji ABD. Bornova-İzmir. e-posta: ayoltas@gmail.com

FİLUM *CHYTRIDIOMYCOTA*

Chytridiomycota önceleri *Phycomycetes* sınıfında, *Myxomycophyta* alt-filumunda yer alan fakat günümüzde ayrı bir filum olarak kabul edilen ilkel funguslardır. *Chytridiomycota* (gerçek kitridler) tatlı ve acı sularda, denizel habitatlarda ve toprakta yoğun olarak bulunan kitin ve keratin gibi materyalleri parçalayabilen saprotrof ve parazit olabilen aerobik zoosporik funguslardır (Manoharachary ve ark., 2016).

Kitin hücre hücre duvarına sahip olmaları, α-aminoadipik asit lisin sentetik yolağını kullanmaları ve glikojen depolamaları nedeniyle Bartnicki-Garcia (1970) *Chytridiomycota*'yı gerçek funguslar içine alırken bazı diğer araştırmacılar ise hareketli zoosporlara sahip olmaları nedeniyle protista ve fungi arasında bir geçiş formu olarak kabul etmişleridir. rRNA genleri ile yapılan filogenetik çalışmalar ise bu iki görüşü birleştirerek kitridlerin gerçek funguslar içinde fakat fungal filogenetik ağaçta bazal bir pozisyonda yer aldıklarını göstermiştir (James ve ark., 2006).

Temel olarak sucul olsalar da tropiklerden arktik bölgelere kadar hemen hemen tüm karasal ve sucul ekosistemlerde bulunabilmektedirler. Bazı formlar çöl topraklarında ve vahalarda bulunurken bazıları denizel ekosistemlerde yaşayan alg ve omurgasızlarda fakültatif ya da obligat parazit olarak yaşar. Antartika'dan bildirilen kayıtlar olduğu gibi bazı kitridlerin anaerobik ortamlarda ve çeşitli pH'larda büyüyemeseler de canlılıklarını koruyabildikleri görülmüştür (Taylor ve ark., 2014).

Patojenik kitridlerin diğer funguslar, algler, bitkiler ve amfibiler gibi pek çok konukçusu vardır. En iyi bilinen patojenik türler arasında patateslerde siyah siğil hastalığına yol açan *Synchytrium endobioticum* ve amfibilerde kitridiyomikoz hastalığına sebep olarak bazı türlerin soyunun tükenmesine ve amfibi populasyonlarında küresel bir düşüşe neden olan *Batrachochytrium dendrobatidis* bulunmaktadır. *Blastocladiomycota*'da olduğu gibi *Chytridimycota* da tek kamçılı (=uniflajellat) zoosporlar ile çoğalır (Money, 2016b; Manoharachary ve ark., 2016). Hücre duvarlarının kitin olma-

KAYNAKLAR

Barr, D.J.S. (1968). A new species of *Olpidium* parasitic on cucumber roots. *Can. J. Bot.* 46: 1087-1091.

Barr, D.J.S. (1980). An outline for the reclassification of the *Chytridiales*, and for a new order, the *Spizellomycetales*. *Can J Bot.* 58:2380–2394

Barr, D.J.S. (1983). "Appendix III: The genera of Phytopathogenic Zoosporic Fungi". İçinde: Buczacki, S.T. (ed.). *Zoosporic Plant Pathogens: A Modern Perspective*. Academic Press. pp. 293–302.

Barr, D.J.S. (1990). Phylum *Chytridiomycota*. İçinde: Margulis, L., Corliss, J.O., Melkonian, M., Chapman, D.J., eds. *Handbook of Protoctista.* Boston: Jones & Bartlett. p 454–466.

Barron, G.L. Szijarto, E. (1986). A New Species of *Olpidium* Parasitic in Nematode Eggs. *Mycologia*. 78 (6): 972-975.

Bartnicki-Garcia, S. (1970). Cell wall composition and other biochemical markers in fungal phylogeny. İçinde: Harborne, J.B., ed. *Phytochemical Phylogeny*. London: Academic Press. p 81–103.

Batko, A. (1975). An Outline of Hydromycology. *PWN*. Warszawa.

Boddy, L. (2016). Chapter 9 - Interactions with Humans and Other Animals. Editor(s): Watkinson, S.C., Boddy, L., Money, N.P. The Fungi. Third Ed. Academic Press, pp. 293-336.

Boddy, L. (2016). Chapter 10 - Interactions Between Fungi and Other Microbes. Editor(s): Watkinson, S.C., Boddy, L., Money, N.P. The Fungi. Third Ed. Academic Press, pp. 337-360.

Braune, R. (1913). Untersuchungen u¨ber die im wiederkauermagen vorkommenden protozoen. *Arch Protistenkd.* 32:111–170.

Butler, E.J. (1911). On *Allomyces*, a new Aquatic Fungus. *Annals of Botany.* 25(4):1023–1036.

Callan, B.E., & Carris, L.M. (2004). 7 - Fungi on Living plant substrata, includıng fruts. Editor(s): Mueller, G.M., Bills, G.F., Foster, M.S. Biodiversity of Fungi. Academic Press. 105-126.

Doweld, A.B. (2013). Nomenclatural novelties. Index Fungorum 42: 1.

Doweld, A.B. (2014a). Nomenclatural novelties. Index Fungorum 126: 1.

Doweld, A.B. (2014b). Nomenclatural novelties. Index Fungorum 127: 1.

Doweld, A.B. (2014c). *Olpidiaster brassicae* (Woronin) Doweld. Index Fungorum. 128: 1.

Fry, P.R. (1958). The relationship of *Olpidium brassicae* (Wor.) Dang. to the big-vein disease of lettuce. *New Zealand J. Agr. Res*. 1: 301-304.

Gams, W., Diederich, P., Poldmaa, K. (2004). Fungicolous Fungi. İçinde: Mueller, G.M., Bills, G.F., Foster, M.S. Biodiversity of Fungi. *Academic Press.* 343-392.

Gleason, F.H., Scholz, B., Jephcott, T.G., van Ogtrop, F.F., Henderson, L., Lilje, O., Kittelmann, S., Macarthur, D.J. (2017). Key ecological roles for zoosporic true fungi in aquatic habitats. *Microbiol. Spectrum.* 5(2): 399-416.

Glocking, S. (1998). Isolation of a new species of rotifer-attacking *Olpidium*. *Mycol*. *Res*. 102 (2): 206-208.

Gnanam, C.R. (2013). Introduction to Mycology. First Edition. MJP Publishers.

Griffith, G.W., Baker, S., Fliegerova, K., Liggenstoffer, A., van der Giezen, M., Voigt, K., Beakes, G. (2010). Anaerobic fungi: *Neocallimastigomycota*. Fungus 1: 181–185

Hanafy, R.A., Elshahed, M.S., Liggenstoffer, A.S., Griffith, G.W., Youssef, N.H. (2017). *Pecoramyces ruminantium*, gen. nov., sp. nov., an anaerobic gut fungus from the feces of cattle and sheep. *Mycologia*. 109 (2): 231-243.

Hanafy, R.A., Elshahed, M.S., Youssef, N.H. (2018). *Feramyces austinii*, gen. nov., sp. nov., an anaerobic gut fungus from rumen and fecal samples of wild Barbary sheep and fallow deer. *Mycologia*. 110 (3): 513-525.

Hawksworth, D.L., Kirk, P.M., Sutton, B.C., Pegler, D.N. (1995). Ainsworth & Bisby's Dictionary of the Fungi. 8th edn. *CAB International*. Wallingford.

Heath, I.B., Bauchop, T., Skipp, R.A. (1983). Assignment of the rumen anerobe *Neocallimastix frontalis* to the *Spizellomycetales* (*Chytridiomycetes*) on the basis of its polyflagellate zoospore ultrastructure. *Can. J. Bot*. 61: 295-307.

Held, A.A. (1981). *Rozella* and *Rozellopsis*: naked endoparasitic fungi which dress-up as their hosts. *Botanical Review.* 47: 451-515.

Herrera-Vasquez, J.A., Cebrian, M.D., Alfaro-Fernandez, A., Cordoba-Selles, M.D., Jorda, C. (2009). Multiplex PCR assay for the simultaneous detection and differentiation of *Olpidium bornovanus*, *O. brassicae*, and *O. virulentus*. *Mycol. Res*. 113, 602-610.

Hiruki, C. (1964). Mechanical transmission of tobacco stunt virus. *Virology*. 23: 288-290.

Hiruki, C. (1965). Transmission of tobacco stunt virus by *Olpidium brassicae. Virology*. 25: 541-549.

Index Fungorum no. 42. Index Fungorum.

James, T.Y., Letcher, P.M., Longcore, J.E., Mozley-Standridge, S.E., Porter, D., Powell, M.J., Griffith G.W., Vilgalys R. (2006). A molecular phylogeny of the flagellated fungi (*Chytridiomycota*) and description of a new phylum (*Blastocladiomycota*). *Mycologia*. 98: (6): 860-871.

Joshi, A., Lanjekar, V.B., Dhakephalkar, P.K., Callaghan, T.M., Griffith, G.W., Dagar, S.S. (2018). *Liebetanzomyces polymorphus* gen. et sp. nov., a new anaerobic fungus (*Neocallimastigomycota*) isolated from the rumen of a goat. *MycoKeys*. 40: 89-110.

Karling, J.S. (1950). The genus *Physoderma* (Chytridiales). *Llyodia.* 13 (1): 29.

Karling, J.S. (1960). Parasitism among the Chytrids. II. *Chytriomyces verrucosus* sp. nov and *Phylctochytrium synchitrii*. *Bull. Torrey Bot. Club*. 87 – 326-336.

Karling, J.S. (1964). *Synchytrium.* Academic Press: New York.

Karling, J.S. (1977). *Chytridiomycetarum Iconographia*. J. Cramer, Vaduz, Liechtenstein

Koetschan, C., Kittelmann, S., Lu, J., Al-Halbouni, D., Jarvis, G.N., Muller, T., Wolf, M., Janssen, P.H. (2014). Internal transcribed spacer 1 secondary structure analysis reveals a common core throughout the anaerobic fungi (*Neocallimastigomycota*). *PLoS One*. 9: e91928.

Lay, C., Hamel, C. St-Arnaud, M. (2018). Taxonomy and pathogenicity of *Olpidium brassicae* and its allied species. *Fungal Biol*. 122 (9): 837-846.

Letcher, P., Powell, M., Davis, W. (2015). A new family and four new genera in *Rhizophydiales* (*Chytridiomycota*). *Mycologia.* 107 (4): 808-830.

Li, J., Heath, I.B., Packer, L. (1993). The phylogenetic relationships of the anaerobic chytridiomycetous gut fungi (Neocallimasticaceae) and the Chytridiomycota. II. Cladistic analysis of structural data and description of Neocallimasticales ord. nov. *Can. J. Bot*. 71: 393-407.

Liebetanz, E. (1910). Die parasitischen protozoen des wiederkauermagens. *Arch Protistenkd.* 19:19–80.

Manoharachary, C., Tilak, K.V.B.R., Mallaiah, K.V., Kunwar, I.K. (2016). Mycology and Microbiology (A Textbook for UG and PG Courses). Scientific Publishers. Pp 607.

Misra, J.K., Tewari, J.P., Deshmukh, S.K. (2012). Systematics and Evolution of Fungi. *CRC Press*. p. 47.

Money, N.P. (2016). Chapter 1 - Fungal Diversity. Editor(s): Watkinson, S.C., Boddy, L., Money, N.P. The Fungi (Third Edition), Academic Press, 1-36.

Money, N.P. (2016a). Chapter 1 - Fungal Diversity. Editor(s): Watkinson, S.C., Boddy, L., Money, N.P. The Fungi (Third Edition), Academic Press, 1-36.

Money, N.P. (2016b). Chapter 3 - Spore Production, Discharge, and Dispersal. Editor(s): Watkinson, S.C., Boddy, L., Money, N.P. The Fungi (Third Edition), Academic Press. 67-97.

Nagpal, R., Puniya, A., Sehgal, J., Singh, K. (2011). In vitro fibrolytic potential of anaerobic rumen fungi from ruminants and nonruminant herbivores. *Mycoscience.* 52: 31–38.

Orpin, C.G. (1975). Studies on the rumen flagellate *Neocallimastix frontalis*. *J. Gen. Microbiol.* 91: 249-262.

Ossiboff, R.J., Towe, A.E., Brown, A.M., Longo, A.V., Lips, K.R., Miller, D.L., Carter, E.D, Gray, M.J., Frasca, S. (2019). Differentiating *Batrachochytrium dendrobatidis* and *B. salamandrivorans* in Amphibian Chytridiomycosis Using RNAScope®in situ Hybridization. *Frontiers In Vet. Sci*. 6: (304). 1-10

Ozkose, E., Thomas, B.J., Davies, D.R., Griffith, G.W., Theodorou, M.K. (2001). *Cyllamyces aberensis* gen. nov. sp. nov., a new anaerobic gut fungus with branched sporangiophores isolated from cattle. *Can. J. Bot*. 79: 666-673.

Powell, M.J., Letcher, P.M. (2014). *Chytridiomycota, Monoblepharidomycota*, and *Neocallimastigomycota*. 141-175. İçinde: McLaughlin DJ, Spatafora JW (ed), Systematics and Evolution: Part A. Springer, Heidelberg, Germany.

Robertson, A. (2015). *Physoderma* Brown Spot and Stalk Rot of Corn Caused by *Physoderma maydis* in Iowa. *Plant Health Progress*. 16 (2): 90-92.

Sahtiyanci, S. (1962). Studien über einege wurselparasitare Olpidiaceen. *Archiv für Mikrobiologie*. 41, 187-228.

Schaechter, M. (2011). Eukaryotic Microbes. Academic Press. p. 116.

Schwartz, E.J., Cook, W.R.I. (1928). The life-history and cytology of a new species of *Olpidium*; *Olpidium radicale* sp. nov. *Trans. Brit. Mycol. Soc*. 13:205-221.

Seif, E., Leight, J., Liu, Y., Roewer, I., Forget, L., Lang, B.F. (2005). Comparative mitochondrial genomics in *zygomycetes*: bacteria-like RNase P RNAs, mobile elements and a close source of the group I intron invasion in angiosperms. *Nucl. Acid Res.* 33:734–744.

Shin, W., Boo, S.M., Longcore, J. (2011). *Entophlyctis apiculata*, a chytrid parasite of *Chlamydomonas* sp. (*Chlorophyceae*). Can. J. Bot. 79: 1083-1089.

Simmons, D.R., Longcore, J.E. (2012) *Thoreauomyces* gen. nov., *Fimicolochytrium* gen. nov. and additional species in *Geranomyces*. *Mycologia*. 104 (5): 1229-1243.

Singh, K.P., Vaish, S.S. , Kumar, N., Singh, K.D., Kumari, M. (2012). *Catenaria anguillulae* as an efficient biological control agent of *Anguina tritici* in vitro. *Biol. Control*. 6 (3): 185-193.

Sparrow, F. K., (1960) Aquatic *Phycomycetes*. 2nd ed. University of Michigan Press, Ann Arbor, Michigan.

Taylor, T. N., Krings, M., & Taylor, E. L. (2014). *Fossil fungi*. Academic Press.

Taylor, T.N., Krings, M., Taylor, E.L. (2015). 4 - *Chytridiomycota*. Editor(s): Taylor, T.N., Krings, M., Taylor, E.L. Fossil Fungi. Academic Press. pp. 41-67.

Teakle, D.S., Hiruki, C. (1964). Vector specificity in *Olpidium*. *Virology*. 24: 539-544.

Tedersoo, L., Sanchez-Ramİrez, S., Koljalg, U., Bahram, M., Doring, M., Schigel, D., May, T., Ryberg, M., Abarenkov, K., (2018). High-level classification of the Fungi and a tool for evolutionary ecological analyses. *Fungal Diversity*. 90: 135-159.

Tomlinson, J.A., Smith, B.R., Garrett, R.G. (1962). Graft transmission of lettuce big vein. *Nature*. 193: 599-600.

Tomlinson, J.A., Garrett, R.G. (1964). Studies on the lettuce big-vein virus and its vector *Olpidium brassicae* (Wor.) Dang. *Ann. Appl. Biol*. 54: 45-61.

Van der Giezen, M., Slotboom, D.J., Horner, D.S., Dyal, P.L., Harding, M., Xue, G-P., Embley, T.M., Kunji, E.R.S. (2002). Conserved properties of hydrogenosomal and mitochondrial ADP/ATP carriers: a common origin for both organelles. *Embo. J*. 21:572–579.

Wijayawardene, N.N., Hyde, K.D., Al-Ani L.K.T., Tedersoo, L., Haelewaters, D., Rajeshkumar, K.C., Zhao, R.L., Aptroot, A., Leontyev, D., Saxena, R.K., Tokarev, Y.S., Dai, D.Q., Letcher, P.M., Stephenson, S.L., Ertz, D., Lumbsch, H.T., Kukwa, M., Issi, I., Madrid, H., Phillips, A.J.L., Selbmann, L., Pfliegler, W.P., Horváth, E., Bensch, K., Kirk, P.M., Kolarikova, K., Raja, H.A., Radek, R., Papp, V., Dima, B., Ma, J., Malosso, E., Takamatsu, S., Rambold, G., Gannibal, P.B., Triebel, D., Gautam, A.K., Avasthi, S., Suetrong, S., Timdal, E., Fryar, SC., Delgado, G., Reblova, M., Doilom, M., Dolatabadi, S., Pawlowska, J.Z., Humber, R., Kodsueb, R., Sánchez-Castro, I., Goto, B.T., Silva, D.K.A., De Souza, F.A, Oehl, F.R., Da Silva, G.A., Silva, I.R., Blaszkowski, J., Jobim, K., Maia, L., Barbosa, F., Fiuza, P., Divakar, P., Shenoy, B., Castañeda-Ruiz, R.F.,

Somrithipol, S., Lateef, A.A., Karunarathna, S.C., Tibpromma, S., Mortimer, P.E, Wanasinghe, D.N., Phookamsak, R., Xu, J., Wang, Y., Tian, F., Alvarado, P., Li, D.W., Kusan, I., Matocec, N., Masic, A., Tkalcec, Z., Maharachchikumbura, S., Papizadeh, M., Heredia, G., Wartchow, F., Bakhshi, M., Boehm, E., Youssef, N., Hustad, V., Lawrey, J., Santiago, A.L.C.M.A., Bezerra, J., Souza-Motta, C., Firmino, A., Tian, Q., Houbraken, J., Hongsanan, S., Tanaka, K, Dissanayake, A., Monteiro, J., Grossart, H., Suija, A., Weerakoon, G., Etayo, J., Tsurykau, A., Vázquez, V., Mungai, P., Damm, U., Li, Q.R., Zhang, H., Boonmee, S., Lu, Y.Z., Becerra, A.G., Kendrick, B., Brearley, F.Q., Motiejunaite, J., Sharma, B., Khare, R., Gaikwad, S., Wijesundara, S., Tang, L., He, M., Flakus, A., Rodriguez-Flakus, P., Zhurbenko, M., McKenzie, E., Stadler, M., Bhat, D., Liu, J., Raza, M., Jeewon, R., Nassonova, E., Prieto, M., Jayalal, R., Erdogdu, M., Yurkov, A., Schnittler, M., Shchepin, O., Novozhilov, Y., Silva-Filho, A., Gentekaki, E., Liu, P., Cavender, J., Kang, Y., Mohammad, S., Zhang, L., Xu, R., Li, Y., Dayarathne, M., Ekanayaka, A., Wen, T., Deng, C. (2020). Outline of fungi and fungus-like taxa. *Mycosphere*. 11 (1): 1060-1456.

Bölüm 7

Entorrhizomycota, Entomophthoromycota

Kahraman İPEKDAL[1], **Makbule ERDOĞDU**[1]
[1]Ahi Evran Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Kırşehir
e-posta: kipekdal@ahievran.edu.tr, merdogdu@ahievran.edu.tr

1. ENTORRHIZOMYCOTA

Entorrhizomycota filumundaki funguslar *Cyperaceae* ve *Juncaceae* familyalarındaki bitki türleri ile ilişkili patojenlerdir. Ilıman ve dağlık bölgelerde yaşarlar (Vánky, 2012). Bu filum, Bauer ve ark. (2015) tarafından tanımlanmıştır. Türleri, bu çalışmaya kadar *Basidiomycota* altında sınıflındırılmıştır. Bu filumun 600 milyon yıl önce, tüm diğer Dikarya funguslarından ayrılarak ortaya çıktığı düşünülmektedir ancak bu tahmin, moleküler saat çalışmalarıyla desteklenmemiştir (Bauer ve ark., 2015). Zhao ve ark. (2017), *Entorrhiza* C.A.Weber (Hasırotusürmesi) cinsinin iki türünün [*E. aschersoniana* (Magnus) Lagerh. ve *E. parvula* Vánky], Bauer ve ark. (2015) tarafından elde edilen dizilerini kullanarak *Entorrhizomycota*'nın kök yaşını 530 milyon yıl olarak hesaplamışlardır. Benzer bir hesap Tedersoo ve ark. (2018) tarafından da yapılmıştır. Bununla birlikte, bu filumdaki türlerin ayrılma zamanları hâlen bilinmemekle birlikte, Frey ve ark. (2018) bu filumun *Glomeromycota*, *Ascomycota* (Keseli Mantarlar) ve *Basidiomycota*'yı (Topuzlu mantarlar) birbirine bağlayan yaşayan bir fosil soy olduğunu ifade etmektedir. Bu funguslar Antarktika hariç, neredeyse tüm dünyaya yayılmış olmalarına rağmen, konukçu bitki üzerindeki etkileri gözle görülür nitelikte olmadığından, ilgili çalışmaların sayısı azdır (Riess ve ark., 2019). *Entorrhizomycota* filumu dikaryot, zorunlu biyotrofik, hipogeik ve bitki kökleri ile ilişkili bir gruptur. Canlı kök hücreleri içerisinde spor oluştururlar. Doku ölüp çürümeye başladığında bu sporlar dışarı yayılır (Vánky, 2012; Bauer ve ark., 2015). Konukçu bitkide oluşturdukları gözle görülebilir tek belirti köklerde, genellikle yaz sonu ya da sonbaharda meydana gelen şişlik ya da gallerdir (Şekil 7.1). Enfekte bitkilerin toprak üstü kısımları sağlıklı bitkilerden ayırt edilemez (Fineran, 1983; Fineran ve Fineran, 1992). Toprak neminin, enfeksiyonun derecesinde ve dağılımında önemli bir rol oynadığı düşünülmektedir (Fineran, 1983).

Entorrhizomycota filumu *Entorrhizales* ve *Talbotiomycetales* olmak üzere iki ordoya sahiptir (Bauer ve ark., 2015; Riess ve ark., 2015).

2.2.3. Entomophthoraceae

Benny ve ark. (2001) tarafından 12 cinsin dâhil edildiği bu ailenin ismi "böcek tahrip eden" anlamına gelmektedir. *Entomophaga* A.Batko ve *Entomophthora* Fresen. cinsleri kozmopolit, saprotrof ve böcek patojeni fungus türlerini içermektedir. *Batkoa* Humber, *Erynia* (Nowak. ex A.Batko) Remaud. & Hennebert, *Eryniopsis* Humber, *Furia* (A.Batko) Humber, *Massospora* Peck, *Orthomyces* Steinkr., Humber & J.B.Oliv., *Strongwellsea* A.Batko & J.Weiser, *Tarichium* Cohn ve *Zoophthora* A.Batko cinsleri böcek patojenidirler (Humber, 2012).

Entomophthora cinsinde yaklaşık bir düzine kadar tür bulunur. Bu cins dallanmamış konidyoforları ve bir fışkırtma mekanizması ile dışarı atılan çok çekirdekli primer konidyumları ile ayırt edilir. En iyi bilinen türü *E. muscae*'dir (Cohn) (Şekil 7.3). Bu aslında birbirine morfolojik olarak benzeyen beş türden oluşan bir komplekstir. Özellikle ergin karasinekler ve *Diptera*'nın diğer üyelerinde parazittirler (Webster ve Weber, 2007).

Şekil 7.3. Sarı gübre sineği *Scathophaga stercoraria*'yı (L.) enfekte etmiş *Entomophthora muscae* (© Hans Hillewaert, Wikipedia, Url 2).

2.2.4. Meristacraceae

Meristacrum Drechsler cinsi kozmopolittir ve bu cinse bağlı türler nematod patojenidirler. *Tabanomyces* Couch, R.J.Andrejeva, Laird & Nolan at sineği larvalarında tespit edilmiştir (Humber, 2012).

KAYNAKLAR

Bauer, R., Oberwinkler, F., Vánky, K. (1997). Ultrastructural markers and systematics in smut fungi and allied taxa. *Can. J. Bot.* 75 (8): 1273-1314.

Bauer, R., Garnica, S., Oberwinkler, F., Riess, K., Weiß, M., Begerow, D. (2015). *Entorrhizomycota*: A new fungal phylum reveals new perspectives on the evolution of fungi. *Plos One.* 10 (7): e0128183.

Begerow, D., Stoll, M., Bauer, R. (2006). A phylogenetic hypothesis of *Ustilaginomycotina* based on multiple gene analyses and morphological data. *Mycologia*. 98 (6): 906-916.

Benny, G.L., Humber, R.A., Morton, J.B. (2001). *Zygomycota*: *Zygomycetes*. In: The Mycota VIIA: Systematics and Evolution, ed. D.J. McLaughlin, E.G. McLaughlin, P. A. Lemke. pp. 113-146. Springer-Verlag, Berlin.

Cavalier-Smith, T. (1998). A revised six-kingdom system for life. *Biol. Rev*. 73: 203-266.

Dara, S.K., Montalva, C., Barta, M. (2019). Microbial control of invasive forest pests with entomopathogenic fungi: A review of the current situation. *Insects*. 10 (10): 341.

Deml, G., Oberwinkler, F. (1981). Investigations on *Entorrhiza casparyana* by light and electron microscopy. *Mycologia*. 73: 392-398.

Fineran, J.M. (1978). A taxonomic revision of the genus *Entorrhiza* C.Weber (*Ustilaginales*). *Nova Hedwigia*. 30: 1-67.

Fineran, J.M. (1980). The structure of galls induced by *Entorrhiza* C.Weber (*Ustilaginales*) on roots of the *Cyperaceae* and *Juncaceae*. *Nova Hedwigia*. 32: 265-284.

Fineran, J.M. (1983). Inoculation studies of *Juncus articulatus* with *Entorrhiza casparyana* (*Ustilaginales*). *Can. J. Bot.* 61 (7): 1959-1963.

Fineran, B.A., Fineran, J.M. (1992). Teliospore wall structure in *Entorrhiza* (*Tilletiaceae*) and its relationship to taxonomy of the genus. *Can. J. Bot.* 70 (10): 1964-1983.

Frey, W., Begerow, D., McTaggart, A., Agerer, R. (2018). Syllabus of Plant Families-A. Engler's Syllabus der Pflanzenfamilien Part 1/3: *Basidiomycota* and *Entorrhizomycota*. 471 S. Schweizerbart Science Publishers, Stuttgart.

Goffré, D., Jensen, A.B., Lopez Lastra, C.C., Humber, R.A., Folgarait, P.J. (2021). *Conidiobolus lunulus*, a new entomophthoralean species isolated from leafcutter ants. *Mycologia*. 113 (1): 56-64.

Gryganskyi, A.P., Humber, R.A., Smith, M.E., Miadlikovska, J., Wu, S., Voigt, K., Walther, G., Anishchenko, I.M., Vilgalys, R. (2012). Molecular phylogeny of the *Entomophthoromycota*. *Mol. Phylogen. Evol*. 65 (2): 682-694.

Gryganskyi, A.P., Humber, R.A., Smith, M.E., Hodge, K., Huang, B., Voigt, K., Vilgalys, R. (2013). Phylogenetic lineages in *Entomophthoromycota*. *Persoonia-Mol. Phylo. Evol. Fungi*. 30 (1): 94-105.

Hibbett, D.S., Binder, M., Bischoff, J.F., Blackwell, M., Cannon, P.F., Eriksson, O.E., Huhndorf, S., James, T., Kirk, P.M., Lücking, R., Lumbsch, H.T., Lutzoni, F., Matheny, P.B., McLaughlin, D.J., Powell, M.J., Redhead, S., Schoch, C.L., Spatafora, J.W., Stalpers, J.A., Vilgalys, R., Aime, M.C., Aptroot, A., Bauer, R., Begerow, D., Benny, G.L., Castlebury, L.A., Crous, P.W., Dai, Y.C., Gams, W., Geiser, D.M., Griffith, G.W., Gueidan, C., Hawksworth, D.L., Hestmark, G., Hosaka, K., Humber, R.A., Hyde, K.D., Ironside, J. E, Kõljalg, U., Kurtzman, C.P., Larsson, K.H., Lichtwardt, R., Longcore, J., Miadlikowska, J., Miller, A., Moncalvo, J.M., Mozley-Standridge, S., Oberwinkler, F., Parmasto, E., Reeb, V., Rogers, J.D., Roux, C., Ryvarden, L., Sampaio, J.P., Schüßler, A., Sugiyama, J., Thorn, R.G., Tibell, L., Untereiner, W.A., Walker, C., Wang, Z., Weir, A., Weiss, M., White, M.M., Winka, K., Yao, Y.J., Zhang, N. (2007). A higher-level phylogenetic classification of the fungi. *Mycol. Res.* 111: 509-547.

Humber, R.A. (1989). Synopsis of a revised classification for the *Entomophthorales* (*Zygomycotina*). *Mycotaxon*. 34 (2): 441-460.

Humber, R.A. (2012). *Entomophthoromycota*: A new phylum and reclassification for entomophthoroid fungi. *Mycotaxon*. 120 (1): 477-492.

Jensen, A.B., Gargas, A., Eilenberg, J., Rosendahl, S. (1998). Relationships of the insect-pathogenic order *Entomophthorales* (*Zygomycota*, Fungi) based on phylogenetic analyses of nuclear small subunit ribosomal DNA sequences (SSU rDNA). *Fungal Genet. Biol*. 24: 325-334.

Latgé, J.P., Perry, D.F., Prévost, M.C., Samson, R. (1989). Ultrastructural studies of primary spores of *Conidiobolus*, *Erynia*, and related *Entomophthorales*. *Can J. Bot*. 67: 2576-2589.

Riess, K., Bauer, R., Kellner, R., Kemler, M., Piątek, M., Vánky, K., Begerow, D. (2015). Identification of a new order of root-colonising fungi in the *Entorrhizomycota*: *Talbotiomycetales* ord. nov. on eudicotyledons. *IMA Fungus*. 6 (1): 129-133.

Riess, K., Schön, M.E., Ziegler, R., Lutz, M., Shivas, R.G., Piątek, M., Garnica, S. (2019). The origin and diversification of the *Entorrhizales*: deep evolutionary roots but recent speciation with a phylogenetic and phenotypic split between associates of the *Cyperaceae* and *Juncaceae*. *Organisms Diver. Evol.* 19 (1): 13-30.

Spatafora, J.W., Chang, Y., Benny, G.L., Lazarus, K., Smith, M.E., Berbee, M.L., Bonito, G., Corradi, N., Grigoriev, I., Gryganskyi, A., James, T.Y., O'Donnell K., Roberson, R.W., Taylor, T.N., Uehling, J., Vilgalys, R., White, M.M., Stajich, J.E. (2016). A phylum-level phylogenetic classification of zygomycete fungi based on genome-scale data. *Mycologia.* 108 (5): 1028-1046.

Tedersoo, L., Sánchez-Ramírez, S., Kõljalg, U., Bahram, M., Döring, M., Schigel, D., May, T., Ryberg, M., Abarenkov, K. (2018). High-level classification of the fungi and a tool for evolutionary ecological analyses. *Fungal Diver*. 90 (1): 135-159.

Url 1. Index Fungorum: http://www.indexfungorum.org/names/Names.asp (Erişim: Aralık 2021-Ocak 2022).

Url 2. Wikipedia: https://en.wikipedia.org/wiki/Entomophthora_muscae (Erişim: Mart 2022)

Vánky, K. (2012). Smut Fungi of the World. 1480 S. Amer. Phytopathological Society. Saint Paul, Minnesota.

Vánky, K., Bauer, R., Begerow, D. (2007). *Talbotiomyces*, a new genus for *Entorrhiza calospora* (*Basidiomycota*). *Mycologia Balcanica*. 4 (1-2): 11-14.

Webster, J., Weber, R. (2007). Introduction to Fungi, 3. Baskı. 841 S. Cambridge University Press, New York.

Wijayawardene, N.N., Hyde, K.D., Al-Ani, L.K.T., Tedersoo, L., Haelewaters, D., Rajeshkumar, K.C., Zhao, R.L., Aptroot, A., Leontyev, D.V., Saxena, R.K., Tokarev, Y.S., Dai, D.Q., Letcher, P.M., Stephenson, S.L., Ertz, D., Lumbsch, H.T., Kukwa, M., Issi, I.V., Madrid, H., Phillips, A.J.L., Selbmann, L., Pfliegler, W.P., Horváth, E., Bensch, K., Kirk, P.M., Kolaříková, K., Raja, H.A., Radek, R., Papp, V., Dima, B., Ma, J., Malosso, E., Takamatsu, S., Rambold, G., Gannibal, P.B., Triebel, D., Gautam, A.K., Avasthi, S., Suetrong, S., Timdal, E., Fryar, S.C., Delgado, G., Réblová, M., Doilom, M., Dolatabadi, S., Pawłowska, J.Z., Humber, R.A., Kodsueb, R., Sánchez-Castro, I., Goto, B.T., Silva, D.K.A., de Souza, F.A., Oehl, F., da Silva, G.A., Silva, I.R., Błaszkowski, J., Jobim, K., Maia, L.C., Barbosa, F.R., Fiuza, P.O., Divakar, P.K., Shenoy, B.D., Castañeda-Ruiz, R.F., Somrithipol, S., Lateef, A.A., Karunarathna, S.C., Tibpromma, S., Mortimer, P.E., Wanasinghe, D.N., Phookamsak, R., Xu, J., Wang, Y., Tian, F., Alvarado, P., Li, D.W., Kušan, I., Matočec, N., Mešić, A., Tkalčec, Z., Maharachchikumbura, S.S.N., Papizadeh, M., Heredia, G., Wartchow, F., Bakhshi, M., Boehm, E., Youssef, N., Hustad, V.P., Lawrey, J.D., Santiago, A.L.C.M.A., Bezerra, J.D.P., Souza-Motta, C.M., Firmino, A.L., Tian, Q., Houbraken, J., Hongsanan, S., Tanaka, K., Dissanayake, A.J., Monteiro, J.S., Grossart, H.P., Suija, A, Weerakoon, G., Etayo, J., Tsurykau, A., Vázquez, V., Mungai, P., Damm, U., Li, Q.R., Zhang, H., Boonmee, S., Lu, Y.Z., Becerra, A.G., Kendrick, B., Brearley, F.Q., Motiejűnaitë, J., Sharma, B., Khare, R., Gaikwad, S., Wijesundara, D.S.A., Tang, L.Z., He, M.Q., Flakus, A., Rodriguez-Flakus, P., Zhurbenko, M.P., McKenzie, E.H.C., Stadler, M., Bhat, D.J., Liu, J.K., Raza, M., Jeewon, R., Nassonova, E.S., Prieto, M., Jayalal, R.G.U., Erdoğdu, M., Yurkov, A., Schnittler, M., Shchepin, O.N., Novozhilov, Y.K., Silva-Filho, A.G.S., Gentekaki, E., Liu, P., Cavender, J.C., Kang, Y., Mohammad, S., Zhang, L.F., Xu, R.F., Li, Y.M., Dayarathne, M.C., Ekanayaka, A.H., Wen, T.C., Deng, C.Y., Pereira, O.L., Navathe, S., Hawksworth, D.L., Fan, X.L., Dissanayake, L.S., Kuhnert, E., Grossart, H.P., Thines, M. (2020). Outline of fungi and fungus-like taxa. *Mycosphere*. 11 (1): 1060-1456.

Zhao, R.L., Li, G.J., Sanchez-Ramirez, S., Stata, M., Yang, Z.L., Wu, G., Dai, Y.-C., He, S.-H., Cui, B.-K., Zhou, J.-L., Wu, F., He, M.-Q., Moncalvo, J.-M., Hyde, K.D. (2017). A six-gene phylogenetic overview of *Basidiomycota* and allied phyla with estimated divergence times of higher taxa and a phyloproteomics perspective. *Fungal Diver*. 84 (1): 43-74.

Bölüm 8.

Rozellomycota (Cryptomycota), Monoblepharomycota

Burhan ŞEN
Trakya Üniversitesi, Fen Fakültesi, Biyoloji Bölümü, EDİRNE
e-posta: burhansen3377@gmail.com

GİRİŞ

Funguslar; mutualist, patojen özelliği olan, serbest yaşayan saprotrof olarak karasal ekosistemlerde ve bazıları da sucul ekosistemlerde besin ve karbon döngüsünde önemli rol oynayan en büyük ökaryot gruplarından biridir (Bärlocher, 2010; Tedersoo ve ark., 2018). Yaklaşık olarak 1,5-6 milyon tür sayısı olduğu düşünülmektedir (Tedersoo ve ark., 2017).

Funguslar içinde, fitoplanktonlarda parazit olan kitritlerin (*Chytridiomycota*) içinde dahi parazit olarak yaşayan (hiperparazit) zoosporik funguslar da (örneğin *Rozellomycota*) vardır. DNA temelli taksonominin ortaya çıkmasıyla, zoosporik mantarların gerçek zoosporik mantar soyları (Kingdom Fungi) ve psödofungal soylar (Kingdom *Chromista*) dâhil olmak üzere polifiletik bir grup olduğu artık iyi bilinmektedir. Şu anda *Chytridiomycota*, *Blastocladiomycota* ve *Neocallimastigomycota* filumlarını kapsayan funguslar, tatlı su göllerindeki en büyük gerçek zoosporik fungus grubunu temsil eder. Yakın zamanda keşfedilen *Aphelidiomycota*, tek hücreli alglerin endoparazitleri, hem amoeboid hem de kamçılı evreye sahiptir (Karpov ve ark., 2014). Çevreden çözünmüş besinleri emen (osmotrofi) diğer fungusların aksine, endoparazitik soylar olan *Aphelidiomycota* ve *Rozellomycota*, amip gibi konakçılarının içeriğini yutar ve özel vakuollerde (fagositoz) sindirir (Wyngaert ve Kagami, 2021).

Birçok fungus kültüre alınamadığı ve bazıları nadiren eşeysel yapılar ürettiği için, moleküler teknikler, türlerin; taksonomik tespiti, doğadaki çeşitli habitatlardaki sayı ve kompozisyonlarındaki değişimlerini anlamak için yaygın olarak kullanılmaktadır (Tedersoo ve Nilsson, 2016). Türlerin, cinslerin ve daha yüksek taksonomik kategorilerdeki fungusların kesin/doğru bir şekilde teşhislerinin yapılması, o taksonların ekofizyolojik ve biyoçeşitlilik analizlerinin yapılabilmesine önemli katkılar sağlar (Tedersoo ve ark., 2018; Tedersoo ve Smith, 2017). Ayrıca moleküler yöntemler, funguslar arasındaki filogenetik ilişkilerle ilgili anlayışımızda âdeta

lazma yüksek oranda vakuollü olduğundan köpüklü veya ağsı görünürler. *Monoblepharidales*, diğer mantarlardan farklı olarak, hareketsiz bir dişi gametangium ve kamçılı bir erkek gamet kullanarak benzersiz eşeyli üreme yöntemi nedeniyle özel ilgi görmektedir. *Monoblepharis polymorpha*, köpüklü bir görünüme sahip hifler-den oluşan iyi gelişmiş dallı bir tallusa sahiptir. Uzamış zoosporangia, bir septum tarafından desteklenen hifal uçlarında tek başına taşınır. Zoosporlar sporangi-yum'un ucundan salınır, bir süre yüzer, yuvarlanır ve yeni bir miselyum oluştur-mak için bir germ tüpü oluşumu vasıtasıyla çimlenir. Sporangia taşıyan aynı tallus, daha yüksek sıcaklıklara maruz kaldığında gametangiumları üretir. Uzamış erkek gametangium, büyük, yuvarlak yumurta benzeri dişi gametangium üzerinde taşınır. Erkek gametangium içinde oluşan uniflagellate gametler olgunlaşır ve serbest bıra-kılır. Tek bir erkek gamet, genişlemiş dişi gameti dölleyerek sitoplazmik füzyon ve diploid zigot üretimi ile sonuçlanır. Zigot, dinlenen bir spor olarak işlev görür ve yeni bir tallus oluşturmak için bir hif üreterek çimlenir (Spatafora ve ark. 2017).

KAYNAKLAR

Asemaninejad, A., Thorn, R.G., Lindo, Z. (2017). Experimental climate change modifies degradative succession in boreal peatland fungal communities. *Microb. Ecol.* 73:521–531.

Bajpai, A., Johri, B.N. (2019). Climate change is real: fungal perspective!. *Kavaka.* 53: 12-21.

Bärlocher, F. (2010). Molecular approaches promise a deeper and broader understanding of the evolu-tionary ecology of aquatic hyphomycetes. *J. N. Amer. Benthol. Soc.* 29 (3):1027-1041.

Blaalid, R., Khomich, M. (2021). Current knowledge of Chytridiomycota diversity inNorthern Europe and future research needs. *Brit. Mycol. Soc.* 36: 42-51.

Brad, T., Itcus, C., Pascu, M.D., Perşoiu, A., Hillebrand-Voiculescu, A., Iancu, L., Purcarea, C. (2018). Fungi in perennial ice from Scărişoara Ice Cave (Romania). *Scientific Rep.* 8 (1): 1-9.

Calabon, M.S., Hyde, K.D., Jones, E.B.G., Chandrasiri, S., Dong, W., Fryar, S.C., Yang, J., Luo, Z.L., Lu, Y.Z., Bao, D.F.,Boonmee S. (2020). www.freshwaterfungi.org, an online platform for the taxonomic classification of freshwater fungi. *Asian J. Mycol.* 3 (1): 419-445.

Câmara, P.E.A.S., Convey, P., Rangel, S.B., Konrath, M., Barreto, C.C., Pinto, O.H.B., Silva, M.C., Henriques, D.K., Oliveira, H.C.D., Rosa, L.H. (2021). The largest moss carpet transplant in Antarctica and its bryosphere cryptic biodiversity. *Extremophiles.* 25: 369-384.

Carron, A.I., Garibaldi, L.A., Marquez, S., Fontenla,S. (2020). The soil fungal community of native woodland in Andean Patagonian forest: A case study considering experimental forest manage-ment and seasonal effects. *Forest Ecol. Manage.* 461: 117955.

Chen, Z., Yuan, J., Sun, F., Zhang, F., Chen, Y., Ding, C., Shi, J., Li, Y., Yao, L. (2018). Planktonic fungal community structures and their relationship to water quality in the Danjiangkou Reser-voir, China. *Scientific Rep.* 8:10596.

Comeau, A., Vincent, W., Bernier, L., Lovejoy, C. (2016). Novel chytrid lineages dominate fungal sequences in diverse marine and freshwater habitats. *Scientific Rep.* 6: 30120.

Corsaro, D., Walochnik, J., Venditti, D., Steinmann, J., Müller, K.D., Michel, R. 2014. Microspori-dia-like parasites of amoebae belong to the early fungal lineage Rozellomycota. *Parasitol. Res.* 113 (5):1909-1918.

Delgado, E.F., Valdez, A.T., Covarrubias, S.A., Tosi, S., Nicola, L. (2021). Soil fungal diversity of the aguarongo Andean Forest (Ecuador). *Biology.* 10 (12): 1289.

Duo Saito, R.A., Connell, L., Rodriguez, R., Redman, R., Libkind, D., Garcia, V.D. (2018). Metabarcoding analysis of the fungal biodiversity associated with Castano Overa Glaciere-Mount Tronador, Patagonia, Argentina. *Fungal Ecol.* 36: 8-16.

Ferrer, A., Heath, K.D, Canam, T., Flores, H.D., Dallıng, J.W. (2020). Contribution of fungal and invertebrate communities to wood decay in tropical terrestrial and aquatic habitats. *Ecology*. 101 (9): e03097.

Galindo, L.J., López-García, P., Torruella, G., Karpov, S., Moreira, D. (2021). Phylogenomics of a new fungal phylum reveals multiple waves of reductive evolution across Holomycota. *Nat. Commun.* 12(1):1-14.

Gautam, A.K., Verma, R.K., Avasthi, S., Sushma, Bohra, Y., Devadatha, B., Niranjan, M., Suwannarach, N. (2022). Current Insight into Traditional and Modern Methods in Fungal Diversity Estimates. *J. Fungi*. 8 (3): 226.

Gqoz, M.P., Bill, M., Siyoum, N., Nabuschagne, N., Korsten, L. (2020). Fungal diversity and community composition of wheat rhizosphere and non-rhizosphere soils from three different agricultural production regions of South Africa. *Appl. Soil Ecol.* 151: 103543.

Grossart, H.P., Van den Wyngaert, S., Kagami, M., Wurzbacher, C., Cunliffe, M., Rojas-Jimenez, K. (2019). Fungi in aquatic ecosystems. *Nature Rev. Microbiol.* 17 (6): 339–354.

Grossart, H.P., Wurzbacher, C., James, T.Y., Kagami, M. (2016). Discovery of dark matter fungi in aquatic ecosystems demands a reappraisal of the phylogeny and ecology of zoosporic fungi. *Fungal Ecol*. 19: 28-38.

Gupta, P., Vakhlu, J., Sharma,Y.P., Imchen, M., Kumavath, R. (2020). Metagenomic insights into the fungal assemblages of the northwest Himalayan cold desert. *Extremophiles*. 24 (5): 749-758.

Hawksworth, D.L., and Lücking, R. (2017). Fungal diversity revisited: 2.2 to 3.8 million species. *Microbiol. Spectrum.* 5 (4): 5-4.

Hibbett, D.S., Binder, M., Bischoff, J.F., Blackwell, M., Cannon, P.F., Eriksson, O.E., Huhndorf, S., James, T., Kirk, P.M., Lücking, R., Thorsten Lumbsch, H., Lutzoni, F., Matheny, P.B., McLaughlin, D.J., Powell, M.J, Redhead, S., Schoch, C.L., Spatafora, J.W., Stalpers, J.A., Vilgalys, R., Aime, M.C., Aptroot, A., Bauer, R., Begerow, D., Benny, G.L., Castlebury, L.A., Crous, P.W., Dai, Y.C., Gams, W., Geiser, D.M., Griffith, G.W., Gueidan, C., Hawksworth, D.L., Hestmark, G., Hosaka, K., Humber, R.A., Hyde, K.D., Ironside, J.E., Kõljalg, U., Kurtzman, C.P., Larsson, K.H., Lichtwardt, R., Longcore, J., Miadlikowska, J., Miller, A., Moncalvo, J.M., Mozley-Standridge, S., Oberwinkler, F., Parmasto, E., Reeb, V., Rogers, J.D., Roux, C., Ryvarden, L., Sampaio, J.P., Schüssler, A., Sugiyama, J., Thorn, R.G., Tibell, L., Untereiner, W.A., Walker, C., Wang, Z., Weir, A., Weiss, M., White, M.M., Winka, K., Yao, Y.J., Zhang, N. (2007). A higher-level phylogenetic classification of the Fungi. *Mycol. Res.* 111 (5): 509-547.

Hurdeal, V.G., Gentekaki, E., Hyde, K.D., Jeewon, R. (2021). Where are the basal fungi? Current status on diversity, ecology, evolution, and taxonomy. *Biologia.* 76 (2): 421-440.

Ishida, S., Nozaki, D., Grossart, HP., Kagami, M. 2015. Novel basal, fungal lineages from freshwater phytoplankton and lake samples. *Environ. Microbiol. Rep.* 7 (3): 435–441.

James, T.Y., Berbee, M.L., 2012. No jacket requiredenew fungal lineage defies dress code. *Bioessays*. 34 (2): 94-102.

James, T.Y., Letcher, P.M., Longcore, J.E., Mozley-Standridge, S.E., Porter, D., Powell, M.J., Griffith, G.W., Vilgalys, R. (2006). A molecular phylogeny of the flagellated fungi (Chytridiomycota) and description of a new phylum (Blastocladiomycota). *Mycologia*. 98 (6): 860-871.

Jones, M.D., Forn, I., Gadelha, C., Egan, M.J., Bass, D., Massana, R., Richards, T.A., (2011a). Discovery of novel intermediate forms redefines the fungal tree of life. *Nature.* 474 (7350): 200-203.

Jones, M., Richards, T., Hawksworth, D., Bass, D. (2011b). Validation and justification of the phylum name *Cryptomycota* phyl. nov. *IMA fungus.* 2 (2): 173-175.

Karpov, S., Mamkaeva, A., and M, V., Aleoshin. V., Nassonova, E., Lilje, O. & Gleason, F. (2014). Morphology, phylogeny, and ecology of the aphelids (*Aphelidea*, *Opisthokonta*) and proposal for the new superphylum *Opisthosporidia*. *Front. Microbiol.* 5: 112.

Karpov, S.A., López-García, P., Mamkaeva, M.A., Klimov, V.I., Vishnyakov, A.E., Tcvetkova, V.S., Moreira, D. (2018). The Chytrid-like parasites of algae *Amoeboradix gromovi* gen.et sp. nov. and *Sanchytrium tribonematis* Belongtoa new fungal lineage. *Protist*, 169 (1): 122-140.

Karpov, S.A., Mamanazarova, K.S., Popova, O.V., Aleoshin,V.V., James,T.Y., Mamkaeva, M.A., Tcvetkova, V.S., Vishnyakov, A.E., Longcore, J.E. (2017). Monoblepharidomycetes diversity includes new parasitic and saprotrophic species with highly intronized rDNA. *Fungal Biol.* 121 (8): 729 -741.

Kim, Y.S., Yun, H.S., Lee, J.H., Kım, H.S., Yoon, H.S. (2021). Environmental Factors Associated with the Eukaryotic Microbial Community and Microalgal Groups in the Mountain Marshes of South Korea. *Polish J. Microbiol.* 70 (2): 215-233.

Lazarus, K.L., James, T.Y., 2015. Surveying the biodiversity of the *Cryptomycota* using a targeted PCR approach. *Fungal Ecol.* 14: 62-70.

Lepère, C., Domaizon, I., Humbert, J.F., Jardillier, L., Hugoni, M., and Debroas, D. (2019). Diversity, spatial distribution and activity of fungi in freshwater ecosystems. *Peer J.* 7: e6247.

Letcher, P.M., Powell, M.J. (2018). A taxonomic summary and revision of Rozella (*Cryptomycota*). *IMA Fungus*. 9 (2): 383-399.

Li, P., Liu, M., Ma, X., Wu, M., Jiang, C., Liu, K., Liu, J., Li, Z. (2020). Responses of microbial communities to a gradient of pig manure amendment in red paddy soils. *Sci. Total Environ.* 705: 135884.

Liu, D., Wang, H., An, S., Bhople, P., Davlatbekov, F. (2019). Geographic distance and soil microbial biomass carbon drivebiogeographical distribution of fungal communities in Chinese Loess Plateau soils. *Sci Total Environ.* 660: 1058-1069.

Livermore, J.A., Mattes, T.E., (2013). Phylogenetic detection of novel Cryptomycota in an Iowa (United States) aquifer and from previously collected marine and freshwater targeted high-throughput sequencing sets. *Environ. Microbiol*. 15 (8): 2333-2341.

Martos, S., Busoms, S., Pérez-Martín, S., Llugany, M., Cabot, C., Poschenrieder, C. (2021). Identifying the Specific Root Microbiome of the Hyperaccumulator Noccaea brachypetala Growing in Non-metalliferous Soils. *Front. Microbiol*. 12: 985.

Maza-Marquez, P., Vilchez-Vargas, R., Kerckhof, F.M., Aranda, E., Gonzalez-Lopez, J., Rodelas, B. (2016). Community structure, population dynamics and diversity of fungi in afull-scale membrane bioreactor (MBR) for urban wastewatertreatment. *Water Res.* 105: 507-519.

Muneer, M.A., Huang, X., Hou, W., Zhang, Y., Cai, Y., Munir, M.Z., Wu, L., Zheng, C. (2021). Response of fungal diversity, community composition, and functions to nutrients management in red soil. *J. Fungi.* 7 (7): 554.

Nagahama, T., Takahashi, E., Nagano, Y., Abdel-Wahab, M.A., Miyazaki, M., 2011. Molecular evidence that deepbranching fungi are major fungal components in deep-sea methane cold-seep sediments. *Environ. Microbiol*. 13 (8): 2359-2370.

Ogaki, M.B., Câmara, P.E.A.S., Pinto, O.H.B., Lirio, J.M., Coria, S.H., Vieira, R., Carvalho-Silva, M., Convey, P., Rosa, C.A., Rosa, L.H. (2021). Diversity of fungal DNA in lake sediments on Vega Island, north-east Antarctic Peninsula assessed using DNA metabarcoding. *Extremophiles*. 25 (3): 257-265.

Picard, K.T. (2017). Coastal marine habitats harbor novel early-diverging fungal diversity. *Fungal Ecol.* 25: 1-13.

Powell, M.J., Letcher, P.M. (2014). *Chytridiomycota*, *Monoblepharidomycota*, and *Neocallimastigomycota*. İçinde: McLaughlin D, Spatafora J (eds) Systematics and evolution. the mycota (A comprehensive treatise on fungi as experimental systems for basic and applied research). İçinde: *Syst. Evolution* (pp. 141-175). Springer, Berlin, Heidelberg.

Quandt, C.A., Beaudet, D., Corsaro, D., Walochnik, J., Michel, R., Corradi, N., James, T.Y. (2017). The genome of an intranuclear parasite, Paramicrosporidium saccamoebae, reveals alternative adaptations to obligate intracellular parasitism. *eLife*. 6: e29594.

Rajala, P., Bomberg, M., Huttunen-Saarivirta, E., Priha, O., Tausa, M., Carpén, L. (2016a). Influence of Chlorination and Choice of Materials on Fouling in Cooling Water System under Brackish Seawater Conditions. *Materials*. 9 (6): 475.

Rajala, P., Sohlberg, E., Priha, O., Tsitko, I., Väisänen, H., Tausa, M., Carpén, L. (2016b). Biofouling on coated carbon steel in cooling water cycles using brackish seawater. *J. Marine Sci. Eng.* 4 (4): 74.

Rojas-Jimenez, K., Wurzbacher, C., Bourne, E., Chiuchiolo, A., Priscu, J., Grossart, H. (2017). Early diverging lineages within *Cryptomycota* and *Chytridiomycota* dominate the fungal communities in icecovered lakes of the McMurdo Dry Valleys, Antarctica. *Scientific Rep.* 7 (1): 15348.

Spatafora, J.W., Aime, M.C., Grigoriev, I.V., Martin, F., Stajich, J.E., Blackwell, M. (2017). The Fungal Tree of Life: From Molecular Systematics to Genome-Scale Phylogenies. *The Fungal Kingdom.* 1-34.

Strom, N., Hu, W., Haarith, D., Chen, S., Bushley, K. (2020). Interactions between soil properties, fungal communities, the soybean cyst nematode, and crop yield under continuous corn and soybean monoculture. *Appl. Soil Ecol*. 147: 103388.

Talas, L., Stivrins, N., Veski, S., Tedersoo, L., Kisand, V. (2021). Sedimentary Ancient DNA (sedaDNA) Reveals FungalDiversity and Environmental Drivers of Community Changes throughout the Holocene in the Present Boreal Lake Lielais Sv¯etin,u (Eastern Latvia). *Microorganisms*. 9 (4): 719.

Tedersoo, L., Bahram, M., P, R., Nilsson, R.H., James, T.Y. (2017). Novel soil-inhabiting clades fill gaps in the fungal tree of life. *Microbiome.* 5 (1): 1-10.

Tedersoo, L., Nilsson, R.H. (2016). Molecular identification of fungi. Molecular Mycorrhizal Symbiosis. Wiley, Hoboken, pp 301–322.

Tedersoo, L., Sanchez-Ramírez, S., Koljalg , U., Bahram, M., Doring, M., Schigel, D., May, T., Ryberg, M., Abarenkov, K. (2018). High-level classification of the fungi and a tool for evolutionary ecological analyses. *Fungal Diver.* 90 (1): 135-159.

Tedersoo, L., Smith, M.E. (2017). Ectomycorrhizal fungal lineages: Detection of four new groups and notes on consistent recognition of ectomycorrhizal taxa in high-throughput sequencing studies. İçinde: Biogeography of mycorrhizal symbiosis (pp. 125-142). Springer, Cham.

Wang, Y., Guo, X., Zheng, P., Zou, S., Li, G., Gong, J. (2017). Distinct seasonality of chytrid-dominated benthic fungal communitiesin the neritic oceans (Bohai Sea and North Yellow Sea). *Fungal Ecology*, 30:55-66.

Wijayawardene, N., Pawłowska, J., Letcher, P., Kirk, P., Humber, R., Schüßler, A., Wrzosek, M., Muszewska, A., Okrasińska, A., Istel, Ł., Gęsiorska, A., Mungai, P., Lateef, A., Rajeshkumar, K., Singh, R., Radek, R., Walther, G., Wagner, L., Walker, C., Wijesundara, D., Papizadeh, M., Dolatabadi, S., Shenoy, B., Tokarev, Y., Lumyong, S., Hyde, K. (2018). Notes for genera: basal clades of Fungi (including *Aphelidiomycota, Basidiobolomycota, Blastocladiomycota, Calcarisporiellomycota, Caulochytriomycota, Chytridiomycota, Entomophthoromycota, Glomeromycota, Kickxellomycota, Monoblepharomycota, Mortierellomycota, Mucoromycota, Neocallimastigomycota, Olpidiomycota, Rozellomycota* and *Zoopagomycota*). *Fungal Divers.* 92 (1): 43-129.

Wijayawardene, N.N., Hyde, K.D., Al-Ani, L.K.T., Tedersoo, L., Haelewaters, D., Rajeshkumar, K.C., Zhao, R.L., Aptroot, A., Leontyev, D.V., Saxena, R.K., Tokarev, YS, Dai, DQ, Letcher, PM, Stephenson, SL, Ertz, D, Lumbsch, HT, Kukwa, M, Issi, I.V., Madrid, H., Phillips, A.J.L., Selbmann, L., Pfliegler, W.P., Horváth, E., Bensch, K., Kirk, P.M., Kolařík, K., Raja, H.A., Radek, R., Papp, V., Dima, B., Ma, J., Malosso, E., Takamatsu, S., Rambold, G., Gannibal, P.B., Triebel, D., Gautam, A.K., Avasthi, S., Suetrong, S., Timdal, E., Fryar, S.C., Delgado, G., Réblová, M., Doilom, M., Dolatabadi, S., Pawłowska, J., Humber, R.A., Kodsueb, R., Sánchez-Castro, I., Goto, B.T., Silva, D.K.A., de Souza, F.A., Oehl, F., da Silva, G.A., Silva, I.R., Błaszkowski, J., Jobim, K., Maia, L.C., Barbosa, F.R., Fiuza, P.O., Divakar, P.K., Shenoy, B.D., Castañeda-Ruiz, R.F., Somrithipol, S., Lateef, A.A., Karunarathna, S.C., Tibpromma, S., Mortimer, P.E., Wanasinghe, D.N., Phookamsak, R., Xu, J., Wang, Y., Tian, F., Alvarado, P., Li, D.W., Kuš, an I., Matoč, ec N., Maharachchikumbura, S.S.N., Papizadeh, M., Heredia, G., Wartchow, F., Bakhshi, M., Boehm, E., Youssef, N., Hustad, V.P., Lawrey, J.D., Santiago, A.L.C.M.A., Bezerra, J.D.P., Souza-Motta, C.M., Firmino, A.L., Tian, Q., Houbraken, J., Hongsanan, S., Tanaka, K., Dissanayake, A.J., Monteiro, J.S., Grossart, H.P., Suija, A., Weerakoon, G., Etayo, J., Tsurykau, A., Vázquez, V., Mungai, P., Damm, U., Li, Q.R., Zhang, H., Boonmee, S., Lu, Y.Z., Becerra, A.G., Kendrick, B., Brearley, F.Q., Mo-

tiejūnaitė, J., Sharma, B., Khare, R., Gaikwad, S., Wijesundara, D.S.A., Tang, L.Z., He, M.Q., Flakus, A., Rodriguez-Flakus, P., Zhurbenko, M.P., McKenzie, E.H.C., Stadler, M., Bhat, D.J., Liu, J.K., Raza, M., Jeewon, R., Nassonova, E.S., Prieto, M., Jayalal, R.G.U., Erdoğdu, M., Yurkov, A., Schnittler, M., Shchepin, O.N., Novozhilov, Y.K., Silva-Filho, A.G.S., Liu, P., Cavender, J.C., Kang, Y., Mohammad, S., Zhang, L.F., Xu, R.F., Li, Y.M., Dayarathne, M.C., Ekanayaka, A.H., Wen, T.C., Deng, C.Y., Pereira, O.L., Navathe, S., Hawksworth, D.L., Fan, X.L., Dissanayake, L.S., Kuhnert, E., Grossart, H.P., Thines, M. (2020). Outline of Fungi and fungus-like taxa. *Mycosphere.* 11 (1): 1060-1456.

Wyngaert, S.V.D., Kagami, M. (2021). Fungi and Chytrids. Encyclopedia of Inland Waters, 2nd ed. Elsevier. https://doi.org/10.1016/B978-0-12-819166-8.00005-0.

Zhang, H., Jia, J., Chen, S., Huang, T., Wang, Y., Zhao, Z., Feng, J., Hao, H., Li, S., Ma, X. (2018). Dynamics of bacterial and fungal communitiesduring the outbreak and decline of an algal bloomin a drinking water reservoir. *Int. J. Environ. Res. Public Health.* 15 (2): 361.

Zhang, Z.F., Pan, Y.P., Liu, Y., Li, M. (2021). High-level diversity of basal fungal lineages and the control of fungal community assembly by stochastic processes in mangrove sediments. *Appl. Environ. Microbiol*. 87 (17): e00928-21.

Bölüm 9
Aphelidiomycota ve Kickxellomycota

Fatih Kalyoncu
Celal Bayar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Biyoloji Bölümü Manisa.
e-posta: fatihkalyoncu@hotmail.com

FİLUM: *Aphelidiomycota*

Filumun tip türü olan *Aphelidium deformans* yaklaşık yüz otuz yıl önce tanımlanmıştır (Karpov ve ark., 2014). Bu filum üyeleri bazı yeşil alg ve diatomlarda zorunlu endoparazit olarak yaşamlarını sürdürür. Bu grup için "parasitoid" terimi de kullanılmaktadır. Bunun sebebi, enfekte edilen konakçı hücrenin tüm kaynaklarının kullanılarak öldürülmesidir. Bugüne kadar tanımlanmış dört filum üyesi genustan; *Aphelidium, Amoeboaphelidium* ve *Paraphelidium* tatlı sularda, *Pseudaphelidium* ise denizel habitatlarda bulunmaktadırlar (Letcher ve Powell, 2019). Bu genuslardan *Aphelidium* yedi, *Amoeboaphelidium* beş, *Paraphelidium* iki türle temsil edilirken *Pseudaphelidium* monotipiktir.

Tedersoo ve ark.nın (2018) yaptığı güncel sınıflandırmaya göre aphelidler, Fungi âlemi içinde erken ayrılan bir hat olarak yer almaktadır. Bunun nedeni ise tek kamçılı zoosporlarının bulunmasıdır. 1925 yılında *Amoeboaphelidium* cinsi tanımlanmış ve *Aphelidium* ile birlikte funguslara benzer hayat döngüleri yanında amoeboid bir safha içermeleri nedeni ile çeşitli araştırmacılar tarafından "fungal hayvanlar" olarak da değerlendirilmişlerdir (Gromov, 2000). Bir dönem (1950-1960 arası) protista olarak *Rhizopoda* sınıfı içindeki *Proteomyxida* ordosunda sınıflandırılmışlardır. Daha sonra yayınlanan taksonomik eserlerde âdeta unutulan aphelidler Gromov (2000) tarafından yeniden değerlendirilerek *Aphelidia* sınıfı içinde yer almışlardır. Artan moleküler filogeni çalışmaları ile aphelidlerin *Microsporidia* ve *Cryptomycota* ile yakın akraba oldukları ve bu üç filumun da Dikarya olarak adlandırılan geleneksel funguslara ayrı bir monofiletik hat ile bağlandıkları ortaya konulmuştur.

Torruella ve ark. (2018), multi-gen filogenomik analizler sonucu aphelidlerin gerçek funguslara *Cryptomycota* ve *Microsporidia*'dan daha yakın oldukları ve hatta günümüz funguslarının bir aphelid benzeri atadan evrimleşmiş olabileceği vurgulanmıştır. Fakat Adl ve ark. (2019) da ise aphelidler Fungi âlemi içinde yer almakla birlikte taksonomik durumlarının stabil olmadığı ve ileride değişebileceği de belirtilmiştir.

Aphelidlerin hayat döngüsü tüm türlerde oldukça benzerlik göstermektedir. Elektron mikroskobu görüntülerinde bir veya daha fazla pseudopoda sahip hareketli amoeboid bir zoospor varlığı gözlenmektedir. Ancak zoosporların türe bağlı olarak pseudopod içermeyen küresel veya oval şekilli olabileceği de unutulmamalıdır (Letcher ve ark.,

Sınıf : *Ramicandelaberomycetes* Tedersoo ve ark. 2018
Takım : *Ramicandelaberales* Doweld 2014.
Familya : *Ramicandelaberaceae* Doweld 2014.
Cins : *Ramicandelaber* Ogawa ve ark. 2001. Dört türü bulunmaktadır.
Tür : *R. longisporus.* Nematodlarla ilişkili.

Tallus renksizdir, hifler septalıdır. Çoğu toprak saprofitidir. Zigospor veya klamidospor gözlenmemiştir. Sporangioforlar septalıdır ve dikey dallanma gösterirler. Sporocladia elongattır (Holiachuk ve Kosylovych, 2021).

Sınıf : *Barbatosporomycetes* Tedersoo ve ark. 2018.
Takım : *Barbatosporales* Doweld 2014.
Familya : *Barbatosporaceae* Doweld 2014.
Cins : *Barbatospora* White ve ark. 2006. Tek türü bulunmaktadır.
Tür : *B. ambicaudata.* ABD'de, *Simuliidae* larvalarında.

Bazal hücreli tallus dallanmıştır. Yayılmaları silindirik trichosporlar ile olur. Zigospor gözlenmemiştir. Habitatları böcek bağırsaklarıdır (Wijayawardene ve ark. 2018).

KAYNAKLAR

Adl, S.M., Bass, D., Lane, C.E., Lukes, J., Schoch, C.L., Smirnov, A. (2019). Revisions to the classification, nomenclature, and diversity of eukaryotes. *J. Eukar. Microbiol.* 66: 4-119.

Benny, G.L., Humber, R.A., Voigt, K. (2014). Zygomycetous Fungi: Phylum *Entomophthoromycota* and Subphyla *Kickxellomycotina*, *Mortierellomycotina*, *Mucoromycotina*, and *Zoopagomycotina*. In *The Mycota*, Springer: Berlin/Heidelberg, Germany, Volume 7A, pp. 209–250.

Gromov, B.V. (2000). Algal parasites of the genera *Aphelidium*, *Amoeboaphelidium* and *Pseudoaphelidium* from the Cienkovski's "Monadea" group as representatives of new class. *Zool. Zhurnal.* 79: 517-525.

Hibbett, D.S., Binder, M., Bischoff, J.F. (2007). A higher-level phylogenetic classification of the fungi. *Mycol. Res.* 111: 509-547.

Holiachuk, Y., Kosylovych, H. (2021). Advances in fungi classification in 2007-2020. *Ukranian J. Ecol.* 11: 63-71.

Hurdeal, V.G., Gentekaki, E., Hyde, K.D., Jeewon, R. (2021). Where are the basal fungi? Current status on diversity, ecology, evolution and taxonomy. *Biologia*. 76: 421-440.

Karpov, S.A., Mamkaeva, M.A., Aleoshin, V.V., Nassonova, E., Lilje, O., Gleason, F.H. (2014). Morphology, phylogeny and ecology of the aphelids (Aphelidea, Opisthokonta) and proposal for the new superphylum Opisthosporidia. *Frontiers Microbiol.* 5: Makale no: 112.

Letcher, P.M., Powell, M.J. (2019). A taxonomic summary of Aphelidiaceae. *IMA Fungus*. 10 (4): 1-11.

Letcher, P.M., Powell, M.J., Lee, P.A., Lopez, S., Burnett, M (2017). Molecular phylogeny and ultrastructure of *Aphelidium desmodesmi*, a new species in Aphelida (Opisthosporidia). *J. Eukar. Microbiol.* 64: 655–667.

Sun, J.Z., Liu, X.Z., McKenzie, E.H.C., Jeewon, R., Liu J.K., Zhang, X.L., Zhao, Q., Hyde, K.D. (2019). Fungicolous fungi: terminology, diversity, distribution, evolution, and species checklist. *Fungal Divers*. 95: 337-430.

Tedersoo, L., Sánchez-Ramírez, S., Kõljalg, U., Bahram, M., Döring, M., Schigel, D. (2018). High-level classification of the fungi and a tool for evolutionary ecological analyses. *Fungal Divers.* 90: 135-159.

Torruella, G., Grau-Bove, X., Moriera, D., Karpov, S.A., Burns, J.A., Sebe-Pedros, A., Völcker, E., López-García, P. (2018). The aphelid-like phagotrophic origins of fungi. *Biorxiv*. https://doi.org/ 10.1101/233882. Link: https://www.biorxiv.org/content/10.1101/233882v3.full

Wijayawardene, N., Pawłowska, J., Letcher, P., Kirk, P., Humber, R., Schüßler, A., Wrzosek, M., Muszewska, A., Okrasińska, A., Istel, Ł., Gęsiorska, A., Mungai, P., Lateef, A., Rajeshkumar, K., Singh, R., Radek, R., Walther, G., Wagner, L., Walker, C., Wijesundara, D., Papizadeh, M., Dolatabadi, S., Shenoy, B., Tokarev, Y., Lumyong, S., Hyde, K. (2018). Notes for genera: basal clades of fungi (including Aphelidiomycota, Basidiobolomycota, Blastocladiomycota, Calcarisporiellomycota, Caulochytriomycota, Chytridiomycota, Entomophthoromycota, Glomeromycota, Kickxellomycota, Monoblepharomycota, Mortierellomycota, Mucoromycota, Neocallimastigomycota, Olpidiomycota, Rozellomycota and Zoopagomycota). *Fungal Divers*. 92:43–129.

Bölüm 10
Mucoromycota ve Zoopagomycota

Esin Poyrazoğlu Çoban
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Biyoloji Bölümü, 09100 Efeler / Aydın.
e-posta: epoyrazoglu@adu.edu.tr, poyrazoglu.esin09@gmail.com

GİRİŞ

Fungus âlemi, kitinli bir hücre duvarına sahip, fagotrofik yetenekleri bulunmayan, tamamen tek hücreli monopolar organizmalardan makroskopik yapılar oluşturabilen, karmaşık filamentlere kadar değişen hücre organizasyonları ile karakterize olmuş, heterotrofik ökaryotlardan oluşmaktadır (Naranjo-Ortiz ve Gabaldon, 2019). Fungusların taksonomisi, genomik ve filogenomiklerin ortaya çıkmasıyla kapsamlı olarak aydınlatılmaya başlanmıştır. Fakat fungus âlemi içindeki evrimsel ilişkilerde ilerleme olmasına rağmen, en erken farklılaşan olaylar hâlâ tam olarak anlaşılamamıştır. Bu anlaşılamamış olaylar arasında, nihayetinde modern çeşitlilik ve *Ascomycota* ve *Basidiomycota* filumlarını içeren Dikarya da dâhil olmak üzere karasal mantarların ortaya çıkmasıyla sonuçlanan evrimsel geçişler yer almaktadır. Fungus soyağacındaki en eski dalların çözülmesinde, atalara ait fungusların özelliklerini belirlemek, karasal ekosistemlerin doğuşuyla birlikte hangi özelliklerin ortaya çıktığını belirlemek, fungus yaşam tarzlarıyla ilişkili morfolojik ve genetik homolojilerin doğru bir değerlendirmesini elde etmek önemlidir. Bu geçişin merkezinde, bir zamanlar *Zygomycota* filumunda sınıflandırılan mantarlar vardır (Moreau 1954). Bununla birlikte, *Zygomycota*'nın monofili yakın zamanda yapılan filogenetik analizlerde desteklenmediği için bu funguslar zigomisetler olarak atfedilmiştir (James ve ark., 2006; Liu ve ark., 2009; Chang ve ark., 2015). Zigomisetler, kamçılı olmayan, ipliksi, çok hücreli Dikarya'nın evrimsel basamağına doğru *Cryptomycota*, *Chytridiomycota* ve *Blastocladiomycota*'daki en erken ayrılan zoosporik mantarlardan büyük geçişi işaret eden ipliksi, kamçılı olmayan funguslardır.

Zigomisetler;

1. *Phycomyces blakesleeanus* ve diğer önemli model organizmalar;
2. Meyvelerde ekonomik açıdan önemli hasat öncesi ve sonrası hastalıklara neden olan *Rhizopus stolonifer* gibi türler;

KAYNAKLAR

Ahrendt, S.R., Quandt, C.A., Ciobanu, D., Clum, A., Salamov, A., Andreopoulos, B., Cheng, J.F., Woyke, T., Pelin, A., Henrissat, B., Reynolds, N. K., Benny, G. L., Smith, M. E., James, T. Y., Grigoriev, I. V. (2018). Leveraging single-cell genomics to expand the fungal tree of life. Nature Microbiol, 3: 1417-1428.

Arendt, K.R., Hockett, K.L., Araldi-Brondolo, S.J., Baltrus, D.A., Arnold, A.E. (2016). Isolation of endohyphal bacteria from foliar Ascomycota and in vitro establishment of their symbiotic associations. *Appl. Environ. Microbiol.* 82: 2943-2949.

Benny, G.L., Humber, R.A., Voigt, K. (2014). Zygomycetous Fungi: phylum Entomophthoromycota and subphyla Kickxellomycotina, Mortierellomycotina, Mucoromycotina, and Zoopagomycotina. İçinde: Systematics and Evolution: Part A, Second Edition (eds Karl Esser), p. 209-250. Springer, Berlin Heidelberg.

Benny, G.L., Smith, M.E., Kirk, P.M., Tretter, E.D., White, M.M. (2016). Challenges and future perspectives in the systematics of Kickxellomycotina, Mortierellomycotina, Mucoromycotina, and Zoopagomycotina. In Biology of Microfungi, p. 65-126. Springer, Cham.

Bianciotto, V., Bandi, C., Minerdi, D., Sironi, M., Tichy, H.V., Bonfante, P. (1996). An obligately endosymbiotic mycorrhizal fungus itself harbors obligately intracellular bacteria. *Appl. Environ. Microbiol.* 62: 3005-3010.

Bidartondo, M.I., Read, D.J., Trappe, J.M., Merckx, V., Ligrone, R., Duckett, J.G. (2011). The dawn of symbiosis between plants and fungi. *Biol. Lett.* 7: 574-577.

Bodenhausen, N., Somerville, V., Desiro, A., Walser, J.C., Borghi, L., van der Heijden, M.G.A., Schlaeppi, K. (2018). Species specific root microbiota dynamics in response to plant-available phosphorus. *bioRxiv* 400119.

Bonfante, F.P., Scannerini, S. (1977). Cytological observations on the mycorrhiza "*Endogone flammicorona*"-"*Pinus strobus*" *Alliona.* 22: 23-34.

Bonfante, P., Desiro, A. (2017). Who lives in a fungus? The diversity, origins and functions of fungal endobacteria living in Mucoromycota. *ISME J.* 11: 1727-1735.

Bonfante, P., Venice, F. (2020). Mucoromycota: going to the roots of plant-interacting fungi. *Fungal Biol. Rev.* 34(2): 100-113.

Bonfante, P., Venice, F., Lanfranco, L. (2019). The mycobiota: fungi take their place between plants and bacteria. *Curr. Opin. Microbiol.* 49: 18-25.

Bravo, A., Brands, M., Wewer, V., Dörmann, P., Harrison, M.J. (2017). Arbuscular mycorrhiza-specific enzymes FatM and RAM2 fine-tune lipid biosynthesis to promote development of arbuscular mycorrhiza. *New Phytol.* 214: 1631-1645.

Chang, Y., Desiro, A., Na, H., Sandor, L., Lipzen, A., Clum, A., Barry, K., Grigoriev, I.V., Martin, F.M., Stajich, J.E., Smith, M.E., Bonito, G., Spatafora, J.W. (2019). Phylogenomics of endogonaceae and evolution of mycorrhizas within Mucoromycota. *New Phytol.* 222: 511-525.

Chang, Y., Wang, S., Sekimoto, S., Aerts, A.L., Choi, C., Clum, A., LaButti, K.M., Lindquist, E.A., Yee Ngan, C., Ohm, R.A., Salamov, A.A., Grigoriev, I.V., Spatafora, J.W., Berbee, M. L. (2015). Phylogenomic analyses indicate that early Fungi evolved digesting cell walls of algal ancestors of land plants. *Genome Biol. Evol.* 7: 1590-1601.

Chen, M., Arato, M., Borghi, L., Nouri, E., Reinhardt, D. (2018). Beneficial services of arbuscular mycorrhizal fungi from ecology to application. *Front. Plant Sci.* 9: Makale no: 1270.

Chuang, S.C., Ho, H.M., Reynolds, N., Smith, M.E., Benny, G.L., Chien, C.Y., Tsai, J.L. (2017). Preliminary phylogeny of Coemansia (Kickxellales), with descriptions of four new species from Taiwan. Mycologia 109: 815-831.

Corrochano, L.M., Kuo, A., Marcet-Houben, M., Polaino, S., Salamov, A., Villalobos-Escobedo, J.M., Grimwood, J., Alvarez, M.I., Avalos, J., Bauer, D., Benito, E.P., Benoit, I., Burger, G., Camino, L.P., Canovas, D., Cerd a-Olmedo, E., Cheng, J.-F., Domınguez, A., Elias, M., Eslava, A.P., Glaser, F., Gutierrez, G., Heitman, J., Henrissat, B., Iturriaga, E.A., Lang, B.F., Lavın, J.L., Lee, S.C., Li, W., Lindquist, E., Lopez-Garcıa, S., Luque, E.M., Marcos, A.T., Martin, J., McCluskey, K., Medina, H.R., Miralles-Duran, A., Miyazaki, A., Munoz-Torres, E., Oguiza, J.A., Ohm, R.A., Orejas, M., OrtizCastellanos, L., Pisabarro, A.G., Rodrıguez-Romero, J., RuizHerrera, J., Ruiz-Vazquez, R., Sanz, C., Schackwitz, W., Shahriari, M., Shelest, E., Silva-Franco, F., Soanes, D., Syed, K., Tagua, V.G., Talbot, N.J., Thon, M.R., Tice, H., de Vries, R.P., Wiebenga, A., Yadav, J.S., Braun, E.L., Baker, S.E., Garre, V., Schmutz, J., Horwitz, B.A., Torres-Martınez, S., Idnurm, A., Herrera-Estrella, A., Gabaldon, T., Grigoriev, I.V. (2016). Expansion of signal transduction pathways in fungi by extensive genome duplication. *Curr. Biol*. 26: 1577-1584.

Davis, W.J., Amses, K.R., James, E.S., James, T.Y. (2019b). A new 18S rRNA phylogeny of uncultured predacious fungi (Zoopagales). Mycologia 111: 291-298.

Dearth, S.P., Castro, H.F., Venice, F., Tague, E.D., Novero, M., Bonfante, P., Campagna, S.R. (2018). Metabolome changes are induced in the arbuscular mycorrhizal fungus *Gigaspora margarita* by germination and by its bacterial endosymbiont. *Mycorrhiza.* 28: 421-433.

Degawa, Y. (2014). Verrucocephalum, a new nematophagous genus in the Helicocephalidaceae (Zoopagales). Mycoscience 55: 144-148.

Desiro, A., Faccio, A., Kaech, A., Bidartondo, M.I., Bonfante, P. (2015). Endogone, one of the oldest plant-associated fungi, host unique Mollicutes related endobacteria. *New Phytol.* 205: 1464-1472.

Desiro, A., Hao, Z., Liber, J.A., Benucci, G.M.N., Lowry, D., Roberson, R., Bonito, G. (2018). Mycoplasma-related endobacteria within Mortierellomycotina fungi: diversity, distribution and functional insights into their lifestyle. *ISME J.* 12: 1743-1757.

Desiro, A., Rimington, W.R., Jacob, A., Pol, N.V., Smith, M.E., Trappe, J.M., Bidartondo, M.I., Bonito, G. (2017). Multigene phylogeny of endogonales, an early diverging lineage of fungi associated with plants. *IMA Fungus.* 8: 245-257.

Desiro, A., Salvioli, A., Ngonkeu, E., Mondo, S., Epis, S., Faccio, A., Kaech, A., Pawlowska, T.E., Bonfante, P. (2014). Detection of a novel intracellular microbiome hosted in arbuscular mycorrhizal fungi. *ISME J.* 8: 257-270.

Doggett, J.S., Wong, B.(2014). Mucormycosis. İçinde: Loriaux L. ed. Endocrine emergencies New York: Humana Press p. 57-63.

Duddington, C.L. (1956). The predacious fungi: Zoopagales and Moniliales. Biological Reviews 31: 152-193.

Dunthorn, M., Kauserud, H., Bass, D., Mayor, J., Mahe´, F. (2017). Yeasts dominate soil fungal communities in three lowland Neotropical rainforests. Environ. Microbiol. Reports 9: 668-675.

Ebersberger, I., de Matos Simoes, R., Kupczok, A., Gube, M., Kothe, E., Voigt, K., Haeseler, von A. (2012). A consistent phylogenetic backbone for the fungi. *Mol. Biol. Evol*. 29: 1319-1334.

entomophthoroid fungi. *Mycotaxon*. 120: 477-492.

Estrada-de los Santos, P., Palmer, M., Chavez-Ramirez, B., Beukes, C., Steenkamp, E., Briscoe, L., Khan, N., Maluk, M., Lafos, M., Humm, E., Arrabit, M., Crook, M., Gross, E., Simon, M.F.,

Dos Reis Junior, F.B., Whitman, W.B., Shapiro, N., Poole, P.S., Hirsch, A.M., Venter, S.N., James, E.K. (2018). Whole genome analyses suggests that Burkholderia sensu lato contains two additional novel genera (Mycetohabitans gen. nov., and Trinickia gen. nov.): implications for the evolution of diazotrophy and nodulation in the Burkholderiaceae. *Genes (Basel).* 9(8): 389.

Fassi, B., Fontana, A., Trappe, J.M. (1969). Ectomycorrhizae formed by *Endogone lactiflua* with species of *Pinus* and *Pseudotsuga*. *Mycologia*. 61: 412-414.

Field, K.J., Pressel, S. (2018). Unity in diversity: structural and functional insights into the ancient partnerships between plants and fungi. *New Phytol.* 220: 996-1011.

Field, K.J., Rimington, W.R., Bidartondo, M.I., Allinson, K.E., Beerling, D.J., Cameron, D.D., Duckett, J.G., Leake, J.R., Pressel, S. (2015). First evidence of mutualism between ancient plant lineages (*Haplomitriopsida* liverworts) and *Mucoromycotina* fungi and its response to simulated palaeozoic changes in atmospheric CO2. *New Phytol.* 205: 743-756.

Field, K.J., Rimington, W.R., Bidartondo, M.I., Allinson, K.E., Beerling, D.J., Cameron, D.D., Duckett, J.G., Leake, J.R., Pressel, S. (2016). Functional analysis of liverworts in dual symbiosis with *Glomeromycota* and *Mucoromycotina* fungi under a simulated palaeozoic CO2 decline. *ISME J.* 10: 1514-1526.

Fisher, K.E., Romberger, I., Lowry, D., Shange, P., Roberson, R.W. (2018). Hyphal tip growth and cytoplasmic characters of Conidiobolus coronatus (Zoopagomycota, Entomophthoromycotina). Mycologia 110: 31-38.

Fisher, M.C., Gow, N.A.R., Gurr, S.J. (2016). Tackling emerging fungal threats to animal health, food security and ecosystem resilience. *Philosophical Transactions of the Royal Soc. London.* Series B, *Biol. Sci.* 371: Makale no: 20160332.

Galagan, J.E., Calvo, S.E., Borkovich, K.A., Selker, E.U., Read, N.D., Jaffe, D., FitzHugh, W., Ma, L.-J., Smirnov, S., Purcell, S., Rehman, B., Elkins, T., Engels, R., Wang, S., Nielsen, C.B., Butler, J., Endrizzi, M., Qui, D., Ianakiev, P., Bell-Pedersen, D., Nelson, M.A., Werner-Washburne, M., Selitrennikoff, C.P., Kinsey, J.A., Braun, E.L., Zelter, A., Schulte, U., Kothe, G.O., Jedd, G., Mewes, W., Staben, C., Marcotte, E., Greenberg, D., Roy, A., Foley, K., Naylor, J., Stange-Thomann, N., Barrett, R., Gnerre, S., Kamal, M., Kamvysselis, M., Mauceli, E., Bielke, C., Rudd, S., Frishman, D., Krystofova, S., Rasmussen, C., Metzenberg, R.L., Perkins, D.D., Kroken, S., Cogoni, C., Macino, G., Catcheside, D., Li, W., Pratt, R.J., Osmani, S.A., DeSouza, C.P.C., Glass, L., Orbach, M.J., Berglund, J.A., Voelker, R., Yarden, O., Plamann, M., Seiler, S., Dunlap, J., Radford, A., Aramayo, R., Natvig, D.O., Alex, L.A., Mannhaupt, G., Ebbole, D.J., Freitag, M., Paulsen, I., Sachs, M.S., Lander, E.S., Nusbaum, C., Birren, B. (2003). The genome sequence of the filamentous fungus *Neurospora crassa*. *Nature.* 422: 859-868.

Garnier, L., Valence, F., Mounier, J. (2017). Diversity and control of spoilage fungi in dairy products: An update. *Microorganisms.* 5: 1-33.

Ghignone, S., Salvioli, A., Anca, I., Lumini, E., Ortu, G., Petiti, L., Cruveiller, S., Bianciotto, V., Piffanelli, P., Lanfranco, L., Bonfante, P. (2012). The genome of the obligate endobacterium of an AM fungus reveals an interphylum network of nutritional interactions. *ISME J.* 6: 136-145.

Gray, G.L., Hayenga, K., Cullen, D., Wilson, L.J., Norton, S. (1986). Primary structure of *Mucor miehei* aspartyl protease: Evidence for a zymogen intermediate. *Gene.* 48: 41-53.

Gryganskyi, A.P., Golan, J., Dolatabadi, S., Mondo, S., Robb, S., Idnurm, A., Muszewska, A., Steczkiewicz, K., Masonjones, S., Liao, H.-L., Gajdeczka, M.T., Anike, F., Vuek, A., Anishchenko, I.M., Voigt, K., de Hoog, G.S., Smith, M.E., Heitman, J., Vilgalys, R., Stajich, J.E. (2018). Phylogenetic and phylogenomic definition of *Rhizopus* species. *G3 (Bethesda).* 8(6): 2007-2018.

Gryganskyi, A.P., Humber, R.A., Smith, M.E., Hodge, K., Huang, B., Voigt, K.,Vilgalys, R. (2013). Phylogenetic lineages in *Entomophthoromycota*. *Persoonia*. 30: 94-105.

Guo, H., Glaeser, S.P., Alabid, I., Imani, J., Haghighi, H., Kampfer, P., Kogel, K.H. (2017). The abundance of endofungal bacterium *Rhizobium radiobacter* (syn *Agrobacterium tumefaciens*) increases in its fungal host *Piriformospora indica* during the tripartite sebacinalean symbiosis with higher plants. *Front. Microbiol.* 8: 1-13.

Hibbett, D.S., Binder, M., Bischoff, J.F., Blackwell, M., Cannon, P.F., Eriksson, O.E., Huhndorf, S., James, T., Kirk, P.M., Lücking, R., Thorsten Lumbsch, H., Lutzoni, F., Matheny, P.B., McLaughlin, D.J., Powell, M.J, Redhead, S., Schoch, C.L., Spatafora, J.W., Stalpers, J.A., Vilgalys, R., Aime, M.C., Aptroot, A., Bauer, R., Begerow, D., Benny, G.L., Castlebury, L.A., Crous, P.W., Dai, Y.C., Gams, W., Geiser, D.M., Griffith, G.W., Gueidan, C., Hawksworth, D.L., Hestmark, G., Hosaka, K., Humber, R.A., Hyde, K.D., Ironside, J.E., Kõljalg, U., Kurtzman, C.P., Larsson, K.H., Lichtwardt, R., Longcore, J., Miadlikowska, J., Miller, A., Moncalvo, J.M., Mozley-Standridge, S., Oberwinkler, F., Parmasto, E., Reeb, V., Rogers, J.D., Roux, C., Ryvarden, L., Sampaio, J.P., Schüssler, A., Sugiyama, J., Thorn, R.G., Tibell, L., Untereiner, W.A., Walker, C., Wang, Z., Weir, A., Weiss, M., White, M.M., Winka, K., Yao, Y.J., Zhang, N. (2007). A higher-level phylogenetic classification of the Fungi. *Mycol. Res.* 111: 509-547.

Hoffmann, K., Voigt, K., Kirk, P.M. (2011). *Mortierellomycotina* subphyl. nov., based on multi-gene genealogies. *Mycotaxon.* 115: 353-363.

Hoysted, G.A., Kowal, J., Jacob, A., Rimington, W.R., Duckett, J.G., Pressel, S., Orchard, S., Ryan, M.H., Field, K.J., Bidartondo, M.I. (2018). A mycorrhizal revolution. *Curr. Opin. Plant Biol. Bio. Interact.* 44: 1-6.

Humber, R.A. (1989). Synopsis of a revised classification for the Entomophthorales (Zygomycotina). *Mycotaxon.* 34: 441-460.

Humber, R.A. (2012). Entomophthoromycota: A new phylum and reclassification for

James, T.Y., Kauff, F., Schoch, C.L., Matheny, P.B., Hofstetter, V., Cox, C.J., Celio, G., Gueidan, C., Fraker, E., Miadlikowska, J., Lumbsch, H.T., Rauhut, A. , Reeb, V., Arnold, A.E., Amtoft, A, Stajich, J.E., Hosaka, K. , Sung, G.H., Johnson, D., O'Rourke, B., Crockett, M., Binder, M., Curtis, J.M., Slot, J.C., Wang, Z., Wilson, A.W., Schüssler, A., Longcore, J.E., O'Donnell, K., Mozley-Standridge, S., Porter, D., Letcher, P.M., Powell, M.J., Taylor, J.W., White, M.M., Griffith, G.W., Davies, D.R., Humber, R.A., Morton, J.B., Sugiyama, J., Rossman, A.Y., Rogers, J.D., Pfister, D.H., Hewitt, D., Hansen, K., Hambleton, S., Shoemaker, R.A., Kohlmeyer, J., Volkmann-Kohlmeyer, B., Spotts, R.A., Serdani, M., Crous, P.W., Hughes, K.W., Matsuura, K., Langer E, Langer, G., Untereiner,W.A., Lücking, R., Büdel, B., Geiser, D.M., Aptroot, A. , Diederich, P, Schmitt, I , Schultz, M., Yahr, R., Hibbett, D.S., Lutzoni, F., McLaughlin, D.J., Spatafora, J.W., Vilgalys, R. (2006). Reconstructing the early evolution of fungi using a six-gene phylogeny. *Nature.* 443: 818-822.

Jennessen, J., Schnürer, J., Olsson, J., Samson, R.A., Dijksterhuis, J. (2008). Morphological characteristics of sporangiospores of the tempe fungus *Rhizopus oligosporus* differentiate it from other taxa of the *R. microsporus* group. *Mycol. Res.* 112: 547-563.

Kameoka, H., Tsutsui, I., Saito, K., Kikuchi, Y., Handa, Y., Ezawa, T., Hayashi, H., Kawaguchi, M., Akiyama, K. (2019). Stimulation of asymbiotic sporulation in arbuscular mycorrhizal fungi by fatty acids. *Nat. Microbiol.* 4: 1654-1660.

Karimi, K., Zamani, A. (2013). *Mucor indicus*: biology and industrial application perspectives: A review. *Biotechn. Advances* 31: 466-481.

Kobayashi, Y., Maeda, T., Yamaguchi, K., Kameoka, H., Tanaka, S., Ezawa, T., Shigenobu, S., Kawaguchi, M. (2018). The genome of *Rhizophagus clarus* HR1 reveals a common genetic basis for auxotrophy among arbuscular mycorrhizal fungi. *BMC Genomics.* 19: Makale no: 465.

Lastovetsky, O.A., Gaspar, M.L., Mondo, S.J., LaButti, K.M., Sandor, L., Grigoriev, I.V., Henry, S.A., Pawlowska, T.E. (2016). Lipid metabolic changes in an early divergent fungus govern the establishment of a mutualistic symbiosis with endobacteria. *Proc. Natl. Acad. Sci. U.S.A.* 113: 15102-15107.

Lazarus, K.L., Benny, G.L., Ho, H.M., Smith, M.E. (2017). Phylogenetic systematics of Syncephalis (Zoopagales, Zoopagomycotina), a genus of ubiquitous mycoparasites. *Mycologia.* 109: 333-349.

Li, M., Zhao, J., Tang, N., Sun, H., Huang, J. (2018). Horizontal gene transfer from bacteria and plants to the arbuscular mycorrhizal fungus *Rhizophagus irregularis*. *Front. Plant Sci.* 9: Makale no: 701.

Liao, H.L., Bonito, G., Rojas, A., Hameed, K., Wu, K., Schadt, C.W., Labbe, J., Tuskan, G.A., Martin, F., Grigoriev, I.V., Vilgaly, R. (2019). Fungal endophytes of *Populus trichocarpa* alter host phenotype, gene expression, and rhizobiome composition. *Mol. Plant Microbe Interact.* 32: 853-864.

Lin, K., Limpens, E., Zhang, Z., Ivanov, S., Saunders, D.G.O., Mu, D., Pang, E., Cao, H., Cha, H., Lin, T., Zhou, Q., Shang, Y., Li, Y., Sharma, T., van Velzen, R., de Ruijter, N., Aanen, D.K., Win, J., Kamoun, S., Bisseling, T., Geurts, R., Huang, S. (2014). Single nucleus genome sequencing reveals high similarity among nuclei of an endomycorrhizal fungus. *PLoS Genet.* 10(1): Makale no: e1004078.

Liu, Y. J., Hodson, M.C. & Hall, B.D. (2006). Loss of the flagellum happened only once in the fungal lineage: phylogenetic structure of kingdom fungi inferred from RNA polymerase II subunit genes. *BMC Evol. Biol*. 6: 74.

Liu, Y., Steenkamp, E.T., Brinkmann, H., Forget, L., Philippe, H., Lang, B.F. (2009). Phylogenomic analyses predict sistergroup relationship of nucleariids and fungi and paraphyly of *Zygomycetes* with significant support. *BMC Evol. Biol*. 9: 272.

Londono-Hernandez, L., Ramírez-Toro, C., Ruiz, H. A., Ascacio-Valdes, J.A., Aguilar-Gonzalez, M.A., Rodríguez-Herrera, R., Aguilar, C.N. (2017). *Rhizopus oryzae*-ancient microbial resource with importance in modern food industry. *Int. J. Food Microbiol*. 257: 110-127.

Luginbuehl, L.H., Menard, G.N., Kurup, S., Van Erp, H., Radhakrishnan, G.V., Breakspear, A., Oldroyd, G.E.D., Eastmond, P.J. (2017). Fatty acids in arbuscular mycorrhizal fungi are synthesized by the host plant. *Science*. 356: 1175-1178.

Ma, L.J., Ibrahim, A.S., Skory, C., Grabherr, M.G., Burger, G., Butler, M., Elias, M., Idnurm, A., Lang, B.F., Sone, T., Abe, A., Calvo, S.E., Corrochano, L.M., Engels, R., Fu, J., Hansberg, W., Kim, J.-M., Kodira, C.D., Koehrsen, M.J., Liu, B., MirandaSaavedra, D., O'Leary, S., Ortiz-Castellanos, L., Poulter, R., Rodriguez-Romero, J., Ruiz-Herrera, J., Shen, Y.-Q., Zeng, Q., Galagan, J., Birren, B.W., Cuomo, C.A., Wickes, B.L. (2009). Genomic analysis of the basal lineage fungus *Rhizopus oryzae* reveals a whole-genome duplication. *PLoS Genet.* 5(7): Makale no: e1000549.

Manning, R.J., Callaghan, A.A. (2008). Pathogenicity of Conidiobolus spp. and *Basidiobolus ranarum* to arthropods co-occurring in leaf litter. *Fungal Ecology*. 1: 33-39.

Manning, R.J., Waters, S.D., Callaghan, A.A. (2007). Saprotrophy of Conidiobolus and Basidiobolus in leaf litter. *Mycological Res*. 111: 1437-1449.

Mathieu, S., Cusant, L., Roux, C., Corradi, N. (2018). Arbuscular mycorrhizal fungi: Intraspecific diversity and pangenomes. *New Phytol*. 220: 1129-1134.

Melida, H., Sain, D., Stajich, J.E., Bulone, V. (2015). Deciphering the uniqueness of *Mucoromycotina* cell walls by combining biochemical and phylogenomic approaches. *Environ. Microbiol*. 17: 1649-1662.

Mondo, S.J., Lastovetsky, O.A., Gaspar, M.L., Schwardt, N.H., Barber, C.C., Riley, R., Sun, H., Grigoriev, I.V., Pawlowska, T.E. (2017). Bacterial endosymbionts influence host sexuality and reveal reproductive genes of early divergent fungi. *Nat. Commun.* 8: Makale no: 1843.

Mondo, S.J., Toomer, K.H., Morton, J.B., Lekberg, Y., Pawlowska, T.E. (2012). Evolutionary stability in a 400-millionyear-old heritable facultative mutualism. *Evolution.* 66: 2564-2576.

Moore, D., Robson, G.D., Trinci, A.P.J. (2020). "2.8. The fungal phylogeny". 21st Century Guidebook to Fungi (2nd ed.). Cambridge University Press. p. 29-30.

Moreau, F. (1954). Les Champignons. Physiologie, morphologie, développment et systématique Vol. 2 Paris: Lechevalier 1179 p.

Morin, E., Miyauchi, S., San Clemente, H., Chen, E.C.H., Pelin, A., de la Providencia, I., Ndikumana, S., Beaudet, D., Hainaut, M., Drula, E., Kuo, A., Tang, N., Roy, S., Viala, J., Henrissat, B., Grigoriev, I.V., Corradi, N., Roux, C., Martin, F.M. (2019). Comparative genomics of *Rhizophagus irregularis, R. cerebriforme, R. diaphanus* and *Gigaspora rosea* highlights specific genetic features in *Glomeromycotina*. *New Phytol.* 222: 1584-1598.

Nadimi, M., Beaudet, D., Forget, L., Hijri, M., Lang, B.F. (2012). Group I intron–mediated trans-splicing in mitochondria of *Gigaspora rosea* and a robust phylogenetic affiliation of arbuscular mycorrhizal fungi with *Mortierellales*. *Molecular Biol. Evol.* 29: 2199-2210.

Nagy, L.G., Petkovits, T., Kovács, G.M., Voigt, K., Vágvölgyi, C., Papp, T. (2011). Where is the unseen fungal diversity hidden? A study of *Mortierella* reveals a large contribution of reference collections to the identification of fungal environmental sequences. *New Phytol.* 191:789-794.

Naranjo-Ortiz, M.A., Gabaldon, T. (2019). Fungal evolution: Diversity, taxonomy and phylogeny of the fungi. *Biol. Rev.* 94: 2101-2137.

Naumann, M., Schussler, A., Bonfante, P. (2010). The obligate endobacteria of arbuscular mycorrhizal fungi are ancient heritable components related to the Mollicutes. *ISME J.* 4: 862-871.

Ohshima, S., Sato, Y., Fujimura, R., Takashima, Y., Hamada, M., Nishizawa, T., Narisawa, K., Ohta, H. (2016). *Mycoavidus cysteinexigens* gen. nov., sp. nov., an endohyphal bacterium isolate from a soil isolate of the fungus *Mortierella elongata*. *Int. J. Syst. Evol. Microbiol.* 66: Makale no: 2052e2057.

Orchard, S., Hilton, S., Bending, G.D., Dickie, I.A., Standish, R.J., Gleeson, D.B., Jeffery, R.P., Powell, J.R., Walker, C., Bass, D., Monk, J., Simonin, A., Ryan, M.H., 2017. Fine endophytes (*Glomus tenue*) are related to *Mucoromycotina*, not *Glomeromycota*. *New Phytol.* 213: 481-486.

Papanikolaou, S., Galiotou-Panayotou, M., Fakas, S., Komaitis, M., Aggelis, G. (2007). Lipid production by oleaginous *Mucorales* cultivated on renewable carbon sources. *Eur. J. Lipid Sci. Technol.* 109: 1060-1070.

Partida-Martinez, L.P., Groth, I., Schmitt, I., Richter, W., Roth, M., Hertweck, C. (2007). *Burkholderia rhizoxinica* sp. nov. and *Burkholderia endofungorum* sp. nov., bacterial endosymbionts of the plant-pathogenic fungus *Rhizopus microsporus*. *Int. J. Syst. Evol. Microbiol.* 57: 2583-2590.

Partida-Martinez, L.P., Hertweck, C. (2005). Pathogenic fungus harbours endosymbiotic bacteria for toxin production. *Nature.* 437: 884-888.

Pawlowska, T.E., Gaspar, M.L., Lastovetsky, O.A., Mondo, S.J., Real-Ramirez, I., Shakya, E., Bonfante, P. (2018). Biology of fungi and their bacterial endosymbionts. *Ann. Rev. Phytopathol.* 56: 289-309.

Penton, C.R., StLouis, D., Cole, J.R., Luo, Y., Wu,L., Schuur, E.A.G., Zhou, J., Tiedje, J.M. (2013). Fungal diversity in permafrost and tallgrass prairie soils under experimental warming conditions. *Appl. Environ. Microbiol.* 79: 7063-7072.

Petkovits, T., Nagy, L.G., Hoffmann, K., Wagner, L., Nyilasi, I., Griebel, T., Schnabelrauch, D., Vogel, H., Voigt, K., Vagv ´ olgyi ¨, C., Papp, T. (2011). Data partitions, bayesian analysis and phylogeny of the zygomycetous fungal family *Mortierellaceae*, inferred from nuclear ribosomal DNA sequences. *PLoS One.* 6: 1-12.

Posta, K., Duc, N.H. (2019). Benefits of arbuscular mycorrhizal fungi application to crop production under water scarcity. IntechOpen. p.1-27.

Redecker, D., Schußler, A. (2014). *Glomeromycota*. İçinde: Systematics and Evolution, p. 251-269. Springer, Berlin Heidelberg.

Reynolds, N.K., Benny, G.L., Ho, H.M., Hou, Y.H., Crous, P.W., Smith, M.E. (2019). Phylogenetic and morphological analyses of the mycoparasitic genus Piptocephalis. *Mycologia.* 111: 54-68.

Riley, R., Charron, P., Idnurm, A., Farinelli, L., Dalpe, Y., Martin, F., Corradi, N. (2014). Extreme diversification of the mating typeehigh- mobility group (MATA-HMG) gene family in a plantassociated arbuscular mycorrhizal fungus. *New Phytol.* 201: 254-268.

Roberson, R.W., Saucedo, E., Maclean, D., Propster, J., Unger, B., Oneil, T.A., Parvanehgohar, K., Cavanaugh, C., Lowry, D. (2011). The hyphal tip structure of Basidiobolus sp.: a zygomycete fungus of uncertain phylogeny. *Fungal Biol.* 115: 485-492.

Ruiz-Herrera, J., Ortiz-Castellanos, L. (2010). Analysis of the phylogenetic relationships and evolution of the cell walls from yeasts and fungi. *FEMS Yeast Res.* 10: 225-243.

Saikawa, M. (2011). Ultrastructural studies on zygomycotan fungi in the Zoopagaceae and Cochlonemataceae. *Mycoscience*. 52: 83-90.

Salvioli, A., Ghignone, S., Novero, M., Navazio, L., Venice, F., Bagnaresi, P., Bonfante, P. (2016). Symbiosis with an endobacterium increases the fitness of a mycorrhizal fungus, raising its bioenergetic potential. *ISME J.* 10: 130-144.

Sato, Y., Narisawa, K., Tsuruta, K., Umezu, M., Nishizawa, T., Tanaka, K., Yamaguchi, K., Komatsuzaki, M., Ohta, H. (2010). Detection of betaproteobacteria inside the mycelium of the fungus *Mortierella elongata*. *Microb. Environ.* 25: Makale no: 321e324.

Serris, A., Danion, F., Lanternier, F., Serris, A., Danion, F., Lanternier, F. (2019). Disease entities in mucormycosis. *J. Fungi* 5(1): Makale no: 23.

Shakya, M., Gottel, N., Castro, H., Yang, Z.K., Gunter, L., LabbÃ, J., Muchero, W., Bonito, G., Vilgalys, R., Tuskan, G., Podar, M., Schadt, C.W. (2013). A multifactor analysis of fungal and bacterial community structure in the root microbiome of mature Populus deltoides trees. *PLoS One.* 8: Makale no: e76382.

Spatafora, J.W., Chang, Y., Benny, G.L., Lazarus, K., Smith, M.E.,Berbee, M.L., Bonito, G., Corradi, N., Grigoriev, I., Gryganskyi, A., James, T.Y., O'Donnell, K., Roberson, R.W., Taylor, T.N., Uehling, J., Vilgalys, R., White, M.M., Stajich, J.E. (2016). A phylum-level phylogenetic classification of zygomycete fungi based on genome-scale data. *Mycologia.* 108: Makale no: 1028e1046.

Strullu-Derrien, C., Kenrick, P., Pressel, S., Duckett, J.G., Rioult, J.P., Strullu, D.G. (2014). Fungal associations in *Horneophyton ligneri* from the Rhynie Chert (c. 407 Ma) closely resemble those

in extant lower land plants: Novel insights into ancestral plant-fungus symbioses. *New Phytol.* 203: 964-979.

Sugiura, Y., Akiyama, R., Tanaka, S., Yano, K., Kameoka, H., Kawaguchi, M., Akiyama, K., Saito, K. (2019). Myristate as a carbon and energy source for the asymbiotic growth of the arbuscular mycorrhizal fungus *Rhizophagus irregularis.* BioRxiv 2019.

Summerbell, R.C. (2005). Root endophyte and mycorrhizo-sphere fungi of black spruce. *Stud. Mycol.* 53: 121-145.

Sun, X., Chen, W., Ivanov, S., MacLean, A.M., Wight, H., Ramaraj, T., Mudge, J., Harrison, M.J., Fei, Z. (2019). Genome and evolution of the arbuscular mycorrhizal fungus *Diversispora epigaea* (formerly *Glomus versiforme*) and its bacterial endosymbionts. *New Phytol.* 221: 1556-1573.

Takashima, Y., Seto, K., Degawa, Y., Guo, Y., Nishizawa, T., Ohta, H., Narisawa, K. (2018). Prevalence and intra family phylogenetic divergence of *Burkholderiaceae* related endobacteria associated with species of Mortierella. *Microb. Environ.* 33: 417-427.

Tanabe, Y., O'Donnell, K., Saikawa, M., Sugiyama, J. (2000). Molecular phylogeny of parasitic zygomycota (Dimargaritales, zoopagales) based on nuclear small subunit ribosomal DNA sequences. *Molecular Phylogen. Evol*. 16: 253-262.

Tanabe, Y., Saikawa, M., Watanabe, M.M., Sugiyama, J. (2004). Molecular phylogeny of Zygomycota based on EF-1α and RPB1 sequences: limitations and utility of alternative markers to rDNA. *Molecular Phylogen. Evol*. 30: 438-449.

Tedersoo, L., Bahram, M., Polme, S., Koljalg, U., Yorou, N.S., Wijesundera, R., Ruiz, L.V., Vasco-Palacios, A.M., Thu, P. Q., Suija, A., Smith, M.E., Sharp, C., Saluveer, E., Saitta, A., Rosas, M., Riit, T., Ratkowsky, D., Pritsch, K., Poldmaa, K., Piepenbring, M., Phosri, C., Peterson, M., Parts, K., Partel, K., Otsing, E., Nouhra, E., Njouonkou, A.L., Nilsson, R.H., Morgado, L.N., Mayor, J., May, T.W., Majuakim, L., Lodge, D.J., Lee, S.S., Larsson, K-H, Kohout, P., Hosaka, K., Hiiesalu, I., Henkel, T.W., Harend, H., Guo, L-D, Greslebin, A., Grelet, G., Geml, J., Gates, G., Dunstan, W., Dunk, C., Drenkhan, R., Dearnaley, J., De Kesel, A., Dang, T., Chen, X., Buegger, F., Brearley, F.Q., Bonito, G., Anslan, S., Abell, S., Abarenkov, K. (2014). Global diversity and geography of soil fungi. *Science.* 346: Makale no: 6213.

Tedersoo, L., Bahram, M., Puusepp, R., Nilsson, R. H., James, T.Y. (2017). Novel soil-inhabiting clades fill gaps in the fungal tree of life. *Microbiome.* 45: 5-32.

Tedersoo, L., Lindahl, B. (2016). Fungal identification biases in microbiome projects. *Environ. Microbiol. Reports.* 8: 774-779.

Tedersoo, L., Sanchez-Ramírez, S., Koljalg , U., Bahram, M., Doring, M., Schigel, D., May, T., Ryberg, M., Abarenkov, K. (2018). High-level classification of the Fungi and a tool for evolutionary ecological analyses. *Fungal Diversity*. 1: 135-159.

Tedersoo, L., Smith, M.E. (2013). Lineages of ectomycorrhizal fungi revisited: Foraging strategies and novel lineages revealed by sequences from below ground. *Fungal Biol. Rev.* 27: 83-99.

Tisserant, E., Malbreil, M., Kuo, A., Kohler, A., Symeonidi, A., Balestrini, R., Charron, P., Duensing, N., Frei dit Frey, N., Gianinazzi-Pearson, V., Gilbert, L.B., Handa, Y., Herr, J.R., Hijri, M., Koul, R., Kawaguchi, M., Krajinski, F., Lammers, P.J., Masclaux, F.G., Murat, C., Morin, E., Ndikumana, S., Pagni, M., Petitpierre, D., Requena, N., Rosikiewicz, P., Riley, R., Saito, K., San Clemente, H., Shapiro, H., van Tuinen, D., Bécard, G., Bonfante, P., Paszkowski, U., Shachar-Hill, Y.Y., Tuskan, G.A., Young, J.P., Sanders, I.R., Henrissat, B., Rensing, S.A., Grigoriev Corradi, N., Roux, C., Martin, F. (2013). Genome of an arbuscular mycorrhizal fungus provides insight into the oldest plant symbiosis. *Proc. Natl. Acad. Sci.* (*PNAS*). 110: 20117-20122.

Tretter, E.D., Johnson, E.M., Benny, G.L., Lichtwardt, R.W., Wang, Y., Kandel, P., Novak, S.J., Smith, J.F., White, M.M. (2014). An eight-gene molecular phylogeny of the Kickxellomycotina, including the first phylogenetic placement of Asellariales. *Mycologia*. 106: 912-935.

Tretter, E.D., Johnson, E.M., Wang, Y., Kandel, P., White, M.M. (2013). Examining new phylogenetic markers to uncover the evolutionary history of early-diverging fungi: comparing MCM7, TSR1 and rRNA genes for single- and multi-gene analyses of the Kickxellomycotina. *Persoonia*. 30: 106-125.

Tschumper, G., Carbon, J. (1980). Sequence of a yeast DNA fragment containing a chromosomal replicator and the TRP1 gene. *Gene.* 10: 157-166.

Uehling, J., Gryganskyi, A., Hameed, K., Tschaplinski, T., Misztal, P.K., Wu, S., Desiro, A., Vande Pol, N., Du, Z., Zienkiewicz, A., Zienkiewicz, K., Morin, E., Tisserant, E., Splivallo, R., Hainaut, M., Henrissat, B., Ohm, R., Kuo, A., Yan, J., Lipzen, A., Nolan, M., LaButti, K., Barry, K., Goldstein, A.H., Labbe, J., Schadt, C., Tuskan, G., Grigoriev, I., Martin, F., Vilgalys, R., Bonito, G. (2017). Comparative genomics of *Mortierella elongata* and its bacterial endosymbiont *Mycoavidus cysteinexigens*. *Environ. Microbiol.* 19: 2964-2983.

VanKuren, N.W., den Bakker, H.C., Morton, J.B., Pawlowska, T.E. (2013). Ribosomal RNA gene diversity, effective population size, and evolutionary longevity in asexual Glomeromycota. *Evolution* 67: Makale no: 207e224.

Venice, F., de Pinto, M.C., Novero, M., Ghignone, S., Salvioli, A., Bonfante, P. (2017). *Gigaspora margarita* with and without its endobacterium shows adaptive responses to oxidative stress. *Mycorrhiza.* 27: 747-759.

Wagner, L., Stielow, B., Hoffmann, K., Petkovits, T., Papp, T., Vagv ´ olgyi ¨, C., de Hoog, G.S., Verkley, G., Voigt, K. (2013). A comprehensive molecular phylogeny of the *Mortierellales* (*Mortierellomycotina*) based on nuclear ribosomal DNA. *Persoonia.* 30: 77-93.

Wang, L., Chen, W., Feng, Y., Ren, Y., Gu, Z., Chen, H., Wang, H., Thomas, M.J., Zhang, B., Berquin, I.M., Li, Y., Wu, J., Zhang, Huanxin, Song, Y., Liu, X., Norris, J.S., Wang, S., Du, P., Shen, J., Wang, N., Yang, Y., Wang, W., Feng, L., Ratledge, C., Zhang, Hao, Chen, Y.Q. (2011). Genome characterization of the oleaginous fungus *Mortierella alpina*. *PLoS One.* Makale no: e28319.

Weete, J.D., Abril, M., Blackwell, M. (2010). Phylogenetic distribution of fungal sterols. *PLoS One.* 5: 1-6.

Werner, S., Persoh, D., Rambold, G. (2018). Insights into fungal communities colonizing the acarosphere in a forest soil habitat. *Mycological Progress*. 17: 1067-1085.

Wewer, V., Brands, M., Dormann, P. (2014). Fatty acid synthesis and lipid metabolism in the obligate biotrophic fungus *Rhizophagus irregularis* during mycorrhization of *Lotus japonicus*. *Plant J.* 79: 398-412.

White, M.M., James, T.Y., O'Donnell, K., Cafaro, M.J., Tanabe, Y., Sugiyama, J. (2006). Phylogeny of the *Zygomycota* based on nuclear ribosomal sequence data. *Mycologia.* 98: 872-884.

Zeng, T., Holmer, R., Hontelez, J., Te Lintel-Hekkert, B., Marufu, L., de Zeeuw, T., Wu, F., Schijlen, E., Bisseling, T., Limpens, E. (2018). Host- and stage-dependent secretome of the arbuscular mycorrhizal fungus *Rhizophagus irregularis*. *Plant J.* 94: 411-425.

Ziaee, A., Zia, M., Bayat, M., Hashemi, J. (2016). Identification of *Mucorales* isolates from soil using morphological and molecular methods. *Curr. Med. Mycol*. 2: 13-19.

Bölüm 11

Caulochytriomycota, Mortierellomycota

Esra Ersoy Ömeroğlu

Ege Üniversitesi Fen Fakültesi Biyoloji Bölümü. Bornova-İzmir. E-mail: esraerso@gmail.com

FİLUM-CAULOCHYTRIOMYCOTA

Fungusların sınıflandırması, DNA dizileme çalışmalarından elde edilen verilerin bir sonucu olarak sürekli olarak güncellenmektedir. Bu bağlamda, Fungusların en son sınıflandırması, 2018 yılında Tedersoo ve ark. tarafından 18 filum ve 76 sınıftan oluşan (Tedersoo ve ark., 2018) ve 2020 yılında Wijayawardene ve ark. tarafından 19 filum ve 79 sınıftan oluşan (Wijayawardene ve ark., 2020) öneriler ile bilim dünyasına sunulmuştur. Tedersoo ve ark. ile Wijayawardene ve ark. tarafından önerilen sınıflandırma sistemleri arasındaki farklılık, en son sınıflandırmada tek bir sınıf (*Caulochytriomycetes*) ile temsil edilen ve aslında 2014 yılında Doweld tarafından bilim dünyasına tanıtılmış olan *Caulochytriomycota* filumundan kaynaklanmaktadır (Doweld, 2014; Tedersoo ve ark., 2018; Wijayawardene ve ark., 2020; Holiachuk ve Kosylovych, 2021).

Filogenilerine ve belli başlı taksonların ayrışma zamanlarına bağlı olarak 19 filum (*Aphelidiomycota*, *Ascomycota*, *Basidiobolomycota*, *Basidiomycota*, *Blastocladiomycota*, *Calcarisporiellomycota*, *Caulochytriomycota*, *Chytridiomycota*, *Entomophthoromycota*, *Glomeromycota*, *Kickxellomycota*, *Monoblepharomycota*, *Mortierellomycota*, *Mucoromycota*, *Neocallimastigomycota*, *Olpidiomycota*, *Rozellomycota*, *Entorrhizomycota* ve *Zoopagomycota*) kabul edilmiştir (Wijayawardene ve ark., 2020; Holiachuk ve Kosylovych, 2021). *Caulochytriomycota* filumu tek bir sınıf (*Caulochytriomycetes*), ordo (*Caulochytriales*), familya (*Caulochytriaceae*) ve cins (*Caulochytrium*) ile temsil edilmektedir (Wijayawardene ve ark., 2020; Wijayawardene ve ark., 2018). İlk olarak 2014 yılında Doweld tarafından, *Caulochytrium* Voos & L.S.Olive cinsine dayalı olarak yeni bir filum olarak bilim dünyasına duyurulmuştur (Doweld, 2014). Bu cinsin tip türü olan *Caulochytrium gloesporii* Voos & L.S.Olive ölü legüminoz kabuklardan izole edilmiş ve *Chytridiales* içerisinde incelenmekte idi (Wijayawardene ve ark., 2018). *Chtridiomycetes* sınıfı içerisinde yer alan *Chytridiales* ordosu üyesi olarak belirtildiği yıllarda; tüm *Chytridiomycetes* üyeleri tipik olarak su veya nemli alanların sakinleri olarak kabul edilirken beklenmedik bir habitatta bulunan bir örnek (*Caulochytrium*'un keşfi) farklı habitatlarda da bu sınıfın üyelerinin bulunabileceği görüşünü uyandırmıştır.

türler için çok az bilgiye sahip olunması ve aynı zamanda belli bazı türlerinin ekonomik açıdan önemli ürünlerin üreticileri olmaları bu kapsamda yapılacak çalışmaları elzem hâle getirmektedir.

KAYNAKLAR

AFTOL: https://aftol.umn.edu/ (Erişim: 15.04.2022).

Ahrendt, S.R., Quandt, C.A., Ciobanu, D., Clum, A., Salamov, A., Andreopoulos, B., Cheng, J.F., Woyke, T., Pelin, A., Bernard Henrissat, B., Reynolds, N.K., Benny, G.L., Smith, M.E., James, T.Y., Grigoriev, I.V. (2018). Leveraging single-cell genomics to expand the fungal tree of life. *Nat. Microbiol.* 3 (12): 1417-1428.

Barr, D.J.S. (2001). Chytridiomycota. In: McLaughlin, D.J., McLaughlin, E.G., Lemke, P.A., eds. Systematics. New York: Springer-Verlag: The Mycota. VIIA. pp 93-112.

Benny, G.L., Blackwell, M. (2004). *Lobosporangium*, a new name for *Echinosporangium* Malloch, and *Gamsiella*, a new genus for *Mortierella multidivaricata*. *Mycologia*. 96 (1): 143-149.

Benny, G.L., Smith, M.E., Kirk, P.M., Tretter, E.D., White, M.M. (2016). Challenges and future perspectives in the systematics of *Kickxellomycotina*, *Mortierellomycotina*, *Mucoromycotina*, and *Zoopagomycotina*. In *Biology of Microfungi*. Springer, Cham. 65-126.

Cavalier-Smith, T. (1998). A revised six-kingdom system of life. Biological Reviews, *Cambridge*. 73: 203–266.

Chien, C.Y., Kuhlman, E.G., Gams, W. (1974) Zygospores in two *Mortierella* species with "stylospores". *Mycologia*. 66 (1): 114–121.

Ciobanu, D., Clum, A., Ahrendt, S., Andreopoulos, W.B., Salamov, A., Chan, S., Quandt, C.A., Foster, B., Meier-Kolthoff, J.P., Tang, Y.T., Schwientek, P., Benny, G.L., Smith, M.E., Bauer, D., Deshpande, S., Barry, K., Copeland, A., Singer, S.W., Woyke,T., Grigoriev, I.V., James, T.Y., Cheng, J.F. (2021). A single-cell genomics pipeline for environmental microbial eukaryotes. *Iscience*. 24 (4): 102290.

Coemans, E. (1863). Quelques hyphomycètes nouveaux. – Ire. – I. *Mortierella polycephala* et II. Martensella pectinata. *Bull. l'Acad. Royale des Sci. des Lettres et des Beaux-Arts de Belgique*. Sér. 2, 15: 536-544.

Embree, R.W., Indoh, H. (1967). *Aquamortierella*, a new genus in the Mucorales. *Bull. Torrey Bot. Club*. 464-467.

Gams, W. (1977) A key to the species of *Mortierella*. *Persoonia*. 9: 381-391.

Gonçalves, C.M., de Oliveira, R.J.V., da Silva, R.M.F., de Souza, C A.F., Lima, D.X., da Silva, G.A. (2020). *Mortierella verticillata* Linnem.(*Mortierellomycota*, *Mortierellales*) isolated from mountainous environments: a first report from South America. *Check List*. 16: 907.

Hoffmann, K., Voigt, K., Kirk, P.M. (2011). *Mortierellomycotina* subphyl. nov., based on multi-gene genealogies. *Mycotaxon*. 115 (1): 353-363.

Holiachuk, Y., Kosylovych, H. (2021). Advances in fungi'classifications in 2007-2020. *Ukr. J. Ecol.* 11(2): 63-71.

Index Fungorum: http://www.indexfungorum.org/ (Erişim: 15.11.2021).

Karpov, S.A., Letcher, P.M., Mamkaeva, M.A., Mamkaeva, K.A. (2010). Phylogenetic position of the genus *Mesochytrium* (*Chytridiomycota*) based on zoospore ultrastructure and sequences from the 18S and 28S rRNA gene. *Nova Hedwigia*. 90 (1): 81-94.

Kirk, P.M., Stalpers, J.A., Braun, U., Crous, P.W., Hansen, K., Hawksworth, D.L., Hyde, K.D., Lücking, R., Lumbsch, T.H., Rossman, A.Y., Seifert, K.A., Stadler, M. (2013). A without prejudice list of generic names of fungi for protection under the international code of nomenclature for algae, fungi, and plants. *IMA Fungus*. 4: 381-443.

Lee, J.S., Nam, B., Lee, H.B., Choi, Y.J. (2018). Molecular phylogeny and morphology reveal the underestimated diversity of *Mortierella* (*Mortierellales*) in Korea. *Kor. J. Mycol*. 46(4): 375-382.

Li, F., Chen, L., Redmile-Gordon, M., Zhang, J., Zhang, C., Ning, Q., Li, W. (2018). *Mortierella elongata*'s roles in organic agriculture and crop growth promotion in a mineral soil. *Land Degrad. Dev*. 29(6): 1642-1651.

Mares-Ponce de León, Y., Muñoz-Castellanos, L.N., Ruiz-Cisneros, M.F., Pérez-Corral, D.A., Ornelas-Paz, J.D.J., Acosta-Muñiz, C.H., Berlanga-Reyes, D.I, Rios-Velasco, C. (2018). Morphological and molecular identification of *Mortierella* species associated to rhizosphere of apple trees with symptoms of root diseases. *Rev. Mex. Fitopatol*. 36(1): 184-195.

Nagy, L.G., Petkovits, T., Kovács, G.M., Voigt, K., Vágvölgyi, C., Papp, T. (2011). Where is the unseen fungal diversity hidden? A study of *Mortierella* reveals a large contribution of reference collections to the identification of fungal environmental sequences. *New Phytol*. 191: 789-94.

Naranjo-Ortiz, M.A., Gabaldón, T. (2019). Fungal evolution: Diversity, taxonomy and phylogeny of the Fungi. *Biol. Rev*. 94 (6): 2101-2137.

Olive, L.S. (1980). *Caulochytrium protostelioides* sp. nov., a new chytrid with aerial sporangia. *Amer. J. Bot*. 67 (4): 568-574.

Olive, L.S. (1983). A new variety of *Caulochytrium protostelioides*. *Mycologia*. 75(5): 923-926.

Orłowska, M., Steczkiewicz, K.,Muszewska, A. (2021). Utilization of cobalamin is ubiquitous in early-branching fungal phyla. *Genome Biol. Evol*. 13 (4): evab043.

Ozimek, E., Hanaka, A. (2020). *Mortierella* species as the plant growth-promoting fungi present in the agricultural soils. *Agriculture*. 11(1): 7.

Powell, M.J. (1993). Looking at mycology with a Janus face: a glimpse at *Chytridiomycetes* active in the environment. *Mycologia*. 85 (1): 1-20.

Rayaroth, A., Tomar, R.S., Mishra, R.K. (2017). Arachidonic acid synthesis in *Mortierella alpina*: Origin, evolution and advancements. *Proceed. National Acad. Sci. India, Sect. B. Biol. Sci*. 87: 1053-1066.

Sakuradani, E., Ando, A., Ogawa, J., Shimizu, S. (2009). Improved production of various polyunsaturated fatty acids through filamentous fungus *Mortierella alpina* breeding. *Appl. Microbiol. Biotechnol*. 84(1): 1-10.

Shaaban, M., El-Metwally, M.M., Mekawey, A.A., Abdelwahab, A.B., Soltan, M.M. (2022). Monascin and monascinol, azaphilonoid pigments from *Mortierella polycephala* AM1: in silico and in vitro targeting of the angiogenic VEGFR2 kinase. *Z. Naturforsch. C.* 77(1-2): 11-19.

Shinmen, Y., Shimizu, S., Akimoto, K., Kawashima, H., Yamada, H. (1989). Production of arachidonic acid by *Mortierella* fungi. *Appl. Microbiol. Biotechnol.* 31(1): 11-16.

Smith, M.E., Gryganskyi, A., Bonito, G., Nouhra, E., Moreno-Arroyo, B., Benny, G. (2013). Phylogenetic analysis of the genus *Modicella* reveals an independent evolutionary origin of sporocarp-forming fungi in the *Mortierellales*. *Fungal Genet. Biol.* 61: 61-68.

Spatafora, J.W. (2005). Assembling the fungal tree of life (AFTOL). *Mycol. Res.* 109 (7): 755-756.

Spatafora, J.W., Chang, Y., Benny, G.L., Lazarus, K., Smith, M.E., Berbee, M.L., Bonito, G., Corradi, N., Grigoriev, I., Gryganskyi, A., James, T.Y., O'Donnel, K., Roberson, R.W., Taylor, T.N., Uehling, J., Vilgalys, R., White, M.M., Stajich, J.E. (2016). A phylum-level phylogenetic classification of *Zygomycete* fungi based on genome-scale data. *Mycologia*. 108(5): 1028-1046.

Tedersoo, L., Sánchez–Ramírez, S., Koljalg, U., Bahram, M., Döring, M., Schigel, D., May, T., Ryberg, M., Abarenkov, K. (2018). High–level classification of the Fungi and a tool for evolutionary ecological analyses. *Fungal Divers*. 90: 135-159.

Thaxter, R. (1914). New or peculiar *Zygomycetes*. 3: *Blakeslea*, *Dissophora*, and *Haplosporangium*, nova genera. *Bot. Gaz*. 58(4): 353-366.

Vandepol, N., Liber, J., Desirò, A., Na, H., Kennedy, M., Barry, K., Grigoriev, I.V., Miller, A.N., O'Donnel, K., Stajich, J.E., Bonito, G. (2020). Resolving the *Mortierellaceae* phylogeny through synthesis of multi-gene phylogenetics and phylogenomics. *Fungal Divers*. 104(1): 267-289.

Voos, J.R. (1969). Morphology and life cycle of a new chytrid with aerial sporangia. *Am. J. Bot.* 56(8): 898-909.

Voos, J.R., Olive, L.S. (1968). A new chytrid with aerial sporangia. *Mycologia*. 60: 730–733.

Wagner, L., Stielow, B., Hoffmann, K., Petkovits, T., Papp, T., Vágvölgyi, C., de Hoog, G.S., Verkley, G., Voigt, K. (2013) A comprehensive molecular phylogeny of the *Mortierellales* (*Mortierellomycotina*) based on nuclear ribosomal DNA. *Pers.: Mol. Phylogeny Evol. Fungi*. 30: 77–93.

Wakefield, W.S., Powell, M.J., Letcher, P.M., Barr, D.J.S., Churchill, P.F., Longcore, J.E., Chen, S.F. (2010). A molecular phylogenetic evaluation of the *Spizellomycetales*. *Mycologia*. 102 (3): 596-604.

Wijayawardene, N.N., Hyde, K.D., Al-Ani, L.K.T., Tedersoo, L., Haelewaters, D., Rajeshkumar, K.C., Zhao, R. L., Aptroot, A., Leontyev,V., Saxena, D.R.K., Tokarev, Y.S., Dai, D.Q., Letcher, P.M., Stephenson, S.L., Ertz, D., Lumbsch, H.T., Kukwa, M., Issi, V., Madrid, I.H., Phillips, A.J.L., Selbmann, L., Pfliegler, W.P., Horvath, E., Bensch,K., Kirk, P.M., Kolarikova, K., Raja, H.A., Radek, R., Papp, V.,Dima,B., Ma, J., Malosso, E., Takamatsu, S., Rambold, G., Gannibal, P.B., Triebel, D., Gautam, A.K., Avasthi, S., Suetrong, S.,Timdal, E., Fryar,S.C., Delgado, G., Reblova, M., Doilom, M., Dolatabadi, S., Pawlowska, J.Z., Humber, R.A., Kodsueb, R., Sanchez-Castro, I., Goto, B.T., Silva, D.K.A., de Souza, F.A., Oehl, F.R., da Silva, G.A., Silva, I.R., Blaszkowski, J., Jobim, K., Maia, L.C., Barbosa, F.R., Fiuza, P.O., Divakar, P.K., Shenoy, B.D., Castaneda-Ruiz, R.F., Somrithipol, S., Lateef, A.A., Karunarathna, S.C., Tibpromma, S., Mortimer, P.E., Wanasinghe, D.E., Phookamsak, R., Xu, J., Wang, Y., Tian, F., Alvarado, P., Li, D.W., Kusan, I., Matocec, N., Masic, A., Tkalcec, Z., Maharachchikumbura, S.S.N., Papizadeh, M., Heredia, G., Wartchow, F., Bakhshi, M., Boehm, E., Youssef, N., Hustad, V.P., Lawrey, J.D., Santiago, A.L.C.M.A., Bezerra, J.D.P., Souza-Motta, C.M., Firmino, A.L., Tian, Q., Houbraken, J., Hongsanan, S., Tanaka, K., Dissanayake, A.J., Monteiro, J.S., Grossart, H.P., Suija, A., Weerakoon, G., Etayo, J., Tsurykau, A., Vazquez, V., Mungai, P., Damm, U., Li, Q.R., Zhang, H., Boonmee, S., Lu, Y.Z., Becerra, A.G., Kendrick, B., Brearley, F.Q., Motiejunaite, J., Sharma, B., Khare, R., Gaikwad, S., Wijesundara, D.S.A., Tang, L.Z., He, M.Q., Flakus, A., Rodriguez-Flakus, P., Zhurbenko, M.P., McKenzie, E.H.C., Stadler, M., Bhat, D.J., Liu, J.K., Raza, M., Jeewon, R., Nassonova, E.S., Prieto, M., Jayalal, R.G.U., Erdogdu, M., Yurkov, A., Schnittler, M., Shchepin, O.N., Novozhilov, Y.K., Silva-Filho, A.G.S., Gentekaki, E., Liu, P., Cavender, J.C., Kang, Y., Mohammad, S., Zhang, L.F., Xu, R.F., Li, Y.M., Dayarathne, M.C., Ekanayaka, A.H., Wen, T.C., Deng, C.Y., Pereira, O.L., Navathe, S., Hawksworth, D.L., Fan, X.L., Dissanayake, L.S., Kuhnert E., Thines, M., Deng, C. (2020). Outline of Fungi and fungus-like taxa. *Mycosphere*. 11 (1): 1060-1456.

Wijayawardene, N.N., Pawłowska, J., Letcher, P.M., Kirk, P.M., Humber, R.A., Schüßler, A., Wrzosek, M., Muszewska, A., Okrasińska, A., Istel, L., Gęsiorska, A., Mungai, P., Lateef, A.A., Rajeshkumar, K.C., Singh, R.V.., Radek, R., Walther,G., Wagner, L., Walker, C., Wijesundara, D.S.A., Papizadeh, M., Dolatabadi, S., Shenoy, B.D., Tokarev, Y.S., Lumyong S., Hyde, K.D. (2018). Notes for genera: basal clades of Fungi (including *Aphelidiomycota*, *Basidiobolomycota*, *Blastocladiomycota*, *Calcarisporiellomycota*, *Caulochytriomycota*, *Chytridiomycota*, *Entomophthoromycota*, *Glomeromycota*, *Kickxellomycota*, *Monoblepharomycota*, *Mortierellomycota*, *Mucoromycota*, *Neocallimastigomycota*, *Olpidiomycota*, *Rozellomycota* and *Zoopagomycota*). *Fungal Divers*. 92: 43-129.

Yamada, H., Shimizu, S., Shinmen, Y. (1987). Production of arachidonic acid by *Mortierella elongata* 1S-5. *Agr. Biol. Chem.* 51 (3): 785-790.

Bölüm 12
Ascomycota

Makbule ERDOĞDU

Ahi Evran Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü. Kırşehir.
e-posta: merdogdu@ahievran.edu.tr

Ascomycota (Keseli mantarlar) filumu yaklaşık 65.000 tanımlanmış tür ile mantarlar içindeki en büyük filumdur (Kirk ve ark., 2008). Başka bir eserde (Wijayawardene ve ark., 2021) ise Ascomycota'daki tür ve cins sayıları şöyle verilmiştir: Tür sayısı 114,000 ve cins sayısı 9000. Gautam ve ark. (2022) ise cins sayısını 4511 olarak vermişlerdir. Genel olarak karasal ekosistemleri tercih ederler ancak sucul ekosistemlerde de karşımıza çıkarlar. Kese şeklindeki hücreler (askus) içinde mayosporların yani askosporların üretimi eşeyli *Ascomycota*'nın karakteristik özelliğidir. Kirk ve ark. (2008) "*ince elektron yoğun bir dış tabakaya ve nispeten kalın elektron saydam bir iç tabakaya sahip lamelli hifal duvarların varlığının da ayırt edici olduğunu*" kabul etmiştir. Bu özellik, askus yokluğunda bile eşeysiz üreyen taksonları tanımak için bir özellik olarak kabul edilir. Bu fılum yaşam biçimleri bakımından oldukça heterojendir. *Hysterographium fraxini* (Pers.) De Not. (El karasomunu) (Şekil 12.1) (Türkçe fungal isimler Güner ve ark., 2020'den alınmıştır) gibi bazıları madde döngüsünde önemli bir yere sahip olan saprotrof funguslardır. Bazıları ise bitki (*Vicia* türleri üzerinde gelişen *Erysiphe pisi* DC. (Yonca küllemesi) gibi) (Şekil 12.2), hayvan (*Leptinotarsa decemlineata* (Say) üzerinde gelişen *Beauveria bassiana* (Bals.) Vuill. (Böcek küfü) gibi), insan (*Candida albicans* (C.P.Robin) Berkhout (Pamukçuk) gibi) ya da mantar (*Boletus* (Bolet) türleri üzerinde gelişen *Hypomyces chrysospermus* Tul. (Bulanmış) gibi) üzerinde parazit olabilirler. Külleme mantarlarının paraziti olan *Ampelomyces quisqualis* Ces. örneğinde olduğu gibi bazıları da hiperparazittir (Şekil 12.3). Mantarlar ve alglerin fizyolojik ve morfolojik bir bütün hâlinde meydana getirdikleri liken yapısında ise simbiyotik yaşam şekli ile karşımıza çıkarlar. Birçok üyesi de bitkilerde belirti vermeden endofit olarak gelişebilir.

Mantarlar, türlerine ve mevsim şartlarına göre değişken olarak %80 ila %90 oranında su içerip proteinler, yağ ve şeker bakımından fakirdirler ancak özellikle A ve D vitaminleri açısından ve ayrıca fosfor açısından oldukça zengin organizmalardır (Barutçiyan, 2012). Askomisetlerden bazıları çok lezzetlidir ve besin olarak kullanılırlar. *Morchella* Dill. ex Pers. (Kuzugöbeği) ekonomik değeri yüksek, kuru veya yaş olarak yurt dışına ihraç edilen ticari mantarlardan biridir. Kültüre alınması ile ilgili bazı başarılı sonuçlar bulunmaktadır. *Tuber* P.Micheli (Türüf mantarı) tadı, kokusu ve benzersiz aromasından dolayı çok eski zamanlardan beri insanlar tarafından bilinen ve tüketilen bir mantardır. Kültüre alınan türleri bulunmaktadır. *Terfezia* (Tul. & C.Tul.) Tul. & C.Tul. (Domalan) da besin değeri yüksek ekonomik değeri olan mantarlardan biridir.

Askomiset üyelerinin bazıları biyolojik çalışmalarda model organizma olarak kullanılmaktadır. *Neurospora crassa* Shear & B.O.Dodge (Sinir küf) 1958'de genetik kontrollü enzim üretimi ile ilgili Nobel Ödülü kazanan bir çalışmanın konusu olmuştur.

KAYNAKLAR

Alexopoulos, C.J., Mims, C.W., Blackwell, M. (1996). Introductory Mycology. 869 S. John Wiley & Sons Inc.: New York.

Altuner, Z. (1996). Tohumsuz Bitkiler Sistematiği II. Cilt, 2. Baskı. 164 S. Özyurt Yayınları. Tokat.

Barutçiyan, J. (2012). Türkiye'nin mantarları 1. 214 S. Oğlak Yayıncılık. İstanbul.

Beckett, A., Crawford, R.M. (1973). The development and fine structure of the ascus apex and its role during spore discharge in *Xylaria longipes*. *New Phytologist*. 72: 357-369.

Čadež, N., Dlauchy, D., Tome, M., Péter, G. (2021). *Novakomyces olei* sp. nov., the first member of a novel *Taphrinomycotina* lineage. *Microorganisms*. 9 (2):1-19.

Cannon, P.F., Kirk, P.M. (2007). Fungal Families of the World. 456 S. CAB International. Wallingford, Oxford, U.K.

Eriksson, O.E. (1981). The families of bitunicate *Ascomycetes*. *Opera Botan*. 60: 1-209.

Eriksson, O.E., Baral, H-O., Currah, R.S., Hansen, K., Kurtzman, C.P., Rambold, G., Læssøe, T. (2003). Notes on ascomycete systematics. Nos 3580-3623. *Myconet*. 9: 91-103.

Gazis, R., Miadlikowska, J., Lutzoni, F., Arnold, A.E., Chaverri, P. (2012). Culture-based study of endophytes associated with rubber trees in Peru reveals a new class of *Pezizomycotina*: *Xylonomycetes*. *Molecular Phylogenetics and Evolution*. 65: 294-304.

Gnanam, C.R. (2013). Introduction to Mycology. 256 S. MJP Publishers, Chennai, Tirunelveli and New Delhi.

Grube, M., Baloch, E., Lumbsch, H.T. (2004). The phylogeny of *Porinaceae* (*Ostropomycetidae*) suggests a neotenic origin of perithecia in *Lecanoromycetes*. *Mycol Res*. 108: 1111-1118.

Güner, H., Aysel V., Sukatar, A. (1992). Tohumsuz Bitkiler Sistematiği (Mantarlar ve Likenler), II. Cilt, 347 S. Ege Üniv. Fen Fak. Kitaplar Serisi No 138. Ege Üniv.Basımevi. İzmir.

Gautam, A.K., Verma, R.K., Avasthi, S., Sushma, Bohra, Y., Devadatha, B., Niranjan, M., Suwannarach, N. (2022). Current insight into traditional and modern methods in fungal diversity estimates. *J. Fungi*. 8: 226.

Gutierrez, A.C., Ordoqui, E., Leclerque, A., Lopez Lastra, C.C. (2020). A new species of *Herpomyces* (*Laboulbeniomycetes*: *Herpomycetales*) on *Periplaneta fuliginosa* (*Blattodea: Blattidae*) from Argentina. *Mycologia*. 112 (6): 1184-1191.

Güner, A., Akata, I., Akgül, H., Akyüz, E., Alkayış, M.F., Allı, H., Asal, D., Asan, A., Aydınkal, R.M., Aydoğdu, H., Can, M., Çıngay, B., Çimen, A.Ö., Doğan, H.H., Erdoğdu, M., Gemici, A., Genç, S.H., Giray, G., İkinci, N., İnci, Ş., Kabaktepe, Ş., Kadıoğlu, Z., Kanoğlu, S.S., Karaltı, İ., Kaşık, G., Kaya, A., Keskin, M., Kırbağ, S., Körüklü, S.T., Kültür, Ş., Özcan, A., Özkale, E., Özkan, A.M., Öztekin, M., Öztürk, C., Sarısoy,

G., Selçuk, F., Sesli, E., Sevindik, M., Sözen, K.B., Tekşen, M., Ulukapı, M., Yalçınkaya, R., Yaşarkan, O. (2020). Türkçe mantar adları (Turkish fungi names). İçinde: Sesli, E, Asan A, Selçuk F. (eds.). Türkiye mantarları listesi (The checklist of fungi of Turkey). XVII + 1177 Sayfa. Ali Nihat Gökyiğit Vakfı Yayını, İstanbul.

Hafellner, J. (1988). Principles of classification and main taxonomic groups. In: Galun M, ed. CRC handbook of lichenology. Boca Raton: CRC Press. vol 3: 4–52.

Hustad, V.P., Miller, A.N., Dentinger, B.T., Cannon, P.F. (2013). Generic circumscriptions in *Geoglossomycetes*. *Persoonia*. 31: 101-111.

Hyde, K.D., Gareth Jones, E.B., Liu, J.K., Ariyawansa, H., Boehm, E., Boonmee, S., Braun, U., Chomnunti, P., Crous, P.W., Dai, D.Q., Diederich, P., Dissanayake, A., Doilom, M., Doveri, F., Hongsanan, S., Jayawardena, R., Lawrey, J.D., Li, Y.M., Liu, Y.X., Lücking, R., Monkai, J., Muggia, L., Nelsen, M.P., Pang, K.L., Phookamsak, R., Senanayake, I.C., Shearer, C.A., Suetrong, S., Tanaka, K., Thambugala, K.M., Wijayawardene, N.N., Wikee, S., Wu, H.X., Zhang, Y., Aguirre-Hudson, B., Alias, S.A., Aptroot, A., Bahkali, A.H., Bezerra, J.L., Bhat, D.J., Camporesi, E., Chukeatirote, E., Gueidan, C., Hawksworth, D.L., Hirayama, K., de Hoog, S., Kang, J.C., Knudsen, K., Li, W.J., Li, X.H., Liu, Z.Y., Mapook, A., McKenzie, E.H.C., Miller, A.N., Mortimer, P.E., Phillips, A.J.L., Raja, H.A., Scheuer, C., Schumm, F., Taylor, J.E., Tian, Q., Tibpromma, S., Wanasinghe, D.N., Wang, Y., Xu, J.C., Yacharoen, S., Yan, J.Y., Zhang, M. (2013). Families of *Dothideomycetes*. *Fungal Diversity*. 63(1):1-313.

Ingold, C.T. (1954). Ascospore form. *Transactions of the British Mycological Society*. 37: 19-21.

İren, S., Katırcıoğlu, Z. (1989). Uygulamalı Mikoloji. 136 S. Ankara Üniv. Ziraat Fak. Yayınları, No: 1126. Ankara.

Kirk, P.M., Cannon, P.F., Minter, D.W., Stalpers, J.A. (2008). Dictionary of the Fungi, 10. Baskı. 2600 S. CABI Publishing, Wallingford.

Kumar, R. (1992). Microbes and Microbials: The Resurgence of a New Era in Biological Control. *Discovery and Innovation*. 4: 4-12.

Kurtzman, C.P., Sugiyama, J. (2001). Ascomycetous yeasts and yeastlike fungi. Chap. 9 in: McLaughlin, D.J., McLaughlin, E.G., Lemke, P.A. eds. The Mycota. Vol. VII. Systematics and Evolution Part A. Springer-Verlag, Berlin.

Landvik, S, Schumacher, T.K., Eriksson, O.E., Moss, S.T. (2003). Morphology and ultrastructure of *Neolecta* species. *Mycological Research*. 107 (9): 1021-31.

Manoharachary, C., Tilak, K.V.B.R., Mallaiah, K.V., Kunwar, I.K. (2016). Mycology and Microbiology (A Text Book For UG & PG Student). 607 S. Scientific Publishers, Jodhpur, Rajasthan.

Mersin, E., Açıkgöz, S., Erincik, Ö. (2018). *Cryphonectria parasitica*' nın Hipovirülent Strainlerinin Fenol ve Kloroform İçermeyen dsRNA Analiz Yöntemi ile Belirlenmesi ve *Cryphonectria hypovirus 1'* in RT-PCR ile Tanılanması. *ADÜ Ziraat Derg*. 15(2): 25-32.

Moreno, P.P., Egea, J.M. (1991). Biologı´a y taxonomı´a de la familia Lichinaceae, con especial referencia a las especies del S.E. espan˜ol y norte de Africa. Universidad de Murcia, Murcia.

Pfister, D.H. (1997). Castor, Pollux and life histories of fungi. *Mycologia*. 89: 1-23.

Porter, T.M. (2008). Widespread occurrence and phylogenetic placement of a soil clone group adds a prominent new branch to the fungal tree of life. *Molecular Phylogenetics and Evolution*. 46 (2): 635-644.

Read, N.D., Beckett, A. (1996). Ascus and ascospore morphogenesis. *Mycological Research*. 100: 1281-1314.

Rosling, A., Cox, F., Cruz-Martinez, K., Ihrmark, K., Grelet, G.-A., Lindahl, B.D., Menkis, A., James, T.Y. (2011). *Archaeorhizomycetes* - a class of ancient, widespread soil fungi. *Science New York*. 333: 879-879.

Schmitt, I., Mueller, G., Lumbsch, H.T. (2005). Ascoma morphology is homoplaseous and phylogenetically misleading in some pyrenocarpous lichens. *Mycologia*. 97: 362-374.

Schultz M, Arendholz W-R, Bu¨ del B, 2001. Origin and evolution of the lichenized ascomycete order Lichinales: monophylly and systematic relationships inferred from ascus, fruiting body and SSU rDNA evolution. Plant Biology 3: 116–123.

Spatafora, J.W., Sung, G-H., Johnson, D., Hesse, C., O'Rourke, B., Serdani, M., Spotts, R., Lutzoni, F., Hofstetter, V., Miadlikowska, J., Reeb, V., Gueidan, C., Fraker, E., Lumbsch, T., Lücking, R., Schmitt, I., Hosaka, K., Aptroot, A., Roux, C., Miller, A.N., Geiser, D.M., Hefellner, J., Hestmark, G., Arnold, A.E., Büdel, B., Rauhut, A., Hewitt, D., Untereiner, W.A., Cole, M.S., Scheidegger, C., Schultz, M., Sipman, H., Schoch, C.L. (2006). A five-gene phylogeny of *Pezizomycotina*. *Mycologia*. 98 (6): 1018-1028.

Spatafora, J.W., Aime, M.C., Grigoriev, I.V., Martin, F., Stajich, J.E., Blackwell, M. (2017). The Fungal Tree of Life: From Molecular Systematics to Genome-Scale Phylogenies. *Microbiol. Spectr*. 5: 3-34.

Suh, S.O., Blackwell, M., Kurtzman, C.P., Lachance, M.A. (2006). Phylogenetics of *Saccharomycetales*, the acomycete yeasts. *Mycologia*. 98: 1006-1017.

Tamer, A.Ü., Gücin, F., Solak, M.H. (2006). Mikolojiye Giriş. 207 S. Celal Bayar Üniversitesi. Manisa.

Voglmayr, H., Fournier, J., Jaklitsch, W.M. (2019). Two new classes of *Ascomycota*: *Xylobotryomycetes* and *Candelariomycetes*. *Persoonia*. 42: 36-49.

Webster, J., Weber, R. (2007). Introduction to Fungi, 3. Baskı. 841 S. Cambridge University Press, New York.

Wijayawardene, N.N., Hyde, K.D., Dai, D.Q., Sánchez-García, M., Goto, B.T., Saxena, R.K., Erdoğdu, M., Selçuk, F., Rajeshkumar, K.C., Aptroot, A., Błaszkowski, J., Boonyuen, N., da Silva, G.A., de Souza, F.A., Dong, W., Ertz, D., Haelewaters, D., Jones, E.B.G., Karunarathna, S.C., Kirk, P.M., Kukwa, M., Kumla, J., Leontyev, D.V., Lumbsch, H.T., Maharachchikumbura, S.S.N., Marguno, F., Martínez-Rodríguez, P., Mešić, A., Monteiro, J.S., Oehl, F., Pawłowska, J., Pem, D., Pfliegler, W.P., Phillips, A.J.L., Pošta, A., He, M.Q., Li, J.X., Raza, M., Sruthi, O.P., Suetrong, S., Suwannarach, N., Tedersoo, L., Thiyagaraja, V., Tibpromma, S., Tkalčec, Z., Tokarev, Y.S., Wanasinghe, D.N., Wijesundara, D.S.A., Wimalaseana, S.D.M.K., Madrid, H., Zhang, G.Q., Gao, Y., Sánchez-Castro, I., Tang, L.Z., Stadler, M., Yurkov, A., Thines, M. (2022). Outline of Fungi and fungus-like taxa-2021. *Mycosphere*. 13 (1): 53-453.

Wijayawardene, N.N., Hyde, K.D., Dai, D.Q. (2021). Outline of Ascomycota. pp. 246-254. İçinde: Encyclopedia of Mycology, Vol.: 1. Elsevier Inc.

Bölüm 13
Basidiomycota

Ertuğrul SESLİ
Trabzon Üniversitesi, Fatih Eğitim Fakültesi, Söğütlü, Trabzon
e-posta: ertugrulsesli@yahoo.com

13.1. GENEL ÖZELLİKLERİ

Basidiomycota (=Bazidiyomikota= Topuzlu mantarlar) ismini üyelerinin eşeyli üreme sırasında oluşturdukları bazidiyum adı verilen çomak şeklindeki hücrelerden alır. Bazidiyomikota evrimsel açıdan en gelişmiş mantar grubu olup beslenmemizde yeri olan ve kültürü yapılan türlerin çoğunu kapsar. Grubun Askomikotadan en önemli farklarından birisi sporlarını kapalı bir kese yerine bazidiyum adı verilen hücreler üzerinde üretmesidir. Diğer bir ifade ile eşeyli üremeleri sırasında bazidiyumları üzerinde haploit bazidiyosporları üreten mantarlar bu bölüm altında sınıflandırılır. Grubun meyvemsi yapıları (früktifikasyon) orman altlarında, çayırlarda; ağaçlar, hayvan pislikleri ve tomruklar üzerinde ve daha birçok yaşama ortamında göze çarpar.

Yakından tanıdığınız birçok mantar bu grup içerisinde yer alır ve günümüze kadar 40.000'den fazla türü tanımlanmıştır (Kirk ve ark., 2008; He ve Zhao, 2021).

Marketlerde satılan *Agaricus bisporus* (kültürmantarı), *Lentinus edodes* (şitake) ve *Pleurotus ostreatus* (istiridyemantarı), doğada rastladığımız diğer şapkalı mantarlar, kurt mantarı, raf mantarı, kuş yuvası mantarı ve daha birçok mantar bu grupta yer alır. Doğada sıcaklık ve nemin uygun olduğu yerlerde ilkbahar, yaz ve en çok da sonbaharda görülürler. Onları insanlar toplar, beslenme ve diğer amaçlar için değerlendirir, hayvanlar ise doğrudan yer. Mantarın yenen kısımları teknik olarak früktifikasyon organından başka bir şey değildir. Esas vücudu olan miselyum toprak altında veya çürümekte olan odun içerisinde veya başka ortamlarda yaşar fakat halkın dikkatini çekmez. Tahıllarda ürün kaybına neden olan sürme ve pas mantarları ve daha birçoğu bu grup içerisinde sınıflandırılır.

Tıbbi mantarlar geçmişte geleneksel tedavide kullanılmış, günümüzde birçok bazidiyomikota üyesi kanser araştırmalarında, bağışıklık sistemini güçlendirici veya antioksidan olarak kardiyovasküler çalışmalar, kolesterol seviyesini düşürücü olarak antiviral, antibakteriyel, antifungal ve antiparazitik olarak karaciğeri koruyucu ve antidiyabetik amaçlı kullanılmaktadır (Halpern ve Miller, 2002).

13.39. ŞAPKALI MANTARLARA ÖZGÜ GENEL YAŞAM DÖNGÜSÜ ÖZETİ

Daha önce de belirtildiği gibi şapkalı mantarlar evrimsel olarak en gelişmiş gruptur ve yaşam döngülerinde gruplara özgü bazı farklılıklar vardır. Doğada gördüğümüz şapkalı mantarların alt yüzeylerinde bulunan lamelleri üzerinde bazidiyumlar meydana gelir. Bazidiyumları oluşturan miselyum dikaryotik olup daha sonra iki çekirdeğin birleşmesi sonucu bazidiyumlar içerisinde diploid çekirdekler oluşur. Diploid çekirdekler mayoz bölünme geçirirken bazidiyumların uç kısımlarında sterigmalar ve onların üzerinde de türlere göre değişebilen sayıda baloncuklar oluşur. Mayoz sonucu oluşan haploit çekirdekler sterigmalardan geçerek baloncuklara girer ve bazidiyosporları meydana getirir. Elverişli koşullar oluştuğu zaman çimlenen bazidiyosporlar primer hifleri ve devamında miselyumları oluşturur. Primer miselyum hifleri karşı karşıya gelerek bağlantı kurar, değme noktalarında hücre zarları erir, birisinin çekirdeği diğer hife geçer (somatogami) ve iki çekirdekli hiflerden oluşan sekonder miselyum meydana gelir. Gruplara göre sekonder miselyum daha farklı şekillerde de oluşabilir. Sekonder miselyum hücreleri içerisindeki çekirdekler mitoz bölünme geçirir, kardeş olanların birbirinden ayrılması kanca oluşumu ile sağlanır. Sekonder miselyumun büyüyüp gelişmesi ile tersiyer miselyum ve ondan da türe özgü bazidiyokarp meydana gelir (Şekil 13.10).

KAYNAKLAR

Alexopoulos, C.J. (1964). Introductory Mycology, John Wiley and Sons, Inc. New York, London, Sydney.

Breitenbach J, Kränzlin F. (1986). Fungi of Switzerland. Vol. 2: Non gilled fungi. Verlag Mykologia, Lucerne, Switzerland.

Breitenbach J, Kränzlin F. (1991). Fungi of Switzerland. Vol. 3: Boletes and agarics. Verlag Mykologia, Lucerne, Switzerland.

Breitenbach J, Kränzlin F. (1995). Fungi of Switzerland. Vol. 4: Agarics. Verlag Mykologia, Lucerne, Switzerland.

Breitenbach J, Kränzlin F. (2000). Fungi of Switzerland. Vol. 5: Agarics. Verlag Mykologia, Lucerne, Switzerland.

Carlile, M.J., Watkinson, S.C., Gooday, G.W. (2001). The Fungi. Elsevier Academic Press, Amsterdam.

Güner, A., Akata, I., Akgül, H., Akyüz, E., Alkayış, M.F., Allı, H., Asal, D., Asan, A., Aydınkal, R.M., Aydoğdu, H., Can, M., Çıngay, B., Çimen, A.Ö., Doğan, H.H., Erdoğdu, M., Gemici, A., Genç, S.H., Giray, G., İkinci, N., İnci, Ş., Kabaktepe, Ş., Kadıoğlu, Z., Kanoğlu, S.S., Karaltı, İ., Kaşık, G., Kaya, A., Keskin, M., Kırbağ, S., Körüklü, S.T., Kültür, Ş., Özcan, A., Özkale, E., Özkan, A.M., Öztekin, M., Öztürk, C., Sarısoy, G., Selçuk, F., Sesli, E., Sevindik, M., Sözen, K.B., Tekşen, M., Ulukapı, M., Yalçınkaya, R., Yaşarkan, O. (2020). Türkçe mantar adları (Turkish fungi names). İçinde: Sesli, E, Asan A, Selçuk F. (eds.). Türkiye mantarları listesi (The checklist of fungi of Turkey). XVII + 1177 Sayfa. Ali Nihat Gökyiğit Vakfı Yayını, İstanbul.

Gnanam, C.R. (2013). Introduction to Mycology. MJP Publishers, India.

Halpern, G.M., Miller, A.H. (2002). Medicinal Mushrooms. M. Evans and Company, Inc., New York.

He, M.-Q., Zhao, R.-L., (2021). Encyclopedia of Mycology. Outline of Basidiomycota. pp 310-319: https://doi.org/10.1016/b978-0-12-819990-9.00065-2.

Kirk, P.M., Cannon, P., Minter, D. Stalpers, J. (2008). Ainsworth & Bisby's Dictionary of the Fungi, 10th ed. Wallingford: CAB International.

Knudsen, H., Vesterholt, J. (2008). Funga Nordica: Agaricoid, Boletoid and Cyphelloid Genera. Narayana Press, Copenhagen, Denmark.

Manoharachary, C., Tilak, K.V.B.R., Mallaiah, K.V. Kunwa, I.K. (2016). Mycology and Microbiology. Scientific Publishers, India.

Öner, M. (1988). Mikoloji II, Fungi Imperfecti, *Basidiomycetes*, 3. Baskı. 136 S. Ege Üniv. Fen Fak. Kitaplar Serisi, No 39. Ege Üniv. Basımevi. İzmir.

Sesli, E. (2021). A new *Rhodocybe* species (*R. cistetorum* sp. nov., *Basidiomycota*, *Entolomataceae*) from the Colchic part of Turkey. *Nordic J. Bot*. 39(4): 1–9.

Sesli, E., Asan, A., Selçuk, F. (eds.). Abacı Günyar, Ö., Akata, I., Akgül, H., Aktaş, S., Alkan, S., Allı, H., Aydoğdu, H., Berikten, D., Demirel, K., Demirel, R., Doğan, H.H., Erdoğdu, M., Ergül, C.C., Eroğlu, G., Giray, G., Halikî Uztan, A., Kabaktepe, Ş., Kadaifçiler, D., Kalyoncu, F., Karaltı, İ., Kaşık, G., Kaya, A., Keleş, A., Kırbağ, S., Kıvanç, M., Ocak, İ., Ökten, S., Özkale, E, Öztürk, C., Sevindik, M., Şen, B., Şen, İ., Türkekul, İ., Ulukapı, M., Uzun, Ya., Uzun, Yu., Yoltaş, A. (2020). Türkiye mantarları listesi (The Checklist of the Fungi of Turkey). XVII + 1177 Sayfa. Ali Nihat Gökyiğit Vakfı Yayını, İstanbul.

Sesli, E., Vizzini, A. (2017). Two new *Rhodocybe* species (sect. *Rufobrunnea*, *Entolomataceae*) from the East Black Sea coast of Turkey. *Turk. J. Bot*. 41: 200-210.

Vizzini, A., Baroni, T.J., Sesli, E., Antonin, V., Saar, I. (2016). *Rhodocybe tugrulii* (Agaricales, Entolomataceae), a new species from Turkey and Estonia based on morphological and molecular data, and a new combination in *Clitocella* (Entolomataceae). *Phytotaxa*. 267(1): 001-015.

Bölüm 14
Basidiobolomycota

Halide Karabıyık
Trakya Üniversitesi Arda Meslek Yüksekokulu Gıda İşleme Bölümü, 22100 - Edirne.
e-posta: halidek.1734@gmail.com

GİRİŞ

Funguslar tek hücreli mikroskobik formlardan, çok hücreli makroskobik formlara kadar değişen şekillerde olabilen, ökaryotik, heterotrofik, klorofil içermeyen, eşeyli ve eşeysiz üreme gösterebilen, çeşitli iklim koşullarında bulunabilen, doğada çeşitli tür ve formlarda olabilen organizmaları içerir (Leite Júnior ve ark., 2020). Fungusların biyoçeşitliliği ve taksonomisi üzerine çok kapsamlı çalışmalar yapılmakta olup özellikle son yıllarda çok çeşitli moleküler yöntemlerin gelişimi ile birlikte kültürden bağımsız yaklaşımların yaygın olarak kullanılması sonucunda tahmin edilenden çok daha büyük bir fungal çeşitlilik olduğunun farkına varılmıştır (Hawksworth ve Lücking, 2017). Ayrıca mantar taksonlarının evrimini, ayrışma sırasını ve sistematiğini ortaya çıkarmak için genomik teknolojilerdeki gelişmelerden yararlanılarak bir devrim niteliğinde filogenomik çağa adım atılmıştır (James ve ark., 2020). Bu araştırmalardan elde edilen verilere dayanarak dünyada ortalama 12 milyon civarında (hatta bazı varsayımlara göre çok daha yüksek sayılarda) türü olduğu tahmin edilen fungusların, böceklerden sonra en fazla tür zenginliğine sahip ikinci organizma grubu olduğu belirtilmektedir. Zaman ve tanımlanan mantar türleri arasındaki bir regresyon ilişkisine dayalı olarak mantarların tanımlama oranının hesaplandığı bir çalışmada sunulan tahminlere göre; 2184 yılına kadar 1,5 milyon mantar türü tahmini, 2210 yılına kadar 2,2 milyon ve 2245 yılına kadar 5,1 milyon mantar türü tahmini gerçekleştirilebilir. Moleküler teknikler, birçok türün tanımlanmasına olanak sağlarken geleneksel kültür yöntemleri kullanılarak tespit edilemeyecek olan bölüm, sınıf, takım ve familya düzeylerinde bir dizi yeni takson kurulmasına da olanak sağlamıştır (Spatafora ve ark., 2016; Tedersoo ve ark., 2016; Wu ve ark., 2019; Chethana ve ark., 2020; Voigt ve ark., 2021; Gautam ve ark., 2022). Bu muazzam çeşitliliğin mantar sistematiği ve sınıflandırmasında büyük zorluklara yol açtığı da şüphesizdir. Fungal taksonomistler özellikle yüksek taksonların çözümlenmesinde farklı fikirler ortaya atmakta, tam bir fikir birliği sağlanamamakta ve bu durum mantar sistematiği konusundaki karışıklığı daha da arttırmaktadır. Başlıca mantar soyları arasındaki evrimsel ilişkiler hâlen çözülmekten

olan bir dişi örümceğin (Oonopidae familyasına ait) *Basidiobolus* için konak olduğunu ilk kayıt olarak vermiştir. 2022 yılında yapılan bir çalışma da Brezilya'nın Güneydoğu Bölgesi'ndeki mağaralarda bulunan kırkayaklarda *Basidiobolus* mantarının ilk kaydını sunmaktadır (Möckel ve ark., 2022).

Çevreden de yaygın olarak izole edilen *Basidiobolus* türlerinin, çok değişik habitatlarda da bulunduğu çeşitli araştırmalarda rapor edilmiştir. Doğal ve yapay su habitatlarında kültür ve kültürden bağımsız yöntemlerde baskın fungusların belirlendiği çalışmalarda, *Basidiobolus* polar sistemlerden izole edilmiştir (Grossart ve ark., 2019). Biyolojik çeşitliliğin önemli noktaları ve benzersiz ekosistemler olan Mangrov sulak alanlarında yapılan bir çalışmada; Güneydoğu Çin boyunca 7 mangrov sedimentinde fungal kompozisyon araştırılmış ve her ne kadar örnekleme yapılan mangrov sedimentlerinde *Ascomycota, Basidiomycota, Rozellomycota* ve *Chytridiomycota* üyeleri baskın olsa da *Basidiobolomycota* da dâhil olmak üzere oldukça çeşitli bazal mantar filumu da gösterilmiştir (Zhang ve ark., 2020). Yine Meksika'da bozulmamış bir dağ ormanında (Velez ve ark., 2021), Himalaya'daki bir Hint soğuk çölünde (Gupta ve ark., 2020) *Basidiobolomycota* ve birkaç bazal mantar filumu ilk kayıt olarak tespit edilmiştir.

KAYNAKLAR

Adl, S.M., Bass, D., Lane, C.E., Lukeš, J., Schoch, C L., Smirnov, A., Agatha, S., Berney, C., Brown, M.W., Burki, F., Cardenas, P., Cepicka, I., Chistyakova, L., del Campo, J., Dunthorn, M., Edvardsen, B., Eglit, Y., Guillou, L., Hampl, V., Heiss, A.A., Hoppenrath, M., James, T.Y., Karnkowska, A., Karpov, S., Kim, E., Kolisko, M., Kudryavtsev, A., Lahr, D.J.G., Lara, E., Gall, L.L., Lynn, D.H., Mann, D.G., Massana, R., Mitchell, E.A.D., Morrow, C., Park, J.S., Pawlowski, J.W., Powell, M., Richter, D.J., Rueckert, S., Shadwick, L., Shimano, S., Spiegel, F.W., Torruella, G., Youssef, N., Zlatogursky, V., Zhang, Q. (2019). Revisions to the classification, nomenclature, and diversity of eukaryotes. *J. Eukaryot. Microbiol.* 66(1): 4-119.

Ageel, H.I., Arishi, H.M., Kamli, A.A., Hussein, A.M., Bhavanarushi, S. (2017). Unusual presentation of gastrointestinal basidiobolomycosis in a 7-year-old child-case report. *Amer. J. Med. Rep. 5*: 131-134.

Aggarwal, K., Chhikara, A., Garg, T. (2019). Subcutaneous Basidiobolomycosis in an Immunocompetent Child: A Case Report. *J. Clin. Diag. Res.* 13(2): ED01-ED02.

Al Harthy, F., Al Kalbani, O., Al Masqri, M., Al Dhuhli, A., Al Said, K. (2021). Gastrointestinal Basidiobolomycosis in a child: Unusual fungal infection mimicking eosinophilic gastrointestinal diseases-A case report and review of the literature. *J. Ped. Gast. Nutr*. 2: 3 (e109)

Al Jarie, A., Al Azraki, T., Al Mohsen, I., Al Jumaah, S., Almutawa, A., Fahim, Y.M., Dayah, A.A., Ibrahim, A., Shabana, M.M., Rezk, M., Hussein, M.R.A.E. (2011). Basidiobolomycosis: case series. *J. Mycol. Méd. 21*(1): 37-45.

Al Qahtani, S., Alangari, A., Mohammed, N., Albarrag, A., Elzein, F. (2019). Colonic basidiobolomycosis presenting with intestinal obstruction and a normal eosinophil count. *IDCases*, 17: e00565.

Albaradi, B.A., Babiker, A.M., Al-Qahtani, H.S. (2014). Successful treatment of gastrointestinal basidiobolomycosis with voriconazole without surgical intervention. *J. Trop. Pediatr.*, 60(6): 476-479.

Al-Hatmi, A., Balkhair, A., Al-Busaidi, I., Sandoval-Denis, M., Al-Housni, S., Ba Taher, H., Al Shehhi, A.H., Raniga, S., Al Shaibi, M., Al Siyabi, T., Meis, J.F., de Hoog, G.S., Al-Rawahi, A., Al Muharrmi, Z., Al-

Harrasi, A., Al Adawi, B. (2021). *Basidiobolus omanensis* sp. nov. Causing Angioinvasive Abdominal Basidiobolomycosis. *J. Fungi* 7(8): 653.

Almoosa, Z., Alsuhaibani, M., AlDandan, S., Alshahrani, D. (2017). Pediatric gastrointestinal basidiobolomycosis mimicking malignancy. *Med. Mycol. Case Rep.* 18: 31-33.

Al-Naemi, A.Q., Khan, L.A., Ibrahim, A.N., Amin, K., Athlawy, Y.A., Awad, A., Sun, Z. (2015). A case report of gastrointestinal basidiobolomycosis treated with voriconazole: A rare emerging entity. *Med. Baltimore* 94(35): e1430.

Alsharidah, A., Mahli, Y., Alshabyli, N., Alsuhaibani, M. (2020). Invasive Basidiobolomycosis Presenting as Retroperitoneal Fibrosis: A Case Report. *Int. J. Env. Res. Public Health* 17(2): 535.

Anand, M., Deshmukh, S.D., Pande, D.P., Naik, S., Ghadage, D.P. (2010). Subcutaneous zygomycosis due to *Basidiobolus ranarum*: a case report from Maharastra, India. *J. Trop. Med.* 2010: 950390.

Annamalai, R., Kindo, A.J., Muthayya, M. (2016). Postoperative fungal endophthalmitis due to *Basidiobolus ranarum*: report of a rare case. *J. Clin. Ophthal. Res.* 4(2): 89-91.

Atadokpédé, F., Gnossikè, J., Adégbidi, H., Dégboé, B., de Tovè, Y. S. S., Adéyé, A., Koudoukpo, C., Chauty, A., Chabasse, D., Saint-André, J.P., Dieng, M.T., Koeppel, M.C., Yedomon, H.G., do-Ango-Padonou, F. (2017). Cutaneous basidiobolomycosis: Seven cases in southern Benin. *Ann. Dermatol. Venereol.* 144: 250-254.

Auxiliadora-Martins, M., Alkmim-Teixeira, G.C., Machado-Viana, J., Nicolini, E.A., Martins-Filho, O.A., Bellissimo-Rodrigues, F., Carlotti Jr., C.G., Basile-Filho, A. (2010). Meningoencephalitis caused by a zygomycete fungus (*Basidiobolus*) associated with septic shock in an immunocompetent patient: 1-year follow-up after treatment. *Braz. J. Med. Biol.* 43: 794-798.

Benjamin, R.K. (1962). A new *Basidiobolus* that forms microspores. *Aliso: J. Syst. Floristic Bot.* 5(2): 223-233.

Bigliazzi, C., Poletti, V., Dell'Amore, D., Saragoni, L., Colby, T.V. (2004). Disseminated basidiobolomycosis in an immunocompetent woman. *J. Clin. Microbiol.* 42(3): 1367-1369.

Bittencourt, A.L., Londero, A.T., Araujo, M.S., Mendonça, N., Bastos, J.L. (1979). Occurrence of subcutaneous zygomycosis caused by *Basidiobolus haptosporus* in Brazil. *Mycopathol.* 68(2): 101-104.

Brun, L.V., Roux, J.J., Sopoh, G.E., Aguiar, J., Eddyani, M., Meyers, W.M., Stubbe, D., Akele Akpo, M.T., Portaels, F., de Jong, B.C. (2018). Subcutaneous granulomatous inflammation due to basidiobolomycosis: case reports of 3 patients in buruli ulcer endemic areas in Benin. *Case Rep. Pathol.* 2018:1351694.

Bullerwell, C.E., Leigh, J., Seif, E., Longcore, J.E., Lang, B.F. (2003). Evolution of the fungi and their mitochondrial genomes. *Appl. Microbiol. Biotechnol.* 3:133-159. Elsevier.

Carvalho, F.A., de Macedo, J.L.S., Costa, J.N.L., Moraes, M.A. (1997). Entomoftoromicose intestinal: Relato de caso. *Rev. Soc. Bras. Med. Trop.* 30: 65-68.

Cavalier-Smith, T. (1998). A revised six-kingdom system of life. *Biol. Rev.* 73(3): 203-266.

Chethana, K.W.T., Jayawardena, R.S., Hyde, K.D. (2020). Hurdles in fungal taxonomy: Effectiveness of recent methods in discriminating taxa. *Megataxa* 1: 114–122.

Coremans-Pelseneer, J. (1973). *Isolation of Basidiobolus meristosporus from natural sources. Mycopathol.* 49(2-3): 173–176.

Davis, S.R., Ellis, D.H., Goldwater, P., Dimitriou, S., Byard, R. (1994). First human culture-proven Australian case of entomophthoromycosis caused by *Basidiobolus ranarum*. *J. Med. Vet. Mycol.* 32(3): 225-230.

De Aguiar, E., Moraes, W.C., Londero, A.T. (1980). Gastrointestinal entomophthoramycosis caused by *Basidiobolus haptosporus*. *Mycopathol.* 72(2): 101-105.

De Souza Vianna, de Lacerda, M.V.G., deMoraes, M.A.P. (2005). Case report of subcutaneous entomophthoromycosis with retroperitoneal invasion. *Rev. Soc. Bras. Med. Trop.* 38: 348-350.

Doweld, A. (2001). *Prosyllabus tracheophytorum* tentamen systematis plantarum vascularium (*Tracheophyta*), vol 80. Geos, Moscow, pp 33-110.

Drechsler, C. (1947). A *Basidiobolus* producing elongated secondary conidia with adhesive beaks. *Bull. Torrey Botan. Club.* 74: 403-413.

Drechsler, C. (1955). A southern *Basidiobolus* forming many sporangia from globose and from elongated adhesive conidia. *J. Wash. Acad. Sci.* 45(2): 49-56.

Drechsler, C. (1956). "Supplementary developmental stages of *Basidiobolus ranarum* and *Basidiobolus haptosporus*". *Mycologia*. 48 (5): 655-676.

Drechsler, C. (1964). An odorous *Basidiobolus* often producing conidia plurally and forming some diclinous sexual apparatus. *Am. J. Bot.* 51(7): 770-777.

Dutta, S., Sarkar, S., Linka, U., Dora, S. (2015). Conidiobolomycosis: A case report of rare fungal infection from the eastern India. *Ind. Dermatol. Online J*. 6 (6): 393-395.

Dwyer, J., Burwell, B., Humber, R. A., McLeod, C., Fleetwood, M., Johnson, T. (2006). *Schizangiella serpentis* infection in a Virginia ratsnake (Elaphe obsoleta). *Vet. Pathol.* 43(5): 819.

Edington, G.M. (1964). Phycomycosis in ibadan, western Nigeria. *Trans. R. Soc. Trop. Med. Hyg.* 58(3): 242-245.

Eghbalkhah, A., Habibi, M., Lesanpezeshki, M., Shahinpour, S. (2016). Pediatric gastrointestinal basidiobolomycosis. *Ped. Inf. Dis.* 8(1): 34-37.

Eidam, E. (1886). *Basidiobolus*, eine neue Gattung der Entomophthoraceen. *Beitriige Bioi. Pflanzen* 4: 181-251.

El-Shabrawi, M.H., Arnaout, H., Madkour, L., Kamal, N.M. (2014). Entomophthoromycosis: a challenging emerging disease. *Mycoses*, 57: 132-137.

El-Shabrawi, M.H., Kamal, N.M., Jouini, R., Al-Harbi, A., Voigt, K., Al-Malki, T. (2011). Gastrointestinal basidiobolomycosis: an emerging fungal infection causing bowel perforation in a child. *J. Med. Microbiol.* 60(9): 1395-1402.

Flicek, K.T., Vikram, H.R., De Petris, G.D., Johnson, C.D. (2015). Abdominal imaging findings in gastrointestinal basidiobolomycosis. *Abdom. Imaging.* 40 (2): 246-250.

Fries, R. E. (1899). *Basidiobolus myxophilus*, en ny phycomycet. Bih. Svenska Vet.-Akad. Handl. 25: Afd. III, No. 3: 1-15.

Galindo, L.J., López-García, P., Torruella, G., Karpov, S., Moreira, D. (2021). Phylogenomics of a new fungal phylum reveals multiple waves of reductive evolution across Holomycota. *Nat. Commun.* 12(1): 1-14.

Gautam, A.K., Verma, R.K., Avasthi, S., Bohra, Y., Devadatha, B., Niranjan, M., Suwannarach, N. (2022). Current Insight into Traditional and Modern Methods in Fungal Diversity Estimates. *J. Fungi* 8(3): 226.

Goettel, M.S., Glare, T. (2010). Entomopathogenic Fungi and their Role in Regulation of Insect Populations. *Insect Control.*

Gonzalez M.C.C., Letran, E.L. (2020). Subcutaneous zygomycosis due to *Basidiobolus ranarum* in a Filipino child responding to itraconazole: A case report. *J. Philippine Dermatol. Soc.* 29(2): 78-82.

Gordon, C.L., Whiting, S., Haran, G., Ward, A., Coleman, M., Baird, R., Jeremiah, C.J., Mileva, M., Davis, J.S., Warren, L.J., Ellis, D.H., Currie, B.J. (2012). Entomophthoromycosis caused by *Basidiobolus ranarum* in tropical northern Australia. *Pathol. J. RCPA*. 44 (4): 375-379.

Greene, C.E., Brockus, C.W., Currin, M P., Jones, C.J. (2002). Infection with *Basidiobolus ranarum* in two dogs. *J. Amer. Vet. Med. Assoc.* 221 (4): 528-532.

Groff, J.M., Mughannam, A., Mcdowell, T.S., Wong, A., Dykstra, M.J., Frye, F.L., Hedrick, R.P. (1991). An epizootic of cutaneous zygomycosis in cultured dwarf African clawed frogs (*Hymenochirus curtipes*) due to *Basidiobolus ranarum*. *J. Med. Vet. Mycol.* 29: 215-223.

Grooters, A.M. (2014). Pythiosis and zygomycosis. *Equine Inf. Dis.* 2: 415-421.

Grossart, H.P., Van den Wyngaert, S., Kagami, M., Wurzbacher, C., Cunliffe, M., Rojas-Jimenez, K. (2019). Fungi in aquatic ecosystems. *Nat. Rev. Microbiol.* 17(6): 339-354.

Gryganskyi, A.P., Humber, R.A., Smith, M.E., Hodge, K., Huang, B., Voigt, K.,Vilgalys, R. (2013). Phylogenetic lineages in *Entomophthoromycota*. *Persoonia*. 30: 94-105.

Gryganskyi, A.P., Humber, R.A., Smith, M.E., Miadlikovska, J., Wu, S., Voigt, K., Walther, G., Anishchenko, I.M., Vilgalys, R. (2012). Molecular phylogeny of the *Entomophthoromycota*. *Mol. Phylogenet. Evol.* 65 (2): 682-694.

Gugnani, H. (1999). A review of zygomycosis due to *Basidiobolus ranarum*. *Eur. J. Epidemiol.* 15: 923-929.

Gugnani, H.C., Okafor, J.I. (1980). Mycotic flora of the intestine and other internal organs of certain reptiles and amphibians with special reference to characterization of *Basidiobolus* isolates. *Mycoses.* 23(5): 260-268.

Gupta, P., Vakhlu, J., Sharma, Y.P., Imchen, M., Kumavath, R. (2020). Metagenomic insights into the fungal assemblages of the northwest Himalayan cold desert. *Extremophiles.* 24 (5): 749-758.

Hawksworth, D.L., Kirk, P.M., Sutton, B.C., Pegler, D.N. (1995). Ainsworth & Bisby"s dictionary of the fungi. 8.ed. Oxon, UK, CAB International, Wallingford. 650 pp.

Hawksworth, D.L., Lücking, R. (2017). Fungal diversity revisited: 2.2 to 3.8 million species. *Microbiol. Spectrum* 5(4):4.

Heeger, F., Wurzbacher, C., Bourne, E.C., Mazzoni, C.J., Monaghan, M.T. (2019). Combining the 5.8 S and ITS2 to improve classification of fungi. *Methods Ecol. Evol.* 10 (10): 1702-1711.

Henk, D.A., Fisher, M.C. (2012). The gut fungus *Basidiobolus ranarum* has a large genome and different copy numbers of putatively functionally redundant elongation factor genes. *PLoS One.* 7 (2): e31268.

Henriksen, C.B., Reboleira, A.S.P., Scharff, N., Enghoff, H. (2018). First record of a *Basidiobolus/Amphoromorpha* fungus from a spider. *Afr. J. Ecol.* 56 (1): 153-156.

Hibbett, D.S., Binder, M., Bischoff, J.F., Blackwell, M., Cannon, P.F., Eriksson, O.E., Huhndorf, S., James, T., Kirk, P.M., Lücking, R., Thorsten Lumbsch, H., Lutzoni, F., Matheny, P.B., McLaughlin, D.J., Powell, M.J, Redhead, S., Schoch, C.L., Spatafora, J.W., Stalpers, J.A., Vilgalys, R., Aime, M.C., Aptroot, A., Bauer, R., Begerow, D., Benny, G.L., Castlebury, L.A., Crous, P.W., Dai, Y.C., Gams, W., Geiser, D.M., Griffith, G.W., Gueidan, C., Hawksworth, D.L., Hestmark, G., Hosaka, K., Humber, R.A., Hyde, K.D., Ironside, J.E., Kõljalg, U., Kurtzman, C.P., Larsson, K.H., Lichtwardt, R., Longcore, J., Miadlikowska, J., Miller, A., Moncalvo, J.M., Mozley-Standridge, S., Oberwinkler, F., Parmasto, E., Reeb, V., Rogers, J.D., Roux, C., Ryvarden, L., Sampaio, J.P., Schüssler, A., Sugiyama, J., Thorn, R.G., Tibell, L., Untereiner, W.A., Walker, C., Wang, Z., Weir, A., Weiss, M., White, M.M., Winka, K., Yao, Y.J., Zhang, N. (2007). A higher-level phylogenetic classification of the fungi. *Mycol. Res*. 111: 509-547.

Holiachuk, Y., Kosylovych, H. (2021). Advances in fungi'classifications in 2007-2020. *Ukr. J. Ecol.* 11 (2): 63-71.

Humber, R.A. (2012). Entomophthoromycota: a new phylum and reclassification for entomophthoroid fungi. *Mycotaxon.* 120 (1): 477-492.

Hung, T.Y., Taylor, B., Lim, A., Baird, R., Francis, J. R., Lynar, S. (2020). Skin and soft tissue infection caused by Basidiobolus spp. in Australia. *IDCases.* 20: e00731.

Hurdeal, V.G., Gentekaki, E., Hyde, K.D., Jeewon, R. (2021). Where are the basal fungi? Current status on diversity, ecology, evolution, and taxonomy. *Biol.* 76 (2): 421-440.

Hussein, M.R., Musalam, A.O., Assiry, M.H., Eid, R.A., El Motawa, A.M., Gamel, A.M. (2007). Histological and ultrastructural features of gastrointestinal basidiobolomycosis. *Mycol. Res.* 111(8): 926-930.

James, T., Stajich, J., Hittinger, C., Rokas, A. (2020). Toward a fully resolved fungal tree of life. *Ann. Rev. Microbiol.* 74: 291-313.

James, T.Y., Kauff, F., Schoch, C.L., Matheny, P.B., Hofstetter, V., Cox, C.J., Celio, G., Gueidan, C., Fraker, E., Miadlikowska, J., Lumbsch, H.T., Rauhut, A. , Reeb, V., Arnold, A.E., Amtoft, A, Stajich, J.E., Hosaka, K. , Sung, G.H., Johnson, D., O'Rourke, B., Crockett, M., Binder, M., Curtis, J.M., Slot, J.C., Wang, Z., Wilson, A.W., Schüssler, A., Longcore, J.E., O'Donnell, K., Mozley-Standridge, S., Porter, D., Letcher, P.M., Powell, M.J., Taylor, J.W., White, M.M., Griffith, G.W., Davies, D.R., Humber, R.A., Morton, J.B., Sugiyama, J., Rossman, A.Y., Rogers, J.D., Pfister, D.H., Hewitt, D., Hansen, K., Hambleton, S., Shoemaker, R.A., Kohlmeyer, J., Volkmann-Kohlmeyer, B., Spotts, R.A., Serdani, M., Crous, P.W., Hughes, K.W., Matsuura, K., Langer E, Langer, G., Untereiner,W.A., Lücking, R., Büdel, B., Geiser, D.M., Aptroot, A. , Diederich, P, Schmitt, I , Schultz, M., Yahr, R., Hibbett, D.S., Lutzoni, F., McLaughlin, D.J., Spatafora, J.W., Vilgalys, R. (2006). Reconstructing the early evolution of fungi using a six-gene phylogeny. *Nature.* 443: 818-822.

James, T.Y., Porter, D., Leander, C.A., Vilgalys, R., Longcore, J.E. (2000). Molecular phylogenetics of the Chytridiomycota supports the utility of ultrastructural data in chytrid systematics. *Can. J. Bot.* 78: 336-350.

Jayanth, S. T., Gaikwad, P., Promila, M., Muthusami, J.C. (2013). The sinus that breeds fungus: Subcutaneous zygomycosis caused by *Basidiobolus ranarum* at the injection site. *Case Rep. Infect. Dis.* 2013:534192.

Joe, L.K., Eng, N.I.T., Pohan, A., Van der Meulen, H., Emmons, C.W. (1956). *Basidiobolus ranarum* as a cause of subcutaneous mycosis in Indonesia. *AMA Arch. Dermatol.* 74 (4): 378-383.

Josue, A.R., Quimio, T.H. (1976). A Philippine *Basidiobolus* isolated from lizard dung. *Nova Hedwigia* 27: 483-492.

Khan, Z.U., Khoursheed, M., Makar, R., Al-Waheeb, S., Al-Bader, I., Al-Muzaini, A., Chandy, R. Mustafa, A.S. (2001). *Basidiobolus ranarum* as an etiologic agent of gastrointestinal zygomycosis. *J. Clin. Microbiol.* 39 (6): 2360-2363.

Khan, Z.U., Prakash, B., Kapoor, M.M., Madda, J.P., Chandy, R. (1998). Basidiobolomycosis of the rectum masquerading as Crohn's disease: case report and review *Clin. Inf. Dis.* 26:521-523.

Kidd, S., Halliday, C.L., Alexiou, H., Ellis, D. (2016). Descriptions of medical fungi (Vol. 3, pp. 34-50). David Ellis.

Kontoyiannis, D.P., Lewis, R.E. (2014). Agents of Mucormycosis and Entomophthoramycosis. In Mandell, Douglas, and Bennett's Principles and Practice of Infectious Diseases (pp. 2909-2919). Elsevier Inc.

Kurteva, E., Bamford, A., Cross, K., Watson, T., Owens, C., Cheng, F., Hartley, J., Harris, K., Johnson, E.M., Lindley, K., Levine, S., Köglmeier, J. (2020). Colonic basidiobolomycosis-an unusual presentation of eosinophilic intestinal inflammation. *Front. Ped.* 8:142.

Leite Júnior, D.P., da Costa, G.L., de Oliveira Danta, E.S., Nascimento, D.C., Moreira, D., Pereira, R.S., Ramos, R.T.B., Bonci, M.M., da Silva Maia, M.L., Gandra, R.F., Auler, M.E., Melhem, M.S.C., Paula, D.R. (2020). The rise of fungi: evidence on the global scale. Old known silences or mysterious threats to the planet. *Microbiol. Res. J. Int.* 30 (10): 18-49.

Liu, Y. J., Hodson, M.C. Hall, B.D. (2006). Loss of the flagellum happened only once in the fungal lineage: phylogenetic structure of kingdom fungi inferred from RNA polymerase II subunit genes. *BMC Evol. Biol.* 6: 74.

Lyon, G.M., Smilack, J.D., Komatsu, K.K., Pasha, T.M., Leighton, J.A., Guarner, J., Colby, T.V., Lindsley, M.D., Phelan, M., Warnock, D.W., Hajjeh, R. A. (2001). Gastrointestinal basidiobolomycosis in Arizona: clinical and epidemiological characteristics and review of the literature. *Clin. Inf. Dis.* 32 (10): 1448-1455.

Mandhan, P., Hassan, K.O., Samaan, S.M., Ali, M.J. (2015). Visceral basidiobolomycosis: an overlooked infection in immunocompetent children. *Afr. J. Paediatr. Surg.* 12: 193-196.

Mathew, R., Kumaravel, S., Kuruvilla, S., Varghese, R.G.B., Srinivasan, S., Mani, M.Z. (2005). Successful treatment of extensive basidiobolomycosis with oral itraconazole in a child. *Int. J. Dermatol.* 44(7): 572-575.

Mendoza, L., Vilela, R., Voelz, K., Ibrahim, A.S., Voigt, K., Lee, S.C. (2014). Human fungal pathogens of Mucorales and Entomophthorales. *old Spring Harb. Perspect. Med.* 5 (4): a019562.

Miller, R.I., Turnwald, G.H. (1984). Disseminated basidiobolomycosis in a dog. *Vet. Path.* 21(1): 117-119.

Möckel, L., Meusemann, K., Misof, B., Schwartze, V.U., De Fine Licht, H.H., Voigt, K., Stielow, B., de Hoog, S., Beutel, R.G., Buellesbach, J. (2022). Phylogenetic Revision and Patterns of Host Specificity in the Fungal Subphylum Entomophthoromycotina. *Microorganisms*. 10 (2): 256.

Nagahama, T., Sato, H., Shimazu, M., Sugiyama, J. (1995). Phylogenetic divergence of the entomophthoralean fungi: evidence from nuclear 18S ribosomal RNA gene sequences. *Mycologia*. 87 (2): 203-209.

Naranjo-Ortiz, M.A., Gabaldon, T. (2019). Fungal evolution: Diversity, taxonomy and phylogeny of the fungi. *Biol. Rev.* 94: 2101-2137.

Nazir, Z., Hasan, R., Pervaiz, S., Alam, M., Moazam, F. (1997). Invasive retroperitoneal infection due to *Basidiobolus ranarum* with response to potassium iodide-case report and review of the literature. *Ann. Trop. Ped.* 17(2): 161-164.

Nickerson, M.A., Hutchison, J.A. (1971). The distribution of the fungus *Basidiobolus ranarum* Eidam in fish, amphibians and reptiles. *Am. Midl. Nat.* 86(2): 500.

Nickerson, M.A., Hutchison, J.A. (1971). The distribution of the fungus Basidiobolus ranarum Eidam in fish, amphibians and reptiles. *Amer. Midl. Nat.* 86 (2): 500-502.

Okada K, Amano S, Kawamura Y, Kagawa Y. (2015). Gastrointestinal basidiobolomycosis in a dog. *J. Vet. Med. Sci.* 77: 1311-1313.

Okafor, J.I., Gugnani, H.C., Testratke, D., Yangoo, B. (2009). Extracellular enzyme activities by *Basidiobolus* and *Conidiobolus* ısolates on solid media. *Mycoses* 30 (9): 404-407.

Ostrosky-Zeichner, L., Smith, M., McGinnis, M.R. (2009). Zygomycosis. İçinde: *Clin. Mycol.* (pp. 297-307). Churchill Livingstone.

Owens, W.R., Miller, R.I., Haynes, P.F., Snider, T.G. (1985). Phycomycosis caused by *Basidiobolus haptosporus* in two horses. . *J. Am. Vet. Med. Assoc.* 186 (7): 703-705.

Parisio, E. M., Camarlinghi, G., Nardone, M., De Carolis, E., Mattei, R., Sanguinetti, M. (2019). Gastrointestinal basidiobolomycosis in a patient suffering from duodenal ulcer with perforation: First case report from Italy. *New Microbiol.* 42 (2): 125-128.

Pasha, T.M., Leighton, J.A., Smilack, J.D., Heppell, J., Colby, T.V., Kaufman, L. (1997). Basidiobolomycosis: an unusual fungal infection mimicking inflammatory bowel disease. *Gastroenterology*. 112 (1): 250-254.

Prieto-Granada, C.N., Lobo, A.Z., Mihm Jr, M.C. (2018). Skin infections. İçinde: Diagnostic pathology of infectious disease (pp. 542-647). Elsevier.

Rabie, M.E., El Hakeem, I., Al-Shraim, M., Skini, A., Saad, M., Jamil, S. (2011). Basidiobolomycosis of the colon masquerading as stenotic colon cancer. *Case Rep. Surg.* 2011: 685460.

Rose, S.R., Lindsley, M.D., Hurst, S.F., Paddock, C.D., Damodaran, T., Bennett, J. (2013). Gastrointestinal basidiobolomycosis treated with posaconazole. *Med. Mycol. Case Rep.* 2: 11-14.

Saadah, O.I., Farouq, M.F., Daajani, N.A., Kamal, J.S., Ghanem, A.T. (2012). Gastrointestinal basidiobolomycosis in a child; an unusual fungal infection mimicking fistulising Crohn's disease. *J. Crohns Colitis.* 6 (3): 368-372.

Sackey, A., Ghartey, N., Gyasi, R. (2017). Subcutaneous basidiobolomycosis: a case report. *Ghana Med. J.* 51 (1): 43-46.

Saeed, M.A., Al Khuwaitir, T.S., Attia, T.H. (2014). Gastrointestinal basidiobolomycosis with hepatic dissemination: a case report. *JMM Case Rep.* 1 (4): e003269

Saka, B., Gnassingbe, W., Mahamadou, G., Akakpo, S., Teclessou, J., Abilogun-Chokki, A., Mouhari-Toure, A., Kombate, K. Pitché, P. (2017). Basidiobolomycosis simulating a *Mycobacterium* ulcerans infection in a Togolese Rural Child. *Case Rep. Dermatol. Med*. 2017: 6905783.

Schmidt, J.H., Howard, R.J., Chen, J.L., Pierson, K.K. (1986). First culture-proven gastrointestinal entermophthoromycosis in the United States: a case report and review of the literature. *Mycopathol.* 95 (2): 101-104

Shipton, W.A., Zahari, P. (1987). *Sporulation media forBasidiobolusspecies. Med. Mycol.* 25(5): 323-327.

Singh, R., Xess, I., Ramavat, A.S., Arora, R. (2008). Basidiobolomycosis: A rare case report. *Ind. J. Med. Microbiol.* 26: 265-267.

Sitterlé, E., Rodriguez, C., Mounier, R., Calderaro, J., Foulet, F., Develoux, M., Pawlotsky, J.M., Botterel, F. (2017). Contribution of ultra deep sequencing in the clinical diagnosis of a new fungal pathogen species: *Basidiobolus meristosporus*. *Front. Microbiol.* 8: 334.

Spatafora, J.W., Chang, Y., Benny, G.L., Lazarus, K., Smith, M.E.,Berbee, M.L., Bonito, G., Corradi, N., Grigoriev, I., Gryganskyi, A., James, T.Y., O'Donnell, K., Roberson, R.W., Taylor, T.N., Uehling, J., Vilgalys, R., White, M.M., Stajich, J.E. (2016). A phylum-level phylogenetic classification of zygomycete fungi based on genome-scale data. *Mycologia*. 108: 1028-1046.

Speare, R., Thomas, A.D. (1985). Kangaroos and wallabies as carriers of *Basidiobolus haptosporus*. *Aust. Vet. J.* 62 (6): 209-210.

Takrouni, A.O., Schammut, M.H., Al-Otaibi, M., Al-Mulla, M., Privitera, A. (2019). Disseminated intestinal basidiobolomycosis with mycotic aneurysm mimicking obstructing colon cancer. *BMJ Case Rep.* 12 (1): e225054.

Tanabe, Y., Watanabe, M.M., Sugiyama, J. (2005). Evolutionary relationships among basal fungi (Chytridiomycota and Zygomycota): Insights from molecular phylogenetics. *J. Gen. Appl. Microbiol.* 51 (5): 267-276.

Tananuvat, N., Supalaset, S., Niparugs, M., Chongkae, S., Vanittanakom, N. (2018). Ocular Basidiobolomycosis: A case report. *Case Rep. Ophthalmol.* 9 (2): 315-321.

Taylor, S.K., Williams, E.S., Mills, K.W. (1999). Experimental exposure of Canadian toads to *Basidiobolus ranarum*. *J. Wildlife Dis.* 35 (1): 58-63.

Tedersoo, L., Liiv, I., Kivistik, P.A., Anslan, S., Kõljalg, U., Bahram, M. (2016). Genomics and metagenomics technologies to recover ribosomal DNA and single-copy genes from old fruit-body and ectomycorrhiza specimens. *MycoKeys*. 13: 1-20.

Tedersoo, L., Sanchez-Ramírez, S., Koljalg , U., Bahram, M., Doring, M., Schigel, D., May, T., Ryberg, M., Abarenkov, K. (2018). High-level classification of the Fungi and a tool for evolutionary ecological analyses. *Fungal Divers*. 1: 135-159.

Tills, D.W. (1977). The distribution of the fungus, *Basidiobolus ranarum* Eidam, in fish, amphibians and reptiles of the southern Appalachian region. *Transact. Kansas Acad. Sci.* 1903: 75-77.

Tuang, W.X., Zaid, M., Akmar, D.S., Mohmad, A.R. (2021). *Basidiobolus*: An unusual cause of liver abscess. *Int. J. Inf. Dis*. 101: 170.

van den Berk, G.E., Noorduyn, L.A., van Ketel, R.J., van Leeuwen, J., Bemelman, W.A., Prins, J.M. (2006). A fatal pseudo-tumour: disseminated basidiobolomycosis. *BMC Inf. Dis*. 6:140-144.

Velez, P., Tapia-Torres, Y., García-Oliva, F., Gasca-Pineda, J. (2021). Small-scale variation in a pristine montane cloud forest: evidence on high soil fungal diversity and biogeochemical heterogeneity. *Peer J*. 9: e11956.

Vilela, R., Mendoza, L. (2018). Human pathogenic entomophthorales. *Clin. Microbiol. Rev.* 31 (4): e00014-18.

Voigt, K., James, T.Y., Kirk, P.M., de A. Santiago, A.L.C.M., Waldman, B., Griffith, G.W., Fu, M., Radek, R., Strassert, J.F.H., Wurzbacher, C., Jerônimo, G.H., Simmons, D.R., Seto, K., Gentekaki, E., Hurdeal, V.G., Hyde, K.D., Nguyen, T.T.T., Lee, H.B. (2021). Early-diverging fungal phyla: taxonomy, species concept, ecology, distribution, anthropogenic impact, and novel phylogenetic proposals. *Fungal Divers.* 109 (1): 59-98.

Weber, R.W.S., Webster, J. (1998). Teaching techniques for mycology: *5. Basidiobolus ranarum*. *Mycologist.* 12 (4): 148-150.

White, M.M., James, T.Y., O'Donnell, K., Cafaro, M.J., Tanabe, Y., Sugiyama, J. (2006). Phylogeny of the *Zygomycota* based on nuclear ribosomal sequence data. *Mycologia*. 98 (6): 872-884.

Wijayawardene, N., Pawłowska, J., Letcher, P., Kirk, P., Humber, R., Schüßler, A., Wrzosek, M., Muszewska, A., Okrasińska, A., Istel, Ł., Gęsiorska, A., Mungai, P., Lateef, A., Rajeshkumar, K., Singh, R., Radek, R., Walther, G., Wagner, L., Walker, C., Wijesundara, D., Papizadeh, M., Dolatabadi, S., Shenoy, B., Tokarev, Y., Lumyong, S., Hyde, K. (2018). Notes for genera: basal clades of Fungi (including *Aphelidiomycota*, *Basidiobolomycota*, *Blastocladiomycota*, *Calcarisporiellomycota*, *Caulochytriomycota*, *Chytridiomycota*, *Entomophthoromycota*, *Glomeromycota*, *Kickxellomycota*, *Monoblepharomycota*, *Mortierellomycota*, *Mucoromycota*, *Neocallimastigomycota*, *Olpidiomycota*, *Rozellomycota* and *Zoopagomycota*). *Fungal Divers.* 92 (1): 43-129.

Wijayawardene, N.N., Hyde, K.D., Al-Ani, L.K.T., Tedersoo, L., Haelewaters, D., Rajeshkumar, K.C., Zhao, R.L., Aptroot, A., Leontyev, D.V., Saxena, R.K., Tokarev, YS, Dai, DQ, Letcher, PM, Stephenson, SL, Ertz, D, Lumbsch, HT, Kukwa, M, Issi, I.V., Madrid, H., Phillips, A.J.L., Selbmann, L., Pfliegler, W.P., Horváth, E., Bensch, K., Kirk, P.M., Kolaříková, K., Raja, H.A., Radek, R., Papp, V., Dima, B., Ma, J., Malosso, E., Takamatsu, S., Rambold, G., Gannibal, P.B., Triebel, D., Gautam, A.K., Avasthi, S., Suetrong, S., Timdal, E., Fryar, S.C., Delgado, G., Réblová, M., Doilom, M., Dolatabadi, S., Pawłowska, J., Humber, R.A., Kodsueb, R., Sánchez-Castro, I., Goto, B.T., Silva, D.K.A., de Souza, F.A., Oehl, F., da Silva, G.A., Silva, I.R., Błaszkowski, J., Jobim, K., Maia, L.C., Barbosa, F.R., Fiuza, P.O., Divakar, P.K., Shenoy, B.D., Castañeda-Ruiz, R.F., Somrithipol, S., Lateef, A.A., Karunarathna, S.C., Tibpromma, S., Mortimer, P.E., Wanasinghe, D.N., Phookamsak, R., Xu, J., Wang, Y., Tian, F., Alvarado, P., Li, D.W., Kuš, an I., Matoč, ec N., Maharachchikumbura, S.S.N., Papizadeh, M., Heredia, G., Wartchow, F., Bakhshi, M., Boehm, E., Youssef, N., Hustad, V.P., Lawrey, J.D., Santiago, A.L.C.M.A., Bezerra, J.D.P., Souza-Motta, C.M., Fir-

mino, A.L., Tian, Q., Houbraken, J., Hongsanan, S., Tanaka, K., Dissanayake, A.J., Monteiro, J.S., Grossart, H.P., Suija, A., Weerakoon, G., Etayo, J., Tsurykau, A., Vázquez, V., Mungai, P., Damm, U., Li, Q.R., Zhang, H., Boonmee, S., Lu, Y.Z., Becerra, A.G., Kendrick, B., Brearley, F.Q., Motiejūnaitė, J., Sharma, B., Khare, R., Gaikwad, S., Wijesundara, D.S.A., Tang, L.Z., He, M.Q., Flakus, A., Rodriguez-Flakus, P., Zhurbenko, M.P., McKenzie, E.H.C., Stadler, M., Bhat, D.J., Liu, J.K., Raza, M., Jeewon, R., Nassonova, E.S., Prieto, M., Jayalal, R.G.U., Erdoğdu, M., Yurkov, A., Schnittler, M., Shchepin, O.N., Novozhilov, Y.K., Silva-Filho, A.G.S., Liu, P., Cavender, J.C., Kang, Y., Mohammad, S., Zhang, L.F., Xu, R.F., Li, Y.M., Dayarathne, M.C., Ekanayaka, A.H., Wen, T.C., Deng, C.Y., Pereira, O.L., Navathe, S., Hawksworth, D.L., Fan, X.L., Dissanayake, L.S., Kuhnert, E., Grossart, H.P., Thines, M. (2020). Outline of fungi and fungus-like taxa. *Mycosphere*. 11 (1): 1060-1456.

Wu, B., Hussain, M., Zhang, W., Stadler, M., Liu, X., Xiang, M. (2019). Current insights into fungal species diversity and perspective on naming the environmental DNA sequences of fungi. *Mycology* 10 (3): 127-140.

Yousef, O.M., Smilack, J.D., Kerr, D.M., Ramsey, R., Rosati, L., Colby, T.V. (1999). Gastrointestinal basidiobolomycosis: morphologic findings in a cluster of six cases. *Amer. J. Clin. Pathol.* 112 (5): 610-616.

Zabolinejad, N., Naseri, A., Davoudi, Y., Joudi, M., Aelami, M.H. (2014). Colonic basidiobolomycosis in a child: report of a culture-proven case. *Int. J. Inf. Dis.* 22: 41-43.

Zekavat, O.R., Abdolkarimi, B., Pouladfar, G., Fathpour, G., Mokhtari, M., Shakibazad, N. (2017). Colonic basidiobolomycosis with liver involvement masquerading as gastrointestinal lymphoma: A case report and literature review. *Rev. Soc. Bras. Med. Trop.* 50: 712-714.

Zhang, Z.F., Pan, Y.P., Liu, Y., Li, M. (2020). Pacific Biosciences Single-molecule Real-time (SMRT) Sequencing reveals high diversity of basal fungal lineages and stochastic processes controlled fungal community assembly in mangrove sediments. *Res. Square*. DOI: https://doi.org/10.21203/rs.3.rs-97364/v1. file:///C:/Users/lenovo/Downloads/Pacific_Biosciences_Single-molecule_Real-time_SMRT.pdf (erişim: 15.4.2022).

www.mycobank.org

www.indexfungorum.org

Bölüm 15

Likenler

Gülşah ÇOBANOĞLU
Marmara Üniversitesi, Fen Fakültesi, Biyoloji Bölümü. İstanbul.
e-posta: gcoban@marmara.edu.tr

GİRİŞ

"Likenler", belirli bir mantar türünün yine belirli bir alg ve/veya siyanobakteri türü ile ortak bir yaşam kurarak likenleşmesi sonucunda meydana gelen sıradışı canlılardır. Bazı likenlerdeki ortakyaşama (simbiyoz) hem birden fazla mantar türü hem de birden fazla fotosentez yapan ortakyaşar tür katılabilmektedir. Bu birlikten oluşan "liken" (=likenleşmiş mantar), yeni bir vücut yapısı (tallus) ile kendini meydana getiren simbiyotik ortaklara benzemeyen, farklılaşmış morfolojik ve fizyolojik özelliklere sahip bir organizmadır. Başka ortak yaşam örneklerinde yeni bir tür oluşmadığından, liken ortakyaşam birliğinin canlılar âleminde başka bir örneği yoktur.

Evrimsel süreçlerinde ortak yaşam biçiminin en başarılı örnekleri olarak bilinen likenlerin bitkisel özellikleri, fotosentez yapabilen algleri (yeşil su yosunları) ve/veya siyanobakterileri (daha çok bilinen adıyla mavi-yeşil algleri) yaşamlarına dâhil etmelerinden ileri gelmektedir. Bununla birlikte, likenlerin genetik varyasyonu, mantar sporları vasıtasıyla üremeleri nedeniyle, mantar ortağı sayesinde gerçekleşmektedir.

Likenleşmiş mantarlar, sayısı 1.000'i aşan ve çoğu likene-özgü olan ikincil metabolitler üretmektedir (Stocker-Wörgötter, 2008). Bundan dolayı likenler ilaç, boya, besin, parfümeri gibi birçok alanda ekonomik öneme sahip biyolojik kaynaklar arasındadır. Geçmişten günümüze birçok liken türünün etnik ve tedavi amaçlı kullanıldığı bilinmektedir.

Likenler diğer kriptogamlar (saklı bitkiler veya yer bitkileri; algler, briyofitler, ciğerotları, mantarlar vb.) gibi insanların yüksek bitkilere nazaran daha az bildiği organizmalardandır. Dış görünümleri ile kabuksu, pulsu, yapraksı, çalımsı, ipliksi gibi tiplere ayrılan liken türleri yeşil ağırlıklı bitkiler, algler ve briyofitlerden farklı olarak çok çeşitli renklerde olabilmektedir. Birçok mantar, alg ya da bitkisel organizmanın yaşayamadığı uç şartlardaki habitatlar (kutuplar, çöller vb.) dâhil olmak üzere dünyanın her bölgesinde yayılış gösteren likenler, biyolojik çeşitliliğin önem-

listenin oluşturulması, nadir ve tehlike altında olan liken türlerinin yakın bir gelecekte belirlenmesi, liken çeşitliliğimizin bilinmesi ve korunması önemlidir (Çobanoğlu, 2021).

Özellikle insan faaliyetleri sonucunda yerel veya küresel olarak kirlenen çevre ve hızlı iklim değişikliğinin liken toplulukları üzerinde de olumsuz etkileri olmaktadır. Çevre koruma stratejileri geliştirilirken ve koruma alanları seçimi yapılırken liken taksonlarının ve ekosistemlerin sürdürülebilirliği dikkate alınmalıdır. Likenlerin ekolojik ve ekonomik değerleri nedeniyle kayıt altına alınmaları ve yaşam alanlarının korunması önemlidir. Uzun bir evrimsel geçmişe sahip olan likenler, gezegenin karasal ortamlarında muhtemelen eşsiz mikrobiyal simbiyotik sistemleri ile gelecekte de var olmayı başaracaklardır.

KAYNAKLAR

Ahmadjian, V. (1993). The lichen symbiosis. John Wiley. New York.

Ahti, T. (2000). *Cladoniaceae*. Flora Neotropica Monograph, 78: 1-362.

Al-Amoody, A.A., Yayman, D., Kaan, T., Özkök, E.A., Özcan, A., Özen, E., Çobanoğlu Özyiğitoğlu, G. (2020). Role of lichen secondary metabolites and pigments in UV-Screening phenomenon in lichens. *Acta Biol. Turcica* 33(1): 35-48.

Aptroot, A. (2001). Lichenized and saprobic fungal biodiversity of a single *Elaeocarpus* tree in Papua New Guinea, with the report of 200 species of *Ascomycetes* associated with one tree. *Fungal Diversity*. 6: 1-11.

Beckett, R.P., Kranner, I., Minibayeva, F.V. (2008). Stress physiology and the symbiosis, (Nash, III T.H. Lichen Biology, 2. Baskı), Bölüm 8, S. 134-151. Cambridge University Press. New York.

Brodo, I.M., Sharnoff, S.D., Sharnoff, S. (2001). Lichens of North America. 795 S. Yale University Press. New Haven.

Büdel, B., Scheidegger, C. (2008). Thallus morphology and anatomy, (Nash, III T.H. Lichen Biology, 2. Baskı), Bölüm 4, S. 40-68. Cambridge University Press. New York.

Culberson, C.F., LaGreca, S., Johnson, A., Culberson, W.L. (2000). Trivaric acid, a new tridepside in the *Ramalina americana* chemotype complex (lichenized *Ascomycota, Ramalinaceae*). *Bryologist.* 102: 595-601.

Çobanoğlu Özyiğitoğlu, G., Açıkgöz, B., Sesal, C. (2016). Liken sekonder metabolitleri: Sentez yolakları ve biyolojik etkinlikleri (Lichen secondary metabolites: Synthesis pathways and biological activities). *Acta Biol. Turcica* 29(4): 150-163.

Çobanoğlu, G. (2015). The use of lichens for biomonitoring of atmospheric pollution-Atmosferik kirliliğin biyolojik izlenmesinde likenlerin Kullanımı. *Sigma J. Eng. Natural Sci.* 33(4): 591-613.

Çobanoğlu, G. (2021). Geçmişten bugüne İstanbul liken çalışmaları üzerine bir derleme. *Bağbahçe Bil. Derg.* 8(1): 259-266.

Deduke, C., Timsina, B., Piercey-Normore, M.D. (2012). Effect of environmental change on secondary metabolite production in lichen-forming fungi, (Young, S., International Perspectives on Global Environmental Change). S. 197-230. InTech. Europe.

Eisenreich, W., Knispel, N., Beck, A. (2011). Advanced methods for the study of the chemistry and the metabolism of lichens. *Phytochem. Rev.* 10: 445-456.

Fahselt, D. (2008). Individuals and populations of lichens, (Nash, III T.H. Lichen Biology, 2. Baskı), Bölüm 13, S. 252-273. Cambridge Univ. Press. New York.

Friedl, T., Büdel, B. (2008). Photobionts, (Nash, III T.H. Lichen Biology, 2. Baskı), Bölüm 2, S. 9-26. Cambridge University Press. New York.

Galloway, D.J. (2007). Flora of New Zealand Lichens, Including Lichen-forming and Lichenicolous Fungi, 2. Baskı. Manaaki Whenua Press. Lincoln.

Garty, J. (2001). Biomonitoring atmospheric heavy metals with lichens: Theory and application. *Critical Rev. In Plant Sci.* 20(4): 309-371.

Grube, M., Berg, G., Andrésson, Ó.S., Vilhelmsson, O., Dyer, P.S., Miao, V.P.W. (2014). Lichen Genomics: Prospects and Progress, (Martin, F., The Ecological Genomics of Fungi, 1. Baskı). John Wiley. New York.

Güner, A., Akata, I., Akgül, H., Akyüz, E., Alkayış, M.F., Allı, H., Asal, D., Asan, A., Aydınkal, R.M., Aydoğdu, H., Can, M., Çıngay, B., Çimen, A.Ö., Doğan, H.H., Erdoğdu, M., Gemici, A., Genç, S.H., Giray, G., İkinci, N., İnci, Ş., Kabaktepe, Ş., Kadıoğlu, Z., Kanoğlu, S.S., Karaltı, İ., Kaşık, G., Kaya, A., Keskin, M., Kırbağ, S., Körüklü, S.T., Kültür, Ş., Özcan, A., Özkale, E., Özkan, A.M., Öztekin, M., Öztürk, C., Sarısoy, G., Selçuk, F., Sesli, E., Sevindik, M., Sözen, K.B., Tekşen, M., Ulukapı, M., Yalçınkaya, R., Yaşarkan, O. (2020). Türkçe mantar adları (Turkish fungi names). İçinde: Sesli, E, Asan A, Selçuk F. (eds.). Türkiye mantarları listesi (The checklist of fungi of Turkey). Ali Nihat Gökyiğit Vakfı Yayını, İstanbul.

Hawksworth, D.L. (1985). Problems and prospects in the systematics of the Ascomycotina. *Proceed. Ind. Acad. Sci. (Plant Sci.)* 94: 319-39.

Hawksworth, D.L. (2001). The magnitude of fungal diversity: the 1.5 million species estimate revisited. *Mycol. Res.* 105: 1422-1432.

Hawksworth, D.L. (2005). To be or not to be a lichen. *Nature*. 433: 468.

Honegger, R. (2000). Great discoveries in bryology and lichenology-Simon Schwendener (1829-1919) and the dual hypothesis of lichens. *Bryologist* 103: 307–313.

Honegger, R. (2008a). Mycobionts, (Nash, III T.H. Lichen Biology, 2. Baskı), Bölüm 3, S. 27-39. Cambridge University Press. New York.

Honegger, R. (2008b). Morphogenesis, (Nash, III T.H. Lichen Biology, 2. Baskı), Bölüm 5, S. 69–93. Cambridge University Press. New York.

Honegger, R. (2012). The symbiotic phenotype of lichen-forming *Ascomycetes* and their endo- and epibionts, (Hock, B., Fungal Associations, 2. Baskı), The Mycota IX, S. 287–340. Springer-Verlag. Heidelberg.

Huneck, S. (2001). New results on the chemistry of lichen substances. *Fort. Chem. Org. Nat.* 81: 1-276.

Huneck, S., Yoshimura, I. (1996). Identification of Lichen Substances. 493 S. Springer-Verlag. Berlin.

John, V., Guvenc, Ş., Turk, A. (2020). Additions to the checklist and bibliography of the lichens and lichenicolous fungi of Turkey. *Arch. Lichenol.* 19: 1-32.

John, V., Türk, A. (2017). Türkiye Likenleri listesi. 848 S. ANG Vakfı / Nezahat Gökyiğit Botanik Bahçesi Yayını, İstanbul.

Kershaw, K.A. (2010). Physiological Ecology of Lichens. Cambridge University Press. New York.

Kirk, P.M., Cannon, P.F., Minter, D.W., Stalpers, J.A. (2008). Dictionary of the fungi, 10. Baskı. CABI. Wallingford.

Küçükkaya, G.A. (2014). Yapı Taşlarının Restorasyonu, 2. Baskı. (Çobanoğlu, G., Bölüm II.II.IV). S.87-104. Özlem Matbaacılık. İstanbul.

Lawrey J.D. (2009). Chemical defense in lichen symbioses, (White J., Torre M., Diversity of Defensive Mutualisms). Bölüm 11, S. 167-181. CRC Press. Boca Raton.

Lumbsch, H.T., Huhndorf, S.M. (2007). Whatever happened to the pyrenomycetes and loculoascomycetes? *Mycol. Res.* 111: 1064-1074.

Lutzoni, F., Pagel, M., Reeb, V. (2001). Major fungal lineages are derived from lichen symbiotic ancestors. *Nature*. 411: 937-940.

Muggia, L, Grube, M. (2018). Fungal diversity in lichens: From extremotolerance to interactions with algae. *Life*. 8: 15.

Nash, T.H. III (2008). Lichen Biology, 2. Baskı. 486 S. Cambridge University Press. New York.

Nguyen, K.H., Chollet-Krugler M., Gouault N., Tomasi S. (2013). UV-protectant metabolites from lichens and their symbiotic partners. *The Royal Soc. Chem.* 30: 1490-1508.

Özyiğitoğlu, G. (2017). Türkçe liken terminolojisi için yeni öneriler. *Avrasya Terim Derg.* 5(2): 14-18.

Palmqvist, K., Dahlman, L., Jonsson, A.V., Nash, T.H. (2008). The carbon economy of lichens, (Nash, III T.H. Lichen Biology, 2.Baskı), Bölüm 10, S. 182–215. Cambridge University Press. New York.

Poelt, J., Vezda, A. (1990). Ueber kurzlebige Flechten. *Bibl Lichenol.* 38: 377-394.

Porada, P., Ekici, A., Beer, C. (2016). Effects of bryophyte and lichen cover on permafrost soil temperature at large scale. *The Cryosphere*. 10: 2291-2315.

Printzen, C. (2010). Lichen Systematics: The Role of Morphological and Molecular Data to Reconstruct Phylogenetic Relationships, (Lüttge, U., Beyschlag, W., Büdel, B., Francis, D., Progress in Botany 71). S. 233-276. Springer-Verlag. Heidelberg.

Romagni, J.G., Dayan. F.E. (2002). Structural diversity of lichen metabolites and their potential use, (Upadhyay, R.J., Advances in Microbial Toxin Research and Its Biotechnological Exploitation). S. 151-169. Kluwer Academic / Plenum Publishers. New York.

Seaward, M.R.D. (2008). Environmental role of lichens, (Nash, III T.H. Lichen Biology, 2.Baskı), Bölüm 14, S. 274-298. Cambridge University Press. New York.

Shukla, V., Joshi, G.P., Rawat, M.S.M. (2010). Lichens as a potential natural source of bioactive compounds: a review. *Phytochem. Rev.* 9: 303-314.

Sodhi, N.S., Ehrlich, P.R. (2010). Conservation Biology for All. Oxford University Press, New York.

Srivastava, P., Sarethy, I.P. (2021). Lichens-The Untapped Repository Of Anti-Cancer Metabolites, (Gauba, P., Recent Trends in Biosciences and Biotechnology). Bölüm 14, S. 195-216. Vidya Kutir Publications. New Delhi.

St.Clair, L.L., Seaward, M.R.D. (2004). Biodeterioration of Stone Surfaces. Kluwer Academic Publishers. Dordrecht.

Stocker-Wörgötter, E. (2015). Biochemical diversity and ecology of lichen-forming fungi: Lichen substances, chemosyndromic variation and origin of polyketide-type metabolites (biosynthetic pathways), (Upreti, D.K., Divakar, P.K., Shukla, V., Bajpai, R. Recent Advances in Lichenology- Modern Methods and Approaches in Lichen Systematics and Culture Techniques 2). S. 161–179. Springer. India.

Tehler, A., Wedin, M. (2008). Systematics of lichenized fungi, (Nash, III T.H. Lichen Biology, 2.Baskı). Bölüm 17, S. 336-352. Cambridge University Press. New York.

Wolseley, P.A. (1995). A Global perspective on the status of lichens and their conservation. *Mitt. Eidgenoss. Forsch. anst. Wald Schnee Landsch.* 70(1): 11-27.

Yamamoto, Y., Hara, K., Kawakami, H., Komine, M. (2015). Lichen Substances and Their Biological Activities, (Upreti, D.K. ve ark., Recent Advances in Lichenology 2). S. 181-199. Springer. India.

Yavuz, M., Çobanoğlu, G. (2010). Ethnological uses and etymology of the word Usnea in Ebubekir Razi's "Liber Almansoris". *The Brit. Lichen Soc. Bulletin.* 106: 3-12.

Bölüm 16

Mikorizal Funguslar

Bülent TOPRAK
İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Orman Fakültesi, Orman Mühendisliği Bölümü. İzmir.
e-posta: bulent.toprak@ikcu.edu.tr

GİRİŞ

Mikoriza terimi, Yunancada mantar anlamına gelen "mykes" ve kök anlamındaki "rhiza" kelimelerinden türetilmiştir. Bu terim Türkçede "kök mantarı" olarak kullanılmaktadır. Mikoriza ilk kez 1885 yılında biyolog Albert Bernhard Frank tarafından mantar ile ağaç arasındaki ilişkiyi tanımlamak için ortaya atılmıştır. Bu ilişkide, ağaçların kılcal kökleri üzerinde mantarların manto tabakasını oluşturmasıyla iki farklı organizma birleşerek birbirlerini beslemeye yarayan tek bir yapıyı meydana getirmektedir (Frank, 2005). Böylelikle en az iki taraf arasında karşılıklı yararlanmaya dayalı mutualistik bir simbiyoz gerçekleşmektedir. Bu durumda mikoriza, karasal ekosistemlerde mantar-bitki-toprak arasındaki çok yönlü ilişkilerin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.

Bitki yetiştirmede önemli bir role sahip olan mikoriza konusuna gerekli önem verildiği taktirde, etkin ve ekonomik bir şekilde mikorizalı fidan üretimi sağlanabilmektedir. Genellikle mikorizanın bitkilerin yetiştirilmesinde sadece beslenme üzerinde olumlu etkiler oluşturduğu düşünülmektedir. Oysa toprağa ilave edilen bitki besin maddeleri mikorizanın bu işlevini ikame edebiliyorsa "Mikoriza neden önemsenmeli ki?". Bu sorunun cevabı kitabın bu bölümünde geniş bir şekilde açıklanmıştır. Fakat kısaca belirtmek gerekirse aslında durum sadece besin elementlerinin temininden ibaret değildir. Bunun yanında mikorizal mantarlar, toprağı bir ağ gibi sararak ve toprak tanelerini birbirlerine yapıştırıp bir arada tutarak erozyonu engelleme; toprağın yapısını iyileştirerek su tutma kapasitesini arttırma; yüzeysel akışla kaybolan suyun miktarını azaltma; topraktaki karmaşık besin ağlarını destekleme; çeşitli ekosistemlerde bitkilerin ortamda var olmasını, büyümesini ve stres unsurlarına karşı direnç kazanmasını sağlama; karbon tutulumunu arttırma… gibi etkileri sayesinde doğrudan ve dolaylı olarak ekosistemleri ve hatta bitkiler kadar eskiye dayanan mikorizal ilişkiler yüz milyonlarca yıldır dünyamızı şekillendirmektedir. Bu bakımdan mikorizal mantarlar aslında "Ekosistem Mühendisi" unvanını sonuna kadar hak etmektedir.

içerisindeki KOH dökülerek kökler üç defa musluk suyu ile durulanır. Daha sonra bu tüplerin içerisine sodyum hipoklorit veya hidrojen peroksit eklenerek oda sıcaklığında kökler beyazlayıncaya kadar bekletilir. Kökler beyazladıktan sonra tüplerdeki ağartıcı dökülür ve kökler üç defa musluk suyu ile durulanır. Kökleri asitleştirmek için %1'lik HCl tüplerin içerisine kökleri kapsayacak miktarda konularak 5 dakika bekletilmesinin ardından dökülür fakat durulama yapılmaz. Daha sonra bu tüplere %0,05 trypan blue çözeltisi (800 ml gliserin, 800 ml laktik asit, 800 ml saf su ve 1,2 gr trypan blue) ilave edilerek 90ºC'de 15 dakika etüvde bekletilir. Kök boyandıktan sonra üç defa asitleştirilmiş musluk suyu ile durulanır. Son olarak boyanmış kökler mikroskop altında incelenir.

Boyanan köklerdeki kolonizasyon yüzdesinin belirlenmesinde farklı yöntemler uygulanabilir. Hesaplama için grid hat kesişim metodu yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu metotta grid hatlar çizilmiş olan bir petri kabına yerleştirilen kök örneklerinin kesişim noktalarındaki mikorizalı olanların sayısının toplam sayıya oranlanmasıyla kolonizasyon yüzdesi hesaplanır. Bir başka hesaplama yönteminde ise boyanan köklerden alınan bir cm uzunluğundaki 10 adet parça lam lamel arasına yerleştirilir. Bu preparatın mikroskop gözlemleri yapılarak mikorizalı olan sayı toplam kök sayısına oranlanır ve yüzdesi tespit edilir (Giovannetti ve Mosse,1980; Brundrett ve ark., 1996).

KAYNAKLAR

Agely A.A., Ogram A. (2013). Soil Microbial Ecology, Mycorrhizal Association, Short Course, University of Florida, Gainesville, FL.

Amezketa, E. (1999). Soil aggregate stability: a review. *J. Sustainable Agr.* 14 (2-3): 83-151.

Andrade, G., Mihara, K.L., Linderman, R.G., Bethlenfalvay, G.J. (1998). Soil aggregation status and rhizobacteria in the mycorrhizosphere. *Plant and Soil*. 202 (1): 89-96.

Ayan, S., Sıvacıoğlu, A., Öner, N., Demircioğlu, N. (2006). Kurak ve yarı kurak alanlarda bitki canlılığını korumada kullanılabilecek toprak ıslah edici materyaller. *Türkiye'de Yarı Kurak Bölgelerde Yapılan Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Uygulamalarının Değerlendirilmesi Çalıştayı Çalıştay Kitapçığı*, Cilt:1, 183-190.

Blackwell, M. (2011). The Fungi: 1, 2, 3… 5.1 million species?. *Amer. J. Bot.* 98 (3): 426-438.

Baum, C., Stetter, U., Makeschin, F. (2002). Growth response of *Populus trichocarpa* to inoculation by the ectomycorrhizal fungus *Laccaria laccata* in a pot and a field experiment. *Forest Ecol. Management*. 163 (1-3): 1-8.

Berta, G., Fusconi, A., Hooker, J.E. (2002). Arbuscular mycorrhizal modifications to plant root systems: scale, mechanisms and consequences. In: *Mycorrhizal technology in agriculture* (pp. 71-85). Birkhäuser, Basel.

Bethlenfalvay, G.J., Cantrell, I.C., Mihara, K.L., Schreiner, R.P. (1999). Relationships between soil aggregation and mycorrhizae as influenced by soil biota and nitrogen nutrition. *Biol. Fertility Soils*. 28 (4): 356-363.

Bhandari, N. N., Mukerji, K.G. (1993). *The haustorium*. Research Studies Press Ltd.

Bonfante-Fasolo, P., Peretto, R., Perotto, S. (1992). Cell surface interactions in endomycorrhizal symbiosis. *Perspectives In Plant Cell Recognition*. 48: 239.

Brundrett, M., Bougher, N., Dell, B., Grove, T., Malajczuk, N. (1996). *Working with mycorrhizas in forestry and agriculture* (32: 374). Canberra: Australian Centre for Int. Agr. Res.

Brundrett, M.C. (2002). Coevolution of roots and mycorrhizas of land plants. *New Phytologi*st. 154 (2): 275-304.

Brundrett, M.C. (2009). Mycorrhizal associations and other means of nutrition of vascular plants: understanding the global diversity of host plants by resolving conflicting information and developing reliable means of diagnosis. *Plant and Soil*. 320 (1): 37-77.

Cairney, J.W.G. (2000). Evolution of mycorrhiza systems. *Naturwissenschaften*. 87 (11): 467-475.

Dunabeitia, M., Rodrıguez, N., Salcedo, I., Sarrionandia, E. (2004). Field mycorrhization and its influence on the establishment and development of the seedlings in a broadleaf plantation in the Basque Country. *Forest Ecol. Management*. 195 (1-2): 129-139.

Duplessis, S., Tagu, D., Martin, F. (2002). Living together underground: a molecular glimpse of the ectomycorrhizal symbiosis. *Mycol. Ser*. 15: 297-324.

Frank, B. (2005). On the nutritional dependence of certain trees on root symbiosis with belowground fungi (an English translation of AB Frank's classic paper of 1885). *Mycorrhiza*. 15(4): 267-275.

Gamalero, E., Trotta, A., Massa, N., Copetta, A., Martinotti, M.G., Berta, G. (2004). Impact of two fluorescent pseudomonads and an arbuscular mycorrhizal fungus on tomato plant growth, root architecture and P acquisition. *Mycorrhiza*. 14 (3): 185-192.

Gerdemann, J.W., Nicolson, T.H. (1963). Spores of mycorrhizal Endogone species extracted from soil by wet sieving and decanting. *Transact. Brit. Mycol. Soc*. 46 (2): 235-244.

Giovannetti, M., Mosse, B. (1980). An evaluation of techniques for measuring vesicular arbuscular mycorrhizal infection in roots. *New phytologist*. 84: 489-500.

Harley, J.L. Smith, S.E. (1983). Mycorrhizal symbiosis, Academic Press, London.

Hartmann, A., Rothballer, M., Schmid, M. (2008). Lorenz Hiltner, a pioneer in rhizosphere microbial ecology and soil bacteriology research. *Plant and Soil*. 312 (1): 7-14.

Hobbie, J.E., Hobbie, E.A. (2006). 15N in symbiotic fungi and plants estimates nitrogen and carbon flux rates in Arctic tundra. *Ecology*. 87 (4). 816-822.

Hobbie, E.A., Hobbie, J.E. (2008). Natural abundance of 15 N in nitrogen-limited forests and tundra can estimate nitrogen cycling through mycorrhizal fungi: A review. *Ecosystems*. 11 (5): 815-830.

Jakobsen, I., Rosendahl, L. (1990). Carbon flow into soil and external hyphae from roots of mycorrhizal cucumber plants. *New Phytologist*. 115 (1): 77-83.

Klironomos, J.N. (2003). Variation in plant response to native and exotic arbuscular mycorrhizal fungi. *Ecology*. 84 (9): 2292-2301.

Kozlowski, T.T., Pallardy, S.G. (1997). *Physiology of woody plants*. Second edition. Academic Press. San Diego, USA.

Kretzschmar, T., Kohlen, W., Sasse, J., Borghi, L., Schlegel, M., Bachelier, J.B., Martinoia, E. (2012). A petunia ABC protein controls strigolactone-dependent symbiotic signalling and branching. *Nature*. 483 (7389): 341-344.

Lehtijarvi, H.T.D., Lehtijarvi, A. (2006). Yarı kurak mıntıkalarda gerçekleştirilecek ağaçlandırma çalışmalarında mikorizalı fidan kullanımı ve önemi. *Türkiye'de Yarı Kurak Bölgelerde Yapılan Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolu Uygulamalarının Değerlendirilmesi Çalıştayı*. 487-495.

Lewis D.H. (1975). Comparative aspects of the carbon nutrition of mycorrhizas, *Endomycorrhizas*, Editors: Sanders F.E., Mosse B., Tinker P.B., Academic Press, London and New York, 199-148.

Lewis D.H. (1976) Interchange of metabolites in biotrophic symbiosis between angiosperms and fungi. Prespectives in Experimental Biology, Sutherland, Oxford. 2: 207-219.

Lynch, J.M., Bragg, E. (1985). Microorganisms and soil aggregate stability. In: Advances in soil science (pp. 133-171). Springer, New York, NY.

Marschner H. (1995). Mineral Nutrition of High Plants, Second Edition, Academic Press, London.

Miller, R.M., Jastrow, J.D. (2000). Mycorrhizal fungi influence soil structure. In: Arbuscular mycorrhizas: physiology and function (pp. 3-18). Springer, Dordrecht.

Pera, J., Álvarez, I.F., Rincón, A., Parladé, J. (1999). Field performance in northern Spain of Douglas-fir seedlings inoculated with ectomycorrhizal fungi. *Mycorrhiza*. 9 (2): 77-84.

Peterson, R.L., Massicotte, H.B., Melville, L.H. (2004). Anatomy and Cell Biology. Mycorrhizas, National Research Council of Canada, Ottawa, Ontario, 173.

Philip, L., Simard, S., Jones, M. (2010). Pathways for below-ground carbon transfer between paper birch and Douglas-fir seedlings. *Plant Ecol. Diversity*. 3 (3): 221-233.

Phillips, J.M., Hayman, D.S. (1970). Improved procedures for clearing roots and staining parasitic and vesicular-arbuscular mycorrhizal fungi for rapid assessment of infection. *Transact. Brit. Mycol. Soc*. 55 (1): 158-161.

Piotrowski, J. S., Denich, T., Klironomos, J.N., Graham, J.M., Rillig, M.C. (2004). The effects of arbuscular mycorrhizas on soil aggregation depend on the interaction between plant and fungal species. *New Phytologist*. 164 (2): 365-373.

Raina, S., Chamola, B.P., Mukerji, K.G. (2000). Evolution of mycorrhiza. In: *Mycorrhizal biology* (pp. 1-25). Springer, Boston, MA.

Read, D.J. (1983). The biology of mycorrhiza in the Ericales. *Can. J. Bot.* 61 (3): 985-1004.

Rillig, M.C., Mummey, D.L. (2006). Mycorrhizas and soil structure. *New Phytologist*. 171 (1): 41-53.

Sheldrake, M. (2020). Entangled life: how fungi make our worlds, change our minds & shape our futures. Random House.

Six, J., Bossuyt, H., Degryze, S., Denef, K. (2004). A history of research on the link between (micro) aggregates, soil biota, and soil organic matter dynamics. *Soil Tillage Res.* 79 (1): 7-31.

Smith S.E., Read D.J. (1997). *Mycorrhizal Symbiosis*, Academic Press, Second Edition, San Diego, USA.

Smith S.E., Read D.J. (2008). *Mycorrhizal Symbiosis*, Academic Press, Third Edition, San Diego, USA.

Smith, S. E., Smith, F.A. (2011). Roles of arbuscular mycorrhizas in plant nutrition and growth: new paradigms from cellular to ecosystem scales. *Ann. Rev. Plant Biol.* 62: 227-250.

Taylor, D. L., Hollingsworth, T.N., McFarland, J.W., Lennon, N.J., Nusbaum, C., Ruess, R.W. (2014). A first comprehensive census of fungi in soil reveals both hyperdiversity and fine scale niche partitioning. *Ecological Monographs*. 84 (1): 3-20.

Timonen, S., Marschner, P. (2006). Mycorrhizosphere concept. In Microbial activity in the rhizoshere (pp. 155-172). Springer, Berlin, Heidelberg.

Tisdall, J.M. (1991). Fungal hyphae and structural stability of soil. *Soil Res.* 29 (6): 729-743.

Tisdall, J.M., Oades, J.M. (1982). Organic matter and water-stable aggregates in soils. *J. Soil Sci.* 33 (2): 141-163.

Tommerup, I.C., Briggs, G.G. (1981). Influence of agricultural chemicals on germination of vesicular-arbuscular endophyte spores. *Transact. Brit. Mycol. Soc*. 76(2): 326-328.

Toprak, B. (2016). Ekto- ve arbusküler mikoriza aşılanmış karaçam (*Pinus nigra*), toros sediri (*Cedrus libani*) ve saçlı meşe (*Quercus cerris*) fidanlarının İç Anadolu'nun yarı kurak sahalarındaki ağaçlandırma başarısı, Doktora Tezi, D.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Düzce.

Toprak, B. (2020a). Early growth performance of mycorrhizae inoculated Taurus Cedar (*Cedrus libani* A. Rich.) seedlings in a nursery experiment conducted in inland part of Turkey. *J. Plant Nutrition*. 43(2): 165-175.

Toprak, B. (2020b). Kuraklık stresindeki yalancı akasya (*Robinia pseudoacacia* L.) fidanlarının yaprak su potansiyeline mikorizanın etkisi. *Düzce Üniv. Bil. Teknol. Derg*. 8(1): 462-470.

Tsimilli-Michael, M., Strasser, R.J. (2008). In vivo assessment of stress impact on plant's vitality: applications in detecting and evaluating the beneficial role of mycorrhization on host plants. İçinde: Mycorrhiza (pp. 679-703). Springer, Berlin, Heidelberg.

Utobo, E. B., Ogbodo, E. N., Nwogbaga, A.C. (2011). Techniques for extraction and quantification of arbuscular mycorrhizal fungi. *Libyan Agr. Res. Center J. Int.* 2 (2): 68-78.

Van Der Heijden, M.G., Martin, F. M., Selosse, M.A., Sanders, I.R. (2015). Mycorrhizal ecology and evolution: the past, the present, and the future. *New Phytologist*. 205 (4): 1406-1423.

Vogt, K. A., Grier, C.C., Meier, C.E., Edmonds, R.L. (1982). Mycorrhizal role in net primary production and nutrient cycling in *Abies amabilis* ecosystems in Western Washington. *Ecology*. 63 (2): 370-380.

Wilson, J.M. (1984). Comparative development of infection by three vesicular-arbuscular mycorrhizal fungi. *New Phytologist*. 97 (3): 413-426.

Bölüm 17
Glomeromycota

Şahin PALTA
Bartın Üniversitesi Orman Fakültesi Orman Mühendisliği Bölümü BARTIN
e-posta: spalta@bartin.edu.tr, sahinpalta@hotmail.com

17.1 GENEL BİLGİLER

Yunanca'da mykes= fungus ve rhiza= kök anlamındaki kelimelerden meydana mikoriza ifadesi ilk kez Frank (1885) tarafından bazı funguslar ile bitki köklerinin ortak hayatlarını anlatmak için kullanılmıştır (Moser ve Haselwandter 1975; Hayman 1981). Kara bitkilerinin büyük çoğunluğunda bulunan mikorizal yaşam; bitkiler ile toprak mikroflorasındaki mikroorganizmalar arasındaki en yaygın simbiyotik yaşam şekillerinden birini oluşturmaktadır. Monokotiledonların %79'unda, dikotiledonların %83'ünde ve Gymnospermlerin hemen hemen hepsinde bu simbiyotik yaşam görülmektedir. Toprak verimliliği oldukça düşük veya oldukça yüksek, su altında kalmış, çok tuzlu veya çok kurak habitatlarda mikorizal yaşama sahip olmayan bitkiler ortaya çıkabilmektedir (Marschner 1995; Brundrett 1991; Harley 1975).

Günümüzde çoğu araştırmada, orman ağaçları ve pekçok kültür bitkisinin mikoriza ile simbiyotik ilişki kurdukları hatta bazılarının simbiyotik ilişkiden öte mikorizaya bağımlı oldukları ifade edilmiştir. Örneğin çam türleri (*Pinus* sp.) mikoriza ile ortak yaşam kuramadığında depresyona girmekte, orkide türleri ise gelişimini sürdürememektedir (Şekil 17.1) (Marschner 1995).

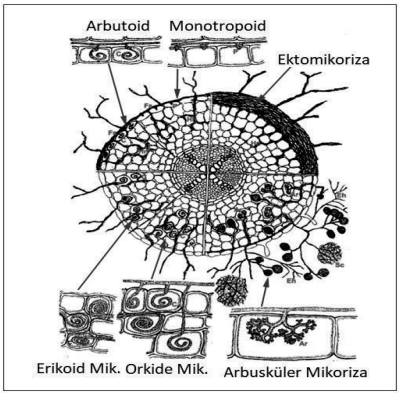

Şekil 17.1. Mikoriza tipleri: Ar: Arbuskül, C: Yumak hif (coiled), Eh: Ektraradikal Hif, Fs: Fungal kılıf (Fungal sheat) Hn: Hartig net, Sc: Sclerotia, V: Vesikül (Agarwal ve Sah, 2009). [Yayıncının (Marsland Press) e-posta ile verdiği izinle]

KAYNAKLAR

Aarle, I.M.V., Söderström, B., Olsson, P.A. (2003). Growth and interactions of arbuscular mycorrhizal fungi in soils from limestone and acid rock habitats. *Soil Biol. Biochem.* 35: 1557-1564.

Abott, L.K., Robson, A.D. (1978). Growth of subterranean clover in relation to the formation of endomycorrhizas by introduced and indigenous fungi in a field soil. *New Phytologist*. 81: 575-579.

Abott, L.K., Robson, A.D. (1991). Factors influencing the occurrence of vesicular-arbuscular mycorrhizas. *Agricul. Ecosystems Environ.* 35: 121-150.

Agarwal, P., Sah, P. (2009). Ecological importance of ectomycorrhizae in world forest ecosystems. *Nature and Science*, 7 (2): 107-116.

Aytok, Ö. (2001). Tuzla kıyı kumullarında tarımsal aktivitelerin kumul ekosistemi üzerindeki etkilerinin araştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Ç.Ü. FBE Peyzaj Mimarlığı ABD, Adana, 103 s.

Baltruschat, H., Schönbeck, F. (1975). Studies on the influence of endotrophic mycorrhiza on the infection of tobacco by *Thielaviopsis basicola* (Untersuchungen über den einfluß der endotrophen mycorrhiza auf den befall von tabak mit *Thielaviopsis basicola*). *Phytopathol. Zeitschrift. (J. Phytopathol.).* 84 (2): 172-188.

Bedini, S., Pellegrino, E., Avio, L., Pellegrini, S., Bazzoffi, P., Argese, E., Giovannetti, M. (2009). Changes in soil aggregation and glomalin-related soil protein content as affected by the arbuscular mycorrhizal fungal species *Glomus mosseae* and *Glomus intraradices*. *Soil Biol. Biochem*. 41 (7): 1491-1496.

Bolan, N.S., Robson, A.D., Barrow, N.J. (1987). Effects of Vesicular - arbuscular mycorhizae the availability of iron phosphates to plants. *Plant and Soil*. 99: 401-410.

Bonfante-Fasolo, P. (1984). Anatomy and morphology of VA mycorrhizae. VA Mycorrhiza. C.L.I. Powel, D.J. Bagyaraj (Eds). CRC Press, Boca Rafon, Florida, 5-33 pp.

Boz, T. (2007). Çukurova Deltası'ndaki tuzcul bitki türlerinin vesikular-arbuskular mikorizal birlikteliklerinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. 87 S. Çukurova Üniv. Fen Bil. Enst. Biyoloji ABD, Adana.

Brundrett, M.C. (1991). Mycorrhizas in naturel ecosystem. *Advanced In Ecol. Res.* 21: 171-313.

Dehne, H.W., Schönbeck, F. (1979). Unterschungen zum einfluss der endotraphen mykorrhiza auf pflanzenkrankheiten. II. Phenolstaffwecsel und Lignifizierung (The influence of endotrophic mycorrhiza on plant diseases. II. Phenolmetabolism and lignification). *Phytopathol. Zeitschrift. (J. Phytopathol.).* 95: 210-216.

Dehne, H.W., Schönbeck, F., Baltruschat, H. (1978). Untersuchungen zum einfluss der endotrophen mycorrhiza auf pflanzenkrankheiten. 3. Chitinase aktivitat und ornithin zyklus (The influence endotrophic mycorrhiza on plant disease. 3. Chitinase - activity and ornithinecycle). *Z. Pflkrankh*. 85: 666-678.

Bücking, H., Liepold, E., Ambilwade, P. (2012). The role of the mycorrhizal symbiosis in nutrient uptake of plants and the regulatory mechanisms underlying these transport processes. Editors: Dhal, N.K., Sahu, S.C., *Plant Sci*. 4: 108-132. IntechOpen.

Caron, M. (1989). Potential use of Mycorrhizae in control of soil-borne diseases. *Can. J. Plant Pathol.* 11: 177-179.

Carvalho, L.M., Caçador, İ., Louçao, M.A.M. (2001). Temporal and spatial variation of arbuscular mycorrhizas in salt marsh plants of the Tagus Estuary (Portugal). *Mycorrhiza*. 11: 303-309.

Çakan, H., Karataş, Ç. (2006). Interactions between mycorrhizal colonization and plant life forms along the successional gradient of coastal sand dunes in the Eastern Mediterranean, Turkey. *Ecol. Res*. 21: 301-310.

Davis, R.M. (1980). Influence of *Glomus fasciculatus* on *Thielaviopsis basicola* root rot of *Citrus*. *Plant Dis*. 64: 839-840.

Dehne, H.W. (1982). Interactions between vesicular - arbuscular mycorrhizal fungi and plant pathogens. *Phytopathol.* 72: 1115-1119.

Demir, S. (1998). Bazı kültür bitkilerinde vesiküler-arbusküler mikorrhiza (VAM) oluşumu ve bunun bitki gelişimi ve dayanıklılıktaki rolü üzerinde araştırmalar. Doktora Tezi. 114 S. Ege Üniv. Fen Bil. Enst. Bitki Koruma ABD, İzmir.

Driver, J.D., Holben, W.E., Rillig, M.C. (2005). Characterization of glomalin as a hyphal wall component of arbuscular mycorrhizal fungi. *Soil Biol. Biochem*. 37: 101-106.

Field, K. J., Rimington, W. R., Bidartondo, M. I., Allinson, K. E., Beerling, D. J., Cameron, D. D., Duckett J.G., Leake J.R., Pressel, S. (2016). Functional analysis of liverworts in dual symbiosis with *Glomeromycota* and *Mucoromycotina* fungi under a simulated palaeozoic CO_2 decline. *ISME J*. 10 (6): 1514-1526.

Fokom, R., Adamou, S., Teugwa, M.C., Boyogueno, A.B., Nana, W.L., Ngonkeu, M.E.L., Tchameni, N.S., Nwaga, D., Tsala Ndzomo, G., Zollo, P.A. (2012). Glomalin related soil protein, carbon, nitrogen and soil aggregate stability as affected by land use variation in the humid forest zone of south Cameroon. *Soil Tillage Res*. 120: 69-75.

Frank, A.B. (1885). Über die auf wurzelsymbiose beruhende ernährung gewisser baiime durch unterirdische Pilze, *Ber. Dt. Bot. Ges*. 3: 128-145.

Gerdemann, J.W. (1968). Vesicular - arbuscular mycorhiza and plant growth. *Ann. Rev. Phytopathol*. 6: 397-418.

Giovannetti, M. (2000). Spore germination and pre-symbiotic mycelial growth. İçinde: Y. Kapulnik, D.D. Douds Jr (Eds). Arbuscular mycorrhizas: Physiology and function. Kluwer Acad. Publ. Netherlands. 47-68 pp.

Gough, E.C., Owen, K.J., Zwart, R.S., Thompson, J.P. (2020). A systematic review of the effects of arbuscular mycorrhizal fungi on root-lesion nematodes, *Pratylenchus* spp. *Front. Plant Sci*. 11: Makale No: 923.

Graham, J.H., Menge, J.A. (1982). Influence of vesicular - arbuscular mycorrhizae and soil phosphorus on take - all disease of wheat. *Phytopathol*. 72: 95-98.

Harley, J.L. (1975). The mycorhizal associations. *Encylopedia Plant Physiol*. 17: 148-186.

Hayman, D. (1981). Mycorhiza and it's significance in horticulture. *The Plantsman*. 2 (4): 214-224.

Humphreys, C.P., Franks, P.J., Rees, M., Bidartondo, M.I., Leake, J.R., Beerling, D.J. (2010). Mutualistic mycorrhiza-like symbiosis in the most ancient group of land plants. *Nature Communications*. 1 (1): 1-7.

Ingham, E., Wilson, M. (1999). The Mycorrhizal colonization of six wetland species at sites differing in land use history. *Mycorrhiza*. 9: 233–235.

Jabaji-Hare, S., Deschere, A., Kendrick, B. (1984). Lipid content and composition vesicles of vesicular - arbuscular mycorrhizal fungi of vesicle. *Mycologia*. 76: 1024-1031.

Jacobsen, I., Abott, L.K., Robson, A.D. (1992). External hyphae of vesicular - arbuscular mycorrhizal fungi associated with *Trifolium subterraneum* L. 1. Spread of hyphae and phosphorus inflow into roots. *New Phytologist*. 120: 371-380.

Johnson, N.C., Tilman, D., Wedin, D. (1992). Plant and soil controls on mycorrhizal fungal communities. *Ecology*. 73: 2034–2042.

Johnson, C.R., Michelini, S. (1974). Effect of mycorrhizae on container grown Acacia. *Proceed. Florida State Horticult. Soc*. 87: 520-522.

Li, X.L., Marschner, H., George, E. (1991). Extension of the phosphorus depletion zone in VA mycorrhizal white clover in a calcareous soil. *Plant and Soil*. 135: 41-48.

Linderman, R.G. (1988). Mycorrhizal interactions with the rhizosphere microflora: The mycorrhizosphere effect. *Phytopathol*. 78(3): 366-370.

Linderman, R.G. (1994). Role of VAM fungi in biocontrol. İçinde: F.L. Pfleger, R.G.Linderman. Mycorrhizae and Plant Health. APS Press, USA. 1-17 pp.

Marschner, H. (1995). Mycorrhizas. Mineral nutrition of higher plants. 2nd Ed. Academic Press. pp. 566-595.

Miller, S., Bever, J. 1999. Distribution of arbuscular mycorrhizal fungi in stands of the wetland grass *Panicum Hemitomon* along a wide hydrologic gradient. *Oecologia*. 119: 586-592.

Miller, R.M., Jastrow, J.D. (2000). Mycorrhizal fungi influence soil structure. İçinde: Y.Kapulnik D.D. Douds Jr (Eds). *Arbuscular Mycorrhizas: Physiology and Function*, Kluwer Academic Publishers, 3-18 pp.

Morton, J.B. (1988). Taxonomy of VA mycorrhizal fungi: classification, nomenclature, and identification. *Mycotaxon*. 32: 267-324.

Morton, J.B., Benny, G.L. (1990). Revised classification of arbuscular mycorrhizal fungi (*Zygomycetes*): A new order *Glomales*, two new suborders, *Glomineae* and *Gigasporineae* and two new families, *Acaulosporaceae* and *Gigasporaceae*, with an emendation to *Glomaceae*. *Mycotaxon*. 37: 471-491.

Moser, M., Haselwandter, K. (1975). Ecophysiology of mycorrhizal symbiosis. *Encylopedia of Plant Physiol*. 12: 391-421.

Mosse, B. (1973). Advances in the study of vesicular - arbuscular Mycorrhiza. *Ann. Rev. Phytopathol*. 11: 429-454.

Muchovej, R.M. (2001). Importance of mycorrhizae for agricultural crops. University of Florida, *Extension Inst. Food Agr. Sci. SS-AGR*-170.

Mukerji, K.G., Chamola, B.P., Singh, J. (2000). Mycorrhizal Biology. Kluwer Academic Plenum Publishers.

Ortaş, İ., Ergün, B., Ortakçı, D., Ercan, S., Köse, Ö. (1999). Mikoriza sporlarının üretim tekniği ve tarımda kullanım olanakları. *Turk. J. Agr. Forest*. 23 (4): 959-968.

Ortaş, İ. (2002). Do plants depend on mycorrhizae in terms of nutrient requirement?, *Int. Conf. On Sustainable Land Use and Management*. Çanakkale. 487 s.

Palta, Ş., Öztürk, M., De Souza, T. A. F. (2018). Native arbuscular mycorrhizal fungal community composition from Bartin Province, Turkey. *Appl. Ecol. Environ. Res*. 16(3): 3019-3033.

Peng, S., Eisenstat, D.M., Graham, J.H., Williams, K., Hodge, N.C. (1993). Growth depression in mycorrhizal citrus at high phosphorous supply: Analysis of carbon costs. *Plant Physiol.* 101: 1063-1071.

Pirozynski, K.A., Malloch, D.W. (1975). The origin of land plants: A matter of mycotrophism. *Biosystems*. 6 (3): 153-164.

Podila, G.K., Douds, D.D. Jr. (2001). Current advences in mycorrhizae research. APS Press, Minnesota, USA.

Redecker, D., Schüßler, A., Stockinger, H., Stürmer, S.L., Morton, J.B., Walker, C. (2013). An evidence-based consensus for the classification of arbuscular mycorrhizal fungi (*Glomeromycota*). *Mycorrhiza*. 23: 515-531.

Redecker, D., Schüßler, A. (2014). 9 *Glomeromycota*. In: D.McLaughlin, J. Spatafora (Eds): Systematics and Evolution. The Mycota (A comprehensive treatise on fungi as experimental systems for basic and applied research), Vol. 7A. Springer, Berlin, Heidelberg.

Redhead, J.F. (1977). Endotrophic mycorrhizas in Nigeria: Species of the *Endogonacea* and their distribution. *Transact. Brit. Mycol. Soc*. 69: 275-280.

Rhodes, L.H. (1980). The use of mycorrhizae in crop production systems. *Outlook on Agr*. 10 (6): 275-281.

Rillig, M.C.,Wright, S.F., Kimbal,l B.A., Leavitt, S.W. (2001). Elevated carbon dioxide and irrigation effects on water stable aggregates in a sorghum field: A possible role for arbuscular mycorrhizal fungi. *Global Change Biol*. 7: 333-337.

Rillig, M.C. (2004). Arbuscular mycorrhizae, glomalin, and soil aggregation. *Can. J. Soil Sci*. 84: 355-363.

Saito, M. (2000). Symbiotic exchange of nutrients in arbuscular mycorrhizas: Transport and transfer of phosphorus. İçinde: Y.Kapulnik, D.D.Douds Jr (Eds): Arbuscular Mycorrhizas: Physiology and function. Kluwer Academic Publishers, 85-106 pp.

Sanders, I. R., Croll, D. (2010). Arbuscular mycorrhiza: The challenge to understand the genetics of the fungal partner. *Ann. Rev. Genetics*. 44: 271-292.

Schenck, N.C. (1991). Methods and principles of mycorrhizal research, APS Press, 244 pp.

Schönbeck, F. (1980). Endomycorrhiza in relation to plant diseases. İçinde: B.Schippers, W.Gams (Eds): Soil-borne pathogens. Academic Press, New York, 271-280 pp.

Schüßler, A., Walker, C. (2010). The *Glomeromycota*: A species list with new families and new genera. The Royal Botanic Garden Kew, Botanische Staatssammlung Munich, and Oregon State University.

Sieverding, E. (1991). Vesicular-Arbuscular Mycorrhizae management in tropical agrosystems. Technical Cooperation. Federal Rebpublic of Germany. 372 pp.

Siqueira, J.O., Hubbell, D.H., Mahmud, A.W. (1984). Effect of liming on spore germination and germ tube growth and root colonization by vesiculer-arbuscular mycorrhizal fungi. *Plant and Soil*. 76: 115-124.

Smith, S.E., Robson, A.D., Abott, L.K. (1992). The involvement of mycorrhizas in assement of genetically dependt efficiency of nutrient uptake and use. *Plant Soil*. 146: 169-172.

Tinker, P.B., Durall, D.M., Jones, M.D. (1994). Carbon use efficiency in mycorrhizas: Theory and sample calculations. *New Phytologist.* 128: 115-122.

Tisdall, J.M. (1994). Possible role of soil microorganisms in aggregation in soils. *Plant Soil*. 159 (1): 115-123.

Wang, B., Li, H., Xu, L., Li, M., Liu, R. (2010). Induction of tomato signal substances by arbuscular mycorrhizal fungi. *Mycosystema*. 29 (4): 561-568.

Vaidya, G.S., Shrestha, K., Wallander, H. (2008). Effect of plant residues on AM Fungi. *Scientific World*. 6(6): 85-88.

Viebrock, H. (1998). Ursachen der erhöhung des phosphat-aneignungs-vermögens von pflanzen durch VA- mykorrhiza. PhD Thesis, Universitat Göttingen, Germany.

Wright, S.F., Upadhyaya, A. (1996). Extraction of an abundant and unusual protein from soil and comparison with hyphal protein of arbuscular mycorrhizal fungi. *Soil Sci*. 161: 575-586.

Wright, S.F., Upadhyaya, A. (1998). A survey of soils for aggregate stability and glomalin, a glycoprotein produced by hyphae of arbuscular mycorrhizal fungi. *Plant Soil*. 198: 97-107.

Bölüm 18

Fungal Ekoloji

Mustafa Sevindik[1], Hayri Baba[2], Celal Bal[3]

[1] Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Mühendislik ve Doğa Bilimleri Fakültesi, Biyoloji Bölümü, Osmaniye. e-posta: sevindik27@gmail.com

[2] Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Biyoloji Bölümü, Hatay. e-posta: hayribaba_68@hotmail.com

[3] Gaziantep Üniversitesi, Oğuzeli Meslek Yüksek Okulu, Gaziantep e-posta: bal@gantep.edu.tr

1. GİRİŞ

Canlıların birbirleriyle ve çevreleriyle olan ilişkilerini inceleyen bilim dalına ekoloji denir. Ekoloji tek bir bireyden ziyade kitlesel olarak bireyin yer aldığı biyolojik organizmalarla ve çevresiyle ilgilenmektedir. Ekolojide organizasyon düzeylerinde en tepede biyosfer yer alır. Daha sonra biyom, ekosistem, komünite, populasyon ve organizma şeklinde sıralanmaktadır. Dünya üzerinde canlı organizmaların varlığını devam ettirdiği yaşam alanlarının tamamına biyosfer denir. Biyosfer üzerinde iklim koşulları ve bitki türleri aynı olan çok geniş bölgelere biyom denir. Komünitedeki bireyler ve bireyleri içerisinde barındıran canlı ve cansız çevrenin tümüne ekosistem adı verilmektedir. Tüm populasyonların aynı yaşam alanında birbirleriyle oluşturduğu topluluğa komünite adı verilir. Bu komünite üyelerinin yaşamları için ihtiyaç duyduğu coğrafi alana biyotop denir. Doğada komünitelerin aralarında ekoton adı verilen geçiş bölgeleri bulunmaktadır. Sınırları belirli olan bir bölgede yaşayan aynı türün bireylerinin oluşturduğu topluluk populasyon olarak adlandırılır. Örnegin Amanos dağlarındaki tüm populasyonlar bir komüniteyi oluşturur. Bir türün bireyleriyle yaşamsal faaliyetlerini en iyi şekilde devam ettirebildikleri yaşam alanına habitat denir. Bir bireyin habitatında sahip olduğu ve yapmak zorunda olduğu faaliyetlere ekolojik niş denir.

Funguslar diğer birçok canlı gibi doğanın önemli ayrıştırıcılarındandır. Fungusların ekosistemde birbirleri ve çevrelerindeki canlı ve cansız varlıklarla olan ilişkilerini inceleyen bilim dalına **Fungal Ekoloji** denir. Funguslar doğada enerji akışında rol oynarlar ve materyal döngüsünün önemli elemanlarındandır. Bitki dokuları, yaprak, gövde, kabuk ve odun döküntüleri, toprak, hayvanların sindirim sistemi ve atıkları gibi kısaca çok farklı pekçok habitatta fungusları görmek mümkündür. Ayrıca funguslar sucul ekosistemlerde de görülürler.

dokuyu parçalamak için hidrolitik enzimler (kütinazlar, selülazlar, pektinazlar ve proteazlar) üretirler (Lebeda ve ark., 2001). Alternatif olarak bazı mantarlar germ tüplerinin ucunda appressoria (tekil: appressorium) adı verilen özel yapılar oluşturur. Appressoriumda turgor basıncı oluşur ve enfeksiyon pimi ile birlikte konak hücre duvarlarını kırmak için mekanik kuvvet uygulanır. Bitki yaprağının içine girdikten sonra, mantar hücrelerden besin elde etmelidir ve bu genellikle konak hücreleri (nekrotroflar) öldürerek gerçekleştirilir. Konakçı hücrelerin ölümü, lezyon adı verilen ölü hücrelerin varlığıyla anlaşılır (Chethana ve ark., 2021).

Bitkilerle ilişkili önemli bir mantar grubu mikorizal mantarlardır. Mikoriza ile mantarlar ve bitki kökleri arasında karşılıklı olarak yararlı bir ilişki vardır. Vasküler bitkilerin büyük çoğunluğu, *Glomeromycota* ile mikoriza oluşturur. *Cantharellus cibarius, Boletus edulis, Tuber melanospora* ve *Tuber magnatum* ektomikorizal mantarlardır (Redecker ve ark., 2013).

KAYNAKLAR

Agerer, R. (1993). Mycorrhizae: ectomycorrhiza and ectendomycorrhiza. In Progress in Botany/Fortschritte der Botanik (pp. 505-529). Springer, Berlin, Heidelberg.

Aleklett, K., Boddy, L. (2021). Fungal behaviour: A new frontier in behavioural ecology. *Trends Ecol. Evol.* 36(9): 787-796.

Alexander, M. (1978). Introduction to soil microbiology. *Soil Sci.* 125(5): 331.

Allen, K., Bennett, J.W. (2021). Tour of truffles: Aromas, aphrodisiacs, adaptogens, and more. *Mycobiol.* 49(3): 201-212.

Andersen, T.F., Rasmussen, H.N. (1996). The mycorrhizal species of *Rhizoctonia*. In *Rhizoctonia* species: taxonomy, molecular biology, ecology, pathology and disease control (pp. 379-390). Springer, Dordrecht.

Armstrong, R.A. (2019). The lichen symbiosis: Lichen "extremophiles" and survival on Mars. *J. Astrobiol. Space Sci. Rev*. 1: 378-397.

Asan, A., Giray, G. (2019). Aeromikrobiyoloji. Gece Kitaplığı (Gece Akademi) Yayınları. 143 S. Birinci Baskı. Ankara, 2019. Yayıncı Sertifika No: 15476. Baskı-Cilt Sertifika No: 34559. 2019. ISBN: 978-605-7852-71-7.

Ayangbenro, A. S., Babalola, O. O. (2017). A new strategy for heavy metal polluted environments: a review of microbial biosorbents. *Int. J. Environ. Res. Public Health*. 14(1): 94.

Aylward, F.O., Currie, C.R., Suen, G. (2012). The evolutionary innovation of nutritional symbioses in leaf-cutter ants. *Insects*. 3(1): 41-61.

Baral, B. (2017). Entomopathogenicity and biological attributes of Himalayan treasured fungus *Ophiocordyceps sinensis* (Yarsagumba). *J. Fungi.* 3(1): 4.

Barman, J., Samanta, A., Saha, B., Datta, S. (2016). Mycorrhiza. *Resonance.* 21(12): 1093-1104.

Barron, G.L. (1977). The nematode-destroying fungi. (pp. 140). Canadian Biological Publications Ltd. Guelph, Ontario, Canada.

Bellettini, M.B., Fiorda, F.A., Maieves, H.A., Teixeira, G.L., Ávila, S., Hornung, P.S., Júnior, A.G., Ribani, R.H. (2019). Factors affecting mushroom *Pleurotus* spp. *Saudi J. Biol. Sci.* 26(4): 633-646.

Berbee, M.L., Taylor, J.W. (2010). Dating the molecular clock in fungi–how close are we?. *Fungal Biol. Rev*. 24(1-2): 1-16.

Berger, L., Speare, R., Daszak, P., Green, D.E., Andrew, A., Cunningham, C., Goggin, L., Slocombe, R., Ragan, M.A., Hyatt, A.D., McDonald, K.R., Hines, H.B., Lips, K.R., Marantelli, G., Parkes, H. (1998). Chytridiomycosis causes amphibian mortality associated with population declines in the rain forests of Australia and Central America. *Proc. Natl. Acad. Sci. USA*. 95: 9031–9036

Biedermann, P.H., Vega, F.E. (2020). Ecology and evolution of insect–fungus mutualisms. *Annu. Rev. Entomol.* 65: 431-455.

Blankenship, J.D., Spiering, M.J., Wilkinson, H.H., Fannin, F.F., Bush, L.P., Schardl, C.L. (2001). Production of loline alkaloids by the grass endophyte, *Neotyphodium uncinatum*, in defined media. *Phytochem*, 58(3): 395-401.

Blehert, D.S., Hicks, A.C., Behr, M., Meteyer, C.U., Berlowski-Zier, B.M., Buckles, E.L., Coleman, J.T.H., Darling, S.E., Gargas, A., Niver, R., Okoniewski, J.C., Rudd, R.J., Stone, W.B. (2009). Bat white-nose syndrome: an emerging fungal pathogen?. *Science*. 323(5911): 227-227.

Boddy, L., Hiscox, J. (2016). Fungal ecology: principles and mechanisms of colonization and competition by saprotrophic fungi. *Microbiol. Spectr.* 4(6), 4-6.

Boer, W.D., Folman, L.B., Summerbell, R.C., Boddy, L. (2005). Living in a fungal world: impact of fungi on soil bacterial niche development. *FEMS Microbiol. Rev.* 29(4): 795-811.

Boerjan, W., Ralph, J., Baucher, M. (2003). Lignin biosynthesis. *Annu. Rev. Plant Biol*. 54(1): 519-546.

Bonfante, P., Genre, A. (2010). Mechanisms underlying beneficial plant–fungus interactions in mycorrhizal symbiosis. *Nat. Commun.* 1(1): 1-11.

Bromenshenk, J.J., Henderson, C.B., Wick, C.H., Stanford, M.F., Zulich, A.W., Jabbour, R.E., Deshpande, S.V., McCubbin, P.E., Seccomb, R.A., Welch, P.M., Williams, T., Firth, D.R., Skowronski, E., Lehmann, M.M., Bilimoria, S.L., Gress, J., Wanner, K.W., Cramer Jr, R.A. (2010). Iridovirus and microsporidian linked to honey bee colony decline. *PloS one*, 5(10): e13181.

Carris, L.M., Little, C.R., Stiles, C.M. (2012). Introduction to Fungi. The Plant Health Instructor. DOI:10.1094/PHI-I-2012-0426-01

Charrier, G., Ngao, J., Saudreau, M., Ameglio, T. (2015). Effects of environmental factors and management practices on microclimate, winter physiology, and frost resistance in trees. *Front. Plant Sci.* 6: 259.

Chen, X., Jia, Y., Wu, B.M. (2019). Evaluation of rice responses to the blast fungus Magnaporthe oryzae at different growth stages. *Plant Dis.* 103(1): 132-136.

Chethana, K.W., Jayawardena, R.S., Chen, Y.J., Konta, S., Tibpromma, S., Abeywickrama, P.D., Gomdola, D., Balasuriya, A., Xu, J., Lumyon, S., Hyde, K.D. (2021). Diversity and function of appressoria. *Pathogens*. 10(6): 746.

Christensen, M. (1989). A view of fungal ecology. *Mycologia*. 81(1): 1-19.

Cole, G.T. (1996). Basic biology of Fungi, 1273 pp. In (ed. Baron S.) Medical Microbiology. University of Texas Medical Branch at Galveston. USA.

Dannon, H.F., Dannon, A.E., Douro-Kpındou, O.K., Zınsou, A.V., Houndete, A.T., Toffa-Mehınto, J., Maurille, E.I.A.T., Dénis, O.E., Tamò, M. (2020). Toward the efficient use of Beauveria bassiana in integrated cotton insect pest management. *J. Cotton. Res*. 3(1): 1-21.

De Freitas Soares, F.E., Sufiate, B.L., de Queiroz, J.H. (2018). Nematophagous fungi: Far beyond the endoparasite, predator and ovicidal groups. *Agric. Nat.* 52(1): 1-8.

Dedesko, S., Siegel, J.A. (2015). Moisture parameters and fungal communities associated with gypsum drywall in buildings. *Microbiome*. 3(1): 1-15.

Denkenberger, D., Pearce, J.M. (2018). Micronutrient availability in alternative foods during agricultural catastrophes. *Agriculture*. 8(11): 169.

Du, Z.Y., Zienkiewicz, K., Pol, N.V., Ostrom, N.E., Benning, C., Bonito, G.M. (2019). Algal-fungal symbiosis leads to photosynthetic mycelium. *Elife*. 8: e47815.

Dupuy, A.K., David, M.S., Li, L., Heider, T.N., Peterson, J.D., Montano, E.A., Dongari-Bagtzoglou, A., Diaz, P.I., Strausbaugh, L.D. (2014). Redefining the Human Oral Mycobiome with Improved Practices in Amplicon-based Taxonomy: Discovery of Malassezia as a Prominent Commensal. *PLoS ONE*. 9 (3): 1-11.

Elkhateeb, W., Somasekhar, T., Thomas, P., Wen, T.C., Daba, G. (2021). Mycorrhiza and Lichens as Two models of fungal symbiosis. *J. Microbiol. Biotechnol.* e4644-e4644.

Elkhateeb, W., Somasekhar, T., Thomas, P., Wen, T.C., Daba, G. (2021). Mycorrhiza and Lichens as Two Models of Fungal Symbiosis. *J. Microbiol. Biotechnol. Food Sci.* 11(3): e4644-e4644.

Evans, H.C., Elliot, S.L., Hughes, D. P. (2011). Ophiocordyceps unilateralis: A keystone species for unraveling ecosystem functioning and biodiversity of fungi in tropical forests?. *Commun. Integr. Biol.* 4(5): 598-602.

Fisher, M.C., Henk, D., Briggs, C.J., Brownstein, J.S., Madoff, L.C., McCraw, S.L., Gurr, S.J. (2012). Emerging fungal threats to animal, plant and ecosystem health. *Nature*. 484(7393): 186-194.

Fontana, D.C., de Paula, S., Torres, A.G., de Souza, V.H.M., Pascholati, S.F., Schmidt, D., Dourado Neto, D. (2021). Endophytic fungi: Biological control and induced resistance to phytopathogens and abiotic stresses. *Pathogens*. 10(5): 570.

Frąc, M., Hannula, S.E., Bełka, M., Jędryczka, M. (2018). Fungal biodiversity and their role in soil health. *Front. Microbiol*. 9: 707.

Frey-Klett, P., Burlinson, P., Deveau, A., Barret, M., Tarkka, M., & Sarniguet, A. (2011). Bacterial-fungal interactions: hyphens between agricultural, clinical, environmental, and food microbiologists. *Microbiol. Mol. Biol. Rev*. 75(4): 583-609.

Fröhlich-Nowoisky, J., Pickersgill, D.A., Després, V.R., Pöschl, U. (2009). High diversity of fungi in air particulate matter. *Proc. Natl. Acad. Sci. U.S.A.* 106(31): 12814-12819.

Goodell, B., Qian, Y., Jellison, J. (2008). Fungal Decay of Wood: Soft Rot-Brown Rot-White Rot. In *ACS symposium series* (Vol. 982, pp. 9-31). Oxford University Press.

Gougoulias, C., Clark, J.M., Shaw, L.J. (2014). The role of soil microbes in the global carbon cycle: tracking the below-ground microbial processing of plant-derived carbon for manipulating carbon dynamics in agricultural systems. *J. Sci. Food Agric*. 94(12): 2362-2371.

Gruninger, R.J., Puniya, A.K., Callaghan, T.M., Edwards, J.E., Youssef, N., Dagar, S.S., Fliegerova, K., Griffith, G.W., Forster, R., Tsang, A., McAllister, T., Elshahed, M.S. (2014). Anaerobic fungi (phylum *Neocallimastigomycota*): Advances in understanding their taxonomy, life cycle, ecology, role and biotechnological potential. *FEMS Microbiol. Ecol*. 90(1): 1-17.

Gautam, A.K., Verma, R.K., Avasthi, S., Sushma, Bohra, Y., Devadatha, B., Niranjan, M., Suwannarach, N. (2022). Current insight into traditional and modern methods in fungal diversity estimates. *J. Fungi*. 8: 226.

Guttenberger, M. (2000). Arbuscules of vesicular-arbuscular mycorrhizal fungi inhabit an acidic compartment within plant roots. *Planta*. 211(3): 299-304.

Hawksworth, D.L., Lücking, R. (2017). Fungal diversity revisited: 2.2 to 3.8 million species. *Microbiol. Spectr*. 5(4): 5-14.

Haynes, R.J. (1986). The decomposition process: Mineralization, immobilization, humus formation. (In): Mineral nitrogen in the plant-soil systems. 52-126 pp. Academic Press. USA.

Henskens, F.L., Green, T.A., Wilkins, A. (2012). Cyanolichens can have both cyanobacteria and green algae in a common layer as major contributors to photosynthesis. *Ann. Bot.* 110(3): 555-563.

Hibbett, D.S., Grimaldi, D., Donoghue, M.J. (1997). Fossil mushrooms from Miocene and Cretaceous ambers and the evolution of *Homobasidiomycetes*. *Amer. J. Bot.* 84(7): 981-991.

Hocking, A.D. (2014). Foodborne Fungi: Estimation by Cultural Techniques. In (eds. Batt, C.A., Tortorello, M.L.) Encyclopedia of Food Microbiology. Academic Press. 68-75 pp. USA.

Horst, R.K. (1990). Plant diseases and their pathogens. (pp. 86-515). Westcott's Plant Disease Handbook.

Jacoby, R., Peukert, M., Succurro, A., Koprivova, A., Kopriva, S. (2017). The role of soil microorganisms in plant mineral nutrition-current knowledge and future directions. *Front. Plant Sci.* 8: 1617.

Janusz, G., Pawlik, A., Sulej, J., Świderska-Burek, U., Jarosz-Wilkołazka, A., Paszczyński, A. (2017). Lignin degradation: microorganisms, enzymes involved, genomes analysis and evolution. *FEMS Microbiol. Rev*. 41(6): 941-962.

Kaşık, G. (2010). Mantar bilimi. Marifet Matbaa ve Kâğıtçılık. Konya.

Keller, M.D., Bergstrom, G.C., Shields, E.J. (2014). The aerobiology of *Fusarium graminearum*. *Aerobiologia*. 30 (2): 123-136.

Király, A., Szabó, I.G., Emri, T., Leiter, É., Pócsi, I. (2020). Supplementation of *Aspergillus glaucus* with gfdB gene encoding a glycerol 3-phosphate dehydrogenase in *Aspergillus nidulans*. *J. Basic Microbiol.* 60(8): 691-698.

Knogge, W. (1996). Molecular basis of specificity in host/fungus interactions. *Eur. J. Plant Pathol.* 102(9): 807-816.

Krauss, G.J., Sole, M., Krauss, G., Schlosser, D., Wesenberg, D., Baerlocher, F. (2011). Fungi in freshwaters: ecology, physiology and biochemical potential. *FEMS Microbiol. Rev.* 35(4): 620-651.

Krings, M., Dotzler, N., Galtier, J., & Taylor, T.N. (2011). Oldest fossil basidiomycete clamp connections. *Mycoscience*. 52(1): 18-23.

Krupodorova, T., Sevindik, M. (2020). Antioxidant potential and some mineral contents of wild edible mushroom *Ramaria stricta*. *AgroLife Sci. J*. 9(1): 186-191.

Laluk, K., Mengiste, T. (2010). Necrotroph attacks on plants: wanton destruction or covert extortion?. *Plant Physiol*. 8:e0136

Leake, J.R. (2005). Plants parasitic on fungi: unearthing the fungi in myco-heterotrophs and debunking the 'saprophytic' plant myth. *Mycologist*. 19(3): 113-122.

Lebeda, A., Luhová, L., Sedlářová, M., Jančová, D. (2001). The role of enzymes in plant-fungal pathogens interactions. *Z. Pflanzenkr. Pflanzenschutz*. 108(1):89-111.

Lindahl, B.D., Tunlid, A. (2015). Ectomycorrhizal fungi–potential organic matter decomposers, yet not saprotrophs. *New Phytol*. 205(4): 1443-1447.

Lochhead, A.G. (1952). Soil microbiology. *Annu. Rev. Microbiol*. 6(1):185-206.

Longcore, J.E., Pessier, A.P., Nichols, D.K. (1999). *Batrachochytrium dendrobatidis* gen. et sp. nov., a chytrid pathogenic to amphibians. *Mycologia*. 91(2): 219-227.

Lopez-Llorca, L.V., Jansson, H.B. (2006). Fungal parasites of invertebrates: multimodal biocontrol agents. Exploitation of Fungi (pp. 310-335). Cambridge University Press, Cambridge,

Lutzoni, F., Miadlikowska, J. (2009). Lichens. *Curr. Biol*. 19(13): R502-R503.

Maheshwari, R., Bharadwaj, G., Bhat, M.K. (2000). Thermophilic fungi: Their physiology and enzymes. *Microbiol. Mol. Biol. Rev*. 64(3): 461-488.

McCutcheon, J.P., Lekberg, Y. (2019). Symbiosis: Fungi as shrewd trade negotiators. *Curr. Biol*. 29(12): R570-R572.

Melotto, M., Underwood, W., He, S.Y. (2008). Role of stomata in plant innate immunity and foliar bacterial diseases. *Annu. Rev. Phytopathol*. 46: 101-122.

Miller, N.A., Stillman, J.H. (2012). Physiological optima and critical limits. *Nat. Educ. Knowl*. 3(10): 1.

Mosse, B., Stribley, D.P., LeTacon, F. (1981). Ecology of mycorrhizae and mycorrhizal fungi. *Adv. Microb. Ecol*. 5: 137-210.

Nazarov, P.A., Baleev, D.N., Ivanova, M.I., Sokolova, L.M., Karakozova, M.V. (2020). Infectious plant diseases: etiology, current status, problems and prospects in plant protection. *Acta Naturae*. 12(3): 46.

Novikova, N.D. (2004). Review of the knowledge of microbial contamination of the Russian manned spacecraft. *Microbial Ecol*. 47(2): 127-132.

Peay, K.G., Kennedy, P.G., Bruns, T.D. (2008). Fungal community ecology: A hybrid beast with a molecular master. *Bioscience*. 58(9): 799-810.

Pinheiro, A.C., Sequera, S. (2021). Mycological studies in cultural heritage. *Encyclopedia of Mycol*. 2: 27-39.

Ploetz, R.C. (2005). Panama disease: An old nemesis rears its ugly head: Part 1. The beginnings of the banana export trades. *Plant Health. Prog*. 6(1): 18.

Popkin, B.M., D'Anci, K.E., & Rosenberg, I.H. (2010). Water, hydration, and health. *Nutr. Rev*. 68(8): 439-458.

Pugh, G.J.F. (1980). Strategies in fungal ecology. *Trans. Br. Mycol. So*. 75(1): 1-14.

Rao, L., Bi, X., Zhao, F., Wu, J., Hu, X., Liao, X. (2016). Effect of high-pressure CO2 processing on bacterial spores. *Crit. Rev. Food Sci. Nutr*. 56(11): 1808-1825.

Redecker, D., Schüßler, A., Stockinger, H., Stürmer, S.L., Morton, J.B., & Walker, C. (2013). An evidence-based consensus for the classification of arbuscular mycorrhizal fungi (*Glomeromycota*). *Mycorrhiza*, *23*(7), 515-531.

Robinson, P.K. (2015). Enzymes: principles and biotechnological applications. *Essays Biochem*. 59: 1-41.

Rodriguez, R.J., White Jr, J.F., Arnold, A.E., Redman, A.R.A. (2009). Fungal endophytes: diversity and functional roles. *New Phytol*. 182(2): 314-330.

Santini, A., Faccoli, M. (2015). Dutch elm disease and elm bark beetles: A century of association. *Iforest*. 8(2): 126.

Schmiedel, Y., Zimmerli, S. (2016). Common invasive fungal diseases: an overview of invasive candidiasis, aspergillosis, cryptococcosis, and *Pneumocystis pneumonia*. *Swiss Med. Wkly* 146: 14281.

Setälä, H., McLean, M. A. (2004). Decomposition rate of organic substrates in relation to the species diversity of soil saprophytic fungi. *Oecologia*. 139(1): 98-107.

Sevindik, M., Akata, I. (2020). Antioxidant, oxidant potentials and element content of edible wild mushroom *Helvella leucopus*. *Indian J. Nat. Prod. Resour*. (4): 266-271.

Sevindik, M., Akgul, H., Bal, C., Selamoglu, Z. (2018). Phenolic contents, oxidant/antioxidant potential and heavy metal levels in *Cyclocybe cylindracea*. *Indian J. Pharm. Educ*. 52(3): 437-441.

Show, P.L., Oladele, K.O., Siew, Q.Y., Aziz Zakry, F.A., Lan, J.C.W., Ling, T.C. (2015). Overview of citric acid production from *Aspergillus niger*. *Front. Life Sci*. 8(3): 271-283.

Shuping, D.S.S., Eloff, J.N. (2017). The use of plants to protect plants and food against fungal pathogens: A review. *Afr. J. Tradit. Complement. Altern. Med*. 14(4): 120-127.

Sinclair, J.L., Ghiorse, W.C. (1989). Distribution of aerobic bacteria, protozoa, algae, and fungi in deep subsurface sediments. *Geomicrobiol. J.* 7(1-2): 15-31.

Soleimani, Z., Goudarzi, G., Sorooshian, A., Marzouni, M.B., Maleki, H. (2016). Impact of Middle Eastern dust storms on indoor and outdoor composition of bioaerosol. *Atmospheric Environ*. 138: 135-143.

Spiteller, P. (2015). Chemical ecology of fungi. *Nat. Prod. Rep*. 32(7): 971-993.

Stajich, J.E., Berbee, M.L., Blackwell, M., Hibbett, D.S., James, T.Y., Spatafora, J.W., Taylor, J.W. (2009). Primer--the fungi. *Cur. Biol*. 19(18): R840.

Subramanian, C.V. (1995). Mushrooms: Beauty, diversity, relevance. *Curr. Sci.* 69(12): 986-998.

Sümer, S. (2006). Genel Mikoloji. 1. Basım. Nobel Yayın Dağıtım. Ankara.

Sylvia, D.M., Fuhrmann, J.J., Hartel, P.G., Zuberer, D.A. (2005). Principles and applications of soil microbiology. 640 pp. Pearson. USA.

Tsui, C.K., Baschien, C., Goh, T.K. (2016). Biology and ecology of freshwater fungi. In Biology of microfungi (pp. 285-313). Springer, Cham.

Voyles, J., Young, S., Berger, L., Campbell, C., Voyles, W.F., Dinudom, A., Cook, D., Webbross, R., Alfordlee, R.A., Skerratt, F., Speare, R. (2009). Pathogenesis of chytridiomycosis, a cause of catastrophic amphibian declines. *Science*. 326(5952): 582-585.

Wang, M., Tian, J., Xiang, M., Liu, X. (2017). Living strategy of cold-adapted fungi with the reference to several representative species. *Mycology*. 8(3): 178-188.

Wilkinson, D. (1998). Mycorrhizal fungi and Quaternary plant migrations. *Glob. Ecol. Biogeogr*. 7(2): 137-140.

Yoshida, S., Cui, S., Ichihashi, Y., Shirasu, K. (2016). The haustorium, a specialized invasive organ in parasitic plants. *Ann. Rev. Plant Biol*. 67: 643-667.

Bölüm 19

Tıbbi Mikoloji

Zehra Feza Otağ
Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Emekli Öğr. Üyesi. e-mail: fezaotag@gmail.com

Tıbbi mikoloji, insanlarda hastalık oluşturan mantarların ve bunların ürettikleri hastalıkların tanısı, ayırıcı tanısı, korunma ve kontrol prensipleri, tedavilerinin yönlendirilmesi ve izlenmesi amacıyla hastaya ait biyolojik örneklerinin incelenmesi ve testlerinin yapılması, sonuçların yorumlanması-raporlanması ile ekolojilerini ve epidemiyolojilerini inceleyen bilim dalıdır.

Yeryüzünde organik materyallerin bulunduğu her alanda yayılma olanağı bulan ve sayıları yüz binleri aşan mantarların çoğu toprakta ve suda serbest olarak yaşarken sporlarıyla soluduğumuz atmosferde de varlıklarını sürdürmektedirler. Mantarlar, ekosistemin küresel karbon döngüsünde çok kritik öneme sahip organizmalardır: ölü substratları parçalayıcı aktiviteleri ile karbon, mineral ve nitrojenin biyosfere dönmesini sağlayan varlıklardır, besin maddelerinin geri dönüştürülmesinden sorumludurlar. Ayrıca pek çok tür hayati kimyasallar, ilaçlar ve gıda ürünleri gibi bir dizi endüstriyel kullanım alanına sahiptirler.

İnsan vücudunda, ağızdan başlayarak sindirim sistemi, genitoüriner sistem ve deri florasının bir parçası olarak bulunurlar. Bugüne kadar tanımlanmış yaklaşık 100.000'den fazla tanımlanmış mantar türünden yaklaşık 600 kadarının insan ve hayvan enfeksiyonlarıyla ilişkisi saptanmıştır. Bağışıklığın baskılanmasını sağlayan yeni ilaçların keşfi 1960'lı yıllardan itibaren organ nakillerini mümkün kılmış ve beraberinde fırsatçı mantar enfeksiyonları olarak adlandırılan mikozların dikkate değer biçimde artışına sebep olmuştur. Soluduğumuz atmosferde sporları dolaşan *Aspergillus, Alternaria, Penicillium, Fusarium* vb. küf mantarları ya da doğduktan itibaren insan florasında kolonize olan *Candida*'lar gibi mayalar fırsatçı mikoz etkenleri grubunda da anılmaya başlamıştır. Ayrıca, tıp alanındaki teknik ilerlemeler hayati fonksiyonları ciddi derecede zayıflamış bireylerin yoğun bakım ünitelerinde uzun süreli yatışlarını mümkün kılmış ve bu da hastane kaynaklı (nozokomiyal) hem bakteriyel hem fungal enfeksiyonların artışına yol açmıştır.

Fırsatçı mantarların mortalitenin artmasına yol açacak kadar etkili olmaları bu alandaki araştırmalara hız kazandırmıştır. Bu sebepledir ki mantar enfeksiyonlarının tedavisine erken başlanmasını sağlamak esastır; mikozların erken tanısı ve pre-

Mayaların antifungal duyarlılık testleri küflere göre daha kolaydır ve referans yöntemler bazı mayalar için yerine oturmuştur. Küf mantarlarına bağlı olarak gelişen fırsatçı mikozların sayısındaki ve tedavi seçeneklerindeki artış, klinik yanıtı yansıtabilecek *in vitro* referans duyarlılık yöntemine gereksinimi ortaya çıkarmıştır. Referans yöntem, *Aspergillus, Fusarium, Rhizopus* türleri, *Pseudoallescheria boydii* ve *Sporothrix schenckii*'nin miçelyal fazı için önerilmektedir. Bu yöntemde mantar inokülümü RPMI-1640 (L-glutaminli, sodyum bikarbonatsız; MOPS ile tamponlanmış; pH=7) adlı besiyeri ortamında hazırlanır. Bütün mikrodilüsyon plakları 35°C'de inkübe edilir. Üreme kontrol çukurunda, üreme görülünceye kadar hergün incelenir. İnkübasyon süresi *Rhizopus* için 24 saat, *Aspergillus, Fusarium, S. schenckii* için 48 saatdir. Küflerin Antifungal duyarlılık testleri henüz şekilleniyor. Test değerlendirmelerinde literatür kaynaklar mutlaka dikkate alınmaktadır. Bu durumdan dolayı rutin değil, gerekli görülen izolatlara uygulanması önerilmektedir. Klinik yanıtın belirlenmesinde, hâliyle altta yatan hastalığın seyri de önem taşımaktadır. Sonuç olarak bu testlerin mikoloji alanında deneyimi olan kişiler ve merkezler tarafından yapılması gereklidir (Arıkan, 2021).

Moleküler yöntemler

Klinik örnekte mantar etkeninin araştırılmasında, klasik tanının yetmediği durumlarda etken mantarın tam ve doğru tanımlanmasında önemli bir yer tutmaktadır. Mantar DNA'sının elde edilmesi ve tanımlanmasını sağlayan polimeraz zincir reaksiyonu temelli testler geliştirilmiştir (Alanio, 2017). Fungemi varlığında kan, serum, plazma örneklerinden mantar DNA'sının izole edilebilmesi yoğun bakımda yatan hastanın antifungal tedaviye gecikmeden başlatılabilmesi bakımından oldukça önemlidir. Maya ve küf kolonilerinden, parafin bloktaki dokudan mantar etkeninin gösteriliyor olması pnömosistoz, mukormikoz, aspergilloz, endemik mikozların tanısında zaman ve duyarlılık kazandırması bakımından üstünlük sağlamaktadır. Antifungal direncin araştırılmasında kullanılan moleküler yöntemler de vardır. Son yıllarda MALDI-TOF (Matrix-assisted laser desorption ionization-time of flight mass spectrometry) sistemlerin klinik mikrobiyoloji laboratuvarlarına yerleşmesiyle moleküler tanı yöntemlerine gerekliliği azaltmıştır. Ancak bazı durumlarda direncin tam mekanizmasının gösterilebilmesi DNA bilgisiyle mümkündür (Kalkancı, 2021).

KAYNAKLAR

Alanio, A., Desnos-Ollivier, M., Garcia-Hermoso, D., Bretagne, S. (2017). Investigating clinical ıssues by genotyping of medically important fungi: Why and how? *Clin. Microbiol. Rev*. 30 (3): 671-707.

Anğ, Ö. (2021). Tıbbi Mikoloji'nin tarihçesi. İçinde: Tıbbi Mikoloji (Editör: Emel Tümbay). 1. Baskı. 1 S. Tıbbi Mikoloji Derneği Yayını, No 2. Meta Basım Matbaacılık. İzmir.

Arıkan, S. (2021). Antifungal Duyarlılık Testleri. İçinde: Tıbbi Mikoloji (Editör: Emel Tümbay). 1. Baskı. Tıbbi Mikoloji Derneği Yayını, No 2. Meta Basım Matbaacılık. İzmir.

Bassetti, M., Merelli, M., Ansaldi, F., de Florentiis, D., Sartor, A., Scarparo, C., Callegari, A., Righi, E. (2015). Clinical and therapeutic aspects of candidemia: A five year single centre study. *PLoS One*. 10 (5): e0127534.

Berkow, E.L., Lockhart, S.R., Ostrosky-Zeichner, L. (2020). Antifungal susceptibility testing: Current approaches. *Clin. Microbiol. Rev*. 33(3): e00069-19.

Bongomin, F., Gago, S., Oladele, R.O., Denning, D.W. (2017). Global and multi-national prevalence of fungal diseases-estimate precision. *J. Fungi*. 3 (4): 57.

Clinical Laboratory Standards Institute (2013). Performance standards for antimicrobial susceptibility testing; Twenty-Third Informational Supplement. M100-S23, CLSI, Wayne, PA.

Çorabatır, C., Ülger, M., Yıldırım, Ö., Kuş, N., Otağ, F. (2013). Korneal abse kültüründen *Fusarium oxysporum* izole edilen bir olgu. *Mersin Üniv. Sağ. Bil. Derg*. 6 (1): 26-29.

Çuhadar, T., Karabıçak, N., Özdil, T., Özgür, D., Otağ, F., Hızel, K., Kalkancı, A. (2018). Keratit olgularından elde edilen *Fusarium* izolatlarının virülans faktörlerinin ve antifungal duyarlılıklarının belirlenmesi. *Mikrobiyol. Bült*. 52 (3): 247-258.

Gruninger, R.J., Puniya, A.K., Callaghan, T.M., Edwards, J.E., Youssef, N., Dagar, S.S., Fliegerova, K., Griffith, G.W., Forster, R., Tsang, A., McAllister, T., Elshahed, M.S. (2014). Anaerobic fungi (phylum *Neocallimastigomycota*): Advances in understanding their taxonomy, life cycle, ecology, role and biotechnological potential. *FEMS Microbiol Ecol*. 90: 1-17.

Kalkancı, A. (2021). Tıbbi Mikolojide moleküler yöntemler. İçinde: Tıbbi Mikoloji (Editör: Emel Tümbay). 1. Baskı. Tıbbi Mikoloji Derneği Yayını, No 2. Meta Basım Matbaacılık. İzmir.

Kredics, L., Narendran, V., Shobana, C.S., Vágvölgyi, C., Manikandan, P., Indo-Hungarian Fungal Keratitis Working Group (2015). Filamentous fungal infections of the cornea: A global overview of epidemiology and drug sensitivity. *Mycoses*. 58 (4): 243-60.

Lanternier, F., Cypowyj, S., Picard, C., Bustamante, J., Lortholary, O., Casanova, J.L., Puel, A. (2013). Primary immunodeficiencies underlying fungal infections. *Curr. Opin. Pediatr*. 25 (6): 736-747.

Nucci, M., Marr, K.A. (2005). Emerging fungal diseases. *Clin. Inf. Dis*. 41: 521-526.

Otağ, F., Ersöz, G., Karabıçak, N., Taşdemir, E., Gültekin, O. (2015). HIV negatif, güvercin temaslı bir kriptokokkal menenjit olgusu. *Türk Mikrobiyol. Cem. Derg*. 45 (2): 96-102.

Otağ, F. (2021). Mukormikoz ve diğer Zigomikozlar. İçinde: Tıbbi Mikoloji (Editör: Emel Tümbay). 1. Baskı. 381 S. Tıbbi Mikoloji Derneği Yayını, No 2. Meta Basım Matbaacılık. İzmir.

Özgür, D., Karabıçak, N., Direkel, Ş., Adıgüzel, U., Argın, M.A., Otağ, F. (2017). Gözün *Fusarium* infeksiyonlarında laboratuvarın rolü. 27th European Congress of Clin. Microbiol. and Inf. Dis. Vienna, Austria, 22-25 April 2017.

Perusquía-Ortiz, A.M., Vázquez-González, D., Bonifaz, A. (2012). Opportunistic filamentous mycoses: Aspergillosis, mucormycosis, phaeohyphomycosis and hyalohyphomycosis. *J. Der Dtsch Dermatol Gesellschaft*. 10 (9): 611-621.

Roden, M.M., Zaoutis, T.E., Buchanan, W.L., Knudsen, T.A., Sarkisova, T.A., Schaufele, R.L., Sein, M., Sein, T., Chiou, C.C., Chu, J.H., Kontoyiannis, D.P., Walsh, T.J. (2005). Epidemiology and outcome of zygomycosis: A review of 929 reported cases. *Clin. Inf. Dis*. 41 (5): 634-53.

Rodrigues, M.L., Alviano, C.S., Travassos, L.R. (1999). Pathogenicity of *Cryptococcus neoformans*: Virulence factors and immunological mechanisms. *Microbes and Inf*. 4 (1): 293-30.

Şahin, E., Ersöz, G., Göksu, M., Otağ, F., Kurt, A.Ö., Karaçorlu, S., Kaya, A. (2010). Increase in *Candida parapsilosis* fungemia in critical care units: A 6-years study. *Mycopathologia*. 170: 263-268

Trofa, D., Gacser, A., Nosanchuk, J.D. (2008). *Candida parapsilosis*, an emerging fungal pathogen. *Clin. Microbiol. Rev*. 21 (4): 606-625.

Tümbay, E (1983), Pratik Tıp Mikolojisi, 1. Baskı, Bilgehan Basımevi, İzmir.

Von Lilienfeld-Toal, M., Wagener, J., Einsele, H., Cornely, O.A., Kurzai, O. (2019). Invasive fungal infection - new treatments to meet new challenges. *Dtsch Arztebl Int*. 116: 271-278.

Yücel, A. (1999). Tıp Mikolojisinin Dünü ve Bugünü. *Cerrahpasa J. Med*. 30 (2): 191-198.

Whittaker, R.H. (1969). New concepts of kingdoms of organisms. Evolutionary relations are better represented by new classifications than by the traditional two kingdoms. *Science*. 163: 150-160.

Zaoutis, T.E., Roilides, E., Chiou, C.C., Buchanan, W.L., Knudsen, T.A., Sarkisova, T.A., Schaufele, R.L., Sein, M., Sein, T., Prasad, P.A., Chu, J.H., Walsh, T.J. (2007). Zygomycosis in children: A systematic review and analysis of reported cases. *Pediatr. Inf. Dis. J*. 26 (8):723-727.

www.eucast.org

Bölüm 20

Endüstriyel Mikoloji

Özlem Abacı Günyar
Ege Üniversitesi Fen Fakültesi Biyoloji Bölümü, Temel ve Endüstriyel Mikrobiyoloji ABD. Bornova-İzmir.
e-posta: ozlem.abaci.gunyar@ege.edu.tr

1. GİRİŞ

Çok eski zamanlardan beri funguslar biyokatalitik potansiyelleri ile bira, şarap, ekmek ve peynir gibi ürünler üretmek için kullanılmıştır. Arpadan alkollü içeceklerin üretimi için mayanın ticari olarak kullanıldığına dair ilk rapor Babilliler ve Sümerler tarafından MÖ 6000 kadar erken bir tarihte yapılmıştır. Endüstriyel mikrobiyolojinin altın çağı olan yirminci yüzyıl, fermentasyon süreçleriyle yapılan çözücüler, antibiyotikler, enzimler, vitaminler, amino asitler, polimerler ve diğer sayısız ürün ortaya çıkarmıştır (Adrio ve Demain, 2003; Meyer ve ark., 2020). Geleneksel fermentasyon teknolojisinde funguslar önemli rol oynamaktadır. Sitrik, glukonik, fumarik, kojik, itakonik asit ve yağ asitleri gibi organik asitler de dâhil olmak üzere bir dizi primer metabolit üreticisidirler (Ward, 2012).

Funguslar doğada ayrıştırıcılar olarak önemli bir rol oynamaları, hayvan ve bitkiler ile mutualistik yaşam sergilemeleri yanında insan, hayvan ve bitkiler için patojen türleri içermeleri ve ayrıca doğal ve sentetik birçok materyalin bozulmasına neden olan organizmalar oldukları için önemlidirler ve birçok enzimi üreten doğal fabrikalardır. Bilinen enzimlerin yarısından fazlasının fungal kökenli olduğu bildirilmektedir. Yine fungal genomikteki son gelişmeler daha fazla sayıda enzimi ortaya çıkarmaktadır. Funguslardan elde edilen enzimler, gıda, ilaç, deri ve tekstil, tarım ve kimya endüstrisi veya tıp gibi çeşitli sektörlerde yaygın kullanımları nedeniyle dünya ölçeğinde önem kazanmıştır. Tıp alanında, genetik problemlerin neden olduğu insan enzimlerinin eksikliği ile ilişkili sağlık bozukluklarının tedavisinde de kullanılmaktadır. Enzimlerin aracılık ettiği prosesler daha kısa işlem süresi, düşük enerji girdisi ihtiyacı, maliyet etkinliği, daha yüksek verimlilik, toksik olmayan daha kaliteli ürünler ve çevre dostu özellikler gibi belirli avantajlar nedeniyle ilgi görmektedir (Østergaard ve Olsen, 2011; McKelvey ve Murphy, 2017; Kour ve ark., 2019; Kango ve ark., 2019).

Filamentli funguslar, endüstriyel ölçekte protein üretimi için önem kazanmıştır ve ticari olarak temin edilebilen proteinlerin yarısından fazlası filamentli fungus-

kümesini aktive etmek için çalışmışlar ve antimikrobiyal aktiviteye sahip bileşiklerin üretilmesiyle sonuçlanan kriptik makroforin biyosentetik gen kümesini etkinleştirmek için CRISPR aracını başarıyla uygulamışlardır (Mózsik ve ark., 2021). CRISPR/Cas *A. niger*, *A. nidulans* (Çıplak asper), *A. oryzae*, *A. fumigatus* (Kıran asper) ve diğer *Aspergillus* türlerinin genomunun düzenlenmesinde başarıyla uygulanmıştır (McCarty ve Ledesma-Amaro, 2018).

SONUÇ

Fungusların metabolik çeşitliliği ve yaşadıkları geniş ekolojik niş yelpazesi, birçok türün, özellikle *Basidiomycetes* üyelerinin gelecekteki yeni enzim kaynakları olarak önemli potansiyele sahip olduğu anlamına gelmektedir. Antibiyotiklerden statinlere kadar değişen fungal biyoaktif bileşikler, 1920'lerde Alexander Fleming tarafından penisilinin keşfinden bu yana milyonlarca insanın hayatını kurtarmıştır. Bunlar genellikle sekonder metabolitler veya bunların türevleridir ve endüstriyel üretimleri önemli bir faaliyet olmaya devam edecektir. Yeni bileşiklerin tanımlanması ve üretilmesinde ve bunların sentetik biyoloji aracılığıyla yeniden tasarlanıp yeniden kullanılmasında önemli bir potansiyel vardır (Meyer ve ark., 2016; Meyer ve ark., 2020). Bu nedenle aktivite, tümör immün yanıtının modülasyonu, kromatin modifiye edici enzimler için inhibitörler gibi yeni eylem yol izlerinin bulunması için doğal ortamlarında yaşayan fungusların, fungal genom hazinelerinin gen madenciliği ile araştırılması gibi yöntemlerle taranması yeni doğal ürünlerin keşfi için gerekmektedir. Yine kimyasal sentez ilaç öncüleri olarak doğal ürünlerin kullanılmasında hâlâ en büyük sınırlama olduğundan, bu engelin üstesinden gelmek için sentetik biyoloji yaklaşımları oldukça çekicidir. Filamentli fungus başına birkaç düzine sekonder metabolit üretme kapasitesi ve tahmini 6 milyon fungus türü çeşitliliği ile keşfedilmeyi bekleyen potansiyel olarak milyonlarca yeni biyoaktif bileşik olduğu bilinmektedir.

KAYNAKLAR

Abadulla, E., Tzanov, T., Costa, S., Robra, K.H., Cavaco-Paulo, A., Gübitz, G.M. (2000). Decolorization and detoxification of textile dyes with a laccase from *Trametes hirsuta*. *Appl. Environ. Microbiol*. 66 (8): 3357-3362.

Abdel-Aziz, S.M., Abo Elsoud, M.M. Anise, A.A.H. (2017). Microbial Biosynthesis: A Repertory of Vital Natural Products. Grumezescu, A.M., Holban, A.M. (Eds). İçinde: Food Biosynthesis. Handbook of Food Bioengineering, 25-54.

Abd-Elsalam, K.A. (2021). Special Issue: Fungal Nanotechnology. *J. Fungi (Basel)*. 7 (8): 583.

Adeleke, B.S., Babalola, O.O. (2021). Pharmacological Potential of Fungal Endophytes Associated with Medicinal Plants: A Review. *J. Fungi (Basel)*. 7 (2): 147.

Adrio, J.L., Demain, A.L. (2003). Fungal biotechnology. *Int. Microbiol*. 6 (3): 191-199.

Akan, S., Yanmaz, R. (2018). The effect of quality of post-harvest treatments in *Pleurotus* species. *Harran Tarım ve Gıda Bil. Derg*. 22 (3): 445-453.

Akerman-Sanchez, G., Rojas-Jimenez, K. (2021). Fungi for the bioremediation of pharmaceutical-derived pollutants: A bioengineering approach to water treatment. *Environ. Advances*. 4: Makale no: 100071.

Aljammas, H.A., Al Fathi, H., Alkhalaf, W. (2018). Study the influence of culture conditions on rennin production by *Rhizomucor miehei* using solid-state fermentations. *J. Genet. Eng. Biotechnol.* 16 (1): 213-216.

Ao, X., Kim, I.H. (2019). Effects of astaxanthin produced by *Phaffia rhodozyma* on growth performance, antioxidant activities, and meat quality in Pekin ducks. *Poult. Sci.* 98 (10): 4954-4960.

Arifeen, M.Z.U., Liu, C.H. (2018). Novel enzymes isolated from marine-derived fungi and its potential applications. *J. Biot. Bioeng.* 2 (4): 1-12.

Arnau, J., Yaver, D., Hjort, C.M. (2020). Strategies and Challenges for the Development of Industrial Enzymes Using Fungal Cell Factories. Nevalainen, H. (eds) İçinde: Grand Challenges in Fungal Biotechnology. Grand Challenges in Biology and Biotechnology. Springer, Cham, 179-210.

Ata, Ö., Prielhofer, R., Gasser, B., Mattanovich, D., Çalık, P. (2017). Transcriptional engineering of the glyceraldehyde-3-phosphate dehydrogenase promoter for improved heterologous protein production in *Pichia pastoris*. *Biotechnol. Bioeng.* 114 (10): 2319-2327.

Ayadi, I., Kamoun, O., Trigui-Lahiani, H., Hdiji, A., Gargouri, A., Belghith, H., Guerfali, M. (2016). Single cell oil production from a newly isolated *Candida viswanathii* Y-E4 and agro-industrial by-products valorization. *J. Ind. Microbiol. Biotechnol.* 43 (7): 901-914.

Baars, J. (2017). Fungi as food. In: Fungi: biology and applications. Wiley, Chichester, 147.

Baby, S., Johnson, A.J., Govindan, B. (2015). Secondary metabolites from *Ganoderma*. *Phytochem.* 114: 66-101.

Bachmann, B.O., Van Lanen, S.G., Baltz, R.H. (2014). Microbial genome mining for accelerated natural products discovery: Is a renaissance in the making? *J. Ind. Microbiol. Biotechnol.* 41 (2): 175–184.

Balabanova, L., Slepchenko, L., Son, O., Tekutyeva, L. (2018). Biotechnology potential of marine fungi degrading plant and algae polymeric substrates. *Front. Microbiol.* 9: Makale no: 1527.

Balaji, D. S., Basavaraja, S., Deshpande, R., Mahesh, D. B., Prabhakar, B. K., Venkataraman, A. (2009). Extracellular biosynthesis of functionalized silver nanoparticles by strains of Cladosporium cladosporioides fungus. *Colloids Surf. B. Biointerfaces*. 68: 88-92.

Baltz, R.H. (2017). Gifted microbes for genome mining and natural product discovery. *J. Ind. Microbiol. Biotechnol.* 44 (4-5): 573-588.

Baltz, R.H. (2021). Genome mining for drug discovery: Progress at the front end. *J. Ind. Microbiol. Biotechnol.* Makale no: kuab044.

Ben Ali, W., Chaduli, D., Navarro, D., Lechat, C., Turbé-Doan, A., Bertrand, E., Faulds, C.B., Sciara, G., Lesage-Meessen, L., Record, E., Mechichi, T. (2020). Screening of five marine-derived fungal strains for their potential to produce oxidases with laccase activities suitable for biotechnological applications. *BMC Biotechnol.* 20 (1): Makale no: 27.

Brijwani, K., Rigdon, A., Vadlani, P.V. (2010). Fungal laccases: Production, function, and applications in food processing. *Enzyme Res.* 2010: Makale no: 149748.

Chadha, N., Prasad, R., Varma, A. (2015). Plant promoting activities of fungal endophytes associated with tomato roots from central Himalaya, India and their interaction with *Piriformospora indica*. *Int. J. Pharm. Bio. Sci.* 6 (1): 343-333.

Chakraborty, I., Sen, I.K., Mondal, S., Rout, D., Bhanja, S.K., Maity, G.N., Maity, P. (2019). Bioactive polysaccharides from natural sources: A review on the antitumor and immunomodulating activities. *Biocatal. Agr. Biotechnol.* 22: Makale no: 101425.

Chandra, P., Enespa, S.R., Arora, P.K. (2020). Microbial lipases and their industrial applications: a comprehensive review. *Microb. Cell Fact.* 19 (1): Makale no: 169.

Chen, B., Sun, Y., Luo F, Wang C. (2020). Bioactive metabolites and potential mycotoxins produced by *Cordyceps* fungi: A review of safety. *Toxins (Basel).* 12 (6): Makale no: 410.

Chinmayee, C.V., Vidya, C., Rani, A., Singh, S.A. (2019). Production of highly active fungal milk-clotting enzyme by solid-state fermentation. *Prep. Biochem. Biotechnol.* 49 (9): 858-867.

Çakmakçı, S., Cantürk, A., Çakır, Y. (2017). Peynir üretimi için sütü pıhtılaştıran enzimlere genel bir bakış ve güncel gelişmeler. *Akad. Gıda.* 15 (4): 396-408.

Demain, A., Martens, E. (2017). Production of valuable compounds by molds and yeasts. *J. Antibiot.* 70: 347-360.

Demain, A.L. (2014). Valuable secondary metabolites from fungi. Martín, JF., García-Estrada, C., Zeilinger, S. (Eds) İçinde: Biosynthesis and Molecular Genetics of Fungal Secondary Metabolites. Fungal Biology. Springer, New York, NY. 1-15.

Demain, A.L., Velasco, J., Adrio, J.L. (2005). Industrial Mycology: Past, Present, and Future, Zhiqiang An (Ed). İçinde: 1st Edition, Handbook of Industrial Mycology, 2005 by CRC Press, 784.

DiCarlo, J.E., Chavez, A., Dietz, S.L., Esvelt, K.M., Church, G.M. (2015). Safeguarding CRISPR-Cas9 gene drives in yeast. *Nat. Biotechnol*. 33 (12): 1250-1255.

Donna, M., Gibson, Donzelli, B.G.G., Krasnoffa, S.B., Keyhanic, N.O. (2014). Discovering the secondary metabolite potential encoded within entomopathogenic fungi. *Nat. Prod. Rep*. 31: 1287–1305.

Du, L., Xu, Q., Huang, M., Xian, L., and Feng, J.-X. (2015). Synthesis of small silver nanoparticles under light radiation by fungus *Penicillium oxalicum* and its application for the catalytic reduction of methylene blue. *Mater. Chem. Phys*. 160: 40-47.

El-Sayed, E.R., Ahmed, A.S., Hassan, I.A., Ismaiel, A.A., Karam El-Din, A.A. (2019). Strain improvement and immobilization technique for enhanced production of the anticancer drug paclitaxel by *Aspergillus fumigatus* and *Alternaria tenuissima*. *Appl. Microbiol. Biotechnol*. 103 (21-22): 8923-8935.

Elwan, H., Elnesr, S., Abdallah, Y., Hamdy, A., El-Bogdady, A. (2019). Red yeast (*Phaffia rhodozyma*) as a source of astaxanthin and its impacts on productive performance and physiological responses of poultry. *World's Poultry Sci. J*. 75 (2): 273-284.

Fitz, E., Wanka, F., Seiboth, B. (2018). The promoter toolbox for recombinant gene expression in *Trichoderma reesei. Front. Bioeng. Biotechnol*. 6: Makale no: 135.

Frisvad, J.C., Møller, L. L. H., Larsen, T.O., Kumar, R., Arnau, J. (2018). Safety of the fungal workhorses of industrial biotechnology: Update on the mycotoxin and secondary metabolite potential of *Aspergillus niger*, *Aspergillus oryzae*, and *Trichoderma reesei*. *Appl. Microbiol. Biotechnol*. 102: 9481-9515.

Gallone, B., Steensels, J., Verstrepen, K.J. (2020). Moulded by humans: The domestication of blue-veined cheese fungi. 29 (14): 2517-2520.

Gao, J., Jiang, L., Lian, J. (2021). Development of synthetic biology tools to engineer *Pichia pastoris* as a chassis for the production of natural products. *Synth. Syst. Biotechnol*. 6 (2): 110-119.

Gemperlein, K., Dietrich, D., Kohlstedt, M., Zipf, G., Bernauer, H.S., Wittmann, C., Wenzel, S.C., Müller, R. (2019). Polyunsaturated fatty acid production by *Yarrowia lipolytica* employing designed myxobacterial PUFA synthases. *Nat. Commun*. 10 (1): Makale no: 4055.

Gibson, D.M., Donzelli, B.G., Krasnoff S.B., Keyhani N.O. (2014). Discovering the secondary metabolite potential encoded within entomopathogenic fungi. Nat Prod Rep. (10): 1287-305.

Gilchrist, C.L.M., Li, H., Chooi, Y.H. (2018). Panning for gold in mould: Can we increase the odds for fungal genome mining? *Org. Biomol. Chem*. 16 (10): 1620-1626.

Guilger-Casagrande, M., Lima, R. (2019). Synthesis of silver nanoparticles mediated by fungi: A review. *Front. Bioeng. Biotechnol*. 7: Makale no: 287.

Guruceaga, X., Perez-Cuesta, U., Abad-Diaz de Cerio, A., Gonzalez, O., Alonso, R.M., Hernando, F.L., Ramirez-Garcia, A., Rementeria, A. (2019). Fumagillin, a mycotoxin of *Aspergillus fumigatus*: biosynthesis, biological activities, detection, and applications. *Toxins (Basel)*. 12 (1): Makale no: 7.

Güner, A., Akata, I., Akgül, H., Akyüz, E., Alkayış, M.F., Allı, H., Asal, D., Asan, A., Aydınkal, R.M., Aydoğdu, H., Can, M., Çıngay, B., Çimen, A.Ö., Doğan, H.H., Erdoğdu, M., Gemici, A., Genç, S.H., Giray, G., İkinci, N., İnci, Ş., Kabaktepe, Ş., Kadıoğlu, Z., Kanoğlu, S.S., Karaltı, İ., Kaşık, G., Kaya, A., Keskin, M., Kırbağ, S., Körüklü, S.T., Kültür, Ş., Özcan, A., Özkale, E., Özkan, A.M., Öztekin, M., Öztürk, C., Sarısoy, G., Selçuk, F., Sesli, E., Sevindik, M., Sözen, K.B., Tekşen, M., Ulukapı, M., Yalçınkaya, R., Yaşarkan, O. (2020). Türkçe mantar adları (Turkish fungi names). İçinde: Sesli, E, Asan A, Selçuk F. (eds.). Türkiye mantarları listesi (The checklist of fungi of Turkey). Ali Nihat Gökyiğit Vakfı Yayını, İstanbul.

Haarmann, T., Rolke, Y., Giesbert, S., Tudzynski, P. (2009). Ergot: from witchcraft to biotechnology. *Mol. Plant. Pathol*. 10 (4): 563-577.

Hadi, J., Brightwell, G. (2021). Safety of Alternative Proteins: Technological, Environmental and Regulatory Aspects of Cultured Meat, Plant-Based Meat, Insect Protein and Single-Cell Protein. *Foods*. 1226: 1-29.

Hama, S., Yamaji, H., Fukumizu, T., Numata, T., Tamalampudi, S., Kondo, A., Noda, H., Fukuda, H. (2007). Biodiesel-fuel production in a packed-bed reactor using lipase-producing *Rhizopus oryzae* cells immobilized within biomass support particles. *Biochem. Eng. J*. 34 (3): 273-278.

Hashempour-Baltork, F., Hosseini, S.M., Assarehzadegan, M.A., Khosravi-Darani, K., Hosseini, H. (2020). Safety assays and nutritional values of mycoprotein produced by *Fusarium venenatum* IR372C from date waste as substrate. *J. Sci. Food Agric*. 100 (12): 4433-4441.

Hassan, N., Rafiq, M., Rehman, M., Sajjad, W., Hasan, F. Abdullah, S. (2019). Fungi in acidic fire: A potential source of industrially important enzymes. *Fungal biology reviews*. 33: 58-71.

Huang, X,, Tang, S,, Zheng, L,, Teng, Y., Yang, Y., Zhu, J., Lu, X. (2019). Construction of an Efficient and Robust *Aspergillus terreus* Cell Factory for Monacolin J Production. *ACS Synth. Biol*. 8 (4): 818-825.

Hulvová, H., Galuszka, P., Frébortová, J., Frébort, I. (2013). Parasitic fungus *Claviceps* as a source for biotechnological production of ergot alkaloids. *Biotechnol. Adv*. 31(1): 79-89.

Imhoff, J.F. (2016). Natural Products from Marine Fungi--Still an Underrepresented Resource. *Marine Drugs*. 14 (1): Makale no: 19.

Isobe, K., Takahashi, N., Chiba, S., Yamashita, M., Koyama, T. (2013). Acidophilic fungus, *Teratosphaeria acidotherma* AIU BGA-1, produces multiple forms of intracellular β-galactosidase. *J. Biosci. Bioeng*. 116 (2): 171-174.

Ito, K., Matsuyama, A. (2021). Koji molds for Japanese soy sauce brewing: Characteristics and key enzymes. *J. Fungi*. 7 (8): Makale no: 658.

Jovanovic, S., Dietrich, D., Becker, J., Kohlstedt, M., Wittmann, C. (2021). Microbial production of polyunsaturated fatty acids- high-value ingredients for aquafeed, superfoods, and pharmaceuticals. *Curr. Opin. Biotechnol*. 69: 199-211.

Jureczko, M., Przystaś, W. (2021). Removal of two cytostatic drugs: bleomycin and vincristine by white-rot fungi-a sorption study. *J. Environ. Health. Sci. Eng*. 19 (1): 651-662.

Kango, N., Jana, U.K., Choukade R. (2019). Fungal Enzymes: Sources and Biotechnological Applications. Satyanarayana T., Deshmukh S., Deshpande M. (Eds). İçinde: Advancing Frontiers in Mycology & Mycotechnology. Springer, Singapore.

Karbalaei, M., Rezaee, S.A., Farsiani, H. (2020). *Pichia pastoris*: A highly successful expression system for optimal synthesis of heterologous proteins. *J. Cell Physiol*. 235 (9): 5867-5881.

Kesenkaş, H., Gürsoy, O., Özbaş, H. (2017). Kefir. Frias, J., Martinez-Villaluenga, C., Peñas, E. (Eds). İçinde: Fermented Foods in Health and Disease Prevention, Elsevier, 339-361.

Kibar, B. (2019). Farklı *Pleurotus ostreatus* (İstiridye mantarı) izolatlarının verim ve bazı kalite özelliklerinin belirlenmesi. *Uluslararası Tar. Yaban Hayatı Bil. Derg.* 5 (2): 223-230.

Kim, H., Yoo, S.J., Kang, H.A. (2015). Yeast synthetic biology for the production of recombinant therapeutic proteins. *FEMS Yeast Res*. 15 (1): 1-16.

Kjærbølling, I., Vesth, T., Andersen, MR. (2019). Resistance gene-directed genome mining of 50 *Aspergillus species*. *mSystems*. 4 (4): Makale no: e00085-19.

Kour, D., Rana, K.L., Yadav, N., Yadav, A.N., Singh, J., Rastegari, A.A., Saxena, A.K. (2019). Agriculturally and Industrially Important Fungi: Current Developments and Potential Biotechnological Applications. Yadav A., Singh S., Mishra S., Gupta A. (Eds) İçinde: Recent Advancement in White Biotechnology Through Fungi. Fungal Biology. Springer, Cham, 1-64.

Kumar M., Saxena R., Tomar R.S. (2017). Endophytic Microorganisms: Promising Candidate as Biofertilizer. Panpatte D., Jhala Y., Vyas R., Shelat H. (Eds) İçinde: Microorganisms for Green Revolution. Microorganisms for Sustainability, Springer, Singapore.

Kusumoto, K.I., Yamagata, Y., Tazawa, R., Kitagawa, M., Kato, T., Isobe, K., Kashiwagi, Y. (2021). Japanese traditional miso and koji making. *J. Fungi (Basel)*. 7 (7): Makale no: 579.

Lagashetti, A.C., Dufossé, L., Singh, S.K., Singh, P.N. (2019). Fungal pigments and their prospects in different industries. *Microorganisms*. 7 (12): Makale no: 604.

Lemke, P.A. (1995). The Thom Award address. Industrial mycology and the new genetics. *J. Ind. Microbiol*. 14 (5): 355-364.

Liu, R., Chen, L., Jiang, Y., Zhou, Z., Zou, G. (2015). Efficient genome editing in filamentous fungus *Trichoderma reesei* using the CRISPR/Cas9 system. *Cell Discov*. 1: Makale no: 15007.

Lucas, D., Barceló, D., Rodriguez-Mozaz, S. (2016). Removal of pharmaceuticals from wastewater by fungal treatment and reduction of hazard quotients. *Sci. Total Environ*. 571: 909-915.

Madigan, M.T., Martinko, J.M., Stahl, D.A., Clark, D.P. (2013). Brock biology of microorganisms. 13th ed. Pearson Education, San Francisco.

Magistà, D., Ferrara, M., Del Nobile, M.A., Gammariello, D., Conte, A., Perrone, G. (2016). *Penicillium salamii* strain ITEM 15302: A new promising fungal starter for salami production. *Int. J. Food Microbiol*. 231: 33-41.

Maharana, A.K., Ray, P. (2015). Optimization and characterization of cold-active endoglucanase produced by *Aspergillus terreus* strain AKM-F3 grown on sugarcane bagasse. *Turk. J. Biol.* 39: 175-185.

Matkawala, F., Nighojkar, S., Kumar, A., Nighojkar, A. (2019). Enhanced production of alkaline protease by *Neocosmospora* sp. N1 using custard apple seed powder as inducer and its application for stain removal and dehairing. *Biocatal. Agr. Biotechnol*. 21: 1-12.

Matsu-Ura, T., Baek, M., Kwon, J., Hong, C. (2015). Efficient gene editing in *Neurospora crassa* with CRISPR technology. *Fungal Biol. Biotechnol*. 2: Makale no: 4.

Mattern, D.J., Valiante, V., Unkles, S.E., Brakhage, A.A. (2015). Synthetic biology of fungal natural products. *Front. Microbiol*. 6: Makale no: 775.

McCarty, N.S. Ledesma-Amaro, R. (2019). Synthetic biology tools to engineer microbial communities for biotechnology. *Trends Biotechnol*. 37 (2): 181-197.

McKelvey SM, Murphy RA (2017). Biotechnological use of fungal enzymes. Kavanagh, K. (Ed) İçinde: Fungi: biology and applications, 3rd edn. Wiley, Hoboken.

Medaura, M.C., Guivernau, M., Moreno-Ventas, X., Prenafeta-Boldú, F.X., Viñas, M. (2021). Bioaugmentation of native fungi, an efficient strategy for the bioremediation of an aged industrially polluted soil with heavy hydrocarbons. *Front. Microbiol*. 12: Makale no: 626436.

Medema, M.H, de Rond, T., Moore, B.S. (2021). Mining genomes to illuminate the specialized chemistry of life. *Nat. Rev. Genet*. 22 (9): 553-571.

Meyer, V., Andersen, M.R., Brakhage, A.A., Braus, G.H., Caddick, M.X., Cairns, T.C., de Vries, R.P., Haarmann, T., Hansen, K., Hertz-Fowler, C., Krappmann, S., Mortensen, U.H., Peñalva, M.A., Ram, A.F.J., Head, R.M. (2016). Current challenges of research on filamentous fungi in relation to human welfare and a sustainable bio-economy: A white paper. *Fungal Biol. Biotechnol.* 3: Makale no: 6.

Meyer, V., Basenko, E.Y., Benz, J.P., Braus, G.H., Caddick, M.X., Csukai, M., de Vries, R.P., Endy, D., Frisvad, J.C., Gunde-Cimerman, N., Haarmann, T., Hadar, Y., Hansen, K., Johnson, R.I., Keller, N.P. Kraševec, N., Mortensen, U.H., Perez, R., Ram, A.F.J., Record, E., Ross, P., Shapaval, V., Steiniger, C., van den Brink, H., van Munster, J., Yarden, O., Wösten, H.A.B. (2020). Growing a circular economy with fungal biotechnology: A white paper. *Fungal Biol. Biotechnol*. 7: Makale no: 5.

Mhlongo, S.I., Ezeokoli, O.T., Roopnarain, A., Ndaba, B., Sekoai, P.T., Habimana, O., Pohl, C.H. (2021). The potential of single-cell oils derived from filamentous fungi as alternative feedstock sources for biodiesel production. *Front. Microbiol*. 12: Makale no: 637381.

Mishra, R.C., Kalra, R., Dilawari, R., Deshmukh, S.K., Barrow, C.J., Goel, M. (2021). Characterization of an endophytic strain *Talaromyces assiutensis*, CPEF04 With evaluation of production medium for extracellular red pigments having antimicrobial and anticancer properties. *Front. Microbiol*. 12: Makale no: 665702.

Mojzita, D., Rantasalo, A., Jäntti, J. (2019). Gene expression engineering in fungi. *Curr. Opin. Biotechnol*. 59: 141-149.

Mombeni, M., Arjmand, S., Siadat, S.O.R., Alizadeh, H., Abbasi, A. (2020). pMOX: a new powerful promoter for recombinant protein production in yeast *Pichia pastoris*. *Enzyme Microb. Technol*. 139: Makale no: 109582.

Mózsik, L., Hoekzema, M., de Kok, N.A.W., Bovenberg, R.A.L., Nygård, Y., Driessen, A.J.M. (2021). CRISPR-based transcriptional activation tool for silent genes in filamentous fungi. Sci. Rep. 11 (1): Makale no: 1118.

Muñoz, I.V., Sarrocco, S., Malfatti, L., Baroncelli, R., Vannacci, G. (2019). CRISPR-Cas for Fungal Genome Editing: A New Tool for the Management of Plant Diseases. *Front. Plant Sci*. 10: Makale no: 135.

Najafpour, G.D. (2007). Industrial Microbiology, Najafpour, G.D. (Eds). İçinde: Biochemical Engineering and Biotechnology, Elsevier, 1-13.

Netala, V.R., Bethu, M.S., Pushpalatah, B., Baki, V.B., Aishwarya, S., Rao, J.V., Tartte, V. (2016). Biogenesis of silver nanoparticles using endophytic fungus *Pestalotiopsis microspora* and evaluation of their antioxidant and anticancer activities. *Int. J. Nanomed*. 11: 5683-5696.

Nevalainen, H., Peterson, R. (2014). Making recombinant proteins in filamentous fungi- are we expecting too much? *Front. Microbiol*. 5: 75.

Nødvig, C.S., Nielsen, J.B., Kogle, M.E., Mortensen, U.H. (2015). A CRISPR-Cas9 system for genetic engineering of filamentous fungi. *PLoS One*. 10 (7): Makale no: e0133085.

Ntana, F., Mortensen, U.H., Sarazin, C., Figge, R. (2020). *Aspergillus*: A powerful protein production platform. *Catalysts*. 10 (9): Makale no: 1064.

Østergaard, L.H., Olsen, H.S. (2011) Industrial Applications of Fungal Enzymes. Hofrichter M. (Ed) Industrial Applications. İçinde: The Mycota (A Comprehensive Treatise on Fungi as Experimental Systems for Basic and Applied Research), Springer, Berlin, Heidelberg.

Overy, D. P., Rämä, T., Oosterhuis, R., Walker, A. K., Pang, K. L. (2019). The neglected marine fungi, sensu stricto, and their isolation for natural products' discovery. *Marine drugs*. 17 (1): Makale no: 42.

Pang, X., Lin, X., Wang, P., Zhou, X., Yang, B., Wang, J., Liu, Y. (2018). Perylenequione derivatives with anti-cancer activities isolated from the marine sponge-derived fungus, *Alternaria* sp. SCSIO41014. *Marine Drugs*. 16: Makale no: 280.

Papadaki, E., Mantzouridou, F. (2021). Natural β-Carotene Production by *Blakeslea trispora* Cultivated in Spanish-Style Green Olive Processing Wastewaters. *Foods*. 10: Makale no: 327.

Pilgaard, B., Wilkens, C., Herbst, F.A., Vuillemin, M., Rhein-Knudsen, N., Meyer, A.S., Lange, L. (2019). Proteomic enzyme analysis of the marine fungus *Paradendryphiella salina* reveals alginate lyase as a minimal adaptation strategy for brown algae degradation. *Sci. Rep*. 9 (1): Makale no: 12338.

Polak, J., Wlizło, K., Pogni, R., Petricci, E., Grąz, M., Szałapata, K., Osińska-Jaroszuk, M., Kapral-Piotrowska, J., Pawlikowska-Pawlęga, B., Jarosz-Wilkołazka, A. (2020). Structure and Bioactive Properties of Novel Textile Dyes Synthesised by Fungal Laccase. *Int. J. Mol. Sci*. 21 (6): Makale no: 2052.

Posch, A.E., Herwig, C., Spadiut, O. (2013). Science-based bioprocess design for filamentous fungi. *Trends Biotechnol*. 31 (1): 37-44.

Quintanilla, D., Hagemann, T., Hansen, K., Gernaey, K.V. (2015). Fungal Morphology in Industrial Enzyme Production-Modelling and Monitoring. Krull R., Bley T. (Eds) İçinde: Filaments in Bioprocesses. Advances in Biochemical Engineering/Biotechnology, Springer, Cham.

Rade, L.L., da Silva, M.N.P., Vieira, P.S., Milan, N., de Souza, C.M., de Melo, R.R., Klein, B.C., Bonomi, A., de Castro, H.F., Murakami, M.T., Zanphorlin, L.M. (2020). A novel fungal lipase with methanol tolerance and preference for macaw palm oil. *Front. Bioeng. Biotechnol*. 8: Makale no: 304.

Rahman, M.A., Abdullah, N., Aminudin, N. (2018). *Lentinula edodes* (shiitake mushroom): An assessment of in vitro anti-atherosclerotic bio-functionality. *Saudi J. Biol. Sci*. 25 (8): 1515-1523.

Rantasalo, A., Landowski, C.P., Kuivanen, J., Korppoo, A., Reuter, L., Koivistoinen, O., Valkonen, M., Penttilä, M., Jäntti, J., Mojzita, D. (2018). A universal gene expression system for fungi. *Nucleic Acids Res*. 46 (18): Makale no: e111.

Rigobelo, E.C. Baron, N.C. (2021). Endophytic fungi: a tool for plant growth promotion and sustainable agriculture. *Mycology*. doi: 10.1080/21501203.2021.1945699.

Roberts, E., Lindow, S. (2014). Loline alkaloid production by fungal endophytes of *Fescue* species select for particular epiphytic bacterial microflora. *ISME J*. 8 (2): 359-368.

Rodríguez-Couto, S. (2017). Industrial and environmental applications of white-rot fungi. *Mycosphere*. 8 (3): 456-466.

Rudakiya D.M., Gupte, A. (2019). Laccases in Nano-Biotechnology: Recent Trends and Advanced Applications. Joshi, S.J. Geetha S.J. (Eds). İçinde: Recent Advances in Biotechnology. Nova Science Publishers, 1-25.

Sakekar, A.A., Gaikwad, S.R., Punekar, N.S. (2021). Protein expression and secretion by filamentous fungi. *J. Biosci*. 46: Makale no: 5.

Sande, D., Oliveira, G.P., Moura, M.A.F.E., Martins, B.A., Lima, M.T.N.S., Takahashi, J.A. (2019). Edible mushrooms as a ubiquitous source of essential fatty acids. *Food Res. Int*. 125: Makale no: 108524.

Schuster, M., Kahmann, R. (2019). CRISPR-Cas9 genome editing approaches in filamentous fungi and oomycetes. *Fungal Genet. Biol*. 130: 43-53.

Seo, H.S., Park, J.S., Han, K.Y., Bae, K.D., Ahn, S.J., Kang, H.A., Lee, J. (2008). Analysis and characterization of hepatitis B vaccine particles synthesized from *Hansenula polymorpha*. *Vaccine*. 26 (33): 4138-4144.

Seyed Reihani, S.F., Khosravi-Darani, K. (2019). Mycoprotein production from date waste using *Fusarium venenatum* in a submerged culture. *Appl. Food Biotechnol*. 5 (4): 243-352.

Sharma, KK. (2016). Fungal genome sequencing: Basic biology to biotechnology. *Crit. Rev. Biotechnol*. 36 (4): 743-759.

Shi, T., Shao, C.L., Liu, Y., Zhao, D.L., Cao, F., Fu, X.M., Yu, J.Y., Wu, J.S., Zhang, Z.K., Wang, C.Y. (2020). Terpenoids from the coral-derived fungus *Trichoderma harzianum* (XS-20090075) Induced by chemical epigenetic manipulation. *Front. Microbiol*. 11: Makale no: 572.

Singh, N., Kumar, A., Sharma, B. (2019). Role of Fungal Enzymes for Bioremediation of Hazardous Chemicals. Yadav A., Singh S., Mishra S., Gupta A. (Eds). İçinde: Recent Advancement in White Biotechnology Through Fungi. Fungal Biology. Springer. Cham, 237-256.

Spalvins, K., Blumberga, D. (2019). Single cell oil production from waste biomass: review of applicable agricultural by-products. *Agronomy Res*. 17 (3): 833–849.

Steensels, J., Snoek, T., Meersman, E., Picca Nicolino, M., Voordeckers, K., Verstrepen, K.J. (2014). Improving industrial yeast strains: exploiting natural and artificial diversity. *FEMS Microbiol. Rev*. 38 (5): 947-995.

Stella, T., Covino, S., Čvančarová, M., Filipová, A., Petruccioli, M., D'Annibale, A., Cajthaml, T. (2017). Bioremediation of long-term PCB-contaminated soil by white-rot fungi. *J. Hazard Mater*. 324 (Part B) 701-710.

Stovicek, V., Holkenbrink, C., Borodina, I. (2017). CRISPR/Cas system for yeast genome engineering: advances and applications. *FEMS Yeast Res*. 17 (5): Makale no: fox030.

Sunesen, L.O., Stahnke, L.H. (2003). Mould starter cultures for dry sausages-selection, application and effects. *Meat Sci*. 65 (3): 935-948.

Vachher, M., Sen, A., Kapila, R., Nigam, N. (2021). Microbial therapeutic enzymes: A promising area of biopharmaceuticals. *Current Res. In Biotechnol*. 3: 195-208.

Verma M.L. Thakur, M., Randhawa, J.S., Sharma, D., Thakur, A., Meehnian, H., Jana, A.K. (2020). Biotechnological Applications of Fungal Enzymes with Special Reference to Bioremediation. Gothandam K., Ranjan S., Dasgupta N., Lichtfouse E. (Eds). İçinde: Environmental Biotechnology Environmental Chemistry for a Sustainable World, Springer, Cham, 221-247.

Vieira Gomes, A.M., Souza Carmo, T., Silva Carvalho, L., Mendonça Bahia, F., Parachin, N.S. (2018). Comparison of yeasts as hosts for recombinant protein production. *Microorganisms*. 6 (2): Makale no: 38.

Voběrková, S., Solčány, V., Vršanská, M., Adam, V. (2018). Immobilization of ligninolytic enzymes from white-rot fungi in cross-linked aggregates. *Chemosphere*. 202: 694-707.

Vogl, T., Sturmberger, L., Kickenweiz, T., Wasmayer, R., Schmid, C., Hatzl, A.M., Gerstmann, M.A., Pitzer, J., Wagner, M., Thallinger, G.G., Geier, M., Glieder, A. A (2016). Toolbox of diverse promoters related to methanol utilization: Functionally verified parts for heterologous pathway expression in *Pichia pastoris*. *ACS Synth. Biol*. 5 (2): 172-186.

Wang, D., Xue, B., Wang, L. Liu, L., Zhou, Y. (2021). Fungus-mediated green synthesis of nano-silver using *Aspergillus sydowii* and its antifungal/antiproliferative activities. *Sci. Rep*. 11: Makale no: 10356.

Wang, G., Liu, Z., Lin, R., Li, E., Mao, Z., Ling, J., Yang, Y., Yin, W.B., Xie, B. (2016). Biosynthesis of antibiotic leucinostatins in bio-control fungus *Purpureocillium lilacinum* and their inhibition on *Phytophthora* revealed by genome mining. *PLoS Pathog*. 12(7): Makale no: e1005685.

Wang, Q., Zhong, C., Xiao, H. (2020). Genetic engineering of filamentous fungi for efficient protein expression and secretion. *Front. Bioeng. Biotechnol*. 8: 293.

Wang, Y., Barth, D., Tamminen, A., Wiebe, M.G. (2016). Growth of marine fungi on polymeric substrates. *BMC Biotechnol*. 16: Makale no: 3.

Ward, O.P. (2012). Production of recombinant proteins by filamentous fungi. *Biotechnol. Adv*. 30 (5): 1119-1139.

Wiebe, M.G. (2002). Myco-protein from *Fusarium venenatum*: A well-established product for human consumption. *Appl. Microbiol. Biotechnol*. 58 (4): 421-427.

Wu, Q., Patocka, J., Nepovimova, E., Kuca, K. (2018). A review on the synthesis and bioactivity aspects of beauvericin, a *Fusarium* mycotoxin. *Front. Pharmacol*. 9: Makale no: 1338.

Xu, Y., Wang, C., Liu, H., Zhu, G., Fu, P., Wang, L., Zhu, W. (2018). Meroterpenoids and isocoumarinoids from a *Myrothecium* fungus associated with *Apocynum venetum*. *Marine Drugs*. 16: Makale no: 363.

Yamashita, H. (2021). Koji starter and koji world in Japan. *J Fungi (Basel)*. 7 (7): Makale no: 569.

Yuan, J.I., Jian-Nan, B.I., Bing, Y.A.N., Xu-Dong Z.H.U. (2006). Taxol-producing fungi: A new approach to industrial production of taxol. *Chin. J. Biotechnol*. 22 (1): 1-6.

Zeece, M. (2020). Food systems and future directions, Zeece, M. (Ed). İçinde: Introduction to the Chemistry of Food, Academic Press, 345-397.

Zhang, N., An, Z. (2010). Heterologous protein expression in yeasts and filamentous fungi. Baltz, R.H., Demain, A.L., Davies, J.E., Bull, A.T., Junker, B., Katz, L., Lynd, L.R., Masurekar, P., Reeves, C.D., Zhao, H. (Eds). Manual of Industrial Microbiology and Biotechnology. American Society of Microbiology Press: Washington, DC, USA, 145–156.

Zhang, W., Nielsen, D. R. (2014). Synthetic biology applications in industrial microbiology. *Front. In microbiol*. 5: Makale no: 451.

Zhang, X., Li, S.J., Li, J.J., Liang, Z.Z., Zhao, C.Q. (2018). Novel natural products from extremophilic fungi. *Marine Drugs*. 16 (6): Makale no: 194.

Zhang, X., Wang, T.T., Xu, Q.L., Xiong, Y., Zhang, L., Han, H., Xu, K., Guo, W.J., Xu, Q., Tan, R.X., Ge, H.M. (2018). Genome mining and comparative biosynthesis of meroterpenoids from two phylogenetically distinct fungi. *Angew. Chem. Int .Ed. Engl*. 57 (27): 8184-8188.

Zhang, Z., He, X., Che, Q., Zhang, G., Zhu, T., Gu, Q., Li, D. (2018). Sorbicillasins A-B and Scirpyrone K from a Deep-Sea-Derived Fungus, *Phialocephala* sp. FL30r. *Marine Drugs*. 16: Makale no: 245.

Zhgun, A. (2020). Random mutagenesis of filamentous fungi strains for hihg yield production of secondary metabolites. The role of polyamines. IntechOpen. http://www.intechopen.com/chapters/73313.

Zielonka, A., and Klimek-Ochab, M. (2017). Fungal synthesis of size defined nanoparticles. *Adv. Nat. Sci. Nanosci. Nanotechnol.* 8: Makale no: 043001.

Ziemert, N., Alanjary, M., Weber, T. (2016). The evolution of genome mining in microbes - a review. *Nat. Prod. Rep*. 33: 988-1005.

Zucca, P., Cocco, G. Sollai, F., Sanjust, E. (2015). Fungal laccases as tools for biodegradation of industrial dyes. *Biocatalysis*. 1: 82-108.

Bölüm 21

Amoebozoa Filumu **İçinde** Gösterilen **Tartışmalı** Grup: *Myxomycetes*

Hayri Baba[1], Mustafa Sevindik[2], Celal Bal[3]
[1]Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Biyoloji Bölümü, Hatay.
e-posta: hayribaba_68@hotmail.com
[2]Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Mühendislik ve Doğa Bilimleri Fakültesi,
Biyoloji Bölümü, Osmaniye. e-posta: sevindik27@gmail.com
[3]Gaziantep Üniversitesi, Oğuzeli Meslek Yüksek Okulu, Gaziantep,
e-posta: bal@gantep.edu.tr

1. GİRİŞ

Myxomycetes

Miksomisetler, Gerçek cıvık mantarlar, Müsilajımsı cıvık mantarlar, Plasmodial cıvık mantarlar: Genellikle karasal, sıcak ve nemli ortamlarda özellikle çürümüş bitkisel ve hayvansal substratlar üzerinde yaşayan, çok küçük, ortalama 1-2 mm büyüklüğünde organizmalardır. Tipik manada hücreye sahip olmayan, serbest yaşayan, çok nükleuslu, hücre çeperi olmayan, fagotrofik tarzda beslenen somatik yapıları ile plasmodyum adını alan protoplazma yığını şeklindeki bir kitleden ibaret vejetatif yapıya sahiptir. Bir plasmodium vejetatif evre sonunda bir veya daha fazla sayıda fruktifikasyon meydana getirebilir (Stephenson ve Stempen, 1994).

Protista âleminde Mycetozoa (fungus-hayvanlar) içerisinde incelenen miksomisetler kozmopolit bir grup olup çok farklı habitatlarda yaşayabilirler. Genellikle ılıman bölgelerdeki rutubetli ormanlarda, çürüyen kütükler, ölü ağaç yaprakları, otobur hayvanların gübreleri üstünde, canlı ağaç kabukları, orman tabanındaki ölü örtü, döküntüler ve diğer bazı hayvansal organik maddeler üzerinde yaşarlar. Yayılış gösterdikleri alanlarda diğer mikroorganizmalarla (bakteriler, mayalar, mantar sporları, algler, fungus hifleri, mavi-yeşil algler ve diğer mikroorganizmalar ile mikrobiyal predatörler olarak) beslenerek yaşamlarını sürdürürler (Keller ve ark., 2017). Miksomisetler üzerinde gelişim gösterdiği substratın özelliğinin yanı sıra sıcaklık, pH, nem ve ışığa da duyarlılık gösterirler (Alexopoulos ve ark., 1996).

Miksomisetlerin önemleri konusunda araştırmalar sürekli yapılmakta olup böceklerin besinlerini oluşturdukları, tabiattaki bazı canlılara substrat, yuva, ortam oluşturdukları, biyokimyasal analizlerde önemli bazı sekonder metabolitleri bulun-

14. Familya Physaraceae: Aethaliopsis (1), Angioridium (1), *Badhamia*: (40) 15, *Badhamiopsis*: (7) 1, Claustria (1) *Craterium*: (20) 6, Erionema (1), *Fuligo*: (10) 2, *Kelleromyxa*: (1), *Leocarpus*: (1) 1, *Physarella*: (1), *Physarum*: (145) 46, *Protophysarum*: (2) 1, Trichamphora (1), *Willkommlangea*: (1) 1, Lignydium (1), Nannengaella (10)

8.3. Altsınıf: Stemonitomycetidae

Sporofor sporangiyum, aethaloid veya pseudoaethaloid yapıda, saplı veya sapsız olabilir, gelişimi stemonitoittir. Sap, mevcut olduğunda, lifli fibröz veya içi boş. Kolumella genellikle iyi gelişmiştir bazı genuslarda sporotekanın tepesine kadar ulaşır. Kapillitium çoğunlukla mevcuttur ve kalkersizdir, iplikler anastomoz yapmış, serbest veya yüzeyde ağ şeklinde, koyu kahverengi veya siyahtır. Peridium kalıcı, bazen de geçici olabilir. Sporlar menekşe kahverengiden kırmızıya siyaha kadar değişir. Vejetatif aşama aphanoplasmodium tiptedir. 1 takım, 1 familya, 18 cins ve 237 türden oluşur.

8.3.1. Takım: Stemonitidales

Sporofor çoğunlukla sporangiyum ve aethalium bezen de pseudoaethalium yapıda, saplı veya sapsızdır. Sporoforun tüm kısımlarında kireç bulunmaz. Sap, eğer varsa asla granuler madde içermez. Kolumella genellikle iyi gelişmiş. Kapillitium genellikle bol, ağsı, koyu renkli ipliklerden oluşur. Peridium erken kaybolur. Spor kütlesi koyu kırmızımsı-kahverengi veya morumsu-kahverengiden yoğun siyaha kadar değişir. 1 familya, 18 cins ve 237 türden oluşur.

15. Familya Stemonitidaceae: *Amaurochaete*: (4) 3, *Brefeldia*: (1), *Collaria*: (7) 4, *Colloderma*: (4), *Comatricha*: (40) 10, *Diacheopsis*: (19) 1, *Enerthenema*: (4) 1, *Lamproderma*: (57) 4, *Leptoderma*: (2), *Macbrideola*: (22) 8, *Meriderma*: (4) 1, *Paradiachea*: (5), *Paradiacheopsis*: (8) 8, *Stemonaria*: (16) 1, *Stemonitis*: (24) 10, *Stemonitopsis*: (10) 7, *Symphytocarpus*: (8) 6, Valtocarpus (2).

KAYNAKLAR

Ainsworth, G.C., Bisby, G.R. (1971). Ainsworth and Bisby's dictionary of the Fungi, 633 pp. Commonwealth Mycological Institute. USA.

Ainsworth, G.C., Sussman, A.S. (1966). The Fungi, Vol II. 733 pp. Acad. Press., New York.

Aldrich, H.C., Blackwell, M. (1976). Resistant structures in the *Myxomycetes*. In (eds. Weber D, Hess W.) The fungal spore, form and function. John Wiley and Sons, New York.

Alexopolus, C.J. (1960b). Gross morphology of the plasmodium and its possible significance in the relationships among the *Myxomycetes*. *Mycologia*. 52: 1-20.

Alexopoulos, C.J. (1964). The rapid sporulation of some myxomycetes in moist chamber culture. *Southwest. Nat.* 9: 155-159.

Alexopoulos, C.J. (1973). *Myxomycetes* in the Fungi. In: Ainsworth, G.C., Sparrow, F.K. and Sussman, A.S. (Eds.), Academic Press, New York, 39-60.

Alexopoulos, C.J., Mims, C.W., Blackwell, M. (1996). Introductory Mycology 4th Ed. pp. 880. New York, John Sons.

Baba, H. (2008). A new *Myxomycetes* genus and three species record for Turkey. *Int. J. Bot.* 4 (3): 336-339.

Baba, H. (2012a). Diversity and Ecology of Myxomycetes in Antakya-Hatay (Turkey). *J. Fungus*. 3 (1-2): 5–11.

Baba, H. (2012b). Myxomycetes of Mustafa Kemal University campus and environs (Turkey). *Turk. J. Bot*. 36: 769-777.

Baba, H. (2012c). Myxomycete Diversity of Spil Mountain National Park (Manisa) Turkey. *Ot Sist. Bot. Derg.* 19 (2): 137-149.

Baba, H. (2015a). Investigation of *Myxomycetes* diversity on Kuseyr Mountain; Three new records in Hatay/Turkey. *Fresen. Environ. Bull*. 24 (11): 4077-4086.

Baba, H. (2017). Some *Mycetozoa* (*Myxomycetes*) members from Zorkun High Plateau (Osmaniye). *Anatolian J. Bot.* 1 (2): 37−40.

Baba, H. (2018). Miksomisetlerin alternatif üretim yöntemleri üzerine bir çalışma. *Ot Sist. Bot. Derg.* 25 (1): 137-148.

Baba, H. (2021). Five new *Myxomycetes* (*Myxogastria*) records from Turkey. *Phytotaxa*. 507 (2): 131–143.

Baba, H., Altaş, B., Sevindik, M. (2021b). Myxomycetes diversity of Batman province and Hasankeyf district. *KSU J. Agric. Nat.* 24 (2): 435-441.

Baba, H., Arslan Ç. (2017a). *Licea pescadorensis*, A new *Myxomycetes* record for Turkey. *Iğdır Univ. J. Inst. Sci. Tech.* 7 (4): 33-36.

Baba, H., Atay, M. (2019). *Myxomycetes* of Kumlu and Reyhanlı districts of Hatay/Turkey province. *Biodicon.* 12 (2): 41-50.

Baba, H., Cennet, E., Sevindik, M. (2019). Investigation of *Myxomycetes* (*Myxomycota*) in Kırıkhan (Hatay Province). *Commun. Fac. Sci. Univ. Ank.* 29 (2): 160-169.

Baba, H., Doğan, Y. (2018). Investigation of *Myxomycetes* (*Myxomycota*) in South Amanos Mountains (Hatay-Turkey). *Celal Bayar Univ. J. Sci.* 14 (3): 277-284.

Baba, H., Er, A. (2018). *Craterium dictyosporum*, A new record of *Myxomycetes* from Hatay, Turkey. *Acta Biol. Turcica*. 31 (1): 33-35.

Baba, H., Er, A., Sevindik, M. (2020a). *Myxomycetes* Diversity of Belen Region of Hatay Province (Turkey). *Kastamonu Univ. J. For. Fac*. 20 (2): 86-96.

Baba, H., Gelen, M. (2014). Two new *Myxomycetes* (*Physarum albescens* Ellis ex T. Macbr. and *Physarum tropicale* T. Macbr.) record from Turkey. *Biodicon.* 7 (3): 190-194.

Baba, H., Gündoğdu, F., Sevindik, M. (2021a). *Myxomycetes* biodiversity in Gaziantep Province (Turkey) with four new records. *Phytotaxa.* 478 (1): 105–118.

Baba, H., Kolukırık, M., Zümre, M. (2015). Differentiation of some *Myxomycetes* species by ITS sequences. *Turk. J. Bot.* 39: 377-382.

Baba, H., Özyiğit, İ.İ. (2017). Three new rare *Myxomycetes* (*Mycetozoa*) records from Hatay, Turkey. *Fresen. Environ. Bull*. 26 (8): 4907-4910.

Baba, H., Sevindik, M. (2018). The roles of myxomycetes in ecosystems. *J. Bact. Mycol.* 6 (3):165–166.

Baba, H., Sevindik, M. (2020a). *Myxomycetes* of Eşmişek Plateau (Kırıkhan-Hatay). *KSU J. Agr. Nat*. 23 (4): 917-923.

Baba, H., Sevindik, M. (2020b). *Mycetozoa* of Turkey. Nobel yay. 1. Edition, 308 pp. Ankara.

Baba, H., Sevindik, M. (2021). A New *Myxomycetes* record (*Myxogastria*) from Turkey: *Didymium listeri* Massee. *KSU J. Agr. Nat*. 24 (4): 820-823.

Baba, H., Sevindik, M., Dogan, M., Akgül H. (2020b). Antioxidant, antimicrobial activies and heavy metal contents of some *Myxomycetes*. *Fresen. Environ. Bull*. 29 (09): 7840-7846.

Baba, H., Sevindik, M., Er, A., Atay, M., Doğan, Y., Altaş, B., Akgül, A. (2021c). New four Mycetozoa records from South East Anatolia-Turkey. *Fresen. Environ. Bull*. 30 (4): 3565-3574.

Baba, H., Tamer, A.Ü. (2007). A study on the myxomycetes Manisa. *Ot Sist. Bot. Derg*. 14 (2): 179-196.

Baba, H., Tamer, A.Ü. (2008). A new *Myxomycetes* genus and three species record for Turkish mycoflora. *Ot Sist. Bot. Derg.* 15 (2): 81-86.

Baba, H., Tamer, A.Ü., Kalyoncu, F. (2008). New myxomycete records for Turkey: One new genus and three new species. *Turk. J. Bot.* 32: 329-332.

Baba, H., Zumre, M., Gelen, M. (2016a). An investigation on North Adana (Turkey) *Myxomycetes*. *Chiang Mai J. Sci*. 43 (1): 54-67.

Baba, H., Zümre, M. (2015). Myxomycetes of Alan Plateau (Hatay). *J. Fungus.* 6 (1): 1-9.

Baba, H., Zümre, M., Gelen, M. (2013c). Biodiversity of Kuseyr Plateau *Myxomycetes* (Hatay-Turkey). *J. Selcuk Univ. Natural and Appl. Sci.* Special Issue, ICOEST Conf. 2013 (Digital Proceeding of the International Conference on Environmental Science and Technology - 2013, Cappadocia, Turkey, 18-21 June 2013) (Part 1): 669-683.

Baba H, Sevindik M (2023). Myxomycetes (Myxogastria) of Türkiye: A checklist 2023. *Mycopath*, 21(1):53-67

Baba, H., Zümre, M., Özyiğit, İ. (2016b). A comparative biogeographical study of *Myxomycetes* in four different habitats of Eastern Mediterranean Part of Turkey. *Fresen. Environ. Bull.* 25 (5): 1448 -1459.

Baldauf, S.L., Doolittle, W.F. (1997). Origin and evolution of the slime moulds (*Mycetozoa*). *Proc. Natl. Acad. Sci.* 94: 12007-12012.

Blackwell, M., Waa, J.V., Reynolds, M. (1984). Survival of myxomycete sclerotia after exposure to high temperatures. *Mycologia*. 76 (4): 752-754.

Cavalier-Smith, T. (2013). Early evolution of eukaryote feeding modes, cell structural diversity, and classification of the protozoan phyla Loukozoa, Sulcozoa, and Choanozoa. *Eur. J. Protistol.* 49: 115-178.

Clark, J., Haskins, E.F. (2015). Myxomycete plasmodial biology: A review. *Mycosphere*. 6 (5): 643-658.

Dembitsky, V.M., Rezanka, T., Spizek, J., Hanus, L.O. (2005). Secondary metabolites of slime molds (*Myxomycetes*). *Phytochem*. 66 (7): 747-769.

Demirel, G., Kaşık, G., Öztürk, C. (2006). Myxomycetes of Kestel Forest (Kadınhanı, Konya). *Turk. J. Bot.* 30: 441-447.

Dudka, O. I., Romanenko, O. K. (2006). Co-Existence and interactions between myxomycetes and other organisms in shared niches. *Acta Mycol.* 41 (1): 99-112.

Dülger, B., Ergül, C.C., Suerdem, T.B., Oran, R.B. (2006). The myxomycetes of Bozcaada (Çanakkale). *Ot Sist. Bot. Derg.* 13: 189–194.

Dülger, B., Süerdem, T.B., Hacioğlu N. (2000). *Lycogala epidendrum* (J.C. Buxb.ex. L) Fr'un (Miksomiset) Antimikrobiyal aktivitesi. *Afyon Kocatepe Üniv. Fen Bil. Derg*. 7 (1): 259-266.

Eliasson, U. (1980). Patterns of Occurence of Myxomycetes in a Spruce Forest in South Sweden. *Holoartctic Ecol.* 4 (20): 20-31.

Eliasson, U. (1981). Ultrastructure of peridium and spore in *Lycogala* and *Reticularia*. *Trans. Brit. Myco. Soc.* 77: 243-249.

Ergül, C.C., Akgül, H. (2011). Myxomycete diversity of Uludağ national park, Turkey. *Mycotaxon.* 116 (479): 1-16.

Ergül, C.C., Dülger, B. (2002b). New Records for the Myxomycetes Flora of Turkey. *Turk. J. Bot.* 26: 277-280.

Ergül, C.C., Dülger, B., Akgül, H. (2005a). Myxomycetes of Mezit Stream Valley of Turkey. *Mycotaxon.* 92: 239-242.

Ergül, C.C., Dülger, B., Oran, R.B., Akgül, H. (2005b) Myxomycetes of the Western Black Sea Region of Turkey. *Mycotaxon.* 93: 269-272.

Eroğlu, G., (2023a). Sarıveliler İlçesinden (Karaman-Türkiye) Bir Yeni Miksomiset Kaydı: Arcyria afroalpina Rammeelo. *KSÜ Tarım ve Doğa Dergisi*, 26 (5), 1005-1009.

Eroğlu, G (2023b). A new species of Physarum (Physaraceae) from Turkey. *Phytotaxa* 618 (1): 99-102.

Everthart, S.E., Keller, H.W. (2008). Life history strategies of corticolous myxomycetes: the life cycle, plasmodial types, fruiting bodies and taxonomic orders. *Fungal Divers*. 29: 1-16.

Farr, M.L. (1976). Flora Neotropica. The New York Botanical Garden, 304 pp. New York, USA.

Farr, M.L. (1981). How to know the true Slime molds.The pictured key Nature Series, Wm.C.Brown company publishers, Dubuque, lowa.

Farr, M.L. (1982). Notes on myxomycetes III. *Mycologia*. 74: 339-343.

Foissner, W., Hawksworth, D.L. (2009). Protist diversity and geographical distribution. Springer Science & Business Media.

Fröde, R., Hinze, C., Josten, I., Schmidt, B., Steffian, B., Steglich, W. (1994). Isolation and synthesis of 3,4-bis(indol-3-yl)pyrrole-2,5-dicarboxylic acid derivatives from the slime mould *Lycogala epidendrum*. *Tetrahedron Letters.* 35: 1689–90.

Gilbert, H.C., Martin, G.W. (1933). Myxomycetes found on the bark of living trees. *Univ. Iowa Stud. Nat. Hist.* 15: 3-8.

Gray, W.D., Alexopoulos, C.J. (1968). The biology of the Myxomycetes. Ronald Press Co, 288 pp. New York, USA.

Harkönen, M. (1977). Corticolous myxomycetes in three different habitats in Southern Finland. *Karstenia.* 17: 19-32.

Härkönen, M., Ukkola, T. (2000). Conclusions on myxomycetes compiled over twenty-five years from 4793 moist chamber cultures. *Mycotaxon.* 76: 213-245.Haskins, E.F., Hinchee, A.A., McGuinness, M. (1985). The amoebal and protoplasmodial cyst phase of *Echinostelium minutum*. *Mycol.* 77: 253–258.

Heilmann-Clausen, J. (2001). A gradient analysis of communities of macrofungi and slime moulds on decaying beech logs. *Mycol Res* 105 (5): 575-596.

Hosoya, T., Yamamoto, Y., Uehara, Y., Hayashi, M., Komiyama, K., Ishibashi, M. (2005). New cytotoxic bisindole alkaloids with protein tyrosine kinase inhibitory activity from a myxomycete *Lycogala epidendrum*. *Bioorganic Med. Chem. Lett.* 15: 2776-80.

Howard, F.L. (1931). Laboratory cultivation of Myxomycete plasmodia. *Amer. J. Bot.* 18: 624-628.

Ing, B. (1994). The phytosociology of myxomycetes. A review of the biogeogrraphy and plant associations of myxomycetes, world-wide. *New phytol*. 126: 175-201.

Ing, B. (1999). The Myxomycetes of Britain and Ireland. An Identification Handbook. The Richmond Publishing Co.Ltd., 374 pp. England.

Ingold, C.T. (1939). Spore discharge in land plants. Oxford Univ. Press, 178 pp. Oxford, England.

Jump, J.A. (1954). Studies on sclerotization in *Physarum polycephalum*. *Amer. Jour. Bot.* 41: 561-567.

Kamiya, N. 1959. Protoplasmic streaming. *Protoplasmatologia*. 8 (3): 199.

Keller, H.W., Braun, K.L. (1999). Myxomycetes of Ohio: their systematics, biological and use in teaching. Published by Ohio biological survey college of biological sciences, The Ohio State University. Volume: 13/2, 182 pp. USA.

Keller, H.W., Eliasson, U.H. (1992). Taxonomic evaluation of *Perichaena depressa* and *P. quadrata* based on controlled cultivation, with additional observations on the genus. *Mycol. Res*. 96: 1085-1097.

Keller, H.W., Everhart, S.E. (2010). Importance of Myxomycetes in biological research and teaching. Papers in Plant Pathology, pp. 366.

Keller, H.W., Everhart, S.E., Kilgore, C.M. (2017). The Myxomycetes: Introduction, Basic Biology, Life Cycles, Genetics, and Reproduction. In Stephenson SL, Rojas C (eds) Myxomycetes. Academic Press, pp 1- 40.

Keller, H.W., Kilgore, C.M., Everhart, S.E., Carmack, G.J., Crabtree, C.D., Scarborough, A.R. (2008). Myxomycete plasmodia and fruiting bodies: unusual occurrences and user friendly, study techniques. *Fungi*. 1: 24-37.

Krivomaz, T.I., Michaud, A., Minter, D.W. (2010). Nivicolous Myxomycetes IMI Descriptions of Fungi and Bacteria Set. *Mycopathol.* 184: 1831-1840.

Krzemieniewska, H. (1957). A list of Myxomycetes collected in the years 1955–56. *Acta Soc. Bot. Pol*. 26: 785-811.

Lado, C. (2005-2021). An on line nomenclatural information system of Eumycetozoa, Real Jardín Botánico, Madrid, CSIC (Last updated September 16, 2021) http://www. nomen. eumycetozoa. com.

Lado, C., Eliasson, U. (2017). Taxonomy and systematics: current knowledge and approaches on the taxonomic treatment of Myxomycetes. In: Stephenson S.L., Rojas C. (eds) Myxomycetes. Biology, systematics, biogeography and ecology: 205–251. United Kingdom, Elsevier, Academic Press.

Lakhanpal, T.N., Mukerji, K.G. (1981). Taxonomy of the Indian Myxomycetes, A.R. Gantner Verlag K.G., Vaduz. pp. 530.

Leontyev, D.V., Schnittler, M., Stephenson, S.L., Shadwick, L.L., Novozhilov, Y.K., Shchepin, O.N. (2019). Towards a phylogenetic classification of the Myxomycetes. *Phytotaxa*. 399 (3): 209-238.

Lister, A. (1901). On the cultivation of Mycetozoa from spores. *J. Bot*. 39: 5-8.

Ljubimova, J.Y., Fujita, M., Khazenzon, N.M., Lee, B.S., Wachsmann- Hogiu, S., Farkas, D.L., Black, K.L., Holler, E. (2008). Nanoconjugate based on polymalic acid for tumor targeting. *Chem. Biol. Interact.* 171 (2): 195-203.

Lohwag, K. (1957). Ein Beitrag zur Pilzflora der Türkei. *Istanbul Üniv. Orman Fak. Derg. Ser. A.* 7 (1): 118-128.

Lohwag, K. (1964). Mycological Notes from Belgrad Forest. *Istanbul Üniv. Orman Fak. Derg. Ser. A.* 14 (2): 128-135.

Lopez, A., Garcia, H., Herrador, J.L. (1982). Nuevos registros de hongos comestibles de la region del Cofre de Perote, Estado de Veracruz. First National Mycological Congress, Xalapa, Ver. México (Abstracts): 30.

Madelin, M.F. (1984). Myxomycete data of ecological significance. *Trans. Brit. Mycol. Soc.* 83 (1): 1-19.

Martin, G.W., Alexopoulos, C.J. (1969). The Myxomycetes. Universy of Iowa press, Iowa City, USA, 560 pp.

Martin, G.W., Alexopoulos, C.J., Farr, M.L. (1983). The genera of myxomycetes. Universy of Iowa press, pp 561. Iowa City, USA.

Mitchell, D.W.A. (2004). Key to corticolous myxomycota. *Syst. Geogr. Plants*. 74 (2): 261-285.

Mosquera, J., Lado, C., Estrada-Torres, A., Beltra´n-Tejera, E. (2000). *Trichia perichaenoides*, a new Myxomycete associated with decaying succulent plants. *Mycotaxon*. 75: 319–328.

Nannenga-Bremekamp, N.E. (1991). A Guide to Temperate Myxomycetes. Biopress Limited, pp 409. Bristol, England.

Ndiritu, G.G., Spiegel, F.W., Stephenson, S.L. (2009). Rapid biodiversity assessment of myxomycetes in two regions of Kenya. *Sydowia*. 61 (2): 287-319.

Novozhilov, Y.K., Schnittler, M., Stephenson, S.L. (1999). Myxomycetes of the Taimyr Peninsula (north-central Siberia). *Karstenia*. 39: 77–97.

Novozhilov, Y.K., Schnittler, M., Zemlianskaia, I.V., Fefelov, K.A. (2000). Biodiversity of plasmodial slime molds (Myxogastria): measurement and interpretation. *Protistology*. 1 (4): 161-178.

Ocak, İ., Hasenekoğlu, İ. (2003a). Erzurum, Bayburt, Gümüşhane'nin Miksomisetleri. *Turk. J. Bot.* 27: 223-226.

Ocak, İ., Hasenekoğlu, İ. (2003b). Four new records of myxomycetes from Turkey. *Turk. J. Bot.* 27: 333-337.

Ocak, İ., Konuk, M. (2018). Diversity and Ecology of Myxomycetes from Kütahya and Konya (Turkey) with four new records. *Mycobiol*. 46 (3): 215-223.

Olive, L.S. (1970). The Mycetozoa: a revised classification. *Bot. Rev.* 36: 59–87.

Oran, R.B., Ergül, C.C. (2015). New records of corticolous myxomycetes from Turkey. *Mycotaxon.* 130 (1): 181-190.

Oskay, M., Tüzün, Ö. (2015). Kemalpaşa ve çevresi (izmir) Miksobiotasının belirlenmesi. *Celal Bayar Üniv. Fen Bil. Derg.* 11 (1): 59-68.

Řezanka, T., Lumír, O., Hanuš, P.K., Dembitsky, V.M. (2005). Fulicineroside, an Unusual Glycosidic Dibenzofuran Metabolite from the Slime Mold *Fuligo cinerea* (Schwein.) Morgan. *Eur. J. Org. Chem.* 13: 2708-2714.

Rockwell, W.J., Collins, R.P., Santilli, J. (1989). *Fuligo* a myxomycete, an allergen. *J. Allergy Clin. Immunol*. 83: 266.

Ross. I.K. (1967). Growth and development of the myxomycete *Perichaena vermicularis*. *I. Amer. Jour. Bot.* 54: 617-625.

Rösing, F.W., Graw, M., Marré, B., Ritz-Timme, S., Rothschild, M.A., Rötzscher, K., Schmeling, A., Schröder, I., Geserick, G. (2007). Recommendations for the forensic diagnosis of sex and age from skeletons. *Homo*. 58:75-89.

Schnittler, M. (2001). Ecology of Myxomycetes of a winter-cold desert in western Kazakhstan. *Mycologia*. 93: 653-669.

Shchepin, O., Novozhilov, Y., Schnittler, M. (2014). Nivicolous myxomycetes in agar culture: Some results and open problems. *Protistology*. 8: 53–61.

Steglich, W. (1989). Slime moulds (Myxomycetes) as a source of new biologically active metabolites. *Pure Appl. Chem*. 61 (3): 281-288.

Stephenson S.L. (1988). Distribution and ecology of myxomycetes in temperate forests I. Patterns of occurrence in the upland forests of southwestern Virginia. *Canadian J. Bot.* 66: 2187-2207.

Stephenson S.L., Stempen, H. (1994). Myxomycetes: A Handbook of Slime Molds. Timber Press, pp. 158-159. Portland, Oregon USA.

Stephenson, S.L. (1989). Distribution and ecology of myxomycetes in temperate forests. II. Patterns of occurrence on bark surface of living trees, leaf litter, and dung. *Mycologia.* 81 (4): 608-621.

Stephenson, S.L., Kalyanasundaram, I., Lakhanpal, T.N. (1993). A comparative biogeographical study of myxomycetes in the mid-Appalachians of eastern North America and two regions of India. *J. Biog.* 20: 645-657.

Stijve, T., Andrey, D. (1999). Accumulation of various metals by *Fuligo septica* (L) Wiggers and by some other slime molds (myxomycetes). *Aus. Mycol.* 18 (2): 23–26.

Taylor, R.L., Mallette, M.F. (1978). Purification of antibiotics from *Physarum gyrosum* by high-pressure liquid chromatography. *Prepar. Biochem.* 8: 241-257.

Villarreal, L. (1983). Algunas especies de myxomycetes no registradas del estado Veracruz. *Bol. Soc. Mex. Micol.* 18: 153–64.

Wollman, C., Alexopoulos, C.J. (1967). The plasmodium of the myxomycete *Licea biforis* in agar culture. *Mycologia.* 59: 423-430.

Wrigley de Basanta, D. (2000). Acid deposition in Madrid and corticolous Myxomycetes. *Stapfia.* 73 (155): 113–120.

Yağız, D., Afyon, A. (2005). Seydişehir (Konya) yöresi Myxomycet'leri üzerine araştırma. *Afyon Kocatepe Üniv. Fen Bil. Derg.* 5 (1-2): 55-60.

Yağız, D., Afyon, A. (2006a). Myxomycete flora of Derebucak (Konya) and Akseki (Antalya) districts in Turkey. *Mycotaxon.* 96: 257-260.

Yağız, D., Ergül, C.C., Afyon, A. (2002). Beyşehir (Konya) yöresi Miksomisetleri üzerine bir araştırma. *Ot Sist. Bot. Derg.* 9 (1): 137-141.

Zümre, M., Baba, H., Sevindik, M. (2019). Investigation of myxomycetes in Selcen Mountain (Turkey) and its close environs. *Eurasian J. For Sci.* 7 (3): 284-292.

Bölüm 22

Veterinerlikte Mikoloji

Tülay Bican Süerdem[1], **Mustafa Alper Dalgıç**[2]

[1]Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi. Biyoloji Bölümü. Temel ve Endüstriyel Mikrobiyoloji Ana Bilim Dalı. Çanakkale. e-posta: tbican@comu.edu.tr

[2]Can Veteriner Kliniği. Hürriyet Mah. Şehit Rüştü Ökeler Cad. Yapıncak Sitesi A Blok No: 12/1/21. Süleymanpaşa/Tekirdağ. e-posta: dalgic_alper@yahoo.com

22.1. GİRİŞ

Mantarlar tek hücreli veya çok hücreli kemoheterotrof olan ökaryot organizmalar olup pratikte mayalar, küfler ve mantar benzeri organizmalar olarak gruplandırılabilirler. Hücre duvarları selüloz, kitin, glukan, kitosan ve/veya mannan içerir. Mayalar oval veya küresel morfolojide tek hücreli canlılar olup öncül bir hücrenin başka bir özdeş hücre üretmek için kendi parçasını kopardığı tomurcuklanma yoluyla eşeysiz olarak veya askospor oluşumu yoluyla eşeyli olarak da ürerler. Eşeysiz üremelerinde ana hücreden bir tomurcuk büyür ve yetişkin boyuta ulaştığında şartlar uygunsa ana hücreden ayrılır. *Candida albicans*, *Cryptococcus neoformans* gibi eşeyli üreyebilen mayalar da az besinli ortamda askus denen yapılar içinde askospor oluştururlar. Küfler ise apikal denen hücrenin uç kısmının uzamasıyla büyüyen, hif adı verilen ipliksi filamentlerden oluşan çok hücreli filamentli funguslardır.

Fungusların bireysel üreme yapıları olarak isimlendirilen sporlar, mitoz bölünme ile çoğaldıklarında, bilinen iki ana aseksüel spor türü olarak sporangiyosporlar ve konidyumlar karşımıza çıkmakla birlikte, boyut olarak büyük (makrokonidi, klamidospor) veya küçük (mikrokonidi, blastospor, arthrokonidi) sporlar da farklı isimlerle karşımıza çıkabilirler. *Zygomycetes* sınıfına ait fungusların çoğu, sporangiyum adı verilen kapalı bir kese içinde yer alan sporangiyosporlar üretir. Konidia, hifler üzerinde taşınan ve *Aspergillus* spp. ve *Penicillium* spp. gibi cinsler tarafından üretilen çıplak sporlardır. Eşeysel sporlar, iki hücrenin protoplazma ve çekirdeklerinin mayoz bölünme ile birleşmesi yoluyla üretilir ve sonuç itibarıyla askospor, basidiospor ve zigosporları içerir. Meydana gelen bu eşeysel sporlar ve onları çevreleyen koruyucu yapılar, aynı zamanda fungusların sınıflandırılmasının temelini oluşturur. Bazı mantarlar hem maya hem de misel formda olabilir. Bunlar dimorfik mantarlar olarak isimlendirilir. Bu mantarlar insan ve hayvanlarda derin ya da sistemik mikozlara neden olurlar. Dimorfik mantarların ilk formu; "maya" (parazit veya patojenik form) olup genellikle dokuda görülen formdur ve eksüdalar içinde veya 37°C'de kültüre edilebilir. İkinci form ise "miselyum" (saprofitik

KAYNAKLAR

Alizadeh, M., Yousefi, L., Pakdel, F., Ghotaslou, R., Rezaee, M.A., Ehsaneh Khodadadi, E., Oskouei, M.A., Hossein, M., Barhaghi, S., Hossein Samadi Kafil, H.S. (2021). MALDI-TOF mass spectroscopy applications in clinical microbiology. *Hindawi Adv. In Pharmacol. Pharm. Sci.* 2021: 9928238.

Asan, A., Giray, G., Demirel, R., Aydoğdu, H. (2019). Single name nomenclature of fungi and its some reflections ince 2011 especially in Turkey (Fungusların tek isimle isimlendirilmesi ve 2011'den bu yana özellikle Türkiye'deki yansımaları). *Mantar Dergisi – The Journal of Fungus*. 10 (Özel Sayı): 50-59.

Baumbach, C-M., Müller, S., Reuschel, M., Uhrlaß, S., Nenoff, P., Baums, C.G., Schrödl, W. (2021). Identification of zoophilic dermatophytes using MALDI-TOF mass spectrometry. *Front. Cell. Inf. Microbiol.* (11): 631681.

Bayram M., Anlı E. (2008). Mikotoksinler ve şarap. *Türkiye 10. Gıda Kongresi,* 21-23 Mayıs 2008, Erzurum. Kogre kitabı. Sayfa. 955-958.

Biswas, S., Rolain, J.M. (2013). Use of MALDI-TOF mass spectrometry for identification of bacteria that are difficult to culture. *J. Microbiol. Met*. 92 (1): 14-24.

Carbonnelle, E., Mesquita, C., Bille, E., Day, N., Dauphin, B., Beretti, J.L., Ferroni, A., Gutmann, L., Nassif, X. (2011). MALDI-TOF mass spectrometry tools for bacterial identification in clinical microbiology laboratory. *Clin. Biochem*. 44 (1): 104-109.

Centers for Disease Control and Prevention (https://www.cdc.gov/fungal/antifungal-resistance.html). (erişim:17.04.2022).

Chermette, R., Ferreiro, L., Guillot, J. (2008). Dermatophytoses in animals. *Mycopathol*. 166 (5-6): 385-405.

Dave, P., Pal, M. (2015). New medium "APRM" for isolation of medically important fungi from clinical and environmental samples. *Int. J. Livest. Res.* 5(3): 10-18.

Ferguson, L., Fuller, L.C. (2017). Spectrum and burden of dermatophytes in children. *J. Inf.* 74: S54-S60.

Girgin G., Başaran N., Şahin G. (2001). Dünyada ve Türkiye'de insan sağlığını tehdit eden mikotoksinler. *Türk Hijyen Den. Biyol. Derg*. 58 (3): 97-118.

Güzel, M., (2018). Deri Hastalıkları. Ender Yarsan (Ed.), Kedi ve Köpek Hekimliği. S. 375-440. Ankara: Güneş Tıp Kitabevleri.

Havlickova, B., Czaika, V.A., Friedrich, M. (2008). Epidemiological trends in skin mycoses worldwide. *Mycoses*. 51 (Suppl 4): 2-15.

Hawksworth, D.L., Crous, P.W., Redhead, S.A., Reynolds, D.R., Samson, R.A., Seifert, K.A., Taylor, J.W., Wingfield, M.J., Abaci, O., Aime, C., Asan, A., Bai, F.Y., de Beer, Z.W., Begerow. D., Berikten, D., Boekhout, T., Buchanan, P.K., Burgess, T., Buzina, W., Cai, L., Cannon, P.F., Crane, J.L., Damm, U., Daniel, H.M., van Diepeningen, A.D., Druzhinina, I., Dyer, P.S., Eberhardt, U., Fell, J.W., Frisvad, J.C., Geiser D.M., Geml, J., Glienke, C., Gräfenhan, T., Groenewald, J.Z., Groenewald, M., de Gruyter, J., Guého-Kellermann, E., Guo, L.D., Hibbett, D.S., Hong, S.B., Hoog, G.S.D., Houbraken, J., Huhndorf, S.M., Hyde, K.D., Ismail, A., Johnston, P.R., Kadaifciler, D.G., Kirk, P.M., Kõljalg, U., Kurtzman, C.P., Lagneau, P.E., Lévesque, C.A., Liu, X., Lombard, L., Meyer, W., Miller, A., Minter, D.W., Najafzadeh, M.J., Norvell, L., Ozerskaya, S.M., Ozic, R., Pennycook, S.R., Peterson, S.W., Pettersson, O.V., Quaedvlieg, W., Robert, V.A., Ruibal, C., Schnürer, J., Schroers, H.J., Shivas, R., Slippers, B., Spierenburg, H., Takashima, M., Taskin, E., Thines, M., Thrane, U., Uztan, A.H., Raak, M.V., Varga, J., Vasco, A., Verkley, G., Videira, S.I.R., de Vries, R.P., Weir, B.S., Yilmaz, N., Yurkov, A., Zhang, N. (2011). The Amsterdam declaration on fungal nomenclature. *Ima Fungus*. 2 (1): 105-112.

Heireman, L., Patteet, S., Steyaert, S. (2020). Performance of the new ID-fungi plate using two types of reference libraries (Bruker and MSI) to identify fungi with the bruker MALDI biotyper. *Med. Mycol.* 58 (7): 946-957.

Hilmioğlu-Polat, S. (2021). Aspergilloz. İçinde: Emel Tümbay (Editör). Tıbbi Mikoloji. S. 335-362. Tıbbi Mikoloji Derneği Yayını No: 2. İzmir.

Juiz, P.M., Almela, M., Melción, C., Campo, I., Esteban, C., Pitart, C., Marco, F., Vila, J. (2012). A comparative study of two different methods of sample preparation for positive blood cultures for the rapid identification of bacteria using MALDI-TOF MS. *Eur. J. Clin. Microbiol. Inf. Dis.* 31 (7): 1353-1358.

Kaya, S. (2000). Mantarları etkileyen ilaçlar. İçinde: Sezai Kaya (Ed.). Veteriner Farmakoloji (657-658). Ankara: Medisan Yayın Serisi: 65.

L'Ollivier, C., Ranque, S. (2017). Maldi-Tof-based dermatophyte identification. *Mycopathol*. 182 (1-2): 183-192.

Mycoses Study Group Education and Research Consortium. (2014-2022). https://drfungus.org/knowledge-base/cryptococcosis-cats-abstracts/ (erişim:15.04.2022).

Nenoff, P., Erhard, M., Simon, J.C., Muylowa, G.K., Herrmann, J., Rataj, W., Gräser, Y. (2013). MALDI-TOF mass spectrometry - a rapid method for the identification of dermatophyte species. *Med. Mycol.* 51 (1): 17-24.

Ojo, O.E. (2019). Mycology. Oyekunle, M.A., Ojo, O.E., Agbaje, M. Introduction to Veterinary Microbiology and Mycology, Lecture Notes (VPM 302) (62-81). Department of Veterinary Microbiology and Parasitology College of Veterinary Medicine University of Agriculture, Abeokuta.

Or, E., Dokuzeylül, B., (2020) Deri Hastalıkları. İçinde: Alper Bayrakal, Onur İskefli (Ed.), Veteriner Reçete. Sayfa: 179-220. Ankara: Güneş Tıp Kitabevleri.

Öğünç, D. (2021). Deri-Altı Mikozları: Sporotrikoz. İçinde: Emel Tümbay (Ed.), Tıbbi Mikoloji. Sayfa 187-195. Tıbbi Mikoloji Derneği Yayını No: 2. İzmir

Özcan, G. (2017). Bozcaada karalahna ve çavuş üzümlerinin olgunlaşma sürecinde mikrobiyal yükünün, küf türlerinin ve mikotoksin profillerinin belirlenmesi. Doktora Tezi, 439 s. Çanakkale Onsekiz Mart Üniv. Fen Bil. Enst. Biyoloji ABD.

Özcan Ateş, G. (2020). Ağızda maya yükünün belirlenmesi ve izole edilen *Candida* cinsi mayaların tanımlanması. Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniv. Sağ. Bil. Enst. Tıbbi Mikrobiyoloji ABD.

Özcan Ateş G., Otkun M. (2021). Ağız Mikrobiyotası, Biyofilm ve *Candida*. İçinde: Cem Evereklioğlu, (Ed.), Sağlık Bilimlerinde Araştırma ve Değerlendirmeler - IV (199-215). Ankara, Gece Kitaplığı.

Pal, M. (1997). Use of Pal's sunflower seed medium for any early diagnosis of cryptococcosis. *The Antiseptic*. 95 (5): 175. 4.

Pal, M. (2004). Efficacy of narayan stain for morphological studies of moulds, yeasts and algae. *Rev. Iberoam Micol.* 21 (4): 219. 5.

Pal, M. (2007). Veterinary and Medical Mycology. 1st (Edn.), *Ind. Council of Agr. Res. Inst.* New Delhi, India.

Pal, M., Tesfaye, S., Dave, P., (2014). Cryptococcosis: An enigmatic mycosis of humans and animals. *J. Environ. Occup. Sci.* 3 (1): 53-60.

Pal, M. (2018). Emerging role of saprobic fungi in human and animal health. *J. of Mycopathol. Res.* 56 (3): 1-2.

Pal, M. (2019). Contribution of Prof. Dr. Mahendra Pal in veterinary and medical mycology.

Raghuwanshi, R. (2019). Antifungal therapeutic candidates. phytochemicals: New avenues in Anticandidal Activity. İçinde: Singh, K., Srivastava., N. (Ed.), Recent trends in human and animal mycology. Sayfa: 215-233. Springer.

Richard, J.L., Debey, M.C., Chermette, R., Pier, A.C., Hasegawa, A., Lund, A., Bratberg, A.M., Padhye, A.A. ve Connole, M.D. (1994). Advances in veterinary mycology. *J. Med. Vet. Mycol.* 32 (sup1): 169-187.

Ridzuan, P.M., Nazira, C.M., Ruth, M., Abdul Rassip, C.N., Nur Raihan, M.H., İsmail, S., Rahman, N.I.A., Suzima, E.A., Azhan, H. (2020). Mini review on dermatomycosis. *J. Sci. Maths. Lett.* 8: 6-15.

Samanta, I. (2015). Veterinary Mycology, Springer, 194 s.

Van Veen, S.Q., Claas, E.C.J., Kuijper, E.J. (2010). High-throughput ıdentification of bacteria and yeast by matrix-assisted laser desorption ıonization-time of flight mass spectrometry in conventional medical microbiology laboratories. *J. Clin. Microbiol.* 48 (3): 900-907.

Veterian Key, Fastest Veterinary Medicine Insight Engine: Introduction to Veterinary Mycology. (https://veteriankey.com/introduction-to-veterinary-mycology/) (erişim: 12.2.2022).

Veterian Key, Fastest Veterinary Medicine Insight Engine: The Subcutaneous Mycoses: (https://veteriankey.com/the-subcutaneous-mycoses/) (erişim: 12.2.2022).

Veterian Key, Fastest Veterinary Medicine Insight Engine: The Systemic Mycoses: https://veteriankey.com/the-systemic-mycoses/) (erişim:15.04.2022).

Yıldıran, Ş.T. (2021). Kandidoz (Yüzeyel ve Sistemik). İçinde: Emel Tümbay (Ed.), Tıbbi Mikoloji. S. 271-294. Tıbbi Mikoloji Derneği Yayını No: 2. İzmir.

4. Basım

Editör: Prof. Dr. Abdurrahman Aktümsek

GENEL ZOOLOJİ LABORATUVAR KİTABI

Prof. Dr. Abdurrahman Aktümsek
Prof. Dr. Atilla Arslan
Prof. Dr. Haluk Özparlak
Prof. Dr. Turgay Üstüner
Prof. Dr. Gökhan Zengin

nobel

GENEL ZOOLOJİ LABORATUVAR KİTABI

Editör: Prof. Dr. Abdurrahman Aktümsek

Prof. Dr. Abdurrahman Aktümsek, Prof. Dr. Atilla Arslan,
Prof. Dr. Haluk Özparlak, Prof. Dr. Turgay Üstüner, Prof. Dr. Gökhan Zengin

Yayın No.: 5387
Fen Bilimleri No.: 200
ISBN: 978-625-371-326-3
E-ISBN: 978-625-371-327-0
Basım Sayısı: 4. Basım, Mayıs 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Sergen Öz -sergen@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Bayraktar Asiltürk -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Aktümsek, Abdurrahman.
Genel Zooloji Laboratuvar Kitabı / Abdurrahman Aktümsek
4. Basım, VIII + 152 s. 16,5x24 cm. Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-625-371-326-3
E-ISBN: 978-625-371-327-0
1. Genel Zooloji 2. Zooloji Laboratuvarı

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA

İÇİNDEKİLER

Bölüm I
ZOOLOJİ LABORATUVARINA GİRİŞ

1.1. Laboratuvarlarda Kullanılan Malzemeler 1
1.1.1. Tüpler 1
1.1.2. Beher 2
1.1.3. Erlenmeyer (Erlen) 2
1.1.4. Balonlar 2
1.1.5. Mezur 3
1.1.6. Pipetler 3
1.1.7. Büret 7
1.1.8. Huni 7
1.1.9. Ayırma Hunileri 7
1.1.10. Desikatör 8
1.1.11. Santrifüj 8
1.1.12. Teraziler 9

1.2. Çözeltiler ve Hazırlanmaları 10
1.2.1. Ağırlık Yüzdesi (% Ağırlık) 10
1.2.2. Hacimce Yüzde (Konsantrasyon) 11
1.2.3 Molarite (M) 12
1.2.4. Molalite (m) 13
1.2.5. Normalite (N) 14
1.2.6. Seyreltme 15
1.2.7. Çözeltilerin Hazırlanması İçin Örnekler 17

Bölüm II
HÜCRE

2.1. Mikroskobun İncelenmesi 21
2.2. Mikroskopta İlk Çalışma ve Mikroskopta Görüntü Özellikleri 23
2.3. Hücrenin İncelenmesi 24
2.4. Mikroskopta Ölçme 25
2.5. Mikroskopta Yaklaşık Ölçüm 27
2.6. Difüzyonun İncelenmesi 28
2.7. Ozmozun İncelenmesi 28
2.8. Hücre Zarından Moleküllerin Geçişinin İncelenmesi (Dializ) 30
2.9. Hücre Bölünmesi 32

Bölüm III
DOKULAR

3.1. Epitel Doku 33
3.1.1. Tek Katlı Yassı Örtü Epiteli 33
3.2.1. Tek Katlı Kübik Örtü Epiteli 33
3.1.3. Tek Katlı Prizmatik Örtü Epiteli 34
3.1.4. Çok Katlı Yassı Örtü Epiteli 35
3.1.5. Çok Katlı Kübük Örtü Epiteli 36
3.1.6. Çok Katlı Prizmatik Örtü Epiteli 36
3.1.7. Yalancı Çok Katlı Prizmatik Örtü Epiteli 37
3.1.8. Çok Katlı Değişken Örtü Epiteli 37
3.1.9. Basit Tübüler Bez 38
3.1.10. Dallanmış Basit Tübüler Bez 38
3.1.11. Basit Alveolar (Asiner) Bez 39
3.1.12. Bileşik Tübüloalveolar Bez 40

3.2. Bağ Dokusu 42
3.2.1. Gevşek Bağ Dokusu 42
3.2.2. Düzensiz Sıkı Bağ Dokusu 43

3.3. Kıkırdak Dokusu 44
3.3.1. Hiyalin Kıkırdak Dokusu 44

3.4. Kemik Dokusu 45
3.4.1. Kompakt (Sıkı, Yoğun) Kemik Dokusu 45

3.5. Kan Dokusu 46
3.5.1. Kan Hücrelerinin İncelenmesi 46
3.5.2. Kan Gruplarının Belirlenmesi 47

3.6. Kas Dokusu 49
3.6.1. İskelet Kası Dokusu 49
3.6.2. Düz Kas Dokusu 50
3.6.3. Kalp Kası Dokusu 51

Bölüm IV
ORGANLAR VE SİSTEMLER

4.1. Hareket Sistemi 53
4.1.1. İskelet Sistemi 53
4.1.2. Kas Yorgunluğu 55

4.2. Sinir Sistemi 56
4.2.1. Arthropodlarda Sinir Sistemi 56
4.2.2. Omurgalılarda Beyin Yapısı 57
4.2.3. Spinal Refleksin Kurbağada İncelenmesi 59

4.3. Duyu Organları ve Duyular 62
4.3.1. Dokunma Duyusunun Algılanması 62
4.3.2. Basınç Duyusunun Algılanması 63
4.3.3. Sıcak ve Soğuğun Algılanması 64
4.3.4. Sıcak ve Soğuğun Algılandığı Yerler 64
4.3.5. Duyu Yanılması 65
4.3.6. Koku Duyusunun Adaptasyonu 66
4.3.7. Tat Duyusunun Alınmasının Süresi 67
4.3.8. Tat Duyularının Lokalizasyonu 68
4.3.9. Tat Duyusunun Eşik Şiddeti 68
4.3.10. Kurbağada Denge Hareketi 69
4.3.11. Memeli Gözünün İncelenmesi 70
4.3.12. En Yakın Görüş Noktasının Belirlenmesi 72
4.3.13. İnsan Gözünde Kör Noktanın İncelenmesi 73
4.3.14. Göz ile Fotoğraf Makinesinin Karşılaştırılması 73
4.3.15. Tek Gözle Uzaklığın Belirlenmesi 74

4.4. Dolaşım Sistemi 75
4.4.1. Memeli Kalbinin Yapısının İncelenmesi 75
4.4.2. Kalp Kasının Çalışmasının İncelenmesi 77
4.4.3. Kılcal Damar Dolaşımı 78
4.4.4. Kılcal Damar Çaplarının Kontrolü 79

4.5. Solunum Sistemi 80
4.5.1. Memeli Solunum Sisteminin Yapısının İncelenmesi 80
4.5.2. Solunumda Karbondioksit Çıkışının Gösterilmesi 82
4.5.3. Hayvanlarda Meydana Gelen Karbondioksitin Ölçümü 82
4.5.4. İnsanda Meydana Gelen Karbondioksitin Ölçülmesi 84
4.5.5. Solunumda Su Çıkışının Gösterilmesi 85

4.6. Sindirim Sistemi 86
4.6.1. Karbohidratların Sindirimi 86
4.6.2. Proteinlerin Sindirimi 87
4.6.3. Yağların Sindirimi 88

4.7. Boşaltım Sistemi 89
4.7.1. Memeli Böbreğinin Yapısının İncelenmesi 89

4.8. Üreme Sistemi 90
4.8.1. Kurbağada Spermlerin İncelenmesi 90
4.8.2. Segmentasyonun İncelenmesi 91

Bölüm V
ENERJİ VE METABOLİZMA

5.1. Enzim Faaliyetinin İncelenmesi 93
5.2. Enzim Faaliyeti Üzerine Sıcaklığın Etkisi 94

5.4. Glukozun Yıkımı 97
5.5. DNA, RNA ve Protein Sentezinin İncelenmesi 98

Bölüm VI
BESLENME

6.1. Temel Organik Besin Maddelerinin Araştırılması 103
6.2. Bir Besinin Verdiği Enerjinin Belirlenmesi 105

Bölüm VII
KALITIM

7.1. Populasyon Genetiği- İnsan Özelliklerinin İncelenmesi 109
7.2. Populasyon Genetiği Üzerine Bir Çalışma 111

Bölüm VIII
EKOLOJİ

8.1. Yüzey Alanı ve Sıcaklık ilişkisinin incelenmesi 113

Bölüm IX
SİSTEMATİK VE HAYVANLARIN SINIFLANDIRILMASI

9.1. Mikroskobik Organizmaların İncelenmesi 115
9.2. *Planaria'*nın İncelenmesi 118
9.3. Karaciğer Kelebeklerinin İncelenmesi 119
9.4. Toprak Solucanının İncelenmesi 120
9.5. Sülüğün İncelenmesi 123
9.6. Tatlı Su İstakozunun İncelenmesi 125
9.7. Böceklerin Yakalanması ve Saklanması 127
9.8. Böceklerde Ağız Parçalarının İncelenmesi 131
9.9. Böceklerde Bacak Yapılarının İncelenmesi 134
9.10. Böceklerde Kanat Yapılarının İncelenmesi 136
9.11. Böceklerde Anten Yapılarının İncelenmesi 139
9.12. Balık Yapısının İncelenmesi 140
9.13. Balıklarda Yaş Tayini 143
9.14. Kurbağa Yapısının İncelenmesi 144

KAYNAKLAR 147

DİZİN 149

KAYNAKLAR

Akay, M.T., Genel HistoloJi Atlası, Palme Yayıncılık, Ankara, 2000.

Aktümsek, A., Anatomi ve Fizyoloji- İnsan Biyolojisi, 13. Baskı, Nobel Akademik Yayıncılık Eğ. Dan. Tic. Ltd. Şti., Ankara, 2021.

Aktümsek, A., Nurullahoğlu, Z.Ü., Pratik biyokimya, Mimoza Yayınları, Konya, 1996.

Aktümsek, A., Genel Zooloji, Ders Kitabı, 10. Baskı,Nobel Akademik Yayıncılık Eğ. Dan. Tic. Ltd. Şti., Ankara, 2023.

Aras, K., Erşen, G., Klinik Biyokimya, Hacettepe Taş Yayıncılık Ltd Şti. Ankara.

An, A., Sağlık Ocağı Laboratuvarında Uygulanacak- Çalışma yöntemleri, S.S:Y.B. Basımevi, 1982.

Avşar, D., Balıkçılık Biyolojisi ve Populasyon Dinamiği, Baki Kitabevi, Adana. 1998.

Bağda, H., Laboratuvar Tekniği, Çağlayan Yayınevi. İstanbul, 1974.

Başoğlu, M., Öktem, N Zoofizyoloji Praktikumu, E.Ü. Fen Fak. Kitaplar Serisi, No: 41, E.Ü. Fen Fak. Baskı İşleri, İzmir, 1984.

Baysal, A., Beslenme, 4. Baskı. Hacettepe Üniversitesi Yayınlan: A/12, Ankara, 1983.

Berkarda, B., Eyüpoğlu, H., Hematoloji Laboratuvar Yöntemleri, Ar Basım Yayım ve Dağıtım A.Ş. İstanbul, 1983.

Boolootian, R.A., Heyneman, D., An Illustrated Laboratory Text in Zoology, Holt, Rinehart and Winston, 1975.

Bozkurt, B., Zooloji Laboratuvarı Klavuzu, A.Ü. Fen Fak. Yay. Umumi No: 86, Zooloji No: 5, Güven Matbaası, Ankara, 1960.

Carola, R., Harley, J.P., Noback, C.R, Human Anatomy&Physiology, Mc Graw Hill Inc., 1992.

Demirsoy, A., Yaşamın Temel Kurallan, Omurgalılar/Anamniyota, Cilt-III/ Kısım-I, Meteksan A.Ş., Ankara, 1993.

Demirsoy, A., Yaşamın Temel Kuralları, Omurgasızlar/Böcekler, Entomoloji, Cilt-lI,lKısım-II, Meteksan A.Ş., Ankara, 1997.

Erkoyuncu, İ., Balıkçılık Biyolojisi ve Populasyon Dinamiği, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sinop su Ürünleri Fak., Yayın No.: 95, Sinop, 1995

Ersoy, E., Bayşu, N., Pratik Biyokimya, A.Ü. Veteriner Fak. Yay. : 372, Ders Kitabı. 270, A.Ü. Basımevi, Ankara, 1981.

Geldiay, S., Genel Zooloji Laboratuar Kılavuzu, E.Ü. Fen Fak. Kitaplar Serisi No: 4, E.Ü.Fen Fak. Baskı İşleri, İzmir, 1982.

Gülen, Ö.K., Biyolojik Koleksiyonlar ve Laboratuar Tekniği, San Matbaası Ankara, 1971.

Harris, C.L., Concept in Zoology, Harper Collins Collage Publishers, 1996.

Işıksoluğu (Kurucu), M., Endüstri Meslek Liseleri İçin Beslenme, Milli Eğıtim Basımevi, İstanbul, 1997.

İnceoğlu, Ö., Ketenoğlu, .0.., Toker, M.C., Güven, T., Albayrak, İ., Öncel, Ercoşkun, T., Sayar, A.H., Özlük, A., Genel Biyoloji Laboratuarı I., Ankara.

Kansu, İ,A., Genel Entomoloji, Kıvanç Basımevi, Ankara, 1991.

Kıyak, S., Entomolojik Müze Metodları, Öğün Matbaacılık, Ankara, 2000.

Köşker, Ö., Genel Mikrobiyoloji Uygulama Klavuzu, AÜ. Ziraat Fak. Yayınları, No: 586, AÜ. Basımevi, Ankara, 1976.

Martini, F.H., Fundamental of Anatomy and Physiology, Prentice Hall International Inc., 1998.

Modem Biyoloji, Cilt I-II ve Laboratuar Çalışmaları, Milli Eğitim Basımevi. İstanbul, 1977,

Murathanoğlu, O., Histoloji Laboratuar Kılavuzu, İ.Ü.. Yayınlarından Sayı: 3591, Fen Fakültesi No: 214 İ.Ü. Fen Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1990.

Ohlsson, B., Ergezen, S., Biyoloji Öğretimi, YÖK/Dünya Bankası, MilliEğitimi Geliştirme Projesi, Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi, Ankara, 1997.

Plummer, D.T An Introduction to Practical Biochemistry, Me Graw-Hill Book Company (UK) Ltd., 1971.

Richards. O.W., Davies, R.G., Imms' General Text Book of Entomology, Volume 2 Classifieation and Biology, Chapman and Hall, London, 1977

Sağlam, M Aştı, R.N., Özer, A, Genel Histoloji, Yorum Matbaaeılık Sanayi, Ankara, 1997.

Terzioğlu, M. Çakar, L., Yiğit, G., Fizyoloji Pratik Kitabı, İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fak. Yayınları, 3058, Hilal Matbaacılık Koll. Şti., İstanbul, 1982.

Tortora, GJ., Grabowski, S.R., Principles of Anatomy and Physiology, Harper Collins Publishers, ı 996.

Wallace, RA., Sanders, G.P., Ferl, RJ., Biology, The Science of Life, Harper Collins Publishers, ı 996.

Yund, İ., Pratik Laboratuar Metodları, Batur Matbaası, İstanbul, 1975.

Yüreğir, G.T., Biyokimya Laboratuar Kitabı, Ç.Ü. Basımevi, Adana, 1992.

9. Basım

GESTALT TERAPİ
NE KADAR FARKINDAYIM?

Prof. Dr. Nilüfer VOLTAN ACAR

nobel
40.yıl

GESTALT TERAPİ - NE KADAR FARKINDAYIM?

Prof. Dr. Nilüfer VOLTAN ACAR

Yayın No.: 376
Psikoloji-PDR No.: 8
ISBN: 978-605-133-278-9
E-ISBN: 978-625-402-545-7
Basım Sayısı: 9. Basım, Kasım 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Voltan Acar, Nilüfer.
Gestalt Terapi - Ne Kadar Farkındayım? / Nilüfer Voltan Acar
9. Basım. XXIV+168 s. 13,5x21,5 cm. Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-133-278-9
E-ISBN: 978-625-402-545-7
1. Gestalt Terapi 2. Farkındalık 3. Bitirilmemiş İşler

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA

İÇİNDEKİLER

1. KONU
GİRİŞ 3

2. KONU
GESTALT TERAPİNİN TARİHÇESİ 9
FRITZ PERLS'ÜN YAŞAMI 9
GESTALT TERAPİNİN GELİŞMESİNDEKİ ETKİLER 10
PSİKOANALİZ 11
GESTALT PSİKOLOJİSİ 11
VAROLUŞÇULUK-FENOMENOLOJİ 12
ALAN KURAMI 12
PSİKODRAMA 13
SPİRÜTÜELİZM VE ZEN-BUDİZM 13
İNSANÎ GİZİL GÜÇLERİ İŞE KOŞMA HAREKETİ (HUMAN POTENTIAL MOVEMENT) 15
BEDEN TERAPİSİ VE ENERJİ ÇALIŞMALARI 15
FRİTZ PERLS'DEN SONRA GESTALT TERAPİ 17

3. KONU
GESTALT TERAPİ KAVRAMLARI VE GESTALT TERAPİDE AMAÇLAR 21
GESTALT TERAPİ KAVRAMLARI 21
ŞİMDİ VE BURADA (HERE AND NOW) 22
KUTUPLAR YA DA KUTUPLAŞMA (POLARITY-POLARIZATION) 23
OLGUNLUK (MATURITY) 26

SİNDİRME (DIGESTION-ASSIMILATION) 27
BİTİRİLMEMİŞ İŞLER (UNFINISHED BUSINESS) 28
FARKINDALIK (AWARENESS) 29
İHTİYAÇLAR (NEEDS) 33
KAYGI (ANXIETY) 34
BÜTÜNCÜLLÜK (HOLISM) 36
SORUMLULUK (RESPONSIBILITY), SEÇİM (CHOICE) VE RİSK ALMA (RISKING) 37
YARATICI FARKSIZLIK (CREATIVE INDIFFERENCE) 39
ORGANİZMANIN KENDİNİ DÜZENLEMESİ (ORGANIZMIC SELF-REGULATION) 40
YARATICI UYARLAMA (CREATIVE ADAPTATION) 41
SAHİPLENİLMEYENLERİN SAHİPLENİLMESİ (OWNING THE DISOWNED) 41
ŞEKİL-ZEMİN İLİŞKİSİ (FIGURE AND GROUND) 42
ÇEVRESEL ALAN (ENVIRONMENTAL FIELD) 44
GESTALT TERAPİDE AMAÇLAR 47

4. KONU
TEMAS (CONTACT) 51
TEMAS SINIRLARI 52
BEDEN SINIRLARI (BODY BOUNDARIES) 53
DEĞER SINIRLARI (VALUE BOUNDARIES) 54
TANIDIKLIK SINIRLARI (FAMILIARITY BOUNDARIES) 54
İFADE SINIRLARI (EXPRESSIVE BOUNDARIES) 54
DIŞAVURMA SINIRLARI (EXPOSURE BOUNDARIES) 55
TEMAS ENGELLEMELERİ - FARKINDALIKTAN KAÇIŞ 55

SINIRLARIN YOKLUĞU (CONFLUENCE) 56
ÇEKİLME (WITHDRAWAL) 58
SOYUTLANMA (ISOLATION) 58
İÇEVERME (INTROJECTION) 59
DIŞA YANSITMA (PROJECTION) 60
YARDIM EDEN SENDROMU (PROFLECTION) 62
KENDİNE ÇEVİRME (RETROFLECTION) 64
YÖN DEĞİŞTİRME (DEFLECTION) 67
DUYARSIZLAŞMA (DESENSITIZATION) 70

İHTİYAÇ OLUŞMA DÖNGÜSÜ
(TEMAS-GERİ ÇEKİLME DÖNGÜSÜ) (GESTALT OLUŞTURMA VE YIKMA DÖNGÜSÜ) (ŞEKİL VE ZEMİN OLUŞTURMA DÖNGÜSÜ) 71

5. KONU
GESTALT TERAPİDE DİYALOG (DIALOG) 75

DİYALOG KOŞULLARI 75

BU ORTAMDA ANINDA OLUNMASI (PRESENCE) 75
DAHİL OLMA (INCLUSION) 76
DANIŞANIN VARLIĞININ ONAYLANMASI (CONFIRMATION) 77
BEN-SEN İLİŞKİSİ (I-THOU RELATIONSHIP) 79
DANIŞANIN İSTİSMAR EDİLMEMESİ (NON-EXPLOITATION OF THE CLIENT) 80

KULLANILAN DİL ÖRÜNTÜSÜNÜN ÖNEMİ 81
GESTALT UYGULAMALARI HAREKETE YÖNELİK (ACTION ORIENTED) UYGULAMALAR VE DİYALOĞA YÖNELİK (DIALOGIC) UYGULAMALAR 85

6. KONU
GESTALT TEKNİKLERİ.....89
DİYALOG OYUNU (DIALOG GAME).....89
BOŞ SANDALYE (EMPTY CHAIR).....93
BİTİRİLMEMİŞ İŞLER (UNFINISHED BUSINESS).....95
BİR SIRRIM VAR (I HAVE A SECRET) 99
DUYGUNLA KAL (STAY WITH YOUR FEELING).....99
SORUMLULUĞU ALIYORUM (I TAKE RESPONSIBILITY FOR) 101
TUR ATMA (MAKING ROUNDS).....101
TERSİNE ÇEVİRME TEKNİĞİ (REVERSAL TECHNIQUE) 101
ROL DEĞİŞTİRME (ROLE REVERSAL) 102
MİDAS'IN KULAKLARI 103
KÜÇÜK ÇOCUĞUN KONUŞMASINA İZİN VERME (LET THE LITTLE CHILD TALK).....104
DAHA HIZLI SÖYLE (SAY IT LAUDER).....104
TEKRAR SÖYLE (SAY IT AGAIN).....106
SÜFLÖRLÜK (PROMTING) 106
YÖNETME (DIRECTING).....107
KORO (CHORUS).....108
YANSITMAYI OYNAMA (PLAYING THE PROJECTION) 109
RÜYA ÇALIŞMASI (DREAM WORK).....109
GRUBU KULLANMA (UTULIZING THE GROUP).....112
DOKUNMA (TOUCHING).....112
METAFORLARI KULLANMA (USING METAPHORS).....113
YENİDEN İFADE (PARAPHARASING-REFLECTION OF CONTENT).....114

MEDİTASYON (MEDITATION).....115
EV ÖDEVİ (HOMEWORK).....116
MODEL OLMA (MODELING).....117

7. KONU

GESTALT TERAPİNİN TÜRK KÜLTÜRÜNE UYARLANMASI.....121

TÜRK TOPLUMU GESTALT TERAPİ YAKLAŞIMI AÇISINDAN NASIL BİR TOPLUM.....122
TÜRK KÜLTÜRÜNE UYGUN BİR GESTALT TERAPİ İÇİN ÖNERİLER.....128

8. KONU

GESTALT TERAPİ OTURUMLARINDAN ÖRNEKLER.....133

GESTALT TERAPİ OTURUMLARINDAN ÖRNEKLER...135
SON SÖZ.....153
KAYNAKÇA.....155
SÖZCÜK VE YAZAR DİZİNİ.....159

KAYNAKÇA

Beck, R. (1961). **Perspectives in Phylosophy.** New York: Halt, Rinehalt And Winston.

Buber, M. (1965). **Between Man and Man**. New York: The Macmillan.

Clarkson, P. (1991). **Gestalt Counseling in Action**. London: Sage Publisher.

Corey, G. (1982). **Theory and Practice of Counseling and Psychotherapy**. 2nd ed. Monterey: Brooks/Cole Publishing.

Corey, R. (1991). **Theory and Practice of Counseling and Psychotherapy.** 4th ed. Monterey: Brooks/Cole Publishing.

Erikson, E. (1968). **Youth and Identity Crisis**. New York: Norton Comp.

Finney, B. (1990). "Say It Again: An Active Therapy Technique". In Hatcher, C and Himmelstein, P. (eds). **The Handbook of Gestalt Therapy**. New York: Brunner/ Mazel.

Finney, (1990). "Let the Little Child Talk". In Hatcher, C and Himmelstein P. (eds). **The Hand Book of Gestalt Therapy**. New York: Brunner/ Mazel.

Greenwald, J. (1990). Ground Rules in Gestalt Therapy. In Hatcher ve Himmelstein. (ed). **The Hand Book of Gestalt Therapy** Northvale: Jason Aronson.

Hycner, R ve Jacobs, L. (1995). **The Healing Relationship in Gestalt Therapy**. New York: The Gestalt Journal Press.

Kepner, J. (2003). **Healing Tasks. Psychotherapy with Adult Survivers of Childhood Abuse**. New York: Gestalt Press.

Klaus - Kogan, W. (1995-2003). **GENI** ders notları.

Kogan, J. (1990). "Genesis of Gestalt Therapy." in Hatcher, C and Himmelstein, P. (eds). **The Handbook of Gestalt Therapy**. New York: Brunner/Mazel.

Korb, M., Gorrell, J. ve Vernon Van De Riet. (tarihsiz). **Gestalt Therapy Practice and Theory**. (2nd ed), New York: Pergomon Press.

Latner, J. (1986). **The Gestalt Therapy Book**. New York: Gestalt Journal Press.

Moreno, J. (1977). **Psychodrama**. New York: Beacon House

Oldham, J. ve Tony Key ve Yaro Starak (1988). **Risking Being Alive**. Victoria: Pit Publishing.

Pearls, L. (1992). **Living at the Boundary**. New York: The Gestalt Journal Press.

Perls, F. (1992). **In and Out of the Garbage Pail**. New York: The Gestalt Journal Press.

Perls, F. (1969). **Gestalt Therapy Verbatim**. Moab, UT: Real People Press.

Perls, F., R. Hefferline ve P. Goodman. (1969). **Gestalt Therapy. Excitement and Growth in the Human Personality**. New York: Julian Press.

Polster, E. ve Miriam Polster. (1973). **Gestalt Therapy Integrated**. New York: Random House.

Polster, M. (1987). "Gestalt Therapy: Evolution and Application". In J. K. Zeig (ed). **The Evolution of Psychotherapy** (ss 312-325). New York: Brunnel/Mazel.

Sharf, G. (2000). **Theories of Psychotherapy and Counseling**. Belmont: Wadsworth Brooks Cole.

Sills, C. ve Sue Fish ve Phil Lapworth. (1998). **Gestalt Counseling**. Oxon: Winslow Press.

Stallone, J. (1976). "Gestalt Therapy and Eastern Philosophy". **In** Smith, E. W. L. (ed). T**he Growing Edge of Gestalt Therapy**. New York: Branner/Mazel. ss.179-201

Tagay, Ö ve Voltan Acar, N (2012) "Contact Disturbances and Contact Cycle in Gestalt Therapy According to Turkish Culture." **Gestalt Journal of Australia&New Zealand** (Ganz) Vol 9. No 1 s. 20-33 Nou 2012

Tagay, Ö (2010), Developing Gestalt Contact Disturbance Scale and Studying of Gestalt Contacat disturbances of University Students. Unpublished doctoral dissertation , Institude of Social Sciences, Hacettepe University, Ankara.

Tillett, R. (1984). "Gestalt Therapy in Theory and Practice". **British Journal Of Psychiatry**. 184:231-235.

Voltan-Acar, N. (1988). Sosyal Mikro-kozmos ile İlişkinin Şimdi ve Buradalığının Bağlantısı. **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. Sayı 3, ss 47-49.

Voltan-Acar, N. (2002). **Grupla Psikolojik Danışmada Alıştırmalar-Deneyler**. Ankara: Nobel Yayınları.

Voltan-Acar, N. (2003 a). **Terapötik İletişim**. Geliştirilmiş 4. baskı. Ankara: US-A Yayınevi.

Voltan-Acar, N. (2003 b). **Grupla Psikolojik Danışma İlke ve Teknikleri**. Geliştirilmiş 4. baskı. Ankara: Nobel Yayınevi.

Voltan-Acar, N. (2003 c). "Gestalt Grup Yaşantısına Bir Örnek" **PDR'de Yirmibeş Yıl**. Ankara: Nobel Yayınevi.

Voltan-Acar, N (2006). **Grupla Psikolojik Danışma İlke Teknikleri**, Geliştirilmiş 6. baskı. Ankara: Nobel Yayınevi.

Voltan-Acar, N (2007). **Grupla Psikolojik Danışmada Alıştırmalar ve Deneyler**. 3. Baskı. Ankara: Nobel Yayınevi.

Voltan-Acar, N (2012) **Grupla Psikolojik Danışma İlke ve Teknikleri** 9. basım. Ankara: Nobel.

Voltan-Acar, N (2012b) **Yeniden Terapötik İletişim**. 8. basım Ankara: Nobel.

Voltan-Acar, N, Molaei, B (2016) Grupla Psikolojik Danışmada VAM Bütünleştirici Modeline Dayalı Süpervizyonlu Oturum Örnekleri, Ankara: Nobel.

Watzlawick, P. (1984). **The Invented Reality**. New York: Norton.

Yontef, G. M ve Simkin, C. F. (1989). "Gestalt Therapy". Corsini, R. (eds). **Current Psychotherapies**. 4th ed. Illinois: Peacock.

Zinker, J. (1978). **Creative Process in Gestalt Therapy**. New York: Random House.

Gözden Geçirilmiş 4. Basım

GIDA SANAYİ İŞLETME EKONOMİSİ

Prof. Dr. Bahattin Çetin

nobel

GIDA SANAYİ İŞLETME EKONOMİSİ

Prof. Dr. Bahattin Çetin

Yayın No.: 357
İktisat Ekonomi No.: 28
ISBN: 978-605-133-259-8
E-ISBN: 978-625-406-417-3
Basım Sayısı: Gözden Geçirilmiş 4. Basım, Mart 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Süleyman Gezgin -suleyman@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Bayraktar Asiltürk -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Çetin, Bahattin.
Gıda Sanayi İşletme Ekonomisi / Bahattin Çetin
Gözden Geçirilmiş 4. Basım. XIV + 202 s. 16x23,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-259-8
E-ISBN: 978-625-406-417-3
1. Gıda Sanayi 2. İşletme Ekonomisi 3. Yönetim

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA

İÇİNDEKİLER

1. GIDA SANAYİ İLE TARIMA DAYALI SANAYİNİN TÜRKİYE EKONOMİSİNDEKİ YERİ VE GELİŞİMİ İLE TARIM-SANAYİ ETKİLEŞİMİ 1
1.1. Gıda Sanayi İle Tarıma Dayalı Sanayinin Türkiye Ekonomisindeki Yeri ve Gelişimi 1

2. İŞLETME EKONOMİSİ İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR VE GIDA SANAYİ İLE TARIMA DAYALI SANAYİ İŞLETMELERİ KAVRAMI 13
2.1. İşletme Ekonomisi ile İlgili Temel Kavramlar 13
2.1.1. İşletme 13
2.1.2. Üretim Faktörleri 14
2.1.3. İşletmenin Amaçları, Fonksiyonları ve Sınıflandırılması 15
2.1.3.1. İşletmenin Amaçları 15
2.1.3.2. İşletmenin Fonksiyonları 18
2.2. Gıda Sanayi ve Tarıma Dayalı Sanayi İşletmeleri Kavramı 23
2.2.1. Tarım İşletmeleri ve Özellikleri 23
2.2.2. Sanayi İşletmeleri ve Özellikleri 24
2.2.3. Gıda ve Tarıma Dayalı Sanayi İşletmeleri ve Özellikleri 25
2.2.4. Tarıma Dayalı Sanayi İşletmelerinin Sınıflandırılması 29

3. İŞLETMENİN KURULUŞU VE İŞLETMELERDE KURULUŞ YERİ SEÇİMİ 33
3.1. İşletme Kurulmasının Nedenleri 33
3.2. İşletme Kuruluş Planlaması 34
3.3. Kuruluş Yeri Seçimi 40
3.3.1. Kuruluş Yeri Seçimini Etkileyen Faktörler 42
3.3.2. En İyi Kuruluş Yerinin Saptanması 46
3.3.2.1. En İyi Kuruluş Yerinin Seçiminde Kullanılan Kriterler 46
3.3.2.2. En İyi Kuruluş Yerinin Saptanması 50
3.3.2.3. En İyi Kuruluş Yeri Seçiminde Kullanılan Matematiksel Yöntemler 50

4. YÖNETİM VE YÖNETİMİN FONKSİYONLARI 55
4.1. Yönetimin Tanımı ve Anlamı 55
4.2. Yönetimin Temel Fonksiyonları 56
4.2.1. Planlama 56
4.2.2. Organizasyon 63
4.2.3 Yöneltme 69
4.2.4. Koordinasyon 70
4.2.5. Denetim 70

5. ÜRETİM İŞLEVİ 73
5.1. Üretim ve Üretim Yönetimi Kavramları 73
5.2. Üretimin Diğer İşletme Fonksiyonlarıyla İlişkisi 75
5.3. Üretim Tipleri 78
5.4. Üretim Planlaması ve Kontrolü 81
5.5. Üretim Maliyetleri ve Kapasite Planlaması 85
5.6. Üretim Sisteminde Diğer Ana İşlemler 108
5.6.1. Proje Yönetimi ve Kontrolü 108
5.6.2. Fabrika Yerleşim Düzeni 109
5.6.3. Kalite Kontrolü 112
5.6.4. Bakım 115

6. PAZARLAMA İŞLEVİ 119
6.1. Pazarlama Kavramı ve İşletmeler Açısından Önemi 119
6.2. Pazarlamanın İşlevleri 121
6.2.1. Geleneksel Pazarlama İşlevleri 121
6.2.2. Yönetsel Pazarlama İşlevleri 124

7. FİNANSMAN İŞLEVİ 143
7.1. İşletmelerin Sermaye Yapısı 143
7.2. Finansal Analiz 147
7.2.1. Rasyo Analizleri ve Finansal Tablolar 147
7.2.1.1. Gelir Tablosu 147
7.2.1.2. Bilanço 149
7.2.1.3. Fon Akım Tablosu 151
7.2.2. Başabaş Analizleri 168
7.2.3. Faaliyet ve Finansman Kaldıracı 169
7.2.3.1. Faaliyet Kaldıracı 169
7.2.4. Finansal Kiralama 173
7.3. Finansal Planlama 177
7.4. Yatırım Projelerinin Değerlendirilmesi 181

8. İŞLETMELERDE PERSONEL YÖNETİMİ VE DESTEK İŞLEVLER 189
8.1. Personel Yönetimi 189
8.1.1. İşlerin Tanımlanması ve Niteliklerinin Belirlenmesi 190
8.1.2. Personel Seçimi 191
8.1.3. Eğitim 192
8.1.4. Ücretleme 192
8.1.5. Kontrol 192
8.2. İşletmelerde Destek İşlevler 192
8.2.1. Muhasebe 192
8.2.2. Halkla İlişkiler 193
8.2.3. Araştırma - Geliştirme 195

KAYNAKLAR 199

KAYNAKLAR

AKGÜÇ, Öztin., Finansal Yönetim, Sermet Matbaası İstanbul, 1979.

ALP, Ö., Tarıma Dayalı Sanayinin Geliştirilmesi, 2. Türkiye İktisat Kongresi vı. Sanayi Komisyonu Tebliğleri, Yay. no:1783, İzmir, 1981.

ALPUGAN, O-DEMİR, M. H-OKTAY, M-ÜNER., İşletme Ekonomisi ve Yönetimi, Beta Basım Yayım Dağıtım Yay. No:538, İstanbul 1995.

ARSLAN, A., Bursa İlinde Dondurulmuş Gıda Sanayinin Ekonomik Yapısı ve Sorunları, U. Ü. Fen. Bil. Ens. (Y. Lisans Tezi), Bursa 1995.

AUSTIN, E, James., Agroindustrial Project Analysis, EDİ Series, 2. Baskı, USA, 1992.

BARUTÇUGİL İ., Üretim Sistemi ve Yönetim Teknikleri, U. Ü. Yay. No:3-054-0163, Bursa, 1988.

BARTHOLOMAI, A., Food Factories - Processes, Eguipment, Costs. VCH Publishers, 1987.

BAYAR, D. S. BÜKER, Ö. AKGÜÇ, M. ŞAHİN, Yatırım ve Proje Değerlemesi, Fasikül 1. Anadolu Üniv. Açık Öğretim Fakültesi Yay. No:44, Eskişehir, 1986.

BEIERLEIN. G. J. and Others, Basic Principles of Agribusiness Management, Prentice - Hall Englewood Cliffs, New Jersey, 1986.

BUDAK, Ş., Güney Marmara Bölgesinde Domates İşleyen Tesislerde İş gücü Planlaması ve Farklı Performans Kriterlerine Göre Firmalararası Karşılaştırma, U. Ü. Fen Bil. Enst. (Y. Lisans Tezi), Bursa 1998.

CARTHY. E. J., Basic Marketing. A Managerial Approach, Richard D. Irwin, Inc., Homewood, III, 7. Baskı, 1981.

CEMALCILAR, İ., Pazarlama, 2. Baskı, Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademik Yapısı Eskişehir 1979.

CLARK, J.P., Cost and Profitability Estimation, Handbook of Food Eng. CRC. Press, 1997.

CONNOR. M. John and others., The Food Manufacturing Industries : Structure, Couper, J.R., Process Engineering Economics, Marvel Dekker, 2003.Strategies, Performance, and Policies, Lexington Books, USA, 1985.

ÇABUK. A., Finansal Tablolar Analizi, 2. Baskı, U. Ü. Basımevi Yay. No:38, Bursa 1991.

ÇAKICI, L., Sanayi İşletmelerinde Çözümlü Maliyet Muhasebesi Problemleri, Yangı Yay. No:10, Ankara, 1990.

ÇETİN, B., A. AKPINAR, D. ÖZSAYIN, The use of information and Communication Technologies as a Critical Success Factor for Marketing in Turkish Agri-Food Companies, Food Reviews International, Vol:20 (3) 2004.

ÇETİN, B., Z. PARSEKER, A. AKPINAR, Ş. TURHAN, Using E-Commerce As An Information Technique in Agri-Food Industry, Tradition and Innovation Conference, Szent Istvan University, December 3-6, 2007, Gödöllö, HUNGARY.

ÇETİN, B., D. ÖZSAYIN, Electronic Commerce and Opportunities for Agribusiness in Turkey, International Jubilee Scientific Conference, Agricultural University, October 19-21, 2005, Plovdiv, BULGARIA.

ÇETİN, B., A., AKPINAR, D., ÖZSAYIN, ''Use of ICT as Marketing Factor in Turkish Agri-Food SMEs'', Outlook On Agriculture, Vol: 33, 2004.

ÇETİN, B., "Tarıma Dayalı Sanayinin Türkiye Ekonomisindeki Yeri ve Gelişimi" Verimlilik Dergisi, 1988/4, Ankara 1988.

ÇETİN, B., "Bursa İli Karacabey İlçesinde Sanayi Tipi Domates, Yetiştiriciliğinde Üretim Maliyetleri ve Pazarlama Sorunları", U. Ü. Ziraat Fakültesi Dergisi, cilt:7, Bursa 1990.

ÇETİN, B. "Bursa İlinde Sözleşmeli Olarak Yapılan Sanayi Tipi Domates Yetiştiriciliğinin Üretim ve Pazarlama Sorunları" U. Ü. Ziraat Fak. Dergisi, Cilt:9, Bursa 1992.

ÇETİN, B., "Türkiye'de Tarıma Dayalı Sanayinin Gelişimi ve Tarımsal Üretim Üzerine Etkileri" Verimlilik Dergisi, 1993-4, Ankara 1993.

ÇETİN, B., "Türkiye'de Kırsal Sanayinin Önemi ve Gelişimi" Türkiye 1. Tarım Ekonomisi Kongresi, 8-9 Eylül 1994, İzmir.

ÇETİN, B., "Sebze Meyve İşleme Sanayindeki Gelişmeler ve Verimlilik Açısından Değerlendirilmesi" Verimlilik Dergisi, 1994-3, Ankara, 1994.

ÇETİN, B., Ş. TURHAN, R. İRKİN, Competitive Strategies of Fruit and Vegetable Processing Industry in Turkey, Proced. International Conference on Quality in Chains, Acta Hort. N:604, July 2003, WAGENINGEN, The NETHERLANDS.

ÇETİN, B., Gıda Sanayi Ekonomisi ve İşletmeciliği, Uludağ Ünivesitesi Güç. Vakfı, Vipaş Yayın No:12, ISBN:975-564-76-2, 1999, Bursa, 186s.

ÇETİN, B., E., ARABACI, R. İRKİN, "Ham madde Tedarik Zincirinde Kalite Uygulamalarının Firma Faaliyet Sonuçlarına Etkileri: Süt İşleme Sanayi Örneği", 11. Ulusal Kalite Kongresi, 23-24 EKİM, 2002, İstanbul.

ÇETİN, B., A. UZKENT, Su Ürünleri İşleme Sanayinde Kalite Uygulamalarının İşletme Faaliyetlerine Yansımaları: Güney Marmara Bölgesi Firmaları Örneği, 10. Ulusal Kalite Kongresi, 13-15 Kasım, 2001, İstanbul.

ÇETİN, B., GÖNENÇ. S, BUDAK, Ş., Türkiye'de Dış Satıma Yönelik Gıda Sanayinin Sektörel Durumu ve Geleceği, Türkiye 2. Tarım Ekonomisi Kongresi, 4-6 Eylül 1996, Adana.

ÇETİN, B., Production and Marketing Problems in the Contract Vegetable Growing for the Food Industry in Turkey, Multidisciplinary Conference on Fruit and Vegetable Quality, Georgia University, 2000, USA.

ÇETİN, B., Tarımsal Finansman, Nobel Akademik Yayıncılık, Yayın no:941.,4.Basım,Ankara., 2022.,193s.

ÇETİN;B:; Uygulamalı Tarım Ekonomisi, Nobel Akademik Yayıncılık ,Yayın No:645.,Ankara,2013.,351s.

ÇETİN, B., TİPİ, T., Tarım Muhasebesi (Uygulamalı Örneklerle), Nobel Akademik Yayıncılık,yay.no.1545,5.Basım, 2023, Ankara, 228s.

ÇOBAN, E., Bursa İlinde Sofralık Zeytin İşleme Sanayinin Ekonomik Yapı ve Sorunları, U. Ü. Fen Bil. Ens. Bursa 1996.

DEMİR, M. Hulusi., Üretim Yönetimi. Cilt 1. Aydın Kitabevi 2. Baskı, İzmir, 1985.

DORFMAN,J.H.,2013., Economics and Management of the Food Industry, Routledge Text boks,1.edition, USA,p.216.

DİE, 1970-1980-1985-1994-2000, Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı-İmalat Sanayi İstatistikleri, Ankara.

ERKUŞ. A. E. REHBER., Proje Hazırlama Tekniği, Ankara Üniv. Ziraat Fak. Yay. No:1085, Ankara 1988.

ERLAÇİN, F. Ş., İşletme Ekonomisi, Cilt 1. Ege Üniv. İktisadi ve Ticari Bilimler Fakültesi No:64/28, 8. Baskı İzmir, 1972.

GİTTİNGER, Price., Economic Analysis of Agricultural Projects, 2. Basım, John Hopkins University Press, Baltimore 1982.

GÖNENLİ, Atilla., İşletmelerde Finansal Yönetim, İstanbul Üniv. Yay. No:2440, 2. Baskı, İstanbul 1978.

GÜRLER, Z. -KARKACIER, O. ve ŞİMŞEK, E., Tarıma Dayalı Sanayi İşletmeleri, C. Ü. Tokat Ziraat Fak. Yay. No:ZF/46, Tokat 1991.

GÜVEMLİ, O., Sanayi İşletmelerinde İşletme Sermayesi ve Analizi. İstanbul 1973.

HATİPOĞLU, Z., İşletmelerde Yönetim, Organizasyon ve Personel Davranışı, temel Araştırma A. Ş. Yay. No:9 İşletme Yönetimi İhtisas Dizisi No:6, İstanbul 1986.

HATİPOĞLU, Zeyyat., İşletme Yöneticiliğinin Temelleri, Aktif Büro Basım Organizasyon yay. No:6, İstanbul 1977.

İLKİN, A., Kalkınma ve Sanayi Ekonomisi, İ. Üniv. Yay. No:3175, İstanbul, 1983.

İNAN, İ. H., Tarım Kooperatiflerinin Gıda Sanayindeki Rölü, Gıda Sanayinin Sorunları ve Serbest Bölgelerin Gıda Sanayi ve Beklenen Etkileri Sempozyumu, 15-17 Ekim 1986. Adana.

İNAN, İ. H., Tarım Ekonomisi ve İşletmeciliği, ISBN:975-93281-0-0, Avcı Ofset, İstanbul, 2006. 371s.

İNCEKARA, A., 1989 Yılı Başında Gıda Sanayinin Durumu ve Beklentiler, Gıda Sanayi Dergisi sayı:7.

JORDAN.L., 2015, Food Industry: Food Proceessing and Management.,Callisto Reference .,USA;p472.

KARAYALÇIN, İ, Fabrika Yeri Seçimi İçin Bazı Yeni Kriterler ve Modeller, Şehircilik Enstitüsü Dergisi No:2, İstanbul 1972.

KARTAL. S., Bursa İlinde Meyve Suyu Sanayinin Ekonomik Yapısı, U. Ü. Fen Bil. Ens. (Y. Lisans Tezi), Bursa 1994.

KOBU, B., Üretim Yönetimi İ. Ü. İşletme Fakültesi Yay. No:211, İstanbul, 1989.

KOTLER, P, Marketing Management: Analysis, Planning and Control, Prentice-Hall, Inc; Englewood Cilt, N.Jj. 1980, 4. Baskı.

LOPEZ. A., R. N. HENDERSON, The Determinants of Location Choices for Food Processing Plants, Food Marketing Policy Center, Reprint Senies No:8, Connecticut-USA, 1989.

MUCUK, İ., Modern İşletmecilik, 4. Basım, Der Yayınları, İstanbul 1989.

MUCUK, İ., Pazarlama İlkeleri, Ders Yayınları No:39, İstanbul 1990.

OLUÇ M., İşletme Organizasyonu ve Yönetimi, Akademi Kitabevi Yay. No:4, Bursa, 1983.

OKKA, O., Mühendislik Ekonomisine Giriş, Nobel Yay. No: 468, ISBN: 975-591-447-1, Ankara, 2006, 285s.

ÖZGÖÇEN, Ç., Bursa İlinde Süt ve Ürünleri Sanayinin Ekonomik Yapısı U. Ü. Fen Bil. Ens. (Y. Lisans Tezi), Bursa 1997.

ÖZTÜRK, A, Yöneylem Araştırması, U. Üniv. Basımevi No: Bursa 1987.

PALA, M. SAYGI, B., İhracata Yönelik Gıda Sanayi ve Rekabet Gücünün Artırılması, ITO Yay. No:24, İstanbul, 1991.

REHBER, E., Gıda Sanayinde Üretici-Sanayi İlişkisi ve Sözleşmeli Tarım: Bursa Yöresi Örneği, U. Ü. Zir. Fak. Bilimsel Araş. ve İncelemeler No:17, Bursa, 1997.

REHBER, E., B. ÇETİN, Tarım Ekonomisi, Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı, Yayın No:134, BURSA, 1998.

SABUNCUOĞLU, Z., Personel Yönetimi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Vakfı Yay. No:15, 3. Baskı, Eskişehir 1985.

SABUNCUOĞLU, Z, TOKOL, T., İşletme I-II, Rota Ofset, Bursa, 1991.

SÖNMEZ, E., B. ÇETİN, Tam Zamanında Üretim (JIT) Sisteminin Bir Gıda Sanayi İşletmesine Uygulanışı ve Başarım Değerlemesi, 9. Ulusal Kalite Kongresi, 21-22 Kasım, 2000, İstanbul.

T. C. Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı "Gıda Sanayi Envanteri", Ankara 2000.

TİPİ, T., Güney Marmara Bölgesi Süt İşleme Sanayinde Kapasite Kullanımı ve Üretim Planlaması, U. Ü. Fen Bil. Ens. (Y. Lisans Tezi), Bursa 1997.

TOSUN, K., İşletme Yönetimi, Cilt 1 Genel Esaslar Yay No:2456, İstanbul 1978.

TURHAN, Ş., Uluslararası Rekabet Gücü Yönünden Türk Gıda Sanayinin Durumu ve Örnek Bir Alt Sektörde Analizi, Doktora Tezi, Bursa 2004.

TURHAN Ş., B. CANAN, B. ÇETIN Factors Affecting Location Decisions of Food Processing Plants, 2007, Journal of Applied Sciences 7 (13) 1734-1740

T.C.Merkez Bankası İstatistikler.,tcmb.gov.tr.,İmalat Sanayi,2020.

TÜİK, Diş Ticaret Verileri, 2010 ve 2019, Ankara.

TUİK; (ÖTS) ,ticaret.gov.tr/data/2019.

UZUNOĞLU, S., Finans Matematiği Çalışma Kitabı, Literatür Yayıncılık, Yayın No: 499, ISBN:975-04-0398-3, İstanbul, 2006. 945

USDA,Economic Research Service and National Agrıcultural Statistics, ARMS, 2017,USA.

ZELLNER. A, James., Industrial Organization; Food Marketing Policy Center, Reprint Series No. 2, Connecticut-USA, 1988.

www.foodengineeringmag.com,2019.

-The 2015 EU Industrial R&D Investment Scoreboard,JRC.

-EUROSTAT.,2015, National Accounts and SBS ;2015,Brüksel..

-EUROSTAT.,2016,Comext Statistics.,2016,Brüksel.

www.bizvib.com.,2019., An overview of the Food and Beverage Market in the US.

-EUROSTAT (BERD and National Accounts): OECD (STAN),2013.

Güncellenmiş 6. Basım

GÖÇ SOSYOLOJİSİ

Yusuf Adıgüzel

nobel

GÖÇ SOSYOLOJİSİ

Yusuf Adıgüzel

Yayın No.: 1614
Beşeri Bilimler No.: 108
ISBN: 978-605-320-521-0
E-ISBN: 978-625-402-915-8
Basım Sayısı: Güncellenmiş 6. Basım, Şubat 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Sergen Öz -sergen@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Adıgüzel, Yusuf.
Göç Sosyolojisi / Yusuf Adıgüzel
Güncellenmiş 6. Basım, XIV+ 232s., 13,5x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-521-0
E-ISBN: 978-625-402-915-8
1. Göç 2. Göç Sosyolojisi 3. Göçmen 4. Mültecilik 5. Türkiye Göçleri 6. Düzensiz Göç 7. Küresel Göçler

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

1. TEMEL KAVRAMLAR 1
Giriş 1
Tanımlar 2
Göç 3
Göçmen (Migrant) 4
Mülteci (Refugee) 5
Şartlı Mülteci (Conditional Refugee) 6
İkincil Koruma 6
Sığınmacı (Asylum Seeker) 6
Vatansız 7
Ülke İçinde Yerinden Edilmiş Kişiler (ÜYEK, Internally Displaced People/IDP) 7
Coğrafi Kısıtlama (Geographical Limitation) 7
İdari Gözetim 8
Geri Gönderme Yasağı 8
Küresel Dünyada Göç 8
Göç Sosyolojisi Çalışmaları 10
Türkiye'de Göç Düzenlemeleri 16
Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (6458) 16
Göç İdaresi Başkanlığı 17
Toplu Sığınma/Geçici Koruma 17
Geri Gönderme Merkezleri 18

2. GÖÇ OLGUSU VE KURAMLARI 19
Giriş 19
Göç Olgusu 20
Göç Kategorileri 21
Küresel Göç Eğilimleri 23
Göç Kuramları 24
Temel Kuramlar 24
Ravenstein Göç Kanunları (1885) 24
Everett Lee Göç Kuramı (1966) 27
Petersen'in Göç Tipleri (1958) 28
Zorlama ile Yapılan (Forced) Göçler 29
Ekonomik Temelli Göç Kuramları 29
Neo-Klasik Ekonomi Kuramı 30
Yeni Ekonomi Kuramı 30

İkiye Bölünmüş Emek Piyasası Kuramı 31
Sosyokültürel Göç Kuramları 31
Denge Kuramı 31
Merkez-Çevre (Dünya Sistemi) Kuramı 32
Göçmen İlişkiler Ağı (Network Kuramı) 33
Göç Sistemleri Kuramı 33

3. TÜRKİYE'DE İÇ GÖÇLER 37
Giriş 37
Türkiye'de Göç Süreçleri 38
Osmanlı Bakiyesi Topraklardan Türkiye'ye Göçler 39
Cumhuriyet Sonrası (Kırdan Kente) Göçler 41
1923-1950 Dönemi 42
1950-1980 Dönemi 43
1980 Sonrası Dönem 45
Kentler Arası Göçler 46
İç Göçün Temel Dinamikleri 47
Ekonomik Nedenler 47
Politik Nedenler 47
Tarım Alanındaki Gelişmeler 48
Ulaşım ve İletişim İmkânlarının Gelişmesi 49
Sosyopsikolojik Nedenler 49

4. KENTLEŞME VE HEMŞEHRİLİK 51
Giriş 51
Kentleşme 52
Kente Uyum/Kentlileşme 54
Hemşehrilik 58
Hemşehri Dayanışma Ağları/Hemşehri Dernekleri 59
Hemşehri Dernekleri STK mıdır? 63

5. TÜRKİYE'DEN GÖÇLER 65
Giriş 65
Gayrimüslimlerin Göçleri 66
İş gücü Anlaşmaları 67
İşgücü Göçleri Dönemleri 69
1950-1960 Dönemi 69
1960-1970 Dönemi 70
1970-1980 Dönemi 72
1980-1990 Dönemi 74
1990-2000 Dönemi 75
2000 Sonrası Dönem 77

6. TÜRKİYE'YE GÖÇLER..... 79
Giriş 79
Düzenli Göçler..... 80
1923-1945 Dönemi..... 81
Lozan Nüfus Mübadelesi 82
1945-1980 Dönemi..... 83
1980 Sonrası Dönem 84
Düzensiz Göçler..... 85
Transit Göçler 90
Doğu Bloku Ülkelerinden Göçler..... 91
Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler..... 93
Yaşam Tarzı Göçleri..... 94

7. KÜRESEL GÖÇ HAREKETLERİ 97
Giriş 97
Küresel Göç Hareketlerinin Kısa Tarihi 98
Birinci Dünya Savaşına Kadar Olan Dönem..... 99
Avrupalıların Dışarıya Göçleri..... 99
Sömürge Ülkelerinden Göçler 100
İki Savaş Arası Dönem 100
Ulus Devletleşme Sonrası Göçler 100
İkinci Dünya Savaşı Sonrası Dönem 101
Sömürgecilik Sonrası Göçler 101
İşgücü Göçleri..... 102
Soğuk Savaş Sonrası Göçler..... 102
Uluslararası Göçlerin Genel Görünümü 103
Küresel Sermayenin Yeni Göç Politikası 109

8. KÜRESEL DÜZENSİZ GÖÇLER 111
Giriş 111
Sınır Olgusu..... 112
Düzensiz Göç..... 113
Düzensiz Göç ve Enformel Sektör İlişkisi 115
Düzensiz Göçlerin İnsani Boyutu 117
Göçmen (İnsan) Kaçakçılığı (Smuggling) 118
İnsan Ticareti (Human Trafficking)..... 120
İnsan Ticareti ile Göçmen Kaçakçılığı Arasındaki Farklar 123

9. AVRUPA'YA DÜZENSİZ GÖÇLER..... 125
Giriş 125
Avrupa'ya Göçler 126
Avrupa'ya Düzensiz Göçler 129

Düzensiz Göç Yolları 131
Mültecilerin Köken Ülkeleri 133
İtalya Üzerinden Göçler 135
Yunanistan Üzerinden Göçler 136
Göçmen Ölümleri ve Kurtarma Programları 137
Kurtarma Programları 138
Mare Nostrum 139
Triton 139

10. GÜVENLİKÇİ GÖÇ POLİTİKALARI VE GÖÇMEN KARŞITLIĞI 141
Giriş 141
Güvenlikçi Göç Politikaları 142
Kale Avrupası 142
Sınır Güvenliği Politikaları 144
Dublin Sözleşmesi 144
EURODAC 145
Frontex (Avrupa Sınır Güvenliği Ajansı) 145
Sınır Güvenliğinde Türkiye-AB İş Birliği 146
Geri Kabul Anlaşmaları 147
Avrupa'da Göçmen Karşıtlığı ve İslamofobi 147
Avrupa'da Göçmen Karşıtlığı 147
Pegida 149
Almanya'da Türklere Yönelik Saldırılar 149
İslamofobi 150
Avrupa'da Müslüman Nüfus 152

11. AVRUPA'NIN YENİ TOPLUM YAPISI VE BİRLİKTE YAŞAMA MODELLERİ 155
Giriş 155
Göçmenler Ve Avrupa'nın Yeni Toplumsal Yapısı 156
Göçmenlerin Yeniden Toplumsallaşması 157
Gettolar 159
Birlikte Yaşama Modelleri 163
Kültürel Karşılaşma (Akültürasyon) 164
Göçmen Politikaları 165
Asimilasyon 165
Entegrasyon 167
Çokkültürlülük 168
Türkiye'deki Suriyeliler ve Uyum 173

12. DİASPORALAR VE GERİ DÖNÜŞ GÖÇLERİ..... 175
Giriş 175
Modern Diasporalar 176
Diaspora Kavramı 176
Modern Diaspora Yaklaşımı 178
Disporada Kimliğin Oluşumu 179
Kültürel Kimlik 180
Diasporik Kimlik 181
Geri Dönüş Göçleri (Return MIgratIon) 182
Geri Dönüş Kavramı 183
Göç Döngüsü 184
Düzensiz Göçmenlerin Geri Dönüşü 185
Misafir İşçilerin Dönüşü 187
AB-Türkiye İlişkileri ve Tersine Göçler 189

13. GÖÇMEN DAYANIŞMA AĞLARI VE AVRUPA'DA TÜRK DERNEKLERİ 191
Giriş 191
Göçmen Dayanışma Ağları 192
Dayanışma Ağlarının İşlevleri 194
Sosyal Hizmetler Alanında Göçmen STK'ları 198
Avrupa'daki Türk Dernekleri 199
ABAF 202
Ehl-i Beyt Alevileri Federasyonu 202
ATİB 202
Avrupa Türk İslam Kültür Dernekleri Birliği 202

14. DÜZENSİZ GÖÇ ALANINDA ÇALIŞAN KURUM VE KURULUŞLAR 205
Giriş 205
Uluslararası Kurum ve STK'lar 206
Uluslararası Göç Örgütü (UGÖ/IOM) 206
Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK-UNHCR) 207
Çalışma Alanları 208
Savunuculuk 208
Yardım 208
Kalıcı Çözümler 209
Acil Durum Müdahalesi 209
Koruma/Güvenlik Ağı 209
Uluslararası Af Örgütü/Mülteci Hakları Birimi 212
Uluslararası Mülteci Hakları Derneği (UMHD) 213

Mülteci Hakları Merkezi 215
Mültecilerle Dayanışma Derneği/Mülteci-Der 215
Mülteciler ve Sığınmacılar Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği/Mülteciler Derneği 216
International Migration and Refugee Association/IMRA 217
Devlet Kurumları 218
Göç İdaresi Başkanlığı 218
Göç İdaresi Başkanlığı'nın Görevleri 218
Düzensiz Göçle Mücadele Stratejileri 219
Göç Kurulu 220
Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) 221

KAYNAKÇA 223

KAYNAKÇA

Abadan-Unat, N. (2007) Türk Dış Göçünün Aşamaları, Kökler ve Yollar, Türkiye'de Göç Süreçleri Kitabı İçinde, Derleyenler: Ayhan Kaya, Bahar Şahin, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Abadan-Unat, N. (2006) Bitmeyen Göç, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Abadan-Unat, N. (2002) Bitmeyen Göç, Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2002.

Abadan-Unat, N. ve Kemiksiz, N. (1986) Türk Dış Göçü 1960-1984, Yorumlu Biblografya, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

Adıgüzel, Y. (2013). Dayanışma Ağları Üzerinden Eskişehir'de Siyaset ve Göçmenlik Algısı, Sosyoloji Dergisi, 3. Dizi, 27. Sayı, 2013/2, 73-94.

Adıgüzel, Y. (2012). Esenler'de Yaşamak, Memlekette Ölmek: Göç ve Kente Uyum Sürecinde Hemşehrilik, Göç, Kentleşme ve Aidiyet Ekseninde Esenler'i Anlamak İçinde (S. 185-221), Murat Şentürk (Ed.), İstanbul, Esenler Şehir Düşünce Merkezi.

Adıgüzel, Y. (2011) Yeni Vatanda Dini ve İdeolojik Yapılanma, Almanya'daki Türk Kuruluşları, İstanbul: Şehir Yayınları.

Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (ASAGEM)(2007). Almanya'da Yaşayan Türklerin Aile Yapısı ve Sorunları Araştırması, Yay. Haz. Ahmet Rasim Yapıcı, Genel Yayın No: 129, Ankara: TC Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları.

Akbaş, E. (2012) Göçmenler Arasındaki Dayanışmacı Ağların Dönüşümü: Göçmen Sivil Toplum Örgütlerinin Yeni Misyonu, Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar İçinde (S.335-351), S. G. Ihlamur-Öner ve N. A. Ş. Öner (Der.), İstanbul: İletişim Yayınları.

Akkayan, T. (1981) Göç ve Değişme, Yayın No: 2573, İstanbul: İÜ Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Aslan, A. (1996). Otuzbeş Yıllık Göç ve Almanya'daki Türkler, Durum Raporu.

Aslanoğlu, Rana A. (1998) Kent, Kimlik ve Küreselleşme, Bursa: Asa Yayınları Akşit 1998'den Aktaran Kaya, 2009, S. 63.

Azzaonui, M. (2009) Similarities in Difference: The Challenge of Muslim Integration in Germany and The United States, AICGS, Issue Brief, The Johns Hopkins University.

Bayhan, V. (1996)"Türkiye'de İç Göçler ve Anomik Kentleşme", II. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Göç ve Toplum, TC Başbakanlık DİE ve Sosyoloji Derneği, 20-22 Kasım 1996, Mersin, Sayfa: 178-193.

Bayındır, A. (2011) Kırım Muhacereti, Eski Yeni Dergisi Kırım Özel Sayısı, Eskişehir Valiliği Aylık Şehir Kültürü Dergisi, 34, 16-20.

Breaud. S. & Noiriel, G. (2003) Göçmenlerin 'Bütünleşmesini' Düşünmek, Toplumbilim Göç Özel Sayısı, Sayı:17., s.15-24.

Buehler, A.F. (2014) İslamofobi: Batı'nın "Karanlık Tarafı"nın Bir Yansıması, Çev: M. Atalay Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 55:1 (2014), Ss.123-140.

Canatan, K. (1995) Avrupa'da Müslüman Azınlıklar, İstanbul: İnsan Yayınları.

Castles, S. (2008) Understanding Global Migration: A social Transformation Perspevtive, Conference on Theories of Migration and Social Change, Oxford.

Castles, S. & Miler, M.J. (2008) Göçler Çağı Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Ciğerci, N. (2012). Bursa-Kırcaali Hattı: 1989'da Gelen Bulgaristan Göçmenleri Örneği, S. G. Ihlamur-Öner ve N. A. Ş. Öner (Der.), Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar İçinde (S. 107-134), İstanbul, İletişim.

Cohen, R. (2008) Global Diasproas: An Introduction, Taylor & Francis E-Library, Second Edition, London and New York, Routledge.

Çağlayan, Savaş (2013). Göç Kavramı ve Kuramları, Kent Sosyolojisi Kitabı İçinde. Ed. Fatime Güneş, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.

Çağlayan, S. (2006) Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi, Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE), Güz, 2006, Sayı: 17.

Çakır, S. (2011) Geleneksel Türk Kültüründe Göç ve Toplumsal Değişme, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Aralık 2011, Sayı:24, Ss.129-142.

Çiçekli, B. (2009) Göç Terimleri Sözlüğü, Cenevre, Uluslararası Göç Örgütü Yayınları.

Çötok, N.A., Taşdelen, H.M. (2013) Avrupa Ekseninde Yabancı Korkusu ve İslamofobi Algısının Değerlendirilmesi**,** Turkish Studies- International Periodical for The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/6 Spring 2013, P. 1-13.

Danış, D. Ve Soysüren, İ. (2014) Sınır ve Sınırdışı: Türkiye'de Yabancılar, Göç ve Devlete Disiplinlerarası Bakışlar, Ankara, Notabene Yayınları.

Danış, D. ve İrtiş, V. (2008), Türkiye'den Fransa'ya Göçün Toplumsal ve Tarihsel Boyutları, Entegrasyonun Ötesinde: Türkiye'den Fransa'ya Göç ve Göçmenlik Hâlleri İçinde, Derleyenler: Danış ve İrtiş, S.1-32, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) 7. Beş Yıllık Kalkınma Planı.

DİAM (2017). Avrupa'da Göç ve İslamofobi, Ed. Bünyamin Bezci, Soner Tausher, Fikret Topal, Sakarya: Diaspora Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (DİAM).

Erder, S. (2006) Refah Toplumunda Getto, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Erder, S. (2000) "Nerelisin Hemşehrim?" İstanbul: Küresel ve Yerel Arasında Der. Çağlar Keyder. İstanbul: Metis Yayınları.

Erdoğan, M.M. (2015) Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul Ve Uyum, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Erman, T. (2002) Mekânsal Kümelenme, Siyaset ve Kimlik, Kentleşme, Göç ve Yoksulluk, Türk Sosyal Bilimler Derneği, 7. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi, Sayfa: 1-17. Ankara: İmaj Yayıncılık.

Erkal, M. ve Diğerleri (1997) Ansiklopedik Sosyoloji Sözlüğü, İstanbul: Der Yayınları.

Erkal, M.E. (1992) İktisadi Kalkınmanın Kültür Temelleri, 3. Baskı, İstanbul, Kuşak Ofset.

Eriksen, T. H. (2001) Kültür Terörizmi, Kültürel Arınma Düşüncesi Üstüne Bir Deneme, İstanbul: Avesta Yayınları.

Ersoy, Ö. (2002) AB'nin Göç ve İltica Politikasındaki Yeni Aracı "EURODAC", Çağın Polisi Dergisi, Sayı 20, www.Cagin polisi.Com.Tr/Abnin-Goc-Ve-İltica-Politikasındaki-Yeni-Aracieurodac 13 Ağustos 2015'te Bağlanıldı.

Esser, H. (2000). Integration and Ethnic Stratification. Hartmut Esser Et Al. (Eds.), Towards Emerging Ethnic Classes in Europe? Volume 1 Workshop Proceedings, Project Conclusions, Integration and Ethnic Stratification, Ethnic Economy and Social Exclusion. Weinheim: Freudenberg Stiftung Gmbh. 49-84.

Faist, T. (2003) Uluslararası Göç ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar, İstanbul: Bağlam Yayınları.

Genç, Y., Ustabaşı Gündüz, D., Çöpoğlu, M. (2019) Göç ve Kalkınma İlişkisi, AVRASYA Uluslararası Araştırmalar Dergisi Cilt : 7 Sayı : 18 Sayfa: 479 – 498ç

Giddens, A. (2000) Elimizden Kaçıp Giden Dünya, Çev: Osman Akınhay, İstanbul: Alfa.

Gelekçi, C. (2011) Prof. Dr. Mustafa E. Erkal'ın Çalışmalarında Kültür, Kültürel Kimlik ve Etniklik Kavramları, Sosyoloji Konferansları Dergisi, Sayı:43, S. 153-160.

Gmelch, G. (1980) Return Migration, Annual review of Antrology, Vol. 9, pp.135-159.

Güllüpınar, F. (2012) Göç olgusunun Ekonomi-Politiği ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme, Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, s. 53-85

Güllüpınar, F. (2013) Göç Olgusu ve Uluslararası Göç Kuramları, İnsan ve Toplum Kitabı İçinde. Ed. Nadir Suğur, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.

Gün, S. (2010) Yoksulluktan Sefalete Bir Göç Hikâyesi, İstanbul: Maki Basın Yayın.

Gündoğmuş, B. (2018) Göç, Din ve Siyaset Avrupa'da Milli Görüş, Malatya: Bilsam Yayınları.

IOM (2019) World Migration Report 2020, Geneva: International Organization for Migration.

İçduygu A., Erder, S. ve Gençkaya, Ö.F. (2014) Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023, Koç Üniversitesi Göç Araştırma Merkezi (Mirekoç) Proje Raporları 1, İstanbul.

İçduygu, A. ve Biehl, K.S. (2009) Göçmen Şehirler, İstanbul'daki Göçmenler: 2000'lerden Bir Görünüm, British Council Living Together Programı Raporu.

İçduygu, A ve Sirkeci, İ. (1999) Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Göç Hareketleri, 75 Yılda Köylerden Şehirlere Kitabı İçinde, S.249-268, İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları.

IOM (2013) Uluslararası Göç Hukuku Göç Terimleri Sözlüğü, Ed. Perruchoud, R. & Redpath – Cross, J., İkinci Baskı, IOM Yayınları http://publications. iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2nd edition.pdf.

IOM (2021) World Migration Report 2022, Geneva: IOM.

IOM (2019) World Migration Report 2020, Geneva: IOM.

Karpat, K.H. (2015) Önsöz, Türkiye'nin Göç Tarihi: 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler Kitabı İçinde, Sayfa: xxii-xl, Der: M.M. Erdoğan, A. Kaya, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Karpat, K. (2010). Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler, İstanbul: Timaş Yayınları.

Karpat, K. H. (2003) Türkiye'de Toplumsal Dönüşüm, Kırsal Göç, Gecekondu ve Kentleşme, Çev: Abdulkerim Sönmez, İstanbul: İmge Kitabevi.

Kaya, A. (2008), Fransa-Türkleri: Cumhuriyetçi Entegrasyon Modelinin Eleştirisi, Entegrasyonun Ötesinde: Türkiye'den Fransa'ya Göç ve Göçmenlik Hâlleri İçinde, Derleyenler: Danış ve İrtiş, S.33-72, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Kaya, A. ve Kentel, F. (2008) Belçika Türkleri Türkiye ile Avrupa Birliği Arasında Köprü Mü, Engel Mi? İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Kaya, A. ve Kentel, F. (2005), Euro-Türkler Türkiye ile Avrupa Birliği Arasında Köprü mü Engel mi? İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Kaya, A. (2000) Sicher in Kreuzberg, Berlin'deki Küçük İstanbul, Diyasporada Kimliğin Oluşumu, İstanbul: Büke Yayınları.

Kıray, M.B. (2003) Kentleşme Yazıları, İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Koca, B.T.(2014) Biyopolitika, Güvenlik ve Frontex'in Türkiye-Yunanistan Sınırındaki Rolü, Göç Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, S. 57-76.

Koyuncu, A. (2015) Kentleşme ve Göç, Hikmetevi Yayınları, İstanbul.

Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü (1996) Hizmet Uygulamaları Genel Envanteri, Uygulama Raporları ve Notları, Ankara.

Kurtoğlu, A. (2004). Hemşehrilik ve Şehirde Siyaset: Keçiören Örneği, İstanbul: İletişim Yayınları.

Kurtuluş, B. (1999) Amerika Birleşik Devletleri'ne Türk Göçü: Göç Süreci ve Özellikleri, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.

Kümbetoğlu, B. (1996) "Göçmenlik, Mültecilik, Yeni Bir Yaşam ve Sonrası" II. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Göç ve Toplum, TC Başbakanlık DİE ve Sosyoloji Derneği, 20-22 Kasım 1996, Mersin, Sayfa: 271-280.

Kymlicka, W. (2012) Çokkültürlülük: Başarı, Başarısızlık ve Gelecek, Çev: Fatih Öztürk, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt 70, Sayı: 2, Sayfa: 297-332.

Laçiner, S ve Diğerleri (2004) Türkiyeli Avrupa, Türkiye'nin Üyeliğinin AB'ye Olası Etkileri, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, İstanbul, Hayat Yayınları.

Lee, E.S. (1996) A Theory of Migration, Demography, Vol.3, No.1 pp. 47-57.

Liang, Z. (2006) "Sociology Of Migration". Pp. 487-495 in Clifton Bryantand 5 Dennis L. Peck (Eds.) Sociology Of The 21st Century. Sage Publications.

Mangalam, J. J. (1968) Human Migration, A Guide to Migration Literature in English. Lexington: Univ. Kentucky Press.

Massey, D. ve Diğerleri (1987) Return to Aztlan. The Social Process of International Migration from Western Mexico, Berkeley: University of California Press.

McAuliffe, M. and A. Triandafyllidou (eds.) (2021) *World Migration Report 2022*. International Organization for Migration (IOM), Geneva.

Mccarthy, J (1945) Ölüm ve Sürgün: Osmanlı Müslümanlarının Etnik Kıyımı:1821-1922, Çev: Fatma Sarıkaya, 2. Baskı, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Özocak, Ö. (2015) Diaspora Kavramı Ve ermeni Diasporası, Erciyes Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi (ERUSAM) Raporu, 30 Ocak 2015.

Öner, N.A.Ş. (2012) Göç Çalışmalarında Temel Kavramlar, Küreselleşme Çağında Göç; Kavramlar, Tartışmalar İçinde, Derleyenler: S. Gülfer Ihlamur-Öner, N. Aslı Şirin Öner, Sayfa: 13-27, İstanbul, İletişim Yayınları.

Özer, İ. (2012) Türkiye'de Kent, Kentleşme ve Kentsel Değişme, Dünden Bugüne Türkiye'nin Toplumsal Yapısı Kitabı İçinde, Ed. Mehmet Zincirkıran, Sayfa:321-352, Bursa, Dora Yayınları.

Özgür, N. (2012). Modern Türkiye'nin Zorunlu Göçmenleri: Muhacirler, İskanlılar, Mübadiller, İslamlar, Soydaşlar, "G" Grubu, Mülteciler, "Tekne Mültecileri", Küreselleşme Cağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar İçinde, S. 199-216, S. G. Ihlamur-Öner ve N. A. Ş. Öner (Der.), İstanbul, İletişim.

Özsöz, M. (2014) 2014 Avrupa Parlamentosu Seçimlerinin İlkleri, Enleri, Aşırıları, Kazananları ve Kaybedenleri, İKV Değerlendirme Notu, Haziran 2014.

Palaz, F.S. & Adıgüzel, Y. (2016) Hollanda'daki Göçmen Türklerin Aktif Yaşlanma Tecrübeleri. Sosyoloji Dergisi, Sayı 36, s. 431-463.

Piest, U. (2000)Almanya'daki Müslümanların Yaşamı, Entegrasyon Sürecinin Neresindeyiz? Çev: Necil Buyan, Internationes, Bonn.

Ramadan, T. (1999) to Be A European Muslim, A Study of Islamic Sources in The European Context, The Islamic Foundation, London.

Rauhut, D. (2010) Adam Smith on Migration, Migration Letters, Volume:7, No;1, Pp.105-113.

Ravenstein, E.G. (1885) The Laws of Migration. Jounal of the Statistical Society of London. Vol.48, No.2 pp.167-235. http://www.jstor.org/stable/2979181 (24/06/2008).

Sağıroğlu, A.Z. (2017) Geçici Koruma Statüsündeki Bireyler, Ed. Karasu, N., Göv, E, Bağrıaçık, T., Özel Eğitim Hizmetleri Kılavuz Kitabı (38-62), Ankara: MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları.

Safran, W. (1991) Diasporas in Modern Societies: Myths of Homelandand Return, Diaspora: A Journal of Transnationalstudies, Volume 1, Number 1,Spring 1991, Pp. 83-99.

Şaul, M. (2013) Sahra Altı Afrika Ülkelerinden Türkiye'ye İş Göçü, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 68, No. 1, 2013, S. 83 – 121.

Sever, M. ve diğerleri (2012) Türkiye'de İnsan Ticareti Mağduru Tespit Süreçlerinin Değerlendirilmesi, Uluslararası Göç Örgütü (IOM) Türkiye Ofisi Eşgüdümünde, Sida Tarafından Finanse Edilen "Türkiye'nin Göç Yönetimi Çabalarının Desteklenmesi" Projesi Kapsamında, Polis Akademisi Uluslararası Terörizm ve Sınıraşan Suçlar Araştırma Merkezi (UTSAM) Raporu.

Sirkeci, İ. ve Erdoğan, M. M. (2012) Göç ve Türkiye, Migration Letters, Volume: 9, No: 4, Pp. 297 – 302.

Sözen, E. (2004) Kertenkele Mantığı, İstanbul: Birey Yayınları.

Smith, Z. (2000) İnci Gibi Dişler, İstanbul: Everest Yayınları.

Şahin, B. (2010) Almanya'daki Türk Göçmenlerin Sosyal Entegrasyonunun Kuşaklar Arası Karşılaştırması: Kültürleşme, Bilig, Sayı 55, Sayfa: 103-134.

Şentürk, M. (2015) Dışarıda ve Dışında Olmak: Yoksul Gençlerin Mekânla İlişkileri, Sosyoloji Dergisi, 2015, 2, 169-203.

Taşdelen, M. ve diğerleri (2000) Avrupa'da Yeni Kuşak Türk Gençliği (Kimlik ve Uyum Sorunları), Sakarya, Sakarya Üniversitesi Yayınları.

TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu Avrupa'da Türkiye Kökenlilere Yönelik Irkçı ve Yabancı Düşmanlığı Motifli Eylemler 2012 Yılı Ara İzleme Raporu.

Tekeli, İ (2011) Göç ve Ötesi, İkinci Basım, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Tekin, F. (2011) Kültürel Travma Olarak Zorunlu Göç, Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 25, s. 91-100.

Terzioğlu, H. (2009) Yasadışı Göç, İnsan Ticareti ve İltica Konularında Ülkemizin Durumu ve Yapılan Çalışmalar, Çağın Polisi, 10, S.14-17.

Tılıç, H.R. (1196) "Almanya'dan Geriye Göç ve Kadın", II. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Göç ve Toplum, TC Başbakanlık DİE ve Sosyoloji Derneği, 20-22 Kasım 1996, Mersin, Sayfa: 564-572.

Tokgöz, G. (2006) Uluslararası Emek Göçü, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Toksoy, G. (2008)Türkiye'ye Yönelik Düzensiz Göçler ve Göçmenlerin İnşaat Sektöründe Enformel İstihdamı Proje Raporu, Ankara Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi, Ankara. Http://Acikarsiv. Ankara.Edu.Tr/Browse/5317.

Topçuoğlu, R.A. (2012) Düzensiz Göç: Küreselleşmede Kısıtlanan İnsan Hareketliliği, Küreselleşme Çağında Göç, Kavramlar, Tartışmalar Kitabı İçinde, Ed. S. Gülfer Ihlamur-Öne ve N. Aslı Şirin Öner, Sayfa:501-518, İstanbul, İletişim Yayınları.

Tuna, M. ve Özbek, Ç. (2012) Yerlileşen Yabancılar, Güney Ege Bölgesinde Göç, Yurttaşlık ve Kimliğin Dönüşümü, Ankara, Detay Yayıncılık.

Turhanoğlu F. K. (2013) Türkiye'nin Kentleşme Deneyimi, Kent Sosyolojisi Kitabı İçinde, S. 200-225, AÖF Yayınları, Eskişehir.

Türkdoğan, O. (1984) İkinci Neslin Dramı (Avrupa'daki İşçilerimiz ve Çocukları) İstanbul: Orkun Yayınevi.

UHİM (2015) Avrupa'da Yükselen Ayrımcılık Nefret, İslamofobi ve Irkçılık, Ed. Hüseyin Türkan, İstanbul.

Wyman, M. (1993) Round Trip to America: The Immigrants Return to Europe 1880-1930. Ithaca: Cornell University Press.

Yaldız, F. (2014) Diaspora Kavramı Bağlamında On İki Ada Türk Toplumu, Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi, Cilt 5, Sayı 2, 43-64.

Yalçın, C. (2004) Göç Sosyolojisi, Ankara, Anı Yayıncılık.

Yaman, Ö. M. (2013) Apaçi Gençlik, İkinci Baskı, İstanbul: Açılım Kitap.

Yaman, Ö.M. (2012) Esenler'de Yoksul Gençlerin Mekanları: Hal, Tekstil Atölyeleri ve Kafeler, Ed: Şentürk, M., Göç, Kentleşme ve Aidiyet Ekseninde Esenler'i Anlamak (223-246). İstanbul: Esenler Şehir ve Düşünce Merkezi Yayınları.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

http://www.migrationpolicy.org

https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2020

http://www.migrationpolicy.org/programs/data-hub/charts/top-25-destination-countries-global-migrants-over-time

www.goc.gov.tr/icerik6/insan-ticareti-magdurlarini-koruma-dairesi-baskanligi_274_757_760_icerik

www.countertrafficking.orgmediafiles5brosur.pdf

http://www.economist.com/blogs/graphicdetail/2015/01/daily-chart-2, Islam in Europe, Jan. 7th, 2015

http://www.egm.gov.tr/sayfalar/turkiyenin-insan-ticareti-ile-mucadele-calismalari.aspx

http://www.hurriyet.com.tr/spor/futbol/23466259.asp

http://goc.gov.tr/icerik3/insan-ticareti-magdurlarini-koruma-ile-ilgili-sss_460_467_1158

http://www.haberturk.com/dunya/haber/1068411-gocmen-kacakciligi-nda-yillik-kazanc-40-milyar-dolar

http://bianet.org/bianet/goc/140260-son-kardeslik-iftarinin-misafirleri-gocmenlerdi

http://www.izmir.pol.tr/sayfalar/yasadisi-goc-gocmen-kacakciligi-islemleri.aspx

http://amnesty.org.tr/icerik/2/1539/avrupa-yerin-dibine-batıyor!-

www.bbc.com/turkce/haberler/2015/04/150420_facia_ab_gocmen

http://www.bbc.com/news/magazine-24706863

www.pewforum.orgMuslims İn Europe, European Union And Surrounding Countries,

www.economist.com/graphicdetail Islam İn Europe, Perception Of Islam

http://www.amerikaninsesi.com/content/almanyada-islam-ve-gocmen-karsitligi-artiyor/2562760.html Cem Dalaman, Almanya'da İslam Ve Göçmen Karşıtlığı Artıyor, 17.12.2014, Amerika'nın Sesi, 18.08. 2015'te Bağlanıldı.

http://www.dunyabulteni.net/haberler/332613/danimarkada-secim-oncesi-gundem-gocmen-sorunu, 18.08.2015'te bağlanıldı.

http://www.telgraf.co.uk/goecmen-kartl-tavan-yapt.html, Göçmen Karşıtlığı Tavan Yaptı, 28 Mart 2011, Haftalık Telgraf Gazetesi, 18.08. 2015'te Bağlanıldı.

UNHCR. (2002). "Refugeeresettlement. An International Handbookto Guide Receptionand Integration". Erişim:

30 Ağustos 2014. http://www.unhcr.org/refworld/docid/405189284.html

http://www.dw.de/7-uyum-zirvesinin-hedefi-G%C3%B6%C3%A7men-gen%C3%A7ler/A-18092717

GRAFİK ÖRGÜTLEYİCİLER EL KİTABI

Okuma Becerisi Etkinlikleri

Doç. Dr. Abdullah Kaldırım - Doç. Dr. Ömer Faruk Tavşanlı

nobel
40.yıl

GRAFİK ÖRGÜTLEYİCİLER EL KİTABI - Okuma Becerisi Etkinlikleri
Doç. Dr. Abdullah Kaldırım - Doç. Dr. Ömer Faruk Tavşanlı

Yayın No.: 5439
Eğitim No.: 1113
ISBN: 978-625-371-443-7
E-ISBN: 978-625-371-444-4
Basım Sayısı: 1. Basım, Haziran 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Öğr. Gör. Vedat Şeker
Kapak Tasarım: Öğr. Gör. Vedat Şeker
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Kaldırım, Abdullah., Tavşanlı, Ömer Faruk.
GRAFİK ÖRGÜTLEYİCİLER EL KİTABI - Okuma Becerisi Etkinlikleri / Abdullah Kaldırım - Ömer Faruk Tavşanlı
1. Basım, 138 s., 19,5x27,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-371-443-7
E-ISBN: 978-625-371-444-4
1. Grafik Örgütleyiciler 2. Okuma Becerisi Etkinlikleri

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak,
Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA

İÇİNDEKİLER

12 Okuma Amacını Belirleme-4n
16 3N-KWL
20 Zihin (Düşünce) Haritası
24 Okuma Yapbozu
28 Beklenti Rehberim
32 Tahmin Et-Teyit Et (Ta-Te)
36 Bak-Bak-Bak
40 Bö (Bildiklerim-Öğrendiklerim) Piramidi
44 Eşleş-Paylaş
48 İncele-Sorgula-Oku-Anlat-Gözden Geçir (İSOAG)
52 Tahmin Küresi
56 İzleri Takip Et
60 Takam
64 Hikâye Haritası
68 Otobüs Durakları

Hikaye Piramidi **72**
Konu Cümlesi-Önemli Detaylar-Bitiş (Ködb) **76**
Sebsonak (Sebep-Sonuç Akışı) **80**
Zaman Akışı **84**
Zaman Akışı-2 **88**
Sor-Çöz **92**
Fark-Benz **96**
Ana-Yar (Balık Kılçığı) **100**
Çıkarım Yapbozu **104**
Detaylar-Öğrendiklerim-Çıkarımım (DÖÇ) **108**
Önemli Noktalar Haritası **112**
Anahtar Dişlileri **116**
Bağlantı Yolları **120**
Yazarı Sorgulama **124**
Soru-Cevap İlişkileri **128**

Kaynakça

Akbasli, S., Sahin, M., & Yaykiran, Z. (2016). The effect of reading comprehension on the performance in science and mathematics. *Journal of Education and Practice, 7*(16), 108-121.

Ali, S. (2023). *Sırça köşk.* Yapı Kredi.

Altunbay, M. (2018). Evaluation of graphic-table reading and creating skills of primary school students in visual reading. *International Online Journal of Educational Sciences, 10*(5), 1-19.

Asimov, I. (1984). *Dünya hepimize yeter.* Cep Kitapları

Baxendell, B. W. (2003). Consistent, coherent, creative: The 3 C's of graphic organizers. *Teaching Exceptional Children, 35*(3), 46-55.

Bayat, N. (2007). Ön örgütleyicilerin şiirsel imgelerin anlamlandırılması üzerindeki etkililiği. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 7*, 1147-1154.

Bayat, N., Sekercioglu, G., & Bakir, S. (2014). The relationship between reading comprehension and success in science. *Egitim ve Bilim, 39*(176), 457-466.

Bellanca, J. (2007). *A guide to graphic organizers: Helping students organize and process content for deeper learning.* Corwin Press.

Beydoğan, H. Ö. (2010). Grafiksel düzenlemelerin öğrencilerin okuma-anlama düzeylerine etkisi. *Milli Eğitim Dergisi, 40*(188), 202-217.

Bishop, D. V. M. (2001). *Uncommon understanding: Development and disorders of language comprehension in children* (reprinted ed.). Hove: Psychology Press.

Catts, H. W., Compton, D., Tomblin, J. B., & Bridges, M. S. (2012). Prevalence and nature of late-emerging poor readers. *Journal of Educational Research, 104*(1), 166–181.

Cheng, L., & Beal, C. R. (2020). Effects of student-generated drawing and imagination on science text reading in a computer-based learning environment. *Educational Technology Research and Development, 68,* 225-247.

Çelik, M. (2023). Canlıların dünyasına teknoloji dokunuşu. *Bilim Çocuk, 302,* 34-37.

Demirel, Ö., & Epçaçan, C. (2012). Okuduğunu anlama stratejilerinin bilişsel ve duyuşsal öğrenme ürünlerine etkisi. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi, 2*(1), 71-106.

Dockrell, J. E., & Connelly, V. (2009). The impact of oral language skills on the production of written text. *British Journal of Educational Psychology, 1*(1), 45-62.

Duke, N. K., & Cartwright, K. B. (2021). The science of reading progresses: Communicating advances beyond the simple view of reading. *Reading Research Quarterly, 56,* 25-44.

Dündar, P. (2013). Antik kentte bir gün. *Bilim Çocuk, 186*, 22-25.

Ebert, S. (2020). Theory of mind, language, and reading: Developmental relations from early childhood to early adolescence. *Journal of Experimental Child Psychology, 191*, 104739.

Esendal, M. Ş. (2018). *İhtiyar çilingir*. Bilgi.

Evrensel, Ö. ve Karakul, D. D. (2023, Eylül 9). Ağustos böceği ile karınca kardeştir! https://www.cocukyazini.com/Home/PostRead/20527?baslik=Agustos-Bocegi-ile-Karinca-Kardestir adresinden 9 Eylül 2023 tarihinde alınmıştır.

Ezop. (2020). *Ağustos böceği ile karınca: Seçme masallar.* İletişim

Florit, E., & Cain, K. (2011). The simple view of reading: Is it valid for different types of alphabetic orthographies?. *Educational Psychology Review, 23*, 553-576.

Gardner, H. (1993). *Frames of mind: The theory of multiple intelligences.* Basic Books.

Gardner, H. (2006). *Multiple intelligences: New horizons in theory and practice.* Basic Books.

Geçmiş, G. (2021). Birbirimizden ne kadar da farklıyız. *Bilim Çocuk, 278,* 30-33.

Girgin, Y. (2012). *İlköğretim 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde kavram haritası kullanımının öğrencilerin okuduğunu anlama becerileri üzerine etkisi* (Yayınlanmamış doktora tezi). Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

Gough, P. B., & Tunmer, W. E. (1986). Decoding, reading, and reading disability. *Remedial and Special Education, 7*(1), 6–10.

Graham, S., Liu, K., Bartlett, B., Ng, C., Harris, K. R., Aitken, A., … Talukdar, J. (2018). Reading for writing: A meta-analysis of the impact of reading and reading instruction on writing. *Review of Educational Research, 88*, 243–284.

Hamzadayı, E. (2010). Bütünleştirilmiş öğrenme-öğretme yaklaşımının okuduğunu anlama ve yazılı anlatım becerilerine etkisi. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9*(3), 631-668.

Hoover, W. A., & Gough, P. B. (1990). The simple view of reading. *Reading and Writing, 2,* 127-160.

Hughes, C. A., Maccini, P., ve Gagnon, J. C. (2003). Interventions that positively impact the performance of students with learning disabilities in secondary general education classes. *Learning Disabilities, 12*(3), 101-111.

Kaldırım, A. & Tavşanlı, Ö. F. (2020). Grafik örgütleyicilerin Türkçe eğitiminde kullanımını konu edinen araştırmaların incelenmesi: Bir tematik analiz. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 33*(3), 839-873.

Kansızoğlu, H. B. (2017). Grafik örgütleyicilerin dil öğretme ve öğrenme alanlarındaki başarıya etkisi: bir meta analiz çalışması. *Eğitim ve Bilim, 42*(191), 139-164.

Kapulu, A. ve Karaca, A. (2012). *İlköğretim Türkçe 7 ders kitabı.* Koza Yayınları.

Karakuş Aktan, E. N., Aslan, C., & Yalçın, A., (2021). The effect of reading strategy education on problem solving skills in mathematics. *Ana Dili Eğitimi Dergisi, 9*(2), 381-394.

Kendeou, P., Savage, R., & van den Broek, P. (2009). Revisiting the simple view of reading. *British Journal of Educational Psychology, 79*(2), 353-370.

Kılınç, İ. (2014, Haziran 10). Dünyanın çöpü, çöpün dünyası. *Sendika.Org.* https://sendika.org/2014/06/dunyanin-copu-copun-dunyasi-dr-ismail-kilinc-198374/

Kim, A. H., Vaughn, S., Wanzek, J., & Wei, S. (2004). Graphic organizers and their effects on the reading comprehension of students with ld: A synthesis of research. *Journal of Learning Disabilities, 37*(2), 105-118.

Kim, Y. S. G. (2020). Simple but not simplistic: The simple view of reading unpacked and expanded. *The Reading League Journal, 1*(2), 15-34.

Kurt, M., Altay, J. ve Kara, M. (2012). *İlköğretim Türkçe ders kitabı 8.* Enderun Yayınları.

Kutlu, M. (2017). Vatan yahut internet. Dergâh Yayınları.

Lubin, J. & Sewak, M., (2007). Enhancing learning through the use of graphic organizers: A Review of the literature. *Lynchburg College Online Journal of Special Education, 4,* 1-37.

McKnight, K. S. (2010). The Teacher's Big Book of Graphic Organizers. San Francisco: Jossey-Bass.

Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2019). *Türkçe dersi öğretim programı (İlkokul ve ortaokul 1-8. sınıflar).* Milli Eğitim Bakanlığı.

Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2016). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe 6 ders kitabı.* MEB Yayınları.

Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2021). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Türkçe 8 ders kitabı.* MEB Yayınları.

Oakhill, J., Cain, K., & Elbro, C. (2014). *Understanding and teaching reading comprehension: A handbook.* Routledge.

OECD (2016). PISA 2015 *Assessment and analytical framework: science, reading, mathematic and financial literacy.* OECD Publishing.

Ogle, D. M. (1986). K-W-L: A teaching model that develops active reading of expository text. *The Reading Teacher, 39*(6), 564–570. http://www.jstor.org/stable/20199156

Öğüt, S. N. (2022). Camın dünyası. *Bilim Çocuk, 289*, 24-26.

Poulsen, M., Nielsen, A. M. V., Juul, H., & Elbro, C. (2017). Early identification of reading difficulties: a screening strategy that adjusts the sensitivity to the level of prediction accuracy. *Dyslexia, 23*(3), 251-267.

Robinson, F. P. (1961). *Effective study.* Harper & Row.

Seidenberg, M. S. (2013). The science of reading and its educational implications. *Language Learning and Development, 9*(4), 331-360.

Share, D. L. (1995). Phonological recoding and self-teaching: Sine qua non of reading acquisition. *Cognition, 55*(2), 151–218.

Soysal, T., & Tavşanlı, Ö. F. (2023). Derinleştirerek yazma ve etkileşimli yazma stratejilerinin ilkokul üçüncü sınıf öğrencilerinin yazma başarısına etkisi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 23*(3), 1418-1437.

Taner, H. (2019). *Tuş.* Yapı Kredi.

Tavşanlı, Ö. F., & Seban, D. (2015). The effects of graphic organizers on 4th grade students' success in analyzing and summarizing expository texts. *Dumlupinar University Journal of Social Sciences, 43*, 85-93.

Tavşanlı, Ö. F., Kozaklı Ülger, T. & Kaldırım, A. (2018). The effect of graphic organizers on the problem posing skills of 3rd grade elementary school students. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi, 8*(2), 377-406.

Tavşanlı, Ö.F. (2021). Okuma becerileri. Ü. Ormancı & S. Çepni (Ed.), Kuramdan uygulamaya 21. yüzyıl becerileri ve öğretimi içinde (57-73). Nobel Akademi Yayıncılık.

Tavşanlı, Ö. F., Bilgin, A., Yıldırım, K., Rasinski, T., & Tschantz, B. (2021). The effect of a PBWMIP on writing success and attitude toward writing. *Reading & Writing Quarterly, 37*(5), 425-443.

Turgut, S. (2016). *Adam olmuş çocuklar: Ben Aziz Sancar.* Güneşyolu.

Wawire, B. A., & Zuilkowski, S. S. (2021). The role of vocabulary and decoding language skills in reading comprehension: a cross-linguistic perspective. *International Multilingual Research Journal, 15*(1), 23-42.

West, M., & Ei, C. H. (2014). *Reading in the mobile era: A study of mobile reading in developing countries.* UNESCO.

Wigfield, A., Gladstone, J. R., & Turci, L. (2016). Beyond cognition: Reading motivation and reading comprehension. *Child Development Perspectives, 10*(3), 190-195.

Zengin Çamurdan, D. (2017). *Uzay uçuşları. Eğlenceli Bilim, 24*, 30-37.

18. Basım

GRUPLA PSİKOLOJİK DANIŞMA
İLKE VE TEKNİKLERİ

Baş Yazar
Prof. Dr. Nilüfer Voltan Acar (TED Üniversitesi)

Yazarlar
Prof. Dr. İlhan Yalçın (Ankara Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Volkan Avşar (Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Begüm Serim-Yıldız (TED Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Zeynep Erkan Atik (Başkent Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Emre Umucu (Michigan Eyalet Üniversitesi)

nobel

GRUPLA PSİKOLOJİK DANIŞMA - İLKE VE TEKNİKLERİ

Baş Yazar
Prof. Dr. Nilüfer Voltan Acar
Yazarlar
Prof. Dr. İlhan Yalçın
Dr. Öğr. Üyesi Volkan Avşar
Dr. Öğr. Üyesi Begüm Serim-Yıldız
Dr. Öğr. Üyesi Zeynep Erkan Atik
Dr. Öğr. Üyesi Emre Umucu

Yayın No.: 4695
Psikoloji - PDR No.: 409
ISBN: 978-625-427-973-7
E-ISBN: 978-625-427-974-4
Basım Sayısı: 18. Basım, Mart 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Voltan, Nilüfer Voltan., Yalçın, İlhan., Avşar, Volkan., Serim-Yıldız, Begüm., Erkan Atik, Zeynep., Umucu, Emre.
Grupla Psikolojik Danışma - İlke ve Teknikleri /
Nilüfer Voltan Acar, İlhan Yalçın, Volkan Avşar, Begüm Serim-Yıldız, Zeynep Erkan Atik, Emre Umucu
18. Basım. XXXIV + 302 s. 16,5x24 cm. Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-625-427-973-7
E-ISBN: 978-625-427-974-4
1. Grupla Psikolojik Danışma 2. Grupta Direnç ve Transferans 3. Bitirilmemiş İşler

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltdi. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No:21 Yenimahalle/Ankara

İÇİNDEKİLER

Yenilenmiş ve Genişletilmiş 17. Basım Ön Sözü VII
On Beşinci Basımın Ön Sözü VIII
On Dördüncü Basımın Ön Sözü IX
On Üçüncü Basımın Ön Sözü X
On İkinci Basımın Ön Sözü XI
Yazarın Ön Sözü XII
On Birinci Basının Ön Sözü XIII
Onuncu Basımın Ön Sözü XIV
Geliştirilmiş Dokuzuncu Basımın Ön Sözü XV
Geliştirilmiş Sekizinci Basımın Ön Sözü XVI
Geliştirilmiş Yedinci Basımın Ön Sözü XVII
Geliştirilmiş Altıncı Basımın Ön Sözü XVIII
Beşinci Basımın Ön Sözü XIX
Geliştirilmiş Dördüncü Basımın Ön Sözü XX
Geliştirilmiş Üçüncü Basımın Ön Sözü XXI
1. Basım Ön Sözü XXIII

1. BÖLÜM

I. KONU
GRUPLA PSİKOLOJİK DANIŞMAYA GENEL BİR BAKIŞ
Prof. Dr. Nilüfer Voltan Acar

Grupla Psikolojik Danışma ve Grup Rehberliği 6
Grupla Psikolojik Danışma ve Bireysel Psikolojik Danışma 7
Grubun Sosyal Mikrokozmos Özelliği ve Sosyal Yaşama Transfer Edilebilirliğinin Paradoksallığı 13
Grupla Psikolojik Danışma Nedir, Ne Değildir? 15
Özet 16
Konuya İlişkin Sorular 17

II. KONU
GRUPLA PSİKOLOJİK DANIŞMAYA İLİŞKİN KAVRAMLAR

Prof. Dr. Nilüfer Voltan Acar

Kapalı Gruplar (Close Groups) 21
Açık Gruplar (Open Groups) 21
Alıştırmalar (Exercises) 22
Grup Laboratuvarı ya da Grup Eğitimi Laboratuvarı (Group Lab or Group Training Lab) 23
Deneyler (Experiments) 24
Grup Çalışması ya da Grupla Çalışma (Group Work) 24
Etkileşim Grupları (Encounter Groups) 24
Kişiler Arası İlişkiler Grubu (Interpersonal Relations Groups) 25
İntrapsişik Özellikli Gruplar (Intrapsychic Groups) 25
İşe Yönelik Gruplar (Task-Oriented Groups) 25
Birey Odaklı (Yönelimli) Gruplar (Individual Oriented Groups) 26
Grup Odaklı (Yönelimli) Gruplar (Group Oriented Groups) 26
Özel Amaçlı Gruplar (Special Aimed Groups) 26
Maraton Grupları (Marathon Groups) 27
Kendi Kendine Yardım Grupları (Self-Help Groups) 27
Destek Grupları (Support Groups) 27
Psiko-Eğitim Grupları (Psycho-Education Groups) 28
Paylaştırma (Sharing) 28
Bağlama (Linking-Binding) 29
Grupla Psikolojik Danışmada Süreç (Process in Group Counseling) 29
Grupla Psikolojik Danışmada İçerik (Content in Group Counseling) 30
Metailetişim (Metacommunication) 31
Süpervizyon (Supervision) 31
Konsültasyon (Consultation) 32
Grup Lideri (Group Leader) 32
Refere Etmek (Referal) 33
Öngörüşme (Intake Interview) 33
İkili Duygular (Ambivalans) 33
Sözleşme (Contract) 33
Davranışsal Amaçlar (Behavioral Goals) 34

Genel Amaçlar (General Goals) 34
Sonlandırma (Terminasyon) 34
Özet 35
Konuya İlişkin Sorular 36

III. KONU
PSİKOLOJİK DANIŞMAN
Prof. Dr. Nilüfer Voltan Acar

Psikolojik Danışman Kimdir? Nasıl Yetiştirilmelidir? 39
Psikolojik Danışmandan Grupta Beklenilenler 46
Yardımcı Lider (Co-Leader) 47
Özet 49
Konuya İlişkin Sorular 50

IV. KONU
PSİKOLOJİK DANIŞMA GRUBUNUN ÖZELLİKLERİ
Prof. Dr. Nilüfer Voltan Acar

Gruba Üyelerin Seçimi 53
Grubun Büyüklüğü 55
Grubun Süresi 56
Grup Ortamı 57
Grubun Planı 58
Özet 60
Konuya İlişkin Sorular 61

V. KONU
GRUPLA PSİKOLOJİK DANIŞMADA TERAPÖTİK GÜÇLER
Prof. Dr. Nilüfer Voltan Acar

Psikolojik Danışman (Group Leader) 66
Grup Tarafından Kabul (Acceptance by The Group) 68
Psikolojik Danışma Grubundaki Güven (Thrust in The Group) 68
Psikolojik Danışma Grubunun Çekiciliği (Attractiveness of The Group) 69
Beklentiler (Expectations) 70

Danışanın Hazır Oluşu (Readiness) 71
Ait Olma (Belonging) 72
Danışanın Söz Vermesi (Promising) 74
Danışanın Katılımı (Participation Of The Member) 74
Danışanların Sorumluluğu Kabulü (Accepting The Responsibility) 75
Açıklık (Openness) 75
Geri İletim (Feedback) 76
Terapötik Gerilim (Therapeutic Tension) 78
Grup Üyeleri (Group Members) 78
Özet 79
Konuya İlişkin Sorular 80

VI. KONU
GRUBUN EVRELERİ
Prof. Dr. Nilüfer Voltan Acar

Başlangıç Evresi 84
Geçiş Evresi 85
Eylem Evresi 86
Sonlandırma Evresi 87
Özet 88
Konuya İlişkin Sorular 89

VII. KONU
TERAPÖTİK ÇALIŞMA UYUMU
Zeynep Erkan Atik - Prof. Dr. Nilüfer Voltan Acar

Terapötik Çalışma Uyumunun Tarihsel Süreci 95
Grupla Psikolojik Danışmada Terapötik Çalışma Uyumu 96
Terapötik Çalışma Uyumu ve Bir Terapötik Güç Olarak
Psikolojik Danışman/Grup Lideri 98
Terapötik Çalışma Uyumu ve Grupla Psikolojk Danışmada
Danışana/Grup Üyelerine İlişkin Terapötik Güçler 100
Terapötik Çalışma Uyumu ve Grupla Psikolojik Danışma
Sürecinde Hem Grup Liderine Hem De Grup Üyelerine
İlişkin Terapötik Güçler 103
Özet 104
Konuya İlişkin Sorular 106

VIII. KONU
GRUPLA PSİKOLOJİK DANIŞMADA AMAÇLAR
Prof. Dr. Nilüfer Voltan Acar

Çeşitli Amaç İfadeleri 109
Danışanın ve Psikolojik Danışman'ın Davranışsal Amaçlara Olan İhtiyacı 112
Davranışsal Amaçları Oluşturma 114
Özet 115
Konuya İlişkin Sorular 116

IX. KONU
GRUPLA PSİKOLOJİK DANIŞMADA DİRENÇ
Prof. Dr. Nilüfer Voltan Acar

Grupta Direnç ve Belirtileri 120
Grupta Direnci Artıran Faktörler 122
Grupta Direnç Gösteren Danışanın Duyguları 123
Grupta Dirençle Karşılaşan Psikolojik Danışman'ın Duyguları 124
Grupta Dirençle Baş Etme Yolları 125
Dirençli Psikolojik Danışman - Karşıt Direnç 129
Özet 130
Konuya İlişkin Sorular 131

X. KONU
GRUPLA PSİKOLOJİK DANIŞMA SÜRECİNDE SESSİZLİK
Dr. Öğr. Üyesi Volkan Avşar - Prof. Dr. İlhan Yalçın

Sessizliğin Nedenleri 139
Durumsal Faktörler 139
Bireysel Faktörler 140
Grup İçi Etkileşimlere Bağlı Faktörler 145
Kültürel Faktörler 147
Yararlı ve Zararlı Sessizlik 149
Lider ve Sessizlik 155
Sessizliğe Müdahale 158
Özet 171
Konuya İlişkin Sorular 172

XI. KONU
GRUPLA PSİKOLOJİK DANIŞMADA TRANSFERANS
Prof. Dr. Nilüfer Voltan Acar

Transferans....176
Karşıt Transferans....180
Transferansla Baş Etme....182
Transferans ve İlişkinin Şimdi ve Buradalığı....186
Özet....187
Konuya İlişkin Sorular....188

XII. KONU
GRUPLA PSİKOLOJİK DANIŞMADA ALIŞTIRMALAR
Prof. Dr. Nilüfer Voltan Acar

Kendini ve Başkalarını Tanımayla İlgili Alıştırmalar.... 192
Çeşitli Grup Evreleriyle İlgili Alıştırmalar.... 193
Süreçle İlgili Alıştırmalar.... 195
Grup Üyelerinin İletişim Biçimiyle İlgili Alıştırmalar.... 195
Terapötik Güçlerin Oluşmasıyla İlgili Alıştırmalar.... 196
Hayal Etmeyle İlgili Alıştırmalar.... 198
Temas Engellemeleriyle İlgili Alıştırmalar.... 198
Alıştırmaların Özellikleri.... 198
Özet.... 199
Konuya İlişkin Sorular.... 200

XIII. KONU
GRUPLA PSİKOLOJİK DANIŞMADA
GÜÇLÜĞÜ OLAN DANIŞANLAR
Prof. Dr. Nilüfer Voltan Acar

Yas Tutanlar (Mourners).... 204
Kaygılı Olanlar (Clients Having Anxiety).... 206
Düşmanca Duyguları Olanlar (Hostile Clients).... 207
Çökkünler (Depresyonda Olanlar) (Depressive Clients).... 208
Öğrenme Güçlüğü Olanlar (Learning Disabled).... 208
Sessiz Ve/Veya İçine Kapanıklar (Silent and/or withdrawn).... 209
Şamaroğlanı (Scape Goat).... 210

Sosyal İlişkiye Girenler (One who are getting into social relations) 211
Bağımlılar (Dependant) 211
Öğüt Verenler (Advice-Giver) 211
Yaramaz Öğrenciler (Miscivious) 212
Madde Bağımlıları (Substance Adiction) 212
İnternet Bağımlıları (Internet Adiction) 213
Tekelciler (Monopolists) 215
Ensest ve/veya Cinsel Tacize Uğrayanlar (Incest and/or Sexually harassed) 215
Taşkınlık Yapanlar - Dışa Vuranlar (Acting Out) 217
Duygusal Güçlüğü Olan Danışanların Egemen Duyguları ve Baş Etme Yolları 218
Özet 223
Konuya İlişkin Sorular 224

XIV. KONU
GRUP LİDERLERİNİN GÖREVLERİ
Prof. Dr. Nilüfer Voltan Acar

Koşullar ve Beceriler 228
Grup Dinamiğini ve Süreci Anlama 233
Özet 234
Konuya İlişkin Sorular 235

2. BÖLÜM

XV. KONU
ENGELLİ BİREYLERLE GRUPLA PSİKOLOJİK DANIŞMA
Dr. Öğr. Üyesi Emre Umucu

Görünür ve Görünmez Engeller ve Kronik Hastalıklar 242
Fiziksel Engelli Bireyler ile Grupla Psikolojik Danışma 244
Duyusal Engelli Bireyler ile Grupla Psikolojik Danışma 246
Bilişssel Engelli Bireyler ile Grupla Psikolojik Danışma 248
Öneriler 252
Özet 253
Konuya İlişkin sorular 254

XVI. KONU
ERGENLERLE GRUPLA PSİKOLOJİK DANIŞMA
Dr. Öğr. Üyesi Begüm Serim-Yıldız

Ergenlerle Grupla Psikolojik Danışmanın Güçlü Yönleri 258
Ergenlerle Grupla Psikolojik Danışmanın Yapısı.....263
Ergenlerle Grupla Psikolojik Danışmada Yaratıcı Teknikler 267
Özet 271
Konuya İlişkin Sorular 272

KAYNAKLAR.....273
KONU VE YAZAR BULDURUSU 291
YAZARLAR.....295

KAYNAKLAR

Ackerman, S. J. ve Hilsenroth, M. J. (2003). A review of therapist characteristics and techniques positively impacting the therapeutic alliance. *Clinical Psychology Review, 23*,1-33.

Akman, Y. (2002). Okullarda Konsültasyon Çalışmaları ve Ruh Sağlığı Konsultasyon Modeli. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi.* Sayı 18, ss. 7-13.

Alldredge, C. T., Burlingame, G. M., Yang, C., ve Rosendahl, J. (2021). Alliance in group therapy: A meta-analysis. *Group Dynamics: Theory, Research, and Practice*, 25(1),13. doi: 10.1037/gdn0000135

Alvarez, T. G., Stauffer, G., Lung, D. M., Sacksteder, K., Beale, B., ve Tucker, A. R. (2020). *Adventure Group Psychotherapy: An Experiential Approach to Treatment*. Routledge.

Anderson, B.N Pine, I., ve Mee-Lee, D-(1972) Resident training in co-therapy groups. *International Journal for Group Psychotherapy.* 22.192-198

Arbuckle, D. (1970). *Counseling: Philosophy, Theory and Practice.* second ed. Boston: Allyn and Bacon, Inc.

Arıcı, F. ve Voltan-Acar, N. (2011). Grupla psikolojik danışmada terapötik bir güç olarak psikolojik danışman. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, *4(36),* 173-179.

Ascherman, L. (1993). The Impact of unstructured Games of Fantasy and Role-Playing on an Inpatient unit for Adolescents. *Int. J. of Group Psychotherapy.* 43-3.

Ballou, S. (1996). *An existential-phenomenological historical enquiry into the awareness of silence as a transpersonal paradigm*. [Master's thesis, Ohio University]. https://www.proquest.com/docview/304337170/fulltextPDF/80A881D5F280498BPQ/1?accountid=8319

Bassin, A., ve Smith, A. B. (1962). *Verbal participation and improvement in group therapy. International Journal of Group Psychotherapy, 12*(3), 369-373. https://doi.org/10.1080/00207284.1962.11508285

Bauman, S., ve Shaw, L. R. (2016). *Group work with persons with disabilities.* American Counseling Association.

Baymur, F. (tarihsiz). Grupla Psikolojik Danışmada Alıştırmalar. Tarihsiz Teksir.

Bedi, R. P. (2006). Concept mapping the client's perspective on counseling alliance formation. *Journal of Counseling Psychology, 53*, 26-35.

Benson, J. F. (2010). *Working more creatively with groups* (3rd ed.). Routledge.

Berg, R. C., Landreth, G. L. ve Fall, K. A. (2018). *Group counseling: Concepts and procedures* (6th ed.). Taylor & Francis.

Berg, R. C., Landreth, G. L. ve Fall, K. A. (2017). *Group counseling: Concepts and procedures.* Routledge.

Bernard, H. S. & Drob, S. L. (1989). Premature termination: A clinical study. *Group, 13*(1), 11-22. https://doi.org/10.1007/BF01456548

Bernard, H. S. (1994). Difficult patients and challenging situations. H. S. Bernard and K. R. MacKenzie (Eds). In *Basics of group psychotherapy.* (pp. 123-156). Guilford Press.

Berzon, B. ve ark., (1972). Audio Tape Program for Self Directed Groups. *New Perspective on Encounter Groups*. San Francisco: Josey Bass.

Black, A. E. (2019). Treating insecure attachment in group therapy: Attachment theory meets modern psychoanalytic technique. *International Journal of Group Psychotherapy*, 69(3), 259-286. https://doi.org/10.1080/00207284.2019.1588073

Bordin, E. S. (1994). Theory and research on the therapeutic working alliance: New directons. İçinde: A.O Horvath, ve L.S. Greenberg (Editörler), *The working alliance: Theory, research and practice* (s. 13-37). New York: Wiley.

Braddock, D., Rizzolo, M. C., Thompson, M., ve Bell, R. (2004). Emerging technologies and cognitive disability. *Journal of Special Education Technology*, *19*(4), 49-56.

Brent, D.A ve Marine, E (1987) Developmental Aspects of therapy relationship. *Journal of Marital and Family Therapy.* 4, 69-75

Çakır, S. G. (2011). Grup üyeleri, üyelerde zor davranışlar ve bunlarla baş etme. İçinde A. Demir ve S. Koydemir (Ed.). *Grupla psikolojik danışma.* (Ss. 179-199). Pegem Akademi

Carrol, M. R. ve Wiggins, J. D. (2010). *Grupla psikolojik danışmanın ögeleri: Kavramlar, ilkeler ve uygulamalar.* (S. Doğan, Çev. Ed.). Pegem Akademi. (Orijinal eserin yayın tarihi 2001).

Carroll, M. R. (1970). Silence is the heart's size. *Personnel and Guidance Journal, 48*(7), 536- 551.

Chan, F. E., Da Silva Cardoso, E. E., ve Chronister, J. A. (2009). *Understanding psychosocial adjustment to chronic illness and disability: A handbook for evidence-based practitioners in rehabilitation*. Springer Publishing Co.

Chazan, R. (2001). *The group as therapist.* (1st ed.). Jessica Kingsley Publishers.

Chen, M., ve Rybak, C. (2018). *Group leadership skills: Interpersonal process in group counseling and therapy* (2nd ed.). SAGE Publications.

Christensen, T. (2000). A qualitative Investigation of the Process Supervision With Grup Counselors. *Journal for Specialists in Group Work.* Vol. 25, s. 4, ss. 376-394.

Christner, R. W., Stewart, J. ve Freeman, A. (Ed.). (2007). *Handbook of cognitive-behavior group therapy with children and adolescents: Specific settings and presenting problems*. Routledge.

Clark, C. C. (2003). *Group leadership skills* (4th ed.). Springer Publishing Company

Clark, T.L ve Davis - Gage, D. (2010) Treating trauma: Using psychodrama in groups-Retrieved from http:/counselingoutfitters.com/

Clarkson, P. (1991). *Gestalt Counseling in Action.* London: Sage Publication.

Cohen, A. M., ve Smit R. D. (1976). *The critical incident in growth groups: Theory and technique*. University Associates.

Conners, G. J., Diclemente, C. C., Dermen, K. H., Kadden, R., Carroll, K. M. ve Frone, M. R.(2000). Predicting the therapeutic alliance in alcoholism treatment, *Journal of Studies on Alcohol, January*, 139-149.

Cook, J. J. (1964). Silence in psychotherapy. *Journal of Counseling Psychology,11*(1), 42-46.

Corey, G. (1986). *Theory and Practice of Counseling and Psychotherapy.* Monteney: Brooks/Cole Publ.

Corey, G. (2000) *Theory and Practice of Group Counseling.* 5th. edition New Zealand: Brooks/Cole

Corey, G. (2016). *Theory ve practice of group counseling* (9th ed.). Cengage Learning.

Corey, M. S., ve Corey, G. (1997). *Groups: Process and practice.* Monterey: Brooks/ Cole Publishing Company.

Corey, M. S., Corey, G. ve Corey, C. (2018). *Groups: Process and practice.* (10th ed.). Cengage Learning

Corey, M. S., Corey, G., ve Corey, C. (2013). *Groups: Process and practice*. Cengage Learning.

Corey, M. S.ve Corey, G. (2006). *Process and practice groups*. Belmont, CA: Thomson Brooks/Cole.

Cormier ve Cormier, L. S. (1985). *Interviewing Strategies for Helpers*. Second ed., Calif.,: Brooks/Cole Publishing Comp.

Cormier, S. (2016). *Counseling strategies and interventions for professional helpers.* (9th ed.). Pearson.

Counselman, E. F., ve Gans, J. S. (1999). The missed session in psychodynamic group psychotherapy. *International Journal of Group Psychotherapy, 49*(1), 3-17. http://dx.doi.org/10.1080/00207284.1999.11490940

Crowe, T. P. ve Grenyer, B. F. S. (2008). Is therapist alliance or whole group cohesion more ınfluential in group psychotherapy outcomes? *Clinical Psychology and Psychotherapy, 15,* 239-246.

Cüceloğlu, D. (1982). *İnsan İnsana*. 3. baskı, İstanbul: Altın Kitaplar.

Cüceloğlu, D. (1991). *İnsan ve Davranışı*. 2. baskı, İstanbul: Remzi Kitapevi.

Dalton, T. A., ve Krout, R. E. (2006). The grief song-writing process with bereaved adolescents: An integrated grief model and music therapy protocol. *Music Therapy Perspectives*, *24*(2), 94-107.

DeLucia-Waack, J. ve Gellman, R. A. (2007). The efficacy of using music in children of divorce groups: Impact on anxiety, depression, and irrational beliefs about divorce. *Group Dynamics: Theory, Research, and Practice*, *11*, 272–282.

Demirtaş-Zorbaz, S., Kızıldağ S. ve Voltan-Acar, N. (2011). Hacettepe Üniversitesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik Alanında Yapılan Grupla Psikolojik Danışmaya İlişkin Tezlerin İncelenmesi. XI. Ulusal PDR Kongresi, İzmir.

Demirtaş-Zorbaz, S., Kızıldağ S. ve Voltan-Acar, N. (2016). Türkiye'de Üniversitelerde Lisansüstü Yapılan Grup Çalışmalarının İncelenmesi. Kastamonu Üniversitesi Eğitim Dergisi. Cilt 24, No:4, ss.1765-1784.

Denham-Vaughan, J., ve Edmond, V. (2010). The value of silence. *Gestalt Journal of Australia and New Zealand, 6*(2), 5-19.

Denizli, S. (2010). Danışanların algıladıkları terapötik çalışma uyumu ve oturum etkisi düzeylerinin bazı değişkenlere göre yordanması: Ege üniversitesi örneği. Yayımlanmamış doktora tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Derin, s. (2013), Lise Öğrencilerinden İnternet Bağımlılığı ve Öznel İyi Oluş. (Basılmamış yüksek lisans tezi) H.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü

Dick, B... Lessler, K ve Whiteside, J. (1980) A developmental frame work for co-therapy, *International Journal of Group Psychotherapy.* 21. 143-158

Dimitrijević, A. (2021). Silence and silencing of the traumatized. In A. Dimitrijević and M. B. Buchholz (Eds.). *Silence and silencing in psychoanalysis: Cultural, clinical, and research perspectives*. (pp. 198-215). Routledge.

Dinkmeyer, D. C ve Muro, J. J (1971). *Group Counseling Theory and Practice*. New York: Plenum Press.

Dobosz, K. (2020). *Beyond words: The experience of silence in the therapeutic room* [Doctoral dissertation, Dublin Business School]. https://esource.dbs.ie/bitstream/handle/10788/4092/ma_dobosz_k_2020.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Draper, K., Ritter, K. B., ve Willingham, E. U. (2003). Sand tray group counseling with adolescents. *Journal for Specialists in Group Work*, *28*(3), 244-260.

Earley, J. (2000). *Interactive group therapy: Integrating interpersonal, action-oriented, and psychodynamic approaches*. Taylor ve Francis.

Egan, G. (1970). *Encounter: Group Process for Interpersonal Growth.* Belmont: Brooks/Cole Publishing Comp.

Fall, K.A ve Menendez, M. (2002) Seventy Years of Co-Leadership: Where Do We go From Here? *Texas Counseling Association Journal.* 30. 24-33

Fall, K.A ve Wejnert, T.s (2005) Co-Leader Stages of Development: Application of Tuckman and Jensen (1977) *Journal for Specialist in Group Work,* 30, 309-327

Fazio-Griffith, L. J., ve Ballard, M. B. (2014). Cognitive behavioral play therapy techniques in school-based group counseling: Assisting students in the development of social skills. *Vistas online*, *18*, 1-14.

Fehr, S. (2000). *Grup Terapisine Giriş.* Çev. Fatma Zengin. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Fenster, A. ve J. Colah. (1991). The Making of Group Psychotherapist: Needs and Goals for Graduate and Postgraduate Training. *Group*. 15-3, ss. 155-162.

Festinger, L. (1954). A theory of social comparison processes. *Human relations*, *7*(2), 117-140.

Fibkins, W. L. (2014). *The Emotional Growth of Teens: How Group Counseling Intervention Works for Schools*. Rowman ve Littlefield.

Forsyth, D. R. (2019). *Group dynamics.* (7th ed.). Cengage.

Frankel, Z., Levitt, H. M., Murray, D. M., Greenberg, L. S., ve Angus, L. (2006). Assessing silent processes in psychotherapy: An empirically derived categorization system and sampling strategy. *Psychotherapy Research, 16*(5), 627-638. https://doi.org/10.1080/10503300600591635

Franko, D. (1993). The Use of Group Meal in the Brief Group Therapy of Bulimia Nervosa. *Int. J. of Group Psychotherapy*. 43-2, ss. 237-242.

Freyer, J.,Tonigan, J. S., Keller, S.,Rumpf, H. J., John, U. ve Hapke, U. (2005). Readiness for change and readiness for help-seeking: a composite assessment of client motivation. *Alcohol ve Alcoholism*, *40*, 540-544.

Gabriel, M.A (1993). The Co-therapy relationship: Special İssues and Problems in AIDS Therapy Groups. *Group.* 17. 33-40

Gans, J. S., ve Counselman, E. F. (1999). Silence in group psychotherapy: A powerful communication. *International Journal of Group Psychotherapy, 50*(1), 71-86. http://dx.doi.org/10.1080/00207284.2000.11490982

Gazda, G. (1973). *Human Relations Developments*. Boston: Allyn and Bacon, Inc.

Geçtan, E. (1984). *Psikoanaliz ve Sonrası*. Ankara: Maya Yayınları.

Gladding, S (2009) *Counseling* 6th Ed. new Jersey: Pearson.

Gladding, S. (2003). *Group Work: A Counseling Speciality* (4th ed.). Upper Saddle River, N.J: Pearson

Gladding, S. T. (1988). *Counseling: A comprehensive profession*. Columbus, OH: Merrill Publishing Co.

Gladding, S. T. (2008). The impact of creativity in counseling. *Journal of creativity in mental health*, *3*(2), 97-104.

Gladding, S. T. (2016). *Groups: A counseling specialty.* (7th ed.). Pearson

Gordon, T (1955) *Group Centered Leadership.* Boston; Houghton Mufflin

Gottman, J. (2007). *Why marriages succeed or fail: And how to make yours last*. (2nd ed.). Bloomsbury.

Grotjahn, M. (1977). *The Art and Technique of Analitic Group Therapy*. New York: Jason Aranson.

Gullo, S., Kivlighan Jr, D. M., Giordano, C., Di Blasi, M., Giannone, F., ve Lo Coco, G. (2021). Bond and work ruptures in group counseling. *Group Dynamics: Theory, Research, and Practice*, 25(1), 29. doi: 10.1037/gdn0000136

Hackney, H. ve Cormier, S. (2008). *Psikolojik danışma ilke ve teknikleri: Psikolojik yardım süreci el kitabı* (Çev.: Tuncay Ergene ve Seher Sevim), Ankara: Mentis Yayıncılık.

Hagedorn, W.B (2011). Using therapeutic letters to navigate resistance and ambivalance; Experiental implications for group counseling *Journal of Addictions an Offender Counseling*. 31., 108-126

Hammond, C. ve D. Hepworth ve V. Smith. (1977). *Improving Therapeutic Communication.* San Francisco: Jossey-Bass Publ.

Hanselman, J. L. (2001). Coping skills interventions with adolescents in anger management using animals in therapy. *Journal of Child and Adolescent Group Therapy*, *11*(4), 159-195.

Harpaz, N. (1994). Failures in Group Psychotherapy: The Therapist Variable. *Int. J. of Group Psychotherapy*. 44-1, ss. 3-19.

Hayes, P. M. (2009). *Art therapy for grief and loss.* Brentwood, TN: Cross Country Education.

Henderson, D. A. ve Thompson, C. L. (2016). *Counseling children*. Cengage Learning.

Hill, C. E. (1991). Almost everything you ever wanted to know about how to do process research on counseling and psychotherapy but didn't know who to ask. İçinde C. E. Watkins ve L. J. Schneider (Editörler), *Research in Counseling* (s. 85-118). Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Hill, C.E. ve Lambert, M. J. (2004). Methodological issues in studying psychotherapy processes and outcomes. İçinde M. J. Lambert (Editör), *Handbook of Psychotherapy and Behavior Change* (s. 84-135). New York: Wiley.

Hoffman, S. ve Gafni, S (1984) Active interactional Co-therapy. *International Journal of Family Therapy.* 6. 53-58

Høglend, P., Hersoug, G., Marble, A., Bøgwald, K. P., Amlo, S., Sørbye, …, Crits-Christoph, P. (2011). Effects of transference work in the context of threrapeutic alliance and qulity of object relations. *Journal of Consulting and Clinical Psychology,79,* 697-706.

Horvath, A. O, ve Symonds, B. D. (1991). Relation between working alliance and outcome in psychotherapy: A meta-analysis. *Journal of Counseling Psychology,38,* 139-149.

Horvath, A. O. (2000). The therapeutic relationship: From transference to alliance. *Psychotherapy in Practice*, *56(2),* 163-173.

Horvath, A. O. (2001). The alliance. *Psychotherapy, 38,* 365-372.

Horvath, A. O. ve Luborsky, L. (1993). The role of therapeutic alliance in psychotherapy. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 61,* 561- 573.

Jacobs, E. E., Masson, R. L., Harvill, R. L., Schimmel, C. J. (2012). *Group counseling: Strategies and skills.* (7th ed.). Brooks/Cole, Cengage Learning.

Jacobs, E. E., Schimmel, C. J., Masson, R. L. ve Harvill, R. L. (2015). *Group counseling: Strategies and skills*. Cengage learning.

Jacobs, E., Harvill, R. ve R, Masson. (1988). *Group Counseling Strategies and Skills.* Pacific Groverooks/Cole Comp.

Johnson, J. E., Burlingame, G. M., Olsen, J. A., Davies, D. R., ve Gleave, R. L. (2005). Group climate, cohesion, alliance, and empathy in group psychotherapy: Multilevel structural equation models. *Journal of Counseling Psychology, 52*(3), 310-321. https://doi.org/10.1037/0022-0167.52.3.310

Joyce, A.S, Piper, W.E ve Ogrodniczuk, J.S (2007) Therapeutic Alliance and Cahesion variables As Predictors of Outcome in Short-Term Group Psychotherapy. *International Journal of Group Psychotherapy.* 57 (3) 264-396

Kağnıcı, D. Y., Çankaya, Z. C. ve Pamukçu, B. (2017). Grupla psikolojik danışma sürecinde grubun gelişim evrelerine kültürel bir bakış. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 8*(49), 1-18.

Kaplan, I. H ve Sadock, B. J.(1988). *Synopsis of Psychiatry* second ed. New York: Williams and Wilkins.

Karaca, S., ve Özaltın, G. (2010). Yapılandırılmış Grup Süreci Deneyimi: Görme Engelli Ergenlerle Yürütülen Bir Grup Süreci Neler Öğretir?. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, *1*(2), 77-85.

Khalili, F. N., ve Swilem, S. (2021). The Efficiency of a Group Counseling Program Based on Psychodrama in Enhancing Self-Awareness and Reducing Tension Among Tenth Grade Students in Qalqilia City. *Education in the Knowledge Society (EKS)*, *22*, e23921-e23921.

Kim, H. W., Shin, D. W., Yeob, K. E., Cho, I. Y., Kim, S. Y., Park, S. M., ... ve Kawachi, I. (2020). Disparities in the Diagnosis and Treatment of Gastric Cancer in Relation to Disabilities. *Clinical and Translational Gastroenterology*, *11*(10):e00242

Kim, J. (2008) The effects of R/T group Counseling program on the internet addiction level and self-esteem of internet addiction university students. *International Journal of Reality Therapy,* 27(2), 4-12

Kivligan, D. M. (2007). Where is the relationship in research on the alliance? Two methods for analyzing dyadic data. *Journal of counseling psychology, 54*, 423-433.

Kivlighan, D. M. (1990). Relationship between counselor use of intentions and clients perception of working alliance. *Journal of Counseling Psychology, 37,* 27-32.

Knutson, H. V., ve Kristiansen, A. (2015). Varieties of silence: Understanding different forms and functions of silence in a psychotherapeutic setting. *Contemporary Psychoanalysis, 51*(1), 1-30. http://dx.doi.org/10.1080/00107530.2015.954218

Korkut, F. (1991). Yetiştirme Yurdundaki Öğrencilerle, Gestalt Yaklaşımına Dayalı Olarak Yapılan Bireysel Danışmanın Sürekli Kaygı ve Denetim Odağı Üzerindeki Etkileri. Basılmamış Doktora Tezi. Ankara, Hacettepe Üniversitesi.

Kottler, J. A. (1994). Working with difficult group members. *The Journal for Specialists in Group Work, 19*(1), 3-10.

Kottler, J. A., ve Englar-Carlson, M. (2015). *Learning group leadership: An experiential approach.* (3rd ed.). SAGE Publications.

Kraus, K. L., de Esch, J. B., ve Geroski, A. M. (2001). Stop avoiding challenging situations in group counseling. *The Journal for Specialists in Group Work, 26*(1), 31-47. http://dx.doi.org/10.1080/01933920108413776

Kuutmann, K., ve Hilsenroth, M. J. (2012). Exploring in-session focus on the patient–therapist relationship: Patient characteristics, process and outcome. *Clinical psychology ve psychotherapy, 19*(3), 187-202. doi: 10.1002/cpp.743

Lambert, M. J. ve Ogles, B. M. (2004). The efficacy and effectiveness of psychotherapy. İçinde M. J. Lambert (Editör), *Handbook of Psychotherapy and Behavior Change* (s. 139-193). New York: Wiley.

Landreth, G. L. ve Berg, R. C. (1980). Terminating a counseling group. *TACD Journal, 8*(1), 11-17. https://doi.org/10.1080/1046171X.1980.12034061

Landreth, G. L. (1979). Group silence in counseling groups has meaning. *The Journal for Specialists in Group Work, 4*(1), 16-20. http://dx.doi.org/10.1080/15496295.1979.11728551

Latner, J. (1986). *The Gestalt Therapy Book*. Highland: The Gestalt Journal Press.

Lewis, B. F. (1977). Group silences. *Small Group Behavior, 8*(1), 109-120.

Lichtenberg, J. ve P. Knox. (1991). From Caos to Order: A Structural Analysis of a Therapy. *J. of Counseling Psychology*. 38-3. ss. 279-288.

Ling, W. N. (2003). Communicative functions and meanings of silence: An analysis of cross-cultural views. *Multicultural Studies, 3,* 125-146.

Livneh, H., Wilson, L. M., ve Pullo, R. E. (2004). Group counseling for people with physical disabilities. *Focus on Exceptional Children*, *36*(6), 1-18.

Loeser, L. H. (1957). Some Aspects of Group Dynamics. *International J. of Group Psychotherapy*. 1957, 7, 5-12.

Lorentzen, S., Bakali, J. V., Hersoug, A. G., Hagtvet, K. A.,Ruud, T. ve Høglend, P. (2011). Psychodynamic group psychotherapy: Impact of group lenght and therapist professional characteristics on development of therapeutic alliance. *Clinical Psychology and Psychotheraphy*, *May*, (sayfa numarası belirtilmemiş).

Lorentzen, S., Sexton, H. C. ve Høglend, P. (2004). Therapeutic alliance, cohesion and outcome in a long-term analytic group. A preliminary study. *Nord J. Psychiatry, 58*, 33-40.

Luke, M; ve Hackney, H. (2007). Group Leadership. A Critical Review. *Counselor Education and Supervision,* 46, 280-293

MacNab, F. (1989). *Life After Loss*. Syndney: Millennium Books.

Mahler, C. A. (1969). *Group Counseling In the Schools*. Boston: Houghton Miffin Comp.

Martin, D. J., Garske, J. P. ve Davis, M. K. (2000). Relation of the therapeutic alliance with outcome and other variables: A meta-analiytic review. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 68*, 438-450.

Marziali, E., Munroe-Blum, H., ve McCleary, L. (1997). The contribution of group cohesion and group alliance to the outcome of group psychotherapy. *International Journal of Group Psychotherapy*, *47*, 475–497.

Mc. Whirter, J. ve N. Voltan-Acar. (2000). *Ergen ve Çocukla İletişim*. Ankara: US-A Yayıncılık.

McCutchen, A. J. (2000). Dissociative disorders. In J. R. White, ve A. S. Freeman (Eds.). *Cognitive–behavioral group therapy for specific problems and populations* (pp. 175-210). American Psychological Association.

McKinney, E. L., ve Swartz, L. (2019). Employment integration barriers: Experiences of people with disabilities. The International Journal of Human Resource Management, 1. doi:10.1080/09585192.2019.1579749

Morena, J.L (1945). Group Psychotherapy. A Sympozium Becon: NY: Beacon House

Moreno, J. (1975). *Psychodrama.* C. 3. New York: Beacon House.

Moreno, J. J. (1999). Ancient sources and modern applications: The creative arts in psychodrama. *The Arts in psychotherapy*, *26*(2), 95-101.

Moreno, Z. (1982). Psychodrama in *Comprehensive Group Psychotherapy*. ed. Kaplan ve Sadock. Baltimore: Williams and Wilkins.

Morgan, T ve Cummings, A. (1999). *Journal of Counsulting and Clinical Psychology.*, Vol 67. s. 1, ss. 28-36.

Mwachofi, A., Heinemann, A. W., ve Al-Assaf, A. (2010). Factors affecting reduction of gender differences in health care coverage for vocational rehabilitation clients with disabilities. *Women's Health Issues*, *20*(1), 66-74.

Naar, R. (1993). *Grup Psikoterapisine İlk Adım.* çev. N. Hisli Şahin. Ankara: İmge Kitapevi.

O' Rourke. K ve Worzbyt, J. (1996). *Support Groups for Children.* Philedelphia: Tylor and Francis.

O'Lenic, C., ve Arman, J. F. (2005). Anger management for adolescents: A creative group counseling approach. *VISTAS: Compelling perspectives on counseling*, 55-58.

Ohlsen, M ve ark. (1988). *Group Counseling*. 3rd ed., New York: Holt, Rinehart and Winston.

Ohlsen, M. (1977). *Group Counseling*. New York: Holt Rinehart and Winston.

Ohlsen, M., Horne, A. ve Lawe, C. (1988), *Group Counseling*. New York. Holt, Rinehart ve Winston, Inc.

Okech, J.E.A ve Kline, W.B (2006) Compatancy Concerns in Group Co-leader relationships. *Journal for Specialist in Group Work,* 31, 165-180

Oldham, J., Key, T. ve Satarak, Y.(1988). *Risking Being Alive***.** Bundoora: Pit Publishings.

Osborn, C., C. Daninhirsch ve Be Page. (2003) Experiential Training in Group Counseling: Humanistic Processes in Practice. *Journal of Humanistic Conseling, Education and Development.* Spring, vol 42, ilp 14, (15).

Owen, I. R. (1997). Boundaries in the practice of humanistic counselling. *British Journal of Guidance and Counselling, 25*(2), 163-174. https://doi.org/10.1080/03069889708253799

Özbek, A ve G. Leutz. (1987). *Psikodrama Sahnesel Etkileşim.* Ankara: Has-Soy Matb.

Özoğlu, S. Ç. (2007). *Eğitimde rehberlik ve psikolojik danışma.* (3. Baskı). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No: 203.

Öztürk, O. (1989). *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları*. 2. basım. Ankara: Nurol Matb.

Palmer, K. D; *Baker, R ve Mc Gee, T. (*1997) The Effects of Pretraining on Group Psychotherapy For Incest-Related Issues. *International Group Psychotherapy*. S. 47 (1).

Patterson, C. (1974). *Relationship Counseling and Psychotherapy. New York:* Harper and Row.

Pearls, F. (1992) *In and out of the Garbage Pail***.** Highland: The Gestalt Journal Press.

Pearls, F. (1969). *In and Out of The Garbage Pail***.** New York: Gestalt Journal Press.

Pietrofesa, JJ, Hoffman, A. ve Splete, H, H (1984) Counseling An Introduction. 2 nd ed. Boston: Houghton Mifflin.

Politzer, G. (1970). *Felsefenin Başlangıç İlkeleri*. Çev: Cem Eroğul. Ankara: Sol Yayınları.

Polster, E. ve Polster, M. (1974). *Gestalt Therapy Integrated*. New York: Vintage Books.

Psathas, G. (1960). Phase, Movement and Equilibrium Tendencies in Interaction Process in Psychoterapy Groups. *Sociometry.* 23, 177-194.

Ribeiro, M. D. (Ed.). (2020). *Examining Social Identities and Diversity Issues in Group Therapy: Knocking at the Boundaries*. Routledge.

Rickey, L. G., Cristiani, T. S. (1981). *Theory, Methods and Processes of Counseling and Psychotherapy*.New Jersey: Prentice-Hall, Inc.

Riva, M. T. ve Haub, A. L. (2004). Group counseling in the schools. DeLucia-Waack, L., . Gerrity, D. A, Kalodner, C. R. ve Riva, M. T. (Ed.), *Handbook of group counseling and psychotherapy* içinde (s. 308–321). Thousand Oaks, CA: Sage.

Robak, R. W., Kangos, K. A., Chiffriller, S. H., ve Griffin, P. W. (2013). The working alliance in group counseling: an exploratory study. *Psychological Reports, 113*(2), 591-604. doi: 10.2466/21.02.PR0.113x19z7

Robb, M. A. (2022). *Group art therapy: Practice and research.* Routledge.

Roeber. C. E., Walz. G. R., Smith, G. E. (1969). *A Strategy for Guidance*. New York: The Macmillan Comp.

Rogers, C. (1970). *Carl Rogers On Encounter Groups*. New York: Harper ve Row Publ.

Rogers, C. R. (1942). *Counseling and psychotherapy: Newer concepts in practice*. Houghton Mifflin.

Rogers, C. R. (1951). *Client-centered therapy: Its current practice, implications, and theory*. Houghton Mifflin.

Rogers, C. R. (1970). *Carl Rogers on encounter groups.* Harper ve Row Publishers.

Roth, B. (2010). Some thoughts on silence in group therapy. In S. S. Fehr (Ed.). *101 interventions in group therapy*. Routledge Taylor ve Francis Group.

Salzberg, H. C. (1962). Effects of silence and redirection on verbal responses in group psychotherapy. *Psychological Reports, 11*(2), 455-461.

Saraf, P. (2016). Group counseling and yoga practices: Effective tools for reducing the aggression of adolescents. *Indian Journal of Health ve Wellbeing*, *7*(4).

Schopler, I.H ve Galisky, M.J (1980 Winter) Structuring Co-leadership social work. *Training Social Work With Groups.* 3, 51-63

Schutz, W. (1978). *Elements of Encounter*. Big Sur: Joy Press.

Seligman, M., ve Marshak, L. (2004). Group approaches for persons with disabilities. In J. DeLucia-Waack, D. Gerrity, C. Kalodner, ve M. Riva (Eds.), Handbook of group counseling and psychotherapy (pp. 239-252). Thousand Oaks, CA: Sage

Shaller, J. ve Smith, C. R. (2002). Music therapy with adolescents experiencing loss.The Forum, 28(1), 2-4.

Shaw, M. (1976). *Group Dynamics. The Psychology of Small Groups*. New York: McGraw-Hill Book Comp.

Shechtman, Z ve Teron, Z (2009) The Effect of Leader Behavior on Processes and Outcomes in *Group Counseling. Group Dynamics: Theory, Research and practice.* Vol. 13, no 3, ss. 218-233.

Shechtman, Z. (1994). Group Counseling/Psychotherapy as a School Intervention to Enhance Close Friendships in Preadolescence. *Int. J. of Group Psychotherapy.* 44-3, ss. 377-391.

Shechtman, Z. (2004). Group counseling and psychotherapy with children and adolescents. *Handbook of group counseling and psychotherapy*, 429-444.

Shutz, W. ve C. Seashore (1972). Promothing Growth With Non-Verbal Exercises. In *New Perspectives on Encounter Groups.* ed. Solomon ve Berzon. San Francisco: Jossey Bass.

Sills, C. Fish, S. ve Lapworth, P. (1998). *Gestalt Counseling*. Oxon: Winslow Press.

Silverstein, J. L. (1997). Acting-Out in a Group Therapy. *International Journal of Group Psychotherapy***.** Vol 47, No. 1, ss. 31-45.

Simon, J. C. (1992). The group therapist's absence and the substitute leader. *International Journal of Group Psychotherapy, 42*(2), 287-291. https://doi.org/10.1080/00207284.1992.11490691

Sklare, G. (1983). Silence breakers in group counseling. *The Journal for Specialists in Group Work, 8*(4), 194-197. https://doi.org/10.1080/01933928308411753

Slavson, S. R. (1966). The phenomenology and dynamics of silence in psychotherapy groups. *International Journal of Group Psychotherapy, 16*(4), 395-404. https://doi.org/10.1080/00207284.1966.11642961

Smith-Adcock, S. ve Tucker, C. (Eds.). (2016). *Counseling children and adolescents: Connecting theory, development, and diversity*. SAGE Publications.

Smock, S.J Trepper, T.S, Wetchler, J.L, McCollum, E, Ray, R ve Pierce, K. (2008), Solution focused group therapy for level 1 substance abugers. *Journal of Marital and Family Therapy.* 34 (1), 107-120)

Soysal, A. Ş., Bodur, Ş. ve Hızlı G. (2005). Grup içinde sessizliğin gücü. *Türkiye'de Psikiyatri, 7*(3),113-122.

Stein, S. M. (1996). Group psychotherapy and patients with cognitive impairment. *Journal of Developmental and Physical Disabilities*, *8*(3), 263-273.

Stoller, F. (1971). Marathon on Encounter Approaches in Therapeutic and Rehabilitative Programs. in *Confrontation.* ed. Blank ve ark., New York: Macmillan.

Suler, J. (2004) Computer and cyberspace addiction. *International Journal of Applied Psychoanalitic Studies,* 1, 359-362.

T.C. Aile, Çalışma, ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2020). Engelli ve yaşlı istatistik bülteni. https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/42250/istatistik-bulteni-2020-mart.pdf

Talley, W. M. (1972). The silent member in groups. *McGill Journal of Education, 7*(001), 71-76.

Toth, P., Stockton, R. (1996). A Skilled-Based Approach to Teaching Group Counseling Interventions. *Journal for Specialists In Group Work*. No. 2, ss. 101-110.

Trotzer, J. P. (2013). *The counselor and the group: Integrating theory, training, and practice*. (4th ed.). Taylor ve Francis.

Tschuschke, V., Dies, R. (1997). Contribution of Feedback to Outcome in Long-Term Group Psychotherapy. *Group* Vol 21, No 1, ss.3-15.

Türk Dil Kurumu (n.d.). Sessizlik. İçinde *Türk dil kurumu sözlükleri*. https://sozluk.gov.tr/ adresinden 10 Ocak 2022 tarihinde alınmıştır.

Türkçapar, H. (2018). *Bilişsel davranışçı terapi: Temel ilkeler ve uygulama.* (11. Baskı). Epsilon.

U.S. Census Bureau. (n.d.). Glossary. https://www.census.gov/topics/health/disability/about/glossary.html

Umucu, E ve Voltan-Acar, N. (2012) Grupla Psikolojik Danışma Sürecinde Direnç Ögesi Olan Kültürel Etmenlere Psikolojik Danışmanın Müdahalesi. *Ege Eğitim Dergisi*, s. 12, ss. 99-113.

Umucu, E. (2019). Conceptualization of Negative Attitudes Towards People with Schizophrenia in Turkey. *European Journal of Mental Health*, *14*(1), 3-20.

Vander Kolk, C. (1985). *Introduction to Group Counseling and Psychotherapy*. Columbus: Charles E. Merrill Publishing Comp.

Vriend, J., ve Dyer, W. W. (1975). Effectively handling silence in counseling groups. *Canadian Journal of Counselling and Psychotherapy, 9*(1), 2-8.

Ward, J. T. (1974). The sounds of silence: Group Psychotherapy with non-verbal patients. *Perspectives in Psychiatric Care, 12*(1), 13–19. https://doi.org/10.1111/j.1744-6163.1974.tb01137.x

Warters, J. (1964). Techniques of counseling. McGraw-Hill Book Company.

Whitaker, D. S. (2001). *Using groups to help people.* (2nd ed.). Brunner-Routledge.

Wood, D. (2012). Opaque silence in groups. In J. Magagna (Ed.). *The silent child: Communication without words* (pp. 269-284). Karnac.

Voltan, N. (1980). Grupla Atılganlık Eğitiminin Bireyin Atılganlık Düzeyine Etkisi. Basılmamış Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

_____ (1986). Impressıons of Interpersonal Relations-Group Counseling Course *Mediterranean J. of Social Psychiatry.* C. 7, S. 1.

_____ (1991). Grup Lideri Değerlendirme Ölçeği Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *MÜ Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. s. 3, ss. 345-350.

_____ (1991). Grupla Psikolojik Danışmada Direnci Kırmak İçin Ya da Isınma İçin Sırrı Paylaşma Alıştırması. *HÜ Eğitim Fakültesi Dergisi.* s. 6, 83-86.

_____ (1992a). Grupla Psikolojik Danışmada Sürecin Gözönüne Alınması: Bir Örnek. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi.* s. 3, 1-3.

_____ (1992 b). Modelden Öğrenme, Üç-Sandalye (Rol-Oynama) ile Terapötik Beceri Eğitimi ve Sonuçları. *HÜ Eğitim Fakültesi Dergisi.* s. 7., ss. 79-83.

Voltan-Acar, N. ve Gülderer, G. (2006) İlişkinin Şimdi ve Buradalığı, Şimdi ve Burada olmak ve Grupta Süreç. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi.* Sayı19 ss.1-5

Voltan-Acar, N. Demirtaş S. ve Kızıldag, S (2011) Hacettepe Üniv. PDR alanında yapılan Grupla Psikolojik Danışmaya İlişkin Tezlerin İncelenmesi. *XI. Ulusal PDR Kongresi Bildiri Özetleri Kitapçığı* ss. 157-158.

_____ (1993a). Grupla Psikolojik Danışmada Alıştırmalara Ne Derece Gerek Vardır? *HÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*. S. 9, ss. 169-172.

_____ (1993b) The Effects of Modeling, Role-playing, Two-chair In Therapeutic Skill Training. *XVI. International School Psychology Collequium Book of Papers.* ss. 549-556.

Voltan-Acar, N. (1986). Eklektik Yaklaşımlı Grupla Danışma ve Sonuçları. *Nöroloji, Nöroşirürji ve Psikiyatri Dergisi.*

Voltan-Acar, N. (1988). Sosyal "Mikrokozmos" ve "İlişkinin Şimdi ve Buradalığının" Bağıntısı. *HÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*. S. 3, 47-49.

Voltan-Acar, N. (1989). Grup lideri değerlendirme ölçeği geliştirme ön raporu. *PDR'de Yirmi Beş Yıl* içinde (201-207). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Voltan-Acar, N. (1992c). Comparison Among the Experienced and Inexperienced Group Counselors XV. *International School Psychology Colloguium,* İstanbul 24-28 July 1992 Selected Papers.

Voltan-Acar, N. (1997) Gestalt Grup Yaşantısına Bir Örnek, *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi.* 2, (8) ss. 7-8.

Voltan Acar, N. (1998). *Terapötik iletişim: kişiler arası ilişkiler.* (3. Baskı). Onur Ofset.

Voltan Acar, N. (1988). Sosyal "mikrokozmos" ile "ilişkinin şimdi ve buradalığı"nın bağlantısı. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 3,* 47-49.

Voltan-Acar, N. (2001) *Grupla Psikolojik Danışmada Alıştırmalar Deneyler*. Ankara: Nobel Yayın.

_____ (2003a). *Terapötik İletişim.* geliştirilmiş 3. baskı. Ankara: US-A Yayıncılık.

Voltan-Acar, N. (2009b) *Ne Kadar Farkındayım-Gestalt Terapi* 3. Baskı Ankara: Nobel Yayınevi.

Voltan-Acar, N. (2010b) *İnsan İlişkileri İletişim.* 2. Baskı Ankara: Nobel Yayınevi.

Voltan-Acar, N. (2010c) *Grupla Psikolojik Danışmada Alıştırmalar Deneyler.* 4. Baskı Ankara: Nobel Yayınevi.

Voltan-Acar, N. (2011). *Grupla psikolojik danışma ilke ve teknikleri* (8. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Voltan-Acar, N. (2022) Yeniden Terapötik İletişim. Ankara: 19. baskı. Nobel

Voltan-Acar, N. ve Bilge, F. (1993a). Birleştirilmiş Yöntemle (Model-den Öğrenme, Rol-Oynama ve Üç Sandalye Teknikleriyle) Verilen Beceri Eğitimi ve Sonuçları. *VII. Ulusal Psikoloji Kongre Kitabı.* ss. 243-249.

Voltan-Acar, N (1988). Sosyal Microkosmos ile İlişkinin Şimdi ve Buradalığının Bağlantısı. Eğitim Fakültesi Dergisi Sayı 3, ss. 47-49. PDR'de Yirmi Beş Yıl 2003b Editör. Ankara: Nobel.

Voltan-Acar, N. ve Filiz Bilge. (1993b). Psikodramanın Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik Belirtileri Üzerine Etkisi. *II. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi Bilimsel Çalışmaları*. ss. 75-86.

Voltan-Acar. N. (1995). Comparison Among the Counselers Who Utilize Different Models. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 11, ss. 119-120.

Voltan-Acar, N., (2004). *Ne Kadar Farkındayım? Gestalt Terapi*. 2. Baskı. Ankara: Babil Yayınları.

Voltan-Acar, N (2009a) *Yeniden Terapötik İletişim*. 6. Baskı Ankara: Nobel Yayınevi.

Voltan-Acar, N., (2008). *İnsan İlişkileri,* Ankara: Nobel Yayınevi.

Werner, S., Stern, I., Roth, D., ve Tenenbaum, A. (2019). Help-seeking by parental caregivers of individuals with intellectual disabilities and dual diagnosis. *Administration and Policy in Mental Health and Mental Health Services Research*, *46*(3), 321-333.

Whiston, S. C. ve Quinby, R. F. (2009). Review of school counseling outcome research. *Psychology in the Schools*, *46*(3), 267-272.

Whitten, K. M., ve Burt, I. (2015). Utilizing creative expressive techniques and group counseling to improve adolescents of divorce social-relational capabilities. *Journal of Creativity in Mental Health, 10*(3), 363-375. doi: 10.1080/15401383.2014.986594

Woody, S. R. ve Adessky, R. S. (2002). Therapeutic aliance, group cohesion, and homework compliance during cogintive-behavioral group treatment of social phobia. *Behavior therapy, 33*, 5-27.

Yalom, D. I. (1985). *The Theory and Practice of Group Psychotherapy. 3rd*. ed. New York: Basic Books Inc**.**

Yalom, I. (2002). *Grup psikoterapisinin teori ve pratiği* (Çev.: Ataman Tangör ve Özgür Karaçam), İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Yalom, I., ve Leszcz, (2020). *The theory and practice of group psychotherapy*. (6th ed.). Basic Books.

Yavuzer, Y. (2012). Effect of Creative Drama-based Group Guidance on Male-Adolescents' Conflict Resolution Skills. *Eurasian Journal of Educational Research*, *47*, 113-130.

Yıldırım, T. (2012). Grupla psikolojik danışmada duyamadığımız ses: Suskunluk. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 12*(1), 119-134.

Young, K.S., Pistner, M., O'Mara, J., ve Buchanan, J. (1999) Cyber-disorders: The mental health concern for the millennium. *Cyber Psychology and Behavior,* 2 (5), 47479

Ysasi, N., Becton, A., ve Chen, R. (2018). Stigmatizing effects of visible versus invisible disabilities. *Journal of Disability Studies*, *4*(1), 22-29. Berg, R. C., Landreth, G. L. ve Fall, K. A. (2006). *Group counseling concepts and procedures (*4th ed.). New York: Taylor ve Francis Group.

HAC VE
HAC SEYAHATNÂMELERİ

Editörler
Doç. Dr. Zehra Gözütok Tamdoğan
Prof. Dr. Nurettin Gemici

TESAM
Ekonomik, Siyasal ve Stratejik Araştırmalar Merkezi
Economic, Political and Strategic Research Center

nobel

HAC VE HAC SEYAHATNÂMELERİ

Editörler:
Doç. Dr. Zehra Gözütok Tamdoğan
Prof. Dr. Nurettin Gemici

Tesam Kitaplığı No.: 24
ISBN: 978-625-98876-6-1
E-ISBN: 978-625-98876-7-8
Basım Sayısı: 1. Basım, Ekim 2023

© Copyright 2023, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Selma Günaydın -selma@nobelyayin.com-
Yayına Hazırlayan: TESAM
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Gözütok Tamdoğan, Zehra., Gemici, Nurettin.
Hac ve Hac Seyahatnâmeleri / Zehra Gözütok Tamdoğan, Nurettin Gemici
1. Basım, X + 434 s., 13,5x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-98876-6-1
E-ISBN: 978-625-98876-7-8
1. Seyahatnâmeler 2. Hac Seyahatnâmeleri

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA

İÇİNDEKİLER

Önsöz..... v

Nûh b. Mustafa'nın Hacc-ı Ekber Gününe ve Hacılara Vadedilen Affın Kapsamına Dair Risâlesi el-Kavlu'l-ezhar fi'l-hacci'l-ekber (Tahkik ve Muhteva Tanıtımı) 1
Emine Nurefşan Dinç

Dinsel Bir Ritüel Olarak Hac İbadetinin Bireyin Mânevî Gelişimine/Değişimine Etkisi Üzerine Bir Araştırma..... 61
Abdurrahman Güneş

Kutsal Mekânların ve Hac Yollarının İki Kadın Bânisi: İmparatoriçe Helena ve Emîretü'l-Müminîn Zübeyde bint Ca'fer..... 85
Nihal Şahin Utku

Seyahatnameler ve Hac Seyahatnameleri 115
Nurettin Gemici

Devletler Arası İlişkiler ve Hac Seyahatnameleri (Haccın Siyasî İlişkilere Etkisi)..... 137
Hasan Yavuz

Hicrî VI. – XII. Yüzyıllarda Bilâdüssûdân'dan Hicaz'a Yapılan Hac Yolculukları ve Bölge Üzerindeki İlmî ve Kültürel Etkileri 157
Mohamadou Aboubacar Maiga

Farsça Yazılan Hac Sefernameleri ve İran Hacılarının Güzergâhlarına Dair Bibliografik Bir Çalışma..... 185
Esra Doğan Turay

Farsça Hac Seyahatnameleri ve Kadınlar 241
Esra Doğan Turay

İbn Rüşeyd ve *er-Rihletü'l-Hicâziyye*'si 285
Ömer Elbeyli

Endülüslü Matematikçi Kalesâdî ve 15. Yüzyıldaki
On Beş Yıllık Hac Rıhlesi -İlmin İntikali ve Âlim Fihristi- 311
Zehra Gözütok Tamdoğan

Rus Generali İsmail Bey Gutgaşınlı'nın Hac Seyahatnamesi 363
Elif Nur Sandilaç

Avrupalı Hıristiyan Seyyahların Eserlerinde Hac
Güzergâhları ve Yollarda Karşılaştıkları Problemler 403
Emrah İstek

NÛH B. MUSTAFA'NIN HACC-I EKBER GÜNÜNE VE HACILARA VADEDİLEN AFFIN KAPSAMINA DAİR RİSALESİ *EL-KAVLU'L-EZHAR Fİ'L-HACCİ'L-EKBER* (TAHKİK VE MUHTEVA TANITIMI)

Dr. Öğr. Üyesi Emine Nurefşan Dinç[*]

GİRİŞ

Hac ibadeti, İslâm'ın temel esaslarındandır ve edaya güç yetirebilen her Müslümana farz kılınmıştır.[1] Bu bakımdan ilk devirlerden itibaren imkân bulabilen Müslümanlar, hac ibadetini ifa edebilme gayreti içinde olmuşlardır. Makbul bir haccın insana kazandıracağı mânevî mükâfatları müjdeleyen naslar[2] yanında

[*] Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belagatı Ana Bilim Dalı,
orcid.org/0000-0002-5381-7386, endinc@nku.edu.tr

[1] ".. Güç yetirebilenlerin haccetmesi Allah'ın insanlar üzerindeki bir hakkıdır." (Âl-i İmrân, 3/97); "İnsanların arasında haccı ilan et ki gerek yaya olarak gerek uzak yollardan gelen yorgun develer üzerinde sana gelsinler" (Hac, 22/27). Ayrıca bk. Bakara suresi, 2/158, 196, 197. "Ebû Hüreyre'den: "Resûlullâh bize hutbe verdi ve şöyle buyurdu: "Ey insanlar! Hac size farz kılındı, haccedin!" (Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî, *el-Câmi'u's-sahîh* (Riyâd: Dârü's-Selâm li'n-Neşr ve't-Tevzî', 1429/2008), "Hac", 412)

[2] "Makbul bir haccın karşılığı ancak cennettir." (Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl el-Buhârî, *el-Câmi'u's-sahîh* (Riyâd: Dâru's-Selâm li'n-Neşr ve't-Tevzî', 1429/2008), Umre, 1; Müslim, Hac, 437); "Kim hacceder de cinsel ilişkiden, kötü söz ve davranışlardan uzak durur ve büyük günah işlemezse annesinin onu doğurduğu günkü gibi [hacdan] döner." (Buhârî, Hac, 4; Muhsar, 10; Ebû Abdillah Muhammed b. Yezîd er-Raba'î İbn Mâce el-Kazvînî, *Sünen-i İbn Mâce* (Riyâd: Dârü's-Selâm li'n-Neşr ve't-Tevzî', 1429/2008), Menâsik, 3; Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb b. Ali b. Sinân en-Nesâî, *Sünenü'n- Nesâî* (Riyâd: Dârü's-Selâm li'n-Neşr ve't-Tevzî', 1429/2008), Hac, 4); "Yüce Allah'ın arefe gününden daha fazla kullarını ateşten azat ettiği başka bir gün yoktur. Yüce Allah, o gün yaklaşır ve meleklerine övünerek der ki: "Bunlar ne istiyorlar?" (İbn Mâce, Menâsik, 56); "Hacılar ve umreciler Allah'a gelen elçileridir. Ona dua

zırda yazma eser kütüphanelerinde mahtût olarak yer almaktadır. Bu eserler ile diğer mahtût kitap ve risaleler üzerine yapılacak çalışmalar, bu eserlerin yazıldıkları dönemdeki ilmî birikimin günümüze aktarılması, ilim geleneğimizin ve geçirdiği aşamaların daha iyi anlaşılabilmesi açısından büyük önem arzetmektedir.

KAYNAKÇA

Abderî, Razîn b. Muâviye b. Ammâr. *Tecrîdü's-sıhâhi's-sitte*. İstanbul: Mehmet Âsım Köprülü Kütüphanesi, 29.

Abdullâh b. Ahmed b. Hanbel. *Zevâidu Abdillâh b. Ahmed b. Hanbel mea dirâse ani'l-İmâm Abdillâh ve cuhûdihî fi hidmeti's-sünne*. Tertîb ve tahrîc: Âmir Hasen Sabri. Beyrût-Lübnân: Dârü'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1410/1990.

Abdülkadir Geylânî, Muhyiddîn Ebû Muhammed Abdülkadir b. Mûsâ b. Abdillâh b. Zengîdost el-Hüseynî. *el-Gunye li-tâlibî tariki'l-Hakk*. thk. Ebû Abdirrahmân Salâh b. Muhammed b. Uveyde. 2 Cilt. Beyrut-Lübnan: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1417/1997.

Ali el-Kāri, Ali b. Sultân Muhammed el-Mekkî. *el-Hazzu'l-evfer fi'l-hacci'l-ekber*. (Hüseyn b. Muhammed Saîd b. Abdülganî el-Mekkî el-Hanefî'nin *Hâşiyetu İrşâdi's-sârî ilâ Menâsik'l-Mollâ Aliyyi'l-Kārî ale'l-Mesleki'l-mütakassıt fi'l-menseki'l-mutavassıt li'l-İmâm Mollâ Ali b. Sultâm Muhammed el-Kārî el-Mekkî el-Hanefî*'si içinde) thk. Muhammed Talha Bilâl Ahmed Mînâr. Mekketü'l-Mükerreme: el-Mektebetü'l-İmdâdiyye, 1430/2009.

Ali el-Kāri, Ali b. Sultân Muhammed el-Mekkî. *el-Hazzu'l-evfer fi'l-hacci'l-ekber*. (*Mecmûu resâili'l-Allâme el-Mullâ Ali el-Kārî* içinde) thk. Muhammed Mus'ab Külsûm. 8. Cilt. İstanbul: Dârü'l-lubâb, 1437/2017.

Apaydın, Mehmet. *Siyer Kronolojisi*. İstanbul: Kuramer, 2018.

Bağdatlı İsmâîl Paşa, İsmâîl b. Muhammed Emîn b. Mîr Selîm el-Bâbânî. *İzâhu'l-Meknûn fi'z-Zeyl alâ Keşfi'z-Zunûn*. 2 Cilt. Beyrut: Dârü İhyâi't-Türâsi'l-Arabî.

Bağdatlı İsmâîl Paşa, İsmâil b. Muhammed Emîn el-Bağdâdî. *Hediyyetü'l-ârifîn esmâü'l-müellifîn ve âsârü'l-musannifîn*. 2 Cilt. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı, 1951.

Begavî, Muhyi's-sünne Ebû Muhammed el-Huseyn b. Mes'ûd. *Meâlimu't-Tenzîl fî tefsîri'l-Kur'an, Tefsîru'l-Begâvî*. thk. Muhammed Abdullâh en-Nemir, Osmân Cum'a Zamîriyye, Süleymân Müslim el-Harş. 8 Cilt. Riyâd: Dâru Taybe li'n-Neşr ve't-Tevzî, 1417/1997.

Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Huseyn b. Ali b. Mûsâ. *el-Ba's ve'n-nüşûr*. thk. Ebû Âsım eş-Şevâmî el-Eserî. Riyad: Dârü'l-Hicâz li'n-Neşr ve't-Tevzi', 1436.

Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Huseyn b. Ali. *es-Sünenü'l-kübrâ*. thk. Muhammed Abdülkādir Atâ. 11 Cilt. Beyrut-Lübnan: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003/1424.

Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Huseyn. *Kitâbu şuabi'l-îmân*. thk. Ebû Hâcer Muhammed es-Saîd b. Besyûnî Zağlûl. 9 Cilt. Beyrût-Lübnân: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1421/2000.

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl. *el-Câmi'u's-sahîh*. Riyâd: Dârü's-Selâm li'n-Neşr ve't-Tevzî', 1429/2008.

Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri 1*, haz. A. Fikri Yavuz, İsmail Özen. 3 Cilt. İstanbul: Meral Yayınevi, ts.

Cemîl Bek el-Azm. *Ukûdu'l-cevher fî terâcimi men lehum hamsûne tasnîfen fe-mie fe-ekser*. Beyrut: Matbaatü'l-Ehliyye, 1329.

Darekutnî, Ebu'l-Hasen Ali b. Ömer b. Ahmed b. Mehdî b. Mes'ûd b. en-Nu'mân b. Dînâr el-Bağdâdî. *Sünenü'd-Dârakutnî*. thk. Şuayb Arnaût, Hasan Abdülmün'im Şelebî, Abdullatîf Hirzullâh, Ahmed Berhûm. 5 Cilt. Beyrut-Lübnan: Müessesetü'r-Risâle, 1424/2004.

Esbehânî, Ebû Nuaym Ahmed b. Abdillâh. *Hilyetü'l-evliyâ ve tabakātü'l-asfiyâ*. 10 Cilt. [Bulak]: Matbaatü's-Seâde, 1394/1974.

Enderpetî ed-Dihlevî, Âlim b. el-Alâ el-Hindî, *el-Fetâva et-Tâtârhâniyye*, Tertip, cem ve talik: Şebbîr Ahmed el-Kāsımî (Diyûbend: Mektebetu Zekeriyyâ, 1431/2010).

Hatîb eş-Şirbînî, Şemsüddîn Muhammed b. Muhammed *el-Hisâlü'l-mükeffira li'z-zünûb*. thk. Hüsâmüddîn b. Mûsâ Affâne. Kudüs, 1423/2002.

Hatîb eş-Şirbînî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed. *Muğni'l-muhtâc ilâ ma'rifeti elfâzi'l-minhâc*. thk. Ali Muhammed Muavvid, Âdil Ahmed Abdülmevcûd. 6 Cilt. [Beyrut]: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1410/1994.

Hâkim en-Nîsâbûrî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh. *el-Müstedrek ale's-Sahîhayn*. thk. Mustafa Abdülkādir Atâ. 4 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1411/1990.

Huraşî, Ebû Abdillâh Muhammed. *Şerhu'l-Huraşî alâ Muhtasaru Halîl*. 8 Cilt. Bulak: el-Matbaatü'l-Kübra'l-Emîriyye, 2. Basım, 1317.

İbn Âbidîn, Muhammed Emîn b. Ömer b. Abdilazîz el-Hüseynî ed-Dımeşkî. *Hâşiyetü Reddi'l-muhtâr alâ Dürri'l-muhtâr*. 6 Cilt. [Kahire]: Mustafa el-Bâbî el-Halebî, 1386/1966.

İbn Adiy, Ebû Ahmed el-Cürcânî. *el-Kâmil fi duafâi'r-ricâl*. thk. Âdil Ahmed Abdülmevcûd, Ali Muhammed Muavvıd, Abdülfettâh Ebû Gudde. 9 Cilt. Beyrût-Lübnân: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1418/1997.

İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekr Abdillâh b. Muhammed el-Kûfî el-Absî. *el-Kitâbu'l-musannef fi'l-ehâdîs ve'l-âsâr*. 7 Cilt. Lübnan: Dârü't-Tâc, 1409/1989.

İbn Hacer Askalânî, Ahmed b. Ali. *Fethü'l-bârî bi-şerh-i Sahîhi'l-Buhârî*. 13 Cilt. Beyrût: Dârü'l-Ma'rife, 1379.

İbn Hacer Askalânî, Ebu'l-Fazl Ahmed b. Ali. *Kuvvetü'l-Hicâc fî umumi'l-mağfireti li'l-huccâc* (*Tebyînü'l-aceb bi-mâ verade fî fazl-i receb* ile birlikte). thk. Ebû Esmâ İbrâhîm b. İsmâîl Âl-i Asr. Beyrut-Lübnan: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1408/1988.

İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmâîl b. Ömer el-Kureşî el-Basrî ed-Dımeşkî. *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Kerîm*. thk. Muhammed Hüseyin Şemsüddîn. 9 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1419.

İbn Mâce, Ebû Abdillah Muhammed b. Yezîd er-Raba'î İbn Mâce el-Kazvînî. *Sünen-i İbn Mâce*. Riyâd: Dârü's-Selâm li'n-Neşr ve't-Tevzî', 1429/2008.

İbn Mâze, Burhânuddîn Ebü'l-Meâlî Mahmûd b. Ahmed b. Abdilazîz b. Ömer el-Buhârî. *el-Muhîtü'l-burhânî fi'l-fıkhi'n-nu'mânî: Fıkhu'l-İmâm Ebî Hanîfe*. thk. Abdülkerîm Sâmî el-Cündî. 9 Cilt. Beyrut-Lübnan: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1424/2004.

İbn Nüceym, Zeynüddîn b. İbrâhîm b. Muhammed. *el-Bahru'r-râik Şerhu Kenzi'd-dekāik* (Muhammed b. Hüseyin b. Ali et-Tûrî'nin Tekmile'si ve İbn Âbidîn'in *Minhatü'l-hâlık*'ı ile birlikte). 8 Cilt. Dâru'l-Kitâbi'l-İslâmî.

İbnü'l-Cevzî, Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Ali b. Muhammed. *el-Mevzûât*: thk. Abdurrahman Muhammed Osman. 3 Cilt. Medîne: el-Mektebetü's-Selefiyye, 1386/1966.

İbnü'l-Kayyim el-Cevziyye, Şemseddin Muhammed b. Ebî Bekr b. Eyyûb b. Sa'd. *Zâdu'l-meâd fî hedy-i hayri'l-ibâd*. 5 Cilt. Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 27. Basım, 1415/1994.

Kallek, Cengiz. "el-Hidâye". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 17/471-473. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.

Karaduman, Hicret. "Nûh b. Mustafâ'nın (ö. 1070/1660) Tuhfe-i Zâkirîn Namlı Eserinde Tasavvufî Muhteva". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 49 (2020), 441-466.

Kâtip Çelebi, Hacı Halife Mustafa b. Abdillah el-Kostantînî el-Osmânî. *Süllemü'l-vusûl ilâ tabakāti'l-fuhûl*. thk. Mahmûd Abdülkadir el-Arnaût. 6 Cilt. İstanbul: Mektebetü İrcica, 2010.

Kâtip Çelebi, Hacı Halîfe Mustafa b. Abdillâh, *Keşfü'z-zunûn an esâmi'l-kütüb ve'l-fünûn*. 2 Cilt. Beyrut: Dârü İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1941.

Kâzerûnî, Nuruddîn Ahmed b. Muhammed b. Hadir el-Umerî eş-Şâfiî. *Tefsîru'l-Kâzerûnî, es-Sırâtu'l-müstakîm fî tibyâni'l-Kur'âni'l-Kerîm*. thk. Ebi'l-Hasen Abdullah b. Abdilazîz eş-Şibrâvî. Kahire: Dârü'r-Risâle ve'n-Neşr ve'-Tevzî', 1438/2017.

Kehhâle, Ömer Rızâ. *Mu'cemü'l-müellifîn*. 15 Cilt. Beyrut: Dârü İhyâi't-Türâsi'l-Arabî.

Keşmîrî, Muhammed Enver Şâh b. Muazzam Şâh el-Hindî ed-Diyôbendî. *Feyzü'l-Bârî alâ Sahîhi'l-Buhârî*. thk. Muhammed Bedr Âlim el-Mîrtehî. 6 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'i-İlmiyye, 1426/2005.

Kitâbu Hizâneti't-türâs-Fihrisu'l-mahtûtât.

Makdisî, Ziyâuddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdilvâhid. *el-Ehâdîsu'l-muhtâre evi'l-mustahrec mine'l-ehâdîsi'l-muhtâre mimmâ lem yahruchu'l-Buhârî ve Müslim fi Sahîhayhimâ*. thk. Abdülmelik b. Abdillâh b. Düheyş. 13 Cilt. Beyrut-Lübnan: Dârü Hıdır li't-Tıbâa ve't-Tevzî', 1420/2000.

Mâlik b. Enes. *el-Muvattâ*. thk. Muhammed Mustafa el-A'zamî. 8 Cilt. Abu Dabi: Müessesetü Zâyed b. Âl-i Nehyân li'l-A'mâli'l-Hayriyye ve'l-İnsâniyye, 1325/2004.

Mergînânî, Ebu'l-Hasen Burhânuddîn Ali b. Ebî Bekr b. Abdilcelîl el-Fergânî. *el-Hidâye fî Şerhî Bidâyeti'l-mübtedi*. thk. Tallâl Yûsuf. 4 Cilt. Beyrut-Lübnan: Dârü İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, ts.

Mevsılî, Ahmed b. Ali b. el-Müsennâ et-Temîmî. *Müsned-i Ebî Ya'lâ el-Mavsılî*, (*Rahemâtu'l-melei'l-a'lâ bi-tahrîc-i Müsned-i Ebî Ya'lâ* ile birlikte). Tahrîc ve ta'lîk: Saîd b. Muhammed es-Sinârî. 10 Cilt. Kahire: Dârü'l-Hadîs, 1434/2013.

Muhammed Nebhân İbrâhîm, Mücâhid Mahmûd İsmâil ve Muhammed Sâmî Ferhân. "el-Hazzu'l-evfer fi'l-hacci'l-ekber li'l-Mollâ Ali b. Sultân el-Kārî el-Herevî el-Hanefî el-Mütevevvâ sene 1014 (Dirâse ve Tahkīk)". *Mecelletü Câmiati'l-Enbâr li'l-Ulûmi'l-İslâmiyye* 3/10 (Haziran 2011), 68-172.

Muhibbî, Muhammed Emîn b. Fazlullah b. Muhibbüddin b. Muhammed el-Hamevî ed-Dımeşkî. *Hülâsati'l-eser fî a'yâni'l-karni'l-hâdî aşer*. 4 Cilt. Beyrût: Dâru Sâdır, ts.

Mübârekfûrî, Ebu'l-Ulâ Muhammed Abdurrahmân b. Abdurrahîm. *Tuhfetü'l-ahvezî bi- Şerh-i Câmi't-Tirmizî*. 10 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.

Münâvî, Zeynüddîn Muhammed Abdurraûf b. Tâci'l-ârifîn b. Ali b. Zeyni'l-âbidîn el-Haddâdî el-Kāhirî. *Feyzü'l-kadîr Şerhu'l-Câmii's-sağîr*. 6 Cilt. [Kahire]: el-Mektebetü't-Ticâriyyeti'l-Kübrâ, 1356.

Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî. *el-Câmi'u's-sahîh*. Riyâd: Dârü's-Selâm li'n-Neşr ve't-Tevzî', 1429/2008.

Nefrâvî, Şihâbuddîn Ahmed b. Guneym b. Sâlim İbn Mühennâ el-Ezherî el-Mâlikî. *el-Fevâkihu'd-devvânî Şerhi alâ Risâleti İbn Ebî Zeyd el-Kayravânî*. 2 Cilt. [Dımaşk]: Dârü'l-Fikr, 1415/1995.

Nesâî, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb b. Ali b. Sinân. *Sünenü'n-Nesâî*. Riyad: Dârü's-Selâm li'n-Neşr ve't-Tevzî', 1429/2008.

Nûh b. Mustafa Amasyalı. *el-Kavlu'l-ezhar fi'l-hacci'l-ekber*. İstanbul: Beyazıt Kütüphanesi, Veliyyüddin Efendi, 471. 143a-147b.

Sa'lebî, Ebû İshak Ahmed b. İbrâhîm. *el-Keşf ve'l-beyân an tefsîri'l-Kur'ân*, thk. Hâlid b. Avn el-Anzî vd. 33 Cilt. Cidde: Dârü't-Tefsîr, 1436/2015.

Süyûtî, Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr. *ed-Dürrü'l-me*nsûr. 8 Cilt. Beyrût: Dârü'l-Fikr, ts.

Süyûtî, Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr. *Hasâisu yevmi'l-cumua* (İbnü'l-Kayyim el-Cevziyye'nin *Hasâisu yevmi'l-cumua*'sı ile birlikte). thk. İsâmuddîn es-Sabâbitî. Kahire: Dârü'l-Hadîs, 1991.

Şenses, Hafsa. *Nuh b. Mustafa ve el-Kelimâtü'ş-şerîfe fî tenzîh-i Ebî Hanîfe İsimli Eserin Tahkik ve Tahlili*. Adapazarı: Sakarya Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2008.

Şürünbülâlî, Hasen b. Ammâr b. Ali el-Mısrî el-Hanefî. *Merâkı'l-felâh Şerh-i Metn-i Nûri'l-îzâh*. Lübnân: el-Mektebetü'l-Asriyye, 1425/2005.

Taberânî, Ebu'l-Kāsım Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb b. Matîr el-Lahmî. *Fazlu aşr-i zi'l-hicce* thk. Ebû Abdillâh Ammâr b. Saîd Temâlet el-Cezâirî. Şarika: Mektebetü'l-Ömereyni'l-İlmiyye, 1420/1999.

Taberânî, Ebu'l-Kasım Süleymân b. Ahmed. *el-Mu'cemü'l-evsat*. thk. Ebû Muâz Târık b. Ivadillâh b. Muhammed, Ebü'l-Fazl Abdülmuhsin b. İbrâhîm el-Hüseynî. 10 Cilt. Kahire: Dâru'l-Haremeyn, 1415/1995.

Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd. *Câmiu'l-beyân an te'vîl-i âyi'l-Kurân*. thk. Mahmûd Muhammed Şâkir. 24 Cilt. Mekketü'l-Mükerreme: Dârü't-Terbiyye ve't-Türâs, ts.

Tirmizî, Ebû Îsâ Muhammed b. Îsâ b. Sûra. *Câmiu't-Tirmizî*. Riyad: Dârü's-Selâm li'n-Neşr ve't-Tevzî', 1429/2008.

Türker, Ömer. "Nuh b. Mustafa". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 33/230-231. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.

Unat, Faik Reşit Unat. *Hicrî Tarihleri Milâdî Tarihe Çevirme Kılavuzu*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 6. Basım, 1988.

Zeylaî, Osmân b. Ali. el-Hanefî. *Tebyînu'l-hakāik Şerhu Kenzi'd-dekāik* (Şelebî'nin *Hâşiye*'si ile birlikte). 6 Cilt. Kahire: Bulak, 1314.

Ziriklî, Hayruddîn b. Mahmûd b. Muhammed b. Ali b. Fâris ed-Dımeşkî. *el-A'lâm*. 8 Cilt. [Beyrût]: Dârü'l-İlm li'l-Melâyîn, 15. Basım, 2002.

DİNSEL BİR RİTÜEL OLARAK HAC İBADETİNİN BİREYİN MÂNEVÎ GELİŞİMİNE/DEĞİŞİMİNE ETKİSİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Doç. Dr. Abdurrahman GÜNEŞ[1]

GİRİŞ

Birey ve toplumları çepeçevre kuşatarak derinden etkilediği için K. Davis, din tam anlaşılmadan toplumun anlaşılamayacağını söylemektedir.[2] Dinsel tecrübenin nelerden oluşabileceği hususunda bilim adamları arasında bir ittifak söz konusu değildir. Tıpkı din tanımlamalarında olduğu gibi dinin boyutlarında da çok farklı tasnifler yapılmıştır. Çünkü din olgusu; iman, ritüel, ayin, kurban, mit, tecrübe vb. gibi çok çeşitli biçim ve tarzlarda toplumsal hayatın her alanında tezahür etmektedir. Bu nedenle antropolog A. R. Radcliffe-Brown, dini anlamak için etkilerinin araştırılması gerektiğini söylemektedir.[3] Özdalga da bilimin dinsel yaşamın bütün detaylarını inceleme ve anlama imkânının bulunmadığını, rasyonel olarak ancak dinin birey ve toplum üzerindeki etkilerinin ve sonuçlarının araştırılabileceğini ileri sürmüştür.[4]

Geertz, dini, semboller sistemi olarak tanımlamakta ve dinin inanç ve iman boyutunun insanlara yeni davranışlar kazandırdığına dikkat çekmektedir. Aslında dindeki söylemler, fiil ve davranışlar, bir

[1] Fırat Üniversitesi İlahiyat Fak., abdurrahmangunes@firat.edu.tr, https://orcid.org/0000.0002-7595-5729.

[2] Ejder Okumuş, "Sosyolojinin Din Sorunsalı", *Din Sosyolojisi,* ed. Mehmet Bayyiğit (Konya: Palet Yayınları, 2013), 80.

[3] Şerif Mardin, *Din ve İdeoloji,* (İstanbul: İletişim yayınları, 1992), 50.

[4] Elizabeth Özdalga, "Din Din midir, Yoksa Başka Bir Şey midir?", *İslamî Araştırmalar Dergisi,* 3/2, (1989), 38.

bıyık bıraktıkları, hacıların ifadelerinden anlaşılmıştır. Dinî bilgilerinde ciddi manada ilerleme olmuş, nafile namaz ve oruçlarında aynı şekilde artış görülmüştür. Kısaca hac ritüeli, bireyin bütün yönlerine hitap etmekte ve onları olumlu yönde yani İslâm'ın özüne doğru bir sürece götürmektedir. Âdeta bir semboller haritasını andıran bu ibadetin oluşturduğu değişim ve dönüşüm, esasında sadece hacıların şahsıyla sınırlı değildir. Doğrudan olmasa da dolaylı olarak hacıların başta yakın aile çevresi olmak üzere irtibat kurduğu herkesle orada gördüğü güzellikleri paylaşmasıyla onlarda da olumlu yönde bir değişim ve dönüşümün olduğu gözlenmektedir.

Sonuç olarak görkem ve gösteri yönü çok güçlü ve büyük kitleler hâlinde eda edilmesi, haccı ayrıcalıklı bir ibadet hâline getirdiği gibi insan üzerindeki tesirini de o oranda yükseltmektedir. Bilhassa ihram, hacıya bundan sonraki hayatında çevreye zarar vermemesini ve doğal çevre ile uyumlu yaşamasını öğretmektedir. Bazı araştırmalarda tespit edildiği gibi bu değişim ve dönüşümde kişinin dinî bilgi düzeyi ve dindeki bilinç derecesinin önemli rol oynadığını hatırlamak gerekir.

KAYNAKÇA

Andı, M. Fatih. "Sembolizm", *Sosyal Bilimler Ansiklopedisi,* Cilt: 3, İstanbul: Risale Basım Yayın, 1990.

Arkoun, Muhammed. *Kur'an Okumaları*. Çev. Ahmet Zeki Ünal, İstanbul: İnsan Yayınları, 1995.

Armaner, Neda. *İnanç ve Hareket Bütünlüğü Bakımından Din Terbiyesi.* İstanbul: Millî Eğitim Basımevi, 1967.

Arslantürk, Zeki - Amman, Mehmet Tayfun. *Sosyoloji,* İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2001.

Bayyiğit, Mehmet. *Sosyo-Kültürel Yönleriyle Türkiye'de Hac Olayı*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1998.

Buhârî, Muhammed b. İsmail. *el-Cami'u's-Sahih,* İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981.

Cerrahoğlu, İsmail. "Haccın Amacı ve Hikmetleri", *Diyanet İlmî Dergi*. 27/3, (1991), 13-22.

Cox, James L. *Kutsalı İfade Etmek,* Çev. Fuat Aydın, İstanbul: İz Yayıncılık, 2004.

Çakmak, Fatma. *Dinsel Bir İtibar Göstergesi Olarak Hacılık,* Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.

Çelik, Celaleddin. "Göç, Kentleşme ve Din", *Din Sosyolojisi El Kitabı*. ed. Niyazi Akyüz - İhsan Çapcıoğlu, 3. Baskı, Ankara: Grafiker Yayınları, 2015.

Daryal, Ali Murat. *Dini Hayatın Psiko-Sosyal Temelleri.* İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları, 1994.

Demir, Zekiye (2014) . "Haccın Kadınları Dönüştürücü Etkileri", *Diyanet İlmî Dergi*. 50/ 2, (2014), 103-129.

Dönmezer, Sulhi. *Toplumbilim.* 9. Baskı, Ankara: Savaş Yayınları, 1984.

Er, İzzet. *İslam Sosyolojisi-II*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2022.

Erul, Bünyamin - Keleş, Ekrem. *Haccı Anlamak, A*nkara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2004.

Erul, Bünyamin. *İslam'a Giriş-Ana Konulara Yeni Yaklaşımlar-*, 2. Baskı, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007.

Freyer, Hans. *Din Sosyolojisi*. Çev. Turgut Kalpsüz, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayını, 1964.

Giddens, Anthony. *Sosyoloji.* Çev. ed. C. Güzel, İstanbul: Kırmızı Yayınları, 2012.

Görgün, Tahsin. "Haccın Hikmeti", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, Cilt:14, İstanbul, (1996), 397-399.

Günay, Ünver. "Gabriel Le Bras'a Göre Din Sosyolojisinin Araştırma Alanları ve Yöntemleri", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 2, 1988.

Güneş, Abdurrahman. *Haccın Sosyolojik Analizi*. Ankara: Berikan Yayınevi, 2020.

Güngör, Erol. *Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak*, 3. Baskı, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2000.

Hamidullah, Muhammed. "İslam'da Hac", Çev. Mehmet Akif Aydın, *İslam Tetkikleri Dergis*i. 8/1-4, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları,1984.

Herakleitos. *Fragmanlar*. Trc. Cengiz Çakmak. İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2005.

Hökelekli, Hayati. *Din Psikolojisi,* Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993.

İbn Haldûn, *Mukaddime-1*. Trc. Zakir Kadiri Ugan, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi, 1986.

Kağıtçıbaşı, Çiğdem. *İnsan ve İnsanlar*, 5.Basım, İstanbul: Beta Basım-Yayım, 1983.

Karaca, Faruk. "Psikolojik Perspektiften Hac", *Bütün Yönleriyle Hac (Tartışmalı İlmî Toplantı (23-24 Kasım,2012),* İstanbul: Ensar Yayınları, (2015), 225-246.

Kardavî, Yusuf. *İbadet*, Çev. H. Cemal, İstanbul: Hilal Yayınları, 1974.

Kayıklık, Hasan. *Din Psikolojisi*, Adana: Karahan Kitabevi, 2011.

Kirman, Mehmet Ali. *Yeni Dini Hareketler Sosyolojisi.* İstanbul: Birleşik Yayıncılık, 2010.

Koç, Mustafa. "Hac Psikolojisi- II: İngiltereli Türk Diaspora Hacıları Üzerine Nitel Bir Durum Çalışması", *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: XV/28, (2013), 193-222.

Kongar, Emre. *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği.* İstanbul: Remzi Kitabevi, 1981.

Krech, David-Crutchfield, Richard S. *Cemiyet İçinde Fert*. Trc. Mümtaz Turhan, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi, 1983.

Krech, David-Crutchfield, Richard S. *Sosyal Psikoloji,* Çev. Erol Güngör, 3. Baskı, İstanbul: Ötüken Neşriyat,1980.

Le Bon, Gustave. *Kitleler Psikolojisi,* Çev. Hasan Can, Ankara: Tutku Yayınevi, 2014.

Malinowski, B. *Büyü, Bilim ve Din,* Çev. S. Özkal, İstanbul: Kabala Yayınları, 1990.

Mardin, Şerif. *Din ve İdeoloji,* İstanbul: İletişim Yayınları, 1992.

Maslow, Abraham. *Dinler, Değerler, Doruk Deneyimler*, Çev. Hakkı Koray Sönmez, İstanbul: Kuraldışı Yayınları, 1996.

Müslim, b. Haccac. *el-Cami'u's-Sahih,* İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981.

Nasr, Seyyid Hüseyin. "Kâbe ve Haccın Anlamı", Çev. Mustafa Armağan, *Yol Kültürü-Üç Aylık Kültür ve Teknoloji Dergisi.* /9, İstanbul: İSFALT AŞ Yayınları, 2001.

Nevevî, Ebu Zekeriyya Yahya b. Şeref b. Müri. *el-Minhac Şerhu Sahihi Müslim b. el-Huccac,* Beyrut: Darü'l-İhyaüt-Türasi'l-Arabî, 1392.

Oğuz Keleş, Zekâvet Nuran. *Türk Dindarlığında Hac Algısı (Batı Akdeniz Bölgesi Örneği),* Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.

Okumuş, Ejder. "Sosyolojinin Din Sorunsalı", *Din Sosyolojisi,* ed. Mehmet Bayyiğit. Konya: Palet Yayınları, (2013), 75-104.

Oskay, Ünsal. *Kitle Haberleşme Teorilerine Giriş,* İstanbul: Der Yayınları, 1992; Ertekin, Yücel. *Halkla İlişkiler,* Ankara: Yargı Yayınevi, 2000.

Özdalga, Elizabeth. "Din Din midir, Yoksa Başka Bir Şey midir?", *İslami Araştırmalar Dergisi,* 3/ 2, (1989).

Peker, Hüseyin. *Din Psikolojisi*, Samsun: Sönmez Matbaa ve Yayınevi, 1993.

Roberts, Keit A. *Religion in Sociological Perspective*, California: Wadsworth Pub. Com. Belmant,1990.

Şahin, Hacer. *Toplumsal İlişkiler Açısından Hac İbadetinin Analizi*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.

Şen, Nuran. *Hac İbadetinin Psiko-sosyal Yönden Değeri*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003.

Şentürk, Habil. *İbadet Psikolojisi*, İstanbul: İz Yayıncılık, 2000.

Şentürk, Habil. *Psikoloji Açısından Hz. Peygamberin İbadet Hayatı,* İstanbul: Bahar Yayınları, 1985.

Şeriati, Ali. *Hac,* Çev. Ejder Okumuş, 2. Baskı, İstanbul: Şura Yayınları, 2001.

Taplamacıoğlu, Mehmet. *Din Sosyolojisi.* 3. Baskı, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1983.

Tirmizi, Muhammed b. İsa. *es-Sünen,* İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981.

Türkmen, Nilgün. *Türkiye'de Hac Folkloru*. Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.

Usta, Niyazi. "Ekonomi ve Din", *Din Sosyolojisi El Kitabı,* 3. Baskı, ed. Niyazi Akyüz - İhsan Çapcıoğlu, Ankara: Grafiker Yayınları, (2015), 533-543.

Wach, Joachim. *Din Sosyolojisi,* Çev. Ünver Günay, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları, 1990.

Weber, Max. *Din Sosyolojisi.* Çev. Latif Boyacı, İstanbul: Yarın Yayınları, 2012.

Weber, Max. Sosyoloji Yazıları, Çev. T. Parla, 3. Baskı, İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları, 1993,

Wilber, Ken. *Transandantal Sosyoloji.* Çev. Cemil Polat, İstanbul: İnsan Yayınları, 1995.

Yalçınkaya, Erenşah. *Hac Psikolojisi*, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.

Yapıcı, Asım. *İslam'da Tevbe ve Dinî Yaşantıdaki Rolü*, İstanbul: Beyan Yayınları, 1997.

Yılmaz, H. Kamil. "Haccın Ruhu; Fikrî ve Manevî Boyutu, Hacdaki Sembolizm", *Bütün Yönleriyle Hac (23-24 Kasım 2012) Tartışmalı İlmî Toplantı*, İstanbul: Ensar Neşriyat, (2015), 95-109.

KUTSAL MEKÂNLARIN VE HAC YOLLARININ İKİ KADIN BÂNİSİ: İMPARATORİÇE HELENA VE EMÎRETÜ'L-MÜ'MİNÎN ZÜBEYDE BİNT CA'FER

Doç. Dr. Nihal ŞAHİN UTKU[*]

GİRİŞ

Orta Çağ'da gerek Hıristiyan gerekse İslâm toplumlarında saray mensubu zengin kadınların cömertliklerini, dindarlıklarını, ekonomik güçlerini ve siyasî nüfuzlarını yaşadıkları topluma göstermenin en etkili yollarından biri hayır faaliyetlerinde bulunmaktı. Hıristiyanlığın ve İslâm'ın yardımlaşma ve infak kültürünün hayır işlerini Tanrı'nın rızasını elde etme vasıtası olarak görmesi, bu dinlere mensup kadınların hayır ve bânilik faaliyetlerine yönelmelerinde itici bir güç olmuştur. Diğer taraftan hem Tanrı'nın hem de halkın hoşnutluğunu kazanma arzusuyla girişilen bânilik teşebbüsleri, kişilere ekonomik ve toplumsal statülerini pekiştirme, devlet bürokrasisindeki nüfuz ve etkilerini artırabilme hatta iktidar ortağı olabilme gibi bazı imkânlar sunmuştur. İlaveten hanedan mensubu bireylerin bânilik ve hayırseverlik faaliyetleri, şahsî dindarlıklarının yanı sıra iktidarın dinî kimliğinin vurgulanmasına da hizmet etmiştir. Kral, halife ve imparator gibi en üstteki yönetici kesim dışındaki aile mensuplarının, özellikle de doğrudan iktidar namzedi olmayan anne ve eş gibi hanedan kadınlarının bu tür faaliyetlerinin halk tarafından daha samimi algılandığını tahmin etmek zor olmasa gerektir. Her ne kadar bânilik, toplumun farklı kesimlerinden kadınların önemsediği bir faaliyet alanı olmuşsa da büyüklüğü ve etkileri bakımından iktidar kadınlarının vakıf ve imar faaliyetle-

[*] Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi ve Sanatları / İslam Tarihi, nihal.sahin@marmara.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2998-4026

nin de bânilik girişimlerinin önünü açmıştır. Kadınların geri planda kaldığı bir dünyada halka yönelik bu hizmetleri, onlara kamusal alanda saygın ve görünür bir yer açmıştır.

KAYNAKÇA

Abbott, Nabia. *Hayzuran ile Zübeyde – Bağdat'ın İki Kraliçesi*. Ankara: Yurt Kitap-Yayın, 2000.

Ahmet Cevdet Paşa. *Peygamberler ve Halifeler Tarihi*. sad. Metin Muhsin Bozkurt. İstanbul: Çelik Yayınları, 2016.

Any Singer, *Müslüman Toplumlarda Hayırseverlik*. çev. Ali Özdamar. İstanbul: Alfa, 2018.

Apak, Âdem. *Anahatlarıyla İslam Tarihi-Abbasiler Dönemi*. İstanbul: Ensar, 2011.

Belâzürî, Ebü'l-Hasen Ahmed b. Yahyâ b. Câbir. *Fütûḥu'l-büldân*. nşr. Ömer Enîs et-Tabbâ'. Beyrut: Müessesetü'l-Maʿârif, 1407/1987.

Bilge, Mustafa L. "Aynizübeyde", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 4/279-280. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.

Bralewski (Łódź), Sławomir. "The Pious Life of Empress Helena, Constantine the Great's Mother, in the Light of Socrates of Constantinople and Sozomen". *Studia Ceranea* 7, (2017), 27–39.

Brubaker, Leslie. "Memories of Helena: Paterns in Imperial Female Matronage in the Fourth and Fifth Centuries", *Women, Men and Eunuchs.* ed. Liz James. New York 1997, 76- 99.

Cambridge Resimli İslam Dünyası Tarihi. ed. Francis Robinson. çev. Zülal Kılıç. İstanbul: Kitapyayınevi, 2005.

Cameron, Averil. *Bizanslılar.* çev. Özkan Akpınar. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2015.

Carless Davis, Ralph Henry. *Orta Çağ Avrupa Tarihi.* çev. Rümeysa Şişman. İstanbul: Dergâh, 2020.

Casson, Lionel. *Antik Çağda Seyahat*. çev. Nalan Özsoy. İstanbul: MB Yayınevi, 2008.

Clot, Andre. *Harun Reşid ve Abbasiler Dönemi.* çev. Nedim Demirtaş. İstanbul: Tarih Vakfi Yurt Yayınları, 2007.

Connor, Carolyn. *Bizans'ın Kadınları*. çev. Barış Cezar. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2011.

Çakmakçı, Zeynep. "Erken Bizans Döneminde Kadın Baniler ve Kültürel Yaşama Etkileri". *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.* 15/1 (Mart 2017), 775-800.

Demirci, Mustafa. "Abbâsiler Döneminde Harameyn'in İmarı ve Hac Tecrübesi". *Hac Tarihi.* Ankara: TDV Yayınları, 2021.

Drıjvers, Jan Willem. "Helena Augusta and the City of Rome". Monuments & Memory: Christian Cult Buildings and Constructions of the Past: Essays in Honour of Sible de Blaauw. ed. Verhoeven, M. vd. 149-155. Turnhout: Brepols Publishers, 2016.

Eliade, Mircea. *Dinler Tarihine Giriş.* çev. Kale Arslan. İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2003.

Erbaş, Ali. "İslam Dışı Dinlerde Hac". *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi.* 5 (2002), 97-120.

Evliya Çelebi. *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi - Hac Kitabı*. haz. Asiye Yılmaz Yıldırım – Zeynep Süslü Berktaş. İstanbul: Yeditepe, 2010.

el-Ezrâkî, Ebu'l-Velid. *Ahbaru Mekke,* çev. Yunus Vehbi Yavuz. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2017.

Freeman, Charles. *Mısır, Yunan ve Roma.* çev. Suat Kemal Angı. Ankara: Dost, 1996.

Gregory, Timothy. *Bizans Tarihi.* çev. Esra Ermert. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2018.

Haldon, John. *Bizans Tarih Atlası.* çev. Ali Özdamar. İstanbul: Alfa Tarih, 2017.

Heath, Sidney. *Pilgrim Life in the Middle Ages.* Londra: T. Fisher Unwin, 1911.

Herrin, Judith. *Bizans-Bir Orta çağ İmparatorluğunun Şaşırtıcı Yaşamı*. çev. Uygur Kocabaşoğlu. İstanbul: İletişim, 2013.

Hill, Barbara, *Bizans İmparatorluk Kadınları.* çev. Elif Gökteke Tut. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2003.

İbn Cübeyr, Ebü'l-Hüseyn Muhammed b. Ahmed b. Cübeyr b. Muhammed el-Kinânî. *Rihletü İbnû Cübeyr.* Beyrut: Dâru ve Mektebetü'l-Hilal, t.y.

Ebû Ca'fer Safiyyüddîn Muhammed b. Alî b. Tabâtabâ el-Hasenî el-Alevî İbnü't-Tıktakā. *el-Fahrî*. çev. Ramazan Şeşen. İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2016.

İbnü'l-Esîr, Ebü'l-Hasen İzzüddîn Alî b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî. *el-Kâmil fi't-târîḫ*. thk. Muhammed Yusuf Dokak. 9 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-ʿİlmiyye, 1407/1987.

İbn Hallikân, Ebü'l-Abbas Şemseddin Ahmed b. Muhammed. *Vefeyatü'l-a'yan ve enbau ebnai'z-zaman*. 8 Cilt. Beyrut: Dârü Sadır, 1968.

İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer. *el-Bidâye ve'n-nihâye*. thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî. 14 Cilt. Kahire: Dârü Hecr, 1417/1997-1419/1999.

İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim ed-Dîneverî. *el-Ma'ârif*. thk. Servet Ukkâşe, Kahire: Dârü'l-maarif, ts.

Jacobi, Renate. "Zubayda bt. Dja'far, *The Encyclopaedia of Islam (New Edition)*. ed. C. E. Bosworth vd. 11/547-548. Leiden: Brill, 2002.

Kan, Kadir. "Abbasi Sarayında Hayırsever ve Entelektüel Bir Hanımefendi: Zübeyde bt. Câfer". *İstem* 12/23 (2014), 143-194.

Kan, Kadir. "Emîretü'l-Mü'minîn: Zübeyde binti Câfer". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi.* 11/2 (2011), 167-198.

Kennedy, Hugh. "Mekke'ye Yolculuğun Tarihi", *Hac-İslam'ın Kalbine Yolculuk.* ed. Venetia Porter, çev. Ömer Mansur Çolakoğlu, İstanbul: EDAM Yayınları, 2015.

Madigan, Kevin. *Medieval Christianity - An New History,* 2015: Yale University Press, New Haven and London.

Madrigal, March. *Kilise Babaları*. İstanbul: Kitab-ı Mukaddes Şirketi, 2015.

Maguire, Henry. *Bizans Saray Kültürü (829-1204).* çev. Müfit Günay. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017.

Maktal Canko, Dilek. *Bizans Sanatında Kadın*. İstanbul: Yeditepe, 2019.

Mazaherî, Ali. "Ortaçağ'da Mescitler, Ramazan ve Hac". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. çev. Bahriye Üçok. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1963, 79-89.

Mes'ûdî, Ebü'l-Hasen Alî b. el-Hüseyn. *Mürûcü'z-zeheb ve meʿâdinu'l-cevher*. nşr. Kemal Hasan Mer'î. 4 Cilt. Beyrut: Mektebetü'l-Asriyye, 1425/2005.

Morrisson, Cecile. *Bizans Dünyası – Doğu Roma İmparatorluğu (330-641)*. çev. Aslı Bilge. İstanbul: Ayrıntı, 2014.

Norwich, John Julius. *Bizans – Erken Dönem (MS 323-802)*. 3 Cilt. çev. Hamide Koyukan. İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2013.

Ostrogorsky, Georg. *Bizans Devleti Tarihi*. çev. Fikret Işıltan. Ankara: TTK Basımevi, 1999.

Özaydın, Abdülkerim. "Hac". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 14/386-389. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.

Rashid, Saad A. "Derbizübeyde". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 9/166. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.

Rızâeddîn b. Fahreddîn. *Meşhur Hatunlar*. sad. Ahmet Acarlıoğlu. Kahramanmaraş: SAMER, 2020.

Simon Coleman, John Elsner. *Pilgrimage: Past and Present in the World Religions*. Cambridge: Harvard University Press, 1995.

Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd. *Târîhu't-Taberî Târîhu'r-rusül ve'l-mülûk*. thk. Muhammed Ebü'l-Fazl İbrâhim. 11 Cilt. Kahire: Dârü'l-Meʿârif, 2. Basım, 1387/1967.

Thys-Şenocak, Lucienne. *Hadice Turhan Sultan - Osmanlı İmparatorluğu'nda Kadın Baniler*. çev. Ayla Ortaç. İstanbul: Kitapyayınevi, 2009.

Uyar, Gülgün. "Zübeyde bint Ca'fer". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 44/517-519, İstanbul: TDV Yayınları, 2013.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Mekke-i Mükerreme Emirleri*. Ankara: TTK Basımevi, 1984.

Vasiliev, A. *Bizans İmparatorluğu Tarihi*. 2 Cilt. çev. Arif Müfid Mansel. Ankara: Maarif Matbaası, 1943.

Wise Bauer, Susan. *Ortaçağ Dünyası*. çev. Mehmet Moralı. İstanbul: Alfa, 2014.

Ya'kūbî, *Târîhu'l-Yaʿkubî*. thk. Abdülemîr Mühennâ. 2 Cilt. Beyrut: Müessesetü'l-Âlemi li'l-Matbuat, 1993.

Zehebî, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed. *Târîḫu'l-İslâm ve vefeyâtü'l-meşâhîr ve'l-aʿlâm*. thk. Ömer Abdüsselâm Tedmürî. 52 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kitâbi'l-Arabî, 2. Basım, 1410-1421/1990-2000.

SEYAHATNAMELER ve HAC SEYAHATNAMELERİ

Prof. Dr. Nurettin Gemici[*]

Seyahatnamenin sözlük anlamı, gezi güncesi denilebilirse terim anlamı, seyyahın veya herhangi bir şahsın gezdiği, dolaştığı ülke, şehir ve mekânlar hakkında tespitlerini, gözlemlerini ve izlenimlerini belli bir mantık çerçevesi içinde yazıya döküp aktarması olarak ifade edilebilir. Seyyah, kendisinin donanımı ve birikimini de dikkate alarak gezdiği gördüğü yerlerde yaşayanların nasıl bir hayat sürdüklerini, oraya özgü gelenek ve görenekleri farklı açılardan ele alır ve potansiyel okuyucusunu da dikkate alarak anlatımında bunu renkli tablolara dönüştürür. Böyle bir eserin olmazsa olmazı da anlatılan şehir, bölge ve ülkelerin tarih boyunca sahip olduğu tarih, medeniyet, coğrafya adına sahip olduğu sanat, kültür ve tabii güzelliklerini, içtimai hayatı, örf, âdet ve gelenek ve göreneklerini tanıtmaktır. Eustasche Deschamps'a atfen "Seyahat etmeyen bir şey bilmez (Il ne scet rien qui ne va hors)[1] sözünü doğrularcasına seyyah, gezdiği gördüğü yerlerdeki farklı kültürlere ait mirası görüp tespit eder ve faydalı buluşları kendi vatanına taşıyıp aktarır.

İslami anlayışa göre ilk insan olan Hz. Âdem, aynı zamanda ilk seyyah da kabul edilir. Zira Hz. Âdem'in Cennetten kovulup yeryüzüne gönderilmesinden sonra eşi Havva'dan ayrı olarak Serendip Adası'na indirilmiş olduğu rivayet edilmektedir. Kendisi bu ayrılık acısından dolayı Rabbine tövbe edip af dilemiştir.

---

[*] İstanbul Üniversitesi, ngemici@istanbul.edu.tr

[1] Robert Bork, Andrea Kann, The Art, *Science and Technology of Medieval Travel* (Ashgate Publishing Limited, Hampshire, 2008), 3.

KAYNAKÇA

Atalar, Münir. *Osmanlı Devleti'nde Surre-i Hümâyûn ve Surre Alayları*, Ankara, 1991.

Bork, Robert- Kann Andrea. *The Art, Science and Technology of Medieval Travel*. Ashgate Publishing Limited, Hampshire, 2008.

Coskun, Menderes. "Osmanlı Türkçesiyle kaleme alınmış Edebi Nitelikli Hac Seyahatnâmeleri". *Türkler*. XI (2002), 806-814.

Çolak, Kâmil. "XVI. Yüzyılda Batılı Seyyâhlara Göre Osmanlılar". *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 17 (2017), 193-208.

Dankoff Robert. "Evliya Çelebi Seyahatnâmesi Işığında Osmanlı Toplum Hayatı" çev. Nasuh Uslu. *Türkler*. X (2002), 268-291.

Diyanet *İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul 1988-2014.

Evliyā Çelebī. *Seyāḥat-nāme*. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Bağdat Köşkü 306, Bd. 9.

----------, *Seyāḥat-nāme*. Süleymaniye Kütüphanesi, Beşir Ağa 448-452, Bd. 9.

----------, *Eç Seyāḥatnāmesi*. Topkapı sarayı Bağdat 304 yazmasının Transkripsiyonu- Dizini. I-X, haz. Robert Dankoff, Yücel Dağlı, Seyitali Kahraman vd. İstanbul 1994-2008.

Eyyūb Sabrī Paşa. *Mir'āt-ü'l-Ḥaremeyn*. I-III. İstanbul, 1301-1306 /1883-1889.

İbn Battûta. *İbn Battuta Seyahatnâmesi*. çev., inceleme ve açıklamalar: A. Sait Aykut. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2004.

İnançalp, Muallim Cevdet. *İslâm Fütüvveti ve Türk Âhiliği İbn-i Battuta'ya zeyl = Zeyl ala fasli't-(Ehiyyetü'l-fityan) Türkiyye fî kitâbi'r-rihle li-İbn Battûta*. çev. Cezair Yarar. İstanbul: İşaret Yayınları 2008.

Mehmed Şerif Paşa. *İbn Battûta*. I-II. *Tuhfetü'n-nüzzar fî garaibi'l-emsar*. İstanbul: Matbaa-i Âmire, İstanbul, 1916.

Taeschner, Das Anatolische Wegenetz nach Osmanischen Quellen. I: Leipzig 1924-II: 1926.

Uzunçarşılı İ. Hakkı. *Mekke Mükerreme Emirleri*. Ankara, 1984.

DEVLETLER ARASI İLİŞKİLER ve HAC SEYAHATNAMELERİ (Haccın Siyasî İlişkilere Etkisi)

Hasan Yavuz[*]

GİRİŞ

İslâm dünyasının farklı bölgelerinde yaşayan Müslümanların kendilerine farz olan hac ibadetine önem vermesiyle hac güzergâhları oluşmuştur.[1] Hacı adayları, bu ibadeti yerine getirmek için aylar, yıllar süren yolculuklar yapmış ve bu esnada farklı renk ve kültürlerle karşılaşmışlardır. Bu yolculuklar, toplumların ve devletlerin aralarında birçok alanda etkileşim meydana getirmiştir.[2]

Hac ibadetinin yapıldığı Hicaz bölgesinin hâkimiyetini elinde bulunduran İslâm devletleri, diğer devletlerle birçok konuda iletişime geçmek zorunda kalmaktaydı. Hicaz'a hâkim olan devletlerin hac ibadetinin yerine getirilmesi, Hicaz'da bulunan hac güzergâhlarının güvenliği, hacıların Hicaz'da konaklaması gibi birçok konuyu takip etmesi gerekmekteydi. 1517 yılında Hicaz idaresinin Osmanlı Devleti'nin eline geçmesiyle beraber dört yüz sene bu görevler, Osmanlı idaresinde gerçekleştirilmiştir. Bununla beraber sınırlarının genişliği, farklı devletlerden gelen hacıların Osmanlı coğrafyasından geçmesi sebebiyle bu devletler, Osmanlı'yla iletişim kurmak durumundaydı. Ayrıca

[*] Uludağ Üniversitesi, İslâm Tarihi Doktora Öğrencisi, ORCİD: 0000-0003-2156-4828, hasanyavuz16@hotmail.com

[1] Salim Öğüt, "Hac", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 14/390.

[2] Hasan Yavuz, "Haccın Kültürel Etkileri: Afrika Örneği", *Bitlis İslâmiyat Dergisi* 4/1 (2022), 82-98.

sında meydan gelen siyasî ilişkileri Memlük ve Osmanlı Devleti özelinde ele almıştır.

Hicaz'ı hâkimiyetinde bulunduran İslâm devletleriyle diğer İslâm devletleri, iletişim kurmak mecburiyetinde kalmaktadır. Memlük ve Osmanlı devletleri uzun bir süre Hicaz'a hâkim oldukları için birçok farklı devletle hac için bağlantı kurmuşlardır. Osmanlı Devleti'nin hacıların güvenliği, sağlıklı bir şekilde ibadetlerini yerine getirmeleri için birçok çalışma yaptığı görülmüştür. Ayrıca hacılar sayesinde dünyanın farklı bölgelerinde yaşayan Müslümanlarla iletişim içinde olmuştur.

Halifelik kurumu, Müslümanlar gözünde ayrı bir yere sahiptir. Osmanlı Devleti, XIX. yüzyılın ortalarından itibaren halifelik kurumunu ön plana çıkarmaya başlamıştır. Bu kurum, İslâm birliğini sağlama hususunda Müslümanlar nezdinde önemli bir yere sahiptir. Bunun için hac, bütün Müslümanların bir araya geldiği bir zaman ve mekân birlikteliği olduğundan İslâm birliğini gösterecek özel bir yerdir. Osmanlı Devleti'nin bu konuda pek çok çalışma yaptığı görülmüştür.

KAYNAKÇA

BOA, Osmanlı Arşivi. *Bâb-ı Âsafî Divan-ı Hümâyûn Sicillatı Mühimme Defterleri [A.(DVNSMHM.d]*. No. 6, Gömlek No. 761.

BOA, Osmanlı Arşivi. *Dâhiliye Nezareti Muhaberât-ı Umumiye İdaresi [DH.MUİ]*. No. 22, Gömlek No. 2.

BOA, Osmanlı Arşivi. *Hariciye Nezâreti Mektubî Kalemi [HR.MKT]*. No. 171, Gömlek No. 84.

BOA, Osmanlı Arşivi. *Hariciye Nezâreti Tahrirât-ı Hariciye Odası [HR.TH]*. No. 292, Gömlek No. 7.

BOA, Osmanlı Arşivi. *Hatt-ı Hümâyûn [HAT]*. No. 731, Gömlek No. 34748.

BOA, Osmanlı Arşivi. *İrâde Meclis-i Mahsûs [İ.MMS]*. No. 97, Gömlek No. 4101.

BOA, Osmanlı Arşivi. *Yıldız Perakende, Başkitâbet Dairesi Evrakı [Y.PRK.BŞK]*. No. 2, Gömlek No. 14.

Abdürrahim Abdurrahman Abdürrahim. *el-Meğaribe fi Mısır el-asru'l-Osmaniyye (1798-1517)*. Tunus, 1982.

Ahmet Cevdet Paşa. *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*. ed. Mustafa Güçlükol - Bilge Bozkur. İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayıncılık, 2008.

Armağan, Mustafa. *Abdulhamid'in Kurtlarla Dansı*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2018.

Ayyâşî, Ebû Sâlim Abdullah b. Muhammed b. Ebû Bekr. *Er-Rıhletü'l-Ayyaşiyye,*. ed. Said el-Fadıli - Süleyman Kuraşi. İmaratün Arabiyyetün Müttehide: Darü'l-Suveydi, 2006.

Barlak, Hasan. *Dinî ve Siyasî Yönden Osmanlı Devleti İdaresinde Hicaz (1876-1809)*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2013.

Bilge, Mustafa. "II. Abdülhamid'in İslâm Birliği Çağrısı ve Fas". *II. Abdülhamid ve Dönemi*. ed. Çoşkun Yılmaz. 45-64. İstanbul: Seha Neşriyat, 1992.

Bilge, Mustafa L. "Hasan el-Vezzan". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 16/359-360. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.

Budak, Mustafa (ed.). *Osmanlı Belgelerinde Cezayir*. Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları, 2010.

Ceran, İsmail. *Fas Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2012.

Ceran, İsmail. "Merini'ler Devleti". *The Journal of Academic Social Science Studies* 6/2 (2013), 223-268.

Cleveland, William L. *Modern Ortadoğu Tarihi*. çev. Mehmet Harmancı. İstanbul: Agora Kitaplığı, 2008.

Çağrıcı, Mustafa. "Seyahat". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 37/7-9. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.

Eraslan, Cezmi. "Sultan II. Abdülhamid ve Politikası Üzerine Düşünceler". *Sultan II. Abdülhamid Dönemi*. ed. Mehmet Bulut vd. İstanbul, 2019.

Faroqhi, Suraiya. *Osmanlı Tarihi Nasıl İncelenir?* çev. Zeynep Altok. İstanbul: Türk Vakfı Yurt Yayınları, 2003.

Gabreel, Tarıg Idris Abdalla. *Mühimme Defterlerine Göre Osmanlı Hâkimiyetinde Sudan*. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.

Gençoğlu, Halim. *Güney Afrika'da Osmanlı İzleri*. İstanbul: Tezkire Yayıncılık, 2016.

Gençoğlu, Halim. "Osmanlı Devleti'nin Afrika'daki Kurmay Kadrosu ve Unutulan Bir İstihbaratçımız Mahmud Haşim Paşa". *Afrika'nın Önder Şahsiyetleri*. ed. Ahmet Kavas - Muhammed Tandoğan. 191-222. İstanbul: Alelmas Yayıncılık, 2019.

Gökgedik, İsa. *Afrika (Biladussudan)'da Kurulmuş Bir İslam Devleti: Kanim-Bornu ve Osmanlı ile Münasebetleri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014.

Gökgedik, İsa. "Sahraaltı Afrika'nın En Köklü Hanedanı: Kanim-Bornu Sultanlığı ve Osmanlı ile Münasebetleri, Afrika'da İslamiyet -Dünü, Bugünü, Yarını-". *Afrika'da İslamiyet -Dünü, Bugünü, Yarını-*. ed. Ahmet Kavas. 233-255. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017.

Hathaway, Jane. *Osmanlı Hâkimiyetinde Arap Toprakları 1516-1800*. çev. Gül Çağalı Güven. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2016.

Houroni, Albert. *Arap Halkları Tarihi*. çev. Yavuz Alogan. İstanbul: İletişim Yayınları, 2013.

İbn Haldun. *Bilim ile Siyaset Arasında Hatıralar el-Ta'rif*. çev. Vecdi Akyüz. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2017.

İbn Kesir. *Büyük İslam Tarihi: el Bidaye ve'n-Nihaye*. çev. Mehmet Keskin. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1994.

İlter, Aziz Samih. *Şimali Afrika'da Türkler*. İstanbul: Vakit Matbaa, 1937.

Kargılı, M. Murat. "Kartpostallarda Hac". *Haremeyn Hac - Mukaddes Yolculuk*. İstanbul: İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Yayınları, 2017.

Kavas, Ahmet. "Afrika'da İslam'ın Yayılışı". *Afrika'da İslamiyet - Dünü, Bugünü, Yarını-*. ed. Ahmet Kavas. 147-177. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2017.

Kavas, Ahmet. "Afrika'da Türklerin Hakimiyeti ve Kurdukları Devletler". ed. Hasan Celal Güzel vd. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.

Kavas, Ahmet. "Kanim". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 24/308-311. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.

Kavas, Ahmet. "Mense Mûsâ". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 29/146-148. İstanbul: TDV Yayınları, 2004.

Kavas, Ahmet. "Osmanlı Devleti'nin Sahraaltı Afrika'daki Müttefikleri: Biladüssudan Sultanlıkları". *Afrika'da Osmanlı Asırları: Siyah İnci Beyaz Lale = Black Pearl white tulip: a history of Ottoman Africa*. ed. Şakir Batmaz. 7-60. Ankara: Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı [TİKA], 2013.

Landau, Jacob M. "İslami Birliğin Sağlanmasına Yönelik Gayretler". *Türkler*. ed. Hasan Celal Güzel vd. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.

Nizamoğlu, Yüksel. "Birinci Dünya Savaşı'nın İslam Dünyası'na Etkileri". *Köprü Dergisi* 16 (2015), 117-137.

Osman, Abdurrahman Ahmed. "ed-durretü's-seminetü fi ahbâri'r-rihleti ilê Mekke ve'l-Medine ifadetu ve fevâidu fi't-tariki li'ş-Şeyhi Abdulmahmud el-Hıfyan". *Mü'temiru tarîku'l-hacci fi Afrika*. 5/83-106. Hartum, 2016.

Osmanoğlu, Abdülhamid Kayıhan. *Dedem Abdülhamid Han*. İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2016.

Öğüt, Salim. "Hac". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 14/389-397. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.

Özbaran, Salih. *Yemen'den Basra'ya Sınırdaki Osmanlı*. İstanbul: Kitapyayınevi, 2017.

Özcan, Abdülkadir. "Hac (Osmanlı Dönemi)". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 14/400-408. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.

Özcan, Azmi. "İttihâd-ı İslâm". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 23/470-475. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.

Özel, Ahmet. "Hac (Seyahatnâmeler)". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 14/413-416. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.

Özköse, Kadir. *Muhammed Senusi Hayatı, Eserleri, Hareketi*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2000.

Rifat Paşa, İbrahim. *Mir'atü'l-Harameyn Bir Generalin Hac Notları*. çev. Lütfullah Yavuz. İzmir: Yitik Hazine Yayınları, 2010.

Salahaddin Bey, Ahmed. *Kâbe Yollarında Surre Alayı Hatıraları*. ed. Yusuf Çağlar - İsmail Kara. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2017.

Salih, Abdurrahman Taha el-Nur. "Devru rıhleti ve tariku'l-hacci fi İsrail hareketi's-siyasiyyeti'l Eritriyyeti". *Mü'temiru tarîku'l-hacci fi Afrika*. 7/49-98. Hartum, 2016.

Sırma, İhsan Süreyya. *II. Abdülhamid'in İslam Birliği Siyaseti*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2000.

Şükrü, Süleyman. *Seyahatü'l-Kübra: Armağan-ı Süleymani Be-Bargah-ı Sultani*. çev. İhsan Mert. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2013.

Tandoğan, Muhammed. *Afrika'da Sömürgecilik ve Osmanlı Siyaseti (1800-1922)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2013.

Taş, Abdullah Erdem. *Osmanlı Garp Ocaklarından Trablusgarp Eyaleti: Karamanlılar Dönemi (1711-1835)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016.

Tâzî, Abdülhâdî. *Rihletü'r-rihlâti Mekke fi mie rihle Magribiyye ve rihle*. Riyad: Müessesetü'l-Furkan li't-Türasi'l-İslâmî, 2005.

Toynbee, Arnold J. *Türkiye 1 (Bir Devletin Yeniden Doğuşu)*. çev. Kasım Yargıcı. İstanbul: Cumhuriyet Gazetesi Yayınları, 1999.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Osmanlı Tarihi 6*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1988.

Yavuz, Hasan. "Haccın Kültürel Etkileri: Afrika Örneği". *Bitlis İslamiyat Dergisi* 4/1 (2022), 82-98.

Zengin, İlhan. *Geçmişten Günümüze Türkiye-Sudan İlişkileri*. Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013.

HİCRÎ VI-XII. YÜZYILLARDA BİLÂDÜSSÛDÂN'DAN HİCAZ'A YAPILAN HAC YOLCULUKLARI VE BÖLGE ÜZERİNDEKİ İLMÎ VE KÜLTÜREL ETKİLERİ

Dr. Öğr. Üyesi Mohamadou Aboubacar MAIGA[*]

GİRİŞ

Allah'ın kutsal evini ziyaret etmek, İslâm'ın temel direklerinden biridir. Bu nedenle Müslümanlar, yönetenler ve yönetilenler, geçmişten bu yana bu büyük ibadeti yerine getirmek için büyük paralar harcayıp yolculuk ederek bu dinî görevi mümkün olan her şekilde yerine getirme arzusu içinde olmuşlardır. Bilâdüssûdân'ın[1] kralları ve sultanları, haberleri nesilden nesle aktarılan ve ayrıntıları tarihî kaynaklarda kaydedilen hac seyahatleri düzenlemişlerdir. Tarihçiler, bölgenin uzaklığına ve Mekke'ye giden engebeli yola rağmen bunu, tüm zamanların en ünlü, en büyük ve en lüks hac seyahatlerinden biri olarak yorumlamışlardır.

Buradan hareketle araştırmamız -tanımlayıcı ve tarihsel yöntemi uygulayarak- H VI. yüzyıldan H XII. yüzyıla kadar uzanan zaman diliminde Bilâdüssûdân'ın krallarının ve sultanlarının çıktıkları hac seyahatlerine ışık tutmayı, bu seyahatlerin Bilâdüssûdân'ın ilerlemesi ve gelişmesine çeşitli alanlarda sağ-

[*] Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, aboubacar.mohamadou@gop.edu.tr, orcid.org/0000-0001-7586-2754.

[1] Bu araştırmada geçen Sudan kelimesinden maksat, günümüzde Sudan olarak bilinen ülke değil, o günlerde Bilâdüssûdân olarak bilinen siyahilerin yoğunlukta bulunduğu Batı Afrika ve çevresidir. Müslüman coğrafyacılar, Miladî 7. yüzyıldan itibaren Afrika'nın Atlas Okyanusu kıyısındaki Senegal ve Gambia'dan doğuda Habeşistan'ın batı sınırlarına kadar uzanan ve Büyük Sahra'nın güneyinde kalan İslâm'ın nüfuz ettiği geniş bölgeye Bilâdüssûdân adını vermişlerdir.

bir yanında İslâm dininin inancının derinleşmesine katkıda bulunmuştur. Yapılan bu çalışma sayesinde, birtakım sonuçlar elde edilmiştir. En önemlileri şu şeklidedir:

Bu hac yolculuklarının Bilâdüssûdân bölgesinde İslâm'ın ve medeniyetinin yayılmasında etkili olan faktörlerden biri olmasıdır. Bu bölgedeki İslâm krallıklarının İslâm dünyasıyla ilişkilerinin gelişmesine ve farklı coğrafyalardaki Müslümanların bu bölgeyi tanımasına açıkça katkıda bulunmuştur.

Bu seyahatler aynı zamanda aklî ve naklî ilimlerin yanı sıra Arap kültürünün Sahraaltı Afrika'ya aktarılmasında da yardımcı olmuştur. Sudanlıların hac seyahatleri aynı zamanda Hicaz, Mısır ve Mağrip'ten Bilâdüssûdân'a âlimlerin getirilmesiyle, oralarda Malikî mezhebi ve tasavvuf tarikatlarının yayılmasıyla, kütüphanelerin ortaya çıkmasıyla ve Bilâdüssûdân şehirlerinde ilim ve âlimlerin feneri hâline gelen ilmî merkezlerin kurulmasıyla sonuçlanmıştır.

Bilâdüssûdân'ın yöneticileri özellikle, Doğu'daki İslâm dünyasının şehirlerinden etkilenmiştir. Çünkü hac seyahati, bu şehirlerin diğer ülkelerle çeşitli ilişkiler kurmasının yanı sıra, siyasî konumunun güçlendirilmesinde ve idarî yönetim sistemlerinin istikrarında önemli rol oynamıştır. Özetlemek gerekirse Bilâdüssûdân'dan Hicaz'a doğru yapılan hac seyahatleri, büyüklükleri, organizasyonları, yolcu sayısı ve yöneticilerin gözetimi gibi sebeplerle dünya çapında şöhret kazanmıştır.

KAYNAKÇA

Abdullah, İsa. "el-Alâkâtu'l-İfrikya el-Mısrıye alâ dav'i rihleti Mansa Musa ila'd- diyari'l-mukaddese seneti 1324". *Mecelletü'l-beyan* 29/418 (Mayıs 2022), 45-69.

Afifuddin, Ebi's-Saadât. *Mir'âtü'l-cinan ve ibretü'l-yakzân fî ma'rifeti mâ yu'teberü min havâdisi'z-zaman.* Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1997.

Bekrî, Ebû Abdullah. *el-Mesâlik ve'l-memâlik.* thk. Cemal Talebe. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003.

Bû Said, Ahmet. *Rekbü'l-hacci'l-Cezairi hilâl'el-hâdi'l-Osmânî (1518-1830)*. Cezayir: Adrar Üniversitesi, 2018.

Cenkî, Muhammed el-Emin. *Rihlâtü'l-hac ilâ Beytillahi'l-haram*. Cidde: Dârü İlmi'l-Fuat, 2005.

Dalî, el-Hadi Mebrûk. *et-Târihü'l-hadarî li İfrikya fî mâ verâe's-Sahâra*. Libya: Metâbi'ul-Vahdeti'l-Arabiyye, 2002.

Deschamps, Hubert. *ed-Diyânâtu fî İfrîkiya es-Sevdâ'*. çev. Ahmet Sadık. Kahire: Dârü'l-Kitâbi'l-Mısrî, 1956.

Düzgün, Osman. Türkçe-Arapça/Arapça-Türkçe Karşılıklar Kılavuzu. Ankara: Tük Dili Kurumu Yayınları, 2020.

Ebyaz, Enis. *Rihletü'l-hac mine'l-Endelüs kemâ vesafeha İbn Cübeyr*. Beyrut: Dârü İbn Rüşd, 2015.

el-Bertlî, Muhammed b. Ebûbekir. *Fethü'ş-şükûr fî marifeti a'yâni ulemâi't-Tekrûr*. thk. Muhammed İbrahim el-Kettânî. Beyrut: Dârü'l-Garbi'l-İslâmî, 1981.

es-Saʿdî, Abdurrahman. *Târihu's-Sûdan*. thk. Hamahullah, Vuld Salim. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2012.

ez-Zebîdî, Murtazâ. *Tâcü'l-'Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs*. thk. Abdulfettah el-Hulv. Kuveyt: Dârü't-Türâsi'l-Arabî, 1997.

Fayid, Sufyân. "Memleketü Mali fî ahdi'l-Melik Mansa Musa Mori". *Mecelletü Dirâsâtün İfrîkiya bi'l-Cezayir* 3/2 (Mayıs, 2019), 149-169.

Ganimî, Abdul-Fettah. *Hareketü'l-meddi'l-İslâmî fi Garbi İfrîkiya*. Kahire: Mektebetü Nahdetü'r-Rifk, ts.

Gâşî, Mustafa. *er-Rihtetü'l-Mağribiyye ve'ş-Şerku'l-Osmânî*. Lübnan: Dârü'l-İntişâr, 2015.

Hamahullah, Vuld Salim. *Rihlâtü'l-hac min Moritanya Bilâdü'ş-Şinkît*. Devha: el-Mu'temerü'd-Düveli el-Evvel li'r-Rehhâle el-Arab ve'l-Müslimîn, 2010.

Hamahullah, Vuld Salim. *Rihlâtü'l-hac min Moritanya ve ishâmuha fi't-tevasuli'l-Maşriki el-Mağribi*. Katar: el-Mu'temerü'd-Devli li Edebi'r-Rehâle el-Arap ve'l-Müslimîn, 5/9 (Aralık 2010.) 105-139.

İbn Haldûn, Abdurrahmân. *el-İber ve dîvânü'l-mübtedeʾ ve'l-haber*. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1992.

İbn Manzûr, Mukarram. *Lisânü'l-Arap.* Beyrut: Dârü Sadır, 1414.

İbn. Kesir, İsmail. *el-Bidâye ve'n-nihâye*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin Türki. Kahire: Darü Hicri li't-Tibaa ve'n-Neşr ve't-Tevzii ve'l-İlan, 1998.

İbrâhîm, Yûsuf. *el-Hac ve eseruhu'l-hadari fî devletey Mali ve Songay* (636-1000/1238-1591). Kahire: Kahire Üniversitesi, Afrika Araştırmaları Enstitüsü, 2006.

İlorin, Âdem Abdullah. *el-İslâmî fi Nijerya ve Osman b. Fode*. Kahire: Dârü'l-Kitâbi'l-Mısrî, 2014.

Ka't, Mahmud. *Tarihül-Fettâş fî ahbâri'l-büldâni ve'l-cuyûş*. thk. Âdem Bamba. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 2014.

Kāsım, Abduh. *Müslümû Garbi İfrikya*. Kahire: Dârü Aynı li'd-Dirâsât, 2015.

Mağilî, Muhammed b. Abdülkerim. *Es'iletü'l-Askia ve ecvibetü'l-Mağilî*. thk. Abdulkadir Zibâdiye. Cezayir: eş-Şeriketü-Vataniye li'n-Neşr ve't-Tevzii, 1974.

Maiga, Harun al-Mahdi. "et-Târihü'l-İslâmî fi Garbi İfrîkiya". *Mecelletü Kırâat İfrîkiyye.* 1/27 (Şubat 2016), 111-139.

Makrîzî, Takiyyüddin, *el-Mevâiz ve'l-i'tibar bi zikri'l-hutat ve'l-âsâr*. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1418.

Makrîzî, Takiyyüddin. *ez-Zehebü'l-mesbûk fî zikri men hacce mine'l-hülefâi ve'l-mülûk*. thk. Cemalüddin es-Sayal. Mısır: Mektebetü'l-Hancı, 1995.

Mekadîm, Abdülhamid. Rihlâtü hac selâtini's-Sûdâni'l-Garbi ve eseruha'l-hadari". *el-Mecelletü'l-Cezairiye li'l-Mahtûtât.* 13/1 (Haziran, 2018), 108-123.

Muhammed b. Abdullah, İbn Battuta. *Riḥletü İbn Battuta.* thk. Abdülhâdî et-Tâzî. Fas: Akademiyetü'l-Memleketi'l-Mağribiyye, 1997.

Ömerî, Şihâbüddin. *Mesâlikü'l-ebsâr fî memâliki'l-emsâr.* thk. Kâmil Selam ve Mehdi Necm. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiye, 2010.

Recep, Muhammed. *el-Müslimûne fî Garbi İfrîkiya cenubey es-Sahâra, el-mevsûatü'l-mücize fi't-târihi'l-İslâmî.* Beyrut: Dârü'r-Risâle, 2004.

Sabah, İbrahim. *Eserü rihelâti'l-hac fi nuşûi'l-vezâif ve'l-Müessesetü'l-idâriyye ve tatavvurihâ fi Bilâdi's-Sûdâni'l-Garbi*. Hartum: Afrika Uluslararası Üniversitesi, Afrika Hac Yolları Konferansı Bilim Kurulu, 2016.

Sahsî, Abdurrahmân. Bağdadi, Mannâd. *er-Rihelâtü'l-hacciye bi's-Sudâni'l-Garbi ve eseruha'l-hadarî ala'l-mantika mâ beyne'l-Karneyn (8-12/14-18)*. Cezayir: Ahmet Diraye Üniversitesi, Beşerî, Sosyal ve İslâmî İlimler Fakültesi, Lisans tezi, 2022.

Şevk, Ataullah. "el-Hadâratü'l-İslâmiyye fî Garbi İfrikya simatuha ve devrü'-l-Mağrib fihâ". *Mecelletü'l-Menâhil el-Mağribiyye* 7/3 (Ocak 1976), 132-163.

Şiblî, Ahmed. *Mevsûatu't-Tarih el-İslâmî*. Kahire: Mektebetü'n-Nahdati'l-Mısrıyye, 1998.

Vallatî, Muhammed el-Beşir. *er-Rihletü'l-mübâreke li'l-hac Muhammed el-Beşir b. Ebubekir el-Bertlî ila'l-Haremeyn eş-şerifeyn*, thk. Ömer Abdülaziz. Boston: Dârü Beril li'n-Neşir, 2007.

Zavî, Reşit. "et-Tebâdülü'l-ilmî beyne'l-Meşrik ve'l-Mağribi'l-İslâmî". Mecelletü'l-hadare el-İslamiye 1/4 (Ocak, 1993), 324-339.

FARSÇA YAZILAN HAC SEFERNAMELERİ VE İRAN HACILARININ GÜZERGÂHLARINA DAİR BİBLİYOGRAFİK BİR ÇALIŞMA

Doç. Dr. Esra Doğan Turay[1]

GİRİŞ

İslam dünyasında farklı dönem ve coğrafyalarda görülen seyahatname yazma geleneği, İran edebiyatında *Sefername* türünü oluşturmuştur. Bu eserler içinde hac ve ziyaret hedefiyle kaleme alınan manzum ve mensur eserler, İran edebiyatını geliştirmiştir. Hac ibadeti, Sünnî dünyada Mescid-i Aksâ'ya yapılan ziyaretlerle, Şiî dünyada ise Atabat-ı Aliyat denilen Kazımeyn, Necef ve Kerbelâ'daki İmam ziyaretleriyle birlikte yapılagelmiştır.

İranlılar 9. asırdan itibaren Nasır Hüsrev'le başlayan bir gelenekle seyahat hatıralarını kaleme almış, bu gelenek zamanla sistematik bir hâl alarak Kaçarların sonuna kadar artarak devam etmiştir. Safevîler döneminde Avrupalı seyyahların hatıratlarının tercüme edilmesi bu türün gelişmesinde etken olmuştur. Bu tür Kaçarlar döneminde zirveye ulaşmış, *ruznâme-i sefer* yazımı bir gelenek hâline gelmiştir.

İranlılar, İslâmî dönemle birlikte hac ibadeti için dört ana yoldan Mekke'ye ulaşmışlardır. Vatanını terk eden hacılar için birinci ve en eski yol, Cebel yolu denilen Necef-Mekke güzergâhıdır. İkinci yol, Bağdat'tan Musul'a, buradan da Şam'a ulaşan güzergâhtır. Üçüncü yol, Basra Körfezi'nden Kızıldeniz'e uzanan deniz yoludur. Dördüncüsü ise Hazar ve Karadeniz ardından İstanbul'a, oradan da Kahire üzerinden Cidde'ye ulaşan yoldur. Bu yollar,

[1] Mardin Artuklu Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları, Artuklu Yerleşkesi, Diyarbakır Yolu, Artuklu, Mardin. E-mail: esra_dogan@hotmail.com, ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-2499-5239.

hac ibadetini ve güzergâhları izah ve ihbar niteliği taşımaktadır. Bu sebeple, bu eserlerin tamamı hac tarihinini vazgeçilmez belgeleri olarak görülmelidir.

Bu yazıda tanıtılan eserler, İranlıların hac olgusuna bakış açılarını, ilgi ve algılarını yansıtır. Öte yandan bu eserler, hacılara ev sahipliği yapan Osmanlı halkının İranlılara karşı tavrını gözler önüne serer. Bu sebeple eserler bir an önce dilimize çevrilmelidir.

KAYNAKÇA

Ahmedî, Ali. ''Kitapşinasiy-i Sefernâmey-i Hacc-i Muselmana-i Hind'', *Migât-i Hac,* 27/107(1377), 203-224.

Caferiyan, Rasul. (ed.), *Çahardeh Sefernâme-i Hacc-i Gâcâriy-i Diger*, (Tahran: Neşr-i İlmi, 1392), 189-201.

Caferiyan, Rasul. (ed.), *Pencah Sefernâme-i Hacc-i Gâcâri,* (Tahran: Neşr-i İlm, 1389),1/171-301

Caferiyan, Rasul. (ed.), *Şanzdeh Sefernâme-i Hac (Safevi ve Gâcâriy-i Diger,* (Kum: Neşr-i Müverrih, 1390), 131-141.

Caferiyan, Rasul, (ed.) *Be Suy-i Ummu'l Kura Mirevim* (Kum: Neşr-i Meşar, 1373).

Celayir, Mirza. *Sefernâme-i Manzum-ı Mekke* (Tahran: İntişarat-ı Delil-i Ma,1386)

Corapçi, Hacı Muhammet Tagi. *Sefernâmey-i Mekke*, tsh. Ali Gayseri (Tahran: Neşr-i Tarih-i İran, 1386)

Doğan Turay, Esra (ed.), *Sefernâme*, Hacı Ali Han İtimadüssaltana, Anadolu, Şam, Hicaz'a Seyahat (Ankara: Sonçağ Yayınları, 2022).

Doğan Turay, Esra. ''Osmanlı-Safevi Türk Şâireleri ve Mesnevî Hac Hatıraları'', *Alevilik Araştırmaları Dergisi*,17 (2019), 154-182.

Doğan, Esra. *Acem'den Rum'a Güzeranlar*, *Kâçârların Osmanlı Doğu Vilayetlerine Yolculuğu* (Ankara: İlahiyat Yayınları, 2019), 155-157.

Eminüddevle, Hacı Mirza Ali Han. *Sefernâme-i Mekke,* tsh. İslâm Kazımiyye, Ali Emini (Tahran: İntişarât-i Tus, 1376)

Ferâhânî, Mirza Muhammed Hüseyin. *Sefernâme-i Mekke*, tsh. Mes'ûd Golzarî (Tahran: İntişarât-i Firdovsi, 1362)

Gazi Asker, Seyit Ali. (ed.), *Hadis-i Kafileha, Sefernâme-i Mekke, Müellif Meçhûl* (Tahran: İntişarat-ı Meşar, 1382), 23-90.

Hasanabadi, Ekrem. ''Gozareş-i Sefer-i Hacc-ı Bânuy-i Hindi Şâh Cihan Begüm der Sal-i 1280'', *Peyam-i Baharistan,* 3(1388), 641-651.

Hidayet, Mehdi Guli. *Sefernâme-i Mekke,* tash. Seyit Muhammet Debir Siyakî (Tahran: Neşr-i Tiraje, 1368)

Hidayetî, Mir Seyit Ahmed. *Dastan-i Beryaftegân, Sefernâme-i Mekke* (Tahran: İntişarât-ı Meşar, 1384).

Işık Bağrıaçık, Yeşim. "Tasavvufi şiirin özü: Mana". *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (33), (2023), 935-948.

Karagözlü, Hacı Abdullah Han. *Sefernâme-i Mekkey-i Muazzamâ, Mecmuey-i Âsâr-i Hacı Abdullah Han Karagözlü*, tash. İnayetullah Mecidî (Tahran: Miras-i Mektup, 1382).

Kernatiki Hindi, Hafız Muhammet Abdu'l-Hüseyin. *Tezkiretü't-Tarik fî Mesâib-i Huccâc-i Beytullahi'l-Atik,* tsh. Rasul Câferiyan-Esra Doğan (Kum: Neşr-i Müverrih,1386)

Keşmîrî, Hâce Abdülkerîm bin Hâce Agibet Mahmut. *Beyân-i Vâki, Sergozeşt-i Ahval-i Nadir Şah ve Sefer-i Musannif,* Tsh, Dr. K.B. Nesim (Lahor: İdarey-i Tahkikat-i Pakistan, Danişgâh-i Pencab, 1970)

Mahallatî, Emine. "Zenani Zair, Hatırat-i Zeni İrani Ez Şehr-i Mekke, Mütercim Safura Fazlullahi", *Peyam-i Baharistân,* 14/1 (Zemistan, 1390), 2070- 2098.

Melikülkelam Mecdi Sakkızı, Abdül Mecit Ahmet, Kordistanî, *Sefernâme-i Mekke ve Atabât*, tsh. Muhammed Tahir Seyitzâde Haşimî (Tahran: İntişarat-ı Tevekküli,1382).

Muhammed Ali Hüseyinzâde Beyhakî, "Sefernâme-i Hicaz"*, Mecelle-i Hatırat-i Vahid*, 9, 10 (1351), 120-125.

Muhammet Masum Ali Şah Nâibu Sadri Şirâzî, *Sefernâme,* tsh. Harun Vehumen (Tahranî: İntişarat-i Paniz, 1383).

Muhtârî, Rızâ. "Hacnâme, Müellif Meçhûl", *Migât-i Hac*, 63, (1387), 100-132.

Mutemiduddevle, Ferhat Mirza. *Sefernâme*, *Hidayetü's-Sebil ve Kifayet'üd-Delil,* tsh. İsmail Nevvap Safa (Tahran: Çaphane-i Behmen, 1366).

Pervane, Nadir.- Musivend, Zehra. *Sefernâme-i Hemser-i İmâdülmülk ve Mekke* (Tahran: Neşr-i Muverrihan, 1389).

Salihoğlu, Hamit. *İbn Şukayr el-Bağdâdî ve Nahiv İlmindeki Yeri ve Önemi*, (Ankara: İlahiyat Yayınları, 2022).

Sekine Sultan Vakârüddevle, *Sefernâme-i Sekine Sultan*, tsh. Kiyanuş Kiyani Heftleng (Tahran: Teraveş Galem, 1383).

Seyfüddevle, Sultan Murad. *Sefernâme-i Mekke*, Tash. Ali Ekber Hudaperest, (Tahran, Neşr-i Ney, 1364).

Seyit Mahmut Meraşi Necefi, "Reisü'z-Zâkirîn, Sefernâmey-i Hac", *Faslamey-i Miras-i Şihab*, 43-44, (1386), 49-70;

Surtic, Hacı Mustafa Han. *Tabsiretu'z Zairin, Sefernâme-i Hacı Mustafa Han Surtic*, tsh. Saman Surtici (Sâri: İntişarat-i Şelfin, 1391).

Şihabi, Ali Ekber. *Endişey-i Şihab, Şeyh Şihabeddin Abdusselam Türbeti, Sefernâme-i Mekke* (Tahran: İntişarât-i Züvvar, 1357).

Şuar, Câfer. *Tahlil-i Sefernâme-i Nasır Hüsrev* (Tahran: Neşr-i Gatre, 1371), 34.

Vezir-i Vezaif Mirza Davud Hüseyni, *Sefernâme-i Mekke,* tsh. Seyit Ali Gazi Asker (Tahran: Neşr-i Meşar, 1384)

Yıldız, Güllü. ''Reisüzzakirin'in Sefernamesi ve İstanbul'daki Şiîlerin Dini Hayatı, *Şarkiyat Mecmuası*, 38, (2021), 112-124.

FARSÇA HAC SEYAHATNAMELERİ VE KADINLAR

Doç. Dr. *Esra Doğan Turay*[*]

GİRİŞ

İslâm'ın ilk dönemlerinden itibaren kadınlar, dinî yükümlülüklerinin gereği olarak kutsal topraklara giderek hac görevini ifa etmiş fakat bunlar arasında çok azı hatıratını kaleme alabilmiştir. *Haciye* lakabını alma hem dinî hem de toplumsal bir kazanım olarak görülmüştür. Bu ön ad o kadar önemsenmiştir ki hacca gitmeden bile kullanılmıştır. Müslüman kadınlar, ruhi olgunluğa erebilmek için bu yolculuğa çıkmış, bu ibadetle âdeta tamamlanmışlardır.[1] Kadınlar, erkeklerle kıyaslandığında birçok sebepten ötürü daha az seyahat edebilmişlerdir. Hac yolculuğuna çıkan kadınların içinde seyahatlerini yazanlar genellikle sultan hanımları, anneleri ve kızları olmakla beraber, müellifi meçhul seyahatnameler de vardır. Bunun dışında saray erkânı eşleri, yüksek gelir sahibi ve eğitimli kadınlar da eserlerini kaleme almışlardır. Zira erken dönemlerde kadınların can güvenliği için gerekli koşullar sağlanamamış, yol hazırlıkları oldukça külfetli olmuştur. Seyahatleri mutlak suretle erkeklere oranla daha teferruatlı, her anlamda daha zahmetli ve maliyetli olmuştur.[2]

Kadınlar için dinî bazı sebepler, bu seyahatte belirleyici rol oynamıştır. Buna göre hac, bir kadına mahremi olması durumunda

[*] Mardin Artuklu Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları, Artuklu Yerleşkesi, Diyarbakır Yolu, Artuklu, Mardin. E-mail: esra_dogan@hotmail.com,
ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-2499-5239

[1] Meryem Hüseyni, *Nokhostin Zenan-i Sufi* (Tahran, Neşr-i İlm,1385), 70-91.

[2] Muhammet Mansurinejad, "Zenan ve Hac", *Mikat-i Hac*, 53 (1384), 27.

tılarda yazarların daha çok kültürel alanda İran tarihine katkıda bulunduğu tespit edilmiştir. Tarihe tanıklık eden bu seyahatnamelerde şüphesiz dönemin dünyasına, tarihî coğrafyasına, gelişen modern dünyaya dair birçok noktaya raslanmaktadır. Çalışma bir giriş ve iki bölümden oluşmuş, birinci bölümde kadınlar tarafından yazılan eserler, ikinci bölümde ise kadınların hac yolculuklarını anlatan eserler incelenmiştir.

KAYNAKLAR

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, A.DVN. DVE (20) 11/39

B.O.A, DH. MKT. 2592/119

B.O.A, DH. MKT. 822407 /

B.O.A, DH. MKT. 23 50.132

B.O.A, HR. MKT. / 363 - 4 – 0

B.O.A, HR. MKT.6-60

B.O.A, İ.TAL. 22 ca 1318, 224- 53

Badkitar, Fatma. K*açarlar Dönemi Seyahatnâme Yazarlarından Sekine Sultan ve Mihrimah Hanım'ın Hac Seyahatnâmeleri*. (İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019).

Behruz, Muhammed Cevat. *Sergozeşt-i Devazde Ten ez Zenan-i Muessir der Tarih-i İran*. Tahran: İntişarat-i Vajeara,1385.

Caferiyan, Rasul (ed.). *Pencah Sefernâme-i Kaçari*, *Menazil'ul Kameriyye fi Sevanih'ul Seferiyye,* Ali Hüseyin b. es-Seyid Hayrat Ali. Tahran: Neşr-i İlmi, 1389.

Caferiyan, Rasul. "Ordubad ve Ehmmiyet-i Ferhengiy-i an der Dovrey-ı Ahir-i Safevî". *Peyam-i Baharistan* 11 (1390), 2-49.

Caferiyan, Rasul. *Manzum-i Hac*: Tahran: İntişarat-i Sazıman-ı Coğrafya, 1386.

Caferiyan, Rasul. *Pencah Sefernâme-i Kaçari*, *Sefernâme-i Mekke, İsmetussaltana Dohter-i Ferhat Mirza*. Tahran: Neşr-i İlmi, 1389.

Caferiyan, Rasul. *Sefernâme-i Manzum-i Hac, Banu-yi İsfahani ez Dovrey-i Safevî.* Tahran: Neşr-i Meşar, 1374.

Doğan, Esra- Aryanfer, Mehre. *Huccac-i İrani der Dovlet-i Osmanî, Gurun-i Sizde ve Çaharde-i Hicri Gameri.* Tahran: Meşar, 1397.

Doğan, Esra. *Hacgozari-yi İraniyan be Rivayet-i Esnad-i Osmanî ve Kaçar*. Tahran: Meşar, 1393.

Doğan, Esra. *Tarih-i Hacgozary-i İraniyan*. Tahran: Meşar, 1389.

Doğan. Esra. *Acem'den Rum'a Güzeranlar*, *Kaçarların Osmanlı Doğu Vilayetlerine Yolculuğu*. Ankara: İlahiyat Yayınları, 2019)

Donuk, Suat. "Servet Mahlaslı Bir Şâire Mâl Edilen Manzum Hac Seyâhatnâmesi". *Sutad.* 41(Bahar 2017), 13-38.

Tahavi, Ebu Cafer. "Mahrem Bulamaması Durumunda Kadının Haccı Meselesi". çev. Recep Cici. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 7/7(1998), 551- 559.

Feriberz Bahtiyariasıl. *Zenan-i Namdar der Tarih-i İran*. Tahran, İntişarat-i Zuvvar, 1375.

Gaffariferd, Abbasguli. *Zen der Tarihnigariy-i Safeviyye*. Tahran: Emîr Kebir, 1384.

Gülbeden Banu Dohter-i Babüri ve Haher-i Hümayun. *Gülbeden Nâme*. thk. İrec Efşar. Tahran: Bunyad-i Movkufat-i Dr. Mahmut İrec Efşar, 1383.

Gubadiyan, Nasır Hüsrev. *Sefernâme*. thk. Muhammed Debir Siyagi. Tahran: Senai,1369.

Hacı Ali Han İtimadussaltana. *Sefernâme.* thk. Seyyid Ali Gazi Asker. Tahran: Meşar, 1379.

Hafız Muhammed Abdul Hüseyin Karnataki Hindi. *Tezkire el-Tarik fî Mesaibi Beytillah el-Atik*. thk. Rasul Caferiyan-Esra Doğan. Kum, Neşr-i Müverrih, 1386.

Hanbeli, Abdulkadir Ceziri. *Durer-i Feraid el-Munazzama fî Ahbar-il Hac ve Mekketü'l- Muazzama.* thk. Muhammet Hasan İsmail. Beyrut*:* Darü'l-Kütübü'l-İlmiyye,1422/2002.

Hasanabadi, Ekrem. *Gozareş-i Sefer-i Hacc-ı Banuy-i Hindi Şâh Cihan Begüm der Sal-i 1280*. thk. Ekrem Hasanabadi. Peyam-i Baharistan. 3 (Bahar 1388), 641-651

Hilal Şahin. Babürlü Sultanı "Gülbeden Begüm". *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*. 3/8 (2016),1-22.

Hisamüssaltana, Sultan Murat. *Sefernâme-i Mekke, Delilü'l-En'am bi Ziyareti'l-Beytullahi'l-Haram ve Kuds-i Şer'if ve Medinet's Selam. thk.* Rasul Caferiyan. Tahran: Meşar, 1374.

Hüseyni Saadet, Muhammed. *Tarih-i Buşehr.* thk. Abdurrasul Hayrendiş-İmadeddin Şeyhulhukemayi. Tahran: İntişarat-ı Miras-i Mektup, 1390.

Hüseyni, Meryem. *Nokhostin Zenan-i Sufi*. Tahran: Neşr-i İlm,1385.

Işık Bağrıaçık, Yeşim. "Tasavvufi şiirin özü: Mana". *Rumeli'de Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 33 (2023), 935-948.

İsfahani, Ebazer Nasr. "Kitapşinasiy-i Sefernameha ve Hatırat-ı Hacc-i Zenan", *Ayiney-i Pejuheş*, 2/2(1392), 97-103.

Kirmani, Banuy-i Aleviyye. *Ruznâme-i Sefer-i Hacci Atebât-i Aliyat ve Derbar-i Nasıri* thk. Rasul Caferiyan. Kum: Neşr-i Müverrih, 1389.

Komisyon. *Feteva-yi Ayetullahi'l-Uzman İmam Humeyni*. Tahran: Meşar, 1387.

Kumi, Kadı Ahmet. *Hulâsatü't-Tevârih.* thk. İhsan İşraki. Tahran: İntişarat-i Danişgah-i Tahran, 1356), 2/1012.

Mahallati, Amine. "Zenani Zair, Hatırat-i Zeni İrani Ez Şehr-i Mekke". trc. Safura Fazlullahi. *Peyam-i Baharistan.* 14/1(Zemistan, 1390), 2070- 2098.

Mahallati, Amineh. "Women as Pilgrims: Memoirs of İranian Women Travelers to Mecca Author (s)". *İranian Studie.* 44/6 (November 2011), 831-849.

Mansurinejad, Muhammet. "Zenan ve Hac". *Mikat-i Hac*. 53 (1384), 25-32

Mehin Dohter Sadıgiyan. *Divan-i Zîbunnisa Mahfi*. Tahran: Emîr Kebir, 1381.

Mehrizi, Mehdi. *"Hacgozariyi Zenan-i Meşhur"*. *Migat-i Hac.* 85(1392), 40-48.

Mehrizi, Mehdi. "Hıdmeti Zenan be Hac". *Migat-i Hac*. 82 (1391), 36-40.

Mehrizi, Mehdi. "Zen der Hacgozariy-i Muselmanha". *Mikat-i Hac*. 63 (1387) 19-28.

Munşi, İskender Bey. *Âlem Aray-i Abbasi. thk.* İsmail Rızvani. Tahran, 1377.

Mutemiduddovle, Ferhat Mirza. *Sefernâme*, *Hidâyetü's-Sebil ve Kifayetü'd-Delil*. thk. İsmail Nevvab Safa. Tahran: Çaphane-i Behmen, 1366.

Nazila Nazımi (ed.), *Se Ruz Be Aher-i Derya, Sefernâme-i Şahzade Hanım-ı Kaçari, Hemser-i İmadulmülk*. Tahran: Neşr Etraf, 1398.

Nevai, Abdulhüseyin. *Nâmehay-i Şâh Tahmasb*. Tahran: İntişarat-i Erguvan, 1386.

Nizamı, Khalıq Ahmad. "Evrengzîb". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 11/537-539. Ankara: TDV Yayınları, 1995.

Özcan, Azmi. "Şah Cihan Begüm". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 38/252-253. Ankara: TDV Yayınları, 2010.

Pervane, Nadir., Musivend, Zehra (ed.) *Sefername-i Hemser-i İmadulmülk ve Mekke*, Tahran,Neşr-i Muverrihan, 1389.

Penahi, Firişte. *Zen-i İrani der Sefernâmeha*. Tahran: İntişarat-i Cacermi, 1381.

Pirniya, Muhammet Kerim. *Rah ve Ribat*. Tahran: İntişarat-i Armin,1370.

Rasul Caferiyan. "Gozariş-i Haccı Sefer-i Şeyh Hüseyin Harezmî, 956-958". *Peyam-ı Baharistan*. 13 (Bahar 1390) 11-77 s23

Recebi, Muhammet Hüseyin. *Meşahir-i Zenan-i İrani ve Parsiguy-i ez Ağaz ta Meşrute*. Tahran: İntişarat-i Suruş,1374.

Rehberi, Muhammed Tagi. *Ahlak ve Adab der Hac ve Ziyaret*. Tahran: Meşar, 1382.

Safiuddin Muhammed Kazvini. "Enisü'l-Hüccac Sefernâme-i Hacc". tsh. Rasul Caferiyan, (Ed.), *Makalat ve Risalat-i Tarihi*. haz. Rasul Caferiyan. Tahran: Neşr-i İlm, 1389.

Sekine Sultan Vakaruddevle İsfehani Kuçek. *Ruznâme-i Sefer-i Atebât ve Mekke-i Mükerreme*. thk. Rasul Caferiyan-Kiyanuş Kiyani Heftleng. Tahran: Neşr-i İlm, 1389.

Sekine Sultan Vakaruddevle. *Sefernâme-i Sekine Sultan*. thk. Kiyanuş Kiyani Heftleng. Tahran: Teraveş Galem, 1383.

Serhang, Hacı Hasan Beylerbegi. *Ahkâm-i Hac ve Esrar-i An*. Tahran:1386.

Şukui, Hüseyin. *Şinakht ve Felsefey-i Coğrafya.* Tahran: Danişgah-i Peyam-i Nur, 1370.

Turabi, Zohre. *Sefernâmehay-i Kadim-i Zenan, Çadır Kerdim Reftim be Temaşa. Tahran: Neşr-i Etraf, 1397.*

Turay, Esra Doğan (ed.). *Sefernâme*, *Hacı Ali Han İtimadüssaltana, Anadolu, Şam, Hicaz'a Seyahat.* Ankara: Sonçağ Yayınları, 2022.

Turay, Esra Doğan. "16-18. Yüzyılda Osmanlı Doğu Vilayetlerinde Safevî/Acem Hacılarıyla İlgili Değerlendirmeler". *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.* 2/11(2019), 359-378.

Turay, Esra Doğan. "Osmanlı-Safevi Türk Şâireleri ve Mesnevi Hac Hatıraları". *Alevilik Araştırmaları Dergisi*. 17(2019), 154-182.

Turay, Esra Doğan. "Sultan II. Abdülhamid'in Konuğu İran Şehzâdesi Hisamüssaltana'nın "Sefernâme-i Mekke" Adlı Eserinde Beytülmakdis Ziyareti (1297-98/1880-81)". *Journal of Islamicjerusalem Studies*. 17/2 (2017), 11-38.

Vahidi, Mahmut. *Sefer, Ahkâm ve Adab*. Kum: Merkez-i Naşir-i Senabil, 1386.

Yezdani, Halilullah. *Hacc der Edebiyat-i Farsi*. Tahran: Meşar, 1379.

İBN RÜŞEYD VE ER-RİHLETÜ'L-HİCÂZİYYE'Sİ

Dr. Öğretim Üyesi Ömer ELBEYLİ[1]

GİRİŞ

İbn Rüşeyd lakabıyla meşhur Muhammed b. Ömer es-Sebtî (ö. 721/1321), muhaddis, fakih, seyyah ve ediptir. 657 (Mayıs 1259) yılında Sebte'de doğmuştur. Bölgenin meşhur âlimlerinden ilim tahsil etmiştir. 683'te (1284) hac yolculuğuna çıkmıştır. Önce Tunus'a gitmiş, oradan İskenderiye'ye geçerek burada bir yıl kalmıştır. Kahire ve Dımaşk'ı da ziyaret etmiştir. Hac farizasını yerine getirmeden önce ve getirdikten sonra Medine'ye uğramıştır. Dönüş yolunda, tekrar Mısır'a geçmiş ve burada bir yıl kadar kalmıştır. Kahire, İskenderiye ve Tunus'ta gidiş yolunda görüşme imkânı bulamadığı âlimlerle de görüşmüştür. Tunus'tan deniz yoluyla Sebte'ye geri dönmüştür. Görüştüğü ve ilmî alışverişte bulunduğu âlimler arasında Ebü'l-Yümn İbn Asâkir (ö. 686/1287), Muhammed b. Ahmed el-Kastallânî (ö. 686/1287) gibi meşhur isimler bulunmaktadır.

VII. asrın son kısmında kaleme alınmış olan ve elimize bir kısmı ulaşan (beş cilt) İbn Rüşeyd'in Seyahatnâmesi (*Mil'ü'l-ʿaybe bimâ cümiʿa bi-ṭûli'l-ġaybe fi'l-vicheti'l-vecîhe ile'l-Ḥaremeyn Mekke ve Ṭaybe*), dönemin ilmî hayatına dair oldukça önemli bir kaynaktır. İbn Rüşeyd, uğradığı bütün şehir ve yerleşim yerlerinde âlimler, edipler ve muhaddislerle görüşerek ilmî ve edebî teatide bulunmuştur. Seyahatnamesinde görüştüğü âlimlere dair bilgilere yer vermiş onların eserlerini, tartıştıkları ilmî konuları, icazet aldığı veya verdiği kitapları zikretmiştir.

[1] Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, omer.elbeyli@marmara.edu.tr, ORCID NO: 0000-0003-4154-148X.

Yolculuğunu âlimler üzerinden kurgulayıp anlatan İbn Rüşeyd'in diğer bölgelerde hiç değinmediği coğrafî bilgilere Hicaz bölgesinde değindiği görülmüştür.

Kendi hayatında büyük bir değere sahip olduğu gibi seyahatnamesinde de hadislerin önemli bir yeri olduğu görülmüştür. Kendisi muhaddis ve hadiste "hafız" lakabına layık görülen İbn Rüşeyd, özellikle muhaddislerle bir araya gelmiş, onlarla hadis ve ilmî meseleleri müzakere etmiştir. Seyahatnamesinde üç yüz yirmi hadis rivayet etmiştir. Daha önce elinde olan rivayetleri, seyahati esnasında görüştüğü âlimlerin rivayetleriyle karşılaştırdığı ve içerikleri hakkında ilmî teatide bulunduğu görülmüştür.

Son olarak, İbn Rüşeyd'in seyahatinin onun hayatında farklı açılardan çok olumlu katkıları olduğu, sadece doğup yetiştiği Sebte şehrinde değil, Endülüs ve Kuzey Afrika'nın tamamında şöhret bulmasına vesile olduğu görülmüştür. Gerçekten de bu üç yıllık seyahat, yerel bir âlim olarak anılmasının çok ötesinde İbn Rüşeyd'in, bölgesinin ve zamanının en meşhur âlimleri arasına girmesine vesile olmuştur.

KAYNAKÇA

Ceran, İsmail. " Merînîler". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 29/192-199. Ankara: TDV Yayınları, 2004.

Ceran, İsmail. "Sebte". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 36/258-260. Ankara: TDV Yayınları, 2008.

Dâvûdî, Şemseddin Muhammed b. Ali b. Ahmed. *Tabakatü'l-müfessirin*. 2. cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, ty.

el-Fâsî, Muhammed. "İbn Rüşey el-Fihrî ve Rihletühü ila'-Maşrik". *Mecelletü Ma'had mahtûtat el-Arabiyye*. 5/1 (1378/1959): 31-42.

Haddâdî, Ahmed. *Rihletü İbn Rüşeyd es-Sebtî*. Rabat: Menşûrat vezâretü'l-Evkâf el-Mağribiyye, 1. Baskı, 2003/1424.

İbn Hacer Askalânî, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed. *ed-Dürerü'l-kâmine fî a'yâni'l-mieti's-sâmine*. Haydarabâd: Dâiretü'l-Maarif el-Osmaniyye, 2. Baskı, 1972.

İbn Rüşeyd. *Milʾü'l-ʿaybe bimâ cümiʿa bi-ṭûli'l-ġaybe fi'l-vicheti'l-vecîhe ile'l-Ḥaremeyn Mekke ve Ṭaybe*. thk. Muhammed el-Habîb b. Hoca. Beyrut: Dârü'l-Garb el-İslâmî, 1988.

İbn Rüşeyd. *Milʾü'l-ʿaybe bimâ cümiʿa bi-ṭûli'l-ġaybe fi'l-vicheti'l-vecîhe ile'l-Ḥaremeyn Mekke ve Ṭaybe*. thk. Muhammed el-Habîb b. Hoca. Tunus: el-Mataba er-Resmiyye li'l-Cuhuriyye et-Tûnusiyye, 1982.

İbn Rüşeyd. *İfâdetü'n-naṣîḥ fi't-taʿrîf bi-senedi'l-Câmiʿi'ṣ-ṣaḥîḥ*. thk. Muhammed el-Habîb b. Hoca. Tunus: ed-Dâr et-Tunisiyye lin-Neşr 1977.

Kandemir, M. Yaşar. " İbn Rüşeyd". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 20/ 292-294. Ankara: TDV Yayınları, 1999.

Kâtip Çelebî. *Süllem el-vusûl ila tabakât el-fuhûl*. thk. Mahmut Arnaut. 6 cilt. İstanbul: Mektebetü Ircica, 2010.

————————, *Keşfü'z-zünûn an asâmî el-kütüb ve'l-fünûn*. 2 cilt. Beyrut: Müessesetü't-Târîh el-Arabî, 1948.

el-Kayravânî, Ebu Muhammed Abdullah b. Ebî Zeyd. *Risâletü İbn Ebu Zeyd el-Kayravânî*. Kahire: Dârü'l-Fazîle t.y.

el-Kettânî, Muhammed Abdülhay. *Fehresü'l-fehâris ve'l-esbât ve mucem el-meʿâcim ve'l-meşyehât ve'l-müselselât*. thk. İhsan Abbâs (Beyrut: Dârü'l-Garb el-İslâmî, 2. Baskı, 1982.

Lisânüddin İbnü'l-Hatîb, Ebu Abdullah Muhammed b. Abdullah b. Said. *el-İhâta fi ahbâri Gırnâta*. 4 cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütüb el-İlmiyye, 1. Baskı, 1424.

Lisânüddin İbnü'l-Hatîb. *el-İhâta fi ahbâri Gırnâta*. thk. Muhammed 'İnân. Kahire: Mektebetü'l-Hâncî, 1. Baskı, 1974.

Özel, Ahmet."İbn Cüzey". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 19/406-407. Ankara: TDV Yayınları, 1999.

Safedi, Ebü's-Safâ Salâhuddîn Halîl b. İzziddîn Aybeg b. Abdillâh. *el-Vafi bi'l-vefeyat*. 29. cilt. thk. Ahmed Arnaût. Beyrut, Dâr İhya et-Turâs, 2000.

Safedî, Ebü's-Safâ Salâhuddîn Halîl b. İzziddîn Aybeg b. Abdillâh, *A'yanü'l-asr ve a'vanü'n-nasr*. thk. Ali Ebû Zeyd. 5. cilt. Beyrut: Dârü'l-Fikri'l-Muasır, 1998.

Suyûtî, Ebü'l-Fazl Celaleddin Abdurrahman b. Ebî Bekr. *Bugyetü'l-vuat fî tabakati'l-lugaviyyin ve'n-nühat*. thk. Muhammed Ebü'l-Fazl İbrâhim. 2. cilt. Sayda: el-Mektebetü'l-Asriyye, ty.

eş-Şalan, Senâ. Kırae fi Kitab müstefâd er-rihle ve'l-igtirab. *Ud en-Nid Dergisi*. 3/30, 2008/11.

Zirikli, Hayreddin, *el-A'lâm : kamusu teracim "li-eşheri'r-rical ve'n-nisa",* 8. cilt. Beyrut: Dârü'l-İlim Lilmelâyin, 2002.

ENDÜLÜSLÜ MATEMATİKÇİ KALESÂDÎ VE 15. YÜZYILDAKİ ON BEŞ YILLIK HAC RIHLESİ
-İlmin İntikali ve Âlim Fihristi-[*]

Doç. Dr. Zehra GÖZÜTOK TAMDOĞAN[**]

> "Endülüs'ün çok kitap te'lif eden son âlimlerinden Kalesâdî…."[1]
>
> "Üç kıta üzerinde dolaşıp balla yüklü arılar misali memleketlerine dönen bilgi müptelaları, topladıkları bu bilgiyi ansiklopedik eserler şeklinde düzenleyerek arzu eden talebelerin hizmetine sunmaktaydılar."[2]

GİRİŞ

Dünya tarihinin en önemli ve süreklilik arz eden yolculuklarından olan hac, tarih boyunca birçok zorluğu içinde barındırmakla birlikte hacı adayını ve dolayısıyla onun çevresini maddî ve

---

[*] Bu çalışma Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi ev sahipliğinde 20-23 Ekim 2022 tarihlerinde düzenlenen Incsos VIII. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi'nde tarafımızca "Endülüslü Matematikçi Kalesâdî: On beş Yıllık Kutsal Yolculuğu ve Bilginin Dolaşımı" başlığı ile sunularak özet bildirisi yayımlanan çalışmanın genişletilmiş ve yeniden düzenlenmiş halidir.

[**] Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları/İslam Tarihi, ztamdogan@nku.edu.tr, ORCID 0000-0001-9128-4026

[1] Ebü'l-Abbâs Ahmed Baba b. Ahmed b. Hac Ahmed b. Ömer Ahmed Baba Tinbüktî, *Neylü'l-ibtihâc bi-tatrizi'd-Dîbâc,* (Trablus: Dârü'l-Kâtib, 2. Basım, 2000), 339; amlf. *Kifâyetü'l-muhtâc li-ma'rifeti men leyse fi'd-Dîbâc* (thk. Muhammed Mutî') (Rabat: Vizâretü'l-Evkaf ve'ş-Şuûni'l-İslâmiyye, 1421/2000), 1/361-363.

[2] R. A. Nicholson'dan naklen Resul Ay, "Ortaçağ Anadolusu'nda Bilginin Seyahati: Talebeler, Âlimler ve Dervişler", *Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar,* 3 (2006), 31.

hem Doğu'yu hem Batı'yı etkileyecek olan kendi kitaplarını, ayrıca İbnü'l-Bennâ ve diğer meşhur matematikçilerin kitaplarına şerhler yazmıştır. Dolayısıyla Mısır üzerinden diğer İslâm beldelerine etki edecek aktarımda onun bu fihrist niteliğindeki rıhlesinin katkısı önemli bir yerde durmaktadır. Bilim tarihi çalışmalarında bu fihristler sayesinde Kalesâdî özelinde onun matematiğe katkısının Doğu'ya, Osmanlı'ya ve Avrupa'ya intikali daha anlaşılır hâle gelecektir. Reconquista saldırıları sonucu Endülüs topraklarının Müslümanların yönetiminden çıktığı günlere denk gelen hayat hikâyesinde Müslüman bir matematikçi olarak Kalesâdî; Doğu'dan beslenmiş Mağrib ve Endülüs ilim havzasının inşa ettiği, geliştirdiği notasyonla matematik ilmine pratik kazandırmış, zincirin önemli halkasını teşkil etmiştir. Bu tür çalışmalar; ulema hareketliliği, ilim çeşitliliği, ortak dilin kullanımı, Doğu ve Batı İslâm dünyasındaki usûl ve fürua ait teliflerin durumuna ait bilgilerin toparlanmasına ve dolayısıyla İslâm düşüncesinin tarihî seyrine ışık tutacaktır.

KAYNAKÇA

Abdülhamîd, Cemil-İmâdüddin -Şelâlika. *el-Hayâtü'l-İlmiyye fi'l-Mağribi'l-İslâmî min hilâli Kitâbi Rıhleti'l-Kalesâdî*. Cezâir: Câmiatü'ş-Şehîd Hamme el-Vâdî, Yüksek Lisans Tezi, 2019-2020.

Alper, Ömer Mahir. "İbn Sînâ". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 20/337-345. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.

Altıkulaç, Tayyar. "Ebû Şâme el-Makdisî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 10/ 233-235. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.

Alûi, Mustafa. er-Rıhletü'l-ilmiyye beyne'l-Mağribi'l-evsat ve'l-Endelüs beyne'l-karneyni's-sâlis ve's-sâdisi'l-hicriyyeyn (Rıhletü'l-Kalesâdî el-karnü't-tâsi'i'l-hicrî enmûzecen)". *Mecelletü's-Sâvira li'd-Dirâsâti'l-İnsaniyye ve'l-İctimâiyye.* 7/1 (2021), (300-315). ISSN: 2477-9881 EISSN: 2676-2153.

Apaydın, H. Yunus. "İbn Ebû Zeyd". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 19/451-453. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.

Apaydın, H. Yunus. "Karafî, Şehâbeddin". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 24/394-401. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.

Aras, M. Özgü. "Cemre". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 7/340-341. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.

Aruçi, Muhammed. "Senûsî, Muhammed b. Yûsuf". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 36/534-535. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.

Ay, Resul. "Ortaçağ Anadolusu'nda Bilginin Seyahati: Talebeler, Âlimler ve Dervişler". *Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar.* 3 (2006), 17-53.

Aybakan, Bilal. "Sübkî, Tâceddin". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 38/11-13. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.

Baga, Elif. "Osmanlı Klasik Döneminde İstanbul'da Matematik İlimler". *Bilimname* 45/2 (2021), 79-119.

Bayam Takıcak, S. Betül. "Fuat Sezgin'e Göre İslâm Dünyası'ndan Batı'ya Tevarüs Eden Geometrik Çalışmaları ve Fuat Sezgin'in Matematik Tarihine Katkıları". *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 21/Prof. Dr. Fuat Sezgin Özel Sayısı (2019), 101-117.

Benli, Mehmet Sami. "Miftâhu'l-ulûm". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 30/20-21. Ankara: TDV Yayınları, 2020.

Boll, Marcel. *Matematik Tarihi*, çev. Bülent Gözkân. İstanbul: İletişim Yayıncılık, 1991. Çağrıcı, Mustafa. "Hûnecî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 18/375. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.

Çavuşoğlu, Ali Hakan. "en-Nevâdir ve'z-Ziyâdât". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 33/30-33. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.

Çavuşoğlu, Ali Hakan. "Tilimsânî, Muhammed b. Ahmed". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 41/165-167. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.

Çelik, Ahmet. "Eş'arî Kelâmın Mağrib'teki Merkezlerinden Tilimsân". *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (ERZSOSDER).* ÖS-I (2015), 1-14.

Durmuş, İsmail. "Sa'leb". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 36/25-27. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.

Durmuş İsmail. "İbn Berrî et-Tâzî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. (gözden geçirilmiş 2. Basım). EK-1/589-590. Ankara: TDV Yayınları, 2020.

Fazlıoğlu, İhsan. "Cebir". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 7/195-201. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.

Fazlıoğlu, İhsan. "İbnü'l-Bennâ el-Merrâküşî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 20/530-534. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.

Fazlıoğlu, İhsan. "İbnü'l-Hâim". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 21/62-65. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.

Fazlıoğlu, İhsan. "Osmanlı Klasik Muhasebe Matematik Eserleri Üzerine Bir Değerlendirme". *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi TALİD*. 1/1 (2003), 345-367.

Fazlıoğlu, İhsan. "Fuat Sezgin ile Bilim Tarihi Üzerine". *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*. 2/4 (2004), 355-370.

Gellens. Sam I. "The Search for Knowledge in Medieval Muslim Societies: A Comparative Approach". *Muslim Travellers: Pilgrimage, Migration and the Religious Imagination*. edt. Dale F. Eickelman-James Piscatory, London, 1995.

Gözütok Tamdoğan, Zehra. "Ebü'l-Bekâ Belevî el-Endelüsî'nin Şehirleri-İskenderiye, Kahire, Mekke ve Medine İzlenimleri". *İLSAM Akademi Dergisi*. 2/1 (Nisan 2022), 103-130.

Gurâb, Sa'd. "Ahmed Bâbâ et-Tinbüktî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 2/45-46. İstanbul: TDV Yayınları, 1989.

Halîs, Kerîme-Bûrûh, Sûsen. *Rıhletü'l-Kalesâdî el-Endelüsî Dirâsetün fi'l-medâmîn ve'l-hasâis.* Cezâir: Mile Abdülhafîz Bû es-Sûf Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi Giriş Notu, 2020-2021.

Kafes, Mahmut. "Ebû Hayyân el-Endelüsî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 10/152-153. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.

Kalesadi, Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Ali. *Rıhletü'l-Kalesadî*. thk. Muhammed Ebü'l-Ecfan. Tunus: eş-Şeriketü't-Tunusiyye, 1985.

Kandemir, M. Yaşar. "İbnü's-Salâh eş-Şehrezûrî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 21/198-200. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.

Kara, Mustafa. "İbn Abbâd er-Rundî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 19/266-267. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.

Kara, Mustafa. "İbn Atâullah el-İskenderî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 19/337-338. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.

Kaya, Mahmut. "Râzî, Ebû Bekir". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 34/479-485. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.

Kılıç, Hulusi. "Harîrî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 16/191-192. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.

Kılıç, Hulusi. "İbnül-Hâcib". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 21/55-58. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.

Kılıçer, M. Esat. "Bisâtî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 6/216-217. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.

Koca, Ferhat. "Kadî Abdülvehhâb". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 24/113-114. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.

Köksal, M. Asım. "Dârülerkam". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 8/520-521. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.

Köse, Saffet. "İbn Merzûk el-Hafîd". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 20/185-186. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.

Makkarî, Ebü'l-Abbâs Şehabeddin Ahmed b. Muhammed b. Ahmed. *Nefhü't-tîb min gusni'l-Endelüsi'r-ratib ve zikru veziriha Lisâni'd-din İbni'l-Hatîb*. thk. İhsan Abbâs. Beyrut: Dâru Sâdır, 1408/1988.

Marin, Manuela. "The Making of a Mathematician: al-Qalasâdî (d. 891/1486) nad his Rihla". *Suhaly: Journal fort he History of the Exact and Natural Sciences in Islamic Civilasition*. 4 (2004), 295-310.

Oğuz, Zeynep Tuba. "İslam Cebirinde ve Gelenbevî'de Matematiksel Notasyon Sistemi". *Erdem* 61 (2011), 159-192.

Oğuz, Zeynep Tuba. "İslâm Cebirinde ve Osmanlılarda Matematiksel Sembolizm", *Uluslararası Katılımlı Osmanlı Bilim ve Düşünce Tarihi Sempozyumu 08-10 Mayıs 2014, Bildiriler Kitabı*. edt: Mehmet Fatih Gökçek. Ankara: Gümüşhane Üniversitesi Yayınları, 2014.

Özbalıkçı, Mehmet Reşit. "Sîbeveyhî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 37/130-134. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.

Özbalıkçı, Mehmet Reşit. "Muğni'l-Lebîb". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 30/383-384. Ankara: TDV Yayınları, 2020.

Özel, Ahmet. "İbnü'l-Cellâb". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 20/538-539. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.

Özel, Ahmet. "İbn Cüzey". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 19/406-407. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.

Özel, Ahmet. "İbnü'r-Rakkam". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* EK-1/619. Ankara: TDV Yayınları, 2. Basım, 2020.

Sehâvî, Ebü'l-Hayr Şemsüddin Muhammed b. Abdirrahmân b. Muhammed. *ed-Dav'ü'l-lâmi li-ehli'l-karni't-tâsi'.* Beyrut: Daru Mektebeti'l-Hayat, ty.

Süveysî, Muhammed. "Kalesâdî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 24/257-258. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.

Şahin, Oğuzhan. "İlmî Seyahatler Perspektifinden Biyografik Metinlerdeki Prestij İmgelerine Genel Bir Bakış". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi.* 6/26 (Bahar 2013), 515-538. Issn: 1307-9581.

Şafak, Ali. "Berâzîî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 5/476. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.

Tinbüktî, Ebü'l-Abbâs Ahmed Baba b. Ahmed b. Hac Ahmed b. Ömer Ahmed Baba. *Kifâyetü'l-muhtâc li-ma'rifeti men leyse fi'd-Dibâc.* thk. Muhammed Mutî'. Rabat: Viza1retü'l-Evkaf ve'ş-Şuûni'l-İslâmiyye, 1421/2000.

Tinbüktî, Ebü'l-Abbâs Ahmed Baba b. Ahmed b. Hac Ahmed b. Ömer Ahmed Baba. *Neylü'l-ibtihâc bi-tatrizi'd-Dîbâc.* Trablus: Dârü'l-Kâtib, 2. Basım, 2000.

Tomar, Cengiz. "Kudüs-Memlükler Dönemi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 26/332-334. Ankara: TDV Yayınları, 2002.

Touati, Houari. *Ortaçağda İslâm ve Seyahat: Bir Alim Uğraşısının Tarihi ve Antropolojisi*, çev. Ali Berktay. İstanbul: YKY, 2004.

Tural, Hüseyin. "İbn Ümmü Kasım". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 20/433-434. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.

Turan, Abdülbaki. "el-Elfiyye". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 11/28-29. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.

Unat, Yavuz. "Franz Woepcke". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 43/164-165. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.

Üzüm, İlyas. "el-İrşâd". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 22/455-456. Ankara: TDV Yayınları, 2020.

Yakût, Abdullah b. Osman. *Edebü'r-rıhleti'l-Hicâziyye ani'l-Endelüsiyyîn mine'l-karni's-sâdis hattâ sukûti Gırnata.* el-Memleketü'l-Arabiyyetü's-Suûdiyye: Câmiatü Ümmü'l-Kurâ, Doktora Tezi, 2001.

Yavuz, Yusuf Şevki. "Beyzâvî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.* 6/100-103. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.

Yazıcı, Hüseyin. "İbn Kuteybe". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 20/145-149. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.

Yıldız, Musa. "Zeccâcî, Ebü'l-Kasım". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 44/175-176. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.

Yurdayanık, Mesut. *VIII-XI. (XIV-XVII) Yüzyıllarda Âcurrûmiyye Literatürü*. İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Yüksel, Emrullah. "Ebkârü'l-efkâr". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 10/77-78. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.

RUS GENERALİ İSMAİL BEY GUTGAŞINLI'NIN HAC SEYAHATNAMESİ

Elif Nur SANDİLAÇ[1]

GİRİŞ

Müslüman seyyahlar tecrübelerini aktarmak, kendilerinden sonra seyahat edeceklere rehberlik ve kolaylık sağlamak amacı ile seyahatlerini kaleme almışlardır. Hac seyahatnamelerinde de genel olarak ziyaretgâh, türbe, önemli şahısların kabirleri, güzergâhlar, ziyaret edilen şehrin coğrafî ve dinî fonksiyonları üzerinde durulduğu görülmektedir. Bu türde birçok eser bulunmaktadır.

Hac seyahatnameleri alanında 15. yüzyılda *Kitâbü Evsâf-ı Mesâcid-i Şerîfe* adlı eseriyle Ahmet Fakih öne çıkmaktadır.[2] Bu eser, Osmanlıca olarak yazılmıştır. Hac edebiyatına dair eserleri Gubârî (ö. 1566), Nâlî (ö. 1675), Seyyid Hasan Rızâî (ö. 17. yy.), Abdurrahman Hibrî (ö. 1676) ve Nâbi (ö.1712) gibi değerli şair ve müellifler kaleme almıştır.[3] Çalışmamıza konu olan İsmail Bey Gutgaşınlı'nın Azerbaycan edebiyatı içerisindeki *Sefername* adlı eseri, hac seyahatnamesi niteliğinde değerli eserlerimiz arasındadır. *Sefername* dışında Azeri lehçesiyle yazılan müstakil bir seyahatnamenin günümüze kadar ulaşmadığı bilinmektedir. Bu yönüyle eser, Azeri edebiyatındaki boşluğu doldurur niteliktedir. Eser, geç dönemde yazılmış, 19. yüzyıl edebiyat dilinin güzel bir örneğidir. Bu anlamda önem arz etmektedir.

---

1 Mardin Artuklu Üniversitesi İslam Tarihi ve Sanatları yüksek lisans öğrencisi, nrelifsndlc@gmail.com, 0000-0002-2925-2960.

2 Ali Rıza Özuygun, Şefika Yapıcı, "Bosnalı Hacı Yusuf Livnjak' ın Hac Seyahatnamesi", *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi* 1 (2014), 36-74.

3 Fatih Koyuncu, "Cudi'nin Manzum Hac Seyahatnamesi", *Journal of Turkish Language and Literature* 3/1 (2017), 177-219.

Yengi Kalesi'nin önünden geçince rahatlayıp akşama yarım saat kala İzmir karşısında demir attık. Allah'a şükredip o gece istirahat ettik. O gece sabaha kadar yağmur yağdı ve vapurun üstünde olan insanların üstleri başları battı. Dünkü …

SONUÇ

19. yüzyılda yaşamış olan Hacı İsmail Bey Gutgaşınlı, değerli bir edip olmasının yanında Rus ordusunda da görev alıp yüksek rütbelere ulaşmış biridir. Yazarın çok yönlülüğü, yazdığı *Sefernâme* adlı hac seyahatnamesini gerek edebî ve dinî gerek siyasî ve tarihî yönden diğer seyahatnamelerden ayırmaktadır. *Sefernâme*, kayıp bir eser olarak kaldığı süre zarfının ardından yapılan çalışmalar sonucunda bir kısmının Şıh Baba'da, bir kısmının Gutgaşın'da bulunmasıyla günümüze ulaşmıştır. Yazarın muteber biri olması, yapılan seyahatin ve dönemin ekonomik şartlarının üst mevkiler açısından nasıllığını ortaya koymaktadır. Güzergâhlardaki detaylı malumatlar, şehir tarihî alanı için önem arz etmektedir. Her ne kadar tamamı elimizde mevcut değilse de eser, multidisipliner olması bakımından kaynaklık teşkil eder niteliktedir. Eserin ülkemizde bilinmemesi ve tanınmaması, bu konuda çalışmamızı teşvik etmektedir.

KAYNAKÇA

Aliyev, Elmin. *Abbaskulu Bakühanlı ve Ahlâk Düşüncesi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.

Akdoğan, Yaşar. "Azerbaycan Türkçesi'nden Türkiye Türkçesi'ne Büyük Sözlük". İstanbul,1999.

Batı Karadeniz Bölgesi: Bölgesel Gelişme, Şehirleşme ve Yerleşme Düzeni. Ankara: İmar ve İskan Bakanlığı, 1971.

Bilgin, Mehmet. *Doğu Karadeniz Tarih, Kültür, İnsan*. Trabzon: Serander Yayınları, 2000.

Gevher Ömer Hânvâ, Nedâ Behbûdi. *Hac Gozâri-yi Müselman-ı Rusiye*. Esra Doğan Turay. Tahran: Müessese-i Ferhen-i Hüner-i Meş'ar,1392, 227-352.

Harman, Ömer Faruk. "Hac". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 14/382-386. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.

Karayev, Yaşar. "İsmail Bey Gutgaşınlı". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 23 Mayıs 2022. https://islamansiklopedisi.org.tr/ismail-bey-gutgasinli.

Koyuncu, Fatih. "Cudi'nin Manzum Hac Seyahatnâmesi". *Journal of Turkish Language and Literature*. 3/1(2017), 177-219.

Özuygun, Ali Rıza. Yapıcı, Şefika. "Bosnalı Hacı Yusuf Livnjak'ın Hac Seyahatnâmesi". *Sosyal Bilgiler Araştırmaları Dergisi.* 1(2014), 36-74.

Savaşkan, Vafa. "Azerbaycan Eğitimcilerinden İsmail Bey Gutgaşınlı ve Avrupa Etkisinde Yazılan İlk Hikayesi: Reşit Bey ve Saadet Hanım". *A.Ü. Türkiye Araştırmaları Enstitüsü Dergisi (TAED).* 50 (2013). 181-200.

Tahirzade, Adalet. *Klasik Azərbaycan Ədebiyyatı İsmayıl Bəy Qutqaşınlı Əsərləri*. Bakı: Lider Neşriyyat, 2005.

Tahirzade, Nərmin. *Azərbaycan Təhsil Tarihî Oçerkləri ve İlk Ali Təhsillilerimiz*. Bakı: Nurlar Neşriyyat, 2015.

Turan, Şerafettin. "Edirne Antlaşması". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 26 Şubat 2023. https://islamansiklopedisi.org.tr/edirne-antlasmasi

Yazıcı, Hüseyin. "Seyahatnâme". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 37/ 9-11. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.

Yüksel, Ayhan. *Doğu Karadeniz Araştırmaları*. İstanbul: Kitabevi, 2005.

AVRUPALI HRİSTİYAN SEYYAHLARIN ESERLERİNDE HAC GÜZERGÂHLARI VE YOLLARDA KARŞILAŞTIKLARI PROBLEMLER

Doç. Dr. Emrah İSTEK[*]

Hac ibadeti hem bedenen hem de malî olarak üstlenilen dinî bir sorumluluktur. Bu ibadet, İslâmiyet dışındaki inanışlarda da hayatın bir döneminde yerine getirilmektedir. Bu açıdan Müslümanlar tarafından Ehl-i kitap olarak kabul edilen Hıristiyanlar ve Yahudiler, hac merkezi olarak gördükleri Kudüs'e giderler. Avrupa'dan yola çıkan bir hacı adayı, yolculuğunu kara ve deniz olmak üzere iki şekilde gerçekleştirir. Kara yolu ile gidecek birisinin güzergâhı, Balkanlar üzerinden Anadolu'ya, oradan da Akdeniz'in doğusundaki sahil hattı boyunca devam eder. Deniz yolculukları ise genellikle Venedik limanlarından başlamak üzere belli başlı adalar üzerinden Kudüs'e ulaşmak şeklinde gerçekleşmektedir. Her iki yolculuğun da kendine göre olumlu ve olumsuz tarafları bulunmaktadır. Kara yolculuğunda uygun kervan bulma, kimlerle yolculuk edileceği, haramilerle karşılaşma; deniz yolculuğunda ise gemi temini, deniz tutması, yolculuğun uzaması, hırsızlık vs. gibi öngörülemeyen birçok problem, hacıların üstesinden gelmesi gereken meselelerdir.

Hac güzergâhı ve hac yolculuklarında karşılaşılan problemler olarak iki ana başlık altında incelenecek olan bu çalışmada öncelikli olarak gayrimüslim hacıların takip ettikleri ana gü-

[*] Doç. Dr., Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, diyaritarih@gmail.com

KAYNAKÇA

Aydın, Mahmut. "Nâsıra". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 32/397-399. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.

Braudel, Fernand. *Akdeniz ve Akdeniz Dünyası 1*. çev. Mehmet Ali Kılıçbay. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2017.

Broquiere, Bertrandon De La. *Bertrandon De La Broquiere'in Denizaşırı Seyahati*. ed. Semavi Eyice. çev. İlhan Arda. Eren Yayıncılık, 2000.

Chesneau, Jean. *D'Aramon Seyahatnâmesi*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2012.

Ehrenberg, Johann von - Ecklin, Daniel. *Zwo Reise zum heiligen Grab: Sampt einer kurtzen Beschreibung des gelobten Landts, vnd der Statt Hierusalem, wie es noch zu vnserer zeit gestaltet seye ; Allen guthertzigen Lesern, warhafft zum lust an tag gebracht*, 1576.

İstek, Emrah. "Anadolu Kervan Yollarında Karşılaşılan Problemler ve Yol Güvenliği (17. yy.)". *Journal of History School* XLVII (2020), 2085-2116. https://doi.org/10.29228/joh.43290.

İstek, Emrah. "Batılı Seyyâhların Gözüyle Şam (Dımaşk) Şehri (XVI ve XVII. Yüzyıllar)". *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 9/1 (2020), 117-142. https://doi.org/10.15869/itobiad.663076.

Korte, Jonas. *Reise nach dem gelobten Lande*. Halle: Christian Grunert, 1751.

Lussy, Melchior vd. *Reißbuch gen Hierusalem*. Freyburg im Uchtland: bey Abraham Gemperlin, 1590.

Mergenthal, Hans von. *Gründliche und warhafftige beschreibung der löblichen und ritterlichen reise und meerfart in das Heilige Land nach Hierusalem des Herrn Albrechten, hertzogen zu Sachssen, etc*. Leipzig: durch Zachariam Berwaldt in verlegung Henningi, 1586.

Röhricht, Reinhold - Meisner, Meisner. *Deutsche Pilgerreisen nach dem heiligen Lande*. Berlin: Weidmannsche Buchhandlung, 1880. https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k102007c.

Scheidt, Hieronymus. *Kurtze und Warhafftige Beschreibung der Reise/ Von Erffurdt aus Thüringen nach dem gewesenen gelobten Lande und der heiligen Stadt Jerusalem*. Jacob Singe, 1615.

Seydlitz, Melchior "von". *Gründtliche Beschreibung Der Wallfart nach dem heiligen Lande/ neben vermeldung der jemmerlichen vnd langwirigen Gefengnuß derselben Gesellschaft/ etc: Gestellet durch den Edlen Ehrnvhesten/ Melchior von Seydlitz/ auff Nicklaßdorff vnd Wirben/ in Schlesien/ Welcher persönlich solche Noth vnd Elend außgestanden. Auffs new vom Authore vbersehen vn[d] corrigirt/ Vnd mit vnterschiedlichen Capiteln zum bessern verstandt des lesens gerichtet. Allen Christen/ vnd insonderheit denen vom Adel zu guter nachrichtung in Druck gefertiget*. durch Ambrosium Fritsch, 1580.

Simeon. *Polonyalı Bir Seyyâhın Gözünden 16. Asır Türkiye'si*. İstanbul: Köprü, 1. Basım, 2016.

Tschudi, Ludwig. *Reyß Und Bilgerfahrt/ Zum Heyligen Grab*. Rorschach: Bartholome Schnell, 1606. http://digitale.bibliothek.uni-halle.de/vd17/5177334.

"Duden | Rechtschreibung". Erişim: 02 Şubat 2023. https://www.duden.de/hilfe/rechtschreibung.

"Türkce Filistin Rehberi.pdf". Erişim 05 Şubat 2023. https://www.tika.gov.tr/upload/2016/Prestij%20Eserler/T%C3%BCrkce%20Filistin%20Rehberi.pdf

4. Basım

HALKLA İLİŞKİLER'DEN STRATEJİK HALKLA İLİŞKİLER'E

Editör:
Doç. Dr. Çiğdem Karakaya Şatır

nobel

HALKLA İLİŞKİLER'DEN STRATEJİK HALKLA İLİŞKİLER'E

Editör: Doç. Dr. Çiğdem Karakaya Şatır

Yayın No.: 185
İletişim No.: 10
ISBN: 978-605-133-087-7
E-ISBN: 978-625-402-791-8
Basım Sayısı: 4. Basım, Eylül 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Sergen Öz -sergen@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Karakaya Şatır, Çiğdem.
Halkla İlişkiler'den Stratejik Halkla İlişkiler'e / Çiğdem Karakaya Şatır
4. Basım. X + 202 s. 16x23,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-087-7
E-ISBN: 978-625-402-791-8
1. Halkla İlişkiler Stratejisi 2. Halkla İlişkiler Paradigmaları

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1: DEĞİŞEN İŞ VE HALKLA İLİŞKİLER PARADİGMALARI
BENİTA STEYN **1**
HALKLA İLİŞKİLERİN STRATEJİK ROLÜNÜN TEMELLERİ NEDİR? 2
SOSYAL (ENTERPRISE) STRATEJİ NEDİR? 2
HALKLA İLİŞKİLER İÇİN NEDEN STRATEJİK ROL GEREKLİ?
ARTIK GELENEKSEL HALKLA İLİŞKİLER NEDEN YETERLİ DEĞİL? 4
DEĞİŞEN İŞ PARADİGMALARI 4
KÂR ODAKLI YAKLAŞIM 5
SOSYAL SORUMLULUK YAKLAŞIMI 5
KURUMSAL SOSYAL YANIT VEREBİLİRLİK YAKLAŞIMI 5
KURUMSAL SOSYAL PERFORMANS (CSP) YAKLAŞIMI 5
PAYDAŞ YAKLAŞIMI 6
KONU YAKLAŞIMI 6
KAPSAYICI YAKLAŞIM 6
KURUMSAL TOPLULUK YAKLAŞIMI 7
ÜÇLÜ SORUMLULUK YAKLAŞIMI 7
SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA/ SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK YAKLAŞIMI 8
KURUMSAL YÖNETİŞİM YAKLAŞIMI 9
İTİBAR YÖNETİMİ YAKLAŞIMI 10
SONUÇ: YÖNETİM YAKLAŞIMLARINDAKİ YENİDEN DEĞİŞİMLER .. 12
HALKLA İLİŞKİLERİN DEĞİŞEN AMACI 13
TANITIM 13
KAMUYU BİLGİLENDİRME 13
İKNA 14
KARŞILIKLI ANLAYIŞ 15
STRATEJİK İLİŞKİLERİN YÖNETİLMESİ 18
İTİBAR YÖNETİMİ 19
TOPLUMSAL/YANSITICI YAKLAŞIM 22
HALKLA İLİŞKİLERİN DEĞİŞEN TANIMLARI 25
21. YÜZYILDA HALKLA İLİŞKİLERİN AMACI 26
SONUÇ 30
KAYNAKLAR 31

BÖLÜM 2: SOSYAL (ENTERPRISE) DÜZEY BİR STRATEJİNİN GEREKÇELERİ VE HALKLA İLİŞKİLERİN STRATEJİK HALKLA İLİŞKİLERE DÖNÜŞÜMÜ
ÇİĞDEM KARAKAYA ŞATIR **37**
SOSYAL (ENTERPRİSE) DÜZEY STRATEJİ İÇİN KARMA MOTİFLİ MODEL 39
KAMULARIN GÜCÜ 42
STRATEJİK HALKLA İLİŞKİLER 43
STRATEJİ PERSPEKTİFLERİ 43
STRATEJİ DÜZEYLERİ 45
SONUÇ 56
KAYNAKLAR 57

BÖLÜM 3: ÖRGÜT-ORTAM İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA STRATEJİK HALKLA İLİŞKİLER
FULYA ERENDAĞ SÜMER **61**
STRATEJİK HALKLA İLİŞKİLER İÇİN "ORTAM" KAVRAMI: "GÖREV ORTAMI"NDAN "KURUMSAL ORTAM"A DÖNÜŞÜM 63
ÖRGÜTSEL MEŞRUİYETİN BELİRLEYİCİ UNSURU: "SOSYAL BASKI" 66
ÖRGÜT-ORTAM UYUMUNA ENDEKSLİ "KURUMSAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK" 69
PAYDAŞ ODAKLI YÖNETİM PARADİGMASI OLARAK "KURUMSAL YÖNETİŞİM" 70
KURUMSAL ORTAMA UYUM SÜRECİNDE "KURUMSALLAŞMA" VE "ÖRGÜTSEL MEŞRUİYET" İLİŞKİSİ 73
ÖRGÜTSEL MEŞRUİYET ELDE ETME SÜRECİNDE STRATEJİK HALKLA İLİŞKİLERİN ROLÜ 76
SONUÇ 78
KAYNAKLAR 79

BÖLÜM 4: STRATEJİK HALKLA İLİŞKİLERİN İTİCİ GÜCÜ: EYLEMCİLİK
ZUHAL GÖK DEMİR **85**
EYLEMCİLİĞİN DOĞASI 86
EYLEMCİLİĞİN AMACI 87
EYLEMCİLİĞİN GÜCÜ 88
EYLEMCİLİK TÜRLERİ 89
EYLEMCİLİĞİN GELİŞİM AŞAMALARI 90
SOSYO-KÜLTÜREL DEĞİŞKENLER BAĞLAMIYLA EYLEMCİ GRUPLAR 92
EYLEMCİLİK VE STRATEJİK HALKLA İLİŞKİLER 95
SONUÇ 99
KAYNAKLAR 101

BÖLÜM 5: ÖZERKLİK PERSPEKTİFİNDEN STRATEJİK HALKLA İLİŞKİLER
ÇİĞDEM KARAKAYA ŞATIR / FULYA ERENDAĞ SÜMER **107**
RASYONEL KARAR ALMA SÜRECİ VE ÖZERKLİK 109
ÖZERKLİĞİN ÖRGÜTSEL YAPI İLE İLİŞKİSİ 111
ÖZERKLİĞİN UYGULAYICI ROLLERİNE YANSIMASI 112
SONUÇ 114
KAYNAKLAR 115

BÖLÜM 6: HALKLA İLİŞKİLER STRATEJİST ROLÜ
BENİTA STEYN **119**
ROL KAVRAMININ KURAMSAL TEMELİ 120
HALKLA İLİŞKİLERİN TARİHSEL ROLLERİ 121
STRATEJİK HALKLA İLİŞKİLER ROLÜNÜN GEREKÇELERİ 122
HALKLA İLİŞKİLER KURAMI 125
MÜKEMMELLİK ÇALIŞMASI 125
HALKLA İLİŞKİLERİN AYNA VE VİTRİN İŞLEVİ 126
STRATEJİK YÖNETİM KURAMI 127
STRATEJİ KAVRAMI 127
STRATEJİK HALKLA İLİŞKİLER İÇİN İŞLEVSEL DÜZEYDE PLANLI (DELİBERATE) VE ANİ (EMERGENT) YAKLAŞIMLAR 128
STRATEJİ FORMÜLASYONUNUN BAĞLAMI 130
STRATEJİLERİN İÇERİĞİ 131
STRATEJİK YÖNETİM SÜRECİ 132
HALKLA İLİŞKİLER İÇİN ÜÇ ROLÜN KAVRAMSALLAŞTIRILMASI 134
HALKLA İLİŞKİLER STRATEJİST ROLÜ 134
YENİDEN TANIMLANMIŞ HALKLA İLİŞKİLER YÖNETİCİ ROLÜ 134
HALKLA İLİŞKİLER TEKNİSYEN ROLÜ 135
HALKLA İLİŞKİLER İÇİN ÜÇ ROLÜN AMPRİK OLARAK DOĞRULANMASI 136
İNGİLTERE'DE YÖNETİM ARAŞTIRMALARI ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMANIN GÜNEY AFRİKA'DA TEKRARLANMASI 138
SOSYOLOJİ KURAMI 141
HALKLA İLİŞKİLER İÇİN YANSITICI PARADİGMA 141
HOLMSTRÖM'ÜN HALKLA İLİŞKİLERİN YANSITICI (REFLECTİVE) GÖREVİ İLE STEYN'İN AYNA İŞLEVİNİN KARŞILAŞTIRILMASI 142
HALKLA İLİŞKİLERE TOPLUMSAL VEYA KAMU YAKLAŞIMI (AVRUPA'DA) 143
EBOK'UN ÜÇ ROLÜ İLE STEYN'İN GÜNEY AFRİKA'DA BULDUĞU ÜÇ ROLÜN KARŞILAŞTIRILMASI 143

DÖRT EBOK ROLÜNÜN GÜNEY AFRİKA'DA KAVRAMSALLAŞTIRILMASI VE AMPİRİK OLARAK DOĞRULANMASI 145
HALKLA İLİŞKİLERİN STRATEJİK ROLÜ STRATEJİK YANSIMADIR: KAVRAMSALLAŞTIRMA 146
YANSITICI STRATEJİSTİN SOSYAL (ENTERPRISE) STRATEJİ GELİŞTİRME SÜRECİNE KATKISI: UYGULAMA REHBERİ VE ARAÇLAR 148
ORTAM TARAMA VE İZLEME 148
PAYDAŞ YÖNETİŞİMİ VE YÖNETİMİ 151
RİSK YÖNETİMİ 158
KRİZ (VE KRİZ İLETİŞİMİ) YÖNETİMİ 159
KONU YÖNETİMİ 162
SONUÇ 169
KAYNAKLAR 170

BÖLÜM 7: STRATEJİK HALKLA İLİŞKİLER: PAYDAŞLAR, KAMULAR VE KONULARIN YÖNETİMİ
ASLI İCİL TUNCER **175**
STRATEJİK HALKLA İLİŞKİLERDE KONU YÖNETİMİ SÜRECİ 177
ORTAMDAKİ BİLEŞENLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ VE KONULARIN ANALİZİ 178
KONULARA BAĞLI PAYDAŞ SEGMENTASYONU 182
PAYDAŞ GRUPLARININ BELİRLENMESİ 183
PAYDAŞLARIN KONUYA YÖNELİK POZİSYONLARININ TANIMLANMASI 185
1. PAYDAŞLARIN BİLGİ DÜZEYLERİNİN BELİRLENMESİ 185
2. PAYDAŞLARIN İLGİ DÜZEYLERİNİN ANALİZİ 186
3. PAYDAŞ GRUPLARININ GÜÇ VE LİDERLİK ÖZELLİKLERİNİN ANALİZİ 186
4. PAYDAŞ KOALİSYONLARININ BELİRLENMESİ 187
PAYDAŞ SEGMANTASYONU HARİTASININ OLUŞTURULMASI 187
KAMULARIN SEGMENTASYONU 189
SENARYOLARIN OLUŞTURULMASI 192
EYLEM YÖNÜ DOĞRULTUSUNDA İLETİŞİM PROGRAMLARININ PLANLANMASI 194
SONUÇ 197
KAYNAKLAR 199

GİRİŞ

DEĞİŞEN İŞ VE HALKLA İLİŞKİLER PARADİGMALARI

Benita STEYN[1]

ÖZET

Bu bölüm halkla ilişkilerin stratejik halkla ilişkilere dönüşümünü açıklamak için temel kavramları içeren kavramsal bir çerçeve sunmaktadır. Bu doğrultuda; değişen iş ve halkla ilişkiler paradigmaları, halkla ilişkilerin değişen amacı ve 21. yüzyıldaki halkla ilişkiler anlayışı, halkla ilişkilerin stratejik rolünün temelleri ve bu rolün sosyal (enterprise) strateji düzeyine sağladığı katkı açıklanmaktadır.

[1] Senior Lecturer, Cape Peninsula University of Technology, Public Relations Management.

KAYNAKLAR

Anon. (2005). Becoming a better citizen: The value of corporate social responsibility. Strategic Direction, 21(7), 24-28.

Ansoff, H.I. (1977, May). The changing shape of the strategic problem. Paper presented at a special conference on 'Business Policy and Planning Research: The State of the Art', Pittsburgh.

A.W. Page Society. (2007). The Authentic Enterprise Report Summary. Findings of a survey of chief executive officers. New York: Arthur Page Society. Retrieved from http://www.awpagesociety.com

Balmer, J.M.T. (1998). Corporate identity and the advent of corporate marketing. Journal of Marketing Management, 14(8), 963-996.

Bennett, R., & Kottasz, R. (2000). Practitioner perceptions of corporate reputation: An empirical investigation. Corporate Communications: An International Journal, 5(4), 224-234.

Broom, G.M. (1982). A comparison of sex roles in public relations. Public Relations Review, 8(3), 17-22.

Broom, G.M., Casey, S., & Ritchey, J. (1997). Toward a concept and theory of organizatio-public relationships. Journal of Public Relations Research, 9(2), 83-98.

Broom, G. M., & Smith, G. D. (1979). Testing the practitioner's impact on clients. Public Relations Review, 5(3), 47-59.

Brundtland Report. (1987). Our Common Future. A global agenda for change. World Commission on Environment and Development (WCED), United Nations.

Bütschi, G., & Steyn, B. (2008, March). Achieving strategic alignment in PR through the development of an action research based software program. Paper presented at the 11th Annual International Interdisciplinary Public Relations Research Conference, Miami, FL. Retrieved from http://www.instituteforpr.org/wp-content/uploads/ IPRRC_11_Proceedings_4.pdf

Campbell, F.E., Herman, R.A., & Noble, D. (2006). Contradictions in reputation management. Journal of Communication Management, 10(2), 191-196.

Carroll, A.B. (1996). Business and society: Ethics and stakeholder management (3rd ed.). Cincinnati, Ohio: South-Western College Publishing.

Cutlip, S. M., Center, A. H., & Broom, G. M. (1994). Effective public relations (7th ed.). Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

De Beer, E., & Rensburg, R. (2010). Playing by the rules. How South Africa's King III Report could shape communication worldwide. Communication World, March/April, 32-35.

Dozier, D.M. (1984). Programme evaluation and roles of practitioners. Public Relations Review, 10(2), 13-21.

Dozier, D.M., Grunig, L.A., & Grunig, J.E. (1995). Manager's guide to excellence in public relations and communication management. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

Ehlers, M.B., & Lazenby J.A.A. (Eds.). (2004). Strategic management, Southern African concepts and cases. Pretoria, South Africa: Van Schaik.

Ehling, W.P. (1992). Estimating the value of public relations and communication to an organization. In J.E. Grunig (Ed.), Excellence in public relations and communication management (pp. 617-638). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.

EisnerAmper. (2011). Concerns about risks confronting boards. Second annual board of directors survey. Retrieved from http://www.eisneramper.com/uploadedFiles/Resource _Center/Articles/Articles/2nd-BOD-Survey.pdf

Fennell, M., & Alexander J.A. (1987). Organizational boundary spanning in institutionalized environments. Academy of Management Journal, 30, 456-476.

Fombrun, C. (1996). *Reputation: Realizing value from the corporate image. USA: Harvard Business School Press.*

Fombrun, C. (n.d.) Curriculum vitae. New York: Reputation Institute. Retrieved from

http://www.reputationinstitute.com/press-pdf/Charles_Fombrun_RI_bio.pdf

Fombrun, C., & Van Riel, C.B.M. (1997). The reputational landscape. Corporate Reputation Review, 1(1/2), 5-13.

Freeman, R.E. (1984). Strategic management: A stakeholder approach. Boston: Pitman.

Friedman, M. (1961). Capitalism and freedom. Chicago: University of Chicago Press.

Gaines-Ross, L. (2008). Why I wrote this book. Excerpt 1. Author's note accompanying the introduction of 'Corporate reputation. 12 steps to safeguarding and recovering reputation'. Retrieved from http://www.corporatereputation12steps.com/excerpt.html

Goodman, M. B. (2006). Corporate communication practice and pedagogy at the dawn of the new millennium. Corporate Communications: An International Journal, 11(3), 196-213.

Goodman, M.B., & Genest, C. (2009). Corporate communication practices & trends. Executive summary. Study conducted by Corporate Communication International (CCI). Baruch College, City University of New York.

Grunig, J.E. (1992). Communication, public relations, and effective organizations: An overview of the book. In J.E. Grunig (Ed.), Excellence in public relations and communication management (pp. 1-28). Hillsdale, New Jersey: Lawrence Erlbaum.

Grunig, J. E., Grunig, L. A., & Dozier, D. M. (2002). Excellent public relations and effective organizations. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

Grunig, J.E. & Hung, C.F. (2002). The effect of relationships on reputation and reputation on relationships: A cognitive, behavioural study. Paper presented at the PRSA Educator's Academy 5th Annual International Interdisciplinary Public Relations Research Conference, Miami, FL.

Grunig, J. E., & Hunt, T. (1984). Managing public relations. New York: Holt.

Halal, W.E. (2000). Corporate community: A theory of the firm uniting profitability and responsibility. Strategic Leadership, 28(2), 10-16.

Harrison, J.S., & St John, C.H. (1998). Strategic management of organizations and stakeholders: Concepts and cases. Cincinnati, Ohio: South-Western College Publishing.

Hemphill, T.A. (1996). Rewards of teaming up: Enterprise strategy and corporate environmental alliance. Business Forum, Winter/Spring, 8-12.

Holmström, S. (1996). An intersubjective and a social systemic public relations paradigm (unpublished master's thesis). University of Roskilde, Denmark.

Holmström, S. (1997). The inter-subjective and the social systemic public relations paradigms. Journal of Communication Management, 2(1), 24-39.

Holmström, S. (2000, July). The reflective paradigm turning into ceremony? Three phases for public relations – strategic, normative and cognitive – in the institutionalisation of new business paradigm leading to three scenarios. Paper delivered at the 7th International Public Relations Research Symposium, Lake Bled, Slovenia.

Holmström, S. (2002, November). The reflective paradigm of the polycontextual society. A working paper: Roskilde University, Denmark.

Holtzhausen, D.R. (1995). The role of public relations theory and research in a post-modern approach to communication management in the organisation (unpublished doctoral dissertation). Rand Afrikaans University, Johannesburg, South Africa.

Hon, L.C., & Grunig, J.E. (1999, November). Guidelines for measuring relationships in public relations. Gainesville, FL: The Institute for Public Relations, Commission on Public Relations Measurement and Evaluation. Retrieved from http://www.instituteforpr. org/wp-content/uploads/Guidelines_Measuring_ Relationships.pdf

Hutton, J.G. (1999). The definition, dimensions, and domain of public relations. Public Relations Review, 25(2), 199-214.

Hutton, J.G., Goodman, M.B., Alexander, J.B., & Genest, C.M. (2001). Reputation management: The new face of corporate public relations? Public Relations Review, 27(3), 247.

Invernizzi, E. (2008, October). Towards the institutionalization of PR/CC in Italy (1994-2008). Presentation delivered at Euprera Congress on 'Institutionalising public relations and corporate communication', IULM University, Milan.

IOD (Institute of Directors). (1994). King Report on Corporate Governance for South Africa (King I). Parktown, Johannesburg, South Africa.

IOD(Institute of Directors).(2002). King Report on Corporate Governance for South Africa (King II). Parktown, Johannesburg, South Africa. Retrieved from http:// www.iodsa.co.za/en-us/productsservices/kingiiireportpapersguidelines/kingreportoncorporategovernanceinsa/kingii.aspx#dltop

IOD (Institute of Directors). (2009). King Report on Governance for SA 2009 (King III). Parktown, Johannesburg, South Africa. Retrieved from

http://african.ipapercms.dk/IOD/KINGIII/kingiiireport/

Jensen, I. (2001). Public relations and emerging functions of the public sphere: An analytical framework. Journal of Communication Management, 6(2), 133-147.

Kitchen, P.J. (1997). Public relations: Principles and practice. London: International Thomson Business Press.

Kuhn, T.S. (1970). The structure of scientific revolutions (2nd enlarged edition). Chicago: University of Chicago Press.

Ledingham, J.A., & Bruning, S.D. (Eds.). (2000). Public relations as relationship management. A relational approach to the study and practice of public relations. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

Lewis, S. (2001). Measuring corporate reputation. Corporate Communications: An International Journal, 6(1), 31-35.

Long, L.W., & Hazelton, V. (1987). Public relations: A theoretical and practical response. Public Relations Review, 13(2), 3-13.

Meznar, M. B., & Nigh, D. (1995). Buffer or bridge? Environmental and organizational determinants of public affairs activities in American firms. Academy of Management Journal, 38(4), 975-999.

Muzi Falconi, T. (2010). Global stakeholder relationship governance. Miami: Institute of Public Relations. Retrieved from http://www.instituteforpr.org/wp-content/uploads/ Global_Stakeholder_Relationship_Governance.pdf

Newsom, D., VanSlyke Turk, J., & Kruckeberg, D. (1996). This is PR: The realities of public relations (6th ed.). Belmont, California: Wadsworth Publishing.

PWC. (2009). King's Counsel – executive guide to King III. Retrieved from http://www.pwc.com/za/en/publications/steering-point.jhtml

Rossouw, R. (2010). King III integrated report: Why it's crucial to plan ahead. Johannesburg, South Africa: Next Generation Consultants. Retrieved from http://www.fanews.co.za/article.asp?Compliance_Regulatory_;2,General;1082,King_III_Integrated_Report_why_its_crucial_to_plan_ahead;8175

RSA Inquiry. (1996). Tomorrow's company. RSA: London.

Schendel, D., & Hofer, C. (1979). Strategic management: A new view of business policy and planning. Boston: Little, Brown.

Seitel, F.P. (1995). The practice of public relations (6th ed.). Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Steyn, B. (2000a). Strategic management roles of the corporate communication function (unpublished master's thesis). University of Pretoria, South Africa.

Steyn, B. (2000b). CEO expectations in terms of PR roles. Communicare, 19(1), 20-43.

Steyn, B. (2002). A meta-theoretical approach to the role of the corporate communication strategist. Communicare, 21(2), 42-63.

Steyn, B. (2003a, July). A conceptualisation and empirical verification of the 'strategist', (redefined) 'manager' and 'technician' roles of public relations. Paper presented at the 10th International Public Relations Research Symposium. Lake Bled, Slovenia.

Steyn, B. (2003b). From strategy to corporate communication strategy: A conceptualisation. Journal of Communication Management, 8(2), 168-183.

Steyn, B. (2004). A metaphorical application of the concept paradigm to the public relations domain. Communicare, 23(1), 54-78.

Steyn, B. (2007). Contribution of public relations to organizational strategy formulation. In E. L. Toth (Ed.), The future of excellence in public relations and communication management. Challenges for the next generation (pp. 137-172). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

Steyn, B. (2009a). The strategic role of public relations is strategic reflection: A South African research stream. American Behavioral Scientist, 53(4), 516–532.

Steyn, B. (2009b, September). Difference between King III and King II Reports on Governance. Post on the global blog PRConversations, 17 September 2009. Retrieved from http://www.prconversations.com/index.php/2009/09/difference-between-king-ii-and-king-iii-reports-on-governance/

Steyn, B. (2009c, March). King III Report on Governance for South Africa available for comment. Post on the global blog PRConversations, 1 March 2009. Retrieved from http://www.prconversations.com/index.php/2009/03/king-iii-report-on-governance-for-south-africa-available-for-comment/

Steyn, B. (2010). The evolution of public relations to strategic communication management. Working paper, Stockholm Accords Working Groups. Part of 'References' for Stockholm Accords. Retrieved from http://www.stockholmaccords.org/references

Steyn, B., & Niemann L. (2008, October). Institutionalising the strategic role of corporate communication/public relations through its contribution to enterprise strategy and enterprise governance. Paper delivered at the 10th Euprera Annual Congress, Milan.

Steyn, B., & Niemann, L. (2010). Enterprise strategy -- A concept that explicates corporate communication's strategic contribution at the macro organisational level. Journal of Communication Management, 14(2), 106-126.

Steyn, B., & Puth, G. (2000). Corporate communication strategy. Sandown, South Africa: Heinemann.

Stockholm Accords. (2010). Final Text. Retrieved from http://www.stockholmaccords.org/accords-text

Sustainability Report. (2004). An environment and sustainability chronology. Developed with support of Environment Canada - Ontario Region. Retrieved from http://www.sustreport.org/resource/es_timeline.htm

SustainAbility. (2007). Report. Retrieved from http://www.sustainability.com

Swerling, J. et al. (2010). Sixth communication and public relations generally accepted practices study (GAP VI). Report by the Director, Strategic Communication and Public Relations Center (SCPRC), USC Annenberg School for Communication & Journalism, USA. Retrieved from http://annenberg.usc.edu/CentersandPrograms/ResearchCenters/SPRC/PrevGAP.aspx

Toth, E.L., Serini, S.A., Wright, D.K., & Emig, A.G. (1998). Trends in public relations roles: 1990-1995. Public Relations Review, 24(2), 145-163.

Van Hasselt, K. (n.d.). Why reputational risk should be incorporated in existing risk management practice. IPRA FrontlineOnline. Retrieved from http://www.ipra.org/frontlinedetail.asp?articleid=1894

Van Riel, C.B.M. (n.d.). Curriculum vitae. Retrieved from http://cees-van-riel.co.tv/

Van Ruler, B. (1997). Communication: Magical mystery or scientific concept? Professional views of public relations practitioners in the Netherlands. In D. Moss, T. MacManus, & D. Vercic (Eds.), Public relations research: An international perspective. London: International Thomson Business Press.

Van Ruler, B., & Vercic, D. (2002, July). The Bled Manifesto on public relations. Proceedings of the 9th BledCom International Public Relations Research Symposium, Lake Bled, Slovenia.

Van Ruler, B., & Vercic, D. (2003, May). Reflective communication management. Paper delivered at the 53rd Conference of the International Communication Association, San Diego, CA.

Van Ruler, B., Vercic, D., Flodin, B., & Bütschi, G. (2001). Public relations in Europe: A kaleidoscopic picture. Journal of Communication Management, 6(2), 166-175.

Vanclay, F. (2004). The triple bottom line and impact assessment: How do TBL, EIA, SIA, SEA and EMS relate to each other? Journal of Environmental Assessment Policy and Management, 6(3), 265-288.

Vercic, D., Van Ruler, B., Bütschi, G., & Flodin, B. (2001). On the definition of public relations: A European view. Public Relations Review, 27, 373-387.

Weber Shandwick. (2007). Findings:*Safeguarding Reputation*™ survey. Retrieved from http://www.webershandwick.com/Default.aspx/Insights/ThoughtLeadership/ResearchInitiatives/SafeguardingReputationSurvey

Wheeler D., & Sillanpää M. (1998). Including the stakeholders: The business case. Long Range Planning, 31(2), 201-210.

Worrall, D.N. (2005). The contribution of the corporate communication and marketing functions to strategy formulation: A case study within a financial services institution (unpublished master's research script). University of Pretoria, South Africa.

Wright, D.K. (1995). The role of corporate public relations executives in the future of employee communications. Public Relations Review, 21(3), 181-198.

Yang, S.U. & Grunig, J.E. (2005). Decomposing organisational reputation: The effects of organisation-public relationship outcomes on cognitive representations of organisations and evaluations of organisational performance. Journal of Communication Management, 9(4), 305-325.

Zerfass, A., Tench, R., Verhoeven, P., Verčič, D., & Moreno, A. (2010). European Communication Monitor 2010. Status quo and challenges for public relations in Europe. Results of an empirical survey in 46 countries (chart version). Brussels: EACD, EUPRERA. Retrieved from www.communicationmonitor.eu.

Bölüm 2

SOSYAL (ENTERPRISE) DÜZEY BİR STRATEJİNİN GEREKÇELERİ VE HALKLA İLİŞKİLERİN STRATEJİK HALKLA İLİŞKİLERE DÖNÜŞÜMÜ

Çiğdem KARAKAYA ŞATIR[1]

ÖZET

Bu bölümde halkla ilişkilerin stratejik halkla ilişkilere dönüşümü özellikle işlevlerinin değişimine vurgu yapılarak, strateji perspektifleri, stratejik düzeyler ve karma motifli model ile ilişkilendirilerek açıklanmıştır. Halkla ilişkilerin stratejik olma durumu bugüne kadar örgütün finansal boyutu ile ilişkili kurumsal düzeyle açıklanırken; bu bölümde örgütün paydaşları ve ortamı ile ilişkisine odaklanan sosyal strateji düzeyi temel alınarak açıklanmıştır. Bu düzeyde halkla ilişkiler ne yapar sorusu yazarı stratejik halkla ilişkileri ve temel kavramlarını tanımlamaya yönlendirmiştir.

[1] Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü.

KAYNAKLAR

Alkhafaji, Abbass F., (2003), Strategic Management Formulation, Implementation, and Control in a Dynamic Environment, The Haworth Press, New York.

Ansoff, H.I. (1977). The changing shape of the strategic problem. Paper presented at a specialconference on business policy and planning research: The state of the art. Pittsburgh, May.

Askew, P. (1997) 'Stakeholderism in practice: A market-led view', **Journal of Communication Management**, Vol. 2, No. 3, pp. 244–250.

Bourgeois, L. J. (1980). "Strategy and Environment: A Conceptual Integration", **Academy of-Management Review.** 5, 25-39.

Bowen, S. A. (2006). "Autonomy in Communication", **Journal of Communication Management.** 10(4). 330-352.

Bowman, E.H. (2000), in Moss, D., Verc¸ic¸, D. and Warnaby, G. (Eds), Perspectives on **Public Relations Research**, Routledge, London/New York, NY, pp. 39-40.

Broom, G. M. ve Dozier, D. M. (1986). "Advancement for public relations role models". **Public Relations Review**. Vol. 12, pp. 37-56.

Chaffee, E. E. (1985). Three Models of Strategy. **Academy of Management Review**. 19 (1): 89-98.

Chandler, A. D. (1962). **Strategy and Structure: Chapters in the History of American Industrial Enterprise**. Cambridge. MA. The MIT Press.

Cutlip, S. M.; Center, A. H.; Broom, G. M. (2000). **Effective Public Relations.** Upper Sadle River, NJ: Prentice Hall.

Deetz, S.A. (1995) '**Transforming Communications, Transforming Business-Building, Responsive and Responsible Workplaces**', Hampton Press, Creskill, NJ.

Digman, L. A. (1990). **Strategic Management**. Second edition. Homewood, Illinois, BPI/ Irwin.

Ehling, William, P., (2005). "Halkla İlişkiler Eğitimi ve Profesyonellik", **Halkla İlişkilerde ve İletişim Yönetiminde Mükemmellik.** (der) içinde. Grunig, James E., çev. Elif Özsayar. İstanbul: Rota Yayınları, 463- 488.

ELMA, Cevat ve DEMİR, Kamile (Editörler). (2000). **Yönetimde Çağdaş Yaklaşımlar, Uygulamalar ve Sorunlar.** Ankara: Anı Yayıncılık.

Fahey, L., & Narayanan, V.K. (1986). **Macroenvironmental analysis for strategic management.** St Paul, MN: West Publishing.

Freeman, R. E. (1984). **Strategic Management: A Stakeholder Approach**.Pitman/Ballinger, Boston.

Freeman, R.E. and Gilbert, D.R. (1988), **Corporate Strategy and the Search for Ethics,** Prentice-Hall, Englewood Cliffs, NJ.

Galbraith, J. K., (1967). **The new Industrial State,** Boston, Houghton Mifflin.

Gollner, A. (1984), "Interdependence and its impacts on public relations/public affairs", **Tips & Tactics,** 22(14), 1-2.

Grunig, J. E. ve Grunig L. (2000). "Public Relations in Strategic Management and Strategic-Management Of Public Relations: Theory And Evidence From The IABC Excellence Project", **Journalism Studies.** 1(2). 303-321.

Grunig, L. A.; Grunig, J. E.; Dozier, D. M. (2002). **Excellent Public Relations and Effective Organizations: A Study of Communication Management in Three Countries.** Lawrence Erlbaum, N. J.

Grunig, J. E. ve Hunt, T. (1984). **Managing Public Relations.** Thomson-Wadsworth Learning Inc, ABD.

Grunig, James E. ve Grunig Larissa (2005). "Halkla İlişkiler ve İletişim Modelleri", **Halkla İlişkilerde ve İletişim Yönetiminde Mükemmellik.** (der) içinde. Grunig, James E., çev. Elif Özsayar. İstanbul: Rota Yayınları, 307-349.

Grunig, James E. ve Repper, Fred C. (2005). "Stratejik Yönetim, Kamular ve Gündemler", **Halkla İlişkilerde ve İletişim Yönetiminde Mükemmellik.** (der) içinde. Grunig, James E., çev. Elif Özsayar. İstanbul: Rota Yayınları, 131-173.

Habermas, J. (2001). **İletişimsel Eylem Kuramı**. Çev. Mustafa Tüzel. Kabalcı Yayınevi, İstanbul.

Hill, C. W. L. ve Jones, G. R. (2004). **Strategic Management Theory**. Boston. Houghton-Mifflin Company.

Holtzhausen, D. ve Voto, R. (2002). "Resistance From The Margins: The Postmodern Public Relations Practitioner as Organizational Activist", **Journal of Public Relations Research.** Vol. 14, No. 1, pp. 57-84.

Jain, S. C. (1997) '**Marketing planning and strategy'**, Fifth ed., South-Western College-Publishing, Cincinnati, Ohio.

Khanfar, Mohannad (2007), "Visionary Approaches to Management of Corporate Communication Strategy and Its Implications", **The Business Review**, 8, 2, 198-207.

Mintzberg, H. (1983). "The Case for Corporate Social Responsibility", **Journal of Business Strategy.** (pre-1986); Fall; 4.

Mitchell, R.K., Bradley R.A., ve Donna J.W., (1997), "Toward A Theory of Identification and Salience: Defining The Principle of Who and What Really Counts", **Academy Of Management Review,** 22(4).

Moss, D. ve Warnaby, G. (1997). **In Kitchen, P.J., Public relations: Principles and practice.** International Thomson Business Pres, London.

Murphy, P. (2000). "Symmetry, Contingency, Complexity: Accommodating Uncertainty in-Public Relations Theory", **Public Relations Review.** Winter 2000, 26(4), 447–462.

Ni, L. (2008). "**Exploring Relationship Management As An Internal Part of Strategic Management of Public Relations**. www.allacademic.com. (06.08.2008).

Pearce, J.A. II & Robinson, R.B. Jr. (1997). **Strategic management: Formulation, implementation, and control**. Sixth edition. Chicago: Irwin.

Pfeffer, J. ve Salancik, G. (1978). **The External Control of Organizations: A Resource Dependence Perspective.** Harper and Row, New York.

Plowman, K.D., (2005), "Conflict, Strategic Management, and Public Relations", **Public Relations Review**, 31

Schendel, D. and Hofer, C. (1979), **Strategic Management: A New View of Business Policy and Planning**, Little, Brown, Boston, MA.

Scott, W.R. ve Meyer, J. W. (1991). "The Organization of Societal Sectors: Propositions and Early Evidence", **The New Institutionalism in Organizational Analysis.** Ed. P. J.DiMaggio ve W. W. Powell, 108-140, The University of Chicago Press, Chicago.

Stead, J.G. and Stead, E. (2000), "Eco-enterprise strategy: standing for sustainability", **Journal of Business Ethics,** Vol. 24 No. 4, pp. 313-29.

Steyn, B. (2003). "**A metaphorıcal applıcatıon of the concept 'paradıgm' to the public relatıons domain**", Paper delivered at the Annual SACOMM conference in Durban. 23(1):54-78.

Steyn, B. (2009), "The strategic role of public relations is strategic reflection: a South African research stream", **American Behavioral Scientist**, Vol. 53 No. 4, pp. 516-32.

Steyn, B., & Niemann, L. (2010). Enterprise strategy -- A concept that explicates corporate communication's strategic contribution at the macro organisational level. **Journal of Communication Management,** *14*(2), 106-126.

Steyn, B., (2007). Contribution of Public Relations to Organizational Strategy formulation İçinde: Toth, E., L., **The Future of Excellence in Public Relations and Communication Management: Challenges fort he Next Generation**, Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

Steyn. B. (2002). "From 'Strategy' to 'Corporate Communication Strategy': A Conceptualisation", paper delivered at the **9th İnternational Public Relations Symposium**, 4-7 July, Lake Bled.

Steyn, B. ve Puth, G. (2000). **Corporate Communication Strategy**, Heinemann, Johannesburg.

Stolz, C (1983), "Conflict PR" in the formation of public opinion. **Public Relations Quarterley**, 34, 28-31

Thompson, A. A. ve Strickland, A. J. (2003). **Strategic Management**. NewYork. McGraw Hill.

Thompson, A. A.; Strickland, A. J. ve Gamble, J. E. (2005). **Crafting and Executing Strategy**. NewYork. McGraw Hill.

Vercic, D. ve Grunig, J. E., (2000), "The Origins of Public Relations Theory in Economics and Strategic Management", içinde **Perspectives on Public Relations Research (**der**)** içinde Moss, D., Vercic D. ve Warnaby, G., Londra: Routlegde, (9-58)

Wallack, L.; Dorfman, L.; Jernigan, D. ve Themba, M. (1993). **Media Advocacy and Public Health: Power for Prevention**. Newbury Park. CA: Sage.

Wheelen, T. L., ve Hunger, J. D. (2008). **Concepts in strategic management and business policy.** NewJersey. Pearson Prentice Hall.

Wilson, M. (2003). "Corporate Sustainability: What is it and Where Does It Come From?". **Ivy Business Journal.** March-April 2003.

Bölüm 3

ÖRGÜT-ORTAM İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA STRATEJİK HALKLA İLİŞKİLER

Fulya ERENDAĞ SÜMER[1]

ÖZET

Bugüne kadar örgütlerin içinde bulundukları ortam ile olan ilişkilerini kendi etkinliklerini temel alarak kurmaları, halkla ilişkilerin destek bir fonksiyon olarak tanımlanmasına neden olurken; günümüzde, ortamdaki paydaşların çeşitlenmesi ve bilinçlenmesi örgüt ve ortamı arasındaki ilişkiyi de karşılıklı bağımlılığa dönüştürmüştür. Bu dönüşüm örgütler için kurumsal sürdürebilirliğin anlamını değiştirirken; kurumsal meşruiyeti de zorunlu kılmıştır. Dolayısıyla, bu bölümde, örgüt ortam etkileşimi bağlamında halkla ilişkilerin stratejik halkla ilişkilere dönüşümü bu kavramlarla ilişkilendirilerek açıklanmaktadır.

[1] Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü.

KAYNAKLAR

Adams, M. B. (1994). "Agency Theory and the Internal Audit", Managerial Auditing Journal, 9 (8): 8 – 12.

Apaydın, F. (2009). "Kurumsal Teori ve İşletmelerin Kurumsallaşması", C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. Cilt 10, Sayı 1, 1-22.

Baum, J. A. C. ve Rowley, T. J. (2002). "Companion to Organizations: An Introduction", (der.) J. A. C. Baum (2002), The Blackwell Companion to Organizations. 1- 34, Blackwell Publishers Inc., Oxford.

Bayramoğlu, S. (2005). Yönetişim Zihniyeti Türkiye'de Üst Kurullar ve Siyasal İktidarın Dönüşümü. İletişim Yayınları, İstanbul.

Becht, M.; Bolton, P.; Röel, A. (2002). "Corporate Governance and Control,", Working Paper. No: 02/2002, September 30, s. 10–14. European Corporate Governance Institute.

Berger, P. L. ve Luckmann, T. (1967). The Social Construction of Reality. Doubleday, New York.

Boons, F. ve Strannegard, L. (2000). "Organizations Coping with Their Natural Environment", International Studies of Management and Organization. 30(3), 7-17.

Buysse, K. and *Verbeke*, A. (*2003*), Proactive environmental strategies: a stakeholder management perspective. Strategic Management Journal. 24 (5): 453-470.

Child, J. (1997). "Strategic Choice in Tbe Analysis of Action Structure, Organization and Environrnent: Retrospect and Prospect", Organization Studies. Vol. 18, s. 43-77.

Claessens, S. (2003). "Corporate Governance and Development, Focus 1" Global Corporate Governance Forum. The International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank, Washington D.C.

Clarke, T. ve Clegg, S. (1998). Changing Paradigms. Harper Collins Publisher.

Cutlip, S. M.; Center, A. H.; Broom, G. M. (2000). Effective Public Relations. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.

Dill, W. R. (1958). "Environment as an Influence on Managerial Autonomy", Administrative Science Quarterly. 2, 409–443.

DiMaggio, P. J., ve W. W. Powell (1983). "Iron Cage Revisited: Institutional Isomorphism and Collective Rationality in Organizational Fields", American Sociological Review. 48, 1983, 147-160.

Dowling, J. B. ve Pfeffer, J. (1975). "Organizational Legitimacy: Social values and organizational behavior", Pacific Sociological Review. 18(1), 122-136.

Drucker, P. F. (2000). 21. Yüzyıl İçin Yönetim Tartışmaları. Çev. İ. Bahçıvangil ve G. Gorbon. 2. Baskı, Epsilon Yayıncılık, İstanbul.

Duhe, S. ve Sriramesh, K. (2009). "Political economy and global public relations research and practice", The Global Public Relations Handbook (Revised Edition). Ed. K. Sriramesh and D. Vercic, 22 – 46, NY: Routledge, New York.

Eisenhardt, K. M. (1989). "Building Theories From Case Study Research". Academy of Management Review. 14(4): 532-550.

Ekanayake, S. (2004). "Agency theory, national culture and management Control Systems". Journal of American academy of business. 4(1/2): 49-54.

Elsbach, K. D. (1994). "Managing Organizational Legitimacy in the California Cattle Industry: The Construction and Effectiveness of Verbal Accounts", Administrative Science Quarterly. 39(1), 57-88.

Everett, J. (2001). "Public Relations and the Ecology of Organizational Change", Handbook of Public Relations. Ed. R. L. Heath, s. 311-320, CA: Sage, Thousand Oaks.

Fama, E. F. (1980). "Agency Problems and the Theory of the Firm", Journal of Political Economy. 88(2), 375-390.

Freeman, R. E. (1984). Strategic Management: A Stakeholder Approach. Pitman/Ballinger, Boston.

Gao, S. S. ve Zhang J. J. (2006). "Stakeholder Engagement, Social Auditing and Corporate-Sustainability", Business Process Management. 12(6), 722-740.

Gladwin, T. N.; Kennelly, J. J.; Krause, T. (1995). "Shifting Paradigms for Sustainable Development: Implications for Management Theory and Research", Academy ofManagement Review. Volume 20, No 4.

Gray, A. ve Jenkıns, B. (1995). "From Public Administration to Public Management: Reassessing a Revolution", Public Administration.

Grunig, J. E. (1992). "Communication, Public Relations, and Effective Organizations: An Overview of the Book", Excellence in Public Relations and Communication Management. Ed. James E. Grunig, s. 13-19. Hillsdale, Lawrence Erlbaum Associates, New Jersey.

Grunig, J. E.; Grunig, L. A.; Ehling, W. P. (1992). "What is an Effective Organization", Excellence in Public Relations and Communication Management. Ed. James E. Grunig, s: 65-90, Hillsdale, Lawrence Erlbaum Associates, New Jersey.

Grunig, L. A.; Grunig, J. E.; Dozier, D. M. (2002). Excellent Public Relations and EffectiveOrganizations: A Study of Communication Management in Three Countries. Lawrence Erlbaum, N. J.

Hardjono, T. ve Klein, P. (2004). "Introduction on the European Corporate Sustainability-Framework (ECSF)", Journal of Business Ethics. 55, 99-113.

Heugens, P. P. M. A. R.; Van den Bosch, F. A. J.; Van Riel, C. B. M. (2002). "Stakeholder Integration", Business & Society. 41(1), 36-60.

Hui, L. T. (2008). "Combining Faith and CSR: A Paradigm of Corporate Sustainability", International Journal of Social Economics. 35(6), 449-465.

İşcan, Ö.F. ve Kayğın, E. (2009). "Kurumsal Yönetişim Sürecinin Gelişimi Üzerine Bir Araştırma", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 13 (2), 213-224.*

Karayel, M. (2006). "Türkiye'de İşletmelerde Kurumsal Yönetişim Bilincinin Ölçülmesineİlişkin Batı Akdeniz Bölgesi'nde Bir Araştırma", Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Isparta.

Kavut, L. (2009). "Kurumsal Yönetim, Kurumsal Sosyal Sorumluluk ve Çevresel Raporlama:İMKB 100 Şirketlerinin Çevresel Açıklamalarının İncelenmesi", Yönetim, İ.Ü.İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Dergisi, No:66.

Kimberly, J. R. (1979). "Issues in the Creation of Organizations: Initiation, Innovation,Insti tutionalization", Academy of Management Journal. 19/9 (September), 437-457.

Kitchen, P. J. (1997). Public Relations: Principles and Practice. International ThomsonBusiness Pres, London.

Koçel, T. (1999). İşletme Yöneticiliği, Beta Yayıncılık, İstanbul.

Kraatz, M. S. (1998). Learning By Association? Interorganizational Networks and Adaptation to Environmental Change. Academy of Management Journal. 41(6): 621-643.

Leblebici, D.N. (2005). " Küresel Değişim Baskısına Karşı Türk Bürokrasisindeki Yapısa Uyum Çabalarının Yapısal Atalet Kavramı Açısından Değerlendirilmesi", C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. Cilt 6, Sayı 1.

Levinthal, D. A. (1994). "Surviving Schumpeterian Environments: An Evolutionary Perspective", Evolutionary Dynamics of Organizations. Ed. J. A. C. Baum ve J. V. Singh, s. 167-178, Oxford University Press, New York.

Lotila, P. (2010). Corporate Responsiveness to Social Prssure: An Interaction Based Model. Journal of Business Ethics. 94: 395-409.

Luo, Y. (2005). "Corporate Governance and Accountability in Multinational Enterprises: Concepts and Agenda", Journal of International Management. 11 (1), 1-18.

Luoma, P. ve Goodstein, J. (1999). "Stakeholders and Corporate Boards: Institutional Influences on Board Composition and Structure", Academy of Management Journal. 42, 553-563.

Marens, R. S., Wicks, A. C. ve Huber, V. L. (1999). "Cooperating with the Disempowered: Using ESOPs to Forge a Stakeholder Relationship by Anchoring Employee Trust in Workplace Participation Programs", Business & Society. 38, 51-82.

Menteş, S.A. (2008). "Kurumsal Yönetişim Etkinlik Ölçüm Aracı Olarak Tepe Yöneticisi Değişimi: Türkiye Uygulaması", Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, İstanbul.

Meyer, A. D.; Brooks, G. R.; Goes, J. B. (1990). "Environmental Jolts and Industry Resolutions: Organizational Responses to Discontinuous Change", Strategic Management Journal. 11, 93-110.

Meyer, J. W. ve Rowan, B. (1991). "Institutionalized Organizations: Formal Structure as Myth and Ceremony", The New Institutionalism in Organizational Analysis. Ed. W. W. Powell ve P. J. DiMaggio, s. 41-62. University of Chicago Press, Chicago.

Mintzberg, H. (1983). "The Case for Corporate Social Responsibility", Journal of Business Strategy. (pre-1986); Fall; 4.

Morgan, G. (1998). Yönetim ve Örgüt Teorilerinde Metafor. Çev: G. Bulut. İstanbul: BZD Yayıncılık.

Murphy, P. (2000). "Symmetry, Contingency, Complexity: Accommodating Uncertainty in Public Relations Theory", Public Relations Review. Winter 2000, 26(4), 447–462.

Naktiyok, A. (2000). "Çalkantılı Çevre Dokusu Ve Örgütsel Öncelikler", İktisadi ve idari Bilimler Dergisi. Cilt: 14, Haziran 2000, Sayı: i.

Newsom, D.; Turk, J. V.; Kruckeberg, D. (2004). This is PR. Thomson Wadsworth: Belmont, CA.

O'Donavan, G., (2002). "Environmental Disclosures In The Annual Report-Extending TheApplicability and Predictive Power of Legitimacy Theory'', Accounting, Auditingand Accountability Journal. Vol: 15, No: 3, s: 344-345.

Özen, Ş. (2007). "Yeni Kurumsal Kuram: Örgütleri Çözümlemede Yeni Ufuklar Ve Yeni Sorunlar", Örgüt Kuramları. (der). Sargut A. ve Özen Ş., 237-330, İmge Kitabevi, Ankara.

Özer, A. (2006). "Yönetişim Üzerine Notlar", Sayıştay Dergisi. Sayı: 63, ss. 59-89.

Patel, A.; Xavier, R.; Broom, G. (2008). "Toward a Model of Organizational Legitimacy in Public Relations Theory and Practice". Paper presented at the annual meeting of the International Communication Association. Sheraton, New York.

Pelenk, S.E. (2008). Kocaeli ve Çevresindeki Büyük Ölçekli Şirketlerde Kurumsal Yönetişim Bilincinin Ölçülmesine Yönelik Bir Araştırma. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Pfeffer, J. ve Salancik, G. (1978). The External Control of Organizations: A Resource Dependence Perspective. Harper and Row, New York.

Ruef, M. ve Scott, W. R. (1998). "A Multidimensional Model of Organizational Legitimacy: Hospital Survival in Changing Institutional Environments", Administrative Science Quarterly. 43(4), 877-904.

Sargut, A. S. (2007). "Yapısal Koşulbağımlılık Kuramının örgütsel çevre kuramları bağlamındaki yeri", Örgüt Kuramları. (der). Sargut A. ve Özen Ş., 35-75, İmge Kitabevi, Ankara.

Sarıkaya, M.; Erdoğan, M.; Kara, F.Z. (2010), "İnternet Ekonomisi ve Kurumsal Sürdürülebilirlik", Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi. Ekim 2010, 5(2), 31-50.

Scott, W. R. (1987). "The Adolescence of Institutional Theory", Administrative Science Quarterly. 32 (December), 4, 493-511.

Scott, W. R. (2001). Institutions and Organizations. Thousand Oaks: Sage, CA.

Scott, W. R.; Ruef, M.; Mendel, P. J.; Caronna, C. A. (2000). Institutional Change and Healthcare Organizations. The University of Chicago Press, Chicago.

Scott, W.R. ve Meyer, J. W. (1983). Organizational Environments: Ritual and Rationality. Sage, CA.

Seitel, F. P. (2004). The Practice of Public Relations. Upper Saddle River, Pearson Prenctice Hall, NJ.

Selznick, P. (1957). Leadership in Administration. Row Peterson, New York.

Shrivastava, P. (1995), "Ecocentric Management for a Risk Society", Academy of Management Review. Vol. 20, No.1.

Steyn, B. (2003). "A metaphorıcal applıcatıon of the concept 'paradıgm' to the public relatıons domain", Paper delivered at the Annual SACOMM conference in Durban. 23(1):54-78.

Suchman, M. C. (1995). "Managing Legitimacy: Strategic and Institutional Approaches", Academy of Management Review. 20(3), 571-610.

Thompson, J. D. (1967). Organizations in Action. McGraw-Hill, New York.

Toffler, A. (1981). Üçüncü Dalga. Çev. Ali Saban. Altın Kitaplar, İstanbul.

Tokgöz, N. ve Önce, S. (2009), "Şirket Sürdürülebilirliği: Geleneksel Yönetim Anlayışına-Alternatif'', Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi. C:.XI, s:1, s: 249- 275.

Tonta, Y. ve Küçük, M. E. (2005). "Main Dynamics of the Transition from Industrial Society to Information Society", in Proceedings of the Third International Symposium on "Society, Governance, Management and Leadership Approaches in the Light of the Technological Developments and the Information Age" İstanbul, May 12-13.

Tushman, M. ve O'Reilly C. (1996) "Ambidextrous Organizations: Managing Evolutionary and Revolutionary Change." California Management Review. 38, no. 4, summer 1996, 8-30. (Winner of the 1997 Anderson Consulting Award.)

Üsdiken, B. (2007). "Çevresel Baskı Ve Talebler Karşısında Örgütler: Kaynak Bağımlılığı Yaklaşımı", Örgüt Kuramları. (der). Sargut A. ve Özen Ş., 77-132, İmge Kitabevi, Ankara.

Viljoen, J., ve Dann, S. (2003). Strategic management (4th ed.). Frenchs Forest: Prentice Hall.

Wheelen, T. ve Hunger, J. D. (2008). *Strategic management and business policy: Concepts and cases* (11th ed.). Upper Saddle River, NJ: Pearson Education.

Wilson, M. (2003). "Corporate Sustainability: What is it and Where Does It Come From?", Ivy Business Journal. March-April 2003.

Wit De, B. ve Meyer, R. (2000). Strategy, Process, Contend, Context. Int Thompson Pub. Company, London.

Zajac, E. J. ve Westphal J.D. (2004). "The Social Construction of Market Value: Institutionalization and Learning Perspectives on Stock Market Reactions", American Sociological Review. 69 (3), 433–457.

Zucker, L. G. (1977). "The Role of Institutionalization in Cultural Persistence", American Sociological Review. 42 (October), 5, 726-743.

Bölüm 4

STRATEJİK HALKLA İLİŞKİLERİN İTİCİ GÜCÜ: EYLEMCİLİK

Zuhal GÖK DEMİR[1]

ÖZET

Bu bölümde örgütler üzerinde baskı kuran eylemci gruplar, geleneksel halkla ilişkilerden stratejik halkla ilişkilere dönüşümü sağlayan itici temel güç olarak kavramsallaştırılmıştır. Sosyo-kültürel bağlamda değerlendirilen eylemciliğin doğası, amacı, gücü, türleri ve gelişim aşamaları detaylı bir şekilde açıklandıktan sonra eylemciliğe yanıt verme sürecinde stratejik halkla ilişkiler karma motifli model, ilişki inşası ve diyalog kavramları ile ilişkilendirilmiştir.

[1] Dr. Öğr. Üyesi, Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi İşletme Fakültesi İnsan Kaynakları Yönetimi Bölümü

KAYNAKLAR

Aldoory, L. ve Sha B.L. (2007), "The situational theory of publics: practical applications, methodological challenges and theoretical horizons". In The future of excellence in public relations and communications management: Challenges for the next generation, Toth EL (ed.). Lawrence Erlbaum Associates: Mahwah, NJ. ss. 339–355.

Arsenault, A. ve Castells, M. (2008), "Switching Power: Rupert Murdoch and the Global Business of Media Politics", International Sociology, Vol. 23 Issue 4, s.488-513.

Becht, M., Franks, J., Mayer, C. Ve Rossi, S. (2009), "Returns to Shareholder Activism: Evidence from a Clinical Study of the Hermes UK Focus Fund", The Review of Financial Studies, Vol. 23, Issue 2, ss.3093-3129.

Botteril, J. ve Kline, S., (2007), 'From McLibel to McLettus: Marketplace Irrationalities And Public Relations In The Age Of Risk', Business & Society Vol. 46, No. 2.

Bozkurt, V. (2000), "Gözetim ve İnternet: Özel Yaşamın Sonu mu?", Birikim, Ağustos, 2000, Sayı 136.

Bullert, B.J. (2000), "Progressive Public Relations, Sweatshops, and the Net", Political Communication, 17:403-407.

Case, H ve Crane, T. (1996), Issue management: disolving the achaic division between line and staff. In L.B. Dennis (Ed). Practical public affairs in an era of change. Lanham, MD: University Pres of America.

Castells, M. (2008), "The New Public Sphere: Global Civil Society, Communication Networks, and Global Governance", Annals of the American Academy of Political & Social Science, Vol. 616, p78-93,

Castells, M., (2000), "Materials for an exploratory theory of the network society." British Journal of Sociology, Jan-Mar2000, Vol. 51 Issue 1, 5-24.

Cheney, G., ve Christensen, L. T. (2001), "Organizational identity: Linkages between internal and external communication", In F. M. Jablin ve L. L. Putnam (Eds.), The new handbook of organizational communication (ss. 231-269). Thousand Oaks, CA: Sage.

Crable, R., ve Vibbert, S. (1985), "Managing issues and influencing public policy", Public Relations Review, 11, 3–17.

Demetrious, K. (2008), "Corporate social responsibility, new activism and public relations", Social Responsibility Journal, Vol. 4 No. 1/2 2008, ss. 104-119,

Derville, T. (2005), "Radical activist tactics: Overturning public relations conceptualizations", Public Relations Review, 31; 527–533.

Dozier, D.M. and Lauzen, M.M. (2000), "Liberating The Intellectual Domain From The Practice: Rublic Relations, Activism, and The Role Of The Scholar", Journal of Public Relations Research, Vol. 12, ss. 3-22.

du Gay, P. (1997), Introduction, in du Gay, P. (Ed.), Productions of Culture/Cultures of Production, Sage, Thousand Oaks, CA, ss. 1-10.

Erdem, T., (2005) "Mükemmel Bir Toplum Tasarımı Olarak Sivil Toplum" , 21. Yüzyılda Türkiyede Sosyal Bilimler ve Toplum Sorunları sempozyumu Bildiriler Kitabı, Ankara, 222-232.

Erendağ-Sümer, F., (2011), Stratejik Halkla İlişkiler Yönetim Modelinin Bağlamsal Analizi: Türkiye'deki Büyük İş Örgütlerinin Halkla İlişkiler Uygulayıcılarının Algılamalarına Yönelik Bir Araştırma, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İşletme Anabilim Dalı, Antalya.

Ertimur, Y., Feri, F. ve Muslu, V. (2011), "Shareholder Activism and CEO Pay", The Review of Financial Studies, Volume 24, Number 2.

Finseth, E.J. (2011), "Shareholder Activism By Public Pension Funds And The Rights Of Dissenting Employees Under The First Amendment", Harvard Journal of Law ve Public Policy, Winter, 2011, 34, 289.

Gollner, A. (1984), "Interdependence and its impacts on public relations/public affairs", Tips & Tactics, 22(14), 1-2.

Grunig, J. E. (1989a). "Sierra Club study shows who become activists", Public Relations Review, 15(3), 3-24.

Grunig, J. E. (2000), "Collectivism, collaboration, and societal corporatism as core professional values in public relations", Journal of Public Relations Research, 12, 23–48.

Grunig, J. E. (2001). "Two-way symmetrical public relations: Past, present and future". In R. L. Heath (Ed.), Handbook of public relations (ss. 11–30). Thousand Oaks, CA: Sage.

Grunig, J. E., ve Grunig, L. A. (1997), "Review of a program of research on activism: Incidence in four countries, activist publics, strategies of activist groups, and organizational responses to activism", Paper presented at the meeting of the Fourth Public Relations Research Symposium, Managing Environmental Issues, Lake Bled, Slovenia.

Grunig, J. E., ve Huang, Y. H. (1999), "From organizational effectiveness to relationship indicators: Antecedents of relationships, public relations strategies, and relationship outcomes". In J. A. Ledingham ve S. D. Bruning, (Eds.), Relationship management: A relational approach to public relations (ss. 23–53). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.

Grunig, J. E., ve Jaatinen, M, (1998), "Strategic, symmetrical public relations in government: From pluralism to societal corporatism", Proceedings of the Fifth Annual International Public Relations Research Symposium. Government Relations and Public Affairs, Bled, Slovenia.

Grunig, L. A., Grunig, J. E., ve Dozier, D. M. (2002). Excellent public relations and effective organizations:A study of communication management in three countries. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.

Grunig, L. (2005). "Eylemcilik: Örgütlerin Etkinliğini Nasıl Sınırlıyor ve Mükemmel Halkla İlişkiler Departmanları Nasıl Karşılık Vermeli", Halkla İlişkilerde ve İletişim Yönetiminde Mükemmellik. (der) içinde. Grunig, James E., çev. Elif Özsayar. İstanbul: Rota Yayınları, 527-557.

Guay, T., Doh, J.P. ve Sinclair, G. (2004), "Non-governmental Organizations, Shareholder Activism, and Socially Responsible Investments: Ethical, Strategic, and Governance Implications", Journal of Business Ethics, Volume 52, Number 1, ss. 125-139.

Guthrie, D. ve McQuarrie, M. (2008), "Providing for the Public Good: Corporate-Community Relations in the Era of the Receding Welfare State", City & Community, 7:2, ss.113-139.

Hadani, M., Goranova, M. ve Khan, R. (2011), "Institutional investors, shareholder activism, and earnings management". Journal of Business Research, doi:10.1016/j.jbusres.2010.12.004.

Heath RL. (1997), Strategic Issues Management: Organizations and Public Policy Challenges. Sage: Thousand Oaks.

Holtzhausen, D. (2007). "Activism". In E. L. Toth (Ed.), The future of excellence in public relations and communication management (ss. 357-379). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

Holtzhausen, D. R. (2000), "Postmodern values in public relations", Journal of Public Relations Research, 12, 93–114.

Holtzhausen, D.R. ve Voto Rosina (2002)."Resistance From the Margins: The Postmodern Public Relations Practitioner as Organizational Activist"; Journal Of Publıc Relatıons Research, 14(1), 57–84.

Holtzhausen, D.R., Petersen, B.K. ve Tindall, N.T.J. (2003), "Exploding the Myth of the Symmetrical/Asymmetrical Dichotomy: Public Relations Models in the New South Africa", Journal Of Public Relations Research, 15(4), 305–341.

Hornaman, L.B. ve Sriramesh, K. (2006), "Public Relations as a Profession An Analysis of Curricular Content in the United States", **Journal of Creative Communications,** Vol.1; s.155 – 172.

Huang, Y.H. (1997), Public relations strategies, relational outcomes, and conflict management strategies, unpublished doctoral dissertation, University of Maryland, College Park, MD.

Hung, C. (2003), "Relationship building, activism, and conflict resolution: A case study on the termination of licensed prostitution in Taipei City", Asian Journal of Communication, 13, 21–49.

Hung, C. F. (2005). Exploring types of organization-public relationships and their ımplications for relationship management in public relations. Journal of Public Relations Research, 17 (4), 393-425.

Jackson, P. (1982). Tactics of confrontation. In J. S. Nagelschmidt (Ed.), The public affairs handbook (pp. 211-220). New York: American Management Association.

Jiang, H. ve Ni, L. (2009). "Activists playing a dual role: identities, organizational goals, and public relations practices". Journal of Public Affairs, 9: 288–300.

Karagianni, S. ve Cornelissen, J. (2006). "Anti-corporate movements and public relations", Public Relations Review 32, 168–170.

Khodarahmi, E. (2009), "Strategic public relations", Disaster Prevention and Management, Vol. 18 No. 5, ss. 529-534.

Kim J. ve Sriramesh, K., (2009), "Activism and Public Relations" The global public relations handbook: theory, research, and practice, (der). Taylor and Francis, NY, 85- 106.

Kim J., (2002), "Toward a descriptive model of activism: applying the working model to Korean activism and the relationship of the extent of activism to the public relations in Korea, Educators Academy of Public relations Society of America, Miami.

Kim, S. Parkb, J.H. ve Wertzc, E.K. (2010), "Expectation gaps between stakeholders and web-based corporate public relations efforts: Focusing on Fortune 500 corporate web sites", Public Relations Review, 36; 215–221.

Knight, G., ve Greenberg, J. (2002), "Promotionalism and subpolitics: Nike and its labor critics", Management Communication Quarterly, 15, 541-570.

Knight, N. ve Greenberg, J. (2002), "Promotionalism And Subpolitics", *Management Communication Quarterly*, Vol. 15, No. 4, ss.541-570.

Kovacs, R. (2001). "Relationship building as integral to British activism: Its impact on accountability in broadcasting", Public Relations Review, 27(4), 421-437.

Lauzen, M (1995), "Toward a model of environmental scanning", Journal of Public Relations Research, 7 (3): 187-203.

Ledingham, J. A. (2009), "Genel bir halkla ilişkiler teorisi olarak ilişki yönetimini açımlamak" (S. Gentürk Hızal, Çev.). F Keskin ve B. Pınar Özdemir (der.), Halkla ilişkiler üzerine: disiplinlerarası bir alanın yönelimleri (s. 117-140). Ankara: Dipnot Yayınları.

Ledingham, J. A. ve Bruning, S. D. (1998). "Relationship management in public relations: Dimensions of an organization–public relationship", Public Relations Review, 24, 55–65.

Lee, S. ve Evatt, D.S. (2005), "An Empirical Comparison of the Predictors of Excellence in Public Relations", Corporate Reputation Review, Vol. 8, No. 1, 2005, ss. 31–43.

Lerbinger, O. (1997). The crisis manager: Facing risk and responsibility. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.

Li, G. (2001), "An analysis: The impact of non-governmental organizations on the practice of public relations", Public Relations Quarterly, 46(4), 11-14.

Li, G. ve Lianfu, M. (2010), The activities of investor relations management to institutional shareholder activism, 3rd International Conference on Information Management, Innovation Management and Industrial Engineering.

Lotila, P. (2010). "Corporate Responsiveness to Social Pressure: An Interaction-Based Model". Journal of Business Ethics, 94:395–409.

McAdam D., McCarty J ve Zald M.N., (1988), "Social Movements", Handbook of Sociology içinde (der) Neil Smelser, Beverly Hills, CA, Sage.

McCown, N. (2007), "The role of public relations with internal activists", Journal of Public Relations Research, 19, 47–68.

McHale, J.P., Zompetti, J.P. and Moffitt, M.A. (2007), "A Hegemonic Model of Crisis Communication: Truthfulness and Repercussions for Free Speech in Kasky v. Nike". Journal of Business Communication, 44: 374.

Mintzberg, H. (1983), Power in and around organizations. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Moss, D. ve Warnaby, G. (1998), "Communications strategy? Strategy communication? Integrating different perspectives" Journal Of Marketing Communıcations, 4, s.131–140.

Moss, D., Warnaby, G. ve Thame L., (1996), "Tactical publicity or strategic Relationship management? An exploratory investigation Of the role of public relations in the UK retail sector", European Journal of Marketing, Vol. 30 No. 12, 69-84.

Olson, M., (1982), The Logic of Collective Action: Public Goods and The Theory of Groups. Cambridge, MA: Harward University Press.

Onat, F. (2010), "Bir Halkla İlişkiler Uygulama Alanı Olarak Sosyal Medya Kullanımı: Sivil Toplum Örgütleri Üzerine Bir İnceleme", Gazi İletişim, Güz 2010, Sayı:31 103- 121.

Opt, S.K. (2005), "Learning Activism in the Basic Public Relations Course", Texas Speech Communication Journal, Vol. 30, No. 1, Summer, 2005, ss. 47-56 47.

Özdemir, B. P ve Aktaş-Yamanoğlu, M., (2010) "Türkiye'deki sivil toplum kuruluşları web sitelerinin diyalojik iletişim Kapasiteleri üzerine bir inceleme" Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(2) 3.

Plowman, K. D., (2004), "Conflict, strategic management, and public relations" Public Relations Review 31, 131–138.

Raiffa, H. (1982). The art and science of negotiation. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Reber, B. H., ve Kim. J. K. (2006), "How activist groups use Web sites in media relations: Evaluating online press rooms", Journal of Public Relations Research 18(4), 313–333.

Rose, C. (2010), "The New European Shareholder Rights Directive: Removing Barriers And Creating Opportunities For More Shareholder Activism And Democracy", *Journal of Management and Governance*. DOI 10.1007/s10997-010-9140-7.

Rose, M. (1991) "Activism in the 90s: Changing Roles for Public Relations", Public Relations Ouarterly.

Sandberg, J. (2011), "Changing the world through shareholder activism?", Nordic Journal of Applied Ethics, 5 (1), ss. 51–78.

Scott, W. R., (1987), "The Adolescence of Institutional Theory", Administrative Science Quarterly, 32, 493-511.

Selznick P. (1957), Leadership in Administrative, Harper & Row: New York.

Smith, M. F. (1996). Issue status and social movement organization maintenance: Two case studies in rhetorical diversification. Unpublished doctoral dissertation, Purdue University, West Lafayette, IN.

Smith, M. F. (1997), "Public relations from the "bottom-up": Toward a more inclusive review of public relations", Paper presented at the meeting of the National Communication Association, Chicago.

Smith, M. F. (2005). "Activism". In R. E. Heath (Ed.), Encyclopedia of public relations (ss. 5–9). Thousand Oaks, CA: Sage.

Smith, M. ve Ferguson, D. (2001), "Activism" R. Heath (Ed.) Handbook of public relations. içinde (ss. 291-299). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Spicer, C. (1997). Organizational public relations. A political perspective. Mahwah, NJ.: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.

Spicer, C. (2000), "Public relations in a democratic society: Value and values", Journal of Public Relations Research, 12, 115-130.

Sriramesh K., Moghan S. ve Wei D. L. (2007). "The Situational Theory of Publics in a Different Cultural Setting: Consumer Publics in Singapore" Journal Of Public Relations Research, 19(4), 307–332.

Steyn, B. and Niemann, L. (2010), "Enterprise strategy – A concept that explicates corporate communication's strategic contribution at the macro organisational level", Journal of Communication Management, 14(2), 106-126.

Stokes, A.S. ve Rubin, D. (2010), "Activism and the Limits of Symmetry: The Public Relations Battle Between Colorado GASP and Philip Morris", Journal of Public Relations Research, 22(1):26–48.

Sutton, B. (1993), The Legitimate Corporation, Basil Blackwell, Cambridge, MA.

Tarrow, S. (1994). Power in movement: Social movements, collective action and politics. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Tsoukas, H. 1999. David and Goliath in the risk society: making sense of the conflict between Shell and Greenpeace in the North Sea. Organization. 6(3): 499–528.

Uğurlu, E.G. (2010), "Yeni İletişim Teknolojilerinde Etkileşimlilik Ve İletişim Fakültesi Öğrencilerinin Etkileşimli İletişim Ortamları Hakkındaki Görüşlerinin İncelenmesi", yayınlanmamış Doktora Tezi, Sinema ve Televizyon Anabilim Dalı, Eskişehir.

Vercic, D. ve Grunig, J. E., (2000), "The Origins of Public Relations Theory in Economics and Strategic Management", içinde Perspectives on Public Relations Research (der) içinde Moss, D., Vercic D. ve Warnaby, G., Londra: Routlegde, (9-58).

Vibbert, S. L. (1987). Corporate discourse and issue management. Paper presented at the meeting of the International Communication Association, Montreal, Ontario, Canada.

Vural, B. ve Bat, M., (2010). "Yeni Bir İletişim Ortamı Olarak Sosyal Medya: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesine Yönelik Bir Araştırma", Journal of Yaşar University, 20(5), 3348-3382.

Wallack, L., Dorfman, L., Jernigan, D., ve Themba, M. (1993). Media advocacy and public health: Power for prevention. Newbury Park, CA: Sage.

Zoller, H. ve Tener, M. (2010), "Corporate Proactivity as a Discursive Fiction: Managing Environmental Health Activism and Regulation", Management Communication Quarterly, 24(3) 391– 418.

Zoller, H.M. (2004), "Dialogue as Global Issue Management : Legitimizing Corporate Influence in the Transatlantic Business", Management Communication Quarterly, 18: 204.

Bölüm 5

ÖZERKLİK PERSPEKTİFİNDEN STRATEJİK HALKLA İLİŞKİLER

Çiğdem KARAKAYA ŞATIR[1]
Fulya ERENDAĞ SÜMER[2]

ÖZET

Örgütlerin sürdürülebilirlikleri için dış çevrede yerleşik oldukları ortam ile uyumlu olmak zorunda olmalarının yanı sıra iç düzenlemeler için de bütüncül bir bakış açısına ihtiyaç duymaları, stratejik halkla ilişkiler fonksiyonunun özerk olmasını gerektirmektedir. Çünkü; özerkliğe sahip stratejik halkla ilişkiler fonksiyonu, örgütü dışarıdan görme misyonu ile paydaşların beklentilerini üst düzey karar alma sürecine eklemleyerek; örgütü var olma amacını gerçekleştirirken; aynı zamanda toplumun refahını arttıracak stratejiler geliştirmeye de yönlendirir (Oruç, 2004). Bu nedenle bu bölümde özerklik perspektifinden stratejik halkla ilişkiler açıklanacaktır.

[1] Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü.
[2] Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü.

KAYNAKLAR

Armour, L. (2006). Public Relations Authonomy. University of Akron. http://www.forimmediaterelease.biz/armour-paper.pdf (21.01.2011).

Bivins, T.H. (1980). "Ethical Implications of the Relationship of Purpose to Role and Function in Public Relations", Journal of Business Ethics. January, s. 65-73.

Bowen, S. A. (2002). "Elite executives in issues management: the role of ethical paradigms in decision making", Journal of Public Affairs. Vol. 2 No. 4, pp. 270-83.

Bowen, S. A. (2004). "Expansion of ethics as the tenth generic principle of public relations excellence: a Kantian theory and model for managing ethical issues", Journal of Public Relations Research. Vol. 16 No. 1, pp. 65-92.

Bowen, S. A. (2006). "Autonomy in Communication", Journal of Communication Management. 10(4). 330-352.

Bowen, S. A. ve Heath, R. L. (2006). "Under the microscope: ethics in business", Communication World. Vol. 23 No. 1, pp. 34-6.

Certo, S. (2003). "Modern Management". www.prenhall.com/certo. Upper Saddle River New Jersey.

Coombs, W. T. (1998). "An Analytic Framework for Crisis Situations: Better Responses from a Better Understanding of the Situation", Journal of Public Relations Research. 10(3), 177–191.

Cutlip, S. M.; Center, A. H.; Broom, G. M. (2000). Effective Public Relations. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.

Daft, R. (2003). "Management". Thomson: South Western.

Deephouse, D. L. ve Carter, S. M. (2005). "An Examination of Differences Between Organizational Legitimacy and Organizational Reputation". Journal of Management Studies. 42 (2), 329-360. {1}

DeSanto, B. ve Moss, D. (2004). "Rediscovering What PR Managers Do: Rethinking the Measurement of Managerial Behaviour in the Public Relations Context", Journal of Communication Management. Vol. 9 No. 2, pp. 179-96.

Dozier, D. M. ve Ehling, W. P. (1992). "Evaluation of Public Relations Programs", Excellence in Public Relations and Communication Management. Ed. James E. Grunig, s: 159-184, Hillsdale, Lawrence Erlbaum Associates, New Jersey.

Dozier, D. M. (1992). "The Organizational Roles of Communications and Public Relations Practitioners", Excellence in Public Relations and Communication Management. Ed. By James E. Grunig, s. 329-331, Hillsdale, Lawrence Erlbaum Associates, New Jersey.

Dozier, D. M. ve Grunig, L. (1992). "The Organization of The Public Relations Function". Excellence in Public Relations and Communication Management. Ed. By James E. Grunig, s. 395-415, Hillsdale, Lawrence Erlbaum Associates, New Jersey.

Dutton, J. E. ve Ottensmeyer, E. (1987), "Strategic issues management systems: forms, functions and contexts", Academy of Management Review. Vol. 12, pp. 355-65.

Ehling, W. P.; White, J. ve Grunig, J. E. (1992). "Public Relations and Marketing Practices", Excellence in Public Relations and Communication Management. Ed. James E. Grunig, s: 357-394, Hillsdale, Lawrence Erlbaum Associates, New Jersey.

Fombrun, C. J.; Gardberg, N. A. ve Server, J. M. (2001). "The Reputation Quotient: A Multi-Stakeholder Measure of Corporate Reputation", Journal of Brand Management. Vol. 7, No. 4, s. 241-55.

Ferrell, O.C. ve Fraedrıch. (2005). Business Ethics, Ethical Decision Making and Cases. Boston. Houghton Mifflin Company.

Grunig, J. E. (1992). "Communication, Public Relations, and Effective Organizations: An Overview of the Book", Excellence in Public Relations and Communication Management. Ed. James E. Grunig, s. 13-19. Hillsdale, Lawrence Erlbaum Associates, New Jersey.

Grunig, J. E.; Grunig, L. A.; Ehling, W. P. (1992). "What is an Effective Organization", Excellence in Public Relations and Communication Management. Ed. James E. Grunig, s: 65-90, Hillsdale, Lawrence Erlbaum Associates, New Jersey.

Grunig, J. E. ve Grunig, L. A. (2006). "Characteristics of Excellent Communication." The IABC handbook of organizational communication. Ed. T.A. Gillis, pp. 3-18, Jossey-Bass, San Francisco.

Grunig, J. E. ve Hunt, T. (1984). Managing Public Relations. Thomson-Wadsworth Learning Inc, ABD.

Hardjono, T. ve de Klein, P. (2004). "Introduction on the European Corporate Sustainability Framework (ECSF)", Journal of Business Ethics. 55, 99-113.

Heath, R. L. (1997). Strategic Issues Management: Organizations and Public Policy Challenges. Thousand Oaks, Sage, California.

Heath, R.L. ve Millar, D.P. (2004). Responding to Crisis: A Rhetorical Approach to Crisis Communication. Lawrence Erlbaum, Mahwah, NJ.

Hogg, G. ve Dolan, D. (1999). "Playing the part practitioners roles in public relations", European Journal of Marketing. c.33., S.5/6., ss.597-611.

Hon, C. L. ve Grunig, J. E. (1999). "Guidelines for Measuring Relationships in Public Relations" Gold Standard paper of the Commission on Public Relations Measurement & Evaluation, November. Institute for Public Relations.

Hong, Y. (2003). "Influence of Culture On Public Relations Practitioner Roles: A Cross-National Comparative Study, The U.S. and South Korea", Master Tezi. California State University, USA.

Hui, L. T. (2008). "Combining Faith and CSR: A Paradigm of Corporate Sustainability", International Journal of Social Economics. 35(6), 449-465.

Huang, Y. ve Su, S. (2009). "Public Relations Authonomy, Legal Dominance and Strategic Orientation as Predictors of Crisis Communication Strategies". *Journal of Business Ethics.* 86 (1): 29-41.

Kitchen, P. J. (1997). Public Relations: Principles and Practice. International Thomson Business Pres, London.

Lauzen, M. M. (1992). "Public Relations Roles, Intraorganizational Power, and Encroachment", Journal of Public Relations Research. Vol. 4, pp. 61-80.

Lauzen, M. M. ve Dozier, D. M. (1992). "The Missing Link: The Public Relations Manager Role as Mediator of Organizational Environments and Power Consequences for the Function", Journal of Public Relations Research. Vol. 4 No. 4, pp. 205-20.

Marra, F. J. (1998). 'Crisis Communication Plans: Poor Predictors of Excellent Crisis Public Relations', Journal of Management Studies. 34(5), 769–791.

Menteş, S. A. (2008). "Kurumsal Yönetişim Etkinlik Ölçüm Aracı Olarak Tepe Yöneticisi Değişimi: Türkiye Uygulaması", Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, İstanbul.

Miner, M. (2003). "Moral Theory In Ethical Decision-Making: Problems, Clarifications and Recommendations From A Psychological Perspective". Journal Of Business Ethics.

Newsom, D.; Turk, J. V.; Kruckeberg, D. (2004). This is PR. Thomson Wadsworth: Belmont, CA.

Oruç, İ. " İş Etiğinin Kurumsallaştırılması ve Karsılaştırmalı Bir Araştırma". Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Edirne.

Pratt, C. A. ve Rentner, T. L. (1989). "What's Really Being Taught About Ethical Behavior", Public Relations Review. Vol. 15 No. 1, s. 53-66.

Sağır, C. (2006). Karar Verme Sürecini Etkileyen Faktörler ve Karar Verme Sürecinde Etiğin Önemi: Uygulamalı Bir Araştırma. Yayımlanmamış Yüksek lisans Tezi. Trakya Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Edirne.

Seitel, F. P. (2004). The Practice of Public Relations. Upper Saddle River, Pearson Prenctice Hall, NJ.

Serini, S. A. (1993). "Influences on the power of public relations professionals in organizations: a case study", Journal of Public Relations Research. Vol. 5 No. 1, pp. 1-25.

Spicer, C. (1997). Organizational Public Relations: A Political Perspective. Lawrence Erlbaum Associates, Mahwah, NJ.

Steyn, B. (2003). "A metaphorıcal applıcatıon of the concept 'paradıgm' to the public relatıons domain", Paper delivered at the Annual SACOMM conference in Durban. 23(1):54-78.

Suchman, M. C. (1995). "Managing Legitimacy: Strategic and Institutional Approaches", Academy of Management Review. 20(3), 571-610.

Toth, E. L.; Serini, S. A.; Wright, D. K. ve Emig, A. G. (1998). "Trends in public relations roles: 1990-1995", Public Relations Review. 24(2), 145-163.

Vercic, D.; Grunig, L. A. ve Grunig, J. E. (1996). "Global and Specific Principles of Public Relations: Evidence from Slovenia", International Public Relations: A Comparative Analysis. Ed. H. Culbertson ve N. Chen, s. 31-65, Lawrence Erlbaum Associates, Inc. Mahwah, NJ.

Walker, H. (2000). "Ethical Decision Making: An Ethical Decision Making Process for PHS Leaders". www.providence.org. (21.06.2011).

White, J. ve Dozier, D. M. (1992). "Public Relations and Management Decision Making", Excellence in Public Relations and Communication Management. Ed. J. E. Grunig, s. 91-108, Hillsdale, Lawrence Erlbaum, NJ.

Zwetsloot, G. I. (2003). "From management systems to corporate social responsibility", Journal of Business Ethics. Vol. 44, pp. 201-7.

Bölüm 6

HALKLA İLİŞKİLER STRATEJİST ROLÜ

Benita Steyn[1]

ÖZET

Bu bölümde tarihsel halkla ilişkiler rollerinden (yönetici / teknisyen); örgütsel sınırları aşarak ortam taraması ile bilgi toplayan; bu bilgiyi yönetime aktaran ve strateji formulasyon sürecine girdi olarak sunan; "yansıtıcı stratejist" rolüne evrilme süreci açıklanmaktadır. Bu süreçte "yansıtıcı stratejist"in; sosyal strateji düzeyindeki temel sorumlulukları olan; ortam tarama ve izleme, paydaş yönetişimi ve yönetimi, risk yönetimi, kriz yönetimi ve konu yönetimi için uygulama rehberi sunulmaktadır.

[1] Senior Lecturer, Cape Peninsula University of Technology, Public Relations Management.

KAYNAKLAR

Adams, J.S. (1976). The structure and dynamics of behavior in organizational boundary roles. In Dunnette, M. (Ed.), Handbook of industrial and organisational psychology. Chicago: Rand McNally.

Aldrich, H., & Herker, D. (1977). Boundary spanning roles and organization structure. Academy of Management Review, 2, 217-230.

Ansoff, H.I. (1977, May). The changing shape of the strategic problem. Paper presented at a special conference on business policy and planning research: The state of the art. Pittsburgh.

Argenti, P.A. (1996). Corporate communication as a discipline: Toward a definition. Management Communication Quarterly, 10(1), 73-97.

Broom, G.M. (1982). A comparison of sex roles in public relations. Public Relations Review, 8(3), 17-22.

Broom, G. M., & Smith, G. D. (1979). Testing the practitioner's impact on clients. Public Relations Review, 5(3), 47-59.

Budd, J. F. (1991). Widening the window of opportunity. Public Relations Journal, 47(2), 9-10.

Culbertson, H.M., & Chen, N. (Eds.). (1996). International public relations: A comparative analysis. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

Digman, L.A. (1990). Strategic management. 2nd ed. Homewood, Illinois: BPI/ Irwin.

Dill, W.R. (1979). Commentary in strategic management: A new view of business policy and planning. Boston: Little, Brown.

Dozier, D.M. (1984). Programme evaluation and roles of practitioners. Public Relations Review, 10(2), 13-21.

Dozier, D.M., & Broom, G.M. (1995). Evolution of the manager role in public relations practice. Journal of Public Relations Research, 7(1), 3-26.

Dozier, D.M. (1992). The organizational roles of communications and public relations practitioners. In Grunig, J.E. (Ed.), Excellence in public relations and communication management. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.

Dozier, D.M., Grunig, L.A., & Grunig, J.E. (1995). Manager's guide to excellence in public relations and communication management. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

Drucker, P. (1954). The practice of management. New York: Harper & Row.

Ekachai, D. (1995). Applying Broom's role scales to Thai public relations practitioners. Public Relations Review, 21, 325-337.

Esler, D.R. (1996). Communications measurement: An oxymoron bites the dust. Internal Communication Focus, May, 9-12.

Everett, T. (2006). Defining the core elements of management in public relations context: What do South African public relations managers do? Unpublished mini-dissertation, Cape Peninsula University of Technology, Cape Town, SA.

Fahey, L., & Narayanan, V.K. (1986). Macroenvironmental analysis for strategic management. St Paul, MN: West Publishing.

Fleisher, C.S., & Mahaffy, D. (1997). A balanced scorecard approach to PR management assessment. Public Relations Review, 23(2), 117-142.

Groenewald, J.M. (1998). 'n Konseptualisering van kommunikasie-bestuursopleiding. {A conceptualisation of communication management training.} Communicare, 17(2), 42.

Grunig, J.E. (1990). The development of public relations research in the United States and its status in communication science. Paper presented to the Professional Conference of the Herbert Quandt Foundation Communication Group, Salzburg, Austria.

Grunig, J.E. (1992). Communication, public relations, and effective organizations: An overview of the book. In Grunig, J.E. (Ed.), Excellence in public relations and communication management. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.

Grunig, J. E., Grunig, L. A., & Dozier, D. M. (2002). Excellent public relations and effective organizations. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

Grunig, L.A., Grunig, J.E., & Ehling, W.P. (1992). What is an effective organization? In Grunig, J.E. (Ed.), Excellence in public relations and communication management. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.

Grunig, J. E., & Hunt, T. (1984). Managing public relations. New York: Holt.

Grunig, J.E., & Repper, F.C. (1992). Strategic management, publics, and issues. In Grunig, J.E. (Ed.), Excellence in public relations and communication management (pp. 117-157). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.

Harrison, J.S., & St John, C.H. (1998). Strategic management of organizations and stakeholders: Concepts and cases. Cincinnati, Ohio: South-Western College.

Hatfield, C.R. (1994). Public relations education in the United Kingdom. Public Relations Review, 20(2), 189-199.

Holmström, S. (1996). An intersubjective and a social systemic public relations paradigm (unpublished master's thesis). University of Roskilde, Denmark.

Holmström, S. (1997). The inter-subjective and the social systemic public relations paradigms. Journal of Communication Management, 2(1), 24-39.

Katz, D., & Kahn, R.L. (1978). The social psychology of organisations. 2nd ed. Wiley: New York.

Lauzen, M. M. (1992). Public relations roles, intra-organizational power, and encroachment. Journal of Public Relations Research, 4(2), 61-80.

Lauzen, M. M., & Dozier, D.M. (1992). The missing link: The public relations manager role as a mediator of organizational environments and power consequences for the function. Journal of Public Relations Research, 4(2), 205-220.

Ledingham, J.A., & Bruning, S.D. (Eds.). (2000). Public relations as relationship management. A relational approach to the study and practice of public relations. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

Leichty, G., & Springston, J. (1993). Reconsidering public relations models. Public Relations Review, 19(4), 327-339.

Lenz, R.T., & Engledow, J.L. (1986). Environmental analysis: The applicability of current theory. Strategic Management Journal, 7 (4), 329-346.

Luhmann, N. (1995). Social systems. Stanford, CA: Stanford University Press.

Lynch, R. (1997). Corporate strategy. London: Financial Times Pitman.

Mintzberg, H. (1973). The nature of managerial work. New York: Harper Row.

Mintzberg, H. (1987). Crafting strategy. Harvard Business Review, July/August.

Mintzberg, H. (1994). The rise and fall of strategic planning. New York, NY: The Free Press.

Moss, D., & Green, R. (2001). Re-examining the manager's role in public relations: What management and public relations research teaches us. Journal of Communication Management, 6(2), 118-132.

Moss, D., Newman, A., & DeSanto, B. (2004, July). Defining and refining the core elements of management in public relations/ corporate communication context: What do communication managers do? Paper delivered at the 11th International Public Relations Research Symposium, Lake Bled, Slovenia.

Moss, D., & Warnaby, G. (1997). A strategic perspective for public relations. In Kitchen, P.J. (Ed.), Public Relations: Principles and practice. London: International Thomson Business Press.

Moss, D., Warnaby, G., & Newman, A.J. (2000). Public relations practitioner role enactment at the senior management level within UK companies. Journal of Public Relations Research, 12(4), 277-307.

Neubauer, K. (1997). Critical thinking dominates IABC conference. IABC Communication World, 14(8), 27-35.

Pasadeos, Y., Renfro, R.B., & Hanily, M.L. (1991). Influential authors and works of public relations scholarly literature: A network of recent research. Journal of Public Relations Research, 11, 29-52.

Pearce, J.A. II, & Robinson, R.B. Jr. (1997). Strategic management: Formulation, implementation, and control. 6th ed. Chicago: Irwin.

Regester, M., & Larkin, J. (2002). Risk issues and crisis management. A casebook of best practice. London: Kogan Page.

Robert, M. (1997). Strategy pure and simple II. Revised ed. New York: McGraw-Hill.

Singh, R., & Smyth, R. (2000). Australian public relations: Status at the turn of the 21st century. Public Relations Review, 26, 387-401.

Steyn, B. (2000a). Strategic management roles of the corporate communication function (unpublished master's thesis). University of Pretoria, SA.

Steyn, B. (2000b). CEO expectations in terms of PR roles. Communicare, 19(1), 20-43.

Steyn, B. (2003a, July). A conceptualisation and empirical verification of the 'strategist', (redefined) 'manager' and 'technician' roles of public relations. Paper presented at the 10th International Public Relations Research Symposium, Lake Bled, Slovenia.

Steyn, B. (2003b). From strategy to corporate communication strategy: A conceptualisation. Journal of Communication Management, 8(2), 168-183.

Steyn, B. (2007). Contribution of public relations to organizational strategy formulation. In Toth, E.L. (Ed.), The future of excellence in public relations and communication management. Challenges for the next generation (pp. 137-172). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

Steyn, B. (2009). The strategic role of public relations is strategic reflection: A South African research stream. American Behavioral Scientist, 53(4), 516–532.

Steyn, B., & Bütschi, G. (2003, July). Reflective public relations: A commentary on conceptual and empirical similarities and differences between South African roles research and European reflective research. Paper delivered at the 10th International Public Relations Research Symposium, Lake Bled, Slovenia.

Steyn, B., & Everett, T. (2009a). Two managerial public relations roles in the South African context: Findings of Stage 3 of an international comparative study. Communicare, 28(1), 103-125.

Steyn, B., & Everett, T. (2009b). International comparative study indicates different PR roles in South Africa and the UK, using the same measuring instrument. Tripodos, 24, 95-105.

Steyn, B., & Green, M. (2006, Sept). Dominant coalition of recently privatised South African telecommunications service provider expects 'reflectionist' and 'educationist' roles of public relations practitioners. Paper delivered at the 8th Annual EUPRERA Conference, Carlisle, UK.

Steyn, B., & Niemann L. (2008, October). Institutionalising the strategic role of corporate communication/ public relations through its contribution to enterprise strategy and enterprise governance. Paper delivered at the 10th Euprera Annual Congress, Milan, Italy.

Steyn, B., & Niemann, L. (2010). Enterprise strategy -- A concept that explicates corporate communication's strategic contribution at the macro organisational level. Journal of Communication Management, 14(2), 106-126.

Steyn, B., & Puth, G. (2000). Corporate communication strategy. Sandown, SA: Heinemann.

Toth, E. L., Serini, S. A., Wright, D. K., & Emig, A. G. (1998). Trends in public relations roles: 1990-1995. Public Relations Review, 24(2), 145-163.

Toth, E.L., & Trujillo, N. (1987). Reinventing corporate communications. Public Relations Review, 13(4), 42-51.

Van Riel, C.B.M. (1995). Principles of corporate communication. Hertfordshire, UK: Prentice Hall.

Van Ruler, B. (1997). Communication: Magical mystery or scientific concept? Professional views of public relations practitioners in the Netherlands. In Moss, D., MacManus, T., & Vercic, D. (Eds.), Public relations research: An international perspective. London: International Thomson Business Press.

Van Ruler, B., & Vercic, D. (2003, May). Reflective communication management. Paper delivered at the 53rd Conference of the International Communication Association, San Diego, CA.

Van Ruler, B., Vercic, D., Flodin, B., & Bütschi, G. (2001). Public relations in Europe: A kaleidoscopic picture. Journal of Communication Management, 6(2), 166-175.

Vercic, D., Grunig, L.A, & Grunig, J.E. (1996). Global and specific principles of public relations: Evidence from Slovenia. In Culbertson, H.M., & Chen, N. (Eds.), International public relations: A comparative analysis (pp. 31-65). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

Vercic, D., Van Ruler, B., Bütschi, G., & Flodin, B. (2001). On the definition of public relations: A European view. Public Relations Review, 27, 373-387.

Verwey, S. (1998). The age of communication: A new organisational paradigm for the new millennium. Communicare, 17(2), 1-15.

Watson, D.D., & Sallot, L.M. (2001). Public relations practice in Japan: An exploratory study. Public Relations Review, 27, 389-403.

Wright, D. K. (1995). The role of corporate public relations executives in the future of employee communications. Public Relations Review, 21(3), 181-198.

Wooldridge, B., & Floyd, S.W. (1990). The strategy process, middle management involvement, and organizational performance. Strategic Management Journal, 11, 231-241.

Bölüm 7

STRATEJİK HALKLA İLİŞKİLER: PAYDAŞLAR, KAMULAR VE KONULARIN YÖNETİMİ

Aslı İCİL TUNCER[1]

ÖZET

Stratejik halkla ilişkiler, farklı ilgi ve çıkarlar doğrultusunda oluşan farklı konulara yönelik etkin bir konu yönetimi sürecini içerir. Bu süreç aynı zamanda halkla ilişkilerin, sadece paydaşlar ve kamularla "iletişim uygulamalarının yönetimi" olarak değil paydaşlar ve kamularla "ilişkiler"in yönetimi" olarak tanımlanması gerektiğine işaret eder (McCoy ve Hargie, 2003). Bu doğrultuda bu bölüm, halkla ilişkileri örgütün paydaşları ve kamularıyla "ilişkilerinin" stratejik yönetimi olarak değerlendiren paradigma çerçevesinde konu yönetimi sürecini sistematik bir yaklaşımla açıklayacaktır.

[1] Dr. Öğr. Üyesi., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Reklamcılık Bölümü

KAYNAKLAR

Aldoory, L., Sha, B., (2007), "The Situational Theory of Publics: Practical Applications, Methodological Challenges, and Theoretical Horizons" in **The Future of Excellence in Public Relations and Communication Management:** Challenges for the Next Generation, ed. Elzabeth Toth (Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum, 2007).

Ansoff, I.H. (1980). "Strategic Issue Management", **Strategic Management Journal**, 1(2).

Applegate, E., Johnsen, A., (2007), **Cases in Advertising&Marketing**, Rowman&Littlefield Inc.

Bourne, L., (2009), "**Stakeholder Relationship Management: A Maturity Model for Organizational Implementation**" Gower Publishing, Ltd., USA.

Böhm., A., (2008), The SWOT Analysis, Seminar Paper, GRIN Verlag.

Broom, G., M., (1982), "A Comparison of Sex Roles in Public Relations". **Public Relations** Review, 8(3).

Broom, G., M., Dozier, D., M., (1986), "Advancement for Public Relations Role Models", Public Relations Review, 12(1).

Cahill, D. J., (2006), Lifestyle Market Segmentation, The Haword Press, Inc.

Carroll, A. B., A. K. Buchholtz (2008), Business and society: Ethics and Stakeholder Management, Mason, Ohio: South-Western.

Chapman, R.J., (2006), simple tools and techniques of enterprise risk management, john wiley&sons ltd.

Clarkson, M. B., (1995) "A Stakeholder Framework For Analysing and Evaluating Corporation", **The Academy of Management Review**, 21(1).

Crable, R., E., Vibbert, S., L., (1985), "Managing issues and İnfluencing Public Policy", **Public Relatons Review**, 11, 3-16.

Cutlip S.M. , Center, A.H. , Broom, G.M, (2000). **Effective Public Relations**, Eighth Edition, Prentice Hall.

DeLuca, K. M. (1999). **Image politics: The new rhetoric of environmental activism**. New York: Guilford.

Derville, T., (2005), "Radical Activist Tactics: Overturning Public Relations Conceptualizations", **Public Relations Review** 31.

Dowling, R.G., (1994), **Corporate Reputations Strategies for Developing The Corporate Brand**, London.

Dozier, D.M, Ehling, ., (2005), **Halkla İlişkiler ve İletişim Yönetiminde Mükemmellik** İçinde Halkla İlişkiler Programının Değerlendirilmesi: Programın etkileri Konusunda Literatürün Bize Söyledikleri, Yayına Hazırlayan Grunig, E.J., Tribecca Yayın Danışmanlık, Rota Yayınları.

Dozier, D.M, Grunig, L., (2005), **Halkla İlişkiler ve İletişim Yönetiminde Mükemmellik**, içinde Halkla İlişkiler İşlevinin Örgütlenişi, Yayına Hazırlayan Grunig, E.J., Tribecca Yayın Danışmanlık, Rota Yayınları.

Dozier, M., D., Grunig, L., A., Grunig, J., E., **Managers Guide to Excellence in Public Relations Communication Management**, NJ:Lawrence Erlbaum Associates, 1995.

Freeman, R. Edward; (1984), "**Strategic Management: A Stakeholder Approach**", Pitman, Boston.

Freeman, R., Harrison, J., Wicks A., **Managing for Stakeholders**, New Haven: Yale University Press, 2007.

Gossen, R., Sharp, K., (1987), "Workshop: How to Manage the Dispute Resolution", **Public Relations Journal** 43(12).

Grunig, E.J, Grunig, L., (2005), **Halkla İlişkiler ve İletişim Yönetiminde Mükemmellik**, İçinde Halkla İlişkiler ve İletişim Modelleri, Yayına Hazırlayan Grunig, E.J., Tribecca Yayın Danışmanlık, Rota Yayınları.

Grunig, E.J., (2005), **Halkla İlişkiler ve İletişim Yönetiminde Mükemmellik**, Tribecca-Yayın Danışmanlık.

Grunig, E.J., ve Repper, F.C., (2005), **Halkla İlişkiler ve İletişim Yönetiminde Mükemmellik**, içinde Stratejik Yönetim, Kamular ve Gündemler, Yayına Hazırlayan Grunig, E.J., Tribecca Yayın Danışmanlık, Rota Yayınları.

Grunig, J., E., (1992), **Excellence in Public Relations and Communication Management**, Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.

Grunig, J., E., Ipes, D., A., (1983), "The Anatomy of a Campaing Against Drunk Driving", **Public Relations Review**, 9(3).

Grunig, J.E. and Hunt, T., (1984), **Managing Public Relations**, Newyork: Holt, Rinehart and Winston.

Grunig, J.E., (1989a) "Symmetrical Presuppositions as a Framework for Public Relations Theory, C.H. Botan ve Hazleton, Jr. (ed), **Public Relations Theory** Hillsdale, NJ:Lawrence Erlbaum Associates.

Grunig, J.E., (1989b), Publics, Audiences and Market Segments: Models of Receivers of

Campaign Messages, içinde: Salmon, C., T., **Information campaigns: Managing the process of social change** (197-226). Newbury Park, CA: Sage.

Hainsworth, B., Meng, M., (1988), "How Corporations Define Issue Management", **Public Relations Review**, 14(4).

Hallahan, K., (2000) "Inactive Publics: The Forgotten Publics in Public Relations", **Public Relations Review**, 26(4).

Henriques, I., Sadorsky, P., (1999), "The Relationships Between Environmental Commitment and Managerial Perceptions of Stakeholder Importance", **Academy Of Management Journal**, 42(1).

Henry, A., (2008), **Understanding Strategic Management**, Oxford University Press.

Heugens, A., R., (2002), "Strategic Issues Management: Implications for Corporate Performance", **Business Society**; 41.

http://realswotanalysis.blogspot.com/2010_04_01_archive.html (alıntı tarihi: 10 Nisan 2010)

Hung, C.J, (2007), "Toward the Theory of Relationship Management in Public Relations: How to Cultivate Quality Relationships?" içinde Toth, E., (ed.), **The Future of Excellence in Public Relations and Communication Management**, Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, New Jersey, London.

Kerzner, H., Belack, C., 2010, **Managing Complex Projects,International Institute for Learning**, International Institute for Learning, Inc., Newyork.

Keskin, F., Özdemir P.B., (der), **Halkla İlişkiler Üzerine Disiplinlerarası Bir Alanın Yönelimleri.** Dipnot Yayınları, 2009.

Kim, J-N., Sriramesh, K. (2009). A descriptive model of activism in global public relations research and practice, içinde: Sriramesh K., Vercic, D., **The Global Public Relations Handbook**, New York, NY: Routledge.

Kitchen P.J., Laurence, A., (2003), "Corporate Reputation: An Eight-Country Analysis", **Corporate Reputation Review**, 6(2).

Kitchen, P.J, (1997), **Public Relations: Principles and Practice**, International Thomson Business Press.

Kurtz D. L., MacKenzie, H. F., Snow, K. (2010), **Contemporary Marketing**, Second Edition Cengage Learning Inc.

Lauzen M.M. and Dozier D.M., (1994), "Issues Management Mediation of Linkages Between Environmental Complexity and Management of the Public Relations Function", **Journal of Public Relations Research**. 6(3).

Lauzen, M.,M., (1997), Understanding the relation between public relations and issues management, **Journal of Public Relations Research**, 9(1), 65-82.

Lawson, R.,(2006) **The PR Buzz Factor: How Using Public Relations Can Boost Your Business**, Thomson-Shore Inc.

Ledingham, J., A., Bruning, S., D., (1998), "Relationship Management and Public Relations: Dimensions of An Organization-Public Relationship", **Public Relations Review**, 24.

Lee, S.F., K.K. Lo, Ruth F. Leung, Andrew Sai On Ko (2000), Strategy formulation framework for vocational education: integrating SWOT analysis, balanced scorecard, QFD methodology and MBNQA education criteria, **Managerial Auditing Journal** 15 (8).

Lorca, P., Garcia-Diez, J., (2004), "The Relation between Firm Survival and the Achievement of Balance among Its Stakeholders: An Analysis",. **International Journal of Management**, 21(1).

Luoma-Aho, V., (2007) "Neutral Reputation and Public Sector Organizations", **Corporate Reputation Review**, 10(2).

McCoy, M., Hargie, O., (2003), "Implications of Mass Communication Theory for Asymmetric Public Relations Evaluation", **Journal of Communicaton Management**, 7(4).

Miller, K., (1999) "Issues Management: The Link Between Organization Reality And Public Perception" **Public Relations Quarterly**; Summer; 44 (2).

Mintzberg, H., (1983), **Power in Around Organization**, Englewood Cliff, Prentice Hall.

Mitchell, R.K., Bradley R.A., ve Donna J.W., (1997), "Toward A Theory of Identification and Salience: Defining The Principle of Who and What Really Counts", **Academy Of Management Review**, 22(4).

Moss, D., Vercic, D., Warnaby, G., (2000), Perspective on Public Relations Research, içinde Moss,D.,Vercic,D.,Warnaby,G.,(ed.),**PerspectiveonPublicRelationsResearch**, Routledge.

Nasi, J., Nasi, S., Phillips, N., Zyglidopoulos, S., (1997) "The Evolution of Corporate Social Responsiveness", **Business and Society**; Sep 36 (3).

Peterson, G.D. Cumming, G.S. Carpenter,S.R., "Scenario Planning: a Tool for Conservation in an Uncertain World", **Conservation Biology**, 17 (2), April 2003.

Plowman, K.D., (2005), "Conflict, Strategic Management, and Public Relations", **Public Relations Review**, 31.

Qin, Z.,(2009), **Introduction to E-commerce**, Tsinghua University Press.

Rowley, T., 1997. "Moving Beyond Dyadic Ties: A Network Theory of Stakeholder Influences"' **Academy of Management Review** 22(4).

Savage, G.T., Nix, T.W., Whitehead, C. J., John D.B., (1991) "Strategies For Assessing and Managing Organizational Stakeholders", **Academy of Management Executives**, 5(2).

Schmeer, K., (1999), Guidelines For Conducting A Stakeholder Analysis, Health Reform Tools Series, The U.S. Agency for International Development.

Simmons, J., Lovegrove, I., (2005), "Bridging The Conceptual Divide: Lesson From Stakeholder Analysis", **Journal of Organizational Change Management**, 18 (5).

Smith, M.A, Fischbacher M., (2005), "New Service Development: A Stakeholder Perspective", **European Journal of Marketing**, 39(9/10).

Steyn, B., (2003), "From Strategy to Corporate Communication Strategy: A Conceptualisation", **Journal of Communication Management**, (8)2.

Steyn, B., (2007). Contribution of Public Relations to Organizational Strategy formulation. İçinde: Toth, E., L., **The Future of Excellence in Public Relations and Communication Management**: Challenges for the Next Generation, Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

Sung, M.J., (2007), Toward a Model of Scenario Building From a Public Relations Perspective, içinde Toth, E., (ed.), **The Future of Excellence in Public Relations and Communication Management**, Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, New Jersey, London.

Thatcher, M., (2006), "Segmenting the Workforce to Improve Communication", **Strategic Communication Management,** 10(6).

Tkalac, An., (2007), The Application of Situational Theory in Croatia, içinde Toth, E., (ed.), **The Future of Excellence in Public Relations and Communication Management**, Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, New Jersey, London.

Ülgen, H., Mirze, S., K., (2005), **İşletmelerde Stratejik Yönetim**, İstanbul: Arıkan.

Üzün, C., (2000), **Stratejik Yönetim ve Halkla İlişkiler**, Dokuz Eylül Yayınları.

Waddock, S., (2002) **Leading Corporate Citizens: Visions, Values, Value Added** Newyork: McGraw-Hill.

Weinstein, A, (2004), **Handbook of Market Segmentation: Strategic Targeting for Business And Tecnology Firms**, The Haword Press, Inc.

Weiss, Joseph W. (2008), **Business Ethics: A Stakeholder and Issues Management Approach**. Cengage Learning , USA.

Xu, J., (2009), **Market Research Handbook: Measurement, Approach and Practice**, Universe Press.

7. Basım

HİSTOLOJİ

Prof. Dr. Ayla Öber
Doç. Dr. Gamze Turgay İzzetoğlu

nobel
40.yıl

HİSTOLOJİ

Prof. Dr. Ayla Öber - Doç. Dr. Gamze Turgay İzzetoğlu

Yayın No.: 2255
Fen Bilimleri No.: 150
ISBN: 978-605-7895-64-6
E-ISBN: 978-625-402-883-0
Basım Sayısı: 7. Basım, Ekim 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Süleyman Gezgin -suleyman@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Öber, Ayla., İzzetoğlu Turgay, Gamze.
Histoloji / Ayla Öber - Gamze Turgay İzzetoğlu
7. Basım, XVI + 326 s. 16x23,5 cm. Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-7895-64-6
E-ISBN: 978-625-402-883-0
1. Hücre 2. Temel Dokular 3. Sistemler

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1
BİYOLOJİK OBJENİN İNCELEMEYE HAZIRLANMASI

GİRİŞ 1

BİYOLOJİK OBJENİN İNCELEMEYE HAZIRLANMASI 2
MİKROSKOBİ 5
MİKROSKOPLAR 5
Görünen Işığı Kaynak Olarak Kullanan Mikroskoplar 5
Görünmeyen Işığı Kullanan Mikroskoplar 6
HÜCRESEL YAPILAR 7
ORGANELLER 8
Hücre zarı (Unit membrane) 8
Ribozom (Ribosome) 9
Endoplazmik Retikulum (Endoplasmic reticulum) 10
Nukleus (Nucleus) 10
Nukleolus (Nucleolus) 11
Mitokondri (Mitochondrium) 12
Golgi (Golgi) 12
Sentrozom (Centrosome) 12
Endozom-Fagozom-Lizozom (Endosome-Phagosome-Lysosome) 13
Peroksizom (Peroxysome) 14
İNKLUZYONLAR 15
Glikojen (Glycogen) 15
Lipid (Lipid) 15
Pigment (Pigment) 15
Kristal (Crystal) 16
METAPLAZMİK YAPILAR 16
Mikrofilament (Microfilament) 16
İntermedier filament (Intermedier filament) 16
Mikrotübül (Microtubule) 17
NUKLEUS FONKSİYONLARI VE HÜCRESEL OLAYLAR 18

Bölüm 2
DOKU OLUŞUMU (HİSTOGENEZ)

DOKU ÇEŞİTLERİ 23

Bölüm 3
EPİTEL DOKU

EPİTEL DOKUNUN FONKSİYONLARI 25
EPİTEL DOKU SINIFLANDIRILMASI 26
ÖRTÜ EPİTELİ 26

Hücre Şekline Göre Epitel Tipleri 26
Yassı 26
Prizmatik 27
Tabakalanmaya göre epitel tipleri 27
Basit Epitel 27
Tabakalı Epitel 28
Çok Tabaklı Yassı Epitel 29
BAZAL MEMBRAN 31
Bazal Membranın Kompozisyonu 33
HÜCRELER ARASI KONTAKTLAR–Zar Farklılaşmaları 34
HÜCRE YÜZEY MODİFİKASYONLARI 36
BEZ (Salgı) EPİTELİ 39
Ekzokrin Bezlerin Sınıflandırılması 40
Endoepitelial Bezler 40
Ekzoepitelial Bezler 41
EPİTELİN HİSTOGENEZİ 45
Epitelin Ektodermal Türevleri 45
Epitelin Mezodermal Türevleri 45
Epitelin Endodermal Türevleri 46
EPİTELDE HÜCRELERİN YENİLENMESİ 47
EPİTELİAL ÖRTÜLER 47
DUYU EPİTELİ 49
EPİTEL DOKU HASTALIKLARI 49

Bölüm 4
BAĞ DOKU

BAĞ DOKUNUN ORİJİNİ 51
BAĞ DOKUNUN FONKSİYONLARI 53
BAĞ DOKU ELEMANLARI 53
BAĞ DOKU MATRİKSİ (Ekstrasellüler alan) 54
Şekillenmemiş İntersellüler Alan (nonformed/amorphous) 54
Şekillenmiş İntersellüler Alan (Lifler) 57
BAĞ DOKU HÜCRELERİ 66
BAĞ DOKU ÇEŞİTLERİ 72

Bölüm 5
ÖZBAĞ (Konnektif) DOKU

TİPİK (ÖZBAĞ=KONNEKTİF) BAĞ DOKU 73
GEVŞEK LİFLİ BAĞ DOKU (AREOLAR DOKU) 73
SIK LİFLİ BAĞ DOKU 73
RETİKÜLER BAĞ DOKU 75
ELASTİK BAĞ DOKU 75
EMBRİYONAL BAĞ DOKU 75
ÖZBAĞ DOKUDA ETKİLEŞİM 76
ÖZBAĞ DOKU HASTALIKLARI 76

Bölüm 6
DESTEK DOKULAR

KIKIRDAK DOKU 79
KIKIRDAK DOKU HİSTOGENEZİ 79
KIKIRDAK TİPLERİ 81
Atipik Kıkırdak 81
Dallanmış Kıkırdak 81
Hücre Kıkırdağı 81
Tipik Kıkırdak 81
Hiyalin Kıkırdak 81
Elastik Kıkırdak 83
Kollajen Lifli Kıkırdak 83
KIKIRDAK DOKUDA BÜYÜME 84
KIKIRDAK DOKUDA ETKİLEŞİM 85
KIKIRDAK DOKU HASTALIKLARI 86
KEMİK DOKU 86
KEMİKTE YAPILANMA 87
KEMİK DOKU ELEMANLARI 91
KEMİK ŞEKİLLENMESİ (OSSİFİKASYON) 95
Direkt Ossifikasyon (İntramembranöz) 95
İndirekt Ossifikasyon (Kondral 96
KEMİKLER ARASINDA YER ALAN EKLEMLER 99
KEMİK DOKUDA REJENERASYON 100
KEMİK DOKUDA ETKİLEŞİM 100
KEMİK DOKU HASTALIKLARI 101

Bölüm 7
ÖZELLEŞMİŞ BAĞ DOKU

YAĞ DOKU (Adipoz Doku) 103
YAĞ DOKU TİPLERİ 104
Beyaz Yağ Doku 104
Kahverengi Yağ Doku 106
YAĞ DOKUDA ETKİLEŞİM 107
YAĞ DOKU İLE İLİŞKİLİ HASTALIKLAR 108
KAN DOKU 108
KAN DOKU ELEMANLARI 108
Aramadde (Sıvı Faz) 108
Kan Dokunun Şekilli Elemanları (Hücreler) 109
Eritrosit (Erythrocyte) 110
Lökosit (Leucocyte) 114
Trombosit (Thrombocyte) 118
KAN DOKU HASTALIKLARI 121

Bölüm 8
KAS DOKU

DÜZ KASLAR 124
DÜZ KASTA REJENERASYON 127
KASILMA MEKANİZMASI 127
DÜZ KASIN FONKSİYONLARI 129
ÇİZGİLİ KASLAR (İskelet kası) 129
KASILMA MEKANİZMASI VE MOLEKÜLER DÜZEN 133
İSKELET KASININ HİSTOGENEZİ 135
İSKELET KASINDA REJENERASYON 137
KALP KASI 137
KALP KASINDA REJENERASYON 139
KAS DOKU HASTALIKLARI 139
DÜZ KAS HASTALIKLARI 139
İSKELET KASI HASTALIKLARI 140
KALP KASI HASTALIKLARI 140

Bölüm 9
SİNİR DOKU VE SİNİR SİSTEMİ

SİNİR SİSTEMİ HİSTOGENEZİ 143
NÖRAL BORUDAN GELİŞEN SİNİR SİSTEMİ KISIMLARI 144
SİNİR SİSTEMİ ELEMANLARI 146
SİTOLOJİK-HİSTOLOJİK ÖZELLİKLER 147
Nöronlar 147
Sinir Hücre Tipleri .....
Nöroglial (Neuroglıal) Elemanlar 152
Sinirler 154
OTONOM SİSTEM VE SİNİRLER 156
Simpatetik (Sympathetic) Sistem Sinirleri .....
Parasempatetik (Parasympathetic) Sistem Sinirleri .....
GANGLİONLAR 156
Duyu Ganglionları 156
Motor (Otonomik) Ganglionlar 157
MERKEZİ SİNİR SİSTEMİNİN ÖRTÜLERİ (BEYİN -OMURİLİK ZARLARI) 157
SEREBROSPİNAL (CEREBROSPINAL) SIVI 158
SİNİR DOKUDA DEJENERASYON VE REJENERASYON 159
SİNİR SİSTEMİ 160
PERİFERAL SİNİR SİSTEMİ 160
MERKEZİ SİNİR SİSTEMİ 161
Beyin 161
Serebrum (Cerebrum) 161
Serebellum (Cerebellum) 162
Omurilik (Spınal Cord) 163
Histofizyoloji 165
SİNİR DOKU VE SİSTEMİ HASTALIKLARI 167

Bölüm 10
SİSTEMLER

VÜCUT BÖLGELERİ 170
DÜZLEMLER 170
VÜCUT BOŞLUKLARI 170

Bölüm 11
SİNDİRİM SİSTEMİ

AĞIZ BOŞLUĞU 174
DİL 174
DİŞLER 175
DAMAK 177
SİNDİRİM BORUSU 177
GENEL HİSTOLOJİK ÖZELLİKLER 177
Yutak (Pharynx) 179
Özofagus (Esophagus) 179
Mide 181
İnce Bağırsak 184
Kalın Bağırsak (Kolon) 188
Rektum 190
Anal Kanal 190
SİNDİRİM BORUSUNA BAĞLI BEZLER 191
Tükürük Bezleri 191
Pankreas 192
Karaciğer 194
Safra ve Safra kesesi 196
SİNDİRİM SİSTEMİ HASTALIKLARI 197

Bölüm 12
SOLUNUM SİSTEMİ

NAZAL (NASAL) BOŞLUK 200
NAZOFARİNKS (NASOPHARYNX) 201
LARİNKS (LARYNX) 201
TRAKE (TRACHE) 202
AKCİĞERLER 204
SOLUNUM SİSTEMİ HASTALIKLARI 205

Bölüm 13
BOŞALTIM SİSTEMİ

BÖBREKLER 207
ÜRETER 211
MESANE 212
URETRA (URETHRA) 212
HİSTOFİZYOLOJİ 212
BOŞALTIM SİSTEMİ HASTALIKLARI 214

Bölüm 14
DOLAŞIM SİSTEMİ

KALP....216
DAMARLAR....218
ARTERLER....219
VENLER....221
DOLAŞIM SİSTEMİ HASTALIKLARI....222

Bölüm 15
LİMFOİD (LENFATİK) SİSTEM

LENFOİD SİSTEMİN HÜCRELERİ....227
LENFOİD ORGANLAR....228
TİMUS (THYMUS)....228
LENF DÜĞÜMLERİ (LYMPHOID NODES)....229
DALAK (SPLEEN)....231
MUKOZA BAĞLANTILI LENFOİD DOKU....232
TONSİLLER (TONSIL)....233
LENFOİD SİSTEM HASTALIKLARI....234

Bölüm 16
ÜREME SİSTEMİ

DİŞİ ÜREME SİSTEMİ....235
OVARYUM (OVARIUM)....235
UTERİN TÜPLER (OVIDUKT-FALLOP TÜPLERİ)....239
UTERUS....240
PLASENTA (PLACENTA)....241
VAGİNA....242
MEME BEZLERİ....242
ERKEK ÜREME SİSTEMİ....244
TESTİSLER....244
GENİTAL KANALLAR....247
YARDIMCI BEZLER (AKSESUAR BEZLER)....248
PENİS....248
ÜREME SİSTEMİ HASTALIKLARI....248

Bölüm 17
ENDOKRİN SİSTEM

HORMONLAR....249
HİPOFİZ (HYPOPHYSIS)....250
NÖROHİPOFİZ (NEUROHYPOPHYSIS)....251
Hipotalamo-Hipofizeal Sistem....251
Pars Nervosa....251
Pars İnfundibulum....252
ADENOHİPOFİZ (ADENOHYPOPHYSIS)....252
Pars Distalis....252

Pars İntermedia 254
Pars Tuberalis 254
TİROİD (THYROID) 257
PARATİROİD (PARATHYROID) 259
BÖBREKÜSTÜ BEZİ (ADRENAL-SUPRARENAL BEZ) 260
PANKREAS ve LANGERHANS ADACIKLARI 265
EPİFİZ (EPIPHYSIS) 266
OVARYUM 268
TESTİS 269
ENDOKRİN SİSTEM HASTALIKLARI 270

Bölüm 18
DUYULAR

DOKUNMA DUYUSU (İntegümenter Sistem) DERİ 273
EPİDERMİS 273
Keratinosit Olmayan Hücreler 275
DERMİS 277
KIL 278
TIRNAK 279
TAT DUYUSU 279
KOKLAMA DUYUSU 280
İŞİTME DUYUSU 281
GÖRME DUYUSU 283
ÖZEL DUYULAR 286
DUYU ORGANLARI HASTALIKLARI 286

SÖZLÜK 289
KAYNAKÇA 295
DİZİN 309

KAYNAKÇA

ABBAS A.K., LICHTMAN A.H., POBER J.S., 1991: Cellular ve Molecular Immunology. W.B. Saunders Comp. New York.

AKAY T., 2001: Genel Histoloji (5.baskı), Palme Yayıncılık, Ankara.

ALLABY M., 1999: Dictionary of Zoology (2. Ed.), Oxford Uni. Press., UK.

AYTEKİN Y., 1993 (ed.): Temel Histoloji, Barış Kitabevi, İstanbul.

AYTEKİN Y., SOLAKOĞLU S., 2006 (ed.): Temel Histoloji (Text & Atlas) Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul.

BASTIUAN G.F., 1993: An Illustrated Review of Anatomy and Physiology (Seri), Harper Collins Coll. Pub.

BENJAMIN C.L., GARMAN G.R., FUNSTON J.H., 1997: Human Biology (Int ed.) McGraw Hill Comp.

BLOOM W., FAWCETT D.W., 1968: A Textbook of Histology (9. ed.), W.B. Saunders Company, Philadelphia, London, Toronto.

BRADBURY S., EVENNETT P.J., HASELMANN H., PILLER H., 1989: RMS Dictionary of Light Microscopy, Oxford Sci. Publications, RMS Microscopy Handbook 15 Oxford, UK.

BROWDER L.W., ERICKSON C.A., JEFFERY W.R., 1991: Developmental Biology, (3. Ed.), Saunders College Publ., USA.

CİRELİ E., 1972: Hücre Organelleri Ultrastrüktürü ve Fonksiyonları, E.Ü. Tıp Fak. Yayınları No: 88, E.Ü. Matbaası Bornova, İzmir.

COHEN B.J., WOOD D.L., 2000: Memler's Structure and Function of the Human Body (6. Ed.), Lippincott Williams&Wilkins Pub., New York.

COPENHAVER W.M., JOHNSON D.D., 1958: Bailey's Textbook of Histology (14. ed.), The Williams&Wilkins Company, Batimore, USA.

CORMACK D.H., 1987: Ham's Histology (9. Ed.), J.B. Lippincott Company, Philadelphia.

CZIHAK G., LANGER H., ZIEGLER H., 1976: Biologie-Ein Lehrbuch fur Studenten der Biologie, Springer-Verlag Berlin Heidelberg New York.

DeCOURSEY R.M., 1968: The Human Organism (3. ed.), McGraw-Hill Book Company, USA.

DEMİRSOY A., 1997: Yaşamın Temel Kuralları Genel Biyoloji/Genel Zooloji, Cilt 1/Kısım 1, (8. Ed.), Meteksan A.Ş., Ankara.

DEMİRSOY A., TÜRKAN İ., 1999 (Çev. Ed.)**:** Genel Biyoloji, (Keeton, W.T., Gould, J.L., Gould, C.G., 1993, Biological Science, (5. Ed.), London), Cilt 1, Cilt 2, Palme Yayıncılık, Ankara.

FALAKALI B., 1993: Genel Genetik, E.Ü. Fen Fak. Kitaplar Serisi, No. 148, E.Ü. Basımevi, Bornova-İzmir.

FAWCETT Don W., 1973: Atlas Zur Elektronen-mikroskopie der Zelle, Urban&Schwarzenberg, Deutschland.

FREEMAN W.H., BRACEGIRDLE B., 1968: An Atlas of Histology (2. ed.), Heinemann Educational Books Ltd., London.

FUJITA T., TANAKA K., TOKUNAGA J., 1981: Zellen und Gewebe (Ein Rem Atlas).

GARTNER L.P., HIATT J.L., 2001: Color Textbook of Histology, (2. Ed.), Saunders Comp., London.

GERHARDT A., DIRCKSEN J., HÖNER P., 1981: Biologie, (3. Aufl), Bayerischer Schulbuch-Verlag, München.

GOODSELL D.S., 1996: Our Molecular Nature, Springer Verlag New York.

GUTTMAN B.S., 1999: Biology, A Division of the McGraw-Hill Comp., Boston.

JUANQUEIRA L.C., CARNEIRO J., CONTOPOULOS A.N., 1977: Basic Histology (2. ed.), Lange Med. Publ., USA.

JUANQUEIRA L.C., CARNEIRO J., KELLEY R.O., 1989: Basic Histology, Lange Med. Publ. California.

KARAÇALI S., 1989: Histoloji Teksiri (4. baskı), E.Ü. Fen Fak. Teksirler Serisi No: 26, İzmir.

KAROL S., SULUDERE Z., AYVALI C., 1998: Biyoloji Terimleri Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları: 669, Ankara.

KENT M., 2000: Advanced Biology, Oxford Uni. Press.

KERR J.B., 1998: Atlas of Functional Histology, Mosby Comp. Sydney.

KNODEL H., BAYRHUBER H., 1987: Linder Biologie, (19. Aufl.), (Ed. J.B. Metzler), Metzlersche Verlag., Stuttgart.

KOLB G.M.H., 1991: Vergleichende Histologie, Springer Verlag Giessen.

KRSTIC R.V., 1977: Die Gewebe des Menschen und Saugetiere, Springer Verlag, Berlin.

LEESON T.S., LEESON C.R., PAPARO A.A., 1988: Text/Atlas of Histology, W.B. Saunders Company, Philadelphia, London, Toronto, Montreal, Sydney, Tokyo.

LEWIS R., 1998: Life, McGraw-Hill Comp., Boston.

MADER S.S., 1996: Biology, (5. Ed.), A Division of the McGraw-Hill Comp., Boston.

MADER S.S., 1997: Inquiry into Life (8. ed.), A Division of the McGraw-Hill Comp., Boston.

MADER S.S., 1998: Human Biology, (5. ed.), A Division of the McGraw-Hill Comp., Boston.

MINKOFF E.C., BAKER P.J., 2001: Biology Today An Issues Approach (2. ed.), Garland Publishing, a member of the Taylor & Francis Group, New York.

MUIR H., 1994 (ed.): Dictionary of Scientist, Larousse, UK.

NOGALES E., WOLF S.G., DOWNING K.H., 1998: Structure of the α-β tubulin dimer by electron crystallography, Nature 391, 199 – 203, Jan.

ONAT T., EMERK K., 1996 (ed.): Temel Biyokimya, Saray Medikal Yayıncılık, Bornova İzmir.

ÖBER A., 1979: Tunikat Endokrin Sisteminde Histo-fizyolojik ve Ultrastrüktürel Araştırmalar (Doktora Tezi), E.Ü. Fen Fak. Bornova-İzmir.

ÖBER A., 2000: Hayvan Histolojisi I (Genel Konular), E.Ü. Fen Fak. Teksirler Serisi No: 128, Bornova–İzmir.

ÖBER A., 2004: Zoolojide Laboratuvar Teknikleri, (2. baskı), E.Ü. Fen Fak. Kitaplar Serisi, No: 185, E.Ü. Basımevi, Bornova-İzmir.

ÖBER A., 2005: Zooloji, E.Ü. Yayınları Fen Fakültesi Yayın No: 193, E.Ü. Basımevi, Bornova-İzmir.

PAULSEN D.F., 1990: Basic Histology, Exam. and Board Rev.– Appleton& Lange, USA.

PRESNELL J.K., SCHREIBMAN M.P., 1997: Human's Animal Tissue Techniques (5. ed.), Hopkins Uni. Pres.

ROBERTSON D., 1972: Das Leben unter dem Mikroskop, Edit. Rencontre Lausanne.

ROSS M.J., ROMRELL L.J., KAYE G.I., 1995: Histology: A Text ve Atlas, (3. Ed.), Williams&Wilkins Comp., New York.

SEELEY R.R., STEPHENS T.D., TATE P., 1998: Anatomy and Physiology (4. ed.), McGraw Hill Comp. WCB Int.

SOLOMON E.P., BERG L.R., MARTIN D.W., 1999: Biology (5. ed.), Saunders College Publ., USA.

SOYDAN N., 1985: Genel Histoloji, İst. Üni. Diş Hek. Fak. Yayınları No:56, İstanbul.

SÜZEN B., 1997: İnsan Anatomisi ve Fizyolojisine Giriş (Solomon'dan çeviri), Birol Basın Yayın, İstanbul.

TANER D., 2004: Fonksiyonel Nöroanatomi, ODTÜ yayıncılık, Ankara.

TELFORD I.R., BRIDGMAN C.F., 1990: Introduction to Functional Histology, Harper Row Pub. New York.

TOOL G., TOOL S., 1999: Biology for Advanced Level (4. Ed), Thornes Pub. UK.

WEHNER R., GEHRING W., 1990: Zoologie (22. Aufl.), Thieme Verlag, Stuttgart.

WHEATER P.R., BURKITT H.G., DANIELS V.G., 1988: Functional Histology: A Text and Colour Atlas, (2. Ed.), EL-BS. Longman Group Ltd., Hong Kong.

Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 3. Baskı

İHRACAT PAZARLAMASI VE DIŞ TİCARET İŞLEMLERİ

(Makine İmalat Sanayi Sektörü Analizi)

Prof. Dr. Sabiha Kılıç

nobel

İHRACAT PAZARLAMASI VE DIŞ TİCARET İŞLEMLERİ
(Makine İmalat Sanayi Sektörü Analizi)

Prof. Dr. Sabiha Kılıç

Yayın No.: 3592
İktisat-İşletme: 248
ISBN: 978-625-439-769-1
E-ISBN: 978-625-439-770-7
Basım Sayısı: Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 3. Baskı, Mayıs 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Sergen Öz -sergen@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Bayraktar Asiltürk -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Kılıç, Sabiha.
İHRACAT PAZARLAMASI VE DIŞ TİCARET İŞLEMLERİ (Makine İmalat Sanayi Sektörü Analizi) / Sabiha Kılıç
Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 3. Baskı. XVIII + 318 s. 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-439-769-1
E-ISBN: 978-625-439-770-7
1. İhracat 2. Dış Ticaret 3. Makine İmalat Sanayi

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA

İÇİNDEKİLER

TABLOLAR LİSTESİ xi
ŞEKİLLER LİSTESİ xv
ÖN SÖZ xvii

GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM 11
DIŞ TİCARET VE İHRACAT PAZARLAMASI 11
1.1. DIŞ TİCARET 11
1.1.1. Dünya Dış Ticareti 11
1.1.1.1. Dünya Ticaretinde Makine İmalat Sanayinin Durumu 19
1.1.1.2. Dünya Ticareti Üzerinde Etkili Olan Faktörler 24
1.1.1.2.1. Yapısal Faktörler 24
1.1.1.2.2. Çok Taraflı Ticaret Anlaşmaları 24
1.1.1.2.3. Bölgesel Anlaşmalar 25
1.1.1.2.4. Sermaye Hareketleri 25
1.1.2. Türkiye'nin Dış Ticareti 26
1.1.3. Türkiye'de Makine İmalat Sanayinin Durumu 34
1.2. ULUSLARARASILAŞMA SÜRECİNDE İLK ADIM:İHRACAT VE İHRACAT PAZARLAMASI 45
1.2.1. Aşamalı Olarak İhracatı Geliştirme Modelleri 49
1.2.1.1. Jan Johanson-Finn Wiedersheim Paul Modeli 49
1.2.1.2. Jan Johanson ve Jan Erik Vahlne Modeli 50
1.2.1.3. S. Tamer Çavuşgil Modeli 51
1.2.1.4. Franklin R. Root Modeli 52
1.2.2. Yenilikçi İhracatı Geliştirme Modelleri 54
1.2.2.1. Stan D. Reid Modeli 54
1.2.2.2. Myron M. Miller Modeli 56
1.2.2.3. Pervez N. Ghauri ve Karin Holstius Modeli 57
1.2.2.4. George S. Yip, Javier G. Biscarri ve Joseph A. Monti'nin Way Station Modeli 59
1.2.2.5. R. Luostarinen ve H. Hellman Modeli 62
1.2.3. İhracat Kararının Verilmesi ve İhracat Pazarlamasına Geçiş 64
1.2.4. İhracat Pazarlaması 65
1.3. İHRACAT PAZARLAMASININ PLANLANMASI 66
1.3.1. Planlamada Bilgi İhtiyacı 67
1.3.1.1. İhtiyaç Duyulan Bilginin Toplanması 68
1.3.1.2. Bilginin Niteliği ve Bilginin Kullanılması 70
1.3.1.3. Bilgi Kullanımının Yapısı ve Bilgi Kullanımını Etkileyen Faktörler 71
1.3.2. İhracat Pazarlaması Planlamasının Aşamaları 74
1.3.2.1. İşletme ve Evsahibi Ülke Gereksinimlerinin Karşılaştırılması 76
1.3.2.2. Pazarlama Karmasının Hedef Pazara Uygunluğunun Sağlanması 78
1.3.2.3. Pazarlama Planının Geliştirilmesi 80
1.3.2.4. Yürütme ve Denetim 81

1.4. İHRACAT PAZARLAMASI STRATEJİLERİ 82
1.4.1. Pazarlama Karması Elemanlarına Yönlendirilen Stratejiler 83
1.4.1.1. İhracat Pazarları İçin Ürün Stratejileri 83
1.4.1.1.1. Standardizasyon ve Uyarlama Stratejileri 84
1.4.1.1.2. Farklılaştırılmış ve Yoğunlaştırılmış Pazarlama Stratejileri 85
1.4.1.1.3. Ürün-Reklam (Mesaj) Stratejileri 86
1.4.1.1.4. Markalama Stratejileri 87
1.4.1.1.5. Ambalajlama ve Etiketleme Stratejileri 88
1.4.1.2. İhracat Pazarları İçin Fiyatlandırma Stratejileri 88
1.4.1.3. İhracat Pazarları İçin Reklam ve Tutundurma Stratejileri 89
1.4.1.4. İhracat Pazarları İçin Dağıtım Stratejileri 93
1.4.1.4.1. Dolaylı İhracatta Yer Alan Aracılar 94
1.4.1.4.1.1. İhracat Pazarlaması Aracıları 94
1.4.1.4.1.2. Birlikler 95
1.4.1.4.2. Dolaysız İhracatta Yer Alan Aracılar 96
1.4.1.4.2.1. Ülke İçi İhracat Bölümleri 96
1.4.1.4.2.2. Yurt Dışı Satış Büroları 96
1.4.1.4.2.3. Yurt Dışında Depolama Kolaylığı Sağlayan Kuruluşlar 97
1.4.1.4.2.4. Gezici Satıcı 97
1.4.1.4.2.5. Yurt Dışı Dağıtıcılar ve Acentalar 97
1.4.1.4.3. İhracat Pazarlamasında Dağıtım Kanalı Kullanılmasının Avantaj ve Dezavantajları 97
1.5. İHRACAT PAZARLAMASI YÖNETİMİ 98

İKİNCİ BÖLÜM 103
DIŞ TİCARETTE İHRACAT İTHALAT İŞLEMLERİ 103
2.1. DIŞ TİCARET TERİMLERİ 103
2.2. İHRACAT KAVRAMI VE KAPSAMI 107
2.2.1. İhracat 107
2.2.2. İhracat Serbestisi ve İhracatın Koordinasyonu 109
2.2.3. İhracat Çeşitleri 114
2.2.3.1. Ön İzne Bağlı İhracat 114
2.2.3.2. Kayda Bağlı İhracat 114
2.2.3.3. Kredili İhracat 114
2.2.3.4. Konsinye İhracat 114
2.2.3.5. Yurt Dışı Fuar ve Sergilere Katılım ve İhracat 115
2.2.3.6. İthal Edilmiş Malın İhracı 115
2.2.3.7. Serbest Bölgelere Yapılacak İhracat 116
2.2.3.8. Diğer İhracat Şekilleri ve Transit Ticaret 116
2.2.4. İhracat Süreci 116
2.2.4.1. İhracatçı Sıfatının Kazanılması 117
2.2.4.2. Pazar ve Müşterinin Bulunması 118
2.2.4.3. Müşteri ile Detayların Görüşülmesi 118
2.2.4.4. Müşteri ile Anlaşma Sağlanması 119
2.2.4.5. Akreditifin Tarafımıza Bildirilmesi 119
2.2.4.6. İhracat İçin Malların Hazırlanması 119
2.2.4.7. İlgili Evrakların Hazırlanması 119
2.2.4.8. Malların Sevk Aracına Teslimi ve Yüklenmesi 120
2.2.4.9. Gümrüklemenin Yapılması 120
2.2.4.10. Dövizin Türkiye'ye Getirilmesi 121
2.2.4.11. Sonuç İşlemleri 122
2.2.5. İhracatta Kullanılan Belgeler 122
2.2.5.1. Gümrük Beyannamesi 124

2.2.5.2. Ticari Fatura ... 136
2.2.5.3. Koli, Ambalaj Listesi ... 139
2.2.5.4. Menşe Şahadetnamesi ... 141
2.2.5.5. Dolaşım Belgeleri ... 144
2.2.5.6. Sigorta Belgesi ... 150
2.2.5.7. Taşıma Belgesi (Konşimento) ... 153
2.2.5.8. Akreditif Mektubu ... 156
2.2.5.9. Kambiyo Senedi ... 158
2.2.5.10. Türk Malı Belgesi ... 159
2.3. İTHALAT KAVRAMI VE İÇERİĞİ ... 162
2.3.1. İthalat ... 162
2.3.2. İthalat Çeşitleri ... 164
2.3.3. İthalat Süreci ... 165
2.3.3.1. İthalatçı Sıfatının Kazanılması ... 165
2.3.3.2. İthalatla İlgili Ön Araştırmanın Yapılması ... 166
2.3.3.3. Potansiyel İhracatçıların Bulunması ... 166
2.3.3.4. Potansiyel İhracatçılarla Detayların Görüşülmesi ... 167
2.3.3.5. Anlaşmanın Sağlanması ... 167
2.3.3.6. İthalatçı Tarafından Akreditifin Açtırılması ... 167
2.3.3.7. İthalatla İlgili Belgelerin ve Malın Gelmesi ... 168
2.3.3.8. İthalata Konu Olan Malın Teslim Alınması ... 168
2.3.3.9. İthalatta Gümrüklemenin Yapılması ... 168
2.3.3.10. İthalatla İlgili Kambiyo İşlemlerinin Bitirilmesi ... 169
2.3.4. İthalattan Tahsil Edilen Mali Mükellefiyetler ... 169
2.3.5. İthalatta Kullanılan Belgeler ... 171
2.3.5.1. İthalatta Gümrük Beyannamesi ... 172
2.3.5.2. Gümrük Kıymet Bildirim Formu ... 172
2.3.5.3. Yaygın Basit Usul İstek Kâğıdı ... 175
2.3.5.4. Çetele ... 178
2.3.5.5. Teslim Tesellüm Tutanağı ... 178
2.3.5.6. Boş Arama Dilekçesi ... 180

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM ... 181
KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETME (KOBİ)'LERE GENEL BAKIŞ ... 181
3.1. KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETME TANIMLARI ... 181
3.1.1. Türkiye'de KOBİ Tanımı ... 181
3.1.2. AB Ülkelerinde KOBİ Tanımları ... 182
3.1.3. ABD'de KOBİ Tanımı ... 184
3.1.4. Japonya ve Asya Ülkelerinde KOBİ Tanımları ... 185
3.2. KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERDE İHRACAT PAZARLAMASI DAVRANIŞI ... 186
3.2.1. KOBİ'lerde İhracat Pazarlaması Davranışını Belirleyen İşletme İçi Faktörler ... 186
3.2.1.1. İşletmelerin Temel (Öz) Yetenekleri ... 187
3.2.1.2. Yönetimin İşletme Amaçlarını Başarma İstekliliği ... 188
3.2.1.3. İhracat Pazarlamasına Yönelik Bağlantı Düzeyi ... 188
3.2.1.4. Yönetimin Beklentileri ... 189
3.2.2. KOBİ'lerde İhracat Darboğazları ... 189
3.3. İŞLETMELERDE İHRACAT PAZARLAMASI DAVRANIŞINI BELİRLEYEN FAKTÖRLERE DAİR LİTERATÜR İNCELEMESİ ... 191
3.4. KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERDE İHRACAT PAZARLAMASI PERFORMANSI ... 197
3.4.1. İhracat Yatırımı ... 197
3.4.2. İhracat Pazarlaması Performansı ... 199

3.4.2.1. İhracat Pazarlaması Performansı Kavramı 199
3.4.2.2. İhracat Pazarlaması Performans Ölçüleri 200
3.4.2.3. İhracat Pazarlaması Performansı Modelleri 203
3.4.2.3.1. Aaby ve Slater Modeli 203
3.4.2.3.2. Piercy, Kaleka ve Katsikeas Modeli 205
3.4.2.3.3. Dhanaraj ve Beamish Modeli 207
3.5. KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERİN İHRACAT PAYLARININ ARTTIRILMASINDA DEVLET VE ÖZEL SEKTÖRÜN GÖREVLERİ 209
3.5.1. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Temel Zayıflıkları 209
3.5.2. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İhracat Paylarının Arttırılmasında Devlete Düşen Görevler 211
3.5.3. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin İhracat Paylarının Artırılmasında Özel Sektöre Düşen Görevler 212

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM 215
ÇORUM MAKİNE İMALAT SANAYİİ'NDE FAALİYET GÖSTEREN KÜÇÜK VE ORTA ÖLÇEKLİ İŞLETMELERE YÖNELİK İHRACAT PAZARLAMASI UYGULAMASI 215
4.1. ÇORUM MAKİNE İMALAT SANAYİİ İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER 215
4.1.1. Araştırmanın Amacı 215
4.1.2. Araştırmanın Önemi 216
4.1.3. Araştırmanın Kapsamı ve Kısıtları 217
4.1.4. Araştırmanın Yöntemi 218
4.1.4.1. Ana Kütlenin Saptanması ve Pilot Çalışma 218
4.1.4.2. Veri Toplama Tekniği ve Aracı 218
4.1.4.2.1. Anket Formunun Hazırlanması 218
4.1.4.3. Araştırmanın Modeli 222
4.1.4.4. Araştırmanın Hipotezleri 224
4.2. VERİLERİN ANALİZİ VE BULGULAR 228
4.2.1. Araştırma Modeline İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler 228
4.2.1.1. Araştırmaya Katılan Cevaplayıcılara ve İşletmelere İlişkin Özellikler 229
4.2.1.2. İşletmelerin İhracat Pazarlaması Faaliyetine İlişkin Kaynak Bağlılık Düzeyleri ve İhracat ile İlgili Güçlü ve Zayıf Yönlerine İlişkin Değerlendirmeler 234
4.2.1.3. Çevresel Faktörlere İlişkin Değerlendirmeler 235
4.2.1.3.1. Faaliyette Bulunulan Endüstriye İlişkin Özellikler 236
4.2.1.3.2. İhracat Pazar Şartlarına İlişkin Özellikler 236
4.2.1.4. Yöneticilerin İhracata Yönelik Algılarına İlişkin Değerlendirmeler 237
4.2.1.5. Pazarlama Stratejilerine İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler 241
4.2.1.5.1. Pazarlama Karması Elemanlarının Uyarlanma Düzeyi 241
4.2.1.5.2. Tutundurma Karması Elemanlarının Kullanım Düzeyi 242
4.2.1.5.3. İşletmelerin Ürünlerini İhracat Pazarlarına Sunma Yöntemleri 242
4.2.1.5.4. İhraç Edilen Ürünlerin Fiyatlandırma Biçimi 243
4.2.1.5.5. İhracat Fiyatlarının Yurt İçi ve Yurt Dışındaki Benzer Ürün Fiyatlarına Göre Karşılaştırılması 243
4.2.1.5.6. Yöneticilerin Pazarları, Ürünleri ve Müşterilerine Dair Bilgi Toplama Yöntemleri 244
4.2.1.5.7. İşletmelerin İhracat Pazarındaki Rakiplerini İzleme Yöntemleri 244
4.2.1.5.8. İşletmelerin Son Yıllarda Yaptıkları Atılımlar 245
4.2.1.5.9. İşletmelerin Ürünleri ile İlgili Yenilikleri İzleme Yöntemleri 246
4.2.1.6. Performans Ölçülerine İlişkin Değerlendirmeler 246
4.2.1.6.1. Objektif İhracat Performans Ölçüleri 246
4.2.1.6.2. Subjektif İhracat Performans Ölçüleri 247

4.2.1.7. İhracat Pazarlaması Davranışını Etkileyen Faktörlere İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler 248
4.2.1.7.1. İhracat Pazarlaması Davranışını Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesine İlişkin Faktör Analizi 248
4.2.1.7.2. İhracat Oranı Diskriminant Analizi 251
4.2.1.7.3. İhracat Yapılan Ülke Sayısı Diskriminant Analizi 253
4.2.1.7.4. Göreceli İhracat Kârlılığı Diskriminant Analizi 255
4.2.1.7.5. Son Üç Yılda İhracat Yoğunluğundaki Değişim Diskriminant Analizi 257
4.2.1.7.6. Son Üç Yıldaki İhracat Satış Hacmi Büyümesi Diskriminant Analizi 259
4.2.1.8. Araştırmanın Hipotez Testleri 260
4.2.1.8.1. İhracat Pazarlaması Davranışını Etkileyen Faktörler ile İhracat Performansı Arasındaki İlişkileri Tanımlayıcı İstatistikler 261
4.2.1.8.2. İşletme Yöneticilerinin İhracata İlişkin Algıları ile İhracat Davranışı Arasındaki İlişkileri Tanımlayıcı İstatistikler 272
4.2.1.8.3. İşletmelerin İhracat Davranışlarına Göre Pazarlama Karması Elemanlarını İhracat Pazarlarına Uyarlama Düzeylerine İlişkin Değerlendirmeler 282

SONUÇ 289

KAYNAKÇA 299

KAYNAKÇA

Aaby, N. E., & Slater, S. F. (1989). Management influences on export performance: A review of the empirical literature 1978-88. *International Marketing Review*, 6(4), 7-23.

Akan, M. (1988). AET'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler ve Türkiye. İktisadi Kalkınma Vakfı Yayını, No:57, İstanbul.

Akgül, A., & Çevik, O. (2003). *İstatistiksel Analiz Teknikleri: SPSS'te İşletme Yönetimi Uygulamaları*. Emek Ofset.

Akın, H. (1999). *Dış Ticaret*. Academy International.

Akat, Ö. (1998). *Uluslararası Pazarlama Karması ve Yönetimi*. Ekin Kitabevi Yayınları.

Akat, Ö. (2004). *Uluslararası Pazarlama Karması ve Yönetimi* (5. Baskı). Ekin Kitabevi.

Akcan, F. (1984). İhracatçılarımıza Yeni Zelanda Pazarına Girmelerine Yardımcı Bir Kuruluş: DCLU. *Haftalık Enformasyon Bülteni*, İGEME, 22(39), Ankara.

Akgemci, T. (2001). *Kobilerin Temel Sorunları ve Sağlanan Destekler*. Kosgeb Yayınları.

Albaum, G., Strandskoy, J., Duerr, E., & Down, L. (1989). *International Marketing and Export Management*. Addison-Wesley Publishing Company.

Albaum, G., Strandskov, J., & Duerr, E. (2002). *International Marketing and Export Management*. Prentice Hall.

Almor, T., & Hirsch, S. (1995). Outsider's response to Europe 1992: Theoretical considerations and empirical evidence. *Journal of International Business Studies*, 26(2), 223-238.

Altunışık, R., Özdemir, Ş., & Torlak, Ö. (2004). *Modern Pazarlama* (2. Baskı). Değişim Yayınları.

Alpugan, O. M., Demir, H., Ak, M., & Üner, N. (1987). *İşletme Ekonomisi ve Yönetimi*. Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.

Amine, L. S., & Çavuşgil, S. T. (1986). Export marketing strategies in the British clothing industry. *European Journal of Marketing*, 20(7), 21-33.

Andersen, O. (1993). On the internationalization process of firms: A critical analysis. *Journal of International Business Studies*, 24(2), 209-228.

Anderson, P., & Tushman, M. L. (1990). Technological discontinuities and dominant designs: A cyclical model of technological change. *Administrative Science Quarterly*, 35(4), 604-633.

Atik, H. (2002). *Endüstri-İçi Ticaret: Teori ve Kayseri Uygulaması*. Kayseri Ticaret ve Sanayi Odası Yayını, No 44.

Axinn, C. (1988). Export performance: Do managerial perceptions make a difference? *International Marketing Review*, 5(2), 61-71.

Baldauf, A., Cravens, D. W., & Udo, W. (2000). Examining determinants of export performance in small open economies. *Journal of World Business*, 35(1), 61-79.

Barabba, V. P., & Zaltman, G. (1991). *Hearing the voice of the market: Competitive advantage through creative use of market information*. Harvard Business School Press.

Barney, J. B. (1991). Firms resources and sustained competitive advantage. *Journal of Management*, 17(1), 99-120.

Barrios, S., Görg, H., & Strobl, E. (2003). Explaining firm's export behavior: R&D, spillovers and the destination market. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 65(4), 475-496.

Baş, T. (2006). *Anket Nasıl Hazırlanır Uygulanır Değerlendirilir?* (4. Baskı). Seçkin Kitabevi.

Bell, J. (1995). The internationalization of small computer software firms: A further challenge to 'stage' theories. *European Journal of Marketing*, 29(8), 60-75.

Benito, G. R. G., & Welch, L. S. (1997). Foreign market servicing: Beyond choice of entry mode. In H. Vernon-Wortzel et al. (Eds.), *Strategic management in a global economy*. John Wiley & Sons.

Bentley, T. (1986). *Management information systems and data processing* (2nd ed.). Holt, Rinehart and Winston.

Bhaduri, S., & Ray, A. S. (2004). Exporting through technological capability: Econometric evidence from India's pharmaceutical and electrical/electronics firms. *Oxford Development Studies*, 32(1), 87-100.

Bijmolt, T., H. A., & Zwart, P. S. (1994). The impact of internal factors on the export success of Dutch small and medium-sized firms. *Journal of Small Business Management*, 32(2), 69-83.

Bilkey, W. J. (1970). *Industrial Stimulation*. Heath Lexington.

Bilkey, W. J. (1973). Empirical evidence regarding business goals. In J. L. Cochrane & M. Zeleny (Eds.), *Multiple criteria decision making* (ss. 613-634). University of South Carolina Press.

Bilkey, W. J., & Tesar, G. (1977). The export behavior of smaller-sized Wisconsin manufacturing firms. *Journal of International Business Studies*, 8(Spring/Summer), 93-98.

Bilkey, W. J. (1978). An attempted integration of the literature on the export behavior of firms. *Journal of International Business Studies*, 9(Spring/Summer), 33-46.

Bilkey, W. J. (1982). Variables associated with export profitability. *Journal of International Business Studies*, 12(Fall), 39-55.

Bjorkman, I., & Forsgren, M. (1997). Nordic contributions to international business research. In I. Bjorkman et al. (Eds.), *The nature of the international firm: Nordic contributions to international business research*. HandelshΦjskolens Forlag.

Blankberg, D., & Johanson, J. (1992). Managing network connections in international business. *Scandinavian International Business Review*, 1(1), 5-19.

Bleek, J. D., & Ernst, D. (1995). Is your strategic alliance really a sale? *Harvard Business Review*, January-February, 97-105.

Bradley, F. (1999). *International marketing strategy*. Prentice Hall.

Bradley, F. (2002). *Uluslararası Pazarlama Stratejisi* (Çev. İ. Er). Bilim Teknik Yayınevi.

Bonaccorssi, A. (1992). On the relationship between firm size and export intensity. *Journal of International Business Studies*, 23(4), 605-635.

Brooks, M., & Rosson, P. (1982). A study of export behavior of small and medium-sized manufacturing firms in three Canadian provinces. In M. Czınkota et al. (Eds.), *Export management* (ss. 38-49). Praeger Publishers.

Burton, F. N., & Schlegelmılch, B. B. (1987). Profile analysis of non-exporters versus exporters grouped by export involvement. *Management International Review*, 27(1), 38-49.

Buskırk, R. (1970). *Principles of marketing: The management view* (3rd ed.). McGraw Hill Co., Inc.

Calof, J., & Beamish, P. (1995). Adapting to foreign markets: Explaining internationalization. *International Business Review*, 4(2), 115-131.

Calof, J., & Viviers, W. (1995). Internationalization behavior of small-and medium-sized South African enterprises. *Journal of Small Business Management*, 33(4), 71-79.

Calof, J. L. (1997). The relationship between firm size and export behavior revisited. *Journal of International Business Studies*, 25(2), 367-387.

Cameron, K. S. (1986). Effectiveness as paradox: Consensus and conflict in conceptions of organizational effectiveness. *Management Science*, 32(5), 539-553.

Cateora, P., & Hess, J. M. (1975). *International marketing*. Richard D. Irwin, Inc.

Cateora, P. (1985). *Strategic international marketing*. Dow Jones Irwin.

Caviello, N. E., & Mcauley, A. (1999). Internationalization and the smaller firm: A review of contemporary empirical research. *Management International Review*, 39(3), 223-256.

Cengiz, E. (2002). *Uluslararası Pazarlamada Promosyon*. Der Yayınları.

Chadee, D., & Mattsson, J. (1998). Do service and merchandise exporters behave and perform differently? *European Journal of Marketing*, 32(9-10), 830-842.

Chetty, S. K., & Hamilton, R. T. (1993). Firm-level determinants of export performance: A meta-analysis. *International Marketing Review*, 10(3), 26-34.

Christensen, C. H., DaRocha, A., & Gertner, R. (1987). An empirical investigation of the factors influencing exporting success of Brazilian firms. *Journal of International Business Studies*, 17(3), 61-77.

Colley, H. R. (1963). Defining advertising goals. In S. H. Britt & H. V. Boyd (Eds.), *Marketing management and administrative action*. McGraw Hill Co., Inc.

Cravens, D. W. (1987). *Strategic marketing* (2nd ed.). Richard D. Irwin, Inc.

Crick, D. M., & Jones, S. H. (1994). International marketing research activities of UK exporters: An exploratory study. *Journal of Euromarketing*, 3(2), 7-26.

Czinkota, M. R., & Johnston, W. J. (1981). Segmenting US firms for export involvement. *Journal of Business Research*, 9(4), 353-365.

Czinkota, M. R. (1982). *Export development strategies: US promotion policy*. Praeger.

Czinkota, M. R., & Johnston, W. J. (1983). Exporting: Does sales volume make a difference? *Journal of International Business Studies*, 14(1), 147-153.

Cuddy, D. J. (1986). Uluslar arası faaliyetlerin planlanması ve denetimi. In İ. Özalp (Ed.), *Uluslar arası işletmecilik* (ss. ...). T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını.

Cunningham, M. T., & Spigel, R. I. (1971). A study in successful exporting. *British Journal of Marketing*, 5(Spring), 2-12.

Çavuşgil, S. T., Bilkey, W. J., & Tesar, G. (1979). A note on the export behavior of firms: Exporter profiles. *Journal of International Business Studies*, 10, 91-97.

Çavuşgil, S. T. (1980). On the internationalization process of firms. *European Research*, 8(6), 273-281.

Çavuşgil, S. T., & Nevin, J. (1981). Internal determinants of export marketing behavior: An empirical investigation. *Journal of Marketing Research*, February, 114-119.

Çavuşgil, S. T. (1982). Some observations on the relevance critical variables for internationalization stages. In M. R. Czinkota & G. Tesar (Eds.), *Export management* (ss. 276-286). Praeger Publishers.

Çavuşgil, S. T. (1984a). International marketing research: Insights into company practices. *Research in Marketing*, 7, 261-288.

Çavuşgil, S. T. (1984b). Differences among exporting firms based on their degree of internationalization. *Journal of Business Research*, 12, 195-208.

Çavuşgil, S. T. (1984c). Organizational characteristics associated with export activity. *Journal of Management Studies*, 21(1), 3-22.

Çavuşgil, S. T., & Naor, J. (1987). Firm and management characteristics as discriminators for export behavior. *Journal of Business Research*, 15, 221-235.

Çavuşgil, S. T., & Zou, S. (1994). Marketing strategy-performance relationship: An investigation of the empirical link in export market ventures. *Journal of Marketing*, 58, 1-21.

Çavuşgil, S. T. (1998). Knowledge development in international markets. *Journal of International Marketing*, 6, 103-112.

Çetin, C. (1996). *Yeniden Yapılanma, Girişimcilik, Küçük ve Orta Boy İşletmeler ve Bunların Özendirilmesi*. Der Yayınları.

Das, M. (1994). Successful and unsuccessful exporters from developing countries. *European Journal of Marketing*, 28(12), 19-33.

Day, G. S., & Nedungadi, P. (1994). Managerial representations of competitive advantage. *Journal of Marketing*, 58(2), 31-44.

De Luz, M. (1993). Relationship between export strategy variables and export performance for Brazil-based manufacturers. *Journal of Global Marketing*, 7(1), 87-110.

Deng, S., Duffy, M. F., & Harrison, G. R. (1995). Internationalization in small commodity-based economies: The New Zealand example. *Asia Pacific Journal of Marketing and Logistics*, 7(1/2), 37-61.

Dhanaraj, C., & Beamish, P. W. (2003). A resource-based approach to the study of export performance. *Journal of Small Business Management*, 41(3), 242-261.

Diamantopoulos, A. B., & Schlegelmilch, B. B. (1993). Understanding the role of export marketing assistance: Empirical evidence and research needs. *European Journal of Marketing*, 27(4), 5-18.

Dichtl, E., Koeglmayer, H. G., & Mueller, S. (1990). International orientation as a precondition for export success. *Journal of International Business Studies*, 21(1), 23-41.

Dinçer, Ö. (1994). *Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası*. Timaş Yayınevi.

Doğan, H. (2005). *İhracat Pazarlaması ve İşlemleri*. Detay Yayıncılık.

Dunning, J. H. (1997). The competitive advantage of countries and multinational enterprise activity. In H. Vernon-Wortzel (Ed.), *Strategic management in a global economy*. John Wiley & Sons.

Dülger, İ. (2013). İhracat bedellerinin yurda getirilmesi ve Türk parasının kıymetini koruma kararına ilişkin uygulamalar. Erişim: [link]

Ecer, F., & Canıtez, M. (2005). *Uluslararası Pazarlama Teori ve Uygulamaları* (2. Baskı). Gazi Kitabevi.

Edwards, R., Abraham, A., & Petrovic-Lazarevic, S. (2005). Computational intelligence to model the export behavior of multinational corporation subsidiaries in Malaysia. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 56(11), 1177-1186.

Ekin, N. (1999). *Küreselleşme ve Gümrük Birliği*. İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası Yayını.

Ekonomik Gelişmeler. (2003, Mayıs). [link]

Erikson, K., Johanson, J., Majkgard, A., & Sharma, D. (1997). Experiential knowledge and cost in the internationalization process. *Journal of International Business Studies*, 28(2), 337-360.

Eshghi, A. (1992). Attitude-behavior inconsistency in exporting. *International Marketing Review*, 9(3), 40-61.

Fagerberg, J. (1988). International competitiveness. *Economic Journal*, 98, 355-374.

Fenwick, I., & Amıne, L. (1979). Export performance and export policy: Evidence from the U.K. clothing. *The Journal of Operational Research Society*, 30(8), 747-754.

Ferman, M. (1991). Günümüzde mamul araştırma ve geliştirme uygulamaları. *Pazarlama Dünyası*, 5(25), 17-22.

Ford, I. D., & Leonidou, L. C. (1991). Research development in international marketing: A European. In S. J. Paliwoda (Ed.), *New perspectives on international marketing* (ss. 3-32). Routledge.

Gemunden, H.G. (1991). Success Factors of Export Marketing: A Meta-Analytic Critique of The Empirical Studies. In S. J. Paliwoda (Ed.), *New Perspectives on International Marketing* (ss. 33-62). Routledge, London.

Gençtürk, E.F., & Kotabe, M. (2001). The Effect of Export Assistance Program Usage on Export Performance: A Contingency Explanation. *Journal of International Marketing*, 9(2), ss.51-72.

Ghauri, P. N. (1993). New Structures in MNCs Based in Small Countries: A Network Approach. *European Management Journal*, 3(3), ss.357-364.

Ghauri, P. N., & Henriksen, A. G. (1994). Developing a Network Position in the Baltic States: The Case of Statoil in Estonia. In P. J. Buckley & P. N. Ghauri (Eds.), *The Economics of Change in East and Central Europe* (ss. 235-248). Academic Press, London.

Ghauri, N., & Holstius, K. (1996). The Role of Matching in The Foreign Market Entry Process in The Baltic States. *European Journal of Marketing*, 30(2), ss.75-88.

Glazer, R. A., & Weiss, A. M. (1993). Marketing in Turbulent Environments: Decision Process and The Time-Sensitivity of Information. *Journal of Marketing Research*, 30(November), ss.509-521.

Goodman, S. K. (1993). Information Needs For Management Decision-Making. *Records Management Quarterly*, 27(4), ss.12-23.

Gourlay, A. R., & Seaton, J. S. (2004). UK Export Behaviour at The Firm Level. *Economic Issues*, 9(2), ss.1-20.

Gourlay, A. R., Seaton, J. S., & Suppakitjarak, J. (2005). The Determinants of Export Behaviour in UK Service Firms. *The Service Industries Journal*, 25(7), ss.879-889.

Göğüş, M. M. (2003). *Türk Dış Ticaret Rejimi İthalata Ait Esaslar ve Uygulamalar*. T.C. Dış Ticaret Müsteşarlığı, Dış Ticaret Vakfı, Ankara.

Gray, B. (1994). Active and Passive International Marketing Strategies: The Case of Two State-Owned Broadcasters. *European Journal of Marketing*, 28(2), ss.42-56.

Greenhalgh, C. (1990). Innovation and Trade Performance in The United Kingdom. *Economic Journal*, 100, ss.105-118.

GrØnhaug, K. J., & Graham, L. (1987). International Marketing Research Revisited. In S. T. Çavuşgil (Ed.), *Advances in International Marketing* (ss. 121-137, Vol. 2). Jai Press Inc., Greenwich, CT.

Gugler, P. (1992). Building Transnational Alliances to Create Competitive Advantage. *Long Range Planning*, 1(25), ss.90-99.

Haar, J., & Ortız-Buonafına, M. (2002). Entrepreneurial Exporters: The Canadian Experience. *The International Trade Journal*, 1(16), Spring, ss.33-71.

Håkansson, H. (1987). *Industrial Technological Development: A Network Approach*. Croom Helm, London.

Hallen, L., Johanson, J., & Mohammed, N. S. (1991). Interfirm Adaptation in Business Relationships. *Journal of Marketing*, 55(April), ss.29-37.

Hart, S. J., Webb, M. V., & Jones, R. (1994). Export Marketing Research and The Effect of Export Experience in Industrial SMEs. *International Marketing Review*, 11(6), ss.4-22.

Hassan, A. A. A. (1988). A Strategic Approach to International Advertising. *Journal of Economics and Administrative Studies*, 2(2), Summer, ss.131-147.

Hatipoğlu, Z. (1986). *İşletmelerde Stratejik Yönetim*. Temel Araştırma A.Ş. Yayını, İstanbul.

Hoang, P. B. (1998). A Causal Study of Relationships Between Firm Characteristics, International Marketing Strategies and Export Performance. *Management International Review*, 1(38), ss.73-93.

Holstius, K. (1991). A matching concept for international business: The case of Finland and China. In N. Campbell (Ed.), *Advances in Chinese Industrial Studies*, 2, ss.177-185. JAI Press Inc., Greenwich, Connecticut.

Hunt, H. G., Froggatt, J. D., & Hovell, P. J. (1967). The Management of Export Marketing in Engineering Industries. *British Journal of Marketing*, 1(Spring), ss.10-24.

Jaklic, M. (1998). Internationalization Strategies, Networking and Functional Discretion. *Competition&Change*, ss.359-385.

Jatusripitak, S. (1986). *The Export Behaviour of Manufacturing Firms*. UMI Research Press, Michigan.

Johanson, J., & Wiedersheim, P. F. (1975). The Internationalization of The Firm-Four Swedish Cases. *Journal of Management Studies*, October, ss.305-322.

Johanson, J., & Vahlne, E. (1977). The Internationalization Process of The Firm-A Model of Knowledge Development and Increasing Foreign Market Commitments. *Journal of International Business Studies*, 1(8), ss.23-32.

Johanson, J., & Vahlne, J.-E. (1990). The Mechanism of Internationalization. *International Marketing Review*, 4(7), ss.11-24.

Johanson, J., & Vahlne, J.-E. (1992). Management of Foreign Market Entry. *Scandinavian International Business Review*, 3, Vol 1, ss.9-27.

Jones, V. M. (1999). The Internationalization of Small High-Technology Firms. *Journal of International Marketing*, 4(7), ss.15-41.

Joynt, P. (1982). An Empirical Study of Norwegian Export Behaviour. In M. R. Czınkota (Ed.), *Export Management: An International Context* (ss. 70-84). Praeger, New York.

Jullian, C. C. (2003). Export Marketing Performance: A Study of Thailand Firms. *Journal of Small Business Management*, 2(42), ss.213-221.

Kamath, S. (1987). "Research on Success in Exporting: Past, Present and Future". In P. Rosson & S. D. Reid (Eds.), *Managing Export Entry and Expansion* (ss. 335-357). Praeger, New York, NY.

Karafakıoğlu, Mehmet. (1990). *Uluslararası Pazarlama Yönetimi, Teori, Uygulama ve Örnek Olaylar*. İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayını, No:224, İstanbul.

Karagözoğlu, Neomi, & Lindell, Martin. (1998). "Internationalization of Small and Medium-Sized Technology-Based Firms: An Exploratory Study". *Journal of Small Business Management*, 1(36), ss.44-59.

Katsikeas, C. S., & Morgan, R. (1994). "Differences in Perceptions of Exporting Problems Based on Firm Size and Export Market Experience". *European Journal of Marketing*, 5(28), ss.17-35.

Katsikeas, C. S., Pıercy, Nigel F., & Ioannıdıs, Chris. (1996). "Determinants of Export Performance in A European Context". *European Journal of Marketing*, 6(30), ss.6-35.

Katsikeas, C. S., Leonıdou, Leonidas C., & Morgan, Neil A. (2000). "Firm-Level Export Performance Assessment: Review, Evaluation and Development". *Journal of The Academy of Marketing Science*, 4(28), ss.493-511.

Kaya, Feridun. (2012). "Dış Ticaret ve Kambiyo İşlemleri". In A. B. Yaşar (Ed.), *Dış Ticaret İşlemleri* (ss. 1-99). T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2526, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1497.

Kaynak, Erdener, & Steverson, Lois. (1982). "Export Orientation of Nova Scotia Manufacturers". In M. R. Czınkota (Ed.), *Export Management* (ss. 1-99). PraegerPublishers, New York.

Kaynak, Erdener, & Kuan, Wellington Kang-Yen. (1993). "Environment, Strategy, Structure and Performance in The Context of Export Activity: An Empirical Study of Taiwanese Manufacturing Firms". *Journal of Business Research*, ss. 27-33.

Kedia, B. L., & Chhokar, J. (1985). "The Impact of Managerial Attitudes on Export Behavior". *American Journal of Small Business*, 3(9), ss.7-17.

Keegan, Warren. (1984). *Multinational Marketing Management*. Englewood Cliffs, Prentice-Hall International Inc., New Jersey.

Kızıloğlu, Tuncer. (1978). "İktisadi Kalkınma ile Pazarlamanın İlişkisi". *Atatürk Üniversitesi İşletme Dergisi*, 3(3-4), ss.304-307.

Kilmann, R. D., & Slevin, K. T. (1983). "The Problem of Producing Useful Knowledge". In R. Kilmann (Ed.), *Producing Useful Knowledge For Organizations* (ss. 1-99). Praeger Publishers, New York.

Kirpalani, V. H., & Macintosh, N. B. (1980). "International Marketing Effectiveness of Technology-Oriented Small Firms". *Journal of International Business Studies*, Winter, 11, ss.81-90.

Kotler, P. (1976). *Marketing Management: Analysis, Planning and Control*. Prentice Hall, International Editions, London.

Kotler, P. (1991). *Marketing Management: Analysis, Planning and Control*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall International Editions.

Kozlu, Cem. (1982). *Uluslararası Pazarlama: İlkeler ve Uygulamalar*. Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara.

Kozlu, Cem. (1986). *Kurumsal Kültür*. Bilkom Yayınları, İstanbul.

Kozlu, Cem M. (2000). *Uluslararası Pazarlama*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Kramer, Roland L. (1964). *International Marketing*. South-Western Publishing, Co., Cincinnati, Ohio.

Kumbaracıbaşı, Onur. (1976). *Dış Ticaret Teorisi ve Uluslar arası Ekonomi*. Kalite Matbaası, Ankara.

Kurtuluş, Kemal. (2006). *Pazarlama Araştırmaları*. Literatür Yayıncılık, 8. Baskı, İstanbul.

Lages, Filipe Luis, Lages, Carmen, & Lages, Cristiana Raquel. (2005). "Bringing Export Performance Metrics Into Annual Reports: The APEV Scale and The PERFEX Scorecard". *Journal of International Marketing*, 3(13), ss.79-104.

Leonidou, Leonidas C. (1995). "Export Barriers: Non-Exporters' Perceptions". *International Marketing Review*, 1(12), ss.4-25.

Levinson, Jay Conrad. (1984). *The Guerilla Marketing: Secrets For Making Big Profit From Small Business*. Boston, Houghton, Mifflin.

Liange, N., & Parkhe, A. (1997). "Importer Behavior: The Neglected Counterpart of International Exchange". *Journal of International Business Studies*, 3(23), ss.495-530.

Lim, J., Sharkey, T., & Kim, K. (1993). "Determinants of International Marketing Strategy". *Management International Review*, 2(33), ss.103-120.

Lim, Jeen-Su, Sharkey, Thomas W., & Heinrichs, John H. (2003). "New Product Development Practices and Export Involvement: An Initial Inquiry". *International Journal of Innovation Management*, 4(7), Dec., ss.475-499.

Louther, P., Ouwerkerk, C., & Bakker, B. (1991). "An Inquiry Into Successful Exporting". *European Journal of Marketing*, 6(25), ss.7-23.

Luostarinen, R., & Hellman, H. (1994). "The Internationalization Processes and Strategies of Finnish Family Firms". *CIBR Research Papers Y-1*, Centre For International Business Research, Helsinki School of Economics and Business Administration, Helsinki.

Madsen, T. K. (1989). "Successful Export Marketing Management. Some Empirical Evidence". *International Marketing Review*, 4(6), ss.41-57.

McAuley, Andrew. (1993). "The Perceived Usefulness of Export Information Sources". *European Journal of Marketing*, 10(27), ss.52-64.

McNaughton, R. B. (2001). "The Export Mode Decision-Making Process in Small Knowledge-Intensive Firms". *Market Intelligence and Planning*, Vol 19, ss. 12-20.

Melin, Leif. (1992). "Internationalization As A Strategy Process". *Strategic Management Journal*, Special Issue, Winter, 13, ss. 99-118.

Menon, A. R., & Varadarajan. (1992). "A Model of Marketing Knowledge Use Within Firms". *Journal of Marketing*, ss. 53-71.

Miesenbock, J. Kurt. (1988). "Small Business and Exporting: A Literature Review". *International Small Business Journal*, 2(6), ss. 42-61.

Miller, Myron M. (1993). "Executive Insights: The 10-Step Road Map to Success in Foreign Markets". *Journal of International Marketing*, 2(1), ss. 89-106.

Miller, D., & Shamsie, J. (1996). "The Resource-Based View of The Firm in Two Environments: The Hollywood Film Studios From 1936 to 1965". *Academy of Management Journal*, 3(39), ss. 519-543.

Miracle, Gordon E., & Gerald S. Albaum. (1970). *International Marketing Management*. Homewood Illions, Richard D., Irwin Inc.

Moen, O. (1999). "The Relationship Between Firm Size, Competitive Advantages and Export Performance". *International Small Business Journal*, ss. 53-72.

Moen, O., & Servais, P. (2002). "Born Global or Gradual Global? Examining The Export Behavior of Small and Medium-Sized Firms". *Journal of International Marketing*, 3(10), ss. 67-72.

Moorman, C. (1995). "Organizational Market Information Processes: Cultural Antecedents and New Product Outcomes". *Journal of Marketing Research*, Aug., 32, ss. 318-335.

Morales, F. X. M., & Fernandez, M. M. T. (2004). "How Much Difference Is There Between Industrial District Firms? A Net Value Creation Approach". *Research Policy*, ss. 473-486.

Moreland, D. Harold. (1990). *A Summary of The Internationalization Process of Smaller Enterprises and The Related Literature*, Department of Business Studies, University of Edinburgh, Working Paper Series, 90(8), Edinburgh.

Morgan, A. Neil, Anna Kaleka, & Constantine S. Katsıkeas. (2004). "Antecedents of Export Venture Performance: A Theoretical Model and Empirical Assessment". *Journal of Marketing*, Jan., 68, ss. 90-108.

Murdick, Robert G., & Joel E. Ross. (1975). *Information Systems For Modern Management*. Prentice-Hall Inc., Englewood Cliffs, New Jersey.

Müftüoğlu, M. Tamer. (1990). *Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler-Sorunlar&Öneriler*. Sevinç Yayınevi, Ankara.

Nakip, Mahir. (2006). *Pazarlama Araştırmaları*. Seçkin Kitabevi, 2. Baskı, Ankara.

Naidu, G. M., & Prasad, Kanti V. (1994). "Predictors of Export Strategy and Performance of Small and Medium Sized Firms". *Journal of Business Research*, ss. 107-115.

Nassimbeni, G. (2001). "Technology, Innovation Capacity, and The Export Attitude of Small Manufacturing Firms: A Logit/Tobit Model". *Research Policy*, 2(30), ss. 245-263.

Norwell, Wayne, David M. Andrus, & Neelima V. Gogumalla. (1995). "Factors Related to Internationalization and The Level of Involvement in International Markets". *International Journal of Management*, 1(12), ss. 63-77.

O'cass, Aron, & Julian Craig. (2003). "Modelling The Effects of Firm-Specific and Environmental Characteristics on Export Marketing Performance". *Journal of Global Marketing*, 3(16), ss. 53-73.

Ogram, E. W. (1982). "Exporters and Non-Exporters: A Profile of Small Manufacturing Firms in Georgia". In M. R. Czinkota (Ed.), *Export Management an International Context*, (ss. 70-84). New York, Praeger.

Okoroafo, Sam, & Russow, Lloyd C. (1993). "Impact of Marketing Strategy on Performance: Empirical Evidence from a Liberalized Developing Country". *International Marketing Review*, 1, 10, ss. 4-18.

Oktav, Mete. (1990). *Günül Önce ve Başk., Orta ve Küçük İşletmelerde İhracata Yönelik Pazarlama Sorunları ve Çözüm Önerileri*. Türkiye Ticaret, Sanayı, Deniz, Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği (TOBB) Yayını, Yayın No:Genel:176; Ar-Ge:79, Ankara.

Ortiz-Buonafina, M. (1985). "Profiling Exporter and Non-Exporters of Services: An Exploratory Investigation". *Akron Business and Economic Review*, 3(16), ss. 36-41.

Özcan, Murat. (1996). *Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Pazarlama*. Ekin Kitabevi, 1. Baskı, İstanbul.

Özcan, Murat. (2000). *Uluslararası Pazarlama*. 1. Baskı, Türkmen Kitabevi, İstanbul.

Özdamar, K. (2002). *Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi II*. Kaan Kitabevi, 4. Baskı, Eskişehir.

Paliwoda, Stanley. (1994). *International Marketing*. 2. Baskı, Butterworth-Heienemann Ltd., Oxford.

Phatak, Arvind, V. (1985). *Uluslararası Yönetim*, The Kent International Business Series, Çev: Atilla Baransel, Tomris Somay, İ.Ü. İşletme Fakültesi Yayını, Yön Ajans, İstanbul.

Philip, George (1996). "Democratic Institutions in South America: Comparative and Historical Perspectives", *Third World Quarterly*, Issue 4, Vol 17, ss.707-723.

Piercy, N. (1983). "A Social Psychology of Marketing Information-Learning to Cope With The Corporate Battleground", *Journal of The Market Research Society*, Vol25, Issue2, ss.103-109.

Piercy, N. F., Katsikeas, C. S., & Cravens, D. W. (1996). "Examining The Role of Buyer-Seller Relationships in Export Performance". *Journal of World Business*, 1(32), ss. 73-76.

Piercy, N. F., Kaleka, Anna, & Katsikeas, C.S. (1998). "Sources of Competitive Advantage in High Performing Exporting Companies". *Journal of World Business*, 4(33), ss. 378-393.

Pirtini Serdar, & Melemen, Mehmet. (2004). *İhracat Uygulamaları Pazarlama Yönlü Bir Yaklaşım* (1. Baskı). Türkmen Kitabevi, İstanbul.

Pitroda, S. S. (1998). "From GATT to WTO". In T. W. Meloan & J. L. Graham (Eds.), *International and Global Marketing - Concepts and Cases*, McGraw Hill Publ., Boston.

Rao, T. R. G., & M. Naidu. (1992). "Are The Stages of Internationalization Empirically Supportable?". *Journal of Global Marketing*, ss. 147-170.

Reid, D. Stan. (1981). "The Decision-Maker and Export Entry and Expansion". *Journal of International Business Studies*, (Fall), 12, ss. 101-112.

Reid, S. D. (1983). "Managerial and Firm Influences on Export Behavior". *Journal of Academy of Marketing Science*, 3(2), ss. 323-332.

Reid, D. Stan. (1984). "Information Acquisition and Export Entry Decisions in Small Firms". *Journal of Business Research*, 12, ss. 141-157.

Rich, R. F. (1977). "Uses of Social Science Information by Federal Bureaucrats: Knowledge For Action Versus Knowledge For Understanding". In C. H. Weiss (Ed.), *Using Social Research in Public Policy Making*. Lexington, MA: Lexington Books, D. C., Heath and Company.

Robertson, Christopher, & Chetty, Sylvie K. (2000). "A Contingency-Based Approach to Understanding Export Performance". *International Business Review*, 2(9), ss. 211-235.

Root, R. Franklin. (1987). *Entry Strategies For International Markets*. Lexington, Mass, Lexington Books, D.C. Heath and Co.

Rosson, Philip J., & Ford, L. David. (1980). "Stake, Conflict and Performance in Export Marketing Channels". *Management International Review*, 4(20), ss. 31-37.

Rosson, Philip J., & Ford, L. D. (1982). "Manufacturer-Overseas Relations and Export Performance". *Journal of International Business Studies*, ss. 57-72.

Sayın, Meral, & Fazlıoğlu, Mustafa, Akan. (1997). *Avrupa Birliği'nde Kobi Destekleme Programları ve Diğer Teşvik Araçları*. Kosgeb Yayınları, Ankara.

Schlegelmilch, B. B. (1986). "Controlling Country-Specific and Industry Specific Influences on Export Behaviour". *European Journal of Marketing*, 2(20), ss. 54-72.

Schlegelmilch, B. B., & Crook, J. N. (1988). "Firm-Level Determinants of Export Intensity". *Managerial and Decision Economics*, ss. 291-300.

Seringhaus, R. F. H. (1987). "The Role of Information Assistance in Small Firms' Export Involvement". *International Small Business Journal*, 5(2), ss. 26-36.

Shoham, Aviv, & Albaum, Gerald. (1994). "Transfer of Marketing Activities From Denmark to Foreign Markets". *International Business Review*, 3(3), Vol 3, ss. 219-241.

Shoham, Aviv. (1996). "Marketing-Mix Standardization: Determinants of Export Performance". *Journal of Global Marketing*, 2(10), ss. 53-73.

Shoham, Aviv. (1999). "Export Performance: A Conceptualization and Empirical Assessment". *Journal of International Marketing*, 3(6), ss. 59-81.

Shoham, Aviv. (2000). "Firm Orientations: Do The Five Orientations Affect Export Performance?". *Journal of Global Marketing*, 3(14), ss. 31-47.

Simmonds, Kenneth, & Smith, Helen. (1968). "The First Export Order: A Marketing Innovation". *British Journal of Marketing*, 2(Summer), ss. 93-100.

Sinkula, J. M. (1994). "Market Information Processing and Organizational Learning". *Journal of Marketing*, 58(1), ss. 35-45.

Smith, A., & Zeithaml, C. (1999). "The Intervening Hand: Contemporary International Expansion Processes of The Regional Bell Operating Companies". *Journal of Management Inquiry*, 1, Vol 8, ss. 34-64.

Souchon, Anne L., & Diamantopoulos, A. (1996). "A Conceptual Framework of Export Marketing Information Use: Key Issues and Research Propositions". *Journal of International Marketing*, 3(4), ss. 49-71.

Sterlacchini, A. (1999). "Do Innovate Activities Matter to Small Firms in Non-R&G-Intensive Industries? An Application to Export Performance". *Research Policy*, 28, ss. 819-832.

Sterlacchini, A. (2001). "The Determinants of Export Performance: A Firm-Level Study of Italian Manufacturing". *Weltwirtschaftliches Archiv*, 3(137), ss. 450-472.

Styles, Chris, & Ambler, Tim. (1994). "Successful Export Practice: The UK Experience". *International Marketing Review*, 6(11), ss. 23-47.

Subhash C. Jain. (1993). *International Marketing Management* (4. Baskı). A Division of Wadsworth Inc., Belmont-California.

Sullivan, Daniel, & Bauerschmidt, Alan. (1990). "Incremental Internationalization: A Test of Johanson and Vahlnes's Thesis". *Management International Review*, 1(20), ss. 19-30.

Swift, J. (1991). "Foreign Language Ability and International Marketing". *European Journal of Marketing*, 12(25), ss. 36-49.

Şahin, Arif. (2007). "İhracat Prosedürlerini Biliyor Musunuz?". URL: http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/D/Pro-ihr.pdf. T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi. (Erişim: 05.05.2013).

Şen, E. (2008). *İhracatta Kullanılan Uluslararası Belgeler*. İGEME- İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi.

Şengezer, E. (1992). "Türk KOS'u İçin Uygun Büyüklük Tanımı". *Ankara Sanayi Odası Dergisi*, 115 (Mayıs-Haziran-Ağustos), Ankara.

Tayen, Brian, Peter G.,P., Walters. (1993). *Global Marketing Management: A Strategic Perspective* (2. Ed.). Allyn and Bacon.

Terpstra, V. (1987). *International Marketing* (4. ed.). The Dryden Pres International Edition, Holt, Rinehart and Winston Inc.

Tesar, G., & Tarleton, J. S. (1982). "Comparison of Wisconsin and Virginia Small - and Medium-Sized Exporters: Aggressive and Passive Exporters". In M. R. Czınkota (Ed.), *Export Management: An International Context*, (ss. 85-112). New York, Praeger.

Thirkell, C. Peter, & Dau, Ramadhani. (1998). "Export Performance: Success Determinants For New Zealand Manufacturing Exporters". *European Journal of Marketing*, 32(9/10), ss. 813-829.

Tookey, D. A. (1964). "Factors Associated With Success in Exporting". *Journal of Management Studies*, March, ss. 48-66.

Toyne, B. (1989). "International Exchange: A Foundation For Theory Building in International Business". *Journal of International Business Studies*, 20, ss. 1-17.

Travers, W., Jerome. (1961). *Executive Control-The Catalyst*. John Wiley and Sons Inc., New York.

Tunçalp, S. (1988). "Strategy Planning in Export Market: The Case of Saudi Arabia". *Colombia Journal World Business*, Fall, ss. 69-76.

Türkiye Ekonomisi (2002). TÜSİAD Yayın No: 343 Aralık 2002, İstanbul.

TÜSİAD. (Ekim 2003). Yayın No. TÜSİAD-T/2003-10-364.

Uludağ, İlhan, & Vildan Serin. (1990). *Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler*. İTO Yayınları, Yayın No: 1990/25, İstanbul.

Uraz, Ç. (1975). *Uluslararası Pazarlamada Sanayi Malları İhracatının İşletme Düzeyinde Planlanması*. A.İ.T.İ.A. Yayını, Kalite Matbaası, Ankara.

Uraz, Ç. (1978). *Temel Pazarlama Bilgileri*. A.İ.T.İ.A. Yayını, Ankara.

Walters, Peter G. P., & Samiee, Saeed. (1990). "A Model For Assessing Performance in Small U.S. Exporting Firms". *Entrepreneurship Theory and Practice*, Winter, ss. 33-50.

Weinrauch, J. Donald, & Rao, C. P. (1974). "The Export Marketing Mix: An Examination of Company Experiences and Perceptions". *Journal of British Research*, 2(October), ss. 447-452.

Weitzel, J. R. (1987). "Strategic Information Management: Targeting Information For Organizational Performance". *Information Management Review*, 3(1), ss. 9-19.

Welch, Lawrence, S. ve Wiedersheim-Paul, Finn (1980). "Initial Exports: A Marketing Failure?", *Journal of Management Studies*, Vol 17, Issue 4, ss.333-344.

Welch, Lawrence ve Reijo, Luostarinen (1988). "Internationalization: Evolution of a Concept," *Journal of General Management, 14* (2), ss.36-64.

Wentz, B., Gerald, W., Eyrich, I. (1970). *Marketing Theory and Application*, 1970.

Westhead, Paul, Batstone, Stephen, Martin, Frank (2000). "Technology-Based Firms Located on Science Parks: The Applicability of Bullock's 'Soft-Hard' Model", *Enterprise&Innovation Management Studies*, Issue 2, Vol 1, ss.107-139.

Wickramasekera, Rumintha, Oczkowski, Edward (2004). "Key Determinants of The Stage of Internationalisation of Australian Wineries", *Asia Pacific Journal of Management*, Vol 21, ss.425-444.

White, Steven D., Griffith, David A., Jrryans, John K. (1998). "Measuring Export Performance in Service Industries", *International Marketing Review*, Issue 3, Vol 15, ss.188-204.

William, Cohen (1990). *The Entrepreneur and Small Business Problem Solver*, John Wiley and Sons, New York.

Williams, Alex O. (1982). *International Trade and Investment - A Managerial Approach*. A Wiley-Interscience Publication, John Wiley and Sons, Inc., New York.

Wolf, J. A., Pett, T. L. (2000). "Internationalization of Small Firms: An Examination of Export Competitive Patterns Firm Size and Export Performance", *Journal of Small Business Management*, Vol 38, ss.34-47.

Wood, Wendy (1982). "Retrieval of Attittude Relevant Information From Memory: Effects on Susceptibility to Persuasion and Intrinsic Motivation", *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol 42, May, ss.798-810.

Yeoh, P. L., Jeong, I. (1995). "Contingency Relationships Between Entrepreneurship, Export Channel Structure and Environment: A Proposed Conteptual Model of Export Performance", *European Journal of Marketing*, Issue 8, Vol 29, ss.95-115.

Yeoh, P.L. (2000). "Information Acquisition Activities: A Study of Global Start-Up Exporting Companies", *Journal of Marketing, 8* (3), ss.36-60.

Yip, George, S., Javier G., Biscarri, Joseph A., Monti (2000). "The Role of The Internationalization Process in The Performance of Newly Internationalizing Firms", *Journal of International Marketing*, Vol8, Issue3, ss.10-35.

Yükselen, Cemal (2003). *Pazarlama İlkeler-Yönetim*, Detay Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara.

Yükseler, Zafer (2009). Türkiye'de Kriz Dönemlerinde Ekonomik Gelişmeler ve Ödemeler Dengesi, TCMB, Temmuz 2009, http://www.tcmb.gov.tr/yeni/iletisimgm/ Krizler_Yukseler.pdf (Erişim Tarihi: 11.08.2020)

Zou, Shaoming, Stan, Simona (1998). "The Determinants of Export Performance: A Review of The Empirical Literature Between 1987 and 1997", International Marketing Review, Issue 5, Vol 15, ss.333-356.

Zou, Shaoming, Taylor, R. Charles, Osland, E. Gregory (1998). "The EXPERF Scale: A Cross-National Generalized Export Performance Measure", *Journal of International Marketing*, Issue 3, Vol 6, ss.37-58.

---------- (2007). Çorum İli Ekonomik ve Sosyal Göstergeler, Çorum Ticaret ve Sanayi Odası Yayını, sayı 2, Çorum.

Türkiye Ekonomisi (2002) TÜSİAD Yayın No: 343 Aralık 2002, İstanbul. TÜSİAD (Ekim 2003): Yayın No: TÜSİAD-T/2003-10-364.

İnternet Kaynakları

Ekonomik Gelişmeler, DPT Mayıs 2003, http://ekutup.dpt.gov.tr/eg/2003/01.pdf, Erişim: 11.10.2013.

Gümrük beyannamesi örnekleri, http://asbava.blogspot.com/2011/02/gumruk-beyannamesi.html, (Erişim: 11.06.2013).

http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13598, Erişim: 11.10.2013.

http://www.orgtr.org/tr/ithali-yasak-olan-mallar-wwworgtrorg-, Erişim: 01.08.2013.

http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=79192159-19DB-2C7D-3D5AE56731D11E50, Erişim: 11.10.2013.

http://www.dtm.gov.tr (Erişim: 17.10.2012).

İhracatta Gümrük İşlemleri, Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu, İhracat Bilgi Sitesi, http://www.tesk.org.tr/tr/calisma/ihracat/8.html, (Erişim: 11.05.2013).

Gümrük İşlemleri, http://www.orgtr.org/tr/gumruk-genel-tebligi-gumruk-islemleri-seri-no-16, (Erişim: 14.08.2013).

Gümrük Beyannamesi, http://asbava.blogspot.com/2011/02/gumruk-beyannamesi.html. Erişim: 05.05.2013).

İhracat Yönetmeliği (2012) http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=mevzuat&icerik=7271DB05-19DB-2C7D-3D35880EF2B1FE27, (Erişim: 27.05.2013).

İhracat Mevzuatı (2012) T.C. Ekonomi Bakanlığı İhracat Genel Müdürlüğü, (http://www.ibp.gov.tr/assets/diger/IhracatMevzuati_2012.pdf, (Erişim: 09.05.2013).

Dış Ticaret İşlemleri (http://myomuhasebe.tr.gg/D%26%23305%3B%26%23351%3B-Tic-.-%26%23304%3B%26%23351%3Bl-.-_3.htm Erişim:07.05.2013

ABTİM / EUTAC, İhracatçı Birliğine Kayıt İçin İstenen Belgeler, http://www. abtim.org/org_detail.php?org=40 (Erişim: 12.05.2013).

http://www.gumrukleme.com.tr/gumrukleme-terimleri-sozlugu/ithalat-nedir/, (Erişim: 04.04.2013).

İthalat Yönetmeliği 2013, http://www.orgtr.org/tr/ithalat-yonetmeligi, (Erişim: 01.08.2013).

İthali Yasak Mallar Listesi, http://www.orgtr.org/tr/ithali-yasak-olan-mallar-wwworgtrorg-, Erişim: 01.08.2013.

http://www.patronturk.com/dis-ticarette-kullanilan-terimler-ve-anlamlari, (Erişim: 07.03.2013).

Dış Ticaret Kavramları, http://www.megep.meb.gov.tr/mte...pdf/Dış%20Ticaret%20 Kavramalrı.pdf, (Erişim: 01.08.2013).

Ticari Fatura Örnek Form, http://www.byclb.com/TR/DisTicaret/E-Ogrenme/DisTicaret/1/115.htm, (Erişim: 05.05.2013).

Koli Listesi Örnek Form, http://www.byclb.com/TR/DisTicaret/E-Ogrenme/DisTicaret/1/115.htm, (Erişim: 07.05.2013).

Menşe Şehadetnamesi Örnek Form, http://www.tobb.org.tr/DisTicaretMudurlugu/ Documents/MENSE/Mense%20Sahadetnamesi.pdf, (Erişim: 07.05.2013).

Menşe Şehadetnamesi Form A Örnek Form, http://www.tobb.org.tr/DisTicaretMudurlugu/ Sayfalar/OzelMenseForm.aspx, (Erişim: 07.05.2013).

EUR. 1 Dolaşım Sertifikası Örnek Form, http://www.tobb.org.tr/DisTicaretMudurlugu/ Documents/EUR1/EUR1.pdf, (Erişim: 07.05.2013).

EUR-MED Dolaşım Sertifikası Örnek Form, http://www.tobb.org.tr/DisTicaret Mudurlugu/Documents/EUR1/EURMED.pdf, (Erişim: 07.05.2013).

A.TR Dolaşım Sertifikası Örnek Form, http://www.tobb.org.tr/DisTicaretMudurlugu/ Documents/ATR/Normal%20Usul%20ATR.pdf, (Erişim: 07.05.2013).

A.TR Dolaşım Belgesi Örnek Form (Basitleştirilmiş Usul), http://www.tobb.org.tr/ DisTicaretMudurlugu/Documents/ATR/basit%20usul%20A.TR.pdf, (Erişim: 07.05.2013).

Sigorta Belgesi Örnek Form, http://www.oaib.org.tr/content/docs/sigorta-belgesi-ornek.pdf, (Erişim: 11.05.2013).

Sigorta Belgesi Örnek Form, http://www.oaib.org.tr/content/docs/sigorta-belgesi-ornek.pdf, (Erişim: 11.05.2013).

Taşıma Belgesi Örnek Form (Ön), http://www.oaib.org.tr/content/docs/konsimentolar-ornek.pdf, (Erişim: 17.05.2013).

Taşıma Belgesi Örnek Form (Arka), http://www.oaib.org.tr/content/docs/konsimentolar-ornek.pdf, (Erişim: 17.05.2013).

Akreditif Mektubu Örnek Form, http://www.tml.web.tr/download/akreditif-form.pdf, (Erişim: 17.05.2013).

Kambiyo Senedi Örnek Form, http://www.oaib.org.tr/tr/kambiyo-senedi-police-bono-vecek (Erişim: 21.05.2013)

Türk Malı Belgesi Örnek Form (Ön), http://www.tobb.org.tr/DisTicaretMudurlugu/ Documents/IPA/IPA%20TURK%20MALI%20BELGESI%20ORNEGI%20 (ON).pdf (Erişim: 21.05.2013).

Türk Malı Belgesi Örnek Form (Arka), http://www.tobb.org.tr/DisTicaretMudurlugu/ Documents/IPA/IPA%20TURK%20MALI%20BELGESI%20ORNEGI(ARKA).pdf (Erişim: 21.05.2013).

İthal Eşyasına Ait Gümrük Kıymet Bildirimi Örnek Form (Ön), http://www.orgtr.org/ gumrukyonetmelik/ek23.pdf, (Erişim: 02.08.2013).

İthal Eşyasına Ait Gümrük Kıymet Bildirimi Örnek Form, http://www.orgtr.org/gumruk yonetmelik/ek23.pdf, (Erişim: 02.08.2013).

Yaygın Basit Usul İstek Kağıdı (Supalan Dilekçesi Örneği),

https://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0CDUQFjAB&url=http%3A%2F%2Fwww.samsun.gov.tr%2FContentDownload%2FYJ2K311-_GUMRUK_MUHAFAZA_BASMUDURLUGU.xls&ei=R6v7UdnuEsfUsgal_IDIAQ&usg=AFQjCNGpFsWDXuwuhV2O1BtHSBh2wsOIjQ&sig2=KbceIY7B0i19QHDtdfhdaA, (Erişim: 21.08.2013).

Teslim Tesellüm Tutanağı Örnek Form,

https://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0CDgQFjAB&url=http%3A%2F%2Fwww.uludag.edu.tr%2Fdosyalar%2Fidarimali%2FMATBU_FORMLAR%2FDevlet%2520Malzeme%2520Ofisi-%2520Teslim%2520ve%2520Tesell%25C3%25BCm%2520Tutana%25C4%259F%25C4%25B1.doc&ei=1az7UeWGBuG47Qa4p4C4DA&usg=AFQjCNG0wT3egyXlXcTkmtuj3tNl8RjdiQ&sig2=rbdLHr5efh_honbdvLM9iw, (Erişim: 21.08.2013).

http://www.tuik.gov.tr (Erişim Tarihi: 21/02/2020)

http://www.kosgeb.gov.tr (Erişim Tarihi: 17/04/2020)

http://www.oaib.gov.tr (Erişim Tarihi: 02/02/2020)

http://www.mib.gov.tr (Erişim Tarihi: 13/05/2020)

http://www.wto.org (Erişim Tarihi: 14/03/2020)

http://www.dtm.gov.tr (Erişim Tarihi: 17/06/2020)

http://www.trademap.org (Erişim Tarihi: 18/09/2020)

http://www.turkishtime.org (Erişim Tarihi: 15/09/2020)

http://www.ekutup.dpt.gov.tr/esnaf/kobi/strateji (Erişim Tarihi: 12/10/2020)

https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/03/20170324-8-1.pdf (Erişim Tarihi: 06/07/2020)

http://www.makfed.org/images/s/DegerlendirmeRaporu.pdf (Erişim Tarihi: 08/07/2020)

http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/04/MakineCalismaGrubuRaporu.pdf (Erişim Tarihi: 16/08/2020)

https://data.tuik.gov.tr/tr/display-bulletin/?bulletin=dis-ticaret-istatistikleri-agustos-2020-33856 (Erişim Tarihi: 11/082020)

https://ticaret.gov.tr/istatistikler/dis-ticaret-istatistikleri/ulkelere-gore-dunya-ticareti- (2005-2018) (Erişim Tarihi: 19/10/2020)

http://www.ebso.org.tr/ebsomedia/documents/2019-yilinda-dunya-ve-turkiye-ekonomisi-&-2020-yilindan- beklentiler-_69645550.pdf (Erişim Tarihi: 12/08/2020)

https://makinebirlik.com/docs/maib2020.pdf (Erişim Tarihi: 15/06/2020)

www.oaib.gov.tr (Erişim Tarihi: 24/09/2020)

http://www.makfed.org/images/s/DegerlendirmeRaporu.pdf (Erişim Tarihi: 23/06/2020)

www.gümrükleme.com.tr, 07.03.2013

https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dis-Ticaret-Istatistikleri-Ocak-2024-53534 (Erişim Tarihi: 28/02/2024)

https://www.makfed.org/pdf/Degerlendirme_raporu_2023.pdf (Erişim Tarihi: 29/02/2024).

3. Basım

İlköğretim ve Ortaöğretimde
GELENEKSEL ÇOCUK OYUNLARI

Doç. Dr. Ali Serdar Yücel
Prof. Dr. Cemal Gündoğdu

nobel
40.yıl

İLKÖĞRETİM VE ORTAÖĞRETİMDE GELENEKSEL ÇOCUK OYUNLARI

Doç. Dr. Ali Serdar Yücel - Prof. Dr. Cemal Gündoğdu

Yayın No.: 522
Eğitim No.: 108
ISBN: 978-605-133-424-0
E-ISBN: 978-605-133-886-6
Basım Sayısı: 3. Basım, Eylül 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Sergen Öz -sergen@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Yücel, Ali Serdar., Gündoğdu, Cemal.
İlköğretim ve Ortaöğretimde Geleneksel Çocuk Oyunları / Ali Serdar Yücel, Cemal Gündoğdu
3. Basım, VIII + 96 s., 13,5x19,5 cm, Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-133-424-0
E-ISBN: 978-605-133-886-6
1. Geleneksel Oyunlar 2. Çocuk 3. Kültür

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

Giriş 1
Oyunun Tanımı 3
Oyunun Tarihçesi 5
Çocuk Oyunlarında Tekerlemeler 7
Çember Oyunu 9
Tahta Topu Oyunu (Kale Oyunu) 10
Peçiç (Petiç) 11
Astık Mastık Oyunu 13
Çemberbaz Oyunu 15
Uçak Oyunu 16
Şıngala Oyunu (Tekme Atma Oyunu) 17
Altın Top Oyunu 18
Yüzük Oyunu 19
Kiremit Devirme Oyunu 19
Basmık Oyunu 21
Çakmak Attım Oyunu 22
Çelik Çomak (Çubuk) Oyunu 24
Gögercin Taklası Oyunu 27
Çubuk Oyunu 28
Deveci Lebli Bacı Oyunu (Zincir Kırma) 29
Kayış Kızdı Oyunu (Kemer Saklambacı) 31
Ebe Bizi Kurda Verme (Kurt-Kuzu) Oyunu 32
Çöp Çekmece Oyunu 34
Şeker Bulmaca Oyunu 35
Sıçratan Top Oyunu 36
Za Güle Zaza Güle Oyunu 37
Dilsiz Oyunu 39

Yağ Satarım Bal Satarım Oyunu 39
Tokmak Oyunu 41
Holi Oyunu 41
Gölde Ebesi Oyunu 43
Gerehli Oyunu.....43
Topaç Oyunu.....44
Üçgen Oyunu 45
Uzun Eşek Oyunu.....46
Tahta Top Oyunu 47
El Vurmaca Oyunu.....49
Mam Bekleme Oyunu (Mam'ın Elle) 49
Beş Taş Oyunu.....52
El-El Üstüne Oyunu 54
Eşim Eşim Seni Süren Kim Oyunu.....55
Körebe Oyunu.....56
Köşe Kapmaca Oyunu 57
Mendil Kaçırma Oyunu 58
İstop Oyunu 59
Açıl Kilidim Açıl Oyunu 60
Aralı Emen Oyunu.....61
Arpa Çarpa Oyunu.....61
Aç Kapıyı Bezirganbaşı Oyunu.....62
Alkuç Balkuç Oyunu 64
Üçgen Peynir Dilimleri Oyunu.....64
Ben Çarşıya Gittim Oyunu.....65
Yakan Top Oyunu 65
Cırtcak (9 taş) Oyunu 66
Sek Sek Oyunu.....66
Eski Minder Oyunu 67
Tribom Oyunu.....67
Topal Karga Oyunu 68
Dönmece Oyunu.....68
Kurt Kardeş Oyunu 69
Yattı Kabak Kalktı Patlıcan Oyunu 69
Fıs Fıs (kulaktan kulağa) Oyunu.....70
Orta Sıçanı Oyunu.....71
Gama Oyunu.....71
Birdir Bir Oyunu 72
Haya Maya Oyunu.....73
Taştayım Topraktayım Oyunu.....74

Kaptan Vur Oyunu 75
Elim Sende Oyunu.....76
Kuskus Oyunu.....76
Bom Oyunu.....77
Toplan Kaç Oyunu 78
Kavun Karpuz Oyunu.....79
Cüz Oyunu.....79
Edi Nine Bedi Nine Oyunu 80
Don Ateş Oyunu.....81
Vız Oyunu 81
Trencilik Oyunu 82
Cereyan Oyunu 82
Postacı Oyunu.....83
Hüt Oyunu 84
Halka Oyunu.....84
Arabistan Buğdayları Oyunu.....85
Top Sektirmece Oyunu.....86
Yirmi Taş Oyunu.....87
İp Atlama Oyunu.....87
Horoz Dövüşü Oyunu.....88
Ayak Bağı Oyunu.....88
Anneanne Saatin Kaç? Oyunu.....89
Çaydanlık Oyunu 90

KAYNAKLAR

1. And, M. (1974). Oyun ve Büğü. Baha Matbaası, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Sanat Dizisi, İstanbul.
2. Arslan, C., Yücel, A.S. (2008). Elazığ'da Geçmişten Günümüze Spor. T.C. Elazığ Valiliği, Ofset Matbaacılık, Elazığ.
3. Başal, A, H. (2007). Geçmiş Yıllarda Türkiye'de Çocuklar Tarafından Oynanan Çocuk Oyunları, Eğitim Fakültesi Dergisi XX (2), 243-266.
4. Başal, A, H. (2010). Türkiye'de Geleneksel Çocuk Oyunları. Morpa Kültür Yayınları, İstanbul.
5. Başaran H. (1993). 50 Yıl Öncesinin Elazığ Çocuk Oyunları. Yorum Matb.Ltd.Şti., Ankara.
6. Dönmez, N, B. (2000). Oyun Kitabı. Esin Yayınları, İstanbul.
7. Huizanga, J. (1995). Homo Ludens. Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
8. Meydan Larousse, cilt 9, s. 723.
9. Oğuz, M, Ö, Ersoy, P. (2005). Türkiye'de 2004 Yılında Yaşayan Geleneksel Çocuk Oyunları, Gazi Üniversitesi MHBMER Yayını, Genişletilmiş 2. Baskı, Ankara.
10. Özhan M. (1997). Türkiye'de Çocuk Oyunları Kültürü. Feryal Matbaası, Ankara.
11. Sağlam, T. (1997). "Türk Çocuk Oyunlarında Ritüel Öğeler", I. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri. Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara.
12. Sel, R. (1990). Her Yaşa Göre Oyunlar, Rondlar, Halk Dansları. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

13. Sel, R. (2000). Okul Öncesi Çocuklarına Oyunlar- Rondlar. Turan Ofset, İstanbul.
14. Seyrek, H, Sun, M. (2000). Okul Öncesi Eğitiminde Oyun. Müzik Eserleri Yayınları, İstanbul.
15. Sunguroğlu, İ. (1959). Harput Yollarında. Elazığ Kültür ve Tanıtma Vakfı Yayınları, 2.Cilt, İstanbul.
16. Şahin, H, M. (2002). Beden Eğitimi ve Sporda Temel Kavramlar Sözlüğü. Gaziantep Spor Kulübü Spor-Eğitim Yayınları, Ankara.
17. Tamer, K. (1987). Beden Eğtimi ve Oyun Öğretimi. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
18. Tarcan, S, S. (1932). Beden Terbiyesi. Devlet Matbaası, İstanbul.
19. Tarih Boyunca Oyunlar ve Oyuncaklar; Çev. Bekir Onur, Ankara, 1993, A. Ü. Basımevi, A. Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt 25, Sayı 2, Ayrıbasım.
20. Tuncor, F. (2000). Eğitici Çocuk Oyunları. Esin Yayınları, İstanbul.
21. Yavuzer, H. (1993). Anababa ve Çocuk. Remzi Kitabevi, Yedinci Baskı, İstanbul.
22. Yücel, A.S, Karahüseyinoğlu F. (2010). "One Of The Traditional Child Game: Mam'ın Elle", 11th International Sport Science Congress, s. 349-355, Antalya.
23. http://tr.wikipedia.org/wiki/Pe%C3%A7i%C3%A7 Erişim Tarihi: 12.03.2011
24. http://www.edebiyatdefteri.com/yazioku.asp?id=29043 Erişim Tarihi: 12.03.2011
25. http://mangala.blogcu.com/arali-emen/2829057 Erişim Tarihi: 12.08.2012
26. http://www.cerezforum.com/yaratici-drama-ve-etkinlikler/46446-geleneksel-cocuk-oyunlarindan-ornekler.html Erişim Tarihi: 24.09.2012
27. http://www.bilgievi.gen.tr/frmContent.aspx?ContentID=8885 Erişim Tarihi: 27.09.2012
28. http://www.kizderbent.net/geleneksel-cocuk-oyunlarimiz/ Erişim Tarihi: 27.09.2012

İLKÖĞRETİMDE KOLAY ARİTMETİK İŞLEMLER

Etkili Öğretim İçin Örnek Uygulamalar

Yazarlar
Doç. Dr. Fatma Cumhur
Dr. Öğr. Üyesi Ebru Korkmaz

nobel bilimsel

İLKÖĞRETİMDE KOLAY ARİTMETİK İŞLEMLER ETKİLİ ÖĞRETİM İÇİN ÖRNEK UYGULAMALAR

Doç. Dr. Fatma Cumhur
Dr. Öğr. Üyesi Ebru Korkmaz

Yayın No.: 1851
ISBN: 978-625-398-998-9
E-ISBN: 978-625-398-999-6
Basım Sayısı: 1. Basım, Ekim 2023

© Copyright 2023, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.
"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Seda Polat -sedapolat@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Bayraktar Asiltürk -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Cumhur, Fatma., Korkmaz, Ebru.
İlköğretimde Kolay Aritmetik İşlemler Etkili Öğretim İçin Örnek Uygulamalar / Fatma Cumhur, Ebru Korkmaz
1. Basım, VIII + 178 s., 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-398-998-9
E-ISBN: 978-625-398-999-6
1. İlköğretim 2. Etkili Öğretim 3. Kolay Aritmetik İşlemler

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **v**

İÇİNDEKİLER ..... **vii**

Bölüm 1

KOLAY ARİTMETİK İŞLEMLER **1**

1. Giriş 1

1.1. Aritmetik İşlemlerde Zihinden Hesaplama Stratejisi 2
1.2. Aritmetikte Kullanılan Hesaplama Çeşitleri 3
1.3. Aritmetik İşlem Becerilerini İlerletme 4
1.4. Tahmin Becerisi ve Yuvarlama Stratejisinin Pratik İşlemlerdeki Rolü 6
1.5. Aritmetik Hesaplamalarda Sayı Hissi ve Tahmin Becerisi 7
1.6. Sayı Hissi ve Zihinsel Hesaplamaların Geliştirilmesi 9

Bölüm 2

TOPLAMA VE ÇIKARMA İŞLEMİ **13**

2. Giriş 13

2.1. Toplama İşlemi 16
2.1.1. Toplama İşleminde Stratejiler 18
2.1.2. Üç ve Dört Basamaklı Sayılarda Kolay Toplama 47
2.2. Çıkarma İşlemi 52
2.2.1. Çıkarma İşleminde Stratejiler 53
2.2.2. Üç ve Dört basamaklı Sayılarda Kolay Çıkarma 65
2.3. Pratik Toplama ve Çıkarma İşlemlerinde Kullanılan Yaygın Stratejiler 68
2.4. Zihinden Hesaplama Süreçlerinin Bir Modeli 70

Bölüm 3

ÇARPMA VE BÖLME İŞLEMİ **75**

3. Giriş 75

3.1. Çarpma İşlemi 77
3.1.1. Çarpma Becerilerinin Geliştirilmesinde İşlem Öncesi Bazı Becerilerin Kazandırılması 77
3.1.2. Çarpma İşleminde Stratejiler 83
3.1.3. Bazı Temel Sayılarla Kolay Çarpma 99
3.1.4. İki Basamaklı Sayıların Kolay Çarpımı 115

3.2. Bölme İşlemi 127
3.2.1. Bölme Becerilerinin Geliştirilmesinde İşlem Öncesi Bazı Becerilerin Kazandırılması 128
3.2.2. Bölme İşleminde Stratejiler 131

Bölüm 4

ÖRNEK ETKİNLİKLER 151

KAYNAKÇA 169

KAYNAKÇA

Ak. Y., ve Ertekin, E., (2020). 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin sayı hissi ile matematik kaygısı arasındaki ilişki üzerine bir çalışma. *OPUS Journal of Society Researches, 16*(31), 4047-4076.

Anonim (2020). Napier'in kemikleri (Matematik). https://www.sihirlifasulyeler.combilim/napierin-kemikleri-matematik Erişim Tarihi: 03.03.2023

Artut, P. D. ve Tarım, K. (2006). İlköğretim öğrencilerinin basamak değer kavramını anlama düzeyleri. *Eğitimde Kuram ve Uygulama, 2*(1), 26-36.

Australian Education Council (AEC). (1991). A national statement on mathematics for Australian schools. Carlton, Vic: Curriculum Corporation.

Aydı-Güç, F. ve Hacısalihlioğlu-Karadeniz, M. (2016). Ortaokul öğrencilerinin kullandıkları zihinden toplama işlemi yapma stratejilerinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD), 17*(3), 621-639.

Baykul, Y. (2009). İlköğretimde matematik öğretimi (11. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Baykul, Y. (2012). İlkokulda matematik öğretimi (1-4.sınıflar). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Baykul, Y. (2009). Ortaokulda matematik öğretimi (5-8.sınıflar). Ankara; Pegem Akademi Yayıncılık.

Beishuizen, M. (1993). Mental strategies and materials or models for addition and subtraction up to 100 in Dutch second grades. *Journal for Research in Mathematics Education, 24*(4), 294-323.

Beishuizen, M., Van Putten, C. M., & Van Mulken, F. (1997). Mental arithmetic and strategy use with indirect number problems up to one hundred. *Learning and Instruction, 7*, 87-106.

Benjamin, A., & Shermer, M. (2006). Secrets of mental math: the mathemagician's guide to lightning calculation and amazing math tricks. Crown

Benz, C., (2007). Die Entwicklung der Rechenstrategien bei Aufgaben des Typs ZE +/- ZE im Verlauf des zweiten Schuljahrs [The development of computation strategies for addition and subtraction problems with two-digit numbers during grade 2]. *Journal für Mathematik-Didaktik, Berlin, 28,*(1), 49-73.

Blöte, A. W., Kleın, A. S., & Beıshuızen, (2000). Mental computation and conceptual understanding. *Learning and Instruction, Amsterdam,10*(3), 221-247.

Buys, K. (2008). Mental arithmetic. In M. van den Heuvel-Panhuizen (Ed.), Children learn mathematics: A learning-teaching trajectory with ıntermediate attainment targets for calculation with whole numbers in primary school (pp. 121-146) Netherlands: Sense Publishers.

Carpenter, T. P., Franke, M. L., Jacobs, V. R., Fennema, E., & Empson, S. B. (1998). A longitudinal study of invention and understanding in children's multidigit addition and subtraction. *Journal for Research in Mathematics Education, 29*(1), 3-20.

Carraher, T. N., Carraher, D., & Schliemann, A. D. (1985). Mathematics in the streets and in schools. British Journal of Developmental Psychology, 3(1), 21-29.

Clarke, D. M. (2003, June). The teaching of algorithms in the primary years: Research, issues, and suggested approaches. Paper presented to the Midsummer World Mathematics Conference, Goterborg, Sweden.

Cooper, T. J., Heirdsfield, A., & Irons, C. J. (1996). Children's mental strategies for addition and subtraction word problems. In J. Mulligan & M. Mitchelmore (Eds.), Children's number learning (pp. 147-162). Adelaide: Australian Association of Mathematics Teachers, Inc.

Çavuş-Erdem, Z. ve Duran, H. (2015). Yetişkinlerin zihinden hesaplama becerilerinin özellikleri üzerine karşılaştırmalı bir çalışma. *Turkish Journal of Computer and Mathematics Education, 6*(3), 463-482

Department of Education English Programs [DEEP] (2008a). Mental math. Fact Learning Mental Computation Estimation Grade 2 Teacher's Guide Erişim tarihi: 16.07.2022. http://www.gov.pe.ca/photos/original/eecd_gr2math.pdf

Department of Education English Programs [DEEP] (2008b). Mental math. Fact Learning Mental Computation Estimation Grade 3 Teacher's Guide Erişim tarihi: 15.07.2022. http://www.gov.pe.ca/photos/original/eecd_gr3math.pdf

Department of Education English Programs [DEEP] (2008c). Mental math. Fact Learning Mental Computation Estimation Grade 4 Teacher's Guide Erişim tarihi: 16.07.2022 http://www.gov.pe.ca/photos/original/eecd_gr4math.pdf

Doğan, A. ve Paydar, S. (2020). Üstün yetenekli öğrenciler ile akranlarının sayı hissi alt bileşenlerinin karşılaştırılması. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 17* (1), 21-44. DOI: 10.33437/ ksusbd.689146

Dole, S. & McIntosh, A. (2005). Mental Computation: A strategies approach (Module 2, basic facts addition and subtraction). Department of Education, University of Tasmania.

Dunphy, E. (2007). The primary mathematics curriculum: Enhancing its potential for developing young children's number sense in the early years at school. *Irish Educational Studies, 26*(1), 5-25. Retrieved from https://www. tandfonline.com/doi/full/10.1080/03323310 601125088

Duran, M., Doruk, M. ve Kaplan, A. (2016). Ortaokul öğrencilerinin zihinden hesaplama yaparken kullandıkları stratejiler. *Elementary Education Online, 15*(3), 742-760, http://ilkogretim-online.org.tr

Elida, V. Laski, & Siegler, R. S. (2007). Is 27 a big number? Correlational and causal connections among numerical categorization, number line estimation, and numerical magnitude comparison. *Child Development, 78* (6), 1723-1743.

Erdem, Z. Ç. ve Duran, H. (2015). Yetişkinlerin zihinden hesaplama becerilerinin özellikleri üzerine karşılaştırmalı bir çalışma. *Türk Bilgisayar ve Matematik Eğitimi Dergisi, 6*(3), 463-482.

Fosnot, C. T., & Dolk, M. L. A. M. (2001). Young mathematicians at work. Portsmouth, NH: Heinemann.

Geary, D. C. (2003). Learning disabilities in arithmetic: Problem-solving differences and cognitive deficits. *Handbook of Learning Disabilities*, 199-212.

Geary, D. C. (2004). Mathematics and learning disabilities. *Journal of Learning Disabilities, 37*(1), 4-15.

Geary, D. C., Hoard, M. K., Byrd-Craven, J. & DeSoto, M. C. (2004). Strategy choices in simple and complex addition: Contributions of working memory and counting knowledge for children with mathematical disability. *Journal of Experimental Child Psychology, 88*(2), 121-151.

Gruessıng, M., Schwabe, J., Heınze, A., & Lıpowsky, F., (2013). The Effects of Two Instructional Approaches on 3rd-Graders' Adaptive Strategy use for Multi-digit Addition and Subtraction. In: LINDMEIER, Anke M; HEINZE, Aiso (Ed.). Proceedings of the 37th Conference of the International Group for the Psychology of Mathematics Education (v. 2). Kiel: PME, P. 393-401.

Güneş, G. ve Aydoğdu İskenderoğlu, T. (2019). Sayılar ve dört işlem öğretimi. İçinde Matematik öğretiminin temelleri ilkokul (eds. K. Tarım ve G. Hacıömeroğlu), s.33-105. Anı Yayıncılık, Ankara.

Harç, S. (2010). *6. sınıf öğrencilerinin sayı duygusu kavramı açısından mevcut durumlarının analizi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Hartnett, J. E. (2007). Categorisation of mental computation strategies to support teaching and to encourage classroom dialogue. In Watson, Jane and Beswick, Kim (Eds.), Proceedings 30th annual conference of the Mathematics Education Research Group of Australasia - Mathematics: Essential Research, Essential Practice, 345-352.

Heirdsfield, Ann M., Cooper, Tom J., Mulligan, J. & Irons, Calvin J, (1999). Children's mental multiplication and division strategies. In Zaslavsky, Orit, Eds. Proceedings of the 23rd Psychology of Mathematics Education Conference, pages 89-96, Haifa, Israel.

Heirdsfield, A. N. & Cooper, T. J. (2004). Factors affecting the process of proficient mental addition and subtraction: Case studies of flexible and inflexible computers. *Journal of Mathematical Behavior, 23,* 443–463.

Heirdsfield, A., Dole, S., & Beswick, K., (2007) Instruction to support mental computation development in young children of diverse ability. In Jeffery, Peter L., Eds. Proceedings Australian Association for Research in Education Conference, Adelaide, Australia. http://eprints.qut.edu.au

Heirdsfield, A. & Lamb, J. (2005). Mental computation: The benefits of informed teacher instruction. In P. Clarkson, A. Downtown, D. Gronn, M. Horne, A. McDonough, R. Pierce & A. Roche (Eds). Proceedings MERGA 28 - 2005 Building Connections: Theory, Research And Practice 2, 419-426.

Howden, H. (1989). Teaching number sense. *Arithmetic Teacher, 36*(6), 6-11.

Irons, C. (2000). Mental computation: Why we must do more. *Teaching Mathematics, 25*(3), 16–19.

Kalchman, M., Moss, J. & Case, R. (2001). Psychological models for the development of mathematical understanding: Rational numbers and functions. In Cognition and Instruction: Twenty-Five Years of Progress (s. 1-38). Mahwah, NJ, US: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

Kamii, C., & Dominick, A. (1997). To teach or not to teach algorithms. *The Journal of Mathematical Behavior, 16*(1), 51-61.

Kamii, C. and Joseph, L. (1988). Teaching place value and double-column addition. *Arithmetic Teacher, 35*(6), 45-52.

Kayhan Altay, M., (2010). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin sayı duyularının; sınıf düzeyine, cinsiyete ve sayı duyusu bileşenlerine göre incelenmesi*. Yayımlanmamış Doktora tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Klein, T., & Beishuizen, M. (1994). Assessment of flexibility in mental arithmetic. In J. E. H. vanLuit (Ed.), Research on learning and instruction of mathematics in kindergarten and primaryschool (pp. 125–152). Doetinchem, The Netherlands: Graviant.

Klein, A. S., Beishuizen, M., & Treffers, A. (1998). Theempty number line in Dutch second grades: Realisticversus gradual program design. *Journal for Research inMathematics Education, 29*, 443 – 464.

Koç, B. (2018). Diskalkulik öğrencilere toplama ve çıkarma öğretimine yönelik bir eylem araştırması (Yayınlanmamış doktora tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.

Maclellan, E. (2001). Mental calculation: Its place in the development of numeracy. *Westminster Studies in Education, 24*(2), 145-154.

Mardjetko, E. & Macpherson, J. (2007). Guidelines for enhancing the development of strategies for mental computation. *APMC 12* (2) , 4-12.

Markovits, Z. & Sowder, J. (1994). Developing number sense: An intervention study in grade 7. *Journal for Research in Mathematics Education, 25*(1), 4-29. https://doi.org/10.2307/749290

McIntosh, A. (2005a). Mental computation: A strategies approach (Module 1 Introduction). Publisher: Department of Education, University of Tasmania.

McIntosh, A. (2005b). Mental computation: A strategies approach. (Module 3 Basic fact multiplication and division). Publisher: Department of Education, University of Tasmania.

Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2009). İlköğretim matematik dersi 1-5.sınıflar öğretim programı. . Ankara: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı.

Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2015). İlkokul matematik dersi (1-4. sınıflar) öğretim programı. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2013). Ortaokul matematik dersi (5., 6., 7. ve 8. sınıflar) öğretim programı. Ankara: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı.

Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2018). Matematik dersi öğretim programı (İlkokul ve ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar). Ankara: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı.

Mutlu, Y., Olkun, S. & Cumhur, F. (2019). Dokunsay sayı tabletlerinin okul öncesi çocuklarının aritmetik becerileri üzerindeki etkisinin incelenmesi. *Elementary Education Online, 18*(1), ss. 437-450. Doi: 10.17051/ilkonline.2019.527655

Natıonal Councıl Of Teachers Of Mathematıcs [NCTM] (2000), Principles and standards for school mathematics. Reston, VA: NCTM.

Olkun, S. (2012). Sayı hissi: Nedir? neden önemlidir? nasıl gelişir?. *Eğitimci Öğretmen Dergisi,10*, 6-9.

Olkun, S. & Toluk-Uçar, Z. (2009), İlköğretimde etkinlik temelli matematik öğretimi. Ankara: Eğiten Kitap.

Olkun S. ve Toluk Z. (2007). İlköğretimde etkinlik temelli matematik öğretimi (Genişletilmiş 3. baskı). Ankara: Maya Akademi Yayıncılık.

Olkun, S., Altun, A., Sahin, S. G. & Akkurt Denizli, Z. (2015). Deficits in basic number competencies may cause low numeracy in primary school children. *Eğitim ve Bilim Educatıon and Scıence , 40*(177), 141-159.

Olkun, S. ve Toluk-Uçar, Z. (2018). İlköğretimde etkinlik temelli matematik öğretimi. Ankara. Vizetek yayıncılık.

Pesen, C. (2004). Zihinden toplama ve çıkarma işlemlerinde kullanılan yöntemlerin ilköğretim 1. sınıf öğrencilerinin başarı düzeyine etkisi. *Ege Eğitim Dergisi, 5*(1), 17-23.

Rathgeb-Schnıerer, E., (2006). Elisabeth. Kinder auf dem Weg zum flexiblen Rechnen: Eine Untersuchung zur Entwicklung von Rechenwegen von Grundschulkindern auf der Grundlage offener Lernangebote und eigenständiger Lösungsansätze [Students Develop Flexibility in Mental Math: study on development of calculation strategies based on an open approach]. Hildesheim; Berlin: Franzbecker.

Rathgeb-Schnıerer, E., (2011). Elisabeth. Warum noch rechnen, wenn ich die Lösung sehen kann? Hintergründe zur Förderung flexibler Rechenkompetenzen [Why counting when I see the solution? Theoretical framework of teaching flexible mental calculation]. In: HAUG, Reinhold; HOLZÄPFEL, Lars (Ed.). Beiträge zum Mathematikunterricht. Münster: WTM-Verlag, P. 15-22.

Rathgeb-Schnıerer, E., Rechtsteıner, C. (2018). Rechnen lernenund Flexibilität entwickeln: Grundlagen – Förderung – Beispiele (Mathematik Primarstufe und Sekundarstufe I + II). Heidelberg: Springer Spektrum.

Rathgeb-Schnıerer, E., Green, M. G. (2013). Michael. Flexibility in Mental Calculation in Elementary Students from Different Math Classes. In: UBUZ, Behiye; HASER, Çiğdem; MARIOTTI, Maria Alessandra (Ed.). Proceedings of the Eighth Congress of the European Society for Research in Mathematics Education. Ankara: Middle East Technical University, P. 353-362.

Rathgeb-Schnierer, E., Green, M. G. (2019). Developing Flexibility in Mental Calculation. Educação & Realidade, Porto Alegre, v. 44, n. 2, e87078, http://dx.doi.org/10.1590/2175-623687078

Reys, R. E. (1984). Mental computation and estimation: Past, present and future. *Elementary School Journal, 84*, 546-557.

Reys, B. (1985). Mental computation. *Arithmetic Teacher, 32*(6), 43-46.

Reys, R. E., Reys, B. J., Nohda, N., & Emori, H. (1995). Mental computation performance and strategy use of Japanese students in grades 2, 4, 6, and 8. *Journal for Research in Mathematics Education, 26*(4) , 304-326.

Reys, R. E. & Yang, D. (1998). Relationship between computational performance and number sense among sixth- and eighth-grade students in Taiwan. *Journal for Research in Mathematics Education, 29*(2), 225-237.

Reys, R. E., Reys, B. J., McIntosh , A., Emanuelsson, G., Johansson, B., & Yang, D. C. (1999). Assessing number sense of students in Australia, Sweden, Taiwan and the United States. *School Science and Mathematics, 99* (2), 61–70.

Saxe, G. B. (1988). Candy selling and math learning. *Educational Researcher, 17*(6), 14-21.

Selter, C., (2009). Creativity, flexibility, adaptivity, and strategy use in mathematics. *ZDM - The International Journal on Mathematics Education, 41*(5), 619-625.

Selter, C., (2000).Vorgehensweise von Grundschüler(inne)n bei Aufgaben zur Addition und Subtraktion im Zahlenraum bis 1000 [Strategies of primary students in addition and subtraction of three-digit numbers]. Journal für Mathematik-Didaktik, Berlin, v 21, n. 3/4, p. 227-258.

Singh, P. (2009). An assessment of number sense among secondary school students. *International Journal for Mathematics Teaching and Learning*, 1-27. https://eric.ed.gov/?id=EJ904871

Sowder, J. (1988). Mental computation and number comparison: their role in the development of number sense and computational estimation. In J. Hiebert & M. Behr (Eds.), Number concepts and operations in the middle grades (pp. 182-197). Hillsdale: Lawrence Erllbaum Associates.

Steinberg, R. M. (1985). Instruction on Derived Facts Strategies in Addition and Subtraction. *Journal for Research in Mathematics Education,16*(5), 337-355. https://www.jstor.org/stable/749356

Şengül, S., & Gülbağcı Dede, H., (2012). Evaluation of number sense on the subject of decimal numbers of the secondary stage students in Turkey. *International Online Journal of Educational Sciences, 4*(2), 296-310.

Şengül, S., & Gülbağcı Dede, H. (2014). The strategies of mathematics teachers when solving number sense problems. *Turkish Journal of Computer and Mathematics Education (TURCOMAT), 5*(1), 73-88.

Threlfall, J. (2009). Strategies and Flexibility in Mental Calculation. ZDM – The International Journal on Mathematics Education, Berlin, v. 41, n. 5, p. 541-555.

The National Strategies Primary. (2010). Teaching children to calculate mentally. Erişim tarihi: 15.07.2022. https://dera.ioe.ac.uk/778/1/735bbb0036bed2dcdb32de11c7435b55.pdf.

Threlfall, J. (2002). Flexible Mental Calculation. *Educational Studies in Mathematics, 50*(1), 29-47.

Torbeyns, J., De smedt, B., Ghesquıère, P., & Verschaffel, L., (2009). Jump or compensate? Strategy flexibility in the number domain up to 100. *ZDM - The International Journal on Mathematics Education, 41*(5), 581-590.

Tournaki, N. (2003). The differential effects of teaching addition through strategy instruction versus drill and practise to students with and without learning disabilities. *Journal of Learning Disabilities. 36*(5), 449-458.

Trafton, P.R. (1978). Estimation and mental arithmetic: Important components of computation. In M. Suydam & R.E. Reys (Eds.), Developing computational skills (pp. 196-213). Reston: NCTM Publishing.

Van de Walle, J. (1994). Elementary school mathematics teaching developmentally. New York: Longman.

Van De Walle, J. A., Karp, K. S. & Williams, J. M. (2012). İlkokul ve ortaokul matematiği: Gelişimsel yaklaşımla öğretim (Çev. S. Durmuş). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Vareles, M. and Becker, J.(1997). Children's developing understanding of place value: semiotic aspect. *Cognition and Instruction, 15*(2), 265-286.

Varol, F., ve D. Farran. (2007). Elementary school students' mental computation proficiencies. *Early Childhood Education Journal. 35*(1), 89-94.

Yang, D. C., (2003). Teaching and learning number sense an intervention study of fifth grade students in Taiwan. *International Journal of Science and Mathematics Education, 1*(1), 115-134.

Yang, D. C., & Li, M. N., (2013). Assessment of animated selfdirected learning activities modules for children's number sense development. *Journal of Educational Technology & Society, 16*(3), 44-58. Retrieved from https://www.jstor.org/stable/pdf/jeductechsoci. 16.3.44.pdf

Yazgan, Y., Bintaş, J. & Altun, M., (2002). İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin zihinden hesap ve tahmin becerilerinin geliştirilmesi. V. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresinde sunulan bildiri, Ankara, Turkey.

Wandt, E., & Brown, G. W. (1957). Non-occupational uses of mathematics mental and written approximate and exact. *The Arithmetic Teacher, 4*(4), 151-154. https://www.sihirlifasulyeler.com/bilim/napierin-kemikleri-matematik

Willis, S. (Ed.) (1990). Being numerate: What counts? Melbourne: Australian Council for Educational Research.

Zevenbergen, R. (2000). Using mental computations for developing number sense. Mathematics education beyond 2000. (Proceedings of the 23rd annual conference of the Mathematics Education Research Group of Australasia, pp. 672-679). Sydney: MERGA.

https://www.eviminaltintopu.com/carpim-tablosu-ornekleri/

https://www.eduhol.com/tanyilmaz/documents/6-ve-7-nin-katlari-12751

Gözden Geçirilmiş 7. Basım

İNSAN ANATOMİSİ VE FİZYOLOJİSİ

Prof. Dr. Abdurrahman Aktümsek

nobel
40.yıl

İNSAN ANATOMİSİ VE FİZYOLOJİSİ

Prof. Dr. Abdurrahman Aktümsek

Yayın No.: 1320
Fen Bilimler No.: 107
ISBN : 978-605-320-226-4
E-ISBN: 978-625-402-538-9
Basım Sayısı: Gözden Geçirilmiş 7. Basım, Kasım 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Seda Polat -seda@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Bayraktar Asiltürk -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Aktümsek, Abdurrahman.
İnsan Anatomisi ve Fizyolojisi / Ziyanur Güneş
Gözden Geçirilmiş 7. Basım. XVI + 232 cm. Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-320-226-4
E-ISBN: 978-625-402-538-9
1. Anatomi 2. Fizyoloji

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Repro Bir Mat. Kağ. Rek. Tas. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 47381
İvogsan 1518. Sokak 2730 Mat-Sit İş Merkezi Ostim, Yenimahalle/Ankara

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ V
BÖLÜM 1
ANATOMİ VE FİZYOLOJİYE GİRİŞ 1
Anatomi ve Fizyoloji 1

BÖLÜM 2
HAREKET SİSTEMİ (SYSTEMA LOCOMOTORIUM) 5
İSKELET SİSTEMİ (SYSTEMA SKELETALE) 5
Kemik Dokusu Tipleri 7
Kemiğin Yapısı ve Sertliği 8
Kemikleşme (Ossification) 8
Rikkets (Rickets) 8
Osteomalazi (Osteomalacia) 9
Osteoporöz (Osteoporosis) 9
İskeletin Yapısını Oluşturan Kemikler 10
1. Baş Kemikleri (Ossa cranii) 10
Neucranium (Kafatası kemikleri) 11
Splanchnocranium (Yüz kemikleri) 12
2. Omurga (Columna vertebralis) 15
Boyun Fıtığı ve Bel Fıtığı (İntervertebral disk hernisi) 17
3. Göğüs İskeleti (Thorax, Ossa thoracis) 17
4. Üyeler (Skeleton appendiculare) 18
Üst Taraf Kemikleri (Ossa membri superioris) 18
Alt Taraf Kemikleri (Ossa membri inforioris) 20
Eklemler (Articulatio, Juncturo ossium) 22
İnsan Boyunun Ortaya Çıkması 22
Romatizma (Rheumatism) 23
Artrit (Arthritis) 23
Romatoid Artrit (Rheumatoid arthritis, RA) 23
Osteoartrit (Osteoarthritis, OA veya dejeneratif artrit) 23
Çıkık (Dislocation, Luxation) 24
Kırıklar 24

BÖLÜM 3
KAS SİSTEMİ (SYSTEMA MUSCULARE) 25
Kas Tipleri 25
Miyofilamentler.....27
Miyozin.....27
Aktin.....27
Kasın Kasılma Mekanizması 28
Kasılmanın Enerji Kaynakları 30
İskelet Kası Tipleri 30
Kasılma Tipleri.....31
İskelet Kaslarının Hipertrofisi ve Body Building 31
İskelet Kaslarının Atrofisi 31
Rigor Mortis (Ölüm sertliği) 31
İskelet Kaslarının Adlandırılması 32
Vücut Kasları.....34
Baş Kasları (Musculi capitis, Mm. capitis) 34
Deri Kasları 34
Çiğneme Kasları 34
Boyun Kasları (Mm. colli).....37
Sırt Kasları (Mm. dorsi).....37
Göğüs Kasları (Mm. thoracis).....37
Karın Kasları (Mm. abdominis).....38
Üst Taraf Kasları (Musculi membri superioris) 38
Omuz ve Kol Kasları 39
Ön Kol ve El Kasları.....40
Alt Taraf Kasları (Musculi membri inferioris) 40
İntramuskular İnjeksiyon (IM injeksiyon) 42
Gluteus Maximusa İnjeksiyon 42
Tetanoz (Tetanus) 44
Fıtık (Herni, Hernia) 44

BÖLÜM 4
SİNİR SİSTEMİ (SYSTEMA NERVOSUM).....45
Sinir Sisteminin Organizasyonu 45
MERKEZİ SİNİR SİSTEMİ (Systema Nervosum Centrale).....46

Beyin (Encephalon) 46
Beyinin Başlıca Kısımları 47
1. Serebrum (Cerebrum) 47
2. Diencephalon 49
3. Beyin Sapı 50
RetikülerFormasyon 50
4. Serebellum (Cerebellum, beyincik, küçük beyin) 50
Kranial Sinirler 51
Omurilik (Medulla spinalis) 51
Nervi Spinales 54
Serebrospinal Sıvı (Beyin-omurilik sıvısı, BOS) 55
Öğrenme ve Hafıza 55
OTONOM SİNİR SİSTEMİ 56
Sempatik Sinir Sistemi 57
Parasempatik Sinir Sistemi 57
Sempatik ve Parasempatik Etkiler 57
Menenjit 59
Kuduz (Hidrofobi) 59
Epilepsi (Sara) 60
Omurilik Yaralanmaları 60
Parkinson Hastalığı 61
Alzheimer Hastalığı 61
Havale 62

BÖLÜM 5
DUYULAR VE DUYU ORGANLARI (ORGANA SENSUUM) 63
Genel Duyular (Somatik, visseral) 63
DERİ (DERMA, DERMİS, CUTİS, CORİUM) 63
Deri Bezleri 64
Kıllar (Pili) 64
Tırnaklar 65
Yanıklar 65
Özel Duyular 67
KOKU ORGANI (ORGANUM OLFACTORIUM) 67

TAT ORGANI (ORGANUM GUSTATORIUM) 68
İŞİTME VE DENGE ORGANI 70
Kulağın Anatomisi 70
İşitme 72
Otitis Media 72
Barotravmatik Otit 72
Denge 73
GÖRME ORGANI (ORGANUM VISUALE) 73
Göz Küresi (Bulbus oculi) 74
Gözün Yardımcı Organları (Organa oculi accessoria) 75
Renk Körlüğü 77
Gözün Kırma Kusurları 78
Yaşlanmanın Göze ve Görüşe Etkisi 80
Katarakt (Cataract) 80

BÖLÜM 6
ENDOKRİN SİSTEM (GLANDULAE ENDOCRINAE) 81
PİTUİTER (HİPOFİZ) 83
Adenohipofiz 84
Nörohipofiz 86
TİROİD 87
Hipertiroidizm 88
Hipotiroidizm 88
Tiroidin Kalsitonin Hormonu 89
PARATİROİD 89
Hiperparatiroidizm 90
Hipoparatiroidizm 90
ADRENAL BEZLER 90
Adrenal Korteks 91
Adrenal Medulla 92
PANKREAS 93
Diabetes Mellitus 95
PİNEAL BEZ, EPİFİZ 96

BÖLÜM 7

DOLAŞIM SİSTEMİ (SYSTEMA CIRCULATORIUM).....97

KAN.....97
Kanın Fonksiyonları.....97
Kanın Yapısı.....99
Plazma.....99
Hücreler.....99
Eritrositler (Alyuvarlar, Kırmızı kan hücreleri, RBC).....99
Lökositler (Akyuvarlar, Beyaz kan hücreleri, WBC).....100
Granulositler (Polimorflar ve polimorfonukleer lökositler).....101
Agranulositler (Mononukleer Lökositler).....101
Plateletler (Trombositler).....102
Kanın Pıhtılaşması (Koagulasyon).....102
Kan Tipleri.....103
Kan Gruplarının Tayini.....104
Kan Nakillerinde Uyuşmazlık.....104
Polisitemi.....105
Anemi (Anemia).....106
Lökopeni.....107
Trombositopeni.....108
KALP.....108
Kalp Duvarının Yapısı.....109
Kalbin Boşlukları ve Kan Akışı.....109
Kalbin Kan İhtiyacının Sağlanması.....110
Kardiak Kateterizasyon.....110
DAMARLAR VE KAN DOLAŞIMI.....111
Arterler.....112
Kapillerler.....112
Venüller.....112
Venler.....112
Kan Dolaşımı.....113
Pulmoner Dolaşım.....114
Sistemik Dolaşım.....115
Vücudun Başlıca Arterleri.....115

Vücudun Başlıca Venleri 115
Nabız 121
Tansiyon (Kan Basıncı) ve Ölçülmesi 122
Hipertansiyon (Yüksek tansiyon) 123
Hipotansiyon 124
Koroner Arter Hastalıkları 124
Anjina Pektoris (Angina pectoris, göğüs ağrısı) 125
Koroner Hastalıklarda Risk Faktörleri 125
Varis (varix) 127
Senkop (Bayılma) 127
Koroner Bypass Operasyonu 128
Balon Anjioplasti (PTCA, Percutaneous transluminal coronary angioplasty) 128
LENFATİK SİSTEM (SYSTEMA LYMPHOIDEUM) 130
LENF 130
Lenf Düğümleri 132
Tonsiller (Bademcikler) 132
Dalak 133
Timus 133
İnflamasyon (İltihap) 133
Ateş 134
Bağışıklık 135
Bağışıklık Tipleri 135
Doku ve Organ Reddi 136
Allerjiler 136
Bağışıklık Yetersizliği (Immunodeficiency) Hastalıkları 137
AIDS (Acquired immune deficiency syndrome) 138

BÖLÜM 8
SOLUNUM SİSTEMİ (SYSTEMA RESPIRATORIUM) 139

Solunum Sisteminin Fonksiyonları 139
SOLUNUM SİSTEMİNİN ORGANİZASYONU 140
Burun (Nasus, rhinos) ve Burun Boşluğu 140
Yutak (Farinks) 140
Gırtlak (Larinks) 140

Soluk Borusu (Trake) 142
AKCİĞERLER (PULMO, PNEUMON) 142
Alveoller 143
GAZLARIN TAŞINMASI 145
Oksijen Taşınması 145
Karbondioksit Taşınması 145
Solunum Hızı 146
Karbonmonoksit (CO) Zehirlenmesi 146
Yüksek Rakımlarda Adaptasyon 147
Vurgun 147
Pnömoni (Pneumonia, akciğer iltihabı, zatürre) 148
Tüberküloz (tuberculosis, TB, verem) 148
Amfizem (Emphysema) 149
Astım (Astma) 149
Nezle 150
Bronşit (Bronchitis) 150

BÖLÜM 9
SİNDİRİM SİSTEMİ (SYSTEMA DIGESTORIUM) 151

Ağız (Oris) 151
Dil (Lingua, glossa) 152
Damak (Palatum) ve Küçük Dil (Uvula) 153
Tükürük Bezleri (Glandulae salivariae) 153
DİŞLER (DENTES, ODONTOS) 154
Diş Tipleri 154
Dişlerin Formül ile Gösterilmesi 155
Yutak (Pharynx) 157
Yemek Borusu (Oesophagus) 157
MİDE (GASTER) 158
İNCE BARSAK (INTESTINUM TENUE) 158
KALIN BARSAK (INTESTINUM CRASSUM) 160
Sindirim Sistemine Yardımcı Organlar ve Yapılar 162
KARACİĞER (HEPAR) 162
Karaciğerin Görevleri 163
1. Metabolik Görevler 163

2. Hematolojik Görevler 165
3. Safra Yapımı ve Sekresyonu 165
SAFRA KESESİ (VESICA BILIARIS, V. FELLEA) 166
PANKREAS 167
SİNDİRİM 168
Karbohidratların Sindirimi 169
Proteinlerin Sindirimi 170
Yağların Sindirimi 170
EMİLME 171
Karbohidratların Emilmesi 171
Proteinlerin Emilmesi 172
Yağların Emilmesi 172
Suyun Emilmesi 172
İyonların Emilmesi 172
Vitaminlerin Emilmesi 173
Alkolün Emilmesi 173
Feçesin (Dışkının) Oluşumu ve Defekasyon 174
Kabızlık, Peklik (Constipation) 175
İshal (Diarrhea) 175
Mide ve Barsak Gazları (Flatus) 176
Gastrit (Gastritis) 176
Peptik ve Duodenal Ülser 177
Ülseratif Kolit 178
Basur (Hemorrhoid) 178
Hepatit 178
Siroz (Cirrhosis) 179
Safra Kesesi Taşları (Cholelithiasis) 180

BÖLÜM 10
BOŞALTIM SİSTEMİ (SYSTEMA URINARIA) 181
Boşaltım Sisteminin Fonksiyonları 181
BÖBREKLER (REN, NEFROS) 182
Nefron 182
BÖBREKLERİN FİZYOLOJİSİ 184
İdrarın Konsantrasyonunun Ayarlanması 185

İdrarın Özellikleri 186
Üreterler 186
Mesane (Vesica urinaria) 186
Üretra (Urethra) 186
Miksiyon veya Ürinasyon 186
Akut ve Kronik Renal Yetmezlik 187
Glomerulonefrit 187
Pyelonefrit 187
Böbrek Taşları (Renal Calculi, Nephrolitiasis) 188
İdrar Yolları İltihapları 188
Diabetes İnsipitus 188
Dializ Tedavisi 189
Böbrek Nakli 189

BÖLÜM 11
ÜREME SİSTEMİ (ORGANA GENITALIA) 191
ERKEK ÜREME SİSTEMİ (ORGANA GENITALIA MASCULINA) 192
Testisler (Orchis, Didymis) 192
Yardımcı Kanallar 192
Yardımcı Bezler 193
Penis (Phallus) 194
Sperm 195
Meni (Semen, Ejakulat) 195
Erkekte Cinsel Aktivite 196
Erkekte Kısırlık (Sterilite, İnfertilite) 197
DİŞİ ÜREME SİSTEMİ (ORGANA GENITALIA FEMININA) 197
Ovaryum (Yumurtalık) 198
Uterin Tüpleri (Fallop Tüpleri, Tuba Uterina, Ovidükt) 199
Uterus (Hystera, Metra, Ana Rahmi) 200
Vajina (Colpos, Hazne) 200
Vulva (Dış Genital Organlar) 200
Meme Bezleri ve Memeler 201
Uterin Siklusu veya Menstrual Siklus 202
Ovulasyon (Yumurtlama) 203
Puberte 203

Kadında Cinsel Aktivite 204
Kadınlarda Kısırlık 204
Menstrual Bozukluklar 205
Meme (Göğüs) Kanseri 206
Cervix Kanseri 206
Menopoz 206
Cinsel Yolla Geçen (Venereal) Bazı Hastalıklar 207
Gonore (Gonorrhea) 207
Sifiliz (Syphilis) 207
DÖLLENME 208
Gebeliğin Belirlenmesi 208
EMBRİYONİK GELİŞME 209
Fetal Gelişim 209
Gebelik Döneminde Beslenme 210
Gebelikte Kilo Artışı 210
Gebelikte İlaç Kullanımı ve Radyasyon 211
Dış (Ektopik) Gebelik 211
Gebeliğin Önlenmesi (Contraception) 212
DOĞUM 214
Yenidoğanın Özellikleri 216
Sezaryen (Cesarean section) 216
Çoklu Doğum 217
Laktasyon (Emzirme) 218
Çocuğun Büyümesi ve Gelişmesi 219
KAYNAKLAR 221
DİZİN 225

KAYNAKLAR

Akçay, G., Akçay, M.N. Akarsu, E., Endokrin ve Metobolizma Hastalıkları, Aktif Yayıncılık, Erzurum, 2000.

Aktümsek, A., Nurullahoğlu, Z.Ü., Pratik Biyokimya, Mimoza Yayınları, Konya, 1996.

Aktümsek, A., İnsan Biyolojisi Ders Notları, S.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi, Biyoloji Bölümü, Konya, 1998.

Aktümsek, A., Zayıf, Normal Kilolu ve Tip II Diabetik Erişkinlerin Kan Lipid Değerleri, S.Ü. Eğitim Fakültesi, Fen Dergisi, Konya, 2000.

Alp, H., Molvalılar, S., Endokrin Hastalıklar, Bayrak matbaacılık, İstanbul, 1987.

Anafarta, K., Kalemli, M., Özdiler, E., Genel ve Pratik Üroloji, Yargıçoğlu Matbaası, Ankara, 1980.

Andresli, T.E., Cargenter, C.C.J., Bennett, J.C., Plum, F., Cecil Essentials of Medicine (Çev. Ed.: Çalangu, S., Sıva, A., Tuzcu, M.), Yüce Reklam Yayın Dağıtım A.Ş., ve Nobel Tıp Kitabevleri A.Ş. Ltd. Şti. İstanbul, 2000.

Arıncı, K., Elhan, A., Anatomi Cilt 1 ve 2, Güneş Kitabevi Ltd. Şti, Ankara, 1997.

Aydın, S., Kara, H., Erektil İşlev Bozukluğu, Tanı ve Tedavisi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tıp Fakültesi Vakfı Yayınları, Yayın No:1, Van, 1999.

Baysal, A., Beslenme, 4. Baskı, Hacettepe Üniversitesi Yayınları: A/13, 1983.

Bengisu, Ü., Göz Hastalıkları, Palme Yayıncılık, Ankara, 1998.

Bilge, M., Fizyolojide Hormonlar Bilgisi, Güven Kitabevi Yayınları, Ankara, 1979.

Carola, R., Harley, J. P., Nobacak, C.R., Human Anatomy & Physiology, Mc Graw Hill Inc., 1992.

Cahampe, P.C., Harvey, R.A., Lippincott's Illustrated Review Serisinden: Biyokimya, 2. Baskı, Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul, 1997.

Collier, J.A.B., Longmore, J.M., Harvey,J.H., Oxford Klinik Dallar El Kitabı 1 ve 2. (Çev.: Tuzcu, M., Tuzcu, S.), Yüce Yayınları A.Ş. İstanbul 1992.

Dambro, M. R., Klinik Tanı ve Tedavi (Çev. Ed.: Değerli, Ü.), Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti., İstanbul, 1997.

Demirsoy, S., Çocuk Hastalıklarında Pratik Uygulamaları, MN Nobel Kitabevi, Ankara, 2000.

Dere, F., Anatomi Atlası ve Ders Kitabı , Cilt 1 ve 2, Nobel Tıp Kitabevi, Adana, 1999.

Despopoulos, A., Silbernagl, S., Renkli Fizyoloji Atlası, (Çev. Ed.: Çavuşoğlu, Şti.), Nobel & Yücel, İstanbul, 1997.

Dirican, R., Bilgel, N., Halk Sağlığı (Toplum Hekimliği), Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa,1993.

Erbengi, T., Histoloji 1., Güneş Kitabevi Ltd. Şti., Ankara, 1992.

Erensayın, C., Genetik, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000.

Feneis, H. , Resimli Anatomi Sözlüğü (Dilbilim adlığı), (Çev.: Ülker, S.) İnkılap ve Aka, istanbul, 1983.

Ganong, W. F., Review of Medical Physiology, Sixteenth Edition, Prentice-Hall ınternational Inc., Appleton & Lange, 1993.

Gözükara, E.M., Biyokimya I ve II, Evim Matbaası, Malatya, 1994.

Guyton, A.C., Hall, J.E. Tıbbi Fizyoloji (Çev. Ed.: Çavuşoğlu, H.) Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti., İstanbul, 1996.

Gürbüz, R., Erkek İnfertilitesi (Yaklaşım ve Tedavi), Nobel Tıp Kitapevleri Ltd. Şti., İstanbul, 1996.

Hatiboğlu, M. T., Anatomi ve Fizyoloji, 7. Baskı, Hatiboğlu Yayınevi, Ankara, 1989.

İnci, O., Çocuk ve Erişkinlerde Ünogenital İnfeksiyonlar, Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti., İstanbul, 1996.

Irmak, S., Emiroğlu, F., Gökhan, N., Fizyoloji Kısa Ders kitabı, Ar Basın Yayım Dağıtım Aş., İstanbul, 1982.

Işıksoluğu (Kurucu), M., Endüstri Meslek Liseleri için Beslenme, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1997.

Karol, S., Ayvalı, C., Suludere, Z., Hücre Biyolojisi, Üçüncü Baskı, Gözde Repro Ofset, Ankara, 1995.

Kayalı, H., Şatıroğlu, F., Taşyürekli, M., İnsan Embriyolojisi, 7. Basım, Alfa Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 1992.

Keklikoğlu, M., Tuzcu, M., The Merck Manual Tanı/Tedavi El Kitabı, Cilt 1 ve 2, Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti., Yüce Yayım, İstanbul, 1995.

Kutlu, A., Kapıcıoğlu, İ. S., Kazalar ve Acil Tedaviler, Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya, 1997.

Kutluay Mersal, T. Başoğlu, S. Öner, N. Beslenme ve Diyetetik, Açıklamalı Sözlük, Hatiboğlu Basım ve Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Ankara, 1999.

Lentner, C., Geigy Scientific Tables volume 1, Units of Measurement, Body Fluids, Composition of the Body Nutrition, Eighth Revised and Enlarged Edition, Ciba-Geigy Ltd., Basle, 1981.

Mader, S.S.,Windelspecht, M., Human Biology, Twelfth Edition, McGraw Hill Companies, Inc., New York, 2012.

Marieb, E.N., Hoehn, K., Anatomi ve Fizyoloji (Çev. Ed.: Tatar, İ.), Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti., Ankara, 2017.

Marieb, E.N., Wilhem, P. B., Mallatt, J., Human Anatomy, Seventh Edition, Pearson, 2014.

Martini, F.H., Fundamentals of Anatomy and Physiology, Prentice Hall International Inc. 1998.

Maskar, Ü., Embiryoloji Ders Kitabı, 6. Baskı, Ar Yayın Dağıtım, İstanbul, 1982.

Menteş, N. K., Klinik Gestroenteroloji, Cilt I, Sanem Matbaası, İzmir, 1982.

Moffett, D.F., Moffeett, S. B., Schauf, C., Human Physiology, Foundations and Frontiers, Mosby, 1993.

Montgomery, F., Conway, T.W., Spector, A. A., Chappel, D., Biyokimya, Olgu Sunumlu Yaklaşım (Çev. Ed.: Altan, N.), Palme Yayıncılık, Ankara, 2000

Murray, R.K, Granner, D.K., Mayes , P.A., Rodwell, V.W. Harper'ın Biyokimyası (Çev.: Dikmen, N., özgünen, T.) 24. Baskı, Barış Kitabevi, İstanbul, 1996.

Noyan, A., Yaşamda ve Hekimlikte Fizyoloji, Düzeltilmiş Sekizinci Baskı, Meteksan, Ankara, 1993.

Odar, İ.V., Anatomi ders kitabı, 1. Cilt, Elif Matbaacılık A. Komandit Şirket, İstanbul, 1980.

Odar, İ.V., Anatomi Ders Kitabı, 2. Cilt, Hacettepe Taş Kitapçılık Ltd. Şti., İstanbul, 1986.

Ödev, K., Radyolojide Teknik ve Endikasyonlar, Üriner Sistem Radyolojisi, Atlas Tıp Kitabevi, Konya, 1992.

Özden, M., Anatomi ve Fizyoloji Ders Kitabı, Özkan Matbaacılık. San. ve Tic. Ltd. Şti., Ankara, 1992.

Öztürk, M.O., Ruh Sağlığı ve Bozuklukları, 7. Basım, Hekimler Yayın Birliği, Ankara, 1997.

Palen, Ş., Histoloji, Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa, 1990.

Polat, O., İnanıcı, M. A., Aksoy, M.E. , Adli Tıp Ders Kitabı, Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti., İstanbul,1997.

Sağlam, M., Genel Histoloji (Genişletilmiş 3. Baskı), Emel Matbaacılık Sanayii, Ankara, 1987.

Sarsılmaz, M., Anatomi, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2000.

Saygı, G., Temel Tıbbi Parazitoloji, Esnaf Ofset Matbaacılık, 1998.

Scratcherd, T., Gillespie, J. I., Aids to Physiology, Churchill Livingstone, 1997.

Seeley, R. R., Stephens, T. D., Tate, P., Anatomy and Physilogy, Mosby Year Book, 1992.

Seeley, R.R., Stephens, T.D., Tate, P., Anatomy and Physiology, Mc Graw Hill Companies, Inc., New York, 2006.

Sheeler, P., Essentials of Human Physiology, Wm. C. Brown Publishers, 1996.

Sodeman, W.A, Sodeman T.M., Fizyopatoloji, Cilt 1 ve 2, Türkiye Klinikleri Yayınevi, Ankara, 1991.

Solomon, E. P., İnsan Anatomisi ve Fizyolojisine Giriş, (Çev.: Süzen, B.), Birol Basın Yayın Dağıtım ve Ticaret Ltd. Şti., İstanbul, 1997.

Snell, R.S., Tıp Fakültesi Öğrencileri için Klinik Anatomi (Çev. Ed.: Yıldırım, M.) Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti., İstanbul, 1998.

Stone, N, J., Blum, C.B. Winslow, E., Menagement of Lipid in Clinical Pratice, Professional Commumicatious Inc., 1997.

Sukkar, M.Y., El-Munshid, H.A., Ardawi, M.S.M., Concise Human Physiology, Blackwell Scientific Publications, 1993.

Tan, Ü., Temel Fizyoloji Ders Kitabı, Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum, 1986.

Tekelioğlu-Uysal, M. Kılıçturgay, K. Kerse, İ., Hücre: İnce Yapı ve Görev, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, A.Ş, Dördüncü Baskı, Ankara, 1987.

Tortora, G.J., Grabowski, S.R., Principles of Anatomy and Physiology, Harper Collins College Publishers, 1996.

Tuğlacı, P., Tıp Sözlüğü, 3. Baskı, Pars Yayınları, İstanbul, 1978.

Uçak, D., Elektrokardiyografi, Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul, 2000.

Weineck, J., İşlevsel Anatomi (Çev.: Elmalı , A.Ş.), Spa Kitabevi, Ankara, 1998.

Yaman, K., Fizyoloji, Veteriner Hekimler İçin, Denizcan Yayınevi, Ankara, 1987.

Yenson, M., İnsan Biokimyası, Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş., İstanbul, 1988.

Yıldırım, M., İnsan Anatomisi, Nobel Tıp Kitabevleri Ltd. Şti. İstanbul, 1997.

Yıldırım, M., Temel Anatomi, Nobel Tıp Kitabevi Ltd. Şti., İstanbul, 1997.

Zeren, Z., Kısa Sistematik İnsan Anatomisi, Sermet Matbaası, İstanbul, 1971

Zuspan, F. P., Quilligan, E.J. Obstetrik ve Jinekoloji, (Çev. Ed.: Güner, H.), Atlas Kitapçılık Tic. Ltd. Şti., Ankara, 1995.

2. Basım

İSLÂM FELSEFESİ TARİHİ

Prof. Dr. Cevdet Kılıç

nobel

İSLÂM FELSEFESİ TARİHİ

Prof. Dr. Cevdet Kılıç

Yayın No.: 1114
Beşeri Bilimler No.: 80
ISBN: 978-605-320-019-2
E-ISBN: 978-625-371-242-6
Basım Sayısı: 2. Basım, Mayıs 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Mine Metin -mine@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Kılıç, Cevdet.
İslâm Felsefesi Tarihi / Cevdet Kılıç
2. Basım, XVIII+376 s., 13,5x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-019-2
E-ISBN: 978-625-371-242-6
1. İslam Felsefesi 2. Müslüman Filozoflar 3. Meşşailik 4. İşrakilik 5. Tasavvuf

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA

İÇİNDEKİLER

İKİNCİ BASKIYA ÖN SÖZ ..... **xi**

GİRİŞ **1**

1. İSLÂM FELSEFESİ KAVRAMI 1
2. İSLÂM FELSEFESİNİN DOĞUŞU 3
   - 2.1. İslâm Felsefesinin Kaynakları 3
     - 2.1.1. Yerli Kaynaklar/Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamber'in Sözleri 4
     - 2.1.2. Yabancı Kaynaklar 12
3. FELSEFÎ MİRASI TAŞIYAN MERKEZLER 13
   - 3.1. İskenderiye 13
   - 3.2. Urfa ve Nusaybin 14
   - 3.3. Antakya 15
   - 3.4. Cundişâpûr 15
   - 3.5. Harran 15
   - 3.6. Bağdat 16
   - 3.7. Hermes Geleneği 17
4. FELSEFÎ MiRASIN AİT OLDUĞU KÜLTÜR VE MEDENİYETLER 18
   - 4.1. Antik Yunan ve Helenistik Devir Felsefesi 18
     - 4.1.1. Sokrates 19
     - 4.1.2. Plâton/Eflâtun (Eflatun-u İlâhî) 19
     - 4.1.3. Aristoteles 20
     - 4.1.4. Plotinus ve Yeni Eflatunculuk 20
   - 4.2. Eski İran Düşüncesi/Fars Kültürü 21
   - 4.3. Hint Düşüncesi 22
5. FELSEFE VE YABANCI KÜLTÜRLERİN İSLÂM DÜNYASINA GİRİŞİ 22
   - 5.1. Fetih Hareketleri 23
   - 5.2. Filozoflardan Müslümanların Ders Almaları 23
   - 5.3. Felsefe ile İlgili Özel Araştırmalar 23

5.4. Yabancı Düşünür ve Filozofların Müslüman Olmaları 24
5.5. İslâm Âlimlerinin Uzak Memleketlere Seyahatleri 24
5.6. Tercüme Hareketi 24
5.6.1. Müslümanları Tercümeye Yönelten Sebepler.....26
5.6.2. Emeviler Dönemi.....27
5.6.3. Abbasiler Dönemi ve Bağdat Mektebi.....28
5.6.4. Halife Me'mûn ve Beytü'l-Hikme/Bilgelik Evi.....29
5.7. Tercüme Faaliyetlerinin Dönemleri.....30
6. İSLÂM DÜNYASINDA FELSEFİ DÜŞÜNCENİN BAŞLAMASI.....32
6.1. Merak.....33
6.2. Fetih Hareketleri 33
6.3. Kendi İnançlarını Savunma Gereği 33
6.4. Felsefe ve Mantıktan İstifade Etme Gereği.....34
6.5. Sorunların Çözümünde Felsefeye İhtiyaç Duymaları.....34

BİRİNCİ BÖLÜM
İSLÂM FELSEFE EKOLLERİ 35

1. MEŞŞÂİYYE 35
2. İŞRÂKİYYE 36
3. İLK FELSEFİ EKOLLER 37
3.1. Dehriyye ve İBNÜ'R-RÂVENDÎ.....38
3.2. Tabiatçılar ve EBÛ BEKİR ZEKERİYYA RÂZÎ 39
4. BÜYÜK FELSEFİ EKOLLER/DOĞU İSLÂM FELSEFESİ.....51
4.1. MEŞŞÂÎLİK - İslâm Aristoculuğu.....51
4.1.1 KİNDÎ - İlk İslâm Filozofu 53
4.1.2 FÂRÂBÎ - İkinci Büyük Öğretmen Kurucu Filozof 63
4.1.3. İBN SÎNÂ - Felsefeye Altın Çağını Yaşatan Filozof.....87
4.1.4. İHVÂN-I SAFÂ -Felsefi Bir Topluluk, Ansiklopedistler 111
4.1.5. GAZÂLÎ - Maşşâîliği Eleştiren Filozof.....124
4.1.6. İBN MİSKEVEYH - Ahlakçı Düşünür, Üçüncü Öğretmen ...149
4.2. İŞRÂKÎLİK (Doğu ve Aydınlanma Felsefesi).....160
2.2.1. ŞİHABUDDİN SÜHREVERDİ 162
5. BATI İSLÂM FELSEFESİ - Endülüs Filozofları 169
5.1. İBN BÂCCE 169
5.2. İBN TUFEYL.....176
5.3. İBN RÜŞD - Büyük Yorumcu Meşşai Filozof.....185

6. TARİH FELSEFESİ 200
6.1. BÎRÛNÎ.....201
6.2. İBN HALDÛN.....203

İKİNCİ BÖLÜM
İSLÂM FELSEFESİ HAKKINDA BİLİNMESİ GEREKENLER 233

1. İSLÂM FELSEFESİNİN ÖZELLİKLERİ.....233
1.1. İslâm Felsefesi Eklektik Bir Felsefedir 234
1.2. İslâm Felsefesi Vahiy Unsuru Taşımaktadır 234
1.3. İslâm Felsefesi Şümullü/Geniş Kapsamlı Bir Felsefedir 235
1.4. İslâm Felsefesi Rasyonel Temele Oturtulmuş Bir Felsefedir 236
1.5. İslâm Felsefesi Tutarlı Bir Felsefedir 236
1.6. İslâm Felsefesi Objektif Bir Bakış Tarzına Sahiptir 236

2. İSLÂM FELSEFESİNİN ÖZGÜNLÜĞÜ 237
2.1. Sistem Yenilikleri 238
2.2. Yeni Teori ve Görüşler.....239
2.3. Eski Filozof ve Felsefeleri Tenkit Etmek 240
2.4. Eskilerin Teori ve Görüşlerini Geliştirmek 241
2.5. Müslüman Filozofların Birbirlerini Tenkidi 241

3. DİN - FELSEFE İLİŞKİSİ 242
3.1. Kindîci Uzlaştırma Tarzı.....244
3.2. Fârâbîci Uzlaştırma Tarzı 245
3.3. İbn Rüşdcü Uzlaştırma Tarzı 246
3.4. Felsefe Din Uzlaştırmasının Sebebi Nedir?.....247
3.5. Çifte Gerçeklik: Dini Yol-Felsefi Yol 248
3.6. Din Felsefi Düşünceye Engel midir?.....249

4. İSLÂM FELSEFESİNİN BATI'YA ETKİLERİ 253

5. İslâm Felsefesinin Batı'ya Geçiş Şekli ve Yolları 257
5.1. Fetihler Yoluyla Doğrudan Temas/Endülüs ve Sicilya 258
5.2. Batı'dan Doğu İslâm Dünyasına Öğrenci Akışı 259
5.3. Batı'da İlk Üniversitelerin Kurulması.....259
5.4. Batı'daki Tercüme Faaliyetleri.....260
5.5. Kişisel İnceleme ve Araştırmalar 261
5.6. Diplomatik İlişkiler.....261
5.7. Haçlı Savaşları 261

6. İSLÂM FELSEFESİNİN BATI'YA ETKİ ALANLARI.....262
6.1. Batı'da Hümanist Hareketi Başlatmıştır.....264

6.2. Batı'ya Kadim İlimleri Tanıtmıştır 265
6.3. Bilimsel Yöntemi, Yani Tümevarımcı Araştırma Metodunu Batı'ya Tanıtmıştır 265
6.4. Batılı Skolâstik Düşünürlere Felsefe ile Dini Telif Etmelerinde Yardımcı Olmuştur 265
6.5. Batı Mistisizmini Canlandırmıştır 265
6.6. İtalyan Ronesansının Temellerini Atmış, Avrupa Düşüncesini Şekillendirmiştir 266
7. BATI FELSEFESİNE ETKİ EDEN İSLÂM FİLOZOFLARI 266
7.1. Kindî 266
7.2. Ebû Bekir er-Râzî 266
7.3. Fârâbî 267
7.4. İbn Sînâ 267
7.5. Gazâlî 267
7.6. İbn Rüşd 269
7.7. İbn Haldûn 270
8. BİLİMİN GERÇEK SAHİPLERİ VE BATI'DAKİ YANSIMALARI 270

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
TASAVVUF FELSEFESİ 279

1. GENEL ÇERÇEVE 279
2. TASAVVUF NEDİR? 282
3. TASAVVUF DÜŞÜNCESİNİN ANA SİSTEMATİĞİ 285
3.1. Sûfî ve Tasavvuf Kelimelerinin Kökü 285
3.2. Tasavvufun Tarifleri 286
3.3. Bazı Mutasavvıflardan Tasavvuf Tarifleri 288
3.4. Tasavvufun Özellikleri 290
3.5. Tasavvufun Konusu 291
3.6. Tasavvufun Gayesi 291
4. TASAVVUFUN GEREKLİLİĞİ MESELESİ 292
5. TASAVVUFUN KAYNAKLARI 295
5.1. Yabancı Kültür ve Dinlerde Mistisizm/Yabancı Kaynaklar 295
5.1.1. Hint Mistisizmi 296
5.1.2. Mısır Mistisizmi 297
5.1.3. Yunan Mistisizmi 297
5.1.4. Yahûdilikte (Kabbalizm) Mistisizm 298
5.1.5. Hristiyanlıkta Mistisizm 298

5.2. Tasavvuf ve Mistisizm.....299
5.3. Yerli Kaynaklar 302
5.3.1. Kur'an-ı Kerim ve Tasavvuf Düşüncesi.....302
5.3.2. Hz. Peygamber ve Tasavvuf Düşüncesi.....305
6. TASAVVUFUN TARİHİ GELİŞİMİ VE BÜYÜK MUTASAVVIFLAR.....309
6.1. Zühd Dönemi Tasavvuf Düşüncesi.....310
6.2. Kurumsallaşma veya Tarikat Dönemi Tasavvuf Düşüncesi 313
7. BÜYÜK MUTASAVVIFLAR 316
7.1. Bâyezid Bistâmî.....316
7.2. Cüneyd Bağdadî.....318
7.3. Hallâc.....320
7.4. Muhyiddin İbn Arabî.....325
7.5. Ahmed Yesevî ve Türk Tasavvuf Felsefesi.....335
7.6. Mevlânâ Celâleddin Rumî.....341
7.7. HÜNKÂR HACI BEKTAŞ-I VELİ.....350
7.8. HACI BAYRAM-I VELÎ 358
YARARLANILAN KAYNAKLAR.....369

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Açıkgenç, Alparslan, *Bilgi Felsefesi,* İstanbul 1992

Adamson, P. Taylor R. C., *İslâm Felsefesine Giriş,* çev.: Cüneyt Kaya, İstanbul 2007

Adıgüzel, *Günümüz İslâm Felsefesinin Sorunsalları,* Ankara 2005.

Afifî, Ebu'l-A'la, *Tasavvuf,* çev.: H.İ. Kaçar, M. Sülün, İstanbul 1996

Akyol, Taha, *Bilim ve Yanılgı,* İstanbul 2010

Alper, Ö. Mahir, *İslâm Felsefesine Giriş,* (İslâm Felsefesi Tarihi I-II içinde) edit.: B. A. Çetinkaya , Ankara 2012

Altıntaş, Hayrani, *İbn Sînâ Metafiziği,* Ankara 1997

Altıntaş, Hayrani, *Tasavvuf Tarihi,* Ankara, trsz.,

Aristoteles, Metafizik, çev.: Ahmet Arslan, İstanbul 1996

Arslan, Ahmet, *İbn-i Haldun,* Ankara 1997

Aydınlı, Yaşar, *İbn Bacce'nin İnsan Görüşü,* İstanbul 1997

Aynî, M. Ali, *Hacı Bayram Veli*, sad.: H. R. Yananlı, İstanbul 1986.

Aynî, M. Ali, *Tasavvuf Tarihi,* sad.: H. Rahmi Yananlı, İstanbul 1992.

Bayhan, Nevzat, "Bunları Biliyor muydunuz?" Sızıntı, Haziran 1991, Yıl 13. Sa.: 143; Ocak 1996, Yıl. 17, sa. 204.

Bayraktar, Mehmet, *İslâm Felsefesine Giriş*, Ankara 1998.

Bayramoğlu, Fuat, *Hacı Bayram Velî Yaşamı Soyu Vakfı* (I-II), Ankara 1983. C. I

Bedevi, Abdurrahman, *Batı Düşüncesinin Oluşumunda İslâm'ın Rolü,* İstanbul 2002

Bekiryazıcı, Eyüp, İslâm Düşüncesinde Felsefi Ekoller, İslâm Felsefesi Tarihi I-II içinde, edit. B. Ali Çetinkaya. Ankara 2012.

Bekiryazıcı, Eyüp, İslâm Düşüncesinde Felsefi Ekoller, İslâm Felsefesi Tarihi I-II içinde.

Bekiryazıcı, Eyüp, *Şihabeddin Sühreverdi'nin Felsefesinde Ontoloji Problemi*, AÜSBE, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum 2005

Beytur, Midhat Bahari, Mesnevi Gözüyle Mevlânâ, İstanbul 1965, s. 103.

Bircan, H. Hüseyin, *İslâm Felsefesinde Mutluluk,* İstanbul 2001

Bircan, *İslâm Felsefesine Giriş,* İstanbul 2013

Bolay, Süleyman Hayri, "Hacı Bayram Velî'nin Dünya Görüşü", (IV. Vakıf Haftası, Türk Vakıf Medeniyet Çerçevesinde Hacı Bayram Velî ve Dönemi Semineri içinde (181-184)), Ankara, 2-3 Aralık 1986

Buhârî, İman

Cebecioğlu, Ethem, Hacı Bayram Velî ve Tasavvuf Anlayışı, Ankara 1994

Çağrıcı, "Gazâlî", DİA, İstanbul 1999, XIII, ss. 500-504

Çağrıcı, *Gazâlî'ye Göre İslâm Ahlakı,* İstanbul 2013.

Çağrıcı, *İslâm Düşüncesinde Ahlâk,* İstanbul 1989.

Çetinkaya B. Ali, İhvan-ı Safa, İslâm Felsefesi Tarihi I içinde,

Çubukçu, İ. Agah, *Gazâlî ve Batınilik,* Ankara 1964

İhvân-ı Safâ, *Resâilu İhvân-ı Safâ,I-IV,* nşr.: Bustan el-Bustânî, Beyrut trsz. C. II

Dağ, Mehmet, "İslâm Felsefesinin Bazı Temel Sorunları Üzerinde Düşünceler", *OMÜİFD,* sy. 5, Samsun 1991.

De Boer, T. J., *İslâm'da Felsefe Tarihi,* çev.: Yaşar Kutluay, İstanbul 2001

Durusoy, Ali, *İbn Sînâ Felsefesinde İnsan ve Âlemdeki Yeri*, İstanbul 1993

Durusoy, Mahmut, *Bayezid-i Bistami*, İstanbul 2008

el-Kindî, *Felsefi Risaleler*, (İlk Felsefe Üzerine), çev.: Mahmut Kaya, İstanbul 1994

el-Ma'sumi, M. Sağir H., İbn Bacce, çev.: İlhan Kutluer, İslâm Düşüncesi I-IV

en-Neşşar, Ali Sami, *İslâm'da Felsefi Düşüncenin Doğuşu*, I-II, çev.; Osman Tunç, İstanbul 1999

Eraydın, Selçuk, *Tasavvuf ve Tarikatlar*, İstanbul 1997

Eraslan, Kemal, Ahmet Yesevi, *Yesevilik Bilgisi*, Ahmet Yesevi Vakfı yayınları, Ankara 1998

Erdem, Hüsameddin, *Panteizm ve Vahdet-i Vücûd Mukayesesi,* Ankara 1990

Ergül, Ümit-Kalender Yılmaz, *Müslüman İlim Öncüleri,* İzmir/İstanbul 2005

Ertuğrul, İ. Fenni, *Vahdet-i Vücûd ve İbn Arabî*, haz. Mustafa kara, İstanbul 2008

Fahri, Macit, *İslâm Ahlâk Teorileri*, çev.: M. İskenderoğlu, A. Arkan, İstanbul 2004

Fahri, Macit, *İslâm Felsefesi Tarihi,* çev.: Kasım Turhan, İstanbul, 2004

Fârâbî, *el-Medinetu'l-Fâzıla*, çev.: Nafız Danışman, İstanbul 1990

Fârâbî, *Risale fi ma Yenba'i en yukaddeme kalbe ta'allumi'l-Felsefe,* çev.: İzmirli, İ. Hakkı, Felsefe Öğreniminden Önce Bilinmesi Gereken Konular, *İslâm'da Felsefe Akımları* içinde, İstanbul 1997.

Fârâbî, *Tahsilu's-Sa'ade,* (Mutluluğu Kazanma) çev.: Hüseyin Atay, Ankara 2001.

Fazlur Rahman, "İbn Sînâ", (çev. Osman Bilen), *İslâm Düşüncesi Tarihi* (içinde), İstanbul 1990, II, 112-120;

Ferruh, Ömer, *Tarîhu'l-Fikri'l-Arabî ilâ Eyyâm-ı İbn-i Haldûn*, Beyrut, 1983

Filiz, Şahin, *İlk İslâm Hümanistleri,* Konya, 2002

Gazâlî, *İhyau Ulumu'd-Din*, çev.: Ahmet Serdaroğlu, İstanbul 1975

Gazâlî, *Me'aricu'l-Kuds,* Hakikat Bilgisine Yükseliş, çev.: Serkan Özburun, İstanbul 1995

Gazâlî., *El-Munkızu min ed-Dalâl,* çev.;: Hilmi Güngör, İstanbul 1990

Gazâlî, *Fedaihu'l-Batiniyye*, (Batıniliğin İç Yüzü) çev.: Avni İlhan, Ankara 1993

Goodman, L. E., İbn Bacce, İslâm Felsefesi Tarihi I-III içinde, edit.: S. Hüseyin Nasr, Oliver Leaman, çev.: Ş. Öçal, H.T. Başoğlu, İstanbul 2007, ss. 347-368.

Görgün, Tahsin, DİA., "İbn Haldûn maddesi", C. IXX, İstanbul 1999, ss.538-555

Günay, Umay, "Hacı Bayram Veli'nin Hayatı ve Eserleri", (Hacı Bayram Veli Sempozyumu Ankara 1990. içinde) (72-75)

Gündüz, Şinasi, "Maniheizm," TDVİA, C. XXVII

Güzel, Abdurrahman, "Hacı Bayram Velî'nin Üç İlahisinin Tasavvufi Açıdan Açıklanması", Hacı Bayram Veli Sempozyumu Bildirileri, Ankara 8-9 Mart 1990 (76-86) s. 77.

Hunke, Sigrid, *Batıyı Aydınlatan İslam Güneşi*, çev.: Servet Sezgin, İstanbul 1972.

Hüseyin Sarıoğlu, *İbn Rüşd Felsefesi*, İstanbul 2003

İbn Haldûn, *Mukaddimet-ü İbn Haldûn,* thk., Abdul Vahid Vafi, Kahire, tarihsiz (ts).; Türkçe tercümesi; Uludağ, Süleyman, *Mukaddime I-II,* İstanbul 2004.

İbn Haldûn, *Şifau's-Sail,* Tasavvufun Mahiyeti, çev.: Süleyman Uludağ, İstanbul 1984

İbn Rüşd, *Felsefe-Din İlişkileri*, çev. Süleyman Uludağ, Dergah Yayınları, İstanbul 1985

İbn Sînâ İbn Tufeyl, *Hayy Bin Yakzan*, nşr.: Ahmet Özalp, İstanbul 1996.

İbn Sînâ, *el-Kanun Fi't-Tıb*, çev. Esin Kahya, Ankara 1995

İbn Sînâ, *eş-Şifâ (İlâhiyât).* thk.: İbrahim Medkür, (I-II), Kahire 1961

İsa, Ahmet, Ali, Osman, *Müslümanların Rönesansa Katkıları,* çev.: Emre Miyasoğlu, İstanbul 2011.

İz, Mahir, *Tasavvuf,* İstanbul 1990

Kalın İbrahim, *Ben, Öteki ve Ötesi,* İstanbul, 2016

Kara, Mustafa, *Tasavvuf ve Tarikatlar Tarihi*, Bursa 1985.

Karaman, Hüseyin, *Ebu Bekir Razi'nin Ahlâk Felsefesi,* İstanbul 2004

Karaman, Hüseyin, *İslâm Felsefesi Tarihi*, Rize 2010.

Karaman, Hüseyin, İslâm Felsefesinin Özgünlüğü, İslâm Felsefesi Tarihi içinde C. II, ss. 233-255

Karlığa, *İslâm Düşüncesinin Batı Düşüncesine Etkileri,* İstanbul 2004

Kaya, Mahmut, "Fârâbî", TDVİA, C. 12, ss. 145-162

Kaya, Mahmut, "Meşşâiyye", *DİA*, XXIX, ss. 393-396.

Kaya, Mahmut, "İşrâkiyye, TDVİA, XXIII

Kaya, Mahmut, *İslâm Filozoflarından Felsefe Metinleri,* İstanbul 2003

Kaya, Mahmut, Kindî, İslâm Dünyasının Felsefeyle Tanışması, İslâm Felsefesi Tarih ve Problemler, edit.: C. Kaya, İstanbul 2013.

Kazıcı, Ziya, *İslâm Medeniyeti ve Müesseseleri Tarihi,* İstanbul 2003

Kellek, Cengiz, Müellefe-i Kulûb, TDVİA, C. XXXI

Kılıç, Cevdet, Sühreverdî'nin Varlık Düşüncesinde Nurlar Hiyerarşisi ve Meşşâî Felsefe İle Karşılaştırılması, FÜİFD, Elazığ 2008, 13/2, ss.55-72.

Kılıç, Cevdet, *Hak Dini ve Halk Dini*, Ankara 2014

Kılıç, Cevdet, İbn Haldun, kitaba bölüm, Atatürk Ün. Açık Öğretim İlahiyat Fakültesi, İslâm Felsefesi Tarihi. Erzurum.

Kılıç, Cevdet, Plotinus'ta Sudûrla İnen ve Aşkla Yükselen Çift Kutuplu Hakikat Anlayışı, Kelam Araştırmaları 7;1 (Ocak 2009) ss. 39-56.

Kılıç, Cevdet, Tasavvuf Felsefesi ve Temsilcileri, İslâm Felsefesi Tarihi I-II, içinde edit. B. Ali Çetinkaya, Ankara 2012, C.II, ss. 35-72

Kılıç, Cevdet, *Varlık ve Mertebeleri*, Ankara 2014

Kılıç, Mahmut E., "İbn Arabî" mad., TDVİA.., İstanbul 1999, C.XX, (493-533)

Kumeyr, Y. *İslâm Felsefesinin Kaynakları*, çev.: Fahrettin Olguner, İstanbul 1992

Kuşeyrî, *Kuşeyri Risalesi*, çev.: Süleyman Uludağ, İstanbul 1991

Leaman, Olıver, "İbn Miskeveyh", *İslâm Düşüncesi Tarihi I-III,* içinde, edit.: S.Hüseyin Nasr, O. Leaman, çev.: Şamil Öcal,, H. Tuncay Başoğlu, İstanbul 2007

Mehmet Aydın, *İçe Kritik Bakış*, İstanbul 1999

Müslim, İman

Nasr, S. Hüseyin, *İslâm'da Düşünce ve Hayat,* çev.: Fatih Tatlılıoğlu, İstanbul 1988

Öztürk, Y. Nuri, *Hallâc-ı Mansûr ve Eseri,* İstanbul 1996,

Peker, Hidayet, *İbn Sînâ'nın Epistemolojisi,* Bursa 200, s. 59 vd.

Plâton, *Theaitetos*, çev. Macit Gökberk, İstanbul 1997

Râzî, Ebû Bekir Zekeriya, *es-Sîretü'l-Felsefiyye*, Râzî, *es-Sîretü'l-Felsefiyye,* Paul Kraus (ed.), *Resailu Felsefiye* (içinde), Daru'l-Afaki'l-Cedide, Beyrut 1982, ss. 99-111.

Râzî, *et-Tibbu'r-Rûhânî, Resâilu Felsefiyye* (içinde), nşr. Paul Kraus, Darü'l-Afaki'l-Cedide, Beyrut 1982

Sarıoğlu, Hüseyin, *İbn Rüşd Felsefesi*, İstanbul 2012

Sarıoğlu, Hüseyin, Bir Denge Filozofu İbn Rüşd, İslâm Felsefesi Tarih ve Problemler, edit.: C. Kaya, İstanbul 2013

Saruhan, M. Selim, *İbn Miskeveyh Düşüncesinde Tanrı ve İnsan*, Ankara 2005.

Sunar, Cavid, *Vahdet-i Şuhûd Vahdet-i Vücûd Meselesi,* Ankara 1960

Süngü, Ahmet, *İbn Haldûn'un Eğitim Felsefesi*, SDÜSBE, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İsparta 2009

Şahin, Hasan, *İslâm Felsefesi Tarihi Dersleri,* Ankara 2000.

Taylan, Necip, *Anahatlarıyla İslâm Felsefesi,* İstanbul 2006, s. 223-224.

Toktaş, Fatih, *Meşşâî Felsefe*, İstanbul 2004, s. 14 vd;

Topbaş, O. Nuri, *Tasavvuf,* İstanbul 2002

Tümer, Günay, Bîrûnî, TDVİA, C. VI, ss. 206-215.

Uysal, Enver, *İhvân-ı Safa Felsefesinde Tanrı ve Âlem*, İFAV, İstanbul 1998, s. 15-192;

Uysal, Enver, *İhvân-ı Safâ Felsefesinde Tanrı ve Âlem,* İstanbul,: 1998

Üçer, İ. Halil, Antik-Helenistik Birikimin İslâm Dünyasına İntikali, (İslâm Felsefesi: Tarih ve Problemler içinde, edit: C. Kaya) İstanbul 2013

Ülken, H. Ziya, İslâm Düşüncesinin Batıya Etkisi, İslâm Düşüncesi Tarihi I-IV İçinde, Edit.: M.M. Şerif, çev.: M. Alper Tuğsuz, C. IV, ss. 143-180

Ülken, H. Ziya, *İslâm Düşüncesi,* İstanbul 1995

Ülken, H.Ziya, *Uyanış Devirlerinde Tercümenin Rolü,* İstanbul 1997

Ülken, Hilmi Ziya, *İslâm Felsefesi Tarihi,* İstanbul 1993

Yakıt, İsmail, Durak, Nejdet, *İslâm'da Bilim Tarihi,* İsparta 2002

Yıldız, H. Dursun, (red.) *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, III.

Yılmaz, H. Kamil, *Anahatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar,* İstanbul 2009

Yılmaz, Faruk, *İslâm Felsefesi,* Ankara 2011

Türklük Bilimi'ne Adanmış Bir Ömür
PROF. DR. İSMET ÇETİN'E ARMAĞAN

1

Editörler

Prof. Dr. Seyfullah YILDIRIM
Prof. Dr. Remzi CAN
Doç. Dr. Yasemin UZUN
Doç. Dr. Ayşe Derya ESKİMEN YILMAZ

Ankara
2024

TÜRK KÜLTÜRÜNÜ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ YAYINLARI
© Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 2024.
Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü yayınlarının tamamının veya bir kısmının yayımcının yazılı izni olmadan herhangi bir yolla çoğaltılması yasaktır. Yayınların fikrî sorumluluğu ve imlâ tercihi yazarlarına aittir. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü yayınlarında yer alan başka kaynaklardan alınmış tablo, resim ve benzeri şeylerin yasal kullanım sorumluluğu yazarlarına aittir.

Seyfullah YILDIRIM, Remzi CAN, Yasemin UZUN,
Ayşe Derya ESKİMEN YILMAZ (Ed.)
Prof. Dr. İsmet Çetin'e Armağan,
16x24, I. C. 530, II. C. 528 s.
ISBN: 978-975-456-169-2 (1.c)
ISBN: 978-975-456-168-5 (Tk)
1. İsmet Çetin 2. İsmet Çetin'e Armağan 3. Türkoloji
4. Türk Edebiyatı 5. Türk Dünyası

Genel Yayın Editörü:
Prof. Dr. Ahmet B. ERCİLASUN
Yayın Kurulu
Prof. Dr. İsmet ÇETİN
Prof. Dr. Fatih KİRİŞCİOĞLU
Prof. Dr. İbrahim DİLEK
Prof. Dr. Ferruh AĞCA
Prof. Dr. Halit ÇAL
Doç. Dr. Hayati BEŞİRLİ

Kapak ve Sayfa Tasarımı: Halil ÇELTİK

İletişim Adresi
Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü
Bahçelievler, 7. Cad. 17. Sok. Nu. 38,06490 Ankara / TÜRKİYE
Tel: (00 90 312) 2133100 Belgegeçer: (00 90 312) 2134135
Genel ağ: http://www.turkkulturu.org.tr
e-posta: tkaedernegi@hotmail.com

Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi
Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA
130 adet basılmıştır. Ankara 2024

BAYRAM SOFRASI:
BİREYİ, AİLEYİ VE TOPLUMU YENİDEN ÜRETMEK

Mehmet AÇA*

Giriş

Bireyler ve toplumlar varlıklarını kendilerini tekrar tekrar üreterek sürdürürler. Kendilerini tekrar tekrar üretemeyen bireyler ve toplumlar enerjilerini yitirirler, durağanlaşırlar, üretemezler, statükonun ağına takılıp kalırlar. Bireylerin, özellikle de toplumların kendilerini yeniden üretme süreçlerinde de başat rolü, ritüeller üstlenirler.

Bireyin var olma süreci, içine doğduğu aile ortamında başlar ve buradan dış dünyaya açılarak devam eder. Çocukları besleyip koruyan ebeveynler, onları hayata ve topluma hazırlamaya da çalışırlar. Çocuklarını büyütüp "adam etmeye" çalışan anne ve babalar, onları değerler ve davranış normlarıyla da donatırlar, başka bir deyişle kültürlemeye maruz bırakırlar. Aile ortamında yetişen bireyler, zamanla bu ortamdan ayrılarak kendi hayatlarını kurmaya çalışırlar. Bu süreç, statü sahibi olmaya ve bu statünün gerektirdiği rolleri icra etmeye çalışan bireyin hayatına kan ve akrabalık bağı taşımadığı insanları ve bunlarla kurduğu ilişkileri de katar. Aile ortamında yaşanan kültürlenme sürecinin yerini büyük oranda sosyalleşme süreci almaya başlar. Aile ocağında, sokakta ve mahallede oluşan bireysel bellek de toplumsal belleğe doğru evrilir. Büyüme ve sosyalleşme süreciyle kısmen geri planda kalmaya başlayan kan ve akrabalık bağına dayalı ilişkilerin oluşturduğu geçmişle bellek, statü sahibi olan ve bu statünün gerektirdiği rolleri icra etmekle yükümlü olan, iş ve sosyal hayatında zaman zaman zorluklar yaşayan bireyin kendisini tekrar tekrar üretebilmesi, başka bir deyişle köklere dönerek yeniden doğabilmesi için gerekli olan temel bir dayanağa dönüşür. Kan ve akrabalık bağları üzerinden diri tutulan birey ve aile belleği içe dönüşler, çağrışım odaklı hatırlamalar, yemekler, lezzetler, mekânlar, fotoğraflar, müzikler üzerinden diri tutulur. Bu dayanak görevini, belirtilen unsurlar üzerinden yerine getirebildiği gibi, aile bireylerinin anne ve baba ocağında çeşitli vesilelerle bir araya gelmeleriyle de getirir. Bu çalışmada, bireylerin, ailelerin ve toplumların kendilerini yeniden üretme süreçlerinde önemli bir yere sahip olan bayram sofraları, bu işlevi bağlamında ele alınmaya çalışılacaktır.

1. Bayram Sofrasında Bir Araya Gelmek ya da Yeniden Doğmak Üzere Ana Rahmine Dönmek

Türk toplumunda aile bireylerinin bir araya gelmelerinde, bayramlarla bayram sofralarının özel bir yeri olagelmiştir. Yakın zamanlara kadar yaz tatilleri de daha çok başka şehirlerden ve ülkelerden memlekete gelmeyi, aile bireyleri ve eş dostlarla görüşerek zaman geçirmeyi, aile bireyleriyle aynı sofraya oturmayı ifade etmiştir.

* Prof. Dr., Marmara Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi TDE Bölümü, İstanbul/Türkiye, mehmet.aca@marmara.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3132-4086.

Bayram ritüelleri içerisinde önemli bir yere sahip olan bayram sofrası, tıpkı Hristiyan toplumların Noel sofrası gibi, bireyin, ailenin ve toplumun kendisini yeniden üretmesi sürecinde önemli bir rol üstlenmiştir. Bu geleneğin zayıflaması ya da zamanla yok olup gitmesi bireyleri, aileleri ve toplumları kendilerini yeniden üretme süreçlerinde önemli bir araçtan yoksun bırakacaktır. Bu yoksunluk kendisini, bireylerle toplumların bu geleneğin yerine getirdiği görevleri yerine getirecek yeni bir gelenek icat edememeleri durumunda çok daha acı bir şekilde gösterecektir. Anne, baba ve kardeşleriyle çeşitli vesilelerle ortak bir çatı altında aynı sofrada bir araya gelemeyen bireyler, kan ve akrabalık bağlarını yavaş yavaş yitirecekler; "profan"ın neden olduğu zorluklar ve sorunlar karşısında önemli bir dayanaktan yoksun kalacaklardır. En önemlisi de kendilerini yeniden üretebilecekleri doğal ve samimi bir ortamın yokluğunu hissetmeye başlayacaklardır. Bayram sofraları, kardeşlerin çocuklarının hem dedeler ve ninelerle hem de kuzenleriyle olan akrabalık bağlarının da güçlenmesine katkıda bulunmaktadır. Bayram sofralarının eksikliği, bu bağların kurulup güçlenmesini de olumsuz bir şekilde etkileyecektir. Bu nedenledir ki, bayram sofrasına sadece dinin değil, kültürün, sosyolojinin, psikolojinin ve ekonominin penceresinden de bakmak gerekmektedir. Konuya sadece kültür ve gelenek güzellemesi yaparak ve genç kuşakları suçlayarak yaklaşmak da doğru değildir. Geleneğe psikolojik ve toplumsal doyum açısından da yaklaşılmalı, çoğunlukla doğup büyüdükleri yerlerin çok uzağında yaşayan bireylerin memleketlerinde yaşayan anne, baba ve kardeşleriyle bayramlar vesilesiyle bir araya gelmeleri teşvik edilmelidir. Bayramlar bireylerin giyim, yiyecek, ulaşım, turizm ve eğlence sektörlerinin inanç ve gelenekler üzerinden suistimal edildikleri günler olmaktan çıkarılarak gerçek kimliklerine kavuşturulmalıdır. Giderek ağırlaşan ekonomik şartlar bireyleri âdete evlerin çıkamaz hale getirmiştir. Eşleri ve çocuklarıyla birlikte bayramlarda memleketlerine gidebilmek için ağır ekonomik bedeller ödemek durumunda kalan, gittikleri memleketlerinde çocuklarını yedirip içirebilecek ve eğlendirebilecek imkânları bulamayan bireyler için, tıpkı diğer pek çok gelenek gibi, bayramlar da bir külfete dönüşmektedir. Bu nedenle hükümetler bayram öncesinde akaryakıtı ve ulaşımı zamlandırmaktan vazgeçmeli, akaryakıt ve ulaşımda bayram öncesinde hissedilir indirimler yapmalı, insanların ortak bir çatı altında bayram sofrasında bir araya gelebilmeleri için her türlü kolaylığı sağlamalıdır. Medya, bireyleri bayram ziyaretlerine özendirme işini sadece ürün pazarlama odaklı bir şekilde yapmamalıdır.

Kaynakça

Bell, C. (1997). *Ritual Perspectives and Dimensions.* New York: Oxford University Press.

Durkheim, E. (2005). *Dini Hayatın İlkel Biçimleri.* (Çev. Fuat Aydın). İstanbul: Ataç Yayınları.

Han, B-C. (2024). *Ritüellerin Yok Oluşuna Dair: Günümüzün Bir Tipolojisi.* (Çev. Çağlar Tanyeri). İstanbul: İnka Kitap.

Kerényi, K. (1999). *La Religió Antigua.* (Trans. Adan Kovacsis ve Mario León). Barcelona: Herder.

BİR ÂŞIĞIN YETİŞME SÜREÇLERİ: SÜMMÂNÎ ÖRNEĞİ

Eyüp AKMAN*

On dokuzuncu yüzyılda doğmuş, Doğu Anadolu Bölgesi'nin büyük iki âşığından[1] biri olan Sümmânî (Asıl adı Hüseyin, d.1861-ö.1915) hakkında ilk çalışmalar onun ölümünden sonra olmuştur. Prof. Dr. Muhan Bali bir yazısında, Sümmânî hakkında yapılan ilk çalışmaları söyledikten sonra "Türk basınında, Erzurum'da çıkan bir dergide 1926 yılında Sümmânî'den ilk defa bahseden Süreyya Raif midir?" (Bali,1997:75) sorusunu sorar. Bu soruya "hayır" cevabını verebiliriz. Çünkü 1894 yılında yayınlanan bir dergide Sümmânî'ye ait bir dörtlüğe rastlıyoruz.

Hazîne-i Fünûn dergisinin 16 Teşrinevvel 1309 tarihli 16. sayısında "Musâhabe"[2] adlı bir makale yayınlanır. Bu makale, Türk şiirinin genel özelliklerinden (vezin vb.) bahseder ve derginin 22. ve 26.sayılarında da devam eder. Derginin 23 Kanunuevvel 1309/4 Ocak 1894 tarihli 26.sayısında sekiz hece ile yazılmış şiire örnek olarak, bir kıta şiir üzerinde durulur. Bu dörtlüğün kime ait olduğu yazıda belirtilmemiştir. Kaynaklarda bu dörtlük Sümmânî'ye ait görünmektedir (Boratav, 2000:100, Rayman,1997:158; Erkal, 2015:369). Dörtlük şudur:

Şu karşıki yüce dağlar
'Aceb bizim dağlar mo'la
Ak pürçeklü benim anam
Oğul dir de ağlar mo'la

Buradan hareketle Sümmânî'nin ilk şiirinin 1894 yılında yayınlandığını söyleyebiliriz[3].

Sümmânî biyografisine katkı anlamında bu kısa bilgiyi verdikten sonra Sümmânî'nin yetişmesine, eğitimine geçebiliriz. Onun eğitim anlayışını iki başlık halinde değerlendireceğiz. Bunlardan birincisi, kendisinin nasıl eğitildiği, ikincisi, etrafındakileri nasıl eğitmeye çalıştığı olacaktır.

Sümmânî'nin okur-yazar olmadığı hakkında hemen hemen herkes aynı görüştedir. Fakat şiirlerine baktığımızda onun bilgi birikiminin ne kadar yüksek olduğunu görürüz. Sümmânî bu kadar geniş bilgiye, kültüre nasıl sahip olmuştur? Kaynaklar onun ilk bilgisini babasından aldığını söylerler: "Sümmânî'nin babası Hasan Ağa, dinî bilgi ve milli terbiye almış biridir. Özellikle dine ve halk kültürüne

* Prof. Dr., Kastamonu Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Kastamonu / Türkiye, eakman@kastamonu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6440-1397.

1 Diğeri, Âşık Şenlik'tir.

2 Bu makalenin yazarı da tartışmalıdır. Makale, kimine göre Veled Çelebi'ye kimine göre de Mehmet Celal'a aittir. Bu tartışmalar için bkz. Kolcu, 2007: 66-68.

3 Bu şiir tartışmalı bir şiirdir. Saim Sakaoğlu bu şiir üzerine yapılan tartışmaları söyledikten sonra, kendisinde yer alan bir cönkte bu şiirin "Kerem" adına kayıtlı olduğunu ifade eder (Sakaoğlu, 2014: 210). İster Sümmânî'nin isterse de Kerem'in olsun, bu şiir 1894 yılında bir dergide yayınlanmış bulunmaktadır. Bu bakımdan önemlidir.

ekonomik şartlara bağlamaktadırlar. Çünkü çırak yetiştirmek, beslemek aşığa ekonomik bir külfet getirecektir (Rayman, 1997: 40).

Gerçek veya rivayete dayalı hayat hikâyesinden pek çok yeri gezdiğini bildiğimiz Sümmânî, gittiği yerlerde halkı irşat etmiş, onlara bilgilerini tecrübelerini anlatarak adeta onlara eğitmenlik yapmıştır. Günümüze ulaşan şiirleriyle onun eğiticilik vasfını gündeme getirmek, nasihatlarını talebelere aktarmak oldukça önemlidir. Bu yazımızla Sümmânî'nin yetişme, eğitilme süreçlerini eldeki bilgilerden hareketle ortaya koymaya çalıştık. Bu süreçleri;

1-Yeteneğe sahip olmak

2-Bâde içmek

3-Bir ustanın yanında yetişmek ve geleneği öğrenmek

4-Bir tarikata sempati duyup İslamî ve tasavvufî bilgiler elde etmek

5-Öğrendiklerini etrafındakilere (talebelerine veya halka) aktarmak olarak özetleyebiliriz.

Kaynaklar

Bali, M. (1997). "Sümmânî Üzerine Düşünceler", *V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Halk Edebiyatı Seksiyon Bildirileri* I (24-28 Haziran 1996), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Boratav, P. N. (2000). *Halk Edebiyatı Dersleri*. (Haz. Sabri Koz). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.

Erkal, A. (2015). *Âşık Sümmâni Divanı*. Ankara: Birleşik Yayınevi.

Fındıkoğlu Z. F. (1927). *Erzurum Şairleri*. İstanbul: Sanayi-i Nefise Matbaası.

Gölpınarlı, A. (1997). *Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatlar*. İstanbul: İnkılap Yayınları.

Günay, U. (2015). *Türkiye'de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Kolcu, H. (2007). *Türk Edebiyatında Hece Aruz Tartışmaları*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Özarslan, M. (2001). *Erzurum Âşıklık Geleneği*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Özdemir, C. (2012). "Âşık Sümmânî'nin Gözünden Tasavvufa Bakmak", *I. Uluslararası Âşık Sümmânî ve Âşıklık Geleneği Sempozyumu Bildirileri*, Birleşik Yayınevi, Erzurum.

Rayman, H. (1997). *Âşık Sümmânî-Hayatı ve Edebi Şahsiyeti Şiirleri ve Şiirlerinin Tahlili.* Ankara: Kariyer Matbaacılık.

Sakaoğlu, S. vd. (1999). "Âşık Şenlik ile Sümmânî". *Behçet Mahir'in Bütün Hikâyeleri II*. AKM Ankara: AKM yayınları.

Sakaoğlu, S. (2014). "Cönklerin Kültür Tarihimizdeki Yeri". *Âşık Edebiyatı Araştırmaları.* Konya: Kömen Yayınları.

HASANOĞLU'NUN "KİTABI-SİRETÜN-NEBİ" ESERİNDEKİ MİKDAT HİKÂYESİNİN LORD RAGLAN'IN "GELENEKSEL KAHRAMAN KALIBI"NA GÖRE İNCELENMESİ

Seyfettin ALTAYLI*

Her milletin kültürü toplu biçimde kendi dili vasıtasıyla gelecek nesillere miras bırakılır. Dil vasıtası ile oluşturulan edebiyat da halkların inancı, tarihi, genel mantalitesi, ahlakı, psikolojisi, yaşam biçimi, tabiatla ilişkileri, kadın, çocuk ve yaşlılarla ilgili düşünceleriyle geleceğe dönük ülküsünün toplu şekilde yansıtıldığı mekândır (Tuna, 2018: 209). Destanlar milletlerin eski çağların olağanüstü olaylarla ve muhteşem bir dil ile süslendiği tarihî hikâyeler olmakla birlikte milletlerin tarihinin ve kültürünün zenginliğini dile getiren muhteşem anıtlardır. Onlar milletlerin tarihleri boyunca Tanrı anlayışını ve kâinatla ilgili düşüncelerini, insan ve insanlıkla olan ilişkilerini en güzel şekilde tasvir eden edebî örneklerdir. Tarihte çok az millet kültürünü asırlar boyunca devam ettirebilmiştir. Türkler muhteşem kültürlerini toplu olarak mitolojik çağların en başından beri sözlü gelenekte asırlar boyu devam ettirerek bugüne kadar getirip çıkarmıştır. Sözlü anane ile yarattığı "Oğuz Kağan", "Yaratılış", "Maaday Kara", "Manas", "Edigey", "Kitabı Dede Korkut", "Er Töştük", "Köroğlu" gibi destanlarla ne kadar zengin bir kültüre malik olduğunu ispat etmiştir.

Bilindiği gibi sözlü edebiyatın en güzel örnekleri destanlardır. Onlar geçmiş tarihî çağların izlerini kendi bünyelerinde dilden dile aktararak asırlar boyunca korumuş ve zamanla taşıyıcıları tarafından sürekli güzelleştirilerek gelecek nesillere aktarılmıştır. Destanlar milletlerin sevinçlerini, kederlerini, düşüncelerini, milletleşme yolundaki çabalarını ve bu yoldaki hatıralarını daima canlı tutarak koruyan ve mensubu olduğu millete müthiş millî bilinç aşılayan millî hazinelerdir. Bu destanlarla milletlerin geçmişleri ile ilgili belirli fikirler elde edilebilmektedir. Destan kahramanları da milletlerin asıl düşüncesini, psikolojisini, özgün ruhunu, yaşayış biçimlerini, sevinçlerini ve kederlerini, halkının beklentilerini örnek alınacak biçimde yansıtırlar. Bu bağlamda destan kahramanları milletlerin her çağda görmek istedikleri insan tipinin sembolleşmiş temsilcileridir.

Batılı araştırmacılar takriben bir asır boyunca mitolojik metinler, masal, destan gibi metinlerde başat rol alan "Geleneksel Kahraman Kalıbı" üstünde araştırmalar yürütmüştür. Lord Raglan bu sahada ilk adımı atarak sistemleştirdiği düşüncelerini yayımlatmış, Türkiye'de Hacettepe Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Özkul Çobanoğlu da onun bu konuda ileri sürdüğü kalıptan hareket ederek "Lord Raglan'ın Batı Halk Kahramanı Kalıbı Açısından Oğuz Kağan ve Er Töştük Destan Kahramanlarına Bakış" adlı bir makale yazmıştır (Oğuz, 1998: 2-6). Bu makaleden

* Doç. Dr., Bakü Avrasya Üniversitesi Öğretim Üyesi Bakü/Azerbaycan, altayli_s@yahoo.com, ORCID: 0000-0002-1283-4489

13. "Kahraman kral oluyor": "Kitabı Dede Korkut"ta Boğaç kırk namerdin elinden babasını kurtarıp Oğuz iline dönüyor ve hanlar hanı Bayandır Han ona taht veriyor (Gökyay, 2006: 47). Mikdad hikâyesinde o başlık parasını toplamak gayesiyle gittiği Medain'den kendi iline dönerken yolda yavuklusunun başkasına gelin gittiğini görüp durumu kavrıyor ve çarpışarak onu rakiplerinin elinden alıp obasına götürüyor, ancak amcası ona tuzak kuruyor ve külli miktarda para alıp kızını bir beye vermek istiyor, lakin Mikdad'ı düştüğü kötü durumdan Hz. Ali kurtarıyor (Altaylı, 2023: 473-489). Mikdad burada bey olmuyor, yani hikâye Raglan'ın kalıbının bu bölümüne uygun gelmiyor.

Lord Raglan'ın kalıbının 14'ten 22'ye kadar olan yerleri Mikdad ile ilgili hikâyeye uygun değildir, çünkü babası bey olup öldüğünde kabilesine amcası bey oluyor. Yavuklusu Miyase'yi rakiplerinin elinden alıp döndüğü zaman Hz. Ali ile karşılaşıyor ve açgözlülüğüne yenilip tanımadığı Hz. Ali'nin kervanını soymak istiyor, ancak aralarında yaptıkları mücadelede yeniliyor. Yavuklusu ve amcası oğlunun öldürülmek üzere olduğunu gören Miyase koşup Hz. Ali'nin ayaklarına kapanarak yalvarıyor, Hz. Ali de ancak Müslüman olması kaydı ile onu affedeceğini söylüyor Mikdad da İslam'ı kabul ediyor. Obasına döndüğünde zifaf gecesinde amcasının hilesi ile rakipleri tarafından tuzağa düşürülüp eli kolu bağlanıyor, yavuklusu da zengin beyin adamlarına teslim ediliyor. Mikdad böylesine çıkılmaz durumda iken Hz. Ali'nin kendine öğrettiği duayı okuyor ve Hz. Ali o anda tayyi-zaman, tayyi-mekân kalıbına göre yanında bitip onu kötü durumdan kurtarıp iki yavukluyu birbirine kavuşturuyor. Miyase de Müslüman oluyor, sonra da Medine'ye Hz. Muhammed'in yanına gidiyorlar düğünleri de orada oluyor, mutlu ve hür bir ömür sürüyorlar (Altaylı, 2023: 480-489).

Sonuç

Sonuç olarak Mikdad hikâyesi Lord Raglan'ın geleneksel kahraman kalıbına genel olarak uymuyor, çünkü mesnevi Arap kültürü içinden çıkan Hz. Muhammed ve Hz. Ali'nin mücadelelerine adanmıştır ve mesnevide İslam tarihinin bir bölümü kaleme alınmış olsa da anlatım biçimi tamamen Türk destan geleneğinin devamı niteliğindedir, ancak birkaç yerde kalıba benzerlik göze çarpmaktadır.

Mesnevi ile ilgili bilgiler Türkiye'de yayımlanan *Türk Dünyasının İlk Siyeri "Kitab-ı Siretün Nebi"* adlı eserde yer tutmuştur. Mikdad-Miyase hikâyesi Türkiye'de ve yurt dışında bazı ülkelerin kütüphanelerinde bulunan diğer yazma nüshalarda bulunanlarla genelde benzerlik gösterse de bu hikâye Lord Raglan'ın "Geleneksel Kahraman Kalıbı"na uygun gelmemiştir. Bu sebeple Türk destan, masal, menkıbe ve mesnevilerinde dile getirilen kahramanların tipolojisini belirlemek için bu tür eserlerin karşılaştırmalı araştırması yapılmalı ve geleneksel Türk kahraman kalıbı oluşturulmalıdır.

Kaynakça

Akpınar, Y. (1994). *Azeri Edebiyatı Araştırmaları*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Altaylı, S. (2023). *Türk Dünyasının İlk Siyeri "Kitab-ı Sîretü'n-Nebî"*. Ankara: Altınordu Yayınları.

Bars, M. E. (2014). "Lord Raglan'ın Geleneksel Kahraman Kalıbı ve Kartıga Pergen Destanı*". International Journal of Languages Education and Teaching,* Volume 2/2014., 120-134.

Can, A. (2014). *Muhammed'in Siretü'n-Nebi'si (1-3422. Beyit) (İnceleme-Metin) (Yüksek Lisans Tezi)*. Dicle Üniversitesi Eğitim Bilimleri İnstitüsü Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bilim Dalı.

Çelebi, Â. (2010). *Meşâ'irü'ş-Şu'arâ (inceleme-metin)*. Haz. Filiz Kılıç. C II. İstanbul: İstanbul Araştırma Enstitüsü.

Çetin, İ. (1998). "Türk Destanları ve Köroğlu". *Milli Folklor,* C 5, 46-52.

Ergin, M. (1994). *Dede Korkut Kitabı*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

Ertürk, M. (2005). *Mikdâd bin Esved*. TDV İslam Ansiklopedisi, C 30. Ankara: TDV Yayınları. 49-50.

Esir, H. A. (2019). "XV. Yüzyılda Muhammed Tarafından Yazılan Manzum Siret'ten Bahseden Çalışmalar ve Siret'in Nüsha Kayıtları-II. *SEFAD* (42). 107-130.

Gökyay, O. Ş. (2006). *Dede Korkut Hikâyeleri*. İstanbul: Kabalcı Yayınları.

Gülensoy, T. (2002). *Manas Destanı*. Ankara: -Akçağ Yayınları.

Hesiodos. (2016). *Theogonia-İşler ve Günler*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Köse, N. (1999). "Lord Raglan'ın Geleneksel Kahraman Kalıbı ve KOCOCAŞ". *Milli Folklor*, Yıl: 11 Sayı: 43. 19-23.

Küçükaşcı, M.S. (2002). "Beni Kinde" maddesi. TDV İslâm Ansiklopedisi, C 26 - Ankara: TDV Yayınları. -37-38 s.

Mengi, M. (2017). *Eski Türk Edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları..

Obuz, L-Obuz, M. (1965). *Kalavela (Fin Destanı)*. Ankara: Balkanoğlu Matbaacılık Ltd. Şti.

Oğuz, Ö. (1998). "Lord Raglan'ın Geleneksel Kahraman Kalıbı ve Boğaç Han". *Millî Folklor*. 114–118.

Ögel, B. (1992). *Böyük Hun İmperiyası.* C I / Bakı: Genclik.

Ögel. B. (1988). *Türk Kültürünün Gelişme Çağları*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.

Özfırat, B. (2014). "Türk Edebiyatının Manzum İlk Siyeri: Velî'nin Sîretü'n-Nebî'si". *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi 12*. 93-134.

Özfırat, B. (2019). *Sîretü'n-Nebî. C.I.* İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.

Raglan, L. (1998). *Geleneksel Kahraman*. (Çev. Metin Ekici). *Milli Folklor*. 126-138.

Şentürk, A.A-Kartal.A. (2014). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Şimşek, E. (1997). "Halk Anlatmalarında Sandığa Koyarak Denize Atma Motifi Üzerine". *Mili Folklor*, Kış 36. 34-41.

Tekin, T. (2006). *Orhon Yazıtları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Togan. Z.V. (1982). *Oğuz Destanı*. İstanbul: Enderun Yayınları.

Tuna, S. T. (2018). “Lord Raglan’ın “Geleneksel Kahraman Kalıbı’ndan hareketle “Maaday Kara” Destanında Eski Türk Kültüründen İzler”. *Uluslararası Folklor Akademi Dergisi*. Cilt 1, Sayı 2. 207-219.

EDEBÎ ESERLER KAPSAMINDA TURGUT REİS ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Abdulselam ARVAS[*] • Ahmet Serdar ARSLAN[**]

Giriş

Türk tarihi içerisinde kültür hayatımızı canlandıran, yaşatan ve aktaran pek çok eser, tarihî olay ve olguları anlamamıza yardımcı olmaktadır. Edebiyat eserlerinin ortaya çıkmasında tarihî olaylar çok mühim bir yer kaplar. Dolayısıyla edebî eserlerin ve tarihî olayların değerlendirmesinde karşılıklı çetrefilli bir yapı söz konusudur. Sözgelimi, *Battalnâme* tarihî gerçeklerdir denemez ama tarih içerisinde gerek kahraman gerek olay gerekse sadece tarihî unsurlar açısından bilgiler barındırıyor, denebilir. Birkaç örnek daha vermek gerekirse Hun hakanı Mete, "Oğuz Kağan Destanı"na, Türklerin Aşina boyu ise "Bozkurt Destanı"na ilham olmuştur. Benzer şekilde G. L. Gomme'nin (1908) tarihsel yeniden kurmacılık ile ilgili fikirleri veya sözlü tarih konusundaki çalışmalar (Çobanoğlu, 2019) tarihle anlatılar arasında bağ kuran araştırma yöntemlerine örnek verilebilir. Çok eski tarihlerde gerçekleşen bu tip olayların özellikle kültürün sözlü olarak geliştiği bir dönemde bir sonraki nesli bilgilendirmek, eğitmek, olayların tümünü olmasa bile en azından ana fikrini yine edebî unsurlarla aktarmak mümkün olabilmiştir. Bu durum yazılı kültüre de yansımıştır. Örneğin, IV. Murad'ın Bağdat seferinde kahramanlıklar gösteren Osman adlı genç için Kayıkçı Kul Mustafa *Genç Osman Destanı*'nı söylemiştir. Tarihte meydana gelen hadiselerin tarihî romanlara, mesnevilere, destan, efsane, hikâye vb. gibi edebî türlere yansıması tarihî gerçekliğin dışında kendi kültürel gerçekliğinin ve farkındalığın oluşmasında rol oynar. Türk edebiyatı söz konusu olduğunda bu tarihî-edebî ilişkiler içerisinde deniz kültürü ve denizcilik konusunun kısmen kısır kaldığı ileri sürülebilir.

Türk denizcilik tarihi açısından bakıldığında 16. asırda yaşayan şahsiyetler edebiyatımızın tüm şubelerine malzeme teşkil etmiştir. Bilindiği gibi, Osmanlı Devleti'nin "Yükseliş Devri" olan 16. asırda Barbaros Hayrettin Paşa, Oruç Reis, Piri Reis, Salih Reis, Murat Reis, Uluç Reis gibi birçok ünlü denizci yaşamıştır. Bu denizcilerin öncülüğünde Karadeniz, Ege ve Akdeniz neredeyse bir Türk gölü hâline gelmiş, Atlantik ve Hint okyanuslarına doğru yelken açılmıştır (Roux, 2008: 360-361). Turgut Reis ise denizcilik tarihi içinde 16. asrın en karizmatik ve önemli simalarından birisidir. Yaşanan tarihî olayların resmî belgelerle de kayıt altına alındığı bu dönemde Kanunî Sultan Süleyman, Kaptan-ı deryalara Akdeniz çevresindeki bölgelerde yapılacak kuşatmalar için Turgut Reis'e danışılmasını tavsiye ediyor. Malum, Turgut Reis denizciliğe bir tayfa olarak başlamış ve daha

[*] Prof. Dr., *Çankırı Karatekin Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, TDE Bölümü*, Çankırı/Türkiye, aarvas@karatekin.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7553-183X.

[**] Dr. Ar. Gör., *Çankırı Karatekin Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, TDE Bölümü*, Çankırı/Türkiye, asarslan@karatekin.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3395-1892.

Mesnevi beyitleri arasında karşılaşılan "Budur Ṭurġutcanuñ rāz-ı nihānı" dizesinde görüldüğü üzere onun düşman hakkında gizli bilgilere sahip olduğu belirtilmektedir. Buna karşın mesnevide Cerbe fethinde Turgut Reis'in rolünün kısıtlı bir aktarımla gerçekleştiği belirtilebilir.

Sonuç

Çalışmanın başında bahsedilen tarih ve edebiyat ilişkisi içerisinde Turgut Reis'in sözlü, klasik ve çağdaş edebiyat içerisinde etkisinin sürdüğü, bunların tarihsel yönü dışında popüler kültür malzemesi hâline getirilerek tarihin öğretilmesinde, sevdirilmesinde ve aktarılmasında rol oynadığı belirtilmelidir. Bu araştırma neticesinde onun, edebiyat ve folklor açısından incelenmeye değer bir şahsiyet olduğu söylenmelidir. Özellikle Türk denizcilik anlatıları ve edebiyatı kapsamında sözlü yahut yazılı bütün eserler bir araya getirilerek motif açısından irdelendiğinde daha kapsamlı bir sonuca varmak mümkün olabileceği gibi Maltaca, İtalyanca, İspanyolca vb. gibi farklı dillerdeki kaynakların daha etraflıca değerlendirilmesiyle karşılaştırmalı tarihî ve edebî çıkarımlar yapmak imkânı da bulunabilecektir. Tarihsel açıdan Turgut Reis'e yönelik birçok araştırma olmasına rağmen o, edebiyat açısından hiç değerlendirilmemiştir. Bu kapsamda büyük Türk denizcisi Turgut Reis'in halk kültürü açısından araştırmaya değer olduğunu vurgulamakta yarar vardır. Nitekim bu mütevazi araştırmada bibliyografik yönüyle bir deneme ortaya konulmuş, Turgut Reis'in şiirlere, memoratlara, efsanelere, romanlara konu olduğu ve "kahraman denizci tipi" veya "korsan" olarak pek çok açıdan bir halk kahramanına dönüştüğü görülmüştür.

Kaynakça

Aktaş, Ö. (2013). "Türk Denizcilik Tarihi ile İlgili Romanlarda Turgut Reis İmajı". *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34(34), 157-167. https://doi.org/10.9779/PUJE602

Ay, Ü. (2013). "Bir Deniz Savaşımızın Manzum Hikayesi Fetihnâme-i Kal'a-i Cerbe". *2. Uluslararası Turgut Reis ve Türk Denizcilik Tarihi Sempozyumu* (pp.86-116). Muğla, Turkey, https://www.bodrum.bel.tr/upload/basili_kaynaklar/2_Turgut_Reis_ve_Turk_Denizcilik_Tarihi_Uluslararasi_Sempozyumu_Cilt_1.pdf, Erişim tarihi: 06.06.2024.

Bostan, İdris- Salih Özbaran. (2009). *Başlangıçtan XVII. Yüzyılın Sonuna Kadar Türk Denizcilik Tarihi 1*. İstanbul: Deniz Basımevi Müdürlüğü

Currey, Hamilton E. (2007). *Akdeniz'in Büyük Korsanları*. (Çev. Kerem Özdural). İstanbul: İstiklal Kitabevi.

Çoban, Cezmi. (2019). *Bodrumlu Amiral Turgut Reis*. Bodrum-Muğla: Ekin Ofset Matbaa.

Çobanoğlu, Özkul. (2019). *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Danışman, Zuhuri. (1965). Osmanlı İmparatorluğu Tarihi VI Cild. İstanbul: Yeni Matbaa.

Elçin, Şükrü. (1988). *Akdeniz'de ve Cezayir'de Türk Halk Şâirleri*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay.

Gelenbevi, Baha. (Yönetmen). (1951). *Barbaros Hayreddin Paşa [Sinema Filmi]*. Türkiye: İpek Film.

Gomme, L. George. (1908). *Folklore As An Historical Science*. London: Metheun& Co.

Kâtib Çelebi. (2018). *Tuhfetü'l-Kibâr fî Esfâri'l-Bihâr*. (Haz. İdris Bostancı, Ed. Mustafa Çiçekler). Ankara: TÜBA. Erişim Adresi: https://www.tuba.gov.tr/tr/yayinlar/suresiz-yayinlar/turk-islam-bilim-kultur-mirasi-dizisi/tuhfetul-kibr-f-esfril-bihr-1

Kocatürk, Vasfi Mahir. (1963). *Saz Şiiri Antolojisi*. Ankara: Ayyıldız Matbaası.

O'Shea, Stephen. (2006). *İnanç Denizi Ortaçağ Akdenizinde İslâm ve Hristiyanlık*. (Çev. Egemen Demircioğlu). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Roux, Jean- Paul. (2008). *Türklerin Tarihi Pasifik'ten Akdeniz'e 2000 Yıl*. (Çev. Aykut Kazancıgil, Lale Arslan- Özcan). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Şahin, Yılmaz (Senarist) & Baykal, Mert ve Akaydın Yağız Alp. (Yönetmen). (2013). 112. Bölüm. [Televizyon Dizisi Bölümü]. Timur Savcı (Yapımcı). Muhteşem Yüzyıl. Türkiye: Star TV

Şahin, Yılmaz (Senarist) & Baykal, Mert ve Akaydın Yağız Alp. (Yönetmen). (2014). 120. Bölüm. [Televizyon Dizisi Bölümü]. Timur Savcı (Yapımcı). Muhteşem Yüzyıl. Türkiye: Star TV.

Turan, Şerafettin. (1970). *Rodos'un Zaptından Malta Muhasarasına*. Ankara: TTK.

URL-1: Vikipedi. "Hector Barbossa". https://tr.wikipedia.org/ wiki/Hector_ Barbossa, Erişim Tarihi: 05.06.2024.

URL-2: WorldCat, https://search.worldcat.org/, Erişim tarihi 5.06.2024.

URL-3: Toplu Katalog, https://www.toplukatalog.gov.tr/, Erişim tarihi 5.06.2024.

URL-4: Milli Savunma Üniversitesi Deniz Harp Okulu, "Marşlarımız", Erişim adresi: https://dho.msu.edu.tr/sayfalar/00_Anasayfa/numpagesDB/0005_marslar.html, Erişim tarihi: 02.06.2024.

Uzunok, Uğur, Akyıldız, Hamza ve Işık, Abdülhamit. (Senarist)& Özdoğan, Berat (Yönetmen). (2023). 15- 20 Bölüm. [Televizyon Dizisi Bölümü]. Yusuf Esenkal, Serdar Öğretici (Yapımcı). *Barbaros Hayreddin: Sultanın Fermanı.* Türkiye: TRT 1.

Verbinski, Gore. (Yönetmen). (2003). *Karayip Korsanları: Siyah İncinin Laneti [Sinema Filmi]*. ABD: Walt Disney Pictures, Jerry Bruckheimer Films, https://www.imdb.com/title/tt0325980/, Erişim tarihi: 05.06.2024.

olarak "benzer metin" demek yaygınlaşmıştır. Bu terimler Köroğlu, Kuzu Körpeç, Tahir ile Zühre, Alpamış gibi destanlar açısından düşünüldüğünde, bu destanların farklı geleneklerde mesela Özbek, Türkmen, Uygur, Kazak, Kırgız gibi destan geleneklerinde kültür farklılıklarıyla oluşan ve farklı destancılar tarafından söylenen Alpamış, Alpamşa, Alıp Mamaş GİBİ metinlerine eş metin; aynı gelenek içinde farklı destancılar tarafından –mesela Özbek geleneğinde Polkan Şair, Fazıl Yoldaş oğlu ve Berdi Bahşı tarafından söylenen Alpamış metinlerinin her birine de "benzer metin" demek, halk edebiyatı çalışmalarında tercih edilir olmuştur. Ancak, Manas destanının Cusup Mamay varyantı örneğinde gördüğümüz gibi, aynı destancıdan yazıya geçirilerek yayımlanan birden fazla metin örneği, az da rastlansa, bulunabilir. Cusup Mamay metni örneğinde gördüğümüz gibi, farklı tarihlerde yayımlanan aynı destancıya ait metinler de birbirinden farklı olabilmektedir. Bunlar da üzerinde çalışılan metinlerdir. Bunlar büyük ölçüde birbirine benzer olmakla birlikte, performans teori bağlamında, destancıdan kaynaklanan çeşitli etkilerle oluşan küçük farklılıklar veya baskı sırasında çeşitli sebeplerle sonradan meydana gelmiş değişmeler içerebilir. Bu durumda, bizim aynı destancının -varsa- farklı yayımlanmış metinlerini ifade etmek üzere yeni bir terime ihtiyacımız olduğu açıktır. Bu tür destan metinleri için teklifimiz, "eşit metin" terimidir. Kısaca tanımlandığında, "bir destanın aynı destancıdan farklı zamanlarda derlenmiş ve yayımlanmış metinleri" için "eşit metin" terimini araştırmacıların görüşlerine sunuyoruz.

Kaynakça

İnayet, A. (2010). *Yusuf Mamay ve Manas Destanı Doğu Türkistan Kırgız Varyantı.* İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.

Karalayev, S. (1995). *Manas.* Bişkek:

Mamay C. (2004). *Kırgız Elinin Tarihîy Eposu.* Sincan: Sincan Baspası.

Manas Entsiklopediya I,II. (1995). Bişkek: Muras.

Manas Sagımbay Orazbak uulu Varyantı. (2017). (Red. Naciye Yıldız). İstanbul: TDBB Yayını.

Oğuz, Ö. (1999). "Türk Halkbilimi Çalışmalarında Eşmetin (Varyant) ve Benzer Metin (Versiyon) Sorunu", Milli Folklor, S. 42, s. 2-5.

Yıldız, N**.** (1995). *Manas Destanı (W.Radloff) ve Kırgız Kültürü ile İlgili Tespit ve Tahliller.* Ankara: TDK Yayınları.

ERZURUM'DA ÇEYİZ YAZMA GELENEĞİ VE AYNI AİLEDEKİ DEĞİŞİM VE DÖNÜŞÜM SÜRECİ (1927-1962) [1]

Gülhan ATNUR[*]

Giriş

Mitik anlatılarda tanrılar/tanrıçalar yalnız yaratma ile değil, toplumsal yapıyı şekillendirici rolleriyle de karşımıza çıkmaktadır. Bu varlıklar genellikle fiziksel özellikleri ve alışkanlıklarıyla insanlara benziyorlar ve toplum düzeninin oluşturulmasında da insanoğluna ilham veriyorlardı. Tanrı/tanrıçaların belirgin özellikleri ise eş ve çocuklarının olmasıydı. Aile ve evlilik kavramının ilk uygulayıcıları mitik dönemlerde bunlar kabul ediliyordu. Onları her açıdan taklit etmeye çalışan insanoğlu da evlenme yoluyla aile birliğini sürdürdü ve zaman içinde evlilik gelenekleri de toplumsal kabullerle zenginleşti.

Evlilik geleneğinin en önemli ve belirleyici unsurlarından biri çeyizdi. Türkçe Sözlük'te "Gelin için hazırlanan her türlü eşya, cihaz." anlamı (sozluk.gov.tr) verilen çeyiz hem tanrı/tanrıçaların hem de hükümdar ailelerinin hikâyelerinin anlatıldığı arkeolojik kayıtlardan beri bilinmektedir. Hükümdar sülalelerindeki evliliklerde kadınlara ihtişamlı çeyizlerin verildiği, köle sınıfından insanların da çeyize dâhil olduğu, boşanma durumda ise çeyiz kadının malı sayıldığından tarafına iade edildiği bilinen ilk yazılı metinlerden bugüne gelmiştir (Darga 2011: 184). Tarihi kayıtların daha iyi tutulduğu dönemlerde de çeyiz, kız ve erkek ile kuracakları evin genel ihtiyaçlarını içermekteydi. Fakat erkek ve ailesinin de ciddi bir katkısı olmasına rağmen hemen hemen toplumların tamamında çeyiz, kadının kişisel serveti olarak görülmeye devam etti.

Eski Türklerde evliliğin en temel unsuru da çeyizdi. Kız, babasının malının 1/3'ünü alma hakkına sahipti (Ögel 1988: 264-265). Bozkırda miras, çoğunlukla hayvan sürüleri olarak benimsendiğinden kız eşinin evine bunlardan payına düşeni çeyiz olarak götürüyordu. Erkek ailesi de kız tarafına kalın olarak tespit edilen miktarda hayvan veriyor, son erkek çocuk hariç diğer erkekler de babalarının sürülerinden paylarına düşeni alarak evlerini kuruyorlardı.

Yerleşik hayata geçiş şüphesiz ki çeyizin çeşitlenmesini sağlamıştı. Türk kültüründe ailelerin "kız beşikte, çeyiz sandıkta" düsturu bu yeni hayatın da yansımasıydı. Estetik bir zevkin ürünü kıyafetler, ev eşyaları, takılar, günümüz teknolojisinin yarattığı imkânların olmadığı dönemlerde el emeği gerektirdiğinden çeyiz hazırlıkları için uzun yıllara ihtiyaç duyuluyordu. Hazırlıklar dini, ekonomik, toplumsal veya coğrafi faktörlerle şekillendiğinden döneme göre değişim ve dönüşüm geçirebilmekteydi. Abdülaziz Bey'in 19. yüzyılda İstanbul'un zengin aileleri için sıraladığı şu çeyiz listesi incelenirse, dönemin çeyizlerinin yukarıda

---

[1] Bu çalışma, Gülhan ATNUR tarafından 2-4 Haziran 2022'da INCSOS V Karabağ Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresinde "Erzurum'da Kültürel Değişim ve Dönüşüm Sürecinde Bir Gelenek: Çeyiz Yazma" başlığıyla sunulan bildirinin makaleye dönüştürülmüş halidir.

[*] Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Erzurum/Türkiye, gatnur@atauni.edu.tr, 0000-0003-4755-7175.

Atnur, G. (2007), Erzurum'da Sözden Düğüne Hediye, Hediye Kitabı, Editörler: Emine Gürsoy Naskali, Aylin Koç, İstanbul: Kitabevi, 407-419.
Darga, A. M. (2011), Anadolu'da Kadın On Bin Yıldır Eş, Anne, Tüccar, Kraliçe, İstanbul: YKY.
Dursun, A. (2016), Türk Halk Hukuku, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
Ergür, A. (2002), Tekstil Terimleri Sözlüğü, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
Koçu, R. E. (Yayın Yılı Yok), Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü, Yayın yeri yok: Sümerbank.
Koşay, H. Z. (1944), Türkiye Türk Düğünleri Üzerine Mukayeseli Malzeme, Ankara: Maarif Vekilliği Yayınları.
Ögel, B. (1988). *Türk Kültürünün Gelişme Çağları*, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
Sezen, L. (1993), Erzurum Şehir Folkloru, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.
TDK Türkçe Sözlük, (sozluk.gov.tr)

SEHERİN GÖZYAŞLARI: ŞEBNEM

Yaşar AYDEMİR*

Giriş

Tabiatta var olan her nesne, yaşanan her olgu veya durum şairin ve edebiyatın konusu olmaya adaydır. Şairler genellikle iyi bir gözlemcidirler. Baktıkları nesneleri, inceledikleri olguları veya durumları sanatçı duyarlılığıyla farklı yorumlayabilirler.

Isı farkından kaynaklanan, ilkbahar ve yaz aylarında gördüğümüz çiy, geniş bir alana yayılır. Üzerine düştüğü nesnenin rengine, şekline ve hava koşullarına göre değişiklikler gösterir. Buna göre de yorum sayısı artar. Şairlerin şebneme getirdikleri farklı yorumlar bir kitap hacminde değerlendirilebilecek ölçüde malzeme verir. Yazımızda şebnemin gözyaşı ile ilişkilendirilmiş tarafı konu alınmıştır. Örnekler büyük ölçüde Divan şairlerinin şiirlerinden seçilmiştir. Edebiyatımızın geniş yelpazesinden de bulunabildiği ölçüde misaller verilmeye çalışılmıştır.

Şebnem-gözyaşı ilişkisi örneklerin yoğunluğuna bağlı olarak alt gruplara ayrılmıştır. Böylelikle hem şairlerin yorumlamada yoğunlaştıkları taraf görünecek hem de benzer birimler olmakla birlikte birbirlerinden küçük farklılıklarla nasıl güzellikler çıkardıkları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Tespit ettiğimiz örneklerin bir kısmı yazımızda kullanılmış, bir kısmına gönderme yapılmakla yetinilmiştir. Beyitlerin uzun uzun açıklaması yapılmamış, yerine göre hayal tasavvuru ve yararlandığı dilin farklı işlevlerine işaret edilmiştir.

Edebiyatımızda şebnem-gözyaşı ilişkisi daha çok âşık üzerinden yapılır. Şebnemin görünür olduğu yerlerin başında bahçe gelir. Bahçe denilince de gül, lale, nergis, sümbül gibi çiçekler ön plana çıkar. Tabiattaki âşık tipinin en belirgin olanları bülbül ve pervanedir. Yanmakta pervane öne çıkmakla birlikte gözyaşında adı anılmaz. Elbette âşık veya gözyaşı döken bunlarla sınırlı olmayıp geniş bir yelpazeye yayılır. Kimi zaman âşık, kimi zaman yıldız, kimi zaman yeryüzü ağlar. Ağlamak her zaman hüzünlü değildir. Bazen sevinç gözyaşları da olur.

Edebiyatımızdaki âşık tipi, aşkındaki güçlü duruşuna rağmen hep sevgiliden uzak kalandır. Rakipler ona aman vermez. Bu yüzden de hep gözü yaşlıdır. Âlemi dolduracak kadar gözyaşı dökebilir. Gözyaşları genel olarak berrak ve inci gibiyse de duygu durumuna ve üzerine düştüğü nesneye göre kanlı gözyaşlarına kadar geniş bir renk göstergesine sahiptir.

Şebnemin gözyaşıyla ilişkilendirildiği örnekleri birkaç başlık altında ele almak konunun anlaşılabilirliği açısından yararlı olacaktır.

Şebnem-Gözyaşı

Gözyaşıyla benzerlik ilgisi olan şebnemin başka varlık, nesne ve durumlarla kurduğu ilişkiler kendi içinde alt başlıklar oluşturmayı hak edecek düzeydedir.

* Prof. Dr., Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Ankara/ Türkiye, aydemir@gazi.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3402-1312.

Kaynakça

Bosnalı Alaeddin Sabit (1991). *Divan*, Haz: Turgut Karacan, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları.

Azmizâde Hâletî (2017). *Azmizâde Hâletî Dîvânı*, Haz: Bayram Ali Kaya, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, https://ekitap. ktb. gov.tr/ Eklenti/56159,azmizade-haleti-divanipdf. pdf?0, (Erişim tarihi: 12.04.2024).

Deniz, Sebahat (2005). *Tecellî ve Dîvân*, İstanbul: Veli Yay.

Diyarbakırlı Lebîb (2017). *Lebîb Dîvânı*, Haz: Orhan Kurtoğlu, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, https://ekitap.ktb.gov.tr/ Eklenti/55756,lebib-divanipdf.pdf?0, (Erişim tarihi: 22.07.2024).

Edincikli Ravzî (2017). *Edincikli Ravzî Divanı*, Haz: Yaşar Aydemir, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, e-kitap, 56190,ravzi-divanipdf.pdf (ktb.gov.tr) (Erişim tarihi: 21.05.2024)

Emrî (2002). *Emrî Divanı*, Haz: M. A. Yekta Saraç, İstanbul: Eren Yayıncılık.

Es-seyyid Pir Mehmed bin Çelebi (2017). *Âsık Çelebi Dîvânı,* Haz: Filiz Kılıç, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, e-kitap, 55975,asik-celebi-divanipdf.pdf (ktb.gov.tr), (Erişim tarihi: 15.04.2024).

Gelibolulu Mustafa Âlî (2018). *Gelibolulu Mustafa Âlî Dîvânı*, Haz: İ. Hakkı Aksoyak, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 58695, gelibolulu-mustafa-ali-divanipdf.pdf (ktb.gov.tr), (Erişim tarihi: 10.05.2024).

Hayâlî (1992). *Hayâlî Bey Divan*, Haz: Ali Nihad Tarlan, Ankara: Akçağ Yayınları.

İmameddin Seyyid Nesimî (1990). *Nesimi Divanı*, Haz: Hüseyin Ayan, Ankara: Akçağ Yayınları.

Kaya, Doğan (2001). "Türkülerin Derlenmesinde, Kayda Geçirilmesinde ve İcra Edilmelerinde Yapılan Yanlışlıklar", *Kayseri ve Yöresi Kültür, Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni, Kayseri*, 2001, s. 411-432.

Mermer, Ahmet (2004) *Kütahyalı Rahimî ve Divanı*, İstanbul: Sahhaflar Kitap Sarayı Yayınları.

Mezâkî Süleyman Dede Bosnevî (2021). *Mezâkî Dîvânı*, Haz: Ahmet Mermer, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/120433,mezaki-divanipdf.pdf?0, (Erişim tarihi: 25.07.2024).

Mostarlı Hasan Ziyâ'î (2017), *Mostarlı Hasan Ziyâ'î Divânı*, Haz: Müberra Gürgendereli, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, e-kitap, 56211,mostarli-hasan-ziyai-divanipdf.pdf (ktb.gov.tr), (Erişim tarihi: 21.07.2024).

Mürekkepçi Enverî (2001). *Ümmî Divan Şairleri ve Enverî Divanı*, Haz: Cemal Kurnaz, Mustafa Tatcı, Ankara: MEB Yayınları.

Nefi Ömer Efendi (2018). *Nefî Dîvânı*, Haz: Metin Akkuş, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, e-kitap, 57741,nefi-divanipdf.pdf (ktb.gov.tr), (Erişim tarihi: 11.06.2024).

Onay, Ahmet Talat (1992). *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar*, Haz: Cemal Kurnaz, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi (2018). *Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi Dîvânı*, Haz: İsmail E. Erünsal, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, e-kitap, 59332,taci-zade-cafer-celebi-divanipdf.pdf (ktb.gov.tr), (Erişim tarihi: 20.06.2024).

Tarlan, Ali Nihat (1992). *Ahmet Paşa Divanı*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Tarlan, Ali Nihat (1970). *Zâtî Divanı (Edisyon Kritik ve Transkripsiyon) Gazeller Kısmı II. Cilt*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

TDK. https://sozluk.gov.tr/

Üsküblü İshâk Çelebi (1990). *Divan*, Haz: Mehmed Çavuşoğlu, M. Ali Tanyeri, İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi Yayınları.

Vizeli Ramazan Behiştî (2018). *Ramazan Behiştî Dîvânı*, Haz: Yaşar Aydemir, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 56445,ramazan-behisti-divanipdf.pdf (ktb.gov.tr), (Erişim tarihi: 10.06.2024).

Zâtî (2017). *Zâtî Dîvânı (Gazeller Dışındaki Şiirler)*, Haz: Orhan Kurtoğlu, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, https:// ekitap.ktb.gov.tr/ Eklenti/56164,zati-divanipdf.pdf?0, (Erişim tarihi: 22.07.2024).

TÜRK DİLİ ve EDEBİYATINA ÖRÜLEN DUVARLAR

Gıyasettin AYTAŞ*

Tarihe Türklük ve Türk dili açısından bakıldığında çok boyutlu bir yabancılaşmadan söz edebiliriz. Orhun metinlerinde de açıkça belirtilen bu yabancılaşmanın bedelini Türk milleti tarihi boyunca çok ağır biçimde öder.[1] Çoğunlukla yöneticiler, kimi zaman da aydınla halk arasında başlayan yabancılaşma, birçok alanda olduğu gibi, başta dilde artan bir biçimde görülür. Türkçeye önem vermeyenler, kendi *kültürüne*, kendi diline, hatta kendi kendine bile yabancılaşır.

Bilindiği gibi dil, insanlar arasında en temel iletişim aracıdır. Bu araç, işlevini bütün boyutlarıyla yerine getiremediğinde, insanlar arasında anlaşmazlıklar, kopukluklar ve buna bağlı olarak yabancılaşma kaçınılmaz hale gelir.

İslamiyet'in kabulü ile birlikte dilimiz, dönemin okuryazar kesimi başta olmak üzere, yöneticilerin katkısı ile Arapça ve Farsçanın egemenliği altına girer. Bu etkilenmenin doğuracağı ve doğurduğu olumsuzlukları ilk fark eden Kaşgarlı Mahmud, Divanü Lügat-it-Türk[2] adlı eserinde, Arapça'nın Türkçe üzerindeki etkisini azaltmak için, Türkçe'nin Arapça'dan daha üstün olduğuna dikkat çeker. Aynı dikkati, Farsça'nın Türkçeyi yok edebileceğinden söz eden Ali Şir Nevaî, Muhakemetü'l Lugateyn[3] adlı eserinde gösterir. Karamanoğlu Mehmed Bey de Türkçe'nin yok oluşuna razı olmayan devlet adamı olarak bir fermanla Türkçe dışında dillerin yasaklanmasını ve Türkçeden başka dil kullanılmaması gerektiğini emreder.[4]

Orta Asya'dan önce Horasan bölgesine gelen ve sürekli akınlar, göçler nedeniyle yazılı bir edebiyat birikimini oluşturma fırsatını elde edemeyen, Türkler, burada Fars edebiyatıyla tanışır ve bu hazır kaynaktan geniş ölçüde etkilenirler.

---

* Prof. Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Ankara/Türkiye, giyaytas@gazi.edu.tr ORCİD: 0000-0002-1381-1094

1 Orhun metinlerinde yabancılaşma şöyle dile getirilir: "Çin kavmi dostluğunu (itaatini) emniyetlerinden dolayı talep ettiğinden dolayı büyük biraderi küçük biraderi (…..) müzakere edemediği için beyi de kavmi de menazi ettikleri için Türk kavmi ihmal ettikleri gibi fevt-i gaib etmiş.Hanlığa terfi ettikleri hanlarını fevt-i gaib-i rüku etmiş. Çinli kavmine prensi asıl oğulları esir oldu. Pakize kız evlatları cariye oldu Türklerin prensleri Türk ismini Çinli (Çindeki) prenslerin Çin (yunçu) adları alarak Çinli hana teslim olmuş elli sene ilini kuvvetini vermiş." Daha geniş bilgi için Bkz. Şemseddin Sami (2013). Orhun Abideleri, 2. Bs., Haz.: Gıyasettin Aytaş, Akçağ Yayınları, Ankara.

2 Kâşgarlı Mahmud *Dîvânü lugāti't-Türk*'ü 1 Cemâziyelevvel 464'te (25 Ocak 1072) yazmaya başlamış ve birkaç defa gözden geçirip yeni ilâveler yaptıktan sonra 12 Cemâziyelâhir 466'da (12 Şubat 1074) tamamlamıştır.

3 Müellif, Türkçe'yi dönemin hâkim kültür ve edebiyat dili Farsça ile karşılaştırıp edebî sanatlar, kelime hazinesi, gramer ve fonetik bakımından Farsça'dan üstün olduğunu örneklerle ortaya koyan eseri ölümünden bir yıl önce (Cemâziyelevvel 905 / Aralık 1499) kaleme almıştır.

4 Daha geniş bilgi için Bkz.: Merçil, Erdoğan (2000). "Türkiye Selçukluları Devrinde Türkçe'nin Resmi Dil Olmasını Kim Kabul Etti?", Belleten, Nisan, Cilt 64 – S. 239, s. 51-58.

öngören bir tasarı hazırlanır. Atatürk, isteseydi, bu kuruma bıraktığı para ile bir akademi ya da bir dil enstitüsü kurabilirdi. O yola gitmemiştir. O yola gitmemekle ne kadar uzak görüşlü davrandığı da 1950-60 arasında anlaşılmıştır. Gerçekten, eğer Atatürk bir dil kurumu yerine bir dil akademisi kurmak İsteseydi, niyeti bu olsaydı, kendisi Cumhurbaşkanı iken böyle bir akademinin kurulmasına hiç bir engel yoktu. Atatürk'ün bir devlet akademisi yerine, bir bağımsız dil kurumu kurmasının iki nedeni vardı: Birincisi, dildeki özleşme hareketini Devlet zoruyla değil halk desteğiyle, bir halk hareketi olarak yürütmek istemesidir. İkincisi, Atatürk, çok partili demokratik rejimi amaçladığı için günün birinde o arada bir Türk yurttaşı olarak, hem de bu devleti kuran bir yurttaş olmak, kendisinin vasiyetini ortadan kaldıramayacağını, mirasına aykırı bir davranışta bulunamayacağını düşünmüştü. Bu düşünce ile gelirini, kendi mirası ile sağladığı, bağımsız Türk Dil Kurumuna bırakmıştır. Kendisi Cumhurbaşkanı iken, Cumhurbaşkanlığı gözetiminde, İsmet İnönü Başbakan iken, Başbakanlığa bağlı bir kurum kurabilirdi. Bunu yapmamıştır. Çok demokratik bir yaklaşımla bundan kaçınmıştır.

Sonuç ve Değerlendirme

Osmanlı dönemi boyunca Türk halkını Yönetimin dışında tutmak, kendi diline ve kültürüne yabancılaştırmak için elden gelen yapılmıştır. Osmanlı devlet ve aydın dili Arapçanın ve Farsçanın boyunduruğu altına sokularak halkın dilinden, Türkçeden koparılmıştır. Böylece Türk halkı ile devlet yönetimi arasına bir dil duvarı örülmüştür. Şimdi halkın yönetime katılmasını yeniden engellemek isteyenler, devlet diliyle halk dili arasına yine o dil duvarını örmek istiyorlar.

Osmanlı dönemini, kültürünü, dilini yeniden canlandırmak da o kadar kolay değil. Altı yüzyıllık Osmanlı baskısına ve engellemesine karşın Türk dili geçmişte nasıl yaşadıysa bundan sonra da yaşayacaktır.

Max Müller'in anlattığı gibi, içi apaydınlık görülebilen, anlamı bir bakışta kavranabilen ve halkın dilinin konuşmasında yer etmiş sözcüklerdir.

Atatürk 1930'da ülkesinin "yüksek İstiklalini korumasını bilen Türk milleti dilini de yabancı dillerin boyunduruğundan kurtarmalıdır" demişti. Atatürk'ün buyruğuna ve kendi aklına uyacaktır ve Türk dilini yabancı dillerin boyunduruğuna bir daha sokturmayacaktır.

Sonuç olarak, bir dilin tarihsel geçmişini ve buna bağlı olarak gelişimini birçok bakımdan ele almak ve değerlendirmek mümkündür. Bizim üzerinde durmamız ve araştırmamız gereken temel konu, dilin hangi süreçte nasıl bir sorun alanı oluşturduğu ve bu sorun alanında kimlerin nasıl rol oynadıklarıdır. Meselenin bu yönüne baktığımızda, özellikle aydınların dilin toplumsal işlevini oluşturmada büyük bir sorumluluk taşıdığı ve yöneticilerin de bu sorumluluğu, kimi zaman görmezden gelerek, kimi zaman da yerine getirilmesini teşvik ederek işletirler.

Kaynaklar

Doğan, İ. (2013). Macaristan'da Aydınlanmanın Dili ve İdeolojisi, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 53, 1 53-62.

Fagerberg, J., Cappelen A., Mjoset, L. ve Skarstein, R., (1990). The decline of social-democratic state capitalism in Norway. New Left Review, 181, 60-94.

Gerhard K. - Eckmann, J (1972). Alman ve Macar Dillerinde Özleşme, TDK Yayınları, Ankara.

İmer, K. (1973). "Türk Yazı Dilinde Dil Devriminin Başlangıcından 1965 Yılı Sonuna Kadar Özleşme Üzerine Sayıma Dayanan Bir Araştırma", *Türkoloji Dergisi*, cilt: V/l, s. 175-190.

SURE-AYET VE HADİS IŞIĞINDA SIRADIŞI BİR DEDEBABA: TÜRĀBİ

Birol AZAR*

Bektaşi dedebabaları içerisinde en az bilinen ama kişiliği ve ilmi ile çok farklı renkli bir kişilik olan Türabi Dede bir dönemin yasaklı felsefi görüşü Hurufilik hakkında risale yazacak kadar da bu alana yetkin bir şair, edip ve mutassavıftır. Döneminde Bektaşi tekkeleri kapatılıp Nakşi tarikatına devredilince bile duruşu ile bağlılarını farklı alanlara yönlendirmemiş, tabiri caizse kararı büyük bir sağ duyuyla karşılamış neticede bu tavrı takdir görmüş bir nevi iade-i itibar yapılarak Bektaşilik devlet katında da eski itibarına kavuşmuştur. 1849-1868 yılları arasında tam 19 yıl Hacı Bektaş Tekkesi postunda oturan Dedebabalık yapan Türâbî; farklı kaynaklarda Ali Türâbî, Hacı Ali Türâbî ve Yanbolulu Elhac Ali Türâbî diye de geçmektedir.[1]

Doğum yeri hakkında kaynaklarda Yanbolulu, Yanyalı, Koniçalı ve Ankaralı olduğu şeklindeki değişik görüşler olmasına rağmen nerede doğduğu hakkında net bir bilgi bulunmamaktadır.

Türâbî ile ilgili kaynaklarda benzer bilgiler bulunmasına rağmen bir kaynakta farklı olarak "…divan sahibi, şair olan bu zat aynı zamanda Mirmiran rütbeli paşa idi " denilmektedir (Yüksel 2002:20). Kanaatimizce Dedebaba olmadan evvel İstanbul Yeniçeri ocağında Bektaşi şeyhi olarak oturmasından dolayı böyle bir unvan verilmiştir.

19 yıl dede-babalık yaptıktan sonra H.1285 (1868M.)'de Hakk'a yürümüştür.

Türâbî'nin, bir divanı ve Hurūfiliğe ait bir risalesi bulunmaktadır. Hayatındaki en önemli kırılma anlarından olan Halil Revnakî Baba ile tanışması onun Bektaşi ikrarı almasına ve bu yapı içerisinde kademe kademe yükselmesini sağlamıştır. Şiirlerinin çoğu farklı zaman ve mekânlarda yaşamış Türâbî'lerin, şiirleri ile karıştırılmıştır. Böyle olmasına sebep büyük ihtimalle sakin kişiliği ve ön planda olmayı mizacının elvermemesi olmalıdır. Sivri bir dile ve kişiliğe sahip olmaması hatırasının zamanla azalmasına yol açmış şiirleri karıştırılmıştır.

Türâbî Dede Bektaşi felsefesini yer yer mecazlı söyleyişlerle sembol dilini kullanarak metaforlarla açıklamaya çalışmıştır. Şiirlerinde tasavvufi düşünce vahdet-i vücud nazariyesini ustalıkla mutasavvıf bir şair edasıyla güçlü biçimde dile getirmektedir.

Türâbî'nin şiirlerinde ele aldığı konular, kullandığı nazım şekilleri onu klasik edebiyatın bir temsilcisi gibi göstermektedir. Ustalıkla kullandığı aruz ölçüsü onun şairlik kudretini gösterdiği gibi bu alana hakimiyetini gözler önüne sermektedir. Şiirleri tasavvufi bir karakter gösterse de kuru, sıkıcı bir tasavvuf anlatı yoktur.

---

* Doç.Dr. Fırat Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Böl. bazar@firat.edu.tr/ Orcid ıd:0000-0001-6992-1762

1 Bu bölümün hazırlanmasında Birol AZAR'ın Türābî Divanı (İnceleme-Metin) (XVI+825 Fırat Ünv.Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Basılmamış Doktora Tezi) Elazığ adlı çalışmasından istifade edilmiştir. Yazıda kullanılan G: gazel, Ş. Şarkı, Mün: Münacat kelimelerininkısaltılmasıdır.

sayılabilecek tarzda işler, bağlı olduğu inancın dini otoritesi olması dolayısıyla da geleneğe ve bu geleneğin oluşturduğu çizgiye de atıflar yapılır şiirlerinde. TürâbĮ'nin şiirlerine bakıldığında diğer Bektaşi şairleri gibi olmadığı açıkça görülecektir. Onun dört büyük halifeyi ululaması, Sünni-Hanefi çizgide şiirler yazması, dirayetli yöneticiliği efsanevi kişiliği ile hak ettiği değeri görmediğini söylemek mümkündür. Hurufiliğe olan yatkınlığı ve sevgisi sıradışı bir yönünün de olduğunu göstermektedir. Bu renkli kişilik günümüzün en büyük sıkıntısı olan diyalog kurmama sorununu yaşadığı dönemin tüm siyasi çalkantılarına rağmen koruyarak politik duruşun da en güzel örneğini vermiştir.

Kaynakça

Azar, B. (2005) Türâbî Divanı (İnceleme-Metin) XVI+825 Fırat Ünv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Basılmamış Doktora Tezi Elazığ

Chittick, W. (1997), Varolmanın Boyutları (Çev. Turan Koç) İnsan Yay. İstanbul

Chittick, W. (2003) Tasavvuf (Çev. Turan Koç) İz Yay. İstanbul

Çelik, N. (2001), Fuzili'inin Türkçe Divanında Geçen Ayetler ve YorumlarıİlahiyatFak. Dergisi S.6 Elazığ s.132-148

Fığlalı, E. R. (1994) Türkiye'de Alevilik-Bektaşilik Selçuk Yay.Ankara

Gölpınarlı, A. (1973) Hurufi Metinleri Kataloğu Türk Tarih Kurumu Yay.Ankara

Gölpınarlı, A. **(**1992-a) Alevi-Bektaşi Nefesleri, İstanbul

Gölpınarlı, A. (1992-b) Melâmîlik ve Melâmîler, İstanbul

Koca Ş. (1995) Melâmî-Bektâşî Metaforunda İrşad Paradigması Mürg-i Dil, Nazenin Yay. İstanbul

Noyan, B. (1998) Bütün Yönleriyle Bektaşilik ve Alevilik, (Hzl. Şakir Keçeli)c.1, Ardıç Yay. Ankara

Özcan, H. (2008) Fatiha Suresi Hacı Bektaş Veli Horasan Yay. İstanbul SAVRAN,

Yeşilyurt, T. (2003) *"Alevi-Bektaşiliğin İnanç Boyutu*" *İslamiyat* C.6 S.3Temmuz-Ağustos Ankara

Yılmaz, M. (1992) Edebiyatımızda İslami Kaynaklı Sözler (AnsiklopedikSözlük), Enderun Kitabevi İstanbul

Yüksel, M. (2002) Bektaşilik ve Mehmed Ali Hilmi Dedebaba**,** Bakış Yay. İstanbul

REPRESSİYA KURBANINDAN KERBELA ŞEHİTLERİNE: ALİ ABBAS MÜZNİB ve "NÖVHE" BAŞLIKLI KERBELA MERSİYESİ

Orhan BALDANE*

Giriş

Türk dünyasında Ceditçilik hareketleriyle başlayan sürecin bir getirisi olarak dönemin aydınlarının faaliyetleri genellikle çok yönlü olmuştur. Yani, bahsi geçen dönemin aydınları büyük oranda edebiyat, kültür, sanat ve siyasetle iç içe bir hayat sürmüşlerdir. Ali Abbas Müznib[1] de bu durumun Azerbaycan'daki örneklerindendir. "Suçlu" anlamına gelen "Müznib", Ali Abbas'ın mahlasıdır ve bu mahlas neredeyse Ali Abbas'ın isminin önüne geçecek kadar da bilinirliğe ulaşmıştır. Ali Abbas Müznib'i[2] 1900'lerin başından vefat tarihi olan 1938 yılına kadar içinde bulunduğu faaliyetlerden dolayı şair, yazar, gazeteci, mütercim, edebiyat araştırmacısı ve din tarihçisi gibi nitelemek mümkündür.

Müznib'in hareketli yaşamının dönüm noktalarından biri 1910'un sonları ve 1911'in başlarında 5 sayı çıkardığı *Hilal* gazetesidir. Daha ilk sayısında yer alan *Ekinçi* başlıklı şiirindeki "Hökümet! Ah, bir insan yeyen qurd / Reiyyetde ne pul qoymaz, ne bir yurd" dizeleri sebebiyle yasaklanan bu gazete Müznib'in hayat yolculuğunu da doğrudan etkilemiştir. Bu gazete etrafında gelişen olaylar neticesinde Müznib, Çarlık döneminde Sibirya'ya sürgün edilmiştir. Ancak bu sürgün onun Sibirya'ya son sürgünü olmamıştır. Fikirleri Sovyet rejimi tarafından da sakıncalı görülen Müznib, Stalin'in repressiya politikasının bir sonucu olarak 1937'de bir daha Sibirya'ya sürgün edilmiş ve bu ikinci sürgün onun hayatına mal olmuştur. Müznib, 1938'de Sibirya'da sürgündeyken vefat etmiştir.

Çok yönlü bir aydın olduğunu belirttiğimiz Müznib ile ilgili yaptığımız araştırmalar sırasında şairin 1911 yılında Kerbela şehitleri için de bir şiir kaleme aldığını tespit ettik. Konuyla ilgili taramalarımız sonucunda ise bu Kerbela mersiyesinin Türkiye'de daha önce yayımlandığına dair bir bilgiye ulaşamadık. Bu mersiyenin metni hem İslam Ağayev'in (2003; 2006) hem de Sona Xeyal'in (2007) hazırladığı ve Müznib'in seçilmiş eserlerinin yer aldığı kitaplarda da bulunmamaktadır.

Bu çalışmada Müznib'in hayat hikâyesinden ve fikir dünyasından bahsedildikten sonra *Hilal* gazetesinin 2. sayısında yayımladığı *Növhe* başlıklı Kerbela mersiyesi üzerinde durulacaktır. Bu Kerbela mersiyesinin "Sovyetler Birliği'ndeki milliyetçi Türk aydınlarının Kerbela"sı olarak değerlendirilebilecek

* Arş. Gör. Dr., Pamukkale Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Denizli/Türkiye, obaldane@pau.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7304-2506.

1 Tam adı "Eli Abbas Mütellib oğlu Ehmedov" şeklindedir. Soyadı kimi kaynaklarda "Mütellibzâde" olarak da geçmektedir (Eliyeva, 2017: 6).

2 Çalışmanın devamında sadece "Müznib" olarak bahsedilecektir.

Azerbaycan Türkçesiyle yazıldığı sonucuna kolaylıkla varılabilir. Buna ek olarak şiirde yer alan ve Azerbaycan Türkçesi için karakteristik kullanımlar olan bazı dil özellikleri de bu mersiyenin Azerbaycan Türkçesiyle yazıldığını göstermektedir. Ancak Osmanlı ve Azerbaycan sahalarının klasik edebiyat ürünlerinde sıklıkla rastlanılan alıntı kelimelerden oluşan tamlamalardan bu mersiyede de çokça istifade edildiğini belirtmek gerekir.

Müznib, Sovyetler Birliği döneminde Türk dünyasının Kerbela'sı olarak nitelendirilebilecek repressiya politikasının kurbanı olacağını bilmeden kendi çıkardığı *Hilal* gazetesinin Muharrem ayına denk gelen sayısında Kerbela şehitlerini bu şiir vasıtasıyla anmıştır. İçerik ve üslup yönünden diğer Kerbela mersiyelerinden çok fazla farklılaşan yanı olmasa da "şair ile yazdığı şiir arasındaki kader ortaklığı", bu mersiyeyi daha anlamlı bir konuma taşımaktadır.

Kaynakça

Ağayev, İ. (2003). *Elabbas Müznib: Heyatı, Yaradıcılığı ve Eserlerinden Seçmeler*. Bakü: Elm.

Ağayev, İ. (2006). *Elabbas Müznib-Seçilmiş Eserleri*. Bakü: Şerq-Qerb.

Akpınar, Y. (1994). *Azerî Edebiyatı Araştırmaları*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Arslan, M.; M. Erdoğan (2009). *Kerbelâ Mersiyeleri*. Ankara: Grafiker Yayınları.

Çağlayan, B. (1997) *Kerbelâ Mersiyeleri*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Ankara Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çetin, İ. (2005). "Türk Halk Edebiyatında Hz. Ali". *Tarihten Teolojiye: İslam İnançlarında Hz. Ali*. (Haz. Ahmet Yaşar Ocak). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 193-215.

Dünyaminqızı, Q. (2015). "Veten Uğrunda Feda Olmuş Qardaşlar". *Kaspi*, 19-21 Dekabr (19-21 Aralık), 7.

Efendiyev, T. (2019). "Mürtece Azerbaycan Romantikleri". *525. Qezet*, 29 İyun (29 Haziran), 14-15.

Elekberli, F. (2023). "Elabbas Müznib'in Dünyagörüşünde Türkçülük ve İslamçılık". *Din Araşdırmaları*, 1(10), 119-144.

Eliyeva, A. (2019). "Günahsız Müqessir: Cümhuriyyetimizin Dövlet Marşını Yazan Şexsiyyet". *Medeniyyet. Az*, (3),19-21.

Eliyeva, İ, (2017). "Oxşar Taleler - "Azerbaycan"ın Yazarları". *Azerbaycan*, 22 İyul (22 Temmuz), 6.

Erol, A. (2014). "Ali Abbas Müznib'in Eserlerinde Romantik Tavır". *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 14(2), 57-72.

Ferecov, S. (2023). "Veten Övladıyam, Zülm-Zillet İstirahetdir Mene – Eliabbas Müznib-140". *Medeniyyet*, (78) 20 Oktyabr (20 Ekim), 6.

Hacı, S. (2010). "Azerbaycan Türk Edebiyyatında Meqtel Mövzusu ve Racinin Şeirlerinde Kerbela Faciesinin Bedii Tesviri". *Çeşitli Yönleriyle Kerbela (Edebiyat)-II. Cilt.* (Ed. Alim Yıldız). Sivas: Asitan Yayıncılık, 231-252.

Xeyal, S. (2007). *Eliabbas Müznib-Seçilmiş Eserler*. Bakü: Nurlan.

Kaya, B. A. (2022). "Osman Nevres'in Kerbelâ Mersiyeleri-I: Mersiye-i Hazret-i Hüseyin". *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergis*i, (28), 267-295.

Kılıç, M. (2021). "Muhteşem-i Kâşânî'nin Kerbelâ Mersiyesinin Manastırlı Mehmed Rif'at Tarafından Yapılan
Bilinmeyen Bir Tercümesi ve Bu Tercümenin Osmanlı Tercüme Geleneğindeki Yeri". *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, (27), 455-488.
Köksal, M. F. (2010) "Bir Şiir Mecmuasından Hareketle Kerbelâ Literatürüne Ekler". *Çeşitli Yönleriyle Kerbela (Edebiyat)-II. Cilt.* (Ed. Alim Yıldız). Sivas: Asitan Yayıncılık, 351-376.
Kurt, A. (2022). "Kerbelâ Mersiyelerinde Kadın Karakterler: Âsî Dîvânı Örneği". *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, (28), 431-452.
Özçelik, K. (2010). "Türk Edebiyatında Yazılmış İlk Maktel-i Hüseyin Kimin Eseridir?" *Çeşitli Yönleriyle Kerbela (Edebiyat)-II. Cilt.* (Ed. Alim Yıldız). Sivas: Asitan Yayıncılık, 7-15.
Sarıkaya, M. (2012). "İran'da Türkçenin Gizli Hazinesi: Tâziye Geleneğine Bağlı Mersiye Edebiyatı". *Alevilik Araştırmaları Dergisi*, (3), 223-228.
Tahirqızı, Ü. (2014). "Milletçi Naşir ve Jurnalist Elabbas Müznib". *Xalq Cebhesi*, 30 Oktyabr (30 Ekim), 11.
Vaqifqızı, Q. (2012). "Cümhuriyyet Şairi, Edebiyyatşünas, Naşir, Publisist Elabbas Müznib ve Azerbaycan Edebiyyatı". *Elm*, 30 Oktyabr (30 Ekim), 5.
Yıldırım, İ. M. (2013). "Azerbaycan'da Matbuat Hareketlerinin Başlangıcı". *TEKE Dergisi*, 2(2), 147-160.
https://www.millikitabxana.az/newspapers/search?name=Hilal&year=&month=(Son Erişim Tarihi: 26.06.2024).

IRAK TÜRKMEN SAHASINDA TÜRK DİLİ, EDEBİYATI VE FOLKLORU HAKKINDA BİR İNCELEME

Necdet Yaşar BAYATLI*

Giriş

Tarihçilere göre, Türkmenlerin Irak'a ilk gelişleri M.674, H. 24 tarihine kadar uzanır. Emevîlerin halifesi Muaviye tarafından Horasan'a gönderilen komutan Übeydullah bin Ziyad, 20.000 kişilik ordusu ile Ceyhun Nehri'ni geçerek Buhara'ya yönelmiştir. Buhara prensesi Kaboç Hatun idaresinde bulunan Türk kuvvetleriyle şiddetli çatışmalardan sonra sulh yapmak zorunda kalmıştır. Sulhtan sonra Übeydullah, yanında Türk askerleriyle Irak'a gitmiş ve onları Basra vilayetine yerleştirmiştir (Pamukçu 1991:18, Saatçi 2003:20, Marufoğlu 2002:603, Hürmüzlü 2003:13, Hürmüzlü 2006:16).

Türkler, savaş ve çarpışmalarda göstermiş oldukları büyük kudret ve yeteneklerinden dolayı Emevîlerden sonra hilafete geçen Abbasîler döneminde devletin önemli kademelerinde görev yapmış, iktidarı ele geçirmişlerdir. Böylece Abbasîler döneminde, özellikle annesi Türk olan Halife Mu'tasım Türklere büyük güven beslediği için, Irak'a göçlerin ardı kesilmemiştir. Türk ananelerine göre davranan Mu'tasım'ın, Türklerden meydana getirdiği Hassa askerleri, kıyafet bakımından da diğer askerlerden farklı ve gösterişli olmuştur **(**Saatçi 2003:23, Hürmüzlü 2003a:13, Hürmüzlü 2006:16). Bununla birlikte Halife Harun Reşit (786–806), muhafız birliğini tamamen Türklerden oluşturmuştur (Marufoğlu 2002: 604).

Abbasîler dönemi, Irak'ta yaşayan Türkmenler için altın dönem sayılır. Çünkü tarihî kaynakların verdiği bilgilere göre bu dönemde Türkler devletin üst ve hassas kademelerinde görev almış ve halifelerin güvenini kazanmışlardır.

Türkmenlerin Irak'a yerleşmelerinin ikinci ve en önemli göç dalgası Selçuklular döneminde olmuştur. 25 Ocak 1055 tarihinde Sultan Tuğrul Bey'in Bağdat'a gitmesi ve Halife El Kaim'in saltanatı kendisine bırakmasından sonra binlerce Türkmen Irak topraklarına girmiş ve ülkenin farklı bölgelerine yerleşmiştir (Koçsoy 1991:126, Saatçi 2003:31-43, Hürmüzlü 2003:13-14, Hürmüzlü 2006:17-19).

Selçuklular Irak topraklarında özgür bir devlet kurdukları gibi, Musul Zengi Atabeyleri[1] büyük bir beylik, Erbil Atabeyleri de Musul, Erbil, Şehrizur/Şehrizor, Hakkâri, Harran, Sincar ve Tikrit'te hüküm süren bir beylik, İvakiler, İvaiyye,

* Prof. Dr. Bağdat Üniversitesi Diller Fakültesi Türk Dili Bölüm Başkanı. Bağdat/ Irak, najdatyashar@colang.uobaghdad.edu.iq, ORCİD: 0000-0002-6506-1379.

1 Atabey unvanı Türkçe Ata + bey sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Bu unvan tarihî kaynaklara göre Selçuklular döneminde, yüksek görev ve sonradan üstün bir unvan olarak kullanılmıştır. Selçuklular döneminde sultanlar, imparatorluk topraklarının çeşitli parçalarını aile bireylerine dağıttıkları sırada, henüz yaşları küçük olan prenslere yol gösterici ve eğitici sıfatı ile bir atabeyi tayin ediyorlardı (Saatçi 2003.47-48).

nahiyelerde yüzlerce Türkmen okulu açılmış ve Türkçe eğitimi verilmeye başlanmıştır.

Irak Türkmenleri zengin bir edebiyata sahip oldukları için başta bir beyaz silah olarak kullandıkları hoyrat/hoyrat/ koyrat/koryat türü olmak üzere bütün edebiyat ürünlerini günümüze kadar canlı olarak muhafaza etmişlerdir. Osmanlı döneminden sonra halk edebiyatı ve yeni Türk edebiyatı ile ilgili onlarca yapıt yayımlanmıştır.

Anadolu başta olmak üzere muhtelif Türk coğrafyalarında yaşayan diğer Türk toplulukları gibi Irak Türkmenleri de oldukça zengin bir Türk folkloruna sahiptir. İster geçiş döneminin muhtelif safhaları ile ilgili isterse doğumdan ölüme kadar insana refakat eden diğer folklor ürünleri Irak Türkmenleri arasında bütün canlılığıyla yaşatıldığı söylenebilir.

Kaynakça

Bayatlı, H. K. (1979). "Halk Şiirinde Irak Türkmen Ağzı Dil İncelemesi", (Doktora tezi), İstanbul, İstanbul Ün., Edebiyat Fak.

Bayatlı, N. Y. (2017a). Irak Türkmen Folklorunda Geçiş Dönemleri Etrafında Oluşan Halk İnançları, Bağdat. Irak Kültür Bakanlığı Yayınları.

Bayatlı, N. Y. (2017b). Irak Türkmen Folklorunda İyeler (Karşılaştırılmalı Bir İnceleme), Bağdat. Irak Kültür Bakanlığı Yayınları.

Bilkan, A. F. (1998). "Irak Türklerinin Edebiyatı" Türk Dünyası Edebiyatları, İstanbul. Milli Eğitim Bakanlığı Yay. s. 289-313

Dakuki, İ. (1970). Irak Türkmenleri Dilleri, Tarihleri ve Edebiyatları. Ankara. Güven Matbaası.

Ercilasun, A. B. (1997). Türk Dünyası Üzerine İncelemeler. 2. baskı Ankara. Akçağ Yayınları.

Marufoğlu, S. (2002). "Irak Türkleri", Türkler Ansiklopedisi, C.2 Ankara, (Ed. Salim Koca vd.), Ankara, Yeni Türkiye Yay., s.603–610.

Nuri, M. K. (1987). "Erbil ve Amirli Ağızları", (Doktora tezi), İstanbul, İstanbul Ün., Sos. Bil. Ens. Edebiyat Fak.

Hassan, H. S. (1979). "Kerkük Ağzı", (Doktora Tezi), İstanbul, İstanbul Ün., Edebiyat Fak.

Haydar, C. K. (1979). "Irak Türkmen Ağızları", (Doktora Tezi), İstanbul, İstanbul Ün., Edebiyat Fak.

Hürmüzlü, E. (2003) Türkmenler ve Irak, İstanbul, Kerkük Vakfı Yay., 2003.

Hürmüzlü, E. (2006) Irak'ta Türkmen Gerçeği, İstanbul, Kerkük Vakfı Yay.,

Koçsoy, Ş. (1991) Irak Türkleri ve Türk-Irak İlişkileri (1932–1963), İstanbul, Boğaziçi Yay.,

Özdemir, A. (2020). "Folklor Nedir, Ne Değildir?". https://www.istanbulgazetesi.com.tr/folklor-nedir-ne-degildir-makale,76291.html

Pamukçu, E. (1991) Bağdat'ta İlk Türkler, Ankara, KB.Yay.,

Saatçi, S. (1997). Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi 6 Azerbaycan- Irak (Kerkük) Türk Edebiyatı. Ankara Kültür Bakanlığı Yayınları.

Saatçi, S. (2003). Tarihten Günümüze Irak Türkmenleri, İstanbul, Ötüken Yay.

KIRGIZ ÇOCUK FOLKLORUNDA ÇOCUKLAR İÇİN EDİLEN DUALARDA GEÇEN KİŞİ VE KİŞİ ADLARI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

İlknur BAYRAK İŞCANOĞLU*

Giriş

Türkçe sözlükte Tanrı'ya yalvarma, yakarış; ibadet veya yakarma amacıyla okunan din değeri olan metin şeklinde tanımlanan dua, insanlığın ilkel dönemlerinden başlayarak tek Tanrılı dinlerden önce de doğa karşısında kendisini çaresiz ve güçsüz hisseden insanoğlunun başvurduğu bir yöntem, kötülüklerden koruyucu bir güce sahip olduğu düşünülen inancın dile dökülmüş hâlidir. Her kültürde insan; sevgi, korku gibi duygularla ya da sığınma gibi ihtiyaçlarla bir Tanrı'ya veya tabiatüstü varlıklara dua etme ihtiyacı duymuştur (Sinanoğlu,1999: 234). Türk kültürüne bakıldığında dua ve dua etmenin İslamiyet öncesi dönemlerde de var olduğu görülür. Özellikle Türk kültüründe duaların bireysel özelliklerinin yanı sıra toplumsal özellik kazandığı ve karşılıklı dualaşma geleneğinin geliştiği görülür (Arslan ve Kük, 2021:114). Alkış kelimesi duanın İslamiyet öncesi dönemlerdeki karşılığıdır. Eski Türk inanç siteminin din adamları olan kamlar dua etmişler ve o dönemlerde insanlar da doğaüstü ya da doğa dışı olarak gördüğü varlıklara karşı korunmak amacıyla farklı ritüellere ve ritüellerle birlikte dualara başvurmuşlardır (Aydın, 2015: 31). Dualar ilkel dönemlerde de daha sonraki tek Tanrılı inanışın hâkim olduğu dönemlerde de tılsımına inanılan kalıp ifadeler olmuştur. Dualarda belirli durumlar için söylenen kalıplaşmış ifadelerin sihirli gücü olduğuna inanılmış ve bu sözlerin tekrar edilmesi durumunun kutsal güç veya güçleri harekete geçireceği inancı yer almıştır (Çobanoğlu ve Çobanoğlu, 2015:2).

İlkel dualarda, duanın temelinde insan ve istekleri varken tek Tanrılı dinlerde merkeze Tanrı konmuştur (Akalın, 1990: 31). İçerisinde korkuyu, sevgiyi, iyi niyeti, ümidi, inancı barındıran dualar; insanoğlunun duygularını, dilek ve isteklerini dile getirdiği sıradan ifadeler değildir. Duaların temelinde oluşturulduğu kültürden pek çok parçayı bulmak mümkündür. Dua sözleri toplumların din, kültür ve medeniyet tespitinde önemli rol oynamaktadır (Polat, 2007: 428). Bu sebeple dualar içerisinde geçen sözcükler duaların oluşturulduğu kültür ve medeniyet hakkında bilgiler verebilmektedir.

Kırgız Kültüründe Çocuk ve Dua Geleneği

Çocuk her toplumda ve kültürde bulunmakla beraber her kültürde çocuğa yönelik algı farklılık göstermektedir ve çocuğun doğup yaşadığı toplumun bir parçası olduğu ve çocuğun da içinde yaşadığı toplumun sahip olduğu kültürü ile

* Doç. Dr., Gazi Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Ana Bilim Dalı, Ankara/Tükiye, ilknuriscanoglu@gazi.edu.tr., ORCID: 0000-0002-2849-4992.

Akmataliyev A., Ömürbay M., Kırbaşev K., Şarşenaliyev Ö. (2003). *Kaada Salttar Ak Batalar "El Adabiyatı" Seriyasının 29-Tomu*. Bişkek: Şam Basması.

And, M. (1997). *Geleneksel Kültürde Çocuğun Yeri ve Anlamı*. Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.

Arslan, M., ve Kük, D. G. E. (2021). Alkıştan Gülbanga Türk Kültüründe Dua Verme Geleneği. *Journal of Alevism-Bektashism Studies*, (24), 114-140.

Aydın, E. (2015). *Türk Kültüründe Dua ve Beddua Fenomeni*. Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bayrak İşcanoğlu, İ.(2018). Bağımsızlık Sonrası Kırgız Kadın Yazarların Eserlerinde Manas ve Manas Destanının İzleri. *TÜRKKÜM Uluslararası Türk Kültürü ve Medeniyeti Kongresi*, 5-8 Eylül Burhaniye/Balıkesir.

Bekturganova K. (2006). *Kırgızistandın Asıl Kızdarı Birinçi Kitep*. Bişkek: Mamlekettik Til Cana Entsiklopediya Borboru.

Çınıyeva E., (2011). *Kırgız Uluttuk Ornamentinin Kommunikatsiya Sistemasındagı Rolu*. Yüksek Lisans Tezi. Kırgız Türk Manas Üniversiteti Koomduk İlimder İnstitutu Kommunitsiya Bagıtı, Bişkek.

Çobanoğlu, Ö., ve Çobanoğlu, S. (2015). Türk Halk Kültüründe Konuşmalık Türler Bağlamında Sözel Nasihatler, Dua ve Beddualar. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 3(7), 1-32.

Dıykanbayeva, M. (2011). Kırgız Türklerinde Erkek Çocuğun Önemi ve Edebi Eserlere Yansıması. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (46), 181-194.

Döğüş, S. (2015). Anadolu'da Hızır İlyas Kültü ve Hıdırellez Geleneği. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi. Sayı 74. s. 77-100.

Gülçek, E. (2018). *Çocuk Kültürü ve Dijital Oyunlar: Elazığ Fmd Kursu Öğrencileri Üzerine Sosyolojik Bir Çalışma*. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uygulamalı Sosyoloji Anabilim Dalı.

Kumartaşlıoğlu, S. (2015). Fatma Ana Üzerine Anlatlan Efsaneler. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, *6*(6), 106-115.

Orozobaev, M. (2011). Kırgızcadaki Pir İnancıyla İlgili Bazı Kelimeler Üzerine. *Bilig*, *59*, 191-202.

Polat, K. (2007). Kırgız Halk Dindarlığında Dua Fenomeni. *Uluslararası Türk Dünyasının İslamiyete Katkıları Sempozyumu-31 Mayıs-1 Haziran 2007*, 427-439.

Sinanoğlu, M. (1999) İbadet (Etimoloji Tanım) DİA, TDV Yayınevi, İstanbul, XIX, s. 234.

Supataeva, S. (2019). *Kırgız Türklerinde Çocuk Folkloru.* Yüsek Lisans Tezi. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.

Şahin, İ. (2021). *Adbilim.* Ankara: Pegem Akademi.

Türk Dil Kurumu (1998), *Türkçe Sözlük 1 (A-J)*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Ünal, A. (2015). Geleneksel Türk Ailesinde Çocuk ve Çocukla İlgili İnanç Felsefesi: Kırgızistan Örneği. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi,* 15 (35), 9-36.

Yıldız, N. (1995). *Manas Destanı (W. Radloff) ve Kırgız Kültürü ile İlgili Tespit ve Tahliller.* Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.

MAHTUMKULU'NUN ŞİİRLERİNDE SEVGİ VE AŞK ÜZERİNE

Nergis BİRAY*

Sadece Türkmenlerin değil Türk dünyasının da büyük şairlerinden Mahtumkulu, düşünür, şair ve mutasavvıf olması yanında akıldar, bilge, önder ve sembol bir şahsiyet olarak da tanınmaktadır. Mahtumkulu'nun Divanında yer alan şiirleri coşkun ve akıcı olduğu kadar halkı birliğe davet etmek gibi bilinçli bir tercih sebebiyle de sade bir Türkmen Türkçesiyle kaleme alınmıştır. Yaşadığı dönemdeki Türkmenlerin sosyal ve dini hayatını, kültürünü, geleneklerini, düşünce yapısını, millî ve insanî duygularını, dertlerini halk şiiri kalıpları ve estetiği içindeki mısralarıyla günümüze kadar taşıyan Mahtumkulu, divanda yer alan şiirlerinde millî bir çizgide Türkmen birliğinin gerçekleşmesi yönünde düşüncelerini dile getirmek yanında tabiat, insanın psikolojik dünyası, vatan sevgisi, mertlik, dostluk, vefa, yiğitlik, sosyal sorunlar, eşitsizlik, adalet, ahlaki yozlaşmalar, ölüm, ayrılık, din, tasavvuf, aşk, sevgi gibi temalara da yer vermiştir.

Mahtumkulu, şiirlerinde dünyevî aşk ve sevgiyi (Uyat Eyleyir, Meñli Yarimden, Kana Geldim, vs.) işlemek yanında, küçük yaşlardan itibaren tasavvuf, din ve edebiyat çevresinde yetiştiği ve babasından böyle bir eğitim de aldığı için ilâhî aşka ve sevgiye de (Turgıl Diydiler, Uçtum Yaranlar, Külahlı Geldi, Büryane Boldum İndi, Neme Sen, Sad Can Ey Dost, vs.) yer vermiştir. Sevdiği kız Meñli'ye olan aşkını dile getirdiği şiirleri ve daha çocukken kaybettiği yakınları ve çocuklarına duyduğu sevgiyi ayrılık acısıyla ifade ettiği mısraları yanında Peygambere olan derin sevgisi, düşünce dünyasında etkisi görülen Ahmet Yesevi ekolünün ruh ve edasıyla kaleme aldığı tasavvufi-ahlaki şiirlerinde yer alan İlahi aşk ve sevgi konulu şiirleri Divan'da yer almaktadır. Menkıbelerde geçtiğine göre Mahtumkulu da Yunus Emre de, Hacı Bektaşı Veli de aynı kaynaktan yani Yesevi'den beslenmişlerdir (Güzel, 1998: 67). Şair, tasavvuf kültürü vasıtasıyla akıl, iman, inanç, insani değerler üzerine düşüncelerini bazen eleştiriye dayalı söyleyişlerle bazen nasihat edici bir üslupla dile getirmiş, bazen de daha hoşgörülü ve sevecen ifadelerle kaleme almıştır.

Mahtumkulu'nun halk şiiri geleneği içerisinde sevgi ve aşkı anlatırken Yusuf ile Züleyha, Hüsrev ile Şirin, Leyla ile Mecnun, Zeynelarap, Ferhat ile Şirin gibi halk hikayelerinin kahramanlarını da andığı, hatta aşkının onlarınkinden kat kat fazla olduğunu ifade ettiği görülmektedir.

"Aşkım bardır Mecnûndan altmış hisse ziyâde,
Kırk yıl kuvvetim bardır ders aydara Ferhâda"

("Gönlüm"; Biray, 1992: 288)

O, "insan" olabilmek için ne yapılması gerektiğini nasihatlarıyla dile getirirken sevginin ve hoşgörünün önemini vurgular. Kadınlara olan sevgi ve aşkı

* Prof. Dr., Pamukkale Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, nergisb@gmail.com, ORCID: 0000-0002-4168-220X.

bir arada yaşama sanatına, böyle bir sevgiyle barışa yönelme bilincine ihtiyacı vardır. Bu görüşten hareketle Mahtumkulu'nun şiirleri her yerde her seviyedeki insanlara tanıtılmalı ve onun sevgi anlayışı herkese öğretilmelidir.

Kaynaklar

Artun, E. (2012). "Şair Mahtumkulu'nun Şiirlerinde Sanat, Estetik ve Üslup". *http://turkoloji.cu.edu.tr/* (E.T. 14.10.2023).

Aşırov A. (2012). "Mahtumkulu Firakî: Türkmen Halkının Millî Gururu". *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 9(4), 7-22.

Aşırov A. (2012). *Magtymguly (Eserler Yıgındısı)*. Aşgabat: Türkmenistan Ilımlar Akademiyası Milli Golyazmaları İnstitutı.

Aşırov A. (2014). *Mahtumgulınıñ Golyazmalarınıñ Derñevi*. Aşgabat: Türkmen Dövlet Neşiryatı Gullugı.

Aşırov A. (2014). *Mahtumkulu Bütün Eserleri I-II*. (Türkiye Türkçesine Aktaranlar: A. Güzel, B. Sarıyev, N. Biray, Ş. Meredov, H. İ. Kutlu, E. Yılmaz, Ankara.

Azemoun, Y. (2012). "Türkmen Şairi Mağtımgulı ve Onun Eserleri Hakkında Bilinmesi Gereken Konular-I". *TDAY-Belleten*, 60 (1), 85-122.

Biray, H. (1992). *Mahtumkulu Divanı*. Ankara: Kültür bakanlığı Yayınları.

Delice, T. B. (2017). "Mahtumkulu'nu Şiirleriyle Tanımak". *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2(1), 81-101.

Günay, U. (2011). *Türkiye'de Aşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Güzel, A. (1998). "Yunus Emre ve Mahtumkulu'da Ortak Motifler". *Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı*, 66-81.

Şahin Sağlık, G. S. (2019). *Türkmen Türkçesinde "Kadın" ile İlgili Söz Varlığı*. Ankara: Grafiker Yayınları.

Temur, N. (2017). "Bir Kültürel Bellek Mekânı Olarak Mahtumkulu Divanı". *Türkbilig*, 34: 173-178.

Türkmen, F. (2009). "Türkmen Edebî Geleneğinde Yunus Emre, Karacaoğlan, Mahtumkulu Çizgisi". *Milli Folklor*, 84,18-22.

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI DERSİNDE ÖĞRETMENLERİN ÖĞRENCİLERİNİ MOTİVE ETME STRATEJİLERİ

Remzi CAN[*] • Devrim Murat GÜZELKÜÇÜK[**]

Giriş

Herhangi bir konuda bireylerin başarılı olabilmesi için motivasyonlarının sağlanması oldukça önemlidir. Çünkü motivasyonun bireylerin eylemlerini doğrudan etkilediği düşünülmektedir. Bu nedenle üzerinde en çok durulan konulardan biri motivasyondur. Alan yazında motivasyonun çeşitli tanımlarının yapıldığı görülmektedir. Pintrich ve Schunk'a (1996) göre motivasyon herhangi bir etkinliğin başlatılmasını ve sürdürülmesini sağlayan temel kaynak olarak ele alınmaktadır. Dörnyei'ye (2000) göreyse insanların neden bir şey yapmaya karar verdiğini, bu faaliyeti ne kadar süre sürdürebileceğini ve ne kadar çaba harcayacaklarını belirleyen bir kavram olarak belirtilmektedir. Reeve, Bonaccio ve Winford'a (2014) göre de motivasyon, insanlara enerji veren ve onları yönlendiren bir güç olarak ifade edilir. Motivasyon, bireylerin bir görevi ya da o işe ait süreci benimseme ya da bu sürece katılma isteğiyle ilişkilidir ve bireylerin bazı eylem yollarını neden izleyip diğerlerinden kaçındıklarını da açıklar (Schunk, Pintrich ve Meece, 2008). Motivasyona genel olarak bakıldığında insanların herhangi bir duruma uyum sağlamasına yardımcı olduğu, odaklanmayı sağladığı, verimli iş yapmaya olanak tanıdığı, herhangi bir olaya veya duruma yaklaşmaya veya kaçınmaya sebebiyet verdiği, motivasyonun insanların isteğini açığa çıkardığı ve çevresel faktörlerden de etkilendiği belirtilmektedir (Reeve, 2008; Vallerand ve Losier, 1999; Alkaabi, Alkaabi ve Vyver, 2017).

Ilgar'a (2004) göre motivasyon içsel ve dışsal olmak üzere ikiye ayrılır. İçsel veya dışsal motivasyon unsurları öğrencileri farklı şekillerde etkileyebilir. İçsel motivasyonda herhangi bir iş, olay veya durum bireyin o işi gerçekleştirmekten haz duyduğu için yapılırken dışsal motivasyonda o işin gerçekleştirilmesi karşılığında elde edilecek ödüle odaklanılmaktadır (Hilker, 1993; Vallerant ve Pelletier, 1992). Yani bir bakıma dışsal motivasyonda yapılacak iş, bir araç olarak görülmektedir. Bunun yanında İnaltun'a (2022) göre motivasyon süreçleri oldukça karmaşıktır. Bu nedenle sadece içsel ve dışsal motivasyon unsurları tek başına sabit kurallarla ele alınmamalıdır. Örneğin Keller'in (1987) modelinde uygunluk, dikkat, güven ve memnuniyet gibi kavramlar birlikte ele alınarak dört kategorili bir model ortaya çıkarılmıştır.

Eğitim sürecinde de motivasyon önemlidir. Koca'ya (2016) göre son 50 yıldır çeşitli araştırmacılar tarafından yapılan çalışmalarda motivasyonun eğitimde

[*] Prof. Dr., Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Kırşehir, Türkiye, can.remzi@hotmail.com ORCID: 0000-0002-8776-2539

[**] Dr. Milli Eğitim Bakanlığı (Türkiye), devrimmuratguzelkucuk@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9583-9102

niteliktedir. Çünkü iyi dinleyici olan bireyler, zaten motivasyonları yüksek olan kişilerdir.

Bütün bunlar ele alındığında öğrencilerin motive edilmesinde öğretmenlerin kullanmış olduğu stratejilerin hayati bir öneme sahip olduğu ifade edilebilir. Öğretmenlerin derste kullanmış olduğu motive etme stratejileri, öğrencilerin derse ilgi duymasını, akademik başarılarının artmasını sağlayacak hem de ders dışında öğrendiklerini hayatlarına tatbik etmelerine olanak tanıyacaktır (Kayabaşı ve Karadağ, 2021; Çakmak ve Kayabaşı, 2008; İnaltun, 2022).

Kaynakça

Akyasan, M., & Moralı, G. (2023). Türkçe öğretmenlerine göre konuşma etkinlikleri konuşma becerisini nasıl etkilemektedir?. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *19*(3), 308-323.

Alkaabi, S. A. R., Alkaabi, W., & Vyver, G. (2017). Researching Student Motivation. *Contemporary Issues in Education Research*, *10*(3), 193-202.

Atay, D. (2004). İngilizce öğretmenlerinin motivasyon stratejileri. *HAYEF Journal of Education*, *1*(1), 99-108

Bomia L., Beluzo L., Demeester D., Elander K., Johnson M., & Sheldon, B. (1997). *The impact of teaching strategies on intrinsic motivation*. Champaign, IL: ERIC Clearinghouse on Elementary and Early Childhood Education. (ERIC Document Reproduction Service No. ED 418 925).

Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2017). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches.* Newbury Park: Sage.

Çakmak, M., & Kayabaşı, Y. (2008). Öğrenme öğretme sürecinde öğretmenlerin kullandıkları motivasyon stratejileri konusunda öğretmen adaylarının görüşleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, *41*(1), 316-327.

Çetin, Y., & Karaata, C. (2010). Türk öğrencilerin kitap okumama sorununa çözüm önerileri. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *19*(1), 202-215.

Davis, H. A., & Ashley, S. M. (2003). *Middle school teachers' conceptions of their relationships with their students.* Annual Conference of the American Psychological Association, Toronto, Canada.

Demirel, Ö. (1999). *İlköğretim okullarında Türkçe öğretimi*. İstanbul: MEB Yayınları.

Dörnyei, Z. (2000). *Motivation in action: Towards a process-oriented conceptualisation of student motivation. British Journal of Educational Psychology, 70(4), 519–538.*

Emir, S., & Kanlı, E. (2009). İlköğretim öğretmenlerinin öğrencilerini motive etme biçimlerinin incelenmesi. *HAYEF Journal of Education*, *7*(1), 63-79.

Ford, M. (1992). Motivating humans: Goals, emotions and personal agency beliefs. Newbury Park, CA: Sage.

Graham, S. (2006). Writing. P. Alexander ve P. Winne (Eds.), In *Handbook Of Educational Psychology*, (pp. 457– 478), NJ: Erlbaum.

Gravetter, J. F. ve Forzano, L. B. (2012). *Research methods for the behavioral sciences (4. Baskı)*. USA: Linda Schreiber-Ganster.

Hardré, P. L., & Sullivan, D. W. (2008). Teacher perceptions and individual differences: How they influence rural teachers' motivating strategies. *Teaching and Teacher Education*, *24*(8), 2059-2075.

Hilker, J. B. (1993). Toward creating the intrinsically motivating classroom: can students' motivational orientationsbe changed? (Rep. No. Sp 034 606). Charlottesville, Virginia: The Curry School of Education. (ERIC Document Reproduction Service No. ED 359166)

Ilgar, Ş. (2004). Motivasyon aktiviteleri ve öğretmen. *HAYEF Journal of Education*, *1*(2), 211-222.

İnaltun, H. (2022). Fen bilgisi öğretmen adaylarının motivasyon ve öğrencileri motive etme hakkındaki bilgi düzeylerinin ve uygulama durumlarının incelenmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *35*(2), 359-384.

Jurišević, M., Glažar, S. A., Pučko, C. R., & Devetak, I. (2008). Intrinsic motivation of pre-service primary school teachers for learning chemistry in relation to their academic achievement. *International Journal of Science Education*, *30*(1), 87-107.

Kamar, P., ve İnce, M. (2023). Türk Dili ve Edebiyatı Öğretiminde Web 2.0 Araçlarının Öğrencilerin

Derse Yönelik Tutumlarına ve Motivasyonel Stratejilerine Etkisi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, *13*(2), 263-271.

Karatay, H. ve Dilekçi A. (2020). Türkçe öğretmenlerine göre öğrencilerin okuma alışkanlıkları. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, *8*(2), 1-24.

Karatay, H., Külah, E. ve Kaya, S. (2020). Okuma alışkanlığını geliştirme yöntem, teknik ve modelleri. *Okuma yazma eğitimi araştırmaları*, *8*(1), 89-107.

Kayabaşı, B. ve Karadağ, N. (2021). Türk dili ve edebiyatı derslerinin işlenişine ilişkin öğretmen görüşleri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, *10*(3), 1105-1123.

Keller, J. M. (1979). Motivation and instructional design: A theoretical perspective. *Journal of instructional development*, 2 (4), 26-34.

Keller, J. M. (1987). Development and use of the ARCS model of instructional design. *Journal of Instructional Development, 10*(3), 2-10.

Koca, F. (2016). Motivation to learn and teacher-student relationship. *Journal of international Education and Leadership*, *6*(2), 1-20.

Kuduban, Ö. ve Aktekin, S. (2013). Türk edebiyatı ders kitaplarındaki etkinliklerin uygulanmasıyla ilgili öğretmen görüşleri: Trabzon örneği. *Millî Eğitim Dergisi*, *43*(199), 32-54.

Lumsden, L. S. (1994). Student Motivation. *Research Roundup*, *10*(3), 2-5.

Marshall, C., & Rossman, G. B. (2014). *Designing qualitative research*. Sage publications.

Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Sage publication.

Onursal Ayırır, İ.; Fakıoğlu Gökduman, Y. (2020). La motivation et le rôle « motivateur » de l'enseignant de FLE. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, Ö7*, 557-572.

Pintrich, P. R., & Schunk D. H. (1996). *Motivation in education: Theory, research, and applications*.Englewood Cliffs, NJ: Merrill/Prentice Hall.

Püren, D. K. (2017). İngilizcenin yabancı dil olarak öğretildiği sınıflarında motivasyon stratejileri kullanımı: Türkiye'deki İngilizce öğretmenleri için bir rehber. *Karaelmas Eğitim Bilimleri Dergisi*, *5*(2), 395-408.

Reeve, C. L., Bonaccio, S., & Winford, E. C. (2014). Cognitive ability, exam-related emotions and exam performance: A field study in a college setting. *Contemporary Educational Psychology*, *39*(2), 124-133.

Reeve, J. (2008). *Understanding motivation and emotion (5th ed.).* London: John Wiley & Sons, Inc.

Rubin, H. J. ve Rubin, I. S. (2012). *Qualitative interviewing: The art of hearing data*. Los Angeles: Sage.

Scheuermann, B. (2000). Curricular and instructional recommendations for creating safe, effective, and nurturing school environments for all students. In L.M. Bullock & R.A. Gabel (Ed.), Positive Academic and Behavioral Supports: Creating Safe, Effective, and Nurturing Schools for All Students. Norfolk, VA: Council for Children with Behavioral Disorders. (ERIC Document Reproduction Service No. ED457628).

Schunk, D. H., Pintrich, P. R., & Meece, J. L. (2008). *Motivation in education.* Saddle River, NJ: Pearson.

Seggie, F. N. ve Bayyurt, Y. (2017). *Nitel araştırma (2. Baskı).* Ankara: Anı Yayıncılık.

Stipek, D. J. (2002). *Motivation to learn: From theory to practice (4th ed.)*. Needham Heights, MA: Allyn & Bacon.

Türkyılmaz, M., Can, R., & Karadeniz, A. (2010). Öğrenci görüşleriyle Türk edebiyatı ders kitaplarındaki metinlerin değerlendirilmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *10*(1), 113-123.

Uçgun, D. (2013). Türkçe öğretmenlerinin öğrencileri motive etme düzeyleri ile ilköğretim 6. sınıf Öğrencilerinin Türkçe dersine yönelik tutumları arasındaki ilişki. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *9* (2), 449-460.

Vallerand, R. J., & Losier, G. F. (1999). An integrative analysis of intrinsic and extrinsic motivation in sport. *Journal of Applied Sport Psychology, 11*(1), 142-169.

Vallerant, R. J.ve Pelletier, L. G. (1992). The academic motivation scale: A measure of ıntrinsic, extrinsic and amotivation in education. *Educational and Psychological Measurement,* 52, 1003-1017.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yorgancı, B. (2011). *Öğretmenlerin, öğretmen adaylarının ve öğrencilerin motivasyonu algılama farklılıkları.* Yüksek Lisans Tezi. Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.

Young, K. J., & Kline, T. J. (1996). Perceived self-efficacy, outcome-efficacy and feedback: Their effects on professors' teaching development motivation. *Canadian Journal of Behavioural Science/Revue canadienne des sciences du comportement*, *28*(1), 43.

2024 YILI TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI'NDA "DİL BİLGİSİ" ANAHTAR TERİMİ ÜZERİNE BİR EŞ DİZİMLİLİK ANALİZİ

Nihal ÇALIŞKAN[*]

Yabancı dil öğretimi alanında doğal yaklaşımlar içinde tasnif edebileceğimiz iletişimsel yaklaşımların popülerlik kazanmasıyla birlikte dil bilgisi öğretiminin gerekliliği sorgulanır olmuş, dil bilgisinin müfredattan dışlanması yolundaki eğilimler yabancı/ikinci dil öğretiminden ana dili öğretimine doğru genişleyen bir etki alanı oluşturmuştur. Cumhuriyet tarihi boyunca hazırlanan Türk Dili ve Edebiyatı dersi öğretim programlarına baktığımızda bu etkinin millî eğitim sistemimizde en baskın olduğu dönemin 2005'ten günümüze kadar gelinen zaman dilimi olduğu gözlemlenmektedir. Bilindiği üzere 2005'te öğretim programlarının yapılandırmacı yaklaşım temelinde geliştirilmesi benimsenerek kapsamlı bir düzenlemeye gidilmiştir. O tarihe kadar dil bilgisi öğretiminde yapısalcı bir bakış açısı hâkim olmuş; bir başka deyişle bir sistem olarak ele alınan dilin ses, biçim, söz dizimi gibi bileşenleri en küçük unsur olan ses'ten başlayarak cümle'yi oluşturan unsurlara doğru ilerlenmek suretiyle inceleme konusu yapılmıştır. Bu incelemelerde dil bilgisi, dilin bilgisini kazandırmaktan çok dile dair bilgiyi kazandırmaya odaklandığı için zaman zaman eleştiriler yükselmiş; bu eleştiriler karşısında metinden hareketle dil öğretimi şeklinde kavramsallaştırabileceğimiz bir bakış açısı çare olarak sunulmuştur. Ancak metinden hareketle dil bilgisi öğretimi de bir paradigma değişikliğine yol açmamıştır. Zira burada kurduğumuz cümleden de anlaşılacağı üzere amaç "dil bilgisinin öğretimi" olarak ortaya konmuştur. Böyle bakıldığında belli bir kelime türü veya cümle ögesi gibi herhangi bir dil bilgisi konusunun öğretimi için metin bulmak hiç de zor değildir. Her cümlenin öznesi vardır. Her cümlede ek-fiil de olsa fiil vardır. Söz gelimi şu an okumakta olduğunuz cümlede isim, sıfat, bağlaç, fiil türünde kelimeler; fiilimsiler ile sıfat ve isim tamlamaları bulunmaktadır. Hâl böyle olunca bu kadar kısa bir cümleyi bile metinde hareketle dil bilgisi öğretimi için kullanmak mümkündür. Tam da bu sebeple metinden hareketle dil bilgisi öğretiminin beklenen sonuçları getirmemesi, seçilen metinlerin nitelikli olmayışına bağlanmış; metin seçiminde gerekli özenin gösterilmesi durumunda işlevsel bir dil bilgisi öğretimi gerçekleştirileceği düşünülmüştür.

Dil bilgisi öğretiminde bir paradigma değişikliğine işaret eden ilk öğretim programı 2005 yılında yapılandırmacı yaklaşımla hazırlanan Dil ve Anlatım programıdır. Bu programda dil bilgisi ilk defa tür temelli bir yaklaşımla ele alınmaya çalışılmış, tekil dil bilgisi özellikleri türlerle ilişkilendirilerek takdim edilmiştir. Sıfatların betimleyici metinlerle birlikte sunulması bu bakış açısının tezahürüdür. Ne

[*] Prof. Dr., Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi, Ankara/Türkiye, nihalcaliskan@gazi.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2882-2631.

ilgili yaptığımız çözümleme dil bilgisi çalışmalarının değerini somutlaştıran iyi bir örnektir. Peki ideal bir dil bilgisi öğretiminin çerçevesini nasıl çizebiliriz? Bundan yüz yıl sonra "ideal"in farklı bir çerçevesi olabilir. Ancak şu anki bilgi ve deneyimlerimizle dil bilgisinin her şeyden önce dile dair bilgileri verme olarak ele alınmaması gerektiğini söyleyebiliriz. Sevindirici olan, bu hususta akademik dünyada bir görüş birliğine varılmış olmasıdır. İkinci olarak "metinden hareketle" dil bilgisi öğretiminin nitelikli biçimde tartışılması lazımdır. Biz bu ifadenin yukarıda da dikkat çektiğimiz üzere doğru biçimde anlaşıldığını düşünmüyoruz. Bir metin, birçok dil özelliğini aynı anda barındırır ve bu dil özelliklerinin hem birbiriyle hem de metni oluşturan bağlamla etkileşiminden doğar. Öğretim programlarımız bu hususu ön plana çıkarmak üzere "tür temelli dil bilgisi öğretimi"ne yönelmiş, fakat bunu en fazla tekil dil özelliklerini belli metin türleriyle eşleştirme seviyesinde ele alabilmiştir. Burada "tür temelli dil bilgisi öğretimi"nin "tür"ü odak hâline getirmesi ihtimaline eleştirimizi saklı tutarak ve" tür"lerin donmuş yapılar olmadığını (yeni türler, hibrit türler vb.) akılda bulundurarak ister tür temelli isterse metin temelli diyelim, bu tarz bir dil bilgisi öğretiminin ancak yapısalcı bakış açısını (yıkmasak bile) gevşetmekle mümkün olduğunu vurgulamak istiyoruz. Kanaatimizce bugüne kadar tartışılmayan asıl konu budur. Türkçe ve Türk Dili Edebiyatı derslerinde dilimizin genel dil bilgisi kitaplarındaki bütün konuların öğretimine gerek var mıdır? Dil bilgisi konuları ses'ten cümle'ye doğru ilerleyen bir sistematikle mi ele alınmalıdır? Mevcut dil bilgisi konuları bir metni kendisi yapan özellikleri ortaya koymak açısından yeterli midir? Hâlihazırdaki dil bilgisi kaynakları öğretime yönelik yeterli bir çerçeve sunabilmekte midir? Metinden hareket edeceksek, ki dil ve edebiyat öğretiminde yapılması gereken budur, metni çözümlemek için gereken bütün dil bilgisi araçları işe koşulmalıdır. Bu, yapısalcı anlayışa bağlı kalınarak gerçekleştirilemez. Burada böyle bir öğretimin standart geliştirme açısından sorun çıkaracağı, bazı konularda boşluklar oluşturabileceği, materyaller veya okullar arasında farklılıklara neden olacağı düşünülebilir. Bunun nasıl yapılacağı karar vericiler, uzmanlar ve uygulayıcılar tarafından tartışılmalıdır. Bizim savunumuz, bir metni çeşitli dil bilgisi araçlarını kullanarak derinlemesine incelemeyi öğrenen bir öğrencinin doğal olarak balık tutmayı öğrenen usta bir avcı hâline geleceği şeklindedir. O öğrencinin öğretmenden, ders kitabından veya öğretim programından bağımsız hareket edebilme yeterliliğine güvenmek gerekir. Bundan sonra konuyu bu bağlamda tartışmak ve uygulama örneklerini çoğaltmak dil bilgisi öğretiminin niteliğinin artırılması yolunda etkili bir adım olacaktır.

Kaynakça

Bilgin Aksoy, G. (2022). "Anlam Bilimsel Bir Fiil Kategorisi Olarak Mental Fiiller". *Dil Araştırmaları*, 30, 115- 137.

Çelik, T. (2018). "Türkiye'de 1924-2017 Dil ve Edebiyat Dersi Öğretim Programlarına Bakış". *Journal of Turkish Studies*, 13(4), 245-274.

Dilâçar, A. (1974). "Türk Fiilinde 'Kılınış'la 'Görünüş' ve Dilbilgisi Kitaplarımız". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı- Belleten*, 21-22(1973-1974), 159-171.

Erdem, M. (2004). "Türkmen Türkçesinde Mental Fiillerin İsteme Göre Anlam Değişmeleri". *V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri I* (20-26 Eylül 2004). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 939-949.

Hirik, E. (2018). *Türkiye Türkçesinde Mental Fiiller*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

İZÜ Türkçe Öğretmenliği (2021). *Nihal Çalışkan, Ana Dili ve Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Dil Bilgisi*.https://www.youtube.com/ watch?v= X1mptJN8i2k&t=325s, Erişim Tarihi: 05.05.2024.

Şahin, S. (2012). "Mental Fiil Kavramı ve Türkmen Türkçesinde Mental Fiiller". *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 1/4, 45-62.

Şarkışla, Ş. (2023). "Kılınış Kategorisi ve Zaman". *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 11(35), 207-217.

Tanpınar, A. H. (1973). *Yaşadığım Gibi*. İstanbul: Türkiye Kültür Enstitüsü Yayınları.

T. C. Millî Eğitim Bakanlığı (2005). *Dil ve Anlatım Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu*. Ankara: MEB Yayınları.

T. C. Millî Eğitim Bakanlığı (2024). *İlkokul Türkçe Dersi Öğretim Programı (1, 2, 3 ve 4. Sınıflar)*. https://tymm.meb.gov.tr/ upload/program/2024 programtur1234Onayli.pdf, Erişim Tarihi: 01.05.2024

T. C. Millî Eğitim Bakanlığı (2024). *Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı (5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*. https://tymm.meb.gov.tr /upload/program/2024 programtur5678Onayli.pdf, Erişim Tarihi: 01.05.2024

T. C. Millî Eğitim Bakanlığı (2024). *Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Dersi Öğretim Programı (Hazırlık, 9, 10, 11 ve 12. Sınıflar)*. https://tymm.meb.gov.tr/upload/program/2024programturh9101112Onayli.pdf , Erişim Tarihi: 01.05.2024

Yaylagül, Ö. (2005). "Türk Runik Harfli Metinlerde Mental Fiiller". *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 2/1, 17-51.

ÇAĞDAŞ METAFOR TEORİLERİ VE TÜRK BİLMECELERİ

Mehmet Surur ÇELEPİ[*] • Ülkü ER[**]

1. Bilmece

Dinleyen için bilme güdüsünün, muhakeme kabiliyetinin, zekâ yetisinin; soran için ise estetik kaygının, soru yolu ile çağrıştırma ve örtme yönteminin birlikteliğiyle oluşan bilmeceler Türk kültür tarihinde ayrıcalıklı bir konuma sahiptirler. Divanü Lûgat-it Türk'te "tapzuğ", "tabuz", "tabuzguk" "tabuzgu neng" olarak geçen bilmeceler (DLT, 2018: 462, 560) Türk Dil Kurumunun Türkçe Sözlüğünde "Bir şeyin adını anmadan, niteliklerini üstü kapalı söylemek, o şeyin ne olduğunu bulmayı dinleyen ya da okuyana bırakan oyun, muamma" (Türkçe Sözlük, 2005: 272) olarak açıklanırlar. Bilmeceler, Şükrü Elçin tarafından bütün özelliklerini kapsayacak şekilde "Tabiat unsurları ile bu unsurlara bağlı hadiseleri; insan, hayvan ve bitki gibi canlıları; eşyayı, akıl, zekâ veya güzellik nev'inden mücerred kavramlarla dini konu ve motifleri vb. kapalı bir şekilde yakın-uzak münasebetler ve çağrışımlarla düşünce, muhakeme ve dikkatimize aksettirerek bulmayı hedef tutan kalıplaşmış sözlerdir." şeklinde tanımlanırlar (1986: 607). Klasik tanımlamaların yanı sıra bir icra geleneğine sahip olan bilmecelerin, kişisel boyutları, sosyal boyutları ve metin boyutları ile bir gösteri sanatına dönüşebildikleri de unutulmamalıdır (Başgöz ve Tietze, 1999: 3-4).

Bilmecelerle ilgili bugüne kadar bilim insanları tarafından çok sayıda çalışma yapıldı. Derleme faaliyetlerinin yanı sıra, genellikle halk şiiri başlığı altında anonim halk şiirinin bir türü olarak incelenen bilmeceler tanımları, kökenleri, aktarımları, özellikleri, sınıflandırılmaları ve dilsel özellikleri merkeze alınarak incelenmişlerdir. Bu çalışmanın konusu olan bilmeceler ve metaforlar da daha önce birkaç çalışmanın konusu olmuştur. Örneğin Murat Cankara (2002) tarafından yazılan "Metafor Yaratma Eylemi Olarak Bilmece" adlı makalesinde dilbilimsel ve anlambilimsel incelemelerle bilmecelerdeki metafor yaratma sürecini incelemiştir. "Bilmecelerde Metaforik Dil Üzerine" adlı makalesinde Erol Kuyma (2021) ise bilmeceleri içerdikleri metaforları merkeze alarak cevapları üzerinden sınıflandırarak örnekler vermiştir. Bu çalışmada ise bilmeceler, halk estetiği merkeze alınarak "Çağdaş Metafor Teorisi" ile incelenerek sınıflandırılacaktır.

Bilmecelerin de bir kolunu teşkil ettiği edebiyat, malzemesi dil olan bir sanat dalıdır. Tıpkı diğer sanat dallarında olduğu gibi edebî ürünler de güzelin, hazzın peşindedir. Edebî ürünler estetikliği yakalayabilmek dahası güzel olarak nitelendirebilmek için ahenk, ritim, ölçü, kafiye, söz sanatları, imge, metinlerarasılık, özgünlük gibi unsurlara sahip olmalıdırlar. Bütün bunlar edebiyatın verdiği haz ve zevki, muhtemel zevkler arasında seçilmiş herhangi bir zevkten ayırır.

[*] Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Denizli / Türkiye, msururcelepi@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0353-3876.

[**] Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Halk Bilimi Anabilim Dalı, Denizli / Türkiye, ulkuer7839@gmail.com, ORCID: 0009-0007-0242-3057.

Kaynakça

Arslan, S. (2014). "Türklerde Ağaç Kültü ve "Hayat Ağacı". *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi,* 1(1), 60-71.

Başgöz, İ. (1993). *Türk Bilmeceleri I, II*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Başgöz, İ. ve Tietze, A. (1999). *Türk Halkının Bilmeceleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Cankara, M. (2002). "Metafor Yaratma Eylemi Olarak Bilmece". *Millî Folklor*, 55,70-75.

Cebeci, O. (2013). *Metafor ve Şiir Dilinin Yapısal Özellikleri*. İstanbul: İthaki Yayınları.

Cebecioğlu, E. (2009). *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*. İstanbul: Ağaç Yayınları.

Çiçekler, A. N. ve Aydın T. (2019). "Kavramsal Metafor Kuramı ve Belagat: Karşılaştırmalı Bir İnceleme". *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi,* (16), 14-26.

Divanü Lûgat-it Türk (2018). (Çev. Besim Atalay). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Elçin, Ş. (1986). *Türk Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Elçin, Ş. (1989). *Türk Bilmeceleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Ergün, E. S. (2015). *Edebi Metnin Yorumunda Algı ve Anlama Bağlı Öznel Yaklaşım Sorunu: Türk Şiirinde Metafor Örneği.* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Çanakkale: Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Eriş, E. ve Uluşahin E. (2021). *Metaforik Dil Atasözü ve Deyimlerde Metaforların Dillerarası Analizi*. Ankara: Nobel Bilimsel Eserler Yayınları.

Kuyma, E. (2021). "Bilmecelerde Metaforik Dil Üzerine". *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 23, 607-621.

Lakoff, George ve Johnson Mark. (2022). *Metaforlar Hayat, Anlam ve Dil*. (Çev. Gökhan Yavuz Demir). İstanbul: Lingua Yayınları.

Sevindirici, İ. (2018). *Şiirsel Anlatı ve Yapılarıyla Türk Halkının Bilmeceleri*. Ankara: İtalik Yayınları.

Şahan, K. (2014). *Türk Şiirinde Metafor (1923-1960).* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Edirne: Edirne Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şahin, K. ve Toprak, S. (2016). "Türk Kültüründe Ağacın Düşünsel ve Toplumsal Bağlamı*". Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9 (43), 1309-1316.

Townsend, D. (2002). *Estetiğe Giriş.* (Çev. Sabri Büyükdüvenci). İstanbul: İmge Kitabevi.

Tunalı, İ. (2001). *Estetik.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Tural, S. (2000). "Roman Teorisi Üzerine Düşünceler". *Türk Yurdu, Türk Romanı Özel Sayısı*, 2 (13),153-154.

Türkçe Sözlük (2005). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Uçan E. N. (2017). *Klâsik Türk Edebiyatında Metaforik Üslûp*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Wellek, R. (1993). *Edebiyat Teorisi*. (Çev. Ömer Faruk Huyugüzel). İzmir: Akademi Kitabevi

Yeşil, E. (2022). *Attila İlhan'ın Şiirlerinde Ontolojik Metaforlar*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çorum: Çorum Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yıldızlı, M. E. (2011). *Kutadgu Bilig'te Dünya Metaforu*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

SAGIMBAY OROZBAKOV VE MANAS DESTANI (DESTANIN BAŞLANGIÇ BÖLÜMLERİ ÜZERİNE KÜLTÜREL BİR TAHLİL DENEMESİ)

Mehmet ÇERİBAŞ*

1. Manasçı Sagımbay Orozbakov'un[1] Tarihi Hayatı: Halk arasında Manasçılık mesleğinin en itibarlı ustalarından biri olarak bilinen Sagımbay Orozbak Uulu, 1867 yılında Isık-Köl'ün güneyindeki Kabırga (Toru-Aygır)'da[2] doğmuş, 1930 yılında Koçkor'a bağlı Kara-Küŋgöy'de hayata gözlerini yummuştur (Aliyev, Kulmatov, 1995: 89; Düyşaliyev, 2007: 115; ME, II. T., 1995: 165; Akmataliyev, v.d., 2004: 194; Musayev, v.d., I. T., 1995: 24; İsakov, İsakova, 2007: 37; Asanaliyev, v.d., 1988: 515; KSE, V. T., 1980: 218; Koşoyev, 2006: 442: Kırbaşev, 1993: 38; Çeribaş, 2012: 113-114).[3]

Kırgızlar arasında çoŋ comokçu veya çon Manasçı olarak da tanınan ve bu iki sahanın en büyük ustalardan biri olarak kabul edilen Sagımbay'ın ailesi ı Sayak boyunun[4] Koco aşireti, Moynok oymağına bağlı Manas bölüğündendir. Destancının babasının gerçek adı Asan olup halk arasında bilinen adı Akeşe'dir. Sagımbay'ın beş göbek önceki dedesinin adı da Manas'tır. Günümüzde Cumgal'da Manasoğlu diye bilinen bir oymak bulunmaktadır (Akmataliyev, v.d., 2004: 194; Aliyev, Kulmatov, 1995: 89). Sagımbay'ın dedesi Akcol'un yedi oğlu olur. Bunlardan birisin adı Orozoy, diğeri ise Akeşe'dir. Diğer beş oğlunun adları bilinmemektedir. Akcol ölüp çocukları küçük yaşta yetim kaldır. O dönemde boylar arasında çatışmalar meydana gelmektedir. Bu çatışmaların birinde Orozoy ve Akeşe ganimet olarak başka bir boy tarafından ele geçirilir. Akeşe Susamır'daki Kürüçbekler tarafından alınır. Burada atasını babasını bilmeden büyür. Orozoy kardeşleri tarafından Kaşkarlı Uygur bir tüccara satılır. Yolda Uygur tüccarların elinden kurtulan Orozoy, ailesi arasına dönmez, Koçkor'da beylik yapan Ormon'ın yanına gelip ona çobanlık yapmaya başlar.[5] Onun kerney, zurna ve çöğür çalma becerisi Ormon'un çok hoşuna gider ve

---

* Prof. Dr. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Ü. Fen Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, Nevşehir/Türkiye, ceribas@nevsehir.edu.tr, Orcid: 0000-0002-0002-2117.

1 Bu büyük destancının ismi Kırgızlar ilim çevresinde bazen Sagımbay bazen de Sagınbay şeklinde yazılmaktadır. Daha çok tercih edilen isim ise Sagımbay'dır. Bu nedenle biz de Sagımbay ismini tercih ettik (yazarın notu).

2 Belek Soltonoyev (II. Kitep, 1993: 165), Sagımbay'ın doğduğu yeri Isık-Köl'ün kuzey tarafından bulunan Saroy olarak göstermektedir.

3 Belek Soltonoyev (II. Kitep, 1993: 165) Kırgız Tarihi başlıklı çalışmasında Sagımbay'ın 1868 yılının 20 Nisan'ında Saroy adlı yerde doğduğunu kaydetmektedir.

4 Söz konusu boy, Kırgızistan'ın daha çok Çüy, Isık-Köl ve Narın bölgelerinde meskûn durumdadır (Omorov, 2008:43).

5 Belek Soltonoyev (II. Kitep, 1993: 165), Sagımbay'ın Koçkor'a gelişiyle ilgili olarak "Ruslar 1871 yılında Kulca'yı alırlar 1881 yılında geri verirler. Bu sebepten Bugu, Sayak boyları Isık-Köl'de kalır, Sarıbagış boyu Koçkor'a sürülür, buradaki Kalmuklar ise Çin'e göç ettirilir. Bu sürgünde Ormon Han'ın Ömötaalı adlı oğlu da bunlarla gönderilir. Orozbak Orman'ın zurnacısı

Manas destanı, Türk destanlarına özgü epizot yapısına sahip ve bu yapıyı en iyi yansıtan destanlardan birisi olarak da dikkat çekmektedir. Destanın bu kadar sağlam epizot yapısına sahip olması büyük ihtimalle bağlamıyla ilişkilidir. Manas destanı, Kırgızların edebi geleneğinde merkezi bir konumda bulunması, canlı olarak varlığını sürdürmesi, Kırgız sosyal hayatını yansıtması ve Kırgız kimliğinin inşasında hâlihazırda önemli bir mevkii işgal etmesi bakımlarından da icracı ile dinleyici ilişkisini düzenlemekte, icracıların destanı icra ederken klasik bölümlerine uymasını gerektirmektedir. Bu durumun doğal bir sonucu olarak icracılar destan hakkında halkın bilgi ve görgüsünü dikkate almak ve ona göre icra etmek zorunda kalmış, bu durum da destanının tahrip edilmeden yaşamasına vesile olmuştur. Her ne kadar Sovyet devrinde zorlamaya dayalı olarak destanın yapısı bozulmak istenmişse de halk nazarında bunun hiçbir kıymet görmediği anlaşılmaktadır.

Manas destanın başlangıç epizotları kültürel kodlar bakımından değerlendirildiğinde destanın Türk ve İslam felsefesiyle ve düşünce sistemiyle dokunduğu, bünyesine iç içe girmiş Türk kültür kodlarının yerleştirildiği ve destancının bunları büyük bir ustalıkla yaptığı görülmektedir. Bahadırın ailesinden başlamak üzere Sagımbay Orozbakov'un geniş bir Türklük bilgisine, din, coğrafya ve tarih bilgi ve şuuruna sahip olduğu anlaşılmaktadır. Çağatay mektebine mensup Sagımbay'ın eski tarihi kaynaklardan, dini rivayet ve anlatılardan, halk arasında anlatılan efsane ve mitlerden, düşünce ve inançlardan haberdar olduğu, bütün bu unsurları destana ustaca yerleştirdiği görülmektedir. Destancı 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başlarında görülen aydın tipinde rastladığımız milliyetçilik düşüncesine bağlı olarak ataların tarihini, kadim düşmanlarını, kendi neslini ve gelecekteki evlatlarını bekleyen tehlike ve tehditleri de bize göstermekte, yeri geldiğince bir destancı kimliğinden çıkarak kürsüde ders anlatan bir müderrise, bir aydına dönüşmektedir. Onun düşünce yapısını anlamak için sık sık "*Türk elinden, Türkistan yurdundan*" sözünü tekrarlamasına dikkat etmek, *Kıtay Türki til bilbeyt, İslam colu din bilbeyt* (Çin Türk dilini ve İslam dinini bilmez) gibi sözlere bakmak yeterlidir.

Kaynakça

Akmataliyev, A., A. Caynakova, İ. Cumabayev, B. Kebekova, R. Kıdırbayeva, K. Kırbaşev, S. Musayev, Ö. Şarşenaliyev (2004). *Kırgız Adabiyatının Tarıhı*, I. Tom, Bişkek: Şam Basması.

Akmataliyev, A., A. Caynakova, İ. Cumabayev, B. Kebekova, R. Kıdırbayeva, K. Kırbaşev, S. Musayev, Ö. Şarşenaliyev (2004). *Kırgız Adabiyatının Tarıhı*, II. Tom, Bişkek: Şam Basması.

Akmataliyev, A., A. Caynakova, İ. Cumabayev, B. Kebekova, R. Kıdırbayeva, K. Kırbaşev, S. Musayev, Ö. Şarşenaliyev (2004). *Kırgız Adabiyatının Tarıhı*, III. Tom, Bişkek: Şam Basması.

Aliyev, S., R. Sarıpbekov, Matiyev (1995). *Entsikloprdiçeskiy Fenomen Eposa Manas-Encyclopaedical Phenomenon Of Epos Manas*, Bişkek.

Aliyev, S., T. Kulmatov (1995). *Manasçılar cana İzildööçülör*, Bişkek.

Asanaliyev, K., S. Bayhodcoyev, C. Taştemirov, S. Musayev, B. Kebekova (1988). *Akındar Çıgarmaçılıgının Tanhının Oçerkteri*, Frunze.

Biyaliyev, Abak (1996). *Uluu Manasçı, Fenomen Sagınbay Orozbakov*, Bişkek: Uçkun Basması.
Çeribaş, Mehmet (2012). *Kırgız Türklerinde Manasçılık Geleneği ve Manasçılar*, Ankara: TKAE Yayınları.
Düyşaliyev, Kamçıbek (2007). *Kırgız El Muzıkası*, Bişkek.
İsakov, B.S., Ç.B. İsakova (2007). *Kırgız Adabiyatı*, Bişkek.
Kırbaşev, Keneş (1993). "Sagımbay Orozbakovdun Ömür Colu", *Manasçılar: Kırgız Elinin Ruhanıy İnsandarı* (Sagımbay Orozbakov 125. Cıl), Bişkek.
Kırgız-Sovet Entsiklopesiyası II. Tom, (1977). Frunze.
Kırgız-Sovet Entsiklopesiyası V. Tom, (1980). Frunze.
Kırgız-Sovet Entsiklopesiyası VI. Tom, (1980). Frunze.
Koşoyev, Muratbek (2006). *Kırgız Eli (Tarıh cana Ruhu)*, Bişkek.
Manas Entsiklopesiyası, I.Tom (1995).Bişkek.
Manas Entsiklopesiyası, II. Tom (1995).Bişkek.
Musayev, Samaar, Keneş Kırbaşev, A., Caynakova, B. Sadıkov, *Manas: Kırgız Elinin Baatırdık Eposu,* I. Tom, Bişkek, 1995.
Musayev, Samar, R., Sarıpbekov, Abdıldayev, Sadıkov (1995). *Manas: Kırgız Elinin Baatırdık Eposu*, l. Tom, Bişkek.
Omorov, Timurlan (2008). *Kırgız Şecerelerine Göre Türk Boyları*, Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
Orozbakov, Sagımbay (2017), *Manas: Sagımbay Orozbakov Varyantı* I, İstanbul.
Orozbakov, Sagımbay (2017), *Manas: Sagımbay Orozbakov Varyantı* II, İstanbul.
Orozbakov, Sagımbay (2017), *Manas: Sagımbay Orozbakov Varyantı* III, İstanbul.
Soltonoyev, Belek (1993). *Kırgız Tarıhı*, I. Kitep, Frunze.
Soltonoyev, Belek (1993). *Kırgız Tarıhı*, II. Kitep, Frunze.
Şimşek, Serdar (2022). "Türkçü Bir Manasçı Mı? Manas Destanının Sagımbay Orozbakov Varyantıyla İlgili Tartışmalar" *Kahramanın Gölgesinde/Türk Destan Geleneği Üzerine Çalışmalar* (ed: Serdar Şimşek, Görkem Duran Gültekin), Çanakkale: Paradigma Akademi.

BİR YAĞMUR YAĞDIRMA RİTÜELİ BAĞLAMINDA "ARAP BABA" EFSANESİ

Gülda ÇETİNDAĞ SÜME*

Mitik dönemlerde doğanın büyüsüne, gizemine ve gücüne hayranlıkla tutulan insanoğlu bu muazzam güce zaman zaman sorgusuz bağlanıp inanmış zaman zaman da kendince birtakım uygulama ve ritüellerle doğaya yön vermeye çalışmıştır. Doğanın bilinmezliğine karşın insanların merak ve buna bağlı olarak öğrenme isteği, yaşamın sırlarını çözmesine yardımcı olmuş, merak duygusu beraberinde bilimin ve teknolojinin de ilerlemesini sağlamıştır. Oldukça uzun bir süreci kapsayan bu aşamalara gelinceye kadar insanoğlu doğayı anlamak, bilmek, tanımak, öğrenmek, doğadan yardım almak amacıyla çeşitli uygulamalar ve pratikler yaparak barınmadan günlük işlerini sürdürmeye, tarımdan hayvanlarını sağaltmaya, hasta tedavisinden doğayı yönlendirmeye kadar pek çok önemli bilgiyi kazanmıştır. Bu bilgilerin kazanımı da görme, öğrenme en fazla da deneme-yanılma metoduyla gerçekleşmiştir.

İnsanlığın kendisini ve doğayı anlama çabası birtakım uygulamanın var olmasını ve ilerlemesini sağlamıştır. Zaman içerisinde insanoğlu basitten karmaşığa pek çok sorunu kendi yöntemleriyle çözerek ilkel olandan bilimsele, yerelden evrensele ulaşmayı başarmıştır. Doğanın bu en basit ama aynı zamanda en karmaşık unsurlarından birisi de elbette sudur. Anasırı erbaanın biri olan ve yaşama kaynaklık eden su, her şeyin özüdür. İlk oluş miti kabul edilen suyun, tüm canlılar için vazgeçilmez olması, yaşamın tüm döngülerini beraberinde getirmesi suyun taşıdığı hem gerçek hem de sembolik anlamlarla açıklanabilir.

Evrenin varoluşunun sırrını açıklayan ve devamlılığının döngüsünü sağlayan su, ilk simge olarak hayatın anlamı içinde yerini almaktadır. Yaşamın ilk ve en önemli sırlarından aynı zamanda kaynaklarından biri olan suyun tüm ilkleri tanımlaması onun hayat kaynağı olması ile ilgili bir hususdur. Mitolojide olduğu gibi İslam dininde de su, genel olarak başlangıcın adıdır. Yaşamın başlangıcı olup devamlılığını sağlayan su, insanların vazgeçilmez bir kaynağıdır. Çünkü su, insanlığın ve doğanın var olmasını sağlayan ana unsurdur. Her şeyin başlangıcı olduğu gibi devamını sağlayan suyun hem ilkleri oluşturması hem de kalıcılığı sağlaması varlığın özünü de ortaya koymaktadır. Kendi yaşamlarını idame ettirmenin, temel ihtiyaçlarını gidermenin yanında hayvanlarının da gereksinimleri için suya bağımlı olarak yer tayin eden insanoğlu için su, varlık sebebidir. Yaşamın ve doğanın olanı koruyabilmesi, kendini yeniden var edebilmesi ve sürdürebilirliğini sağlayabilmesi su ve suya bağlı dönüşümler ile gerçekleşmektedir. Ancak bu döngü sayesinde evren ve evrenin içindeki var oluş tamamlanabilmektedir.

* Doç. Dr., Fırat Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, Elâzığ/Türkiye, gcetindag@firat.edu.tr, ORCİD: 0000-0003-4699-3944.

olarak insanı aradığına ulaştıran inançtır. Bu doğrultuda türbeler etrafında anlatılan mitler, efsaneler, menkıbeler ile yapılan uygulamalar, ritüeller, törenler ve bunların etrafında gelişen dinî, sihri işlemler etkisini kaybetmeden geçmişten günümüze canlı bir şekilde hayatın içinde yer almaktadır.

Tabiat içinde suya bağımlı yaşamını devam ettiren insanoğlunun kuraklığın baş gösterdiği dönemlerde çaresizliklere karşı yeni çareler ürettiği, hayatı kolaylaştırmaya çalıştığı, zorlukları aşmaya özen gösterdiği ve kendinden öncekilerin tecrübelerinden yararlandığı bilinmektedir. Kendisini ve doğayı sorgularken yaşamın özü suya ulaşan, onu kaybettiğinde yağmur yağdırma ritüelleri ile tekrar çağıran insanoğlu bütün bu gücü inançla sağlamıştır. Bolluk ve bereketi insanlığın birlik ve beraberliğinde, temizliğinde, saflığında, iyi niyetinde bulmuş; canlanmayı su ile gerçekleştirmiştir. Çünkü yaşamın temel kaynağı su, ilkin ve sonun sembolik adıdır. Bu sembolik unsuru cansız bir başın suya atılma uygulaması ile yerine getiren Elâzığ/Harput insanı mitolojik bir figürü yeniden canlandırmıştır. Arap Baba adlı şahsın etrafında gelişen bu uygulama tarih öncesi devirlerden günümüze kadar yağmur yağdırma ritüeli olarak halk arasında bilinmekte, uygulanmakta ve anlatılmaktadır. Mitolojinin ve İslamiyet'in yansımalarının görüldüğü bu kesik baş motifli anlatının temelinde inanç ve su yer almaktadır. İnancın, iyi niyetin, temizliğin, saflığın neticesinde gelen su/yağmur; arınmanın, canlanmanın, bereketin, bolluğun, yaşamın kendisini gerçek ve sembolik manada çağrıştırmaktadır.

Kaynakça

Aslıhak Uğurelli, T. (2020). *Bereket Kültü Gösterimi Olarak Anadolu'da Yağmur Yağdırma Ritüelleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aydoğmuş, G. (1998). *Harput Kültüründe Din Âlimleri*. Elazığ: Eleskav Yayınları.

Çetindağ Süme, G. - Bal Hatunoğlu, N. (2022). "Hatay Efsanelerinde Kesik Baş Motifi". *Sobider*. Sosyal Bilimler Dergisi/The Journal of Social Sciences. Yıl: 9, Sayı: 61, 218-237.

Çetin, İ. (1997). *Türk Edebiyatında Hz. Alî Cenknâmeleri,* Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Eliade, M. (1994). *Ebedi Dönüş Mitosu*. (Çev. Ümit Altuğ). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Eyuboğlu, İ. Z. (1987). *Anadolu İnançları/Anadolu Mitologisi İnanç-Söylence Bağlantısı*. İstanbul: Geçit Kitabevi.

İnan, Abdülkadir (1998). "Türlü Törenlerde Ters Giyme Âdeti". *Makaleler ve İncelemeler* I. Cilt. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi. 387.

Memişoğlu, F. (1995). *Harput Halk Bilgileri*. Elâzığ: Elâzığ Kültür Derneği Yayınları.

Ocak, A. Y. (2013). *Türk Folklorunda Kesik Baş/Tarih-Folklor İlişkisinden Bir Kesit*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Öztürk, Ö. (2009). *Folklor ve Mitoloji Sözlüğü*. İstanbul: Phoenix Yayınevi.

Savur, Hilmi ve Kayabaşı, R. G. (2023). "Balkanlardan Anadolu'ya Kesik Baş Türbelerinin Türk Halk Kültüründeki Yeri". *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. 9/20, 573-583.

Sunguroğlu, İ. (2013). *Harput Yollarında* Birinci Cilt. (Yay haz. Yasin Beyaz). İstanbul: İşaret Yayınları.

Kalafat, Y. (1999). *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

Kalafat, Y. (2006). "Siirt Yöresinde Yatırlar Etrafında Şekillenmiş Halk İnançları ve Kesik Baş Motifi". Siirt: Geçmişten Günümüze Uluslararası Siirt Sempozyumu. 1-6.

Kıyak, A. (2012). *Elazığ ve Yöresinde Ziyaret Yerleri*. Ankara: Manas Yayıncılık.

Şenocak, E. (2017). "'Canbulat Paşa' Adlı Kıbrıs Efsanesinden Hareketle Türk Efsanelerinde Kendilik Bilinci". *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*. S.13, c.5, 83-103.

Şimşek, E. (2003). "Anadolu'da Yağmur Duasına Bağlı Olarak Oynanan Bir Oyun: 'Çömçeli Gelin'". *Millî Folklor*. Yıl 15, S.60, 78-87.

YABANCI DİL ÖĞRETİMİNDE KÜLTÜRLERARASI YAKLAŞIM

Hülya ÇEVİRME*

Dil ve kültür, birbirleriyle sıkı sıkıya bağlı iki temel öge olarak, bir toplumun ontolojik yapısını, yani varlıkla ilgili temel kavramlarını şekillendirir. İnsanlar, düşünce ve deneyimlerini dil aracılığıyla aktarırken, aynı zamanda kültürel değerlerini ve dünya görüşlerini de paylaşır. Bu etkileşim, dilin sadece iletişim aracı olmaktan öte, kültürel anlamda zengin bir aktarım mekanizması olduğunu gösterir.

Günümüzde kültür ile dil arasındaki ilişki artık dil öğretiminde, özellikle yabancı dil öğretiminde her geçen gün daha da önemsenmektedir. Bu boyutun bu kadar önemli olmasının nedeni, iletişim sırasında aktarılmak istenen mesajın doğru anlaşılması için, konuşulan dilin kültürünü içeren sözlü veya sözsüz iletişim ögelerine de hâkim olmanın gerekliliğidir. Bu, sadece dilin gramer ve kelime bilgisini değil, aynı zamanda o dilin ait olduğu toplumun değerlerini, normlarını ve iletişim biçimlerini anlamayı gerektirir. Bu sayede iletişimde etkili olmak ve anlam karmaşalarını önlemek mümkün hale gelir.

Dil edinimi, dinleme yoluyla başlar ve birey, ana dilindeki ses renklerini taklit ederek yeni bir dilin dünyasına adım atar. Bu süreçte, bilişsel ve duyuşsal alanlara dair ilk bilgiler sesler aracılığıyla elde edilir. Hem dil öğrenenler hem de dil edinenler için, seslerle gelişen ilk bilinç, dili ve ilişkili kültürel unsurları tanıma sürecinin başlangıcıdır. Dili edinenler sadece dilsel bilgileri değil, aynı zamanda kültürel içerikleri de öğrenirler. İlk dilsel girdilerle birlikte, bireyin zihninde oluşan çağrışımsal alan ve taklit yoluyla edinilen söz varlığı, dilsel üretimlerle birlikte davranışsal bir boyuta ulaşır.

Chomsky (1957) dilin, sadece bir iletişim aracı olmadığını, bireyin düşünce yapısını ve dünya görüşünü şekillendiren bir araç olduğunu savunurken; Vygotsky (1978), dil öğrenmenin sadece zihinsel gelişimle değil, aynı zamanda sosyal ilişkilerle de bağlantılı olduğunu öne sürer. Dilin, dışarıdan içeriye olduğu kadar içeriden dışarıya da aktarıldığı bir alan olduğunu belirtir. Bireyin dil öğrenme süreci, diğer kişilerle etkileşim içinde başlar ve öğrendikleri bilgi, beceri, düşünce ve tutumların en önemli kaynağı sosyal çevredir. Halliday (1978) ise, dilin sosyal bir eylem olarak işlev gördüğünü ve bireylerin sosyal ortamlarında anlam yaratmak için dilin kullanıldığını savunur. Bu sosyokültürel yaklaşımlarla birlikte dil öğretiminde kültürel ögelerin etkin bir şekilde kullanılması ve kültürlerarası paylaşımı, öğretiminin dil öğretimi sınıflarında nasıl ele alınması gerektiği konusunda 1960'lı yıllardan beri süregelen tartışmalar kültür, dil ve kültür arasındaki ilişkiyi açıklamak, kültürlerarası iletişim ve öğrenmeyi kapsayan disiplinlerde sıkça tartışılmıştır ve henüz tartışılmaktadır.

Yabancı dil öğretimi anadili ile hedef dilin karşılaştırmalı kültürel deneyimlerini içeren bir süreçtir. Bu süreç kültürel farkındalıkla gelişir. Dil

* Dr. Öğretim Üyesi, Kocaeli Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Kocaeli/Türkiye, hülya.cevirme@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1779-7306.

sunmaktadır. Ayrıca, yapay zekâ destekli öğrenme uygulamaları ve sanal gerçeklik ortamları, öğrencilere immersif ve interaktif öğrenme deneyimleri sunarak, sosyokültürel etkileşimi daha çok artırabilmektedir (Warschauer, 1997: 470-481). İletişim temelli pedagojiler sınıfı daha katılımcı hale getirmiş, elektronik sohbet odaları en utangaç öğrencilerin bile dilini ve yazısını serbest bırakmış, video ve internet otantik materyalleri hiç olmadığı kadar erişilebilir kılmış, uzaktan işbirliği ve sosyal ağlar öğrencilerin gerçek yerel konuşmacılara ve gerçek kültürel ortamlara erişimini artırmıştır. Yapay zeka destekli platformlar, öğrencilere gerçek zamanlı, otantik dil kullanımı sağlayabilmekte, sanal gerçeklik (VR) ve artırılmış gerçeklik (AR) uygulamaları, öğrencilere farklı kültürlerdeki günlük senaryoları deneyimleme fırsatı sunarak dili kontekst içinde öğrenmelerini sağlayabilmektedir.

Ancak, sınıf içinde öğretilenler ile öğrencilerin gerçek dünyada ihtiyaç duyacakları arasında hiç olmadığı kadar büyük bir gerilim vardır. Son on yıllarda, dünya dil öğretmenlerinin ne öğretmeleri gerektiğinden ya da öğrencilerini hangi gerçek dünya durumlarına hazırlamaları gerektiğinden emin olmadıkları ölçüde değişmiştir. Küreselleşme, bir ulus-devlet ile bir ulusal dil arasındaki özel bağı zayıflattığı için, yabancı dil öğretiminde yabancı kavramını ciddi şekilde sorgulamaktadır (Kramsch, 2014: 296-311).

Ayrıca kültür ve iletişim araştırmalarında "kültürlerarası" kavramının çok yönlü açılımları ile genişlemesi göz önünde bulundurularak bu terim yeniden düşünülebilir. "Kültürlerarası" terimi, genellikle ayrı ve farklı kültürler arasındaki etkileşimi varsayar. Ancak, kültürlerin her zaman temas halinde olduğunu ve kültürel farklılığın kavramının, kültürlerin birbirlerini nasıl etkilediğini gizlediğini biliyoruz. Bu nedenle, kültürel fark yerine, tüm kültürlerin hibrit ve heterojen karakterini vurgulamak için bu kavramı kültürel benzerlik ile diyalektik olduğu da düşünülmelidir. Ayrıca kültürün sosyal olarak inşa edildiği düşünülürse de insanları daha özgür bir bilinç durumuna iten yeni gelişmelerin veya ideolojik ve baskın güçlerin kültürel temas, kültürel iletişim ve kültürel değişim olasılıklarını büyük ölçüde belirlediği (Martin ve Nakayama, 2010) günümüzde yabancı dil öğretiminde sosyo-kültürel kuramlar, dilbilim araştırmaları ve yeni olanaklar, geleceğin öngörülerine göre yeniden düşünülebilir.

Kaynakça

American Council on the Teaching of Foreign Languages. (2012). *About ACTFL.* Erişim tarihi 14 Mart2024, from https://www.actfl.org/

Avrupa Konseyi (2013). Ortak Avrupa Dil Öğrenme Çerçevesi: Öğrenme, öğretim, değerlendirme. Erişim tarihi 14 Mart 2024, https://www.coe.int/en/web/common-european-framework-reference-languages

British Council. (n.d.). *About us*. Erişim tarihi 18 Mart 2024, from https://www.britishcouncil.org/

Cambridge University Press. (t.y.). Açık Erişim Cambridge. Erişim tarihi 14 Mart 2024, https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge

Canagarajah, S. (2013). Translingual practice: Global Englishes and cosmopolitan relations. Routledge. Erişim tarihi: 22 Mart 2024, https://www.routledge.com/Translingual-Practice/Canagarajah/p/book/9780415524674.

Chomsky, N. (1957). Syntactic structures. The Hague/Paris: Mouton. Erişim adresi: https://archive.org/details/syntacticstructures. Erişim tarihi: 10 Mart 2024.

García, O. ve Li, W. (2014). *Translanguaging: Language, bilingualism and education*. Palgrave Macmillan. Erişim tarihi: 22 Mart 2024, https://www.palgrave.com/gp/book/9781137385750.

Geertz, C. (1973). Kültürlerin Yorumu: Seçme Yazılar. New York: Basic Books. Erişim adresi: https://archive.org/ details/ theinterpretationofcultu00geer. Erişim tarihi: 10 Mart 2024.

Halliday, M. A. K. (1978). Sosyal semiyotik olarak dil: Dilin sosyal yorumu ve anlamı. Edward Arnold. Erişim adresi: https://archive.org/details/languageassocial00hall. Erişim tarihi: 10 Mart 2024.

IATEFL. (n.d.). *About IATEFL*. Erişim tarihi: 14 Mart 2024, from https://www.iatefl.org/.

Koyuncu, İ. (2022*). İkinci/Yabancı Dil Olarak Türkçe Ders Kitaplarında Kültür Konusuna Yönelik Araştırmalar: Bir Meta-Sentez Çalışması.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

Kramsch, C. (2013). Culture in Foreign Language Teaching. Erişim tarihi 14 Mart 2024, https://www.researchgate. net/publication/ 284331018_ Culture_in_Foreign_Language_Teaching.

Kramsch, C. (2014). "Teaching Foreign Languages in an Era of Globalization: Introduction". *The Modern Language Journal*, 98(1), 296-31. https://doi.org/10.1111/j.1540-4781.2014.12057.x.

Martin, J. N. ve Nakayama, T. K. (2010). "Reconsidering intercultural communication and dialectics". In R. T. *The handbook of critical intercultural communication* (Eds. Halualani ve T. K. Nakayama.) Malden, MA: Blackwell Publishing, 51-83.

Modern Language Association [MLA], 2007). Foreign Languages and Higher Education: New Structures for a Changed World. Erişim tarihi: 16 Mart 2024 http://www.mla.org/flreport.

Özdemir, N. (2020). "Kuşaklararasılık ve Bağlamsalararasılık Kapsamında Kültür Aktarımı ve Eğitimi". *Yabancı/İkinci Dil Öğretiminde Kültür ve Kültürel Etkileşim İçinde*. (Ed. Gülnur Aydın.) Ankara: Pegem Yayınları, 202.

Schulz, R. A. (2007). The challenge of assessing cultural understanding in the context of foreign language instruction. *Foreign Language Annals*, 40(1), 9-26. Erişildiği tarih 14 Mart 2024, https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1111/j.1944-9720.2007.tb02851.x.

Temur, N. ve Duman, A. (2020). "Yabancılara Türkçe Öğretiminde Dil Düzeylerine Göre Sosyokültürel Bilgilerin Belirlenmesi ve Sunumu". *Yabancı/İkinci Dil*

Öğretiminde Kültür ve Kültürel Etkileşim İçinde. (Ed. Gülnur Aydın.) Ankara: Pegem Yayınları, 121-154.

TESOL International Association. (n.d.). *About TESOL*. Erişim tarihi 16 Mart 2024, from https://www.tesol.org/

Vygotsky, L. S. (1978). *The development of higher psychological processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press. 10 Mart 2024 tarihinde https://archive.org/details/mindinsocietydev0000vygo adresinden erişildi.

Yazıcı, N. ve Kaygısız, Ç. (2020). "Dil Öğretiminde Kültürel Yaklaşımlar". *Yabancı/İkinci Dil Öğretiminde Kültür ve Kültürel Etkileşim İçinde.* (Ed. Gülnur Aydın.) Ankara: Pegem Yayınları, 155-171.

Yılmaz, G. ve Tepe, N. (2020). "Yurt Dışında Görev Yapan Okutmanların Kültürlerarası İletişim Algılarının İncelenmesi: Nitel Bir Araştırma". *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 9(4), 1616-1633.

getirebilen bireylerin yetişebilmesi bakımından ana dili eğitiminin güncellikten uzaklaştırılmaması gerekmektedir.

Daha işlevsel bir ana dili eğitimi için ders materyalleri, yaşadığımız zamanın güncellerini barındırmalıdır. İlgili eğitim organları güncel konuların ders kitaplarına taşınabilmesi için gerekli düzenlemeleri yapmalıdır. Ders kitaplarını hazırlayan kitap yazarları mutlaka ders kitabı yazma konusunda belirli bir eğitimden geçmelidir. Ders kitapları yazarlarının güncelliği takip etmeleri ve yeterli bir metin antolojisine sahip olmaları sağlanmalıdır.

Kaynakça

(Haz. Mehmet Uçum). (2009). *Çıraklık Eğitiminde Güncelliğini Yitiren ve Öğretim Kapsamına Alınacak Yeni Mesleklerin Belirlenmesi.* Ankara: MEB EARGED.

Arın, D., Deveci, H. (2008). Sosyal Bilgiler Dersinde Güncel Olayların Kullanımının Öğrenci Başarısına ve Hatırda Tutma Düzeyine Etkisi". *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Güz-2008 7(26), 170-185.

Çağlayantaş, Y. (2008). *Ortaöğretim Coğrafya Ders Kitaplarında Güncellik İlkesinin İncelenmesi.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Demirkaya Gedik, H. (2008). "Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Güncel Konular". *TSA* 1, 117-134.

Doğanay, A., Akbulut Taş, M., ve Erden, Şule (2007). "Üniversite Öğrencilerinin Bir Güncel Tartışmalı Konu Bağlamında Eleştirel Düşünme Becerilerinin Değerlendirilmesi". *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 52, 511-546.

http://www.meb.gov.tr/duyurular/duyuruayrinti.asp?ID=9745: 25.09.2012 – 17.35.

İlkiz, F. ve Günaydın, B. (2006). "Kişilik Hakları – Medyada Etik ve Yargı Kararları". *Küresel İletişim Dergisi*, 2, 2.

İlköğretim Okulu Ders Kitaplarının Değerlendirilmesi. (2008). Ankara: EARGED.

Karasar, N. (2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (18. Baskı). İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım.

Macmillan Contemporary Dictionary (1988). Editorial Director: William D. Halsey, Macmillan Publishing Co., Inc., New York.

Smith, Doris O. (1963). Current Events in the Intermediate Grades of a Modern Elementary School, New Jersey, USA.

Smith, M. J. (2005). *Why Teach Current Events*, http://www.education-world.

Tomal, N., Karadeniz, C. ve Demirkaya, H. (2008). "Gazete Haberlerinin Coğrafya Öğretimindeki Önemi". *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 9(1), 73-85.

Türkçe Sözlük (2011). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayını (11. Baskı).

YEĞEN MEHMET PAŞA HİKÂYESİNİN ALİ RIZA YALGIN NEŞRİ ÜZERİNE

Özkan DAŞDEMİR*

Çukurova ve çevresinde varyantları olan *Yeğen Mehmet Paşa (Yeğen Ali)* hikâyesinin kayıtlı en eski örneği Ali Rıza Yalgın tarafından derlenerek *Tarsus Gazetesi*'nin 30 Mart, 2 Nisan ve 6 Nisan 1339 (1923) tarihli sayılarında "Tedkîkât-ı Harsiye: Halk Şâirleri" üst başlığıyla üç kısımlık tefrika hâlinde neşredilmiştir. Yalgın söz konusu gazetede neşrettiği diğer hikâyelerinde umumiyetle verdiği derleme bilgisini burada kaydetmemiştir. Ayrıca araştırmacının derleme metinlere uyguladığı alışıldık müdahaleler yine bu hikâyede görece azdır. Ali Rıza Bey bu neşrinde birkaç dipnotta izahlar yapmakla yetinmiştir. Ancak metni kaynak kişisinden dinlediği şekliyle kaydetmemiş, bu hikâyenin de mensur kısmını yine kendi üslubuyla yeniden yazmıştır.

Hikâyenin neşri hakkında ilk bilgiyi Pertev Naili Boratav, ilk baskısı 1946 yılında yapılan *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği* başlıklı eserinde vermiştir (2002: 8). Yalgın'ın *Tarsus Gazetesi*'nde neşrettiği ancak daha sonra yeni harfli olarak neşretmediği diğer birkaç derlemesinde olduğu gibi bu metni de araştırmacılar Boratav'ın söz konusu kitabında verdiği bilgiyle bahis konusu etmişlerdir. Boratav aynı eserinde Kemal Sadık Göğçeli [Yaşar Kemal] tarafından tespit edilmiş ancak henüz yazılmamış olan hikâyeler arasında yine bu hikâyeyi *Ali Paşa* adıyla kaydetmiştir (2002: 233). Boratav ayrıca Fransız dilbilimci arkadaşlarıyla birlikte 1947 kışında Çukurova'da gerçekleştirdiği folklor derleme gezileri sırasında İmren köyünde tespit ettiği 12 türkülü halk hikâyesi arasında *Yeğen Ali* (*Ali Paşa*) hikâyesini de saymıştır (1982: 267). Çukurova yöresi halk hikâyeciliği üzerinde çalışmalar yapan İsmail Görkem ise *Yeğen Ali* hikâyesine ait 1950'li yıllarda Eberhard ile başlayan derlemeler hakkında bilgiler vermiştir (2000: 14, 24, 26).

Hikâyenin Çukurova ve çevresindeki yaygın icrası olan *Yeğen Ali* versiyonu çeşitli derleme ve incelemelere konu olmuş, araştırmacılar çoğunlukla *Yeğen Mehmet Paşa* versiyonunu da yaygın çeşitlemeyle birlikte anmıştır. *Yeğen Ali* versiyonunda kurgulanan Ali karakterinin tarihî karşılığı olan Mehmet Paşa "Yeğen" lakabını dayısına nispetle almıştır. Bu versiyonda Ali Paşa ile Yeğen Ali bir arada anlatılmaktadır. *"Ali Paşa'nın yeğeni Yeğen Ali başlangıçta hikâyede baskın karakter olarak karşımıza çıkan dayısının ölümü üzerine onun yerine geçer ve hikâye onunla devam eder (Mirzaoğlu, 2003: 78)."* Yalgın derlemesinde ise Yeğen Mehmet Paşa'nın adı bazen Yeğen Ali olarak geçmektedir. *Yeğen Mehmet Paşa* hikâyesindeki tarihî çerçeve *Yeğen Ali* versiyonunda (İşlek, 2012: 147-164) daha silik olarak işlenmiş olup kahramanın meşhur bir paşa oluşu, Ermeni kızına aşkı, engeller ve

* Prof. Dr., Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Erzincan/Türkiye, ozkandasdemir@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-4308-3710.

kahramanı Mehmet Paşa sevdiği kızla bir araya gelemeyişinin bedelini Maryam'a ödetmek için kızı Senem ile evlenmiştir. Bu tür bir bedel evliliği Türk halk hikâyelerinde örneğini görmediğimiz bir durum olarak dikkate değerdir. Ayrıca Türk epik destanları ve *Dedem Korkut Kitabı*'nda ilk örneklerini gördüğümüz, yine Türk halk hikâyelerinde yaygın bir motif olan akran evliliği *Yeğen Mehmet Paşa* hikâyesinde bu anlatının karakteristiğine münhasır bir tezatla karşımıza çıkmaktadır.

Kaynakça

Boratav, P. N. (1982). *Folklor ve Edebiyat I*, İstanbul: Adam Yayıncılık.

Boratav, P. N. (2002). *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği*, haz. M. Sabri Koz, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Daşdemir, Ö. (2021). *Şah Mâyil ile Âbugüneş Hikâyesi*, Erzurum: Fenomen Yayıncılık.

Görkem, İ. (2000). *Halk Hikâyesi Araştırmaları: Çukurovalı Âşık Mustafa Köse ve Hikâye Repertuvarı*, Ankara: Akçağ Yayınları.

İşlek, B. (2012). *Çukurova Folkloru (İçin), Seksen Kapıya Doksan Değnek Çalmak: Âşık Karayiğit Osman'ın Hikâye Repertuvarı*, İstanbul: Çatı Kitapları.

Gülay Mirzaoğlu, F. (2003). *Çukurova Bozlağı*, Ankara: Binboğa Yayıncılık.

Özcan, A. (2019). "Mehmed Paşa, Yeğen", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 230-232.

A. R. [Yalgın] (30 Mart 1923). "Tedkîkât-ı Harsiye-Halk Şâirleri: Yeğen Mehmet Paşa", *Tarsus Gazetesi*, s. 3.

A. R. [Yalgın] (2 Nisan 1923). "Tedkîkât-ı Harsiye-Halk Şâirleri: Yeğen Mehmet Paşa", *Tarsus Gazetesi*, s. 3.

A. R. [Yalgın] (6 Nisan 1923). "Tedkîkât-ı Harsiye-Halk Şâirleri: Yeğen Mehmet Paşa", *Tarsus Gazetesi*, s. 2.

MİLLÎ TÜRK ŞİİRİNDE ESTETİK UNSUR OLARAK DURAK DEĞİŞTİRME

Hamiye DURAN [*]

Şiir kısaca her türlü düşünce, hayal ve duygunun estetik bir biçimde ifade edilmesi olarak tanımlanabilir. Şiir, muhatabında estetik duygular uyandırmayı amaçladığından şiirin dili kullanma biçimi de farklıdır. Başka bir ifadeyle şiir düşüncesi ve dili normal düşünce ve dilden farklıdır. Nazım ve nesir biçiminde olabilen şiir dilinin sayısız mazmunları ve kendine mahsus bir tarzı vardır. Aynı zamanda ilham ürünü olan bu eserler mahiyet itibariyle felsefi düşünceden farklıdır ve sade dilden farklı olarak bir üst dile ihtiyaç hisseder. Bu üst dil de kendi içinde farklı unsurları bulundurur.

Şiir dilinin en önemli unsuru iç ahenktir. Şiir aslında Carlyle'nin tabiri ile "müzikal bir düşüncedir." (Uçar, 2010: 61). Şair bu dünyayı sabit bir gerçeklik olarak değil oluş hâlinde yaşayan ve değişen bir varlık olarak idrak eder; onun düşünce tarzı statik değil müzikaldir. Şiirin ritim elemanları olan vezin, kafiye, aliterasyon gibi unsurlar yardımcı ahenk tekniği olarak şiir ilhamı ve diline ulaşmak için vardır. Ritim, şiirin okuyucu ya da dinleyici üzerinde bir çeşit kelam hipnotizması meydana getirmesi, sözün büyüsü içindir ve şiirde bu ahenk unsuru nesirden daha yoğun bir biçimde kullanılır ve gelenekselleşmiş şekilleri vardır (Uçar, 2010: 62). Vezin, kafiye ve biçim (form) şiirin yardımcı aletleri ve gelenekten gelen unsurlarıdır ve şairin ilham eseri yaratıcılığını kalıba dökmeye yarayan unsurlardır. Bu çalışmada kafiyeyi ve diğer unsurlar konu dışında tutularak durgulama ve buna bağlı olarak kısaca vezne değinme gereği duyulmuştur.

Vezin, lisanın kendi bünyesinden ve hususiyetlerinden ortaya çıkan bir ölçüdür. Her milletin lisanında onun maşerî dehasının asırlardır biriktirdiği izler vardır ki o lisanla yazan sanatkârlar için ortak biz güzellik teşkil etmektedir. İşte bunun gibi her milletin vezni de onun ruhundaki manevi ahengin harici bir ölçüsüdür (Köprülü, 2007: 48).

Türk milletinin fikir hayatı ile olduğu kadar onun sanat ve musiki duygusu ile de yakından ilgili olan Türk şiiri başlangıcından bugüne kadar birçok inkişaf merhaleleri geçirmiştir (Arat, 2007: IX). Türklerin millî vezni, mısralardaki hecelerin birbirine müsavi olması esasına dayanır (Atsız, 2013: 135). Bu nedenle millî Türk şiirinin ölçüsü hece ölçüsüdür. Hece vezni de her lisanın kendi hususiyetlerine göre şekil alır (Köprülü, 2007: 49).

Millî Türk şiirinin ölçüsü de Türk dilinin yapısından doğmuştur. Bükümlü dillerden olan Arapça gibi heceler arasında nitelik ve nicelik açısından farklılıklar olan bir dilin ölçüsü, dilin yapısına uygun olarak açık kapalı sistemine uygun olan

[*] Prof. Dr., Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Ankara/ Türkiye, hamiye@gazi.edu.tr., Orcid no: 0000-0001-8036-7598

Ben bir güzel uğruna
Kuruyup gazel oldum.

Dereler akmaz oldu
Yüzüme bakmaz oldu
Yolladığın çiçekler
Burnuma kokmaz oldu.

Gel benim alışığım.
Bal ile karışığım
El yanın da küsülü
Gizlide barışığım.

İğnem düştü, yerlere
Karıştı gazellere
Tabiyetim kurusun
Bakarım güzellere. (Dilçin, 2009: 44)

Örneğinde olduğu gibi manilerinin diğer dizelerinde de bazı durak değişiklikleri olmaktadır.

Millî Türk şiirinde kullanılan bütün kalıpların çeşitli durakları kullanılarak mana prozodisi sağlandığı gibi aynı ritmin yaratacağı monotonluk da kırılarak ahenk zenginliği elde edilir. Sevük ile Nur sezür (durak) değiştirmenin monotonluğu gidermek için en müessir bir vasıtadır ve Türk orijinal şiirinin en mühim esasıdır diyerek durgu değiştirmeyi ahenk zenginliği olarak kabul etmişlerdir (Dizdaroğlu, 1969: 301). Bundan da musiki okur-yazarlarının monotonluğu kırmak, esere hareket ve canlılık getirmek için aynı kalıptaki durguların değiştirilmesinin iyi bir unsur olduğunu kabul ettiklerini görmekteyiz.

Sonuç olarak eserler bestelenirken musiki adına Türk dili feda edilmeden kültürlü ve bilinçli bestekarlarla mükemmel eserler oluşturulmalıdır. Şiirdeki vurgular ve duraklamalar bestede de yer almalı, diksiyon güzelliği ve inşadtaki güzellik esere yansıtılmalıdır. Sanatın ilimle var ve güzel olduğu gerçeğinden hareketle sanatçı ilmini eserinde ispatlamalı ve ölümsüz eserini Türk milletine hediye edebilmelidir.

Kaynakça

Arat, R. R. (2007). *Eski Türk Şiiri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Atsız, H. N. (2013). *Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Başaran, U. (2013). "Durak Terimini Yeniden Tartışmak" *Bilim ve Kültür-Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi*, Yıl:01, Sayı:02.

Dilçin, C. (2009). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Dizdaroğlu, H. (1969). *Halk Şiirinde Türler*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Gültaş, S. (1980). *Türkçede Vurgu ve Musikimizin Sözlü Eserlerinde Prozodik Uygulamalar*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.,

Kaya, D. (2010). *Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Köprülü, M.F. (2007). *Bugünkü Edebiyat*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Kurnaz, C. (1997). *Türküden Gazele: Halk ve Divan Şiirinin Müşterekleri Üzerine Bir Deneme*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Nur, R. (1937). *Türk Bilig Revüsü*. 7,27. İskenderiye.

Onay, A. T. (1996). *Türk Şiirlerinin Vezni.* (Haz. Cemal Kurnaz). Ankara: Akçağ Yayınları.

Sevük, İ. H. (1942). *Edebiyat Bilgileri*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Türkeş Günay, U. (1986). *Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi.* Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Uçar, Ş. (2010). *Varlığın Anlamı*. İstanbul: Şule Yayınları.

URL1:https://islamansiklopedisi.org.tr/hecevezni#:~:text=%C4%B0sl%C3%A2miyet%20etkisindeki%20T%C3%BCrk%20edebiyat%C4%B1n%C4%B1n%20ilk,14'l%C3%BC%20%C3%B6l%C3%A7%C3%BCs%C3%BCne%20yer%20verilmi%C5%9Ftir.

YAKUT EDEBİYATINA KATKI SUNAN YUKAGİR YAZAR TEKİ ODULOK'UN UNUTULMAYAN HİKÂYESİ

Muvaffak DURANLI*

Yüzyıllar içinde sayısız halka yurt olmuş Sibirya topraklarında zengin bir kültürel birikim oluşmuştur. Tarihi süreç içinde bu topraklara göç eden Yakutlar, bölgedeki halklarla barışçıl ilişkiler sürdürerek bu birilimin daha da zenginleşmesine katkı sağlamışlardır. Yakutların bölgeye geldiklerinde ilk olarak karşılaştığı halklardan bazılarının kökenleri hakkında net bilgiler bulunmamaktadır. Yazılı kültüre Yakutlardan çok daha sonraki dönemde geçen bu halklar için Yakut kültürü ve Yakutistan'daki eğitim sistemi onların kültürlerini koruyup yaşatmalarında önemli bir işlev üstlenmiştir.

Kökenleriyle ilgili net bilgilerin olmadığı bu halklardan biri de Yukagir halkıdır. Yukagirler hakkında ilk veriler, seyyahlar, araştırmacılar sayesinde elde edilmiştir. Örneğin Avrupa kökenli Rus araştırmacı Yakov İvanoviç Lindenau (1710-1795), 1700'lerin ortalarında Sibirya'da bulunmuş, başta Yakutlar olmak üzere pek çok farklı halk ile ilgili gözlemlerini kaleme almıştır. Lindenau notlarında Yukagirler için şöyle yazmıştır.

"Yakutlar, Yukagirlere Tschukan derler. Ruslar gelinceye kadar Yukagirler kalabalıktı, şimdi ise onlar 400 kişiden biraz fazladır. Pek çok isyan ve hastalık sonucunda bu oldu… Günümüzde pek çok Yukagir vaftiz olmuştur, fakat yine de onların büyük bir kısmı putperesttir. Bütün Kuzey Asya halkları gibi, onların büyülü davulu olan şamanları vardır, fakat onların büyülü davulu çok özeldir, sadece bazı şamanlarda olur. Bu davul şaman derisinden yapılır, şaman öldükten sonra onun derisini soyarlar ve ağaç bir kasnağa gererler. Eti kemiklerinden ayırır ve kemikleri tam bir iskelet olarak toplarlar, ona insan gibi elbise giydirirler ve bu iskelete tanrı gibi saygı gösterirler" (Lindenau, 1983: 154- 155).

Yukagirler gibi, geçmişlerinde Şamanist dünya görüşünü yaşayan, zaman içinde Rus kültürü ve Rus misyonerlerin baskısı altında Hristiyanlaşan bu halkların hayatlarında yaşanan en büyük değişim sadece gündelik hayatta, inanç sisteminde değil, aynı zamanda adlandırma sisteminde de yaşanmış, yeni din, yeni sistem ile birlikte bireyler Hristiyan/Rus adları almak zorunda kalmışlardır. Yukagirler ve diğer Hristiyanlaştırılan Sibirya halkları yeni alınan bu adları resmi yazışmalarda kullanırken kendi gündelik hayatlarında ana dili kökenli adlarını kullanmaya devam etmişlerdir. Örneğin Yukagir çağdaş edebiyatının önemli bir adı olan Uluro Ado'nun Hristiyan/Rus adı Gavril Nikolayeviç Kurilov'dur. Yazar, ilk çalışmalarında Kurilov adını kullanırken zaman içinde kaleme aldığı diğer eserlerinde bazen Uluro Ado adını, bazen de her iki adı birlikte kullanmaktadır. Bu tür örnekleri çoğaltmak mümkündür.

* Prof. Dr., Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, İzmir/Türkiye, m_duranli@hotmail.com, ORCID 0000-0002-4529-2700.

bir halkın en iyi tanıtımının edebiyat sayesinde olacağına inanmış, yüzlerce sayfalık bilimsel bir kitap yerine, halkının gündelik yaşamını, inanç sistemini yansıtan bir hikâye ile edebiyat dünyasına girmiştir. Onun "Büyük İmteurgin'in Hayatı" adlı eseri yazıldığı zamanın ötesine geçebilecek, Yukagirleri, Çukçaları ve diğer Sibirya'nın gizemli küçük halklarını anlamak isteyen herkesin okuyabileceği bir eser niteliğindedir. Ne yazık ki, sistemin kendisine uygun gördüğü kısa hayat sonucunda Teki Odulok onlarca eser üretememiş olsa da kendini, halkını anlattığı bu eserle günümüzde de halkı için önem taşıyan bir yazar olmuştur.

Temel eğitimini Yakutça alan, Yakutça ve Rusça yazan Odulok, Yakutistan yazarı olarak tanınmaktadır. Yakutistan sadece Yakut sanatçı ve yazarları değil, aynı zamanda topraklarında yaşayan onlarca küçük halkın sanatçılarına destek vererek sanatın ve edebiyatın gerçek özünü hayata geçirmektedir.

Kaynakça

Burtseva, J. V. (2022). "Spetsifika Pervıh Avtobiografiçeskih Povestvovaniy Severnoy Literaturı Yakutii (Jizn İmteurgina- Starşego, T. Oduloka, Moyö Detstvo N. Tarabukina)", *Filologiçeskie Nauki. Voprosı Teorii i Praktiki,* c. 15, S. 1, ss. 3761- 3766.

Çudovskaya, L. (1959). "Ob Odnoy Zabıtoj Knige", *Sibirskie Ogni,* 1 Ocak.

Hazankoviç, Y. G. (018). "Pervaya Yukagirskaya Povest Teki Oduloka v Kontekste Literatur Narodov Severa", *Vestnik Buryatskogo Gosudarstvennogo Universiteta, No 2, ss. 74- 78.*

Lindenau, Y. İ. (1983). *Opisanie Narodov Sibiri (Pervaya Polovina XVIII Veka),* (Redaktör: İ. S. Vidovina), Magadan.

Mihaylov, A. K. (1987). "Zaçinateli Novogo Eposa", *Po Polyarnım Sozvezdiemi,* Yakutsk, ss. 5- 18.

Nikolaeva, İ. İ. (1990). "Tvorçestvo Teki Oduloka. İstoki i Formirovanie Yukagirskoy Literaturı", *Literatura Narodov Severa Yakutii,* Yakutsk, ss. 58- 65.

Odulok, T. (1987). *Jizn İmteurgina- Starşego,* Yakutsk.

Ogrızko, V. (2013). "Bıl li yukagirskiy pisatel Yaponskim Şpionom", *Literaturnaya Gazeta*, 4- 10 Sentyabra (No 35). S. 6.

Okorokova, V. B. (2006). "Ya proşçöl put ot kamennogo veka.. K 100- letiyu Teki Oduloka-Osnovopolojnika Yukagirskoy literaturı", *Nikolay İvanoviç Spiridonov- Teki Odulok. Pisatel. Uçenıy. Obşçestvennıy Deyatel. (Biobibliografiçeskiy Ukazatel),* Yakutsk, ss. 5- 11.

Potapov, L. N. (2012). *Knijnaya Kultura Korennıh Maloçislennıh Narodov Severa Respublika Saha (Yakutiya) (Stati i Dokladı),* Yakutsk.

Protodyakonov, V. A., Alekseyev, N. M. (1972). *Pisateli Yakutii (Kratkiy Bio-Bibliografiçeskiy Spravoçnik),* Yakutsk.

Şadrin, V. İ. (2006). "Teki Odulok- Pervıy Yukagirskiy Uçenıy i Obşçestvennıy Deyatel", *Nikolay İvanoviç Spiridonov- Teki Odulok. Pisatel. Uçenıy. Obşçestvennıy Deyatel. (Biobibliografiçeskiy Ukazatel),* Yakutsk, ss. 12- 15.

Şamşurin, Y. (1959). "Predislovie", *Na Kraynem Severe,* ss. 3-4.

Şamşurin, Y. (1966). "N. İ. Spiridonov- Tekki Odulok (K 60- Letiyu so Dnya Rojdeniya)", *Kalendar Znamenatelnıh i Pamyatnıh Dat Yakutskoy ASSSR na 1966 God,* Yakutsk, ss. 38- 40.

Şprıgova, V. P. (2006). "Osnovopolojnik Yukagirskoy Literaturı (K 100- Letiyu So Dnya Rojdeniya N. İ. Spiridonova)", *Vestnik Severnogo Mejdunarodnogo Universiteta,* sayı 7, bölüm 2, Magadan, ss. 59- 63.

Zadorin, V. İ. (2009). "Triumf i padenie epohi Antoninı Kımıtval i ee çukotskogo naroda", *Severo- Vostoçnıy Nauçnıy Jurnal*, 1 (4), Magadan, ss. 11- 20.

TÜRK DÜNYASINDA ORTAK BİR KÜLTÜREL KİMLİK OLARAK ALDAR KÖSE

Ayşe DUVARCI*

Türk kimliği ve kültürünün ortak kodlarının belirlenmesinde halk edebiyatının özellikle sözlü gelişmiş olan anonim edebiyatın katkısı çoktur. Bu ortak kodların toplum hayatında bıraktığı izler, hem farklı isimlerle anılan boyların aynılığını hem de zaman içindeki ufak farklılaşmaları da göstermektedir. Bütün Türk dünyasının ortak değerlerinden biri olan Aldar Köse de sadece bir masal, hikâye, fıkra kahramanı olmaktan öte, doğudan batıya, kuzeyden güneye Türk soylu halkları birbirine bağlayan, onlara adeta bir köprü olan bir ortak kimlik olarak değerlendirilir. Bu kimlik Türkiye'deki masal ve hikâyelerde Köse olarak tanınırken diğer Türk boyları arasında Aldar Köse adıyla bilinir. Bu tipin kahraman olarak kullanıldığı hikâyeler ve fıkralar çoğunlukla, Türkistan sahası içerisindeki Kazak, Kırgız, Özbek, Karakalpak, Azerbaycan ve Türkmen Türkleri ile Uygurlar arasında, batıda da ülkemizde yaygındır. Bu bağlamdan hareketle makalenin amacı Aldar Köse kimliğini tanıtmak, Türk dünyasındaki yerini ve hakkındaki algıyı onunla ilgili fıkra ve hikâyelerden yola çıkarak araştırmak olarak tespit edilmiştir

Ortak Türk kimliğinin oluşmasında, Oğuz Kağan, Bilge Kağan, Tonyukuk, Timur gibi devlet ve siyaset adamları, Kaşgarlı Mahmut, Yusuf Has Hacip, Ahmet Yesevî, Ali Şir Nevaî gibi yazarlar, Dede Korkut, Köroğlu, Nasrettin Hoca gibi efsânevi isimler çok önemli bir rol oynamışlardır. İşte bu isimlerden birisi de Aldar Köse'dir. Türkistan sahası içinde bazen hikâye, bazen masal, çoğunlukla da fıkra kahramanı olarak karşımıza çıkan bu tip, Türkiye'deki masal ve hikâyelerde Köse olarak bilinir.

Aldar Köse Adı ve Kimliği

Aldar Köse'nin en önemli özelliği karşısındakini aldatmak, kandırmaktır. Bu konuda aldatamayacağı kimse yoktur diyebiliriz. Halkı soyan tüccarlar, cimri zenginler, hiçbir iş yapmadan halkı kandırıp parasını alan hocalar, zalim hanlar bunların başında gelir. Aldar Bu insanların hırsları ve aç gözlülüklerini kullanarak onların bütün mallarını, paralarını ellerinden alır. Bu konuda çok marifetlidir. Hatta Şeytan gibi olağanüstü varlıkları bile aldatma yeteneğine sahiptir. Dolayısıyla adının anlamı bu özelliğinden gelmedir. Aldar Köse fıkraları ve hikâyelerinde işlenen konular, "aldar" kelimesinin anlamını tam olarak karşılamaktadır. *Aldar*, yalancı anlamına gelen bir sözcüktür (Erimbetova, 2003:17). Türk Dil Kurumunun Türkçe Sözlük'ünde yer almayan "*alda*-" kelimesi, KaşgarlıMahmud'un Dîvânü Lûgat-it Türk adlı eserinde, "aldamak, aldatmak" anlamına gelmektedir (-ol yagını aldadı –

* Dr. Öğretim üyesi, Başkent Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi TDE Bölümü, Ankara Türkiye aduvarci@baskent.edu.tr ORCİD 0000 0002 9031 3611

Sonuç olarak, Gülin Öğüt Eker, Aldar Köse tipiyle ilgili şöyle bir değerlendirme yapar: "Düşmanlarıyla giriştiği mücadelede, onları yenmek için saf/aptal kimliğinde görünmek ise, Aldar Köse'nin en belirgin özelliğidir. Başlangıçta bürünülen saf insan görüntüsüyle rakibinin dikkatini dağıtarak kurnazlıkla onu yenmek, olay sonunda akıllı/zeki kimliğiyle ortaya çıkmak fıkra tipinin temel özelliğidir" (Öğüt-Eker, 2003: 107). Bu yönüyle Aldar Köse, hem masalların hem de fıkraların yegâne aldatıcı tipi haline gelmiştir.

Türkiye'de anlatılan fıkralarda veya masallarda "Aldar Köse" ismine rastlanmasa da özellikle masallarda karşımıza çıkan "Köse" tipi, Aldar Köse anlatılarındaki tiple önemli benzerlikler göstermektedir. Genel özelliklerine bakıldığında Türkiye'deki "Köse" tipi ile Türkiye dışındaki Türk topluluklarından Kazak, Özbek, Türkmen ve Karakalpak Türklerindeki "Aldar Köse" tipinin benzer tipler olduğunu söylemek mümkündür. Pertev Naili Boratav, Saim Sakaoğlu ve Ali Berat Alptekin gibi masal araştırmacıları, Köse tipinin yer aldığı masalları derlemişler ve bu tiple ilgili bazı tespitler yapmışlardır. Pertev Naili Boratav'ın Az Gittik Uz Gittik adlı çalışmasında "Kösenin Tavanı" ve "Köse Ayak Kaç" adlarıyla yer alan masalların merkezinde Köse tipi yer almaktadır (Şahin, 2012: 171).

Fıkralarda Aldar Köse'ye atfedilen kişilik saf ve bilgisiz görünerek kıvrak bir zekâya başvurma, dil oyunları yapabilme, tartışmalarda kurnazlık ve öngörülü olma, adetleri ve gelenekleri iyi bilme, insanların zaaflarını anlama, gibi özellikler göstermesidir. Ayrıca onun fıkralarının en belirgin özelliği içlerinde güldürü ve alay unsuru barındırmalarıdır.. Bunlar tabii ki fıkralardan yapılan çıkarımlardır.

Tarihi kimliği ve kişiliği hakkında şimdilik sadece efsanevi bir şahsiyet diyebileceğimiz Aldar Köse Bütün Türk dünyasını ortak temsil niteliği kazanmış isimlerden birisidir.

Kaynakça

Aday, E., Moldayatev, K. (2016). "Kazak Halk Edebiyatında Bir Mizah Kahramanı olarak Aldar Köse". *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi,*Yaz 2016 16/1.

Divânü Lügât-it Türk (1939) Besim Atalay Çevirisi, C.I. TDK Yayını, Ankara.

Öğüt Eker, G., "Fıkralar" *Türk Dünyası Ortak Edebiyatı, Türk Dünyası Edebiyat Tarihi, C.III.* Atatürk Dil ve Tarih Kurumu, AKM Yayını, Ankara.

Erimbetova, D., (2003) *Aldar Köse Fıkraları*, Yesevi Yayıncılık, İstanbul.

Günay, U. (1975). *Elazığ Masalları,* Atatürk Üniversitesi Yayını, Erzurum.

Benek Kaya, A. (2021). *Tıngır Mıngır Kaynağından Sivas Masalları,* Vilayet Kitabevi Sivas.

Mayermanova, J. (2001). *Kazak Fıkraları ve Fıkra Tipleri,* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü TDE Bölümü.

Şahin, H., İ. (2012). *Aldar Köse Tipi ve Taşkent'te Yayımlanmış Taş Baskısı Kitabı Üzerinde Bir Değerlendirme,* Türkiyat mecmuası, C.22, sayı 1-71-192.

Şahin, H., İ. (2022). *Türk Yurtlarında Aldar Köse*, Türksoy Yayını, Ankara.

Türkçe Sözlük (2005) TDK Yayını, Ankara.

Yıldırım D. (1999-1975) *Türk Dünyasında Bektaşi Tipine bağlı Fıkralar.* Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara.

İnternet Siteleri

https://www.turksam.org/detay-kirgiz-kazak-ozbek-karakalpak-ve-turkmen-turklerinde-aldar-kose Dr. Shurubu Kayhan, Erişim Tarihi: 1.6.2024.

Tarama sözlüğü/ sozluk.gov.tr) Erişim tarihi 12.5.2024.

ÂŞIK ÖMER'İN GÖLGESİNDE KALMIŞ BİR KALEM ŞAİRİ: ÂŞIK REHBERÎ

Ali DUYMAZ*

Rehberî, şâirnamelerde mahlâsı geçmekle birlikte bugüne dek sadece bir şiiri yayımlanan şairlerdendir. Bu yazıda bir kısmı kişisel arşivimizde bulunan, bir kısmı da Millî Kütüphane Yazmaları arasında yer alan cönklerden ve mecmualardan elde edilen Rehberî mahlaslı şiirler üzerinde durmak ve bu şiirlerden elde ettiğimiz verilerle Rehberî'yi bilim dünyasına tanıtma gayreti içinde olacağız. Genel Ağ ortamında yayında olan Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü'nde 1991 yılında vefat etmiş olan Ozan Ali Metin Rehberî (Çakır, 2019) ismi dışında bu mahlâslı herhangi bir şair yer almamaktadır. Gürcistan Yazmalar Merkezi'ndeki yazmalarda divan şairi olduğu notuyla Rehberî adına kayıtlı şiirler olduğu bir makalede dolaylı olarak kaydedilmektedir (Memmedli-Memmedli 2018). Milli Saraylar Başkanlığı Topkapı Sarayı Yazma Eserler Kataloguna göre Hazine Kitaplığında 1073 envanter numarasıyla bulunan bir mecmuada da Rehberî adına kayıtlı manzume(ler) olduğu bilgisine sahibiz. Pertev Naili Boratav, "Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde Halk Edebiyatı ve Folklor Arşivi" başlıklı ve 1942 tarihli yazısında, arşivde yer alan halk şairleriyle ilgili metinlerin dökümünü sıralarken kendisinin Rehberî'den bir manzume derlediği bilgisini de kaydetmiştir (Boratav, 1982: 242). "HŞ. II (Halk Şairleri Metinleri)" üst başlığı altında 98 numarada yer alan bu kayıt, bizzat Rehberî adlı bir şairden mi yapılmıştır yoksa bir başka kaynak şahıstan Rehberî'nin bir şiiri mi derlenmiştir, bu husus belirgin değildir. Metnine erişmemiz mümkün olmayan bu derlemenin Ali Metin Rehberî adlı şairden yapılmadığı açıktır, çünkü söz konusu şairin doğum tarihi 1953'tür. Boratav'ın yazısının ilk yayın tarihi ise 1943'tür. Muhtemelen Boratav'ın derlediği şiir, yazımıza konu olan Rehberî'ye aittir ve bir sözlü kaynaktan derlenip arşivlenmiştir. Şiir yayımlanmadığı ve Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Arşivi hâlihazırda kullanıma açık olmadığı için daha fazla bilgiye sahip değiliz. Şimdilik şiir metinlerine ulaşamadığımız ancak varlığından haberdar olduğumuz bu kaynaklar dışında Rehberî'nin bugüne dek yayımlanmış tek şiiri Ahmet Demircan'ın "Naşa Cöngü" adı verdiği bir cönkte yer alan "ortalık" redifli şiiridir (Demircan, 2021a: 93; 2021b). Bu şiir üzerinde yazımızın devamında ayrıntılı olarak duracağız.

Rehberî'nin cönkler ve mecmualardaki şiirlerinin değerlendirilmesine geçmeden önce şairnamelerdeki görünümüne bir göz atmak isteriz. Rehberî mahlâsı, bugüne dek yayımlanmış olan iki şairnamede geçmektedir. Bunlardan birincisi XVIII-XIX. yüzyıl şairlerinden Hızrî'nin Cem'ü'-ş-Şairân başlıklı şairnamesidir. Bu şairnamenin 26. dörtlüğünde Rehberî'nin de adı anılır. İlgili dörtlük şöyledir:

"Sürûdî, Serîrî, Sehmî, Mekânî
Rehberî, Revânî, Şöhretî, Şânî

* Prof. Dr., Balıkesir Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Balıkesir/Türkiye, aduymaz@balikesir.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2890-2749.

olması da yine onun bir halk şairi sayılmasına delil olarak gösterilebilir. Bir şiirinde mahlâs olarak "Âşık Rehberî"yi kullanmış olması da onun bu yönünü gösterir. Anlaşılıyor ki Rehberî, Âşık Ömer, Gevherî, Kâtibî gibi "kalem şairleri"nin yetiştiği bir ortama hem zaman hem de anlayış olarak yakın durmuştur. Bu da onun aynı yüzyılda yaşamış ve İstanbul görmüş bir şair olabileceğine dair bir iz olarak düşünülebilir. "…Kâğıdhane'nin" redifli şiir de onun İstanbul'u görüp bildiğini ortaya koymaktadır. Cönk ve mecmuaların taranması Rehberî ve onun gibi gözden ırak kalmış başka şairlerin ve yeni şiirlerin ortaya çıkmasını sağlayacaktır.

Kaynakça

Boratav, P. N. (1982). Folklor ve Edebiyat I 1982, İstanbul: Adam Yayınları.

Çakır, E. (2019). "Ali Metin Rehberî", Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/rehberi-ali-metin; Yayın Tarihi: 21.08.2019; Güncelleme Tarihi: 10.12.2020; Erişim Tarihi: 08.07.2024.

Demircan, A. (2021a). Bir Cönkün Dilinden, Ankara: Kurgan Edebiyat.

Demircan, A. (2021b). "Naşa Cöngü ve Yayımlanmamış Âşık Ömer Şiirleri", Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 25: 1-25.

Elçin, Ş. (1997). Halk Edebiyatı Araştırmaları I, Ankara: Akçağ Yayınları.

Ergun, S. N. (1935). Âşık Ömer Hayatı ve Şiirleri, İstanbul: Semih Lütfi Matbaa ve Kitabevi.

Ergun, S. N. (1933). XIX uncu asır Sazşairlerinden Hengâmî, İstanbul: Semih Lütfi Sühulet Kütüphanesi.

https://www.millisaraylar.gov.tr/Hizmetler/YazmaEserler (Erişim Tarihi: 08.07.2024).

Karasoy, Y., Yavuz, O. (2010). Âşık Ömer Divanı, Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları.

Kaya, D. (1990). Şairnameler, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Köprülü, M. F. (2004). Saz Şairleri I-V, Ankara, Akçağ Yayınları (3. Bs.).

Memmedli, Ş., Memmedli, G. G. (2018). "Gürcistan'da Fuzulî Eserlerinin Yazma Nüshaları", Turan-Sam Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi, 10 (38): 173-180.

ERZURUMLU EMRAH'IN "İBTİDA" REDİFLİ ŞİİRİNİN TAHLİLİ

Dilaver DÜZGÜN*

Giriş

Bu çalışmada Muhammed Abdülaziz tarafından tertip edilen ve 1332'de İstanbul'da basılan Divan-ı Emrah adlı eserin ilk şiiri incelenecektir. Şiirin metni verildikten sonra günümüz Türkçesiyle nesre aktarılacak, daha sonra şiir tahlil edilecektir. Bu incelemede şiirin yapı elemanlarını oluşturan kelime ve kelime grupları ele alınarak onların kültürel arka planı araştırılacak ve muhteva açısından değerlendirilecektir. Şairin hayatı ve yaşadığı dönemin özelliklerinden ziyade eserin bizzat kendisiyle ilgilenilecektir. "Erzurumlu Emrah, divan şiiri tarzında da şiirler yazan mutasavvıf bir saz şairidir."[1] Ancak hayatı ve kişiliği hakkında bilinenlerin büyük bir kısmı hikâye, rivayet ve efsanelerden ibarettir. Bu nedenle şairin biyografisi olarak sunulan bu bilgilerle eseri arasında ilgi kurmaya çalışmanın yanıltıcı olacağı düşünülmektedir.

I. Şiir

A. Metin

Olsa zikrullah ile tahrîr-i unvân ibtidâ
Her işi âsân eder esmâ-i Yezdân ibtidâ

Zâhidâ zühdünü koy rehber ararsan aşka uy
Bulmayınca kim odur maksûda burhân ibtidâ

Çeşm-i bâtının güşâd et bulasın Hakk'ı sen
Anı bulmaktır hüner kendinde ey cân ibtidâ

Olmasaydın âlem-i ma'nâda sen şâh-ı cihân
Ahsen-i takvîme yâr olmazdı insân ibtidâ

Cehd kıl kim olasın makbûl-i bezm-i kurb-ı Hak
Sadra lâyık eylemez bir kulu Sultân ibtidâ

Nefse uyma kibr edip hizmette ol sâbit-kadem
Ol sebep merdûd-ı dergâh oldu şeytân ibtidâ

Nazmımı Emrahî tahfîf eyleyen eyler hatâ
Nâm-ı Hak ile yazılmıştır bu dîvân ibtidâ[2]
Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

* Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, duzgun@atauni.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7865-232X.

1 Dilaver Düzgün, Emrah, Erzurum 2015, s. 9

2 Divan-ı Emrah, Tabi ve naşiri: Muhammed Abdülaziz Erzurumi, Dersaadet 1332, s. 2

olarak ortaya çıkan davranış tarzının en bilinen örneği kuşkusuz Şeytan'dır. O, kibrinden dolayı Allah'a isyan etmiş ve bu nedenle dergâhtan kovulmuştur.

Yedi beyitten oluşan ve gazel nazım biçimiyle yazılan şiirde redif olarak "ibtida" kelimesini seçen şairin önceliklerini ortaya koymaya niyetli olduğu anlaşılıyor. Şiirin tamamında şu soruların cevapları aranıyor:

1. Şair, divanını nasıl ve niçin yazmıştır?
2. Allah'a ulaşmanın yolları nelerdir?

Bu soruların cevapları şiirde şöyle ifade ediliyor:

1. Divan, Allah'ın adı anılarak yazılmaya başlamıştır. Eserin temel kaygısı "Allah'ın rızasına uygunluk"tur.
2. Allah'a ulaşmak için kaçınılmaz ilkeler şunlardır: Kalp gözünü açık tutmak, aşkı rehber edinmek, cehdetmek, kibirli olmamak.

Sonuç

Mutasavvıf bir şair olmamakla birlikte belli bir tasavvuf eğitiminden geçmiş olan Erzurumlu Emrah'ın şiirinde soyut kavramlara ağırlıklı olarak yer vermesi onun tasavvufi arka planını göstermesi bakımından önemlidir.

Erzurumlu Emrah, divanının ilk şiirini yazarken temel kaygısını açıklama ihtiyacı duymuş ve bunu "Allah rızası" biçiminde özetlemiştir. Her işe Allah adının anılarak başlanması gerektiğini vurgulayan şair, bunu Yaratıcı'ya karşı "kulluk görevi sorumluluğu" ile açıklamıştır. Divanının ilk şiirinde bu düşünceleri ortaya koyması, onun, sanatının mihverine dünya görüşünü yerleştirdiği, bir başka ifadeyle "tevhid" inancını estetik süzgecinden geçirerek edebi esere yansıttığı görülmektedir. Estetik kaygının üst düzeyde oluşu, şiiri "angaje" bir metin olmaktan çıkarmış ve ona lirik bir sanat eseri derinliği kazandırmıştır.

Kaynakça

Divan-ı Emrah, Tabi ve naşiri: Muhammed Abdülaziz Erzurumi, Dersaadet 1332

Düzgün, Dilaver, Emrah, Erzurum 2015

Süleyman Çelebi, Mevlid (Vesîlet-ün-Necat), (Hazırlayan: Faruk. K. Timurtaş), İstanbul 1990

ḤİKÂYET-İ DERVİŞ-İ DİVÂNE'NİN İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ NADİR ESERLER KÜTÜPHANESİ NÜSHASI ÜZERİNDE BİR İNCELEME

Metin EKİCİ[*] • Yasin UYSAL[**]

Giriş

Manzum dinî hikâyeler 13. ve 14. yüzyıl itibari ile Anadolu'da mutasavvıf çevrelerde oluşturulan ve gelişen, mesnevi tarzında kaleme alınmış anlatmalardır. Bu türdeki anlatmaların yer aldığı pek çok yazma eser bulunmaktadır. Esası itibariyle bir hikâye olan ancak mesnevi türünde ve aruz ölçüsüyle yazıya geçirilen veya yazılı gelenekte yaratılan bu anlatmalar vasıtasıyla İslam dininin esasları ve bazı ahlaki kurallar Türk toplumuna aktarılmak ve benimsetilmek istenmiştir. Bu amaçla yazılı gelenekte yaratılmış olan bu türden eserler zaman içerisinde kopya edilerek nüshalar halinde çoğaltılmış ve çeşitli mahfillerde okunarak ve bir kısmı sözlü gelenekte anlatılarak halk arasında yayılmıştır. "Hazâ Ḥikâyet-i Derviş-i Divâne (Divane Derviş Hikâyesi)" de böyle bir bağlamda yazılı gelenekte yaratılmış dini hikâyelerden biri olmalıdır.

Bu makalede, yazılı hikâye geleneği bağlamında manzum şekilde yaratılmış olup çeşitli meclis ve toplantılarda okunduğu düşünülen anlatmanın/eserin İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler nüshası inceleme konusu edilecektir. Makalede ilk olarak yazılı manzum dinî hikâye türü ve yazıcılık geleneği hakkında genel bilgi verilecektir. Bu genel bilgiden sonra, bu türde kaleme alınan Divane Derviş Hikâyesi'nin yer aldığı yazma eser tanıtılacak ve bu hikâyenin şekil, içerik ve dil özellikleri değerlendirilecek ve son olarak hikâyedeki önemli bazı unsurların Türk anlatı geleneğindeki kültür taşıma özellikleri ve işlevleri tartışılacaktır.

1. Manzum Dinî Hikâye Yazma Geleneği Hakkında

İslamiyet'in Türkler tarafından kabulü ile Anadolu sahasında çeşitli yazılı dini metinler ve sözlü gelenekteki çeşitli anlatmalardan yararlanılarak İslam dinini ve din büyüklerini konu eden pek çok anlatı oluşturulmuştur. Söz konusu bu anlatmalar yazılı gelenek ile buluşup çeşitli türlerde eserlerde kullanılmış, şekil bakımından farklı olsalar da benzer amaçlara yönelik pek yazılı eser yaratılmıştır. Diğer taraftan yazılı gelenek içerisinde üretilen bazı eserler sözlü gelenekte de icra edilmiş veya belli kısımları sözlü gelenekte yeni metinler üretilmesine yardımcı olmuştur. Başka bir ifade ile söylemek gerekirse, tekke-tasavvuf çevrelerinde yazılı olarak yaratılmış eserlerin bazen bütünüyle, bazen belli epizot ve motifleriyle sözlü gelenekte icraları söz konusu edildiği gibi, sözlü gelenekteki bazı anlatıların da bütünüyle veya belli epizot ve motifleriyle yazılı gelenek içinde yeniden yaratılmaları söz konusu

[*] Prof. Dr., Ege Üniversitesi, Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, İzmir/Türkiye, mekici@yahoo.com, ORCID ID: 0000-0002-9400-8642

[**] Doktora Öğrencisi, Ege Üniversitesi, Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, İzmir/Türkiye, yasinuysalsh@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-0189-6414.

Yazılı manzum dinî hikâyecilik geleneği içinde yaratılmış bu tür eserler biçim ve içerik olarak dönemin nasıl bir geçiş sorunu yaşadığını göstermektedir. Bu eserler klasik edebiyatın biçim özellikleri ile kaleme alınırken içerik olarak dinî-didaktik bir özellik taşır. Halk hikâyesinin mesnevi tarzı ile kaleme alınması dönemin kültürel karmaşasında halk edebiyatı ile klasik edebiyat arasında eşikte kalan dini-tasavvufi bir edebiyat ve bir sanat anlayışını doğurmuştur. Bu geçiş veya eşiksellik dönemin birçok halk edebiyatı yaratmasında da görülmektedir.

Mesnevî tarzıyla aruz vezni kullanılarak yazılı gelenekte yaratılan didaktik eserler aracılığı ile İslamiyet'in yayılmasından ziyade halk arasında İslami konuların pekiştirilmesine ağırlık verilmiştir. Kutsalın tanıtımının içselleşmesi ve kutsal etrafında gelişen olağanüstülükler ile donatılmış bu anlatılar, halk muhayyilesini zorlaması ile halkın vicdanında manevi alan oluşturmak için etkin araçlar olarak tasarlanmış olmalıdır. Eserin yazıldığı dönemin din algısı manzum dinî hikâye tarzının gelişimi için de uygundur.

Kaynakça

Aslan, N. (2016). Hz. Ali cenknameleri bağlamında bir eser (Destan-ı Ejderha ve bazı motifleri üzerine)". Millî Folklor, 14(111), 208-219.

Çelebioğlu, Â. (1999). Türk Edebiyatı'nda mesnevi (XV. yy.'a kadar). Kitabevi Yayınları.

Demir, D. (2022). Dinî ve ahlakî içerikli bir manzum hikâye mecmuası (transkripsiyon-inceleme-metin-sözlük) [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

Destan İbrahim Edhem. "İstanbul Üniversitesi Nadir Eseler Kütüphanesi", 30.08.2023. http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TY/nekty00961.pdf

Durmaz, G. ve Baştürk, Ş. (2022). Hikâye-i fâtıma ve dil özellikleri. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, 11(1), 69-92.

Kaya Çakı, B. ve Hocaoğlu Alagöz, K. (2023). Manzum dinî hikâyelere bir örnek: Hikâyet-i Derviş-i Divâne. Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, 16(44), 1923-1948.

Kaya, D. (2021). Kültürümüzde dinî ve cengi hikâyeler. Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

Kocatürk, V. M. (1964). Türk edebiyatı tarihi. Edebiyat Yayınevi.

Kumartaşlıoğlu, S. (2017). Manzum dinî hikâyeler; Bir mecmua örneğinde. Palet Yayınları.

Uysal, Y. (2021). Halk tipi mesnevi geleneği ve Güvercin Destanı'nın Vatikan nüshası hakkında bir inceleme. Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi, (7), 117-134.

AHMET HAŞİM'İN ŞİİRLERİNDE YILDIZ

Seher ERDOĞAN ÇELTİK*

Giriş

Ahmet Haşim, Türk edebiyatının önemli şairlerinden birisidir. Sanat hayatına Fecr-i Âti çizgisinde başlayan şairin, hayatı boyunca benimsediği sanat anlayışına sadık kaldığı görülür. Saf şiir anlayışını benimseyen A. Haşim'in ilk şiirlerinde Edebiyat-ı Cedide bilhassa C. Şahabettin ve T. Fikret'in etkisi hissedilir (Ülkü 1941). Klasik şiirde Şeyh Galip, Batı edebiyatından ise Henri de Brémond tesiri fark edilir (Kolcu, 2009: 28-29). Haşim denilince müphemiyet, musikiyle mezc olmuş, gayesi yalnızca sanat olan bir şiir akla gelir. Bunlardan başka Haşim'in şiirini besleyen kaynakların başında annesinin geldiği söylenebilir.[1]

Ahmet Haşim'in şiirlerinde sembolizm ve empresyonizmin izleri takip edilir.[2] Empresyonizm etkisiyle suya yansıyan tablo ve görüntülere şiirlerinde sıkça tesadüf edilir. Burada, ay ve yıldızların suya yansıması başta olmak üzere, şairin yıldızlar üzerinden tabiata bakışı örneklerle incelenmiş, onun şiir kurgusunda bu gök cisimlerinin etkisi araştırılmış ve A. Haşim'in şiirinin tematik yapısı incelenerek onun anlam dünyasını oluşturan kaynaklar yıldız bağlamında değerlendirilmiştir. Bu inceleme sırasında, şiirde yıldızla birlikte kullanılan "kamer, hilal, sitare, encüm/nücûm, necm, ahter, kevkeb/mükevkeb" gibi eş anlamlı kelimeler ile "Zühre ve Nahit" gibi yıldız isimleriyle oluşturulan anlam dünyası araştırılmış, bu çerçevede Ahmet Haşim'in şiirinde yıldızın nasıl kullanıldığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Buradan hareketle A. Haşim'in şiirlerinde yıldız etrafında oluşturulan imaj dünyası ortaya çıkarılmaya ve şairin yıldız üzerinden tabiatı nasıl gördüğü belirlenmeye gayret gösterilmiştir.

Yıldız

Ahmet Haşim'in şiirlerinde yıldız kelimesi iki kez tekil, beş defa da çoğul olarak toplam yedi defa kullanılmıştır.

Ahmet Haşim, empresyonizmin tesiri altındadır. Bu sebeple onun şiirlerinde suya yansıyan görüntüler karşımıza çıkar. *Orman* şiirinde suya düşen yıldızların parıltısı vardır. Suyun hareketleri sebebiyle akseden görüntüyü hareketli algılayan

* Dr. Öğr. Üyesi, Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi, Ankara/Türkiye, sehererdogan@gazi.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9686-6524.

1 A. Haşim'in annesine olan düşkünlüğü ve bunun şiirlerindeki yansıması için bkz. Mustafa Karabulut (2022). Ahmet Haşim'in Şiirlerinde Anne Algısı. Karabakh III. Internatıonal Congress of Modern Studies in Social Sciences And Humanities, "Year of Shusha- 2022".June 7-10, 2022 Karabagh/Azerbaijan, s. 22-31.

2 A. Haşim'in sembolist mi empresyonist mi olduğu konusundaki tartışmaları topluca değerlendiren bir yazı için bkz. Firdevs Canbaz Yumuşak (2012). "Ahmet Haşim'in Şiir Dünyası ve Şiirinin Kaynakları Üzerine Bazı Notlar". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 5, S. 23, s. 108-113.

annesinin gözlerine serpilmiş gibi tasavvur ettiği yıldızlarla gözlerdeki parıltıyı/ışıltıyı anlatmıştır. Bu ışıltı şair için onun karanlık yolunu aydınlatan ve ona yol gösterici bir ışık olmuştur. Gülücük dolu peri gözleriyle ilişkilendirilen yıldızlar şairde sevdiğinin gözlerindeki parıltıyı ve onun saçlarındaki ışıltıyı da simgelemiştir. Haşim, yıldızlara bir kurtarıcı gibi bakmış ve onları ilham kaynağı olarak görmüştür.

A. Haşim, yıldızları zaman zaman gökyüzündeki görüntüsü üzerinden ve semada yer alan diğer bütün unsurlarla birlikte bir çağrışım dünyası içerisinde düşünmüştür. Onları; gökyüzü, ay ile birlikte düşündüğünde bir gelin imajı yaratmıştır. Yıldızların gökyüzündeki dağınıklığını kıyamet günü bir araya gelip toplanan insanların durumuyla özdeşleştirmiştir. Semanın görüntüsü sebebiyle gökyüzünü bir çiçek bahçesi ve yıldızları bu bahçede açan çiçekler olarak tasavvur etmiştir. Bazı şiirlerde de şair, insana has özellikleri tabiata yansıtmıştır.

A. Haşim yıldızlardan çeşitli benzetmelerle imajlar yaratmıştır. Onları, talan edilen kıymettar eşyalara, muma/kandile, kuşlara, nağmeye ve güneşten kalan parçalarla işlenmiş bir taca teşbih etmiştir Dicle nehri üzerinde çizdiği yolu yolculuk eden bir insan kafilesine de benzetmiştir. Yıldızlar ve Venüs'ü sevgilinin güzelliğinin kıyaslandığı unsurlar olarak görmüştür. Kuğuların görüntüsünü/ onların parlaklığını/ışıltısını yıldızdan inşa edilmiş gemilere benzetmiştir. A. Haşim kadını; hayatın kederinden, hüznünden kurtaracak bir yıldız ve güneş olarak tasavvur etmiştir.

Zühre'nin avare, derbeder ve mest kelimeleriyle tanımlanması dikkat çekerken onun ölmüş ruhların dile getiremediği ayrılık acılarının sessizliğini nakleden biri gibi düşünüldüğü görülmüştür. Zühre aynı zamanda dertlilerin dertlerine ortak olan onların feryatlarını duyması temenni edilen bir dost olarak algılanmıştır.

Sonuç olarak A. Haşim yıldızlarla kurduğu imaj dünyasında onların sudaki yansımalarından hareketle çeşitli çağrışımlar kurmuş, yıldızları çoğunlukla nakış, motif, göz, sırma, çiçek, gemi, kandil gibi şeylere teşbih ederek kullanmayı tercih etmiştir. Şair bu benzetmeleri yaparken bazen kendi sanat anlayışına tersten bakmış, göz-yıldız ilişkisi gibi geleneğin dışına da çıkmıştır. Ayrıca göze hitap eden unsurları işitme gibi farklı duyularla algılayarak şiirlerinde alışılmamış imajlar yaratmıştır. Bazen sevgilinin vasıflarını anlatırken yıldızlardan faydalanmış, onları sevgiliyi kıskanan bir rakip gibi düşünmüştür. Yıldızlar, umutsuz ve karamsar duygu hâllerinde iken şaire yol gösteren umut kaynağı; dertlilerin, ölmüşlerin hislerine de tercüman olmuştur.

Kaynakça

Altıkulaç Demirdağ, R. (2010). "Ahmet Haşim'in Göl Kuşları"ndaki Şiirlerinde Kuş İmgesi". *Türkbilig*, 20, 179-188.

Canbaz Yumuşak, F. (2012). "Ahmet Haşim'in Şiir Dünyası ve Şiirinin Kaynakları Üzerine Bazı Notlar". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(23), 108-113.

Enginün, İ. ve K. Zeynep (2004). *Ahmet Haşim Bütün Şiirleri*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Erdoğan Çeltik, S. (2022). "Rübâb-ı Şikeste'de Melâl", *Gazi Türkiyat*, 30, 113-135.

Karabulut, M. (2022). "Ahmet Haşim'in Şiirlerinde Anne Algısı". *Karabakh III. Internatıonal Congress of Modern Studies in Social Sciences And Humanities*, "Year of Shusha- 2022". June 7-10, 2022 Karabagh/Azerbaijan, 22-31.

Kolcu, A. İ. (2009). *Ahmet Haşim'in Poetikası*. Erzurum: Salkımsöğüt Yayınevi.

Ülkü, F. S. (1941). "Ahmet Hâşim Hayallerini Kimlerden Aldı?". *Ülkü*, C. XVII, 97.

NOGAY HALK EDEBİYATI ÇALIŞMALARI VE ÇAĞDAŞ BİR NOGAY HALK EDEBİYATÇISI: FANİYA KUSEGENOVA

Dilek ERGÖNENÇ*

Giriş

Nogay Türkleri, günümüzde ayrı bir idari yapıları olmayan, Kuzey Kafkasya'da varlıklarını sürdürmekte olan Türk topluluklarından biridir. Dağıstan Cumhuriyeti'nde, Karaçay-Çerkez Cumhuriyeti'nde, Stavropol ve Astrahan Bölgesi'nde, Kırım'da, Romanya'nın Dobruca Bölgesi'nde, Türkiye'de Ankara, Konya ve Eskişehir'in bazı köyleri başta olmak üzere pek çok ilde Nogay Türkleri yaşamaktadır.

Nogay Türkçesinin ağızları Baskakov'un yaptığı sınıflandırmaya göre Ak Nogay, Kara Nogay ve Asıl Nogay ağızlarıydı. Günümüzde Nogay Türkçesinin ağızları; Karaçay-Çerkez Cumhuriyeti sınırları içinde konuşulan ve edebî dilin dayandığı Kuban ağzı ile Dağıstan'da kullanılan Kara Nogay ağzı olmak üzere iki tanedir.

Nogay Halk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar

Nogay Türklerinin çok zengin bir sözlü edebiyat geleneği vardır. Bu edebiyat nesilden nesile aktarılarak günümüzde de yaşatılmaktadır. Bu eserlerde; Nogay Türklerinin tarihi, örf ve adetleri, hayata bakışı, istekleri, ümitleri yer almaktadır. Sözlü edebiyat geleneği içinde destanlar, yırlar (türküler), takpaklar (atasözleri), aytuvlar (deyimler), yumaklar (bilmeceler), ertegiler (masallar) vb. türler bulunmaktadır. Nogaylar bunlar içinde yırlara büyük önem vermişlerdir.

Geçmişteki bu eserlerden günümüze ulaşanlar çok azdır. Çoğu çeşitli sebeplerle yok olmuş veya yok edilmiştir. 18. yy.'da Osmanlı topraklarına 500 bin dolayında Nogay Türkü'nün göç etmesi, Nogayların yazılı edebiyat mahsullerinin yok olması veya kaybolmasına sebep olan olaylardan biridir. Bugüne ulaşanlar ise ilgisizlikten dolayı yok olmaktadır (Sikaliyev, 1991, 4-5).

Nogay Edebiyatı'nı Sovyet Dönemi öncesi ve Sovyet Dönemi Nogay Edebiyatı olarak ikiye ayırmak gerekir.

Sovyet dönemi öncesinde gelişme gösteren Nogay Edebiyatı, anonim eserler ile ferdî sözlü edebiyat eserlerinden oluşmaktadır. Sözlü edebiyat geleneği, 14. yüzyıldan itibaren başlar. Yırların çoğu anonim olmakla birlikte içlerinde yazarı belli olanlar, yani ferdî eserler de yer almaktadır. Yazıya geçirilmeyen yır ve destanlar olduğu gibi, Türk dünyasında çeşitli varyantları bulunan yırlar ve destanlar da Nogay Türkleri arasında söylenmektedir.

* Prof. Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Ankara /Türkiye, dileker@gazi.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4749-7021.

194–198 (Nogay Halkbilimci Tagir Akmanbetov'un Portresi. *Kafkas Filolojisinin Sorunları*).

(2021). Кадрия. I–III: на ног. и рус. яз. / сост.-ред. (с Н.Х. Суюновой). Махачкала: ИД «Эпоха» (*Kadriya. I-III*).

(2021). Поэтика синтеза фольклорного и литературного начал в лирике Кадрии. Мир науки, культуры, образования. № 5 (90) г. С. 401–403 (Kadriya'nın Sözlerinde Folklorik ve Edebi İlkelerin Sentezinin Şiirselliği. *Bilim, Kültür, Eğitim Dünyası*).

(2021). Ногайский фольклор: жанровая система, собирание и исследование // Tehlikedeki Diller Dergisi / Journal of Endangered Languages. Cilt 11, Sayı 18. Ankara, S. 140–147 (Nogay Folkloru: Tür Sistemi, Toplama ve Araştırma. *Tehlikedeki Diller Dergisi).*

(2022). Собирание, издание и изучение детского фольклора ногайцев // Modern Humanities Success / Успехи гуманитарных наук. № 12. С. 64–67 (Nogay Halkının Çocuk Folklorunun Toplanması, Yayınlanması ve İncelenmesi. *Modern Beşeri Bilimler Başarısı / Beşeri Bilimlerin Başarıları*).

(2023). Жанровое своеобразие и поэтические особенности ногайских колыбельных песен // Мир науки, культуры, образования. № 6(103). С. 572–574 (Nogay Ninnilerinin Tür Özgünlüğü ve Şiir Özellikleri. *Bilim, Kültür, Eğitim Dünyası*).

(2023) Афористические жанры: пословицы, поговорки, загадки / сосост. Махачкала: Алеф (*Atasözleri, Sözler, Bilmeceler).*

Sonuç

Zengin bir anonim halk edebiyatı geleneğine sahip olan Nogay Türklerinin hem halk bilimi hem de halk edebiyatı üzerine yapılan çalışmalar yeterli değildir. Doç. Dr. Faniya Kusegenova, günümüzde bu konularda çalışan tek kişidir. Türkiye'de Nogay destanlarının bazıları yayımlanmıştır. Nogay Türklerinin hem halk edebiyatı hem de çağdaş Nogay edebiyatı üzerine yapılan çalışmalar da çok kıymetlidir. Nogay Türklerinin hem halk bilimi hem de halk edebiyatı alanındaki çalışmaların artarak devam etmesi gereklidir.

Kaynakça

Akmanbetov, T. (2021). *Nogaylarda İnanışlar.* (Çev. Cemil Sütbaş). Ankara: Nogay Türk Yayınları.

Baskakov, N.A. (1940). *Nogayskiy Yazık i ego Dialekti-Grammatika-Teksti i Slovar*. Moskova.

Bulgarova, M., E. Kurmanseyitova, N. Suyunova. (2002). *Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Doğan, İ., N. güllüdağ (2014). *Nogay Destanları.* Ankara: TDK Yayınları.

Eren, H., "Nogay Türkçesi veya Nogayca", *Türk Ansiklopedisi*, C. 24, s. 310-311.

Kalenderoğlu, İ. (2010). *Mamay Nogay Türklerinin Kahramanlık Destanı*, Ankara: TÜRKSOY Yay.

Kereytov, R. (2020). *Atasözü Terbiyenin Temeli.* (Çev. Cemil Sütbaş), Ankara: Nogay Türk Yayınları.
Sikaliyev (Şeyhalioğlu), A. (1991) *Nogaydıñ Kırk Bätiri-Edige,* Mahaçkala.

TÜRK DÜNYASININ MAHİR HALKBİLİMCİSİ

Jabbar ESHANKUL*

Türkiye'de içten saygı duyduğumuz ve takdir ettiğimiz birçok hocamız ve arkadaşımız var. Bu yüzden bu ülke bizim için evimiz kadar değerli. Önce *Tümen Somuncuoğlu, Selami Fedakar, Fatma Açık ve Veli Savaş Yelok* ile dost olduk, sonra filoloji bilimleri adayları, profesörler *Ahmet Bican Ercılasun, Fikret Türkmen, Vahit Türk, Öcal Oğuz, İsmet Çetin, Metin Ekici, Mehmet Fatih Kirişcıoğlu, Ali Duymaz, Pınar Fedakar* gibi birçok akademisyenle tanıştık. Bu isimleri saymaya devam edebilirim.

Türkiye'de çok sayıda değerli hocalarımız ve dostlarımız olduğu için gurur duyuyorum. Bu bilim insanlarının her birinin Türk halklarının bilim hayatında ve gelişiminde ayrı bir yeri vardır. Bunlar arasında Dr. Prof. İsmet Çetin hocam öne çıkıyor.

İsmet Çetin ile ilk kez 1997 yılının Kasım ayında tanıştık. Profesörler Tora Mirzaev ve Mamatkul Corayev ile birlikte *Türk Halkları Destanlarının Türkçede Yayımlanması* projesine katılmak üzere Ankara'ya gitmiştik. Bu konferansta aralarında İsmet Çetin'in de bulunduğu Türkiyeli birçok meslektaşımızla tanıştık. Bu toplantıda bize "Kızıl Elma"[1] kitabını verdi. Yanılmıyorsam kitabın baskısı yeni çıkmıştı.

Eve döndükten sonra bir ay boyunca bu kitabı okudum. Bu kitap, Türk halklarının folklorunda önemli bir yer tutan elma sembolünün sanatsal yorumuna adanmıştır. Elma sembolü hakkında yayınlanmış makalelerimiz ve bilimsel çalışmalarımız olmasına rağmen, Türk akademisyenin konuya yaklaşımı, her olguyu dikkatli bir şekilde incelemesi beni şaşırttı.

Türk meslektaşlarımızın övgüye değer önemli bir yönü var: herhangi bir konuya tek bir milletin folklor örnekleri çerçevesinde değil, tüm Türk halklarının genişliği içinde bakmaya çalışıyorlar. Bir kitabı okurken tüm Türk halklarının bu konudaki görüşlerini tanıma fırsatınız olacak. Bu, folklor örneklerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesinde önemlidir.

Daha sonra İsmet Çetin ve yenge hanım Ayşe Yücel Çetin ile sanki kan kardeşler gibi yakın olduk. İsmet Çetin yengeyle birlikte birçok kez ülkemize geldi ve biz de birçok kez evlerine konuk olduk. Her karşılaşmamızda kaderin bizi böyle insanlarla buluşturduğu için şükrettik. Bugün de yakınlığımız devam ediyor.

Aynı milletten olmamıza rağmen bazen İsmet Ağa'nın Özbekistanlı olduğunu düşünürüm. Geleneklere ve değerlere yaklaşımı, büyüklere saygısı, küçüklere hürmeti, kadına ve topluma bakışı, mesleğine bağlılığı ve en önemlisi açık sözlülüğü ile tıpkı bizim gibi. Belki de Türkiye'nin Sivas bölgesinde doğduğu içindir?! Sevgili İsmet Çetin ve arkadaşımız Veli Savaş Yelok da bu topraklardan.

---

* Prof. Dr., Özbekistan Bilimler Akademisi Alişir Nevai adındaki Devlet Edebiyat Müzesi Müdürü

1 Dr. İsmet Çetin. Kızıl Elma. –Ankara, 1999. - 123 s

icra mekânı, performans alanı üzerine bir görüşler belirtilmektedir. Yedinci bölümde destan geleneğinde biçim ve üslup özgünlüğünü, sekizinci bölümde şiirsel üslubu, ardından destan eserinin karakterlerini, zaman ve mekânı ve son bölümde ise evrim motiflerini analiz ediyor.

Aslında bu bölümlerin her biri ayrı bir çalışma konusu olabilir. Bilim adamının kaynaklar hakkında derin bir teorik bilgiye dayandığını ve her konuyu daha geniş bir şekilde ele almaya çalıştığını görebiliriz.

Halk sanatı örneklerini millet aydınları *Altın Beşik* olarak adlandırmışlardı. Çünkü halk destanı sadece edebi söz sanatı örneği değil, halkın tarihi ve eski kültürüyle yakından bağlantılı bir süreçtir. Türk halklarının dil, tarih ve kültür birliğini her zaman vurgulayan sanat, deyim yerindeyse folklor sanatı, Türk halklarını birleştiren manevi alandır. Bu nedenle onu keşfeden bilim adamları ve yaratıcılar altın beşiğin ustaları olarak kabul edilir.

Türk dünyasının altın beşiğinin sahiplerinden biri olan değerli bilim adamı – folklorcu kardeşimiz İsmet Çetin'in doğum gününü kutluyor, bilim alanında daha nice aktif yıllar diliyoruz.

Kaynakça

Dr. İsmet Çetin. Kızıl Elma. Ankara, 1999. 123 s.

Prof.Dr. İsmet Çetin. Türk Halk Hikayeceliği. Türkiye sahasi. -Ankara: Nobel, 2020. 296 s.

Prof.Dr. İsmet Çetin. *Türk Edebiyatında Hazret-i Ali Cenknâmeleri* (1997).

Prof.Dr. İsmet Çetin. *Geleneksel Türk Tiyatrosu* (Ayşe Yücel ve Ali Yakıcı ile, 1999).

Prof.Dr. İsmet Çetin. *Tursun Fakih-Hayatı Edebî Şahsiyeti Mesnevileri* (2002).

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI DERS KİTAPLARINDA TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ

A. Derya ESKİMEN YILMAZ*

Türk Dil Kurumu sözlüğünde "Bireye, üreme işinde ayrı bir rol veren ve erkekle dişiyi ayırt ettiren yaradılış özelliği; eşey, cinslik, seks" olarak tanımlanan cinsiyet kavramının yanı sıra, çalışmada sıklıkla karşılaşacağımız toplumsal cinsiyet kavramının tanımı şöyledir: "Toplumun sahip olduğu kültürün, geçmişten bugüne dek süren gelenek ve göreneklerin atfettiği anlamı ve beklentileri içermektedir" (Dökmen, 2004). Bu beklentiler toplumsal yaşam içerisinde kadın ve erkeğin nasıl davranması gerektiğine ilişkin biçilen rol ve sorumlulukları kapsamaktadır. Vatandaş (2007)'ın aktardığı üzere, cinsiyet rollerinin tarihsel bir kökeni vardır ve bu süreç şöyle işlemiştir:

"Cinsiyet rollerinin tarihsel kökenine gelince, pek çok sosyal bilimci, kadın-erkek ayrımcılığının temelini iş bölümü sürecinin başlamasında bulmuşlardı. Örneğin, Tan, Kadının Ekonomik Yaşamı ve Eğitimi adlı çalışmasında, metallerin bulunuşu, hayvanların yetiştirilmesi, dokumacılığın ve tarla kültürünün gelişimi sonucu çıkan artı değerin aile mülkiyetine geçişi ile erkeğin ve kadının rolleri değişerek statüleri arasındaki eşitlik bozulmuştur (1979:164). Bu görüş; oluşan yeni süreçte erkeklerin, sürülere, silahlara, tutsaklara ve ürünlere sahip olduğunu; kadınların ise doğum, çocuk bakımı... vs. nedenlerle eve, ev içi işlere kapandığını ifade etmektedir. Bu ayrışma ise rolleri ayrıştırıp şekillendirmiş olmaktadır."

Toplumsal cinsiyet kavramı Dökmen'in (2004), tanımında da görüldüğü üzere, "Gelenek göreneklerin atfettiği anlamı ve beklentileri" içerdiğine göre bu roller toplumdan topluma değişiklik göstermekle beraber yine içinde doğulan toplum içerisinde öğrenilmektedir. Kadın ve erkeğin toplumdaki görevleri, sorumlulukları, hakları, maddi ve manevi her türden üretimdeki konumları, kişilik özellikleri sayılabilen her unsur vb. toplumsal cinsiyete göre şekillendirilir (Helvacıoğlu, 1996).

Toplum ve cinsiyet rolleri başlıklarında değinilmesi gereken önemli bir husus da okul toplum ilişkisidir. Zira, okulun toplumsal cinsiyet rollerinin sürdürülmesinde ve aktarılmasında önemli bir işlevi vardır. Okullar toplumsal cinsiyet rollerinin benimsetildiği ve kız ve erkek çocuklara cinsiyet kaynaklı rollerin, beklentilerin sunulduğu ve benimsetildiği yerlerdir. Eğitim bu noktada önem arz eder. Nitekim (Sayılan, 2012: 13)'ın aktardığı üzere, son on yıldan fazla bir zamandır eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliği sorunu küresel ilgi ve politikaların merkezi konusu haline geldi. Bu ilgi asıl olarak eğitimde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin en açık tezahürü olan kızların eğitime erişim ve tamamlama hakkına odaklandı." Kız çocuklarının da

* Doç. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Ankara/Türkiye, aysederya.eskimen@dpu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9155-9971.

cephede savaşırken yer almışlardır. Bu bakış açısının kadının geleneksel rollerinden çıkartılıp sosyal statü ve imajının düzeltilmesi yönüyle önem arz ettiği düşünülmektedir. Dolayısıyla ders kitaplarında kadın yazarlara, metinlerine, görsellerine yer verilmesinin kadına yönelik cinsiyet eşitliğinin elde edilmesinde önemli bir adım olacağı düşüncesindeyiz. Hatta aynı erkek yazarımızın görseline 2 kez yer verilmiş. 11. sınıf mülakat-röportaj ünitesinde yalnızca erkek yazarlarımızla yapılan röportajlara yer verilmiştir.

Öneriler

Bu çalışma farklı yayınevleri de işe katılarak geliştirilebilir.

Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarına seçilen metinler ve görsellere ilişkin değerlendirmelerde toplumsal cinsiyete ilişkin bakış açısı dikkate alınmalıdır.

Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarına kadın yazarlara ve görsellerine daha fazla yer verilmelidir.

Ders kitaplarında mülakat ünitesinde kadın yazarlarla gerçekleştirilen mülakatlara yer verilmelidir.

Kaynaklar

Çebi-Kozallık, R. H. & Kargı, B. (2019). "Türkçe ve Almanca İlköğretim Ana Dil Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyete Bir Bakış". *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 13(19), 50-74.

Çeçen, M. A. (2015)." Türkçe Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet Rolleri". (Ed. Duygu, U. ve Ahmet, B.), ,Akademik hayatının 25. yılında Türkçe eğitimi alanının ilk profesörü Murat Özbay'a Armağan içinde (s.211-228). Ankara: Pegem Yayıncılık.

Dökmen, Y. Z. (2004). *Toplumsal Cinsiyet Sosyal Psikolojik Açıklamalar*, Ankara: Sistem Yayıncılık.

Helvacıoğlu, F. (1996). *1928'den 1994'e Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karaboğa, T. (2020). "Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Cinsiyet Rolleri". *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi,* 10 (5).

Kara, İ., Aktaş, V. & Yaman, T. (2022). "Fransa Ders Kitaplarında Yer Alan Görsellerin Toplumsal Cinsiyet Rolleri Bağlamında İncelenmesi: Ortaokul Tarih ve Coğrafya Dersi Örneği". *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi,* 5(1), 98-118.

Kırbaşoğlu Kılıç, Latife ve Eyüp, Bircan (2010). "İlköğretim Türkçe Ders Kitaplarında Ortaya Çıkan Toplumsal Cinsiyet Rolleri Üzerine Bir İnceleme". *ODÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, C.2, S.3, 129-146.

Sarıtaş, E. ve Şahin, Ü. (2018). "Hayat Bilgisi Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet Rolleri Üzerine Bir İnceleme", *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 48, 463-477

Savaşkan, V. (2018). "Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitaplarında Ortaya Çıkan Toplumsal Cinsiyet Rolleri Üzerine Bir İnceleme". *İnsan Hak İhlalleri ve Sosyal Travmalar*, 9-20.

Sayılan, F. (2012). *Toplumsal Cinsiyet ve Eğitim*. Ankara: Dipnot Yayınları.

Takaoğlu, Z. B. (2021). "Fizik Ders Kitaplarında Yer Alan Resimlerin Toplumsal Cinsiyet Rolleri Açısından İncelenmesi", *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi,* 46, 355-378.

Tezer Asan, Hatice (2010). "Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik ve Öğretmenlerin Cinsiyet Algılarının Saptanması.", *Fe Dergi* 2, S.2, 65-74.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri.* Ankara: Seçkin Yayınları.

Vatandaş, C. (2007). "Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı", *Sosyoloji Konferansları Dergisi,* Sayı: 35

BOZDAĞ'IN İPEKÇİ KADINLARI: YAŞAYAN MİRAS VETOPLULUKTA KADINLARIN LİDERLİĞİ[1]

Pınar FEDAKAR[*] • Aslı Zeynep UZUN[**]

Giriş

UNESCO, 2003 yılında kabul ettiği Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi (SOKÜM Sözleşmesi)'nde topluluklar, gruplar ve bireyler tarafından aktarılan gelenekler, uygulamalar, bilgiler, inançlar ve pratiklerin korunarak aktarılmasını amaçlamıştır. Bu gelenek, uygulama, bilgi, inanç ve pratikler somut olmayan kültürel miras (SOKÜM) unsurlarıdır. SOKÜM unsurlarının yaşatılıp aktarılmasında topluluklara, gruplara ve bireylere önemli roller düşmektedir. Kadınlar, geleneğin yaşatılıp aktarılmasında aktif bir rol oynamaktadır. Kadın, çocuk yetiştirme sürecinde geleneksel bilgi ve becerileri kuşaktan kuşağa aktarırken aynı zamanda toplumsaletkinliklerin yönetiminde de önemli roller üstlenmektedirler. Üstlendikleri bu rollerde geleneğin taşıyıcı ve aktarıcılığında liderlik özelliğigösterebilirler. Buna örnek olarak İzmir'in Ödemiş ilçesinde ipek böcekçiliği geleneğinisürdüren ve kendilerine "ipekçi kadınlar" diyen bir kadın grubuna liderlik eden gelenekaktarıcısı Nazmiye Aynalı gösterilebilir. Kadınların gelenek aktarıcılığında rollerini veişlevlerini tespit etmeyi amaçlayan çalışmanın kaynak kişilerini, Nazmiye Aynalı dışında;Leyla Aynalı, Bedriye Eroğlu, Vesile Adabaşı, Miray Baştürk, Sezen Akkul oluşturmaktadır. Ayrıca evinde bireysel olarak ipek böceği yetiştiren Havva Deşteban, ipekli dokuma ustasıHamide Soğuksu ile ipekli dokuma yapan Semra Akgün ve Saide Okçay ile de görüşmeleryapılmıştır.

Bu çalışmada kaynak kişilerden elde edilen ve kullanılan veriler, TÜBİTAK tarafında desteklenen 1002-A Hızlı Destek Modülü kategorisindeki bilimsel araştırma projesine dayanmaktadır. Bu çalışma, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) tarafından 222K087 numaralı proje ile desteklenmiştir. Projeye verdiği destekten ötürü TÜBİTAK'a teşekkürlerimizi sunarız.

İpekçi Kadınlar

Geleneksel toplumlarda kültürün yaşatılması ve aktarılmasında kadınların rolleri, işlevleri ve liderlikleri açık ve güçlüdür. Evle, aileyle ve elbette çocuklar ve yaşlılarla ilgili süreçlerin tamamında kadınlar etkin ve yönlendiricidir. Yiyecekler,

---

[1] Bu çalışma, 7-8 Mart 2024 tarihinde gerçekleşen "Somut Olmayan Kültürel Miras Aktarımında Kadının Rolü Sempozyumu"nda aynı başlıkla sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

[*] Prof. Dr., Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, İzmir/Türkiye, pdonmez41@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-9624-2527

[**] Yüksek Lisans Öğrencisi, Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, İzmir/Türkiye, azeynep35@outlook.com, ORCİD: 0009-0002-9680-7038.

başta bulunan takım veya yarışmacı" (TDK). En genelşekliyle liderlik "hedeflenen amaçlara ulaşmak için örgütün diğer elemanlarını etkileme, motive etme ve yönlendirme yeteneği" (Hellriegel ve Blocum'dan aktaran: Arıkan, 2003: 1-2) ve "Grupta bir kişinin diğer üyelerin davranışlarını ortak bir amaç doğrultusunda etkilediği ve kontrol ettiği bir süreçtir" (Denmark'tan aktaran Arıkan, 2003: 2).

Nazmiye Aynalı da öncelikle grubu motive edendir, grubun organik bir parçasıdır, iş bölümlerinde üst bir konumda değildir. Onun sorun çözebilmesi nedeniyle farklı bir konumu vardır ve bu becerisiyle, cesaretiyle motivasyonu sağlar ve grup kimliğini, aidiyetini destekler.Tüm bu özellikler diğer kadın gruplarıyla temas halinde olan ipekçi kadınlar grubu için de geçerlidir. Zorlukları açıkça paylaşırlar ama faydaları ve keyifli yanlarını da aktarırlar. Güçlü bir grup olmanın etkisini yayarlar.

Aslında grubun liderlik özelliğinde Zeytinlik (Gölcük) Mahallesi'nde kendi mekânlarına sahip olmaları da etkilidir. İpekçi kadınlar "Böcek evi" adı verilen mekânda ipek böceği yetiştirirler ama aynı zamanda hem kendileri hem de diğer kadınlar için de ortak bir alanı yaratırlar. Böcek evi bir kültürel mekândır ve aktarım için çok verimli bir bağlamdır.

Sonuç

Buraya kadar ipekçi kadınlar örneğinde vurgulamak istediğimiz aslında SOKÜM'ün canlandırılmasında, yaşatılmasında kadınların rol ve işlevleri ve de topluluk lideri olarak etkileridir. Bunun yanında bu işlev ve rollerin görünürlüğünün artması gerektiğidir. Çünkü 2030 hedeflerinde ve somut olmayan kültürel mirasın yaşatılmasında kadınların rolü ve işleviyle ilgili raporlarda belirttiği üzere mesele kadınların rolü ve işlevi ya da liderlik vasıflarındaki eksiklik veya yetersizlik değildir. Mesele kadınların rolü ve işlevlerinin görünürlüğüdür. Bu nedenle bu çalışmanın amacı; kültür mayalayan, SOKÜM'ü yaşatan ve aktaran kadınlardan sadece küçük bir grubu olan ipekçi kadınların SOKÜM'ün yaşatılmasındaki katkısı, etkisi ve liderlik rollerinin görünürlüğüne bir katkı sunmasıdır.

Kaynakça

Arıkan, S. (2003). "Kadın Yöneticilerin Liderlik Davranışları ve Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama". *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 5(1), 1-20.

Glassie, H. (1993). *Turkish Traditional Art Today.* Indianapolis: Indiana University Press.Önlü, N. (2010). "Ege Bölgesi El Dokuma Kaynakları". *Sanat Dergisi,* (17), 47-60.

Şimşek Aydın, G. (2013). "Somut Olmayan Kültürel Miras (SOKÜM) ve Kadın". *Akdeniz İnsani BilimlerDergisi,* 3(1), 225-236.

EĞİTİM POLİTİKALARI EKSENİNDE ORTAÖĞRETİM TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI

Hülya Kübra GÜRSOY*

İnsanlık tarihi kadar eski olan eğitim, birey üzerinden toplumu şekillendiren bir faaliyettir. Bireye istendik davranışlar eğitim yoluyla kazandırılırken toplumun sürekliliği ve gelişimine de katkı sunulur. Eğitime bu noktadan bakıldığında yalnızca birey için değil onun vasıtasıyla bulunduğu ülkenin gelişimi ve ilerlemesinde büyük rolü olduğu görülür.

Bireyin ve toplumun bütün üyelerinin gerek yaşam kalitesini gerekse refahını derinden etkileyen eğitim için ülkeler ihtiyaçlar dâhilinde politika üretmektedir (Gürol ve Bavlı, 2013: 352). Eğitim politikası olarak nitelendirilen bu politikalar, devleti yönetenlerin başta eğitim öğretim alanları olmak üzere ulusal ve uluslararası düzeyde kabul edilmiş genel anlayışları toplumun ve çağın ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak geliştirdikleri stratejilerdir (Cevizci, 2010: 180-181).

21. yüzyıl, teknoloji başta olmak üzere birçok alanda değişim ve gelişimin olduğu bir dönem olmuştur. Eğitim, küresel bir niteliğe bürünürken dünyada yaşanan değişimlere kolayca uyum sağlayabilir hâle gelmiştir (Çetin, 2015: 9). Eğitimdeki yeni dönem "Eğitim 4.0" olarak adlandırılmıştır. "Eğitim 4.0", "Endüstri 4.0"ın gereksinimlerine cevap verebilecek teknoloji tabanlı bir eğitim anlayışının geliştirilmesi ve yaşam boyu öğrenme kavramı altında yeni öğrenme yöntemlerinin kullanılmasını temel hedef olarak belirlendiği bir anlayış olmuştur (Kışla ve Kışla, 2019: 263).

Eğitim, yeni yönelimlerle her dönem biçimlenmekte, değişmekte ve gelişmektedir. Son yüzyılda ülkelerin eğitim politikalarında da bilgi çeşitliliği ve hızlı bir değişimin yaşandığı ifade edilebilir. Gelişmiş devletlerin yeniliklere uyum sağlamak adına mevcut eğitim sistemlerinde düzenleme ve güncelleme yaptıkları bu dönemde yeni eğitim politikaları tasarladıkları görülmektedir.

Ülkelerdeki okullaşmanın temel taşı ve okulların var oluş nedeni eğitim öğretim programlarıdır (Hewit, 2018: 2). Çağın ve toplumun gereksinimlerine cevap verebilecek bireylerin yetiştirilmesi eğitim öğretim programları ile mümkün olmaktadır. Eğitim programı "öğrenene okulda ve okul dışında planlanmış etkinlikler yoluyla sağlanan öğrenme yaşantıları düzeneği" olarak tanımlanmaktadır (Demirel, 2009: 4). Öğretim programı; öğrenci davranışlarında istenen değişiklik veya değişiklikleri oluşturmak adına yapılacak etkinlikleri, gerekli olan araç ve gereçleri, belirlenen hedeflere ulaşılıp ulaşılmadığını anlamaya imkân sunan programlardır (Tekin, 2014: 9).

* Dr., Uzman Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni, MEB, İstanbul/Türkiye, hulyakg@gmail.com, ORCID: 0000-0002-4159-7865.

yorumlamaya yönelik metot verilmiştir. On, on bir ve on ikinci sınıflarda ise başlangıçtan günümüze Türk edebiyatı metinleri, yaşanılan medeniyet daireleri ile dönemlere hâkim zevk ve anlayış ele alınmıştır. Dokuzuncu sınıf üniteleri giriş, hikâye, şiir, masal/fabl, roman, tiyatro, biyografi/ otobiyografi, mektup/ e-posta, günlük/ blog konularından oluşmaktadır. Onuncu sınıf üniteleri giriş, hikâye, şiir, destan/efsane, roman, tiyatro, anı, haber metni, gezi yazısı konularıdır. On birinci sınıf üniteleri giriş, hikâye, şiir, makale, sohbet/ fıkra, roman, tiyatro, eleştiri, mülakat/ röportaj konularından oluşmaktadır. On ikinci sınıf üniteleri giriş, hikâye, şiir, roman, tiyatro, deneme, söylev/nutuk konularından oluşmaktadır.

Dil ve edebiyat derslerinin başarısını göstermesi bakımından ölçme ve değerlendirme süreci önemlidir. Türk dili ve edebiyatı eğitiminin genel ve özel amaçlarının dikkate alınarak yapıldığı ölçme ve değerlendirme süreci, programın amaçlarına ulaşmasını sağlamaktadır (Demiral, 2011: 22). 2018 programının benimsediği ölçme ve değerlendirme yaklaşımı esneklik ve çeşitlilik esasına dayanmaktadır. Ölçmenin yalnızca bilişsel süreçleri değil; duygu ve eylem süreçlerini de kapsadığı belirtilmektedir (MEB, 2018: 9). Programda ayrı bir başlıkta Türk dili ve edebiyatı dersinin ölçme ve değerlendirme süreçlerine, yöntemlerine yer verilmemesi eksiklik olarak görülmektedir.

Türkiye'nin son yıllardaki eğitim politikaları ve Türk dili ve edebiyatı dersi öğretim programının bütüncül bir yaklaşımla ele alındığı bu çalışmada devlet tarafından hazırlanan kalkınma planları, iktidar partilerinin açıkladığı hükûmet programları, Millî Eğitim Bakanlığı'nca toplanan millî eğitim şûraları ve 2018 ortaöğretim Türk dili ve edebiyatı öğretim programı incelenmiştir. Söz konusu dokümanlardan elde edilen veriler karşılaştırmalı bir biçimde sunulmuştur. Çalışmanın sonucunda üzerinde durulan ortak noktaların;

- Millî kültürünü ve demokratik değerleri özümsemiş, iletişime açık, teknoloji kullanımına yatkın, estetik ve sanat duyguları güçlü bireyler yetiştirmek,
- Hayat boyu öğrenme yaklaşımıyla hareket etmek,
- Eğitimde bireysel farklılıkları göz önünde bulundurmak,
- Değerler eğitimi programını yaygınlaştırmak,
- Yeni öğretim yöntemlerini kullanmak,
- Bilgi iletişim teknolojileriyle bütünleşen bir öğretim sunmak konuları olduğu görülmüştür.

Kaynaklar

Akça, Y., Şahan, G. ve Tural, A. (2017). "Türkiye'nin Kalkınma Planlarında Eğitim Politikalarının Değerlendirilmesi". *Uluslararası Bilim Kültür ve Spor Derneği,* Özel Sayı, 394- 403.

Aksoy, M. (2013). "Kavram Olarak Hayat Boyu Öğrenme ve Hayat Boyu Öğrenmenin Avrupa Birliği Serüveni". *Bilig,* (64), 23-48.

Aksoy, G. ve Taşkın, G. (2019). "Öğretim Programlarının Değişmesini Etkileyen Faktörlerin, Sosyal Bilgiler ve Fen Bilimleri Dersi Müfredatlarını Etkileme Boyutu". *Millî Eğitim Dergisi*, 48(224), 75-99.

Aktel, M. ve Erten, Ş. (2017). "Türkiye Cumhuriyeti Hükümetlerinin Engellilik Alanına Yaklaşımı: Hükümet Programları Üzerinden Bir Değerlendirme". *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 22(1), 165-177.

Cevizci, A. (2010). *Eğitim Sözlüğü*. İstanbul: Say Yayınları.

Çetin, O. (2015). "Küreselleşmenin Eğitimin Farklı Boyutları Üzerindeki Etkileri". *Çağdaş Yönetim Bilimleri*, 2(1), 75-93.

Çoban, A. (2018). "Cumhuriyet Dönemi Hükûmet Programları ve Öğretmenlik Mesleği". *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(67), 1278- 1301.

Demiral, H. (2011). *Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Öğretiminin Uluslararası Ölçütlere Göre Değerlendirilmesi.* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Ankara Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Demirel, Ö. (2009). *Eğitimde Program Geliştirme.* Ankara: Pegem Akademi.

Deniz, L. (1992). "Bilgisayar Destekli Eğitim Projesi; Aşamalar, Eleştiriler, Öneriler". *Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4 (4), 45-58.

Deniz, M. (2001). *Millî Eğitim Şuralarının Tarihçesi ve Eğitim Politikalarına Etkileri.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Isparta: Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) (1989). *Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı 1990-1994*. Ankara: DPT. Yayın no: DPT:2174.

Dinevski, D. ve Dinevski, I. V. (2004). "The Concepts of University Lifelong Learning Provision in Europe". *Transition Studies Review*, 11(3), 227-235.

Gürol, M. ve Bavli, B. (2015). "Eğitim Politikaları Bağlamında Eğitim Programlarının Değerlendirilmesi". *Türkiye'de Eğitim Politikaları.* (Ed. Arife Gümüş.) Ankara: Nobel Yayın Dağıtım Yayınları, 351-367.

Gürsoy, H. K. (2023). "1980'den Günümüze Türkiye'nin Hükûmet Programlarında Eğitim, Dil ve Edebiyat". *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18 (38), 442-470. https://doi.org/10.35675/befdergi.1243455.

Hewit, T.W. (2018). *Eğitimde Program Geliştirme, Neyi Neden Öğretiyoruz*. Ankara: Nobel Yayınevi.

Hükûmetler- Programları ve Genel Kurul Görüşmeleri. (2013). Cilt 10, (Haz. İ. Neziroğlu ve T. Yılmaz). Ankara: TBMM Basımevi.

Hükûmet Programı. (2014). T.C. Resmî Gazete, 29112, 7 Eylül 2014. https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/09/20140907.pdf adresinden 14 Ekim 2023 tarihinde alındı.

Hükûmet Programı. (2015). *64. Hükûmet Programı*, 25 Kasım 2015. https://www.aa.com.tr/uploads/TempUserFiles/64.hukumet_programi.pdf adresinden 18 Ekim 2023 tarihinde alındı.

Hükûmet Programı. (2016). *65. Hükûmet Programı*, 24 Mayıs 2016. https://webdosya.csb.gov.tr/db/strateji/icerikler/65-hukumet-programi20180125142728.pdf adresinden 14 Kasım 2023 tarihinde alındı.

Kalkınma Bakanlığı (2013). *Onuncu Kalkınma Planı 2014-2018*. Ankara.

Kışla, G. H. ve Kışla, T. (2019). "Endüstri 4.0 ve Türkiye Ekonomisi". *Yeni Bir Eğitim Anlayışına Doğru: Eğitim 4.0*. (Ed. Burcu Türkcan ve Utku Akseki). İstanbul: Orion Kitabevi, 257- 271.

Millî Eğitim Bakanlığı (2014). *Hayat Boyu Öğrenme Strateji Belgesi* (2014-2018). Ankara.

MEB. (2015). *Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Dersi (9, 10, 11, 12. Sınıflar) Öğretim Programı.* Ankara: MEB Yayınları.

MEB. (2018). *Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı.* http://mufredat.meb.gov.tr/ ProgramD etay.aspx?PID=353 sayfasından erişilmiştir.

MEŞ.(2010).*OnSekizinciMillîEğitimŞûrası*. https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_09/29170222_18_sura.pdf sayfasından erişilmiştir.

MEŞ.(2014).*OnDokuzuncuMillîEğitimŞûrası.* https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_12/10095332_19_sura.pdf sayfasından erişilmiştir.

Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2019). *On Birinci Kalkınma Planı 2019- 2023*. Ankara.

Tekin, H. (2014). *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*. Ankara: Yargı Yayınevi.

Uzun Avcı, E. (2020). "Duygunun Siyaseti: AKP'nin Yeni Osmanlıcılığı". *Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 7 (1),107-113.

SALİH ERİMEZ'İN PERSPEKTİFİNDEN ZAMANIN TANIĞI RESİMLER

A. Özgür GÜVENÇ*

Giriş

Bilginin kayıt altına alınması, yazının icadı ve işlevsel bir şekilde kullanılmaya başlamasıyla birlikte daha kolay bir hâle gelmiştir. İnsanın bilgiyi kayıt altına alabilmeyi bir problem olarak gördüğü, yazının icadına kadar geçen süreçlerden rahatlıkla anlaşılabilir. Mevcut bilginin ve yaşanmışlıkların belirli bir kısmının sözlü gelenek aracılığıyla korunabileceği tecrübe edilmiştir. Ancak sözlü gelenek insanın varlığına bağlı bir bilgi koruma ve aktarım şekli olduğundan mevcut bilginin korunmasının sürdürülebilirliği tarihsel süreçte sorun oluşturmuştur. Bilhassa doğal ve beşerî felaketlerin neden olduğu toplu ölümler, insan hafızasında koruma altına alınmış bilginin nesillere aktarımını tehlikeye sokmuştur. Kaybedilen her fert, aynı zamanda bilgi kaybı anlamına gelmektedir. Dolayısıyla sözlü geleneğin koruması altındaki bilgi her daim kaybolmayla yüz yüze gelme tehlikesi altında kalmıştır. Bunun farkına varan insan, resimden sembole, şekilden harfe uzanan süreçte alfabeyi ve nihayetinde yazıyı icat etmiştir. Böylece bilgi, insan zihninden, iyi bir şekilde muhafaza edildiği takdirde, somut maddenin üzerine kaydedilmiştir. Ne var ki bu icatla da bilgi tam anlamıyla koruma altına alınamamıştır. Bilginin işlendiği materyalin zamana veya başka doğal ya da beşerî etkenlere bağlı olarak yıpranması, işlevini kaybetmesi hatta yok olmasının yanı sıra bilginin işlendiği dönemde kullanılan dilin ve alfabenin güncelliğini yitirmesi yahut unutulması da ayrıca ele alınması gereken meselelerdir. Öte yandan sözlü veya yazılı bilginin doğruluğu ya da tarafsız olup olmadığı sorunu da göz önünde bulundurulmalıdır. Bunlardan alfabenin ve dilin unutulması meselesi bilginin korunması sürecinde insan faktörünün ehemmiyetini tekrar öne çıkarmaktadır. Materyal üzerindeki alfabeyi okuyacak ve okuduğu dili yorumlayacak insanın olmaması materyaldeki bilgiyi işlevsiz kılmıştır ki bu sorun yazı biliminin ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Bu bağlamda evrensel düzeyde anlaşılabilirliğe sahip yegâne kayıt aracı olarak resim gösterilebilir. Sembolist bir tutumla ortaya konmamış resimlerin hikayelerini yorumlamak veya okuyabilmek mümkündür. Resim, yapıldığı ve anlattığı zamanının görsel tanığıdır ve bu özelliği ile çeşitli araştırmalarda kullanılmaktadır. Konuya halk bilimi açısından yaklaşıldığında resim, folklor araştırmacılarının da yeri geldiğinde başvurdukları kaynaklar arsında yer almaktadır. Farklı dallarda ve çeşitlerde ortaya konan eserler, bilim dallarının bakış açılarına bağlı olarak işlevsel bir şekilde bilgi edinme aracı olarak kullanılabilmektedirler.

Yazının ilk formu olarak kabul edilen MÖ 75.000 yılına tarihlenmiş Güney Afrika'daki "Blombos Mağarası"ndaki resimlerden (Farthing 2014: 16) buyana

* Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Erzurum/Türkiye, aoguvenc@atauni.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7232-7219

aktarılması gerektiğini göstermektedir. Erimez'in "Tarihten Çizgiler" koleksiyonu 20. yüzyılın ilk çeyreğinin İstanbul'una dair birbirinden güzel resimler içermektedir ve bu çalışma aracılığıyla tozlu raflarda kalmış, yalnızca meraklılarının haberdar olduğu resimler, ilk albüm kesitinde birkaç örnekle tekrar gündeme getirilmiştir. İncelemelerde resimlerin yansıttığı gerçekler, ilgili kaynaklarla doğrulanmış, resim ve bilhassa resim sanatı içinde karikatürün kültürel çalışmalara kaynaklık edebileceği gözler önüne serilmiştir.

Kaynakça

Abdülaziz Bey (2002). *Osmanlı Âdet, Merasim ve Tabirleri*, (Yay. haz. Kâzım Arısan-Duygu Arısan Günay), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Aksel, M. (1971). *Sanat ve Folklor*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Aksel, M. (2010a). *Anadolu Halk Resimleri*, (Yay. haz. Beşir Ayvazoğlu), İstanbul: Kapı Yayınları.

Aksel, M. (2010b). *Türklerde Dini Resimler*, (Yay. haz. Beşir Ayvazoğlu), İstanbul: Kapı Yayınları.

Aksel, M. (2016). *Masal ve Resim-Malik Aksel'in Kitaplarına Girmeyen Yayınları*, (Yay. haz. Beşir Ayvazoğlu), İstanbul: Kapı Yayınları.

Alus, S. M. (2005). *30 Sene Evvel İstanbul 1900'lü Yılların Başlarında Şehir Hayatı*, (Yay. haz. Faruk Ilıkan), İstanbul: İletişim Yayınları.

And, M. (2018). *Osmanlı Tasvir Sanatları 2: Çarşı Ressamları*, (haz. Tülün Değirmenci-M. Sabri Koz), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Arasse, D. (2020). *Yakın Bakış*, (çev. Orçun Türkay), İstanbul: Metis Yayınları.

Balcıoğlu, S. (1973). *50 Yılın Türk Karikatürü*, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Boynudelik, Z. İ. (2017). *Bu Resim Neyi Anlatıyor? Mitoloji*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Burke, P. (2016). *Afişten Heykele Minyatürden Fotoğrafa Tarihin Görgü Tanıkları*, (çev. Zeynep Yelçe), İstanbul: Kitap Yayınevi.

Çağbayır, Y. (2007). *Orhun Yazıtlarından Günümüze Türkiye Türkçesinin Söz Varlığı Ötüken Türkçe Sözlük*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Düzgün, D. (1997). *Geleneksel Türk Tiyatrosu (Ansiklopedik Sözlük)*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Erimez, S. (1941). *Tarihten Çizgiler* [1'inci Albüm], İstanbul: Cumhuriyet Matbaası.

Farthing, S. (2014). *Sanatın Tüm Öyküsü*, (çev. Gizem Aldoğan-Firdevs Candil Çulcu), İstanbul: Hayalperest Yayınevi.

Gönenç, S. (2022). "Osmanlı Belgelerinde Avusturya Boykotu (5 Ekim 1908-26 Şubat 1909)", *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, C. 10, S. 32, s. 194-217.

Güngör, K. (1956). "Anadolu'da Hızır Geleneği ve Hıdırellez Törenlerine Dair Bir İnceleme", *Türk Etnoğrafya Dergisi*, S. 1, s. 56-72.

Koçu, R. E. (2016). *İstanbul Tulumbacıları*, İstanbul: Doğan Kitap.

Ortaç, Y. Z. (1967). "Bir Futbol Maçı", *Akbaba*, C.12, S.9.

Özdemir, N. (2006). *Türk Çocuk Oyunları Cilt-II*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Solok, C. K. (2004). *Karagöz III. Cilt*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Türk Mizahının Öncüleri (Fasikül: 10), "Salih Erimez", Milliyet Yayınları, [Yayın Tarihi Yok], s. 73-80.
Varlık Şentürk, L. (2012). *Analitik Resim Çözümlemeleri*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
Vehbî (2008). Sûrnâme: *Sultan Ahmet'in Düğün Kitabı* (haz. Mertol Tulum). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
Warner Marien, M. (2015). *Fotoğrafçılığı Değiştiren 100 Fikir*, (çev. Göksu Şimşek), İstanbul: Literatür Yayınları.
Williams, H. (2015). *18. Yüzyılda Avrupa'da Türk Modası Turquerie*, (çev. Nurettin Elhüseyni), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
İnternet Kaynakları
URL 1 https://amusearte.hypotheses.org/6425
URL 2 https://arhm.ktb.gov.tr/artists/detail/2332/salih-erimez
URL 3 http://gokhanakcura.blogspot.com/2008/05/pazar-yazilari.html

TÜRKÇEYİ BİLİM DİLİ-CENNET DİLİ OLARAK KANATLANDIRANLAR

Abdurrahman GÜZEL[*]

Bilindiği gibi Türk kültür tarihi, Türk edebiyatı ve özellikle *Dinî-tasavvufî Türk edebiyatı* sahalarında çalışan veya gönül veren devlet adamları ve sanatkârların eserlerinde; "Türkçecilik şuuru, Türkçe; gramer hâkimiyeti ve muhteva özellikleri itibariyle, insan vücudundaki et'le kemik gibi bir bütün'ü meydana getirmektedir. Bunları birbirinden ayrı düşünmek nasıl mümkün değilse, bir şahsiyetle üslûbunu da birbirinden ayrı düşünmek öyle mümkün değildir. Çünkü sanatçının üslûbunu besleyen alt yapı unsurları, kullandığı dil'in sistematiğine ve sanatçının dehasına göre biçimlenip belli bir dil formatı içinde ifadesini bulur. Bu sebeple bir şahsiyeti doğru değerlendirebilmek için ilk önce *onun dilini* iyi incelemek ve ayrıntıları görüp anlamak gerekir.

Türk edebiyatında bir şahsı ve dolayısıyla eserlerini inceleyebilmek için ilk önce onun ***üslubu***na bakmak lazımdır. Bu cümleden olarak biz de ***üslûb***u; '*sanatçının bir fikir ve duyguyu anlatmak için kendisine has söyleyiş, yapış ve şekillendirilmesinde kullandığı özel anlatış tarzı* veya *sanatçının çeşitli kaynaklardan malzemeyi alması ve onu yaratış süreci içinde ve anında şuur üstü veya şuur altı kuvvetlerin de tesiriyle birleştirmesidir*[1] *"* şeklinde ifade edebiliriz.

Eski belâgatcılar *üslûb*u; *âli* (yüksek), *mutavassıt* (orta) ve *âdi* (sade) olmak üzere üçe ayırırlardı. Halbuki günümüz araştırmacıları, böyle bir tasnife gitmek yerine; *her sanatçıyı içinde yaşadığı devir, bağlı bulunduğu edebi ekol ve nihayet şahsının sanat anlayışı üçleminde*" değerlendirmektedirler.

Günümüzde ise, *Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatına* mensup şahsiyetlerin değerlendirilmesinde ve edebiyatımızın bu koluna ait eserlerin incelenmesinde *üslup* çalışmalarının önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Çünkü sanatçının üslubunu besleyen ve biçimlendiren faktörler, *tasavvuf edebiyatı*nda daha önemli bir yer tutmaktadır.

Mutasavvıf şahsiyetlerin bağlı olduğu, fikirlerini ve üslûbunu biçimlendiren bir edebî ekol yoktur. Onun yerini, yaşanılması gereken bir hayat tarzının icapları ve bu hayatı anlatılabilme endişeleri almıştır. *Mutasavvıf kişi;* hudutları ve esasları dinî inançlara, hayat tarzına, birlik ve beraberlik ülküsüne göre belirlenmiş ve tasavvufla da entegre olan bu sistemin oluşmasına kendini memur ve mecbur hisseden kişidir. Üslûbunu kurarken hitap ettiği kitlenin, *"dilini mukaddes bir emanet "*gibi koruma gayreti içindedir.

Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı eserlerinin, sade ve anlaşılır bir ***üslûpla*** biçimlendirilmesinde bu anlayışın önemli bir faktör olduğu muhakkaktır. Hatta bu

---

[*] Prof. Dr., Başkent Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, aguzel56@gmail.com ORCİD: 0000-0003-2896-1156

[1] Kaplan, Mehmet, *Hikaye Tahlilleri*, İst. 1979, s.8

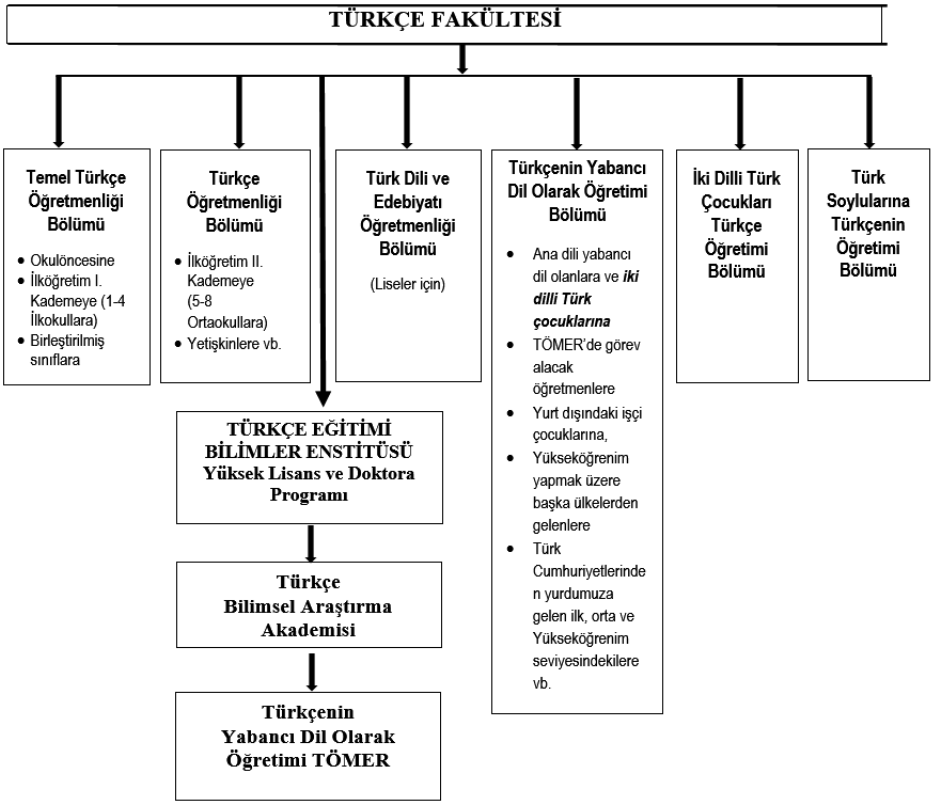

Kaynakça

Akyüz, K. (1995). *Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi*, İstanbul: İnkılap Yayınları.

Banarlı, N. S. (1971). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*. C.1. İstanbul.

Bice, H. (1993). *Hoca Ahmed Yesevi*, Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları.

Bilkan, A. F. (2019). *Mevlid Değerden Ritüele.* Ankara: İletişim Yayınları.

Bursevi İsmail Hakkı (1317). *Hadis-i Erbâin Tercümesi.* İstanbul.

Caferoğlu, A. (1970). *Kaşgarlı Mahmud* (1000 Temel eser). İstanbul.

Cunbur, M. (1981). *Atatürk ve Milli Kültür*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Çaykara E. (2001). *Türk Aynştaynı.* Ankara: İş Bankası Yayınları.

Ferâizcizâde Mehmed Şâkir(2007). *Persenk Açıklaması.* (Haz. Mustafa Koç). İstanbul: Kale Yayınları.

Gencan T. H. (2001). *Dilbilgisi.* Ankara: Ayraç Yayınları.

Genel Kurmay Başkanlığı (1982). *Atatürkçülük.* Ankara.

Güzel, A. (1986). *Herbert Duda'nın Haytı ve Türkiye'de XIX. Yüzyılın Sonu İle XX. Yüzyılın Başlarında Hilâfetten Cumhuriyete Geçiş*, Ankara: TKAE Yayınları.

Güzel, A. (1989). *Hilâfet'den Cumhuriyet'e Geçiş*, Ankara.

Güzel, A. (1991). *Milli Kültür-Milli Birlik.* Ankara.

Güzel, A. (1991). *Zeynel Baba*. Ankara: Onur Yayıncılık.

Güzel, A (2016). *Avusturya'da Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Üzerine Değerlendirmeler*. Ankara.
Güzel, A. (2016). *Türkçenin Eğitim-Öğretim El Kitabı.* Ankara.
Güzel, A. (2017). *Ahmed Yesevi Fakr-nâmesi*. Ankara: TDV Yayınları.
Güzel, A. (2018). *Hacı Bektaş Veli El Kitabı.* Ankara: Akçağ Yayınları.
Güzel, A. ve E. Barın (2020). *Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
Güzel, A. (2022). *Şehzâde Alaaddin Gaybi Kaygusuz Abdal Külliyatı*. Ankara: TDK Yayınları.
İzmirli, İ. H. (2010)." Şark Kaynaklarına Göre Müslümanlıktan Evvel Türk Kültürünün Arap Yarım adasında İzleri*", İkinci Türk tarih Kongresi, İstanbul 20-25 Eylül 1937*. 2. Baskı. Ankara.
Kaplan, Mehmet (1979). *Hikaye Tahlilleri*. İstanbul: Dergah Yayınları.
Kaşgarlı Mahmud. (1940). *Divân-ı Lügati't-Türk. C. 1*. (Çev. Besim Atalay). *A*nkara: TDK Yayınları.
Kodaman, B. (1991). *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi.* Ankara: TTK Yayınları.
Korkmaz, Z. (1985). *Dil İnkılabının Sadeleşme ve Türkleşme Akımları Ve Arasındaki Yeri*, Anakara: TTK Yayınları.
Köksal, A. (2003). *Dil ile Ekin.* Ankara: Toroslu Kitaplığı.
Köprülü, M. F. (2004)*, Edebiyat Araştırmaları I*. Ankara: Akçağ Yayınları.
Nettle D. (2001). *Kaybolan Sesler: Dünya Dillerinin Yok Oluş Süreci.* İstanbul: Oğlak Yayınları.
Özyavuz, T. (1997). *Osmanlı-Türk Anayasaları.* İstanbul. Alkım Yayınları.
Sayılı A. (1978). *Bilim Kültür ve Öğretim Dili Türkçe*. Ankara: TTK Yayınları.
Sever, S. (1986). "Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi". *MED*, 6. Ankara:
Yavuz K. (2000). *Âşıkpaşa, Garib-nâme*. İstanbul TDK Yayınları.
Yıldız, D. (1976). İslâmiyet ve Türkler. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
Zekeriya K. (2019). *Hz. Muhammed'in Hadislerinde Türkler.* İstanbul: Alya Yayınları

İSMET ÇETİN'İN BİLİM DÜNYASINDA ORTAK TÜRK EDEBİYATININ TARİHİ MESELELERİ

Galibe HACIYEVA*

Bilimi bir bilim adamı yaratır. Bilim adamını ünlü ve canlı kılan, bilime yaptığı katkıdır. Dahi Nasreddin Tusi, bilim ve bilim adamı hakkında şunları söylemiştir: "*Bilim adamının mutluluğu bilim ve kültürdür*. *Bilmek gerekir ki, büyük Yaratanın huzurunda bilim insanının özel bir yeri vardır*". Bilim insanları toplumda düşünce açısından diğer insanlardan becerileri, bilgileriyle seçilenlerdir. Her bir bilim insanı kendi çalışma alanıyla sistematik olarak yeni bilgilerle dünyaya ışık tutan aydınlardır. Onlar yaratıcı düşünceleri, keşifleriyle hayatımıza dokunuyor, toplumu, insanlığı karanlıktan aydınlığa götürüyor.

İnsanın mutluluk ve mutsuzluğunun anahtarı olan kemal ve noksanlığın dümeni, onun aklına ve iradesine verilmiştir. Öğretme, ustalaşma, kendi bilimiyle yeni kuşak yetiştirme, sıkı çalışma, zeka, irade, tutku ve hedefe ulaşmada içsel güven insanı yüksek bir ilim seviyesine getirebilir. Bilim kolay bir yaşam tarzı değil, güçlü ve büyük azmin sonucudur.

Bugün Türk bilim dünyasında adı saygıyla anılan, bilgi ve kararlılığıyla, ahlaki ve manevi nitelikleriyle sevilen Türkiye bilginlerinin değerli isimleri arasında ünlü halk bilimcisi Prof. Dr. İsmet Çetin'in özel bir yeri vardır. Milli edebiyatın gelişmesine önemli hizmetlerde bulunan Prof. Dr. İsmet Çetin çok sayıda bilimsel araştırmalarıyla Türk dünyası edebiyatına yeni katkılarda bulunarak onu zenginleştirmiştir.

Bilim yolunda hedefin doğru ve kesin olarak tanımlanması bilimsel başarının anahtarıdır. İsmet Çetin'in bilimsel başarısının anahtarı, önce hedefini doğru ve kesin olarak tanımlaması ve bu yolda yorulmadan azimle çalışmasıdır. Bilimsel çalışmalarında edebiyatın çeşitli konularına dikkat çeken İsmet Çetin, Türk dünyasına olan sonsuz sevgisini dile getirmekle, edebiyatşinaslık ilminin gelişmesine özel bir katkıda bulunmuş değerli bilginlerimizdendir.

Prof. Dr. İsmet Çetinin bilimsel yaratıcılığı ve araştırmaları sadece Türkiye edebiyatını değil, günümüzde etnik ve coğrafi olarak farklı isimler altında bölünmüş çağdaş Türk halklarının da edebiyyatını kapsamaktadır. Hem yazılı, hem sözlü halk edebiyatı üzerine çok sayıda araştırmalarıyla dikkat çeken Prof. Dr. İsmet Çetin'in folklor çalışmalarına büyük katkıları olmuştur. Tüm Türk dünyası edebiyatının çeşitli konularını ele alan İsmet Çetin çok sayıda bilimsel eserleriyle yazılı ve sözlü edebiyatımıza yeni bir ruh getirmekle onu daha da zenginleştirmiştir. Bazı araştırmalarında edebiyatın teorisi problemlerine dikkat çeken ve çeşitli bilim

* Doç. Dr. Nahçıvan Devlet Üniversitesi, Tarih-Filoloji Fakültesi, E-mail: oguz.haciyev@.gmail.com, ORCİD: 0000-0001-2345-6789

BOLŞEVİKLERİN HUNHARCA ÖLDÜRDÜĞÜ TATAR-BAŞKURT ŞAİRİ ŞEYHZADE BABİÇ

Ali Şamil HÜSEYNOĞLU*

Giriş

Tarihte İvan Groznu, yani sinirli 4. İvan olarak tanınan Rus hükümdarı 1552 yılında 150 binden oluşan askeri birlik ve 150 topla Kazan hanlığına hücum eder. Hanlığın yönetilmesinde Yadigar han'ın yanı sıra bölgede yaşayan dört ünlü soy – Şirin, Bargın, Argın ve Kıpçak kavimlerinin yöneticileri ile de aktiflerdi. İç çelişkiler ve komşu Türk Müslüman hanlıkları ile çatışmalar, bu çatışmaların sıkça mahalli savaşlara dönüşmesi ülkenin ekonomik ve askeri gücü her gün bir az daha zayıflatmaktaydı.

Ortaya çıkan imkânlardan yararlanan İvan Groznu uzun zaman Tatarların - Moğolların esareti altında olan Rusya'yı kurtarıp bağımsız ülke yapmakla kalmadı, aynı zamanda sömürgeci bir devlete dönüştürdü. Onun yönettiği askeri birlikler 2 Ekim 1552 yılında ağır kayıplarla da olsa Kazan şehrini kuşattı. Kazan hanı Yadigar "haç suyuna salmak", yani Hristiyanlaştırmak adı ile Volga'da yıkandı. Ona Simeon Kasayeviç ismi verildi. Bu hakaretin hemen ardından han hayatını kayb eder (Guliyev, 1981).

Arazisi işgal edilen, hanı öldürülen ülke bir daha toparlanarak bağımsızlığına ulaşamadı. Çünkü Ruslar Kazan hanlığı'nı işgal ettikten sonra yeniden toparlanmamaları için bir dizi program uyguladı. Bölgede yaşayan aynı medeniyetin taşıyıcısı olan, şimdi Tatar, Çuvaş, Mari, Udmurd, Mordva, Başkurt olarak tanınan halkların arasında derin bir uçurum oluşturdu. Bu uçurumun etkisi öylesine çok oldu ki, halen de devam etmektedir**.** Maalesef bilgisel ve siyasal anlamda dünyanın gelişmiş çağında bile aydınlar bu uçurumu kapatamamaktadır.

Kazan hanlığı'nın işgali ile yetinmeyen Rusya sömürgecilik politikasını devam ettirerek dört sene sonra Heşterhan'ı da yönetimi altına almak için Hazar denizine çıkıp Avrupa'dan Asya ülkelerine giden yolların büyük bir kısmını kontrol altına aldı. Böylelikle Rusya'nın Asya'ya yolu açıldı. Her geçen gün askeri gücü artan Rusya, Kazak bozkırlarını, Sibirya'yı geçerek Pasifik okyanusuna yaklaşmış ve bununla da yetinmeyerek Pasifik okyanusuna kadar ilerlemişti. Hatta Amerika kıtasına geçerek Alaska'yı ülkesinin mülkü ilan etmişti.

Rusya komşu halkları esaret altına aldıkça onların arasındaki küçük farklılıkları da sömürgecilik politikası için kullanır. Yani uyguladığı politikalarla yüzyıllar boyunca aynı yazı dilini kullanan Tatarları, Başkurtları, Çuvaşları, Kazak-Kırgızları, Sibirya Türklerini birbirinden ayırmağa başlar. Rusya'nın sömürgecilik politikasını eleştiren, ülkeyi "halklar hapishanesi" olarak betimleyen Vladimir Lenin

* Azerbaycan Bilimler Akademisi Folklor Enstitusu Uluslararası İlişkiler Bölümü Başkanı,alishamil@yahoo.com

dünyaca ünlü M.M.Gerasimov adına Antropoloji Berpa Labaratorisine yollanır. Labarotoriye Başkurdistan'dan yollanan kelle kemiğinin Şeyhzade Babiç'e ait olduğu onaylanır. Bundan sonra resmi hükumet temsilcilerinden ve din adamlarından teşkil edilmiş komisyon şairin kemiklerini bir araya getirerek İslami kaidelerle ve büyük saygıyla defnedilir. Şaire ve onunla birlikte Bolşeviklerin vahşice öldürdükleri Başkurtların hatırasına anıt yaparlar (http://www.zilair.ru/forum/lofiversion/indeh.php/t543.html).

Başkurdistan Hükûmetinin resmi haber ajansı *Başinform* 2007 yılında şairin cesedinin kalıtlarının İslami kurallarla yeniden, büyük bir törenle hunharcasına öldürenlerin bir nevi varislerinin Moskova'da yayımlattığı *Komsomolskaya pravda* gazetesi de bu olay hakkında geniş bilgi verir (Poet Şeyxzada...).

Onun genç yaşında öldürülmesi ve şiirlerindeki milli hisler halkın kalbinde bir sızı bırakırr. Başkurtlar da, Tatarlar da, Kazaklar da bahtsız şairi her zaman saygıyla anar ve eserlerini yaşatırlar. Ufa'da Ravil Bikbayev'in *Şeyhzade Babiç (Hayatı ve yaradtcılığı*) kitabı şair hakkında yazılmış en güzel abidelerdendir.

Kaynakça

Aminov, T.M. (2010). Medrese Yujnogo Urala i Priuralya: istoriya i sovrebennost. Hrestomatiya, (sost. (tekst), Ufa: BGPU.

Babiç, Ş. M. (başk. *Шәйехзада Мөхәммәтзәкир улы Бабич*). Material iz Vikipedii – svobadnoy ensiklopedii. ru.wikipedia.org/wiki/

Farhşatov M.N. (2010). Kamali Ziya (Parvaz ad-din b. Djamal ad-din b. Kamal ad-din, 1873-1942), Medrese Yujnogo Urala i Priuralya: istoriya i sovrebennost. Hrestomatiya, (sost. T.M.Aminov(tekst), İzdatelstvo BGPU, Ufa.

Guliyev, C. (1978). ASE. (Azerbaycan Sovyet Ensklopediyası). 2. cilt, Bakı: Azerbaycan Sovyet Ensklopediyasının Baş Redaksiyası.

Guliyev, C. (1979). ASE. (Azerbaycan Sovyet Ensklopediyası). 3. cilt, Bakı: Azerbaycan Sovyet Ensklopediyasının Baş Redaksiyası.

Guliyev, C. (1986). ASE. (Azerbaycan Sovyet Ensklopediyası). 4 cilt, Bakı: Azerbaycan Sovyet Ensklopediyasının Baş Redaksiyası.

Guliyev, C. (1987). ASE. (Azerbaycan Sovyet Ensklopediyası). 5 cilt, Bakı: Azerbaycan Sovyet Ensklopediyasının Baş Redaksiyası.

Hisamitdinov, F.G. (Ed). (1997). İstoriya i kultura Başkordostana. Hrestomatiya. Moskva: AO "MDS",.

Köseoğlu, N., Ercilasun B. (2004). Başlangıcdan günümüze kadar Türkiye dışında türk edebiyatı antolojisi (nesir-nazım). cilt 29, (Başkurt edebiyatı-1), Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Lyubimov, A. (2010). Maktabı i medrese g. Ufı i 1-go rayona Ufimskogo uezda, Medrese Yujnogo Urala i Priuralya: istoriya i sovrebennost: Hrestomatiya(sost. T.M. Aminov [Tekst]. – Ufa: İzd-vo BGPU.

Özdemir, E. (2007). 20. Yüzyılın baslarında Kazakistan'da fikir hareketleri, (Doktora tezi), Gazi Üniversitesi Sosyalb İlimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dali Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dali, Ankara.

Pastuhov, A. (2007). Pohoronı Babiça, (V sele Zalair proşla tserimoniya perezahoreneniya ostatkv Şayhzada Babiça, 10 fevralya. http://www.zilair.ru/forum/lofiversion/indeh.php/t543.html

Sinenko, S.G. (2010). "Gali" znaçit "blagorodnıy", Medrese Yujnogo Urala i Priuralya: istoriya i sovrebennost. Hrestomatiya, (sost. T.M.Aminov(tekst), İzdatelstvo BGPU, Ufa.

Şamil, A. (2013). Türkçülüyün kurbanları.(Kazahıstan). Bakı: Elm ve tahsil.

Tatar ediplere, meğrifetçelere .(2005). 20. yöz başı, Kazan: Biobibliografik süzlek.

Tatar-oglu.(2010).Şkolnıy vopros v russkommusulmanstvo (Medrese Ufimskoy i orenburqskoy gubernii, Medrese Yujnogo Urala i Priuralya: istoriya i sovrebennost. Hrestomatiya, (sost. T.M.Aminov (tekst). Ufa: BGPU.

Tuzbekova L.S., (2010). Medrese "Galiya"-vısşee musulmanskoe uçebnoe zavedenie Başkortostana (1906-1919 gg.). Medrese Yujnogo Urala i Priuralya: istoriya i sovrebennost. Hrestomatiya, (sost. T.M.Aminov (tekst), İzdatelstvo BGPU, Ufa.

Zaripov, A.B. (2001). Yugo-Vostocnıy Başkortostan 1917-1922 gg. Ufa, 213 st.

Zaripova, Ç. Ç. (2003). Şeyhzade Babiç eserlerinde dini motifler, Jurnal "Türkologiya" sayı mamır-mayıs, Kazahıstan. http://turkoloji.cu.edu.tr/ CAGDAS%20 TURK %20LEHCELERI/ culpan_zaripova_babic.pdf

Poet Şeyxzada Babich upokoilsa po musulmanskim kanonam. (20.01.2007). *kp.ru/daily/23841/204337*

İstoriya Kentukki. ru.wikipedia.org/wiki/ (04.01.2024).

BAĞIMSIZLIK DÖNEMİ TÜRK CUMHURİYETLERİNDE DİL POLİTİKASI

Elçin İBRAHİMOV*

Bu makalemi kültür, bilgi ve tecrübeleriyle çok sayıda öğrenci ve akademisyenin yetişmesini sağlayan değerli bilim insanı; Türk Halk Edebiyatı, Türk Dünyası Halk Edebiyatları, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi'ne yönelik çalışmalarıyla Türklükbilimine ve Türkolojiye büyük katkıları olan çok kıymetli ve aziz hocam Prof. Dr. İsmet Çetin'e ithaf ediyorum. Hocamıza Türkoloji için daha nice ölümsüz eserler yazması dileklerimle...

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ve Türk cumhriyetlerinin bağımsızlıklarını kazanmalarının ardından Azerbaycan, Türkmenistan yeniden Latin alfabesinikabul etmiş, Kazakistan, Özbekistan, Kırgizistan ise Lâtin-Kiril bir arada deyim yerindeyse çıkış yolu aramaktadırlar. Ulusallaşma ve uluslaştırma amacıyla araçsallaştırılan dil, cumhuriyetlerin çok etnisiteli yapıları bağımsızlığın ilk aşamasındaki işlevinden gelişen süreç içinde uzaklaşmaya başlamıştır. Siyasal rejimlerin otoriterleşmesine paralel olarak izlenen dil politikalarında da demokratik ilke ve pratiklerden uzaklaşılmaya başlanmıştır. Türk cumhuriyetlerinde bağımsızlığın ilk yıllarında Sovyetler Birliği, özellikle de Rusya'nın izlerini silmek mümkün olmamış, aksine eski dönemin izlerini taşıyan bazı düzenlemeler dahi yapılmıştır. Yine bu dönemde devlet dili, milli dil, dil politikası, diğer Türk cumhuriyetleri ile ortak bir yazı dili ve ortak alfabe konuları ve tartışmaları gündeme gelmiştir.

SSCB'nin çöküşünden sonra kurulan bağımsız Türk cumhuriyetlerinin benzer ortak özelliklerinden biri de, yaklaşık 70 yıl boyunca Rus kültürü ve komünist felsefesinin tam anlamıyla asimilasyonundan yoksun olmalarıydı. Çünkü Rus kültürü bu halkların milli ve kültürel değerlerini küçümsemiş, komünist model ise onların yoksul kalmasına neden olmuştur. Bu nedenle bağımsızlıklarını kazanır kazanmaz piyasa ekonomisine geçerek ulus devletlerini kültürel değerleri çerçevesinde yeniden inşa etmeye başladılar.

70 yıllık Sovyet döneminde dil meselesi o kadar hassas bir konu haline geldi ki, Birliğin dağılmasından önce bile 1989-1990 yılları arasında birçok cumhuriyet art arda dil yasaları çıkardı. Azerbaycan (23 Eylül 1989) ve Özbekistan (21 Ekim 1989) kendi ulusal dillerini devlet dili ilan eden kararlar yayınladılar. Ulusal dillerle ilgili yasaların kabul edilmesi bazı ülkelerde azınlık halklarında endişeye yol açmış, Gagavuzların Moldova'da protesto mitingleri düzenlemesi ve bu protestolar durumu daha da gergin hale getirmiştir.

* Prof.Dr. Azerbaycan Diller Üniversitesi, Türk Dünyası Araştırmaları Merkezi Müdürü, elchinibrahimov85@mail.ru, ORCID: 0000-0002-1105-9345.

Bu noktadan hareketle ortak alfabe, ortak terminoloji, ortak iletişim dili, ortak sözlükler (sözlükler) vb. ortaya çıkmaktadır. Konuların Türk dili konuşulan ülkelerin devlet liderleri düzeyinde gündeme getirilmesi ve mevcut sorunların çözümüne yönelik somut adımların atılması bu çalışmaya katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

Axundov, A. A. (2003). *Heydər Əliyevin dil doktirinasında dil və dövlət problemi*. Bakı: Dirçəliş.

Barbara, K. H. (2001). *Politics of Language in the Ex-Soviet Muslim States*. London: Hurst and Company.

Garibova, J. (2012). *Sovyet Sonrası Dönemde Türk Dilli Halklar - Dil Sorunu ve Yeniden Biçimlenen Kimlikler, Türk Dilli Halklar – Türkiye ile İlişkiler*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.

Gökdağ, B. A. (2015). *Türklerin Dünyası (dil-kimlik-siyaset).* İstanbul: Kültür Bilimleri Akademisi.

İbrahimov, E. (2017). *Türk Xalqlarının Ortaq Əlifba, Ümla və Ünsiyyət Dili*, Bakı: Mütərcim.

İbrahimov, E. (2020). Bağımsız Türk Cumhuriyetlerinde Dil Politikası (AzerbaycanÖrneği). *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 50, 99-116.

İbrahimov, E. (2023). Language Policy in Turkic States and Societies Historical Aspect. *Selçuk Türkiyat.* (60): 327-352. Doi: 10.21563/sutad.1405537

İbrahimov, E. Ə. (2018). *Türk xalqlarının ortaq əlifba, imla və ünsiyyət dili*. Bakı: Elm və təhsil.

İbrahimov. E. (2020). Rusiya Federasiyasının azsaylı türk xalqlarına qarşı dil siyasəti. *Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi (TÜRKLAD).* 4. Cilt. 2. Sayı. s. 206-222.

Kreindler, İ. A. (1977). *Neglected Source of Lenin's Nationality Policy*. London: Slawic Review.

Smith, G. (1998). *Nation Building in the Post-Soviet Borderlands: The Politics of National İdentities.* New York: Cambridge University Press.

İPEK YOLU ÜZERİNDEKİ BAZI ORTAK SÖZLÜ KÜLTÜR ÜRÜNLERİ ÜZERİNE

Alimcan İNAYET*

Giriş

İpek yolu kadim çağlardan itibaren Çin ile Orta Asya, Orta Doğu ve Avrupa ülkeleri arasında ticaret için kullanılan bir yolun adıdır. Güzergahlarının Çin'in Han Hanedanlığı döneminde belirlendiği bilinmektedir. Şöyle ki, Han Hanedanlığı döneminde ipek batı ülkelerinde hem popülerlik hem de yüksek ekonomik değer kazanınca (Frankopan 2018: 20; Kırpık 2012: 174; Tezcan 2014: 97), devlet ipek üreticiliğini kontrol altına almış ve ipeği batı piyasasına ulaştırmanın yollarını aramaya başlamıştır. M.Ö. 136 yılında Hunlara karşı Uysunlarla ittifak arayışı için batı bölgelerine elçi olarak gonderilen Zhang Qian (Tezcan, 2014: 98)'in elde ettiği bilgiler doğrultusunda, ipek yolunun Xian / Şi'an – Kumul - Turfan güzergahı belirlenmiş, sonra Turfan – Lobnur - Kaşgar hattı açılmıştır. Turfan ve Kaşgar, Çin ipeklerinin dağıtım merkezi hâline gelmiş; ipek, bu merkezlerden Batı ülkelerine taşınmıştır (Kırpık 2012: 175; Tezcan 2014: 97). Çin - Türkistan - Hindistan - İran - Mezopotamya – Akdeniz – Avrupayı ticari olarak birbirine bağlayan bu güzergah üzerinde Chang'an –Dun-huang – Kumul – Turfan – Karaşehir - Hoten – Kaşgar – Semerkand – Buhara – Merv – Tebriz – Erzurum – Malatya – Ahlat – Erzincan – Konya - Antakya gibi onlarca şehir yer almaktadır (Kırpık 2012: 177; Deniz 2016: 197-198). Bu ülke ve şehirlerin bulunduğu güzergahta Çinliler, Hunlar, Türkler, Saklar, Yüe-çiler, Eftalitler, Soğdlar, Toharlar, Tibetler, Moğollar, Hintliler, Farslar ve Yunanlılar gibi onlarca göçebe ve yerleşik etnik gruplar yaşamışlardır (Klimkeit 1994: 43-65). Türkçe, Çince, Soğdca, Farsça, Moğolca, Hintçe ve Latince gibi dillerin konuşulduğu, Gök Tanrı dini, Şamanizm, Taoizm, Konfüçyanizim, Zerdüştlük, Maniheizm, Budizm, Hıristiyanlık ve İslam gibi inanç sistemlerinin söz konusu olduğu (Klimkeit 1994: 43-98) ipek yolu sadece ipeğin taşındığı bir yol olmamış, porselen, çay, pamuk, baharat, metal, altın gümüş ve değerli taşların yanı sıra din, felsefe, edebiyat, sanat, teknoloji ve düşüncelerin de taşındığı bir yol olmuştur. Bu sürece katkı sağlayan ve en önemli pay sahibi milletlerin başında Türklerin geldiği bilinen bir gerçektir. Çinli tarihçi Qian Boquan "Oğuzlar Altay Tarihi ve Bozkır İpek Yolunun İlk Sahipleridir" adlı makalesinde Çin tarih yıllıklarında görülen en eski etnonim "Wu-jie 乌揭"nin Oğuz demek olduğunu, bunun Hu-jie 呼揭, Hu-de呼得, Che-shi车师, Gu-shi姑师, Wu-hu乌护, Hui-he回纥, Hu滑, Wu-gu乌骨, Wu-he乌纥, Hui-gu回鹘 gibi biçimleri olup, bunların hepsinin Oğuz sözcüğünün *uguz / ugur /ugır /hugur/hugir /hodir /hodel / igur* gibi değişkelerinin Çincedeki teleffuz şekli olduğunu, bu isimlerle kaydedilen Oğuz boylarının Qin ve Han Hanedanlığı döneminde yaşadıkları Altay dağlarından doğu

* Prof. Dr., Ege Üniversitesi, Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, İzmir/Türkiye, alim1962@hotmail.com

edildiğini, dolayısoyla Türklerin bunu Greklerden almasının söz konusu olmadığını belirtmiştir. C. S. Mundy ise farklı bir görüş ileri sürmüş, Polyphemos ve diğer kahramanların Greklerden neş'et ettiğini ifade etmiştir (Sakaoğlu, 1998: 95; Sina:228; Feyzioğlu 2004: 54; Mundy 2021:154-155). Burada dikkat etmemiz gereken nokta şudur: Homeros'un M.Ö. 8. yüzyılda, Euripidis'in M.Ö. 5. yüzyılda yaşadığı bilinmektedir. Eğer yukarıda bahsedilen paralelliklerin kültürel etkileşimin bir sonucu olduğu kabul edilirse, o halde, söz konusu hikayelerin doğudan batıya taşınma süreci bu yüzyıllardan önce olması gerekir ki, bu da ipek yolunun ortaya çıkmasından evvel doğu ile batı arasında başka ticaret yollarınının bulunduğunu gösterir.

Sonuç

İpek yolu uzun tarihsel süreçte Asya ve Avrupa ülkelerinin ekonomik olarak kalkınmasında önemli rol oynamakla kalmamış, kültürel anlamda da zenginleşmesini sağlamıştır. Birçok ülke ve şehir ipek yolu üzerinden birbiriyle iletişime ve etkileşime geçmiş, birçok ortak değer yaratarak bize miras bırakmıştır. Bu ortak kültürel mirasların birisi sözlü kültür ürünleridir ki, bunlar mitler, efsaneler, destanlar, fıkralar ve halk hikayeleridir. Söz konusu sözlü kültür ürünleri ecdatlarımızın dünyayı anlama, anlamlandırma ve açıklama çabalarını yansıtır. Bu ürünler mesaj yüklüdür, içinde birçok kültürel kod barındırır. Dolayısıyla bunlar korunmuş, tekrar tekrar ele alınıp işlenmiş, nesilden nesle, bölgeden bölgeye nakledilmiş, bugünlere ulaştırılmıştır. Bu miraslar ipek yolu üzerindeki ülke ve milletlerin birbirini tanımaları, anlamaları, kardeşlik ve dostluk çerçevesinde işbirliğini güçlendirmeleri, böylece bölgesel barışa katkı sağlamaları noktasında büyük önem arz etmektedir. Dolayısıyla ipek yoluna ait bu ortak kültürel mirasları yeni perspektiflerden tekrar değerlendirmek, bunları yeni sanatsal formlarla çağımız insanının estetik ihtiyaçlarına gore adapte etmek, bunlardan diziler, sinema filmleri, belgeseller, sahne oyunları, resim, roman ve müzikaller üretmek mümkündür.

Kaynakça

Abdurahman, V. (2004). "Tarihteki Efsanevi Turan Padişahı Alp Er Tonga Hakkında". Tarih Araştırmaları Dergisi. Cilt 23, Sayı.35, s.1-8.

Akbaş, H. (2014). "XX. Yüzyıl Harezm Makam Müziğinde Terminoloji Sorunları". *Rast Müzikoloji Dergisi Cilt II, Sayı 1 (2014), s.128-146*

Aksoy, M. (2002). *Türk/er. Ankara:* Yeni Türkiye Yayınları. Ayrıca bkz.*https://www.altayli.net/wp-content/uploads/2017/11/destanlarda-ve - tar % c4%b 0h%c3%8e- kaynaklarda- alp -er- tunga-efr%C3% 82S %C4% B0Y%C3%82B.pdf*

Alptekin, A., B., Şenocak, E. (2019). "Alp Er Tonga Destanı'nın Yeni Bir Kaynağı olarak: Süleymannâme." Litera Turca: Journal of Turkish Language and Literature Volume:5 Issue:2, Spring 2019, s.127-144.

Atnur, G. (2007). Kazan Tatarlarında "Şahsenem Ve Garip" Hikâyesi. Millî Folklor, 2007, Sayı. 76, ss. 149 – 156.

Axundov, İ. (2015). Azərbaycan Muğamları. Bakı: Mütərcim, 2015.

Aydınlu, S. (2021). "Farsça İki Tarihî Metinde Efrasiyab'ın Türkçe Adı". Çeviren: Umut BAŞAR, Dil ve Edebiyat Araştırmaları, Bahar, 2021; (23) 481-488

Bi Xun / Bi Şün (2005). "Hoca Nasrettin ve Hint Hikayeleri". Çinceden çeviren: Alimcan İnayet. Prof. Dr. Fikret Türkmen Armağanı. İzmir: Kanyılmaz Matbaası.

Deniz, T. (2016). "Yeni Umutların Işığında Tarihi İpek Yolu Coğrafyası". Marmara Coğrfaya Dergisi. Sayı 34, s.195-202.

Erhat, A. (2001). Mitoloji Sözlüğü. 10. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Feyzioğlu, N. (2004). "Dede Korkut Hikayeleri'nden Duha Kocaoğlu Deli Dumrul Hikayesi ile Basat'ın Tepegöz'ü Öldürdüğü Hikayeye Simge ve İmgeler Bakımından Bir Yaklaşım". Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Cilt 4, Sayı.2, s. 51-60.

Frankopan, P. (2018). İpek Yolu. İstanbul: Pegasus Yayınları.

Fuzuli (2000), *Leyla Ve Mecnun. Metin, Düzyazıya Çeviri, Notlar ve Açıklamalar.* Hazırlayan: Muhammet Nur Doğan. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Herodotos (2010). Tarih. Çeviren: Müntekim Ökmen. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

İnayet A. (2007) "Uygur On İki Makamı ve Edebiyatı", *Turkish Studies/Türkoloji Araştırmaları Dergisi,* Cilt 2/2, Bahar

İnayet, A. (2023). "An Lu-shan Köroğlu mu". *Milli Folklor***,** Cilt: 18, Sayı:140, 2023, ss. 27-36.

İslam Ansiklpoedisi, Cilt.3 (1991). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.

Kafkasyalı, A. (2005). "Türk Dünyasında Nevruz Geleneğine Toplu Bir Bakış". Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Cilt 6, Sayı. 2, s. 149-172.

Kaya, M. (2006). "Şamanist Türk Mitolojisinin Erzurum Efsanelerindeki İzleri". Orta Asya'dan Anadolu'ya Türk Sanatı ve kültürü. Prof. Nejat Diyarbekirli'ye Armagan. Ankara Yeni Türkiye Yayınları. s. 563-572

Kırpık, G. (2012). "Haçlılar ve İpek Yolu". Bilig, Sayı. 61, s.173-200

Klimkeit, Hans-Joachim (1994). 丝绸古道上的文化 / Kadim İpek Yolu Üzerindeki Kültürler. Urumçi: Şincang Güzel Sanat Fotoğrafçılık Neşriyatı.

Köse, N. – İnayet, A. (1996). "Aşık Garip"in Türkmen ve Uygur Varyantları Uzerine. Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi Sayı i, İzmir 1996, ss. 43-57.

Lei Maokui, Li Jingcheng (1994). 丝绸之路民族民间文学研究 / İpek Yolu Üzerindeki Milletlerin Halk Edebiyatı Araştırmaları. Urumçi: Şincang Halk Neşriyatı.

Levend, A. S. (1957). Türk Edebiyatında Leyla ve Mecnun Yazan Şairler. Türk Dili Araştırmaları Yıllığı – Belleten, 5, 105-113.

Maksoud Belal Saber Mohamed ABD El (20024). Leyla İle Mecnun Mesnevisinin Arap, Fars ve Türk Edebiyatı'nda Ele Alınış Biçimi ve Larendeli Hamdi'nin Eseri. Cilt 1 (İnceleme). (Yayımlanmamış Doktora tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.

Man Dou-hu (1997).Çin'deki Altay Dil Ailesine Mensup Milletlerin Efsane ve Hikayeleri, Pekin: Milletler Neşriyatı.

Mundy, C.S. (2021). "Polyphemos ve Tepegöz". Çeviren: Ali Erol, Seatp Erol. Dünyada Dede Korkut Araştırmaları KORKUT BİTİG. Hazırlayanlar: Fikret Türkmen, Gürol Pehlivan. İstanbul: Ötüken Neşriyatı, s. 153-184.

Necatigil, B. (2002). 100 Soruda Mitologya. 5. Baskı. İstanbul: K Kitaplığı.

Ögel, B. (2003). Türk Mitolojisi. 1. cilt, 4. Baskı. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları

Özdemir, N. (2011). The Phiosopher's Philosopher Nasreddin Hodja. Ankara: Republic of Turkey Ministry of Culture and Tourism Publications.

Qian Boqua (2000). "乌揭 – 阿尔泰历史和草原丝路的早期主人 / Oğuzlar Altay Tarihi ve Bozkır İpek Yolunun İlk Sahipleridir". 西域研究 / Batı Bölgeleri Araştırmaları. 2000, Sayı. 4, s.12-33.

Rahman, A. (1999). Yipek Yolidiki Epsane-Rivayetler. Ürümçi: Şincang Helk Neşriyatı

Rahman, A. (1999). 丝路民族文化视野 / İpek Yolu Üzerindeki Milletlerin Medeniyet Vizyonu. Urumçi: Şincang Üniversitesi Neşriyatı.

Sakaoğlu, S., (1998), Dede Korkut Kitabı, İncelemeler-Derlemeler-Aktarmalar, Konya

Sakaoğlu, S. (1989). "Balkan Ülkelerinde Nasreddin Hoca'ya Mal Edilen Bölge Tiplerine Ait Fıkralar". Türk Dili Araştırmaları Yıllığı – Bellet, 33 (1985), 131-135.

Sakaoğlu, S. (2015). Nasreddin Hoca Fıkralarından Seçmeler. 4. Baskı. Ankara: Akçağ Yayınları.

Sina, A. (2004). "Alkestis ve Deli Dumrul". Tarih Araştırmaları Dergisi. Cilt: 23, Sayı. 36, s. 225-235.

Şahin, M. (2021). Batı sanatında Tomris Han. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, 10(1), 1-17.

Tatçı, M. (2020). Yunus Emre Divanı. 5. Baskı. İstanbul: H Yayınları.

Teklimakaniy, Abdureuf Polat (2005). Esliy Yezilişi bilen Uyğur On İki Mukamı Tekstliri (Asli yazılışı ile Uygur On İki Makam Güfteleri). Beycing: Milletler Neşriyatı.

Tezcan, Mehmet (2014). "İpek Yolu'nun İran Güzergahı ve İpek Yolu Ticaretine İran Engellemesi". TEKE Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi. Sayı 3/1, s. 123.

Türkmen, Fikret (1988). "Köroğlu Hikâyelerinin Yayılma Sahaları ve Menşei Meselesi". *Beşinci Milletlerarası Türkoloji Kongresi, İstanbul 23–28 Eylül 1985. Cilt.2,* Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1988, ss. 555-565.

Türkmen, Fikret (1988). Tahir ile Zühre Hikayesnin Anadolu ve Özbek Varyantları. Türk Dili Araştırmaları Yıllığı – Belleten, 34 (1986), 83-88.

Türkmen, Fikret (2015). Tahir ile Zühre. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.

Türkmen, Fikret (2018). Âşık Garip Hikayesi İnceleme-Metin. 3. Baskı. Ankara: Akçağ Yayınları.

Uyğur Helk Dastanliri 3 (1991). Ürümçi: Şincang Helk Neşriyatı.

Uyğur Helk Dastanliridin Tallanma (1998). Ürümçi: Şincang Helk Neşriyatı.

Wei, Ts'ui-i, Karl W. Luckert (1998). Uighur Stories from Along the Silk Road. New York: University Prees of America.

Yeşilyurt, Şeyda (2018). Ferhat İle Şirin'e Metinlerarası Bir Yaklaşım**.** HİKMET-Akademik Edebiyat Dergisi, Sayı 9, 2018, ss. 154 – 172.

Yıldız, Naciye Ata (2015). Türk Dünyası Destancılık Geleneği ve Destanlar. Ankara: Akçağ Yayınları.

Türklük Bilimi'ne Adanmış Bir Ömür
PROF. DR. İSMET ÇETİN'E ARMAĞAN

2

Editörler

Prof. Dr. Seyfullah YILDIRIM
Prof. Dr. Remzi CAN
Doç. Dr. Yasemin UZUN
Doç. Dr. Ayşe Derya ESKİMEN YILMAZ

Ankara
2024

TÜRK KÜLTÜRÜNÜ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ YAYINLARI
© Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, 2024.
Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü yayınlarının tamamının veya bir kısmının yayımcının yazılı izni olmadan herhangi bir yolla çoğaltılması yasaktır. Yayınların fikrî sorumluluğu ve imlâ tercihi yazarlarına aittir. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü yayınlarında yer alan başka kaynaklardan alınmış tablo, resim ve benzeri şeylerin yasal kullanım sorumluluğu yazarlarına aittir.

Seyfullah YILDIRIM, Remzi CAN, Yasemin UZUN,
Ayşe Derya ESKİMEN YILMAZ (Ed.)
Prof. Dr. İsmet Çetin'e Armağan,
16x24, I. C. 530, II. C. 528 s.
ISBN: 978-975-456-170-8 (2.c)
ISBN: 978-975-456-168-5 (Tk)
1. İsmet Çetin 2. İsmet Çetin'e Armağan 3. Türkoloji
4. Türk Edebiyatı 5. Türk Dünyası

Genel Yayın Editörü:
Prof. Dr. Ahmet B. ERCİLASUN
Yayın Kurulu
Prof. Dr. İsmet ÇETİN
Prof. Dr. Fatih KİRİŞCİOĞLU
Prof. Dr. İbrahim DİLEK
Prof. Dr. Ferruh AĞCA
Prof. Dr. Halit ÇAL
Doç. Dr. Hayati BEŞİRLİ

Kapak ve Sayfa Tasarımı: Halil ÇELTİK

İletişim Adresi
Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü
Bahçelievler, 7. Cad. 17. Sok. Nu. 38,06490 Ankara / TÜRKİYE
Tel: (00 90 312) 2133100 Belgegeçer: (00 90 312) 2134135
Genel ağ: http://www.turkkulturu.org.tr
e-posta: tkaedernegi@hotmail.com

Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi
Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA
130 adet basılmıştır. Ankara 2024

İÇİNDEKİLER

YAHYA KEMAL'İN GÖZÜNDEN SOFYA 1

Halide Gamze İNCE YAKAR *1*

TÜRK KÜLTÜR COĞRAFYASI HALK İNANÇLARINDA TUZUN KORUYUCU ÖZELLİĞİNE DAİR ÖRNEKLEMELER 19

Yaşar KALAFAT *19*

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE TEMEL DİL BECERİLERİNDE KAYGININ ÖNEMİ 23

İhsan KALENDEROĞLU • Muhammet Hüseyin YAZICI *23*

ALTAY FOLKLORUNDA GÖKYÜZÜ VARLIKLARIYLA İLGİLİ EFSANELER .. 35

Zekeriya KARADAVUT *35*

ÖT- / ÖTÜRÜK ÜZERİNE 47

Yakup KARASOY *47*

ÂŞIK VEYSEL'İN GÖZÜNDEN KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI ÖNCESİNDE SOSYO-POLİTİK GERÇEKLİKLER 51

Atila KARTAL *51*

OSMANLI TÜRKÇESİNDE VEDALAŞMA (AYRILIŞ / UĞURLAMA) SÖZLERİ 59

Yavuz KARTALLIOĞLU *59*

DİNÎ HİKÂYELERİMİZDEN VEFAT-I FÂTIMÂ 71

Doğan KAYA *71*

BEN VE O'YA GİDEN GENELLEME VE SÖYLEME DÖNÜŞTÜRME 85

Kürşat KAYA *85*

DİSİPLİNLER ARASI EĞİTİMDE ÂŞIK SEYRANÎ ŞİİRLERİNİN KULLANIMI 95

Rabia Gökcen KAYABAŞI *95*

NURGALİ ORAZ'IN *KARA AKBABA* HİKÂYESİNDE KAZAK KÜLTÜREL UNSURLARI 109

Cemile KINACI BARAN • Necibe ÇÖZEN *109*

SAHA(YAKUT) TÜRKLERİNDE AİLE YAPISI VE İLGİLİ KAVRAMLAR . 121

M. Fatih KİRİŞÇİOĞLU *121*

"TEMBELLİK-ÇALIŞKANLIK" ZITLIĞI ÜZERİNE KURULAN MASALLAR: "AĞUSTOS BÖCEĞİ İLE KARINCA" VE "ULUK KADIN İLE ŞABBAZ KADIN" 129

Satı KUMARTAŞLIOĞLU *129*

MÜTERCİM ÂSIM EFENDİ'NİN BURHÂN-I KÂTI' TERCÜMESİ'NDE HAYVANLAR ÂLEMİ 141

Cemal KURNAZ *141*

YAZARLIK ÖĞRETİLEBİLİR Mİ? 151

Mustafa KURT *151*

HALK HEKİMLİĞİ SAĞALTIM UYGULAMALARINDA KALIP SÖZLER. 155

Gülten KÜÇÜKBASMACI *155*

AMAN KARACAOĞLAN! SAKINIRIM DİLİNDEN KARACAOĞLAN ŞİİRİNDE DUA VE BEDDUA 173

Zekeriya MERDİN *173*

18. YÜZYIL TARİHLİ TASAVVUFÎ BİR HİKÂYE: HZ. ALİ MENAKIBNAMESİ!.. 183

Atiye NAZLI *183*

TARANÇİLER ÜZERİNE N. N. PANTUSOV'UN ARAŞTIRMALARI-1: ON İKİ HAYVANLI TÜRK TAKVİMİ 193

Adem ÖGER *193*

ÖLÜMÜNÜN 100. YILINDA ZİYA GÖKALP'İ ANLAMAK 207

Mehmet Naci ÖNAL *207*

MİLLÎ MÜCADELE VE ATATÜRK TEMASINDAKİ METİNLERİN ATEŞMAN OKUNABİLİRLİK FORMÜLÜNE GÖRE İNCELENMESİ 219

Funda ÖRGE YAŞAR • Denis Erdin AYTEKİN *219*

ÜÇÜNCÜ BOYUT HİKÂYECİLİKTE METNİN DÖNÜŞÜMÜ VE KÖROĞLU YAZICILIĞI 233

Latife ÖZCAN *233*

TEBRİZ ÂŞIKLIK GELENEĞİNDE KAVAL (TEF) VE KAVALCILARIN YERİ. 245

Fazıl ÖZDAMAR *245*

NEF'Î'NİN BİR GAZELİ ÜZERİNE DÜŞÜNCELER 261

Ömer ÖZKAN *261*

METİN ÇEŞİTLENMESİ KAPSAMINDA ÇOBAN SÜLEYMAN HİKÂYESİ VE GÜLİSTAN İLE SÜLEYMAN HİKÂYESİ 269

Gülsüm SADIÇ *269*

75 YIL ÖNCESİNİN ÖLÜM İLANLARINDA YER ALAN KİŞİ AD VE SOYADLARI ÜZERİNE BAZI DİKKATLER 283

Saim SAKAOĞLU *283*

ONUN TÜRKİYE SEVGİSİ KARŞILIKLIYDI (Sovyet Türkolog Radi Fiş'in Doğumunun 100. Yıldönümü Anısına) 289

Alfina SİBGATULLİNA *289*

UYGUR SAHASI NASREDDİN HOCA/EPENDİ FIKRALARININ TOPLUMSAL DEĞERLERİ TAŞIMA İŞLEVİ ÜZERİNE BİR İNCELEME 295

Erhan SOLMAZ *295*

TÜRKMENİSTAN SAHASI KÖROĞLU ANLATMALARINDA KAHRAMANIN EJDERHA İLE MÜCADELESİ 305

Halil İbrahim ŞAHİN *305*

KALKINMA PLANLARINDA YURT DIŞINDA YAŞAYAN TÜRKLERE YÖNELİK DİL, EĞİTİM ve KÜLTÜR POLİTİKALARI 319

Ülker ŞEN *319*

ÂŞIK TARZI HİKÂYE ANLATMA GELENEĞİNİN GÜNÜMÜZDEKİ DURUMU 331

Ebru ŞENOCAK *331*

ELAZIĞ HALK OYUNLARI/DANSLARI İÇERİSİNDE ÇAYDA ÇIRA OYUNUNUN YERİ 349

Esma ŞİMŞEK *349*

ÂŞIKLIĞI PROJELENDİRMEK: PROJELERİYLE ÂŞIK ŞEREF TAŞLIOVA 363

M. Mete TAŞLIOVA *363*

MAHTUMKULU'NUN "BOLDUM GİRYANE" ŞİİRİ ÜZERİNE BİR TAHLİL DENEMESİ 373

Mehmet TEMİZKAN *373*

TORLAK BİR ANIN PARLAK BİR HATIRASI 383

Nezir TEMUR *383*

21. YÜZYILDA YENİ BİR KAVİMLER GÖÇÜ MÜ YAŞANIYOR? 387

Umay TÜRKEŞ GÜNAY *387*

İBNİ SİNA VE TÜRK KÜLTÜRÜ 393
Fikret TÜRKMEN *393*
EDEBİYATLA DEĞERLER AKTARIMI 401
Mustafa TÜRKYILMAZ *401*
ÖZBEKİSTAN'DA 9. SINIF EDEBİYAT ÖĞRETİMİ 415
Yasemin UZUN *415*
GAZELLERDE DUA VE BEDDUALAR 425
Kaplan ÜSTÜNER *425*
MODERN ÖZBEK HİKÂYELERİNDEN TÜRKİYE TÜRKÇESİNE YAPILAN AKTARMALARLA İLGİLİ BAZI TESPİT VE DEĞERLENDİRMELER 441
Veli Savaş YELOK *441*
FAHÎMÎ DİVANI'NDA AŞK 449
Fatih YERDEMİR *449*
TÜRK BENGGÜ TAŞ BİTİGİ YAZITLARDA YENİ OKUMA ÖNERİLERİ 461
Dursun YILDIRIM *461*
V.V. RADLOFF (RADLOV)'UN KAZAK TÜRKLERİ ARASINDA DERLEMİŞ OLDUĞU KURU KAFA (CÜMCÜME) KISSASI 473
Seyfullah YILDRIM *473*
ALACAHANLI SAN'ATÎ İLE VEYSEL CEHDİ KUT'UN MEKTUP ŞİİRLERİ 487
Serhat Sabri YILMAZ *487*
TÜRK HALK HİKÂYELERİNDE ANLATICININ İŞLEVLERİ 507
Ayşe YÜCEL ÇETİN *507*

TÜRK KÜLTÜR COĞRAFYASI HALK İNANÇLARINDA TUZUN KORUYUCU ÖZELLİĞİNE DAİR ÖRNEKLEMELER

Yaşar KALAFAT*

Suyunu içip ekmeğini yediğiniz memlekete ihanet edilmez."
Prof. Dr. İsmet Çetin

Türk halkbiliminde "tuz" deyince akla öncelikli olarak halkbilimi alanının duayenlerinden Prof. Dr. Şükrü Elçin hocamız gelir. Tuzun etrafında oluşan inanç yumağı, onun besleyici özelliğinden ziyade, koruyucu ve kurtarıcı oluşu ile de ilgilidir. Türk halk inançlarına göre tuzlayarak korursunuz ve tuzlayarak sıkıntılı durumlardan kurtulursunuz.

Al karısına uğrayan kadının vücudu ağırlaşır, sıtmalı gibi titrer, ne yaptığını bilmez, sürekli çocuğu kan içinde imişçesine görür. Tedavisi için ocaktan getirilmiş **çaput, kül, çaput** ve **tuz** hasta kadının banyo suyuna katılır. **Tuz** hastanın ekmeğine ve çaput da yastığının altına konur. Ayrıca ocaklının muska yazdığı da olur. **Al Ocağına** doğumun kolay geçmesi için de gidilir ve ocaktan aynı şeyler alınır. Alınan çaput loğusanın yastığının altına dikilir sancısı ağır olur ise **tuz** yalatılır. **Tuz** ve **ekmek** ise doğacak bebeğin kundağına konur (Doymuş, 1999: 122).

Karakalpak Türklerinde de hamile kadın yalnız bırakılmaz, uyurken yanında birisinin bulunması gerektiğine inanılır. Bu günlere "**Albastı Günleri**" denir. **Albastıdan** korunmak için bıçak, demir, kelam-ı Kadim, **tuz**, ateş, şap, sarımsak, çivi gibi şeyler hamilenin odasında bulundurulur. Oda da su bulundurulmasından özellikle kaçınılır. Suyun Albastı'nın dostu olduğu inancı vardır (Kalafat, 2008: 332). Bu bulgunun çözümü için Kuran okunurken **su** ile **tuz** bir araya gelebilirlerken **Al Karısından** korunmak için su ve tuz bir araya gelememektedirler.

Iğdır'da doğum yapmış hastanın yanına onu korumak adına **tuz**, kömür ve ekmek konur (Kalafat, 2012: 141). Derdi bent ana insan ve hayvanların tedavisinde **tuz, kül** ve **ekmek** kullanmaktadır. Dili tutuk, uyurken korken, vücudunda siğiller çıkan, çişini tutamayan, çok ağlayan, geç yürüyen unutkan olan, nazar ve büyüden muzdarip olan kimselere yardımcı olabilmekteydi.

Türkmenistan'da **çileli/kırklı** çocuğu ervah/cinlerden korumak için birçok ırımlara inançlara başvurulur. Çocuğun yastığının altına cevher, bıçak, ekmek ve **tuz** konulur. Doğu Anadolu'da da çocuğu bu tür güçlerden korumak için bıçak, ekmek ve tuz bazı yerlerde ise Kur'an-ı Kerim ve sarımsak konulur (Kalafat, 2008: 52).

Tuzun görünmeyenlere karşı koruyuculuğu ile nazarda olduğu gibi Al Ruhu içindir. Nazara karşı tuzla korunurken bilhassa mal mülkün korunmasında tuzdan

* Dr., Halkbilimi Araştırmaları Strateji ve Kültür Merkezi, yasarkafat@gmail.com

inanç ve uygulaması vardır. Bu uygulama göz deydiği zaman yapılır. Tuz göze geldiğine inanılan kimsenin başında dolandırılır. Bu esnada gözü deymiş olan kişi kastedilerek "gözü çıksın" denir ve bu tuz fakire verilir. Bu esnada ayrıca da nezirde bulunulur. Nazar sadakası verilirken "azardan bezerden uzak olsun" denir. Nazarlının etrafında dolandırılan sadaka da keza fakire verilir. Rüyasında ölmüş bir yakınını gören Karaçi o şahsın ruhuna niyetlenerek yemeğe bir miktar tuz atar. Kuran okutmanın yanı sıra ölmüş yakınlarının ruhuna her akşam bir miktar sembolik tuz atar. Ayrıca nefsi, gözü ırak etmek için de od/ateşe bir miktar tuz atılır. Ekmeğe ve tuza ant içme inanç ve uygulaması Karaçilerde de vardır (Kalafat, 2006: 83).

Ağrı'da komşular birbirlerine ekşi hamur, anahtar, ateş, tuz, ipliksiz iğne nesneleri ödünç olarak vermezler bu uygulamayı uğursuzluk olarak kabul ederler. Büyük ölçüde bereketle ilgili bu uygulamanın çeşitli tezahürleri vardır. Elâzığ ve Diyarbakır'da akşamdan sonra evden dışarı tuz, tencere ve ateş akşamdan sonra evden çıkarılmaz (Kalafat, 2006: 83).

Nitekim gece vakitleri; kara iyelerin, cinlerin, şeytanların hâkimiyet dönemi olarak bilinir. Gündüz komşuya verilebilen cin kovucu olarak tanımlanan tuzun, gece verilemeyişini açıklamak kolaylaşmaktadır. Bu bağlantının kurulabilmesi, tuzun yukarıda belirtilen görünmeyenlere karşı olan koruyucu özelliği ile de bağdaşmaktadır.

Kaynakça

Doymuş, E. (1999). Her Yönüyle Kangal, Ofset Basımevi: Sivas.

Kalafat, Y. (2006), Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri, Ebabil Yayınları: Ankara.

Kalafat, Y. (2007). Balkanlar'dan Uluğ Türkistan'a Türk Halk İnançları-I, Berikan Yayınevi: Ankara.

Kalafat, Y. (2008). Türk Kültürlü Halklarda Türk Halk İnançları Pir-i Türkistan Ahmet Yesevî Sultan, Berikan Yayınevi: Ankara.

Kalafat, Y. (2009). "Van Gölü Havzası Örnekleri ile Türk Kültürlü Halklarda Tuz İnancı", Türk Kültürlü Halklarda karşılaştırmalı Halk inançları, Kodlar-Kültler–1, Berikan Yayınevi: Ankara.

Kalafat, Y. (2012). Türk Halk İnançlarında Beslenme, Berikan Yayınevi: Ankara.

Şişman, B. (1996). "İslamiyet Evveli Türk inanç ve Ritüellerinin Samsun Yöresindeki İzleri" Türk Kültürü Dergisi, Eylül 1996, S. 401, s.563-574.

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE TEMEL DİL BECERİLERİNDE KAYGININ ÖNEMİ

İhsan KALENDEROĞLU[*] • Muhammet Hüseyin YAZICI[**]

Duyuşsal bir özellik olan kaygı, her insanda bulunan ve hayatın her aşamasında bireylerin davranışlarına doğrudan veya dolaylı bir şekilde etki eden bir unsurdur. Kaygı otonom sinir sisteminin uyarılması sonucunda ortaya çıkan gerginlik, tedirginlik, endişe ve üzüntü hissidir (Spielberger, 1983). TDK'ya göre kaygı; "Üzücü veya kötü bir şey olacak korkusundan doğan tedirgin edici duygu; düşünce, tasa, küşüm, endişe, gam." şeklinde tanımlanmıştır. Scovel'e (1991, s.18) göre ise bir endişe durumudur yalnızca bir nesneyle dolaylı olarak ilişkili olan net olmayan bir korkudur Ancak kaygı ve korku birbirinden farklı duygulardır. Kaygı, belirsizdir ve gelecekte olması ihtimal tehlikeli uyarana karşı ortaya çıkar; korku ise daha somut olan bir tehlikeye karşı verilen cevap olarak tanımlanabilir (Çetinay Aydın, 2017).

Kaygı ve korkunun farklarını şu şekildedir (Şahin, 1985):

- Korkuda tehlike nesnelken kaygıda gizli ve özneldir.
- Korku tehlike ile orantılıyken, kaygıda orantısızdır.
- Tehlikeli durum giderildiğinde korku duygusu kaybolur, dolayısıyla korku geçicidir ancak kaygıda içsel tehlikeler süreklidir.
- Korkunun sebebi, kişinin o anki hayatında var olan tehlikelerdir. Kaygının sebebi ise kişinin daha önceki yaşantılarından kaynaklanır.
- Korku duygusuna verilen tepki, başkalarınca normal karşılanır ve anlaşılırdır; kaygıda ise duruma gösterilen tepki başkalarına göre olağandışı ve anlaşılmazdır.
- Korkuya yönelik kendini korumak için bilinçli olarak bazı önemler alınabilir, kaygıda ise kişiliği korumak için bilinçdışı savunma yöntemlerine başvurulur.

Kaygı kelimesi ile günümüzde karıştırılan diğer bir kelime ise endişedir (apprehension). Sözlüklerde dahi iki kelime eş anlamlı olarak verilse de aralarında anlamsal farklar bulunmaktadır. Endişe, gelecekteki durum ve olaylarla ilgili sonucu net olmayan fakat olumsuz sonuçlanacağına inanılan, kaygıya eşlik eden bilişsel bir etkinliktir (Çetinay Aydın, 2017). Ayrıca günümüzde "worry" kelimesi de "kaygı ve endişe" kelimeleri ile eş anlamlı olarak kullanılsa da litaretür tarandığında "worry" kelimesinin "anxious apprehension" "kaygılı endişe" durumu olarak (Nitschke, Heller, vd, 1999) nitelendirildiği görülmektedir.

[*] Prof. Dr. İhsan KALENDEROĞLU, Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi, Ankara/Türkiye, kihsan@gazi.edu.tr, https://orcid.org/0000-0003-2441-5932

[**] Öğr. Gör. Muhammet Hüseyin YAZICI, Hitit Üniversitesi, Çorum/Türkiye, mhuseyinyazici@hitit.edu.tr, 0000-0003-0166-141X

sayesinde dilde üretimler gerçekleşebilmektedir. Sık ve sürekli gerçekleşen bu iletişimler bireylerin kendilerini rahat ifade edebilmelerini sağlamakta dolayısıyla da konuşma becerisindeki kaygılarına olumlu bir şekilde etki etmektedir.

Özellikle karma sınıflarda bireylerin birbirleriyle anlaşabilecekleri ortak bir dil yapısının bulunmaması da ilk aşamalarda kaygı unsurunu etkileyen bir durumdur. Karma sınıflarda ders gören öğreniciler sınıfa ilk geldikleri anda kendi ana dilini veya bildiği diğer dilleri konuşan bireyleri araştırmalarının sebeplerinden biri de kaygıdır.

Kaynakça

Aida, Y. (1994). Examination of Horwitz, Horwitz, and Cope's construct of foreign language anxiety: The case of students of Japanese. The Modern Language Journal, 78, 155-167.

Akay, C., & Uzun, N. B. (2018). Yabancı Dil Olarak Türkçe nin Öğrenme Sürecinde Dil Becerileri Açısından Duyulan Kaygı. *Turkish Studies Eğitim Bilimleri*, *13*(19), 1–20.

Arnold, J. & Brown, H. D. (1999). A map of the Terrain. In J. Arnold (Ed.), Affect inlanguage learning (pp. 1–24). Cambridge: Cambridge University

Atagül, Y., & Yahşi, Ö. (2018). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Okuma Kaygısı Bir Engel mi . Turkish Studies Educational Sciences, 13(Volume 13 Issue 11), 251–267.

Bailey, K.M. (1983). Competitiveness and anxiety in adult second language learning: Looking at and through the diary studies. In H.W. Seliger and M.H. Long (Eds.), Classroom oriented research in second language acquisition. Rowley, MA: Newbury House.

Barış, H., & Şen, Ü. (2019). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Yazma Kaygısı. Aydın Tömer Dil Dergisi, 4(2), 73-99

Başkan, A. (2021).The relationship between writing anxiety and writing self-efficacy of students learning Turkish as a foreign language. Journal of Education and Learning; 10: 70-77.

Becker, E. (2011). *Angst.* Munchen: Ernst Reinhart.

Botton, A. (2004). *Status Anxiety.* New York, USA: Pantheon Books.

Bekleyen, D. N. (2004). Foreign Language Anxiety. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 13(2).

Cheng, Y. S. (2004). A measure of second language writing anxiety: scale development and preliminary validation. J. Second Lang. Writ. 13, 313–335. doi: 10.1016/j.jslw.2004.07.001

Chowdhury, S, (2014), Learners' Foreign Language Speaking Anxiety: A Tertiary Level Scenario in EFL Class A Thesis Submitted to the Department of English and Humanities of BRAC University, ID: 11303012 In partial fulfillment of the requirement for the degree of Bachelor of Arts in Linguistics

Crookall, D., & Oxford, R. (1991). Dealing with anxiety: Some practical activities for language learners and teacher trainees. In E. K. Horwitz & D. J. Young

(Eds.), Language anxiety: From theory and research to classroom implications (pp.141-150). Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Çelik, N. ve Kaban, B. (2022). Yabancı Dil Öğretiminde Kaygı Üzerine Yapılan Çalışmaların İncelenmesi. Aydın TÖMER Dil Dergisi, 7(2), 151-181. DOI: 10.17932/IAU.TOMER.2016.019/tomer_v07i2001

Çetinay Aydın, P (2017). Kaygı ve Endişe, Turkiye Klinikleri J Psychiatry-Special Topics 2017;10(4):228-36

Daly, A, J and Miller, M. D. (1975). Apprehension Of Writing As A Predictorof Message İntensity. Journal Of Psychology, 89, 175-177.

Daly, J. A. ve Miller, M. D. (1975b). The Empirical Development Of An Instrument To Measure Writing Apprehension. Research İn The Teaching Of English, 9(3), 242-249.

Daly, J. A. ve Wılson, D. A. (1983). "Writing Apprehension, Self-Esteem, and Personality". Research in the Teaching of English, 17 (4), 327-339.

Daly, J. A. (1985). "Writing Apprehension". When a Writer Can't Write: Studies in Writer's Block and Other Composing Process Problems. Mike ROSE (Ed). New York: Guilford Press.

Demir Atalay T. ve Melanlıoğlu, D. "Ortaokul Öğrencileri İçin Konuşma Kaygısı Ölçeği Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması," Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Vol. 47, No. 1, Pp. 103–124, Jan. 2014.

Genç, E.ve Yaylı, D. (2019). The second language writing anxiety: The perceived sources and consequences. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 45, 235-251.

Halat, S. (2015). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenenlerin Dinleme Becerisine Yönelik Kaygı Düzeylerinin İncelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Horwitz, E. K., Horwitz, M. B., & Cope J. (1986). Foreign language classroom anxiety. The Modern Language Journal, 70, 125-132.

Horwitz, E. K. ve , Young, D. J. (Eds.). (1991). Language Anxiety: From Theory And Research To Classroom İmplications. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall London15-23.

Kara, M. (2020). Kierkegaard Felsefesiyle Birlikte Ortaya Çıkan Bir Kavram Karmaşası Endişe mi Kaygı mı Anksiyete mi Korku mu? . FSM Scholarly Journal of Humanities and Social Sciences, (16), 279–308.

Krashen, S. D. (1982). Principles and Practice in Second LanguageAcquisition. Oxford: Pergamon.

Krashen, S. D. (1985). Applications of psycholinguistic research to the classroom. In C. James (Ed.), Practical applications of research in foreign language teaching (pp.51-66). Lincolnwood, IL: National Textbook Co

Kuşdemir, Y. ve Katrancı, M. (2016). Okumada kaygı ve anlama: Ana fikri bulamıyorum öğretmenim! Eğitim ve Bilim Dergisi, 41(183), 251-266.

MacIntyre, P. D., & Gardner, R. C. (1988). The measurement of anxiety and applications to second language learning: An annotated bibliography

(Research Bulletin No. 672). London, Ontario: The University of Western Ontario. (ERIC Document Reproduction Service No. FL017649).

MacIntyre, P. D., & Gardner, R. C. (1989). Anxiety and second language learning: Toward a theoretical clarification. Language Learning, 39, 251-275

MacIntyre, P. D., & Gardner, R. C. (1991). Methods and results in the study of anxiety and language learning: A review of the literature. Language Learning, 41, 85-1 17

Meyer, R. (1984). Listen my children, and you shall hear. Foreign Language Annals, 17(4),343-344

Melanlıoğlu, D. (2013). Ortaokul Öğrencileri İçin Dinleme Kaygısı Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (11), 851–876.

Melanlıoğlu, D. (2014). Okuma Kaygısı Ölçeğinin Psikometrik Özelliklerinin Belirlenmesi. Eğitim ve Bilim, 39(176), 95–105.

Nıtschke Jb, Heller W, Palmıerı Pa, Mıller Ga. Contrasting patterns of brain activity in anxious apprehension and anxious arousal. Psychophysiology. 1999;36(5):628-637. doi:10.1111/1469-8986.3650628

Palacios, L. M. (1998). Foreign Language Anxiety And Classroom Environment: A study of Spanish University

Pappamihiel, N. E. (2002). English as a Second Language Students and English Language Anxiety: Issues in the Mainstream Classroom. Research in the Teaching of English, 36, 327-355

Reeves, L. L. (1997). Minimizing writing apprehension in the learner-centered classroom. English Journal, 86(6), 38-45.

Sallabaş, M. E. (2012). Türkçeyi Yabancı Dil Olarak Öğrenenlerin Konuşma Kaygılarının Değerlendirilmesi. Turkish Studies, 7(3), 2199–2218.

Sarıkaya, B. & Yamaç, E. (2023). Anxiety in basic language skills: A research on graduate thesis [Temel dil becerilerinde kaygı: Lisansüstü tezler üzerine bir araştırma] *Electronic Journal of Education Sciences*, [*Elektronik Eğitim Bilimleri Dergisi*], *12*(23*)*, 15-32. DOI: 10.55605/ejedus.1253153

Saito, Y., Horwitz, E. K. & Garza, T. J. (1999). Foreign language reading anxiety. Modern Language Journal, 83, 202 - 218.

Schlesinger, H. (1995). The effectiveness of anxiety reduction techniques in the foreign language classroom. (Doctoral dissertation, The University of Texas at Austin, (1995). Dissertation Abstracts International, 57-01A, 0139.

Scovel, T. (1991). The effect of affect on FLL: A review of the anxiety research. In Horwitz, E. K. & Young, D. J. Language anxiety. London: Prentice Hall International Limited, 15-23.

Spielberger, C. D. (1983). Manual for the state-trait anxiety inventory. Pa10 Alto, CA: Consulting Psychologist Press.

Şahin, M. (1985) Başarı Düzeyi Farklı Üç Grup Lise Öğrencisinin Kaygı Düzeyi Yönünden Karşılaştırılması (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara

TDK, https://sozluk.gov.tr/

Trang, T, T,T. (2012), A Review of Horwitz, Horwitz and Cope's Theory of Foreign Language , Anxiety and the Challenges to the Theory, *Published by Canadian Center of Science and Education,* English Language Teaching Vol. 5, No. 1; January 2012

Trylong, V. L. (1987). Aptitude, attitude, and anxiety: A study of their relationships to achievement in the foreign language classroom (Doctoral dissertation, Purdue University, 1987). Dissertation Abstracts International, 48-10A, 2564.

Tsiplakides, I., & Keramida, A. (2009). Helping Students Overcome Foreign Language Speaking Anxiety in the English Classroom: Theoretical Issues and Practical Recommendations. International Education Studies, 2, 39-44.https://doi.org/10.5539/ies.v2n4p39

Umagan, S. (2007), "Dinleme", İlköğretimde Türkçe Öğretimi, (Ed. Ahmet Kırkkılıç-Hayati Akyol), PegemA Yayıncılık, Ankara.

Von Wörde, R. A. (1998), An investigation of students' perceptions of foreign language anxiety (Doctoral dissertation, George Mason University, 1998). Dissertation Abstracts International, 59-03A, 0717.

Von Worde, R. A (2003). Students' Perspectives on Foreign Language Anxiety. Inquiry, 8(1), n1.

Vogely, A. J. (1999). Listening Comprehension Anxiety: Students' Reported Sources And Solutions. Foreign Language Annals, 31(1), 67-80.

Wang, F. & Xie, Y. (2020). Endogenous Generation Mechanism of English LearningAnxiety Based on Psychological Theories. *Revista Argentina de Clinica Psicologica,29(1), 558*.

Wang, N. (2005). Beliefs About Language Learning and Foreign Language Anxiety: a Study of University Students Learning English As a Foreign Language in Mainland China. Yüksek lisans tezi, Victoria Üniversitesi.

Young, D. J. (1991). Creating a low-anxiety classroom environment: what does the language anxiety research suggest? Modern Language Journal, 75(4), 426 – 439.

Young, D. J. (1992). Language anxiety from the foreign language specialist's perspective: Interviews with Krashen, Omaggio Hadley, Terrell, and Rardin. Foreign Language Annals 25, 157-172.

ALTAY FOLKLORUNDA GÖKYÜZÜ VARLIKLARIYLA İLGİLİ EFSANELER

Zekeriya KARADAVUT*

Giriş

Altaylar ve Altaylılar

Arkeolojik ve paleoantropolojik materyallere göre V. Radlov ve N. A. Aristov gibi Türkologlarca Türklerin tarih sahnesine çıktıkları yer olarak kabul edilen Altaylar Hunlardan itibaren Göktürk, Uygur ve Kırgız gibi Türk kağanlıklarına yurt olmuştur. Coğrafya X. yüzyılda Kitan, XV. yüzyılda ise Cungar Hanlığı egemenliğine girmiştir. Altaylarda XVIII. yüzyılda başlayan Rus hakimiyeti günümüzde de devam etmektedir. Altay Türkleri bu gün Altay Kray ve Altay Özerk Cumhuriyetinde yaşayan Türk boylarına verilen genel addır. Altaylılar küçük dilsel ve antropolojik farklılıklar göz önünde bulundurularak kuzey ve güney olarak iki gruba ayrılmaktadır. Kuzey Altaylılar Şorlar, Çelkanlar, Kumandiler ve Tubalardır. Güneyliler ise Altay Kiji, Telengitler, Telesler, Teleütler ve Maymanlardır (Potapov 2014: 27)

Kadim Altaylılara ait ilk bilgiler arkeolojik kazılardan elde edilmektedir. Buna göre Altaylarda MÖ. II. ve I. asırlarda eski Avrupa tipine mensup, çağdaş Güney Altaylıların mongoloid tipine benzemeyen bir topluluğun yaşadığını, bunların yerleşik tarzda bir hayat sürdükleri, avcılıkla, mera hayvancılığı ve ziraatla uğraştıkları; metal işlerinde usta oldukları, bronzdan aletler ve silahlar ile günlük hayatta kullanılan eşyalar ile süs eşyaları yapmaktaydılar (Potapov 1914: 28;) Bunlar Minusinsk vadisinin halkıyla akraba idiler ve görünüşe göre Çin kaynaklarında Dinglinler (Ting-Link) adını alan kabileler grubuna mensuptular. Eberhard, Dinlinglerin Hunların bir parçası ve şimal komşuları olarak göstermekte ve Türk olduklarını söylemektedir (Eberhard 1996: 70-71) Altay'ın etnik yapısının Türk Kağanlığının kurulmasıyla aydınlandığını belirten Potapov Çin kaynaklarına atıfta bulunarak Türk Kağanlığının kurulmasında etkin olan iki büyük grubun Tele ve Tugü kabileleri olduğunu, Telelerin Ding Ling'ler olduğunu bugün Altaylar'da Telengit, Teles, Teleut gibi çok sayıdaki kabilenin Tele kelimesini adlarında kullandığını bildirir (Potapov 2014: 36). Dolayısıyla Altayların ilk yerleşik halklarının Hun asıllı Türkler olduğu belirtilir.

Altay bölgesindeki Türk varlığı Tele boyunun destek ve teşvikiyle kurulan Göktürklerin tarih sahnesine çıkmasıyla daha belirgin hale gelir. Göktürklerden sonra Uygur ve Kırgız devletleri bu topraklarda hâkimiyetini sürdürür.

Cengiz Han'ın bölgeye gelmesinden sonra, XII. asrın sonundan itibaren Altay'da Cengiz Han ve haleflerinin hâkimiyeti başlar. XV. yüzyılda Altay Cungarya etkisine girer ve Cungarya'ya vergi öder duruma gelir.

* Prof. Dr., Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Antalya/TÜRKİYE. zkaradavut@akdeniz.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-9116-9706.

efsaneler), Almıstar kereginde kep-kuuçındar (Kötü ruhlar hakkında efsaneler); legenda kuuçınlar (Yadanova 2013:3-7) gibi başlıklar koymuşlardır.

Kaynakça

Altay Kep-Kuuçındar. (1994). (Haz. E. E. Yamayeva, İ. B. Şincin), Gorno-Altaysk:

Altaysko-Ruskkiy Slovar/Altay Orus Sözdik (2018). (Haz. A. E. Çumakayev, vd.), Gorno-Altaysk.

Arslantürk, H. (2023). *Rusya'nın Altay Dini Misyon***u**, Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü doktora tezi, Ordu.

Kataş, S. (1978). *Mifi Legendı Gornogo Altaya***,** Gorno-Altay.

Küçükbalcı, F. N. (2019). *Ata Yurdumuzun Kadim Bekçileri: Altay Türkleri*, *Türk Ekini*, 2019 (3), 22-35.

Neskazoçnaya Proza Altaytsev/Altay Kep-Kuuçındar (2011). (Ed. Yu. V. Aimmoreenko), Novosibirsk: 'Nauka.

Oyrotsko-Russkiy Slovar (1947). (Haz. N. A. Baskakov, T. M. Toşçakova), Moskva:

Potapov, L. P. (2014). "Güney Altaylıların Etnogenezi". *Altaylılar/(Etnik Yapıları ve Kültürel Varlıkları)/Makaleler.* (Çev. Atila Bağcı), Ankara 2014: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

Rassadin, V. İ. (1980). *Mongolo-Buryatskiye Zaimstvovaniya v Sibirskih Tyurkskih Yazıkah.* Moskva:

Somuncuoğlu, A. (2002). *Alttay Cumhuriyeti*. *Türkler*, 20, cilt (ed. H. C. Güzel, K. Çiçek, S. Koca), Ankara: Yeni Türkiye Yayınları

Surazakov, S. S. (1975). *Altay Folklor***.** Gorno-Altaysk.

Şincin, İ. B. (1994). *Soolın la Onı Aydaçılar. Altay Kep-Kuuçındar*., Gorno-Altaysk: Ak Çeçek yayınları, 377-381.

Türker, F. (2011). *Altay Türklerinin Efsaneleri (İnceleme-Metin)***,** Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı doktora tezi, İzmir.

Yadanova, K. V. (2013). *Predaniya, Legendı, Bılıçki Telengitov Dolını Ere-Çuy.* Gorno-Altaysk.

Eberhard, W. (1996). *Çin'in Şimal Komşuları* (Çev. Nimet Uluğtuğ), Ankara: TTK yayınları.

Metinler

1. ***Ceti Kaan (Yedi Han) [Yedigen]***

Evet, o Ceti-Kaan adındaki yıldızdı. Eskiden çok güçlü kuvvetli, zengin bir adamın yedi oğlu varmış. Bu yedi oğuldan hiçbiri işe gitmez, hayvanlara da bakmazmış. "Ben kaan'ım, ben kaan'ım" diye dolaşır dururmuş. Onların bu sözleri üzerine Kuday onlara: "Eğer hepiniz kağan olmak istiyorsanız, o zaman ben herbirinize kağan olacağınız bir yer bulacağım," diyerek onları gökyüzüne gönderdi, diye anlatır saygın yaşlılar. **Neskazoçnaya**, 102.

2. ***Ceti Kaan (Yedi Han) [Büyükayı]***

Ceti Kaan (Büyükayı) bir zamanlar yeryüzündeymiş. Birinin adı Caan Oos (Büyük Ağız), birinin Uzun Kol (Uzun El), birinin Tarnaçı (Büyücü), birinin Tıñdaaçı

ÖT- / ÖTÜRÜK ÜZERİNE

Yakup KARASOY*

Sıradan bir sözcük, yüzyıllar sonra bir bilim dalında terim olabilir mi? Doğaları gereği sözcükler zamanla ses, anlam, yapı değişikliklerine uğrayabilirler. Biz bu yazıda en eski metinlerimizden itibaren gördüğümüz *öt-* "geçmek" anlamındaki fiil ile bundan yapılan *ötürük* adı üzerinde duracağız.

Güncel Türkçe Sözlük'te "1. Kuş veya bazı böcekler, değişik tonda ses çıkarmak; 2. Herhangi bir nesne, sürekli ses çıkarmak; 3. Üflemeli çalgıların sesi çıkmak; 4. Anlamsız, boş konuşmak; 5. Sarhoş kusmak; 6. Gizli bir şey söylemek ve Kubbealtı Lügatı'nda "1. (Kuş ve böcek) Değişik tonlarda nağmeli sesler çıkarmak; 2. (Boru, düdük, kaval vb. şeyler) Ses çıkarmak; 3. Yankı ile çınlamak, yankılanmak; 4. Boş boş konuşup durmak, gevezelik etmek; 5. (Sarhoş) Kusmak." olarak açıklanan *öt-* sözcüğü, Devellioğlu tarafından argo sahasında da "1. Gevezelik etmek; 2. Kayetmek, kusmak" anlamlarıyla açıklanmıştır. Sözcük, tarihî Türk yazı dillerinde, Türk lehçelerinde, halk ağzında ve dilin özel kullanım alanlarında farklı anlamlarda da kullanılmıştır. Bu anlamların birçoğu günlük konuşma dilinde kullanımdan düşmüş olmasına rağmen Türkçenin tarihi dönemlerinde sıklıkla kullanıldığı temel eserler ve sözlüklerimizden tanıklanabilmektedir. İlgilisi sözcüğün bütün dönemlerde birçok kullanımını sözlüklerden belirleyebilir. Biz çalışmamız çerçevesinde değerlendirebileceğimiz kullanımları tespit ettiğimiz birkaç sözlüğü örnek olarak aldık.

Türk dilinin yazılı kaynaklarla tanıklanmaya başladığı dönemde, Orhun Yazıtları'nda sözcük "davul gümbürdemek, geyik böğürmek" anlamlarında görünmekte; *ötrü, ötüg, ötün-* gibi türevleriyle karşımıza çıkabilmektedir (Ercilasun, 2016: 703).

Uygur metinlerinde sözcüğün *ötüg/k, ötün-* türevlerinin yanı sıra *ötürük* biçimi de yer almaktadır. Caferoğlu, sözcüğü Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü'nde *ötürük, ishal* açıklamalarıyla vermiştir (2011: 155). Burada önemli olan *ötürük*'ün anlamında da *ötürük* yazılmasıdır.

Kâşgarlı Mahmud *ötmek* fiilini "bir yeri delip geçmek, ötmek, ishal olmak, mide boşalmak" anlamlarıyla karşılamış; bu kökten türeyen *ötgün-, ötgür-, ötügçi* gibi türevlerinin yanı sıra Oğuzcada hilekâr anlamına gelen *ötrük* sözcüğünü de örnekler arasında sıralamıştır (Ercilasun – Akkoyunlu, 2020: 50).

İbni -Mühennâ Lügati'nde ise *öt-, ötükçü, ötün-* sözcükleri varken *ötürük* yer almamaktadır (Taymas, 1934: 56).

Ötüken Türkçe Sözlük'te ise *öt-* ile ilgili "ishal" anlamında *ötrek, ötrük, ötürek, ötürgeş, ötürgen, ötürük* sözcükleri; sürgün ilacı anlamında *ötrüm*, "kusma"

* Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

Kaynakça

Basılı Kaynaklar

Caferoğlu, Ahmet (2011). *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü*, Ankara: TDK Yay.

Devellioğlu, Ferit (1980). *Türk Argosu*, Ankara: Aydın Kitabevi.

Ercilasun, Ahmet B. – Akkoyunlu, Z. (2020). *Dîvânu Lugâti't-Turk*, Ankara: TDK Yay.

Ercilasun, Ahmet B. (2016). *Türk Kağanlığı ve Türk Bengü Taşları*, İstanbul: Dergâh Yay.

Erşahin, İbrahim (2011). *Kahramanmaraş Masalları Üzerine Tip ve Motif Araştırması*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Kıyasowa, G., Geldimıradow, A., Durdıyev, H. (2016). *Türkmen Diliniŋ Düşündirişli Sözligi*, Aşkabat: Türkmen Döwlet Neşiryat Gullugy.

Komisyon (1997). *Derleme Sözlüğü (IX. Cilt)*, s. 3356 – 3361, Ankara: TDK Yay.

Komisyon (1992). *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I*, s. 398 – 399, Ankara: KB Yay.

Taymas, Abdullah Battal (1934). *İbni-Mühennâ Lûgati*, Ankara: TDK Yay.

İnternet Kaynakları

Kubbealtı Lugatı (http://lugatim.com/)

Güncel Türkçe Sözlük (https://sozluk.gov.tr/)

ÂŞIK VEYSEL'İN GÖZÜNDEN KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI ÖNCESİNDE SOSYO-POLİTİK GERÇEKLİKLER[*]

Atila KARTAL[**]

Giriş

Kıbrıs Adası, tarihî ve coğrafi konumu nedeniyle jeopolitik bir öneme sahiptir. Bu özelliğinden dolayı Kıbrıs hem bölgesel hem de uluslararası alanda stratejik bir lokasyona sahiptir. Bu adaya sahip olan devlet Akdeniz'i de kontrol edebilme şansını yakalamıştır. Osmanlı Devleti, Kıbrıs'ı 1570-1571 yıllarında fethetmiştir (Çiçek, 2002: 374). Asırlarca Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetinde olan Kıbrıs Adası 1878 yılında imzalanan Kıbrıs Antlaşması ile adanın yönetimi Birleşik Krallık (İngiltere)'a geçici olarak bırakılmıştır. Ancak İngiltere anlaşma hükümlerine uymayarak Birinci Dünya Savaşı başladığında (1914) tek taraflı olarak Kıbrıs'ı ilhak etmiştir (Alasya, 2002: 380). Böylece İngilizlerin yönetimindeki adada Rumların Enosis iştahı kabarmış ve adada yaşayan Türklere karşı zulümleri artmıştır. Kıbrıslı Rumların gizli örgütsel çalışmaları 1955 yılında George Grivas önderliğinde EOKA adında bir örgüte dönüşecek ve Türklere karşı örgütlü bir katliam başlatılacaktır (Yiğit Yüksel, 2018: 311). Tarih boyunca bu stratejik adaya hâkim olmak isteyen pek çok devletin farklı savaşlarına sahne olan Kıbrıs, yirminci yüzyılda görülmemiş haksızlıklara, hukuksuzluklara, zulümlere ve katliamlara sahne olmuştur. Kıbrıs'ı Yunanistan'a ilhak etme düşüncesi olan Enosis'i hayata geçirmek için Türkler vahşice katledilmiştir. Âşık edebiyatında EOKA'nın kanlı bir terör örgütü olduğu gerçeği sıkça ifade edilir (Durbilmez, 2013: 178). Bir din adamı kisvesindeki Kıbrıs Ortadoks Kilisesi Başpiskoposu Makarios bu terör eylemlerinden ve katliamlardan sorumlu bulunmuş ve Şeysel adasına sürgüne gönderilerek cezalandırılmıştır (Çevik, 2015: 59). Ancak Makarios'un 1960'ta kurulan bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'ne cumhurbaşkanı olması Türklere karşı baskıların artacağının ve Türklerin adadan gitmek veya öldürülmekten başka çarelerinin olmadığının da bir göstergesidir.

Dr. Fazıl Küçük, İsmet İnönü'ye gönderdiği bir telgrafta Rumların talep ettiği Yunanistan'a katılma hayallerinin Enosis'in gerçekleşmesi veya muhtemel bir muhtariyetin kurulması adadaki Türk varlığının yok olacağına, adadaki asayişin bozulacağına dair gözlemlerini aktarır (Yiğit Yüksel, 2018: 315). Kıbrıs Türklüğünün varlığını tehlikeye atacak ilhak veya muhtariyet gibi uygulamalara ve taleplere siyasal alanda da karşı çıkmak mücadele etmek üzere siyasi partiler

---

[*] Bu makale, 27-29 Haziran 2024 tarihleri arasında Necmettin Erbakan Üniversitesi'nde düzenlenen "Barış Harekâtının 50. Yılında Uluslararası Kıbrıs Sempozyumu" konulu bilimsel etkinlikte sunulan bildirinin genişletilmiş şeklidir.

[**] Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Antalya/Türkiye, atilakartal@akdeniz.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4706-9940.

yaralar açmıştır. Sözlü tarihe değerli belgeler bırakan âşıklardan biri olan Âşık Veysel, Rumlar tarafından adada sürekli haksızlık ve katliamlara maruz bırakılan Türklerin yaşadıklarını şiirinde konu edinmiştir. Âşık Veysel'in Kıbrıs şiiri; adada yaşayan Türklerin hayatta kalma mücadelelerini,

Türk kimliğini ve varlığını koruma çabalarını, millî kimlik mücadelesini ve direnişini kuvvetli bir şekilde ifade etmesi ile dikkat çekmektedir.

Kaynakça

Alasya, H. F. (2002). "Kıbrıs / İngiliz İşgali ve İdaresi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C. 25. s. 370-392.

Arı, B. (2020). "Âşıkların dilinden Kıbrıs Barış Harekâtı ve Kıbrıs Meselesi". *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 17(46), 433-448.

Bekki, S. (2023). *2023 Âşık Veysel Yılına Armağan Âşık Veysel Şatıroğlu*. Ankara: Türk Eğitim-Sen Genel Merkezi Yayınları.

Çevik, M. (2015). "Âşık Mahzuni Şerif ve Kıbrıs Destanı". *Turnalar*. S. 60. s. 59-64.

Çiçek, K. (2002). "Kıbrıs / Osmanlı Dönemi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C. 25. s. 370- 392. Durbilmez, B. (2013). "Tarihî Gerçeklerin Âşık Edebiyatına Yansıması Bağlamında Türk Mukavemet Teşkilatı ve Kıbrıs Mücahitleri". *Folklor / Edebiyat.* 19 (76): 173-193.

Kalın, İ. (2023). "Veysel Hep Aşkla Söyledi". *Öze Yolculuk*. İstanbul: İnsan Yayınları. Kaya, D. (2020). *Âşık Veysel*. Sivas: Sivas Belediyesi Yayınları.

Türkçe Sözlük (2011). (hzl. Şükrü Halûk Akalın, vd.). 11. Baskı. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Yiğit Yüksel, D. (2018). "Kıbrıs'ta Yaşananlar ve Türk Mukavemet Teşkilatı (1957-1964)". *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*. 34 (2), 98: 311-376.

OSMANLI TÜRKÇESİNDE VEDALAŞMA (AYRILIŞ / UĞURLAMA) SÖZLERİ

Yavuz KARTALLIOĞLU*

Giriş

Türkçede veda, kullanıcılar tarafından karşılıklı olarak anlaşıldığı gibi "ayrılık" değil "ayrılış" anlamında bir isim fiildir; ayrılış ve uğurlama anındaki söyleşme, karşılıklı konuşmalardan oluşur (Coşar, 2011: 12). Ayrılış, en kısa zamanda tekrar görüşme dileğini de içeren bir dizi kalıp sözle gerçekleşir. Kalıp sözler, sözlü ve yazılı iletişimde çok fazla çaba gerektirmeden kısa zamanda söylenip anlaşılan sözlerdir. Konuşma sırasında daha önceden bir bütün hâline getirilip hafızada saklanan kalıplaşmış birimler, konuşanlarca kolaylıkla hatırlanıp hemen kullanılabildiği gibi dinleyiciler tarafından da çabucak algılanabilmektedir (Gökdayı, 2008: 90). "Selamlaşma, hâl hatır sorma, tanışma…" gibi gündelik iletişimin bir parçası olan sosyal ilişki kalıplarının (Bayraktar, 2022: 19) bir türü de vedalaşma anında kullanılan kalıp sözlerdir. Vedalaşma sözleri, toplumsal nezaket kuralları çerçevesinde olumlu nezaket değeri taşıyan sözler arasında değerlendirilir (Onursal Ayırır, 2020: 92). Bazı araştırmalarda sosyal hayat temasıyla "karşılaşma, uğurlama" (Bayraktar, 2022: 155) kelimeleriyle bağlamı etiketlenen kalıpların üst başlığı vedalaşma olarak adlandırılmalıdır. Çünkü uğurlama kalıpları Türkçede vedalaşma kalıplarının bir parçasıdır.

Bir dilin hem çağdaş hem de tarihî dönemlerindeki kalıp sözlerinin ulusal derlemler aracılığıyla incelenmesi daha bilimsel sonuçlara ulaştırır. Amerikan İngilizcesindeki selamlaşma ve vedalaşma kalıp sözleri son 200 yıllık dönemi kapsayacak şekilde *Corpus of Historical American English* aracılığıyla incelenmiştir (Jucker, 2017). Türkçenin tarihî dönemlerine ait bir derlemi olmasa da Türklerin Müslüman olmadan önce selamlaşmada kullandıkları *esen, esengüleşmek* (Tekin, 2004: 293) kelimelerinin *esenleşmek* biçiminde 14. yüzyıldan itibaren *selamlaşma, hâl hatır sorma* işlevlerinin yanında *veda etmek, esenlik dilemek* anlamında da kullanıldığı tespit edilmiştir (Bulut, 2011: 243). Meninski'deki;

elleşmek: *esenleşmek, vedalaşmak,*

el öpmek: *esenlemek, "ya-hu" dimek, "el-vida" dimek, vidalaşmak, icazet almak, dürud kerden, be-dürud kerden, dua güften* (Tulum, 2011: 664), esenlik: *veda, vida* (Tulum, 2011: 682) şeklindeki *esen* ve *esenlik* sözleriyle ilgili kayıtlar, önceleri selamlaşma için kullanılan bu sözlerin anlam genişlemesine uğrayarak vedalaşmada da kullanıldığını ispatlar niteliktedir. Türkçede *esen* kelimesinin yanında vedalaşmada kullanılan bir diğer kelime de *sağ* kelimesidir (Keskin, 2017: 132). Osmanlı Türkçesi Dönemi'nde bu kelimenin kök olarak içinde geçtiği *var sağlığıla, varunuz sağlıkla, kalın sağlıkla, sağlıcakla* gibi söz kalıpları dinî inancın etkisiyle

* Prof. Dr., AHBVÜ, Edebiyat Fakültesi, yavuz.kartallioglu@hbv.edu.tr, ORCID:0000-0002-6526-7529

Türkiye Türkçesinde çok kullanılan *görüşürüz* ifadesi Osmanlı Türkçesi Dönemi'nde 1855 yılında yazılmış olan Samuel Catergian'da kaydedilmiştir. Catergian, bu ifadeyi *Allaha emanet olun. / Seadet ile* sözlerine alternatif bir söz kalıbı olarak kaydetmiştir. Catergian bu ifadelerin Fransızca karşılığı olarak *revoir* kelimesini gösterir. O dönemde kullanılmaya başlanıp Türkiye Türkçesinde oldukça yaygınlaşan *görüşürüz* ifadesi sanılanın aksine İngilizce *see you* kalıbından değil, Fransızca *revoir* kelimesinden gelir.

Kaynakça

Arnold, E. (1877). *A Simple Transliteral Grammar of the Turkish Language: Compiled From Various Sources; With Dialogues and Vocabulary (Classic Reprint)*. London.

Barker, W. B. (1854). *A Practical Grammar of the Turkish Language with Dialogues and Vocabulary*. London.

Bayraktar, S. (2022). *Kalıp Sözler, Özellikleri, Sınıflandırılması, Kültürel Göstergeleri, Yabancı Dil Öğretimindeki Yeri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Besse, J. Ch. de (1829). *Abrégé de la grammaire turque: contenant, outre les principes de cette langue, des idiotismes, des discours familiers, et un petit vocabulaire en français, turc et hongrois*. Pest: O. Wigand.

Bianchi, X. (1852). *Le Nouveau Guide de la Conservation en Français et en Turc / Fransızca ve Türkçe Yeni Tekellüm Risalesi*. Paris.

Buçukcu, Z. (2023). *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi'nin I. Cildinde Üslûp Özellikleri Ve Eserin I. Cildinin Bağlamlı Dizin- İşlevsel Sözlüğü*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

Bulut, Y. (2011). *Türkçede Veda İfadeleri, Veda*. (Ed. Emine Gürsoy Naskali). İstanbul: Tarihçi Kitabevi, 239-272.

Catergian, S. (1855). *Guide de Conversation Turc-Français-Allemand, Türk ve Fransız ve Alman Lisanlarından Müretteb Mükâlemât*. Vienne.

Coşar, M. (2011). *Şarkılarla Veda, Veda*, (Ed. Emine Gürsoy Naskali). İstanbul: Tarihçi Kitabevi, 11-31.

Davids, A. L. (1836). *Grammaire Turke*. Londres.

Georgieuiz, B. (1567). *De Tvrcarvm Moribvs Epitome*. Lvgdvni: Apvd Ioan Tornaesivm.

Gökdayı, H. (2008). "Türkçede Kalıp Sözler". *Bilig*. 44, 89-110.

Gökdayı, H. (2023). *Türkçede Kalıp Sözler*. İstanbul: Kriter. 4. Baskı.

Guzel-Oglou, E. (1852). *Nouveaux Dialogues Français-Turcs: précédés d'un vocabulaire*. Constantinople.

Gürgendereli, M. (2017). *Mostarlı Hasan Ziyâ'î Divânı*. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü.

Hagopian, V. H. (1907). *Ottoman-Turkish Conversation-Grammer*. London.

Hazai, G. (1973). *Das Osmanisch-Türkische im XVII. Jahrrhundert Untersuchungen an den Transkriptionstexten von Jakab Nagy de Harsany.* Budapest: Akademiai Kiado.

Hindoğlu, A. (1838). *Hazine-i Lugat ou Dictionnaire Turc-Français*. Vienne.

Holderman, J. B. (1730). *Grammaire turque ou methode courte et facile pour apprendre la langue turque*. Constantinople.

Jucker, A. H. (2017). "Speech acts and speech act sequences: greetings and farewells in the history of American English". *Studia Neophilologica*, 1-20.

Kartallıoğlu, Y. (2022). *Osmanlı Konuşma Dili*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Keskin, A. (2017). "Türk Kültüründe "Selamlaşma" Ve "Vedalaşma" Hakkında Genel Bir Değerlendirme". *Türk Dünyası, Dil Ve Edebiyat Dergisi / Turkısh World, Journal of Language and Literature*. 43, 125-146.

Mallouf, N. (1860). *Guide En Trois Langues Française Anglaise et Turque; Guide in Three Languages French, English and Turkish; rehberi elsiney selace fransevi ve inguilizi ve turki*. Paris.

Mallouf, N. (1862). *Grammaire élémentaire de la langue turque*. Paris.

Onursal Ayırır, İ. (2020). "Türkiye Türkçesinde Kalıp Sözler: Nezaket Kuramı Açısından Edimbilimsel Bir Değerlendirme". *Millî Folklor*. 32 (16), 86-98.

Ragıb Rıfkı (1928). *Fransızca-Türkçe Mecmua-ı Mükaleme*. İstanbul.

Redhouse, J. W. (1892). *The Turkish Vade-Mecum of Ottoman colloquial langage: containing a concise ottoman grammar*, 3e édition, Londres : Kegan Paul [1e édition : 1855].

Tanış, A. (1989). *Giovanni Molino'nun İtalyanca-Türkçe Sözlüğü ve Halk Türkçesi*. Ankara.

Tchankvetadzei, M. (2023). *İ. L. Tsilossani'nin "Yeni Diyaloglar (Rusça, Fransızca, Türkiye Türkçesi Ve Azerbaycan Türkçesi; Son İki Dilin Kiril Harfli Transkripsiyonuyla) Adlı Kitabının Türkçe Kısmı (Dil İncelemesi-Metin-Dizin)*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

Tekin, T. (2004). "İpek Yolundan Bin Yıllık Türkçe Mektuplar". *Makaleler II* (Ed. Emine Yılmaz-Nurettin Demir). Ankara: Öncü Kitap, 289-299.

Tulum, M. (2011). *17. Yüzyıl Türkçesi ve Söz Varlığı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Vaughan, Th. (1709). *A Grammar of the Turkish Language*. London.

Viguier, P. Fr. (1790). *Élémens De La Langue Turque*. Constantinople.

Yağmur, Ö. (2016). "Pietro Lupis Valentiano'nun İtalyanca-Türkçe Sözlüğü Üzerine (1520-1527)". *Gazi Türkiyat*. 19, 159-188.

BEN VE O'YA GİDEN GENELLEME VE SÖYLEME DÖNÜŞTÜRME

Kürşat KAYA*

Dil, yalnızca gramatik bazı özellikleri barındıran ve birkaç sözcüğün art arda gelmesiyle çizgisel etki gösteren bir araç değil aynı zamanda "sosyal ayna" özelliği gösterir. Dil kullanıcıları da (ister ana dili ister yabancı dil) yalnızca dört temel dil becerisini kullananlar olarak değil aynı zamanda sosyal oluşumların, meslek gruplarının, kuruluş veya toplulukların, toplum veya kültürlerin taşıyıcıları olarak da metinlere etkin katılım gösterirler (van Dijk, 2006). Toplumların yaşanmışlıkları, anlama ve anlatma veya düşünce biçimlerini pek çok yönden etkileyebilir. Örneğin İngilizce gibi sanayi toplumlarının dillerinde genellikle tarifler benmerkezci biçimde (A kişisi kapının solunda gibi) yapılır (Henrich vd., 2010; Majid vd., 2004). Bunun bir diğer somut örneği Doğulu ve Batılıların farklı düşünüş biçimleridir. Doğuluların daha çevre ve bağlam temelli düşündüğü, Batılıların ise genellemeye yatkın ve benmerkezli düşündüğü bilinmektedir (Nisbett, 2003). Söz konusu durumun ortak yaşanmışlıklar sonucu olduğu birkaç açıdan kanıtlanabilir görünmektedir. "Sosyal fizik" gibi sosyal öğrenmeler sonucu bilgi akışını nicel olarak ortaya koyan ve bu kültürel örüntülerinin açıklanmasını kolay kılan yöntemlerin yanında (Pentland, 2014), insanların beyinlerinin birlikte ateşlenmesi ve eş zamanlı hareket etmesini nörobilim temelli olarak açıklayan çalışmalar bulunmaktadır (Shamaay-Tsoory, 2021; Müller vd., 2021). Bu araştırmalar genel olarak bir insanın kendi beynindeki nöronların bağlantı kurmasının yanında başkalarıyla da nöroplastisitik bir biçimde bağlantı kurulabildiğini öne sürmektedir. Aynı şekilde sosyal olarak düzenlenen bilgi düzeyindeki birliktelik, insanların fizyolojik olarak da (örneğin kalp atışları) benzer tepkileri vermesine, yani senkronize olarak uyarılmasına, yol açabilmektedir (Konvalinka vd., 2011). Aslında bu nöroplastisitik bağlantılar, senkronizasyonlar ve yaşamdaşlıklar toplumsal kültürü oluşturmanın temelinde yatan başlıca bileşenler olarak görülebilir. İnsan beyninin zihin üretmedeki en önemli yapı taşı olan bağlantısallığı nöronlar arası bağlantıların gibi kültür de insan zihninin ördüğü bilgi işleyen ağlarla oluşur (Kılıç, 2022). Bu durum bir toplum içerisindeki farklı sosyoekonomik statüye sahip insanların da bilişsel yapılar bakımından birbirinden farklılıklar gösterebileceğini kanıtlamaktadır. Çünkü sosyoekonomik statü ile hem alıcı hem ifade edici dil becerileri arasında pozitif yönde önemli bir ilişki bulunmaktadır (Betancourt vd., 2015; Conant vd., 2017; Pungello vd., 2009). Bunun temel nedeni sosyoekonomik statünün, çocuk yaştan itibaren beyin gelişiminde bağlantısallığı büyük oranda etkilemesidir (Barch, vd., 2016; Hackman ve Farah, 2009; Johnson vd., 2021; Markant vd., 2016; Noble vd., 2013). Bu durum söylemlere ve anlatılara da büyük ölçüde yansımaktadır. Wodak'ın (1986) araştırmasında farklı sosyoekonomik statülerden gelen insanlar, hastalıklarını farklı biçimde anlatmayı

* Arş. Gör., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Ankara/Türkiye. kursatkaya@gazi.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2454-9906.

genelleyici özelliğidir. İnsan zihni pek çok şeyi genellemek üzerine işler. Örneğin bin ağaçtan oluşan bir ormanda her ağacın birbirinden farklı olmasının yanında her ağacın her dalının ve hatta her yaprağının da birbirinden farklı özellikler sergilediğini, hiçbirinin aynı olmadığını söylemek için herhangi bir gönderime ihtiyaç yoktur, çünkü bu en bilinen gerçeklerdendir. Ancak insanlar her zaman her yaprağı, dalı, gövdesi, uzunluğu ve pek çok özelliği ayrı ayrı olan ağaçlardan oluşan bölgeye "orman" terimini/kavramını kullanır, çünkü zihnin genelleyici özelliği bunu gerektirir. Aslında insan gruplaşmalarındaki bu keskin (Bkz. Şekil 1) ayrılıkların içerisinde daha küçük çeşitli ayrılıklar da bulunmaktadır fakat insanlar ortak her özelliği işlemleyerek gruplaştığı için bu ayrılıklar çeşitli zamanlarda (bireysel farklılıkların ortaya çıkacağı gerginlik vb. durumlarda) ve kısa süreli olarak gözle görülür olur. Fakat iki kişinin bireysel farklılıklarını ortaya koyması, ait oldukları grubun yerleşik dinamiğini bozmaz ve antiemperyalistlerin alt kümesi olan milliyetçiler grubu dağılmaz. Hatta birbirini hiç tanımayan bir milliyetçi, bireysel farklılıkları ortaya çıkan iki milliyetçiden kaynaklı oluşan olumsuz durumdan etkilenmez, hatta kendisine anlatılmadığı ya da şahit olmadığı durumda haberi bile olmaz. Dolayısıyla ben ve o'ya erişmiş çeşitli gruplaşmaların yerleşik dinamiği, kendi üyelerinden nispeten bağımsızdır. Buradan itibaren kısa bir biçimde aktarmakta fayda var: Sosyal ve bağlamsal farklılıklar insan beyninin bağlantısallığını etkiler, bağlantısallık ise olaylara karşı şemaları oluşturur, söylem de ilgili şemaları harekete geçirir, tüm bunların sonucunda gruplaşmalar oluşur, bu gruplaşmalar da çeşitli biçimlerde toplumsal hareketleri yaratır. Şemaların oluşumundan itibaren anlatılan kısım, bireysel tüm farklılıklara rağmen genellenmiş ortaklıkların ürünüdür.

İlgili bölümün başlangıcından bu yana aktarılanların tamamı ilgili alanyazınla desteklenen bireysel gözlemlerin ötesinde küçük bir teori olarak değerlendirilmelidir. Bunun böyle olmasının temel nedeni, bilişin henüz açıklanamayacak kadar karmaşık ve anlaşılmaz ilerlemesidir. Bölümde bilimin kümülatif olarak biçimlendirerek açıkladığı bu gruplaşma durumunu, bir araya getirerek açıklamaya çalıştım. Aslında Derrida'nın belirttiği gibi, her metin yazarından kaçamaz ya da yazar, metninde kendinden olanları saklayamaz. Bu nedenle ilgili bölüm "Ben" ve "O"ya benim bakış açımı da yansıtmaktadır. Sonuç bölümünü (haddim olmayarak) insan yaşamını özetleyen ve bir o kadar da "ben" ve "o"ya bakış açımı ortaya koyduğum bir cümle ile bitireceğim:

İnsan genelleyebildiği kadar toplumdur.

Kaynakça

Allen, E. J. ve Tolbert, A. R. (2019). "Advancing social justice with policy discourse analysis". "*Research Methods for Social Justice and Equity in Education*" (Ed. K. K. Strunk, L. A. Locke) Cham, Switzerland: Palgrave Macmillan, 137-149

Barch, D., Pagliaccio, D., Belden, A., Harms, M. P., Gaffrey, M., Sylvester, C. M., Tillman, R. ve Luby, J. (2016). "Effect of Hippocampal and Amygdala

Connectivity on the Relationship between Preschool Poverty and School-Age Depression". *American Journal of Psychiatry*, 173(6), 625-634.

Betancourt, L. M., Brodsky, N. L. ve Hurt, H. (2015). "Socioeconomics (SES) Differences in Language are Evident in Female Infants at 7 Months of Age". *Early Human Development,* 91(12), 719-724.

Büyükkantarcıoğlu, N. ve Yarar, E. (2006). "Dil ve İkna: Türk Politika Söyleminde İkna Edici Önerme Yapıları". *Dilbilim Araştırmaları,* 17, 91-113.

Büyükkantarcıoğlu, N. ve Yarar, E. (2016). Türk politika söyleminde küçük ölçekli yapılar: Eylem ve ad tümceleri. *Türkçeye Türkçe İçinden Bakan Dilbilimci Ömer Demircan'a Armağan.* (Ed. N. Büyükkantarcıoğlu, E. Yarar, Y. Çotuksöken) Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 138-153.

Clark-Polner, E., ve Clark, M. S. (2014). "Understanding and Accounting for Relational Context is Critical for Social Neuroscience". *Frontiers in Human Neuroscience*, 8, 127.

Conant, L. L., Liebenthal, E., Desai, A. ve Binder, J. R. (2017). "The Relationship between Maternal Education and Neural Substrates of Phoneme Perception in Children: Interactions between Socioeconomic Status and Proficiency Level". *Brain and Language,* 171, 14-22.

Dodge, K. A. (1980). "Social Cognition and Children's Aggressive Behaviour". *Child Development*, 51, 162-170.

Edwards, D. (2006). "Discourse, Cognition and Social Practices: The Rich Surface of Language and Social Interaction". *Discourse Studies*, 8(1), 41-49.

Hackman, D. A. ve Farah, M. J. (2009). "Socioeconomic Status and the Developing Brain". *Trends in Cognitive Sciences,* 13(2), 65-73.

Henrich, J., Heine, S. J. ve Norenzayan, A. (2010). The Weirdest People in the World?". *Behavioral and Brain Sciences,* 33, 64-135.

Heywood, A. (2017). *Political Ideologies an Introduction.* London: Palgvare.

Holtgraves, T. (2011). *Language as Social Action: Social Psychology and Language Use.* New York, NY: Routledge.

Johnson, A., Bathelt, J., Akarca, D., Crickmore, G., Duncan, E. A. ve RED Team. (2021). "Far and Wide: Associations between Childhood Socio-economic Status and Brain Connectomics". *Developmental Cognitive Neuroscience,* 48*,* 100888.

Kılıç, T. (2022). *Yeni Bilim: Bağlantısallık Yeni Kültür: Yaşamdaşlık.* İstanbul: Ayrıntı.

King, P. (2016). *Persuasion Tactics Covert Psychology Strategies to Influence, Persuade, & Get Your Way (without manipulation).* www.patrickkingconsulting.com adresinden erişildi.

Konvalinka, I., Xygalatas, D., Bulbulia, J., Schjødt, U., Jegindø, E. M., Wallot, S., van Orden, G. ve Roepstorff, A. (2011). "Synchronized Arousal between Performers and Related Spectators in A Fire-Walking Ritual". *Proceedings of the National Academy of Sciences,* 108(20), 8514-8519.

Lasswell, H. D. (1927). "The Theory of Political Propaganda". *The American Political Science Review,* 21(3), 627-631.

MacKenzie, J. (1984). "*Propaganda and Empire the Manipulation of British Public Opinion 1880-1960*". Manchester: Manchester University Press.

Majid, A., Bowerman, M., Kita, S., Haun, D. B. M. ve Levinson, S. C. (2004). Can Language Restrucure Cognition? The Case for Space". *Trends in Cognitive Sciences,* 8(3), 108-114.

Markant, J., Ackerman, L. K., Nussenbaum, K. ve Amso, D. (2016). "Selective Attention Neutralizes the Adverse Effects of Low Socioeconomic Status on Memory in 9-months-old Infants. *Developmental Cognitive Neuroscience,* 18, 26-33.

Myers, D. G. (2010). "*Social Psychology*". New York, NY: McGraw Hill.

Nisbett, R. (2003). "*The Geography of Thought: How Asians and Westerners Think Differently ... and Why*". New York, NY: The Free Press.

Noble, K. G., Korgaonkar, M. S., Grieve, S. M. ve Brickman, A. M. (2013). "Higher Education is an Age-Independent Predictor of White Matter Integrity and Cognitive Control in Late Adolescence". *Developmental Science*, 16(5), 653-664.

Pentland, A. (2014). "*Social Physics How Social Networks Can Make US Smarter*". New York, NY: Penguin.

Pungello, E. P., Iruka, I. U., Dotterer, A. M., Mills-Koonce, R. ve Reznick, J. S. (2009). "The Effects of Socioeconomic Status, Race, and Parenting on Language Development in Early Childhood". *Developmental Psychology,* 45(2), 544-557.

Rogers, T. B., Kuiper, N. A. ve Kirker, W. S. (1977). "Self-reference and Encoding of Personal Information". *Journal of Personality and Social Pyschology,* 35(9), 677-688.

Shamay-Tsoory, S.G., 2021. "Brains that Fire Together Wire Together: Interbrain Plasticity Underlies Learning in Social Interactions". *Neuroscience*, 107385842199668.

Skowronski, J. J., Carlston, D. E., Mae, L. ve Crawford, M. T. (1998). "Spontaneus Trait Transference: Communicators Take on Qualities They Describe in Others". *Journal of Personality and Social Psychoology,* 74, 837-848.

Uysal, B. (2018). "A Review on Time Perception of Death Row Inmates' Denials in Their Last Statements in the Context of Forensic Linguistics: The Sample of Texas Huntsville Unit". *OMEGA-Journal of Death and Dying*, 77(4), 350-363.

van Dijk, T. A. (1987). "*Communicating Racism: Ethnic Prejudice in Thought and Talk".* Newbury Park, CA: SAGE.

van Dijk, T. A. (1998). "*Ideology a Multidisciplinary Approach".* London: SAGE.

van Dijk, T. A. (2006). "*Discourse as Interaction in Society*". London: SAGE.

van Dijk, T. A. (2008). "*Discourse and Context a Sociocognitive Approach*". Cambridge: Cambridge University Press.

van Dijk, T. A. (2009). "*Society and Discourse How Social Context Influence Text and Talk*". Cambridge: Cambridge University Press.

van Dijk, T.A., & Kintsch, W. (1983). "Strategies of Discourse Comprehension". New York, NY: Academic Press.

Wodak, R. (1986). "*Language Behaviour in Therapy Groups*". Los Angeles: University of California Press.

Yazıcı, M. (2019). *Denizli mânileri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Denizli: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yeşil, Y. (2020). Epik anlatılarda dönüştürücü gücün değişmesi: Kahramanlar ve normlar. *Millî Folklor*, *16*(128), 41-47.

Yeşil, Y. ve Koçak, M. (2018). Türkçe ve Almancadaki köpek sözcüğüne yer veren deyimlerim karşılaştırılması. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, *6*(15), 1102-1112.

DİSİPLİNLER ARASI EĞİTİMDE ÂŞIK SEYRANÎ ŞİİRLERİNİN KULLANIMI

Rabia Gökcen KAYABAŞI*

1. Giriş

Dünya üzerindeki her şey değişim ve gelişim içerisindedir. İnsanoğlu bu değişimin vazgeçilmezidir. Değişimden hem etkilenen hem de etkileyen konumundadır. Yıllar içinde birçok kavram değişimden etkilenmiştir. Bu değişimden etkilen alanlardan birisi de toplumdur. Giyimi, kuşamı, dili, edebiyatı, kültürü vb. alanlarda sürekli değişim yaşamaktadır. Eğitim de bu değişimden etkilenen ögelerin başında gelmektedir. Geleneksel eğitim modelinden çağdaş eğitim anlayışına geçiş süreci yaşamış, eğitimde kullanılan yöntem ve teknikler de çağın gereği olarak yapılandırmacı sisteme uygun hâle gelmiştir. Eğitimin çağdaşlaşması çocuğa bakış açısında değişikliklere neden olmuştur. "Çocuğa verilen önem gün geçtikçe artmakta; çocuk, dünyanın yükselen biricik değeri kabul edilmektedir" (Şirin, 2006: 211). Bu anlayışa göre eğitim ve öğretimde de öğretmen merkezli anlayıştan öğrenci merkezli anlayışa geçiş kaçınılmaz bir hâl almıştır. Bu yönelimlerin çocuklar üzerindeki etkileri her dönemde araştırma konusu olmaya devam etmiştir.

Eğitimin önemli parçalarından birisi de kültürdür. İnsan toplumlarının bütün fertlerini birbirine bağlayan, yani kişiler arasındaki uyumu sağlayan kurumlar "hars(kültür) kuramları"dır. Bu kuramların tamamı o cemiyetin "hars"ını (kültür) oluşturur (Z. Gökalp, 2016: 13). Kültür bir milleti birbirine bağlayan en temel unsurdur. Kültürel unsurların geleceğe aktarımı da eğitimle mümkündür. Kültürel aktarımın bu değişim içinde eğitimle kaynaştırılmış şekilde verilmesi, sezdirilmesi önemli bir durum hâline gelmiştir. Eğitimde kullanılan teknik ve yöntemler derse yeni bir bakış açısı kazandırmaktadır. Bunlardan biri olan "disiplinler arası kavram olarak, en az iki alanı bir araya getirmek ve birbiri içine almak anlamındadır" (Cluck, 1980; Kline, 1995). Disiplinler arası eğitimde en az iki veya daha fazla alanı bir araya getirmek çocukta analiz ve sentez basamaklarının gelişmesine katkı sağlamaktadır. Bir çocuğun gelişim evresi içinde dil becerisi hayatının her alanını etkilemektedir. Dil becerilerinin gelişimi için Türkçe öğretimi önemlidir. Türkçe öğretiminde dört temel becerinin (dinleme, konuşma, okuma ve yazma) nitelikli olması diğer branşları da doğrudan etkilemektedir. Eğitimdeki değişmelerden Türkçe öğretimi de etkilenmiş, beceri ağırlıklı bir öğretim söz konusu hâline gelmiştir. Bu değişimin içinde Türkçe öğretimi kültürel ögeleri aktarmada en önemli derslerden biridir. "Türkçe programları, Türk insanının dil becerilerini geliştirerek bu dille yazılmış bilim ve sanat eserlerini anlayan, yorumlayan, değerlendiren ve kendine, topluma pay çıkarabilen bireyler yetiştirmek üzere hazırlanır" (akt. Melanlıoğlu, 2008: 66). Yaşanan değişmelerle birlikte Türkçe öğretiminde; yeni programlar, teknik ve

* Doç. Dr., Aksaray Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Aksaray/ TÜRKİYE, rabiagokcen@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-6147-7916.

Kimi etmiş, kimi bulmuş
Bulan ağlar, eden ağlar" (Atmaca, 2013: 128).

İlahi formunda verilen eser; Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi ile müzik öğretimi arasında kavramsal ilişkilendirme yapılmasını sağlar. Bu sayede çocukta kalıcı ve anlamlı öğrenmelerin gerçekleştiği görülür.

3. Sonuç

Eğitim ve öğretimde sürekli bir değişim söz konusudur. Bu değişim hem öğrenen hem de öğreten için yeni teknik ve yöntemleri zorunlu kılmaktadır. Disiplinler arası eğitimin öğretimde kullanımı; anlamlı ve zengin bir öğretimi de beraberinde getirmektedir. Disiplinler arası eğitim çocuğun çok yönlü düşünmesinin kapılarını aralar. Verilen şiir örneklerinden de anlaşılacağı gibi Seyranî çok yönlü bir âşıktır. Döneminin sınırlarını da aşan edebi kişiliği ve çok yönlülüğü onu tozlu sayfalar arasında kalmaktan kurtarmıştır. Böyle usta bir kalemin de eğitsel bir değer olarak kullanımı öğretimi zenginleştirecektir. Şiir, ahenkli ve kolay ezberlenebilir bir tür olması itibariyle öğrencilerin ilgisini çekerek gelişimlerini desteklemektedir. Seyranî'nin şiirlerinin eğitim- öğretim ortamındaki disiplinlerde kullanımı; öğrencilerin ufuklarını açıp, yaşantılarını zenginleştirecek niteliktedir. "Belirli bir programa bağlı olmayan, sistemsiz bu koşullar altında bile öğretmenler disiplinler arasılığı uygulayabilirler. Bunu sağlamak için öğretmenler, diğer öğretmenlerle eşgüdüm içinde çalışmalıdır. Böylelikle eğitim sistemindeki genel alışkanlığın tersine, değişim bu kez alttan üste doğru yönelmiş olur" (Kanatlı ve Çekici, 2013: 229). Bir programa ihtiyaç duyulmadan uygulanabilen bu yöntemde öğretmenlerin disiplinler arası eğitimle ilgili bilgi ve donanıma sahip olması gerekir. Seyranî'nin şiirleri; Türkçe, Sosyal Bilgiler, Din Kültürü ve Müzik derslerinin öğretimi için uygundur. Bu disiplinlerin seçilme nedeni ise sosyal bilimlerin birbirleriyle yakın ilişkilerinden kaynaklanmaktadır. Aynı zamanda Seyranî şiirlerinin birden çok disiplini muhtevasında bulundurması, bu seçimde etkili olmuştur. Şiirlerin disiplinler arası eğitimle bütünleştirilmesi; çok yönlü düşünme, yaratıcılık, eleştirel düşünme, soyut düşünme gibi tutum veya davranışların kazanılmasını sağlayacaktır. Ayrıca estetik zevk kazanan çocuk, kendini gerçekleştirmek için de önemli bir adım atmış olacaktır. Sonuç olarak dersler daha verimli hâle getirilmek istendiğinde Seyranî'nin şiirleri; disiplinleri bütünleştirir, öğrenme ortamında katılımı artırır ve eğitimde öğrenci için anlamlı öğrenmeleri etkin kılar.

Kaynakça

Akman, E. (2012). "Tanzimat Hareketleri Karşısında Aşık Seyrani". *Turkish Studies,* 7(3), 145-155.

Alptekin, A.B.ve Sakaoğlu, S. (2008). *Türk Saz Şiiri Antolojisi*. Ankara: Akçağ Yayınevi.

Artun, E. (2005). *Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı*. İstanbul: Kitabevi.

Artun, E. (2011). *Âşık Edebiyatı Metin Tahlilleri*. Adana: Karahan Kitabevi

Atmaca, Ö. (der) (2013). *Seyranî Divânı: Anadolu Hak ve Halk Âşıkların Develili (Everekli) Mehmet Seyranî Hayatı Dönemi Sanatı Şiirleri Lügatçe İlaveli,* Develi: Develi Belediyesi Yayınları.

Aytaş, G. (2006). "Edebi Türlerden Yararlanma". *Milli Eğitim Edebiyat Eğitim ve Öğretimi Özel Sayısı,* 169, 261-277.

Bakırcı, N. (2018). "Âşık Seyrânî'nin Şiirlerinde Toplumsal Eleştiri". *I. Uluslararası Develi- Aşık Seyrânî ve Türk Kültürü Kongresi 2. Kitap Âşık Seyrânî Bildirileri.* (Ed. Recep Özkan). Kayseri: Develi Belediyesi, 57-71.

Boratav, P. N. (1968). "Âşık Edebiyatı". *Türk Dili (Türk Halk Edebiyatı Özel Sayısı)*, XIX/207, 340-357.

Bulut, M. (2013). "Türkçe Eğitimi ve Öğretiminde Dil ve Kültür Aktarımı Aracı Olarak Atasözleri ve Deyimlerin Önemi". *Electronic Turkish Studies*, 8(13). 570-572.

Cluck, N. A. (1980). "Reflections in the interdisciplinary approach to the humanities". *Liberal Education*, 66(1), 67- 77.

Demircioğlu, E. ve Altuntaş Gürsoy, İ. (2022). "Sosyal Bilgiler ve Türkçe Ders Kitaplarında Folklorik Ögelerin Temsili". *Trakya Eğitim Dergisi,* 12(2), 1150-1162.

Doğan, M. (2001). *Büyük Türkçe Sözlük.* İstanbul: Bilgi Yayınevi.

Duman, B. ve Aybek, B. (2003). Süreç Temelli ve Disiplinlerarası Öğretim Yaklaşımlarının Karşılaştırılması. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11, 1-12.

Elçin, Ş. (1988). *Halk Şiiri Antolojisi.* Ankara: Başbakanlık Basımevi.

Gökalp, Z. (2016). *Hars ve Medeniyet*. İstanbul: Bilge Oğuz Yayınları.

Güven, E. ve Hamalosmanoğlu, M. (2012). "İlköğretim 4. sınıf fen ve teknoloji ders kitabındaki çevre içerikli etkinliklerin disiplinler arası yaklaşım yönünden incelenmesi". *Journal of European Education*, *2*(1),1-8.

Halıcı, F. (1992). *Âşıklık Geleneği ve Günümüz Halk Şairleri*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

İslamoğlu, M. (2013). *Seyranî*. İstanbul: Düşün Yayıncılık.

Jacobs, H. H. (1989). *Interdisciplinary curriculum: Design and implementation*. USA: Association for Supervision and Curriculum Development Edward Brothers Inc.

Kazmaz, S. (1985). "Türk Halk Edebiyatında Rüya ve Aşk Badesi Motifi". *Erdem*, 1(1), 199-208.

Macit M. ve Soldan U. (2015). *Edebiyat Bilgi ve Teorileri El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.

MEB. (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6-7. Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu* (Taslak Basım), Ankara: MEB Yayınları.

MEB. (2018a). *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar).* Ankara: MEB Yayınları.

MEB. (2018b). *Müzik Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar).* Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

MEB. (2018c). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar).* Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

MEB. (2019). *İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı (6, 7, 8. Sınıflar).* Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Melanlıoğlu, D. (2008). "Kültür Aktarımı Açısından Türkçe Öğretim Programları". *Eğitim ve Bilim,* 33(150), 64-73.

Kanatlı, F ve Çekici, Y. (2013). "Türkçe Öğretiminde Disiplinler Arası Olanaklar". *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(2), 223-234.

Karataş, T. (2011). *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü.* İstanbul: Sütun Y.

Keskin, A. (2019). "Halkbilimi Çalışmalarında Disiplinlerarasılık 'Neden', 'Ne Zaman', 'Nerede' ve 'Nasıl*?'". Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 12(28), 925-944.

Kline, S. J. (1995). *Conceptual Foundations For Multidisciplinary Thinking*. Stanford: Stanford University Press.

Satoğlu, A. (1984). "Seyranî'nin Şiirlerinde Mûsikî Unsurları". *Erciyes Aylık Fikir ve Sanat Dergisi, 83, 6-8.*

Soysaldı, İ. (2001). "Yunus Emre Divanında Dört Dinî Terim". *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 6, 103-118.

Şirin, M. R. (2006). *Kuşatılmış Çoçuğun Öyküsü.* İstanbul: İz Yayınları.

Tarlacı, O. (2018). "Develili (Everekli) Âşık Seyranî'nin Bestelenmiş Şiirleri (Müzik ve Edebi Tür Bağlamında),". *I. Uluslararası Develi- Aşık Seyrânî ve Türk Kültürü Kongresi 2. Kitap Âşık Seyrânî Bildirileri* (Ed. Recep Özkan). Kayseri: Develi Belediyesi, 113-122.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yüksel, H. A. (1987). *Âşık Seyranî*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

NURGALİ ORAZ'IN *KARA AKBABA* HİKÂYESİNDE KAZAK KÜLTÜREL UNSURLARI

Cemile KINACI BARAN* • Necibe ÇÖZEN**

Giriş

Kültür, toplumları birbirinden ayıran önemli bir unsurdur. "Kültürümüz bize bir kimlik ve bir dizi vasıf sağlar. Kültür neyi düşüneceğimizi, nasıl hissedeceğimizi, nasıl giyineceğimizi, neleri nasıl yiyeceğimizi, nasıl konuşacağımızı, ..., birbirimizle kuracağımız iletişimi ve çevremizi nasıl anlayacağımızı etkiler." (Hogg-Vaughan 2007: 671).

"Toplumlar, kültürel aidiyetlerine göre düşünür, davranır, yer, içer, kutlamaları, yasları, bayramları ait oldukları kültürün kodlarına göre tanımlanır ve paylaşılır." (Mora 2008: 5). Bir toplumun kültüründen bahsedildiğinde o toplumun yeme içmesi, giyim kuşamı, dili, davranışı, düşüncesi, inancı, kısaca o toplumu "ötekilerden" farklı kılan millî karakteri kastedilir. Bu millî karakter, bir yandan toplumları birbirinden farklılaştırır öte yandan ise onları bir arada tutar.

Herder ırksal farklılıkları önemsizleştirirken kültürel farklılığa fazlasıyla vurgu yapar. Herder'e göre, her milletin kendine özgü bir "deha"sı, düşünme, davranma ve iletişim tarzı vardır ve bu biricik deha, bu özgül kimlik, hasıraltı edildiği ya da yitirildiği her noktada yeniden keşfedilmelidir. Herder, "Haydi iş başına... bütün insanlar milletimizden, edebiyatımızdan, dilimizden söz etsinler; onlar bizimdir, onlar bizizdir, bu kadarı da kafidir zaten" der (Smith 2009: 123).

Kültür ile edebiyat arasında yakın bir ilişki vardır. Her ulusun edebiyatı kendi kültüründen izler taşır. Yazar kendi ulusunun kültürü içine doğduğu için ve bu kültür içinde şekillendiği için onun meydana getirdiği edebî eser de o kültürün bir ürünüdür. Bu bağlamda bir edebî eser içinde doğduğu toplumun dili, dini, inanışı, gelenek göreneği, müziği, düşünüş tarzı, yemek kültürü vb. gibi daha pek çok kültürel unsur yer alabilir. Bu noktada edebiyat bir toplumun kültür aktarımı açısından önemli bir işlev görür.

Kazak yazar Nurgali Oraz'ın hikâyeleri içinde Kazak halkının kültürüne dair pek çok unsur bulunmaktadır. Yazar eserlerinde özellikle Sovyet devrinden bağımsızlık dönemine geçiş sürecine odaklanarak o dönem yaşanan çalkantıları, buhranları, kaos ortamını, Kazak halkının geçiş sürecinde yaşadığı kafa karışıklıklarını eserlerinde ortaya koymaya çalışır. Nurgali Oraz'ın bu tarz eserlerinden biri *Kara Akbaba* (Oraz 2021a: 189-227) adlı hikâyedir. *Kara Akbaba* adlı hikâye içerik olarak bu buhranlı geçiş sürecini ele almaktadır. Bu süreç gözler önüne serilirken hikâye içerisinde Kazak kültürüne dair pek çok unsur esere

* Prof. Dr. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, cemile.kinaci@hbv.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5997-776X.

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Çağdaş Türk Lehçeleri Anabilim Dalı, cozennecibe@gmail.com, ORCID: 0009-0006-0150-0244.

şiddete maruz kalmış, soğukta elbiseleri çıkarılarak şehir dışına götürülüp tartaklanmıştır. Hukuki karar olmaksızın protestocu gençler sorgulama hücrelerine atılmış, birkaç gün boyunca nezarethanede tutulmuştur (Kınacı Baran-Ospanova 2021: 196) İki genç ölüm cezasına çarptırılmıştır. Bunlardan biri hapishanede şüpheli bir şekilde ölü bulunmuştur (Kınacı Baran-Ospanova 2021: 198). Almatı sokaklarında başkaldıran üniversiteli Kazak kızlar hücrelerde tacize uğramış, *Kara Akbaba* hikâyesindeki Leyla gibi yurtta intihar ederek hayatlarını kaybettikleri ailelerine söylenmiştir. Bütün bunlar Kazak tarihinin kara sayfalarıdır. Ancak elbette bilinmesi gereken, nesilden nesle aktarılması gereken tarihî gerçeklerdir. Bu gerçekler yeni nesillere aktarıldığı sürece Kazak halkının millî bilinci güçlenecek, millî kimliği sağlamlaşacaktır.

Sonuç

Kültür bir toplumu ötekilerden farklı kılan özgün yandır. Edebiyat ve kültür arasında sıkı bir ilişki vardır. Edebî eserler toplumların kültüründen izler taşır. Bu bağlamda Kazak yazar Nurgali Oraz'ın eserlerinde her yönüyle Kazak toplumunu görmek mümkündür. Oraz'ın eserlerinde Kazak kültürüne dair pek çok unsur ele alınır. Onun bu tarz eserlerinden biri *Kara Akbaba* adlı hikâyesidir. *Kara Akbaba*'da Kazak gelenek görenekleri, eğlenceleri, yemek kültürü, millî sporları, tarihi, dili, sanatı ve daha pek kültürel unsuruyla Kazak halkını "öteki"lerden farklı kılan bir kültür ortaya konulmuştur. Bu bakımdan Nurgali Oraz'ın *Kara Akbaba* hikâyesi Kazak edebiyatı ile Kazak kültürü arasındaki ilişkiyi somut olarak gösteren edebî eserlerden biridir.

Kaynakça

Altınmakas, L. (2014), *Hanlık Devrinden Günümüze Kazak Edebiyatı*, İstanbul: BilgeKültürSanat.

Bacon, E., E. (Tarihsiz), *Esir Orta Asya*, İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser 79.

Bayram, B. (2022), "Tamada: Gelenekten Güncelliğe Türkistan'da Bir Söz Ustası". Milli Folklor, c. 17, s.136, ss.180-191.

Hogg, M. A.-Vaughan, G. M. (2007), *Sosyal Psikoloji*, (çev. İbrahim Yıldız, Aydın Gelmez), Ankara: Ütopya.

Kınacı, C. (2016), *Kazak Edebiyatında İmaj ve Kimlik (1925-1991)*, Ankara: Bengü.

Kınacı, C. (2017), *Kazak Tiyatrosunda Kadın Meselesi (1920-1928)*, Ankara: Bengü.

Kınacı Baran C.-Ospanova G. (2021), "Jeltoksan/Aralık İsyanı", Türk Dünyasında İsyan ve Başkaldırı Edebiyata Yansıyan Özgür Ruh, (editörler Orhan Söylemez, Samet Azap), s. 191-259, İstanbul: Kesit Yayınları.

Kınacı Baran, C. (2021), "Nurgali Oraz Dilencinin Burcu", Türkçe Hikâye Evreni Türk Dünyasından Seçmeler Aktarmalar, Editörler: Karagöz, Erkan- Atabey, İbrahim, s. 166-176, Ankara: Bengü.

Mora, N. (2008), "Medya ve Kültürel Kimlik", *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5 (1), 1-14.

Mınjan, N. (1994), *Kazaktın Kıskaşa Tarıyhı*, Almatı: Jalın Baspası.

Oraz, N. (2021a), "Kara Akbaba", Kazıgurt Öyküleri, (çev. G. Hafza Özdemir), s. 189-227, Ankara: Bengü.

Oraz, N. (2021b), *Kazıgurt Öyküleri*, (çev. Ufuk Tuzman- Ercan Argınbayev-Cemile Kınacı-G. Hafza Özdemir, Malik Otarbayev), Ankara: Bengü.

Smith, A. D. (2009), *Millî Kimlik*, (çev. Bahadır Sina Şener), İstanbul: İletişim Yayıları.

SAHA(YAKUT) TÜRKLERİNDE AİLE YAPISI VE İLGİLİ KAVRAMLAR

M. Fatih KİRİŞÇİOĞLU*

Giriş

Öncelikle aile kavramı üzerinde durmamız gerekmektedir. Ekici, aileyi, en genel anlamıyla 'toplumun en küçük yapı taşı' olarak tanımlamaktadır. Aile; evrensel bir kurum olmasına rağmen modern toplumun aile tanımı ile geleneksel toplumun aile tanımı birbirinden farklıdır (Ekici 2014: 209,vd.). Ona göre, bu farklılığın temeli aileye yüklenen işlevlere ve beklentilere dayanmaktadır (Bozkurt, 2005, s.259). Buna göre aile, birbirlerine doğrudan akrabalık bağıyla bağlı olan, erişkin üyelerin çocuklara bakma sorumluluğunu üstlendiği bir insan topluluğu olarak tanımlanabilir (Giddens, 2000, s.173). Sayın, aileyi biyolojik olarak insan türünün devamını sağlayan, bütün maddi ve manevi zenginlikleri kuşaktan kuşağa aktaran, biyolojik, psikolojik, ekonomik, toplumsal, hukuksal vb. yönleri bulunan toplumsal bir birim (Sayın, 1990, s.2) olarak tanımlamıştır. Aile, bütün milletlerde önemli bir sosyal kurum olarak tanımlanmıştır (Doğan, 2000, s.167-206; Erkal, 1999, s.100-113; Giddens, 2000, s.147-180). Hatta ilk sosyal birliktir (Çetin 1997: 13).

Eski Türklerde aile kavramına baktığımızda elde bulunan verilere göre, Hunlar gelişmiş bir baba erkil aile yapısına sahiptirler. Baba-erkil ailenin temeli de dışarıdan evlenmeye yani ekzogamiye dayanır (Ögel 1988: 128).Gökalp ve diğer araştırmacılara göre toplumun temeli önce aile, sonra bodun "millet" üzerinde şekillenir ve çekirdek aile yapısı vardır (Z. Gökalp 2015: 166,167; Yakut 2002: 402; Gömeç 1997: 97). Güler' in tespitlerine göre de kan hısımlığı evlenmeye engeldir ve kalın adı verilen cüzi bir başlık parası vardır (Güler 1992: 61 vd.). Onay ve Donuk'a göre ise eski Türklerde "pederî" bir aile yapısı vardı ve haklar ve görevler nokta-i nazarından neredeyse herkes birbirine eşitti (Onay 2012: 148; Donuk 1980: 167-168).

Bu giriş kısmından sonra Saha Türklerindeki aile yapısını kaynaklardan hareketle ortaya koymamız gerekirse Er Soğotox efsanesinde Sahaların atasına su ve süt vererek onu hayatta tutan bir kutsal ağaç Kübey Xotun vardır. Er Soğotox ona "**Aan doydum iççite ebem** (Ana vatanımın ruhu ebem)" diyerek seslenmektedir (Vasilyev vd.1996: 7). Ögel de bu hususa dikkat çekerek Sahaların atasının Er Toyon ve Kübey Xotun'dan türediğini belirtmiştir (Ögel 1989: 97). Nitekim Roux, Yakutların her bir boyunun kuğu, kaz gibi kutsal bir yaratığı olduğu gibi her bir ailenin de beyaz bir kısrak, bir karga, bir kuğu şeklinde temsil edilen özel koruyucu ve şefaatçi hayvanlara sahip oldukları belirtmektedir (Roux 1994:177). Roux, Kan kardeşliğinden bahsetmiştir. Ancak bu bölümde sadece Moğolların gizli tarihinden alıntılar vardır.

* Prof. Dr., AHBVÜ, Edebiyat Fakültesi, mfatihkr@gmail.com , ORCİD: 0000-0003-0241-6969

Kaynakça

Afanasev Lazaar A. (1993) Ayıı Üöreğe, Yakutsk.
Bozkurt, V. (2005). Sosyoloji, İstanbul.
Donuk, A. (1980) "Çeşitli Topluluklarda Ve Eski Türklerde Aile" GÜEF. Tarih Der. Sayı 33, C. XXXIII, s.147-168,Ankara.
Duranlı, M. (2010) Saha(Yakut) Büyü Masalları, Konya.
Çetin, .İ (1997). Kızılelma, Ankara.
Erkal, M. (1999). Sosyoloji. (10. Baskı). İstanbul.
Giddens, A. (2000) Sosyoloji (Yayına Hazırlayan: C. Güzel, H. Özel), Ankara.
Gökalp, Z. (2015). .Türk Medeniyeti Tarihi (2.baskı), İstanbul.
Gömeç, S. (1997) Kök Türk Tarihi, Ankara.
Güler, A. (1992) "İlk Yazılı Türkçe Metinlerde Aile ve Unsurları", Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi, C.I, s.61-73. Ankara.
Kafesoğlu, İ. (1984) Türk Milli Kültürü, İstanbul.
Kalkan, N. (2002) "Ayıı Üöreğe (Tanrı Öğretisi) Metni Üzerinde Gramer Çalışması", G.Ü. SBE, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi,Ankara.
Kirişçioğlu, M. F. (2007) Saha Türklerinin Atasözleri, İnceleme-Metin, Ankara.
Ksenefontov, G. V. (2011) Yakut Şamanlığı (çev: Atilla Bağcı),Konya.
Onay, İ. (2012) "Eski Türk Toplumunda Aile Düzeni Ve Bunun Dini, Siyasi Hayata Yansımaları", The Journal Of Academic Social Science Studies International Journal Of Social Science Volume 5 Issue 6, P. 347-357, December 2012 http://www.jasstudies.com/ Makaleler/ 613578084_ onayibrahim_TT.pdf
Ögel, B. (1988) Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları, Ankara.
Ögel, B. (1989) Türk Mitolojisi-I,Ankara.
Pekacar, B. Y. (2012) "Divanü Lûgati't-Türk'deki Kültür Kelimelerinin Saha Türkçesinin Kelime Hazinesiyle Karşılaştırılması", G.Ü. SBE, basılmamış yüksek lisans tezi, Ankara.
Roux, J.- P. (1994) Türklerin ve Moğolların Eski Dini (Türkçesi: Aykut Kazancıgil), İstanbul.
Sayın, Ö. (1990). Aile Sosyolojisi, Ailenin Toplumdaki Yeri. İzmir.
Seroşevskiy, V. L. (2007) Saka, Yakutlar (çev: Arif Acaloğlu), İstanbul.
Vasilyev, Y., Kirişçioğlu, M. F., Killi, G. (1996) Saha (Yakut) Halk Edebiyatı Örnekleri, Ankara.
Yakut, E. (2002) "Eski Türklerde Hukuk", Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, C.I, S. 3, s.401-426, Eskişehir.
Yaşar Ekici, F. (2014) "Türk Aile Yapısının Değişim Ve Dönüşümü Ve Bu Değişim Ve Dönüşüme Etki Eden Unsurların Değerlendirilmesi", The Journal Of Academic Social Science Studies International Journal Of Social Science, P. 209-224, Winter I 2014.
Yavuz, S. (2013) "Dîvânü Lügâti't-Türk'teki Akrabalık Adları Ve Bu Adların Türkiye Türkçesi Ağızlarındaki Karşılıkları", Ekev Akademi Dergisi Yıl: 17 Sayı: 56 (Yaz 2013)S.345-360,Rize.
(YDS) Pekarskiy E. K., Yakut Dili Sözlüğü, c.I, İstanbul 1945.

Yıldırım, H. (2000) "Ayıı Üöreğe (Tanrı Öğretisi) Metni Esasında Saha Türkçesinde İsim", G.Ü. SBE, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Yıldız, N. (1995) Manas Destanı (W.Radloff) ve Kırgız Kültürü İle İlgili Tespit ve Tahliller, Ankara.

(YRS) Pekarskiy, E. K., (POPOV, D.D., - İONOV,V.M.,) Wörterbuch der Jakutischen Sprache,Yakutsk-Petersburg. (1899-1930) -2. baskı M_L. 1959.

"TEMBELLİK-ÇALIŞKANLIK" ZITLIĞI ÜZERİNE KURULAN MASALLAR: "AĞUSTOS BÖCEĞİ İLE KARINCA" VE "ULUK KADIN İLE ŞABBAZ KADIN"

Satı KUMARTAŞLIOĞLU*

Giriş

Masal konusundaki çalışmalar halkbilimi çalışmalarına bağlı olarak ortaya çıkmıştır. Avrupa'da romantik yaklaşımlarla Grimm Kardeşler'in önderliğinde başlayan masal derleme çalışmaları sonraki aşamalarda daha bilimsel bir yola evrilmiş, özellikle "Fin Okulu" olarak adlandırılan ve Carl Wilhelm von Sydow, Axel Olrik ve Kaarle Krohn gibi önderlerin çalışmaları ile belli bir yol kat etmiştir. Başlangıçta masalları metin merkezli yaklaşımla incelemenin esas alındığı bu okulda Annti Aarne ve Stith Thompson'a ait Masal Tipleri Kataloğu ve Stith Thompson'ın hazırladığı 6 ciltlik "Motif Index" (Motif Index of Folk Literature) çalışmaları uzun bir süre masallar hakkında yapılan araştırmaların kılavuzu olmuştur. "Tarihi-Coğrafi Fin Metodu" olarak da adlandırılan söz konusu çalışmaların ortaya koyduğu yöntemle, dünyanın değişik yerlerinden derlenen masalların şaşırtıcı şekilde benzerliklerinden yola çıkarak bu masalların tarihi derinlikte ve coğrafi genişlikteki yayılımını ortaya koymak, "motif" olarak adlandırılan masal birimlerinin dağılımını inceleyerek başka masallarla karşılaştırmak, sonuçta ise "urform" denilen masalın en eski şekline ulaşmak esas alınmıştır (Azadovski 1992: 8-22). Ancak masalın eski devirlerde tek bir coğrafyadaki arketipine ulaşılamayacağı konusunda haklı eleştiriler alsa da, söz konusu yöntem bir masal tipinin dünyadaki yaygınlığını ortaya koymak, masal varyantlarının çeşitli yönleriyle mukayesesinin yapılması gibi açılardan güzel sonuçlar elde etmiş, bu vesileyle de masal çalışmalarında Türkiye'de de ilk ve en çok uygulanan yöntem olmuştur.

Masal konusundaki söz konusu çalışmalar, masalın hem evrensel hem milli hem de yerel bir tür olduğunu da ortaya koymuştur. Masal konusundaki derleme çalışmalarından elde edilen metinler incelendiğinde aynı masal tipinin dünyanın farklı coğrafyalarında farklı dillerle anlatıldığı ortaya koyulmuştur. Bu durumun nedenlerini açıklamaya yönelik masalların kökeni ve yayılımı konusunda çeşitli görüşler ortaya atılmıştır (Bu konuda Bk. Çobanoğlu 1999: 85-91, Sakaoğlu 1999: 4-10). Masalların kökleri ve kaynakları ne olursa olsun değişmeyen şey, masalların "tip", "kurgu", "anlatım tarzı" gibi açılardan evrensel bir tür olduğudur. Ancak evrensel olduğu kadar masallar anlatıldığı ortamda o coğrafyada yaşayan insanların dil ve kültürü ile milli ve yerel nitelikler taşımaktadır. Cocchiara, masalların söz konusu niteliğini, *"Halk masalları bize tabiatın hayat dolu olduğu, bitkiler ve kuşların konuştuğu, peri kızlarının ırmaklarda uyuduğu, ay ve güneşin insanoğluyla*

* Prof. Dr., Balıkesir Üniversitesi, Necatibey Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, satileri@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0003-2178-3035.

aktarabileceği, ancak masalın yapısının, kurgusunun, ana şemasının büyük oranda değişmeyeceği görülmektedir. O zaman söz konusu anlatılarda "değişmeyen" unsur, tezatlıklarla örülen yapı, şema, kurgu; "değişken" unsurlar ise anlatıcı ve bağlamın da etkisiyle kahramanlar, mekân, ortam, mizahi tavır, kültürel doku vb.dir.

Günümüz teknolojik ve dijital dünyasında geleneksel masal anlatımının yeri olmadığı ya da geleneksel masal anlatımının günümüz dünyasına uygun olmadığı söylense de "hayvan masalı" veya "güldürü hikâye/masal" kategorisindeki anlatıların fıkralarda olduğu gibi kısa, didaktik ve mizahi niteliklerinden dolayı diğer gerçekçi ve asıl halk masalları gibi uzun anlatılara nazaran günümüzde bağlamına uygun olarak uygun şartlar oluştuğunda anlatılabildiği tespit edilmiştir.

Kaynakça

Alptekin, A. B. (2003). Kazak Masallarından Seçmeler. Ankara: Akçağ Yayınları.

Alptekin, A B. (2005). Hayvan Masalları. Ankara: Akçağ Yayınları.

Ayaz, E. S. (2013). La Fontaine'in "Ağustos Böceği ile Karınca" Adlı Masalının Göstergebilim Açısından İncelenmesi, 13. Uluslar arası Dil, Yazın ve Deyişbilim Sempzoyumu 26-28 Eylül 2013 Bildiriler Kitabı, ss. 303-314.

Azadovski, M. (1992). Sibirya'dan Bir Masal Anası. Girişi Yazan ve İngilizceden Çeviren: Prof. Dr. İlhan Başgöz. Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları.

Bauman, R. (2009). Tür, Performans ve Metinlerarasılığın Üretimi. Çeviren: Işıl Altun. Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 3. Yayına Hazırlayanlar: M. Öcal Oğuz, Selvan Gürçayır, Sunay Çalış. Ankara: Geleneksel Yayıncılık, ss. 249-259.

Ben-Amos, D. (2009). Halk Bilgisinin (Folklorun) Bağlamı: İmalar ve Beklentiler. Çeviren: Metin Ekici). Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 3. Yayına Hazırlayanlar: M. Öcal Oğuz vd., Ankara: Geleneksel Yayıncılık, ss.235-248.

Boratav, P. N. (1992). Zaman Zaman İçinde. İstanbul: Adam Yayınları.

Boratav, P. N. (1995).Türk Halkbilimi I 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı. İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Cocchiara, G. (2017). Avrupa'da Folklor Tarihi. Çeviren: Yerke Özer. Ankara: Geleneksel Yayıncılık.

Çobanoğlu, Ö. (1999). Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş. Ankara: Akçağ yayınları.

Dundes, A. (2006). Doku, Metin ve Konteks. Çeviren: Metin Ekici. Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 1. Yayına Hazırlayanlar: M. Öcal Oğuz vd. Ankara: Geleneksel yayıncılık, ss. 58-77.

Ezop (2020). Ağustosböceği ile Karınca. Çeviren: Ekrem Emre Sezer, Yayına Hazırlayan: Necdet Dümelli, İstanbul: İletişim Yayınları.

Anhegger, R. (1951). "Türk Edebiyatında Ağustos Böceği Ile Karınca Hikayesi". Türkiyat Mecmuası, c. 9, ss. 73-94, doi:10.18345/tm.65609.

Sakaoğlu, S. (1999). Masal Araştırmaları. Ankara: Akçağ Yayınları.

Thompson, S. (1946). The Folktale. New York: The Dryden Press.

Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü V (2009). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü VI (2009). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü I (2009). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
Yıldırım, D. (1976). Türk Edebiyatında Bektaşi Tipine Bağlı Fıkralar (İnceleme-Metin). Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları.

Kaynak Şahıs

(Adı-Soyadı, doğum tarihi, doğum yeri, tahsili, kimden öğrendiği)

Mukadder İleri, 1961, Afyonkarahisar/Anıtkaya, ilkokul, büyüklerinden.

HALK HEKİMLİĞİ SAĞALTIM UYGULAMALARINDA KALIP SÖZLER

Gülten KÜÇÜKBASMACI*

Giriş

Kökenlerini insanlık tarihinin başlangıcına kadar götürmenin mümkün olduğu halk hekimliğinin temeli "inanç" unsurlarına dayanmaktadır. Sağlık, beden ile ruh arasındaki ahenge bağlı olduğundan hastalık sebeplerini ve sağaltım usullerini temelde ikiye ayırmak mümkündür. Halk arasında genel olarak hastalığın Allah'tan geldiği kabul edilmekle birlikte hastalık sebepleri maddî-fiziksel sebepler, ruhsal ve inanca dayalı sebepler olarak adlandırılabilir (Üçer, 1973: 7; Küçükbasmacı, 2000: 59-66). Eski Türklerde maddî sebeplerle hasta olana "sayru", cin çarpmakla, asabî ve ruhî sebeplerle hasta olana "çorlu" dendiği ve sayruyu, atasagunların veya otacıların; çorluyu, kamların tedavi ettiği (Ziya Gökalp, 2014: 61) görülmektedir. *Kutadgu Bilig*'e göre de otacıların hastalığı ilaçla tedavi ettikleri, efsuncuların ise cin ve peri kaynaklı hastalıkları tedavi ettikleri; hastalıkların tedavisinin temelde iki şekilde olduğu anlaşılmaktadır (Yusuf Has Hacib, 1999: 438-439).

Hastalıkların sağaltım uygulamalarına bağlı olarak Don Yoder, doğadaki bitki ve maddelerle yapılan ilaçları "tabii halk tıbbı"; dua, muska, nazarlık, kutsal kabul edilen eşyalara dokunma ve kutsal mekânları ziyaret etme gibi yolların kullanıldığı uygulamaları "dinsel-büyüsel halk tıbbı" (2009: 392-396) olarak ikiye ayırmıştır. Bu ayrımın halk arasında da yapıldığı dinî-sihrî uygulamaları tanımlamak için "esise desise" (Küçükbasmacı, 2000: 198) tabirinin kullanılmasından anlaşılmaktadır. Mustafa Duman halk hekimliği uygulamalarının başlangıçta ampirik ve dinsel-büyüsel olan taraflarının birbirinden ayrılamayacağı kanaatindedir (2023: 50). Sağaltım uygulamalarını Orhan Acıpayamlı'nın sınıflandırmasına göre ırvasa, parpılama, dinî sağaltmalar, bitki kökenli sağaltmalar, hayvan kökenli sağaltmalar, maden kökenli sağaltmalar olarak (1989: 2-8) ifade edebiliriz. Sağaltım uygulamalarının şekillenmesinde hastalık sebeplerinin etkili olduğunu söylemek gerekir. Günümüze kadar devam eden sağaltımlar incelendiğinde uygulamaların tecrübe ve gözleme dayalı taraflarıyla dinsel-büyüsel taraflarının iç içe devam edegeldiği görülmektedir.

Hangi yöntem kullanılırsa kullanılsın sağaltım sırasında sözlü formül niteliğinde kalıplaşmış birtakım sözlere yer verilmektedir. Bu çalışmada halk hekimliği sağaltım uygulamalarında kullanılan kalıp sözler sınıflandırılmış, sözlerin yöneldiği sağaltım unsuruna bağlı olarak işlevleri ve muhtevaları incelenmiştir. İncelemede kullanılan sözlerin büyük çoğunluğu "Kastamonu'da Halk Tababeti İnanış ve Uygulamaları" (Küçükbasmacı, 2000) adlı çalışmadan alınmış, yeni derlemelere bağlı veriler de eklenmiştir.

* Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Kastamonu/Türkiye, gkucukbasmaci@kastamonu.edu.tr, ORCİD: 0000-0002-1715-7843.

sözlerde sempatik büyüdeki taklit ilkesi devreye girer. "Kesmek", "boğmak", "bağlamak", "satmak" fiillerinin geçtiği kalıp sözlerle taklit edilen hareketin gerçekten yapıldığı algısı oluşturulmaktadır. Bu gruptaki bazı sözler eylemin etkisini kuvvetlendirme işlevindedir. Hastalığı engellemeye yönelik kalıp sözler, hastalık sebebini etkileyerek veya taklit esasına bağlı olarak eylemi gerçekleşmiş kabul edip hastalığı bertaraf etme işlevindedir. Bir sağaltım uygulamasında geçen kalıp sözlerin aynı anda sağaltımın farklı unsurlarına yöneldiği örnekler de vardır.

Söz kutsal ve büyülü kabul edildiğinden halk hekimliğinde kullanılan kalıp sözler sağaltım uygulamalarının önemli unsurlarıdır. Günümüze kadar kullanılagelen bu sözlerin kökeni kamların/şamanların dualarına kadar götürülebilir. Kalıp sözlerde büyünün dayandığı benzer benzeri meydana getirir ve birbiriyle bağı olan şeyler temasları sona erdiğinde de birbirlerini etkiler ilkeleri geçerlidir. Sağaltım uygulamasında kalıp sözün tekrarının önemli olduğu, üç veya yedi defa tekrar edilerek şifadaki etkisinin kuvvetlendirildiği görülmektedir. Kalıp sözler vezin, kafiye gibi şiirsel özelliklere sahip olup zaman içinde bu unsurların zayıfladığı, sözlerin kısaldığı, anlamını yitirdiği gözlemlenmiştir. Bunun sebebi sağaltım uygulamalarında yer verilmeyerek unutulmaya yüz tutmalarıdır. Sağaltım uygulamalarında kalıp sözlerin kullanılmaması ritüelde sözün öneminin etkisini yitirmeye başlamasıyla ilişkilendirilebilir. Ayrıca bu sözlerin unutuluyor oluşunun sebebi modern tıbbın ve resmî dinin söylem biçimlerinin etkisiyle sağaltım uygulamalarında sihrî yöntemlerin terk edilmesinde aranabilir. Sağaltımlarda uygulamayı dinî alana dahil ettiği için dualarla yetinilmekte, kalıp sözlerin "batıl" kabul edilip kullanılmaması bu tür sözlerin unutulmasına sebep olmaktadır.

Kaynakça

Abudukelimı, B. (2006). *Uygur Türklerinin Dinî İnanışları.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Acıpayamlı, O. (1963). "Türk Halk Hekimliğinde Dalak Kesme ve Etnolojik İzahı". *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Antropoloji Dergisi,* (1), 37-58.

Acıpayamlı, O. (1989). "Türkiye Folklorunda Halk Hekimliğinin Morfolojik Ve Fonksiyonel Yönden İncelenmesi". *Türk Halk Hekimliği Sempozyum Bildirileri.* Ankara: Kültür Bakanlığı MİFAD Yayınları,1-8.

Aksoy Sheridan, R. A. (2008). "Sözlü Formül Kuramı Işığında Dede Korkut Kitabı'na Bakış". *Millî Folklor*, 20(79), 21-32.

Araz, R. (1995). *Harput'ta Eski Türk İnançları ve Halk Hekimliği.* Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Assmann, J. (2001). *Kültürel Bellek.* (Çev. Ayşe Tekin). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bayat, F. (2012). *Türk Kültüründe Kadın Şaman*. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Connerton, P. (1999). *Toplumlar Nasıl Anımsar*. (Çev. Alâeddin Şenel). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Çetin, İ. (1991a). "Orta Asya Türk Kültüründe Efsun ve Efsun Törenleri", *Milli Folklor,* 10(1991), 24-28

Çetin, İ. (1991b). "Orta Asya Türk Kültüründe Efsun ve Efsun Törenleri-2". Milli Folklor, 11(1991), 27-32.
Çobanoğlu, Ö. (2021). *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş.* Ankara: Akçağ Yayınları.
Duman, M. (2023), "Halk Hekimliğinin Kaynakları: Din, Büyü ve Em", *Türk Halk Hekimliği Kitabı*. (Ed. Nagihan Baysal Yurdakul). Çanakkale: Paradigma Yayınları, 37-51.
Duranlı, M. (2005). "Saha Türklerinde Halk Hekimliği ile İlgili Pratikler ve Bu Pratiklerin Değerlendirilmesi". *Fikret Türkmen Armağanı*. (Ed. Gürer Gülsevin, Metin Arıkan). İzmir, 203-213.
Duvarcı, A. (1990). "Halk Hekimliğinde Ocaklar". *Millî Folklor*, 1(7), 34-38.
Duymaz, A. (2002). *İrfanı Arzulayan Sözler Tekerlemeler*. Ankara: Akçağ Yayınları.
Duymaz, A. (2016). "Sözün Yazılaşması Yazının Sözleşmesi: Cönkler". *Millî Folklor*, 28(111), 14-17.
Eliade, M. (1994). *Ebedi Dönüş Mitosu*. (Çev. Ümit Altuğ). İstanbul: İmge Kitabevi.
Eliade, M. (1999). *Şamanizm*. (Çev. İsmet Birkan). Ankara: İmge Kitabevi.
Eliade, M. (2001). *Mitlerin Özellikleri*. (Çev. Sema Rifat). İstanbul: Om Kuram.
Eliade. M. (2009). *Dinler Tarihine Giriş*. (Çev. Lale Arslan), İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
Ellul, J. (1998). *Sözün Düşüşü*. (Çev. Hüsamettin Arslan). İstanbul: Paradigma Yayınları.
Eroğlu, Z. (2020). *Toplumsal Bellekte Hz. Fatma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
Frazer, J. G. (2004). *Altın Dal Büyü ve Din Üzerine Bir Çalışma.* (Çev. Mehmet H. Doğan). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
Goody, J. (2001). *Yaban Aklın Evcilleştirilmesi*. (Çev. Koray Değirmenci). Ankara: Dost Kitabevi.
Harva, U. (2014). *Altay Panteonu*. (Çev. Ömer Suveren). İstanbul: Doğu Kütüphanesi.
Hoppal, M. (2014). *Avrasya'da Şamanlar.* (Çev. Bülent Bayram, Hüseyin Şevket Çağatay Çapraz). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
İnan, A. (1995). *Tarihte ve Bugün Şamanizm*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
İnan, A. (1998). *Makaleler ve İncelemeler I. Cilt*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
İnayet, A. (2009). "Bugünkü Uygurlarda Şamanlık ve Bir Şaman Duası: Azaim Koşıkı". *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, (2/3-4), 38-52.
Kalafat, Y. (1995). *Harput'ta Eski Türk inançları ve Halk Hekimliği*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
Köse, S. (2021). "Ritüel Bellek". *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 14(33), 57-70.
Kumartaşlıoğlu, S. (2016). *Türk Kültüründe Ateş ve Ocak Kültü*. Konya: Kömen Yayınları.
Küçükbasmacı, G. (2000). *Kastamonu'da Halk Tababeti İnanış ve Uygulamaları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Küçükbasmacı, G. (2005). "Kastamonu'da Doğumla İlgili Âdet, İnanış ve Uygulamalar". *İkinci Kastamonu Kültür Sempozyumu (18-20 Eylül 2003)*. Ankara: Kastamonu Valiliği Yayınları, 323-331.

Lvova, E. L., İ. V. Oktyabrskaya, A. M. Sagalayev ve M. S. Usmanova. (2013a). *Güney Sibirya Türklerinin Geleneksel Dünya Görüşleri Kainat ve Zaman. Nesneler Dünyası.* (Çev. Metin Ergun). Konya: Kömen Yayınları.

Lvova, El., İ. V. Oktyabrskaya, A.M. Sagalayev ve M. S. Usmanova. (2013b). *Güney Sibirya Türklerinin Geleneksel Dünya Görüşleri İnsan ve Toplum.* (Çev. Metin Ergun). Konya: Kömen Yayınları.

Mauss, M. (2011). *Sosyoloji ve Antropoloji.* (Çev. Özcan Doğan). İstanbul: Doğu Batı Yayınları.

Oğuz, M. Ö. (2010). "Sözel Belleğin Tarihe Tanıklığı ve Âşıkların İnanılan Biyografileri". *Millî Folklor*, 12(87), 5-12.

Ong, W. J. (1999). *Sözlü ve Yazılı Kültür.* (Çev. Sema Postacıoğlu Banon). İstanbul: Metis Yayınları.

Örnek, S. V. (2017). *Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhalarıyla İlgili Bâtıl İnançların ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki*. Ankara: Bilge Su Yayıncılık.

Roux, J. P. (1998). *Türklerin ve Moğolların Eski Dini*. (Çev. Aykut Kazancıgil). İstanbul: İşaret Yayınları.

Roux, J. P. (2005). *Orta Asya'da Kutsal Bitkiler ve Hayvanlar*. (Çev. Aykut Kazancıgil, Lale Arslan). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Sanders, B. (1999). *Öküzün A'sı*. (Çev. Şehnaz Tahir). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Tanyu, H. (1982). "Fatma Anamız (Fadime Anamız) ve El İlgili İnançlar Üzerine Kısa Bir Araştırma". *II. Milletler Arası Türk Folklor Kongresi Bildirileri C. IV*. Ankara: Kültür Bakanlığı MİFAD Yayınları, 479-495.

Tek, R. (2021). "Anadolu Türk Halk Hekimliği Uygulamalarında Analojik Düşünce". *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, (18), 15-26.

Türk Dil Kurumu Sözlükleri. https://sozluk.gov.tr/ (Erişim: 24.07.2024)

Uygur, H. K. (2022). *Ekinden Ekin Biçenler Bitkisel Hekimlik ve Kültürü.* Çanakkale: Paradigma Yayınları.

Üçer, M. (1973). "Ocaklar". *Sivas Folkloru,* 1(8), 3-5.

Üçer, M. (1989). "Sivas'ta Folklorik Tıp ve Bunun Modern Tıptaki Yeri". *Türk Halk Hekimliği Sempozyumu Bildirileri*. Ankara: Kültür Bakanlığı MİFAD Yayınları, 253-267.

Yoder, D. (2009). "Halk Tıbbı ve Modern Tıp". (Çev. Sibel Yoğurtçuoğlu ve Ayfer Gülüm). *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 3*. (Haz. M. Öcal Oğuz, Selcan Gürçayır, Sunay Çalış). Ankara: Geleneksel Yayıncılık, 391-397.

Yusuf Has Hacib. (1999). *Kutadgu Bilig I Metin.* (Haz. Reşit Rahmeti Arat). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Ziya Gökalp (2014). *Türk Töresi*. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Kaynak Kişiler

(Kaynak Kişiler metin içinde KK kısaltması ile gösterilmiş, kaynak kişi bilgileri ad-soyad, doğum yılı, eğitim durumu, yaşadığı yer ve derleme tarihi sıralamasıyla verilmiştir.)

KK1: Derya Aydın, 1992, Yüksek Lisans, Kastamonu/Merkez, 2024.
KK2: Emine Acar, 1978, Ortaokul, Kastamonu Merkez, 2024.
KK3: Hatice Mantar, 1958, Ortaokul, Kastamonu/Merkez, 2024.
KK4: Melahat Kartal, 1959, İlkokul, Kastamonu/Taşköprü/Derebeysibey, 2024.
KK5: Serap Efeoğlu, 1986, Doktora, Kastamonu/Merkez/Bük, 2024.
KK6: Zahide Kartal, 1955, İlkokul, Kastamonu/ Taşköprü/Derebeysibey, 2024.

AMAN KARACAOĞLAN! SAKINIRIM DİLİNDEN KARACAOĞLAN ŞİİRİNDE DUA VE BEDDUA[1]

Zekeriya MERDİN[*]

Giriş

Çukurova'nın çağlayan iki sesi: biri Seyhan ve Ceyhan biri Karacaoğlan. Güneşin kavurduğu yüreği serinleten güneyli âşık. Toroslardan Kilis ovasına uzanan yörenin ana dili. Başına dikilmek uğruna taşlara kılıç kuşandıran ozan. Memleketleri "oğul" bellemek için birbiriyle yarıştıran, Ermenek'i Mut'a, Elbistan'ı Düziçi'ne rakip kılan civan. Adı gönüllerde soyu nesillerde yaşayıp gelen Karacaoğlan.

Halk şiiri denilince akla ilk gelen (Açа, 2018, s. 2) Karacaoğlan'ların kimliği, memleketi, doğum ve ölüm yılı, soyu, makamı ve dahası kaç Karacaoğlan'ın bulunduğu Fuat Köprülü, Ali Rıza Yalgın, Saadettin Nüzhet Ergun, Cahit Öztelli, Müjgan Cumhur, Umay Günay, Saim Sakaoğlu, İlhan Başgöz, Mustafa Necati Karaer ve Öcal Oğuz gibi isimler başta olmak üzere birçok araştırmacı tarafından araştırılan ve tartışılan konu olmuştur. Halk şiirinin yazılı kaynakları olan cönklerden, sözlü rivayetlerden ve Karacaoğlan'a atfedilen şiirlerden ulaşılan veriler araştırmacıları farklı sonuçlara götürmüştür. Bu sonuçlardan ulaşılabilecek genel yargı birden çok Karacaoğlan isimli/mahlaslı âşığın yaşamış olduğudur.

Karacaoğlan üzerine çalışma yapan isimlerden Öztelli (1974) 16. ve 17.yy.da yaşamış iki farklı Karacaoğlan'dan söz eder. Sakaoğlu da (2020) 16.yy.da, bugün akla ilk gelen âşıktan önce yaşamış bir Karacaoğlan'ın bulunduğu söyler ve bu şair için "Eski Karacaoğlan" adlandırmasını yapar. Başgöz (2003) varlığına kuvvetle muhtemel baktığı ve farklı memleketlerden (Yozgat, Çukurova, Silifke) beş farklı Karacaoğlan sıralar (2003). Oğuz ise (2013) "Karacaoğlan" konusunu sorunsal olarak ele alır. Ona göre şair hakkındaki veriler sözlü kültür ortamında yaratılıp, kuşaktan kuşağa aktarılan sözel zenginliklerdir. Bu sebeple şaire atfedilen zaman ve mekânlar şairin öz yaşam öyküsü olmayabilir.

Kaç farklı Karacaoğlan'ın olduğu, bu âşıkların hangi yüzyıllarda yaşadığı ve memleketlerinin neresi olduğu kesinlik kazanabilecek tartışmalar değildir. Sözlü kültürün değiştiren, yeniden üreten, üretileni yayan özgür ortamında ileri sürülebilecek her iddia kesinlikten uzak olsa gerek. Nitekim İlhan Başgöz (2003), Karacaoğlan'ların kimliklerini tespit etmenin ötesinde "Karacaoğlan Geleneği"nden bahsederek belirsizlikleri uzlaştırır. 17.yy.da yaşamış bir Karacaoğlan'ın varlığı araştırmacıların ortak görüşüdür. Başgöz (2003), özellikle bu Karacaoğlan etkisinde aynı mahlası kullanan ve şiirleri bugüne ulaşanların yanında ulaşamamış birden çok Karacaoğlan'ın olduğunu, bu isimlerin bir bütün olarak Karacaoğlan geleneğini oluşturduğunu ifade eder:

---

[1] Çalışma Prof. Dr. Gülay Mirzaoğlu Sıvacı ile yürütülen "Karacaoğlan Geleneği" dersinde hazırlanan ödevden geliştirilmiştir.

[*] Arş. Gör., Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fak. Türk Dili ve Edb. Eğitimi ABD, zekeriyamerdin@gazi.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7931-0615.

Çobanoğlu, Ö., & Çobanoğlu, S. (2015). "Türk Halk Kültüründe Konuşmalık Türler Bağlamında Sözel Nasihatler, Dua ve Beddualar". *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 3(7), 1-32.

Elçin, Ş. (2004). *Halk edebiyatına giriş.* Ankara: Akçağ.

Günay, U. (1993), "XVI. yüzyıl saz şâiri Rumelili Karacaoğlan". *Türk Kültürü Araştırmaları,* yıl: XXIX/1-2, Ankara, s. 152-163

Kurt, B. (2020). "Türkülerde Alkış ve Kargış Kullanımı". *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 29(1), 189-199.

Oğuz, M. Ö. (2013). "Karacaoğlan Sorunsalı İçinde Rumelili Karacaoğlan". *Gazi Türkiyat,* 1(12), 1-8.

Öztelli, C. (1974). *Karacaoğlan.* İstanbul: Milliyet Yayınları.

Sakaoğlu, S. (2020). *Karacaoğlan*. Ankara: Akçağ.

18. YÜZYIL TARİHLİ TASAVVUFÎ BİR HİKÂYE: HZ. ALİ MENAKIBNAMESİ!..

Atiye NAZLI*

Hz. Ali, "Fil yılının otuzuncu senesi Recebinin otuzüçüncü Cuma günü Mekke'de… Kâ'be'nin içinde" 29.VII.599 yılında (Gölpınarlı, 1990: 282), başka araştırmacılara göre "597, 598, 600" (Çetin, 1997: 154) tarihinde doğar, tarihi kaynaklarda "Alî bin Ebî Tâlib b. Abdulmuttalib b. Haşim b. Abdi Menaf" adıyla geçer, babası Ebu Talip, annesi "Fatıma binti Esed b. Haşim" olarak geçer. (Çetin, 1997: 154) Annesi, Hz. Ali, doğduktan sonra kendi babasının adı ve arslan anlamında gelen 'Esed' veya aynı anlama gelen 'Haydar' adını verir. Hz. Peygamber, adını Ali koyar. Sonraki dönemlerde, arslan anlamında 'Haydar', Allah'ın arslanı anlamına gelen 'Esedullah', Allah'ın rızasını kazanmış anlamında 'Murteza', ayrıca 'Ebü'l-Hasen' ve Hz. Peygamberin verdiği 'Ebü't-Türâb' adı ve unvanı olduğu da bilinir. (Gölpınarlı, 1990: 12) Hz. Ali, kaynaklarda (H. 40 / M. 661) Ramazan ayının 19. günü saldırıya uğrar, Ramazan ayının 21. günü cuma gecesi vefat eder. Hz. Peygamber'in, yanında büyümüş, peygamberliğinden önce on veya on iki yıl peygamber olmasından sonra 23 yıl Hz. Peygamberin daima yanındadır. Hz. Peygamberin vefatında sonra otuz yıl yaşar ve şehit edildiğinde 63 veya 65 yaşlarındadır (Gölpınarlı, 1990: 282).

Hz. Ali'nin dini bir kimliğinin yanında kahramanlığı, hatipliği, edipliği ile ilgili farklı bilgiler mevcuttur. Ancak Türk edebiyatında Hz. Ali denilince, bir destan kahramanı olarak savaşlarda gösterdiği olağanüstü kahramanlıkları, kılıcı (Zülfikar), atı (Düldül) ve cihat anlayışı ile olağanüstü varlıklarla olan mücadeleleri anlatan başta cenknameler olmak üzere onun dinî yönünü ele alan eserler mevcuttur.

Savaş denizlerinde dalgalar yutan, coşup köpüren, savaş deryalarına dalıp çıkan, elde yalın kılıç, haktan baş çekenlerin başlarını bedenlerinden ayıran, ünlü kahramanları, Allah kulluğu yolunda helâk toprağına seren, kılıcından kanlar damlaya - damlaya, canlar döküle-saçıla meydandan dönen» birinin, bu derece fasih ve beliğ, anlam bakımından bu derece derin ve geniş, aynı zamanda bu kadar vecîz sözler söylemesine gerçekten de şaşılır. …. Zâhidlikte, kullukta misli görülmemiş bir kul olan, Rasûlullah'a bağlılıkta eşi bulunmayan Alî, şehâmette, şecâatta nazîri olmayan bir yiğit, fesâhat ve belâğattaysa eşsiz bir mübdi'dir. (Gölpınarlı, 1990: 334)

Hz. Peygamberin, peygamber olduğunu söylediğinde ilk inananlar arasında, ayrıca en küçük yaşta inanan, hayatı boyunca Hz. Peygamberin yanında olan, dört halifeden biri, Hz. Peygamberin damadı, Ehl-i Beyt'in bir üyesi olması onu diğer sahabelerden ve inananlardan daha farklı kılar. "Hz. Ali'nin söylediğine inanılan öğüt verici, ahlaki/ dini içerikli sözler ve ifadelerdir. "Hz. Ali'nin yaptırımcı olmaktan çok önerici, bilgece ancak sıradan halka seslenen sözleri, ilk kez Arap şairi Cahiz (ö. 868)

* Doç. Dr., Hitit Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Çorum/Türkiye, atiyenazli@hitit.edu.tr, atiyenazli@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8640-2216.

cevabını delil ve örnek üzerinden açıklar. Kaynaklarda bu hikâye bulunamamıştır, yazmada Hz. Ali'nin cengâver yönünden farklı olarak ilmi yönünü ortaya koymasından dolayı önemli bir eser olduğu kanaatindeyiz.

Bu yazmayı okumamızda, Prof. Dr. İsmet Çetin Hocamızın Hz. Ali Cenknameleri'ni çalışması ve bize ufuk açmasından dolayı teşekkürü bir borç biliriz.

Kaynakça

Albayrak, N. (2007). "Türk Halk Edebiyat› Literatürü". *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 5 (10), 9-42.

Ayverdi, İ. (2011). *Kubbealtı Lugatı Asırlar boyu tarinî seyri içinde Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. İstanbul: Kubbealtı Yayınları.

Bağcı, S. (2005). "Metinlerden Resimlere: Elyazma Tasvirlerinde Hz. Ali". *Tarihten Teolojiye: İslam İnançlarında Hz. Ali*. (Haz. Ahmet Yaşar OCAK) Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 217-267.

Çetin, İ. (1997). *Türk Edebiyatında Hz. Alî Cenknâmeleri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.

Gölpınarlı, A. (1990). *Mü'minlerin Emiri Hz. Ali (A.M.)*. İstanbul: Der Yayınları.

Gülerer, S. (2013). "Türk Kültüründe Menâkıbnâmeler ve Menâkıbnâme Yazıcılığı". *Tarih Okulu Dergisi (TOD) Journal of History School (JOHS) Aralık*, 6 (XVI), 233-262.

Güzel, A. ve A. Torun (2003). *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Karakılıç Akı, S. (2023). "Manzum bir Hz. Ali Cenknâmesi'nde Efsanevî ve Menkıbevî Motifler". *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 7(1), 654-674.

Kavruk, H. (1998). *Eski Türk Edebiyatında Mensûr Hikâyeler*. İstanbul: MEB Yayınları.

Kayaokay, İ. (2021a). "Bilinmeyen Manzum Bir Hz. Ali Menâkıb-Nâmesi: Hikâyet-i İmâm 'Ali İbn-i Ebi Tâlib Kerrema'llâhu Firengistân'a Esir Oldığıdır". *International "Başkent" Congress On Physical, Social And Health Scıences Full Text Book*, July 16-17, 301-330.

Kayaokay, İ. (2021b). "Bilinmeyen Manzum Bir Hz. Ali Menâkıb-Nâmesi II: Hikâyet-i Câbir Kerâmet-i İmâm 'Alî". *6. International Istanbul Scientific Research Congress October 30-31*, 67-80.

Levend, A. S. (1968). "Divan Edebiyatında Hikâye". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 15, 71-117.

Ocak, A. Y. (1992). *Kültür Tarihi Kaynağı olarak Menakıbnâmeler (Metodolojik Bir Yaklaşım)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Öztürk, A. (2018). "Bilinmeyen Bir Hz. Ali Cenknâmesi". IV. *Uluslararası Alevilik ve Bektaşilik Sempozyumu (18-20 Ekim Ankara) Bildiriler Kitabı*, 309-331.

Şahin, H. (2004). "Menakıbname". *İslam Ansiklopedisi 29. Cilt*., İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 112-114.

URL: https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/29/C29009414.pdf

TARANÇİLER ÜZERİNE N. N. PANTUSOV'UN ARAŞTIRMALARI-1: ON İKİ HAYVANLI TÜRK TAKVİMİ

Adem ÖGER*

Giriş

İli veya Yedisu bölgesinin sınırları tarihî dönemler içinde değişmekle birlikte bugün Doğu Türkistan'ın İli ve Kazakistan'ın Almatı şehrini içine alan bölgeyi kapsar. Bir başka ifadeyle günümüzde Çin, Kazakistan ve Kırgızistan toprakları içinde kalan, oldukça geniş bir coğrafyayı içine alan ve merkezini Doğu Türkistan'ın İli şehrinin oluşturduğu bölge, Rusça kaynaklarda Semireçye (Семиречье), Türkçe kaynaklarda ise Yettesu (Yedisu/Jetisu) veya İli şeklinde geçmektedir. Farklı toplum ve kültürlere ev sahipliği yapan bu bölgenin son yüzyıllarda önemli sakinlerinden biri de Tarançilerdir.

Tarançi ya da Tariyaçin, İli bölgesinde yaşayan Türk asıllı çiftçilere verilmiş özel ad olarak XVII. yüzyıl sonunda ortaya çıkmıştır. Ancak bu kelimenin kökü olan "Tarıg" ve "Tara" kelimeleri, bu tarihten çok daha evvel mevcuttur ve tarım alanında kullanılmıştır. Tarançi adı 19. yüzyılın ortalarına kadar Çin kaynaklarında Tarançi (Ta Lan Çi) değil, Tariyaçin (Ta Li Ya Çin) olarak kaydedilmektedir. Tarançilerin Doğu Türkistan'ın güney bölgelerinden İli bölgesine göç ettirilen Uygurlara verilen bir isim olduğu gerek Çince kaynaklarda gerekse Rusça kaynaklarda ortaktır. Tarançi kelimesi Çince ve Moğolca kaynaklarda Moğolca kökenli gösterilse de kelimenin kökeni olan "Tarıg" ve "Tara" Türkçe bir kelime olup ilk dönemde Tariyaçin olarak Moğollara geçmiş ve Çing sülalesi döneminde ise Mançucanın ses özelliğine uygulanarak Tariyaçin olarak kaydedilmiştir (Maimaitiming, 2017: 16-17).

İli bölgesi ve Tarançiler, önce Cungar Hanlığı daha sonra da Mançuların egemenliğine girmiştir. Bölgenin tarımsal faaliyetlerini geçekleştiren ve Cungarlara da tarım yapmayı öğreten Tarançiler, 1755 yılında Mançuların yönetimi ele geçirmesiyle tehlikeli görülmüş ve kayıtlara göre Türk asıllı halklarda dâhil 600 binden fazla nüfusa sahip olan Cungar Hanlığı dağıldığı zaman sadece 30-40 bin kişi canını kurtarabilmiştir. Rus kaynakları İli'de Mançu ordusunun ele geçirdiği kişileri yaşlı, kadın ayrımı yapmadan öldürdüğünü, 4500 ailenin Mançulara teslim olduğunu, az sayıdaki Tarançi'nin ise Doğu Türkistan'ın Kaşgar, Aksu ve Yarkent bölgelerine kaçtığını belirtir (Maimaitiming, 2017: 34-35).

İli bölgesindeki mevcut Tarançilerin büyük bir kısmını öldüren bir kısmını da sürgüne gönderen Mançular, 1759 yılının sonunda Doğu Türkistan'ın güneyinden Uygurları İli'ye göç ettirmeye başlamıştır. Burada dikkat çeken husus, 1755-1760 yıllar arasında İli bölgesinde Mançu ordusuna teslim olan "eski Tarançiler"in tehlikeli olarak görülüp İç Moğolistan ve Mançurya'ya sürgün edilmesi ve orada

* Prof. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi Türk Halkbilimi Bölümü, Nevşehir/Türkiye, ademoger@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1278-2110.

Sonuç

Doğu Türkistan'ın batısında Yedisu adı verilen bölge, son üç yüzyıldır Cungarlar, Mançular ve Rusların egemenliğinde kalmıştır. Burada yaşayan ve sürekli göçe zorlanan Tarançiler ise gerek Cungarlar ve Mançular gerekse de son yüzyılda özellikle Çin-Rus mücadelesinde savaşların, kıyımların ve göçlerin mağduru olmuştur. Bölgeyi egemenliğine alan her yönetim, burada yaşayan Tarançileri tehdit olarak görmüş, onları başka bir bölgeye sürmüş, Altışehir adı verilen Kaşgar, Kuça, Aksu, Uçturfan, Yarkent ve Hoten'den Uygurları buraya yerleştirmiş ve tarım faaliyetlerini devam ettirmiştir. Aslında Doğu Türkistan'ın faklı şehirlerinden İli'ye yerleştirilen ve tarımda çok mahir olan bu topluluk, tarihi kaynaklarda Tarançi olarak yer alsa da onları "Tarançi Uygurları" şeklinde adlandırmak daha doğru olacaktır.

Tarançi Uygurları, özellikle 18. ve 19. yüzyılda araştırıcı ve seyyahların dikkatini çekmiş, onların yerleşim alanları, farklı yönetimlerin baskılarına karşı mücadeleleri, kültürü ve folkloru üzerine farklı dillerde yayınlar yapmışlardır. Bu konuda en çok araştırma ve yayın yapan ise kuşkusuz ki N. N. Pantusov'dur. Doğu Türkistan ve Tarançi Uygurları üzerine onlarca yayını bulunan Pantusov'un çalışmalarının tam olarak bir bibliyografyası oluşturulmadığı gibi söz konusu yayınlar üzerine bilimsel çalışmalar da çok sınırlıdır. Onun çalışmalarının Türkçeye kazandırılması ve bunlardan bilim insanlarının yararlanması büyük önem arz etmektedir.

Pantusov'un on iki hayvanlı takvimi, ona bağlı kehanetleri ve nevruzu konu alan çalışması, Tarançi Uygurları arasında halk takvimine ilişkin inanış ve uygulamaların önemli bir yeri olduğunu göstermektedir. Türklerin en eski takviminin 19. yüzyılda da Tarançiler arasında hala işlevsel olarak kullanıldığını, takvime ve yıldızlara bağlı olarak kişinin geleceğine ilişkin falcılığın sürdürüldüğünü ve yılbaşı kabul edilen nevruzun önemini ortaya koymaktadır. Ayrıca Türklerde zamana ve mevsime bağlı geliştirilen bu takvim anlayışının, yüzyıllara dayanan bir birikim ve tecrübeyle ortaya çıktığını ve insanların gündelik yaşamından yıllık faaliyetlerine kadar yaşamın her alanında planlamanın bu eksende yapıldığını göstermesi bakımından dikkate değerdir. Söz konusu eser on iki hayvanlı takvimde yıl ile yıldız; gün ile nevruz arasındaki ilişkiyi de başarılı bir şekilde ortaya koyması bakımından önemlidir.

Kaynakça

Abdusemetov, N. N. (1914). "Tarançi Türkleri". *Şura Dergisi*, 14, 455- 457.

Arslan, A. (2023). *Orta Asya'da Nestûrî Türklere Ait Mezar Taşları ve Kitabeler (XIII. ve XIV. Yüzyıllar).* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Baigabatova, N., Kashaganova, A. (2021). "Vklad N. N. Pantusova v İzuçenie Arheologiçeskix Pamyatnikov Semireç'ya". *The Scientific Heritage*, 58, 15-18.

Bavudunov, E. (2016). *İli Tarihi*. Bişkek: Kırgızistan Milli Fenler Akademisi.

Bazin, L. (1991). *Les Systèmes Chronologiques Dans Le Monde Turc Ancien*. Akadémiai Kiado: Budapeşti-Editions Du CNRS, Paris.

Biray, N. (2009). "12 Hayvanlı Türk Takvimi -Zamana ve İnsana Hükmetmek-". *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Prof. Dr. Hüseyin Ayan Özel Sayısı*, 39, 671-683.

Brophy, D. (2005). "Taranchis, Kashgaris and the Uyghur Question in Soviet Central Asia". *Inner Asia*, 7, 163-184.

Caferoğlu, A. (1984). *Türk Dili Tarihi*. İstanbul: Enderun Kitabevi.

Chavannes, A. (2020). *On İki Hayvanlı Türk Takvimi*. (Çev. Mustafa Daş). İstanbul: Selenge Yayınları.

Çay, A. M. (1991). *Türk Ergenekon Bayramı Nevruz*. Ankara: TKAE Yayınları.

Çelebi, İ. (2013). "Yıldıznâme Mad". *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 43. İstanbul: TDV Yayınları, 545-547.

Gür, N. (2012). "Osmanlı Fal Geleneği Bağlamında Yıldıznâme, Falnâme ve Tâlînâme Metinleri". *Milli Folklor*, 96, 202-215.

Işıkhan, D. (2022). "Gökyüzünün En Zarif ve Estetik Gezegeni: Zühre". *Kültürk*, 5, 21-34.

İnan, Z. (2008). "Kâşgarlı Mahmud'a Göre 12 Hayvanlı Türk Takvimi ve Takvimin Menşei Hakkında Yeni Görüşler". *Doğumunun 1000. Yılı Dolayısıyla Uluslararası Kâşgarlı Mahmud Sempozyumu Bildiri Metinleri*. Rize: 716-723.

İsakov, A. (2013). "Kırgızlarda ve Moğollarda On İki Hayvanlı Takvim (VI.-XV. Yüzyıllar Arası). *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 3 (6), 161-172.

Kamalov, Ablet (2019). "Links Across Time: Taranchis During the Uprising of 1916 in Semirech'e and the 'Atu' Massacre of 1918". *The Central Asian Revolt of 1916*. (Ed. Alexander Morrsion vd.). Manchester University, 227-255.

Karakaş, S. (2016). "İslamiyet'ten Önce Türklerde Kutlu Zaman Algısı". *Uluslararası İslam Medeniyetinde Zaman Sempozyumu*. (Ed. Bilal Kuşpınar). İstanbul.

Karunovskaya, L. (2010). "Altay ve Teleütlerde 12 Hayvanlı Takvim". (Çev. Reshide Adzhumerova, Emine Atmaca). *Turkish Studies*, 5/4, 796-802.

Kaşgarlı Mahmud (1998). *Divanü Lügat-it-Türk*. (Çev. Besim Atalay). C. I, Ankara: TDK Yayınları.

Kaya, İ. G. (2012). "İsmail Bin Abdullah'ın Oniki Hayvanlı Türk Takvimi". *Turkish Studies*, 7/2, 15-34.

Kıyak, A. (2010). "İslam Öncesinde Türk Kültüründe Yıldızlarla İlgili İnanışlar". *İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15/2, 189-197.

Kızıldağ, H. (2019). "Mevlevî Menkıbeleri'nde Kozmik Unsurlar". *Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 2, 90-101.

Kök, A. (2008). "Kazaklarda Halk Takvimi 'Ay Adları, Müşellik ve On İki Hayvanlı Türk Takvimi' Üzerine". *VI. Uluslararası Türk Dünyasının Geleceği ve Sosyal Bilimler Kongresi*. Calalabad: 735-751.

Maimaitiming, M. (2017). *İli Bölgesi ve Tarançiler (17.-20. Yüzyıllar)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Melville, C. (1994). "The Chinese-Uighur Animal Calendar in Persian Historiography of the Mongol Period". *Journal of Persian Studies*, XXXII, 83-98.

Mirşan, K. (1999). *Türk Takvimi*. Bodrum.

Musalı, N. (2014). "Safevî Dönemi Tarih Yazımında On İki Hayvanlı Türk Takvimi". *1. Uluslararası Türk Kültürü Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*. Nevşehir: 259-269.

Namsarayeva, S. B. (2012). "Dilemmı Tsinskoy Migratsionnoy Politiki v Prigraniçnom Hulun-Buire Na Primere Uçasti Musulman-Tarançi". *Bostokovedenie,* 94, 155-164.

Ögel, B. (2010). *Türk Mitolojisi I*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Pantusov, N. N. (1901). *Materialı k İzuçeniyu Nareçiya Tarançey İliyskogo Okruga, Vıpusk Tretıy: Kniga o Sçastlivıh i Nesçastlivıh Godah-Tarançiynskiy Tekst i Russkiy Perevod*, Kazan: Tipo-litografiya İmperatorskago Universiteta.

Pantusovım, N. N. (1881). *Cvedeniya Kuldjinskom Rayon (za 1871-1877 godı).* Kazan.

Radloff, W. (1954). *Sibirya'dan I*. (Çev. Ahmet Temir). İstanbul: Maarif Basımevi.

Salihov, A. (2019). "Başkurtlarda Eski Türk Takvimi ve Nevruz". *Bilig*, 88, 189-203.

Sertkaya, A. G. vd., (2001). "Çağdaş Türk Lehçeleri Araştırıcılarından Nikolay Nikolayeviç Pantusov (11 Mayıs 1849-7 Haziran 1909) Hayatı ve Eserleri". *Uluslararası Türkistan Halk Kültürü Sempozyumu*. (Yayına Haz. Ali Abbas Çınar). Muğla: 195-214.

Tavkul, U. (2007). "Kültürel Etkileşim Açısından On İki hayvanlı Türk Takviminin Yayılışı". *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 4/1, 25-45.

Turan, Osman (1941). *Oniki Hayvanlı Türk Takvimi*. İstanbul.

Tursun, N. (2014). "1878-1881 Yilliridiki 'İli Krizisi' ve Uniñ Aqiviti". *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi*, 4, 113-150.

Uygur, F. (2015). *Doğu Türkistan Tarihi (1864-1884)*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Wu Q. (2006). "*Şincang: Milli Kimlik, Uluslararası Rekabet ve Çin Devrimi 1944-1962"* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Taipei: Ulusal Tayvan Üniversitesi Tarih Araştırmaları Merkezi.

ÖLÜMÜNÜN 100. YILINDA ZİYA GÖKALP'İ ANLAMAK

Mehmet Naci ÖNAL*

Giriş: Osmanlının Kurtuluş Reçeteleri

Osmanlının toprak kaybı başladıktan sonra, yeniden toparlanma adına Batı'dan aktarılan yenileşme hareketleri, reform gayretleri, Tanzimat süreci bir çare olmamıştır (Lewis, 1996: 21-209). Keşifler sonrası dünyadaki gelişmeler, ekonominin seyri yeterince anlaşılmamış, Fransız İhtilalinin dünyayı saran etkileri göz ardı edilmiştir (Berkes, 2022: 169-253). Berlin Antlaşması (1878) ile Osmanlı Batı için "şark meselesi"ne dönüşmüş, toprak kayıpları ciddi oranda artmaya başlamıştır. Balkanların elden çıkmaya başlaması, Osmanlı'nın diğer toprak kayıpları, milliyetçilik hareketlerine zemin hazırlamıştır. Balkan devletleri müstakil devletçikler haline geldikten sonra, kendilerini var etmek için, tek milli kaynakları olan dile ve folklora başvurmuşlardır (Kaplan, 1983: 15).

Yusuf Akçura önereceği üç kurtuluş reçetesini, Rus aydınların Batıcılar, İslavcılar ve Ruscular görüşlerinden etkilenerek kaleme almıştır (Berkes, 2022a: 411). 1904 yılında Kahire'de "Türk" adlı gazetede Osmanlı aydınlarının çözüm arayışlarını "Üç Tarz-ı Siyaset" adlı eserle ortaya koymuştur. Osmanlı'nın çöküşüyle Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu arasındaki sancılarını çeken aydınlar: Türkçü, İslamcı ve Batıcı olmak üzere çözüm arayışları içindeydiler. Her birinin ateşli temsilcileri, gazete ve dergilerinde kendi iddialarını gerekçelendirmeye çalışıyorlardı. Ziya Gökalp'in temsilcisi olduğu düşünce akımı Türkçülüktü; Türk kültür tarihinden hareketle, kültürün günlük yaşamı nasıl biçimlendirdiğine dair çözüm önerileri ortaya koyuyordu. Ziya Gökalp, Türkçü ve Turancı bir stratejiyi en yetkin bir şekilde ortaya koyan ve bu işi şevkle yapan tek kişiydi. Sistematik olarak Türklerin düşüncesini incelemek adına tanımlama, kavrama üzerinde ciddi tahlil girişiminde bulunmaktaydı. Kendi düşüncelerini ideal olandan geçekçi zemine doğru oturtma gayretleri, Türkiye Cumhuriyeti'nin temel ilkelerini de etkileyecek türdendi (Şehsuvaroğlu, 2003: 55-56).

Ziya Gökalp, yakın, orta ve uzak gelecek hakkında düşünen bir aydındı. Şahıs adı üzerine kurulmuş bir imparatorluktan "Türk" milleti adına bir çözüm öneriyordu. Gelecek için de endişeleri ve önerileri vardı. Zamanla Kuzey Türklerinin Rusya'ya, Batı Türklerinin Fransa'ya yakınlaşması sonucu aralarında kültür ve medeniyet bakımından farklılaşmalar olacağı endişesini taşıyordu. Ziya Gökalp 1918'de yayımladığı "Türkleşmek-İslamlaşmak-Muasırlaşmak" adlı eserinde Türkçülüğünü ıslah etmiş, İslam dünyası için dahi toparlayıcı öneriler sunmuştu. Bunlar arasında ortak eğitim kurumları, müftülük teşkilatı, hilal simgesinin korunması sayılabilir. En azından posta, telgraf, taşıma vasıtaların ortak bir dili ve bunların edebiyata doğru

* Prof. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, naci@mu.edu.tr ORCID: 0000-0002-2397-0697

Osmanlının son dönemlerinde İmparatorluğun içindeki Türk olmayan unsurların birer birer ve trajik olarak kopuşlarına şahit olan bir düşünürün yeni bir dünya inşa etme çabaları olarak değerlendirilmelidir. Ziya Gökalp ihmal edilmiş bir Türk toplumuna yeniden güç ve moral vermek, toparlamak, ayağa kaldırmak için temel dinamiklere yeniden bir dönüş gayreti olarak anlaşılmalıdır. Türk unsurunun Osmanlıda nasıl ihmal edildiği meselesi göz önüne alındığında, içinde bulunulan şartlar daha iyi anlaşılacaktır.

Kaynakça

Akyüz, K. (tarihsiz). *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri 1860-1923*. İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitapevi Yayınları.

Banarlı, N. S. (1987). *Resimli Türk Edebiyâtı Târihi Destanlar Devrinden Zamanımıza Kadar*. İstanbul: MEB Yayınları.

Berkes, N. (2022a). *Türkiye İktisat Tarihi* (5. Baskı). İstanbul: YKY.

Berkes, N. (2022b). *Türkiye'de Çağdaşlaşma* (34. Baskı). İstanbul: YKY.

Bıçak, A. (2010). *Türk Düşüncesi II Kaygılar*. İstanbul: Dergah Yayınları.

Bilgegil, K. (1972). *Harabat Karşısında Nâmık Kemal Eski Edebiyata İtirazları*. İstanbul: İrfan Yayınları.

Durkheim, E. (2006). *Toplumsal İşbölümü*. (Çev. Özer Ozankaya). İstanbul: Cem Yayınları.

Dursun, A. (2016). *Türk Halk Hukuku*. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Ergin, M.(1997). *Dede Korkut Kitabı I, Giriş-Metin-Faksimile* (4. Baskı). Ankara: TDK Yayınları.

Filizok, R. (1991). *Ziya Gökalp'in Edebi Eserlerinde Hak Edebiyatı Tesiri Üzerinde Bir Araştırma*. Ankara: KB Yayınları.

Göçgün, Ö. (1992). *Hususi Mektuplarına Göre Ziya Gökalp'in Hayat Görüşü*. Ankara: TKAE Yayınları.

Göle, N. (2016). *Modern Mehrem Medeniyet ve Örtünme.* İstanbul: Metis Yayınları.

Heyd, U. (1979). *Türk Ulusçuluğunun Temelleri*. (Çev. Kadir Günay). Ankara: KB Yayınları.

İnalcık, H. (2017). *Osmanlılar Fütühat, İmparatorluk, Avrupa ile İlişkiler* (12. Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.

Kaplan, M. (1983). "Tarihilik ve Millilik". Kaynaklar 1, 15-16.

Lewis, B. (1996). *Modern Türkiye'nin Doğuşu* (6. Baskı). Ankara: TTK Yayınları.

Mardin, Ş. (1992). *Türk Modernleşmesi, Makaleler 4* (Der. Mümtaz'er Türköne, Tuncay Önder) (2. Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.

Nizamülmülk, (1995). *Siyasetnâme* (3. Baskı). İstanbul: Dergâh Yayınları.

Önal, M. N. (2009). "Kutsalın Türk Kültüründeki İzleri: Tanrısal Simgecilik". *Milli Folklor*, 84, 57-72.

Önal, M. N. (2021). "İnanç Dünyasının Kökenleri: Bilmek, Anlamak ve Uygulamak". *Prof. Dr. Pervin Çapan Armağanı*, (Ed. Nagihan Uçan Eke, Nilüfer Tanç.) Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Yayınları, E-kitap, 412-425.

Önal, M. N. (2022). "Masal Evreninden Gerçek Dünyaya Toplumsal Sınıfların Aşılması: Ali cengiz Oyunu Örneği," Ali Cengiz Oyunu Çözüldü mü?, (Ed. Mehmet Naci Önal, Aysun Dursun.) Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi E-kitap, 41-67. (http://acikerisim.mu.edu.tr/ xmlui/handle/ 20.500.12809/10433)

Şehsuvaroğlu, L. (2003). *Ziya Gökalp. Ankara*: Alternatif Yayınları.

Şimşir, B. N. (1985). *Malta Sürgünleri* (2. Baskı). İstanbul: Bilgi Yayınları.

Tanpınar, A. H. (1982). *19 uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi* (5. Baskı). İstanbul: Çağlayan Kitabevi Yayınları.

Tansel, F. A. (1989). *Ziya Gökalp Külliyatı II Limni ve Malta Mektupları* (2. Baskı). Ankara: TTK Yayınları.

Tanyu, H. (1981). *Ziya Gökalp'in Kronolojisi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Türköne, M. (1991). *Siyasî İdeoloji Olarak İslâmcılığın Doğuşu*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Ziya Gökalp (1974a). *Yeni Türkiye'nin Hedefleri (Hikmet Tanyu'nun Bir İncelemesiyle)*. İstanbul: Baha Matbaası.

Ziya Gökalp (1974b). *Türkleşmek-İslamlaşmak-Muasırlaşmak*. İstanbul: Türk Yurdu Yayınları.

Ziya Gökalp (1977). *Malta Konferansları*. (Haz. Fahrettin Kırzıoğlu). Ankara: KB Yayınları.

Ziya Gökalp (1978). *Türkçülüğün Esasları.* (Haz. Mahir Ünlü, Yusuf Çotuksöken). İstanbul: İnkılap ve Aka Yayınları.

Ziya Gökalp (1982). "Yeni Lisanın Güzelliği". *Genç Kalemler'den Makaleler II.* (Haz. Süleyman Hayri Bolay). Ankara: KB Yayınları.

MİLLÎ MÜCADELE VE ATATÜRK TEMASINDAKİ METİNLERİN ATEŞMAN OKUNABİLİRLİK FORMÜLÜNE GÖRE İNCELENMESİ

Funda ÖRGE YAŞAR[*] • Denis Erdin AYTEKİN[**]

Giriş

Okuma, yazının icadından bu yana süregelen evrensel bir faaliyettir. Tarih boyunca okuma, uygarlıkların gelişim sürecini hızlandırmış, geçmişin bilgisine vâkıf olarak günümüzün dünyasını takip etmede önemli bir rol oynamıştır (Bolat, 2016). Okuma; dört temel dil becerisinden biridir. Doğuştan sahip olunmayan, sonradan kazanılan bu beceri; basılı kelimeleri duyu organları vasıtasıyla algılayarak anlamlandırma, kavrama ve yorumlamaya dayalı zihinsel bir etkinlik (Özdemir, 1993: 13), "metnin yüzey yapısından hareketle derin yapısını doğru bir şekilde çözümleme becerisi" (Onan, 2017: 814), "ön bilgilerin kullanıldığı, yazar ve okuyucu arasındaki etkili iletişime dayalı, uygun bir yöntem ve amaç doğrultusunda, düzenli bir ortamda gerçekleştirilen anlam kurma süreci" (Akyol, 2020: 1) olmak üzere farklı şekillerde tanımlanmıştır. Tanımlardan anlaşıldığı üzere okuma; görülen sembolleri seslendirmekten ziyade okunulanı yorumlama, değerlendirme ve anlam oluşturma gibi üst düzey düşünme becerilerini kapsayan, bir boş zaman etkinliği olmanın çok daha ötesinde, yaşamı anlamlı kılan bir dimağ ve gönül ilacıdır (Göksel, 2022: 1897). Bilişsel, duyuşsal ve entelektüel gelişimin yanı sıra kişisel olgunlaşmaya katkı sunan okumanın (Palani, 2012) önemini, Menander'in *"Okuyabilenler iki misli daha iyi görür"* (akt. Manguel, 2017: 221-22) sözünden hareketle anlamak mümkündür.

Okuma, öğrencilerin birinci sınıfta kazandıkları, üst sınıflara doğru ilerledikçe geliştirdikleri ve yaşam boyu sürdürdükleri bir beceridir. Bu süreçte kullanılacak her türlü materyalin (ders kitapları, gazete, dergiler vb.) öğrencilere okumayı sevdirecek, temel okuryazarlık düzeyinin ötesinde işlevsel okuryazarlık düzeyinde bir okuma alışkanlığına ulaşmasına zemin oluşturacak nitelikte olmalıdır. Böylece, okuma alışkanlığını doğru biçimde kazanan bir çocuk, okumanın ne kadar gerekli ve önemli olduğunu daha iyi kavrayacaktır (Yokuş ve Yaşar, 2023: 2).

Toplumların hedeflerinden biri okuyan, okuduğunu anlayan, yorumlayan, eleştiren ve okumayı alışkanlık hâline getiren bireyler yetiştirmektir. Bu hedefin gerçekleştirilebilmesi, kişilerin küçük yaşlardan itibaren nitelikli metinlerle karşılaşmasıyla mümkündür. Türkçe ders kitaplarının temel taşı olan metinler; duygu, düşünce ve bilgilerin yerleştirildiği yapılardır ve bu yapılarda bilgiler art arda gelişigüzel değil, mantıklı bir düzenlemeyle oluşturulur (Güneş, 2021). Öğrenciler okuyup anladıkları, üzerine konuşup tartıştıkları ve çeşitli etkinlikler yaptıkları

[*] Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Çanakkale/ Türkiye, fundaorge@comu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8207-9685.

[**] Dr. Öğrencisi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Çanakkale/ Türkiye, deniserdin@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-7078-9826.

Akyol, H. (2020). *Türkçe İlk Okuma Yazma Öğretimi* (18. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Ateşman, E. (1997). "Türkçede Okunabilirliğin Ölçülmesi". *Dil Dergisi,* 58, 71-74.

Bağcı, H. ve Ünal, Y. (2013). "İlköğretim 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Okunabilirlik Düzeyi". *Ana Dili Eğitimi Dergisi,* 1(3), 12-28.

Baki, Y. (2019). "Türkçe Dersi 8. Sınıf Kitabındaki Metinlerin Okunabilirliği". *Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi,* 5(1), 30-46.

Batur, Z. ve Özcan, H. Z. (2020). "Readability Levels Of Texts in The Sixth Grade Turkish Text Books". *Azerbaijan Journal of Educational Studies,* 690(1), 217-230.

Bolat, K. K. (2016). *Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Okunabilirlik ve Anlaşılabilirliği.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bolu: Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Bora, A. ve Arslan, M. A. (2021). "Türkçe Ders (5, 6, 7, 8) Kitaplarındaki Metinlerin Okunabilirlik Yönünden İncelenmesi". *TEKE Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi,* 10(1), 222-236.

Bozlak, Ü. G. (2018). "2016-2017 ve 2017-2018 Eğitim ve Öğretim Yıllarında 5. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Hikâye Edici Metinlerin Uzun-Çetinkaya Formülü ile Okunabilirlik Düzeyleri / Düzeylerinin İncelenmesi". *AKRA Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi,* 6(14), 209-234.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2020). *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (29. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Coşkun, K. (2021). "Sekizinci Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Okuma Metinlerinin Okunabilirlik Düzeyinin Değerlendirilmesi". *International Journal of Language Academy,* 9(1), 66-77.

Çarkıt, C. ve Bahadır, H. İ. (2022). "Ortaokul Türkçe Ders Kitapları Millî Mücadele ve Atatürk Teması Metinlerinin Okunabilirlik Düzeyleri Üzerine Bir İnceleme". *Cumhuriyet International Journal of Education,* 11(1), 103-111.

Çıplak, G. ve Balcı, A. (2022). "Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Okunabilirlik Özelliğinin İncelenmesi". *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi,* 30, 170-187.

Çiftçi, Ö., Çeçen, M. A. ve Melanlıoğlu, D. (2007). "Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Okunabilirlik Açısından Değerlendirilmesi". *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(22), 206-219.

Çoban, A. (2014). "Okunabilirlik Kavramına Yönelik Bir Derleme Çalışması". *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 9, 96-111.

Demir, M. ve Çeçen, M. A. (2013). "İlköğretim I-V. Sınıflar Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Okunabilirlik Açısından Değerlendirilmesi". *Millî Eğitim Dergisi,* 197, 80-94.

Denzin, N. K. ve Lincoln, Y. S. (2005). "The Discipline and Practice of Qualitative Research". *The SAGE Handbook of Qualitative Research* (3rd Edition). (Eds. Norman K. Denzin, Yvonna S. Lincoln). Thousand Oaks: Sage Publications, 1-32.

Erdal, N. (2023). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe 7 Ders Kitabı.* Ankara: Dörtel Yayıncılık.

Erol, H. F. (2015). "Yabancı Dil Olarak Türkçe Ders Kitaplarında Okunabilirlik". *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 50(50), 29-37.

Faller, J. M. V. (2018). "Extant Readability Tools Online For Classroom Utilization". *International Journal of English and Education,* 7(4), 102-113.

Goldbort, R. (2001). "Readable Writing By Scientists and Researchers". *Journal of Environmental Health,* 63(8), 40-42.

Gökgül, M. ve Bayram, B. (2022). "Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Serbest Okuma Metinlerinin Okunabilirlik Düzeyleri". *Asya Studies,* 6(21), 85-96.

Göksel, A. (2022). "Bireylerin Okuma Tercihleri ve Okuma Araştırmalarında Eğilimler". *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(3), 1897-1911.

Güneş, F. (2021). *Türkçe Öğretimi: Yaklaşımlar ve Modeller* (9. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Güven, A. Z. (2014). "7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Metinsellik Ölçütlerine Göre Değerlendirilmesi". *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic,* 9(8), 517-535.

İskender, E. (2013). *Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Kelime ve Cümle Yapılarıyla Okunabilirlik Düzeyleri Arasındaki İlişki.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Trabzon: Trabzon Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Kalyoncu, M. R. ve Memiş, M. (2024). "Türkçe İçin Oluşturulmuş Okunabilirlik Formüllerinin Karşılaştırılması ve Tutarlılık Sorgusu". *Ana Dili Eğitimi Dergisi,* 12(2), 417-436.

Karatay, H., Bolat, K. K. ve Güngör, H. (2013). "Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Okunabilirlik ve Anlaşılabilirliği". *JASSS The Journal of Academic Social Science Studies,* 6(6), 603-623.

Kemiksiz, Ö. (2021). "Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitaplarındaki Metinlerin Okunabilirlik Düzeyleri". *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(3), 973-992.

Lüle Mert, E. (2013). "Türkiye'de Kullanılan Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Okunabilirlikleri". *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 9(3), 87-98.

Lüle Mert, E. (2018). "Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Okunabilirlikleri". *International Journal of Language Academy,* 6(1), 184-198.

Manguel, A. (2017). *Okumanın Tarihi*. (Çev. Füsun Elioğlu). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Mertens, D. M. (2010). *Research and Evaluation in Education and Psychology* (3rd Edition). Thousand Oaks: Sage Publications.

Mirzaoğlu, V. ve Akın, E. (2015). "5. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metinlerin Okunabilirliği Üzerine Bir İnceleme". *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 5, 146-155.

Ogur, E. (2022a). "2021-2022 Öğretim Yılında Okutulan 7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Okunabilirlik Yönünden İncelenmesi". *Turkish Studies- Educational Sciences,* 17(5), 1135-1154.

Ogur, E. (2022b). "2021-2022 Öğretim Yılında Okutulan 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Okunabilirlik Yönünden İncelenmesi". *TEKE Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi,* 11(4), 1647-1664.

Okur, A. ve Arı, G. (2013). "6, 7, 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Okunabilirliği". *İlköğretim Online,* 12(1), 202-226.

Onan, B. (2017). "Ana Dili Öğretiminde Yapılandırmacı Hedefler Üzerine Bir Tasnif Çalışması". *Ana Dili Eğitimi Dergisi,* 5(4), 806-822.

Önder, E., Bozkurt, M. ve Topçuoğlu Ünal, F. (2021). "İlköğretim 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Metinlerin Okunabilirlik Seviyelerinin Belirlenmesi". *International Journal of Language Academy,* 9(4), 34-46.

Özçetin, K. ve Karakuş, N. (2020). "5. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Okunabilirlik Yönünden İncelenmesi". *Türkiye Eğitim Dergisi*, 5(1), 175-190.

Özdemir, E. (1993). *Okuma Sanatı*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Özdemir, S. (2016). "Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Öyküleyici ve Bilgilendirici Metinlerin Okunabilirlik Durumu". *Sınırsız Eğitim ve Araştırma Dergisi,* 1(1), 33-46.

Palani, K. K. (2012). "Promoting Reading Habits and Creating Literate Society". *Researchers World: Journal of Arts, Science & Commerce,* 2(1), 90-94.

Sağlam, D., İnce, M. ve Eker, C. (2018). "Ortaokul 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabının Okunabilirlik Seviyesi ve Yaş Düzeyine Uygunluk Açılarından Değerlendirilmesi". *Turkish Studies- Educational Sciences,* 13(11), 1139-1151.

Saygı, S. (2023). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe 8. Sınıf Ders Kitabı.* Ankara: Ferman Yayıncılık.

Sevim, B. (2023). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe 5. Sınıf Ders Kitabı.* Ankara: Koza Yayıncılık.

Şakiroğlu, Y. (2020). "Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarındaki Öykülerin Kelime-Cümle Uzunlukları ve Okunabilirlik Düzeyleri Üzerine Bir İnceleme". *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 8(6), 1827-1834.

Şimşek, Y. ve Çinpolat, E. (2021). "Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitaplarının Okunabilirlik Özellikleri". *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 25(1), 233-250.

Yavuz, D. ve Kahraman, G. (2023). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe 6 Ders Kitabı.* Ankara: Anka Kuşu Yayınevi.

Yokuş, Y. (2024). *Türkçe Ders Kitapları (3 ve 4. Sınıf) ile Türkçe ve Türk Kültürü Ders Kitaplarında 3 ve 4. Seviye) Yer Alan Metinlerin Okunabilirlik Açısından İncelenmesi.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

Yokuş, Y. ve Örge Yaşar, F. (2023). "3 ve 4. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Ateşman ve Çetinkaya-Uzun Okunabilirlik Formüllerine Göre İncelenmesi". *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi,* 36, 153-171.

Zorbaz, K. Z. (2007). "Türkçe Ders Kitaplarındaki Masalların Kelime-Cümle Uzunlukları ve Okunabilirlik Düzeyleri Üzerine Bir Değerlendirme". *Eğitimde Kuram ve Uygulama,* 3(1), 87-101.

ÜÇÜNCÜ BOYUT HİKÂYECİLİKTE METNİN DÖNÜŞÜMÜ VE KÖROĞLU YAZICILIĞI

Latife ÖZCAN*

Giriş

Halk hikâyeleri Türk sözlü kültür geleneğini farklı açılardan temsil eden ürünlerdendir. Özel anlatıcılar tarafından sunulması, hususi icra zamanı ve mekânlarında anlatılıyor olması, nazım-nesir şeklinde ve dinleyici/seyirci karşısında aktarılması gibi özellikleriyle performans sergilemesi suretiyle Türk halk kültürünün sözlü gelenek ürünlerini ihtiva eden türdür. Halk hikâyelerinin ortaya çıktığı ve uzun yıllar içinde yaşadığı kültür aşaması iletişimin en önemli aracının "söz" olduğu dönemdir. Sözlü kültür ürünlerinin yazıyla birlikte yeniden kurgulanarak aktarıldıkları bilinmektedir. Halk hikâyeleri sözlü kültür ürünü olmakla beraber yazıya aktarılmış ve metin çeşitlenmesine kaynaklık etmiştir. Konularına göre aşk ve kahramanlık temelinde şekillenen metinlerden olan Köroğlu hikayeleri de taş baskı ve matbu basımlar ile aynı sırayı izlemiştir.

Üçüncü boyut hikâyecilik olarak adlandırılan "yeniden yazma" örnekleri içinde Köroğlu metinlerini de görmek mümkündür. Bu çalışmada kahramanlık konulu halk hikâyelerinden Köroğlu kolları esas alınarak "hikâye yazıcılığı" örnekleri değerlendirilecektir. Bu kapsamda İbrahim Zeki Burdurlu'nun Üç Destan adlı eserinde Köroğlu başlıklı bölüm, Orhan Ural'ın Üç Destan eserinde Köroğlu Destanı başlıklı bölüm, Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun Türk Destanları kitabında yer alan Köroğlu Destanı başlıklı bölümler, metne aktarım ve yeniden yazım başlıklarıyla değerlendirilecektir. Sözlü kültür döneminde üretilen halk hikâyesi ile yazılı kültür ortamında yazılan metnin ortaya çıkışı, üreticisi, okuyucusu ile buluşma süreci, içerik ve şekil özellikleri farklılaşmalarıyla mukayese edilecektir.

Üçüncü Boyut Hikâyecilik ve Örnekler

Türk kültürü henüz sözlü kültür geleneği yaşanırken her biri belli başlı özellikler içeren birden fazla nazım, nesir ve nazım-nesir karışık şekilde türler meydana getirerek bir anlatı geleneği oluşturmuştur. Bu geleneğin ortaya çıkmasında temel hususlardan biri anlatılacak metinlerin ortaya çıkışıdır. Dursun Yıldırım (2003: 134-136), Türk kültüründe "hikâye yazıcılığı" konusunda yaratıcılık ortamlarını sözlü, yazılı ve sözlü/yazılı <üçüncü boyut> yaratıcılık ortamı olmak üzere üçe ayırmaktadır. Kendine has özellikleri olan sözlü yaratıcılık ortamının ardından gelen yazılı kültür ortamının şekillenmesinde de etkili olduğunu belirtir. Yazılı kültür aşamasının ardından Türklerin yerleşik hayata geçmeleri neticesinde üçüncü bir yaratıcılık ortamı oluşur ve sözel/yazılı yaratıcılık ortamı<üçün boyut yaratıcılık> şeklinde adlandırdığı bu üçüncü ortamın her iki ortamın özelliklerinden hareketle oluştuğunu ancak kendi kurumlaşmasının getirdiği özellikler çerçevesinde

* Dr. Öğr. Üyesi Latife Özcan, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Ankara/Türkiye lozcan@aybu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0398-8643

edinmesi ve Bolu Beyi'nden babasının intikamını alıp kahramanlığını ilan etmesi değişmeden aktarılmıştır. Benzer şekilde Ayvaz, Demircioğlu gibi diğer kolların da ana olay örgüsü üzerinde büyük değişiklikler yapılmadan ancak epizotların yeri değiştirilerek ya da kimi epizotlar atlanılarak, muharririn bilgisi dahilinde şiirlere yer verilerek nazım nesir şekil yapısı bozulmadan halk hikâyesi anlatma geleneği sürdürülmüştür.

Sonuç

Anadolu sahasında üçüncü boyut olarak adlandırılan Köroğlu konulu kitaplar çoğunlukla yaygın olarak bilinen kolların çeşitlenmesinden oluşmaktadır. Bu çalışmada incelediğimiz Orhan Ural, Mustafa Necati Sepetçioğlu, İbrahim Zeki Burdurlu ve benzeri tarzda kitap boyutunda Köroğlu'nu yazıya aktaran muharrirler; Köroğlu'nu bir yandan destan kahramanı diğer yandan da halk hikâyesi kahramanı olarak düşündükleri için sözlü gelenekte dolaşımda olması nedeniyle; Bolu Beyi Kolu veya başlangıç kolu, Ayvaz Kolu, Tokat Hasan Paşa Kolu, Demircioğlu Kolu ve Köroğlu'nun Kaybolması (Son Kol) gibi kolları kimi zaman birleştirerek kimi zaman da müstakil hikâye biçiminde okuyucuya dönük yapıya bağlı olarak yazılı metinler halinde yayımlamışlardır. Metinler arasında ismi aynı veya benzer olanlarla birlikte en önemli fark şiirlerde ortaya çıkmaktadır. Olayların kurgusu, şahıs kadrosu, gelişmesi ve sonuçlanması benzer bir mantık dizilişine sahipken şiirler bazı kitaplarda oldukça azaltılmış şekilde aktarılmıştır.

Köroğlu konulu kahramanlık hikâyelerini kollara ayrılıp çeşitlenmesinden haberdar olan muharrirler sözlü ve yazılı kaynaklardan derledikleri bilgiler etrafında yeni metinler oluşturmuşlar ve bu metinlerde Köroğlu ve etrafında anlatılagelen hikâyeleri bir bütün olarak değerlendirip okuyucu ile buluşturmuşlardır. Bu birleştirici yaklaşım nedeniyle bazı metinlerde epizotların yerleri değiştirilmiş, bazıları kısaltılmış ancak gelenekte var olan çeşitlenmenin dışına çıkılmadan ya da metinlere ekleme yapmak gibi bir müdahalede bulunmadan hikâyecilik geleneğinin yeni bir yaratıcılık ortamında sürdürülmesinde dikkate değer yayımlar üretmişlerdir.

Kaynakça

Altın, M. ve Baylan, E. (2023). Tarihsel Kurguda Yeniden Yazım Stratejisine Kuramsal Bir Yaklaşım. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 25(4), 1554-1574.

Boratav, P. N; Fıratlı, H. V. (1943). *İzahlı Halk Şiiri Antolojisi*. Ankara: Maarif Matbaası.

Boratav, P. N. (2009a). *Köroğlu Destanı.* İstanbul: Kırmızı Yayınları.

Boratav, P. N. (2009b). *Zaman Zaman İçinde*. Ankara: İmge Kitabevi.

Boratav, P. N. (2014). *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği*. Ankara: Türk Tarih Vakfı Yayınları.

Burdurlu, İ.Z. (1971). *Üç Destan Oğuz Kağan-Köroğlu-Karacaoğlan*. İzmir: Karınca Matbaacılık.

Çetin, İ. (2020). *Türk Halk Hikâyeciliği-Türkiye Sahası*. Ankara: Nobel Yayınları.

Ekici, M. (2003). Halk Bilimi Araştırmalarında Üçüncü Boyut. *Milli Folklor*, 60, 72-77.

Ekici, M. (2004). *Türk Dünyasında Köroğlu*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Kaftancıoğlu, Ü. (1974). *Köroğlu Kolları- Halk Destanları*. İstanbul: Büyük Yayın Dağıtım.

Kaftancıoğlu, Ü. (1979). *Köroğlu Kol Destanları*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Köktürk, Ş. (2007). Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun Yaratılış ve Türeyiş Destanı'nda Yeniden Yazma ve Edebî Dönüştürüm (Metinlerarası İlişkiler). *Erdem,* 49, 267-288.

Sepetçioğlu, M. N. (1972). *Türk Destanları*. İstanbul: Toker Yayınları.

Şimşek, E. (2002). "Epizot" Terimi ve Türkçe Karşılığı Üzerine. *Türk Dili*. 606, 501-507.

Taşlıova, M. M. (2016). *Köroğlu Oltu Kolu, İnceleme-Metin*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Taşlıova, M. M. (2021). "Üçüncü Boyut Hikâyecilik: Köroğlu Kitapları Örneği". *Hacettepe Türkoloji 50. Yıl Armağanı* (Ed. Nurtaç Ergün Atbaşı, Koray Üstün) Ankara: Nobel Yayıncılık, 477-492.

Ural, O. (1972). *Üç Destan*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Yıldırım, D. (2003). "Hikâyeciliğimizde Üçüncü Yaratıcılık Ortamı ve Hikâyeci Eyyûbî-i Garib" *Türkbilig*, 5, 134-142.

TEBRİZ ÂŞIKLIK GELENEĞİNDE KAVAL (TEF) VE KAVALCILARIN YERİ

Fazıl ÖZDAMAR*

Türk Dünyası adı verilen geniş coğrafyada yaşayan Oğuz, Kıpçak ve Karluk gruplarına mensup Türklerin sözlü kültür ürünlerinin bir kısmının hem üreticileri hem de günümüze kadar taşıyıcıları olan ve şaman, oyun, kam, baksı-bakşı, jırav/cırav, âşık ve ozan vd. adlarla anılan kişiler olmuştur. Kopuz veya kobız, dombra ve bağlama gibi sazlardan oluşan çalgı aletleri eşliğinde, hem destan ve şiirleri hem de âşık havası veya küy vd. adlarla anılan ezgilerin de üreticileri ve taşıyıcıları olan bu kişilerin geçmişte sihirbazlık, rakkaslık, müzisyenlik, doktorluk/hekimlik gibi birçok mesleği icra ettikleri iddia edilse de toplum içerisinde zamanla dönüşen iş bölümünün doğal bir sonucu olarak bu görevler, çeşitli meslek gruplarına ayrışmış ve farklı kişiler tarafından yapılmaya başlanmıştır (Köprülü 2004: 72). Oğuz Türkleri özelinde günümüzdeki mevcut âşıklık geleneğinin şekillenmeye başladığı iddia edilen 15.-16. yüzyıldan günümüze kadar bu kişilerin temel görevleri; çeşitli toy, eğlence ve şenliklerde destan, hikâye vd. sözlü edebî ürünleri anlatmak ve sazları ile şiir/türkü icra etmek olmuştur (Albayrak 1991: 547-548). İnceleme sınırı olan Tebriz'de de âşıkların görevleri temelde aynıdır.

İran'daki Türk âşıklık geleneğinin varlığını canlı olarak sürdürmeye devam etmesindeki ilk etken âşık şiiri, müziği ve anlattıkları destan/hikâyelerin İran Türkleri arasında popüler veya dinleyicisinin olmasından kaynaklamaktadır. Bu da düğün veya toyların hâlâ âşık ve grubu tarafından yapılıyor olmasını devamlı kılmıştır. Bu canlılıktaki bir diğer etken de İran'daki Türk nüfusunun varlığıdır. Bu nüfusla ilgili kesin bir rakam verilmemekle beraber araştırmacılar bu sayının en az 25 milyon, en çok 35 milyon olduğunu ileri sürmektedirler (Gökdağ ve Heyet 2004: 52, Sarıkaya 2008: 168-172, Kafkasyalı 2010: 99). Bu sayının tamamının Türkçe konuştuğu, çeşitli sınırlamalar olsa da 1979'dan sonra yazılı üretimlerini Türkçe yayımladığı düşünülürse İran'da Türkçenin hem sözlü hem de yazılı gelenekte yaşatıldığını söylemek mümkündür. Türkçenin konuşma dilinde canlı olarak yaşatılmasının yanında İran'daki Türkçenin yazılı gelenekte varlığının devam ettirilmesinde İran'daki Türk aydınlarının etkisini de bu kısımda belirtmek gerekmektedir. Bir kısmı 1979 İran İslam Devrimi'nden önce gizli bir şekilde, diğerleri ise bu tarihten sonra Türkçe yayınların kısmi serbestliği ile açık bir biçimde birçok eser Türkçe olarak yayımlanmıştır. Bunlar arasında Muhammet Hüseyin Şehriyar, Ali Kamalî, Cevat Heyet, İsmail Behramî, Bulut Karaçorlu Sehend, Yahya Şeyda, Menuçehr Azizî, Hüseyin Feyzullahî Vahid gibi yazar, şair ve bilim adamları sayılabilir (Kafkasyalı 2004: 301). Bu araştırmacıların bir kısmı, âşıkların ya da masal/efsane anlatıcılarının hafızalarında kayıtlı olan metinleri derleyip yayımlarken

* Doç. Dr., Ege Üniversitesi, Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, İzmir/Türkiye, fazilozdamar@hotmail.com fazil.ozdamar@ege.edu.tr, https://orcid.org/0000-0002-1729-0265.

Eğitimini tamamlayan kavalcının sanatını icra edebilmesi bir âşık grubuna katılmakla mümkündür. Bunda çoğunlukla âşıklar seçici konumdadır ki bu seçimde kavalcının ustalığı, konuşma adabı, dinleyici/izleyicilerle olan ilişkisi, şiir/destan ile âşık havası bilgisi gibi birçok faktör devreye girmektedir. Ayrıca kavalcının nüfuzu, dinî ve siyasi görüşü de bu seçimde etkilidir. Son olarak bir düğünde âşık grubunun topladığı paranın taksimi de bu seçimde belirleyicidir. Çünkü düğünde kazanılan para, âşık grubu arasında oransal olarak paylaştırılır. Bu oranla ilgili sanatçılardan oluşan kaynak kişiler net bir cevap vermeseler paylaşımda âşığın kavalcı ve balabancıdan daha fazla aldığı söylenmektedir.

Tebriz âşık muhitinde kavalcının önemli görevleri vardır. İlk görev âşığın icrası sırasında kaval çalmaktır. Diğerleri ise yine bu icra sırasında âşığın söylediği türküye eşlik etmek, dinleyici ile yapılan konuşmaları yönlendirmek ve onların isteklerini gerçekleştirmek, düğünde sunuculuk yapmak, âşık yorulduğunda onu dinlendirmek için şiir/türkü söylemek veya destan anlatmaktır.

Tebriz'de âşıklar tarafından yapılan toylarda düğüne gelen misafirler, evlenen kişilere veya ailesine çeşitli hediyeler ve para vermektedir. Âşığın icraya başladığı andan düğünün tamamlanmasına kadar çeşitli yollarla para toplanmaya devam edilir. Bu işte misafirlerden para toplama görevi kavalcılara aittir. Âşığın icrada iki elini kullanması, aynı zamanda türkü söylemesi ve son olarak âşıklığa duyulan saygı sebebiyle bu görev kavalcıya verilmiştir. Kavalcı da toplanan parayı alır ve sayar. Kendilerine verilen kısmını aldıktan sonra kalanını düğün sahibi tarafından öncesinde belirlenen toy beyine teslim eder.

Tebriz'deki düğünlerde kavalcının bir görevi de hem şakalarıyla hem de söylediği belli başlı türkülerle dinleyicileri eğlendirmektir. Bu uygulamada âşığın dinlendirilmesi amaçlanmıştır. Burada dinleyiciler eğlenmek için şen-şuh veya oynak havalarda türküler de isteyebilirler. Âşıklığa duyulan saygıdan dolayı bu türküler kavalcıdan istenir ve kavalcı da dinleyicilerin talebini yerine getirir. Bu durumda bir tür hanendelik hizmeti de yapan kavalcı, genel olarak dinleme ihtiyacı hisseden âşığı hem dinlendirir hem de düğün meclisini eğlendirir.

Sonuç olarak değerlendirmek gerekirse Tebriz âşık muhitinde bir âşığın yardımcıları balabancı ve kavalcılardır. Balabancı, âşığın çaldığı saza aynı havayla eşlik ederken kavalcının görevleri da fazladır. Bunlar âşık ve balabancının çaldıkları âşık havasına kavalıyla, âşığın söylediği türküye ise sesiyle eşlik etmek; düğünde sunuculuk yapmak, dinleyicileri eğlendirmek ve onların isteklerini yerine getirmek; son olarak da yorulan âşığın yerine sadece kaval çalarak türkü söylemek veya destan anlatmaktır. Dolayısıyla Tebriz âşık muhitinde bir kavalcı, âşığın bir önemli yardımcı olmak dışında aynı zamanda düğünlerin organizatörü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kaynakça

Albayrak, N. (1991). "Âşık". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. C3, s. 547-549, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Derbendi, C. (1387/2008). *Âşıklar Dünyası-Âşık Deyir*. Tebriz: Fürûğ-i Âzâdi Neşriyâtı.

Gökdağ, B. A.; Heyet, M. R. (2004). "İran Türklerinde Kimlik Meselesi", *Bilig*. S 30, s. 1-84.

Hacıyeva, M.; Köktürk, Ş.; Paşayeva, M. (1999). *Azerbaycan Folklor ve Etnoğrafya Sözlüğü*. Ankara: KB Yayınları.

İmamverdiyev, İ. (2001). "XX. Asır Güney Azerbaycan'ın Âşık Muhiti ve Bazı Sorunları", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. S 17, s. 119-132.

Kafkasyalı, A. (2004). "İran Türk Âşık Muhitlerinde Hikâye ve Destan Anlatma Geleneği", *Mitten Meddaha Türk Halk Anlatıları Uluslararası Sempozyumu*. 25-27 Kasım 2004. Ankara: THBMER Yay., s. 300-310.

Kafkasyalı, A. (2005). "İran Türkleri Âşık Muhitleri", *Millî Folklor*. S 68, s. 110-126.

Kafkasyalı, A. (2009). *İran Türkleri Âşık Muhitleri*. Erzurum: Salkımsöğüt Yayınları.

Kafkasyalı, A. (2010). *İran Türkleri*. İstanbul: Bilgeoğuz Yayınları.

Kafkasyalı, Y. S. (2018). "Büyük Azerbaycan İle Türkiye'de Ortak Kullanılan Türk Halk Müziği Aletleri", *I. Uluslararası Kafkasya Halk Kültürü Kongresi Bildiri Kitabı*. Kars, s. 451-463.

Kasımlı, M. (2007). *Ozan-Aşık Sanatı*. 3. Baskı, Bakü: Uğur Neşriyatı.

Kırmızı, Ö. (2024). "Orta Asya'dan Anadolu'ya Ortak Bir Gelenek: Şabaş/Şaba", *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*. C 9, S 1, s. 96-110.

KK1: Kavalcı Möhsün Rezmi Zengabadi: 1958 doğumlu. Derleme 03.09.2016'da Tebriz Elseven Âşıklar Kahvesi'nde yapılmıştır.

KK2: Kavalcı Mehemmed Cihangiri: 1976 doğumlu Derleme 26.07.2010'da Tebriz'de katıldığımız toyda ve 03.09.2016'da Tebriz Elseven Âşıklar Kahvesi'nde yapılmıştır.

KK3: Kavalcı Yusufeli Nezeri: 1976 doğumlu. Derleme 03.09.2016'da Tebriz Elseven Âşıklar Kahvesi'nde yapılmıştır.

KK4: Kavalcı Mahmut Necefi: 1974 doğumlu. Derleme 05.09.2016'da Tebriz Elseven Âşıklar Kahvesi'nde yapılmıştır.

KK5: Kavalcı Hasan Mürveti: 1971 doğumlu. Derleme 05.09.2016'da Tebriz Elseven Âşıklar Kahvesi'nde yapılmıştır.

KK6: Âşık Mahmud Cihangirî: 1967 doğumlu. Derleme 25.07.2010'da Tebriz Elseven Âşıklar Kahvesi'nde yapılmıştır.

KK7: Balabancı Yusuf İbadiyan: 1971 doğumlu. Derleme 01/03.09.2016'da Tebriz Elseven Âşıklar Kahvesi'nde 05.09.2016'da ise Tebriz'deki evinde yapılmıştır.

KK8: Âşık Hasan İskenderî: 1948 doğumlu. Derleme 03.09.2016'da Tebriz'de kendisi tarafından işletilen İskenderî Müzik Akademisi'nde yapılmıştır.

KK9: Nasır Tegipur: 1980 doğumlu. Derleme 26.07.2010'da Tebriz Genceli Âşık Okulu'nda yapılmıştır.

Kobotarian, N. (2013). *Tebriz Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı*. Adana: Karahan Kitabevi.

Kobotarian, N. [haz] (2013). *İran Azerbaycanı Aşık Destanları 1-Şikari Destanı*. Âşık Yedullah [anl], Ankara: TDK Yayınları.

Köprülü, M. F. (2004). *Edebiyat Araştırmaları I*. 4. Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları.

Nebiyev, A. (2004). *Azerbaycan Aşık Mektepleri*. Bakü: Nurlan.

Özdamar, F. (2014). *Tebriz Âşıklık Geleneği ve Tebrizli Âşık Ali (Ali Feyzullahî Vahid)*. Ankara: Berikan Yayınevi.

Özdamar, F. (2018). "Tebriz Düğünlerinde Âşıklar Tarafından Okunan Hoşlama ve Tarifler Üzerine Bir İnceleme", *Türkiye ile Türk Dünyası Arasında Bir Köprü Yavuz Akpınar Armağanı*. Ed: Nazım Muradov, Yılmaz Özkaya, Ankara: Bengü Yayınları, s. 250-259.

Özdamar, F. (2021). "İran Türklerinde Yeniden Yaratılan Bir Destan: Kan Turalı ve Selcan Destanı", *4. Uluslararası Dede Korkut Türk Kültürü, Tarihi ve Edebiyatı Kongresi*. 02-04 Eylül 2021, Bakü, Azerbaycan, s. 174-203.

Özdamar, F. (2023a). *İran Türklerinde Köroğlu Destanı (Gelenek, Bilimsel Birikim, İnceleme ve Metinler)*. İstanbul Ötüken Neşriyat.

Özdamar, F. (2023b). "Gelenekten Geleceğe Bir Âşığın Yetişmesi: Tebriz Âşık Muhiti Örneği", *X. Uluslararası Türkoloji Kongresi (Modern Türkoloji: Temel Paradigmalar ve Disiplinlerarasılık)/17-20 Ekim 2023 Türkistan-Kazakistan Bildiri Kitabı*. Ankara: Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Yayınları, s. 1301-1315.

Razzaghi, M. (2018). *Zengan Âşıklık Geleneği ve Zenganlı Âşık Müslüm*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sarıkaya, Y. (2008). *Tarihî ve Jeopolitik Boyutlarıyla İran'da Milliyetçilik*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Şehbazi, Âşık S. (1392/2013). *Âşık Edebiyatı*. Tahran: Perdis-i Danış.

Uzun, E. (2007). *İran Türk Folkloru*. Trabzon: Eser Ofset.

NEF'Î'NİN BİR GAZELİ ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

Ömer ÖZKAN*

Giriş

Nef'î hakkında biraz okumalar yapıp hayat hikâyesini ve şiirlerini incelediğimizde itidal kavramının hiç de ona uygun gelmediğini çabucak fark ederiz. Erzurum'un, günümüzde Pasinler adıyla bildiğimiz Hasankale'de 1572'li yıllarda dünyaya gelen şair, kaynaklara göre, Sultan Ahmet devrinin ilk yıllarında İstanbul'a gelmiştir. Sultanın maiyetinde gittiği Edirne'deki çok kısa ikametini saymazsak, hayatının sonuna (1635) dek de burada kalmıştır. Hayat hikâyesi sıra dışıdır.

Daha gençlik yıllarındayken babası Mehmet Bey, Kırım Hanı Canıbek Giray'ın nedîmi olmak üzere, onu ve tüm aileyi terk ederek gider. Bu durum onu ve ailesini zor duruma bırakmış olmalı ki edebiyatımızın en büyük hiciv şairi kabul edilen şair, bu nedenle ilk hicvini babasına söyler.

Sa'âdet ile nedîm olalı peder Hân'a
Ne mercimek görür oldu gözüm ne tarhana (Akkuş, 1998: 145-148).

(*Peder, Han'ın nedîmi olup da saadete eriştiğinden beri, gözümüz ne mercimek ne de tarhana görür oldu*.)

Her ne kadar Mehmet Bey, Kırım Hanı sayesinde rahat bir yaşam sürmüş olsa da arkada bıraktığı ailesi yoksulluk ve çaresizlik içerisinde kalmıştır. Bu travmatik durumun Nef'î'nin katı ve çabuk öfkelenen, taşkın karakter özelliğine sahip oluşuna zemin hazırladığı düşünülebilir. Elbette hayata gözlerini açtığı ve gençlik yıllarına kadar kaldığı coğrafyanın sert yaşam şartlarının da bu duruma katkıda bulunmuş olduğu göz ardı edilemez.

Hayata eksi şartlarda başlayan şaire, şiir kabiliyeti bu açığı kapatma imkânları sunacak ve şairin yolu Erzurum'dan İstanbul'a uzanacaktır. Erzurum'un sert ikliminden payitahta gelen Nef'î burada tutunmakla kalmayacak, devrin hükümdarlarının en yakınına kadar ulaşacaktır.

Erzurum'daki hayatı iniş çıkışlarla ve zorluklarla geçen şairin İstanbul'daki hayatı da çalkantılı geçecektir. Sultan Ahmed'in saltanat yıllarında İstanbul'a ayak basmış, fakat iltifat ve nimete en fazla gark edildiği, edebî şöhretinin en yüksek düzeyine ulaştığı dönem ise IV. Murad'ın saltanat yılları olmuştur. Ne yazık ki azle, musibete de en çok bu dönemde uğramış; hatta elîm şekilde katledilişi de bu dönemde olmuştur. Üç kez Gürcü Mehmed Paşa tarafından görevinden azledilmiş, ancak ilerleyen zamanlarda yeniden affedilmiştir (Ocak, 1991: 8-9).

Pek çok üst düzey devlet erkânı, gördüğü aksaklıkları hiç çekinmeden keskin bir üslûpla dile getiren şairin hiciv oklarına hedef olmuştur. En son Bayram Paşa hakkında bir hicviye söylediği rivayet edilen Nef'î'ye; bizzat Sultan IV. Murad'ın, artık bu kötü alışkanlığından vaz geçmesi telkininde bulunduğu söylenir. Ne var ki,

* Prof. Dr., Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi, Ankara / Türkiye ozkano@gazi.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8386-4570.

ayıplamayın, çünkü rind olan meyhane köşesine meyl eder" diyor. Örnekleri çoğaltabiliriz.

Nef'î'ye gelirsek. O da doğal olarak divan şiiri geleneği içerisinde rindce bir duruş sergiler. Ancak onun katı ve baskın karakter özelliği şiirlerinin, özellikle de kasidelerinin ana duygu değeri gibidir. Bu yüzden onun rindliği bile benzeri örneklerden ayrılır ve zaman zaman Nef'îce bir niteliğe bürünür. Bir yerde, korkusuz bir rindiz ve bu yüzden "bîgâneye bîgâne, âşinâya âşinâyız", diyor. Yine kendisini başka bir yerde padişaha nazlanan "rind-i âlî-meşreb" olarak tasvir ediyor. Bu örneklere rağmen tabii ki Nef'î de divan şiiri geleneği içerisindeki rind tipi çerçevesinde kalır.

Sonuç

Nef'î'nin yukarıda ele aldığımız gazeli divan şiirindeki rind tipini yansıtması bakımından elbette güzel bir örnek kabul edilebilir. Ancak onun bütün şiirleri okunduğunda, kişisel yaşam hikayesi ve keskin kişiliği dikkate alındığında oldukça ilgi çekici bir eser olarak karşımızda durur. Çünkü Nef'î en başta babası olmak üzere etrafında bulunan çoğu kişiyi hicvetmiş, bu amaçla dilini acımasız şekilde kullanmaktan çekinmemiştir. Övdüğü kişileri ki genelde bu kendisi olmuştur, göklere çıkarırken yerdiği insanları en ağır şekilde hicvetmiştir. Onun üslubunda bir dengeden söz edemeyiz. Bu açıdan onun bu gazeli, tam da orta yolu tavsiye ettiğinden, uçlarda yaşayan ve yazan kendisiyle bir nevi tezat teşkil eder gibi durmaktadır.

Neticede yazı, onun şiirlerini okurken dikkatimizi çeken bu gazelle ilgili düşünce ve tespitlerimizi içermektedir. Sanat eseri bir yönüyle elbette meydana geldiği çevreye dair olup biteni yansıtır, ama diğer yönüyle de sanatkarın duygularına dair iz düşümler içerir. Onun ruhuna açılan bir penceredir. Her şiir metnini hazır dil malzemesi ve hayal sistemi çerçevesinde yorumlarken şairin hayatını ve duygularını da unutmamak gerekir.

Kaynakça

Açıkgöz, N. (1999). *Nefî*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Akkuş, M. (1993). *Nef'î Divânı*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Akkuş, M. (1998). *Nef'î ve Sihâm-ı Kazâ*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Çavuşoğlu, M. (1991). "Kaside Şairi Nef'î". *Ölümünün Üçyüzellinci Yılında Nef'î.* Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 79-91.

Gölpınarlı, A. (1977). *Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri*. İstanbul: İnkılap ve Aka Yayınevi.

İpşirli, M. (2007). *Târîh-i Na'îmâ.* C.II. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Karahan, A. (1954). *Nef'î Hayatı / Sanatı / Şiirleri*. İstanbul: Varlık Yayınları.

Köprülü, M. F. (2006). *Divan Edebiyatı Antolojisi* (Haz. Ahmet Mermer). Ankara: Akçağ Yayınları.

Olgun, T. (1931). *Edebiyat Tarihimize Dair Manzum Bir Muhtıra*. İstanbul: İttifak Matbaası

Şentürk, A. A. ve A. Kartal (2007). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Tulga Ocak, F. (1991). "Nef'î ve Eski Türk Edebiyatımızdaki Yeri". *Ölümünün Üçyüzellinci Yılında Nef'î.* Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 1-44.

Ünver, İ. (1991). "Övgü ve Yergi Şairi Nef'î". *Ölümünün Üçyüzellinci Yılında Nef'î.* Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 45-79.

METİN ÇEŞİTLENMESİ KAPSAMINDA ÇOBAN SÜLEYMAN HİKÂYESİ VE GÜLİSTAN İLE SÜLEYMAN HİKÂYESİ

Gülsüm SADIÇ*

Giriş

Sözlü kültür geleneğinde nazım ve nesir birlikteliğinden oluşan yapıları itibariyle özgün bir formda olan halk hikâyeleri, yaratıldığı ve yaşatıldığı ortamın şartları gereği çeşitli değişikliklere uğrayarak günümüze ulaşmıştır. Bu değişimler, teşekkülleri eski hikâyelerle sınırlı kalmamış; yakın zamanlı anlatılarda da ortaya çıkmıştır. Ürün "çeşitlemesi" (Ekici, 1998: 33) kapsamında değerlendirilen bu oluşumlar, aynı hikâyenin farklı anlatıcılar tarafından icrasında ortaya çıkarken, aynı hikâyecinin farklı zaman, mekân ve farklı dinleyici muhitlerindeki icralarında da meydana gelmiştir. Sözlü kültür ortamından yazılı kültür ortamına aktarılan ürünlere, elektronik kültür ortamı icraları da eklendiğinde bu çeşitlenme <çeşitleme> durumu daha da belirginleşmektedir.

"Herhangi bir halk bilgisi unsurunu bir kişi dokusu (texture), metni (text) ve onun çevre ve şartları (context) itibariyle tahlil edebilir" (Dundes, 1998: 108). Canlı gösterim <performans> esasına dayanan hikâye icracılığında anlatıcının durumu, icranın gerçekleştiği ortam şartları, dinleyici çevresi, metin üzerinde etkili olan unsurlardandır. Bu açıdan bakıldığında bir ürünün "gelenek, anlatıcı, dinleyici çevresi, metin ve müzik gibi esaslar üzerine bina edilir" (Görkem, 1998: 108) olması onun sözlü anlatım niteliğinden kaynaklanmaktadır. Folklorun "dinamik olma" özelliğiyle bağlantılı olarak bu geleneksel ürünlerin tekrar tekrar icra ediliyor sebebiyle oluşan değişiklikler, zaman içerisinde 'eş' (varyant) ve 'benzer' (versiyon) metinlerin ortaya çıkmasına (Duvarcı, 2002: 288-289; Görkem, 2009: 417; Oğuz, 1999: 2-5) zemin hazırlamıştır.

Sözlü kültür ortamı ürünlerinin varyant, versiyon, çeşitlenme <çeşitleme>, benzer metin veya eş metin kapsamında değerlendirilmesi meselesi, üzerinde en çok durulan konulardandır. Bu kavramların çoğu zaman birbirinin yerine kullanıldığı da olmaktadır. Sulayman Turduyeviç Kayıpov (2002: 464), sözlü geleneğe ait bir metni ve "varyantlaşma"yı şu ifadelerle açıklamaktadır:

Sözlü gelenek eseri yazılırken değil, söylenirken, sözlü şekilde meydana gelir ve sözlü olarak yaşamayı devam ettirir, seyredici ve dinleyici tarafından algılanır. Söylenmekte olan sözlü gelenek eserlerini kavramak için harfleri tanımaya gerek yoktur. Sözlü gelenek eserlerindeki bilgi, düşünce dinleyiciye sadece dil değil, müzik ve mimik aracılığıyla da iletilir. Bu eserlerde söz, müzik ve mimik yoğrulmuş, örtüşmüş, birleşmiş durumda bulunur…/…Sözlü gelenekte, edebiyatta olduğu gibi

* Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara/Türkiye, gulsumsadic@aybu.edu.tr, ORCİD: https://orcid.org/0000-0002-2010-5569.

Kaynakça

Alptekin, A. B. (1999b). *Kirmanşah Hikâyesi*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Alptekin, A. B. (2005). *Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Aslan, E. (1990). *Halk Hikâyelerini İnceleme Yöntemleri-Yaralı Mahmut Hikâyesi Üzerinde Bir İnceleme*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.

Başgöz, İ. (1986). *Folklor Yazıları.* İstanbul: Adam Yayınları.

Boratav, P. N. (2002). *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği.* (Haz. S. Koz). İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını.

Çetin, İ. (2020). *Türk Halk Hikâyeciliği Türkiye Sahası*. Ankara: Nobel Yayınları.

Çobanoğlu, Ö. (2005). *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Dundes, A. (1998). "Doku, Metin ve Konteks". (Çev. M. Ekici). *Millî Folklor Dergisi*, 5/38, 106-119.

Duvarcı, A. (2002). "Folklorun Sosyo-Kültürel İşlevleri Hakkında Görüşler". *Uluslar Arası Türk Dünyası Halk Edebiyatı Kurultayı Bildirileri,* (26-28 Mayıs 2000), Ankara: Kültür Bakanlığı, Repro Nokta Ltd. Şti. Matbaası, 285-289.

Ekici, M. (1998). "Halk Bilimi Çalışmalarında Metin (Text), Doku (Texture), Sosyal Çevre ve Şartlar (Konteks) İlişkisinin Önemi". *Millî Folklor Dergisi*, 5/39, 25-34.

Duymaz, A. (2001). *Kerem ile Aslı Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Görkem, İ. (1998). "Türk Halk Hikâyelerinin Canlı Gösterim (=Performance Oriented) Olarak İncelenmesi". *Millî Folklor Dergisi,* 5/37, 107-113.

Görkem, İ. (2000). *Halk Edebiyatı Araştırmaları Çukurovalı Âşık Mustafa Köse ve Hikâye Repertuvarı.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Görkem, İ. (2009). "Dünden Bugüne 'Türk Sözel Edebiyatı': Değişim ve Dönüşüm". *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 39, 411-422.

Kayıpov, S. T. (2002). "Sözlü Gelenekte ve Edebiyatta Metin". *Uluslar Arası Türk Dünyası Halk Edebiyatı Kurultayı Bildirileri,* (26-28 Mayıs 2000), Ankara: Kültür Bakanlığı, Repro Nokta Ltd. Şti. Matbaası, 459-465.

Kyvig D. E., M. A. Marty. (2000). *Yanıbaşımızdaki Tarih.* (Çev. N. Özsoy) İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Oğuz, M. Ö. (1999). "Türk Halk Bilimi Çalışmalarına Eş Metin (Varyant) ve Benzer Metin (Versiyon) Sorunu". *Millî Folklor Dergisi,* 6/42, 2-5.

Sadıç, G. (2021). *Âşık Murat Çobanoğlu'nun Hikâyeciliği ve Hikâye Repertuvarı*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Sever, M. (2002). "Türk Halk Edebiyatında Birbirinin Yerine Kullanılan Bazı Terimler Üzerine". *Uluslar Arası Türk Dünyası Halk Edebiyatı Kurultayı Bildirileri,* (26-28 Mayıs 2000), Ankara: Kültür Bakanlığı, Repro Nokta Ltd. Şti. Matbaası, 651-656.

Şimşek, E. (2002a). Halk Hikâyelerinde Kullanılan ‘Epizot’ Terimi ve Türkçe Karşılığı Üzerine. *Uluslar Arası Türk Dünyası Halk Edebiyatı Kurultayı Bildirileri*, (26-28 Mayıs 2000), Ankara: Kültür Bakanlığı, Repro Nokta Ltd. Şti. Matbaası, 657-664.

Şimşek, E. (2002b). “‘Epizot’ Terimi ve Türkçe Karşılığı Üzerine”. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, 606, 501-507.

Taşlıova, M. M. (2016). *Köroğlu Oltu Kolu (İnceleme-Metinler).* Ankara: Akçağ Yayınları.

Taşlıova, M. M. (2018). “Sözlü Gelenekte Şiirin Varyantlaşması: ‘O Gelin’ Şiiri”, Mediterranean Journal of Humanities, 2, 507-519.

Thompson, S. (1946). *The Folktale*. New York: The Dryden Press.

Türkmen, F. (1995). *Âşık Garip Hikâyesi İnceleme-Metin.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Türkmen, F. vd. (2008). *Âşık Şeref Taşlıova'dan Derlenen Halk Hikâyeleri.* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayını.

Türkmen, F. (2015). *Tahir ile Zühre (İnceleme-Metin).* Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

75 YIL ÖNCESİNİN ÖLÜM İLANLARINDA YER ALAN KİŞİ AD VE SOYADLARI ÜZERİNE BAZI DİKKATLER

Saim SAKAOĞLU*

Günümüzde elimize aldığımız günlük gazetelerin incelenmesi çeşitli açılardan yapılabilir. Basın erbabının hangi açılardan bu incelemeyi gerçekleştireceğini bizler bilemeyiz. Ancak bu işi biz dil araştırıcıları, halk edebiyatına gönül verenler yaparsa elbette farklı sonuçlara ulaşacağız. On yıllardan beri ad bilimi alanıyla ilgileniyor, çok farklı ortamlarda karşımıza çıkan adları, soyadlarını ve ad olaylarını değerlendiriyoruz.

60 yıl kadar öncesinin günlük gazetelerinde şanlı ordumuzda ağustos aylarında terfi eden bütün mensuplarının adları listeler hâlinde yayımlanırdı. Değişik yarışmalarda başarılı bulunanların adları da gazete sayfalarında eksik olmazdı. Yakın zamana kadar lise ve dengi okulların sınavlarını kazananlar da yılın belirli döneminde listeler hâlinde ilan edilirdi. Askerî okullarımızın her kademesinde rütbe alacak gençlerimizin adlarını keyifle okurduk. Elbette daha başka listeler de vardı. Bunların biriyle bu konuyu noktalayalım. Üniversite sınavlarında binlerce öğrencinin aldığı puanların yer aldığı, kütüphanecilerin *kalamazo* dedikleri türden özel teknikle çoğaltılmış kitaplar vardı. Her yıl yenileri hazırlanırdı. Biz bunların bazılarından yararlanmış, makale ve bildiriler yayımlamıştık. Özellikle son yirmi yıl içinde gazetelerin belirli sayfalarında yer alan her türden ilanlar (ölüm, teşekkür, başsağlığı, ad ve soyadı düzeltme ve değiştirme, vb.) dikkatimizi çekiyor ve inceleme konusu olarak yerlerini alıyorlardı.

Biz bu yazımızla seksen beş yaşında olan bir araştırıcının yetmiş beş yıl önceki bir gazetenin sayfalarında yer alan bazı ölüm vb. ilanları değerlendirmek, az da olsa günümüzdeki benzerleriyle karşılaştırıp küçük sonuçlara ulaşmak istedik.

Aşağıdaki ilk üç ilan, 12 Ocak 1949 tarihli ve altı sayfalık *Vatan* gazetesinin dördüncü sayfasının son sütununda (yedinci sütun) yer almaktadır. Ortak başlık **Ölüm** olarak verilmiştir. Orada sırasıyla; Hüsnü Şakir Şakar'ın, Kübra Beşer'in ve Hüriye Baysal'ın ölüm ilanları alt alta yer almaktadır. Fotoğrafa da yer verilen ilk ilan ayrıca bir üst başlıkla sunulmuştur: ACI BİR KAYIP.

Ancak sütunun ana başlığı *CEMİYET Hayatı* adını taşımaktadır. İlk sıradaki haberler sırasıyla şunlardır: *Konserler, Toplantılar, Çaylar, Kurslar, Teşekkür* ve *Mevlût*. Bunlardan ilk dördü haber olarak verilmiş olmalıdır. Son ikisi ise aileler tarafından verilmiş paralı ilan olabilir. Bizim yazımızın başında dile getirdiğimiz üç ölüm haberi de ilan gibi algılanmalıdır. Önce ölüm ilanlarını değerlendirip daha sonra da *Teşekkür* ile *Mevlût* ilanlarını değerlendireceğiz.

* Prof. Dr., Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Konya/Türkiye, saimsakaoglu@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-5325-1397.

Erol Özbaş: *Hakk'ın rahmetine kavuşmuştur*. (*Hürriyet*, 04.05.24)

75 yılda pek de değişmeyen benzer cümleler elbette hepimizin dikkatini çekecektir. Biz, günümüz için bir seçim yapmadık, mevcut ölüm ilanlarından uygun olanları aldık.

Tamlamaların veriliş şekli sadece bu tür ilanlar için geçerli değildir. Aynı gazetedeki bazı ilanların dilinde de benzer bir uygulama görülmektedir. Mesela, bir deniz nakliyat şirketinin ilanında şöyle bir cümle iki kez yer almaktadır.

*Köstence için **eşyai ticariye** yüklenmektedir.*

*Marsilya ve Cenova için **eşyai ticariye** yüklenmektedir*. (*Vatan*19 Ocak 1949)

Benzer bir cümle yapısını bir haberden de aktaracağız:

*… firar etmiş ve biâhare Emniyet Müdürlüğüne müracaatta bulunarak hayatının **tahtı emniyete** alınmasını istemiştir*. (*Vatan*, 17 Ocak 1949)

Bu tür ilanların dili o kadar çok farklı bilgileri sunmaktadır ki bu farkları yakalayabilmek için o tür ilanları son derece dikkatle okumamız gerekecektir. Bu tür konuların birkaçını başka bir yazımızda ele almayı düşünüyoruz. Bu tür ilanların bazen bir intikam alma aracı olarak kullanıldığı bile görülmektedir.

Kaynakça

Ayverdi, İ. (2011). *Kubbealtı Lugatı Asırlar boyu tarinî seyri içinde Misalli Büyük Türkçe Sözlük* (2.Baskı). İstanbul: Kubbealtı Yay.

Vatan Gazetesi, 12 Ocak 1949.

Vatan Gazetesi, 17 Ocak 1949.

*Vatan Gazetesi,*19 Ocak 1949.

Sözcü Gazetesi, 02.05.2024.

Sözcü Gazetesi, 03.05.2024.

*Sözcü G*azetesi, 04.05.2024.

Hürriyet Gazetesi, 04.05.2024.

ONUN TÜRKİYE SEVGİSİ KARŞILIKLIYDI
(Sovyet Türkolog Radi Fiş'in Doğumunun 100. Yıldönümü Anısına)

Alfina SİBGATULLİNA*

Yazar, akademisyen ve çevirmen Radi Fiş (1924-2000), Türkiye'deki entelektüel çevrelerde Sovyet Türkologlarından en tanınmış isimlerden biridir. Türk edebiyatının birçok klasik eserini Rusçaya çevirerek Rus kültürüne kazandırmış ve bu alanda önemli bir rol oynamıştır. Aynı zamanda kendisinin edebi eserlerinin Türkçeye çevrileri de büyük bir ilgiyle okunmaktadır. Fiş, birçok Türk yazar ve şairiyle dostane ilişkileriyle de tanınır. Onun çalışmaları, sadece Türkiye ve Türk kültürü üzerine değil, aynı zamanda Türkiye-Rusya ilişkileri ve genel olarak Türk dünyasının derinliklerine de ışık tutmaktadır. Eserlerindeki titizlik ve derinlik, onu hem bir bilim insanı hem de edebiyatçı olarak saygın bir konuma getirmiştir. Bu makalede, Türkiye'ye ve Türk edebiyatına olan sevgisi sayesinde birçok edebi çeviri ve araştırma kitabı bırakan değerli bilim insanı Radi Fiş'in doğumunun 100. yıldönümünde, onu saygıyla anıyor ve günümüzde de ona olan ilginin azalmadığını vurgulamayı amaçlıyorum.

2022 yılında İzmir Kitap Fuarı'nı gezerken birkaç stantta Radi Fiş'in kitaplarını, hatta çeşitli yayınevlerinin baskılarını görüp çok şaşırmıştım: Rusya'da artık onun çalışmalarını sadece kütüphanelerde bulabilirsiniz, çünkü kitaplarının yeni baskıları yapılmamaktadır. Sonra Fiş'in kitaplarını Rusça'dan Türkçeye çeviren sayın Mazlum Beyhan Bey'in de İzmir civarında oturduğunu öğrendim ve hemen irtibata geçtim. Cana yakın bu usta ile güzel görüşmeler gerçekleşti, Fiş dışında birçok Rus ve Rusyalı yazarın eserlerini büyük bir titizlikle çevirdiğini, Rus diline ve edebiyatına olan derin ilgisini bu sohbetler esnasında keşfettim. Radi Fiş ile yakın arkadaşlığı olmuş, onun Moskova'daki evinde birkaç defa misafir kalmuş Beyhan Bey, yazarın Türkiye'ye çok sık geldiğini, İzmir, Urla ve Karaburun taraflarını da pek iyi bildiğini söyledi. Fiş'in bu bölgeye olan özel merakı Şeyh Bedreddin isyanıyla ilgili olup, Rusça bir eser yazmak için malzeme topladığını anlattı Mazlum bey, sonra *Uyuyanlar Uyanacak* adıyla Moskova'da yayınlayan bu kitabı kendisinin Türkçeye çevirip, adını *Ben de Hallimce Bedreddinem* olarak değiştirerek yayınladığını da belirtti. Mazlum Beyhan bey, Radi Fiş'in 1979-1981 yılları arasında yaptığı Karaburun yarımadası seyahatlerinde hep yanında olan gazeteci ve yazar Yaşar Aksoy'la da görüşebileceğimi söyleyince, hemen onu aramaya giriştim ve daha bir defa şaşırakaldım, Yaşar Bey 2021 yılında Radi Fiş'la ilgili yeni bir kitap yayımlamıştı! Kitabını *Nazım Hikmet'in Sekreteri Radi Fiş ile İlgili Hatıralar* diye adlandıran yazar, benim Radi Fiş'in çalıştığı Şarkiyat Enstitüsünden olduğumu öğrenince, Enstitü kütüphanesine vermem şartıyla bana kitabını lütfetti. Yaşar Bey'in

* Prof.Dr. Rusya Bilimler Akademisi Şarkiyat Enstitüsü, Moskova/ Rusya Federasyonu. alfina2003@yandex.ru ORCID 0000-0001-5755-8687

Bu yazılar Radi Fiş'in Türkiye'ye, Türk kültürüne olan sevgisinin gerçekten karşılıklı olduğunu isbatlamaktadır. Vefatının ardından, hem Türkiye'de hem de Rusya'da onun anısına etkinlikler düzenlenmiş, yazıları ve çevirileri üzerine çeşitli akademik çalışmalar yapılmıştır. Onun eserleri, Türk ve Rus edebiyatı arasında bir köprü oluşturmuş, iki kültürün daha iyi anlaşılmasına ve birbirini takdir etmesine yardımcı olmuştur. Radi Fiş'in mirası, edebi ve kültürel alanlarda yeni nesillere ilham vermeye devam etmektedir. Doğumunun 100.yıldönemi dolayısıyla Radi Fiş'i rahmetle anıyoruz. Onun adını ve çalışmalarını yaşatmak için yapılan çabalar, Türk ve Rus halkları arasında süregelen dostluğun ve iş birliğinin bir simgesi olarak görülsün temennisende bulunuyoruz.

Kaynakça

Aliçavuşoğlu, E. (2000). Türk Yazar ve Türkolog Radi Fiş'in Vasiyeti Üzerine Külleri İstanbul'a Getirilecek/Kendini Türkleşmiş Sayıyordu. *Cumhuriyet Kitap Eki* (23.11.2000), s. 23

Aksoy, Y. (2021). *Bizim Köy Balıklıova. Tarih, coğrafya, folklor. Şeh Bedreddin ve Börklüce Nustafa Meselesi. Nazım Hikmet'in Sekreteri Radi Fiş ile İlgili Hatıralar*. İzmir.

Fiş, R. (1969). *Nazım'ın Çilesi*. Çev. Güneş Bozkaya Kolontay, Istanbul,Gün yayınları, 1969.

Fiş, R. (1990). *Bir Mutasavvıf Bir Ahi Hümanisti Celaleddin Rumi Mevlâna.* çev: Mazlum Beyhan, Istanbul,Yön Yayıncılık.

Fiş, R. (2005). *Ben de Halimce Bedreddinem*, çev: Mazlum Beyhan, Evrensel Basım yayın.

Günör, T. (2021). Türk Aşığı Radi Fiş ve Başyapıtı "Nazım Hikmet". *Uluslararası Ankara Kongresi 28-30 Mayis 2021/Tam Metin Bildiriler Kitabi*. Ankara. S.37-47.

Kemalov, C. (2000). Mevlana Celaleddin-i Rumi ve Özbek Edebiyatı. *Uluslararası Mevlana Bilgi Şöleni*. Ankara, Kültür Bakanlığı yay. S.309-313.

ФИШ, Р.Г. (1977). *Турецкие дневники. Встречи. Размышления*. Москва.

UYGUR SAHASI NASREDDİN HOCA/EPENDİ FIKRALARININ TOPLUMSAL DEĞERLERİ TAŞIMA İŞLEVİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Erhan SOLMAZ*

Giriş

Bu çalışmada, özelde Uygur Türkleri'nin genelde ise, bütün Türk boylarının ortak hafızasında yer edinmiş Nasreddin Hoca'nın, Uygur Türk toplumunun kültürel belleğinde sakladığı toplumsal değerleri aktarmadaki rolü üzerinde duracağız. Öncelikle, kültürel bellek ve mizah arasındaki ilişkiye değinip ardından mizahın temelinde var olan zıtlık unsurunun Ependi fıkralarında hangi toplumsal değerleri öne çıkarıp taşımadaki işlevini inceleyeceğiz. Metin merkezli olarak yapmış olduğumuz bu çalışmada kullandığımız fıkra metinleri, Erkin Emet ve Soner Yalçın tarafından hazırlanan 1995 yılında Kültür Bakanlığınca basılan "Nasrettin Hoca Uygurca-Türkçe" isimli eserden alınmıştır. Eserde, Uygur Türk toplumunda Ependi olarak bilinen fıkra tipi Nasrettin Hoca şeklinde ifade edilmiştir. Biz ise çalışmamızda Uygur Türkleri tarafından kullanılan Ependi şeklindeki kullanımı tercih edeceğiz. Bu çalışmaya ek olarak Kaibinuer Batu tarafından hazırlanan, "Uygur Halk Mizahının Önemli Tipleri (Nesirdin Efendi, Seley Çakkan, Molla Zeydin, Hisam Kurban)" isimli çalışmayla, Tugba Gönel Sönmez tarafından kaleme alınan, "Uygur Halk Mizahında Anlatmalık Türler ve İcracıları" isimli makaleden yararlanacağız. Her iki çalışmada da Uygur mizahı, Uygur mizahındaki tür ve tipler özellikle de Ependi fıkraları hakkında bilgiler verilmiştir. Batu, çalışmasında Ependi latifelerinin Uygur sahasında da genel itibariyle bütün Türk dünyasındaki Nasreddin Hoca fıkralarıyla benzerlikler taşıdığından buna ek olarak ise, Uygur halkının kendi toplumsal hayatlarından ve bireysel tecrübelerinden de eklemeler yaparak Ependi tipini zenginleştirdiklerinden bahseder (Batu, 2018: 5-6). Tugba Gönel Sönmez ise çalışmasında, Uygur mizahındaki türlerden (latife, çakçak, yumur, laf, kızık ve kikas) anlatır; ardından da Uygur mizahının önemli tipleri hakkında bilgi verir. Yine Sönmez çalışmasında Nasreddin Ependi'nin Uygur toplumunun sözcüsü konumunda bulunduğunu belirtir (Sönmez, 2020: 171).

Bu noktada çalışmamızın temel inceleme malzemesine geçmeden önce yukarıda da kısaca değindiğimiz gibi önce kültürel bellek ve mizah arasındaki ilişkiye değinmeyi uygun buluyoruz. Kültür, bireylerin ve toplumların tarihsel olarak biriktirdikleri bilgi, inanç, sanat, ahlak, hukuk, âdetler ve diğer tüm yetenek ve alışkanlıklar bütünüdür ve yine kültür, bir toplumun üyeleri tarafından öğrenilen, paylaşılan ve aktarılan sembolik ve maddi öğelerden oluşmaktadır. Bu bağlamda kültürün bireysel bir yaratmanın toplumsal bir tezahürü olduğunu söylemek mümkündür. Bu yekünü bir arada tutan unsur ise, kültürel bellektir. Kültürel bellek ise; bir toplumun ortak geçmişini, değerlerini, normlarını ve kimliğini koruyan ve

* Doç. Dr., Uşak Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Çağdaş Türk lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, Uşak / Türkiye, erhan.solmaz@usak.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4842-4614.

Kaynakça

Akın, B. (2018). "Kültürel Bellek ve Müzik". *Eurasian Journal of Music and Dance*, (13), 101-117.

Arslan, M. (2014). "Sözlü Tarih ve Kültürel Bellek Aktarımı Bağlamında Denizli Yöresi Efe Anlatıları". *Acta Turcica*, VI/6, 1-18.

Assmann, J. (2015). *Kültürel Bellek / Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik* (Çev. Ayşe Tekin). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Batu, K. (2018). *Uygur Halk Mizahının Önemli Tipleri (Nesirdin Efendi, Seley Çakkan, Molla Zeydin, Hisam Kurban).* (Yayımlanmamış Yüksek Lisan Tezi). Antalya: Antalya Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çelepi, M. S. (2016). "Kültürel Bellek Çerçevesinde Ahmed Yesevî ile Anlam Bulan Âlim-Devlet Bütünleşmesi". Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (25), 181-198.

Emet, E. ve Yalçın S. (1995). *Nasrettin Hoca*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Fedakâr, P. (2016). "*Türk Boylarının Destanlarında Kadın Başkahramanlar*". İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.

Meyer, J. C. (2000). "Humor as a Double-Edged Sword: Four Functions of Humor in Communication". *Communication Theory*, 10(3), 310-331.

Morreal, J. (1997). *Gülmeyi Ciddiye Almak*. (Çev. Kubilay Arsever ve Şenar Soyar) İstanbul: İris Yayınları.

Nasrattınoğlu, İ. Ü. (Ed.). (1996). *Nasreddin Hoca'nın Dünyası (Vol. 14*). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Özkan, İ. (1996). Türk Dünyasında Nasreddin Hoca. V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi-Nasreddin Hoca Seksiyon Bildirileri-, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 195-200.

Sönmez, T. G. (2020). "Uygur Halk Mizahında Anlatmalık Türler ve İcracıları". *Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi,* (15), 169-186.

Ziv, A. (1988). "Teaching And Learning With Humor: Experiment And Replication". *The Journal of Experimental Education*, 57(1), 4-15.

TÜRKMENİSTAN SAHASI KÖROĞLU ANLATMALARINDA KAHRAMANIN EJDERHA İLE MÜCADELESİ

Halil İbrahim ŞAHİN*

Giriş

Bu çalışma, Türkmenistan sahası destan geleneğinin önemli destanlarından Köroğlu destanında yer alan ejderha unsuru üzerinde durmaktadır. Köroğlu'nun evliliğinin anlatıldığı kolda Köroğlu, rüyasında gördüğü peri kızıyla evlenmek için Kaf Dağı'na doğru yola çıkmış, peri kızının sarayına ulaştığında burada kendisini bekleyen ve yoluna mani olan ejderhayla mücadeleye girerek onu öldürmüştür. Salur Kazan'ın ejderhayı öldürdüğü boyda olduğu gibi Köroğlu da ejderhayı mücadeleyle öldürmüş ve sonrasında peri kızını alarak Çandıbil'e geri dönmüştür. Kaf Dağı ve peri kızı unsurlarıyla destan motifinden çok masal motifine benzeyen ejderhanın Köroğlu destanında yer alması, Türk epik geleneğinde kahramanın ejderhayla mücadelesine yeni örnekler getirdiği gibi Türk destanlarında kahramanın olağanüstü hayvanlarla mücadelesinin tahliline katkı sağlamaktadır. Çalışma, Türkmenistan'da tespit edilen Köroğlu destanındaki ejderhayla mücadeleyi ele almakla birlikte Türk destanlarında ve Türkmen destan geleneğinin diğer destanlarında karşılaştığımız ejderha unsurlarıyla da ilgilenmektedir. Köroğlu destanında yer alan ejderhanın fizikî özellikleri, kahramanın ejderhayla mücadele yöntemleri, ejderhanın destan kahramanına karşı koyma şekilleri, ejderhanın anlatı içindeki işlevi, Köroğlu'nun mücadele ettiği ejderha ile diğer Türk destanlarındaki ejderhalar arasındaki ilişkiler gibi hususlar, çalışmanın ilgilendiği diğer konular arasındadır.

Türklerde Ejderha yahut Türk Ejderhası

Türk masal, efsane ve masallarında yer alan ejderhayla ilgili araştırmacıların dikkatini ilk olarak köken meselesi çekmiştir. Erken dönem Türk tarihinden bazı ipuçları, yazılı olarak günümüze ulaşan destan metinleri ve yakın dönemde özellikle Orta Asya ve Sibirya sahasından derlenen mitler ve destanlar üzerinden Türk kültüründeki ejderhanın anlamı ve işlevinden çok kaynağı üzerine yorumlar yapılmıştır. Türklerin kültürü ve tarihiyle ilgili yazılı kaynakların belli tarihlere kadar sınırlı olması nedeniyle de bu olağanüstü varlığın kökeni Çin, Fars ve Hint kültürlerine bağlanmıştır. Çünkü bu kültürlerin yazılı kaynaklarında ejderhayla ilgili tasavvurlar yer almakta ve dolayısıyla bu kaynakların tesiriyle de ejderha, Türklerin yabancı kültürlerden aldıkları unsur haline gelmektedir. Konuyla ilgili görüş sahibi Jean-Paul Roux, Orta Asya'daki kutsal bitkiler ve hayvanlar üzerine yaptığı çalışmalarında ejderhanın Orta Asya halklarına yerleşik düzendeki komşularından geldiğini öne sürer. Ejderhayı Çin kökenli olarak gören Roux, buna delil olarak "lu" ve "lung" kelimelerinin Çince oluşunu gösterir (2005: 39). *Eski Türk Mitolojisi* adlı

* Prof. Dr., Balıkesir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Balıkesir/Türkiye, hsahin@balikesir.edu.tr, ORCID ID: orcid.org/0000-0002-3914-4779.

Köroğlu destanında karşımıza çıkan ejderha da destan kahramanının vahşi hayvanla mücadelesine bir örnektir.

Kaynakça

Aktaş, E. (2016). *Hakas Destan Geleneği ve Kahramanları.* Konya: Kömen Yayınları.

Aşırov, N. (1958). *Göroglı*. Aşgabat: Türkmenistan Dövlet Neşiryatı.

Bayat, F. (2012). *Türk Mitolojik Sistemi (Kutsal Dişi-Mitolojik Ana, Umay Paradigmasında İlkel Mitolojik Kategoriler-İyeler ve Demonoloji)*. Cilt: 2, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Beydili, C. (2005). *Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük*. (Çev.: Eren Ercan). Ankara: Yurt Kitap-Yayın.

Çetin, İ. (1997). *Türk Edebiyatında Hz. Alî Cenknâmeleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Çoruhlu, Y. (2006). *Türk Mitolojisinin Anahatları*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Duman, H. (2019). "Türk Mitolojisinde Ejderha". *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 5(11), 482-493.

Duymaz, A. (1997). *Bir Destan Kahramanı Salur Kazan.* İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Duymaz, A. (2020). *Kolca Kopuzdan Kılca Kaleme Dedem Korkut Araştırmaları.* İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Ekici, M. (2019). *Dede Korkut Kitabı Türkistan/Türkmen Sahra Nüshası, Soylamalar ve 13. Boy, Salur Kazan'ın Yedi Başlı Ejderha'yı Öldürmesi, Orijinal Metin (Tıpkıbasım), Transkripsiyon, Aktarma*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Garriyev, B. A. (2007). *Türk Dünyasında Köroğlu Anlatmaları*. (Çev.: Fikret Türkmen, Muvaffak Duranlı, Feyzullah Rahmankul). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Govşut, Ata ve Köseyev, M. (1941). *Göroglı*. Aşgabat: Türkmen Dövletneşr.

Gökyay, O. Ş. (2000). *Dedem Korkudun Kitabı*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Göroglı (2012). Aşgabat: Türkmen Dövlet Neşiryat Gullugı.

İnayet, A. (2010). *Türk Dünyası Efsane ve Masallarında Bir Dev Tipi: Yalmavuz/Celmoğuz*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.

Karrıyev, B. A. (1983). *Gör-Oglı Turkmenskiy Geroiçeskiy Epos*. Moskva: Glavnaya Redaktsiya Vostoçnoy Literaturı.

Kıdırbayeva, B. ve Muratoy, A. (1998). "Alplara Mahsus Evlilik". (Aktaran: Mehmet Açа), *Millî Folklor*, 37, 78-85.

Koçak, A. ve Gürçay, S. (2017). "Alevî-Bektaşî Velâyetnâmelerinde Ejderha Motifi". *Journal of Analytic Divinity*, 1(1), 34-64.

Kürenov, R. (2010). *Nurmuhammet Andalıp Baba Rövşen.* Aşgabat: Türkmenistanın Ilımlar Akademiyasının Milli Golyazmalar İnstitutı.

Ögel, B. (1995). *Türk Mitolojisi (Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar).* II. Cilt, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Roux, J.-P. (2005). *Orta Asya'da Kutsal Bitkiler ve Hayvanlar*. (Çev.: Aykut Kazancıgil-Lale Arslan). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Roux, J-P. (2015). *Eski Türk Mitolojisi*. (Çev.: Musa Yaşar Sağlam). Ankara: BilgeSu Yayıncılık.

Sarpkaya, S. (2014). "Türkiye Sahası Efsanelerinde Ejderha". *Yılan Kitabı*, (Editör: Emine Gürsoy Naskali). İstanbul: Kitabevi: 505-519.

Şahin, H. İ. (2011). *Türkmen Destanları ve Destancılık Geleneği*. Konya: Kömen Yayınları.

Yüce, K. (1987). *Saltuk-nâme'de Tarihî, Dinî ve Efsanevî Unsurlar.* Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

KALKINMA PLANLARINDA YURT DIŞINDA YAŞAYAN TÜRKLERE YÖNELİK DİL, EĞİTİM ve KÜLTÜR POLİTİKALARI

Ülker ŞEN*

Giriş

Dışişleri Bakanlığının verilerine göre yurt dışında 7.5 milyon Türk vatandaşı (Türkiye Yüzyılında Türk Dış Politikası, 2024: 57) yaşamaktadır. Yurt dışında 1960'lı yıllarda başlayan işçi göçü temelinde şekillenen Türk varlığı günümüzde işçi olmanın çok daha ötesindedir. İş dünyası, siyaset, sağlık, hukuk, bilim, spor, sanat, eğitim ve daha birçok iş sahasında Türkler bulundukları ülkelere kültürel, siyasal, ekonomik ve toplumsal katkılarda bulunmaktadır[1]. Türkiye, yurt dışında yaşayan Türkler ile bağlarını güçlü kılmak, yurt dışında yaşayan Türklerin belli bir seviyeye gelen bilgi birikimlerini ve sermayelerini uygun stratejilerle ülke kalkınmasında işe koşmak için çeşitli tedbirler almaktadır. Bu tedbirler hükümet, programlar ve kurumlar aracılığıyla birçok alanda kendini göstermektedir. Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığının kurulması, yurt dışında Türkçe ve Türk kültürü derslerine öğretmen görevlendirmesi; yurt dışında eğitim, din hizmetleri, hukuk, içişleri, kültür tanıtma, ticaret, çalışma ve sosyal güvenlik müşavirlik/ataşelikleri bulundurması; TRT Türk kanalının yayın yapması gibi tedbirler yurt dışında yaşayan Türklere yönelik uygulanan sosyal, eğitim, kültür, ekonomi politikalarının birer ürünüdür.

Yurt dışında yaşayan Türklere yönelik uygulanacak dil, eğitim, kültür, ekonomi vs. politikasının rotasını belirleyen unsurların başında Anayasa, kanunlar, anlaşmalar, yönetmelikler, çalıştaylar, şuralar ve planlar gelmektedir. Millî Eğitim Şuraları, Kültür Şuraları, İkili Eğitim ve Kültür İşbirliği Anlaşmaları, Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) İkili Anlaşmalar, 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, Uzaktaki Yakınlarımız Projesi, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, Diyanet İşleri Başkanlığı Yurtdışı Din Hizmetleri Yönetmeliği, MEB Yurtdışı Eğitim ve Öğretim Genel Müdürlüğü Yönetmeliği, Milli Eğitim Bakanlığı Yurtdışı Eğitim ve Öğretim

* Prof. Dr., Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi, Ankara/Türkiye, ulkersen@gazi.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1855-6336.

1 2019 yılında Çin'in Vuhan şehrinde ortaya çıkan ve tüm dünyaya yayılan koronavirüs salgınının etmeni SARS-CoV-2'ye karşı geliştirilen Pfizer-BioNTech COVID-19 aşısının geliştiren Uğur Şahin; Concertgebouw, North Sea Jazz Festival, New York Carnegie Hall gibi önemli sahnelerde ve Hollanda Kraliyet ailesine konserler veren Karsu Dönmez; Avrupa'da yapay kalp nakli yapan ilk kadın cerrah Dilek Gürsoy; Alman Kültür Elçisi sıfatıyla Almanya'yı İtalya'da temsil eden ve Alman dilinin önemli şairlerinden Feridun Zaimoğlu; Alman Federal Meclisi Başkan Yardımcısı olarak görev yapan Aydan Özoğuz; Michelin Yıldızlı Türk şefleri Serkan Güzelçoban ve Ali Güngörmüş gibi bilgileri, becerileri, başarılarıyla ünleri yaşadıkları ülkenin de sınırlarını aşan birçok yurt dışında yaşayan Türk kökenli / vatandaşı gerek ülkelerine gerek dünyaya gerekse Türkiye'ye katkılar sağlamaktadır.

Genel bir değerlendirme yapıldığında bir, iki, üçüncü Kalkınma Planlarının yayımlandığı dönemler (1963-1977 yılları arası) yurt dışına işçi göçünün başladığı/devam ettiği ve Petrol Krizi'nin (1973) patlak vermesiyle işçi alımlarının durdurulduğu kritik dönemlere denk gelmektedir. Dolayısıyla Birinci Kalkınma Planında yurt dışında yaşayan vatandaşlara ilişkin hiçbir veri bulunmazken iki ve üçüncü planlarda sadece Türk işçilerinin çalışma ve sosyal güvenlikleri, ülkeye döviz girdisi, yatırımları odağında politikalar benimsenmiştir. Bu politikayı işçilerin dönecek olması ön görüsünün de desteklediği söylenebilir. Zira giden işçilerin ve onların eş ve çocuklarının geçici bir süreliğine ülkelerde bulundukları için ana dilleri, kültürleri, eğitimleri geri planda tutulmuş gibidir. Planda dikkat çeken bir diğer nokta da "Türk işçi(leri/si)" ifadelerinin 8. Kalkınma Planı'na kadar kullanılmış olmasıdır. Bu kavramın yerini daha sonraki planlarda "yurt dışında yaşayan vatandaş" kavramı almıştır.

Yurt dışında yaşayan Türklere yönelik en kapsamlı, belirgin politikaların on ikinci ve son Kalkınma Plan'ında yer alması olumlu bir uygulama olarak kabul edilebilir. Böylece yurt dışında yaşayan Türklerin daha görünür olduğu/olacağı, daha sağlam politikaların oluşturulacağına delil sayılabilir. Dokuz ve onuncu Kalkınma Planlarında yurt dışında yaşayan Türklere yönelik hiçbir dil, eğitim, kültür stratejisinin belirlenmemiş olması büyük eksiklik olarak nitelendirilebilir.

Kaynakça

Akça, Y., Esen, Ş. ve Özer, G. (2018). Türkiye'nin Kalkınma Planlarında Kültür Politikalarının Değerlendirilmesi. *4. Uluslararası Türk Dünyası Turizm Sempozyumu, Tam Metin Bildiri Kitabı*. 19-21 Temmuz 2018 / Kastamonu / Türkiye.

Akça, Y., Şahan, G. ve Tural, A. (2017). "Türkiye'nin Kalkınma Planlarında Eğitim Politikalarının Değerlendirilmesi". *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 3(2), 394-403.

Aslan, O. ve Yılmaz, M. (2021). "Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Planları Kapsamında Eğitim Yapılarının Analizi". *Türkiye Bilimsel Araştırmalar Dergisi (TÜBAD),* 6(1), 115-132.

Bulut, E. (2002). *Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planında Eğitim Hedefleri ve Gerçekleşme Düzeyi.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Malatya: Malatya İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ganioğlu, S. ve Toprakçı, P. (2023). "11. Kalkınma Planı, 2022 Yıllık Programı ve MEB 2019-2023 Stratejik Planının Eğitim Alanı Açısından Uyumunun İncelenmesi". *E-Uluslararası Pedandragoji Dergisi*, *3*(2), 23–42.

Mavi, D. (2023). "XI. Kalkınma Planı'nda Eğitim Politikaları: Milli Eğitim Bakanlığı'nın Görevleri Nelerdir?". *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi,* (41), 36-49.

Ortakcı, A. (2017). "Beş Yıllık Kalkınma Planlarında Kültür ve Kültürün Korunması Üzerine Bir İnceleme". *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 10(2), 1725-1758.

Şahin, H., Kaya, S., Ceren, A., Fırat, A., Yılmaz, M. ve Maden, Ö. (2012). "Dokuzuncu Kalkınma Planı ve Milli Eğitim Bakanlığı Stratejik Planındaki Niceliksel Eğitim Göstergelerinin Gerçekleşme Düzeyinin Değerlendirilmesi -Bolu İli Örneği-", *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, 1/4, 187-213.*

Şahin, M. Ş. (2023). "On Birinci Kalkınma Planı'nda Hayat Boyu Öğrenme Politikalarının Değerlendirilmesi". *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 7(4), 1334-1354.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı (1978). *Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983),* Ankara.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı (1984). *Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989),* Ankara.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı (1989). *Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990–1994),* Ankara.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı (1995). *Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996–2000),* Ankara.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı (2000). *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001–2005),* Ankara.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı (2006). *Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007–2013),* Ankara.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı (1963). *Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)*, Başbakanlık Devlet Matbaası, Ankara.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı (1968). *İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)*, Başbakanlık Devlet Matbaası, Ankara.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı (1972). *Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)*, Ankara.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2018). *On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023).* Ankara.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2023). *On İkinci Kalkınma Planı (2023-2028).* Ankara.

T.C. Dışişleri Bakanlığı (2024). *Türkiye Yüzyılında Türk Dış Politikası*, Ankara.

T.C. Kalkınma Bakanlığı (2013). *Onuncu Kalkınma Planı (2014–2018).* Ankara.

Topal, M. (2021). "2023 Eğitim Vizyonu Belgesiyle 11. Kalkınma Planı'nda Eğitimle İlgili Hedeflerin Karşılaştırılarak Değerlendirilmesi". *Academia Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 156-195.

ÂŞIK TARZI HİKÂYE ANLATMA GELENEĞİNİN GÜNÜMÜZDEKİ DURUMU

Ebru ŞENOCAK*

Âşıklık geleneği, somut olmayan kültürel mirasımızın önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu anlamda kutsal topraklarımızın, atalarımızın yüzyıllık öyküsünü dil ve tel ile ölümsüzleştiren âşıkların ve anlattıkları halk hikâyelerinin rolü büyüktür. Halk hikâyeleri, gerek bünyesinde taşıdığı atasözleri, deyimler, dua-beddualar, şiirler, efsaneler, âşık havaları, gerekse öz değerlerimizin gelecek kuşaklara aktarılması, hayal gücümüzü beslemesi ve anlatıcı-dinleyici ilişkisi açısından büyük bir hazinedir. Âşıklık geleneğini ölümsüzleştirmek için Saim Sakaoğlu, Ali Berat Alptekin, Esma Şimşek, Fikret Türkmen, İsmail Görkem, Dilaver Düzgün, Doğan Kaya vb. gibi araştırmacılar başta olmak üzere pek çok çalışma yapılmıştır. Son zamanlarda Timur Yılmaz'ın "Âşık Hikâyeleri Projesi" verilerine dayanarak, hazırladığı eser de hikâyecilik geleneği üzerinde yapılan önemli çalışmalar arasındadır.

Halk hikâyesi, âşıkların tabiriyle geçmişte kalan söylentilerin, insanların başından geçen maceraların toplanıp bir araya getirilmesidir. Alptekin, halk hikâyelerini; "Göçebelikten yerleşik hayata geçişin ilk mahsullerinden olup; aşk, kahramanlık, vb. gibi konuları işleyen; kaynağı Türk, Arap-İslâm ve Hint-İran olan, büyük ölçüde âşıklar ve meddahlar tarafından anlatılan nazım-nesir karışımı anlatmalardır." (Alptekin 1997: 7) sözleriyle tanımlar. Saim Sakaoğlu, "halk hikâyesi" ve "hikâye" kelimelerinin aynı kavram karşılığı olarak kullanıldığını (Alptekin 1997: 53) belirtirken Fikret Türkmen Türk boylarının pek çoğunda kelimenin "destan" şeklinde kullanıldığını söyler. (Türkmen ve Cemiloğlu 2009 (b): 9) Dede Korkut'ta “boy” olarak geçen hikâye kelimesi, "kısa kısa maceraların anlatılması halinde “sergüşte”, içerisinde türkü bulunmadığı zaman “kara hikâyet” veya “kara düzen hikâye”, yarım saatlik bir oturumda anlatılan kısa hikâyeler de “serencem” adını almaktadır (Yılmaz 2011: XI). Halk hikâyeleri, araştırmacılar tarafından hacim ve şekillerine ya da konularına göre tasnif edilmiştir. Hacim ve şekillerine göre halk hikâyelerini İsmail Habip (Sevük) büyük halk hikâyeleri ve bozlaklar, Eflatun Cem Güney koca hikâyeler ve kara hikâyeler, Nerin Köse ise şekil bakımından türkülü halk hikâyeleri (klasik halk hikâyeleri, kaside (serküşte)ler, bozlaklar) ve türküsüz hikâyeler (karavelliler, kara hikâyeler) hacimleri bakımından uzun halk hikâyeleri ve kısa halk hikâyeleri şeklinde tasnif etmiştir. Genel olarak halk hikâyeleri konularına göre şu şekilde tasnif edilir: Aşk, kahramanlık, aşk-kahramanlık, realist-gerçekçi hikâyeler, tarihi hikâyeler, didaktik hikâyeler, halk şairlerinin hayat hikâyeleri ve dinî halk hikâyeleri (Alptekin 1997: 44-49). Âşığın

* Doç. Dr., Fırat Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Elazığ/TÜRKİYE, esenocak@firat.edu.tr, ORCID ID: 000-0001-5443-3504.

günümüzde halk hikâyeciliği anlatımının daha çok türkülü hikâyeler, anekdotlar, efsaneler, atışmalar şeklinde aktarıldığını, TV dizilerine olan ilgi, zaman, ulaşım problemleriyle, teknoloji ile anlatma geleneğinin kısalarak farklı bir boyutta yaşatıldığı görülmektedir.

Kaynakça

Yazılı Kaynaklar

Alptekin, A. B. (1997). *Halk Hikâyelerinin Motif Yapısı*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Altun, I. (2007*). Âşık Mevlüt İhsanî'nin Aşk Konulu Hikâyeleri Üzerine Bir Araştırma.* İstanbul: Halk Bilim Doğu Kütüphanesi Yayınları.

Boratav, P.B. (1988). *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği*. İstanbul: Adam Yayınları.

Çevik, M. (2015). "Televizyon Dizileri Halk Hikâyelerinin Modern Şekli midir?". *Milli Folklor*, C. 14 Yıl: 27, sayı: 106, 34-46.

Durbilmez (2014). *Karslı Âşık Murat Çobanoğlu Hayatı, Sanatı ve Eserleri.* Kayseri: Kardeşler Ofset, Kayseri.

Görkem, İ. (2000). *Halk Hikâyeleri Araştırmaları Çukurovalı âşık Mustafa Köse ve Hikâye Repertuvarı.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Kaplan, M. (1996). *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 3 Tip Tahlilleri*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Kaya, D. (2009). *Sivas Halk Şairleri I-V*. Sivas 1000 Temel Eser, Sivas: Kültür-Edebiyat Kitabevi.

Köprülü, F. (1989). *Edebiyat Araştırmaları*. Ankara: Ötüken Yayınları.

Özarslan, M. (2001). *Erzurum Âşıklık Geleneği*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Saçkesen, A. (2003). İzmir'de Yaşayan Âşıklardan Derlenen Halk Hikâyeleri Üzerine Bir Araştırma, İzmir. (Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Sakaoğlu, S, Alptekin A. B.- Sakaoğlu Y. ve Şimşek, E. (1997). *Meddah Behçet Mahir'in Bütün Hikâyeleri I-II.* Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Sakaoğlu, S. (2012*). Halk Hikâyeleri.* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Okuşluk, R. Ş. (2009). *Adana Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği Geleneği.* Adana: Altınkoza Yayınları.

Şimşek, E. (2015), "Meddahlıkta "Yaşayan İnsan Hazineleri Listesi"ne Eklenmesi Gereken Bir İsim: Kadirlili Yusuf Sıra", *Milli Folklor,* C. 14 Yıl: 27, Sayı: 106, 5-13.

Türkmen, F. ve Cemiloğlu M. (2009 (a)). *Âşık Şevki Halıcı'dan Derlenen Halk Hikâyeleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Türkmen, F. ve Cemiloğlu, M (2009 (b)). *Âşık Mevlüt İhsanî'den Derlenen Halk Hikâyeleri.* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Türkmen, F., Taşlıova, M. M. ve Tan, N. (2014*). Âşık Şeref Taşlıova'dan Derlenen Halk Hikâyeleri.* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Yılmaz, T. (derl.) (2011). *Yaşayan Âşıklık Geleneği.* Ankara: Eğiten Kitap Yayınları.

Elektronik Kaynaklar

(URL-1):
https://www.youtube.com/results?search_query=Âşık+Murat+Çobanoğlu+%2F%2F+Ahmet+ile+Mehmet%27in+Hikâyesi+(part+8%2F8)+5.507+7+beğenme+1+, (Erişim tarihi: 17.07.2024).
(URL-2):
https://www.youtube.com/results?search_query=Âşık+Reyhani%2C+Ercişli+Emrah+ile+Selvi%27nin+Hikâyesi+)(Erişim tarihi: 17.07.2024).
(URL-3):
https://www.youtube.com/results?search_query=TRT+Avaz%27da%2C+Âşıkların+Avazı+programında+Âşık+Ahmet+Poyrazoğlu+(Ozan+Poyrazoğlu)+Ercişli+Emrah%27ın+Hikâyesi+ (Erişim tarihi: 17.07.2024).
(URL-4):
https://www.youtube.com/results?search_query=Yaşayan+Âşıklık+Geleneği-Mevlüt+İhsani-Halk+Hikâyeleri+, (Erişim tarihi: 17.07.2024).

ELAZIĞ HALK OYUNLARI/DANSLARI İÇERİSİNDE ÇAYDA ÇIRA OYUNUNUN YERİ

Esma ŞİMŞEK*

Giriş

"Güzel vakit geçirmek için yapılan, belirli kuralları ve şekilleri olan eğlence biçimi." olarak tanımlanabilecek "oyun" kelimesi Türkçenin zenginliğine ve esnekliğine bağlı olarak birçok anlam ifade eder. Çocuk oyunları, talih oyunları, sporla ilgili faaliyetler, zar ve aşık oyunları, yarışma, söz oyunları (atışma, mani, bilmece vs.), şaşkınlık uyandırıcı hüner, drama, tiyatro, sinema, gösteri, temsil, müzik eşliğinde yapılan hareketlerin tümü, hile, dolap çevirme, vb. Ayrıca İslamiyet öncesi dönemde Yakut Türkleri, kam, baksı, şaman veya ozan ile eş anlamda "oyun" terimini kullanırlar. "Oyun" terimi bunların dışında "halk oyunları" anlamında da kullanılır.

Halk dansları adıyla da bilinen halk oyunları için birçok yerde "folklor" terimi kullanılmaktadır. Ancak İngilizce "folk/halk" ve "lore/bilim" kelimelerinin birleşmesiyle meydana gelen bu terimin Türkçe karşılığı "halk bilimi"dir. Halk oyunu, içerisinde birçok konuyu ihtiva eden halkbiliminin sadece bir alt dalıdır. Bu sebeple "folklor" yerine "halk oyunu" veya "halk dansı" ifadelerinin kullanılması daha uygundur.

Halk oyunu; halk kültürünün zengin ve çeşitli yanlarını ifade eden, bir olayı, duyguyu, coşkuyu, üzüntüyü ve sevinci anlatan müzik eşliğinde tek ya da gruplar halinde, vücudun el ayak, omuz, bel, baş gibi uzuvlarını kullanarak icra edilen ölçülü ve düzenli hareketlerdir (Şenol 1998: 141'den Özer vd. 2004: 63). Oyun, müzik ve giysi bütünlüğü içerisinde kimlik bulan halk oyunları, kültürümüzün en önemli sembolü olarak yurdumuzun hemen her köşesinde; halay, bar, horon, karşılama, zeybek, kılıç-kalkan, kartal, sırık oyunu, topal kız, hançer barı, Köroğlu, cirit, çayda çıra, bıçak oyunu, Şeyh Şamil, kaşık oyunu, Genç Osman, keklik, çömlek oyunu ve kama oyunu gibi adlarla icra edilmektedir. Bu oyunlarda; altın, ayna, bıçak, davul, havlu, helke/kova, testi, iğ, kalbur, kalkan, kama, kaşık, kaval, keçe, kılıç, mendil, şal, mum, orak, para cüzdanı, post (tilki-koyun), sini, sopa, tabak, tarak, tef, tespih, tırpan, tüfek, urgan, yemeni, ayakkabı, yorgan, yüzük, zil vb. nesneler yardımcı unsur olarak kullanılır.

Halk oyunlarının temelinde, gerçek hayatın izleri saklıdır. Onun için halk oyunları, toplumun yaşantısıyla birebir bağlantılıdır. Oyunlardaki her bir figür, ayrı bir mana ve önem taşımaktadır. Yapılan hareketlerde temsil ettiği yöre insanının duygu ve düşünceleri, hayata bakış açısı, olaylar karşısındaki tepkisi sembolik olarak anlatılır. Çoğu yerde, kadınlarla erkeklerin beraber oynamaları, doğruluğun, dürüstlüğün, birlikteliğin ve güvenin en güzel işareti olarak yorumlanabilir. Kol kola girip oynarken omuz omuza verip, sıra dağlar gibi bazen yükselip bazen alçalarak

* Prof. Dr., Fırat Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Elazığ/Türkiye, esmsimsek@gmail.com, ORCİD: 0000-0002-0645-6178

ÂŞIKLIĞI PROJELENDİRMEK: PROJELERİYLE ÂŞIK ŞEREF TAŞLIOVA

M. Mete TAŞLIOVA*

Çalışma kapsamında, Âşık Şeref Taşlıova'nın hazırladığı, rismî-özel kurum ve kuruluşlara sunulan "proje"ler ele alınacaktır. Uygulamaya geçerek "program"a dönüşenler ve "taslak-öneri" düzeyinde kalanlar bir arada bulunmaktadır. Şiirleri, karşılaşmaları, tasnif ettiği halk hikâyeleri, usta malı olarak anlattıkları, serencam-serküşte yapısındaki kısa hikâyeleri gibi âşık edebiyatı ürünleriyle kaynaklarda yer alan Âşık Şeref Taşlıova, geleneğin sürekli sistemli yapısını devam ettirmek için program modelleri hazırlamıştır. Vefatının 10.yılında ancak bir kısmını değerlendireceğimiz bu projeleri, geleneksel sözlü kültür yapısını şehir icra ortamına taşımanın arayışları olarak da değerlendirmek mümkündür[1].

"Proje" olarak nitelenen ve ayrıntıları paylaşılan örnekler, içeriği itibarıyla, müstakil gündüz veya gece yapılan tek oturumluk programlardan farklılık göstermektedir. Bilindiği gibi kahvehane ve düğün meclisleri olarak temel iki icra mekânı ön plana çıkmıştır. İşletmecisi âşık olan kahvehaneler hariç tutulacak olursa, bu iki icra ortamı veya mekânında âşık, davet edilen, farklı dallarda ve türlerde uzun veya kısa süreli icralarda bulunan sanatçıdır. Her iki mekân icralarında âşıklar sürekli olarak değişmekte veya o süre içinde konuya, duruma ya da talebe bağlı olarak bazı türler ön plana çıkmaktadır.

"Her bir toplum kendine, daha köklü ve daha kadim bir tarihî mazi ve kendine özgü bir kültür zemini inşa etme yoluna girer" (Elçin, 2002: 1). Bu inşa sürecinde yararlanılacak en önemli hazine elbette millî kimliği oluşturan değerler sistemidir. Kurumsal yapıda veya ferdî girişimle yapılacak her teşebbüs, geçmiş ile bugünü ve sonuçta geleceği şekillendirmek içindir. Amaç ve işlev yönüyle bu çerçevede; "Proje içeriğindeki yapı" hazırlık aşamasından, programın oturum bölümlerine ve sayılarına, akış durumuna, mali destekten mekân tespitine, resmî kurum kuruluş katılımıyla birlikte diğer iştiraklere kadar ayrıntılı "organizasyon" bütünlüğü kastedilmektedir. Örneklerini verdiğimiz bazı projelerin, birkaç saatlik "icra-sunum-program" olduğu düşünülebilir ancak bütünlüğüne bağlı olarak bunun ayrıntılı hazırlık-oluşum ve gerçekleşme-uygulama-icra yapısına sahip olduğu görülecektir.

Doğan Kaya (2001: 88), "Âşıklık Geleneğinin Geleceğiyle İlgili Düşünceler ve Yapılması Gerekenler" başlıklı çalışmasında Türk sözlü kültürünün temel taşıyıcısı olan yapının devam etmesi için; "âşıkların yapması gerekenler, kurum ve

* Prof. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara / Türkiye mmtasliova@aybu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3049-4411.

1 Bu çalışma, 2010 yılında Ardahan Üniversitesi tarafından hazırlanan "Âşık Şeref Taşlıova Sempozyumu"nda sunulan bildirinin özetlenmiş hâlidir. Sempozyumdan sonra bildiri kitabının yayımlanması için birkaç girişim olmuşsa da sonuç alınamamıştır.

hem de "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması" ve çeşitlendirilmesi için âşıkları farklı yönleri ve hayatlarının bilinmeyenleri ile işleyerek ele almak elzemdir.

Bu projeler sadece Türkiye'deki âşıklık ve Türk dinleyici ile sınırlı değildir. Şeref Taşlıova, 1971 yılında Başbakanlık tarafından resmî yapıda Avrupa ülkeleriyle başlayan yurt dışı programlarında belki o dönemde henüz Türkiye'de etkisi görülmeyen değişim-dönüşüm veya "bozulma" gerçekliğinin, yakın gelecekte ülkemizi de etkileyeceğini anlamış olduğu için sadece bir icracı olarak değil, yeni şartlara göre içeriği çeşitlenmiş "proje programlar" hazırlayamaya başlamıştır.

Gerçekleşmesi, planladığı düzeyde uygulamaya koyulması, bazen istediği-umduğu boyuttan çok daha alt seviyede icraya dönüşmesi, onu daha farklı ve geniş organize biçimlerinde taslaklar oluşmaya da yönlendirmiştir. Emekli olduğu 2003 yılına kadar Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı Sivas Devlet Türk Halk Müziği Korosu Sanatçısı olması, bazı programlarının uygulanmasında destekleyici güç sağlamıştır. Ancak yaptıkları, yapılmasını planladıkları ve daha da önemlisi devlet kurumlarının bu programları-projeleri sürekli hâle getirerek sürdürmesi en büyük ümidi, beklentisi olmuştur.

Kaynakça

Baltacıoğlu, İ. H. (1967). "Gelenekler ve Görenekler". *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi*, 10 (212), 3445-3446.

Elçin, Ş. (2002). "Türk Halk Edebiyatı Araştırmalarına Kısa Bir Bakış". *Uluslararası Türk Dünyası Halk Edebiyatı Kurultayı Bildirileri*, 1-3.

Günay, U. (1992). "Cumhuriyet Terkibi ve Barış Manço". *Millî Folklor Dergisi*, Yıl 4, 2(13), Ankara, 2-3.

Kaya, D. (2001). "Âşıklık Geleneğinin Geleceğiyle İlgili Düşünceler ve Yapılması Gerekenler". *Millî Folklor Dergisi*, 52, .87-92.

Sadıç, G. (2014). *Sözlü Kültürden Âşıkların Hazırlayıp Sunduğu Radyo Programlarına Aktarılan Unsurlar.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Taşlıova, M. (2006). *Kars'ta Sözel Hikâyecilik*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Ankara Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Taşlıova, M. (2012). *UNESCO Yaşayan İnsan Hazinesi-Onursal Bilim Doktoru Âşık Şeref Taşlıova Hayatı ve Şiirleri* (Genişletilmiş İkinci Baskı). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Basımevi.

Taşlıova, M. (2016). *Köroğlu Oltu Kolu, İnceleme-Metinler*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Taşlıova, M. (2023). "Ankara Âşık Fasılları ve Gençlik Parkı Âşıklar Kıraathanesi". *1.Uluslararası Bilim Sanat ve Toplumda Âşıklık Geleneği Sempozyumu*, Müzik ve Güzel Sanatlar Üniversitesi, Ankara.

Türkdoğan, O. (1992). "Halk Kültürü-Kitle Kültürü Farklılaşması", *IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri*, I. Cilt, Genel Konular, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayını, s. 101-108.

Yıldırım, D. (1991). "Folklor ve Çağdaş Kültür Modelimiz Üzerine Görüş ve Düşünceler". *Millî Folklor Dergisi*, 2(12), 15-17.

Yıldız, P. (2006). "Televizyon Stüdyolarında Hazırlanan Programların Zaman ve Mekân Entegrasyonu ve Türkiye'den Bir Stüdyo 'TV-8' Örneğiyle Analiz Çalışması". *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(1), 273-295.

MAHTUMKULU'NUN "BOLDUM GİRYANE" ŞİİRİ ÜZERİNE BİR TAHLİL DENEMESİ

Mehmet TEMİZKAN*

2024 yılı, bilindiği gibi yazılı Türkmen edebiyatının kurucusu ve en büyük şairi olarak kabul edilen Mahtumkulu'nun doğumunun 300. yıldönümüdür. Şair, bu vesileyle birtakım etkinlikler düzenlenerek anılmaktadır. Hemen he seviyedeki edebiyat hocasının hamurunda az veya çok mayası bulunan Mehmet Kaplan, "Bir şairi anmanın en iyi şekli onun eserlerini okumak, onlar üzerinde düşünmek ve sohbet etmektir." dedikten sonra, Yunus'un bir şiirini tahlil eder (Kaplan, 1978: 15). Biz de, bu anlamlı yıldönümü etkinliklerine onun bir şiirini incelemekle küçük de olsa bir katkıda bulunmanın faydalı olacağını düşündük. İncelemeye çalışacağımız şiirin Mahtumkulu'nun fikrî ve edebî kimliğini açık bir şekilde aksettirmesi gerektiğini göz önünde bulundurduk ve "Boldum Giryane" başlığını taşıyan şiirinde karar kıldık. Mahtumkulu'nun şiirleri dikkatli bir şekilde gözden geçirilirse, onların tematik olarak üç başlık altında toplanmasının –en azından- yanlış olmayacağı görülür. Bunlar da; şairin ferdî duygularının ifadesi olan şiirler, millî duygularının ve duyarlılığının ifadesi olan şiirler ve dinî-tasavvufî kimliğini yansıtan şiirlerdir. "Boldum Giryane" başlığını taşıyan şiiri, şairin hem edebî hem de dinî-tasavvufî kimliğini yansıtması bakımından ön plana çıkan az sayıdaki şiirinden biridir.

Mevcut bilgilerimize göre, Mahtumkulu, Türkmenistan coğrafyasında yetişen "bâdeli âşık"ların ilkidir. Bâdeyi nerede ve nasıl içtiğini anlatan birkaç şiiri bulunmaktadır. Bâdeyi rüya âleminde Hz. Muhammed'in işaretiyle Selim Hoca ve Baba Selman'ın elinden içen şair, bâde içmekle önemli manevî güçlere sahip olduğunu söylemektedir (Biray, 1992: 33-34). Başka bir şiirinde de, şarabı kırkların elinden içtiğini belirttikten sonra, içtiği şarapla şairliği arasındaki ilişkiyi dile getiren ve oldukça önemli olan şu iki dörtlüğü söylemektedir:

Bilmedim köp mü ya bana az berdi,
Özge âlem, başka bir âvâz berdi,
Aşk aldı gönlümü, dile söz berdi,
Ayaktan ayağa düştüm yârenler.
Mahtumkulu hûşyâr boldum uyandım,
Uyandım, örtendim, tutuştum, yandım,
Ma'nâ pazarında hayata döndüm,
Şirin gazel donun biçtim yârenler. (Biray, 1992: 37)

Rüya âleminde Hz. Muhammed'i gören ve bâdeyi onun işaretiyle kırkların elinden içen, bu sayede de diline söz verilen bir şairin dinî-tasavvufî konuları işleyen fazla sayıda şiir yazması, gayet tabiidir. Bunlardan biri de, aynı konuyu ele alan diğer

* Prof. Dr., Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, mehmet.temizkan@ege.edu.tr, 0000-0001-7972-843X

vermek istemiş olabilir. Bu soru ve cevaptan çıkarılması gereken iki sonuç vardır: Birincisi, bir mutasavvıfın asla cebredici olmaması gerektiğidir. İkincisi de, daha önce geçtiği gibi, "cebretme" vurgusunun -"pahıl olma"yla birlikte- Türk tasavvufunun sosyal boyutunu yansıtan güzel örneklerinden biri olduğudur.

Sonuç olarak, "Boldum Giryâne" şiirinin hem Mahtumkulu'nun hem de Türkmen edebiyatının az sayıdaki tasavvufî şiirlerinden biri olduğunu söylemek mümkündür. Şair, bazı temel tasavvufî kavramları, ustalıkla şiire yerleştirmeyi başarmıştır. Bu şiir, aynı zamanda tasavvufun sosyal boyutuna da yer veren örnek metinlerden biridir. Bir edebî sahayı temsil etme seviyesine yükselmiş şairler başta olmak üzere, büyük şairlerin şiirlerini yayınlamakla yetinilmemeli, seçilen şiirlerin tahlilleri de yapılmalı ve yayınlanmalıdır. Bu çalışma, böyle bir endişenin ürünüdür.

Kaynaklar

Aksu, Cemal (2004). Hanif'in Manzum Kırk Hadis Tercümesi Şerhi. İlmi Araştırmalar. İstanbul. S.17/1. s. 17-34.

Aynî, Mehmed Ali (1985). İslâm Tasavvuf Tarihi. İstanbul: Akabe Yayınları.

Biray, Himmet. (1992). Mahtumkulu Divanı. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Fuzulî Divanı (1990). haz. Kenan Akyüz vd. Ankara: Akçağ Yayınları.

Hayretî. (1981). Dîvân. Haz. Mehmed Çavuşoğlu, M. Ali Tanyeri. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Kaplan, Mehmet. (1978) Edebiyatımızın İçinden. İstanbul: Dergah Yayınları.

Sezgit, Bayram (?). Hacı Bayram-ı Velî. Ankara: Nur Yayınları.

Şeyh Galib Divanından Seçmeler (1985). Haz. Abdülbâkî Gölpınarlı. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Temizkan, Mehmet (2015). Türk Halk Şiirinde Sureler ve Ayetler. Konya: Kömen Yayınları.

Temren, Belkıs (1994). Bektaşiliğin Eğitsel ve Kültürel Boyutu. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Yesevî, Hoca Ahmed. (1993) Divan-ı Hikmet. haz. Hayati Bice. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Yesevî, Ahmed-i (1983) Divan-ı Hikmet'ten Seçmeler. Haz. Kemal Eraslan. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

TORLAK BİR ANIN PARLAK BİR HATIRASI

Nezir TEMUR*

"Biz evvela kelimeleri öğreniriz. Sonra yaşadıkça teker teker manalarını." der Ahmet Hamdi Tanpınar. Yaşandıkça, kelimeler anlam dünyasında yeni pencereler açar. Her yeni bağlam ve durum kelimelere yeni anlamlar yükler ve çağrışımlarını zenginleştirir. Böylece belli bir zaman ve mekâna konumlanan varlık ve nesnelerin temsil ettiği anlam dünyası daha belirgin bir hâl alır. Çünkü "mekân ve zaman" ikilisi insan kavrayışının iki temel öğesidir. Her gün duyduğunuz bir kelime veya söz, başka bir bağlamda derinleşip o ana kadar bildiğinizden farklı bir anlam çerçevesine girerek bir temsil gücü kazanır.

Kelimeler, aynı zamanda bir dil ağacını gürleştiren yapraklar gibidir. Ait olduğu kökün beslendiği toprağın rengini, yetiştiği iklimin kokusunu alır. Zaman ve mekân ötesine taşır barındırdığı anlamları. Elbette zaman içerisinde anlam kaybı veya ölümü dediğimiz durumlar söz konusudur kelimeler için. Ancak eski zamanlara ait bir şiirin dizelerinde, bir türkünün yanık veya şen ezgili güftesinde, bir efsanenin veya masalın büyülü satırlarında çıkıverir karşınıza ilk anlam yükleriyle. Hatırlatır kendini ve yavanlaşan anlam dünyamıza bir anda parlak bir yıldız gibi düşüp ışıtıverir.

Torlak kelimesinin de şahsım için böyle bir hikâyesi vardır. Çocukluğumda *tor* veya *toy* kelimesi kullanılırdı. Bazen yaptığım bir hata veya beceremediğim bir işten ötürü beni nitelendirmek için ömürden epeyce yaş alan büyüklerim. Daha tor, daha toy… sözleriyle hoş görülürdük torlak hatalarımızdan dolayı. Bu yüzden o çağlarda benim için masumiyeti çağrıştırırdı kullanım şekli açısından. O çağda hata yapan herkes benim için tor aynı zamanda masum idi. Ancak kelimenin bu anlam çerçevesi gençlik çağımda bana okumam için verilen yazılışı *Thor*, telaffuzu *tor* çizgi romanıyla birlikte biraz karmaşık bir hâl aldığını itiraf etmem gerekir. Çünkü *Thor* İskandinav mitolojisinde İskandinav panteonunun başındaki Odin'in genç, âsi, yarı tanrı oğlu idi. Anlam arayışımda, tor kelimesi elbette takip etmeye kararlıydı gündelik dilde kullanım sıklığı çok düşük olsa da. Lisans yıllarımda tarihî bir olayın kahramanlarından birinin sıfatı olarak çıktı tekrar karşıma *Torlak Kemal* ismiyle. Şeyh Bedrettin İsyanı'nda etkin rol alan âsi müritlerden biriydi. Ancak daha önce belleğimin karanlık dehlizlerine kaydedilen anlam dünyasının hiçbirine anlam olarak denk gelmiyordu ki Kaygusuz Abdal'ın aşağıdaki dizeleriyle karşılaşana dek:

Dedim dilber kulunam
Yürü hey torlak der
Sen dahi yolunmamışsın
Sözlerin taslak der
…

* Prof. Dr., Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi, Ankara/Türkiye, ntemur@gazi.edu.tr , ORCID: 0000-0002-8052-1927.

"Torlak Kemal'i bilir misin?...Torlak ne demek?" Toy çocukluğumdan, Tor gençliğime; eli çekiçli İskandinav mitik kahramanı Tor'dan, Torlak Eri dervişlere kadar zihnime yerleşen bütün anlam katmanları yani o çağa kadar anlamlarını öğrendiğim kelime, zaman ve mekân ötesinde bir anlam arayışına kılavuzluk etti. Kelimenin Anadolu sahasındaki anlamıyla Torlak akademisyen adaylarına rehberlik eden bütün hocalarımızın şahs-ı manevisinde İsmet Çetin hocamıza emeklilik hayatında huzur, sağlık ve mutluluklar diler; bu vesileyle şükranlarımı sunarım.

Kaynakça

Çeltik, H. (2012). "Divan Şiirinde Ocak". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi,* 63, 321-336.

Güzel, A. (2021). *Kaygusuz Abdal Külliyatı*. Ankara: TDK Yayınları.

Rossi, E. (1955). "Torlak Kelimesine Dair". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, C.3, 9-10.

21. YÜZYILDA YENİ BİR KAVİMLER GÖÇÜ MÜ YAŞANIYOR?

Prof. Dr. Umay TÜRKEŞ GÜNAY

Dünya kurulduğundan beri çeşitli sebeplerle insanlar bazen bireysel bazen toplu halde göç etmişlerdir. Her göçün bireysel ve toplumsal boyutuna göre büyük veya küçük hayata etkileri olur. Ancak bazı göçlerin dünya tarihinde kalıcı değişim ve dönüşüm yarattığını da bilmekteyiz.

Çok özet ve kuşbakışı örneklemeye çalıştığım 21. Yüzyıl göç olgusunun tarihteki "Kavimler Göçü"ne benzediğini düşünüyorum. Kavimler Göçü sonuçları gibi bu hızlı hareketliliğin önümüzdeki elli yılda hem etnik hem de önemli siyasi sonuçları olacağını öngörüyorum, Melez yeni etnik gruplar, melez kültürler, melez diller yeni devletleri de doğurabilir. Bazı devletler ortadan kalkarken veya topraklarında yeni oluşumlara yer vererek federal yapılanmalara gidebilir.

*

Dünya kurulduğundan beri çeşitli sebeplerle insanlar bazen bireysel bazen toplu halde göç etmişlerdir. Her göçün bireysel ve toplumsal boyutuna göre büyük veya küçük hayata etkileri olur. Ancak bazı göçlerin dünya tarihinde kalıcı değişim ve dönüşüm yarattığını da bilmekteyiz.

Bir teoriye göre ilk insanlar Afrika'da ortaya çıkmış ve oradan dünyaya yayılmış, bir başka teoriye göre başlangıç noktası Asya'dan dünyaya göçle başlamıştır. Bir başka yaklaşım eş zamanlı ve çeşitli coğrafyalarda hayat izlenebilmektedir. Dinlere ve efsanelere göre Adem ve Hava veya başka isimli ilk kadın ve erkek (Ögel, CI) ile başlayan hayat, onların yasağı ihlâl etmesiyle çoğalma ve yayılma başlamıştır. Şimdilik kesin gerçeği bilmek mümkün değildir. Bildiğimiz gerçek insanlar ilk çağlardan beri göç etmektedir.

"Kavimler Göçü" adıyla anılan ilk büyük göç sonuçları itibariyle bugünkü Avrupa'nın etnik, kültürel, ekonomik ve siyasi yapısını belirlemiştir. Tarihte "Kavimler Göçü" M.S. 350-800 yılları arasında Avrupa'ya yapılan yoğun göçlere verilen bir isimdir. "Kavimler Göçü" birbirini izleyen iki dönemde gerçekleşmiştir. İlk dönem 4. yüzyılın ortalarında Orta Asya'daki Hunların Aral Gölü ile Hazar Denizi arasındaki bölgede yaşayan akrabaları Hunlara katılmalarıyla başlamıştır. Bu bölgeye sığamayan Hunların bir bölümünün Tın/Don ve İdil / Volga nehirleri arasına kaymaları bu alanda yaşayan kavimlerin hareketlenmesine sebep olmuştur. Birinci dönem göçler sırasında Roma topraklarının bir bölümünü da işgal ederek Avrupa Hun Devleti (434-469) kurulmuştur (Günay, 100-114).

İkinci dönem kavimler göçü birinci dönem göç hareketini başlatan Hunların yeni geldikleri topraklardan ittikleri Slavlar, Ön Bulgarlar, Alanlarla beraber Yeni Gotlar, Anglo-Saksonlar, Vandallar ve Franklar gibi Cermen kabilelerini batıya doğru sürmeleriyle devam etmiştir. Birinci dönemin sonucu olarak ortaya çıkan ikinci dönem göçleri Arap, Türk, Macar, Viking göçleri ve ardından gelen Moğol

savaşı ve Gazne'de yaşanan Filistin_ İsrail çatışmaları da eklenince göçler hız kazanmıştır. Bu huzursuzlukların tetiklediği göçlerle beraber daha iyi bir yaşam özlemiyle bütün dünyada fakir ve işsiz kişiler yanında iyi eğitimli ve varlıklı kişilerin de Doğudan Batı ülkelerine göçleri de azımsanamayacak ölçüdedir. Her bölgede yoğunlaşan bazı etnik gruplar da ayrı bir araştırma konusu olabilir. Kanada ve ABD'de feminist hareketlerin baskısıyla hatırı sayılır bir erkek nüfusun Çinli ve Japon eşleri tercih etmeleri de görünür sayıda Anglo Sakson uzakdoğulu karışımı nesiller yaratmıştır.

20. yüzyılda saydığım ve sayamadığım sebeplerle başlayan ve artarak süren bu göç hareketlerinden Türkiye de birkaç yönlü payını almaktadır. Doğudan Batıya gitmek isteyenlerin doğal geçiş yolu olduğu için, bu geçiş yolculuğunu tamamlayamayanların zorunlu olarak kalıcı olmaları, Suriye'yle sınır olduğu için savaştan kaçanların sığınmacı olmaları, genellikle varlıklı Ukraynalı ve Rusların Akdeniz'de yaşamayı tercihleri, varlıklı Arapların müslüman bir ülke ve konforlu bir hayat istemeleri, Türk Cumhuriyet ve topluluklarından aynı dil ve kültürün temsilcileri olmaktan dolayı gibi sebeplerle göç almaktadır. Türklerin tarih boyunca olduğu gibi ekonomik, siyasi, eğitim, evlilik gibi çeşitli sebeplerle dünyanın her tarafına göçleri de devam etmektedir. Türkiye hem yoğun göç alan hem de özellikle varlıklı ve eğitimli nüfusunu göç veren bir ülkedir.

Fevkalade özet ve kuşbakışı örneklemeye çalıştığım 21. Yüzyıl göç olgusunu ben Kavimler Göçüne benzetiyorum. Kavimler Göçü sonuçları gibi bu hızlı hareketliliğin önümüzdeki elli yılda hem etnik ve kültürel hem de önemli siyasi sonuçları olacağını düşünüyorum, Melez yeni etnik gruplar, melez kültürler, melez diller yeni devletleri de doğurabilir. Bazı devletler ortadan kalkarken veya topraklarında yeni oluşumlara yer vererek federal yapılanmalara gidebilir.

Kaynaklar

Altınay, A. R. (2022). *Büyük Dünya Tarihi Kavimler Göçü- Cilt 4*. (Çev. Faruk Yılmaz). Ankara: Dorlion Yayınları.

Atsız, H. N. (1973). "Altın Elbiseli Adam Hakkında Yeni Bilgiler". Ankara: Ötüken Yayınları

Ercilasun, A. B. (2007). *Makaleler / Dil- Destan- Tarih- Edebiyat* (Haz. Ekrem Arıkoğlu). Ankara: Akçağ Yayınları.

Günay Türkeş, U. (2019). *Türklerin Tarihi*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Hall, Mark E. Towards an absolute chronology for the Iron Age of Inner Asia. Antiquity 71 (1997): 863-874 Harmatta, Janos. History of Civilization of Central Asia. Volume 2, Motilal Banarsidass (1999), ISBN 81-208-1408-8, p. 421 [1] 9 Kasım 2012 tarihinde Wayback Machine sitesinde arşivlendi. [2] 9 Kasım 2012 tarihinde Wayback Machine sitesinde arşivlendi.

Karpat, K. (2019). *Etnik Yapılanma ve Göçler*. İstanbul: Timaş yayınları.

Keskin, A. (2023). "Göç ve Folklor: Literatür ve Tasnif Odaklı, Kurumsal Bir Çerçeve". *Folklor ve Edebiyat*, 29(114), 459-485.

(Kollektif). (2021). *Göç ve İnsanlık*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Marr, A. (2024). *Büyük Dünya Tarihi*. İstanbul: Yakamoz yayınevi.

Ögel, B. (2020). Türk Mitolojisi II. Cilt. Ankara: Altınordu Yayınları.
Rosen, K. (2022). *Kavimler Göçü*. (Çev. Mehmet Yıldırım). İstanbul: Runik Kitap Yayınları.
Türk Tarihinin Ortak Kalıtı: Altın Elbiseli Adam Dilde Fikirde İşte Birlik Yolu Derneği, ttp.//www.kutluyol.org.tr.

EDEBİYATLA DEĞERLER AKTARIMI

Mustafa TÜRKYILMAZ*

Giriş

Alanyazında kültür kavramının farklı bakış açıları ile ele alındığı görülmektedir. Örneğin Gans (2007: 21) "ister eğitim amacıyla ister estetik amaçla ister manevi nedenlerle, isterse de eğlenmek ve vakit geçirmek için kullanılsın, kabaca "sanat" diye sınıflandırılan (edebiyat, müzik, mimarlık ve tasarımın yanı sıra, basılı medya, elektronik medya vb. medyanın tüm ürünlerini de içeren) eylemleri, malları ve fikirleri" kültür kapsamında değerlendirmiştir. Bununla birlikte Türk Dil Kurumu Sözlüğünde (2011: 1558) kültür "tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü" olarak tanımlanmaktadır.

Kültür, okuyan insanın zevkini, tenkit etme ve hükümler verme kabiliyetini inkişaf ettirmesidir. Şu hâlde bir milletin kültürü, onun fertlerinin sahip olduğu hadiseleri karşılayan duyuş şekilleriyle, bütün tarihi içinde meydana getirdiği değer hükümleridir (Topçu, 2004: 16). Bu tanıma koşut olarak Kaplan (1997: 24) kültürü, fertleri aşıp onlara yön, şekil veren ve şahsiyet kazandıran bir varlık olarak tanımlayıp kültür deyince akla gelen ilk şeyin dil olduğunu ifade eder. Kula'ya (2012: 13) göre "dil bireyin oluşumuna, gelişimine dolayısıyla da öz yaşam öyküsüne eşlik eder. Böylece bireyin, bir özbenlik ya da özdeşlik duygusu ve bilinci geliştirme sürecini de biçimlendirir. Dil, değerler dizgesidir (Barthes, 2012). Ülken (2001: 9) ise öğretim kafayı teşkil ediyor, eğitim ruhu ve karakteri yapıyor; birisi bilgiyi, öteki değerleri veriyor, diyerek aslında dil eğitiminden dolaylı olarak bahsetmektedir. Bu durumda malzemesi dil olan edebiyatın ortaya koyduğu ürünlerle değerler dizgesini, fertlere ve topluma aktarmakta görev üstlendiği de ifade edilebilir.

Öte yandan TV'ler, 90'larla yaygınlaşan İnternet, taşınabilir iletişim araçları toplumları hızla dönüştürmekte, değer algılarını belirlemekte, tüketim alışkanlıklarını değiştirebilmektedir. Diğer milletlerde olduğu gibi Türk milletinin değerleri de bu değişmelerden etkilenmektedir. Değişimler, özellikle çocuklar ve gençler üzerinde tesirli olmaktadır. Bunun sonucu olarak anne babasından, aile büyüklerinden farklı değer algılarına sahip gençler, çocuklar yetişmektedir. Değer sistemleri erozyona uğramakta veya hoşgörüsüz. biçimlere bürünmekte, kuşaklar arası çatışmalar artmaktadır. Değerler; sağlıklı toplumların inşası, devamlılığı için önemlidir. Bu bağlamda birçok ülkede veliler, eğitimciler, dinî kurumlar, sivil toplum örgütleri bireylere değerleri aktarmaya çalışmaktadırlar. İşte bunun için edebiyat ürünlerinden yararlanmak gerekmektedir.

* Prof. Dr., Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Kırşehir/ Türkiye, mturkyilmaz@ahievran.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5509-2702.

çalışmadan onları kabullenmesi olduğunu ifade ederek edebiyatta özgürlük ve hoşgörü değerlerini öne çıkartır. Dolayısıyla çocuk ve gençlik edebiyatı ürünleri dürüstlük, sevgi, hoşgörü gibi değerleri öne çıkarması ile çocuk ve ergenlere şahsiyet ve hoşgörü kazandırabilir. Edebiyatın değerler aktarımı açısından önemini göz önünde bulundurarak okullarda edebiyat eğitimine daha fazla önem verilmelidir. Öğrenciler, farklı türlerden edebî eserler okumalı ve bu eserler hakkında tartışmalıdır. Romanların ya da edebî eserlerin değer aktarımında araç olarak kullanılması sırasında değerlerin açıklanması, telkin edilmesi, analizi gibi değerler eğitimi yöntemleri de işe koşulmalıdır. Bu şekilde, öğrenciler değerler hakkında düşünmeyi ve sorgulamayı öğrenebilir ve daha iyi insanlar olabilirler. Kaldı ki araştırmalar da kurmacanın empati kurma ve sosyalleşme yeteneğini geliştirdiğini ortaya koymaktadır (Waugh vd. 2013).

Kaynakça

Arseven, T. (2005). "Mesaj Açısından Çocuk Kitapları". *Hece Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*, 104-105, 42-52.

Ataç, N. (1991). *Karalama Defteri-Sözden Söze*. İstanbul: Can Yayınları.

Barthes, R. (2012). *Göstergebilimsel Serüven*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Calp, Ö. (2006). Lise *Son Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Değerlere Bakışlarının İncelenmesi (Hatay Merkez İlçe Örneği)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Çetişli, İ. (2006). "Edebiyat Eğitimimde Edebî Metnin Yeri ve Önemi". *Millî Eğitim Dergisi*, 169, 75-83.

Dilidüzgün, S. (2007). *Çağdaş Çocuk Yazını*. İstanbul: Morpa Yayınları.

Gans, Herbert J. (2007). *Popüler Kültür ve Yüksek Kültür*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Gibbs, Rose E. (2003). *The Teaching Of Values in Teacher Education Programmes in Multicultural Setting*. (Unpublished Doctoral Dissertation). Montreal. Quebec: McGill Universty.

Gönen, M. (2014). "Alanın Bileşenleri Bağlamında Çocuk Edebiyatı Öğretiminin Amaç ve İşlevi". *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, 756, 277-278.

Gültekin, A. (2006). "Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Eğitimi Neden Gerekli?" *Varlık*. S.1189. s.27-31.

Güngör, E. (1998). *Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Halstead, J. M. (1996). *Values and Values Education in Schools*. (Eds. J. M. Halsted and M. J. Taylors). Values in Education And Education in Values. (pp.3-14). London: The Falmer Press.

Hersh, R., Miller, J. ve Fielding, G. (1980). *Morals of Moral Education*. New York: Longman.

Hill, Elizabeth F. (1984). A *Comparative Study of Youth's Values And Perceptionso of Society As Portrayed in Selected Young Adult Novels of The 1950s And The 1970s*. (Unpublished Master Thesis). Edmonton, Alberta: The Universty of Alberta.

Hipple, Theodore W. (1968). *The Values in Four Selected American Novels and Suggested Uses of These Values in High School English Classes*. (Unpublished Doctoral Dissertation). Urbana-Champaign: Universty of Illinois.

Hollindale, P. (1988). "Ideology and The Children's Book". *Signal*, January. 55, 3-22.

İnam, A. (2007). *Türkiye'de Anlam Sağlığı Açısından Değerlerimiz*. Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu. 26-28 Kasım 2004 İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.

Kale, N. (2007). *Nasıl Bir Değerler Eğitimi.* Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu. 26-28 Kasım 2004 İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.

Kaplan, M. (1970). *Nesillerin Ruhu*. (2. Baskı). İstanbul: Hareket Yayınları.

Kaplan, M. (1997). *Kültür ve Dil*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Kavcar, C. (1982). *Edebiyat ve Eğitim*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.

Koh, C (2012). "Moral Development and Student Motivation in Moral Education: A Singapore Study". *Australian Journal of Education*, 56(1), 83-101.

Konrad Adenaur Vakfı (1999). *Türk Gençliği 98: Suskun Kitle Büyüteç Altında*. İstanbul: Mülkiyeliler Vakfı Sosyal Araştırmalar Merkezi.

Kuçuradi, İ. (2003). *İnsan ve Değerleri*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.

Kula, Onur B. (2012). *Dil Felsefesi ve Edebiyat Kuramı I*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Küçük, L. (2009). *Lise Gençliği Değerleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Leming, James S. (2000) "Tell Me A Story: An Evaluation of A Literaturebased Character Education Programme". *Journal of Moral Education*, 29(4), 413-427, DOI: 10.1080/713679388.

MEB (2005). *Türk Edebiyatı Öğretim Programı*. Ankara: MEB Yayınları.

Neydim, N. (2014). "Çocuk Edebiyatını Kavramak ve Öğretmek". *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi Özel Sayı*. 756, 294.

Özdemir, C. (2000). "Roman Nedir?" *Türk Yurdu,* Türk Romanı Özel Sayısı, 6-10.

Özensel, E. (2003). "Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değerler". *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(3), 217-239.

Özgen, S. (2005). *İlköğretim 1. Kademe Türkçe Ders Kitaplarında Değerlerin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Quan, Norma A. (1989). *Social Values in Populer Adolescent Literature, 1940-1980*. (Unpublished Doctoral Thessis). Berkeley: Universty of California.

Raths, L; Harmin, M. ve Simon, S. (1978). *Values and Teaching*. Columbus: Charles Merrill.

Sarı, E. (2005). "Öğretmen Adaylarının Değer Tercihleri: Giresun Eğitim Fakültesi Örneği". *Değerler Eğitimi Dergisi, 3 (10), 73-78.*

Sever, S. (2013). *Çocuk Edebiyatı ve Okuma Kültürü*. İzmir: TUDEM.

Sevinç, M. (2006). *Evrensel ve Yerel Değerlerin Eğitime Yansıması*. (Edt.Y. Mehmedoğlu, A. U. Mehmedoğlu). Küreselleşme Ahlak ve Değerler. s. 205-241. İstanbul: Litera Yayıncılık.

Sezer, Ö. (2005). *İlköğretim Birinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarında Değerlerin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi.

Superka, D.P., Ahrens, C., Hedstrom, J.E., Ford, L.J. ve Johnson, P.L. (1976). *Values Education Sourcebook: Conceptual Approaches, Material Analyses, And An Annotated Bibliography*. Colorado: Social Science Education Consortuim, ERIC Clearinghouse for Social Studies/Social Science Education.

Şahin, İ. (2000). "Türk Romanının Tarihî Gelişimi". *Türk Yurdu*, Türk Romanı Özel Sayısı, 45-65.

Şen, Ü. (2007). *Millî Eğitim Bakanlığının 2005 Yılında Tavsiye Ettiği 100 Temel Eser Yoluyla Türkçe Eğitiminde Değerler Öğretimi Üzerine Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi.

Tanpınar, A. H. (2008). *Huzur*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

TDK (2011). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Topçu, N. (2004). *Kültür ve Medeniyet*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Tosunoğlu, M. ve Arslan, F. (2011). *İlköğretim 6-8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının Çocuklara Öğretilecek Değerler Açısından İncelenme*si. 3. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu. 05-07 Ekim 2011.

Ülken, Hilmi Z. (2001). *Eğitim Felsefesi*. İstanbul: Ülken Yayınları.

Waugh, D., Neaum, S., ve Waugh, R. (2013). *Children's Literature in Primary Schools*. London: Sage Publications.

Welton, D. ve Mallan, John T. (1981). *Children and Their World: Strategies For Teaching Social Studies*. (2nd ed.). Boston: Houghton Mifflin.

Whitney, Iris, B. (1986). *The Status Of Values Education in The Middle and Junior High Schools of Tennesse*e. (Unpublished Doctoral Thesis). Tennessee: Tennessee State Universty.

ÖZBEKİSTAN'DA 9. SINIF EDEBİYAT ÖĞRETİMİ

Yasemin UZUN*

Dil bir milletin hafızasıdır. Toplumların estetik değerleri, inançları, alışkanlıkları, gelenek ve görenekleri, duygu ve düşünce dünyaları yüzyıllar boyunca bu belleğe işlenir. Toplumların devamlılığı için bu belleğin genç nesillere aktarılması bir zorunluluktur. Bu nedenle geçmişten günümüze tüm toplumlar bu belleğin en kolay aktarıldığı derslerden biri olan ana dili öğretimine önem vermiştir. Estetik değerlerin, okuma zevk ve alışkanlığının birinci amaç olduğu ana dili öğretimi genellikle metin merkezli gerçekleştirilmiştir (Uzun, 2009). Zamanla yetiştirilmek istenen insan tipi de değişime uğramış; metin merkezli, daha çok bilgi aktarmaya ve edebi zevk kazandırmaya odaklanan öğretim şekli özellikle 2000'li yıllardan itibaren beceri ekseninde gelişim göstermiştir.

Ana dili dersi bazı ülkelerde ortaöğretimde tek ders olarak yer alırken bazılarında dil ve edebiyat alanında iki ders olarak bulunmaktadır. Türkiye'de de ortaöğretimde ana dili öğretimi uzun süre edebiyat, Türk dili ve kompozisyon dersleri ile sürdürülmüş (Çetin, 2008), 2011 yılında Türk Edebiyatı ile Dil ve Anlatım dersleri şeklinde yapılmaya başlanmıştır. 2018 yılından itibaren de Türk Dili ve Edebiyatı adı ile tek ders şeklinde ana dili öğretimi yapılmaktadır. Türk Cumhuriyetleri'nde ana dili dersinin edebiyat ve ana dili olarak iki ders şeklinde yapıldığı görülmektedir. Türk Cumhuriyetleri arasında ortak edebi ürünler ve benzer planlamalarla gerçekleştirilecek ana dili öğretimi kültürel birliği daha da güçlendirecektir.

Bu amaç doğrultusunda bu çalışmada Özbekistan'da ana dili öğretimi kapsamında edebiyat dersi değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Çalışma, Özbekistan 9. sınıf "Edebiyat" dersi ile sınırlandırılmıştır. Veriler yıllık planlardan ve ana dili öğretiminde en yaygın kullanılan materyallerden biri olan ders kitaplarından elde edilmiştir. Yazılı ve basılı gereçler grubunda yer alan ders kitabı, öğrencinin öğrenme yaşantılarına kaynaklık eden çalışma materyalidir (Alpan, 2008: 108). Öğretim programına göre hazırlanması, sistemli ve kolay ulaşılabilir olması, ekonomik olması, öğrenmeyi bireyselleştirmesi ve kullanım kolaylığı öncelikli materyal olarak kullanılma nedenleridir. Ders kitaplarının en iyi şair ve yazarların en iyi metinlerini içermesi, şair ve yazarların, devrin özelliklerini yansıtması (Karakuş, 1996:178) da ders kitaplarını yıllardır en etkili materyallerden biri yapmıştır.

Çalışmada 9. sınıf edebiyat kitabının seçilme nedeni Özbekistan'da ortaöğretimin son sınıfı olması nedeniyledir.

Özbekistan'da 9. sınıf "Edebiyat" dersi yıllık planında metin öğretimi için ayrılan süreler ile ders kitabında edebiyat öğretim planı, yer alan metin seçimleri ve

* Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi, yaseminuzun@comu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8995-772X.

yeterince yer vermemeye neden olabilmektedir. Özbekistan edebiyat öğretimi metinlerin yazarıyla, türüyle ve içeriğiyle birlikte öğretilmesi ve zaman zaman ezberletilmesi nedeniyle hayat boyu kalıcılık açısından daha etkili olabilir.

Tahlillere daha fazla yer veren metin merkezli öğretim, şüphesiz, millî bilinci de kuvvetlendirecektir. Öğrenciler kendi kültürüne ait metinleri ne kadar iyi tanır, analiz eder ve onlarla bütünleşirse millî bilinçleri de o ölçüde artacaktır. Bu nedenle millî bilinci kuvvetlendirmek için yazılmış her eser genç nesillere edebiyat vasıtasıyla öğretilmelidir. Avcı(2024: 107)'nın anlatımıyla "Emperyalistlerin devşirme kalemleriyle düşürülen Türk dünyası yine aynı yöntemle kalemle düştüğü yerden kalemle kalkacaktır. Bu bilinçle Türk kültürü kalemle dirilme yoluna girmiştir."

Kaynakça

Açık, F., Koraş, H. ve Öztürk, Z. (2024). *Özbek Türkçesi Türkiye Türkçesi Sözlük.* Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık

Alpan, G. (2008). Ders kitaplarındaki metin tasarımı. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, Kış: 107-134.

Avcı, Y. ve Doğan, H. G. (2024). "Konfernas Şubesi: Jadid Drama an Journalizm 'Hint İhtilalcileri'nde' Milliyetçilik ve Yol Göstericilik: Fıtrat'ın Rol Model Olan Kahramanların İncelenmesi". *"Jadidlar Adabiy Merosining Ma'naviy-Ma'rifiy Ahamiyati va Jamiyat Taraqqiyotidagi O'rni" Mavzusudagı Xalqaro Ilmiy-Amaliy Anjuman Materilları,* Farg'ona: O'zbekiston Respublikası Oliy Ta'lim, Fan va Innovatsiyalar Vazırlığı.

Çetin, İ. (2008). Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi. *Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu.* 14-16 Mayıs 2008, Çanakkale.

Karakuş, İ. (1996). *Türk Dili ve Edebiyatı Öğretiminde Müfredat Programları ve Ders Kitapları Ana Dili Öğretiminde Ölçme ve Değerlendirme*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Yıldırım, A, ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (8th ed.). Ankara: Seçkin Yayınevi.

Uzun, Y. (2009). *Türkiye ve İngiltere'de Edebiyat Öğretimi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

Yelok, V. S. (2017). Özbekistan'da Orta Öğretim Kurumları Müfredatındaki "Dil ve Edebiyat" Derslerinin İçeriğine Bir Bakış. *II. Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatları Öğretimi Sempozyumu Bildirileri Prof. Dr. M. Fuad Köprülü Anısına.* 17-18 Nisan 2017, Ankara.

Yo'Ldoshev, Q., Qodırov, V., Yo'Ldoshbekov, J. (2019). *Adabiyot Umumiy O'rta Ta'lim Maktablarining 9-Sinfi Uchun Darslik*, O'zbekiston Toshkent: NMIU.

İnternet Kaynakları

URL 1: https://www.edu.uz/uz/pages/schooling#gsc.tab=0 Son erişim tarihi: 12.08.2014

URL 2: https://www.uzedu.uz/uz 12.08.2014

GAZELLERDE DUA VE BEDDUALAR

Kaplan ÜSTÜNER*

Dua kelimesi Arapça mastar olup "dilemek, istemek, çağırmak, yardım talep etmek" anlamlarına gelir. Beddua ise Farsça "kötü" anlamına gelen "bed" ile dua kelimelerinin ortaklığı sonucu oluşmuş birleşik isimdir.

Sözlüklerde dua, yakarış; Tanrı'ya yalvarma, yakarış için söylenen dinî metin; kulun bütün benliğiyle yüce yaratana yönelerek ondan istek ve dilekte bulunması anlamında dinî terim ve bu amaçla icra edilen bir ibadet şekli (Cilacı, 1994: 536-539), beddua ise birinin kötü duruma düşmesini gönülden isteme, ilenme, ilenç, kargış; bir kimsenin başına kötü şeyler gelmesi için yapılan dua (Çağrıcı, 1992: 297-298) şeklinde tanımlanmıştır. Dua insanın içinde bulunduğu durumlara ve ihtiyaçlarına bağlı olarak, kendisinden üstün kabul ettiği 'kutsal' bir güce sığınması ve belirli amaçlarla ondan yardım talep etmesi esasına dayanan bir eylem ve bu eylemin sözel olarak ifadesi; beddua bir kimsenin başına kötü şeylerin gelmesini dilemek, Tanrı'nın öfkesini onun üzerine çekmektir (Keskin, 2018: 46-56).

Dua, insanın kendisinde bulduğu eksikliklerini tamamlama ihtiyacı sonucunda ortaya çıkar. Tek başına üstesinden gelinemeyen sorunlar, karşılanamayan ihtiyaçlar, engeller, korkular, güçlükler ancak kendisine yardım edecek bir kutsal güce sığınarak giderilebilir. Buna göre teolojik olarak insan acizdir ve kendinden daha yüksekte bulunan ulu bir varlığa sığınmalıdır. Bu yüce varlık diğer güçlerden üstün, ölümsüz, her şeyi yaratmış halde öncesi ve sonrası bulunmadan sürekli var olan, iyiliklerle dolu ve kötülüklerden arınmış fakat gerekli durumlarda da insanı cezalandıran bir üstün güçtür. Duanın temelinde Allah'a inanç, teslimiyet, sığınma, güven ve ümit vardır. İnsan dua ile kendisi dışındaki yüce varlıkla yardım dileme amacıyla zihinsel ve sözel karakterli bir iletişim kurar; içinde bulunduğu şartların tesiriyle Allah'a yönelir, halini ona arz eder, ondan bir şey ister, onu yardıma çağırır. Bir kötülükten kurtulmayı yahut bir iyiliğe kavuşmayı diler. Kendisi, yakınları, sevdikleri veya yaşadığı toplumun refah ve mutluluğu için ona seslenir (Çobanoğlu, 2015: 1-32; Keskin, 2018: 55, 311).

Beddualar, çaresiz olan, acı çeken, kötülüğe maruz kalan bir insanın rahatlamak, teskin olmak gayesiyle söylediği, kötü düşünce ve dilekleri kapsayan, söze orijinallik veren, ifadeyi güçlendiren kalıplaşmış sözlerdir. Söyleniş sebepleri insanın karakteristik yapısına, zamana, çevreye, şarta ve olaya göre değişen bu sözler, söylendiği andaki duyguları ve ruh halini yansıtması bakımından önem taşırlar (Kaya, 1997: 99-121). Beddualar daha ziyade düşman, rakip, sevgili, kişinin kendisi, yaşadığı toplum ve din gibi kurumlara zararı dokunan kişilere, feleğe karşı tepki olarak söylenir. Bu tepkinin amacı, üstesinden gelinemeyen bir güç karşısında yüce varlığın korumasına sığınmak ve hasmı Allah'a havale etmektir. Mağdur kişi,

* Prof. Dr., Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi, Ankara/Türkiye, kaplanustuner@gazi.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3456-482X.

Çoğunlukla müzeyyel gazellerde devlet adamlarına yöneltilen dualar resmi bir görüntü çizmesine karşı, âşık ve sevgili ile ilgili dualar daha samimi ifade edilmiştir.

Gazellerde konu edilen dua ve beddualarda yüce varlığın Ahad, Allah, Feyyâz, Hak, Hay, Hudâ, İlâh, Kirdgâr, Mevlâ, Rab, Rahîm, Tanrı ve Yezdân isimlerine yer verilmiştir.

Kaynakça

Can, M. (2001). *15-18. Yüzyıllarda Bazı Divanlarda Dua ve Beddua Beyitleri.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyon: Kocatepe Üniversitesi SBE.

Cilacı, O. (1994). "Dua". *TDVİA.* C. 9.

Çağrıcı, M. (1992). "Beddua". *TDVİA.* C. 5.

Çobanoğlu, Ö. ve S. Çobanoğlu. (2015). "Türk Halk Kültüründe Konuşmalık Türler Bağlamında Sözel Nasihatler, Dua ve Beddualar". *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, C. 4, S. 7.

Elçin, Ş. (1993). *Halk Edebiyatına Giriş.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Güzel, A. (2008). "Dede Korkut Hikâyeleri Bağlamında Dua". *Turkish Studies Dergisi*, 3/2.

Haksever, H. İ. (2006). "Divanlarda Dua Metinleri". *Diyanet İlmi Dergi,* C. 42. S. 3.

Kaçar, M. (2009). "Şairin Patrona İtirazı: Şehzade Mustafa Mersiyelerinde Beddua ve Sitem". *Lanet kitabı* (Ed. Emine Naskali Gürsoy) İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Kaya, D. (1997). "Dualar ve Beddualar". *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, S. 4.

Kazan, Ş. (2009). "Klâsik Türk Şairlerinin Dilinden Beddualar". *Turkish Studies Dergisi*, 4/2.

Keskin, A. (2018). *Türk Kültüründe Alkışlar (Dualar/İyi Dilekler) ve Kargışlar (Beddualar/Kötü Dilekler): Metin ve Bağlam Merkezli Bir İnceleme.* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İzmir: Ege Üniversitesi. SBE.

Tonga, N. (2009). "Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatında Beddua Şiirleri", *Lanet Kitabı* (Ed. Emine Naskali Gürsoy) İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Yıldırım, A. (2009). "Mesihî Divanı'nda Rakibe Yönelik Sövgü ve Beddua", *Lanet Kitabı* (Ed. Emine Naskali Gürsoy) İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Yılmaz, O. (2014). "'Toprak Başa, Baş Toprağa' Tarihî Bir Türk Kargışının Klasik Türk Şiirine Yansımaları". *Milli Folklor*, S. 101.

Zülfe, Ö. (2011). *Şiirin İzinde Sözün Gölgesinde-Osmanlı Şiirinden Kelimeler, Kavramlar, Deyimler-.* İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.

MODERN ÖZBEK HİKÂYELERİNDEN TÜRKİYE TÜRKÇESİNE YAPILAN AKTARMALARLA İLGİLİ BAZI TESPİT VE DEĞERLENDİRMELER

Veli Savaş YELOK*

Giriş

İnsan, bir halkın hayat tarzını, gelenek ve göreneklerini, manevi ve ruhi faziletlerini tanımak ve öğrenmek istiyorsa, onun edebiyatıyla tanışması ve onu okuyup öğrenmesi gerekir. Dünyada, bir halkı oluşturan grupların hayatını, onların sosyal, iktisadi yöneliş ve endişelerini, manevi ve ruhi âlemini hakkanî bir şekilde aksettirebilen edebiyat gibi başka bir ayna neredeyse yoktur.

Özbeklerin edebî mirası her ne kadar Alişir Nevâyî gibi sözün sultanları sayesinde Türkiye'de bilinip okunuyor olsa da Modern Özbek Edebiyatının Türk okuyucular arasında bilinir hâle gelmesi daha çok 1990'lı yıllarda artmaya başlar. Abdullah Kâdirî, Aybek, Abdullah Kahhar, Said Ahmed, Şükür Hâlmirzayev, Askad Muhtar, Tahir Melik, Nazar Eşankul, İsacan Sultan gibi pek çok Özbek yazarının eserlerini Türkçede okuyan okuyucu, bu yazarlar aracılığıyla iki kardeş halkın yazarlarının eserleri arasındaki yakınlığı, müştereklikleri, benzer görünüşleri görerek çeşitli değerlendirme ve çıkarımlar yapabilir.

Özbek Türkçesinden Türkiye Türkçesine Yapılan Aktarmalar

Türk soyluların edebiyatlarından metin aktarma çalışmaları, Türkiye'de esasen akademik çevrelerde 1970'li yıllarda başlamış olsa da bu konu 1991 yılında Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla birlikte daha geniş çevrelerin önemli bir meselesi hâline gelmiştir. Günümüzden bakıldığında çeyrek asrı bulan bu zaman zarfında, önce Türk yazı dillerinin öğrenilmesine imkân hazırlayan gramer ağırlıklı çalışmalar yapılmış; bunun hemen arkasından da bu toplulukların fikir, duygu ve hayal dünyası ile onların hayata bakışını anlatan sözlü ve yazılı edebî eserler, karşılıklı olarak aktarılmaya başlanmıştır. Bu çalışmalara Türkiye cephesinden bakıldığında Özbekçeden Türkçeye şiirlerin, romanların, hikâyelerin, destanların Türkçeye aktarıldığı görülür.

Özbek edebiyatından Türkiye Türkçesine aktarılan eserlere bakıldığında ilk çevirinin 1970 yılında yapıldığı, günümüze kadar olan süreçte de bu faaliyetin yükselen bir ivmeyle devam ettiği görülür. Bu süreç zarfında sadece aktarmalar değil Özbek edebiyatını ilmî esaslarda konu edinen pek çok inceleme de yapılmıştır.

Özbekçeden Türkçeye aktarılan eserlere bakıldığında halk edebiyatını, klasik ve modern edebiyatı çevreleyen geniş bir yelpazede eserlerin aktarıldığı görülür. Bir halkın millî kimliğini tesis ederek onun millet olma sürecinin ve kendisini ortaya koymasının delili olmanın yanı sıra onu millet hâline getiren değer ve düşüncelerin

* Doç. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, velisavasyelok@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2889-921X.

a) Aktarımı yapılan her iki yazı dilinin söz varlığında bulunan ve kullanılan birçok kelimenin, anlatım biçiminin farklı anlatımlarda kullanılabildiğine dikkat edilmelidir.

b) Aktarımı yapılan her iki yazı dilinin çeşitli kelimelerinin, her çeşit mecazileşmiş dil kullanım imkânlarının dipnotlarla açıklanmasına mümkün olduğu kadarıyla az yer verilmelidir. Buna bağlı olarak da anlamlar, her iki yazı dilinde daha sık kullanılan ve bilinen uygun kelime, kelime grubu ya da ifade kalıplarıyla anlatılmalıdır.

c) Aktarmaya konu olan yazı diline mahsus standart söz sırasının üslubi makamlara göre değişimine ve cümlelerin öğelerine göre parçalanarak kullanılmasına dikkat edilmelidir. Ayrıca cümlelerdeki kelimelerin ve tamlamaların; söz gruplarındaki kelimelerin, kelimelerde eklerin vb. düşmesi gibi cümle düzenine ait kullanımların gelişigüzel değil, o yazı dilinin mantığına, işleyişine ve edebî anlatımın akışına göre belirlenmelidir.

ç) Aktarıma konu olan her iki yazı dilinde aynı olan atasözleri ve deyimlerin bulunduğunun farkında olunmalı ve bu şekilde olanlar muhafaza edilmelidir. Bunun yanı sıra, çeşitli atasözleri ve deyimlerin de aktarılan dilde uygun karşılıklarının çoğu kez bulunabildiği ya da benzer varyantlarının olduğu bilinmelidir. Bunların olmadığı durumlarda, söz konusu atasözleri yahut deyimlerin aktarma metinlerde, açıklamasıyla birlikte orijinal şekli kullanılmalıdır.

Sonuç

Türkiye Türklerinin ve Özbek Türklerinin birbirlerinin dünü, bugünü ve yarını hakkında doğru bir kanaat ve fikre sahip olabilmesi, onların birbirlerine yakınlaşmalarını temin etmesi bakımından metin aktarma çalışmaları büyük önem arz etmektedir. XIX. yüzyılın sonundan itibaren yaşanmaya başlayan medeniyetlerin kavuşması doğrultusunda, Batı medeniyetinin de tesiriyle Türk halklarının edebiyatı, XX. yüzyılın bütün edebî tür ve şekilleriyle daha da gelişmiş ve zenginleşmiştir. Kardeş Türk ve Özbek edebiyatların birbirini tanıma, anlama ve birbirlerinin edebî eserlerinden zevk alma süreci 1990'lı yıllarda hız kazanmıştır. Bundan sonraki yapılacak iş de söz konusu hızın hiç kaybolmaması için çalışılmalıdır.

Kaynakça

Bengi, I. (1993). "Çeviri Eleştirisi Bağlamında Eleştirel Bilinci n Oluşması ve Eleştiri, Üst-Eleştiri, Çeviribilim İlişkileri", *Dilbilim Araştırmaları*, Hitit Yayınevi.

Ercilasun, A. B. (1995). "Lehçelerden Türkiye Türkçesine Aktarma", *II. Türk Dünyası Yazarlar Kurultayı-Tebliğler*, 8–10 Aralık 1994, Baskı: Ankara.

Ercilasun, A. B. (1992). "Türk Lehçelerinin Anlaşılmasında Dikkat Edilecek Noktalar", *Dil Dergisi*, Ankara.

Karatay, S. (1993). "Çeviri Eleştirisinin Bilimsel Konumu Üzerine Eleştirel Görüşler ve Bir Model Önerisi", *Dilbilim Araştırmaları*, Hitit Yayınevi.

Kirişçioğlu, F. (2006). "Türkmen Türkçesinden Türkiye Türkçesine Yapılan Aktarmalarda Karşılaşılan Bazı Problemler", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 20.

Kocaman, A. (1993). "Çeviri, Çeviri Eleştirisi, Dilbilim", *Dilbilim Araştırmaları*, Hitit Yayınevi.

Musaoğlu, M. (2003). "Türkçede Çeviri ve Aktarma", *Bilig,* 24.

Uğurlu, M. (2000). "Türk Lehçeleri Arasında Aktarma Meseleleri ve "Abay Yolu" Romanı", *Bilig,* Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, 15.

Yelok, V. S. (2014). "Türkiye Türkçesinden Özbek Türkçesine Aktarma Meseleleri", Gazi Türkiyat, 15, 67-86.

FAHÎMÎ DİVANI'NDA AŞK

Fatih YERDEMİR*

Giriş

Aşk, bir kimseye, bir şeye karşı duyulan çok kuvvetli sevgi ve bağlılık, aşırı muhabbet, şiddetli istek, tutkudur (Ayverdi, 2011: 79). Şemsettin Sami, kelimeye "sevda, alaka ve ibtilâ" anlamlarını vermiştir. Kelimenin aslının "a" ile değil de "i" ile sesletilmesi gerektiğini de vurgulamıştır. Kays ile Leyla'nın birbirlerine olan aşkları destan olmuştur. Yani hikâyeye dönüşen aşk; aşktır. Şemsettin Sami'ye (1901: 937) göre; hakikî ve mecazî olmak üzere iki aşk vardır. Hakikî aşk maksatsızdır, ruhani ve rahmanîdir. Mecazî olan ise; nefs ve şehvet esası üzerine mebni olan muhabbettir. Şemsettin Sami (1901: 937), aşk ile kurulan birtakım sözvarlıklarına da anlam vermektedir. Allah aşkına: Allah'ı severseniz; aşk olsun: Bir şeyi içene söylenir, bazen "aferin" manasında, bazen de aksi manayı içeren istihza tarikiyle de kullanılmaktadır. Pir aşkına: Karşılıksız, mükâfatsız, meccanen manasında kullanılan sözvarlıklarımızdandır. Bir de işret esnasında aşkınıza, filanın aşkına denilerek kullanıldığı yerler de olmuş. *Lehçe-i Osmanî*'de aşk; cândan sevme, ifrât-ı muhabbet, gönül verme, alâka-i azam olarak tanımlanmıştır (Ahmet Vefik Paşa, 1876: 1234). *Lugat-i Nâcî*'de pek ziyâde sevme, hissedilip de tarif olunamayan bir hâl olarak bahsedilmiştir (Muallim Nâcî 1322: 537). Tahirü'l- Mevlevî, aşk bir manâ-yı lâ-yaruf ki cümle âlem zevki miktarınca sekrân ve hurûşân eyliyor şeklinde tarif etmektedir (Akt. Muallim Nâcî 1322: 537). *Lugat-i Osmanî*'de bu açıklamalara ek olarak "aşk olsun" un taaccüb ve tahsîn makamında kullanılan bir sözvarlığı olduğu aktarılmıştır (Ali Seydi 1909-1912: 139). *Lugat-i Remzi*'de aşkın tanımının yanı sıra bir keyfiyet-i muharrike-i kalbiyye ki kalb-i âşıkta vaki olduğu kayıt altına alınmıştır. Hulasa aşk, aşığın kalbinde kalbi hareketlendirendir (Remzî 1305: 838).

Yeni Türkçe Lügat'te pek çok hoşa giden, sevilen, vâlih geçirilmek istenen bir şeye doğru insanı muttasıl sevk eden his, sevgi, muhabbet, alâka ve iptila manaları verilmiş (Mehmet Bahaettin 1927: 478). Lügat yazarına göre hayranlık ve müptelaya sürükleyen bir hâli ve manası olması ilginç. Aşk ile ilgili aktardığı sözvarlıklarından biri "aşkbâzî"dir, ona da yalandan âşıklık ve aşıklık satma manasını vermiştir. Mecazi aşka yaptığı tanımda şehvetle alakadar olan muhabbettir. "Aşk olsun" kelime grubunda takdîr ve tahsîn tabiri, aferin manaları yanında istihza manasında da kullanıldığını belirtmektedir. "Pir aşkına" beyhude yere, beş parasız ve bâd-ı hevâ manalarında kullanıldığını ifade etmiş. İşret zamanı aşkınıza, aşkına ifadelerinin "sıhhatinize" manasına geldiğini bildirmiştir. (Mehmet Bahaettin 1927: 478). *Resimli Tükçe Kamus*'ta bu açıklamalara ek olarak meftuniyet kelimesi anlam olarak aktarılmıştır. "Allah aşkına"; Allah'ı severseniz açıklaması eklenmiştir (Kestelli 1928:531). Bütün lügatlerde ittifak edilen yönü evvelleri "ışk" iken 1900'lerden

* Doç. Dr., Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi, Ankara/Türkiye, fatihyerdemir@gmail.com, ORCID: 0000-0002-3147-5012

Kaynakça

Ali Seydi (1909-1912), *Resimli Kamus-ı Osmanî*. İstanbul: Matbaa ve Kütüphane-i Cihan.

Ayverdi, İ .(2011) *Kubbealtı Lügati Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, İstanbul: Bilnet Matbaacılık.

Çetin, İ. (2010). *Fahîmî-Hayatı Edebi Şahsiyeti ve Divanı*, Sivas.

Hüseyin Remzi (1305) *Lügat-i Remzî*. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yay.

Kazan, Ş. (2010). Şeyhülislam Yahyâ Divanında "Aşk"ın Anlam Çerçevesi. *Turkish Studies Dergisi,* 5 (3): 336-367.

Kola, F. (2016). Aşka Dair Bazı Tasavvurlar (XVI. Yüzyıl Divanlarındaki Aşk Redifli Gazellerden Hareketle). *Journal of Turkish Language and Literature* 2 (2), , Spring, (67-94) Doi Number: 10.20322/lt.74112

Mehmet Bahaeddin (1927). *Yeni Türkçe Lügat*, İstanbul: Evkâf-ı İslâmiyye Matbaası.

Muallim Nâci (1322). *Lügat-ı Nâcî*, İstanbul: Asır Matbaası.

Raif Necdet, Kestelli, (1928). *Yeni Resimli Türkçe Kamus*, İstanbul: Ahmet Kemal Matbaası.

Yerdemir, F. (2023). "Divânhâne: Demir Dağı Delip Boynuna Almak". *Kayıp Kayıt Edebiyat, Kültür, Sanat Dergisi*. Yıl 3, Sayı 17 Eylül-Ekim.

TÜRK BENGGÜ TAŞ BİTİGİ YAZITLARDA YENİ OKUMA ÖNERİLERİ

Dursun YILDIRIM*

Türk tarih yazıcılığının ve Türk tarih anlayışının teorisini, metodolojisini yazıp bunlara göre tarihçiliğimizde ve tarih yazıcılığımızda yeni bir yol açan ve Türk tarihine yeni bir bakış açısı kazandıran büyük âlim, tarihçi ve filoloji uzmanı A. Zeki Velidi Togan'ın öğrencisi olma şansına sahip olanlardan biri olduğum inancındayım. Eserlerinin her birini her yeni baştan okuyuşumda rahmetli hocamın, karşılaştığım önümdeki her karanlığı aydınlatan bir açıklaması ile karşılaşıyorum. Bu sözlerimin kanıtı bana göre bu yazımda "Benggü Taş Bitigi Yazıtları" ile ilgili yeni okuma önerilerime ışık tutan, yol gösteren bir açıklaması olacaktır. Bu açıklama yıllar önce yazmış olduğu Türk ve dünya Türk tarih yazıcılığında bir tür el kitabı işlevi görmekte olan "Umumi Türk Tarihine Giriş" adlı eserinde yer alır.[1] Tarihçi arkadaşım İsenbike Togan'ın gözden geçirerek hazırladığı ve göndermiş olduğu eserin yeni baskısını okuma imkânını bulunca, bana yol gösteren, zihnimi meşgul eden sorunların anahtarını bulmuş oldum, diye düşünüyorum. Bu yazı o açıklama ışığında bağlamda işlevci yorum yaklaşımı ile yapılmış çözümlemeleri ihtiva edecektir.

"Benggü Taş Bitigi Yazıtlar için yeni okuma önerileri" başlıklı bu yazımda yer alan sorunlar üzerine yıllardır düşünmüş, görüş ve tespitlerimi yazmışımdır (Yıldırım, 1991, 1992, 1992a).

"Benggü Taş Bitigi Yazıtları" ilk kez tarihî kayıtlara Alaadin Ata Melik Cüveynî'nin (1226-1283) Farsça yazdığı "Târih-i Cihan Gûşâ" [Dünyayı Fethedenin Tarihi] (Cüveyni, 1988) adlı eseri ile girmişse de uzun yüzyıllar bu bilgi unutulup kalmıştır (Azmun, 2021: 253-295). Yıllar sonra Orhun ve Yenisey ırmakları çevrelerinde bilinirlik kazanmaları, İskandinav kaya yazıtları <runik yazıları> ile benzerlik göstermeleri ilim dünyasının ilgi odağı olmalarını sağlamıştır.

"Benggü Taş Bitigi Yazıtları" adıyla bilinen ilk Türk alfabesi ile Türk dilinde yazılmış ilk yazılı taş kitapların dili ünlü Danimarkalı âlim, filoloji uzmanı tarafından tespit edilmiştir. Danimarkalı ünlü filoloji âlimi Wilhelm Thomsen'in bu yazıtlarının dilini tespit edip çözümlemesi ve bunu, 1896 yılında yayınlaması, bunların İskandinav kaya yazıtları <runik yazıları> değil, "Türk runik" yazısı gerçeği ile bilim dünyasını karşı karşıya getirir. "Türk runik yazısı" diye ünlenen taş yazıtlar,

* Prof. Dr., Emekli Öğretim Üyesi, Ankara / Türkiye, dursun2@gmail.com

1 A. Zeki Velidi Togan, Umumi Türk Tarihine Giriş. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul. <İsenbike Togan danışmanlığında 2019 yılında gerçekleştiren yeni baskısı.> Çalışmada diğer yazılarımda da olduğu üzere kısaltma olarak bu eser için: "UTTG" kısaltması kullanılacaktır.

Bizim aynı cümle için yeni okuma önerimiz şöyledir: “Öd<i> teng eri yasar kişioglı koop ölgeli törimiş”. [=zamanı semanın<kâinatın> Efendisi bozup dağıttığından dolayı kişi oğlunun hepsi ölümlü yaratılmıştır].

“Benggü Taş Bitigi” yazıtlarda belirttiğimiz çerçevede yeni okuma önerileri ortaya çıkacaktır. Son bir yeni okuma önerisi ile bu konuyu bağlamak isterim. Arpad KT D D22 cümlesinin çeviri yazısını belirtilen eserinde şöyle veriyor: “türk oguz begleri bodun eşiding üze tengri basmasar asra yer telinmeser türk bodun elingin törünün kem ar dadı udaçı”. Ben ise yukarıda yaptığım açıklamalar ışığında bu cümlenin şöyle okunmasını öneriyorum: “üze teng<g<eri basmasar asra yer telinmeser törük bodun elingin törüngin kim artadı udaı erti” [yukarıda gök çadırı, yurtu çökmese, basmasa, aşağıda yağız yir<= yer altı> yeryüzü delinmese Türk bodun<boylar birliği, Türk milleti> senin ilini <düzenini> töreni kim bozup dağıtabilir].

Büyük tarihçi, filolog ve tarihçiliğimizin çağdaş tarihçilik disipline ve belli bir bakış açısına, teoriye kavuşturulmasında öncü âlim rahmetli hocamın eserinde yapmış olduğu dolaylı açıklamalar ışığında, “Benggü Taş Yazıtlarda” zihnimi meşgul eden sorunları yeniden “bağlamda işlevci yorum” yaklaşımı ile yılların ardından bu yazımda ifade etme olanağı buldum, hocamın ruhu şad yeri uçmağ olsun.

Kaynakça

Alâaddin, A. M. C. (1988). *Târih-i Cihan Gûşâ.* (Çev. Mürsel Öztürk). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Aydın, E. (2012). *Orhon Yazıtları (Köl Tigin, Bilge Kağan, Tonyukuk, Ongi, Küli Çor)*. Konya: Kömen Yayınları.

Aydın, E. (2022). *Eski Türk Yazıtları*. İstanbul: Selenge Yayınları.

Azmun, Y. (2021). “Cüveynî’nin Târih-i Cihân-Gûşâ Adlı Yazmasına Eklenen Sözlük”. *Journal of Old Turkic Studies,* 5(2), 253-295.

Berta, A. *Sözlerimi İyi Dinleyin*. (2010). (Çev. Emine Yılmaz). Ankara: TDK Yayınları.

Bilge Savcı, E. “Merkezî Asya’dan Avrasya’ya Türk Çadırı”. I. Uluslararası Türk Kültürü Sempozyumu Merkezî Asya’dan Avrupa’ya Türk Kültürü. 3-5 Ekim 2022. Ankara.

Bilge Savcı, E. (2021). “Türklerde Üç Metin Üzerinden Yer Altı Dünyası”. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 14(34), 452-467.

Ercilasun, A. B. (2016). *Türk Kağanlığı ve Türk Bengü Taşları*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Ercilasun, A. B. (2020). “Oğuznamelerle Uğraşırken Neler Gördü Bu Gözlerim”. *Türk Dili*, 16(818), 4-13.

Ercilasun, A. B. (2022). “Kağan ve Han Kelimeleri Hakkında”. *Türkdam Dergisi*, (1), 1-5.

Ergin, M. (1958). *Dede Korkut Kitabı*. Ankara: TDK Yayınları.

Gökyay, O. Ş. (1973). *Dedem Korkudun Kitabı*. İstanbul: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Yayınları.

Orkun, H. N. (1986). *Eski Türk Yazıtları*. Ankara: TDK Yayınları.
Orkun, H. N. (2011). *Türk Sözünün Aslı*. Ankara: TDK Yayınları.
Pulleyblank, E. G. (1965). "The Chinese Name for the Turks". *Journal of American Oriental Soceity*, 121-125. Şirin, H. (2006). *Eski Türk Yazıtları Söz Varlığı İncelemesi*. Ankara: TDK Yayınları.
Pulleyblank, E. G. (1990). "The "High Carts": A Turkish–Speaking People Before the Türks", *Asia Major (third series)*, 3(1), 21–26.
Tekin, T. (2014). *Orhon Yazıtları* (5. Baskı). Ankara: TDK Yayınları.
Togan, A. Z. V. (2019). *Umumi Türk Tarihine Giriş*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
Togan, İ., Kara, G. ve Baysal, C. (2020). *Çin Kaynaklarında Türkler Eski T'ang Tarihi (Chiu T'ang-shu)*. Ankara: TDK Yayınları.
Tsai, L. M. (2019). *Çin Kaynaklarına Göre Doğu Türkleri*. (Çev. Ersel Kayaoğlu ve Deniz Banoğlu). İstanbul: Selenge Yayınları.
Yıldırım, D. (1991). "Köktürklerde Kağanlık Süreci: Kaldırma, Kötürme ve Oturma". XI. Türk Tarihi Kongresi Bildirileri. Ankara: TDK Yayınları, 519-530.
Yıldırım, D. (1992). "Köktürk Çağında Tanrı mı Tanrılar mı vardı?". IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri. C. II, Ankara: 351-361.
Yıldırım, D. (1992a). "Köktürk Yazıtlarında Öd Tengri Aymaz, Yag(g)ıl, 'Katıl' Olmaz". Uluslararası Türk Dili Kongresi. Ankara: TDK Yayınları, 549-550.

V.V. RADLOFF (RADLOV)'UN KAZAK TÜRKLERİ ARASINDA DERLEMİŞ OLDUĞU KURU KAFA (CÜMCÜME) KISSASI

Seyfullah YILDRIM*

Giriş

Anadolu sahasında dini konulu halk hikâyeleri, cenkname ya da kıssacılık geleneği içinde değerlendirilebilecek olan din konulu olmakla beraber manzum, manzum mensur ya da mensur olarak icra edilen anlatılara Türk dünyasında da söyleyişi farklı olmakla beraber benzer isimler verilmektedir. Kazak Türkleri arasında bu tarz anlatılar için genel olarak dini dastan ve qiyssa/ kıssa ismi verilmektedir.

Kazak Türkleri arasında dastan kavramı Anadolu sahasındaki halk hikâyesi kavramına karşılık olarak kullanılmaktadır. Farsça bir sözcük olmasına rağmen dastan kavramına dâhil olan konular ise genel olarak Arap ve Fars edebiyatından geçmiş olmakla beraber Kazak sözlü geleneğinde kendine has bir üslup ve icra geleneği kazanmıştır. Özellikle XX. Yüzyıla kadar bu geleneğin genel olarak dombıra eşliğinde icra edildiği bilinmektedir (Kaskabasov ve Azibayeva, 2004: 10-11). Dastan ya da qiyssa/ kıssalara bakıldığında Kur'an-ı Kerim, Şehname, Tutiname ve Binbir Gece gibi eserlerden alınan konuların tercüme ya da geleneğe uygun bir biçimde yeniden icrası şeklinde oluşturuldukları görülmektedir (Ergöbek, 2012: 6-7). Kazak Türklerinde dastanların/ kıssaların kavram, icra ve icracı, araştırılma tarihi vb. konularda Kazakların Dariyğa Kız Dastanı (Yıldırım, 2015) adlı çalışmada detaylı bilgi verildiği için burada ayrıca bu konular hakkında bilgi verilmeyecektir.

Kazak Türkleri arasında dastan ve kıssa gibi türleri icra edenlere kiyssaşı/ kıssacı, kıssacı akın, kitabi akın ve dastancı gibi isimler verilmiştir. Bu kişilere bakıldığında bunların temel özelliklerinin tahsil görmeleri ve genel olarak Arapça ve Farsçayı da iyi bilmiş oldukları görülmektedir. Kıssacı ve dastancılar bu metinler aracılığıyla insanlara öğüt vermeyi amaçlamışlardır. Bu amaca yönelik olarak bazı destanlara dini motifler eklemişler bazı dini konuları ise dastanlaştırmışlardır. Özellikle Doğu edebiyatından aldıkları konuları kendi üslupları ile manzum hale getirmek suretiyle dastanlaştırmışlardır. Böylece Kazak edebi geleneğinde nazirecilik gelişmiştir (Süyinşaliyev, 1960, s.7; Abdiymanulı, 2002: 6)

Kazak dastancılık geleneğinde dini konularda yazan kitabi akın/ kıssacı/ dastancılara bakıldığında bunların; medreselerde dini konularda tahsil gördükleri ve Rusça ile tanışıklıklarının sınırlı olduğu Doğu edebiyatını ve geleneğini iyi bildikleri için eserlerinde bunu uyguladıkları, çocukluklarından itibaren dini konulardaki anlatıları ezberlemek suretiyle bu anlatılardaki kahramanları taklit ederek

* Prof. Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Ana Bilim Dalı, syildirim@gazi.edu.tr; seyfiyildirim@gmail.com ORCİD: 0000-0002-4543-6524

Dördüncü, Rasıt denilen cehennem idi,
Arkadan gıybet eden kişinin yeri idi.
Beşinci, Lazit denilen cehennem idi,
Baksı ile kötülerin yeri idi.

Altıncı, Katim denilen cehennemi gördüm,
Tembel beynamazın yerini gördüm.
Yedinci Cehennem denilen cehennemi gördüm,
Sayısız, kâfirlerin yerini gördüm.

Gezip o cehennemde biraz dolaştım,
Otuz türlü azap çeken insan gördüm.
Feryat ediyordu hepsi halkın ağladıklarında,
Tüm bedenim titreyip feryat ettim.

O kurukafa ahirette azap gördü,
Allah'ım, İsa ile konuşturdu.
Dua etti Allah'ın dostu İsa,
Yine seksen yıl daha ömür sürdü.

Ahiretin azabını görüp bildi,
Seksen yıl uyumadan ibadet etti.
"Ömür versen de padişah olmam" dedi
Öldükten sonra doğru cennete girdi.

Her gün ölen de var, doğan da var,
Kendinden iyi de var, kötü de var.
Bu sözüm kitap ile Kur'an'da var,
Öğreten üstat olan hocam da var.

Kaynakça

Abdiymanulı, Ö. (2002). *XX. Ğasır Bas Kezindegi Kazak Adebiyeti.* Almatı: Kazak Üniversiteti Baspası.

Azibayeva, B. (1998). *Kazahskiy Dastannıy Epos.* Almatı: Ğılım Baspası.

Azibayeva, B. (2004). "Kazaktın Diniy Dastandarı". *Babalar Sözi, 10. Tom.* Astana: Foliant Baspası.

Azibayeva, B. (2005). "Kiyssa-i Zarkum". *Babalar Sözi, 12. Tom.* Astana: Foliant Baspası, 275-280.

Azibayeva, B. (2009). *Kazak Dastandarı.* Almatı: Baspalar Üyi.

Babacan Bursalı, M. (2018). "Cümcüme Sultan Hikâyesi'nin Kökeni Üzerine Bir Giriş Denemesi ve Anlatının Mensur Bir Yeniden Yazım Örneği". *Türk Dili Ve Edebiyatı Dergisi*, 58(2), 247-280.

Babalar Sözi (2004), 10. Tom, Astana: Foliant Baspası.

Berdibay R. (2005), *Epos, El Kazınası, Bes Tomdık Şığarmalar Jiynağı, 1. Tom,* Almatı: Kazığurt Baspası.

Cunbur, M. (1977). "Cimcime Sultan Destanı". *Türk Folklor Araştırmaları Yıllığı 1976*, 39-54.

Çiftoğlu Çabuk, A. (2018). "Cümcüme Sultan Hikâyesinin İlk Mensur Türkçe Çevirisi". *İdil*, 7(48), 897-908.

Daşdemir, Ö. (2016). "Düzyazı Şeklinde Yeniden Yazılan Anonim Bir Cümcüme Hikâyesi". *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*(*37*), 387-414.

Ergöbek S. (2012). *Kazaktıñ Dastürli Jazba Adebiyeti.* Türkistan: Turan Baspası.

Kaskabasov S. ve B. Azibayeva (2001)."Kazak Dastandarı". *Babalar Sözi, 1.Tom*. Astana: Foliant Baspası, 10-26.

Korkmaz Bulut, T. ve Ş. Korkmaz (2022). "Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Bir Eser: Dâsitân-ı Cümcüme Sultân [06 Mil Yz A 9991/2]". *Journal of Old Turkic Studies,* 6(2), 479-571.

Köprülü, M. Fuad (1998). *Türk Edebiyatı Tarihi* İstanbul: Ötüken Yayınları.

Kumartaşlıoğlu, S. (2019), "Anadolu Türkçesi'nin İlk Yazılı Örneklerinden Manzum Dini Hikâyelere Bir Örnek: Hikâyet-i Habbal". *Yeni Türkiye*, 106, 583-597.

Radloff, W. (2000). *Türklerin Kökleri Dilleri ve Halk Edebiyatı, III. Cilt.* (Çev. Zeyneş İsmail ve Emel Zeytin). Ankara: EKEV Yayınları.

Radlov, V. V. (1870). *Obrazstsı Narodnoy Literaturı Tyurkskih Plemen, Jivuşchih v Yujnoy Sibiri i Dzungarskoy Stepi*, Çast 3. Sankpeterburg: Tipografiya İmperatorskoy Akademik Nauk.

Süyinşaliyev, H. (1960). "Kazak Poemalarınıñ Ösüv Jolı". *Dastandar*. Almatı: Kazaktıñ Memelekettik Körkem Adebiyet Baspası, 3-18.

Toker, M. ve M. Uygun (2020). *Cümcümenâme.*Konya: Palet Yayınları.

Yıldırım, S. (2015). *Kazakların Dariyğa Kız Dastanı.* Ankara: KalepKitap Yayınları.

Yumaçikov, M (1910). "Kıssa-i Cümcüme". Kazan: Tipografiya B. L. Dombrovskago.

ALACAHANLI SAN'ATÎ İLE VEYSEL CEHDİ KUT'UN MEKTUP ŞİİRLERİ

Serhat Sabri YILMAZ*

Giriş

Kadim çağlardan beri yazının icadıyla birlikte başlıca haberleşme aracı olan mektupların içerik bakımından resmî, özel ve edebî mektup gibi birçok çeşidi vardır. Her bir mektup türü bugünün araştırmacıları için önemli vesikalar arasında sayılmaktadır. Resmî mektuplar tarihî hadiselere ışık tutma, özel mektuplar tarihte yer etmiş şahsiyetlerin ruhsal durumları ve tabiatları vasıtasıyla monografik çalışmalara yön verme, edebî mektuplar ise yazıldıkları devrin edebî anlayışını aydınlatarak edebiyat tarihi yazımına katkı sağlama gibi işlevleri yerine getirmektedir. Yazının konusu olan âşık edebiyatında mektup şiirler, edebî mektuplar sınıfında değerlendirileceği için mensur, mensur-manzum ve manzum mektupların Türk edebiyatındaki yeri üzerinde kısaca durulacaktır.

Türk edebiyatı tarihinde edebî mektup ve mektup şiirlerin ilk örneklerine tabii olarak klasik Türk edebiyatı sahasında rastlanmaktadır. Konuyla ilgili yapılan araştırmalara göre edebî hüviyet gösteren mektuplar ilk olarak Anadolu sahasında derlenmiş münşeat mecmualarında yer almaktadır. Donbay'a göre bu derlemelerin en eski örneği 16. yüzyılda Feridun Ahmed Bey tarafından kaleme alınan *Münşeatü's-Selâtin*'de verilmiştir (2011: 87). Klasik Türk edebiyatı dönemi, pek çok mensur ve manzum türde örnekler verilen zengin bir edebiyat olması hasebiyle edebî mektup türünün de en nadide örneklerinin verildiği bir dönem olmuştur. Edebî mektup türüyle ilgili dikkat çeken bir diğer eser ise 17. yüzyılda tertip edilen *Kasımî Mecmuası*'dır. Birçok manzum mektup örneğine rastlanan mecmuada Bağdatlı Ruhî, Süheylî, Mardinli Aklî ve Harîmî'nin mektup şiirleri yer almaktadır (İçli, 2019).

Âşık tarzı mektup şiirlerde herhangi bir kaideye bağlı kalınmazken klasik Türk edebiyatı sahası örneklerinde şekil ve muhteva açısından farklı nitelikleri haiz oldukları, çeşitli adlar aldıkları göze çarpmaktadır. Boz'un aktardıklarına göre klasik Türk edebiyatında verilen mektup örneklerinde alıcı ile gönderici arasındaki hiyerarşik yapıya dikkat edildiği, mektupların buna bağlı olarak belli başlı kaidelere göre yazıldığı anlaşılmaktadır (Çakır, 2015'den akt. Boz, 2024: 3). Yapısal olarak mektuplar; besmele, elkab, ibtida, tahallüs, talep, intiha, dua, tarih, imza ve haşiye bölümlerinden mürekkeptir. Bu sahada yazılan mektuplar ağırlıklı olarak mensurken münferit mensur-manzum ve manzum mektuplara da rastlanmaktadır. Muhteva olarak ise taziyetname, tesliyetname, tehniyetname, talepname, şefkatname, şükürname, şikâyetname/arzıhâl, ubudiyetname, davetname, duaname, iştiyakname, ilamname, irsalname, ıyadetname, muhabbetname, cevabname gibi türlere ayrılmaktadır. Klasik Türk edebiyatında Ravzî'nin *Divan*'ındaki bir murabbası,

* Dr. Öğr. Üyesi, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Çankırı/Türkiye, serhatsabriyilmaz@karatekin.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-1516-369X.

Sonuç

Bugün ikisi de hayatta olmayan Sivas'ın iki değerli âşığının tozlu raflarda kalmış mektuplaşmaları, Sivas âşıklık geleneği için önemli arşiv belgeleri olarak kabul edilebilir. Bundan dolayı hem San'atî hem de Cehdi'yle ilgili yapılacak kapsamlı monografik çalışmalar için değerli bir kaynak olacağı gibi "âşık tarzı mektup şiir" kavramı üzerine yapılabilecek çalışmalar için de örnek teşkil edeceği muhakkaktır. Mektup şiirlerin bir diğer işlevi ise âşıklarla ilgili çalışmalarda bağlamı verilememiş bazı şiirlerin hangi bağlamda yazıldığının tespit edilebiliyor olmasıdır. Yani monografik çalışmada bağlamından koparılmış bir şiiri verirken mektup şiirde bu şiirin yazılış serüveni ve tarihi hakkında da malumat sahibi olunabilmektedir.

Ayrıca bu tür vesikalar, kültürel değişimin de dikkat çekici örnekleri arasında sayılmalıdır. Birkaç asır öncesinde karşılaşmalar yapmak üzere sefere çıkan âşıklardan mektup vasıtasıyla atışan âşıklara, oradan da teknolojik gelişmelerle birlikte akıllı telefon ve sosyal medya uygulamaları (Whatsapp, Facebook vd.) üzerinden birbirini imtihana çeken âşıklara doğru çok hızlı bir geçişin söz konusu olduğu da dile getirilmelidir.

Kaynakça

Aslanoğlu, İ. (1965). *Sivas Halk Şairleri Bayramı*. Sivas: Güven Matbaası.

Boz, H. (2024). "Klasik Türk Şiirinde Mektup/Mektuplaşma". *Külliyat Osmanlı Araştırmaları Dergisi,* 23, 1-32.

Donbay, A. (2011). "Edebiyatımızda 'Mektup' Türü ile İlgili Başlıca Çalışmalar". *Erdem*, 61, 83-102.

İçli, A. (2019). "Harîmî'nin Manzum Mektubu". *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 123 (243), 251-278.

Kaya, D. (2000). *Âşık Edebiyatı Araştırmaları*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Kaya, D. (2020). *Türk Dünyası Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Kavramları ve Terimleri Sözlüğü.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Kaya, D. ve S. S. Yılmaz (2019). *Âşık Derdimend Ana*. Sivas: Vilayet Kitabevi.

Kut, K. (2002). *Veysel Cehdi Kut Hayatı ve Şiirleri*. Sivas: Dilek Matbaacılık.

Yılmaz, S. S. (2017). *Alacahanlı Halk Şairleri*. Sivas: Vilayet Yayınevi.

Ek: Alacahanlı San'atî ile Veysel Cehdi Kut'un Mektup Şiirleri[1]

Birinci Mektuplaşma

Cehdi'den San'atî'ye

03.10.1968 saat 22'den 5 arasında Selçuk Karakolu'na 40-50 metre kadar yakın olan karakolun penceresinden her an görülen bir yerdir. Bacanın çinko sacını sökerek saçağa inen ve oradan da yatak odasına gelip her ikimizin de yattığımız yerden ceplerimizden paralarımızı ve benimde bir saatimi alarak geldiği yerden giden, bizlerinde hiç haberimiz olmadığına da dair bir şiir yazmıştım. 04.10.1968

[1] Mektupların yer aldığı vesikalar olduğu gibi aktarılmış, Veysel Cehdi tarafından yazılan açıklama cümlelerine müdahalede bulunulmamıştır.

TÜRK HALK HİKÂYELERİNDE ANLATICININ İŞLEVLERİ

Ayşe YÜCEL ÇETİN*

Türk dünyasında anlatı geleneği, mit, masal, destan, efsane, hikâye ve romana uzanan bir süreci kapsar. Toplumun kolektif bilincinden beslenen halk anlatıları coğrafi ve tarihi şartlara göre kendine mahsus dil, üslup, anlatım tarzı oluşturmuşlardır. Türk halk anlatılarının proto tipi kabul edilen Dede Korkut'la başlayan halk hikâyeciliği geleneği, Türk coğrafyalarında farklı terimlerle adlandırılıp sözlü geleneğin ürünü olmaları münasebetiyle anlatan ve dinleyiciyle şekillenen, aynı zamanda her icra edildiğinde yeniden inşa edilen ve anlamlandırılan bir özellik taşır. "Halk hikâyesinin hem sözlü kurgusu hem de hikâye anlatma dinleyici kitlesinin yapısından, konumundan ve isteklerinden etkileniyor. Hikâyeyi yaratan onu biçim veren unsurlardan ikisi hikâye anlatan âşık ile geleneksel hikâye metni ise üçüncüsü de dinleyici kitlesidir. Bu üç gücün el birliği ve etki alışverişi hikâyeyi yaratıyor, biçimlendiriyor ve değiştiriyor" (Başgöz, 1986:135). Bu yönüyle halk hikâyesinde, hikâye anlatıcısının bilgi ve tecrübesinin yanı sıra dinleyicilerin de bizzat içinde yer aldığı kültürel birikimin, kolektif belleğin rolü söz konusudur. Şüphesiz sözlü geleneğin esas unsurlarından olan anlatıcı-dinleyici iletişimi, dolayısıyla da etkileşim hikâyeyi bireysel olandan kolektif anlatıya taşır, geleneğin ortak unsurlarıyla şekillendirir.

Geleneksel toplumların anlatısı olan hikâye, bir icra olmasının yanı sıra anlatıcı vasıtasıyla dinleyiciye-topluma bilgi aktarır. Bu aynı zamanda sözlü kültür ortamında anlatıcı ile dinleyicinin etkileşimidir. Sözel ortam yaratıcılığında iletişimin söz ve ezgi eşliğinde yaratılan metinlere dayalı olması etkileşimin, dolayısıyla iletilen anlatıcı kanalıyla bilginin etkili ve kalıcı olması bakımından son derece etkilidir. Bu aynı zamanda bilginin, haberin, tecrübenin de aktarımı, kolektif belleğin oluşturulmasıdır. Söz, metin, yaratıcı/anlatıcı ve dinleyici bağlamında icra edilen halk hikâyeleri bu özellikleri ile geleneğin aktarımına aracılık eder.

Türk Halk Hikâyeciliği Geleneği

Türk dünyası olarak adlandırılan geniş coğrafyada binlerce yıllık bir geçmişe sahip olan Türk destanlarının ve destan anlatıcılarının bugünkü şekillerinin ve tiplerinin ortaya çıkışı MÖ VIII. asır ile M S. V1-VII. asırlarda başlamıştır (E. D Tursunov'dan Yıldırım, 1998: 149) anlatı geleneği yazılı geleneğin -kurgulanmış (fiktif) -yazılmış- ürünleri olmaktan ziyade sözlü geleneğin ürünleridir. "… Bir folklor metninin orijinali yazılı değildir" (Titon. 2006:149). Halk anlatısı, yaratıcı, anlatıcı, dinleyici ile sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi ortamın belirlediği bir yapıdır. Diğer bir ifadeyle sözlü geleneğe mensup Türk halk anlatıları anlatıcı, dinleyici işlev ve sosyal şartlar bağlamında yaratılır. Bu unsurların değişimine bağlı

* Prof. Dr.; Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi, Ankara/Türkiye; ayucel@edu.tr; ORCİD: 0000-0001-5488-7645.

düşünceyi benimsetmek için zaman zaman anlatmayı kesip, dinleyiciye nasihat etme ve telkinlerde bulunmaktır.

Kaynakça

Azadovski, M. (1992), Sibirya'dan Bir Masal Anası, (Çev. İlhan Başgöz), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Bascom, W. R. (2005). Folklorun Dört İşlevi. (Çeviren: Ferya Çalış). Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2. (Editör: M. Öcal Oğuz ve Selcan Gürçayır). Ankara: Geleneksel Yayınları.

Başgöz, İ. (1986), Folklor Yazıları, İstanbul: Adam Yayınları.

Başgöz, İ. (2003), Sözlü Anlatımda Ara Söz: Türk Hikâye Anlatıcılarının Şahsi Değerlendirmelerine Ait Bir Durum İncelemesi, (çev. Metin Ekici), Halkbiliminde Kuram ve yaklaşımlar, Ankara: Geleneksel Yayınları.

Benjamin, W. (2014), Hikâye Anlatıcısı, Son Bakışta Aşk (Haz. N. Gürbilek), İstanbul: Metis Yayınları. 77-100.

Boratav, P. N. (2002), Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği, (Haz. M.S: Koz), İstanbul: Türk Tarih Vakfı. Yurt Yayınları.

Chatman, S.R (2009), Öykü ve Söylem / Filmde ve Kurmacada Anlatı Yapısı, (Çev. Özgür Yaren), İstanbul: DE Kİ Yayınları.

Çetin, İ. (2020), Türk Halk Hikâyeciliği- Türkiye Sahası, Ankara: Nobel Yayınevi.

Çetin, N. (2005), Roman Çözümleme Yöntemi, Ankara.

Çobanoğlu, Ö. (2000), Âşık Tarzı Kültür Geleneği ve Destan Türü, Ankara: Akçağ Yayınevi.

Çobanoğlu, Ö. (2002), Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemlerine Tarihine Giriş, Ankara: Akçağ yayınları.

Çobanoğlu, Ö. (2003), Türk Dünyası Epik Destan Geleneği, Ankara: Akçağ yayınevi.

Degh, L.(2003), Hikâye Anlatıcıları (Çev. Adem Koç), Milli Folklor, 8, 59, 104-117.

Demir, Y. (2002), İlk Dönem Türk Hikâyelerinde Anlatıcılar Tipolojisi, 1871-1890, İstanbul: Dergah Yayınları.

Dervişcemaloğlu, B. (2014), Anlatıbilimine Giriş, İstanbul: Dergah Yayınları.

Duran, E. ve Topbaşoğlu, N. (2017), Hikâye Anlatıcılığı Ve Eğitimde Kullanımı, International Journal of Language Academy, 5/1 (Sipring) 109-124.

Düzgün, D. ve Sümbüllü, A. (2023), Sözlü Gelenekteki Âşık Tarzı Halk Hikâyelerinin Üretim ve İcra Biçimlerindeki Değişimin Geleneğe Etkileri Düzgün, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 71, 1-8.

Ekici, M. (2006), "Türk Sözlü Geleneğinde Anlatıcılar ve Anlatmalar Arasındaki İlişkiye Art Zamanlı (Diyakronik) ve Eş Zamanlı (Senkronik) Bir Bakış", Mitten Meddaha Türk Halk Anlatıları Uluslar arası Sempozyum Bildirileri, Ankara: Gazi Üniv., THBMER Yayınları, 52-58.

Eliade, M. (1993), Mitlerin Özellikleri, (Türkçesi: Sema Rifat), İstanbul: Simavi Yayınları.

Fludernik, M. (1996), Towards a 'Natural' Narratology. New York: Routledge.

Fulford, R. (2014), Anlatının Gücü-Kitle Kültürü Çağında Hikâyecilik, (Çev.E. Kardelen), İstanbul: Kolektif Yayınları.
Görkem, İ. (1998). "Türk Halk Hikâyelerinin Canlı Gösterim (Performance Oriented) Olarak İncelenmesi", Millî Folklor, 37, 107-113.
Güvenç, A. Ö. (2022), Halk Hikâyelerinin İşlevleri, Turkology Research, 73, 57-83.
Köprülü, F. (2004) Edebiyat Araştırmaları-I, Ankara. Akçağ yayınları.
Kuramlar ve Yaklaşımlar 2, (Çev.F. Çalış), (Ed: M. Ö.l Oğuz ve S. Gürçayır). Ankara: Geleneksel Yayınları, 125-151.
Mackie, M.M. (2001), The Art that Will not Die:The Story-telling of Greg Sarris and Thomas King, Doctoral Dissertation, University of Oklahoma, Oklahoma.
Malinowski, B. (1990), Büyü, Bilim ve Din, (Çev.:S. Özkal), İstanbul: Kabalcalı Yayınevi.
Ong, W. J. (1999) Sözlü ve Yazılı Kültür: Sözün Teknolojileşmesi, (Çev. S. Postacıoğlu Banon), İstanbul: Metis Yayınları.
Reichl, K. (2002), Türk Boylarının Destanları (Gelenekler, Şekiller, Şiir Yapısı), (Çev. M. Ekici), Ankara: TDK Yayınları.
Ricoeur, P.l (2012), Zaman ve Anlatı: Üç /Kurmaca Anlatıda Zamanın Biçimlenişi, (Çev. M. Rifat), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
Rimmon-Kenan, S. (2002). Narrative Fiction: Contemporary Poetics. London and New York: Routledge.
Sütçü, Öz. Y. (2013). Ortak Bir Dünya Deneyimi: Hikâye Anlatıcısı. Ethos: Felsefe ve Toplum Bilimlerde Diyalog, 6, 2 (Temmuz). 76-92.
Titon, J.T.(2006), "Metin", (Çev. Ö. Terzioğlu), Milli Folklor, 5, 69, 148-163,
Yıldırım, Dursun (2010), "Tarihî Süreç İçinde İletişim Odakları, Ağları ve İşlevleri (XIII-XX. Yüzyıllar Aralığı Türkiyesi)". Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi, 10 (Kasım), 327-353.
Yıldırım, D.(1998), "Köroğlu Destanı'nın Ortaasya Rivayetleri", Türk Bitiği, Ankara: Akçağ Yayını, 169-179.
Yıldırım, Du.(1998), "Türk Kahramanlık Destanları", Türk Bitiği, Ankara: Akçağ Yayını, 149-157.
Yücel Çetin, A. (2004), Kazakistan Sahası Halk Hikâyeciliği Geleneği, Ankara: Gündüz Yayınevi.
Yücel Çetin, A. (2016). Türk Halk Hikâyelerinde Anlatıcı Tipolojisi, İstanbul: Kitabevi Yayınları.

İŞ YERİNDE YALNIZLIK

Editörler
Prof. Dr. Hakkı Okan Yeloğlu - Prof. Dr. Pınar Süral Özer

nobel

İŞ YERİNDE YALNIZLIK

Editörler: Prof. Dr. Hakkı Okan Yeloğlu - Prof. Dr. Pınar Süral Özer

Yayın No.: 5279
Beşeri Bilimler No.: 581
ISBN: 978-625-371-101-6
E-ISBN: 978-625-371-100-9
Basım Sayısı: 1. Basım, Mayıs 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Sergen Öz -sergen@nobelyayin.com-
Kapak Görseli: Ahmet Erkuş
Kapak Tasarım: Mervin Selda Adal -mervin@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Bayraktar Asiltürk -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Yeloğlu, Hakkı Okan., Süral Özer, Pınar.
İş Yerinde Yalnızlık / Hakkı Okan Yeloğlu - Pınar Süral Özer
1. Basım, X + 306 s., 13,5x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-371-101-6
E-ISBN: 978-625-371-100-9
1. Çalışma Hayatı 2. Yalnızlık 3. İş Yerinde Yalnızlık

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **ix**

YALNIZLIK VE İŞ YERİNDE YALNIZLIK **1**
Prof. Dr. Pınar Süral Özer

Giriş 1
Yalnızlık Tanımı Güç Bir Gerçek 11
Yalnızlığa İlişin Yaklaşımlar 12
İş Yerinde Yalnızlık 57
Yalnızlık ve İş Yerinde Yalnızlık 59
İş Yerinde Yalnızlık ile Benzer Kavramların Ayrıştırılması 62
İş Yerinde Yalnızlığın Tanımlanması 64
Tartışma ve Sonuç 67
Kaynakça 72

KARANLIK TARAFLAR VE YALNIZLIK OLGUSU **85**
Prof. Dr. Hakkı Okan Yeloğlu

Giriş 85
Örgütün Karanlık Yüzünün Bireye Yansıması 88
Bireyin Karanlık Yüzünün Örgüte Yansıması 97
Sonuç 111
Kaynakça 115

GÜÇ YALNIZLIKTIR, YALNIZLIK İSE GÜÇ **123**
Prof. Dr. Ebru Günlü Küçükaltan

Giriş 123
Liderlik ve Yalnızlık Olgusu 127
İş Yerinde Yalnızlığın Öncülleri 142
Neden Yalnızlar? 142
İş Yerinde Yalnızlığın Ardılları 145
Nasıl Etkileniyorlar? 145
Sonuç 148
Kaynakça 152

DİJİTAL ÇAĞDA TEKNOLOJİ VE İŞ YERİNDE YALNIZLIK 161
Prof. Dr. Engin Deniz Eriş

Giriş..... 161
İnsan ve Yalnızlık Olgusu 163
Teknoloji, Dijital Çağ ve Yalnızlık 170
Dijital Çağda İş Yerinde Yalnızlık..... 183
Sonuç..... 189
Kaynakça..... 192

YAPAY ZEKÂ ÇAĞINDA BEYAZ YAKALI OLMAK: YALNIZLIĞIN DAYANILMAZ AĞIRLIĞI MI? TEK BAŞINALIĞIN DAYANILMAZ HAFİFLİĞİ Mİ? 205
Prof. Dr. Ahmet Erkuş

Giriş..... 205
Ütopya ve Distopya Olarak Yapay Zekâ 208
Yapay Zekâ Çağında Beyaz Yakalı Olmak 211
Bireyden Örgüte Yalnızlık..... 216
Yapay Zekâ ve Yalnızlık Bağlamında Beyaz Yakalıların Geleceği..... 220
Tartışma ve Sonuç..... 228
Kaynakça..... 233

İŞLETME SOSYOLOJİSİ PERSPEKTİFİNDEN TOPLUMSALLAŞMA SÜRECİNDE BİREYİN İŞ YERİNDE YALNIZ KALMA TERCİHİ VEYA "TEK BAŞINA" OLMA HÂLİ..... 239
Prof. Dr. Olcay Bige Aşkun

Giriş..... 239
Psikoloji Bilimine Göre Birey ve Kişilik Kavramı..... 241
Toplumsallaşma Kavramı..... 243
Toplumsallaşma Haritası..... 244
İş Yerinde (Örgütsel) Toplumsallaşma..... 247
Bourdieu'nun Sermaye Kavramı..... 249
İş Yerinde Yalnızlık Kavramı ve Türleri..... 251
Duygusal Yalnızlık..... 255
Sosyal Yalnızlık..... 256

İş Yerinde Yalnızlığın Etkileri 256
Örnek Olay 1 258
Örnek Olay 2 261
Örnek Olaylarla İlgili Yorum 262
Sonuç 263
Kaynakça 265

İŞ YERİNDE YALNIZLIK MI? İŞ YERİNDE TABİATSIZLIK MI? TABİATI UNUTMAMIZIN ÖRGÜTSEL YALNIZLIK İLE İLİŞKİSİ 273
Prof. Dr. Hande Sinem Ergun

Giriş 273
İnsanın Tabiattan Kopuşunun Nedenleri 275
Yerli Halkların Tabiat Algısı 275
Modern İnsanın Tabiattan Kopuşu 276
Batı Biliminin Rolü 276
Yerli Halkların Bilgi ve İnançlarının Yok Oluşu 280
Dinlerin Etkisi 281
Sömürgecilik 282
Teknolojinin Rolü 283
İnsan-Tabiat Kopukluğunun Sonuçları 285
Toplumsal Sonuçlar 285
Bireysel Sonuçlar 287
Tabiat ve Yalnızlık 288
Tabiattan Kopuşun Çalışanlar Üzerine Etkileri 294
Sonuç 297
Kaynakça 299

si bir zorunluluktur. Modern insanın tabiat ile bağlarını hatırlayıp tabiat ile ilişkisini yeniden düzenlemeye ihtiyacı vardır. Bunu sonucunda iş yerleri, çalışma sistemi ve modern insan örgütlemesi ve yaşayışı da değişecektir. Tabiat ile ilişkinin esasında hayat olduğunu hatırlamak ve bir insanın tabiat ile uyumlu olmasının gerektirdiği değer ve davranışlar, özellikle modern insana "insan olma deneyimini" yaşatacaktır. Tabiat ile bu ilişki yeniden kurulduğunda bugün yaşadığımız pek çok yapay sorun da kendiliğinden ortadan kalkacaktır.

KAYNAKÇA

An, M., Colarelli, S. M., O'Brien, K. ve Boyajian, M. E. (2016). Why we need more nature at work: Effects of natural elements and sunlight on employee mental health and work attitudes. *PloS one*, *11*(5), e0155614.

Astell-Burt, T., Hartig, T., Eckermann, S., Nieuwenhuijsen, M., McMunn, A., Frumkin, H. ve Feng, X. (2022a). More green, less lonely? A longitudinal cohort study. *International Journal of Epidemiology*, *51*(1), 99-110.

Astell-Burt, T., Hartig, T., Putra, I. G. N. E., Walsan, R., Dendup, T. ve Feng, X. (2022b). Green space and loneliness: A systematic review with theoretical and methodological guidance for future research. *Science of the Total Environment*, *847*, 157521.

Beukeboom, C. J., Langeveld, D. ve Tanja-Dijkstra, K. (2012). Stress-reducing effects of real and artificial nature in a hospital waiting room. *The Journal of Alternative and Complementary Medicine*, *18*(4), 329-333.

Birch, J., Rishbeth, C. ve Payne, S. R. (2020). Nature doesn't judge you–how urban nature supports young people's mental health and wellbeing in a diverse UK city. *Health & Place*, *62*, 102296.

Bratman G. N., Hamilton J. P., Hahn K. S., Daily G. C ve Gross J.J. (2015). Nature experience reduces rumination and subgenual prefrontal cortex activation. Proc Natl Acad Sci USA, *112*: 8567–72.

Brodnig, G. ve V. Mayer-Schönberger. (2000). Bridging the gap: The role of spatial information technologies in the integration of traditional environmental knowledge and western science. *Electronic Journal on Information Systems in Developing Countries*, *1*(1): 1–15.

Büssing, A., Rodrigues Recchia, D., Dienberg, T., Surzykiewicz, J. ve Baumann, K. (2021). Awe/gratitude as an experiential aspect of spirituality and its association to perceived positive changes during the COVID-19 pandemic. *Frontiers in Psychiatry*, *12*, 1-13.

Cacioppo, J. T. ve Cacioppo, S. (2018). Loneliness in the modern age: An evolutionary theory of loneliness (ETL). In *Advances in experimental social psychology*, (Vol. 58, pp. 127-197). Academic press.

Capaldi, C. A., Dopko, R. L. ve Zelenski, J. M. (2014). The relationship between nature connectedness and happiness: A meta-analysis. *Frontiers in psychology*, 976.

Capra, F. (1996). *The Web of Life: A New Scientific Understanding of Living Systems*. New York: Anchor Books.

Chang, C.-Y. ve Chen, P.-K. (2005). Human Response to Window Views and Indoor Plants in the Workplace. *HortScience, 40*(5), 1354-1359.

Cohen, L. M. (2007). Bridging two streams of office design research: A comparison of design/behavior and management journal articles from 1980-2001. *Journal of Architectural and Planning Research*, 289-307.

Cullinan, C. (2002). *Wild Law.* Cape Town: Siber Ink.

Davis, N. ve Gatersleben, B. (2013). Transcendent experiences in wild and manicured settings: The influence of the trait "connectedness to nature". *Ecopsychology*, *5*(2), 92-102.

Deval, R. (2001). The deep long range ecology movement. *Ethics & Environment*, 6(1): 19–41.

Durning, A. T. (1995). Are we happy yet? In Roszak, T., M. E. Gomes ve A. D. Kanner (eds). (1995). *Ecopsychology: Restoring the Earth, Healing the Mind*. San Francisco: Sierra Club Books.

Erzen, E. ve Çikrikci, Ö. (2018). The effect of loneliness on depression: A meta-analysis. *International Journal of Social Psychiatry*, *64*(5), 427-435.

Goodwin, B. (2007). *Nature's Due: Healing Our Fragmented Culture*. Edinburgh: Floris Books. Harding, S. (2009). *Animate earth: Science, intuition and Gaia*. Bloomsbury Publishing.

Hartig, T., Mitchell, R., De Vries, S. ve Frumkin, H. (2014). Nature and health. *Annual review of public health*, *35*, 207-228.

Hartig, T. (2021). Restoration in nature: Beyond the conventional narrative. *Nature and psychology: Biological, cognitive, developmental, and social pathways to well-being*, 89-151.

Jiang, B., Schmillen, R. ve Sullivan, W. C. (2019). How to waste a break: Using portable electronic devices substantially counteracts attention enhancement effects of green spaces. *Environment and Behavior*, *51*(9-10), 1133-1160.

Jung, C. G. (2002). *The earth has a soul: CG Jung on nature, technology and modern life*. North Atlantic Books.

Kanner, A. D., ve Gomes, M. E. (1995). The all-consuming self. In Roszak, T., M. E. Gomes ve A. D. Kanner (eds). (1995). *Ecopsychology: Restoring the Earth, Healing the Mind*. San Francisco: Sierra Club Books.

Kaplan, R. (2001). The nature of the view from home: Psychological benefits. *Environment and behavior*, *33*(4), 507-542.

Kaplan, R. ve S. Kaplan. (1989). *The experience of nature: A psychological perspective*. New York, NY: Cambridge University Press.

Kaplan, S. (1995). The restorative benefits of nature: Toward an integrative framework. *Journal of Environmental Psychology 15*:169-82.

Knight, C. ve Haslam, S. A. (2010). The relative merits of lean, enriched, and empowered offices: An experimental examination of the impact of workspace management strategies on well-being and productivity. *Journal of Experimental Psychology: Applied*, *16*(2), 158-172.

Korpela, K., De Bloom, J., Sianoja, M., Pasanen, T. ve Kinnunen, U. (2017). Nature at home and at work: Naturally good? Links between window views, indoor plants, outdoor activities and employee well-being over one year. *Landscape and Urban Planning, 160*, 38-47.

LaDuke, W. (2005). All our relations. In Dryzek, J. S. ve D. Schlosberg (eds). (2005). Debating the Earth: The Environmental Politics Reader. New York: Oxford University Press.

Leather, P., Pyrgas, M., Beale, D. ve Lawrence, C. (1998). Windows in the workplace: Sunlight, view, and occupational stress. *Environment and behavior, 30*(6), 739-762.

Lockhart, H. (2011). *Spirituality and nature in the transformation to a more sustainable world:perspectives of South African change agents* (Doctoral dissertation, Stellenbosch: Stellenbosch University).

Lopez, B. (2007). Cold Scapes. *National Geographic* 212.6: 137-151.

Louv, R. (2005). *Last Child in the Woods*. Chapel Hill: Algonquin Books.

Macy, J. ve Brown, M. Y. (1998). *Coming back to life: Practices to reconnect our lives, our world* (p. 190). Gabriola Island, BC: New Society Publishers.

Markevych, I., Schoierer, J., Hartig, T., Chudnovsky, A., Hystad, P., Dzhambov, A. M. ve Fuertes, E. (2017). Exploring pathways linking greenspace to health: Theoretical and methodological guidance. *Environmental Research, 158*, 301-317.

Masoudinejad, S. ve Hartig, T. (2020). Window view to the sky as a restorative resource for residents in densely populated cities. *Environment and Behavior, 52*(4), 401-436.

Max-Neef, M. A. (2009). From knowledge to understanding: Navigations and returns. *Development Dialogue, 11*(52), 15-21.

McCallum, I. (2005). *Ecological Intelligence: Rediscovering Ourselves in Nature*. Cape Town: Africa Geographic.

McMahan, E. A. ve Estes, D. (2015). The effect of contact with natural environments on positive and negative affect: A meta-analysis. *The journal of positive psychology, 10*(6), 507-519.

Mebratu, D. (1998). Sustainability and sustainable development: Historical and conceptual review. *Environment Impact Assessment Review, 18*: 493-520.

Musgrave, K. (2009). Seeking Reconciliation: Society's Disassociation with Nature and the Devastation that Follows. URL: https://sites.google.com/site/thoreauandwilderness/American-Nature-Writing/barry-lopez

Neal, S., Bennett, K., Jones, H., Cochrane, A. ve Mohan, G. (2015). Multiculture and public parks: Researching superdiversity and attachment in public green space. *Population, Space and Place, 21*(5), 463-475.

Nicolescu, B. (2002). Manifesto of Transdisciplinarity. New York: State University of New York Press.

O'Connell, N. (2000). At one with the natural world. *Commonweal*, *127*(6), 11.

Otten, K., van Rompay, T. J., van't Klooster, J. W. J., Gerritsen, D. L. ve Westerhof, G. J. (2023). Exploring associations of older adults with virtual nature: a randomised factorial online survey. *Ageing & Society*, 1-19.

Pergams, O. R. W. ve P. A. Zaradic. (2006). Is love of nature in the US becoming love of electronic media? 16- year downtrend in national park visits explained by watching movies, playing video games, internet use, and oil prices. *Journal of Environmental Management*, *80*, 387–393.

Piff, P. K., Dietze, P., Feinberg, M., Stancato, D. M. ve Keltner, D. (2015). Awe, the small self, and prosocial behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, *108*(6), 883–899.

Popov, B., Popov, S. ve Nastran, M. (2023). Does nature work? Effects of workplace greenery on employee well-being. *Primenjena psihologija, 16*(1), 29-58.

Razak, A. (2009). Her blue body: A pagan reading of Alice Walker womanism. *Feminist Theology*, *18*(1), 92-116.

Reuver, I. V. (2023). *The Use of Nature in Guided Imagery to Influence Social and Emotional Loneliness in Adolescents* (Bachelor's thesis, University of Twente).

Rink, D. (2009). Wilderness: The nature of urban shrinkage? The debate on urban restructuring and restoration in Eastern Germany. *Nature and Culture*, *4*(3), 275-292.

Robinson, L. (2009). Psychotherapy as if the world mattered. In Buzzell, L. & C. Chalquist (eds). (2009). *Ecotherapy: Healing with Nature in Mind*. San Francisco: Sierra Club Books.

Sadick, A. M. ve Kamardeen, I. (2020). Enhancing employees' performance and well-being with nature exposure embedded office workplace design. Journal of Building Engineering, *32*, 1-11.

Samangooei, M., Saull, R. ve Weinstein, N. (2023). Access to nature fosters well-being in solitude. *Sustainability*, *15*(6), 5482.

Shiell, A., Hawe, P. ve Gold, L. (2008). Complex interventions or complex systems? Implications for health economic evaluation. *Bmj*, *336*(7656), 1281-1283.

Shiota, M. N., Keltner, D. ve Mossman, A. (2007). The nature of awe: Elicitors, appraisals, and effects on self-concept. *Cognition and Emotion*, *21*(5), 944-963.

Simms, A. (2010). The Price of Environmental Destruction? There is None. *The Guardian*, Website: http://www.guardian.co.uk/environment/2010/feb/18/price-of-environmental-destruction, son erişim 20 Haziran 2023.

Ulrich, R. S., Simons, R. F., Losito, B. D., Fiorito, E., Miles, M. A., & Zelson, M. (1991). Stress recovery during exposure to natural and urban environments. *Journal of Environmental Psychology*, *11*(3), 201-230.

Van Den Berg, A. E., Jorgensen, A. ve Wilson, E. R. (2014). Evaluating restoration in urban green spaces: Does setting type make a difference? *Landscape and Urban Planning*, *127*, 173-181.

White Jr, L. (1967). The historical roots of our ecologic crisis. *Science*, *155*(3767), 1203-1207.

White, M. P., Alcock, I., Grellier, J., Wheeler, B. W., Hartig, T., Warber, S. L. ve Fleming, L. E. (2019). Spending at least 120 minutes a week in nature is associated with good health and wellbeing. *Scientific reports*, *9*(1), 1-11.

13. Basım

İŞLETME EKONOMİSİ VE YÖNETİMİ

Prof. Dr. Muammer Doğan

nobel
40.yıl

İŞLETME EKONOMİSİ VE YÖNETİMİ
Prof. Dr. Muammer Doğan

Yayın No.: 173
İktisadi-İdari Bilimler No.: 31
ISBN: 978-605-133-075-4
E-ISBN: 978-625-402-193-0
Basım Sayısı: 13. Basım, Ekim 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Sergen Öz -sergen@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Doğan, Muammer.
İşletme Ekonomisi ve Yönetimi / Muammer Doğan
13. Basım, XVI + 448 s., 16x23,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-075-4
E-ISBN: 978-625-402-193-0
1. Girişimcilik 2. İşletme 3. Yönetim

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1
GİRİŞ VE GENEL BİLGİLER

I. TEMEL KAVRAMLAR 1
A. İhtiyaçlar 1
B. Mal ve Hizmetler 2
C. Üretim ve Üretim Faktörleri 3
D. İşletme 5
E. Girişim (Teşebbüs) 6
F. Girişimci (Müteşebbis) 6
G. Yönetici 7
II. İŞLETME EKONOMİSİ VE YÖNETİMİ 7
III. İŞLETME EKONOMİSİ VE YÖNETİMİNİN DİĞER BİLİM DALLARI İLE İLİŞKİSİ 9
IV. İŞLETMENİN ÇEVRESİ 10
A. Ekonomik Sistem ve Yapı 11
B. Sosyal ve Kültürel Koşullar-Toplumsal Yapı 12
C. Yasal ve Politik Koşullar 13
D. Teknolojik Koşullar 13
E. Doğal Çevre Koşulları 14
F. Uluslararası Çevre Koşulları 14
V. İŞLETMENİN KURULUŞ AMAÇLARI 15
VI. İŞLETMELERİN EKONOMİ İÇİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ 16
A. İşletmelerin Ekonomik Açıdan Yeri ve Önemi 16
B. İşletmelerin Sosyal Açıdan Yeri ve Önemi 20
VII. İŞLETMELERİN SINIFLANDIRILMASI 21
A. Faaliyet Alanlarına Göre İşletmeler 22
B. Tüketicilerin Türüne Göre İşletmeler 22
C. Üretilen Mal ve Hizmet Türüne Göre İşletmeler 23
D. Üretim Faktörlerinin Mülkiyetine Göre İşletmeler 23

1. Özel İşletmeler ... 23
2. Kamu İşletmeleri (KİT'ler) ... 24
a. Genel Bütçeli İdarelere Bağlı İşletmeler ... 26
b. Katma Bütçeli İdarelere Bağlı İşletmeler ... 27
c. Özerk Bütçeli Devlet İşletmeleri (Kuruluşları) ... 27
d. Mahallî İdarelere Ait (Özel Bütçeli) İşletmeler ... 28
e. Müessese, Bağlı Ortaklık ve İştirakler Müessese ... 28
3. Karma İşletmeler ... 29
4. Yabancı Sermayeli İşletmeler-ÇUŞ'lar ... 29
a. ÇUŞ'ların Tanımı ve Özellikleri ... 29
b. ÇUŞ'ların Ülke Ekonomisine Etkileri ... 30
E. Büyüklüklerine Göre İşletmeler ... 33
1. İşletme Büyüklüğü Ölçütleri ... 34
2. Büyüklüğüne Göre Sınıflandırma ... 35
3. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler (KOBİ'ler) ... 36
a. KOBİ'lerin Ortak Özellikleri ... 37
b. Türkiye'de KOBİ'lerin Ekonomik ve Sosyal Kalkınmadaki Yeri ve Önemi ... 38
c. KOBİ'lerin Büyük İşletmelerle Karşılaştırılması ... 40
4. Büyük İşletmeler ... 41
F. Hukuki Yapılarına Göre İşletmeler ... 42
1. Tek Kişi İşletmeler ... 43
2. Ortaklıklar ... 43
a. Adi Ortaklıklar ... 44
b. Ticaret Ortaklıkları ... 44
(1) – Kolektif Ortaklıklar ... 44
(2) – Komandit (Adi Komandit) Ortaklık ... 46
(3) – Anonim Ortaklıklar ... 47
(4) – Limitet Ortaklık ... 49
(5) – Sermayesi Paylara Bölünmüş Komandit Ortaklık ... 50
3. Kooperatifler ... 51
G. Birlikler (İşletmelerin Birleşmeleri) ... 52
VIII. ÖZELLEŞTİRME ... 55
A. Özelleştirmenin Nedenleri ... 55
B. Özelleştirmenin Amaçları ... 57
C. Özelleştirmeye Karşıt Görüşler ... 59
IX. İŞLETME FONKSİYONLARI ... 61
KAYNAKLAR ... 62

BÖLÜM 2
İŞLETMENİN KURULMASI

I. KURULUŞ SORUNLARI ... 65
II. KURULUŞLA İLGİLİ BAZI KAVRAMLAR ... 66
III. KURULUŞ AŞAMALARI VE PLANLAMA ÇALIŞMALARI ... 69
A. İşletme Tipinin (Yatırım Türünün) Seçimi ... 72
1. Olanak Etüdü ... 72

2. Ön Yapılabilirlik (Ön Fizibilite) Etütleri ... 73
B. İşletme Yatırım Projelerinin Hazırlanması (Yapılabilirlik Etütleri) ... 74
1. Fizibilite Etütlerinin Önemi ve Amaçları ... 74
2. Yapılabilirlik Etüdü Ekibinin Oluşumu ve Çalışması ... 75
3. Yapılabilirlik Raporunun Kapsamı ... 76
IV. TALEP ÖNGÖRÜMLEMESİ VE PAZAR ARAŞTIRMASI ... 88
A. Öngörümleme ve Önemi ... 89
B. Öngörümleme Yöntemleri ... 91
1. Kalitatif Öngörümleme Yöntemleri ... 93
a. Delphi Tekniği ... 93
b. Pazar Araştırması ... 94
c. Yaşam Eğrilerinin Benzeşimi ... 94
d. Uzmanların Görüşü ... 94
2. Kantitatif Öngörümleme Yöntemleri ... 94
a. Zaman Serisi Yöntemleri ... 94
(1) – Hareketli Ortalamalar Yöntemi ... 95
(2) – Ağırlıklı Hareketli Ortalamalar Yöntemi ... 98
(3) – Üssel Düzeltim Yöntemi ... 99
(4) – Matematiksel Modeller ... 100
(5) – Çeşitli Zaman Serisi Doğrularının Karşılaştırılması Öngörümün Standart Hatası ... 105
b. Nedensel Öngörümleme Yöntemleri: Regresyon Modellerini Kullanarak Öngörümleme ... 108
c. Ekonometrik Modeller ... 110
V. İŞLETME KURULUŞ YERİNİN SEÇİMİ ... 113
A. Kuruluş Yeri Seçiminde Aşamalar ve İlkeler ... 114
B. Kuruluş Yeri Seçimini Etkileyen Faktörler ... 116
1. Bölge Seçimini Etkileyen Faktörler ... 116
2. Yöre (Aday Kuruluş Yerleri) ve Konum Seçimini Etkileyen Faktörler ... 119
C. Optimum (En İyi) Kuruluş Yeri Seçiminde Kullanılan Yöntemler ... 120
1. Geleneksel Kuruluş Yeri Seçimi Yöntemleri ... 120
2. Çağdaş Kuruluş Yeri Seçimi Yöntemleri ... 121
VI. KAPASİTE PLANLAMASI: İŞLETME BÜYÜKLÜĞÜ SEÇİMİ ... 126
A. Kapasite Planlaması ve Önemi ... 126
B. Kapasite ve Kapasite Büyüklüğü (İşletme Büyüklüğü) Kavramları ... 129
1. Kapasite ... 129
2. İşletme Kapasitesi ... 130
C. Kapasite-Maliyet İlişkisi ... 132
D. Kapasite Büyüklüğü-Maliyet İlişkisi ... 133
E. Optimum Kapasite ... 135
1. Kurulu Bir İşletmede Optimum Kapasite (Üretim Miktarı) ... 135
2. Optimum Kapasite Büyüklüğü (Optimum İşletme Büyüklüğü) ... 136
F. Kapasite Büyüklüğü Seçimini Etkileyen Faktörler ... 136
G. Optimum Kapasite Büyüklüğünü Saptama Modelleri ve Yöntemleri ... 138
VII. İŞLETME KURULUŞ KARARI (YATIRIM KARARI) ... 139

A. İşletmenin Toplam Yatırım Tutarının Hesaplanması 140
1. Sabit Yatırım Tutarı (Sabit Sermaye Giderleri)..... 140
2. İşletme (Çalışma) Sermayesi Tutarı..... 140
3. İşletme Sermayesinin Hesaplanması..... 142
B. İşletme Kuruluş Kararının Alınması 144
KAYNAKLAR..... 144

BÖLÜM 3
YÖNETİM

I. YÖNETİM KAVRAMI VE YÖNETİMİN ÖNEMİ..... 147
II. YÖNETİM KADEMELERİ VE YÖNETİCİ BECERİLERİ..... 149
A. Yönetim Kademeleri (Düzeyleri)..... 149
B. Yönetici Becerileri..... 150
III. YÖNETİM ANLAYIŞININ GELİŞİMİ 152
A. Bilimsel Çalışmalar Öncesi Dönem 152
B. Klasik (Geleneksel) Yönetim Anlayışı..... 153
1. Bilimsel Yönetim Yaklaşımı 153
2. Genel (Fonksiyonel) Yönetim Yaklaşımı 154
3. Bürokratik Yönetim Yaklaşımı 155
C. Davranışsal Yönetim Anlayışı..... 156
1. İnsan İlişkileri Yaklaşımı 157
2. Örgütsel Davranış Yaklaşımı..... 158
D. Çağdaş Yönetim Anlayışı 159
1. Sistem Kuramı Yaklaşımı 159
2. Durumsallık Yaklaşımı..... 161
3. Kantitatif Yönetim Yaklaşımı..... 162
4. Japon Yönetim Yaklaşımı (Z Kuramı) 163
IV. YÖNETİM FONKSİYONLARI 164
A. Planlama 165
1. Planlamanın Anlamı, Kapsamı ve Önemi..... 165
2. Planlama Süreci Aşamaları 166
3. Planlamanın Yarar ve Sakıncaları..... 167
4. İyi Bir Planın Nitelikleri..... 168
B. Örgütleme 169
1. Örgütlemenin Anlamı, Kapsamı ve Önemi..... 169
2. Örgütleme Süreci Aşamaları 169
a. Temel İşlerin Belirlenmesi ve Gruplara Ayrılması 170
b. Bölümleşme (Departmanlaşma)..... 171
c. İş görenler Arasında Yetki-Sorumluluk İlişkilerinin Kurulması 175
(1) – Yetki ve Sorumluluk Kavramları 175
(2) – Yetki İlişkileri..... 176
d. Yönetim İşlerinin Bölünmesi (Dağıtımı)..... 178
(1) – Yönetim Alanı 178
(2) – Yönetsel Yetkinin Dağıtımı (Merkezîleşmemesi) 179
e. Yetki Devri (Yetki Göçerilmesi)..... 181

f. Örgüt Yapısı ... 182
(1) – Komuta Örgütü ... 182
(2) – Komuta-Uzman (Kurmay) Örgütü ... 184
(3) – Matriks Örgüt (Organizasyon) ... 185
3. Örgüt Etkinliğinin Geliştirilmesi ... 186
a. Örgüt Etkinliği Ölçütleri ... 187
b. Örgütleme İlkeleri ... 187
4. Örgüt İklimi ... 188
5. Biçimsel Olmayan (Informel) Örgüt ... 189
C. Personel (İnsan Kaynakları) Yönetimi ... 189
1. Personel Yönetiminin Anlamı, Kapsamı ve Önemi ... 189
2. Personel Yönetimi Süreci ... 190
a. Personel Planlaması ... 191
(1) – İş Analizleri ... 191
(2) – İş Tanımlamaları ve İş Gerekleri ... 192
b. Personel Tedariki ... 193
(1) – Personel Adayı Bulma ... 194
(2) – Personelin Seçimi ... 195
(3) – Personeli İşe Yerleştirme ve Alıştırma ... 197
c. Geliştirme ve Değerlendirme ... 197
(1) – Eğitim ... 197
(2) – Personel Performansının Değerlendirilmesi ... 198
d. Ücretlendirme ... 200
(1) – İş Değerleme ... 201
(2) – Ücret Sistemleri ... 201
e. Sağlık ve Güvenlik ... 202
f. Çalışma İlişkilerinin Düzenlenmesi ... 203
D. Yöneltme ... 204
1. Güdüleme ... 204
a. Güdüleme Kuram ve Yaklaşımları ... 204
(1) – Güdülemeye İlişkin İlk Yaklaşımlar ... 204
(2) – Kuram X ve Kuram Y ... 205
(3) – İhtiyaçlar Hiyerarşisi Kuramı ... 206
(4) – Davranış Değiştirme Kuramı ... 208
b. Güdülemeyi Arttırıcı Yöntem ve Araçlar ... 209
(1) – Amaçlara Göre Yönetim ... 209
(2) – İş Zenginleştirme ... 210
(3) – Kalite Çemberleri ... 211
2. Önderlik ... 211
a. Önderlik Kavramı ... 212
b. Önderlik Gücü Kaynakları ... 212
c. Önderin Kişisel-Doğal Nitelikleri ... 213
d. Önderlik Davranış ve Tipleri ... 213
(1) – Iowa Çalışmalarına Göre ... 214
(2) – Tannenbaum ve Schmidt'in Önderlik Doğrusu Yaklaşımı (Kuramı) ... 214

(3) – Michigan Çalışmalarına Göre ... 216
(4) – Mc Gregor'un X ve Y Kuramları ... 216
(5) – Fiedler'in Durumsallık Kuramı ... 216
3. İletişim ... 219
a. İletişim Süreci ... 219
b. İletişimin Etkinliğini Engelleyen Faktörler ... 220
c. İşletmelerde İletişim Biçimleri ... 223
E. Kontrol ... 224
1. Kontrolün Anlamı, Kapsamı ve Önemi ... 224
2. Kontrol Sürecinin Aşamaları ... 225
3. Kontrol Türleri ... 226
4. Etkin Bir Kontrol Sisteminin Koşulları ... 227
KAYNAKLAR ... 228

BÖLÜM 4
ÜRETİM

I. ÜRETİM VE ÜRETİM/İŞLEMLER YÖNETİMİ KAVRAMLARI ... 231
II. ÜRETİM/İŞLEMLER YÖNETİMİNDE SİSTEM YAKLAŞIMI ... 232
III. ÜRETİM SİSTEMLERİ ... 234
A. İmalat Sistemleri Tipleri ... 235
1. Müşteri İsteklerine Göre ... 235
2. Üretim Teknolojisine (Yöntemine) Göre ... 235
3. Üretim Süreçlerine Göre ... 236
B. Hizmet Sistemleri Tipleri ... 238
IV. ÜRETİM/İŞLEMLER YÖNETİMİ FONKSİYONLARI ... 238
A. Üretim Sisteminin Tasarımına İlişkin Fonksiyonlar ... 239
B. Üretim Sisteminin Uygulanmasına ve Kontrolüne İlişkin Fonksiyonlar ... 239
V. ÜRÜN TASARIMI VE GELİŞTİRİLMESİ ... 239
A. Ürün Tasarımı ve Geliştirilmesi Kavramları ve Önemi ... 239
B. Ürün Geliştirme Süreci ... 240
1. Ürün Seçimi (Fikir Üretimi) ... 240
2. Fizibilite (Yapılabilirlik) Çalışması ... 243
3. Ön Tasarım ... 244
4. Ayrıntılı Tasarım ... 244
VI. SÜREÇ TASARIMI VE SÜREÇ TEKNOLOJİLERİ ... 245
A. Süreç Tasarımı ... 245
B. Süreç Teknolojileri ... 246
VII. İŞ YERİ DÜZENİ ... 247
A. İş Yeri Düzeninin Kapsamı, Amaçları ve Önemi ... 247
B. İş Yeri Tasarımını Etkileyen Faktörler ... 248
C. İş Yeri Düzeni Türleri ... 249
1. Sürece Göre İş Yeri Düzenleme ... 249
2. Ürüne Göre Düzenleme ... 250
3. Sabit Konumlu Mamule Göre Düzenleme ... 251

4. Grup Yerleşim Düzeni (Hücresel Üretim-Grup Teknolojisi) 251
D. İş Yeri Düzeni Yöntemleri 252
VIII. GÖREV-İŞ TASARIMI VE İŞ ÖLÇÜMÜ 253
A. Görev Tasarımının Kapsamı ve Önemi 253
B. Görev Tasarımı Süreci 255
1. Görev Kapsamının Tasarımı 255
2. Hareket Etüdü (Yöntem Geliştirme) 255
3. Ergonomi 256
C. İş Ölçümü 257
1. İş Ölçümünün Tanımı ve Önemi 257
2. İş Ölçümü Yöntemleri 257
IX. ÜRETİM PLANLAMASI VE PROGRAMLAMASI 259
A. Üretim Planlaması-Programlamasının Kapsamı ve Önemi 259
B. Üretim Planlama ve Programlama Süreci 260
1. Talep Öngörümlemesi 261
2. Toplam Üretim Planlaması (TÜP) 261
3. Ana Üretim Programlaması (AÜP) 266
4. Genel Kapasite Planlaması (GKP) 266
5. Malzeme İhtiyaç Planlaması (MİP) 266
6. Detaylı Kapasite Planlaması (DKP) 267
7. Kısa Dönem Programlama ve Kapasite Kontrolü 267
X. ÜRETİM KONTROLÜ 268
XI. MATERYAL VE STOK YÖNETİMİ 269
A. Materyal Yönetimi 269
B. Stok Yönetimi 271
1. Stok Türleri ve Stok Bulundurmanın Amacı 271
2. Stok Maliyetleri 272
3. Stok Yönetimi Sistemleri 273
a. Stokların Sınıflandırılmasında ABC Yöntemi 273
b. Bağımsız Talep İçin Kontrol Sistemi 274
4. Stok Yönetimi Modelleri (EMS Modeli) 276
XII. TAM ZAMANINDA ÜRETİM (JIT) VE YALIN ÜRETİM SİSTEMLERİ 280
A. Tam Zamanında Üretim (JIT) Sistemi 280
1. TZÜ Sisteminin Kapsamı ve Özellikleri 281
2. TZÜ Sisteminin Gerekli Koşulları 283
3. Kanban Sistemi 285
4. TZÜ Sistemi Uygulamaları 285
B. Yalın Üretim (Lean Production) Sistemi 287
XIII. KALİTE YÖNETİMİ VE KONTROLÜ 288
A. Kalite Kavramı ve Kapsamı 289
B. Kalite Kontrol Maliyetleri-Optimum Kalite 290
C. Kalite Kontrolü 292
1. Kalite Kontrolü Fonksiyonunun Amaç ve Aşamaları 293
2. İstatistiksel Kalite Kontrolü 294
a. Örnekleme ile Muayene: Kabul Örneklemesi 295
b. Kontrol Şemaları 296

c. Toplam Kalite Kontrolü: Japon Yaklaşımı ... 296
XIV. VERİMLİLİK ANALİZLERİ ... 299
A. Verimlilik Kavramı ... 299
B. Verimlilik ile İlgili Diğer Kavramlar ... 299
1. Etkinlik (Yeterlilik Derecesi-Efficiency) ... 300
2. Ekonomiklik ... 300
3. Rantabilite ... 301
C. Verimlilik Türleri ... 302
D. Verimliliğin İşletmeler Açısından Önemi ... 302
E. Verimliliğin Ölçümü ... 303
XV. İŞ GÜVENLİĞİ ... 304
KAYNAKLAR ... 305

BÖLÜM 5
PAZARLAMA

I. PAZARLAMA KAVRAMI VE PAZARLAMANIN ÖNEMİ ... 309
II. PAZAR KAVRAMI VE PAZAR TÜRLERİ ... 311
III. PAZARLAMA YÖNETİMİ ... 312
A. Pazarlama Yönetiminde Sistem Yaklaşımı ... 312
B. Stratejik Pazarlama Planlaması ... 314
IV. PAZARLAMANIN ÇEVRESİ ... 315
A. Genel (Makro) Çevre ... 316
B. Mikro Çevre ... 317
V. PAZARLAMA BİLGİ SİSTEMİ VE PAZARLAMA ARAŞTIRMASI ... 317
A. Pazarlama Bilgi Sistemi (PBS) ... 317
B. Pazarlama Araştırması ... 318
VI. TÜKETİCİLERİN SATIN ALMA DAVRANIŞLARI ... 322
A. Tüketicinin Satın Alma Karar Süreci ... 322
B. Tüketicinin Satın Alma Davranışlarını Etkileyen Faktörler ... 323
1. Sosyal Faktörler ve Gruplar ... 323
2. Psikolojik Faktörler ... 324
3. Durumsal Faktörler ... 326
VII. PAZAR BÖLÜMLEME: HEDEF PAZAR SEÇİMİ ... 326
A. Pazara Ulaşma Seçenekleri ... 326
B. Hedef Pazarlaması Süreci ... 326
1. Pazar Bölümleme ... 327
2. Hedef Pazar Seçimi ... 328
3. Pazar Konumlaması ... 328
VIII. ÜRÜN STRATEJİSİ ... 329
A. Ürün Kavramı ... 329
B. Ürünlerin Sınıflandırılması ... 330
1. Dayanıklılıklarına/Dokunabilirliklerine Göre ... 331
2. Pazar Türlerine Benzetime Göre ... 331

C. Bireysel Ürün Kararları ... 332
1. Ürünün Nitelikleri ... 332
2. Markalama (Branding) ... 333
3. Ambalajlama ... 334
4. Etiketleme ... 334
5. Ürünü Destekleme Hizmetleri ... 335
D. Ürün Dizisi Kararları ... 335
E. Ürün Karması Kararları ... 335
F. Ürünün Yaşam Süreci Stratejisi ... 336
G. Ürün Tasarımı: Yeni Ürün Geliştirme Stratejisi ... 339
IX. FİYATLAMA STRATEJİSİ ... 339
A. Fiyatın İşletme Faaliyetleri İçindeki Yeri ve Önemi ... 339
B. Fiyatlama Kararlarını Etkileyen Faktörler ... 340
1. İşletme İçi Faktörler ... 340
2. İşletme Dışı Faktörler ... 342
C. Fiyatlama Yöntemleri ... 343
1. Maliyete Dayalı Fiyatlama ... 343
2. Satın Alıcıya (Talebe) Dayalı Fiyatlama ... 346
3. Rekabete Dayalı Fiyatlama ... 346
D. Fiyat Ayarlaması Stratejileri ... 347
1. Pazarın Kaymağını Alma/Pazarı Ele Geçirme Fiyatlaması ... 347
2. Ürün Dizisi Fiyatlaması ... 347
3. Seçenekli-Ürün Fiyatlaması ... 347
4. Tutsak-Ürün Fiyatlaması ... 347
5. İndirimli Fiyatlama ... 348
6. Fiyat Farklılaştırılması ... 348
7. Reklam Amaçlı Fiyatlama ... 348
8. Prestij Fiyatlaması ... 348
X. DAĞITIM STRATEJİSİ ... 348
A. Dağıtım Kanalları ... 349
1. Dağıtım Kanallarının Tanımı ve Fonksiyonları ... 349
2. Dağıtım Kanalları Türleri ... 350
a. Aracı Düzeyi Sayısına Göre ... 350
b. Örgütlenme Biçimine Göre Kanallar ... 353
3. Etkin Bir Dağıtım Kanalı Sisteminin Tasarımı ... 354
a. Tüketicinin İhtiyaç Duyduğu Hizmetlerin Belirlenmesi ... 354
b. Dağıtım Kanalı Amaçları ve Kısıtlamalarının Belirlenmesi ... 355
c. Başlıca Kanal Alternatiflerinin Belirlenmesi ... 356
d. Alternatiflerin Değerlendirilmesi ve Optimum Kanalın Seçimi ... 357
4. Pazarlama Aracıları ... 359
a. Toptancılar ... 359
b. Perakendeciler ... 361
B. Fiziksel Dağıtım ... 361
1. Fiziksel Dağıtımın Anlamı ve Önemi ... 361
2. Fiziksel Dağıtım Sisteminin Fonksiyonları ... 362
a. Sipariş İşleme ... 362

b. Depolama 362
c. Stok Yönetimi 363
d. Taşıma 363
XI. SATIŞ ÇABALARI STRATEJİSİ 363
A. Satış Çabalarının Amacı ve Rolü 364
B. Satış Çabaları Karması (Araçları) ve Karmanın Oluşturulması 364
C. Reklam 366
1. Reklamın Amacı ve Türleri 366
2. Reklam Kampanyasının (Programının) Geliştirilmesi 367
D. Satış Geliştirme 370
E. Halkla İlişkiler 371
F. Kişisel Satış ve Satış Yönetim 371
1. Kişisel Satışın Kapsamı ve Önemi 371
2. Kişisel Satış Süreci 372
3. Satış Yönetimi (Satış Gücü Yönetimi) 374
a. Kişisel Satış Çabalarının Tasarımlanması 375
b. Satış Gücünün Örgütlenmesi 375
c. Satış Gücünün Geliştirilmesi 376
KAYNAKLAR 377

BÖLÜM 6
FİNANSMAN FONKSİYONU

I. FİNANSMAN FONKSİYONUNUN ANLAMI-KAPSAMI VE ÖNEMİ 379
II. İŞLETMENİN FİNANSAL YAPISI: FİNANSAL TABLOLAR 383
A. Bilanço 384
B. Gelir Tablosu 391
III. FİNANSMAN KAYNAKLARI 393
A. Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar 393
1. Ticari Krediler (Borçlar) 393
2. Ticari Banka Kredileri 394
3. Finansman Bonoları 394
4. Factoring 395
B. Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar 397
1. Banka Kredileri 397
2. Tahvil (Borç Senedi) İhracı 398
3. Finansal Kiralama (Leasing) 400
4. Forfaiting 402
5. Kâr ve Zarar Ortaklığı Belgesi (KZOB) 403
6. Uzun Vadeli Yabancı Kaynakların Değerlendirilmesi 403
C. Öz Kaynaklar 404
1. Pay (Hisse) Senetleri 405
a. Pay Senetleri Türleri 405
b. Pay Senedi Fiyat Tanımlamaları 406
2. Oto Finansman 407
3. Öz Kaynaklarla Finansmanın Değerlendirilmesi 408

IV. FİNANSAL (MALİ) PİYASALAR 409
A. Para Piyasaları 409
B. Sermaye Piyasaları 410
V. FİNANSMAN KAYNAKLARININ MALİYETİ 412
A. Yabancı Kaynakların Maliyeti 412
1. Kredi (Borç) Maliyeti 412
2. Tahvil Maliyeti 413
B. Öz Kaynakların Maliyeti 415
1. Dağıtılmayan Kârların Maliyeti 416
2. Yeni Çıkarılacak Pay Senetleri Maliyeti 416
3. İmtiyazlı Pay Senedi Maliyeti 417
C. Tüm Kaynakların Ağırlıklı Ortalama Maliyeti 417
VI. FİNANSAL ANALİZ 418
A. Finansal Analizin Tanımı ve Amaçları 418
B. Finansal Analiz Araçları 419
1. Oranlar (Rasyolar) 419
a. Finansal Yapı Oranları 420
b. Likidite Oranları 421
c. Faaliyet Oranları 423
d. Kârlılık (Rantabilite) Oranları 425
2. Kâra Geçiş Analizi 426
3. Karşılaştırmalı Analiz 426
4. Fon Akışı (Akımı) Analizi 427
VII. YATIRIM (SERMAYE) BÜTÇELEMESİ VE YATIRIM KARARLARI 428
A. Dönen ve Duran Varlıklara Yatırım 428
B. Yatırım Kararının Alınması İçin Gerekli Veriler 429
C. Proje Değerlendirme Yöntemleri 430
1. Net Bugünkü Değer 430
2. İç Kârlılık Oranı (Gerçek Verim) 433
3. Geri Ödeme Süresi 437
4. Ortalama Kârlılık Oranı 438
5. Başabaş Noktası 440
6. Fayda/Maliyet Oranı 440
VIII. FİNANSAL PLANLAMA VE DENETİM 440
A. Finansal Planlama 440
B. Finansal Denetim 441
KAYNAKLAR 441

EKLER 445

I. Bölüm

GİRİŞ VE GENEL BİLGİLER

Bir ülke ekonomisinin önemli bir kesimini, değişik alanlarda faaliyet gösteren tür ve nitelikleri farklı birçok işletmeler oluşturur. Malların ve hizmetlerin üretildiği ve pazarlandığı her yerde işletme ve dolayısıyla işletme faaliyetlerinin varlığı söz konusudur. İşletmeler ve diğer ögelerden oluşan bir bütünü veya kısaca ekonomik örgütü inceleyen bilim dalı ekonomidir. Öte yandan, ekonomik örgütü oluşturan işletmelerin incelenmesi ise "İşletme bilimi" veya "İşletme ekonomisi ve yönetimi kapsamına girer. İşletme ekonomisi ve yönetimi her şeyden önce işletme içi faaliyetlerin incelenmesini kendine konu edinmesine karşın, aynı zamanda ekonomik ve sosyal çevrenin oluşturduğu işletme dışı faaliyetlerle de uğraşır.

İşletme ekonomisi ve yönetimi kapsamına giren konuların incelenmesinden önce, bu bölümde işletmeye ilişkin temel kavramların açıklanmasına ve önemli genel bilgilerin sunulmasına çalışılacaktır. Konunun akışı içinde işletmeyi tanımlayabilmek için önce "ihtiyaçlar", "mal ve hizmetler", "üretim ve üretim faktörleri" temel kavramları üzerinde durulacaktır. Daha sonra ise "işletme", "teşebbüs", "girişimci (müteşebbis)", "yönetici" kavramları açıklanacak ve bu bölümün en son kesiminde de işletmeciliğe ilişkin temel bilgiler üzerinde durulacaktır.

I. TEMEL KAVRAMLAR

A. İhtiyaçlar

Toplumu oluşturan bireylerin yaşamlarını sürdürebilmeleri ve mutlu olmaları onların bir kısım ihtiyaçlarının karşılanmasına bağlıdır.

İnsanların bitmek tükenmek bilmeyen sonsuz sayıda ihtiyaçları vardır ve bunlar değişik şekillerde sınıflandırılabilir. Basit bir yaklaşımla ihtiyaçlar, (1) Birincil (temel) ihtiyaçlar ve (2) İkincil (sosyal ve psikolojik) ihtiyaçlar diye iki grupta ele alınabilir.

Yukarıdaki işlevlerin kendiliğinden yerine gelmesi beklenemez. Birilerinin bu işlevleri başlatması, işletme amaçlarına uygun biçimde yönlendirmesi ve yürütmesi yani yönetmesi gerekir. İşte yönetim konusu ve dolayısıyla yönetim fonksiyonu, bazı eserlerde iddia edildiği gibi başlı başına bir işletme fonksiyonu olma yerine tüm işletme faaliyetlerinin gerçekleşmesini temin eden ve bunların düzenli biçimde yürütülmesini sağlayan bir işlevdir.

Temel işletme fonksiyonları, kendi içinde ikinci, üçüncü, dördüncü düzeylerde alt fonksiyonlara ayrılır. Örneğin, işletme büyüdükçe üretim fonksiyonu, satın alma veya tedarik (üretim faktörlerinin temini), personel (çalışanların işe yerleştirilmesi ve eğitimi), araştırma-geliştirme (yeni üretim teknolojisi geliştirme çalışmaları) gibi alt fonksiyonlara ayrılır. Bunlara işletmenin **alt** veya **destekleyici** fonksiyonları denir. İşletmenin önemli sayılabilecek başlıca **alt** veya **destekleyici** fonksiyonları şunlardır:

1. Personel (İş Görenler-Çalışanlar)
2. Muhasebe
3. Araştırma-Geliştirme
4. Halkla İlişkiler

İşletmelerde personelin (iş görenlerin) tedariki ve personel ile ilgili sorunlar personel fonksiyonu kapsamına girer. Genellikle personel fonksiyonu, genel fonksiyon olan yönetim konusu içinde ele alınır. Muhasebe fonksiyonu, işletmelerdeki parasal bilgileri kaydedip işleyerek işletmeyle ilgili iç ve dış çevrelerin mali bilgi ihtiyacını karşılar. Sağlıklı kararlar almaya yardımcı olur. Araştırma ve geliştirme fonksiyonu, işletmenin dış çevresindeki değişmeleri izleyerek işletmenin fırsatlardan yararlanmasını ve risklerden sakınmasını sağlar. Halkla ilişkiler fonksiyonu ise işletmenin dış çevresi ile olumlu ilişkiler kurulmasına hizmet ederek işletmeye dışarıdan gelebilecek her türlü olumsuz etkileri en aza indirmeye çalışır.

İşletme fonksiyonlarının tümünün incelenmesi işletme biliminin konusunu oluşturur. Bu kitapta sadece, tipik bir endüstriyel işletmenin temel fonksiyonları üzerinde ayrıntılı biçimde durulacaktır. Bazı fonksiyonlar tüm işletmeler için geçerlidir. Bazıları da yalnız belirli tür işletmelerde söz konusudur. Nitekim bazı işletmeler, ürün ve hizmet üretimi yerine sadece pazarlama işlevini, bazıları da sadece, finansman işlevini yürütürler. Örneğin, pazarlama işletmelerinde (toptancı ve perakendeci kuruluşlar gibi) üretim faaliyeti yerine sadece üretilen mal ve hizmetlerin dağıtımı veya pazarlaması, temel fonksiyon niteliğindedir. Bir banka veya banker gibi kuruluşta finansman fonksiyonu bu tür işletmelerin asıl faaliyetlerini oluşturur.

KAYNAKLAR

Aktan, Can Coşkun: **Kamu Ekonomisinden Piyasa Ekonomisine Özelleştirme**, Ankara, 1993.

Alpar, Cem: **Çok Uluslu Şirketler ve Ekonomik Kalkınma**, Ankara, 1989.

Alpugan, Oktay vd. **İşletme Ekonomisi ve Yönetim**i, 3.Bası, BETA A.Ş. İstanbul, 1993.

Arunova, Çelik - Cem Alpar: **Türkiye Ekonomisi: Sektörel Gelişmeler**, Türkiye Ekonomi Kurumu, Ankara, 1992.

Boone, Louis E., David L.Kurtz: **Contemporary Business**, Second ed., The Dryden Press, 1979.

Brigham, Eugene F., James L.Pappas: **Managerial Economics,** Second ed., The Pryden Press, Hindsdale, 1976.

Can, Halil - Doğan Tuncer, Doğan Yaşar Ayhan: **İşletme ve Yönetim**, Aslımlar Matbaası, Ankara, 1984.

Coşkun, Gülay: **Devlet Bütçesi: Türk Bütçe Sistemi,** Gözden Geçirilmiş 2.Baskı, Turhan Kitabevi, 1989.

Cunningham, William H., Ramon J. Aldag, Christopher M. Swift: **Introduction to Business**, Southwestern pub. Co., 1984.

Don Ball, Wendell McCuloch, **International Business: The Challenge of Global Competition**, Irwin McGraw-Hill, 1996

DPT, Yabancı Sermaye Müdürlüğü, 1**992 Aralık Yabancı Sermaye Raporu.**

DPT, 1**995 Yılı Geçiş Programı,** Ankara, 1995.

Erlaçin, F. Şükrü: **İşletme Ekonomisi,** Cilt: I - II, İzmir, 1970.

Imregün, Oğuz: **Kara Ticaret Hukuku Dersleri**, 13 Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2005

Giautzi M.,P.Mijkamp, D.j. Storey: **Small and Medium-Size Enterprises and Regional Development** (eds.), London: Dout-ledge, 1990.

Goldberg, R.M., Forbush R.D.: **Business Economics; Principles and Cases**, Irwin, Inc., 1975.

Karataş, Cevat: **Privatization in Britain and Turkey,** ISO Yayını, İstanbul, 1990.

Keskinoğlu, Suat: **İşletme Ekonomisi**, Cilt: 1, istanbul, 1961.

KOI: **Türkiye'de Özelleştirme**, Ankara, 1992.

Kutal, Gülten: **Endüstri İlişkileri Açısından Çok Uluslu Şirketler**, İstanbul, 1982.

Mandell, Steyen L, Scott S. Cowen, Roger L. Miller, **Introduction to Business: Concepts and Applications**, West Publishing Co., 1981.

Megginson L, C.R. Scott, W. Megginson: **Successful Small Business Management**, Irwin, 1990.

Mutlu Esin Can, **Uluslar arası İşletmecilik**, Beta A.Ş., İstanbul, 1999

Müftüoğlu, Tamer: **Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmeleri: Sorunlar ve Öneriler**, Konrad Adenauer Vakfı, Ankara, 1989.

Olalı, Hasan - Muammer Doğan, Üzeyme Doğan: **Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli işletmeler ve Uygulanan Ekonomik, Mali ve Sosyal Politikaların Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Açısından Değerlendirilmesi:** Sorunlar, Çözüm Önerileri, İZSİAD (İzmir Sanayi ve İş Adamları Derneği) Yayını, İzmir, 1993.

Özmen, Selahattin: **Türkiye'de ve Dünyada KİT'lerin Özelleştirilmesi, İstanbul**, 1987.

Poroy, Reha - Ünal Tekinalp, Ersin Çamoğlu: **Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku**, 10. Tıpkı Basım, Arıkan, İstanbul, 2005

Reisoğlu, Salih: **"Nasıl Bir Özelleştirme"**, Finans Dünyası Dergisi, Şubat 1992, Yıl:3, Sayı:26.

Robock, Stefan H., Kenneth Simmonds: **International Business and Multinational Enterprises**, Fourth ed., Irwin Inc., 1989.

Root, Franklin R. **International Trade and Investment**, Sixth ed., South - Westem Publishing Co., 1990.

Sarıaslan, Halil: **Orta ve Küçük Ölçekli İşletmelerin Finansman Sorunları: Çözüm İçin Bir Finansal Paket Önerisi**, TOBB Yayınları No: Genel 22, BÖM: 25, 1994.

Sezin, Temel: **"Dünya Ekonomisinde Çok Uluslu Şirketlerin Kalkınma, İstihdam ve Sosyo - Kültürel Yapı Üzerine Etkileri"**, Hazine ve Diş Ticaret Müsteşarlığı Dergisi, Ankara, Haziran 1990.

Sönmez, Nezihe: **Kamu Bütçesi ve Bütçe Politikası**, Anadolu Matbaacılık, İzmir, 1994.

Steade, Richard D., James R. Lowry, Raymond E. Glos, **Business: Its Nature and Envivonment, An Introduction**, Tenth ed.,1984.

Şatıroğlu, Kadir: **Çok Uluslu Şirketler,** A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No:536, Ankara, 1984.

Tekil, Fahiman: **Anonim Şirketler Hukuku**, İstanbul, 1993.

TOBB: **Özelleştirme,** Ankara, Ağustos 1993.

TOBB-KOSGEB: Küçük **ve Orta Ölçekli İşletmeler Konferansı Kitapçığı**, 27 Aralık 1993.

TUGİAD: **Özelleştirme**, İstanbul, Şubat 1994.

TUGİAD: **Gelişmekte Olan Ülkelerde Özelleştirme Uygulamaları Sempozyumu,** yayın No: T / 93-11163, İstanbul, Ekim 1993.

Uludağ, İlhan ve Vildan Serin: T**ürkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler: Yapısal ve Finansal Sorunlar, Çözümler**, İstanbul Ticaret Odası Yayın No: 1991–25, İstanbul, 1991.

II. Bölüm

İŞLETMENİN KURULMASI

I. KURULUŞ SORUNLARI

İşletmenin kurulması çok yönlü bir sorundur. Bu sorunun ekonomik, teknik, mali ve yasal (hukuki) yönleri vardır. İşletme kapsamına sebze satan manavdan veya bakkal dükkânından Petkim veya Koç Holding gibi dev kuruluşların girdiği göz önünde tutulursa, işletmenin kurulması sorununun uygulamadaki çözüm yolunun ne kadar değişik olacağı açıkça ortadadır.

Bir işletme kurmak uzmanlık isteyen, inceleme ve araştırmayı gerektiren bir iştir. Bu inceleme ve araştırmalar kurulacak işletmenin önemine ve niteliklerine göre, müteşebbisin kendisinin 2-3 haftada yapacağı incelemelerden, bir uzmanlar grubunun yıllarca sürecek, çok yönlü ve masraflı etütlerine kadar değişir.

Bir kişi veya bir grup insan çeşitli nedenlerle bir işletme kurmayı düşündüklerinde, yanıtlanması gereken birçok soruyla karşılaşırlar. En son kuruluş kararı verilmeden, cevaplandırılması gereken şu önemli sorular vardır:

1. **Talep (istem):** İşletmenin üretimini planladığı mallar veya hizmetler için gerçek (effective) bir talep var mıdır? Varsa, bunun miktarı ve süresi nedir? Eğer gerekli talep yoksa üretimi düşünülen mal veya hizmet için piyasada bir talep yaratma olanağı nedir?
2. **Uygunluk:** Düşünülen malı üretebilmek için piyasada iş gücü, sermaye, teknoloji ve müteşebbis (girişimci) gibi üretim faktörleri var mıdır? Ham madde, yardımcı maddeler gibi materyaller piyasada var mıdır, varsa uygun fiyat ve koşullarla bunları temin etme olanakları nedir? Malın kârlı satılabilmesi için, maliyetleri yeterli düzeyde düşük, alıcı için uygun bir fiyat koyma ve malların tüketiciyi tatmin etme olanakları nedir?

leştirmesi için elde bulundurulması gereken ortalama stok tutarı 6.000 TL olduğuna göre, gereksinim duyulan işletme sermayesi tutarını hesaplayınız.

Eşitliğin uygulanması için önce brüt kâr oranının bilinmesi gerekir.

$$\frac{12.000}{40.000}\times 100=\%30$$

$$S_i=60.000+\left(1-\frac{30}{100}\right)\times\left(40.000\frac{(6-3)}{12}\right)+16.000\frac{6}{12}$$

$$S_i=20.000 \quad TL$$

B. İşletme Kuruluş Kararının Alınması

İşletmenin kesin kuruluş kararının alınabilmesi için her bir alternatif projeye ilişkin toplam yatırım tutarları yanında her projenin nakit girişleri, ekonomik ömrü ve hurda değeri gibi verilere de ihtiyaç vardır. Bu veriler çerçevesinde her bir alternatif yatırım projesi **proje değerlendirme yöntemleri** ile değerlendirilerek ileride en fazla kâr sağlayabilecek proje gerçekleştirilecek kesin yatırım projesi olarak seçilmiş olacaktır.

Yatırım kararının alınmasında yardımcı olan proje değerlendirme yöntemleri, literatürde finansman disiplininin **yatırım (sermaye) bütçelemesi** konusu kapsamında ele alınmaktadır. Bu nedenle biz de sözü edilen konuya, bu kitabın Finansman bölümünde yer vermeyi uygun gördük.

KAYNAKLAR

Birleşmiş Milletler Sınaî Kalkınma Teşkilatı: **Endüstriyel Yapılabilirlik Etüdlerinin Hazırlanması El Kitabı,** UNİDO, Ankara, 1976.

Birleşmiş Milletler Sınaî Kalkınma Teşkilatı: **Endüstri Yapılabilirlik Etütlerini Değerlendirme El Kitabı,** UNDP / UNİDO, Ankara, 1977.

Brigham, Eugene F.-James L. Pappas: **Managerial Economics,** Second ed., The Pryden Press, Hindsdale, 1976.

Devlet Yatırım Bankası: **Yatırım Projelerinin Hazırlanması ve Değerlendirilmesi,** Ayyıldız Matbaası A.Ş., Ankara, 1970.

Devlet Yatırım Bankası: **Yatırım Projelerinin Hazırlanması ve Değerlendirilmesi II**, Ankara, Ekim 1985.

Doğan, Muammer: **Büyük Ölçekli Endüstriyel İşletmelerde Kapasite Planlaması: Ege Bölgesi Çimento Endüstrisine Uygulanması,** Doçentlik Tezi, Ege Ü., İşletme Fakültesi, Mart 1980.

Doğan, Muammer: **İşletme Düzeyinde Teknoloji Transferi ve Ölçümü: Kimya ve Gübre Endüstrisine Uygulanması,** İzmir, 1980.

Dominick, Salvatore: **Managerial Economics In a Global Economy,** Second ed., Mc Graw-HİII, Inc., 1993.

Georgoff, David M., Robert Murdick: "Manager's Guide to Forecasting", Har-vard Business Review, January - February 1986.

Griffin, M. J.: **Capacity Measurement In Petroleum Rafinery,** Heath Lexington Books, 1971.

Huetterner D.: **Plant Size, Technological Change and Investment Requirements,** Praeger Publishers, 1974.

İstanbul Ticaret Odası: Dış Ticaret Bülteni, Ocak 1994.

Makridakis, Spyros: "The Art and Science of Forecasting; An Assessment and Future Directions", **International Journal of Forecasting 2,** 1988.

Makridakis, Seyros., S. C. Wheeiwright: **Forecasting: Methods and Applications,** John Wiley and sons, 1978.

Mirza, Suat: **Satış Tahmin Metodları,** Sevinç Matbaası, Ankara, 1971.

Öney, Erden: **İktisadi Planlama,** A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No:406, Ankara, 1977.

Pınar, Cengiz: **Yatırım Projelerinin Değerlendirilmesi ve Finansmanı,** Ege Üniversitesi Matbaası, İzmir, 1977.

Render, B., Stair, R. M.: **Ouantative Analysis for Management,** Fourth ed., Allyn and Bacon, 1991.

Russel, Thomas D., Everett E.Adam: "An Empirical Evaluation of Alternative Forecasting Combinations", **Management Science 33,** 1987.

Şahin, Mehmet - Semih Büker: **Yatırım Projeleri Değerlendirilmesi,** And.Üniv.Yay., Eskişehir, 1987.

Tatar, Tevfik: **Yatırım Seçimi ve Değerlendirme Teknikleri,** Gazi Üniversitesi Yayın No:75, 1985.

Yılmaz, Zekai: **Yatırım Projeleri Analizi ve Yönetimi,** Uludağ Üniversitesi Basımevi, 1990.

Wheelwright, Steven C, Spyros Makridakis: **Forecasting Methods for Management,** Third ed., Wİley, 1980.

III. Bölüm
YÖNETİM

Toplum içinde yaşayan insanların yaşamlarını sürdürebilmeleri için maddi ve maddi nitelikleri olmayan ihtilaçlarının karşılanması gerekir. İhtiyaçları karşılayacak mal ve hizmetlerin bireysel olarak bir kişi tarafından yaratılması ve ortaya konulması olanaksızdır. Türlü ihtiyaçların karşılanması için birtakım örgüt veya kurumların olması gerekir. Örneğin, insanın sağlıklı büyümesi için her şeyden önce bir aile, sağlık ihtiyacının karşılanması için hastane, eğitim ihtiyacı için okul, güvenlik ihtiyacı için polis, sosyal ihtiyaçları için sinema-tiyatro ve nihayet birtakım malların üretilmesi için işletme gibi örgüt veya kurumlara ihtiyaç vardır. Bu örgütlerin kurulması ve kendilerinden beklenen fonksiyonları yerlerine getirmeleri her şeyden önce bir yönetim sorunudur. Her örgüt amacına ulaşması için bir yönetime ihtiyaç duyar. Yönetimin var olabilmesi için bir örgütün var olması gerekir. Bir benzetimle, örgüt bir anatomi, yönetim ise bir fizyolojidir.

I. YÖNETİM KAVRAMI VE YÖNETİMİN ÖNEMİ

Yönetim sözcüğü dilimizde idare, sevk ve idare anlamında da kullanılmaktadır. Literatürde yönetimin değişik biçimlerde tanımlandığı görülmektedir. Biz mevcut olan farklı tanımları iki gruba indirgemeyi uygun gördük:

1. Tüm örgütler ve insan faaliyetlerini kapsamı içine alan yönetimin **genel** tanımı,
2. İşletme açısından ya da sadece işletme ve işletmede çalışanların faaliyetlerini içeren yönetimin **özel** tanımı.

Üzerinde en fazla görüş birliği olan bir tanıma göre genel ya da geniş anlamda yönetim, insanların iş birliğini sağlama ve onları bir amaca doğru yöneltme, yürütme faaliyet ve çabaların toplamıdır.[1]

[1] Kemal Tosun, İşletme Yönetimi: Genel Esaslar, Birinci Cilt, Savaş Yayınları, Altıncı Baskı, Kasım 1992, s. 161.

nin kontrol edilmesi gereken faaliyeti belirlemesi ve etkin bir kontrol sistemi kurabilmesi için örgütteki işleri, bunların nasıl gruplandırıldığını, işlevi üstlenen kişilerin yetki ve sorumluluklarını, kimlerin neyi kontrol edeceğini ve düzeltme işlevini kimlerin üstlendiğini açıkça gösteren örgüt planı ya da şemasına ihtiyaç vardır.

3. **Geleceğe Dönük Olma:** Etkin bir sistem, geçmişteki olaylardan daha çok gelecek olaylar ve gelişmeler üzerinde yoğunlaşmalıdır. Çünkü iyi tasarımlanmış bir sistem düzeltici önlemlerin zamanında alınabilmesi için yöneticilerin ilerideki gelişmeler hakkında önceden bilgilendirilmesini gerektirir.
4. **Maliyet Etkinliği (Ekonomiklik):** Kontrol sisteminin maliyeti, sistemin getirişi ya da sağlayacağı yararları geçmemelidir.
5. **Gerçekçilik:** Amaç, plan ve programların belirlenmesinde, diğer bir deyişle işlerin başarılabileceği konusunda iyimserlik yerine gerçekçi olmalıdır. Aksi takdirde çalışanlar kontrol sistemini mantıksız görüp hafife alacakları için sistemi ya görmemezlikten gelirler ya da ciddi hedeflere ulaşmak konusunda ciddi çaba içine girmezler.
6. **Fark Edilebilirlik:** Sistem sapmaları gecikmeden kolayca görebilecek ya da fark edebilecek bir yapıda olmalıdır. Aksi takdirde düzeltici önlemlerin zamanında alınması gecikmiş olacaktır.
7. **Esneklik:** Kontrol sistemleri de örgütler gibi hızlı değişen, çevresel koşullara uyum gösterebilecek esneklikte olmalıdır. Çünkü gelecekteki gelişmeleri planlama aşamasında tahmin edebilmek dinamik bir çevrede oldukça zordur.
8. **Örgüt Üyelerince Kabul Edilebilirlik:** Kontrol sisteminin başarısı, büyük ölçüde sistemden etkilenenler tarafından kabul görmesine ve benimsenmesine bağlıdır. Aksi takdirde sistemden etkilenen örgüt üyeleri, sisteme karşı direnç gösterir, hatta onu sabote etmeye çalışırlar.

KAYNAKLAR

Akat, İlter-Nurel Üner: **İşletme Yönetimi**, Doğruluk Matbaacılık, İzmir, 1993.

Aldemir, M.Ceyhan-Alpay Ataol, Gönül Budak: **Personel Yönetimi,** I.Baskı, Barış Yayınları, 1993.

Baransel, Atilla: **Çağdaş Yönetim Düşüncesinin Evrimi,** I.Ü. işletme Fakültesi Yayını, No:101,İstanbul, 1979.

Bartol, Kathryn M., David C. Martin: **Management,** McGraw-HİII, Inc., 1991.

Bateman Thomas S.: **Management**, McGraw-Hill, Inc., 2004

Bess Gregory G., Lumpkin G.T. (Tom): **Strategic Management: Creating Competitive Advantage**, McGraw-Hill, Inc., 2003

Bingöl, Dursun: **Personel Yönetimi ve Beşeri ilişkiler,** Atatürk Ü. Basımevi, Erzurum, 1990.

Bingöl, Şener: **Türkiye'de İş Değerlendirme Çalışmalarının incelenmesi,** MPM Yayınları: 516, Ankara, 1993.

Boone, Louis E., David L.Kurtz: **Management,** Fourth ed., McGraw-HİII, Inc., 1992.

Bovee, Courtland L, John V. Thill, Marian Burk Wood, George D.Dovel: **Management,** International ed., McGraw-HiII, Inc., 1993.

Can, Halil: **Organizasyon ve Yönetim,** Adım Yayıncılık, No:19 Ankara, 1991.

Doğan, Üzeyme - Hüseyin Avunduk: "Kalite Kontrol Çemberleri, Endüstriyel Gelişmeye Etkisi ve Türkiye'de Uygulama Olanakları", **DEÜ, İİBF Dergisi,** Cilt:6, Sayı:1, 1992.

Dorel, George P.: **Management,** International Edition, Mc Graw-HiII , Inc., 1993.

Durak, İsmail Atalay: **İş değerleme ve Başarı Değerleme Yöntemleri,** Birinci Cilt, İstanbul, 1990.

Ernest, Dale: **Management: Theory and Practice**, McGraw-Hill, Inc. 1975.

Eren, Erol: **Yönetim ve Organizasyon**, Beta Basım Yayın, 2003

Hodgetts, Richard M: **Management: Theory, Process and Practice**, Fifth ed., HBJ, 1990.

Hodgetts Richard M: **International Management: Culture, Strategy and Behaviour**, 5 th Edition, McGraw-Hill, Inc., 2003

Ivancevich John M.: **Human Resource Management**, McGraw-Hill, Inc., 2003

Jack, Duncan W: **Great Ideas In Management: Lessons from the Founders and Foundations of Managerial Practice,** Jossey Bass Publichers, 1990.

Kinicki Angelo: **Management**, McGraw-Hill, Inc., 2003

Kirkeby Ole Fogh: **Management Philosophy**, Springer, 2000

Koçel, Tamer: **İşletme Yöneticiliği: Yönetim, Organizasyon ve Davranış,** 4.Baskı, İstanbul, 1993.

Koontz, Harold - Heinz Weihrich: **Essentials of Management,** Fifth ed., McGraw – HiII , Inc., 1990.

Kreitner, Robert: **Management: A Problem-Solving Process,** Houghton Mifflin Company, 1980.

Mandell, Steven L, Scott S. Covven, Roger L. Miller: **Introduction to Business: Concepts and Applications,** West Publishing Co., 1981.

Newman, William H., Warren E.Kirby, Andrew R.McGill: **The Process of Management,** Prentice-Hall, Inc., 1987.

Steade, Richard D., James R. Lowry, Raymond E. Glos, **Business: Its Nature and Environment, An Introduction,** Tenth ed., 1984.

Stephen, Robbins P.: **Organization Theory: Structure, Design and Applications,** Prentice Hail, Third ed, 1988.

Tosun, Kemal: **İşletme Yönetimi:** Genel Esaslar, Birinci Cilt, Altıncı Baskı, İstanbul 1992.

Trewatha, Robert L- Gene M.Newport, **Management: Functions and Behavior,** Bus. Pub. Inc., 1979.

Weihrich, Heinz - Harold Koontz, **Management: A Global Perspective,**
Mc Graw-HiII, Inc., 1993.

IV. Bölüm
ÜRETİM

Bu kitabın birinci bölümünde işletmeler, kâr elde etmek amacıyla gereksinim duyulan mal ve hizmetleri üreten ve bunları tüketicinin (kullanıcının) emrine hazır duruma getiren birimler olarak tanımlanmıştır. Gerçekten işletmenin temel fonksiyonlarından birincisi, mal ve hizmetlerin ortaya konulması kısaca üretim; ikincisi de bunların tüketicinin emrine hazır duruma getirilmesi, yani pazarlama işlevidir.

I. ÜRETİM VE ÜRETİM / İŞLEMLER YÖNETİMİ KAVRAMLARI

Ekonomi biliminde, her türlü fayda yaratmaya ya da faydalı mal ve hizmetleri ortaya koyma eylemine "üretim" denir. Diğer bir değişle, ekonomistler üretimi, "insan gereksinimlerini gidermekte olan mal ve hizmetlerin yapılması, elde edilmesi ve oluşturulması eylemi" olarak tanımlamaktadırlar.

İşletme biliminde ise **üretim**, "belirli girdi ya da kaynakların insan ihtiyaçlarını karşılayacak mal ve hizmetlere dönüştürülmesi süreci" olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımlardan anlaşılacağı üzere üretim işlevi, her şeyden önce doğal kaynaklar, malzeme, para, iş gücü, enerji ve bilgi gibi birtakım girdilerin ihtiyaçları giderebilecek mal ve hizmetlere dönüştürülmesi faaliyetlerini kapsamaktadır.

Üretim işlevi, sadece dönüştürme aşamasında değil üretim sürecinin değişik aşamalarında birçok örgütlenmiş faaliyet ya da çabalarda bulunulması ve bunların yönetilmesi ile gerçekleştirilir. Üretim işlevinin gerçekleşmesine yönelik bir dizi ya da değişik faaliyetler teknik açıdan **İşlemler** (Operations) olarak adlandırılır.[1]

[1] Elvvood S. Buffa, Rakesh K. Sarin, Modern Production/Operations Management, Eight Ed., John Wıley and Sons, 1987, s. 6.

3. İş kazaları, makine ve donatıma da zarar verebilir. Kazanın boyutu, makine ve donatımın bir süre faaliyetlerini durdurmasına neden olabileceği gibi, büyük onarım giderlerinin yapılmasını da gerektirebilir.

4. İş kazaları, işçiler ve fiziksel üretim faktörlerinde bir zarara neden olmasa bile, en azından zaman kaybına yol açabilirler.

İş kazalarının yukarıdaki sonuçları, üretim sürecinde kesilmelere, tıkanıklıklara, dar boğazlara, kurulu kapasiteden yararlanma oranının ve nihayet üretimin düşmesine, ek harcamalara yol açarlar.

İş kazalarını önleyebilecek veya minimum düzeye indirebilecek fiziksel ortamın sağlanması için önce iş kazaları nedenlerinin bilinmesine gerek vardır. Yapılan araştırmalar, iş kazalarının iki önemli nedenden ileri geldiğini ortaya koymuştur.

Birincisi, çalışmalar ile ilgili hareketlerin güvenlik gösteren durumudur. Bunlar, güvensiz malzeme kullanmak, güvenlik önlemleri almadan makinelerle uğraşmak, dikkati dağıtan davranışlar, güvenlik malzemesini kullanmamak, iş başında şaka, yüksek sesle konuşmak, yöneticilerin, nezaretçilerin güvenlik konularında işçileri eğitmemiş olmaları ve gerekli uyarıları önceden yapmamış bulunmalarıdır.

İş kazalarının ikinci önemli nedeni, fiziksel faktörlerle ilgili faaliyetlerin güvensizlik gösteren durumudur. Bunlar, makinelerde ve donatımda gerekli güvenlik önlemlerinin alınmamış olması, işletmede iş güvenliği ile ilgili malzemenin bulunmaması, iş yeri fiziksel ortamının düzen, havalandırma, ışık, ısı, toz açısından uygun olmamasıdır.

İş güvenliği önlemlerini almak veya kazaları azaltmak için işletmelerin konuyu teknik ve insancıl açıdan değerlendirmesi gerekir. Çalışılan yerin temiz tutulması, yeterli koridorlar, uygun depolama yerleri, iyi aydınlatma, makine dizaynının ve koruyucu kısımların uygunluğu, zehirli maddelerin iyi havalandırılan ve güvenli yerlerde tutulması, yangın ve elektriğin neden olduğu tehlikelere karşı önlemler bunlar arasında sayılabilir.

KAYNAKLAR

Acar, Nesime: **Üretim Planlaması, Yöntem ve Uygulamaları,** MPM Yayını, Ankara, 1989.

Adam, Everett E.- Ronald J. Ebert: **Production and Operations Management,** Fourth ed., Prentice-Hail Inc., 1989.

Aydemir, Nilgün: "Rekabet Stratejileri ve Yalın Üretimin Zaferi", **İstanbul Sanayi Odası Dergisi,** Ocak 1995, sayı:346.

Bank, Jerry: **Principles of Ouality Control,** Wiley, 1989.

Barutçugil, İsmet Sabit: **Üretim Sistemi ve Yönetim Teknikleri,** Uludağ Ü. Basımevi, 1983.

Buffa, Elwood S .- Rakesh K. Sarin: **Modern Production/Operations Management,** Eight ed., John Wiley and Sons, 1987.

Bozkurt, Rıdvan: "İstatistiksel Kalite Kontrolü", **Kalite Güvenliği ve Yönetimi Semineri,** MPM, İstanbul, 1991.

Chase, Richard B., Nicholas J.Aguilano: **Production and Operations Management,** Third ed., Irwin, 1981.

Çelikçapa, Feray Odman: **Endüstri işletmelerinde Üretim Yönetimi ve Teknikleri,** Bursa, 1994.

Cowton C.J.-Vail R.L.: "Making Sense of Just-in Time Production: A Re-source-Based Perspective", **International Journal of Management Science,** Vol.22, No:5, 1994.

Demir, M.Hulusi, Şevkinaz Gümüşoğlu: **Üretim/İşlemler Yönetimi,** Gözden Geçirilmiş-Genişletilmiş 4.Bası, BETA A.Ş.,İstanbul, 1994., 2003

Dilworth, James B.: **Production and Operations Management: Manufacturing and Services,** Fifth ed., Mc Graw Hill, Inc.1993.

Doğan, Muammer: **İşletmelerde Karar Verme Teknikleri,** Bilgehan Basımevi, İzmir, 1985.

Doğan, Üzeyme: **Verimlilik Analizleri ve Verimlilik-Ergonomi İlişkileri,** İzmir Ticaret Borsası Yayınları, No:31, İzmir, 1987.

Doğan, Üzeyme: **Kalite Yönetimi ve Kontrolü,** İstiklal Matbaası, İzmir, 1991.

Doğan, Üzeyme - Avunduk Hüseyin: "Kalite Kontrol Çemberleri, Endüstriyel Gelişmeye Etkisi ve Türkiye'de Uygulama Olanakları, **D.E.Ü. I.İ.B.F. Dergisi,** Cilt:7, Sayı:1, 1992.

Durmuşoğlu, Semra - Halefsen Sumen, Zeki Yenen: "Türkiye'de MRP / MRP II Uygulamalarının Şimdiki Durumu", **Otomasyon ve Bilgisayar Sempozyumu,** İstanbul, 8 - 9 Nisan 1993.

Erkan, Necmettin: **İşletmelerde İnsan Gücü Verimliliği İçin İşçi Sağlığı, iş Güvenliği, Kazalardan Korunma, Acil Yardım ve ilgili Mevzuat,** MPM Yayınları, 384, Ankara, 1989.

Evans, James R., David R. Anderson, Dennis J.Sweeney, Thomas A.Williams: **Applied Production and Operations Management,** Second ed., West Publishing Company, 1987.

Evans James R.: **Production/Operations Management: Quality, Performance and Value**, Fifth Ed. West Publishing Company, 1997

Imai Masaki: **Kaizen: The Key to Japan's Competitive Success,** McGraw-Hill, Inc., 1986.

Gaither, Norman: **Production and Operations Management,** Second ed., The Dryden Press, 1984.

Gaither Norman, Greg Fraizer, **Production and Operations Management,** Thomson Learning, 1996

Kavrakoğlu, İbrahim: **Kalite ve Verimlilik,** Verimlilik Dergisi, MPM Özel Sayı, Ankara, 1991.

Kendrick, John **W.: Improving Company Productivity,** John Hopkins University Press, 1984.

Kobu, Bülent: **Üretim Yönetimi,** Sekizinci Baskı, Avcıol Basımyayın, İstanbul, 1994., 2005

Martinick Joseph S.: **Production and Operations Management: An Applied Modern Approach**, Wiley, John – Sons, 1997

Meredith Jack R., Scott M. Shafer: Operations Management fot MBAs, John Wiley and Sons, Inc., 2002

MPM, (Çeviren: Zühal Akal), **İş Etüdü:** Genişletilmiş ve Düzeltilmiş Dördüncü Basım, MPM Yayınları / ILO:29 Ankara, 1991.

Oral, Saime: **Otel İşletmeciliği ve Verimlilik Analizleri,** Detay Yayıncılık, Ankara, 2005

Oral, Saime – Yüksel Hilmi: **Hizmet İşlemleri Yönetimi,** Kanyılmaz Matbası, İzmir, 2006

Özgen, Hüseyin: **Üretim Yönetimi,** Bizim Büro Basımevi, Adana, 1987.

Özkan, Tütüncü – Doğan İpekgil, Özlem: **Hizmet İşletmelerinde Toplam Kalite Yönetimi Kapsamında ISO 9001: 2000 ve Bilgisayar Destekli Bir Uygulama**, İzmir, 2003

Riggs, James L: **Production Systems: Planning, Analysis and Con-trol,** Fourth ed., John Wiley and Sons, Inc., 1987.

Russell Roberta S. / Bernard W. Taylor III, **Production and Operations Management: Focusing on Quality and Competitiveness**, Prentice – Hall, Inc, 1995

Schroeder, Roger G.: **Operations Management: Decision Making in The Operations Function,** Mc Graw - Hill, Inc., 1993.

Stevenson William J.J.: **Production Operations Management,** Mc Graw Hill, Inc, 1998

Tekin, Mahmut: **Üretim Yönetimi,** 2.baskı, Konya, 1983, 2004

Tersine, Richard J.: **Production and Operations Management: Concepts, Structure and Analysis,** Second ed., North-Holland 1985.

Timur, Hikmet: **İş Ölçümü, İş Planlaması ve Verimlilik,** TODAİE Yayını, No:207, Ankara, 1984.

Üreten, Sevinç: **Üretim Sistemlerinin Tasarımı,** Ankara, 1991.

Üreten, Sevinç: **Üretim Programlaması ve Denetiminde Uygulanan Modern Sistemler: Analiz, Değerlendirme ve Birleştirme Yaklaşımları,** Ankara, 1991.

Üreten, Sevinç: **Üretim / İşlemler Yön. Stratejik Karar ve Kar. Mod**., Gazi Kitabevi, Ankara, 2005

Wild, Ray: **Production and Operations Management,** Fourth ed., Casell Educational LTD., London, 1989.

Womack, J.P., D.T. Jones, D.Roos: **The Machines That Changed The World,** Rawson Asso., 1990.

V. Bölüm

PAZARLAMA

I. PAZARLAMA KAVRAMI VE PAZARLAMANIN ÖNEMİ

İşletmeler tüketici gereksinimlerini karşılamak ve kendi amaçlarını gerçekleştirebilmek için değişik faaliyetlerde bulunurlar. Örneğin; üretim, pazarlama ve finansman yönetimi gibi. Büyük bir işletme göz önüne alınırsa, bunların başlıcaları söz konusu işletmenin belli başlı bölümlerini oluştururlar.

İşletmeler için sözü edilen fonksiyonların tümü önemli olup, bunlar zincirleme olarak birbirlerini etkilerler. Bu fonksiyonlardan en önemlileri: "üretim" ve "pazarlama" faaliyetleridir. Dolayısıyla bunlara işletmenin "iki temel fonksiyonu" da denir. Pazarlama fonksiyonu, üretim fonksiyonu kadar önemlidir. Günümüzde, üreticiler arasındaki uzaklık gittikçe büyümekte ve iş hayatında tüketicilerin önemi artmaktadır. Bu yeni duruma uyabilmek için tüketicilerin yakından tanınması, bunların istek ve ihtiyaçlarına uygun mamullerin üretilmesi ve üretilen mamullerin tüketicilere ulaştırılması gerekir.

Üretim, mal ve hizmetlerin nasıl ortaya konulacağı işlevini; pazarlama ise hangi ürünlerin yani neyin, ne zaman, hangi miktarlarda üretilmesi gerektiğini belirleyen ve bunların ihtiyaç duyulan kesimlere nasıl ulaştırılacağını üstlenen ve birbirlerini tamamlayan temel işletme fonksiyonlarıdır. Diğer bir deyişle üretim, girdileri çıktılara dönüştürerek "şekil" faydası yaratan; pazarlama ise **zaman**, **yer** ve **mülkiyet** faydası yaratan bir işlevdir.[1] Pazarlama kapsamına mal ve hizmetlerin tüketici ya da kullanıcının ihtiyaç duyacağı zamana kadar korunması ya da depolanması (zaman faydası yaratma); mal ve hizmetlerin fazla üretildiği yer ve bölgelerden az ya da hiç üretilmeyen yer ve bölgelere ulaştırılması ve taşınması (yer faydası yaratma); mal ve hizmetlerin üreticiler ya da ihtiyaç

[1] Jerome E. McCarty, William D. Perreault, Jr., Essentials of Marketing, Fifth ed., Irwın, 1991, s. 5.

yetenek testi uygulamasından yararlanılır. Önemli olan bilgili, becerili, deneyimli, istekli, kişilikli, inandırma ve konuşma yeteneği olan, fiziksel yapı, yaş, görünüm açılarından uygun düşen kişilerin seçilmesidir.

Satış Elemanlarının Eğitimi: İstihdam edilen satış personeli çalıştığı firma, satacağı ürün, ulaşacağı pazar ve endüstri, rakipler, satış ve pazarlama araştırma yöntemleri vb. konularda bilgilendirilmeli ve gerekli eğitimden geçirilmelidir.

Satış Elemanlarının Güdülenmesi: Kişileri sadece tatmin edici bir ücretle güdüleme olanaklı değildir. Bunların duygusal, sosyal ve psikolojik açılardan da doyurulması ve güdülenmesi gerekir. Başlıca güdüleme yöntemlerinin neler olduğuna bu kitabın Personel Yönetimi Bölümü'nde değinilmiştir.

Satış Elemanlarının Ücretlendirilmesi: Kalifiye satış elemanlarını çekebilmek ve bunların çalışma sırasında etkinliğini arttırabilmek için satış personeline özendirici bir ücret sistemi uygulanmalıdır.

Ücretlendirme; (1) maaş ya da ücret biçiminde sabit ödeme (kök ücret), (2) satışlardan ya da brüt kârdan belli bir oranda pay verme anlamına gelen komisyon verme ya da (3) sabit ödeme artı komisyonu içeren karma ödeme biçimlerinde olabilir. Özendirme açısından en uygun olanı, karma ücret sistemi uygulamasıdır.

Elemanların Performanslarının Değerlendirilmesi: Satış elemanları niceliksel (kantitatif) ve niteliksel (kalitatif) ölçütlere göre değerlendirilir ve dolayısıyla denetlenebilir. Niceliksel değerleme, belirlenen satış hedefleri ile gerçekleştirilen durum karşılaştırılarak satış elemanlarının hedeflere ne ölçüde ulaşabildiğinin belirlenmesi işlemidir. Başlıca kantitatif ölçütler; satış hacmi, günlük ortalama müşteri ziyaretleri, kazanılan yeni müşteri sayısı, sağlanan brüt kâr, müşteri ve sipariş hacmi, satışların satış maliyetlerine oranı, sipariş sayısı gibi elemanları içerir.

Ölçümü oldukça zor olan kalitatif ölçütler arasında elemanın firma, ürünler, rakipler, bölge ve görevleri konusunda bilgi düzeyi; güdülenme derecesi, takım ruhu, davranışları, görünüşü ve konuşma yeteneği vb. sayılabilir.

KAYNAKLAR

Aaker, David A.: **Strategic Market Management,** Third ed., John Wiley and Sons, Inc., 1992.

Armstrong Gary, Philip Kotler: **Principles of Marketing**, Printice Hall, Inc, 2005

Bovee Courtland L., John V.Thill: **Marketing,** Mc Graw Hill, Inc. 1992.

Cemalcılar, İlhan: **Pazarlama,** Sermet Matbaası, İstanbul, 1988.

Dalrymple, Douglas J: **Sales Management: Concepts and Cases,** John Wiley and sons, 1985.

Day, George S.: **Market Driven Strategy: Processes For Creating Value,** The Free Press, 1990.

Doğan, Muammer: **Fiyatlandırma Yöntemleri,** E.Ü., İşletme Fakültesi, İzmir, 1980.

Ecer, Ferhat – Canıtez Murat: **Pazarlama İlkeleri, Teori ve Yaklaşımları,** Gazi Kitapevi, Ankara, 2005

Guber, Selina S. - Jon Berry: **Marketing To And Through,** McGraw-Hill, Inc., 1993.

Gürdal, Sehavet: **Satış Gücü Yönetimi,** Yeni Asya Yayınları, İstanbul,1980.

Hutt Michael O., Thomas W.Speni, **Business Marketing Management**, Thomson Learning, 2003

İslamoğlu, Hamdi: **Pazarlama İlkeleri**, Beta Basım Yayın, 2002

Keller Kevin Laue, Philip Kotler: **Marketing Management**, Addison – Wesley, 2005

Kinnear, Thomas C, James R. Taylor : **Marketing Research: An Applied Approach,** Third ed., McGraw-Hill., 1987.

Kotler, Philip : **Marketing Management,** Third ed., Prentice-Hall, Inc., 1986.

Kotler Philip-Garry Armstrong :**Principles of Marketing,** Sixth ed., Prentice-Hall, Inc., 1994.

Kurtz, David L- Loois E. Boone : **Marketing,** Second ed., The Dryden Press, 1984.

Lamb Charles W., Joseoh F. Hir, Carl McDaniel: **Marketing**, Printice – Hall, Inc., 2005

McCarty, Jerome E.- WIliam D. Perreault Jr.: **Essentials of Marketing,** Fifth ed., Irwin, 1991.

Mucuk, İsmet: **Pazarlama İlkeleri,** Genişletilmiş Beşinci Basım, DER Yayınları, İstanbul, 1991.

Mucuk, İsmet: **Temel Pazarlama Bilgileri**, Türkmen Kitapevi, 2005

Oktav, Mete - Rezzan Tatlıdil: **Pazarlama Yönetimi,** DEÜ Yayınları, No:0906.DK.92.016.095, İzmir, 1992.

Önce, Günal: **Pazarlama Yönetimi: Mamul Planlaması ve Stratejileri,** Serdar Ofset, İzmir, 1991.

Peter J. Paul, James H Donnelly, Jr.: **Marketing Management: Knowlodge and Skills**, Mc Graw – Hill, Inc., 2004

Stanton, Wiliam J.-Michael J. Etzel, Bruce J. VValker: **Fundamentals of Marketing,** Ninth ed., McGraw-Hill, Inc., 1994.

Stanton, William J. ve diğerleri: **Fundamentals of Marketing,** McGraw-Hill, Inc., 1991.

Steade, Richard D.- James R. Lowry, Raymond E. Glos: **Business: Its Nature and Environment, An Introduction,** Tenth ed. 1984.

Taşkın, Erdoğan: **Satışcıların Yönetimi,** 2. Basım, DER Yayınları İstanbul, 1990.

Tek, Ömer Baybars: **Pazarlama İlkeler ve Uygulamalar,** İzmir, 1995.

Tokol, Tuncer: **Pazarlama Araştırması,** Uludağ Ü. Basımevi, Bursa 1984.

Winer Russel S.: **Marketing Management**, Second ed., Printice – Hall, Inc., 2003

Yükselen, Cemal: **Pazarlama - İlkeler – Yönetim**, Detay Yayıncılık, Ankara, 2006

VI. Bölüm
FİNANSMAN FONKSİYONU

I. FİNANSMAN FONKSİYONUNUN ANLAMI - KAPSAMI VE ÖNEMİ

Paranın değer ölçme, değişim ve tasarruf aracı olarak kullanıldığı bir toplumda, işletmeler var olmak ve faaliyetlerini sürdürmek için gerekli olan mal ve hizmetleri para karşılığında sağlarlar; ürettikleri veya pazarladıkları mal ve hizmetleri de para karşılığında satarlar; gelecek dönemlerde yeni faaliyetlerde kullanacakları ekonomik değerleri para olarak muhafaza ederler. Böylece, basit bir yaklaşımla finansman fonksiyonu, işletmenin rasyonel olarak donatımı ve faaliyetlerini aksatmadan yürütebilmesi için gerekli olan fonların (para) düzenli bir şekilde sağlanması amacı ile ilgili faaliyetlerdir, diyebiliriz. Ancak normal koşullar içinde bu amacın gerçekleştirilmesi, bazı temel ilkelere uyulmasını zorunlu kılar. Diğer bir deyişle, finansman fonksiyonu, sadece ihtiyaç duyulan fonların her ne şekilde olursa olsun işletmeye sağlanması değil, fonların arzu edilen zamanda, mümkün olan en uygun koşullar içinde işletmenin endüstriyel ve ticari faaliyetleri bakımından üçüncü kişiler karşısında bağımsızlığını zedelemeyecek biçimde sağlanmasını ifade eder. Diğer taraftan, finansman fonksiyonu, en uygun koşullarda fon sağlamanın yanı sıra, fonların işletmenin amaçlarına uygun biçimde kullanılmasını, değerlendirilmesini yani fonların yatırımını da kapsar. Nihayet finansman fonksiyonu, salt finans sorunları ile ilgili bir işlev değil, işletmenin tüm faaliyet ve yaşamı ile bütünleşen bir fonksiyondur. Bu nedenle, iyi bir finans yönetimi işletmenin üretim ve pazarlama sorunları ile de ilgili olup, bu sorunların yakından tanınmasını ve izlenmesini zorunlu kılar.

Yukarıdaki açıklamaların ışığı altında; **finansman fonksiyonu**, "İşletmeye gerekli olan fonları en uygun zamanda, en iyi koşullarda sağlamak ve bu fonların işletmenin amaçları doğrultusunda en etkin kullanımını gerçekleştirmektir." diye tanımlanabilir.

lar. Nakit bütçeleri, işletmenin nakit girişlerinin kaynaklarıyla, söz konusu kaynakların nerelerde kullanılacağını gösterirler. Bu nedenle nakit bütçesi, finansman yöneticisi için bir kısa süreli planlama aracıdır.

Uzun süreli finansal planlama, 1 yıldan daha uzun sürede işletmenin ihtiyaç duyacağı fon miktarının önceden belirlenmesi amacıyla yapılır. Uzun süreli finansal fon ya da finansman ihtiyaçlarının tahminlenmesinde proforma (tahmini) bilanço ve proforma fon akımı tablosu araçlarından yararlanılır. **Proforma bilanço**, işletmenin uzun dönemdeki fon ya da kaynak ihtiyacını belirlemeye yardımcı olurken; **proforma fon akımı** tablosu, işletmenin gelecek hesap dönemlerinde sağlaması tahmin edilen kaynaklarla (fonlarla) bunların olası kullanım yerlerinin saptanması işlevini görür. Gelecekteki fon ihtiyacını belirlemede bu iki araç birlikte kullanılmaktadır. Zira proforma bilanço olmadan proforma fon akım tablosunun hazırlanması düşünülemez.

Gerek kâr planlamasında gerekse kısa ve uzun süreli finansal planlamada işletmenin satışlarının önceden sağlıklı bir biçimde öngörümlenmesi son derece önemlidir. Çünkü gelecek ay ve yıllarda ne kadar fona ihtiyaç duyulacağı, işletmenin söz konusu ay ve yıllarda faaliyet hacmine ve bunu belirleyen olası satış miktarlarına bağlıdır.

Diğer bir deyişle fon ihtiyaçlarını belirleyen en önemli faktör satışlardır. Satış öngörümlemesi yapılmadan aktif varlıkların gelecekteki değerlerini belirlemek ve dolayısıyla bunlara bağlanacak fon kaynak ihtiyacını saptamak olanaklı değildir.

B. Finansal Denetim

Finansal denetim, finansal planlarda saptanan hedeflerle uygulamada karşılaşılan sonuçların karşılaştırılması ve eğer arada olumsuz bir fark ya da sapmalar varsa bunun gerekli önlemler alınarak düzeltilmesini ifade eder. Finansal denetim, plan dönemi sonunda yapılabileceği gibi herhangi bir anda da yapılabilir.

Finansman yöneticisi, denetim görevini yaparken genel olarak ekonomi ve özel olarak da işletmenin ait olduğu sektördeki değişmeleri de dikkate alarak finansal plan ve programlarda değişen koşullara göre gerekli değişikliği yapmalı ve gerekirse amaçları yeniden saptamalıdır.

Denetim araçları arasında; daha önce sözünü ettiğimiz, finansal oranlar, gelir tabloları, fon akım (akış) tabloları, proforma bilanço ve nakit bütçeleri başta gelir.

KAYNAKLAR

Akgüç, Öztin: **Finansal Yönetim: Genişletilmiş 6. Bası,** Muhasebe Enstitüsü Yayın No: 63, Avcıol Basım Yayın, 1994.

Aktif Finans A.Ş.: **Factoring Tanıtımı Broşürü,** İstanbul, 1992.

Berk, Niyazi: **Finansal Yönetim**, Türkmen Kitabevi, 2002

Birleşmiş Milletler Sınaî Kalkınma Teşkilatı: **Endüstri Projelerini Değerlendirme El Kitabı,** UNDP / UNİDO, Ankara, 1977.

Block Satanley B., Geoffrey A. Hirt: **Foundations of Financial Management**, McGraw – Hill, Inc., 2005

Breaiey, Richard A. - Stewart C. Myers: **Principles of Corporate Finance,** Fourth ed., McGravv - Hill, Inc., 1991.

Brigham, Eugene F.: **Fundamentals of Financial Management,** Sixth ed., The Dryden Press, 1992.

Brigham Eugene F., Michael C Ehrhardt**: Financial Management: Theory and Practice**, Thomson Learning, 2004

Ceylan, Ali: **İşletmelerde Finansal Yönetim,** Gözden Geçirilimiş Üçüncü Basım, 1993.

Corroda Charles J., Bradford D. Jordan: **Fundamentals of Investments**, Printece – Hall, Inc., 2005

Devlet Yatırım Bankası: **Yatırım Projelerinin Hazırlanması ve Değerlendirilmesi,** Ayyıldız Matbaası A.Ş., Ankara, 1970.

Ecan, Metin Kamil – Ban, Ünsal: **Finansal Yönetim**, Gazi Kitapevi, 2002

Erdemol, Haluk: **Factoring ve Forfaiting,** Akbank Ekonomi Yayınları, İstanbul, 1992.

Eun Cheol, Bruce G. Resnich, **International Financial Management**, McGraw – Hill, Inc., 2004

Grinblatt Mark, Sheridan Titman, **Financial Markets and Corporate Strategy**, 2nd edition, Mc Graw – Hill., 2002

Higgins, Robert C. **Analysis for Financial Management,** Second **ed.,** Dow Jones - lrwın, 1988.

Home James Van: **Fundamentals of Financial Management,** Seventh ed., Prentice Hail, 1989.

İstanbul Menkul Kıymetler Borsası, **Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Klavuzu,** IMKB Yayınları, No: 1, İstanbul, Ekim 1994.

Gönenli, Atilla: **İşletmelerde Finansal Yönetim,** 3. Baskı, Finans Enstitüsü Yayınları: 3, İstanbul, 1979.

Karslı, Muharrem: **Sermaye Piyasası Analizi - Borsa, Menkul Kıymetler,** İstanbul, 1991.

Mükellefin Dergisi, Yıl: 1993, Sayı: 1 Lebib Yalkın Yayınları, Ocak 1993.

Olalı, Hasan - Öcal Usta: **İşletme Finansmanı ve Finansal Yönetim,** İzmir, 1985.

Öney, Erden: **İktisadi Planlama,** A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 406, Ankara, 1977.

Parasız, İlker: **Para, Banka ve Finansal Piyasalar,** 4. Baskı, Ezgi Kitabevi Yayınları, 1992.

Pınar, Cengiz: **Yatırım Projelerinin Değerlendirilmesi ve Finansmanı,** Ege Üniversitesi Matbaası, İzmir, 1977.

Pinches, George E.: **Essentials of Financial Management,** Third ed., Harper - Raw Publishers, 1990.

Schall,Lawrence D., Charles W. Haley: **Introduction to Financial Management,** McGraw - Hill, Inc., 1991.

Seyhan, Ümit - M. Aydın Erol: **Finansal Kiralama ve Kalkınma Leasing,** Türkiye Kalkınma Bankası Yayınları, Sayı: 36, Mart 1991.

Tanay, Ferruh: **Factoring ve Türkiye'deki Uygulaması:** Seminer, Tebliğler, Panel, İktisadi Araştırmalar Vakfı Yayınları, İstanbul 1990.

Taner, Berna - Lale Polat: **Sermaye Piyasası: Faaliyet Alan ve Menkul Kıymetler,** İzmir, 1992.

Terry, Manes S.: **Introduction to Corparate Finance,** McGraw- Hill **Inc.,** 1988.

Türko, Metin: **Finansal Yönetim**, Alfa Yayınları, İstanbul, 2002

Usta, Öcal: **İşletme Finansı ve Finansal Yönetim**, Detay Yayıncılık, Ankara, 2004

Varlık, Levent: **Leasing, Factoring, Forfating,** İş Bankası Araştırmalar Müdürlüğü, 1988.

Yılmaz, Zekai: **Yatırım Projeleri Analizi ve Yönetimi,** Uludağ Üniversitesi Basımevi, 1990.

Weston, Fred J., Eugene F. Brigham: **Essentials of Managerial Finance,** Eight ed., The Dryden Press, 1987.

9. Basım

Prof. Dr. Dilaver Tengilimoğlu
Atılım Üniversitesi İşletme Fakültesi

Prof. Dr. E. Asuman Atilla
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İİBF

Doç. Dr. Meral Bektaş
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu

İŞLETME YÖNETİMİ

Temel Kavramlar, Çağdaş Yaklaşımlar, İşletme ve Yönetim Fonksiyonları

- ✓ İşletme, İşletme Yönetimiyle İlgili Temel Kavramlar ve İşletme Türleri
- ✓ İşletmelerin Kuruluşu
- ✓ İşletme Sistemi ve Çevresi
- ✓ Yönetim ve Yönetimin Tarihsel Gelişimi
- ✓ Yönetim Fonksiyonları
- ✓ Üretim Yönetimi
- ✓ Pazarlama Yönetimi
- ✓ Finans Yönetimi
- ✓ İnsan Kaynakları Yönetimi
- ✓ Halkla İlişkiler ve İletişim Süreci
- ✓ Zaman ve Kriz Yönetimi
- ✓ Çatışma ve Stres Yönetimi
- ✓ Çağdaş Yaklaşımlar 1: İşletmelerde Toplam Kalite Yönetim ve Değişim Mühendisliği
- ✓ Çağdaş Yaklaşımlar 2: İşletmelerde Etik ve Mobbing (Psikolojik Şiddet)
- ✓ Çağdaş Yaklaşımlar 3: İşletmelerde Küçülme, Benchmarking, Dış Kaynak Kullanımı ve Öğrenen Organizasyonlar
- ✓ İşletmelerde Dijital Dönüşüm ve Yapay Zekâ Kullanımı

nobel
40.yıl

İŞLETME YÖNETİMİ

Prof. Dr. Dilaver Tengilimoğlu
Prof. Dr. E. Asuman Atilla
Doç. Dr. Meral Bektaş

Yayın No.: 5657
İşletme No.: 382
ISBN: 978-625-371-844-2
E-ISBN: 978-625-371-845-9
Basım Sayısı: 9. Basım, Kasım 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Meliha Uysal -meliha@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Bayraktar Asiltürk -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Tengilimoğlu, Dilaver., Atilla Asuman., Bektaş, Meral,
İşletme Yönetimi / Dilaver Tengilimoğlu, E. Asuman Atilla, Meral Bektaş
9. Basım, XXIV + 412 s. 16,5x24 cm. Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-625-371-844-2
E-ISBN: 978-625-371-845-9
1. İşletme 2. Yönetim

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
ASO 1. Organize Sanayi Bölgesi Anadolu Cad. No:4 Sincan/ANKARA

İÇİNDEKİLER

DOKUZUNCU BASKI İÇİN ÖN SÖZ iii

ÖN SÖZ v

İÇİNDEKİLER vii

ŞEKİLLER VE TABLOLAR LİSTESİ xxi

1. Bölüm
İŞLETME, İŞLETME YÖNETİMİYLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR VE İŞLETME TÜRLERİ 1

1.1. İŞLETME VE İŞLETME YÖNETİMİYLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR 1
1.1.1. İşletme ve İşletme Yönetimi Kavramları 2
1.1.2. Üretim ve Üretim Faktörleri 3
1.1.3. İşletmelerin Yapısal Özellikleri 4
1.1.4. İşletmelerin Amaçları 5
1.1.5. İşletme Bilimi ve Diğer Bilim Dalları ile İlişkisi 7
1.1.5.1. İşletme Bilimi ve Ekonomi 7
1.1.5.2. İşletme Bilimi ve Hukuk 8
1.1.5.3. İşletme Bilimi ve Davranış Bilimleri 8
1.1.5.4. İşletme Bilimi ve Teknoloji 8
1.2. İŞLETME TÜRLERİ 8
1.2.1. Faaliyet Alanlarına Göre İşletmeler 9
1.2.1.1. Üretim İşletmeleri 9
1.2.1.2. Ticari İşletmeler 9
1.2.1.3. Karma İşletmeler 9
1.2.2. Üretim Araçlarının Mülkiyetine Göre İşletmeler 9
1.2.2.1. Özel İşletmeler 10
1.2.2.2. Kamu İşletmeleri 10
1.2.2.3. Karma İşletmeler 10
1.2.3. Üretim Yapıları Açısından İşletmeler 10
1.2.3.1. Mal Üreten İşletmeler 10
1.2.3.2. Hizmet Üreten İşletmeler 11
1.2.4. Büyüklüklerine Göre İşletmeler 11
1.2.5. Tüketici Türlerine Göre İşletmeler 12
1.2.5.1. Son (Nihai) Tüketiciye Yönelik Mal ve Hizmet Sunan İşletmeler 12
1.2.5.2. Aracı Tüketicilere Mal ve Hizmet Sunan İşletmeler 12
1.2.6. Hukuki Yapısına Göre İşletmeler 12
1.2.6.1. Özel İşletmeler 12
1.2.6.1.1. Şahıs İşletmeleri 12
1.2.6.1.2. Sermaye Şirketleri 16

1.2.6.2. Kooperatifler 19
1.2.6.2.1. Kooperatif Organları 20
1.2.6.3. Kamu İşletmeleri 22
1.2.6.3.1. Genel Yönetim İçinde Faaliyet Gösteren İşletmeler 22
1.2.6.3.2. Katma Bütçeli Dairelere Bağlı İşletmeler 22
1.2.6.3.3. Özel Yapılı Kuruluşlar 23
1.2.6.3.4. Yerel Yönetim İşletmeleri 23
1.2.6.3.5. Kamu İktisadi Kuruluşları (KİK) ve İktisadi Devlet Teşekkülleri (İDT) 23
1.2.6.4. Yabancı Sermayeli İşletmeler 23
1.2.6.5. Çok Uluslu İşletmeler 24
1.3. İŞLETMELER ARASI İŞ BİRLİĞİ VE BİRLEŞMELER 24
1.3.1. Centilmenlik Anlaşmaları 25
1.3.2. Konsorsiyumlar 25
1.3.3. Karteller 26
1.3.4. Tröstler 26
1.3.5. Holdingler 26
1.3.6. Ortak Girişim (Joint Venture) 26
1.4. İŞLETMELERİN BÜYÜMESİ 27
Kaynaklar 28
Bölüm Soruları 30

2. Bölüm
İŞLETMELERİN KURULUŞU 31
2.1. KURULUŞ ÇALIŞMALARI 31
2.1.1. Yatırım 31
2.1.2. Yatırım Projesi. 32
2.2. FİZİBİLİTE ÇALIŞMALARI 33
2.2.1. Ekonomik Araştırmalar 33
2.2.2. Teknik Araştırmalar 39
2.2.3. Mali Araştırmalar 39
2.2.4. Hukuki Araştırmalar 41
2.2.5. Örgütsel Araştırmalar 42
2.3. KURULUŞ ÇALIŞMALARINI DEĞERLENDİRME ÖLÇÜTLERİ 42
Kaynaklar 45
Bölüm Soruları 47

3. Bölüm
İŞLETME SİSTEMİ VE ÇEVRESİ 49
3.1. SİSTEM KAVRAMI VE TÜRLERİ 49
3.2. BİR SİSTEM OLARAK İŞLETMELER 51
3.2.1. Sistemlerin Özellikleri 52
3.3. İŞLETME SİSTEMİNİ ETKİLEYEN DIŞ ÇEVRE KOŞULLARI 53
3.3.1. Doğal Çevre Koşulları 54
3.3.2. Sosyal ve Kültürel Koşullar 54

3.3.3. Hukuki ve Politik Çevre Koşulları 54
3.3.4. Teknolojik Koşullar....55
3.3.5. Ekonomik Koşullar 55
3.3.6. Uluslararası Çevre Koşulları 55
3.4. İŞLETMENİN İÇ ÇEVRESİ 57
3.4.1. İşletme Sahipleri ve Hissedarlar....57
3.4.2. İşletmede Çalışanlar 57
3.4.3. Yöneticiler....58
3.5. İŞLETMENİN YAKIN ÇEVRESİ....58
3.5.1. Tüketiciler/Müşteriler....59
3.5.2. Rakipler....60
3.5.3. İşletmeye Kredi Sağlayan Kuruluşlar....60
3.5.4. Ham Madde ve İşletmenin Diğer İhtiyaçlarını Karşılayan Kurumlar 60
3.6. İŞLETMENİN ULUSAL ÇEVRESİ 61
3.6.1. Devlet 61
3.6.2. Toplum....62
3.6.3. Çeşitli Kurumlar 62
3.7. İŞLETMELERİN ULUSLARARASI ÇEVRESİ 62
Kaynaklar....63
Bölüm Soruları 64

4. Bölüm
YÖNETİM VE YÖNETİMİN TARİHSEL GELİŞİMİ 65
4.1. YÖNETİM KAVRAMI....65
4.2. YÖNETİMİN GENEL ÖZELLİKLERİ 66
4.3. YÖNETİCİ KAVRAMI....67
4.3.1. Yönetsel Düzeyler....68
4.3.1.1. Dikey Sınıflandırma 69
4.3.1.2. Yatay Sınıflandırma....69
4.3.2. Yönetsel Beceriler....69
4.4. YÖNETİMİN TARİHSEL GELİŞİMİ 71
4.4.1. Klasik Yönetim Yaklaşımı 71
4.4.1.1. Bilimsel Yönetim Yaklaşımı....72
4.4.1.2. Yönetim Süreci Yaklaşımı 73
4.4.1.3. Bürokrasi Yaklaşımı 74
4.4.2. Neoklasik Yönetim Dönemi 75
4.4.3. Modern Yönetim Dönemi....77
4.4.4. Postmodern Yönetim Dönemi 79
4.5. YÖNETİM FONKSİYONLARI....81
Kaynaklar....83
Bölüm Soruları 85

5. Bölüm

YÖNETİM FONKSİYONLARI 87

5.1. PLANLAMA 87
5.1.1. Plan Çeşitleri 91
5.1.1.1. Kullanım Biçimlerine Göre Planlar 91
5.1.1.2. Niteliklerine Göre Planlar 92
5.1.1.3. Sürelerine Göre Planlar 92
5.1.2. Stratejik Planlama 93
5.2. ÖRGÜTLEME 100
5.2.1. Örgütleme Sürecinin Evreleri 102
5.2.2. Örgütleme İlkeleri 102
5.2.2.1. İş Bölümü ve Uzmanlaşma İlkesi 103
5.2.2.2. İstisna İlkesi 103
5.2.2.3. Amaç Birliği İlkesi 103
5.2.2.4. Kumanda Birliği İlkesi 103
5.2.2.5. Hiyerarşik Yapı İlkesi 103
5.2.2.6. Yetki ve Sorumluluğun Denkliği İlkesi 104
5.2.2.7. Yetki Devri İlkesi 104
5.2.2.8. Denge İlkesi 104
5.2.2.9. Açıklama İlkesi 104
5.2.2.10. Basitlik ve Anlaşılırlık İlkesi 104
5.2.2.11. Değişebilirlik ve Yeniden Organizasyon İlkesi (Esneklik ilkesi) 105
5.2.2.12. Süreklilik İlkesi 105
5.2.2.13. Yönetim (Denetim) Alanı İlkesi 105
5.2.3. Örgütte Bölümlere Ayırma 105
5.2.3.1. Örgütte Bölümlere Ayırmada Kullanılan Temel Yöntemler 106
5.2.3.1.1. İşlevlere (Fonksiyonlara) Göre Bölümlere Ayırma 106
5.2.3.1.2. Üretilen Mal veya Hizmete Göre Bölümlere Ayırma 107
5.2.3.1.3. Bölge Temeline Göre Bölümlere Ayırma 107
5.2.3.1.4. Müşteri Temeline Göre Bölümlere Ayırma 108
5.2.3.1.5. Süreç veya Makine Temeline Göre Bölümlere Ayırma 108
5.2.3.1.6. Zaman Temeline Göre Bölümlere Ayırma 109
5.2.3.1.7. Sayı Temeline Göre Bölümlere Ayırma 109
5.2.3.1.8. Matriks (Karma) Örgüt 110
5.3. YÖNELTME (YÜRÜTME) 111
5.3.1. Motivasyon 111
5.3.2. Liderlik 114
5.3.2.1. Liderlik ve Yöneticilik Arasındaki Farklar 115
5.3.2.2. Liderlik Türleri 116
5.4. KOORDİNASYON 118
5.4.1. Kurumların İşleyişindeki Yeri ve Önemi 118
5.4.2. Gerçekleşme Unsurları 119
5.5. KONTROL 120
5.5.1. Etkili Bir Kontrol Sistemi İçin Gerekli Koşullar 122
5.5.2. Kontrol Türleri 123

Kaynaklar....125
Bölüm Soruları....129

6. Bölüm
ÜRETİM YÖNETİMİ....131
6.1. ÜRETİM YÖNETİMİ KAVRAMI VE AMACI....131
6.2. ÜRETİM SİSTEMİNİN ELEMANLARI....133
6.3. ÜRETİM SİSTEMLERİNİN SINIFLANDIRILMASI....134
6.3.1. Süreçlere Göre Sınıflandırma....134
6.3.1.1. Çıkarma Yoluyla Üretim (Birincil Üretim)....134
6.3.1.2. Analitik Süreçle Üretim....134
6.3.1.3. Fabrikasyon (Dönüştürme) Üretim....134
6.3.1.4. Sentetik Üretim....134
6.3.2. Ürünün Cinsine Göre Sınıflandırma....135
6.3.3. Miktar ve Üretim Akışına Göre Sınıflandırma....135
6.3.3.1. Sürekli Üretim....135
6.3.3.1.1. Kütle Üretimi....135
6.3.3.1.2. Akış Tipi Üretim....135
6.3.3.2. Kesikli Üretim....136
6.3.3.2.1. Siparişe Göre Üretim....136
6.3.3.3. Parti Üretimi....136
6.3.3.4. Proje Üretimi....137
6.3.4. Esnek Üretim Sistemleri....137
6.3.5. Tam Zamanında Üretim Sistemleri (Just in Time Production)....138
6.3.6. Diğer Üretim Türleri....139
6.4. ÜRETİM YÖNETİMİ FONKSİYONLARI....140
6.4.1. Ön Planlama....140
6.4.2. Planlama....140
6.4.3. Kontrol....141
6.5. STOK KONTROL....142
6.5.1. Stok Maliyetleri....142
6.5.2. Stok Değerleme Yöntemleri....142
6.5.3. Stok Kontrol Yöntemleri....142
6.5.3.1. Gözle Kontrol Yöntemi....143
6.5.3.2. Çift Kutu Yöntemi....143
6.5.3.3. ABC Yöntemi....143
6.5.3.4. Sabit Sipariş Süresi Yöntemi....144
6.5.3.5. Sabit Sipariş Miktarı Yöntemi....145
6.5.3.6. Ekonomik Sipariş Miktarı Yöntemi....145
6.5.3.7. VED Yöntemi....145
6.5.4. Stok Kontrolünde Yardımcı Teknikler....145
6.5.4.1. Barkod ve Karekod....145
6.5.4.2. RFID....146
Kaynaklar....148
Bölüm Soruları....150

7. Bölüm
PAZARLAMA YÖNETİMİ 151
7.1. PAZARLAMA TANIMI VE PAZARLAMANIN İŞLETMELER AÇISINDAN ÖNEMİ 151
7.2. PAZARLAMANIN GELİŞİMİ 153
7.2.1. Üretim Anlayışı Dönemi 153
7.2.2. Satış Anlayışı Dönemi 154
7.2.3. Çağdaş Pazarlama Anlayışı Dönemi 154
7.2.3.1. İlişki Pazarlaması Yaklaşımı 156
7.2.3.2. Müşteri Odaklı Yaklaşım 156
7.2.3.3. Değer Temelli Yaklaşım 157
7.2.3.4. Pazar Odaklı Yaklaşım 157
7.2.4. Toplumsal ve Sosyal Pazarlama Anlayışı Dönemi 158
7.3. PAZAR BÖLÜMLEME VE HEDEF PAZAR SEÇİMİ 159
7.4. PAZARLAMA KARMASI ELEMANLARI 163
7.4.1. Ürün 164
7.4.2. Fiyat 165
7.4.3. Dağıtım/Yer 167
7.4.4. Tutundurma 169
7.4.5. Katılımcılar/İnsanlar 170
7.4.6. Fiziksel Ortam/Fiziksel Deliller 171
7.4.7. Süreç Yönetimi 171
Kaynaklar 173
Bölüm Soruları 177

8. Bölüm
FİNANS YÖNETİMİ 179
8.1. FİNANSMAN KAVRAMI 179
8.2. TARİHSEL GELİŞİM 180
8.3. İŞLETMELERDEKİ YERİ VE ÖNEMİ 181
8.4. FİNANS YÖNETİCİSİNİN GÖREVLERİ 182
8.5. İŞLETMELERİN FİNANSAL YAPISI VE SERMAYE TÜRLERİ 183
8.5.1. Sermaye 183
8.5.1.1. Sermaye Türleri 183
8.5.2. Finansman Kaynakları 184
8.5.2.1. Kaynağına Göre Finansman 185
8.5.2.2. Sürelerine Göre Finansman Kaynakları 185
8.5.2.2.1. Uzun Süreli Finansman Kaynakları 185
8.5.2.2.2. Kısa Süreli Finansman Kaynakları 186
8.5.3. Finansal Tablolar 187
8.5.3.1. Bilançolar 187
8.5.3.2. Gelir Tabloları 188
8.5.4. Finansal Analiz 189
8.5.4.1. Finansal Tabloların Analizinde Kullanılan Oranlar 189
8.5.4.1.1. Likiditeyi Ölçen Oranlar 189
8.5.4.1.2. Faaliyet Oranları 191

8.5.4.1.3. Finansal Yapı Oranları 193
8.5.4.1.4. Kârlılık Oranları 193
8.5.4.2. Başa Baş Analizi 194
8.5.4.3. Fon Akım Tablosu 195
8.6. YENİ FİNANSAL TEKNİKLER 196
8.6.1. Factoring 196
8.6.3. Forfaiting 196
8.6.3. Leasing (Finansal Kiralama) 197
8.6.4. Franchising 197
Kaynaklar 199
Bölüm Soruları 200

9. Bölüm
İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ 201
9.1. İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNİN GÖREV VE FONKSİYONLARI 201
9.1.1. İnsan Kaynakları Yönetiminin Başlıca Görevleri 201
9.1.2. İnsan Kaynakları Yönetiminin Fonksiyonları 202
9.2. İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNİN İLKELERİ 203
9.2.1. Liyakat ya da Yeterlik İlkesi 203
9.2.2. Kariyer İlkesi 203
9.2.3. Eşitlik İlkesi 204
9.2.4. Güvence İlkesi 205
9.2.5. Yansızlık İlkesi 205
9.2.6. Halef Yetiştirme İlkesi 205
9.2.7. Yönetimi Geliştirme İlkesi 205
9.3. İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ VE ÇEVRESEL UNSURLARI 205
9.3.1. Dış Çevre Unsurları 206
9.3.1.1. Yasal Düzenlemeler 206
9.3.1.2. Toplum 206
9.3.1.3. Sendikalar 207
9.3.1.4. Müşteriler 207
9.3.1.5. Rakipler 207
9.3.1.6. Teknolojik Koşullar 207
9.3.1.7. Ekonomik Koşullar 207
9.3.1.8. Coğrafik Koşullar 208
9.3.2. İç Çevre Unsurları 208
9.3.2.1. Misyon, Amaçlar, Hedefler 208
9.3.2.2. Politikalar 209
9.3.2.3. Örgüt Kültürü ve Örgüt İklimi 209
9.3.2.4. İşgörenler 209
9.4. İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNİN İŞLEVLERİ 209
9.4.1. İstihdam 210
9.4.2. Geliştirme 212
9.4.3. Ücretlendirme 213
9.4.4. Bütünleştirme 216

9.5. İNSAN KAYNAKLARINDA PERFORMANS DEĞERLENDİRME SİSTEMİ 217
9.5.1. Performans Değerleme Yöntemleri 218
9.6. İŞGÖREN DEVİR HIZI VE HESAPLANMASI 219
9.7. İŞ ANALİZ VE İŞ TASARIMI 220
9.7.1. İş Analizi 220
9.7.1.1. İş Tanımı 221
9.7.1.2. İş Gerekleri 223
9.7.2. İş Tasarımı 224
9.7.2.1. İş Basitleştirme 224
9.7.2.2. İş Genişletme 225
9.7.2.3. İş Zenginleştirme 225
9.7.2.4. İş Rotasyonu 225
9.7.2.5. Süreç Yenileme 225
Kaynaklar 227
Bölüm Soruları 229

10. Bölüm
HALKLA İLİŞKİLER VE İLETİŞİM SÜRECİ 231
10.1.1. Halkla İlişkilerin Temel Amaç ve İşlevleri 233
10.1.2. Halkla İlişkilerde Hedef Kitle 234
10.1.2.1. İşletme İçi Hedef Kitle 234
10.1.2.2. İşletme Dışı Hedef Kitle 235
10.2. HALKLA İLİŞKİLER VE HALKLA İLİŞKİLERE YAKIN KAVRAMLAR 235
10.2.1. Propaganda 236
10.2.2. Reklamcılık 236
10.2.3. Pazarlama 237
10.3. HALKLA İLİŞKİLERDE KULLANILAN TEMEL İLKELER 239
10.3.1. Çift Yönlü İlişki 239
10.3.2. Dürüstlük ve Doğruları Yansıtmak 240
10.3.3. İnandırıcılık 240
10.3.4. Sabırlı Çalışma 241
10.3.5. Uzmanlık İşi 241
10.3.6. Yaygın Sorumluluk 241
10.3.7. Yineleme ve Süreklilik 242
10.3.8. İşletme İmajı 242
10.3.9. Halkla İlişkiler Bütçesi 242
10.4. İLETİŞİM VE HALKLA İLİŞKİLER 243
10.4.1. İletişim Kavramı ve Önemi 243
10.4.2. İletişim Süreci 243
10.4.3. İşleyiş Açısından İletişim Çeşitleri 246
10.4.3.1. Tek Yönlü İletişim 246
10.4.3.2. Çift Yönlü İletişim 246
10.5. ÖRGÜTSEL İLETİŞİM 247
10.5.1. Biçimsel İletişim (Resmî, Formel) 248
10.5.1.1. Dikey İletişim 248

10.5.1.1.1. Yukarıdan Aşağıya Doğru İletişim....249
10.5.1.1.2. Aşağıdan Yukarıya Doğru İletişim....249
10.5.1.2. Yatay İletişim....250
10.5.1.3. Çapraz İletişim....250
10.5.2. Biçimsel Olmayan İletişim (Gayriresmî, İnformel)....250
10.6. HALKLA İLİŞKİLER FAALİYETLERİNDE KULLANILAN İLETİŞİM BİÇİMLERİ....252
10.6.1. Sözlü İletişim....252
10.6.2. Sözsüz İletişim....253
10.6.3. Yazılı İletişim....255
10.6.4. Elektronik İletişim....255
10.7. HALKLA İLİŞKİLER ALANINDA KULLANILAN İLETİŞİM ARAÇLARI....256
10.7.1. Yazılı ve Basılı Araçlar....256
10.7.2. Sözlü Araçlar....256
10.7.3. Görsel-İşitsel Araçlar....256
Kaynaklar....257
Bölüm Soruları....259

11. Bölüm
ZAMAN VE KRİZ YÖNETİMİ....261
11.1. ZAMAN YÖNETİMİ....261
11.1.1. Zaman Kavramı....261
11.1.2. Zaman Yönetimi Kavramı....262
11.1.3. Zaman Tuzakları....262
11.1.4. Zamanın Etkin Kullanılmasını Sağlayan Davranış ve Yöntemler....265
11.2. KRİZ YÖNETİMİ....268
11.2.1. Krizin Tanımı....268
11.2.1.1. Kriz Türleri....271
11.2.1.2. Krizin Aşamaları....272
11.2.2. Kriz Yönetiminin Tanımı....273
11.2.2.1. Kriz Yönetiminin Özellikleri....274
11.2.2.2. Kriz Yönetimi Yaklaşımları....275
11.2.2.3. Krizin Sebep Olduğu Unsurlar....275
Kaynaklar....278
Bölüm Soruları....280

12. Bölüm
ÇATIŞMA VE STRES YÖNETİMİ....281
12.1. ÇATIŞMA YÖNETİMİ....281
12.1.1. Çatışmanın Tanımı....281
12.1.2. Çatışmanın Yararları....284
12.1.3. Çatışma Yönetimi....285
12.1.4. Çatışmanın Nedenleri....286
12.1.4.1. İşler Arası Fonksiyonel Karşılıklı Bağlılık....286
12.1.4.2. Belirli Kaynakların Paylaşılması....286

12.1.4.3. Amaç Farklılıkları 286
12.1.4.4. Algılama Farklılıkları 286
12.1.4.5. Yönetim Alanıyla İlgili Belirsizlik 287
12.1.4.6. Yöneticilik Tarzları Arasındaki Farklılıklar 287
12.1.4.7. İşçi-İşveren İlişkilerindeki Kutuplaşmalar 287
12.1.4.8. Kişilik Farklılıkları 287
12.1.4.9. Yeniliklerin Gerektirdiği Yeni Bilgi ve Görüşlerden Doğan Anlaşmazlıklar 287
12.1.5. Çatışma Süreci 287
12.1.5.1. Potansiyel Muhalefet 288
12.1.5.2. Kavrama ve Kişileştirme 288
12.1.5.3. Davranış 288
12.1.5.4. Çatışmanın Sonuçları 289
12.1.6. Örgütlerde Çatışma Türleri 289
12.1.6.1. Taraflara Göre Çatışmalar 290
12.1.6.1.1. Birey İçi Çatışmalar 290
12.1.6.1.2. Bireyler Arası Çatışmalar 291
12.1.6.1.3. Kişiler ve Gruplar Arası Çatışmalar 291
12.1.6.1.4. Gruplar Arası Çatışmalar 291
12.1.6.1.5. Bölümler Arası Çatışmalar 291
12.1.6.1.6. Örgütler Arası Çatışmalar 292
12.1.6.2. Nedenlerine Göre Çatışmalar 292
12.1.6.2.1. Amaç Çatışmaları 292
12.1.6.2.2. Rol Çatışmaları 292
12.1.6.2.3. Kurumlaşmış Çatışmalar 292
12.1.6.2.4. Beliren Çatışmalar 292
12.1.6.3. Çıkış Biçimlerine Göre Çatışmalar 293
12.1.6.3.1. Gizli Çatışmalar 293
12.1.6.3.2. Algılanan Çatışmalar 293
12.1.6.3.3. Hissedilen Çatışmalar 293
12.1.6.4. Örgüt Düzeyindeki Çatışmalar 293
12.1.7. Çatışmanın Yönetilmesinde Kullanılan Yaklaşımlar 293
12.1.8. Çatışmada Geleneksel ve Modern Görüşler 295
12.2. STRES YÖNETİMİ 296
12.2.1. Stresin Tanımı 296
12.2.2. Stresin Kaynakları 297
12.2.3. Stres Belirtileri 298
12.2.4. Stresin Örgüt Üzerindeki Etkileri 299
12.2.5. Stres Yönetimi 299
12.2.5.1. Stres Yönetiminde Bireysel Başa Çıkma Yöntemleri 300
12.2.5.2. Stres Yönetiminde Örgütsel Başa Çıkma Teknikleri 301
Kaynaklar 303

13. Bölüm
İŞLETME YÖNETİMİNDE ÇAĞDAŞ YAKLAŞIMLAR 1: İŞLETMELERDE TOPLAM KALİTE YÖNETİM VE DEĞİŞİM MÜHENDİSLİĞİ 307
13.1. İŞLETMELERDE TOPLAM KALİTE YÖNETİMİ.....307
13.1.1. Kalite ve Toplam Kalite Kavramı 307
13.1.2. Toplam Kalite Yönetimi.....309
13.1.2.1. Sürekli İyileştirme (Kaizen).....312
13.1.3. Toplam Kalite Yönetiminin Amacı.....312
13.1.4. Toplam Kalite ve Klasik Yönetim Anlayışı 313
13.1.5. Toplam Kalite Yönetiminin Temel İlkeleri.....315
13.1.5.1. Müşteri Odaklılık 316
13.1.5.2. Çalışanların Katılımı-Takım Çalışması 316
13.1.5.3. Sürekli Gelişim ve Öğrenme 316
13.1.5.4. Çalışanların Eğitimi 316
13.1.5.5. Üst Yönetimin Liderliği 317
13.1.6. Kalite Kavramına Değişik Yaklaşımlar 318
13.1.6.1. Dr. Deming ve Dr. J. M. Juran 318
13.1.7. Kalite Çemberleri 321
13.1.7.1. Kalite Çemberlerinin Amaçları.....321
13.1.7.2. Kalite Çemberlerinin Özellikleri.....322
13.2. İŞLETMELERDE DEĞİŞİM MÜHENDİSLİĞİ 323
13.2.1. Değişim Mühendisliği Kavramı 324
13.2.2. İşletmelerde Değişim Mühendisliğinin Kullanılma Nedenleri.....325
13.2.3. Değişim Mühendisliğinde On Emir 325
13.2.4. Değişim Mühendisliği Süreç ve Safhaları 326
13.2.4.1. Lider ve Değişim Mühendisliği Ekibinin Tespiti 326
13.2.4.2. Mevcut Görev ve Yapıların Tespit Edilmesi 327
13.2.4.3. Kurum Değerlerinin Yeniden Şekillendirilmesi 327
13.2.4.4. Harekete Geçme ve Değişimi Satma 327
13.2.4.5. Direnişleri Ortadan Kaldırmak 327
13.2.5. Değişim Mühendisliği Uygulamalarından Örnekler 328
Kaynaklar.....330
Bölüm Soruları 333

14. Bölüm
İŞLETME YÖNETİMİNDE ÇAĞDAŞ YAKLAŞIMLAR 2: İŞLETMELERDE ETİK VE MOBBING (PSİKOLOJİK ŞİDDET) 335
14.1. İŞLETMELERDE ETİK.....335
14.1.1. Etik ve Ahlak Kavramı 335
14.1.2. Etik Türleri 337
14.1.2.1. Betimleyici Etik 337
14.1.2.2 Normatif Etik 337
14.1.2.3. Meta Etik338

14.1.3. İş Etiği ve İşletme Etiği 338
14.1.3.1. İşletmelerin Çalışanlara Karşı Etik Sorumlulukları 339
14.1.3.2. Çalışanların İşletmeye Karşı Etik Sorumlulukları....340
14.1.4. Meslek Etiği 341
14.1.5. İşletmelerde Yaşanan Etik Dışı Davranışlar....341
ETİK ANT....343
ÖRNEK OLAY....344
14.2. İŞLETMELERDE MOBBİNG....345
14.2.1. Mobbing Kavramı ve Gelişimi....348
14.2.1.1. Türk Hukukunda Mobbing....349
14.2.2. İşletmelerde Mobbing Türleri....351
14.2.2.1. Yatay (Horizontal) Mobbing 351
14.2.2.2. Dikey (Downword and Upword) Mobbing 352
14.2.3. Mobbing Sürecinin Aşamaları....352
14.2.4. Mobbingin Bireyler Üzerindeki Etkisi 353
14.2.5. Mobbingin Örgütlere İlişkin Sonuçları....354
14.2.6. İş Yerlerinde Yaşanan Belli Başlı Mobbing Davranışları 354
14.2.7. İş Yerlerinde Mobbinge Uğrayanların Genel Özellikleri....355
Kaynaklar....359
Bölüm Soruları 362

15. Bölüm
İŞLETME YÖNETİMİNDE ÇAĞDAŞ YAKLAŞIMLAR 3: İŞLETMELERDE KÜÇÜLME, BENCHMARKING, DIŞ KAYNAK KULLANIMI VE ÖĞRENEN ORGANİZASYONLAR..... 363

15.1. İŞLETMELERDE KÜÇÜLME (DOWNSIZING) 363
15.1.1. Örgütsel Küçülmenin İşgörenler Üzerindeki Etkisi....364
15.1.2. İşletmelerde Küçülme Stratejileri 365
15.1.2.1. İş Gücü Azaltımı 365
15.1.2.2. İşlerin Yeniden Yapılanması 366
15.1.2.3. Sistematik Strateji....366
15.1.3. Küçülmenin Alternatifleri 366

15.2. İŞLETMELERDE BENCHMARKING (KARŞILAŞTIRMA–KIYASLAMA) 366
15.2.1. Benchmarking Merdiveni 368
15.2.2. Benchmarking İçin Yapılması Gerekenler 368
15.2.3. Benchmarking Süreci 369
15.2.4. Benchmarking'in Temel Özellikleri 369
15.2.5. Benchmarking Çeşitleri....370
15.2.6. Benchmarking'in Kullanım Alanları....370
15.3. DIŞ KAYNAK KULLANIMI (OUTSOURCING) 371
15.3.1. İşletmelerde Dış Kaynak Kullanımı....371
15.3.2. Yabancı Ülkelerde Dış Kaynak Kullanımı....372
15.3.3. Dış Kaynak Kullanımının Yarar ve Sakıncaları....373

15.4. ÖĞRENEN ORGANİZASYONLAR....376
15.4.1. Öğrenen Organizasyonların Özellikleri....377
15.4.2. Öğrenen Organizasyonların Karakteristikleri....378
Bölüm Soruları....382

16. Bölüm
İŞLETMELERDE DİJİTAL DÖNÜŞÜM SÜRECİ VE YAPAY ZEKÂ KULLANIMI....383
16.1. DİJİTAL DÖNÜŞÜM....383
16.1.1. İşletmelerde Dijital Dönüşüm....384
16.2. YAPAY ZEKÂ....386
16.2.1. Yapay Zekânın İşletmelere Sağladığı Avantaj ve Dezavantajlar
Bölüm Soruları....393
Kaynaklar....394

KAYNAKÇA....397

BÖLÜM SORULARI CEVAP ANAHTARLARI....423

KAVRAMLAR DİZİNİ....425

1. Bölüm

İŞLETME, İŞLETME YÖNETİMİYLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR VE İŞLETME TÜRLERİ

İşletmeler; bireysel ve toplumsal ihtiyaçların karşılanması, toplumsal refahın artırılması ve ekonomik kalkınmada büyük öneme sahiptir. İnsan ihtiyaçlarının sınırsız olduğu bir dünyada insan istek ve ihtiyaçlarının en iyi şekilde karşılanması, işletmeler aracılığıyla mümkündür.

1.1. İŞLETME VE İŞLETME YÖNETİMİYLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

Ekonomik faaliyetlerin temelinde insan ihtiyaçlarının karşılanması yatmaktadır. İnsanları çalışmaya ya da iş yapmaya yönelten temel neden, insan ihtiyaçlarıdır. İnsanlar, ihtiyaçları karşılandığında mutlu; karşılanmadığında ise mutsuz olurlar. Birçok bilim insanı, insan ihtiyaçlarını açıklarken bu ihtiyaçları sınıflandırmaya çalışmıştır. Amerikalı psikolog Abraham Maslow'da, insan ihtiyaçlarını en temel yani zorunlu ihtiyaçlardan, insan kişiliğinin gelişmesine paralel olarak en karmaşık olana doğru bir sıralama yapmıştır (Şimşek, 1993:9).

Maslow'a göre insan ihtiyaçları, beş gruba ayrılmaktadır:

- Birinci sırada, temel fizyolojik ihtiyaçlar yer almaktadır. Bunlar, hayati ihtiyaçlar olup insanların yaşamları için gerekli olan hava, su, yiyecekler vb'lerini içerir.
- İkinci sırada, güvenlik ihtiyacı gelir. Yani tehlikelerden korunma, korku duymama ve güvenlik içinde olmayı ifade eder.
- Üçüncü sırada, ait olma ve sosyal ihtiyaçlar bulunur. Bunlar; sevgi, aidiyet, kimlik duygusu, benimseme vb'dir.
- Dördüncü sırada, statü ve saygınlık gelir. İnsanlar, başarılı olarak tanınmak ve toplumda belirli bir statüye sahip olmak isterler.
- Son sırada ise kendini kanıtlama, yani kendini gerçekleştirme ihtiyacı, yer alır. Kendini kanıtlama, kişinin yaratıcı yönlerini kullanabilmesini ifade etmektedir (Güney, 2000:482).

Kaynaklar

1) Akar, Ç. ve Özalp, H. (2001), **Sağlık Hizmetlerinde ve İşletmelerde Yönetim**, Ankara: Somgür Yayıncılık.

2) Akat, İ., Budak, G. ve Budak, G. (2002), **İşletme Yönetimi**, İzmir: Barış Yayınları.

3) Akdemir, A. (1999), **İşletme Bilimine Giriş**, Eskişehir: Birlik-Ofset Yayıncılık.

4) Aktepe, E. (2005), **İşletmecilik Bilgileri**, Ankara: Gazi Kitabevi.

5) Alpagun, O., Demir H., Oktav M., Üner N. (1993) **İşletme Ekonomisi ve Yönetimi**, İstanbul: Beta Yayınevi.

6) Ankara Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası (2011), **Türk Ticaret Kanunu-Borçlar Kanunu**, Ankara.

7) Aydın N., Başar M. ve Coşkun, M. (2006), **Finansal Yönetim**, Eskişehir: Aktüel Tanıtım.

8) Bayer, E., Tüfekci, K. Ö. (2007), **Genel İşletme**, Isparta: Üçm Grafik Ltd. Şti.

9) Can H., Tuncer D. ve Ayhan D. Y. (2005), **Genel İşletmecilik Bilgileri** (16. Baskı), Ankara: Siyasal Kitabevi.

10) Çeker, M. (2015), "Limited Şirketlerde Ortak Sayısının Sınırlandırılması", **Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi (TFM)**, ISSN: 2149-4576, 2015/1, 5764.

11) Demir, A. (2004), **İşletme Bilgisi**, Ankara: Özkan Matbaacılık.

12) Drucker, P. F. (1994), **Kapitalist Ötesi Toplum** (Çev: Belkıs Çorakçı), İstanbul: İnkılap Kitabevi.

13) Grove, J. S., Raymond, P. F, Pickett G:M. ve Norman, K. (1996), "Going Green in the Service Sector: Social responsibility issues, implications and imlementation, ", **European Journal of Marketing**, 30 (5) 56-66.

14) Güney, S. (2000), **Davranış Bilimleri**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

15) Kaplan, İ. (2016), "6102 Sayılı YTTK Hükümlerine Göre Anonim Şirket Yönetim Kurulu Üyeleri ve Diğer Üst Yöneticilerin, Şirkete, Ortaklara Ve Şirket Alacaklılarına Karşı Hukuki Sorumluluğu 6102 sayılı YYTK Hükümleri", **Ankara Üni. Hukuk Fak. Dergisi**, 65(4), 3493-3510.

16) Karalar, R. (1993), **Genel İşletme Ekonomisi**, Ankara: Engin Yayınları.

17) Koç, H. (2001), **Kooperatifçilik Bilgileri**, Ankara: Nobel Yayınları.

18) Kumkale, R. (2006), **Limited Şirketler** (2. Baskı), Ankara: Seçkin Yayınları.

19) Mucuk, İ. (2003), **Modern İşletmecilik** (14. Baskı), İstanbul: Türkmen Kitabevi.

20) Müftüoğlu, M. T. (1993), **İşletme İktisadı**, Ankara: Turhan Kitabevi.

21) Oluç, M. (1969), **İşletme Organizasyonu ve Yönetim**, İstanbul: Duran Ofset.

22) Özalp, Ş., Timur, N., Koçel, T. ve diğerleri (1999), **Genel İşletme** (4. Baskı), Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayınları, No: 501.

23) Özdemir, A. (2004), **İşletme Bilgisi**, Ankara: Özkan Matbaacılık.

24) Özgen, H., Öztürk, A. ve Yalçın, A. (2001), **Temel İşletmecilik Bilgisi**, Adana: Nobel Kitabevi.

25) Öztürk, S. A. (2003), **Hizmet Pazarlaması** (4. Baskı), İstanbul: Ekin Kitabevi.

26) Özyürek, M., Topçu, S. ve diğerleri (1986), **Davranış Bilimleri**, Ankara: Açıköğretim Fakültesi, Eğitim Ön Lisans Programı, No: 59.

27) Sabuncuoğlu, Z. ve Tokol, T. (1997), **İşletme I-II**, Bursa.

28) Sabuncuoğlu, Z. ve Tokol, T. (2016), **İşletme,** Bursa: Aktüel Yayınları.

29) Sağlam, N. ve Şengel, S. (2012), **Şirketler Muhasebesi, Uygulama Rehberi** (Özel Baskı), Bursa: Hipotez Yayınları.

30) Şimşek, Ş. (2005), **İşletme Bilimine Giriş** (12. Baskı), Konya: Adım Matbaacılık.

31) Tatar, T. ve Üner, M. (1992), **İşletmecilik İlkeleri**, Ankara: Gazi Büro Yayınları.

32) Türk Ticaret Kanunu, Kanun Numarası: 6102, Kabul Tarihi: 13.01.2011, RG 14.02.2011/27846

33) Türk Ticaret Kanunu, Madde Gerekçeleri, Kanun Numarası: 6102

34) Ülgen, H. ve Mirze, S. K. (2006), **İşletmelerde Stratejik Yönetim** (3. Baskı), İstanbul: Literatür Yayıncılık.

35) Yıldız, A. Murat ve Vural, İrfan (2014), Kurumlar Vergisi Beyanname Düzenleme Rehberi, Ankara: Ankara SMMM Odası Yayın No: 89.

36) http://www.canaktan.org/egitim/universite-reform/bilgi-toplum.htm, 10.03.2007.

37) http://www.muhasebedersleri.com/sirketler-muhasebesi/kooperatif organlari2.html-, 23.05.2009.

38) https://www.turktelekom.com.tr/-, **27.06.2016.**

39) http://www.ticaretkanunu.net/makale-4/, **10.01.2018.**

2. Bölüm
İŞLETMELERİN KURULUŞU

İşletmelerin kuruluşu oldukça karmaşık ve çok yönlü faaliyetleri içermektedir. Konunun ekonomik, teknik, finansal ve hukuki yönleri vardır. Süpermarket açmak isteyen bir girişimci, uzun zaman harcayıp detaylı olmasa da birtakım etüt ve araştırmalar yapar. Ancak eğer kurulacak işletme büyük bir işletme ise bu araştırmalar birkaç ay, hatta birkaç yıl sürebilir. Bu bölümde, işletmelerin kuruluş çalışmaları hakkında genel bilgiler verilmiştir.

Kuruluş çalışmaları, işletme kurma fikriyle birlikte başlar. Fikrin gerçekleştirilebilir olup olmadığını irdelemek için bir dizi çalışmalar yapılır. Bu çalışmalara kuruluş çalışmaları denir.

Yeni bir işletme kurmak aslında yatırım yapmak anlamına gelir. Yatırım kararı, bir işletmenin gelecek yıllardaki durumunu belirleyici nitelikte bir karar olduğundan işletmeler açısından hayati önem taşımaktadır. Zamanlaması uygun ve doğru bir yatırım kararı işletmenin gelirini ve piyasa değerini yükseltirken, yanlış bir yatırım kararı işletmeyi iflasa bile sürükleyebilir (Akmut ve diğerleri, 2003: 234).

2.1. KURULUŞ ÇALIŞMALARI

Kuruluş çalışmalarına başlayan işletmeler; önce bir proje fikri ortaya koyar, daha sonra bu proje fikrine dayanarak bir proje üretir ve yatırım projesi için çalışmaya başlar. Kuruluş çalışmalarında yapılan fizibilite çalışmalarına geçmeden önce yatırım, yatırım projesi kavramlarını kısaca açıklamakta yarar vardır.

2.1.1. Yatırım

İşletme kurma, işletmecilik açısından bir yatırım yapma şeklinde değerlendirilir. Ancak yatırımın çeşitli tanımları vardır. İktisatta yatırım, millî gelirin yeni üretim üniteleri kurmak veya eskiyen üniteleri yenilemek için ayrılan kısmı anlamında kullanılmaktadır. Müteşebbis açısından yatırım, parasal sermayenin ve olanakların üretim yapacak bina, makine ve teçhizata dönüştürülmesidir. Finansman dilinde yatırım ise gelir getirmeyen parasal varlığın daha az likid hale çevrilerek

Kaynaklar

1) Akmut, Ö., Aktaş, R., Aykaç, B. ve diğerleri (2005), **Girişimciler İçin İşletme Yönetimi**, Ankara: Gazi Kitabevi.

2) Aktepe, E. (2005), **İşletmecilik Bilgileri**, Ankara: Gazi Kitabevi.

3) Alpugan, O., Demir H. ve diğerleri (1994), **İşletme Ekonomisi ve Yönetimi**, İstanbul: Beta Basım.

4) Aslan, İ. Y. ve Ergün, M. (2005), **Ticaret Hukuku**, İstanbul: Ekin Kitabevi.

5) Aydın, N., Başar, M. ve Coşkun, M. (2006), **Finansal Yönetim**, Eskişehir: Aktüel Tanıtım.

6) Bektöre, S. ve diğerleri (2001), **Muhasebe Uygulamaları**, Eskişehir: AÜ AÖF Yayınları.

7) Büyükuslu, A. R., Kutal, G. (1996), **Endüstri İlişkileri Boyutunda Çok Uluslu Şirketler ve İnsan Kaynağı Yönetimi Teori ve Uygulama**, İstanbul: Der Yayınları.

8) Can, H., Tuncer, D. ve Ayhan, D. Y. (1995), **Genel İşletmecilik Bilgileri** (8. Baskı), Ankara: Siyasal Kitabevi.

9) Can, H., Tuncer, D. ve Ayhan, D. Y. (2005), **Genel İşletmecilik Bilgileri** (16. Baskı), Ankara: Siyasal Kitabevi.

10) Deryal, Y. (2002), **Ticaret Hukuku**, Trabzon: Derya Kitabevi.

11) Dinçer, Ö. ve Fidan, Y. (1999), **İşletme Yönetimine Giriş** (4. Baskı), İstanbul: Beta Yayınları.

12) Dinçer, Ö. ve Fidan, Y. (1999), **İşletme Yönetimine Giriş** (6. Baskı), İstanbul: Beta Yayınları.

13) Karahan, S. (2006), **Ticari İşletme Hukuku**, Konya: Mimoza Yayınları.

14) Karalar, R. (1993), **Genel İşletme Ekonomisi**, Ankara: Engin Yayınları.

15) Kinsey, J. (1998), **Marketing in Develeping Countries**, New York: McMillian Publishing.

16) Moroğlu, E. (1986), **Türk Ticaret Kanunu ve İlgili Mevzuat**, İstanbul: Filiz Kitabevi.

17) Mucuk, İ. (1998), **Modern İşletmecilik**, İstanbul: Türkmen Kitabevi.

18) Mucuk, İ. (2001), **Modern İşletmecilik** (13. Baskı), İstanbul: Türkmen Kitabevi.

19) Mucuk, İ. (1993), **Modern İşletmecilik** (5. Baskı), İstanbul: Der Yayınları.

20) Onal, G. (2000), **Temel İşletmecilik Bilgisi** (3. Baskı), İstanbul: Türkmen Kitabevi.

21) Önder, F., Topçuoğlu, M. ve Saraç, T. (2005), **Ticaret Hukuk Bilgisi**, Isparta: SDÜ, İİBF.

22) Örücü, E. (2003), **Modern İşletmecilik** (3. Baskı), Ankara: Gazi Kitabevi.

23) Özdemir, A. (2004), **İşletme Bilgisi**, Ankara: Özkan Matbaacılık.

24) Özgen, H., Öztürk A. ve Yalçın A. (2001), **Temel İşletmecilik Bilgisi**, Adana: Nobel Kitabevi.

25) Sabuncuoğlu, Z. ve Tokol, T. (1997), **İşletme I-II,** Bursa.

26) Şimşek, Ş. (2005), **İşletme Bilimine Giriş** (12. Baskı), Konya: Adım Matbaacılık.

27) Tatar, T. ve Üner, M. (1992), **İşletmecilik İlkeleri**, Ankara: Gazi Büro Yayınları.

28) Tuncer, D., Ayhan, D. Y. ve Varoğlu, D. (2007), **Genel İşletmecilik Bilgileri**, Ankara: Siyasal Kitabevi.

29) Türk Dil Kurumu (2005), Türkçe Sözlük, Ankara.

30) UNIDO, Birleşmiş Milletler Sınai ve Kalkınma Teşkilatı (1977), Endüstriyel Projelerin Değerlendirilme El Kitabı, Ankara.

31) Ünsalan, E. ve Şimşeker, B. (2005), **Temel İşletmecilik Bilgileri** (16. Baskı), Ankara: Detay Yayıncılık.

32) http://www.hukuk.gen.tr, 18.02.2007.

33) http://www.musavirlikler.gov.tr, 25.02.2007.

3. Bölüm
İŞLETME SİSTEMİ VE ÇEVRESİ

İşletmeler; çevreyle ilişkileri olan, iç ve dış çevrelerine duyarlı dinamik yapıya sahip birimlerdir. Hızlı gelişmelerin yaşandığı günümüz şartlarında işletmeleri sadece ulusal sınırlar içerisinde düşünmek doğru değildir. Çünkü hızlı gelişmelerle birlikte ulusal sınırlar aşılmış, işletmeler uluslararası alanlarda da faaliyetlerini gerçekleştirmeye başlamıştır.

3.1. SİSTEM KAVRAMI VE TÜRLERİ

Sistem; aralarında ilişki bulanan elemanların ve işlerin birbirleriyle ilgilerinin belirlenerek bunların bir bütün olarak ele alınması, analiz edilmesi ve düzenlenmesidir (Can ve diğerleri, 1990: 19). Sistem, bir sınır içerisinde birbirleriyle etkileşim içinde bulunan ve ortak bir amaca yönelmiş olan öğeler topluluğudur. Yani sistemler, girdileri çıktılara dönüştüren, birbirleriyle ilişkili faaliyet ve öğelerden oluşmaktadır (Gökçen, 2005: 18). Sistemlerin temel amacında, yaşamak, yaşamak için büyümek, büyümek için çevreye uyum sağlamak vardır (Atalar, 2001:14).

Bertalanffy'den sonra Kenneth E. Boulding de sistemler hiyerarşisi kavramını ortaya atmış ve genel sistem yaklaşımının yalnızca fiziksel bilimlerle sınırlı olmadığını; bu yaklaşımın her alana, sosyal bilimlere de uygulanabileceğini ifade etmiştir (Liebler, McConnel, 2004: 41).

Sistemler, kapalı ve açık sistemler olmak üzere ikiye ayrılır:

Açık sistemler; çevreden girdi alarak bu girdileri belli bir dönüşüm sürecinden geçirip işleyen, çevreye çıktılar sunan ve çevresel faktörlerden etkilenen sistemlerdir. Örgütlerin içinde bulunduğu dış çevre çok daha karmaşık bir hâl aldıkça ve belirsizleştikçe açık sistemler, yönetim bilimi içinde kendine yer bulmuştur. Hızlı değişim, küresel rekabet, bilgi teknolojisindeki gelişmeler ve diğer yaşanan değişimler örgütlerin kendisini dış çevreden izole etmesini imkânsız hâle getirmiştir. Örgüt ve çevresi arasında iyi bir etkileşim için sistem düşüncesi son derece önemli hâle gelmiştir. Böyle bir çevrede kararlar süratle ve çoğu zaman yeterli bilgiye sahip olmadan ve yüksek risk alınarak verilmek zorundadır. Örgütü bir makine gibi yönetmeyi ve objektif karar vermek isteyen yönetici profili artık çok fazla

Kaynaklar

1) Akdemir, A. (2001), **İşletme Bilimine Giriş**, Eskişehir: Ofset Yayıncılık.

2) Aktepe, E. (2005), **İşletmecilik Bilgileri**, Ankara: Gazi Kitabevi, Eylül.

3) Altunışık, R., Özdemir, Ş. ve Torlak, Ö. (2004), **Modern Pazarlama** (3. Baskı), İstanbul: Değişim Yayınları.

4) Atalar, M. E. (2001), **İşletme Yönetim Sistemi**, Ankara: Semih Ofset, Haziran.

5) Can, H., Tuncer, D. ve Ayhan, D. Y. (1990), **Genel İşletmecilik Bilgileri**, Ankara: Adım Yayıncılık, Ekim.

6) Can, H., Tuncer, D. ve Ayhan, D. Y. (1995), **Genel İşletmecilik Bilgileri**, Ankara: Siyasal Kitabevi, Eylül.

7) Chaney, D. (1999), **Yaşam Tarzları** (Çev. İ. Kutluk), Ankara.

8) Dinçer, Ö., Fidan, Y. (2003), **İşletme Yönetimine Giriş** (6. Baskı), İstanbul: Beta Basım.

9) Ertürk, M. (2000), Yönetim ve Organizasyon, Beta Basım, İstanbul.

10) Esen, Ö. (1998), **İşletme Yönetiminde Sistem Yaklaşımı** (3. Baskı), İstanbul: Alfa Basım Yayın Dağıtım.

11) Gökçen, H. (2005), **Yönetim Bilgi Sistemleri** (Genişletilmiş 2. Baskı), Çanakkale: Epi Yayınları.

12) Karalar, R. (1993), **Genel İşletme Ekonomisi**, Ankara: Engin Yayınları.

13) Koçel, T. (2003), **İşletme Yöneticiliği** (9. Baskı), İstanbul: Beta Basım.

14) Liebler, G. J., Mcconnel, C. R. (2004), **Managment Prenciples for Health Professionals**, Boston: Jones and Bartlett Publishers.

15) Örücü, E. (2003), **Modern İşletmecilik**, Ankara: Gazi Kitabevi, Eylül.

16) Şahin, M. (1984), **İş İdaresinin Temel Kavramları**, Ankara: Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

17) **TDK (2005). Türk Dil Kurumu Sözlüğü.**

18) Ünsalan, E. ve Şimşeker, B. (2005), **Temel İşletmecilik Bilgileri**, Ankara: Detay Yayıncılık.

19) http://www.ozyazilim.com/ozgur/marmara/orgut -15.03.2007.

20) http://www.eylem.com/sibernetik-06.02.2007.

21) http://www.tedariksistemi.com-09.10.2011

4. Bölüm

YÖNETİM VE YÖNETİMİN TARİHSEL GELİŞİMİ

İşletmeler günümüzde değişen koşullara ve gelişmelere ayak uydurabilmek ve gelişimlerini devam ettirebilmek için iyi bir yönetime ihtiyaç duymaktadır. Yönetim hem başkalarıyla birlikte çalışmayı hem de kıt olan kaynakları verimli bir şekilde kullanmayı ve değişen çevreye uyum sağlamayı gerektirir (www.maximumbilgi.com). Yönetim ve yönetimin tarihsel gişimine ilişkin kavram ve açıklamalar aşağıda sunulmuştur.

4.1. YÖNETİM KAVRAMI

Yönetim, evrensel bir kavramdır. Önceden ne yapacağının tam olarak kestirilmesi oldukça zor olan insanla uğraşır. İnsanın toplumsal yaşama gereği olan diğer kişilerle ilişkilerini, onların çeşitli etmenler altındaki davranışlarını inceler (Güçlü 2003: 63). Ancak ilkeleri, felsefesi ve politikalarının incelenmesine yeni başlanmış olan bir bilim dalı için bu gibi terminoloji ve kavram karışıklarının olağan karşılanması gerektiği de ileri sürülmekte (Deitzer, Shilliff ve Juaus, 1979: 210) ve bugün için yönetim teorisinin kapsamı ve tanımının ne olması veya ne olmaması konusunda çok genel bir fikir birliğinin dışında ayrıntılarıyla aynı görüşleri paylaşan iki kişi bile bulmanın son derece güç olduğu belirtilmektedir (Suojanen, 1966: 1). Bu konuyla ilgili olanlar, kendi ihtiyaç ve amaçlarına göre tanım geliştirmektedir. Bunun sonucu olarak da yönetim dendiğinde bazen bir süreç anlaşılmakta; bazen bu sürecin unsurları olan kişi veya grup anlaşılmakta; bazen de yönetim bir bilgi topluluğu olarak ele alınarak bunun yöneticilerin karar verme ve önderlik gibi faaliyetlerinde nasıl kullanılabileceği üzerinde durulmaktadır.

Yönetim, en küçüğünden (aile, işletme gibi) en büyüğüne (devlet, uluslararası örgütler gibi) kadar tüm örgütlerde geçerli ve gerekli bir işlevdir. Yönetim, örgütlerin amaçlarına etkin ve verimli ulaşabilmesi bakımından zorunlu bir işlevdir. Diğer bir deyişle yönetim, örgütler için hayati bir öneme sahiptir. Bir toplumun örgütlerindeki yönetim anlayışı ve uygulamalarıyla o toplumun kalkınmışlık düzeyi arasında doğrusal bir ilişki olduğunu söylemek mümkündür. Yönetim kalitesi tüm toplumu etkiler (Güçlü, 2003: 63).

Kaynaklar

1) Akat, İ., Budak, G., Budak, G. (2002), **İşletme Yönetimi**, Barış Yayınları, İzmir: Fakülteler Kitabevi.

2) Akmut, Ö., Aktaş, R., Aykaç B. ve diğerleri (2003), **Girişimciler İçin İşletme Yönetimi**, Ankara: Gazi Kitabevi.

3) Ataman, G. (2001), **İşletme Yönetimi**, İstanbul: Türkmen Kitapevi.

4) Bayın, G. (2014), "Sistem Yaklaşımı Bakış Açısıyla Sağlık Kurumlarında Dış Çevre Analizi", **Çankırı Karatekin Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 4(2), s. 99-120.

5) Beach, Dale S. (1970), **Personel: The Management of People at Work** (2. Ed), London: The Macmillan Co.

6) Can, H., Tuncer, D., Ayhan, D. Y. (2003), **Genel İşletmecilik Bilgileri**, Ankara: Siyasal Kitabevi.

7) Can, H. (2002), **Organizasyon ve Yönetim** (Genişletilmiş 6. Baskı), Ankara: Siyasal Kitabevi.

8) Deitzer, B., Shilliff, K. and Juaus, M. (1979), **Contemporary Management Concepts,** England: Grid Publishing Inc.

9) Dinçer, Ö., Fidan, Y. (2000), **İşletme Yönetimine Giriş** (5. Baskı), İstanbul: Beta Yayınları.

10) Dinçer, Ö., Ertürk, M. (2000), **İşletme Yönetimine Giriş**, İstanbul: Beta Yayınları.

11) Dişel, K. (1979), **Yönetim**, Ankara: Sevinç Matbaa.

12) Doğan, K. C. (2017), "Postmodern Kamu Yönetiminin Kuramsal Temelleri Çerçevesinde Yönetişim Yaklaşımı: Literatür Taraması", **Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Ocak 2017 Cilt-Sayı: 10(1), 27-45, 308-4216 http://dergipark.gov.tr/ohuiibf/.

13) Eren, E. (2001), **Yönetim ve Organizasyon**, İstanbul: Beta Basım.

14) Ertürk, M. (2000), **İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon** (3. Baskı), İstanbul: Beta Basım Yayın.

15) Eryılmaz, B. (1995), **Kamu Yönetimi**, İzmir: Akademi Kitapevi.

16) Genç, N. (2004), **Yönetim ve Organizasyon: Çağdaş Sistemler ve Yaklaşımlar**, Ankara: Seçkin Kitabevi.

17) Güçlü, N. (2003), "Stratejik Yönetim", **G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**, C. 23, S. 2, 61-85.

18) Herbert, G. H., Gullet, C. R. (1998), **Organizasyonlar: Teori ve Davranış** (Çeviren: Besim Baykal), İstanbul: İ.İ.T.İ.A. İşletme Bilimleri Enstitüsü Yayınları.

19) Huse, F. E. (1979), **The Modern Manager**, St. Paul, MN, West Publishing Co.

20) Katz, R. (1974), "Skills of an Effective Administrator", **Harward Business Review**, Vol: 52, No: 5, 90-102.

21) Kavuncubaşı, Ş. (2000), **Hastane ve Sağlık Kurumları Yönetimi**, Ankara: Siyasal Kitabevi.

22) Koçel, T. (2001), **İşletme Yöneticiliği**, İstanbul: Beta Basım.

23) Koçel, T. (2005), **İşletme Yöneticiliği** (8. Baskı), İstanbul: Beta Basım.

24) Koparal, C. (2012), **Yönetim ve Organizasyon-I**, Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2564, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1534.

25) Liebler, G. J., Mcconnel, C. R. (2004), **Managment Prenciples for Health Pofessionsls**, Boston: Jones and Bartlett Publishers.

26) Mondy, W. R. ve diğerleri (1990), **Management and Organizational Behavior,** Allyn An Bacon Co., Masachusetts.

27) Mucuk, İ. (1998), **Modern İşletmecilik**, İstanbul: Türkmen Kitabevi.

28) Özalp, İ. (1998), **Yönetim ve Organizasyon**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

29) Öztürk, Z., Demir, Ö. (2017), "Klasik, Neo-Klasik Ve Modern Yönetim Yaklaşımlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bir Analiz", **Uluslararası Sağlık Yönetimi ve Stratejileri Araştırma Dergisi**, Cilt 3, Sayı 2, ISSN 2149 61 61, 119134.

30) Rakich, J. S., Longest, B, B., and Darr, K. (1985), **Managing Health Services Organizations** (Second Edition), Philadelphia: W.S. Saunders Company.

31) Souojanen, W. W. (1966), **The Dynamics of Management**, New York: Holt, Rinehart and Winston.

32) Üreten, S. (1998), **Üretim İşlemler Yönetimi**, Ankara: Gazi Üniversitesi Yayını.

33) Yüksel, Ö. (2000), **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Ankara: Gazi Kitabevi.

34) http://www.academia.edu/3018646/Bolum_2_Isletme_Yonetiminin_Tarihsel_ Gelisimi, 24.07.2013.

35) http://www.emu.edu.tr/hcaner/wp-content/uploads/2014/09/organization-theories.pdf, 08.01.2018.

36) http://eytepe.com/2016/02/24/durumsallik-yaklasimi/, 09.01.2018.

37) http://www.maximumbilgi.com/default.asp?sx=dosyaara&nx=Y%F6netim&px=4, Araştırma Serisi No. 68, "Yönetim ve Yöneticilik", 20.02.2007.

38) http://www.maximumbilgi.com/default.asp?sx=dosyaara&nx=Y%F6netim&px=4, Araştırma Serisi No. 123, Yönetim Biçimleri, 20.02.2007.

39) http://www.maximumbilgi.com/default.asp?sx=dosyaara&nx=Y%F6netim&px=4, Araştırma Serisi No. 68, "Yönetim ve Yöneticilik", 18.02.2007.

5. Bölüm
YÖNETİM FONKSİYONLARİ

Planlama, örgütleme, yöneltme, koordinasyon ve kontrol olarak sıralayabileceğimiz yönetim fonksiyonları; aşağıda ayrıntılı bir şekilde, başlıklar hâlinde sunulmuştur.

5.1. PLANLAMA

Plan, bir karar veya kararlar toplamıdır. Bu karar veya kararların özelliği, gelecek zaman dilimleri içinde ulaşılmak veya gerçekleştirilmek istenen belli nokta veya durumlara işaret etmesidir. Dolayısıyla en genel tanım olarak "Plan, bugünden, gelecekte nereye ulaşılmak istendiğinin, nelerin gerçekleştirilmek istendiğinin kararlaştırılmasıdır." şeklinde açıklanabilir. Böyle bir karar, plandır. Dolayısıyla karar vermekle plan yapmak bir anlamda aynı şeydir. Tek farkı, planların birden fazla kararı içermesi, kararlar toplamı olmasıdır (Koçel, 2005: 123). Planlama ise yönetim fonksiyonlarının ilki ve en önemlisidir. İşletme bir örgüt olduğuna göre her plan ve onu destekleyici olan alt planlar, ortak amaçlara etkili ve verimli bir şekilde ulaşmak için yapılır. Tüm grup faaliyetleri, amaçların neler olduğunun ve bunlara nasıl ulaşılacağının belirlenmesiyle başlar, bu da planlama sürecinin başlangıcıdır. Dolayısıyla, planlama genel ve basit bir ifadeyle "belirli bir gelecekte nereye ulaşılmak istendiğinin ve oraya nasıl ulaşılacağının önceden belirlenmesidir (Mucuk, 1998: 145). Planlamayla neyin, ne zaman, nasıl, nerede ve kim tarafından yapılacağı önceden kararlaştırılır. Yönetimin ilk ve en temel anahtar işlevlerinden biridir. Planlama amaç ve hedeflere bu amaç ve hedeflere ulaşmada başarı sağlayacak en iyi yolların belirlenmesidir (Akmut ve diğerleri, 2003: 65). Bir diğer ifadeyle planlama; örgütün amaçlarını tanımlama, bu amaçlara ulaşmak için genel stratejileri belirleme, örgütteki çalışmaları koordine etme ve bütünleştirmek için ayrıntılı planlar oluşturma sürecidir (Robbins ve Coulter, 2002: 176-190). Planlama, planı ortaya çıkarmak için sarf edilen gayretleri ve süreçleri ifade eder. Planlama süreci, dört aşamadan oluşmaktadır:

1) Misyon ve vizyonun belirlenmesi,

2) Amaç ve hedeflerin belirlenmesi,

3) Amaçlara ulaştıracak alternatif yolların belirlenmesi,

4) Alternatifler arasından seçim yapma.

Kaynaklar

1) Akat, İ. Budak, G. (2002), **İşletme Yönetimi** (Genişletilmiş 4. Baskı), İzmir: Barış Yayınları.

2) Akmut Ö., Aktaş R., Aykaç B. ve diğerleri (2003), **Girişimciler İçin İşletme Yönetimi**, Ankara: Gazi Kitabevi.

3) Aktan, C. (1999-a), **Geleceği Kazanmanın Yolu; Stratejik Planlama**, İstanbul: Beta Yayınevi.

4) Aktan, C. (1999-b), **2000'li Yıllarda Yeni Yönetim Teknikleri: Stratejik Yönetim**, İstanbul: TÜGİAD Yayını.

5) Arun, K. (2008). Liderlik Tarzları ile Paylaşımcı Bilgi Kültürü İlişkisi (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

6) Ataman, G. (2001), **İşletme Yönetimi Temel Kavramlar ve Yeni Yaklaşımlar**, İstanbul: Türkmen Kitabevi.

7) Aydemir, B., Düzyol, C., Usta, E. (2003), **Stratejik Planlama Kılavuzu**, Devlet Planlama Teşkilatı.

8) Bakan, İ., Büyükbeşe, T. (2010), "Liderlik "Türleri" ve "Güç Kaynakları"na İlişkin Mevcut-Gelecek Durum Karşılaştırması: Eğitim Kurumu Yöneticilerinin Algılarına Dayalı Bir Alan Araştırması", **KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, 12(19): 73-84.

9) Barutçu, S. ve Sezgin, S. (2012), "Satış Yönetimi Sürecinde Motivasyon Araçları ve Etki Düzeyleri: Tıbbi Satış Temsilcileri Üzerinde Bir Araştırma", **Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi**, C. 4, S. 2, 89-97. URL: http://dergipark. ulakbim.gov.tr/uaifd/article/viewFile/50000 51304/5000048542.

10) Bursalıoğlu, Z. (1999), **Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Davranış**, 11. Basım, Pegem Özel Eğitim ve Hizmetleri Tic. Ltd. Şti., Ankara.

11) Can, H. (1994), **Organizasyon ve Yönetim**, Ankara: Siyasal Kitabevi.

12) Can, H. (2002), **Organizasyon ve Yönetim** (6. Baskı), Ankara: Siyasal Kitabevi.

13) Can, H., Tuncer D., Ayhan, D. Y. (2004), **Genel İşletmecilik Bilgileri** (15. Baskı), Ankara: Siyasal Kitabevi.

14) Çoroğlu, Ç. (2001), **Yeni Ekonomide Yönetim ve Pazarlama**, İstanbul: Alfa/Aktüel Kitabevi.

15) Dalay, İ. (2001), **Yönetim ve Organizasyon: İlkeler, Teoriler ve Stratejiler**, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Yayını, Sayı: 43.

16) Dinçer, Ö. (2003), **Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası**, İstanbul: Alfa Yayınları.

17) Doğan, S. (2001), **Vizyona Dayalı Liderlik,** Philip&Richard's İnsan ve İş Kaynakları Danışmanlığı.

18) Doğanlı, B. ve Demirci, Ç. (2014), "Sağlık Kuruluşu Çalışanlarının (Hemşire) Motivasyonlarını Belirleyici Faktörler Üzerine Bir Araştırma", **Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Cilt: 21 Sayı: 1, 47-60. URL: http://www2 .bayar.edu.tr/yonetimekonomi/dergi/ pdf/C21S12014/47-60.pdf

19) Doyle, P. (1998), **Marketing Management and Strategy**, Hertfordshire: Prentice Hall Europe Press.

20) DPT (2003), T.C Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, "Kamu Kuruluşları İçin Stratejik Planlama Kılavuzu", Ankara.

21) DPT (2006), "Dokuzuncu Kalkınma Planı Sağlık Özel İhtisas Komisyonu Taslak Raporu", 20–21 Ekim, Büyük Anadolu Oteli, Ankara.

22) Efil, İ. (2001), **İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon**, Bursa.

23) Erdal, M. (2007), İşletmelerde Dönüştürücü Liderlik Davranışlarının Analizi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilimdalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

24) Eren, E. (1991) **Yönetim ve Organizasyon**, İ.Ü. İşletme Fakültesi, İstanbul.

25) Eren, E. (2000), **Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası,** Beta Basım Yayım, İstanbul.

26) Eren, E. (2001), **Yönetim ve Organizasyon,** 5. Baskı, Beta Basım Dağıtım, İstanbul.

27) Ertürk, M. (2000), **İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon,** Beta Basım, 3. Baskı, İstanbul.

28) Ferrell, O. C., D. M. Hartline ve H. G. Lucas (2002), **Marketing Strategy**, Canada: South-Western Thomson Learning.

29) Genç, N. (2004), **Yönetim ve Organizasyon, Çağdaş Sistemler ve Yaklaşımlar**, Ankara: Seçkin Kitabevi.

30) Goold, M. ve Campbell, A. (2002), **Designing Effective Organizations: How to Create Structured Networks**, Jossey-Bass.

31) Gordon, M. (2001) "California State University, Fullerton Strengths, Weaknesses, Opportunities, and Threats [SWOT] Analysis" **Bulletin**, University Planning Committee, May, No: 19.

32) Gümüşeli, A. İ (2001), "Çağdaş Okul Müdürünün Liderlik Alanları", **Eğitim Yönetimi**, C. 28, Sayı: 28, 531-548.

33) Güney S. (2000), **Davranış Bilimleri** (2. Basım), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

34) Güngör, S., Arslan, M. (2004), "Turizm ve Rekreasyon Stratejileri İçin SWOT Analizi, Görsel Kalite Değerlendirmesi, Turizm Tesislerinin Beğenilirliği ve Turizm Tesisleri Durum Analizi Uygulaması: Beyşehir İlçesi Örneği", **Selçuk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi**, 18 (33), 68-72.

35) Gürlek, B. (2002) "SWOT Analizi", **TUBİTAK, Bilim ve Teknoloji Stratejileri, Vizyon 2023 Projeleri, Teknoloji Öngörüsü Paneli**, 18 Haziran, http://vizyon2023. tubitak.gov.tr/etkinlikler/bilgilendirme/, Aralık, 2006.

36) Hunt C., M., Oosting K. W., Stevens R. ve diğerleri (1997), **Strategic Planning for Private Higher Education**, New York: The Haworth Pres.

37) Hunter, M. (2012). "How Motivation Really Works: Toward an Emotomotivation", **Economics, Management, and Financial Markets**, 7(4), 138-196.

38) Karppi, I., Kokkonen, M., Lähteenmäki-Smith K. (2001), "SWOT Analysis As A Basis for Regional Strategies", **Nordregio Working Paper**, No: 4.

39) Kavuncubaşı, Ş. (2000), **Hastane ve Sağlık Kurumları Yönetimi**, Ankara: Siyasal Kitabevi.

40) Koçel, T. (2005), **İşletme Yöneticiliği** (8. Baskı), İstanbul: Beta Basım.

41) Kunt, A. P., Atak, A. (2007), Yönetim İşlevleri ve Denetim, Modern İşletmecilik Ders Ödevi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

42) Liebler, J. G., Levine R. E., Dervitz H. L. (1984), **Management Principles for Health Professionals**, USA: Maryland.

43) Memiş, K., Hoşgör, H., Boz, C., Gün, İ. ve Hoşgör, D. G. (2015), "Yaşam Kalitesi ve Motivasyon İlişkisi: Metin Sabancı Baltalimanı Kemik Hastalıkları Hastanesi Örneği", **Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi**, 5(4), 220-230, DOI: 10.5455/musbed.20150917032323.

44) Mucuk, İ. (1998), **Modern İşletmecilik**, İstanbul: Türkmen Kitabevi.

45) Mullins, L. J. (2002), **Management and Organizational Behavior** (Sixth Edition), U.K: Prentice Hall.

46) Ownes, J. (1976), "The Uses of Leadership Theory", **Management Organization and Human Resources** (Eds: H.Hicks and J. Powell), McGraw Hill Book Comp: Mc Graw **Hill Boo**k.

47) Öztürk, Z. ve Dündar H. (2003), "Örgütsel Motivasyon ve Kamu Çalışanlarını Motive Eden Faktörler", **Cumhuriyet Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, C. 4, S. 2, 57-67.

48) Panagiotou, G. (2003) "Bringing SWOT Into Focus", **Business Strategy Review**, Volume 14, Issue 2, 8-10.

49) Robbins, S. P., Coulter, M. (2002), **Management,** (7th Ed.), Upper Saddle River: Prentice Hall.

50) Tortop, N., İsbir, E. G., Aykaç, B., Yayman, H. ve Özer, M. A. (2007), **Yönetim Bilimi**, Ankara: Yargı.

51) Tosun, K. (1990), **İşletme Yönetimi**, İstanbul: Yön Basım.

52) Tutar, H. (2005), Meslek Yüksekokulları Programları için İşletme Yönetimi, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

53) Uçar, D., Doğru, A. Ö. (2005) "CBS Projelerinin Stratejik Planlaması ve SWOT Analizinin Yeri", **TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 10. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı**, 28 Mart 1 Nisan, Ankara.

54) Yıldız, F. (2013), **Yöneticilerin Algılanan Sahte ve Gerçek Dönüşümcü Liderlik Davranışlarını Ayırt Etmede Makyavelizm İle Kişisel Açılım ve Geri Bildirimin Etkileri** (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı.

55) Yozgat, O. (1984), **İşletme Yönetimi**, İstanbul: Nihad Sayar Yayın Ve Yardım Vakfı.

56) Yükselen, C. (1998), **Pazarlama İlkeler-Yönetim**, Ankara: Detay Yayıncılık.

57) http://www.ebk.gov.tr/database/attachment/a8571b14.pdf, 24.07.2013.

58) http://www.tugidem.org.tr/yayinlar/kitap/pazarlama.pdf, 04.07.2009.

59) http://www.xing.com/net/egitimuzmanlari/beyin-f%C4%B1rt%C4%B1nas%C4%B1249309/herzberg-in-motivasyon-teorisi-hijyen-teorisi-15078314/, 04.07.2009.

6. Bölüm
ÜRETİM YÖNETİMİ

Üretim yönetimi, diğer yönetim işlevleri gibi işletmede üretim faaliyetlerinin planlanması, örgütlendirilerek, yönlendirilmesi ve denetimi ile ilgili iş ve işlemleri içerir (Can ve diğerleri, 2004: 284). Bu kavrama ilişkin açıklamalar, aşağıda başlıklar hâlinde sunulmuştur.

6.1. ÜRETİM YÖNETİMİ KAVRAMI VE AMACI

Üretim, dar anlamda, makine, insan ve malzeme kullanımı yolu ile bir fiziksel varlığın yapımı veya bir hizmetin ortaya konulması olarak tanımlanmaktadır (Barutçugil, 1988: 21). Başka bir tanıma göre ise üretim; doğadaki kaynakların ham madde ve malzemelerin insan gereksinimlerine daha uygun mal ve hizmetler biçimine dönüştürülmesi için girişilen fiziksel, kimyasal, mekanik ve benzeri işlemler topluluğu olarak tanımlanabilir. Üretimin gerçekleşmesinin ana amacı, insan gereksinimlerinin karşılanmasıdır. Üretim, işletmelerin temel fonksiyonlarından biridir ve insanın elde etmek ve yararlanmak istediği mal ve hizmetlerin sunumu ile ilgilidir (Kempler, 1973: 313). Üretim faaliyetini, kısaca ürün ya da hizmetlerin yaratıldığı süreç; üretim yönetimini ise, ürün ya da hizmetlerin yaratılmasında kullanılan kaynakların ve yerine getirilmesi gereken faaliyetlerin yönetimi şeklinde tanımlayabiliriz (Üreten, 2005: 5). Bir diğer tanımlamayla üretim yönetimi; işletmenin elinde bulunan malzeme, makine ve insan gücü kaynaklarının belirli miktarlardaki mamulün istenilen niteliklerde, istenilen zamanda ve mümkünse en düşük maliyetle üretimini sağlayacak biçimde bir araya getirilmesidir. Bu tanımda yer alan dört unsurun (miktar, kalite, zaman, fiyat) hepsinin aynı zamanda en iyi şekilde gerçekleştirilmesi mümkün değildir. Örneğin, miktarın yüksek olması satışları olumlu etkilerken stok taşıma masraflarını ve elde kalma riskini arttırır. Dolayısıyla belirli bir malın üretimi söz konusu olduğunda yöneticinin uzlaştırıcı çözümlere yönelen kararlar vermesi söz konusudur. Karmaşık üretim sistemlerinde çelişen unsurlar arasında uzlaştırıcı çözümler bulunması çeşitli kantitatif analiz yöntemlerinin ve bilgisayarların kullanılmasını zorunlu kılar. Üretim yönetimi disiplininin amacı, bu yöntemler yardımı ile gerekli karar verme yeteneğinin geliştirilmesi olarak tanımlanabilir (Kobu, 1998: 3).

Kaynaklar

1) Acar, N. (1992), "Tam Zamanında Üretim ve Kanban Sistemi", **Verimlilik Dergisi**, MPM, (3), 20-60.

2) Acar, N. (1992), **Üretim Planlaması Yönetim ve Uygulamaları**, Ankara: Mert Matbaası.

3) Barutçugil, İ. (1988), **Üretim Sistemleri ve Yönetim Teknikleri** (2. Baskı), Bursa: Uludağ Üniversitesi Yayınları.

4) Can, H., Tuncer, D. ve Ayhan, D. Y. (2004), **Genel İşletmecilik Bilgileri** (15. Baskı), Ankara: Siyasal Kitabevi.

5) Çelikpaça, F. O. (2000), **Üretim Yönetimi ve Teknikleri**, Ankara: Alfa Basım Yayım Dağıtım.

6) Erenoğlu, H. (1973), **İşletmelerde Stokların Yönetim ve Değerlendirilmesi**, Ankara: Devlet Yatırım Bankası.

7) Gökşen, Y. (2003), "Geleneksel Üretimden Esnek Üretime: Karşılaştırmalı Bir İnceleme", **Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C. 5, S. 4, 40-63.

8) Gümüşoğlu Ş., Erboy N. Ve Özdağoğlu, D. (2013), "Siparişe Dayalı Üretim İçin Ürün Gruplarının Oluşturulmasında Genetik Algoritma Tabanlı Bir Yaklaşım", **Yönetim ve Ekonomi Dergisi,** C. 20, S. 2, 259-284.

9) Güner, E., Karaca, M. E. (2004), "Tam Zamanında Üretim Sisteminde Tedarikçi İlişkileri ve En İyi Parti Büyüklüğü Üzerine Bir Uygulama", **Gazi Üniv. Müh. Mim. Fak. Der**., Cilt 19, No 4, 443-454.

10) Kempler, T. (1973), **A Handbook of Management,** Penguin Books, USA.

11) Kobu, B. (1982), **Üretim Yönetimi,** Alaş Basım ve İmalat Sanayi, İstanbul.

12) Kobu, B. (1989), **Üretim Yönetimi,** İ.Ü. İşlt. Fak. Yayın No: 211 İstanbul.

13) Kobu, B. (1998), **Üretim Yönetimi,** İÜ İşletme Fakültesi Araştırma ve Yardım Vakfı, Avcıol Basım, 10. Baskı, İstanbul.

14) Özkan, A., Esmeray, M. (2002), "Bir Maliyet Kontrol Sistemi Olarak JIT Üretim Sistemi ve Muhasebe Uygulamaları", **Cumhuriyet Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, C. 3, S. 1, 129-146.

15) Özkan, M. (2004), "Üretim Yönetimi ve Kavramlar", http://www.danismend.com/konular/lojistikyon/loj_uretim_yonetimi_kavramlar.htm.

16) Şahin, M. (2000), **Üretim Yönetimi ve Yapay Zekâ**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

17) Tatar, T. (1982), **İşletmelerde Üretim Yönetimi ve Teknikleri**, Ankara: ADMMA Yayını.

18) Tekin M. (2003), **Üretim Yönetimi**, Ankara: Detay Yayıncılık.

19) Tengilimoğlu, D., Işık, O., Akbolat, M. (2009), **Sağlık İşletmeleri Yönetimi**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

20) Toraman, A. (1984), **Üretim Planlama ve Kontrol**, İstanbul: İTÜ İşletme Fakültesi Yayınları.

21) Ustaahmetoğlu, E.(2013). **Stok Yönetimi Ve Miktar Kararları**. Erdoğan, B. ve Özata, F.Z. (Ed.). Perakendecilikte Ürün Yönetimi içinde (Ünite 7). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

22) Üreten, S. (2005), **Üretim/İşlemler Yönetimi** (5. Baskı), Ankara: Gazi Kitabevi.

23) http://www.ankarabarkod.com/pdf/barkodnedir.pdf, 06.06.2009.

24) http://www.maximumbilgi.com/default.asp?sx=dosyaara&nx=Y%F6netim&px=3, Araştırma Serisi No. 100, "Stok Kontrol Yöntemleri".

7. Bölüm
PAZARLAMA YÖNETİMİ

Pazarlama, işletmenin başarısı için hayati önem taşıyan, ulusal verimi ve toplumsal refahı artırma çabasının bir parçasıdır. İyi bir pazarlama, işletmenin ve ülkenin başarısı yanında etkili bir üretim için de gereklidir. Çünkü tüketicinin arzu etmeyeceği bir malı veya hizmeti üretmenin hiçbir yararı yoktur. Pazarlama, üreticiyle tüketici arasında yer alan ve tarafları bir araya getiren bir köprüdür. Pazarlama; işletmeden pazara, pazardan işletmeye doğru bilgi akışını sağlayan çift yönlü bir iletişim ağı kurar. İşletmenin çevresi ile ilişki kurmasını sağlayan temel bir mekanizmadır (Mucuk, 2001). Pazarlama yönetimi konusu aşağıda ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

7.1. PAZARLAMA TANIMI VE PAZARLAMANIN İŞLETMELER AÇISINDAN ÖNEMİ

İşletmelerin tüketici ihtiyaç ve isteklerini karşılayarak amaçlarına ulaşmak üzere yaptığı faaliyetler çeşitlidir; üretim, pazarlama, finansman, personel yönetimi gibi. Bu faaliyet grupları, işletme fonksiyonları olarak adlandırılmaktadır. Pazarlama, işletmelerin başarılı olmasında söz konusu fonksiyonların başında gelmektedir. Ancak pazarlamanın bu önemi gelişmiş ülkelerde de yeni fark edilmiştir.

Kusursuz yönetilen veya "mükemmel" olarak adlandırılan işletmelerin ortak özelliklerini belirlemeye yönelik olarak ABD'de yapılan araştırmalarda, en önemli faktörlerin başında "müşteriye yakınlık" ve bu çerçevede bazı temel pazarlama ilkelerinin uygulanmasına önem verilmesi olduğu görülmüştür.

İşletme başarısında, pazarlamanın rolünü Peter Drucker şu şekilde ifade etmektedir (Mucuk, 2001): "İşletme toplumun bir parçası olduğuna göre geçerli bir amacı vardır o da; pazarda tüketici gereksinimlerini tanımak, hangi gereksinimlere hizmet edileceğini ortaya koymak ve potansiyel tüketiciyi işletme müşterisine dönüştürecek bir malı geliştirmektir."

Pazarlama; ekonomik fayda yaratır, mal ve hizmeti uygun biçimde, arzu edilen zaman ve yerde hazır bulundurarak tüketicilerin ona sahip olmasını sağlar. Mal ve hizmete yeni değerler ekleyerekyeni işler, hatta yeni endüstriler yaratarak ve daha yüksek yaşam standardı sağlayarak toplumsal refahın yükselmesine yardımcı olur.

Kaynaklar

1) Alabay N. (2010), "Geleneksel Pazarlamadan Yeni Pazarlama Yaklaşımlarına Geçiş Süreci", **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C. 15, S. 2, s. 213-235.

2) Andreasen, R. A. ve Kotler, P. (2003), **Strategic Marketing for Nonprofit Organizations**, New Jersey: Prentice Hall Inc.

3) Armağan, E. (2017), **Dağıtım Kanalları ve Lojistik Yönetimi**, Pazarlama Yönetimi Kitabı (Editor: Mehmet Marangoz), 341-384, İstanbul: Beta Basım Yayın.

4) Arpacı, T., Ayhan, D. Y., Böğe, E. ve diğerleri (1992), **Pazarlama**, Ankara: Gazi Yayınları

5) Ay, C., Ünal, A. (2002), "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler İçin Yeni Bir Pazarlama Anlayışı: Gerilla Pazarlaması", **Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, C, 9 S, 1, 75-86.

6) Boone, L. E., Kurtz, D. L. (1974), **Contemporary Marketing**, Illinois: The Dryden Press.

7) Can, H., Tuncer, D. ve Ayhan, D. Y. (2004), **Genel İşletmecilik Bilgileri**, Ankara: Siyasal Kitabevi.

8) Cooper, P. D. (1994), **Health Care Marketing**, Gaithersburg, Maryland: An Aspen Publication.

9) Cop, R., Bekmezci, M. (2008), "Değer Temelli Pazarlama Anlayışında Balanced Scorecard'ın Stratejik Önemi", **İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, (39), 247-266.

10) Cop, R., Canda, N., Akşi, N. (2012), "Stratejik Pazarlama Kararlarında Bölümlendirme, Hedef Pazar Ve Konumlandırmanın Önemi: Bolu İlinde Bulunan Otel İşletmeleri Üzerine Nitel Bir Araştırma", **Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C. 12, S. 1, 35-25.

11) Cravens, W. D. (2000), **Strategic Marketing**, Texas: McGraw-Hill Companies.

12) Çoroğlu, Ç. (2001), **Yeni Ekonomide Yönetim ve Pazarlama**, İstanbul: Alfa/Aktüel Kitabevi.

13) Enginkaya, E. (2000), **Hizmet Pazarlaması ve Sağlık Sektöründe Bir Uygulama** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

14) Ergin, C., Tengilimoğlu, D. ve Kısa, A. (1999), "Sağlık Hizmetlerinde Pazar Bölümleme Stratejileri ve Bir Alan Uygulaması", **Sağlık Kuruluşları ve Hastane Yönetimi**, Ankara: Haberal Eğitim Vakfı Yayınları, , 15-16 Mayıs.

15) Grönroos, C. (1991), "The Marketing Strategy Continuum: Toward a Marketing Concept for the Service Marketing", **Service Marketing Management Decision**, V. 29, 10-20.

16) Gülmez, M., Kitapçı, O. (2003), "İlişki Pazarlamasının Gelişimi ve Yakın Geleceği", **C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, C. 4, S. 2, 521 – 539.

17) Karafakıoğlu, M. (1998), **Sağlık Hizmetleri Pazarlaması**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayını.

18) Kohli, K. A., Jaworski, J. B. (1990), "Market Orientation: The construct, Research Propositions and Managerial Implications", **Journal of Marketing**, Vol: 54, April, s. 118.

19) Kotler, P. ve Clarke, R. N. (1987), **Marketing for Health Care Organizations**, New Jersey: Prentice-Hall, Inc.

20) Kotler, P. (1971), **Marketing Decision Making: A Model Building Approach**, Holth, Rinehard Winton Inch., Newyork, Nakleden: Tuncer Tokol, Pazarlama Yönetimi (1996), Ceylan Matbaacılık.

21) Kotler, P. (1988), **Marketing Management: Analysis, Planning, Implementational Control**, New Jersey: Prentice Hall International Inc.

22) Kotler, P. (1991), **Marketing Management**, New Jersey: Pearson Custom Publishing.

23) Külter, B., Demirgüneş, K. (2006), "Değer Temelli Pazarlama (Finansal Boyut ve Müşteri Boyutu)" **İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, C. 20, S. 2, 327-342.

24) Lancaster, G. ve Massingham, L. (1993), **Essentials of Marketing: Text and Cases,** England: McGraw-Hill Book Company.

25) Lovelock, C. R. ve Wirtz, J. (2004), **Services Marketing**, New Jersey: Pearson Prentice Hall.

26) Memmedova, M. (2017), "Tutundurma Karması Elemanları, Boyutlar Ve Çelişkiler", **TURAN: Stratejik Arastirmalar Merkezi; TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi**; ISSN: 1308-8041, e-ISSN: 1309-4033; Yıl: 2017; Cilt: 9/İlkbahar, Sayı: 34, 266269. DOI: http://dx.doi.org/10.15189/1308-8041.

27) Mucuk, İ. (2001), **Pazarlama İlkeleri**, İstanbul: Türkmen Kitabevi.

28) Odabaşı, Y. (1994), **Sağlık Hizmetleri Pazarlaması**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi.

29) Odabaşı, Y. (1995), **Pazarlama İletişimi**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

30) Öztürk, A. S. (2003), **Hizmet Pazarlaması** (4. Baskı), Bursa: Ekin Kitabevi.

31) Palmer, A. (1994), **Principles of Services Marketing**, England: McGraw-Hill Book Company.

32) Palmer, A. (1998), **Principles of Services Marketing**, England: McGraw Hill Book Company.

33) Peter, J. P. ve Donall, J. H. (1998), **Marketing Menagement Knowledge and Sklills**, Boston: McGraw-Hill Companies.

34) Pointer, D. D. ve Zwanziger, J. (1986), "Pricing Strategy and Tactics in the New Hospital Marketplace", **Hospital&Health Services Administration**, November/December.

35) Raju, P. S., Lonial, S. C. (2002), "The Impact of Service Quality and Marketing on Financial Performance in the Hospital Industry: An Empirical Examination", **Journal of Retailing and Consumer Services**, 9, s. 335-348.

36) Sağlık Bakanlığı, Sağlık Projesi Genel Koordinatörlüğü (2001), **Sağlık Hizmetleri Yönetimi Eğitimi Referans Notları**, Ankara.

37) Sezer, A. (1999), Sağlık Hizmetlerinde Pazarlama Stratejilerinin Müşteri Tatmini Yaratmaya Etkileri (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.

38) Slater, S. F., Narver, J. C. (1993), "Product-Market Strategy and Performance: An Analysis of the Miles and Snow Strategy Types", **European Journal of Marketing**, Vol. 27, No 10, s. 3351.

39) Standon, W. J. and Futrell, C. (1987), **Fundamentals of Marketing** (Eight Ed.) N.Y. McGraw-Hill Book Company.

40) Sweeney, E. R., Berl, L. R. ve Winston, J. W. (1989), **Cases and Select Readings in Health Care Marketing,** England: The Haworth Press.

41) Tek, Ö. B. (2017), **Pazarlama: İlkeler ve Uygulamalar**, Ankara: Gazi Kitabevi Tic. Ltd. Şti.

42) Tek, Ö. B. Özgül, E. (2005), **Modern Pazarlama İlkeleri**, İzmir: Birleşik Matbaacılık.

43) Tengilimoğlu, D. (2001), "Türkiye'de Sağlık Hizmetleri Pazarlamasında Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri", **Yeni Türkiye Dergisi**, (40), 1710-1719.

44) Tengilimoğlu, D. (2000) "Sağlık Hizmetlerinde Pazarlama Karması Elemanları ve Özellikleri", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt 55, 1, Ocak-Mart.

45) Torlak, Ö., Özmen, M. (2013), **Pazarlama İlkeleri**, Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 3012, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1965.

46) Usta, H. (2000), **Sağlık Hizmetleri Pazarlamasında Tutundurma Politikası; Sağlık Personeli ve Hastaların Reklama Yönelik Görüşlerine İlişkin Bir Devlet Hastanesi Örneği** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

47) Üner, M. (1994), "Hizmet Pazarlamasında Pazarlama Karması Elemanları Değişiklik gösterir mi?", **Pazarlama Dünyası Dergisi** ,(43), 2-12.

48) Weinreich, N. K. (1999), "What is Social Marketing?", USA: Weinreich Communications.

49) Zeithaml, A. V., Bitner, M. J. (2000), **Services Marketing**, New York: McGraw Hill Book Company.

50) Zineldin, M. (2000), "Beyond Relationship Marketing: Technolojicalship Marketing.", **Marketing Intelligence and Planning**, 18/1, 9-23.

51) http://www.maximumbilgi.com/default.asp?sx=dosyaara&nx=Y%F6netim&px=2, Araştırma Serisi No. 135, "Pazarlama Yönetimi", 01.03.2007.

52) http://www.maximumbilgi.com/default.asp?sx=dosyaara&nx=Y%F6netim&px=2, Araştırma Serisi No. 66, "Pazar Analizi", 01.03.2007.

53) http://www.slideshare.net/suleymanbayindir/19-blm-sosyal-pazarlama, 24.07.2013.

8. Bölüm
FİNANS YÖNETİMİ

Yirminci yüzyılın başlarından itibaren, diğer alanlarda olduğu gibi, finansal yönetim alanında da önemli gelişmeler yaşanmıştır. Sanayileşmeyle birlikte işletmeler, büyümeye başlamış; işletmelerin büyümesi, fon gereksinmelerini arttırmış ve bu gereksinmelerin karşılanması, önemli bir sorun hâline gelmiştir. Bunun sonucu olarak da finans yönetimine ihtiyaç duyularak bu konu önem kazanmıştır.

8.1. FİNANSMAN KAVRAMI

Şirketlerin faaliyetlerine devam edebilmesi için sonsuz sayıda reel varlığa ihtiyacı vardır. Reel varlıklar; makine, fabrika, demirbaş gibi maddi varlıklar veya marka, patent gibi maddi olmayan varlıklardır. Şirketler tüm bu varlıkları elde etmek için satıcılara ödeme yapmak zorundadır.

Şirketlerin ihtiyaç duyduğu parayı elde edebilmesi için finansal varlık veya menkul kıymet satması gerekir çünkü finansal varlıklar, reel varlıklar ile bu reel varlıkların yarattığı nakit üzerindeki hakları gösterir. Örneğin, bir şirketin bir bankadan kredi almak için borç senedi vermesi, banka açısından finansal varlık sahipliğini ifade eder. Finans yöneticileri, işletmenin reel varlıklarıyla işletmenin nakit elde ettiği finansal piyasalar arasında yer alır. Bu cümleden anlaşılacağı gibi finans yöneticisi, iki temel sorunla karşı karşıya kalır: Birincisi; "İşletme, ne miktarda ve hangi tür varlıklara yatırım yapacaktır?" Bu durum, işletmenin yatırım veya sermaye bütçelemesi kararı olarak ifade edilir. İkincisi, "Yatırım için gerekli olan nakit, nasıl elde edilecektir?" Bu da fınanslama kararı olarak ifade edilir (Brealey, Myres, Marcus, 1997: 7). Bu işlevin etkin biçimde yürütülmesi için öncelikle finansal analizler yapılarak işletmenin likitide durumu, sermaye yapısı, aktifleri kullanma ve kârlılık durumu çeşitli rasyolar (oranlar) aracılığıyla saptanmaya çalışılır. Daha sonra elde edilen rasyolardan da yararlanarak finansal planlamaya gidilir. Gelecek dönemin finansal gereksinimleri, kaynaklar, bunların maliyetleri araştırılır; tahminî bilanço ve bütçeler hazırlanır.

İşletmelerin başvurabileceği üç önemli finansal kaynak vardır. Bunlar işletmenin ortakları tarafından konulan sermayeyi belirleyen özkaynaklar (özsermaye); çeşitli finansal kuruluşlardan faiz karşılığı sağlanan kaynaklar (yabancı sermaye);

Kaynaklar

1) Akdoğan, N., Tenker, N. (2001), **Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri** (7. Baskı), Ankara: Gazi Kitabevi.

2) Akgüç, Ö. (1998), **Finansal Yönetim** (7. Baskı), İstanbul: Avcıol Basım Yayım.

3) Aydın N. (2012), **Finansal Yönetim – I**, Eskişehir: T.C Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2577.

4) Aydoğan, K. (2001), **Finansal Yönetim**, T.C. Sağlık Bakanlığı, Sağlık Yönetimi Eğitimi Programı, Ankara.

5) Can, H., Tuncer, D., Ayhan, D. Y. (2004), **Genel İşletmecilik Bilgileri**, Ankara: Siyasal Kitabevi.

6) Ceylan, A. (1998), **İşletmelerde Finansal Yönetim** (5. Basım), Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları.

7) Ceylan, A. (2004), **Meslek Yüksekokulları İçin, İşletmelerde Finansal Yönetim** (1. Basım), Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları.

8) Ercan, M. ve Ban, Ü. (2005), **Değere Dayalı İşletme Finansı, Finansal Yönetim**, Ankara: Gazi Kitabevi.

9) Ertürk, M. (2001), **İşletme Biliminin Temel İlkeleri**, İstanbul: Beta Basım.

10) Gücenme, Ü. (2000), **Mali Tablolar Analizi** (3. Basım), Bursa: Marmara Yayınları.

11) Mucuk, İ. (1998), **Modern İşletmecilik**, İstanbul: Türkmen Kitabevi.

12) Mucuk, İ. (2000), **Modern İşletmecilik** (12. Basım), İstanbul: Türkmen Kitabevi.

13) Müftüoğlu, M. T. (1994), **İşletme İktisadı** (2. Baskı), Ankara: Turhan Kitabevi.

14) Özdemir, M. (1995), **İşletme Finansmanı,** Sakarya Üniversitesi Yayınları, Sakarya.

15) Brealey Richard A., Myres Stewart C., Marcus Alan J. (1997), **İşletme Finansmanının Temelleri** (Çevirenler; Ünal Bozkurt, Türkan Arıkan, Hatice Doğukanlı), İstanbul: Literatür Yayıncılık.

16) Sabuncuoğlu, Z., Tokol, T. (1997), **İşletme I-II**, Bursa: Seçkin Yayınevi.

17) Selen, U. (1997), "Finansal Serbestleşme ve Kamu Açıklarının Enflasyonist Etkisi", **Banka ve Ekonomik Yorumlar**, 34 (4), 49-58.

18) Van Horne, J. (1993), **Financial Management and Policy** (Ninth Edition), New Jersey: Prentice Hall.

19) http://www.ufrad.org.tr/tr/10sorudafranchise.asp#soru1, 01.03.2007.

9. Bölüm
İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİ

İşletmelerde her türlü faaliyeti gerçekleştiren çalışanlar, işletmelerin insan kaynağını oluştururlar. Hızlı gelişim ve değişimlerin yaşandığı günümüz işletmelerinde çalışanlardan istenen performansın sağlanabilmesi için insan kaynakları yönetiminin gerekli titizliği göstererek çalışanları teşvik etmesi gerekir.

İnsan kaynakları yönetimi; çalışanların ihtiyaçlarını karşılayarak, gerekli örgütsel çevreyi oluşturarak, işletmeye işgören sağlamak ve bu işgörenlerin verimli çalışmalarını kontrol etmek, çalışanları gerekli ödül ve terfi sistemiyle çalışmaya teşvik etmek gibi faaliyetlerde bulunur.

Klasik anlamda insan kaynakları yönetimi; örgütlerde kayıt tutma, eğitim, gelişim, motivasyon ve işgücünün sağlanmasından oluşan bir fonksiyondur (De Cenzo ve Robbins, 1996:8).

W. B. Given, insan kaynakları yönetimini şu şekilde açıklamıştır: "Bir işletmeyi başarıya götüren şey, bankadaki paralarından üretim üstünlüğünden, araştırma ve mühendislikten çok, sahip olduğu ehliyetli ve yetenekli insanlardır. Ancak onların, işbirliği konusundaki işlev, heves ve çabalarıyla sağlam bir kurum meydana getirilebilir. Bir işletmenin geleceği, onu oluşturan herhangi bir öğeden çok, personeline dayanır" (Tosun, 1992: 422).

9.1. İNSAN KAYNAKLARI YÖNETİMİNİN GÖREV VE FONKSİYONLARI

İnsan kaynakları yönetimi; bir işletmede mal veya hizmet üretimi ve satışına ilişkin dolaylı ya da dolaysız etkide bulunan insanların işletmenin amaçları doğrultusunda çabalarının birleştirilmesi, etkin bir biçimde çalışarak en yüksek sonuca ulaşmalarında, insan kaynağının en verimli yollardan sağlanması, kullanılması ve geliştirilmesi için alınan ya da alınması gerekli kararların, tedbirlerin, izlenecek politikalar ile yöntemlerin oluşturulması sürecidir (Ünsalan ve Şimşeker, 2005; 219).

9.1.1. İnsan Kaynakları Yönetiminin Başlıca Görevleri

- İnsan kaynakları planlaması yapmak,
- İş analizlerini yapmak,
- İnsan kaynakları strateji ve politikalarını oluşturmak,

Kaynaklar

1) Aktaş, A. ve diğerleri (2009), Turizm Sektöründeki Kadın Yöneticilerin Cam Tavan Sendorumu Açısından Değerlendirilmesi: Antalya'da Bulunan Konaklama İşletmelerinde Yapılan Bir Araştırma, **17. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi**, 21-23 Mayıs, Osmangazi Üniversitesi.

2) Aldemirler, M. C. (1996), **Personel Yönetimi**, İzmir: Fakülteler Kitabevi.

3) Argon, T. ve Eren, A. (2004), **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Ankara: Nobel Yayınları.

4) Bingöl, D. (2006), **İnsan Kaynakları Yönetimi** (6. Baskı), İstanbul: Arıkan Yayınları.

5) Bülbül, A. R. (2004), **Halkla İlişkiler** (2. Genişletilmiş Baskı), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

6) Can, H. ve diğerleri (1998), **Personel Yönetimi** (3. Baskı), Ankara: Siyasal Kitabevi.

7) Can, H., Tuncer, D. ve Ayhan, D. Y. (2005), **Genel İşletmecilik Bilgileri**, Ankara: Siyasal Kitabevi.

8) Cesur, E. (1999), **Organizasyon Kültürü ve İşletmelerde Kültürel Değişim Sorunları** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

9) Cold, G. (2002), **Personel and Human Resource Management**, Newyork: Irvin McGraw-Hill.

10) Çakır, Ö. (2006), **Ücret Adaletinin İş Davranışları Üzerindeki Etkileri**, Ankara: Kamu İşletmeleri İşverenleri Sendikası.

11) De Conzo, D. A. and Robbins, S. P. (1996), **Human Resource Management** (5th. Edition), John Wiley&Sons. Inc.

12) Demir, S. (2007), **Performansa Dayalı Ücret Sistemleri** (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Yönetim Bilimleri Anabilim Dalı, Ankara.

13) Erdem, E. (2007), **İnsan Kaynaklarında Ücret Yönetimi Sisteminin Oluşturulması ve Bir Uygulama** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, İstanbul.

14) Eren, E. (1993), **Yönetim Psikolojisi** (Dördüncü Baskı), İstanbul: Beta Yayınları.

15) Eren, E. (1998), **Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi** (5. Baskı), İstanbul: Beta Yayınları.

16) Fındıkçı, İ. (2009), **İnsan Kaynakları Yönetimi**, İstanbul: AlfaYayınları.

17) Geylan, R. (1996), **Personel Yönetimi**, Eskişehir: Birlik Matbaası.

18) Halis, M. (2000), "Örgütsel İletişime İlişkin Bir Değerlendirme, Örgütler ve İnsanlar", **8. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongre Bildirileri**, s. 529-541. Erciyes Üniversitesi, 25-27 Mayıs. Nevşehir.

19) Karalar, R. (1993), **Genel İşletme Ekonomisi**, Ankara: Engin Yayınları.

20) Koçel, T. (2007), **İşletme Yöneticiliği** (11. Baskı), İstanbul: Arıkan Yayınları.

21) Mcconnel, C. R. (2003), **The Health Care Manager's Human Resources Handbook**, Vienna, Virginia.

22) Örücü, E. (2003), **Modern İşletmecilik** (3. Baskı), Ankara: Gazi Kitabevi.

23) Palmer, J. M. (1993), **Performans Değerlendirmeleri, Kişisel Gelişim ve Yönetim Dizisi** (Çev. Doğan Şahiner), İstanbul: Rota Yayınları.

24) Sabuncuoğlu, Z. (2000), **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Bursa: Ezgi Kitapevi.

25) Şahin, L. (2010), "İnsan Kaynakları Yönetimi'nde Ücretlendirme Fonksiyonunun Analizi", **Kamu-İş**, C.11, S. 2, 1-35.

26) Şimşek, M. Ş. (2005), **İşletme Bilimlerine Giriş**, Konya: Adım Matbaacılık ve Ofset.

27) Timur, H. (1983), "Personel Başarı Değerlemesi ve Türk Adli Yargı Örneği", **Amme İdaresi Dergisi**, C. 16, S. 5, 21-22.

28) Tortop, N. (1994), **Personel Yönetimi** (5. Baskı), Ankara: Yargı Yayınları.

29) Tosun, K. (1992), **İşletme Yönetimi**, Ankara: Savaş Yayınları.

30) Tutum, C. (1979), **Personel Yönetimi**, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, No: 179, Ankara: Doğan Basım Evi.

31) Türk Dil Kurumu (2005), **Türkçe Sözlük**, Ankara.

32) Uyargil, C. (1998), **İşletmelerde Performans Yönetimi Sistemi**, İ.Ü. İşletme Fakültesi, Yayın No: 262, İşletme İktisadı Enstitüsü Yayın No: 154, İstanbul: Şahinkaya Matbaacılık Koll. Şti.

33) Ünsalan, E. ve Şimşeker, B. (2005), **Temel İşletmecilik Bilgileri**, Ankara: Detay Yayıncılık.

34) Yatkın, A. ve diğerleri (2008), **İnsan Kaynakları Yönetimi**, İstanbul: Lisans Yayıncılık.

35) Yüksel, Ö. (1998), **İnsan Kaynakları Yönetimi** (2. Baskı), Ankara: Gazi Kitabevi.

36) Yüksel, Ö. (2000), **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Ankara: Gazi Kitabevi.

37) Yüksel, Ö. (2003), **İnsan Kaynakları Yönetimi**, Ankara: Gazi Kitabevi.

38) http://barisbaraz.com/wp-content/uploads/IKY_YAZ_3_Baraz_2012.pdf, 25.07.2013.

39) http://www.gap.gov.tr/Turkish, 04.03.2007.

40) http://www.ikademi.com/ucret-yonetimi/658-zaman- birimini-esas-alan-ucret sistemleri.html, 25.07.2013.

41) http://www.jobnak.com/insan-kaynaklari-12.10.2011.

42) http://www.msxlabs.org, 23.02.2007.

43) http://www.nedirnedemek.com/sendika_nedir-09.10.2011.

44) http://www.resortacademy.com, 04.03.2007.

45) http://www.slideshare.net/trockyali/ali-kahraman-10.10.2011.

46) Mehmetakif.edu.tr-12.10.2011.

10. Bölüm
HALKLA İLİŞKİLER VE İLETİŞİM SÜRECİ

İşletmeler; çevreleriyle sürekli etkileşimde bulunan, ürettiği mal ve hizmetleri çevrelerine sunan, sosyal sorumluluk bilinciyle varlığını sürdüren, bu yüzden halka karşı sorumluluk sahibi olan modern ve açık sistemlerdir.

10.1. HALKLA İLİŞKİLER KAVRAMI

Halk ve ilişki sözcüklerinden meydana gelen halkla ilişkiler, çift yönlü bir iletişim sürecidir. Bu sürecin sağlıklı işleyebilmesi için faaliyetlerin uzun süreli ve aralıksız olarak dürüst ve güvenilir bir politikayla bütün kamuoyu hedef alınarak sürdürülmesi gerekir. Sonuçlarının uzun vadede alındığı halkla ilişkiler faaliyetleri, sabır ve etkili iletişim yöntem ve tekniklerinin kullanılmasını gerekli kılar.

Halk, bir ülke içerisinde yaşayan değişik soylardan gelen insan topluluklarının her biridir (TDK, 2005: 835). İşletmecilik açısından halk; kısa ve uzun dönemde işletmeden etkilenen ve davranışlarıyla da bazen işletmeyi etkileyebilen geniş insan gruplarını ifade eder. İşletmenin tutum ve davranışlarından etkilenen ve bu yüzden tutum ve davranışlarıyla işletmeyi etkileyen herkes halk kavramı içine girer (Şahin, 2001: 236). İlişkiler kavramı ise iletişimle yürütülen ve en az iki tarafı içeren amaçlı etkinliklerdir. Halk ve ilişkiler kavramı yan yana konulduğu zaman halk ile olan ilişki anlamı ortaya çıkmaktadır (Hutton, 2001: 26). Halkla ilişkilerin kesin bir tanımını yapmak zordur. Tanımlardaki güçlüğün uygulama alanının geniş ve yaygın, reklamcılık, propaganda, tanıtım ve pazarlama gibi kavramlara yakın olmasından kaynaklanmaktadır. Bir araştırmaya göre; halkla ilişkilerin 472 çeşit tanımı saptanmıştır (Cutlip ve diğerleri, 1985: 4).

Bu 472 tanımın özeti:

> Halka ilişkiler, bir kuruluşla hedef kitlesi arasındaki karşılıklı iletişimi, anlayışı, kabulü ve işbirliğini oluşturmaya ve sürdürmeye yardımcı olan, sorun ve problemlerin yönetimini içeren, kamuoyuna cevap veren, kamuoyunun bilgilendirilmesi için yönetime yardımcı olan, kamu yararına hizmet etmek için yönetimin sorumluluğunu tanımlayan ve vurgulayan, eğilimleri önceden tahmin etmeye yardımcı olmak için bir erken uyarı istemi gibi hizmette bulunan, değişikliklerden etkin bir biçimde faydalanmak için yönetime yardımcı olan

Kaynaklar

1) Asna, A. (1993), **Public Relations,** Temel Bilgiler, İstanbul: Der Yayınları.

2) Baltaş, Z. ve Baltaş, A. (1998), **Beden Dili** (19. Basım), İstanbul: Remzi Kitabevi.

3) Baskin, O., Aronoff, C. ve Lattimore, D. (1997), **Public Relations: The Profession and the Practice,** Boston: McGraw Hill.

4) Bumin, B., Göksel, A., Bahar, F. ve diğerleri (2003), **Çağdaş İşletme Teknikleri**, Ankara: Gazi Kitabevi.

5) Bülbül, A. R. (2004), **Halkla İlişkiler** (2. Genişletilmiş Baskı), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

6) Can, H., Tuncer, D., Ayhan, D. Y. (2003), **Genel İşletmecilik Bilgileri**, Ankara: Siyasal Kitabevi.

7) Cutlip, M., Cender, A.H., Glen, M. B. (1985), **Effective Public Relations**, New Jersey: Prentice Hall Inc., Englewood Cliffs.

8) Çamdereli, M. (2000), **Halkla İlişkiler**, Ankara: Çizgi Yayınları.

9) Dalkılıç, A. (2004), **İletişimde İletişim,** Ankara: Elma Yayınevi.

10) Dicleli, B. ve Akkaya, S. (2000), **Konuşa konuşa İletişim Sırları,** Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası, İstanbul: Acar Matbaacılık, Aralık.

11) Dinçer, Ö. ve Fidan, Y. (1995), **İşletme Yönetimine Giriş**, İstanbul: İz Yayıncılık.

12) Dökmen, Ü. (1994), **İletişim Çatışmaları ve Empati**, İstanbul: Sistem Yayıncılık.

13) Gökçe, O. (1997), **İletişim Bilimine Giriş**, Ankara: Turhan Kitabevi.

14) Gürdal, S. (1997), **Halkla İlişkiler ve Yörel Yönetimlerde Uygulamalar**, İstanbul: Simge Ofis Matbaacılık.

15) Gürgen, H. (1997), **Örgütlerde İletişim Kalitesi**, İstanbul: Der Yayınları.

16) Gürüz, D. (1993), **Halkla İlişkiler Teknikleri**, İzmir: Ege Ünv. Yayınları.

17) Horatçıoğlu, A. (1988), **Halkla İlişkilerin Tanımı, Pazarlama Kavramı İçindeki Yeri**, Tüsside, Reklam ve Halkla İlişkiler Semineri, Gebze.

18) Hutton, G. J. (2001), "Halkla İlişkilerin Tanımı, Boyutları ve Etki Alanları", **Kurgu Dergisi**, (18), 385-400.

19) Işık M. (2007), **Sizinle İletişebilirmiyiz?** (3. Baskı), Konya: Eğitim Kitabevi.

20) Karaman, V. ve diğerleri (2008), **Büro Yönetimi**, İstanbul: Lisans Yayıncılık.

21) Kaşıkçı, E. (2003), **Doğrucu Beden Dili** (4. Baskı), İstanbul: Hayat Yayınları.

22) Kotler, P. (1980), **Principles of Marketing,** Englewood Cliffs: Prentice-Hall Inc.

23) Köknel, Ö. (1986), **İnsanı Anlamak**, İstanbul: Altın Kitaplar.

24) Maviş, F. (1987), **Otel İşletmelerinde Halkla İlişkiler ve Reklâmcılık,** Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir.

25) Mıhçıoğlu, C. (1971), "Halkla İlişkiler Nedir?", **İşveren Dergisi**, C. 9, S. 11, 11-12.

26) Mısırlı, İ. (2003), **Genel İletişim**, Ankara: Detay Yayıncılık.

27) Nelson, R. B. and Wallick, J. (2002), **Sunuş Yapma (**Çev. E. Sabri Yarmalı), İstanbul: Hayat Yayınları.

28) Odabaşı, Y. ve Oyman, M. (2001), **Pazarlama İletişimi Yönetimi**, İstanbul: Mediacat Yayınları.

29) Odgers, P. (2005), **Administrative Office Management,** Thomson South Western Coorporation, Ohio, USA.

30) Okay, A. ve Okay, A. (2007), **Halkla İlişkiler Kavram ve Strateji Uygulamaları** (3. Baskı), İstanbul: Der Yayınları.

31) Onal, G. (1977), **Halkla İlişkiler**, İstanbul: Türkmen Kitapevi.

32) Özgen, H., Öztürk, A. ve Yalçın, A. (2001), **Temel İşletmecilik Bilgisi**, Adana: Nobel Kitabevi.

33) Robbins, Stephen P. and Judge Timothy, A. (2011*),* **Essentials of Organization Behavior** (Elevent Edition), England: Pearson Education Limited.

34) Sabuncuoğlu, Z. (1998), **İşletmelerde Halkla İlişkiler** (4. Baskı), Bursa: Ezgi Kitabevi.

35) Solmuş, T. (2004), **İş Yaşamında Duygular ve Kişilerarası İlişkiler** (1. Baskı), İstanbul: Beta Basım.

36) Subramanian, S. (2006), "An 'Open Eye and Ear' Approach to Managerial Communication", **The Journal of Business Perspective**, Vol 10, No 2, April-June.

37) Türk Dil Kurumu (2005) **Türkçe Sözlük**, Ankara.

38) Tengilimoğlu, D. ve Öztürk, Y. (2004), **İşletmelerde Halkla İlişkiler**, Ankara: Seçkin Kitabevi.

39) Şahin, M. (2001), **Genel İşletme**, Eskişehir: Açıköğretim Yayınları.

40) Şakar, Ö. ve Küçükaslan, N. (2003), **Büro Yönetimi ve İletişim Teknikleri**, İstanbul: Ekin Kitabevi.

41) Ünsalan, E. ve Şimşeker, B. (2005), **Temel İşletmecilik Bilgileri**, Ankara: Detay Yayıncılık.

42) Varol, M. (1993). **Örgüt Sosyolojisine Giriş**, No: 2, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.

43) Yatkın, A. (2003), **Halkla İlişkiler ve İletişim**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

44) http://www.halklailiskiler.com.tr, 15.04.2005.

45) http://web.sakarya.edu.tr/altunr/stratejik/hafta2.pdf, 15.04.2005.

46) http://www.vsm.gov.tr/ah/dosya/Aile, 31.05.2009.

47) http://www.yararlibilgiler.net/butce-nedir/-10.10.2011.

11. Bölüm
ZAMAN VE KRİZ YÖNETİMİ

İşletmelerde zamanı etkin kullanılması ve oluşabilecek krizlere zamanın müdahele edilmesi önemlidir.

11.1. ZAMAN YÖNETİMİ

Zaman ne ödünç alınabilir, ne de tasarruf edilebilir.

11.1.1. Zaman Kavramı

Zaman; üzerinden geçip gidilen bir boşluk değil elde edilip kullanılacak bir kaynak, hayatta insana verilmiş en büyük sermayedir. Eğer ilerlemek ve kazanmak istiyorsanız öncelikle zamana hâkim olmanın yollarını araştırmalısınız. Bu çok önemli sermayenin saniyesi dahi atıl kalmamalı ve onu en iyi şekilde değerlendirme metotları, yöneticilere ve gençliğe öğretilmelidir.

Ara vermeden her gün birkaç saat görevlerini tam yerine getiren insanlar, zamanla ortaya koydukları eserler karşısında kendileri bile hayrete düşmüşlerdir. Aslında sistemli düşünme, sistemli çalışma, etkin zaman kullanımı gibi fiyatı yüksek şeylere insanların pek çoğu ilgi göstermez ancak en verimli ve başarıya giden en kısa yol budur.

Zamana bir kaynak olarak baktığımızda onun diğer üretim faktörlerine benzemediği görülür. Bu nedenle zaman; ham madde gibi depolanamaz, nakit para gibi tasarruf edilemez, bir makine gibi üretime katılamaz. Yani zamanı fiziksel olarak yakalamak, onu bir üretim girdisi gibi kullanmak ve ona sahip olmak mümkün değildir. Ancak tek yapabileceğimiz zamanı en verimli bir şekilde kullanabilmektir. Bu noktada insana zamanı nasıl kullanacağını karar verme yetkisi verilmiştir. Kişiye düşen, diğer üretim faktörlerinde olduğu gibi zamanı da amaçların gerçekleştirilmesi yolunda israf etmeden etkin bir şekilde kullanmaktır (Akyüz, 1998: 22).

Kaynaklar

1) Akatay, A. (2003), "Örgütlerde Zaman Yönetimi", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S.10, 281-300.

2) Akdağ, M. (2004), "Halkla İlişkiler ve Kriz Yönetimi", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S. 14, 1-20.

3) Akyüz, Y. (1998), "Zamanın Verimli Kullanılması ve İşletmecilik Açısından Değerlendirilmesi", **USİAD Dergisi**, C. 19, S. 4, 25-31.

4) Ataman, G. (2001), **İşletme Yönetimi Temel Kavramlar&Yeni Yaklaşımlar,** İstanbul: Türkmen Kitabevi.

5) Bozkurt, Ö., Ergun T. (1998), **Kamu Yönetimi Sözlüğü** (Ed. Seriye Sezen), Ankara: TODAİE Yayın No: 283.

6) Böke, K. (2000), **Sınırları Dinamitleyin**, İstanbul: Fonart Yayıncılık.

7) Can, H. (1994), **Organizasyon ve Yönetim**, Ankara: Siyasal Kitabevi.

8) Can, H. (1997), **Organizasyon ve Yönetim**, Ankara: Siyasal Kitabevi.

9) Cooper, D. J. (1999), **Zamanı Kullanma Sanatı**, İstanbul: Emre Yayıncılık.

10) Dinçer, Ö. (1992), **Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası**, İstanbul: Timaş Basım.

11) Dinçer, Ö., Fidan Y. (1999), **İşletme Yönetimine Giriş**, İstanbul: Beta Yayıncılık.

12) Drucker, P. F. (1994), **Etkin Yöneticilik** (Çeviren: A. Özden, N. Tunalı), İstanbul: Eti Yayıncılık.

13) Erdem, R., Kaya, S. (1998), "Zaman Yönetimi", **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, Cilt: 7, Sayı: 2, Ankara: TODAİE Yayınları.

14) Eroğlu, F. ve Bayrak, S. (1994), "Örgüt Faaliyetleri Açısından Zaman Yönetimi", **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C. 10, S. 3-4, 255-276.

15) Fink, S. (1986), **Crisis Management: Planning for the Inevitable**, USA: Rothstein Associates Inc.

16) Genç, N. (1995), **Zirveye Götüren Yol: Yönetim**, İstanbul: Timaş Yayınevi.

17) Hagemann, G. (1995), **Motivasyon El Kitabı**, İstanbul: Rota Yayınları.

18) Haşit, G. (2000), **İşletmelerde Kriz Yönetimi ve Türkiye'nin Büyük Sanayi İşletmeleri Üzerinde Yapılan Bir Uygulama**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

19) Hitay, B. (2007), "İşletmelerde Kriz Yönetimi II", İzmir Ticaret Odası, A&G Bülten Araştırma ve Meslekleri Geliştirme Müdürlüğü Ocak, http://www.izto.org.tr/ NR/rdonlyres/7475BDA1-95B7-4855-B351- 9ADCE4362AFE/4490/hitay_kriz.pdf.

20) Josephs, R. (1994), **Zaman Yönetimi** (Çeviren: Ö. Koşar), İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

21) Kahraman, M. (2001), **Uluslararası İşletmelerde Kriz Yönetimi, Krizde Uygulanan İşletme Stratejileri ve Bir Uygulama** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). M. Ün. S.B.E Uluslararası İşletme Anabilim Dalı, İstanbul.

22) Lewis, D. (1993), **Bir Dakikada Stres Yönetimi** (Çeviren: N. Harmandağlı), İstanbul: Ardas Yayınları.

23) Mackenzie R. A. (1985), **Zaman Tuzağı** (Çeviren: A. Güneri), İstanbul: İlgi Yayıncılık.

24) Murat, G., Mısırlı, K. (2005), "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde Kriz Yönetimi: Çaycuma Örneği", **Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C. 1, S. 1, 1-19.

25) Silver, A. D. (1990), **Kriz Dönemlerinde Şirket Yönetimi**, İstanbul: Form Yayınları.

26) Smith, W. H. (2000), **Hayatı ve Zamanı Yönetmenin 10 Doğal Yasası**, İstanbul: Sistem Yayıncılık.

27) Sucu, Y. (1996), **Yönetsel Zamanın Etken Kullanılması El Kitabı**, Bolu.

28) Tack, P. B. (1994), **Kriz Zamanı Yönetimi** (Çeviren: Yakut Güneri), İstanbul: İlgi Yayıncılık.

29) Tağraf, H., Arslan, N. T. (2003), "Kriz Oluşum Süreci ve Kriz Yönetiminde Proaktif Yaklaşım", **Cumhuriyet Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, C. 4, S. 1, 149-160.

30) Vergiliel Tüz, M. (2001), **Kriz ve İşletme Yönetimi**, İstanbul: Alfa Yayınları.

31) Yılmaz, A., Aslan, S. (2002), "Örgütsel Zaman Yönetimi", **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, C. 3, S. 1, 25-46.

32) http://www.ozetkitap.com/zamani_kullanmak.pdf, "Mükemmele Ulaşmak İçin Mükemmel Biçimde Değerlendirmek Zorunda Olduğumuz Kaynak: Zaman".

12. Bölüm
ÇATIŞMA VE STRES YÖNETİMİ

12.1. ÇATIŞMA YÖNETİMİ

Bu bölümde; çatışmanın tanımı, yararları, zararları, nedenleri ve süreci açıklanacaktır.

12.1.1. Çatışmanın Tanımı

Çatışmanın literatürde çok değişik tanımlarına rastlanmaktadır. Sözlük anlamı ile çatışma, insanlar arasında anlaşmazlık, geçimsizlik ve uyuşmazlık, rekabet, tartışma, ihtilaf, zıtlık anlamına gelmektedir (Liebler, Levine ve Dervitz, 1984: 313).

Çatışmanın kesin bir tanımını yapmak oldukça zordur çünkü çatışmalar, çok değişik ortamlarda ve düzeylerde ortaya çıkmaktadır. Ayrıca çatışmaların ortaya çıkış şekli çok çeşitlidir. Çatışma, iki veya daha fazla kişi veya grup arasındaki çeşitli kaynaklardan doğan anlaşmazlık olarak tanımlanabilir. Nasıl tanımlanmış olursa olsun anlaşmazlık, zıtlaşma, uyumsuzluk, birbirine ters düşme çatışmanın temel unsurlarıdır. Bir örgütte çatışma, bireyler ve grupların birlikte çalışma sorunlarından kaynaklanan ve normal faaliyetlerin durmasına veya karışmasına neden olan olaylar olarak tanımlanabilir. Özellikle işletme örgütlerinde karşımıza çıkan çatışmalı durumlar, verimlilik ve üretkenliğin maksimum düzeyde tutulması; huzurlu, güvenli ve açık çalışma ikliminin sağlanabilmesi; işe ve diğer çalışanlara karşı iyi ilişkilerin korunabilmesi gibi pek çok amaçtan ötürü iyi bir analize tabi tutulması, ortaya çıkış nedenleri açıkça teşhis edilerek işletme çıkarlarına en uygun durumu sağlayacak şekilde, çatışmadan kaçınma ya da destekleme yollarına gidilmelidir (www.merih.net).

Çok değişik ortam ve düzeyde ortaya çıkmasıyla birlikte genel anlamıyla çatışma, "Bir seçeneği tercih etmede bireyin ya da grubun güçlükle karşılaşması ve bunun sonucu olarak karar verme mekanizmalarında bozulma diye tanımlanabilir" (Can, 2002: 323).

Kişilik, yetişmiş oldukları aile ortamı, sahip oldukları kültür, ihtiyaç ve istekler bakımından birbirlerinden farklı olan fertler, aynı olay karşısında farklı beklentiler içerisine girebilmekte ve farklı davranışlar sergileyebilmektedirler. Sosyal yaşam içerisinde birlikte yaşamak zorunda kalan fertlerin, yani olayın sonucuna

Kaynaklar

1) Akat, İ., Budak, G. ve Budak G. (2002), **İşletme Yönetimi**, İzmir: Barış Yayınları.

2) Aktaş, M. (2002), Hastane İşletmelerinde Örgütsel Çatışmanın Boyutları, Örgütsel Yapı ve Başarıda Etkinliğin Sağlanmasına Yönelik Bir Model Önerisi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

3) Arslan, M. (2001), **Yönetim ve Organizasyonun Bazı Temel Kavramları** (Editör: Salih Güney), Yönetim ve Organizasyon, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

4) Asunakutlu, T. (2002), "Çatışmayı Yönetmek", **Muğla Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi,** (9), 1-14.

5) Ateş, M. (2007), "Çatışma", http://www.merıh.net/m2/lıd/wmetate26.htm, 10.02.2007.

6) Atiker, M. (2006) "Çatışma", Konya Ticaret Odası, Etüd – Araştırma Servisi, Bilgi Raporu, Sayı: 2006–35/35, http://www.kto.org.tr/dosya/rapor/catısma.pdf.

7) Baltaş, A., Batlaş, Z. (1999), **Stres ve Başa Çıkma Yolları**, İstanbul: Remzi Kitabevi.

8) Baron, R. A. (1989), "Personality and Organizational Conflict: Type a Behavior and Self Monitoring", **Organizational Behavior and Human Decision Preccesses**, II, 124-146 Example Or, 44: 281-297.

9) Bumin, B. (2003), **Çağdaş İşletme Teknikleri**, Ankara: Gazi Kitabevi.

10) Can, H. (2002), **Organizasyon ve Yönetim** (6. Baskı), Ankara: Siyasal Kitabevi.

11) Carlisle, H. (1976), **Management: Concepts and Stiations,** Science Research Associates, Inc., Chicago, 434.

12) Ceylan A., Ergün E., Alpkan L. (2000) "Çatışmanın Sebepleri ve Yönetimi", Doğuş Üniversitesi Dergisi, C. 1, S. 2, 39-51.

13) Eren, E. (2001), **Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi** (7. Baskı), İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

14) Eren, E. (2000), **Yönetim ve Organizasyon** (5. Baskı), İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

15) Genç, N. (2004), **Yönetim ve Organizasyon**, Ankara: Seçkin Kitabevi.

16) Graham, H. (1999), **Stresi Kendi Yararınıza Kullanın** (Çeviren: M. Sağlam**),** İstanbul: Alfa Yayınları.

17) Güçlü N. (2001) "Stres Yönetimi", **Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt 21, Sayı 1, 91-109.

18) Harold, J. ve Wood, B.P. (2006), "Conflict Management and Resolution", Jam Call Radiol, 3, 200-206.

19) Karip, E. (2003), **Çatışma Yönetimi**, Ankara: Pegem Yayıncılık.

13. Bölüm

İŞLETME YÖNETİMİNDE ÇAĞDAŞ YAKLAŞIMLAR 1: İŞLETMELERDE TOPLAM KALİTE YÖNETİM VE DEĞİŞİM MÜHENDİSLİĞİ

13.1. İŞLETMELERDE TOPLAM KALİTE YÖNETİMİ

13.1.1. Kalite ve Toplam Kalite Kavramı

Kalite; mükemmellik (Tuchman, 1980), değer (Feigenbaum, 1951), spesifikasyonlara uygunluk (Shewhart, 1931; Levitt, 1972), spesifikasyonlara uygunluk ve gereksinimler (Crosby, 1979), kullanıma uygunluk (Juran, 1974; 1988), ürünün arzu edilen özellikleri (Leffler, 1982), kayıptan kaçınma (Taguchi, 1987) ve müşteri beklentilerini karşılama (Ryall ve Kruithof, 2001; ISO 9000, 2005) şeklinde farklı biçimlerde tanımlanabilmektedir. Genel olarak kalite; müşteri, işveren ve üretim personeli çemberinin mutluluğuyla birlikte bir ürünün ve/veya hizmetin iyi ya da kötü olma durumudur. Yani kalite, müşteri, işveren ve üretim personelinin mutluluğu için yapılan çalışmalar bütünüdür (Şale, 2001: 18-23).

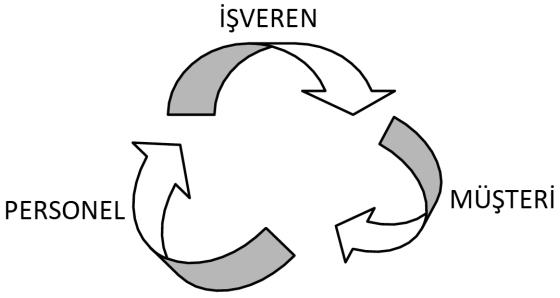

Şekil 13.1. Personel, İşveren, Müşteri Çemberi

Kaynak: Şale, 2001:18

Toplam kalite sürekli gelişmeyi hedef alan ve insana değer veren bir süreçtir. Yönetimin yöneticilerin tekelinde olmadığına inanan toplam kalite anlayışı, bir işletmede her işin sıfır hata ile yapılmasını ve müşterilerin yüzde yüz tatmin edilmesini ifade eder (Sabuncuoğlu ve Tokol, 1997: 83).

Kaynaklar

1) Akat, Ö. (2000), **Uygulamaya Yönelik İşletme Politikası ve Stratejik Pazarlama** (2. Baskı), Bursa: Ekin Kitabevi.

2) Akat, Ö. (2004), **Uygulamaya Yönelik İşletme Politikası ve Stratejik Pazarlama** (3. Baskı), Bursa: Ekin Kitabevi.

3) Aktan, C. (1999), **2000'li Yıllarda Yeni Yönetim Teknikleri, Değişim Mühendisliği,** TÜGİAD Yayını, İstanbul.

4) Aktan, C. C. (2007) http://www.canaktan.org, 13.03.2007.

5) Arabacı, İ. B., Sarıgül, V., Karakaya, Y. E. (2010), Kalite Geliştirme Aracı Olarak Okul Gelişim Yönetim Ekiplerinin Değerlendirilmesi, **e-Journal of New World Sciences Academy,** Volume: 5, Number: 3, 1341-1355.

6) Arkış, N. (1985), **Yönetim Bilimi Açısından Sorun Çözme Grupları ve Türkiye'de Bazı Uygulamalar**, Ankara: MPM Eğitim ve Yayın Şubesi, No: 314.

7) Ataman, G. (2001), **İşletme Yönetimi**, Ankara: Türkmen Kitabevi.

8) Bandyopadhyay, J. K. ve Hayes, G. (2009), "Developing A Framework for the Continuous Improvement of Patient Care in United State Hospitals: A Process Approach," **International Journal of Management**, Vol 26, No 2, August.

9) Biçer, İ. H., Erertem D. (1994), "Toplam Kalite Yönetimi, Türkiye'deki Uygulamasından Örnekler ve Öneriler", **II. Yönetim Kongresi**, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

10) Brides, W. (1994), "The End of the Job", **Fortune**, S. 130 No. September.

11) Can, A. (2008), "Örgüt Kültürünün Hastanelerde Toplam Kalite Yönetimi Uygulamalarına Uygunluğunun Testine Yönelik Bir Araştırma", **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, C. 3, S. 3, s. 293–307.

12) Çetin, C. (2001), **Toplam Kalite Yönetimi ve Kalite Güvence Sistemi** (2. Baskı), İstanbul: Beta Basım Yayım.

13) Çoban, S. (2004), "Toplam Kalite Yönetimi Perspektifinde İçsel Pazarlama Anlayışı", **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı: 22, Ocak-Haziran, s. 85-98.

14) Efil, İ. (1999), **Toplam Kalite Yönetimi ve ISO 9000 Kalite Güvence Sistemi,** Bursa: Alfa Basım Yayım.

15) Eren E. (2008), **Yönetim ve Organizasyon** (8. Basım), İstanbul: Beta Yayınları.

16) Erşan, A. A. (2007). İşletmeler Açısından Stratejik Toplam Kalite Yönetimi'nin Önemi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kahramanmaraş Sosyal Bilimler Enstitüsü ABD, Kahramanmaraş.

17) Genç, N. (2005), **Yönetim ve Organizasyon**, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

18) Gilleous, V. (1997), **Operations and Management of Change**, London: Pitman Publishing.

19) Göklüberk, P. (1997), **Hazır Giyim Endüstrisinde Kalite Yönetimi ve ISO 9000 Kalite Güvence Sistemi ile İlgili Bir Model Yaklaşımı ve Uygulaması, Gazi Üniversitesi,** Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

20) Gümüş, M. (1999), **Yönetimde Başarı İçin Altın Kurallar,** Yönetim Dizisi, Alfa Basım Yayım, İstanbul.

21) Hammer, M. ve Champy, J. S.(1994), **Değişim Mühendisliği İş İdaresinde Devrim İçin Manifesto,** Çev: Sinem Gül; Sabah Yayınları, İstanbul.

22) Hammer, M. ve Champy, A. S. (1995), **Değişim Mühendisliği Devrimi Ne Yapmalı, Ne Yapmamalı,** Çeviren: Sinem Gül; Sabah Yayınları, İstanbul.

23) Kavuncubaşı, Ş. (2000), **Hastane ve Sağlık Kurumları Yönetimi,** Siyasal Kitabevi, Ankara.

24) Koçel, T. (2003), **İşletme Yöneticiliği,** Genişletilmiş 9. Baskı, Beta Basım, İstanbul.

25) Marsh, J. (1992), **Total Quality Management In Education,** Avon: Training And Enterprise Council.

26) Marşap, A.(1995), **Yönetim Kontrol Sistemleri,** KHO Basımı, Ankara.

27) Melliou, M. and Wilson, T. D. (1995), "Business Process Redesign and The UK Insurance Industry", **International Journal of Information Management**, Vol: 15, No: 3.

28) Peker, Ö. (2003), **Sağlık Hizmetlerinde Değişim, Sağlık Hizmetlerinde Denetim,** Ankara: Sağlık Bakanlığı Yayınları.

29) Sabuncuoğlu, Z. ve Tokol, T. (1997), **İşletme I-II**, Bursa: Furkan Ofset.

30) Şale, İ. (2001), **Adım Adım Toplam Kalite Uygulamaları**, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

31) Şimşek, M. (1998), **Kalite Yönetimi**, İstanbul: Alfa Basım Yayın.

32) Şimşek, M. (2001), **Toplam Kalite Yönetimi** (3. Baskı), İstanbul: Alfa Yayınları.

33) Şimşek, M. (2004), **Toplam Kalite Yönetimi** (4. Basım), İstanbul: Alfa Basım.

34) Şimşek, M. (2007), **Yönetim ve Organizasyon** (9. Baskı), Konya: Adım Matbaacılık.

35) Şimşek, M. Ş. (1999), **Yönetim ve Organizasyon** (Beşinci Baskı), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

36) Şimşek, M. ve Nursoy, M. (2002), **Toplam Kalite Yönetiminde Performans Ölçme,** İstanbul: Hayat Yayınları.

14. Bölüm

İŞLETME YÖNETİMİNDE ÇAĞDAŞ YAKLAŞIMLAR 2: İŞLETMELERDE ETİK VE MOBBING (PSİKOLOJİK ŞİDDET)

14.1. İŞLETMELERDE ETİK

Yirmi birinci yüzyılda yaşanan gelişmelerle birlikte işletme yapılarında ve çalışmalarında yaşanan değişimlerle birlikte etik ve mobbing (psikolojik şiddet) gibi kavramlar sıklıkla duyulmaya başlamıştır.

14.1.1. Etik ve Ahlak Kavramı

Etik bazen ahlak kavramının yerine kullanılabilmekte, hatta etik ile ahlak kavramları zaman zaman birbirine karıştırılmaktadır. Bu sebeple kavramları ayrı ayrı açıklamak gerekmektedir.

Ahlak; insanların toplum içindeki davranışlarını ve birbirleriyle ilişkilerini düzenlemek amacıyla başvurulan kurallar dizgisi, başka insanların davranışlarını olumlu ya da olumsuz biçimde yargılamakta kullanılan ölçütler bütünüdür (Ana Britanica Genel Kültür Ansiklopedisi, 1998: 201). Diğer bir tanımı ile ahlak; insan topluluklarınca zamanla benimsenen, fertlerin birbirleriyle, toplum ve devlet ile bütün ilişkilerini düzenleyen kurallar, ilkeler ve inançlar bütünüdür (Bolay, 1997:4).

Etik; davranışların nasıl olması gerektiğini açıklayan, bu davranışları doğru veya yanlış olarak değerlendiren ve bu değerlendirmeler sonucunda oluşan değer ve ilke sistemleridir. Başka bir deyişle etik, insanın kendi şahsına ve diğer insanların kişiliklerine karşı iyi davranması, genel bir anlatımla iyiliğe varılması için kendini uymaya zorunlu hissettiği manevi ve ruhsal görevler ve bunlara ilişkin kurallardır (Özgen, 1994: 44). Etik; iyi ve kötüyü birbirinden ayırmak, yanlış olandan kaçınmak anlamına gelir. Burada iyi, kötü ve yanlış kavramları; bireyden bireye, ya da toplumda topluma bazı değişiklikler gösterse de etik, evrensel bir niteliğe sahip bir kavramdır ve iyi, doğru insan olmanın gerektirdiği özellikler ve bireyin davranışlarını belirleyen kurallar olmak üzere iki temel konuyla ilgilenir.

Etik ve ahlak kavramları, gündelik hayatta çoğu zaman birbiri yerine kullanılmakta ve kavram olarak karıştırılmaktadır. Her ne kadar etik ve ahlak kavramla-

Kaynaklar

1) Arslan M. (2001), **İş ve Meslek Ahlâkı**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

2) Aydın, İ. P. (2001), **Yönetsel Mesleki ve Örgütsel Etik**, Ankara: Pegem Yayıncılık.

3) Aydınyurt, S. (2005), Yönetim ve Etik, Etik Değerlerin Yönetim Anlayışlarına Etkileri, **3. Meslek Yüksekokulları Sempozyumu**, Burdur.

4) Bolay, S. H. (1997), **Felsefi Doktrinler ve Terimler Sözlüğü**, Ankara: Akçağ Yayınları.

5) Bülbül, A. R. (2001), **İletişim ve Etik**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

6) Çobanoğlu, Ş. (2005), **İşyerinde Duygusal Saldırı ve Mücadele Yöntemleri (Mobbing),** İstanbul: Timaş Yayınları.

7) Davenport, N., Schwartz, R. D. and Elliott, G. P. (2006), **Mobbing, İşyerinde Duygusal Taciz** (Çev. Önertoy O. C.) Ankara: Sistem Yayıncılık.

8) Doğan, İ. (2002), "Dünyada ve Türkiye'de İnsan Hakları", **Eğitim Dergisi**, Yıl: 3, Sayı: 34, Ankara.

9) Ferrel, O. C, Fraedrich, J. and Ferrell, L. (2005), **Business Ethics** (Sixt Edition), Boston New York: Houghton Mifflin Company.

10) Frederic, W. C., Davis, K. ve Post, J. E. (1988), **Business and Society: Corporate Strategy, Public Policy, Ethics**, New York: McGraw-Hill Publishing Company.

11) Hürriyet Gazetesi (10 Şubat 2008) İnsan Kaynakları Eki.

12) Işık, E. (2007). İşletmelerde mobbing uygulamaları ile iş stresi ilişkisine yönelik bir araştırma. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

13) Kırel, Ç. (2000), **Örgütlerde Etik Davranışlar**, Yönetim ve Bir Uygulama Çalışması, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

14) Konrad, S. and Hendl, C. (2003), **Duygusal Zekâ Sayesinde Başarılı Bir Hayat, Duygularla Güçlenmek (EQ)** (Çev: Meral Taştan), İstanbul: Hayat Yayınları.

15) Kreitner, R. and Kinicki, A. (1997), **Organizational Behavior,** New York: Irwin McGraw Hill.

16) Önertoy, O. C. (2003), **Mobbing**, İstanbul: Sistem Yayıncılık.

17) Özdevecioğlu, M. ve diğerleri (2008), **Örgütsel Davranışta Seçme Konular**, Ankara: İlke Yayınevi.

18) Özgen, M. İ. (1994), **Basın Meslek Etiği ve Yasalar**, İstanbul: Filiz Kitabevi.

19) Pehlivan, İ. (1997), "Yönetimde Etik Sorunu ve Kamu Yöneticisinin Etik Dışı Davranışları", TODAİ, **21. Yüzyılda Nasıl Bir Kamu Yönetimi Sempozyumu**, Ankara.

20) Shaw, W. (1991), **Business Ethics**, Wadsworth Pub. Com.

21) Shallcross, L. (2003), The Workplace Mobbing Syndrome, Responce and Prevention in the Public Sector, **Workplace Mobbing Conference**, Brisbane Australia.

22) Stevens, B., & Fleckenstein, A. (1999). Comparative ethics: how students and human-resources directors react to real-life situations. Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly, 40(2), 69-75.

23) Tanoğlu, Ş. Ç. (2006). İşletmelerde yıldırmanın (mobbing) değerlendirilmesi ve bir yükseköğrenim kurumunda uygulama. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Konya.

24) Tınaz, P. (2006), **İşyerinde Psikolojik Taciz (Mobbing)**, İstanbul: Beta Yayınları.

25) Tıngöy, Ö. (2009), **Bilişim Çağında Etik**, İstanbul: Avcıol Basım Yayın.

26) TMMOB (2006), **Küreselleşme Etik Kodlar ve Örgütler**, Ankara: Şafak Organizasyon.

27) Tutar, H. (2004), **İşyerinde Psikolojik Şiddet**, Ankara: BRC Basım Ltd.

28) Tümer, E. Ö. (Ed.) (2014) **İşyerlerinde Psikolojik Taciz (Mobbing) Bilgilendirme Rehberi** (2. Baskı), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Çalışma Genel Müdürlüğü, Ankara: Özel Matbaası.

29) Ural, T. (2003), **İşletme ve Pazarlama Etiği,** Ankara: Detay Yayıncılık.

30) Ülgen, H. ve Mirze, K. (2004), **İşletmelerde Stratejik Yönetim**, İstanbul: Literatür Yay.

31) Velasquez, M. G. (1998), **Business Ethics** (4. Ed.), Concepts and Cases, Prentice Hall.

32) Yavuz, H**.** (2007), **Çalışanlarda Mobbing Algısını Etkileyen Faktörler: SDÜ Tıp Fakültesi Üzerine Bir Araştırma** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.

37) http://www.sbe.deu.edu.tr, 13.02.2007.

38) http://www.canaktan.org., 10.02.2007.

39) http://www.csgb.gov.tr/csgbPortal/csgb.portal?page=slogan&id=alo170, 25.07.2013.

40) http://www.hurriyet.com.tr/gundem/10639440.asp?gid=22925.12.2008

41) Av. Kemal Altuğ Özgün-http://www.turkhukuksitesi.com/makale_1293.htm-11.10.2011.

42) http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/makaleler-11.10.2011.

43) http://www.meslekhastaligi.org/mobbing-ile-mucadele-dernegi-mobbing-magduru- isciler-icin-yasal-yollar-acik/-21.04.2020.

44) https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/1328/i%C5%9Fyerlerinde-psikolojik-taciz- mobbing-bilgilendirme-rehberi-2017.pdf-21.04.2020. ÇSGB (2017) İşyerinde Psikolojik Taciz (Mobbing) Bilgilendirme Rehberi.

2. Basım

KABUL, CESARET, DEĞİŞİM

Farkındalık Yolculuğumuz

Prof. Dr. Mehmet Ak - Prof. Dr. Şahin Kesici

nobel
40.yıl

KABUL, CESARET, DEĞİŞİM
Farkındalık Yolculuğumuz

Prof. Dr. Mehmet Ak - Prof. Dr. Şahin Kesici

Yayın No.: 3725
Beşeri Bilimler No.: 281
ISBN: 978-625-417-043-0
E-ISBN: 978-625-417-044-7
Basım Sayısı: 2. Basım, Kasım 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com- Dicle Korkmaz -dicle@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Bahar Yanbolulu -baharyanbolulu@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Ak, Mehmet., Kesici, Şahin.
KABUL, CESARET, DEĞİŞİM - Farkındalık Yolculuğumuz / Mehmet Ak - Şahin Kesici
2. Basım, IV + 180 s., 13,5x19,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-417-043-0
E-ISBN: 978-625-417-044-7
1. Kabul 2. Farkındalık 3. Değişim

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 **Sipariş:** siparis@nobelyayin.com-
E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com / www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

Başlangıç 1

BÖLÜM 1

Acılar ve Kabul 11
Acılarla Büyümek 15

BÖLÜM 2

Ölüm ve Yas 19
Yas ve Kabul 25

BÖLÜM 3

Engeller ve Kabul 33
Engelle Büyümek 37

BÖLÜM 4

Öfke 47
Öfke Bal mı? Sirke mi? 55

BÖLÜM 5

Kuruntu 63
Kuruntum Var Öğretmenim 71

BÖLÜM 6

Fedakârlık 89
Kendini Feda Etme 95

BÖLÜM 7

Yollar ve Yükler 105
Nezaketle Döşenmiş Şefkatli Bir Yol 109

BÖLÜM 8

Farkında Olmak 115
Anda Kalmak 119

BÖLÜM 9

Huzur Duası 123
Cesaret 129
Değişim İçin Cesaret 135
Kabul ve Sabır 147
Bilge Akıl 155

KAYNAKÇA 171

YAZARLAR HAKKINDA 179

KAYNAKÇA

Ali, S. (2003). *Değirmen*. Yapı Kredi Yayınları.

Ak, Ö. K. ve Arıcıoğlu, M. A. (2018). Küreselleşmede kültürel geçişler ve psikolojik yansımaları. OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 8(14), 578-598.

Ak, Ö. K. ve Diken, A. (2020). İş tatmini ve kaygı düzeyinin işten ayrılma niyeti üzerine etkisi: Banka çalışanları üzerine bir araştırma. BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar Dergisi, 14(2), 175-204.

Anger myths. (2018). Counseling Services of Portland. 08 Ağustos 2021 tarihinde https://www.counseling-portlandoregon.com/ anger-issues/ anger-myths/ sayfasından erişilmiştir.

American psychiatric association, DSM-V. (2013*). Diagnostic and statistical manual of mental disorders.* American Psychiatric Pres.

Applebey, M. (1992). *Akıl hastalığını anlamak ilgi ve şefkat* (B. Güngör, Çev.). Öteki Yayı evi.

Bach, P. A. ve Moran, D. J. (2008). *ACT in practice: Case conceptualization in acceptance and commitment therapy*. New Harbinger Publications.

Balcaz, H. D. (2019). *Goriot baba*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Batten, S. (2011). *Essentials of acceptance and commitment therapy*. Sage Publications.

Beck, J. S. (1995). *Cognitive therapy: Basics and beyond*. Guilford.

Bildek, E. (ed.). (2013). *Yarasızlığa tahammülü yok bu bedenin… Mesnevi seçkisi*. Romantik Kitap.

Blonna, R. (2011). *Maximize your coaching effectiveness with acceptance and commitment therapy*. New Harbinger Publications.

Brown, C. (2004). *Sol ayağım*. Nokta Kitap.

Brown, C. (2010). *Sol ayağım: Her gün hüzün*. Nemesis Kitap.

Busting common myths about anger. (2021). Counselling Connection. 09 Ağustos 2020 tarihinde https://www.counselling connection.com/index.php/2021/06/07/busting-common-myths-about-anger/ sayfasından erişilmiştir.

Canfield, J. ve Hansen, M. V. (2002). *Altıncı porsiyon tavuk suyuna* çorba*.* (F. Köroğlu, Çev,). HBY Yayıncılık.

Canfield, J. ve Hansen, M. V. (1998). *Tavuk suyuna* çorba *yüreğinizi* ısıtacak öyküler*.* (Ş. Küçükal, Çev.). HBY Yayıncılık.

Canfield, J. ve Hansen, M. V. (2002). İkinci porsiyon tavuk suyuna çorba (G. Tümer, Çev.). HBY Yayıncılık.

Chapman, A. L. ve Gratz, K. L. (2015). *The dialectical behavior therapy skills workbook for anger using DBT mindfulness and emotion regulation skills to manage anger*. New harbinger publication.

Chapman, A. L., Gratz, K. L. ve Tull, M. T. (2011). *The dialectical behavior therapy skills workbook for anxiety breaking free from worry, panic, PTSD, other anxiety symptoms*. New harbinger publication.

Ciarrochi, J. ve Bailey, A. (2008). *A CBT-practitioner's guide to ACT: How to bridge the gap between cognitive behavioral therapy and acceptance and commitment therapy*. New Harbinger Publications.

Cibran, H. (1945). *Hak erenler Nebi*. (Ö. R. Doğrukol, Çev.). Ahmet Halit Kitabevi.

Cibran, H. (2000)*. İnsanoğlu İsa*. (D. Carey, Çev.). Anahtar Kitap.

Cibran, H. (2006). *Derin akıl derin yürek*. Ezr Yayıncılık.

Cibran, H. (2009). *Gavur Halil ve deli*. Parşömen Kitabevi Yayınları.

Cibran, H. (2012). *Aforizmalar*. (O. Düz). Avrupa Yakayı Yayınları.

Cibran, H. (2014). *Ermiş.* (A. Berktay, Çev.). Kitap Matbaacılık.

Cibran, H. (2014). *Kum ve köpük*. (K. Sarıalioğlu, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Cibran, H. (2014). *Meczup*. (K. Sarıalioğlu, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Cibran, H. (2015). *Gezgin*. (K. Sarıalioğlu, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Cibran, H. (2016). *Ermişim bahçesi*. (K. Sarıalioğlu, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Cibran, H. (2018). *Kırık kanatlar*. (K. Sarıalioğlu, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Collins, H. (1992). *Konfüçyüs düşüncesinin temelleri* (S, Özbudım, Çev.). BKM Kitap.

Common myths about anger. (2021). Better Relationships. 8 Ağustos 2021 tarihinde https://www.betterrelationships.org.au/wellbeing/anger-management/myths-about-anger/ sayfasından erişilmiştir.

Common myths about anger. (2015). The Wellness Corner. 9 Ağustos 2021 tarihinde https://www.thewellnesscorner.com /blog/ common-myths-about-anger/ sayfasından erişilmiştir.

Comte-Sponville, A. (2004). *Büyük erdemler risalesi.* (I. Ergüden, Çev.). Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Dahl, J., Lundgren, T., Plumb, J. ve Stewart, I. (2009). The art and science of valuing in psychotherapy: helping clients discover, explore, and commit to valued action using acceptance and commitment thera. New Harbinger Publications.

Dahl, J., Stewart, I., Martell, C. R. ve Kaplan, J. S. (2013). *ACT and RFT in relationships: Helping clients deepen intimacy and maintain healthy commitments using acceptance and commitment therapy and relational frame theory.* New Harbinger Publications.

Dijk, S. V. (2009). *The dialectical behavior therapy skills workbook for bipolar disorder using DBT to regain control of your emotions and your life*. New harbinger publication.

Du Frene, T. ve Wilson, K. (2012). *The wisdom to know the difference: An acceptance and commitment therapy workbook for overcoming substance abuse*. New Harbinger Publications.

Fain, J. (2011). The self-compassion diet: a step-by-step program to lose weight with loving-kindness. Sounds True.

Firdevsi. (2005). Şeyhname. (N. Lugal, Çev.). Kabalcı Yayınevi.

Five myths about anger management and why they are hurting you! (2019). Ipseity Counseling. 9 Ağustos 2021 tarihinde https://ipseitycounselingclinic.com/2019/05/13/5-myths-about-anger-management-counseling/ sayfasından erişilmiştir.

Flaxman, P. E., Blackledge, J. T. ve Bond, F. W. (2011). *Acceptance and commitment therapy: Distinctive features*. Routledge.

Fleming, J. E., Kocovski, N. L. ve Segal, Z. B. (2013). *The mindfulness and acceptance workbook for social anxiety and shyness: Using acceptance and commitment therapy to free yourself from fear and reclaim your life*. New Harbinger Publications.

Frager, R. (2015). *Sufi terapistin sohbet günlüğü.* (Ö. Çolakoğlu, Çev.). Mercan Kitap.

Four courage myths. (2012). Sandra Ford Walston the Courage Expert. 08 Ağustos 2021 tarihinde https://www.sandra walston.com/2012/01/4-courage-myths/ sayfasından erişilmiştir.

Germer, C. K. (2009). The Mindful Path to Self-Compassion: Freeing Yourself from Destructive Thoughts and Emotions. Guilford Press.

Gilbert, P. (2014). Mindful compassion. Robinson.

Grand, W. (1998). *Cesaret*. (H. Barlas, Çev.). HBY yayıncılık.

Goethe, J. W. ve Schiller, F. V. (2018). *Goethe ve Schiller'den aforizmalar*. (G. Aytaç, Çev.). Say Yayınları.

Harris, R. (2009). *ACT with love: Stop struggling, reconcile differences, and strengthen your relationship with acceptance and commitment*. New Harbinger Publications.

Harris, R. (2013). *Getting unstuck in ACT: A clinician's guide to overcoming common obstacles in acceptance and commitment therapy*. New Harbinger Publications.

Harris, R. (2019). *ACT made simple: An easy-to-read primer on acceptance and commitment therapy*. New Harbinger Publications.

Hayes, S. C. ve Strosahl, K. D. (2005). A practical guide to acceptance and commitment therapy. Springer.

Hayes, S. C., Strosahl, K. D. ve Wilson, K. G. (2003). Acceptance and commitment therapy: An experiential approach to behavior change. Guilford.

Hayes, S. C. ve Strosahl, K. D. (2005). A practical guide to acceptance and commitment therapy. Springer.

Hayes, S. C., Strosahl, K. D. ve Wilson, K. G. (2003). Acceptance and Commitment Therapy: An Experiential Approach to Behavior Change. Guilford.

Hayes, S. C. ve Twohig, M. P. (2008). *ACT verbatim for depression and anxiety: Annotated transcripts for learning acceptance and commitment therapy*. New Harbinger Publications.

Izadi, S. (2018). *The kidness methot: Ghanging habits for good*. St. Martin's Essentials.

Jacob, G., Genderen, H. V. ve Seebauer, L. (2014). *Mod terapisi diğer yollardan gitmek yaşam* örüntülerini *anlamak ve değiştirmek.* Psikonet Yayınları.

Kafka, F. (2015). *Aforizmalar*. (M. Kutun, Çev.). İndigo Kitap.

Keller, H. (2018). Her şey su ile başladı. Kuraldışı Yayınevi.

Keller, H. (2003). Story of my life. Rainfield.

Kolts, R. L., Bell, T., Bennett-Levy, J. ve Irons, C. (2018). Experiencing compassion-focused therapy from the ınside Out. Guilford Press.

Lama, D. (1995). *Şefkatin gücü*. (N. Yener, Çev.). Okyanus Yayıncılık.

Lama, D. (1997). *Healing anger the power of patience from a buddhist perspective*. New York.

Lama D. (2016). *On dördüncü dalaima mükemmel olmayan bir dünya için sonsuz merhamet*. (E. Boyacıoğlu, Çev.). Ganj Kitabevi.

Leahy, R. L. (2019). Duygusal şema terapi. Pusula Yayıncılık.

Lelord, F. ve Andrei, C. (2000). *Zor kişilerle yaşamak.* (R. Madenci, Çev.). İletişim yayınları.

Lev, A. ve McKay, M. (2017). *Acceptance and Commitment Therapy for Couples: A clinician's guide to using mindfulness, values, and schema awareness to rebuild relationships*. New Harbinger Publications.

Linehan, M. M. (2015). *DBT skills training handouts and worksheets*. Guilford Press.

Linehan, M. M. (2015). *DBT skills training manual*. Guilford Press.

Mckay, M., Wood, J. C. ve Brantley, J. (2019). *The dialectical behavior therapy skills workbook practical DBT exercises for learning mindfulness, interpersonal, effectiveness, emotion regulation*. New harbinger.

Mevlâna, C. R. (2003). *Mesnevi*. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Morris, E. M., Johns, L. C. ve Oliver, J. E. (2013). *Acceptance and commitment therapy and mindfulness for psychosis.* Wiley-Blackwall.

Osho, (2003). *Cesaret tehlikeli yaşamanın coşkusu*.(S. Mıhladız, Çev.). Ganj Yayınları.

Payot, J. (2020). *İrade terbiyesi* (H. Alp, Çev.). Ediz Yayınları.

Rathus, J. H. ve Miller, A. L. (2014). *DBT skills manual for adolescents*. Guilford Press.

Peseschkian, N. (2014). *Doğu* öyküleri *ile psikoterapi*. (H. Fışoğlu, Çev.). Beyaz Yayınları.

Roediger, E. (2020)*. Yaşam tuzakları için şema terapi huzurlu, mutlu ve özgür yeni bir yaşama başlayabilmek.* (A. Gündoğdu ve G. Çaylak, Çev.). Psikonet Tayınları.

Ross-Kübler, E. (2010). *Ölüm ve ölmek üzerine*. April Yayıncılık.

Saavedra, C. (2007). *Don Kişot*. Yapı Kredi Yayınları.

Seven myths we believe about courage and fear. (2018). Scott Savage. 08 Ağustos 2021 tarihinde https://scottsavagelive. com/ courage-fear-myths/ sayfasından erişilmiştir.

Six courage Myths. (2021). Courageous. 8 Ağustos 2021 tarihinde https:// ryanberman.com/six-courage-myths/ sayfasından erişilmiştir.

Six myths about anger and why they are wrong. Does venting help? Does anger management ever work? Here's the truth. (2015). Psychology Today. 8 Ağustos 2021 tarihinde https:// www.psychologytoday.com/intl/blog/what-mentally-strong-people-dont-do/201512/7-myths-about-anger-and-why-theyre-wrong sayfasından erişilmiştir.

Stoddard, J. A., ve Afari, N. (2014). *The Big Book of ACT Metaphors: a practitioner's guide to experiential exercises and metaphors in Acceptance and Commitment Therapy*. New Harbinger Publications.

Şahabettin, C. (2005). Tiryaki Sözler (E. Akbaş, Der.). Akvaryum Yayınları.

Şendoğdu, A. A., Yazgan, A. E. ve Ak, Ö. K. (2021). İş stresi ve pozitif psikolojik sermayenin işten ayrılma niyeti üzerine etkisi: bankacılık sektöründe bir araştırma. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 39, 263-290.

Şirazi, S. Ş. (2016). *Gülistan*. Antik Yayınları.

Şirazi, S. Ş. (2014). *Bostan*. Antik Yayınları.

Tagore, R. D. (1918). *Gitainali ilahiler.* (B, Ecevit, Çev.). İş Bankası Kültür Yayınları.

Tagore, R. D. (1999). Şairin *dini.* (H. Hikay, Çev.). Kaknüs Yayıncılık.

Tagore, R. D. (2015). *Kimse bize ait değildir*. (N. Resuloğlu, Çev.). Destek Yayınları.

Tagore, R.D. (2021). *Kadim düşünceler*. (A. Sever, Çev.). Doğu Batı.

Tzu, L. (2014) *Bilinmeyen* öğretiler*.* (İ, Taşpınar ve A. G. Coşkun, Çev.). Kaknüs Yayıncılık.

Turner, N., Welches, P. & Conti, S. (2013). *Mindfulness-based sobriety: A clinician's treatment guide for addiction recovery using relapse prevention therapy, acceptance and commitment therapy, and motivational interviewing*. New Harbinger Publications.

Vasudev, S. J. (2018). *Aforizmalar* (B. Demir, **Çev.).** Puksadıva Yayınları.

Vreesvvijkü, M. V., Broerseni, J. ve Schurink, G. (2019). *Mindfulness ve şema terapi uygulama rehberi.* (F. S. Göral-Alkan). Psikonet Yayınları.

Wegner, D. M., Schneider, D. J., Carter, S. R. ve White, T. L. (1987). Paradoxical effects of thought suppression. *Journal of Personality and Social Psychology*, *53*(1), 5-13.

Welford, M. (2013). The power of self-compassion*: using compassion-focused therapy to end self-criticism and build self-confidence*. New Harbinger Publications.

KIBRIS'TA SESSİZ VE GİZLİ SAVAŞ

Arşiv Belgelerine Göre
Türk Mukavemet Teşkilatı – (TMT) ve Gizli Tarihi

Prof. Dr. Soyalp Tamçelik

nobel

KIBRIS'TA SESSİZ VE GİZLİ SAVAŞ

Prof. Dr. Soyalp Tamçelik

Yayın No.: 5139
Beşeri Bilimler No.: 546
ISBN: 978-625-397-877-8
E-ISBN: 978-625-397-878-5
Basım Sayısı: 1. Basım, Ocak 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Bahar Yanbolulu -baharyanbolulu@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Asiltürk -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Tamçelik, Soyalp.
Kıbrıs'ta Sessiz ve Gizli Savaş / Soyalp Tamçelik
1. Basım, XVI + 460 s., 16,5x24 cm. Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-625-397-877-8
E-ISBN: 978-625-397-878-5
1. Kıbrıs 2. Uluslararası İlişkiler

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No.:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

Kısaltmalar ..... **ix**

Sunuş ..... **xiii**

Giriş **1**

I. Bölüm

TOPLUMSAL DİRENİŞ HAREKETLERİNİN TARİHSEL, KAVRAMSAL VE KURAMSAL TEMELLERİ

1.1. TOPLUMSAL HAREKET OLARAK "DİRENİŞ" KAVRAMININ ONTOLOJİK VE EPİSTEMOLOJİK ANLAMI 13
- 1.1.1. Toplumsal Düzlemde İç Çatışmaların Yaşanması 23
- 1.1.2. Çevre Ülkelerde Toplumsal Çatışmaların Yaşanması 24
- 1.1.3. Toplumsal Faktörlerin Etkin Varlığı ve Kullanılması 24
- 1.1.4. Mevcut Coğrafyanın Kullanılması 24
- 1.1.5. Yasal Otoritenin Toplumun Bir Bölümüne Karşı Ayrımcı Politikalar Üretmesi 25
- 1.1.6. "Sıfır Toplamlı Kazanç" Esasına Göre Yapılanmış Politik Kültürün Gelişmesi 25
- 1.1.7. Muktedir Olmayan İktidarların Var Olması 26
- 1.1.8. Kalkınma Modellerinin ve Ekonomik Şartların Kötü Olması 26
- 1.1.9. Siyasal Kavganın Yoğun, Toplumsal Şiddetin Yüksek ve Etnik Ayrımcılığın Belirgin Olması 26

1.2. TARİHSEL SÜREÇ İÇİNDE DİRENİŞ HAREKETLERİ VE İLGİLİ YAKLAŞIMLAR 30
- 1.2.1. Thomas Edward Lawrence'in Direniş Hareketiyle İlgili Yaklaşımı 30
- 1.2.2. Mao Tse–Tung'un Direniş Hareketiyle İlgili Yaklaşımı 31
- 1.2.3. Che Guevara'nın Direniş Hareketiyle İlgili Yaklaşımı 35
- 1.2.4. Robert Thompson'ın Direniş Hareketiyle İlgili Yaklaşımı 37
- 1.2.5. David Galula'nın Direniş Hareketiyle İlgili Yaklaşımı 39
- 1.2.6. Carlos Marighella'nın Direniş Hareketiyle İlgili Yaklaşımı 45

1.3. DİRENİŞ HAREKETLERİNİN ORGANİZASYON ŞEKLİ, YAPISAL UNSURLARI VE ÖZELLİKLERİ 46

1.4. DİRENİŞ HAREKETLERİNİN MUHTELİF HEDEFLERİ 51

1.5. DİRENİŞ HAREKETLERİNİN GELİŞİM SAFHALARI 54

1.6. DİRENİŞ HAREKETLERİNİN STRATEJİLERİ VE DEĞER YARGILARI 57

II. Bölüm
TMT'NİN KURULUŞU VE ÖZELLİKLERİ

2.1. TMT'NİN ORTAYA ÇIKIŞ SEBEPLERİ 70
2.2. TMT VE MEŞRU MÜDAFAA HAKKI 78
2.2.1. EOKA Faaliyetleri ve Terörizm 78
2.2.2. Türk Halkının TMT Üzerinden Meşru Müdafaa Hakkını Kullanması 82
2.2.3. TMT ve EOKA Faaliyetlerinin Meşru Müdafaa Hakkı Çerçevesinde Değerlendirilmesi 84
2.3. TMT'NİN KURUMSAL DOKTRİNİ 86
2.4. TMT'NİN BAĞLI OLDUĞU TEMEL PRENSİPLER 87
2.5. TMT MENSUPLARININ YEMİN METNİ VE USULLERİ 89
2.6. TMT'NİN İDARİ ŞEKLİ 92
2.7. TMT'NİN YAYIN ORGANLARI 97
2.8. TMT'NİN UYGULADIĞI CEZA USULLERİ 98

III. Bölüm
TMT'DE UYGULANAN MUHABERE SİSTEMLERİ VE ÖZELLİKLERİ

3.1. TMT'NİN İSTİHBARAT SİSTEMİ 106
3.2. TMT MENSUPLARININ EĞİTİM SİSTEMİ 107
3.3. TMT'DE MUHABERE USULLERİ 109
3.3.1. TMT'de Canlı Posta Kullanımı 110
3.3.2. TMT'de Cansız Posta Kullanımı 110
3.3.3. TMT'de Muhabere Teknikleri 111
3.4. TMT'DE KRİPTO SİSTEMİNİN KULLANILMA SEBEPLERİ 113
3.4.1. Kuruluş Amaçlarına Göre Kriptonun Kullanılması 113
3.4.2. İstihbaratın Güvenliğine Göre Kriptonun Kullanılması 114
3.5. TMT'NİN KULLANDIĞI KRİPTO SİSTEMLERİ 114
3.5.1. TMT'nin Kullandığı Alfabetik Sistemler 115
3.5.1.1. Yerleştirme Metodu 115
3.5.1.1.1. Sabit Sistem 115
3.5.1.1.2. Düzensiz Sistem 116
3.5.1.1.3. Devirli Sistem 117
3.5.1.2. Değiştirme Metodu 118
3.5.1.2.1. Basit Sütun Değişimi 118
3.5.1.2.2. Çifte Sütun Değişimi 119
3.5.1.2.3. Kesik Sütun Değişimi 120
3.5.1.3. TMT'nin Kullandığı Şifreli Sistemler 121
3.5.1.3.1. Tek Anahtarlı Şifre Sistemi 122
3.5.1.3.2. İki Anahtarlı Şifre Sistemi 123

IV. BÖLÜM
TMT TARAFINDAN UYGULANAN PSİKOLOJİK SAVAŞ VE KURAMSAL BOYUTU

4.1. TMT TARAFINDAN UYGULANAN PSİKOLOJİK SAVAŞIN TANIMI 129
4.2. TMT TARAFINDAN TATBİK EDİLEN PSİKOLOJİK SAVAŞIN ÖZELLİKLERİ 134
4.3. TMT'NİN UYGULADIĞI PSİKOLOJİK SAVAŞIN KAPSAMI VE AMAÇLARI 136
4.3.1. TMT'nin Psikolojik Savaşla Elde Etmeye Çalıştığı Stratejik Amaçlar 138
4.3.2. TMT'nin Uyguladığı Psikolojik Savaşın Taktiksel Amaçları 139
4.4. TMT'NİN İCRA ETTİĞİ PSİKOLOJİK SAVAŞIN "SAVAŞ" VE "BARIŞ" ZAMANINDAKİ ÖNEMİ 141

V. Bölüm
TMT'NİN UYGULADIĞI PSİKOLOJİK SAVAŞ YÖNTEMLERİ VE VASITALARI

5.1. TMT'NİN PSİKOLOJİK SAVAŞ YÖNTEMLERİ 147
5.1.1. TMT'nin Stratejik Amaçlı Uyguladığı Psikolojik Savaş Yöntemleri 147
5.1.2. TMT'nin Taktik Sahada Uyguladığı Psikolojik Savaş Yöntemleri 148
5.1.3. TMT'nin İdari Amaçlar İçin Uyguladığı Psikolojik Savaş Yöntemleri 149
5.1.4. TMT'nin Uygulamaya Çalıştığı Takviye Edici Psikolojik Savaş Yöntemleri 150
5.1.5. TMT'nin Tatbik Ettiği Provokasyon Tipi Psikolojik Savaş Yöntemleri 151
5.1.6. TMT'nin Uyguladığı Savunucu Psikolojik Savaş Yöntemleri 152
5.2. TMT'NİN PSİKOLOJİK SAVAŞ VASITALARI 154
5.2.1. TMT'nin Stratejik Amaçlı Uyguladığı Psikolojik Savaş Vasıtaları 154
5.2.2. TMT'nin Taktik Amaçlı Uyguladığı Psikolojik Savaş Vasıtaları 156
5.2.3. TMT'nin İdari Amaçlar İçin Uyguladığı Psikolojik Savaş Vasıtaları 157
5.3. TMT'NİN PSİKOLOJİK SAVAŞ İÇİN UYGULADIĞI İSTİHBARAT YÖNTEMLERİ 159
5.3.1. TMT'nin Uyguladığı Psikolojik Savaş İstihbaratının Hedefleri 159

VI. Bölüm
TMT'NİN İCRA ETTİĞİ PSİKOLOJİK SAVAŞIN EN ÖNEMLİ SİLAHI: PROPAGANDA

6.1. TMT'NİN UYGULAMAYA ÇALIŞTIĞI PROPAGANDANIN ESAS MAKSADI 165
6.2. TMT'NİN PROPAGANDADAN BEKLEDİĞİ AMAÇ 166
6.3. TMT'NİN UYGULADIĞI PROPAGANDANIN ANA İLKELERİ 166
6.4. TMT'NİN İCRA ETTİĞİ PROPAGANDA ÇEŞİTLERİ VEYA ŞEKİLLERİ 168
6.4.1. TMT'nin Uyguladığı Seviyeye Göre Propaganda Çeşitleri 168
6.4.1.1. TMT'nin Uyguladığı Stratejik Propaganda Çeşitleri 168
6.4.1.2. TMT'nin Uyguladığı Taktiksel Propaganda Çeşitleri 170
6.4.2. TMT'nin Uyguladığı Propagandanın Kaynağına Göre Çeşitleri 170
6.4.2.1. TMT'nin Tatbik Ettiği Beyaz veya Açık Propaganda Türleri 170
6.4.2.2. TMT'nin Tatbik Ettiği Kara veya Sinsi Propaganda Türleri 172
6.4.2.3. TMT'nin Tatbik Ettiği Gri Propaganda Türleri 173
6.4.3. TMT'nin İcra Ettiği Diğer Propaganda Türleri 173

6.5. TMT'NİN UYGULADIĞI DİĞER PROPAGANDA YÖNTEMLERİ 174
6.6. TMT'NİN KULLANDIĞI PROPAGANDA ARAÇLARI 178
6.6.1. TMT'nin Kullandığı En Önemli Propaganda Aracı "İnsan" 178
6.6.2. TMT'nin Propaganda İçin Kullandığı Kelimeler ya da Retorik Unsurları 179
6.6.3. TMT'nin Kullandığı Semboller ve Sloganlar 180
6.6.4. TMT'nin Kullandığı Diğer Propaganda Vasıtaları 182
6.7. EOKA'NIN UYGULADIĞI PROPAGANDAYA KARŞI TMT'NİN KARŞI PROPAGANDA ÇALIŞMALARI 185

VII. Bölüm

İNGİLİZ ARŞİV BELGELERİNE GÖRE KIBRISLI TÜRKLERİN TMT ÖNCESİ VE SONRASINDA KURDUĞU YERALTI TEŞKİLATLARI VE FAALİYETLERİ

7.1. TMT ÖNCESİ YERALTI TEŞKİLATLARI VE FAALİYETLERİ: KARA YILAN, KARA ÇETE, VOLKAN VE 9 EYLÜL CEPHESİ 192
7.1.1. İngiliz İstihbarat Belgelerine Göre Kara Yılan, Kara Çete, Volkan ve 9 Eylül Cephesi 197
7.2. TMT'NİN KURULUŞ TARİHİYLE İLGİLİ BELİRSİZLİKLER VE YENİ TESPİTLER 212
7.3. İNGİLİZ ARŞİV BELGELERİNE GÖRE TMT VE FAALİYETLERİ 217
7.3.1. İngiliz Arşiv Belgelerine Göre TMT'nin Yapısal ve Organizasyon Özellikleri 228
7.3.1.1. TMT'nin Genel Özellikleri 228
7.3.1.2. TMT'nin Amacı 234
7.3.1.3. TMT'nin Teşkilat Yapısı 237
7.3.1.4. TMT'nin Faaliyet Alanları 249
7.3.1.5. TMT'nin Finans Kaynakları 253
7.3.1.6. TMT'nin Türk Toplumuyla İlişkileri 255
7.3.1.7. TMT'nin Ada Dışı Münasebetleri 263
7.3.1.8. İngiliz İstihbarat Belgelerine Göre TMT'yle İlgili Elde Edilen Sonuçlar ve Yapılan Tavsiyeler 265
7.4. TMT'NİN YASAKLANMASI VE YASA DIŞI İLAN EDİLMESİ 266
7.4.1. TMT'nin "Türk İrredantizmine" Dayandığı Gerekçesiyle Yasaklanmak İstenmesi 346
7.5. İNGİLİZ ARŞİV BELGELERİNE GÖRE RUM YERALTI TEŞKİLATLARI VE SİYASAL ÖRGÜTLENMELERİ 353

SONUÇ 375

BİBLİYOGRAFYA 381

DİZİN 407

EKLER 425

BİBLİYOGRAFYA

1. Resmî Arşiv Belgeleri

1.1. KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi Belgeleri

"TMT Bildirisi", *KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi Belgeleri*, Dosya: EOKA ve TMT Bildirileri Koleksiyonu, Tarih:11.05.1958.

"TMT Raporları", *KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi Belgeleri*, Raf No.298, Kutu No.007, Tarih:05.02.1964.

"TMT Raporları", *KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi Belgeleri*, Raf No.298, Kutu No.78, Tarih:05.06.1958.

"TMT Raporları", *KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi Belgeleri*, Raf No.298, Kutu No.007, Tarih:11.11.1963.

"TMT Raporları", *KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi Belgeleri*, Raf No.2304, Kutu No.78, Tarih:23.06.1958.

"TMT Raporları", *KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi Belgeleri*, Raf No.2304, Kutu No.78, Tarih:29.06.1958.

"TMT Raporları", *KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi Belgeleri*, Raf No.2304, Kutu No.78, Tarih:05.07.1958.

"TMT Raporları", *KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi Belgeleri*, Raf No.2304, Kutu No.78, Tarih:24.11.1958.

"TMT Raporları", *KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi Belgeleri*, Raf No.2304, Kutu No.78, Tarih:20.02.1959.

"Volkan Bildirisi", *KKTC Millî Arşiv ve Araştırma Dairesi Belgeleri*, Raf No.2304, Kutu No.78, Tarih: ty.

1.2. T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi Belgeleri

"22 Öğretmenin İki Yıl Müddetle Kıbrıs'taki Türk Okullarında Öğretmenlik Görevi Almalarına İzin Verilmesi", *T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi*, Fon.18–01–02, Gömlek.146, Sıra 42–12, Tarih:28.08.1957.

1.3. Foreign Relations of The United States Arşiv Belgeleri

"Editorial Note", Foreign Relations of The United States, 1955–1957, *Soviet Union, Eastern Mediterranean (FRUS)*, Vol.XXIV, No.233, https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1955-57v24/d233, (Erişim tarihi: 25.11.2022).

1.4. The National Archives of the United States Arşiv Belgeleri

"Information from Foreign Documents or Radio Broadcasts", *The National Archives of the United States (NAUS)*, Digital Archive of the CIA, D455107, 15.04.1956, s. 1.

1.5. GKRY Adalet ve Kamu Düzeni Bakanlığı Devlet Arşivi Belgeleri

"Dokuz Eylül Cephesi, I. Bülten", *Υπουρ γ ε Ιο Δ Ικαιοσυνησ Κα Ι Δημοσ Ιασ Ταξεωσ, Κρατικο Αρχειο, ΕΟΚΑ Φυλλαδια: Τουρκικα Φυλλαδια TMT Και VOLKAN EOKA20/8*, 14.08.1957.

"9 Eylül Cephesi, II. Bülten", *Υπουρ γ ε Ιο Δ Ικαιοσυνησ Κα Ι Δημοσ Ιασ Ταξεωσ, Κρατικο Αρχειο, ΕΟΚΑ Φυλλαδια: Τουρκικα Φυλλαδια TMT Και VOLKAN EOKA20*/9, 24.08.1957.

"Dokuz Eylül Cephesi", *Υπουρ γ ε Ιο Δ Ικαιοσυνησ Κα Ι Δημοσ Ιασ Ταξεωσ, Κρατικο Αρχειο, ΕΟΚΑ Φυλλαδια: Τουρκικα Φυλλαδια TMT Και VOLKAN EOKA20/5*, ty.

"İhtar", *Υπουρ γ ε Ιο Δ Ικαιοσυνησ Κα Ι Δημοσ Ιασ Ταξεωσ, Κρατικο Αρχειο, ΕΟΚΑ Φυλλαδια: Τουρκικα Φυλλαδια TMT Και VOLKAN EOKA20/2*, ty.

"Kıbrıs Meselesinin Halli", *Υπουρ γ ε Ιο Δ Ικαιοσυνησ Κα Ι Δημοσ Ιασ Ταξεωσ, Κρατικο Αρχειο, ΕΟΚΑ Φυλλαδια: Τουρκικα Φυλλαδια TMT Και VOLKAN EOKA20/4*, ty.

"Korkmuyoruz", *Υπουρ γ ε Ιο Δ Ικαιοσυνησ Κα Ι Δημοσ Ιασ Ταξεωσ, Κρατικο Αρχειο, ΕΟΚΑ Φυλλαδια: Τουρκικα Φυλλαδια TMT Και VOLKAN EOKA20/3*, ty.

"Son İnfilak Neticesinde…", *Υπουρ γ ε Ιο Δ Ικαιοσυνησ Κα Ι Δημοσ Ιασ Ταξεωσ, Κρατικο Αρχειο, ΕΟΚΑ Φυλλαδια: Τουρκικα Φυλλαδια TMT Και VOLKAN EOKA20/5, ty.*

"TMT Bildirisi", *Υπουρ γ ε Ιο Δ Ικαιοσυνησ Κα Ι Δημοσ Ιασ Ταξεωσ, Κρατικο Αρχειο, ΕΟΚΑ Φυλλαδια: Τουρκικα Φυλλαδια TMT Και VOLKAN EOKA20/12*, 24.11.1958.

"TMT'ye Mensup Olmayan Kardeşlerimize", *Υπουρ γ ε Ιο Δ Ικαιοσυνησ Κα Ι Δημοσ Ιασ Ταξεωσ, Κρατικο Αρχειο, ΕΟΚΑ Φυλλαδια: Τουρκικα Φυλλαδια TMT Και VOLKAN EOKA20/11*, 13.11.1958.

"Türk Mukavemet Teşkilatı, Bülten No.1", *Υπουρ γ ε Ιο Δ Ικαιοσυνησ Κα Ι Δημοσ Ιασ Ταξεωσ, Κρατικο Αρχειο, ΕΟΚΑ Φυλλαδια: Τουρκικα Φυλλαδια TMT Και VOLKAN EOKA20/10*, 28.11.1957.

"Türk Mukavemet Teşkilatı", *Υπουρ γ ε Ιο Δ Ικαιοσυνησ Κα Ι Δημοσ Ιασ Ταξεωσ, Κρατικο Αρχειο, ΕΟΚΑ Φυλλαδια: Τουρκικα Φυλλαδια TMT Και VOLKAN EOKA20/6*, ty.

"Volkan: Teşkilatımız, Aşağıdaki Pek Mühim Noktalara, Halkımızın Nazarı Dikkatini Çekeriz", *Υπουρ γ ε Ιο Δ Ικαιοσυνησ Κα Ι Δημοσ Ιασ Ταξεωσ, Κρατικο Αρχειο, ΕΟΚΑ Φυλλαδια: Τουρκικα Φυλλαδια TMT Και VOLKAN EOKA20/1*, 04.04.1957.

Υπουρ γ ε Ιο Δ Ικαιοσυνησ Κα Ι Δημοσ Ιασ Ταξεωσ, Κρατικο Αρχειο, ΕΟΚΑ Φυλλαδια: Τουρκικα Φυλλαδια TMT Και VOLKAN EOKA20/1-12, Λευκωσία, 2002, http://www.mjpo.gov.cy/mjpo/statearchive.nsf/BE1759305D07527FC2258059002328CA/$file/%CE%95%CE%9F%CE%9A%CE%9120%201-12.pdf, (Erişim tarihi: 13.11.2022).

1.6. Büyük Britanya Foreign and Commonwealth Office (FCO) veya Foreign Office (FO) Arşivi Belgeleri

Foreign and Commonwealth Office (FCO) 141/3678, "Commissioner of Police to Administrative Secretary", 21.10.1955, s. 1.

FCO 141/3678, "Commissioner of Police to COSHEG", 21.11.1955.

FCO 141/3678, "Commissioner of Police to Hon. Colonial Secretary", 15.10.1955, s. 1.

FCO 141/3678, "Commissioner of Police to Hon. Colonial Secretary", 23.08.1955, s. 1.

FCO 141/3840, CIC (57), "The Turkish Cypriot Organisation, Volkan", 18.01.1957, s. 1.

FCO 141/3840, No.ST/1028/1/11, "Special Branch, Volkan", 20.07.1957, s. 1.

FCO 141/3848, No.Ek, "Foot to Colonial Office", 10.06.1958, s. 1.

FCO 141/3969, Administrative Secretary's Office Cyprus, Secret S.888/58 (1957–1960), Subject: Dr. Fazil Kutchuk, No.205, 05.02.1958, s. 38.

FCO 141/3969, Administrative Secretary's Office Cyprus, Secret S.888/58 (1957–1960), Subject: Dr. Fazil Kutchuk, "Translation: The Text of a Statement Made by Dr. Fazil Kutchuk in İstanbul, Published in Halkin Sesi of 7th January, 1958", 07.01.1958, s. 26

FCO 141/3969, Administrative Secretary's Office Cyprus, Secret S.888/58 (1957–1960), Subject: Dr. Fazil Kutchuk, "Government Concern over Tone of Broadcasts to Cyprus Ankara's 'Terror' Broadcast – Times of Cyprus of 12th January, 1958", 12.01.1958, s. 30.

FCO 141/3969, Administrative Secretary's Office Cyprus, Secret S.888/58 (1957–1960), Subject: Dr. Fazil Kutchuk, "Turkish Press Comment", No.756, 02.06.1958, s. 58.

FCO 141/3969, Administrative Secretary's Office Cyprus, Secret S.888/58 (1957–1960), Subject: Dr. Fazil Kutchuk, No.DIP/2359, 23.07.1958, s. 99.

FCO 141/3969, Administrative Secretary's Office Cyprus, Secret S.888/58 (1957–1960), Subject: Dr. Fazil Kutchuk, "Minutes of His Excellency the Governor's Meeting with Dr. Fazil Kuchuk held at Government House at 10 a.m. on Monday, 9th December, 1957", 09.12.1957, s. 6.

FCO 141/3969, Administrative Secretary's Office Cyprus, Secret S.888/58 (1957–1960), Subject: Dr. Fazil Kutchuk, "Outline", No.DIP/0206, 02.01.1958, s. 56.

FCO 141/3969, Administrative Secretary's Office Cyprus, Secret S.888/58 (1957–1960), Subject: Dr. Fazil Kutchuk, "Pamphlet by Dr. Kutchuk", 21.12.1957, s. 16.

FCO 141/3969, Administrative Secretary's Office Cyprus, Secret S.888/58 (1957–1960), Subject: Dr. Fazil Kutchuk, "Translation: The Text of a Statement Made by Dr. Fazil Kutchuk in İstanbul, Published in Halkin Sesi of 7th January, 1958", 07.01.1958, s. 25.

FCO 141/3969, Administrative Secretary's Office Cyprus, Secret S.888/58 (1957–1960), Subject: Dr. Fazil Kutchuk, "Cyprus: 68th Turkish Province", No.ROG.1015/24/G, 10.02.1958, s. 53.

FCO 141/3969, Administrative Secretary's Office Cyprus, Secret S.888/58 (1957–1960), Subject: Dr. Fazil Kutchuk, No.DIP/2359, 23.07.1958, s. 99.

FCO 141/3969, Administrative Secretary's Office Cyprus, Secret S.888/58 (1957–1960), Subject: Dr. Fazil Kutchuk, "Cyprus: 68th Turkish Province", No.ROG.1015/24/G, 10.02.1958, s. 53.

FCO 141/3969, Administrative Secretary's Office Cyprus, Secret S.888/58 (1957–1960), Subject: Dr. Fazil Kutchuk, "Government Concern over Tone of Broadcasts to Cyprus Ankara's 'Terror' Broadcast – Times of Cyprus of 12th January, 1958", 12.01.1958, s. 30.

FCO 141/3969, Administrative Secretary's Office Cyprus, Secret S.888/58 (1957–1960), Subject: Dr. Fazil Kutchuk, "Translation: The Text of a Statement Made by Dr. Fazil Kutchuk Published in Halkin Sesi of 15th January, 1958", 15.01.1958, s. 31.

FCO 141/3969, Administrative Secretary's Office Cyprus, Secret S.888/58 (1957–1960), Subject: Dr. Fazil Kutchuk, No.DIP.0501, 04.06.1958, s. 59.

FCO 141/3969, Administrative Secretary's Office Cyprus, Secret S.888/58 (1957–1960), Subject: Dr. Fazil Kutchuk, No.M490, 04.07.1958, s. 73.

FCO 141/3969, Administrative Secretary's Office Cyprus, Secret S.888/58 (1957–1960), Subject: Dr. Fazil Kutchuk, "Cyprus: 68th Turkish Province", No.ROG.1015/24/G, 10.02.1958, s. 53.

FCO 141/3969, Administrative Secretary's Office Cyprus, Secret S.888/58 (1957–1960), Subject: Dr. Fazil Kutchuk, No.205, 05.02.1958, s. 39.

FCO 141/3969, Administrative Secretary's Office Cyprus, Secret S.888/58 (1957–1960), Subject: Dr. Fazil Kutchuk, No.273, 04.02.1958, s. 37.

FCO 141/3969, Administrative Secretary's Office Cyprus, Secret S.888/58 (1957–1960), Subject: Dr. Fazil Kutchuk, "Cyprus: 68th Turkish Province", No.ROG.1015/24/G, 10.02.1958, s. 54.

FCO 141/3969, Administrative Secretary's Office Cyprus, Secret S.888/58 (1957–1960), Subject: Dr. Fazil Kutchuk, "Pamphlet by Dr. Kutchuk", No.44, 08.01.1958, s. 20.

FCO 141/3969, Administrative Secretary's Office Cyprus, Secret S.888/58 (1957–1960), Subject: Dr. Fazil Kutchuk, "Government Concern over Tone of Broadcasts to Cyprus Ankara's 'Terror' Broadcast – Times of Cyprus of 12th January, 1958", 12.01.1958, s. 30.

FCO 141/3969, Administrative Secretary's Office Cyprus, Secret S.888/58 (1957–1960), Subject: Dr. Fazil Kutchuk, "Cyprus: 68th Turkish Province", No.ROG.1015/24/G, 10.02.1958, s. 50.

FCO 141/3969, Administrative Secretary's Office Cyprus, Secret S.888/58 (1957–1960), Subject: Dr. Fazil Kutchuk, "Secretary: Minutes by Director General of Information– Secret", 21.12.1957, s. 15.

FCO 141/3969, Administrative Secretary's Office Cyprus, Secret S.888/58 (1957–1960), Subject: Dr. Fazil Kutchuk, No.273, 04.02.1958, s. 37.

FCO 141/3969, Administrative Secretary's Office Cyprus, Secret S.888/58 (1957–1960), Subject: Dr. Fazil Kutchuk, "Outline", No.DIP/0206, 02.01.1958, s. 55.

FCO 141/3969, Administrative Secretary's Office Cyprus, Secret S.888/58 (1957–1960), Subject: Dr. Fazil Kutchuk, No.205, 05.02.1958, s. 39.

FCO 141/3969, Administrative Secretary's Office Cyprus, Secret S.888/58 (1957–1960), Subject: Dr. Fazil Kutchuk, No.215, 31.01.1958, s. 35.

FCO 141/3969, Administrative Secretary's Office Cyprus, Secret S.888/58 (1957–1960), Subject: Dr. Fazil Kutchuk, "Cyprus: 68th Turkish Province", No.ROG.1015/24/G, 10.02.1958, s. 50.

FCO 141/3969, Administrative Secretary's Office Cyprus, Secret S.888/58 (1957–1960), Subject: Dr. Fazil Kutchuk, No.346, 11.02.1958, s. 40.

FCO 141/3969, Administrative Secretary's Office Cyprus, Secret S.888/58 (1957–1960), Subject: Dr. Fazil Kutchuk, No.DIP/2359, 23.07.1958, s. 99.

FCO 141/3969, Administrative Secretary's Office Cyprus, Secret S.888/58 (1957–1960), Subject: Dr. Fazil Kutchuk, "Cyprus: 68th Turkish Province", No.ROG.1015/24/G, 10.02.1958, s. 54.

FCO 141/3969, Administrative Secretary's Office Cyprus, Secret S.888/58 (1957–1960), Subject: Dr. Fazil Kutchuk, "Minutes of His Excellency the Governor's Meeting with Dr. Fazil Kuchuk held at Government House at 10 a.m. on Monday, 9th December, 1957", 09.12.1957, s. 7.

FCO 141/3969, Administrative Secretary's Office Cyprus, Secret S.888/58 (1957–1960), Subject: Dr. Fazil Kutchuk, No.DIP/2359, 23.07.1958, s. 100.

FCO 141/3969, Administrative Secretary's Office Cyprus, Secret S.888/58 (1957–1960), Subject: Dr. Fazil Kutchuk, 09.07.1958, s. 85.

FCO 141/3969, Administrative Secretary's Office Cyprus, Secret S.888/58 (1957–1960), Subject: Dr. Fazil Kutchuk, "Outline", No.DIP/0206, 02.01.1958, s. 57.

FCO 141/3969, Administrative Secretary's Office Cyprus, Secret S.888/58 (1957–1960), Subject: Dr. Fazil Kutchuk, No.DIP/1216, 12.09.1958, s. 106.

FCO 141/3969, Administrative Secretary's Office Cyprus, Secret S.888/58 (1957–1960), Subject: Dr. Fazil Kutchuk, No.205, 05.02.1958, s. 39.

FCO 141/3969, Administrative Secretary's Office Cyprus, Secret S.888/58 (1957–1960), Subject: Dr. Fazil Kutchuk, No.ROG.1015/24/G, 04.03.1958, s. 46.

FCO 141/3969, Administrative Secretary's Office Cyprus, Secret S.888/58 (1957–1960), Subject: Dr. Fazil Kutchuk, No.DIP.0421, 04.06.1958, s. 72.

FCO 141/3969, Administrative Secretary's Office Cyprus, Secret S.888/58 (1957–1960), Subject: Dr. Fazil Kutchuk, "Translation: The Text of a Statement Made by Dr. Fazil Kutchuk in İstanbul", 01.01.1958, s. 22.

FCO 141/3969, Administrative Secretary's Office Cyprus, Secret S.888/58 (1957–1960), Subject: Dr. Fazil Kutchuk, No.161, 23.01.1958, s. 34.

FCO 141/3969, Administrative Secretary's Office Cyprus, Secret S.888/58 (1957–1960), Subject: Dr. Fazil Kutchuk, "Outline", No.DIP/0206, 02.01.1958, s. 57.

FCO 141/3969, Administrative Secretary's Office Cyprus, Secret S.888/58 (1957–1960), Subject: Dr. Fazil Kutchuk, "Statement by Dr. Fazil Kuchuk, Chairman of the Cyprus is Turkish Party, to Members of the Local and Foreign Press", 25.10.1958, s. 109.

FCO 141/3969, Administrative Secretary's Office Cyprus, Secret S.888/58 (1957–1960), Subject: Dr. Fazil Kutchuk, "Outline", No.DIP/0206, 02.01.1958, s. 56.

FCO 141/3969, Administrative Secretary's Office Cyprus, Secret S.888/58 (1957–1960), Subject: Dr. Fazil Kutchuk, No.DIP/0225, 02.09.1958, s. 104.

FCO 141/3969, Administrative Secretary's Office Cyprus, Secret S.888/58 (1957–1960), Subject: Dr. Fazil Kutchuk, No.205, 05.02.1958, s. 39.

FCO 141/3969, Administrative Secretary's Office Cyprus, Secret S.888/58 (1957–1960), Subject: Dr. Fazil Kutchuk, 09.07.1958, s. 85.

FCO 141/3969, Administrative Secretary's Office Cyprus, Secret S.888/58 (1957–1960), Subject: Dr. Fazil Kutchuk, "Outline", No.DIP/0206, 02.01.1958, s. 55.

FCO 141/3969, Administrative Secretary's Office Cyprus, Secret S.888/58 (1957–1960), Subject: Dr. Fazil Kutchuk, No.DIP.0501, 04.06.1958, s. 60.

FCO 141/3969, Administrative Secretary's Office Cyprus, Secret S.888/58 (1957–1960), Subject: Dr. Fazil Kutchuk, "Translation: The Text of a Statement Made by Dr. Fazil Kutchuk in İstanbul, Published in Halkin Sesi of 8th January, 1958", 08.01.1958, s. 27.

FCO 141/3969, Administrative Secretary's Office Cyprus, Secret S.888/58 (1957–1960), Subject: Dr. Fazil Kutchuk, "Government Concern over Tone of Broadcasts to Cyprus Ankara's 'Terror' Broadcast – Times of Cyprus of 12th January, 1958", 12.01.1958, s. 30.

FCO 141/3969, Administrative Secretary's Office Cyprus, Secret S.888/58 (1957–1960), Subject: Dr. Fazil Kutchuk, "Cyprus", No.1929, 13.11.1958, s. 112.

FCO 141/3969, Administrative Secretary's Office Cyprus, Secret S.888/58 (1957–1960), Subject: Dr. Fazil Kutchuk, "Cyprus: 68th Turkish Province", No.ROG.1015/24/G, 10.02.1958, s. 52.

FCO 141/3969, Administrative Secretary's Office Cyprus, Secret S.888/58 (1957–1960), Subject: Dr. Fazil Kutchuk, No.NC8/2, 16.07.1958, ss. 90 ve 92.

FCO 141/3969, Administrative Secretary's Office Cyprus, Secret S.888/58 (1957–1960), Subject: Dr. Fazil Kutchuk, No.DIP/2359, 23.07.1958, ss. 99-100.

FCO 141/3969, Administrative Secretary's Office Cyprus, Secret S.888/58 (1957–1960), Subject: Dr. Fazil Kutchuk, "Cyprus", No.1929, 13.11.1958, s. 112.

FCO 141/3969, Administrative Secretary's Office Cyprus, Secret S.888/58 (1957–1960), Subject: Dr. Fazil Kutchuk, "Dr. Kutchuk", 17.07.1958, s. 88.

FCO 141/3969, Administrative Secretary's Office Cyprus, Secret S.888/58 (1957–1960), Subject: Dr. Fazil Kutchuk, "Doctor Mustafa Fadil Koutchuk", No.PF/862, 15.07.1958, s. 87.

FCO 141/3969, Administrative Secretary's Office Cyprus, Secret S.888/58 (1957–1960), Subject: Dr. Fazil Kutchuk, "Dr. Kutchuk", 19.07.1958, s. 89.

FCO 141/3969, Administrative Secretary's Office Cyprus, Secret S.888/58 (1957–1960), Subject: Dr. Fazil Kutchuk, "Cyprus: 68th Turkish Province", No.ROG.1015/24/G, 10.02.1958, s. 54.

FCO 141/3969, Administrative Secretary's Office Cyprus, Secret S.888/58 (1957–1960), Subject: Dr. Fazil Kutchuk, "Outline", No.DIP/0206, 02.01.1958, s. 57.

FCO 141/3969, Administrative Secretary's Office Cyprus, Secret S.888/58 (1957–1960), Subject: Dr. Fazil Kutchuk, "Translation: The Text of a Statement Made by Dr. Fazil Kutchuk in İstanbul, Published in Halkin Sesi of 8th January, 1958", 08.01.1958, s. 27.

FCO 141/3969, Administrative Secretary's Office Cyprus, Secret S.888/58 (1957–1960), Subject: Dr. Fazil Kutchuk, "Record of Meeting Held of the Colonial Office in 18th August with Dr. Kutchuk and Mr. Muftizade", 18.08.1958, s. 120.

FCO 141/4232, "Memorandum: Proscription of Turkish Resistance Organisation", 28.05.1958, ss. 39-43.

FCO 141/4232, "Proscription of Turkish Resistance Organisation", 26.05.1958, ss. 37-38.

FCO 141/4232, "Sinclair to Foot", 11.06.1958, s. 1.

FCO 141/4232, File No.X.145, "Proscription of T.M.T. (Turkish Resistance Organisation) 1957–1959, Top Secret", s. "İç Kapak".
FCO 141/4232, No.0607Z/17, "Surrender of Arms", 16.11.1959, ss. 187-188.
FCO 141/4232, No.1000, 22.07.1958, s. 117.
FCO 141/4232, No.1004, 13.07.1959, s. 152.
FCO 141/4232, No.1004, 15.07.1958, s. 87.
FCO 141/4232, No.1005, "Turkish Resistance Organisation", 15.07.1958, ss. 65B–C.
FCO 141/4232, No.101/58/2, "Arms Smuggling (Turkish)", 02.11.1959, ss. 174-175.
FCO 141/4232, No.101/58/2, "Arms", 16.11.1959, s. 189.
FCO 141/4232, No.1010, 22.07.1958, s. 88.
FCO 141/4232, No.1028, 18.07.1959, s. 154A.
FCO 141/4232, No.1030, 07.07.1958, s. 61A.
FCO 141/4232, No.1030, 20.07.1959, s. 156.
FCO 141/4232, No.1032/9, 15.03.1958, s. 16/A.
FCO 141/4232, No.1033, 21.07.1959, s. 158.
FCO 141/4232, No.1035, 21.07.1959, s. 159.
FCO 141/4232, No.1039, 19.07.1958, s. 102.
FCO 141/4232, No.1041, 19.07.1958, s. 101.
FCO 141/4232, No.1061, 22.07.1958, s. 93.
FCO 141/4232, No.1062, 22.07.1958, s. 91.
FCO 141/4232, No.1071/1514, 17.11.1959, s. 191.
FCO 141/4232, No.1100, 14.07.1958, ss. 63-64.
FCO 141/4232, No.1116, "Turkish Resistance Organisation", 15.07.1958, s. 81.
FCO 141/4232, No.1116, "Turkish Resistance Organisation", 16.07.1958, s. 84.
FCO 141/4232, No.1117, 16.07.1958, s. 62D.
FCO 141/4232, No.1126, "Action Against TMT", 27.07.1958, s. 85.
FCO 141/4232, No.1149, 18.07.1958, s. 98.
FCO 141/4232, No.1158, 20.07.1958, s. 105.
FCO 141/4232, No.1159, 20.07.1958, ss. 105-107.
FCO 141/4232, No.1160, 20.07.1958, s. 108.
FCO 141/4232, No.1164, 21.07.1958, s. 111.
FCO 141/4232, No.1168, 21.07.1958, s. 110.
FCO 141/4232, No.1173, "Action Against Terrorism", 21.07.1958, s. 113.
FCO 141/4232, No.1175, 22.07.1958, s. 90.
FCO 141/4232, No.1179, 22.07.1958, s. 92.
FCO 141/4232, No.1181, 22.07.1958, s. 94.
FCO 141/4232, No.1183, 22.07.1958, s. 124.
FCO 141/4232, No.1185, 22.07.1958, s. 126.

FCO 141/4232, No.1189, 22.07.1958, s. 127.
FCO 141/4232, No.1195/1, "Proscription of Volkan", 29.10.1959, s. 171A.
FCO 141/4232, No.122/58, (ty).04.1958, s. 25.
FCO 141/4232, No.122/58, 03.04.1958, s. 17.
FCO 141/4232, No.123/58, 10.04.1958, s. 20.
FCO 141/4232, No.1230, 12.06.1958, s. 50B.
FCO 141/4232, No.124/58, 04.04.1958, s. 18-19.
FCO 141/4232, No.14, 14.07.1959, s. 153.
FCO 141/4232, No.1462, 21.09.1957, s. 14
FCO 141/4232, No.1477, 02.11.1959, s. 176.
FCO 141/4232, No.1486, "Proscription of Cyprus", 04.11.1959, s. 177.
FCO 141/4232, No.1498, 05.11.1959, s. 179.
FCO 141/4232, No.1499, 05.11.1959, s. 180.
FCO 141/4232, No.15, "Issued by the Public Information Office–Nicosia: Handing in of Arms and Ammunition", 24.10.1959, s. 163.
FCO 141/4232, No.15, "Note of Meeting Held by the Acting Governor with Archbishop Makarios and Dr. Kutchuk on the 24th of October 1959", 24.10.1959, ss. 164-170.
FCO 141/4232, No.1506, 06.11.1959, s. 181.
FCO 141/4232, No.15113, 23.10.1959, ss. 162A–B–C–D.
FCO 141/4232, No.1516/338/59, 26.11.1959, s. 192.
FCO 141/4232, No.152025, (15.07.1958), s. 86.
FCO 141/4232, No.1559, "Arms Smuggling", 13.11.1959, s. 182.
FCO 141/4232, No.1559, "Arms Smuggling", 16.11.1959, s. 186.
FCO 141/4232, No.1573, "Arms Smuggling", 16.11.1959, s. 185.
FCO 141/4232, No.1590, 19.09.1958, s. 133.
FCO 141/4232, No.1602, 21.09.1957, s. 15.
FCO 141/4232, No.1617, 26.09.1957, s. 16.
FCO 141/4232, No.1660, 01.10.1958, s. 135.
FCO 141/4232, No.1731Z, 17.11.1959, s. 190.
FCO 141/4232, No.1850, 22.07.1958, s. 125.
FCO 141/4232, No.199, 14.11.1959, s. 183.
FCO 141/4232, No.201, "Arms Smuggling", 14.11.1959, s. 184.
FCO 141/4232, No.2099, 20.07.1958, s. 104.
FCO 141/4232, No.2135, 20.07.1958, s. 103.
FCO 141/4232, No.238/C/55/2, "Surrender from Arms", 02.11.1959, ss. 172-173.
FCO 141/4232, No.2404, 23.07.1958, ss. 119-120.
FCO 141/4232, No.3100, "Arms", 16.11.1959, s. 189A.
FCO 141/4232, No.34/1, "Proposed Action Against TMT", 15.07.1958, s. 81.

FCO 141/4232, No.38(1)(b)40(2), ?.?.1958, ss. 58-59.
FCO 141/4232, No.39, 20.07.1959, s. 156A.
FCO 141/4232, No.40, 20.07.1959, s. 155.
FCO 141/4232, No.4162, "The Cyprus Gazette", 23.07.1958, s. 122.
FCO 141/4232, No.42, "Cyprus Proscription", 21.07.1959, s. 160.
FCO 141/4232, No.497, 11.04.1958, s. 26.
FCO 141/4232, No.498, 11.04.1958, s. 27.
FCO 141/4232, No.548, 10.04.1958, ss. 21/A–B.
FCO 141/4232, No.609, 06.05.1958, s. 45.
FCO 141/4232, No.702, "Turkish Resistance Organisation", 29.05.1958, s. 43A.
FCO 141/4232, No.796–DIP/3109, "Turkish Resistance Organisation", 31.05.1958, s. 43C.
FCO 141/4232, No.800, "Proposed Proscription of TMT", 12.06.1958, s. 50A.
FCO 141/4232, No.800, "Turkish Violence", 03.07.1958, s. 57.
FCO 141/4232, No.85, 10.06.1958, s. 85.
FCO 141/4232, No.977, 21.07.1959, s. 157.
FCO 141/4232, No.Ek, "Action Against TMT", 16.07.1958, s. 85.
FCO 141/4232, No.Ek, "Detention of Turkish Cypriots", 13.06.1958, s. 51.
FCO 141/4232, No.Ek, "Memorandum – Cyprus: Turkish Irredentism", 07.1958, ss. 65/A–B–C.
FCO 141/4232, No.Ek, "Memorandum: Proscription Turkish Resistance Organisation Finance", 1958, ss. 47-49.
FCO 141/4232, No.Ek, "Note on Action Against TMT", 1958, s. 47A.
FCO 141/4232, No.Ek, "Proscription of TMT", 12.07.1958, ss. 52, 60-61.
FCO 141/4232, No.Ek, "The Criminal Code, Order in Council No. Made under Section 60(d)", 22.07.1958, s. 95.
FCO 141/4232, No.Ek, "The Turkish Resistance Movements, TMT", (15.07.1958), ss. 85-86.
FCO 141/4232, No.Ek, "TMT", 19.07.1958, ss. 100/B–C.
FCO 141/4232, No.Ek, "Türk Mukavemet Teşkilatı Bildirisi/Turkish Resistance Organisation Announcement", 22.08.1958, ss. 130-131.
FCO 141/4232, No.Ek, "Turkish Resistance Organisation", 31.05.1958, s. 44.
FCO 141/4232, No.Ek, 03.07.1958, s. 56.
FCO 141/4232, No.Ek, 10.06.1958, s. 47.
FCO 141/4232, No.Ek, 11.06.1958, s. 50.
FCO 141/4232, No.Ek, 12.04.1958, s. 29.
FCO 141/4232, No.Ek, 13.09.1957, ss. 1-5.
FCO 141/4232, No.Ek, 14.09.1957, s. 6.
FCO 141/4232, No.Ek, 15.06.1958, s. 53.
FCO 141/4232, No.Ek, 15.07.1958, s. 85.

FCO 141/4232, No.Ek, 17.04.1958, s. 31.

FCO 141/4232, No.Ek, 18.07.1958, ss. 99-100.

FCO 141/4232, No.Ek, 21.07.1958, s. 112.

FCO 141/4232, No.Ek, 21.09.1957, s. 13.

FCO 141/4232, No.Ek, 22.04.1958, ss. 33-36.

FCO 141/4232, No.Ek, 26.05.1958, s. 38.

FCO 141/4232, No.Ek, 28.05.1958, s. 39.

FCO 141/4232, No.Ek1, 17.09.1957, s. 193.

FCO 141/4232, No.Ek2, 10.04.1958, s. 194.

FCO 141/4232, No.Ek2, 16.04.1958, s. 195.

FCO 141/4232, No.Ek4, 27.05.1958, s. 197.

FCO 141/4232, No.Ek9, 16.06.1958, s. 199.

FCO 141/4232, No.Pol.F.204/2, 16.06.1958, ss. 54-55.

FCO 141/4232, No.S.101/55/2, 13.07.1959, s. 154.

FCO 141/4232, No.S.101/58/11, "Proscription", 13.07.1959, s. 161.

FCO 141/4232, No.S.238/I/55/11, 13.07.1959, s. 162.

FCO 141/4232, No.S.238/I/55/11, 14.03.1959, s. 149.

FCO 141/4232, No.SB/SF/1028/1, "Special Branch Police Headquarters Nicosia: Turkish Nationalism", 20.02.1959, s. 146.

FCO 141/4232, No.SB/SF/1032/9, "Cyprus – Security Intelligence: Turkish Nationalism", 08.08.1958, s. 129.

FCO 141/4232, No.SB/SF/1032/9, "Cyprus Security Intelligence – TMT Activities", 27.12.1958, s. 139.

FCO 141/4232, No.SB/SF/1032/9, "Nicosia District Intelligence Committee – Turkish Affairs", 21.01.1959, ss. 140-144.

FCO 141/4232, No.SB/SF/1033, "Cyprus Security Intelligence: Turkish Nationalist Activities", 07.11.1958, ss. 136-137.

FCO 141/4232, No.SB/SF/1302/9, "Cyprus Security Intelligence: Recent Murders and Attempted Murders", 22.09.1958, s. 134.

FCO 141/4232, No.SE/SF/2032/9, "Cyprus Security Intelligence: Turkish Resistance Organisation Finance", 10.06.1958, s. 46.

FCO 141/4232, No.SF/1032/9, 29.05.1959, ss. 150-151.

FCO 141/4232, No.SF/1952/19, "Special Branch Police Headquarters Political Intelligence, Nicosia: Turkish Nationalism", 27.02.1959, ss. 147-148.

FCO 141/4232, No.X.145, S.475/04/58, "Detention of Turkish Cypriots and Proscription of TMT", 17.07.1958, s. 62E.

FCO 141/4232, No.X.145/57, 18.09.1957, ss. 7-11.

FCO 141/4408, "Commissioner of Police to Chief of Staff to Her Majesty's Government (COSHEG)", 09.01.1956, s. 1.

FCO 945/344, No.Ek, "Turkish Embassy to Ministry of Foreign Affairs", 04.10.1962, s. 1.

Foreign Office (FO) 371/117659/CIC (55)17(Final), No.16/55, "Special Branch Fortnightly Intelligence Report for the Second Half of Aug 1955", 03.09.1955, s. 1.

FO 371/136404, No.Ek, "Note from Neale to Aldridge", 29.05.958, s. 1.

FO 371/136281, No.1116, 16.07.1958, s. 2.

1.7. Büyük Britanya British Cabinet Office Records (CAB) Arşivi Belgeleri

British Cabinet Office Records (CAB) 128/32, Cabinet Conclusions (CC)(58) 67th Conclusions, 12.08.1958, s. 1.

1.8. Büyük Britanya Colonial Office (CO) Arşivi Belgeleri

Colonial Office (CO) 926/672, No.16/57, "Special Branch Half–monthly Intelligence", CIC (57)25(Final), 03.09.1957, s. 1.

CO 926/413, No.46, "Cyprus Police Headquarters", 16.05.1955, s. 1.

CO 926/209, "Weston to Reddaway", 02.07.1956, s. 1.

CO 926/670, No:Ek, "Volkan Leaflet", 22.12.1956, s. 1.

CO 926/419, "Harding to Colonial Office", 26-27.12.1956, s. 1.

CO 926/938, No.Ek, "EOKA Order from Grivas", 03.02.1958, s. 2.

CO 926/952, No.213/58, "TMT Proclamation", 26.05.1958, s. 1.

CO 926/932, "EOKA General Order", Mid–June 1958, s. 1.

CO 928/940, No.1106, 14.06.1958, s. 1.

CO 926/952, No.299/58, "TMT Proclamation", 30.06.1958, s. 1.

CO 926/897, No.Ek, "Foot to Colonial Office", 19.07.1958, s. 1.

CO 926/941, No.408/58, "Announcement of Turkish Resistance Organization", 27.08.1958, s. 34.

CO 926/675, No.10/58, CIC (58)14(Final), "Special Branch Half–monthly Intelligence for the Last half of May 1958", 04.06.1958, s. 1.

CO 926/951, "Basic Paper on TMT", 31.12.1958, ss. 1-2.

1.9. Büyük Britanya Records of the Ministry of Defence (DEFE) Arşivi Belgeleri

Records of the Ministry of Defence (DEFE) 11/265, "Foot to Colonial Office", 16.07.1958, s. 1.

1.10. Büyük Britanya War Office (WO) Arşivi Belgeleri

War Office (WO) 216/915, "Memorandum by General DA Kendrew: Assessment of the Situation 16 July 1958", 19.06.1958, s. 1.

1.11. Büyük Britanya Commissioner of Police to Chief of Staff to Her Majesty's Government (COSHEG) Arşivi Belgeleri

"Commissioner of Police to Chief of Staff to Her Majesty's Government (COSHEG)", 01.12.1955, s. 1.

"Commissioner of Police to COSHEG", 08.12.1955, s. 1.

2. Özel Arşiv Belgeleri

Cemil Tamçelik'in Özel Arşivi

Dr. Fazıl Küçük'ün Özel Arşivi

İsmail Sadıkoğlu'nun Özel Arşivi

İsmail Tansu'nun Özel Arşivi

Kenan Çoygun'un Özel Arşivi

Rauf Raif Denktaş'ın Özel Arşivi

Rıza Vuruşkan'ın Özel Arşivi

Soyalp Tamçelik'in Özel Arşivi

3. Basılı Eserler

AKGÜN, Sibel. "Kıbrıs Türk Toplumunun Bağımsızlık Mücadelesinde TMT Öncesi Kurulan Direniş Örgütlerinin Yeri", *I. Uluslararası Kıbrıs Sempozyumu Bildiri Kitabı – I (21-23 Kasım 2008)*, Haz. Ulvi Keser, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Yay., Ankara, 2009a, ss. 149-168.

……. "Türk Mukavemet Teşkilatı'nın Analizi", *Kıbrıs Türk Stratejik Araştırmalar Dergisi*, (2010) 4, ss. 51-58.

……. *Türk Mukavemet Teşkilatı: Ulusal Kurtuluşa Giden Yol*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2009b.

AKKURT, Aydın. *Türk Mukavemet Teşkilatı 1957–1958 Mücadelesi*, Bayrak Matbaacılık, İstanbul, 1999.

AKMARAL, Kemal. *Akritas Planı ve Kıbrıs*, Bilge Karınca Yay., İstanbul, 2004.

AKTAR, Ayhan, Kızılyürek, Niyazi and Özkırımlı, Umut. *Nationalism in the Troubled Triangle Cyprus, Greece and Turkeys*, Palgrave Macmillan, England, 2010.

ALASYA, Halil Fikret. *Kıbrıs ve Rum – Yunan Emelleri*, KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yay., Lefkoşa, 1992.

ALBAYRAK, Mustafa. *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1945–1960)*, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2004.

ALİ, İhsan. *Hatıralarım*, Galeri Kültür Yay., Lefkoşa, 2002.

AN, Ahmet Cavit. "Yeraltı Örgütü TMT'nin İlk Dönemi ile İlgili Belirsizlikler", https://www.academia.edu/11342439/Yeralt%C4%B1_%C3%B6rg%C3%BCt%C3%BC_TMTnin_ilk_d%C3%B6nemi_ile_ilgili_belirsizlikler, (Erişim tarihi: 30.09.2022).

AN, Ahmet. *Kıbrıs'ta Fırtınalı Yıllar 1942–1962*, 2. Bs., Galeri Kültür Yay., Lefkoşa, 2005.

…….. *TMT'nin Kurbanları*, Birleşik Kıbrıs Partisi Yay., Lefkoşa, 2008.

ANASTASIOU, Harry. *The Broken Olive Branch – Nationalism, Ethnic Conflict and the Quest for Peace in Cyprus*, Vol.1: The Impasse of Ethnonationalism, Syracuse Studies on Peace and Conflict Resolution, Syracuse University Press, New York, 2008.

ANDİCAN, Ahat. *Hariçte Türkistan Mücadelesi*, Emre Yay., İstanbul, 2003.

ARMAOĞLU, Fahir. *20. Yüzyıl Siyasî Tarihi*, Türkiye İş Bankası Yay., Ankara, 1987.

ASMUSSEN, Jan. *Cyprus at War – Diplomacy and Conflict during the 1974 Crisis*, I.B. Tauris & Co Ltd, London, 2008.

ASSOS, Demetris. *Makarios: A Study of Anti–Colonial Nationalist Leadership, 1950–1959*, Unpublished Doctoral Thesis, University of London, London, 2009.

ATALAY, Nail. *Birleşmiş Milletler'de On Buçuk Yıl*, Rüstem Kitabevi, Lefkoşa, 2008.

ATTALIDES, Michael. *Cyprus: Nationalism and International Politics*, Q Press, Edinburgh, 1979.

ATTON, Chris. *Alternative Media*, Sage Publications Ltd., London, 2002.

ATUN, Suna ve FEVZİOĞLU, Bülent. "Kıbrıs Türk Millî Mücadele Tarihinde Mağusa'da İki Moral Değer", *I. Uluslararası Kıbrıs Sempozyumu Bildiri Kitabı – I (21-23 Kasım 2008)*, Haz. Ulvi Keser, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Yay., Ankara, 2009, ss. 73-90.

…….. Bülent. "Kıbrıs'ta Türklerin Direniş Yıllarına Dair Türk Sinemasında Üretilen İlk 10 Film", *Kıbrıs Türk Varoluş Mücadelesinin Edebiyata Yansıması Sempozyumu – Bildiriler*, Haz. İsmail Bozkurt ve Cemal Bayak, Lefkoşa, 2010, ss. 265-281.

ATUN, Suna. "Kıbrıs Türk Millî Mücadele Tarihinde Toplumsal Moral Değere İki Örnek Canbulat Radyosu ve Karga Mizah Dergisi", *IV. Uluslararası Kıbrıs–Balkanlar–Avrasya Türk Edebiyatları Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Struga–Makedonya, 2000, ss. 4-13.

AUGUST, Friedrich. *Modern Irregular Warfare*, Harper Press, New York, 1986.

BAL, İhsan. *Alacakaranlıkta Terörle Mücadele ve Komplo Teorileri*, USAK Yay., Ankara, 2006.

BALIKÇIOĞLU, Emrah. "İngiliz Emniyet Raporu Işığında Türk Mukavemet Teşkilatı'nın (TMT) Örgütsel Nitelik ve Yapısının Değerlendirilmesi (1957–1958)", *Vakanüvis – Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, Prof. Dr. Süleyman Büyükkarcı Özel Sayısı, VI (Aralık 2021), ss. 116-144.

BARZUN, Jacques. *Clio and The Doctors: Psycho–History*, Quanta History and History, University of Chicago Press, Chicago, 1974.

BATUR, Nur. *Rauf Denktaş Yeniden Yaşasaydım*, Doğan Kitap, İstanbul, 2007.

BAYO, Alberto. *Gerilla Savaşı Nedir?*, Evren Yay., İstanbul, 1977.

BEDEVİ, Vergi. *Kıbrıs Tarihi*, Halkın Sesi Matbaası, Lefkoşa, 1966.

BEKTAŞ, Arsev. *Siyasal Propaganda*, Ankara, 2002.

BİLLUROĞLU, Ahmet (Ed.). *Bellekten Süzülenler – 50'lerden 70'lere Bir Sözlü Tarih Denemesi*, Türk Maarif Koleji Yay., Lefkoşa, 2008.

BOZKURT, İsmail. "Geçitkale – Boğaziçi Direnişi'nin Şiirlerle Mücahit Gazetesine Yansıması", *Kıbrıs Türk Varoluş Mücadelesi'nin Edebiyata Yansıması Sempozyumu – Bildiriler*, Haz. İsmail Bozkurt–Cemal Bayak, Lefkoşa, 2010, ss. 147-170.

…… "Kıbrıs Türkleri'nin Varoluş Savaşımı ve Bu Savaşımda Geçitkale –

Boğaziçi Direnişi", *I. Uluslararası Kıbrıs Sempozyumu Bildiri Kitabı – I (21-23 Kasım 2008)*, Haz. Ulvi Keser, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Yay., Ankara, 2009, ss. 547-565.

BROWN, J.A.C. *Beyin Yıkama*, İstanbul, 1973.

BRYANT, Rebecca. *Tebaadan Vatandaşa Kıbrıs'ta Modernite ve Milliyetçilik*, Çev. Seyhan Özmenek, İletişim Yay., İstanbul, 2007.

BYMAN, Daniel. "Understanding Proto–Insurgencies", *The Journal of Strategic Studies*, XXXI (April 2008) 2, ss. 165-200.

"Büyükelçilik Tarihi ve Önceki Büyükelçilerimiz", http://atina.be.mfa.gov.tr/Mission/MissionChiefHistory, (Erişim tarihi: 31.10.2022).

CANKUT, Ayhan. *Kıbrıs Türkünün Varoluş Mücadelesi (Türk Mukavemet Teşkilatı ve Faaliyetleri)*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elâzığ, 2006.

CLAUSEWITZ, Carl Von. *On War*, Translated by Colonel J.J. Graham, New and Revised Edition with an Introduction and Notes by Colonel F.N. Maude C.B. (Late R.E.), Eighth Impression in Three Volumes, Vol.II, Routledge and Kegan Paul, London, 1966.

CLERIDES, Glafkos. *Cyprus, My Deposition*, Vol.I–II., Alithia Publishing, Nicosia, 1989.

COOK, Chris. "EOKA", *Dictionary of Historical Terms*, Second Edition, Peter Bedrick Books, New York, 1991.

CRASHAW, Nancy. *The Cyprus Revolt: An Account of the Struggle for Union with Greece*, Allen and Unwin, London, 1978.

"Cryptolography", *Colleier's Encyclopedia*, Vol.VI, New York, 1950, ss. 139-146.

Cyprus – Report of the Year 1956, Colonial Office, Nicosia, 1955.

ÇEVİK, Abdülkadir ve CEYHUN, Birsen. *Politik Psikoloji Serisi 1: Psikopolitik Yönden Kimlik Gelişimi ve Etnik Terörizm*, Politik Psikoloji Merkezi – Medikomat Basım Yayın, Ankara, 1995.

ÇİTLİOĞLU, Ercan. "Terörizmin Yeni Konsepti", *Stratejik Analiz – ASAM*, Ankara, 2007.

DEDEÇAY, Servet Sami. *Kıbrıs'ta Enformasyon veya Yazılı ve Sözlü Basın*, Gelişim Ofset, Lefkoşa, 1988.

DEMİRAĞ, Hasan. *Osmanlıların Fethinden 1956 Yılı Sonuna Kadar Kıbrıs; Onlar ve Biz – Alıntı ve Anılar*, Kıbrıs TMT Derneği Yay., Ateş Matbaacılık, Lefkoşa, 2000.

Demokrat Parti Meclis Grubu Müzakere Zabıtları, C.X, No.173, TBMM Yay., Ankara, 1956.

DENKTASH, Rauf R. *The Cyprus Triangle*, Allen and Unwin, London, 1982.

DENKTAŞ, Rauf R. *12'ye 5 Kala*, Ankara, 1966.

……. *Hatıralar (Toplayış)*, İstanbul, 2000a.

……. *Karkot Deresi Anılar*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2005a.

……. *Kıbrıs Girit Olmasın*, 4. Bs., Remzi Kitabevi, İstanbul, 2005b.

……. *Koloni İdaresinde Kıbrıs Türkleri*, Akdeniz Haber Ajansı Yay., İstanbul, 1997.

……. *Rauf Denktaş'ın Hatıraları*, C.X, Boğaziçi Yay., İstanbul, 2000b.

DOĞANSAL, Demiray. *Dr. Fazıl Küçük'ten Satır Araları*, Dr. Fazıl Küçük Vakfı Yay., Selen Ofset Ltd., Lefkoşa, 2011.

DÖNER, Ayhan. "Kuvvet Kullanma Yasağı ve İnsanî Müdahale Açısında II. Körfez Krizi", *Hukuk, Ekonomi ve Siyaset Bilimler Aylık İnternet Dergisi*, (Temmuz 2003) 17, (Erişim tarihi: 24.06.2011).

DRUŞOTİS, Makarios. *Cunta ve Kıbrıs 1967–1970 Köfünye Krizi*, İki Suikast, Bir Cinayet, Çev. Metin Bağrıaçık, Galeri Kültür Yay., Lefkoşa, 2010.

…….. *Karanlık Yön EOKA*, Çev. Öztürk Yıldırımbora, 2. Bs., Galeri Kültür Yay., Lefkoşa, 2007.

…….. *Kıbrıs 1963–1964 İlk Bölünme*, Çev. Ali Çakıroğlu, Galeri Kültür Yay., Lefkoşa, 2008.

DURRELL, Lawrence. *Acı Limonlar Kıbrıs – 1956*, Çev. Hüseyin Aşuroğlu, Belge Yay., İstanbul, 1992.

ECONOMIDES, Christofi. *De-mythologized History of The Cyprus Problem During Last 50 Years*, Economides Publishing House, Nicosia, 1993.

EMİRCAN, Mehmet Salih. *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Tören, Bayram ve Anma Günleri*, Kıbrıs Türk Mücahitler Derneği Yay., Lefkoşa, 2007.

ERİM, Nihat. *Bildiğim ve Gördüğüm Ölçüler İçinde Kıbrıs*, Ajans – Türk Matbaası, Ankara, t.y.

ERSOY, Yaşar. *Lefkoşa Belediye Tiyatrosu*, Lefkoşa Belediye Yay., Lefkoşa, 2000.

ESEN, Aydın Demir. "Kontrgerillanın Millî Faaliyetleri Kıbrıs'ı İşte Böyle Böldüler", *Sosyalist Barikat Dergisi*, (2001) 148, ss. 12-19.

ESENBEL, Melih. *Kıbrıs: Ayağa Kalkan Adam*, Bilgi Yay., Ankara, 1993.

ESLEN, Nejat. *Küresel Hamleler Anahtar Stratejiler*, Tek Ağaç Yayıncılık, Ankara, 2005.

FELLAHOĞLU, Esat. *Baf'ta Direniş*, Dilhan Ofset, Lefkoşa, 1995.

FERSOY, Orhan Cemal. *Devlet ve Hizmet Adamı Fatin Rüştü Zorlu*, Hun Yay., İstanbul, 1979.

FOLEY, Charles. *Legacy of Strife: Cyprus from Rebellion to Civil War*, Penguin Books, Baltimore, 1964a.

…… *The Memories of General Grivas*, Longman Press, London, 1964b.

FOOT, Hugh. *A Start in Freedom*, Harper & Row Publishers, New York, 1964.

FRENCH, David. *Fighting EOKA The British Counter–Insurgency Campaign on Cyprus, 1955–1959*, Oxford Press University, London, 2015.

FRIEDMAN, William F. "Cryptology", *Encyclopaedia Britannica*, Vol.VI, USA, 1962, ss. 807-808.

GALULA, David. *Counter–Insurgency Warfare: Theory and Practice*, Frederick A. Praeger, Publisher, New York–London, 1964, http://armyrotc.missouri.edu/pdfs-docs/Galula%20David%20-%20Counterinsurgency%20Warfare.pdf, (Erişim tarihi: 10.02.2021).

GANN, Lewis H. *Guerrillas in History*, Hoover Institution Press, Stanford University, Second Printing, USA, 1972.

GATES, Christianne Deborah. *Britain, Turkey, and Cyprus, 1950–1959*, The Degree of Doctor of Philosophy to the University of East Anglia School of History, London, 2012.

GAZİOĞLU, Ahmet C. *Direniş Örgütleri, Gençlik Teşkilatları ve Sosyo–Ekonomik Durum (1958–1960)*, Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi Yay., Özyurt Matbaası, İstanbul, 2000.

GAZİOĞLU, Ahmet C. ve PLÜMER, Aytuğ (Haz.). *Fazıl Plümer Anılar – Toplum Hizmetinde Bir Ömür*, Özyurt Matbaacılık, Ankara, 2001.

GIBBONS, Harry Scott. *The Genocide Files*, Charles Bravos Publishers, London, 1997.

…….. *The Genocide Files*, Near East Publishing, Lefkoşa, 2003.

GİRGİN, Kemal. *Dünyanın Dört Bucağı – Bir Diplomatın Anıları (1957–1997)*, Milliyet Yay., İstanbul, 1998.

GREENE, T.N. *Gerilla ve Gerillaya Karşı Savaş*, T.C. Genelkurmay Başkanlığı Basımevi, Ankara, 1965.

GRIVAS, George. *Guerrilla Warfare and the EOKA Struggle*, Trans. A.A. Pallis, Longmans, London, 1964.

GRIVAS, Georgios. *The Memoirs of General Grivas*, Ed. Charles Foley, Longmans, Green and Co. Ltd., London, 1964.

GUEVARA, Ernesto Che. *Guerrilla Warfare*, University of Nebraska Press, USA, 1998, http://www.owlasylum.net/owlunderground/BenQGuerillaWarfareCheGuevara.pdf, (Erişim tarihi: 30.01.2021).

GÜNERİ, Münir. *Psikolojik Savaşın Önemi ve Yönetimi*, İstanbul, 1967.

GÜNVER, Semih. *Fatin Rüştü Zorlu'nun Öyküsü*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1985.

GÜRKAN, Haşmet Muzaffer. *Cumhuriyet Düşünceleri – Siyasî Yazılar 1*, Haz. Remzi Yektaoğlu, Galeri Kültür Yay., Lefkoşa, 2001.

HACIHAFIZOĞLU, Dinçer. "Terörist Grupların Örgütlenmesi ve Yönetimi", *Terör İncelemeleri Teori, Örgütler, Olaylar*, Ed. Ümit Özdağ – Osman Metin Öztürk, ASAM Yay., 2000, ss. 29-45.

HADJIPAVLOU, Maria. *Women and Change in Cyprus Feminisms and Gender in Conflicts*, Tauris Academic Studies, I.B. Tauris Publishers, London, 2010.

HAKERİ, Bener Hakkı. *Kurtuluşa Kaçış*, KKTC Milli Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Bakanlığı Yay., Kalkan Matbaacılık, Ankara, 1997.

HAKTANIR, Korkmaz. *The Grand Deception*, Ankara, 2001.

HAMMES, Thomas. "Insurgency: Modern Warfare Evolves into a Fourth Generation", *Strategic Forum*, No.214, January 2005, ss. 1-7, https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a430089.pdf, (Erişim tarihi: 16.03.2021).

HANCILAR, Özhan. *Uluslararası Hukuk'ta Meşru Müdafaa Hakkı*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2004.

HART, B.H. Liddell. *Strateji Dolaylı Tutum*, Çev. Selma Koçak, Doruk Yayıncılık, İstanbul, 2003.

HASGÜLER, Mehmet. *Kıbrıs'ta Enosis ve Taksim Politikalarının Sonu*, Alfa Yay., İstanbul, 2007.

HATAY, Yücel. *Spor Tarihimiz*, Ajans Yay. Ltd., Lefkoşa, 2007a.

…….. *Sporumuzda İz Bırakanlar*, Ajans Yay. Ltd., Lefkoşa, 2007b.

HOCHHEIMER, J.L. "Organizing Democratic Radio: Issues in Praxis", *Media, Culture and Society*, XV (1993), ss. 473-486.

HOFFMEISTER, Frank. *Legal Aspects of the Cyprus Problem – Annan Plan and EU Accession*, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2006.

HOLLAND, Robert. *Britain and the Cyprus Revolt 1954–1959*, Clarendon Press, Oxford, 1998.

İNANÇ, Gül. *Büyükelçiler Anlatıyor Türk Diplomasisinde Kıbrıs (1970–1991)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul, 2007.

İSMAİL, Sabahattin. *Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Doğuşu – Çöküşü ve Unutulan Yıllar (1964–1974)*, KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yay., Lefkoşa, 1992.

"John Wentworth", https://obits.pennlive.com/us/obituaries/pennlive/name/john-wentworth-obituary?id=17462000, (Erişim tarihi: 25.10.2022).

JOHNSON, Joshua. "From Cuba to Bolivia: Guevara's Foco Theory in Practice", *Innovations*, Vol. VI, 2006, ss. 26-32, http://people.ucalgary.ca/~innovate/issues/2006winter/Johnson%20Cuba%2 0to%20Bolivia.pdf, (Erişim tarihi: 16.03.2021).

JONES, Byford. *Grivas and The Story of EOKA*, Robert Hale Press, London, 1959.

JONES, Seth G. "Counterinsurgency in Afghanistan", *RAND Counterinsurgency Study*, Vol. IV, 2008.

KAHN, David. "Cryptology", *The Encyclopaedia Americana*, International Edition, Vol. VIII, USA, 1982, ss. 276-285.

…… "Secret Writing: Selected Works on Modern Cryptology", *Bulletin of The New York Public Library*, LXXIII (1969) 23, ss. 315-327.

KALELİOĞLU, Oğuz. "Psikolojik Savaş İstihbaratı", *Avrasya Dosyası*, VIII (2002) 2, ss. 100-108.

KALODUKAS, Angelos. "Kıbrıs Sorunu: 2. Dünya Savaşı'ndan Anna Planı'na", *Kıbrıs Dün ve Bugün*, Çev. Stefo Benlisoy, Der. Masis Kürkçügil, İthaki Yay., İstanbul, 2003, ss. 69-136.

KASAPOĞLU, M. Can. *Kıbrıs'ta Yerel Bir Mukavemet Örgütü Olarak Türk Mukavemet Teşkilatı'nın (TMT) İncelenmesi*, Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü Güvenlik Bilimleri Ana Bilim Dalı Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2008.

KASIMOĞLU, Ertan. *Eski Günler Eski Defterler: R. Denktaş'la Röportaj*, Yorum Yay., Lefkoşa, 1991.

…….. *Eski Günler*, Eski Defterler, Lefkoşa, 1987.

KESER, Ulvi. *Kıbrıs'ta Yeraltı Faaliyetleri ve Türk Mukavemet Teşkilatı (1950–1963)*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2007.

KESİMLİ, H. "Psikolojik Savaş", *Ordu Dergisi Eki – 198 Sayılı*, İstanbul, 1961.

KESKİN, Venhar. *Megali İdea – Enosis ve Baf'tan KKTC'ye*, Özdilek Ofset, Lefkoşa, 1998.

Kıbrıs'ın Tarihi Gelişimi ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Kuzey Kıbrıs Türk Kültür Derneği Yay., Ulus Ofset Tesisleri, Lefkoşa, 1984.

KILCULLEN, David J. "Countering Global Insurgency", *The Journal of Strategic Studies*, XXVIII (August 2005) 4, ss. 597-617, http://www.socsci.uci.edu/files/internationalstudies/docs/counterinsurgency20101007, (Erişim tarihi: 01.04.2021).

……. "Counter–insurgency Redux", *Survival*, IIL (Winter 2006–2007) 4, ss. 111–130, http://web.b.ebscohost.com, (Erişim tarihi: 17.04.2021).

KIZILYÜREK, Niyazi. *Doğmamış Bir Devletin Tarihi Birleşik Kıbrıs Cumhuriyeti*, İletişim Yay., İstanbul, 2005.

…….. *Glafkos Klerides – Tarihten Güncelliğe Bir Kıbrıs Yolculuğu*, İletişim Yay., İstanbul, 2007.

…….. *Milliyetçili Kıskacında Kıbrıs*, İletişim Yay., İstanbul, 2002.

KOCAOĞLU, Mehmet. *Uluslararası İlişkiler*, Ankara, 1993.

KOCATEPE, Atalay. *Türk Silahlı Kuvvetlerinde Basın–Yayın–Halkla İlişkiler ve Tanıtım Faaliyetleri*, C.VI, İstanbul, 2002.

KONULOĞLU, Çağla. *Arap Ali'nin Oğlu – Bir Sendikacının Hikâyesi*, Ateş Matbaacılık, Lefkoşa, 2008.

KORKUT, Refik. *Psikolojik Savunma*, Ankara, 1975.

"Kripto", *Meydan Larousse*, C.VII, İstanbul, 1972, s. 579.

"Kripto", *Türkçe Sözlük*, C.II, TTK Yay., Ankara, 1992, s. 919.

KUTAY, Cemal. *Beş Kıt'ada Bir Türk Paşa'sı Daniş Karabelen*, 2. Basım, Avcıol Basım Yayın, İstanbul, 2006.

…… *Beş Kıtada Bir Türk Paşası*, Der. ve Yay. Haz. Özcan Atamert Karabelen, Afa Matbaacılık, İstanbul, 1993.

"Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Resmî Tatil ve Anma Günleri Yasası", https://www.mahkemeler.net/birlestirilmis/49-1984.doc, (Erişim tarihi: 30.09.2022).

KÜÇÜK, Dr. Fazıl. *Greek Atrocities Against Turks*, Lefkoşa, 1956.

…… *Mücadelemizin Görkemli Günleri*, 2. Bs., KKTC Dışişleri ve Savunma Bakanlığı Tanıtma Dairesi, Lefkoşa, 2002a.

…… *Mücadelemizin Görkemli Günleri*, Haz. Çiler İncirli, Der. Altay Sayıl, KKTC Dışişleri ve Savunma Bakanlığı Tanıtma Dairesi Yay., Lefkoşa, 2000.

…… vd. *Kıbrıs Türk Davası ve Kıbrıs'ta Rum Vahşeti*, 3. Bs., Haz. Altay Sayıl, KKTC Devlet Basımevi, Lefkoşa, 2002b.

KWAK, Nojin. "The Roles of the Media and Mediated Opinion Leadership in the Public Opinion Process", *Gazette*, LXI (1999) 2, ss. 171-191.

LAPTALI, Hüseyin. *Erenköy Sürüngeni*, C.II, Ufuk Matbaası, İstanbul, 2004.

LASSWELL, Harold. *Propaganda Technique in the World War*, New York, 1927.

LAWRENCE, Thomas Edward. *Evolution of a Revolt, Early Post–war Writings of T.E. Lawrence*, Edited with an Introduction by Stanley and Rodelle Weintraub, The Pennsylvania State University Press, USA, 1968.

LINETSKY, Zuri. "On the Origins of Insurgent Strategies", *Annual Political Science Association 2011 Annual Meeting Paper*, 2011, ss. 1-39, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1900777, (Erişim tarihi: 16.03.2021).

MACKINLAY, John ve AL–BADDAWY, A. "Rethinking Counterinsurgency", *RAND Counterinsurgency Study*, Vol. V, 2008, ss. 1-65, http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monographs/2008/RAND_MG595.5.pdf, (Erişim tarihi: 11.03.2021).

MACMILLAN, Harold. *Riding the Storm, 1956–1959*, Harper & Row Publishers, London, 1971.

MALLINSON, William. *Cyprus, A Modern History*, I.B. Tauris & Co Ltd, London, 2005.

MANDRON, Guy. "Psikolojik Savaş ve Terörizm", Çev. Can Kapyalı, *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, (Ağustos 1997) 7, s. 97.

MANİZADE, M. Derviş. *65 Yıl Boyunca Kıbrıs: Yazdıklarım – Söylediklerim*, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Yay., İstanbul, 1993.

…… *Kıbrıs Dün Bugün Yarın*, Kıbrıs Türk Kültür Derneği İstanbul Bölgesi Yay., Yaylacık Matbaası, İstanbul, 1975.

MİRBAGHERİ, Farid. *Historical Dictionary of Cyprus*, Historical Dictionaries of Europe, No.69, The Scarecrow Press, USA, 2010.

MARIGHELLA, Carlos. *Mini–Manual of the Urban Guerrilla*, Abraham Guillen Press & Arm the Spirit, Canada, December 2002, http://www.socialhistoryportal.org/sites/default/files/raf/0719730000_0.pdf, (Erişim tarihi: 13.02.2021).

MAVRATSAS, Ceaser. "Politics, Social Memory and Identity in Greek Cyprus since 1974", *Ethnic and Racial Studies*, XX (1997) 4, ss. 717-737.

MAVRATSAS, Kaysar V. *Elen Milliyetçiliğinin Kıbrıs'taki Yönleri – İdeolojik Çatışmalar ve 1974–1996 Kıbrıs Elen Kimliğinin Toplumsal İnşası*, Çev. Öztürk Yıldırımbora, Galeri Kültür Yay., Lefkoşa, 2000.

MEGRET, Maurice. *Psikolojik Savaş*, Çev. Samih Tiryakioğlu, İstanbul, 1972.

MENGÜÇ, Aslan. *Anılarda Erenköy*, İstanbul, 2005.

METZ, Steven ve MILLEN, Raymond. *Insurgency and Counterinsurgency in the 21st Century: Reconceptualizing Threat and Response*, Strategic Studies Institute Home, November 2004, http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdffiles/pub586.pdf, (Erişim tarihi: 29.06.2020).

MOCKAITIS, Thomas R. "The Phoenix of Counterinsurgency", *The Journal of Conflict Studies*, XXVVII (Summer 2007) 1, ss. 9-21, http://journals.hil.unb.ca/index.php/JCS/article/view/5609/6575, (Erişim tarihi: 24.11.2020).

MORAN, Michael. *Rauf Denktaş at The United Nations*, The Eothen Press, Huntington, Cambs, 1997.

MORGAN, Tabitha. *Sweet and Bitter Islands – A History of the British in Cyprus*, I.B. Tauris & Co Ltd, London, 2010.

MUTLU, Hasan. *Kıbrıs Türk Mukavemet Teşkilatı*, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007.

MÜTERCİMLER, Erol. *Satılık Ada Kıbrıs – Kıbrıs Barış Harekâtının Bilinmeyen Yönleri*, 2. Bs., Alfa Yay., İstanbul, 2000.

NAŞİT, Engin. *Nisan Yüzüğü*, Ateş Matbaası, Lefkoşa, 2003.

NOVO, Andrew R. *On All Fronts: EOKA and the Cyprus Insurgency, 1955–1959*, Unpublished Doctoral Thesis, University of Oxford, London, 2010.

OBERLING, Pierre. *Bellapais'e Giden Yol*, Trc. Mehmet Erdoğan, Ankara, 1987.

……. *The Road to Bellapais*, Columbia University Press, New York, 1982.

OSWALD, John Frederick. *The Social and Spatial Dimensions of Ethnic Conflict: Contextualizing the Divided City of Nicosia*, Unpublished Doctoral Thesis, Cyprus, The University of Texas at Austin, Texas, 2013.

ÖREK, Yeşim. *Belgelerle Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Tarihî Gerçekleri – Osman Örek'in Özel Arşivinden*, Alfa Yay., İstanbul, 2010.

ÖYMEN, Onur. *Silahsız Savaş Bir Mücadele Sanatı Olarak Diplomasi*, 5. Bs., Remzi Kitabevi, İstanbul, 2005.

…….. *Silahsız Savaş*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2003.

ÖZDEMİR, Hüseyin. *Kıbrıs'ta 60 Yıl*, Volkan Yayıncılık, İzmir, 1997.

ÖZGÜR, Özdemir A. *Dr. İhsan Ali'den Mektuplar (1965–1978)*, Galeri Kültür Yay., Lefkoşa, 2004.

…….. *Hayatımda Kıbrıs – Bir Kıbrıslı Türk Diplomatın Tanıklığı*, Galeri Kültür Yay., Lefkoşa, 2000.

ÖZKAN, Tuncay. *Millî İstihbarat Teşkilatı'nın Gizli Tarihi*, 18. Bs., Alfa Yay., İstanbul, 2005.

PAPAGEORGHIOU, Spyros. *Archives of Unlawful Documents of the Cyprus Struggle 1955–1959*, Olympic Publishing, Athens, 1961.

PARLAR, Suat. *Kontrgerilla Kıskacında Türkiye*, Bibliotek Yay., İstanbul, 1997.

PATRICK, Richard A. *Political Geography of the Cyprus Conflict (1963–1971)*, Department of Geography Publications Series No.4, University of Waterloo, Ontario, 1976.

PAUL, Christopher, CLARKE, Colin P. ve GRILL, Beth. *Victory Has a Thousand Fathers: Sources of Success in Counter in Surgency*, RAND Corporation, 2010, http://www.rand.org, (Erişim tarihi: 10.02.2021).

PAYNE, Kenneth. "Building the Base: Al Qaeda's Focoist Strategy", *Studies in Conflict & Terrorism*, XXXIV (2011) 2, ss. 124-143.

"PEKA", https://tr.wikipedia.org/wiki/PEKA, (Erişim tarihi: 01.10.2022).

PERICLEOUS, Chrysostomos. *The Cyprus Referendum A Divided Island and The Challenge of The Annan Plan*, I.B. Tauris Press, New York, 2009.

POST, J. M. "Group and Organizational Dynamics of Political Terrorism: Implications for Counter–terrorist Policy", *Contemporary Research on Terrorism*, Printed in Great Britain, 1987, ss. 307-317.

"Psiko–Politik veya Psikolojik Savaş", *Haftalık Dergisi*, (3-9 Mart 2006) 152, s. 16.

QUAELTER, Terence H. *Propaganda ve Psikolojik Savaş*, Türk Silahlı Kuvvetleri Özel Kuvvet Komutanlığınca Tercüme, Ankara, 1973.

RAYNER, James. *Ezilmiş Çiçekler*, Çev. Seva Ülman, Der. M. Said Arif Terzioğlu, Kuzey Kıbrıs Tanıtma Vakfı Yay., İstanbul, 1987.

REDDAWAY, John. *Burdened with Cyprus: The British Connection*, K. Rustem & Brother and Weidenfield & Nicholson Ltd., London, 1986.

REED, Brian. "A Social Network Approach to Understanding an Insurgency", *Parameters*, XXXVII (Summer 2007) 2, ss. 19-30, http://strategicstudiesinstitute.army.mil, (Erişim tarihi: 18.03.2021).

ROCHLIN, Gregory. *Man's Aggression: The Defense of The Self*, Gambit, Boston, 1973.

SADRAZAM, Halil. *Kıbrıs'ta Varoluş Mücadelemiz Şehitliklerimiz ve Anıtlarımız*, Türkiye Şehitlikleri İmar Vakfı Yay. No.4, İstanbul, 1990.

……. "Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT)", *II. Uluslararası Kıbrıs Araştırmaları Kongresi, II. Cilt, Tarih – Kıbrıs Sorunu*, 24-27 Kasım 1998, Doğu Akdeniz Üniversitesi Kıbrıs Araştırmaları Merkezi Yayınları 7, Gazimağusa–KKTC, 1999, ss. 57-94.

SARISAMAN, Sadık. *Birinci Dünya Savaşı'nda Türk Cephelerinde Beyannamelerle Psikolojik Savaş*, Ankara, 1999.

SAVVIDES, Petros. *The Operation of Underground Armed Movements in Cyprus and their Influence on the Transition of a Colony into a Republic 1955–1963*, Unpublished Thesis, University of Glasgow, Scotland, 2007.

SCHMIDT, Konrad. *Auf der Suche nach Aphrodite*, Leipzig, 1966.

SERDAR, Gülgün. *Dr. Küçük'le Bir Ömür Süheylâ Küçük*, Selen Ofset, Lefkoşa, 2009.

SERTER, Vehbi Zeki. *Yunan Emperyalizmi ve Vahşeti Karşısında Anavatan ve Yavruvatan'da Kurtuluş Mücadelesi*, Lefkoşa, 1987.

…… "Lefkoşa'daki Atatürk Heykelleri", *IX. Türk Tarih Kongresi Bildiriler*, C.III, Ankara, 1989, ss. 2106-2107.

SOLOMONİDOU, Lina S. *Kıbrıs Günlüğü – 1974*, Çev. Ümit Kurtuluş, Ankara, 1977.

SOLSTEN, Eric (Ed.). *Area Handbook Series Cyprus A Country Study*, Fourth Edition, Federal Research Division Library of Congress, U.S. Government Printing Office, Washington D.C., 1991.

SONYEL, Salahi. "Disinformation – The Negative Factor in Turco – Greek Relations", *Perceptions*, III (1998) 1, ss. 39-55.

STALİN, Josef. *Anarşizm mi? Sosyalizm mi?*, Eriş Yay., İstanbul, 2003.

STEPHENS, Robert. *Cyprus a Place of Arms*, Pall Mall Press, London, 1966.

"Şifrebilmi", *Anabritannica*, C.XX, İstanbul, 1990, s. 277.

TABER, Robert. *The War of the Flea: A Study of Guerrilla Warfare Theory and Practise*, Second Printing, Lyle Stuart, Inc., New York, 1965.

TAHSİN, Arif Hasan. *Geçmişi Bilmeden Geleceğe Bakmak*, Işık Kitapevi Yay., Lefkoşa, 1993.

TAMÇELİK, Soyalp. "20. Yüzyılda Kıbrıs'taki İç Göç Hareketleri ve Toplumsal Özellikleri", *I. Uluslararası Kıbrıs Sempozyumu Bildiri Kitabı – I (21-23 Kasım 2008)*, Haz. Ulvi Keser, C.I, Kıbrıs Türk Kültür Derneği Yay., Ankara, 2009a, ss. 209-256.

…….. "Arşiv Belgelerinden Hareketle Türkiye'nin, İngiliz İlhakı ve Yönetimi Altındaki Kıbrıs Adası'na İlişkin Yumuşak Güç Uygulamaları ve Kıbrıslı Türklerle İlgili Değerlendirmeleri (1921–1939)", *The 9th International Congress on Atatürk November 2019*, Atatürk Araştırmaları Merkezi, Ankara, 2021, ss. 2147-2197.

…….. "İngiliz Arşiv Belgelerine Göre Rauf R. Denktaş'ın Tutuklanma Süreci ve Bununla İlgili Yaşanan Gelişmeler (31 Ekim – 12 Kasım 1967)", *XVIII. Türk Tarih Kongresi 1-5 Ekim 2018*, C.VIII/Hukuk ve Diplomasi, Türk – Ermeni İlişkileri, Haz. Semiha Nurdan ve Muhammed Özler, Türk Tarih Kurumu, Kuban Matbaacılık

Yayıncı, Ankara, 2022, ss. 171-201.

…….. "Kıbrıs'ta İç Göç Hareketlerinin Tarihi Gelişimi ve Olası Bir Anlaşmada Ortaya Çıkması Beklenen Etkiler", *Bilig – Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, (Güz 2012) 63, ss. 211-236.

…….. "Kıbrıs'ta Kurulması Düşünülen Federal Sistemde Toplum (Cemaat) Meclisleri ve Özellikleri", *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, XI (2010) 2, ss. 269-285.

…….. "Kıbrıs'ta Olası Bir Federal Hükümetin Görev ve Yetkileri", *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi – Journal of International Law and Politics*, V (2009b) 17, ss. 55-84.

…….. "Kıbrıs'ta Türk ve Rum Halklarının 1960–1983 Yılları Arasında Ekonomik Yapısı ve Özellikleri", *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, XVI (2014) 1, ss. 38-73.

…….. "Türk Mukavemet Teşkilatı'nda (TMT) Muhabere Sistemlerinin Özellikleri", *DAÜ Kıbrıs Araştırmaları Dergisi*, III (1997) 2, ss. 125-145.

…….. "Türk Mukavemet Teşkilatı'nın (TMT) Bilinmeyen Bazı Yönleri", *Türk Yurdu*, XIII (1993) 71, ss. 28-31.

TANSU, İsmail. *Aslında Hiç Kimse Uyumuyordu – Yeraltında Silahlı Bir Örgüt, Hem de Devlet Eliyle… TMT*, Minpa Matbaacılık, Ankara, 2001.

TARHAN, Nevzat. *Psikolojik Savaş*, İstanbul, 2003.

TAYHANİ, İhsan. *Tanıklarıyla Kıbrıs Türk Millî Mücadelesi*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2009.

THOMPSON, Robert. *Revolutionary War in World Strategy: 1945–1969*, Western Printing Services Ltd., Bristol, 1970.

TOLGAY, Ahmet. *Kanlı Noel – Kıbrıs Türk'ünün Ateşli Sınavı*, Kastaş Yay., İstanbul, 1993.

TREŞEMELİ, Mehmet Ali. *Ayios Sipiridon'un Çanları*, Haz. Remzi Halluma, Galeri Kültür Yay., Lefkoşa, 2007.

TSE–TUNG, Mao. *On Guerrilla Warfare*, Fleet Marine Force Reference Publication, 1989.

…….. *Selected Works*, Vol.II, Foreign Languages Press, Peking, 1965, https://archive.org/details/SelectedWorksOfMaoTse-tungVol.Ii, (Erişim tarihi: 08.01.2021).

TÜLÜMEN, Turgut. *Hayat Boyu Kıbrıs*, Boğaziçi Yay., Bayrak Matbaası, İstanbul, 1998.

TÜRKOĞLU, Sırrı. *Psikolojik Savaş Harekâtının Yürütülmesi*, Ankara, 1969.

TZU, Sun. *The Art of War*, Clerendin Press, Oxford, 1963.

ÜLGENER, Sabri F. "Zihniyet ve Din, İslâm, Tasavvuf ve Çözülme Devri İktisat Ahlakı", *Toplu Eserler – 3*, Derin Yay., İstanbul, 2006.

VANEZİS, P.N. *Makarios: Pragmatism and Idealism*, Abelard–Schuman Ltd., London, 1971.

VANEZOS, Hristakis. *Derviş Ali Kavazoğlu – 11 Nisan 1965 Lefkoşa – Larnaka Yolu*, Çev. Suat Baran, Galeri Kültür Yay., Lefkoşa, 2009.

VOLKAN, Vamık D. *Kanbağı Etnik Gururdan Etnik Teröre*, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 1999.

…….. *Kıbrıs: Savaş ve Uyum Çatışan İki Etnik Grubun Psikanalitik Tarihi*,

Everest Yay., İstanbul, 2008.

…….. *Cyprus – War and Adaptation: A Psychoanalytic History of Two Ethnic Groups in Conflict*, Virginia University Press, USA, 1979.

WANANTWERP, *Psikolojik Savaş Konferansı*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1952.

WOLF, John B. *Fear of Fear*, Plenium Press, New York, 1981.

YAKINTHOU, Christalla. *Political Settlements in Divided Societies Consociationalism and Cyprus*, Palgrave Macmillan, England, 2009.

YAMAN, Didem. *Terörizmle Mücadelede Uluslararası İşbirliği Çerçevesinde NATO'nun Rolü*, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale, 2006.

YAŞIN, Özker. *Kıbrıs Benim Vatanım*, Çevre Yay., Başaran Matbaası, İstanbul, 1986a.

……. *Önce Kuşlar Uyanır*, Çevre Yay., Başaran Matbaası, İstanbul, 1986b.

YAVUZALP, Ercüment. *Kıbrıs Yangınında Büyükelçilik*, Bilgi Kitapevi, Ankara, 1993.

YILDIRIM, Nurettin. *Psikolojik Savaş (Kore – Irak Örneği)*, IQ Yay., İstanbul, 2007.

YORGANCIOĞLU, Oğuz. *Erenköy Tarihi (Mart 1964 – Şubat 1966)*, Mağusa, 1989.

YÜRÜKEL, Sefa M. *Soykırımlar Tarihi – I, Batının İnsanlık Suçları*, Near East Publishing, Özyurt Printers, Ankara, 2005.

ZOHAR, Michael Bar ve MISHAL, Nissim. *Mossad: The Greatest Missions of the Israeli Secret Service*, Harper Collins, 2012.

4. Gazeteler

"Akritas Planı", *Patris Gazetesi*, 21 Nisan 1966, s. 1.

AKTER, Aysu Basri. "Arif Hasan Tahsin: Bayraktar Camisi'ne Bombayı Rumlarla Birlikte Koyduk", *Yenidüzen Gazetesi*, 25 Mayıs 2011, No.366, s. 3.

ALİ, İhsan. "Memlekette Siyasî Huzursuzluk", *Cumhuriyet Gazetesi*, 21 Ağustos 1961, No.39, s. 1.

BATIK, Dündar ve ALPKAYA, İlker. "Akdeniz'deki Türk Mührü 1: İngiliz Rum'u Şımarttı", *Türkiye Gazetesi*, 1 Ağustos 1998a, s. 9.

…….. "Akdeniz'deki Türk Mührü 3: İngiliz Rum'u Şımarttı", *Türkiye Gazetesi*, 3 Ağustos 1998b, s. 9.

…….. "Akdeniz'deki Türk Mührü 7: İngiliz Rum'u Şımarttı", *Türkiye Gazetesi*, 7 Ağustos 1998c, s. 9.

BERATLI, Nazım. "TMT'nin Kuruluşu", *Kıbrıs Postası Gazetesi*, 02.08.2015, (Erişim tarihi: 30.09.2022).

"Bombalattığınız Cami Bu Mu Paşam?", *Yenidüzen Gazetesi*, (http://www.yeniduzen.com), (Erişim tarihi: 26.09.2010).

CAHİT, Neriman. "TMT Yılları 3", *Ortam Gazetesi*, No.18, 29 Mayıs 1997, s. 7.

DENKTAŞ, Rauf R. "Dr. Küçük, TMT'nin Emirlerini Dinlemiyor", *Halkın Sesi Gazetesi*, (http://www.halkinsesicyprus.com), 23 Kasım 2005, (Erişim tarihi: 23.11.2005).

HÜR, Ayşe. "Othello'nun Güzel Ülkesi Kıbrıs", *Taraf Gazetesi*, (http://taraf.com.tr), 27 Temmuz 2008, (Erişim tarihi: 27.07.2008).

İSMAİL, Sabahattin. "Nefs-i Müdafaa Hakkı", *Halkın Sesi Gazetesi*, 26 Mart 1989, s. 6.

KANOL, Kani. "Faşist TMT İstihbarat Raporları", *Afrika Gazetesi*, (http://www.afrikagazetesi.net/index.html), (Erişim tarihi: 29.10.2009).

"Kaymaklı'da Yangın", *Bozkurt Gazetesi*, No.158, 1 Eylül 1957, s. 1.

"Kıbrıs Türk Halk Partisi 27 Eylül 1960 Salı Günü Leymosun'da Kuruldu", *Cumhuriyet Gazetesi*, 3 Ekim 1960, No.28, s. 1.

KÜÇÜK, Fazıl. "TMT Nedir?", *Halkın Sesi Gazetesi*, 1 Ağustos 1973, No.9783, s. 7.

……. "TMT'nin Kurucusu Rıza Vuruşkan'ın Ölümü Üzerine", *Halkın Sesi Gazetesi*, 16 Şubat 1979, No.116935, s. 1.

"Muhteşem Bir Örgütlenmeydi, Amacına da Ulaştı", *Sabah Gazetesi*, 9 Ekim 1997, No.56621, s. 1.

MUTLUYAKALI, Cenk. "1974'te 'Hareket Planları'na Uyulmadı", *Yenidüzen Gazetesi*, 8 Mayıs 2011, No.259, s. 6.

"Rum Akademisyen 32 Türkün Nasıl Öldürüldüğünü Anlattı", *Kıbrıs Postası*, (http://www.kibrispostasi.com), 25 Ocak 2009, (Erişim tarihi: 25.01.2009).

"TMT, Gruplarına 'Ateşkes Emri' Verdi", *Halkın Sesi Gazetesi*, 6 Ağustos 1958, No.202, s. 1, 4.

ULUDAĞ, Sevgül. "Hem TMT, Hem Yorgacis'in Teşkilatı, Onun Peşindeydi", *Yenidüzen Gazetesi*, 27 Nisan 2005a, s. 8.

…….. "Milliyetçiliğin Öksüz Bıraktıkları", *Yenidüzen Gazetesi*, 22 Mart 2005b, s. 8.

…….. "Yeraltı Notları", *Yenidüzen Gazetesi*, 21 Mayıs 2006, s. 8.

YILDIZ, Y. Gökalp. "Neden Psikolojik Harekât Önemli", *Akşam Gazetesi*, 25 Ekim 2003, No.23365, s. 16.

5. Sözlü Tarih Materyalleri (Mülakatlar)

1. Ahmet Oğuz Kotoğlu'yla (merhum) 21 Kasım 2008 tarihinde yapılan mülakat.
2. İsmail Sadıkoğlu'yla (merhum) muhtelif zamanlarda yapılan mülakat.
3. İsmail Tansu'yla (merhum – Emekli Albay ve Özel Harp Dairesinin ilk mensuplarından) 23 Kasım 2008 ve 23 Eylül 2009 tarihinde yapılan mülakat.
4. Kenan Çoygun'la (Bayraktar– merhum) muhtelif zamanlarda yapılan mülakat.
5. Mustafa Cemil Tamçelik'le (merhum) muhtelif zamanlarda yapılan mülakat.
6. Musa Fehim'le 21 Eylül 1992 tarihinde yapılan mülakat.
7. Orbay Delicaırmak'la 18 Nisan 2001 tarihinde yapılan mülakat.
8. Rauf Raif Denktaş'la (merhum) 13 Aralık 2010 tarihinde yapılan mülakat.
9. Vehbi Zeki Serter'le (merhum) Ocak 1993'te yapılan mülakat.

10. Vural Türkmen'le (merhum) Şubat 1994'te yapılan mülakat.

6. İnternet Kaynakları

http://atina.be.mfa.gov.tr/Mission/MissionChiefHistory, (Erişim tarihi: 31.10.2022).

http://countrystudies.us/cyprus/12.htm, "Cyprus – The Republic of Cyprus", *U.S. Library of Congress*, (Erişim tarihi: 10.10.2013).

http://www.amazon.com, "Books Psy–war Psychological Warfare in Korea", (Erişim tarihi: 01.05.2011).

http://www.donusumkonagi.net/makale.asp?id=3266&baslik=psikolojik_savas_teknikleri&i=psikolojik_savas, (Erişim tarihi: 01.05.2011).

http://www.donusumkonagi.net/makale.asp?id=3266&baslik=psikolojik_savas_teknikleri&i=psikolojik_savas, (Erişim tarihi: 01.05.2011).

http://www.merriam-webster.com/dictionary/spectrum, "Insurgency", *Merriam–Webster Dictionary*, (Erişim tarihi: 21.04.2021).

http://www.msxlabs.org/forum/siyasal-bilimler/243408-psikolojik-savas-ve-teknikleri.html, (Erişim tarihi: 01.05.2011).

http://www.msxlabs.org/forum/siyasal-bilimler/243408-psikolojik-savas-ve-teknikleri.html, (Erişim tarihi: 01.05.2011).

http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/33-36.pdf, "Birleşmiş Milletler Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi", (Erişim tarihi: 17.08.2011).

http://www.tdkterim.gov.tr/tarama/?kategori=verianlam&kelime=mukavemet, "Mukavemet", (Erişim tarihi: 24.06.2011).

https://obits.pennlive.com/us/obituaries/pennlive/name/john-wentworth-obituary?id=17462000, (Erişim tarihi: 25.10.2022).

https://tr.wikipedia.org/wiki/PEKA, (Erişim tarihi: 01.10.2022).

https://www.etymonline.com/word/insurgent#:~:text=insurgent%20(n.),see%20surge%20(n.)), "Insurgere", *Online Etymology Dictionary*, (Erişim tarihi: 17.04.2021).

https://www.mahkemeler.net/birlestirilmis/49-1984.doc, (Erişim tarihi: 30.09.2022).

KLİNİK PSİKOLOJİDE BEBEK, ÇOCUK VE ERGEN VAKALARDA İLK GÖRÜŞMELER

Psikolog Füsun Aygölü - Doç. Dr. Melis Seray Özden Yıldırım

Yayın No.: 1253
Psikoloji No.: 68
ISBN: 978-605-320-159-5
E-ISBN: 978-625-402-118-3
Basım Sayısı: 4. Basım, Şubat 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Sergen Öz -sergen@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Aygölü, Füsun., Özden Yıldırım, Melis Seray.
Klinik Psikolojide Bebek, Çocuk ve Ergen Vakalarda İlk Görüşmeler / Füsun Aygölü - Melis Seray Özden Yıldırım
4. Basım, VI+96 s., 13,5x19,5 cm, Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-159-5
E-ISBN: 978-625-402-118-3
1. Klinik Psikoloji 2. Bebek, Çocuk ve Ergen 3. Süpervizyon

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA

İÇİNDEKİLER

Ön Söz ..... **v**

Klinik Psikolojide Süpervizyon **1**

Klinik Psikolojik Değerlendirmede Bebek, Çocuk ve Ergenlerle İlk Görüşme Nasıl Yapılmalıdır? **3**

Bebek, Çocuk ve Ergenin Duygudurumunun ve Davranışlarının Gözlenmesi **9**

Çocuk ve Ergenlerde Ölçme Değerlendirme Yöntemleri **13**

Stanford-Binet Zekâ Testi 14
Wechsler Çocuklar İçin Zekâ Ölçeği (WÇZÖ-R) 15
Bender-Gestalt Görsel Motor Algılama Testi 15
Benton Görsel Bellek Testi (BVRT) 15
Frostig Gelişimsel Görsel Algı Testi 16
Brunet-Lezine Gelişim Ölçeği 16
Denver Gelişimsel Tarama Testi 16
Bayley Bebekler ve Çocuklar İçin Gelişim Ölçeği 17
Tematik Algı Testi (TAT) ve Çocuklar İçin Algı Testi (CAT) 17
Louisa Düss Psikanalitik Hikâyeler Testi 18
Rorschach Testi 18

Çocuk Resimleri **19**

Oyun Terapisi **21**

Bebek, Çocuk ve Ergenlerde Karşılaşılan Başlıca Sorunlar ve İlgili Vaka Örnekleri **23**

Bebeklerde Uyku Sorunu 23
Uykuya Dalma ve Gece Boyunca Uykuyu Sürdürme Dışında Çocuklarda En Sık Görülen Uyku Bozuklukları 24

Bebeklerde Beslenme Sorunu 27
Ebeveynlerin Çocuk ve Ergenlerle İletişimi 31
Ebeveyn Tutumlarının Çocuk ve Ergenler Üzerindeki Etkileri 34
Boşanma ve Çocuklar Üzerindeki Etkisi 38
Arkadaşlık İlişkileri 43
Primer Enürezis Nokturna (Gece Alt Islatması) 49
Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu 53
Özgül Öğrenme Bozukluğu 59
Karşıt Olma – Karşı Gelme Bozukluğu 65
Konsültasyon Liyezon 68
Kardeş Kıskançlığı 71
Ergenlik Dönemi 75
Ergenlik Döneminde Davranış Problemleri 78
Konversiyon Bozukluğu 82
Sınav Kaygısı 85

Son Söz 89

Kaynakça 91

KAYNAKÇA

Anlı, İ. (2011). *Klinik psikolojide görüşme becerileri*. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.

Arkonaç, O. (1999). *Açıklamalı psikiyatri sözlüğü.* Ankara: Nobel Tıp Kitabevleri.

Austin, V. L., Sciarra, D. T. (2012). *Çocuk ve ergenlerde duygusal ve davranışsal bozukluklar* (Çev., Ed., Mustafa Özekes). Ankara: Nobel Yayın.

Aydın, B. (2010). *Çocuk ve ergen psikolojisi* (3. Baskı) Ankara: Nobel Yayın.

Aygölü, F., Karakay, S., Türk, Ö. (2009). *Çocuklarda projektif testler.* (2. Baskı) İstanbul: Müka Yayıncılık.

Aygölü, F., Karakay, S., Türk, Ö., Orçın, E. (2008). *WÇZÖ – R yorumları*. İstanbul: Dönence Yayınları.

Ayvaşık, H. B., Er, N. M., Kışlak, Ş. T., Erkuş, A. (2000). *Psikoloji terimleri sözlüğü.* Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

Bauman, L. (1998). *Çocuğunuz ergenlik çağında* (Çev., Banu Mahir). İstanbul: Boyner Holding Yayınları.

Bowlby, J., Winnicott, D.W., Montessori, M., Kaplan, L. J., Bettelheim, B. (1998). *Çocukları anlamak: Ailelere çocuk psikolojisi el kitabı* (Çev., Ahmet Yazıcı). İstanbul: Gendaş Yayınları.

Davison, G. C., Neole, J. M. (2004). *Anormal psikolojisi* (7. Baskı) (Çev., İhsan Dağ) Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

Dolto, F. (1998). *Sorunlar, öneriler, çözüm yolları. Çocuk ve boşanma.*(Çev., Nuriye Yiğitler) İstanbul: Kontiki Yayıncılık.

Ercan, E. S. (2008). *Karşıt olma karşı gelme bozukluğu* (Ed., Füsun Çuhadaroğlu ve ark.) *Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Temel Kitabı*. Ankara: HYB Yayıncılık.

Gander, M. J., Gardiner, H. W. (2007). *Çocuk ve ergen gelişimi* (Ed., Bekir Onur), (6. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi.

Gardner, R. A. (1975). *Psychotherapeutic approaches to the resistant child.* N. Y: Jason Aronson.

Geldard, K., Geldard, D. (2011). *Çocukla psikoterapötik görüşme: Giriş niteliğinde uygulamalı bir rehber* (Çev., Ed., G. Erden, Ç. Kudiaki). Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

Ginott, H. (1999). *Çocuğunuzla sağlıklı iletişim* (Çev., Koray Durak). İstanbul: Kuraldışı Yayınları.

Göktürk, Ü. (2000a). *Boşanma* (Ed., Özgür Polvan). *Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi.* İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri, 252-255.

Göktürk, Ü. (2000b). *Dışa atım bozuklukları* (Ed., Özgür Polvan). *Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi*. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri, 158-163.

Haley, J. (1988). *İletişim: Psikolojik sorunlar ve psikoterapi* (Çev., Ali Uzunöz) Ankara: Çark Kitabevi Yayınları.

Josse, D. (1997). Brunet-Lezine Revisee, Echelle de development psychomoteur de la premiere enfance (Brunet-Lezine-R Gelişim Ölçeği Standardizasyonu. Çev. Levent Kayaalp, Füsun Aygölü, Burçin Sönmez, 2004). France: Etablissements D'Applications Psychotechniques.

Kamaraj, I. (2011). *Okulöncesi çocuk ve arkadaşlık ilişkileri* (Ed., Mücella Ormanlıoğlu Uluğ, Gülçin Karadeniz). *Okulöncesi çocuk ve…* Ankara: Nobel Yayın, 67-94.

Kaplan, H. I., Sadock, B. J. (2004). *Klinik psikiyatri* (Çev., Ed., Ercan Abay). İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.

Kaya, İ. (2003). *Çocuk ve ergenlerde kişilik gelişimi* (Ed., Gül Şendil). *Çocuk, ergen ve anne-baba*. İstanbul: Çantay, 49-60.

Kayaalp, L., Aygölü, F., Alsancak, B., Düzen, E., Doğangün, B. (2010). *Brunet-Lezine gelişim ölçeği Türkiye uyarlaması: Normlar, geçerlik ve güvenirlik.* Türk Pediatri Arşivi Dergisi, 45; 86-95.

Korkmazlar, Ü. (1992). *6–11 yaş ilkokul çocuklarında özel öğrenme bozukluğu ve tanı yöntemleri.* Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Korkmazlar, Ü. (2009). *Özel öğrenme bozukluğu/güçlüğü ve özel eğitim* (Haz., T. Bozkurt, M. Uluğ, Z. Oktuğ, M. S. Özden). *Öğrenme ve Öğrenme Bozuklukları, II. Eğitim Psikolojisi Sempozyumu Bildiri Kitabı, Nisan 18-19.* İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları, 117-132.

Köroğlu, E. (2013). *Oyun çocuğu.* (2. Baskı). Ankara: HYB Yayıncılık.

Kramer, G. P.,Bernstein, D. A., Phares, V. (2014). *Klinik psikolojiye giriş* (Çev., Ed., İhsan Dağ). Ankara: Mentis Yayıncılık.

Kulaksızoğlu, A. (2001). *Ergenlik psikolojisi* (4. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kurpius, D., Gibson, G., Lewis, J., Corbet, M. (1991). Ethical issues in supervising counselling practitioners. *Counselor Education and Supervision*, 31, 48-57.

Landreth, G. L. (2011). *Oyun terapisi: İlişki sanatı* (Çev., Sevim Yazıcı, Ed., Halime Yazıcı). İzmit: Altınkalem yayınları.

Malchiodi, C. A. (2005). *Çocukların resimlerini anlamak* (Çev., Tülin Yurtbay). İstanbul: Epsilon Yayınevi.

Öner, N. (2006). *Türkiye'de kullanılan psikolojik testlerden örnekler* (2. Baskı). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Özdoğan, B. (2014). *Çocuk ve oyun: Çocuğa oyunla yardım* (6. Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.

Özelli-Vanlı, L. (1978). *Bayley bebekler için zihinsel ve devinimsel ölçek ile bir ön çalışma*. Psikoloji Dergisi, 1(2), 3-8.

Özgüven, İ. E. (2007). *Psikolojik testler.* Ankara: PDREM Yayınları.

Öztürk, M. (2007). *Anne, baba ve eğitimciler için çocuk psikiyatrisi* (6. Baskı). İstanbul: Uçurtma Yayınları.

Öztürk, O., Uluşahin, A. (2008). *Ruh sağlığı ve bozuklukları I - II* (11. Baskı). Ankara: Nobel Yayın.

Rapoport, J. L. (1990). *The boy who couldn't stop washing. The experience and treatment of Obsessive–Compulsive Disorder.* New York: E. P. Dutton.

Santrock, J. W. (2011). *Yaşam boyu gelişim* (Çev., Galip Yüksel). Ankara: Nobel Yayın.

Sadeh, A. (2008). Sleep. (Ed., M. M. Haith, J. B. Benson). *Encyclopedia of Infant and Early Childhood Development.* Oxford, UK: Elsevier.

Savaşır, I., Şahin, N. H. (1977). *Bilişsel – davranışçı terapilerle değerlendirme: Sık kullanılan ölçekler.* Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

Savaşır, I., Boyacıoğlu, G., Kabakçı, E. (1996). *Bilişsel – davranışçı terapiler.* Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

Schaefer, C. E. (2013). *Oyun terapisinin temelleri* (Çev., Banu Tortamış Özkaya). Ankara: Nobel Yayın.

Schultz, İ.H., Langen, D. (1983). *Übunsgsheft für das autogene training* (20. Baskı). Germany: George Thieme Verlag.

Somer, O. (1988). *Çocuklar için Gelişimsel Bender-Gestalt Görsel Motor Algılama Testi üzerine bir çalışma (İzmir şehir örnekleminde norm, geçerlik ve güvenirlik çalışması).* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Stern, E. (1964). *Resimle psikolojik teşhis: Karen Machover Testi* (Çev., Aydın Adın). İstanbul: Berksoy Matbaası.

Şendil, G. (2003). *"Çocuk yetiştirme tutumları"* (Ed., Gül Şendil). *Çocuk, ergen ve anne-baba*. İstanbul: Çantay, 171-194.

Şenol, S. (2006). *Çocuk ve gençlik ruh sağlığı.* Ankara: HYB Yayıncılık.

Tüzün, Ü. (2000). *Çocuk psikiyatrisinde konsültasyon-liyezon* (Ed., Özgür Polvan). *Çocuk ve ergen psikiyatrisi.* İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri, 206-211.

Uluğ, M. (2003). *Ergende duygusal dalgalanmalar*. İlk ve Ortaöğretimde Gençlik ve Rehberlik Sempozyumu, 18 Haziran 2003, Maltepe Üniversitesi, İstanbul.

Van der Eyken, W. (1977). *The pre–school years.* (4. Baskı.). UK: Penguin Books.

Winnicott, D. W. (1994). *Talking to parents.* USA: Da Capo Press.

Yalaz, K., Epir, S. (1987). *Denver Gelişimsel Tarama Testi el kitabı.* Ankara: Hacettepe Üniversitesi Bilim Merkezi Derneği.

Yalın, A. (1980). *Epileptik çocukların tanısında Bender-Gestalt Testinin kullanımı.* Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yavuzer, H. (2003). *Resimleriyle çocuk* (10. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2005). *Gençleri anlamak* (2. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2010a). *Anne olmak* (2. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2010b). *Çocuğu tanımak ve anlamak* (8. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.

3. Basım

KLİNİK PSİKOLOJİDE KULLANILAN PSİKOTERAPİ YÖNTEMLERİ

Editör
Dr. Klinik Psk. Fatih Bal

nobel

KLİNİK PSİKOLOJİDE KULLANILAN PSİKOTERAPİ YÖNTEMLERİ

Editör: Dr. Klinik Psk. Fatih Bal

Yayın No.: 2629
Psikoloji-PDR No.: 166
ISBN: 978-605-033-242-1
E-ISBN: 978-625-406-287-2
Basım Sayısı: 3. Basım, Ocak 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Sergen Öz -sergen@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Bayraktar Asiltürk -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Bal, Fatih.
Klinik Psikolojide Kullanılan Psikoterapi Yöntemleri / Fatih Bal
3. Basım. XXVIII + 556 s. 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-033-242-1
E-ISBN: 978-625-406-287-2
1. Klinik Psikoloji 2. Psikoterapi 3. Psikanaliz 4. Gestalt Terapi

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

Ön Söz iii
Editör Hakkında..... v
Yazarlar Hakkında..... vii

GİRİŞ 1
Fatih Bal

KLİNİK PSİKOLOJİDE TEMEL KAVRAMLAR..... 5
Elif Güneri Yöyen

MOTİVASYONEL GÖRÜŞME.....13
Elif Mutlu - Elif Çarpar

Bağımlılık ve Değişim Kavramları.....13
Ambivalans ve Karar Dengesi.....16
Görüşmede Danışan-Danışman Uyumu.....19
Direnç Kavramı.....19
Önem ve Güven.....21
Değişim Konuşması.....23
Örnek Uygulama.....26
Kaynaklar.....33

PSİKANALİZ.....37
Mesut Yavuz - Gizem Selcan Arslandoğdu

Giriş.....37
Psikoseksüel Gelişim Evreleri.....37
Ego Savunma Düzenekleri.....38
Nesne İlişkileri.....41
Aktarım-Karşıt Aktarım.....42
Patolojik Narsizm ve Sınır Durumlarda Psikanaliz.....43
Heinz Kohut- Narsizm ve Kendiliğin Yapılandırılması.....43
İdealleştirme Aktarımı.....44
Ayna Aktarımı.....46
Otto Kernberg - Sınır ve Narsistik Kişilik Bozukluklarında Analitik Süreçler.....49
Kişilik Örgütlenme Sorunlarında Nesne İlişkileri ve Psikanalitik Terapi.....50

Saldırganlığın Aktarımdaki Tonları: Öfke ve Nefret 54
Sonuç 57
Olgu Sunumu.....60
Kaynaklar.....62

DİNAMİK TERAPİ.....63
Hasan Sezeroğlu

Tarihçe 63
Türkiye'de Psikiyatrinin Gelişimi.....66
Psikodinamik Yaklaşım; Psikanaliz Tarihçe 67
Anna O. Vakası 69
İnsan Doğası Görüşü.....72
Kişiliğin yapısı 73
Freud'un Kişilik Kuramı 73
Bilinç ve Bilinçdışı 75
Kaygı 75
Ego Savunma Mekanizmaları.....76
Kişilik gelişiminde Psikoseksüel Gelişim Aşamaları.....78
Psikanalitik Terapide Terapötik Süreç 81
Terapötik Amaçlar 81
Terapistin İşlev ve Rolü.....81
Terapide Danışan Deneyimi 81
Terapist Danışan İlişkisi 82
Terapötik Teknik ve Yöntemler.....82
Serbest Çağrışım 82
Yorumlama 83
Rüyaların Analizi 83
Direnç Analizi ve Yorumu.....84
Transferans Analizi ve Yorumu 84
Psikanaliz Terapi Seans Örneği 85
Freud Sonrası Psikanalitik Terapideki Gelişmeler.....87
Anna Freud 87
Ego Psikolojisi Kuramı 87
Nesne İlişkileri Kuramı 89
Kendilik Psikolojisi Kuramı-Heinz Kohut 92
İlişkisel Psikanaliz 93
Dinamik (Psikanalitik) Psikoterapiler 94
Kısa Psikodinamik Terapiler 94
Kaynaklar.....95

BİLİŞSEL DAVRANIŞÇI TERAPİ 97
Didem Dilge Yıldırım

Davranışçı Yaklaşım ve Terapi.....97
Bilişsel Yaklaşım ve Terapi.....97
Davranışçılığın ve Bilişselciliğin Birlikteliği; Bilişsel Davranışçı Terapi.....98

Bdt'nin Temel Aldığı İlkeler 101
Bdt'de Terapötik İlişki Geliştirme 102
BDT'de Formülasyon 104
BDT'de Terapi Süreci 104
Bdt'de Sokratik Sorgulamanın Yeri 107
Bdt'de Otomatik Düşünce Kavramı 107
İşlevsiz Otomatik Düşüncelerin Doğası 110
Otomatik Düşünceleri Belirleme Yöntemleri 112
Otomatik Düşüncelerle Çalışma Yöntemleri 112
Kanıtları İnceleme 112
Çifte Standart Tekniği/Uzaklaştıran Sorular 113
Alternatif Açıklama Soruları 113
Düşüncelerin Kaydı 113
Bilişsel Yeniden Yapılandırma Teknikleri 114
Davranış Teknikleri ve Ödevler 115
Sorun Çözme 116
Ara İnançlar ve Kurallar 116
Temel İnançlar 117
Bdt'nin Günümüzdeki Yeri 118
Kaynaklar 118

GESTALT TERAPİ 121
Fatma Biçer

Temel Kavramlar 121
İnsan Doğası Anlayışı 121
Gestalt Terapi Kuramının Bazı İlkeleri 122
İçinde Bulunulan Zaman 123
Bitirilmemiş İşler 123
Temas 124
Temas Sınırı 124
Temas Süreci 125
Gestalt Temas Döngüsü 125
Temasın Kesintiye Uğraması 127
İlişki ve İlişkiye Karşı Direnç 127
Gestalt Temas Döngüsünün Kesintiye Uğratan Temas Biçimleri 127
Enerji ve Enerji Engelleri 129
Terapötik Süreç 129
Terapötik Amaçlar 129
Terapistin İşlev ve Rolü 130
Danışanın Terapi Sürecindeki Yaşantısı 132
Terapist ve Danışan İlişkisi 133
Uygulama: Terapötik Teknik ve Yöntemler 134
Gestalt Terapi Deneyimleri 134
Danışanları Gestalt Terapi Deneyimine Hazırlama 136
Yüzleştirmenin Rolü 138

Gestalt Terapi Müdahaleleri 139
Gestalt Terapinin Katkıları 141
Gestalt Terapi Vaka Örneği 143
Yas Sürecinde Olan Bir Danışanla Gestalt Rüya Çalışması 143
Kaynaklar 145

DUYGU ODAKLI TERAPİ YAKLAŞIMI 149
Esra Akcan

Giriş 150
Duygu Kavramı 151
Duygu Koçluğu 152
Duygu Şemaları 152
Duygu Değerlendirmesi 153
Birincil Duygular 153
İkincil Duygular 154
Yardımcı Duygular 155
Duygu Türleri 156
Duygu, Düşünce ve Davranış İlişkisi 157
Duygu Odaklı Terapi Yaklaşımı 159
Tanımı 160
Duygu Odaklı Terapi'nin Genel Özellikleri 161
Duygu Odaklı Terapi'ye Gereksinim Duyanlar 164
Çiftler İçin Duygu Odaklı Terapi 164
Bireyler İçin Duygu Odaklı Terapi 164
Aileler İçin Duygu Odaklı Terapi 164
Danışma-Terapi Süreci 165
Duygu Odaklı Terapi Süresince Takip Edilen Adımlar 167
Duygu Odaklı Terapi'de Kullanılan Teknikler 169
Sistematik Çağrışımlı Açılma 169
Odaklanmak 171
Çift Sandalye Canlandırması 171
Boş Sandalye Çalışması 171
Empatik Doğrulama 172
Terapi Sürecinde Danışmanın Rolü 172
Duygu Odaklı Terapi Sürecinde Uyumsuzlukların Aşılması 174
Duygu Odaklı Terapi'nin Faydaları 175
Duygu Odaklı Terapi'nin Sınırları 176
Örnek Vaka 177
Sonuç 179
Kaynaklar 180

DUYGUSAL ÖZGÜRLÜK TEKNİĞİ (EFT) 185
Fatih Bal

Giriş 185
EFT Kavramı 190

EFT'de Başlangıç Aşaması 201
Film ve Öykü Anlatma Tekniği 203
EFT'nin Yapılış Şekli 205
Kolay EFT Tedavi Noktaları Nerede? 206
Sonuç 216
Kaynaklar 218

ÇÖZÜM ODAKLI KISA SÜRELİ TERAPİ 221
Beril Zeynep Hacıosman

Tarihsel Süreç 221
Felsefesi ve Önemi 221
Temel İlkeleri 223
Uluslararası ve Ulusal Alanda Yapılan Bilimsel Çalışmalar 224
Çözüm Odaklı Kısa Süreli Terapi Soruları 226
Çözüm Odaklı Kısa Süreli Terapi Yönteminin Uygulanabilirliği ve Alana Katkıları 227
Vaka Örneği 228
Kaynaklar 231

AİLE VE ÇİFT TERAPİSİ 235
Nuşin Bilgin

Sistemik Bakış Açısı ve Aile Terapisinde Gelişimi 235
Aile Terapisinde Temel Kavram ve İlkeler 236
Aile Terapisindeki Temel Yaklaşımlar 239
Yapısal Aile Terapisi 239
Terapiye Katılım ve Pozisyonlar 240
Yapısal Hareketler -Özet 249
Yapılandırılmış İlk Görüşme 250
Stratejik Aile Terapisi (Haley & Madanes) 251
Kısa Süreli Çözüm Odaklı Aile Terapisi Teknikleri 254
Yaşantısal Aile Terapisi Teknikleri 255
Hayal Gücü ve İmgelere Yönelik Yapılan Teknikler 256
Sosyometrik Teknikler 261
    Teknik 262
Kaynaklar 263

İMAGO ÇİFT TERAPİSİ 265
Hale A. Kahyaoğlu Çakmakcı

İmago Çift Terapisi 265
İmago Çift Diyaloğu Uygulaması 268
    Davranış Değişimi Talebi Diyaloğu Uygulaması 270
    Davranış Değiştirme Talebi Diyaloğu 271
Kaynaklar 277

POZİTİF PSİKOTERAPİ 279
İlhan Bozkurt

Giriş 279
Pozitif Psikolojinin Gelişim Süreci 280
Psikoterapilerin Kültürler Arası Uygulanabilirlik Sorunu 280
Pozitif Psikoloji Akımı 282
Pozitif Psikolojik Güçler 284
Pozitif Psikoterapi İlke ve Teknikleri 286
Pozitif Psikoterapinin Temel İlkeleri ve Denge Modeli 288
Pozitif Psikoterapi Bağlamında İnsanın Temel Kapasite ve Yetenekleri 290
Pozitif Psikoterapinin Uygulama Aşamaları 292
Beş Aşamalı Müdahale Programı 293
Pozitif Psikoterapinin Kullanım Alanları ve Etkinliği 295
Pozitif Psikoterapilere Yapılan Eleştiriler 296
Sonuç 298
Pozitif Psikoterapi Prosedürü İçin Örnek Bir Terapi Süreci 300
Kaynaklar 302

LOGOTERAPİ 307
Ömer Akgül

Giriş 307
Hayat Senden Ne Bekliyor? 309
Logoterapi ile Tanışmam 317
Logoterapi 317
Logoterapi Kavramları 320
Psikoterapötik Bir Teknik Olarak Logoterapi 323
Kaynaklar 330

GRUP PSİKOTERAPİLERİ 331
Tuncay Barut

Tarihçe 332
Grubun Tedavi Edici Mekanizmaları 332
Mikrokozmos Kavramı 335
Hangi Psikoterapi Yöntemleri 336
Grup Psikoterapilerinde Terapistin Konumu 337
Norm Oluşturmak 337
Sözleşme 337
Hasta Seçimi 338
Seans Sıklığı ve Süresini Belirleme 338
Geçmiş Şimdi Gelecek 339
Grup Terapisinin Etkinliği 339
Burada ve Şimdi 339
Grupta Çatışma ve Gerilim 341

Süreci Destekleme 341
Grup Türleri 341
Grup Oluşturma 342
Gruba Hazırlık 343
Grubun Şekillenmesi 343
Gruba Devam 345
Yeni Üye Kabulü 346
Alt Gruplaşma 346
Çatışma 347
Açılma 348
Grubu Sonlandırma 348
Grup Çeşitleri 349
Psikoeğitim Grupları 349
Duygusal Gelişim Grupları 349
Etkileşim Grupları 349
Kendine Yardım Grupları 349
Debriefing Grupları 350
İlaç Tedavisi Gören Hasta Grupları 350
Psikotik Hasta Grupları 351
Psikodrama 351
Yatan Hasta Grupları 352
Etik Sınırlar 352
Kaynaklar 353

EMDR 355
Onur Okan Demirci

EMDR'nin Kısa Tarihçesi 355
EMDR ile Yapılan Akademik Çalışmalardan Örnekler 356
Travma Sonrası Stres Bozukluğu Kısa Tarihçesi 359
Travma Sonrası Stres Bozukluğunun Oluşumu ve Nöropsikobiyolojisi 360
EMDR Nasıl Etki Eder? EMDR Olası Etki Mekanizmaları Nelerdir? 362
EMDR Yöntemi 365
8 Aşamalı Standart EMDR Protokolü 366
Çocuklarda EMDR Kullanımı 374
Rüyalar ile EMDR Çalışmak 375
Gruplarla EMDR Çalışmak 375
EMDR Tek Başına Yeterli mi? 375
EMDR Seansları Ne Sıklıkta, Hangi Sürelerde Yapılmalıdır? 376
Kimler EMDR Uygulayabilir? 376
EMDR Bir Ekol mü?, Teknik mi?, Yöntem mi? 377
EMDR ile Tedavi Edilen Bir Vaka 378
Kaynaklar 381

ŞEMA TERAPİ.....385
Kahraman Güler

Şema Terapi Modeli.....385
Erken Dönem Uyumsuz Şemalar.....386
Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Özellikleri.....388
Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Kökeni.....389
Erken Dönem Uyumsuz Şemaların Sınıflandırılması.....391
Erken Dönem Uyumsuz Şemalar ile Başa Çıkma Biçimleri ve Tepkileri.....398
Şema Mod Modeli.....402
Çocuk Modları.....403
Sağlıklı ve İşlevsel Modlar.....405
Şema Terapinin Amaçları ve Aşamaları.....405
Şema Değerlendirmesi ve Değişim Aşaması.....407
Değerlendirme ve Eğitim Evresi.....407
Şemaları Tetiklemek.....408
Şema Kaçınması ile Yüzleşmek.....409
Şemaya Dayalı Davranışı Belirlemek.....409
Şema Terimlerinin Kavramsallaştırılması.....410
Şemaların Ayırt Edilmesi.....410
Değişim Evresi.....410
Bilişsel Stratejiler.....411
Şemanın Geçerliliğinin Test Edilmesi.....411
Deneysel Stratejiler.....413
Kişiler Arası Stratejiler.....415
Davranışsal Stratejiler.....415
Kaynaklar.....417

CİNSEL TERAPİ.....419
Rıdvan Üney

Cinsellik ve İlgili Kavramlar.....419
Cinsellik.....419
Cinsel Sağlık.....419
Cinsiyet (Seks).....420
Toplumsal Cinsiyet (Gender).....420
Cinsel kimlik (Gender IdentIty).....421
Cinsel Yönelim.....421
Cinsel Davranışlar.....422
Cinsel Yakınlık.....422
Cinsel Birleşme.....422
Mastürbasyon (Onanizm).....422
Cinsel İstek.....422
Cinsel İlişki.....423
Sağlıklı Cinsel İlişki.....423
Cinsellik Eğitimi.....423

Cinsel Olarak Sağlıklı Yetişkin....423
Cinsel Olarak Sağlıklı Toplum....423
Cinsel İşlev Bozuklukları....424
Cinsel Terapilerin Tarihi....424
Cinsel Anatomi....428
Kadın Cinsel Anatomisi....428
Dış Genitaller (Vulva)....428
Mons Veneris....429
Labia Major....429
Labia Minor....429
Klitoris....430
Vestibül....430
İç Genitaller....430
Vajina....431
Himen (Kızlık Zarı)....431
Serviks (Rahim Ağzı)....431
Uterus (Rahim)....431
Fallop Tüpleri....431
Overler (Yumurtalıklar)....431
Ek: G noktası (Grafenberg Noktası)....432
Memeler....432
Erkek Cinsel Anatomisi....432
Penis....432
Sünnet....433
Skrotum....434
Testisler....434
Epididim ve Vas Deferens....434
Prostat ve İlişkili Organlar....435
Memeler....435
Diğer Erojen Bölgeler....435
Cinsel Fizyoloji....435
Cinsel Yanıt Döngüsü....436
Nöroendokrin Temeller....437
Cinsel İlginin Artmasının veya Azalmasının Nedenleri....437
Cinsel İlgiyi Artıran Durumlar....437
Cinsel Yolla Bulaşan Hastalıklar ve Cinselllik....439
Cinsel Yolla Bulaşan Hastalıklar ile İlişkili Faktörler....439
CYBH Belirti ve Bulguları....440
Cinsel Mitler....441
Kadın-Erkek Rolleri ile İlgili Yanlış İnanışlar....441
Cinsel İstekle İlgili Yanlış İnanışlar....442
Cinsel İlişki Sırasındaki Davranışlarla İlgili Yanlış İnanışlar....442
Cinsel İşlevlerle İlgili Yanlış İnanışlar....443
Cinsel Anatomiyle İlgili Yanlış İnanışlar....444
Hamile Kalma ile İlgili Yanlış İnanışlar....444
Eşcinsellikle İlgili Yanlış İnanışlar....444

Cinsel Öykü 445
Cinsel İşlev Bozuklukları (DSM-V) Kategorileri 450
Cinsel İşlev Bozuklukluları Tedavisinde Genel Prensipler....451
Cinsel İşlev Bozuklukları (Dsm-V) Kategorilerine Göre Tedavi Basamakları....453
Erkekte Düşük Cinsel İstek Bozukluğu....453
Sertleşme Bozukluğu (Erektil Disfonksiyon)....454
Erken Boşalma (Prematür Ejekülasyon) 456
Geç Boşalma 457
Kadında Cinsel İlgi/Uyarılma Bozukluğu....458
Cinsel Organlarda-Pelviste Ağrı/İçe Girme Bozukluğu....459
Kadında Orgazm Bozukluğu....461
Örnek Vaka 464
Kaynaklar....467

SANAT TERAPİSİ....473
Berk Efe Altınal

Sanat Terapisinin Tarihçesi....474
Sanat Terapistlerinin Kullandıkları Kuramsal Modeller 476
Eklektik Sanat Terapisi....476
Psikanalitik Sanat Terapisi....477
Arketipik Sanat Terapisi 478
Arketipik Sanat Terapisi Görüntülerin Yapısı ve İçeriğine Odaklanır....478
Arketipik Sanat Terapisinin Görüntülere Yaklaşımı
Sembolik Değil İmgeseldir. 479
Arketipik Sanat Terapistleri Görüntüleri Kendi Sözcükleri ile Duyabilmek
Adına Metaforik Bir Dil Kullanırlar....479
Bilişsel Davranışçı Sanat Terapisi 479
Sanat Terapisinin Kullanım Alanları....480
Vaka Örneği: Zorbalığa Uğrayan Çocuklar....482
İleri Okumalar 485
Kaynaklar....485

OYUN TERAPİSİ....487
Sevcan Karakoç Demirkaya

Oyun Nedir?....487
Çocuklarda Oyun Dönemleri....488
Oyun Terapisi Nedir?....488
Oyun Terapisi....490
Oyun Terapisinin Kullanım Alanları....491
Oyun Terapisi Türleri....492
Yönlendirmesiz (Nondirektif-Yapılandırılmamış) Oyun Terapisi....492
Yönlendirilmiş (Direktif- Yapılandırılmış) Oyun Terapisi....494
Filial Terapi 494
Bilişsel Davranışçı Oyun Terapisi....495

Bilişsel Davranışçı Oyun Terapisi Yaklaşımının Özellikleri....496
Oyun Terapisinin Hedefleri....497
Oyun Terapisinin Bileşenleri....497
Oyun Terapisine Getirilen Çocuk....497
Oyun Terapisti....498
Oyun Odası ve Gereçleri....498
Anne, Baba, Kardeş....499
Oyuncak ve Oyun Materyalleri....499
Oyun Terapisi Süreci....500
Oyun Terapisinde Sınırlar....502
Olgu Örnekleri....503
Son Söz....505
Kaynaklar....505

MASAL TERAPİ....507
Pelin Hazer

Masalın Tarihçesi....507
Çocuklar Neden Bazı Masalları Dinlemekten Daha Çok Keyif Alır?....508
Masallar Problem Çözmeye Nasıl Yardımcı Olur?....508
Masallarda İçerik (Anlam)....509
Masallarda Kullanılan Tekerlemeler....510
Masallardaki Temalar....511
Masal Temalarında Aile Bireylerinden Birinin Uzaklaşması....511
Masal Temalarında Yasaklar-Yasakların Çiğnenmesi....512
Masal Temalarındaki Çalma....512
Masal ve Hikâyelerde Kullanılan Metaforlar....512
Gelişim Dönemlerine Göre Masallar....513
Oral Dönem....513
Anal Dönem....514
Fallik Dönem....514
Terapilerde Masal ve Öykülerin Çalışılması....514
Çocukla Oluşturulan Masallar/Öyküler....515
Terapilerdeki Öykü-Masallara Çocuğu Dâhil Edin....515
Terapistin Rolü....515
Kaynaklar....516

DIŞAVURUMCU TERAPİLER....519
Merve Çalık

Dışavurumcu Terapi Türleri....523
Sanat Terapisi....524
Müzik Terapisi....526
Dans ve Hareket Terapisi....527
Drama Terapi....528
Şiir Terapi....530

Bibliyoterapi 530
Bütüncül Sanat Terapisi 531
Dışavurumcu Etkinliklere Dayalı Yarı Yapılandırılmış
Grupla Psikolojik Danışma Programı 532
Kaynaklar 549

değerlendirmesi istenilen yapılandırılmış testler; mühpem bir uyarana verilen tepkileri değerlendiren projektif testler veya standart uyarana verilen tepkileri standart normlar ile karşılaştırarak değerlendiren objektif testler gibi birçok psikojik test bulunmaktadır. Klinik psikolog danışanın yaşına, eğitim düzeyine, gelişim düzeyine uygun olan testleri seçip uygular. Elde ettiği bilgileri yorumlar, psikoloji etiği çerçevesinde gizlililik ve test verilerinin korunması ilkeleri başta olmak üzere diğer etik ilkeler çerçevesinde raporlar.

KAYNAKLAR

Linden W, Hewitt P.L. Clinical psychology A Modern Health Profession. Çev: Şahin M. Klinik psikoloji Bir Modern Sağlık Uzmanlık Alanı. Nobel yayonları. 1. Basım, 2013, İsatanbul).

Danışan: Yarın değil. Yarın değil. Bugün değil, şimdi değil. Demek istediğim bunu hemen bir anda yapmayacağım. Bana olan şu. Bu değişimi gerçekleştirmeye başladığımda bu kötü alışkanlıklarla çelişkili bir şey. Kötü alışkanlıklar neredeyse kendiliğinden kaybolmaya başlar. Ve ivme kazanmaya başlarım.

Terapist: Güzel.

Danışan: Ve bu iyi alışkanlığı sürdürmeyi istediğim noktaya gelmeye başlarım. Kötü alışkanlıklar hakkında düşünmem. Kaybolmaya başlarlar. Yani önümdeki engeli silindirle ezmek istiyorum gibi. Bir kere silindiri hareket ettirdim mi ve harekete devam ederse her şey yoluna girer.

Terapist: Göerdüğünüz gibi herkesin kendisi hakkında bir fikri vardır.

Danışan: Kesinlikle.

KAYNAKLAR

Alpaydın, N., Çimen, M., Erol, B. T., & Sevi, O. M. (2016). Bilişsel davranışçı terapide direnç ve motivasyonel görüşme teknikleri. Psikiyatride Guncel Yaklasimlar-Current Approaches in Psychiatry, 8(2), 94-101.

Artinian, N. T., Fletcher, G. F., Mozaffarian, D., Kris-Etherton, P., Van Horn, L., Lichtenstein, A. H., ... & Meininger, J. C. (2010). Interventions to promote physical activity and dietary lifestyle changes for cardiovascular risk factor reduction in adults: a scientific statement from the American Heart Association. Circulation, 122(4), 406-441.

Ashford, S., Edmunds, J., & French, D. P. (2010). What is the best way to change self-efficacy to promote lifestyle and recreational physical activity? A systematic review with meta-analysis. British journal of health psychology, 15(2), 265-288.

Barrowclough, C., Haddock, G., Tarrier, N., Lewis, S. W., Moring, J., O'Brien, R., ... & McGovern, J. (2001). Randomized controlled trial of motivational interviewing, cognitive behavior therapy, and family intervention for patients with comorbid schizophrenia and substance use disorders. American Journal of Psychiatry, 158(10), 1706-1713.

Britt, E., Hudson, S. M., & Blampied, N. M. (2004). Motivational interviewing in health settings: a review. Patient education and counseling, 53(2), 147-155.

Dunn, C., Deroo, L., & Rivara, F. P. (2001). The use of brief interventions adapted from motivational interviewing across behavioral domains: a systematic review. Addiction, 96(12), 1725-1742.

Edwards, E. J., Bannatyne, A. J., & Stark, A. C. (2018). Twelve tips for teaching brief motivational interviewing to medical students. Medical teacher, 40(3), 231-236.

Emmons, K. M., & Rollnick, S. (2001). Motivational interviewing in health care settings: opportunities and limitations. American journal of preventive medicine, 20(1), 68-74.

Hernandez, L., Cancilliere, M. K., Graves, H., & Spirito, A. (2019). A Randomized Pilot Study Comparing the Efficacy of a Therapist-Delivered Motivational Interview to a Brief Computer-Delivered Intervention. The International Journal of Alcohol and Drug Research.

Hettema, J., Steele, J., & Miller, W. R. (2005). Motivational interviewing. Annu. Rev. Clin. Psychol., 1, 91-111.

Kaplan, A. D., & Saks, N. S. (2018). A Brief Motivational Interviewing Training Program for First-Year Medical Students. Medical Science Educator, 1-2.

Katon, W. J., Lin, E. H., Von Korff, M., Ciechanowski, P., Ludman, E. J., Young, B., ... & McCulloch, D. (2010). Collaborative care for patients with depression and chronic illnesses. New England Journal of Medicine, 363(27), 2611-2620.

Kay, E. J., Vascott, D., Hocking, A., & Nield, H. (2016). Motivational interviewing in general dental practice: A review of the evidence. British dental journal, 221(12), 785.

Knight, K. M., McGowan, L., Dickens, C., & Bundy, C. (2006). A systematic review of motivational interviewing in physical health care settings. British journal of health psychology, 11(2), 319-332.

Lai, D. T., Cahill, K., Qin, Y., & Tang, J. L. (2010). Motivational interviewing for smoking cessation. Cochrane database of systematic reviews, (1).

Madson, M. B., Loignon, A. C., & Lane, C. (2009). Training in motivational interviewing: A systematic review. Journal of Substance Abuse Treatment, 36(1), 101-109.

Miller, W. R. (1994). Motivational interviewing: III. On the ethics of motivational intervention. Behavioural and Cognitive Psychotherapy, 22. 111-123.

Miller, W. R. (1996). Motivational interviewing: Research, practice, and puzzles. Addictive Behaviors, 21 (6). 835-842.

Miller, W. R., & Mount, K. A. (2001). A small study of training in motivational interviewing: Does one workshop change clinician and client behavior?. Behavioural and Cognitive Psychotherapy, 29(4), 457-471.

Miller, W. R., & Moyers, T. B. (2006). Eight stages in learning motivational interviewing. Journal of Teaching in the Addictions, 5(1), 3-17.

Miller, W. R., & Rollnick, S. (1991). Motivational interviewing: Preparing people to change addictive behavior. New York: Guilford Press.

Miller, W. R., & Rollnick, S. (2009). Ten things that motivational interviewing is not. Behavioural and cognitive psychotherapy, 37(2), 129-140.

Miller, W. R., & Rose, G. S. (2009). Toward a theory of motivational interviewing. American psychologist, 64(6), 527.

Miller, W. R., Rollnick, S., Karadağ, F., Ögel, K., Tezcan, A. E., & Ayhan, A. (2009). Motivasyonel görüşme: insanları değişime hazırlama. HYB Basım Yayın.

Miller, W. R., Yahne, C. E., Moyers, T. B., Martinez, J., & Pirritano, M. (2004). A randomized trial of methods to help clinicians learn motivational interviewing. Journal of consulting and Clinical Psychology, 72(6), 1050.

Moyers, T. B., Martin, T., Manuel, J. K., Hendrickson, S. M., & Miller, W. R. (2005). Assessing competence in the use of motivational interviewing. Journal of substance abuse treatment, 28(1), 19-26.

Moyers, T. B., Miller, W. R., & Hendrickson, S. M. (2005). How does motivational interviewing work? Therapist interpersonal skill predicts client involvement within motivational interviewing sessions. Journal of consulting and clinical psychology, 73(4), 590.

Mutlu, E., Bilici, R., & Çetin, K. (2014). Sağlık çalışanlarının bağımlılık hakkında tutumları. Bağımlılık Dergisi, 15(3), 118-123.

Ögel, K. (2009). Motivasyonel görüşme tekniği. Türkiye Klinikleri Journal of Psychiatry-Special Topics, 2(2), 41-4.

Prochaska, J. O., & DiClemente, C. C. (1983). Stages and processes of self-change of smoking: toward an integrative model of change. Journal of consulting and clinical psychology, 51(3), 390.

Resnicow, K., DiIorio, C., Soet, J. E., Borrelli, B., Hecht, J., & Ernst, D. (2002). Motivational interviewing in health promotion: it sounds like something is changing. Health Psychology, 21(5), 444.

Tosun, A. S., & Zincir, H. (2016). Tip 2 diabetes mellitus' ta sağlık davranış değişiminde transteoretik model temelli motivasyonel görüşme tekniği. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 8(1), 32-41.

KAYNAKLAR

Bion, W. R. (1984). Second Thoughts: Selected Papers On Psychoanalysis.Karnac Books.

Kernberg, O. (1999). Sınır Durumlar ve Patolojik Narsisizm. Mustafa Atakay (Çev.). İstanbul: Metis.

Kernberg, O. (2000). Sapıklıklarda ve Kişilik Bozukluklarında Saldırganlık. Banu Büyükkal (Çev.). İstanbul: Metis.

Klein, M. (1999). Haset ve Şükran. Orhan Koçak & Yavuz Erten (Çev.).İstanbul: Metis.

Kohut, H. (1998). Kendiliğin Çözümlenmesi. Cem Atbaşoğlu, Banu Büyükkal ve Cüneyt İşcan (Çev.). İstanbul: Metis.

Öztürk, M. O. & Uluşahin, A. (2014). Ruh Sağlığı ve Bozuklukları. İstanbul: Nobel Tıp.

Tükel, R. (2003). Karşı-aktarım: Anlamı ve Analizdeki Yeri. Psikanaliz Yazıları, 6, 51-64.

5-12 seans) hasta diğerlerinden gelen tepkiler üzerinde çalışır. Tedavinin ana aşamasıdır, aktarımla ilişkili davranışın çocukluktaki kökenleri üzerinde çalışılır. Terapist, hastanın geçmişte öğrendiği tutumlar, duygular ve davranışların, bugün başkalarından beklentilerini nasıl etkilediğini yorumlar. Böylece hasta, geçmiş ilişkilerin bugünü nasıl etkilediğini fark etmeye başlar. Sonlandırma aşamasında (genelde 13-16 seans) terapist ve hasta terk edilme korkusu, ayrılık, kayıp gibi evrensel temaları tartışırlar. Terapide öğrendiklerinin dış dünyaya aktarımı konusunu ele alırlar.

KAYNAKLAR

Akvardar, Y., Tükel, R., Sunat, H., Çalak E., Etaner, U.,Hürol, C., (2000) Psikanalitik Kurama Giriş. İstanbul: Bağlam.

Anlı,İ., (2013) Nesne İlişkileri Kuramı. Nobel Yayıncılık.

Corey, G. (2015) Psikolojik Danışma Kuram ve Uygulamaları. T.Ergene(Çev). Ankara: Metis

Corsini R., Wedding, D., (2012) Modern Psikoterapiler. İstanbul: Kaknüs.

Cüceloğlu, D., (2017) İnsan ve Davranışı.

Freud, S., (1905) Cinsiyet Üzerine. Avni Öneş (Çev.) İstanbul: Say.

Freud, S., (1914) Narsizm Üzerine ve Schreber Vakası. Banu Büyükkal (Çev.) İstanbul: Metis.

Freud, S., (1914)Totem ve Tabu. Akın Kanat (Çev.) İstanbul: İlya.

Freud, S., (1917) Nevrozlar. Kamuran Şipal (Çev.) İstanbul: Say.

Freud, S., (1933) Psikanaliz Üzerine. Avni Öneş (Çev.) İstanbul: Say.

Geçtan, E., (2003) Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar. İstanbul: Metis.

Morris, C.G., (2002) Psikolojiyi Anlamak. Ankara:Türk Psikologlar Derneği.

Özakkaş, T., (2011) Bütüncül Psikoterapi. Litera Yayıncılık, İstanbul.

Özakkaş, T., (2013) Kendilik Psikolojisi 8. Psikoterapi Enstitüsü.

fından terk edilen bir insanı düşünüldüğünde, ilk başlarda kendisini kötü hisseder ve sevilmediğini düşünebilir ancak belli bir süre geçtikten sonra yeniden "sevilebilirim" inancı devreye girer ve kişi bu olumsuz durumu atlatmış olur. Ancak olumlu temel inancı hiç gelişmemiş yada zayıf olan birisi için bu süreç daha uzun bir zaman alabilir. Hastanın temel inançlarını belirlemek için ilk olarak temel inanç sorgulama formu kullanılır. Bu formda hastanın eski inancı, olumlu inancı ve terapistin hastaya eşlik ederek buldukları yeni gerçekçi inancı yazılır. Olumlu temel inancını destekleyen kanıtları eklenir ve çalışmaya başlamadan önce eski temel inanca inanma düzeyi ve çalışma sonrası eski temel inanca inanma düzeyi 100 üzerinden değerlendirilir. Diğer yöntemler ise; başka biri için olumlu kanıt olduğunu ifade edeceği şeyleri sormak, bir başkasının olasılıkla hasta için olumlu veri olduğunu söyleyeceği şeyleri sormak, hastanın olumsuz temel inancı doğrultusunda bugüne kadar yaptığı şeyleri nasıl başardığını sormaktır (Köroğlu ve Türkçapar, 2015, s. 130-131, Türkçapar, 2018, s. 397-398). Temel inançları değiştirmek için film-öykü-metafor kullanımı, davranış deneyleri, erken dönem belleğini yapılandırma (rol oynama) teknikleri kullanılır.

BDT'NİN GÜNÜMÜZDEKİ YERİ

BDT, yetişkin terapistlerinin kullandığı bir terapi yöntemi olmanın yanı sıra çocuk ve ergenlerdeki sorunlar için de özelleştirilip düzenlenebilmektedir. Sosyal beceri eğitimleri, zaman yönetimi eğitimleri, rahatlama eğitimleri, sorun çözme eğitimleri, yeni davranış becerileri kazandırma durumları söz konusunda olduğunda çocuk ergen çalışanlarında kullanabileceği bir terapi yöntemidir (Reinecke, vd. 2016, s. 820). BDT'nin etkililiğine yönelik kanıtların olmasının yanı sıra anlaşılır olması ve sorun odaklı ilerlemesi ayrıca öğrenmeye çalışan klinisyenler açısında anlaşılır bir terapi yöntemi olması ve yapılandırılmış bir düzene sahip olması açısından BDT eğitim programları ve uygulamalarda popülerliğini artırmış bir terapi ve tedavi yöntemi olarak günümüzde önemini sürdürmektedir (Kramer, vd, 2014, s. 384).

KAYNAKLAR

A Routledge And Guilford Freebook, Change The Way You Feel By Changing The Way You Think, Taylor&Francis Group, Guildford Press. erişim https://www.crcpress.com/rsc/downloads/CBTFB16_CBT_FB_FINAL.pdf

Beck A. T. (1964), Thinking and Depression: II. Theory and Theraphy, Archives of General Psychiatry, 10, 561-571.

Beck A.T. (2015), Bilişsel Terapi ve Duygusal Bozukluklar, (3.Baskı), (V. Öztürk, A. Türkcan. Çev.) (T. Özakkaş, Çev. Ed.), İstanbul: Litera Yayıncılık.

Beck A.T., Emery G. (2019), Anksiyete Bozuklukları ve Fobiler, (5. Baskı), (V. Öztürk, Çev.) (T. Özakkaş, Çev. Ed.), İstanbul: Litera Yayıncılık.

Beck A.T., Freeman A., Davis D.D. (2013), Kişilik Bozukluklarının Bilişsel Terapisi, (2.Baskı),(Ö. Yalçın, E. N. Akçay, Çev.) (T. Özakkaş, Çev. Ed.), İstanbul: Litera Yayıncılık.

Beck J.S. (2014), Bilişsel Davranışçı Terapi Temelleri ve Ötesi,(M. Şahin, I. T. Cömert, Çev.) (M. Şahin, Çev. Ed.), Ankara: Nobel Yayıncılık.

Burns D. (2000), Feeling Good: The New Mood Theraphy, New York: Quill.

Cüceloğlu D. (2012), İnsan ve Davranışı,(23. Baskı), İstanbul: Remzi Kitabevi.

Erden G., (2014), Bilişsel Davranışçı Terapi Psikoterapi Kuramları I, Ders Notları.

Greenberger D., Padesky C. A. (2013), Evinizdeki Terapist,(10. Baskı), (Z. Armay, Çev.) (E. Stroup, Çev. Ed.), İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Hackney H., Cormier S. (2008), Psikolojik Danışma İlke ve Teknikleri: Psikolojik Yardım Süreci El Kitabı,(T. Ergene, S. Aydemir Sevim, Çev.)Ankara: Mentis Yayıncılık.

Kleinman P. (2016), Psiko101: Psikolojinin Gerçekleri, Temel Öğeler, İstatistikler, Testler ve Daha Fazlası!,(9. Baskı), (H. Kaplan, Çev.), İstanbul: Okuyan Us Yayınları.

Köroğlu E., Türkçapar H. (2015), Psikoterapi Yöntemleri, Ankara: HYB Basım Yayın.

Kramer G. P., Bernstein D. A., Phares V., (2014), Klinik Psikolojiye Giriş, (İ. Dağ, Çev. Ed.), Ankara: Metis Yayıncılık.

Murdock N. L. (2013), Psikolojik Danışma ve Psikoterapi Kuramları Olgu Sunumu Yaklaşımıyla,(F. Akkoyun, Çev. Ed.), Ankara: Nobel Yayıncılık.

Powell R. A., Symbaluk D. G., Honey P. L., Introdustion to Learning and Behavior,(Third Edition), Canada: Wadsworth.

Reinecke M. A., Dattilio F. M., Freeman A. (2014), Çocuklar ve Ergenlerle Bilişsel Terapi,(2.Baskı), (Y. S. Altındal, Çev.), İstanbul: Litera Yayıncılık.

Türkçapar H. (2014), Bilişsel Terapi,(8.Baskı), Ankara: HYB Basım Yayın.

Türkçapar H. (2018), Bilişsel Davranışçı Terapi Temel İlkeler ve Uygulama,(12. Baskı), İstanbul: Epsilon Yayınevi.

Terapist: Bu cümleyi tekrar et. ‘‘Birine yeniden iyi bir eş olabilir miyim hiç bilmiyorum.’’

Danışanlar genellikle kendilerinde var olan gücü ve kontrolü inkâr ederek dillerini kullanırlar. Terapist, danışanın önemli cümlelerinde yer alan sanıyorum, belki, gibi gibi, büyük ihtimalle, acaba mı, tahmin ediyorum gibi ifadelerini çıkararak pasif konumdan aktif hâle geçmelerine yardımcı olur.

Danışan: Birine yeniden iyi bir eş olabilir miyim hiç bilmiyorum.

Terapist: Bu cümleyi burada ki tüm erkeklere söyle.

Danışan: Birine yeniden iyi bir eş olabilir miyim hiç bilmiyorum… (beş kere daha bu cümleyi tekrarlar)

Terapist: Ne hissediyorsun?

Danışan: Birine bir daha iyi bir eş olamayacağımı sanıyordum.

Terapist: Evet. Şu anda ne hissediyorsun?

Danışan: Tatmin olmuş hissediyorum. Kendi hâlimden memnun olmakla birlikte iyi hissediyorum. İşimi bitirmişim gibi.

Peg birkaç ay sonra evlenir.

Vaka çalışmasının sonucu olarak, rüya çalışması esnasında danışanın kaygısı ve kendisiyle ilgili dalga geçildiği fantazisi figür olarak ortaya çıkmıştır. Danışanın rüyası kendisiyle ilgili önemli konuları ortaya çıkararak bir araç görevini üstlenmiştir.

KAYNAKLAR

Acar, N.V. (2015). Gestalt terapi: Ne kadar farkındayım? (6. Basım). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Beisser, A. R. (1970). The paradoxical theory of chance. In J. Fagan, I. L. Shepherd (Eds.), Gestalt therapy now (pp. 77-80). New York: Harper, Row (Colophon).

Breshgold, E. (1988). Resistance in Gestalt therapy: An historical thoretical perspective. The Gestalt Journal, 12(2), 73-102.

Cain, D. J. (2002). Defining characteristics, history, and evalutian of humanistic psychotherapies. In D. J. Cain, J. Seeman (Eds.), Humanistic psychotherapies: Handbook of research and practice (pp. 3-54). Washington, DC: American Psychological Association.

Clarkson, P. (1989). Gestalt Counseling in Action. London: Sage Pub.

Corey, G. (2004). Theory and practice of group counseling (6th ed.). Belmont, CA: Brooks/Cole.

Corey, G. (2005). Case approach to counseling and psychotherapy (6th ed.). Belmont, CA: Brooks/Cole.

Daş, C. (2006). Büyümek ve Gelişmek: Geştalt Terapi Yaklaşımı. Ankara: HYB.

Frew, J.E. (1986). The functions and patterns of occurrence of individual contact styles during the development phase of the Gestalt group. The Gestalt Journal, 9(1), 55-70.

Frew, J.E. (1992). From the perspective of the environment. The Gestalt Journal, 15(1), 39-60.

Frew, J.E. (1997). A Gestalt therapy theory application to the practice of group leadership. Gestalt Review, 1(2), 131-149.

Heiden, M. E. F. (2006). Gestalt contact styles/resistances and the masculine experience of intimacy. Disseration Abstracts International. (UMI Number: 3230489).

Humphrey, K. (1986). Laura Perls: A biographical sketch. The Gestalt Journal, 9(1), 5-11.

Hycner, R., Jacobs, L. (1995). The healing relationship in Gestalt therapy. Righland, NY: Gestalt Journal Press.

Jacobs, L. (1989). Dialogue in Gestalt theory and therapy. The Gestalt Journal, 12(1), 25-67.

Joyce, P. & Sills, C. (2003). Skills in Gestalt Counseling and Psychotherapy. London: Sage Publications.

Kepner, J. I. (1982). Questionnaire Measurement of Personality Styles from the Theory of Gestalt Therapy. Unpublished doctoral dissertation. Ohio: Kent State University.

Korb, M. P., Gorrell, J., & Van De Riet, V. (1989). Gestalt Therapy: Practice and Theory. Boston: Allyn & Bacon.

Kuyumcu, B. (2011). Evli kişilerde Gestalt temas biçimleri ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 3(5), 57-70.

Latner, J. (1986). The Gestalt therapy book. Highland, NY: Center for Gestalt Development.

Levitsky, A., Perls, E (1970). The rules and games of Gestalt therapy. In J. Fagan, I. Shepherd (Eds.), Gestalt therapy now (pp. 140-149). New York: Harper, Row (Colophon).

Mackewn, J. (1999). Developing Gestalt Counseling. London: Sage Publications.

Passons, W.R. (1975). Gestalt approaches in counseling. New York: Holt, Rinehart, Winston.

Perls, F. (1969a). Gestalt therapy verbatim. Moab, DT: Real People Press.

Perls, F. (1969b). In and out of the garbage pail. Moab, DT: Real People Press.

Perls, F. Hefferline, R., Goodman, R. (1951). Gestalt therapy integrated: Excitement and growth in the human personality New York: Dell.

Perls, F. S. (1973). The Gestalt Approach and Eyewitness to Therapy. Palo Alto, CA: Science & Behavior Books.

Perls, L. (1976). Comments on new directions. In E. W. L. Smith (Ed.), The growing edge of Gestalt therapy (pp. 221-226). New York: Brunner/Mazel.

Perls, L. (1986). Opening address: 8 th annual conference on the theory and practice of Gestalt therapy-May 17,1985. The Gestalt Journal, 9(1), 12-15.

Perls, L. (1990). A talk fort he 25th anniversary. The Gestalt Journal, 13(2), 15-22.

Polster, E. (1987a). Escape from the present: Transition and storyline. In J. K. Zeig (Ed.), The evalutian of psychotherapy (pp. 326-340). New York: Brunner/Mazel.

Polster, E. (1987b). Every persons life is worth a novel. New York: Norton.

Polster, E. (1995). A population of selves: A therapeutic exploration of personality diversity. San Francisco: Jossey-Bass.

Polster, E., Polster, M. (1973). Gestalt therapy integrated: Contours of theory and practice. New York: Brunner/Mazel.

Polster, E., Polster, M. (1976). Therapy without resistance: Gestalt therapy. In A. Burton (Ed.), What makes behavior change possible? (pp.259-277). New York: Brunner/Mazel.

Polster, E., Polster, M. (1999). From the radical center: The heart of Gestalt therapy. Cambridge, MA: Gestalt Institute of Cleveland Press.

Polster, M. (1987). Gestalt therapy: Evalution and application. In J.K. Zeig (Ed.), The evalutian of psychotherapy (pp.312-325). New York: Brunner/Mazel.

Polster, M., Polster, E. (1990). Gestalt therapy. In J. K. Zeig W. M. Munion (Eds.), What is psychotherapy? Contemporary perspectives (pp. 103-107). San Francisco: Jossey-Bass.

Sezgin, N. (2002). Gestalt terapisinde temas işlevleri ve temasın engellenmesi. Temas Gestalt Terapi Dergisi, 1(1), 15-41.

Sills. C., Fish, S. & Lapworth, P. (1998). Gestalt Counseling. Oxon: Winslow Press Limited.

Strumpfel, U., Goldman, R. (2002). Contacting Gestalt therapy. In D. J. Cain J. Seeman (Eds.), Humanistic psychotherapies: Handbook of research and practice (pp.189-219). Washington, DC: American Psychological Association.

Tagay, Ö. ve Acar, N. V. (2012). Gestalt temas engelleri ölçeğinin geliştirilmesi. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4(37), 61-72.

Yalom, I.D. (2003). The gift of therapy: An open letter to a new generation of therapists and their patients. New York: HarperCollins (Perennial).

Yontef, G. (1995). Gestalt therapy. In A. S. Gurman S. B. Messer (Eds.), Essential psychotherapies: Theory and practice (pp.261-303). New York: Guildford Press.

Yontef, G. (1999). Awareness, dialogue and process: Preface to the 1998 German edition. The Gestalt Journal, 22(1), 9-20.

Yontef, G. M. (1993). Awareness, dialogue and process: Essays on Gestalt therapy. Highland, NY: Gestalt Journal Press.

Yontef, G., Jacobs, l. (2000). Gestalt therapy. In R. Corsini D. Wedding (Eds.), Current psychotherapies (6th ed., pp.303-339). Itesca, IL: F.E. Peacock.

Zinker, J. (1978). Creative process in Gestalt therapy. New York: Random House (Vintage).

söylemleri terapiler ilerletildikçe "Beni kandırmayı bırak ve senin için orada olmayı öğrenmeme izin ver." tarzı çözümcü anlayışlı tutumlara dönüşür. Partnerin kritik öfkesi daha sonra korku ve üzüntüye dönüşür. Zamanla rahatlık hislerine dönüştüğü. "Söylemesi çok zor - ama beni tutmana ihtiyacım var - güvenini ver - yapabilir misin?" tarzı beklentilere dönüşmektedir.

EFT seanslarıyla, yeni bağlanma etkileşimi döngüleri meydana gelir ve EFT, takip-geri çekilme veya eleştiri-savunma gibi olumsuz döngüleri değiştirir. Bu pozitif çevrimler daha sonra kendi kendini güçlendirir ve kalıcı değişim yaratır. İlişki, her iki taraf için güvenli bir sığınak ve iyileştirici bir ortam hâline gelir.

KAYNAKLAR

Abacı, R. (2010). Akıl Karı Olmayan İşler, İstanbul: Bakanlar Medya Ltd. Şti.

Ackerman, C. (2017). Emotion Focused Therapy: Understanding Emotions to Improve Relationships. Third Wave Behavioral Therapies. https://positivepsychology.com/emotion-focused-therapy/, e.t:29.06.2019

Adler, Al. (2000). İnsan Tabiatını Tanıma, 5. Baskı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Bacanlı, H. (2006). DuyuĢsal DavranıĢ Eğitimi, 3. Baskı, Ankara: Nobel Yayınları.

Baymur, F. (1994). Genel Psikoloji, 11. Basım, İstanbul: İnkılap Yayınevi.

Carkhuff, R.R. (2011). 21. Yüzyılda Yardım Etme Sanatı, (Çev.) Rengin Karaca, F. Ebru İkiz, İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.

Corey, G. (2005). Psikolojik Danışma Psikoterapi Kuram Ve Uygulamaları, (Çev.) Tuncay Ergene, Ankara: Mentis yayıncılık.

Damasıo, A.R. (2006). Descartes'in Yanılgısı, 3. Baskı, İstanbul: Varlık Yayınları.

Diamond, G., & Liddle, H. A. (1996). Resolving a therapeutic impasse between parents and adolescents in multidimensional family therapy. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 64, 481 -488.

Egan, G. (2011). Psikolojik Danışma Becerileri, (Çev.) Özlem Yüksel, İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Elliott, R., Watson, J. C., Goldman, R.N. ve Greenberg, S. (2005). Learning Emotion-Focused Therapy: The ProcessExperiential Approach to Change. Second Printing, Washington: American Psychological Association Press.

Ellıs, Albert. 2008. Kendinizi Daha İyi Hissedin, Daha İyi Olun, Daha İyi Kalın, (Çev.) Semra Kunt Akbaş, İstanbul: HYB Basım Yayın.

Ersanlı, Kurtman. 2005. Davranışlarımız, Gelişim ve Öğrenme, Samsun: Eser Matbaası

Frıjda, Nico H. 2008. The Psychologists Point of View, (Ed.) Lewis Michael, Haviland-Jones Janette M. Barrett, Handbook of Emotion, Third Edition, London: Guilford Pres. ss.68-87.

Fromme. Donald K. 2011. Systems of Psychotherapy: Dialectical Tensions and Integration. New York: Springer Science Business Media.

Goleman, Daniel. (1999). Hayati Yalanlar Basit Gerçekler, (Çev.) Seda Hauser, İstanbul: Arion Yayınevi.

Goleman, Daniel. (2000). İşbaşında Duygusal Zeka, (Çev.) Banu Seçkin Yüksel, 2. Baskı, İstanbul: Varlık Yayınları.

Goleman, Daniel. (2005). Yıkıcı Duygular ile Nasıl Başa Çıkabiliriz, (Çev.) Seda Hauser İstanbul: İnkılâp Yayınları.

Goleman, Daniel. (2009). Duygusal Zeka, 32. Baskı, İstanbul: Varlık Yayınları.

Good Therapy. (2016). Emotionally focused therapy. GoodTherapy. Retrieved from https://www.goodtherapy.org/learn-about-therapy/types/emotionally-focused-therapy

Good Therapy. (2017). Emotion-focused therapy. GoodTherapy. Retrieved from https://www.goodtherapy.org/learn-about-therapy/types/emotion-focused-therapy.

Greenberg Leslie S. ve Paivio. Sandra C. 2003. Working with Emotions in Psychotheraphy, London: The Guilford Press.

Greenberg, L. (2008). Emotion and cognition in psychotherapy: The transforming power of affect. Canadian Psychology/Psychologie canadienne, 49(1), 49-59. http://dx.doi.org/10.1037/0708-5591.49.1.49

Greenberg, L. S., Warwar, S. H. & Malcolm, W. M. (2008). Differential effects of emotionfocused therapy and psychoeducation in facilitatinçı forgiveness and lettinggo of emotional injuries. Journal of Counseling Psycho/ogy, 55, 1 85-1 96

Greenberg, L. S. & Paivio, S. (1997). Working with emotions in psychotherapy. New York: Guildford Press

Greenberg, L. S. & Watson, J. (2006). Emotion-focused therapy for depression. Washington, DC: American Psychological Association

Greenberg, L. S. (2002). Emotion-focused therapy: Coaching clients to work through their feelings. Washington, DC: American Psychological Association.

Greenberg, L. S. (2004). Emotion-focused therapy. Clinical Psychology and Psychotherapy 11, 3-16. doi:10.1002/cpp.388.

Greenberg, L. S. (2006). Emotion-focused therapy: A Synopsis. Journal of Contemporary Psychotherapy, 36, 87-93. https://doi.org/10.1007/s10879-006-9011-3

Greenberg, L. S. (2010a). Emotion-focused therapy: A clinical synthesis. The Journal of Lifelong Learning in Psychiatry, 8(1), 32-42.

Greenberg, L. S. (2010b). Emotion-focused therapy: An overview. Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal, 4(33), 1-12.

Greenberg, L. S., & Malcolm, W. (2002). Resolvinçı unfinished business: Relating process to outcome. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 70,406-416.

Greenberg, L. S., Ford, C. L, Alden, L. S., & Johnson, S. M. (1 993). ln-session change in emotionally focused therapy. Journal of Consulting and Clinical Psychology. 61, 78-84.

Greenberg, L. S., Rice, L., & Elliott, R. (1993). Facilitating emotional change the moment-by moment process. New York: Guildford Press.

Greenberg, Leslie S. (2007). Emotion Coming of Age. Psychotherapy Reseach, Vol:17, ss:414-421.

Greenberg, Leslie S. ve Goldman, Rhonda N. (2008) The Dynamics of Emotion, Love and Power in an Emotion-Focused Approach to Couple Therapy. Person-Centered & Experiential Psychotherapies. Vol:7, No:4, ss:279-293.

Greenberg, Leslie S. ve Safran, Jeremy D. (1987). Emotion in Psychotheraphy, USA: The Guilford Press.

Hackney, Harold. ve Cormier, Sherry. (2008). Psikolojik DanıĢma Ġlke Ve Teknikleri: Psikolojik Yardım Süreci El Kitabı. (Çev.) Tuncay Ergene, Seher Aydemir Sevim. Ankara: Mentis Yayıncılık.

Izard, Carol. (1991). The Psychology of Emotions, New York: Plenum Press.

Jarry, J., & Paivio, S. (2006). Emotion-focused therapy for anger. In E.L. Feindler (Ed.) Anger-related disorders: A practitioner's guide to comparative treatments (pp. 223-239). New York: Springer Publishing Company.

Johnson, S. M. & Greenberq, L. S. (1 988). Relating process to outcome in marital therapy. Journal of Marital and Family Therapy, 14, 1 75-183.

Johnson, S., & Johnson, S. (2004). The practice of emotionally focused couple therapy: creating connection (2nd ed.). New York: Brunner-Routledge

Johnson, Susan M. 2004. The Prectice of Emotionally Focused Couple Theraphy Creating Connection, New York: Brunner-Routledge.

Jones, L. K. (2009). Emotionally focused therapy with couples – The social work connection. Social Work Today 9, 18.

Leahy, Robert L. 2010. Bilişsel Terapi Yöntemleri, (Çev.) Hakan Türkçapar, Ertuğrul Köroğlu, 2. Baskı, Ankara: HYB yayıncılık

Ledoux, Joseph. 2006. Duygusal Beyin, 1. Baskı, İstanbul: Pegasus yayınları.

Lukin, K. (2017, March 1). The nine steps of emotionally focused therapy for couples. Lukin Center for Psychotherapy. Retrieved from http://info.lukincenter.com/blog/emotionally-focused-therapy-for-couples

Makinen, J. A. & Johnson, S. M. (2006). Resolving allachment injuries in couples usinq emotionally focused therapy: Steps toward forgiveness and reconciliation. Journal of Consulting and C/inica/ Psycho/ogy, 74, 1 055-1 06

Merlevede, Patrick E., Vandamme, Rudy. ve Bridoux, Denis. 2006. 7 Adımda Duygusal Zeka, 1. Baskı, İstanbul: Omega yayınları.

Morgan, Clifford T. 2009. Psikolojiye Giriş, (Çev.) Sirel Karakaş, Rükzan Eski, 18. Baskı, İstanbul: Eğitim Akademi Kitabevi Yayınları.

Morris, Charles G. 2002. Psikolojiyi Anlamak, Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

Paıvıo, Sandra C. ve Pascual-Leone, Antonio. 2010. Emotion Focused Theraphy for Complex Trauma, Washington: American Psychological Association Press.

Paivio, S. C, & Greenberg, L. S. (1 995). Resolvinçı "unfinished business": Efficacy of experiential therapy using empty-chair dialogue. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 63, 41 9-425.

Paivio, S. C., & Nieuwenhuis, J. A. (2001). Effkacy of emotion tocused therapy tor adult survivors of child abuse: A preliminary study. Journal of Traumatic Stress, 14, 115- 1 33.

Paivio, S. C., Hail, 1. E, Holowaty, K. A. M., Jellis, 1. B., & Tran, N. (2001) lmaginal confrontation far resolving child abuse issues. Psychotherapy Research, 1 1, 433-453.

Paivio, S. C., Holoway, K. A. M., & Hail, 1. E. (2004). The influence of therapist adherence and competence on client reprocessing of child abuse memories. Psychotherapy, 41, 56-68.

Pascual-Leone, A., Gilles, P., Singh, T., & Andreescu, C. (2013). Problem anger in psychotherapy: An emotionfocused perspective on hate, rage, and rejecting anger. Journal of Contemporary Psychotherapy, 43, 83- 92. http://dx.doi.org/10.1007/s10879-012-9214-8.

Perepeluk, D. (2003). Re/ating c/ients reports of emotional intensity to resolution of emotional injuries and forgiveness (Unpublished honors thesis). York University, Toronto, Ontario, Canada

Plutchık, Robert. 2001. Emotions in the practice of psychotherapy: clinical implications of affect theories, Washington: American Psychological Association Pres.

Pos, A. E., Greenberg, L. S., Goldman, R. N., & Korman, L. M. (2003). Emotional processinçı durinçı experiential treatment of depression. Journal of Consulting and Clinica/ Psychology, 71, 1 007- 1 0 1 6.

Prochaska, James O. ve Norcross, John C. 2010. Systems Of Psychotherapy A Transt-heoretical Analysis, 7. Edition, USA: Brooks/Cole.

Russell, L. (1992). Comparison of cognitive, music and imagery techniques on anxiety reduction with university students. Journal of College Student Development, 33, 516–523.

Schiling, Dianne. 2009. Duygusal Zeka Beceri Eğitimi Uygulamaya Yönelik Pratik Model Ve 50 Aktivite, (Çev.) T. Fikret Karahan, B. Murat Yalçın, Müge Yılmaz, Mehmet. E. Sardoğan. Ankara: Maya Akademi.

Smıth, Kathleen W. ve Greenberg, Leslie S. 2007. Internal Multiplicity in Emotion-Focused Psychotheraphy. Journal of Clinical Psychology, Vol:63, No:2, ss:175-186.

Tarhan, Nevzat. 2009. Duyguların Dili, 6. Baskı, İstanbul: Timaş Yayınları.

Timulak, L. (2011). Developing your counselling and psychotherapy skills and practice. Los Angeles: SAGE

Tubrdıy, Aine., Corry, Michael. 2009. Depresyon Hastalık Değil Bir Duygu, (Çev.) Hasan Kaya, 2. Baskı, Ġstanbul: Profil Yayıncılık.

Voltan–Acar, Nilüfer, 1994. Terapötik İletişim, Kişiler Arası İlişkiler, 2. Baskı, Ankara: Ertem Matbaacılık.

Watson, J., Goldman, R., & Greenberg, L. (2007). Case studies in emotion-focused treatment of depression: A comparison of good and poor outcome. Washington, DC: American Psychological Association.

mızı fark etmemize neden olmaktadır. Bu duygulardan korkmayarak tedaviye devam ederseniz daha iyi hissedersiniz. Günlük tutmak tedavi oturumlarını takip etmek açısından önem taşır. Gerçek hayatınızda da EFT kullanın. EFT'yi birçok farklı yerde ve birçok farklı zamanda yapabilirsiniz. EFT'nin kişiliğinizi, yaşamınızı veya karmanızı bir gecede değiştirmesini beklememek ve pes etmeden devam etmek tedavi açısından önem taşır.

KAYNAKLAR

Bal, F. (2019). Duygusal özgürleştirme tekniği (EFT)'nin yeme bozukluğu üzerindeki etkisinin değerlendirilmesi. *Social Sciences Studies Journal (SSSJournal)*. 30(5), 749-760.

Beck, A.T., Rush, A.J. Shaw, B.F. ve Emery, G. (1979). *Cognitive therapy of depression*. New York: Guilford.

Bohart, A. (2000). The clientis the most important common factor: Clients' self-healing capacities and psychotherapy. *Journal of Psychotherapy Integration*, 10(2), 127-149.

Brattberg, G. (2008). Self-administered EFT (EmotionalFreedomTechniques) in individuals with fibromyalgia: *A randomized trial. Integrative Medicine*, 7(4), 30-35.

Callahan, R. (1997). Thoughtfieldtherapy: Thecase of mary. Electronic Journal of Traumatology.3(1).

Callahan, R.J. (1985). Five minute phobia cure. Wilmington, DE: Enterprise Publishers.

Cherkin, D.C., Sherman, K.J.,AvinsA.L., Erro, J.H., Ichikawa, L., Barlow, W.E., Delaney, K., Hawkes, R., Hamilton, L., Pressman, Khalsa, P.S. ve Deyo, R.A.(2009).A randomized trial comparing acupuncture, simulated acupuncture, and usual care for chronic low back pain. *Archives of Internal Medicine*, 169(9), 858-866.

Church, D. (2009). The treatment of combat trauma in veterans using EFT (Emotional Freedom Techniques): *A pilot protocol. Traumatology*, 20(10), 1-11.

Church, D. (2012). *The EFT mini-manual (Emotional freedom techniques)*. Fulton, CA: Energy Psychology Press

Church, D. ve Brooks, A. J. (2013). Theeffect of EFT (EmotionalFreedomTechniques) on psychological symptoms in addiction treatment: A pilot study. *International Journal of Scientific Researchand Reports*, 2(1), 315-323.

Church, D. ve Nelms, J. (2016). Pain, range of motion, and psychological symptoms in a population with frozen shoulder: A randomized controlled dismantling study of clinical EFT (emotional freedom techniques). *Archives of ScientificPsychology*, 4(1), 38-48.

Craig, G. (2010). *EFT forweightloss.* USA: Bang Printing.

Craig, G. (2011). *The EFT manual.* Fulton, CA: Energy Psychology Press.

Craig, G. ve Fowlie, A. (1995). Emotional freedom techniques: The manual. Sea Ranch, CA: GaryCraig.

Dhond, R.P., Kettner, N. veNapadow, V. (2007). Neuro imaging acupuncture effects in the human brain. *The Journal of Alternative and Complementary Medicine*,,13(6), 603-616.

DiepoldJr, J.H. ve Goldstein, D.M. (2009). Thought field therapy and qEEG changes in the treatment of trauma: A casestudy. Traumatology, 15(1), 85-93.

Eisenberg, D.M., Davis, R.B., Ettner, S.L., Appel, S., Wilkey, S., Van Rompay, M., Kessler, R.C.(1998). Trends in alternative medicineuse in the United States, 1990-1997: Results of a follow-upnationalsurvey. *Journal of the American Medical Association,* 280(18), 1569-1575.

Feinstein, D. (2008). Energy psychology: A review of the preliminary evidence. *Psychotherapy: Psychotherapy*. 45(2), 199-213.

Feinstein, D. (2010). Rapid treatment of ptsd: Why psychological exposure with a cupoint tapping may be effective. Psychotherapy: *Theory, Research, Practice, Training*, 47(3), 385-402.

Feinstein, D. (2012). Acupoint stimulation in treating psychological disorders: Evidence of efficacy. *Review of General Psychology*, 16(4),1-28.

Flint, G.A., Lammers, W.ve Mitnick, D.G. (2008).Emotional freedom techniques a safe treatment intervention for many trauma basedissues. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma,* 12(1-2),125-150.

Fone, H. (2008). *Emotional freedom technique for dummies*.West Sussex, England:. John Wiley & Sons.

Freedom, J. (2013). *Heal yourself with emotional freedom technique: Teach yourself.* New York: Hachette Book Group.

Gaudiano, B.A. ve Herbert, J.D. (2000). Can wereally tap our problems away? A criticalanalysis of thoughtfieldtherapy. *Skeptical Inquirer.* 24, 29-36.

Hartmann, S. (2003). *The advanced patterns of EFT*. Dragon Rising Publishing.

Hartmann, S. (2010). *The stress fish guide to easy eft.* United Kingdom:Dragon Rising Publishing.

Hartmann, S. (2012). *Energy EFT: Energize your life with EFT*. United Kingdom: Dragon Rising Publishing.

Hass, R.A. (2009). *EFT for the highly sensitive temperament*. Fulton, CA:Energy Psychology Press.

İnangil, D., Vural, P. I., Doğan, S. ve Körpe, G. (2020). Effectiveness of music therapy and emotional freedom technique on test anxiety in Turkish nursing students: A randomised controlled trial. *European Journal of Integrative Medicine*, 33, 101041.

Kazdin, A.E. ve Wilcoxon, L.A. (1976). Systematic desentisationandnon specific treatment effects: A methodolic alevaluation. *Psychol. Bull.* 83(5),729-758.

Lane, J. (2009). The neurochemistry of counter conditioning: a cupressure desensitization in psychotherapy. *Energy Psychology*, 1(1), 31-44.

Maurois, A. (2007). *An Art of living*. Ambler, PA: SpiralPress.

Meyers, L. (2007). Serenity now: East meets West as psychologists embraceancien ttraditions to enhance modern practice. *Monitor on Psychology*, 38(11), 32-34.

Mountrose, P. veMountrose, J. (2007). *Manifesting your dreams with EFT*, SK, andmore. ArroyoGrande, California: Holistic Communications.

Oschman, J. (2006).Trauma energetics. *Journal of Bodywork and Movement Therapies*, 10, 21-34.

Ranjbartabar, H. ve Richards, D.(9-13 Mayıs 2016).A Virtual emotional freedom therapy practitioner (Demonstration) Singapore: 15th International Conference on Autonomous Agentsand Multiagent Systems.

Serrano, S.E. (2011). *The three spirits: Applications of huna tohealth, prosperity, and personal growth.* Ambler, PA: Spiral Press.

Shanmugam, J.,Rajeswari, H. ve Indira, S. (2017). Effectiveness of emotional freedom techniques on anxiety. *International Journal of Applied Research*, 3(3): 82-83.

Tonti, G.(2019).*Emotional freedom technique (EFT) and children*. San Francisco, CA.Blurb:

Vural, P.I. ve Aslan, E. (2018). Duygusal Özgürleşme Tekniği (Eft) Kapsamı ve Uygulama Alanları. *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*, 2(3), 11-25.

Wells, S.,PolglaseK., Andrews,H.B.Carrington,P. ve Baker, A.H. (2003). Evaluation of a meridian based intervention Emotional FreedomTechniques (Clinical EFT) forr educing specificp hobias of smallanimals. *J. Clin. Psychol*. 59(9),943-966.

Zainuddin, A.F. (2006). *Spiritual emotional freedom technique (SEFT).* Jakarta: Afzan Publishing.

KAYNAKLAR

Arslan, N., & Akın, A. (2016). Çözüm odaklı kısa süreli grupla psikolojik danışmanın lise öğrencilerinin akran zorbalığına etkisi. Sakarya University Journal Of Education, 6(1), 72-84. doi:http://dx.doi.org/10.19126/suje.62580

Arslan, Ü. & Sommers-Flanagan, J. (2018), The New Stage of the Turkish Counseling System: Explosive Growth (2000 to the Present). Journal of Multicultural Counseling and Development, 46: 115-128. doi:10.1002/jmcd.12096

Arslan, Ü., & Gümüşçağlayan, G. (2018). Çözüm Odaklı Kısa Süreli Terapiye Kısa Bir Bakış. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 47: 491-507.

Asay, T. P., & Lambert, M. J. (1999). The empirical case for the common factors in therapy: Quantitative findings. In M. A. Hubble, B. L. Duncan, & S. D. Miller (Eds.), The heart and soul of change: What works in therapy (pp. 23-55). Washington, DC, US: American Psychological Association. doi: http://dx.doi.org/10.1037/11132-001

Ateş, B. (2015). Üniversite öğrencilerinin güvengenlik becerileri üzerinde çözüm odaklı grupla psikolojik danışmanın etkisi. Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 11 (3). doi: http://dx.doi.org/10.17860/efd.84626

Ateş, B. (2016). Effect of solution focused group counseling for high school students in order to struggle with school burnout. Journal of Education and Training Studies, 4(4), 27-34. doi:http://dx.doi.org/10.11114/jets.v4i4.1254

Ateş, B., & Gençdoğan, B. (2017). Analyzing the effects of solution focused group psychological counseling upon university students‟ coping with social phobia. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 18 (1), 188-203. doi: 10.17679/inuefd.306513

Bannick, B. P. (2007). Solution focused brief therapy. Journal of Contemporary Psychotherapy. 37(2):87–94. doi: 10.1007/s10879-006-9040-y

Bavelas, J., De Jong, P., Franklin, C., Froerer, A., Gingerick, W., & Kim, J. (2013). Solution focused therapy treatment manual for working with individuals (2nd version). Solution Focused Brief Therapy Association.

Baygül, Ş., & Raşit, A. V. C. I. (2016). Çözüm odaklı kısa süreli aile danışmanlığı kuramına dayalı olarak geliştirilen evlilik programının çiftlerin evlilik uyumlarını artırmadaki etkisi [the effects of marital program developed in accordance with solution focused brief family counseling]. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 13(36).

Berg, I. K., & Miller, S. D. (1992). Working with the problem drinker: A solution focused approach. New York: Norton.

Bulut, S. S. (2010). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin sınav kaygıları, saldırganlık eğilimleri ve problem çözme becerilerindeki yetersizliklerin sağaltımında grupla çözüm odaklı kısa terapinin etkileri. Gazi University Journal of Gazi Educational Faculty (GUJGEF), 30(2).

Çitemel, N. (2014). Çözüm odaklı kısa süreli grupla psikolojik danışmanın lise öğrencilerinin akran zorbalığına etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

De Jong, P., & Berg, I. K. (1997). Interviewing for solutions. Pacific Grove California: Brooks/Cole.

De Shazer, S. (1985). Keys to solution in brief therapy. New York: Norton

De Shazer, S., & Dolan, Y. (2012). More than miracles: The state of the art of solution-focused brief therapy. Routledge.

Hamamcı, Z., Bacanlı, F., & Doğan, H. (2013). İlköğretim ortaöğretim ve üniversite öğrencilerinin mesleki ve eğitsel kararlarını etkileyen faktörlerin incelenmesi. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:12 Sayı:44 284-299)

İşlek, M. (2006). Çözüm odaklı yaklaşımlara göre düzenlenmiş sınav kaygısıyla başa çıkma eğitim programının üniversiteye hazırlanan öğrencilerin sınav kaygısı düzeylerine etkisi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karaca, R., & İkiz, F. E. (2014). Psikolojik danışma ve rehberlikte çağdaş bir anlayış. Nobel Yayınları. Ankara

Luthar, S. S. (Ed.). (2003). Resilience and vulnerability: Adaptation in the context of childhood adversities. New York: Cambridge University Press.

MacDonald, A.J. (2013). Evaluation list. Erişim Tarihi: 05.10.2017 http://sfbta.org/PDFs/researchDownloads/SFT.pdf

Meydan, B. (2013). Çözüm odaklı kısa süreli psikolojik danışma: okullardaki etkililiği üzerine bir inceleme. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4(39),120-129.

Miller, S. D., & Berg, I. K. (1996). The miracle method: A radically new approach to problem drinking. WW Norton & Company.

Murphy, J. J. (2015). Solution-focused counseling in schools. New York: John Wiley & Sons.

Murpy, J. J. (1994). Working with what works: A solution-focused approach to school behavior problems. School Counselor; 42, 59-65.

Plotnik, R. (2009). Psikolojiye Giriş. (T. Geniş çev., Kaknüs yayınları, İstanbul.

Poyrazlı, S., Doğan, S., & Eskin, M. (2013). Counseling and psychotherapy in Turkey: Western theories and culturally inclusive. R. Moodley, U. P. Gielen, & R. Wu (Eds.), Handbook of Counseling and Psychotherapy in an International Context (pp. 404-414). Routledge.

Sarı, E., & Günaydın, N. (2016). Effectiveness of solution-focused coping with depression training on depression symptoms. Anatolian Journal of Psychiatry, 17(5), 369-375.

Sarıcı-Bulut, S. (2010). İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin sınav kaygıları, saldırganlık eğilimleri ve problem çözme becerilerindeki yetersizliklerin sağaltımında grupla çözüm odaklı kısa terapinin etkileri, Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 30(2), 325-356.

Sharry, J. (2017). Çözüm Odaklı Grupla Psikolojik Danışma, (D. M. Siyez, Y. Soylu, Ü. Arslan, E. Esen, Tuna Batarhan çev. Noel Yayınları, Ankara.

Sirles, E. A., Lipchik, E., & Kowalski, K. (1993). A Consumer's Perspective On Domestic Violence Interventions. Journal of Family Violence, 8(3):267-276.

Siyez, D. M., & Tan Tuna, D. (2014). Lise Öğrencilerinin öfke kontrolü ve iletişim becerilerinde çözüm odaklı psiko-eğitim programının etkisi. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 5(41):11-22. doi:http://dx.doi.org/10.17066/pdrd.57097

Smith, S. (2010). A preliminary analysis of narratives on the impact of training in solutionfocused therapy expressed by students having completed a 6-month training course. Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing, 17:105– 110.

Tuna, D. (2012). Çözüm odaklı kısa süreli yaklaşıma dayalı öfke kontrolü eğitim programının lise öğrencilerinin öfke kontrolü ve iletişim becerileri düzeylerine etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.

Weiten, W., Dunn, D. S., & Hammer, E. Y. (2014). Psychology applied to modern life: Adjustment in the 21st century. Cengage Learning.

Yoleri, S. (2017). Solution focused thinking and empathy in education faculty students [Eğitim fakültesi öğrencilerinde çözüm odaklı düşünme ve empati]. Journal of Human Sciences, 14(4): 4383-4392. doi:https://doi.org/10.14687/jhs.v14i4.502

Zengin, O. (2017). Kronik Böbrek Yetmezliğinde Çözüm Odaklı Kısa Terapiye Dayalı Sosyal Hizmet Müdahalesi: Bir Vaka Sunumu. Toplum ve Sosyal Hizmet, 28(2), 122-138.

Faydalar: Genogram çekirdek aile bağlamının parçası olan etnik, dinî, seksüel, ırksal ve sınıfsal değişkenlerin daha gözle görünür hâle gelmesini sağlar. Böylece, terapist minimum üç nesil boyunca devam eden aile problemlerini farklı kavramsal yolları göz önünde bulundurarak gözlemleyebilir ve aile bağlamına makro bir perspektiften inceleyebilir. Böylece, sistemin belirli bir zamanındaki sorunların ve semptomların, bağlamın bütününe uyarlanmasının yansıtması gözler önüne serilir (McGoldrick, Gerson,ve Shellenberger, 1999).

KAYNAKLAR

Barker, P. (2017). Using Metaphors in Psychotherapy. S.l.: ROUTLEDGE.

Brasher, K. L. (2009). Solution-Focused Brief Therapy: Overview and Implications for School Counselors. Alabama Counseling Association Journal, 34(2), 20-30.

Butler, J. F. (2008). The Family Diagram and Genogram: Comparisons and Contrasts. The American Journal of FamilyTherapy, 36(3), 169-180. doi:10.1080/01926180 701291055

Campbell, D. T. A typology of tests, projective and otherwise. Journal of Consulting Psychology, 1957, 21, 207–210.

Dokur, M., & Profeta, Y. (2006). Aile ve cift terapisi. Morpa.

Floyd, H Hugh. FamilyTherapy; Roslyn Heights, N.Y. Vol. 9, Iss. 3, (Jan 1, 1982): 279.

Goldenberg, H., & Goldenberg, I. (2012). Family therapy: An overview. Cengage learning.

Guerin Fay, P. J., Leo, L. F., Burden, S. And Kautto, J. 1987. The evaluation and treatment of marital conflict, New York: Basic Books.

Guerin, P.J., and Pendergast, E. G. (1976). Evaluation of FamilySystemandGenogram. FamilyTherapy: Theory and Practice, New York: Gardner Press, 450-464.

Gumina, J. M. (1980). Sentence Completion as an Aid to Sex Therapy. Journal of Marital and Family Therapy, 6(2), 201-206. doi:10.1111/j.1752-0606.1980.tb01306.x

Haley, J. (1993). Uncommon therapy the psychiatric techniques of Milton H. Erickson. New York: Norton.

Hanna, S. M. (2018). The practice of family therapy: Key elements across models. Routledge.

Hiebert, W. J., Alkanat, Ö., & Leblebici, Ç. (2018). Çift terapilerinde yapılandırılmış ilk görüşmeler. Pegem Atıf İndeksi, 001-136.

Kaslow, F. And Friedman, J. (1977). Utilization of Family Photos and Movies in Family Therapy. Journal of Marital and FamilyTherapy, 3(1), pp.19-25.

Kesici, Ş., Mert, A., İlgün, E., & Büyükbayraktar, Ç. G. (2015). Aile terapisinde kullanılan teknikler. Nobel Akademik Yayıncılık.

McGoldrick, M., Gerson, R. And Shellenberger, S. 1999. Genograms: Assessment and intervention, New York: Norton Press.

Miller, A. (2011). Salvador Minuchin on family THERAPY. Retrieved from https://www.psychotherapy.net/video/minuchin-family-therapy

Minuchin, S. (1974). Families and family therapy. Cambridge, MA:Harvard University Press.

Rokeach, M. (1973). The nature of human values. New York, NY, US: Free Press.

Searight, R. (2010). "Suppose that Tonight, While You're Asleep, a Miracle Happens:" Pragmatic Solution-Focused Therapy for Substance Abuse. Frontiers in psychology, 1, 149.

Sherman, R.&Fredman, N. (1986). Handbook of structured techniques in marriage and family therapy. New York: Brunner/Mazel.

Watson, R. I. (1978). The Sentence Completion Method. Clinical Diagnosis of Mental Disorders, 255-279. doi:10.1007/978-1-4684-2490-4_8

Zuñiga, M. E. (1992). Using Metaphors in Therapy: Dichos and Latino Clients. Social Work. doi:10.1093/sw/37.1.55

KAYNAKLAR

Akbulut, Z. (2018). *İmago Yaklaşımına dayalı grupla psikolojik danışma uygulamalarının evli çiftlerin affetme ve mutluluk düzeylerine etkisi.* Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı. İstanbul: Sabahattin Zaim Üniversitesi.

Flemke, K. R., & Protinsky, H. (2003). Imago Dialogues. *Journal of Family Psychotherapy, 14*(2), 31-45. doi:10.1300/J085v14n02_03

Güven, N. (2017). *The effect of group psychological counseling based on imago approach on couples' marital satisfaction and adjustment.* Eğitim Bilimleri Ana Bİlim Dalı. Sakarya: Sakarya Üniversitesi.

Hendrix, H. (2014). *Hak Ettiğiniz Aşkı Yaşayın.* New York: Sistem Yayıncılık.

Hendrix, H., & Hunt LaKelly, H. (2014). *Hakettiğiniz Aşkı Yaşayın: Çift Atölye Kitapçığı.* New York: Imago Relationship.

Hendrix, H., & Hunt LaKelly, H. (2014). *Introduction to Clinical Training In Imago Relationship.* Lexington, KY: Imago Relationships International.

Hendrix, H., Hunt, H. L., Luquet, W., & Carlson, J. (2015). Using the Imago Dialogue to Deepen Couples Therapy. *The Journal of Individual Psychology, 71*(3), 253-272. doi:10.1353/jip.2015.0029

Hosseini, H. M., & Movahedi, A. (2016). Imago Therapy: A Strategy to Improve Couples Lovemaking. *Mediterranean Journal of Social Sciences, 7*(4), 242-248. doi:10.5901/mjss.2016.v7n4s1p242

Khalili, N. J., & Afkari, F. (2017). The impact of imago therapy on couples' intimacy, burnout and love styles. *Revista QUID (Special Issue)*, 108-116.

Muro, L., Holliman, R., & Luquet, W. (2016). Imago relationship therapy and Accurate Empathy Development. *Journal of Couple and Relationship Therapy, 15*(3), 232–246.

Robbins, C. A. (2005). ADHD Couple and Family Relationships: Enhancing Communication and Understanding Through Imago Relationship Therapy. *JCLP/In Session, 61*(5), 565–577. doi:10.1002/jclp.20120

Schmidt, C. D., & Gelhert, N. C. (2016). Couples Therapy and Empathy: An evaluation of the Impact of Imago Relationship Therapy on Partner Empathy Levels. *The Family Journal, 25*(1), 23-30. doi:10.1177/1066480716678621

KAYNAKLAR

Avey, J.B., Wernsing, T.S ve Mhatre, K.H. (2011). A longitudinal analysis of positive psychological constructs and emotions on stress, anxiety, and well-being. Journal of Leadership and Organizational Studies, 18, 216–228. doi: 10.1177/154805 1810397368.

Aydın, A., Yılmaz, K. ve Altınkurt, Y. (2013). Eğitim yönetiminde pozitif psikoloji. International Journal of Human Sciences, 10(1), 1470-1490.

Aypay, A ve Kara, A. (2018). Pozitif psikoterapi denge modeli bağlamında dengeli yaşam ölçeği ve dengeli yaşam temel becerileri ölçeğinin geliştirilmesi, Sakarya University Journal of Education, 8 (3), 63-79. doi: https://doi.org/10.19126/ suje.408531.

Bandura, A. (1995). Self-efficacy in changing societies. New York: Cambridge University.

Bo, S., Bateman, A., Kongerslev, M.T. (2019). Mentalization-based group therapy for adolescents with avoidant personality disorder: adaptations and findings from a practice-based pilot evaluation. Journal of Infant, Child, and Adolescent Psychotherapy, (398), 1-14. https://doi.org/10.1146/annurev.clinpsy.1.102803.144154

Bolier, L., Haverman, M., Westerhof, G.J., Riper, H., Filip, S ve Bohlmeije, E. (2013). Positive psychology interventions: a meta-analysis of randomized controlled studies. BMC Public Health. 13:119. doi: https://doi.org/10.1186/1471-2458-13-119.

Bozkurt, İ. (2013). Psikolojik yardım uygulamalarında yeni trend: Online terapiler. International Journal of Human Sciences, 10 (2), 130-146.

Bozkurt, Ö ve Bozkurt, İ. (2008). İş tatminini etkileyen işletme içi faktörlerin eğitim sektörü açısından değerlendirilmesine yönelik bir alan araştırması. Doğuş Üniversitesi Dergisi, 9 (1), 1-18.

Cope, T. (2010). The inherently integrative approach of positive psychotherapy. The Journal of Psychotherapy Integration, 20(2), 203-250.

Cope, T. (2014). Positive Psychotherapy: Let the truth be told. International Journal of Psychotherapy, 18(2), 62-71.

Cowen, E.L ve Kilmer, R.P. (2002). Positive psychology: Some plusses and some open issues. Journal of Community Psychology, 30, 449-460.

Crocker, J ve Park, L.E. (2004). The costly pursuit of self-esteem. Psychological Bulletin, 130(3), 392–414.

Çetin, F., Yeloğlu, O.H ve Basım, N. (2015). Psikolojik dayanıklılığın açıklanmasında beş faktör kişilik özelliklerinin rolü: Bir kanonik ilişki analizi. Türk Psikoloji Dergisi, 30(75), 81-92.

DeSimone, J. A., Harms, P.D., Vanhove, A.J ve Herian, M.N. (2017). Development and validation of the five-by-five resilience Scale. Assessment, 24 (6),778–797. doi: https://doi.org/10.1177/1073191115625803.

Dost Tuzgöl, M. (2016). Öznel iyi olus ölçeginin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 3(23), 103-111. Erişim Adresi: http://turkpdrdergisi.com/index.php/pdr/article/view/450.

Erseven, A. (2016). Öz yeterlilik: Bir kavram analizi. İnternational Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 11(19), 64-80. doi: http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.10001.

Eryılmaz, A. (2011). Yetişkin öznel iyi oluşu ile pozitif psikoterapi bağlamında birincil ve ikincil yetenekler arasındaki ilişkilerin incelenmesi, Klinik Psikiyatri, (14), 17-28.

Eryılmaz, A. (2016). Depresyon tanısı alan ve almayan genç yetişkin erkeklerin pozitif psikoterapi yapıları açısından karşılaştırılması. Akademik Bakış Dergisi, (53), 294-303. Erişim adresi: http://dergipark.org.tr/abuhsbd/issue/32947/366150.

Fernandez-Rios, L ve Vilarino V.M. (2018). Historia, investigacion ydiscurso de la psicologia positiva: Un abordaje critico. Terapia psicologica, 36(2),123-133. doi: 10.4067/S0718-48082018000200123.

Frances, A. (2014) Somos todos enfermos mentales? Manıfiesto contra los abusos de la psıquıatria. Papeles del Psicologo, 36(1), 74-76.

Güleç, C.(1999). Transkültürel açıdan psikoterapiler. Klinik psikiyatri, 1, 5-11.

Güzel, C. (2003). Platon'un bilgi görüşü. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi 20(2), 105-115.

Hayran, R. (2013). Pozitif aile terapisi. Turkiye Klinikleri Özel Sayısı, 6(1), 44-54.

İlhan, T ve Özbay,Y. (2010). Yaşam amaçlarının ve psikolojik ihtiyaç doyumunun öznel iyi oluş üzerindeki yordayıcı rolü. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4 (34), 109-118. Erişim Adresi: http://turkpdrdergisi.com/index.php/pdr/ article/view/185.

Kaba, İ ve Keklik, İ. (2016). Öğrencilerin üniversiteye uyumlarında psikolojik dayanıklılık ve psikolojik belirtiler. Hacettepe Journal of Educational Research, 2 (2), 0-0. Erişim adresi: http://dergipark.org.tr/huner/issue/36362/411244.

Karaırmak, Ö ve Siviş, R.(2005). Modernizmden postmodernizme geçiş ve pozitif psikoloji. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 3 (20), 102-115.

Kaya, A, Balay, R ve Demirci, Z. (2014). Ortaöğretimde görev yapan öğretmenlerin psikolojik sermaye düzeylerinin incelenmesi (Şanlıurfa örneği). Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 13 (48), 047-068.

Kılıç, N ve Eryılmaz, A.(2019). Pozitif psikoterapi bağlamında narsisistik kişilik özelliklerinin incelenmesi, Arch Neuropsychiatry, 56:40−46 doi: 10.29399/npa.22794.

Lopez, S. J ve Snyder, C.R. (2011). The Oxford handbook of positive psychology (2nd ed.). New York, NY: Oxford University Press.

Luthans, F ve Youssef, C.M. (2007). Emerging positive organizational behavior. Journal of Management, 33(3), 321-49. doi: https://doi.org/10.1177/014920 6307300814.

Luthans, F ve Youssef, C.M. (2017). Psychological capital: An evidence-based positive approach. Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior. 4 (1), 339-366. doi:https://doi.org/10.1146/annurev-orgpsych-032516-113324.

Luthans, F., Youssef, C.M ve Avolio, B.J. (2015). Psychological capital and beyond. New York: Oxford University Press.

Luthans, K.W ve Jensen, S.M. (2005). The linkage between psychological capital and commitment to organizational mission: A Study of Nurses, 35 (6), 304-310.

Luthans,F. (2002). The need for and meaning of positive organizational behavior. Journal of Organizational Behavior, 23 (6), 695–706, doi: https://doi.org/10.1002/job.165.

Maslow, A. (1954). Motivation and personality. New York: Harper.

Maslow, A. H. (2001). İnsan olmanın psikolojisi. (Çev: O. Gündüz). İstanbul: Kuraldışı Yayıncılık.

Overholser, C.J. (2015). Positive psychotherapy according to the socratic method. Journal of Contemporary Psychotherapy, 45(2), 137–142. doi: https://doi.org/10.1007/s10879-014-9279-7.

Peseschkian, N ve Tritt, K. (1998). Positive Psychotherapy: Effectiveness study and quality assurance. The European Journal of Psychotherapy Counseling and Health, 1(1), 93-104.

Peseschkian, N. (1980). Positive family therapy. NY, Springer.

Peseschkian, N. (2000). Positive Psychotherapy. New Delhi: Sterling Publishers.

Peseschkian, N. (2009). Three pillars of positive psychotherapy: About depression in different cultures. International Journal of Psychotherapy, 13(2), 11-17.

Peseschkian, N. ve Tritt, K. (1998) Positive psychotherapy effectiveness study and quality assurance. The European Journal of Psychotherapy, Counselling & Health, 1 (1), 93-104. doi: 10.1080/13642539808400508

Peseschkian, N.(2004). Applications of positive psychotherapy for marriage and family therapy. Erişim adresihttps://www.bahai-studies.ca/wp-content/uploads/2014/03/BSN.3.1-2.Peseschkian.pdf (11. 06. 2019 tarihinde erişildi).

Peterson, C. (2000). Tie Future of Optimism. American Psychologist, 55 (2), 44-55.

Pietrowsky, R ve Mikutta, J. (2012). Effects of positive psychology interventions in depressive patients. Psychology, 3 (12), 1067–1073.

Platon (2009). Menon. Çeviren ve yorumlayan: Ahmet Cevizci, 2. Baskı, Bursa: Sentez Yayıncılık.

Sarı T. (2015). Pozitif Psikoterapi: Gelişimi, temel ilke ve yöntemleri ve Türk kültürüne uygulanabilirliği. The Journal of Happiness Well-Being, 3(2), 182–203.

Schrank, B., Brownell, T., Tylee, A ve Slade, M. (2019). Positive psychology: An approach to supporting recovery in mental illness [online]. East Asian Archives of Psychiatry, 24(3), 95-103.

Seligman M.E.P ve Csikszentmihalyi M. (2014) Positive Psychology: An ıntroduction. In flow and the foundations of positive psychology. Springer, Dordrecht. Doi**:** https://doi.org/10.1007/978-94-017-9088-8_18.

Seligman, M. (2011). Flourish. New York, NY: Free Press.

Seligman, M., Parks, A. ve Steen, T. (2004). A balanced psychology and a full life. Philosophical Transactions of the Royal Society for Biological Sciences, 359 (1449), 1379–1381.

Seligman, M.E.P ve Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive psychology: An introduction. American Psychologist, 55 (1), 5–14.

Seligman, M.E.P. (1990). Learned optimism. New York: Pocket Books.

Seligman, M.E.P. (1998). Learned optimism, New York: Pocket Books.

Seligman, M.E.P., Steen, T.A., Park, N ve Peterson, C. (2005). Positive psychology progress: Empirical validation of interventions. American Psychologist, 60, 410-421.

Sin, N.Y ve Lyubomirsky, S. (2009). Enhancing well-being and alleviating depressive symptoms with positive psychology interventions: A practice-friendly meta-analysis. Journal of Clinical Psychology, 65 (5), 467-487. Doi: https://doi.org/10.1002/jclp.20593

Sinici, Aydın ve Öznur (2018). Tedaviye dirençli obsesif kompulsif bozuklukta pozitif psikoterapi etkili olabilir mi? Bir olgu sunumu. Klinik Psikiyatri, (21), 407-413 doi: https://doi.org/10.5505/kpd.2018.93723.

Snyder, C.R, Urwing, L.M ve Anderson, J.R (1991). Hope and health: measuring the will and the ways, in: Snyder, C.R. ve Forsyth, D.R (Ed). Handbook of Social and Clinical Psychology. New York: Pergamon Press.

Tekinalp Ergüner, B (2016). Adleryan kuramın pozitif psikoloji bağlamında değerlendirilmesi. The Journal of Happiness & Well-Being, 4(1), 34-49.

Weinstein, N.D., Marcus, S.E ve Moser, R.P. (2005). Smokers unrealistic optimism about their risk. Tobacco Control, 14 (1), 55–59. doi: http://dx.doi.org/10.1136/tc.2004.008375

Wong, P.T.P ve Wong, L.C.J. (2012). A meaning-centered approach to building youth resilience. In P.T.P. Wong (Ed.), The human quest for meaning: Theories, research, and applications (2nd ed., pp. 585–617). New York: Routledge.

KAYNAKLAR

Aşgın, H.İ. (2018). Din ve Siyaset İlişkisi Bağlamında Millî Görüş Hareketi, Hitit Üniversitesi SBE Doktora Tezi.

Ayten, A. (2006). Psikoloji ve Din: Psikologların Din ve Tanrı Görüşleri, İstanbul: İz Yayıncılık.

Bahadır, A. (2002). İnsanın Anlam Arayışı ve Din: Logoterapik Bir Araştırma, İstanbul: İnsan Yayınları.

Bedia A. (1975). Felsefe Terimleri Sözlüğü, "Varlık", Ankara: Türk Dil Kurumu, 1975.

Camus, A. (1981). "The Myth of Sisyphus," in The Meaning of Life, ed. E. D Klemke, (Oxford: Oxford University Press.

Çengel, Y.A. (2011). Mühendislik Yaklaşımıyla Termodinamik, Güven Bilimsel Yayınları,

Çevikbaş, S. (2011). "Nietzsche ve Nihilizm, Tarihsel Bir Yazgı Olarak Nihilizm: Avrupa Nihilizminin Tarihi, Kökeni ve Egemen Olma Aşamaları, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 15, 2

De Waal, F. (2006). Primates and Philosophers: How Morality Evolved. Princeton: Princeton University Press.

Eagleton, T. (2007). The Meaning Of Life. Oxford University Press.

Foulquie, P. (1991). Varoluşçuluk, (Çev.Yakup Şahan), İstanbul: İletişim Yayınları.

Frankl, V. (1994). Duyulmayan Anlam Çığlığı: Psikoterapi ve Hümanizm, Selçuk Budak (çev.) Ankara: Öteki Yayınları.

Frankl, V. E. (1967). Psychotherapy and Existentialism, Simon & Schuster Press.

Frankl, V. E. (2004). The Doctor and the Soul, Profile Press.

Frankl, V.E. (2009). İnsanın Anlam Arayışı, Selçuk Budak (çev.), 4. Baskı, İstanbul: Okuyan Us Yayınları.

Güçlü, A. ve ark.(12002). Felsefe Sözlüğü, "Varoluş", Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları,

Özakıncı, C. (1998). Dil ve Din, Payel Yayınları.

Pailin, D. A. (2005). Din Felsefesi Nedir? (Çev.: Ferit Uslu). Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1(2), 7-8.

Sehli, A.B. (2019). (El Belhi), Mesalikül Ebdan Vel Enfüs-(beden ve ruh sağlığı) www.ekitap.yek.gov.tr/Home/Show2?BOOK_NO=3.

Viktor, F. (2008). Man's Search for Meaning, Beacon Press, 141.

Yaniger, B. ve Shantall, T. (bt). Logoterapi Ders Notları, Çadem Psikoloji.

daha zorludur. Kişiler çalışmalardan yarar görme fırsatlarını sıklıkla yakalarken, zarar verici riskli durumlar da yaşayabilirler. Terapist grup üyelerini bir bütün olarak düşünmelidir.

Aydınlatıcı onam almak, üyelere sürecin nasıl işleyeceğini anlatarak, grup psikoterapisinin doğası, haklar, riskler, görevler konusunda bilgilendirmeyi de kapsar. Üyelerin birbirlerine karşı sorumlulukları, gizliliğin sınırlarını en baştan belirlemek gerekir. Bütün bu bilgiler verildikten sonra üyenin gruba katılması ve devamı ile ilgili onam alınmalıdır. Üyelere karşı hassas, dürüst, açık ve saygılı olmalıdır. Bu yaklaşım grubun aktif etkileşimi için örnek teşkil eder. Bilgilendirme ihtiyaç duyulduğunda terapi sürecinde tekrar da edilebilir. Yazılı olması daha tercih edilen şekildir.

Gizlilik, psikoterapilerde özel bilgileri saklamak ve korumak anlamına gelir. Hayati risk taşıyan durumlar dışında, yazılı onam almadan başka kurum ve kişilerle bilgi paylaşımı etik değildir. Grup çalışmalarında gizliliği açık şekilde tanımlayıp, önemini anlatıp, zorluklar konusunda aydınlatmak terapistin zorunluluğudur.

Kayıt tutmak, verilen hizmetin belgelenmesi yanı sıra, insanın unutkan bir varlık olması ilkesinden yola çıkarak yanılmaları en aza indirmeye yardımcı olur. Tarih, şikâyetlerin gelişimi, öyküsü, tanıtıcı bilgileri, tedavi planı ve ilerleme notlarını, özel izlemleri, riskli görülen durumları, sözel olmayan iletişim biçimleri gibi pek çok veriyi içermesi önemlidir (Akbulut, 2018).

Grup psikoterapisi içinde çıkacak etik problemleri yine grup içinde çözmek, grup üyelerinin aktif rol ve sorumluluk almaları açısından önemli olup, utanç ve suçluluk yaratan durumların belirlenmesine yardımcı olması kadar, uygun olmayan diğer durumları da grupla konuşmaya fırsat sunar.

KAYNAKLAR

Akbulut, C.A. (2018). Grup Psikoterapisi Uygulamalarının Etik Kurallar Bağlamında İncelenmesi, Klinik Psikiyatri Dergisi, 21,79-88.

Bach, G. (1954). İntensive Group Psychotherapy, New York: Ronald Press.

Cissna, K. (1984). Phases in Group Devolepment: The Negative Evidence, Small Group Behavior, 15, 3-32.

Crandall, R. (1978). The Assimilation of Newcomers into Groups, Small Group Behavior, 9, 331-337.

Dökmen, Ü. (1995). Sosyometri ve Psikodrama, İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Frank, J., Frank, J.,(1991). Persuasion and healting: A Comparative Study of Psychotherapy, Baltimore: Jhons Hopkins University Press, 132-153.

Freud, S. (1913). Totem ve Tabu. Çev. Şipal, K.,(2012) İstanbul: Say Yayınları.

Freud, S., (1921). Grup Psikolojisi ve Ego Analizi, Çev. Mehmet Ökten (2014), İstanbul: Tutku Yayınevi.

Korkmazlar, Ü, Güner, O, Konuk, E., (2000). Travmaya Bağlı Destek/Yardım Modeli, 4. Bahar Sempozyumu Kitabı, Ankara: Psikiyatri Derneği Yayınları, 34-35.

Mackenzie, D.H., (1995). Effective Use of Groups Therapy in Managed Care, Washington DC: American Psychiatric Press.

Moreno, J.L., (1953). Sosyometrinin Temelleri, Çev. Kösemihal N.Ş (1963) İstanbul: İstanbul Yayınevi.

Ormont, L (1984). The Leader's Role in Dealing with Aggression in Groups, Inernational Journal of Group Pschotherapy, 34, 553-572.

Özbek, A., Leutz, G. (2003). Psikodrama: Grup Psikoterapisinde Sahnesel Etkileşim, Ankara: Abdulkadir Özbek Psikodrama Enstitüsü Yayınları.

Piper, W., Perrault, E. (1989). Pretherapytraining for Group Members, İnternational Journal of Group Psychoterapy, 39, 17-34.

Sadock, B.J., Sadock, V.A. (2007). Kaplan and Sadock's Comperensive Textbook of Psychiatry, New York: Lippincott Williams and Wilkins.

Schützenberger, A.A. (1995). Psikodrama: Yöntemlerin Bir Özet Sunumu. Çev. Özbek, A., Ankara: Grup Psikoterapileri Derneği Yayınları.

Toseland, R., Sipiron, M. (1986). When toRecommend Group Treatment: A Rewiew of the Clinical and the Research Literature, İnternational Journal of Group Psychotherapy, 36, 171-201.

Weiner, H., (1987). An Innovative Short-Term Therapy Model for Inpatient Addiction Treatment, Employee Assistance Quarterly, 2, 27-30.

Yalom, I.D. (1966). A study of Group Therapy Dropouts, Archives of General Pschiatry, 14, 393-414.

Yalom, I.D. (2015). Grup Psikoterapisinin Teori ve Pratiği. Çev. Tangör, A., Karaçam, Ö., İstanbul: Kabalacı Yayınevi.

Bengü, EMDR seanslarında öfke duygusu ile mücadele veriyordu. Annesini tanımlarken, babasının gözünden olaylara bakarken kendisinin her ne kadar istemese de giderek annesine benzediğini, biten evlilik hayatının ise anne ve babasının ilişkisinin kopyası olduğunu dehşet içinde fark ederek anlattı. Bengü' nün yaşadığı sadece basit bir aldatılma olayı değildi. Yıllardır süregelen bir döngünün kaçınılmaz sonucuydu. Bu döngüyü kırabilmek adına da değişmesi gerektiğini fark etmişti. İçinden çıkılamayan o yıkıcı öfke, değişimin fitilini ateşlemişti ve artık değişim kaçınılmazdı.

İyi bir vaka formülasyonu ile oluşturduğumuz algoritma üzerinden ilerleyen EMDR seansları sonucunda Bengü; kendine güvenmeyi öğrenmeye başlayan, çocuğu için kötü bir anne olmadığını ve elinden geleni yapmaya çalıştığını fark eden, kaybettiği zamanın telafisi için çaba göstermeye istekli, aldatıldığı için kendisini suçlamayı bırakmaya hazır biri hâline gelmişti. Uzun süreli takipler sonucunda iş hayatında düzenli ritmini tekrar yakalamayı başardı. Eski eşi ile çocuk meselelerinde ortak adımlar atmaya başladı. Güven sorunu nedeni ile yaklaşamadığı insanlara bir şans vermesi gerektiğini fark ederek sosyal ilişkilerine düzenleme getirdi. Bir yardım kuruluşunda gönüllü olarak çalışmalara başladı (bu durum benim için de kendisi için de sürpriz oldu çünkü seanslarda böyle bir durumun bahsi geçmemişti). Annesi ve babası ile kendi kararı sonucu yüzleşti ve artık yaşananları zihninden sildiğini söyledi. Hatta şöyle bir espri yapmıştı; "siz anıları silmek mümkün değil demiştiniz fakat ben silmeyi bile başardım".

Yaşamında sana ve sevdiklerine mutluluklar diliyorum Bengü. Bana kattığın deneyimler ve öğrettiklerin için teşekkür ediyorum.

KAYNAKLAR

American PsychiatricAssociation. (2013). Diagnostic and statistical manual of mental disorders (DSM-5®). American Psychiatric Pub.

American Psychological Association. (2017). Clinical practice guideline for the treatment of postt raumatic stress disorder (PTSD) in adults. American Psychological Association Guideline Development Panel for theTreatment of PTSD in Adults. Recuperado de: https://www. apa. org/about/offices/directorates/guidelines/ptsd. pdf.

Brown, S., &Shapiro, F. (2006). EMDR in thetreatment of borderline personality disorder. Clinical Case Studies, 5(5), 403-420.

Brown, S., Stowasser, J., &Shapiro, F. (2016). EMDR therapyandthetreatment of substance abuse and addiction. InInnovations in thetreatment of substanceaddiction (pp. 69-100). Springer, Cham.

Corballis, M. C. (2014). Leftbrain, rightbrain: factsandfantasies. PLoSbiology, 12(1), e1001767.

Demirci, O. O., Sağaltıcı, E., Yıldırım, A., & Boysan, M. (2017). Comparison of Eye Movement Desensitizationand Reprocessing (EMDR) and Duloxetine Treatment Outcomes in Women Patients with Somatic Symptom Disorder. Sleep and Hypnosis (Online), 19(3), 70-77.

Dominguez, S. K., & Lee, C. W. (2017). Errors in the 2017 APA Clinical Practice Guideline forthe Treatment of PTSD: Whatthe Data Actually Says. Frontiers in psychology, 8, 1425.

Fine, C. G., &Berkowitz, A. S. (2001). The wreathing protocol: The imbrication of hypnosis and EMDR in thetreatment of dissociative identity disorder and other dissociative responses. American Journal of Clinical Hypnosis, 43(3-4), 275-290.

Goldstein, A. J., De Beurs, E., Chambless, D. L., & Wilson, K. A. (2000). EMDR fo rpanic disorder with agoraphobia: Comparison with waiting list and credible attention-placebo control conditions. Journal of Consultingand Clinical Psychology, 68(6), 947.

Grant, M., &Threlfo, C. (2002). EMDR in thetreatment of chronicpain. Journal of clinical psychology, 58(12), 1505-1520.

Gunter, R. W., &Bodner, G. E. (2008). How eye movements affect unpleasant memories: Supportfor a working-memoryaccount. Behaviour Researchand Therapy, 46(8), 913-931.

Jaberghaderi, N., Greenwald, R., Rubin, A., Zand, S. O., &Dolatabadi, S. (2004). A comparison of CBT and EMDR forsexually-abused Iranian girls. Clinical Psychology & Psychotherapy: An International Journal of Theory & Practice, 11(5), 358-368.

Jarero, I. (2018). EMDR Integrative Group Treatment Protocol: Overview.

Ke, J., Zhang, L., Qi, R., Li, W., Hou, C., Zhong, Y., ... & Lu, G. (2016). A longitudinal fMR Iinvestigation in acute post-traumatic stress disorder (PTSD). ActaRadiologica, 57(11), 1387-1395.

Kiernan, J., &Rajakumar, R. (2013). Barr'sthehumannervoussystem: an anatomical-viewpoint. Lippincott Williams &Wilkins.

Kiessling, R. (2015). Implementing EMDR Early Mental Health Interventions for Man-Made and Natural Disasters: Models, Scripted Protocols and Summary Sheets. Journal of EMDR PracticeandResearch, 9(1), 73.

Lambert, M. J., & Bergin, A. E. (1994). The effectiveness of psychotherapy. In A. E. Bergin & S. L. Garfield (Eds.), Handbook of psychotherapy and behavior change (pp. 143-189). Oxford, England: John Wiley&Sons.

Lee, C., Gavriel, H., Drummond, P., Richards, J., &Greenwald, R. (2002). Treatment of PTSD: Stress inoculation training with prolonged exposure compared to EMDR. Journal of clinicalp sychology, 58(9), 1071-1089.

Li, P., Legault, J., &Litcofsky, K. A. (2014). Neuro plasticity as a function of second language learning: anatomical changes in the human brain. Cortex, 58, 301-324.

Maxfield, L., Melnyk, W. T., &Hayman, C. G. (2008). A working memory explanation for the effects of eye movements in EMDR. Journal of EMDR Practiceand Research, 2(4), 247.

Meng, L., Chen, Y., Xu, X., Chen, T., Lui, S., Huang, X., ... &Gong, Q. (2018). The neurobiology of brain recovery from traumatic stress: a longitudinal DTI study. Journal of affective disorders, 225, 577-584.

Navarro, P. N., Landin-Romero, R., Guardiola-Wanden-Berghe, R., Moreno-Alcázar, A., Valiente-Gómez, A., Lupo, W., ... &Amann, B. L. (2018). 25 years of Eye Movement Desensitization and Reprocessing (EMDR): The EMDR therapy protocol, hypotheses of its mechanism of action and a systematic review of its efficacy in the treatment of post-traumaticstres sdisorder. Revista de Psiquiatría y Salud Mental (English Edition), 11(2), 101-114.

Pagani, M., &Carletto, S. (2017). A Hypothetical Mechanism Of Action Of Emdr: The Role Of Slow Wave Sleep. Clinical Neuropsychiatry, (5).

Phillips, J. S., Erskine, S., Moore, T., Nunney, I., & Wright, C. (2019). Eye movement desensitization and reprocessing as a treatment for tinnitus. The Laryngoscope.

Ploughman, M. (2008). Exercise is brainfood: theeffects of physicalactivity on cognitive function. Developmental neuro rehabilitation, 11(3), 236-240.

Rousseau, P. F., El Khoury-Malhame, M., Reynaud, E., Zendjidjian, X., Samuelian, J. C., &Khalfa, S. (2019). Neuro biological correlates of EMDR therapyeffect in PTSD. European Journal of Trauma & Dissociation, 3(2), 103-111.

Schneider, J., Hofmann, A., Rost, C., &Shapiro, F. (2007). EMDR in thetreatment of chronic phantomlimb pain. PainMedicine, 9(1), 76-82.

Seidler, G. H., & Wagner, F. E. (2006). Comparing the efficacy of EMDR and trauma-focused cognitive-behaviora ltherapy in thetreatment of PTSD: a meta-analytic study. Psychological medicine, 36(11), 1515-1522.

Shapiro, F. (1989). Eye movement desensitization: A new treatment for post-traumatic stress disorder. Journal of behavior therapy ande xperimental psychiatry, 20(3), 211-217.

Shapiro, F. (2017). Eye movement desensitization and reprocessing (EMDR) therapy: Basic principles, protocols, andprocedures. Guilford Publications.

Valedi, S., Alimoradi, Z., MoradiBaglooei, M., Pakpour, A. H., Ranjbaran, M., &Chegini, V. (2019). Investigating the effect of EyeMovement Desensitizationand Reprocessing on pain intensity in patients with primary dysmenorrhea: a protocol-for a randomized controlled trial. Trials, 20(1), 404.

Van der Kolk, B. A., Spinazzola, J., Blaustein, M. E., Hopper, J. W., Hopper, E. K., Korn, D. L., &Simpson, W. B. (2007). A randomized clinical trial of eye movement desensitization and reprocessing (EMDR), fluoxetine, and pill placebo in thetreatment of posttraumatic stress disorder: treatment effects and long-term maintenance. Journal of clinical psychiatry, 68(1), 37.

Voss, P., Thomas, M. E., Cisneros-Franco, J. M., & de Villers-Sidani, É. (2017). Dynamic brains and thechanging rules of neuro plasticity: implications for learning and recovery. Frontiers in psychology, 8, 1657.

Ev Ödevleri: Sağlıklı davranışların kalıcı hâle gelmesi için bir sonraki seans değerlendirilmek üzere danışana ev ödevleri verilmektedir. Uygulanan ev ödevlerinin sonuçları ayrıntılı bir şekilde ele alınmaktadır.

Danışan tarafından değişim istense de şemaların yönettiği davranışların değişimi kolay olmamaktadır. Davranış değişimine engel olan süreçler ile karşılaşılabilmektedir. Şema modeli böyle zorlu durumlar için çeşitli yaklaşımlar önermektedir. Öncelikle danışan ve terapistin davranış değişikliğine neden olan engellerin doğasını kavramsallaştırmaları gerekmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken bu engellerin genellikle modlardan oluşmasıdır. Engel oluşturulan modlar ile savaşmak için hayal kurma, engel ve sağlıklı yön arasında diyalog kurma, flaş kart oluşturma ve ev ödevleri vermeyi içeren davranışsal teknikler kullanılmaktadır (Young, 2013; Young, 2018).

Şema Terapinin terapi sürecini özetlemek gerekirse; ana hedef bireyin otomatikleşen davranışlarını terk ederek kontrollü davranışlar kazanmasını desteklemektir. Bunun için öncelikli olarak terapi süreci boyunca Şema Terapi stratejileri kullanılarak davranışları yöneten şemalar belirlenmekte ve uyumsuz baş etme yöntemleri yerine çözüm odaklı davranışların kazanılması sağlanmaktadır.

KAYNAKLAR

Ball, S. A. ve Young, J. E. (2000). Dual Focus Schema Therapy For Personality Disorders And Substance Dependence: Case study results. Journal of Cognitive and Behavioural Practice, 7, 270-281.

Bowlby, J. (1969). Attachmentandloss: Vol. I. Attachment. New York: Basic Books).

Dobson, K. S. (Ed.). (2010). Handbook of CognitiveBehavioralTherapies. New York: GuilfordPress.

Dumitrescu Daciana & Rusu Alina S. (2012). Relationship Between Early Maladaptive Schemas, Couple Satisfaction and İndividual Mate Value: An Evolutionary Psychological Approach', Journal of Cognitive and Behavioral Psychotherapies, 12(1), 63-76.

Eckhard, R. (2015). Şema Terapi Nedir?: Şema Terapinin Temellerine, Modellerine Ve Uygulanmasına Giriş, Çev. Sevinç Ataman, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Erden, M. ve Akman, Y. (1998). Gelişim-öğrenme-öğretme. Ankara: Arkadaş Yayınevi.

Glasser, W. (1969). Realitytherapy. New York: Harper ve Row.

Gray Matt J., Maguen Shira Litz, Brett T. (2007). Schema Constructs and Cognitive Models of Posttraumatic Stress Disorder, Washington, DC, US: American Psychological Association.

Jacob Gitta, Genderen Van, Seebauer Laura. (2014). Mod Terapisi Diğer Yollardan Gitmek Yaşam Örüntülerini Anlamak ve Değiştirmek, Çev. Nihan Azizlerli ve Muharrem Soykut, Psikonet Yayınları, İstanbul.

Jeffrey, Y.E. (2018). Kişilik Bozuklukları İçin Bilişsel Terapi: Şema Odaklı Bir Yaklaşım, Çev. İbrahim Yiğit, Klinik Psikoloji Araştırma Derneği Yayıncılık, Ankara.

Joan, F.M., Neele, R., & Ida, S.A. (2016). Şema Terapi Klinisyenin Rehberi, Çev. Sevin. Göral Alkan ve Emel Alkan, Psikonet Yayınları, İstanbul.

Maslow, A. (1962). Toward a psychology of being. New York: vanNostrand.

Nordahl Hans, Holthe Harald, Haugum A. Jon. (2005). Early Maladaptive Schemas İn Patients With Or Without Personality Disorders: Does Schema Modification Predict Symptomatic Relief', Clinical Psychology And Psychotherapy, 12, 142- 149.

Rafeeli Eshkol, Bernstein P. David, Young E. Jeffrey; Şema Terapi Ayırıcı Özellikler, Çev. Miray Şaşıoğlu, Psikonet Yayınları, İstanbul, 2015.

Segal, Z. (1988). Appraisal of the self-schema: Constructs of the cognitive model of depression. Psychological Bulletin, 103, 147-162.

Waller Glenn, Kennerley H. ve Ohanian V. (2007). Schema-Focused Cognitive Behavioral Therapy With Eating Disorders, In Cognitive Schemas and Core Beliefs in Psychiatric Disorders:A Scientist-Practitioner Guide.

Widmayer, S. A. (2007). Schema Theory: An Introduction. http://www.saber2.net/Archivos/Schema-Theory-Intro.pdf (05.01.2019)

Young E. Jeffrey, Klosko S. Janet, Weishaar E. Marjorie. (2009). Şema Terapi, Çev. Tuğrul Veli Soylu, Litera Yayıncılık, İstanbul.

KAYNAKLAR

Akkus, E., Kadioglu, A., Esen, A, Doran, S., Ergen, A., Anafarta, K, et al. (2002). Prevalence and correlates of erectile dysfunction in Turkey: a population-based study. Eur Urol, 41: 298-304.

Amerikan Psikiyatri Birliği. (2013). DSM-5 Tanı Ölçütleri Başvuru El Kitabı. Ertuğrul Köroğlu (Çeviri Ed.). Hekimler Yayın Birliği, 63-91.

Aynoud O, İonesco M, Barroso R. (1994). Penile İntraepitelial Neoplasia-spesific clinical features correlate with histologic and virologic findings. Cancer. 74:1762-1767

Ayta İA, McKinlay JB, Krane RJ. (1999). The likely worldwide increase inerectile dysfunction between 1995 and 2025 and some possiblepolicy consequences. BJU İnt, 84: 50-6.

Bozdemir N. ve Özcan, S. (2011). Cinsellik ve Cinsel Sağlığa Genel Bakış. TJFMPC. 5:37-46.

Büyükkayacı - Duman N, Yılmazel G, Topuz Ş, Başcı AB, Koçak DY, Büyükgönenç L. (2015). Üniversiteli gençlerin üreme sağlığı ve cinsel sağlığa ilişkin bilgi, tutum ve davranışları. Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik E- Dergisi, 3(1):20-32.

Büyükkayacı-Duman N., (2018), Cinsel Sağlık, Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul

Çayır G., Kızılkaya Beji N. (Eylül 2015) Cinsel sağlık eğitimi" Androloji Bülteni, 17(62), 231-240.

Cetad (2006). Cinsel Yaşam ve Sorunları, Bilgilendirme Dosyası-1 Basın Bülteni, İstanbul

Cetad Eğitim Ders notları (2007), Cetad Eğitimleri, İstanbul

Cetad, (2007). Erkek Cinselliği, Bilgilendirme Dosyası-6, Basın Bülteni, İstanbul

Cetad, (2007). Güvenli Cinsellik, Bilgilendirme Dosyası-4, Basın Bülteni, İstanbul

Cetad, (2007). Kadın Cinselliği, Bilgilendirme Dosyası-5, Basın Bülteni, İstanbul

Christensen BS, Grønbaek M, Osler M, Pedersen BV, Graugaard C, Frisch M. Sexual dysfunctions and difficulties in Denmark: Prevalence and associated sociodemographic factors. Arch Sex Behav 2011;40(1):121-32.

Crowley T, Richardson D, Goldmeier D. (2006). Bashh Special İnterest Group for Sexual Dysfunction. Recommendations for the management of vaginismus: BASHH Special İnterest Group for Sexual Dysfunction. İnt J STD AİDS, 17(1):14-8.

Dailing JR, Madeleine MM, Johnson LG. (2005). Penile cancer: importance of circumcision, HPV and smoking in in situ and invasive disease. İnt J Cancer, 116:606-616,

Dillner J, von Krogh G, Horenblas S, et al. (2000). Etiology of squamous cell carcinoma of the penis. J Urol Nephrol Suppl, 205:189-193

Dönmez S, Kavlak O. (2014). Gebelikte Pelvik Taban Kas Egzersizleri. Balıkesir Sağlık Bilimleri Dergisi, 3(1): 45-9.

Dunsmuir, W.D. (1999). Gordon EM The history of circumcision. BJU İnt. 1999;83:1-12

Elkin, N. (2015). Üniversite öğrencilerinin cinsel yolla bulaşan hastalıklar konusundaki bilgilerinin araştırılması. Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 8(1):1-14.

Feldman HA, Goldstein İ, Hatzichristou DG, Krane RJ, McKinlay JB. (1994). İmpotence and its medical and psychosocial correlates: results of the Massachusetts Male Aging Study. J Urol, 151: 54-61.

Frisch, M, Friis S, Kjaer SK et al. (1995). Falling incidence of penile cancer in an uncircumcised population. BMJ, 311:1475

Gray RH, Kigozi G, Serwadda D et al. (2007). Male circumcision for HİV preventation in men Kisumu. Uganda: a randomised trial. Lancet, 369:657-666

http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/merkez teskilati/ana_hizmet_ birimleri/gss_genel_mudurlugu/anasayfa_duyurular/degisiklik_tebligi_islenmis_guncel_sut_08022018 07.06.2019 saat:13.30

Hutcheson, J.C. (2004). Male neonatal circumcision: indications, controversies and complications. Urol Clin North Am, 31:461-467.

İncesu, C. (2004). Cinsel İşlevler ve Cinsel İşlev Bozuklukları. Klinik Psikiyatri (Clinical Psychiatry) Ek 3, 3–13.

İrmak-Vural P, Bakır N, Oskay, Ü. (2015). Meslek Yüksekokulu öğrencilerinin cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar konusundaki bilgi düzeyleri. Kadın Sağlığı Hemşireliği Dergisi, 2 (2): 58-70.

Kaicher, D.C.,& Swan K.G. (2010). A cut above: circumcision as an ancient status symbol. Urology,76:18-20.

Kaplan H.S., (2010) Resimli Cinsel Terapi El kitabı, Çeviri: Bolat F., Hekimoğlu-Gül A., CK yayınevi, Ankara

Kaplan H.S., (2010) Yeni Cinsel Terapi, Çeviri Editörü: Kısa C., Çeviri: Bolat F., Hekimoğlu-Gül A., CK yayınevi, Ankara

Karasu F, Göllüce A, Güvenç E, Dadük S, Tunçel, T. (2017). Hemşirelik Öğrencilerinin Cin- sel Yolla Bulaşan Hastalıklar Hakkındaki Bilgilerinin İncelenmesi. İ.Ü. Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Dergisi, 5(1); 1-15.

Kayır, A. (1988). Cinsellik Kavramı ve Cinsel Mitler, Cinsel İşlev Bozuklukları Cinsel sorunlara genel yaklaşım. Monograf Serisi(1). İstanbul: Roche Müstehzarları Sanayi A.Ş.; 1998, s: 30-35

Kayır, A. (2001). Cinsellik kavramı ve cinsel mitler: Yetkin N, İncesu C (Ed). Cinsel İşlev Bozuklukları Monograf Serisi. İstanbul: Roche Müstehzarları Sanayi A.Ş, 34-39.

Kora K, Kayır, a. (1996). Cinsel Roller ve Cinsel mitler. Düşünen Adam Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi, 9;55-58.

Kulacaoğlu F., (2016) Psikojenik nedenli erektil disfonksiyon., Androloji Bülteni 18(67): 230-232.

Lerman, S.E., & Lia,o J.C. (2001). Neonatal circumcision. Ped Clin North Am. 2001;48:1539-1557.

Lo Piccolo, J., & Stock, W. E. (1986). Treatment of sexual dysfunction. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 54, 158-167.

Masters, W.H., Johnson, V.E. (1966). Human Sexual Response. Little Brown and Co. Boston, 104.

Maurice, W.L. (2013). Erkek Cinsel İstek Bozuklukları. Leiblium SR (ed). Cinsel Terapi İlkeleri ve Uygulamaları. Bolat F, Gül AH (çeviren). Kısa C (çeviri ed). Ck yayınları:6. Ck Yayınevi, 199–232.

Mellinger B C, Smith A D. (1994). Cinsel İlişkiyle Bulaşan Hastalıklar Ve Dış Genital Organların Diğer Lezyonları. 1. Basım. İstanbul: Bilimsel ve Teknik Yayınları Çeviri Vakfı.

Micali, G., & Nasca, M.R. (2006). İnnocenzi D et al. Penile Cancer. J Am Acad Dermatol, 54:369-391.

Miller, S. A., & Byers, E. S. (2004). Actual and desired duration of foreplay and intercourse: Discordance and misperceptions within heterosexual couples. Journal of Sex Research, 41, 301–309.

Moreira, E.D. (2008). Glasser DB, Nicolosi A, Duarte FG, Gingell C, GSSAB İnvestigators' Group. Sexual problems and help-seeking behaviour in adults in the United Kingdom and continental Europe. BJU İnt, 101:1005–11.

Morris, B.J. (2007). Why circumcision is a biomedical imperative for the 21th century. Bioessays, 29:1147-1158.

Morrison, J. (2106) DSM-5'i Kolaylaştıran Klinisyenler için Tanı Rehberi, Çeviri Editörü: Şahin M., İstanbul, Nobel Akademik Yayıncılık.

Neyzi, O. ve Yolsal, N. (1997). Cinsel Yolla Bulaşan Hastalıklar Tanı Ve Tedavi Rehberi.1.Basım. İstanbul: İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı.

O'Hara, K., & O'Hara, J. (1999). The effect of male circumcision on sexual enjoyment of female partner. BJU İnt, 83:79-84.

Owings M., Uddin S., & Williams, S. (2015). Trends in circumcision for male newborns in US hospitals. 1979-2010. Accessed January 29, Psikiyatri Günleri, Akademi Ofset Matbaacılık A.Ş., İstanbul

Özdemi,r L. (2003). Ayvaz A, Poyraz Ö. Cumhuriyet Üniversitesi Öğrencilerinin Cinsel Yolla Bulaşan Hastalıklar Konusundaki Bilgi Düzeyleri. Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Derg 25 (1):10-14.

Porst, H., Montorsi. F, Rosen, R.C, Gaynor, L., Grupe, S., et al. (2007). The Premature Ejaculation Prevalence and Attitudes (PEPA) survey: prevalence, comorbidities, and professional help-seeking.; Eur Urol,51816–23.23discussion 824.

Rosen, C.R. (2013). Erektil işlev bozukluğu Tıbbi ve Psikolojik Yaklaşımların Entegrasyonu. Leiblium SR (ed). Cinsel Terapi İlkeleri ve Uygulamaları. Bolat F, Gül H (çeviren). Kısa C (çeviri ed). Ck yayınları:6. Ck Yayınevi, 297– 330.

Schoen, E.J., Oehrli, M., Colby, C.D et al. (2000). The highly protective effect of newborn circumcision against penile invasive cancer. Pediatrics. 2000;105:36

Sengezer, M., Ozturk, S. (2002). Deveci M. Accurate method for determining functional penile length in Turkish young men. Ann Plast Surg, 48(4):381–5.

Shin, D.H, & Spitz, A. (2014).The Evaluation and Treatment of Delayed Ejaculation. Sexual Medicine Reviews 2014;2:121-33. 10.1002/smrj.25

Şimşek, A. ve Kandemir, E. (2014) Prematür ejakülasyona güncel bakış ve tedavisindeki yenilikler, Erkek Cinsel Sağlığı, 16(56), 1-7

Siyez, D.M ve Siyez E. (2009). Üniversite öğrencilerinin cinsel yolla bulaşan hastalıklara ilişkin bilgi düzeylerinin incelenmesi. Türk Üroloji Dergisi, 35(1):49-55.

Stanley, E.A, & Rachel, B.N. (2013). Psychological and iterpersonal dimensions of sexual function and dysfunction in women: An update. Arab J Urol, 11(3):299–304.

Sungur, M.Z. (1998). Cinsel Eğitim. Klinik Psikiyatri, 2: 103-108.

T.C.Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü. (2005). Cinsel Yolla Bulaşan Enfeksiyonlar (CYBE/HİV/AİDS) Katılımcı Kitabı. Cinsel Sağlık/ Üreme Sağlığı No:5-B. Ankara.

Torun, F., Torun, S.D. ve Özaydın, A.D. (2011). Erkeklerde cinsel mitle- re inanma oranları ve mitlere inanmayı etkileyen faktörler. Düşünen Adam Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi, 24:24-31.

Ünal,. MS., Özer, M.C., Sönmez, F.H., Bayrak, G. ve Demirbağ, H.O. (2017). Seminal sıvının fertilizasyondaki rolü. Androl Bul, 19:138– 43.

Weaver, B.A., Feng, Q, Holme,s K.K. et al. (2004). Evaluation of genital sites and sampling technics for detection of HPV DNA in men. J İnf Dis. 2004;189:677-685

Wessells, H., Lue, T.F., & McAninch, J.W. (1996). Penile length in the flaccid and erect states: guidelines for penile augmentation. J Urol.156:995–998.

Wiederman M. The state of theory in sex therapy. J Sex Res. 1998;35:88– 99.

World Health Organization. (2002). Defining sexual health: a report of a technical consultation on sexual health, Geneva, World Health Organi- sation.

World Health Organization. (2010). Developing sexual health programmes. WHO/RHR/HRP/10.22.

Yakut, Y. (2006). Cinsel Yolla Bulaşan Hastalıklara Genel Bakış. Türkiye Klinikleri J SurgMedSci 2006; 2 (13): 45-50.

Yetkin, N. (1998) Cinsel İşlev Bozukluğu Olmayan Cinsel Sorunlar, 145-151; İçinde: Cinsiyet ve Psikiyatri, 7. Anadolu

Yıldırım M, (2016), Resimli Anatomi Sözlüğü, Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul

Yurdakul, M. ve Ardıç Çobaner, A. (2015). Üreme Sağlığı ve Aile Planlaması Hizmetlerinde Sağlık Eğitimi, İletişim ve Danışmanlık., Türkiye Klinikleri J Obstet Womens Health Dis Nurs-Special Topics;1(2):28-34

Zarakolu, İ.P. (2006). Cinsel Yolla Bulaşan Enfeksiyonlar. Hacettepe Tıp Derg, 37: 21-34.

Zildbergeld, B. (1994).Seksi öğrenmek. Erkek cinselliği. Demiriz G (Çeviren). İstanbul: Bilimsel ve Teknik Yayınları Çeviri Vakfı, 9-17.

Ross, çocuklarla beden dili üzerine bir çalışma yapmıştır. Çocuklar dergi ve gazetelerden insanların fotoğraflarını seçerek, bu fotoğraflar üzerinden hislerini tahmin etmeye çalışmışlardır. Ardından çocuklarla, belli beden pozlarını takınma ve bunların ardında yatan mesajları anlama oyunu oynamışlardır. Burada amaç, belli duruşlarla çevremize verdiğimiz mesajların farkında olmaktır.

Daha sonraki seanslarda, çocukların zorbayı ve zorbalığa uğrayanı canlandırdıkları kısa drama seansları gerçekleştirilmiştir. Farklı durumlar canlandırılarak, zorbalığa maruz kalan kişinin farklı tepkiler vermesi (kendine güvenli bir duruşla zorbaya kendisini rahat bırakmasını söylemesi gibi) durumunda yaşanabilecekler üzerine tartışılmıştır.

Tüm seanslar bittiğinde, çocuklar yaptıkları tüm çizimleri tek bir kitapta toplamak istemiş, kitabı da "İyi ve kendine güvenli hissetmek" olarak adlandırmışlardır. Ross'un öğretmenlerden aldığı geri bildirimlere göre, seanslara katılan yedi çocuktan altısında olumlu gelişmeler görülmüş ancak mavi pastel boya ile masayı ve kendini boyayan çocuğun davranışları kötüye gitmiştir. Fakat bu son çocuk da terapilerin ardından okul yönetimi ile temas kurma cesaretini bulmuş ve hem okulda hem de yaşadığı mahallede sistematik olarak zorbalığa maruz bırakıldığını dile getirmiş, destek talebinde bulunmuştur.

İLERİ OKUMALAR

- Gussak, D., & Rosal, M. L. (Eds.). (2016). The Wiley handbook of art therapy. Wiley Blackwell.
- Rubin, J. A. (2012). Approaches to art therapy: Theory and technique. Routledge.

KAYNAKLAR

Abbenante, J., Wix, L. (2015). Archetypal art therapy. The Wiley handbook of art therapy, 37.

Bailey, K. (2015). Art Therapy and Developmental Disabilities. DE Gussak, & ML Rosal, The Wiley Handbook of Art Therapy, 317-328.

Cohen-Liebman, M. S. (2016). Forensic Art Therapy: Epistemological and Ontological Underpinnings. The Wiley Handbook of Art Therapy, 469-477.

Elkins, D. E., & Stovall, K. (2000). American Art Therapy Association, Inc.: 1998-1999 Membership Survey Report. Art therapy, 17(1), 41-46.

Franklin, M. (1994). A feeling for words: Arnheim on language. The Arts in Psychotherapy, 21(4), 261–267.

Gantt, L., & Tinnin, L. W. (2007). Intensive trauma therapy of PTSD and dissociation: An outcome study. The Arts in Psychotherapy, 34(1), 69-80.

Gussak, D., & Rosal, M. L. (Eds.). (2016). The Wiley handbook of art therapy. Wiley Blackwell.

Linesch, D. (2016). Art therapy with adolescents. D. Gussac & M. Riley, The Wiley Handbook of Art Therapy, 252-261.

Pifalo, T. (2002). Pulling out the thorns: Art therapy with sexually abused children and adolescents. Art Therapy, 19(1), 12-22.

Pifalo, T. (2007). Jogging the cogs: Trauma-focused art therapy and cognitive behavioral therapy with sexually abused children. Art Therapy, 24(4), 170-175.

Pifalo, T. (2009). Mapping the maze: An art therapy intervention following disclosure of sexual abuse. Art Therapy, 26(1), 12-18.

Richardson, J. F. (2016). Art therapy on the autism spectrum: Engaging the mind, brain, and senses. The wiley handbook of art therapy, 306-316.

Rosal, M. (2016). Cognitive-behavioral art therapy revisited. D. Gussac & M. Riley, The Wiley Handbook of Art Therapy, 68-76.

Ross, C. (1996). Conflict at school: The use of an art therapy approach to support children who are bullied. Arts approaches to conflict, 131-151.

Rubin, J. A. (2009). Introduction to art therapy: Sources & resources. Routledge.

Rubin, J. A. (2016). Psychoanalytic art therapy. DE Gussak & ML Rosal, The Wiley Handbook of Art Therapy, 26-36.

Schmanke, L. (2016). Art therapy and substance abuse. The Wiley handbook of art therapy, 361-374.

Ulman, E. (1961). Art Therapy: Problems of Definition. Bulletin of Art Therapy, 1(2), 10–20.

Ulman, E. (1971). The power of art in therapy. Psychiatry and art, 3, 93-102.

Vick, R. M. (2003). A brief history of art therapy. Handbook of art therapy, 5-15.

Wadeson, H. (2001). An eclectic approach to art therapy. Approaches to art therapy: Theory and technique, 306-317.

SON SÖZ

Oyun ve oyun terapisinin çocukların duygusal, bilişsel gelişimi ve sosyalleşmesine katkısı çok büyüktür. Çocuklar oyun ile öğrenir, oyun ile sorunlarını çözerler. Oyun ile çocuk ailesiyle iletişim kurar. Sözel ifadenin kısıtlı olduğu küçük çocuklarda oyun terapisi hem tanısal hem de tedavi edici noktada önemli bir yere sahiptir. Şüphesiz terapideki iyileştirici unsur çeşitli tekniklerden daha çok terapist ile kurulan güvene dayalı bağdır. Oyun terapisi çocuk ruh sağlığı alanında çalışanlar için gerekli olan vazgeçilmez bir donanımdır.

KAYNAKLAR

Ammen, S.A., Limberg. B (2005). Play therapy with preschoolers using the ecosystematic model. In: The handbook of training and practice in infant and preschool mental health, ed. Finello KM, John Wiley & Sons, San Francisco

Axline, V.M. (1976). Play therapy, revised ed., Ballantine Books, 1976, New York

Benham, A..L, Slotnik, CF (2006) Play therapy, Handbook of preschool mental health; development, disorders and treatment içinde. Ed. Luby J, Guilford Press, USA

Bratton, S., Ray, D., Rhine, T., Jones, L. (2005). The efficacy of play therapy with children: A metaanalytic review of treatment outcomes. Professional Psychology: Research and Practice, Vol. 36, No. 4, 376–390.

Buchalter, S. (2004). A Practical Art Therapy, J.Kingsley Publishers, London.

Cepeda, C. (2000). Concise Guide to the psychiatric interview of children and adolescents. APA, USA

Demirkaya, S. (2011). Oyun terapisinin tanısal değeri: bir cinsel kimlik bozukluğu olgusu.(poster bildiri) 21.Ulusal çocuk ve ergen ruh sağlığı ve hastalıkları kongresi, 25-28 Nisan 2011, Antalya, Özet kitabı s.159.

Egemen, A., Yılmaz, Ö, Akıl, İ. (2004). Oyun, oyuncak ve çocuk. ADÜ Tıp Fakültesi Dergisi; 5(2): 39 – 42.

Kagan, S, & Landreth, G. (2009). Short-term child-centered play therapy training with Israeli school counselors and teachers. Int J Play Therapy; 18(4):207-216.

Karakoç Demirkaya S & Kahyaoğlu Çakmakçı H (2020). Risk Altındaki Çocuklarla Yaratıcı Oyun (Sue Jennings), Apamer Yayınları, İstanbul.

Kool, R., & Lawver, T. (2010) Play Therapy Considerations and Applications for the Practitioner.

Landreth, G.,& Bratton, S. (1999). Play therapy. ERIC Clearinghouse on Counseling and Student Services.

Landreth, G. (2002). Play therapy: the art of the relationship. New York: Bruner Routledge.

Öğretir, A.D. (2008). Oyun ve oyun terapisi. Gazi Üni Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi Sayı:22, s.94-100.

Öktem, F. (2008). Oyun terapisi. Çocuk ve ergen psikiyatrisi temel kitabı içinde, Cuhadaroğlu F ve ark.(eds) HYB, Ankara.

Psychiatry (Edgmont); 7(10):19-24.

Ryan, V., & Edge, A. (2011). The role of play themes in non-directive play therapy, Clin Child Psychol psychiatry, 1-16. DOI: 10.1177/1359104511414265.

Schaefer, C.E, O'Conno,r KJ. (1983) Handbook of Play Therapy, John Wiley&Sons, USA

Singer, J.L. (2002.) Cognitive and Affective Implications of Imaginative Play in Childhood. In M Lewis (Ed). Child and Adolescent Psychiatry: A Comprehensive Textbook, Lippincott Williams& Wilkins, USA.

Tanıdır, C., Karakoç Demirkaya. S. (2012a). Oyun, Bebek Ruh Sağlığı (0-4 Yaş) Temel Kitabı, Karabekiroğlu K (ed), Türkiye Çocuk ve Genç Psikiyatrisi Demeği Yayınları, ISBN:978-9944-0538-2-2.

Tanıdır, C., & Karakoç Demirkaya, S. (2012b). Oyun Terapisi, Bebek Ruh Sağlığı (0-4 Yaş) Temel Kitabı, Karabekiroğlu K (ed), Türkiye Çocuk ve Genç Psikiyatrisi Demeği Yayınları, ISBN:978-9944-0538-2-2.

Winnicott, D.W. (1998) Oyun ve Gerçeklik, Metis Yayınları, İstanbul.

hikâyeler ve oyunlar seninle ilgili değil ama eminim ki senin başından geçen şeylerin aynısı hikâyelerdeki insanların başından da geçti (Cattanach, 1997).

Çocukların, oyuncakları ve bunlarla nasıl oynamak istediklerini seçebileceklerini, ayrıca bir hikâye oluştururlar ise terapistin bunu yazabileceğini bilmeleri sağlanarak seansların çocuk tarafından yönlendirilen yapısı tanıtılır. Genel kurallar ve sınırlar da çocuğa bu noktada açıklanabilir.

Çocuklarla yapılan seansların çoğunda çocuklar birer rehberdir. Çocuğun içinde kendini iyileştirebilecek bir güç vardır. Çocuk kendisini iyileştirecek hikâyeyi de tanır, oluşturmaya da açıktır. Seanslar esnasında terapistin rolü, çocukla oynamak ve hikâyeleri yazmaktır. Terapist, terapötik alana getirilen hikâyeler ve anlatılar hakkında sorular sorarak çocuğun içinde yaşadığı kültürel ve sosyal dünya arasında aracılık görevi görür. Çocuklar oynamaya ve hikâyeler anlatmaya başladıklarında, bunlar çoğunlukla belirsizdir. Terapistin kafası karışır. Örneğin "iyi adam", kimin "kötü adam" kimin olduğunu veya bunların nasıl yer değiştiğini anlayamaz. Terapist hikâyeleri dinler. Terapist ve çocuk hikâye hakkında soru sorarak ve konuşarak anlamlar üzerine konuşulur; hikâyeyi, hikâye anlatıcısının ve dinleyicinin hikâyeye ilişkin anlayışını birlikte oluşturur. Terapist, hikâyeleri ya da oyunu yorumlamaz ama çocuk ile birlikte, çocuğun deneyimlediği dünyayla uyumlu olan bazı tatmin edici anlamlar için aracı olur.

Terapistin, sonları destekleyici bir etkisi vardır. Terapide oluşturulan ve anlatılan hikâyelerin yeni bir başlangıç, gelişme ve sonuç bölümü olması gibi, seanslar tamamen tamamlanınca sona erebilir.

KAYNAKLAR

Anlı, İ. (2016). Ego ideali ve kimlik devamlılığı. İstanbul Bilim Üniversitesi Florence Nightingale Tıp Dergisi, 2(4), 287-290.

Arıkan, S. (2013). Sırça Fanus'ta Esther'in İntiharının Anne Rahmine Geri Dönme Çabası Bağlamında İncelenmesi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 16 (2), 99-112. Retrieved from

Brown, S. (2009). Play. New Yor: Avery Press.

Carver C, Scheier M: Perspectives on psychology, Cambridge University Press, 1998: 281-282.

Fenichel, O. (1974). Nevrozların Psikoanalitik Teorisi. (Çev: S.Tuncer). 1.Baskı İzmir: Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi

Freud, S. (1955). Analysis of a phobia in a five-year-old boy. In The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud, Volume X (1909): Two Case Histories (‘Little Hans’ and the ‘Rat Man’) (pp. 1-150).

Heidi Anne Heiner, Cindrella Tales Freom Araound the World (SurLaLune Press, 2012)

Holland, Norman N. (1999). Psikanaliz ve Shakespeare (Çev. Özgür Karacam). İstanbul: Gendaş Kültür.

Karatay, H. (2007). Dil Edinimi ve Değer Öğretimi Sürecinde Masalin Önemi ve İşlevi. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 5(3), 463-477.

Mills, J. C., & Crowley, R. J. (2014). Therapeutic metaphors for children and the child within. Routledge.

Muhsine Helimoğlu, Y. (2002). Masallar ve Eğitsel işlevleri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 19-23.

Parmaksız, A. (2017). Freud Bana Masal Anlatsa: Bilge Kültür Sanat Yayınları.

Phillips A. Flört Üzerine. ‹stanbul: Ayrıntı Yayınları; 1997.

Schaefer, C.E. (2017). Oyun Terapisinin Temelleri (Çev: B. T. Özkaya). 2.Baskı Ankara: Nobel Yayıncılık

The Contributions Of To The Theory Of Sex N. M. D. Pub. Co. New York and Washington 1910.

The First pregenital Stage Of The Libido. S.P.

Tura S M (2007) Freud’dan Lacan’a Psikanaliz, Kanat Kitap, İstanbul.

Türk Dili Aylık ve Edebiyat Dergisi, c.XIX, Sayı 207.s.449–452.

Tüzün, O., & Sayar, K. (2006). Bağlanma kuramı ve psikopatoloji. Düşünen Adam, 19(1), 24-39.

Van Ophuijsen, J. H. (1929). The sexual aim of sadism as manifested in acts of violence. International Journal of Psycho-Analysis, 10, 139-144.

Zipes, J. (2012). Masallar ve yıkılma sanatı. Routledge.

KAYNAKLAR

Acar, N. V. (2010). Grupla psikolojik danışmada alıştırmalar- deneyler (4. Baskı). İstanbul: Nobel Yayıncılık.

Adalı, B. Y. (2012). İntermodalite ya da birleşik sanat yaklaşımı. http://www.sanat psikoterapileridernegi.org/uploads/6/4/5/5/6455557/birlesik_sanat_yaklasimi_ ya_da_intermodalite.pdf adresinden erişilmiştir.

Adegani, L. A. (2017). The use of expressive arts therapy with women from an ıranian background: New possibilities for self-expression, Unpuplished doctoral dissertation, Alliant International University. Available from ProQuest Dissertations and Theses Global database. (UMI No. 10260984).

Akfırat, F. Ö. (2004). Yaratıcı dramanın işitme engellilerin sosyal becerilerinin gelişimine etkisi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 5(1).

Akhan, L. U. (2012). Psikopatolojik sanat ve psikiyatrik tedavide sanatın kullanılışı. Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 2(2).

Akyol, K. A. (2003). Drama ve dramanın önemi. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 1(2), 179-192.

Alıcı, E. (2010). Dışavurumcu etkinliklere dayalı grupla psikolojik danışma programının ebeveyn kaybı yaşanan 9-11 yaş çocuklarının travma sonrası stres düzeyine etkisi (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Altınay, D. (2016). Psikodrama grup psikoterapisi 400 ısınma oyunu ve yardımcı teknik. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

American Art Therapy Association (2017). Art therapy. https://arttherapy.org/about-art-therapy/ adresinden erişilmiştir.

Anderson, A. N., Kennedy, H., DeWitt, P., Anderson, E. & Wamboldt, M. Z. (2014). Dance/movement therapy impacts mood states of adolescents in a psychiatric hospital. The Arts in Psychotherapy, 41(3), 257-262.

Arslan, D. (2012). Düzenli egzersiz, sanat (origami) ve grup terapisinin, remisyondaki kanser hastalarının yaşam kalitesi, anksiyete, depresyon, hasta tatmini ve umut düzeylerine etkisi, Yayınlanmamış Yan Dal Uzmanlık Tezi, Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi, İç Hastalıkları Anabilim Dalı, Antalya.

Aslan, E. (2008), Drama temelli sosyal beceri eğitiminin 6 yaş çocuklarının sosyal ilişkiler ve işbirliği davranışlarına etkisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.

Aydemir, D. (2011). Sanatın terapötik (tedavi edici) süreçlerdeki rolü ve çocuk resimlerini çözümleme yöntemlerine katkısı. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.

Aydın, B. (2012). Tıbbi sanat terapisi. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 4(1).

Barnet-Lopez, S., Pérez-Testor, S., Cabedo-Sanromà, J., Oviedo, G. R., & Guerra-Balic, M. (2016). Dance/Movement therapy and emotional well-being for adults with Intellectual Disabilities. The Arts in Psychotherapy, 51, 10-16. https://doi.org/10.1016/j.aip.2016.08.002

Bhagavathula, S. (2004). Effects of interviewer ethnicity and topic intimacy on self -disclosure and self -concealment in south asians, Unpublished Doctoral Dissertation, Hofstra University. Available from ProQuest Dissertations and Theses Global database. (UMI No. 3132915).

Bozdoğan, Z. (2003). Okulda rehberlik etkinlikleri ve yaratıcı drama. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Bulut, S. (2016). Yetişkinlerle yapılan psikolojik danışmada bibliyoterapi (okuma yoluyla sağaltım) yönteminin kullanılması. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4(33).

Burns, C. A. (2012). Embodiment and embedment: integrating dance/movement therapy, body psychotherapy, and ecopsychology. Body, Movement and Dance in Psychotherapy, 7(1), 39-54.

Butler, J. D. (2017). The complex intersection of education and therapy in the drama therapy classroom. The Arts in Psychotherapy, 53, 28-35. https://doi.org/10.1016/j.aip.2017.01.010

Camic, P. M. (2008). Playing in the mud: Health psychology, the arts and creative approaches to health care. Journal of Health Psychology, 13(2), 287-298.

Campbell, L. (2007). Poetry therapy for adults with developmental disabilities, Unpublished Doctoral Dissertation, University of Rochester, Margaret Warner Graduate School of Education and Human Development. Available from ProQuest Dissertations and Theses Global database. (UMI No. 3245831).

Cattanach, A. (1995). Drama and play therapy with young children. Arts in Psychotherapy, 22(3), 223-228.

Crawford, A. M. (1999). An integration of mind /body medicine and the expressive arts therapies, Unpublished Doctoral Dissertation, The Union Institute Cincinnati, Ohio. Available from ProQuest Dissertations and Theses Global database. (UMI No. 9948797).

Çelik, N. (2007), Sosyal beceri eğitiminin ilköğretim öğrencilerinin sosyal uyum düzeylerine etkisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Çoban, E., Ç. (2007), Sosyal beceri sorunu olan öğrenciler ve annelerine uygulanan yaratıcı drama etkinlikleri programının öğrencilerin sosyal beceri düzeylerinin gelişimi üzerindeki etkisi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Demir, A. & Koydemir, S. (Ed.) (2013). Grupla Psikolojik Danışma (3. baskı). Ankara: Pegem Yayıncılık.

Demir, V., & Yıldırım, B. (2017). Sanatla terapi programının üniversite sınavına hazırlanan öğrencilerin depresyon, anksiyete ve stres belirti düzeylerine etkililiği. Ege Eğitim Dergisi, 1(18), 311-344.

Doğan, U. (2013), Ergenlerde performans kaygısını yordayan değişkenlerin modellenmesi ve buna yönelik psikoeğitim programının işlevselliği, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.

Donohue, K. T. (2011). Expressive arts therapy. Encyclopedia of Creativity (Second Edition). USA: Academic Press.

Droege, T. C. (2009). Collaboration of expressive therapies with children diagnosed with acute lymphoblastic leukemia: a program development, Unpublished Doctoral Dissertation, Faculty of The Chicago School of Professional Psychology. Available from ProQuest Dissertations and Theses Global database. (UMI No. 3388332).

Dunkelberger, A. (2015). A study of adolescent depression and the application of an expressive art therapy group, Unpublished Master's Theses, The Faculty of the Kalmanovitz School of Education Saint Mary's College of California. Available from ProQuest Dissertations and Theses Global database. (UMI No. 10024164).

Erdemir, Z. E. (2016). 100 temel eser listesinde yer alan masallardaki bibliyoterapik unsurlar, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Muğla.

Esparza, J. (2015). Using person-centered expressive arts group therapy with combat-related PTSD veterans, Unpublished Doctoral Dissertation, Saybrook University Available from ProQuest Dissertations and Theses Global database. (UMI No. 3724918).

Filiz, Ş. (2016). Sanat terapisinin ffelsefi boyutları. Mediterranean Journal of Humanities, 1, 169-183.

Gençel, Ö. (2006). Müzikle tedavi. Kastamonu Eğitim Dergisi, 14(2), 697-706.

Goren-Bar, A. (1994). Three self theories (H. kohut, D. stern, C. bollas) applied to intermodal expressive therapy, Unpublished Doctoral Dissertation, Available from ProQuest Dissertations and Theses Global database. (UMI No. 9509282).

Hyams, D. (2014). Music therapy as an intermodal practice: Clients and therapists perspectives, Unpublished Doctoral Dissersation, Lesley University. Available from ProQuest Dissertations and Theses Global database. (UMI No. 3614006).

International Expressive Arts Therapy Association (2019). Expressive arts. https://www.ieata.org adresinden erişilmiştir.

Kar, Ö. (2011). Heykel ve sanat terapisi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.

Karataş, E. (2016), Yapılandırılmış grup sanat terapisi programının 15-18 yaş aralığındaki ergenlerin mutluluk düzeyleri, duygularını ifade etme eğilimleri, duygu düzenleme güçlükleri ve psikiyatrik belirtilerine etkisi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kasai, A. (2008). Images of pain, images of pain relief: Multimodal expressive arts therapy and pain management, Unpublished Doctoral Dissersation, California Institute of Integral Studies. Available from ProQuest Dissertations and Theses Global database. (UMI No. 1451129).

Kavanaugh, K. (1995). Dance and drama therapies stimulate creativity, enhance patient well-being. Brown University Long-term Care Letter, 7(14)

Keçialan, R. (2013), Ergenlere yapılan sosyal beceri eğitiminin iletişim ve öfke kontrolüne etkisi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Khanna, M. (1989). A phenomenological investigation of creativity in person-centered expressive therapy, Unpublished Doctoral Dissersation, The University of Tennessee. Available from ProQuest Dissertations and Theses Global database. (UMI No. 1989. 9021029).

Kim, E. (2013). Theoretical relationship between expressive/art therapy and postmodern philosophy, Unpublished Master Dissertations, Hofstra University. Available from ProQuest Dissertations and Theses Global database. (UMI No. 1533437).

Kurkinen, J. (2014). A qualitative narrative study of the transformative and healing effects of creativity and expressive arts therapy, Unpublished Master Dissertations, The Faculty of Saybrook University. Available from ProQuest Dissertations and Theses Global database. (UMI No. 3635019).

Liberman, J., M. (2015). Masal Terapi (Çev. İ. Erdener).İstanbul: Doğan Yayıncılık.

Malchiodi, C. A (2005). Expressive therapies: history, theoary, and practice. Expressive Therapies. C. A. Malchiodi (Ed.), New York, NY: Guildford Press https://www.psychologytoday.com/files/attachments/231/malchiodi3.pdf adresinden erişilmiştir.

Meyer, G. (1999). An exploratory study of the theory and technique of five expressive art therapy modalities, Unpublished Doctoral Dissertation, California School of Professional Psychology at Alameda. Available from ProQuest Dissertations and Theses Global database. (UMI No. 9918493).

Miceli, K. (2015). Addressing aggression in schools through an expressive therapies program, Unpublished Doctoral Dissertation, The Chicago School of Professional Psychology, Available from ProQuest Dissertations and Theses Global database. (UMI No. 3672351).

Norwood, S. (2016). Developing an ıntegrated group treatment model for military wives experiencing secondary traumatic stress: ıncorporating expressive therapies with mindfulness based cognitive therapy, Unpuplished Doctoral dissertation, Mississippi College. Available from ProQuest Dissertations and Theses Global database. (UMI No. 10169658).

Orta, A. Z. (2009). Etkili iletişim sürecinde kişilerarası iletişim becerileri ve yaratıcı drama uygulama örneği, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Öncü, H. (2012). Bibliyoterapi yönteminin okullarda psikolojik danışma ve rehberlik amacıyla kullanılması. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 16(1), 147-170.

Önder, A. (2006). İlköğretimde eğitici drama temel ilkeler uygulama modelleri ve örnekleri. İstanbul: Morpa Yayınları.

Özan, G. B. (2017). Dikkat eksikliği, hiperaktivite bozukluğu ve özel öğrenme güçlüğü olan 9-12 yaş aralığındaki çocuklarda bibliyoterapi kullanımının kişilerarası sorun çözme becerilerine etkisinin incelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi.

Palmiotto, K. (2013). Integrating expressive therapies in school-based counseling: A handbook for school mental health professionals, Unpublished Doctoral Dissersation, Alliant International University. Available from ProQuest Dissertations and Theses Global database. (UMI No. 3560143).

Pappas, S. W. (2015). A grounded theory study of expressive arts therapy used with elderly clients, Unpublished Doctoral Dissertation, California Institute of Integral Studies. Available from ProQuest Dissertations and Theses Global database. (UMI No. 3680254).

Patten, B. S. (2005). Images and words: art and poetry therapy with an adolescent male, Unpublished Master's Theses, Ursuline College. Available from ProQuest Dissertations and Theses Global database. (UMI No. 1425966).

Paylan, N. (2013), İlkokulda yapılan yaratıcı drama etkinliklerinin öğrencilerin özgüven gelişimine etkisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

Pratt, R. R. (2004). Art, dance, and music therapy. Physical Medicine And Rehabilitation Clinics Of North America, 15(4), 827-841.

Price, J. S. (2009). Creative healing: An expressive art therapy curriculum designed to decrease the symptoms of depression and anxiety, Unpublished Master's Theses, Prescott College In Counseling and Psychology. Available from ProQuest Dissertations and Theses Global database. (UMI No. 1464960).

Reynolds, F. C. (1990). Mentoring artistic adolescents through expressive therapy, The Clearing House, 64 (2). 83-86. https://doi.org/10.1080/00098655.1990.9955814

Sanat Psikoterapileri Derneği (2012). http://www.sanatpsikoterapileridernegi.org/ intermodel-d305351avurumcu-sanat-terapisi.html adresinden erişilmiştir.

Sather, D. M. (2012). Marie-Jose dhaese and holistic expressive therapy: a naturalistic ınquiry, Unpublished Master's Theses, Available from ProQuest Dissertations and Theses Global database. (UMI No. MR75189).

Shapiro, F. (2016), Acı anıları silmek (Çev. F. Gülfidan). İstanbul: Kuraldışı Yayıncılık.

Skeffington, P. M. & Browne, M. (2014). Art therapy, trauma and substance misuse: Using imagery to explore a difficult past with a complex client. International Journal of Art Therapy, 19(3), 114-121.

Skeffington, P. M. ve Browne, M. (2014). Art therapy, trauma and substance misuse: Using imagery to explore a difficult past with a complex client. International Journal of Art Therapy, 19(3), 114-121.

Snyder, M. A. (2014). Sense of coherence and daily spiritual experience among pregnant, post-partum, and parenting women in recovery from substance abuse: An expressive arts group therapy intervention, Unpublished Doctoral Dissersation, The University of North Carolina at Charlotte. Available from ProQuest Dissertations and Theses Global database. (UMI No. 3685827).

Steele, S. L. (2004). Healing trauma: Creating a theoretical structure for nonverbal and expressive therapies in the treatment of trauma, Unpublished Doctoral Dissersation, Faculty of The Chicago School of Professional Psychology. Available from ProQuest Dissertations and Theses Global database. (UMI No. 3090213).

Steffen, H. (2007). Integrative expressive therapy: a program development for children, Unpublished Doctoral Dissersation, Chicago School of Professional Psychology. Available from ProQuest Dissertations and Theses Global database. (UMI No. 3312829).

Stephenson, L. S. (1984). The effects of an expressive arts therapy program on the creativity and self-concept of emotionally disturbed children, Unpublished Master's Theses, Graduate Faculty of the School of Human Behavior United States International University. Available from ProQuest Dissertations and Theses Global database. (UMI No. 8318579).

Strader-Garcia, S. S. (2012). The impact of an expressive arts group therapy process on anxiety and self-esteem for highly sensitive adolescents, Unpublished Doctoral Dissersation, Institute of Transpersonal Psychology. Available from ProQuest Dissertations and Theses Global database. (UMI No. 3557626).

Tarhan, K. (2013). Doğaçlama için el kitabı. İstanbul: Mitos-Boyut Yayınları.

The American Society of Group Psychotherapy and Psychodrama, http://www.asgpp.org/pdf/What%20is%20PD,%20etc.pdf adresinden erişilmiştir.

Tuncalp, S. (2013). Dışavurumculuğun ilköğretim ı. kademe sürecinde yeri ve önemi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Tuncalp, S. (2013).Dışavurumculuğun ilköğretim ı. kademe sürecinde yeri ve önemi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Türk Dil Kurumu (TDK). http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori1=veritbn&kelimesec=92328 adresinden erişilmiştir.

Vicario, M. (2017). Dancing with trauma: A psychosomatic exploration of dance movement therapy and trauma release, Unpuplished Doctoral Dissertation, Pacifica Graduate Institute. Available from ProQuest Dissertations and Theses Global database. (UMI No. 10259883).

Wallingford, N. (2009). Expressive arts therapy: Powerful medicine for wholeness and healing. Pacifica Graduate Institute, Unpuplished Master's Theses, Pacifica Graduate Institute. Available from ProQuest Dissertations and Theses Global database. (UMI No.1463308).

Warren, P. (2008). A heuristic study of the experience of eleven midlife, professional women who use the expressive arts and processes to reduce anxiety and stress (Order No. 3342631). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (304825246). Retrieved from https://search.proquest.com/docview/304825246?accountid=13654

Wikipedia (2017). https://en.wikipedia.org/wiki/Expressive_therapy adresinden erişilmiştir.

Yılmaz, T. (2017). Klinik psikolojide sanat ve sanat uygulamaları. Tykhe Sanat ve Tasarım Dergisi, 32-43.

Young, J., & Wood, L. L. (2017). Laban: a guide Figure between dance/movement therapy and drama therapy. The Arts in Psychotherapy, 57, 11-19. https://doi.org/10.1016/j.aip.2017.09.002.

Yurtsever, P. A. (2014). Sanat psikodrama (1. baskı). İstanbul: Okyanus Yayınları.

Zeller, J. R. (2004). An integrative approach to expressive psychotherapy: A multiple case study design of preadolescent identity conflict, Unpublished Doctoral Dissersation, Faculty of Saybrook Graduate School and Research Center. Available from ProQuest Dissertations and Theses Global database. (UMI No. 3090213).

KNİDOS

AKHİLLEUS EVİ

(Hellenistic House I)

3B STİL DUVAR DEKORASYONU

Prof. Dr. Orhan Bingöl

nobel KÜLTÜR

KNİDOS AKHİLLEUS EVİ (Hellenistic House I)
3B STİL DUVAR DEKORASYONU
Orhan Bingöl

Nobel Kültür: 24
ISBN: 978-625-8171-45-7
E-ISBN: 978-625-8171-46-4
1. Basım, Eylül 2024

Yayın Yönetmeni: Gülfem Dursun
Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara
Kapak Tasarımı: Sezai Özden
Kapak Fotoğrafı: Knidos Panel B1
Redaksiyon: Bahar Yanbolulu

© Copyright 2024, NOBEL KÜLTÜR Sertifika No.: 40340

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

"Nobel Kültür", bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Nobel Kültür Yayınları

Kültür Mah. Mithatpaşa Cad. No: 74/4, Kızılay/Ankara
Tel: 0312 418 20 10
kultur@nobelyayin.com

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65
E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları:
Alfa Basım Dağıtım, Arasta, Arkadaş Kitabevi,
D&R Mağazaları, Dost Dağıtım, İnkılâp Kitabevleri, Kitapsan,
Nezih Kitabevleri, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri

Baskı ve Cilt:
Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi
Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **Vİİ**

I. GİRİŞ – AMAÇ – ÖNEM **1**

II. KNİDOS – HELLENİSTİK EV I – DEKORASYON **4**

A. Knidos Antik Kenti 4

B. Knidos Raporlarındaki “Hellenistic House I” 8

C. 1993 ve 2017 Arasında “Hellenistik Ev I” 10

III. KNİDOS RAPORLARINDA DUVAR DEKORASYONU **13**

A. “3B STİL” DUVAR DEKORASYONUNUN TANIMI 13

B. KONSERVASYON RESTORASYON VE BELGELEME ÇALIŞMALARI 15

1. 1986-1987 Konservasyon Çalışmaları 15
2. 1992-1994 Konservasyon Çalışmaları 21
3. 1995-1998 Konservasyon Çalışmaları 38
4. Projelendirme Çalışmaları 71

IV. DEKORASYONUN BÖLÜMLERİ **76**

A. Podyum (Siyah Orthostatlar) 76

B. Podyum Tacı 76

1. Alt Taç 77
   - 1.1. Çerçeveli Yatay Dikdörtgen Sarı Panel Sıraları 77
   - 1.2. Profiller ve Bezemeleri 78
2. Üst Taç 79
   - 2.1. Çerçevesiz Yatay Dikdörtgen Figüratif/Dekoratif Panel Sıraları 79
     - 2.1.1. Dekoratif Paneller (Mermer Taklidi) 89
     - 2.1.2. Figüratif Paneller (Mitolojik Konular) 90
   - 2.2. Profiller ve Bezemeleri 93

C. Duvar Blokları (Kırmızı) 106

D. Dekoratif Alçı Mimari 108

1. Dor Düzeni 108
2. İon Düzeni 110
3. Korinth Düzeni 111
4. Konsollar 112
5. Sütunlar ve Kaideler 112
6. Stylobat (Çerçeveli Blok Sırası) 113
7. Plaster, Lento, Söve ve Pervazlar 113
8. Teknik 113
9. Dekoratif Mimarinin Rekonstrüksiyonu 116

V. DEĞERLENDİRME **118**

A. Giriş Katı Planı ve Dekorasyonu 118

B. Birinci Kat Planı ve Dekorasyonu 122

1. Çerçeveli Yatay Dikdörtgen Sarı Panel Sıraları 124

2. Çerçevesiz, Yatay Dikdörtgen Figüratif ve Mermer Taklidi Panel Sıraları.....125
2.1. Ayrıntıların Değerlendirilmesi.....125
2.2. Taçların Mekânlara Varsayımsal Yerleşimi.....129
2.3. Değerlendirmeler Işığında Panellerdeki Konular.....136
2.3.1. Soldan Işık Alan Sürgün Sarmalları Bezemeli Figüratif Paneller (A-B-I-L).....136
2.3.2. Soldan Işık Alan Tacı Belirsiz Bezemeli Figüratif Paneller (N-S-T) (Yükseklik Nedeniyle).....152
2.3.3. Sağdan Işık Alan Sürgün Sarmalları Bezemeli Figüratif Paneller (C-H-O).....155
2.3.4. Sağdan Işık Alan Tacı Belirsiz Figüratif Paneller (K) (Yükseklik Nedeniyle).....170
2.3.5. Soldan Işık Alan Yatay Çelenk Bezemeli Figüratif Paneller (F-J).....171
2.3.6. Sağdan Işık Alan Yatay Çelenk Bezemeli Figüratif Paneller (E).....175
2.3.7. Sağdan Işık Alan Tacı Belirsiz Figüratif Paneller (D-G-M-P-R) (Yükseklik Nedeniyle Yatay Çelenk Bezemeli).....181

VI. FİGÜRATİF PANELLERİN MEKÂNLARINA GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ 189

VII. DUVAR DEKORASYONUNUN REKONSTRÜKSİYONU 192
A. Figüratif Panellerin Genel Özellikleri.....195
B. Tarihlendirme.....198

VIII. KISALTMALAR-KAYNAKÇA-SÖZLÜK 208

ÖZ GEÇMİŞ 221

KAYNAKÇA

Akurgal 1990	Akurgal, E. Anadolu Uygarlıkları (1990).
Alanyalı 2001	Alanyalı, H. S. Philoxenos ve İskender Mozaiği. Anadolu Üniversitesi. Edebiyat Fakültesi Dergisi 3, 2001, 13-30.
Alzinger	Alzinger, W. Augusteische Architektur in Ephesos (1974).
Andreou 1989	Andreou, A. Griechische Wandekorationen (1989).
Bağdatlı Çam 2021	Bağdatlı Çam, F. Arkhelaos Kabartması ve Hellenistik Estetik https://dergipark.org.tr/tr/pub/buefd 2021 6 / 2.
Baumeister 1885	Baumeister, R. Denkmäler des klassischen Altertums (1885).
Bingöl 1980	Apollon Smintheus Tapınağı'nın Figürlü Sütun Tamburları (Belleten XLIV, Sayı 174, 1980, 257- 264).
Bingöl 1982	Bingöl, O. Smintheion. Dış Yapısı ve Plastik Eserleri (1982) Basılmamış Doçentlik Tezi).
Bingöl 1988	Bingöl, O. Der Erste Wanddekorations-Stil In Erythrai. AA 1988, 501-522.
Bingöl 1990	Bingöl, O. Überlegungen zum ionischen Gebälk IstMitt 40, 1990, 101-108.
Bingöl MuM 1997	Bingöl, O. Malerei und Mosaik der Antike in der Türkei (1997).
Bingöl 2013	Bingöl, O. 1. Antiokhos Theos Sarayı (2013).
Bingöl 2014	Bingöl, O. Der Architekturstil und seine Vorgänger Antike Malerei zwischen Lokalstil und Zeitstil. 166, Akten des XI. Internationalen Kolloquiums der AIPMA. Ed. Zimmermann, N. 329-243 (2014).
Bingöl AMR2 2023	Bingöl, O. Arkeolojik Mimaride Resim 2 (2023).
Boehringer 1937	E. Boehringer- F. Kraus, Das Temenos für den Herrscherkult. AvP IX (1937).
Börker 1965	Börker, C. Blattkelchkapitelle. Untersuchungen zur kaiserzeitlichen Architekturornamentik in Griechenland (1965).
Börker 1973	Börker, C. Neuattisches und Pergamenisches. JdI 88, 1973.
Bruneau 1970	Bruneau, P. L'îlot de la Maison des comédiens. Delos XXVII (1970).
Bruneau 1975	Bruneau, P. Deliaca. BCH 99, 1975, 289-292.
Bruno 1969	Bruno, V. J. Antecedents of the Pompeian First Style AJA 73, 1969, 305-317.
Bruno 1985	Bruno, V. J. Hellenistic Painting Techniques: The Evidence of the Delos Fragments (1985).
Bruns-Özgan (1995)	Bruns-Özgan, Ch. Fries eines hellenistischen Altars in Knidos. JdI 110, 1995, 239-276.
Bruns-Özgan (2002)	Bruns-Özgan, Ch. Knidos. A Guide of the Ancient Site (2002).
Bulard 1908	Bulard, M.M. Peintures murales et mosaiques de Delos. MonPiot 14, 1908, 91-184.
Can 2005	Can, B. Roma Çağı Anadolu Mimarisinde Kıvrıkdal (Ranke) Bezemeleri Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı. (Yayınlanmamış Doktora Tezi) 2005.
Caso 2022	Caso, L. Achilles on Skyros in the Emblema from the House of Poseidon at Zeugma: Caracalla and the Power of Images. JMR 15, 2022, 87-104.
Chamonard 1924	Chamonard, J. Exploration archéologique de Délos, VIII 2 (1924) 357-387.
Conze 1913	Conze, A. Stadt und Landschaft AvP I (1913).
Delbarre–Fuchs–Paratte (2008)	Delbarre, S. – Fuchs, M. – Paratte, C.-A. Achilles on Skyros: Crossing over Architecture, Mosaic and Wall Painting 35-42 Bk.: Mustafa Şahin (ed.) The Proceedings of IV. International Mosaic Corpus of Türkiye, 2008.

Doksanaltı 2018	Doksanaltı, E. M. Karaoğlan, İ. Tozluca, D. O. Knidos. Denizlerin Buluştuğu Kent (2018).
Erder 1967	Erder, C. Hellenistik Devir Anadolu Mimarisinde Kyma Rekta-Kyma Reversa (1967).
Ganzert 1983	Ganzert, J. Zur Entwicklung lesbischer Kymationformen. JdI 98, 1983, 123-202.
Gerkan 1921	Gerkan, A. v. Das Stadion. Milet II 1 (1921).
Grüßinger 2011	Grüßinger, R. Girlanden, Greifen und Eroten – Pergamon und die hellenistische Baudekoration. Bk.: Panorama, 87-91 (2011).
Hesberg 1980	Hesberg, H. von, Konsolengeisa des Hellenismus und der frühen Kaiserzeit (1980).
Hinks 1933	Hinks, R. P. Greek, Etruscan, and Roman Paintings in the British Museum (1933).
Hoepfner 1983	Hoepfner W. Arsameia am Nymphaios II (1983).
Hoepfner Schwandner 1994	Hoepfner, W. Schwandner, E. L. Haus und Stadt im klassischen Griechenland (Neubearbeitung 1994).
Holland 1944	Holland, L. B. Colophon. Hesperia 13, 1944, 91-171.
Humann 1904	Humann, C. Magnesia am Mäander (1904).
Işık 2020	Işık, C. Hekatomneion Mezar Anıtının Duvar Resimleri 289-321 Bk.: Ed. Adnan Diler, Mylasa Uzunyuva Hekatomneion'u (2020).
Kästner 2012	Kästner, V. Panorama. Ed. Grüßinger, R. Kästner, V. Scholl, A. (2012).
Kawerau-Wiegand 1930	Kawerau, G. – Wiegand Th. Die Paläste der Hochburg. AvP V 1 (1930).
Koçak 2019	Koçak, İ. E. Anadolu'da Hellenistik ve Roma Dönemi Cephe Mimarisinde Girland Dekorasyonu. (Basılmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
Kögler 2010	Kögler, P. Feinkeramik aus Knidos vom mittleren Hellenismus bis in die mittlere Kaiserzeit. Wiesbaden, 2010.
Kögler 2014	Kögler, P. Knidos, Mithridates and the Romans. Reflections on the Historical Interpretability of Fine Ware Finds in the Late Hellenism. (Ed. Drougou, S.) Η΄ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΗ ΚΕΡΑΜΙΚΗ (2014) 337-340.
Kreeb 1984	Kreeb, M. Studien zur figürlichen Ausstattung delischer Privathäuser. BCH 108, 1984 317-343.
Laidlaw 1985	Laidlaw, A. The First Style in Pompei (1985).
LIMC I 1981	Anneliese Kossatz Deismann LIMC I (1981).
Love 1968	Love, I.C. TurkAD 17/2 1969, 126 vd. (136, figs. 14, 15).
Love 1969	Love, I.C. A Preliminary Report of the Excavations at Knidos, 1969. AJA 74/2, 1970,149-155.
Love 1970	Love, I.C. A Preliminary Report of the Excavations at Knidos, 1970. AJA 76/1, 1972, 61-76.
Love 1971/1	Love, I.C. A Preliminary Report of the Excavations at Knidos, 1971. AJA 76/4, 1972, 393-405.
Love 1971/2	Love, I.C. Excavations at Knidos, 1971. TAD XX-2, 1973, 97-142.
Love 1972	Love, I.C. A Preliminary Report of the Excavations at Knidos, 1972. AJA 77, 1973, 413-424.

Magie 1950	Magie, D. Roman Rule in Asia Minor, to the End of the Third Century after Christ. 215 (1950).
Martin 1965	Martin, R. Manuel d'architecture grecque I, 1965, 433-441 "style structural".
Mau 1882	Mau, A. Geschichte der dekorativen Wandmalerei in Pompeji (1882).
Mielsch 2001	Mielsch, H. Römische Wandmalerei (Darmstadt 2001).
Miller 2020	Miller, J. N. Rethinking the Achilles at Skyros Myth: Two Representations from Pompeii (2020).
Müller- Wiener 1986	Müller- Wiener, W. Heroon 3 aus H VIII. Kazı Sonuçları Toplantısı 1985 (1986) 531-534.
Nea Paphos 2015	Nea Paphos. 50 Years of Polish Excavations 1965-2015 (Published by the Embassy of the Republic of Poland in Nicosia, 1-40, 2015.
Oberleitner 1994	Oberleitner, W. Das Heroon von Trysa - Ein lykisches Fürstengrab des 4.Jh.n.Chr.; Antike Welt, Sondernummer; 25. Jahrgang 1994.
Özgan 2020	Özgan, R. Hellenistik Devir Heykeltraşlığı IV (2020).
Paliadeli 2019	Paliadeli, C. The Alexander Mosaic and its Lost Original (Bk. Περί γραφικής Ed. Adornato, G. 2019, 151-172
Pfrommer 1982	Pfrommer, M. Grossgriechischer und mittelitalischer Einfluss in der Rankenornamentik frühhellenistischer Zeit. JdI 97, 1982, 119-190.
Pinkwart 1965	Pinkwart, D. "Das Relief des Arkhelaos von Priene" AntikePlastik IV, 1965, 54-65.
Pinkwart 1984	Pinkwart, D. Stammnitz, W. Peristylehäuser westlich der Unteren Agora. AvP XIV 80, 81 (1984).
Pirson 2016	Pirson, F. Pergamon – Bericht über die Arbeiten in der Kampagne 2015 AA 2016/2 135-221.
Plassart 1916	Plassart, A. Fouilles de Délos. BCH 40, 1916, 145-256.
Pracher 1994	Pracher, P. R. Bingöl, I. Pracher, B. Die Konservierung der knidischen Fresken im Museum Für Unterwasserarchäologie in Bodrum. XI. ArST 1993 (1994) 421-428.
Pollard 2018	Pollard, A. Gladiators, and circus horses in the Iliad Friese in Pompeii's Casa di Octavius Quartio. AJA 31, 2018, 285-302.
Raddato 2023	C, The blinding of Polyphemus." World History Encyclopedia. World History Encyclopedia, 17 Dec 2014. Web. 24 Nov 2023.
Radt 1986	Radt, W. Erster Stil in Pergamon: Zisternenhaus, Raum B. AA 1986, 428.
Radt–Bachmann 2017	Radt, W. – Bachmann, M. Building Z: Architecture and Wall Decoration. AvP XV. 1. (2017).
Raeck 2006	Raeck, W. Die Arbeiten in Priene im Jahre 2004. 27 KSTop I, 2006, 9-67.
Raeder 1983	Raeder, J. Priene. Funde aus einer griechischen Stadt (1983).
Rhomiopoulou 1999	Rhomiopoulou, K. Levkadia. Das antike Miëza (1999).
Roux 1971	Roux, G. Delphi. Orakel und Kultstatten (1971).
Rozenberg 2008	Rozenberg, S. Hasmonean and Herodian Palaces at Jericho (2008).
Rumscheid 1994	Rumscheid, F. Untersuchungen zur kleinasiatischen Bauornamentik des Hellenismus (1994).
Rumscheid Koenigs 1998	Rumscheid, F. Koenigs, W. Priene. Führer durch das Pompeji Kleinasiens (1998).
Russenberger 2002	Russenberger, C, Achill im Wohnraum der Kaiserzeit: Liebhaber, Krieger, Musterknabe. Universität Bern 18, 2002.

Schede 1909	Schede, M. Antikes Traufleisten-Ornament. Zur Kunstgeschichte des Auslandes. Heft 67 (1909).
Schrammen 1906	Schrammen, J. Der grosse Altar - Der obere Markt. AvP III 1 (1906).
Schräder 1904	Schräder, H. Priene Ergebnisse der Ausgrabungen in Priene (1904).
Schwarzer 2014	Schwarzer, H. *Antike Wandmalereien aus Pergamon*. Antike Malerei zwischen Lokalstil und Zeitstil. 166, Akten des XI. Internationalen Kolloquiums der AIPMA. Ed. Zimmermann, N. 165-176 (2014).
Seider 1968	Seider, R. Römische Malerei (1968).
Smith 1991	Smith, R.R.R. Hellenistic Sculpture (1991).
Spinazzola 1953	Spinazzola, V. Pompei alla luce degli scavi nuovi di Via dell'Abbondanza (1953).
Squire 2010	Squire, M. Texts on the Tables: The "Tabulae Iliacae" in their Hellenistic Literary. JHS 130, 2010, 67-96.
Squire 2011	Squire, M. The Iliad in a Nutshell. Visualizing Epic on the Tabulae Iliacae.
Steingräber 2014	Steingräber, Stephan, Philoktetes in Brauron (Attica) and Volterra (Etruria) Approaching the Ancient Artifact: Representation, Narrative, and Function, edited by Amalia Avramidou and Denise Demetriou, Berlin, Boston: De Gruyter, 2014, pp. 117-126. https://doi.org/10.1515/9783110308815.117
Strocka 2017	Strocka, V. M. Ein Patroklos-Sarkophag. JdI 132, 2017, 271-300.
Swindler 1929	Swindler, M. Ancient Painting: From the Earliest Times to the Period of Christian Art (1929).
Tang 2005	Tang, B. Delos. Carthage, Ampurias. The Housing of Three Mediterranean Trading Centres, 559-566 ARID Suppl. 36 (2005).
Texier 1835	Texier. Ch. Asie mineure : description géographique, historique et archéologique des provinces et des villes de la Chersonnèse d'Asie (1882).
Thomasen 1983	Thomasen, A.-L. Philoktet. Ein Thema mit Variationen. Clio Medica: Acta Academiae Internationalis Historiae Medicinae. Vol. 18 1983 1-20.
Tober 2010	Tober, B. Stuckfragmente aus Hanghaus I – Ein Beitrag zur späthellenistischen und kaiserzeitlichen Wanddekoration in Ephesos. Städtisches Wohnen im östlichen Mittelmeerraum 4. Jh. v. Chr.–1. Jh. n. Chr. 237-258 (2010).
Tober 2011a	Tober, B. Late Hellenistic "Masonry style" at Iasos. Iasos di Caria 17, 2011, 17-24.
Tober 2011b	Tober, B. Hellenistik Dönem Ephesos Duvar Resimleri. Ed. N. Zimmermann – S. Ladstätter, Ephesos Duvar Resimleri 28-34 (2011).
Tober 2012	Tober, B. Ein Überblick zur späthellenistischen und augusteischen Wanddekoration in Ephesos (Ed. Rheinholdt, C.- Wohlmayr, W. Akten des 13. österreichischen Archäologentages) 209-217 (2012).
Trümper 1998	Trümper, M. Wohnen in Delos: Eine baugeschichtliche Untersuchung zum Wandel der Wohnkultur in hellenistischer Zeit. Internationale Archäologie 46 (1998).
Trümper 2005	Trümper, M. Modest Housing in Late Hellenistic Delos için Bk.: Ancient Greek Houses and Households Ed. Ault B. A. / Nevett, L. C. (2005) 119-139.
Trümper 2010	Trümper, M. Houses in late Hellenistic Delos. Archaiologia 114, 2010 16-26.
Tuchelt 1991	Tuchelt, K. Branchidai-Didyma (1991).
Voigtländer 1975	Voigtländer, W. Der jüngste Apollontempel von Didyma IstMitt Beih. 14, 1975.

Wartke 1977	Wartke W. B. Hellenistische Stuckdekorationen aus Priene. FuB 18 1977, 21-58.
Weber 1985	Weber, B. F. Wandmalereifragmente aus dem Heroon III. IstMitt 35, 1985, 141-144.
Weickert 1913	Weickert, C. Das lesbische Kymation (1913).
Wesenberg 1985	Wesenberg, B. Römische Wandmalerei am Ausgang der Republik. Der Zweite Pompejanische Stil. Gymnasium 92, 1985, 470-488.
Wirth 1931	Wirth, F. Wanddekorationen ersten Stils in Athen. AM 56, 1931, 33-58.
Wiegand 1904	Wiegand- Th. Schrader, H. Priene (1904) 308-319 333-364.
Winter 2010	Winter, E. Haus oder Heiligtum? Das Gebäude auf der Parzelle E5 in Priene için Bk. Ed. Ladstätter, S. Scheibelreiter, V. Stätisches Wohnen im östlichen Mittelmeeraum 4. Jh. v. Chr. – 1. Jh. n. Chr. AForsch 18, 2010, 275-289.
Ziegenaus 1975	Ziegenaus, O. AvP XI.2 (1975).
Zimmer 2010	Zimmer, T. Repräsentatives Wohnen am Beispiel der Palast von Pergamon. Städtisches Wohnen im östlichen Mittelmeerraum 4. Jh. v. Chr.–1. Jh. n. Chr. (2010) 155-166.
Zimmermann–Ladstätter 2011	Zimmermann, N.– Ladstätter, S. Ephesos Duvar Resimleri (2011).

ANTİK KAYNAKLAR

Aischylos	Tragödien und Fragmente. Çev. Oskar Werner. Yunanca-Almanca (1959).
İlyada 2014	Homer, İlyada. Çev. Azra Erhat A. Kadir (2014).
Hesiodos 2020	The Shield of Heracles. 165 Çeviri: Christopher (2020).
Lukianos	Samsatlı Lukianos, Tanrıların Konuşmaları. Çev. Nurullah Ataç (2016).
Ovidius 1994	Dönüşümler. Çev. İsmet Zeki Eyüboğlu (1994).
Sophokles	Tragödien und Fragmente. Çev. Wilhelm Willige. Yunanca-Almanca (1966).

İNTERNET ALINTILARI

Resim 7: Knidos'un Planı	https://cdn.kulturenvanteri.com/wp-content/uploads/2019/11/dilettanti1840bd3_0050-scaled.jpg?_ga=2.138017785.873484698.1701946062-1653143552.1701946062&_gl=1*700an1*_ga*MTY1MzE0MzU-1Mi4xNzAxOTQ2MDYy*_ga_TV1YB45K0M*MTcwMTk0NjA2MS4xLjEuMTcwMTk0NjA2MS4wLjAuMA..
Resim 135: Akhilleus Skyros'da. Volütlü Krater Boston Museum of Fine Art 33.56. MÖ 450	https://collections.mfa.org/objects/details.detail.secondarymedia:update-media-zone/154738/798557?t:ac=154738/volute-krater-mixing-bowl-with-warriors-farewell-possibl
Resim 136: Dallas mozaiği	https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/4/47/Mosaic_Achilles_at_the_court_of_Lycomedes_DMA.jpg/800px-Mosaic_Achilles_at_the_court_of_Lycomedes_DMA.jpg?20110123171623
Resim 141: Lapith Kaineus'un savaşı	http://www.hellenica.de/Griechenland//Mythos/Bild/Kaineus01.jpg
Resim 146: Akhilleus'un ilk banyosu	http://www.latein-pagina.de/iexplorer/augst.htm#achill

Resim 147: Akhilleus'un ilk banyosu. Paphos	https://st.depositphotos.com/1015585/3664/i/950/depositphotos_36649735-stock-photo-ancient-greek-mosaic-in-paphos.jpg
Resim 149: Kylix Paris Louvre Müzesi	https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/95/Akhilleus_Louvre_CA6113.jpg
Resim 150: Hydria Metropolitan Museum	https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/5/56/Achilles_Troilos_Polyxena_hydria_Met_45.11.2.jpg
Resim 157a: Pompei. I.6.4 Sacellum frizinden ayrıntı	https://www.pompeiiinpictures.com/pompeiiinpictures/R1/1%2006%2004%20quickie_files/image007.jpg
Resim 178: Attika Siyah Figür Krater, Skyphos MÖ 625 - 575. National Archaeological Museum, Athens (Athens 16384)	https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fwww.theoi.com%2FGallery%2FT21.5.html&psig=AOvVaw2p0joGe30azMV6_X5G3dIs&ust=1701267361175000&source=images&cd=vfe&opi=89978449&ved=0CBEQjRxqFwoTCIjKkfjw5oIDFQAAAAAdAAAAABAQ
Resim 179: Siyah Figür Boeotia, kylix MÖ Geç 6 / Erken 5. yy. Paris, Louvre Müzesi, MNE 1309	https://www.flickr.com/photos/69716881@N02/51104517099/
Resim 180: Herakles'in Prometheus'u kurtarışı. Sebasteion, Aphrodisias	https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/9f/Aphrodisias_Museum_Prometheus_being_freed_by_Herakles_4662.jpg
Resim 184: Brauron, Arkeoloji Müzesi AE 1363. Mermer kabartma	https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fwww.tripadvisor.com%2FAttraction_Review-g1189587-d11800784-Reviews-Archaeological_Museum_of_Brauron-Vravrona_East_Attica_Region_Attica.html&psig=AOvVaw2vt_cLpxFv-ZteQuUrccrL&ust=1697371579362000&source=images&cd=vfe&opi=89978449&ved=0CBEQjRxqFwoTCPD2rITA9YEDFQAAAAAdAAAAABAk
Resim 185: Stamnos Paris Louvre Müzesi G 413. Hermonax'ın eseri MÖ 460	https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fcollections.louvre.fr%2Fark%3A%2F53355%2Fcl010270265&psig=AOvVaw3l-2vfSkOPxfO82ome7cw7E&ust=1697372075670000&source=images&cd=vfe&opi=89978449&ved=0CBEQjRxqFwoTCNi29O7B9YEDFQAAAAAdAAAAABAE
Resim 187: Odysseus'un sunu sahnesi. Stamnos, Paris Louvre Müzesi G 413 MÖ 450	https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fcollections.louvre.fr%2Fark%3A%2F53355%2Fcl010270265&psig=AOvVaw-3b5iGXrseNpDlo6cg04UAw&ust=1702025718709000&source=images&cd=vfe&ved=0CBEQjRxqFwoTCICG7pH6_IIDFQAAAAAdAAAAABAE
Resim 199: Pompeii, I, 6.4 Batı cephe kuzey bitişi (Alçı friz)	https://www.pompeiiinpictures.com/pompeiiinpictures/R1/1%2006%2004%20quickie_files/image014.jpg
Resim 215: Delos (İnternet)	https://en.wikipedia.org/wiki/File:Mural_painting,_ca_100_BC,_Delos,_143465.jpg
Resim 219: Homeros'un Tanrılaştırılması. British Museum, Londra	https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fwww.lincheap.com%2Fblog-arkhelaos-kimdir-neler-yapti%2F&psig=AOvVaw1wZJ_3jWekogycHZV6_dRN&ust=1698505985991000&source=images&cd=vfe&opi=89978449&ved=0CBEQjRxqFwoTCOij-IDCloIDFQAAAAAdAAAAABAb

Altınbaş Üniversitesi Hukuk Fakültesi

CUMHURİYETİN 100. YILINDA DÜNDEN BUGÜNE MEDENİ HUKUK ALANINDAKİ GELİŞMELER SEMPOZYUMU

04-05 MAYIS 2023 / İSTANBUL

Editörler:

Prof. Dr. Şükran ŞIPKA

Arş. Gör. Nesli Beril ÖZEN ÇOLAK

ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ Yayınları

CUMHURİYETİN 100. YILINDA DÜNDEN BUGÜNE MEDENİ HUKUK ALANINDAKİ GELİŞMELER SEMPOZYUMU 04-05 MAYIS 2023

Editörler: Prof. Dr. Şükran Şıpka, Arş. Gör. Nesli Beril Özen Çolak

Yayın No.: 90
100. Yıl Armağan Kitapları: 47
ISBN: 978-625-8174-71-7
E-ISBN: 978-625-8174-70-0
Basım Sayısı: 1. Basım, Nisan 2024

Copyright 2024, ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

Bu baskının bütün hakları Altınbaş Üniversitesi Yayınları'na aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI bir Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti. iştirakidir. SERTİFİKA NO.: 40340.

Cumhuriyetimizin 100. Yılı Etkinliklerini Düzenleme ve Koordinasyon Komisyonu Başkanı: Prof. Dr. Turgut İPEK
Yayın Danışmanı: Mert SARSAĞ
Kapak Tasarım: Osman ÖZÇELİK
Sayfa Tasarım: Erdal Tarkan KARA (erdal@nobelyayin.com)
Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

Kütüphane Bilgi Kartı

Şıpka, Şükran., Özen Çolak, Nesli Beril.
Cumhuriyetin 100. Yılında Dünden Bugüne Medeni Hukuk Alanındaki Gelişmeler Sempozyumu / *Şükran Şıpka, Nesli Beril Özen Çolak*
1. Basım. XVIII+414 s. 14x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-8174-71-7
E-ISBN: 978-625-8174-70-0
1. Hukuk 2. Cumhuriyet 3. Medeni Hukuk

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TIC. LTD. ŞTI.
Adres: Bahçekapı mh. 2465 sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat Şaşmaz-ANKARA - siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com / www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA

İÇİNDEKİLER

Sempozyum Programı v

Önsöz ve Teşekkür ix

İçindekiler xiii

Açılış Konuşması xv

Türk Medeni Kanunu'nun Beşinci Kitabı Olarak Türk Borçlar Kanunu'nun Türk Medeni Kanunu İle İlişkisinin Oluşum Ve Gelişimi 1
Prof. Dr. Fikret EREN

Tmk ve TBK'nin Yüzyıllık Geçmişi - Türk Hukuk Devrimi Bağlamındaki Önemi - Büyük Hukuk Çevreleri İçindeki Yeri - Çağdaş Hukuk Reformları Karşısında Değeri 13
Prof. Dr. Ergun ÖZSUNAY

Türk Medeni Kanunu'nun 100 Yıllık Serüveni: Değişen Değerler – Çatışan Çıkarlar 41
Prof. Dr. Teoman AKÜNAL

Devre Mülk Hakkının Yeniden Düzenlenmesi ve Uyarlanması İhtiyacı 51
Prof. Dr. Mehmet ÜNAL

Cumhuriyetin 100. Yılında, Türk Medeni Kanunu'nun Kaynak İsviçre Medeni Kanunu'ndan Farklılıkları 55
Prof. Dr. Kudret GÜVEN

Soybağına İlişkin Muhtemel Sorunlar 69
Prof. Dr. İhsan ERDOĞAN

4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu'nun Bilim Komisyonu'ndaki Tasarı Hazırlık Süreci 81
Prof. Dr. Gökhan ANTALYA

Anayasa Mahkemesi Kararları Işığında Türk Medeni Kanunu: Yorumlar ve Değerlendirmeler 95
Prof. Dr. Cevdet YAVUZ

Yapay Rahim Teknolojisinin Türk Medeni Hukukunda Getireceği Yenilikler 131
Doç. Dr. Meliha Sermin PAKSOY

Kişilik Hakları Kapsamında Türk Hukukunda HPV Aşısı..... 147
Arş. Gör. Zeynep Özge OĞUZ

Eşler Sınırlı Ehliyetli Midir? TMK Kapsamında Diğer Eşin Rızasına Bağlı İşlemler Bakımından Bir İnceleme..... 165
Prof. Dr. Şükran ŞIPKA - Arş. Gör. Nesli Beril ÖZEN ÇOLAK

Türk Medeni Kanunu'nda Boşanma ve Mal Rejimlerine İlişkin Değişiklik Önerilerim..... 193
Prof. Dr. Ahmet M. KILIÇOĞLU

Boşanmanın Sebepleri ve Sonuçlarında "Kusurun Etkisi" Üzerine Bazı Notlar..... 211
Prof. Dr. Emre GÖKYAYLA

6361 Sayılı Kanun Anlamında Bütünleyici Parça Kavramının Değerlendirilmesi 247
Prof. Dr. A. Lâle SİRMEN

Zilyetliğin Taşınır Mülkiyetinin Kazanılmasındaki Rolü 259
Prof. Dr. Halûk BURCUOĞLU

Tmk'nın 713/2 .Maddesi Uygulamaları ve Anayasa Mahkemesinin İptal Kararı..... 273
Fahri AKÇİN

Kentsel Dönüşümün Komşuluk Hukukuna Etkisi 293
Dr. Öğr. Üyesi Bilge ERTAN

İsviçre Miras Hukukundaki Gelişmeler..... 323
Dr. Öğr. Üyesi Gülen Sinem TEK

Yargı Kararlarına Göre Mirasta Denkleştirme Konusu Olan Kazandırmalar..... 351
Dr. Öğr. Üyesi Ali Yaşar ÇELİKEL

Vasiyetin Yerine Getirilmesine Kadar Geçecek Sürede Ürünlerin Hukuki Durumu 379
Doç. Dr. Tülay AYDIN ÜNVER

Sempozyum Fotoğrafları..... 393

KAYNAKÇA

ANTALYA, O. Gökhan/SAĞLAM, İpek, Miras Hukuku, Cilt: III, Genişletilmiş 4. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2019.

AYAN, Mehmet, Miras Hukuku, Gözden Geçirilmiş 10. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2020.

AYDIN ATEŞ, Gülşah Sinem, Vasiyetin Yerine Getirilmesi, İstanbul, Oniki Levha Yayıncılık, 2022.

BAYGIN, Cem, Türk Miras Hukukunda Alacaklıların Korunması, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2005.

BELGE ÇETİN, Ayşe Merve, Vasiyet (Belirli Mal Bırakma), Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2022.

ÇABRİ, Sezer, Miras Hukuku Şerhi (TMK m.495-574), Cilt-I, Güncellenmiş 2. Baskı, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2018.

DURAL, Mustafa/ÖZ, Turgut, Türk Özel Hukuku, Cilt IV, Miras Hukuku, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2022.

EREN, Fikret/YÜCER AKTÜRK, İpek, Türk Miras Hukuku, 4. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2021.

ESCHER, A./ESCHER, Arnold, Zürcher Kommentar zum ZGB, Das Erbrecht, Erste Abteilung: Die Erben (Art. 457-536), Dritte Auflage, Zürich 1959.

GÖNENSAY, Samim/BİRSEN, Kemaleddin, Miras Hukuku, İkinci Bası, İstanbul 1963.

GÜRSOY, Kemal Tahir, Türk Medeni Kanunu Hükümlerin Göre Mal Vasiyeti, Ankara 1955.

HATEMİ, Hüseyin: Miras Hukuku, Gözden Geçirilmiş 9. Bası, İstanbul, On İki Levha Yayıncılık, 2021.

HRUBESCH-MILLAUER, Stephanie, CHK-Handkommentar zum Schweizer Privatrecht, Erbrecht, Art. 457-640 ZGB, 3. Auflage, 2016.

HUWILER, Bruno, Basler Kommentar, Zivilgesetzbuch II, Art. 457-977 ZGB, Art. 1-61 SchlT ZGB, Hrsg. Thomas Geiser/Stephan Wolf, 6. Auflage, Basel 2019.

İMRE, Zahit/ERMAN, Hasan, Miras Hukuku, Gözden Geçirilmiş 15. Basım, İstanbul, Der Yayınları, 2021.

İNAN, Ali Naim/ERTAŞ, Şeref/ALBAŞ, Hakan, İnan Türk Medeni Hukuku, Miras Hukuku, 11. Bası, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2022.

İŞGÜZAR, Hasan/DEMİR, Mehmet/YILMAZ, Süleyman, Miras Hukuku, Ankara, Yetkin Yayınları, 2019.

KILIÇOĞLU, Ahmet M., Miras Hukuku, Genişletilmiş 11. Bası, Ankara, Turhan Kitabevi, 2021.

KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, Necip, Miras Hukuku, Hiç Değiştirilmemiş 3. Bası, İstanbul Filiz Kitabevi, 1987.

KÖPRÜLÜ, Bülent, Miras Hukuku Dersleri, Genişletilmiş ve Yenilenmiş 2. Bası, İstanbul, Fakülteler Matbaası, 1985.

NOMER, Halûk Nami/ENGİN, Baki İlkay:, Türk Borçlar Kanunu Şerhi, Özel Borç İlişkileri, Cilt: I, Satış Sözleşmesi, 1. Fasikül, Giriş-Madde 207-216, 245, Gözden Geçirilmiş 7. Bası, Ankara 2023.

OĞUZMAN, M. Kemal, Miras Hukuku, Gözden geçirilmiş 6. Bası, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1995.

OĞUZMAN, M. Kemal/SELİÇİ, Özer/OKTAY-ÖZDEMİR, Saibe, Eşya Hukuku, Güncellenmiş ve Eklemeler Yapılmış 24. Bası, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2022.

ÖZTAN, Bilge, Miras Hukuku (Tablolar ve Örneklerle), 12. Bası, Ankara, Yetkin Yayınları, 2021.

PIOTET, Paul, Schweizerishes Privatrecht, Vierter Band, Erbrecht, Erster Halbband, Basel und Stutgart, Helbing & Lichtenhahn Verlag AG, 1978.

SEROZAN, Rona/ENGİN, Baki İlkay, Miras Hukuku, Güncellenmiş 8. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2022.

SİRMEN, Lale, Eşya Hukuku, 9. Baskı, Ankara, 2021.

ÜREM ÇETİNEL, Merve, "Belirli Mal Bırakmada Yarar ve Hasarı Geçişi (TMK m.518/I)", İstanbul Hukuk Mecmuası, 80 (4), s. 1139-1168.

WEIMAR, Peter, Berner Kommentar, Schweizerisches Zivilgesetzbuch, Das Erbrecht, Die Erben, Die gesetzlichen Erben, Die Verfügungen von Todes wegen, Die gesetzlichen Erben; Die Verfügungsfähigkeit, Die Verfügungsfreiheit, Die Verfügungsarten, Die Verfügungsformen, Art. 457-516 ZGB, 2009.

WOLF, Stephan/GENNA, Gian Sandro, Schweizerishes Privatrecht, IV/1, Erbrecht, Band 1, Basel, Helbing Lichtenhahn Verlag, 2012.

4. Basım

MEDYA OKURYAZARLIĞI VE EĞİTİMİ

Prof. Dr. İbrahim E. Bilici

nobel
40.yıl

MEDYA OKURYAZARLIĞI VE EĞİTİMİ

Prof. Dr. İbrahim E. Bilici

Yayın No.: 936
İletişim No.: 32
ISBN: 978-605-133-839-2
E-ISBN: 978-625-402-089-6
Basım Sayısı: 4. Basım, Ekim 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Sergen Öz -sergen@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Bilici, İbrahim E.
Medya Okuryazarlığı ve Eğitimi / İbrahim E. Bilici
4. Basım, VI + 350 s., 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-839-2
E-ISBN: 978-625-402-089-6
1. Medya Okuryazarlığı 2. Medya Eğitimi 3. Medya Okuryazarlığı ve Eğitimi 4. Medya ve Bilgi Okuryazarlığı

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ **1**

I. Bölüm: MEDYA OKURYAZARLIĞI KAVRAMI, KONUMU VE UYGULAMALARI **5**

Medya 5
Basılı Medya 9
Elektronik Medya: Radyo, Televizyon ve Sinema 10
Dijital-Çokluortam: Bilgisayar, İnternet ve Mobil Teknolojiler 15
Medyada İçerik 21
Yazı 22
Ses 23
Fotoğraf-Görüntü-Grafik 24
Medyada Biçim 26
Medya Eğitimi ve Medya Okuryazarlığı 27
Medya 'Eğitimi' 28
Medya 'Okuryazarlığı' 29
Medyayı Okumak 35
Medyayı Yazmak 37

II. Bölüm: MEDYA OKURYAZARLIĞI EĞİTİMİNDE TEMEL YAKLAŞIMLAR **41**

Aşılamacı Yaklaşım 44
Korumacı Yaklaşım 45
Güçlendirmeci Yaklaşım 47

Süss, D. and A. Hart. (2002). Media Education in 12 European Countries A Comparative Study of Teaching Media in Mother Tongue Education in Secondary Schools, Zurich. http://e-collection.ethbib.ethz.ch/ecol-pool/bericht/bericht_246.pdf (Erişim: Şubat 2008).

Sweat, B. (2011). "Money Management 101". *Vertical Thought*, 14-15. January-March. Thomas Nelson, Inc.

Talamo, A. and M. Beatrice Ligorio. (2000, June). "Identity in the Cyberspace: The Social Construction of Identity Through Online Virtual Interactions". *1st. Dialogical Self Conference* 23-26 June, Nijmegen (NL).

Tapscott, D. (2009). *Growing up Digital.* Columbus OH: McGraw-Hill Professional Publishing.

Tarpley, T. (2001). Children, the Internet, and Other New Technologies, 547-556. *In*: Handbook of Children and the Media (Eds: D. G. Singer, J. L. Singer). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Televizyon İzleme Eğilimleri Araştırması-2: RTÜK Kamuoyu, Yayın Araştırmaları ve Ölçme Dairesi Başkanlığı. Bilkent / Ankara. Şubat 2009.

The European Charter for Media Literacy. (2009). www.euromedialiteracy.eu (Erişim 08.09.2008).

The National Curriculum: Education Reform Act (1988). The National Curriculum, Parent Choice. www.talkeasy.co.uk/parent/inform/nc.html (Erişim 15.05.2010).

The Ontario Curriculum (1999) Ministry of Education and Training of Canada, *The Health and Physical Education*. Grades 9 and 10. www.edu.gov.on.ca/eng/curriculum/ secondary/grade9.html (Erişim 08.01.2009).

The Ontario Curriculum (2007-Revised) Ministry of Education and Training of Canada. *English.* Grades 9 and 10. www.edu.gov.on.ca/eng/curriculum/secondary/ grade9.html (Erişim 08.01.2009).

Thierer, A. (2008). Parental Controls and Online Child Protection: A Survey of Tools and Methods. The Progress & Freedom Foundation, Version 3.0. www.pff.org/ parentalcontrols (Erişim: Kasım 2010).

Thoman, E. (1990, July). "New Directions in Media Education". *An International Conference at the University of Toulouse*, France. The First Global Conference on Media Education. (Eds: E. Bevort, J. Savino, C. Bazalgette) Published by BFI, CLEMI and UNESCO in 1992.

Thoman, E. and T. Jolls. (2008). Literacy for the 21st. Century An Overview & Orientation Guide To Media Literacy Education. A Framework for Learning and Teaching in A Media Age. Second Edition. CML-Center for Media Literacy. www.medialit.org (Erişim: Mart 2010).

Thoman, E. and T. Jolls. (2010). About CML. Center for Media Literacy. www.medialit.org/about-cml (Erişim: Mart 2010).

Thompson, K. (2004). Social Pluralism and Post-Modernity. 564-571. *In*: Modernity: An Introduction to Modern Societies (Eds: S. Hall, D. Held, D. Hubert et.al.). Fourth Edition. Malden, MA: Blackwell Publishing.

Toffler, A. (1980). *The Third Wave.* New York: William Morrow and Company, Inc.

Tovey, J. (2009). Teen Turn a New Page. Sydney Morning Herald, *Life&Style*, January 15. www.smh.com.au/lifestyle/lifematters/teens-turn-a-new-page-200904079vgq.html (Erişim: Mart 2009).

Tulodziecki, G. and G. Silke. (2007). "Media Literacy Education in the Federal Republic of Germany-Development and Current Situation". *Communicar, 15 (*28), 61-68.

Turner, G. (2010). Approaching Celebrity Studies. *Celebrity Studies, 1* (1), 11-20. www.informaworld.com/smpp/title~content=t794837843 (Erişim: Kasım 2010).

TÜİK-Türkiye İstatistik Kurumu. (2006). Kültürel Faaliyetlere Katılım ve Ayrılan Zaman 2006. Türkiye İstatistik Kurumu, Yayın No: 3221, Ankara. http://www.tuik.gov.tr/ Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=5&KITAP_ID=170 (Erişim 09.05.2009).

Türkoğlu, N. and M. Cinman Şimşek. (2007). "Medya Okuryazarlığı" (I. Uluslararası Medya Okuryazarlığı Konferansı 23-25 Mayıs 2005). *Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi, Konferans Bildiri Kitabı*. Kalemus Yayınları, İstanbul.

UNESCO Grunwald Declaration. (1982, January). *International Conference on Media Education*. UNESCO, Grunwald-Germany. www.informaworld.com/smpp/ content~db=jour~content=a792185779 (Erişim 30.06. 2010).

UNESCO Toulouse Conference (1990). "New Directions in Media Education". *UNESCO Convenes International Media Literacy Conference in Toulouse.* www. media-lit.org/reading-room/unesco-convenes-international-media-literacy-conference-toulouse (Erişim 28.06.2009).

UNICEF- Voice of Youth. Young People Speak Out in Albania, Voice of Youth. TROC-UNICEF. www.unicef.org/voy/explore/media/explore_2763.html (Erişim 11.03. 2009).

United Nations. (1995, April-May). "9th. Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders". A/CONF.169/9, Cairo, Mısır. www.asc41.com/ 9th%20UN%20Congress%20on%20the%20Prevention%20of%20Crime/9th_congress.htm (Erişim 19.05.2010).

USA Public Law. (2002, January). "The Elementary and Secondary Education Act: No Child Left Behind". Public Law 107-110. *107th. Congress.* www2.ed.gov/policy/ elsec/leg/esea02/107-110.pdf (Erişim 13.09.2010).

Vallocheril, G. S. (1997). *Media Literacy Education For Adolescents: Testing An Integrated Theory Of Media Literacy*. Marquette University. Doctoral Dissertation. Milwaukee-Wisconsin.

van der Linde, F. (2010). "The Necessity of a Media Literacy Module Within Journalism or Media Studies Curricula". *Global Media Journal-African Edition, 4* (2), 212-227.

Vivian, J. (2001). *The Media of Mass Communication*. Needham Heights, MA: Allyn & Bacon A Pearson Education Company.

Voice of Youth-UNICEF. Policies Pedagogies TROC, Young People Speak Out in Albania. www.unicef.org/voy/explore/media/explore_2763.html (Erişim 20.03.2009).

Volcic, Z. (2003). "Who Wants to be a Media Literate? Locating Media Research Methods and Applying them to the 'Media Literacy' Concept". *Croatian Journal for Journalism and the Media, 9* (2), 35-66. Croatia. http://espace.library.uq.edu.au/view/UQ:162409 (Erişim: Kasım 2010).

Wallman, K. (2008). Media and Intellectual Property Issues, pp. 31-46. In: Media and Values: Issues of Content, Community and Intellectual Property. (Eds. R. P. Adler, D. Clark, K. Wallman). The Aspen Institute Communication and Society Program: Washington, DC.

Wang, X. (2007). For the Good of Public Health or for Political Propaganda: People's Daily's Coverage of the Severe Acute Respiratory Syndrome Epidemic. (Dummy Coding). *China Media Research, 3* (3). www.ats.ucla.edu/stat/mult_pkg/faq/ general/dummy.htm (Erişim: Eylül 2009).

Wartella, E. and N. Jennings. (2001). Hazards and Possibilities of Commercial TV in the Schools, 309-322. *In*: Handbook of Children and the Media (Eds: D. G. Singer, J. L. Singer). Sage Publications.

Watt, D. (2008). "Challenging Islamophobia Through Visual Media Studies: Inquiring Into a Photograph of Muslim Women on the Cover of Canada's National News Magazine". *Studies in Media & Information Literacy Education, 8* (2), 1-14. University of Toronto Press.

Welles, O. (1995). *Yurttaş Kane.* (Çev. Nijat Özön). Ankara: Bilgi Yayınevi, Adalet Matbacılık.

Whitehead, A. N. (1925). *Science and the Modern World.* The New American Library Mentor Books.

WHO (1988). World Health Organization Education for Health-A Manual on Health Education in Primary Health Care, Geneva. www.greenstone.org/greenstone3/ nzdl?a=d&d=HASH017e92b3f18409f89a3d013a.8.2&c=hdl&sib=1&ed=1&p.s= ClassifierBrowse&p.sa=&p.a=b&p.c=hdl (Erişim 10.01.2010).

Wilson, C. and B. Duncan. (2009). Implementing Mandates in Media Education: The Ontario Experience, 127-140. *In*: Mapping Media Education Policies in the World: Visions, Programmes and Challenges (Eds: D. FrauMeigs, J. Torrent). United Nations Alliance of Civilizations Grupo Comunicar Yayını.

Wolf, T. M. and J. A. Cheyne. (1972). "Persistence of Effects of Live Behavioral, Televised Behavioral, and Live Verbal Models on Resistance to Deviation". *Child Development, 43* (4), 1429-1436.

Worsnop, C. M. (1999). *Screening Images: Ideas for Media Education*. Mississauga, Canada: Wright Communications.

Wresch, W. (1999). *Disconnected: Haves and Have-nots in the Information Age.* New Brunswick, New Jersey: Rutgers University Press.

Yalçın, S. (Ocak, 2007). "Yazılı, Görsel Medya ve Şiddet". *Basın Yayında Çocuk Sağlığı Sempozyumu*. Keçiören Eğitim ve Araştırma Hastanesi Toplantı Salonu, Ankara. s.22-28.

Yates, B. (1997). Media Literacy: A Health Education Perspective. University of Florida College of Journalism and Communications Graduate Division, Educational Resources Center, U.S. Department of Education. www.eric.ed.gov/ERICWebPortal/ search/detailmini.jsp?_nfpb=true&_&ERICExtSearch_SearchValue_0=ED415568&ERIC ExtSearch_SearchType_0=no&accno=ED415568 (Erişim: Haziran 2010).

Yoon, J. (2007). Media Education: Benefits for Students and Teachers at Alternative High Schools. Temple University, AMLA 2007 Research Summit. http://namle.net/ national-conference/2007-media-literacy-education-research-summit4/2007-research-summit/2007-research-summit-toc (Erişim: Haziran 2010).

YouAreHere: "*The Truth, the Whole Truth, and Nothing But...*" Parents and Teachers Program. Federal Trade Commission. www.ftc.gov/bcp/edu/microsites/youare here/pages/parents_and_teachers.html (Erişim 16.12.2010).

Yüksel, E. (2007, June). "The Cartoon Image of Turkey and U.S. Relationships: An Analysis on Political Cartoons on the Historical Voting of March 1, 2003". (*Communication in the Millennium*, June 16-18, Indiana University, Bloomington-U.S.A). pp. 108-123.

Yüksel, E. (2010). *Medya ve Habercilik*, Konya: (1. Basım). Çizgi Kitabevi Yayınları.

Zimic, S. (2009). Not so 'Techno-savvy': Challenging the Stereotypical Images of the 'Net Generation. *Digital Culture &Education*, *1* (2), 129-144. www.digital cultureandeducation.com/cms/wp-content/uploads/2010/01/dce1020_zimic_2009.pdf (Erişim: Ağustos 2010).

Zoll, M. H. (2009). News Literacy Classes Graduate Media-Savvy Students. www. berkshirepublishing.com/ans/HTMView.asp?parItem=S031000388A (Erişim: Mart 2009).

Bu kitap ile ilgili her türlü yorum ve eleştirilerinizi
e-mail yoluyla yazara iletebilirsiniz:
ibilici@yandex.com.tr

Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 6. Basım

MEDYA VE HUKUK

Prof. Dr. Sevil Yıldız

nobel
40. yıl

MEDYA VE HUKUK

Prof. Dr. Sevil Yıldız

Yayın No.: 143
İletişim-Halkla İlişkiler No.: 09
ISBN: 978-605-133-044-0
E-ISBN: 978-625-417-428-5
Basım Sayısı: Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 6. Basım, Kasım 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Sergen Öz -sergen@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Yıldız, Sevil.
Medya ve Hukuk / Sevil Yıldız
Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş 6. Basım, XII+ 366 s., 13,5x19,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-044-0
E-ISBN: 978-625-417-428-5
1. Kitle İletişim Araçları 2. Haberleşme Özgürlüğü 3. Hukuk

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
ASO 1. Organize Sanayi Bölgesi Anadolu Cad. No:4 Sincan/ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **iii**

İÇİNDEKİLER ..... **v**

BÖLÜM 1: İLETİŞİM - KİTLE İLETİŞİM-HUKUK **1**

1. İletişim Kavramı 1
2. İletişimin Unsurları 3
    - 2.1. Kaynak 4
    - 2.2. İleti 4
    - 2.3. Kanal 5
    - 2.4. Alıcı 5
3. Kitle İletişimi 6
4. Kitle İletişim Araçları 7
5. Kitle İletişim Araçlarının Fonksiyonları 8
6. Kitle İletişim ve Hukuk 15

BÖLÜM 2: İLETİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜ 19
1. Özgürlük Kavramı ve İfade Özgürlüğü 19
2. İletişim özgürlüğü 24
3. İletişim Özgürlüğünün Temel Unsurları 27
    3.1. Haber, Düşünce ve Kanıları Serbestçe Öğrenebilmek ve Toplayabilmek Hakkı 27
    3.2. Haber, Düşünce ve Kanıları Serbestçe Açıklayabilmek Hakkı 27
    3.3. Haber, Düşünce ve Kanıları Serbestçe Yayabilmek Hakkı 28
4. Türkiye'de İletişim Özgürlüğünün Tarihçesi 28
5. Anayasamızda İletişim Özgürlüğü 33
6. İletişim Özgürlüğünün Düzenlenmesi ve Sınırlandırılması 40
    6.1. Yayın Yasakları 41
    6.2. Basılmış Eserlerin Dağıtımının Önlenmesi ve Toplatılması 42
    6.3. Basın Araçlarının Müsaderesi 44
7. İletişim Özgürlüğünün Kanuni Düzenlemeleri 44
    7.1. Basın Kanunu 45
    7.2. Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun 45
    7.3. Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu 46
    7.4. İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun 46
    7.5. Bilgi Edinme Hakkı Kanunu 47
8. Uluslararası Çalışmalar 48

BÖLÜM 3:BASIN REJİMİ 51
1. Basın Kavramı Ve Görevleri 51
    1.2. Dünya Basın Tarihi 52
    1.3. Türk Basın Tarihi 54
    1.4. Basının Görevleri 56
2. Basın Rejimine İlişkin Temel Kavramlar 58

2.1. Basılmış Eser Kavramı 58
2.2. Yayım Kavramı 64
3. Matbaacılık Faaliyetleri 66
3.1. Matbaacılık Faaliyetinde Bulunma Koşulları 66
3.2. Matbaacıların Yükümlülükleri 67
4. Süreli Yayınlar 70
4.1. Süreli Yayının Koşulları 71
4.2. Süreli Yayın Türleri 73
4.3. Süreli Yayın Faaliyeti 75
4.4. Süreli Yayın Çıkarma Koşulları 77
4.4.1. Beyanname Verilmesi Koşulu 77
4.4.3.2. Sorumlu Müdür Olabilmenin Şartları 86
4.5. Yabancı Süreli Yayınlar 88
5. Süreli Yayın Kuruluşlarında Çalışanlar 89
5.1. Kanunun Yer Bakımından Uygulanması 91
5.2. Kanunun Kişi Bakımından Uygulanması 93
5.3. Basın İş Sözleşmesi 97
5.4. Basın İş Sözleşmesinin Yapılışı 99
5.5. Basın İş Sözleşmesinden Doğan Borçlar 100
5.6. Basın İş Sözleşmesinin Sona Ermesi 108
5.7. Basın İş Sözleşmesinin Sona Ermesinin Hukuki Sonuçları 115
5.8. Çalışma ve Dinlenme Süreleri 118
6. Basının Ceza Sorumluluğu 120
6.1. Basın Suçları 120
6.2. Basın Suçlarının Unsurları 122
6.3. Basın Suçlarında Ceza Sorumluluğu Sistemleri 123
6.4. Hukukumuzda Ceza Sorumluluğu 127
6.5. Yargılama Rejimi 132
6.6. Basın Kanunu'nda Düzenlenen Suçlar 135

BÖLÜM 4: CEVAP VE DÜZELTME HAKKI 141
1. Süreli Yayınlarda Cevap ve Düzeltme Hakkı 143

1.1. Cevap ve Düzeltme Hakkının Kullanılma Sebepleri 144
1.2 Cevap ve Düzeltme Hakkının Kullanılma Koşulları 146
1.3 Sorumlu Yazı İşleri Müdürünün Düzeltme ve Cevap Hakkına İlişkin Yükümlülükleri 148
1.4. Cevap ve Düzeltme Metninde Bulunması Gerekenler 149
1.5. Cevap ve Düzeltme Hakkının Kullanılmasının Usulü 151
2. Radyo ve Televizyon Yayınlarında Cevap ve Düzeltme Hakkı 154
2.1. Özel Radyo ve Televizyon Yayınlarında Cevap ve Düzeltme Hakkı 154
2.2. TRT Yayınları Bakımından Düzeltme ve Cevap Hakkı 156

BÖLÜM 5: HUKUKİ SORUMLULUK 159
1. Yayınların Hukuka Uygunluğu 159
2. Yayınların Hukuka Uygunluk Koşulları 160
2.1. Kamu Yararı 160
2.2. Gerçeklik 161
2.3. Güncellik 162
2.4. Ölçülülük 163
3. Kişilik Hakkı Ve Özellikleri 164
4. Kişilik Hakkının Konusu 165
4.1. Maddi Bedensel Değerler 165
4.2. Manevi Değerler 167
5. Kitle İletişim Araçları Yoluyla Kişilik Haklarına Yapılan Saldırılardan Korunma Yolları 175
5.1. Düzeltme ve Cevap Hakkı 176
5.2. Hukuk Davaları 176
6. Kitle İletişim Araçları Yoluyla Yapılan Kişilik Haklarına Saldırılarda Sorumluluk 183

7. TRT Yayınları Bakımından Hukuki Sorumluluk 184
8. Özel Radyo ve Televizyon Yayınları Bakımından Hukuki Sorumluluk 186
9. Yargılama Rejimi 187

BÖLÜM 6: REKLAMLAR 189
1. Reklamlar ve Hukuk 189
2. Reklamın Tanımı 191
3. Reklamın Unsurları 194
4. Reklamın Hukuki Kaynakları 195
5. Reklam Yasakları 197
6. Reklamların Şartları 199
7. Hukuka Aykırı Reklamlar 203
8. Aldatıcı Reklamlar 204
9. İstismar Edici Reklamlar 207
10. Tüketicinin Can ve Mal Güvenliğini Tehlikeye Düşürücü Reklamlar 209
11. Örtülü Reklam 210
12. Karşılaştırmalı Reklamlar 215
13. Fiyat Bilgisi İçeren Reklamlar 218
14. İndirimli Satış Reklamları 220
15. Çekiliş, Yarışma, Promosyon İçerikli Reklamlar 221
16. Reklamların Denetlenmesi 222
    16.1. Öz denetim 222
    16.2. İdari Denetim 225
    16.3. Özel Hukuk Davaları 229

BÖLÜM 7: RADYO - TELEVİZYON YAYINCILIĞI 231
1. Tarihsel Gelişim 231
2. Türkiye'de Radyo ve Televizyon Yayıncılığı ile İlgili Yasal Düzenlemeler 233
3. Yeni Radyo ve Televizyon Yayın Düzeni 237
    3.1. Kapsam 238

3.2. Yeniden İletim 241
3.3. Medya Hizmet Sağlayıcının Bağımsızlığı ve Sorumluluğu 241
4. Özel Yayıncılık Kuruluşları 243
4.1. Kuruluş Aşamasında Koşullar 244
4.2. Yükümlülükler 246
5. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu 248
5.1. Kuruluşu 248
5.2. Üst Kurulun Görevleri 252
6. Yayınların Düzeni 256
6.1. Yayın İlkeleri 256
6.2. Olağanüstü Dönemlerde Yayınlar 260
7. Ticari İletişim 262
7.1. Belirli Ürünlerin Ticari İletişimi 267
7.2. Program Desteklenmesi 267
7.3. Ürün Yerleştirme 268
8. Yayın Hizmeti İçeriği 270
9. Kamunun Önemli Olaylara Erişimi 273
10. Düzeltme Ve Cevap Hakkı 275
11. Yaptırımlar 277
11.1. İdari Yaptırımlar 277
11.2. Adli Yaptırımlar 282
12. Diğer Hususlar 284
13. Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu 286
13.1. Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumunun Kuruluş ve Teşkilatı 286
13.2. Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu Yayınlarında Temel İlkeler 291
11.3. Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu Yayınlarının Esasları 292
13.4. Yayınların Düzeni 293
13.5. Cevap ve Düzeltme Hakkı 294
13.6. Yayınların Denetlenmesi 298
13.7. Yayınlarda Sorumluluk 299

BÖLÜM 8: SİNEMA HUKUKU 301
1. Sinemanın Doğuşu 301
2. Sinema Filmi Eserinin Tanımı 304
3. Sinema Filmlerinin Unsurları 306
3.1. Yapısal Unsurlar 307
3.2. Teknik Unsurlar 309
4. Sinema Filmleri Denetleme sistEmleri 310
4.1. Sansür Sistemi 310
4.2. Öz denetim Sistemi 311
5. Türkiye'de Sinema Filmlerinin Denetlenmesi 312
6. 5224 Sayılı Kanuna Göre Sinema Filmlerinin Desteklenmesi Ve Denetlenmesi 317
6.1. Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılması 318
6.2. Sinema Filmlerinin Desteklenmesi 324

BÖLÜM 9: SOSYAL MEDYA REJİMİ 327
1. Sosyal Medya 327
2. Bilişim Suçları 335
2.1. Doğrudan (Gerçek) Bilişim Suçları ve Cezaları 337
3. Erişimin Engellenmesi Kararı 347
3.1. Engelleme Kararlarının Alınması 349
3.1.1. Koruma Tedbiri Olarak Verilen Kararlar 349
4. Yeni Sosyal Medya Düzenlemeleri 355
4.1. Sosyal Ağ Sağlayıcı Kavramı 355
4.2. Temsilci Atama Yükümlülüğü 356
4.3. Başvurulara Yanıt Verme Yükümlülüğü 358
4.4. Verilerin Türkiye'de Muhafaza Edilmesi Yükümlülüğü 358
4.5. Rapor Verme Yükümlülüğü 359
4.6. Erişimin Engellenmesi veya İçeriğin Çıkarılması Yükümlülüğü 359
4.7. Unutulma Hakkı 360

KAYNAKÇA 361

KAYNAKÇA

Akipek, J.; Akıntürk, T. (2002), Türk Medeni Hukuku, Kişiler Hukuku, Seçkin Yayınları, İstanbul.

Akmanlar, B. (1965), "Basın Kanunu'nda Ceza Sorumluluğu", Adalet Dergisi, Yıl:1965, Sayı:10.

Akyiğit, E. (2003), Yeni Mevzuata Göre Hazırlanmış İş Hukuku, 3. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara.

Ataay, A. (1978), Şahıslar Hukuku, İstanbul.

Atalay, B. (2018), " Bilişim Suçları, İletişim ve Sosyal Medya", İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi- İAÜD, Temmuz, Cilt:10,Sayı:3,1-36.

Avcı, A. (2013), Türkiye'de İnternet ve İfade Özgürlüğü, Legal Yayıncılık, İstanbul.

Avşar, Z.; Öngören, G. (2003), Radyo ve Televizyon Hukuku, RTÜK Yayını, Ankara.

Avşar, Z.; Elden, M. (2004), Reklam ve Reklam Mevzuatı, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Yayını, Ankara.

Aydın, M. (2010), TCK'nın Genel Hükümleri Açısından Basın Suçlarında Sorumluluk, Adalet Yayınevi, Ankara.

Aydoğdu, M.(2015), Tüketici Hukuku Dersleri. Adalet Yayınevi. Ankara.

Batmaz, V. (1994), Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İletişim Bilimleri Basım ve Yayımcılık Yüksek Lisans Programı, İletişim Kuramları Dersi, Yayınlanmamış Ders Notları.

Belli, D.B. (2008), Basın Yolu İle Kişilik Hakkına Saldırılardan Doğan Hukuki Sorumluluk, Yetkin Yayınları, Ankara.

Bozbel, S. (2006), Mukayeseli Hukukta ve Türk Hukukunda Karşılaştırmalı Reklam Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Bıyıklı, H. (1981), "Türk Hukukunda Basın Suçlarından Dolayı Sorumluluk", İletişim, AİTİA Yayınları, Sayı:2.

Çankaya, Ö.; Yamaner, M.B. (2012), Kitle İletişim Özgürlüğü, Beta Kitabevi, Ankara.

Çelik, N. (2007), İş Hukuku Dersleri, Yenilenmiş 29. Bası, Bası Yayınları, İstanbul.

Çiftçi, A. (1999), Uluslararası Hukuk Açısından Radyo ve Televizyon Hukuku, Gazi Üniversitesi İletişim fakültesi Basımevi, Ankara.

Çiftçi, A. (1990), "Cevap ve Düzeltme Hakkı", GÜBYYOD, S.7.

Çolak, N.İ. (2007), Kitle İletişim Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Danışman, A. (1982), Basın Özgürlüğünün Sağlanması Önlemleri (Devletin Basın Karşısındaki Aktif Tutumu), Ankara Üniversitesi Basın Yayın Yüksek Okulu Yayınları, Ankara.

Danışman, A. (1991), Ceza Hukuku Açısından Özel Hayatın Korunması, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya.

Demir, V. (2006), Medya Etiği, Beta Yayıncılık, İstanbul.

Demir, F. (2003), Yargıtay Kararları Işığında İş Hukuku ve Uygulaması, Yeniden Düzenlenmiş 3. Baskı, İzmir.

Dönmezer, S. (1976), Basın Ve Hukuku, 4. Bası, Sulhi Garan Matbaası, İstanbul.

Dönmezer, S. (1983), "Basın Suçlarında Ceza Sorumluluğu", Basın ve Basının Karşılaştığı Hukuki Sorunlar Semineri Tutanakları, Hürriyet Vakfı Eğitim Yayınları, No:3, İstanbul.

Dönmezer, S. (1984), Sosyoloji, 9.Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara.

Ertuğ, H.R. (1960), Basım ve Yayım Hareketleri Tarihi, 2. Bası, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Fidan, M. (2009), İletişim Kurmak İstiyorum, Tablet Yayınevi, Konya.

Gökçe, O. (2002), İletişim Bilimine Giriş-İnsanlararası İlişkilerin Sosyolojik Analizi, 4. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara.

Gökçe, S. (2010), Basın İş Sözleşmesine Göre Gazetecilerin Hakları ve Mesleki Sorunları, Adalet Yayınevi, Ankara.

Gökçek Karaca, N. (2010), Gazetecinin Basın İş Kanunundan Doğan Hakları ve Sorumlulukları, Legal Yayınları, İstanbul.

Göktaş S.; Çil, Ş. (2003) Açıklamalı- İçtihatlı Basın İş Kanunu, İlgili Mevzuat Ankara.

Günaydın, B.(2012) Medyada Cevap Ve Düzeltme Hakkı, in Medya Hukuku, Ed. Barış Günaydın, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

Güven, E.; Aydın, U. (2004), Bireysel İş Hukuku, Nisan Kitabevi, Eskişehir.

Güz, N. (2002), Etkili İletişim Terimleri, İnkılap Yayınları, İstanbul.

İçel, K.; Ünver, Y. (2012), Kitle Haberleşme Hukuku, 6. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul.

İçel, K. (1977), "Cevap ve Düzeltme Hakkı Yönünden İlgi ve Gerçeğe Aykırılık Koşulları", İÜHFM. Cilt: XLII, Sayı:1-4.

İçel, K. (1986), "Basında Ceza Sorumluluğu Sistemleri ve Basın Kanunu'muzun Durumu", Türk Basınının Sorunları Sempozyumu, Ankara.

İnal, E.; Baysal, B. (2008), Reklam Hukuku ve Uygulaması, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul.

İnce, E. (1998), Çalışma Hukuku, Artı Sağlık ÇKDE. İstanbul.

İnuğur, M.N. (1982), Basın ve Yayın Tarihi, Çağlayan Kitabevi, İstanbul.

İskit, S. (1939), Türkiye'de Matbuat Rejimleri, Ülkü Matbaası, İstanbul.

Kapani, M. (1993), Kamu Hürriyetleri, Bilgi Yayınları, Ankara.

Kaya, A.Y. (1996), Dünya'da ve Türkiye'de Basının Gelişimi ile Türk Basınında Sporun Haber Ögeleri Açısından İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kılıçoğlu, A. (1982), Şeref haysiyet ve Özel Yaşama Basın Yoluyla Saldırılardan Hukuksal Sorumluluk, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara.

Kulular, İ; Ayşegül, M.(2022), " Sosyal Medyaya Yönelik Yeni Düzenlemelerin Hukuken Değerlendirilmesi", Bilişim Hukuku Dergisi, 4, no.1,; 1-32

McQuail, D. (1994), Kitle İletişim Kuramı (Giriş), Çev. Ahmet Haluk Yüksel, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

Narmanlıoğlu, Ü.(1994), İş Hukuku, Ferdi İş İlişkileri, Barış Yayınları, İzmir.

Ongun, C. (2007), "Cevap ve Düzeltme Hakkı", Terazi Hukuk Dergisi, Aralık, Sayı:16.

Oskay, Ü. (1993), XIX. Yüzyıldan Günümüze Kitle İletişimin Kültürel İşlevleri, Kuramsal Bir Yaklaşım, Der Yayınları, İstanbul.

Oskay, Ü. (1992), İletişimin ABC'si, Simavi Yayınları, İstanbul.

Öner, N.(1987), İnsan Hürriyeti, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Öngören, G. (1996), Televizyon ve Radyoda Kişilik Hakkına Saldırılara Karşı Hukuki Başvuru Yolları, İstanbul.

Özek, Ç. (1962), "Basın Hukukumuza Göre Fikir İşçileri İle İşverenler Arasındaki Hukuki Münasebet", İÜHFM Cilt: XXVIII, Sayı. XI.

Özek, Ç. (1972), Basın Suçlarında Ceza Sorumluluğu, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Özek, Ç. (1978), Türk Basın Hukuku, Fakülteler Matbaası, İstanbul.

Özek, Ç. (1999), Basın Özgürlüğünden Bilgilenme Hakkına, Alfa Yayınları, İstanbul.

Özel, S. (2004), Uluslararası Medya ve İnternette Kişilik Haklarının Korunması, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Özkaya, Y.(2022),"5651 Sayılı Kanun Kapsamında Suç İşlenmesinin Önlenmesi Amacıyla İnternet Erişiminin Engellenmesi" Bilişim Hukuku Dergisi, 4, no.1: 81-140

Özön, N. (2000), Sinema Televizyon Video, Bilgisayarlı Sinema Sözlüğü, İstanbul, 2000.

Özsunay, E. (1979), Gerçek Kişilerin Hukuki Durumu, İstanbul.

Özsunay, E. (2009), Karşılaştırmalı Reklamlar, Uluslararası Reklam Hukuku Sempozyumu, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul.

Öztan, B. (1992), Şahsın Hukuku, Hakiki Şahıslar, Yetkin Yayınevi, Ankara.

Öztürk, K. (1971), Son Değişiklikleriyle Gerekçeli Anayasa, Remzi Kitabevi, Ankara.

Öztürk, Ş.(2015), " Sosyal Medyada Etik Sorunlar", Selçuk İletişim, 2015, 9(1): 287-311.

Perin, C. (1974), Tarih Boyunca Düşünce ve Basın Özgürlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Soysal, M. (1979), Anayasanın Anlamı, Gerçek Yayınevi, İstanbul.

Sözüer, A. (1996), Basın Suçlarında Ceza Sorumluluğu, Alfa Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.

Sümer, H.H. (2016) Bireysel Basın İş Hukuku, Seçkin Yayınları, Ankara.

Şakar, M. (2002), Basın İş Hukuku, Gazetecilerin Çalışma İlkeleri, İstanbul.

Şuğle, M.A. (2001), İş Hukuku Açısından Gazeteci, Ankara.

Tanör, B. (Tarih belirtilmemiş), Siyasi Düşünce Hürriyeti ve 1961 Anayasası, Öncü Kitabevi, İstanbul.

Taşman, B.(1998), Bireysel İş Hukuku, İstanbul.

Tekelioğlu, N.(2016), Tüketicinin Korunması Açısından Hukuka Aykırı Reklamlar, Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul.

Tokgöz, O. (1994), Temel Gazetecilik, 4. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara.

Tosun, Y. (2009), Sinema Eserleri ve Eser Sahibinin Hakları, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul.

Tuncay, A.C. (1989), Hukuki Yönden Basında İşçi ve İşveren İlişkileri, İstanbul.

Tutar, H.; Yılmaz, M.K. (2002), Genel İletişim-Kavramlar ve Modeller, Nobel Yayın ve Dağıtım, Ankara.

Yüksel, A.H.; Demiray, U. (1988), Basının Toplumsal İletişimdeki İşlevleri (Türk Toplumunda Basının Atatürkçü Toplumsal Kişilik Oluşumundaki İşlevleri Üzerine Bir Model Önerisi), Anadolu Üniversitesi Eğitim Teknolojisi ve Yaygın Eğitim Vakfı Yayınları, Eskişehir.

Zevkliler, A.; Acabey, M.B.; Gökyayla, K.E. (2000), Medeni Hukuk, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

Zıllıoğlu, M. (1993), İletişim Nedir?, Cem Yayınları, İstanbul.

9. Basım

MYO İnşaat Teknikerliği Programları İçin

YAPI STATİĞİ

Prof. Dr. Mustafa Karaduman

nobel
40. yıl

MYO İNŞAAT TEKNİKERLİĞİ PROGRAMLARI İÇİN YAPI STATİĞİ

Prof. Dr. Mustafa Karaduman

Yayın No.: 218
Teknik-Mühendislik No.: 10
ISBN: 978-605-133-120-1
E-ISBN: 978-625-371-783-4
Basım Sayısı: 9. Basım, Ekim 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Sergen Öz -sergen@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Bayraktar Asiltürk -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Karaduman, Mustafa.
MYO İnşaat Teknikerliği Programları İçin Yapı Statiği / Mustafa Karaduman
9. Basım, VIII + 110 s. 16x23,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-120-1
E-ISBN: 978-625-371-783-4
1. Yapı Statiği 2. İnşaat Teknikerliği

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA

YAPI STATİĞİ

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

1. DIŞ KUVVET - İÇ KUVVET - GERİLME 1
1.1. DIŞ VE İÇ KUVVET 1
1.2. GERİLME 2
1.3. İÇ KUVVET BİLEŞENLERİ 3

2. TAŞIYICI SİSTEMLER 5
2.1.TAŞIYICI SİSTEM (STATİK SİSTEM) 5
2.2. TAŞIYICI SİSTEMLERİN KARŞILAŞTIĞI ETKİLER 6
2.3. İÇ KUVVETLERİN BULUNMASI 8
2.3.1. Basit Kirişler 8
2.3.2. Konsol/Ankastre Kirişler 17
2.3.3. Kırıklı Kirişler ve Çerçeveler 36
2.3.4. Sürekli (Mütemadi) Kirişler ve Mafsallı (Gerber) Kirişler 67
2.3.5. Kafes Kirişler 85
2.3.6. Üç Mafsallı Kemerler ve Çerçeveler 102

KAYNAKLAR 110

KAYNAKLAR

1. **ÇAKIROĞLU, A., ÇETMELİ, E.,**Yapı Statiği, Cilt I, İ.T.Ü. Yayını, 1974, İSTANBUL
2. **KARADUMAN, M**. Çelik Yapılar, Kitap, Nobel Yayın, 2010, ANKARA
3. **UMUCALILAR, A.,** Yapı Statiği (İzostatik Sistemler), S.Ü. Müh. Mim. Fak.Ders Notları Yayınları, KONYA
4. **UMUCALILAR, A., KALTAKCI,** M. Y., Çözümlü Örneklerle Teknik Mekanik (Statik), S.Ü. Müh. Mim. Fak. Ders Notları Yayınları, 1999, KONYA

İŞLETME SERMAYESİ YÖNETİMİ

Prof. Dr. Ali İhsan Akgün

nobel
40.yıl

İŞLETME SERMAYESİ YÖNETİMİ

Prof. Dr. Ali İhsan Akgün

Yayın No.: 5529
İşletme No.: 375
ISBN: 978-625-371-578-6
E-ISBN: 978-625-371-579-3
Basım Sayısı: 1. Basım, Ağustos 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Sergen Öz -sergen@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Bayraktar Asiltürk -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Akgün, Ali İhsan.
İşletme Sermayesi Yönetimi / Ali İhsan Akgün
1. Basım, XII + 352 s., 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-371-578-6
E-ISBN: 978-625-371-579-3
1. İşletme Sermayesi 2. Yönetim

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
ASO 1. Organize Sanayi Bölgesi Anadolu Cad. No:4 Sincan/ANKARA

İÇİNDEKİLER

Ön Söz iii
Kısaltmalar v

BÖLÜM 1: İŞLETME SERMAYESİ YÖNETİMİNE GİRİŞ 1
1.1. Genel Açıklama 2
1.2. İşletme Sermayesi Kavramı 2
1.3. İşletme Sermayesinin Önemi 4
1.4. İşletmelerde İşletme Sermayesi Döngüsü 6
1.5. İşletme Sermayesi Çeşitleri 8
1.5.1. Brüt İşletme Sermayesi 10
1.5.2. Net İşletme Sermayesi 10
1.5.3. Sürekli İşletme Sermayesi 11
1.5.4. Değişken (Geçici) İşletme Sermayesi 12
1.5.5. Olağanüstü İşletme Sermayesi 13
1.5.6. Net Faaliyet İşletme Sermayesi 14
1.6. İşletme Sermayesinin Fazla veya Yetersiz Olmasının Sonuçları 17
1.7. İşletme Sermayesi Düzeyini Etkileyen Faktörler 20
1.7.1. İşletmenin Türü, Faaliyet Konusu ve Büyüklüğü 21
1.7.2. Satışlar ve Talep Şartlarındaki Değişmeler 22
1.7.3. Faaliyetlerin Mevsimselliği 22
1.7.4. Tedarik ve Satış Şartları 23
1.7.5. Üretim Süreci ve Kullanılan Teknoloji 24
1.7.6. Kredi Temin Edilebilirliği 24
1.7.7. Pazar Koşulları 25
1.7.8. Faaliyetlerin Etkinliği 26
1.7.9. Fiyat Düzeyindeki Değişmeler ve Konjonktürel Dalgalanmalar 26
1.7.10. Diğer Faktörler 26
1.8. İşletme Sermayesi ile Enflasyon Arasındaki İlişki 26
1.9. Özet 28
Kaynakça 29

BÖLÜM 2: İŞLETME SERMAYESİNİN FİNANSMANI VE YÖNETİMİ 35
2.1. Genel Açıklama 36
2.2. İşletme Sermayesinin Finansmanı 36
2.2.1. İhtiyatlı (Muhafazakar) Finansman Stratejisi 38
2.2.2. Dengeli (Ilımlı) Finansman Stratejisi 39
2.2.3. Atılgan (Agresif) Finansman Stratejisi 40
2.2.4. Sıfır Net İşletme Sermayesi Yaklaşımı 46
2.3. İşletme Sermayesi ve Karlılık 47
2.4. İşletme Sermayesi Yönetimi 51
2.5. İşletme Sermayesi Politikası 56

2.6. İşletme Sermayesi Politikaları ve Karlılık İlişkisi 58
2.7. Özet 60
Kaynakça 61

BÖLÜM 3: İŞLETME SERMAYESİNE İLİŞKİN ORANLAR 65
3.1. Genel Açıklama 66
3.2. Rasyo Analizinin Tanımı 66
3.3. İşletme Sermayesinin Etkinliği 67
3.4. İşletme Sermayesi Unsurlarının Etkinliği 73
3.4.1. Nakit Etkinliği Oranları 73
3.4.2. Alacakların Etkinliği Oranları 75
3.4.3. Stoklara İlişkin Etkinlik Oranları 77
3.4.4. Borçlara İlişkin Etkinlik Oranları 81
3.5. İşletme Sermayesine İlişkin Diğer Oranlar 82
3.6. Z Değeri (Score) Analizi 86
3.6.1. Altman Z Score 86
3.6.2. Bankalara İlişkin Z Score 89
3.7. Oran Analizinin Sınırlamaları 90
3.8. Özet 90
Kaynakça 92

BÖLÜM 4: İŞLETME SERMAYESİ YÖNETİMİNİN ETKİNLİĞİ 97
4.1. Genel Açıklama 98
4.2. İşletme Sermayesi Yönetiminin Etkinliği 98
4.3. Faaliyet (İşletme) Döngüsü 100
4.4. Nakit Dönüşüm Süresi 103
4.5. Nakit Dönüşüm Süresinin Karlılık Üzerindeki Etkisi 110
4.6. Nakit Dönüşüm Süresi ile Faaliyete İlişkin İşletme Sermayesi Arasındaki İlişki 112
4.7. Özet 116
Kaynakça 117

BÖLÜM 5: NET İŞLETME SERMAYESİ İHTİYACININ BELİRLENMESİ ... 121
5.1. Genel Açıklama 122
5.2. Net İşletme Sermayesi İhtiyacının Belirlenmesi 123
5.3. İşletme Sermayesine Yönelik İhtiyaç 124
5.4. İşletme Sermayesi İhtiyacının Belirlenme Yöntemleri 126
5.4.1. Faaliyet Devri Katsayısı Yöntemi 126
5.4.2. Günlük Masraf Tutarı Yöntemi 128
5.4.3. Schmallenbach Yöntemi 131
5.4.4. Satış Yüzdesi Tekniği Oranı 132
5.4.5. Regresyon Analizi 136
5.4.6. Faaliyet Döngüsü Yöntemi 138
5.4.7. Tahmini Bilanço Yöntemi 139
5.4.8. Nakit Tahmini Tekniği 140

5.5. İşletme Sermayesinin Tahmininde Kullanılan Yöntemlere İlişkin Uygulamalar 140
5.6. İşletme Sermayesi İhtiyacının Belirlenmesine Yönelik Örnekler 143
5.7. Özet....152
Kaynakça....154

BÖLÜM 6: NAKİT VE MENKUL DEĞERLER YÖNETİMİ 157
6.1. Genel Açıklama 158
6.2. Nakit Yönetiminin Fonksiyonları 158
6.3. Nakit Giriş ve Çıkışlarının Yönetimi....160
6.3.1. Float....160
6.3.2. Locbox Sistemi....161
6.3.3. Toplama Bankacılığı....162
6.3.4. Banka Havaleleri....163
6.3.5. E-ticaret ve İnternet Bankacılığı Teknolojisi....164
6.4. Nakit Yönetiminin Amacı....167
6.5. Nakit Tutmaya İlişkin Motivasyonlar....168
6.6. Nakit Gereksiniminin Tahmini 171
6.6.1. Nakit Akışı Tablosu 171
6.6.2. Nakit Bütçesi....173
6.6.3. Nakit Bütçesi Hazırlanması....175
6.6.4. Nakit Bütçesinin Analizi 181
6.7. Nakit Yönetimine İlişkin Modeller 182
6.7.1. Baumol Modeli....184
6.7.2. Miller and Orr Modeli....186
6.7.3. Beranek Modeli 189
6.7.4. White-Norman Modeli....191
6.8. Menkul Değerlerin Yönetimi....191
6.9. Özet....195
Kaynakça....197

BÖLÜM 7: ALACAKLARIN YÖNETİMİ....201
7.1. Genel Açıklama 202
7.2. Ticari Alacak Yönetiminin Tanımı 202
7.3. Ticari Alacak Yönetiminin Amacı 204
7.4. Ticari Alacakların Yönetiminin Önemi 205
7.5. Ticari Alacak Yönetiminin Temel Adımları....209
7.6. Ticari Alacak Yönetiminin Etkinliği 210
7.6.1. Kredi Politikası....211
7.6.2. Ticari Alacakların İzlenmesi 215
7.7. Kredili Satış Politikasının Unsurları....222
7.7.1. Kredi Standartları....222
7.7.2. Kredili Satışların Vadesi....225
7.7.3. Nakit İskontosu 228
7.7.4. Tahsilat Politikası....234
7.8. Alacakların Yönetimine İlişkin Maliyetler....235

7.9. Alacak Düzeyini Belirleyen Faktörler 236
7.10. Özet 240
Kaynakça 242

BÖLÜM 8: STOK YÖNETİMİ 247
8.1. Genel Açıklama 248
8.2. Stok Türleri 248
8.3. Firmalarda Stok Tutarını Etkileyen Faktörler 252
8.4. Stok Muhasebesi Yöntemleri 253
8.5. Stoklar ile Finansal Yönetim Arasındaki İlişki 256
8.6. Stok Yönetiminin Kapsamı 258
8.7. Stok Bulundurma Motivasyonu (Güdüsü) 259
8.8. Stok Maliyetleri 260
8.9. Stok Tutma Modelleri 264
8.9.1. Ekonomik Sipariş Miktarının Belirlenmesi 265
8.9.2. ABC Analizi 274
8.9.3. VED Analizi 277
8.9.4. Sürekli (Aralıksız) Stok Sistemi 277
8.9.5. Tam Zamanında (JIT) Kontrol Sistemi 278
8.9.6. Kurumsal Kaynak Planlama Sistemleri 280
8.9.7. Depo Yönetim Sistemi 281
8.9.8. Stok Devir Hızı Oranı 283
8.10. Stokların Yönetiminde Etkinlik Sağlanması 285
8.11. Özet 287
Kaynakça 289

BÖLÜM 9: BORÇLARIN YÖNETİMİ 293
9.1. Genel Açıklama 294
9.2. Kısa Vadeli Finansman Kaynakları 295
9.2.1. Ticari Banka Kredileri 295
9.2.2. Ticari Kredi Kavramı 301
9.2.3. Ticari Kredilerin Maliyeti 303
9.2.4. Ticari Kredilerin Avantajları ve Dezavantajları 304
9.2.5. Finansman Bonosu 307
9.2.6. Faktoring 308
9.2.7. Factoring Maliyeti 310
9.2.8. Factoring Türleri 312
9.2.9. Faktoringin Faydaları 315
9.2.10. Diğer Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar 316
9.3. Özet 317
Kaynakça 318

BÖLÜM 10: NET İŞLETME SERMAYESİ DEĞİŞİM TABLOSU 323
10.1. Genel Açıklama 324
10.2. Net İşletme Sermayesinin Kapsamı 324

10.3. Net İşletme Sermayesi Değişim Tablosunun Önemi 326
10.4. Net İşletme Sermayesini Etkileyen İşlemler....328
10.5. Net İşletme Sermayesi Değişim Tablosunun Faydaları 329
10.6. Net İşletme Sermayesi Değişim Tablosunun Kaynak ve Kullanımlarının Belirlenmesi 330
10.7. Net İşletme Sermayesi Değişim Tablosunun Kaynaklar....331
10.8. Net İşletme Sermayesi Değişim Tablosunun Kullanımları....335
10.9. Net İşletme Sermayesi Değişim Tablosunun Düzenlenmesi 338
10.10. Net İşletme Sermayesi Değişim Tablosunun Analizi....342
10.11. Net İşletme Sermayesi Değişim Tablosunun Düzenlenmesine İlişkin Örnek Uygulama....343
10.12. Özet....348
Kaynakça....349

Kaynakça

Akdoğan, N. ve Tenker, N. (2007), *Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri*, 12.Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi.

Akgüç, Ö. (2010), *Finansal Yönetim*, Sekizinci Baskı, İstanbul: Avciol Basım Yayın.

Akgüç, Ö. (1987), *Mali Tablolar Analizi*, Genişletilmiş 7.Bası, İstanbul: Muhasebe Enstitüsü Yayın No: 51.

Akgün, A.İ. ve Memiş Karataş, A. (2021), Investigating the relationship between working capital management and business performance: Evidence from the 2008 financial crisis of EU-28, *International Journal of Managerial Finance*, Vol.17 No.4, pp.545-567.

Akgün, A.İ. (2020), *Financial Statement Analysis*, Bursa: Ekin Yayınevi.

Akgün, A.İ. (2021), *Working Capital Management*, Bursa: Ekin Yayınevi.

Akıncı, N. ve Erdoğan, N. (1995), *Finansal Tablolar ve Analizi*, 4.Baskı, İzmir: Fakülteler Kitabevi-Barış Yayınları.

Aksoy, A. ve Yalçıner, K. (2013), *İşletme Sermaye Yönetimi*, 5.Baskı, Ankara: Detay Yayıncılık.

Baker, H.K., Filbeck, G. and Barkley, T. (2023), *Working Capital Management: Concepts and Strategies*, New Jersey: World Scientific Publishing Co.

Çabuk, A. ve Lazol, İ. (2009), *Mali Tablolar Analizi*, 8.Baskı, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.

Çabuk, A. (1993), *Finansal Tablolar Analizi*, 3.Baskı, Bursa: Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayınları No: 38.

Chiou, Jeng-Pen and Cheng, L. (2006), "The Determinants of Working Capital Management", Journal of American Academy of Business, September 2006.

Çömlekçi, F., Sözbilir, H. ve Bektöre, S. (2006), *Mali Tablolar Analizi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Deari, F., Kukeli, A., Barbuta-Misu N. and Virlanuta, F.O. (2021), Does working capital management affect firm profitability? Evidence from European Union countries, Economic and Administrative Sciences, DOI 10.1108/JEAS-11-2021-0222.

Durmuş, A.H. ve Arat, M.E. (1994), *İşletmelerde Mali Tablolar Tahlili: İlkeler ve Uygulamalar*, İstanbul: MÜ Nihad Sayar Eğitim Vakfı Yayınları No: 482/715.

Ercan, Metin K. ve Ban, Ü. (2008), *Değere Dayalı İşletme Finansı: Finansal Yönetim*, 4.Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi.

Gücenme, Ü. (2005), Mali Tablolar Analizi ve Enflasyon Muhasebesi, Bursa: Aktüel Yayınları.

Hanlon, M.L., Magee, R.P., Pfeiffer, G.M. and Dyckman, T.R. (2020), Financial Accounting, Sixth Edition, Canada: Cambridge Business Publishers. LLC.

Jabbouri, I., Satt, H. and El Azzouzi, O. (2022), Working capital management and firm performance nexus in emerging markets: do financial constraints matter?, Economic and Administrative Sciences, DOI 10.1108/JEAS-01-2022-0010.

Jagels, M.G. and Ralston, C.E. (2007), Hospitality Management Accounting, Ninth Edition, John Wiley & Sons, Inc., Hoboken: John Wiley & Sons, Inc., Hoboken.

Karapınar, A. ve Zaif, Figen A. (2009), *Uluslararası Finansal Raporlama Standartları İle Uyumlu Finansal Analiz*, Ankara: Gazi Kitabevi.

Kieso, D.E., Weygandt, J.J. and Warfield, T.D. (2016), *Intermediate Accounting*, Sixteenth Edition, New Jersey: John Wiley & Sons, Inc., Hoboken.

Lefebvre, V. (2022), Working capital management of IPO firms, Managerial Finance, DOI 10.1108/MF-04-2022-0193.

Ross, Stephen A., Randolph, W.W. and Bradford, D.J. (2003), *Fundamentals of Corparete Finance*, International Edition, McGraw-Hill Irwin.

Seth, H., Chadha, S. and Sharma, S.K. (2021), "Exploring predictors of working capital management efficiency and their influence on firm performance: an integrated DEA-SEM approach", *Benchmarking: An International Journal*, Vol. 28 No.4, pp.1120-1145.

Sevilengül, O. (1993), *Bankalarda Kredi Müşterilerinin Finansal Tablolarının Analizi ve Türkiye Uygulamasının Değerlendirilmesi*, Ankara: Gazi Büro Yayınları.

Şamiloğlu, F. ve Akgün, A.İ. (2015), *Türkiye Finansal Raporlama Standartlarına Uygun Finansal Tablolar Analizi*, Bursa: Ekin Yayınevi.

Thomas, C.W., Tietz, W.M., Harrison Jr., W.T. and Horngren, C.T. (2019), *Financial Accounting*, Twelfth Edition, New York: Pearson Edition.

NÖRONDAN ALGORİTMAYA DAVRANIŞI ANLAMAK

Editör
Dicle Dövencioğlu

nobel
40.yıl

NÖRONDAN ALGORİTMAYA DAVRANIŞI ANLAMAK

Editör

Dicle Dövencioğlu

Yayın No.: 5484
Psikoloji-PDR No.: 518
ISBN: 978-625-371-477-2
E-ISBN: 978-625-371-478-9
Basım Sayısı: 1. Basım, Haziran 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Sergen Öz -sergen@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Bayraktar Asiltürk -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Dövencioğlu, Dicle.
NÖRONDAN ALGORİTMAYA DAVRANIŞI ANLAMAK / Dicle Dövencioğlu
1. Basım, VIII + 158 s. 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-371-477-2
E-ISBN: 978-625-371-478-9
1. Davranış Bilimleri 2. Algısal Süreçler 3. Olaysal (Episodic) Bellek 4. Evrimsel Robotik

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA

İÇİNDEKİLER

1. ALGISAL SÜREÇLERİ ÖLÇMENİN DAVRANIŞI ANLAMAMIZDAKİ ROLÜ 1
Dicle Dövencioğlu

1. Üç Boyutlu Renk Algısı 2
2. Fiziksel Dünya ve Öznel Deneyimler Arasındaki İlişki 5
3. Davranışın Matematiksel Modellenmesi 6
4. Psikofiziğin Diğer Yöntemlerle Tamamlanması 10
5. Güncel Çalışmalar 11

Kaynakça 16

2. BİLİŞSEL BAYES AĞLARI İLE MARR'IN ANALİZ SEVİYELERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ 19
Barbaros Yet

Giriş 20
1. Marr'ın Analiz Seviyeleri 22
2. Bayes Ağları 23
   2.1. Hesaplama Seviyesi 24
   2.2. Algoritmik Seviye 25
   2.3. Uygulama Seviyesi 26
   2.4. Hesaplama ve Algoritmik Seviyedeki İlişkiler 27
3. Karar Verme 27
   3.1. Hesaplama Seviyesi 28
   3.2. Algoritmik Seviye 28
   3.3. Örneklem Hipotezi 33
4. Algısal Mıknatıs Etkisi 34
   4.1. Hesaplama Seviyesi 34
   4.2. Algoritmik Seviye 35
   4.3. Algısal Mıknatıs Etkisi Bayes Modelinin Deney Verisinde Tam ve Örnekleme Yöntemiyle Çözümleri 36
   4.4. Tam ve Önem Örnekleme Çözümlerinin Davranış Verisiyle Karşılaştırılması 40

Sonuç 42
Kaynakça 45

3. OLAYSAL (EPİSODİC) BELLEK SÜREÇLERİNİ ANLAMAK İÇİN GELİŞTİRİLMİŞ HESAPLAMALI MODELLER 49
Aslı Kılıç

1. Analiz Seviyeleri (*Levels of Analysis*) 50
2. Hesaplamalı modeller 50
3. Psikolojinin Bir Bilim Olarak Doğuşu 51
4. Olaysal Bellek (*Episodic Memory*) 52
   4.1. Tanıma Belleği Modelleri 53
   4.2. Sinyal tespit teorisi 53
   4.3. Küresel eşleştirme modelleri 56
   4.4. Bellekten etkili geri çağırma (*Retrieving Effectively from Memory*) Modeli 57
   4.5. Dinamik BEG 62
   4.6. Bağlam Modelleri 64
5. Gelecek Çalışmalar 65
Kaynakça 66

4. ÖN BİLGİ VE BEKLENTİLERİN GÖRSEL ALGI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ: DAVRANIŞ VE HESAPLAMALI MODELLER 69
Buse Merve Ürgen

1. Görsel Algı 70
   1.1. Görsel Bir Uyaranın *Aşağıdan Yukarı* İşlenmesi 70
   1.2. Görsel Bir Uyaranın *Yukarıdan Aşağı* İşlenmesi ve Üst Bilişsel Süreçlerin Rolü ... 71
2. Dikkat ve Ön Bilgi 71
3. Ön Bilgi ve Beklentilerin Görsel Algı Üzerindeki Davranışsal Etkileri 73
4. Hesaplamalı Modelleme ile Ön Bilgi ve Beklentilerin Görsel Algı Üzerindeki Davranışsal Etkilerini Anlamak 75
   4.1. Sürüklenme-Yayılma Modeli 76
   4.2. Bayes Modeli ve Tahmine Dayalı İşleme 77
Sonuç 80
Kaynakça 81

5. GÖZ HAREKETLERİNİN ANLAMLARI VE İŞLEVLERİ 85
Nedim Göktepe - Müge Çavdan

1. Gözbebeği Hareketleri 87
2. Sabitleme Hareketleri 88
3. Sakkadik Göz Hareketleri 91
4. Yumuşak Takip Hareketleri 95
5. Günlük Hayattaki Görevlerde Göz Hareketlerinin İşlevi 96
Kaynakça 101

6. DİL EDİNİMİNDE MULTİMODAL FAKTÖRLER: KONUŞMAYA EŞLİK EDEN JESTLER VE İŞARET DİLİ 107
Dilay Z. Karadöller

1. Dil Ediniminde Multimodal Faktörler: Jestler ve İşaret Dili.....108
2. Konuşmaya Eşlik Eden Jestler 109
   2.1. Konuşmaya Eşlik Eden Jestlerin Yapısal Özellikleri 110
   2.2. Dil Ediniminde Jestlerin Rolü.....111
3. İşaret Dilleri 114
   3.1. İşaret Dillerinin Yapısal Özellikleri 115
   3.2. İkonik temsillerin işaret dili edinimindeki rolü.....117

Tartışma ve Sonuç.....121
Kaynakça.....122

7. BİR BİLİŞSEL MODELLEME TEKNİĞİ OLARAK EVRİMSEL ROBOTİK 131
Didem Kadıhasanoğlu

1. Robotik Araştırmalarının Çok Kısa Bir Tarihi.....132
2. Evrimsel Robotik Teknikleri.....135
3. Bir Bilişsel Modelleme Tekniği Olarak Evrimsel Robotik 140
4. Kategorik Algıya Evrimsel Robotik Yaklaşımı: Minimal Düzeyde Bilişsel Davranış Modeli 142
5. Öğrenmeye Evrimsel Robotik Yaklaşımı: Sinaptik Plastisite Olmadan Öğrenme Olur mu?.....148
6. Seçici Dikkate Evrimsel Robotik Yaklaşımı: Sanal Robotlarla Karşılaştırmalı Psikoloji 150
7. Psikoloji ve Robotiğin Kesişiminde Biliş ve Davranışa Disiplinler Arası Bir Yaklaşım.....154

Kaynakça.....156

1.

ALGISAL SÜREÇLERİ ÖLÇMENİN DAVRANIŞI ANLAMAMIZDAKİ ROLÜ

Dicle Dövencioğlu

Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Ankara

ORCID: 0000-0003-4981-4462

Kaynakça

Aston, S. and Hurlbert, A. (2017). What #theDress reveals about the role of illumination priors in color perception and color constancy. *Journal of Vision*, 17(9), 4.

Ayhan, İ. (2021) Psikofiziksel Yöntemler Bağlamında Zaman Algısı içinde İ. Ayhan ve G. Ünal (Edl.) *Psikolojide Bilişsel ve Davranışsal Süreçlere Deneysel Yaklaşımlar* (ss.153-184). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Barlow, H. (1995). The neuron doctrine in perception içinde Gazzaniga M.S. (Ed.) *The Cognitive Neurosciences*. Cambridge, MA: MIT Press.

Berga, D., Fdez-Vidal, X. R., Otazu, X., Leborán, V., Pardo, X. M. (2019). Psychophysical evaluation of individual low-level feature influences on visual attention. *Vision Research*, 154, 60-79.

Britten, K. H., Shadlen, M. N., Newsome, W. T., Movshon, J. A. (1992). The analysis of visual motion: a comparison of neuronal and psychophysical performance. *The Journal of neuroscience : the official journal of the Society for Neuroscience*, *12*(12), 4745-4765.

Brown, P. K. and Wald, G. (1964). Visual pigments in single rods and cones of the the human retina. *Science*, 144(3614), 45-52.

Chalmers, D. (1995). Facing up to the problem of consciousness. *Journal of Consciousness Studies*. 2 (3): 200-219.

Dövencioğlu D.N., Welchman A.E., Schofield A.J. (2013). Perceptual learning of second order cues for layer decomposition. *Vision Research*, 77, 1-9.

Dövencioğlu, D. N. (2021) Fonksiyonel Manyetik Rezonans Görüntüleme ile Üç Boyutlu Görsel Algı içinde İ. Ayhan ve G. Ünal (Edl.) *Psikolojide Bilişsel ve Davranışsal Süreçlere Deneysel Yaklaşımlar* (ss.153-184). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Dövencioğlu, D. N. (2023a) Duyum ve Algı içinde H. Kafadar (Ed) *Bilişsel Psikoloji: Bilişin Davranışsal ve Fizyolojik Temeli* (ss. 47-62). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Dövencioğlu, D. N. (2023b) Görsel İllüzyonların Nörotipik ve Patolojik Algı Hakkında Öğrettikleri, *AYNA Klinik Psikoloji Dergisi*, 10(3), 376-395.

Fisher, S. E., Vargha-Khadem, F., Watkins, K. E., Monaco, A. P., Pembrey, M. E. (1998) Localisation of a gene implicated in a severe speech and language disorder. *Nature Genetics* 18, 168-170.

Foley, J.M. and Legge, G.E. (1981) Contrast detection and near-threshold discrimination in human vision. *Vision Research* 21: 1041-1053.

Gold, J.I. and Shadlen, M.N. (2007) The neural basis of decision making. *Annual Review of Neuroscience*, 30 (2007), pp. 535-574.

Gold, J. I., Law, C. T., Connolly, P., Bennur, S. (2010). Relationships between the threshold and slope of psychometric and neurometric functions during perceptual learning: implications for neuronal pooling. *Journal of Neurophysiology*, *103*(1), 140-154.

Green, D. M. and Swets, J. A. (1966) *Signal Detection Theory and Psychophysics*. Wiley.

Green DM, Luce RD, Duncan JE. (1977) Variability and sequential effects in magnitude production and estimation of auditory intensity. *Attention Perception Psychophysics* 22: 450-456.

Heeger, D. J. (1999). Linking visual perception with human brain activity. *Current Opinion in Neurobiology*, *9*(4), 474-479.

Heesen, R. (2015). The Young-(Helmholtz)-Maxwell theory of color vision. Unpublished manuscript. Carnegie Mellon University, Pittsburgh, PA. http://philsci-archive.pitt.edu/11279/

Helmholtz, H. von. (1860). *Handbuch der physiologischen Optik* (Vol. 2). Leipzig: Voss.

Hering, E. (1964). *Outlines of a theory of the light sense* (L. M. Hurvich and D. Jameson, Çev.). Cambridge, MA: Harvard University Press.

Kingdom, F. A. A. and Prins, N. (2009) *Psychophysics. A Practical Introduction*. Academic Press.

Koch, C., Massimini, M., Boly, M. et al. (2016) Neural correlates of consciousness: progress and problems. *Nature Review Neuroscience* 17, 307-321.

Kohn, A., Movshon, J. A. (2003). Neuronal adaptation to visual motion in area MT of the macaque. *Neuron*, 39(4), 681-691.

Lenharo M. (2023). Decades-long bet on consciousness ends - and it's philosopher 1, neuroscientist 0. *Nature*, 619(7968), 14-15.

Lu, Z.L. and Sperling G. (1996) Contrast gain control in first-and second-order motion perception. *Journal of Optical Society America A*, 13: 2305-2318.

Lu, Z. L. and Dosher, B. (2013). *Visual psychophysics: From laboratory to theory*. MIT Press.

Marr, D. (2010). *Vision: A computational investigation into the human representation and processing of visual information*. MIT press.

Maxwell, J.C. (1857). Experiments on Colour, as perceived by the Eye, with Remarks on Colour-Blindness. *Transactions of the Royal Society of Edinburgh*. 21 (2): 275-298.

Murray, D. J. and Ross, H. E. (2018). *EH Weber on the tactile senses*. Psychology Press.

Özgen, E. (2004). Language, Learning, and Color Perception. *Current Directions in Psychological Science*, 13(3), 95-98.

Parker, A. J. and Newsome, W. T. (1998). Sense and the single neuron: probing the physiology of perception. *Annual Review of Neuroscience*, *21*(1), 227-277.

Piazza, M., Izard, V., Pinel, P., Le Bihan, D., Dehaene, S. (2004). Tuning curves for approximate numerosity in the human intraparietal sulcus. *Neuron*, *44*(3), 547-555.

Read, J. (2015) The place of human psychophysics in modern neuroscience. *Neuroscience* 296, 116-129.

Sherman, P. D. (1981). *Colour vision in the nineteenth century: The Young- Helmholtz-Maxwell Theory*. Bristol: Adam Hilger.

Tolhurst, D.J., Movshon, J.A., Dean, A.F. (1983). The statistical reliability of signals in single neurons in cat and monkey visual cortex. *Vision Research*. 23 (8): 775-785.

Verstraten, F. A. J. (1996). On the Ancient History of the Direction of the Motion Aftereffect. *Perception*, 25(10), 1177-1187.

Weber, E. H. (1846). *Tastsinn und gemeingefühl* Handwoerterbuch der Physiologie içinde R. Wagner (Ed.) Friedrich Vieweg and son.

Wichmann, F. A. and Hill, N.J. (2001) The psychometric function: I. Fitting, sampling, and goodness of fit. *Perception and Psychophysics*, 63(8):1293-1313.

Witzel, C. and Gegenfurtner, K. R. (2018) Color Perception: Objects, Constancy, and Categories. *Annual Review of Vision Science*, 4(1), 475-499.

Wilson HR, Humanski R. 1993. Spatial frequency adaptation and contrast gain control. *Vision Research* 33: 1133-1149.

Wong, P.C.M., Kang, X., So, HC. et al. (2022) Contributions of common genetic variants to specific languages and to when a language is learned. *Scientific Reports* 12, 580.

Yadav, N., Noble, C., Niemeyer, J.E. et al. Prefrontal feature representations drive memory recall. *Nature* 608, 153-160.

Young, T. (1802). The Bakerian Lecture. On the theory of light and colours. *Philosophical Transactions of the Royal Society of London*. 92: 12-48.

2.

BİLİŞSEL BAYES AĞLARI İLE MARR'IN ANALİZ SEVİYELERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ

Barbaros Yet

Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Enformatik Enstitüsü,
Bilişsel Bilimler Anabilim Dalı, Ankara

ORCID: 0000-0003-4058-2677

Kaynakça

Brooks, S. (1998). Markov chain Monte Carlo method and its application. *Journal of the Royal Statistical Society: Series D (The Statistician), 47*(1), 69-100. https:// doi.org/10.1111/1467-9884.00117

Chater, N., Oaksford, M., Hahn, U. and Heit, E. (2010). Bayesian models of cognition. *WIREs Cognitive Science, 1*(6), 811-823. https://doi.org/10.1002/wcs.79

Colombo, M. and Seriès, P. (2012). Bayes in the Brain-On Bayesian Modelling in Neuroscience. *The British Journal for the Philosophy of Science, 63*(3), 697-723. https://doi.org/10.1093/bjps/axr043

Denison, S., Bonawitz, E., Gopnik, A. and Griffiths, T. L. (2013). Rational variability in children's causal inferences: The Sampling Hypothesis. *Cognition, 126*(2), 285-300. https://doi.org/10.1016/j.cognition.2012.10.010

Ducamp, G., Gonzales, C. and Wuillemin, P.-H. (2020). aGrUM/pyAgrum: A Toolbox to Build Models and Algorithms for Probabilistic Graphical Models in Python. *Proceedings of the 10th International Conference on Probabilistic Graphical Models, 138*. https://proceedings.mlr.press/v138/ducamp20a.html

Feldman, N. H., Griffiths, T. L. and Morgan, J. L. (2009). The influence of categories on perception: Explaining the perceptual magnet effect as optimal statistical inference. *Psychological Review, 116*(4), 752-782. https://doi.org/10.1037/a0017196

GeNIe Modeler. (2023). [Software]. bayesfusion. https://www.bayesfusion.com/genie/

Gershman, S. J. and Goodman, N. D. (2014). Amortized Inference in Probabilistic Reasoning. *Proceedings of the 36th Annual Meeting of the Cognitive Science Society, 36*, 517-522.

Gershman, S. J., Horvitz, E. J. and Tenenbaum, J. B. (2015). Computational rationality: A converging paradigm for intelligence in brains, minds, and machines. *Science, 349*(6245), 273-278. https://doi.org/10.1126/science.aac6076

Ghahramani, Z. (2015). Probabilistic machine learning and artificial intelligence. *Nature, 521*(7553), 452-459. https://doi.org/10.1038/nature14541

Goodman, N. D. and Stuhlmüller, A. (2014). *The Design and Implementation of Probabilistic Programming Languages*. http://dippl.org

Goodman, N. D., Tenenbaum, J. B. and Contributors, T. P. (2016). *Probabilistic Models of Cognition* (Second). http://probmods.org/v2

Griffiths, T. L., Chater, N., Kemp, C., Perfors, A. and Tenenbaum, J. B. (2010). Probabilistic models of cognition: Exploring representations and inductive biases. *Trends in Cognitive Sciences*, *14*(8), 357-364. https://doi.org/10.1016/j.tics.2010.05.004

Griffiths, T. L., Lieder, F. and Goodman, N. D. (2015). Rational Use of Cognitive Resources: Levels of Analysis Between the Computational and the Algorithmic. *Topics in Cognitive Science*, *7*(2), 217-229. https://doi.org/10.1111/tops.12142

Griffiths, T. L., Vul, E. and Sanborn, A. N. (2012). Bridging Levels of Analysis for Probabilistic Models of Cognition. *Current Directions in Psychological Science*, *21*(4), 263-268. https://doi.org/10.1177/0963721412447619

Guenther, F. H. and Gjaja, M. N. (1996). The perceptual magnet effect as an emergent property of neural map formation. *The Journal of the Acoustical Society of America*, *100*(2), 1111-1121. https://doi.org/10.1121/1.416296

Ho, M. K., Abel, D., Correa, C. G., Littman, M. L., Cohen, J. D. and Griffiths, T. L. (2022). People construct simplified mental representations to plan. *Nature*, *606*(7912), 129-136. https://doi.org/10.1038/s41586-022-04743-9

Iverson, P. and Kuhl, P. K. (1995). Mapping the perceptual magnet effect for speech using signal detection theory and multidimensional scaling. *The Journal of the Acoustical Society of America*, *97*(1), 553-562. https://doi.org/10.1121/ 1.412280

Jordan, M. I., Ghahramani, Z., Jaakkola, T. S. and Saul, L. K. (1999). An Introduction to Variational Methods for Graphical Models. *Machine Learning*, *37*(2), 183-233. https://doi.org/10.1023/A:1007665907178

Lagnado, D. A. (2022). *Explaining the evidence: How the mind investigates the world*. Cambridge University Press.

Lauritzen, S. L. and Spiegelhalter, D. J. (1988). Local computations with probabilities on graphical structures and their application to expert systems. *Journal of the Royal Statistical Society. Series B (Methodological)*, *50*(2), 157-224. https://doi. org/10/ggb6qg

Lieder, F. and Griffiths, T. L. (2020). Resource-rational analysis: Understanding human cognition as the optimal use of limited computational resources. *Behavioral and Brain Sciences*, *43*, e1. https://doi.org/10.1017/S0140525X1900061X

Marcus, G. and Davis, E. (2021). Insights for AI from the human mind. *Communications of the ACM*, *64*(1), 38-41. https://doi.org/10.1145/3392663

Marr, D. (1982). *Vision: A Computational Investigation into the Human Representation and Processing of Visual Information*. Henry Holt and Co., Inc.

McFee, B., McVicar, M., Faronbi, D., Roman, I., Gover, M., Balke, S., Seyfarth, S., Malek, A., Raffel, C., Lostanlen, V., Van Niekirk, B., Lee, D., Cwitkowitz, F., Zalkow, F., Nieto, O., Ellis, D., Mason, J., Kyungyun Lee, Steers, B., … Pimenta, W. (2023). *librosa/librosa: 0.10.1* (0.10.1) [Software]. Zenodo. https://doi.org/10.5281/ZENODO.8252662

Pearl, J. (1988). *Probabilistic Reasoning in Intelligent Systems*. Morgan Kaufmann. https://doi.org/10.1016/C2009-0-27609-4

Pearl, J. (2009). *Causality: Models, Reasoning and Inference* (2nd Edition). Cambridge University Press.

Pearl, J. and Mackenzie, D. (2020). *"Neden" sorusunun kitabı: Neden sonuç ilişkisinin yeni bilimi*. Ginko Bilim.

Radev, S. T., Voss, A., Wieschen, E. M. and Bürkner, P.-C. (2020). *Amortized Bayesian Inference for Models of Cognition* (arXiv:2005.03899). arXiv. http://arxiv.org/ abs/2005.03899

Salvatier, J., Wiecki, T. V. and Fonnesbeck, C. (2016). Probabilistic programming in Python using PyMC3. *PeerJ Computer Science*, *2*, e55. https://doi.org/10.7717/peerj-cs.55

Shi, L., Griffiths, T. L., Feldman, N. H. and Sanborn, A. N. (2010). Exemplar models as a mechanism for performing Bayesian inference. *Psychonomic Bulletin and Review*, *17*(4), 443-464. https://doi.org/10.3758/PBR.17.4.443

Simon, H. A. (1955). A Behavioral Model of Rational Choice. *The Quarterly Journal of Economics*, *69*(1), 99. https://doi.org/10.2307/1884852

Tenenbaum, J. B., Kemp, C., Griffiths, T. L. and Goodman, N. D. (2011). How to Grow a Mind: Statistics, Structure, and Abstraction. *Science*, *331*(6022), 1279-1285. https://doi.org/10.1126/science.1192788

Todd, P. M. and Gigerenzer, G. (2000). Précis of *Simple heuristics that make us smart*. *Behavioral and Brain Sciences*, *23*(5), 727-741. https://doi.org/10.1017/S0140525X00003447

Tversky, A. and Kahneman, D. (1974). Judgment under Uncertainty: Heuristics and Biases: Biases in judgments reveal some heuristics of thinking under uncertainty. *Science*, *185*(4157), 1124-1131. https://doi.org/10.1126/science. 185. 4157.1124

van de Meent, J.-W., Paige, B., Yang, H. and Wood, F. (2021). An Introduction to Probabilistic Programming. *arXiv:1809.10756 [Cs, Stat]*. http://arxiv.org/abs/1809.10756

Vul, E., Goodman, N., Griffiths, T. L. and Tenenbaum, J. B. (2014). One and Done? Optimal Decisions From Very Few Samples. *Cognitive Science*, *38*(4), 599-637. https://doi.org/10.1111/cogs.12101

Zhu, J.-Q., Sanborn, A. N. and Chater, N. (2020). The Bayesian sampler: Generic Bayesian inference causes incoherence in human probability judgments. *Psychological Review*, *127*(5), 719-748. https://doi.org/10.1037/rev0000190

3.

OLAYSAL (EPİSODİC) BELLEK SÜREÇLERİNİ ANLAMAK İÇİN GELİŞTİRİLMİŞ HESAPLAMALI MODELLER

Aslı Kılıç

Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi,

Psikoloji Bölümü, Ankara

ORCID: 0000-0002-6052-9796

Kaynakça

Annis, J., Lenes, J. G., Westfall, H. A., Criss, A. H. and Malmberg, K. J. (2015). The list-length effect does not discriminate between models of recognition memory. *Journal of Memory and Language, 85*, 27-41.

Criss, A. H., Malmberg, K. J. and Shiffrin, R. M. (2011). Output interference in recognition memory. *Journal of Memory and Language, 64*(4), 316-326. https://doi.org/10.1016/j.jml.2011.02.003

Criss, A. H. and Shiffrin, R. M. (2004). Context noise and item noise jointly determine recognition memory: a comment on Dennis and Humphreys (2001). *Psychological Review, 111*(3), 800-807.

Cox, G. E. and Shiffrin, R. M. (2017). A dynamic approach to recognition memory. *Psychological Review, 124*(6), 795-860. https://doi.org/10.1037/rev0000076

Ebbinghaus H (1885) *Über das Gedächtnis*. Leipzig: Dunker.

Gillund, G. and Shiffrin, R. M. (1984). A retrieval model for both recognition and recall. *Psychological Review, 91*(1), 1.

Glanzer, M. and Adams, J. K. (1990). The mirror effect in recognition memory: data and theory. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition, 16*(1), 5

Green, D. M. and Swets, J. A. (1966). *Signal detection theory and psychophysics* (Vol. 1, pp. 1969-2012). New York: Wiley.

Heller, O., Mack, W. and Seitz, J. (1991). Replikation der Ebbinghaus' schen Vergessenskurve mit der Ersparnismethode:«Das Behalten und Vergessen als Funktion der Zeit». *Zeitschrift für Psychologie mit Zeitschrift für angewandte Psychologie, 199*(1), 3-18.

Hintzman, D. L. (1984). MINERVA 2: A simulation model of human memory. *Behavior Research Methods, Instruments and Computers, 16*(2), 96-101

Humphreys, M. S., Bain, J. D. and Pike, R. (1989). Different ways to cue a coherent memory system: A theory for episodic, semantic, and procedural tasks. *Psychological Review, 96*(2), 208.

Kafadar, H. (2023). *Bilişsel Psikoloji: Bilişin Davranışsal ve Fizyolojik Temeli*. Nobel Akademik Yayıncılık.

Kılıç, A. (2023). *Bilgi*. Kafadar, H. (Ed.) Bilişsel Psikoloji: Bilişin Davranışsal ve Fizyolojik Temeli. Nobel Akademik Yayıncılık.

Kılıç, A., Criss, A. H., Malmberg, K. J. and Shiffrin, R. M. (2017). Models that allow us to perceive the world more accurately also allow us to remember past events more accurately via differentiation. *Cognitive Psychology, 92*, 65-86. doi:10.1016/j.cogpsych.2016.11.005

Kılıç, A., Fontaine, J., Malmberg, K. J and Criss, A. H. (2021). The moderating role of feedback on forgetting in item recognition. *Computational Brain & Behavior, 4*,(2), 178-190.

Koop, G. J., Criss, A. H. and Malmberg, K. J. (2015). The role of mnemonic processes in pure-target and pure-foil recognition memory. *Psychonomic Bulletin & Review, 22*, 509-516

Malmberg, K. J. (2008). Recognition memory: A review of the critical findings and an integrated theory for relating them. *Cognitive Psychology, 57*(4), 335-384. https://doi.org/10.1016/j.cogpsych.2008.02.004

Malmberg, K. J., Criss, A. H., Gangwani, T. H. and Shiffrin, R. M. (2012). Overcoming the negative consequences of interference from recognition memory testing. *Psychological Science, 23*(2), 115-119.

Marr, D. (1982). *Vision: A computational approach* MIT Press.

Murdock, B. B. (1982). A theory for the storage and retrieval of item and associative information. *Psychological Review, 89*(6), 609.

Murre JMJ, Dros J. (2015). Replication and Analysis of Ebbinghaus' Forgetting Curve. *PLOS ONE 10*(7): e0120644. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0120644

Ohrt, D. D. and Gronlund, S. D. (1999). List-length effect and continuous memory: Confounds and solutions. *On human memory* (pp. 105-125). Psychology Press

Onyper, S. V., Zhang, Y. X. and Howard, M. W. (2010). Some-or-none recollection: Evidence from item and source memory. *Journal of Experimental Psychology: General, 139*(2), 341.

Osth, A. F. and Dennis, S. (2015). Sources of interference in item and associative recognition memory. *Psychological Review, 122*(2), 260.

Pala, C. D. ve Kılıç, A. (2020). Tanıma belle˘ginde kriter belirleme ve tepki yanlılığı değişimlemeleri. *Türk Psikoloji Yazıları, 23*(45),1-15.

Pala, D. C. and Kilic, A. (2023, Temmuz). *Retrieving dynamically and effectively from memory (D-REM): A recognition memory model with dynamic decision making mechanism*. Özet bildiri. Annual Meeting of the Mathematical Psychology, Amsterdam, Hollanda.

Ratcliff, R. (1978). A theory of memory retrieval. *Psychological Review, 85*(2), 59-108. doi:10.1037/0033-295X.85.2.59

Ratcliff, R., Clark, S. E. and Shiffrin, R. M. (1990). List-strength effect: I. Data and discussion. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition*, *16*(2), 163.

Roediger, H. L. and Schmidt, S. R. (1980). Output interference in the recall of categorized and paired-associate lists. *Journal of Experimental Psychology: Human Learning and Memory*, *6*(1), 91.

Shiffrin, R. M., Huber, D. E. and Marinelli, K. (1995). Effects of category length and strength on familiarity in recognition. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition*, *21*(2), 26

Shiffrin, R. M., Ratcliff, R. and Clark, S. E. (1990). List-strength effect: II. Theoretical mechanisms. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition*, *16*(2), 179.

Shiffrin, R. M. and Steyvers, M. (1997). A model for recognition memory: REM—retrieving effectively from memory. *Psychonomic Bulletin & Review*, *4*, 145-166.

Tulving, E. and Arbuckle, T. Y. (1963). Sources of intratrial interference in immediate recall of paired associates. *Journal of Verbal Learning and Verbal Behavior*, *1*(5), 321-334.

Tulving, E. and Arbuckle, T. Y. (1966). Input and output interference in short-term associative memory. *Journal of Experimental Psychology*, *72*(1), 145

Wickens, D. D., Born, D. G. and Allen, C. K. (1963). Proactive inhibition and item similarity in short-term memory. *Journal of Verbal Learning and Verbal Behavior*, *2*(5-6), 440-445

Wixted, J. T. (2007). Dual-process theory and signal-detection theory of recognition memory. *Psychological Review*, *114*(1), 152.

Yonelinas, A. P. (1994). Receiver-operating characteristics in recognition memory: evidence for a dual-process model. *Journal of experimental psychology: Learning, memory, and cognition*, *20*(6), 1341.

4.

ÖN BİLGİ VE BEKLENTİLERİN GÖRSEL ALGI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ: DAVRANIŞ VE HESAPLAMALI MODELLER

Buse Merve Ürgen

TED Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi,

Psikoloji Bölümü, Ankara

ORCID: 0000-0001-8776-8394

Kaynakça

Alink, A., Schwiedrzik, C. M., Kohler, A., Singer, W. and Muckli, L. (2010). Stimulus predictability reduces responses in primary visual cortex. *Journal of Neuroscience*, *30*(8), 2960-2966.

Baluch, F. and Itti, L. (2011). Mechanisms of top-down attention. *Trends in neurosciences*, *34*(4), 210-224.

Bar, M. (2004). Visual objects in context. *Nature Reviews Neuroscience*, *5*(8), 617-629.

Chalk, M., Seitz, A. R. and Seriès, P. (2010). Rapidly learned stimulus expectations alter perception of motion. *Journal of vision*, *10*(8), 2-2.

Cheadle, S., Egner, T., Wyart, V., Wu, C. and Summerfield, C. (2015). Feature expectation heightens visual sensitivity during fine orientation discrimination. *Journal of vision*, *15*(14), 14-14.

De Lange, F. P., Heilbron, M. and Kok, P. (2018). How do expectations shape perception?. *Trends in cognitive sciences*, *22*(9), 764-779.

De Loof, E., Van Opstal, F. and Verguts, T. (2016). Predictive information speeds up visual awareness in an individuation task by modulating threshold setting, not processing efficiency. *Vision research*, *121*, 104-112.

Egner, T., Monti, J. M. and Summerfield, C. (2010). Expectation and surprise determine neural population responses in the ventral visual stream. *Journal of Neuroscience*, *30*(49), 16601-16608.

Ernst, M. O. and Banks, M. S. (2002). Humans integrate visual and haptic information in a statistically optimal fashion. *Nature*, *415*(6870), 429-433.

Feuerriegel, D., Vogels, R. and Kovács, G. (2021). Evaluating the evidence for expectation suppression in the visual system. *Neuroscience and Biobehavioral Reviews*, *126*, 368-381.

Friston, K. (2005). A theory of cortical responses. *Philosophical transactions of the Royal Society B: Biological sciences*, *360*(1456), 815-836.

Gilbert, C. D. and Li, W. (2013). Top-down influences on visual processing. *Nature Reviews Neuroscience*, *14*(5), 350-363.

Heeger, D. J. (2017). Theory of cortical function. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, *114*(8), 1773-1782.

Helmholtz, H. v. (1866). Concerning the perceptions in general. *Treatise on Physiological Optics*.

Jabar, S. B. and Anderson, B. (2017). Not all probabilities are equivalent: Evidence from orientation versus spatial probability learning. *Journal of experimental psychology: human perception and performance*, *43*(5), 853.

Kersten, D., Mamassian, P. and Yuille, A. (2004). Object perception as Bayesian inference. *Annu. Rev. Psychol.*, *55*, 271-304.

Knill, D. C. and Pouget, A. (2004). The Bayesian brain: the role of uncertainty in neural coding and computation. *TRENDS in Neurosciences*, *27*(12), 712-719.

Kok, P., Jehee, J. F. and De Lange, F. P. (2012). Less is more: expectation sharpens representations in the primary visual cortex. *Neuron*, *75*(2), 265-270.

Kok, P., Brouwer, G. J., van Gerven, M. A. and de Lange, F. P. (2013). Prior expectations bias sensory representations in visual cortex. *Journal of Neuroscience*, *33*(41), 16275-16284.

Kok, P., Failing, M. F. and de Lange, F. P. (2014). Prior expectations evoke stimulus templates in the primary visual cortex. *Journal of cognitive neuroscience*, *26*(7), 1546-1554.

Kok, P., Bains, L. J., van Mourik, T., Norris, D. G. and de Lange, F. P. (2016). Selective activation of the deep layers of the human primary visual cortex by top-down feedback. *Current Biology*, *26*(3), 371-376.

Król, M. E. and El-Deredy, W. (2011). When believing is seeing: The role of predictions in shaping visual perception. *The Quarterly Journal of Experimental Psychology*, *64*(9), 1743-1771.

Muckli, L., De Martino, F., Vizioli, L., Petro, L. S., Smith, F. W., Ugurbil, K., ... and Yacoub, E. (2015). Contextual feedback to superficial layers of V1. *Current Biology*, *25*(20), 2690-2695.

Puri, A. M. and Wojciulik, E. (2008). Expectation both helps and hinders object perception. *Vision research*, *48*(4), 589-597.

Rao, R. P. and Ballard, D. H. (1999). Predictive coding in the visual cortex: a functional interpretation of some extra-classical receptive-field effects. *Nature neuroscience*, *2*(1), 79-87.

Ratcliff, R. (1978). A theory of memory retrieval. *Psychological review*, *85*(2), 59.

Ratcliff, R. and Rouder, J. N. (1998). Modeling response times for two-choice decisions. *Psychological science*, *9*(5), 347-356.

Ratcliff, R. and McKoon, G. (2008). The diffusion decision model: theory and data for two-choice decision tasks. *Neural computation*, *20*(4), 873-922.

Richter, D., Ekman, M. and de Lange, F. P. (2018). Suppressed sensory response to predictable object stimuli throughout the ventral visual stream. *Journal of Neuroscience*, *38*(34), 7452-7461.

Schwiedrzik, C. M. and Freiwald, W. A. (2017). High-level prediction signals in a low-level area of the macaque face-processing hierarchy. *Neuron*, *96*(1), 89-97.

Shipp, S. (2016). Neural elements for predictive coding. *Frontiers in psychology*, *7*, 1792.

Summerfield, C., Egner, T., Greene, M., Koechlin, E., Mangels, J. and Hirsch, J. (2006). Predictive codes for forthcoming perception in the frontal cortex. *Science*, *314*(5803), 1311-1314.

Summerfield, C. and Koechlin, E. (2008). A neural representation of prior information during perceptual inference. *Neuron*, *59*(2), 336-347.

Summerfield, C. and De Lange, F. P. (2014). Expectation in perceptual decision making: neural and computational mechanisms. *Nature Reviews Neuroscience*, *15*(11), 745-756.

Urgen, B. M. and Boyaci, H. (2021). Unmet expectations delay sensory processes. *Vision Research*, *181*, 1-9.

Weiss, Y., Simoncelli, E. P. and Adelson, E. H. (2002). Motion illusions as optimal percepts. *Nature neuroscience*, *5*(6), 598-604.

Yuille, A. and Kersten, D. (2006). Vision as Bayesian inference: analysis by synthesis?. *Trends in cognitive sciences*, *10*(7), 301-308.

5.

GÖZ HAREKETLERİNİN ANLAMLARI VE İŞLEVLERİ

Nedim Göktepe - Müge Çavdan

Giessen Üniversitesi,
Deneysel Psikoloji Bölümü - HapLab, Almanya

ORCID: 0000-0003-4556-8575 ve ORCID: 0000-0003-3575-3849

Kaynakça

Argyle, M. (1972). Non-verbal communication in human social interaction. In *Non-verbal communication.* (pp. xiii, 443-xiii, 443). Cambridge U. Press.

Argyle, M. and Cook, M. (1976). *Gaze and mutual gaze.* (pp. xi, 210). Cambridge U Press.

Aston-Jones, G. and Cohen, J. D. (2005). An integrative theory of locus coeruleus - norepinephrine function: Adaptive gain and optimal performance. *Annual Review of Neuroscience*, *28*(1), 403-450. https://doi.org/10.1146/annurev.neuro.28.061604.135709

Ballard, D. H., Hayhoe, M. M. and Pelz, J. B. (1995). Memory representations in natural tasks. *Journal of Cognitive Neuroscience*, *7*(1), 66-80. https://doi.org/10.1162/jocn.1995.7.1.66

Becker, W. and Fuchs, A. F. (1969). Further properties of the human saccadic system: Eye movements and correction saccades with and without visual fixation points. *Vision Research*, *9*(10), 1247-1258. https://doi.org/10.1016/0042-6989(69)90112-6

Bestelmeyer, P. E. G., Maurage, P., Rouger, J., Latinus, M. and Belin, P. (2014). Adaptation to vocal expressions reveals multistep perception of auditory emotion. *Journal of Neuroscience*, *34*(24), 8098-8105. https://doi.org/10.1523/JNEUROSCI.4820-13.2014

Binda, P. and Morrone, M. C. (2018). Vision during saccadic eye movements. *Annual Review of Vision Science*, *4*(1), 193-213. https://doi.org/10.1146/annurev-vision-091517-034317

Bradley, M. M., Miccoli, L., Escrig, M. A. and Lang, P. J. (2008). The pupil as a measure of emotional arousal and autonomic activation. *Psychophysiology*, *45*(4), 602-607. https://doi.org/10.1111/j.1469-8986.2008.00654.x

Bridgeman, B. and Mayer, M. (1983). Failure to integrate visual information from successive fixations. *Bulletin of the Psychonomic Society*, *21*(4), 285-286. https://doi.org/10.3758/BF03334711

Burr, D. C., Morrone, M. C. and Ross, J. (1994). Selective suppression of the magnocellular visual pathway during saccadic eye movements. *Nature*, *371*(6497), 511-513. https://doi.org/10.1038/371511a0

Campbell, F. W. and Gregory, A. H. (1960). Effect of size of pupil on visual acuity. *Nature*, *187*(4743), 1121-1123. https://doi.org/10.1038/1871121c0

Carpenter, R. H. S. (1988). *Movements of the eyes, 2nd rev. and enlarged ed.* (p. 593). Pion Limited.

Charman, W. N. and Whitefoot, H. (1977). Pupil diameter and the depth-of-field of the human eye as measured by laser speckle. *Optica Acta: International Journal of Optics*, *24*(12), 1211-1216. https://doi.org/10.1080/713819479

Collewijn, H. and Tamminga, E. P. (1984). Human smooth and saccadic eye movements during voluntary pursuit of different target motions on different backgrounds. *The Journal of Physiology*, *351*(1), 217-250. https://doi.org/10.1113/jphysiol.1984.sp015242

Cornsweet, T. N. (1956). Determination of the stimuli for involuntary drifts and saccadic eye movements. *Journal of the Optical Society of America, 46*(11), 987. https://doi.org/10.1364/JOSA.46.000987

Deubel, H., Wolf, W. and Hauske, G. (1982). Corrective saccades: Effect of shifting the saccade goal. *Vision Research*, *22*(3), 353-364. https://doi.org/10.1016/0042-6989(82)90151-1

Ditchburn, R. W., Fender, D. H. and Mayne, S. (1959). Vision with controlled movements of the retinal image. *The Journal of Physiology*, *145*(1), 98-107. https://doi.org/10.1113/jphysiol.1959.sp006130

Emery, N. J. (2000). The eyes have it: The neuroethology, function and evolution of social gaze. *Neuroscience and Biobehavioral Reviews*, *24*(6), 581-604. https://doi. org/10.1016/S0149-7634(00)00025-7

Fooken, J., Kreyenmeier, P. and Spering, M. (2021). The role of eye movements in manual interception: A mini-review. *Vision Research, 183*, 81-90. https://doi.org/10.1016/j.visres.2021.02.007

Foulsham, T., Walker, E. and Kingstone, A. (2011). The where, what and when of gaze allocation in the lab and the natural environment. *Vision Research*, *51*(17), 1920-1931. https://doi.org/10.1016/j.visres.2011.07.002

Freeth, M., Foulsham, T. and Kingstone, A. (2013). What affects social attention? Social presence, eye contact and autistic traits. *PLoS ONE, 8*(1), e53286. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0053286

Friesen, C. K. and Kingstone, A. (1998). The eyes have it! Reflexive orienting is triggered by nonpredictive gaze. *Psychonomic Bulletin and Review*, *5*(3), 490-495. https://doi.org/10.3758/BF03208827

Frühholz, S., Trost, W. and Kotz, S. A. (2016). The sound of emotions—Towards a unifying neural network perspective of affective sound processing. *Neuroscience and Biobehavioral Reviews, 68*, 96-110. https://doi.org/10.1016/j.neubiorev. 2016.05.002

Gaertan, J. St. C. and Fender, D. H. (1969). The interplay of drifts and flicks in binocular fixation. *Vision Research*, *9*(2), 245-265. https://doi.org/10.1016/0042-6989(69)90004-2

Galley, N., Betz, D. and Biniossek, C. (2015). Fixation durations—Why are they so highly variable? In *Advances in visual perception research.* Nova Science.

Ganmor, E., Landy, M. S. and Simoncelli, E. P. (2015). Near-optimal integration of orientation information across saccades. *Journal of Vision*, *15*(16), 8. https://doi.org/10.1167/15.16.8

Gobel, M. S., Kim, H. S. and Richardson, D. C. (2015). The dual function of social gaze. *Cognition*, *136*, 359-364. https://doi.org/10.1016/j.cognition.2014.11.040

Hauperich, A.-K., Young, L. K. and Smithson, H. E. (2020). What makes a microsaccade? A review of 70 years research prompts a new detection method. *Journal of Eye Movement Research, 12*(6). https://doi.org/10.16910/jemr.12.6.13

Hayhoe, M. and Ballard, D. (2005). Eye movements in natural behavior. *Trends in Cognitive Sciences*, *9*(4), 188-194. https://doi.org/10.1016/j.tics.2005.02.009

Hayhoe, M. M., Shrivastava, A., Mruczek, R. and Pelz, J. B. (2003). Visual memory and motor planning in a natural task. *Journal of Vision*, *3*(1), 6. https://doi. org/10.1167/3.1.6

Henson, D. B. (1978). Corrective saccades: Effects of altering visual feedback. *Vision Research*, *18*(1), 63-67. https://doi.org/10.1016/0042-6989(78)90078-0

Higgins, E. and Rayner, K. (2015). Transsaccadic processing: Stability, integration, and the potential role of remapping. *Attention, Perception and Psychophysics*, *77*(1), 3-27. https://doi.org/10.3758/s13414-014-0751-y

Irwin, D. E., Yantis, S. and Jonides, J. (1983). Evidence against visual integration across saccadic eye movements. *Perception and Psychophysics*, *34*(1), 49-57. https://doi.org/10.3758/BF03205895

Kleinke, C. L. (1986). Gaze and eye contact: A research review. *Psychological Bulletin*, *100*(1), 78-100. https://doi.org/10.1037/0033-2909.100.1.78

Ko, H., Snodderly, D. M. and Poletti, M. (2016). Eye movements between saccades: Measuring ocular drift and tremor. *Vision Research*, *122*, 93-104. https://doi.org/10.1016/j.visres.2016.03.006

Krauskopf, J. (1957). Effect of retinal image motion on contrast thresholds for maintained vision. *Journal of the Optical Society of America*, *47*(8), 740. https://doi.org/10.1364/JOSA.47.000740

Land, M. F. and Hayhoe, M. (2001). In what ways do eye movements contribute to everyday activities? *Vision Research*, *41*(25-26), 3559-3565. https://doi.org/10.1016/S0042-6989(01)00102-X

Land, M. F. and Nilsson, D.-E. (2012). *Animal Eyes*. Oxford University Press. https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199581139.001.0001

Land, M., Mennie, N. and Rusted, J. (1999). The roles of vision and eye movements in the control of activities of daily living. *Perception*, *28*(11), 1311-1328. https://doi.org/10.1068/p2935

Martinez-Conde, S., Macknik, S. L. and Hubel, D. H. (2004). The role of fixational eye movements in visual perception. *Nature Reviews Neuroscience*, *5*(3), 229-240. https://doi.org/10.1038/nrn1348

Mathôt, S. (2018). Pupillometry: Psychology, physiology, and function. *Journal of Cognition*, *1*(1), 16. https://doi.org/10.5334/joc.18

McCamy, M. B., Macknik, S. L. and Martinez-Conde, S. (2014). Different fixational eye movements mediate the prevention and the reversal of visual fading. *The Journal of Physiology*, *592*(19), 4381-4394. https://doi.org/10.1113/jphysiol. 2014.279059

Melcher, D. (2011). Visual stability. *Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences*, *366*(1564), 468-475. https://doi.org/10.1098/rstb.2010.0277

Meyer, C. H., Lasker, A. G. and Robinson, D. A. (1985). The upper limit of human smooth pursuit velocity. *Vision Research*, *25*(4), 561-563. https://doi.org/ 10.1016/0042-6989(85)90160-9

Nachmias, J. (1959). Two-dimensional motion of the retinal image during monocular fixation. *Journal of the Optical Society of America*, *49*(9), 901. https://doi.org/ 10.1364/JOSA.49.000901

Oliva, M. and Anikin, A. (2018). Pupil dilation reflects the time course of emotion recognition in human vocalizations. *Scientific Reports*, *8*(1), 4871. https://doi.org/10.1038/s41598-018-23265-x

O'Regan, J. K. and Le´vy-Schoen, A. (1983). Integrating visual information from successive fixations:Does trans-saccadic fusion exist? *Vision Research*, *23*(8), 765-768. https://doi.org/10.1016/0042-6989(83)90198-0

Paeye, C., Collins, T. and Cavanagh, P. (2017). Transsaccadic perceptual fusion. *Journal of Vision*, *17*(1), 14. https://doi.org/10.1167/17.1.14

Partala, T. and Surakka, V. (2003). Pupil size variation as an indication of affective processing. *International Journal of Human-Computer Studies*, *59*(1-2), 185-198. https://doi.org/10.1016/S1071-5819(03)00017-X

Pelz, J. B. and Canosa, R. (2001). Oculomotor behavior and perceptual strategies in complex tasks. *Vision Research*, *41*(25-26), 3587-3596. https://doi.org/10.1016/S0042-6989(01)00245-0

Pessoa, L. and Adolphs, R. (2010). Emotion processing and the amygdala: From a "low road" to "many roads" of evaluating biological significance. *Nature Reviews Neuroscience*, *11*(11), 773-782. https://doi.org/10.1038/nrn2920

Rashbass, C. (1961). The relationship between saccadic and smooth tracking eye movements. *The Journal of Physiology*, *159*(2), 326-338. https://doi.org/10.1113/jphysiol.1961.sp006811

Ratliff, F. and Riggs, L. A. (1950). Involuntary motions of the eye during monocular fixation. *Journal of Experimental Psychology*, *40*(6), 687-701. https://doi.org/ 10.1037/h0057754

Riggs, L. A., Ratliff, F., Cornsweet, J. C. and Cornsweet, T. N. (1953). The disappearance of steadily fixated visual test objects. *Journal of the Optical Society of America*, *43*(6), 495. https://doi.org/10.1364/JOSA.43.000495

Risko, E. F., Richardson, D. C. and Kingstone, A. (2016). Breaking the fourth wall of cognitive science: Real-world social attention and the dual function of gaze. *Current Directions in Psychological Science*, *25*(1), 70-74. https://doi.org/10.1177/0963721415617806

Stewart, E. E. M. and Schütz, A. C. (2018a). Attention modulates trans-saccadic integration. *Vision Research*, *142*, 1-10. https://doi.org/10.1016/j.visres.2017.11.006

Stewart, E. E. M. and Schütz, A. C. (2018b). Optimal trans-saccadic integration relies on visual working memory. *Vision Research*, *153*, 70-81. https://doi.org/10.1016/j.visres.2018.10.002

Stewart, E. E. M. and Schütz, A. C. (2019). Transsaccadic integration benefits are not limited to the saccade target. *Journal of Neurophysiology*, *122*(4), 1491-1501. https://doi.org/10.1152/jn.00420.2019

Tatler, B. W., Hayhoe, M. M., Land, M. F. and Ballard, D. H. (2011). Eye guidance in natural vision: Reinterpreting salience. *Journal of Vision*, *11*(5), 5-5. https://doi.org/10.1167/11.5.5

Troxler, I. P. V. (1804). Über das verschwinden gegebener gegenstände innerhalb unseres gesichtskreises. In *Ophthalmologische Bibliothek* (Vol. 2).

Velichkovsky, B. M., Dornhoefer, S. M., Pannasch, S. and Unema, P. J. A. (2000). Visual fixations and level of attentional processing. *Proceedings of the Symposium on Eye Tracking Research and Applications - ETRA '00*, 79-85. https://doi.org/ 10.1145/355017.355029

Von Helmholtz, H. (1924). *Helmholtz's treatise on physiological optics, Vol 1 (Trans. From the 3rd German ed.)*. (J. P. C. Southall, Ed.). Optical Society of America. https://doi.org/10.1037/13536-000

Webster, M. A. (2015). Visual adaptation. *Annual Review of Vision Science, 1*(1), 547-567. https://doi.org/10.1146/annurev-vision-082114-035509

Wolf, C. and Schütz, A. C. (2015). Trans-saccadic integration of peripheral and foveal feature information is close to optimal. *Journal of Vision, 15*(16), 1. https://doi.org/10.1167/15.16.1

6.

DİL EDİNİMİNDE MULTİMODAL FAKTÖRLER: KONUŞMAYA EŞLİK EDEN JESTLER VE İŞARET DİLİ

Dilay Z. Karadöller

Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi,

Psikoloji Bölümü, Ankara

ORCID: 0000-0001-5160-7679

Kaynakça

Alibali, M. W., Evans, J. L., Hostetter, A. B., Ryan, K. and Mainela-Arnold, E. (2009). Gesture-speech integration in narrative: Are children less redundant than adults?. *Gesture, 9*(3), 290-311.

Anderson, D. and Reilly, J. (2002). The MacArthur communicative development inventory: normative data for American Sign Language. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education, 7*(2), 83-106.

Arık, E. (2009). *Spatial language: Insights from sign and spoken languages.* [Unpublished Doctoral Dissertation]. Purdue University, West Lafayette, IN, ABD.

Austin, E. E. and Sweller, N. (2014). Presentation and production: The role of gesture in spatial communication. *Journal of Experimental Child Psychology*, *122*, 92-103.

Avcılar, G., Bilir, B., Cihankaya, Ş., Coşkun, Z., Piri, İ. and Ünal, E. (2021). Jestlerin çocukların dil-iletişim ve bilişsel becerilerinin gelişimindeki destekleyici rolü. Psikoloji Çalışmaları, 41(3), 789-816.

Butterworth, B. and Hadar, U. (1989). Gesture, speech, and computational stages: A reply to McNeill. *Psychological Review, 96*(1), 168-174.

Baus, C., Carreiras, M. and Emmorey, K. (2013). When does iconicity in sign language matter?. *Language and Cognitive Processes, 28*(3), 261-271.

Bates, E. and Dick, F. (2002). Language, gesture, and the developing brain. *Developmental Psychobiology, 40*(3), 293-310.

Boyes-Braem, P. (1986). Two aspects of psycholinguistic research: Iconicity and temporal structure. In Signs of life: Proceedings of the second European congress on sign language research (Vol. 50, pp. 65-74). Amsterdam: Publication of the Institute for General Linguistics, University of Amsterdam.

Calero, C. I., Shalom, D. E., Spelke, E. S. and Sigman, M. (2019). Language, gesture, and judgment: Children's paths to abstract geometry. *Journal of Experimental Child Psychology*, *177*, 70-85.

Campbell, R., Martin, P. and White, T. (1992). Forced choice recognition of sign in novice learners of British Sign Language. *Applied Linguistics, 13*(2), 185-201.

Caselli, N. K. and Pyers, J. E. (2017). The road to language learning is not entirely iconic: Iconicity, neighborhood density, and frequency facilitate acquisition of sign language. *Psychological Science, 28*(7), 979-987.

Choi, B. and Rowe, M. L. (2021). A parent gesture intervention as a means to increase parent declarative pointing and child vocabulary. *Infancy, 26*(5), 735-744.

Chomsky, N. (1972). *Language and mind*. New York: Harcourt.

Chu, M., Meyer, A., Foulkes, L. and Kita, S. (2014). Individual differences in frequency and saliency of speech-accompanying gestures: The role of cognitive abilities and empathy. *Journal of Experimental Psychology: General, 143*(2), 694.

Church, R. B., Kelly, S. D. and Lynch, K. (2000). Immediate memory for mismatched speech and representational gesture across development. *Journal of Nonverbal Behavior, 24*, 151-174.

Clark, E. V. (2004). How language acquisition builds on cognitive development. *Trends in Cognitive Sciences, 8*(10), 472-478.

Colletta, J. M., Pellenq, C. and Guidetti, M. (2010). Age-related changes in co-speech gesture and narrative: Evidence from French children and adults. *Speech Communication, 52*(6), 565-576.

de Ruiter, J. P. (1998). Gesture and speech production. [Published Doctoral Dissertation]. MPI Series of Psycholinguistics. Nijmegen.

de Ruiter, J. P. (2000). The production of gesture and speech. In D. McNeill (Ed.), Language and gesture. Cambridge University Press.

De Villiers, J. G. and De Villiers, P. A. (1978). *Language acquisition.* Harvard University Press.

Emmorey, K. (2002). Language, cognition, and the brain: Insights from sign language research. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Emmorey, K. and Özyürek, A. (2014). *Language in our hands: Neural underpinnings of sign language and co-speech gesture*. In M. S. Gazzaniga and G. R. Mangun (Eds.), The cognitive neurosciences (pp. 657-666). Cambridge, Mass: MIT Press.

Ertaş, S., Koşkulu-Sancar, S., Ger, E., Liszkowski, U. and Küntay, A. C. (2023). Relation of infants' and mothers' pointing to infants' vocabulary measured directly and with parental reports. *Infancy, 28*(6), 1007-1029.

Göksun, T., Hirsh-Pasek, K. and Golinkoff, R. M. (2010). How do preschoolers express cause in gesture and speech?. *Cognitive Development, 25*(1), 56-68.

Göksun, T., Aktan-Erciyes, A. ve Karadöller, D. Z. (2023). Çocuğa yöneltilen dilin ana dil edinimine etkisi. In M. Ekerim (Ed.), *Sosyal Zihin: Bilişsel Gelişimde Sosyal Etkileşimin Rolü* (pp. 153-185). Vakıfbank Kültür Yayınları.

Hagoort, P. (Ed.). (2019). Human language: From genes and brains to behavior. MIT Press.

Holler, J. and Levinson, S. C. (2019). Multimodal language processing in human communication. *Trends in Cognitive Sciences, 23*(8), 639-652.

Iverson, J. M. and Goldin-Meadow, S. (2005). Gesture paves the way for language development. *Psychological Science, 16*(5), 367-371.

Iverson, J. M., Capirci, O., Longobardi, E. and Caselli, M. C. (1999). Gesturing in mother-child interactions. *Cognitive Development, 14*(1), 57-75.

Janke, V. and Marshall, C. R. (2017). Using the hands to represent objects in space: Gesture as a substrate for signed language acquisition. *Frontiers in Psychology, 8*, 2007.

Karadöller, D. Z., Sümer, B. ve Özyürek, A. (2017). Effects of delayed language exposure on spatial language acquisition by signing children and adults. In G. Gunzelmann, A. Howes, T. Tenbrink and E. Davelaar (Eds.), Proceedings of the 39th Annual Conference of the Cognitive Science Society (CogSci 2017) (pp. 2372-2376). Austin, TX: Cognitive Science Society.

Karadöller, D. Z., Sümer, B., Ünal, E. ve Özyürek, A. (2021). Spatial language use predicts spatial memory of children: Evidence from sign, speech, and speech-plus-gesture. In *Proceedings of the Annual Meeting of the Cognitive Science Society*. (pp. 672-678). The Cognitive Science Society.

Karadöller, D. Z., Sümer, B., Ercenur, Ü. N. A. L. ve Özyürek, A. (2022). Sign advantage: Both children and adults' spatial expressions in sign are more informative than those in speech and gestures combined. *Journal of Child Language*, 1-27.

Karadöller, D. Z., Ünal, E., Sumer, B., Göksun, T., Özer, D. ve Özyurek, A. (2019). Children but not adults use both speech and gesture to produce informative expressions of left-right relations. In *the 44th Annual Boston University Conference on Language Development (BUCLD 44)*.

Karadöller, D. Z., Manhardt, F., Peteers, D., Özyürek, A. and Ortega, G. (2024). Iconicity and gesture jointly facilitate learning of L2 signs at first exposure in hearing non-signers. *Language Learn*İng.

Kendon, A. (2004). Gesture: Visible action as utterance. Cambridge University Press.

Kita, S. and Özyürek, A. (2003). What does cross-linguistic variation in semantic coordination of speech and gesture reveal?: Evidence for an interface representation of spatial thinking and speaking. *Journal of Memory and Language, 48*(1), 16-32.

Kita, S., Alibali, M. W. and Chu, M. (2017). How do gestures influence thinking and speaking? The gesture-for-conceptualization hypothesis. *Psychological Review, 124*(3), 245.

Kirk, E., Donnelly, S., Furman, R., Warmington, M., Glanville, J. and Eggleston, A. (2022). The relationship between infant pointing and language development: A meta-analytic review. *Developmental Review, 64*, 101023.

Kısa, Y. D., Aktan-Erciyes, A., Turan, E. and Göksun, T. (2019). Parental use of spatial language and gestures in early childhood. *British Journal of Developmental Psychology, 37*(2), 149-167.

Kızıldere, E., Esmer, Ş. C. ve Göksun, T. (2022). From woof woof to dog: Interactions between parents' use of sound symbolic words and infants' vocabulary development. *Infancy, 27*(5), 972-996.

Klima, E. and Bellugi, U. (1979). *The Signs of Language*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Kobaş, M., Kızıldere, E., Doğan, I., Aktan-Erciyes, A., Demir-Lira, Ö. E., Akman, İ. ve Göksun, T. (2022). Motor skills, language development, and visual processing in preterm and full-term infants. *Current Psychology*, 1-13.

Krauss, R. M., Chen, Y. and Gotfexnum, R. F. (2000). Lexical gestures and lexical access: A process model. In D. Mcneill (Ed.), *Language and Gesture*, (pp. 261-283). Cambridge University Press.

Krauss, R. M., Dushay, R. A., Chen, Y. and Rauscher, F. (1995). The communicative value of conversational hand gestures. *Journal of Experimental Social Psychology, 31,* 533-552.

Lieberth, A. K. and Gamble, M. E. B. (1991). The role of iconicity in sign language learning by hearing adults. *Journal of Communication Disorders, 24*(2), 89-99.

Liszkowski, U., Brown, P., Callaghan, T., Takada, A. and De Vos, C. (2012). A prelinguistic gestural universal of human communication. *Cognitive Science, 36*(4), 698-713.

Mamus, E., Speed, L. J., Rissman, L., Majid, A. ve Özyürek, A. (2023). Lack of visual experience affects multimodal language production: Evidence from congenitally blind and sighted people. *Cognitive Science, 47*(1): e13228.

Marentette, P. F. and Mayberry, R. (2000). Principles for an emerging phonological system: A case study of early ASL acquisition. In C. Chamberlain, J. Morford and R. I. Mayberry, (Eds.), *Language Acquisition by Eye* (pp. 71-90). London: Lawrence Erlbaum Associates.

Mayberry, R. I. and Squires, B. (2006). Sign language acquisition. *Encyclopedia of Language and Linguistics, 11*, 739-43.

McNeill, D. (1992). *Hand and mind: What gestures reveal about thought*. University of Chicago press.

McNeill, D. (2005). *Gesture and thought*. Chicago: University of Chicago Press.

Meier, R. P., Mauk, C. E., Cheek, A. and Moreland, C. J. (2008). The form of children's early signs: Iconic or motoric determinants?. *Language Learning and Development, 4*(1), 63-98.

Melinger, A. and Levelt, W. J. (2004). Gesture and the communicative intention of the speaker. *Gesture, 4*(2), 119-141.

Mitchell, R. E. and Karchmer, M. (2004). Chasing the mythical ten percent: Parental hearing status of deaf and hard of hearing students in the United States. *Sign Language Studies, 4*(2), 138-163.

Newport, E. L. and Meier, R. P. (1985). Acquisition of American Sign Language. In D. Slobin (Ed.), *The crosslinguistic study of language acquisition.* (Vol.1, pp. 881-938). Hillside, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Orlansky, M. D. and Bonvillian, J. D. (1984). The role of iconicity in early sign language acquisition. *Journal of Speech and Hearing Disorders, 49*(3), 287-292.

Ortega, G. (2017). Iconicity and sign lexical acquisition: A review. *Frontiers in Psychology, 8,* 1280.

Ortega, G., Sumer, B. ve Ozyurek, A. (2014). Type of iconicity matters: Bias for action-based signs in sign language acquisition. In 36th annual meeting of the cognitive science society (CogSci 2014) (pp. 1114-1119). Cognitive Science Society.

Ortega, G., Sümer, B. ve Özyürek, A. (2017). Type of iconicity matters in the vocabulary development of signing children. *Developmental Psychology, 53*(1), 89.

Özçalışkan, Ş. and Goldin-Meadow, S. (2005). Gesture is at the cutting edge of early language development. *Cognition, 96*(3), B101-B113.

Özçalışkan, Ş. and Goldin-Meadow, S. (2009). When gesture-speech combinations do and do not index linguistic change. *Language and Cognitive Processes, 24*(2), 190-217.

Özçalışkan, Ş., Lucero, C. and Goldin-Meadow, S. (2016). Is seeing gesture necessary to gesture like a native speaker?. *Psychological Science, 27*(5), 737-747.

Özyürek, A. (2018). Role of gesture in language processing: Toward a unified account for production and comprehension. In S. Rueschemeyer and M. G. Gaskell (Eds.), *The Oxford Handbook of Psycholinguistics*, Oxford Library of Psychology, (pp. 592-60). https://doi.org/10.1093/oxfordhb/978019878 6825. 013.25, accessed 9 Nov. 2023.

Peeters, D. and Özyürek, A. (2016). This and that revisited: A social and multimodal approach to spatial demonstratives. *Frontiers in Psychology*, *7*, 222.

Perniss, P. (2007). *Space and iconicity in German Sign Language (DGS).* [Published doctoral dissertation]. Max Planck Institute for Psycholinguistics, The Netherlands.

Perniss, P., Lu, J. C., Morgan, G. and Vigliocco, G. (2018). Mapping language to the world: The role of iconicity in the sign language input. *Developmental Science*, *21*(2), e12551.

Perniss, P., Thompson, R. L. and Vigliocco, G. (2010). Iconicity as a general property of language: evidence from spoken and signed languages. *Frontiers in psychology*, *1*, 227.

Perniss, P. M., Zwitserlood, I. and Özyürek, A. (2015a). Does space structure spatial language? A comparison of spatial expression across sign languages. *Language*, *91*(3), 611-641.

Perry, M., Church, R. B. and Goldin-Meadow, S. (1992). Is gesture-speech mismatch a general index of transitional knowledge?. *Cognitive Development*, *7*(1), 109-122.

Pizzuto, E., and Volterra, V. (2000). Iconicity and transparency in Sign Languages: A cross-linguistic cross-cultural view. In K. Emmorey and H. L. Lane (Eds.) *The Signs of Language Revisited: An Anthology to Honor Ursula Bellugi and Edward Klima* (pp. 229-250). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Rinaldi, P., Caselli, M. C., Di Renzo, A., Gulli, T. and Volterra, V. (2014). Sign vocabulary in deaf toddlers exposed to sign language since birth. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, *19*(3), 303-318.

Rohrer, P. L., Florit-Pons, J., Vilà-Giménez, I. and Prieto, P. (2022). Children use non-referential gestures in narrative speech to mark discourse elements which update common ground. *Frontiers in Psychology*, *12*, 661339.

Rowe, M. L. and Goldin-Meadow, S. (2009a). Differences in early gesture explain SES disparities in child vocabulary size at school entry. *Science*, *323*(5916), 951-953.

Rowe, M. L. and Goldin-Meadow, S. (2009b). Early gesture selectively predicts later language learning. *Developmental Science*, *12*(1), 182-187.

Rowe, M. L., Özçaliskan, S. and Goldin-Meadow, S. (2006). The added value of gesture in predicting vocabulary growth. In Proceedings of the 30th Annual Boston University Conference on Language Development (pp. 501-512). Cascadilla Press.

Sandler, Wendy and Lillo-Martin, Diane. (2005). *Sign language*. In W. OGrady, J. Archibald, M. Aronoff and J. Rees-Miller (Eds), Contemporary linguistics: An introduction. Fifth Edition (pp. 343-360). Boston/New York: Bedford St. Martins.

Stokoe, W. C., Jr. (2005). Sign Language Structure: An Outline of the Visual Communication Systems of the American Deaf. *The Journal of Deaf Studies and Deaf Education, 10*(1), 3-37.

Strickland, B., Geraci, C., Chemla, E., Schlenker, P., Kelepir, M. and Pfau, R. (2015). Event representations constrain the structure of language: Sign language as a window into universally accessible linguistic biases. *Proceedings of the National Academy of Sciences, 112*(19), 5968-5973.

Supalla, T. R. (1982). *Structure and acquisition of verbs of motion and location in American Sign Language*. [Unpublished doctoral dissertation]. UCSD, The USA.

Sümer, B. (2015). Acquisition of spatial language by signing and speaking children: A comparison of Turkish Sign Language (TİD) and Turkish. [Published Doctoral dissertation]. Radboud University Nijmegen. MPI Series of Psycholinguistics.

Sümer, B., Perniss, P. M., Zwitserlood, I. E. P. and Özyürek, A. (2014). Learning to express "left-right" and "front-behind" in a sign versus spoken language. In P. Bello, M. Guarini, M. McShane and B. Scassellati (Eds.), Proceedings of the 36th Annual Meeting of the Cognitive Science Society (pp. 1550-1555). Cognitive Science Society.

Sümer, B. and Özyürek, A. (2020). No effects of modality in development of locative expressions of space in signing and speaking children. *Journal of Child Language, 47*(6), 1101-1131.

Taub, S. F. (2001). *Language from the body: Iconicity and metaphor in American Sign Language*. Cambridge University Press.

Thompson, R. L., Vinson, D. P. and Vigliocco, G. (2010). The link between form and meaning in British sign language: effects of iconicity for phonological decisions. Journal of Experimental Psychology: *Learning, Memory, and Cognition, 36*(4), 1017.

Thompson, R. L., Vinson, D. P., Woll, B. and Vigliocco, G. (2012). The road to language learning is iconic: Evidence from British Sign Language. *Psychological Science, 23*(12), 1443-1448.

Tolar, T. D., Lederberg, A. R., Gokhale, S. and Tomasello, M. (2008). The development of the ability to recognize the meaning of iconic signs. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education, 13*(2), 225-240.

Tomasello, M., Carpenter, M. and Liszkowski, U. (2007). A new look at infant pointing. *Child Development, 78*, 705-722.

Vinson, D. P., Cormier, K., Denmark, T., Schembri, A. and Vigliocco, G. (2008). The British Sign Language (BSL) norms for age of acquisition, familiarity, and iconicity. *Behavior Research Methods, 40*, 1079-1087.

Woolfe, T., Herman, R., Roy, P. and Woll, B. (2010). Early vocabulary development in deaf native signers: A British Sign Language adaptation of the communicative development inventories. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 51*(3), 322-331.

Zwitserlood, I. (2003). *Classifying hand configurations in Nederlandse Gebarentaal (Sign Language of the Netherlands)*. [Doctoral dissertation]. University of Utrecht, The Netherlands.

Zwitserlood, I. (2012). *Classifiers: Meaning in the hand.* In: R. Pfau, M. Steinbach and B. Woll (Eds.), Sign language: An international handbook (pp. 158-186). Berlin: Mouton de Gruyter.

7.

BİR BİLİŞSEL MODELLEME TEKNİĞİ OLARAK EVRİMSEL ROBOTİK

Didem Kadıhasanoğlu

TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi,

Fen Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Ankara

ORCID: 0000-0001-9899-7264

Kaynakça

Arkin, R. (1998). *Behavior-Based Robotics*. Cambridge, Mass.: The MIT Press.

Beer, R. D. (1996). Toward the evolution of dynamical neural networks for minimally cognitive behavior. In P. Maes, M. Mataric, J. A. Meyer, J. Pollack and S. Wilson (Eds.), *From animals to animats 4: Proceedings of the Fourth International Conference on Simulation of Adaptive Behavior* (pp. 421-429). Cambridge, MA: MIT Press.

Beer, R. (2000). Dynamical approaches to cognitive science. *Trends in Cognitive Sciences, 4,* 91-99.

Beer, R. (2003). The dynamics of active categorical perception in an evolved model agent. *Adaptive Behavior, 11,* 209-243.

Brooks, R. A. (1986). A robust layered control system for a mobile robot. *IEEE Journal of Robotics and Automation, 2(1),* 14-23.

Cliff, D. T., Harvey, I. and Husbands, P. (1993). Explorations in Evolutionary Robotics. *Adaptive Behavior, 2,* 73-110.

Ehret, G. (1987). Categorical perception of sound signals: Facts and hypotheses from animal studies. In S. Harnad (Ed.), *Categorical perception: The groundwork of cognition* (pp. 301-331). Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Harvey, I., Di Paolo, E. A., Wood, R., Quinn, M. and Tuci, E. (2005). Evolutionary robotics: A new scientific tool for studying cognition. *Artificial Life, 11,* 79-98.

Houghton, G. and Tipper, S. P. (1994). A model of inhibitory mechanisms in selective attention. In D. Dagenbach and T. Carr (Eds.), *Inhibitory mechanisms in attention, memory, and language* (pp. 53-112). San Diego, CA: Academic Press.

Izquierdo, E., Harvey, I. and Beer, R. D. (2008). Associative learning on a continuum in evolved dynamical neural networks. *Adaptive Behavior, 16,* 361-384.

Murphy, R. R. (2000). *Introduction to AI Robotics*. Cambridge, Mass.: MIT Press.

Nolfi, S. (1998). Evolutionary Robotics: Exploiting the Full Power of Self-Organization. *Connection Science, 10,* 167-183.

Nolfi, S. and Floreano, D. (1998). Co-evolving predator and prey robots: Do "arms races" arise in artificial evolution? *Artificial Life, 4(4),* 311-335.

Nolfi, S. and Floreano, D. (2000). *Evolutionary Robotics: The Biology, Intelligence, and Technology of Self-Organizing Machines*. Cambridge, MA: MIT Press.

Nolfi, S., Floreano, D., Miglino, O. and Mondada, F. (1994). How to evolve autonomuos robots: different approaches in evolutionary robotics. In R. Brooks and P. Maes (Eds.) *Proceedings of fourth International Conference on Artificial Life*. Cambridge, MA: MIT Press.

Parisi, D., Cecconi, F. and Nolfi, S. (1990). Econets: networks that learn in an environment. *Network, 1,* 149-168.

Phattanasri, P., Chiel, H. and Beer, R. D. (2007). The dynamics of associative learning in evolved model circuits. *Adaptive Behavior, 15*, 377-396.

Piaget, J. (1954) *The Construction of Reality in the Child.* New York: Basic.

Rohde, M. and Di Paolo, E. (2007). Adaptation to sensory delays: An evolutionary robotics model of an empirical study. In: F. Almeida e Costa, L. Rocha, E. Costa, I. Harvey, A. Coutinho, (Eds.). *Advances in Artificial Life: Proceedings of the 9th European Conference on Artificial Life*, (pp. 193-202). Berlin: Springer-Verlag.

Studdert-Kennedy, M., Liberman, A. M., Harris, K. S. and Cooper, F. S. (1970). Motor theory of speech perception: A reply to Lane's critical review. *Psychological Review, 77*, 234-249.

Ward, R. and Ward, R. (2008). Selective attention and the control of action: Comparative psychology of an artificial evolved agent and people. *Journal of Experimental Psychology, 34(5),* 1165-1182.

Wood, R. and Di Paolo, E. (2007). New models for old questions: Evolutionary robotics and the "A not B" error. In F. Almeida e Costa, L. M. Rocha, E. Costa (Eds.) *Proceedingsof the 9th European Conference on Artificial life*, (pp. 1141-1150*)*. Berlin: Springer-Verlag.

2. Basım

OKÇULUK

Kürşat Aktepe

nobel
40. yıl

OKÇULUK
Kürşat Aktepe

Yayın No.: 375
Beden Eğitimi-Spor No.: 7
ISBN: 978-605-133-277-2
E-ISBN: 978-625-371-349-2
Basım Sayısı: 2. Basım, Temmuz 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Seda Çelikkaya -seda@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Bayraktar Asiltürk -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Aktepe, Kürşat.
Okçuluk / Kürşat Aktepe
2. Basım, VI + 244 s. 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-379-3
E-ISBN: 978-625-371-349-2
1. Compound: Birleşik (Birkaç Malzemenin Birleştirilmesiyle İmal Edilen Yay) 2. Recurve: Klasik Olimpik Yay
3. Kavsname: Okçuluk ile İlgili Yazılmış Eser 4. Kemankeş: Ok Atan Kişi

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA

KAYNAKLAR

1. AKTEPE Kürşat. Okçuluk 1.baskı Nobel Akademik Yayıncılık. Ankara 2013
2. POLATCAN İsmail. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 11/3 2022 s. 1346-1363, Türkiye Derleme Makale. Geçmişten Günümüze Türklerde Sportif ve Kültürel Bağlamda Atlı Okçuluk İsmail POLATCAN
3. Axford Ray: Archery Anatomy ,souvenir pres, 1995 London
4. AKTEPE Kürşat. Sporda Beceri 1.baskı Nobel Akademik Yayıncılık. Ankara 2013
5. DÜNDAR, Uğur: **Antrenman Teorisi**, 5. Baskı, Bağırgan Yayınevi, Ankara, 2000.
6. GÜNDÜZ, Nedim: **Antrenman Bilgisi**, 1. Baskı, Saray Dedikal Yayıncılık San ve Tic Ltd Şti, İzmir, 1995.
7. MURATLI, Sedat: **Antrenman Bilimi Yaklaşımıyla Çocuk ve Spor**, Geliştirilmiş ve Düzeltilmiş 2. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2007.
8. SEVİM, Yaşar: **Antrenman Bilgisi**, Geliştirilmiş Baskı, Tutibay Ltd. Şti, Ankara, 1997.
9. TAŞKIRAN, Yavuz: **Klasik Antrenman Teorisi**, Yayıncı Yayınları, İzmit, 2003.
10. AKTEPE Kürşat. Sporda Zihinsel Antrenman 1.baskı Nobel Akademik Yayıncılık. Ankara 2013
11. Başer ERGUN, **Uygulamalı Spor Psikolojisi,** Kültür Ofset, Ankara 1998
12. Baumann S., **Uygulamalı Spor Psikolojisi** (Çev. H. Can ikizler-A. Osman Özcan), Alfa Basım Yayın Dağıtım, İstanbul 1994
13. Bilim Teknik Dergisi, Ekim 1997
14. Covey STEVEN R., **Etkili İnsanların 7 Alışkanlığı** (Çev: Gönül Suveren - Osman Deniztekin), Varlık Yayınları A.Ş., İstanbul 1996
15. Erkan NECMETTiN, **Yaşam Boyu Spor,** Kültür Ofset, Ankara 1998
16. Hewitt JAMES, **Meditasyon** (Çev. Rezzan Süer), Akaşa Yayın ve Dağıtım Ltd. Şti., İstanbul 1995
17. Ikizler CAN-Karagözoğlu CENGiZ, **Sporda Başarının Psikolojisi,** Alfa Basım Yayın Dağıtım, İstanbul 1997
18. Konter ERKUT, **Sporda Psikolojik Hazırlığın Teori ve Pratiği,** Kültür Ofset, Ankara 1998

19. Syer JOHN-Connolly CHRISTOPHER, **Sporcular için Zihinsel Antrenman Rehberi** (Çev:Erkan F. Umur), Mine Ofset Ltd.Şti., Ankara 1998

20. Postural stability, clicker reaction time and bow draw force predict performance in elite recurve archery. Eur J Sport Sci2017 Jun;17(5):539-545.doi: 10.1080 / 17461391. 2017.1285963. Epub 2017 Feb 14

21. Abdullah Efendi, Atıcılar Kanunnamesi, Yay. Halim Baki Kunter, Tarih Vesikaları, İkinci Cilt Onuncu Sayıdan Ayrı bası, (Ankara), 1942

22. Ata Melik Alaüddin Güveni. Tarih-i Cihanküşa. Çv. S.M.Tevfik Okbatan, Ankara, 1938

23. Dr. Curt Alinge, Moğol Kanunları. Çv. Prof. Coşkun Üçok, Ankara, 1967, s.54,117

24. Gazavat-ı Sultan Murad bin Mehmed Han. Yay. Prof. Halil İnalcık ve Mevlüd Oğuz. Ankara. 1978.s.6.vb.

25. Gelibolu Ali, Künhü-l Ahbar, yk. 384.b.İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi. No.5959).

26. Hasan Çelebi (Bahiyarzade) Risale-i Bahtiyarzade, (İstanbul Ü. Kütüphanesi, Yazma No. 6923

27. Hayrullah Efendi. Devlet-i Aliye-i Osmaniye Tarihi, C.6. s.78

28. Hülasa, Nureddin Rüştü Büngül yayımı, 8-35

29. Hüseyin Bin Ahmet Erzurimi, Hülasa, s.5,6-33,34

30. Hüseyin Bin Ahmet Erzurumi, Hülasa fi ilm-i Remy, Bu günkü dile çeviren Nureddin Rüştü Büngül, Konya 1944,s,33).

31. İbni Kemal. Şemseddin Ahmet Tarih-i Al-i Osman, Yay. Şerafeddin Turan, Ankara, 1957

32. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, C. IV. Sayı. 12 s 1-14

33. Kahraman A. Huzur Güreşleri (1995) Kültür Bakanlığı Yayınları, S.143

34. Kahraman, A. Osmanlı Devletinde Spor (1697), Kültür Bakanlığı Yayınları S.125.126

35. Kamil Kepeci, "Tarihi Bilgiler ve Vesikalar". Vakıflar Dergisi, 1942, Sayı.2, s,420

36. Karpowicz. A.(2018.Osmanlı Türk Yayları. İstanbul: Okçular Vakfı Yayınları s.21

37. Kavsname, Mustafa Solak (Lala İsmail Efendi (Süleymaniye) No.559, Milli Kütüphane, M.FA. (A) 3018).

38. Kuşoğlu, M.(2006). Türk Okçuluğu ve Sultan Mahmut'un Ok Günlüğü, İstanbul, Ötüken Yayınları, s.24

39. Nişancı Mustafa, Tarih-i Sultan Selim, yk. 70.a, 73, a,b, 98.a British Muzeum O.P.B.MSS-Milli Ktp. M.F. A. 4952).

40. Seyyid Lokman. Hünername. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi (Hazine. 10. 1523) yk. 71. b.

41. Solak Mustafa, Kavsname, Lala İsmail Efendi(Süleymaniye No.559 Milli Kütüphane M.I. A. (A) 3018 yk, 12.a.

42. Takvim-i Vakayi.25Cemaziyelevvel. 1247, No1. S.6,7

43. Telhis-i Resail ır Rımat.(1847), Mustafa Kani, İstanbul, 1263 s.187

44. Uzun çarşılı, İsmail Hakkı. Osmanlı Devleti Spor Teşkilatı, Ankara, 1945

45. Yeniçeri Nizamlarına Dair Risale, Süleymaniye Kütüphanesi, Esat Efendi, No.2068 Milli Kütüphane M.F. A. No 1714 yk.89.a.90 b.

46. Yıldırım Ergün, Güreşte Yeni Eğitimin İlmi ve Metodik Temelleri, Uzman Matbaacılık Ankara, 1977, s3

47. https://en.wikipedia.org/wiki/Clout_archery

48. https://www.worldarchery.sport/sport/equipment/barebow

49. https://archery360.com/2020/07/15/how-to-get-started-in-barebow-archery/

50. http://www.tap46home.plus.com/mechanics/

51. https://bogensportshop.eu/en/ recurve-520-9-a.html

52. https://www.naveksport.com.tr/

53. https://www.google.com/search-geleneksel-yay

54. http://www.unmissablejapan.com/etcetera/kyudo

55. https://www.historyoffighting.com/mongolian-archery.php

56. https://www.historyoffighting.com/korean-archery.php

İŞLETME SERMAYESİ YÖNETİMİ

Prof. Dr. Ali İhsan Akgün

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK

OSTİM TEKNİK ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

İÇİNDEKİLER

Ön Söz iii
Kısaltmalar v

BÖLÜM 1: İŞLETME SERMAYESİ YÖNETİMİNE GİRİŞ 1
1.1. Genel Açıklama 2
1.2. İşletme Sermayesi Kavramı 2
1.3. İşletme Sermayesinin Önemi 4
1.4. İşletmelerde İşletme Sermayesi Döngüsü 6
1.5. İşletme Sermayesi Çeşitleri 8
1.5.1. Brüt İşletme Sermayesi 10
1.5.2. Net İşletme Sermayesi 10
1.5.3. Sürekli İşletme Sermayesi 11
1.5.4. Değişken (Geçici) İşletme Sermayesi 12
1.5.5. Olağanüstü İşletme Sermayesi 13
1.5.6. Net Faaliyet İşletme Sermayesi 14
1.6. İşletme Sermayesinin Fazla veya Yetersiz Olmasının Sonuçları 17
1.7. İşletme Sermayesi Düzeyini Etkileyen Faktörler 20
1.7.1. İşletmenin Türü, Faaliyet Konusu ve Büyüklüğü 21
1.7.2. Satışlar ve Talep Şartlarındaki Değişmeler 22
1.7.3. Faaliyetlerin Mevsimselliği 22
1.7.4. Tedarik ve Satış Şartları 23
1.7.5. Üretim Süreci ve Kullanılan Teknoloji 24
1.7.6. Kredi Temin Edilebilirliği 24
1.7.7. Pazar Koşulları 25
1.7.8. Faaliyetlerin Etkinliği 26
1.7.9. Fiyat Düzeyindeki Değişmeler ve Konjonktürel Dalgalanmalar 26
1.7.10. Diğer Faktörler 26
1.8. İşletme Sermayesi ile Enflasyon Arasındaki İlişki 26
1.9. Özet 28
Kaynakça 29

BÖLÜM 2: İŞLETME SERMAYESİNİN FİNANSMANI VE YÖNETİMİ 35
2.1. Genel Açıklama 36
2.2. İşletme Sermayesinin Finansmanı 36
2.2.1. İhtiyatlı (Muhafazakar) Finansman Stratejisi 38
2.2.2. Dengeli (Ilımlı) Finansman Stratejisi 39
2.2.3. Atılgan (Agresif) Finansman Stratejisi 40
2.2.4. Sıfır Net İşletme Sermayesi Yaklaşımı 46
2.3. İşletme Sermayesi ve Karlılık 47
2.4. İşletme Sermayesi Yönetimi 51
2.5. İşletme Sermayesi Politikası 56

2.6. İşletme Sermayesi Politikaları ve Karlılık İlişkisi 58
2.7. Özet 60
Kaynakça 61

BÖLÜM 3: İŞLETME SERMAYESİNE İLİŞKİN ORANLAR 65
3.1. Genel Açıklama 66
3.2. Rasyo Analizinin Tanımı 66
3.3. İşletme Sermayesinin Etkinliği 67
3.4. İşletme Sermayesi Unsurlarının Etkinliği 73
3.4.1. Nakit Etkinliği Oranları 73
3.4.2. Alacakların Etkinliği Oranları 75
3.4.3. Stoklara İlişkin Etkinlik Oranları 77
3.4.4. Borçlara İlişkin Etkinlik Oranları 81
3.5. İşletme Sermayesine İlişkin Diğer Oranlar 82
3.6. Z Değeri (Score) Analizi 86
3.6.1. Altman Z Score 86
3.6.2. Bankalara İlişkin Z Score 89
3.7. Oran Analizinin Sınırlamaları 90
3.8. Özet 90
Kaynakça 92

BÖLÜM 4: İŞLETME SERMAYESİ YÖNETİMİNİN ETKİNLİĞİ 97
4.1. Genel Açıklama 98
4.2. İşletme Sermayesi Yönetiminin Etkinliği 98
4.3. Faaliyet (İşletme) Döngüsü 100
4.4. Nakit Dönüşüm Süresi 103
4.5. Nakit Dönüşüm Süresinin Karlılık Üzerindeki Etkisi 110
4.6. Nakit Dönüşüm Süresi ile Faaliyete İlişkin İşletme Sermayesi Arasındaki İlişki 112
4.7. Özet 116
Kaynakça 117

BÖLÜM 5: NET İŞLETME SERMAYESİ İHTİYACININ BELİRLENMESİ ... 121
5.1. Genel Açıklama 122
5.2. Net İşletme Sermayesi İhtiyacının Belirlenmesi 123
5.3. İşletme Sermayesine Yönelik İhtiyaç 124
5.4. İşletme Sermayesi İhtiyacının Belirlenme Yöntemleri 126
5.4.1. Faaliyet Devri Katsayısı Yöntemi 126
5.4.2. Günlük Masraf Tutarı Yöntemi 128
5.4.3. Schmallenbach Yöntemi 131
5.4.4. Satış Yüzdesi Tekniği Oranı 132
5.4.5. Regresyon Analizi 136
5.4.6. Faaliyet Döngüsü Yöntemi 138
5.4.7. Tahmini Bilanço Yöntemi 139
5.4.8. Nakit Tahmini Tekniği 140

5.5. İşletme Sermayesinin Tahmininde Kullanılan Yöntemlere İlişkin Uygulamalar 140
5.6. İşletme Sermayesi İhtiyacının Belirlenmesine Yönelik Örnekler 143
5.7. Özet....152
Kaynakça....154

BÖLÜM 6: NAKİT VE MENKUL DEĞERLER YÖNETİMİ 157
6.1. Genel Açıklama 158
6.2. Nakit Yönetiminin Fonksiyonları 158
6.3. Nakit Giriş ve Çıkışlarının Yönetimi....160
6.3.1. Float....160
6.3.2. Locbox Sistemi....161
6.3.3. Toplama Bankacılığı....162
6.3.4. Banka Havaleleri....163
6.3.5. E-ticaret ve İnternet Bankacılığı Teknolojisi....164
6.4. Nakit Yönetiminin Amacı....167
6.5. Nakit Tutmaya İlişkin Motivasyonlar....168
6.6. Nakit Gereksiniminin Tahmini 171
6.6.1. Nakit Akışı Tablosu 171
6.6.2. Nakit Bütçesi....173
6.6.3. Nakit Bütçesi Hazırlanması....175
6.6.4. Nakit Bütçesinin Analizi 181
6.7. Nakit Yönetimine İlişkin Modeller 182
6.7.1. Baumol Modeli....184
6.7.2. Miller and Orr Modeli....186
6.7.3. Beranek Modeli 189
6.7.4. White-Norman Modeli....191
6.8. Menkul Değerlerin Yönetimi....191
6.9. Özet....195
Kaynakça....197

BÖLÜM 7: ALACAKLARIN YÖNETİMİ....201
7.1. Genel Açıklama 202
7.2. Ticari Alacak Yönetiminin Tanımı 202
7.3. Ticari Alacak Yönetiminin Amacı 204
7.4. Ticari Alacakların Yönetiminin Önemi 205
7.5. Ticari Alacak Yönetiminin Temel Adımları....209
7.6. Ticari Alacak Yönetiminin Etkinliği 210
7.6.1. Kredi Politikası....211
7.6.2. Ticari Alacakların İzlenmesi 215
7.7. Kredili Satış Politikasının Unsurları....222
7.7.1. Kredi Standartları....222
7.7.2. Kredili Satışların Vadesi....225
7.7.3. Nakit İskontosu 228
7.7.4. Tahsilat Politikası....234
7.8. Alacakların Yönetimine İlişkin Maliyetler....235

7.9. Alacak Düzeyini Belirleyen Faktörler 236
7.10. Özet 240
Kaynakça 242

BÖLÜM 8: STOK YÖNETİMİ 247
8.1. Genel Açıklama 248
8.2. Stok Türleri 248
8.3. Firmalarda Stok Tutarını Etkileyen Faktörler 252
8.4. Stok Muhasebesi Yöntemleri 253
8.5. Stoklar ile Finansal Yönetim Arasındaki İlişki 256
8.6. Stok Yönetiminin Kapsamı 258
8.7. Stok Bulundurma Motivasyonu (Güdüsü) 259
8.8. Stok Maliyetleri 260
8.9. Stok Tutma Modelleri 264
8.9.1. Ekonomik Sipariş Miktarının Belirlenmesi 265
8.9.2. ABC Analizi 274
8.9.3. VED Analizi 277
8.9.4. Sürekli (Aralıksız) Stok Sistemi 277
8.9.5. Tam Zamanında (JIT) Kontrol Sistemi 278
8.9.6. Kurumsal Kaynak Planlama Sistemleri 280
8.9.7. Depo Yönetim Sistemi 281
8.9.8. Stok Devir Hızı Oranı 283
8.10. Stokların Yönetiminde Etkinlik Sağlanması 285
8.11. Özet 287
Kaynakça 289

BÖLÜM 9: BORÇLARIN YÖNETİMİ 293
9.1. Genel Açıklama 294
9.2. Kısa Vadeli Finansman Kaynakları 295
9.2.1. Ticari Banka Kredileri 295
9.2.2. Ticari Kredi Kavramı 301
9.2.3. Ticari Kredilerin Maliyeti 303
9.2.4. Ticari Kredilerin Avantajları ve Dezavantajları 304
9.2.5. Finansman Bonosu 307
9.2.6. Faktoring 308
9.2.7. Factoring Maliyeti 310
9.2.8. Factoring Türleri 312
9.2.9. Faktoringin Faydaları 315
9.2.10. Diğer Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar 316
9.3. Özet 317
Kaynakça 318

BÖLÜM 10: NET İŞLETME SERMAYESİ DEĞİŞİM TABLOSU 323
10.1. Genel Açıklama 324
10.2. Net İşletme Sermayesinin Kapsamı 324

10.3. Net İşletme Sermayesi Değişim Tablosunun Önemi 326
10.4. Net İşletme Sermayesini Etkileyen İşlemler....328
10.5. Net İşletme Sermayesi Değişim Tablosunun Faydaları 329
10.6. Net İşletme Sermayesi Değişim Tablosunun Kaynak ve Kullanımlarının Belirlenmesi 330
10.7. Net İşletme Sermayesi Değişim Tablosunun Kaynaklar....331
10.8. Net İşletme Sermayesi Değişim Tablosunun Kullanımları....335
10.9. Net İşletme Sermayesi Değişim Tablosunun Düzenlenmesi 338
10.10. Net İşletme Sermayesi Değişim Tablosunun Analizi....342
10.11. Net İşletme Sermayesi Değişim Tablosunun Düzenlenmesine İlişkin Örnek Uygulama....343
10.12. Özet....348
Kaynakça....349

BÖLÜM 1
İŞLETME SERMAYESİ YÖNETİMİNE GİRİŞ

İçindekiler

Öğrenme Amaçları
Genel Açıklama
İşletme Sermayesi Kavramı
İşletme Sermayesinin Önemi
İşletmelerde İşletme Sermayesi Döngüsü
İşletme Sermayesi Çeşitleri
İşletme Sermayesinin Fazla veya Yetersiz Olmasının Sonuçları
İşletme Sermayesi Düzeyini Etkileyen Faktörler
İşletme Sermayesi ile Enflasyon Arasındaki İlişki
Özet
Kaynakça

Öğrenme Amaçları

Bu bölümün sonunda aşağıdakileri öğreneceksiniz:

- İşletme sermayesi ile ilgili temel kavramların açıklanması,
- İşletme sermayesi yönetiminde maliyetin temel odağını anlamak,
- İşletme sermayesinin ana unsurlarını belirlemek,
- İşletme sermayesinin amacını ve işletme sermayesi ihtiyacının tahminini tartışmak,
- İşletme sermayesi düzeyini etkileyen faktörleri anlamak,
- İşletme sermayesinin kontrolü için politikalar oluşturmanın önemini açıklar,
- İşletme sermayesinin fazla veya eksik olmasının sonuçlarını açıklar.

Kaynakça

Afrifa, G.A. (2016), "Net working capital, cash flow and performance of UK SMEs", *Review of Accounting and Finance*, 15(1), pp.21-44.

Akgüç, Ö. (2010), *Finansal Yönetim*, Sekizinci Baskı, İstanbul: Avciol Basım Yayın.

Akgün, A.İ. (1996), "Enflasyonun Finansal Yönetim Üzerindeki Etkileri," *Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 6, Sayı: 1, s.263-276.

Akgün, A.İ. ve Memiş Karataş A. (2021), "Investigating the relationship between working capital management and business performance: Evidence from the 2008 financial crisis of EU-28", *International Journal of Managerial Finance*, Vol.17 No.4, pp.545-567.

Akgün, A.İ. (2020), *Financial Statement Analysis*, Bursa: Ekin Yayınevi.

Akgün, A.İ. (2020), *Sağlık İşletmelerinde Finansal Muhasebe*, İzmit: Umuttepe Yayınları.

Akgün, A.İ. (2021), *Working Capital Management*, Bursa: Ekin Yayınevi.

Aksoy, A. ve Yalçıner, K. (2013), *İşletme Sermaye Yönetimi*, 5.Baskı, Ankara: Detay Yayıncılık.

Aktas, N., Croci, E. and Petmezas, D. (2014), "Is working capital management value-enhancing? Evidence from firm performance and investments," *Journal of Corporate Finance*, 30, pp.98-113.

Altaf, N. and Ahmad, F. (2019), "Working capital financing, firm performance and financial constraints: Empirical evidence from India", *International Journal of Managerial Finance*, https://doi.org/10.1108/IJMF-02-2018-0036.

Atrill, P. (2012), *Financial management for decision makers*, 6th Edition, Harlow: Financial Times Prentice Hall.

Atrill, P. E. and Dawson, J.M. (2011), *Accounting and finance for non-specialists*, Seventh Edition, Harlow: Financial Times Prentice Hall.

Atrill, P. (2017), *Financial Management for Decision Makers*, Eighth Edition, Harlow: Pearson Academic.

Aydın, N., Ceylan, A., Başar, M., Çoşkun, M., Bakır, H., (2009), *Finansal Yönetim*, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir.

Baker, H.K., Filbeck, G. and Barkley, T. (2023), *Working Capital Management: Concepts and Strategies*, New Jersey: World Scientific Publishing Co.

Baldenius, T. and Reichelstein, S. (2007), "Incentives for Efficient Inventory Management: The Role of Historical Cost", *Management Science*, 51(7), pp.1032-1045.

Barrow, C. (2008), *Practical Financial Management: A Guide to Budgets*, *Balance Sheets and Business Finance*, London: Kogan Page Ltd.

Brigham, E.F. and Houston, J.F. (2017), *Fundamentals of Financial Management*, Concise Edition, Mason: Cengage Learning.

Büker, S., Aşıkoğlu, R., ve Sevil, G. (2010), *Finansal Yönetim*, Ankara: Sözkesen Matbaacılık.

Chandra, P. (2011), *Financial Management: Theory and Practice*, Eighth Edition, New Delhi: McGraw-Hill Education.

Chiou, Jeng-Pen and Cheng, L. (2006), The Determinants of Working Capital Management, *Journal of American Academy of Business*, September 2006.

Chorafas, D.N. (2002), *Liabilities Liquidity and Cash Management Balancing Financial Risks*, New York: John Wiley & Sons, Inc.

Dalton, T. (2007), *Cash Management (Business on a Shoestring)*, London: A & C Black Publishers Ltd.

Damodaran, A. (2015), *Applied Corporate Finance*, 4th, New York: John Wiley & Sons, Inc.

Davis, C.E. and Davis, E. (2014), *Managerial Accounting*, New York: John Wiley & Sons, Inc.

Deari, F., Kukeli, A., Barbuta-Misu N. and Virlanuta, F.O. (2021), "Does working capital management affect firm profitability? Evidence from European Union countries," *Economic and Administrative Sciences*, DOI 10.1108/JEAS-11-2021-0222.

de Weert, F. (2011), *Bank and Insurance Capital Management*, West Sussex: John Wiley & Sons Ltd.

Durmuş, A.H. ve Arat, M.E. (1994), *İşletmelerde Mali Tablolar Tahlili: İlkeler ve Uygulamalar*, İstanbul: MÜ Nihad Sayar Eğitim Vakfı Yayınları No: 482/715.

Ebben, J.J. and Johnson, A.C. (2011), "Cash Conversion Cycle Management in Small Firms: Relationships with Liquidity, Invested Capital, and Firm Performance", *Journal of Small Business & Entrepreneurship*, 24:3, pp.381-396.

Ehrhardt, M.C. and Brigham, E.F. (2011), *Financial Management Theory and Practice*, 13th Edition, Mason: South-Western Cengage Learning.

Farhang, M.A. (2018), *Firma özelliklerinin İşletme Sermayesi Yönetimine Etkisi: BİST'te İşlem Gören Şirketler Üzerine Bir Araştırma*, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi.

Farooq, U., Maqbool, M.Q, Waris, M., and Mahmood, R. (2016), "Liquidity risk, performance and working capital relationship of cash conversion cycle: An empricial study of the firms in Pakistan", *International Journal of Information Research and Review*, 3(3), pp.1946-1951.

Finkler, S.A., Ward, D.M. and Calabrese, T. (2019), *Accounting Fundamentals for Health Care Management*, Burlington: Jones & Bartlett Learning.

Firth, M. (1976), Management of Working Capital, London: Macmillan Education Ltd.

Gopal, R. (2008), *Financial Management (Text Cum Suggested Answers)*, New Delhi: International Pvt Ltd Publishers.

Gupta, R.K. and Gupta, H. (2015), *Working Capital Management & Finance: A Handbook for Bankers and Finance Managers*, Chennai: Notion Press.

Gücenme, Ü. (2005), *Genel Muhasebe*, İstanbul: Aktüel Yayınları.

Güvemli, O. (1984), İşletmelerde Finans Yönetimi: Varlıkların Yönetimi, Cilt: 1, İstanbul: Özdem Kardeşler Matbaası.

Haftacı, V. (2009), İşletmelerde Finansal Çözümleme, 1.Basım, İzmit: Umuttepe Yayınları No: 24.

Hanlon, M.L., Magee, R.P., Pfeiffer, G.M. and Dyckman, T.R. (2020), *Financial Accounting*, Sixth Edition, Canada: Cambridge Business Publishers. LLC.

Hansen, D.R. and Mowen, M.M. (2007), *Managerial Accounting*, 8th Edition, Mason: Cengage Learning.

Harris, P. and Mongiello, M. (2006), *Accounting and Financial Management Developments in the International Hospitality Industry*, Amsterdam: British Library Cataloguing in Publication Data.

Higgins, R.C., Koski, J.L. and Mitton, T. (2023), *Analysis for financial management*, Thirteenth Edition, New York: McGraw-Hill Irwin.

Hill, M.D., Kelly, G.W. and Highfield, M.J. (2010), "Net operating working capital behavior: a first look", *Financial Management*, 39(2), pp.783-805.

Hofmann, E., Maucher, D., Piesker, S. and Richter, P. (2011), *Ways Out of the Working Capital: Empowering Self-Financing Growth Through Modern Supply Management*, London: Springer-Verlag Berlin Heidelberg.

Horngren, C.T., Harrison, W.T. and Oliver, M.S. (2012), *Financial & managerial accounting*, Boston: Pearson Prentice Hall.

Jabbouri, I., Satt, H. and El Azzouzi, O. (2022), "Working capital management and firm performance nexus in emerging markets: do financial constraints matter?", *Economic and Administrative Sciences*, DOI 10.1108/JEAS-01-2022-0010.

Kieso, D.E., Weygandt, J.J. and Warfield, T.D. (2016), *Intermediate Accounting*, Sixteenth Edition, New Jersey: John Wiley & Sons, Inc., Hoboken.

Knauer, T. and Wöhrmann, A. (2013), Working capital management and firm profitability, *Journal of Management Control*, Vol. 24 No. 1, pp. 77-87.

Koumanakos, D.P. (2008), "The effect of inventory management on firm performance", *International Journal of Productivity and Performance Management*, 57(5); pp.355-369.

Lessambo, F.I. (2022), *Financial Statements Analysis, Reporting and Valuation*, Second Edition, Switzerland: Palgrave Macmillan.

Linzer, R.S. and Linzer, A.O. (2008), *Cash Flow Strategies: Innovation in Nonprofit Financial Managemen*t, San Francisco: John Wiley & Sons, Inc.

Michalski, G. (2014), *Value-Based Working Capital Management Determining Liquid Asset Levels in Entrepreneurial Environments*, New York: Palgrave Macmillan US.

Muller, M. (2011), *Essentials of Inventory Management*, Second Edition, New York: AMACOM: Book Division of American Management Association.

Nowicki, M. (2018), *Introduction to the financial management of healthcare organizations*, Seventh Edition, Illinois: Health Administration Press.

Orgler, Y.E. (1999), "An Unequal-Period Model for Cash Management Decisions", *Management Science*, 16(2), pp.77-92.

Paramasivan, C., and Subramanian, T. (2009), *Financial Management*, New Delhi: New Age Publication.

Preve, L. and Sarria-Allende, V. (2010), *Working Capital Management (Financial Management Association Survey and Synthesis Series)*, Oxford: Oxford University Press.

Ramiah, V., Zhao, Y., Moosa, I. and Graham, M. (2016), "A behavioural finance approach to working capital management", *The European Journal of Finance*, 22:8-9, pp.662-687.

Rustagi, R.P. (2019), *Taxman's Fundamentals of Financial Management*, 14th Edition, New Delhi: Taxmann Publications (P.) Ltd.

Sagner, J. (2014), *Working Capital Management: Applications and Case Studies*, New Jersey: John Wiley & Sons Ltd.

Sagner, J.S. (2011), *Essentials of Working Capital Management*, Hoboken: John Wiley & Sons, Inc.

Sagner, J.S. (2014), *Working Capital Management: Applications and Cases*, John Wiley & Sons, Hoboken.

Şamiloğlu, F. ve Akgün, A.İ. (2012), *Finansal Yönetim*, İstanbul: Lisans Yayınevi.

Seth, H., Chadha, S. and Sharma, S.K. (2021), "Exploring predictors of working capital management efficiency and their influence on firm performance: an integrated DEA-SEM approach", *Benchmarking: An International Journal*, Vol. 28 No. 4, pp.1120-1145.

Shim, J. and Siegel, J. (1998), *Schaum's Guideline of Managerial Accounting*, Second Edition, San Francisco: McGraw-Hill Inc.

Shim, J. and Siegel, J. (2007), *Schaum's Outline of Financial Management*, Third Edition: New York: McGraw-Hill Inc.

Talonpoika, A-M., Kärri, T., Pirttilä, M. and Monto, S. (2016), Defined strategies for financial working capital management, *International Journal of Managerial Finance*, Vol. 12 Issue: 3, pp.277-294.

Tekok, O. (1985), *Finansal Yönetim*, Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları No:58.

Thomas, C.W., Tietz, W.M., Harrison Jr., W.T. and Horngren, C.T. (2019), *Financial Accounting*, Twelfth Edition, New York: Pearson Edition.

Thukaram, R.M.E. (2007), *Accounting and Financial Management for BCA and MCA*, New Delhi: New Age Publishers.

Van Horne, J.C. and Wachowicz, J.M. (2008), *Fundamentals of financial management*, 13th Edition, Harlow: Financial Times Prentice Hall.

Van Horne, J.C. and Wachowicz, Jr., J.M. (2009), *Fundamentals of Financial Management*, 13th edition, Harlow: FT Prentice Hall.

Zelman, W.N., McCue, M.J., Glick, N.D. and Thomas, M.S. (2014), *Financial Management of Health Care Organizations: An Introduction to Fundamental Tools, Concepts and Applications*, Fourth Edition, San Francisco: Jossey-Bass Printing.

Warren, C.S., Reeve, J.M. and Duchac, J. (2018), *Financial & Managerial Accounting*, Boston: South Western Educational Publishing.

BÖLÜM 2

İŞLETME SERMAYESİNİN FİNANSMANI VE YÖNETİMİ

İçindekiler

Öğrenme Amaçları
Genel Açıklama
İşletme Sermayesinin Finansmanı
İşletme Sermayesi ve Karlılık
İşletme Sermayesi Yönetimi
İşletme Sermayesi Politikası
İşletme Sermayesi Politikaları ve Karlılık İlişkisi
Özet
Kaynakça

Öğrenme Amaçları

Bu bölümün sonunda aşağıdakileri öğreneceksiniz:

- Bir şirketin kârlılığını ve likiditesini sağlamada işletme sermayesi yönetiminin öneminin anlaşılması;
- Mevcut varlıklara yapılan yatırım düzeyine ilişkin işletme sermayesi politikalarına olan ihtiyacın ve işletme sermayesi yönetimine yönelik agresif, ılımlı ve muhafazakâr yaklaşımların öneminin anlaşılması;
- Bir şirketin kullanabileceği kısa vadeli finansman kaynakları ile dönen varlıkların finansmanına ilişkin işletme sermayesi politikaları arasındaki bağlantının anlaşılması;
- İşletme sermayesi politikalarında önerilen değişikliklerin maliyet ve faydalarını giriş düzeyinde değerlendirme becerisi kazanılır.

Kaynakça

Akgüç, Ö. (2010), *Finansal Yönetim*, Sekizinci Baskı, İstanbul: Avciol Basım Yayın.

Akgün, Ali İhsan, Karataş Ayyüce Memiş (2021), "Investigating the relationship between working capital management and business performance: Evidence from the 2008 financial crisis of EU-28", *International Journal of Managerial Finance*, Vol.17 No.4, pp.545-567.

Akgün, A.İ. (2020), *Financial Statement Analysis*, Bursa: Ekin Yayınevi.

Akgün, A.İ. (2020), *Sağlık İşletmelerinde Finansal Muhasebe*, İzmit: Umuttepe Yayınları.

Akgün, A.İ. (2021), *Working Capital Management*, Bursa: Ekin Yayınevi.

Aksoy, A. ve Yalçıner, K. (2013), *İşletme Sermaye Yönetimi*, 5.Baskı, Ankara: Detay Yayıncılık.

Altaf, N. and Ahmad, F. (2019), "Working capital financing, firm performance and financial constraints: Empirical evidence from India", *International Journal of Managerial Finance*, https://doi.org/10.1108/IJMF-02-2018-0036.

Atrill, P. (2012), *Financial management for decision makers*, 6th Edition, Harlow: Financial Times Prentice Hall.

Atrill, P. E. and Dawson, J.M. (2011), *Accounting and finance for non-specialists*, Seventh Edition, Harlow: Financial Times Prentice Hall.

Atrill, P. (2017), *Financial Management for Decision Makers*, Eighth Edition, Harlow: Pearson Academic.

Aydın, N., Ceylan, A., Başar, M., Çoşkun, M., Bakır, H., (2009), *Finansal Yönetim*, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir.

Baker, H.K., Filbeck, G. and Barkley, T. (2023), *Working Capital Management: Concepts and Strategies*, New Jersey: World Scientific Publishing Co.

Barrow, C. (2008), *Practical Financial Management: A Guide to Budgets*, *Balance Sheets and Business Finance*, London: Kogan Page Ltd.

Brigham, E.F. and Houston, J.F. (2017), *Fundamentals of Financial Management*, Concise Edition, Mason: Cengage Learning.

Büker, S., Aşıkoğlu, R., ve Sevil, G. (2010), *Finansal Yönetim*, Ankara: Sözkesen Matbaacılık.

Chandra, P. (2011), *Financial Management: Theory and Practice*, Eighth Edition, New Delhi: McGraw-Hill Education.

Chiou, Jeng-Pen and Cheng, L. (2006), The Determinants of Working Capital Management, *Journal of American Academy of Business*, September 2006.

Correia, C., Flynn, D., Uliana, E., Wormald, M. and Dillon, J. (2015), *Financial Management*, 8th edition, Claremont: Juta & Company (Pty) Ltd.

Damodaran, A. (2015), *Applied Corporate Finance*, 4th, New York: John Wiley & Sons, Inc.

Davis, C.E. and Davis, E. (2014), *Managerial Accounting*, New York: John Wiley & Sons, Inc.

Ebben, J.J. and Johnson, A.C. (2011), "Cash Conversion Cycle Management in Small Firms: Relationships with Liquidity, Invested Capital, and Firm Performance", *Journal of Small Business & Entrepreneurship*, 24:3, pp.381-396.

Ehrhardt, M.C. and Brigham, E.F. (2011), *Financial Management Theory and Practice*, 13th Edition, Mason: South-Western Cengage Learning.

Farooq, U., Maqbool, M.Q, Waris, M., and Mahmood, R. (2016), "Liquidity risk, performance and working capital relationship of cash conversion cycle: An empricial study of the firms in Pakistan", *International Journal of Information Research and Review*, 3(3), pp.1946-1951.

Finkler, S.A., Ward, D.M. and Calabrese, T. (2019), *Accounting Fundamentals for Health Care Management*, Burlington: Jones & Bartlett Learning.

Firth, M. (1976), Management of Working Capital, London: Macmillan Education Ltd.

Gopal, R. (2008), *Financial Management (Text Cum Suggested Answers)*, New Delhi: International Pvt Ltd Publishers.

Gupta, R.K. and Gupta, H. (2015), *Working Capital Management & Finance: A Handbook for Bankers and Finance Managers*, Chennai: Notion Press.

Gücenme, Ü. (2005), *Genel Muhasebe*, İstanbul: Aktüel Yayınları.

Hanlon, M.L., Magee, R.P., Pfeiffer, G.M. and Dyckman, T.R. (2020), *Financial Accounting*, Sixth Edition, Canada: Cambridge Business Publishers. LLC.

Hansen, D.R. and Mowen, M.M. (2007), *Managerial Accounting*, 8th Edition, Mason: Cengage Learning.

Harris, P. and Mongiello, M. (2006), *Accounting and Financial Management Developments in the International Hospitality Industry*, Amsterdam: British Library Cataloguing in Publication Data.

Higgins, R.C., Koski, J.L. and Mitton, T. (2023), *Analysis for financial management*, Thirteenth Edition, New York: McGraw-Hill Irwin.

Hill, M.D., Kelly, G.W. and Highfield, M.J. (2010), "Net operating working capital behavior: a first look", *Financial Management*, 39(2), pp.783-805.

Horngren, C.T., Harrison, W.T. and Oliver, M.S. (2012), *Financial & managerial accounting*, Boston: Pearson Prentice Hall.

Jabbouri, I., Satt, H. and El Azzouzi, O. (2022), "Working capital management and firm performance nexus in emerging markets: do financial constraints matter?", *Economic and Administrative Sciences*, DOI 10.1108/JEAS-01-2022-0010.

Kieso, D.E., Weygandt, J.J. and Warfield, T.D. (2016), *Intermediate Accounting*, Sixteenth Edition, New Jersey: John Wiley & Sons, Inc., Hoboken.

Knauer, T. and Wöhrmann, A. (2013), "Working capital management and firm profitability", *Journal of Management Control*, Vol. 24 No. 1, pp. 77-87.

Koumanakos, D.P. (2008), "The effect of inventory management on firm performance", *Inter. Journal of Productivity and Performance Management*, 57(5); pp.355-369.

Linzer, R.S. and Linzer, A.O. (2008), *Cash Flow Strategies: Innovation in Nonprofit Financial Managemen*t, San Francisco: John Wiley & Sons, Inc.

Michalski, G. (2014), *Value-Based Working Capital Management Determining Liquid Asset Levels in Entrepreneurial Environments*, New York: Palgrave Macmillan US.

Nowicki, M. (2018), *Introduction to the financial management of healthcare organizations*, Seventh Edition, Illinois: Health Administration Press.

Paramasivan, C., and Subramanian, T. (2009), *Financial Management*, New Delhi: New Age Publication.

Preve, L. and Sarria-Allende, V. (2010), *Working Capital Management (Financial Management Association Survey and Synthesis Series)*, Oxford: Oxford University Press.

Ramiah, V., Zhao, Y., Moosa, I. and Graham, M. (2016), "A behavioural finance approach to working capital management", *The European Journal of Finance*, 22:8-9, pp.662-687.

Sagner, J. (2014), *Working Capital Management: Applications and Case Studies*, New Jersey: John Wiley & Sons Ltd.

Sagner, J.S. (2011), *Essentials of Working Capital Management*, Hoboken: John Wiley & Sons, Inc.

Sagner, J.S. (2014), *Working Capital Management: Applications and Cases*, John Wiley & Sons, Hoboken.

Sharan, V. (2012), *Fundamentals of Financial Management*, Third Edition, Delhi: Pearson Education.

Shim, J. and Siegel, J. (1998), *Schaum's Guideline of Managerial Accounting*, Second Edition, San Francisco: McGraw-Hill Inc.

Shim, J. and Siegel, J. (2007), *Schaum's Outline of Financial Management*, Third Edition: New York: McGraw-Hill Inc.

Şamiloğlu, F. ve Akgün, A.İ. (2012), *Finansal Yönetim*, İstanbul: Lisans Yayınevi.

Talonpoika, A-M., Kärri, T., Pirttilä, M. and Monto, S. (2016), "Defined strategies for financial working capital management", *International Journal of Managerial Finance*, Vol. 12 Issue: 3, pp.277-294.

Tekok, O. (1985), *Finansal Yönetim*, Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları No:58.

Thukaram, R.M.E. (2007), *Accounting and Financial Management for BCA and MCA*, New Delhi: New Age Publishers.

Van Horne, J.C. and Wachowicz, J.M. (2008), *Fundamentals of financial management*, 13th Edition, Harlow: Financial Times Prentice Hall.

Van Horne, J.C. and Wachowicz, Jr., J.M. (2009), *Fundamentals of Financial Management*, 13th edition, Harlow: FT Prentice Hall.

Zelman, W.N., McCue, M.J., Glick, N.D. and Thomas, M.S. (2014), *Financial Management of Health Care Organizations: An Introduction to Fundamental Tools, Concepts and Applications*, Fourth Edition, San Francisco: Jossey-Bass Printing.

Warren, C.S., Reeve, J.M. and Duchac, J. (2018), *Financial & Managerial Accounting*, Boston: South-Western Educational Publishing.

BÖLÜM 3

İŞLETME SERMAYESİNE İLİŞKİN ORANLAR

İçindekiler

Öğrenme Amaçları
Genel Açıklama
Rasyo Analizinin Tanımı
İşletme Sermayesinin Etkinliği
İşletme Sermayesi Unsurlarının Etkinliği
Z Değeri (Score) Analizi
Oran Analizinin Sınırlamaları
Özet
Kaynakça

Öğrenme Amaçları

Bu bölümün sonunda aşağıdakileri öğreneceksiniz:

- İşletme sermayesinin anlaşılmasında kullanılan oran analizinin nasıl uygulanılacağının belirlenmesi.
- İşletme sermayesi yönetimine ilişkin likidite, faaliyet ve karlılık kullanım oranlarının hesaplanmasını açıklar.
- Nakit dönüşüm döngüsü gibi diğer göstergeleri anlama.
- İşletme sermayesi yönetiminde oranların ve diğer göstergelerin kullanımıyla ilgili genel konuların açıklanması.

Kaynakça

Agustia, D., Muhammad, N.P.A. and Permatasari, Y. (2020), "Earnings management, business strategy, and bankruptcy risk: evidence from Indonesia", Heliyon, 6, https:// doi. org/ 10. 1016/j.heliyon.2020.e03317.

Akgüç, Ö. (2010), *Finansal Yönetim*, Sekizinci Baskı, İstanbul: Avciol Basım Yayın.

Akgün, A.İ. (2020), *Financial Statement Analysis*, Bursa: Ekin Yayınevi.

Akgün, A.İ. (2021), *Working Capital Management*, Bursa: Ekin Yayınevi.

Akgün, A.İ. (1996), *İmalat İşletmelerinde Nakit Yönetimi*, Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yükseklisans Tezi.

Akgün, A.İ. (2021), "The Impact of Corporate Governance Practices on Post-Merger Performance", *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İİBF Dergisi*, 8(3), ss.1436-1455.

Aksoy, A. ve Yalçıner, K. (2013), *İşletme Sermayesi Yönetimi*, Gözden Geçirilmiş 5.Baskı, Ankara: Detay Yayıncılık.

Aprilia A.S, Sudana, I.M. and Sulastra, I.M.D.J. (2020), "Analysis of the Effectiveness and Efficiency of Working Capital on LPD in Dalung Village", *Journal of Applied Sciences in Accounting, Finance, and Tax*, 3(2), pp.158-165.

Arat, M.E. (2005), *Finansal Analiz Aracı Olarak Oranlar: İlkeler ve Yorumlar*, İstanbul: M.Ü. Nihad Sayar Eğitim Vakfı Yayınları No: 531/764.

Atrill, P. (2012), *Financial management for decision makers*, 6th Edition, Harlow: Financial Times Prentice Hall.

Atrill, P.E. and Dawson, J.M. (2011), *Accounting and finance for non-specialists*, Seventh Edition, Harlow: Financial Times Prentice Hall.

Baker, H.K., Filbeck, G. and Barkley, T. (2023), *Working Capital Management: Concepts and Strategies*, New Jersey: World Scientific Publishing Co.

Baldenius, T. and Reichelstein, S. (2007), "Incentives for Efficient Inventory Management: The Role of Historical Cost", *Management Science*, 51(7), pp.1032-1045.

Barrow, C. (2008), *Practical Financial Management: A Guide to Budgets, Balance Sheets and Business Finance*, London: Kogan Page Ltd.

Bektöre, S. (1970), *İşletmelerde Çalışma Sermayesi Analizi*, Ankara: EİTİA Yayınları No: 82/42.

Brigham, E.F. and Houston, J.F. (2017), *Fundamentals of Financial Management*, Concise Edition-Mason: Cengage Learning.

Burney, R.B., James, H.L. and Wang, H. (2021), "Working capital management and CEO age", *Journal of Behavioral and Experimental Finance*, 30, 100496.

Chorafas, D.N. (2002), *Liabilities Liquidity and Cash Management Balancing Financial Risks*, New York: John Wiley & Sons, Inc.

Dalton, T. (2007), Cash Management (Business on a Shoestring), London: A & C Black Publishers Ltd.

Damodaran, A. (2015), *Applied Corporate Finance*, 4th, New York: John Wiley & Sons, Inc.

Davis, C.E. and Davis, E. (2014), *Managerial Accounting*, New York: John Wiley & Sons, Inc.

de Weert, F. (2011), *Bank and Insurance Capital Management*, West Sussex: John Wiley & Sons Ltd.

Ebaid, İ.E-S. (2022), "Does the implementation of IFRS improve transparency regarding the company's financial conditions?: evidence from an emerging market", *PSU Research Review*, DOI 10.1108/PRR-11-2021-0063.

Ebben, J.J. and Johnson, A.C. (2011), "Cash Conversion Cycle Management in Small Firms: Relationships with Liquidity, Invested Capital, and Firm Performance", *Journal of Small Business & Entrepreneurship*, 24:3, pp.381-396.

Elliott, B. and Elliott, J. (2017), *Financial Accounting and Reporting*, Eighteenth Edition, Harlow: Pearson Education Limited.

Farooq, U., Maqbool, M.Q, Waris, M. and Mahmood, R. (2016), "Liquidity risk, performance and working capital relationship of cash conversion cycle: An empricial study of the firms in Pakistan", *International Journal of Information Research and Review*, 3(3), pp.1946-1951.

Firth, M. (1976), *Management of Working Capital*, London: Macmillan Education Ltd.

Friedlob, G.T., and Schleifer, L.L.F. (2003), *Essentials of Financial Analysis*, New Jersey: John Wiley and Sons, Inc.

Gopal, R. (2008), *Financial Management (Text Cum Suggested Answers)*, New Delhi: International Pvt Ltd Publishers.

Gupta, R.K. and Gupta, H. (2015), *Working Capital Management & Finance: A Handbook for Bankers and Finance Managers*, Chennai: Notion Press.

Hanlon, M.L., Magee, R.P., Pfeiffer, G.M. and Dyckman, T.R. (2020), *Financial Accounting*, Sixth Edition, Canada: Cambridge Business Publishers. LLC.

Hansen, D.R. and Mowen, M.M. (2007), *Managerial Accounting*, 8th Edition, Mason: Cengage Learning.

Harris, P. and Mongiello, M. (2006), *Accounting and Financial Management Developments in the International Hospitality Industry*, Amsterdam: British Library Cataloguing in Publication Data.

Higgins, R.C., Koski, J.L. and Mitton, T. (2023), *Analysis for financial management*, Thirteenth Edition, New York: McGraw-Hill Irwin.

Hofmann, E., Maucher, D., Piesker, S. and Richter, P. (2011), *Ways Out of the Working Capital: Empowering Self-Financing Growth Through Modern Supply Management*, London: Springer-Verlag Berlin Heidelberg.

Horngren, C.T., Harrison, W.T. and Oliver, M.S. (2012), *Financial & managerial accounting*, Boston: Pearson Prentice Hall.

Koumanakos, D.P. (2008), "The effect of inventory management on firm performance", *Int. Journal of Productivity and Performance Management*, 57(5), pp.355-369.

Lessambo, F.I. (2022), *Financial Statements Analysis, Reporting and Valuation*, Second Edition, Switzerland: Palgrave Macmillan.

Linzer, R.S. and Linzer, A.O. (2008), *Cash Flow Strategies: Innovation in Nonprofit Financial Management*, San Francisco: John Wiley & Sons, Inc.

Max, M. (2011), *Essentials of Inventory Management*, Second Edition, New York: AMACOM: Book Division of American Management Association.

Michalski, G. (2014), *Value-Based Working Capital Management Determining Liquid Asset Levels in Entrepreneurial Environments*, New York: Palgrave Macmillan US.

Nowicki, M. (2018), *Introduction to the Financial Management of Healthcare Organizations*, Seventh Edition, Chicago: Health Administration Press.

Orgler, Y.E. (1999), "An Unequal-Period Model for Cash Management Decisions", *Management Science*, 16(2), pp.77-92.

Orobia, L.A., Nakibuuka, J., Bananuka, J. and Akisimire, R. (2020), "Inventory management, managerial competence and financial performance of small businesses", Journal of Accounting in Emerging Economies, Vol.10 No.3, pp.379-398.

Pike, R. and Neale, B. (2006), *Corporate Finance and Investment: Decisions & Strategies*, Fifth Edition, Harlow: Prentice Hall Financial Times.

Preve, L. and Sarria-Allende, V. (2010), *Working Capital Management (Financial Management Association Survey and Synthesis Series)*, Oxford: Oxford University Press.

Ramiah, V., Zhao, Y., Moosa, I.and Graham, M. (2016), "A behavioural finance approach to working capital management", *The European Journal of Finance*, 22:8-9, 662-687.

Rao, M.E. Thukaram (2007), *Accounting and Financial Management for BCA and MCA*, New Delhi: New Age Publishers.

Rey-Ares, L., Fernandez-Lopez, S. and Rodeiro-Pazos, D. (2021), "Impact of working capital management on profitability for Spanish fish canning companies", *Marine Policy*, 130, 104583.

Sagner, J. (2014), *Working Capital Management: Applications and Case Studies*, New Jersey: John Wiley & Sons Ltd.

Sagner, J.S. (2011), *Essentials of Working Capital Management*, Hoboken: John Wiley & Sons, Inc.

Şamiloğlu, F. (1997), Finansal Tablolar Aracılığıyla Vergi İncelemesi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Şamiloğlu, F. ve Akgün, A.İ. (2015), *Türkiye Finansal Raporlama Standartlarına Uygun Finansal Tablolar Analizi*, Bursa: Ekin Yayınevi.

Şamiloğlu, F. ve Akgün, A.İ. (2012), *Finansal Yönetim,* İstanbul: Lisans Yayıncılık.

Sawarni, K.S., Narayanasamy, S. and Padhan, P.C. (2023), "Impact of earnings management on working capital management efficiency", *Finance Research Letters*, https:// doi.org/10.1016/j.frl.2023.103778.

Seth, H., Chadha, S. and Sharma, S.K. (2021), "Exploring predictors of working capital management efficiency and their influence on firm performance: an integrated DEA-SEM approach", *Benchmarking: An International Journal*, Vol. 28 No. 4, pp.1120-1145.

Simga-Mugan, F.N.C and Akman, N.H. (2012), *Principles of Financial Accounting-IFRS Based,* London: McGraw-Hill Higher Education.

Shim, J. and Siegel, J. (1998), *Schaum's Guideline of Managerial Accounting*, Second Edition, San Francisco: McGraw-Hill Inc.

Shim, J. and Siegel, J. (2007), *Schaum's Outline of Financial Management*, Third Edition: New York: McGraw-Hill Inc.

Thomas, C.W., Tietz, W.M., Harrison Jr., W.T. and Horngren, C.T. (2019), *Financial Accounting*, Twelfth Edition, New York: Pearson Edition.

Uludağ, V.Ü. (1989), *İşletmelerde Çalışma Sermayesi İhtiyacının Belirlenmesinde Muhasebenin Rolü ve S.S.S. A.Ş.'de Bir Uygulama*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.

Van Horne, J.C. and Wachowicz, J.M. (2008), *Fundamentals of financial management*, 13th Edition, Harlow: Financial Times Prentice Hall.

Van Horne, J.C. and Wachowicz, Jr., J.M. (2009) *Fundamentals of Financial Management*, 13th edition, Harlow: FT Prentice Hall.

Vijayakumaran, R. (2019), "Efficiency of Working Capital Management and Firm Value: Evidence From Chinese Listed Firms", *International Journal of Financial Research*, 10(6), pp.133-144.

Warren, C.S., Reeve, J.M. and Duchac, J. (2018), *Financial & Managerial Accounting*, Boston: Southwestern Educational Publishing.

Weygandt, J.J., Kimmel, P.D. and Donald E. Kieso, D.E. (2018), Accounting Principles, Thirteenth Edition, Hoboken: John Wiley & Sons, Inc.

BÖLÜM 4

İŞLETME SERMAYESİ YÖNETİMİNİN ETKİNLİĞİ

İçindekiler

Öğrenme Amaçları
Genel Açıklama
İşletme Sermayesi Yönetiminin Etkinliği
Faaliyet Döngüsü
Nakit Dönüşüm Süresi
Nakit Dönüşüm Süresinin Karlılık Üzerindeki Etkisi
Nakit Dönüşüm Süresi ile Faaliyete İlişkin İşletme Sermayesi Arasındaki İlişki
Özet
Kaynakça

Öğrenme Amaçları

Bu bölümün sonunda aşağıdakileri öğreneceksiniz:

- İşletme faaliyet döngüsü kavramını ve işletme sermayesi ihtiyaçlarının tahminini kavrar.
- İşletme sermayesi ile işletme sermayesi tahminini açıklar.
- Nakit dönüşüm döngüsü kavramını anlar.

Kaynakça

Akgün, A.İ. (2020), *Financial Statement Analysis*, Bursa: Ekin Yayınevi.

Akgün, A.İ. (2021), *Working Capital Management*, Bursa: Ekin Yayınevi.

Akgün, A.İ. (1996), *İmalat İşletmelerinde Nakit Yönetimi*, Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yükseklisans Tezi.

Ali, S. (2011),"Working Capital Management and the Profitability of the Manufacturing Sector: A Case Study of Pakistan's Textile Industry", *The Lahore Journal of Economics*, 16 (2), pp.141-178.

Atrill, P. (2012), *Financial management for decision makers*, 6th Edition, Harlow: Financial Times Prentice Hall.

Atrill, P.E. and Dawson, J.M. (2011), *Accounting and finance for non-specialists*, Seventh Edition, Harlow: Financial Times Prentice Hall.

Baker, H.K., Filbeck, G. and Barkley, T. (2023), *Working Capital Management: Concepts and Strategies*, New Jersey: World Scientific Publishing Co.

Baldenius, T. and Reichelstein, S. (2007), "Incentives for Efficient Inventory Management: The Role of Historical Cost", *Management Science*, 51(7), pp.1032-1045.

Barine, MN. (2012), "Working capital management efficiency and corporate profitability: Evidences from quoted firms in Nigeria", *Journal of Applied Finance & Banking*, 2(2), pp.215-237.

Barrow, C. (2008), *Practical Financial Management: A Guide to Budgets, Balance Sheets and Business Finance*, London: Kogan Page Ltd.

Bieniasz, A. and Gołaś, Z. (2011), "The influence of working capital management on the food industry enterprises profitability", *Contemporary Economics*, 5(4), pp.68-81.

Brigham, E.F. and Houston, J.F. (2015), *Fundamentals of Financial Management*, Concise Edition-Mason: Cengage Learning.

Chandra, P. (2011), *Financial Management: Theory and Practice*, Eighth Edition, New Delhi: McGraw-Hill Education.

Chorafas, D.N. (2002), *Liabilities Liquidity and Cash Management Balancing Financial Risks*, New York: John Wiley & Sons, Inc.

Dalton, T. (2007), *Cash Management (Business on a Shoestring)*, London: A & C Black Publishers Ltd.

Damodaran, A. (2015), *Applied Corporate Finance,* 4th, New York: John Wiley & Sons, Inc.

Davis, C.E. and Davis, E. (2014), *Managerial Accounting*, New York: John Wiley & Sons, Inc.

de Weert, F. (2011), *Bank and Insurance Capital Management*, West Sussex: John Wiley & Sons Ltd.

Deloof, M. (2003), "Does Working Capital Management Affect Profitability of Belgian Firms?", *Journal of Business Finance & Accounting*, 30(3) & (4), pp.573-587.

Ebben, J.J. and Johnson, A.C. (2011), "Cash Conversion Cycle Management in Small Firms: Relationships with Liquidity, Invested Capital, and Firm Performance", *Journal of Small Business & Entrepreneurship*, 24(3), pp.381-396.

Farooq, U., Maqbool, M.Q, Waris, M., and Mahmood, R. (2016), "Liquidity risk, performance and working capital relationship of cash conversion cycle: An empricial study of the firms in Pakistan", *International Journal of Information Research and Review*, 3(3), pp.1946-1951.

Firth, F. (1976), *Management of Working Capital*, London: Macmillan Education Ltd.

Gentry, J.A., Vaidyanathan, R., Lee, R. and Wai, H. (1990), "A weighted cash conversion cycle", *Financial Management*, 19(1), pp. 90-99.

Gopal, R. (2008), *Financial Management (Text Cum Suggested Answers)*, New Delhi: International Pvt Ltd Publishers.

Gupta, R.K. and Gupta, H. (2015), *Working Capital Management & Finance: A Handbook for Bankers and Finance Managers*, Chennai: Notion Press.

Hansen, D.R. and Mowen, M.M. (2007), *Managerial Accounting*, 8th Edition, Mason: Cengage Learning.

Harris, P. and Mongiello, M. (2006), *Accounting and Financial Management Developments in the International Hospitality Industry*, Amsterdam: British Library Cataloguing in Publication Data.

Higgins, R.C., Koski, J.L. and Mitton, T. (2023), *Analysis for financial management*, Thirteenth Edition, New York: McGraw-Hill Irwin.

Hofmann, E., Maucher, D., Piesker, S. and Richter, P. (2011), *Ways Out of the Working Capital: Empowering Self-Financing Growth Through Modern Supply Management*, London: Springer-Verlag Berlin Heidelberg.

Horngren, C.T., Harrison, W.T. and Oliver, M.S. (2012), *Financial & managerial accounting*, Boston: Pearson Prentice Hall.

Jose, M.L., Lancester, C. and Stevens J.L. (1996), "Corporate Returns and Cas Conversion Cycles", *Journal of Economics and Finance*, 20(1), pp.33-46.

Koumanakos, D.P. (2008), "The effect of inventory management on firm performance", *International Journal of Productivity and Performance Management*, 57(5); pp.355-369.

Linzer, R.S. and Linzer, A.O. (2008), *Cash Flow Strategies: Innovation in Nonprofit Financial Management*, San Francisco: John Wiley & Sons, Inc.

Michalski, G. (2014), *Value-Based Working Capital Management Determining Liquid Asset Levels in Entrepreneurial Environments*, New York: Palgrave Macmillan US.

Muller, M. (2011), *Essentials of Inventory Management*, Second Edition, New York: AMACOM: Book Division of American Management Association.

Nobanee, H. (2009), "Working Capital Management and Firm's Profitability: An Optimal Cash Conversion Cycle", Available at SSRN: https://ssrn.com/abstract=1471230.

Nobanee, H., Abdullatif, M. and AlHajjar, M. (2011), "Cash conversion cycle and firm's performance of Japanese firms", *Asian Review of Accounting*, 19(2), 2011 pp.147-156.

Nwankwo, O. and Osho, G.S. (2010), "An Empirical Analysis of Corporate Survival and Growth: Evidence from Efficient Working Capital Management", *International Journal of Scholarly Academic Intellectual Diversity*, 12 (1), pp.1-13.

Oladipupo, AO. and Okafor, CA. (2013), "Relative contribution of working capital management to corporate profitability and dividend payout ratio: Evidence from Nigeria", *IJBFMR*, 1, pp.11-20.

Orgler, Y.E. (1999), "An Unequal-Period Model for Cash Management Decisions", *Management Science*, 16(2), pp.77-92.

Preve, L. and Sarria-Allende, V. (2010), *Working Capital Management (Financial Management Association Survey and Synthesis Series),* Oxford: Oxford University Press.

Ramiah, V., Zhao, Y., Moosa, I. and Graham, M. (2016), "A behavioural finance approach to working capital management", *The European Journal of Finance*, 22:8-9, pp.662-687.

Rao, M.E. Thukaram (2007), *Accounting and Financial Management for BCA and MCA*, New Delhi: New Age Publishers.

Rey-Ares, L., Fernandez-Lopez, S. and Rodeiro-Pazos, D. (2021), "Impact of working capital management on profitability for Spanish fish canning companies", *Marine Policy*, 130, 104583.

Rustagi, R.P. (2019), *Taxman's Fundamentals of Financial Management*, 14th Edition, New Delhi: Taxmann Publications (P.) Ltd.

Sagner, J. (2014), *Working Capital Management: Applications and Case Studies*, New Jersey: John Wiley & Sons Ltd.

Sagner, J.S. (2011), *Essentials of Working Capital Management*, Hoboken: John Wiley & Sons, Inc.

Sawarni, K.S., Narayanasamy, S. and Padhan, P.C. (2023), "Impact of earnings management on working capital management efficiency", *Finance Research Letters*, https:// doi.org/10.1016/j.frl.2023.103778.

Şamiloğlu, F. ve Akgün, A.İ. (2012), *Finansal Yönetim*, İstanbul: Lisans Yayıncılık.

Sharma, A.K. and Kumar, S. (2011), "Effect of Working Capital Management on Firm Profitability: Empirical Evidence from India", *Global Business Review* 12(1), pp.159-173.

Simga-Mugan, F.N.C and Akman, N.H. (2012), *Principles of Financial Accounting-IFRS Based*, London: McGraw-Hill Higher Education.

Shim, J. and Siegel, J. (1998), *Schaum's Guideline of Managerial Accounting*, Second Edition, San Francisco: McGraw-Hill Inc.

Shim, J. and Siegel, J. (2007), *Schaum's Outline of Financial Management*, Third Edition: New York: McGraw-Hill Inc.

Thomas, C.W., Tietz, W.M., Harrison Jr., W.T. and Horngren, C.T. (2019), *Financial Accounting*, Twelfth Edition, New York: Pearson Edition.

Van Horne, J.C. and Wachowicz, J.M. (2008), *Fundamentals of financial management*, 13th Edition, Harlow: Financial Times Prentice Hall.

Van Horne, J.C. and Wachowicz, Jr., J.M. (2009), *Fundamentals of Financial Management*, 13th edition, Harlow: FT Prentice Hall.

Zeidan, R. (2022), *The General Model of Working Capital Management*, Singapore: Palgrave Macmillan.

BÖLÜM 5

NET İŞLETME SERMAYESİ İHTİYACININ BELİRLENMESİ

İçindekiler

Öğrenme Amaçları
Genel Açıklama
Net İşletme Sermayesi İhtiyacının Belirlenmesi
İşletme Sermayesine İlişkin İhtiyaç
İşletme Sermayesi Yönetimini Etkileyen Faktörler
İşletme Sermayesi İhtiyacının Belirlenme Yöntemleri
İşletme Sermayesi İhtiyacının Belirlenmesine İlişkin Örnekler
Özet
Kaynakça

Öğrenme Amaçları

Bu bölümün sonunda aşağıdakileri öğreneceksiniz:

- Net işletme sermayesi ihtiyacının tahminini açıklar
- Net işletme sermayesi ihtiyacının tahmin yöntemlerini açıklar
- İşletme sermayesi ihtiyacını açıklar
- İşletme sermayesi yönetimini etkileyen faktörleri belirler
- İşletme sermayesi tahminine ilişkin yaklaşımları açıklar.

Kaynakça

Abbadi, S. M. and Abbadi, R.T. (2013), "The Determinants of Working Capital Requirements in Palestinian Industrial Corporations", *International Journal of Economics and Finance*, Vol. 5, No. 1; pp.65-75.

Akgün, A.İ. (2020), *Financial Statement Analysis*, Bursa: Ekin Yayınevi.

Akgün, A.İ. (2021), *Working Capital Management*, Bursa: Ekin Yayınevi.

Aksoy, A. ve Yalçıner, K. (2013), *İşletme Sermayesi Yönetimi*, Gözden Geçirilmiş 5.Baskı, Ankara: Detay Yayıncılık.

Alavinasab, S.M. and Davoudi, E. (2013), "Studying the relationship between working capital management and profitability of listed companies in Tehran stock exchange", *Business Management Dynamics*, 2(7), No.7, pp.1-8.

Atrill, P. (2012), *Financial management for decision makers*, 6th Edition, Harlow: Financial Times Prentice Hall.

Atrill, P.E., and Dawson, J.M. (2011), *Accounting and finance for non-specialists*, Seventh Edition, Harlow: Financial Times Prentice Hall.

Aydın, N., Ceylan, A., Başar, M., Çoşkun, M., Bakır, H., (2009), *Finansal Yönetim*, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir.

Baker, H.K., Filbeck, G. and Barkley, T. (2023), *Working Capital Management: Concepts and Strategies*, New Jersey: World Scientific Publishing Co.

Baldenius, T. and Reichelstein, S. (2007), "Incentives for Efficient Inventory Management: The Role of Historical Cost", *Management Science*, 51(7), pp.1032-1045.

Barrow, C. (2008), *Practical Financial Management: A Guide to Budgets, Balance Sheets and Business Finance*, London: Kogan Page Ltd.

Bektöre, S. (1970), *İşletmelerde Çalışma Sermayesi Analizi*, Ankara: EİTİA Yayınları No: 82/42.

Brigham E.F. and Houston, J.F. (2015), *Fundamentals of Financial Management*, Concise Edition-Mason: Cengage Learning.

Chorafas, D.N. (2002), *Liabilities Liquidity and Cash Management Balancing Financial Risks*, New York: John Wiley & Sons, Inc.

Dalton, T. (2007), *Cash Management (Business on a Shoestring)*, London: A & C Black Publishers Ltd.

Damodaran, A. (2015), *Applied Corporate Finance*, 4th, New York: John Wiley & Sons, Inc.

Davis, C.E. and Davis, E. (2014), *Managerial Accounting*, New York: John Wiley & Sons, Inc.

de Weert, F. (2011), *Bank and Insurance Capital Management*, West Sussex: John Wiley & Sons Ltd.

Deloof, M. (2003), "Does working capital management affect profitability of Belgian firms", *J. Bus. Finance Accounting*, 30, pp.573-588.

Ebben, J.J. and Johnson, A.C. (2011), "Cash Conversion Cycle Management in Small Firms: Relationships with Liquidity, Invested Capital, and Firm Performance", *Journal of Small Business & Entrepreneurship*, 24:3, pp.381-396.

Farooq, U., Maqbool, M.Q, Waris, M. and Mahmood, R. (2016), "Liquidity risk, performance and working capital relationship of cash conversion cycle: An empricial study of the firms in Pakistan", *International Journal of Information Research and Review,* 3(3), pp.1946-1951.

Firth, M. (1976), *Management of Working Capital*, London: Macmillan Education Ltd.

Garg, M. (2017), *Working Capital Management*, New Delhi: Educreation Publishing.

Gopal, R. (2008), *Financial Management (Text Cum Suggested Answers)*, New Delhi: International Pvt Ltd Publishers.

Gupta, R.K. and Gupta, H. (2015), *Working Capital Management & Finance: A Handbook for Bankers and Finance Managers*, Chennai: Notion Press.

Güvemli O. (1973), Sanayi İşletmelerinde İşletme Sermayesi ve Analizi, İstanbul: Türkiye Muhasebe Uzmanları Derneği Yayını No: 2.

Hansen, D.R. and Mowen, M.M. (2007), *Managerial Accounting*, 8th Edition, Mason: Cengage Learning.

Harris, P. and Mongiello, M. (2006), *Accounting and Financial Management Developments in the International Hospitality Industry*, Amsterdam: British Library Cataloguing in Publication Data.

Higgins, R.C., Koski, J.L. and Mitton, T. (2023), *Analysis for financial management*, Thirteenth Edition, New York: McGraw-Hill Irwin.

Hofmann, E., Maucher, D., Piesker, S. and Richter, P. (2011), *Ways Out of the Working Capital: Empowering Self-Financing Growth Through Modern Supply Management*, London: Springer-Verlag Berlin Heidelberg.

Horngren, C.T., Harrison, W.T. and Oliver, M.S. (2012), *Financial & managerial accounting*, Boston: Pearson Prentice Hall.

Koumanakos, D.P. (2008), "The effect of inventory management on firm performance", *International Journal of Productivity and Performance Management*, 57(5), pp.355-369.

Leeson, J. (2016), "Concept of Working Capital Managements, International Journal of Commerce", *Business and Management*, 5(2), pp.372-377.

Linzer, R.S. and Linzer, A.O. (2008), *Cash Flow Strategies: Innovation in Nonprofit Financial Management*, San Francisco: John Wiley & Sons, Inc.

Michalski, G. (2014), *Value-Based Working Capital Management Determining Liquid Asset Levels in Entrepreneurial Environments*, New York: Palgrave Macmillan US.

Muller, M. (2011), *Essentials of Inventory Management*, Second Edition, New York: AMACOM: Book Division of American Management Association.

Nazir, M. S. and Afza, T. (2009), "Working Capital Requirements and the Determining Factors in Pakistan", *The Icfai Journal of Applied finance*, 15(4), pp.28-37.

Orgler, Y.E. (1999), "An Unequal-Period Model for Cash Management Decisions", *Management Science*, 16(2), pp.77-92.

Preve, L. nd Sarria-Allende, I. (2010), *Working Capital Management (Financial Management Association Survey and Synthesis Series)*, Oxford: Oxford University Press.

Ramiah, V., Zhao, Y., Moosa, I. and Graham, M. (2016), "A behavioural finance approach to working capital management", *The European Journal of Finance*, 22:8-9, pp.662-687.

Rao, M.E. Thukaram (2007), *Accounting and Financial Management for BCA and MCA*, New Delhi: New Age Publishers.

Rustagi, R.P. (2019), *Taxman's Fundamentals of Financial Management*, 14th Edition, New Delhi: Taxmann Publications (P.) Ltd.

Sagner, J. (2014), *Working Capital Management: Applications and Case Studies*, New Jersey: John Wiley & Sons Ltd.

Sagner, J.S. (2011), *Essentials of Working Capital Management*, Hoboken: John Wiley & Sons, Inc.

Şamiloğlu, F. ve Akgün, A.İ. (2012), *Finansal Yönetim*, İstanbul: Lisans Yayıncılık.

Shim, J. and Siegel, J. (1998), *Schaum's Guideline of Managerial Accounting*, Second Edition, San Francisco: McGraw-Hill Inc.

Shim, J. and Siegel, J. (2007), *Schaum's Outline of Financial Management*, Third Edition: New York: McGraw-Hill Inc.

Uludağ, V.Ü. (1989), *İşletmelerde Çalışma Sermayesi İhtiyacının Belirlenmesinde Muhasebenin Rolü ve S.S.S. A.Ş.'de Bir Uygulama*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.

Van Horne, J.C. and Wachowicz, J.M. (2008), *Fundamentals of financial management*, 13th Edition, Harlow: Financial Times Prentice Hall.

Van Horne, J.C. and Wachowicz, Jr., J.M. (2009), *Fundamentals of Financial Management*, 13th edition, Harlow: FT Prentice Hall.

BÖLÜM 6

NAKİT VE MENKUL DEĞERLER YÖNETİMİ

İçindekiler

Öğrenme Amaçları
Genel Açıklama
Nakit Yönetiminin Fonksiyonları
Nakit Giriş ve Çıkışlarının Yönetimi
Nakit Yönetiminin Amacı
Nakit Bulundurmaya İlişkin Motivasyonlar
Nakit İhtiyacının Tahmini
Nakit Bütçesinin Avantajları
Nakit Bütçesinin Hazırlanması
Nakit Yönetimine İlişkin Modeller
Menkul Değerler Yönetimi
Özet
Kaynakça

Öğrenme Amaçları

Bu bölümün sonunda aşağıdakileri öğreneceksiniz:

- Etkin nakit yönetiminin amacını anlamak,
- Nakit tutma gerekçelerini açıklamak,
- Nakit yönetiminin amacını açıklar
- Nakit bütçesinin hazırlanma sürecini açıklar
- Nakit yönetimi modellerini açıklar
- Nakit ödemeleri kontrol etme yöntemlerini açıklar
- Menkul kıymetlerin yönetiminin amacını anlamak

Kaynakça

Akgüç, Ö. (2010), *Finansal Yönetim*, Sekizinci Baskı, İstanbul: Avciol Basım Yayın.

Akgün, A.İ. (1996), *İmalat İşletmelerinde Nakit Yönetimi ve Bir Uygulama*, Kırıkkale: Kırıkkale Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yükseklisans Tezi.

Akgün, A.İ. (1998), Nakit Yönetiminde Nakit Akışı Analizi, *T.C. Ziraat Bankası Ekonomi ve Başak Dergisi*, Yıl: 22, sayı: 98, s.92-98.

Akgün, A.İ. (2020), *Financial Statement Analysis*, Bursa: Ekin Yayınevi.

Akgün, A.İ. (2021), *Working Capital Management*, Bursa: Ekin Yayınevi.

Aksoy, A. ve Yalçıner, K. (2013), *İşletme Sermaye Yönetimi*, 5.Baskı, Ankara: Detay Yayıncılık.

Atrill, P. (2012), *Financial management for decision makers*, 6th Edition, Harlow: Financial Times Prentice Hall.

Atrill, P.E. and Dawson, J.M. (2011), *Accounting and finance for non-specialists*, Seventh Edition, Harlow: Financial Times Prentice Hall.

Atrill, P. and McLaney, E. (2009), *Management Accounting for Decision Makers*, 6th Edition, Harlow: Pearson Academic.

Atrill, P. (2017), *Financial Management for Decision Makers*, Eighth Edition, Harlow: Pearson Academic.

Baker, H.K., Filbeck, G. and Barkley, T. (2023), *Working Capital Management: Concepts and Strategies*, New Jersey: World Scientific Publishing Co.

Baldenius, T. and Reichelstein, S. (2007), "Incentives for Efficient Inventory Management: The Role of Historical Cost", *Management Science*, 51(7), pp.1032-1045.

Barrow, C. (2008), *Practical Financial Management: A Guide to Budgets, Balance Sheets and Business Finance*, London: Kogan Page Ltd.

Brigham, E.F. and Houston, J.F. (2015), *Fundamentals of Financial Management*, Concise Edition-Mason: Cengage Learning.

Ceylan, A. ve Korkmaz, T. (2006), *İşletmelerde Fiansal Yönetim*, Güncelleştirilmiş 9.Baskı, Bursa: Ekin Kitapevi.

Chandra, P. (2011), *Financial Management: Theory and Practice*, Eight Edition, New Delphi: McGraw-Hill Education.

Chorafas, D.N. (2002), *Liabilities Liquidity and Cash Management Balancing Financial Risks*, New York: John Wiley & Sons, Inc.

Cooper, R. (2004), *Corporate Treasury and Cash Management (Finance and Capital Markets)*, New York: Palgrave Macmillan.

Çapanoğlu, M.B. (1993), *Türkiye ve Dış Ülkelerde Sermaye Piyasası Özelleştirme Uygulamaları ve Menkul Kıymet Borsaları*, İstanbul: Beta Basım Yayım No: 380.

Dalton, T. (2007), *Cash Management (Business on a Shoestring)*, London: A & C Black Publishers Ltd.

Damodaran, A. (2015), *Applied Corporate Finance,* 4th, New York: John Wiley & Sons, Inc.

Davis, C.E. and Davis, E. (2014), *Managerial Accounting*, New York: John Wiley & Sons, Inc.

de Weert, F. (2011), *Bank and Insurance Capital Management*, West Sussex: John Wiley & Sons Ltd.

Ebben, J.J. and Johnson, A.C. (2011), "Cash Conversion Cycle Management in Small Firms: Relationships with Liquidity, Invested Capital, and Firm Performance", *Journal of Small Business & Entrepreneurship*, 24:3, pp.381-396.

Farooq, U., Maqbool, M.Q, Waris, M. and Mahmood, R. (2016), "Liquidity risk, performance and working capital relationship of cash conversion cycle: An empricial study of the firms in Pakistan", *International Journal of Information Research and Review*, 3(3), pp.1946-1951.

Filbeck G. and Krueger, T. (2005), "Industry related differences in working capital management", *Journal of Business*, 20(2), pp.11-18.

Firth, M. (1976), *Management of Working Capital*, London: Macmillan Education Ltd.

Garg, M. (2017), *Working Capital Management*, India: Educreation Publishing.

Gopal, R. (2008), *Financial Management (Text Cum Suggested Answers)*, New Delhi: International Pvt Ltd Publishers.

Gupta, R.K. and Gupta, H. (2015), *Working Capital Management & Finance: A Handbook for Bankers and Finance Managers*, Chennai: Notion Press.

Hansen, D.R. and Mowen, M.M. (2007), *Managerial Accounting*, 8th Edition, Mason: Cengage Learning.

Harris, P. and Mongiello, M. (2006), *Accounting and Financial Management Developments in the International Hospitality Industry*, Amsterdam: British Library Cataloguing in Publication Data.

Higgins, R.C., Koski, J.L. and Mitton, T. (2023), *Analysis for financial management*, Thirteenth Edition, New York: McGraw-Hill Irwin.

Hilton, R.W. and Platt, D.E. (2014), *Managerial Accounting: Creating Value in a Dynamic Business Environment*, 10th Edition, New York: McGraw-Hill Education.

Hofmann, E., Maucher, D., Piesker, S. and Richter, P. (2011), *Ways Out of the Working Capital: Empowering Self-Financing Growth Through Modern Supply Management*, London: Springer-Verlag Berlin Heidelberg.

Horngren, C.T., Harrison, W.T. and Oliver, M.S. (2012), *Financial & managerial accounting*, Boston: Pearson Prentice Hall.

Hu, S., Liu, M., Liu, N. and Guo, X. (2023), "Do State Ownership and Political Connections Affect Precautionary Cash Holdings for Customer Concentration? Evidence from China", ABACUS, pp.1-33, doi: 10.1111/abac.12303.

Jagels, M.G. and Ralston, C.E. (2007), *Hospitality Management Accounting*, Ninth Edition, John Wiley & Sons, Inc., Hoboken: John Wiley & Sons, Inc., Hoboken.

Jain, P.K., Singh, S. and Yadav, S.S. (2013), *Financial Management Practices: An Empirical Study of Indian Corporates,* New York: Springer India.

Karslı, M. (1989), *Sermaye Piyasası, Borsa, Menkul Kıymetler*, 4.Baskı, İstanbul:İrfan Yayımcılık.

Koumanakos, D.P. (2008), "The effect of inventory management on firm performance", *International Journal of Productivity and Performance Management*, 57(5), pp.355-369.

Lamberson, M. (1995), "Changes in working capital of small firms in relation to changes in economic activity", *J Business*, 10(2), pp.45-50.

Lerner, E. M. (1968), "Simulating a Cash Budget", *California Management*, 11 (2), pp.79-86.

Lins, K.V., Servaes, H. and Tufano, P. (2010), "What drives corporate liquidity? An international survey of cash holdings and lines of credit", *Journal of Financial Economics*, 98, pp.160-176.

Linzer, R.S. and Linzer, A.O. (2008), *Cash Flow Strategies: Innovation in Nonprofit Financial Management*, San Francisco: John Wiley & Sons, Inc.

Magerakis, E. (2022), "Chief executive officer ability and cash holding decision", Review of Accounting and Finance, Vol. 21 No. 5, pp.449-485.

Mathur, S.B. and Rangarajan, C. (2015), *Financial management: theory and practice*, New Delhi: Trinity Press.

Michalski, G. (2014), *Value-Based Working Capital Management Determining Liquid Asset Levels in Entrepreneurial Environments*, New York: Palgrave Macmillan US.

Muller, M. (2011), *Essentials of Inventory Management*, Second Edition, New York: AMACOM: Book Division of American Management Association.

Opler, T., Pinkowitz, L., Stulz, R.H., and Williamson, R. (1999), "The determinants and implications of corporate cash holdings", *Journal of Financial Economics*, 52,pp.3-46.

Orgler, Y.E. (1999), "An Unequal-Period Model for Cash Management Decisions", *Management Science*, 16(2), pp.77-92.

Paramasivan, C. and Subramanian, T. (2009), *Financial Management*, New Delphi: New Age International Pub.

Peterson, P.P., Fabozzi CFA, F.J. and Habegger, W.D. (2004), *Financial Management and Analysis Workbook: Step-by-Step Exercises and Tests to Help You Master Financial Management and Analysis*, New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.

Premachandra, I.M. (2004), "A diffusion approximation model for managing cash in firms: An alternative approach to the Miller–Orr model", *European Journal of Operational Research*, 157, pp.218-226.

Preve, L. and Sarria-Allende, V. (2010), *Working Capital Management (Financial Management Association Survey and Synthesis Series)*, Oxford: Oxford University Press.

Ramiah, V., Zhao, Y., Moosa, I. and Graham, M. (2016), "A behavioural finance approach to working capital management", *The European Journal of Finance*, 22:8-9, pp.662-687.

Rao, M.E. Thukaram (2007), *Accounting and Financial Management for BCA and MCA*, New Delhi: New Age Publishers.

Ross, S., Westerfield, R. and Jaffe, J. (2012), *Corporate Finance*, New York: McGraw-Hill-Irwin Inc.

Sagner, J. (2014), *Working Capital Management: Applications and Case Studies*, New Jersey: John Wiley & Sons Ltd.

Sagner, J.S. (2011), *Essentials of Working Capital Management*, Hoboken: John Wiley & Sons, Inc.

Shim, J. and Siegel, J. (1998), *Schaum's Guideline of Managerial Accounting*, Second Edition, San Francisco: McGraw-Hill Inc.

Shim, J. and Siegel, J. (2007), *Schaum's Outline of Financial Management*, Third Edition: New York: McGraw-Hill Inc.

Thibierge, C. and Beresford, A. (2015), *A Practical Guide to Corporate Finance: Breaking the Financial Ice*, London: Palgrave Macmillan.

Van Horne, J.C. and Wachowicz, J.M. (2008), *Fundamentals of financial management*, 13th Edition, Harlow: Financial Times Prentice Hall.

Van Horne, J.C. and Wachowicz, Jr., J.M. (2009), *Fundamentals of Financial Management*, 13th edition, Harlow: FT Prentice Hall.

Weston, J.F. and Copeland, T.E. (1992), *Managerial Finance*, Ninth Edition, New York: The Dryden Press.

BÖLÜM 7
ALACAKLARIN YÖNETİMİ

İçindekiler

Öğrenme Amaçları
Genel Açıklama
Ticari Alacak Yönetiminin Tanımı
Ticari Alacak Yönetiminin Amacı
Ticari Alacak Yönetiminin Önemi
Ticari Alacak Yönetiminin Temel Adımları
Ticari Alacak Yönetiminin Etkinliği
Kredili Satış Politikasının Unsurları
Alacakların Yönetimine İlişkin Maliyetler
Alacak Düzeyini Belirleyen Faktörler
Özet
Kaynakça

Öğrenme Amaçları

Bu bölümün sonunda aşağıdakileri öğreneceksiniz:

- Ticari alacak yönetiminin amacını açıklamak,
- Kredi analizi ve tahsilat politikalarını açıklamak,
- Nakit indirimlerinin satış ortalamasının tahsil süresinin belirlenmesinde gider ve karlarının rolünü analiz eder,
- Ticari alacakların izlenmesinde kullanılan yöntemleri açıklamak.

Kaynakça

Akgüç, Ö. (2010), *Finansal Yönetim*, Sekizinci Baskı, İstanbul: Avciol Basım Yayın.

Akgün, A.İ. (2017), "İflas Ertelemesinde Ticari Alacak Karşılığı Ayırmanın Finansal Raporlama Standartları Açısından Değerlendirilmesi", *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi,* 5(3), s.15-36.

Akgün, A.İ. (2020), *Financial Statement Analysis*, Bursa: Ekin yayınevi.

Akgün, A.İ. (2021), *Working Capital Management*, Bursa: Ekin yayınevi.

Aksoy, A. ve Yalçıner, K. (2013), *İşletme Sermaye Yönetimi*, 5.Baskı, Ankara: Detay Yayıncılık.

Arat, M.E. (2005), *Finansal Analiz Aracı Olarak Oranlar: İlkeler ve Yorumlar*, İstanbul: M.Ü. Nihad Sayar Eğitim Vakfı Yayınları No: 531/764.

Atrill, P. (2012), *Financial management for decision makers*, 6th Edition, Harlow: Financial Times Prentice Hall.

Atrill, P.E. and Dawson, J.M. (2011), *Accounting and finance for non-specialists*, Seventh Edition, Harlow: Financial Times Prentice Hall.

Atrill, P. and McLaney, E. (2009), *Management Accounting for Decision Makers*, 6th Edition, Harlow: Pearson Academic.

Atrill, P. (2017), *Financial Management for Decision Makers*, Eighth Edition, Harlow: Pearson Academic.

Baker, H.K., Filbeck, G. and Barkley, T. (2023), *Working Capital Management: Concepts and Strategies*, New Jersey: World Scientific Publishing Co.

Baldenius, T. and Reichelstein, S. (2007), "Incentives for Efficient Inventory Management: The Role of Historical Cost", *Management Science*, 51(7), pp.1032-1045.

Barrow, B. (2008), *Practical Financial Management: A Guide to Budgets, Balance Sheets and Business Finance*, London: Kogan Page Ltd.

Brealey, R.A., Myers, S.C. and Allen, F. (2011), *Principles of Corporate Finance*, Tenth Edition, New York: McGraw-Hill, Irwin.

Brigham E.F. and Houston, J.F. (2015), *Fundamentals of Financial Management*, Concise Edition-Mason: Cengage Learning.

Büker, S. ve Aşıkoğlu, R. (1986), *Finansal Yönetim*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Çabuk, A. ve Lazol, İ. (2009), *Mali Tablolar Analizi*, 8.Baskı, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.

Chorafas, D.N. (2002), *Liabilities Liquidity and Cash Management Balancing Financial Risks*, New York: John Wiley & Sons, Inc.

Çömlekçi, F., Sözbilir, H. ve Bektöre, S. (2006), *Mali Tablolar Analizi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Dalton, T. (2007), *Cash Management (Business on a Shoestring)*, London: A & C Black Publishers Ltd.

Damodaran, A. (2015), *Applied Corporate Finance*, 4th, New York: John Wiley & Sons, Inc.

Davis, C.E. and Davis, E. (2014), *Managerial Accounting*, New York: John Wiley & Sons, Inc.

de Weert, F. (2011), *Bank and Insurance Capital Management*, West Sussex: John Wiley & Sons Ltd.

Ebben, J.J. and Johnson, A.C. (2011), "Cash Conversion Cycle Management in Small Firms: Relationships with Liquidity, Invested Capital, and Firm Performance", *Journal of Small Business & Entrepreneurship*, 24:3, pp.381-396.

Ehrhardt, M.C. and Brigham, E.F. (2011), *Financial Management Theory and Practice*, 13th Edition, Mason: South-Western Cengage Learning.

Farooq, U., Maqbool, M.Q, Waris, M. and Mahmood, R. (2016), "Liquidity risk, performance and working capital relationship of cash conversion cycle: An empricial study of the firms in Pakistan", *International Journal of Information Research and Review*, 3(3), pp.1946-1951.

Firth, M. (1976), *Management of Working Capital*, London: Macmillan Education Ltd.

Gopal, R. (2008), *Financial Management (Text Cum Suggested Answers)*, New Delhi: International Pvt Ltd Publishers.

Gupta, R.K. and Gupta, H. (2015), *Working Capital Management & Finance: A Handbook for Bankers and Finance Managers*, Chennai: Notion Press.

Hansen, D.R. and Mowen, M.M. (2007), *Managerial Accounting*, 8th Edition, Mason: Cengage Learning.

Harris, P. and Mongiello, M. (2006), *Accounting and Financial Management Developments in the International Hospitality Industry*, Amsterdam: British Library Cataloguing in Publication Data.

Higgins, R.C., Koski, J.L. and Mitton, T. (2023), *Analysis for financial management*, Thirteenth Edition, New York: McGraw-Hill Irwin.

Hofmann, E., Maucher, D., Piesker, S. and Richter, P. (2011), *Ways Out of the Working Capital: Empowering Self-Financing Growth Through Modern Supply Management*, London: Springer-Verlag Berlin Heidelberg.

Horngren, Charles T. and Harrison, W.T. (2007), *Accounting,* 7th Edition, New Jersey:Prentice Hall- Pearson Education International, Inc.

Horngren, C.T., Harrison, W.T. and Oliver, M.S. (2012), *Financial & managerial accounting*, Boston: Pearson Prentice Hall.

Jagels, M.G. and Ralston, C.E. (2007), *Hospitality Management Accounting*, Ninth Edition, John Wiley & Sons, Inc., Hoboken: John Wiley & Sons, Inc., Hoboken.

Kieso, D.E., Weygandt, J.J. and Warfield, T.D. (2016), *Intermediate Accounting,* Sixteenth Edition, New Jersey: John Wiley & Sons, Inc., Hoboken.

Kimmel, P.D., Weygandt, J.J., Kieso, D.E., Trenholm, B. and Irvine, W. (2014), *Financial Accounting Tools for Business Decision Making*, 6th Edition, Canada: John Wiley & Sons Canada, Ltd.

Koumanakos, D.P. (2008), "The effect of inventory management on firm performance", *Int. Journal of Productivity and Performance Management*, 57(5), pp.355-369.

Lasher, W.R. (2008), *Practical Financial Management*, Fifth Edition, Mason: Thomson Higher Edition.

Linzer, R.S. and Linzer, A.O. (2008), *Cash Flow Strategies: Innovation in Nonprofit Financial Management*, San Francisco: John Wiley & Sons, Inc.

Michalski, G. (2014), *Value-Based Working Capital Management Determining Liquid Asset Levels in Entrepreneurial Environments*, New York: Palgrave Macmillan US.

Muller, M. (2011), *Essentials of Inventory Management*, Second Edition, New York: AMACOM: Book Division of American Management Association.

Nowicki, M. (2018), *Introduction to the financial management of healthcare organizations*, Seventh Edition, Illinois: Health Administration Press.

Orgler, Y.E. (1999), "An Unequal-Period Model for Cash Management Decisions", *Management Science*, 16(2), pp.77-92.

Paramasivan, C. and Subramanian, T. (2009), *Financial Management*, New Delphi: New Age International Pub.

Pike, R. and Neale, B. (2006), *Corporate Finance and Investment: Decisions & Strategies*, Fifth Edition, Harlow: Financial Times Management.

Prasanna, C. (2011), *Financial Management: Theory and Practice*, New Delhi: McGraw-Hill Education.

Preve, L. and Sarria-Allende, V. (2010), *Working Capital Management (Financial Management Association Survey and Synthesis Series)*, Oxford: Oxford University Press.

Ramiah, V., Zhao, Y., Moosa, I. and Graham, M. (2016), "A behavioural finance approach to working capital management", *The European Journal of Finance*, 22:8-9, pp.662-687.

Rao, M.E. Thukaram (2007), *Accounting and Financial Management for BCA and MCA*, New Delhi: New Age Publishers.

Sagner , J.S. (2011), *Essentials of Working Capital Management*, Hoboken: John Wiley & Sons, Inc.

Sagner, J. (2014), *Working Capital Management: Applications and Case Studies*, New Jersey: John Wiley & Sons Ltd.

Şamiloğlu, F. ve Akgün, A.İ. (2012), *Finansal Yönetim*, İstanbul: Lisans Yayıncılık.

Shim, J. and Siegel, J. (1998), *Schaum's Guideline of Managerial Accounting*, Second Edition, San Francisco: McGraw-Hill Inc.

Shim, J. and Siegel, J. (2007), *Schaum's Outline of Financial Management*, Third Edition: New York: McGraw-Hill Inc.

Van Horne, J.C. and Wachowicz, J.M. (2008), *Fundamentals of financial management*, 13th Edition, Harlow: Financial Times Prentice Hall.

Van Horne, J.C. and Wachowicz, Jr., J.M. (2009), *Fundamentals of Financial Management*, 13th edition, Harlow: FT Prentice Hall.

Weygandt, J.J., Kimmel, P.D. and Kieso, D.E. (2017), *Financial Accounting*, 10th edition, Hoboken: John Wiley & Sons, Inc.

Weygandt, J.J., Kimmel, P.D. and Donald E. Kieso, D.E. (2018), *Accounting Principles*, Thirteenth Edition, Hoboken: John Wiley & Sons, Inc.

BÖLÜM 8
STOK YÖNETİMİ

İçindekiler

Öğrenme Amaçları
Genel Açıklama
Stok Türleri
Stok Muhasebesi Yöntemleri
Stoklar ile Finansal Yönetim Arasındaki İlişki
Stok Yönetiminin Kapsamı
Stok Tutma Motivasyonu (güdüsü)
Stok Bulundurma Modelleri
Özet
Kaynakça

Öğrenme Amaçları

Bu bölümün sonunda aşağıdakileri öğreneceksiniz:

- Stok tutmanın farklı amaçlarını açıklar.
- Stok sisteminin türünü kavrar.
- Uygun sipariş miktarını hesaplar.
- Ekonomik sipariş miktarının ne olduğunu ve nasıl hesaplanacağını açıklar.

Kaynakça

Akgüç, Ö. (1989), *Finansal Yönetim*, 5.Baskı, İstanbul: Muhasebe Enstitüsü Yayınları No: 56.

Akgün, A.İ. (2017), *Maliyet Muhasebesi Teori ve Uygulamaları*, Bursa: Ekin Yayınları.

Akgün, A.İ. (2020), *Financial Statement Analysis*, Bursa: Ekin Yayınları.

Akgün, A.İ. (2020b), *Sağlık İşletmelerinde Finansal Muhasebe*, İzmit: Umuttepe yayınları.

Akgün, A.i. (2021), *Working Capital Management*, Bursa: Ekin Yayınları.

Aksoy, A. ve Yalçıner, K. (2013), *İşletme Sermaye Yönetimi*, 5.Baskı, Ankara: Detay Yayıncılık.

Alam, Md.K., Thakur, O.A. and Islam, F.T. (2023), "Inventory management systems of small and medium enterprises in Bangladesh", Rajagiri Management Journal, DOI 10.1108/RAMJ-09-2022-0145.

Atkinson, A.A., Kaplan, R.S., Matsumura, E.M. and Young, S.M. (2012), *Management Accounting: Information for Decision-Making and Strategy Execution*, 6th Edition, Boston: Prentice Hall.

Atrill, P. (2012), *Financial management for decision makers*, 6th Edition, Harlow: Financial Times Prentice Hall.

Atrill, P. (2017), *Financial Management for Decision Makers*, Eighth Edition, Harlow: Pearson Academic.

Atrill, P.E. and Dawson, J.M. (2011), *Accounting and finance for non-specialists*, Seventh Edition, Harlow: Financial Times Prentice Hall.

Atrill, P. and McLaney, E. (2009), *Management Accounting for Decision Makers*, 6th Edition, Harlow: Pearson Academic.

Bai, L. and Zhong, Y. (2008), "Improving inventory management in small business: a case study", Master Thesis dissertation, Jönköping University, Sweden.

Baker, H.K., Filbeck, G. and Barkley, T. (2023), *Working Capital Management: Concepts and Strategies*, New Jersey: World Scientific Publishing Co.

Baldenius, T. and Reichelstein, S. (2007), "Incentives for Efficient Inventory Management: The Role of Historical Cost", *Management Science*, 51(7), pp. 1032-1045.

Barrow, C. (2008), *Practical Financial Management: A Guide to Budgets, Balance Sheets and Business Finance*, London: Kogan Page Ltd.

Brigham, E.F. and Houston, J.F. (2015), *Fundamentals of Financial Management*, Concise Edition-Mason: Cengage Learning.

Brigham, E.F. and Houston, J.F. (2021), *Fundamentals of Financial Management*, sixteenth edition, Boston: Cengage Learning.

Burke, L. and Wilks, C. (2006), *Management Accounting Decision Management*, Amsterdam: CIMA Learning System Publishing.

Büker, S., Aşıkoğlu, R., ve Sevil, G. (2010), *Finansal Yönetim*, Ankara: Sözkesen Matbaacılık.

Chorafas, D.N. (2002), *Liabilities Liquidity and Cash Management Balancing Financial Risks*, New York: John Wiley & Sons, Inc.

Dalton, T. (2007), *Cash Management (Business on a Shoestring)*, London: A & C Black Publishers Ltd.

Damodaran, A. (2015), *Applied Corporate Finance*, 4th, New York: John Wiley & Sons, Inc.

Davis, C.E. and Davis, E. (2014), *Managerial Accounting*, New York: John Wiley & Sons, Inc.

de Weert, F. (2011), *Bank and Insurance Capital Management*, West Sussex: John Wiley & Sons Ltd.

Ebben, J.J. and Johnson, A.C. (2011), "Cash Conversion Cycle Management in Small Firms: Relationships with Liquidity, Invested Capital, and Firm Performance", *Journal of Small Business & Entrepreneurship*, 24:3, pp.381-396.

Ehrhardt, M.C. and Brigham, E.F. (2011), *Financial Management Theory and Practice*, 13th Edition, Mason: South-Western Cengage Learning.

Farooq, U., Maqbool, M.Q, Waris, M. and Mahmood, R. (2016), "Liquidity risk, performance and working capital relationship of cash conversion cycle: An empricial study of the firms in Pakistan", *International Journal of Information Research and Review*, 3(3), pp.1946-1951.

Firth, M. (1976), *Management of Working Capital*, London: Macmillan Education Ltd.

Gopal, R. (2008), *Financial Management (Text Cum Suggested Answers)*, New Delhi: International Pvt Ltd Publishers.

Gupta, R.K. and Gupta, H. (2015), *Working Capital Management & Finance: A Handbook for Bankers and Finance Managers*, Chennai: Notion Press.

Güvemli, O. (1984), *İşletmelerde Finans Yönetimi: Varlıkların Yönetimi*, Cilt: 1, İstanbul: Özdem Kardeşler Matbaası.

Haftacı, V. (2013), *Maliyet Muhasebesi*, Genişletilmiş 9.Baskı, İzmit: Umuttepe Yayınları İşletme-Muhasebe Dizisi No: 5.

Hansen, D.R. and Mowen, M.M. (2007), *Managerial Accounting*, 8th Edition, Mason: Cengage Learning.

Harris, P. and Mongiello, M. (2006), *Accounting and Financial Management Developments in the International Hospitality Industry*, Amsterdam: British Library Cataloguing in Publication Data.

Higgins, R.C., Koski, J.L. and Mitton, T. (2023), *Analysis for financial management*, Thirteenth Edition, New York: McGraw-Hill Irwin.

Hofmann, E., Maucher, D., Piesker, S. and Richter, P. (2011), *Ways Out of the Working Capital: Empowering Self-Financing Growth Through Modern Supply Management*, London: Springer-Verlag Berlin Heidelberg.

Horngren, C.T., Harrison, W.T. and Oliver, M.S. (2012), *Financial & managerial accounting*, Boston: Pearson Prentice Hall.

John, N., Etim, J. and Ime, T. (2015), "Inventory management practices and operational performance of flour milling firms in Lagos, Nigeria", International Journal of Supply and Operations Management, Vol.1 No.4, pp.392-406.

Kieso, D.E., Weygandt, J.J. and Warfield, T.D. (2016), *Intermediate Accounting*, New York: John Wiley & Sons, Inc.

Kobu, B. (2017), *Üretim Yönetimi*, İstanbul: Beta Basım Yayım.

Koumanakos, D.P. (2008), "The effect of inventory management on firm performance", *Int. Journal of Productivity and Performance Management*, 57(5), pp.355-369.

Küçük, O. (2017), *Stok Yönetimi: Amprik Bir Yaklaşım*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Linzer, R.S. and Linzer, A.O. (2008), *Cash Flow Strategies: Innovation in Nonprofit Financial Management*, San Francisco: John Wiley & Sons, Inc.

Michalski, G. (2014), *Value-Based Working Capital Management Determining Liquid Asset Levels in Entrepreneurial Environments*, New York: Palgrave Macmillan US.

Muller, M. (2011), *Essentials of Inventory Management*, Second Edition, New York: AMACOM: Book Division of American Management Association.

Nowicki, M. (2018), *Introduction to the financial management of healthcare organizations*, Seventh Edition, Illinois: Health Administration Press.

Orgler, Y.E. (1999), "An Unequal-Period Model for Cash Management Decisions", *Management Science*, 16(2), pp.77-92.

Orobia, L.A., Nakibuuka, J., Bananuka, J. and Akisimire, R. (2020), "Inventory management, managerial competence and financial performance of small businesses", Journal of Accounting in Emerging Economies, Vol.10 No.3, pp.379-398.

Periasami, P. (2010), *Textbook of Financial, Cost and Management Accounting*, Delhi: Himalaya Publishing House.

Preve, L. and Sarria-Allende, V. (2010), *Working Capital Management (Financial Management Association Survey and Synthesis Series)*, Oxford: Oxford University Press.

Ramiah, V., Zhao, Y., Moosa, I. and Graham, M. (2016), "A behavioural finance approach to working capital management", *The European Journal of Finance*, 22:8-9, pp.662-687.

Rao, M.E. Thukaram (2007), *Accounting and Financial Management for BCA and MCA*, New Delhi: New Age Publishers.

Rustagi, R.P. (2019), *Taxman's Fundamentals of Financial Management*, 14th Edition, New Delhi: Taxmann Publications (P.) Ltd.

Sagner, J. (2014), *Working Capital Management: Applications and Case Studies*, New Jersey: John Wiley & Sons Ltd.

Sagner, J.S. (2011), *Essentials of Working Capital Management*, Hoboken: John Wiley & Sons, Inc.

Sharan, V. (2012), *Fundamentals of Financial Management*, Third Edition, Delhi: Pearson Education.

Şamiloğlu, F. ve Akgün, A.İ. (2012), *Finansal Yönetim*, İstanbul: Lisans Yayıncılık.

Simga-Mugan, F.N.C. and Akman, N.H. (2012), *Principles of Financial Accounting-Based on IFRS*, London: McGraw-Hill Education.

Shim, J. and Siegel, J. (1998), *Schaum's Guideline of Managerial Accounting*, Second Edition, San Francisco: McGraw-Hill Inc.

Shim, J. and Siegel, J. (2007), *Schaum's Outline of Financial Management*, Third Edition: New York: McGraw-Hill Inc.

Sürmen, Y. (1989), *Genel Muhasebe*, Trabzon: KTÜ Rektörlüğü Genel Yayın No: 142.

Taylor, Bernard W. (2013), *Introduction to Management Science*, Boston: Pearson Prentice Hall, Inc.

Van Horne, J.C. and Wachowicz, J.M. (2008), *Fundamentals of financial management*, 13th Edition, Harlow: Financial Times Prentice Hall.

Van Horne, J.C. and Wachowicz, Jr., J.M. (2009), *Fundamentals of Financial Management*, 13th edition, Harlow: FT Prentice Hall.

Warren, C.S., Reeve, J.M. and Duchac, J.E. (2016), *Financial and Managerial Accounting*, 13e, Boston: Cengage Learning.

Zeidan, R. (2022), *The General Model of Working Capital Management*, Singapore: Palgrave Macmillan.

BÖLÜM 9
BORÇLARIN YÖNETİMİ

İçindekiler

Öğrenme Amaçları
Genel Açıklama
Kısa Vadeli Finansman Kaynakları
Kısa Vadeli Banka Kredileri
Ticari Kredi Kavramı
Finansman Bonosu
Factoring
Diğer Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar
Özet
Kaynakça

Öğrenme Amaçları

Bu bölümün sonunda aşağıdakileri öğreneceksiniz:

- • Bir finansman kaynağı olarak borçların önemini,
- • Borçların avantajları ve dezavantajlarının ne olduğu,
- • Borçların etkin yönetimi ve borç finansmanın kaynaklarının türlerini,
- •Ticari indirimlerden feragat edildiğinde ticari kredinin yıllık maliyetini hesaplanması,
- • Çeşitli dış kısa vadeli finansman türlerini,
- • Kısa vadeli borçlanmanın maliyetini etkileyen faktörleri,
- • Faktoring alacaklarının ne anlama geldiğini.

Kaynakça

Akgüç, Ö. (2010), *Finansal Yönetim*, Sekizinci Baskı, İstanbul: Avciol Basım Yayın.

Akgün, A.İ. (2020), *Sağlık İşletmelerinde Finansal Muhasebe*, İzmit: Umuttepe Yayınları.

Akgün, A.İ. (2020), *Financial Statement Analysis*, Bursa: Ekin Yayınevi.

Akgün, A.İ. (2020b), *Sektör Bazlı Finansal Raporlama*, Bursa: Ekin Yayınevi.

Akgün, A.İ. (2021), *Working Capital Management*, Bursa: Ekin Yayınevi.

Aksoy, A. ve Yalçıner, K. (2013), *İşletme Sermaye Yönetimi*, 5.Baskı, Ankara: Detay Yayıncılık.

Atrill, A. (2012), *Financial management for decision makers*, 6th Edition, Harlow: Financial Times Prentice Hall.

Atrill, P.E. and Dawson, J.M. (2011), *Accounting and finance for non-specialists*, Seventh Edition, Harlow: Financial Times Prentice Hall.

Atrill, P. (2017), *Financial Management for Decision Makers*, Eighth Edition, Harlow: Pearson Academic.

Baker, H.K., Filbeck, G. and Barkley, T. (2023), *Working Capital Management: Concepts and Strategies*, New Jersey: World Scientific Publishing Co.

Baldenius, T. and Reichelstein, S. (2007), "Incentives for Efficient Inventory Management: The Role of Historical Cost", *Management Science*, 51(7), pp.1032-1045.

Barrow, C. (2008), *Practical Financial Management: A Guide to Budgets, Balance Sheets and Business Finance*, London: Kogan Page Ltd.

Bektöre, S., Sözbilir, H. ve Banar, K. (2007), *Genel Muhasebe*, Eskişehir: Nisan Kitabevi.

Bishop, E. (2004), *Finance of International Trade (Essential Capital Markets)*, Oxford: Elsevier Butterworth-Heinemann.

Brigham, E.F. and Houston, J.F. (2015), *Fundamentals of Financial Management*, Concise Edition-Mason: Cengage Learning.

Büker, S. ve Aşıkoğlu, R. (1988), *Finansal Yönetim*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Büker, S., Aşıkoğlu, R. ve Sevil, G. (2010), *Finansal Yönetim*, Altıncı Baskı, Ankara: Sözkesen Matbacılık Ltd.Şti.

Çarıkçıoğlu, P.S. (1995), "Factoring, Türkiye Uygulamasındaki Son Yasal Düzenlemeler ve Sorunları", *Yönetim, İÜ İşletme İktisadi Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 6, Sayı: 20, Ocak 1995.

Ceylan, A. ve Korkmaz, T. (2008), *Finansal Teknikler*, Yenilenmiş 6.Baskı, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.

Chorafas, D.N. (2002), *Liabilities Liquidity and Cash Management Balancing Financial Risks*, New York: John Wiley & Sons, Inc.

Dalton, T. (2007), *Cash Management (Business on a Shoestring),* London: A & C Black Publishers Ltd.

Damodaran, A. (2015), *Applied Corporate Finance*, 4th, New York: John Wiley & Sons, Inc.

Davis, C.E. and Davis, E. (2014), *Managerial Accounting*, New York: John Wiley & Sons, Inc.

de Weert, F. (2011), *Bank and Insurance Capital Management*, West Sussex: John Wiley & Sons Ltd.

Ebben, J.J. and Johnson, A.C. (2011), "Cash Conversion Cycle Management in Small Firms: Relationships with Liquidity, Invested Capital, and Firm Performance", *Journal of Small Business & Entrepreneurship*, 24:3, pp.381-396.

Ehrhardt, M.C. and Brigham, E.F. (2011), *Financial Management Theory and Practice*, 13th Edition, Mason: South-Western Cengage Learning.

Farooq, U., Maqbool, M.Q, Waris, M. and Mahmood, R. (2016), "Liquidity risk, performance and working capital relationship of cash conversion cycle: An empricial study of the firms in Pakistan", *International Journal of Information Research and Review*, 3(3), pp.1946-1951.

Fettahoğlu, A. (2014), *İşletme Finansmanı*, 2.Baskı, İzmit: Umuttepe Yayınları No: 124.

Firth, M. (1976), *Management of Working Capital*, London: Macmillan Education Ltd.

Gopal, R. (2008), *Financial Management (Text Cum Suggested Answers)*, New Delhi: International Pvt Ltd Publishers.

Grüter, R. and Wuttke, D.A. (2017), "Option matters: valuing reverse factoring," *International Journal of Production Research*, 55:22, pp.6608-6623.

Gupta, R.K. and Gupta, H. (2015), *Working Capital Management & Finance: A Handbook for Bankers and Finance Managers*, Chennai: Notion Press.

Gücenme, Ü. (2005), *Genel Muhasebe*, İstanbul: Aktüel Yayınları.

Haftacı, V. (2015), *Dış Ticaret İşlemleri ve Muhasebesi*, İzmit: Umuttepe Yayınlar No:146.

Hansen, D.R. and Mowen, M.M. (2007), *Managerial Accounting*, 8th Edition, Mason: Cengage Learning.

Harris, P. and Mongiello, M. (2006), *Accounting and Financial Management Developments in the International Hospitality Industry*, Amsterdam: British Library Cataloguing in Publication Data.

Higgins, R.C., Koski, J.L. and Mitton, T. (2023), *Analysis for financial management*, Thirteenth Edition, New York: McGraw-Hill Irwin.

Hofmann, E., Maucher, D., Piesker, S. and Richter, P. (2011), *Ways Out of the Working Capital: Empowering Self-Financing Growth Through Modern Supply Management*, London: Springer-Verlag Berlin Heidelberg.

Horngren, C.T., Harrison, W.T. and Oliver, M.S. (2012), *Financial & managerial accounting*, Boston: Pearson Prentice Hall.

Kieso, D.E., Weygandt, J.J. and Warfield, T.D. (2016), *Intermediate Accounting*, Sixteenth Edition, New Jersey: John Wiley & Sons, Inc., Hoboken.

Kimmel, P.D., Weygandt, J.J., Kieso, D.E., Trenholm, B. and Irvine, W. (2014), *Financial Accounting Tools for Business Decision Making*, 6th Edition, Canada: John Wiley & Sons Canada, Ltd.

Kocaman, A.B. (1992), *Faktoring İşleminin Hukuki Niteliği*, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayını No:269.

Koumanakos, D.P. (2008), "The effect of inventory management on firm performance," *Int. Journal of Productivity and Performance Management,* 57(5), pp.355-369.

Lasher, W.R. (2008), *Practical Financial Management*, Fifth Edition, Australia: South-Western College Publication.

Linzer, R.S. and Linzer, A.O. (2008), *Cash Flow Strategies: Innovation in Nonprofit Financial Management*, San Francisco: John Wiley & Sons, Inc.

Mathur, S.B. and Rangarajan, C. (2015), *Financial management: theory and practice*, First Edition, New Delphi: Trinity Press.

Michalski, G. (2014), *Value-Based Working Capital Management Determining Liquid Asset Levels in Entrepreneurial Environments*, New York: Palgrave Macmillan US.

Moyer, R.C., McGuigan, J.R., Rao, R.P. and Kretlow, W.J. (2012), *Contemporary Financial Managemen*t, Twelfth Edition, Australia: Cengage Learning.

Muller, M. (2011), *Essentials of Inventory Management*, Second Edition, New York: AMACOM: Book Division of American Management Association.

Orgler, Y.E. (1999), "An Unequal-Period Model for Cash Management Decisions", *Management Science*, 16(2), pp.77-92.

Paramasivan, C. ve Subramanian, T. (2009), *Financial Management*, New Delphi: New Age Publication.

Preve, L. and Sarria-Allende, V. (2010), *Working Capital Management (Financial Management Association Survey and Synthesis Series)*, Oxford: Oxford University Press.

Ramiah, V., Zhao, Y., Moosa, I. and Graham, M. (2016), "A behavioural finance approach to working capital management", *The European Journal of Finance*, 22:8-9, pp.662-687.

Rao, M.E. Thukaram (2007), *Accounting and Financial Management for BCA and MCA*, New Delhi: New Age Publishers.

Sagner, J. (2014), *Working Capital Management: Applications and Case Studies*, New Jersey: John Wiley & Sons Ltd.

Sagner, J.S. (2011), *Essentials of Working Capital Management*, Hoboken: John Wiley & Sons, Inc.

Sharan, V. (2012), *Fundamentals of Financial Management*, Third Edition, Delhi: Pearson Education.

Shim, J. and Siegel, J. (1998), *Schaum's Guideline of Managerial Accounting*, Second Edition, San Francisco: McGraw-Hill Inc.

Shim, J. and Siegel, J. (2007), *Schaum's Outline of Financial Management*, Third Edition: New York: McGraw-Hill Inc.

Şamiloğlu, F. ve Akgün, A.İ. (2012), *Finansal Yönetim*, İstanbul: Lisans Yayıncılık.

Thomas, C.W., Tietz, W.M., Harrison Jr., W.T. and Horngren, C.T. (2019), *Financial Accounting*, Twelfth Edition, New York: Pearson Edition.

Van Horne, J.C. and John Wachowicz, M. (2008), *Fundamentals of financial management*, 13th Edition, Harlow: Financial Times Prentice Hall.

Van Horne, J.C. and Wachowicz, Jr., J.M. (2009), *Fundamentals of Financial Management*, 13th edition, Harlow: FT Prentice Hall.

Watson, D., ve Head, A. (2007), *Corporate Finance: Principles & Practice*, Fourth Edition, Harlow: Financial Times Prentice Hall.

Williams, J.R., Haka, S.F., Bettner, M.S., ve Carcello, J.V. (2010), *Financial Accounting*, 14th Edition, Boston: McGraw-Hill Irwin Companies, Inc.

BÖLÜM 10

NET İŞLETME SERMAYESİ DEĞİŞİM TABLOSU

İçindekiler

Öğrenme Amaçları
Genel Açıklama
Net İşletme Sermayesinin Kapsamı
Net İşletme Sermayesi Değişim Tablosunun Önemi
Net İşletme Sermayesini Etkileyen İşlemler
Net İşletme Sermayesi Değişim Tablosunun Faydaları
Net İşletme Sermayesi Değişim Tablosunun Kaynak ve Kullanımlarının Belirlenmesi
Net İşletme Sermayesi Değişim Tablosunun Kaynakları
Net İşletme Sermayesi Değişim Tablosunun Kullanımları
Net İşletme Sermayesi Değişim Tablosunun Düzenlenmesi
Net İşletme Sermayesi Değişim Tablosunun Analizi
Net İşletme Sermayesi Değişim Tablosunun Düzenlenmesine İlişkin Örnek
Özet
Kaynakça

Öğrenme Amaçları

Bu bölümün sonunda aşağıdakileri öğreneceksiniz:

- Net işletme sermayesindeki değişim ile işletmenin likiditesi hakkkında nasıl bir ilişki olduğu,
- Net işletme sermayesinin kaynak ve kullanımlarının neler olduğu,
- Net işletme sermayesi tablosunun analize nasıl hazırlandığı,
- Net işletme sermayesi noksanı veya fazlalığının nasıl değerlendirileceğini amaçlar.

Kaynakça

Akdoğan, N. ve Tenker, N. (2007), *Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri*, 12.Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi.

Akgüç, Ö. (2010), *Finansal Yönetim*, Sekizinci Baskı, İstanbul: Avciol Basım Yayın.

Akgüç, Ö. (1987), *Mali Tablolar Analizi*, Genişletilmiş 7.Bası, İstanbul: Muhasebe Enstitüsü Yayın No: 51.

Akgün, A.İ. ve Memiş Karataş, A. (2021), Investigating the relationship between working capital management and business performance: Evidence from the 2008 financial crisis of EU-28, *International Journal of Managerial Finance*, Vol.17 No.4, pp.545-567.

Akgün, A.İ. (2020), *Financial Statement Analysis*, Bursa: Ekin Yayınevi.

Akgün, A.İ. (2021), *Working Capital Management*, Bursa: Ekin Yayınevi.

Akıncı, N. ve Erdoğan, N. (1995), *Finansal Tablolar ve Analizi*, 4.Baskı, İzmir: Fakülteler Kitabevi-Barış Yayınları.

Aksoy, A. ve Yalçıner, K. (2013), *İşletme Sermaye Yönetimi*, 5.Baskı, Ankara: Detay Yayıncılık.

Baker, H.K., Filbeck, G. and Barkley, T. (2023), *Working Capital Management: Concepts and Strategies*, New Jersey: World Scientific Publishing Co.

Çabuk, A. ve Lazol, İ. (2009), *Mali Tablolar Analizi*, 8.Baskı, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.

Çabuk, A. (1993), *Finansal Tablolar Analizi*, 3.Baskı, Bursa: Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayınları No: 38.

Chiou, Jeng-Pen and Cheng, L. (2006), "The Determinants of Working Capital Management", Journal of American Academy of Business, September 2006.

Çömlekçi, F., Sözbilir, H. ve Bektöre, S. (2006), *Mali Tablolar Analizi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Deari, F., Kukeli, A., Barbuta-Misu N. and Virlanuta, F.O. (2021), Does working capital management affect firm profitability? Evidence from European Union countries, Economic and Administrative Sciences, DOI 10.1108/JEAS-11-2021-0222.

Durmuş, A.H. ve Arat, M.E. (1994), *İşletmelerde Mali Tablolar Tahlili: İlkeler ve Uygulamalar*, İstanbul: MÜ Nihad Sayar Eğitim Vakfı Yayınları No: 482/715.

Ercan, Metin K. ve Ban, Ü. (2008), *Değere Dayalı İşletme Finansı: Finansal Yönetim*, 4.Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi.

Gücenme, Ü. (2005), Mali Tablolar Analizi ve Enflasyon Muhasebesi, Bursa: Aktüel Yayınları.

Hanlon, M.L., Magee, R.P., Pfeiffer, G.M. and Dyckman, T.R. (2020), Financial Accounting, Sixth Edition, Canada: Cambridge Business Publishers. LLC.

Jabbouri, I., Satt, H. and El Azzouzi, O. (2022), Working capital management and firm performance nexus in emerging markets: do financial constraints matter?, Economic and Administrative Sciences, DOI 10.1108/JEAS-01-2022-0010.

Jagels, M.G. and Ralston, C.E. (2007), Hospitality Management Accounting, Ninth Edition, John Wiley & Sons, Inc., Hoboken: John Wiley & Sons, Inc., Hoboken.

Karapınar, A. ve Zaif, Figen A. (2009), *Uluslararası Finansal Raporlama Standartları İle Uyumlu Finansal Analiz*, Ankara: Gazi Kitabevi.

Kieso, D.E., Weygandt, J.J. and Warfield, T.D. (2016), *Intermediate Accounting*, Sixteenth Edition, New Jersey: John Wiley & Sons, Inc., Hoboken.

Lefebvre, V. (2022), Working capital management of IPO firms, Managerial Finance, DOI 10.1108/MF-04-2022-0193.

Ross, Stephen A., Randolph, W.W. and Bradford, D.J. (2003), *Fundamentals of Corparete Finance*, International Edition, McGraw-Hill Irwin.

Seth, H., Chadha, S. and Sharma, S.K. (2021), "Exploring predictors of working capital management efficiency and their influence on firm performance: an integrated DEA-SEM approach", *Benchmarking: An International Journal*, Vol. 28 No.4, pp.1120-1145.

Sevilengül, O. (1993), *Bankalarda Kredi Müşterilerinin Finansal Tablolarının Analizi ve Türkiye Uygulamasının Değerlendirilmesi*, Ankara: Gazi Büro Yayınları.

Şamiloğlu, F. ve Akgün, A.İ. (2015), *Türkiye Finansal Raporlama Standartlarına Uygun Finansal Tablolar Analizi*, Bursa: Ekin Yayınevi.

Thomas, C.W., Tietz, W.M., Harrison Jr., W.T. and Horngren, C.T. (2019), *Financial Accounting*, Twelfth Edition, New York: Pearson Edition.

2. Basım

İstihbarat Aynasında Berraklaşan Vekil Yapılanmalar:

ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLER VE İSTİHBARATIN ÖZELLEŞMESİ

Sebahattin Asal
Prof. Dr. Kadir Murat Altıntaş

nobel

İstihbarat Aynasında Berraklaşan Vekil Yapılanmalar:
ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLER VE İSTİHBARATIN ÖZELLEŞMESİ

Sebahattin Asal
Prof. Dr. Kadir Murat Altıntaş

Yayın No.: 5420
Yönetim Siyaset ve Kamu Yönetimi No.: 104
ISBN: 978-625-371-404-8
E-ISBN: 978-625-371-405-5
Basım Sayısı: 2. Basım, Haziran 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Sergen Öz -sergen@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Bayraktar Asiltürk -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Asal, Sebahattin., Altıntaş, Kadir Murat.
İstihbarat Aynasında Berraklaşan Vekil Yapılanmalar: Özel Askeri Şirketler ve İstihbaratın Özelleşmesi /
Sebahattin Asal, Kadir Murat Altıntaş
2. Basım, XVIII + 422 s. 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-371-404-8
E-ISBN: 978-625-371-405-5
1. İstihbarat 2. Vekil Yapılanmalar 3. Özel Askeri Şirketler 4. İstihbaratın Özelleşmesi

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA

İÇİNDEKİLER

Ön Söz v

Kısa İçerik vii

İçindekiler ix

Kısaltmalar Listesi xi

Tablolar Listesi xv

Şekiller Listesi xvii

GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSAL GÜVENLİK YAKLAŞIMI ÇERÇEVESİNDE İSTİHBARATIN KAVRAMSAL TEMELLERİ VE STRATEJİK ÖNEMİ 7

1.1 Ulusal Güvenlik Konularına İlişkin Genel Kuramsal Çerçeve ve Teknolojik Dönüşüm Süreci 7

1.2 Espiyonaj ve İstihbarat Kavramlarına Yönelik Temel Prensipler ve Üretim Süreçleri 24

1.3 Güncel (Yeni) İstihbarat Çarkı ve Genel Kabul Görmüş İstihbarat Toplama Yöntemleri 56

1.4 Temel İstihbarat Alanları ve Koruyucu Güvenlik Kapsamında İstihbarata Karşı Koyma 80

İKİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI GÜÇ MÜCADELELERİNİN DEĞİŞEN YÜZÜ: VEKALETEN SAVAŞ DÖNEMİ VE ŞİDDET EĞİLİMLİ DEVLET DIŞI SİLAHLI AKTÖRLER 113

2.1 21. Yüzyılda Uluslararası Güç Mücadelelerinin Yapısal Dönüşümü: Hibrit Savaşlar 113

2.2 Vekaleten Savaş Döneminde Devletlerin Yeni Dış Politika Aracı: Şiddet Eğilimli Devlet Dışı Silahlı Aktörler 137

2.3 Şiddet Eğilimli Devlet Dışı Silahlı Aktörlerin Ortaya Çıkış Nedenleri ve Karakteristik Unsurları 173

2.4 Örtülü Operasyonlar ve Şiddet Eğilimli Devlet Dışı Silahlı Aktörler ile Olan İlişkileri 193

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

POST-MODERN GÜVENLİK YAKLAŞIMLARI KAPSAMINDA GÜVENLİĞİN ÖZELLEŞMESİ VE ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLER 217

3.1 Güvenliğin Özelleşmesi: Paralı Askerlerden Ticari Tüzel Kişiliklere Dönüşüm Süreci 217

3.2 Özel Askeri Şirketlerin Varoluş Sebepleri, Yapısal Farklılıkları ve Ticari İltisakları 242

3.3 Özel Askeri Şirketlerin İstihbarat Üretimine Yönelik Faaliyetleri ve Özel İstihbarat Şirketleri 270

3.4 Özel Askeri Şirketlerin Meşruiyet Sorunsalı ve Uluslararası Hukuki Statülerinin Analizi 294

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÖZEL ASKERİ ŞİRKETLERİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ VE TÜRKİYE ÖZELİNDE UYGULANABİLİRLİĞİNE İLİŞKİN SONUÇ VE GENEL DEĞERLENDİRMELER 321

4.1 Tarihsel Perspektiften Özel Askeri Yapılanmalar ve Politik Bir Araç Olarak İşlevselliği 321

4.2 Özel Askeri Şirketlerin Geçmiş Uygulamaları Kapsamında Muhtemel Avantaj ve Dezavantajları 338

4.3 Özel Askeri Şirketlerin Türkiye'de Uygulanabilirliğine Yönelik Karşılaştırmalı Bir Analiz 360

4.4 Sonuç ve Genel Değerlendirmeler 377

KAYNAKÇA 393

DİZİN 419

KAYNAKÇA

Acar, Hasan (2019). *Kamu Güvenliği Kavramı ve Küresel Terörün Etkisiyle Güvenlik Politikalarında Yeni Paradigma Arayışı.* Nobel Akademik Yayıncılık. (Ed.) Kamu Güvenliği Politikaları- Yerelden Küresele. Yayın No: 2267. Ankara.

Acar, Ünal ve Ömer Urhal (2007). *Devlet-Güvenlik-İstihbarat-Terörizm.* Ankara: Adalet Yayınevi.

Adamsky, Dmitry (2015). Cross-Domain Coercion: The Current Russian Art of Strategy. *Institute Français des Relations Internationales,* November.

AeroSpace and Defence Reports. (2020, Şubat 19). *Private Military Security Services Market Report 2020-2030.* https://www.asdreports.com/news-29618/private-military-securityservices-market-total-usd-4573-billion-2030 Erişim Tarihi: 11 Kasım 2023.

Akhiyadov, Mokhmad (2022, Ocak 3). *Özel Askerî Şirketler: Rusya Örneği.* İNSAMER Analiz. Erişim Tarihi: 12 Ekim 2023. https://www.insamer.com/tr/uploads/pdf/ozel-askeri-sirketler-rusya-ornegi-pdf.

Akkaya, Şahin (1999). *Bilim, Teknoloji ve Ülkemizde Bilim Teknoloji Politikaları.* T.C. Marmara Üniversitesi-Kurucu Rektörümüz Pof. Dr. Orhan Oğuz'a Armağan, İstanbul.

Aköz, Seçkin (2018). *Stratejik İstihbarat Türü Olarak Siyasi İstihbarat.* T.C. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Alaca, Aşkın İnci Sökmen (2017). *Örtülü Operasyonlar Çerçevesinde 15 Temmuz 2016 Darbe Girişimi. Türk Siyasal Hayatında Hukuk Devletinin Kurumlarına ve Anayasal Sisteme Yönelik Girişimler*. Ed. Hasret Çomak ve Nursel Sağıroğlu. Beta Yayınevi. İstanbul.

Allen, Charles E. (2011). *Intelligence Community Contractors: Are We Striking the Right balance?* Subcommittee on Oversight of Government Management, the Federal Workforce. Committee on Homeland Security and Governmental Affairs. September 20. Washington, DC.

Altıntaş, Kadir Murat ve Sebahattin Asal (2021). *Ekonomik İstihbarat Kapsamında Endüstriyel Espiyonaj: Ticari Tüzel Kişilikler Açısından Endüstriyel Casusluğun Stratejik Önemi.* ISBN 978-625-400-286-1, Nobel Akademik Yayıncılık 5. Baskı. Ankara.

Altıntaş, Kadir Murat (2022). İstihbaratın Özel Sektöre Devrinin Kavramsal Modellemesi ve Uygulanabilirliği: Özel İstihbarat Şirketleri. *İstihbarat ve Güvenlik Üzerine Çalışmalar*. T.C. İçişleri Bakanlığı Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi. Yayın No: 3935. Ankara. 379-404.

Altun, Mehmet Özgür (2015). *Terörizmin Finansmanı ile Mücadelede Finansal İstihbaratın Rolü.* T.C. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Ana bilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Kütahya.

Amnesty International (2015). *Syria: US ally's razing of villages amounts to war crimes,* https://www.amnesty.org/ en/latest/news/2015/10/syria-us-allys-razing-of-villages-amounts-to-war-crimes/, October, Aktaran Burak Taş (2021) Etkin Otorite Yokluğunda Devlet Dışı Silahlı Aktörlerin İnsan Hakları İhlallerinden Doğan Sorumluluk Halleri. *Ankara Barosu Dergisi*. 2021/1.

Antczak, Anna (2018). "New" and "Old" Wars- the Changing Dimensions of Warfare. *Political Science Rewiew.* (3): 199-217.

Arasli, Jahangir (2011, Mart 13). *States vs. Non-State Actors: Asymmetric Conflict and Challenges to Military Transformation*. http//www.eurasiareview.com13032011-states-vs-non-state-actors-asymmetric-conflict-and-challenges-to-military-transformation. Erişim Tarihi 06 Kasım 2023.

Arat, Zehra F. Kabasakal (2006). *Looking beyond the State But Not Ignoring It: A Framework of Analysis for Non-State Actors and Human Rights*. In George Andreopoulos, Zehra F. Kabasakal Arat, and Peter Juviler ed. Non-State Actors in the Human Rights Universe. Bloomfield CT: Kumarian Press.

Ataş, Kaan Kutlu (2019, Kasım). *İstihbarat, Casusluk, Karşı Casusluk, Örtülü Operasyonlar ve Güvenlik.* Güvenlik Yazıları Serisi No: 45. Erişim Tarihi 06 Aralık 2023. https://trguvenlikportali.com/wp-content/uploads/2019/12/ Istihbarat_KKAtac_v.2.pdf.

Atalay, Yasin (2013). *Türkiye'deki Terörle Mücadele Bağlamında Modern İstihbarat Tekniklerinin İncelenmesi.* Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Ateş, Hasan (2013). *Türk İstihbarat Sisteminin Sorunsalları.* Ankara: Detay Yayınları.

Ateş, Ahmet (2013). *Stratejik İstihbarat ve Türk Dış Politikasına Etkisi*. T.C. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın.

Avant, Deborah D. (2004). The Privatization of Security and Change in the Control of Force. *International Studies Perspective.* George Washington University.

Avant, Deborah D. (2000). Privatizing Military Training. Foreign Policy in Focus. *Interhemispheric Resource Center and Institute for Policy Studies.* Vol. 5, №17, June. www.fpif.org/briefs/vol5/v5n17mil_body.html. Erişim Tarihi 09 Eylül 2023.

Ayar, Merve İrem (2018). *Support for Non-State Armed Groups (NAGs): Iran's NAGs Strategy in the Middle East.* T.C. Marmara Üniversitesi Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Araştırma Enstitüsü, Ortadoğu Siyasi Tarihi ve Uluslararası İlişkileri Ana bilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

Aydın, Nurullah (2008). *İşte İstihbarat.* 1. Baskı, İstanbul: Kumsaati Yayın Dağıtım.

Aydınlı, Ersel. (2015). Assessing Violent Nonstate Actorness In Global Politics: A Framework For Analysis. *Cambridge Review of International Affairs.* Vol: 28, No: 3.

Aykın, Hasan (2009). Aklama ve Terörün Finansmanı Suçları ile Mücadele Aracı Olarak Mali İstihbarat Birimi. *Kriminoloji Dergisi*, Cilt: 1 Sayı: 2, Adalet Yayınevi, Ankara.

Bailes, Alyson, Ulrich Schneckener and Herbert Wulf (2007). *Revisiting the State Monopoly on the Legitimate Use of Force*. Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF) Policy Paper. №24.

Bakan, Selahaddin ve Sonay Şahin (2018). Uluslararası Güvenlik Yaklaşımlarının Tarihsel Dönüşümü ve Yeni Tehditler. *The Journal of International Lingual, Social and Educational Sciences*. Volume: 4, Number: 2.

Bal, Aybike ve Elif Erkeç (2013). *İstihbarat Analizinde Karşılaşılan Sorunlar*. S. Yılmaz içinde, İstihbarat Bilimi (s. 179-218). Ankara: Kripto Yayınları.

Balta, Evren (2009). Güvenlik Endüstrisi ve Güven(siz)liğin İnşası: Bir Toplumsal Paranoyayı Anlamak. *Toplum ve Bilim.* 204-225.

Baltacı, Selami (2017). *Sosyal medya üzerinden elde edilen istihbaratın güvenlik maksatlı kullanılması*. T.C. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana bilim Dalı İstihbarat Bilim Dalı. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

Banks, Chuck (1994). *Covert Action: An Instrument of Foreign Policy.* Air War College Maxwell Air Force Base. https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA280541.pdf. Erişim Tarihi 22 Ekim 2022.

Bartles, Charles K. and Roger N. McDermott (2014). Russia's Military Operation in Crimea. *Problems of Post-Communism.* 61: 6.

Bartkowski, Maciej (2015, March). *Nonviolent Civilian Defense to Counter Russian Hybrid Warfare*. The Johns Hopkins University Center for Advanced Governmental Studies. Erişim Tarihi 14 Temmuz 2022. https://www.nonviolent-conflict.org/wp-content/uploads/2018/12/GOV1501_WhitePaper _Bartkowski.pdf.

Baygül, Serpil (2022). *Amerika Birleşik Devletleri İstihbarat Örgütleri: 2003 Irak Müdahalesi ve Özel Askeri Şirketler*. T.C. Millî Savunma Üniversitesi Atatürk Stratejik Araştırmalar ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. İstihbarat Çalışmaları Ana Bilim dalı İstihbarat Programı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

Bayraktar, Gökhan (2014). Harbin Beşinci Boyutunun Yeni Gereksinimi: Siber İstihbarat. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Yıl 10, Sayı 20.

Bayraktar, Gökhan (2015). *Siber Savaş Ulusal Güvelik Stratejisi*. İstanbul: Yeni Yüzyıl Yayınları.

Beaumont, Roger A. (1983, October 12). *Maskirovka: Soviet Camouflage, Concealment, and Deception.* Centre for Strategic Technology. Texas Engineering Experiment Station. Texas A & M University System; Declassified US National Security Decision Directive 108. http://www.fas.org/irp/offdocs/nsdd/nsdd-108.pdf.

Beren, Fatih (2010). *İç Güvenlik İstihbaratında Saydamlık – Etkililik İlişkisi*. T.C. Polis Akademisi Güvenlik Bilimler Enstitüsü Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi Ana bilim Dalı, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

Beyhan, Yunus (2020). Özel Askeri Şirket Faaliyetlerinin Küresel Etkileri ve Uluslararası Hukuktaki Yerlerinin İncelenmesi. T.C. Mef Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası ilişkiler Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

Biçer, Savaş (2017). Ulusal Güvenlik ve İstihbarat Sisteminde Geleneksel Anlayıştan Modern ve Değişen İhtiyaçlar Dönemine Geçiş. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (2): 435-464.

Birdişli, Fikret ve Merve Gören (2018). Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi Bağlamında Türkiye-İran Arasında Göç ve Sınır Güvenliği. *İran Çalışmaları Dergisi.* Cilt: 1, Sayı: 2, 11-38.

Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi-UNODC. *DDSA Tarafından Terörün Finansmanı ve Kitle İmha Silahlarının Yaygınlaşmasıyla Mücadele*. Erişim Tarihi 11 Kasım 2023. Finansal Kurumlar Birliği Yayını. https://www.fkb.org.tr/Sites/1/upload/files/unodc-financing-of-terrorism-tr-1-1949.pdf.

Blair, David (2014, November 4). *Analysis: Ukraine peace plan lies in tatters after rebel election*. The Telegraph. Erişim Tarihi 29 Temmuz 2022. http://www.telegraph.co.uk/news/ worldnews/europe/ukraine/11208394/Analysis-Ukraine-peace-plan-lies-in-tatters-after-rebel-election.html.

Born, Johnson H., L. K., Leigh, I., Winkler, T., & Mevik, L. (2005). *Who's watching the spies: Establishing intelligence service accountability.* Washington, DC: Potomac Books.

Branovic, Zeljko (2011). *Privatization of Security in Failing States-A Quantitative Assessment*. Geneva Center for Security Sector Governance-DCAF. Genava-Switzerland.

Brooks, Doug (2000). Write a Cheque End a War: Using Private Military Companies to End African Conflicts. *Conflict Trends* (1): 33-35.

Bukkvoll, Tor & Åse. G. Østensen (2020). The Emergence of Russian Private Military Companies: A New Tool of Clandestine Warfare. *Special Operations Journal.* 6 (1), 1-17.

Bulut, Murat (2017). İstihbarat Başarısızlığına Analitik Bir Yaklaşım: Tanımı, Sebepleri ve Çözüm Önerileri. *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*. Cilt 19, Sayı 1, 67-90.

Buzan, Barry (2008). Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi. *Uluslararası İlişkiler/ International Relations*. (5): 18, 107-123.

Caşın, Mesut Hakkı (2002). Soğuk Savaş Sonrasında Askeri Stratejik İstihbaratın Yeni Vizyonu, *Avrasya Dosyası*, Cilt: 8, 254-294.

Chin, Warren (2002). 1*945-2000 Avrupa'da Savaşın Dönüşümü.* Çev: İsmail Yavuz Alogan, Dretnot, Tank ve Uçak Modern Çağda Savaş Sanatı 1815-2000, İstanbul: Kitap Yayınevi.

CIA. Historical Review Program (1995, September 18). *Observations on the Double Agent*. Erişim Tarihi 23 Kasım 2023. https://www.cia.gov/static/Observations-on-Double-Agent.pdf.

Cin, Gökhan ve Hasan Hüseyin Tekin (2021). Analysis of Russian Hybrid Warfare Capacity in Crimean and Donbass Crises. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*. 17(37): 203-246.

Chatterjee, Pratap (2005, March 7). *Intelligence, Inc. Military Interrogation Training Gets Privatized*. CorpWatch. Erişim Tarihi: 19 Ekim 2023. https://www.corpwatch.org/article/intelligence-inc.

Chatterjee, Pratap (2008, December 6). Outsourcing Intelligence in Iraq: A CorpWatch Report on L-3/Titan. *CorpWatch*. Erişim Tarihi: 14 Ekim 2023. https://www.corpwatch.org/article/outsourcing-intelligence-iraq-corpwatch-report-l-3titan-2.

Clausewitz, Carl Von (2008). *Savaş Üzerine*. Çev. Selma Koçak, Doruk Yayınları, İstanbul.

Cleary, Sean (1999). Angola – A Case Study of Private Military Involvement. Cilliers, J. ve Mason, P. (ed.), Peace, Profit or Plunder? The Privatization of Security in War-Torn African Societies, South Africa, Institute for Security Studies, 141-174.

Coalson, Robert (2014, September 2). Top Russian General Lays Bare Putin's Plan for Ukraine. *The World Post*. Edinme Tarihi 26 Temmuz 2022. http://www.huffingtonpost.com/robert-coalson/valery-gerasimov-putinukraine_b_5748480.html.

Cross, Tim (2000). Logistic Support for UK Expeditionary Operations. *The RUSI Journal,* (145): 1, 71-75.

Çam, Bilal (2020). *İstihbaratta karşı İstihbarat ve Karşı Casusluk: James Jesus Angleton Örneği.* T.C. Milli Savuna Üniversitesi Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü İstihbarat Çalışmaları Ana bilim Dalı İstihbarat Programı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

Çelik, Atakan (2012). *21. Yüzyılda Ulusal Güvenliğin Sağlanmasında Kurumlar arası İstihbarat Paylaşımının Önemi: ABD Örneği.* Harp Akademileri Komutanlığı/Stratejik Araştırmalar Enstitüsü/Uluslararası İlişkiler Ana bilim Dalı. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Cengiz Mahmut, Karademir Kutluer & Cinoglu Hüseyin (2022). The ISIS Model and its Influence Over Global Terrorism. *European Scientific Journal*, 18 (7), DOI:/10.19044/esj.2022.v18n7p14

Çınar, Sertan ve Ramazan Günlü (2019). Kolombiya'da Barış Anlaşması ve Askerileşme. *Çanakkale Onsekiz Mart Universitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi.* 4 (2): 289-301.

Çıtak, Emre (2017). *Yeni Güvenlik Politikaları ve Türkiye'de İstihbaratın Dönüşümü Güvenlik ve İstihbarat*, İstanbul: Yeni Yüzyıl Yayınları.

Çağlar, Mehmet Turan (2020). ABD'nin Irak müdahalesinde güvenliğin özelleşmesi: Sözleşmeli personel ve özel askeri ve güvenlik şirketlerinin rolü ve etkileri. *Siyasal: Journal of Political Sciences*. 29(1): 143–163.

Çalı, Hasan Hüseyin (2005). *Adım Adım Dedektiflik*. 3. Basım. Yayın No: 52. Konya Eğitim Kitabevi.

Çalı, Hasan Hüseyin (2004). Türkiye'de Dedektiflik. *1. Ulusal Özel Güvenlik Sempozyumu Bildiri Kitabı.* Hıdır Akpınar (Ed.) Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Yayınları.

Çelik, Ömer Faruk (2022). *Hibrit Savaş Konseptinde İstihbarat ve İstihbarata Karşı Koyma.* T.C. İstanbul Aydın Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Uluslararası İlişkiler ve İstihbarat İncelemeleri Programı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

Çelikdönmez, Ömür (2020, Şubat 2). CIA Ajanı Ayetullah Mike Uçak Kazasında Öldü-rül-dü! *Dik Gazete*. Erişim Tarihi 29 Eylül 2023. https://www. dikgazete.com/yazi/cia-ajani-ayetullah-mike-ucak-kazasinda-oldu-rul-dumakale,2114.html-2114.html.

Çınar, Bekir (1997). *Devlet Güvenliği, İstihbarat ve Terör*. Sam Yayınları, Ankara.

Çimen, Ali (2004). *Echelon-İstihbarat Dünyasının Perde Arkası*. Timaş Yayınları, İstanbul.

Çona, Ömer (2021). Yeni Savaş Ortamında Eski Bir Aktör: Yabancı Terörist Savaşçılar ve Yeni Çatışmalardaki Rolleri. *Savunma Bilimleri Dergisi*. Mayıs, Sayı 39, 275-303.

Dalaa, Mustafa (2020, Ocak 13). Hafter, Libyalılara karşı milisleri ve yabancı paralı askerleri savaştırıyor. *Anadolu Ajansı*.

Dalkılıç, Levent. *Dış Politikanın Uygulanmasında bir Araç Olarak Örtülü Eylemler.* Erişim Tarihi 25 Ekim 2022. https://www.academia.edu/35202652/DI%C5%9E_POL%C4%B0T.%C4%B0KANIN_UYGULANMASINDA_B%C4%B0R_ARA%C3%87_OLARAK_%C3%96RT%C3%9CL%C3%9C_OPERASYONLAR.

Daphné, Josselin and William Wallace (2001). *Non-State Actors in World Politics: A Framework.* Ed: Non-State Actors in World Politics, edit. Daphné Josselin ve William Wallace, (London: Palgrave Macmillan).

Dedeoğlu, Beril (2008). *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*. 2. Baskı, Yeni Yüzyıl Yayınları. İstanbul.

Demircan, Sevda (2021). *Devlet Dışı Aktörlerin Ülkelerin Dış Politikasına Etkisi: İran Dış Politikası Çerçevesinde Hizbullah Örneği.* T.C. Marmara Üniversitesi Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü Ortadoğu Siyasi Tarihi ve Uluslararası İlişkiler Ana bilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

Demirdüzen, Sinan ve Merve Suna Özel Özcan (2021). Devlet Desteğinin Saldırgan Devlet Dışı Aktörler Üzerindeki Etkisi: ABD Desteği ve Naip Savaş Örneği Olarak Suriye İç Savaşı. *Gazi Akademik Bakış.* Cilt 15 Sayı 29 Kış.

Demirer, Nergis (2013). *Uluslararası Hukukta özel askeri şirketlerin devletin kuvvet kullanma tekeli ve BM güvenlik sisteminin gelişimi çerçevesinde incelenmesi.* T.C. Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı Kamu Hukuku Bilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

Denécé, Eric (2014). The Revolution in Intelligence Affairs: 1989–2003. *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence.* 27:1, 27-41.

Dew, Nicholas and Bryan Hudgens, (2008). *The Evolving Private Military Sector: A Survey.* 21-22. Aktaran Bruneau, Thomas C. (2015), The US Experince in Contracting Out Security and Lesson for Other Countries", Rev. Bras. Polit. Int. 58 (1), p. 230-248.

Doğuş Yayın Grubu (2020, Ocak 2). Türkiye Karşıtı General Halife Hafter kimdir? *NTV haber*. https://www.ntv.com.tr/dunya/turkiye-karsiti-general-halife-hafter-kimdir,UEDMpWdv6E-KTlTEJ37YSw. Erişim Tarihi 23 Ağustos 2022.

Dönmez, Nihat (2007). *Kamu Güvenliğinin Etkinliği Açısından Türkiye'de Özel Güvenlik ve Özel Dedektiflik.* T.C. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yönetim Bilimleri Programı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli.

Dönmez, Suat (2023). Güvenliğin Dönüşümü Kapsamında Özel Askerî Güvenlik Şirketleri. *Gaziantep University Journal of Social Sciences.* 22(4), 1424-1445.

Durac, Vincent (2015). *The Role of Non-State Actors in Arab Countries after the Arab Uprisings.* European Institute of the Mediterranean. Yearbook.

Duran, Burhanettin (2020). *Özel Askeri Şirketlerin Küresel Yayılımı ve Geleceği.* SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı. SETA Yayınları No: 154.

Eker, Sami (2015). Savaş Olgusunun Dönüşümü: Yeni Savaşlar ve Suriye Krizi Örneği. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi.* Cilt.2, Sayı.1, 31-66.

Ekmekçioğlu, Alper (2016a). *Savaşın Virüsleri: Özel Askeri Şirketler.* Nobel Bilimsel Eserler, Ankara.

Ekmekçioğlu, Alper. (2016b). *Kamu Politikaları Açısından Özel Askeri Şirketlerin İncelenmesi: Tespitler, Sorunlar, Fırsatlar, Öneriler.* T.C. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana bilim Dalı Kamu Yönetimi Bilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.

Embel, Merve Özdemirkıran (2019). Transnational Issues in Current International Relations, in Meral Balcı, Arzu Al (der.) *Current Issues in International Relations.* İstanbul, Yeditepe Yayınları.

Eralp, Atila (2014). Sistem. (der.) *Devlet ve Ötesi.* İstanbul, İletişim Yayınları.

Eraslan, Osman (2021). Vatikan'ın Koruyucuları İsviçreli Muhafızlar ve Kökenleri Hakkındaki İddialar. Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, *İlahiyat Fakültesi Dergisi.* 2 (2): 94-102.

Ercan, Ümit (2014). Güvenlik Faaliyetlerinde Özelleştirme: Paralı Askerlik mi? Özel Askeri Birlikler mi? *Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi*, C.5, S.1, 51-67.

Erdoğan, İbrahim (2013). Küreselleşme Olgusu Bağlamında Yeni Güvenlik Algısı. *Gazi Akademik Bakış.* Cilt 6 Sayı 12 Yaz. 265-292.

Erhan, Çağrı (2002). Soğuk Savaş Sonrası ABD'nin Güvenlik Algılamaları. *Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye.* Hakan Taşdemir (Der.), Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Erkan, Muzaffer ve Sabri Dilmaç (2001). *Devlet Güvenlik ve İstihbarat*. Ankara: Emniyet Genel Müdürlüğü İDB Yayınları No: 75.

Erol, Mehmet Seyfettin ve Şafak Oğuz (2015). Hybrid Warfare Studies and Russia's Example in Crimea. *Gazi Akademik Bakış Dergisi*, 9(17): 261-277.

Erol, Mehmet Seyfettin ve Kadir Ertaç Çelik (2018). ABD'nin Suriye Politikasında Vekil Aktör Olarak Terör Örgütleri: YPG Örneği. *Bölgesel Araştırmalar Dergisi,* 2(2): 14-45.

Federation of American Scientists (2018). *Geospatial Intelligence Basic Doctrine. National System for Geospatial Intelligence.* April. Approved for public release, 18-142. Edinme Tarihi 12 Mayıs 2023. https://fas.org/irp/agency/nga/doctrine-2018.pdf.

Field, James A., Jr. (2012). Transnationalism and New Tribe", Robert O. Keohane ve Joseph S. Nye, Jr., eds., Transnational Relations and World Politics, Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1973, s.3., Aktaran: Faruk Sönmezoğlu. *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*. İstanbul, Der Yayınları.

Field Manual No. 90-8. Marine Corps Warfighting Publication No. 3-33A. Counterguerilla Operations. 29 August 1986. Washington, DC.

Field Manual No.3-24. Marine Corps Warfighting Publication No. 3-33.5. Insurgencies and Countering Insurgencies. 13 May 2014. Washington, DC.

FCO-Foreign and Commonwealth Office (2002). *Private Military Companies: Options for Regulation.* London.

Freedman, Lawrence (2014). Ukraine and the Art of Limited War. *Survival: Global Politics and Strategy*. Vol. 56, No. 6: 7-38. (December 2014-January 2015).

Frunzeti, Teodor (2013). Asymmetric, Unconventional and Hybrid Actions in 21st Century Warfare. *Strategic Impact*. No. 1, Vol. 46.

Galeotti, Mark (2014, July 6). The 'Gerasimov Doctrine' and Russian Non-Linear War," In Moscow's Shadows (blog), Analysis and Assessment of Russian Crime and Security. Erişim Tarihi 16 Temmuz 2023. https://inmoscowsshadows.wordpress.com/2014/07/06/the-gerasimovdoctrine-and-russian-non-linear-war.

Galeotti, Mark (2016). Hybrid, ambiguous, and non-linear? How new is Russia's 'new way of war? *Small Wars & Insurgencies*. 27: 2, 282-301, DOI: 10.1080/09592318.2015.1129170.

Gentry, John A. (2016). Toward a Theory of Non-State Actors' Intelligence. *Intelligence and National Security*, Vol: 31, No: 4, 465–489.

Giles, Alexander (2020). *Valery Gerasimov's Doctrine.* Edinme Tarihi 11 Haziran 2023. http://reseachgate.net/RGAlexGiles-NewWars-ValeryGerasimovs Doctrine.pdf.

Girgin, Kemal (2003). *Uluslararası İlişkiler Modern İstihbarat ve Türkiye*. Okumuş Adam, İstanbul.

Goldstein, Joshua S. ve Jon C. Pevehouse (2015). *Uluslararası İlişkiler.* Çev: Haluk Özdemir, Ankara, BB101.

Göksu, Erkan (2015). Türkiye Selçuklu Ordusundaki Frenk Ücretli Askerler ve Babaîler İsyanı'nın Bastırılmasındaki Rolleri. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli-Araştırma Dergisi.* Cilt.22, Sayı.74, 211-233.

Gölpınar, Hulusi (2018). *Yumuşak Güç Bağlamında Örtülü Faaliyetler ve Algı Operasyonları.* TASAM Yayınları Uluslararası İlişkiler Serisi. Der. Tolga Sakman, Ayşenur Yılmaz, Ufuk Çiçek. İstanbul: Kasım.

Gray, Chris Hables (2000). *Postmodern Savaş: Yeni Çatışma Politikası.* Çev. Derya Kömürcü. Alfa yayınları. İstanbul.

Güç, Çakıl (2007). Savaş Müteahhitleri. *Akademik Ortadoğu Dergisi*, 4, 117-157.

Güdük, Fatih (2016). *Türk Askerî İstihbarat Yapısı ve Hukuksal Düzenlemeleri Hakkında Bir Öneri: ABD Örneği.* Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü Güvenlik Bilimleri Ana Bilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.

Güner, Yusuf Görkem (2017). *İnsani ve Teknik İstihbarat Kapsamında Modern İstihbarata Karşı Koyma*. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

Gün, Çağlar (2014). *Ulusal Güvenlik Politikalarının Belirlenmesinde İstihbaratın Rolü ve Önemi.* Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

Güngör, Murat (2015). *Ulusal Bilgi Güvenliği: Strateji ve Kurumsal Yapılanma*. T.C. Kalkınma Bakanlığı Bilgi Toplumu Daire Başkanlığı Uzmanlık Tezi. Mart. Yayın No: 2919. Ankara.

Gürbüz, Ahmet, Gazi Uçkun, Hasan Ali Boyraz ve Ekrem Pehlivan (2006). *Türkiye'de Özel Dedektiflik*. 1. Basım. Ankara: Ürün Yayınları.

Gürkaynak, Muharrem ve SerhanYalçıner (2009). Uluslararası Politikada Karşılıklı Bağımlılık ve Küreselleşme Üzerine Bir İnceleme. *Uluslararası İlişkiler Dergisi.* Cilt 6, Sayı 23.

Güven, Ertuğrul (2015). *Stratejik İstihbarat*. S. Yılmaz içinde, İstihbarat Dünyası. Ankara: Kripto Yayınları.

Harel, Amos and Gili Cohen (12 July 2016). *Hezbollah: Not A Terror Group But A Midsized Army*. Haaretz. https://www.haaretz.com/st/c/prod/eng/2016/07/lebanon2. Erişim Tarihi 14 Kasım 2022.

Haser, Demet (2018). Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı: Soğuk Savaş Sonrası Dönem Güvenlik. T.C. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul.

Helvacı, Mehmet Akif (2008). Örgüt Geliştirme Üzerine Kavramsal Bir İnceleme. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* Cilt 1, Sayı 2.

Hickey, Walt (2012, August 11). 25 Cutting Edge Firms funded by CIA. *Business Insider*. Erişim Tarihi: 11 Mayıs 2023. https://www.businessinsider.com/25-cutting-edge-companies-funded-by-the-central-intelligence-agency-2012-8.

Hisarlıoğlu, Fulya (2019). *Toplumsal Güvenlik*. Güvenlik Yazıları. https://trguvenlikportali.com/guvenlik-yazilari. Seri Editörü: Prof. Dr. Mustafa Aydın, Kadir Has Üniversitesi No. 29. Erişim Tarihi 19 Mart 2023.

House of Commons Foreign Affairs Comittee. Private Military Companies. Ninth Report of Session 2001-02. Green Paper. Erişim Tarihi 26 Nisan 2023. https://publications.parliament.uk/pa/cm200102/cmselect/cmfaff/922/922.pdf.

Hubar, Gökçe (2022). Terörizmle Mücadelede Örtülü Operasyonlar: MOSSAD'ın Hedefli Suikasti Mahmud El-Mabhuh Vakası, *ieSBAD-Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2 (1): 35-48.

Isenberg, David (2009). Private Military Contractors and U.S. Grand Strategy. Oslo: International Peace Research Institute.

İlter, Erdal (2002). *Millî İstihbarat Teşkilâtı Tarihçesi*, Ankara: MİT Basım Evi.

İnce, Merve (2022). Ulusal ve Uluslararası Politikalar Açısından Özel Askeri Şirketlerin İncelenmesi. T.C. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana bilim Dalı Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Malatya.

Johnson, Loch K. (1989). Covert Action and Accountability: Decision-Making for America's Secret Foreign Policy. *International Studies Quarterly.* Vol. 33, No. 1 (March), 81-109.

Johnson, Robert (2018). *Savaşın değişen modeli: Hibrit savaş*. Editörler Yücel Özel, Ertan İnaltekin; çeviren Melih Arda Yazıcı. Yayın no: 18/2. İstanbul: Milli Savunma Üniversitesi.

Karaağaç, Yunus (2017). *Stratejik İstihbarat Bağlamında Karşılaştırmalı Savaş Teorileri ve Stratejistler*. T.C. İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Uluslararası İlişkiler ve İstihbarat İncelemeleri Programı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

Karabulut, Bilal (2015). *Küreselleşme Sürecinde Güvenliği Yeniden Düşünmek*. Ankara: Barış Kitabevi.

Karakaya, Serkan (2022). *İstihbarat Yönetiminin Geleceğinde Özel İstihbarat Şirketlerinin Rolünün Analizi.* Bursa Teknik Üniversitesi Uluslararası Ekonomi Politikası Ana bilim Dalı Uluslararası Ekonomi Politikası Programı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bursa.

Eren Karakoç (2016). Antik Dönemlerdeki Grek Paralı Askerler ve Hoplitlerin Önemi. *Akademik Bakış Dergisi.* Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı. Sayı: 55 Mayıs – Haziran. 489-499.

Kapusuzoğlu, Gökçen (2021). Tang Çin'inde Göktürk Baskısı: Jıedushı (Bölge Valisi) Uygulamasının Ortaya Çıkışı". *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi.* 72, Eylül. 189-206.

Karakurt, Onur (2020). *Özel Askeri Şirketlerin Kullanım Alanları*. T.C. Milli Savunma Üniversitesi Alparslan Savunma Bilimleri Enstitüsü Güvenlik Araştırmaları Ana Bilim Dalı. Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Programı. Ankara.

Kavsıracı, Ozan ve Mehmet Demirbaş. (2020). İstihbarat Faaliyetlerinin Devlet Güvenliği Açısından İncelenmesi. *Anadolu Strateji Dergisi*. Cilt/Vol.: 2- Sayı/No: 1 (49).

Kaygusuz, Özlem (2016). *Egemenlik ve Vestfalyan Düzen*. Evren Balta (der.), Küresel Siyasete Giriş, İstanbul, İletişim.

Kaynak, Mahir ve Ömer Lütfi Mete (2007). *Gizli Servisler*. İstanbul: Profil Yayınları.

Kazdal, Melih (2018). *Savaşın Dönüşümü ve Vekâlet Savaşları: Tarihsel ve Olgusal Değerlendirme.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, T.C. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Uluslararası İlişkiler Ana bilim Dalı. Sakarya.

Kazmaz, Oğuz (2022). *Bir Silahlı Devlet Dışı Aktör Olarak Hizbullah'ın Lübnan Dış Politikalarına Etkisi*. T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana bilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul.

Keleştimur, Saim Atalay (2018). *Siber İstihbaratın Kamu Güvenliği için Rolü ve Önemi*. T.C. İstanbul Gedik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana bilim Dalı. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

Keskin, Metin (2020). *Güvenlik Yönetimi ve Açık Kaynak İstihbaratının Önemi*. T.C. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana bilim Dalı. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Sivas.

Kılıç, Leyla Aksu (2023). 16. Yüzyılda Niksar'da Tımarlı Sipahiler. *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi.* 49: 159-194.

Kırmızıgül, Niyazi (2021). *Özel Askeri Şirketlerin Meşruiyet Sorunu*. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Ana bilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Nevşehir.

Kiper, Özdemir ve Nihat Çakar (1992). *Devlet Güvenliği ve Haber Alma*. Polis Akademisi Başkanlığı Yayınları, Ankara.

Koç, Ali Taha (2020). *Bilgi ve İletişim Güvenliği Rehberi*. T.C. Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi.

Kofman, Michale ve Matthew Rojansky (2015). A Closer look at Russia's Hybrid War. The Kennan Institute. Wilson Centre.

Köktürk. *Bizans'ın Paralı Askerleri; Türkopoller*. Türk Tarihi ve Kültürü. Erişim Tarihi 14 Mart 2023. https://kokturk.org/bizansin-parali-askerleri-turkopoller.

Kposowa, Augustine J. and J. Craig Jenkins (1993). The Structural Sources of Military Coups in Postcolonial Africa: 1957-1984. *The American Journal of Sociology*. No. 1 July, pp. 126-163.

Krause, Keith (2013). *Armed Groups and Contemporary Conflicts: Challenging the Weberian State*. Routledge, Oxfordshire, USA.

Kuloğlu, Gökhan (2015). *İç Güvenlik İstihbaratı ve Kolluk ABD Örneği*. Beta Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.

Kurat, Akdes Nimet (1972). IV.-XVIII. yüzyıllarda Karadeniz Kuzeyindeki Türk Kavimleri ve Devletleri. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları*. Sayı 182. Ankara.

Kurt, Veysel (2019). Arap İsyanları Sonrasında Ortadoğu'da Vekâlet Savaşları: Yemen Örneği. *International Journal of Political Science & Urban Studies.* 7(1): 307-326.

Kuzgun, İnci Kayhan (2012). Güvenceli Esneklik Kavramı ve Türkiye'de Güvenceli Esnekliğin Belirleyici Değişkenleri. *Sosyal Güvenlik Dergisi.* Haziran Cilt 2, Sayı 2: 35-48.

Lefebvre, Stéphane (2004). A Look at Intelligence Analysis. *International Journal of Intelligence and Counter Intelligence*. Vol: 17 No: 2, 231–264.

Levitt, Matthew (September 2014). Hezbollah's Syrian Quagmire, The Washington Institute. https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/hezbollahs-syrian-quagmire, Erişim Tarihi 18 Kasım 2022.

Lowenthal, Mark M. (2009). *Intelligence: From Secrets to Policy*. 4. Basım, Washington DC: CQ Press.

Mackinnon, Amy and Jack Detsch (2020, November 30). Pentagon Says UAE Possibly Funding Russia's Shadowy Mercenaries in Libya. *FP*, https://foreignpolicy.com/2020/11/30/pentagon-trump-russia-libya-uae/

Madeira, Victor (2014). Russian subversion – haven't we been here before? *Institute of Statecraft*, Edinme Tarihi 28 Temmuz 2022. http://www.statecraft.org.uk/research/russian-subversion-havent-we-been-here.

Mansoor, Peter R. (2012). *Introduction: Hybrid Warfare in History*. Williamson Murray-Peter R. Mansoor (eds.), Hybrid Warfare: Fighting Complex Opponents from the Ancient World to the Present, Cambridge University Press, New York.

Masciandaro, Donato (2005). Financial Supervisory Unification and Financial Intelligence Units. *Journal of Money Laundering.* Control 8, No. 4 (Ekim 1, 2005): 354–70; John Frank Thony, "Processing Financial Information in Money Laundering Matters: The Financial Intelligence Units," *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 4 (1996): 257, Aktaran H. Akın Ünver, Dijital Açık Kaynaklı İstihbarat ve Uluslararası Güvenlik. Ekonomi ve Dış Politikalar Araştırma Merkezi. Siber Politikalar ve Dijital Demokrasi 2018/7.

Matey, Gustavo Díaz (2013). The Use of Intelligence in the Private Sector. *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence.* 26:2, 272-287.

Mathieu, Fabien ve Nick Dearden (2006). *Corporate Mercenaries: The Threat of 184 Private Military Companies.* London: War on Want Publication.

Matveeva, Anna (2016). No Moscow stooges: identity polarization and guerrilla movements in Donbass. *Southeast European and Black Sea Studies.*16 (1): 25-50.

McFate, Sean (2016, August 12). America's Addiction to Mercenaries: Washington's Reliance on Private Contractors to Fight its Wars has Mutated into a Strategic Vulnerability. *The Atlantic*.

McFate, Sean (2019). *Mercenaries and War: Understanding Private Armies Today*. Washington: National Defense University Press.

Meriç, Ahmet Bülent (2021). Devlet Olmayan Aktörlere Karşı Kuvvet Kullanılması: IŞİD ile Mücadele Örneği. *The Turkish Yearbook of International Relations*. Volume 52, 1-35.

Michaels, Jon D. (2008). All the President's Spies: Private-Public Intelligence Partnerships in the War on Terror. *California Law Review.* 96 (4), 901-966.

Miller, Christian (2009, April 15). *Disposable Army: Civilian Contractors in Iraq and Afghanistan.* Forgotten Warriors: Explanation of Analysis. http://www.propublica.org/article/forgotten-warriors-explanation-of-analysis-416. ProPublica. Erişim Tarihi: 30 Mart 2023.

Millî İstihbarat Teşkilâtı Başkanlığı. https://www.mit.gov.tr/tarihce/giris.html Erişim Tarihi 18 Haziran 2022.

Mumford, Andrew (2013). Proxy Warfare, Cambridge Polity Press, Oxford, UK.

Nadin, Peter, Patrick Cammaert & Vesselin Popovski (2014). Armed groups in modern warfare. *Adelphi Series*, 54: 449, 17-36.

National Priorities Project (2019, April 11). Where Your Tax Dollar Was Spent in 2018. Erişim Tarihi 18 Aralık 2022. https://www.nationalpriorities.org/analysis/2019/tax-day-2019/where-your-tax-dollar-was-spent-2018/

Newsweek (2015, July 26). World: Ukraine detains suspected Russian army officer. *Reuters*. Erişim Tarihi 24 Haziran 2022. http://www.newsweek.com/ukraine-detains-suspected-russian-officer-357328.

Nix, Elizabeth (2018, August 23). 6 Daring Double Agents. *History Channel.* Erişim Tarihi 27 Eylül 2022. https://www.history.com/news/6-daring-double-agents.

Nogayeva, Ainur, Tursynkhan Kaiyrken ve Zibagul Ilyassova (2017). Eski Türklerin Askerî Gelenekleri: Türk Askerlerinin Doğu ve Batı Asya'da Oynadığı Roller. *Bilig*. Bahar/Sayı 81. 165-183.

Oğuz, Samet, Eyüp Burak Ceyhan ve Şeref Sağıroğlu (2016). *Teknolojinin Casuslukta Kullanılması ve Karşı Önlemler.* https://www.iscturkey.org/assets/files/2016/03/paper.pdf. Erişim Tarihi 26 Temmuz 2022.

Oman, Charles W. (2013). *Ok, Balta ve Mancınık: Orta Çağda Savaş Sanatı 378-1515*. Çev. İsmail Yavuz Alogan, İstanbul: Kitap Yayınevi.

Oruç, Mehmet Akif (2019). *İstihbaratın Geleceği: Siber Uzayda İstihbarat ve Karşı İstihbarat Faaliyetlerinde Yapay Zekâ ve Veri Bilimi Kullanımı*. T.C. İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Ostrovsky, Victor ve Claire Hoy (1990). *Hile Yolu MOSSAD.* E Yayınları. 2. Baskı, İstanbul.

Öktem, Emre (2007). *Terörizm İnsancıl Hukuk ve İnsan Hakları*. Derin Yayınları, İstanbul.

Öz, Tolga ve Turgut M. Çalışkanlar (2020). Paralı Askerlerden Özel Askeri Şirketlere Savunma Yönetimi Teknolojileri Uygulamaları. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*. Cilt: 16 Sayı: 34, 309-339.

Özbay, Sena (2020). *Bizans'a Giden Yolda Varegler (11. Yüzyıl)*. T.C. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana bilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.

Özçoban, Cuma (2014). *21. Yüzyılda Ulusal Güvenliğin Sağlanmasında Siber İstihbaratın Rolü.* Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. Ankara.

Özdağ, Ümit (2011). *İstihbarat Teorisi*. Kripto Kitaplar. Ankara.

Özdağ Ümit (2013). *İstihbarat Teorisi.* Kripto Yayınları. Ankara.

Özdağ, Ümit (2020) *İstihbarat Teorisi*. Kripto Kitaplar. Ankara.

Özerdem, Füsun (2021). Ordu ve Devlet Dışı Silahlı Grupların Çocuk Asker Kullanımı. *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*. 9(2): 256-294.

Özen, Şükrü (1991). Yönetim Geliştirmede Bir Yaklaşım: Örgüt Geliştirme. *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt: 24, Sayı: 4: 89-106.

Özgüven, Nilgün Güzel (2011). *Soğuk Savaş Dönemi Sonrası Özel Askeri Şirketler Yoluyla Yürütülen İstihbarat Faaliyetlerinin İncelenmesi*. Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Müdürlüğü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

Özkan, Erdem (2016). *İstihbarat Analizinde Bulanık Mantık Tabanlı Yaklaşım: Devlet Dışı Silahlı Gruplar Üzerine bir Araştırma*. T.C. Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü. Uluslararası İlişkiler Ana bilim Dalı. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

Öztürk, Yasin (2021). Uluslararası Hukuk Bağlamında Özel Askeri Şirketler. T.C. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana bilim Dalı. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara.

Öztürk, Selim (2020, Mart 19). İran destekli terörist grupların Suriye'deki varlığı. Analiz-Podcast. *Anadolu Ajansı*.

Palmer, Mick (2013). Benefits, Challenges and Pitfalls of Privaye Intelligence. *Salus Journal*. Critical Essay. Issue 1, Number 2, 3-7.

Paralı, Orhan (2017). *Stratejik İstihbaratın Teorik Çerçevesi: Ulusal Kamu Politikalarında İstihbaratın Rolü*. T.C. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

Paoli Giacomo Persi, Aldridge, J., Ryan, N. ve Warnes, R. (2017). *Behind the Curtain the Illicit Trade of Firearms, Explosives and Ammunition on the Dark Web*. RAND Research Reports.

Paoli, Giacomo Persi (2018). *The Trade in Small Arms and Light Weapons on the Dark Web*. UNODA Occasional Papers, No 32.

Pazarcı, Hüseyin (2003). *Uluslararası Hukuk*. Ankara: Turhan Kitabevi.

Peters, Heidi M. & Plagakis, Sofia (2019). Department Of Defense Contractor And Troop Levels in Iraq And Afghanistan: 2007-2018. Washington: Congressional Research Service.

Peterson, Marilyn (2005). *Intelligence-Led Policing: The New Intelligence Architecture*. Washington, September. Bureau of Justice Assistance, https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/bja/ 210681.pdf. Erişşim Tarihi 25 Mart 2022.

Peterson, Laura & Samiya Edwards (2002, October 28). Privatizing Combat, the New World Order. *International Consortium of Investigate Journalists.* Investigations/Making a Killing. Erişim Tarihi 08 Ekim 2022. https://www.icij.org/investigations/makingkilling/privatizing-combat-new-world-order/

Podder, Sukanya (2013). Non-State Armed Groups and Stability: Reconsidering Legitimacy and Inclusion", *Contemporary Security Policy*, Vol: 34, No: 1, 16–39.

Polat, Oğuz ve Evin Güldoğan (2010). Çocuk Askerler: Psikolojik, Sosyal ve Fiziksel Sorunlar. *Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi*. 1(1).

Popescu, Nicu (2015). Hybrid Warfare: Neither New Nor Only Russian. *European Institute for Security Studies*. January. 1-2.

Prunckun, Hank (2010). *Handbook of Scientific Methods of Inquiry for Intelligence Analysis*. Estover Road, Plymouth: Scarecrow Press Inc,

Prunckun, Hank (2019). *Counterintelligence Theory and Practice.* Security and Professional Intelligence Education Series. Second Edition. Rowman & Littlefield Publishing. UK.

Report of the International Commission of Inquiry on Darfur to the United Nations Secretary-General-Pursuant to Security Council Resolution 1564 of 18 September 2004, Geneva, 25 January 2005, para. 166; Aktaran Burak Taş (2021) Etkin Otorite Yokluğunda Devlet Dışı Silahlı Aktörlerin İnsan Hakları İhlallerinden Doğan Sorumluluk Halleri. *Ankara Barosu Dergisi*. 2021/1.

Richelson, Jeffrey T. (2001). MASINT: The New Kid in Town. *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*. Vol. 14, No. 2: 149–92, Aktaran H. Akın Ünver, Dijital Açık Kaynaklı İstihbarat ve Uluslararası Güvenlik. Ekonomi ve Dış Politikalar Araştırma Merkezi. Siber Politikalar ve Dijital Demokrasi 2018/7.

Robinson, Paul (2016). Russia's role in the war in Donbass, and the threat to European security. *European Politics and Society.* 17 (4): 1-16. DOI: 10.1080/23745118.2016.1154229.

SADAT Uluslararası Savunma Danışmanlık İnşaat Sanayi ve Ticaret A.Ş. Resmi web sitesi; sadat.com.tr. Edinme Tarihi 22 Mayıs 2022.

Sağıroğlu, Şeref ve Hülya Bulut (2009). Mobil Ortamlarda Bilgi ve Haberleşme Güvenliği Üzerine Bir İnceleme. *Gazi Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*. Cilt 24, No 3: 499-507.

Salzman, Zoe (2008). Private Military Contractors and the Taint of a Mercenary Reputation. *International Law and Politics.* Vol: 40. 853-892.

Sanchez, Sergio E. (2015). Spider Web: Al-Qaeda's Link to the Intelligence Agencies of the Major Powers. *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence.* Vol: 28, No: 3, 429–448.

Sandıklı, Atilla ve Bilgehan Emeklier (2011). *21. Yüzyılda Yeni Güvenlik Anlayışları ve Yaklaşımları*. Kocaeli: Uluslararası Balkan Kongresi.

Sarre, Rick & Tim Prenzler (2000). The Rrelationship Between Police and Private Security: Models and Future Directions, *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice,* 24:1, 91-113.

Savaş, Serkan ve Nurettin Topaloğlu (2015). Sosyal Medya Verileri Üzerinden Siber İstihbarat Faaliyetleri, *8. Uluslararası Bilgi Güvenliği ve Kriptoloji Konferansı,* Ankara.

Savaş, Serkan ve Nurettin Topaloğlu (2016). Siber Güvenlikte Yeni bir Boyut: Sosyal Medya İstihbaratı, T.C. Adnan Menderes Üniversitesi, *18. Akademik Bilişim Konferansı*, Aydın.

Shackley, Theodore (1981). The Third Option: An American View of Counterinsurgency Operations. New York, *Reader's Digest Press*.

Schooner, Steven L. ve Collin D. Swan (2011). *Dead Contractors: The Un-Examined Effect of Surrogates on the Public's Casualty Sensitivity*. Public Law And Legal Theory. Legal Studies Research Paper No. 555, 1-49.

Schreier, Fred and Marina Caparini (2005). Privatising Security: Law, Practice And Governance Of Private Military And Security Companies. Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, Occasional Paper-№6.

Schroefl, Josef ve Stuart J. Kauffman (2014). Hybrid Actors, Tactical Variety: Rethinking Asymmetric and Hybrid War. *Studies in Conflict & Terrorism*. Routledge: Taylor & Francis Group. 37.

Shultz, Richard H. Jr. (2013). The 21st Century Conflict Environment: Challenges Posed by a Multiplicity of Non-State Armed Groups. Uğur Gürbüz (ed.), *Future Trends and New Approaches in Defeating the Terrorism Threat.* IOS Press. Amsterdam. 90–113.

Sevim, Şerafettin, Ali Akdemir ve Kemal Vatansever (2008). Lojistik Faaliyetlerinde Dış Kaynak Kullanan İşletmelerin Aldıkları Hizmetlerin Kalitesinin Değerlendirilmesine Yönelik Bir İnceleme. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* C. 13 S. 1.

Singer, Peter W., (2003). *Corporate Warriors: The Rise of the Privatized Military Industry*. Cornell University Press, Ithaca ve London.

Singer, Peter W. (2004). The Private Military Industry and Iraq: What have we learned and where to next? Geneva, Switzerland: Geneva 231. Centre for the Democratic Control of Armed Forces.

Singer, Peter W. (2009). *Kiralık Ordular: Özel Askeri Şirketler*. Çev. Gözde Aral, İstanbul: Timaş Yayınları.

Sökmen, Ercan (2007). Private Military Industry: Economic Analysis, Uses & Considerations. MBA Professional Report, *California: Naval Postgraduate School,* 1-137.

Sönmez, Göktuğ ve Emine Çelik (2020). Anonimlik ile İllegalite Arasında: Deep Web, Dark Web ve Devlet Dışı Silahlı Aktörlerin Uluslararası Siber Faaliyetleri. *Güvenlik Çalışmaları Dergisi.* Yıl: 22, Cilt: 22, Sayı: 1, Haziran, 66-88.

Stanger, Allison and Mark Eric Williams (2006). Private Military Corporations: Benefits and Costs of Outsourcing Security. *Yale Journal of International Affairs.* Fall/Winter, 4-19.

Şahin, Mehmet Yenal (2013). *Karşı İstihbaratta İnsan Boyutunun İrdelenmesi: Gafil Muhbirlik Örneği.* T.C. Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

Şahin, Tayfun (2015). *Sosyal Paylaşım Sitelerinin Biyografik İstihbarat Amacıyla Kullanılması: Facebook Örneği.* T.C. Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü. Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı. İstanbul.

Şen, Osman (2011). *Din, Terörizm ve El Kaide*. Sarkaç Yayınları, Ankara.

Şenel, Turhan M. (1997). *İKK ve İKK Operasyonları*, İDB Yayınları, Ankara.

Şenel, Muazzez ve Ahmet Turhan Şenel (1997). *Stratejik İstihbarat*. Ankara: Emniyet Genel Müdürlüğü Yayınları.

Şenel, Muazzez ve Turhan A. Şenel (2018). *Temel Güvenlik Konularımız*. Polis Akademisi Yayınları No: 53. Sertifika No: 32910. Ankara.

Şenel, Atakan (2019). *Türkiye'de Ulusal Güvenlik Kurumları Arasındaki İstihbarat Paylaşımı*. T.C. Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.

Tabatabai, Ariane and Colin P. Clarke (2019, October 16). *Iran's Proxies Are More Powerful Than Ever.* Foreign Policy. https://foreignpolicy.com/2019/10/16/irans-proxieshezbollah- houthistrump-maximum-pressure. Erişim Tarihi: 18 Kasım 2022.

Tashev, Blagovest, Michael Purcell and Brian McLaughlin (2019). Russia's Information Warfare: Exploring the Cognitive Dimension. *Marine Corps University Journal.* Vol. 10, No. 2 Fall. Published by Marine Corps University Press.

Tangör, Burak ve Yalçınkaya, Haldun (2010). Güvenlik Yönetişimi Çerçevesinde Özel Askeri Şirketler. *Uluslararası İlişkiler.* Cilt 7, Sayı 25 (Bahar), 127-154.

TASAM-Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi (2016). *Küreselleşmenin Boyutları ve Etkileri.* https://tasam.org/tr-TR/Icerik/211/kuresellesmenin_boyutlari_ve_etkileri. Erişim Tarihi 19 Mart 2022.

Tanrısever, Oktay (2005). *Güç Devlet ve Ötesi*. Atilla Eralp (der.), İstanbul: İletişim Yayınları.

T.C. Genelkurmay Başkanlığı (2010). Silahlı Çatışma Hukuku ile İlgili Uluslararası Hukuk Metinleri, Ankara.

Tezsever, Serhat (1999). *Milli Güvenliğimiz İçinde İstihbarat Türkiye Cumhuriyeti Devleti ve İstihbarat Olgusu.* İstanbul Üniversitesi Basımevi, İstanbul.

The Guardian (2015, May 18). Two Russian soldiers captured near rebel-controlled Luhansk, says Ukraine. *Associated Press* in Kiev-Ukraina. Intern. Edition. Monday. Erişim Tarihi 11 Mart 2022. https://www.theguardian.com/world/2015/may/18/two-russian-soldiers-captured-near-rebel-controlled-luhansk-says-ukraine.

Thomson, Janice E. (1994). *Mercenaries, Pirates and Sovereigns: State Building and Extraterritorial Violence in Early Modern Europe*. Princeton University Press, Princeton USA.

Thornton, Rod (2015). The Changing Nature of Modern Warfare. *The RUSI Journal*. 160: 4.

Tılısbık, Niyazi ve Özdemir Akbal (2006). *İstihbarat ve Türkiye.* Nüve Kültür Merkezi Yayınları, Konya.

Tınas, Murat (2020). Yemen İç Savaşında Husiler: Vekâlet İlişkisinin Karmaşık Yapısı. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.* Haziran, 21 (1): 117-136.

Tiryaki, Elif (2020). *Açık Kaynak İstihbaratında Sosyal Medya Kullanımının Analizi*. T.C. Mili Savunma Üniversitesi Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü. İstihbarat Çalışmaları Ana Bilim Dalı İstihbarat Programı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

Tkach, Benjamin (2012). *Corporate Security and Conflict Outcomes*. A Dissertation By Submitted to the Office of Graduate and Professional Studies of Texas A&M University in partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy.

Todd, Paul ve Jonathan Bloch (2006). *Küresel İstihbarat.* Çev. Enver Günsel, Truva Yayınları, İstanbul.

Topal, Ahmet Hamdi (2011). Uluslararası Hukuk Açısından Özel Askeri Şirketler ve Şirket Çalışanlarının Statüsü. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 60 (4): 963-1021.

Torun, Abdullah (2012). *Ulusal güvenlik ve küreselleşme: Türkiye'nin ulusal güvenlik politikasının dönüşümünde küreselleşmenin rolü*. T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı. Yayımlanmamış Doktora Tezi.

Türel, Yılmaz (2007). *Vestfalya Sisteminin Temelleri, Uluslararası İlişkilere Giriş, Kavram ve Teoriler*. Haydar Çakmak (Ed.), Ankara: Platin Yayınları.

Türkeş, Kadir Tamer (2007). *Yirmi Birinci Yüzyılda Çatışma Alanlarında Görülen Yeni Unsurlar.* T.C. Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü. Güvenlik Bilimleri Ana Bilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.

Türkiye Bilimler Akademisi-TÜBA (2022). Rusya'nın Ukrayna'yı İşgali ve Uluslararası İlişkiler Çalıştayı Sonuç Raporu. Savaş Öncesi Yaşanan Gelişmeler Savaşın Boyutu Savaşın Olası Etkileri.

U.S. Department of State (1948, June 18). *National Security Council Directive on Office of Special Projects*. NSC 10/2. https://history.state.gov/historical documents/frus1945-50Intel/d292. Erişim Tarihi 11 Temmuz 2022.

U.S. Department of Defense. Dictionary of Military and Associated Terms. Joint Publication 1-02.

U.S. Department of Defence. Contractor Support of U.S. Operations in the USCENTCOM Area of Responsibility. Office of the Under Secretary of Defence. Erişim Tarihi 29 Ocak 2023. https://www.acq.osd.mil/log/LOG_ CSD/.CENTCOM_reports.html/FY23_3Q_5A_Jul2023.pdf.

U.S. Government Accountability Office. Hybrid Warfare GAO-10-1036R, September, 10 2010. https://www.hsdl.org/?view&did=7433. Erişim Tarihi 28 Mart 2023.

Uluslararası Kızıl Haç Örgütü ve İsviçre Hükumeti (2008). The Montreux Document: On Pertinent International Legal Obligations and Good Practices for States Related to Operations of Private Military and Security Companies during Armed Conflict. https://www.icrc.org/eng/assets /files/other/icrc_ 002_0996.pdf. Erişim Tarihi 16 Ocak 2023.

Urhal, Ömer (2008). *Kamu Güvenliği Açısından İstihbarat ve Örgütlü Suçlar*. Ankara: Adalet Yayınevi.

Ünal, Naci ve Sıddık Yarman (2014). Milli Güç Unsurlarının Belirlenmesinde Siber Uzay Faktörü. *7. Uluslararası Bilgi Güvenliği ve Kriptoloji Konferansı*. İstanbul.

Vincent, Philippe Droz (2014). State Of Barbary (Take Two): From The Arab Spring To The Return Of Violence In Syria. *The Middle East Journal.* C. 68, S. 1.

Voelz, Glenn James (2006). Managing the Private Spies: The Use of Commercial Augmentation for Intelligence Operations. Discussion Paper Number Fourteen. Joint Military Intelligence College. June.

Voelz, Glenn J. (2009). Contractors and Intelligence: The Private Sector in the Intelligence Community. *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence.* 22: 4, 586-587.

Walt, Stephen M (2003). Güvenlik Çalışmalarının Rönesansı. *Avrasya Dosyası-Güvenlik Bilimleri Özel*, c. 9, S. 2, Yaz.

Walt, Stephen M. ve John Mearsheimer (2009). *İsrail Lobisi ve Amerikan Dış Politikası.* Çev. Hasan Kösebalaban İstanbul: Küre Yayınları.

Wennmann, Achim (2009). Getting Armed Groups to the Table: Peace Processes, the Political Economy of Conflict and the Mediated State. *Third World Quarterly*, Vol: 30, No: 6, 1123–1138.

Weiner, Tim (1995). *Bir CIA Tarihi Küllerin Mirası.* Çev: Selim Yeniçeri, İstanbul, Koridor Yayıncılık, 2007, s. 192-193; John F. Stewart Jr., "Operation URGENT FURY: The 525th MI Group Perspective", James P. Finley (der.), U.S. Army Military Intelligence History: A Sourcebook, Arizona.

Wettering, Frederick L. (2000). Counterintelligence: The Broken Triad, *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence,* Taylor and Francis, 13: 3, 265-300.

Williams, Phil (2008). Violent Non-State Actors and National and International Security. International Relations and Security Network (ISN) Swiss Federal Institute of Technology Zurich.

Wulf, Herbert. (2005). *Internationalizing and Privatizing War and Peace*. Hampshire: Palgrave Macmillan.

Yakın, Aziz (1969). *İstihbarat, Casusluk ve Casuslukla Mücadele*. Dış İşleri Akademisi Yayını. Ankara.

Yalçınkaya, Haldun (2008). *Savaş: Uluslararası İlişkilerde Güç Kullanımı.* İmge Kitabevi Yayınları.

Yalçınkaya, Haldun ve Kadir Tamer Türkeş (2008). Yirmi Birinci Yüzyılda Çatışma Alanlarında Görülen Yeni Unsurlar. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, C.4, S.7.

Yayım, Ahmet Fuat (2006). *Savunma Sanayinde Küreselleşme Biçimleri: Özel Askeri Şirketler.* T. C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

Yeşiltaş, Murat ve Burhanettin Duran (2018). Ortadoğu'da Devlet Dışı Silahlı Aktörlerin Yükselişi. (der.) Ortadoğu'da Devlet Dışı Silahlı Aktörler. *SETA*, İstanbul.

Yıldız, Dursun (2021, Şubat 22). Rusya ve Ukrayna Arasındaki Kırım'a Su Verilmesi Gerilimi Artıyor. Hidropolitik Akademi. Su Politikaları Derneği. Erişim tarihi 29 Haziran 2023. https://www.hidropolitikakademi.org/ tr/article/ 28523/rusya-ve-ukrayna-arasindaki-kirima-su-verilmesi-gerilimi-artiyor.

Yılmaz, Sait (2007). 21'inci Yüzyılda Güvenlik Alanının Yeni Sivil Aktörleri: Özel Askerî Şirketler ve Kontratçı Firmalar. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 3 (06): 43-70.

Yılmaz, Sait (2007). *21. Yüzyılda Güvenlik ve İstihbarat.* Milenyum Yayınları, İstanbul.

Yılmaz, Sait (2018). *Temel İstihbarat Toplama, Analiz ve Operasyonlar*. Kripto Yayınları, İstanbul.

Yılmaz, Sait (2019). *Espiyonaj (Casusluk) İşleri*. Erişim Tarihi 19 Temmuz 2022. https://21yyte.org/tr/merkezler/islevsel-arastirma-merkezleri/milli-guvenlik-ve-dis-politika-arastirmalarimerkezi/espiyonaj-casusluk-isleri.

Yorulmaz, Murat (2014). Değişen Uluslararası Güvenlik Algılamaları Bağlamında Türkiye-Yunanistan İlişkilerinde Değişmeyen Güvenlik Paradoksu. *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi*. Cilt/Volume 3, Sayı/Number 1. Temmuz/July: 103-135.

Young, William, David Stebbins, Bryan Frederick, Omar Al-Shahery (2014). Spillover From The Conflict In Syria: An Assessment Of The Factors That Aid And Impede The Spread Of Violence (Santa Monica: Rand Corporation, 35-36.

Zabçı, Filiz Çulha (2004). Yeni Savaşların Gizli Yüzü: Özel Askeri Şirketler. *Mülkiye Dergisi,* 28: 21-48.

Zohar, Eran (2016). A New Typology of Contemporary Armed Non-State-Actors: Interpreting The Diversity. *Studies in Conflict & Terrorism*, Vol: 39, No: 5, 423–450.

PSİKOLOJİK DANIŞMA ODASINA BAKIŞ

Giriş, Süreç ve Sonlandırma

Prof. Dr. Türkan Doğan - Dr. Öznur Bayar

nobel

PSİKOLOJİK DANIŞMA ODASINA BAKIŞ
Giriş, Süreç ve Sonlandırma
Prof. Dr. Türkan Doğan - Dr. Öznur Bayar

Yayın No.: 5302
Psikoloji-PDR No.: 499
ISBN: 978-625-371-146-7
E-ISBN: 978-625-371-145-0
Basım Sayısı: 1. Basım, Aralık 2023

© Copyright 2023, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Sergen Öz -sergen@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Bayraktar Asiltürk -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Doğan, Türkan., Bayar, Öznur.
PSİKOLOJİK DANIŞMA ODASINA BAKIŞ: Giriş, Süreç ve Sonlandırma/ Türkan Doğan, Öznur Bayar
1. Basım, X + 228 s. 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-371-146-7
E-ISBN: 978-625-371-145-0
1. Psikolojik Danışma 2. Beslenme 3. Sağlık 4. Performans

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **iii**

BÖLÜM 1
PSİKOLOJİK DANIŞMAN EĞİTİM MODELLERİ **1**
Giriş 1
Psikolojik Danışma Kuramları Temelli Süpervizyon Modelleri 2
Psikolojik Danışma Becerileri Eğitim Programları 3
Kaynaklar 13

BÖLÜM 2
PSİKOLOJİK DANIŞMA SÜRECİNE BAŞLAMA: ÖN GÖRÜŞME VE İLK OTURUM **17**
Giriş 17
Ön Görüşme İçin Yapılacak Ön Hazırlıklar 18
Ön Görüşme Oturumunu Gerçekleştirme 31
Ön Görüşmede ve/veya İlk Oturumda Yapılama 35
Ön Görüşmede ve/veya İlk Oturumda Danışandan Bilgi toplama 36
Ön Görüşmede ve/veya İlk Oturumda Amaç Belirleme 40
Ön Görüşme ile İlgili Bazı İpuçları ve İstisnalar 43
Ön Görüşme ve/veya İlk Oturum Sonrası Yapılacaklar 47
Kaynaklar 52

BÖLÜM 3
PSİKOLOJİK DANIŞMA SÜRECİNDE TERAPÖTİK FAKTÖRLER: TERAPÖTİK İLİŞKİ VE İŞBİRLİĞİ, TERAPÖTİK KOŞULLAR VE TERAPÖTİK BECERİLER **55**
Giriş 55
Terapötik Faktörler 55
Terapötik Faktörlerin Etkililik Oranları 59
Kaynaklar 60

EMPATİ **63**
Giriş 63
Empatinin Tanımı 63
Zihin Kuramı, Ayna Nöronlar ve Polivagal Teori 65
Empati ile İlgili Diğer Kavramlar 66
Empatinin Bileşenleri 67
Empati ile Karıştırılan Kavramlar: Sempati, Özdeşim 68
Psikolojik Danışma Yaklaşımlarında Empati 70
Empatinin Öğrenilmesi 71

Empatik Tepki Düzeyleri 72
Kaynaklar 76

KOŞULSUZ OLUMLU KABUL 79
Giriş 79
Koşulsuz Olumlu Kabulün Tanımı 79
Koşulsuz Olumlu Kabul ve Değişim 80
Psikolojik Danışmada Koşulsuz Olumlu Kabul 81
Koşulsuz Olumlu Kabulde Danışanın Kişilik Özellikleri ve Davranışları: Zor Danışanlar 88
Koşulsuz Olumlu Kabul Becerisinde Danışanların Bireysel Farklılıklarını Göz Önünde Bulundurmak 90
Koşulsuz Olumlu Kabulün Sınırı 92
Kaynaklar 93

İÇTENLİK/SAYDAMLIK 95
Giriş 95
İçtenlik/Saydamlık Kavramının Tanımı 95
Psikolojik Danışma Sürecinde İçtenlik/Saydamlık 96
Kaynaklar 99

SOMUTLUK 101
Giriş 101
Somutluğun Tanımı 101
Psikolojik Danışma Sürecinde Somutluğun Kullanımı 102
Somutluk Becerisi Kullanılırken Dikkat Edilmesi Gerekenler 106
Kaynaklar 106

ETKİN DİNLEME 109
Giriş 109
Duyma/İşitme ve Dinleme 109
Dinleme Türleri 110
Etkinlik: Nasıl Bir Dinleyiciyim? 113
Neden Dinleyemiyoruz? 113
Psikolojik Danışmada Etkin Dinleme 114
Etkin Dinlemenin Yararları 118
Psikolojik Danışmanın Etkin Dinlemesini Engelleyen Bariyerler 119
Kaynaklar 122

YANSITMA BECERİLERİ: DUYGU VE İÇERİK YANSITMA 125
Giriş 125
Yansıtma Becerileri 125
Psikolojik Danışman Duyguyu mu, Düşünceyi mi (İçerik) Yansıtması Gerektiğine Nasıl Karar Vermeli? 127
Duygu ve İçerik Yansıtma Becerilerinin Kullanılmasının Faydaları 130

İÇERİK YANSITMA 133
İçerik Yansıtma Becerisinin Tanımı 133
İçerik Yansıtmanın Aşamaları 133
İçerik Yansıtma Becerisi Kullanılırken Dikkat Edilmesi Gerekenler 135

DUYGU YANSITMA 141
Duygu Yansıtma Becerisinin Tanımı 141
Duygu Yansıtmanın Aşamaları 143
Duygu Yansıtılırken Dikkat Edilmesi Gerekenler 149
Kaynaklar 153

SORU SORMA 157
Giriş 157
Soru Türleri 157
Psikolojik Danışma Sürecinde Soruların Kullanım Amaçları 160
Kaynaklar 171

ASGARİ DÜZEYDE TEŞVİK 173
Giriş 173
Asgari Düzeyde Teşvik Becerisinin Tanımı 173
Asgari Düzeyde Teşvik Türleri 174
Asgari Düzeyde Teşvik Becerisinin Kullanım Amaçları 175
Asgari Düzeyde Teşvik Becerisini Kullanırken Dikkat Edilmesi Gerekenler 175
Kaynaklar 176

KENDİNİ AÇMA 177
Giriş 177
Kendini Açmanın Tanımı 177
Kendini Açma Konuları 178
Kendini Açmanın Amacı ve İşlevleri 178
Kendini Açma ve Kendini Açmama Kararını Verme 180
Kendini Açma Kullanılırken Dikkat Edilmesi Gerekenler 181
Kaynaklar 183

ŞİMDİ VE BURADA 185
Giriş 185
Şimdi ve Burada Becerisinin Tanımı 185
Psikolojik Danışma Sürecinde Şimdi ve Burada 186
Şimdi ve Burada Becerisi Kullanılırken Dikkat Edilmesi Gerekenler 187
Kaynaklar 190

SESSİZLİK 191
Giriş 191
Sessizlik Becerisinin Tanımı ve Amaçları 191

Sessizlik Türleri 192
Engelleyici Sessizliği Ele Alma 193
Sessizliği Etkin Kullanma Becerisini Geliştirme 196
Sessizliği Etkin Kullanmak İçin Yapılabilecek Alıştırmalar..... 197
Kaynaklar 198

YÜZLEŞTİRME..... 199
Giriş 199
Yüzleştirme Becerisinin Tanımı 199
Yüzleştirme Becerisinin Kullanım Amaçları ve Zamanlaması 201
Yüzleştirme Becerisi Kullanılırken Dikkat Edilmesi Gerekenler 202
Yüzleştirmeye Olası Danışan Tepkileri ve Çözüm Önerileri..... 203
Kaynaklar..... 206

ÖZETLEME..... 207
Giriş 207
Özetleme Becerisinin Tanımı ve İşlevleri 207
Özetleme Becerisinin Kullanım Amaçları..... 208
Özetleme Becerisi Kullanırken Dikkat Edilmesi Gerekenler 212
Kaynaklar..... 212

BÖLÜM 4
SONLANDIRMA VE İZLEME..... 213
Giriş 213
Sonlandırma, Erken Sonlandırma ve Yönlendirme 213
Sonlandırma Kararının Verilmesi 218
Sonlandırma Oturumuna Hazırlık 220
Sonlandırma Oturumunun İçeriği..... 220
Sonlandırmada Karşılaşılan Sorunlar ve Bu Sorunlarla Baş Etme 222
İzleme Oturumu 224
Kaynaklar..... 225

YAZARLAR 227

BÖLÜM 1

PSİKOLOJİK DANIŞMAN EĞİTİM MODELLERİ

Giriş

Psikolojik danışmada amaç, danışanın kendi yaşamındaki zorlukların üstesinden gelmesine yardım etmektir. Başka bir söylemle danışana duygu, düşünce ve davranış problemlerini çözmesinde destek vermek amaçlanır. Her ne sorun gelirse gelsin danışana yardım etmek ve etkili bir psikolojik danışma süreci yürütebilmek için danışmanın kuramsal bilgi ve becerilere sahip olması gereklidir.

Psikolojik danışma süreci sonunda istenen değişimin sağlanmasında kritik öneme sahip olması nedeniyle, psikolojik danışman eğitim programlarında koşul ve becerilerinin öğretilmesi ve geliştirilmesi büyük önem taşır. Psikolojik danışma koşul ve becerilerinin öğrenciye kazandırılmasında teorik dersler yeterli değildir; bunların kazandırılması uygulama dersleriyle desteklenmelidir. Uygulama derslerinde psikolojik danışman adaylarının gerçek danışanlar ile süpervizyon/denetim altında psikolojik danışma uygulaması yapmaları gerekir. Özellikle ilk uygulamalarını gerçekleştirecekler aday psikolojik danışmanlar için uygulama dersleri kaygı ve heves duygularını aynı anda barındırabilir. Mesleğin özünü oluşturan psikolojik danışma, bir yandan mesleğe adım attıkları duygusunu yaratarak aday psikolojik danışmanları mutlu ederken diğer yandan öğrendikleri bilgileri uygulamada sergileyip sergilemeyecekleri konusunda kaygı uyandırır. Psikolojik danışman adayı, psikolojik danışma becerilerini kullanma konusunda gelişip yetkin hâle geldikçe bu kaygılar yerini daha olumlu duygulara bırakır. Psikolojik danışman adayları yetkinleşmek için zamana ihtiyaçları olduğunu unutmamalıdırlar. Adayların süpervizyon altında gerçekleştirilecek uygulamalarla deneyimlerinin zenginleştirilmesi gerekir. Nitekim adayların süpervizörlerinden uygulamalarına yönelik aldıkları düzeltici ve teşvik edici geri bildirimler, öğrendikleri bilgi ve becerileri pekiştirmeleri profesyonel bir kimlik oluşturmalarında son derece önemlidir (Morran ve Stockton, 1980). Bu nedenle psikolojik danışman eğitiminin en önemli amaçlarından biri psikolojik danışman adaylarına psikolojik danışma koşul ve becerilerinin kazandırılmasıdır.

Psikolojik danışma koşul ve becerilerinin aday psikolojik danışmanlara kazandırılmasında psikolojik danışma kuramlarına dayanan süpervizyon modelleri ve beceri eğitim programlarına dayanan süpervizyon modelleri temel alınmaktadır (Watkins, 1997). Bu bağlamda kitabın bu bölümünde önce psikolojik danışma ku-

Tablo 4. *Mikro Beceri Eğitim Modelinin Aşamaları ve Değerlendirilen Beceriler*

Aday Psikolojik Danışmanın Bulunduğu Aşama	**Süpervizörün Değerlendirme Süreci**
I. Aşama - Becerilerin amaçlı bir şekilde gözden geçirilmesi	Süpervizörün değerlendirdiği beceriler - Oturumu başlatma - Mikro becerileri keşfetme - Eylem - Problem çözme becerileri - Oturumu sonlandırma - Profesyonellik
II. Aşama - Becerilerin yeterlik derecelerine göre sınıflandırılması	- Becerilerin değerlendirilmesi ve geri bildirim verilmesi
III. Aşama - Süpervizyon ihtiyaçlarının belirlenmesi	- Becerilere ilişkin değerlendirmelerin özetlenmesi - Oturumun önemli özelliklerinin ele alınması - Nitel değerlendirme yapılması: İstenirse görüntü kaydı ve ses kaydı eşliğinde psikolojik danışma sürecinin güçlü ve geliştirilebilir yönlerinin ele alınması - Aday psikolojik danışmanın süpervizyon sürecindeki kazanımlarının değerlendirilmesi

Kaynaklar

Allen, D. (Ed.). (1967). *Microteaching: A description.* Stanford Teacher Education Program.

Bernard, J. M., & Goodyear, R. K. (2004). *Fundamentals of clinical supervision (3rd ed.).* Pearson Education Inc.

Carkhuff, R. R. (1971). *The development of human resources: Education, psychology, and social change.* Holt, Rinehart, and Winston Inc.

Carkhuff, R. R. (1972). The development of systematic human resource development models. *The Counseling Psychologist,* 3, 4-11.

Carkhuff, R. R. (2009). *The art of helping (9th ed.).* HRD Press.

Carkhuff, R. R., & Truax, C. B. (1965). Training in counseling and psychotherapy: An evaluation of an integrated didactic and experiential approach. *Journal of Consulting Psychology*, *29*(4), 333.

Cashwell, C. S. (1994). *Interpersonal Process Recall.* Eric Clearinghouse.

Corey, M. S., & Corey, G. (2011). *Becoming a helper (6th edition).* Cengage Learning.

Egan, G. (1975). *Psikolojik danışmaya giriş: Kişilerarası ilişkiler kurmada ve kişisel yardım hizmetini vermede sistematik bir model*. F. Akkoyun (Çev. Ed.). Form Ofset.

Egan, G. (2010). *The skilled helper: A problem-management and opportunity-development approach to helping (9th ed.).* Brooks/Cole.

Greenberg, L. S., & Tomescu, L. R. (2017). *Supervision essentials for emotion-focused therapy.* American Psychological Association.

Hill, C. E. (2009). *Helping skills: Facilitating, exploration, insight, and action (3rd ed.).* American Psychological Association.

Hill, C. E., & Corbett, M. M. (1993). A perspective on the history of process and outcome research in counseling psychology. *Journal of Counseling Psychology, 40*(1), 3-24. https://doi.org/10.1037/0022-0167.40.1.3

Hill, C. E., & Lent, R. W. (2006). Training novice therapists: Skills plus. *Psychotherapy Bulletin,* 41, 11-16.

Hill, C. E., & O'Brien, K. M. (1999). *Helping skills: Facilitating exploration, insight and action.* American Psychological Association.

Hill, C. E., Roffman, M., Stahl, J., Friedman, S., Hummel, A., & Wallace, C. (2008). Helping skills training for undergraduates: Outcomes and prediction of outcomes. *Journal of Counseling Psychology, 55*(3), 359-370.

Hill, C. E., Stahl, J., & Roffman, M. (2007a). Training novice psychotherapists: Helping skills and beyond. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training, 44*(4), 364-370. https://doi.org/10.1037/0033-3204.44.4.364

Hill, E. C., Sullivan, C., Knox, S., & Schlosser, L. Z. (2007b). Becoming psychotherapists: Experiences of novice trainees in a begining graduate class. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training, 44*(4), 434-449.

Ivey, A. E., & Ivey, M. B. (2003). *Intentional interviewing and counseling: Facilitating client development in a multicultural society (5th ed.).* Brooks/Cole.

Ivey, A. E., Ivey, M. B., & Zalaquett, C. P. (2010). *Intentional interviewing and counseling: Facilitating client development in a multicultural society (7th ed.).* Cengage Learning.

Ivey, A. E., Normington, C. J., Miller, C. D., Morrill, W. H., & Haase, R. F. (1968). Microcounseling and attending behavior: An approach to prepracticum counselor training. *Journal of Counseling Psychology, 15*(5, Pt.2), 1-12. https://doi.org/10.1037/h0026129

Kagan, H., & Kagan, N. I. (1997). Interpersonal process recall: Influencing human interaction. In C. E. Watkins, Jr. (Ed.). *Handbook of psychotherapy supervision (pp. 296-310).* John Wiley & Sons.

Kagan, N. I., & Kagan, H. (1990). IPR-A validated model for the 1990s and beyond. *The Counseling Psyhologist,* 18, 436-440.

Lambert, M. J., & Ogles, B. M. (1997). The effectiveness of psychotherapy supervision. In C. E. Watkins, Jr. (Ed.), *Handbook of psychotherapy supervision (pp. 421-446).* John Wiley & Sons, Inc..

Lambert, M. J., & Ogles, B. M. (2004). The efficacy and effectiveness of psychotherapy. In M. J. Lambert (Ed.), *Handbook of psychotherapy and behavior change (5th ed.) (pp. 139-193).* Wiley.

MacCluskie, K. (2010). *Acquiring counselling skills: Integrating theory, multiculturalism, and self-awareness.* Pearson Education.

Meydan, B. (2014). Psikolojik danışma uygulamalarına yönelik bir süpervizyon modeli: *Mikro beceri süpervizyon modeli. Ege Eğitim Dergisi, 15*(2), 358-374.

Meydan, B. (2015). Bireyle psikolojik danışma uygulamasında mikro beceri süpervizyon modeli'nin etkililiğinin incelenmesi. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal, 5*(43), 55-68.

Morran, D. K., & Stockton, R. A. (1980). Effect of self-concept on group member reception of positive and negative feedback. *Journal of Counseling Psychology*, *27*(3), 260-267.

Pascual-Leone, A., & Greenberg, L. S. (2007). *Insight and Awareness in Experiential Therapy. In* L. G. Castonguay & C. E. Hill (Eds.). *Insight in psychotherapy.* American Psychological Association.

Rogers, C. R. (1957). The necessary and sufficient conditions of therapeutic personality change. *Journal of Consulting Psychology, 21*(2), 95-103. https://doi.org/10.1037/h0045357

Russell-Chapin, L. A., & Ivey, A. E. (2004a). *Your supervised practicum and internship: Field resources for turning theory into action.* Thomson Brooks/Cole.

Russell-Chapin, L. A., & Ivey, A. E. (2004b). Microcounseling supervision model: An innovative integrated supervision model. *Canadian Journal of Counselling, 38*(3), 165-176.

Russell-Chapin, L. A., & Sherman, N. E. (2000). The counselling interview rating form: A teaching and evaluation tool for counsellor education. *British Journal of Guidance & Counselling, 28*(1), 115-124.

Seligman, L. W., & Reichenberg, L. W. (2013). *Theories of counseling and psychotherapy: Systems, strategies, and skills.* Pearson Higher Ed.

Sommers Flanagan, J. & Sommers Flanagan, R. (2014). *Klinik görüşme: Psikolojik değerlendirme esasları.* G. Akbaş ve L. Korkmaz (Çev.). İthaki Yayıncılık.

Truax, C. B., & Carkhuff, R. R. (1967). *Toward effective counseling and psychotherapy: Training and practice (2th ed.).* Adline Publishing Company.

Watkins, Jr., C. E. (1997). *Handbook of psychotherapy supervision.* John Wiley & Sons.

BÖLÜM 2

PSİKOLOJİK DANIŞMA SÜRECİNE BAŞLAMA: ÖN GÖRÜŞME VE İLK OTURUM

Giriş

Psikolojik danışma almak için başvuran danışanların birçoğu, söze nasıl ve nereden başlayacakları, ne gibi hak ve sorumluluklarının olduğu ve psikolojik danışmandan neler bekleyeceği gibi konularda fikir sahibi olmayabilirler. Diğer bir ifade ile psikolojik danışma sürecinin nasıl işlediği hakkında yeterince bilgileri yoktur. Hatta bazı danışanlar hangi amaçla psikolojik danışma almak istedikleri konusunda dahi net bir fikir sahibi olmayabilirler. Kaygının önemli nedenlerinden birinin belirsizlik olduğu düşünüldüğünde; psikolojik danışmanın sürece ilişkin bilgi vermesi, danışanın davranışsal amacını belirlemesine yardım etmesi danışanın kaygısını azaltacağı gibi sürecin daha sağlıklı ve etkili bir şekilde ilerlenmesini sağlayacaktır. Bu nedenlerle danışanla ilk karşılaşma olan ön görüşme son derece önemlidir. Aday psikolojik danışmanların önemli sorumluluklarından bazıları, sürecin başında gerekli formların hazırlanması, danışanın karşılanması ve bilgilendirilmesi gibi konularda hazırlıklar yapmaktır.

Psikolojik danışma sürecinin ilk adımı olan ön görüşme ilerleyen oturumlardan farklı bir görünüme sahiptir. Danışanı merkeze alan psikolojik danışma yaklaşımları çerçevesinden bakıldığında (ör. Birey Merkezli Yaklaşım) ön görüşmenin psikolojik danışmanın en aktif olduğu oturum olduğu söylenebilir. Ön görüşme, psikolojik danışmanın, süreç hakkında bilgi verip sorular sorarak danışanla ilk etkileşimi kurduğu oturum olması bakımından önemlidir.

Psikolojik danışma sürecine ön görüşme oturumu ile başlanabileceği gibi kimi zaman ön görüşme ilk oturum ile birleştirilerek yapılabilmektedir. Diğer bir deyişle ön görüşme ayrı bir oturum olarak yapılmayabilir. Ayrı bir oturum olarak yapıldığında ön görüşmenin bir saati geçmemesi için çaba gösterilmeli ve terapötik bir oturuma dönüştürülmemelidir (Hackney ve Cormier, 2009). Bununla birlikte ister ayrı bir oturum olsun ister ilk oturumun bir parçası olsun, psikolojik danışmanın hem danışanı tanımaya başlamak hem de meslek etiğine uygun hareket etmek adına ön görüşme öncesinde (ön hazırlık), ön görüşme sırasında ve ön görüşme sonrasında yapması gerekenler vardır.

Ön görüşme veya ilk oturuma *ön hazırlık aşamasında* yapılacak olanlar; danışanın başvurusunun alınması ve ortak bir görüşme tarihinin belirlenmesi, süreç-

Vaka Kayıtlarının Saklanması ve İmhası

Danışanla ilgili her türlü kayıt psikolojik danışmanın ve varsa süpervizörünün sorumluluğundadır. Danışanla ilgili tüm bilgiler, danışanın gizliliğini koruyarak gerekirse kodlanarak kaydedilmeli, gerekli hâllerde diğer uzmanlarla ve ilgilerle paylaşılmak üzere saklanmalıdır. Elbette oturum kayıtlarının imha edilmesini gerektiren taşınma sebebiyle oturumların sona ermesi, danışmanın emekli olması, hastalık, ölüm vb. gibi durumlar da vardır. Bu durumlarda psikolojik danışman oturumların basılı kayıtlarını kâğıt öğütücü veya geri dönüşüme göndererek imha edebilir. Elektronik kayıtları ise her türlü cihaz ve veri tabanından silindiğinden emin olarak yok edebilir (APA, 2007). Bunun dışında kayıtlardaki bilgilerin artık işe yaramadığı durumlarda, danışan oturumlara tekrar dönmeyecekse ve oturumların sona ermesinin üzerinden yedi ila 10 yıl arası zaman geçtiyse oturum kayıtları silinebilir (Bond, 2021). Uygulama derslerine giren aday psikolojik danışmanlar da oturumları sonlandıktan sonra danışanla ilgili kayıtlarını uygun şekilde saklamalıdır. Kayıtların kimler tarafından ne kadar saklanacağı ve hangi amaçla kullanılacağı ile ilgili danışana bilgi verilmelidir. Örneğin, kayıtların ders notu amacıyla kullanılacağı ve süpervizör öğretim üyesi tarafından saklanacağı bilgisi danışana verilmelidir. Uygulama derslerinde aday psikolojik danışmanların oturumlarla ilgili raporları dönem sonu değerlendirme raporu olarak görüldüğünden beş yıl süre ile birimde saklanması gerekmektedir (Devlet Arşivleri, 2023).

Kaynaklar

American Psychological Association ([APA] 2007). Record keeping guideline. *American Psychological Association, 62*(9), 993-1004. https://www.apa.org/pubs/journals/features/record-keeping.pdf

American Psychological Association ([APA] 2017). Ethical principles of psychologists and code of conduct. https://www.apa.org/ethics/code/ethics-code-2017.pdf

Amerikan Psikolojik Danışma Topluluğu ([ACA] 2014). *2014 ACA Code of Ethics*. https://www.counseling.org/resources/aca-code-of-ethics.pdf

Arthur, G. L., & Gfroerer, K. P. (2002). Training and supervision through the written word: A description and intern feedback. *The Family Journal*, *10*(2), 213-219.

Baker, K. D., & Ray, M. (2011). Online counseling: The good, the bad, and the possibilities. *Counselling Psychology Quarterly, 24*(4), 341-346.

Barnard, M. (2013). *Fashion as communication (2nd ed.).* Routledge.

Berman, P. S., & Shopland, S. N. (2005*). Interviewing and diagnostic exercises for clinical and counseling skills building.* Routledge.

Bernard, J. M., & Goodyear, R. K. (2009*). Fundamentals of clinical supervision*. Pearson.

Bond, T. (2021). *Psikolojik danışmanlıkta etik ve yasal konular (Güncellenmiş 4. bs.).* B. Yeşilyaprak (Çev.). Nobel Akademik Yayıncılık.

Cameron, S., & Turtle-Song, I. (2002). Learning to write case notes using the SOAP format. *Journal of Counseling & Development*, *80*(3), 286-292.

Chen, M. W., & Giblin, N. J. (2017). *Individual counseling and therapy: Skills and techniques.* Routledge.

Cohen, R. J., & Swerdlik, M. E. (2013). *Psikolojik test ve değerleme: Testlere ve ölçmeye giriş.* E. Tavşancıl (Çev. Ed.). Nobel Akademik Yayıncılık.

Corey, G. (2009). *Theory and practice of counseling and psychotherapy (8th edition).* Thomson Brooks/Cole.

Corey, G., Corey, M. S., & Corey, C. (2019). *Issues and ethics in the helping professions (10th edition).* Cengage Learning.

Corey, M. S. & Corey, G. (2011). *Becoming a helper (6th edition).* Cengage Learning.

Cozolino, L. (2017). *Terapist olmak: İçsel yolculuk için pratik bir rehber*. E. Kurtuluş (Çev.). Psikoterapi Enstitüsü.

Dacy, J. M., & Brodsky, S. L. (1992). Effects of therapist attire and gender. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training*, *29*(3), 486-490

Damon, A. E., Sarkissian, A., Cotilier, C. Y., Staben, N. M., Lee, J. M., & Youmans, R. J. (2010). Dressed to influence: The effects of experimenter dress on participant compliance. *Undergraduate Research Journal for the Human Sciences*, *9*(1). https://publications.kon.org/urc/v9/damon.html

Devlet Arşivleri (2023). Üniversiteler tespit ve değerlendirme raporu. https://www.devletarsivleri.gov.tr/varliklar/dosyalar/eskisiteden/Formlar/KamuKurumlari/universiteler_rektorluk.pdf

Doğan, Y. B. (2010). *Kısa acil psikoterapi BEP*. Kurgu Kültür Merkezi Yayınları.

Gladding, S. T. (2011). *Family therapy: History, theory and practice (5th ed.).* Pearson Education.

Goldman, R. N., & Greenberg, L. S. (2015). *Case formulation in emotion-focused therapy: Co-creating clinical maps for change*. American Psychological Association.

Goodyear, R. K., & Nelson, M. L. (1997). The major formats of psychotherapy supervision. In C. E. Watkins, Jr. (Eds.). *Handbook of psychotherapy supervision (pp. 328-344).* John Wiley & Sons, Inc.

Hackney, H. & Cormier, S. (2009). *Psikolojik danışma ilke ve teknikleri: Psikolojik yardım süreci el kitabı.* T. Ergene ve S. S. Aydemir (Çev.). Mentis.

Halmagyi, M. (2019). *'Looking the part': A qualitative study on how counselling psychologists make sense of their professional attire* (Doctoral dissertation, University of the West of England).

Hart, G. M. (1994). *Strategies and methods of effective supervision*. ERIC Clearinghouse.

Horvath, A. O., & Greenberg, L. S. (1989). Development and validation of the Working Alliance Inventory. *Journal of Counseling Psychology,* 36, 223-233.

Hoyt, W. T. (1996) Antecedents and effects of perceived therapist credibility: A meta-analysis. *Journal of Counseling Psychology,* 43(4), 430-447.

Hubble, M. A., & Gelso, C. J. (1978). Effect of counselor attire in an initial interview. *Journal of Counseling Psychology, 25*(6), 581-584. https://doi.org/10.1037/0022-0167.25.6.581

Kerr, B. A., & Dell, D. M. (1976). Perceived interviewer expertness and attractiveness: Effects of interviewer behavior and attire and interview setting. *Journal of Counseling Psychology, 23*(6), 553-556. https://doi.org/10.1037/0022-0167.23.6.553

Koçtürk, N. (2018). Çocuk ihmalini ve istismarını önlemede okul çalışanlarının sorumlulukları. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 5*(1), 38-47.

Kraus, R., Stricker, G., & Speyer, C. (Eds.). (2010). *Online counseling: A handbook for mental health professionals.* Academic Press.

Lavik, K. O., Frøysa, H., Brattebø, K. F., McLeod, J., & Moltu, C. (2018). The first sessions of psychotherapy: A qualitative meta-analysis of alliance formation processes. *Journal of Psychotherapy Integration, 28*(3), 348- 366.

MacCluskie, K. (2010). *Acquiring counselling skills: Integrating theory, multiculturalism, and self-awareness.* Pearson Education.

Morrison, J. (2016). *İlk görüşme.* E. Ataman, V. Gülüm ve S. Uluç (Çev.). Nobel Akademik Yayıncılık.

Prout, H. T., & Brown, D. T. (Eds.). (2007). *Counseling and psychotherapy with children and adolescents: Theory and practice for school and clinical settings.* John Wiley and Sons.

Resmî Gazete (2020). Millî Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği, Sayı : 31213, https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/08/20200814-2.htm

Schmidt, L. D., & Strong, S. R. (1970). "Expert" and "inexpert" counselors. *Journal of Counseling Psychology, 17*(2), 115-118. https://doi.org/10.1037/h0028910

Sommers Flanagan, J. & Sommers Flanagan, R. (2014). *Klinik görüşme: Psikolojik değerlendirme esasları.* G. Akbaş ve L. Korkmaz (Çev.). İthaki Yayıncılık.

Sommers-Flanagan, R. (2007). Ethical considerations in crisis and humanitarian interventions. *Ethics & Behavior, 17*(2), 187-202.

Stillman, S., & Resnick, H. (1972). Does counselor attire matter?. *Journal of Counseling Psychology*, *19*(4), 347-348

Stoll, J., Müller, J. A., & Trachsel, M. (2020). Ethical issues in online psychotherapy: A narrative review. *Frontiers in Psychiatry, 10,* Article 993.

Stuntzner, S., & Hartley, M. (2014). *Disability and the counseling relationship: What counselors need to know. Vistas Online*.

Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği (2012). *Psikolojik danışmanlık ve rehberlik alanında çalışanlar için etik kodlar.* Türk PDR Derneği Yayınları.

Türkçapar, M. H. (2018). *Depresyon: Klinik uygulamada bilişsel-davranışçı terapi (3. bs.).* Epsilon.

Ulaş-Kılıç, Ö. (2021). Kariyer geçişlerini kontrol edebilir miyiz? kuramlar, uygulamalar ve ipuçlarına genel bir bakış. *Kariyer Psikolojik Danışmanlığı Dergisi, 4*(2), 61-77.

Werth, J. L., Jr., & Rogers, J. R. (2005). Assessing for impaired judgment as a means of meeting the "duty to protect" when a client is a potential harm-to-self: Implications for clients making end-of-life decisions. *Mortality,* 10, 7-21.

Yalom, I. D. (2014). *Bağışlanan terapi*. Z. Babayiğit (Çev.). Kabalcı Yayınevi.

BÖLÜM 3

PSİKOLOJİK DANIŞMA SÜRECİNDE TERAPÖTİK FAKTÖRLER: TERAPÖTİK İLİŞKİ VE İŞBİRLİĞİ, TERAPÖTİK KOŞULLAR VE TERAPÖTİK BECERİLER

Giriş

Psikolojik danışmada terapötik (iyileştirici) faktörler, psikolojik danışma sürecindeki unsurları ve etkileşimleri ifade eder. Terapötik faktörler kısaca danışanın yaşadığı değişim ve gelişim sürecini destekleyen, psikolojik danışmanın etkili bir şekilde çalışmasını sağlayan unsurlardır. Psikolojik danışmada neyin terapötik olduğu ile ilgili süregelen araştırmalar; danışan, psikolojik danışman ve süreçten kaynaklı faktörlerin iyileşmeye katkısı olduğunu göstermiştir.

Bu bölümde öncelikle terapötik faktörler kısaca açıklanmıştır. Sonrasında bu faktörler kapsamında terapötik ilişki ve terapötik işbirliği, terapötik koşullar, terapötik beceriler ve psikolojik danışman faktörüne değinilecektir. Sonrasında da terapötik faktörlerin hangisinin daha etkili olduğu kısaca özetlenecektir.

Terapötik Faktörler

Terapötik faktörler, psikolojik danışma sürecindeki psikolojik danışman ve danışan arasındaki etkileşimi ve değişimi etkileyen unsurları ifade eder. Alan yazında terapötik faktörler "terapötik etmenler", "ortak terapötik faktörler", "ortak faktörler" olarak da adlandırılabilmektedir (Chen ve Giblin, 2017). Psikolojik danışma sürecinin hedeflerine ulaşmasına katkı sağlayan faktörlere terapötik faktörler adı verilir. Bu faktörler, terapötik ilişkinin oluşumunu, gelişimini ve etkileşimini şekillendiren temel dinamiklerdir.

Psikolojik danışmada farklı faktörler danışanın iyilik hâli ve iyileşme sürecine katkı sunmaktadır diğer bir ifadeyle sürecin amacına ulaşmasına katkı sağlamaktadır. Bu faktörler arasında; terapötik ilişki ve terapötik işbirliğinin yanında terapötik koşullar ve beceriler sayılabilir. Yardım verenin kendi nitelikleri ve kişilik özellikleri de iyileştirici olarak değerlendirilmektedir ve yardım verenden kaynaklı bu özel-

katkılar işlevsellik düzeyi, değişime yönelik motivasyonu, kendini toparlama gücü, kaygıyı tolere edebilme kapasitesi ve sahip olunan sosyal destek kaynakları olarak sıralanmaktadır (Chen ve Giblin, 2017). Psikolojik danışmanın istendik sonuçlara erişmesini sağlayan faktörlerden en önemli ikinci faktör ise %30 katkıyla terapötik ilişki olarak bulunmuştur (Asay ve Lambert, 1999; Hubble vd., 1999). Terapötik ilişki faktörü danışanla empati temelli güçlü bir bağ kurma, dürüst ve saydam bir güven ilişkisi sağlama, danışanın temel ihtiyaçlarına yönelik kabul ve onaylama, danışanın iyiliği için özverili ve içten bir şekilde çalışma ve etik ve profesyonel bir duruş sergileme gibi nitelikleri içermektedir (Chen ve Giblin, 2017; Hackney ve Cormier, 2009; Sommers-Flanagan ve Sommers-Flanagan, 2014). Terapötik faktörlerden en etkili üçüncü faktör ise danışma sürecinin başarısına %15 katkı sunan danışanın değişime yönelik umut düzeyinin yüksek olması ve gerçekçi beklentilere sahip olmasıdır. Yine danışma sürecine katkısı %15 olan belirli psikolojik danışma yaklaşımlarına uygun olarak gerçekleştirilen tekniklerdir (Asay ve Lambert, 1999). Bu teknikler arasında, Çözüm odaklı yaklaşımın mucize sorusu, davranışçı yaklaşımın maruz bırakma tekniği gibi teknikler sayılabilir (Chen ve Giblin, 2017).

Kaynaklar

Asay, T. P., & Lambert, M. J. (1999). The empirical case for the common factors in therapy: quantitative findings. In M. A. Hubble, B. L. Duncan, & S. D. Miller (Eds.), *The heart and soul of change: what works in therapy (pp. 33-56).* American Psychological Association.

Bayar, Ö. & Aksekioğlu, B. (2018). *Ruh sağlığı çalışanlarının psikolojik danışman seçimini etkileyen faktörlerin ikili karşılaştırma yöntemiyle ölçeklenmesi*. Sözlü Bildiri, IV. International Academic Research Congress (INES), Antalya, Turkey.

Bordin, E. S. (1979). The generalizability of the psychoanalytic concept of the working alliance. *Psychotherapy: Theory, Research, and Practice,* 16, 252-260. doi:10.1037/h0085885

Chen, M. W., & Giblin, N. J. (2017). *Individual counseling and therapy: Skills and techniques.* Routledge.

Cochran, J. L., & Cochran, N. H. (2015). *The heart of counseling: Counseling skills through therapeutic relationships.* Routledge.

Corey, G. (2009). *Theory and practice of counseling and psychotherapy (8th edition).* Thomson Brooks/Cole.

Goldman, R. N., & Greenberg, L. S. (2015). Case formulation in emotion-focused therapy: Co-creating clinical maps for change. American Psychological Association.

Greenberg, L. S. (2018). *Duygu odaklı terapi: Danışanlara duygu koçluğu yapmak.* S. Balcı Çelik (Çev. Ed.). Nobel Akademi Yayıncılık.

Greenberg, R. P., & Staller, J. (1981). Personal therapy for therapists. *American Journal of Psychiatry, 138*(11), 1467-1471.

Flückiger, C., Del Re, A. C., Wampold, B. E., & Horvath, A. O. (2018). The alliance in adult psychotherapy: A meta-analytic synthesis. *Psychotherapy, 55*(4), 316-340. https://doi.org/10.1037/pst0000172

Hackney, H. ve Cormier, S. (2009). *Psikolojik danışma ilke ve teknikleri: Psikolojik yardım süreci el kitab.* T. Ergene ve S. Aydemir Sevim (Çev.). Mentis Yayıncılık.

Hill, C. E., & Knox, S. (2009). Processing the therapeutic relationship. Psychotherapy research, 19(1), 13-29.

Holder, T., Carkhuff, R. R., & Berenson, B. G. (1967). Differential effects of the manipulation of therapeutic conditions upon high- and low-functioning clients. *Journal of Counseling Psychology, 14*(1), 63-66. https://doi.org/10.1037/h0024223

Horvath, A. O., Del Re, A. C., Flückiger, C., & Symonds, D. (2011). Alliance in individual psychotherapy. *Psychotherapy, 48*(1), 9-16. https://doi.org/10.1037/a0022186

Hubble, M. A., Duncan, B. L., & Miller, S. D. (Eds.). (1999). *The heart & soul of change: What works in therapy.* American Psychological Association.

Ivey, A. E., & Ivey, M. B. (2003). *Intentional interviewing and counseling: Facilitating client development in a multicultural society (5th ed.).* Brooks/Cole.

Ivey, A. E., Ivey, M. B., & Zalaquett, C. P. (2010). *Intentional interviewing and counseling: Facilitating client development in a multicultural society (7th ed.).* Cengage Learning.

Johns, R. G., Barkham, M., Kellett, S., & Saxon, D. (2019). A systematic review of therapist effects: A critical narrative update and refinement to review. *Clinical Psychology Review*, 67, 78-93.

Lonborg, S. D., Daniels, J. A., Hammond, S. G., Houghton-Wenger, B., & Brace, L. J. (1991). Counselor and client verbal response mode changes during initial counseling sessions. *Journal of Counseling Psychology, 38*(4), 394-400. https://doi.org/10.1037/0022-0167.38.4.394

MacCluskie, K. (2010). *Acquiring counselling skills: Integrating theory, multiculturalism, and self-awareness.* Pearson Education.

Martin, J. C., Carkhuff, R. R., & Berenson, B. G. (1966). Process variables in counseling and psychotherapy: A study of counseling and friendship. *Journal of Counseling Psychology, 13*(3), 356-359.

Moss, R., & Glowiak, M. V. (2017). The therapeutic alliance and the helping relationship. In D. Capuzzi & D. R. Gross (Eds.). *Introduction to counseling profession (pp. 145-167).* Routledge.

Norcross, J. C. (2002). *Psychotherapy relationships that work: Therapist contributions and responsiveness to patients.* Oxford University Press.

Nystul, M. S. (1999). *Introduction to counseling: An art and science perspective.* Allyn and Bacon.

Öztürk, E. (2018). Travma merkezli alyans model terapi: Dissosiyatif kimlik bozukluğunun psikoterapisi. *Turkiye Klinikleri Psychology-Special Topics*, 3, 31-38.

Rogers, C. (1951). *Client-centered therapy.* Houghton Mifflin.

Rogers, C. R. (1957). The necessary and sufficient conditions of therapeutic personality change. *Journal of Consulting Psychology, 21*(2), 95-103. https://doi.org/10.1037/h0045357

Sommers Flanagan, J. & Sommers Flanagan, R. (2014). *Klinik görüşme: Psikolojik değerlendirme esasları.* G. Akbaş ve L. Korkmaz (Çev.). İthaki Yayıncılık.

Voltan-Acar, N. (2001). *Grupla psikolojik danışma ilke ve teknikleri*. Nobel Yayın Dağıtım.

Watson, J. C., Goldman, R. N., & Greenberg, L. S. (2007). *Case studies in emotionfocused tre- atment of depression: A comparison of good and poor outcome.* American Psychological Association.

Whiston, S. C., & Coker, J. K. (2000). Reconstructing clinical training: Implications from research. *Counselor Education and Supervision, 39*(4), 228-253.

Yalçın, İ. (2006). 21.yüzyılda psikolojik danışman. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 39*(1), 117-133.

Yıldırım, İ. (1992). Psikolojik danışma ve rehberlik programı öğrencileri ile psikoloji programı öğrencilerinin empatik eğilim ve empatik beceri düzeyleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 7*(7), 193-208.

EMPATİ

Giriş

Empati, karşıdakinin duygusunu anlamak, hissetmek ve anladıklarını doğru şekilde ona iletmektir. Danışan ile danışman arasındaki terapötik ilişkide psikolojik danışmanın empatik bir duruş sergilemesi ve empatik tepkisini danışana çeşitli yollarla iletmesi olmazsa olmazdır. Her ne kadar herkesin az çok bir fikrinin olduğu; çok yaygın kullanılan bir kavram olsa da isabetli ve üst düzey bir empatiyi gerçekleştirmek sanıldığı kadar kolay değildir. Ancak iyi olan şudur ki empati becerisi geliştirilmeye son derece açıktır.

Bu bölümde ilk olarak empatinin tanımına değinilerek kavramla ilgili genel bir bakış açısı kazandırılacak; ardından empatinin bileşenleri, empati ile karıştırılan kavramlar, psikolojik danışma yaklaşımlarının empatiye bakış açısı hakkında bilgi verilecektir. Son olarak psikolojik danışmada empatik tepki düzeyleri ele alınacaktır. Diğer bölümlerde olduğu gibi bu bölümde de örneklere yer verilecektir.

Empatinin Tanımı

Empati bir kişinin kendisini başkasının yerine koyarak "sanki o kişi imiş gibi" olaylara onun bakış açısıyla bakması, onun duygularını ve düşüncelerini doğru olarak anlaması, hissetmesi ve bu durumu ona geri iletmesi süreci olarak tanımlanmaktadır (Rogers, 1975). Hoffman (1977) ise empatiyi "bir başkasının duygularına olan ikincil tepki" olarak tanımlamaktadır. Tanımdaki dikkat çeken noktaları; kendini karşısındaki kişinin yerine koymak, karşısındakinin duygu ve düşüncelerini doğru anlamak ve geri bildirim olarak özetlemek mümkündür. Empati kavramını biraz daha yakından incelemek gerekir.

Kendini Karşısındaki Kişinin Yerine Koymak

Rogers (1957) empatiyi, empati yapılan bireyin içsel başvuru çerçevesini ve ona eşlik eden anlamları, duyguları "sanki bireyin yerindeymiş gibi" ya da "sanki o imiş gibi" ama kendini kaybetmeden algılama durumu olarak açıklamaktadır. Empatik olmak için öncelikle empati kuran kişinin diğer kişinin iç dünyasını doğru olarak anlayabilmesi gerekir. Bu da kişinin kendi dünyasından çıkıp karşısındakinin dünyasına girmesini, diğer bir deyişle o kişinin fenomenolojik alanına girmesini gerektirir. Fenomenolojik alan ile her insanın kendisini ve çevresini

Tablo 5. *Dökmen'in Empatik tepki Düzeyleri*

En Düşük Düzey Empati ↓	**Onlar Basamağı:** Senin sorunun karşısında onlar (toplum) ne düşünüyor ve ne hissediyor? 1. Toplum ne der?
	Ben Basamağı: Senin sorunların karşısında ben ne düşünüyor ve ne hissediyorum? 2. Eleştiri getirme 3. Akıl verme 4. Teşhis koyma 5. Bende de var 6. Benim duygularım
En Yüksek Düzey Empati	**Sen Basamağı:** Senin sorunların karşısında sen ne düşünüyor ve ne hissediyorsun? 7. Destekleme 8. Soruna eğilme 9. Tekrarlama 10. Derin duyguları anlama

Kaynaklar

Akkoyun, F. (1982). Empatik anlayış üzerine. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, *15*(2), 63-69.

Alloway, T. P., Copello, E., Loesch, M., Soares, C., Watkins, J., Miller, D., ... & Ray, S. (2016). Investigating the reliability and validity of the Multidimensional Emotional Empathy Scale. *Measurement,* 90, 438-442.

Berthoz, A., & Thirioux, B. (2010). A spatial and perspective change theory of the difference between sympathy and empathy. *Paragrana, 19*(1), 32-61.

Bohart, A. C., & Greenberg, L. S. (1999). Empathy and psychotherapy: An introductory overview. *Empathy: reconsidered; New directions in psychotherapy, (2nd ed.).* American Psychiatric Press.

Carkhuff, R. R. (1969). *Helping and human relations (Vols. 1 and 2).* Holt, Rinehart and Winston.

Chessick, R. D. (1965). Empathy and love in psychotherapy. *American Journal of Psychotherapy,* 19, 205-219.

Davis, C. M. (1990). What is empathy, and can empathy be taught?. *Physical therapy, 70*(11), 707-711.

Davis, M. H. (1980). A multidimensional approach to individual differences in empathy. *Journal of Personality and Social Psychology*, 44, 113-126.

Davis, M. H. (1983). Measuring individual differences in empathy: Evidence for a multidimensional approach. *Journal of Personality and Social Psychology, 44*(1), 113-126

Davis, M. H. (1996). *Empathy: A Social Psychological Approach (1st ed.).* Routledge.

Decety, J., & Jackson, P. L. (2004). The functional architecture of human empathy. *Behavioral and Cognitive Neuroscience Reviews, 3*(2), 71-100.

Doğan, T. **(**2018). The effects of the psychodrama in instilling empathy and self awareness: A pilot study. *PsyCh Journal, 7*(4), 227-238.

Dökmen, Ü. (1988), Empatinin yeni bir modele dayanılarak ölçülmesi ve psikodrama ile geliştirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 2*(1-2), 155-190.

Dökmen, Ü. (2016). *İletişim çatışmaları ve empati (45. bs).* Sistem Yayıncılık.

Eisenberg, N. (2000). Emotion, regulation, and moral development. *Annual review of psychology, 51*(1), 665-697.

Elliott, R., & Greeenberg, L. S. (2007). The essence of process- experiential emotion focused theraphy, *American Journal of Psychotheraphy, 61*(3), 241-254

Elliott, R., Bohart, A. C., Watson, J. C., & Greenberg, L. S. (2011). Empathy. *Psychotherapy,* 48, 43-49.

Ersoy, E., & Köşger, F. (2016). Empati: Tanımı ve önemi. *Osmangazi tıp dergisi*, *38*(2), 9-17.

Frankel, M., Rachlin, H., & Yip-Bannicq, M. (2012). How nondirective therapy directs: The power of empathy in the context of unconditional positive regard. *Person-Centered & Experiential Psychotherapies, 11*(3), 205-214.

Gerdes, K. E., Segal, E. A., & Lietz, C. A. (2010). Conceptualising and measuring empathy. *British Journal of Social Work,* 40, 2326-2343.

Greenberg, L. S. (2017). Introduction. In L. S. Greenberg (Ed.), *Theories of psychotherapy series: Emotion-focused therapy (pp. 3-11)*. American Psychological Association Press.

Greenberg, L. S. (2018). *Duygu odaklı terapi: Danışanlara duygu koçluğu yapmak.* S. Balcı Çelik (Çev. Ed.). Nobel Akademi Yayıncılık.

Guttman, H. A., & Laporte, L. (2000). Empathy in families of women with borderline personality disorder, anorexia nervosa, and a control group. *Family process, 39*(3), 345-358.

Gülseren, Ş. (2001). Eşduyum (empati): Tanım ve kullanım üzerine bir gözden geçirme. *Türk Psikiyatri Dergisi*, *12*(2), 133-145.

Hackney, H. & Cormier, S. (2009). *Psikolojik danışma ilke ve teknikleri: Psikolojik yardım süreci el kitabı.* T. Ergene ve S. Aydemir Sevim (Çev.). Mentis.

Hoffman, M. L. (1977). Sex differences in empathy and related behaviors. *Psychological Bulletin, 84*(4), 712-722.

Hoffman, M. L. (1984). Interaction of affect and cognition in empathy. In C. E. Izard, J. Kagan, & R.B. Zajonc (Eds.). *Emotions, Cognition and Behavior*. Cambridge University Press.

Hogan, R. (1969). Development of an empathy scale. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 33, 307-316.

Iacoboni, M. (2009). Imitation, empathy, and mirror neurons. *Annual review of psychology,* 60, 653-670.

İkiz, E. & Karaca, R. (2011). Danışma becerileri eğitiminin psikolojik danışmanların empatik becerisine etkisi. *Education Sciences, 6*(2), 1585-1595.

Jolliffe, D., & Farrington, D. P. (2006). Development and validation of the Basic Empathy. *Journal of Adolescence*, 29, 589-611.

Kahn, E., & Rachman, A. W. (2000). Carl Rogers and Heinz Kohut: A historical perspective. *Psychoanalytic Psychology, 17*(2), 294-312. https://doi.org/10.1037/0736-9735.17.2.294

Kohut, H. (1959). Introspection, empathy, and psychoanalysis: An examination of the relationship between mode of observation and theory. *Journal of the American Psychoanalytic Association,* 7, 459-483. https://doi.org/10.1177/000306515900700304

Levy, S. T. (1985). Empathy and psychoanalytic technique. *Journal* of the *American Psychoanalytic Association,* 33, 353-378.

Mehrabian, A. & Epstein, N. (1972). A measure of emotional empathy. *Journal of Personality*, 40, 525- 543.

Öztürk, M. O. (1998). *Psikanaliz ve psikoterapiler (3.bs.).* Bilimsel Tıp Yayınevi.

Porges, S. W. (2009). The polyvagal theory: New insights into adaptive reactions of the autonomic nervous system. *Cleveland Clinic journal of medicine, 76*(Suppl 2), S86-S90.

Preston, S. D., & De Waal, F. B. (2002). Empathy: Its ultimate and proximate bases. *Behavioral and brain sciences, 25*(1), 1-20.

Price, V., & Archbold, J. (1997). What's it all about, empathy? *Nurse Education Today,* 17, 106-110.

Rogers, C. R. (1957). The necessary and sufficient conditions of therapeutic personality change. *Journal of Consulting Psychology*, 21, 95-103.

Rogers, C. R. (1961). *On becoming a person: A therapist's view of psychotherapy.* Houghton Mifflin.

Rogers, C. R. (1980). *A way of being*. Houghton Mifflin

Rogers, C.R. (1986). Reflection on feelings. *Person-Centered Review, 1*(4), 125-140.

Rowe, A. D., Bullock, P. R., Polkey, C. E., & Morris, R. G. (2001). Theory of mind'impairments and their relationship to executive functioning following frontal lobe excisions. *Brain, 124*(3), 600-616.

Smith, A. (2006). Cognitive empathy and emotional empathy in human behavior and evolution. *The Psychological Record, 56*(1), 3-21.

Sommers Flanagan, J. & Sommers Flanagan, R. (2014). *Klinik görüşme: Psikolojik değerlendirme esasları.* G. Akbaş ve L. Korkmaz (Çev.). İthaki Yayıncılık.

Şahin, B., Bozkurt, A., Usta, M. B., Aydın, M., Çobanoğlu, C., & Karabekiroğlu, K. (2019). Zihin kuramı: gelişim, nörobiyoloji, ilişkili alanlar ve Nörogelişimsel Bozukluklar. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, *11*(1), 24-41.

Thompson, K. L., & Gullone, E. (2003). Promotion of empathy and prosocial behaviour in children through humane education. *Australian Psychologist*, 38, 175-182.

Voltan Acar, N. (2010). *Yeniden terapötik iletişim: Kişiler arası ilişkiler.* Nobel Yayın Dağıtım

Young, J. E., Klosko, J. S., & Weishaar, M. E. (2003). *Schema therapy: A practitioner's guide.* Guilford Press.

Koşulsuz Olumlu Kabul

Giriş

Bu bölümde koşulsuz olumlu kabul konusu üzerinde duracağız. Koşulsuz olumlu kabul, Carl Rogers'ın, Birey Merkezli Terapi yaklaşımının önemli bir unsuru olarak ortaya konmuştur. Rogers'a göre, psikolojik danışmanın, danışanın duygusal deneyimlerini, düşüncelerini ve davranışlarını koşulsuz bir şekilde anlaması ve değer vermesi, terapötik ilişkiyi destekler.

Genel anlamda koşulsuz olumlu kabul danışanların olumlu yönde gelişme kapasitesine inanmak anlamına gelir ve danışanları herhangi bir özelliğinden dolayı yargılamamayı gerektirir. Kişi kendini koşulsuz olarak kabul edebildiğinde, bu öz saygısını artırabilir ve daha sağlıklı ilişkiler kurmasını sağlar. Bu kapsamda psikolojik danışma sürecinde psikolojik danışmanın koşulsuz olumlu kabulü danışanın içsel kaynaklarını keşfetmesinde ve kişisel gelişiminin desteklemesinde oldukça önemlidir. Koşulsuz olumlu kabul, hem bireyin kendisini hem de diğerlerini olumlu bir şekilde değerlendirmesini sağlayan güçlü bir kavramdır.

Bu bağlamda bölümde öncelikle koşulsuz olumlu kabulün tanımına değinildikten sonra koşulsuz olumlu kabul ve değişim konusu ele alınacaktır. Sonrasında psikolojik danışmada koşulsuz olumlu kabul danışan ve psikolojik danışman perspektifinden açıklanmıştır. En sonda da koşulsuz kabul sınırsız mıdır, psikolojik danışmanlar, danışanların her davranışı, düşüncesi ve duygusunu kabul etmek ve desteklemek zorunda mıdır gibi sorulara yanıt verilecektir. Ayrıca koşulsuz olumlu kabulün sağlanmasında dikkat edilmesi gerekenler örneklerle açıklanmıştır.

Koşulsuz Olumlu Kabulün Tanımı

Koşulsuz olumlu kabul ya da kısaca koşulsuz kabul Rogers'a (1957) göre danışanın belli koşullar altında olumlu yönde gelişim gösterebilme kapasitesi olduğuna inanmaktır. Bu kavram, danışana dair olumlu hisler taşıma (onu hoş biri olarak görme, önemseme, ona karşı insani bir sıcaklık ve yakınlık hissetme) ve bu hislerin hiçbir şarta bağlı olmaması anlamına gelir (Nelson-Jones, 2013). Hiçbir şarta bağlı olmaması demek, danışanın kabulünün, onun sosyoekonomik durumu, dünya görüşü, fiziksel özellikleri gibi özelliklerinden bağımsız olmasıdır. Bu tanımları göz önünde bulundurursak koşulsuz kabul, psikolojik danışmanın, danışanı bir bütün olarak (kendisini, seçimlerini, yaşam tarzını, değerlerini ve hedeflerini) yargılamadan ve tüm bunlara kendi anlamlarını ve değerlerini yüklemeden kabul etmesidir.

edecek kadar güven duygusu hissetmesidir. Bir başka deyişle danışma ortamında her konunun "konuşulabilir" olmasıdır. Örneğin, geçmişte bir kişiye cinsel istismarda bulunmuş ve bu davranışı ile ilgili karmaşık duygularını ele almak için oturumlara gelen bir danışan düşünelim. Psikolojik danışmada bu davranışı doğru bulunmasa ve onaylanmasa dahi onun bu davranışının öznel anlamı oturumda ele alınabilir. Kişiler kendini açıkça getirebileceği bir ortamda kabul edilemez davranışlarını tekrarlamamak için nelere ihtiyacı olduğunu keşfetme imkânı bulabilir (Nelson-Jones, 2013). Özetle, koşulsuz kabul, danışanın her yaptığını doğru bulmak değil danışanın kendine has yaşantılarını ele almasına izin veren güvenli bir ortam sağlamaktır.

Kaynaklar

Afifi, T. O., & MacMillan, H. L. (2011). Resilience following child maltreatment: A review of protective factors. *The Canadian Journal of Psychiatry, 56*(5), 266-272.

Charkuff, R. R. (2000). *The art of helping: in the 21st Century. (8th ed.).* Human Resource Development Press.

Epston, D. (2008). *Down under and up over: Travels with narrative therapy.* AFT Pub.

Goldman, R. N., & Greenberg, L. S. (2015). *Case formulation in emotion-focused therapy: Co-creating clinical maps for change*. American Psychological Association.

Hofmann, S. G. (2011). *An introduction to modern CBT: Psychological solutions to mental health problems*. John Wiley & Sons.

McLeod, J., & McLeod, J. (2015). *Counselling skills: A practical guide for consellors and helping professionals.* McGraw Hilll.

Nelson-Jones, R. (2013). *Temel psikolojik danışma becerileri: Yardımcının el kitabı (3. bs.).* G. Sart (Çev.). Nobel Akademik Yayıncılık.

Nelson-Jones, R. (2014). *Uygulamalı danışmanlık ve yardım becerileri*. G. Sart (Çev.). Nobel Akademik Yayıncılık.

Rogers, C. R. (1957). The necessary and sufficient conditions of therapeutic personality change. *Journal of Consulting Psychology, 21*(2), 95-103. https://doi.org/10.1037/h0045357

Rogers, C. R. (1951). *Client-centered therapy.* Houghton Mifflin.

Van der Kolk, B. (2014). *The body keeps the score: Brain, mind, and body in the healing of trauma.* New York.

İçtenlik/Saydamlık Becerisinin Kullanımı ile İlgili <u>Hatalı</u> Örnek

Danışan: Bazen bana bu kadar eziyet eden birinin yanında kaldığım için kendimi salak gibi hissediyorum. Hayatımı ziyan ettiğimi görüyorum. Sizce bilip de kıpırdayamamak salaklık mı? Yanıtınız benim için önemli.

Psikolojik danışman: Bu gerçekten de biraz salakça görünüyor.

Açıklama: Bu örnekte psikolojik danışman gerçekten de danışanın anlamsız davrandığına inanıyor olabilir. Ancak bu düşüncesini böyle ifade etmesi saydamlık ilkesine uyduğuna değil yargılayıcı ve kaba olduğuna işarettir.

İçtenlik/Saydamlık Becerisinin Kullanımı ile İlgili Doğru Örnek

Danışan: Bazen bana bu kadar eziyet eden birinin yanında kaldığım için kendimi salak gibi hissediyorum. Hayatımı ziyan ettiğimi görüyorum. Sizce bilip de kıpırdayamamak salaklık mı? Yanıtınız benim için önemli.

Psikolojik danışman: Eziyet gördüğünüz yerde kalmanın size verdiği zararı artık fark ediyorsunuz. Böyle devam etmenin hayatınız için en iyi seçenek olmadığına ben de katılıyorum. Bilip de kıpırdayamamanızı konuşalım mı?

Açıklama: Bu örnekte psikolojik danışman düşünceleri ile ilgili içten davranmıştır ancak danışana kaba ve yargılayıcı olmamıştır.

Saydamlık, danışmanın kendini açması ve şimdi ve burada yönelik paylaşımlarını içerir (Hackney ve Cormier, 2009; Yalom, 2003). Diğer bir deyişle kendini açma içtenlikle bütünleştirilmesi gereken bir beceridir. Bununla birlikte içtenlik, kimi zaman psikolojik danışmanın kendini açma becerisini kullanmayı gerektirebilir. Özetle kendini açma becerisi, mutlaka içten olmayı gerektirir (Egan, 1975). Kendini açma becerisine dair ayrıntılar ilgili başlıkta verilmiştir (s. 177)

Kaynaklar

Cormier, L. S. (2016). *Counseling strategies and interventions for professional helpers (9th ed.).* Pearson.

Egan, G. (1975). *Psikolojik danışmaya giriş: Kişilerarası ilişkiler kurmada ve kişisel yardım hizmetini vermede sistematik bir model*. F. Akkoyun (Çev. Ed.). Form Ofset.

Greenberg, L. S. (2018). *Duygu odaklı terapi: Danışanlara duygu koçluğu yapmak.* S. Balcı Çelik (Çev. Ed.). Nobel Akademi Yayıncılık.

Hackney, H. & Cormier, S. (2009). *Psikolojik danışma ilke ve teknikleri: Psikolojik yardım süreci el kitabı.* T. Ergene ve S. Aydemir Sevim (Çev.). Mentis.

Martin, J. C., Carkhuff, R. R., & Berenson, B. G. (1966). Process variables in counseling and psychotherapy: A study of counseling and friendship. *Journal of Counseling Psychology, 13*(3), 356-359.

Moss, R., & Glowiak, M. V. (2013). Therapeutic alliance and the helping relationship. In D. Capuzzi & D. R. Gross (Eds). *Introduction to the Counseling Profession (6th ed., pp. 3-29).* Routledge.

Prout, T. A., Wadkins, M. J., & Tatianna Kufferath-Lin, P. (2021). *Essential interviewing and counseling skills: An integrated approach to practice.* Springer Publishing Company.

Rogers, C. R. (1957). The necessary and sufficient conditions of therapeutic personality change. *Journal of Counseling Psychology*, 21, 95-103.

Rogers, C. R. (1961). *On becoming a person: A therapist's view of psychotherapy*. Houghton Mifflin.

Sommers Flanagan, J. & Sommers Flanagan, R. (2014). *Klinik görüşme: Psikolojik değerlendirme esasları.* G. Akbaş ve L. Korkmaz (Çev.). İthaki Yayıncılık.

Yalom, I. D. (2003). *Kısa süreli grup terapileri (1.bs.).* Z. İzdoğan Babayiğit (Çev.). Kabalcı Yayınevi.

Yalom, I. D. (2014). *Bağışlanan terapi*. Z. Babayiğit (Çev.). Kabalcı Yayınevi.

Somutluk Becerisi Kullanılırken Dikkat Edilmesi Gerekenler

Somutluk becerisinin etkili kullanılması için etkin dinleme ve soru sorma becerilerinin iyi bilinmesi gerekir (etkin dinleme ve soru sorma için ilgili bölümlere bakabilirsiniz). Psikolojik danışman, tam olarak neyi somutlaştırması gerektiğini ayırt etmelidir çünkü danışma sürecinin bir zaman sınırı vardır. Dolayısıyla her bilginin derinleştirilmesi ve/veya ayrıntılandırılması gerekmeyebilir. Psikolojik danışman, neyi ayrıntılandırıp neyi ayrıntılandırmayacağını ayırt edebilmelidir.

Aday psikolojik danışmanlar somutluk becerisini aşırı kullanma eğiliminde olabilmektedir. Danışanın her anlattığı ile ilgili örnek isteme ve her kelimesinin anlamını sorma hatasına düşülmektedir. Ancak danışanlar kendilerine göre yeteri kadar anlattıysa ve yeteri kadar örnek verdiyse psikolojik danışmanların daha çok örnek istemesi danışanların yanıt verememesine yol açabilir. Hatta danışanlar cevap vermek zorunda hissedip baskı altında ve yük altında hissedebilirler (Cormier, 2016); bu da psikolojik danışma sürecinden kopmaya hatta süreçten çekilmeye yol açabilir. Somutluk sorularının çok kullanmanın bir diğer önemli riski de sürecin mekanikleşmesi ve yüzeysel kalmasıdır. Örneğin, danışanın kullandığı her kavrama ve yaşantıya ilişkin *"... derken neyi kastediyorsun? ... demekle ne demek istedin? .... konusunda bir örnek daha verir misin?"* gibi tepkiler ardı ardına verilirse oturum süreci soru-cevaba dönüşecektir. Bu da danışana anlaşıldığını değil sorguya çekildiğini hissettirebilir (Cormier vd., 2013). Eğer danışan bir konu ile ilgili yeterince örnek verdiyse artık daha fazla örnek istemek yerine anlatılan yaşantıların daha derinlemesine anlaşılması gerekir. Unutulmamalıdır ki danışanın anlattıklarını kavramsallaştırmak için çok sayıda örnek duymak gerekmez; bunun yerine anlatılan olaylarda tekrar eden duygu, düşünce ve davranış temalarına ve örüntülerine dikkat kesilmek gerekir. Danışana benzer olayları anlattırmak yerine yeteri kadar bilgi ile kavramsallaştırma yapmak, psikolojik danışmanın görevidir.

Kaynaklar

Chen, M. W., & Giblin, N. J. (2017). *Individual counseling and therapy: Skills and techniques*. Routledge.

Cormier, L. S. (2016). *Counseling strategies and interventions for professional helpers (9th ed.).* Pearson.

Cormier, S., Nurius, P.S. & Osborn, C. J. (2013). *Interviewing strategies for helpers (7th ed.).* Brooks/Cole, Cengage.

Egan, G. (1975). *Psikolojik danışmaya giriş: Kişilerarası ilişkiler kurmada ve kişisel yardım hizmetini vermede sistematik bir model*. F. Akkoyun (Çev. Ed.). Form Ofset.

Greenberg, L. S. (2018). *Duygu odaklı terapi: Danışanlara duygu koçluğu yapmak.* S. Balcı Çelik (Çev. Ed.). Nobel Akademi Yayıncılık.

Holder, T., Carkhuff, R. R., & Berenson, B. G. (1967). Differential effects of the manipulation of therapeutic conditions upon high- and low-functioning clients. *Journal of Counseling Psychology, 14*(1), 63-66. https://doi.org/10.1037/h0024223

Ivey, A. E., Ivey, M. B., & Zalaquett, C. P. (2010). *Intentional interviewing and counseling: Facilitating client development in a multicultural society (7th ed.).* Cengage Learning.

Jacobs, E. E., Harvill, R., & Masson, R. (2002). *Group counseling.* Brooks/Cole Thomson Learning.

Martin, J. C., Carkhuff, R. R., & Berenson, B. G. (1966). Process variables in counseling and psychotherapy: A study of counseling and friendship. *Journal of Counseling Psychology, 13*(3), 356-359.

McLeod, J. & McLeod, J. (2011). *Counselling skills: A practical guide for counsellors and helping (2nd ed.).* McGraw Hill.

Meier, S. T. & Davis, S. R. (2019). *Psikolojik danışma: Temel öğeler.* S. Doğan (Çev. Ed.). Pegem Akademi.

Profesyonel Bir Görünüm Sergileme

Aday psikolojik danışmanlar veya mesleğe yeni başlayanlar profesyonel bir görünüm sergileme konusunda kaygılı olabilirler. Danışanlarının onları nasıl algıladığı konusundaki endişeleri, kendi ihtiyaçlarıyla aşırı meşgul olma ve danışanları profesyonel kimliklerine meydan okuduğunda profesyonel kimlik göstermek ve danışanlarını doğru biçimde algılamaları daha da zorlaşır.

Duygusal Yorgunluk ve Çöküntü

Aday psikolojik danışmanlar, genellikle psikolojik danışma uygulaması derslerinin yanı sıra programlarındaki farklı derslere de devam ederler. İlk psikolojik danışma uygulama deneyimleri ile okuldan iş yaşamına geçişleri aynı döneme denk geldiğinde hâlihazırdaki yorgunlukları oturumlara olan katılımlarını etkileyebilir. Meslek hayatını sürdüren psikolojik danışmanlar içinse empati kurmanın ve tek taraflı yardım ilişkisinin yarattığı eş duyum (empati) yorgunluğu, kişide çökkünlük yaratabilir.

Kaynaklar

Chen, M. W., & Giblin, N. J. (2017). *Individual counseling and therapy: Skills and techniques.* Routledge.

Conte, C. (2019). *Danışmanlık ve psikoterapide ileri teknikler.* F. Tanhan ve T. Bingöl, (Çev.). Vizetek Yayıncılık.

Coplan, A. (2011). Will the real empathy please stand up? A case for a narrow conceptualization. *The Southern Journal of Philosophy, 49*(1), 40-65.

Corey, M. S. & Corey, G. (2002). *Groups: process and practice. (6th ed.).* Brooks/Cole.

Cozolino, L. (2021). *Terapist olmak.* T. Özakkaş (Çev. Ed.). Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları.

Cüceloğlu, D. (2002). *Yeniden insan insana*. Remzi Kitabevi.

DeVito, J. A. (1995). *The interpersonal communication book.* Haper Collins College Publishers.

Doğan, Y. (2020). *Dinleme eğitimi.* Pegem Akademi.

Egan, G. (1975). *Psikolojik danışmaya giriş: Kişilerarası ilişkiler kurmada ve kişisel yardım hizmetini vermede sistematik bir model*. F. Akkoyun (Çev. Ed.). Form Ofset.

Gendlin, U. T. (1981). *Odaklanma: Bedeninizdeki bilgiye doğrudan ulaşma yolu.* N. B. İbaoğlu (Çev.). Sistem Yayıncılık.

Goldman, R. N., & Greenberg, L. S. (2015). *Case formulation in emotion-focused therapy: Co-creating clinical maps for change.* American Psychological Association.

Greenberg, L. S., Rice, L., & Elliott, R. (1993). *The moment by moment process: Facilitating emotional change.* Guilford Press.

Ivey, A. E., Ivey, M. B., & Zalaquett, C. P. (2010). *Intentional interviewing and counseling: Facilitating client development in a multicultural society (7th ed.).* Cengage Learning.

MacCluskie, K. (2010). *Acquiring counselling skills: Integrating theory, multiculturalism, and self-awareness*. Pearson Education.

Nelson-Jones, R. (2014). *Uygulamalı danışmanlık ve yardım becerileri*. G. Sart (Çev.). Nobel Akademik Yayıncılık.

Rogers, C. R., & Farson, R. E. (1957). *Active listening.* Industrial Relations Center of the University of Chicago.

Sommers Flanagan, J. & Sommers Flanagan, R. (2014). *Klinik görüşme: Psikolojik değerlendirme esasları.* G. Akbaş ve L. Korkmaz (Çev.). İthaki Yayıncılık.

Strong, S. R. (1968). Counseling: An interpersonal influence process. *Journal of Counseling Psychology, 15*(3), 215-224.https://doi.org/10.1037/h0020229

YANSITMA BECERİLERİ: DUYGU VE İÇERİK YANSITMA

Giriş

Psikolojik danışmada yansıtma becerileri, psikolojik danışmanın danışanın düşüncelerini, duygusal deneyimlerini anlamak, empati ve iletişim kurmak için kullandığı önemli temel becerilerdendir. İçerik ve duygu yansıtma olarak ikiye ayrılır. Yansıtma becerileri danışanın duygu, düşünce ve deneyimlerini daha derinlemesine anlamak ve bu duygu ve düşünceleri ifade etmelerine yardımcı olmak amacıyla kullanılır.

Kitabın bu bölümünde de yansıtma becerilerine odaklanılacaktır. İlk olarak genel bir başlık altında yansıtma becerileri hakkında bilgi verilecektir. Bu kapsamda öncelikle psikolojik danışmanın danışanın mesajında duyguyu mu, düşünceyi mi yansıtması gerektiğine nasıl karar vermesi gerektiği, yansıtma becerilerinin kullanılmasının faydalarına odaklanılacaktır. Sonrasında içerik yansıtma, aşamaları, içerik yansıtırken dikkat edilmesi gereken durumlar açıklanacaktır. En sonda da duygu yansıtma becerisine odaklanılarak duygu yansıtmanın amacı ve işlevleri, aşamaları ve duygu yansıtılırken dikkat edilecek noktalar hakkında bilgi verilecektir. Bu bölümde de diğer bölümlerde olduğu gibi daha iyi anlamamıza yardımcı olacak örnekler sunulacaktır.

Yansıtma Becerileri

Temel psikolojik danışma becerilerinden olan yansıtma, danışanın anlattıklarını psikolojik danışmanın başka sözcükler kullanarak danışana tekrar etmesidir. Ancak bu, mekanik bir tekrar değildir; psikolojik danışmanın danışanı etkin olarak dinlediğini ve anladığını empatik bir tepki ile göstermesini içerir. Danışanın kullandığı anahtar sözcükler ve fikirler kısaltılmış ve daha açık hâle getirilmiş bir biçimde başka sözcüklerle ifade edilir. Etkin dinleme ile yapılan bir yansıtma danışana anlaşıldığı ve onunla birlikte olunduğu mesajını verir. Aynı zamanda etkili yansıtmalar gerek bireyle psikolojik danışmada gerekse grupla psikolojik danışmada güven ortamının ve terapötik uyumun ortaya çıkmasını kolaylaştırarak (Cormier vd., 2009) empatik ilişkiyi de güçlendirir.

Danışanın ifade ettiklerinin bilişsel (içerik) ve/veya duygusal yönü olabilir. Bu bağlamda yansıtma içerik ve duygu yansıtma olmak üzere iki şekilde yapılır, içerik ve duygu yansıtma kısaca Tablo 1'de özetlenmiştir (Cormier ve Hackney, 2018; Hackney ve Cormier, 2009).

Danışanın Duygusu Anlaşılmadığında Bu Durum Saydam Bir Şekilde Belirtilmeli

Bazı danışanlar duygularının farkında olup onları iyi bir şekilde ifade ederken bazıları duygularının farkında olmayabilir ve/veya ifade edemeyebilir. Diğer bir deyişle bazı danışanlar daha az farkındalık ve içgörüye sahip olabilirler. Psikolojik danışman etkili dinleme ile bütün dikkatini ve ilgisini danışana verdiği hâlde danışanı anlamakta ve duygularını belirlemekte zorlanabilir. Böyle bir durumda yani duygular psikolojik danışman tarafından anlaşılmıyorsa bunun dürüst ve saydam bir şekilde danışanla iletilmesi gerekir. Ancak bu, danışanı suçlayıcı ve eksikliğini belirtir bir şekilde yapılmamalıdır, bu şekilde yapılan bir yansıtma danışanın kendini kapatmasına yol açabilir.

Tablo 4. *Duygu Yansıtırken Neler Yapılmalı ve Neler Yapılmamalı?*

Duygu yansıtırken neler yapmalıyım?	**Duygu yansıtırken neleri yapmamalıyım?**
- Etkin dinle. - Sözel olan ve sözel olmayan mesajları birlikte değerlendir. - Duygu türünü belirle. - Duygunun şiddetini/yoğunluğunu belirle. - Temel duyguyu yansıt. - Yansıtmadan sonra danışanın sözel ve sözel olmayan tepkilerine dikkat et. - Yansıtmanın doğruluğunu test et/algı yoklaması yap.	- Yorumlama - Yargılama - Aşağılama - Sadece temel duygularla yansıtma yapma - Danışanın kelimelerini aynen tekrarlama - Sempati duyma - Taraf tutma

Kaynaklar

Akan, Ş. T., & Barışkın, E. (2017). Kültür ve cinsiyet bağlamında Berkeley duygu ifadesi ölçeğinin geçerlilik ve güvenilirlik ölçütleri. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 28, 43-50.

Aladağ, M., Koç, İ., & Yaka, B. (2014). Psikolojik danışma becerileri eğitimine ilişkin psikolojik danışman adaylarının görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 14*(3), 859-886.

Chen, M. W., & Giblin, N. J. (2017). *Individual counseling and therapy: Skills and techniques.* Routledge.

Cochran, J. L., & Cochran, N. H. (2015). *The heart of counseling: Counseling skills through therapeutic relationships*. Routledge.

Corey, M. S. & Corey, G. (2002). *Groups: Process and practice. (6th. ed.).* Brooks/Cole.

Cormier, S. & Hackney, H. (2018). *Psikolojik danışma stratejiler ve müdahaleler (4.bs).* S. Doğan ve B. Yaka (Çev.). Pegem Akademi.

Cormier, S., Nurius, P. S., & Osborn, C. J. (2009). *Interviewing and Change Strategies for Helpers: Fundamental Skills and Cognitive Behavioral Interventions*. Cengage Learning.

Egan, G. (2010). *The skilled helper: A problem-management and opportunity-development approach to helping (9th ed.).* Brooks/Cole.

Ekman, P. (1993). Facial expressions of emotion. *American Psychologist, 48*(4), 384-392. doi:10.1037/0003-066X.48.4.384

Ekman, P. & Friesen, W. V. (1969). Nonverbal leakage and clues to deception. *Psychiatry, 32*(1), 88-106.

Greenberg, L. S. (2018). *Duygu odaklı terapi: Danışanlara duygu koçluğu yapmak.* S. Balcı Çelik (Çev. Ed.). Nobel Akademi Yayıncılık.

Hackney, H. & Cormier, S. (2009). *Psikolojik danışma ilke ve teknikleri: Psikolojik yardım süreci el kitabı.* T. Ergene ve S. Aydemir Sevim (Çev.). Mentis.

Highlen, P. S. & Baccus, G. K. (1977). Effect of reflection of feeling and probe on client self-referenced affect. *Journal of Counseling Psychology, 24*(5), 440.

Hill, C. E., Roffman, M., Stahl, J., Friedman, S., Hummel, A., & Wallace, C. (2008). Helping skills training for undergraduates: Outcomes and prediction of outcomes. *Journal of Counseling Psychology, 55*(3), 359.

Hill, C. E., Stahl, J., & Roffman, M. (2007). Training novice psychotherapists: Helping skills and beyond. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training, 44*(4), 364-374.

Hoffman, L., & Cleare-Hoffman, H. P. (2011). Existential therapy and emotions: Lessons from cross-cultural exchange. *The Humanistic Psychologist*, *39*(3), 261-267.

Ivey, A. E., Ivey, M. B., & Zalaquett, C. P. (2010). *Intentional interviewing and counseling: Facilitating client development in a multicultural society (7th ed.).* Cengage Learning.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). *Benlik, aile ve insan gelişimi: Kültürel psikoloji*. Koç Üniversitesi.

Kensit, D. A. (2000). Rogerian theory: A critique of the effectiveness of pureclient-centred therapy. *Counselling Psychology Quarterly*, *13*(4), 345-351.

MacCluskie, K. (2010). *Acquiring counselling skills: Integrating theory, multiculturalism, and self-awareness.* Pearson Education.

Malkoç, A., & Aydın Sünbül, Z. (2020). The relationship between emotional literacy, cognitive flexibility and counseling self-efficacy of senior students in psychology and psychological counseling and guidance. *Educational Research and Reviews, 15*(1), 27-33.

Meier, S. & Davis, S. (2019). *Psikolojik danışma: Temel öğeler.* S. Doğan (Çev. Ed.). Pegem Akademi.

Metin, A., & Doğan, T. (2021). Psikolojik danışman adaylarının, yüz ifadelerindeki duyguları tanıma becerileri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 36*(1), 1-21.

Nelson-Jones, R. (2013). *Temel psikolojik danışma becerileri: Yardımcının el kitabı (3. bs.).* G. Sart (Çev.). Nobel Akademik Yayıncılık.

Nelson-Jones, R. (2014). *Uygulamalı danışmanlık ve yardım becerileri*. G. Sart (Çev.). Nobel Akademik Yayıncılık.

Plutchik, R. (1982). A psychoevolutionary theory of emotions. *Social Science Information*, *21*(4-5), 529-553.

Rogers, C. (1951). *Client-centered therapy.* Houghton Mifflin.

Rogers, C. R. (1986). Reflection of feelings. *Person-Centered Review*, *1*(4), 375-377.

Sommers Flanagan, J. & Sommers Flanagan, R. (2014). *Klinik görüşme: Psikolojik değerlendirme esasları.* G. Akbaş ve L. Korkmaz (Çev.). İthaki Yayıncılık.

Uslu, R. (2015). *Psikoterapide atasözleri ve deyimlerin kullanımı.* Yükseklisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Young, M. E. (2019). *Yardım sanatını öğrenme temel yardım becerileri ve teknikleri (2. bs).* G. Yüksel ve F. Bacanlı (Çev.). Pegem Akademi.

SORU SORMA

Giriş

Psikolojik danışmada soru sorma danışanların anlattıklarını ayrıntılandırmak, irdelemek, netleştirmek ve daha kapsamlı hâle getirmek için kullanılır. Bazen de soru sorma danışanın değişim ile ilgili inancını, motivasyonunu ve farkındalığını artırmak amacıyla, diğer bir ifadeyle terapötik amaçla kullanılabilir. Bu beceri ile psikolojik danışman, danışan hakkında gerekli bilgileri kendi varsayımlarına dayandırmadan, bizzat danışandan almayı amaçlar. Varsayımda bulunmaktansa gerekli durumlarda soru sorarak bilgiyi danışandan edinmek ve danışanın anlatmasını sağlamak, psikolojik danışma sürecinin etkinliğini artıracaktır.

Sınırlı deneyime sahip olan veya aday psikolojik danışmanlar, ilk psikolojik danışma uygulamalarında soru sormaya gereğinden çok yönelebilmektedirler. Oysa her beceride olduğu gibi soru sorma becerisinin de nasıl ve ne zaman kullanılması gerektiğinin bilinmesi önemlidir. Bu kapsamda bu bölümde öncelikle soru türleri açıklanmıştır, sonrasında sırasıyla, psikolojik danışma sürecinde soruların kullanımı, soru sorma becerisini kullanırken dikkat edilmesi gerekenlere dair bilgi verilmiştir. Konular örneklerle açıklanmıştır.

Soru Türleri

Kapalı Uçlu Sorular

Bu tip sorular psikolojik danışmanın danışan hakkında spesifik bilgilerle (ör. kimlik bilgileri gibi) ilgili bilgi toplaması gerektiğinde kullanır. Genellikle bir veya iki sözcükle yanıtlanır; *evet* veya *hayır* ya da kısa bir yanıt ile sınırlıdır. Genel olarak bu tip sorularda amaç bilgi edinmek, anlaşılanları doğrulatmak, bir konuyu açıklığa kavuşturmak ve danışanın belirli bir konudan uzaklaşmasını önlemektir. Danışman, danışanın paylaşımları içerisinde belli bir kısma odaklanmayı anlamlı buluyorsa konuya odaklanmak için bu soru tipini kullanabilir (Cormier ve Hackney, 2018).

Kapalı uçlu sorular gerektiğinde sorulmalı, sık kullanılmamaya özen gösterilmelidir çünkü kapalı uçlu sorular danışanın kendisini daha derinlemesine ifade etmesini teşvik etmez. Bu nedenle psikolojik danışmanlar, özellikle danışanın kendisini keşfetmesine yardımcı olurken art arda kapalı uçlu soru sormaktan kaçınmalıdır (Meier ve Davis, 2011). Ayrıca soruların, yargılayıcı veya yönlendirici olmamasına özen gösterilmelidir (Chen ve Giblin, 2017). Aşağıda kapalı uçlu sorulara örnekler ve sorulma amaçları verilmiştir (Tablo 1).

sorulan sorulara danışanın verdiği yanıt, sorulması planlanan diğer soruların yanıtlarını da içerebilir. Eğer psikolojik danışman etkin olarak dinlemiyorsa danışanının yanıtını kaçırıp zaten yanıtını verdiği soruları sorabilir. Bu da danışanda dinlenilmediği hissini yaratabilir. Ayrıca danışanın yanıtı farklı konuları ve bu konularla ilgili yeni soruları getirebilir. Bu durum o esnada psikolojik danışmanın odağının değişmesine neden olabilir. Her soruda odağın başka bir konuya kayması süreci olumsuz etkileyecektir. Burada sorulan sorunun doğru yerde ve zamanda sorulup sorulmadığının önemi ortaya çıkar. Özetle, bir sorudan diğerine geçişte soruların birbiri ile bağlantılı olmasına, sorunun danışan tarafından hâlihazırda cevaplandırılmamış olmasına dikkat edilmelidir.

Kaynaklar

Aladağ, M., Koç, İ. ve Yaka, B. (2014). Psikolojik danışma becerileri eğitimine ilişkin psikolojik danışman adaylarının görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, *14*(3), 859-886.

Arslan, Ü., & Gümüşçağlayan, G. (2018). Çözüm odaklı kısa süreli terapiye kısa bir bakış. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 47, 491-507.

Bannink, F. P. (2007). Solution-focused brief therapy. *Journal of Contemporary Psychotherapy: On the Cutting Edge of Modern Developments in Psychotherapy*, 37(2), 87-94. https://doi.org/10.1007/s10879-006-9040-y

Chen, M. W., & Giblin, N. J. (2017). *Individual counseling and therapy: Skills and techniques.* Routledge.

Corey, M. S. & Corey, G. (2002). *Groups: process and practice. (6th. ed.).* Brooks/Cole.

Cormier, S. & Hackney, H. (2018). *Psikolojik danışma stratejiler ve müdahaleler (4.bs).* S. Doğan ve B. Yaka (Çev.). Pegem Akademi.

Cozolino, L. (2017). *Terapist olmak: İçsel yolculuk için pratik bir rehber*. E. Kurtuluş (Çev.). Psikoterapi Enstitüsü.

McLeod, J. ve McLeod, J. (2015). Anlam vermek ve kavramayı geliştirme sorunlarını araştırmak. M. Şahin (Çev. Ed.) & N. Sağlam (Çev.). *Danışmanlık becerileri: Danışmanlar ve yardım mesleklerindeki profesyoneller için pratik bir kılavuz (s. 162-164).* Nobel Akademik Yayıncılık.

Meier, S. T., & Davis, S. R. (2011). *Psikolojik Danışma: Temel öğeler (7.bs.).* S. Doğan (Çev. Ed.). Pegem Akademi.

Nelson-Jones, R. (2013). *Temel psikolojik danışma becerileri: Yardımcının el kitabı (3. bs.).* G. Sart (Çev.). Nobel Akademik Yayıncılık.

Nelson-Jones, R. (2014). *Uygulamalı danışmanlık ve yardım becerileri*. G. Sart (Çev.). Nobel Akademik Yayıncılık.

Sharry, J. (2017). *Çözüm odaklı grupla psikolojik danışma.* D. M. Siyez, Y. Soylu, Ü. Arslan, E. Esen, & T. Bağtarhan (Çev.) Nobel Akademik Yayıncılık.

Bu beceriyle ilgili dikkat edilmesi gereken bir diğer durum ise oturumlarda çok sık kullanılmamasına özen göstermektir. Çok sık kullanıldığında belirli bir zaman sonra etkisini kaybedebilir ve danışanın dinlendiği ve anlaşıldığı algısının yok olmasına yol açabilir. Bu nedenle diğer becerilerle birlikte kullanılmalıdır.

Kaynaklar

Hackney, H. & Cormier, S. (2009). *Psikolojik danışma ilke ve teknikleri: psikolojik yardım süreci el kitabı.* (Çev.) Ergene, T. & Aydemir, S.S. Nobel Yayıncılık.

MacCluskie, K. (2010). *Acquiring counselling skills: Integrating theory, multiculturalism, and self-awareness.* Pearson Education.

Seligman, L., & Reichenberg, L. W. (2010). *Theories of counseling and psychotherapy: Systems, strategies, and skills (3rd ed.).* Pearson.

Prout, T. A., Wadkins, M. J., & Tatianna Kufferath-Lin, P. (2021). *Essential interviewing and counseling skills: An integrated approach to practice*. Springer Publishing Company.

Psikolojik Danışmanın Kendini Açmak Zorunda Olmadığına İlişkin Örnek

Danışan: Siz hiç aldatıldınız mı?

Psikolojik danışman: Bunu hangi bakımdan merak ediyorsunuz? *(Somutluk)*

Danışan: Beni anlayıp anlamayacağınızı merak ediyorum.

Psikolojik danışman: Aldatılıp aldatılmadığımı paylaşmak istemiyorum ancak sizi elimden geldiğince anlamaya çalıştığımı söyleyebilirim. Anlaşılmayacağınıza dair endişeniz üzerinde konuşalım mı? *(Saydamlık - Konuşmaya açık davet)*

Açıklama: Burada psikolojik danışman özel hayatı ile ilgili bilgi vermeyi kabul etmemiştir ancak bunu kibarca ifade etmiştir. Ayrıca kendisini odaktan çekip danışanı odağa alacak bir soru ile konuyu ele almıştır.

Özetle, kendini açma danışan ve danışman arasındaki içten ve sıcak ilişkinin oluşmasına katkı sağlama ihtimali olan bir beceri olmakla birlikte, dikkatle ve özenle kullanılması gereken bir beceridir. Psikolojik danışmanlar danışanın yararına olduğuna kanaat getirmediği sürece danışana kendilerini açmamalıdır. Bu beceri her zaman profesyonel sınır içinde, etik ilkelere uygun olarak kullanılmalıdır.

Kaynaklar

Amerikan Psikoloji Birliği (2023). Dictionary: Self-disclosure. https://dictionary.apa.org/self-disclosure

Chen, M. W., & Giblin, N. J. (2017). *Individual counseling and therapy: Skills and techniques*. Routledge.

Hendrick, S. S. (1988). Counselor self-disclosure. *Journal of Counseling & Development, 66*(9), 419-424.

Henretty, J. R., & Levitt, H. M. (2010). The role of therapist self-disclosure in psychotherapy: A qualitative review. *Clinical Psychology Review, 30*(1), 63-77.

Hill, C. E., & Knox, S. (2001). Self-disclosure. *Psychotherapy: Theory, Research, Practice, Training, 38*(4), 413-417. https://doi.org/10.1037/0033-3204.38.4.413

Jolley, H. K. (2019). I'm human too: Person-centred counsellors' lived experiences of therapist self-disclosure. *European Journal for Qualitative Research in Psychotherapy,* 9, 12-26.

Prout, T. A., Wadkins, M. J., & Tatianna Kufferath-Lin, P. (2021). *Essential interviewing and counseling skills: An integrated approach to practice*. Springer Publishing Company.

Yalom, I. D. (2002). *The gift of therapy: An open letter to a new generation of therapists and their patients*. Harpercollins Publishers.

Wells, T. L. (1994). Therapist self-disclosure: Its effects on clients and the treatment relationship. *Smith College Studies in Social Work, 65*(1), 23-41.

ŞİMDİ VE BURADA

Giriş

Psikolojik danışma sürecinin merkezinde danışan ve danışman arasındaki ilişki yer alır. Bu ilişki, "şimdi ve burada" yaşanan bir deneyimdir yani o anki anlayış, empati ve desteği içerir. Danışman, danışanın deneyimlerini anlamak ve desteklemek için "şimdi ve burada" olan bu anlık ilişkiyi kullanır. Üst düzey becerilerden olan şimdi ve burada, temel becerilerin etkili kullanılmasını ve entegre edilmesini gerektirir.

Şimdi ve burada; danışanı oturum anına odaklamak için kullanılabileceği gibi danışanda, danışmanda veya danışan-danışman arasında oturum sırasında gerçekleşen duygulara ve düşüncelere dikkat çekmek için de kullanılır. Bu kapsamda bu bölümde öncelikle şimdi ve burada becerisinin tanımına, psikolojik danışma sürecinde kullanımına ve bu beceri kullanılırken dikkat edilmesi gerekenlere değinilmiştir. Bununla birlikte konuyu açıklayıcı örneklere yer verilmiştir.

Şimdi ve Burada Becerisinin Tanımı

İlgili alan yazında "şimdi ve burada" için ilişkinin şimdi ve buradalığı (Voltan-Acar, 1988), anda olmak, ilişkinin anındalığı veya anındalık (MacCluskie, 2010) gibi farklı terimlerin kullanıldığı görülmektedir. Bu terimlerden hangisi kullanırsa kullanılsın, bütün terimler, psikolojik danışma da içinde bulunulan anın önemini vurgular ve bu anın terapötik ilişkide kullanılmasını teşvik eder. Diğer bir deyişle psikolojik danışman ve danışan arasındaki güvene dayalı, destekleyici ve gerçek bir insani temasa yardımcı olan önemli becerilerden biri şimdi ve buradadır.

Şimdi ve burada ileri düzey beceri olarak görülür (Moss ve Glowiak, 2017) ve danışan ile psikolojik danışman arasındaki etkileşimin içinde bulunulan an ve mekânda nasıl gerçekleştiğine dikkat etmeyi kapsar (Egan, 1990). Oturum esnasında hissedilen duygular, düşünceler ve danışan-danışman arasındaki ilişkinin içinde bulunulan anda gelişen yönüne "ilişkinin anındalığı" veya "anındalık" adı verilir (MacCluskie, 2010). İlişkinin anındalığı ya da şimdi ve burada, temel olarak *"sen-ben"* ilişkisine vurgu yapar (Chen ve Giblin, 2017). Sen-ben ilişkisi derin, eşit, bağ kurulan ve anındalığı barındıran bir ilişkidir (Sommers-Flanagan ve Sommers-Flanagan, 2014). Diğer bir anlatımla, bu beceri, aşağıda verilen soruların yanıtını içerir.

- Şu an seninle benim aramda neler oluyor?
- Şu an burada neler oluyor?

Kaynaklar

Daş, C. (2012). *Bütünleşmek ve büyümek: Geştalt terapi yaklaşımı.* HYB Basım Yayın.

Doğan, T. & Bayar, Ö. (2018). Duygu odaklı terapi. İçinde Z. Karataş & Y. Yavuzer (Ed.), *Psikolojik danışma ve psikoterapi kuramları* (s. 653- 685). Pegem Akademi.

Egan, G. (1975). *The skilled helper*. Brooks/Cole.

Egan, G. (1990). *The skilled helper: A model for systematic helping and interpersonal relating.* Brooks/Cole Publishing Company.

Greenberg, L. S. (2010). Emotion-focused therapy: An overview. *Turkish Psychological Coun- seling and Guidance Journal, 4*(33), 1-12.

Greenberg, L. S. (2018). *Duygu odaklı terapi: Danışanlara duygu koçluğu yapmak*. S. Balcı Çelik (Çev. Ed.). Nobel Akademi Yayıncılık.

Greenberg, L. S., Rice, L., & Elliott, R. (1993). *The moment by moment process: Facilitating emotional change.* Guilford Press.

Hick, S. F. (2008). Cultivating therapeutic relationships: The role of mindfulness. In S. F. Hick & T. Bien (Eds.). *Mindfulness and the therapeutic relationship.* The Guilford Press.

Ivey, A. E., Ivey, M. B., & Zalaquett, C. P. (2010). *Intentional interviewing and counseling: Facilitating client development in a multicultural society (7th ed.).* Cengage Learning.

Moss, R., & Glowiak, M. V. (2017). The therapeutic alliance and the helping relationship. In D. Capuzzi & D. R. Gross (Eds*.). Introduction to counseling profession (pp. 145-167).* Routledge.

Murphy, B. C., & Dillon, C. (2008). *Interviewing in action in a multicultural world (3rd ed.).* Brooks/Cole

Sommers Flanagan, J. & Sommers Flanagan, R. (2014). *Klinik görüşme: Psikolojik değerlendirme esasları.* G. Akbaş ve L. Korkmaz (Çev.). İthaki Yayıncılık.

Perls, F. S., Hefferline, R. F., & Goodman, P. (1951). *Gestalt therapy: Excitement and growth in the human personality.* Dell.

Voltan-Acar, N. (1988). Sosyal "mikrokozmos" ile "ilişkinin şimdi ve buradalığı"nın bağlantısı. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 3, 47-49.

Yalom, I. (1992). *Grup psikoterapisinin teorisi ve pratiği.* A. Tangor & O. Karacam (Çev.). Nobel Tıp Kitabevi.

Yalom, I. D. (2003). *Kısa süreli grup terapileri.* Z. İyidoğan Babayiğit (Çev.). Kabalcı Yayınevi.

Yalom, I. D. (2014). *Bağışlanan terapi*. Z. Babayiğit (Çev.). Kabalcı Yayınevi.

SESSİZLİK

Giriş

Kitabın bu bölümünde ele alınan temel beceri sessizliktir. Beklenilenin aksine, psikolojik danışma süreci sürekli konuşulmasını gerektirmez, bazı zamanlarda sessizliğe izin verilmesi gerekir. Sessizlik tıpkı günlük yaşamdaki iletişimlerde ortaya çıktığı gibi psikolojik danışma süreçlerinde de ortaya çıkmaktadır. Bazı sessizlikler sürece zarar verirken bazı sessizlikler son derece anlamlıdır. Anlamlı sessizlikler, danışanların anlattıklarını ve fark ettiklerini özümsemesi, duygularını düzenlemesi ve sakinleşmesi için yardımcı olabilir. Sessizlik, terapötik iletişimin bir parçasıdır ve hatta kimi durumlarda yansıtma veya yüzleştirme gibi aktif tepkilerden daha işlevsel olabilir. Sessizlik, pasif ve çabasız bir beceri gibi görünse de aday psikolojik danışmanların uygulamada en çok zorlandığı becerilerden biridir.

Bu başlıkta ilk olarak sessizlik becerisinin tanımı, amacı ve türleri ele alınmıştır. Sonrasında sırasıyla engelleyici sessizliğin ele alınışı ve sessizliği etkin kullanma becerisinin nasıl geliştirileceği açıklanmıştır. Konular ele alınırken alıştırma ve uygulama örneklerine verilmiş ve bu becerinin incelikleri ele alınmıştır.

Sessizlik Becerisinin Tanımı ve Amaçları

Tıpkı konuşmaya karar verildiği gibi psikolojik danışmada susmaya da karar verilebilir (Gans ve Counselman, 2000). Sessizliği psikolojik danışman veya danışan başlatabilir. Benzer şekilde, sessizliği psikolojik danışman veya danışan bozabilir. Sessizlik, psikolojik danışma oturumunda danışanın bilinçli seçimiyle veya zorunlu hâllerde konuşmaya ara vermesidir. Beş saniye ve üzerinde konuşmamak sessizlik tepkisi olarak kabul edilebilir (Sharpley, 1997). Sessizlik, kimi zaman danışanların kendi düşünce ve duygularını gözden geçirmelerini sağlar. Psikolojik danışmanlar da sessizlikten; danışanın kendini keşfetmesine alan açmak, danışanın psikolojik danışma oturumunda sorumluluk almasını sağlamak ve vereceği tepkileri toparlamak için yararlanabilir (Chen ve Giblin, 2017). Sessizliğin herhangi bir anlamı olmayabileceği gibi oturumları sabote etmek (direnç göstermek), kendini düzenlemeye çalışmak, söyleyeceklerine hazırlanmak, deneyimlerine odaklanmak gibi amaçları ve anlamları olabilir (Levitt, 2001; Chen ve Giblin, 2017). Buna ek olarak duygusal uyum, bilişsel işleme gereksinimi, transferansla baş etme, öfke ifadesi, danışmana duyulan güven ve yakınlık gibi süreç ile ilgili faktörlerin bir işareti de olabilir (Levitt, 2001).

Bu noktada sessizlik türlerini incelemeden önce, amaç ve anlamı ne olursa olsun çoğu durumda sessizliğin psikolojik danışman tarafından bozulmamasının

Kaynaklar

Bölükbaşı, A. (2020). Bireysel psikolojik danışma sürecinde sessizlik öncesi ve sessizlik sonrası sözel tepkilerin incelenmesi: Bir durum çalışması. *İleri Eğitim Çalışmaları Dergisi, 2*(1), 94-110.

Chen, M. W., & Giblin, N. J. (2017). *Individual counseling and therapy: Skills and techniques.* Routledge.

Corey, M. S., & Corey, G. (2011). *Becoming a helper (6th edition).* Cengage Learning.

Cozolino, L. (2017). *Terapist olmak: İçsel yolculuk için pratik bir rehber*. E. Kurtuluş (Çev.). Psikoterapi Enstitüsü.

Egan, G. (1975). *Psikolojik danışmaya giriş: Kişilerarası ilişkiler kurmada ve kişisel yardım hizmetini vermede sistematik bir model*. F. Akkoyun (Çev. Ed.). Form Ofset.

Gans, J. S., & Counselman, E. F. (2000) Silence in group psychotherapy: A powerful communication, *International Journal of Group Psychotherapy, 50*(1), 71-86.

İlhan, T. ve Sarıkaya, Y. (2018). Okul psikolojik danışmanlarının danışma sürecinde sessizliğin kullanımına ilişkin görüşleri ve deneyimleri. *Kalem Uluslararası Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi, 8*(1), 187-214.

Levitt, H. M. (2001). Sounds of silence in psychotherapy: The categorization of clients' pauses. *Psychotherapy Research, 11*(3), 295-309.

MacCluskie, K. (2010). *Acquiring counselling skills: Integrating theory, multiculturalism, and self-awareness.* Pearson Education.

Meier, S. T., & Davis, S. R. (2011). *Psikolojik Danışma: Temel öğeler (7.bs.).* S. Doğan (Çev. Ed.). Pegem Akademi.

Sabbadini, A. (1991). Listening to silence. *British Journal of Psychotherapy, 7*(4), 406-415.

Sharpley, C. F. (1997) The influence of silence upon client- perceived rapport. *Counselling Psychology Quarterly.* 10, 237-246.

Sommers Flanagan, J. & Sommers Flanagan, R. (2014). *Klinik görüşme: Psikolojik değerlendirme esasları.* G. Akbaş ve L. Korkmaz (Çev.). İthaki Yayıncılık.

Urlic, I. (2010). The phenomenon of silence: A group-analytic exploration of meanings in psychotherapy and in everyday life. *Group Analysis, 43*(3), 337-353.

Prout, T. A., Wadkins, M. J., & Tatianna Kufferath-Lin, P. (2021). *Essential interviewing and counseling skills: An integrated approach to practice.* Springer Publishing Company.

YÜZLEŞTİRME

Giriş

Yüzleştirme, danışanın anlattıklarındaki bilişsel, duygusal ve davranışsal çelişkilere veya örüntülere dikkat çekme amacıyla kullanılan bir beceridir. Asgari düzeyde teşvik, empati, duygu ve içerik yansıtma gibi temel becerilerin aksine yüzleştirme her oturumda kullanılmaz. Bu becerinin psikolojik danışma oturumlarında kullanılması; deneyim, empati ve özen gerektirir. Özenli ve empati ile yapılsa da danışanı hazır olmadığı çelişkileri ve tutarsızlıkları ile yüzleştirmek danışanın kendini açmayı bırakmasına veya oturumları erken sonlandırmasına yol açabilir. Bir diğer risk de danışanın yüzleştirmeye karşı reddedici ve saldırgan bir tutum sergilemesidir.

Bu nedenle psikolojik danışmanın, danışan-danışman ilişkisine zarar vermeyecek şekilde yüzleştirme becerisini kullanarak süreci yönetebilmesi gerekir. Bu kapsamda bu bölümde sırasıyla yüzleştirme becerisinin tanımı ve aşamaları, kullanım amaçları, zamanlaması, nelere dikkat edilmesi gerektiği ve yüzleştirme sonrası olası danışan tepkileri ve çözüm önerileri anlatılarak bu becerinin incelikleri ele alınacaktır. Bahsedilen konulara ilişkin bilgi verilirken daha açıklayıcı olması için örnekler verilmiştir.

Yüzleştirme Becerisinin Tanımı

Yüzleştirme, kendini anlamasına yardım etmek için danışanın düşüncelerinde, duygularında ve davranışlarında gözlemlenen çelişkiler, çarpıtmalar, görmezden gelmeler, inkârlar gibi durumlara dikkat çekmektir (Prout vd., 2021). Diğer bir tanımıyla yüzleştirme, danışanın anlattıklarındaki tutarsızlıkların, abartmaların, azımsamaların ve yanlış yorumlamaların fark edilerek danışanın da bunları görmesi için ona geri yansıtmaktır (Chen ve Giblin, 2017; Bratter vd., 2008). Yüzleştirme, sert ve suçlayıcı değil, nazik ve destekleyici yapılmalıdır; bu nedenle zaman zaman "destekleyici yüzleştirme" ve "ilgili yüzleştirme" olarak da adlandırılır (Berman ve Shopland, 2005).

Yüzleştirme danışanın farkında olmadığı duygu, düşünce ve davranışlarını incelemeye ya da sorgulamaya yönelik bir davettir. Ancak deneyimsiz veya aday psikolojik danışmanlar yüzleştirmeyi danışana bir saldırı olarak algılayarak bu beceri kullanmaktan kaçınabilmektedirler. Oysa özenli ve empati ile zamanında ve uygun

Kaynaklar

Berman, P. S. & Shopland, S. (2005). *Interviewing and diagnostic exercises for clinical and counseling skills building*. Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

Bratter, T. E., Esparat, D., Kaufman, A., & Sinsheimer, L. (2008). Confrontational psychotherapy: A compas- sionate and potent therapeutic orientation for gifted adolescents who are self-destructive and engage in dangerous behavior. *International Journal of Reality Therapy*, 27, 13-25.

Charkuff, R. R. (2000). *The art of helping: In the 21st Century (8th ed.*). Human Resource Development Press.

Chen, M. W., & Giblin, N. J. (2017). *Individual counseling and therapy: Skills and techniques.* Routledge.

Egan, G. (1975). *Psikolojik danışmaya giriş: Kişilerarası ilişkiler kurmada ve kişisel yardım hizmetini vermede sistematik bir model*. F. Akkoyun (Çev. Ed.). Form Ofset.

Egan, G. (2010). *The skilled helper: A problem-management and opportunity-development approach to helping (9th ed.).* Brooks/Cole.

Ivey, A. E., Ivey, M. B., & Zalaquett, C. P. (2010). *Intentional interviewing and counseling: Facilitating client development in a multicultural society.* Cengage Learning.

Nelson-Jones, R. (2013). *Temel psikolojik danışma becerileri: Yardımcının el kitabı (3. bs.).* G. Sart (Çev.). Nobel Akademik Yayıncılık.

Prout, T. A., Wadkins, M. J., & Tatianna Kufferath-Lin, P. (2021). *Essential interviewing and counseling skills: An integrated approach to practice.* Springer Publishing Company.

Seligman, L. & Reichenberg, L.W. (2010). *Theories of counseling and psychotherapy systems, strategies, and skills.* Pearson.

ÖZETLEME

Giriş

Psikolojik danışmada kullanılan becerilerden bir diğeri özetlemedir. Özetleme oturum başlarında, danışanın kaydettiği ilerlemeden veya önceki oturumlardan söz edilirken oturum sürecinde danışanın anlattıklarını belli bir odakta toparlamak veya anlatılanların doğru anlaşılıp anlaşılmadığını kontrol etmek için, oturum sonlarında ise konuşulanlardaki önemli noktalara dikkat çekmek için olmak üzere psikolojik danışma oturumlarının her aşamasında kullanılabilir. Özetlemeye ayrıca psikolojik danışma sürecinin sonlandırılması aşamasında sürecin değerlendirilmesi için başvurulur. Diğer becerilerden farklı olarak özetleme danışanlardan da beklenebilir; bunun amacı onlara sorumluluk vermek ve sürecin içinde olmalarını sağlamaktır.

Bu kapsamda bu bölümde öncelikle özetlemenin tanımı ve yararları açıklanmıştır. Sonrasında sırasıyla, kullanımının önerildiği anlar ve özetleme becerisi kullanırken dikkat edilmesi gerekenler hakkında bilgi verilmiştir. Bu bölümde de diğer bölümlerde olduğu gibi konunun daha iyi anlaşılması için örnekler paylaşılmıştır.

Özetleme Becerisinin Tanımı ve İşlevleri

Özetleme becerisi, danışanların önemli ifadelerine ya da oturumdaki ana temalara odaklanılması ve bu temaları bir araya getirerek konuşmanın özünün oluşturulması ve oluşturulan özün içerik ve duyguları kapsayacak şekilde danışana yorumsuz, kısa ve öz bir şekilde aktarılmasını içeren cümleler olarak tanımlanabilir (Cochran ve Cochran, 2015; Egan, 2010; Nelson-Jones, 2013). Bununla birlikte, danışanın süreç içinde parça parça anlattıklarından anlaşılanların danışman tarafından bütünleştirilerek kısa ve açık bir biçimde geri iletilmesi olarak da tanımlanabilir (Prout vd., 2021). Tanımlardan da anlaşıldığı üzere özetleme becerisi sadece duygu ve içerik yansıtmayı değil bu becerilerin birlikte kullanılmasını, oturumdaki temel temaların/noktaların bir araya getirilmesini, danışmanın yorumlarından arınık olmasını, kısa ve öz bir şekilde iletilmesini içerir. Bu şekilde yapılan özetleme becerisinin sağladığı yararlar aşağıdaki gibi özetlenebilir (Berman ve Shopland, 2005; Nelson-Jones, 2013; 2014):

- Danışana dinlenildiği mesajını verir.

sürdürülmeyebilir. Örneğin, e-posta veya kısa bir telefon konuşması ile de danışan güncel durumu hakkında psikolojik danışmana bilgi verebilir. İzleme oturumunda danışanın tekrar psikolojik danışma yardımına ihtiyaç duyduğunu fark etmek olasıdır. Bu tür durumlarda psikolojik danışman, danışanla tekrar sürece başlamayı değerlendirebilir veya danışanı tekrar yardım almak üzere başka bir uzmana yönlendirebilir.

Kaynaklar

Amerikan Psikoloji Birliği (2023). APA dictionary of psychology. https://dictionary.apa.org/termination

Bond, T. (2021). *Psikolojik danışmanlıkta etik ve yasal konular (Güncellenmiş 4. bs.).* B. Yeşilyaprak (Çev.). Nobel Akademik Yayıncılık.

Buyruk Genç, A., Amanvermez, Y., Zeren, S. G. & Erus, S. M. (2019). Early separations: Dropout from online and face-to-face counseling. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi, 9*(4), 1001-1030. http://dx.doi.org/10.14527/pegegog.2019.032

Cochran, J. L. & Cochran, N. H. (2015). *The heart of counseling counseling skills through therapeutic relationships (2th ed.).* Routledge.

Doğan, Y. B. (2010). *Kısa acil psikoterapi BEP*. Kurgu Kültür Merkezi Yayınları.

Hackney, H. & Cormier, S. (2009). *Psikolojik danışma ilke ve teknikleri: Psikolojik yardım süreci el kitabı.* T. Ergene ve S. Aydemir Sevim (Çev.). Mentis.

Jakobsons, L. J., Brown, J. S., Gordon, K. H., & Joiner, T. E. (2007). When are clients ready to terminate?. *Cognitive and Behavioral Practice, 14*(2), 218-230.

Knox, S., Adrians, N., Everson, E., Hess, S., Hill, C., & Crook-Lyon, R. (2011). Clients' perspectives on therapy termination. *Psychotherapy Research, 21*(2), 154-167.

Prout, T. A., Wadkins, M. J., & Tatianna Kufferath-Lin, P. (2021). *Essential interviewing and counseling skills: An integrated approach to practice.* Springer Publishing Company.

Seligman, L. W., & Reichenberg, L. W. (2013). *Theories of counseling and psychotherapy: Systems, strategies, and skills.* Pearson Higher Ed.

Sommers Flanagan, J. & Sommers Flanagan, R. (2014). *Klinik görüşme: Psikolojik değerlendirme esasları.* G. Akbaş ve L. Korkmaz (Çev.). İthaki Yayıncılık.

Swift, J. K., & Greenberg, R. P. (2012). Premature discontinuation in adult psychotherapy: A meta-analysis. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 80*(4), 547-559. https://doi.org/10.1037/a0028226

Türkçapar, H. (2018). *Depresyon: Klinik uygulamada Bilişsel-Davranışçı Terapi*. Epsilon.

PSİKOLOJİK DANIŞMA VE PSİKOTERAPİ KURAMLARI

Olgu Sunumu Yaklaşımıyla

THEORIES OF COUNSELING AND PSYCHOTHERAPY

A Case Approach

2. Basımdan Çeviri

Nancy L. MURDOCK

Çeviri Editörü: Prof. Dr. Füsun AKKOYUN

PEARSON

nobel

PSİKOLOJİK DANIŞMA VE PSİKOTERAPİ KURAMLARI
Olgu Sunumu Yaklaşımıyla

THEORIES OF COUNSELING AND PSYCHOTHERAPY
A Case Approach

Nancy L. MURDOCK
Çeviri Editörü: Prof. Dr. Füsun AKKOYUN

Yayın No.: 383
Psikolojik / Psikolojik Danışma Rehberlik NO.: 9
ISBN: 978-605-133-285-07
Basım Sayısı: 2. Basımdan Çeviri, Eylül 2022

© Copyright 2022, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Naim Dilek -naim@nobelyayin.com
Kapak Tasarım: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Murdock, Nancy.
Psikolojik Danışma ve Psikoterapi Kuramları
Olgu Sunumu Yaklaşımıyla
Theories Of Counseling And Psychotherapy
A Case Approach
2. Basımdan Çeviri. XXVI + 638 s. 17x24 cm.
Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-605-133-285-07
1. Psikolojik Danışma 2. Psikoterapi

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7
Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77
Faks: 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com
E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa Basım Dağıtım, Arasta, Arkadaş Kitabevi, D&R Mağazaları, Dost Dağıtım, Kika, Kitapsan, Nezih Kitabevleri, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri

Baskı ve Cilt

Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi
Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1 KURAM İYİ BİR ŞEYDİR 1
Kuram Nedir? 2
Psikoterapi Nedir? 2
Kurama Gerek Var mı? 3
Kuram Eğlencelidir 3
Kuram İşe Yarar 3
Kuram İnsan Yaşamının Temelidir 4
Kuramdan Yararlanmayan Danışmanlar Yolunu Kaybedebilecektir 4
Sizin Göreviniz: Kendi Haritanızı Belirlemeniz 5
İyi Bir Kuramın Özellikleri 6
Netlik ve Test Edilebilirlik 7
Ampirik Geçerlik 8
Ekonomiklik 17
Teşvik Edicilik 17
Pratiklik 17
Öyleyse Bir Kuramı Nasıl Seçeceğim? 18
Peki Ben? 21
Kuramlardan Nasıl Yararlanılır? 21
Basamak Basamak Rehber 23
Basamak 1: Kuramını Bil 23
Basamak 2: Danışanını Bil 24
Basamak 3: İkisini Birleştir 24
Bu Kitapta Kuramlar Nasıl Sunulmaktadır? 25
Bir Olgu 25
Tarihçesi 25
Temel Felsefesi 25
İnsanların Motivasyonu 26
Temel Kavramlar 26
Kişilik Kuramı ve Bireyin Gelişimi 26
Sağlıklılık ve Fonksiyonsuzluk 26
Terapinin Doğası 26
Terapi Süreci 27
Terapötik Teknikler 27
Kuramın Değerlendirilmesi 27
Bireysel ve Kültürel Çeşitlilik Konuları 27
Olgu Sunumu 28
Kuramı Kullanmayı Öğrenirken Diğer Kaynaklar 28
Kapanış Yorumu 28

BÖLÜM 2 PSİKANALİZ 29
Tarihçesi 30
Temel Felsefesi 34
İnsanların Motivasyonu 35
Temel Kavramlar 35
İçgüdü Kuramı 35
Topografik Model: Buzdağı Yaklaşımı 36
Yapısal Model: Önemli Üçlü 37
Bastırma 38
Semboller Olarak Semptomlar 39
Savunma Mekanizmaları 39
Kişilik Kuramı ve Bireyin Gelişimi 41
Sağlıklılık ve Fonksiyonsuzluk 43
Terapinin Doğası 48
Değerlendirme 48
Terapötik Atmosfere Genel Bakış 48
Danışan ve Danışman Rolleri 49
Amaçlar 50
Terapi Süreci 50
İçgörü 50
Direnç 50
Aktarım 51
Karşı Aktarım 51
Terapinin Aşamaları 51
Terapötik Teknikler 52
Serbest Çağrışım 52
Yorumlama 53
Direncin Analizi 53
Rüya Analizi 53
Aktarımın Analizi 56
Kuramın Değerlendirilmesi 57
Kuramın Özellikleri 57
Destekleyici Araştırmalar 58
Bireysel ve Kültürel Çeşitlilik Konuları 61
Olgu Sunumu 62
Özet 63

BÖLÜM 3 NEOANALİTİK YAKLAŞIMLAR 64

Tarihçe 65
Ego Psikolojisi: İdin Üzerindeki Projektör Kalkıyor, Ama Geçici Olarak 72
- Genel Bakış 72
- Temel Kavramlar 73
- Kişilik Kuramı 75
- Sağlıklılık ve Fonksiyonsuzluk 76
- Terapinin Doğası 77
- Terapi Süreci 78
- Terapötik Teknikler 78

Nesne İlişkileri: Lego Yaklaşımı 79
- Genel Bakış 79
- Temel Kavramlar 82
- Kişilik Kuramı ve Bireyin Gelişimi 84
- Sağlıklılık ve Fonksiyonsuzluk 85
- Terapinin Doğası 86
- Terapi Süreci 88
- Terapötik Teknikler 89

Kendilik Psikolojisi-Herşey Benimle İlgili 90
- Genel Bakış 90
- Temel Kavramlar 91
- Kişilik Kuramı ve Bireyin Gelişimi 91
- Sağlıklılık ve Fonksiyonsuzluk 92
- Terapinin Doğası 94
- Terapi Süreci 95
- Terapötik Teknikler 95

İlişkisel Psikanaliz 96
- Genel Bakış 96
- Temel Kavramlar 96
- Kişilik Kuramı ve Bireyin Gelişimi 97
- Sağlıklılık ve Fonksiyonsuzluk 98
- Terapinin Doğası 98
- Terapi Süreci 99
- Terapötik Teknikler 100

Neoanalitik Yaklaşımların Değerlendirilmesi 100
- Kuramın Özellikleri 101
- Destekleyici Araştırmalar 101

Bireysel ve Kültürel Çeşitlilik Konuları 103
Olgu Sunumu 103
Özet 103

BÖLÜM 4 BİREYSEL PSİKOLOJİ 105

Tarihçesi 106
Temel Felsefesi 109
İnsanların Motivasyonu 110
Temel Kavramlar 111
- Yaşamstili 111
- Sosyal İlgi 112
- Aşağılık Duyguları 113
- Temel Görevler 115
- Temel Hatalar 116

Kişilik Kuramı ve Bireyin Gelişimi 116
Sağlıklılık ve Fonksiyonsuzluk 120
Terapinin Doğası 124
- Değerlendirme 124
- Terapötik Atmosfere Genel Bakış 130
- Danışan ve Danışman Rolleri 131
- Amaçlar 131

Terapi Süreci 132
Terapötik Teknikler 134
- Yorumlama 134
- Cesaretlendirme 135
- Doğal ve Mantıklı Sonuçlar 135
- İmiş Gibi Yapma 136
- Düğmeye Basma 136
- Kendini Yakalama 137
- İmge Yaratma 137
- Birisini Hoşnut Etme 137
- Paradoksal Niyet 138

Kuramın Değerlendirilmesi 138
- Kuramın Özellikleri 139
- Destekleyici Araştırmalar 140

Bireysel ve Kültürel Çeşitlilik Konuları 144
Olgu Sunumu 145
Özet 146

BÖLÜM 5 BİREY MERKEZLİ TERAPİ 147

Tarihçesi 147
Temel Felsefesi 155
İnsanların Motivasyonu 156
Temel Kavramlar 156
- Yaşantı 156
- Gerçekleştirme Eğilimi 157
- Organizmik Değerlendirme Süreci 157
- Benlik/Kendilik 158
- Kendini Gerçekleştirme Eğilimi 158
- Olumlu Saygı ve Kendine Saygı İhtiyacı 158
- Değerli Olma Koşulları 159

Kişilik Kuramı ve Bireyin Gelişimi 159
Sağlıklılık ve Fonksiyonsuzluk 160
Terapinin Doğası 162
- Değerlendirme 162
- Terapötik Atmosfere Genel Bakış 162
- Danışan ve Danışman Rolleri 163
- Amaçlar 163

Terapi Süreci 164
- Tutarlılık 165
- Koşulsuz Olumlu Saygı 166
- Empati 166
- Dördüncü Koşul 167
- Terapötik Sürecin Aşamaları 167

Terapötik Teknikler 169
Kuramın Değerlendirilmesi 170
- Kuramın Özellikleri 171
- Destekleyici Araştırmalar 172

Bireysel ve Kültürel Çeşitlilik Konuları 175
Olgu Sunumu 177
Özet 178

BÖLÜM 6 VAROLUŞÇU TERAPİ 179
Tarihçesi 180
Temel Felsefesi 183
İnsanların Motivasyonu 184
Temel Kavramlar 184
Varoluş Tarzları 184
Kaygı 185
Nihai Konular 185
Savunmalar 186
Kişilik Kuramı ve Bireyin Gelişimi 187
Sağlıklılık ve Fonksiyonsuzluk 187
Terapinin Doğası 188
Değerlendirme 188
Terapötik Atmosfere Genel Bakış 189
Danışan ve Danışman Rolleri 189
Amaçlar 190
Terapi Süreci 190
Terapötik Teknikler 191
Sözsüz Davranışlara Dikkat Etme 192
Kendini Açığa Vurma 192
Paradoksal Niyet 192
Dikkati Dış Dünyaya Yöneltme 192
Rüya Analizi 193
Paranteze Alma 193
Yönlendirilmiş Fantezi 193
Kuramın Değerlendirilmesi 193
Kuramın Özellikleri 194
Destekleyici Araştırmalar 195
Bireysel ve Kültürel Çeşitlilik Konuları 196
Olgu Sunumu 197
Özet 197

BÖLÜM 7 GESTALT TERAPİ 198
Tarihçesi 199
Temel Felsefesi 205
İnsanların Motivasyonu 206
Temel Kavramlar 207
Temas 207
İhtiyaçlar 207
Kutuplar 209
Temas Bozuklukları 210
Kişilik Kuramı ve Bireyin Gelişimi 211
Sağlıklılık ve Fonksiyonsuzluk 212
Terapinin Doğası 214
Değerlendirme 214
Terapötik Atmosfere Genel Bakış 215
Danışan ve Danışman Rolleri 216
Amaçlar 217
Terapi Süreci 218
Terapötik Teknikler 220
Terapistin Kendini Açması 221
Diyaloglar 221
Projeksiyonu Oynama 222
Abartma 222
Provalar 223
Rüya Çalışması 223
Kutuplarla Çalışma 223
Farkındalık veya Beden Çalışması 224
Sırayla Herkese Söyleme 224
Sorumluluk Almak 224
Kuramın Değerlendirilmesi 225
Kuramın Özellikleri 225
Destekleyici Araştırmalar 226
Bireysel ve Kültürel Çeşitlilik Konuları 229
Olgu Sunumu 230
Özet 230

BÖLÜM 8 DAVRANIŞÇI TERAPİ 232
Tarihçesi 233
Temel Felsefesi 242
İnsanların Motivasyonu 244
Temel Kavramlar 244
Klasik Koşullanma 244
Operant Koşullanma 245
Gözlemsel Öğrenme 249
Kişilik Kuramı ve Bireyin Gelişimi 250
Sağlıklılık ve Fonksiyonsuzluk 250
Terapinin Doğası 252
Değerlendirme 252
Terapötik Atmosfere Genel Bakış 254
Danışan ve Danışman Rolleri 255
Amaçlar 255
Terapi Süreci 256
Terapötik Teknikler 257
Gevşeme Eğitimi 257
Taşırma 258
Maruz Bırakma Terapisi 258
Sistematik Duyarsızlaştırma 259
Caydırma Teknikleri 260
Elinde Patlatma Tekniği ve Paradoksal Niyet 260
Biçimlendirme 261
Pekiştirme 261
Ayırt Edici Pekiştireç 262
Söndürme 262
Ceza 263
Girişkenlik (Atılganlık) Eğitimi 263
Uyaran Kontrolü 264
Örtük Koşullandırma 265
Model Olma 265
Kendi Davranışlarını Kontrol Etme 266
Kuramın Değerlendirilmesi 266
Kuramın Özellikleri 267
Destekleyici Araştırmalar 267

Bireysel ve Kültürel Çeşitlilik Konuları 270
Olgu Sunumu 271
Özet 272

BÖLÜM 9 AKILCI DUYGUSAL DAVRANIŞ TERAPİSİ 273
Tarihçesi 274
Temel Felsefesi 278
İnsanların Motivasyonu 279
Temel Kavramlar 280
ABC'ler 280
İnançlar 280
Amaçlar 282
İnsanın Değeri ve KKK 283
İkincil Rahatsızlıklar 283
Kişilik Kuramı ve Bireyin Gelişimi 284
Sağlıklılık ve Fonksiyonsuzluk 285
Terapinin Doğası 287
Değerlendirme 287
Terapötik Atmosfere Genel Bakış 289
Danışan ve Danışman Rolleri 290
Amaçlar 291
Terapi Süreci 292
Terapötik Teknikler 293
Tartışma 294
Bibliyoterapi 295
Misyonerlik 296
Terapi Seanslarını Kaydetme 296
Yeni Bir Çerçeveye Yerleştirme 296
Durup Gözlem Yapma 296
Akılcı Başetme İfadeleri 297
Terapistin Abartılı Eylemleri 298
Mizah 298
Zorlanarak Başetme İfadeleri ve Tartışmanın Kaydedilmesi 298
Rol Oynama 300
Akılcı ve Akılcı Olmayan Arasında Diyalog 301
Pekiştireçler ve Penaltılar 301
Beceri Eğitimi 302
Yerinde Duyarsızlaştırma 302
Akılcı İnançlarla Eyleme Geçme 302
Ev Ödevi 303
Utancın Üzerine Gitme 303
Kuramın Değerlendirilmesi 303
Kuramın Özellikleri 306
Destekleyici Araştırmalar 307
Bireysel ve Kültürel Çeşitlilik Konuları 311
Olgu Sunumu 313
Özet 313

BÖLÜM 10 BİLİŞSEL TERAPİ 314
Tarihçesi 315
Temel Felsefesi 319
İnsanların Motivasyonu 319
Temel Kavramlar 320
Bilişsel Model 320
Şemalar 320
İnançlar 322
Otomatik Düşünceler 323
Modlar 324
Kişilik Kuramı ve Bireyin Gelişimi 326
Sağlıklılık ve Fonksiyonsuzluk 327
Terapinin Doğası 331
Değerlendirme 331
Terapötik Atmosfere Genel Bakış 332
Danışan ve Danışman Rolleri 333
Amaçlar 333
Terapi Süreci 334
Terapötik Teknikler 336
Sorgulama 338
Dıştan İçe Doğru İlerleme 339
Düşünceleri Kaydetme 339
Davranışsal Deneyler 339
Aktivite Çizelgesi Yapma 340
Aşamalı Görevler Oluşturma 341
Atılganlık Eğitimi 341
Problem Çözme 342
Zihninde Canlandırma 342
Rol Oynama ve Diğer Davranış Yönelimli Teknikler 342
Kuramın Değerlendirilmesi 343
Kuramın Özellikleri 343
Destekleyici Araştırmalar 344
Bireysel ve Kültürel Çeşitlilik Konuları 348
Olgu Sunumu 350
Özet 350

BÖLÜM 11 GERÇEKLİK TERAPİSİ 352
Tarihçesi 353
Temel Felsefesi 355
İnsanların Motivasyonu 356
Temel Kavramlar 357
Temel İhtiyaçlar 357
Kalite Dünyası 359
Toplam Davranış 359
Seçim Kuramı 360
Kişilik Kuramı ve Bireyin Gelişimi 361
Sağlıklılık ve Fonksiyonsuzluk 363
Terapinin Doğası 364
Değerlendirme 364
Terapötik Atmosfere Genel Bakış 364
Danışan ve Danışman Rolleri 365
Amaçlar 365
Terapi Süreci 366
Terapötik Teknikler 367
Soruşturma 368
Bibliyoterapi 368
Beklenmeyeni Yapma 368
Yeni Bir Çerçeveye Yerleştirme 369
Mizah 369

Kendini Açma 369
Metaforlar 369
Fiziksel Etkinlikler ve Meditasyon 370
Sonuçların Yaşanmasına İzin Verme veya Sonuçları Gösterme 370
Kuramın Değerlendirilmesi 370
Kuramın Özellikleri 371
Destekleyici Araştırmalar 371
Bireysel ve Kültürel Çeşitlilik Konuları 373
Olgu Sunumu 374
Özet 375

BÖLÜM 12 FEMİNİST TERAPİ 376
Tarihçesi 377
Temel Felsefesi 381
İnsanların Motivasyonu 384
Temel Kavramlar 385
Cinsiyet 385
Kişisel Olan Politiktir 386
Kişilik Kuramı ve Bireyin Gelişimi 386
Sağlıklılık ve Fonksiyonsuzluk 389
Terapinin Doğası 392
Değerlendirme 392
Terapötik Atmosfere Genel Bakış 393
Danışan ve Danışman Rolleri 394
Amaçlar 394
Terapi Süreci 395
Terapötik Teknikler 397
Cinsiyet Rolü Analizi 397
Kendini Açma 397
Atılganlık Eğitimi 397
Kuramın Değerlendirilmesi 398
Kuramın Özellikleri 399
Destekleyici Araştırmalar 399
Bireysel ve Kültürel Çeşitlilik Konuları 402
Olgu Sunumu 403
Özet 403

BÖLÜM 13 AİLE SİSTEMİ KURAMLARI 405
Tarihçesi 406
Satir'in Yaklaşımı 408
Genel Bakış 408
Temel Kavramlar 409
Kendilik Değeri 409
Kişisel Mandala 411
İletişim 411
Temel Üçgen 412
Aile Kuralları 413
Kişilik Kuramı ve Bireyin Gelişimi 414
Sağlıklılık ve Fonksiyonsuzluk 414
Terapinin Doğası 415
Değerlendirme 415
Terapötik Atmosfere Genel Bakış, Danışan ve Danışman Rolleri 416
Amaçlar 416
Terapi Süreci 417
Terapötik Teknikler 418
Ailenin Kendi Heykelini Yapması 418
Ailenin Stres Balesi 418
İletişim Analizi 418
Terapistin İletişimi 419
Dokunma 419
Ailenin Termometresi 419
Danışanın Parçalarının Partisi 420
Yapısal Terapi 420
Genel Bakış 420
Temel Kavramlar 423
Aile Yapısı 423
Alt Sistemler 424
Sınırlar 424
Kişilik Kuramı ve Bireyin Gelişimi 425
Sağlıklılık ve Fonksiyonsuzluk 425
Terapinin Doğası 427
Değerlendirme 427
Terapötik Atmosfere Genel Bakış, Danışan ve Danışman Rolleri 428
Amaçlar 428
Terapi Süreci 429
Terapötik Teknikler 429
Harekete Geçme 430
Odaklaşma 430
Yoğunluğu Artırma 430
Sınır Oluşturma 431
Dengeyi Değiştirme 432
Tamamlayıcılık Eğitimi 432
Staratejik Terapi 432
Genel Bakış 432
Temel Kavramlar 433
İletişim 433
Hiyerarşiler 434
Kişilik Kuramı ve Bireyin Gelişimi 434
Sağlıklılık ve Fonksiyonsuzluk 435
Terapinin Doğası 436
Değerlendirme 436
Terapötik Atmosfere, Genel Bakış, Danışan ve Danışman Rolleri 436
Amaçlar 437
Terapi Süreci 437
Terapötik Teknikler 439
Yönergeler 439
Yeni Bir Çerçeveye Yerleştirme 441
Hiyerarşik Problemi Abartma 441
Varmış Gibi Yönerge Verme 442
Bowen'ın Aile Sistemi Kuramı 442
Genel Bakış 442
Temel Kavramlar 444
Kendini Ayırt Etme 444
Kronik Kaygı 445
Üçgenler 446
Duygusal Uzaklık 446
Kardeş Sıralaması 446
Kişilik Kuramı ve Bireyin Gelişimi 447
Sağlıklılık ve Fonksiyonsuzluk 448
Terapinin Doğası 448
Değerlendirme 448
Terapötik Atmosfere, Genel Bakış,

Danışan ve Danışman Rolleri 450
Amaçlar 450
Terapi Süreci 451
Terapötik Teknikler 451
Aile Sistemi Yaklaşımlarının Değerlendirilmesi 452
Kuramın Özellikleri 453
Destekleyici Araştırmalar 453
Bireysel ve Kültürel Çeşitlilik Konuları 456
Olgu Sunumu 458
Özet 459

BÖLÜM 14 ÇÖZÜM ODAKLI TERAPİ 460
Tarihçesi 460
Temel Felsefesi 463
İnsanların Motivasyonu 467
Temel Kavramlar 468
İstisnalar 468
Değişmeye Yönelik Konuşma 468
Çözümler 468
Güçlü Yanlar ve Kaynaklar 469
Kişilik Kuramı ve Bireyin Gelişimi 469
Sağlıklılık ve Fonksiyonsuzluk 470
Terapinin Doğası 471
Değerlendirme 471
Terapötik Atmosfere Genel Bakış 471
Danışan ve Danışman Rolleri 472
Amaçlar 473
Terapi Süreci 473
Terapötik Teknikler 476
Soru Sorma 477
Problemin Normalleştirilmesi 477
İltifatlar 477
Mucize Sorusu 478
Dereceleme Soruları 478
Kestirme Görevi 479
İleriye Dönük Sorular 479
Problemin Ne Olduğunu Bulma 479
Dışsallaştırma 479
İlk Seansta Verilen Görev 480
Jenerik Görev 480
Örüntüleri Kırma 480
Sürpriz Yapma Görevi 481
Yaz, Oku ve Yak 482
Yapılandırılmış Kavga 482
Farklı Bir Şey Yapma 482
Çözüm Odaklı Hipnoz 483
Kuramın Değerlendirilmesi 483
Kuramın Özellikleri 484
Destekleyici Araştırmalar 484
Bireysel ve Kültürel Çeşitlilik Konuları 487
Olgu Sunumu 489
Özet 489

BÖLÜM 15 ANLATIMSAL TERAPİ 490
Tarihçesi 491
Temel Felsefesi 494
İnsanların Motivasyonu 495
Temel Kavramlar 496
Öyküler 496
Seyreltiklik ve Hacimlilik 496
Özgün Sonuçlar 497
Kişilik Kuramı ve Bireyin Gelişimi 497
Sağlıklılık ve Fonksiyonsuzluk 498
Terapinin Doğası 499
Değerlendirme 499
Terapötik Atmosfere Genel Bakış 499
Danışan ve Danışman Rolleri 500
Amaçlar 500
Terapi Süreci 500
Terapötik Teknikler 503
Soruşturma 503
Gözünde Canlandırma 504
Dışarıdan Tanık Uygulaması 504
Sorumluluk 505
Reflektör Tutma Uygulaması 505
Destek Grubu Uygulaması 506
Yazılı Kanıtlar 507
Kuramın Değerlendirilmesi 508
Kuramın Özellikleri 509
Destekleyici Araştırmalar 510
Bireysel ve Kültürel Çeşitlilik Konuları 511
Olgu Sunumu 512
Özet 512

BÖLÜM 16 SONUÇ 514
Bu İyi Bir Kuram mıdır? 516
Ampirik Olarak Geçerli 517
Teşvik Edici 517
Pratik 517
Sizin Felsefi Varsayımlarınız 518
Sizin İnsan Davranışı Hakkındaki İnançlarınız 518
Sizin Stiliniz: Yaklaşım ve Teknikler Bakımından 522
Danışanların Rolü: Çeşitlilik Her Zaman İçin Söz Konusu Olacaktır 526
Psikoterapide Eklektik ve Bütünleştirici Yaklaşımlar 526
Özet ve Değerlendirme 531
Bağlamsal Model 532
Sonuç 533

EK-A ÖĞRENCİLER İÇİN BÖLÜM ÖĞRENME SORULARI 534

EK-B KURAM UYGULAMALARI (UYGULAMA CD'SİNİN TÜRKÇE YAZILI DÖKÜMÜ 564

KONU BULDURUSU 625

İSİM BULDURUSU 637

KAYNAKÇA 638

KAYNAKÇA

Abela, J. R. Z., & D'Alessandro, D. U. (2002). Beck's cognitive theory of depression: A test of the diathesis-stress and causal mediation components. *British Journal of Clinical Psychology, 1*, 111–128.

Abramowitz, J. S. (1997). Effectiveness of psychological and pharmacological treatments for obsessive-compulsive disor-der. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 65*, 44–52.

Adams, B. N. (1972). Birth order: A critical review. *Sociometry, 35*, 411–439.

Adler, A. (1927). Individual psychology. *Journal of Abnormal and Social Psychology, 22*, 116–122.

Adler, A. (1969). *The science of living.* (H. L. Ansbacher, Ed. and Trans.). New York: Doubleday. (Original work published 1929)

Adler, A. (1982). *Co-operation between the sexes.* (H. L. Ansbacher & R. R. Ansbacher, Eds. & Trans.). New York: Norton.

Adler, A. (1998a). *Understanding human nature.* (C. Brett, Trans.). Center City, MN: Hazelden. (Original work published 1927)

Adler, A. (1998b). *What life could mean to you.* (C. Brett, Trans.). Center City, MN: Hazelden. (Original work pub-lished 1931)

Adler, K. (1994). Socialist influences on Adlerian psychology. *Journal of Individual Psychology, 50*, 131–141.

Alford, B. A., & Beck, A. T. (1997a). *The integrative power of cognitive therapy.* New York: Guilford Press.

Alford, B. A., & Beck, A. T. (1997b). The relation of psychotherapy integration to the established systems of psychotherapy. *Journal of Psychotherapy Integration, 7*, 275–289.

Alford, B. A., & Beck, A. T. (1997c). Therapeutic interpersonal support in cognitive therapy. *Journal of Psychotherapy Integration, 7*, 105–117.

Alleyne, A. (1998). Which women? What feminism? In I. B. Seu & M. C. Heenan (Eds.), *Feminism and psychotherapy* (pp. 43–56). London: Sage.

Almeida, R. (2003). Creating collectives of liberation. In L. B. Silverstein & T. J. Goodrich (Eds.), Feminist family ther-apy: Empowerment in social context (pp. 293-306). Wash-ington, D.C.: American Psychological Association.

American Psychiatric Association. (2000). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (DSM-IV-TR) (4th ed.). Washington, DC: Author.

American Psychological Association. (1992). Ethical principles of psychologists and code of conduct. *American Psychologist, 47*, 1597–1611.

American Psychological Association. (2006). *Guidelines for psychological practice with girls and women*. Washington, DC: Author.

American Psychological Association, Division 17, Counseling Psychology. (1979). Principles concerning the counseling and therapy of women. *The Counseling Psychologist, 8*, 21.

Amerikaner, M., Elliot, D., & Swank, P. (1988). Social interest as a predictor of vocational satisfaction. *Journal of Indivi-dual Psychology, 44*, 316–323.

Anderson, W. T. (2004). The upstart spring: *Esalen and the human potential movement: The first 20 years*. Lincoln, NE: iUniverse, Inc. (also referenced in Gestalt chapter).

Ansbacher, H. L. (1962). Was Adler a disciple of Freud? A reply. *Journal of Individual Psychology, 18*, 126–135.

Ansbacher, H. L. (1969). Introduction. In A. Adler, *The science of living* (pp. vii–xxii). New York: Doubleday. (Original work published 1929)

Ansbacher, H. L. (1970). Alfred Adler: A historical perspective. *American Journal of Psychiatry, 127*, 777–782.

Ansbacher, H., & Ansbacher, R. (Eds.). (1956). *The individual psychology of Alfred Adler.* New York: Basic Books.

Antony, M. M., & Roemer, L. (2003). Behavior therapy. In A. S. Gurman & S. B. Messer (Eds.), *Essential psychothera-pies: Theory and practice* (2nd ed., pp. 182–223). New York: Guilford Press.

Aponte, H. J., & Dicesare, E. J. (2002). Structural family therapy. In J. Carloson & D. Kjos (Eds.), *Theories and strategies of family therapy* (pp. 1–18). Boston: Allyn & Bacon.

Kaynakçanın devamına aşağıdaki link veya karekod üzerinden ulaşabilirsiniz.

https://nobelyayin.com/detay.asp?u=3305

5. Basım

SAĞCILIĞIN VE SOLCULUĞUN PSİKOLOJİSİ

Farklı Dünyaların İnsanları

Sinan Alper
Onurcan Yılmaz

nobel

SAĞCILIĞIN VE SOLCULUĞUN PSİKOLOJİSİ: FARKLI DÜNYALARIN İNSANLARI

Sinan Alper - Onurcan Yılmaz

Yayın No.: 2832
Psikoloji-PDR No.: 182
ISBN: 978-625-402-395-8
E-ISBN: 978-625-7932-74-5
Basım Sayısı: 5. Basım, Ocak 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Nurcan Çağman -nurcan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Alper, Sinan., Yılmaz, Onurcan.
Sağcılığın ve Solculuğun Psikolojisi: Farklı Dünyaların İnsanları / Sinan Alper, Onurcan Yılmaz
5. Basım, X + 124 s. 13,5x21,5 cm. Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-625-402-395-8
E-ISBN: 978-625-7932-74-5
1. İdeoloji 2. Solculuk 3. Sağcılık 4. Siyaset 5. Psikoloji 6. Sosyal Psikoloji

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İçindekiler

Teşekkür v

Ön Söz vii

Giriş

Sağcılığa ve Solculuğa Sosyal Psikolojik Bir Bakış Açısı 1

Bölüm 1

Yaşadığımız Dünyanın Tehditkârlığı Bizi Nasıl Etkiliyor? Künefe İzdihamı, İdeal Çocuk Sayısı ve İdeolojinin Şaşırtıcı Ortak Noktası 7

Bölüm 2

Kişilik, Beyin Yapısı ve Siyaset: Sağcılar ve Solcuların Beyni Farklı mıdır? 17

Bölüm 3

Siyaset ve Düşünme Stilleri: Bir Matematik Sorusuna Verilen Cevap Bize İdeolojiyle İlgili Ne Anlatabilir? 27

Bölüm 4

Sağcılık, Solculuk, Olumsuzluk: Bardağın Dolu ve Boş Taraflarının Siyasetle İlişkisi 37

Bölüm 5

Ailenin Siyasi Tutumlar Üzerindeki Etkisi: "Taş Fırın" Babalar ve Kartondan Polis Arabaları 41

Bölüm 6

İnsanlar Neden Statükoyu Meşru Görme Konusunda Farklılaşır?
Eski Köye Yeni Âdet Getirmemenin Psikolojik Nedenleri.....55

Bölüm 7

Sağcılar ve Solcuların Ahlaki Farklılıkları: "Taharetsiz Oğlanlar" ve
Ahlakın İşlevi 67

Bölüm 8

Ölümü Hatırlatan Şeylerin Siyaset Üzerindeki Etkisi:
Düşen Bir Uçaktakilerin İdeolojisi 83

Bölüm 9

Komplo Teorilerinin Siyasi İşlevi: Düz Dünya, Uzaylılar ve
İdeoloji Nasıl İlişkili Olabilir? 91

Son Söz

Solcular ve Sağcılar Gerçekten Farklı Dünyaların İnsanları mıdır?.....103

Kaynakça 107

Dizin 119

Yazarlar Hakkında.....123

Kaynakça

Abalakina-Paap, M., Stephan, W. G., Craig, T. ve Gregory, W. L. (1999). Beliefs in conspiracies. *Political Psychology*, *20*(3), 637-647.

Adams, T. (2009, 5 Nisan). The town that made Margaret. *The Guardian*, https://www.theguardian.com/politics/2009/apr/05/margaret-thatcher-grantham-reappraisal

Alba, B., & Haslam, N. (2015). Dog people and cat people differ on dominance-related traits. *Anthrozoös*, *28*(1), 37-44.

Alford, J. R., Funk, C. L. ve Hibbing, J. R. (2005). Are political orientations genetically transmitted? *American Political Science Review, 99*(2), 153-167.

Alper, S., Bayrak, F., Us, E. Ö. ve Yilmaz, O. (2019). Do changes in threat salience predict the moral content of sermons? The case of Friday Khutbas in Turkey. *European Journal of Social Psychology*. Erken çevrimiçi basım.

Alper, S. ve Yilmaz, O. (2019). How is the Big Five related to moral and political convictions: The moderating role of the WEIRDness of the culture. *Personality and Individual Differences*, *145*, 32-38.

Alper, S., Yilmaz, O. ve Saribay, S. A. (2020). How do cognitive styles influence political attitudes? A joint consideration of Dual-Process Model and Construal Level Theory. J. D. Sinnott ve J. S. Rabin (Ed.), *The psychology of political behavior in a time of change* içinde. İsviçre: Springer International Publishing.

Altemeyer, B. (1981). *Right-wing authoritarianism*. Winnipeg, Canada: University of Manitoba Press.

American Veterinary Medical Association (2012). *U.S. pet ownership and demographics sourcebook*. Washington, DC: AVMA.

Baron, J. ve Jost, J. T. (2019). False Equivalence: Are Liberals and Conservatives in the United States Equally Biased?. *Perspectives on Psychological Science, 14*(2), 292-303.

BBC Türkçe. (2019). Gezi Parkı Eylemleri: Protestolarda Gün Gün Neler Yaşandı? https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-44304326

Becker, Ernest. 1973. The Denial of Death. New York: Free Press.

Biryol, U. (2008). "Kürt Nüfus Artışı Durdurulsun" Davasına Müdahiller Artıyor. *Bianet*, https://bianet.org/bianet/print/106223-kurt-nufus-artisi-durdurulsun-davasina-mudahiller-artiyor

Block, J. ve Block, J. H. (2006). Nursery school personality and political orientation two decades later. *Journal of Research in Personality, 40*(5), 734-749.

Bonanno, G. A., & Jost, J. T. (2006). Conservative shift among high-exposure survivors of the September 11th terrorist attacks. *Basic and Applied Social Psychology, 28*(4), 311-323.

Brandt, M. J. (2017). Predicting ideological prejudice. *Psychological Science, 28*(6), 713-722.

Brosnan, S. F., & De Waal, F. B. (2003). Monkeys reject unequal pay. *Nature, 425*(6955), 297-299.

Brotherton, R. (2015). *Suspicious minds: Why we believe conspiracy theories*. Bloomsbury Publishing.

Carney, D. R., Jost, J. T., Gosling, S. D. ve Potter, J. (2008). The secret lives of liberals and conservatives: Personality profiles, interaction styles, and the things they leave behind. *Political Psychology, 29*(6), 807-840.

CNN Türk. (2017). O Makalenin Sahibi Tolgay Demir Konuştu: İlginç Geldi, Paylaştım. https://www.cnnturk.com/turkiye/o-makalenin-sahibi-tolgay-demir-konustu-ilginc-geldi-paylastim

Collins, T. P., Crawford, J. T., & Brandt, M. J. (2017). No evidence for ideological asymmetry in dissonance avoidance. *Social Psychology, 48*, 123-134.

Conway III, L. G., Houck, S. C., Gornick, L. J., & Repke, M. A. (2018). Finding the Loch Ness monster: Left-wing authoritarianism in the United States. *Political Psychology*, *39*(5), 1049-1067.

Cottam, M. L., Mastors, E., Preston, T. ve Dietz, B. (2015). *Introduction to Political Psychology*. New York: Routledge.

Deb, S. (2018). Kyrie Irving Doesn't Know if the Earth Is Round or Flat. He Does Want to Discuss It. *The New York Times*, https://www.nytimes.com/2018/06/08/movies/kyrie-irving-nba-celtics-earth.html

Del Giudice, M., Gangestad, S. W. ve Kaplan, H. S. (2015). Life history theory and evolutionary psychology. İçinde David M. Buss (Ed.), *The Handbook of Evolutionary Psychology, Vol. 1: Foundations* (syf. 88-114). New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.

Dodd, M. D., Balzer, A., Jacobs, C. M., Gruszczynski, M. W., Smith, K. B. ve Hibbing, J. R. (2012). The political left rolls with the good and the political right confronts the bad: Connecting physiology and cognition to preferences. *Philosophical Transactions of the Royal Society B, 367*(1589).

Doğruyol, B., Alper, S., & Yilmaz, O. (2019). The five-factor model of the moral foundations theory is stable across WEIRD and non-WEIRD cultures. *Personality and Individual Differences*, *151*, 109547.

Douglas, K. M., Sutton, R. M. ve Cichocka, A. (2017). The psychology of conspiracy theories. *Current Directions in Psychological Science*, *26*(6), 538-542. h

Douglas, K. M., Sutton, R. M., Callan, M. J., Dawtry, R. J. ve Harvey, A. J. (2016). Someone is pulling the strings: Hypersensitive agency detection and belief in conspiracy theories. *Thinking & Reasoning*, *22*(1), 57-77.

Duarte, J. L., Crawford, J. T., Stern, C., Haidt, J., Jussim, L., & Tetlock, P. E. (2015). Political diversity will improve social psychological science. *Behavioral and Brain Sciences*, *38*, E130.

Duckitt, J. (2001). A dual-process cognitive-motivational theory of ideology and prejudice. In M. P. Zanna (Ed.). *Advances in Experimental Social Psychology* (Vol. 33, syf. 41–113). New York: Academic Press.

Duran, A. E. (2016). Hendek Savaşlarında Sona Gelindi. *DW Türkçe*, https://www.dw.com/tr/hendek-sava%C5%9Flar%C4%B1nda-sona-gelindi/a-19291491

Eidelman, S., Crandall, C. S., Goodman, J. A., & Blanchar, J. C. (2012). Low-effort thought promotes political conservatism. Personality and Social Psychology Bulletin, 38(6), 808-820.

Evans, J. S. B., & Curtis-Holmes, J. (2005). Rapid responding increases belief bias: Evidence for the dual-process theory of reasoning. *Thinking & Reasoning, 11(4)*, 382-389.

Ellis, B. J., Del Giudice, M., Dishion, T. J., Figueredo, A. J., Gray, P., Griskevicius, V., ... & Wilson, D. S. (2012). The evolutionary basis of risky adolescent behavior: implications for science, policy, and practice. *Developmental Psychology*, *48*(3), 598-623.

Fatke, M. (2017). Personality traits and political ideology: A first global assessment. *Political Psychology*, *38*(5), 881-899.

Forbes. (2019, June 6). The Richest People in the World. https://www.forbes.com/billionaires

Fowler, J. H. ve Dawes, C. T. (2008). Two genes predict voter turnout. *The Journal of Politics, 70*(3), 579-594.

Fraley, R. C., Griffin, B. N., Belsky, J. ve Roisman, G. I. (2012). Developmental antecedents of political ideology: A longitudinal investigation from birth to age 18 years. *Psychological Science*, *23*(11), 1425-1431.

Frederick, S. (2005). Cognitive reflection and decision making. *Journal of Economic Perspectives, 19(4),* 25-42.

Franks, B., Bangerter, A. ve Bauer, M. (2013). Conspiracy theories as quasi-religious mentality: An integrated account from cognitive science, social representations theory, and frame theory. *Frontiers in Psychology*, 4: 424.

French, J. A., Smith, K. B., Alford, J. R., Guck, A., Birnie, A. K., & Hibbing, J. R. (2014). Cortisol and politics: variance in voting behavior is predicted by baseline cortisol levels. *Physiology & Behavior*, *133*, 61-67.

Funke, F. (2005). The dimensionality of right-wing authoritarianism: Lessons from the dilemma between theory and measurement. *Political Psychology*, *26*(2), 195-218.

George, A. ve George, J. (1964). *Woodrow Wilson and Colonel House: A personality study*. Dover Publications.

Graeupner, D. ve Coman, A. (2017). The dark side of meaning-making: How social exclusion leads to superstitious thinking. *Journal of Experimental Social Psychology, 69*, 218-222.

Graham, J., Haidt, J., Koleva, S., Motyl, M., Iyer, R., Wojcik, S. P. ve Ditto, P. H. (2013). Moral foundations theory: The pragmatic validity of moral pluralism. İçinde *Advances in Experimental Social Psychology* (Vol. 47, syf. 55-130). Academic Press.

Graham, J., Haidt, J., & Nosek, B. A. (2009). Liberals and conservatives rely on different sets of moral foundations. *Journal of Personality and Social Psychology, 96*(5), 1029-1046.

Greenberg, J., Solomon, S., & Pyszczynski, T. (1997). Terror management theory of self esteem and cultural worldviews: Empirical assessments and conceptual refinements. In *Advances in Experimental Social Psychology* (Vol. 29, pp. 61-139). Academic Press.

Glover, V. (2011). Annual research review: Prenatal stress and the origins of psychopathology: An evolutionary perspective. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 52*(4), 356-367.

Güçlü, S., & Bilen, M. (1995). 1980 Sonrası Dönemde Gelir Dağılımında Meydana Gelen Değişmeler. *Yeni Türkiye Dergisi, 6*, 160-171.

Habertürk. (2012, 18 Aralık). ODTÜ karıştı. https://www.haberturk.com/ gundem/haber/804583-odtu-karisti

Haidt, J. (2012). *The righteous mind: Why good people are divided by politics and religion*. Vintage.

Hatemi, P. K., & McDermott, R. (2012). The genetics of politics: Discovery, challenges, and progress. *Trends in Genetics, 28*(10), 525-533.

Hennes, E. P., Nam, H. H., Stern, C. ve Jost, J. T. (2012). Not all ideologies are created equal: Epistemic, existential, and relational needs predict system-justifying attitudes. *Social Cognition, 30*(6), 669-688.

Henrich, J., Heine, S. J., & Norenzayan, A. (2010). Most people are not WEIRD. *Nature, 466*(7302), 29-29.

Hibbing, J. R., Smith, K. B., Peterson, J. C. ve Feher, B. (2014). The deeper sources of political conflict: evidence from the psychological, cognitive, and neuro-sciences. *Trends in Cognitive Sciences, 18*(3), 111-113.

Hibbing, J., Smith, K. ve Alford , J. (2014). Differences in negativity bias underlie variations in political ideology. *Behavioral and Brain Sciences, 37*(3), 297-307.

Horrock, N. (1977, July 21). C.I.A. Data Show 14-Year Project on Controlling Human Behavior. *New York Times*. https://www.nytimes.com/ 1977/07/21/archives/cia-data-show-14year-project-on-controlling-human-behavior-data.html

Hürriyet. (2015). IPSOS Araştırmasından Çarpıcı Sonuçlar. http://www. hurriyet.com.tr/gundem/ipsos-arastirmasindan-carpici-sonuclar-30196041

Hürriyet (2017, 23 Temmuz). 78 metrelik künefe 20 dakikada tükendi. http://www.hurriyet.com.tr/gundem/78-metrelik-kunefe-20-dakikada-tukendi-40528921

Inbar, Y., Pizarro, D. A., & Bloom, P. (2009). Conservatives are more easily disgusted than liberals. *Cognition and Emotion*, *23*(4), 714-725.

Inbar, Y., Pizarro, D. A., & Bloom, P. (2012). Disgusting smells cause decreased liking of gay men. *Emotion*, *12*(1), 23-27.

Inbar, Y., Pizarro, D., Iyer, R., & Haidt, J. (2012). Disgust sensitivity, political conservatism, and voting. *Social Psychological and Personality Science*, *3*(5), 537-544.

Isler, O., & Yılmaz, O. (2019). Intuition and deliberation in morality and cooperation: An overview of the literature. *Developing Informed Intuition for Decision-Making.* Taylor and Francis.

Jost, J. T. (2006). The end of the end of ideology. *American Psychologist, 61*(7), 651-670.

Jost, J. T., Banaji, M. R. ve Nosek, B. A. (2004). A decade of system justification theory: Accumulated evidence of conscious and unconscious bolstering of the status quo. *Political Psychology*, *25*(6), 881-919.

Jost, J. T., Glaser, J., Kruglanski, A. W. ve Sulloway, F. J. (2003). Political conservatism as motivated social cognition. *Psychological Bulletin*, *129*(3), 339-375.

Jost, J. ve Hunyady, O. (2003). The psychology of system justification and the palliative function of ideology. *European Review of Social Psychology*, *13*(1), 111-153.

Jost, J. T., Ledgerwood, A. ve Hardin, C. D. (2008). Shared reality, system justification, and the relational basis of ideological beliefs. *Social and Personality Psychology Compass, 2*(1), 171-186.

Jost, J. T., Sterling, J. ve Stern, C. (2018). Getting closure on conservatism, or the politics of epistemic and existential motivation. In C. Kopetz, & A. Fishbach (Eds.), *The motivation-cognition interface; From the lab to the real world: A Festschrift in honor of Arie W. Kruglanski.* (pp. 56–87). New York, NY: Routledge/Taylor & Francis.

Jost, J. T. (2017). Ideological asymmetries and the essence of political psychology. *Political Psychology, 38*(2), 167-208.

Jost, J. T., Stern, C., Rule, N. O. ve Sterling, J. (2017). The politics of fear: Is there an ideological asymmetry in existential motivation?. *Social Cognition, 35*(4), 324-353.

Kahneman, D. (2011). *Thinking, fast and slow.* New York, NY: Macmillan.

Kahvecioğlu, A. (2012, 26 Aralık). ODTÜ'deki olaylar üniversiteleri böldü. *Milliyet,* http://www.milliyet.com.tr/odtu-deki-olaylar-universiteleri-boldu-gundem-1646917/

Kanai, R., Feilden, T., Firth, C. ve Rees, G. (2011). Political orientations are correlated with brain structure in young adults. *Current Biology, 21*(8), 677-680.

KONDA. (2014, 5 Haziran). Gezi Raporu. http://konda.com.tr/wp-content/ uploads/2017/02/KONDA_GeziRaporu2014.pdf

Kruglanski, A. W. (2004). *The psychology of closed mindedness.* Psychology Press.

Landau, M. J., Solomon, S., Greenberg, J., Cohen, F., Pyszczynski, T., Arndt, J., ... & Cook, A. (2004). Deliver us from evil: The effects of mortality salience and reminders of 9/11 on support for President George W. Bush. *Personality and Social Psychology Bulletin, 30*(9), 1136-1150.

Lakoff, G. (2010). *Moral politics: How liberals and conservatives think.* University of Chicago Press.

Li, J., Olsen, J., Vestergaard, M., Obel, C., Baker, J. L., & Sørensen, T. I. (2010). Prenatal stress exposure related to maternal bereavement and risk of childhood overweight. *PloS One, 5*(7), e11896.

Margittai, Z., Nave, G., Strombach, T., van Wingerden, M., Schwabe, L., & Kalenscher, T. (2016). Exogenous cortisol causes a shift from deliberative to intuitive thinking. *Psychoneuroendocrinology, 64*, 131-135.

McAdams, D. P., Albaugh, M., Farber, E., Daniels, J., Logan, R. L. ve Olson, B. (2008). Family metaphors and moral intuitions: How conservatives and liberals narrate their lives. *Journal of Personality and Social Psychology*, *95*(4), 978-990.

McCrae, R. R. ve Costa, P. T. (2003). *Personality in adulthood: A five-factor theory perspective* (2nd ed.). New York: Guilford Press.

Miller, J. M., Saunders, K. L., & Farhart, C. E. (2016). Conspiracy endorsement as motivated reasoning: The moderating roles of political knowledge and trust. *American Journal of Political Science*, *60*(4), 824-844.

Moore, D. W. (2001, September 24). Bush Job Approval Highest in Gallup History. *Gallup News Service*, https://news.gallup.com/poll/ 4924/bush-job-approval-highest-gallup-history.aspx

Nail, P. R. ve McGregor, I. (2009). Conservative shift among liberals and conservatives following 9/11/01. *Social Justice Research, 22*(2-3), 231-240.

Nettle, D. (2010). Dying young and living fast: Variation in life history across English neighborhoods. *Behavioral Ecology*, *21*(2), 387-395.

O'Handley, B. M., Blair, K. L., & Hoskin, R. A. (2017). What do two men kissing and a bucket of maggots have in common? Heterosexual men's indistinguishable salivary α-amylase responses to photos of two men kissing and disgusting images. *Psychology & Sexuality*, *8*(3), 173-188.

Oxley , D. R., Smith, K. B., Alford, J. R., Hibbing, M. V., Miller, J. L., Scalora, M., . . . Hibbing, J. R. (2008). Political attitudes vary with physiological traits. *Science, 321*(5896), 1667-1670.

Pappas, S. (2017). What in the World? Flat-Earthers Gather at First Conference. *Live Science*, https://www.livescience.com/60972-flat-earthers-first-conference.html

Peker, M., Booth, R. W. ve Dikçe, U. (2017). Muhafazakârlık, kaygı ve tehdit edici uyarıcılara karşı dikkat yanlılığı. *Türk Psikoloji Yazıları, 20*, 62-74.

Pennycook, G., Fugelsang, J. A., & Koehler, D. J. (2015). Everyday consequences of analytic thinking. *Current Directions in Psychological Science, 24(6)*, 425-432.

Pennycook, G. ve Rand, D. G. (2019). Lazy, not biased: Susceptibility to partisan fake news is better explained by lack of reasoning than by motivated reasoning. *Cognition, 188*, 39-50.

Perry, R., Sibley, C. G., & Duckitt, J. (2013). Dangerous and competitive worldviews: A meta-analysis of their associations with social dominance orientation and right-wing authoritarianism. *Journal of Research in Personality*, *47*(1), 116-127.

Pratto, F., Sidanius, J., Stallworth, L. ve Malle, B. (1994). Social dominance orientation: A personality variable predicting social and political attitudes. *Journal of Personality and Social Psychology*, *67*, 741–763.

Public Policy Polling (2013). Democrats and Republicans differ on conspiracy theory beliefs. Raleigh: PPP. http://www.publicpolicypolling. com/wp-content/uploads/2017/09/PPP_Release_National_Conspiracy Theories_ 040213.pdf

Ravelli, A. C., Van Der Meulen, J. H., Osmond, C., Barker, D. J. ve Bleker, O. P. (1999). Obesity at the age of 50 y in men and women exposed to famine prenatally. *The American Journal of Clinical Nutrition*, *70*(5), 811-816.

Robbins, J. (2017, 1 Aralık). Brexit voters and Britain First supporters are more likely to believe conspiracy theories. International Business Times. https://amp.ibtimes.co.uk/brexit-voters-britain-first-supporters-aremore-likely-believe-conspiracy-theories-1649106

Rozin, P. ve Royzman, E. B. (2001). Negativity bias, negativity dominance, and contagion. *Personality and Social Psychology Review, 5*(4), 296-320.

Salter, M., E. , Duymaz, F. Y., Yilmaz, O., & Bahçekapili, H. G. (2020). Low effort thinking causes liberals to show stronger negativity bias like conservatives. Hakem Değerlendirmesi Altında.

Saribay, S. A., & Yilmaz, O. (2017). Analytic cognitive style and cognitive ability differentially predict religiosity and social conservatism. *Personality and Individual Differences*, *114*, 24-29.

Schaller, M. (2006). Parasites, behavioral defenses, and the social psychological mechanisms through which cultures are evoked. *Psychological Inquiry*, *17*(2), 96-101.

Schulz, L. C. (2010). The Dutch Hunger Winter and the developmental origins of health and disease. *Proceedings of the National Academy of Sciences, 107*(39), 16757-16758.

Schreiber , D., Fonzo, G., Simmons, A. N., Dawes, C. T., Flagan, T., Fowler, J. H., & Paulus, M. P. (2013). Red brain, blue brain: Evaluative processes differ in Democrats and Republicans. *Plos One, 8*(2), e52970.

Sibley, C. G., Osborne, D., & Duckitt, J. (2012). Personality and political orientation: Meta-analysis and test of a Threat-Constraint Model. *Journal of Research in Personality, 46*(6), 664-677.

Sidanius, J., & Pratto, F. (1999). *Social Dominance: An intergroup theory of social hierarchy and oppression*. Cambridge: Cambridge University Press.

Swami, V., Voracek, M., Stieger, S., Tran, U. S. ve Furnham, A. (2014). Analytic thinking reduces belief in conspiracy theories. *Cognition, 133*(3), 572-585.

Tajfel, H. (1981). *Human groups and social categories: Studies in social psychology*. Cambridge University Press.

Tajfel, H. ve Turner, J. C. (1986). The Social Identity Theory of Intergroup Behavior. İçinde S. Worchel ve W. G. Austin (Ed), *Psychology of Intergroup Relations* (syf. 7-24). Chicago: Hall Publishers.

Talhelm , T., Haidt, J., Oishi, S., Zhang, X., Miao, F. F., & Chen, S. (2015). Liberals think more analytically (More "WEIRD") than conservatives. *Personality and Social Psychology Bulletin, 41*(2), 250-267.

Talhelm, T. (2019). Emerging evidence of cultural differences linked to rice versus wheat agriculture. *Current Opinion in Psychology, 32*, 81-88.

Uscinski, J. E. ve Parent, J. M. (2014). *American conspiracy theories*. Oxford University Press.

Van Berkel, L., Crandall, C. S., Eidelman, S., & Blanchar, J. C. (2015). Hierarchy, dominance, and deliberation: Egalitarian values require mental effort. *Personality and Social Psychology Bulletin, 41(9)*, 1207-1222.

Van de Vyver, J., Houston, D. M., Abrams, D., & Vasiljevic, M. (2016). Boosting belligerence: How the July 7, 2005, London bombings affected liberals' moral foundations and prejudice. *Psychological Science, 27*(2), 169-177.

Van Leeuwen, F. ve Park, J. H. (2009). Perceptions of social dangers, moral foundations, and political orientation. *Personality and Individual Differences*, *47*(3), 169-173.

Van Prooijen, J. W. ve Acker, M. (2015). The influence of control on belief in conspiracy theories: Conceptual and applied extensions. *Applied Cognitive Psychology*, *29*(5), 753-761.

Vigil, J. M. (2010). Political leanings vary with facial expression processing and psychosocial functioning. *Group Processes & Intergroup Relations, 13*(5), 547-558.

Washburn, A. N., & Skitka, L. J. (2018). Science denial across the political divide: Liberals and conservatives are similarly motivated to deny attitude-inconsistent science. *Social Psychological and Personality Science*, *9*(8), 972-980.

Weeks, J. (2005). *Inequality trends in some developed OECD countries*. (UN/DESA Working Paper No. 6). New York: United Nations.

Wetherell, G. A., Brandt, M. J., & Reyna, C. (2013). Discrimination across the ideological divide: The role of value violations and abstract values in discrimination by liberals and conservatives. *Social Psychological and Personality Science*, *4*(6), 658-667.

Wolff, E. N. (1996). *Top heavy: The increasing inequality of wealth in America and what can be done about it*. New York: New Press.

Wood, M. J., Douglas, K. M. ve Sutton, R. M. (2012). Dead and alive: Beliefs in contradictory conspiracy theories. *Social Psychological and Personality Science*, *3*(6), 767-773.

Yılmaz, O., & Sarıbay, S. A. (2016). An attempt to clarify the link between cognitive style and political ideology: A non-western replication and extension. *Judgement and Decision Making, 11*(3), 287-300.

Yılmaz, O., & Saribay, S. A. (2017). Analytic thought training promotes liberalism on contextualized (but not stable) political opinions. *Social Psychological and Personality Science, 8(7),* 789-795.

Yılmaz, O., & Saribay, S. A. (2017). Activating analytic thinking enhances the value given to individualizing moral foundations. *Cognition, 165*, 88-96.

Yılmaz, O., & Saribay, S. A. (2018). Lower levels of resistance to change (but not opposition to equality) is related to analytic cognitive style. *Social Psychology, 49,* 65-75.

Yılmaz, O., & Alper, S. (2019). The link between intuitive thinking and social conservatism is stronger in WEIRD societies. *Judgement and Decision Making, 14*(2), 156-169.

Zitek, E. M., & Tiedens, L. Z. (2012). The fluency of social hierarchy: the ease with which hierarchical relationships are seen, remembered, learned, and liked. *Journal of personality and social psychology, 102(1)*, 98-115.

10. Basım

SAĞLIK SOSYOLOJİSİ

Prof. Dr. Zafer Cirhinlioğlu

nobel

SAĞLIK SOSYOLOJİSİ

Prof. Dr. Zafer Cirhinlioğlu

Yayın No.: 344
Sağlık Bilimleri No.: 4
ISBN: 978-605-133-246-8
E-ISBN: 978-625-402-519-8
Basım Sayısı: 10. Basım, Mart 2024

© Copyright 2023, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Sergen Öz -sergen@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Bayraktar Asiltürk -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Cirhinlioğlu, Zafer.
Sağlık Sosyolojisi / Zafer Cirhinlioğlu
10. Basım. VI+138 s. 16x23,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-246-8
E-ISBN: 978-625-402-519-8
1. Sağlık 2. İnsan Bedeni 3. Hastalık

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ 1

BÖLÜM I
BAZI TEMEL KAVRAMLAR 13

BÖLÜM II
HASTALIK OLGUSU 21

BÖLÜM III
HASTALIK VE TOPLUMSAL İLİŞKİLER 29

BÖLÜM IV
HASTALIK VE KÜLTÜREL, EKONOMİK, SİYASAL İLİŞKİLER 39

BÖLÜM V
HASTA-HEKİM İLİŞKİLERİ 53

BÖLÜM VI
HASTA-HASTANE İLİŞKİLERİ 71

BÖLÜM VII
İNSAN BEDENİ, POST-MODERNİZM VE SAĞLIK 81

BÖLÜM VIII
TÜRKİYE'DE SAĞLIK 97

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME 119

KAYNAKÇA 131

KAYNAKÇA

Albrecht, Gary L. (1990), Advances in Medical Sociology, London: Jai Press.

Anderson, E. and Anderson, P., (1987), "General Practioners and Alternative Medicine", Journal of R.Coll. General Practioners, 37, 52-5.

Apter, D. (1988), Rethinking Development: Modernization, Dependency, and Postmodern Politics, Newburypark: Sage.

Armstrong, D. (1993), "Public Health Spaces and the Fabrication of Identity", Sociology, 27, 3:393-440.

Baudrillard, Jean. (1975), The Mirror of Production, St. Louise.

Baudrillard, Jean. (1983), Simulations, Semiotext, New York.

Baykan, Nevres, vd. (1979), Toplum Hekimliği, Ankara: Ankara Üniversitesi Tıp Fak. Yayınları.

Bell, D. (1960), The End of Ideology, Glencoe, III, Free Press.

Bell, D. (1973), The Coming of Post-Industrial Society, Basic, London.

Bell, D. (1976), Cultural Contradictions of Capitalism, New York.

Bendix, R. (1967)., Tradition and Modernity Reconsidered', Comperative Studies in Society and History, IX (3), 292-346.

Blane, David. (1991), "Inequality and Social Class", in G. Scambler, Graham, Sociology as Applied to Sociology, Bailliere Tindall.

Blaxter, B. (1990), Health and Lifestyle, London: Routledge.

Bloor, M and Horobin, G. (1975), "Conflict and Conflict Resolution in Doktor-Patient Relationship", i n C.Cox and A.Mead (eds), A Scoiology of Medical Practice, London: Collier Macmillian.

Bogard, W. (1990), "Closing Down The Social: Baudrillard's Challange to Contemporary Sociology", Sociological Theory, 8:1-5.

Brown, Phil. (1989), Perspectives in Medical Sociology, Illinois: Waveland Press.

Bunn, D. (1973), Ischaemic Hearth Disease Mortality and the Bussiness Cycle in Australia, American Journal of Public Health, 1, 274-8.

Burgin, Victor. (1986), The End of Art Theory: Criticism and Post-modernity, London.

Bury, Micheal. (1997), Health and Ilness in a Changing Society, London: Routledge.

Byrne, P.S. & Long, B.L., (1976), Doctors Talking to Patients, London, HMSO.

Callinicos, Alex. (1990), Against Postmodernism: A Marxist Critique, New York.

Cartwright, A. and O'Brein, M. (1976), "Social Variations in Helath Care and the Nature of General Practitioner Consultations", in M. Stacey (ed.), The Sociology of NHS, Sociological Review Moograph, N0.22, Keel: University of Keel.

Clark, Elizabeth J. and Fritz, Jan M. (1991), (ed.), Sociological Practice: Health Sociology, Vol.9.

Coe, Rodney M. (1978), Sociology of Medicine, New York: McGraw-Hill Book Company.

Coleman, James. S. (1965), Education and Political Develeopment, Princeton, NJ. Princeton University Press.

Crook, S., J. Pakulski, M. Waters. (1992), Postmodernisation, London: Sage.

Cunnungham-Burley, Sarah and McKeganey, Neil P. (1990), Readings in Medical Sociology, London: Routledge.

Dahrendorf, Ralf. (1959), Class and Class Conflict In Industrial Society, Stanford University Press.

Davies. A.D. and Peters, M. (1983), Stress of Hospitalisation in the Elderly: Nurses and Patient Perception, Joun. of Nurses, 8, 99-105.

Davis, Winston. (1987), "Religion and Development: Weber and East Asia Experiences", p.221-279 in, Myron Weiner and Samual Huntington (eds), Understanding Political Development, Boston: Little Brown.

Derrida, Jacque. (1987), The Truth in Painthing, London.

Duff, Raymond. S and August B. Hollingshead. (1968), Sickness and Society, New York: Harper.

Durkheim, E. (1897, 1952), Suicide: A Study in Sociology, London: Routledge & Kegan Paul.

Durkheim, Emile. (1933), The Division of Labour in Society, London: The Free Press.

Durkheim, Emile. (1990), Selected Writings, A.Giddens (ed)., Cambridge: Cambridge University Press.

Dutton, Diana. B. (1989), "Social Class, Health, and Ilness", in Phil Brown, Medical Sociology, Illinois: Waveland Press.

Ehrenreich and Ehrenreich. (1996), "Profesyonel-Yonetici Sınıf", iç, Zafer Cirhinlioğlu (der ve çev.), Meslekler ve Sosyoloji, Gündoğan Yay, Ankara.

Epstein, P.H. (1966), Epidemiological Aproaches to the Study of Coronary Heart Disease, Medical Times, 94: 735-74.

Etzioni, Amatai. (1968), Active Society, London: Free Press.

Evans-Princhard, E., (1937), Withccraft; Oracles among the Azanda, Oxford:Clarendon Press.

Eyer, J. (1977), "Does Unemployment Cause the Death Rate Peak in Each Bussiness Cycle?", Internatinal Journal of Health Service, 7, 625-62.

Fabrage, H. (1974), Disease and Social Behaviour, Massachusetts: MIT Press.

Fagin, L. (1981), Unemployment and Health in Families, London: DHSS.

Fanon, Frantz. (1965), A Dying Colonialism, London: Penguin Books.

Featherstone, M. and Hepworth, M. (1991), "The Mask of Ageing and the Postmodern Life Course", in M. Featherstone, M. Hepworth and B.S. Turner, (eds), The Body and Social Processes and Cultural Theory, London: Sage.

Fekete, John. (1988), (ed.), Life after Post-modernism, London.

Feyerabend, Paul. K. (1975), Against Method, London.

Field, David. (1976), "The Social Definition of Ilness", in D. Tuckett, An Introduction to Medical Sciology, London: Tavistock.

Fisek, Nusret. (1983), Halk Sağlığına Giriş, Ankara: Haccetttepe Üniversitesi Yayınları.

Fitzpatrick, R.M. (1991), "Society and Changing Pattern of Disease", in Scambler, Graham, Sociology as Applied to Sociology, London: Bailliere Tindall.

Freidson, E. (1970), Profession of Medicine, New York: Dodd, Mead.

Freud, S. (1971), Totem ve Tabu, (çev: Niyazi Berkes), Istanbul: Remzi Kitabevi.

Freud, S. (1972), Cinsellik ve Psikanalizm, (çev: Selahattin Hilav), İstanbul: Varlık Yayınları.

Freund, Peter E S and McGuire, Meredith B. (1991), Health, Ilness, and the Social Body, Englewood Cliffs: Prentice Hall.

Friedson, E. (1970) Dillemmas in the Doctor-Patient Relationship. in: A Sociology of Medical Practice, C.Cox & A.Mead, (ed). London: Collier MacMillan.

Gabe, Jonathan, (1995), (ed.), Medicine, Health and Risk, Oxford: Blackwell.

Gallagher, E. (1976), "Lines of Reconstruction and Extension in the Parsonian Sociology of Illness", Social Science and Medicine, 10:207-218.

Giddens, A. (1984), The Constitution of Society, Oxford.

Good, Byron J. (1994), Medicine, Rationality, and Experience: An Anthroplogical Perspective, Cambridge: Cambridge University Press.

Groen J.J. et all (1962), "The Influence of Nutrition and Ways of Life on Blood Cholestrole and the Prevalence of Hypertension and Coronary Heart Disease among Trappist and Benedictine Monks", American Journal of Clinical Nutrition, 10: 456-70.

Grosz, E. (1994), Volatile Bodies: Towards a Corporeal Feminism, Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press.

Habermas, Jurgen. (1985), "A Philosophico-Political Profile", New Left Review, 151, 75-105.

Habermas, Jurgen. (1987), A Philosophical Discourse of Modernity, Oxford and Cambridge.

Hacettepe Üniversitesi, Nüfus Etüdleri Enstitüsü, (1999), Nüfus ve Sağlık Araştırması, 1998.

Haenzel, W., Loveland, D., & Sirken, M., (1962), Lung Cancer Mortality as related to residence and smoking Histories: I.White Meales", Journal of Natn. Cancer Ins., 28, 947-1001.

Harvey, D. (1989), The Condition of Post-modern, Oxford: Blackwell.

Hassan, Ihab. (1980), "The Question of Post-modernizm", In, Harry R. Garvin (ed.), Romanticism, Modernism, Post-modernism, 117-26, London: Bucknell Review.

Herzlich, C. (1973), Health and Ilness: A Social Psychological Analysis, London: Academic Press.

Holmes, T. & Ahe, R. (1967), The social Readjustment Rating Scale, Journal of Psychosom, Res. 11, 231-218.

Horn, Joshua, (1989), "The Conquest of Syphilis in China", in Phil Brown, Medical Sociology, Illinois: Waveland Press.

Illich, I. (1977), Limits to Medicine. Medical Nemesis: The Expropriation of Health, Harmondsworth: Penguin.

Jameson, Frederic. (1984), "Post-modernism and the Cultural Logic of Capitalism", New Left Review, 146: 53-93.

Jenkins, (1971), Psychology and Social Precursers of Coronary Disease Parts 1 and 2", New Englan Journal of Medicine, 284-4:6.

Kasapoğlu, Aytül. (1992), Tıp Eğitimi, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.

Kasapoğlu, Aytül. (1999), Sağlık Sosyolojisi, Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları.

Kellner, D. (1988), "Post-modernism as Social Theory: Some Challenges and Problems", Theory, Culture and Society, 5:239-69.

Kellner, D. (1990), "The Post-modern Turn; Positions, Problems, and Prospects, iç, G.Ritzer (ed.), Frontiers of Social Theoy: The New Stynthеses, New York: Colombia University Press, 255-286.

Kızılçelik, Sezgin. (1996), Medikal Sosyoloji, Izmir: Saray Kitabevi.

Kleinman, A., (1980), Patient and Healers in the Contex of Culture, Berkeley:University of California Press.

Kleinman, A., (1985), 'Indigenous Systems of Healing: Questions for Professional, Popular and Folk Care', in Alternative Medicines: Popular and Policy Perspectives, ed. J.Salmon. London: Tavistock.

Koçoğlu, Ferit, (1998), Dünya'da ve Türkiye'de Sağlık, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları.

Lash, S. and J. Urry. (1987), The End of Organized Capitalism, Cambridge: Polity.

Layder. D., (1994), Understanding Social Theory, London:Sage Publication.

Lenestein, J.H., Brown, J.B., Weston, W.W. et.al. (1989). "Patient centre clinical interviewing" in Communication with Medical Patients, ed. M. Steward & D.Roter. New York: Sage Publications.

Lenny, J. (1993), "Do disabled people need counselling", in J.Swain, V.Finkelstein, S. French and M.Olivier (eds), Disabling Barriers-enabling Environments, Milton Keynes: Open Univesity Press.

Levenstein, et all (1989), "Patient Centred Clinical Interview", in Communication with Medical Patients, M.Stewart and D.Roter, New York: Sage Pub.

Ley, P., Bradshaw, P.W., Eaves, D. & Walker, C.M. (1973), "A method for increasing patients' recall of information presented by doctors", Psychol. Med. 3, 217-20.

Light, Donald. W. (1989), "Corporate Medicine for Profite", in Phil Brown, Perspectives in Medical Sociology, Illinois:Waveland Press.

Locker, D. (1983), Disability and Disadvantage: the Consequences of Chornic Illness, London: Tavistock.

Locker, D. (1991), "Social Causes of Disease", in Scambler, Graham, Sociology as Applied to Sociology, Bailliere Tindall.

Lyotard, Jean-François. (1984), The Post-Modern Condition, University of Minneapolis Press.

Mardin, Ş. (1998), "Modern Türk Sosyal Bilimleri Üzerine Bazı Düşünceler", iç, S, Bozdoğan ve R.Kasaba (de.), Türkiye'de Moderrnleşme ve Ulusal Kimlik, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Marmot, M., Syme, L., & Kagan, A., (1975), Epidemiologycal Studies of Heart Disease and Stroke in Japanose Men living in Japan, Hawaii and Califor-

nia. Prevelance of Coronory and Hypertensive disease and Associated Risk Factors, American Journal of Epidemiology, 102, 633-43.

Marmot, M.G., M.Kogevinas, and M.A.Elston., (1987),"Social/economi Status and Disease", Annual Review of Public Health , 8:111-135.

Martin, E. (1987), The Women in the Body, Milton Keynes: Open Univesisty Press.

Marx, K. (1974), Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı, Istanbul: May Yayınları.

Mauss, M. (1979), Sociology and Psychology: Essays, London: Routledge & kegan Paul.

McClelland, David. (1976), The Achieving Society, New York: Van Nostrand.

McMachon, B. & Pugh, T. (1970), Epidemiological Principles and Methods, Boston, MA: Little, Brown and Co.

Mechanic, David. (1978), Medical Sociology, London: The Free Press.

Morgan, Myfanwy, (1991), "The Doctor-Patient Relationship", in G. Scambler, Graham, Sociology as Applied to Sociology, Bailliere Tindall.

Mouzelis, N.P. (1988), "Sociology of Development: Reflection on the Present Crisis", Sociology, 22/1.

Mumford, Emily. (1983), Medical Sociology, NewYork: Random House.

Nathanson, Constance. A. (1989), "Sex, Ilness and Medical Care: A Review of Data, Theory, and Method", in Phil Brown, Perspectives inMedical Sociology, Illinois: Waveland Press.

Navarro, Vicente. (1988), "Professional Dominance or Proletarianization?; Neither" in The Milbank Quarterly, The Changing Character of the Medical Profession, 66, Supp.2.

Newman, S. (1984), Anexiety, Hospitalization and Surgery", In Experiences of Ilness, R.Fitzpatrick, J.Hinton, S. Newman, G. Scambler, & J.Tomson, (ed.), London, Tavistock.

Oliver, M. (1990),The Politics of Disablement, London: MacMillian.

Parsons, T. (1971), The System of Modern Societies, Englewood Cliffs. N.J: Prentice-Hall.

Parsons. T. (1951), The Social System, Glencoe, IL: Tree Press.

Parsons. T. (1966), Societies; Evolutionary and Comperative Perspectives, Englewood Cliffs. N.J: Prentice-Hall.

Pill R. and Scott, N. (1982), "Concept of Ilness Causion and Responsibility: some Preliminary data from a Sample of Working-class mother", Social Sciences of Medicine, 16, 43-52.

Poper, K. Lindahl. B.I.B, and Arhem, P. (1993), "A Discussion of the Mind Brain Problem", Theoretical Medicine, 14:167-80.

Prior, I. (1974), Cardiovascular Epidemiology in New Zealand and the Pasific , N.Z. Medical Journal, 80. 245-52.

Rebach, Howard M and Bruhn, John G. (1991), Handbook of Clinial Sociology, New York: Plenum Press.

Rose, M. (1991), The Post-Modern and the Post-Industrial, Cambridge University Press.

Runciman, W.G. (1966), Relative Deprivation and Social Justice: A Study of Attitudes to Social Inequalities in Twentieth-Century England, London: Routhledge and Kegan Paul.

Scambler, Graham and Higgs, Paul. (1998), Modernity, Medicine and Health, London: Routledge.

Scambler, Graham, (1991), "Helth and Illness Behaviour", in G. Scambler, Graham, Sociology as Applied to Sociology, Bailliere Tindall.

Scambler, Graham, (1991), Sociology as Applied to Sociology, Bailliere Tindall.

Schwartz, Howard D. (1987), Dominant Issues in Medical Sociology, NewYork: Random House.

Sidel, Victor W. and Ruth Sidel, (1989), The Health of the People", in Phil Brown, Medical Sociology, Waveland Press, Illinois.

Snow, I.F., (1974), Folk Medicak Beliefs and Their Implications for Care and Patients, Annals of Internal Medicine, 31:82-96.

Srinivas, M.N. (1962), Castle in Modern India, London: J.K. Publisher.

Stewart, M. and Roter, D., (1989), Communication with Medical Patients, New York:Sage Pub.

Stimson, G and Webb G. (1975), Going to See the Doctor: the Counsultation Process in General Practice, London: Macmillian.

Stimson, G. (1976), "General Pratitioners: trouble and types of Patients", in M. Stacey (ed.), The Sociology of NHS, Sociological Review Moograph, N0.22, Keel: University of Keel.

Susser, Mervyn, William Watson and Kim Hopper. (1985), Sociology in Medicine, New York: Oxford University Press.

Syme, S., Hyman, M., Enterline, P., (1964), Some social and Cultural Factors Associated with The Occurence of Coronary Heart Disease, Journal of Cronical Disease, 17, 277-89.

Szasz, Thomas and Hollender Marc H. (1987), "The Basic Models of the Doctor-Patient Relationship" in D.Schwartz, Dominant Issues in Medical Sociology, New York: Random House.

TBBa, (1999), Türkiye'de Sağlık Sektörünün Durumu, Ankara: TBB Yayınları.

TBBb, (1995), Sağlıkta Özelleştirme ve Aile Hekimliği, Ankara: TBB Yayınları.

TBBc, (2000), Türkiye'de Sağlık İstatistikleri, Ankara: TBB Yayınları.

Townsend, P., (1979), Poverty in the United Kingdom, Harmondsworth: Penguen Books.

Tuckett , D. (1976), An Introduction to Medical Sciology, London:Tavistock.

Tuckett, D. et all, (1985), Meetings Between Experts: An Aproach to Sharing Ideas in Medical Consultations, London: Tavistock Publications.

Türkdoğan, Orhan, (1991). Kültür ve Sağlık-Hastalık Sistemi, Ankara: MEB. Yayınları.

Turner, Bryan S. (1992), Regulating Body, London: Routledge.

Waitzkin, H. (1979), "Medicine, Supestructure and Micropolitics", Social Science and Medicine, 13A:601-9.

Waters, Malcom. (1994), Modern Sociological Theory, London: Sage.

Weber, Max. (1968), Economy and Society, New York: Bedminster Press.

Weber, Max. (1985), Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu, (çev, Zeynep Aruoba), Hill Yayınevi: Istanbul.

Weber, Max. (1989), Selections in Transition, W.G.Runciman (ed)., Cambridge University Press.

Weissman, R. (1990). "An analysis of doctor-patient interactions in the case of ediatric renal failure: the chaoice of home dialysis", Solziuloyof Healthand İmnss, 4, 432-51.

West, P. (1976), The Physician and the Management of Childhood Epilepsy", in Studies in Everyday Medical Life, (ed.), M.Wadsworth & D. Robinson, London: Martin Robertson.

Westergaard, T. and H. Resler, (1976), Class in a Capitalist Society, Harmondsworth: Penguen Books.

Wets, P. (1976), The Physicianand the Manangement of Childhood epilepsy", in Studies in Everyday Medical Life, M.Wadsworth And D.Robinson (ed.), Martin Robertson.

White, G.M. (1982), The Role of Cultural Explanations in 'Somatization' and 'Psychologization, Social Science and Medicine, 16 (16):1519-530.

Wilkinson, Richard G., (1986), "Socio-economic Differences in Mortality: interpreting the data on their size and trends", in R. Wilkinson, ed., Class and Health: Research and Longitudinal Data., New York:Tavistock.

Wilson-Barnett. (1979), Stress in Hospital:Patients' Psychological Reactions to Ilness and Health Care, London,:Churchill-Livingstone.

Zola, I., (1973), "Pathways to the Doctor: From Person to Patient, Social Sciences of Medicine", 7, 677-89.

4. Baskıdan Çeviri
Fourth Edition

SAYISAL SİNYAL İŞLEME

İlkeler, Algoritmalar ve Uygulamalar

DIGITAL SIGNAL PROCESSING

Principles, Algorithms, and Applications

John G. Proakis
Dimitris G. Manolakis

Prof. Dr. Özgül Salor (Çeviri Editörü)
Prof. Dr. Abdurrahman Karamancıoğlu
Prof. Dr. Nurhan Karaboğa
Prof. Dr. Halis Altun
Prof. Dr. Remzi Yıldırım

PEARSON

nobel
40.yıl

SAYISAL SİNYAL İŞLEME
İlkeler, Algoritmalar ve Uygulamalar

DIGITAL SIGNAL PROCESSING
Principles, Algorithms, and Applications
John G. Proakis, Dimitris G. Manolakis

Çeviri Editörü: Prof. Dr. Özgül Salor

Yayın No.: 5592
Mühendislik/Teknik No.: 536
ISBN: 978-625-371-710-0
E-ISBN: 978-625-371-709-4
Basım Sayısı: 4. Baskıdan Çeviri, Eylül 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Authorized translation from the English language edition, entitled DIGITAL SIGNAL PROCESSING,
4th Edition by PROAKIS, JOHN G.; MANOLAKIS, DIMITRIS K., published by Pearson Education, Inc,
publishing as Prentice Hall, Copyright © 2007.

All rights reserved. No part of this book may be reproduced or transmitted in any form or by any means,
electronic or mechanical, including photocopying, recording or by any information storage retrieval system,
without permission from Pearson Education, Inc.

Turkish language edition published by Nobel Akademik Yayincilik, Copyright ©2024.

Önemli Not
Çeviri kitaplarımızda yer alan internet erişim uzantıları kitabın orijinal dilinde yapılan basımlarına aittir.
Erişimde yaşanan sorunlar Yayınevimizin tasarrufunda değildir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Sergen Öz -sergen@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Bayraktar Asiltürk -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Proakis, John G., Manolakis, Dimitris G.
SAYISAL SİNYAL İŞLEME - İlkeler, Algoritmalar ve Uygulamalar /
DIGITAL SIGNAL PROCESSING - Principles, Algorithms, and Applications
John G. Proakis, Dimitris G. Manolakis
4. Baskıdan Çeviri, XXII + 1082 s. 17x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-371-710-0
E-ISBN: 978-625-371-709-4
1. Sinyaller, Sistemler ve Sinyal İşleme 2. Frekans Kavramı 3. Sinyallerin Frekans Çözümlemesi 4. Fourier Dönüşümü

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA

İçindekiler

Ön Söz **xvii**

1 Giriş **1**

1.1 Sinyaller, Sistemler ve Sinyal İşleme **2**
1.1.1 Sayısal Sinyal İşleme Sisteminin Temel İlkeleri 4
1.1.2 Analog Sinyal İşlemeye Göre Sayısal Sinyal İşlemenin Avantajları 5

1.2 Sinyallerin Sınıflandırılması **6**
1.2.1 Çok Kanallı ve Çok Boyutlu Sinyaller 6
1.2.2 Sürekli-Zamanlı ve Ayrık-Zamanlı Sinyallerin Karşılaştırılması 9
1.2.3 Sürekli-Değerli ve Ayrık-Değerli Sinyallerin Karşılaştırılması 10
1.2.4 Deterministik (Belirlenimci) ve Rasgele Sinyallerin Karşılaştırılması 11

1.3 Sürekli-Zamanlı ve Ayrık-Zamanlı Sinyallerde Frekans Kavramı **12**
1.3.1 Sürekli-Zamanlı Sinozoidal Sinyaller 12
1.3.2 Ayrık-Zamanlı Sinüzodial Sinyaller 14
1.3.3 Harmonik İlişkili Karmaşık Üstel İfadeler 17

1.4 Analogtan-Sayısala ve Sayısaldan-Analoğa Dönüştürme **19**
1.4.1 Analog Sinyallerin Örneklenmesi 21
1.4.2 Örnekleme Teoremi 26
1.4.3 Sürekli-Genlikli Sinyallerin Nicemlenmesi 31
1.4.4 Sinüzodial Sinyallerin Nicemlenmesi 34
1.4.5 Nicemlenmiş Örneklerin Kodlanması 35
1.4.6 Sayısaldan-Analoğa Dönüştürme 36
1.4.7 Sayısal Sinyal ve Sistemlerin Ayrık-Zamanlı Sinyal ve Sistemlerle Karşılaştırılması 36

1.5 Özet ve Kaynaklar **37**

Problemler **37**

2 Ayrık-Zamanlı Sinyaller ve Sistemler 41

2.1. Ayrık-Zamanlı Sinyaller 42
2.1.1 Bazı Temel Ayrık-Zamanlı Sinyaller 43
2.1.2 Ayrık-Zamanlı Sinyallerin Sınıflandırılması 45
2.1.3 Ayrık-Zamanlı Sinyaller Üzerinde Basit İşlemler 50

2.2 Ayrık-Zamanlı Sistemler 53
2.2.1 Sistemlerin Giriş-Çıkış Tanımı 54
2.2.2 Ayrık-Zamanlı Sistemlerin Blok Şema Gösterimleri 57
2.2.3 Ayrık-Zamanlı Sistemlerin Sınıflandırılması 59
2.2.4 Ayrık-Zamanlı Sistemlerin Bağlantıları 67

2.3 Ayrık-Zamanlı Doğrusal Zamanda-Değişmeyen Sistemlerin Çözümlenmesi 69
2.3.1 Doğrusal Sistemleri Çözümlemek İçin Teknikler 69
2.3.2 Ayrık-Zamanlı Bir Sinyalin Dürtü Sinyallerine Ayrıştırılması 71
2.3.3 LTI Sistemlerin Herhangi Bir Girişe Tepkisi: Konvolüsyon (Evrişim) Toplamı 73
2.3.4 Konvolüsyonun Özellikleri ve LTI Sistemlerin Bağlantıları 80
2.3.5 Nedensel Doğrusal Zamanda-Değişmeyen Sistemler 83
2.3.6 Doğrusal Zamanda-Değişmeyen Sistemlerin Kararlılığı 85
2.3.7 Sonlu-Süreli ve Sonsuz-Süreli Dürtü Tepkisi Olan Sistemler 88

2.4 Fark Denklemleriyle Tanımlanan Ayrık-Zamanlı Sistemler 89
2.4.1 Özyinelemeli ve Özyinelemesiz Ayrık-Zamanlı Sistemler 90
2.4.2 Sabit-Katsayılı Fark Denklemleriyle Tanımlanan Doğrusal Zamanda-Değişmeyen Sistemler 93
2.4.3 Doğrusal Sabit-Katsayılı Fark Denklemlerinin Çözümü 98
2.4.4 Doğrusal Zamanda-Değişmeyen Özyinelemeli Sistemin Dürtü Tepkisi 106

2.5 Ayrık-Zamanlı Sistemlerin Gerçeklenmesi 109
2.5.1 Doğrusal Zamanda-Değişmeyen Sistemlerin Gerçeklenmesi için Yapılar 109
2.5.2 Özyinelemeli ve Özyinelemesiz FIR Sistemlerin Gerçeklenmesi 113

2.6 Ayrık-Zamanlı Sinyallerin İlintisi 116
2.6.1 Çapraz-İlinti ve Özilinti Dizileri 118
2.6.2 Özilinti ve Çapraz-İlinti Dizilerinin Özellikleri 120
2.6.3 Periyodik Dizilerin İlintisi 123
2.6.4 Giriş-Çıkış İlinti Dizileri 125

2.7 Özet ve Kaynaklar 128

Problemler 129

3 z-Dönüşümü ve LTI Sistem Çözümlemesine Uygulaması 147

3.1 z-Dönüşümü 147
3.1.1 Doğrudan z-Dönüşümü 148
3.1.2 Ters z-Dönüşümü 156

3.2 z-Dönüşümünün Özellikleri 157

3.3 Oransal z-Dönüşümleri 170
3.3.1 Kutuplar ve Sıfırlar 170
3.3.2 Nedensel Sinyaller için Kutup Yerleşimi ve Zaman-Bölgesi Davranışı 174
3.3.3 Doğrusal Zamanda-Değişmeyen Sistemin Sistem Fonksiyonu 177

3.4 Ters z-Dönüşümü 180
3.4.1 Çizgi İntegrali ile Ters z-Dönüşümü 180
3.4.2 Güç Seri Açılımı ile Ters z-Dönüşümü 182
3.4.3 Kısmi Çarpanlarına Ayırma ile Ters z-Dönüşümü 184
3.4.4 Oransal z-Dönüşümünün Ayrıştırılması 192

3.5 Doğrusal Zamanda-Değişmeyen Sistemlerin z-Bölgesinde İncelenmesi 193
3.5.1 Oransal Sistem Fonksiyonuna Sahip Sistemlerin Tepkileri 194
3.5.2 Geçici ve Sürekli-Rejim Tepkileri 195
3.5.3 Nedensellik ve Kararlılık 196
3.5.4 Kutup-Sıfır Eleme 198
3.5.5 Çok Katlı ve Yüksek Dereceli Kutuplar ve Kararlılık 200
3.5.6 İkinci Dereceden Sistemlerin Kararlılığı 201

3.6 Tek Taraflı z-Dönüşümü 205
3.6.1 Tanımlama ve Özellikler 206
3.6.2 Fark Denklemlerinin Çözümü 210
3.6.3 Sıfır Olmayan Başlangıç Koşullarına Sahip Kutup-Sıfır Sistemlerin Tepkisi 211

3.7 Özet ve Kaynakça 214

Problemler 214

4 Sinyallerin Frekans Çözümlemesi 224

4.1 Sürekli-Zamanlı Sinyallerin Frekans Çözümlemesi 225
4.1.1 Sürekli-Zamanlı Periyodik Sinyaller İçin Fourier Serisi 226
4.1.2 Periyodik Sinyallerin Güç Yoğunluk Spektrumu 230
4.1.3 Sürekli-Zamanlı Periyodik Olmayan Sinyallerin Fourier Dönüşümü 234
4.1.4 Periyodik Olmayan Sinyallerin Enerji Yoğunluk Spektrumu 238

4.2 Ayrık-Zamanlı Sinyallerin Frekans Çözümlemesi 241
4.2.1 Ayrık-Zamanlı Periyodik Sinyallerin Fourier Serileri 241
4.2.2 Periyodik Sinyallerin Güç Yoğunluk Spektrumu 245
4.2.3 Ayrık-Zamanlı Periyodik Olmayan Sinyallerin Fourier Dönüşümü 248
4.2.4 Fourier Dönüşümünün Yakınsaması 251
4.2.5 Periyodik Olmayan Sinyallerin Enerji Yoğunluk Spektrumu 254
4.2.6 Fourier Dönüşümünün z-Dönüşümü ile İlişkisi 259
4.2.7 Kepstrum 261
4.2.8 Birim Daire Üzerinde Kutupları Olan Sinyallerin Fourier Dönüşümü 262
4.2.9 Sinyallerin Frekans Bölgesi Sınıflandırması: Bant Genişliği Kavramı 265
4.2.10 Bazı Doğal Sinyallerin Frekans Erimleri 267
4.3 Frekans Bölgesi ve Zaman Bölgesi Sinyal Özellikleri 268
4.4 Ayrık-Zamanlı Sinyaller İçin Fourier Dönüşümü Özellikleri 271
4.4.1 Fourier Dönüşümünün Simetri Özellikleri 272
4.4.2 Fourier Dönüşümü Teoremleri ve Özellikleri 279
4.5 Özet ve Kaynaklar 291
Problemler 292

5 LTI Sistemlerin Frekans-Bölgesi Analizi 300

5.1 Doğrusal Zamanda-Değişmeyen Sistemlerin Frekans-Bölgesi Özellikleri 300
5.1.1 Karmaşık Üstel ve Sinüzoidal Sinyallere Tepki: Frekans Tepki Fonksiyonu 301
5.1.2 Sinüzoidal Giriş Sinyallerine Kararlı-Durum ve Geçici-Durum Tepkisi 310
5.1.3 Periyodik Giriş Sinyallerine Kararlı-Durum Tepkisi 311
5.1.4 Periyodik Olmayan Giriş Sinyallerine Tepki 312
5.2 LTI Sistemlerin Frekans Tepkisi 314
5.2.1 Oransal Sistem Fonksiyonuna Sahip Sistemlerin Frekans Tepkileri 314
5.2.2 Frekans Tepki Fonksiyonunun Hesaplanması 317
5.3 LTI Sistemlerin Çıkışındaki Spektrumlar ve Korelasyon Fonksiyonları 321
5.3.1 Giriş-Çıkış Korelasyon Fonksiyonları ve Spektrum 322
5.3.2 Rastgele Giriş Sinyallerinin Korelasyon Fonksiyonu ve Güç Spektrumu 323
5.4 Doğrusal Zamanda-Değişmeyen Sistemlerin Frekans-Seçici Süzgeç Olarak Kullanımı 326
5.4.1 İdeal Süzgeç Özellikleri 327
5.4.2 Alçak-Geçiren, Yüksek-Geçiren ve Bant-Geçiren Süzgeçler 329
5.4.3 Sayısal Tınlayıcılar (Rezonatör) 335
5.4.4 Çentik Süzgeçler 339
5.4.5 Tarak Süzgeçler 341

5.4.6 Tüm-Geçiren Süzgeçler 345
5.4.7 Sayısal Sinüzoidal Salınıcılar 347

5.5 Ters Sistemler ve Ters Konvolüsyon (Ters Evrişim) 349
5.5.1 Doğrusal Zamanda-Değişmeyen Sistemlerin Ters Çevrilmesi 350
5.5.2 En Küçük Fazlı, En Büyük Fazlı ve Karma Fazlı Sistemler 354
5.5.3 Sistem Tanıma ve Ters Konvolüsyon 358
5.5.4 Homomorfik Ters Konvolüsyon 360

5.6 Özet ve Kaynakça 362

Problemler 363

6 Sinyallerin Örneklemesi ve Yeniden Oluşturulması 384

6.1 Sürekli–Zamanlı Sinyallerin İdeal Örneklenmesi ve Yeniden Oluşturulması 384

6.2 Sürekli–Zamanlı Sinyallerin Ayrık–Zamanda İşlenmesi 395

6.3 Analog–Sayısal ve Sayısal–Analog Dönüştürücüler 401
6.3.1 Analog–Sayısal Dönüştürücüler 401
6.3.2 Nicemleme ve Kodlama 403
6.3.3 Nicemleme Hatalarının İncelenmesi 406
6.3.4 Sayısal–Analog Dönüştürücüler 408

6.4 Sürekli–Zamanlı Bant–Geçiren Sinyallerin Örneklenmesi ve Yeniden Yapılandırılması 410
6.4.1 Birörnek ya da Birinci Dereceden Örnekleme 411
6.4.2 İçiçe ya da Birörnek Olmayan İkinci–Dereceden Örnekleme 416
6.4.3 Bant–Geçiren Sinyal Gösterimleri 422
6.4.4 Bant–Geçiren Sinyal Gösterimleri Kullanarak Örnekleme 426

6.5 Ayrık–Zamanlı Sinyallerin Örneklenmesi 427
6.5.1 Ayrık–Zamanlı Sinyallerin Örneklenmesi ve Enterpolasyonu 427
6.5.2 Bant–Geçiren Ayrık–Zamanlı Sinyallerin Gösterimi ve Örneklenmesi 430

6.6 Yüksek Hızda Örnekleyen A/D ve D/A Dönüştürücüler 433
6.6.1 Yüksek Hızda Örnekleyen A/D Dönüştürücüler 433
6.6.2 Yüksek Hızda Örnekleyen D/A Dönüştürücüler 439

6.7 Özet ve Kaynakça 440

Problemler 440

7 Ayrık Fourier Dönüşümü: Özellikleri ve Uygulamaları 449

7.1 Frekans Bölgesinde Örnekleme: Ayrık Fourier Dönüşümü 449
7.1.1 Frekans Bölgesinde Örnekleme ve Ayrık-Zamanlı Sinyallerin Yeniden Yapılandırılması 449
7.1.2 Ayrık Fourier Dönüşümü (DFT) 454
7.1.3 Doğrusal Dönüşüm Olarak DFT 459
7.1.4 DFT'nin Diğer Dönüşümlerle İlgisi 461

7.2 DFT'nin Özellikleri 464
7.2.1 Periyodiklik, Doğrusallık ve Simetri Özellikleri 465
7.2.2 İki DFT'nin Çarpımı ve Döngüsel Konvolüsyon (Evrişim) 471
7.2.3 Diğer DFT Özellikleri 476

7.3 DFT'ye Dayanan Doğrusal Süzme Yöntemleri 480
7.3.1 DFT'nin Doğrusal Süzme için Kullanılması 481
7.3.2 Uzun Dizilerin Süzülmesi 485

7.4 DFT Kullanarak Sinyallerin Frekans Analizi 488

7.5 Ayrık Kosinüs Dönüşümü 495
7.5.1 İleri DCT 495
7.5.2 Ters DCT 497
7.5.3 Dikgen Bir Dönüşüm Olarak DCT 498

7.6 Özet ve Kaynakça 501

Problemler 502

8 DFT'nin Verimli Hesaplanması: Hızlı Fourier Dönüşümü Algoritmaları 511

8.1 DFT'nin Verimli Olarak Hesaplanması: FFT Algoritmaları 511
8.1.1 DFT'nin Doğrudan Hesaplanması 512
8.1.2 DFT Hesabına Böl ve Yönet Yaklaşımı 513
8.1.3 Taban-2 (Radix-2) FFT Algoritmaları 519
8.1.4 Taban-2 FFT Algoritmaları 527
8.1.5 Bölünmüş-Taban FFT Algoritmaları 532
8.1.6 FFT Algoritmalarının Gerçeklenmesi 536

8.2 FFT Algoritmalarının Uygulamaları 538
8.2.1 İki Gerçel Dizinin DFT'sinin Verimli Hesaplanması 538
8.2.2 2*N*-Noktalı Gerçel Dizinin DFT'sinin Verimli Hesaplanması 539
8.2.3 FFT Algoritmasının Doğrusal Süzmede Kullanılması ve Korelasyon 540

8.3 DFT Hesaplanmasında Doğrusal Süzme Yaklaşımı 542
8.3.1 Goertzel Algoritması 542
8.3.2 Sarmal-z Dönüşümü Algoritması 544
8.4 DFT Hesabında Nicemleme Etkileri 549
8.4.1 DFT'nin Doğrudan Hesaplanmasında Nicemleme Hataları 549
8.4.2 FFT Algoritmalarındaki Nicemleme Hataları 552
8.5 Özet ve Kaynakça 555
Problemler 556

9 Ayrık-Zamanlı Sistemlerin Gerçeklenmesi 563

9.1 Ayrık-Zamanlı Sistemlerin Gerçeklenmesi İçin Yapılar 563
9.2 FIR Sistemler İçin Yapılar 565
9.2.1 Doğrudan-Biçim Yapısı 566
9.2.2 Art Arda-Biçim Yapıları 567
9.2.3 Frekans-Örneklemeli Yapılar 569
9.2.4 Kafes Yapısı 574
9.3 IIR Sistemler İçin Yapılar 582
9.3.1 Doğrudan-Biçim Yapılar 582
9.3.2 Sinyal Akış Şemaları ve Devrik Yapılar 585
9.3.3 Art Arda-Biçim Yapıları 589
9.3.4 Paralel-Biçim Yapılar 591
9.3.5 IIR Sistemler İçin Kafes ve Kafes-Merdiven Yapıları 594
9.4 Sayıların Gösterimi 601
9.4.1 Sayıların Sabit-Noktalı Gösterimi 601
9.4.2 Sayıların İkili Kayan-Nokta Gösterimi 605
9.4.3 Yuvarlama ve Kırpmadan Kaynaklanan Hatalar 608
9.5 Süzgeç Katsayılarının Nicemlenmesi 613
9.5.1 Süzgeç Katsayılarının Nicemlenmesine Duyarlık Çözümlemesi 613
9.5.2 FIR Süzgeçlerin Katsayılarının Nicemlenmesi 620
9.6 Sayısal Süzgeçlerde Yuvarlama Etkileri 624
9.6.1 Özyinelemeli Sistemlerde Limit-Çevrimi Salınımları 624
9.6.2 Taşmayı Önlemek İçin Ölçekleme 629
9.6.3 Sayısal Süzgeçlerin Sabit-Noktalı Gerçeklenmelerinde Nicemleme Etkilerinin İstatistiksel Özelliklerinin Belirlenmesi 631
9.7 Özet ve Kaynaklar 640
Problemler 641

10 Sayısal Süzgeçlerin Tasarımı 654

10.1 Genel Değerlendirmeler 655
10.1.1 Nedensellik ve Gerektirmeleri 655
10.1.2 Pratik Frekans Seçimli Süzgeçlerin Özellikleri 659

10.2 FIR Süzgeçlerin Tasarımı 660
10.2.1 Simetrik ve Simetrik Olmayan FIR Süzgeçler 660
10.2.2 Pencere Kullanarak Doğrusal Fazlı FIR Süzgeçlerin Tasarımı 664
10.2.3 Frekans Örnekleme Yöntemiyle Doğrusal Fazlı FIR Süzgeçlerin Tasarımı 671
10.2.4 Optimum Eşit Dalgalı Doğrusal Fazlı FIR Süzgeçlerin Tasarımı 678
10.2.5 FIR Türev Alıcıların Tasarımı 691
10.2.6 Hilbert Dönüştürücülerin Tasarımı 693
10.2.7 Doğrusal Fazlı FIR Süzgeçler İçin Tasarım Yöntemlerinin Karşılaştırılması 699

10.3 Analog Süzgeçlerden IIR Süzgeçlerin Tasarımı 701
10.3.1 Türev Yaklaşımı ile IIR Süzgeç Tasarımı 703
10.3.2 Dürtü Değişmezliği Kullanılarak IIR Süzgeç Tasarımı 707
10.3.3 Çift Doğrusal Dönüşümle IIR Süzgeç Tasarımı 712
10.3.4 Yaygın Olarak Kullanılan Analog Süzgeçlerin Özellikleri 717
10.3.5 Çift Doğrusal Dönüşüme Dayalı Sayısal Süzgeç Tasarımdan Bazı Örnekler 727

10.4 Frekans Dönüşümleri 730
10.4.1 Analog Bölgede Frekans Dönüşümleri 730
10.4.2 Sayısal Bölgede Frekans Dönüşümleri 732

10.5 Özet ve Referanslar 734

Problemler 735

11 Çoklu Örnekleme Hızında Sayısal Sinyal İşleme 750

11.1 Giriş 751

11.2 *D* Faktörü ile Seyreltme 755

11.3 *I* Faktörü ile Aradeğerleme 760

11.4 Oransal *I* / *D* Faktörü ile Örnekleme Hızının Değişimi 762

11.5 Örnekleme Hızı Dönüştürücüsünün Gerçeklenmesi 766
11.5.1 Çokfazlı Süzgeç Yapıları 766
11.5.2 Örnek Azaltıcı / Örnek Çoğaltıcıların Süzgeçler ile Yer Değiştirmesi 767
11.5.3 Ardışıl İntegral Alıcı Tarak Süzgeçler ile Örnekleme Hızı Dönüştürülmesi 769
11.5.4 Seyreltme ve Aradeğerleme Süzgeçleri İçin ÇokfazlıYapılar 771
11.5.5 Oransal Örnekleme Hızı Dönüştürücü Yapılar 774

11.6 Çok Katlı Örnekleme Hızı Dönüştürücü Gerçeklenmesi 775
11.7 Bant-Geçiren Sinyaller İçin Örnekleme Hızı Dönüşümü 779
11.8 Herhangi Bir Oranda Örnekleme Hızı Dönüşümü 781
11.8.1 Çokfazlı Aradeğerlemeci ile Herhangi Bir Oranda Yeniden Örnekleme 782
11.8.2 Farrow Süzgeç Yapıları ile Herhangi Bir Oranda Yeniden Örnekleme 782
11.9 Çoklu Örneklemeli Sinyal İşleme Uygulamaları 784
11.9.1 Faz Kaydırıcıların Tasarımı 784
11.9.2 Farklı Örnekleme Hızlarına Sahip Sayısal Sistemlerin Arayüzlerinin Oluşturulması 785
11.9.3 Dar-bantlı Alçakgeçiren Süzgeçlerin Gerçeklenmesi 786
11.9.4 Konuşma Sinyallerinin Altbant Kodlaması 787
11.10 Sayısal Süzgeç Öbeği 790
11.10.1 Birörnek Süzgeç Öbeğinin Çokfazlı Yapıları 794
11.10.2 Çapraz Çoğullayıcılar 796
11.11 İki Kanallı Dördün Ayna Süzgeç Öbeği 798
11.11.1 Örtüşmenin Yok Edilmesi 799
11.11.2 Mükemmel Yeniden Yapılanma (Geriçatılma) İçin Koşullar 801
11.11.3 QMF Öbeğin Çokfazlı Biçimi 801
11.11.4 Doğrusal Faz FIR QMF Süzgeci 802
11.11.5 IIR QMF Öbeği 803
11.11.6 Mükemmel Yeniden Yapılandırılmış İki-Kanallı FIR QMF Öbeği 803
11.11.7 Altbant Kodlamada İki-Kanallı QMF 806
11.12 M -Kanallı QMF Öbeği 807
11.12.1 Örtüşmesiz ve Mükemmel Yeniden Yapılandırma Şartı 808
11.12.2 M-kanallı QMF Öbeğin Çokfazlı Biçimi 808
11.13 Özet ve Kaynaklar 813

12 Doğrusal Öngörü ve Eniyi (Optimum) Doğrusal Süzgeçler 823

12.1 Rastgele Sinyaller, Korelasyon (İlinti) Fonksiyonları ve Güç Spektrumu 823
12.1.1 Rastgele Süreçler 824
12.1.2 Durağan Rastgele Süreçler 825
12.1.3 İstatistiksel (Topluluk) Ortalamaları 825
12.1.4 Bileşik Rastgele Süreçlerin İstatistiksel Ortalaması 826
12.1.5 Güç Yoğunluk Spektrumu 828
12.1.6 Ayrık-Zamanlı Rastgele Süreçler 829
12.1.7 Ayrık-Zamanlı Rastgele Sürecin Zaman Ortalaması 830
12.1.8 Ortalama-Ergodik Süreç 831
12.1.9 Korelasyon (İlinti) Ergodik Süreçler 832

12.2 Durağan Rastgele Süreçlerin Yenilikçi Gösterimi 834
12.2.1 Oransal Güç Spekturumu 836
12.2.2 Süzgeç Parametreleri ile Özkorelasyon Dizisi Arasındaki İlişki 837
12.3 İleri ve Geri Doğrusal Öngörü 838
12.3.1 İleri Yönde Doğrusal Öngörü 839
12.3.2 Geri Yönde Doğrusal Öngörü 841
12.3.3 Kafes İleri ve Geri Yönde Öngörücülerin Eniyi Yansıma Katsayıları 845
12.3.4 AR Süreç ile Doğrusal Öngörü İlişkisi 846
12.4. Normal Denklemlerin Çözümü 846
12.4.1 Levinson-Durbin Algoritması 847
12.4.2 Schur Algoritması 850
12.5 Doğrusal Öngörü Hata Süzgecinin Özellikleri 855
12.6 AR Kafes ve ARMA Kafes-Merdiven Süzgeçler 858
12.6.1 AR Kafes Yapısı 858
12.6.2 ARMA Süreçler ve Kafes-Merdiven Süzgeçler 860
12.7 Süzme ve Öngörü İçin Wiener Süzgeçleri 863
12.7.1 FIR Wiener Süzgeç 864
12.7.2 Doğrusal Ortalama Karesel Tahminde Dikgenlik İlkesi 866
12.7.3 IIR Wiener Süzgeç 867
12.7.4 Nedensel Olmayan Wiener Süzgeci 872
12.8 Özet ve Kaynakça 873
Problemler 874

13 Uyarlanır Süzgeçler 880

13.1 Uyarlanır Süzgeçlerin Uygulamaları 880
13.1.1 Sistem Tanıma veya Sistem Modelleme 882
13.1.2 Uyarlanır Kanal Denkleştirme 883
13.1.3 Telefon Kanalları Üzerinden Veri İletiminde Yankı Giderilmesi 887
13.1.4 Geniş-Bantlı Bir Sinyalde Dar-Bantlı Girişiminin Bastırılması 891
13.1.5 Uyarlanır Ton Pekiştirici 895
13.1.6 Uyarlanır Gürültü Giderici 896
13.1.7 Konuşma Sinyallerinin Doğrusal Öngörülü Kodlanması 897
13.1.8 Uyarlanır Diziler 900
13.2 Uyarlanır Doğrudan-Biçim FIR Süzgeçleri- LMS Algoritması 902
13.2.1 En-Küçük Ortalama-Karesel Hata Ölçütü 903
13.2.2 LMS Algoritması 905

13.2.3 Benzer Olasılıksal Eğim Algoritmaları 907
13.2.4 LMS Algoritmasının Özellikleri 909
13.3 Uyarlanır Doğrudan-Biçim Süzgeçler – RLS Algoritmaları 916
13.3.1 RLS Algoritması 916
13.3.2 LDU Ayrıştırma ve Karekök Algorimaları 921
13.3.3 Hızlı RLS Algoritmaları 923
13.3.4 Doğrudan-Biçim RLS Algoritmalarının Özellikleri 925
13.4 Uyarlanır Örgü-Merdiven Süzgeçler 927
13.4.1 Özyinelemeli En Küçük Kareler Örgü-Merdiven Algoritması 928
13.4.2 Diğer Örgü Algoritmaları 949
13.4.3 Örgü-Merdiven Algoritmalarının Özellikleri 950
13.5 Özet ve Kaynaklar 954
Problemler 955

14 Güç Spektrumu Kestirimi 960

14.1 Sinyallerin Sonlu-Süreli Gözlemlerinden Spektrumlarının Kestirimi 961
14.1.1 Enerji Yoğunluk Spektrumunun Hesaplanması 961
14.1.2 Rastgele Sinyallerin Güç Spektrumunun ve Özkorelasyonunun (Özilintisinin) Kestirimi: Periyodogram 966
14.1.3 Güç Spektrum Kestiriminde DFT Kullanımı 971
14.2 Güç Spektrum Kestirimi İçin Parametrik Olmayan Yöntemler 974
14.2.1 Bartlett Yöntemi: Periyodogramların Ortalanması 974
14.2.2 Welch Yöntemi: Değiştirilmiş Periodogramları Ortalamak 975
14.2.3 Blackman ve Tukey Yöntemi: Periyodogramın Yumuşatılması 978
14.2.4 Parametrik Olmayan Güç Spektrum Kestiricilerin Başarım Özellikleri 981
14.2.5 Parametrik Olmayan Güç Spektrum Kestirimleri İçin Hesaplama Gereklilikleri 984
14.3 Güç Spektrum Kestirimi İçin Parametrik Yöntemler 986
14.3.1 Özkorelasyon ve Model Parametreleri Arasındaki İlişkiler 988
14.3.2 AR Model Parametreleri İçin Yule-Walker Yöntemi 990
14.3.3 AR Model Parametreleri İçin Burg Yöntemi 991
14.3.4 AR Model Parametreleri İçin Kısıtsız En Küçük Kareler Yöntemi 994
14.3.5 AR Model Parametreleri İçin Ardışıl Kestirim Yöntemleri 995
14.3.6 AR Model Derece Seçimi 996
14.3.7 Güç Spektrum Kestirimi İçin MA Modeli 997
14.3.8 Güç Spektrum Kestirimi İçin ARMA Model 999
14.3.9 Bazı Deneysel Sonuçlar 1001

14.4 Süzgeç Öbeği Yöntemi **1009**
14.4.1 Periodogramın Süzgeç Öbeği Gerçeklenmesi 1010
14.4.2 En Küçük Varyanslı Spektral Kestirim 1012
14.5 Spektrum Kestirimi İçin Özçözümleme Algoritmaları **1015**
14.5.1 Pisarenko Harmonik Ayrıştırma Yöntemi 1017
14.5.2 Beyaz Gürültüdeki Sinüzoidaller İçin Özkorelasyon Matrisinin Öz-Ayrıştırması 1019
14.5.4 ESPRIT Algoritması 1022
14.5.5 Derece Seçim Ölçütleri 1025
14.5.6 Deneysel Sonuçlar 1026
14.6 Özet ve Kaynaklar **1029**
Problemler **1030**

A Rastgele Sayı Üreteçleri **1041**

B Doğrusal-Fazlı FIR Süzgeçlerin Tasarımı İçin Geçiş Sabitleri Tabloları **1047**

Kaynakça **1053**

Seçilen Problemlerin Yanıtları **1067**

Dizin **1077**

Kaynakça

AKAIKE, H. 1969. "Power Spectrum Estimation Through Autoregression Model Fitting," *Ann. Inst. Stat. Math.*, Cilt. 21, sf. 407–149.

AKAIKE, H. 1974. "A New Look at the Statistical Model Identification," *IEEE Trans. Automatic Control,* Cilt AC-19, sf. 716–723, Aralık.

ANDERSEN, N. O. 1978. "Comments on the Performance of Maximum Entropy Algorithm," *Proc. IEEE,* Cilt. 66, sf. 1581–1582, Kasım.

ANTONIOU, A. 1979. *Digital Filters: Analysis and Design*, McGraw-Hill, New York.

AUER, E. 1987. "A Digital Filter Structure Free of Limit Cycles," *Proc. 1987 ICASSP*, sf. 21.11.1–21.11.4, Dallas, TX, Nisan.

AVENHAUS, E., and SCHUESSLER, H. W. 1970. "On the Approximation Problem in the Design of Digital Filters with Limited Wordlength," *Arch. Elek. Ubertragung*, Cilt. 24, sf. 571–572.

BAGGEROER, A. B. 1976. "Confidence Intervals for Regression (MEM) Spectral Estimates," *IEEE Trans. Information Theory*, Cilt. IT-22, sf. 534–545, Eylül.

BANDLER, J. W., and BARDAKJIAN, B. J. 1973. "Least *p*th Optimization of Recursive Digital Filters," *IEEE Trans. Audio and Electroacoustics*, Cilt. AU-21, sf. 460–470, Ekim.

BARNES, C. W., and FAM, A. T. 1977. "Minimum Norm Recursive Digital Filters That Are Free ofOverflow Limit Cycles," *IEEE Trans. Circuits and Systems*, Cilt. CAS-24, sf. 569–574, Ekim.

BARTLETT, M. S. 1948. "Smoothing Periodograms from Time Series with Continuous Spectra," *Nature* (London), Cilt. 161, sf. 686–687, Mayıs.

BARTLETT, M. S. 1961. *Stochastic Processes*, Cambridge University Press, Cambridge, UK.

BECKMAN, F. S. 1960 The Solution of Linear Equations by the conjugate Gradient Method" in *Mathematical Methods for Digital Computers*, A. Ralston and H.S. Wilf, eds., Wiley, New York

BERGLAND, G. D. 1969. "A Guided Tour of the Fast Fourier Transform," *IEEE Spectrum*, Cilt. 6, sf. 41–52, Temmuz.

BERK, K. N. 1974. "Consistent Autoregressive Spectral Estimates," *Ann. Stat.*, Cilt. 2, sf. 489–502.

BERNHARDT, P. A., ANTONIADIS, D. A., and DA ROSA, A. V. 1976. "Lunar Perturbations in Columnar Electron Content and Their Interpretation in Terms of Dynamo Electrostatic Fields," *J. Geophys. Res.*, Cilt. 81, sf. 5957–5963, Aralık.

BERRYMAN, J. G. 1978. "Choice of Operator Length for Maximum Entropy Spectral Analysis," *Geophysics*, Cilt. 43, sf. 1384–1391, Aralık.

BIERMAN, G. J. 1977. *Factorization Methods for Discrete Sequential Estimation*, Academic, New York.

BLACKMAN, R. B., and TUKEY, J. W. 1958. *The Measurement of Power Spectra*, Dover, New York.

BLAHUT, R. E. 1985. *Fast Algorithms for Digital Signal Processing*, Addison-Wesley, Reading, MA.

BLUESTEIN, L. I. 1970. "ALinear Filtering Approach to the Computation of the Discrete Fourier Transform," *IEEE Trans. Audio and Electroacoustics*, Cilt. AU-18, sf. 451–455, Aralık.

BOLT, B. A. 1988. *Earthquakes*, W. H. Freeman and Co., New York.

BOMAR, B. W. 1985. "New Second-Order State-Space Structures for Realizing Low Roundoff Noise Digital Filters," *IEEE Trans. Acoustics, Speech, and Signal Processing*, Cilt. ASSP-33, sf. 106–110, Şubat.

BRACEWELL, R. N. 1978. *The Fourier Transform and Its Applications*, 2. basım, McGraw-Hill, New York.

BRIGHAM, E. O. 1988. *The Fast Fourier Transform and Its Applications*, Prentice Hall, Upper Saddle River, NJ.

BRIGHAM, E. O., and MORROW, R. E. 1967. "The Fast Fourier Transform," *IEEE Spectrum*, Cilt. 4, sf. 63–70, Aralık.

BRILLINGER, D. R. 1974. "Fourier Analysis of Stationary Processes," *Proc. IEEE*, Cilt. 62, sf. 1628–1643, Aralık.

BROPHY, F., and SALAZAR, A. C. 1973. "Considerations of the Padé Approximant Technique in the Syn-thesis of Recursive Digital Filters," *IEEE Trans. Audio and Electroacoustics*, Cilt. AU-21, sf. 500–505, Aralık.

BROWN, J. L., JR., 1980. "First-Order Sampling of Bandpass Signals—A New Approach," *IEEE Trans. Information Theory*, Cilt. IT-26, sf. 613–615, Eylül.

BROWN, R. C. 1983. *Introduction to Random Signal Analysis and Kalman Filtering*, Wiley, New York.

BRUBAKER, T. A., and GOWDY, J. N. 1972. "Limit Cycles in Digital Filters," *IEEE Trans. Automatic Control*, Cilt. AC-17, sf. 675–677, Ekim.

BRUZZONE, S. P., and KAVEH, M. 1980. "On Some Suboptimum ARMA Spectral Estimators," *IEEE Trans. Acoustics, Speech, and Signal Processing*, Cilt. ASSP-28, sf. 753–755, Aralık.

BURG, J. P. 1967. "Maximum Entropy Spectral Analysis," *Proc. 37th Meeting of the Society of Ex-ploration Geophysicists*, Oklahoma City, OK, Ekim. Tekrar basım *Modern Spectrum Analysis*, D. G. Childers, basım, IEEE Press, New York.

BURG, J. P. 1968. "ANew Analysis Technique for Time Series Data," NATO Advanced Study Institute on Signal Processing with Emphasis on Underwater Acoustics, Ağustos 12–23. Tekrar basım *Modern Spectrum Analysis*, D. G. Childers, basım, IEEE Press, New York.

BURG, J. P. 1972. "The Relationship Between Maximum Entropy and Maximum Likelihood Spectra," *Geophysics*, Cilt. 37, sf. 375–376, Nisan.

BURG, J. P. 1975. "Maximum Entropy Spectral Analysis," Ph.D. dissertation, Department of Geophysics, Stanford University, Stanford, CA, Mayıs.

BURRUS, C. S., and PARKS, T. W. 1970. "Time–Domain Design of Recursive Digital Filters," *IEEETrans. Audio and Electroacoustics*, Cilt. 18, sf. 137–141, Haziran.

BURRUS, C.S.and PARKS, T. W. 1985. *DFT/FFT and Convolution Algorithms*, Wiley, New York.

BUTTERWECK, H.J., VAN MEER, A.C.P., and VERKROOST, G. 1984. "New Second-Order Digital Filter Sections Without Limit Cycles," *IEEE Trans. Circuits and Systems*, Cilt. CAS-31, sf. 141–146, Şubat.

CADZOW, J. A. 1979. "ARMA Spectral Estimation: An Efficient Closed-Form Procedure," *Proc. RADC Spectrum Estimation Workshop*, sf. 81–97, Rome, NY, Ekim.

CADZOW, J. A. 1981. "Autoregressive–Moving Average Spectral Estimation: AModel Equation Error Procedure," *IEEE Trans. Geoscience Remote Sensing*, Cilt. GE-19, sf. 24–28, Ocak.

CADZOW, J. A. 1982. "Spectral Estimation: An Overdetermined Rational Model Equation Approach," *Proc. IEEE*, Cilt. 70, sf. 907–938, Eylül.

CANDY, J. C. 1986. "Decimation for Sigma Delta Modulation," *IEEE Trans. Communications*, Cilt.COM-34, sf. 72–76, Ocak.

CANDY, J.C., WOOLEY, B. A., and BENJAMIN, D. J. 1981. "AVoiceband Codec with Digital Filtering," *IEEE Trans. Communications*, Cilt. COM-29, sf. 815–830, Haziran.

CAPON, J. 1969. "High-Resolution Frequency–Wavenumber Spectrum Analysis," *Proc. IEEE*, Cilt. 57, sf. 1408–1418, Ağustos.

CAPON, J. 1983. "Maximum-Likelihood Spectral Estimation," in *Nonlinear Methods of Spectral Anal-ysis*, 2. basım, S. Haykin, basım, Springer-Verlag, New York.

CAPON, J., and GOODMAN, N. R. 1971. "Probability Distribution for Estimators of the Frequency-Wavenumber Spectrum," *Proc. IEEE*, Cilt. 58, sf. 1785–1786, Ekim.

CARAISCOS, C., and LIU, B. 1984. "ARoundoff Error Analysis of the LMS Adaptive Algorithm," *IEEE Trans. Acoustics, Speech, and Signal Processing*, Cilt. ASSP-32, sf. 34–41, Ocak.

CARAYANNIS, G., MANOLAKIS, D. G., and KALOUPTSIDIS, N. 1983. "AFast Sequential Algorithm for Least-Squares Filtering and Prediction," *IEEE Trans. Acoustics, Speech, and Signal Processing*, Cilt. ASSP-31, sf. 1394–1402, Aralık.

CARAYANNIS, G., MANOLAKIS, D. G., and KALOUPTSIDIS, N. 1986. "A Unified View of Parametric Processing Algorithms for Prewindowed Signals," *Signal Processing*, Cilt. 10, sf. 335–368, Haziran.

CARLSON, N. A., and CULMONE, A. F. 1979. "Efficient Algorithms for On-Board Array Processing," *Record 1979 International Conference on Communications*, sf. 58.1.1–58.1.5, Boston, Haziran 10–14.

CHAN, D. S. K., and RABINER, L. R. 1973a. "Theory of Roundoff Noise in Cascade Realizations of Finite Impulse Response Digital Filters," *Bell Syst. Tech. J.*, Cilt. 52, sf. 329–345, Mart.

CHAN, D. S. K., and RABINER, L. R. 1973b. "An Algorithm for Minimizing Roundoff Noise in Cascade Realizations of Finite Impulse Response Digital Filters," *Bell Sys. Tech. J.*, Cilt. 52, sf. 347–385, Mart.

CHAN, D. S. K., and RABINER, L. R. 1973c. "Analysis of Quantization Errors in the Direct Form for Finite Impulse Response Digital Filters," *IEEE Trans. Audio and Electroacoustics*, Cilt. AU-21, sf. 354–366, Ağustos.

CHANG, T. 1981. "Suppression of Limit Cycles in Digital Filters Designed with One Magnitude-Truncation Quantizer," *IEEE Trans. Circuits and Systems*, Cilt. CAS-28, sf. 107–111, Şubat.

CHEN, C. T. 1970. *Introduction to Linear System Theory*, Holt, Rinehart and Winston, New York.

CHEN, W. Y., and STEGEN, G. R. 1974. "Experiments with Maximum Entropy Power Spectra of Sinu-soids," *J. Geophys. Res.*, Cilt. 79, sf. 3019–3022, Temmuz.

CHILDERS, D. G., basım 1978. *Modern Spectrum Analysis*, IEEE Press, New York.

CHOW, J. C. 1972a. "On the Estimation of the Order of a Moving-Average Process," *IEEE Trans. Automatic Control*, Cilt. AC-17, sf. 386–387, Haziran.

CHOW, J. C. 1972b. "On Estimating the Orders of an Autoregressive-Moving Average Process with Uncertain Observations," *IEEE Trans. Automatic Control*, Cilt. AC-17, sf. 707–709, Ekim.

CHOW, Y., and CASSIGNOL, E. 1962. *Linear Signal Flow Graphs and Applications*, Wiley, New York.

CHUI, C. K., and CHEN, G. 1987. *Kalman Filtering*, Springer-Verlag, New York.

CIOFFI, J. M. 1987, "Limited Precision Effects in Adaptive Filtering," *IEEE Trans. Circuits and Systems*, Cilt. CAS-34, sf. 821–833, Temmuz.

CIOFFI, J. M., and KAILATH, T. 1984. "Fast Recursive-Least-Squares Transversal Filters for Adaptive Filtering," *IEEE Trans. Acoustics, Speech, and Signal Processing*, Cilt. ASSP-32, sf. 304–337, Nisan.

CIOFFI, J. M., and KAILATH, T. 1985. "Windowed Fast Transversal Filters Adaptive Algorithms with Normalization," *IEEE Trans. Acoustics, Speech, and Signal Processing*, Cilt. ASSP-33, sf. 607–625, Haziran.

CLAASEN, T.A.C.M., MECKLENBRAUKER, W.F.G., and PEEK, J. B. H. 1973. "Second-Order Digital Filter with Only One Magnitude-Truncation Quantizer and Having Practically No Limit Cycles," *Electron. Lett.*, Cilt. 9, Kasım.

CLARKE, R. J. 1985. *Transform Coding of Images*. Academic Press, London, UK.

COCHRAN, W.T., COOLEY, J.W., FAVIN, D. L., HELMS, H.D., KAENEL, R. A., LANG, W.W., MALING, G. C., NELSON, D. E., RADER, C. E., and WELCH, P. D. 1967. "What Is the Fast Fourier Transform," *IEEE Trans. Audio and Electroacoustics*, Cilt. AU-15, sf. 45–55, Haziran.

CONSTANTINIDES, A. G. 1967. "Frequency Transformations for Digital Filters," *Electron. Lett.*, Cilt. 3, sf. 487–489, Kasım.

CONSTANTINIDES, A. G. 1968. "Frequency Transformations for Digital Filters," *Electron. Lett.*, Cilt. 4, sf. 115–116, Nisan.

CONSTANTINIDES, A. G. 1970. "Spectral Transformations for Digital Filters," *Proc. IEEE*, Cilt. 117, sf. 1585–1590, Ağustos.

COOLEY, J. W., and TUKEY, J. W. 1965. "An Algorithm for the Machine Computation of Complex Fourier Series," *Math. Comp.*, Cilt. 19, sf. 297–301, Nisan.

COOLEY, J.W., LEWIS, P., and WELCH, P. D. 1967. "Historical Notes on the Fast Fourier Transform," *IEEE Trans. Audio and Electroacoustics*, Cilt. AU-15, sf. 76–79, Haziran.

COOLEY, J.W., LEWIS, P., and WELCH, P. D. 1969. "The Fast Fourier Transform and Its Applications," *IEEE Trans. Education*, Cilt. E-12, sf. 27–34, Mart.

COULSON, A. 1995. "AGeneralization of Nonuniform Bandpass Sampling." *IEEE Trans. on Signal Processing*, Cilt. 43(3), sf. 694–704, Mart.

COULSON, A., VAUGHAM, R., and POULETTI, M, 1994. "Frequency Shifting Using Bandpass Sampling." *IEEE Trans. on Signal Processing*, Vol 42(6), sf. 1556–1559, Haziran.

CROCHIERE, R. E. 1977. "On the Design of Sub-Band Coders for Low Bit Rate Speech Communication," *Bell Syst. Tech. J.*, Cilt. 56, sf. 747–711, Mayıs–Haziran.

CROCHIERE, R. E. 1981. "Sub-Band Coding," *Bell Syst. Tech. J.*, Cilt. 60, sf. 1633–1654, Eylül.

CROCHIERE, R. E., and RABINER, L. R. 1975. "Optimum FIR Digital Filter Implementations for Decimation, Interpolation, and Narrowband Filtering," *IEEE Trans. Acoustics, Speech and Signal Processing*, Cilt. ASSP-23, sf. 444–456, Ekim.

CROCHIERE, R. E., and RABINER, L. R. 1976. "Further Considerations in the Design of Decimators and Interpolators," *IEEE Trans. Acoustics, Speech, and Signal Processing*, Cilt. ASSP-24, sf. 296–311, Ağustos.

CROCHIERE, R. E., and RABINER, L. R. 1981. "Interpolation and Decimation of Digital Signals—A Tutorial Review," *Proc. IEEE*, Cilt. 69, sf. 300–331, Mart.

CROCHIERE, R. E., and RABINER, L. R. 1983. *Multirate Digital Signal Processing*, Prentice Hall, Upper Saddle River, NJ.

DANIELS, R. W. 1974. *Approximation Methods for the Design of Passive, Active and Digital Filters*, McGraw-Hill, New York.

DAVENPORT, W.B., JR. 1970. Probability and Random Processes: An Introduction for Applied Scientists and Engineers, McGraw-Hill, New York.

DAVIS, H. F. 1963. *Fourier Series and Orthogonal Functions*, Allyn and Bacon, Boston.

DECZKY, A. G. 1972. "Synthesis of Recursive Digital Filters Using the Minimum *p*-Error Criterion," *IEEE Trans. Audio and Electroacoustics*, Cilt. AU-20, sf. 257–263, Ekim.

DELLER, J.R.Jr., HANSEN, J. H. L., and PROAKIS, J. G. 2000. *Discrete-TimeProcessingofSpeechSignals*, Wiley, New York.

DELSARTE, P., and GENIN, Y. 1986. "The Split Levinson Algorithm," *IEEE Trans. Acoustics, Speech, and Signal Processing*, Cilt. ASSP-34, sf. 470–478, Haziran.

DELSARTE, P., GENIN, Y., and KAMP, Y. 1978. "Orthogonal Polynomial Matrices on the Unit Circle," *IEEE Trans. Circuits and Systems*, Cilt. CAS-25, sf. 149–160. Ocak.

DERUSSO, P. M., ROY, R. J., and CLOSE, C. M. 1965. *State Variables for Engineers*, Wiley, New York.

DUHAMEL, P. 1986. "Implementation of Split-Radix FFT Algorithms for Complex, Real, and Real-Symmetric Data," *IEEE Trans. Acoustics, Speech, and Signal Processing*, Cilt. ASSP-34, sf. 285–295, Nisan.

DUHAMEL, P., and HOLLMANN, H. 1984. "Split-Radix FFT Algorithm," *Electron. Lett.*, Cilt. 20, sf. 14–16, Ocak.

DURBIN, J. 1959. "Efficient Estimation of Parameters in Moving-Average Models," *Biometrika*, Cilt. 46, pp. 306–316.

DWIGHT, H. B. 1957. *Tables of Integrals and Other Mathematical Data*, 3. basım, Macmillan, New York.

DYM, H., and MCKEAN, H. P. 1972. *Fourier Series and Integrals*, Academic, New York.

EBERT, P. M., MAZO, J. E., and TAYLOR, M. G. 1969. "Overflow Oscillations in Digital Filters," *Bell Syst. Tech. J.*, Cilt. 48, sf. 2999–3020, Kasım.

ELEFTHERIOU, E., and FALCONER, D. D. 1987. "Adaptive Equalization Techniques for HF Channels," *IEEE J. Selected Areas in Communications*, Cilt. SAC-5, sf. 238–247, Şubat.

ELUP, L., GARDNER, F. M., and HARRIS F. A., 1993 "Interpolation in digital Modems, Part II: Funda-mentals and performance." *IEEE trans. on Communications*, Vol, 41(6), sf. 998–1008, Haziran.

FALCONER, D. D., and LJUNG, L. 1978. "Application of Fast Kalman Estimation to Adaptive Equaliza-tion," *IEEE Trans. Communications*, Cilt. COM-26, sf. 1439–1446, Ekim.

FAM, A. T., and BARNES, C. W. 1979. "Non-minimal Realizations of Fixed-Point Digital Filters That Are Free of All Finite Wordlength Limit Cycles," *IEEE Trans. Acoustics, Speech, and Signal Processing*, Cilt. ASSP-27, sf. 149–153, Nisan.

FARROW, C. W. 1998. "AContiniously Variable Digital Delay Element." *Proc. IEEE Intern. Sympo-sium on Circuits and Systems*, sf. 2641–2645.

FETTWEIS, A. 1971. "Some Principles of Designing Digital Filters Imitating Classical Filter Structures," *IEEE Trans. Circuit Theory*, Cilt. CT-18, sf. 314–316, Mart.

FLETCHER, R., and POWELL, M. J. D. 1963. "ARapidly Convergent Descent Method for Minimization," *Comput. J.*, Cilt. 6, sf. 163–168.

FOUGERE, P.F., ZAWALICK, E. J., and RADOSKI, H. R. 1976. "Spontaneous Line Splitting in Maximum Entropy Power Spectrum Analysis," *Phys. Earth Planet. Inter.*, Cilt. 12, 201–207, Ağustos.

FRERKING, M. E. 1994. *Digital Signal Processing in Communication Systems*, Kluwer Academic Pub-lishers, Boston.

FRIEDLANDER, B. 1982a. "Lattice Filters for Adaptive Processing," *Proc. IEEE*, Cilt. 70, sf. 829–867, Ağustos.

FRIEDLANDER, B. 1982b. "Lattice Methods for Spectral Estimation," *Proc. IEEE*, Cilt. 70, sf. 990–1017, Eylül.

FUCHS, J. J. 1988. "Estimating the Number of Sinusoids in Additive White Noise," *IEEE Trans. Acous-tics, Speech, and Signal Processing*, Cilt. ASSP-36, sf. 1846–1853, Aralık.

GANTMACHER, F. R. 1960. *The Theory of Matrices*, Cilt. I., Chelsea, New York.

GARDNER, F. M. 1993. "Interpolation in Digital Modems, Part I: Fundamentals." *IEEE Trans. on Communications*, Cilt. 41(3), sf. 502–508, Mart.

GARDNER, W. A. 1984. "Learning Characteristics of Stochastic-Gradient-Descent Algorithms: A Gen-eral Study, Analysis and Critique," *Signal Processing*, Cilt. 6, sf. 113–133, Nisan.

GARDNER, W. A. 1987. *Statistical Spectral Analysis: ANonprobabilistic Theory*, Prentice Hall, Upper Saddle River, NJ.

GARLAN, C., and ESTEBAN, D. 1980. "16 Kbps Real-Time QMF Sub-Band Coding Implementation," *Proc. 1980 International Conference on Acoustics, Speech, and Signal Processing*, sf. 332–335, Nisan.

GEORGE, D. A., BOWEN, R. R., and STOREY, J. R. 1971. "An Adaptive Decision-Feedback Equalizer," *IEEE Trans. Communication Technology*, Cilt. COM-19, sf. 281–293, Haziran.

GERONIMUS, L. Y. 1958. *Orthogonal Polynomials* (Rusça) (İngilizce çevirisi Consultants Bureau tarafından, New York, 1961).

GERSCH, W., and SHARPE, D. R. 1973. "Estimation of Power Spectra with Finite-Order Autoregressive Models," *IEEE Trans. Automatic Control*, Cilt. AC-18, sf. 367–369, Ağustos.

GERSHO, A. 1969. "Adaptive Equalization of Highly Dispersive Channels for Data Transmission," *Bell Syst. Tech. J.*, Cilt. 48, sf. 55–70, Ocak.

GIBBS, A. J. 1969. "An Introduction to Digital Filters," *Aust. Telecommun. Res.*, Cilt. 3, sf. 3–14, Kasım.

GIBBS, A. J. 1970. "The Design of Digital Filters," *Aust. Telecommun. Res.*, Cilt. 4, sf. 29–34, Mayıs.

GITLIN, R. D., and WEINSTEIN, S. B. 1979. "On the Required Tap-Weight Precision for Digitally Implemented Mean-Squared Equalizers," *Bell Syst. Tech. J.*, Cilt. 58, sf. 301–321, Şubat.

GITLIN, R.D., MEADORS, H. C., and WEINSTEIN, S. B. 1982. "The Tap-Leakage Algorithm: An Algorithm for the Stable Operation of a Digitally Implemented Fractionally Spaced, Adaptive Equalizer," *Bell Syst. Tech. J.*, Cilt. 61, sf. 1817–1839, Ekim.

GOERTZEL, G. 1968. "An Algorithm for the Evaluation of Finite Trigonometric Series," *Am. Math. Monthly*, Cilt. 65, sf. 34–35, Ocak.

GOHBERG, I., basım 1986. *I. Schür Methods in Operator Theory and Signal Processing*, Birkhauser Verlag, Stuttgart, Germany.

GOLD, B., and JORDAN, K. L., JR. 1986. "ANote on Digital Filter Synthesis," *Proc. IEEE*, Cilt. 56, sf. 1717–1718, Ekim.

GOLD, B., and JORDAN, K. L., JR. 1969. "ADirect Search Procedure for Designing Finite Duration Impulse Response Filters," *IEEE Trans. Audio and Electroacoustics*, Cilt. AU-17, sf. 33–36, Mart.

GOLD, B., and RADER, C. M. 1966. "Effects of Quantization Noise in Digital Filters." *Proc. AFIPS 1966 Spring Joint Computer Conference*, Cilt. 28, sf. 213–219.

GOLD, B., and RADER, C. M. 1969. *Digital Processing of Signals*, McGraw-Hill, New York.

GOLDEN, R. M., and KAISER, J. F. 1964. "Design of Wideband Sampled Data Filters," *Bell Syst. Tech. J.*, Cilt. 43, sf. 1533–1546, Temmuz.

GOOD, I. J. 1971. "The Relationship Between Two Fast Fourier Transforms," *IEEE Trans. Computers*, Cilt. C-20, sf. 310–317.

GORSKI-POPIEL, J., basım 1975. *Frequency Synthesis: Techniques and Applications*, IEEE Press, New York.

GOYAL, V. 2001. "Theoretical Foundations of Transform Coding." *IEEE Signal Processing Magazine*, sf 9-21, Eylül.

GRACE, O. D., and PITT, S. P. 1969. "Sampling and Interpolation of Bandlimited Signals by Quadrature Methods." *J. Acoust. Soc. Amer.*, Cilt. 48(6), sf. 1311–1318, Kasım.

GRAUPE, D., KRAUSE, D. J., and MOORE, J. B. 1975. "Identification of Autoregressive–Moving AverageParameters of Time Series," *IEEE Trans. Automatic Control*, Cilt. AC-20, sf. 104–107, Şubat.

GRAY, A. H., and MARKEL, J. D. 1973. "Digital Lattice and Ladder Filter Synthesis," *IEEE Trans.Acoustics, Speech, and Signal Processing*, Cilt. ASSP-21, sf. 491–500, Aralık.

GRAY, A. H., and MARKEL, J. D. 1976. "A Computer Program for Designing Digital Elliptic Filters," *IEEE Trans. Acoustics, Speech, and Signal Processing*, Cilt. ASSP-24, sf. 529–538, Aralık.

GRAY, R. M. 1990. *Source Coding Theory*, Kluwer, Boston, MA.

GRENANDER, O., and SZEGO, G. 1958. *Toeplitz Forms and Their Applications*, University of California Press, Berkeley, CA.

GRIFFITHS, L. J. 1975. "Rapid Measurements of Digital Instantaneous Frequency," *IEEE Trans. Acous-tics, Speech, and Signal Processing*, Cilt. ASSP-23, sf. 207–222, Nisan.

GRIFFITHS, L. J. 1978. "An Adaptive Lattice Structure for Noise Cancelling Applications," Proc. ICASSP-78, sf. 87–90. Tulsa, OK, Nisan.

GUILLEMIN, E. A. 1957. *Synthesis of Passive Networks*, Wiley, New York.

GUPTA, S. C. 1966. *Transform and State Variable Methods in Linear Systems*, Wiley, New York.

HAMMING, R. W. 1962. *Numerical Methods for Scientists and Engineers*, McGraw-Hill, New York.

HARRIS, F. 1997. *Performance and Design of Farrow Filter Used for Arbitrary Resampling.* 31st Conference on Signals, Systems, and Computers, Pacific Grove, CA, sf. 595–599.

HAYKIN, S. 1991. *Adaptive Filter Theory*, 2. basım, Prentice Hall, Upper Saddle River, NJ.

HELME, B., and NIKIAS, C. S. 1985. "Improved Spectrum Performance via a Data-Adaptive Weighted BurgTechnique," *IEEE Trans. Acoustics, Speech, and Signal Processing*, Cilt. ASSP-33, sf. 903–910, Ağustos.

HELMS, H. D. 1967. "Fast Fourier Transforms Method of Computing Difference Equations and Simu-lating Filters," *IEEE Trans. Audio and Electroacoustics*, Cilt. AU-15, sf. 85–90, Haziran.

HELMS, H. D. 1968. "Nonrecursive Digital Filters: Design Methods for Achieving Specifications on Fre-quency Response," *IEEE Trans. Audio and Electroacoustics*, Cilt. AU-16, sf. 336–342, Eylül.

HELSTROM, C. W. 1990. *Probability and Stochastic Processes for Engineers*, 2. basım, Macmillan, New York.

HERRING, R. W. 1980. "The Cause of Line Splitting in Burg Maximum-Entropy Spectral Analysis," *IEEE Trans. Acoustics, Speech, and Signal Processing*, Cilt. ASSP-28, sf. 692–701, Aralık.

HERMANN, O. 1970. "Design of Nonrecursive Digital Filters with Linear Phase," *Electron. Lett.*, Cilt. 6, pp. 328–329, Kasım.

HERMANN, O., and SCHüESSLER, H. W. 1970a. "Design of Nonrecursive Digital Filters with Minimum Phase," *Electron. Lett.*, Cilt. 6, sf. 329–330, Kasım.

HERRMANN, O., and SCHüESSLER, H. W. 1970b. "On the Accuracy Problem in the Design of Nonrecursive Digital Filters," *Arch. Elek. Ubertragung*, Cilt. 24, sf. 525–526.

HERRMANN, O., RABINER, L. R., and CHAN, D. S. K. 1973. "Practical Design Rules for Optimum Finite Impulse Response Lowpass Digital Filters," *Bell Syst. Tech. J.*, Cilt. 52, sf. 769–799, Temmuz–Ağustos.

HILDEBRAND, F. B. 1952. *Methods of Applied Mathematics*, Prentice Hall, Upper Saddle River, NJ.

HOFSTETTER, E., OPPENHEIM, A. V., and SIEGEL, J. 1971. "ANew Technique for the Design of Nonrecur-sive Digital Filters," *Proc. 5th Annual Princeton Conference on Information Sciences and Systems*, sf. 64–72.

HOGENAUER, E.B. 1981. "An Economical Class of Digital Filters for Decimation and Interpolation" *IEEE Trans. on ASSP*, Cilt. 29(2), sf. 155–162, Nisan.

HOUSEHOLDER, A. S. 1964. *The Theory of Matrices in Numerical Analysis*, Blaisdell, Waltham, MA.

HSU, F. M. 1982. "Square-Root Kalman Filtering for High-Speed Data Received Over Fading Dispersive HF Channels," *IEEE Trans. Information Theory*, Cilt. IT-28, sf. 753–763, Eylül.

HSU, F. M., and GIORDANO, A. A. 1978. "Digital Whitening Techniques for Improving Spread Spectrum Communications Performance in the Presence of Narrowband Jamming and Interference," *IEEE Trans. Communications*, Cilt. COM-26, sf. 209–216, Şubat.

HWANG, S. Y. 1977. "Minimum Uncorrelated Unit Noise in State Space Digital Filtering," *IEEE Trans. Acoustics, Speech, and Signal Processing*, Cilt. ASSP-25, sf. 273–281, Ağustos.

INCINBONO, B.1978. "adaptive Signal Processing for Detection and Communication," in *communication Systems and Random Process Theory*, J.K. Skwirzynski, basım, Sijthoff en Noordhoff, Alphen aan den Rijn, The Netherlands.

JAYANT, N. S., and NOLL, P. 1984. *Digital Coding of waveforms*, Prentice Hall, Upper Saddle River, NJ. JACKSON, L. B. 1969. "An Analysis of Limit Cycles Due to Multiplication Rounding in Recursive Digital (Sub) Filters," *Proc. 7th Annual Allerton Conference on Circuit and System Theory*, sf. 69–78.

JACKSON, L. B. 1970a. "On the Interaction of Roundoff Noise and Dynamic Range in Digital Filters," *Bell Syst. Tech. J.*, Cilt. 49, sf. 159–184, Şubat.

JACKSON, L. B. 1970b. "Roundoff Noise Analysis for Fixed-Point Digital Filters Realized in Cascade or Parallel Form," *IEEE Trans. Audio and Electroacoustics*, Cilt. AU-18, sf. 107–122, Haziran.

JACKSON, L. B. 1976. "Roundoff Noise Bounds Derived from Coefficients Sensitivities in Digital Filters," *IEEE Trans. Circuits and Systems*, Cilt. CAS-23, sf. 481–485, Ağustos.

JACKSON, L. B. 1979. "Limit Cycles on State-Space Structures for Digital Filters," *IEEE Trans. Circuits and Systems*, Cilt. CAS-26, sf. 67–68, Ocak.

JACKSON, L.B., LINDGREN, A. G., and KIM, Y. 1979. "Optimal Synthesis of Second-Order State-Space Structures for Digital Filters," *IEEE Trans. Circuits and Systems*, Cilt. CAS-26, sf. 149–153, Mart.

JACKSON, M., and MATTHEWSON, P. 1986. "Digital Processing of Bandpass Signals." *GEC Journal of Research*, Cilt. 4(1), sf. 32–41.

JAHNKE, E., and EMDE, F. 1945. *Tables of Functions*, 4. basım, Dover, New York.

JAIN, V. K., and CROCHIERE, R. E. 1984. "Quadrature Mirror Filter Design in the Time Domain," *IEEE Trans. Acoustics, Speech, and Signal Processing*, Cilt. ASSP-32, sf. 353–361, Nisan.

JANG, Y., and YANG, S. 2001. *Recursive Cascaded Integrator-Comb Decimation Filters with Integer Multiple factors*, 44th IEEE Midwest Symposium on circuits and Systems, Daytona, OH, Ağustos.

JENKINS, G. M., and WATTS, D. G. 1968. *Spectral Analysis and Its Applications*, Holden-Day, San Francisco.

JOHNSON, D. H. 1982. "The Application of Spectral Estimation Methods to Bearing Estimation Prob-lems," *Proc. IEEE*, Cilt. 70, sf. 1018–1028, Eylül.

JOHNSTON, J. D. 1980. "A Filter Family Designed for Use in Quadrature Mirror Filter Banks," *IEEE International Conference on Acoustics, Speech, and Signal Processing*, sf. 291–294, Nisan.

JONES, R. H. 1976. "Autoregression Order Selection," *Geophysics*, Cilt. 41, sf. 771–773, Ağustos.

JONES, S. K., CAVIN, R. K., and REED, W. M. 1982. "Analysis of Error-Gradient Adaptive Linear Equal-izers for a Class of Stationary-Dependent Processes," *IEEE Trans. Information Theory*, Cilt. IT-28, sf. 318–329, Mart.

JURY, E. I. 1964. *Theory and Applications of the z-Transform Method*, Wiley, New York.

KAILATH, T. 1974. "AView of Three Decades of Linear Filter Theory," *IEEE Trans. Information Theory*, Cilt. IT-20, sf. 146–181, Mart.

KAILATH, T. 1981. *Lectures on Wiener and Kalman Filtering*, 2. basım, Springer-Verlag, New York.

KAILATH, T. 1985. "Linear Estimation for Stationary and Near-Stationary Processes," in *Modern Signal Processing*, T. Kailath, basım, Hemisphere Publishing Corp., Washington, DC.

KAILATH, T. 1986. "ATheorem of I. Schür and Its Impact on Modern Signal Processing," in Gohberg 1986.

KAILATH, T., VIEIRA, A.C.G, and MORF, M. 1978. "Inverses of Toeplitz Operators, Innovations, and Orthogonal Polynomials," *SIAM Rev.*, Cilt. 20, sf. 1006–1019.

KAISER, J. F. 1963. "Design Methods for Sampled Data Filters," *Proc. First Allerton Conference on Circuit System Theory*, sf. 221–236, Kasım.

KAISER, J. F. 1966. "Digital Filters," in *System Analysis by Digital Computer*, F. F. Kuo and J. F. Kaiser, eds., Wiley, New York.

KALOUPTSIDIS, N., and THEODORIDIS, S. 1987. "Fast Adaptive Least-Squares Algorithms for Power SpectralEstimation," *IEEE Trans. Acoustics, Speech, and Signal Processing*, Cilt.ASSP-35, pp.661–670, Mayıs.

KALMAN, R. E. 1960. "ANew Approach to Linear Filtering and Prediction Problems," *Trans. ASME, J. Basic Eng.*, Cilt. 82D, sf. 35–45, Mart.

KALMAN, R. E., and BUCY, R. S. 1961. "New Results in Linear Filtering Theory," *Trans. ASME, J. Basic Eng.*, Cilt. 83, sf. 95–108.

KASHYAP, R. L. 1980. "Inconsistency of the AIC Rule for Estimating the Order of Autoregressive Models," *IEEE Trans. Automatic Control*, Cilt. AC-25, sf. 996–998, Ekim.

KAVEH, J., and BRUZZONE, S. P. 1979. "Order Determination for Autoregressive Spectral Estimation," *Record of the 1979 RADC Spectral Estimation Workshop*, sf. 139–145, Griffin Air Force Base, Rome, NY.

KAVEH, M., and LIPPERT, G. A. 1983. "An Optimum Tapered Burg Algorithm for Linear Prediction and Spectral Analysis," *IEEE Trans. Acoustics, Speech, and Signal Processing*, Cilt. ASSP-31, sf. 438–444, Nisan.

KAY, S. M. 1980. "A New ARMA Spectral Estimator," *IEEE Trans. Acoustics, Speech, and Signal Processing*, Cilt. ASSP-28, sf. 585–588, Ekim.

KAY, S. M. 1988. *Modern Spectral Estimation*, Prentice Hall, Upper Saddle River, NJ.

KAY, S. M., and MARPLE, S. L., JR. 1979. "Sources of and Remedies for Spectral Line Splitting in Autoregressive Spectrum Analysis," *Proc. 1979 ICASSP*, sf. 151–154.

KAY, S. M., and MARPLE, S. L., JR. 1981. "Spectrum Analysis: AModern Perspective," *Proc. IEEE*, Cilt. 69, sf. 1380–1419, Kasım.

KESLER, S. B., basım 1986. *Modern Spectrum Analysis II*, IEEE Press, New York.

KETCHUM, J. W., and PROAKIS, J. G. 1982. "Adaptive Algorithms for Estimating and Suppressing Narrow-Band Interference in PN Spread-Spectrum Systems," *IEEE Trans. Communications*, Cilt. COM-30, sf. 913–923, Mayıs.

KNOWLES, J. B., and OLCAYTO, E. M. 1968. "Coefficient Accuracy and Digital Filter Response," *IEEE Trans. Circuit Theory*, Cilt. CT-15, sf. 31–41, Mart.

KOHLENBURG, A. 1953. "Exact Interpolation of Bandlimited Functions." *Journal of Applied Physics*, Cilt. 24(12), sf. 1432–1436, Mayıs.

KRISHNA, H. 1988. "New Split Levinson, Schür, and Lattice Algorithms for Digital Signal Processing," *Proc. 1988 International Conference on Acoustics, Speech, and Signal Processing*, sf. 1640–1642, New York, Nisan.

KROMER, R. E. 1969. "Asymptotic Properties of the Autoregressive Spectral Estimator," Ph.D. dissertation, Department of Statistics, Stanford University, Stanford, CA.

KUNG, H. T. 1982. "Why Systolic Architectures"? *IEEE Computer*, Cilt. 15, sf. 37–46.

KUNG, S. Y., and HU, Y. H. 1983. "AHighly Concurrent Algorithm and Pipelined Architecture for Solving Toeplitz Systems," *IEEE Trans. Acoustics, Speech, and Signal Processing*, Cilt. ASSP-31, sf. 66–76, Ocak.

KUNG, S.Y., WHITEHOUSE, H. J., and KAILATH, T., eds. 1985. *VLSI and Modern Signal Processing*, Prentice Hall, Upper Saddle River, NJ.

LAAKSO, T., VALIMAKI, V., KARJALAINEN, M., and LAINE, U. 1996. "Splitting the Unit Delay." *IEEE Signal Processing Magazine*, No. 1, sf. 30–54, Ocak.

LACOSS, R. T. 1971. "Data Adaptive Spectral Analysis Methods," *Geophysics*, Cilt. 36, sf. 661–675, Ağustos.

LANG, S. W., and MCCLELLAN, J. H. 1980. "Frequency Estimation with Maximum Entropy Spectral Estimators," *IEEE Trans. Acoustics, Speech, and Signal Processing*, Cilt. ASSP-28, sf. 716–724, Aralık.

LEVINSON, N. 1947. "The Wiener RMS Error Criterion in Filter Design and Prediction," *J. Math. Phys.*, Cilt. 25, sf. 261–278.

LEVY, H., and LESSMAN, F. 1961. *Finite Difference Equations*, Macmillan, New York.

LIN, D. W. 1984. "On Digital Implementation of the Fast Kalman Algorithm," *IEEE Trans. Acoustics, Speech, and Signal Processing*, Cilt. ASSP-32, sf. 998–1005, Ekim.

LINDEN, D. A. 1959. "ADiscussion of Sampling Theorems." *Proc. of the IRE*, Cilt. 47(11), sf. 1219–1226, Kasım.

LING, F., and PROAKIS, J. G. (1984a). "Numerical Accuracy and Stability: Two Problems of Adaptive EstimationAlgorith msCausedbyRound-OffError," *Proc. ICASSP-84*, pp.30.3.l–30.3.4, SanDiego, CA, Mart.

LING, F., and PROAKIS, J. G. (1984b). "Nonstationary Learning Characteristics of Least-Squares Adap-tive Estimation Algorithms," *Proc. ICASSP-84*, sf. 3.7.1–3.7.4, San Diego, CA, Mart.

LING, F., MANOLAKIS, D., and PROAKIS, J. G. 1985, "New Forms of LS Lattice Algorithms and Analysis of Their Round-Off Error Characteristics," *Proc. ICASSP-85*, sf. 1739–1742, Tampa, FL, Nisan.

LING, F., MANOLAKIS, D., and PROAKIS, J. G. 1986. "Numerically Robust Least-Squares Lattice-Ladder Algorithms with Direct Updating of the Reflection Coefficients," *IEEE Trans. Acoustics, Speech, and Signal Processing*, Cilt. ASSP-34, sf. 837–845, Ağustos.

LIU, B. 1971. "Effect of Finite Word Length on the Accuracy of Digital Filters—A Review," *IEEETrans. Circuit Theory*, Cilt. CT-18, sf. 670–677, Kasım.

LJUNG, S., and LJUNG, L. 1985. "Error Propagation Properties of Recursive Least-Squares Adaptation Algorithms," *Automatica*, Cilt. 21, sf. 157–167.

LUCKY, R. W. 1965. "Automatic Equalization for Digital Communications," *Bell Syst. Tech. J.*, Cilt. 44, sf. 547–588, Nisan.

MAGEE, F.R.and PROAKIS, J. G. 1973. "Adaptive Maximum-Likelihood Sequence Estimation for Digital SignalinginthePresenceofIntersymbolInterference," *IEEE Trans. Information Theory*, Cilt.IT-19, sf. 120–124, Ocak.

MAKHOUL, J. 1975. "Linear Prediction: ATutorial Review," *Proc. IEEE*, Cilt. 63, sf. 561–580, Nisan.

MAKHOUL, J. 1978. "AClass of All-Zero Lattice Digital Filters: Properties and Applications," *IEEE Trans. Acoustics, Speech, and Signal Processing*, Cilt. ASSP-26, sf. 304–314, Ağustos.

MAKHOUL, J. 1980. "AFast Cosine Transform In One and Two Dimentions." *IEEE Trans. on ASSP*, Cilt. 28(1), sf. 27–34, Şubat.

MARKEL, J. D., and GRAY, A. H., JR. 1976. *Linear Prediction of Speech*, Springer-Verlag, New York.

MANOLAKIS, D., LING, F., and PROAKIS, J. G. 1987. "Efficient Time-Recursive Least-Squares Algorithms forFinite-MemoryAdaptiveFiltering," *IEEE Trans. Circuits and Systems*, Cilt.CAS-34, pp.400–408, Nisan.

MARPLE, S. L., JR. 1980. "ANew Autoregressive Spectrum Analysis Algorithm," *IEEE Trans. Acoustics, Speech, and Signal Processing*, Cilt. ASSP-28, sf. 441–454, Ağustos.

MARPLE, S. L., JR. 1987. *Digital Spectral Analysis with Applications*, Prentice Hall, Upper Saddle River, NJ.

MARTUCCI, S. A. 1994. "Symmetric Convolution and the Discrete Sine and Cosine Transforms." *IEEE Trans. on Signal Processing*, Cilt. 42(5), sf. 1038–1051, Mayıs.

MARZETTA, T. L. 1983. "ANew Interpretation for Capon's Maximum Likelihood Method of Frequency–WavenumberSpectralEstimation," *IEEE Trans. Acoustics, Speech, and Signal Processing*, Cilt.ASSP-31, sf. 445–449, Nisan.

MARZETTA, T. L., and LANG, S. W. 1983. "New Interpretations for the MLM and DASE Spectral Estimators," *Proc. 1983 ICASSP*, sf. 844–846, Boston, Nisan.

MARZETTA, T. L., and LANG, S. W. 1984. "Power Spectral Density Bounds," *IEEE Trans. Information Theory*, Cilt. IT-30, sf. 117–122, Ocak.

MASON, S. J., and ZIMMERMAN, H. J. 1960. *Electronic Circuits, Signals and Systems*, Wiley, New York.

MAZO, J. E. 1979. "On the Independence Theory of Equalizer Convergence," *Bell Syst. Tech. J.*, Cilt. 58, sf. 963–993, Mayıs.

MCCLELLAN, J. H. 1982. "Multidimensional Spectral Estimation," *Proc. IEEE*, Cilt. 70, sf. 1029–1039, Eylül.

MCDONOUGH, R. N. 1983. "Application of the Maximum-Likelihood Method and the Maximum Entropy Method to Array Processing," in *Nonlinear Methods of Spectral Analysis*, 2. basım, S. Haykin, basım, Springer-Verlag, New York.

MCGILLEM, C. D., and COOPER, G. R. 1984. *Continuous and Discrete Signal and System Analysis*, 2. basım, Holt Rinehart and Winston, New York.

MEDITCH, J. E. 1969. *Stochastic Optimal Linear Estimation and Control*, McGraw-Hill, New York.

MEYER, R., and BURRUS, S. 1975. "AUnified Analysis of Multirate and Periodically Time-Varying Digital Filters." *IEEE Trans. on Circuits and Systems*, Cilt. 22(3), sf. 162–168, Mart.

MILLS, W. L., MULLIS, C. T., and ROBERTS, R. A. 1981. "Low Roundoff Noise and Normal Realizations of Fixed-Point IIR Digital Filters," *IEEE Trans. Acoustics, Speech, and Signal Processing*, Cilt. ASSP-29, sf. 893–903, Ağustos.

MOORER, J. A. 1977. "Signal Aspects of Computer Music; A Survey," *Proc. IEEE*, Cilt. 65, sf. 1108–1137, Ağustos.

MORF, M., VIEIRA, A., and LEE, D. T. 1977. "Ladder Forms for Identification and Speech Processing," *Proc. 1977 IEEE Conference Decision and Control*, sf. 1074–1078, New Orleans, LA, Aralık.

MULLIS, C. T., and ROBERTS, R. A. 1976a. "Synthesis of Minimum Roundoff Noise Fixed-Point Digital Filters," *IEEE Trans. Circuits and Systems*, Cilt. CAS-23, sf. 551–561, Eylül.

MULLIS, C. T., and ROBERTS, R. A. 1976b. "Roundoff Noise in Digital Filters: Frequency Transfor-mations and Invariants," *IEEE Trans. Acoustics, Speech and Signal Processing*, Cilt. ASSP-24, sf. 538–549, Aralık.

MURRAY, W., basım 1972 *Numerical Methods for Unconstrained Minimization*, Acedemic, New York.

MUSICUS, B. 1985. "Fast MLM Power Spectrum Estimation from Uniformly Spaced Correlations," *IEEE Trans. Acoustics, Speech, and Signal Proc.*, Cilt. ASSP-33, sf. 1333–1335, Ekim.

NEWMAN, W. I. 1981. "Extension to the Maximum Entropy Method III," *Proc. 1st ASSP Workshop on Spectral Estimation*, sf. 1.7.1–1.7.6, Hamilton, ON, Ağustos.

NICHOLS, H. E., GIORDANO, A. A., and PROAKIS, J. G. 1977. "MLD and MSE Algorithms for Adaptive Detection of Digital Signals in the Presence of Interchannel Interference," *IEEE Trans. Information Theory*, Cilt. IT-23, sf. 563–575, Eylül.

NIKIAS, C. L., and RAGHUVEER, M. R. 1987. "Bispectrum Estimation: ADigital Signal Processing Framework," *Proc. IEEE*, Cilt. 75, sf. 869–891, Temmuz.

NIKIAS, C. L., and SCOTT, P. D. 1982. "Energy-Weighted Linear Predictive Spectral Estimation: ANew Method Combining Robustness and High Resolution," *IEEE Trans. Acoustics, Speech, and Signal Processing*, Cilt. ASSP-30, sf. 287–292, Nisan.

NUTTALL, A. H. 1976. "Spectral Analysis of a Univariate Process with Bad Data Points, via Maximum Entropy and Linear Predictive Techniques," *NUSC Technical Report TR-5303*, New London, CT, Mart.

NYQUIST, H. 1928. "Certain Topics in Telegraph Transmission Theory," *Trans. AIEE*, Cilt. 47, sf. 617–644, Nisan.

OPPENHEIM, A. V. 1978. *Applications of Digital Signal Processing*, Prentice Hall, Upper Saddle River, NJ.

OPPENHEIM, A. V., and SCHAFER, R. W. 1989. *Discrete-Time Signal Processing*, Prentice Hall, Upper Saddle River, NJ.

OPPENHEIM, A. V., and WEINSTEIN, C. W. 1972. "Effects of Finite Register Length in Digital Filters and the Fast Fourier Transform," *Proc. IEEE*, Cilt. 60, sf. 957–976. Ağustos.

OPPENHEIM, A. V., and WILLSKY, A. S. 1983. *Signals and Systems*, Prentice Hall, Upper Saddle River, NJ.

PAPOULIS, A. 1962 *The Fourier Integral and Its Applications*, McGraw-Hall, New York.

PAPOULIS, A. 1984. Probability, Random Variables, and Stochastic Processes, 2. basım, McGraw-Hill, New York.

PARKER, S. R., and HESS, S. F. 1971. "Limit-Cycle Oscillations in Digital Filters," *IEEE Trans. Circuit Theory*, Cilt. CT-18, sf. 687–696, Kasım.

PARKS, T. W., and MCCLELLAN, J. H. 1972a. "Chebyshev-Approximation for Nonrecursive Digital Filters with Linear Phase," *IEEE Trans. Circuit Theory*, Cilt. CT-19, sf. 189–194, Mart.

PARKS, T. W., and MCCLELLAN, J. H. 1972b. "AProgram for the Design of Linear Phase Finite Im-pulse Response Digital Filters," *IEEE Trans. Audio and Electroacoustics*, Cilt. AU-20, sf. 195–199, Ağustos.

PARZEN, E. 1957. "On Consistent Estimates of the Spectrum of a Stationary Time Series," *Am. Math. Stat.*, Cilt. 28, sf. 329–348.

PARZEN, E. 1974. "Some Recent Advances in Time Series Modeling," *IEEE Trans. Automatic Control*, Cilt. AC-19, sf. 723–730, Aralık.

PEACOCK, K.L, and TREITEL, S. 1969. "Predictive Deconvolution—Theory and Practice," *Geophysics*, Cilt. 34, sf. 155–169.

PEEBLES, P. Z., JR. 1987. *Probability, Random Variables, and Random Signal Principles*, 2. basım, McGraw-Hill, New York.

PICINBONO, B. 1978. "Adaptive Signal Processing for Detection and Communication," in *Communica-tion Systems and Random Process Theory*, J. K. Skwirzynski, basım, Sijthoff en Noordhoff, Alphen aan den Rijn, The Netherlands.

PISARENKO, V. F. 1973. "The Retrieval of Harmonics from a Convariance Function," *Geophys. J. R. As-tron. Soc.*, Cilt. 33, sf. 347–366.

POOLE, M. A. 1981. *Autoregressive Methods of Spectral Analysis*, E.E. degree thesis, Department of Electrical and Computer Engineering, Northeastern University, Boston, Mayıs.

PRICE, R. 1990. "Mirror FFT and Phase FFT Algorithms," unpublished work, Raytheon Research Division, Mayıs.

PROAKIS, J. G. 1970. "Adaptive Digital Filters for Equalization of Telephone Channels," *IEEE Trans. Audio and Electroacoustics*, Cilt. AU-18, sf. 195–200, Haziran.

PROAKIS, J. G. 1974, "Channel Identification for High Speed Digital Communications," *IEEE Trans. Automatic Control*, Cilt. AC-19, sf. 916–922, Aralık.

PROAKIS, J. G. 1975. "Advances in Equalization for Intersymbol Interference," in *Advances in Commu-nication Systems*, Cilt. 4, A. J. Viterbi, basım, Academic, New York.

PROAKIS, J. G. 1989. *Digital Communications*, 2nd basım, McGraw-Hill, New York.

PROAKIS, J. G., and MILLER, J. H. 1969. "Adaptive Receiver for Digital Signaling through Channels with Intersymbol Interference," *IEEE Trans. Information Theory*, Cilt. IT-15, sf. 484–497, Temmuz.

PROAKIS, J.G., RADER, C. M., LING, F., NIKIAS, C. L., MOONEN, M. and PROUDLER, I. K. 2002. *Algorithms for Statistical Signal Processing*, Prentice-Hall, Upper Saddle River, NJ.

PROAKIS, J. G. 2001. *Digital Communications*, 4. basım, McGraw-Hill, New York.

QI, R., COAKLEY, F., and EVANS, B. 1996. "Practical Consideration for Bandpass Sampling." *Electronics Letters*, Cilt. 32(20), sf. 1861–1862, Eylül.

RABINER, L. R., and SCHAEFER, R. W. 1974a. "On the Behavior of Minimax Relative Error FIR Digital Differentiators," *Bell Syst. Tech. J.*, Cilt. 53, sf. 333–362, Şubat.

RABINER, L. R., and SCHAFER, R. W. 1974b. "On the Behavior of Minimax FIR Digital Hilbert Trans-formers," *Bell Syst. Tech. J.*, Cilt. 53, sf. 363–394, Şubat.

RABINER, L. R., and SCHAFER, R. W. 1978. *Digital Processing of Speech Signals*, Prentice Hall, Upper Saddle River, NJ.

RABINER, L. R., SCHAFER, R. W., and RADER, C. M. 1969. "The Chirp *z*-Transform Algorithm and Its Applications," *Bell Syst. Tech. J.*, Cilt. 48, sf. 1249–1292, Mayıs–Haziran.

RABINER, L. R., GOLD, B., and MCGONEGAL, C. A. 1970. "An Approach to the Approximation Problem for Nonrecursive Digital Filters," *IEEE Trans. Audio and Electroacoustics*, Cilt. AU-18, sf. 83–106, Haziran.

RABINER, L. R., MCCLELLAN, J. H., and PARKS, T. W. 1975. "FIR Digital Filter Design Techniques Using Weighted Chebyshev Approximation," *Proc. IEEE*, Cilt. 63, sf. 595–610, Nisan.

RADER, C. M. 1970. "An Improved Algorithm for High-Speed Auto-correlation with Applications to SpectralEstimation," *IEEE Trans. Audio and Electroacoustics*, Cilt.AU-18, pp.439–441, Aralık.

RADER, C. M., and BRENNER, N. M. 1976. "A New Principle for Fast Fourier Transformation," *IEEE Trans. Acoustics, Speech and Signal Processing*, Cilt. ASSP-24, sf. 264–266, Haziran.

RADER, C. M., and GOLD, B. 1967a. "Digital Filter Design Techniques in the Frequency Domain," *Proc. IEEE*, Cilt. 55, sf. 149–171, Şubat.

RADER, C. M., and GOLD, B. 1967b. "Effects of Parameter Quantization on the Poles of a Digital Filter," *Proc. IEEE*, Cilt. 55, sf. 688–689, Mayıs.

RAMSTAD, T. A. 1984. "Digital Methods for Conversion Between Arbitrary Sampling Frequencies," *IEEE Trans. Acoustics, Speech, and Signal Processing*, Cilt. ASSP-32, sf. 577–591, Haziran.

RAO, K., and HUANG, J. 1996. *Techniques and Standards for Image, Video, and Audio Coding*, Prentice Hall, Upper Saddle River, NJ.

RAO, K. R., and YIP, P 1990. *Discrete Cosine Transform*, Academic Press, Boston.

REMEZ, E.YA. 1957. *General Computational Methods of Chebyshev Approximation*, Atomic Energy Translation 4491, Kiev, USSR.

RICE, D., and WU, K. 1982. "Quatature Sampling with High Dynamic Range."*IEEE Trans. Aerospace and Electronic Systems*, Cilt. 18(4), sf. 736–739, Kasım.

RISSANEN, J. 1983. "A Universal Prior for the Integers and Estimation by Minimum Description Length," *Ann. Stat.*, Cilt. 11, sf. 417–431.

ROBERTS, R. A., and MULLIS, C. T. 1987. *Digital Signal Processing*, Addison-Wesley, Reading, MA.

ROBINSON, E. A. 1962. *Random Wavelets and Cybernetic Systems*, Charles Griffin, London.

ROBINSON, E. A. 1982. "AHistorical Perspective of Spectrum Estimation," *Proc. IEEE*, Cilt. 70, pp. 885–907, Eylül.

ROBINSON, E. A., and TREITEL, S. 1978. "Digital Signal Processing in Geophysics," in *Applications of Digital Signal Processing*, A. V. Oppenheim, basım, Prentice Hall, Upper Saddle River, NJ.

ROBINSON, E. A., and TREITEL, S. 1980. *Geophysical Signal Analysis*, Prentice Hall, Upper Saddle River, NJ.

ROY, R., PAULRAJ, A., and KAILATH, T. 1986. "ESPRIT: ASubspace Rotation Approach to Estima-tion of Parameters of Cisoids in Noise," *IEEE Trans. Acoustics, Speech, and Signal Processing*, Cilt. ASSP-34, sf. 1340–1342, Ekim.

SAFRANEK, R.J., MACKAY, K.JAYANT, N. W., and KIM, T. 1988. "Image Coding Based on Selective Quantization of the Reconstruction Noise in the Dominant Sub-Band," *Proc. 1988 IEEE Interna-tional Conference on Acoustics, Speech, and Signal Processing*, sf. 765–768, Nisan.

SAKAI, H. 1979. "Statistical Properties of AR Spectral Analysis," *IEEE Trans. Acoustics, Speech, and Signal Processing*, Cilt. ASSP-27, sf. 402–409, Ağustos.

SANDBERG, I. W., and KAISER, J. F. 1972. "ABound on Limit Cycles in Fixed-Point Implementations of Digital Filters," *IEEE Trans. Audio and Electroacoustics*, Cilt. AU-20, sf. 110–112, Haziran.

SATORIUS, E. H., and ALEXANDER J. T. 1978. "High Resolution Spectral Analysis of Sinusoids in Correlated Noise," *Proc. 1978 ICASSP*, sf. 349–351, Tulsa, OK, Nisan 10–12.

SAYED, A. H. 2003 *Adaptive Filters*, Wiley, New York.

SCHAFER, R. W., and RABINER, L. R. 1973. "ADigital Signal Processing Approach to Interpolation," *Proc. IEEE*, Cilt. 61, sf. 692–702, Haziran.

SCHEUERMANN, H., and GOCKLER, H. 1981. "AComprehensive Survey of Digital Transmultiplexing Methods," *Proc. IEEE*, Cilt. 69, sf. 1419–1450.

SCHMIDT, R. D. 1981. "ASignal Subspace Approach to Multiple Emitter Location and Spectral Estima-tion," Ph.D. dissertation, Department of Electrical Engineering, Stanford University, Stanford, CA, Kasım.

SCHMIDT, R. D. 1986. "Multiple Emitter Location and Signal Parameter Estimation," *IEEE Trans. Antennas and Propagation*, Cilt. AP 34, sf. 276–280, Mart.

SCHOTT, J. P., and MCCLELLAN, J. H. 1984. "Maximum Entropy Power Spectrum Estimation with Uncertainty in Correlation Measurements," *IEEE Trans. Acoustics, Speech, and Signal Processing*, Cilt. ASSP-32, sf. 410–418, Nisan.

SCHUR, I. 1917. "On Power Series Which Are Bounded in the Interior of the Unit Circle," *J. Reine Angew. Math.*, Cilt. 147, sf. 205–232, Berlin. Makalenin İngilizce çevirisi için Gohberg 1986'ya bakınız.

SCHUSTER, SIR ARTHUR. 1898. "On the Investigation of Hidden Periodicities with Application to a Supposed Twenty-Six-Day Period of Meteorological Phenomena," *Terr. Mag.*, Cilt. 3, sf. 13–41, Mart.

SEDLMEYER, A., and FETTWEIS, A. 1973. "Digital Filters with True Ladder Configuration," *Int. J. Circuit Theory Appl.*, Cilt. 1, sf. 5–10, Mart.

SHANKS, J. L. 1967. "Recursion Filters for Digital Processing," *Geophysics*, Cilt. 32, sf. 33–51, Şubat.

SHANNON, C. E. 1949. "Communication in the Presence of Noise," *Proc. IRE*, sf. 10–21, Ocak.

SHEINGOLD, D. H., basım 1986. *Analog-Digital Conversion Handbook*, Prentice Hall, Upper Saddle River, NJ.

SIEBERT, W. M. 1986. *Circuits, Signals and Systems*, McGraw-Hill, New York.

SINGLETON, R. C. 1967. "AMethod for Computing the Fast Fourier Transform with Auxiliary Memory and Limit High Speed Storage," *IEEE Trans. Audio and Electroacoustics*, Cilt. AU-15, sf. 91–98, Haziran.

SINGLETON, R. C. 1969. "An Algorithm for Computing the Mixed Radix Fast Fourier Transform," *IEEE Trans. Audio and Electroacoustics*, Cilt. AU-17, sf. 93–103, Haziran.

SLOCK, D. T. M., and KAILATH, T 1988. "Numerically Stable Fast Recursive Least Squares Transversal Filters," *Proc. 1988 Int. Conf. Acoustics, Speech, and Signal Processing*, sf. 1364–1368, NY, Nisan.

SLOCK, D. T. M., and KAILATH, T1991. "Numerically Stable Fast Transversal Filters for Recursive Least Squares Adaptive Filtering," *IEEE Trans. Signal Processing*, Cilt. 39, sf. 92–114, Ocak.

SMITH, M.J.T., and BARWELL, T. P. 1984. "A Procedure for Designing Exact Reconstruction Filter Banks for Tree Structured Subband Coders," *Proc. 1984 IEEE International Conference on Acoustics, Speech, and Signal Processing*, sf. 27.1.1–27.1.4, San Diego, Mart.

SMITH, M.J.T., and EDDINS, S. L. 1988. "Subband Coding of Images with Octave Band Tree Structures," *Proc. 1987 IEEE International Conference on Acoustics, Speech, and Signal Processing*, sf. 1382–1385, Dallas, Nisan.

STARK, H, and WOODS, J. W. 1994. *Probability, Random Processes, and Estimation Theory for Engi-neers*, 2. basım, Prentice Hall, Upper Saddle River, NJ.

STEIGLITZ, K. 1965. "The Equivalence of Digital and Analog Signal Processing," *Inf. Control*, Cilt. 8, sf. 455–467, Ekim.

STEIGLITZ, K. 1970. "Computer-Aided Design of Recursive Digital Filters," *IEEE Trans. Audio and Electroacoustics*, Cilt. AU-18, sf. 123–129, Haziran.

STOCKHAM, T. G. 1966. "High Speed Convolution and Correlation," *1966 Spring Joint Computer Con-ference, AFIPS Proc.*, Cilt. 28, sf. 229–233.

STORER, J. E. 1957. *Passive Network Synthesis*, McGraw-Hill, New York.

STRANG, G. 1999. "The Discrete Cosine Transform." *SIAM Review*, Cilt. 41(1), sf. 135–137.

SWARZTRAUBER, P. 1986. "Symmetric FFT's," *Mathematics of Computation*, Cilt. 47, sf. 323–346, Temmuz.

SWINGLER, D. N. 1979a. "AComparison Between Burg's Maximum Entropy Method and a Nonrecursive Technique for the Spectral Analysis of Deterministic Signals," *J. Geophys. Res.*, Cilt. 84, sf. 679–685, Şubat.

SWINGLER, D. N. 1979b. "AModified Burg Algorithm for Maximum Entropy Spectral Analysis," *Proc. IEEE*, Cilt. 67, sf. 1368–1369, Eylül.

SWINGLER, D. N. 1980. "Frequency Errors in MEM Processing," *IEEE Trans. Acoustics, Speech, and Signal Processing*, Cilt. ASSP-28, sf. 257–259, Nisan.

SZEGO, G. 1967. *Orthogonal Polynomials*, 3. basım, Colloquium Publishers, No. 23, American Mathemat-ical Society, Providence, RI.

THORVALDSEN, T. 1981. "AComparison of the Least-Squares Method and the Burg Method for Au-toregressive Spectral Analysis," *IEEE Trans. Antennas and Propagation*, Cilt. AP-29, sf. 675–679, Temmuz.

TONG, H. 1975. "Autoregressive Model Fitting with Noisy Data by Akaike's Information Criterion," *IEEE Trans. Information Theory*, Cilt. IT-21, sf. 476–480, Temmuz.

TONG, H. 1977. "More on Autoregressive Model Fitting with Noise Data by Akaike's Information Criterion," *IEEE Trans. Information Theory*, Cilt. IT-23, sf. 409–410, Mayıs.

TRETTER, S. A. 1976. *Introduction to Discrete-Time Signal Processing*, Wiley, New York.

TUFTS, D. W., and KUMARESAN, R. 1982. "Estimation of Frequencies of Multiple Sinusoids: Making Linear Prediction Perform Like Maximum Likelihood," *Proc. IEEE*, Cilt. 70, sf. 975–989, Septem-ber.

ULRYCH, T. J., and BISHOP, T. N. 1975. "Maximum Entropy Spectral Analysis and Autoregressive Decomposition," *Rev. Geophys. Space Phys.*, Cilt. 13, sf. 183–200, Şubat.

ULRYCH, T. J., and CLAYTON, R. W. 1976. "Time Series Modeling and Maximum Entropy," *Phys. Earth Planet. Inter.*, Cilt. 12, sf. 188–200, Ağustos.

UNGERBOECK, G. 1972. "Theory on the Speed of Convergence in Adaptive Equalizers for Digital Communication," *IBM J. Res. Devel.*, Cilt. 16, sf. 546–555, Kasım.

VAIDYANATHAN, P. P. 1990. "Multirate Digital Filters, Filter Banks, Polyphase Networks, and Applica-tions: ATutorial," *Proc. IEEE*, Cilt. 78, sf. 56–93, Ocak.

VAIDYANATHAN, P. P. 1993. *Multirate Systems and Filter Banks*, Prentice Hall, Upper Saddle River, NJ.

VAUGHAN, R., SCOTT, N., and WHITE, D. 1991. "The Theory of Bandpass Sampling." *IEEE Trans. on signal Procesing*, Cilt. 39(9), sf. 1973–1984.

VETTERLI, J. 1984. "Multi-dimensional Sub-Band Coding: Some Theory and Algorithms," *Signal Pro-cessing*, Cilt. 6, sf. 97–112, Nisan.

VETTERLI, J. 1987. "A Theory of Multirate Filter Banks," *IEEE Trans. Acoustics, Speech, and Signal Processing*, Cilt. ASSP-35, sf. 356–372, Mart.

VIEIRA, A. C. G. 1977. "Matrix Orthogonal Polynomials with Applications to Autoregressive Modeling and Ladder Forms," Ph.D. dissertation, Department of Electrical Engineering, Stanford University, Stanford, CA, Aralık.

WALKER, G. 1931. "On Periodicity in Series of Related Terms," *Proc. R. Soc.*, Ser. A, Cilt. 313, sf. 518–532.

WANG, Z. 1984. "Fast Algorithms for the Discrete *W* Transform for the Discrete foruier Transform." *IEEE Trans. on ASSP*, Cilt. 32(4), sf. 803–816, Ağustos.

WATERS, W,, and JARRETT, B. 1982. "Bandpass Signal Sampling and Coherent Dection." *IEEE Trans. on Aerospace and Electronic Systems*, Cilt. 18(4), sf. 731–736, Kasım.

WAX, M., and KAILATH, T. 1985. "Detection of Signals by Information Theoretic Criteria," *IEEE Trans. Acoustics, Speech, and Signal Processing*, Cilt. ASSP-32, sf. 387–392, Nisan.

WEINBERG, L. 1962. *Network Analysis and Synthesis*, McGraw-Hill, New York.

WELCH, P. D. 1967. "The Use of Fast Fourier Transform for the Estimation of Power Spectra: A Method Based on Time Averaging over Short Modified Periodograms," *IEEE Trans. Audio and Electroacoustics*, Cilt. AU-15, sf. 70–73, Haziran.

WIDROW, B., and HOFF, M. E., Jr. 1960. "Adaptive Switching Circuits," *IRE WESCON Conv. Rec.*, pt. 4, sf. 96–104.

WIDROW, B., MANTEY, P., and GRIFFITHS, L. J. 1967. "Adaptive Antenna Systems," *Proc. IEEE*, Cilt. 55, sf. 2143–2159, Aralık.

WIDROW, B. et al. 1975. "Adaptive Noise Cancelling Principles and Applications," *Proc. IEEE*, Cilt. 63, sf. 1692–1716, Aralık.

WIDROW, B., MANTEY, P., and GRIFFITHS, L. J. 1967. "Adaptive Antenna syatems." *Proc. IEEE*, Cilt.55, sf. 2143–2159, Aralık.

WIENER, N. 1949. *Extrapolation, Interpolation and Smoothing of Stationary Time Series with Engi-neering Applications*, Wiley, New York.

WIENER, N., and PALEY, R. E. A. C. 1934. *Fourier Transforms in the Complex Domain*, American Mathematical Society, Providence, RI.

WINOGRAD, S. 1976. "On Computing the Discrete Fourier Transform," *Proc. Natl. Acad. Sci.*, Cilt. 73, sf. 105–106.

WINOGRAD, S. 1978. "On Computing the Discrete Fourier Transform," *Math. Comp.*, Cilt. 32, sf. 177–199.

WOLD, H. 1938. *AStudy in the Analysis of Stationary Time Series*, reprinted by Almqvist & Wiksell, Stockholm, 1954.

WOOD, L. C., and TREITEL, S. 1975. "Seismic Signal Processing," *Proc. IEEE*, Cilt. 63, sf. 649–661, Nisan.

WOODS, J. W., and O'NEIL, S. D. 1986. "Subband Coding of Images," *IEEE Trans. Acoustics, Speech, and Signal Processing*, Cilt. ASSP-34, sf. 1278–1288, Ekim.

YOULA, D., and KAZANJIAN, N. 1978. "Bauer-Type Factorization of Positive Matrices and the Theory of MatricesOrthogonalontheUnitCircle," *IEEE Trans. Circuits and Systems*, Cilt. CAS-25, sf. 57–69, Ocak.

YULE, G. U. 1927. "On a Method of Investigating Periodicities in Disturbed Series with Special Refer-ences to Wolfer's Sunspot Numbers," *Philos. Trans. R. Soc. London*, Seri A, Cilt. 226, sf. 267–298, Temmuz.

ZADEH, L. A., and DESOER, C. A. 1963. *Linear System Theory: The State-Space Approach*, McGraw-Hill, New York. ZVEREV, A. I. 1967. *Handbook of Filter Synthesis*, Wiley, New York.

Tamamen Gözden Geçirilmiş 4. Basım

SİGORTACILIK

& Risk Yönetiminin Temelleri

Öğr. Gör.

Mahir ÇİPİL

SEDDK Kurucu Başkan Yardımcısı

nobel
40. yıl

SİGORTACILIK & Risk Yönetiminin Temelleri
Öğr. Gör. Mahir Çipil

Yayın No.: 5481
İktisat/Ekonomi No.: 296
ISBN: 978-625-371-471-0
E-ISBN: 978-625-371-472-7
Basım Sayısı: Tamamen Gözden Geçirilmiş 4. Basım, Temmuz 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Sergen Öz -sergen@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mehtap Bayraktar Asiltürk -mehtap@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Bayraktar Asiltürk -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Çipil, Mahir.
Sigortacılık & Risk Yönetiminin Temelleri / Mahir Çipil
Tamamen Gözden Geçirilmiş 4. Basım, XVI + 232 s. 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-371-471-0
E-ISBN: 978-625-371-472-7
1. Sigortacılık 2. Risk Yönetimi 3. Reasürans 4. Insurtech 5. sigorta

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA

İÇİNDEKİLER

DÖRDÜNCÜ BASIM İÇİN ÖN SÖZ vii

İÇİNDEKİLER ix

KISALTMALAR xv

Bölüm 1
RİSK 1

1. RİSKE GİRİŞ 1
1.1. Risk Nedir? 1
1.2. Risk ve Belirsizlik 4
1.3. Risk, Muhatara ve Tehlike 5
1.4. Risk Türleri 6
1.4.1. Finansal ve Finansal Olmayan Riskler 7
1.4.2. Statik ve Dinamik Riskler 7
1.4.3. Temel ve Özel Riskler 7
1.4.4. Saf ve Spekülatif Riskler 8
1.4.4.1. Saf Risk Türleri 8

2. RİSK YÖNETİMİ 10
2.1. Risk Yönetimi Nedir? 10
2.2. Risk Yönetim Süreci 11
2.2.1. Risk Yönetimi Sürecinin Bileşenleri 12
2.2.1.1. Stratejik Hedeflerin Belirlenmesi 13
2.2.1.2. Risk Saptaması 13
2.2.1.3. Risk Yönetim Tekniğinin Seçilmesi 15
2.2.1.4. Risk Yönetim Tekniğinin Uygulanması ve Sonuçların Gözlemlenmesi 18

Bölüm 2
SİGORTACILIĞIN TEMELLERİ 19

3. SİGORTAYA GİRİŞ 19
3.1. Sigorta Nedir? 19
3.2. Sigortanın Önemi 22

4. SİGORTANIN TARİHÇESİ 24
4.1. Dünyada Sigortacılığın Tarihçesi 24
4.1.1. Antik Dönem 24
4.1.2. Kuruluş Dönemi 26

4.1.3. Gelişim Dönemi 28
4.2. Türkiye'de Sigortacılığın Tarihçesi 39
4.2.1. Antik Dönem 39
4.2.2. Başlangıç Dönemi 39
4.2.3. Kuruluş Dönemi 41
4.2.4. Gelişim Dönemi 43

5. SİGORTANIN ANA KAVRAMLARI 49
5.1. Sigortanın Genel Prensipleri 49
5.1.1. Sigortalanabilir Menfaat 49
5.1.2. Azami İyi Niyet 51
5.1.3. Tazminat 51
5.1.4. Halefiyet 52
5.1.5. Hasara Katılım 53
5.1.6. Yakın Neden 53
5.2. Sigortalanabilirlik Özellikleri 54
5.2.1. Homojenlik 55
5.2.2. Büyük Sayılar Kanunu 55
5.2.3. Ölçülebilir Risk 56
5.2.4. Kazaen Hasar 56
5.2.5. Hesaplanabilir Hasar 56
5.2.6. Tanımlanabilir Hasar 56
5.2.7. Yeterince Büyük Hasar 57
5.2.8. Ödenebilir Prim 57
5.3 Sigorta Sözleşmesinin Unsurları 57
5.4. Sigorta İş Modeli 64
5.5. Sigortada Fiyatlandırma 65
5.6. Sigortada Denetim 70
5.6.1. Kamu Denetimi 70
5.6.2. Dış Denetim 72
5.6.3. İç Denetim 73
5.7. Sigortada Vergi 75

Bölüm 3
SİGORTA TÜRLERİ 81

6. DEVLET - ÖZEL SEKTÖR AYRIMIYLA 81
6.1. Sosyal 81
6.2. Özel 82

7. SİGORTA YAPTIRMA MECBURİYETİ AYRIMIYLA 83
7.1. İhtiyari 83
7.2. Zorunlu 84

8. BRANŞ AYRIMIYLA 86
8.1. Hayat 87
8.1.1. Koruma Odaklı Hayat Sigortaları 87

8.1.2. Yatırım Odaklı (Birikimli) Hayat Sigortaları 88
8.2. Hayat Dışı 93
8.2.1. Yangın Sigortaları 94
8.2.2. Nakliyat Sigortaları 97
8.2.3. Motor Sigortaları 98
8.2.4. Ferdî Kaza Sigortaları 100
8.2.5. Sorumluluk Sigortaları 100
8.2.6. Mühendislik Sigortaları 105
8.2.7. Kredi Sigortaları 106
8.2.8. Hukuksal Koruma Sigortaları 107
8.2.9. Tarım Sigortaları 107
8.2.10. Sağlık Sigortaları 108

Bölüm 4
SİGORTACILIK SEKTÖRÜ 115

9. SİGORTACILIK SEKTÖRÜNDEKİ YAPILAR 115
9.1. Düzenleyici ve Denetleyici Otorite 115
9.2. Sigorta Şirketleri 116
9.3. Reasürans Şirketleri 116
9.4. Sigorta Aracıları 116
9.5. Sigorta Eksperleri 117
9.6. Destek Hizmetleri Sunan Şirketler 121
9.7. Mesleki Örgütler 122
9.8. Özellikli Sigorta Kuruluşları 123
9.8.1. Doğal Afet Sigortaları Kurumu 123
9.8.2. Sigorta Bilgi ve Gözetim Merkezi 127
9.8.3. Tarım Sigortaları Havuzu 129
9.8.4. Türkiye Motorlu Taşıt Bürosu 131
9.8.5. Güvence Hesabı 133
9.8.6. Sigortacılık Eğitim Merkezi 135
9.8.7. Sigorta Tahkim Komisyonu 135
9.9. Sigortacılıkla İlgili Sivil Toplum Örgütleri 138

10. SİGORTA ŞİRKETLERİNİN TÜRLERİ 142
10.1. Şirket Türüne Göre 142
10.2. Faaliyet Branşına Göre 143

11. SİGORTA ŞİRKETLERİNDE FONKSİYONLAR 144
11.1. Teknik 145
11.2. Hasar 146
11.3. Satış 150
11.4. Pazarlama 153
11.5. Operasyon 156
11.6. Mali İşler 156
11.7. Bilişim Teknolojileri (BT) 157

11.8. Reasürans 158
11.9. Destek Fonksiyonları 158

Bölüm 5
REASÜRANS 161

12. REASÜRANS 161
12.1. Reasüransın Tanımı 161
12.2. Reasüransın Tarihçesi 162
12.3. Reasüransın İşleyişi 164
12.4. Reasürans Türleri 170
12.4.1. İhtiyari Reasürans 170
12.4.2. Mecburi Reasürans 170
12.5. Reasürans Uygulamaları 170
12.5.1. Bölüşmeli Reasürans 170
12.5.1.1. Kotpar Reasürans 172
12.5.1.2. Eksedan Reasürans 173
12.5.2. Bölüşmesiz Reasürans 174
12.5.2.1. Hasar Fazlası Reasürans 175
12.5.2.2. Stop-Loss Reasürans 176
12.5.3. Finansal Reasürans 177

Bölüm 6
SİGORTACILIKTA YENİ KAVRAMLAR 179

13. INSURTECH 179

14. BLOCKCHAIN VE SİGORTACILIK 181

15. ALTERNATİF RİSK TRANSFERİ 183
15.1. Alternatif Risk Taşıyıcıları 186
15.1.1. Bağlı Sigorta Şirketi 186
15.1.2. Havuzlar 188
15.1.3. Risk Saklama Grupları 189
15.2. Alternatif Ürünler 189
15.2.1. Sınırlı Risk 189
15.2.2. Çok Yıllı/Çok Branşlı Ürünler 190
15.2.3. Çok Tetikli Ürünler 191
15.2.4. İhtiyari Sermaye 191
15.2.5. Sigorta Bağlantılı Menkul Kıymetler 193
15.2.6. Sigorta Türevleri 194

16. MİKRO SİGORTA 195
16.1. Mikro Sigorta Nedir? 195
16.2. Mikro Sigorta Modelleri 196

17. KATILIM SİGORTACILIĞI 197
17.1. Türkiye'deki Katılım Sigortacılığı Modeli 197
17.2. Tekâfül Modeli 198
17.2. Tekâfül Uygulama Modelleri 199

EK 1
TÜRKÇE - İNGİLİZCE KARŞILIKLAR 201

EK 2
İNGİLİZCE - TÜRKÇE KARŞILIKLAR 207

EK 3
SÖZLÜK 213

KAYNAKÇA 223

KAVRAMLAR DİZİNİ 227

YAZAR HAKKINDA 231

KAYNAKÇA

Kitaplar

Cahit Nomer, Hüseyin Yunak. "*Sigortanın Genel Prensipleri*" (2000), Millî Reasürans

Cahit Nomer, Hüseyin Yunak. "*Reasürans*" (2000), Millî Reasürans

Catherine Soanes, Sara Hawker. "*Compact Oxford English Dictionary of Current English*" (2005), Oxford University Press

Emmett J. Vaughan, Therese Vaughan. "*Fundamentals of Risk and Insurance*" (1999), John Wiley and Sons

Frank Knight. "*Risk, Uncertainty and Profit*" (2005), Cosimo

James S. Trieschmann, Sandra G. Gustavson. "*Risk Management & Insurance*" (1998), South-Western

Jean François Outreville. "*Theory and Practice of Insurance*" (1998), Kluwer Academic Publishers

George E. Rejda. "*Principles of Risk Management and Insurance*" (2007), Addison-Wesley Longman

Newton L. Bowers, Hans U. Gerber, James C. Hickman, Donald A. Jones, Cecil J. Nesbitt. "*Actuarial Mathematics*" (1989), The Society of Actuaries

Mahir Çipil. "*Dünyada Zorunlu Sigorta Uygulamaları ve Türkiye Örneklerinin İncelenmesi*" (2004), Millî Reasürans

Mark S. Dorfman. "*Introduction to Risk Management and Insurance*" (2004), Prentice Hall

Marcel Grossmann. "*Rückversicherung - eine Einführung*" (1982), IVW

Millî Reasürans."*Açıklamalı Sigorta ve Reasürans Terimleri Sözlüğü*" (2004), Millî Reasürans

Onur Acar. "Avrupa Birliği Solvency II Projesi" (2007), Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği

Peter L. Bernstein. "*Against the Gods: The Remarkable Story of Risk*" (1996), John Wiley and Sons

Suna Oksay, Onur Acar. "*Avrupa Birliği ve Türk Sigorta Sektöründe Denetim*" (2007), Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği

Makaleler

Alfred Manes. "*Outlines of a General Economic History of Insurance*", The Journal of Business of the University of Chicago, Vol. 15, No. 1. (1942)

Cornelius Walford. "*Fires and Fire Insurance Considered Under their Historical, Financial, Statistical, and National Aspects*", Journal of the Statistical Society of London, Vol. 40, No. 3. (1877)

David A. Ivry. "*Historical Development of Some Basic Life Insurance Terminology*", The Journal of Insurance, Vol. 28, No. 3. (1961)

Edwin W. Kopf. "*Notes on Origin and Development of Reinsurance*", Proceedings of the Casualty Actuarial Society, The Scoeity, vol. XVI (1930)

Glyn A. Holton. "*Defining Risk*", Financial Analysts Journal, Volume 60/6 (2004)

Humbert Nelli. "*The Earliest Insurance Contract. A New Discovery*", The Journal of Risk and Insurance, Vol. 39, No. 2 (1972)

Jack Bogardus, Robert Moore. "*In the Beginning: Managing Risks*" (2007), http://www.irmi.com/Expert/Articles/2007/Bogardus06.aspx

Mahir Çipil. "*Türk Sigortacılık Sektörünün Pazarlama Karması*" (2003), Hazine Dergisi

Mahir Çipil. "*Insur Tech: Sigortacılıkta taşlar yerinden oynayabilir mi?*" (2017), Dünya Gazetesi

Mahir Çipil. *"Blockchain sigortacılığı nasıl etkileyecek?"* (2017), Dünya Gazetesi

Murat Baskıcı. "*Osmanlı Anadolusunda Sigorta Piyasası: 1860-1918*" (2002), Ankara Üniversitesi SBF Dergisi

Satoshi Nakamato. "*Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System"* (2008), https://bitcoin.org/bitcoin.pdf

Raporlar, Çalışmalar ve Sunumlar

AIRMIC, ALARM, IRM "*A Risk Management Standard*" (2002)

Association of British Insurers "*The Social Value of General Insurance*" (2005)

Association of British Insurers "*The Economic Value of General Insurance*", (2005)

CEA "Solvency II Introductory Guide" (2006)

CEA "Solvency II Understanding the Process" (2007)

Coalition Against Insurance Fraud "*Annual Report 2007*" (2007)

HM Treasury "*The Orange Book Management of Risk - Principles and Concepts*" (2004)

Hazine Müsteşarlığı Sigorta Denetleme Kurulu "*2007 Yılı Türkiye'de Sigortacılık ve Bireysel Emeklilik Faaliyetleri Hakkında Rapor*" (2008)

International Organization for Standardization (ISO)/IEC Guide 73:2002 "Risk *Management – Vocabulary – Guidelines for use in standards*"

J. David Cummins, Neil A. Doherty "*The Economics of Insurance Intermediaries*" Wharton School University of Pennsylvania (2005)

Joseph Boor "*The Impact of the Insurance Economic CyclePricing*" (2004)

Munich Re "*CHANCE: RISIKO For a risk-taking culture*" (2005)

Paul Embrechts, "*Actuarial versus Financial Pricing of Insurance*", Wharton School University of Pennsylvania (1996)

Peter Haiss, Kjell Sümegi "*The Relationship of Insurance and Economic Growth – A Theoretical and Empirical Analysis"* EcoMod Conference, Hongkong (2006)

Richard D. Phillips, J. David Cummins, Franklin Allen "*Financial Pricing of Insurance in the Multiple Line InsuranceCompany"* Wharton School University of Pennsylvania (1996)

Standard & Poor's, "*Global Reinsurance Highlights*" (2007)

Swiss Re, "*Islamic insurance revisited*" (2011)

Swiss Re SIGMA No 02/99 "*Alternative risk transfer (ART) for corporations: a passing fashion or risk management for the 21st century?*" (1999)

Swiss Re SIGMA No 10/02 "*An introduction to reinsurance*" (2002)

Swiss Re SIGMA No 04/02 "*The economics of insurance*" (2002)

Swiss Re SIGMA No 01/03 "*The picture of ART*" (2003)

Swiss Re SIGMA No 11/04 "*Understanding reinsurance: How reinsurers create value and manage risk*" (2004)

Swiss Re SIGMA No 04/06 "*Solvency II: an integrated risk approach for European insurers*" (2006)

Swiss Re SIGMA No 02/07 "*Natural catastrophes and man-made disasters 2006: low insured losses*" (2007)

Swiss Re SIGMA No 03/08 "*World Insurance in 2007*" (2008)

Internet Siteleri

Abdurrahman Kılıç "*Yangın Güvenlik Tedbirleri*" Internet sitesi, www.yangin.org

Allianz, www.allianz.com

AON *Insurance Glossary*, www.aon.com/ca/en/individuals/glossary/hi_ terms.jsp

Avrupa Birliği Sigorta Sitesi, http://ec.europa.eu/internal_market/insurance

Başbakanlık Resmî Gazete Arşivi, rega.basbakanlik.gov.tr

BBC History, www.bbc.co.uk/history

Business Insurance, www.businessinsurance.com

Confederation of Fire Protection Association, www.cfpa-e.org/cfpa_europe.asp

Doğal Afet Sigortaları Kurumu, www.dask.gov.tr

Fire Protection Association, www.thefpa.co.uk

Güvence Hesabı, www.guvencehesabi.org.tr

Hamburger Feuerkasse, www.hamburger-feuerkasse.de

Hazine Müsteşarlığı Sigortacılık Genel Müdürlüğü, www.sigortacilik.gov.tr

Insurance Information Institute, www.iii.org

Indiana State University, www1.indstate.edu/nursing/organization/glossary.htm

Lloyd's of London, www.lloyds.com

Milliyet Gazetesi web arşivi, www.milliyet.com.tr

Referans Gazetesi web arşivi, www.referansgazetesi.com

Munich Re, www.munichre.com

Reuters, www.reuters.com

Sigorta Bilgi ve Gözetim Merkezi, www.sbm.org.tr

Sigorta Sorgu, www.sigortasorgu.com

Stanford Encyclopedia of Philosophy, plato.stanford.edu

Swiss Re, www.swissre.com

Tarım Sigortaları Havuzu, www.tarsim.org.tr

Tekâfül Sigorta, www.tekafulsigorta.com

The Economist web arşivi, www.economist.com

Türk Dil Kurumu Sözlüğü, www.tdk.gov.tr

Türkiye Motorlu Taşıt Bürosu, www.tmtb.org.tr

Türkiye Sigorta Birliği, www.tsb.org.tr

Fotoğraflar

Patrick Devlin *Monument to the Great Fire of London*

Roy Addis *Sun Fire Office, Lodon Assurance, Phoenix Assurance şirketlerinin firemark'ları* **(http://www.firemarks.co.uk)**

Lloyd's of London *Lloyd's of London binası*

SİLAH SİSTEMLERİNDE BAKIM VE ONARIM

Dr. Özgür Tekaslan - Dr. Ali Arı

nobel
NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK

OSTİM TEKNİK ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK

OSTİM TEKNİK ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

Silah Sistemlerinde Bakım ve Onarım

Dr. Özgür Tekaslan - Dr. Ali Arı

Nobel Akademik Yayıncılık
Yayın No.: 5312
Mühendislik-Teknik No.: 520
ISBN: 978-625-371-167-2
Basım Sayısı: 1. Basım, Şubat 2024

Ostim Teknik Üniversitesi Yayınları
Yayın No: OSTİMTECHY-2024-FBA006
ISBN: 978-625-8485-17-2

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
© Copyright 2024, OSTİM TEKNİK ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI. SERTİFİKA NO.: 46582

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık ile Ostim Teknik Üniversitesi Yayınları'na aittir. Yayınevinin yazılı izinleri olmaksızın kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara
Redaksiyon: Sergen Öz
Kapak Tasarım: Sezai Özden
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Bayraktar Asiltürk

Kütüphane Bilgi Kartı

Tekaslan, Özgür., Arı, Ali.
Silah Sistemlerinde Bakım ve Onarım / Özgür Tekaslan, Ali Arı
1. Basım, XX + 280 s., 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.
Nobel Akademik Yayıncılık ISBN: 978-625-371-167-2
OSTİM Teknik Üniversitesi Yayınları ISBN: 978-625-8485-17-2
1. Silah Sistemleri 2. Bakım ve Onarım

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

OSTİM Teknik Üniversitesi OSTİM, 06374 Ankara
info@ostimteknikyayinlari.com / +90 0 312 386 10 92

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA

İÇİNDEKİLER

Ön Söz iii
Sunuş v
İçindekiler ix
Şekiller xv
Tablolar xvii

1. BÖLÜM: BAKIM KAVRAMI 1
1.1. Bakım Nedir 1
1.2. Bakım Sistemini Oluşturmanın Önemi 3
1.3. Bakım Sisteminin İkincil Amaçları 3
1.4. Bakım Modelleri 4
1.5. Bakım Faaliyetlerinin Sınıflandırılması 5
1.5.1. Plansız Bakım 5
1.5.2. Plansız Bakımın Türleri 6
1.5.2.1. Düzenli Bakım 6
1.5.2.2. Arıza Bakımı 7
1.5.2.3. Acil Bakımı 7
1.5.2.4. Fırsatçı Bakımı 8
1.5.3. Plansız Bakımın Olumsuz Yönleri 8
1.5.4. Planlı Bakım 9
1.5.4.1. Planlı Bakım Programının Hazırlanması 9
1.5.4.2. Arızada Kök Nedenler 10
1.5.4.3. Kök Neden Analizi Nedir 12
1.5.5. Planlı Bakım Tipleri 13
1.5.5.1. Önleyici, Koruyucu Periyodik Bakım 14
1.5.5.2. Düzeltici Bakım (Acil Bakım) 18
1.5.5.3. Kestirimci Bakım (Predictive Maintenance) 18
1.5.5.3.1. Kestirimci Bakım Uygulama Yöntemleri 19
1.5.5.3.2. Bilgisayar Destekli Kestirimci Bakım Planlamasının Yararları 20
1.5.5.3.3. Kestirimci Bakım Ölçüm ve Yöntemleri 20
1.5.5.3.4. Kestirimci Bakım Programının Aşamaları 21
1.5.5.3.5. Kestirimci Bakım Araçları 24
1.5.5.3.6. Kestirimci Bakımın Faydaları 30
1.5.6. Planlı Bakımın Yararları 31
1.5.7. Planlı ve Plansız Bakım Karşılaştırmaları 32
1.6. SAP Bakım Modülü (Systems Analysis and Program Development) 33
1.7. Toplam Verimli Bakım 35
1.7.1. Toplam Verimli Bakımın Gerekçesi ve Oluşan Kayıplar 35
1.7.2. Toplam Verimli Bakımın Amacı ve Hedefleri 36
1.7.3. Toplam Verimli Bakımın Hedef Yaklaşımları 37
1.7.4. Toplam Verimli Bakımın Temel Faaliyetleri 37
1.7.5. Toplam Verimli Bakım Çalışmalarının Verimliliğe Etkisi 39

1.8. Bakım Politikaları 41
1.9. Bakımda Planlama ve Çizelgelemenin Faydaları 42
1.10. Bakım Prensipleri ve Bölümleri 44
1.10.1. Bakım Prensipleri 44
1.10.2. Bakım Bölümleri 45
1.10.2.1. Kullanıcı Bakım Seviyesi 47
1.10.2.1.1. Günlük Bakım 48
1.10.2.1.2. Haftalık Muayene, Kontrol ve Bakım 49
1.10.2.1.3. Üç Aylık Bakım 49
1.10.2.1.4. Altı Aylık Bakım 49
1.10.2.2. Birlik Bakım Seviyesi 50
1.10.2.2.1. Yıllık Periyodik Bakım 50
1.10.2.2.2. İki Yıllık Periyodik Bakım 51
1.10.2.3. Fabrika (Firma) Seviyesi Bakım 51

2. BÖLÜM: SİLAH BAKIMI 53

2.1. Silahlarda Bakım Çeşitleri 53
2.2. Planlı Bakım 54
2.2.1. Günlük Bakım 54
2.2.1.1. Hizmet Öncesi Bakım 55
2.2.1.2. Hizmet Esnasında Bakım 56
2.2.1.3. Hizmet Sonrası Bakım 56
2.2.2. Haftalık Bakım 56
2.2.3. Aylık Bakım 59
2.2.4. Üç Aylık Bakım 59
2.2.5. Altı Aylık Bakım 59
2.2.6. Yıllık Periyodik Bakım 60
2.2.7. İki Yıllık Periyodik Bakım 62
2.3. Atış Bakımı 63
2.3.1. Atış Öncesi Bakım 63
2.3.2. Atış Sonrası Bakım 64
2.4. İklim Koşullarına Göre Bakım 65
2.4.1. Sıcak ve Rutubetli İklim Bakımı 65
2.4.2. Sıcak ve Kuru İklim Bakımı (Sahra Bakımı) 65
2.4.3. Aşırı Soğuk İklim Bakımı 65

3. BÖLÜM: HAFİF SİLAHLARDA BAKIM 67

3.1. Silah Bakım ve Temizliğinin Yapılmasının Amacı 67
3.2. Silahın Sökülmesi ve Ana Parçalara Ayrılması 68
3.3. Silah Bakım ve Temizliği İçin Gerekli Ekipmanlar 71
3.3.1. Bakır Tel Fırça 71
3.3.2. Kıl Fırça 72
3.3.3. Temizlik Bezi 72
3.3.4. İnce Uçlu Ahşap Çubuk 73
3.3.5. Pamuklu Çubuk 74
3.3.6. Harbi 74
3.3.7. Temizleyici ve Koruyucu Yağlar 74

3.4. Hafif Silah Bakım ve Temizliği Nasıl Yapılır 75
3.5. Silah Bakım ve Temizliğinde Dikkat Edilmesi Gerekenler 79
3.6. Hafif Silah Bakımında Tavsiyeler 79
3.7. Silah Bakımında Doğru Bilinen Bazı Yanlışlar 80
3.8. Silah Bakım Çizelgesi Hazırlama 83
3.9. Örnek Olarak hazırlanış MP5 Makinalı Tabanca Bakımı 83
3.9.1. Silahın Günlük Bakımı 87
3.9.1.1. Çıkış Bakımı 87
3.9.1.2. Yol (Mola) Bakımı 87
3.9.1.3. Dönüş Bakımı 87
3.9.2. Silahın Atış Bakımı 88
3.9.2.1. Atış Öncesi Bakım 88
3.9.2.2. Atış Esnasında Bakım 89
3.9.2.3. Atış Sonrası Bakım 89
3.9.3. Silahın Haftalık Bakımı 90
3.10. Örnek Olarak hazırlanış Bora Keskin Nişancı Tüfek Bakımı 90
3.11. Örnek Olarak hazırlanış MG3 Makinalı Tüfek Bakımı 92
3.11.1. Silahın Günlük Bakımı 92
3.11.1.1. Çıkış Bakımı 92
3.11.1.2. Yol (Mola) Bakımı 93
3.11.1.3. Dönüş Bakımı 93
3.11.2. Silahın Atış Bakımı 93
3.11.2.1. Atış Öncesi Bakım 93
3.11.2.2. Atış Esnasında Bakım 101
3.11.2.3. Atış Sonrası Bakım 102
3.11.3. Silahın Haftalık Bakımı 102
3.12. Örnek Olarak hazırlanış 12,7 mm Uçaksavar Silah Bakımı 103

4. BÖLÜM: AĞIR SİLAHLARDA BAKIM 111

4.1. Ağır Silahların Bakım ve Temizliğinin Yapılmasının Amacı 111
4.2. Ağır Silah Bakımı ve Temizliği İçin Gerekli Ekipmanlar 112
4.3. Ağır Silah Bakım ve Temizliği Nasıl Yapılır 114
4.4. Silah ve Silah Sistemleri Bakımı 115
4.4.1. Kullanıcı Bakımı 117
4.4.2. Birlik Bakımı 119
4.5. Elektronik ve Haberleşme Sistemlerinin Bakımı 126
4.6. Hedef Tespit ve Radar Sistemlerinin Bakımı 135
4.7. Sahra Hizmet Malzemelerinin Bakımı 137
4.8. Müşterek Malzemeler ve Özel Teçhizatların Bakımı 140
4.9. Set, Avadanlık ve Ölçü Aletlerinin Bakımı 141
4.10. Kimyasal Biyolojik Radyoaktif Nükleer (KBRN) Malzemelerinin Bakımı 145
4.11. Simülatör ve Eğitim Maketlerinin Bakımı 146
4.12. Araç ve Araç Sistemleri Bakımı 147
4.12.1. Kullanıcı Bakımı 148
4.12.2. Birlik Bakımı 152
4.12.3. Araçların Akü Bakımı 154
4.12.4. Havalı Lastiklerin Bakımı ve Kullanılması 168

4.13. Örnek Olarak Hazırlanmış 40 mm Otomatik Bomba Atar Bakımı 172
4.13.1. 40 mm Otomatik Bomba Ataın Bakım ve Onarımı 178
4.14. Örnek Olarak Hazırlanmış 120 mm Havan Bakımı 182
4.14.1. 120 mm Havan Bakım ve Onarımı 183
4.14.2. 120 mm Havanın Bakım İçin Sökülmesi ve Takılması.....188
4.15. Ağır Silah ve Araçlarda Bulunan Hidrolik Sistemlerin Bakımı ve Arızalarının Giderilmesi 193
4.15.1. Hidrolik Sitemlerde Oluşabilecek Muhtemel Arızalar ve Çözüm Yöntemleri 193
4.15.2. Hidrolik Devre Elemanlarının Depolanması.....195
4.15.3. Hidrolik Devrelerde Bakım.....196

5. BÖLÜM: BAKIM FORMALARI HAZIRLANMASI 199

5.1. Bakım Çantası İçeriği 199
5.2. Örnek Bakım Devamlı Talimatı Hazırlanması 200
5.3. Tekerlekli Araçların Günlük Görev ve Bakım Formu 200
5.4. Tırtılı Araçların Günlük Görev ve Bakım Formu 200
5.5. Yağlama Etiketleri 200
5.6. Bakım Kademelerinde Alınması Gereken Emniyet Tedbirleri 201
5.6.1. Uygulamada Görülen Yaygın Hatalar 203
5.7. Silah Sicil Kartı.....204
5.8. Bakım Kartları 205

6. KAYNAKÇA.....207

7. EKLER.....211

Ek 3.1. Genel bir silah için hazırlanmış bakım çizelgesi.....211
Ek 3.2. MP5 Makinalı tabanca bakım ve kontrol formu 212
Ek 3.3. 12,7 mm uçaksavar silahının Haftalık bakım tablosu 213
Ek 3.4. 12,7 mm uçaksavar silahının atış öncesi bakım tablosu.....214
Ek 3.5. 12,7 mm uçaksavar silahının atış esnası bakım tablosu 215
Ek 3.6. 12,7 mm uçaksavar silahının atış sonrası bakım tablosu.....215
Ek 3.7. 12,7 mm uçaksavar silahının çıkış bakım tablosu 216
Ek 3.8. 12,7 mm uçaksavar silahının dönüş bakım tablosu 216
Ek 4.1. Örnek olarak hazırlanmış jeneratör işletme defteri 217
Ek 4.2. Örnek olarak hazırlanmış bomba atar çıkış bakımı ve kontrol tablosu 217
Ek 4.3. Örnek olarak hazırlanmış bomba atar dönüş bakımı ve kontrol tablosu 218
Ek 4.4. Örnek olarak hazırlanmış bomba atar atış öncesi bakım ve kontrol tablosu 218
Ek 4.5. Örnek olarak hazırlanmış bomba atar atış esnası bakım ve kontrol tablosu 219
Ek 4.6. Örnek olarak hazırlanmış bomba atar atış sonrası bakım ve kontrol tablosu.....219
Ek 4.7. Örnek olarak hazırlanmış bomba atar bakım kontrol tablosu.....220

Ek 4.8. Bomba atarda meydana gelebilecek muhtemel arızalar, nedenleri ve giderilmesi 221
Ek 4.9. Örnek olarak hazırlanmış bomba atarın günlük, haftalık, aylık ve 6 aylık bakım kontrol formu 225
Ek 4.10. Örnek olarak hazırlanmış 120 mm havan periyodik bakım ve kontrol formu....228
Ek 4.11. Örnek olarak hazırlanmış 120 mm havan yağlama kontrol formu 231
Ek 4.12. Örnek olarak hazırlanmış 120 mm havan kademe yetkileri 232
Ek 4.13. Havanlarda arıza ve giderilme tablosu 239
Ek 5.1. 60 ve 81 mm havan bakım onarımında kullanılan malzemeler....242
Ek 5.2. 120 mm havan bakım onarımında kullanılan malzemeler 245
Ek 5.3. Örnek bakım devamlı talimatının hazırlanması 247
Ek 5.4. Tekerlekli araçların günlük görev ve koruyucu bakım formu 251
Ek 5.5. Tırtıllı araçların günlük görev ve koruyucu bakım formu 258
Ek 5.6. Havan koruyucu bakım formu....263
Ek 5.7. Hafif silah koruyucu bakım formu 264
Ek 5.8. Roket atar koruyucu bakım formu....266
Ek 5.9. Uçaksavar taretleri koruyucu bakım formu....267
Ek 5.10. Geri tepmesiz toplar koruyucu bakım formu....268
Ek 5.11. Ağır silah ve k/m top koruyucu bakım formu 269
Ek 5.12. Tank kule koruyucu bakım formu 271
Ek 5.13. Üç -altı aylık periyodik bakım grafiği 276
Ek 5.14. Arıza bildirim formu....276
Ek 5.15. Örnek Olarak Hazırlanmış Tezgâh Günlük Bakım Formu....277
Ek 5.16. Örnek Olarak Hazırlanmış Tezgâh Haftalık Bakım Formu....277
Ek 5.17. Örnek Olarak Hazırlanmış Tezgâh Aylık Bakım Formu 277
Ek 5.18. Örnek Olarak Hazırlanmış Tezgâh Yıllık Bakım Formu....277

YAZAR ÖZ GEÇMİŞLERİ....211

6. KAYNAKÇA

https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/koca-yusuflarin-dunyadaki-alternatif-bakim-merkezi-turkiye-oldu-/1846040# (erişim Ağustos 25, 2023).

https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/corludaki-tren-kazasiyla-ilgili-bassavcilik-sorusturmasini-tamamladi/1405981 (erişim Ağustos 25, 2023).

https://www.fleetequipmentmag.com/preventative-maintenance-avoid-brake-wear/ (erişim Ağustos 25, 2023).

https://www.pce-instruments.com/turkish/oel_uem-teknolojisi/oel_uem-cihazlarae/vibrasyon-oel_er-pce-instruments-vibrasyon-oel_uem-cihazae_-pce-vm-22-det_5980889.htm?_list=qr.art&_listpos=12 (erişim Ağustos 25, 2023).

https://www.labor.com.tr/urun/flir-e54-termal-kamera-320-x-240-piksel-20-550-degc (erişim Ağustos 25, 2023).

https://www.enotek.com.tr/ultraprobe-15000-ultrasonik-denetleme-cihazi (erişim Ağustos 25, 2023).

https://www.sge.com.tr/urundetay-enerji-analizoru-kiralama-30-269.html (erişim Ağustos 25, 2023).

https://www.teknikport.com/2013/03/kaplinbilgi/#google_vignette (erişim Ağustos 25, 2023).

https://plastikciyiz.wordpress.com/2015/08/21/makine-bakim-planlamasi/ (erişim Ağustos 25, 2023).

https://tacticalgear.com/experts/gun-cleaning-and-maintenance-basics (erişim Ağustos 25, 2023).

https://www.istockphoto.com/tr/fotoğraf/seperate-parts-handgun-pistol-part-gm602328702-103538579 (erişim Ağustos 25, 2023).

https://www.istockphoto.com/tr/fotoğraf/regular-maintenance-is-essential-for-every-gun-owner-gm514078213-48082670 (erişim Ağustos 25, 2023).

https://blog.gritrsports.com/gun-cleaning-and-maintenance/ (erişim Ağustos 25, 2023).

https://www.istockphoto.com/tr/fotoğraf/disassembled-handgun-gm492731188-76478829 (erişim Ağustos 25, 2023).

https://www.istockphoto.com/tr/fotoğraf/keep-it-clean-gm514104309-48083294 (erişim Ağustos 25, 2023).

https://www.snipershide.com/shooting/threads/suppressors-cause-immediate-cartridge-corrosion.7034066/ (erişim Ağustos 25, 2023).

https://www.wikihow.com/Maintain-a-Pistol-(Handgun) (erişim Ağustos 25, 2023).

https://www.wikihow.com/Maintain-a-Shotgun (erişim Ağustos 25, 2023).

https://www.istockphoto.com/tr/fotoğraf/disassembled-handgun-gm492731356-76478957 (erişim Ağustos 25, 2023).

https://www.arkokculuk.com/vector-62-pcs-evrensel-silah-temizleme-takimi (erişim Ağustos 25, 2023).

https://www.pelican.com/us/en/discover/pelican-flyer/post/how-to-clean-a-gun-in-6-steps/ (erişim Ağustos 25, 2023).

https://type-iii-products.myshopify.com/products/type-iii-7-black-double-sided-nylon-gun-cleaning-brush-set (erişim Ağustos 25, 2023).

https://scopeshieldcover.com/blog/gun-maintenance-tips/ (erişim Ağustos 25, 2023).

https://shooters-choice.com/9mm-pistol-cleaning-kit/ (erişim Ağustos 25, 2023).

https://www.shutterstock.com/search/firearms (erişim Ağustos 25, 2023).

https://www.wikihow.com/Clean-a-Gun (erişim Ağustos 25, 2023).

https://www.walmart.com/ip/Wild-Shot-Deluxe-Gun-Cleaning-Kit-in-Bullet-Shaped-Case-Cleaning-Tools-to-Effectively-Maintain-Handguns-Shotguns-and-Rifles/122426887 (erişim Ağustos 25, 2023).

https://www.artstation.com/artwork/mqdXRy (erişim Ağustos 25, 2023).

https://www.youtube.com/watch?v=JRbit3IBMZI (erişim Ağustos 25, 2023).

https://www.youtube.com/watch?v=9jEWkUbsNfw (erişim Ağustos 25, 2023).

https://www.youtube.com/watch?v=xa9XlcqcffI (erişim Ağustos 25, 2023).

https://www.army-technology.com/projects/fennek/ (erişim Ağustos 25, 2023).

https://www.millisavunma.com/cingi-otomatik-namlu-temizleme-cihazi/ (erişim Ağustos 25, 2023).

https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=LZoywN4da_4 (erişim Ağustos 25, 2023).

http://okcrich.com/contents.php?contents=m_auto&ckattempt=1 (erişim Ağustos 25, 2023).

https://www.millisavunma.com/volkan-tank-atis-kontrol-sistemi/ (erişim Ağustos 25, 2023).

https://www.youtube.com/watch?v=lYVOc5gFl5Y (erişim Ağustos 25, 2023).

https://www.80-lower.com/80-lower-blog/ar15-finishes-coatings-explained/ (erişim Ağustos 25, 2023).

https://www.savunmasanayist.com/aselsandan-tskya-tasmus-teslimati/ (erişim Ağustos 25, 2023).

https://www.millisavunma.com/adop-2000-ates-destek-otomasyon-sistemi/ (erişim Ağustos 25, 2023).

https://www.defenceturk.net/herikks-hava-savunma-erken-ikaz-ve-komuta-kontrol-sistemi (erişim Ağustos 25, 2023).

https://www.radartutorial.eu/19.kartei/02.surv/karte064.tr.html (erişim Ağustos 25, 2023).

https://www.thedickinsonpress.com/news/dickinson-police-department-addresses-lack-of-body-cameras (erişim Ağustos 25, 2023).

https://www.youtube.com/watch?v=O762N0cR4a0 (erişim Ağustos 25, 2023).

U.S. Army, Tactical Employment of Mortars, Hqrs. Dep. Army Washington, D.C. ATP 3-21.9 (2019).

U.S. Army, Mortars, Hqrs. Dep. Army Washington, D.C. FM 23-90 (2002).

U.S. Army, Headquarters Department of the Army, Hqrs. Dep. Army Washington, D.C. FM 3-22.90 (2017). www.us.army.mil.

U.S. Army, The Army Maintenance Management System (TAMMS) Users Manual, Hqrs. Dep. Army Washington, DC. DA PAM 750 (2005).

KKK Bakım Okulu Bakım Ders Notları

Endüstriyel Bakım Kestirimci ve Önleyici Bakımın Temelleri, Bora Kirazlılar, Birsen Yayınevi, 2015

KKK Bakım Okulu Bakım Ders Notları

Endüstriyel Hidrolik, Faruk Kartal, Birsen Yayınevi, 2007

Hidrolik ve Pnömatik, Faruk Kartal, Birsen Yayınevi, 2006

SOSYAL BİLİMLERDE BEYİN GÖRÜNTÜLEME TEKNOLOJİLERİNİN KULLANIMI

El Kitabı

Editör:

Prof. Dr. Banu Cangöz Tavat

nobel
40. yıl

SOSYAL BİLİMLERDE
BEYİN GÖRÜNTÜLEME TEKNOLOJİLERİNİN KULLANIMI - El Kitabı
Editör: Banu Cangöz Tavat

Yayın No.: 5522
Psikoloji / PDR No.: 525
ISBN: 978-625-371-561-8
E-ISBN: 978-625-371-562-5
Basım Sayısı: 1. Basım, Ağustos 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Sergen Öz -sergen@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mervin Selda Adal -mervin@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Cangöz Tavat, Banu.
Sosyal Bilimlerde Beyin Görüntüleme Teknolojilerinin Kullanımı - El Kitabı / Banu Cangöz Tavat
1. Basım, XVIII + 230 s., 16,5x24 cm. Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-625-371-561-8
E-ISBN: 978-625-371-562-5
1. EEG 2. FMRI 3. FNIRS 4. Göz İzleme 5. Sosyal Bilimler 6. Beyin Görüntüleme

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No.: 7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA

İÇİNDEKİLER

Yazarlar ..... **iii**
Öz Geçmişler ..... **v**
Ön Söz ..... **ix**

BÖLÜM 1
ELEKTROENSEFALOGRAFİ
Sena Er - Hüseyin Orkun Elmas - Burcu Ayşen Ürgen

1.1. Elektroensefalografi (EEG) Teknolojisinin Tanıtımı, Tarihçesi ve Kullanım Alanları 1
1.1.1. Elektroensefalografi Teknolojisi 1
1.1.1.1. Tarih Boyunca Elektroensefalografi 4
1.1.1.2. EEG Teknolojisinin Kullanım Alanları 6
1.1.1.3. EEG Türleri ve Kalite Ölçütleri 9
1.1.2. EEG Teknolojisini Temsilen Bir Örnek: Brain Products EEG Cihazının Genel Özellikleri 10
Kaynaklar 12

1.2. EEG Teknolojisinde Deney Tasarımı, Veri Kaydı ve Analizi 14
1.2.1. EEG Deneylerinde Kullanılan Deneysel Desenler 14
1.2.2. Oluşturulan Bir Deneyin Brain Products Cihazında Yürütülmesi 15
1.2.3. EEG Verilerinin Kaydedilmesi 16
1.2.4. EEG Verilerinin Analizi 19
1.2.4.1. Ön İşleme 19
1.2.4.1.1. Filtreleme 20
1.2.4.1.2. Bozuk elektrotların temizlenmesi 20
1.2.4.1.3. İnterpolasyon 21
1.2.4.1.4. Yeniden referanslama 21
1.2.4.1.5. Bozuk verinin temizlenmesi 21
1.2.4.1.6. Bağımsız Bileşen Analizi (BBA) 22
1.2.4.2. Epoklama 23
1.2.4.3. Olaya İlişkin Potansiyeller 23
1.2.4.4. Frekans ve Zaman-Frekans Analizi 25
1.2.4.5. İleri Seviye Analiz Teknikleri 25
1.2.4.5.1. Kaynak lokalizasyonu 25
1.2.4.5.2. Örüntü analizi 27
1.2.4.5.3. İşlevsel Bağlantısallık Analizi (İBA) 27
Kaynaklar 28

BÖLÜM 2

FONKSİYONEL MANYETİK REZONANS GÖRÜNTÜLEME 31
Funda Salman - Hüseyin Boyacı - Banu Cangöz Tavat

2.1. Fonksiyonel Manyetik Rezonans Görüntüleme (fMRI) Teknolojisinin Tanıtımı, Tarihçesi ve Kullanım Alanları 31
2.1.1. MR Görüntüleme Teknolojisi 31
2.1.1.1. Tarih Boyunca MR Görüntüleme 36
2.1.1.2. MR Teknolojisinin Kullanım Alanları 41
2.1.1.3. MR Görüntüleme Türleri ve Kalite Ölçütleri 47
2.1.2. MR Teknolojisini Temsilen Bir Örnek: Siemens Magnetom TIM TRIO 3 Tesla MR Görüntüleme Cihazının Genel Özellikleri 50
Kaynaklar 55

2.2. MR Teknolojisinde Deney Tasarımı, Veri Kaydı ve Analizi 61
2.2.1. fMRI Deneylerinde Kullanılan Deneysel Desenler 61
2.2.2. Oluşturulan Bir Deneyin Siemens Magnetom TRIO A TIM SYSTEM 3 Tesla MR Cihazında Yürütülmesi 75
2.2.3. fMRI Verilerinin Kaydedilmesi 75
2.2.3.1. Deneye Başlarken Dikkat Edilmesi Gereken Konular ve fMRI Güvenliği 75
2.2.3.2. Görüntü Kalitesini Olumlu ve Olumsuz Yönde Etkileyen Faktörler ile Kontrol Etme Teknikleri 78
2.2.3.3. Deney Protokollerinin Oluşturulması ve Teknik Terimler 85
2.2.3.4. Kullanıcı Kaydının Oluşturulması ve Protokollerin Sisteme Girilmesi 88
2.2.3.5. Deneyin Yürütülmesi, Yapısal ve İşlevsel Görüntü Kayıtlarının Alınması 92
2.2.3.5.1. Katılımcı kaydının oluşturulması 97
2.2.3.5.2. Yer belirleyici (localizer) görüntü kaydının alınması 98
2.2.3.5.3. Kesit pozisyonunun arayüz üzerinde ayarlanması 98
2.2.3.5.4. Yapısal görüntü (T_1 ağırlıklı kontrast) kaydının alınması 99
2.2.3.5.5. İşlevsel görüntü (T_2* Ağırlıklı Kontrast) kaydının alınması 99
2.2.3.6. Veri Dosyalarının Sistemden Dışarı Aktarılması 100
2.2.3.7. Deney Esnasında Dikkat Edilmesi Gereken Konular ve Sıkça Karşılaşılan Sorunlar 101
2.2.3.7.1. Katılımcılar ile ilgili olarak dikkat edilmesi gereken durumlar 101
2.2.3.7.2. Deneysel paradigma, desen tasarımı ve veri toplama süreci ile ilgili olarak dikkat edilmesi gereken durumlar 103
2.2.3.7.3. Görüntü dosyaları ve veri analizi süreci ile ilgili olarak dikkat edilmesi gereken durumlar 104

2.2.4. fMRI Verilerinin Analizi 105
2.2.4.1. Ön İşleme 106
2.2.4.2. Birinci Düzey Analiz 107
2.2.4.3. İkinci Düzey Analiz 107
2.2.4.4. İlgi Alanı (ROI) Analizi 107
2.2.4.5. Bağlantı Analizi 108
2.2.4.6. Çoklu Voksel Örüntü Analizi 109
2.2.4.7. Parametrik Olmayan Analiz 109
Kaynaklar 111

BÖLÜM 3
FONKSİYONEL YAKIN KIZILÖTESİ SPEKTROSKOPİ 115
Bora Baskak - Hasan Gündüz - Aykut Eken - Banu Cangöz Tavat

3.1. Fonksiyonel Yakın Kızılötesi Spektroskopi (fNIRS) Teknolojisinin Tanıtımı, Tarihçesi ve Kullanım Alanları 115
3.1.1. fNIRS Teknolojisi 115
3.1.2. Tarih Boyunca fNIRS 118
3.1.3. fNIRS Teknolojisinin Kullanım Alanları 120
3.1.4. fNIRS Türleri ve Kalite Ölçütleri 126
3.1.5. fNIRS Teknolojisini Temsilen Bir Örnek: Hitachi ETG4000 FNIRS Cihazının Genel Özellikleri 130
Kaynaklar 132

3.2. fNIRS Teknolojisinde Deney Tasarımı, Veri Kaydı ve Analizi 138
3.2.1. fNIRS Deneylerinde Kullanılan Deneysel Desenler 138
3.2.1.1. Olay İlişkili Desen (Event Related Design) 138
3.2.1.2. Blok Desen (Block Design) 138
3.2.1.3. Karma Desen (Mixed Design) 139
3.2.2. Oluşturulan Bir Deneyin Hitachi ETG-4000 Cihazında Yürütülmesi 139
3.2.3. Bir fNIRS Deneyinin Yürütülmesi 140
3.2.4. fNIRS Verilerinin Analizi 147
3.2.4.1. fNIRS Verisinin Analizi Hakkında Genel Bilgiler 147
3.2.4.2. FNIRS Verisine İlişkin Filtre Uygulamaları, İntegal Analizi ve Dalga Analizleri 150
3.2.5. fNIRS Cihazı Kullanılırken Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar 154
Kaynaklar 157

BÖLÜM 4
GÖZ İZLEME 159
Hasan Gündüz - Aslı Yörük - Banu Cangöz Tavat

4.1. Göz İzleme Teknolojisinin Tanıtımı Tarihçesi ve Kullanım Alanları 159
4.1.1. Göz İzleme Teknolojisi 160
4.1.2. Tarih Boyunca Göz İzleme 161
4.1.3. Göz İzleme Teknolojisinin Kullanım Alanları 163

4.1.4. Göz İzleme Cihazı Türleri ve Kalite Ölçütleri 166
4.1.5. Göz İzleme Teknolojisini Temsilen Bir Örnek: TOBII T120 Göz İzleme Cihazının Genel Özellikleri 168
Kaynaklar 170

4.2. Göz İzleme Teknolojisinde Deney Tasarımı, Veri Kaydı ve Analizi 173
4.2.1. Göz İzleme Deneylerinde Kullanılan Deneysel Desenler 173
4.2.1.1. Faktöriyel Desenler 173
4.2.1.2. Deneysel ve Kontrol Gruplu Desenler 174
4.2.1.3. Ön Test-Son Test Deneysel ve Kontrol Gruplu Desenler 174
4.2.1.4. Sadece Son Test Desenleri 174
4.2.2. Oluşturulan Bir Deneyin TOBII T120 Göz İzleme Cihazında Yürütülmesi 174
4.2.2.1. Proje Dosyası Oluşturmak 175
4.2.2.1.1. Projeleri dışarıya ya da içeriye aktarmak 175
4.2.2.1.2. Testlerin tasarlanması ve göz izleme kaydı alınması 176
4.2.2.1.3. Deneylerin/testlerin oluşturulması ve düzenlenmesi 177
4.2.2.1.4. Deneye medya ögesi eklemek 177
4.2.2.1.5. Medya ögesi çeşitleri 178
4.2.2.1.6. Oluşturulmuş bir deneyi düzenlemek 183
4.2.2.1.7. Ögelerin sunum sırası 184
4.2.2.1.8. Sunum sırasının dışa ve içe aktarımı 184
4.2.2.1.9. Medya ögelerinin karşıt dengeleme yöntemiyle sunulması 186
4.2.2.1.10. Yeni deneyler oluşturmak 188
4.2.2.1.11. Katılımcıların ve bağımsız değişkenlerin yönetilmesi 188
4.2.2.1.12. Katılımcının oluşturulması 189
4.2.2.1.13. Bağımsız değişkenlerin oluşturulması 190
4.2.2.1.14. Katılımcının kalibrasyonu ve kayıt 190
4.2.2.1.15. Kayıt alma 191
4.2.2.2. Farklı Deney Tasarım Programları ile Oluşturulan Bir Deneyin TOBII Studio Yazılımına Aktarılması ve Yürütülmesi 194
4.2.2.2.1. Hazırlanan deney t120 göz izleme cihazına aktarılırken E-Prime programında yapılması gereken işlemler 194
4.2.2.2.2. Hazırlanan deneyin T120 göz izleme cihazına aktarılması sırasında Tobii T120 cihazında yapılması gereken işlemler 196
4.2.2.2.3. Farklı deney tasarlama programlarında oluşturulmuş göz izleme deneyinin göz izleme bilgisayarında yürütülmesi 197

4.2.3. Göz İzleme Veri Çeşitleri ve Verilerinin İşlenmesi 199
4.2.3.1. İlgi Alanı Belirleme ve Göz İzleme Verisi Çeşitleri 199
4.2.3.1.1. İlgi alanı (AOI) belirleme 199
4.2.3.1.2. Oluşturulmuş bir AOI'nın şeklini düzenlemek ve dışa aktarmak 200
4.2.3.1.3. AOI grupları oluşturmak 201
4.2.3.2. Göz İzleme Verisi Çeşitleri 201
4.2.3.2.1. İlk odaklanmaya kadar geçen süre-saniye (Time to first fixation-seconds) 202
4.2.3.2.2. Önceki odaklanmaların sayısı (Fixation before-count) 203
4.2.3.2.3. İlk odaklanma süresi-saniye (First fixation duration-seconds) 204
4.2.3.2.4. Odaklanma süresi-saniye (Fixation duration-seconds) 205
4.2.3.2.5. Toplam odaklanma süresi-saniye (Total fixation duration-seconds) 206
4.2.3.2.6. Odaklanma sayısı-adet (Fixation count-number) 207
4.2.3.2.7. Ziyaret süresi-saniye (Visit duration-seconds) 208
4.2.3.2.8. Toplam ziyaret süresi-saniye (Total visit duration-seconds) 209
4.2.3.2.9. Ziyaret sayısı-adet (Visit count-count) 210
4.2.3.2.10. Odaklanma yüzdesi (Percentage fixated) 211
4.2.3.3. Göz İzleme Verilerinin Görselleştirilmesi 211
4.2.3.3.1. Isı haritaları 212
4.2.3.3.2. Odaklanma grafiği 212
4.2.4. Göz İzleme Verilerinin Analizi 212
4.2.4.1. Elde Edilen Verilerin Dışa Aktarımı 213
4.2.5. Göz İzleme Cihazı Hakkında Uyarılar ve Cihazın Kullanımı Hakkında Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar 213
4.2.5.1. Göz İzleme Cihazı Hakkında Önemli Uyarılar 213
4.2.5.2. Göz İzleme Cihazının Kullanımı Sırasında Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar 214
Kaynaklar 215

TEKNİK TERİMLERİN İNGİLİZCE KARŞILIKLARI (ALFABETİK SIRADA) 217

BÖLÜM 1:
ELEKTROENSEFALOGRAFİ *

Sena Er - Hüseyin Orkun Elmas - Burcu Ayşen Ürgen

1.1. ELEKTROENSEFALOGRAFİ (EEG) TEKNOLOJİSİNİN TANITIMI, TARİHÇESİ VE KULLANIM ALANLARI

Bu bölümde, elektroensefalografi (EEG) teknolojisinin ne olduğu, kısa tarihçesi, kullanım alanları, cihazla deney tasarımı ve veri kaydı ile dikkat edilmesi gereken kritik konular hakkında bilgi verilecektir. Bu bağlamda, teknolojiyi temsilen ülkemizde İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi Ulusal Manyetik Rezonans Araştırmaları Merkezi (UMRAM) ve Aysel Sabuncu Beyin Araştırmalar Merkezinde konumlanan EEG Laboratuvarında bulunan *Brain Products* cihazının teknik özellikleri kısaca tanıtılacaktır.

1.1.1. ELEKTROENSEFALOGRAFİ TEKNOLOJİSİ

Elektroensefalografi (EEG), beynin elektriksel aktivitesini ölçmek için kullanılan bir beyin görüntüleme yöntemidir. Beyindeki elektriksel aktivite, genellikle girişimsel olmayan (non-invasive) şekilde kafa derisi üzerine yerleştirilen elektrotlar yardımıyla ölçülür (Şekil 1). Kafa derisinden ölçülen elektriksel aktivitenin, beynin gri maddesinin üst katmanlarında bulunan ve geometrik olarak birbirine paralel uzanan çok sayıda piramit nöronun eş zamanlı (senkronize) aktivitesini yansıttığı düşünülmektedir (Buzsaki ve ark., 2012). Piramit nöronlarda üretilen bu elektriksel aktivite, kafa derisine ulaşmadan önce sırasıyla beyin dokusu ve kafatasından geçer. Bu geçiş sırasında karşılaşılan her ortamın elektriksel iletkenliği farklıdır. Havanın elektriksel iletkenliği sıfır olduğundan, kafa derisine ulaşan elektriksel aktivitenin elektrotlar yardımıyla ölçülebilmesi için elektrik iletkenliğini artıran bir jel kullanılır.

* Bu bölümde kullanılan şematik görseller Uzm. Nörobilimci Sena Er tarafından hazırlanmıştır.

Kaynaklar

Beck, A (1891). Oznaczenie lokalizacyi z mbzgu i rdzeniu za pomoca zjawisk elektrycznych (Determination of localization in the brain and spinal cord by means of electrical phenomena). [Doctoral dissertation, Polsk. Akad. Um.].

Berger, H. (1929). Über das elektroenkephalogramm des menschen. *Archiv für Psychiatrie und Nervenkrankheiten*, *87*(1), 527-570.

Brazier, M. A. (1984). Pioneers in the discovery of evoked potentials. *Electroencephalography and Clinical Neurophysiology/Evoked Potentials Section, 59*(1), 2-8.

Buzsaki, G., Anastassiou, C.A. & Koch, C. (2012). The origin of extracellular fields and currents – EEG, ECoG, LFP and spikes. *Nature Reviews Neuroscience, 13*(6), 407-420.

Caton, R. (1875). The electric currents of the brain. *The Journal of Nervous and Mental Disease, 2*(4), 610.

Caton, R. (1877). Interim report on investigation of the electric currents of the brain. *The British Medical Journal*, *Suppl. 1,* 62-63.

Cichy, R. M. & Pantazis, D. (2017). Multivariate pattern analysis of MEG and EEG: A comparison of representational structure in time and space. *NeuroImage, 158*, 441-454.

Coenen, A. & Zayachkivska, O. (2013). Adolf Beck: A pioneer in electroencephalography in between Richard Caton and Hans Berger. *Advances in Cognitive Psychology*, *9*(4), 216-221.

DeLong, K. A., Urbach, T. P. & Kutas, M. (2005). Probabilistic word pre-activation during language comprehension inferred from electrical brain activity. *Nature Neuroscience*, *8*(8), 1117-1121.

Güntekin, B. & Başar, E. (2010). Event-related beta oscillations are affected by emotional eliciting stimuli. *Neuroscience Letters*, *483*(3), 173-178.

Hanks, T. D. & Summerfield, C. (2017). Perceptual decision making in rodents, monkeys, and humans. *Neuron, 93*(1), 15-31.

Hoffmann, U., Vesin, J. M., Ebrahimi, T. & Diserens, K. (2008). An efficient P300-based brain–computer interface for disabled subjects. *Journal of Neuroscience Methods*, *167*(1), 115-125.

Karakaş, S., Başar-Eroğlu, C., Özesmi, C., Kafadar, H. & Erzengin, Ö. Ü. (2001). Gamma response of the brain: a multifunctional oscillation that represents bottom-up with top-down processing. *International Journal of Psychophysiology, 39*(2-3), 137-150.

Kelly, S. P. & O'Connell, R. G. (2013). Internal and external influences on the rate of sensory evidence accumulation in the human brain. *Journal of Neuroscience, 33*(50), 19434-19441.

Kelly, S. P., Corbett, E. A. & O'Connell, R. G. (2021). Neurocomputational mechanisms of prior-informed perceptual decision-making in humans. *Nature Human Behaviour, 5*(4), 467-481.

Martinez, A., Anllo-Vento, L., Sereno, M. I., Frank, L. R., Buxton, R. B., Dubowitz, D. J., ... and Hillyard, S. A. (1999). Involvement of striate and extrastriate visual cortical areas in spatial attention. *Nature Neuroscience*, *2*(4), 364-369.

Rossion, B. & Caharel, S. (2011). ERP evidence for the speed of face categorization in the human brain: Disentangling the contribution of low-level visual cues from face perception. *Vision Research, 51*(12), 1297-1311.

Urgen, B. A., Kutas, M. & Saygin, A. P. (2018). Uncanny valley as a window into predictive processing in the social brain. *Neuropsychologia*, *114*, 181-185.

Vogel, E. K., McCollough, A. W. & Machizawa, M. G. (2005). Neural measures reveal individual differences in controlling access to working memory. *Nature*, *438*(7067), 500-503.

Young, M. J., Lin, D. J. & Hochberg, L. R. (2021, April). Brain-Computer Interfaces in Neurorecovery and Neurorehabilitation. In *Seminars in Neurology (Vol. 41, No. 02*, (pp. 206-216). Thieme Medical Publishers.

1.2. EEG TEKNOLOJİSİNDE DENEY TASARIMI, VERİ KAYDI VE ANALİZİ

1.2.1. EEG DENEYLERİNDE KULLANILAN DENEYSEL DESENLER

EEG deneylerinde elde edilen veriden çıkarılan iki bağımlı değişken vardır. Bunlar: Olaya İlişkin Potansiyeller (OİP'ler) (*event-related potentials* or *ERP*s) ve kortikal salınımlardır (*cortical oscillations*). OİP'ler, beyinde deneydeki her denemenin neden olduğu zamana bağlı potansiyel değişim eğrilerinin ortalaması alınarak elde edilir. Kortikal salınımlar ise EEG verisi üzerinde frekans ya da zaman-frekans analizi yapılarak elde edilir.

Bilişsel nörobilim araştırmalarında sıklıkla kullanılan OİP'ler ile bunların hangi bilişsel süreçlerle ilişkilendirildiğine ilişkin bir meta analiz çalışması da bulunmaktadır (Donoghue ve Voytek, 2022). Bu çalışmada ele alınan OİP'ler aşağıda sıralanmıştır:

- Görsel-duyusal potansiyeller: P100, N100
- İşitsel-duyusal potansiyeller: İşitsel N100, MMN (mismatch negativity)
- Dokunma, koku ve tat alma ile ilişkili potansiyeller
- N200 ailesi
- P300 ailesi
- Dil ile ilişkili potansiyeller: N400, P600
- Hata tespit etme ile ilişkili potansiyel: ERN
- Cevap verme ile ilişkili potansiyeller: CNV, LRP, RP

Çeşitli bilişsel ve fizyolojik süreçlerle ilişkilendirilmiş kortikal salınımlar ise şöyledir:

- Delta (2-4 Hz)
- Teta (4-8 Hz)
- Alfa (8-12 Hz)
- Beta (15-30 Hz)
- Düşük Gama (30-80 Hz)
- Yüksek Gama (80-150 Hz)

Gerek OİP'ler, gerekse kortikal salınımların ölçüldüğü EEG deneylerinde, genellikle olaya ilişkin deney deseni (*event-related design*) kullanılır. Olaya ilişkin deney desenlerinde, farklı koşullara ait denemeler seçkisiz (*random*) sırayla gösterilmektedir. Bununla birlikte, her bir OİP'in belirlenmesinde etkili olan belirli deneysel paradigmalar mevcuttur. Örneğin, dikkat süreçleriyle ilişkilendirilmiş

da salınımsal senkronizasyonun önemine dikkat çeken birçok bulgu vardır (Fries, 2009; Sejnowski ve Paulsen, 2006). Sözü edilen salınımsal senkronizasyon EEG ve İşlevsel Bağlantısallık Analizi (İBA) (*Functional Connectivity Analysis: FCA*) kullanılarak incelenebilir. EEG verisi üzerinde yapılan İBA, EEG'nin yüksek zamansal çözünürlüğü sayesinde, özellikle nöral ağların bağlantısallığına ilişkin zamansal değişimi araştırmak açısından elverişli yöntemdir.

İBA'lerinde amaç birden fazla kaynaktan gelen sinyaller arasındaki ilişkiyi inceleyerek bilişsel bir süreç sırasında beyindeki farklı nöron gruplarının oluşturduğu dinamik nöral ağlar ile farklı beyin bölgeleri arasındaki bilgi akışını araştırmaktır. Birçok İBA iki sinyal arasındaki bağlantısallık hakkında bilgi verirken bu ilişkinin yönü hakkında bilgi vermez. Örneğin, korelasyon, ortak bilgi (*mutual information*), tutarlılık (*coherence*), ikili faz tutarlılığı (*pairwise phase consistency*) gibi İBA'ler kullanılarak bilgi akışının yönü konusunda çıkarımda bulunulamaz. Buna karşın, Granger nedenselliği (*Granger causality)*, transfer entropisi (*transfer entropy*), çapraz ilişki (*cross-correlation*), faz-eğim katsayısı (*phase slope index*) ve dinamik nedensel modelleme (*dynamic causal modelling*) gibi yöntemlerle bilgi akışının yönü hakkında çıkarımda bulunulabilir (Bastos ve Schoffelen, 2016). EEG'de İBA kullanımı hakkında daha detaylı bilgi için Bastos ve Schoffelen'in (2016) makalesi incelenebilir.

Zaman-frekans analizi yapıldıktan sonra İBA faz-esaslı ya da güç-esaslı yapılabilir. Faz-esaslı bağlantısallık analizinde amaç iki nöral grubun salınımları arasındaki senkronizasyonu ölçmektir. Güç-esaslı bağlantısallık analizinde ise amaç iki nöral grubun farklı frekans bantlarındaki güçlerine ilişkin korelasyonunun zamansal değişimini ölçmektir.

Kaynaklar

Ashton, K., Zinszer, B. D., Cichy, R. M., Nelson III, C. A., Aslin, R. N. & Bayet, L. (2022). Time-resolved multivariate pattern analysis of infant EEG data: A practical tutorial. *Developmental Cognitive Neuroscience, 54*, 101094.

Bastos, A. M. & Schoffelen, J. M. (2016). A tutorial review of functional connectivity analysis methods and their interpretational pitfalls. *Frontiers in Systems Neuroscience, 9*, 175.

Cichy, R. M. & Pantazis, D. (2017). Multivariate pattern analysis of MEG and EEG: A comparison of representational structure in time and space. *NeuroImage, 158*, 441-454.

Delorme, A. & Makeig, S. (2004). EEGLAB: an open source toolbox for analysis of single-trial EEG dynamics including independent component analysis. *Journal of Neuroscience Methods*, *134*(1), 9-21.

Donoghue, T. & Voytek, B. (2022). Automated meta-analysis of the event-related potential (ERP) literature. *Scientific Reports, 12*(1), 1867.

Fries, P. (2009). Neuronal gamma-band synchronization as a fundamental process in cortical computation. *Annual Review of Neuroscience*, *32*, 209-224.

Grootswagers, T., Wardle, S. G. & Carlson, T. A. (2017). Decoding dynamic brain patterns from evoked responses: A tutorial on multivariate pattern analysis applied to time series neuroimaging data. *Journal of Cognitive Neuroscience*, *29*(4), 677-697.

Gross, J., Kujala, J., Hämäläinen, M., Timmermann, L., Schnitzler, A. & Salmelin, R. (2001). Dynamic imaging of coherent sources: studying neural interactions in the human brain. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, *98*(2), 694-699.

Hämäläinen, M. S. & Ilmoniemi, R. J. (1994). Interpreting magnetic fields of the brain: minimum norm estimates. *Medical and Biological Engineering and Computing*, *32*, 35-42.

Hillyard, S. A. & Anllo-Vento, L. (1998). Event-related brain potentials in the study of visual selective attention. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, *95*(3), 781-787.

Jatoi, M. A., Kamel, N., Malik, A. S., Faye, I. & Begum, T. (2014). A survey of methods used for source localization using EEG signals. *Biomedical Signal Processing and Control*, *11*, 42-52.

King, J. R. & Dehaene, S. (2014). Characterizing the dynamics of mental representations: the temporal generalization method. *Trends in Cognitive Sciences*, *18*(4), 203-210.

Kriegeskorte, N., Mur, M. & Bandettini, P. A. (2008). Representational similarity analysis-connecting the branches of systems neuroscience. *Frontiers İn Systems Neuroscience*, *2*, 4.

Kutas, M. & Federmeier, K. D. (2011). Thirty years and counting: Finding meaning in the N400 component of the event related brain potential (ERP). *Annual Review of Psychology*, *62*, 621-647.

Lopez-Calderon, J. & Luck, S. J. (2014). ERPLAB: an open-source toolbox for the analysis of event-related potentials. *Frontiers in Human Neuroscience*, *8*, 213.

Michel, C. M. & Brunet, D. (2019). EEG source imaging: a practical review of the analysis steps. *Frontiers in Neurology*, *10*, 325.

Nunez, P. L., Nunez, M. D. & Srinivasan, R. (2019). Multi-scale neural sources of EEG: Genuine, equivalent, and representative. A tutorial review. *Brain Topography, 32*(2), 193-214.

Pascual-Marqui, R. D., Michel, C. M. & Lehmann, D. (1994). Low resolution electromagnetic tomography: a new method for localizing electrical activity in the brain. *International Journal of Psychophysiology*, *18*(1), 49-65.

Pascual-Marqui, R. D. (2002). Standardized low-resolution brain electromagnetic tomography (sLORETA): Technical details. Methods and Findings in Expertimental and Clinical Pharmacolology, *24(Suppl D)*, 5-12.

Pascual-Marqui, R. D., Lehmann, D., Koukkou, M., Kochi, K., Anderer, P., Saletu, B., ... & Kinoshita, T. (2011). Assessing interactions in the brain with exact low-resolution electromagnetic tomography. *Philosophical Transactions of the Royal Society A: Mathematical, Physical and Engineering Sciences, 369*(1952), 3768-3784.

Sejnowski, T. J. & Paulsen, O. (2006). Network oscillations: emerging computational principles. *Journal of Neuroscience, 26*(6), 1673-1676.

Sutton, S. (1979). P300 thirteen years later. In *Evoked Brain Potentials and Behavior* (pp. 107-126), Springer.

Takacs, A., Mückschel, M., Roessner, V. & Beste, C. (2020). Decoding stimulus–response representations and their stability using EEG-based multivariate pattern analysis. *Cerebral Cortex Communications, 1*(1), tgaa016.

Winkler, I., Debener, S., Müller, K. R. & Tangermann, M. (2015, August). On the influence of high-pass filtering on ICA-based artifact reduction in EEG-ERP. In *37th Annual International Conference of the IEEE Engineering in Medicine and Biology Society (EMBC)* (pp. 4101-4105).

İleri Okuma İçin Öneriler

Luck, S. J. (2014). *An introduction to the event-related potential technique*. MIT.

Cohen, M. X. (2014). *Analyzing neural time series data: Theory and practice*. MIT.

BÖLÜM 2:
FONKSİYONEL MANYETİK REZONANS GÖRÜNTÜLEME*

Funda Salman - Hüseyin Boyacı - Banu Cangöz Tavat

2.1. FONKSİYONEL MANYETİK REZONANS GÖRÜNTÜLEME (fMRI) TEKNOLOJİSİNİN TANITIMI, TARİHÇESİ VE KULLANIM ALANLARI

Bu bölümde, Manyetik Rezonans (*Magnetic Resonance: MR*) görüntüleme teknolojisinin ne olduğu, kısa tarihçesi, kullanım alanları hakkında bilgi verilecektir. Bu bağlamda teknolojiyi temsilen ülkemizde İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi Ulusal Manyetik Rezonans Araştırma Merkezinde (UMRAM) konumlanan Siemens Magnetom Tim Trio 3 Tesla marka/model MR görüntüleme cihazının teknik özellikleri kısaca tanıtılacaktır (Siemens AG, Erlangen, Almanya). MR tekniklerinden özellikle fonksiyonel Manyetik Rezonans Görüntüleme'ye (*Functional Magnetic Resonance Imaging*: *fMRI*) odaklanılacak; dilimizdeki yaygın ve yerleşik kullanımı nedeniyle, bu bölümde ve diğer bölümlerde geçtiği yerlerde Manyetik Rezonans Görüntüleme ve fonksiyonel Manyetik Rezonans Görüntüleme terimlerinin İngilizce kısaltması olan sırasıyla "MR" ve "fMRI" kullanılacaktır.

2.1.1. MR GÖRÜNTÜLEME TEKNOLOJİSİ

MR görüntüleme, kısaca güçlü manyetik alanlar aracılığıyla biyolojik dokuların görüntülenmesi olarak tanımlanırken (Huettel ve ark., 2004) fMRI ise beyin damarlarındaki kanın oksijenlenme miktarına bağlı olarak manyetik alanda meydana gelen değişimler aracılığıyla sinirsel aktivitenin görüntülenmesi olarak tanımlanmaktadır. MR aracılığıyla elde edilen yapısal görüntüler; beynin beyaz ve gri madde gibi bileşenleri ile beyinde meydana gelen hasarların ve/veya tümörlerin yüksek bir kalitede görülebilmesini sağlamaktadır. fMRI teknolojisi ise beyindeki fizyolojik değişimlere bağlı olarak ürettiği işlevsel görüntüler sayesinde, beynin işleyiş mekanizmasının anlaşılmasını ve beyindeki özel bağlantı örüntülerinin saptanmasını sağlamaktadır. Hem MR hem de fMRI girişimsel olmayan (*non-invasive*) tekniklerdir.

* Bu bölümde kullanılan şematik görseller Dr. Öğr. Üyesi Funda Salman ve Psk. Ali Altun tarafından hazırlanmıştır.

Siemens marka *Intercom* cihazı (Şekil 20), MR görüntüleme odasındaki katılımcı ile kontrol odasındaki araştırmacının karşılıklı iletişim kurmasını sağlamaktadır. Bu sayede çekim başlangıcında, sırasında ve/veya sonrasında katılımcı ile iletişim kurmak ve deneysel görevlere ilişkin sözlü yönergeler vermek mümkündür.

Şekil 20: MR Görüntüleme Odası ile Kontrol Odası Arasındaki Karşılıklı İletişimi Sağlayan Intercom Cihazı

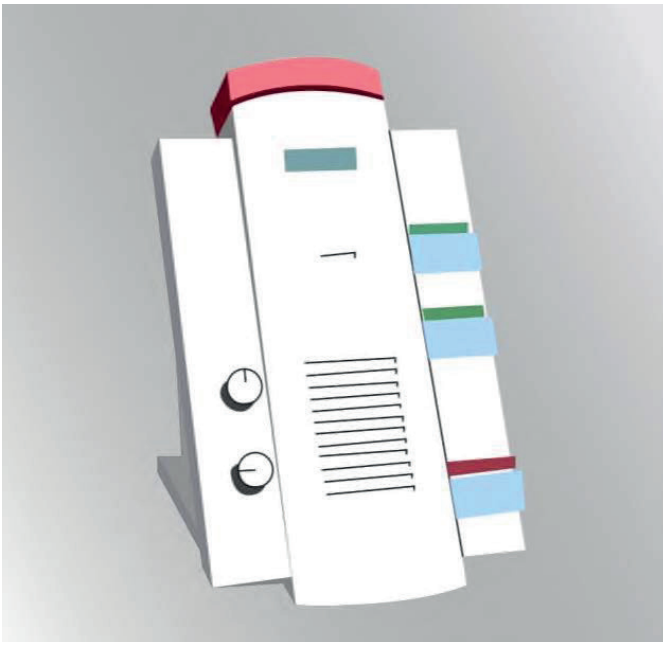

Kaynaklar

Addis, D. R., Knapp, K., Roberts, R. P. & Schacter, D. L. (2012). Routes to the past: neural substrates of direct and generative autobiographical memory retrieval. *Neuroimage, 59*(3), 2908-2922. https://doi.org/10.1016/j.neuroimage.2011.09.066

Beckmann, C. F., DeLuca, M., Devlin, J. T. & Smith, S. M. (2005). Investigations into resting-state connectivity using independent component analysis. *Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences, 360*(1457), 1001-1013. https://doi.org/10.1098/rstb.2005.1634

Buckner, R. L. (2012). The serendipitous discovery of the brain's default network. *Neuroimage, 62*(2), 1137-1145. https://doi.org/10.1016/j.neuroimage.2011.10.035

Buxton, R. B. (2009). *Introduction to functional magnetic resonance imaging: Principles and techniques.* Cambridge University.

Büyükgök, D., Bayraktaroğlu, Z., Buker, H. S., Kulaksızoğlu, M. I. B. & Gurvit, İ. H. (2020). Resting-state fMRI analysis in apathetic Alzheimer's disease. *Diagnostic and Interventional Radiology*, *26*(4), 363. https://doi.org/10.5152/dir.2019.19445

Çukur, T., Nishimoto, S., Huth, A. G. & Gallant, J. L. (2013). Attention during natural vision warps semantic representation across the human brain. *Nature Neuroscience*, *16*(6), 763-770. https://doi.org/10.1038/nn.3381

Demirel, L. & Demirtürk, Y. (2021). ASELSAN MR görüntüleme sistemi geliştirme çalışmaları. *ASELSAN Dergi, 108*, 34-37. https://www.aselsan.com.tr/AselsanDergi 108_7311.pdf

Diren, H. B. (2007a). *Magnetik rezonans görüntüleme: Kranium-1 Genel yaklaşımlar, konjenital anomaliler* (3. baskı). Sevgi Özel Sağlık Hizmetleri A.Ş., Mine.

Diren, H. B. (2007b). *Magnetik rezonans görüntüleme: Kranium-2 Nörodejeneratif hastalıklar: Serebral iskemi ve serebrovasküler patolojiler* (3.baskı). Sevgi Özel Sağlık Hizmetleri A.Ş. Mine.

Diren, H. B. (2007c). *Magnetik rezonans görüntüleme: Kranium-3 İntrakranyal kitleler, intrakranyal enfeksiyonlar* (2. baskı). Medart Sağlık Hizmetleri ve İşletmecilik A.Ş., Ajansmat.

Diren, H. B. (2007d). *Magnetik rezonans görüntüleme: Kranium-4* (2. baskı). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Tıp Fakültesi Radyoloji Anabilim Dalı, 5g Matbaacılık Ltd. Şti.

Diren, H. B. (2003). Beynin dejeneratif hastalıkları. İ. Erden (Ed.), *Kraniospinal manyetik rezonans* içinde. Manyetik Rezonans Derneği, Pozitif Matbaacılık Ltd. Şti.

Diren, H. B. (1998). (Editör). *Prostat patolojilerinin tanısında magnetik rezonans görüntüleme.* Paylaşım Baskı San. Ltd. Şti.

Diren, H. B. (1996a). Meme hastalıklarının tanısında magnetik rezonans görüntüleme: MR mamografi. E. Sevinç, (Ed.), *Meme patolojilerinin tanı ve tedavisinde gelişmeler* içinde (s. 36-46). Mine.

Diren, H. B. (1996b). Genel cerrahide magnetik rezonans görüntüleme. İ. Sayek, (Ed.), *Temel cerrahi* (2. baskı) içinde. Güneş.

Diren, H. B. (1994a). *Magnetik rezonans görüntüleme: Temel ilkeler* (2. baskı). Sevgi Özel Sağlık Hizmetleri A.Ş., Mine.

Diren, H. B. (1994b). *Magnetik rezonans görüntüleme: Vertebral kolon patolojileri* (2. baskı). Sevgi Özel Sağlık Hizmetleri A.Ş. Mine.

Diren, H. B. (1992). Vertebral kolonun radyolojik değerlendirilmesi: Magnetik rezonans görüntüleme. R. Ege (Ed.), *Vertebra-omurga* içinde (s. 129-154). Türk Hava Kurumu.

Er, G., Pamir, Z. & Boyaci, H. (2020). Distinct patterns of surround modulation in V1 and hMT+. *Neuroimage*, *220*, 117084. https://doi.org/10.1016/j.neuroimage.2020.117084

Erişen, D. (2020). *Investigating the effects of perceptual learning on the function and microstructure of the visual cortex.* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi.

Ertan-Kaya, Ö. (2021). *Algısal yükün seçici dikkat üzerindeki etkisinin duygusal yüz ifadeleri bağlamında fMRG ile incelenmesi.* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Hacettepe Üniversitesi.

Esaote Corporation (2021). *G-Scan Brio Tilting MRI: The Key to Confidence*. https://www.esaote.com/dedicated-mri/mri-systems/p/g-scan-brio/

Fan, J., McCandliss, B. D., Fossella, J., Flombaum, J. I. & Posner, M. I. (2005). The activation of attentional networks. *Neuroimage, 26*(2), 471-479. https://doi.org/10.1016/j.neuroimage.2005.02.004

Faro, S. H. & Mohamed, F. B. (Ed.). (2010). *BOLD fMRI: A guide to functional imaging for neuroscientists*. Springer Science & Business Media.

Fonar Corporation (2021). *The Fonar 360º™ and The Open Sky MRI®*. http://www.fonar.com/fonar-360.html

Frisoni, G. B., Fox, N. C., Jack, C. R., Scheltens, P. & Thompson, P. M. (2010). The clinical use of structural MRI in Alzheimer disease. *Nature Reviews Neurology, 6*(2), 67-77. https://doi.org/10.1038/nrneurol.2009.215

Grossman, R. I., Gomori, J. M., Ramer, K. N., Lexa, F. J. & Schnall, M. D. (1994). Magnetization transfer: Theory and clinical applications in neuroradiology. *Radiographics, 14*(2), 279-290. https://doi.org/10.1148/radiographics.14.2.8190954

Gusnard, D. A. & Raichle, M. E. (2001). Searching for a baseline: functional imaging and the resting human brain. *Nature Reviews Neuroscience, 2*(10), 685-694. https://doi.org/10.1038/35094500

Harı, E., Ay, U., Neşe, H., Bayram, A. & Demiralp, T. (2020). Manyetik rezonans görüntüleme temelli fonksiyonel bağlantısallık yöntemleri. *İstanbul Üniversitesi Tıp Faklültesi Dergisi, 83*(1), 71-80. https://doi.org/10.26650/IUITFD.2019.0072

Henkelman, R. M., Stanisz, G. J. & Graham, S. J. (2001). Magnetization transfer in MRI: A review. *NMR in Biomedicine,14*(2), 57-64. https://doi.org/10.1002/nbm.683

Houpt, T. A., Carella, L., Gonzalez, D., Janowitz, I., Mueller, A., Mueller, K., ... & Smith, J. C. (2011). Behavioral effects on rats of motion within a high static magnetic field. *Physiology & Behavior*, *102*(3-4), 338-346. https://doi.org/10.1016/j.physbeh.2010.11.028

Huettel, S. A. (2012). Event-related fMRI in cognition. *Neuroimage*, *62*(2), 1152-1156. https://doi.org/10.1016/j.neuroimage.2011.08.113

Huettel, S. A., Song, A. W. & McCarthy, G. (2009). *Functinal magnetic resonance imaging* (2. Baskı). Sinauer Associates, Inc.

Huettel, S. A., Song, A. W. & McCarthy, G. (2004). *Functional magnetic resonance imaging*. Sinauer Associates, Inc.

Ivanov, I., Liu, X., Clerkin, S., Schulz, K., Friston, K., Newcorn, J. H. & Fan, J. (2012). Effects of motivation on reward and attentional networks: an fMRI study. *Brain and Behavior, 2*(6), 741-753. https://doi.org/10.1002/brb3.80

İder, Y. Z. & Müftüler, L. T. (1997, Ekim). Measurement of AC magnetic field distribution using magnetic resonance imaging, *IEEE Transactions on Medical Imaging, 16*(5), 617-622.

İder, Y. Z., Müftüler, L. T. & Birgül, Ö. (1995, Eylül). Use of MRI for Measuring AC Internal Currents of EIT: A Feasibility Study. *Proceedings of IXth International Conference on Electrical Bio-Impedance in conjunction with European Concerted Action on Impedance Tomography*,(s. 420-421), Heidelberg, Almanya.

Jahn, A. (2019). *Andy's brain book.* (e-book). Zenodo. https://doi.org/10.5281/zenodo.5879293

https://andysbrainbook.readthedocs.io/en/latest/FunctionalConnectivity/CONN_Short Course/CONN_00_History.html?highlight=primary%20sensory%20area# bharat-biswal-and-the-discovery-of-resting-state-correlations

James, W. (1890). *Principles of psychology.* 15 Haziran 2020 http://infomotions.com/sandbox/great-books-redux/corpus/html/principles.html#chapter3.

Kamitani, Y. & Tong, F. (2005). Decoding the visual and subjective contents of the human brain. *Nature Neuroscience, 8*(5), 679-685. https://doi.org/10.1038/nn1444

Kemik, K. & Ada, E. (2019). Fonksiyonel manyetik rezonans görüntüleme veri analizi ve güvenilirliği *Turkish Journal of Radiology*, *37*(3), 39-47. https://doi.org/10.5152/turkjradiol.2019.95919

Konrad, K., Neufang, S., Thiel, C. M., Specht, K., Hanisch, C., Fan, J., ... & Fink, G. R. (2005). Development of attentional networks: an fMRI study with children and adults. *Neuroimage, 28*(2), 429-439. https://doi.org/10.1016/j.neuroimage.2005.06.065

Korkusuz, F., Müftüler, T. & İder, Y. Z. (25-27 September 1996). Efficacy of 0.15 T magnetic resonance in the evaluation of the knee joint: A clinical study on 36 cases, *3rd Turkish Sports Traumatology, Arthroscopy and Knee Surgery Congress*, Ankara, Türkiye.

Köymen, H., Özyar, M. S., Gencer, N. G., Müftüler, T. & Şakı, M. C. (1992). Orta Doğu Teknik Üniversitesinde biyomedikal mühendisliği çalışmaları. *Elektrik Mühendisliği Dergisi,* (Özel Sayı 390), 363-369. http://bbm.emo.org.tr/genel/katalog_detay.php?katalog=7&kayit=26

Kwong, K. K., Belliveau, J. W., Chesler, D. A., Goldberg, I. E., Weisskoff, R. M., Poncelet, B. P., ... & Turner, R. (1992). Dynamic magnetic resonance imaging of human brain activity during primary sensory stimulation. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, *89*(12), 5675-5679. https://doi.org/10.1073/pnas.89.12.5675

Liu, F., Guo, W., Yu, D., Gao, Q., Gao, K., Xue, Z., ... & Chen, H. (2012). Classification of different therapeutic responses of major depressive disorder with multivariate pattern analysis method based on structural MR scans. *PloS One, 7*(7), e40968. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0040968

Madden, D. J., Spaniol, J., Whiting, W. L., Bucur, B., Provenzale, J. M., Cabeza, R., ... & Huettel, S. A. (2007). Adult age differences in the functional neuroanatomy of visual attention: a combined fMRI and DTI study. *Neurobiology of Aging*, *28*(3), 459-476. https://doi.org/10.1016/j.neurobiolaging.2006.01.005

Memorial Tıbbi Yayın Kurulu (2021, Mart 12). *Kranial fonksiyonel manyetik rezonans görüntüleme (fMRG) nedir?*. https://www.memorial.com.tr/teknolojiler/kranial-fonksiyonel-manyetik-rezonans-goruntuleme-fmrg-nedir#baslik-5

Menon, R. S. (2012). Mental chronometry. *Neuroimage*, *62*(2), 1068-1071. https://doi.org/10.1016/j.neuroimage.2012.01.011

Müftüler, L. T. (1996). *Measurement of magnetic field generated by nonuniform AC current density using magnetic resonance.* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Orta Doğu Teknik Üniversitesi.

Müftüler, L., İder, Y. Z., Köymen, H., Tarakçı, C. & Turan, E. (1993). *Low cost PC based whole body Magnetic Resonance Imaging System.* Proceedings of the 15th Annual International Conference of the IEEE Engineering in Medicine and Biology Society, San Diego, CA, USA.

Ogawa, S., Tank, D. W., Menon, R., Ellermann, J. M., Kim, S. G., Merkle, H. & Ugurbil, K. (1992). Intrinsic signal changes accompanying sensory stimulation: Functional brain mapping with magnetic resonance imaging. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, *89*(13), 5951-5955. https://doi.org/10.1073/pnas.89.13.5951

Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) (2 Temmuz 2021). *OECD health statistics 2021.* https://www.oecd.org/els/health-systems/health-data.htm

Özçelik, E. U., Kurt, E., Şirin, N. G., Eryürek, K., Yıldız, Ç. U., Harı, E., ... & Baykan, B. (2021). Functional connectivity disturbances of ascending reticular activating system and posterior thalamus in juvenile myoclonic epilepsy in relation with photosensitivity: A resting-state fMRI study. *Epilepsy Research*, *171*, 106569. https://doi.org/10.1016/j.eplepsyres.2021.106569

Pinsk, M. A., Arcaro, M., Weiner, K. S., Kalkus, J. F., Inati, S. J., Gross, C. G. & Kastner, S. (2009). Neural representations of faces and body parts in macaque and human cortex: a comparative FMRI study. *Journal of Neurophysiology*, *101*(5), 2581-2600. https://doi.org/10.1152/jn.91198.2008

Poldrack, R. A. (2008). The role of fMRI in cognitive neuroscience: Where do we stand? *Current Opinion in Neurobiology, 18*(2), 223-227. https://doi.org/10.1016/j.conb.2008.07.006

Poldrack, R. A., Mumford, J. A. & Nichols, T. E. (2011). *Handbook of functional MRI data analysis.* Cambridge University.

Raichle, M. E. (2015). The brain's default mode network. *Annual Review of Neuroscience, 38,* 433-447. https://doi.org/10.1146/annurev-neuro-071013-014030

Raichle, M. E., MacLeod, A. M., Snyder, A. Z., Powers, W. J., Gusnard, D. A. & Shulman, G. L. (2001). A default mode of brain function. *Proceedings of the National Academy of Sciences, 98*(2), 676-682. https://doi.org/10.1073/pnas.98.2.676

Salman, F. (2021). *Dikkat ağları modelinin rekabet kuramı, temsil düzeyi ve yaş değişkenleri açısından incelenmesi: fMRI destekli bir çalışma.* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Hacettepe Üniversitesi.

Sheynin, S., Wolf, L., Ben-Zion, Z., Sheynin, J., Reznik, S., Keynan, J. N., ... & Liberzon, I. (2021). Deep learning model of fMRI connectivity predicts PTSD symptom trajectories in recent trauma survivors. *Neuroimage*, *238,* 118242. https://doi.org/10.1016/j.neuroimage.2021.118242

Siemens AG Healthcare (2014). *Magnetic resonance imaging at Siemens: A success history, medhistory milestones*. www.siemens.com/medhistory

Siemens AG Healthcare (2005-2007). *Siemens Magnetom Trio A Tim System Operator Manual - MR System*. Erlangen, Germany.

Sorger, B., Kamp, T., Weiskopf, N., Peters, J. C. & Goebel, R. (2018). When the brain takes 'BOLD' steps: Real-time fMRI neurofeedback can further enhance the ability to gradually self-regulate regional brain activation. *Neuroscience*, *378*, 71-88. https://doi.org/10.1016/j.neuroscience.2016.09.026

Tarakçı, C. (1992). *Generation of RF and gradient pulse waveforms using TMS320C25 microprocessor for magnetic resonance imaging.* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Orta Doğu Teknik Üniversitesi.

Temple, E., Poldrack, R. A., Salidis, J., Deutsch, G. K., Tallal, P., Merzenich, M. M. & Gabrieli, J. D. (2001). Disrupted neural responses to phonological and orthographic processing in dyslexic children: An fMRI study. *Neuroreport*, *12*(2), 299-307.

Turan, E. (1992). *Implementation of 2DFT spin echo NMR pulse sequence on a PC based system.* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Orta Doğu Teknik Üniversitesi.

Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı (14 Nisan 2021). *Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2019.* https://dosyasb.saglik.gov.tr/Eklenti/40564,saglik-istatistikleri-yilligi-2019pdf.pdf?0

Uğurbil, K. (2012a). Development of functional imaging in the human brain (fMRI); The University of Minnesota experience. *Neuroimage*, *62*(2), 613-619. https://doi.org/10.1016/j.neuroimage.2012.01.135

Uğurbil, K. (2012b). The road to functional imaging and ultrahigh fields. *Neuroimage*, *62*(2), 726-735. https://doi.org/10.1016/j.neuroimage.2012.01.134

Vemuri, P., Gunter, J. L., Senjem, M. L., Whitwell, J. L., Kantarci, K., Knopman, D. S., ... & Jack Jr, C. R. (2008). Alzheimer's disease diagnosis in individual subjects using structural MR images: validation studies. *Neuroimage, 39*(3), 1186-1197. https://doi.org/10.1016/j.neuroimage.2007.09.073

Weiskopf, N. (2012). Real-time fMRI and its application to neurofeedback. *Neuroimage, 62*(2), 682-692. https://doi.org/10.1016/j.neuroimage.2011.10.009

Zahn, R., Weingartner, J. H., Basilio, R., Bado, P., Mattos, P., Sato, J. R., ... & Moll, J. (2019). Blame-rebalance fMRI neurofeedback in major depressive disorder: A randomised proof-of-concept trial. *Neuroimage: Clinical, 24*, 101992. https://doi.org/10.1016/j.nicl.2019.101992

Zhao, G., Li, D. K. B. & Paty, D. (2000). MRI in Multiple Sclerosis. J. C. Mazziotta, A. W. Toga & R. S. J. Frackowiak (Ed.) *Brain mapping: The disorders* (s. 357-385) içinde. Elsevier.

2.2. MR TEKNOLOJİSİNDE DENEY TASARIMI, VERİ KAYDI VE ANALİZİ

Bu bölümde, MR teknikleri arasından işlevsel görüntü sağlaması ve yaygın kullanımı nedeniyle özellikle fMRI tekniğine odaklanılacak ve bu tekniğin kullanımına özgü deney tasarımı, veri kaydı ve analizi ile dikkat edilmesi gereken kritik konular hakkında bilgi verilecektir.

2.2.1. fMRI Deneylerinde Kullanılan Deneysel Desenler

Hemodinamik BOLD tepkisini ölçen fMRI tekniğinin araştırma amaçlı kullanımı, görev temelli fMRI ve dinlenme durumu fMRI olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Tablo 3). Görev temelli fMRI'da 3 çeşit deneysel desen bulunmaktadır: 1) Blok desen, 2) olay ilişkili desen, 3) karma desen. Araştırmacı öncelikle incelenen davranışı/bilişsel işlevi ölçmek için oluşturulan görevin güçlü bir davranışsal/bilişsel etkiye yol açtığını teyit etmeli, ardından bu bilişsel görevin ve/veya paradigmanın doğasına en uygun olan fMRI desenini seçmelidir. Bilişsel görev/paradigmanın fMRI ortamında sunumuna ve hemodinamik BOLD tepkisinin doğru bir şekilde kaydedilmesine olanak sağlayan uygun fMRI deseni seçildikten sonra, görevin seçilen fMRI deseninin gerektirdiği teknik detaylara uygun şekilde uyarlanması aşamasına geçilir (ör. olay ilişkili desende titreşen zaman aralıklarının (*jittering)* eklenmesi).

Tablo 3: fMRI Çalışmalarında Kullanılan Görev Temelli Deneysel Desen Çeşitleri ve Dinlenme Durumu fMRI

Görev Temelli fMRI	Blok Desen (Block Design)
	Olay İlişkili Desen (Event-Related Design)
	Karma Desen (Mixed Design)
Dinlenme Durumu fMRI	Dinlenme Durumu fMRI (Resting-State fMRI)

Uyarlama aşamasının amacı, BOLD tepkisi ile davranışsal tepkiyi eş zamanlı ve uyumlu olarak en belirgin şekilde kaydedecek tasarımlar oluşturmaktır. Dolayısıyla bu aşamada BOLD aktivitesinin zamana bağlı değişimini iyi tanımak önemlidir. Şekil 21, bir vokselde meydana gelen hemodinamik tepki fonksiyonu (*Hemodynamic Response Function: HRF*) olarak da adlandırılan BOLD aktivitesinin oluşması ve sönümlenmesi arasındaki evreleri göstermektedir. BOLD tepkisinin kanonik şekli, ilk düşüş (*initial dip*), yükselme/ilk temel düzey aşımı (*rise/initial overshoot*), zirve (*peak*), düşüş (*fall*), tepkisizlik dönemi/uyarıcı sonrası temel düzey altında kalma (*refractory period/post-stimulus undershoot*), temel düzey (*baseline*) evrelerinden oluşmaktadır. Zamana bağlı bu değişim, aşağıda blok ve olay ilişkili desen özelinde

Kaynaklar

Alıcı, Y. H., Kumcu, M. K. & Çiçek, M. (2023). Etkin bağlantısallık ve analiz yöntemlerine giriş: Psikofizyolojik Etkileşim ve Dinamik Nedensel Modelleme. *Journal of Ankara University Faculty of Medicine/Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası, 76*(2), 84-92. https://doi.org/10.4274/atfm.galenos.2023.63497

Ashburner, J., Barnes, G., Chen, C. C., … & Phillips, C. (2016). *SPM12 manual.* Wellcome Trust Centre for Neuroimaging Institute of Neurology, UCL.

Behroozi, M., Daliri, M. R. & Boyaci, H. (2011). Statistical analysis methods for the fMRI data. *Basic and Clinical Neuroscience, 2*(4), 67-74.

Boynton, G. M., Engel, S. A. & Heeger, D. J. (2012). Linear systems analysis of the fMRI signal. *Neuroimage*, *62*(2), 975-984. https://doi.org/10.1016/j.neuroimage.2012.01.082

Buckner, R. L. & Logan, J. M. (2001). Functional neuroimaging methods: PET and fMRI. R. Cabeza & A. Kingstone (Ed.) *Handbook of functional neuroimaging of cognition* içinde s. 27-48, MIT.

Bulas, D. & Egloff, A. (2013). Benefits and risks of MRI in pregnancy. *Seminars in Perinatology*, *37*(5), 301-304. https://doi.org/10.1053/j.semperi.2013.06.005

Buračas, G. T. & Boynton, G. M. (2002). Efficient design of event-related fMRI experiments using M-sequences. *Neuroimage*, *16*(3), 801-813. https://doi.org/10.1006/nimg.2002.1116

Buxton, R. B. (2009). *Introduction to functional magnetic resonance imaging: Principles and techniques.* Cambridge University.

Eklund, A., Dufort, P., Villani, M. & LaConte, S. (2014). BROCCOLI: Software for fast fMRI analysis on many-core CPUs and GPUs. *Frontiers in Neuroinformatics*, *8*, 24. https://doi.org/10.3389/fninf.2014.00024

Esteban, O., Markiewicz, C. J., Blair, R. W., Moodie, C. A., Isik, A. I., Erramuzpe, A., ... & Gorgolewski, K. J. (2019). fMRIPrep: a robust preprocessing pipeline for functional MRI. *Nature Methods, 16*(1), 111-116. https://doi.org/10.1038/s41592-018-0235-4

Faro, S. H. & Mohamed, F. B. (Ed.). (2010). *BOLD fMRI: A guide to functional imaging for neuroscientists*. Springer Science & Business Media.

Friston, K. J., Ashburner, J. T., Kiebel, S. J., Nichols, T. E. & Penny, W. D. (Ed.) (2006). *Statistical parametric mapping: The analysis of functional brain images.* Academic.

Harı, E., Ay, U., Neşe, H., Bayram, A. & Demiralp, T. (2020). Manyetik rezonans görüntüleme temelli fonksiyonel bağlantısallık yöntemleri. *Journal of Istanbul Faculty of Medicine, 83*(1), 71-80. https://doi.org/10.26650/IUITFD.2019.0072

Haynes, J. D. & Rees, G. (2006). Decoding mental states from brain activity in humans. *Nature Reviews Neuroscience, 7*(7), 523-534. https://doi.org/10.1038/nrn1931

Huettel, S. A. (2012). Event-related fMRI in cognition. *Neuroimage, 62*(2), 1152-1156. https://doi.org/10.1016/j.neuroimage.2011.08.113

Huettel, S. A., Song, A. W. & McCarthy, G. (2009). *Functinal magnetic resonance imaging* (2. Baskı). Sinauer Associates.

Huettel, S. A., Song, A. W. & McCarthy, G. (2004). *Functional magnetic resonance imaging.* Sinauer Associates.

Hüsing, B., Jäncke, L. & Tag, B. (2006). *Impact assessment of neuroimaging*. vdf Hochschulverlag AG.

Jahn, A. (2019a). *Andy's brain book.* (e-book). Zenodo. https://doi.org/10.5281/zenodo.5879293

https://andysbrainbook.readthedocs.io/en/latest/fMRI_Short_Course/fMRI_03_LookingAtTheData.html?highlight=quality%20assurance

Jahn, A. (2019b). *Andy's brain book.* (e-book). Zenodo. https://doi.org/10.5281/zenodo.5879293

https://andysbrainbook.readthedocs.io/en/latest/SPM/SPM_Short_Course/SPM_03_LookingAtData.html

Jahn, A. (2019c). *Andy's brain book.* (e-book). Zenodo. https://doi.org/10.5281/zenodo.5879293

https://andysbrainbook.readthedocs.io/en/latest/FunctionalConnectivity/CONN_ShortCourse/CONN_06_QA_Checks.html

Jahn, A. (2019d). *Andy's brain book.* (e-book). Zenodo. https://doi.org/10.5281/zenodo.5879293

https://andysbrainbook.readthedocs.io/en/latest/OpenScience/OS/fMRIPrep_Demo_3_ExaminingPreprocData.html

Konez, O. (1995). *Manyetik rezonans görüntüleme: Temel bilgiler.* (e-book). http://konez.com/

Landini, L., Positano, V. & Santarelli, M. F. (Ed.) (2005). *Advanced image processing in magnetic resonance imaging.* CRC Press Taylor & Francis.

Lee, M. H., Smyser, C. D. & Shimony, J. S. (2013). Resting-state fMRI: a review of methods and clinical applications. *American Journal of Neuroradiology, 34*(10), 1866-1872. https://doi.org/10.3174/ajnr.A3263

Lum, M. & Tsiouris, A. J. (2020). MRI safety considerations during pregnancy. *Clinical Imaging*, *62*, 69-75. https://doi.org/10.1016/j.clinimag.2020.02.007

Medicine and Healthcare Products Regulatory Agency (MHRA) (2021, Şubat). *Safety guidelines for magnetic resonance imaging equipment in clinical use.* https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/958486/MRI_guidance_2021-4-03c.pdf

Menon, R. S. (2012). Mental chronometry. *Neuroimage, 62*(2), 1068-1071. https://doi.org/10.1016/j.neuroimage.2012.01.011

Nielsen, J. S. (2015). *Probing the fractal structure of neurites in grey matter using diffusion weighted magnetic resonance imaging.* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Copenhagen University.

Norman, K. A., Polyn, S. M., Detre, G. J. & Haxby, J. V. (2006). Beyond mind-reading: multi-voxel pattern analysis of fMRI data. *Trends in Cognitive Sciences*, *10*(9), 424-430. https://doi.org/10.1016/j.tics.2006.07.005

Parker, D. (2019). *Optimal correction of the slice timing problem and subject motion artifacts in fMRI.* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Colombia University.

Parker, D., Liu, X. & Razlighi, Q. R. (2017). Optimal slice timing correction and its interaction with fMRI parameters and artifacts. *Medical Image Analysis, 35*, 434–445. https://doi.org/10.1016/j.media.2016.08.006

Parker, D. B. & Razlighi, Q. R. (2019). The benefit of slice timing correction in common fMRI preprocessing pipelines. *Frontiers in Neuroscience, 13,* 1- 22. https://doi.org/10.3389/fnins.2019.00821

Petersen, S. E. & Dubis, J. W. (2012). The mixed block/event-related design. *Neuroimage*, *62*(2), 1177-1184. https://doi.org/10.1016/j.neuroimage.2011.09.084

Poldrack, R. A. (2007). Region of interest analysis for fMRI. *Social Cognitive and Affective Neuroscience*, *2*(1), 67-70. https://doi.org/10.1093/scan/nsm006

Poldrack, R. A., Mumford, J. A. & Nichols, T. E. (2011). *Handbook of functional MRI data analysis.* Cambridge University.

Shan, Z. Y., Wright, M. J., Thompson, P. M., McMahon, K. L., Blokland, G. G., De Zubicaray, G. I., ... & Reutens, D. C. (2014). Modeling of the hemodynamic responses in block design fMRI studies. *Journal of Cerebral Blood Flow & Metabolism*, *34*(2), 316-324. https://doi.org/10.1038/jcbfm.2013.200

Sladky, R., Friston, K. J., Tröstl, J., Cunnington, R., Moser, E. & Windischberger, C. (2011). Slice-timing effects and their correction in functional MRI. *Neuroimage, 58*(2), 588-594. https://doi.org/10.1016/j.neuroimage.2011.06.07

Siemens AG Healthcare (2005-2007). *Siemens Magnetom Trio A Tim System Operator Manual - MR System.* Erlangen, Germany.

Smith, S. M. (2004). Overview of fMRI analysis. *The British Journal of Radiology, 77*, 167-175. https://doi.org/10.1259/bjr/33553595

Smitha, K. A., Akhil Raja, K., Arun, K. M., Rajesh, P. G., Thomas, B., Kapilamoorthy, T. R. & Kesavadas, C. (2017). Resting state fMRI: A review on methods in resting state connectivity analysis and resting state networks. *The Neuroradiology Journal, 30*(4), 305-317. https://doi.org/10.1177/1971400917697

Steger, T. R. & Jackson, E. F. (2004). Real-time motion detection of functional MRI data. *Journal of Applied Clinical Medical Physics*, *5*(2), 64-70. https://doi.org/10.1120/jacmp.v5i2.1969

Whitfield-Gabrieli, S. & Nieto-Castanon, A. (2012). Conn: A functional connectivity toolbox for correlated and anticorrelated brain networks. *Brain Connectivity, 2*(3), 125-141. https://doi.org/10.1089/brain.2012.0073

İleri Okuma İçin Öneriler

Amaro Jr, E. & Barker, G. J. (2006). Study design in fMRI: Basic principles. *Brain and Cognition, 60*(3), 220-232. https://doi.org/10.1016/j.bandc.2005.11.009

Bandettini, P. (Ed.) (2012). 20 years of fMRI. *Neuroimage, 62*(2), 575-1324. https://www.sciencedirect.com/journal/neuroimage/vol/62/issue/2

Buračas, G. T. & Boynton, G. M. (2002). Efficient design of event-related fMRI experiments using M-sequences. *Neuroimage, 16*(3), 801-813. https://doi.org/10.1006/nimg.2002.1116

DeCharms, R. C. (2008). Applications of real-time fMRI. *Nature Reviews Neuroscience, 9*(9), 720-729. https://doi.org/10.1038/nrn2414

Miezin, F. M., Maccotta, L., Ollinger, J. M., Petersen, S. E. & Buckner, R. L. (2000). Characterizing the hemodynamic response: Effects of presentation rate, sampling procedure, and the possibility of ordering brain activity based on relative timing. *Neuroimage, 11*(6), 735-759. https://doi.org/10.1006/nimg.2000.0568

Liu, T. T. (2012). The development of event-related fMRI designs. *Neuroimage, 62*(2), 1157-1162. https://doi.org/10.1016/j.neuroimage.2011.10.008

Liu, T.T., Frank, L.R., Wong, E.C., Buxton, R.B., 2001. Detection power, estimation efficiency, and predictability in event-related fMRI. *Neuroimage 13*, 759–773. https://doi.org/10.1006/nimg.2000.0728

Wager, T. D. & Nichols, T. E. (2003). Optimization of experimental design in fMRI: a general framework using a genetic algorithm. *Neuroimage, 18*(2), 293-309. https://doi.org/10.1016/S1053-8119(02)00046-0

Van Breukelen, G. J. P. (2013). POBE: A computer program for optimal design of multi-subject blocked fMRI experiments. 16 Ağustos 2022 tarihinde alınmıştır https://www.nitrc.org/docman/view.php/670/1250/papergui_nitrc.pdf.

Zeithamova, D., de Araujo Sanchez, M. A. & Adke, A. (2017). Trial timing and pattern-information analyses of fMRI data. *Neuroimage, 153*, 221-231. https://doi.org/10.1016/j.neuroimage.2017.04.025

BÖLÜM 3:
FONKSİYONEL YAKIN KIZILÖTESİ SPEKTROSKOPİ *

Bora Baskak - Hasan Gündüz - Aykut Eken - Banu Cangöz Tavat

3.1. FONKSİYONEL YAKIN KIZILÖTESİ SPEKTROSKOPİ (fNIRS) TEKNOLOJİSİNİN TANITIMI, TARİHÇESİ VE KULLANIM ALANLARI

Bu bölümde, Fonksiyonel Yakın Kızılötesi Spektroskopi (fNIRS) teknolojisinin ne olduğu, kısa tarihçesi, kullanım alanları, cihazla deney tasarımı ve veri kaydı ile dikkat edilmesi gereken kritik konular hakkında bilgi verilecektir. Bu bağlamda, teknolojiyi temsilen ülkemizde Ankara Üniversitesi Beyin Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezinde (BAUM) konumlanan AÜBAUM-fNIRS Laboratuvarında bulunan HITACHI ETG-4000 marka/model fNIRS cihazının teknik özellikleri kısaca tanıtılacaktır.

3.1.1. fNIRS TEKNOLOJİSİ

Fonksiyonel Yakın Kızılötesi Spektroskopisi (*Functional Near Infrared Spectroscopy:* fNIRS) yaklaşık 600-1000 nm dalga boyunda ışık kullanılarak gerçekleştirilen, girişimsel olmayan bir işlevsel beyin görüntüleme teknolojisidir. Fonksiyonel manyetik rezonans görüntüleme (*Functional Magnetic Resonance Imaging:* fMRI), pozitron emisyon tomografisi (*Positron Emission Tomography:* PET), elektroensefalografi (*Electroencephalograph:* EEG) gibi yöntemlere nazaran, daha güncel bir teknik olmasının sağladığı bazı avantajlar sayesinde son yıllarda fonksiyonel beyin görüntüleme çalışmalarında araştırmacılar tarafından sıklıkla tercih edilmektedir (Boas ve ark., 2014). Bir nöronal aktivasyon sonrasında, aktive olan nöronun etrafında bulunan ve nörona oksijen (O_2) ve glikoz ($C_6H_{12}O_6$) taşıyan damarlardaki kan akımı artmaktadır. fNIRS, sözü edilen bu artışa paralel olarak artış gösteren oksihemoglobin (HbO) ve deoksihemoglobin (HbR) konsantrasyonundaki değişimleri (DHbO, ΔHbR) ölçmektedir. fNIRS kullanılarak gerçekleştirilen ölçümler, kafatası üzerine yerleştirilen yakın kızılötesi ışık kaynağı olan optod ile detektör optod

* Bu bölümde kullanılan şematik görseller Dr. Öğr. Üyesi Aykut Eken tarafından hazırlanmıştır.

Şekil 29: 52 Kanal Üzerinden Kayıt Yapmayı Sağlayan 3x11'lik Probe Tutucu

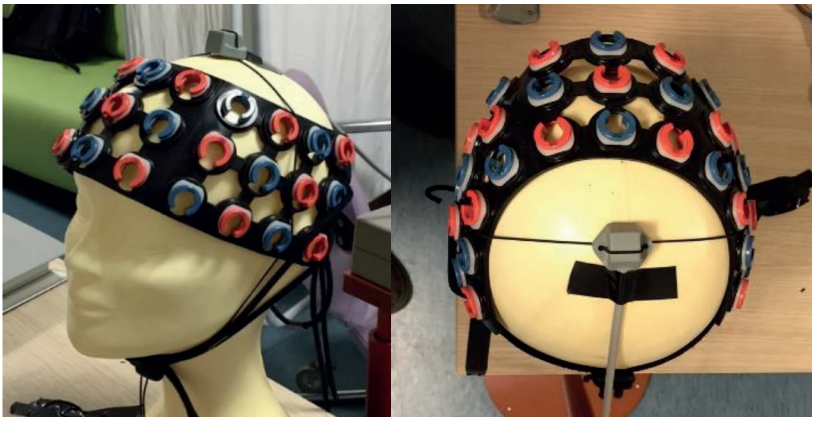

ETG-4000 ayrıca kayıt esnasında her bir kanaldan elde edilen anlık ölçüm parametrelerini hem iki boyutlu hem de üç boyutlu olarak farklı şekillerde görme olanağı sunar. Diğer taraftan ölçülen her bir veri ETG-4000 bilgisayarı içerisindeki dosya yöneticisi sayesinde kolaylıkla yönetilebilmektedir. Bu dosya yönetici sayesinde ham ya da işlenmiş verinin analizi ile dış kaynaklara aktarımı gibi işlemler gerçekleştirilebilmektedir. ETG-4000 ile elde edilen veriler cihazın sağladığı temel bileşenler analizi, çoklu veri analizi gibi seçeneklerle farklı istatistik analizler yapılabilmektedir.

Kaynaklar

Akın, A., Bilensoy, D., Emir, U. E., Gülsoy, M., Candansayar, S. & Bolay, H. (2006). Cerebrovascular dynamics in patients with migraine: Near-infrared spectroscopy study. *Neuroscience Letters, 400*(1-2), 86-91.

Akin, A., Emir, U. E. & Bolay, H. (2006, January). Cerebral hemodynamic reactivity measured by near-infrared spectroscopy in migraineurs. 2005 *IEEE Engineering in Medicine and Biology 27th Annual Conference* içerisinde (s. 1484-1487). IEEE.

Arai, H., Takano, M., Miyakawa, K., Ota, T., Takahashi, T., Asaka, H. & Kawaguchi, T. (2006). A quantitative near-infrared spectroscopy study: A decrease in cerebral hemoglobin oxygenation in Alzheimer's disease and mild cognitive impairment. *Brain and Cognition, 61*(2), 189-194.

Ateş, F. E., Cangöz, B., Kızıl, E. T. Ö., Baskak, B., Baran, Z. & Özgüven, H. D. (2017). Frontal activity during a verbal emotional working memory task in patients with Alzheimer's disease: A functional near-infrared spectroscopy study. *Psychiatry Research: Neuroimaging, 261*, 29-34.

Ayaz, H., Shewokis, P. A., Bunce, S., Izzetoglu, K., Willems, B. & Onaral, B. (2012). Optical brain monitoring for operator training and mental workload assessment. *Neuroimage, 59*(1), 36-47. doi:10.1016/j.neuroimage.2011.06.023

Bandara, D., Velipasalar, S., Bratt, S. & Hirshfield, L. (2018). Building predictive models of emotion with functional near-infrared spectroscopy. *International Journal of Human-Computer Studies, 110*, 75-85.

Barnes, R. B. & Bonner, L. G. (1936). The early history and the methods of infrared spectroscopy. *American Journal of Physics, 4*(4), 181-189. doi: 10.1119/1.1999112

Baskak, B. (2018). The place of functional near infrared spectroscopy in psychiatry. *Archives of Neuropsychiatry, 55*(2), 103-104.

Baskak, B., Baran, Z., Devrimci-Özgüven, H., Münir, K., Öner, Ö. & Özel-Kızıl, T. (2015). Effect of a socıal defeat experıence on prefrontal actıvıty ın schizophrenia. *Psychiatry Research: Neuroimaging, 233*(3), 443-450.

Baskak, B., Baran, Z., Ozguven, H. D., Karaboga, I., Oner, O., Kizil, E. T. O. & Hosgoren, Y. (2015). Prefrontal activity measured by functional near infrared spectroscopy during probabilistic inference in subjects with persecutory delusions. *Schizophrenia Research, 161*(2-3), 237-243.

Benavides-Varela, S., Hochmann, J. R., Macagno, F., Nespor, M. & Mehler, J. (2012). Newborn's brain activity signals the origin of word memories. *Proceedings of the National Academy of Sciences, 109*(44), 17908-17913.

Boas, D. A., Elwell, C. E., Ferrari, M. & Taga, G. (2014). Twenty years of functional near-infrared spectroscopy: introduction for the special issue. *Neuroimage 85*(Part 1), 1-5. doi:http://dx.doi.org/10.1016/j.neuroimage.2013.11.033

Buxton, R. B. (2012). Dynamic models of BOLD contrast. *Neuroimage, 62*(2), 953-961. doi:10.1016/j.neuroimage.2012.01.012

Colier, W. N., Quaresima, V., Wenzel, R., van der Sluijs, M. C., Oeseburg, B., Ferrari, M. & Villringer, A. (2001). Simultaneous near-infrared spectroscopy monitoring of left and right occipital areas reveals contra-lateral hemodynamic changes upon hemi-field paradigm. *Vision Research, 41*(1), 97-102.

Cope, M., Delpy, D. T., Reynolds, E. O. R., Wray, S., Wyatt, J. & Van der Zee, P. (1988). Methods of quantitating cerebral near infrared spectroscopy data. *Oxygen Transport to Tissue* X içinde (s. 183-189). Springer, New York, NY.

Coyle, S., Ward, T., Markham, C. & McDarby, G. (2004). On the suitability of near-infrared (NIR) systems for next-generation brain–computer interfaces. *Physiological Measurement, 25*(4), 815-822. doi:10.1088/0967-3334/25/4/003

Çakir, M. P., Çakar, T., Girisken, Y. & Yurdakul, D. (2018). An investigation of the neural correlates of purchase behavior through fNIRS. *European Journal of Marketing, 52*(1/2), 224-243. doi:10.1108/EJM-12-2016-0864

Çolak, B., Eken, A., Kuşman, A., Akaslan, D. S., Kızılpınar, S. Ç., Çakmak, I. B., ... & Baskak, B. (2021). The relationship of cortical activity induced by pain stimulation with clinical and cognitive features of somatic symptom disorder: A controlled functional near infrared spectroscopy study. *Journal of Psychosomatic Research, 140*, 110300.

Delpy, D. T., Ferrari, M., Piantadosi, C. A. & Tamura, M. (2007). Pioneers in Biomedical Optics: Special Section Honoring Professor Frans F. Jöbsis of Duke University. *Journal of Biomedical Optics, 12*(6), 062101.

Durduran, T. & Yodh, A. G. (2014). Diffuse correlation spectroscopy for non-invasive, micro-vascular cerebral blood flow measurement. *Neuroimage, 85* Pt 1, 51-63. doi:10.1016/j.neuroimage. 2013.06.017

Durduran, T., Choe, R., Baker, W. B. & Yodh, A. G. (2010). Diffuse optics for tissue monitoring and tomography. *Reports on Progress in Physics, 73*(7), 076701. doi:10.1088/0034-4885/73/ 7/076701

Durduran, T., Yu, G., Burnett, M. G., Detre, J. A., Greenberg, J. H., Wang, J., ... & Yodh, A. G. (2004). Diffuse optical measurement of blood flow, blood oxygenation, and metabolism in a human brain during sensorimotor cortex activation. *Optics Letters, 29*(15), 1766-1768.

Eken, A., Gökçay, D., Yılmaz, C., Baskak, B., Baltacı, A. & Kara, M. (2018). Association of fine motor loss and allodynia in fibromyalgia: An fNIRS study. *Journal of Motor Behavior, 50*(6), 664-676.

Ekstrom, A. (2010). How and when the fMRI BOLD signal relates to underlying neural activity: the danger in dissociation. *Brain Research Reviews, 62*(2), 233-244. doi:10.1016/j.brainresrev.2009.12.004

Feng, K., Law, S., Ravindran, N., Chen, G. F., Ma, X. Y., Bo, X., … & Liu, P. Z. (2021). Differentiating between bipolar and unipolar depression using prefrontal activation patterns: Promising results from functional near infrared spectroscopy (fNIRS) findings. *Journal of Affective Disorders, 281*, 476-484.

Ferrari, M. & Quaresima, V. (2012). A brief review on the history of human functional near-infrared spectroscopy (fNIRS) development and fields of application. *Neuroimage, 63*(2), 921-935. doi:10.1016/j.neuroimage.2012.03.049

Ferrari, M., Giannini, I., Sideri, G. & Zanette, E. (1985). Continuous non invasive monitoring of human brain by near infrared spectroscopy. *Oxygen Transport to Tissue VII*, 873-882.

Gagnon, L., Cooper, R. J., Yucel, M. A., Perdue, K. L., Greve, D. N. & Boas, D. A. (2012). Short separation channel location impacts the performance of short channel regression in NIRS. *Neuroimage, 59*(3), 2518-2528. doi:10.1016/j.neuroimage.2011.08.095

Gateau, T., Ayaz, H. & Dehais, F. (2018). In silico vs. over the clouds: on-the-fly mental state estimation of aircraft pilots, using a functional near infrared spectroscopy based passive-BCI. *Frontiers in Human Neuroscience, 12,* 187. doi:10.3389/fnhum. 2018.00187

Grossmann, T., Johnson, M. H., Lloyd-Fox, S., Blasi, A., Deligianni, F., Elwell, C. & Csibra, G. (2008). Early cortical specialization for face-to-face communication in human infants. *Proceedings of the Royal Society B: Biological Sciences, 275*(1653), 2803-2811.

Gündüz, H., Baran, Z., Kır, Y., Sedes Baskak, N. & Baskak, B. (2020). Investigation of the cortical activity during episodic future thinking in schizophrenia: A functional near-infrared spectroscopy study. *Behavioral Neuroscience, 134*(4), 344-357. https://doi.org/10.1037/bne0000377

Heekeren, H. R., Obrig, H., Wenzel, R., Eberle, K., Ruben, J., Villringer, K., .. & Villringer, A. (1997). Cerebral haemoglobin oxygenation during sustained visual stimulation–a near–infrared spectroscopy study. *Philosophical Transactions of the Royal Society of London. Series B: Biological Sciences, 352*(1354), 743-750.

Hernandez, S. M. & Pollonini, L. (2020, 2020/04/20). *NIRSplot: A Tool for Quality Assessment of fNIRS Scans*. Paper presented at the Biophotonics Congress: Biomedical Optics 2020 (Translational, Microscopy, OCT, OTS, BRAIN), Washington, DC.

Herold, F., Gronwald, T., Scholkmann, F., Zohdi, H., Wyser, D., Müller, N. G. & Hamacher, D. (2020). New Directions in Exercise Prescription: Is There a Role for Brain-Derived Parameters Obtained by Functional Near-Infrared Spectroscopy? *Brain Sciences, 10*(6), 342.

Herrmann, M. J., Huter, T., Plichta, M. M., Ehlis, A. C., Alpers, G. W., Mühlberger, A. & Fallgatter, A. J. (2008). Enhancement of activity of the primary visual cortex during processing of emotional stimuli as measured with event-related functional near-infrared spectroscopy and event-related potentials. *Human Brain Mapping, 29*(1), 28-35.

Herrmann, M. J., Plichta, M. M., Ehlis, A. C. & Fallgatter, A. J. (2005). Optical topography during a Go–NoGo task assessed with multi-channel near-infrared spectroscopy. *Behavioural Brain Research, 160*(1), 135-140.

Ho, C. S., Lim, L. J., Lim, A. Q., Chan, N. H., Tan, R. S., Lee, S. H. & Ho, R. (2020). Diagnostic and predictive applications of functional near-infrared spectroscopy for major depressive disorder: A systematic review. *Frontiers in Psychiatry, 11*, 378.

Hyder, D. S., Sanganahalli, B. G., Herman, P., Coman, D., Maandag, N. J., Behar, K. L. & Blumenfeld, H. (2010). Neurovascular and neurometabolic couplings in dynamic calibrated fMRI: transient oxidative neuroenergetics for block-design and event-related paradigms. *Frontiers in Neuroenergetics, 2*, 18. doi:10.3389/fnene.2010.00018

Hyttel-Sorensen, S., Pellicer, A., Alderliesten, T., Austin, T., Van Bel, F., Benders, M., … & Greisen, G. (2015). Cerebral near infrared spectroscopy oximetry in extremely preterm infants: Phase II randomised clinical trial. *British Medical Journal, 350.*

Issard, C. & Gervain, J. (2018). Variability of the hemodynamic response in infants: Influence of experimental design and stimulus complexity. *Developmental Cognitive Neuroscience, 33*, 182-193. doi:10.1016/j.dcn.2018.01.009

Jobsis, F. F. (1977). Noninvasive, infrared monitoring of cerebral and myocardial oxygen sufficiency and circulatory parameters. *Science, 198*(4323), 1264-1267.

Kaneko, H., Yoshikawa, T., Nomura, K., Ito, H., Yamauchi, H., Ogura, M. & Honjo, S. (2011). Hemodynamic changes in the prefrontal cortex during digit span task: A near-infrared spectroscopy study. *Neuropsychobiology, 63*(2), 59-65.

Karen, T., Kleiser, S., Ostojic, D., Isler, H., Guglielmini, S., Bassler, D., … & Scholkmann, F. (2019). Cerebral hemodynamic responses in preterm-born neonates to visual stimulation: classification according to subgroups and analysis of frontotemporal-occipital functional connectivity. *Neurophotonics, 6*(4), 045005. doi:10.1117/1.NPh.6.4.045005

Kennan, R. P., Horovitz, S. G., Maki, A., Yamashita, Y., Koizumi, H. & Gore, J. C. (2002). Simultaneous recording of event-related auditory oddball response using transcranial near infrared optical topography and surface EEG. *Neuroimage, 16*(3), 587-592.

Kır, Y., Baskak, B., Kuşman, A., Sayar-Akaslan, D., Özdemir, F., Sedes-Baskak, N., … & Baran, Z. (2020). The relationship between plasma levels of clozapine and N-desmethyclozapine as well as M1 receptor polymorphism with cognitive functioning and associated cortical activity in schizophrenia. *Psychiatry Research: Neuroimaging, 303*, 111128.

Kontos, A. P., Huppert, T. J., Beluk, N. H., Elbin, R. J., Henry, L. C., French, J., ... & Collins, M. W. (2014). Brain activation during neurocognitive testing using functional near-infrared spectroscopy in patients following concussion compared to healthy controls. *Brain Imaging and Behavior, 8*(4), 621-634.

Kopton, I. M. & Kenning, P. (2014). Near-infrared spectroscopy (NIRS) as a new tool for neuroeconomic research. *Frontiers in Human Neuroscience, 8*, 549. doi:10.3389/fnhum.2014.00549

Kubo, M., Shoshi, C., Kitawaki, T., Takemoto, R., Kinugasa, K., Yoshida, H., .. & Okamoto, M. (2008). Increase in prefrontal cortex blood flow during the computer version Trail Making Test. *Neuropsychobiology, 58*(3-4), 200-210.

Kwee, I. L. & Nakada, T. (2003). Dorsolateral prefrontal lobe activation declines significantly with age functional NIRS study. *Journal of Neurology, 250*(5), 525-529.

Mehta, R. K. & Parasuraman, R. (2013). Neuroergonomics: a review of applications to physical and cognitive work. *Frontiers in Human Neuroscience, 7*, 889. doi:10.3389/fnhum.2013.00889

Metzger, F. G., Ehlis, A. C., Haeussinger, F. B., Schneeweiss, P., Hudak, J., Fallgatter, A. J. & Schneider, S. (2017). Functional brain imaging of walking while talking: An fNIRS study. *Neuroscience, 343*, 85-93. doi:10.1016/j.neuroscience.2016.11.032

Naseer, N. & Hong, K. S. (2015). fNIRS-based brain-computer interfaces: a review. *Frontiers in Human Neuroscience, 9*, 3. doi:10.3389/fnhum.2015.00003

Obrig, H., Hirth, C., Junge-Hulsing, J. G., Doge, C., Wolf, T., Dirnagl, U. & Villringer, A. (1996). Cerebral oxygenation changes in response to motor stimulation. *Journal of Applied Physiology, 81*(3), 1174-1183.

Okamoto, M., Wada, Y., Yamaguchi, Y., Kyutoku, Y., Clowney, L., Singh, A. K. & Dan, I. (2011). Process-specific prefrontal contributions to episodic encoding and retrieval of tastes: A functional NIRS study. *Neuroimage, 54*(2), 1578-1588.

Öneş, U. & Baskak, B. (2015). Gender-Based differences in Risk-Taking Behaviour: A Neuro Economics Approach. L. G. Yılmaz R., Arslan H., Icbay M.A., (Ed.), *Current Approaches in Social Sciences: Peter Lang GmbH* içinde. S 429-439.

Özmert E., B. B., Arslantaş R., Kır Y., Kuşman A., Baran Z. (2017). *Measurement of visual cortex activity with near infrared spectroscopy after endoscope assisted ARGUS II epiretinal prosthesis implantation in retinitis pigmentosa patients*. Paper presented at the Artificial Vision, Aachen.

Peterson, B. S., Kane, M. J., Alexander, G. M., Lacadie, C., Skudlarski, P., Leung, H. C., ... & Gore, J. C. (2002). An event-related functional MRI study comparing interference effects in the Simon and Stroop tasks. *Cognitive Brain Research, 13*(3), 427-440.

Quaresima, V., Bisconti, S. & Ferrari, M. (2012). A brief review on the use of functional near-infrared spectroscopy (fNIRS) for language imaging studies in human newborns and adults. *Brain and Language, 121*(2), 79-89.

Sappia, M. S., Hakimi, N., Colier, W. N. & Horschig, J. M. (2020). Signal quality index: an algorithm for quantitative assessment of functional near infrared spectroscopy signal quality. *Biomedical Optics Express, 11*(11), 6732-6754. doi:10.1364/BOE.409317

Schawlow, A. L. (1982). Spectroscopy in a new light. *Reviews of Modern Physics, 54*(3), 697-707

Scherer, L. C., Ska, B., Giroux, F., Lesage, F., Senhadji, N., Marcotte, K., ... & Joanette, Y. (2007). Discourse comprehension in successful aging: A NIRS study. *Brain and Language, 103*(1-2), 228-229.

Schytz, H. W., Ciftci, K., Akin, A., Ashina, M. & Bolay, H. (2009). Intact neurovascular coupling during executive function in migraine without aura: interictal near-infrared spectroscopy study. *Cephalalgia,* 1-10. doi:10.1111/j.1468-2982.2009.01986.x

Selten, J. P., Van Der Ven, E., Rutten, B. P. & Cantor-Graae, E. (2013). The social defeat hypothesis of schizophrenia: an update. *Schizophrenia Bulletin, 39*(6), 1180-1186.

Severinghaus, J. W. & Astrup, P. B. (1986). History of blood gas analysis. VI. Oximetry. *Journal of Clinical Monitoring, 2*(4), 270-288.

Shimokawa, T., Suzuki, K., Misawa, T. & Miyagawa, K. (2009). Predictability of investment behavior from brain information measured by functional near-infrared spectroscopy: A Bayesian neural network model. *Neuroscience, 161*(2), 347-358. doi:10.1016/j.neuroscience.2009.02.079

Stuart, S., Vitorio, R., Morris, R., Martini, D. N., Fino, P. C. & Mancini, M. (2018). Cortical activity during walking and balance tasks in older adults and in people with Parkinson's disease: A structured review. *Maturitas, 113*, 53-72.

Thomas, L. & Nam, C. S. (2020). Functional Near-Infrared Spectroscopy (fNIRS) in Neuroergonomics. C. S. Nam (Ed.), *Neuroergonomics: Principles and Practice* içerisinde (s. 53-76). Cham: Springer International Publishing.

Tsunashima, H. & Yanagisawa, K. (2009). Measurement of brain function of car driver using functional near-infrared spectroscopy (fNIRS). *Computational Intelligence and Neuroscience, 2009*. doi:10.1155/2009/164958

Vakorin, V. A., Krakovska, O. O., Borowsky, R. & Sarty, G. E. (2007). Inferring neural activity from BOLD signals through nonlinear optimization. *Neuroimage, 38*(2), 248-260. doi:10.1016/j.neuroimage. 2007.06.033

Wartenburger, I., Steinbrink, J., Telkemeyer, S., Friedrich, M., Friederici, A. D. & Obrig, H. (2007). The processing of prosody: Evidence of interhemispheric specialization at the age of four. *Neuroimage, 34*(1), 416-425.

Watanabe, E., Maki, A., Kawaguchi, F., Takashiro, K., Yamashita, Y., Koizumi, H. & Mayanagi, Y. (1998). Non-invasive assessment of language dominance with near-infrared spectroscopic mapping. *Neuroscience Letters, 256*(1), 49-52.

Yan, W., Zheng, K., Weng, L., Chen, C., Kiartivich, S., Jiang, X., ... & Wang, X. (2020). Bibliometric evaluation of 2000–2019 publications on functional near-infrared spectroscopy. *Neuroimage, 220,* 117121.

Yucel, M. A., Luhmann, A. V., Scholkmann, F., Gervain, J., Dan, I., Ayaz, H., … & Wolf, M. (2021). Best practices for fNIRS publications. *Neurophotonics, 8*(1), 012101. doi:10.1117/1.NPh.8.1.012101

3.2. fNIRS TEKNOLOJİSİNDE DENEY TASARIMI, VERİ KAYDI VE ANALİZİ

3.2.1. fNIRS DENEYLERİNDE KULLANILAN DENEYSEL DESENLER

fNIRS çalışmalarında da tıpkı fMRI teknolojisinde olduğu gibi olay ilişkili (*event-related*), blok (block) ve karma (*mixed*) desen gibi deneysel desenler kullanılır. Bunlarla birlikte dinlenme durumu (*resting state*) veya son yıllarda popülerliği giderek artan doğal uyarıcılar (*naturalistic stimulus*) da kullanılabilir. Bu desenlerin tümü için geçerli ana kural faktör ve/veya her bir faktördeki düzey sayısının fazla olduğu desenlerden (ör. 2x2x2x3 faktörlü desen, 5x3x4x3x2 karma desen) olabildiğince kaçınmaktır. Bunun yanı sıra tüm bu desenlerin oluşturulması sırasında daha önce bahsedilen gürültü kaynaklarının tahmini örneklenme frekanslarına dikkat edilmelidir. Örneğin 0,4 Hz olarak rutin bir şekilde kaydedilebilecek solunuma bağlı bir aktivasyon ile uyarıcı kaynaklı aktivasyonun örtüşmesinden kaçınmak için uyarıcı sunumuna bağlı deney frekansının 0,4 Hz'den farklı olması gerekir. Aksi hâlde elde edilen aktivasyonun temel kaynağı net bir şekilde bilinemez ve bu durum yanlış pozitif sonuçların elde edilmesine neden olabilir. Dahası gürültüleri temizlemek için kullanılacak filtreler böyle bir örtüşme durumunda gürültü ile birlikte uyarıcıya ilişkin olası sinyalin de yok edilmesine neden olabilir. Bu durumda ise yanlış negatif sonuçlar söz konusu olabilir. Bu nedenle bir fNIRS deneyi tasarlarken olası gürültü kaynaklarının farkında olmak, deney tasarımı aşamasında bazı istenmeyen etkilerden kaçınmaya yardımcı olacaktır. fNIRS deneylerinde en sık kullanılan üç paradigma aşağıda kısaca açıklanmıştır.

3.2.1.1. Olay İlişkili Desen (Event Related Design)

Kısa süreli uyarıcılardan oluşan bir deneysel desendir. Bu desende farklı deneysel uyarıcılar genellikle milisaniye ile birkaç saniye arası bir sürede seçkisiz olarak katılımcıya sunulur. Olay ilişkili deney deseninde istatistiksel gücü arttırmak için daha çok sayıda uyarıcıya ihtiyaç vardır. Bu nedenle blok desen ile karşılaştırıldığında deney süresi daha uzundur. Uyarıcılara karşı ortaya çıkan hemodinamik tepkinin genliği ise düşüktür.

3.2.1.2. Blok Desen (Block Design)

Uzun süreli uyarıcılardan oluşan bir deneysel desendir. Uyarıcı süresi saniyeler (10-40 sn. arası) mertebesindedir. Genellikle bir blok süresi içinde benzer ya da farklı uyarıcılar oldukça kısa zaman aralıkları ile sunulur. Böylece her bir uyarıcıya ilişkin oluşan hemodinamik aktivite sönümlenip temel düzeyine dönmeden önce zirveye yakın bir noktadayken diğer uyarıcıya ilişkin hemodinamik aktivite oluşur

Kaynaklar

Dale, A. M. & Buckner, R. L. (1997). Selective averaging of rapidly presented individual trials using fMRI. *Human Brain Mapping, 5*(5), 329-340.

Hitachi Medical Corporation (2009). *ETG-4000 Instruction Manual (1.84e)*, Japan.

Fekete, T., Rubin, D., Carlson, J. M. & Mujica-Parodi, L. R. (2011). The NIRS Analysis Package: Noise reduction and statistical inference. *PLoS One, 6*(9), e24322. doi:10.1371/journal.pone.0024322

Homae, F., Watanabe, H., Otobe, T., Nakano, T., Go, T., Konishi, Y. & Taga, G. (2010). Development of global cortical networks in early infancy. *Journal of Neuroscience, 30*(14), 4877-4882. doi:10.1523/JNEUROSCI.5618-09.2010

Huppert, T. J., Diamond, S. G., Franceschini, M. A. & Boas, D. A. (2009). HomER: a review of time-series analysis methods for near-infrared spectroscopy of the brain. *Applied Optics, 48*(10), D280-D298. doi:10.1364/ao.48.00d280

Hyvärinen, A. & Oja, E. (2000). Independent component analysis: algorithms and applications. *Neural Networks, 13*(4-5), 411-430. doi:10.1016/s0893-6080(00)00026-5

Izzetoglu, M., Chitrapu, P., Bunce, S. & Onaral, B. (2010). Motion artifact cancellation in NIR spectroscopy using discrete Kalman filtering. *Biomedical Engineering Online, 9*(1), 1-10. doi:10.1186/1475-925X-9-16

Izzetoglu, M., Devaraj, A., Bunce, S. & Onaral, B. (2005). Motion artifact cancellation in NIR spectroscopy using Wiener filtering. *IEEE Transactions on Biomedical Engineering, 52*(5), 934-938.doi:10.1109/TBME.2005.845243

Meltzer, J. A., Negishi, M. & Constable, R. T. (2008). Biphasic hemodynamic responses influence deactivation and may mask activation in block-design fMRI paradigms. *Human Brain Mapping, 29*(4), 385-399. doi:10.1002/hbm.20391

Montero-Hernandez, S., Orihuela-Espina, F., Sucar, E. L., Pinti, P., Hamilton, A., Burgess, P. & Tachtsidis, I. (2018). Estimating Functional Connectivity Symmetry between Oxy- and Deoxy-Haemoglobin: Implications for fNIRS Connectivity Analysis. *Algorithms, 11*(5). doi:10.3390/a11050070

Niu, H., Lu, C. M., Zhu, C., Khadka, S., Tian, F., Lin, Z. J. & Liu, H. (2011). Resting-state functional connectivity assessed with two diffuse optical tomographic systems. *Journal of Biomedical Optics, 16*(4), 046006. doi:10.1117/1.3561687

Petersen, S. E. & Dubis, J. W. (2012). The mixed block/event-related design. *Neuroimage, 62*(2), 1177-1184. doi:10.1016/j.neuroimage.2011.09.084

Scholkmann, F., Spichtig, S., Muehlemann, T. & Wolf, M. (2010). How to detect and reduce movement artifacts in near-infrared imaging using moving standard deviation and spline interpolation. *Physiological Measurement, 31*(5), 649-662. doi:10.1088/0967-3334/31/5/004.

Sutoko, S., Sato, H., Maki, A., Kiguchi, M., Hirabayashi, Y., Atsumori, H., … & Katura, T. (2016). Tutorial on platform for optical topography analysis tools. *Neurophotonics, 3*(1), 010801. doi:10.1117/1.NPh.3.1.010801

Tak, S. & Ye, J. C. (2014). Statistical analysis of fNIRS data: A comprehensive review. *Neuroimage, 85* Pt 1, 72-91. doi:10.1016/j.neuroimage.2013.06.016

Takizawa, R., Kasai, K., Kawakubo, Y., Marumo, K., Kawasaki, S., Yamasue, H. & Fukuda, M. (2008). Reduced frontopolar activation during verbal fluency task in schizophrenia: A multi-channel near-infrared spectroscopy study. *Schizophrenia Research*, *99*(1-3), 250-262.

Taylor, S. F., Stern, E. R. & Gehring, W. J. (2007). Neural systems for error monitoring: recent findings and theoretical perspectives. *Neuroscientist, 13*(2), 160-172. doi:10.1177/1073858406298184

Ye, J. C., Tak, S., Jang, K. E., Jung, J. & Jang, J. (2009). NIRS-SPM: Statistical parametric mapping for near-infrared spectroscopy. *Neuroimage*, *44*(2), 428-447. doi:10.1016/j.neuroimage.2008.08.036

Yücel, M. A., Selb, J., Aasted, C. M., Lin, P. Y., Borsook, D., Becerra, L. & Boas, D. A. (2016). Mayer waves reduce the accuracy of estimated hemodynamic response functions in functional near-infrared spectroscopy. *Biomedical Optics Express, 7*(8), 3078-3088. doi:10.1364/BOE.7.003078

Zhang, Y. J., Lu, C. M., Biswal, B. B., Zang, Y. F., Peng, D. & Zhu, C. Z. (2010). Detecting resting-state functional connectivity in the language system using functional near-infrared spectroscopy. *Journal of Biomedical Optics, 15*(4), 047003. doi:10.1117/1.3462973

Zhang, Y., Brooks, D. H., Franceschini, M. A. & Boas, D. A. (2005). Eigenvector-based spatial filtering for reduction of physiological interference in diffuse optical imaging. *Journal of Biomedical Optics*, *10*(1), 11014. doi:10.1117/1.1852552

İleri Okuma İçin Öneriler

Hitachi Medical Corporation (2009). *ETG-4000 Instruction Manual (1.84e)*, Japan.

Yucel, M. A., Luhmann, A. V., Scholkmann, F., Gervain, J., Dan, I., Ayaz, H., … & Wolf, M. (2021). Best practices for fNIRS publications. *Neurophotonics, 8*(1), 012101. doi:10.1117/1.NPh.8.1. 012101

BÖLÜM 4:
GÖZ İZLEME*

Hasan Gündüz - Aslı Yörük - Banu Cangöz Tavat

4.1. GÖZ İZLEME TEKNOLOJİSİNİN TANITIMI TARİHÇESİ VE KULLANIM ALANLARI

Bu bölümde, göz izleme teknolojisinin ne olduğu, kısa tarihçesi, kullanım alanları, cihazla deney tasarımı ve veri kaydı ile dikkat edilmesi gereken kritik konular hakkında bilgi verilecektir. Bu bağlamda, teknolojiyi temsilen ülkemizde Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü bünyesinde konumlanan Bilişsel Psikoloji Uygulama Laboratuvarı'nda (BİPUL) bulunan Tobii T120 marka/model göz izleme cihazının teknik özellikleri kısaca tanıtılacaktır.

Modern teknolojinin sunduğu yeni teknikler zihin ve davranışın işleyiş mekanizmasını ve bu süreçlerin etkileşimini incelemek açısından bilim insanlarına önemli katkılar sunmaktadır. Bu amaçla geliştirilen teknolojilerden birisi de göz izleme cihazıdır. Bir organ olarak göz ve onun görsel tepkileri, insanda hem görsel bilginin ilk alındığı ve hem de biyo-psiko-sosyal bilginin iletilmesini sağladığı için önemlidir. Bu bağlamda, göz hareketleri dış çevredeki görsel uyarıcılara ve onların değişik özelliklerine verilen alt düzey biyolojik tepkilerin yanı sıra, söz konusu uyarıcıların yorumlanması ve bu uyarıcılara tepki verilmesi gibi daha üst düzey psikolojik süreçlerin incelenmesi açısından değerli bir bilgi kaynağıdır. 1980'lerde ortaya atılan "Zihin-Göz Hipotezi"ne göre, gözün sabitlenmesine ilişkin ölçümler, dikkatin doğrudan bir yansıması olarak değerlendirilmekte ve bu yönüyle davranış bilimciler ve/veya bazı sosyal bilim dalları açısından ilgi çekmektedir. Göz izleme teknolojisi bir beyin görüntüleme tekniği olarak tanımlanmasa da yukarıda belirtilen gerekçelerle, bu kitap kapsamında yer verilmesi uygun bulunmuştur.

* Bu bölümde kullanılan şematik görsellerin büyük bölümü cihazın el kitabından izin alınarak kullanılmış olup diğer görseller ise Dr. Öğr. Üyesi Hasan Gündüz tarafından hazırlanmıştır.

Kafa hareketi, en azından bir gözün hâlâ ölçüm alanı içinde olacağı mesafeyi göstermektedir.

Gecikme zamanı, görüntünün gösterilme zamanı ile geçerli bir bakış noktasının yakalandığı zaman arasındaki farkı göstermektedir. Daha güncel cihazlarda bu oran 11 ms'nin altında olabilmektedir.

Toplama zamanı, göz izleme cihazı katılımcının göz hareketlerini izlerken bazen değişik nedenlerle (göz kırpmak, ekranın dışına bakmak, fazla kafa hareketi yapmak gibi) takibi kaybedebilir. Toplama zamanı, bu tür bir takip hatasının ortaya çıktığı durum ile gözün cihaz tarafından tekrar yakalandığı durum arasındaki zaman farkını göstermektedir. Daha güncel modellerde bu oran 100 ms'nin altındadır.

Kaynaklar

Alichniewicz, K. K., Brunner, F., Klünemann, H. H. & Greenlee, M. W. (2013). Neural correlates of saccadic inhibition in healthy elderly and patients with amnestic mild cognitive impairment. *Frontiers in Psychology*, *4*, 467.

Altun, A. (2012). E-öğrenme Ortamlarında Yönelim Belirleme Sürecindeki Değişkenlerin Bilişsel Psikoloji Temelinde İncelenmesi. Hacettepe Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Birimi (BAB) 08A704004 nolu alt yapı projesi (2009-2011), Proje Yürtücüsü: Arif Altun, Yardımcı Araştırmacı: Banu Cangöz).

Bedell, H. E. & Stevenson, S. B. (2013). Eye movement testing in clinical examination. *Vision Research*, *90*, 32-37.

Blignaut, P. (2013). Mapping the pupil-glint vector to gaze coordinates in a simple video-based eye tracker. *Journal of Eye Movement Research*, *7*(1), 1-11.

Bulling, A., Ward, J. A., Gellersen, H. & Tröster, G. (2010). Eye movement analysis for activity recognition using electrooculography. *IEEE Transactions on Pattern Analysis and Machine Intelligence, 33*(4), 741-753.

Cangöz, B., Altun, A., Aşkar, P., Baran, Z. & Mazman, S. G. (2013). Examining the visual screening patterns of emotional facial expressions with gender, age and lateralization. *Journal of Eye Movement Research*, *6*(4), 1-15.

Cangöz, B., Oktay, B., Rüzgar Kayıran, N. & Karamanoğlu, S., (2021). Art education and expertise: An eye tracking study. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 38* (1), 259-271. doi:10.32600/huefd.780593

Çetinkaya, H. (2005). Development of a low-cost eye-tracking system. *Psychological Studies, 125*, 16-29.

Çetinkaya, H., Dural, S. & Gülbetekin, E. (2005). *Biyopsikososyal çalışmalarda göz- izleme sistemi.* Tamamlanmış Araştırma Projesi. Muğla Üniversitesi Yayınları.

Constantinescu, M., Orindaru, A., Pachitanu, A., Rosca, L., Caescu, S. C. & Orzan, M. C. (2019). Attitude evaluation on using the neuromarketing approach in social media: Matching company's purposes and consumer's benefits for sustainable business growth. *Sustainability, 11*(24), 7094.

Damiano, C. & Walther, D. B. (2019). Distinct roles of eye movements during memory encoding and retrieval. *Cognition*, *184*, 119-129.

Dodge, R. & Cline, T. S. (1901). The angle velocity of eye movements. *Psychological Review, 8* (2), 145.

Drewes, H. (2010). *Eye gaze tracking for human computer interaction* (Doctoral dissertation). Ludwig-Maximilians-Universität München.

Dural, S., Çetinkaya, H. & Gülbetekin, E. (2008). Kadının fiziksel çekiciliğinin değerlendirilmesinde bel-kalça oranının rolü: Göz-izleme sistemi verileri. *Türk Psikoloji Dergisi, 23*(61), 77-90.

Eriksson, M. & Papanikolopoulos, N. P. (2001). Driver fatigue: a vision-based approach to automatic diagnosis. *Transportation Research Part C: Emerging Technologies*, *9*(6), 399-413.

Gaspelin, N., Leonard, C. J. & Luck, S. J. (2017). Suppression of overt attentional capture by salient-but-irrelevant color singletons. *Attention, Perception & Psychophysics*, *79*(1), 45-62.

Gülçay, Ç. & Cangöz, B. (2016). Effects of emotion and perspective on remembering events: An eye-tracking study. *Journal of Eye Movement Research*, *9*(2), 1-19.

Jacob, R. J. & Karn, K. S. (2003). Eye tracking in human-computer interaction and usability research: Ready to deliver the promises. In *The Mind's Eye* (pp. 573-605). North-Holland.

Levy, D. L., Sereno, A. B., Gooding, D. C. & O'Driscoll, G. A. (2010). Eye tracking dysfunction in schizophrenia: Characterization and pathophysiology. In *Behavioral Neurobiology of Schizophrenia and Its Treatment* (pp. 311-347). Springer.

Liversedge, S. P. & Findlay, J. M. (2000). Saccadic eye movements and cognition. *Trends in Cognitive Sciences*, *4*(1), 6-14.

Macdonald, R. G. & Tatler, B. W. (2018). Gaze in a real-world social interaction: A dual eye-tracking study. *Quarterly Journal of Experimental Psychology*, *71*(10), 2162-2173.

Majaranta, P. & Räihä, K. J. (2002, March). Twenty years of eye typing: Systems and design issues. In *ETRA* (Vol. 2, pp. 15-22), Association for Computing Machinery, New York: NY, USA.

Mele, M. L. & Federici, S. (2012). Gaze and eye-tracking solutions for psychological research. *Cognitive Processing*, *13*(1), 261-265.

Muñoz-Leiva, F., Hernández-Méndez, J. & Gómez-Carmona, D. (2019). Measuring advertising effectiveness in Travel 2.0 websites through eye-tracking technology. *Physiology & Behavior*, *200*, 83-95.

Oktay, B. & Cangöz, B. (2018). I thought I saw "Zorro": An inattentional blindness study. *Archieves of Neuropsychiatry, 55*(1); 59-66. DOI: 10.29399/npa.19227

Parsons, T. D. & Rizzo, A. A. (2008). Affective outcomes of virtual reality exposure therapy for anxiety and specific phobias: A meta-analysis. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, *39*(3), 250-261.

Pierce, K., Marinero, S., Hazin, R., McKenna, B., Barnes, C. C. & Malige, A. (2016). Eye tracking reveals abnormal visual preference for geometric images as an early biomarker of an autism spectrum disorder subtype associated with increased symptom severity. *Biological Psychiatry*, *79*(8), 657-666.

Płużyczka, M. (2018). The first hundred years: A history of eye tracking as a research method. *Applied Linguistics Papers, 25* (4), 101-116.

Rayner, K., Chace, K. H., Slattery, T. J. & Ashby, J. (2006). Eye movements as reflections of comprehension processes in reading. *Scientific Studies of Reading*, *10*(3), 241-255.

Richardson, D. C. & Johnson, S. P. (2008). Eye tracking research in infants and adults. In *Proceedings of the Annual Meeting of the Cognitive Science Society* (Vol. 30, No. 30).

Shackel, B. (1960). Note on mobile eye viewpoint recording. *JOSA, 50*(8), 763-768.

Siever, L. J., Coursey, R. D., Alterman, I. S., Buchsbaum, M. S. & Murphy, D. L. (1984). Impaired smooth pursuit eye movement: Vulnerability marker for schizotypal personality disorder in a normal volunteer population. *The American Journal of Psychiatry, 141*(12), 1560-1566.

Tobii, A. B. (2010). *Tobii Studio user's manual version 2.X.* Software Release 2.2. http://studioservices.tobii.org/Downloads/Studio_1_1_x/TobiiStudio2.XUserManual.pdf sitesinden alınmıştır.

Tseng, P. H., Cameron, I. G., Pari, G., Reynolds, J. N., Munoz, D. P. & Itti, L. (2013). High-throughput classification of clinical populations from natural viewing eye movements. *Journal of Neurology*, *260* (1), 275-284.

Wade, N. J., Tatler, B. W. & Heller, D. (2003). Dodge-ing the issue: Dodge, Javal, Hering, and the measurement of saccades in eye-movement research. *Perception, 32*(7), 793-804.

Wang, S., Jiang, M., Duchesne, X. M., Laugeson, E. A., Kennedy, D. P., Adolphs, R. & Zhao, Q. (2015). Atypical visual saliency in autism spectrum disorder quantified through model-based eye tracking. *Neuron*, *88*(3), 604-616.

Wiederhold, B. K. & Wiederhold, M. D. (2005). *Virtual reality therapy for anxiety disorders: Advances in evaluation and treatment*. American Psychological Association.

Yang, Q., Wang, T., Su, N., Xiao, S. & Kapoula, Z. (2013). Specific saccade deficits in patients with Alzheimer's disease at mild to moderate stage and in patients with amnestic mild cognitive impairment. *Age*, *35*(4), 1287-1298.

Young, L. R. & Sheena, D. (1975). Survey of eye movement recording methods. *Behavior Research Methods & Instrumentation*, *7*(5), 397-429.

Yörük, A. & Cangöz Tavat, B. (2022). Aging effect in prospective memory monitoring: An eye tracking study. *Turkish Journal of Geriatrics, 25*(4), 640-649. DOI: 10.31086/tjgeri.2022.323

Zheng, W. L., Dong, B. N. & Lu, B. L. (2014, August). Multimodal emotion recognition using EEG and eye tracking data. In *2014 36th Annual International Conference of the IEEE Engineering in Medicine and Biology Society* (pp. 5040-5043). IEEE.

4.2. GÖZ İZLEME TEKNOLOJİSİNDE DENEY TASARIMI, VERİ KAYDI VE ANALİZİ

4.2.1. GÖZ İZLEME DENEYLERİNDE KULLANILAN DENEYSEL DESENLER

Bölüm 1'de sunulan, göz izleme teknolojisi ve bu teknolojinin kullanım alanları hakkındaki bilgilerden anlaşılacağı gibi göz izleme teknolojisinin kullanım alanları oldukça çeşitlidir. Farklı disiplinlerden bilim insanları, araştırmalarına uygun farklı amaç ve hipotezler doğrultusunda çeşitli davranışsal ölçümlerin (ör. tepki hızı, doğru tepki sayısı, yanlış tepki sayısı, bir testten ve/veya ölçekten alınan puan) yanı sıra bunlara eş zamanlı olarak göz izleme teknolojisini de kullanmaktadırlar. Psikoloji ve nörobilim alanında bu teknoloji sıklıkla dikkatin fizyolojik, doğrudan ve objektif bir göstergesi olarak kullanılmaktadır. Katılımcının sunulan uyarıcıya veya uyarıcının belirli bir bölümüne dikkat edip etmediğine dair kişisel beyana dayanan davranışsal veri dolaylı bir ölçümdür. Bu bağlamda güvenilir bir fizyolojik ölçüm olan göz izleme verisi araştırmacılara doğrudan, objektif ve güvenilir bilimsel bilgi sağlayabilmektedir.

Bu bölümde, Tobii T120 model göz izleme cihazını kullanılarak deney tasarlamayı, fizyolojik veri elde etmeyi ve güvenilir kayıt almayı sağlayan **"Tobii Studio"** yazılım programına ilişkin bilgi verilecektir.

"Tobii Studio" programı; video, ses, görüntü gibi çok farklı uyarıcı türleriyle çalışmaya olanak tanıyan, elde edilen verilerin görselleştirilmesi, sayısallaştırılması ve betimsel istatistiklerin yapılarak grafiklere dönüştürülmesini sağlayan kullanıcı dostu bir deney tasarlama programıdır.

Göz izleme cihazında deney tasarlanırken davranışsal deneylerde kullanılan tüm geleneksel deneysel desenlerinin kullanılması mümkündür. Bu bağlamda aşağıda en yaygın kullanılan deneysel desenlerden bazıları sunulmaktadır.

4.2.1.1. Faktöriyel Desenler

Bir (tek yönlü) veya birden fazla (faktörlü) bağımsız değişkenin bir (*Analysis of Variance: ANOVA*) veya birden fazla bağımlı değişken (*Multiple Analysis of Variance: MANOVA*) üzerindeki etkisinin incelendiği deneysel desenlerdir. Bu tür desenlerde bağımlı değişken olarak uygulanan görevden, paradigmadan ve/veya uygulanan test ve/veya ölçeklerden alınan puanlar bağımlı ölçüm olarak kabul edilmektedir. Bu desenlerde etkisi incelenen bağımsız değişkenler gruplararası (*between groups*), denekiçi (*within groups*) ya da tekrar ölçümlü (*repeated measures*) veya karma (*mixed*) olmak üzere farklı biçimlerde değişimlenebilmektedir. Bu desenler araştırmacılara

- Deneye başlamadan önce, katılımcıların bir alıştırma oturumuna tabi tutulması, deney boyunca göz izleme ekranı karşısında uygun pozisyonda kalabilemlerine yardımcı olacaktır. Alıştırma oturumu sonrası, katılımcının göz hareketlerinin, göz izleme cihazı tarafından algılanıp algılanmadığı kontrol edilerek deneyin bir sonraki aşamasına geçilmelidir.
- Deney sonrası veri kaybı yaşanması durumunda, veri kaybının nedenini belirlemek için **"Replay"** (Tekrar Oynat) bölümüne girerek veri kaydı tekrar oynatılabilir. Böylece kayıt kalitesinin düşük olduğu zaman aralıkları belirlenebilir.

Kaynaklar

Orquin, J. L. & Holmqvist, K. (2018). Threats to the validity of eye-movement research in psychology. *Behavior Research Methods*, *50*(4), 1645-1656.

Pernice K. & Nielsen J., (2009). *Eyetracking methodology: How to conduct and evaluate usability studies using eyetracking*. Nielsen Norman Group Technical Report.

Raschke, M., Blascheck, T. & Burch, M. (2014). Huang W. (Ed.), *Visual analysis of eye tracking data: Handbook of human centric visualization* (s. 391-409) *İçinde*. Springer, New York, NY.

Richardson, D. C. & Spivey, M. J. (2004). Eye tracking: Characteristics and methods. *Encyclopedia of Biomaterials and Biomedical Engineering, 3*, 1028-1042.

Sharafi, Z., Sharif, B., Guéhéneuc, Y. G., Begel, A., Bednarik, R. & Crosby, M. (2020). A practical guide on conducting eye tracking studies in software engineering. *Empirical Software Engineering, 25*(5), 3128-3174.

Tobii, A. B. (2010). *Tobii Studio user's manual version 2.X.* Software Release 2.2. http://studioservices.tobii.org/Downloads/Studio_1_1_x/TobiiStudio2.XUserManual.pdf sitesinden alınmıştır.

İleri Okuma İçin Öneriler

Holmqvist, K., Nyström, M., Andersson, R., Dewhurst, R., Jarodzka, H. & Van de Weijer, J. (2011). *Eye tracking: A comprehensive guide to methods and measures*. OUP Oxford.

Güncellenmiş 2. Basım

SOYUT CEBİR ÇÖZÜMLÜ PROBLEMLERİ

Doç. Dr. Gürsel Yeşilot
Doç. Dr. Muttalip Özavşar

nobel

SOYUT CEBİR ÇÖZÜMLÜ PROBLEMLERİ

Doç. Dr. Gürsel Yeşilot
Doç. Dr. Muttalip Özavşar

Yayın No.: 5319
Matematik-İstatistik No. : 205
ISBN: 978-625-371-183-2
E-ISBN: 978-625-371-184-9
Basım Sayısı: Güncellenmiş 2. Basım, Şubat 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Sergen Öz -sergen@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Yeşilot, Gürsel., Özavşar, Muttalip.
Soyut Cebir Çözümlü Problemleri / Gürsel Yeşilot, Muttalip Özavşar
Güncellenmiş 2. Basım, 362 s., 16,5x24 cm. Kaynakça ve dizin var.
ISBN: 978-625-371-183-2
E-ISBN: 978-625-371-184-9
1. Grup 2. Halka 3. Cisim

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ **4**

TEMEL KAVRAMLAR **7**

1. GRUPLAR **23**

1.1 İkili işlemler 23
1.2 Gruplar 26
1.3 Alt gruplar.devirli gruplar 32
1.4 İzomorfizma,eşkümeler ve lagrange teoremi 68
1.5 Normal alt gruplar, bölüm grupları, izomorfizma teoremleri 73
1.6 Simetrik gruplar 97
1.7 p-gruplar ve sylow teoremleri 125
1.8 Grupların direkt çarpımları 131
1.9 Abelyen grupların temel teoremi 133

2. HALKALAR **158**

2.1 Halkalar ve alt halkalar 158
2.2 İdealler ve halka homomorfizmaları 182
2.3 Tamlık bölgelerinin kesirler cismi 214
2.4 Polinom halkaları 216
2.5 Halkalarda çarpanlara ayrılma 232
2.6 Maksimal ve asal idealler 254
2.7 TÇAB üzerinde tanımlı polinom halkaları 276

3. CİSİM GENİŞLEMELERİ **297**

3.1 Cisim genişlemeleri 297
3.2 Normal genişlemeler, ayrılabilir genişlemeler 321
3.3 Galois genişlemeleri 328
3.4 Radikaller ile polinomların çözülebilirliği 341
3.5 Klasik geometrik çizimler 346
3.6 Dairesel genişlemeler 351

KAYNAKLAR **357**

DİZİN **359**

KAYNAKLAR

[1] David S.Dummit, Richard M.Foote, Abstract Algebra, John Wiley and Sons,Inc., Usa 2004.

[2] John B.Fraleigh, A First Course In abstract Algebra, Addison –Wesley Pub., Usa, 1969.

[3] Gertrude Ehrlich, Fundamental Consept Of Abstract Algebra, Pws-Kent Pub. Company, Usa, 1991.

[4] I.H.Sheth, Abstract Algebra, Phi Learning Private Limited, New Delhi, 2009.

[5] Thomas W.Hungerford, Algebra, Springer-Verlag, New York, 1974.

[6] Karlheinz Spindler, Abstract Algebra With Applications, vol 2, Marcel Decker Inc, New York, 1994

[7] Linda Gilbert, Jimmie Gilbert, Elements of Modern Algebra, Brooks/Cole, Belmont-Usa, 2009

[8] Charles Lanski, Consept In Abstract Algebra, Thomson Brooks/Cole, Belmont-Usa, 2005.

[9] S.Nanda, Topics In Abstract Algebra, New Delhi,2005.

[10] Derek J.S.Robinson, An Introduction to Abstract Algebra, Berlin 2003.

[11] Ronald Solomon, Abstract Algebra, Thomson Brooks/Cole, Belmont-Usa, 2009.

[12] P.Prakash, N.Gupta, Solutions to Abstract Algebra,Laxmi pub. Ltd., 2006

[13] Joseph J.Rotman, The Theory Of Groups, Allyn and Bacon Inc, Boston-Usa, 1973.

[14] David M.Burton, A First Course In Rings And Ideals, Addison-Wesley pub. Company., Usa, 1968.

[15] Benjamin Baumslag, Theory and Problems of Group Theory, Schaum Outline Series Mcgraw-Hill Inc., New York, 1968.

[16] William J.Gilbert. W. Keith Nicholson, Modern Algebra With Applications, John Wiley and Sons , New York, 1976.

[17] Minking Eie, Shou-Te Chang, A Course On Abstract Algebra, World Scientific pub.co.Pte.Ltd.,2009

[18] F.Çallıalp, Soyut Cebir , İstanbul, 2001.

[19] A.O.Asar, Ahmet Arıkan, Aynur Arıkan, Cebir, Eflatun Yayınevi, 2009.

[20] E.Balkanay, G.Ağargün, N.Aygör, Soyut Cebir, YTÜ Vakfı yayınları, İstanbul 2000.

STATİK

Prof. Dr. M. Mustafa Önal

nobel

STATİK

Prof. Dr. M. Mustafa Önal

Yayın No.: 5349
Mühendislik-Teknik No.: 523
ISBN: 978-625-371-247-1
E-ISBN: 978-625-371-248-8
Basım Sayısı: 1. Basım, Mart 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Sergen Öz -sergen@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: -Mehtap Bayraktar Asiltürk -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Önal, M. Mustafa.
Statik / M. Mustafa Önal
1 . Basım, VIII + 162 s. 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-371-247-1
E-ISBN: 978-625-371-248-8
1. Vektörler 2. Mekanik Statik 3. Sistemler

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ ..... **iii**

İÇİNDEKİLER ..... **v**

I. BÖLÜM **1**

STATİK **1**
1.1. Mekanik 1
1.2. Katı Cisim Statiği ve Temel Kavramları 3
1.3. Birimler ve Birim Sistemleri 3

II. BÖLÜM **7**

VEKTÖRLER **7**
2.1. Vektör 7
2.1.1. Vektör 8
2.1.2. Scaler 8
2.1.3. Tansör 8
2.1.4. Vektörel Toplama ve Çıkarma 9

III. BÖLÜM **14**

KATI - RİJİT CİSİMLERİN MEKANİĞİ **14**
3.1. Kuvvet ve Elemanları 14
3.2. Kuvvetin Temel İlkeleri 15
3.2.1. Aynı Doğrultuda Bulunan Kuvvetlerin Kaydırılması 16
3.2.2. Aynı Doğrultuda ve Eşit Değerde Zıt Yönlü Kuvvetler 16
3.2.3. Bir Düzlem Üzerinde Bulunan Çeşitli Kuvvetler 18
3.3. Bileşke ve Bileşen Kuvvetler 18
3.3.1. Aynı Doğrultuda ve Aynı Yönde Kuvvetlerin Bileşkesi 18
3.3.2. Aynı Doğrultuda Ters Yönlü Kuvvetlerin Bileşkesi 19
3.3.3. Kesişen İki Kuvvetin Bileşkesi 20
3.3.4.Bir Noktada Kesişen İkiden Fazla Kuvvetin Bileşkesi: 24
3.3.5. Kuvvetlerin Bileşenlere Ayrılması 29

IV. BÖLÜM 46

AĞIRLIK MERKEZİ 46
4.1. Bazı Geometrik Şekillerin Ağırlık Merkezleri 49
4.2.Basit ve Bileşik Yüzeylerin Ağırlık Merkezi 52
4.2. Pappus-Guldinus Teoremleri 63

V. BÖLÜM 65

DENGE KOŞULLARI VE MOMENT KAVRAMI 65
5.1. Statiğin Temel İlkelerinden Denge 65
5.2. Moment Kavramı: 66
5.2.1. Varignon Teoremi 67
5.2.2. Kuvvet Çifti 70
5.2.3. Bölüm Çalışma Örnekleri 72

VI. BÖLÜM 79

MESNETLER 79

6.1. Mesnet Çeşitleri ve Mesnet Kuvvetleri 79
6.1.1.Sabit Mesnetler 80
6.1.2.Hareketli (Kayıcı) Mesnetler 80
6.1.4.Pandül Ayak 81
6.2. Mesnet Kuvvetleri 81
6.3. Bölüm Çalışma Örnekleri 82
6.4. Mesnet Tepkilerinin Bulunması 85

VII. BÖLÜM 97

TAŞIYICI SİSTEMLER 97
7.1. Taşıyıcı Sistemler 97
7.1.1. Bir Boyutlu Sistemler 97
7.1.2. İki Boyutlu Sistemler 97
7.1.3. Üç Boyutlu Sistemler 97
7.2. Taşıyıcı Sistemlerde Hesap Yöntemleri 98
7.3.Taşıyıcı Sistem Kirişleri 98
7.3.1 Kiriş Çeşitleri 99

VIII. BÖLÜM 101

KAFES SİSTEMLER 101
8.1. Kafes Kirişler 101
8.2. Kafes Kiriş Çeşitleri 102
8.3. Düzlem Kafes Sistemler ve Basit Kafes Kirişler 102

8.4. Düzlem Kafes Sistemlerin Hesabı 104
8.4.1. Düğüm Noktaları Yöntemi 105
8.4.2. Ritter Kesim Yöntemi 105
8.5. Kafes Kiriş Bölümü Çalışma Örnekleri 106

IX. BÖLÜM 119

KABLOLAR 119
9.1 Yayılı Yük ile yüklü kablolar 119
9.2 Yayılı Yük ile yüklü kablolar 127

ÇALIŞMA SORULARI 134

EKLER 142

KAYNAKLAR 160

KAYNAKLAR

POPOV E., DEMİRAY H., Katı Cisimlerin Mekaniğe Giriş, Çağlayan Kitabevi, 1990, İstanbul

KARATAŞ, H., ve İŞLER Ö., Mühendislik Mekaniğinde Statik Problemler 4. Baskı Çağlayan Kitabevi, 1987, İstanbul

BAYYAS, M.Ş., Genel Mekanik, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1978, Ankara

AYKUTLU, A. ve GÖNÜL, H., Statik ve Yapı Hasar Planı, Emel Matbaacılık, 1977, Ankara

OMURTAG, M.H, Mekanik Statik. Birsen Yayınevi, 4.Baskı 2009, İstanbul

GÖĞÜŞ, A., Statik Notları YT.Ö.O Matbaası, Ankara-1978, Ankara

ÜNAL, M., Statik 1-2 2.Baskı, 3-ER OFSET, Ankara -1975, Ankara

FERDİNAND, P.B., ve RUSSELL JOHNSTON JR., Mühendisler için Mekanik, Birsen Yayınevi-1997, İstanbul

KALTAKÇI, M.Y, ve UMUCALILAR A., Teknik Mekanik 4.Baskı, 2000, Konya

BALABAN, A., Statik-Ankara Üniversitesi Yayını 902, Ankara -1984, Ankara

KARADUMAN, M., ve UMUCALILAR A., Uygulamalı Mekanik Statik ve Mukavemet Nobel Yayın Dağıtım, 537-2003, Ankara

ERDAŞ, F., ve DURUKAN C., Statik ve Yapı Hesapları, İhlas Gazetecilik A.Ş,. 2005, İstanbul

KARADUMAN, M., ve DURAN S., Yapı Statiği 3.Baskı Nobel Yayın Dağıtım, -2009, Ankara

ÖNAL, M.M, Genel Mekanik Ders Notları Cihan Matbaası, 2005, Kırşehir

ŞENTÜRK, K., Teknolojinin Bilimsel İlkeleri Ders Notları, 2002, Ankara

GIECK, K., Mühendislik Formülleri, Güven Yayıncılık – 1982, Ankara

ŞENDİRGİN, M., ve ÇAVDAR K., Teknolojinin Bilimsel İlkeleri, Nobel Yayınevi , 2004, Ankara

PAKDEMİRLİ ,E., Grafostatik ve Mukevemet Bizim Büro, 1972, Ankara

ÇETMELİ, E., ÇAKIROĞLU,A., Yapı Statiği Cilt-1- 9.Baskı Beta Yayınevi, 1995, İstanbul

CAN , H ., Yapı statiği ,Yüksek Teknik Öğretmen Okulu matbaası,1980, Ankara

TOPKAYA, H., ve TOPKAYA, M.B., Teknik Mekanik, Güven Kitabevi, 1980, Ankara

TOPKAYA, H., Yapı Statiği İzostatik-Güven Kitabevi, 1978, Ankara

OMURTAG, M.H., Mukavemet ,2. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, 2003-2007, Ankara.

OMURTAG, M.H., Statik Mühendisler için. Mekanik ve Statik ve Mukavemet Çözümlü Problemler 2.Baskı Nobel Yayın Dağıtım 2003-2007, Ankara

MERİAM, J.L., Statik Problemlerin Çözümleri Birsen Yayınevi,2005, İstanbul

BAYIROĞLU, H., Mühendislik Mekaniği Statik Ders Notları, 2006, İstanbul

Yenilenmiş 2. Basım

STRATEJİK GÜCÜN KODLARI

Dr. Şenol Alparslan

nobel
40.yıl

STRATEJİK GÜCÜN KODLARI

Dr. Şenol Alparslan

Yayın No.: 5557
Beşeri Bilimler No.: 648
ISBN: 978-625-371-636-3
E-ISBN: 978-625-371-637-0
Basım Sayısı: Yenilenmiş 2. Basım, Ocak 2025

© Copyright 2025, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Meliha Uysal -meliha@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Bayraktar Asiltürk -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Alparslan, Şenol.
Stratejik Gücün Kodları / Şenol Alparslan
Yenilenmiş 2. Basım, XVI + 802 s. 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-371-636-3
E-ISBN: 978-625-371-637-0
1. Savaş 2. Strateji 3. Öngörü 4. Planlama 5. Millî Güvenlik

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Sipariş:** siparis@nobelyayin.com
E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com - www.nobelbilimsel.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Ana Basım Dağıtım, Arkadaş, D&R, Derya Dağıtım, Dost, Kırmızı Kedi, Kıta Dağıtım, Kida Kitap Yayın, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi, Yeryüzü

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
ASO 1. Organize Sanayi Bölgesi Anadolu Cad. No:4 Sincan/ANKARA

İÇİNDEKİLER

Biyografi vii
Takdim ix
Ön Söz xi

BİRİNCİ CİLT

Birinci Bölüm

STRATEJİ KAVRAMI, TANIMLARI, BİLEŞENLERİ VE PRENSİPLERİ

1. YAŞAMAK İÇİN SAVAŞMAYI BİLMEK GEREK… 4
2. SAVAŞMAK İÇİN STRATEJİ BİLMEK GEREK… 19
3. STRATEJİ KAVRAMI VE TANIMLARI 26
4. STRATEJİ NEDİR? 40
   4.1. Siyaset ve Strateji 47
   4.2. Askerî Strateji 58
   4.3. Strateji ve Taktik 63
5. STRATEJİ USTALARI (Sun Tzu, Machiavelli, Clausewitz, Jomini, Hart) 73
6. STRATEJİNİN BİLEŞENLERİ VE PRENSİPLERİ 102
   6.1. Stratejinin Bileşenleri 104
      6.1.1. Stratejiyi Etkileyen Faktörler 106
      6.1.2. Stratejinin Özellikleri 108
      6.1.3. Stratejinin Fonksiyon Sahaları 112
      6.1.4. Stratejinin Temel Unsurları 113
      6.1.5. Stratejinin Boyutları 115
      6.1.6. Stratejinin Zorlukları 117
      6.1.7. Stratejik Öngörü 130
      6.1.8. Stratejinin Hiyerarşik Yeri 134
      6.1.9. Stratejik Hareket Tarzları 140
      6.1.10. Stratejik Seviyelerde Planlama ve İcra 160
   6.2. Stratejinin Prensipleri 176
      6.2.1. Stratejiye Siyasi Amaç Yön Vermeli 177
      6.2.2. Güç Odaklı Olabilmeli ve Gücü Etkin Kullanabilmeli 178
      6.2.3. Araç ve Amaç Dengesini Sağlamalı 179
      6.2.4. Eldeki Kaynakların Etkin Dağılımı ve Kullanımını Gerçekleştirmeli 181
      6.2.5. Emniyetli ve Esnek Olmalı 182
      6.2.6. Zaman, Mekân ve Kuvvet Bakımından İsabetli ve Dengeli Olmalı 184
   6.3. Askerî Stratejinin Prensipleri 185
      6.3.1. Güçlü Olma 186
      6.3.2. Yığınaklanma ve Kuvvetin Çoğu ile Düşmanın Ağırlık Merkezine Yönelme 188

6.3.3. Araç-Amaç Dengesi ... 192
6.3.4. İhtiyat Bulundurma ve Esneklik ... 194
6.3.5. Gücün Etkin Olarak Kullanılması ... 196
6.3.6. Ateş ve Manevrayı Kullanma ... 201
6.3.7. Gerektiğinde Asgari Kayıp ile Geri Çekilebilme ... 203
6.4. Savaş (Harp) Prensipleri ... 205
6.4.1. Hedef ... 214
6.4.2. Emir Komuta Birliği ... 219
6.4.3. Taarruz ... 222
6.4.4. Sıklet Merkezi ... 227
6.4.5. Kuvvet Tasarrufu ... 230
6.4.6. Manevra ... 232
6.4.7. Baskın ... 244
6.4.8. Emniyet ... 254
6.4.9. Sadelik ... 255
6.4.10. Moral ... 258
6.4.11. Hukuka Uygunluk ... 261
6.5. Savaş Prensipleri ile İlgili Düşünceler ... 269
6.6. Savaş ve Stratejide Önemli Kavramlar ... 272
6.6.1. Koordinasyon ... 272
6.6.2. Doruk Noktası ... 275
6.6.3. Ağırlık Merkezi ... 277
6.6.4. Kesin Sonuç Noktaları ... 280
6.6.5. Uyumluluk, Sinerji ... 281
6.6.6. Eş Zaman, Derinlik ... 282
6.6.7. Harekâtın Temposu ... 286
6.6.8. Sürtünme ... 288
6.6.9. Kuvvet Çarpanı ... 290
6.6.10. Muharebe Sahasının Canlandırılması ... 292
6.6.11. Muharebe Sahasının Şekillendirilmesi ... 294
6.6.12. İnisiyatif ... 296
6.6.13. Stratejik İstihbarat ... 301
6.6.14. Kamu Diplomasisi, Psikolojik Savaş ... 308
6.6.15. Kriz Yönetimi ... 314
6.6.16. Sürdürülebilirlik ... 323
6.6.17. Bilgi Yönetimi ... 326
6.7. Strateji, Hile ve Savaş Ahlâkı ... 332

7. BİREYSEL STRATEJİ ... 349

7.1. Bireysel Strateji Nedir? ... 350
7.2. Bireysel Strateji Öğrenilir mi? ... 355
7.3. Stratejik Bir Kişilik Kazanmak ... 359

8. STRATEJİK PLANLAMA ... 365
8.1. Stratejik Planlamanın Başarısı Neye Bağlıdır? ... 369
8.2. Stratejik Planın Önemi ve Doğru Strateji ... 376
8.3. Stratejik Planlamanın Aşamaları ... 390
8.4. Stratejik Planlama Örneği: Durum Muhakemesi ... 396

İKİNCİ CİLT

İkinci Bölüm
STRATEJİ TARİHİ

9. STRATEJİ TARİHİ 412

9.1. Strateji Tarihinin Gelişimi 412

9.2. İlk Çağ (MÖ 3.200-MS 375) 417
9.2.1. İlk Çağ'da Strateji Anlayışı 418
9.2.2. İlk Çağ'ın Önemli Lider ve Stratejistleri 424
9.2.3. İlk Çağ'ın Önemli Savaş ve Stratejileri 438

9.3. Orta Çağ (375-1453) 463
9.3.1. Orta Çağ'da Strateji Anlayışı 463
9.3.2 Orta Çağ'ın Önemli Lider ve Stratejistleri 468
9.3.3. Orta Çağ'ın Önemli Savaşları ve Stratejileri 472

9.4. Yeni Çağ (1453-1789) 488
9.4.1. Yeni Çağ'da Strateji Anlayışı 488
9.4.2. Yeni Çağ'ın Önemli Lideri ve Stratejistleri 493
9.4.3. Yeni Çağ'ın Önemli Savaşları ve Stratejileri 503

9.5. Sanayi Çağı ve Sonrası (1789-1860) (1860-1914) 521
9.5.1. Sanayi Çağı (1789-1860) ve Sonrasında (1860-1914) Strateji Anlayışı 521
9.5.2. Sanayi Çağı ve Sonrasının Önemli Liderler ve Stratejistleri 526
9.5.3. Sanayi Çağı ve Sonrasının Önemli Savaşlar ve Stratejileri 540

9.6. Birinci Dünya Savaşı (1914-1918) 559
9.6.1. Birinci Dünya Savaşı'nda Strateji Anlayışı 559
9.6.2. Birinci Dünya Savaşı'nın Önemli Lider ve Stratejistleri 572
9.6.3. Birinci Dünya Savaşı'nın Önemli Muharebeleri ve Stratejileri 584

9.7. İki Dünya Savaşı Arası Dönem (1918-1939) 623

9.8. İkinci Dünya Savaşı (1939-1945) 630
9.8.1. İkinci Dünya Savaşı'nda ve Sonrasında Değişen Strateji Anlayışı 630
9.8.2. İkinci Dünya Savaşı'nın Önemli Liderleri ve Stratejistleri 642
9.8.3. İkinci Dünya Savaşı'nın Önemli Muharebeleri ve Stratejileri 655

9.9. Soğuk Savaş ve Yeni Dünya Düzeni (1945-1989) (1989-2023) 670
9.9.1. Nükleer Savaş Stratejisi (1945-2023) 670
9.9.2. Soğuk Savaş'ın Sona Ermesi (1945-1989) 676
9.9.3. Yeni Dünya Düzeni (1989-2023) 680
9.9.4. Yeni Dünya Düzenine Karşı Gelişmeler (2000-2023) 684
9.9.5. Askerî Harcamalar 689
9.9.6. İkinci Dünya Savaşı Sonrası Savaşlar ve Bazı Kritik Gelişmeler 696
9.9.7. Stratejide Değişim 718

Üçüncü Bölüm
JEOPOLİTİK, JEOSTRATEJİ, JEOKÜLTÜR, JEOEKONOMİ VE DÜNYA HÂKİMİYET TEORİLERİ 725

10. JEOPOLİTİK, JEOSTRATEJİ, JEOKÜLTÜR, JEOEKONOMİ 726
10.1. Jeopolitik 726
10.2. Jeostrateji 731
10.3. Jeokültür 734
10.4. Jeoekonomi 735
10.5. Jeopostrateji 740

10.6. Dünya Hâkimiyet Teorileri 744
10.6.1. Alfred Thayer Mahan (1840-1914) ve Deniz Hâkimiyet Teorisi 745
10.6.2. Halford John Mackinder (1861-1947) ve Kara Hâkimiyet Teorisi 749
10.6.3. Karl Ernst Haushofer (1869-1946) ve Hayat Alanı Teorisi 752
10.6.4. Nicholas John Spykman (1893-1943) ve Kenar Kuşak Teorisi 754
10.6.5. Samuel Huntington (1929-2008) ve Medeniyetlerin Çatışması Teorisi ... 756
10.6.6. Zbigniew Kazimierz Brzezinski (1928-2017) Büyük Satranç Tahtası Teorisi 758
10.6.7. Aleksandr Gelyeviç Dugin (1962-) ve Avrasyacılık Teorisi 760
10.6.8. George Frost Kennan (1904-2005), Çevreleme Doktrini ve Domino Teorisi 763
10.6.9. Guilio Douhet (1869-1930) ve Hava Hâkimiyeti Teorisi-İHA, SİHA 764
10.6.10.Paul Kennedy (1945-) ve Büyük Güçlerin Yükselişi ve Çöküşü Teorisi 770

10.7. Hâkimiyet Teorileri ve Türkiye 773
10.7.1. Hedef Ülke: Türkiye 773
10.7.2. Türkiye'nin Jeopolitik Önemi 779
10.7.3. Türkiye'nin Dış Siyaset Ekseni 780
10.7.4. Türkiye'nin Orta ve Uzun Vadeli Stratejisi 783

SONUÇ 787

KAYNAKLAR 791

KAYNAKLAR

Air Force Basic Doctrine, **Air Force Doctrine Document 1**, 17 November 2003, Joint Warfare of the Armed Forces of the United States. This publication is available on the AFDPO www site at: http://afpubs.hq.af.mil.

Air Force Doctrine Publication (AFDP) 3-0, **Operations and Planning Methods of Operational Design,** Curtis E. Lemay Centre, For Doctrine Development and Education, Last Updated: 04 November 2016.

Akad Mehmet Tanju, **Stratejik, Taktik, Teknolojik ve Jeopolitik Yönleriyle 20. Yüzyıl Savaşları**, 1. Baskı, İstanbul: Kastaş Yayınları, Ağustos 1992.

Akad Mehmet Tanju, **Strateji Üzerine**, 2. Baskı, İstanbul: Kastaş Yayınları, Mayıs 2003.

Akad Mehmet Tanju, **Türk Tarihinin Yönünü Değiştiren Savaşlar 1, Kara Savaşları**, İstanbul: İnkılap Yayınevi, 2018.

Aksoy Mete, **Savaşçının Dokuz İlkesi**, Historia Yayınları, Strategos Dizisi, 2. Baskı, İstanbul, Ekim 2017.

Alp Ali, Karabacak Hakan, **İşletmeler İçin Aile Anayasası**, Ankara: Seçkin Yayınları, 2021.

Alp İlker, Srebrenitsa Soykırımı *(Temmuz 1995)* **Avrasya Etütleri** 52/2017-2 (153-197).

Alpar Güray, **Uluslararası İlişkilerde Strateji ve Coğrafyayı Anlamak,** Konya: Palet Yayınları, 2021.

Alparslan Şenol, **Balkan Savaşlarında Trakya Muharebeleri 1912-1913**, İstanbul: Bilim Sanat Yayıncılık, 2017.

Alpyürür Fahri, **Siyasi Felsefe Açısından Carl Von Clausewitz'in Savaş Düşüncesi**, T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2501180209, Tez Danışmanı: Doç. Dr. Murat Ertan Kardeş, İstanbul, 2020.

Altıntaş Kadir Murat, **Ekonomik İstihbarat Kapsamında Endüstriyel Espiyonaj**, 4. Basım, Ankara: Nobel Yayınları, 2021.

Aplak Hakan Soner, Karar Verme Yöntemleri ve Askerî Muharebe Fonksiyonları Alanlarına Yönelik Uygulamaları**, Güvenlik Bilimleri Dergisi**, Mayıs 2018, 7(1), 87–110.

Armaoğlu Fahir, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1918**, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Tisa Matbaası, 1983.

Artar Tuğçe, Baysoy Emre, Bismarck Döneminden İkinci Dünya Savaşı'na Alman Jeopolitik Düşüncesi: Haushofer ve Hitler Karşılaştırması, **Kara Harp Okulu Bilim Dergisi**, Haziran 2020, Cilt 30, Sayı 1, 1-24. ISSN (Online): 2148-4945.

Aslan Özden, **İyi ki Farklıyız, Ekiplerde Çalışma Yönetimi, Stratejik Planlama ve Farklılıkların Yönetimi**, 3. Basım, Ankara: Elma Yayınevi, 2019.

Ataç Kaan Kutlu, **Strateji ve Askerî Strateji**, Güvenlik Yazıları Serisi, https://tr guvenlikportali.com/wptent/uploads/2019/11/StratejiveAskeriStrateji_KKAtac_v.1.pdf?, Kaan Kutlu Ataç, Strateji ve Askerî Strateji, Güvenlik Yazıları Serisi, No. 40, Kasım 2019.

Atun Ali Fikret, **İkinci Dünya Harbi'nde Kuzey Afrika Harekâtı ve Alınan Dersler,** Gnkur. Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara: Genelkurmay Basımevi 1998.

Aydın Mustafa, Sinem Akgül Açıkmeşe, Fulya Ereker, Cihan Dizdaroğlu, **Strateji ve Güvenlik**, 1. Basım, Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2731, Eskişehir: Açık Öğretim Fakültesi Yayını No: 1692, 2012.

Aydın Nurullah, **Türkiye'nin İç ve Dış Tehditlerine Stratejik Bakış**, İstanbul: Parola Yayınları, 1. Basım, Şubat 2014.

Aydoğan Osman, **Strateji Kavramı, Sun Tzu**, 06 Ağustos 2022. https://www. sehriyar.info/?SyfNmb=1&pt=Anasayfa.

Baharçiçek Abdülkadir, Yeni Dünya Düzeni: Barış ve İş birliği Mi, Çatışma ve Düzensizlik mi? **Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi**, Ahmet Yesevi Üniversitesi, bilig-1/Bahar'96, s. 103-105.

Balevi Eren, **Mustafa Kemal Atatürk ve Strateji**, Urzeni Yayıncılık, İstanbul 2023.

Baran Tülay, Türkiye'de Savunma Sanayi Sektörünün İncelenmesi ve Savunma Sanayi Sektörü Harcamalarının Ekonomi Üzerindeki Etkilerinin Değerlendirilmesi, **Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 4(2), 58-81. DOI: 10.29131/uiibd.429369, (2018).

Baylis John, Wirtz James J., Gray Colin S. , **Strategy in the Contemporary World**, 5th Edition, Oxford: Oxford University Press, 2016.

Bilici Sadık, **Muharebede İletişimin Önemi**, 7 Ekim 2020. https://www.tdefenceagencycom/ muharebede-iletisimin-onemi/.

Bircan İsmail, Kamu Kesiminde Stratejik Yönetim ve Vizyon, **Planlama Dergisi**, 42. Yıl Özel Sayısı, Ankara: DPT Yayınları, 2002.

Birelma, İbrahim Sakarya Meydan Savaşının Öğrettiği, https://arsiv.tekirdagyenihaber .com/sakarya-meydan-savasinin-ogrettigi/

Black Jeremy, **Military Strategy, A Global History**, New Hawen and London: Yale University Press, TJ International Ltd, 2020, Padstow.

Brodie Bernard, **Strategy in the Missile Age**, Rand Corporation, Santa Monica California: Princeton University Press, 15.01.1959.

Brodie Bernard, **Yaratılan Deniz Gücünün Stratejisi**, İstanbul: Doruk Yayımcılık, Mayıs 2011.

Brzezinski Zbigniew, **Büyük Satranç Tahtası Amerika'nın Küresel Üstünlüğü ve Bunun Jeostratejik Gereklilikleri**, İstanbul: İnkılap Yayınları, 2017.

Canbaz Serdar, **KOBİ'lerde Stratejik Planlama ve Karar Verme Sürecinde Yönetim Bilgi Sistemlerinin Rolü ve Önemi: Edirne'de Bir Araştırma**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Trakya Üniversitesi, Edirne 2014.

Caşın Mesut Hakkı, Soğuk Savaş Sonrasında Askerî Stratejik İstihbaratın Yeni Vizyonu, **Avrasya Dosyası**, İstihbarat Özel, Cilt: 8, Sayı: 2, s. 254-294. Yaz 2002-İstanbul.

Ceylan Mehmet Fatih, **İHA'lar/SİHA'lar Hava Üstünlüğü/Hava Hakimiyetinde Sihirli Değnek mi?** 7 Mart 2021 https://apm.org.tr/2021/03/07/ihalar-sihalar-havaustunlugu-hava-hakimiyetinde-sihirli-degnek-mi/.

Clausewitz Carl Von, **Savaş Üzerine**, İstanbul: Doruk Yayınları, 2015.

Clausewitz Carl Von, **Principles of War,** Translated and Edited by Hans W. Gatzke. www.Abika.com,

Çakırca Burak, Savaşı Siyaset ile Okumak: Clausewitz Paradigması Ne Söyler? **Muhafazakâr Düşünce**, Yıl: 15, Sayı: 56, Ocak-Haziran 2019.

Çalmabay Muhammet Taha, Stratejik Ortak Misafir Yazar, **Mete Han'ın Baideng Savaşı,** https://stratejikortak.com/2020/04/mete-hanin-baideng-savasi.html

Çanlı Mehmet, **Stratejide En Önemli Karar Anı: Dönüm (Doruk) Noktası,** https://www.upv.org.tr/yayin-detay/stratejide-en-onemli-karar-ani-donum-doruk-noktasi/21.

Çapar Erkan, **Türkiye'de İç Güvenlik Yönetimi ve Terörle Mücadele**, Ankara: Adalet Yayınevi 2013.

Çatak Bahadır, **Türk Toplumunda Askerî Değerlerin Karşılığı Üzerine Bir Araştırma**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2017.

Chipman John, General and Chief Executive, **The Evolution of Strategic Thought,** Classic Adelphi Papers, First Published 2008 by Routledge, 2 Park Square, Milton Park, Abingdon, Oxon.

Çınar Burak, Modern Savaların Babası; Gustav Adolphus, **Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt 25, Sayı 2, Aralık 2008, s.73-95, https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/597823.

Çıtak Emre, **Güvenlik ve İstihbarat**, 1. Basım, İstanbul: Yeni Yüzyıl Yayınları 2017.

Çıtak Emre, **Bilgi Çağı Savaşı Başladı,** 1. Basım, İstanbul: Yeni Yüzyıl Yayınları 39, 2016.

Çimen Ali, Göğebakan Göknur, **Tarihi Değiştiren Savaşlar**, 14. Baskı, İstanbul: Timaş Yayınları, 2016.

Dalar Müge, Yeni Savaşlar Yeni mi? Schmitt ve Kelsen Bağlamında Bir Değerlendirme, *Mülkiye Dergisi*, Ankara 2014, ISSN 1305-9971, Cilt 38, Yayın 3.

Dedeoğlu Beril, **Uluslararası Güvenlik ve Strateji**, 2. Baskı, İstanbul: Yeni Yüzyıl Yayınları, 2014-.

Deepika Verma, (2014), Study and Analysis of Various Decision Making Models in an Organisation, **Journal of Business and Management**, Vol. 16, No. 2. Ver. I, February

Demir Cengiz, Mustafa Kemal Yılmaz, Stratejik planlama Süreci ve İşletmeler Açısından Önemi, **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 25, Sayı: 1, Yıl: 2010.

Demirtaş Hasan, Kriz Yönetimi, http://dergipark.ulakbim.gov.tr, Sayı: 2,2000 (Erişim Tarihi: 06.02.2017).

Denizli Ali, **Kore Harbinde Kunuri Zaferi**, Turhan Kitabevi Ofset Matbaacılık Tesisleri, ISBN: 978-605-88948-5-3, Aralık 2010.

Denk Nevzat, **Strateji Oluşturma Modeli**, İstanbul: Beta Yayınları, 1. Baskı, Haziran 2011.

Denk Nevzat, **Stratejik Yönetimde Savaş Tarihi ve Askerî Harekât Tarihi İnceleme Esasları**, 1. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları, Eylül 2018.

Doğanışık Murathan, **Savaş Hukuku ve Angajman Kuralları** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Medipol Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2020.

Dokur İbrahim Doğukan, Uzaktan Gelip Uzaktan Savaşanlar, Turan Taktiğinin İktisadi Açıdan Değerlendirilmesi, **Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Yıl/Vol. 4, Sayı/No. 2 Güz, 2019.

Durdular Arzu, Çin'in "Kuşak-Yol" Projesi ve Türkiye-Çin İlişkilerine Etkisi, **Avrasya Etütleri**, 49/2016-1 (77-97).

Durmaz Gökberk, **Uluslararası İlişkilerde Yeniden Asya,** Konya: Palet Yayınları, 2023.

Ekinci Deniz, Karabayır Sait, Doğaner Suna, Jeomorfolojik Özelliklerin Askeri Strateji ve Savaş Sanatı Üzerindeki Etkileri, UJES 2015, **IV. Ulusal Jeomorfoloji Sempozyumu**, I. Baskı Samsun, ISBN: 9786051802008.

Erdoğan Abdulvahit, **Büyük Türkiye Stratejisi, Milliyetçi Toplumcu Ana Doktrin**, İstanbul: Çınar Matbaası, Ekim 1970.

Erdoğan Aysel, İslamiyet'ten Önce Türk Devletlerinde Meclis Anlayışı: Toy, Kengeş, Kurultay Örneği, **KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi,** Nisan 2014. Cilt: 11, Sayı: 1.

Erendor Metin, **Türk Ordusu Tarihi Ötüken'den Ankara'ya**, İstanbul: Kamer Yayınları, 2018.

Ergül Yalçın, **Millî Güvenlik Stratejisi Bir Denge Sanatı**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, 2002, İstanbul.

Erkişi Kemal, İktisadi Gücün Stratejik Kullanımı: Jeoekonomi, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 10 Sayı: 52 Ekim 2017.

Ersever H. Ziya, **Kanije Savunması ve Tiryaki Hasan Paşa**, TC. Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Türk Asker Büyükleri ve Zaferleri Seri No: 12, Ankara: Gnkur. Basımevi, 1986

Eslen Nejat, **Tarih Boyunca Savaş ve Strateji**, 5. Basım, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, Haziran 2018.

Eslen Nejat, **Geleceğin Liderleri İçin Büyük Strateji Esasları**, 1. Baskı, Ankara: Pankuş Yayınları, Mart 2021.

Foch Marshal, **The Principles of War**, Translated by Hilaire Belloc, with Twenty-Three Maps and Other Diagrams, New York, Henry Holt and Company, 1920.

Freedman Lawrence, **Strateji**, İstanbul: Alfa Basım, Yayım ve Dağıtım Ltd. Şti, 3. Baskı, Mart 2017.

Freidman George, **Gelecek 100 Yıl, 21. Yüzyıl İçin Öneriler**, İstanbul: Pegasus Yayınları, 2009.

Freidman George, Freidman Meredith **Savaşın Geleceği 21. Yüzyılda Güç Teknoloji ve Amerikan Dünya Egemenliği**, İstanbul: Pegasus Yayınları, 2015.

Fuller John Frederick Charles, **The Foundations of the Science of War**, a Military Classic Reprint U.S. Army Command and General Staff College Press, Fort LeavenWorth, Kansas, 1983.

Gabel Christopher R., Willbanks James H., **Great Commanders**, Combat Studies Institute Press, US Army Combined Arms Center, Fort Leavenworth, Kansas, August 2012.

Gadis John Lewis, **On Grand Strategy**, Penguin Press, An Imprint of Penguin Random House LLC, Version 1, 375 Hudson Street, New York, 2018, ISBN 9780525557296 (ebook),.

Jomini Antoine Henri, **The Art of War**, Restored Edition, Translated from the French by Capt. G.H. Mendell, Lt. W.P. Craighill, Front Matter Translated by Maj. O. F. Winship, Ass't. Adj't. General, U.S.A. and Lt.. E. E. McLean, 1st Infantry, Kingston, Ontario, Canada: Legacy Books Press Classics, 2008.

Ghyczy Tiha Von, Oetınger Bolko Von, BASSFORD Christopher, **Clausewitz on Strategy, Inspiration and Insight from a Master Strategist**, A Publication of the Strategy Institute of the Boston Consulting Group, John Wiley & Sons 2001.

Göksu Erkan, Kutadgu Bilig'e Göre Türk Savaş Sanatı, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt 2/6, 2009.

Güven İsmail (Editör), **Uygarlık Tarihi**, Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 6. Baskı, Mart 2016.

Grant Robert Morris, Judith Jordan, **Foundations of Strategy**, **Stratejinin Temelleri**, 1. Basımdan Çeviri, Çeviren: Gamze Sart, Ankara: Nobel Yayınevi, Mayıs 2014.

Gray Colin S., **War, Peace, and International Relations and Introduction to Strategic History**, London and Newyork: Routledge, First Published 2007.

Gray Colin S. and Williamson Murray, **Strategy and History**, ISSN: 1473–6403, First Published 2006, London and Newyork: Routledge.

Gray Colin S., **Fighting Talk Forty Maxims on War, Peace and Strategy**, Potomac Books, An Imprint of University of Nebraska Press, First Edition 2009.

Greene Robert, Elffers Joost, **33 Stratejide Savaş**, Altın Kitapevleri Yayınları, Aralık 2007 İstanbul.

Haas Richard Nathan, The Age of Nonpolarity, What Will Follow U.S. Dominance? **From Foreign Affairs**, May/June 2008

Haldun İbn-i (Abdurrahman bin Muhammed bin Haldun Hadrami-1332-1406) **Mukaddime,** Birinci Cilt, Çeviren Halil Kendir, İmaj İç ve Dış Tic., Ankara Eylül-2004.

Haldun İbn-i, **Mukaddime** İkinci Cilt, Hazırlayan: Süleyman Uludağ, Altıncı Baskı, İstanbul: Dergâh Yayınları, ISBN: 978-975-6611-74-6 (2. Cilt), Ekim 2009.

Hart, Basil Henry Liddell, **Strateji Dolaylı Tutum,** İstanbul: Doruk Yayımcılık, 2022.

Hegel George Wilhelm Frederik, **Political Writings**, Edited by Laurence Dickey and H. B. Nisbet, Transleted by H. B. Nisbet, Cambridge, United Kingdom: Cambridge University Press, ISBN 0-511-03764-3 eBook, First Published in Printed Format 1999.

Heper Metin, **Türkiye'de Devlet Geleneği**, 2. Baskı, Ankara: Doğu Batı Yayınları, , Eylül 2006.

Heuser Beatrice, **The Strategy Makers, Thoughts on War and Society from Machiavelli to Clausewitz**, Greenwood Publishing Group, ABC-LLIO, LLC Santa Barbara, California, 2010.

Heuser Beatrice, **The Evolution of Strategy, Thinking War from Antiquity to the Present**, Edinburg: Cambridge University Press, 2010.

Hirst John, **Kısa Avrupa Tarihi**, İstanbul: Say Yayınları, 3. Baskı, 2018.

Hrebiniak Lawrence, **Making Strategy Work, Leading Effective Execution and Change**, Wharton School Publishing, Haziran 2013.

Huntington Samuel Phillips, **Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması**, 6. Baskı, İstanbul: Okuyan Us Yayınları, Ekim 2008.

Huntington Samuel Phillips, **Asker ve Devlet Sivil Asker İlişkilerinin Kuram ve Siyaseti**, 2. Baskı, İstanbul: Salyangoz Yayınları, Nisan 2016.

Ilgın Fatma Aysel Dıngıl, Attila'nın Galya Seferi, **Vakanüvis - Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi** 7, sayı 2 (Eylül 2022): 681-707. https://doi.org/10.24186/vakanuvis.1149174.

İbadi Mohammad Qasim, **Dandanakan Savaşı ve Tarihteki Önemi**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı İslam Tarihi Bilim Dalı (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2011.

İdil Zekeriya, 21. Yüzyılda Yeni Ulusal Güvenlik Politikaları Bağlamında Stratejik İstihbaratın Önemi: ABD Örneği, **Academic Social Resources Journal**, Yıl 2020, Cilt 5, Sayı 16.

İsmayilov Elnur, Rusya-Batı Krizi Çerçevesinde Rusya'nın Yeni Askerî Doktrini, BİLGESAM Analiz Rusya No:1190, 25 Şubat 2015.

İzgi Ali Rıza, **Kıbrıs Barış Harekâtı Sonrasında Türkiye'ye Uygulanan Silah Ambargosu ve Sonuçları**, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Temmuz-2007 Denizli.

Joint Operations, http://www.moore.army.mil, Joint Operations, Revised Edition of Joint Publication 3-0, US Army. Alexandria, VA 2231411, August 2011.

Joint Doctrine Publication 0-01, **UK Defence Doctrine, Joint Doctrine Publication 0-01** (JDP 0-01), 6th Edition, Dated November 2022, Director Development, Concepts and Doctrine Centre, LCSLS Help Desk: 01869 256197 Military Network: 94240 2197, https://modgovuk.sharepoint.com/sites/IntranetUKStratCom/SitePAges/, development-concepts-and-doctrine-centre-dcdc.aspx, This publication is also available on the Internet at: www.gov.uk/mod/dcdc.

Kalaycı İsa, Kuşçi Ahmet, Tarih-Strateji Biliminin Gelişimi ve Türklerdeki Yansımaları, **Diyalektolog Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi**, Kış 2018, Sayı 19, s. 281- 294

Kane Thomas M., Lonsdale David J., **Çağdaş Stratejiyi Anlamak**, İstanbul: Doruk Yayınları, Ocak 2016.

Karaağaç Yunus, Sinir Savaşının Aktörleri: Psikolojik Harp, Psikolojik Harekât ve Propaganda, **Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi** 2018, 6(2), s. 80-97.

Karabulut Bilal, **Strateji, Jeostrateji, Jeopolitik**, İkinci Baskı, Ankara: Barış Kitapevi, 2013.

Karabulut Bilal, **Küreselleşme Ekseninde Türkiye İçin Stratejik Öngörüler**, Ankara: Barış Kitap Basım Yayın ve Dağıtım, 2005.

Karabulut Bilal, **Uluslararası İlişkilerde Anahtar Kavramlar Serisi-1 Strateji, Jeostrateji, Jeopolitik**, 2. Baskı, Ankara: Barış Kitapevi, 2013.

Karaca R. Kutay, **Askerî Stratejiden Strateji Merkezlerine**, Ankara: Nobel Yayın, 1. Basım, Şubat 2009.

Karadağ Haluk, Uluslararası Kriz Yönetimi, **İdarecinin Sesi Dergisi**, Sayı: 179, Eylül-Ekim 2017. https://www.icisleri.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/IcSite/gamer/2018/Makaleler/ Uluslararasi KrizYonetimi.pdf.

Karaketir Eray, **Pers Kralı Büyük Kiros'un (MÖ 559-530) Orta Asya Seferleri ve Ölümü**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya 2015.

Kardeş M. Ertan, Machiavelli: Barışı Sevmek ve Savaşmayı Bilmek, *FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi)*, 352, ISSN 1306-9535, www.flsfdergisi.com. 2017 Güz, Sayı: 24.

Kaya Betül Kondu, **Anonim İşletme Türü Aile İşletmelerinde Esas Sözleşme ve Aile Anayasası**, İstanbul: Beta Yayınları, 2020.

Keleş Erol, **Doğu Anadolu'da Celaleddin Harzemşah'ın Faaliyetleri ve Harzemşah Mirası**, **Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Yıl 4, Sayı 2, Güz 2019, ISSN 2459-0185 ISSN (Basılı): 2548-091X.

Kennedy Paul, **Savaşta ve Barışta Büyük Stratejiler**, İstanbul: Totem Yayıncılık, 1. Baskı, Temmuz 2014.

Kissinger Henry, **Diplomasi,** 3. Baskı, Ankara: Panama Yayıncılık, 2023.

Kocakenar Mustafa, **Amerikan Dış Politikasında Jeopolitik Teoriler ve Pratikler**, https://tasam.org/Files/Icerik/File/amerikan_dış_politikasında_jeopolitik_teoriler_ve_pratikler.pdf_bbb8f41e-1bd-47e0-9202-38be4882d7b8.pdf.

Koyuncu Mustafa, **Çin'in Yeni Stratejisi: Küresel Güvenlik Girişimi**. https://www.a nkasam.org/cinin-yeni-stratejisi-kuresel-guvenlik-girisimi/.

Körpe Özgür (Editör), **Savaşta Yeni Kavramlar, Operatif Sanat, Teknoloji ve Savaş Hukukundaki Yansımalar**, İstanbul: Millî Savunma Üniversitesi Yayınları, Millî Savunma Üniversitesi, 2021.

Körpe Özgür (Editör), **Yirminci Yüzyılda Askeri Planlama ve Operatif Sanat-1, 2'nci Dünya Savaşı Muharebelerinin Analizi,** Milli Savunma Üniversitesi Merkez Basım ve Yayın evi, ISBN: 978-625-7791-22-9, İstanbul, 2021.

Körpe Özgür, Çilek Bora, **D-Gününün Tahayyülü: Normandiya Harekâtından Çıkarılan Dersler**, Millî Savunma Üniversitesi Yayınları Yirminci Yüzyılda Askerî Planlama ve Operatif Sanat-1, İstanbul: Millî Savunma Üniversitesi Merkez Basım ve Yayınevi, ISBN: 978-625-7791-22-9, 2021

Köse Talha, ABD Büyük Stratejisinde Düzen Kurma Yaklaşımından Kaos Yönetimine Geçiş**,** Dış Siyaset, **Kriter**, Eylül 2021 / Yıl 6, Sayı 60, https://kriterdergi.com/dis-siyaset/abd-grand-stratejisinde-duzen-kurma-yaklasimindan-kaos-yonetimine-gecis.

Kumru Coşkun, Huntington'ın Medeniyetler Çatışması Üzerine Değerlendirmeler, **ulakbilge**, 2018, Cilt 6, Sayı 24, Volume 6, Issue 24 603, DOI: 10.7816/ulakbilge-06-24-03 www.ulakbilge.com.

Külebi Ali, **Askerî Doktrinler ve Stratejik Yaklaşımlar**, Ankara: Berikan Yayınevi, 2010.

Lafave, David Benjamin, **Re-Understanding End States,** A Monograph by Major David B. Lafave Canadian Armed Forces School of Advanced Military Studies US Army Command and General Staff College Fort Leavenworth, KS 2019 Approved for public release; distribution is unlimited.

Luttwak Edward Nicolae, **From Geopolitics to Geo-Economics: Logic of Conflict, Grammar of Commerce**, The National Interest, No. 20 (Summer 1990), p. 17-23, Center for the National Interest

Machıavelli Niccolo, **Savaş Sanatı**, İstanbul: Say Yayınları, 1. Baskı, 2014.

Machiavelli Niccolo, **Prens**, 6. Baskı, Çeviren; Kemal Atakay, İstanbul: Can Sanat Yayınları, Haziran 2012.

Mahnken G. Thomas, Maiolo Joseph A., **Strategic Studies a Reader**, 2. Edition, Routledghe, Taylor&Francis Group, Baskerville, Bungary Suffolk, 2014 (Bernard Brodie Strategy As a Science).

Mahttias George, Von Dipl. Ing., **Wo Verlauft Der VIII. Korridor?** Aktuell, artikell 1, zeit Fragen Nr. 82d vom 13.08.2001

Marr Andrew, **Büyük Dünya Tarihi**, İstanbul: Yakamoz Yayınları, 2018.

Mevlütoğlu Arda, **2020 Dağlık Karabağ Savaşı'na Dair Askeri-Stratejik Gözlemler**, Panorama, Çevrimiçi Yayın, 5 Kasım 2020

MGK Genel Sekreterliği Yayınları, **Millî Güvenlik Perspektifinden İç ve Dış Meseleler,** Ankara, Ağustos 2014.

Musashi Miyamoto, **Beş Çember Kitabı**, çeviren: Sibel Özbudun, İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi, 1992.

Mütercimler Erol, **Geleceği Yönetmek ve Kazanmak İçin Stratejik Düşünme**, 10. Baskı, İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım Yayınları, Şubat 2021.

Oetting Dirk Walther, **Motivasyon Muharebe Değeri Askerîn Savaştaki Davranış Tarzı**, 1. Baskı, İstanbul: Kastaş Yayınları, 2015.

Onay Yaşar, **Bilgi Çağı Savaşı Başladı**, 1. Basım, İstanbul: Yeni Yüzyıl Yayınları, 2016.

Onay Yaşar, **Etki Odaklı Hareket, Terör**, 1. Basım, İstanbul: Yeni Yüzyıl Yayınları, 2009.

Osgood John, **Carl Von Clausewitz ve Antoine Henri Jomini ve Askerî Stratejileri**, (c) 2000. http://www.juris 99.com/mil/w12.htm.

Öğün, Baybars. Büyük Strateji Çalışmaları için Bir Kılavuz: Siyasî ve Askerî Perspektif. *Güvenlik Stratejileri Dergisi* 18, s. 43 (Aralık 2022): 517-46. https://doi.org/10.17752/guvenlik strtj.1140142.

Ökten Tolga, Askerî Alanda Devrim: Ateş Gücü–Manevra Dengesi, **Güvenlik ve Strateji Dergisi**, 2020, 16(33): 125-162 DOI: 10.17752/guvenlikstrtj.719975.

Örmeci Ozan, **Yeni Soğuk Savaş Ortamında Dış Siyaset 2012-2015**, 1. Basım, İstanbul: Yeni Yüzyıl Yayınları, 2015.

Özdağoğlu Aşkın, Lanchester Stratejisi ve Sistem Dinamikleri: Büyük Taarruz Üzerinde İnceleme, **Savunma Bilimleri Dergisi**, Kasım 2013, Cilt 12, Sayı 2, 63-94, ISSN (Basılı) 1303-6831 ISSN (Online): 2148-1776.

Özel Yücel, İnaltekin Ertan (Editör), **Savaşın Değişen Modeli: Hibrit Savaş**, Çeviren: Melih Arda Yazıcı, İstanbul: Milli Savunma Üniversitesi, 2018.

Özer Mehmet Akif, İşletmelerde Stratejinin Önemi Üzerine Değerlendirmeler, **International Journal of Economic and Administrative Studies**, Yıl: 7 Sayı: 14, Kış 2015, ISSN 1307-9832.

Özkaya Sefa (Editör), **Hunlardan Günümüze Türk Askerî Kültürü Tarih, Strateji, İstihbarat, Teşkilat, Teknoloji**, 2. Baskı, İstanbul: Kronik Yayınları, 2019.

Özlü Hüsnü, Atatürk'ün Yazdığı "Taktik Meselenin Çözümü ve Emirlerin Yazılmasına ilişkin Öğütler" Adlı Eserin, Onun Liderlik Özellikleri Açısından Analizi, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, S. 48, Güz 2011, s. 815-838.

Öztürk Tolga, Tamil Kaplanları: Mağlubiyetin Jeopolitik Analizi, *Akademik Hassasiyetler* 9, sayı. 20, Aralık 2022, s. 309-35.

Öztürk Burcu, **Kriz Yönetimi ve Örnek Bir Uygulama** (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Endüstri Müh. Anabilim Dalı, Sistem Mühendisliği, İstanbul, 2010.

Özsaraç Halil, Akince Halil Can, Preveze Deniz Savaşı'ndan Türk Deniz Kuvvetleri'ne Dersler, **Milli Savunma Üniversitesi Deniz Harp Enstitüsü Mavi Vatan'dan Açık Denizlere Dergisi** Yıl: 2 Sayı: 8, 4 Aylık Süreli Yayın, Yenilevent-İstanbul: Millî Savunma Üniversitesi Merkez Basım ve Yayınevi, Temmuz 2021.

Paksoy İrfan, https://www.eura24.com/mobil/yazi/sakarya-melhame-i-kubrasi-1481.html'den alınmıştır. "İrfan PAKSOY, Sakarya Melhame-i Kübrası, 23-08-2023"

Palabıyık M. Hanefi**,** Gaznelilerin Hindistan Seferleri, **Ekev Akademi Dergisi**, Yıl: 11 Sayı: 32 (2007), s. 140-149. https://www.dunyabulteni.net/olaylar/hindistan-fatihi-gazneli-mahmut-h120028.html.

Pamukoğlu Osman, **Strateji, Yenecek ve Kazanacaksın**, İstanbul: İnkılap Kitapevi Yayınları, 2017.

Papatya Gürcan, Papatya Nurhan, A. Buğra Hamşıoğlu, İşletme Rekabetinde Stratejik Esneklik, Çevresel Türbülans, İşletme Yetenekleri ve Performans Arasındaki İlişki: Ankara İlindeki Dört-Beş Yıldızlı Otel İşletmelerinde, **İşletme Araştırmaları Dergisi, Journal of Business Research-Turk**, 2019, 11 (3), 1663-1673.

Paret Peter, **Modern Strateji Machiavelli'den Nükleer Çağa**, İstanbul: Doruk Yayımcılık Temmuz 2015.

Parker Geoffrey, **Cambridge Savaş Tarihi**, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 3. Basım, Haziran 2014.

Pehlivan, Oğuzhan ve Tolga Öz. "Askerî Karar Verme Sürecinin Taktik Ve Operatif Seviyede Etkinliği Ve Eğitim İhtiyacı". *Güvenlik Stratejileri Dergisi 16*, s. 36 (Aralık 2020): 947-75. https://doi.org/10.17752/guvenlikstrtj.847726.

Polat, Süleyman. Arşiv Vesikaları Işığında Yavuz Sultan Selim Dönemi Seferlerinin İaşe Organizasyonuna Dair Yeni Tespitler. *Gazi Akademik Bakış* 11, sy. 22 (Haziran 2018): 183-204. https://doi.org/10.19060/gav.437803.

Potter Bradley, Basil Henry Liddell Hart, **Strategy** (1954), January 19, 2016. https://classicsofstrategy. com/2016/01/19/liddell-hart-strategy-1954.

Sevgi Cezmi, Jeopolitik ve Jeostratejinin Tarihsel Gelişimi Açısından Türkiye'nin Stratejik Konumu, **Ege Coğrafya Dergisi,** İzmir 1988, S. 4 (1), s. 214-248.

Sinanoğlu Oktay, **Hedef Türkiye**, 14. Baskı, İstanbul: Otopsi Yayınevi, Aralık 2002.

Stephens Alan, Baker Nicola, **Savaşı Anlamak, Making Sense of War**, Çeviren: Süleyman Yazır, Ankara: Phonex Yayınları, Ocak 2009.

Strachan Hew, **The Direction of War, Comtemporary Strategy in Historical**, Perspective, Cambridge United Kingdom: Cambridge University Printing House, 1. Edition, 2013.

Sullivan Gordon, Harper Michael, **Umut Bir Yöntem Olamaz**, İstanbul: Boyner Holding Yayınları, Haziran 1997.

Şener Bülent, 1967 Kıbrıs Krizi'nde Siyasi, Askerî ve Hukuki Boyutlarıyla Türkiye'nin Zorlayıcı Diplomasi Uygulaması, **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Yıl: 2020 Cilt: 16 Sayı: 31

Şengöz Murat, Askerî Teşkillerde Silah Arkadaşlığının Tesisi Üzerine Kavramsal Bir Çalışma, **Enderun Dergisi** Cilt: 4 Sayı: 1

Şimşek Halil, **Türkiye'nin Ulusal Güvenlik Stratejisi**, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2002.

Şimşek, Kamuran, Tarih-i Cevdete'e Göre Napolyon, **Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S. 17, Ocak 2014, s. 85-93.

Taş N. Fahri, Selman-ı Pak Meydan Muhareb**esi, Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 11, Sayı 2

Taylor Charles, **Seküler Çağ**, İstanbul: İş Bankası Yayınları, Çeviren Dost Körpe, 2007.

Thompson Arthur A., Strickland, Alonzo J., **Strategic Management: Concepts and Cases**, 12th Edition, 101 Ratings by Goodreads, ISBN 10: 0072314990 / ISBN 13: 9780072314991, Published by McGraw-Hill Irwin, Boston, MA, 2001.

Tekdemir Aziz, Napolyon'un Moskova Seferi, 1812, **Modern Türklük Araştırmaları Dergisi**, Cilt 15, Sayı 1, Mart 2018.

Telli, Arda. Machiavelli'nin Gambiti: Devlet Aklı Doktrini'nin Kökenlerine İlişkin Bir Soruşturma. **Felsefe Arkivi**, s. 53 (Aralık 2020): 91-103. https://doi.org/10.26650/arcp.853935.

Tetlock Philip, Gardner Dan, **Süper Tahmin**, İstanbul: Optimist Yayınları, Şubat 2018.

Toffler Alvin, **Yeni Güçler, Yeni Şoklar,** İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi, 1992.

Toprak Zafer, "Bir Çağa Damgasını Vuran Savaş: Çanakkale Harbi" içinde, Arıburnu 1915 – Çanakkale Savaşı'ndan Belgesel Öyküler, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2007, s. xı -xxxv.

Towsend Charles. V. F., **Mezopotamya Seferim, Kurna, Kut'ül Amare ve Selmanıpâk Muharebeleri**, 2. Basım, Çeviren: Gürol Koca, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2021.

Turan Oğuz, **Türklerde Stratejik ve Taktik Düşünceler**, İstanbul: Belge Yayınları, 1986; Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Temmuz 1985-Ankara.

Türker Ahmet, **1904–1905 Rus- Japon Savaşı ve Musavver 1904–1905 Rus–Japon Seferi** (1. Cilt) (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı. Kütahya, 2017.

Türkmen Zekeriya, **Mütareke ve İşgalden Millî Mücadeleye Mustafa Kemal Paşa**, İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2020.

Tzu Sun, **Savaş Sanatı,** 23 Basım, (Çeviren Pulat Utkan, Giray Fidan), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Aralık 2022.

Tzu Sun, **Savaş Sanatı**, İstanbul: Yason Yayınları, 2016.

Uğurluoğlu Özgür, Çelik Yusuf, Örgütlerde Stratejik Liderlik ve Özellikleri, **Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi**, Cilt: 12, Sayı: 2, 2009.

Uygur Mehmet Nedim, İşletmelerde Stratejik Karar Verme Süreci ve Başarısını Etkileyen Temel Etkenler (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta, 2016.

Williams T. Hudson, The Authorship of the Greek Military Manual Attributed to 'Aeneas Tacticus', **The American Journal of Philology**, Published by: The Johns Hopkins University Press, 1904, Vol. 25, No. 4.

Yalçın Emruhan, Terör ve Terörizmle Mücadelede Bir İç Savaşın Analizi: Sri Lanka ve Tamil Kaplanları Örneği, **Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl: 3, Sayı: 5, Temmuz 2016.

Yalçın Hasan Basri, Ulusal Güvenlik Stratejisi, ABD, İngiltere, Fransa, Rusya, Çin, **Strateji Araştırmaları Serisi SETA Kitapları 18**, ISBN: 978-605-4023-96-7, 1. Baskı, Şubat 2017-İstanbul.

Yalçın Osman, Savaş Tarihinin Etüdü ve Savaş Tarihi Yazımında Yöntem, **19 Mayıs Sosyal Bilimler Dergisi**, ISSN: 2717736x Cilt: 2 Sayı: 2

Yarger H. Richard, **Theory of War and Strategy, Toward A Theory of Strategy; ART LYKKE and US Army War College Strategy Model**, US Army War College, 2012.

Yeşim Ragıp Şevki, **Kızıl Elma**, İstanbul: Elips Kitapevi, 2004.

Yıldırım İbrahim, **Millî Güç ve Beka**, 26 Mart 2019, https://www.habergazetesi.com.tr /yazarlar/18674/Millî-guc-ve-beka.

Yılmaz Sait, Jeopolitik ve Strateji, **Jeopolitik Aylık Strateji Dergisi**, Yıl: 8, Sayı: 61, Şubat 2009 İstanbul.

Yılmaz Salih, Yeni Avrasyacılık ve Rusya, **Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Dergisi**, Bahar/Spring 2015, Sayı/Issue 34

Yükselen Cemal, **Kurumsal Yönetim ve Aile Anayasası**, Ankara: Detay Yayıncılık, 2018.

Zweig Stefan, **Bilmek Değil Sadece Hayal Etmek İnsanı Mutlu Kılar**, 28. Baskı, İstanbul: Destek Yayınları, Mart 2021.

Gözden Geçirilmiş 5. Basım

TARIMSAL FİNANSMAN

Prof. Dr. Bahattin Çetin

nobel

TARIMSAL FİNANSMAN

Prof. Dr. Bahattin Çetin

Yayın No.: 941
İktisat Ekonomi No.: 170
ISBN: 978-605-133-842-2
E-ISBN: 978-625-406-423-4
Basım Sayısı: Gözden Geçirilmiş 5. Basım, Mart 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Sergen Öz -sergen@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Bayraktar Asiltürk -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Çetin, Bahattin.
Tarımsal Finansman / Bahattin Çetin
Gözden Geçirilmiş 5. Basım, VIII+ 194s., 16x23,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-842-2
E-ISBN: 978-625-406-423-4
1. Tarım 2. Finansman 3. Analiz 4. Sermaye

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA

İÇİNDEKİLER

1. İŞLETMELERDE VE TARIM İŞLETMELERİNDE FİNANSMAN 1

1.1. Finansmanın Tanımı ve İşlevi 1
1.2. Tarım İşletmeleri, Özellikleri ve Tarımsal Finansman 3
1.2.1. İşletme ve Tarım İşletmesi Kavramları 3
1.2.2. Tarım İşletmelerinin Özellikleri ve Sınıflandırılması 5
1.2.3. Tarımsal İşletmelerin Finansal Özellikleri 15
1.2.3.1. Tarım İşletmelerinin Küçük Ölçekli Olması ve Tasarruf Yetersizliği 16
1.2.3.2. Sermaye Devir Hızının Düşüklüğü 18
1.2.3.3. Tarımsal Üretimin Doğal Koşullara Bağımlılığı 19
1.2.3.4. Tarım İşletmelerinin Sermaye Yapısı ve Üretim Faktörleri İçinde Bağlı Varlıkların Payının Yüksekliği 20
1.2.3.5. Tarımsal Finansmanın Subjektif Özellikleri 21
1.3. Finansman Şekilleri 22

2. İŞLETMELERDE SERMAYE KAVRAMI VE TARIM İŞLETMELERİNDE SERMAYE 27

2.1. İşletmelerde Sermaye ve Sermaye Türleri 27
2.1.1. Kullanılma Yerine ve Şekline Göre Sermaye 28
2.1.2. Kaynağına Göre Sermaye 30
2.1.3. Üretime Katılma Şekline Göre (İşletme ve Yatırım Sermayesi) 31
2.2. Tarım İşletmelerinde Sermayenin Özellikleri ve Sınıflandırılması 33

3. TARIMSAL İŞLETME FİNANSININ İŞLEYİŞİ VE YÖNETİMİ 37

3.1. Tarımsal Finansman Gereksiniminin Saptanması ve Kullanımında İlkeler 39
3.1.1. Finansman Gereksinimi ve Kredi Kullanımı 40
3.1.2. Borçlanma Zamanı ve Miktarı 42
3.1.3. Kredinin Kullanılacağı Üretim Faaliyetleri veya Alanlar 44
3.1.3.1. Tarımda Risk, Belirsizlik ve Risk Yönetimi 45
3.1.3.1.1. İşletmelerde Risk ve Belirsizliğin Yönetimi, Risk Beklentilerinin Ölçülmesi Yaklaşımları 52
3.1.4. Borç Ödeme Planı 62
3.2. Finansal Planlama 64

4. TÜRKİYE'DE TARIMSAL FİNANSMAN KAYNAKLARI VE KREDİ KULLANIMI 67

4.1. Tarımsal Finansman Kaynakları 67
4.1.1. Kurumsal Olmayan Finans Kaynakları 67

4.1.2. Kurumsal Finans Kaynakları 69
4.1.2.1. Kurumsal Finansman Kaynakları ve Faaliyetleri 70
4.2. Tarım İşletmelerinde Kredi Kullanımı 77

5. FİNANSAL ANALİZ VE YATIRIM KARARLARI 79

5.1. Mali Tablolar ve Bilanço Analizi 79
5.1.1. Gelir-Gider Tablosu 79
5.1.2. Bilanço 81
5.1.3. Rasyo Analizleri 83
5.2. Tarım İşletmelerinde Yatırım Kararları ve Değerlendirilmesi 88
5.2.1. Yatırım Kararlarının Değerlendirilme İlkeleri 89
5.2.2. Finansal Kaynakların Maliyetinin Hesaplanması 90
5.2.2.1. Yabancı Sermaye Maliyeti 91
5.2.2.2. Öz Sermaye Maliyeti 91
5.2.3. Tarımsal Finansmanda Teminatlar, Vade ve Faiz İşlemleri 93
5.3. Yatırım Kararlarını Değerlendirme Yöntemleri 101

6. ALTERNATİF FİNANSMAN KAYNAKLARI VE UYGULAMALARI 111

6.1. Leasing (Finansal Kiralama) 111
6.1.1. Leasing Kavramı ve Uygulamalar 111
6.2. Faktoring 122
6.2.1. Faktoring Kavramı ve Uygulamalar 122
6.3. Vadeli İşlemler ve Opsiyon Borsası 127
6.4. Risk Sermayesi (Venture Capital) 127
6.4.1. Risk Sermayesi Kavramı, Dünya ve Türkiye'deki Uygulamaları 127
6.4.2. Risk Sermayesi ile İlişkili Kavramlar 128
6.4.3. Risk Sermayesinin Özellikleri 129
6.4.4. Risk Sermayesi Modelinde Yönetim Yaklaşımı 130
6.4.5. Risk Sermayesi Finansman Türleri 130
6.4.6. Kuruluşun Kendi Yönetici Kadrosu Tarafından Alınması (Management Buy Out) 132
6.4.7. Risk Sermayesi Fon Kaynakları 132
6.4.8. Bağımsız Risk Sermayesi Şirketleri 133
6.4.9. Finansal Kurumlara Ait Risk Sermayesi Şirketleri 134
6.4.10. Finansal Olmayan Kurumlara Ait Risk Sermayesi Şirketleri 134
6.4.11. Küçük İşletme Yatırım Şirketleri 134
6.4.12. Dünya ve Türkiye'deki Risk Sermayesi Uygulamaları 135
6.4.13. Mevcut Örnek (Vakıf Risk Sermayesi Yatırım Ortaklığı A.Ş.) 137
6.4.14. Ülkemizdeki Diğer Risk Sermayesi Yatırımları 137

KAYNAKLAR 139

EK.1. Kurumsal Finansman Kaynakları ve Tarım Kredilerine İlişkin Uygulamaları 145

KAYNAKLAR

AÇIL, A. F., 1956, Samsun İli Tütün İşletmelerinde Rantabilite, A. Ü. Ziraat Fakültesi Yay No: 105, Ankara, 215s.

AÇIL, A. F., 1980, Tarım Ekonomisi, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yay No: 721, ANKARA

AÇIL, A. F., R. DEMİRCİ, 1984, Tarım Ekonomisi Dersleri, A. Ü. Ziraat Fakültesi Yay No: 880, ANKARA

AKÇAÖZ, H. V., ÖZKAN, B., 2002, Tarımsal Üretimde Karşılaşılan Riskler ve Uygulanabilecek Stratejiler, Türkiye V. Tarım Ekonomisi Kongresi, 18-20 Eylül, Erzurum.

AKGÜÇ, Ö., 1994, Finansal Yönetim, Muhasebe Enstitüsü Yay No:63, ISBN 975-7429-03-1, İSTANBUL

AKSOY, A., 1993, İşletme Sermayesi Yönetimi, Gazi Üniversitesi Gazi Bürosu Kitabevi, ANKARA

AKSÖZ, İ., 1972, Zirai Kredi, Atatürk Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Yay No: 114, ERZURUM

ANONYMOUS, 1996. The Agricultural Situation in The European Union 1995 Report, Office for Official Publications of The European Union, Luxemburg, p. T/151.

ANONYMOUS, DİE, 2001 Türkiye İstatistik Yıllığı, Yay. No:2960, Ankara.

ARAS, A., 1988, Tarım Muhasebesi, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yay No: 486, Bornova, İzmir, 323s.

BAKER,T.G., J.R.BRAKE.,1977. Cash Flow Analysis of the Farm Business, Agric. Exp. Station Ext. Bull.E-911. Michigan State University, East Lansing, USA.

BARNETT, B. J., K. H., COBLE, 1999, Understanding Crop Insurance Principles: A Primer for Farm Leaders. 'Mississippi State University Research Report No. 209. February

BARRY,P., ELLINGER. P., 2011., Financial Management in Agriculture, Published by Pearson. 7. Edition, ISBN 9780135037591 ,USA. 416p.

BERK, N., 1995, Finansal Yönetim, Türkmen Kitabevi, 2. Baskı, ISBN 975-7337-34-X, İSTANBUL

BÜLBÜL, M., 1986, Tarımsal İşletmelerin Finansmanı, A. Ü. Ziraat Fakültesi Ders Notu No: 133, ANKARA

BOEHLJE, M. 1994. Evaluating Farm Financial Performance. Journal of Land Values, Taxation and Business Management. pp. 109-115.

BOEHLJE, M., C. DOBBINS, A. MILLER, D. MILLER, F. BARNARD. 1999. Measuring & Analysing Farm Financial Performance. Farm Business Management for the 21st Century, Dept. Of Agricultural Economics, Purdue University. 45 p.

ÇABUK,A., Finansal Tablolar Analizi, 2.Baskı, U.Ü. Basımevi Yayın No:38, Bursa, 1991.

ÇAKICI, L., 1973, Sanayi İşletmelerinde Rantabilite ve Rantabilite İle İlgili Sorunlar, A. Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No:353, Ankara, 261s

CEYHAN, V., 1995, Tarımda Risk İdaresi Stratejileri ve Risk İdaresinde Kooperatifçiliğin Rolü, Karınca Dergisi, sayı: 702, Ankara.

CEYLAN, A., 1998, İşletmelerde Finansal Yönetim, Ekin Yayınları, 5. Baskı, BURSA

CİNEMRE, H. A., V. CEYHAN, O. KILIÇ, 1995, Çarşamba Ovası Tarım İşletmelerinin Ekonomik Analizi, 19 Mayıs Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Araştırma Seri No:2, Samsun, 104s.

ÇETİN, B., 1984, Ankara İli Kasaplık Piliç İşletmelerinin Ekonomik Analizi Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 134s.

ÇETİN, B., 1985, 'Financing the Agricultural Credit Cooperatives in Turkey' Cooperation in Turkey, Number 2, April, ANKARA

ÇETİN, B., 1988, Tekirdağ İli Merkez İlçesinde Ayçiçeği Yetiştiren Tarım İşletmelerinin Doğrusal Programlama Metodu ile Planlanması, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü (Doktora Tezi), Ankara, 142s.

ÇETİN, B., 1996, Sığırcılık İşletmelerimizin Yapısal Özellikleri, Güney Marmara Bölgesi Sığırcılık İşletmelerinde Verimlilik ve Optimal İşletme Organizasyonlarının Doğrusal Programlama Yöntemiyle Saptanması, U. Ü. Ziraat Fak. Araştırma ve İncelemeler Yay. No:14, Bursa, 65s

ÇETİN, B., 1999, Gıda Sanayi Ekonomisi ve İşletmeciliği, VİPAŞ A. Ş., U. Ü. Güçlendirme Vakfı Yay No: 136, BURSA, 186s.

ÇETİN, B., 2000, Production and Marketing Problems in Contract Vegetable Growing for the Food Industry in Turkey, International Multidisciplinary Conference, Integrated View of Fruit and Vegetable Quality, May 1-3, University of Georgia, USA.

ÇETİN, B., 2000, Optimal Farm Plans for Tractor Capacity and Analysis of Tractor Use in Vegetable Farms, Bursa Province, Türkiye. AMA, Agricultural Mechanisation in Asia, Africa and Latin America, Vol:31, No:4, ISSN 0084-5841, Autumn, Tokyo-JAPAN pp72-75.

ÇETİN, B., 2003, Tarımsal Finansman, U. Ü. Ziraat Fakültesi Yay No: 97, Bursa, 114 s.

ÇETİN, B., S. YAZGAN., T.TİPİ., 2004., Economics of Drip Irrigation of Olives in Turkey, Agricultural Water Management, 66(2).p.145-151.

ÇETİN, B., Ş. TURHAN, 2013, Tarım Sigortaları, Nobel Yayınları No:563, Geliştirilmiş 2. Basım, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 272 s.

ÇETİN, B., T. TİPİ, 2023, Tarım Muhasebesi, Uygulamalı Örneklerle, Geliştirilmiş 5. Basım, Nobel Yayınları No:1545, Ankara, 228 s.

ÇETİN, B., 2020, Gıda Sanayi İşletme Ekonomisi, Nobel Yayınları No:357, Geliştirilmiş 3. Basım, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 179 s.

ÇETİN, B., 2013, Uygulamalı Tarım Ekonomisi, Nobel Yayınları No:645, Nobel Yayın Dağıtım. Ankara, 352 s.

CRAMER, G.L.,C.W, JENSEN., 1998, Agricultural Economics and Agribusiness, 4th Edition, John Wiley and Sons Inc., New York.

DİNLER. T., YALTIRIK, A, ÇETİN, B, ÖZKAN, B,V.D., 2005., Tarımda Risk Yönetimi ve Tarım Sigortaları ,Türkiye Ziraat Mühendisliği 6. Teknik Kongresi, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, V.I, pp.1209-1231, Ankara.

ERKUŞ, A., BÜLBÜL, M., KIRAL, T., AÇIL, F., DEMİRCİ, R., 1995, Tarım Ekonomisi, Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Eğitim, Araştırma ve Geliştirme Vakfi Yayınları No:5, Ankara

ERKUŞ, A., E., Rehber, 1998, Proje Hazırlama Tekniği, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yay No: 1496, ANKARA

GÜRGEN, Y., 1972, İşletme Finansmanı, Emel Matbaacılık Sanayii, ANKARA

HARSH, S. B., J.L., CONNOR, D. G., SCHWAB, 1981, Managing the Farm Business, Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, N. J. 07632, Michigan State University, USA, 384s.

İNAN, İ. H., 2006, Tarım Ekonomisi ve İşletmeciliği, 6. Baskı, Avcı Ofset, İstanbul, 372s.

JAMES, S. C., E. STONEBERG, 1986, Farm Accounting and Business Analysis, Third Edition, The Iowa State University Press, Ames, Iowa, 312p.

KARACAN, A. R., 1991, Tarım İşletmelerinin Finansmanı ve Tarımsal Kredi, E. Ü. Ziraat Fak. Yay No: 498, İZMİR

LANGEMEIER, M. R. 2000/c. Financial Ratios Used in Financial Management. Kansas State University, Farm Management Guide, MF-270.4 p.

LEE, F. W., M. D. BOEHLJE, N. G. AORON AND W. G. MURRAY., 1986, Agricultural Finance, Seventh Ed., The Iowa State University Press, Ames, Iowa, USA

MİRANDA, M. J. AND J. W., GLAUBER, 1997, 'Systemic Risk, Reinsurance, and the Failure of Crop Insurance Markets'. American Journal of Agricultural Economics, 79 February, 206-15.

MİSHRA PRAMOD K, 1996, Agricultural Risk, Insurance and Income: A study of the Impact and Desing of India's Comprehensive Crop Insurance Scheme, Avebury.

MOSS,C.B., 2013., Agricultural Finance, Published by Routledge, ISBN 978041559078, New York, USA. 290p.

MÜLAYİM, Z. G., 2003, Kooperatifçilik, Güncelleştirilmiş 4. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara.

O' DONNELL, J. L., 1970, Para Banka (Finansma'nın) Seçilmiş Konuları, M.E.B. ve İkt. ve Tic. İlişkiler Akademisi Yay. ANKARA.

OSBORN, D.D., C.K, SCHNECBERGER., Modern Agricultural Management, Reston Publishing Company Inc. Virginia, ISBN 0-8359-4550-2, The University of Missouri, 416 p, USA.

PEKER,K., ÇETİN, B., Tarımsal Sistem Yönetimi ve Tarımsal İşletmeciliğin Bileşenleri; Kavram ve Kuramlar, Türkiye IX. Tarım Ekonomisi Kongresi, Şanlıurfa, 2010, s 111-119.

PENSON.J.,O.CAPPS.,C.ROSSON., R.WOODWARD. 2009, Introduction to Agricultural Economics, 5th Edition. Pearson Education Inc. New Jersey,

REDDY, S.S., RAM R.P., 2018, Agricultural Finance and Management, Oxford & IBH Publishing Co.Pvt.Ltd.,New Delhi, India.248 p.

REHBER, E., ÇETİN, B., 1998, Tarım Ekonomisi, U.Ü. Güçlendirme Vakfı Yayın No:134, ISBN 975-564-074-6, Bursa, 317s.

RENDER.B.,R.M.STAIR.,2000., Quantitative Analysis for Management, Prentice Hall, Upper Saddle River, New Jersey,USA.

SANER, G., 1994/1, Tarımda Risk ve Belirsizlik, Verimlilik Dergisi, Milli Prodüktivite Merkezi Yayını, cilt:23, sayı:1, Ankara, s199.

SKEES, J. R. P., Hazell and M. Miranda. 'New Appoach to Crop Insurance in Developing Countries' 2000.

SYDNEY, J., E. STONEBENG, 1974, Farm Accounting and Business Analysis, Ames: Iowa State University Press, Ames, USA.

TEKOK, O., 1985, Finansal Yönetim, G. Ü. Yay. No: 58, İ.İ.B.F. Yay No:32, Ankara.

TİPİ, T., 2002, Tarım İşletmelerinin Yıllık Faaliyet Sonuçlarının Değerlendirilmesi Yöntemlerinin Karşılaştırmalı Analizi, U.Ü. Fen Bil. Enst. (Doktora Tezi), Bursa.

TURHAN. Ş., B. ÇETİN., B.C. ÖZBAĞ., 2006, Analysis of Turkish Broiler Sector: The case of price competition, New Zealand J.of. Agricultural Research, Vol:49(4). p.431-437.

WESTON, F., E., BRIGHAM, 1975, Essentials of Managerial Finance Holt, Rivehart and Wishstan Inc., NEWYORK

http://www.denizbank.com/TR/Bankacilik/tarim_bankaciligi/Krediler/

http://www.faktoringdernegi.com

http://www.farmdoc.uiuc.edu./finance /analysis6.pdf

http://www.fider.org.tr

http://www.finansbank.com.tr/isletme/tarimdestek.jsp

http://www.garanti.com.tr/bankacilik/kobi/kobilere_ozel/sektore_ozel/tarim.html

http://www.halkbank.com.tr/channels/1.asp?id=887

http://www.kobinet.org.tr/hizmetler/bilgibankasi/finans/003d.html

http://www.sekerbank.com.tr/kobi-tarimvehayvancilikpaketi.jsp

http://www.tarimkredi.org.tr

http://www.teb.com.tr/Isletme/TarimBankaciligi.aspx

http://www.tsrsb.org.tr

http://www.tuik.gov.tr

http://www.vakifbank.com.tr/1365.aspx

http://www.vob.org.tr/VOBPortalTur/DesktopDefault.aspx

http://www.yapikredileasing.com.tr/

http://www.yapikredifaktoring.com.tr/default.asp?page=af1&lang=TR

http://www.ziraatbank.com.tr/tarimsal/tarimsal_kredi.html

http://www.ziraatbank.com.tr/default.asp?sayfa=tr/bireysel/kredi-urunleri/tuketici-krd.aspx&anagrup=bireysel

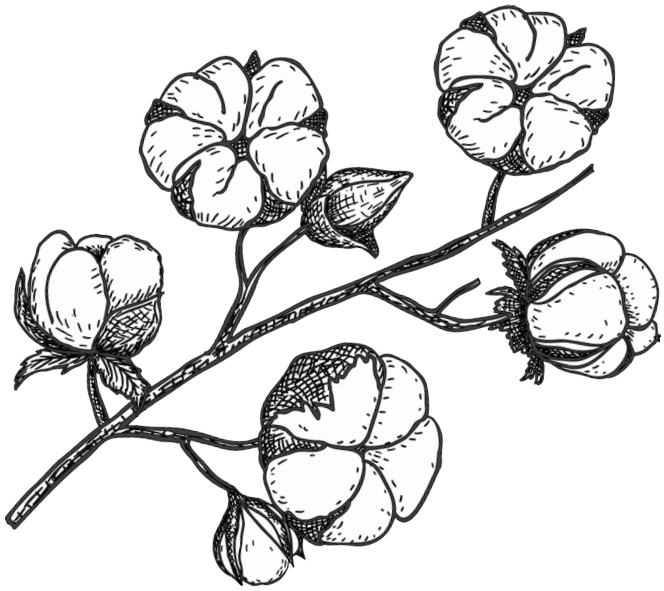

TARLA BİTKİLERİ ISLAHI

Pamuk, Mısır, Sorgum, Soya, Susam, Yer Fıstığı

BATI AKDENİZ TARIMSAL ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ

TARLA BİTKİLERİ ISLAHI

Pamuk, Mısır, Sorgum, Soya, Susam, Yer Fıstığı

Teknik Editör
M.Sc. Ahmet Eren

Dizgi&Görsel Editör
Aytekin Aktaş

Yazarlar

Aytekin Aktaş
M.Sc. İbrahim Çelik
M.Sc. Selfinaz Kübra Velioğlu
Doç. Dr. Metin Durmuş Çetin
Dr. Senem Sabancı Bal
Dr. Ahmet Öztürk
Doç. Dr. Şekip Erdal
Mehmet Pamukçu
Dr. Semiha Kiremitci
Doç. Dr. Cengiz Erdurmuş
M.Sc. Tülay Emrebaş
M.Sc. Mehmet Kocatürk
M.Sc. Duygu Güneş
M.Sc. Hacı Tek
Dr. Abdullah Kadiroğlu

Copyright® 2024
Tüm hakları saklıdır. Hangi amaçla olursa olsun Batı Akdeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü'nden izin alınmadan kısmen ya da tamamen çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz.

Bu yayının baskısı Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti. tarafından yapılmıştır.

1. Baskı
ANTALYA-2024
ISBN: 978-625-371-619-6

Baskı
Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

Yazışma Adresi
Demircikara Mahallesi Paşakavakları Cad. No: 11 Pk: 35 MURATPAŞA / ANTALYA

Telefon : +(90) 242 321 67 97
Faks : +(90) 242 321 15 12
e-posta : batem@tarimorman.gov.tr
web adresi: https://arastirma.tarimorman.gov.tr/batem

İÇİNDEKİLER

1. BÖLÜM
TARLA BİTKİLERİNE GENEL BAKIŞ

1. TARLA BİTKİLERİNE GENEL BAKIŞ 3
1.1. Tarla Bitkilerinin Önemi 3
1.2. Türkiye'de Tarla Bitkileri Tarımı 4
1.3. Türkiye Tarla Bitkileri Üretiminde Yeterlilik Durumu 9
1.4. Dünya'da Tarla Bitkileri Islah Çalışmaları 9
1.5. Türkiye'de Tarla Bitkileri Islah Çalışmaları 10
1.6. Antalya'da Tarla Bitkileri Islah Çalışmaları 11

2. BÖLÜM
PAMUK ISLAHI

1. PAMUĞUN ÖNEMİ 21
2. DÜNYA VE ÜLKEMİZDE PAMUK ÜRETİM DURUMU 22
3. PAMUĞUN BİTKİ SİSTEMATİĞİ 24
4. PAMUĞUN ANAVATANI VE YAYILIŞI 26
5. PAMUĞUN EKOLOJİK İSTEKLERİ 27
6. PAMUĞUN BİTKİ MORFOLOJİSİ 28
7. PAMUKTA ÇİÇEKLENME, TOZLANMA VE DÖLLENME BİYOLOJİSİ 35
8. PAMUKTA MELEZLEME TEKNİĞİ 35
9. PAMUĞUN ÖNEMLİ ÖZELLİKLERİ VE KALITIM DURUMU 39
10. PAMUK ISLAH ÇALIŞMALARI 41
11. PAMUK ISLAH AMAÇLARI 46
12. PAMUK ISLAH METOTLARI 56
12.1. İntrodüksiyon Islahı 56
12.2. Seleksiyon Islahı 56
12.3. Melezleme (Kombinasyon) Islahı 57
12.3.1. Ebeveyn seçimi 58
12.3.2. Kombinasyon oluşturulması 58
12.3.3. Melezleme sonrası seleksiyon 59
12.3.3.1. Pedigri metodu 59
12.3.3.2. Bulk metodu 61
12.3.3.3. Tek tohum soyu metodu (Single seed descent, SSD) 64
12.4. Geriye Melezleme Islahı 64
12.5. Hibrit Pamuk Islahı 65
12.6. Mutasyon Islahı 66
12.7. Poliploidi Islahı 66
12.8. Pamuk Islahında Biyoteknolojik Uygulamalar 68
13. PAMUK TOHUMLUK ÜRETİMİ 71
13.1. Tohumluk Üretimi 71
13.2. Tohumluk Sertifikasyonu 72

3. BÖLÜM
MISIR ISLAHI

1. MISIRIN ÖNEMİ 83
2. DÜNYA VE ÜLKEMİZDE MISIR ÜRETİM DURUMU 83
3. MISIRIN BİTKİ SİSTEMATİĞİ 85
4. MISIRIN ANAVATANI VE YAYILIŞI 87
5. ÜLKEMİZDE ÜRETİLEN MISIR TİPLERİ 87
6. MISIRIN EKOLOJİK İSTEKLERİ 90
7. MISIRIN BİTKİ MORFOLOJİSİ 91
8. MISIRDA ÇİÇEKLENME, TOZLANMA VE DÖLLENME BİYOLOJİSİ 94
9. MISIRDA KENDİLEME VE MELEZLEME TEKNİĞİ 97
10. MISIRIN ÖNEMLİ ÖZELLİKLERİ VE KALITIMI 97
11. MISIR ISLAH ÇALIŞMALARI 102
12. MISIR ISLAH AMAÇLARI 105
13. MISIR ISLAH METOTLARI 106
    13.1. Hibrit Çeşit Islahı 107
        13.1.1. Kaynak materyal oluşturma 107
        13.1.2. Popülasyon ıslahı 109
            13.1.2.1. Toplu seleksiyon (Fenotipik tekrarlamalı seleksiyon) 111
            13.1.2.2. Half-sib tekrarlamalı seleksiyon 111
            13.1.2.3. Full- sib tekrarlamalı seleksiyon 113
            13.1.2.4. S1 tekrarlamalı seleksiyon 113
        13.1.3. Kendilenmiş mısır hatlarının geliştirilmesi 113
            13.1.3.1. Pedigri seleksiyon yöntemi 114
            13.1.3.2. Geriye melezleme yöntemi 114
            13.1.3.3. Sitoplazmik erkek kısır yöntemi 115
            13.1.3.4. Doubled haploid yöntemi 116
        13.1.4. Hatların uyum yeteneklerinin belirlenmesi 120
            13.1.4.1. Hatların genel uyum yeteneklerinin belirlenmesi (GUY) 120
            13.1.4.2. Hatların özel uyum yeteneklerinin belirlenmesi (ÖUY) 122
        13.1.5. Çeşit verim denemeleri 123
        13.1.6. Çeşit tescil işlemleri 124
    13.2. Mısırda Dayanıklılık Islahı 124
        13.2.1. Biyotik streslere dayanıklılık ıslahı 125
        13.2.2. Abiyotik streslere dayanıklılık ıslahı 126
            13.2.2.1. Kuraklığa toleranslı çeşit ıslahı çalışmaları 126
    13.3. Mısır Islahında Biyoteknolojik Yöntemler 126
14. MISIR TOHUMLUK ÜRETİMİ 129
    14.1. Saf Hat Tohumluk Üretimi 129
    14.2. Hibrit Tohumluk Üretimi 130
    14.3. Tohumluk Sertifikasyonu 132

4. BÖLÜM
SORGUM ISLAHI

1. SORGUMUN ÖNEMİ 141
2. DÜNYA VE ÜLKEMİZDE SORGUM ÜRETİM DURUMU 142
3. SORGUMUN BİTKİ SİSTEMATİĞİ 143
4. SORGUMUN ANAVATANI VE YAYILIŞI 146
5. SORGUMUN EKOLOJİK İSTEKLERİ 146
6. SORGUMUN BİTKİ MORFOLOJİSİ 147
7. SORGUMDA ÇİÇEKLENME, TOZLANMA VE DÖLLENME BİYOLOJİSİ 149
8. SORGUMDA KENDİLEME VE MELEZLEME TEKNİĞİ 151
9. SORGUM ISLAH ÇALIŞMALARI 154
10. SORGUM ISLAH AMAÇLARI 155
11. SORGUMUN ÖNEMLİ ÖZELLİKLERİ VE KALITIM DURUMU 157
12. SORGUM ISLAH METOTLARI 160
    12.1. İntrodüksiyon Islahı 160
    12.2. Seleksiyon Islahı 160
    12.3. Melezleme Islahı 160
    12.4. Heterosis Islahı 161
    12.5. Geriye Melezleme Islahı 164
    12.6. Dayanıklılık Islahı 164
    12.7. Biyoteknolojik Uygulamalar 164
13. SORGUM TOHUMLUK ÜRETİMİ 165
    13.1. Tohumluk Üretimi 165
    13.1. Tohumluk Sertifikasyonu 166

5. BÖLÜM
SOYA ISLAHI

1. SOYANIN ÖNEMİ 175
2. DÜNYA VE ÜLKEMİZDE SOYA ÜRETİM DURUMU 175
3. SOYANIN BİTKİ SİSTEMATİĞİ 177
4. SOYANIN ANAVATANI VE YAYILIŞI 177
5. SOYA EKOLOJİK İSTEKLERİ 178
6. SOYANIN BİTKİ MORFOLOJİSİ 179
7. SOYADA ÇİÇEKLENME, TOZLANMA VE DÖLLENME BİYOLOJİSİ 183
8. SOYADA MELEZLEME TEKNİĞİ 184
9. SOYANIN ÖNEMLİ ÖZELLİKLERİ VE KALITIM DURUMU 186
10. SOYA ISLAH ÇALIŞMALARI 188
11. SOYA ISLAH AMAÇLARI 191
12. SOYA ISLAH METOTLARI 193
    12.1. İntrodüksiyon Islahı 193
    12.2. Seleksiyon Islahı 194
        12.2.1. Toplu (mass) seleksiyon 194
        12.2.2. Teksel (saf hat) seleksiyon 194
    12.3. Melezleme Islahı 194
        12.3.1. Ebeveynlerin seçimi 194

12.3.2. Başlangıç popülasyonu oluşturma 195
12.3.3. Uygulanan seleksiyon yönteminin belirlenmesi 195
12.3.3.1. Pedigri metodu 195
12.3.3.2. Bulk metodu 196
12.3.3.3. Tek tohum soyu metodu (Single seed descent, SSD) 196
12.4. Geriye Melezleme Islahı (GM) (Backcrossing, BC) 198
12.5. Mutasyon Islahı 199
12.6. Soya Islahında Biyoteknolojik Tekniklerin Kullanımı 200
13. SOYA TOHUMLUK ÜRETİMİ 202
13.1. Tohumluk Üretimi 202
13.2. Tohumluk Sertifikasyonu 202

6. BÖLÜM
SUSAM ISLAHI

1. SUSAMIN ÖNEMİ 209
2. DÜNYA VE ÜLKEMİZDE SUSAM ÜRETİM DURUMU 209
3. SUSAMIN BİTKİ SİSTEMATİĞİ 211
4. SUSAMIN ANAVATANI VE YAYILIŞI 211
5. SUSAMIN EKOLOJİK İSTEKLERİ 212
6. SUSAMIN BİTKİ MORFOLOJİSİ 213
7. SUSAMDA ÇİÇEKLENME, TOZLANMA VE DÖLLENME BİYOLOJİSİ 217
8. SUSAMDA MELEZLEME TEKNİĞİ 219
9. SUSAMIN ÖNEMLİ ÖZELLİKLERİ VE KALITIMI 219
10. SUSAM ISLAH ÇALIŞMALARI 220
11. SUSAM ISLAH AMAÇLARI 221
12. SUSAMIN ISLAH METOTLARI 229
12.1. İntrodüksiyon Islahı 229
12.2. Seleksiyon Islahı 229
12.2.1. Toplu (mass) seleksiyon 231
12.2.2. Teksel (saf hat) seleksiyon 231
12.3. Melezleme Islahı 232
12.3.1. Pedigri metodu 233
12.3.2. Bulk metodu 234
12.3.3. Tek tohum soyu metodu (Single seed descent) 234
12.4. Geriye Melezleme Islahı (Back-crossing, BC) 235
12.5. Hibrit Çeşit Islahı 236
12.6. Mutasyon Islahı 237
12.7. Susam Islahında Moleküler Tekniklerin Kullanımı 238
13. SUSAM TOHUMLUK ÜRETİMİ 241
13.1. Susamda Kademeli Tohumluk Üretimi 241
13.2. Tohumluk Sertifikasyonu 242

7. BÖLÜM
YER FISTIĞI ISLAHI

1. YER FISTIĞININ ÖNEMİ 251
2. DÜNYA VE ÜLKEMİZDE YER FISTIĞI ÜRETİM DURUMU 251
3. YER FISTIĞININ BİTKİ SİSTEMATİĞİ 252
4. YER FISTIĞININ ANAVATANI VE YAYILIŞI 254
5. YER FISTIĞININ EKOLOJİK İSTEKLERİ 255
6. YER FISTIĞININ BİTKİ MORFOLOJİSİ 256
7. YER FISTIĞININ ÇİÇEKLENME, TOZLANMA VE DÖLLENME BİYOLOJİSİ 260
8. YER FISTIĞININ MELEZLEME TEKNİĞİ 262
9. YER FISTIĞININ ÖNEMLİ ÖZELLİKLERİ VE KALITIM DURUMU 266
10. YER FISTIĞI ISLAH ÇALIŞMALARI 267
11. YER FISTIĞI ISLAH AMAÇLARI 271
12. YER FISTIĞI ISLAH METOTLARI 276
    12.1. İntrodüksiyon Islahı 277
    12.2. Seleksiyon Islahı 279
        12.2.1. Toplu (mass) seleksiyon 279
        12.2.2. Teksel (saf hat) seleksiyon 279
    12.3. Melezleme Islahı 281
        12.3.1. Pedigri metodu 282
        12.3.2. Bulk metodu 283
        12.3.3. Tek tohum soyu metodu 283
    12.4. Geriye Melezleme Islahı 284
    12.5. Mutasyon Islahı 284
    12.6. Türler Arası Melezleme 287
    12.7. Yer Fıstığı Islahında Moleküler Tekniklerin Kullanımı 289
13. YER FISTIĞI TOHUMLUK ÜRETİMİ 290

1. BÖLÜM

TARLA BİTKİLERİNE GENEL BAKIŞ

YAZARLAR

Aytekin AKTAŞ

M.Sc. İbrahim ÇELİK

KAYNAKLAR

[1] Akay Barbaros, E. (2020). Antalya'da sanayileşme süreci ve mekansal etkileri: Antalya dokuma fabrikası yerleşkesi örneği. Akdeniz Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, (Yüksek Lisans Tezi).

[2] Alçıtepe, A.G. (2011). Antalya'da tarımsal kurumların tarihçesi. Antalya Kent Müzesi Projesi Yayınları, Antalya, 20s

[3] Anonim (2018). Tarım ve gıdada rekabetçi üretim. Onbirinci kalkınma planı (2019-2023). TC Kalkınma Bakanlığı.

[4] Anonim (2022). TİGEM 2022 yılı tohumculuk sektör raporu. https://www.tigem.gov.tr Erişim tarihi: 27.07.2023.

[5] Anonim (2023). TÜBİTAK, AR-GE destek programları. https://www.tubitak.gov.tr/sites/default/files/teydeb_kitapcik.pdf Erişim tarihi:27.07.2023.

[6] Anonymous (2022). Preferred fiber and materials market report. Website address https://www.textileexchange.org Erişim tarihi: 19.07.2022

[7] Arıoğlu, H.H. (2014). Yağ bitkileri yetiştirme ve ıslahı ders kitabı. Genel Yayın No:220, Çukurova Üni. Ziraat Fakültesi Ders Kitapları Yayın No:A-70. Adana, 204 s.

[8] Barışcan, E. (2020). Cumhuriyetin ilk kırk yılında türkiye'de tohum ıslah araştırmaları: Eskişehir Sazova tohum ıslah istasyonu örneği. İstanbul Üniversitesi Sosyal bilimler Enstitüsü Bilim Tarihi Ana Bilim Dalı, İstanbul, (Doktora Tezi).

[9] Baydar, H. (2019). Tıbbi ve aromatik bitkiler bilimi ve teknolojisi (7. Basım). Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

[10] Baydar, H. (2022). Tarla bitkileri tarımı ve endüstrisi. Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Tarla Bitkileri Bölümü.

[11] Borlaug, N. E. (2002). The green revolution revisited and the road ahead. Stockholm: Nobelprize. org. Erişim tarihi:08.08.2023

[12] Daynard, T. (2020). A brief history of the hybrid corn ındustry. https://tdaynard.com/2019/10/25/a-brief-history-of-the-hybrid-corn-industry/ Erişim tarihi:16.06.2022

[13] Er, C. (2013). Dünden bugüne tarla bitkileri ve geleceği. 10. Tarla Bitkileri Kongresi, 10-13 Eylül 2013, Konya / Türkiye.

[14] Erdem, E. ve. Tuğcu, C. T. (2019). Temel sektörde gelişmeler I: Tarım Sektörü. Türkiye Ekonomisi, Editörler; Toprak, M. ve Çatalbaş, N. Anadolu Üniversitesi Yayınları, ss.105-134, 2019, Eskişehir.

[15] FAO. (2022). The Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). https://www.fao.org/worldfoodsituation/csdb/en/. Erişim tarihi: 16.11.202.

[16] Garsida, M. (2019). Distribution of fiber consumption worldwide in 2018, by type of fiber. https://www.statica.com Erişim tarihi:01.11.2019.

[17] Harmanşah, F. (2018). Türkiye'de kaliteli kaba yem üretimi, sorunlar ve öneriler. *TÜRKTOB Dergisi*, Sayı 25, s:9-13.

[18] Hasdemir, M. ve Terzi, D. (2015). Yemeklik baklagiller. Web adres https://www.tarimorman.gov.tr/Belgeler/yemeklik_baklagil_kitabi.pdf. Erşim Tarihi: 29.11.2022.

[19] İnan, İ.H. (1998). Tarım ekonomisi ve işletmeciliği. Trakya Üniversitesi, Tekirdağ Ziraat Fakültesi, 4. Baskı.

[20] Mızrak, C. (2018). Tarımsal AR-GE destekleme sistemi ve tohumculuk sektörü. *TÜRKTOB Dergisi*, s. 37-41

[21] Özcan, S., Babaoğlu, M., Sancak, C. (2001). Somatik embriyogenesis, Eds: Babaoğlu, M., Gürel, E., Özcan, S., Bitki Biyoteknolojisi I, Doku Kültürü Uygulamaları, Selçuk Üniversitesi Vakfı Yayınları, Konya

[22] Özkan, U. (2020). Comparative overview and evalution of Turkey's forage crops agriculture. *Turkish Journal of Agricultural Engineering Research* (TURKAGER), 1(1), 29-43.

[23] Shakya, A.K. (2016). Medicinal plants: Future source of new drugs. *International Journal of Herbal Medicine*, 4(4): 59-64.

[24] Shull, G.H. (1910). Hybridization methods in corn breeding. American Breeders Magazine, 1: 98– 107.

[25] Tekeli, İ. ve İlkin, S. (1999). Devletçilik dönemi tarım politikaları (Modernleşme çabaları). In: 75 yılda Köylerden Şehirlere, Baydar, O. (Ed.). *Tarih Vakfı Yayınları ve Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları*, İstanbul, ss. 43-56.

[26] Townsend, T. (2019). Natural fibres and the world economy July 2019. Discover Natural Fibers Initative (DNFI). https://dnfi.org/coir/notural-fiber-and-the-world-economy-july-2019_18043/

[27] TÜİK. (2020/21/22). Türkiye İstatistik Kurumu. https://www.tuik.gov.tr

[28] USDA. (2023). Oilseeds: World production, markets, and trade reports December 2023, USDA, https://apps.fas.usda.gov/psdonline/circulars/oilseeds.pdf Erişim tarihi: 29.12.2023

2. BÖLÜM

PAMUK ISLAHI

YAZARLAR

M.Sc. İbrahim ÇELİK

M.Sc. Selfinaz Kübra VELİOĞLU

Doç. Dr. Metin Durmuş ÇETİN

KAYNAKLAR

[1] Abdelraheem, A., Elassbli, H., Zhu, Y., Kuraparthy, V., Hinze, L., Stelly, D., ... & Zhang, J. (2020). A genome-wide association study uncovers consistent quantitative trait loci for resistance to Verticillium wilt and Fusarium wilt race 4 in the US Upland cotton. *Theoretical and Applied Genetics*, 133(2), 563-577.

[2] Anonim (2019). Pamuk raporu. https://ticaret.gov.tr/data/5d41e59913b87639ac9e02e8/d0e2b9c79234684ad29baf256a0e7dce.pdf Erişim tarihi (ET):17.07.2023

[3] Anonim (2020). Hazırgiyim ve konfeksiyon sektörü. https://www.ihkib.org.tr/fp-icerik/ia/d/2021/01/18/hazirgiyim-ve-konfeksiyon-sektoru-ocak-aralik-2020-20210118103129076O-3A350.pdf Erişim tarihi:17.07.2023

[4] Anonim (2021). Lif bitkileri. https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/65887/ mod_ resource/ content/ Erişim tarihi: 10/12/2021

[5] Anonymous (1988). U.S. cotton fiber chart. Maclean Hunter Publishing Co., Cotton Incorporated, 1370 Ave. Of the Americas New York, NY, U.S.A.

[6] ATAEM (2015/1999/2000). TKB Akdeniz Tarımsal Araştırma Enstütüsü Müdürlüğü (ATAEM) Yıllık Gelişme Raporları, Antalya

[7] ATAEM (2000). Pamukta çok yönlü dayanıklılık ıslahı projesi (MAR). 1996–1999 Ara Sonuç Raporu, Akdeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü (ATAEM), Antalya.

[8] Aydemir, M. (1982). Pamuk ıslahı, yetiştirme tekniği ve lif özellikleri. Tarım ve Orman Bakanlığı, Pamuk İşleri Genel Müdürlüğü, Nazilli Pamuk Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, Yayın No: 33

[9] Aydın, G. (1997). Pamukta melezleme ıslahı ve bu yolla Nazilli'de elde edilen çeşitler.

[10] Azhar, M. T., & Wani, S. H. (2021). Wild germplasm for genetic improvement in crop plants. Academic Press.

[11] Barrow, J.R. (1970). Critical requirement for genetic experience of Verticillium wilt tolerant in Acala cotton. *Phytopathology* 60: 559-560.

[12] Barut, A. (2003). Türkiye'de uygulanmakta olan pamuk ıslah metotları. Pamukta Eğitim Semineri, EBİLTEM. İzmir.

[13] Barut, A. and Çağırgan, O. (2006). Developing high yielding and high quality cotton varieties through line x tester hybridization method. Nazilli Cotton Research Institute, Aydın, Turkey.

[14] Başal, H. (2017). Türkiyede pamuktarımı. *TÜRKTOB dergisi*, Ocak-Mart, 2017. Yıl: 6 Sayı: 21. S: 6-11

[15] Başbağ, S., Karademir, E., Gencer, O. Karademir, Ç. (2005). Pamukta F6 ıslah hatlarında verim, verim kriterleri ve lif kalite özelliklerinin belirlenmesi. *Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 20, Sayı: 2I SSN: 1300-4700 Sayfa Aralığı: 67 – 74.

[16] Baydar, H. (2021). Tarla bitkileri tarımı ve endüstrisi. https://ziraat.isparta.edu.tr/ assets/uploads/sites/138/files/tarla-bitkileri-tarimi-ve-endustrisi-04012021.pdf.

[17] Baytar, A. A., Peynircioğlu, C., Sezener, V., Basal, H., Frary, A., Frary, A., & Doğanlar, S. (2018). Identification of stable QTLs for fiber quality and plant structure in Upland cotton (*G. hirsutum* L.) under drought stress. *Industrial Crops and Products*, *124*, 776-786.

[18] Bertini, C. H., Schuster, I., Sediyama, T., Barros, E. G. D., & Moreira, M. A. (2006). Characterization and genetic diversity analysis of cotton cultivars using microsatellites. *Genetics and Molecular Biology* 29(2), 321-329.

[19] Bowman, D.T., Gutierrez, O.A., Percy, R.G., Calhoun D.S. and May, O.L. (2006). Pedigrees of Upland and Pima cotton cultivars released between 1970 and 2005. https://www.mafes.msstate.edu/publications/bulletins/b1155.pdf E.T.:07/04/2023

[20] Brown, H. B., & Ware, J. O. (1958). Cotton. Mc Graw, Hill, Book Company. Inc, New York.

[21] Cai, C., Zhu, G., Zhang, T. & Guo, W. (2017). High-density 80K SNP array is a powerful tool for genotyping *G. hirsutum* accessions and genome analysis. BMC Genomics 18, 65

[22] Campbell, B., Saha, S., Percy, R., Frelichowski, J., Jenkins, J. N., Park, W., Giband, M. (2010). Status of the global cotton germplasm resources. Crop Science, 50(4), 1161- 1179

[23] Chaudhry, M. R. and Guitchounts, A. (2003). Cotton facts. Technical Paper No. 25. of the Common Fund for Commodities. International Cotton Advisory Committee. https://www.icac.org/Content/LearningCorner/Cotton%20Facts/Cotton%20Facts.pdf. E.T:21/12/2021

[24] Collard, B. C., Jahufer, M., Brouwer, J., & Pang, E. (2005). An introduction to markers, quantitative trait loci (QTL) mapping and marker-assisted selection for crop improvement: The basic concepts. *Euphytica*, 142(1-2), 169-196.

[25] Çağırgan, O. ve Barut, A. (2000). Nazilli Pamuk Araştırma Enstitüsü'ndeki genetik stok pamuk çeşitlerinin özellikleri. Nazilli Pamuk Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, Yayın No: 58.

[26] Çelik, İ., İnan, Ö., Çetinkaya, M. (2009). Antalya koşullarında Çukurova–1518 pamuk çeşidinin bitki izleme yöntemleri ile bitkisel gelişiminin değerlendirilmesi. *Derim*, 26(2): 42-56

[27] Çelik, İ., Karahan, T., İnan, Ö. ve Çetinkaya, M. (2011). Antalya koşullarında bazı pamuk çeşitlerinin tarımsal ve teknolojik özellikleri üzerine bir araştırma. *GAP VI. Tarım Kongresi*, S:655-662, 09-12 Mayıs 2011, Şanlıurfa.

[28] Deepak, S. A., Kottapalli, K. R., Rakwal, R., Oros, G. vd. (2007). Real-time PCR: Revolutionizing detection and expression analysis of genes. *Current genomics*, *8*(4), 234-251.

[29] EL-Zik, K.M. and Thaxton, P.M. (1992). Simultaneous ımprovement of yield, fiber quality and resistance to pests of MAR cottons. Proceedings Beltwide Cotton Conference. Erişim Tarihi: 10/12/2021

[30] Erwin, D. C, Tsoti, S. D. and Khan, R. A. (1976). Reduction of severity of Verticillium wilt of cotton by the growth retardant tributyl (5-chloro-2-thienyl methyl) phosphonium chloride. *Phytopathology*., 66:106-110.

[31] Ethridge, M. D. (1981). Synopsis of working conference on cotton fiber quality issues. Paper submitted at conference held on April 7-8, Textile Research Center Conference Hall.

[32] Fehr, W.R. (1993). Principles of cultivar development, Volume 1. Theory and Technique. Macmillian Publishing Company.

[33] Fisher, D.K. (2022). Cotton water requirements in humid areas. https://www.cottoninc.com/ wp-content/uploads/2017/03/0915Fisher-SUMMARY-Cotton-water-requirements.pdf. E.T: 11/01/2022

[34] Gamble, G. R. (2008). Method for the prediction of the rate of +b color change in upland cotton (*Gossypium hirsutum* L.) as a function of storage temperatures. *The Journal of Cotton Science*, 12, 171-177.

[35] Gençer, O. (1980). *Gossypium hirsutum* L. ve *Gossypium barbadense* L. türlerinden sekiz pamuk çeşidinin diallel melezlerinde pamuk verimi ve lif özelliklerinin kalıtımı üzerinde araştırmalar. Bitki Islahı Simpozyumu, *Zirai Araştırma Enstiştüsü Yayınları*, Cilt:1, Yayın No: 17/41, 31-48, Menemen

[36] Gençer, O. (2012). https://www.turktob.org.tr/en/pamuk-yetistiriciligi-ve-tarimi/4912 E.T: 10/12/2021

[37] Gore, M. A., Fang, D. D., Poland, J. A., Zhang, J., Percy, R. G., Cantrell, R. G., Thyssen, G., & Lipka, A.E. (2014). Linkage map construction and quantitative trait locus analysis of agronomic and fiber quality traits in cotton. *The Plant Genome*, 7(1).

[38] Gökçora, H. (1971). Tarla bitkileri ıslahı ve tohumculuk. Ankara üniversitesi ziraat fakültesi yayınları: 490, ders kitabı: 164.

[39] Green C.C ve Culp, T.W., (1990). Simultaneous ımprovement of yield, fiber quality and yarn strength in upland cotton. Crop Science 30: 66-69

[40] Gulati, A.N. and Turner, A. J. (1929). A note on early history of cotton. Journal of the Textile Institute, Transactions. 20: 1-9.

[41] Güleç, T. E., Yıldırım, A., & Sönmezoğlu, Ö. A. (2010). Bitkilerde markör destekli seleksiyon. *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi*, *3*(2), 67-79.

[42] Güngör, H., & Efe, L. (2016). Pamukta diallel melez analizi ile lif özelliklerinin kalıtımının belirlenmesi. *Derim*, 33(2), 309-326.

[43] Güvercin, R. Ş, Erayman, M., Borzan. G., Güvercin, A. F. (2020). Etil metan sülfonat mutageninin pamuk çeşitlerinde (*G. hirsutum* L. ve *G. barbadense* L.) tohum çimlenmesine etkisi. *Uluslararası Anadolu Ziraat Mühendisliği Bilimleri Dergisi (UAZİMDER)*, ISSN: 2667-7571, (1):24-29

[44] Harem, E. (2014). Türkiye pamuk çeşit kataloğu. Nazilli Pamuk Araştırma İstasyonu Müdürlüğü, Yayın No: 74

[45] Hou, S., Zhu, G., Li, Y., Li, W., Fu, J., Niu, E., ... & Guo, W. (2018). Genome-wide association studies reveal genetic variation and candidate genes of drought stress related traits in cotton (Gossypium hirsutum L.). *Frontiers in Plant Science*, *9*, 1276.

[46] Hulse-Kemp, A.M., Lemm, J., Plieske, J., Ashrafi, H., Buyyarapu, R., Fang, D.D., Frelichowski, J. et al. (2015) Development of a 63K SNP array for cotton and high-density mapping of intraspecific and Interspecific populations of Gossypium spp. G3 Genes Genome Genet. 5, 1187–1209.

[47] Hutchinson, J.B. (1959). The Application of genetics of cotton ımprovement. Cambridge University Press London, New York

[48] Ikisan (2023). Cotton-hybrid seed production. http:/www.ikisan.com Erşim Tarihi:10.06.2023

[49] İnan, Ö. (1986). Pamuğun morfolojisi. Bölge Pamuk Araştırma Enstitüsü, *Seminer Notları*, sayfa; 4-11.

[50] İncekara F. (1971). Endüstri bitkileri ve ıslahı, lif bitkileri ve ıslahı, Cilt:1. *Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları* No:65

[51] İncekara, F. (1979). Endüstri bitkileri ve ıslahı, lif bitkileri ve ıslahı. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi yayınları No:65.

[52] İşler, N. (2013). Pamuk. Mustafa Kemal Üni. Ziraat Fak. Tarla Bit. Bölümü Ders notu. https://docplayer.biz.tr/1461338-Prof-dr-necmi-isler-m-k-u-ziraat-fak-tarla-bit-bolumu-pamuk.html. E.T: 10/12/2021

[53] Jiang, G. L. (2013). Molecular markers and marker-assisted breeding in plants. *Plant breeding from laboratories to fields*, 45-83.

[54] Kaplan, M., Fidan, M. S., Kökten, K. ve Ülger, İ. (2017). Bazı pamuk çeşitlerinin (*Gossypium hirsitum* L.) çiğitlerinin kimyasal kompozisyonu ve in vitro gaz üretimi. *Erciyes Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi*, 14(2), 93-99.

[55] Karaca, M. (2018). Yeni nesil bitki ıslahı yöntemleri (moleküler bitki ıslahı) bazı avantaj ve dezavantajları. *Tarım Bilimleri Araştırma Dergisi*, 11 (1) , 39-49 . Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/tabad/issue/41479/431586

[56] Kocatürk HK., Dolançay A, Süllü S, Özbek B, Anay A. (2015). Doğu Akdeniz Bölgesinde melezleme ve mutasyon ıslahı ile lif kalitesi yüksek ve verimli yeni pamuk çeşitlerinin geliştirilmesi projesi, Sonuç Raporu. TAGEM/TA/11/05/02/002.

[57] Küçüktaban F., Çoban M., Çiçek, S., Yazıcı L. (2016). İpek 607 pamuk (*G. hirsitum* L.) çeşidinde farklı gama ışını (Cobalt 60) dozlarının M2 popülasyonunda lif kalite özellikleri üzerine etkisi. *Tarla Bitkileri Merkez Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 2016, 25 (Özel sayı-2):106- 111

[58] Lan, T. H., Cook, C. G., & Paterson, A. H. (1999). Identification of a RAPD marker linked to a male fertility restoration gene in cotton (*Gossypium hirsutum* L.). *J Agric genomics*, *4*, 1-5.

[59] Maiti, R., Kumari, C. A., Huda, A. K. S., Mandal, D., & Begum, S. (2020). Advances in Cotton Science: Botany, Production, and Crop Improvement. CRC Press.

[60] Malik, W., Ashraf, J., Iqbal, M. Z., Ali Khan, A. vd. (2014). Molecular markers and cotton genetic improvement: Current status and future prospects. *The Scientific World Journal*, *2014*.

[61] McMahon, J. and A. J. Low. (1972). Growing degree days as a measure of temperature effects on cotton. *Cotton Growing Rev*. 45:91-100.

[62] Meredith, W. (1992). RFLP association with varietal origin and heterosis. Paper presented at the *Proc. Beltwide Cotton Prod. Res. Conf.*, Nashville, TN

[63] Nadeem, M. A., Nawaz, M. A., Shahid, M. Q., Doğan, Y., vd. (2018). DNA molecular markers in plant breeding: Current status and recent advancements in genomic selection and genome editing. *Biotechnology & Biotechnological Equipment*, 32(2), 261-285

[64] Özdil, N. (2003). Pamuk lif özelliklerinin ölçümü ve değerlendirilmesi. *Pamukta Eğitim Semineri*, s. 237-247. EBİLTEM. İzmir

[65] Özüdoğru, T. (2011/12). Pamuk durum tahmin. Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü (TEPGE). www.tepge.gov.tr/Dosyalar/

[66] Percy, R.G. (2009). The worldwide gene pool of *Gossypium barbadense* L. and its improvement. In: Genetics and genomics of cotton. Paterson, A.H. ed. pp. 53-68.

[67] Rani, S. J., & Usha, R. (2013). Transgenic plants: Types, benefits, public concerns and future. *Journal of Pharmacy Research*, 6(8), 879-883.

[68] Reddy, K.R., Hodges, H.F. (1992). Temperature effects on early season cotton growth and development. *Agronomy Journal*, 84: 229- 237.

[69] Reddy, O. U. K., Pepper, A. E., Abdurakhmonov, I., Saha, S., vd. (2001). New dinucleotide and trinucleotide microsatellite marker resources for cotton genome research. *Journal of Cotton Science* 5(2).

[70] Reinisch, A. J., Dong, J.-M., Brubaker, C. L., Stelly, D. M., Wendel, J. F., & Paterson, A. H. (1994). A detailed RFLP map of cotton, *G. hirsutum* x *G. barbadense*: Chromosome organization and evolution in a disomic polyploid genome. *Genetics*, 138(3), 829-847

[71] Sağır, A., and Başbağ, S. (2002). Determination of the effect of wilt disease caused by *Verticillium dahliae* Kleb. on some physiological and technological properties in cotton. *Turkish Phytopathology*, Vol:31, No;1, 1-8.

[72] Santhanam, V. and Sundaram, V. (1997). Agri history of cotton India - An overview. *Asian Agri-History*. 1, 4: 235-251.

[73] Seelanan, T., Schnabel, A. and Wendel, J.F. (1997). Congruence and consensus in the cotton tribe (*Malvaceae*). *Systematic Botany*. 22: 259-290.

[74] Semizer-Cuming, D., Altan, F., Akdemir, H., Tosun, M., Gurel, A., & Tanyolac, B. (2015). QTL analysis of fiber color and fiber quality in naturally green colored cotton (Gossypium hirsutum L.). *Turkish Journal of Field Crops*, *20*(1), 49-58.

[75] Sezener, V. (2008). Farklı pamuk genotipleri ile bunlarin F1 melez populasyonlarinda verticilliuma karşi dayanikliliğin ve bazi tarimsal özelliklerin kalitiminin saptanmasi. T.C. Adnan Menderes Üniversitesi, Fenbilimleri Enstitüsü ZTB – DR – 2008 – 0001 (Doktora Tezi)

[76] Sezer, K.Ö. (1982). Melez pamuk. Çukurova Bölgesi Pamuk Müdürlüğü, Sayı:1 Adana

[77] Shrivastav, S.P. (2023). Fibre crops cotton. https://www.ramauniversity.ac.in/online-study-material/agriculture/bsc/vsemester/cropimprovement/pdf. E.T.:18/04/2023.

[78] Sundaram, V. (1974). Antiquity of cotton. In: 50 years of research at Cotton Technological Research Laboratory, pp 212. Indian Council of Agricultural Research, New Delhi, India

[79] Surgun, Y., Çöl, B., & Bürün, B. (2012). Genetic diversity and identification of some Turkish cotton genotypes (*Gossypium hirsutum* L.) by RAPD-PCR analysis. *Turkish Journal of Biology*, *36*(2), 143-150.

[80] Şahin, C. B., İşler, N., & Rustamova, V. (2020). Bazı pamuk çeşitlerinin ISSR markörleri ile karakterizasyonu. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Tarım ve Doğa Dergisi*, *23*(1), 108-116.

[81] Şenel, M. (1975). Pamuk el kitabı, Gıda-Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Pamuk işleri müdürlüğü yayını. 5. 8.

[82] Şenel, M. (1980). Pamuk ıslahı, yetiştirilmesi ve teknoloji. *Adana Bölge Pamuk Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü*. Yayın No: 36

[83] TAGEM. (2008). Türkiye pamuk lif kalite veritabanının oluşturulması (The formation of the data base for cotton fiber quality in Turkey) projesi, 2004-2008. Web adres: www.nazillipamuk.gov.tr

[84] TAGEM. (2017). Pamuk Entegre Mücadele Teknik Talimatı. Web adres:. https://www.tarimorman.gov.tr

[85] TARİŞ. (2023). Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri. http://www.tarispamuk.com.tr/ Erişim tarihi: 7/3/2023

[86] TEPGE. (2020/21). Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü Müdürlüğü https://arastirma.tarimorman.gov.tr/tepge/Belgeler/

[87] TTSM (2023). Milli çeşit listesi. Tohumluk Tescil ve Sertifikasyon Merkezi Müdürlüğü (TTSM). https://www.tarimorman.gov.tr/BUGEM/TTSM

[88] Turgay, N. (1947). Türkiye'de pamuk, yetiştirilmesi, endüstrisi, ticareti. Ankara

[89] TÜİK. (2021/22). Türkiye İstatistik Kurumu.

[90] Ulloa, M., Percy, R., Hutmacher, R. B., & Zhang, J. (2009). The future of cotton breeding in the Western United States.

[91] Ünay, A. ve Başal, H. (2004). Pamukta çok yönlü dayanıklılık ıslahı. *Adnan Menderes Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 1 (2), 17-20.

[92] Vulchi, R., Bagavathiannan, M., & Nolte, S. A. (2022). History of herbicide-resistant traits in cotton in the US and the importance of integrated weed management for technology stewardship. *Plants*, *11*(9), 1189

[93] Wang, X., Lu, X., Wang, J., Wang, D., Yin, Z., Fan, W., & Ye, W. (2016). Mining and analysis of SNP in response to salinity stress in upland cotton (*G. hirsutum* L.). *PloS one*, 11(6), e0158142

[94] Wang, Z., Zhang, D., Wang, X., Tan, X., Guo, H. & Paterson, A. H. (2013). A whole-genome DNA marker map for cotton based on the D-genome sequence of *Gossypium raimondii* L. *G3: Genes, Genomes, Genetics*, 3(10), 1759-176

[95] Wells, R. (2011). Stress physiology in cotton. Edition: Number Seven https://www.cotton.org/foundation/upload/Stress-Physiology-in-Cotton_Chapter4.pdf E.T:11/01/2022

[96] Wells, R., & Meredith, W. R. (1986). Normal vs. okra leaf yield ınteractions in cotton. II. Analysis of vegetative and reproductive growth. *Crop Science*, 26(2), 223–228.

[97] Wendel, J. F., & Cronn, R. C. (2003). Polyploidy and the evolutionary history of cotton. Advances in Agronomy 78, 139.

[98] Wendel, J. F., & Grover, C. E. (2015). Taxonomy and evolution of the cotton genus, *Gossypium*.

[99] Yang, A., Qi, M., Wang, X., Wang, S., Sun, L., Qi, D., Zhu, L., Duan, Y., Xin, G., Rajput, S. A. & Zhang, N. (2019). Refined cottonseed oil as a replacement for soybean oil in broiler diet. *Food science & nutrition*, *7*(3), 1027-1034.

[100] Yin, K., Han, T., Xie, K., Zhao, J., Song, J., & Liu, Y. (2019). Engineer complete resistance to Cotton Leaf Curl Multan virus by the CRISPR/Cas9 system in Nicotiana benthamiana. *Phytopathology Research*, *1*(1), 1-9.

[101] Zhang, B. (2012). Transgenic cotton: from biotransformation methods to agricultural application. *Transgenic Cotton: Methods and Protocols*, 3-15.

[102] Zhang, H.B., Li, Y., Wang, B., & Chee, P. W. (2008). Recent advances in cotton genomics. *International Journal of Plant Genomics*.

[103] Zhao, L., Yuanda, L., Caiping, C., Xiangchao, T., Xiangdong, C., Wei, Z., Wangzhen, G. (2012). Toward allotetraploid cotton genome assembly: integration of a highdensity molecular genetic linkage map with DNA sequence information. *BMC Genomics* 13(1): 539

3. BÖLÜM

MISIR ISLAHI

YAZARLAR

Dr. Senem SABANCI BAL

Dr. Ahmet ÖZTÜRK

Doç. Dr. Şekip ERDAL

KAYNAKLAR

[1] Alexander, D E. (1988). Breeding special nutritional and industrial types. In Corn and Corn Improvement. Ed. G F Sprague. pp 869–880. Agronomy Monograph no. 18, 3rd edition. ASA-CSSA-SSSA.

[2] Anonim. (1978). İkinci ürün araştırmaları projesi, Antalya. T.C. Gıda Tarım Hayvancılık Bakanlığı, Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü.

[3] Anonim. (1993). Sıcak iklim tahılları (mısır, sorgum, sudanotu, çeltik) araştırma özetleri, Antalya. T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Akdeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, Yayın No:15.

[4] Anonim. (2022). https://www.tarimorman.gov.tr/Konu/949/GDO%27-lu-Yemler.

[5] Arıkoğlu, O. (2022). Mısır Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü ve Pioneer Tohumculuk Şirketi mısır ıslahçısı, kişisel görüşme. Erişim tarihi:2022.

[6] Ascherson P. (1875). Die geographische Verbreitung der Seegra'ser. In:Neumayer G (ed), Anleitung zu wissenschaftlichen Beobachtungen auf Reisen, mit besondere Ru'cksicht auf die Bedu rfnisse der kaiserlichen Marine. Robert Oppenheim Verlag, Berlin, 359-373.

[7] Aydın, N., Gökmen, S. ve Yıldırım, A. (2007). Kendilenmiş mısır hatlarının tane verimi ve diğer bazı özellikler bakımından kombinasyon yeteneklerinin yoklama melezlemesi yöntemiyle belirlenmesi. Ankara Üniv., Ziraat Fak., *Tarım Bilimleri Dergisi*, 13(2):120-127.

[8] Babaoğlu, M. (2005). Mısır ve Tarımı. Trakya Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, 1-14.

[9] Banziger M., Edmeades, G.O., Beck, D., Bellon, M. (2000). Breeding for drought and nitrogen stress tolerance in maize: From Theory to Practice. Mexico, D.F.: CIMMYT

[10] Bauman, L.F. (1981). Review of methods used by breeders to develop superior corn inbred. *Proc. Annu. Corn Sorghum Ind Res. Conf*. 36:199-208.

[11] Bolanos, J., Edmeades G.O. (1996). The ımportance of the anthesis silking ınterval in breeding for drought tolerance in tropical maize. *Field Crops Research* 48, 65-80.

[12] Bosch L., Casanas F., Ferret A., Sanchez E ve Nuez F. (1994). Screening tropical maize populations to obtain semiexotic forage hybrids. *Crop Sci*. 34: 1089-1096

[13] Broccoli, A. M and Burak, R., (2000). Association between yield components, grain morphological traits and volume expansion in popcorn hybrids cultivated in Argentina. *Maize Genetics Cooperation Newsletter*, No. 74 : 43-44.

[14] Brown WL, Anderson E. (1947). The northern flint corn. *Ann Mo Bot Gard*., 34:1–28.

[15] Cengiz, R., Cerit, İ., Tezel, M. ve Pamukçu, M. (2013). Kendilenmiş hatların elde edilmesi. Korkut, K.Z., Eser, V. ve Başer, İ (Eds), Melez mısırla 100 yıl çalıştayı. Bitki Islahçıları Alt Birliği (BİSAB), Yayın No:1. Ankara. ISBN 978-605-64360-0-0

[16] Cengiz, R., Duman, A., Cengiz, B., Akarken, N., Sezer M.C. (2020). Silaj kalite değerlerine göre sentetik mısır kaynak materyalleri geliştirme. *Iğdır Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 10(4): 3064-3075.

[17] Chaikam V., Martinez L., Melchinger A. E., Schipprack W., Boddupalli P. M. (2016). Development and validation of red root marker-based haploid inducers in maize. *Crop Sci.* 56: 1678–1688.

[18] Chalyk S.T. (1999). Creating new haploid inducinglines of maize. *Maize Genetic Cooperation newsletter*. 73:53-54

[19] Collard, B.C.Y. & Mackill, D.J. (2007). Marker-assisted selection: An approach for precision plant breeding in the twenty-first century. Philosophical Transactions of the Royal Society B: *Biological Sciences*, 363(1491), pp.557–572.

[20] Crafts-Brandner, S.J ve Salvucci M.E. (2002). Sensitivity of photosynthesis in a C4 plant, maize, to heat stress. *Plant Physiology*, 129: 1773-1780

[21] Crossa, J., Beyene, Y., Kassa, S., Pérez, P., Hickey, J.M., Chen, C., De Los Campos, G., Burgueño, J., Windhausen, V. S., Buckler, E. (2013). Genomic prediction in maize breeding populations with genotyping-by-sequencing. *G3 (Bethesda)*, 3(11): 1903-26

[22] Çeçen, S. ve Çakmakçı, S. (1998). Bazı kendilenmiş mısır hatları ve yoklama melezlerinin ikinci ürün koşullarında karşılaştırılması. *Turkish Journal of Agriculture and Forestry,* 22:209-213.

[23] Daynard, T. (2020). A brief history of the hybrid corn ındustry. https://tdaynard.com/2019/10/25/a-brief-history-of-the-hybrid-corn-industry/ Erişim tarihi:16.06.2022

[24] Deimling S, Röber F, and Geiger HH. (1997). Methodik und genetik der in-vivo-haploideninduktion bei mais. *Vortr Pflanzenzüchtg*, 38: 203-224.

[25] Du CF, Li CH, Liu T and Zhao YL. (2011). Response of anatomical structure and photosynthetic characteristics to low light stress in leaves of different maize genotypes. *Acta Ecologica Sinica* 31(21): 6633-6640.

[26] Emekliler, Y. (1993). Sıcak iklim tahılları. Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Yayınları-1296.

[27] Erdal S., M. Pamukcu, A. Ozturk, K. Aydinsakir, O. Yilmaz Dogu. (2016). Morphophysiological combining ability among tropical and temperate maize germplasm for drought tolerance. *Genetika*, 48 (3): 1053 – 1066.

[28] Erdal, S., Cengiz, R. ve Ozturk, A. (2019). Breeding doubled haploid maize inbred lines for methionine and lysine amino acid composition. *Maydica*, 64 (2): 1-10

[29] Erdal, S., Öztürk, A., Cengiz R., Pamukçu, M., Dinçer, C., Cengiz, B. (2021). Interaction of dzr1, opaque-2 and normal endosperm maize inbred lines for grain yield and protein quality. *T. Journal of Field Crops*. 26(1): 35-43

[30] Erdal, S., Pamukcu, M., Öztürk, A., Aydinsakir, K., Soylu, S. (2015). Combining abilities of grain yield and yield related traits in relation to drought tolerance in temperate maize breeding. *Turkish Journal of Field Crops*. 20(2): 203-212

[31] Erdal, Ş. (2018). Kendilenmiş mısır hatlarının genetik uzaklıklarının belirlenmesi. *Derim*, 35(1): 73-80

[32] Erdal, Ş., Pamukçu, M., Savur, O., Soysal, M., Toros, A., Tezel,M. (2010). Kendilenmiş standart tatlı mısır (Zea mays L.var.saccharata Sturt) hatlarında taze koçan verimi bakımından kombinasyon yeteneklerinin yoklama melezlemesi yöntemiyle belirlenmesi. *Derim Dergisi*, 27(2):10-21.

[33] Erdal,Ş., Cengiz, R., Öztürk, Pamukçu, M. Cengiz, B., Dinçer, C., Scott, M.P. (2020). Mısırda bazı özelliklerin genetik analizi. Iğdır Üniversitesi *Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 10(3): 2153-2167. Erşim tarihi: 12.10.2022.

[34] Falconer, D.S. and MacKay, Trudy F. C.(1996). Introduction to quantitative genetics, 4th edition, Longman House, Burnt Mill, Harlow, Essex, England.

[35] FAOstat. (2021). Food and Agriculture Organization of the United Nations. Production statistics. https://www.fao.org/faostat

[36] FAOstat. (2021). Food and Agriculture Organization of the United Nations. Production statistics. https://www.fao.org/faostat

[37] Fehr, W.R. (1993). Principles of cultivar development, Volume 1. Theory and Technique. Macmillian Publishing Company.

[38] Finger, R., El Benni, N., Kaphengst, T., Evans, C., Herbert, S., Lehmann, B., Morse, S. and Stupak, N. (2011). A meta analysis on farm-level costs and benefits of GM crops. *Sustainability*, 3(5), pp.743–762.

[39] Hallauer A.R and J.B. Miranda. (1981). Quantitive genetics in maize breeding. Iowa State University Press, Ames, USA

[40] Hallauer, A.R. and M.J. Carena. (2009). Maize breeding. In: Handbook of Plant Breeding: Cereals, Carena M.J, ed. Springer, New York, pp 3–98.

[41] Hallauer, A.R., Russell, W.A., Lamkey,K.R. (1988). Corn breeding. Iowa State Univ. Agronomy Publications.

[42] Hellmich, R. L. & Hellmich, K. A. (2012). Use and impact of Bt maize. *Nature Education Knowledge* 3(10):4

[43] Holley R.N and Goodman M.M. (1988). Yield potential of tropical hybrid of tropikal hybrid maize derivatives. *Crop Sci* 28: 213-218

[44] Huffman, R.D., J.W. Edwards, L.M. Pollak, and M.P. Scott. (2016). Interaction of genetic mechanisms regulating methionine concentration in maize grain. *Crop Sci*. 56:2379–2389. doi: 10.2135/cropsci2015.10.0633.

[45] Jiménez-Galindo, J.C., Ordás, B., Butrón, A., Samayoa, L.F. and Malvar, R.A. (2017). QTL mapping for yield and resistance against mediterranean corn borer in maize. *Front Plant Sci*. 8: 698. doi: 10.3389/fpls.2017.00698

[46] Karaşahin M ve Sade B. (2012). Hibrit mısır çeşitlerinde (Zea mays indentata Sturt.) tane verimi ve diğer verim unsurları üzerine olum gruplarının etkisi. *Selçuk Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi*, 26 (2): 12-17.

[47] Kırtok, Y. (1998). Mısır: Üretimi ve kullanımı, Kocaoluk Yayınevi.

[48] Koç, N. (1997). Mısırda koçan kurdu (Sesamia cretica Led. Sesamia Ninagrioides Lef. Lepidoptera : Noctuidae)'na dayanıklılığın kalıtımı ve bunun bazı tarımsal özelliklerle olan ilişkileri üzerinde araştırmalar. http://acikerisim.akdeniz.edu.tr/handle/123456789/749

[49] Konak, C., A. Ünay., E. Serter. ve H. Basal. (1999). Estimation of combining ability effects heterosis and heterobeltiosis by line tester method in maize. *Turkish J. of Field Crops*. 15: 1-9.

[50] Konuşkan, Ö. (2006). Atdişi mısırda (*Zea mays indentata* Sturt.) diallel melez analizleri ile bazı tarımsal ve tane kalite özelliklerinin kalıtımı üzerinde araştırmalar. Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana.

[51] Lago, C., Landoni, M., Cassani, E., Atanassiu, S., Cantaluppi, E. , Pilu, R. (2014). Development and characterization of a coloured sweet corn line as a new functional food. *Maydica*, 59: 191-200.

[52] Lamkey, K. (2004). Seed production in corn and soybean. Agronomy Reports 4. Iowa State University.

[53] Leng, Y., Lv, C., Li, L., Xiang, Y., Xia, C., Wei, R., Rong, T., Lan, H. (2019). Heterotic grouping based on genetic variation and population structure of maize inbred lines from current breeding program in Sichuan province, Southwest China using genotyping by sequencing (GBS). *Molecular breeding*, 39(3): 38.

[54] Levings, C.S. and Siedow J.N. (1992). Molecular basis of disease susceptibility in the Texas cytoplasm of maize. In: Schilperoort R.A., Dure L. (eds) 10 Years Plant Molecular Biology. Springer, Dordrecht. https://doi.org/10.1007/978-94-011-2656-4_9.

[55] Liu, J., Qu, J., Yang, C., Tang, D., Li, J., Lan, H., Rong, T. (2015). Development of genome-wide insertion and deletion markers for maize, based on next-generation sequencing data. *BMC genomics*, 16(1): 601.

[56] Lonnquist, J.H. (1964). A modification of the ear-to-row procedure for the improvement of maize populations. *Crop Sci*. 4, 227-228

[57] Mangelsdorf, P. (1940). Origin of maize. Nature 146, 338. https://doi.org/10.1038/146338b0

[58] Nadeem, M.A., Nawaz, M.A., Shahid, M.Q., Doğan, Y., Comertpay, G., Yıldız, M., Hatipoğlu, R., Ahmad, F., Alsaleh, A., Labhane, N., Özkan, H., Chung, G. and Baloch, F.S. (2017). DNA molecular markers in plant breeding: Current status and recent advancements in genomic selection and genome editing. *Biotechnology & Biotechnological Equipmen*t, 32(2):261–285.

[59] Nielsen, B. (2020). Pest and crop newsletter. *ENTM Extension Newsletters*. Purdue University. 2020.5.

[60] Poehlman, J.M. (1979). Breeding field crops. Avi Publishing Company, Inc. Westport, Connecticut. pp. 277-320.

[61] Poland, J. A., Rife, T.W. (2012). Genotyping-by-sequencing for plant breeding and genetics. *The plant genome*, 5(3): 92-102.

[62] Prigge, V and Melchinger, A.E. (2012). Production of haploids and doubled haploids in maize. In: Loyola- Vargas VM, Ochoa-Alejo N (eds.) Plant Cell Culture Protocols. Humana Press - Springer Verlag, Totowa, New Jersey.

[63] Redman M, King A, Watson C and King D. (2016). What is CRISPR/Cas9? *Archives of Disease in Childhood Education and Practice*, 101:213-215.

[64] Rober, F.K., Gordillo GA, Geiger, H.H. (2005). In vivo haploid induction in maize- performance of new inducers and significance for doubled haploid lines in hybrid breeding, *Maydica* 50:275–283.

[65] Rotarenco V.A, Dicu G, State, Fuia S. (2010). New inducers of maternal haploids in maize. *Maize Genet. Coop. News lett*. 84 1521–22.

[66] Sade, B. (2002). Mısır tarımı. Konya Ticaret Borsası Yayın No:1

[67] Shi J, Gao H, Wang H, Lafitte HR, Archibald RL,Yang M, Hakimi SM, Mo H, Habben JE. (2017). ARGOS8 variants generated by CRISPR-Cas9 improve maize grain yield under field drought stress conditions. *Plant Biotechnol J*., 15(2):207-216,

[68] Smith, A. and Zhao, D. D. (2016). Sterility caused by floral organ degeneration and abiotic stresses in arabidopsis and cereal grains. *Frontiers in Plant Science*, 7(e1000440). DOI:10.3389/fpls.2016.01503.

[69] Sprague, G.F. ve Tatum, L.A. (1942). General vs. specific combining ability in single crosses of corn. *J. Amer. Soc. Agron*., 34:923-932.

[70] Stuber, C. W. and Goodman M. M. (1983). Allozyme genotypes for popular and historically important inbred lines of corn, Zea mays L. USDA Agric. Res. Results, Southern Series, No. 16.

[71] Tirado-Soto, C. S., Thomas-Compton, M. A.,Compton, W. A. (1985). Heritability and genetic correlation estimates in the Supergold popcorn variety. Annual report to the North Central Region 105 Popcorn Production Committee, University of Nebraska, Lincoln, NE.

[72] Tollenaar M, Wu J. (1999). Yield Improvement in temperate maize is attributable to greater stress tolerance. *Crop Science*, 39: 1597-1604.

[73] TTSM. (2018). Tohumluk Tescil ve Sertifikasyon Müdürlüğü, BUGEM. https://www.tarimorman.gov.tr/BUGEM/TTSM/Belgeler/Tescil/

[74] Turgut, D. (2001). Atdişi mısırda (*Zea mays indentata* Sturt.) üstün melez kombinasyonların belirlenmesi üzerine çalısmalar. *Anadolu*, 11(1): 23-35.

[75] TÜİK. (2022). Türkiye İstatistik Kurumu. https://biruni.tuik.gov.tr/medas/ ?kn=92&locale=tr.

[76] van Heerwaarden, J., Doebley, J., Briggs, W. H., Glaubitz, J. C., Goodman, M. M., de Jesus Sanchez Gonzalez, J., and Ross-Ibarra, J. (2011). Genetic signals of origin, spread, and introgression in a large sample of maize landraces. *Proc. Natl. Acad. Sci*. 108, 1088–1092.

[77] Vattikonda, M. R, Hunter, R. B. (1983). Comparison of grain yield and whole-plant silage production of recommended corn hybrids. *Can. J. Plant Sci*., 63, 601.

[78] Wang, B., Liu, H., Liu, Z., Dong, X., Guo J., Li, W., Chen, J., Gao, C., Zhu, Y., Zheng, X. (2018). Identification of minor effect QTLs for plant architecture related traits using super high density genotyping and large recombinant inbred population in maize (*Zea mays*). *BMC plant biology*, 18(1): 17.

[79] Washburn, J.D., Burch, M.B. & Franco, J.A.V. (2020). Predictive breeding for maize: Making use of molecular phenotypes, machine learning, and physiological crop models. *Crop Science*, 60(2), pp.622–638.

[80] Weber E.J. (1987). Lipids of the kernel. In: S.A. Watson, P.E. Ramstad (Eds.), Corn Chemistry and Technology. pp. 311-349. American Assoc. Cereal Chem. St. Paul, MN.

[81] Wu, Y., San Vicente, F., Huang, K., Dhliwayo, T., Costich, D.E., Semagn, K., Sudha, N., Olsen, M., Prasanna, B.M., Zhang, X. (2016). Molecular characterization of CIMMYT maize inbred lines with genotyping-by-sequencing SNPs. *Theoretical and applied genetics*, 129(4): 753-765.

[82] Xu, Y., Skinner, D.J., Wu, H., Palacios-Rojas, N., Araus, J.L., Yan, J., Gao, S., Warburton, M.L. and Crouch, J.H. (2009). Advances in maize genomics and their value for enhancing genetic gains from breeding. *International Journal of Plant Genomics*, pp.1–30.

[83] Yıldırım, M.B. ve Sezer, M.C. (2013). Popülasyon ıslahı. Korkut, K.Z., Eser, V. ve Başer, İ. (Eds.). Melez mısırla 100 yıl çalıştayı. Bitki Islahçıları Alt Birliği (BİSAB), Yayın No:1. Ankara. ISBN 978-605-64360-0-0

[84] Yonemaru, J. I., Miki, K., Choi, S., Kiyosawa, A., Goto, K. (2018). A genomic region harboring the *Pl1* allele from the Peruvian cultivar JC072A confers purple cob on Japanese flint corn (*Zea mays* L.). *Breeding science*, 68(5), 582-586.

[85] Ziegler, K.E., and B. Ashman. (2001). Popcorn. pp. 199-234. In: Specialty Corns, A.R. Hallauer (ed.) 2nd ed. CRC Press, Boca Raton, Florida.

[86] Zobrist JD, Martin-Ortigosa S, Lee K, Azanu MK, Ji Q and Wang K. (2021). Transformation of teosinte (*Zea mays* ssp. *parviglumis*) via biolistic bombardment of seedling-derived callus tissues. *Front. Plant Sci*. 12:773419.

4. BÖLÜM

SORGUM ISLAHI

YAZARLAR

Mehmet PAMUKÇU

Dr. Semiha KİREMİTCİ

Doç. Dr. Cengiz ERDURMUŞ

KAYNAKLAR

[1] Açıkgöz, E. (2021). Yem bitkileri. Tarım ve Orman Bakanlığı Bitkisel Üretim Genel Müd. Ankara.

[2] Adeyanju A, Little C, Yu J, Tesso T. (2015). Genome-wide association study on resistance to stalk rot diseases in grain sorghum. *G3 (Bethesda)* 5:1165–1175

[3] Altınay, A., Oğraş, M., Tüsüz, M. ve Ünal, F. (1984). Akdeniz Zirai Araştırma Enstitüsü Araştırma Özetleri (1979-1983, Sorgum bölümü). T.C. Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı Ziraat İşleri Genel Müdürlüğü, Akdeniz Zirai Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, Antalya.

[4] Anonymous. (2015). Emasculation and pollinatıon techniques in millets. https:// agritech.tnau.ac.in/crop_improvement/crop_imprv_emasculation_millets.html Erişim tarihi:25.01.2023

[5] Arslan, M. (2018). Hasat sonrası yeşil kalan tane sorgum (*Sorghum bicolor* L.) genotiplerinin silaj olarak değerlendirilmesi. T.C. Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarla Bitkileri Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi.

[6] Awika, J.M., Rooney, L.W. (2004). Sorghum phytochemicals and their potential impact on human health. Phytochemistry, 65, 1199–1221.

[7] Bean, B., Mccollum, T., Pietsch, D., Rowland, M., Porter, B., Vanmeter, R. (2002). Texas panhandle forage sorghum silage trial, The Agriculture Program of Texas A&M University System.

[8] Bennett, F.W. (1990). Modern grain sorghum production. Iowa State Univ. p.3-9. Iowa State University Press, Ames IA.

[9] Billa, E., Koullas, D.P., Monties, B., Koukios, E.G. (1997). Structure and composition of sweet sorghum stalk components. *Industrial Crops and Products*, 6:297-302.

[10] Borrell A.K. and Hammer G.L. (2000). Nitrogen dynamics and the physiological basis of stay-green in sorghum. *Crop Science* 40:1295-1307.

[11] Borrell AK, Tao YZ and McIntyre CL (2000). Physiological basis, QTL, and MAS of the stay-green drought resistance trait in grain sorghum In:Molecular approaches for the genetic ımprovement of cereals for stable production in water-limited environments. Eds. J.-M. Ribaut and D. Poland). pp. 142-146. (Mexico D.F.: CIMMYT).

[12] Boyles RE, Cooper EA, Myers MT, Brenton Z, Rauh BL, Morris GP, Kresovich S. (2016). Genome-wide association studies of grain yield components in diverse sorghum germplasm. *Plant Genome* 9:1–17

[13] Boyles RE, Pfeifer BK, Cooper EA, Rauh BL, et al. (2017). Genetic dissection of sorghum grain quality traits using diverse and segregating populations. *Theor. Appl. Genet.* 130:697–716

[14] Bukantis, R. (1980). Energy inputs in sorghum production, pp. 103-108. In: Pimentel. D. editor Handbook of energy utilization in agriculture. CRC Press, Boca Raton, FL.

[15] Burow G, Chopra R, Hughes H, Xin Z, Burke J. (2019). Marker assisted selection in sorghum using KASP assay for the detection of single nucleotide polymorphism/ ınsertion deletion. Methods Mol Biol. 1931:75-84. doi: 10.1007/978-1-4939-9039-9_6. PMID: 30652284.

[16] Burow, G., Xin, Z., Hayes, C., & Burke, J. (2014). Characterization of a multiseeded (*msd1*) mutant of sorghum for increasing grain yield. Crop Science, 54(5):2030-2037.

[17] Che P, Anand A, Wu E, Sander JD, et al. (2018). Developing a flexible, high-efficiency Agrobacterium-mediated sorghum transformation system with broad application. *Plant Biotechnol J.* 16(7):1388-1395.

[18] Chopra R, Burow G, Burke JJ, Gladman N, Xin Z. (2017). Genome-wide association analysis of seedling traits in diverse sorghum germplasm under thermal stress. *BMC Plant Biol* 17:12–26

[19] Cuevas HE, Prom LK, Cooper EA, Knoll JE, Ni X. (2018). Genomewide association mapping of anthracnose (*Colletotrichum sublineolum*) resistance in the U.S. sorghum association panel. *Plant Genome* 11:170099

[20] Cuevas HE, Prom LK, Cruet-Burgos CM. (2019). Genome-wide association mapping of anthracnose (*Colletotrichum sublineolum*) resistance in NPGS Ethiopian sorghum germplasm. *G3 (Bethesda)* 9:2879–2885.

[21] Çakır, R. (2004). Effect of water stress at different development stages on vegetative and reproductive growth of corn. *Field Crops Research*, 89: 1-6.

[22] Çakmakçı, S., Gündüz, İ., Çeçen, S., Aydınoğlu, B. ve Tüsüz, M. A. (1999). Sorgum (*Sorghum bicolor* L.)'un silajlık kullanımında farklı biçim devrelerinin verim ve kalite üzerine etkileri. *Tr. J.of Agriculture and Forestry*, 23 Ek sayı 3, 603-611, TÜBİTAK.

[23] Çeçen, S., Öten, M., Erdurmuş, C. ve Işık, M. (2007). Antalya ilinde altı sorgum çeşidinin silaj kalite özelliklerinin beş farklı ekim zamanında belirlenmesi. Türkiye VII. Tarla Bitkileri Kongresi, 25-27 Haziran 2007, Erzurum.

[24] Doggett, H. (1965). The development of the cultivated sorghums. In: Essays on crop plant evolution (eds. J.B. Hutchinson et al.). London, Cambridge University Press.

[25] Duke, J.A. (1983). Hand book of energy crops. https://www.hort.purdue.edu/newcrop/duke_energy/ Sorghum_bicolor.html.

[26] Emeklier H. Y. ve Köksoy N. F. (1997). Sorgum (*Sorgum bicolor* L. Moench)'da ekim zamanı ve bitki sıklığının verim öğelerine etkisi. *Tarım Bilimleri Dergisi*, 3 (3) 20-28.

[27] Erdurmus, C., Yucel, C., Cinar, O., Bayir Yegin, A., Oten, M. (2018). Bioethanol and sugar yields of sweet sorghum. *The International Journal of Engineering and Science*, 7(11):21-26.

[28] FAO. (2021). Food and Agriculture Organisation of the United Nations. https://www.fao.org

[29] Gardner, C.O. (1972). Development of superior populations of sorghum and their role in breeding programs. In: Sorghum in seventies (eds. N.G.P. Rao and L.R. House). New Delhi, India: Oxford & IBH.

[30] Gibbons, W.R., Westby, C.A., Dobbs, T.L. (1986). Intermediate-scale, semicontinuous solid-phase fermentation process for production of fuel ethanol from sweet sorghum. *Applied and Environmental Microbiology*, 1:115-122.

[31] Gnansounou, E., Dauriat, A., Wyman, C.E. (2005). Refining sweet sorghum to ethanol and sugar: economic trade-offs in the context of North China. *Bioresource Technology*, 96(9):985-1002.

[32] Gökçora, H. (1973). Tarla bitkileri ıslahı ve tohumluk. Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Yayınları:490 Ders Kitabı:164. Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.

[33] Güden, B., Yol, E., İkten, C., Erdurmuş C., Uzun, B. 2019. Moleculer and morphological evidence for resistance to sugarcane aphid (*Melanaphis sacchari*) in sweet sorghum [*Sorghum bicolor* (L.) Moench]. *3 BIOTECH*, 9(6): 1-7.

[34] Hale, C. (2016). Sorghum, sorghum-sudan or sudangrass: Which is right for me? https://www.agproud.com/articles/32880-sorghum-sorghum-sudan-or-sudangrass-which-is-right-for-me Erişim tarihi:31.01.2023

[35] Hao H, Li Z, Leng C, Lu C, Luo H, et al. (2021). Sorghum breeding in the genomic era: Opportunities and challenges. *Theor Appl Genet*. 134(7):1899-1924.

[36] Henzell, R.G., Brengman, R.L., Fletcher, D.S., McCosker, A.N. (1992). Relationships between yield and non-senescence (stay-green) in some grain sorghum hybrids grown under terminal drought stress, p. 355–358. In: M.A. Foale, R.G. Henzell and P.N. Vance (eds.), Proceedings of the Second Australian Sorghum Conference, Gatton. *Occasional Publication* No.68

[37] House, L. R. (1985). A guide to sorghum breeding. Second Edition. International Crops Research Institute for the Semi-Arid Tropics (ICRISAT), Andhra Pradesh, India. 212 pp.

[38] Jiao, Y., Lee, Y.K., Gladman, N., Chopra, R., Christensen, S. A. et al. (2018). MSD1 regulates pedicellate spikelet fertility in sorghum through the jasmonic acid pathway. *Journal of Agricultural Research*, Vol. 49, no. 2

[39] Kaplan, M., Aydın, S., Fidan, M. S. (2009). Geleceğin alternatif enerji kaynağı biyo-etanolün önemi ve sorgum bitkisi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi*, *Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 12(1):24-33.

[40] Kırbaş, R., (2012). Samsun ekolojik koşullarında yetiştirilen bazı silajlık sorgum x sudanotu çeşitlerinin verim ve kalite özelliklerinin belirlenmesi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Samsun. Yüksek Lisans Tezi.

[41] Kimber, C.T. (2000). Origins of domesticated sorghum and ıts early diffusion to India and China, pp. 3-96. In C. W. Smith, R. A. Frederiksen (Eds.) Sorghum: Origin, history, technology, and production. Wiley Series in Crop Science, New York.

[42] Kimbrough, L., (2002). Corn and sorghum for silage. Extension Service of Mississippi State University. URL: http://msucares.com/pubs/infosheets/is485.htm.

[43] Kün, E. (1985). Sıcak iklim tahılları. A. Ü. Zir. Fak. Yayınevi, Ankara.

[44] Li, R., Zhang, H., Zhou, X., Guan, Y., et al. (2010). Genetic diversity in Chinese sorghum landraces revealed by chloroplast simple sequence repeats. *Genetic Resources and Crop Evolution*, 57, 1–15.

[45] Morris GP, Ramu P, Deshpande SP, Hash CT et al. (2013). Population genomic and genome-wide association studies of agroclimatic traits in sorghum. *Proc Natl Acad Sci USA* 110:453–458

[46] Morris, B.D., Richardson, J.W., Frosch, B.J., Outlaw, J.L., Rooney, W.L. (2009). Economic feasibility of ethanol production from sweet sorghum juice in Texas. Master of Science Thesis, Texas A&M University, Department of Agricultural Economics, 143 p. Nature Communications, 9: 822 Erişim tarihi: 31.01.2023

[47] Ortiz D, Hu JY, Salas Fernandez MG. (2017). Genetic architecture of photosynthesis in Sorghum bicolor under non-stress and cold stress conditions. *J Exp Bot* 68:4545–4557

[48] Oten, M. (2017). The effects of different sowing time and harvesting height on hydrocyanic acid content in some silage sorghum (*Sorghum bicolor* L.) varieties. *Turkish Journal of Field Crops*, 22(2):211-217.

[49] Öten, M., Sin, B. ve Kiremitçi, S. (2022). Sorgum (*Sorghum bicolor* L.) bitkisinin tohum ve yapraklarından elde edilen ekstraktların bazı bitkilerin çimlenme parametreleri üzerine etkilerinin belirlenmesi. *Journal of Agricultural Biotechnology*, 3(1):40-52.

[50] Pandey, R.K., Maranville, J.W., Admou, A. (2000). Deficit ırrigation and nitrogen effects on maize in a Sahelian environment. I. Grain yield and yield components. *Agric*. *Water Manage*., 46: 1-13.

[51] Quinby, J.R. (1974). Sorghum improvement and the genetics of growth. College Station, TX (USA):Texas A&M University Press. 108 pp.

[52] Rooney, W.L., Blumenthal, J., Bean, B., Mullet, J.E. (2007). Designing sorghum as a dedicated bioenergy feedstock. *Biofuels Bioproducts and Biorefining*, 1:147-157.

[53] Rosenow, D.T., J.E. Quısenberry, C.W. Wendt, Clark, L.E. (1983). Drought tolerant sorghum and cotton germplasm. *Agricultural Water Management*, 7:207–222.

[54] Sanchez, A.C., Subudhı, P.K., Rosenow, D.T., Nguyen H.T., (2002). Mapping QTLs associated with drought resistance in sorghum (*Sorghum bicolor* L. Moench). J*ournal of Plant Molecular Biology*, 48: 713–726.

[55] Stephens JC, Miller FR, Rosenow DT. (1967). Conversion of alien sorghums to early combine genotypes. *Crop Sci* 7:396

[56] Stephens, J. C. and J. R. Quinby. (1934). Anthesis, pollination, and fertilization in sorghum. *J. Agric. Res.* 49:123-136.

[57] TAGEM. (1978). İkinci ürün araştırmaları projesi. T.C. Gıda Tarım ve hayvancılık Bakanlığı. Tarımsal Araştırma Genel Müdürlüğü.

[58] Tardieu F, Reymond M, Muller M, Granier C, Simonneau T. (2005). Linking of physiological and genetic analysis of the control leaf growth under changing environmental conditions. *Australian Journal of Agricultural Research* 56: 937-946.

[59] Tiryaki İ. (2016). Yoncada (*Medicago sativa* L.) kuraklık stresi ve tolerantlık mekanizması. *KSÜ Doğa Bilimleri Dergisi*, 19(3):296-305.

[60] Tosun, F ve Sağsöz, S. (1998). Bitki ıslahı. Atatürk Üni. Ders yayınları No: 172, Erzurum

[61] TTSM. (2023). Tarımsal Üretim Genel Müdürlüğü, Tohumluk Tescil Sertifikasyon Müdürlüğü. https://www.tarimorman.gov.tr/BUGEM/TTSM

[62] TÜİK. (2021/2022). Türkiye İstatistik Kurumu. https://www.tüik.gov.tr

[63] Tüsüz, M.A. (1979). Sorgumda heterosis ve seleksiyon kriterleri üzerine araştırmalar. Ege Üniversitesi, İzmir, Doktora Tezi.

[64] Tüsüz, M.A., Polat, N., Ünal, F., Aydemir, G. ve Ateş, M. (1984). İkinci üründe silaj sorgum ve Sudan otu tarımı. T.C. Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı, Ziraat İşleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Antalya.

[65] Zhang D, Kong WQ, Robertson J, Gof VH et al. (2015). Genetic analysis of inflorescence and plant height components in sorghum (Panicoidae) and comparative genetics with rice (Oryzoidae). *BMC Plant Biol* 15:107–121.

[66] Zhang, C., Xie, G., Li, S., Ge, L., He, T. (2010). The productive potentials of sweet sorghum ethanol in China. *Applied Energy*, 87:2360-2368

5. BÖLÜM

SOYA ISLAHI

YAZARLAR

M.Sc. Tülay EMREBAŞ

M.Sc. Mehmet KOCATÜRK

KAYNAKLAR

[1] Abernathy, R. H., Palmer, R .G., Shibles, R. and Anderson, J. C. (1977). Histological observations on abscising and retained soybean flowers. *Canadian Journal of Plant Science*, v. 57, p. 713-716.

[2] Allard RW. (1960). Principles of plant breeding. John Wiley, New York, USA.

[3] Anonymous. (2020). How does soybean photoperiod sensitivity impact variety selection? http://omafra.gov.on.ca/english/crops/field/news/croptalk/2020/ct-0320a2.htm

[4] Anonymous. (2023). Soybean. https://en.m.wikipedia.org Erişim tarihi:29.04.2023

[5] Anonymous. (2018). Turkey agricultural biotechnology annual report 2018. USDA Foreign Agricultural Service, Global Agricultural Information Network, GAIN Report Number: TR8039.

[6] Anonymous. (2023). Genetically modified soybean.https://en.wikipedia.org. Erişim tarihi:23.05.2023

[7] Anonymous. (2023). Innovations in oils, transitioning to renewable resources. https:// agrenew.com.au/innovations/high-oleic-soybean/ Erişim tarihi:22.05.2023

[8] Arıoğlu H.H. (2014). Yağ bitkileri yetiştirme ve ıslahı ders kitabı. Genel Yayın No:220, Ders Kitapları Yayın No:A-70. Adana, 204 S.

[9] Arumuganathan, K., & Earle, E.D. (1991). Nuclear DNA content of some important plant species. Plant Molecular Biology Reporter, 9, 208-219.

[10] Baydar, H. ve S. Erbaş. (2014). Yağ bitkileri bilimi ve teknolojisi. Süleyman Demirel Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Isparta,. Yayın No:97. ISBN:978-9944-452-75-5

[11] Bernard, R.L. and Weiss, M.G. (1973). Qualitative genetics. In: Caldwell, B.E. (ed.) Soybeans: Improvement, Production and Uses, pp. 117–154. American Society of Agronomy, Madison.

[12] Brim CA. (1973). Quantitative genetics and breeding. Am. Soc. Agron., Madison, WI, USA, pp. 155–186.

[13] Burton JW, Carter TE, Wilson RF. (1999). Registration of 'Prolina' soybean. *Crop Sci* 39: 294–295.

[14] Byrne, P. (2014). Genetically modified (GM) crops: Techniques and Applications – 0.710. Colorado State University Extension. https://extension.colostate.edu/topic-areas/ agriculture/genetically-modified-gm-crops-techniques-and-applications-0-710/ Erişim tarihi:22.05.2023.

[15] Cahill, D. (2000). High throughput marker assisted selection. Proceeding of the 8th Biennial Conference on the Cellu- lar and Molecular Biology of the Soybean. Lexington, KY.

[16] Carter, T.E., Hymowitz, T., Nelson, R.L. (2004). Biogeography, local adaptation, Vavilov, and genetic diversity in soybean. In: Werner, D. (eds) Biological Resources and Migration. Springer, Berlin, Heidelberg. https://doi.org/10.1007/978-3-662-06083-4_5

[17] Chen P, Sneller CH, Mozzoni LA, Rupe JC. (2007). Registration of 'Osage' soybean. *J Plant Reg.* 1(2): 89–92.

[18] Cregan P.B., Jaruik T., Bush A.L., Shoemaker R.C., Lark K.G., Kohler A.L., Kaya N.,Vantoai T.T., Lohnesd G., Chung J., and Specht J.E. (1999). An integrated genetic linkage map of soybean genome. *Crop Sci*., 39: pp.1464-1490.

[19] Demir, İ. (1975). Genel bitki ıslahı. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları No.: 212.

[20] Eren, A. ve A. Tepe. (2021). Sebzeciliğe ve bitki ıslahına giriş. Ed., Eren, A: Yazlık sebze ıslahı (Domates, biber, patlıcan, hıyar, kavun). Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (TAGEM), Batı Akdeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü (BATEM). ISBN:978-625-439-257-3.

[21] FAOstat. (2022). The Food and Agriculture Organization corporate statistical database (FAOstat) website : https://www.fao.org/faostat/en/#home

[22] Fehr WR. (1991a). Principles of cultivar development, vol 1. Macmillan Pub, Iowa State Uni, Ames, Iowa, USA.

[23] Fehr WR. (1991b). Principles of cultivar development, vol 2. Macmillan Pub, Iowa State Univ, Ames, Iowa, USA.

[24] Fehr, W.R. (1993). Principles of cultivar development, volume 1. Theory and Technique. Macmillian Publishing Company.

[25] Gazzoni, D. L. (2016). Soybean and bees. Embrapa Soybean, Ministry of Agriculture, Livestock and Food Supply, Brasil.

[26] Harlan, H. V. and M. N. Pope. (1922). The use and value of backcrosses in small grain breeding. *J. Hered*. 13:319-322.

[27] Haun, W., Coffman, A., Clasen, B. M., Demorest, Z. L., Lowy, A., Ray, E., et al. (2014). Improved soybean oil quality by targeted mutagenesis of the fatty acid desaturase-2 gene family. *Plant Biotechnol. J.* 12 (7), 934–940. doi:10.1111/pbi.12201p. 934-940

[28] Herrero, O, M., Hormaza, J. I. (1996). Pistil strategies controlling pollen tube growth. Sexual Plant Reproduction, v. 9, p.343–347.

[29] Hurburgh CR Jr, Brumm TJ, Guinn JM, Hartwig RA. (1990). Protein and oil patterns in U.S. and world soybean markets. *J. Am. Oil Chem. Soc.* 67: 966–973.

[30] Hymowitz T. (2004). Speciation and cytogenetics. In: Soybeans:Improvement, Production, and Uses, HR Boerma, JE Specht (eds). Agron Monogr, 3rd edn, No 16. ASA, CSSA, SSSA, Madison, WI, USA, pp 97–136.

[31] Hymowitz T. (2008). The History of the soybean.DOI:10.1016/B978-1-893997-64-6.50004-4

[32] Hymowitz T. and Singh R.J. (1987). Taxonomy and speciation. pp.23-48. In RJ Wilcox (ed) Soybeans: Improvement, production. and uses. 2nd ed. Agron. Monogr. 16.

[33] Hymowitz, T. and Harlan, J.R. (1983). Introduction of soybean to North America by Samuel Bowen in 1765. *Econ. Bot.* 37, 371–379 https://doi.org/10.1007/BF02904196

[34] İşler, N. (2014). Soya tarımı. M.K.Ü. Ziraat Fakültesi, Tarla Bitkileri Bölümü. http://www.mku.edu.tr/files/898-6f98ee32-158c-4c28-9b30-55e4bfb59966.pdf Erişim tarihi:26.05.2023

[35] Jackson EW, Feng C, Fenn P and Chen P. (2006). Inheritance of resistance to purple seed stain caused by *Cercospora kikuchii* in PI 80837 soybean. *Crop Sci* 46: 1462-1466.

[36] Jackson EW, Fenn P and Chen P. (2005). Inheritance of resistance to Phomopsis seed decay in soybean PI 80837 and MO/PSD-0259 (PI 56264). *Crop Sci* 45: 2400–2404.

[37] Maluszynski, M., Nichterlein, L., Van Zanten, L. and Ahloowalia, B.S. (2000). Officially released mutant varieties. The FAO/IAEA database. https://www-pub.iaea.org/ MTCD/ publications/PDF/Newsletters/MB-REV-12.pdf Erişim tarihi:25.05.2023

[38] Nazlıcan, A. N. (2003). Soya yetiştiriciliği. *T.C. Tarım Bakanlığı, Çukurova Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü*. https://arastirma.tarimorman.gov.tr › Yetiştiricilik › soya-yetistiriciligi_1. Erişim Tarihi:25.05.2023.

[39] Polson DE. (1972). Day-neutrality in soybean. *Crop Sci* 12: 773–776.

[40] Rani, A., Kumar, V., Shukla, S. and Manjaya, J. G. (2021). Molecular characterization of novel mutation in E1 flowering gene induced by gamma irradiation in soybean. *Genome* 64(1). DOI:10.1139/gen-2020-0137

[41] Rustemova, D. M. (1964). Some data on the biology of flowering and embryology of the soybean under conditions prevailing around Tashkent. *Uzbekskii Biologicheskii Zhurnal*, v. 8, n. 6, p. 49-53.

[42] Sağel, Z. vd. (2017). Determination of effect of chemical mutagen ems on TAEK A-3 and TAEK C-10 mutant soybean varieties in M1 generation. *Journal of the American Society for Information Science & Technology*, 3(1), 19-24.

[43] Shoemaker, R., & Olson, T. (1993). Molecular linkage map of soybean. In S. O'Brien (Ed.), Genetic maps: Locus maps of complex genomes (6th ed.). Cold Spring Harbor, NY: Cold Spring Harbor Laboratory Press.

[44] Silva, F. A., Resende, M. D. A.,Ludke, W.H. and Bueno, T. V. (2017). Quantitative traits in breeding, Chapter 6. In: Soybean Breeding, Eds. Silva, F.L., Sediyama, T., Borem, A. and Ludke, W.H.

[45] Singh, R.J., Hymowitz, T. (1988). The genomic relationship between *Glycine max* (L.) Merr. and G. soja Sieb. and Zucc. as revealed by pachytene chromosome analysis. *Theoret. Appl. Genetics* 76, 705–711 https://doi.org/10.1007/BF00303516

[46] Sleper DA, Poehlman JM. (2006). Breeding Field Crops. 5th edn. Blackwell, Ames, IA, USA.

[47] TEPGE. (2022). Soya ürün raporu. Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü Müdürlüğü, T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı. https://arastirma.tarimorman.gov.tr/ tepge/ Belgeler/PDF. Erişim tarihi:13/04/2023

[48] TTSM. (2023). Tarımsal Üretim Genel Müdürlüğü, Tohumluk Tescil Sertifikasyon Müdürlüğü. https://www.tarimorman.gov.tr/BUGEM/TTSM

[49] Unglesbee, E. (2020). XtendFlex soybeans get approval for commercialization in 2021 https://www.dtnpf.com/agriculture/web/ag/crops/article/2020/09/28/xtendflex-soybeans-get-approval-2021. Erişim tarihi:23.05.2023

[50] USDA. (2022). United States Department of Agriculture Foreign Agricultural Service (USDA-FAS). https://downloads.usda.library.cornell.edu/ usda-esmis/files/oilseeds. pdf Erişim tarihi:18.05.2023

[51] Vernetti, F.J. and Vernetti Jr., F.J. (2017). Qualitative traits in breeding, Chapter 5. In: Soybean Breeding, Eds. Silva, F.L., Sediyama, T., Borem, A. and Ludke, W.H.

[52] Wang D, Graef GL, Procopiuk AM and Diers BW. (2003). Identification of putative QTL that underlie yield in interspecific soybean backcross populations. *Theor Appl Genet* 108: 458–467.

[53] Wang L, Sun X, Qi Y, Wu T, et al. (2020). Allele combinations of maturity genes E1-E4 affect adaptation of soybean to diverse geographic regions and farming systems in China. *PLoS ONE* 15(7): e0235397. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0235397

[54] Wilcox JR. (2001). Sixty years of improvement in publicly developed elite soybean lines. *Crop Sci* 49: 1711–1716.

[55] Williams, L. F. (1950). Structure and genetic characteristics of the soybean. In: Markley, K. S. (Ed.). Soybeans and soybean products. New York: Interscience Publishers,. pp. 111-134.

[56] Wilson RF. (2004). Seed composition. In: Soybeans: Improvement, Production, and Uses, HR Boerma, JE Specht (eds). Agron Monogr, 3rd edn, No 16. ASA-CSSASSSA, Madison, WI, USA, pp 621–678.

[57] Woodworth C.M. (1923). Inheritance of growth habit, pod color, and flower color in soybeans. *J Am Soc Agron* 15: 481–495.

[58] Zabala G. and Vodkin L.O. (2007). A rearrangement resulting in small tandem repeats in the F3’5’H gene of white flower genotypes is associated with the soybean W1 locus. *Crop Sci* 47 (suppl):S-113-124.

[59] Zhu, Y.L., Song, Q.J., Hyten, D.L., vd. (2003). Single nucleotide polymorphisms (SNPs) in soybean. http://bldg6.arsusda.gov/~pooley/soy/cregan/Zhu_et_al_2003.pdf

6. BÖLÜM

SUSAM ISLAHI

YAZARLAR

M.Sc. Duygu GÜNEŞ
M.Sc. Hacı TEK

KAYNAKLAR

[1] Akhtar, K. P., Sarwar, G. and Arshad, H. M. I. (2011). Temperature response, pathogenicity, seed infection and mutant evaluation against Macrophomina phaseolina causing charcoal rot disease of sesame. *Archives of Phytopathology and Plant Protection*, 44 (4), 320-330.

[2] Akhtar, K.P., Sarwar, G., Dickinson M., Ahmad M., Haq M.A., Hameed S. and Iqbal M.J. (2009). Sesame phyllody disease: Its symptomatology, etiology, and transmission in Pakistan. *Turkish Journal of Agriculture and Foresty*, 33: 477-486.

[3] Amin, D. and Kothari, I.L. (1989). Seed composition of some new varieties of sesame. *Jour. Of The Oil Tech*. 21:1. 15-16.

[4] Andrade, P.B., Freitas, B.M., Macêdo Rocha, E.E., Lima, J.A. and Rufino, L.L. (2014). Floral biology and pollination requirements of sesame (*Sesamum indicum* L.). *Acta Scientiarum Animal Sciences*, 36(1):93-99.

[5] Anonymous. (2023). Web sayfası https://www.tuik.gov.tr/

[6] Anonymous. (2022). Web sayfası https://www. fao.org/faostat/en/

[7] Armstrong, J. K. and Armstrong, G.M. (1950). A Fusarium wilt of sesame in the United States. *Phytopathology*, 40, 785.

[8] Ashri, A. (2007). Sesame (*Sesamum indicum* L.). In: Singh, R.J. (Ed), Genetics Resources Chromosome Engineering, and Crop Improvement, Oilseed Crops. CRC Press. Florida, pp. 231-289.

[9] Ataç, A., Çetin, V. ve Beysal, İ. (1994). Susamlarda kök ve kökboğazı çürüklüğü hastalıkları üzerinde araştırmalar. *Bitki Koruma Bülteni*, 34: 43-54.

[10] Atakişi, İ.K. (1985). Yağ bitkileri yetiştirme ve ıslahı. Çukurova Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Ders Notu Yayınları: 147, Adana, 120 s.

[11] Axtell, J.D. (1981). Breeding for improved nutritional quality. Plant Breeding II. Edidet by K.J.Frey, The Iowa State Univ. Press. USA, 497 p.

[12] Baran, B., Sağır, P., Ölmez, F., Günaçtı, H. E., Hekimhan, H., Tan, A. Ş. ve Furat, Ş. (2016). Susamda kömür çürüklüğü hastalığına neden olan *Macrophomina phaseolina* (Tassi) Goid.'in patojenik ve moleküler karakterizasyonu ile susam genotiplerinin hastalığa karşı reaksiyonlarının belirlenmesi, Diyarbakır Zir. Müc. Araşt. Enst., Sonuç Raporu.

[13] Bashir, M. R., A. Mahmood, M. Sajid, M. A. Zeshan, M. Mohsan, Q. A. T. Khan, and F. A. Tahir. (2017). Exploitation of new chemistry fungicides against charcoal rot of sesame caused by *Macrophomina phaseolina* in Pakistan. Pak. J. Phytopathol. 29 (02): 257-263.

[14] Baspınar, H., Korkmaz, S., Onelge, N., Çınar, A., Uygun, N. and Kersting, U. (1993). Studies on citrus stubborn disease and sesame phyllody in sesame and their related leaf hopper vectors. *The Journal of Turkish Phytopathology*, 22: 1-8.

[15] Baydar, H. (1996). Comparison of oil quality criteria of different sesame (*Sesamum indicum* L.) varieties. *Turkish Journal of Field Crops*, 1(1), 16-19.

[16] Baydar, H. ve S. Erbaş. (2014). Yağ bitkileri bilimi ve teknolojisi. Süleyman Demirel Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Isparta,. Yayın No:97. ISBN:978-9944-452-75-5

[17] Baydar, H., Marquard, R and Turgut, İ. (1999). Pure line selection for improved yield, oil content and different fatty acid composition of sesame. *Sesamum indicum* L. *Plant Breeding*, 118(5): 462-464.

[18] Baydar, H.,Ercan, G. ve Turgut, K. (1996). Susam (*Sesamum indicum* L.)'da çiçeklenme, döllenme ve kapsül gelişimi üzerine araştırmalar. *Akd. Üni. Ziraat Fak. Dergi*., 9:61-70, Antalya.

[19] Bedawy, I., and Moharam, M. (2019). Reaction and performance of some sesame genotypes for resistance to *Macrophomina phaseolina*, the incitant of charcoal rot disease. *Alexandria Science Exchange Journal*, 40 (January-March), 12-18.

[20] Bedigian, D. (2011). History of the cultivation and use of sesame. Introduction to Sesame: The Genus Sesamum. Edited by Dorothea Bedigian. Boca Raton, FL: CRC Press, 2011.

[21] Bedigian, D. (2014). A new combination for the Indian progenitor of sesame, *Sesamum indicum* L. (Pedaliaceae). *Novon A Journal for Botanical Nomenclatur* 23(1): 5-13

[22] Bedigian, D. and J. R. Harlan. (1986). Evidence for cultivation of sesame in the ancient world. *Economic Botany* 40: 137-154.

[23] Bhat, K. V., Babrekar, P. P., Lakhanpaul, S. (1999). Study of genetic diversity in Indian and exotic sesame (Sesamum indicum L.) germplasm using random amplified polymorphic DNA (RAPD) markers. Euphytica, 110, 21–33.

[24] Bhuyan J, Sarma MK (2003). Identifcation of heterotic crosses involving cytoplasmic-genic male sterile lines in sesame (*Sesamum indicum* L.). *Sesame and Saffower Newsletter* 18:7–11

[25] Biswas, K.P. and Akbar, M.A. (1995). Genetic variability correlation and path analysis in sesame (*Sesamum indicum* L.). *Bangladesh Journal of Scientific and Industrial Research*, 30 (1): 71-79.

[26] Costa, F. T., Neto, S. M., Bloch, J. R. and Franco, O. L. (2007). Susceptibility of human pathogenic bacteria to antimicrobial peptides from sesame kernels. *Current Microbiology*, 55: 162-166.

[27] Çağırgan, İ. (2001). Mutation Techniques in sesame (*Sesamum indicum* L.) for intensive management: Confirmed Mutants. Department of Field Crops, Faculty of Agriculture, Akdeniz University, Antalya, Turkey

[28] Çağırgan, M.İ., Mbaye, N., Silme, R.S., Ouedraogo, N. and Topuz, H. (2013). The impact of climate variability on occurrence of sesame phyllody and symptomatology of the disease in a Mediterranean Environment. *Turkish Journal of Field Crops*, 18 (1): 101-108.

[29] El-Bramawy, M.A. and ABD Al-Wahid, O.A.A. (2009). Evaluation of resistance of selected sesame (*Sesamum indicum* L) genotypes to Fusarium wilt disease caused by *Fusarium oxysporum* f. sp. *sesami*. *Tunisian Journal of Plant Protection*, 4:1, 29-39.

[30] Elshire, R. J., Glaubitz, J. C., Sun, Q., Polland, J. A., Kawamoto, K., Buckler, E. S., Mitchell, S. E. (2011). A robust, simple genotyping-by-sequencing (GBS) approach for high diversity species. PLoS One, 6, e19379.

[31] Erbaş, M., Şekerci, H., Gül, S., Furat, S., Yol, E. and Uzun, B. (2009). Changes in total antioxidant capacity of sesame (*Sesamum sp*.) by variety. *Asian Journal of Chemistry*, 21(7): 5549-5555.

[32] Eren, A. ve A. Tepe. (2021). Sebzeciliğe ve bitki ıslahına giriş. Ed., Eren, A.: Yazlık sebze ıslahı (domates, biber, patlıcan, hıyar, kavun). Batı Akdeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü (BATEM). ISBN:978-625-439-257-3.

[33] Firrao, G., Garcia-Chapa, M. and Marzachi, C. (2007). Phytoplasmas: genetics, diagnosis and relationships with the plant and insect host. *Frontiers in Bioscience*, 12(4): 1353-75.

[34] Genç, G. (2020). Susam hasadı için disk bıçaklı kesme sisteminin geliştirilmesi, çalışma kriterlerinin ve enerji gereksinimlerinin belirlenmesi. Yüksek lisans tezi, T.C. Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Hatay, 82 s.

[35] Hansen, R. (2011). Sesame. AgMRC, Iowa State University, USA

[36] Ibrahim, A.F., El-Kadıl, D.A., Ahmed, A.K. and Sherief, S.A. (1983). Interrelationship and path coefficient analysis of some growth and yield characterestics in sesame. *Z. Acker- und Pflanzenbau (J. Agronomy & Crop Science)*, 152:154-459.

[37] İlisulu, K. (1973). Yağ bitkileri ve ıslahı. Çağlayan Kitabevi, İstanbul, 366 s.

[38] Johnson, L.A., Suleiman, T.M. and Lusas, E.W. (1979). Sesame protein: A Review and Prospectus. *Journal of the American Oil Chemists' Society*, 56: 463-468.

[39] Karaca., İ. (1974). Sistematik bitki hastalıkları, Cilt IV. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Yayın No: 217, s.272

[40] Kavak, H. and Boydak, E. (2006). Screening of the resistance levels of 26 sesame breeding lines to Fusarium wilt disease. *Plant Pathology Journal*, 5 (2): 157-160.

[41] Kersting, U. (1993). Symptomatology, etiology and transmission of sesame phyllody in Turkey. *The Turkish Journal Phytopathology*, 22: 47-54.

[42] Kinman, M.L. and Martin J.A. (1954). Present status of sesame breeding in the United States, *Agri. Jour*., 46(1): 24-27

[43] Kobayashi. T. (1981). The wild and cultivated species in genus sesamum. Sesame: Status and improvement. FAO Plant Production an Protection Paper No:29. Pp. 157-163

[44] Kochhar, S.P. (2000). Sesame oil. A powerful antioxidant. *Lipid Technology Newsletter*, April, 35-39.

[45] Kolsarıcı, Ö. (2009). Tarla bitkileri. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, Yayın No: 1569 Ders Kitabı: 521. Ankara, s. 305-456.

[46] Kolte, S.J. (1985). Diseases of annual edible oil seed crop. Vol II. CRC Press,pp. 135.

[47] Krishan, R.,N., Tripathi, N. and Ragender, R. (1999). Role of edaphic factors on the ıncidence of dry root-rot of sesame caused by *Rhizoctonia betaticola* (Taub.) Butl. *Sesame and Safflower Newsletter*. No.14

[48] Langham, D.R. (1998). Shatter resistance in sesame. Sesaco Corporatıon, Texas, USA. https://inis.iaea.org/collection/NCLCollectionStore/_Public/32/007/32007913.pdf Erişim tarihi: 14.02.2023

[49] Langham, D.R. and Wiemers, T. (2002). Progress in mechanizing sesame in the US through breeding. In: Janickand, J. and Whipkey, A. (Eds), Trends in New Crops and New Uses. American Society for Horticultural Science Press, Virginia, pp. 157-173.

[50] Langham, D.R., Grichar, W.J. and Dotray, P.A. (2019). Sesame production in the United States. International Sesame Conference, Zhengzhou, China.

[51] Langham, D.R., Smith, G., Wiemers, T. and Wetzel, M. (2004). Southwest sesame grower's pamphlet. Sesaco Corporation.

[52] Liu, H., Zhou, F., Zhou, T., Yuanxiao Yang, Y.and Zhao, Y. (2020). Fine mapping of a novel male-sterile mutant showing wrinkled-leaf in sesame by BSA-Seq technology. Industrial Crops and Products, Volume 156, 112862

[53] Mahdy, E. E., B. R. Bakheit, Motawea, M. M. and I. M. A. Bedawy. (2005). Pedigree selection for resistance to *Sclerotium bataticola* in three sesame populations. *Assiut Journal of Agriculture Sciences* 63(1): 57-72.

[54] Parani, M., Singh, K.N., Rangaswamy, S., Ramalingam, R.S. and Rangaswamy, S. (1996). Identification of *Sesamum alatum* x *Sesamum indicum* hybrid using protein, isozyme and RAPD markers. *Indian Journal of Genetics and Plant Breeding*, 57(4): 381-388.

[55] Powell, W., Machray, G. C., Provan, J. (1996). Polymorphism revealed by simple sequence repeats. Trends *Plant Sci*., 1: 215–222

[56] Qureshi M., Langham D. R., Lucas S. J., Uzun B., Yol E. (2022). Breeding history for shattering trait in sesame: Classic to genomic approach. Molecular Biology Reports, vol.49, no.7, pp.7185-7194

[57] Sağır, P., Sağır, A., Söğüt, T. (2009). The effect of charcoal rot disease (*Macrophomina phaseolina*), irrigation and sowing date on oil and protein content of some sesame lines. *J. Turk. Phytopath*., 38 (1-3): 33-42.

[58] Sakhiya SV. (2013). Diallel analysis in sesame (*Sesamum indicum* L.). M.Sc. Thesis. Junagadh Agricultural University, Junagadh, India

[59] Salunkhe, D.K., Chavan, J.K., Adsule, R.N. and Kadam, S.S. (1991). Sesame in world oilseeds: Chemistry, technology and utilization. Van Nostrand and Reinhold, New York, pp. 371-402.

[60] Sertkaya, G., Martini, M., Musetti, R. and Osler, R. (2007). Detection and molecular characterization of phytoplasmas infecting sesame and solanaceous crops in Turkey. *Bulletin of insectology*, 60: 141-142.

[61] Shabana, R., A.A. Abd El-Mohsen, M. M. A. Khalifa and A. A. Saber. (2014). Quantification of resistance of F6 sesame elite lines against charcoal-rot and Fusarium wilt diseases. *Adv. Agric. Biol*. 1 (3): 144-150

[62] Singh, P.K., Akram, M., Vajpeyı, M., Srıvastava, R.L., Kumar, K. and Naresh, R. (2007). Screening and development of resistant sesame varieties against phytoplasma. *Bulletin of Insectology,* 60 (2): 303-304.

[63] Sunyaev S., J. Hanke, A. Aydin, U. Wirkner, I. Zastrow, J. Reich, P. Bork. (1999). Prediction of nonsynonymous single nucleotide polymorphisms in human disease-associated genes. *J Mol Med*, 77: 754–760.

[64] Takada, N. And Uno T. (2001). Japanese market and Thai black sesame seeds. Proceeding of the 2nd national conference sesame, sunflower, castor, and safflower, Aug 16–17, Nakhon Nayok, pp 15–30

[65] Tarakanov, V. (2022). What is mutation breeding? International atomic Energy Agency. https://www.iaea.org/newscenter/news/what-is-mutation-breeding

[66] Thiyagu, K., G. Kandasamy, N. Manivannan, V. Muralidharan and S.K. Manoranjitham. (2007). Identification of resistant genotypes to root rot disease (*Macrophomina phaseolina*) of sesame (*Sesamum indicum* L.). *Agric. Sci. Digest*. 27 (1): 34 - 37.

[67] Tripathy, S.K., Kar, J. and Sahu, D. (2019). Advances in sesame (*Sesamum indicum* L.) breeding: In book: Advances in plant breeding strategies: Industrial and Food Crops (pp.577-635)

[68] Tsai, J.L. (1979). Vector transmission of mycoplasma legends of plant diseases. In: The Mycoplasmas. R.F. Whitcomb & J.G. Tully (Eds.), Academic Press, New York.

[69] TTSM. (2023). Tohumluk Tescil ve Sertifikasyon Merkez Müdürlüğü (TTSM). https://www.tarimorman.gov.tr/BUGEM/TTSM.

[70] Tu L, Wang W, Liang X, Zheng Y, Liu J et al. (1994) Breeding and utilization of sesame hybrid Yuzhi 9. *J Henan Agric Sci* (5):8-10

[71] Uzun, B., Lee, D., Donini, P. and Çağırgan, M.İ. (2003). Identification of a molecular marker linked to the closed capsule mutant trait in sesame using AFLP. Plant Breeding, 122(1): 95-97.

[72] Ümmetoğlu, M., Taşkın, T. ve Tan, A.Ş. (2015). Manisa il ve ilçelerinde yetiştirilen susam çeşitlerinin dağılımı ve mevcut durumunun araştırılması. *Anadolu Ege Tarımsal Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 25(2): 37-58.

[73] Vurarak, Y. ve Bilgili, M. (2014). Biçerbağlarla hasat edilen II. ürün susamda verim-kalite ve bazı işletmecilik değerlerinin belirlenmesi. *Harran Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi*, 18 (2): 38-48. https://dergipark.org.tr/tr/pub/harranziraat/issue/18444/194233

[74] Wagner, A. (2012). The role of robustness in phenotypic adaptation and innovation. Proceedings of the Royal Society B, *Biological Sciences*, 279(1732):1249–1258. DOI: https://doi. 483 org/10.1098/rspb.2011.2293

[75] Weintraub, P.G. and Beanland, L. (2006). Insect vectors of phytoplasmas. *Annual Review of Entomology*, 51: 91–111.

[76] Welliver, R. (1999). Diseases caused by phytoplasmas. Regulatory Horticulture, *Plant Pathology* 25(1), Circular No: 82: 17-22.

[77] Wu K.; Liu, H., Yang, M.; Tao, Y.; Ma, H.; Wu, W.; Zuo, Y., Zhao, Y. (2014). High-density genetic map construction and QTLs analysis of grain yield-related traits in sesame (*Sesamum indicum* L.) based on RAD-seq technology. *BMC Plant Biol*., 14: 274.

[78] Yeğen, O. (1996). Bitki fungal hastalıkları. Akdeniz Üniversitesi Basımevi, Antalya, 176.

[79] Yermanos, D.M. (1980). Sesame. In: Fehr WR and Hadley HH (eds) Hybridization of crop plants. American Soc. of Agronomy, Madison-Wisc., USA. pp 549–563

[80] Yol, E. (2011). Dünya susam koleksiyonunun agro-morfolojik ve kalite özellikleri bakımından karakterizasyonu ve genetik çeşitliliğin belirlenmesi. Yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya, 74 s.

[81] Zhang, Y., Wang, L., Xin, H., Li, D. et al. (2013). Construction of a high-density genetic map for sesame based on large scale marker development by specific length amplified fragment (SLAF) sequencing. *BMC Plant Biol*., 13: 141.

7. BÖLÜM

YER FISTIĞI ISLAHI

YAZARLAR

Dr. Abdullah KADİROĞLU

KAYNAKLAR

[1] Anonim, (1979). Application for plant variety protection certificate. Plant Variety Protection Office, USDA.

[2] Anonim, (2017). https://peanutgrower.com/uncategorized/2017-runner-type-varieties/, Erişim tarihi: 15.6.2021.

[3] Anonim, (2018). www.peanutusa.com/phoadomload/Genome, Erişim tarihi: 18.7.2021.

[4] Anonim, (2021a). Peanut. https://en.wikipedia.org/wiki/Peanut, Erişim tarihi: 25.6.2021.

[5] Anonim, (2021b). The International Crops Research Institute for the Semi-Arid Tropics (ICRISAT). https://www.icrisat.org/, Erişim tarihi: 21.7.2021.

[6] Anonim, (2021c). Tohumluk Tescil ve Sertifikasyon Merkez Müdürlüğü (TTSM). https://www.tarimorman.gov.tr/BUGEM/TTSM, Erişim tarihi: 15.6.2021.

[7] Arıoğlu, H. (2017). Yağ bitkileri yetiştirme ve ıslahı. Çukurova Üniversitesi Ders Kitapları, Yayın No: A-70, s:81-82.

[8] Baydar, H. (2018). Yer fıstığı bilimi ve teknolojisi. Süleyman Demirel Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarla Bitkileri Bölümü, Ders notları.

[9] Besler, B. A., Grichar, W. J., Smith, O. D., Jaks, A. J. (2001). Response of peanut cultivars to full and reduced spray programs of tebuconazole for control of southern stem rot. *Peanut Science*, 28:5–8.

[10] Branch, W.D., Brenneman, T.B., Noe, J.P. (2016). Evidence for a second RKN resistance gene in peanut. *Peanut Science*, 43:49-51.

[11] Chohan, J.S., Sandhu, R.S., Dalal, J.L. (1969). Screening of world collection of groundnut germplasm for resistance to collar rot disease caused by A. niger in Punjab. *Indian J. Agr. Sci*. 40(6):546-551.

[12] Coffelt, T.A., Seaton, M.L., VanScoyoc S.W. (1989). Reproductive efficiency of 14 virginia type peanut cultivars. *Crop Science* 18:1015-1020.

[13] Dang, P.M. (2019). Evaluation of peanut breeding lines to identify differential expressed genes involved in leaf spot resistance. American Peanut Research and Education Society (APRES), Proceedings, Volume 51, p. 82.

[14] Devi, M. J., Bhatnagar-Mathur, P., Sharma, K. K., Serraj, R., Anwar, S. Y., Vadez, V. (2011). Relationships between transpiration efficiency and its surrogate traits in the rd29A:DREB1A transgenic lines of groundnut. *J. Agronomy Crop Science*, 197(4): 272–283.

[15] Duncan W.G., McCloud D.E., McGraw R.L., Boote K.J. (1978). Physiological aspects of peanut yield improvement. *Crop Science* 29:1217-1220.

[16] Emery, D.A., Norden, A.J., Wyne, J.C., Mozingo, R.W. (1974). NC-FLA-14: An early maturing large seeded virginia bunch peanut variety. *North Carolina Agric. Exp. Sta. Bul*. 448, 15 pp.

[17] FAOSTAT, (2020). Food and Agriculture Organization of the United Nations. http://www.fao.org/faostat/en/#data/QCL, Erişim tarihi: 12.11.2020

[18] FAOSTAT, (2021). http://www.fao.org/faostat/en/#data, Erişim tarihi: 12.6.2021

[19] Gibbons, R. W. (1976). Groundnut improvement programme. Priorities and Strategies, pp 1-26. ICRISAT mimeo.

[20] Godoy, I.J., Santos, J.F., Micheletto, M.D., Moreas, A.R.A. (2014). IAC OL 5 - new high oleic runner peanut cultivar. *Crop Breeding and Applied Biotechnology*, 14:200-203.

[21] Grosso, N.R., Nepote, V., Guzmán C.A. (2000). Chemical composition of some wild peanut species (*Arachis* L.) seeds. *J Agric Food Chem* 48:806–809

[22] Hamidou, F., Ratnakumar, P., Halilou, O., Mponda, O., Kapewa, T.V. (2012). Selection of intermittent drought tolerant lines across years and locations in the reference collection of groundnut (*Arachis hypogaea* L.). *Field Crops Research*, 126: 189–199.

[23] Hammons, R. O. (1970). Registration of spancross peanuts. *Crop Sci*. 10: 459–460.

[24] Hammons, R.O. (1982). Origin and early history of the peanut. In: Peanut Science and Technology, Eds.: Pattee, H.E., Young, C.T. 1-15 pp.

[25] Hammons, R.O. (1994). The origin and history of the groundnut. In: The Groundnut Crop, Ed.: Smartt J. 24-39 pp.

[26] Hancock, W.G. et al. (2017). Evaluating an *Arachis hypogeae* x *Arachis diogoi* interspecific hybrid derived population for multiple disease resistance. American Peanut Research and Education Society (APRES). Proceedings, Volume 49, p. 23.

[27] Holbrook, C. C., Wilson, D. M., Matheron, M. E. (1998). Sources of resistance to preharvest aflatoxin contamination in peanut. Proc. Am. Peanut Res. Educ. Soc. 30:54.

[28] Holbrook, C. C., Kvien, C. K., Ruckers, K. S., Wilson, D. M., Hook, J. E. (2000). Preharvest aflatoxin contamination in drought tolerant and intolerant peanut genotypes. *Peanut Sci*. 27:45–48.

[29] Holbrook, C. C., & Stalker, H. T. (2003). Peanut breeding and genetic resources In: Janick J. (Ed.), Plant breeding reviews, Vol. 22 NY: John Wiley & Sons Inc. ISBN 0-471-21541-4 © 2003.

[30] Isleib T.G., Wynne J.C., Nigam, S.N. (1994). Groundnut breeding. In: The groundnut crop. Depart. of Biology, Southampton University, UK. Ed.: J. Smartt. 558-559 pp.

[31] İpkin, B., (1997). Yer fıstığı mutant populasyonlarında uygulanan iki yönlü seleksiyonun tarımsal özellikler üzerine etkisi. Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

[32] Janila1, P., Nigam, S.N., Pandey, M.K., Nagesh, P., Varshney, R.K. (2013). Groundnut improvement: Use of genetic and genomic tools. *Frontiers in Plant Science*, Volume 4, Article 23.

[33] Johnson, D.R., Campbell, W.V., Wynne, J.C. (1982). Resistance of peanuts to the two spotted spider mite. *Journal of Economic Entomology*, 75:6 1045–1047.

[34] Kadiroğlu, A. (2015). Yüksek oleik asit içeren yerfıstığı. *Harman Time*, 34:104-110.

[35] Kadiroğlu, A. (2018). Yer fıstığı yetiştiriciliği. BATEM Teknik Bilgiler. https://arastirma.tarimorman.gov.tr/batem/Menu/57/Teknik-Bilgiler, Erişim tarihi: 12.6.2021

[36] Kadiroğlu, A. (2020). Batı akdeniz yerfıstığı ıslah çalışmaları projesi. Yıllık Gelişme Raporları, Batı Akdeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü, Antalya.

[37] Leal, S.C.M., Bertioli, D.J., Guimarães, P.M., Pereira, T.D. (2012). The effect of tetraploidization of wild Arachis on leaf morphology and other drought-related traits. *Environ. Exp. Bot*., 84:17–24.

[38] Mayeux, A.H., Waliyar, F., Ntare, B. R. (2003). Groundnut varieties recommended by the Groundnut germplasm project (GGP) for West and Central Africa. ICRISAT, Patancheru 502 324, Andhra Pradesh, India. 80 pp.

[39] Middleton, K.J., Pande, S., Sharma, S.B., Smith, D.H. (1994). Diseases. Chapter 10. In: The Groundnut Crop, Ed.: Smartt J.

[40] Monyo, E. S., Varshney, R. K. (2016). Seven seasons of learning and engaging smallholder farmers in the drought-prone areas of sub-Saharan Africa and South Asia through tropical legumes, 2007–2014. ICRISAT. ISBN 978-92-9066-568-7. 236 pp.

[41] Moore, K. M., Knauft, D. A. (1989). The inheritance of high oleic acid in Peanut. *J. Hered*. 80:252–253

[42] Nageswara, R. C., Talwar, H. S., Wright, G. C. (2001). Rapid assessment of specific leaf area and leaf N in peanut (*Arachis hypogaea* L.) using chlorophyll meter. J*ournal of Agronomy and Crop Science*, 189:175–182.

[43] Nigam, S.N., Dwivedi, S.L., Gibbons, R.W. (1991). Groundnut breeding: Constraints, achievements and future possibilities. *Plant Breeding Abstracts*, 61:1127-1136.

[44] Nigam, S. N., Chandra, S., Sridevi, K. R., Bhukta, M. R., Reddy, A. G. S., Rachaputi, N. R., Nagda, A. K. (2005). Efficiency of physiological trait-based and empirical selection approaches for drought tolerance in groundnut. *Annals of Applied Biology*, 146:433–439.

[45] O'Bryne, D.J., Knauft, D.A., Shireman, R.B. (1997). Low fat monounsaturated rich diets containing high-oleic peanuts improve serum lipoprotein profiles. *Lipids,* 32:687–695.

[46] Pandey, M. K., Wang, M. L., Qiao, L., Feng, S., Khera, P., Wang, H., Guo, B. (2014). Identification of QTLs associated with oil content in RIL populations and mapping FAD2 genes and their relative contribution towards oil quality. *BMC Genetics*, 15:133.

[47] Patil, A., Salunke, M.D. (2014). Breeding for quality traits in groundnut. Popular Kheti, Volume-2, Issue-2 (April-June).

[48] Pittman, R.N., Todd, J.W., Culbreath, A.K., Gorbet, D. (2005). Evaluation of cultivated and wild peanuts for tomato spotted wilt virus resistance. American Peanut Research and Education Society (APRES), *Proceedings*, Volume 37, p. 86.

[49] Qui, Q. S., Li, Z. C., Shen, Y. F., Wang, C. T., Miao, H. R. (1998). Groundnut breeding through mutation techniques in China. *Int. Arachis Newsl.* 18-17.

[50] Rami, J.F., Soraya, C.M., Bertioli, L., Fonceka, D. and Moretzsohn, M.C. (2018). Groundnut, Chapter 12, Avenue Agropolis, Montpellier 34398, France.

[51] Sanders, T.H., Williams, E.J., Schubert, A.M., Southeast, I. (1980). Peanut maturity method evaluations. *Peanut Science*, 7:78-82.

[52] Shirasawa, K., Koilkonda, P., Aoki, K., Hirakawa, H., Tabata, S. (2012) In silico polymorphism analysis for the development of simple sequence repeat and transposon markers and construction of linkage map in cultivated peanut. *BMC Plant Biol*., 12:80.

[53] Simpson, C. E., Nelson, S. C., Starr, J. L., Woodard, K. E., Smith, O. D. (1993). Registration of TxAG-6 and TxAG-7 peanut germplasm lines. *Crop Sci*. 33:1418.

[54] Singh, F., Oswalt, D.L. (1991). Genetics and breeding of groundnut. Skill Development Series no. 4, Human Resource Development Program, ICRISAT.

[55] Songsri, P., Jogloy, S., Kesmala, T., Vorasoot, N. (2008). Heritability of drought resistance traits and correlation of drought resistance and agronomic traits in peanut. *Crop Science*, 48:6.

[56] Stalker, H.T. (2017). Utilizing wild species for peanut improvement. *Crop Sci*., 57: 102-1120

[57] Stalker, H.T., Young, C.T., Jones, T.M. (1989). A survey of the fatty acids of peanut species. *Oléagineux*, 44:419–424

[58] Subrahmanyam, P., Moss, J.P., Rao, V.R. (1983). Resistance to peanut rust in wild Arachis species. *Plant Disease*, 67:209-212.

[59] Tillman, (2015). Breeding peanuts: the story of a lowly groundnut. North Florida Research and Education Center Agronomy Department.

[60] Upadhyaya, H. D. (2005). Variability for drought resistance related traits in the mini core collection of peanut. *Crop Science*, 45:1432–1440.

[61] Upadhyaya, H. D., Dwivedi, S., Nadaf, H., Singh, S. (2011a). Phenotypic diversity and identifi cation of wild Arachis accessions with useful agronomic and nutritional traits. *Euphytica*, 182:103–115.

[62] Waykule, P.K., Mutkule, D.S., Jadhav, A.S., Mahajan, R.S., Bharadwaj, G.S. (2020). Screening of groundnut (*Arachis hypogaea* L.) genotypes against lepidopteran (*Helicoverpa armigera*, *Spodoptera litura*, and *Aproaerema modicella*) insect pests. *Journal of Entomology and Zoology Studies*, 8(6):1229-1236.

[63] Wang, M.L., Grusak, M.A., Chen, C.Y., Tonnis, B., Barkley, N.A., Eyans, S. (2016). Seed protein percentage and mineral concentration variability and their correlation with other seed quality traits in the U.S. peanut mini-core collection. *Peanut Science*, 43 (2): 119–125.

[64] Wells, R., Anderson W.F., Wynne J.C. (1991). Peanut yield as a result of fifty years of breeding. *Agronomy Journal*, 83:957-61.

[65] Wynne, J.C., Gregory, W.C. (1981). Peanut breeding. *Advances in Agronomy*, 34: 39-72

[66] Wynne, J.C., Coffelt, T.A. (1982). Genetics of A*rachis hypogea* L. In: Peanut Science and Technology, ed.: Harold E. Pattee, 52-87 pp.

[67] Yelin, M.D. (2018). Evaluation of virginia-type germplasm for Sclerotium rolfsii tolerance in field conditions. American Peanut Research and Education Society (APRES), Proceedings, Volume 50, p. 106.

[68] Yorgancılar, M., Yakışır, E., Erkoyuncu, M.T. (2015). Moleküler markörlerin bitki ıslahında kullanımı. Bahri Dağdaş Bitkisel Araştırma Dergisi, Journal of Bahri Dagdas Crop Research, 4(2):1-12.

TEMEL MUTFAK MATEMATİĞİ

(Çözümlü Sorularla Detaylı Anlatım, Deneme Soruları ve Excel Uygulamaları)

Dr. Özge Seçmeler ve Gökhan Taşpınar

ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ Yayınları

ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ Yayınları

TEMEL MUTFAK MATEMATİĞİ

Dr. Özge Seçmeler ve Gökhan Taşpınar

Yayın No.: 94
100. Yıl Armağan Kitapları: 51
ISBN: 978-625-8174-79-3
E-ISBN: 978-625-8174-78-6
Basım Sayısı: 1. Basım, Mayıs 2024

Copyright 2024, ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

Bu baskının bütün hakları Altınbaş Üniversitesi Yayınları'na aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI bir Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti. iştirakidir. SERTİFİKA NO.: 40340.

Cumhuriyetimizin 100. Yılı Etkinliklerini Düzenleme ve Koordinasyon Komisyonu Başkanı: Prof. Dr. Turgut İPEK
Yayın Danışmanı: Mert SARSAĞ
Kapak Tasarım: Osman ÖZÇELİK
Sayfa Tasarım: Erdal Tarkan KARA (erdal@nobelyayin.com)
Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

Kütüphane Bilgi Kartı

Seçmeler, Özge., Taşpınar, Gökhan.
TEMEL MUTFAK MATEMATİĞİ / *Özge Seçmeler, Gökhan Taşpınar*
1. Basım. XVI+164 s. 14x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-8174-79-3
E-ISBN: 978-625-8174-78-6
1. Mutfak Matematiği 2. Mutfak Ölçü Birimleri

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı mh. 2465 sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat Şaşmaz-ANKARA - siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com / www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA

İÇİNDEKİLER

Sunuş v

Ön Söz vii

İçindekiler ix

Simge ve Kısaltma Listesi xiii

Tablo ve Şekil Listesi xv

KONU 1
TEMEL MATEMATİK 1
1.1. Sayı 2
1.2. Doğal Sayılar 2
1.3. Tam Sayılar 3
1.4. Rasyonel Sayılar 3
1.4.1. Rasyonel Sayılarda Dört İşlem 5
1.4.1.1. Toplama ve Çıkarma 5
1.4.1.2. Çarpma 5
1.4.1.3. Bölme 5
1.5. Kesirli Sayıların Ondalık Sayıya Çevirimi 6
1.6. Ondalık Sayılarda Dört İşlem 6
1.7. Ondalık Sayıları Yüzdelik Sayılara Çevirme 8
1.8. Temel Matematik Sorular 9

KONU 2
MUTFAK ÖLÇÜ BİRİMLERİ 23
2.1. Ölçüm 25
2.2. Nitel gözlem 25
2.3. Ölçü Birimleri 26
2.4. Metrik sistem 27
2.5. Yiyecek İçecek Hizmetleri Sektöründe Metrik Çevirim 28
2.6. Metrik Ölçülerin Kullanımı 29
2.7. Çevirim Faktörleri 30
2.8. Ölçüm Ekipmanları 30
2.9. Mutfak Uygulamaları İçin Basitleştirilmiş Temel İstatistik 34
2.10. Mutfak Ölçü Birimi Problemler 36

KONU 3
ÖLÇÜ BİRİMLERİNİN ÇEVİRİMİ 39
3.1. Birim Çevirim Yöntemleri 42
3.1.1. Köprü Yöntemi ile Birim Çevrimi 42
3.1.2. Minimum Ölçüm hatası 44
3.1.3. Gelişmiş Dönüştürme Yöntemi 45
3.1.4. Ağırlık ve Hacim Ölçülerinin Karışık Çevirimleri 46
3.1.5. Ağırlık ve Hacim Ölçüleri Arasında Gelişmiş Çevirimler 47
3.1.6. Gıdaları Ölçerken Yaklaşık Eşitlikleri 49
3.1.7. Hacimden Ağırlığa Yaklaşık Eşitlikler Çizelgesini Kullanarak Problem Çözme Adımları 50
3.2. Ölçü Birimlerinin Çevirimi Problemler 52

KONU 4
FİRE HESAPLAMALARI VE VERİM ORANI 57
4.1. Terimler 58
4.2. Verim Yüzdesi 60
4.3. Verim Yüzdesi Hesaplama Adımları 61
4.4. Verim Yüzdesini Etkileyen Faktörler 63
4.5. Tarifler/Reçeteler 64
4.6. Verim Yüzdesinin El ile Hesaplanmasının Adımları 65
4.7. Kasap Verim Yüzdesi Hesaplama 66
4.8. Fire Hesaplamaları ve Verim Oranı Problemler 67

KONU 5
MALİYET HESAPLAMA 71
5.1. Birim Maliyetinin Belirlenmesi 72
5.2. Toplam Maliyet 74
5.3. Yenilebilir Kısım Maliyeti 77
5.4. Toplam Maliyeti Bulma 79
5.5. Maliyet Hesaplama Problemler 86

KONU 6
REÇETE MALİYETİ 93
6.1. Gıda Maliyeti ve Maliyet Kontrolü 94
6.2. Porsiyon Başına Maliyetin Kontrolü 94
6.3. Yiyecek Maliyet Formuna İlişkin Öğeler 96
6.4. Porsiyon Başına Maliyet ve Satış Fiyatı Hesaplama Adımları 97

KONU 7
VERİM YÜZDESİ NE ZAMAN GÖRMEZDEN GELİNİR 99
7.1. Verim Yüzdesi Problemler 102

KONU 8
İÇECEK MALİYETİ 105
8.1. İçecek Maliyetinin Belirlenmesi 106
8.2. İçecek Maliyet Yüzdesinin Belirlenmesi 106
8.3. İçecek Maliyeti Yüzdesini Kullanılarak İçecek Satış Fiyatının Belirlenmesi 108
8.4. İçecek Maliyeti Problemler 111

KONU 9
REÇETE MİKTAR ÇEVİRİMİ 113
9.1. Reçete Çevirim Faktörü (RCF) 114
9.2. Reçete Çevirme Faktörünü Kullanarak Reçete Verimini Değiştirmek 115
9.3. Aynı Birim ile Reçete Çevirim Faktörünün Hesaplanması 116
9.4. Farklı Birimler ile Reçete Çevirim Faktörünün Hesaplanması 116
9.5. Tepeleme ve Yetersiz Doldurmak 122
9.6. Reçete Miktar Çevirimi Problemler 123

KONU 10
MUTFAK ORANLARI 127
10.1. Oran Kullanma 128
10.2. Özel Durum Oranları 131
10.3. Oranlarla Malzeme Miktarlarının Hesaplanması 132
10.3.1. Toplam Miktar Bilindiği Zaman 132
10.3.2. Toplam Bilinmediği Zaman 134
10.4. Fırıncıların Yüzdesi 135
10.5. Mutfak Oranları Problemler 137

CEVAP ANAHTARI 141
KONU 1 CEVAP ANAHTARI 146
KONU 2 CEVAP ANAHTARI 149
KONU 3 CEVAP ANAHTARI 151
KONU 4 CEVAP ANAHTARI 153
KONU 5 CEVAP ANAHTARI 155

KONU 5 CEVAP ANAHTARI 156
KONU 7 CEVAP ANAHTARI 157
KONU 8 CEVAP ANAHTARI 158
KONU 9 CEVAP ANAHTARI 159
KONU 10 CEVAP ANAHTARI..... 160

YARDIMCI KAYNAKLAR 161

TEMEL MUTFAK MATEMATİĞİ EXCEL UYGULAMALARI 162

YAZARLARIN ÖZ GEÇMİŞLERİ 163

YARDIMCI KAYNAKLAR

Laura Dresen, Micheal nothnagel, Susan Waysocki, Math for the Professional kitchens, The Culinary Institute of America, 2011, Wiley, New Jersey.

Linda Blocker, Julia Hill, Culinary Math, 4th edition, Wiley, 2016.

Necdet Koç, Yiyecek & İçecek İşletmelerinde Performans Analizi: Sayısal ve İstatistikler Yöntemler, Detay Yayıncılık, Ankara

Sibel Özilgen, Cooking as a chemical reaction: Culinary Science with experiments, CRC Press, 2015.

Terri jones, Culinary Calculations, Simplified Math for Culinary Professionals, 2nd Edition, John Wiley & Sons, Inc., 2008.

7. Basım

TEORİDEN PRATİĞE HALKLA İLİŞKİLER PROJELERİ

Ödüllü Örnek Uygulamalar

Prof. Dr. Nilay Başok Okumuş
Doç. Dr. Gül Coşkun Değirmen

nobel
40.yıl

TEORİDEN PRATİĞE HALKLA İLİŞKİLER PROJELERİ ÖDÜLLÜ ÖRNEK UYGULAMALAR

Prof. Dr. Nilay Başok Okumuş - Doç. Dr. Gül Coşkun Değirmen

Yayın No.: 141
İletişim No.: 8
ISBN: 978-605-133-042-6
E-ISBN: 978-625-406-308-4
Basım Sayısı: 7. Basım, Kasım 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Sergen Öz -sergen@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Başok Okumuş, Nilay., Değirmen Coşkun, Gül.
Teoriden Pratiğe Halkla İlişkiler Projeleri Ödüllü Örnek Uygulamalar /
Nilay Başok Okumuş - Gül Coşkun Değirmen
7. Basım. XVI + 680 s. 16x23,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-042-6
E-ISBN: 978-625-406-308-4
1. Halkla İlişkiler 2. Proje 3. İletişim

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Sipariş:** siparis@nobelyayin.com
E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com - www.nobelbilimsel.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Ana Basım Dağıtım, Arkadaş, D&R, Derya Dağıtım, Dost, Kırmızı Kedi, Kıta Dağıtım, Kida Kitap Yayın, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi, Yeryüzü

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

Önsöz V
Sunuş VII
Giriş 1

BÖLÜM 1

HALKLA İLİŞKİLER PROJELERİ

PROJE NEDİR? PROJE KAVRAMI 6

PROJELERDE KAPSAM VE İÇERİK 7

HALKLA İLİŞKİLER VE GELİŞİM SÜRECİ 8

HALKLA İLİŞKİLER PROJELERİ VE GELİŞİM SÜRECİ 13

HALKLA İLİŞKİLER VE PROJELENDİRME 21

HALKLA İLİŞKİLER PROJELERİNİN UYGULAYICILARI 22

HALKLA İLİŞKİLER MESLEK ÖRGÜTLERİ 24

DÜNYADA GERÇEKLEŞTİRİLEN BAŞLICA HALKLA İLİŞKİLER PROJE YARIŞMALARI VE DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ 27

Golden World Awards for Excellence in Public Relations (Halkla İlişkilerde Mükemmelik İçin Altın Dünya Ödülleri-IPRA) 27

PRCA&FrontLine Ödülleri 27

PRSA Awards (Amerika Halkla İlişkiler Derneği Ödülleri) 27

Public Relations Competition (Halkla İlişkiler Yarışması- Society for Technical Communication) 28

Arthur W. Page Society Case Study Competition (Arthur W. Page Derneği Örnek Olay Yarışması) 28

Prweek Awards –ABD (Prweek Ödülleri) 28

Non-Profit PR Awards (Kar Amacı Gütmeyen Halkla İlişkiler Proje Ödülleri) 29

The Texas Public Relations Association's Silver Spur Student Campaign Competition Texas (Teksas Halkla İlişkiler Derneği Gümüş Destek Öğrenciler Arası En İyi Halkla İlişkiler Projesi Yarışması) 29

Platinum PR Awards (Platin Halkla İlişkiler Ödülleri) 30

Communicator Awards (En Başarılı İletişimci Ödülleri) 30

TÜRKİYE'DE GERÇEKLEŞTİRİLEN BAŞLICA HALKLA İLİŞKİLER PROJE YARIŞMALARI VE DEĞERLENDİRME KRİTERLERİ 31

Fikirden Projeye Yarışması 31
Türkiye Halkla İlişkiler Derneği Altın Pusula Yarışması 31
Aydın Doğan Vakfı Genç İletişimciler Yarışması 35
TÜRKİYE'DE HALKLA İLİŞKİLER PROJELERİ 40

BÖLÜM 2

PROJELENDİRME SÜRECİ

PROJELENDİRME SÜRECİNDE STRATEJİ VE STRATEJİK PLANLAMA 51
GENEL KRİTERLER 63
Yaratıcılık 63
Etik Kurallara Uygunluk 65
Tutarlılık 71
Sunum 72
ARAŞTIRMA 75
ARAŞTIRMA VE ANALİZİN ÖNEMİ 75
ARAŞTIRMA KAVRAMI VE TÜRLERİ 78
ARAŞTIRMA AŞAMALARI 82
Araştırma Konusunun Saptanması 83
Araştırma İle İlgili Ön Bilgilerin Verilmesi, Yetkin bir Literatür Taramasının Yapılması 84
Varsayımların Kurulması, Yaklaşım ve Modelin Seçilmesi 85
Verilerin Toplanması, Varsayımların Sınanması 86
Verilerin Çözümlenmesi, Bulguların Yorumu, Genel Sonuç 86
HALKLA İLİŞKİLER ARAŞTIRMALARI 87
ARAŞTIRMADA VERİ KAYNAKLARI VE VERİ TOPLAMA YÖNTEMLERİ 89
DURUM ANALİZİ 92
Durum Analizinde Araştırılması Gereken Konular 93
SWOT, Pest ve Pestcom Analizleri 96
Rekabet Analizi 98
Risk Analizi 100
ARAŞTIRMA ÖRNEKLERİ 101

PLANLAMA 119
AMAÇLARIN VE HEDEFLERİN BELİRLENMESİ 122
HEDEF KİTLE SEÇİMİ VE ANALİZİ 125
STRATEJİLERİN VE TAKTİKLERİN BELİRLENMESİ 129
KONUMLANDIRMA 131
YARATICILIK VE ÖZGÜNLÜK 132
UYGULANABİLİRLİK VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK 133
MEDYA VE TEKNİKLERİN BELİRLENMESİ 134
FAALİYET PLANININ HAZIRLANMASI 138
BÜTÇE PLANININ HAZIRLANMASI 139
UYGULAMA 143
UYGULAMA PLANININ OLUŞTURULMASI 143
YARATICI UYGULAMALARIN BELİRTİLMESİ 144
Yaratıcı Strateji 146
Proje Stratejisi 147
İletişim Stratejisi 148
FAALİYET PLANI GELİŞTİRİLMESİ VE UYGULAMA DETAYLARININ ORTAYA KONULMASI 151
Kurum İçi Halkla İlişkiler Faaliyetleri 151
Kurum Dışı Halkla İlişkiler Faaliyetleri 152
Lobicilik 153
Kaynak Yaratma Faaliyetleri 153
FAALİYETLERİN DETAYLANDIRILMASI 154
ZAMAN TABLOSU HAZIRLANMASI 159
BÜTÇE PLANINA UYULMASI 160
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME 165
ÖLÇÜMLEME VE DEĞERLENDİRMENİN ÖNEMİ 165
ÖLÇME KAVRAMI VE NİTELİKLERİ 168
DEĞERLENDİRME KAVRAMI VE NİTELİKLERİ 170
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME BAĞLANTISI 172
HALKLA İLİŞKİLER PROGRAMLARI ÖLÇÜMLEME MODELLERİ 173

Cutlıp, Centre, Broom Modeli 174
Prca, Ipr, Prweek- Halkla İlişkiler Araştırma ve Değerlendirme Modeli 175
IPRA Modeli 177
Macnamara Modeli 182
MEDYA ÖLÇÜMLERİ VE DEĞERLENDİRMESİ 183

BÖLÜM 3

ÖDÜLLÜ ÖRNEK PROJELER

ÇÖLYAK-"ÇÖLYAK'la Yaşam"
14. Genç İletişimciler Yarışması - Aydın Doğan Vakfı Halkla İlişkiler Dalı
En İyi Proje Uygulaması İkincilik Ödülü 2002-2003 195

AIDS- "AIDS'e Karşı Hep Birlikte El Ele"
15. Genç İletişimciler Yarışması - Aydın Doğan Vakfı Halkla İlişkiler Dalı
En İyi Kurumsal İletişim Planı İkincilik Ödülü 2003-2004 257

TEMA – "Haydi Doğayla Temasa"
16. Genç İletişimciler Yarışması - Aydın Doğan Vakfı Halkla İlişkiler Dalı
En İyi Kurumsal İletişim Planı Birincilik Ödülü 2004-2005 322

EDAK- "Sağlıklı Hizmet"
17. Genç İletişimciler Yarışması - Aydın Doğan Vakfı Halkla İlişkiler Dalı
En İyi Kurumsal İletişim Planı İkincilik Ödülü 2005-2006 369

SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI-"Seyirci Olma Oyuncu Ol"
TÜHİD 5. Altın Pusula Halkla İlişkiler Yarışması Genç İletişimciler
Kategorisi Ödülü 2005-2006 432

KÜRESEL ISINMA – "Temiz Ticaret Standartları"
TÜHİD 6. Altın Pusula Halkla İlişkiler Yarışması Genç İletişimciler
Kategorisi Ödülü 2006-2007 466

KADIN VE ŞİDDET- "Şiddete Gönüllü Olmayın"
19. Genç İletişimciler Yarışması - Aydın Doğan Vakfı Halkla İlişkiler Dalı
Kurumsal İletişim Kategorisi Üçüncülük Ödülü 2007-2008 519

YOSUN HAPI- "Elina"
19. Genç İletişimciler Yarışması - Aydın Doğan Vakfı Halkla İlişkiler Dalı
Ürün/Hizmet Tanıtım Projesi Kategorisi Üçüncülük Ödülü 2007-2008 583

TÜRKİYE'DE İHRACATIN ARTIRILMASI- "Altın Anahtar İhracat"
TÜHİD 7. Altın Pusula Halkla İlişkiler Yarışması Genç İletişimciler Kategorisi Ödülü 2007-2008 621

KAYNAKÇA 675

KAYNAKÇA

Ahmet Bülend Göksel, E. Pelin Baytekin, **Temel Pazarlama Bilgileri**, Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları No:38, İzmir, 2005.

Ahmet Bülend Göksel, Füsun Kocabaş ve Müge Elden, **Pazarlama İletişimi Açısından Halkla İlişkiler ve Reklam**, Yayınevi Yayıncılık, İstanbul, 1997.

Ahmet Bülend Göksel, Nilay Başok Yurdakul, **Temel Halkla İlişkiler Bilgileri**, Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları No:15, İzmir, 2006.

Allen H. Center, Patric Jakson, **Public Relations Practices : Managerial Case Studies and Problems**, Prentice Hall, Upper Saddle River, New Jersey, 2003.

Anne Gregory, **Planning and Managing Public Relations Campaigns**, Kogan Page Limited, London, 2005.

Asaf Çalışkanlar, **Ölçme ve Değerlendirme,** Yüksek Öğretim Kurumu Yayını, Ankara, 1977**.**

Aydın Doğan Vakfı, **18.19. ve 20. Genç İletişimciler Yarışması Katılım Koşulları Kitapçıkları**, 2005-2006, 2006-2007, 2007-2008.

Ayla Okay, Aydemir Okay, **Halkla İlişkiler Kavram, Strateji ve Uygulamaları,** Der Yayınları, İstanbul, 2001

Aylin Göztaş Pira, E. Pelin Baytekin, **Halkla İlişkiler; Neyi, Nasıl Yapmalı**, 1. Baskı, Dönence Yayıncılık, 2007.

Aylin Pira, "Medya Değerlendirmesi İçin Uygun Bir Rol" **Düşünceler**, 1996.

Aysel Aziz, **Araştırma Yöntemleri, Teknikleri ve İletişim**, 3. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2003.

Birsen Gökçe, **Toplumsal Bilimlerde Araştırma**, Ankara,1992.

Jim Pritchitt, Halkla İlişkilerde değerleme: Profesyonel sorumluluk, Altın Kitap, Sayı 11, Çeviren Ahmet Ünver, Rota Yayıncılık İstanbul, 1998.

Burcu Yeşiladalı, Proje Hazırlama Kılavuzu, http://www.stgm.org.tr/docs/1123439286PHK.pdf, Erişim: Ağustos 2007

Burcu Yeşiladalı, Proje Hazırlama Kılavuzu, http://www.stgm.org.tr/docs/1123439286PHK.pdf, Erişim: Aralık 2007.

Carl Mc Daniel, Roger Gates, **Marketing Research Essentials,** Third.Ed**,** South Western College Publishing, USA, 2001.

Ceyda Aydede, **Teorik ve Uygulamalı Halkla İlişkiler Kampanyaları**, 2. Baskı, Media-Cat Yayınları, 2002.

Charles W L. Hill., Gareth R. Jones, **Strategic Management an Integrated Approach**, Second Ed., Houghton Mifflin Company, USA, 1992.

Coşkun Can AKTAN, "Geleceği Kazanmanın Yolu: Stratejik Yönetim", (http://www.tkgm.gov.tr/turkce/dosyalar/diger%5Cicerikdetaydh278.pdf), Erişim: Nisan 2008

Çoşkun Can Aktan, "Organizasyonlarda Stratejik Yönetim Uygulaması İçin Değişim İlkeleri", http://www.canaktan.org/yonetim/yeni-yonetim/stratejik-yonetim.htm, Erişim: Mart 2008

David Pickton, Amanda Broderick, **Integrated Marketing Communications,** Pearson Education, Prentıce Hall, Barcelona, Spain, 2001.

Demet Gürüz, Ayşen Temel Eğinli, **İletişim Becerileri**, Nobel Yayınları, Ankara, 2008.

Don W. Stacks, **Primer of Public Relations Research**, The Guilford Press, NewYork / London, 2002.

Durmuş Ali Özçelik, **Araştırma Teknikleri**, ÖSYM Eğitim Yayınları No:4, Ankara,1981.

Ebru Güzelcik Ural, **Stratejik Halkla İlişkiler Uygulamaları**, Birsen Yayınevi, İstanbul, 2006.

Elizabeth P.Tierney, **İş Ahlakı: Yöneticiler İçin Bir Rehber**, çev.Günhan Günay, İstanbul, Rota Yayınları, 1997.

Erol Eren, **Stratejik Yönetim**, Anadolu Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayını No:967, Eskişehir, 1997.

Evert M. Rogers, Rehha Agarwala-Rogers, **Communication In Organizations**, The Free Press, Newyork, 1976.

Feray Salman, Proje Döngüsü Yönetimi ve Mantıksal Çerçeve Yaklaşımı, http://www.stgm.org.tr/docs/1123440850PCM.pdf, Erişim: Ağustos 2007.

Ferlal Örs, Halkla İlişkilerde Araştırma Ölçme ve Değerlendirme, E.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Doktora Tezi, İzmir, 1999.

Fevzi Uluğ, **Türk Kamu Yönetiminde Halkla İlişkiler ve Enformasyon,** TODAİE Yayını, Ankara, 1989.

Filiz Balta Peltekoğlu, **Halkla İlişkiler Nedir?**, İstanbul, Beta Basım, 2007 s.175

Frank Jefkins, **Public Relations Mand E Handbooks**, Hazell Vatson and Viney Ltd., Plymouth, 1983.

Frank Jefkins, **Public Relations**, Fourth Edition, Pitman Publishing, London, 1992.

Fusun Kocabas, Müge Elden, Nilay Yurdakul, **Reklam ve Halkla İlişkilerde Hedef Kitle**, İletişim Yayınları, 2000, İstanbul.

Füsun Kocabaş, Müge Elden, **Reklamcılık: Kavramlar, Kararlar, Kurumlar, İletişim Yayınları**, İstanbul, 2001.

Gert Schukies, **Halkla İlişkilerde Müşteri Memnuniyetine Dönük Kalite**, Çev. İbrahim Çamlı, Altın Kitap, Rota Yayınları, İstanbul, 1998.

Gilbert A. Churchill, Basic Marketing Research, Second Ed., The Dryden Press, USA, 1992.

Glen M. Broom, Bey-Ling Sha, **Cutlip and Center's Effective Public Relations,** Pearson Education Limited,11th edition, Edinburgh, England, 2013.

Gönül Budak, Gülay Budak, **Halkla İlişkiler Davranışsal Bir Yaklaşım**, Barış Yayınları Fakülteler Kitabevi, 4. Baskı, İzmir, 2004.

Göran Sjöberg, **Mesleki Uygulama için Bir Halkla İlişkiler Eğitim Modeli**, Çev. Nur Nirven, Altın Kitap, Sayı:4, Rota Yayınları, İstanbul, 1998.

Güneşin Aydemir, Sunay Demircan, Feray Salman, Proje Geliştirmede Mantıksal Çerçeve Yaklaşımı, http://www.stgm.org.tr/docs/1123442345 Handbook.pdf, Erişim: Ağustos 2007

Haluk Gürgen, **Örgütlerde İletişim Kalitesi**, Der Yayınları, İstanbul, 1997, s.16.

Haluk Yüksel, **İkna Edici İletişim**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 1994.

Herbert M. Lloyd, **Halkla İlişkilerde Meslek Ahlakı**, Çev. İbrahim Çamlı, Alîm Kitap Sayı: I, Rota Yayınlan, İstanbul, 1998.

Hikmet Seçim ve Diğerleri, **Halkla İlişkiler Uygulamaları ve Örnek Olaylar**, Anadolu Üniv. Yayını no: 821, Eskişehir, 1993.

Holger Tremel (Hrs.), **Studiengang Öffentlichkeitsarbeit**, Frankfurt am Main: Gemeinschaftswerk der Evang. Publizistik, 1994.

Hürriyet Aile İçi Şiddete Son Kampanyası, http://www.hurriyet.com.tr/ kadin/6076894.asp?m=1&gid=160&srid=3652&oid=7, Erişim: Şubat 2008.

Işıl Karpat, **Marka Yönetimi Süreci ve Tanıtım Rolü**, E.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, , İzmir, 2000.

İlker Bıçakçı, **İletişim ve Halkla İlişkiler (Eleştirel Bir Yaklaşım),** MediaCat Yayınları, Ankara, 1998.

J.Carroll Bateman, **Halkla İlişkiler Araştırmaları**, Çev: İbrahim Çamlı, Altın Kitap, Sayı:3, Rota Yayıncılık, İstanbul, 1998.

Jean Harris, **Proje Yönetimi**, Hayat Yayıncılık, Çev: Mehmet Zaman, İstanbul, 2003.

Jim Blythe, **Pazarlama İletişimi,** Çev. Yavuz Odabaşı, Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul, 2001.

Jim Pritchitt, **Halkla İlişkilerde Değerleme: Profesyonel Sorumluluk**, Çev: Ahmet Ünver, Altın Kitap sayı:11, Rota Yayınları, İstanbul, 1998.

John M. Bryson, **A Strategic Planning Process for Public and Non-profit Organizations**, Long Range Planning, Vol. 21, No.1, 1998.

Kardelenler-Çağdaş Türkiye'nin Çağdaş Kızları, http://www.turkcell.com.tr/ turkcellhakkinda/toplumsalduyarlilik/egitim/kardelenler, Erişim: Nisan 2008.

Kazım Özdamar, **Modern Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, Kaan Kitabevi, Eskişehir, 2003.

Kemal Kurtuluş, **Pazarlama Araştırmaları** İ.Ü.yayını 2789, İst. Matbaası, İst. 1981.

Kenneth R. Andrews, **The Concept of Corparate Strategy**, Dow Jones- Irwin Inc., Home Wood, 1981.

Konumlandırma, http://tr.wikipedia.org/wiki/Konumland%C4%B1rma, Erişim: 20.08.2007

London School of Public Relations Ders Notları (LSPR), 1998.

Maliye Bakanlığı, **2008-2012 Stratejik Plan Çalışması**, Temel Bilgilendirme Belgesi", Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ankara, 2006.

Manuel G. Velasquez, **Business Ethics: Concepts and Cases**, 3.B., New Jersey, Prentice-Hall, Inc., 1992.

Maruice I. Mandell, **Marketing,** 2.Ed., Prentice Hall Inc., U.S.A., 1981.

Mehmet Küçükkurt, **Halkla İlişkilerde Araştırma Yöntemleri ve Değerlendirme**, TODAİE Halkla İlişkiler Sempozyumu A.Ü Siyasal Bilgiler Fak. Basımevi, Ankara, 1988.

Meral Saçkan, "Halkla İlişkilerin Geleceğini Ölçme ve Değerlendirme Belirleyecek", **Marketing Türkiye**, Sayı.170, Mayıs 1998.

Metin İnceoğlu, **Tutum, Algı, İletişim,** Kesit Tanıtım Ltd. Şti., Elips Kitap, Ankara, 2004.

Metin Kazancı, **Halkla İlişkiler**, Savaş Yayınları, Olgaç Matbaası, Ankara, 1982.

Metin Kazancı, **Kamuda ve Özel Kesimde Halkla İlişkiler**, Turhan Kitapevi Yayınları, Ankara 2002.

Micheal Louis Rouquette, **Yaratıcılık**, Çev. Işın Gürbüz, İletişim Yayınları, İstanbul, 1992.

Murat Babadalı, www.antoloji.net/index/makale.

Müjde Ker Dinçer, **Lobicilik,** Alfa Yayınları, İstanbul, 1998.

N. Aslı,Tekinay, Porter Ekibinden Rekabet Analizi, **Capital Aylık Dergi**, http://www.capital.com.tr/haber.aspx?HBR_KOD=423, 1 Kasım 2003

N.Nisa Bayramoğlu, **Amerika Birleşik Devletleri'nde Lobi Faaliyetleri,** Ankara, Dış Politika Enstitüsü, 1985.

Nilay Başok Yurdakul, **Bütünleşik Pazarlama İletişimi (ROI) Ölçümleme Süreci**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, Şubat 2006.

Niyazi Karasar, **Araştırmalarda Rapor Hazırlama**, Nobel Yayınları, Ankara, 2004.

Niyazi Karasar, **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, 3A Araştırma Eğitim Danışmnlık Ltd. Şti., Ankara, 1994

Niyazi Karasar, **Bilimsel Araştırma Yöntemi: Temel Kavram ; İlke ve Yaklaşımlar**, Nobel Yayınları, Ankara, 2005.

Önder Yılman, Etkinlik Yönetimi, http://www.pazarlamadunyasi.com/Desktopdefault.aspx?tabid=195&ItemId=41&Rtabid=194, Erişim: Mart 2008.

Philip Kotler, Gary Armstrong, **Principles of Marketing**, 7.ed, Prentice Hall, Inc, USA, 1996.

Philip Kotler, **Pazarlama Yönetimi**, Çev. Nejat Muallimoğlu, Millenium Baskı, New Jersey, 2000.

PRCI, IPR, Prweek, **Research and Evulation Tool Kit**, I. Basım, Nisan 1999.

R. Murat Yılmaz, Rekabet Analizi, (http://pazarlamaci.blogspot.com/2006/ 05/rekabet-analizi.html), 02.04.2008

Rıdvan Bülbül, **Halkla İlişkiler**, Nobel Yayın Dağıtım Tic. Ltd. Şti., Ankara, Nisan 2004.

Rıdvan Karalar, **Halkla İlişkiler**, Metin Ofset Matbaacılık, 1. Baskı, Eskişehir, 1997.

L. Ripple, Problem Identification and Formulation", Social Work Research. Editör N.A. Polansky. The University of Chicago, 1960.

Risk Analizi ve Yöntemi (http://www.donusumkonagi.net/makale.asp?id=3101& baslik=risk_Analizi_ve_yontemi), Erişim:Nisan 2008

Risk Analizi, (http://www.lostar.com/tr/danismanlik_hizmetleri/risk_ analizi.html), 01.04.2008

PR'da En Hızlı Büyüyen Ülke Türkiye, http://www.mediacatonline.com/tr/news/details.asp?id=6188&page=21, Erişim: Nisan 2008

Robert T. Reilly, **Public Relations in Action**, Second Edition, Prentice-Hall, Inc, Englewood, Cliffs, New Jersey, 1987.

Robin B. Evans, **Production and Creativity in Advertising, Pitman Publishing**, U.K., 1988.

Salim Kadıbeşegil, Halkla İlişkiler Nereye Koşuyor?, http://www.orsa.com.tr/cgi-bin/asp/content.asp?lang=TR&type=search&keyword=ICCO, 1999.

Salim Kadıbeşegil, **Halkla İlişkilerde Temel İlkeler**, Tükelmat, İzmir, 1987.

Salim Kadıbeşegil, **Halkla İlişkilere Nereden Başlamalı?,** Orsa Halkla İlişkiler ve Pazarlama İletişimi Yayınları, İzmir, 1998.

Sam Black, **Halkla İlişkiler Eğitimi**, Çev. Nur Nirven, Ahmet Ünver, Altın Kitap, Rota Yayınları, İstanbul, 1998.

Sam Black, **The Essentials of Public Relations**, London: Kogan Page, 1993

Savaş Şakar "Proje Yönetimini Kolaylaştırın 2" http://blog.milliyet.com.tr/Blog.aspx?BlogNo=57256, 13.08.2007

Sema Tapan, Yeşim Toduk Akis, Penan Akan, Ayfer Hortaçsu, **Pazarlama İletişimi**, A.Ü. Açıköğretim Fakültesi Yayınlan, Eskişehir, 1997.

Serra Görpe, **Halkla İlişkiler Kavramları**, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayın No: 10, İstanbul, 2001.

Shirley Harrıson, "Shouts and Whispers", **European Journal of Marketing,** Vol.34, No.1/2,2000.

Süheyla GÜRSÖZLÜ, Stratejik Kalite ve Yayılma Süreci, http://euspk.ege.edu.tr/suheyla_gursozlu.doc, Erişim: Nisan 2008.

Trevor L. Young, **Değişen Dinamikleri Yakalamak İçin Aktif Proje Yönetimi**, Çev: Dursun Bayrak, 1. Baskı, Resital Yayıncılık, 2007.

Turgay Binyıldırım, "Risk Analizini Doğru Anlamak ve Uygulamak" **Mühendis ve Makine Dergisi**, Cilt 48, Sayı: 567.

TÜHİD, Değerler, http://www.tuhid.org/degerler.php, Erişim: Aralık 2007

TÜHİD, Misyon, http://www.tuhid.org/misyon.php, Erişim: Aralık 2007

Tümer Gündem, "Etik ve Sosyal Sorumluluk" , Edt. Aylin Pira, **Küresel Köyde Halkla İlişkiler Adına Neler Tartışılıyor**, Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi yayınları No:33, Ege Üniversitesi Basım Evi, İzmir, 2004.

Türk Dil Kurumu, http://www.tdk.gov.tr, Erişim: Eylül 2007

Türkiye Halkla İlişkiler Derneği, **7. Altın Pusula Halkla İlişkiler Ödülleri Kitapçığı**, Kurum İçi İletişim Projeleri Kategorisi, Bosh İle Bir Varmış Bir Yokmuş, 2008.

Türkiye Halkla İlişkiler Derneği, **7. Altın Pusula Halkla İlişkiler Ödülleri Kitapçığı**, Pazarlama İletişimi ve Bütünleşik Pazarlama İletişimi Projeleri Kategorisi, Gilette Fusion Cebit Lansmanı, 2008.

Türkiye Halkla İlişkiler Derneği, **7. Altın Pusula Halkla İlişkiler Ödülleri Kitapçığı**, Etkinlik Yönetimi Projeleri Kategorisi, Benim Vitrinim-YKM Vitrin Tasarımı, 2008.

Türkiye Halkla İlişkiler Derneği, **7. Altın Pusula Halkla İlişkiler Ödülleri Kitapçığı**, Kurumsal Sosyal Sorumluluk-Eğitim Projeleri Kategorisi, Turkcell-Geleceğe Koşanlar, 2008.

Türkiye Halkla İlişkiler Derneği, **7. Altın Pusula Halkla İlişkiler Ödülleri Kitapçığı**, Kurumsal Sosyal Sorumluluk-Sağlık Projeleri Kategorisi, CNN Türk-Hayat Bağışı, 2008.

Türkiye Halkla İlişkiler Derneği, **7. Altın Pusula Halkla İlişkiler Ödülleri Kitapçığı**, Kurumsal Sosyal Sorumluluk-Kültür Sanat Projeleri Kategorisi, Opet-Tarihe Saygı, 2008.

Yavuz Odabaşı, Mine Oyman, **Pazarlama İletişimi Yönetimi**, MediaCat Kitapları, Kapital Medya, İstanbul, 2002.

Zeyyat Sabuncuoğlu, **İşletmelerde Halkla İlişkiler,** 5. Baskı, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 1993.

http://tr.wikipedia.org/wiki/Halkla_ili%C5%9Fkiler, 01.05.2008

http://www.awpagesociety.com/index.php/site/resources/case_studies/ Erişim: Aralık 2007

http://www.aydindoganvakfi.org.tr/icerik.asp?id=16, Erişim: Aralık 2007.

http://www.communicatorawards.com/, Erişim: Aralık 2007.

http://www.fikirdenprojeye.com/default.asp, Erişim: Aralık 2007.

http://www.iccopr.com/, Erişim: Aralık 2007

http://www.ipra.org/currentawards.asp, Erişim: Aralık 2007

http://www.orsa.com.tr/olccon3.html, Erişim: Aralık 2007

http://www.prca.org.uk/default.asp?pid=232, Erişim: Aralık 2007

http://www.prnewsonline.com/awards/nonprofit/, Erişim: Aralık 2007.

http://www.prnewsonline.com/awards/platinumpr/, Erişim: Aralık 2007.

http://www.prsa.org/awards/index.html, Erişim: Aralık 2007

http://www.prweekus.com/PRWeek-Awards/section/174/, Erişim: Aralık 2007.

http://www.stc.org/comp/chapterCompetitions01_PR.asp, Erişim: Aralık 2007

http://www.tdk.gov.tr/TR/SozBul.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6AA849816B2EF43767 34BED947CDE&Kelime=proje, Erişim: Ağustos 2007

http://www.tdk.gov.tr/TR/SozBul.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6AA849816B2EF43767 34BED947CDE&Kelime=KAMPANYA, Erişim: Ağustos 2007

http://www.tdk.org.tr/tdksozluk2/2008, Erişim: Ağustos 2007

http://www.tpra.com/compawards/student_case_study.html, Erişim: Aralık 2007.

http://www.tuhid.org/4_altin_pusula.php, Erişim: Ocak 2007.

http://www.tuhid.org/5_altin_pusula.php, Erişim: Ocak 2007.

http://www.tuhid.org/6_altin_pusula.php, Erişim: Ocak 2007.

http://www.tuhid.org/7_altin_pusula.php, Erişim: Ocak 2007.

http://www.tuhid.org/altin_pusula.php, Erişim: Ocak 2007.

www.bersay.com, Erişim: Ağustos 2007

4. Basım

TOPLAM KALİTE YÖNETİMİ

Prof. Dr. Ahmet Yatkın

nobel
40.yıl

TOPLAM KALİTE YÖNETİMİ

Prof. Dr. Ahmet Yatkın

Yayın No.: 876
İşletme No.: 13
ISBN: 978-605-133-778-4
E-ISBN: 978-625-371-874-9
Basım Sayısı: 4. Basım, Kasım 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Sergen Öz -sergen@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Yatkın, Ahmet.
Toplam Kalite Yönetimi / Ahmet Yatkın
4. Basım, VIII + 126 s., 16x23,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-778-4
E-ISBN: 978-625-371-874-9
1. Toplam Kalite 2. Kamu Yönetimi

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
ASO 1. Organize Sanayi Bölgesi Anadolu Cad. No:4 Sincan/ANKARA

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ **3**

BİRİNCİ BÖLÜM **1**

1. Kalite Kavramı ve Tarihsel Gelişimi **1**
1.1. Kalite Kavramı 1
1. 2. Kalite Olgusunun Tarihçesi 5
1. 3. Toplam Kalite Yönetimi Öncüleri ve Felsefeleri 7
1. 3. 1. Dr. William Edwards Demıng ve Yaklaşımı 8
1. 3. 2. Juran ve Yaklaşımı 12
1. 3. 3. Dr. Armand V. Fiegenbaum ve Yaklaşımı 15
1. 3. 4. Prof. Dr. Kaoru İshikawa ve Yaklaşımı 16
1. 3. 5. Masaaki İmai ve Yaklaşımı 17

İKİNCİ BÖLÜM **19**

2. Toplam Kalite Yönetimi ve Unsurları **19**
2. 1. Toplam Kalite Yönetimi 19
2. 2. Toplam Kalite Yönetiminin Unsurları 23
2. 2. 1. Katılımcılık 23
2. 2. 2. Müşteri Odaklılık 27
2. 2. 3. Liderlik 30
2. 2. 4. Süreç Yönetimi ve Sürekli Süreç Denetimi (KAİZEN) 37

3. KALİTE ÇEMBERLERİ **46**
3.1. Kalite Çemberlerinin Amaçları 47
3. 2. Kalite Çemberlerinin İlkeleri 48
3. 3. Kalite Çemberlerinin Organizasyonu ve İşleyişi 49
3. 4. Kalite Çemberi Oluşturmanın Önemi 50

4. Kalite Güvence Sistemi **54**
4. 1. Kalite Güvencesinin Amacı ve Kapsamı 56
4. 2. ISO 9000 Standartları 58
4. 3. ISO 9000 Standartlarının Yararları 60

5. Toplam Kalite Yönetiminin Özellikleri **62**

6. Toplam Kalite Yönetimi İle Klasik Yönetim Anlayışının Karşılaştırılması **64**

7. Toplam Kalite İçin Gerekli Altyapının Oluşturulması 69
7. 1. Toplam Kalite Kültürünün Oluşturulması 69
7. 2. Yönetim Değerleri 70
7. 3. Çalışan Personelin Değerleri 71
7. 4. Tedarikçi Değerleri 71
7. 5. Müşteri Değerleri 71

8. Toplam Kalite Yönetiminin Başarılı Olma Şartları 72

9. Toplam Kalite Yönetiminin Başarısını Engelleyen Sorunlar 75
9.1. Yönetimden Kaynaklanan Sorunlar 75
9. 1. 1. Yönetimin Algılama Hatası 75
9. 1. 2. Yönetimin Kendini Değiştirmeye Direnci 76
9. 1. 3. Örgüt Kültürü Konusuna Yeterince Önem Vermeme 76
9. 2. Çalışanlardan Kaynaklanan Sorunlar 77

10. Standartların Saptanmasında Yeni Bir Teknik: Benchmarkıng 78
10.1. Kıyaslamanın Unsurları 80
10.2. Kıyaslamanın Toplam Kalite Yönetimi Özdeğerlendirme Modeli İçindeki Yeri 81
10. 3. Benchmarking Uygulamaları 85
10. 3. 1. İşletme İçi (Internal) Benchmarking 85
10. 3. 2. Rekabetçi (Competitive) Benchmarking 85
10. 3. 3. İşlevsel (Functional) Benchmarking 86
10. 3. 4. Genel (Generic) Benchmarking 86

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 89

11. Kamu Yönetiminde Toplam Kalite Yönetimi 89
11. 1. Toplam Kalite Yönetiminin Türkiye'deki Gelişimi 90
11. 2. Küreselleşme ve Türk Kamu Yönetiminde Toplam Kalite Yönetimi 92
11. 3. Kamu Yönetiminde Toplam Kalite Yönetimi'nin Uygulanmasını Gerekli Kılan Nedenler 101
11. 4. Kamu Yönetiminde Toplam Kalite Yönetiminin Yararları 103
11. 5. Toplam Kalite Yönetimi Uygulamasında Karşılaşılan Sorunlar 105

12. Toplam Kalite Yönetiminde Önce İnsan Anlayışı, İnsan Kalitesi 112

SON SÖZ 117

KAYNAKÇA 119

KAYNAKÇA

AGUAYO, Rafael (1994) Dr. Deming Japon Mucizesinin Mimarı, Form Yayınları No:31, İstanbul.

AK, Bilal; SARGUTAN, Ertan (1996) "Hastanelerde Toplam Kalite Yönetimi ve Uygulama Örnekleri" Standart Dergisi, Yıl:35, Sayı:414, , s.56-65

AKDOĞAN, Asuman (1995) "Toplam Kalite Yönetimi" Beşinci Ergonomi Kongresi, Milli Produktivite Merkezi Yayınları No:570, İstanbul, s.117-120

AKDOĞAN, Yalçın (1995) Görsel İktidar, İnsan Yayınları, İstanbul.

AKGÜL, Aziz (1999) "Toplam Kalite Yönetim Sistemi" Yeni Türkiye Dergisi Kalite Özel Sayısı, Sayı:26, s.44-51

ANDERSON, Kenneth E (1972) İntroduction to Communication Theory and Practice, Cummings Pub.Co. İnc. California

ARGYRİS, C (1976) İncreasing Leadership Effectivenees, New York: Wiley

ARKIŞ, Nurdoğan (1996) "Kalite Çemberlerinin Amaçları" Verimlilik Dergisi, Kalite Özel Sayısı, Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları, s. 155-170

AULT, Emery (1960) Görsel İktidar (Nakleden: Yalçın AKDOĞAN) İntroduction to Mass , Communication, Network

AYDINCEREN, Akın (1993) "Toplam Kalite Yönetimi" Önce Kalite Dergisi, Kalder Yayınları Yıl:1, sayı:2, s.33

AYTİMUR, Selçuk (1993) "Toplam Kalite Kontrol ve Yöntemler Üzerine" Önce Kalite Dergisi, Kalder Yayınları, İstanbul, s.36-42

BARANSEL, Atilla (1993) "Çağdaş Yönetim Düşüncesinin Evrimi" c.1, İşletme Fakültesi Yayınları, No:257, İstanbul, s.25-32

BAŞARAN, İ.Ethem (1982) Örgütsel Davranışın Yönetimi, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayını, Ankara

BENLİ, D; ÖZALP, H (1994) Sağlık Hizmetlerinde Yönetim, Songür Yayıncılık, Ankara.

BENNİS, W (1996) "Visionary Leadership" Beyond Leadership, Edit W.Bennis, J.Parikh, R.Lessam Blackwell Publishars inc, s.53-57

BENNİS, W, NANUS, B (1985) Leaders: The Strategies For Taking Chance, New York: Harper and Row

BOZKURT, Rıdvan (1996) "Hizmet Endüstrilerinde Kalite" Verimlilik Dergisi Toplam Kalite Özel Sayısı, Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları, 2.basım, Ankara, s.72-79

BOZKURT, Rıdvan (1993) "ISO 9000 ve Belgelendirme" Verimlilik Dergisi Kalite Özel Sayısı, Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları, Ankara, s.25-32

BREDİN, James (1991) "Say it Simply" İndustry Week, s.181, s.18-24

BRENGELMAN, J (1995) Vizyon Yönetimi, (Çev:Veli KARAGÖZ), Evrim Yayınevi, İstanbul.

BUMİN, Birol (1979) Örgüt Geliştirme, Ankara İktisadi Ticari İlimler Akademisi Yayını No:125, Ankara.

BÜKER, Semih (1984) Yürütme İşlevi, Anadolu Üniversitesi Yayını No:39 Fasikül 4, Ankara

ÇALIŞIR, Fethi (1999) "3.Komando Tugayında Toplam Kalite Yönetimi" Yeni Türkiye Dergisi, Kalite Özel Sayısı, Yıl:5, Sayı:26, s.5-9

ÇELEBİ, Nilgün (1994) Sosyoloji Nedir? Atilla Kitapevi, Ankara

ÇELİK, Vehbi (2000) Eğitimsel Liderlik, Pegem Yayıncılık, Ankara.

ÇEVİK, Hasan Hüseyin (1998) "Kamu Hizmetlerinin Üretilmesinde ve Sunulmasında Sosyal Refah Çoğulculuğu" Türk İdare Dergisi, sayı:417, Ankara, s.54-59

DAVSON, Sandra (1986) Analysing Organization, Macmillan Education Lmt, Hong Kong

DİEMER, Regina Von (1994) "İletişim ve İşbirliğinde Kalite" Verimlilik Dergisi , Milli Produktivite Merkezi Yayını, Cilt 23, Sayı:2, s. 98-102

DOWLİNG, William F; SAYLES, Leonard R (1978) "How Managers Motivate" The İmperatives Supervision, McGraw-HillBook Company, New York, s.2

DÖNMEZER, Sulhi (1978) Sosyoloji (Yayın Yeri Belirtilmemiş).

EFELERLİ, Saim; GEREK Cüneyt; AKGÜN İbrahim (1988) "Kamu Yönetiminde Toplam Kalite Yönetimi" Kamu Yönetiminde 1. Kalite Kongresi, TODAİE Yayını, s.151-156

EFİL, İsmail (1996) Toplam Kalite Yönetimi ve Toplam Kaliteye Ulaşmada Önemli Bir Araç İSO 9000 Kalite Güvence Sistemi, Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayını, No:110 Bursa.

EKREM, Nazım; TUNA, Yusuf, (1996) " Türkiye'de Globalleşme Sürecinde İstanbul" İstanbul Dergisi, 1996, s.15-21

ERDOĞAN, İlhan (1991) İşletmelerde Davranış, İstanbul Üniversitesi, İşletme Fakültesi Yayınları, Yayın no: 242, İstanbul

EREN, Erol (1984) Yönetim Psikolojisi, İstanbul Üniversitesi İktisadi İdari İlimler 30. Yıl Yayını, No:2, İstanbul

EREN, Erol (2000) Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi, Beta Basım-Yayım, İstanbul

ERKUL, Hüseyin (1999) "Yatılı İlköğretim Bölge Okullarında Yönetim Sorunları ve Toplam Kalite Yönetimi" Kamu Yönetimi II. Kalite Kongresi, TODAİE Yayını, No:296, s.209-220

EROL, Zeki (1994) "Kriz ve Kalite" Önce Kalite Dergisi, Yıl:3, Sayı:9, s.237-245

ERSEN, H (1997) Toplam Kalite ve İnsan Kaynakları Yönetimi İlişkisi, 2. Baskı, Alfa Basım, İstanbul.

ERSEN, H (1997) "Toplam Kalite ve İnsan Kaynakları İlişkisi; Verimli ve Etkili Olmanın Yolları" Yan Mat., İstanbul, s.34-41

ETZİONİ, A (1964) Modern Organizations, New Jersey: Prentice-Hall.

FİEGENGAUM, Armond V. (1991) Total Quality Control, 40. Yıl Armağanı, Mc Grow Hill İnternational Edition.

FİŞEK, Kurthan (1973) "Yeniden Yönetim ve Mizah" Amme İdaresi Dergisi, Cilt:8, No:2, s.55-59

FLİPPO, Edwin (1996) Personnel Management, McGraw-Hill Book Co. New York

GERAY, Haluk (1997)İletişim, Bilgi Toplumu ve Küreselleşme, İmge Kitapevi,Ankara

GOLDHABER, Gerald M (1990)Organizational Communication, C.Brown Publishers, New York

GÖKTÜRK, Atilla (1998) " Toplum Yararı ve Çevre Kalitesi" Kamu Yönetiminde 1. Ulusal Kalite Kongresi, TODAİE Yayını No: 289, s. 273-284

GÖZÜBÜYÜK, Şeref (1996) Yönetim Hukuku, Turhan Kitabevi, Ankara.

GRAVELİNG, Malcolm (1996) "The Total Quality Management" The Total Quality Particlio, Volume Three, Strategic Directron Publishere Ltd. Switzerland, s.5

GREAN, G.B (1976) "Role-Making Process Within Complex Organizational Psycholopy" Chicago: Rand McNally, s.4-8

GÜNAY, A.Faruk (1997) "Yönetimde Yeniden Yapılanma ve AR-GE Faaliyetleri" Türk İdare Dergisi, Sayı:415, s.133-137

GÜVEN, S (1993) "Türkiye'de Kalite Güvenliği Uygulaması" Kalite Güvenliği ve Uluslararası Standartlar Sempozyumu, Irfan Yayıncılık, İstanbul, s.26-29

HALİS, Muhsin (1988) "Toplam Kalite Yönetiminin Türk Kamu Yönetiminde Uygulanabilirliği" Kamu Yönetiminde 1. Ulusal Kalite Kongresi, TODAİE Yayını, s.67-83

HARCAURT, Jules; KRİZAN A.C Buddy; MERRİER Patricia (1991) Business Communication , South, Western Publishing Co. Ohio

HEİNTEL, P (1995) Vizyon Ve Öz Yapılanma Vizyon Yönetimi (Çev:Veli KARAGÖZ) Evrim Yayınevi, İstanbul.

HİTT, Michael; MİDDLEMİST, D (1991) Management, West Publishing Co. New York

HOWARD, S; SHELLY, Gitlow; J, Gitlow (1987) "The Deming Guide to Quality and Competitive Pozition" Prentice Hall, inc. New Jersey, s.7-11

İLAL, Ersan (1989) İletişim, Yığınsal İletişim Araçları ve Toplum, Der Yayıncılık, İstanbul.

İMAİ, Masaaki (1997) Kaizen, Brisa Yayınları, İstanbul.

İMAİ, Masaoki (1997) Japonya'nın Rekabetteki Başarısının Anahtarı, Brisa Yayınları, İstanbul.

İSHİKAWA, Kaoru (1995) Toplam Kalite Kontrol, Kalder Yayınları, İstanbul.

İSHİKAWA, Kaoru (1989) İntroduction to Quality Control, Juse Press Ltd.

İSHİKAWA, Kaoru (1990) İntroduction To Quality Control, (Trans: J.H. Loftus) Tokyo.

JEFKİNS, Frank (1992) Public Relations, Forth Edition, Pitman Publishing, London s.155

JURAN, J.M. (1989) Juran On Lecdership for Quality An Execukive Handbook, Juran İnstitute

JUZAN, J.M, GRAYNA, Frank M. (1993) Quality Planing and Analysis, 3.B. Graw Hill.

KAĞİTÇIBAŞI, Çiğdem (1988) İnsan ve İnsanlar, Evrim Basım-Yayım-Dağıtım, İstanbul

KARAAĞAÇLI, Mustafa (1997) "Ürün Kalite Belgeleri ve Meslek Standartlarında Durum ve Yönelimler" Standart Dergisi, Yıl: 36, Sayı: 428, s. 184-187

KARLUK, Rıdvan (1996) Uluslararası Ekonomi, Beta Basım –Yayım, Ankara

KARTAL, Kemal, (1989) Eğitim Bilimleri Sempozyumu Bildiriler, İnönü Üniversitesi Yayını, Malatya, s.16

KATZ, Daniel; KAHN, Robert L (1997) Örgütlerin Toplumsal Psikolojisi, Çev: Halil CAN, Yavuz BAYAR, TODAİE Yayınları, No:167, Ankara.

KAVRAKOĞLU, İbrahim (1998) Kalite, Kalder Yayınları, İstanbul

KAYLAN, A.R (1991) "Toplam Kalite Yönetimi Sistemi" Endüstri Mühendisliğinde Bilgisayar ve Uygulamaları Semineri, Bursa, s.21-27

KENNETH, K; SERENO, C; DAVİD, Mortensen, (1970) "Foundations of Communication Theory," New York, Harper And Row Publishers , s.4-8

KIRÇIL, Olgun (1995) " Kalite Kontrol Grupları İçin Gerekli Yönetsel ve Organizasyonel Altyapı Olarak Z Tipi Organizasyonlar" Milli Produktivite Merkezi Yayınları, No: 30, Ankara, s. 84-89

KİRSCHNER, Josef (1994) Manipulasyon Ama Nasıl ? Artan Yayınevi, İstanbul

KOÇEL, Tamer (1989) İşletme Yöneticiliği, Beta Yayımcılık, İstanbul

KOONTZ, Harold; ODENNEL, Cyrll (1978) Essential of Managements, Mc Graw-Hill Book Campany, New York

KÖKNEL, Özcan (1986) İnsanı Anlamak, Altın Kitaplar, İstanbul.

KÖKNEL, Özcan (1993) İnsanı Anlamak, Altın Kitaplar, İstanbul

KUTLUAY, Mustafa (1994) "Bilgiye Bilgisayarlarla Ulaşın" Hürriyet Gazetesi, İstanbul, s.8-11

LEARNED, Edmund; SPROAT Andrey (1972) Örgüt Kuramı ve Politikası, Çev: Gencay ŞEYLAN, TODAİE Yayını, No:124, Ankara

LİBERATORE, R.L (1993) "The Culture Faktör and Quality" Quality Progress. Dec, s.61

LİKERT, Rensis (1970) "Sevk ve İdarecilik Davranışları İle Sosyal Bünye Arasındaki Münasebetler" Çev: Faiz POROY, Sevk ve İdare Dergisi, s.37-42

LUWENBURG, F.C; ORNSTEİN, A.C (1991) Educational Administration, Belm Wodsworth Publishing Company.

MAŞRAP, Akın (1996) "Organizasyonlarda Toplam Kalite Yönetiminin Başarılması" Verimlilik Dergisi Kalite Özel Sayısı, Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları, Ankara, s.135-139

MAYERS, Ronald; LACEY Robert, (1996) "Consumer Satisfaction, Performance and

Accountability in the Public Sector" International review of Adminstrative Sciences, Yıl 62, Sayı:3, s. 332-333

MERAY, L.Seha (1982) Toplum Bilimi Üzerine, Hil Yayınları, İstanbul.

MYRA, Kogen (1986) The Journal of Business Communication V.23, No:3

NEWMAN, William H.; SUMMER, Charles E.; WARREN, Kirby E (1967) The Process of Management, Englewood Cliffs, New Jersey, Prentice Hall

NİCHOLS, Ralph G (1969) "Listening is Good Business" Reading in Menagement, Ohio, s.181-185

NORD, Walter R. (1976) Concepts and Controversy in Organizational Behavior, Second Edition, Good Year Publishing Company, İnc. California

ONARAN, Oğuz (1975) Örgütlerde Karar Verme, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, Ankara.

ONG, J.VALTER (1995) Sözlü ve Yazılı Kültür, Metis Yayım, İstanbul.

ÖKMEN, Mustafa (1997) "Küreselleşme Süreci ve Yerel Yönetimler" Türk İdare Dergisi Sayı:417, Ankara, s.125-129

ÖZALP, İnan (1994) Yönetim ve Organizasyon, Anadolu Üniversitesi Eğitim, Sağlık ve Bilgi Araştırma Çalışmalar Vakfı Yayını No:42, C:1, s.4.

ÖZDEMİR, Servet (1996) "Eğitimde Toplam Kalite Yönetimi" Verimlilik Dergisi Toplam Kalite Özel Sayısı, MPM Yayını, 2.basım , Ankara, s.217-221

ÖZDEN, Y (1999) Eğitimde Dönüşüm, Pegem Yayınları, Ankara.

ÖZEVREN, Mina (2000) Toplam Kalite Yönetimi, Alfa Yayım, İstanbul.

ÖZEL, Mehmet (2000)"Küreselleşme ve İstanbul" Standart Dergisi, Sayı: 458, s.62-73

PAKSOY, Mahmut (1987) "Yönetim ve Sosyal Algılama" İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi, Cilt:16, Sayı:2, s.55-61

PEŞKİRCİOĞLU, Nurettin (1995) "TKY ve Katılımcılık" Verimlilik Dergisi Özel Sayısı Milli Produktivite Merkezi Yayını, Ankara, s.27-31

PEŞKİRCİOĞLU, Nurettin (1996) "Toplam Kalite Yönetimi ve Katılımcılık" Verimlilik Dergisi Toplam Kalite Özel Sayısı, Milli Produktivite Merkezi Yayını, Ankara, s.34-40

PREMEAUX, Shane R; GORDON, Judith R; MONDY, R; WAYNE and SHARPLIN, Arthur,(1991) "Management and Organizational Behavior" Richard D. İrwin, İnc, Homewood, İllinois, s.367-369

QUN-RONG, Z; ZENG-LU, L (1988) "Towards World Standarts" Textile Asia, vol:19, No:12, s.18-21

RAAD, de Geert (1995) "Kalite 500 Yıl Önce de Vardı" Söyleşi, Milliyet Gazetesi, s.8.

RAGERS, E.Rolf (1975) Organizational Theory, Ayyln And Bacon, Boston.

REDDİNG, W.Charles (1984) "Corporate Managers Guide to Better Communication" İllinois:Scott Foresman And Company, s.63-66

REİTHZ, Joseph (1997) Behavior in Organizations, Richart D. İrwin, İnc. Homewood, İllinois

RİGEL, Nilüfer (1995) Haber, Çocuk ve Şiddet, Der Yayınları, İstanbul.

ROBBİNS, Stephen P. (1980) The Administrative Process, Prentice-Hall İnc Endlewood Cliffs, New Jersey

ROOS, Joe (1994) Total Quality Management, 2.B, Kapan Page, London.

SABUNCUOĞLU, Zeynat; TÜZ Melek (1995) Örgütsel Psikoloji, Ezgi Kitabevi, Bursa.

SABUNCUOĞLU, Zeyyat (1984)Çalışma Psikolojisi, Uludağ Üniversitesi Yayını, Bursa.

SARIHAN, Tan Deniz (1995) Herkes İçin İnternet, Sistem Yayıncılık, İstanbul.

SCHEİN, E (1997) Organizational Culture and Leadership, San Francisko: Jossey Bass.

SCHERMERHORN, John R (1989) Management For Productivity,John Wiley and Sons

SCHERMERHORN, John R; HUNT, James; OSBORN, G; RİCHARD, N (1991) Managing

SECORD, Paul F; BACKMAN, Carl W (1974) Sacial Psychology, NY: Mc Graw Hill.

SENCER, Muzaffer (1982) "Kamu Görevlilerinin Eğitimi ve Kamu Yönetimi Akademisi" Amme İdaresi Dergisi, TODAİE Yayını, Cilt:15, Sayı:2, s.3-5

SENGE, P (1996) Beşinci Disiplin (Çev: A.İLDENİZ ve A.DOĞUKAN), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

SEZER A. Necdet, (2001) "14 Ekim Dünya Standartlar Günü Mesajları" Standart Dergisi, Sayı: 478 s.13

SHİBA, Shoji, GRAHAM. Alan, WALDEN Dawid (1993) A New American TQM, Center

SORRELS, Bobbye D (1984) Business Communication Fundamentals, A Bell and Howel

SÖNMEZ, Mustafa (1994) "Küreselleşmenin İstanbul'a Etkileri" İstanbul Dergisi,s.14-19

STONER, James A.F; FREMAN, R.Edward, (1989) Management, Prentice-Hall, İnc, Englewood Cliffs, New Jersey.

ŞAHİN, Ahmet (1999) "Eğitim Sisteminde Toplam Kalite Yönetimi ve İsrafın Önlenmesi" Türkiye Dergisi, Kalite Özel Sayısı, Yıl:5, Sayı:26, s. 319-322

ŞAHİN, Mehmet (1982) "Yönetimde Yeniden Düzenleme"ESADER,C XVIII, s.1, s.24-29

ŞENATALAR, Ferhan (1985) Personel Yönetiminde Beşeri İlişkiler, Doğuş Matbaası, İstanbul

ŞEYLAN, Gencer (1997) Küreselleşmenin Gelişimi, İmge Kitapevi, Ankara

ŞİMŞEK, Muhittin (2000) "Kalite ve Sürekli Gelişme Kaizen" Standart Dergisi, Yıl:40, Sayı:471, s.16-21

ŞİMŞEK, Muhittin (1999) "Toplam Kalite Yönetiminin Rekabet Gücüne Etkisi" Standart Dergisi, Yıl:39, Sayı:467, s.54-58

ŞİMŞEK, Şerif (1996) Yönetim ve Organizasyon, Damla Ofset, Konya

TEKARSLAN, Erdal; BAYSAL A Can; ŞENCAN, Hüner; KILINÇ Tanıl (1989) Sosyal Psikoloji, Filiz Kitabevi, İstanbul

TEKİN, Mahmut (1999) Toplam Kalite Yönetimi, Kuzucular Basım, Konya.

TEKİNKUŞ, Mehmet; ÖZGÜR Hüseyin (1999) "Belediyelerde Toplam Kalite Yönetimine Geçişi Zorlaştıran Nedenler" Kamu Yönetiminde Kalite 2. Ulusal Kongresi, Türkiye Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayını, s. 273-274

TİKİCİ, Mehmet; KARATEPE Selma, (1999) "İnönü Üniversitesinde Toplam Kalite Yönetimine Geçiş Aşamasında Etkin İletişimin Yeterliliği" Kamu Yönetiminde Kalite II. Ulusal Kalite Kongresi, TODAİE Yayını, No: 296 s. 109-120

TOSUN, Gülgün (1998) "Türk Kamu Bürokrasisi Bağlamında Devlet-Toplum İlişkisinin

Boyutları, TKY Kurgularının Önündeki Engeller" Kamu Yönetiminde Kalite 1. Ulusal Kalite Kongresi, TODAİE Yayını, s.87-96

TREDGOLD, R.F (1992) Kişilerarası İlişkiler, (Çev: Cevdet AYKAN) Yaprak Yayınları.

TUTAR, Hasan (2000) Küreselleşme Sürecinde İşletme Yönetimi, Hayat Yayınları, İstanbul

TÜRKMEN, İsmail (1999) "Motivasyonda Önemli Bir Yanılgımız" 8. Ulusal Kalite Kongresi, TODAİE Yayın, İstanbul, s.1-7

TÜRKMEN, İsmail (1999) "2000'li Yıllar ve Toplam Kalite Yönetimi" Ulusal Kalite Kongresi, TODAİE Yayın, İstanbul, s.4-9-52

TÜRKMEN, İsmail (1995) "Toplam Kalite Yönetimine Geçiş ve Uygulamada Başarıyı Engelleyen Faktörler" Verimlilik Dergisi, Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları, Kalite Özel Sayısı, s.5-12

VARİAN, T (1991) "Communicating Total Quality İnside The Organization" Quality Progress, vol.24, No:6, s,34-38

VECHİO, Robert P.(1991) Organizational Behavior, Second Edition, Holt, Rinehart Winston, İnc.New York

YAŞAMIŞ, Firuz Demir (1997) "Kamu Yönetimi Kuramında ve Uygulamasında Yeni Gelişmeler" Türk İdare Dergisi, Sayı:417, Ankara, s.1-6

YELKEN, Enver (1972) Kişilerarası İlişkiler, 2. Baskı, İstabul

YÜKSEL, A.Haluk, (1989) "İletişim Süreci ve Sistem Yaklaşımı Açısından İletişim Sürecinin İncelenmesi" Anadolu Üniversitesi, Açık Öğretim Fakültesi Dergisi Sayı:6, Eskişehir, s.36

ZALEZNİK, A (1997) Managers and Leaders: Are They Different? Harward Business Rewiew, Vol 55.

3. Basım

TOPLUMSAL CİNSİYET VE EFSANEDEN GERÇEĞE TÜRKİYE'DE KADIN

Seher Cesur Kılıçaslan - Toprak Işık

nobel

TOPLUMSAL CİNSİYET VE EFSANEDEN GERÇEĞE TÜRKİYE'DE KADIN

Seher Cesur Kılıçaslan - Toprak Işık

Yayın No.: 1478
Beşeri Bilimler/Sosyoloji No.: 85
ISBN: 978-605-320-384-1
E-ISBN: 978-625-397-924-9
Basım Sayısı: 3. Basım, Mart 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Sergen Öz -sergen@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Cesur Kılıçaslan, Seher., Işık, Toprak.
Toplumsal Cinsiyet ve Efsaneden Gerçeğe Türkiye'de Kadın / Seher Cesur Kılıçaslan - Toprak Işık
3. Basım, X+278 s., 13,5x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-320-384-1
E-ISBN: 978-625-397-924-9
1. Kadın 2. Türkiye'de Kadın 3. Toplumsal Cinsiyet 4. Kadına Şiddet 5. Efsanelerde Kadın

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA

İÇİNDEKİLER

I. BÖLÜM

TOPLUMSAL CİNSİYET NEDİR? 3
Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği 12
Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Mücadelesine Genel Bakış 14
FEMİNİZM 21
Liberal Feminist Kuram 22
Marksist Feminist Kuram 23
Radikal Feminist Kuram 25
Sosyalist Feminist Kuram 27
Eko-Feminist Kuram (Çevreci Feminist Kuram) 28
Psikanalitik Feminist Kuram 30
Kültürel Feminist Kuram 32
Postmodern Feminist Kuram 33
ATAERKİLLİK 37
ANAERKİLLİK 45
TOPLUMSAL CİNSİYET TEMELLİ KAVRAMLAR 55
Kadınlık 56
Erkeklik 62
Annelik 67
Babalık 70
LGBT Bireyler 74

II. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE KADIN ALGISI 83
Türk Mitolojisinde Kadın 84
Orhon Yazıtları 91
Türk Efsanelerinde/Destanlarında Kadın 92
Kutadgu Bilig'de Kadın 96
Türk Atasözlerinde Kadın Algısı 98
Türkiye'de Televizyon ve Kadın 99
İslam'da Kadın 101
TÜRKİYE'DE KADIN OLMAK VE KADINLIK HÂLLERİ 111
Erkek Yararına Kadın Algısı 115
Evliliklerde Kadının Güç Açısından Konumu 117
Cinsellik ve Bekâret 119
Siyasi İktidarların Kadına Bakışı 128
İş Hayatında Kadın 148
Osmanlı Dönemi 148

Cumhuriyet Dönemi ... 157
Kadın ve Eğitim ... 169
Kadına Yönelik Şiddet ... 175
Araştırmalar ve Rakamlar ... 176
Töre ve Namus Cinayetleri ... 179
Sebepler ... 182
Kanunlar ... 183
Namus Cinayetleri Karşısında Toplumun ve Medyanın Çarpık Tutumu ... 187
Sonuç ... 191
TÜRKİYE'DE KADIN HAREKETİ ... 193
Osmanlıda Kadın Dergileri ... 194
Şükûfezâr ... 195
Hanımlara Mahsus Gazete ... 195
Demet ... 198
Mahâsin ... 199
Kadın/Selanik ... 200
Kadın/İstanbul ... 201
Kadınlar Dünyası ... 201
Kadınlık ... 205
Erkekler Dünyası ... 205
Beyaz Konferanslar ... 206
Osmanlı'da Kadın Dernekleri ... 207
Cemiyet-i İmdâdiye (1908) ... 208
Teali-i Nisvân Cemiyeti (1908) ... 208
Esirgeme Derneği (1909) ... 208
Teali-i Vatan-ı Osmanî Hanımlar Cemiyeti (1912) ... 209
Malumât-ı Dâhiliye Kadınlar Cemiyet-i Hayriyesi (1912) ... 209
Esirgeme Derneği (1912) ... 209
Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Heyet-i Merkeziyesi (1912) ... 210
Müdafaa-i Millîye Osmanlı Hanımlar Cemiyeti (1913) ... 210
Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvân Cemiyeti (1913) ... 211
Bilgi Yurdu (1916) ... 211
Kadınları Çalıştırma Cemiyet-i İslâmiyesi (1916) ... 212
Kastamonu Osmanlı Hanımları İş Yurdu (1916) ... 213
Türk Kadınları Biçki Yurdu (1913) ... 213
Farklı Etnik Gruplardan Kadınların Dernek Faaliyetleri ... 213
Cumhuriyet Döneminde Kadın Hareketi ... 215
Türk Kadınlar Birliği ve Türk Kadın Yolu ... 218
TKB'nin Ardından ... 223
1980 Sonrası ... 226

KAYNAKÇA ... 235

YAZARLAR ... 277

KAYNAKÇA

Abadan-Unat, N. (1981). Women in Turkish Society. N. Abadan-Unat (Ed.). Leiden. Aktaran Kağıtçıbaşı, Ç. (1998). Türkiye'de Kadının Statüsü: Kültürler Arası Perspektifler. A. B. Hacimirzaoğlu (Ed.). 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler. (s. 143-154). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Abadan-Unat, N. (1982). Toplumsal Değişme ve Türk Kadını. Türk Toplumunda Kadın. (s. 1-32). İstanbul. Aktaran Kurnaz, Ş. (2011). Yenileşme Sürecinde Türk Kadını (1839-1923). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Abadan-Unat, N. (1998). Söylemden Protestoya: Türkiye'de Kadın Hareketlerinin Dönüşümü. A. B. Hacimirzaoğlu (Ed.). 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler. (s. 323-336). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Abdo, N. (2006). Namus Cinayetleri, Ataerkillik ve Devlet: İsrail'de Kadın. S. Mojab ve N. Abdo (Ed.). Namus Adına Şiddet. Kuramsal ve Siyasal Yaklaşımlar. (s. 63-96). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Abdullah Cevdet. (1 TS 1923). Türk Kadınları Biçki Yurdu Sergisi. İçtihad, VII/159 (1 TS 1923), 3267. Aktaran Kurnaz, Ş. (2013). Osmanlı Kadınının Yükselişi (1908-1918). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Abdülaziz Bey (2000). Osmanlı Adet, Merasim ve Tabirleri. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları. Aktaran Dingeç, E. (2010). Osmanlı Toplumunda Kadınların Üretime Katkıları. History Studies, 2 (1), 9-30.

ABHABER. EU (2007). BM Kalkınma Programının İnsani Gelişme Raporuna Göre Türkiye'nin Daha Çok Çalışması Gerekiyor (orijinal metin). Erişim: 08.12.2007. http://www.abhaber.com/haber_sayfasi.asp?id=19895. Aktaran TÜSİAD ve KAGİDER (2008). Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri. İstanbul: Graphis Matbaa.

Adıvar, H. E. (1956). Türkiye'de Şark, Garp ve Amerikan Tesirleri. İstanbul: Doğan Kardeş. Aktaran Çakır, S. (2013). Osmanlı Kadın Hareketi. İstanbul: Metis Yayınları.

Ahmetbeyzade, C. (2008). Gendering Necropolitics: The Juridical-Political Sociality of Honor Killings in Turkey. Journal of Human Rights, 7 (3), 187-206.

Akadlı Ergöçmen, B., Üner, S. ve Kurtuluş Yiğit, E. (2009). Giriş. Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet. Ankara: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.

Akar, T., Aksakal, N., Demirel, B., Durukan, E. ve Özkan S. (2010). The Prevalence of Domestic Violence Against Women Among a Group Woman: Ankara, Turkey. J. Family Violence 25 (449–460). Aktaran Gökulu, G. ve Hosta, N. (2013). Basında Kadına Yönelik Şiddet Haberlerinin Analizi: Hürriyet, Sabah ve Posta Gazeteleri Örneği (2005-2008). International Journal of Social Science, 6 (2), 1829-1850.

Akın, A., Üner, S., Aslan, D., Esin, Ç. ve Coşkun, A. (2004). Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet ve Sağlık. T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü. Hacettepe Üniversitesi Kadın Sorunları ve Araştırma Merkezi, Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu. Ankara. Aktaran Üner, S. (2008). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği. T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.

Akkoç, N. and İlkkaracan, P. (2004). Interview with Nebahat Akkoç and Pınar İlkkaracan. Aktaran Jörg Lange. 2004. Landinfo - Country of Origin Information Centre, Report of Fact-Finding Mission to Turkey. 7-17 October 2004. Erişim: 27.06.2009, http://www.unhcr.org/refworld/ docid/498085881f.html.

Akşam. (5 Haziran 1927). Aktaran Yurdsever Ateş, N. (t.y.). Yeni Harflerle Kadın Yolu / Türk Kadın Yolu (1925-1927). Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı 20. Yıl Özel Yayını.

Aktaş, E., Vural, E., Çelik, Y. ve Köse, T. (2006). Türkiye'de Töre ve Namus Cinayetleri. EGM Raporu. Ankara: Emniyet Genel Müdürlüğü Asayiş Dairesi Başkanlığı. Asayiş Şube Müdürlüğü.

Akyüz, Y. (2001). Kadınların Okul Yöneticiliği. Tarih Toplum, Mart (207), 57-63. Aktaran Dulum, S. (2006). Osmanlı Devleti'nde Kadının Statüsü, Eğitimi ve Çalışma Hayatı (1839-1918). Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Akyüz, Y. (2002). Türkiye'de Çağdaş Anlamda Öğretmenlik Mesleğinin Doğuşu. Türkler, c. XV. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları. s. 15-25. Aktaran Dulum, S. (2006). Osmanlı Devleti'nde Kadının Statüsü, Eğitimi ve Çalışma Hayatı (1839-1918). Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Aldattı Diye Öldürülen Kadın Masum Çıktı, Birlik TV. Erişim: 25 Nisan 2013, http://www.btv.com.tr/haber_detay.asp?haberID=3601

Alican, A. ve Sallan Gül, S. (2008). İnsan Hakları Bağlamında Sendikalarda Cam Tavan. İnsan Hakları Yıllığı, 26, 55-77. Aktaran Önder, N. (2013). Türkiye'de Kadın İşgücünün Görünümü. ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi, Temmuz-Eylül 1(1), 35-61.

Al-Ghazali (1964). The Revivification of Religious Sciences, c. II. Evlilikle İlgili Bölüm ve Mizan al-'Amal. Criteria for Action. Kahire. Aktaran Mernissi, F. (2004a). İslam'da Aktif Kadın Cinselliği Anlayışı. P. İlkkaracan (Ed.). Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik. (s. 33-53). İstanbul: İletişim Yayınları.

Allman, J. (1978). Women's Status and Fertility in the Muslim World. New York/London. Aktaran Kağıtçıbaşı, Ç. (1998). Türkiye'de Kadının Statüsü: Kültürler Arası Perspektifler. 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler. (s. 143-154). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Altınay A. R. (2000). Onuncu Asr-ı Hicrîde İstanbul Hayatı. A. Uysal (Haz.). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları. Aktaran Dingeç, E. (2010). Osmanlı Toplumunda Kadınların Üretime Katkıları. History Studies, 2 (1), 9-30.

Altınay, A.G. ve Arat, Y. (2007). Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet. İstanbul: Punto.

Amin, K. (1928). The Liberation of Women. Kahire. Aktaran Mernissi, F. (2004a). İslam'da Aktif Kadın Cinselliği Anlayışı. P. İlkkaracan (Ed.). Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik. (s. 33-53). İstanbul: İletişim Yayınları.

Ammour, L. ve Baruh, L. T. (1999). Çalışan Kadından Bir Kesit: (1911-1934) Osmanlı Bankası Kadın Personeli. Tarih ve Toplum, Mart(183). Erişim: 8 Temmuz 2014, http://www.obarsiv.com/yayin-kpersonel.html.

Ansal, H. (1996). Teknolojik Gelişmelerin Sanayide Kadın İstihdamına Etkileri: Türk Tekstil ve Elektronik Sanayilerinde Teknolojik Değişim ve Kadın İstihdamı. Ankara: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü. Aktaran Kuzgun, Y. ve Sevim, S. A. (2004). Kadınların Çalışmasına Karşı Tutum ve Dini Yönelim Arasındaki İlişki. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 37 (1), 14-27.

Ansal, H. (1998). Küreselleşme, Sanayide Teknolojik Modernizasyon ve Kadın İstihdamı. F. Özbay (Ed.). Kadın Emeği ve İstihdamındaki Değişmeler. İstanbul: KSSGM, İnsan Kaynaklarını Geliştirme Vakfı. Aktaran Toksöz, G. (2012). Kalkınmada Farklı Yörüngeler. Kadın İstihdamında Farklı Örüntüler Işığında Türkiye'de Kadın İstihdamı. A. Makal, ve G. Toksöz (Ed.). Geçmişten Günümüze Türkiye'de Kadın Emeği (s. 168-200). Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınevi.

Arat, Y. (1991). 1980'ler Türkiyesi'nde Kadın Hareketi: Liberal Kemalizm'in Uzantısı. Toplum ve Bilim Dergisi, Bahar, (53), 7-19. Aktaran Moralıoğlu, A. (2012). 80'li Yıllarda Kadın Hareketi ve Kampanyalar. Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Mart-Nisan (99), 291-296.

Arat, Z. (1994). Turkish Women and the Republican Reconstruction of Tradition. Reconstructing Gender in the Middle East içinde Ş. Tekeli (Ed.). İstanbul: İletişim Yayınları. Aktaran Sayan Cengiz, F. (2010). Bir "Yeni Sosyal Hareket" Olarak Türkiye'de 1980 Sonrası Feminist Hareket: Değerler Değişimi mi Alternatif Dinamikler mi? H. Durudoğan, F. Gökşen, B. E. Oder ve D. Yükseker (Ed.). Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler Mücadeleler Kazanımlar (s. 115-134). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Arat, Y. (1998). Türkiye'de Kadın Milletvekillerinin Değişen Siyasal Rolleri, 1934-1980. 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler. (s. 249-266). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Arat, Y. (1999). Democracy and Women in Turkey: In Defense of Liberalism. Social Politic, 6/3, s.370-387. Aktaran Sayan Cengiz, F. (2010). Bir "Yeni Sosyal Hareket" Olarak Türkiye'de 1980 Sonrası Feminist Hareket: Değerler Değişimi mi Alternatif Dinamikler mi? H. Durudoğan, F. Gökşen, B. E. Oder ve D. Yükseker (Ed.). Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler Mücadeleler Kazanımlar (s. 115-134). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Arat, Y. (2008). Contestation and Collaboration: Women's Struggles for Power in Turkey. The Cambridge History of Turkey V4: Turkey in the Modern World. R. Kasaba (Ed.). Cambridge: Cambridge University Press. s.388-419. Aktaran Gazioğlu, E. (2013). Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekilliği'nden "Kadından Sorumlu Devlet Bakanlığı"na: Hükûmet Programlarında Kadın Temsilleri ve Kadınlara Yönelik Söylem. Doğu Batı, (63), 93-108.

Arife. (1301/1886). Mukaddime. Şükûfezar 1, 1-9. Aktaran Demirdirek, A. (2011). Osmanlı Kadınlarının Hayat Hakkı Arayışının Bir Hikayesi. Ankara: Ayizi Yayınları.

Arther, M. (1977). Liberated Women in the Classical Era. Becoming Visible: Women in European History. R. Budenthal ve C. Koonez (Ed.). (s. 60-89). Boston: Houghton Miflin. Aktaran Pelizzon, S. M. (2009). Kadının Konumu Nasıl Değişti? Feodalizmden Kapitalizme. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Aşa, E. (1989a). 1928'e Kadar Türk Kadın Mecmuaları. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeni Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Aktaran Çakır, S. (2010). Osmanlı Kadın Hareketi: XX. Yüzyılın Başında Kadınların Hak Mücadelesi. H. Durudoğan, F. Gökşen, B. E. Oder ve D. Yükseker (Ed.). Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler Mücadeleler Kazanımlar (s. 99-114). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Aşa, E. (1989b). 1928'e Kadar Türk Kadın Mecmuaları. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeni Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Aktaran Kurnaz, Ş. (2013). Osmanlı Kadınının Yükselişi (1908-1918). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Atay, T. (2004). "Erkeklik" En Çok Erkeği Ezer!". Toplum ve Bilim, (101), 11-30. Aktaran Zeybekoğlu, Ö. (2013). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Erkeklik Olgusu. Ankara: Eğiten Kitap.

Aziz Haydar. (1914). Kadınlığın Bir Hatvesi Daha. Kadınlar Dünyası, 152. Aktaran Demirdirek, A. (2011). Osmanlı Kadınlarının Hayat Hakkı Arayışının Bir Hikayesi. Ankara: Ayizi Yayınları.

Bachofen, J. J. (1997). Söylence, Din ve Anaerki. İstanbul: Payel Yayınevi.

Badinter, E. (2011). Kadınlık mı? Annelik mi? İstanbul: İletişim Yayınları.

Bağlı, M. ve Özensel, E. (2011). Türkiye'de Töre ve Namus Cinayetleri. Töre ve Namus Cinayeti İşleyen Kişiler Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma. İstanbul: Destek Yayınevi.

Bakır, A. ve Altıngök, A. (2011). Klasik ve Çağdaş Kaynaklar Işığında Turan-İran Kavramı ve Tarihsel Coğrafyası. Tarih İnceleme Dergisi, XXVI(2), 361-422.

Barnecka, J., Karp, K. ve Lollike, M. (2005). Homosexuality. Psychology, Modul. Supervisor: Bettina Hjorthold.

Barnett, R. C. ve Baruch, G. K. (1987). Determinants of Father's Participation in Family Work. Journal of Marriage and the Family, 49, 29-40. Aktaran Kuzucu, Y. (2011). Değişen Babalık Rolü ve Çocuk Gelişimine Etkisi. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4 (35), 79-91.

Barrett, M. (1995). Günümüzde Kadına Uygulanan Baskı. Marksist Feminist Çözümlemede Sorunlar. İstanbul: Pencere Yayınları.

Basnayake, S. (1990). Virginity Test –A Bridal Nightmare. Journal of Family Welfare, 36(2), 50-59. Aktaran Cindoğlu, D. (2004). Modern Türk Tıbbında Bekaret Testleri ve Suni Bekaret. P. İlkkaracan (Ed.). Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik. (s. 115-132). İstanbul: İletişim Yayınları.

Başbakan Bu Kez '5 Çocuk' Dedi. Yurt Gazetesi. Erişim: 25 Nisan 2013, http://www.yurtgazetesi.com.tr/politika/basbakan-bu-kez-5-cocuk-dedi-h19001.html

Beasley, C. (1999). What is Feminism?: An Introduction to Feminism Theory. London: Sage Publication. Aktaran Şahin, E. (2013). Batı'da ve Türkiye'de Kadın Hareketleri ve Feminizm. Ankara: Ürün Yayınları.

Beck, L. ve Keddie, L. (1978). Women in the Muslim World, Cambridge, Mass. Aktaran Kağıtçıbaşı, Ç. (1998). Türkiye'de Kadının Statüsü: Kültürler Arası Perspektifler. A. B. Hacimirzaoğlu (Ed.). 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler. (s. 143-154). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Berber, M. ve Eser, B. Y. (2008). Türkiye'de Kadın İstihdamı: Ülke ve Bölge Düzeyinde Sektörel Analiz. "İş, Güç" Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, 10(2), 1-16.

Berger, J. (2008). Görme Biçimleri. İstanbul: Metis Yayınları.

Berktay, F. (1992). Institutionalization of the Turkish Women's Movement as an Historical Experience. Institutionalisierung der Frauenbewegung. Chance und Risiken. Bonn. Aktaran Berktay, F. (1998). Cumhuriyet'in 75 Yıllık Serüvenine Kadınlar Açısından Bakmak. A. B. Hacimirzaoğlu (Ed.). 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler. (s. 1-11). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Berktay, F. (1993). Türkiye Sol'unun Kadına Bakışı: Değişen Bir Şey Var mı? Ş. Tekeli (Ed.). 1980'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar. İstanbul: İşletişim Yayınları. Aktaran Yeşiltuna, D. Ç. (2007).Siyasal İktidarın Söyleminde Kadın. Sosyoloji Dergisi Ülgen Oskay'a Armağan Özel Sayısı.

Berktay, F. (1995). Kadınların İnsan Hakları ve Türkiye. Çağdaş Yaşam Değerleri. Baysal, J. (der.). ÇYDD Yayınları. Aktaran Berktay, F. (1998). Cumhuriyet'in 75 Yıllık Serüvenine Kadınlar Açısından Bakmak. A. B. Hacimirzaoğlu (Ed.). 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler.. (s. 1-11). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Berktay, F. (1998). Cumhuriyet'in 75 Yıllık Serüvenine Kadınlar Açısından Bakmak. A. B. Hacimirzaoğlu (Ed.). 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler. (s. 1-11). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Berktay, F. (2000). Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın. Hıristiyanlık'ta ve İslamiyet'te Kadının Statüsüne Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım. İstanbul: Metis Yayınları.

Berktay, F. (2010). Felsefenin Kadına Bakışı. H. Durudoğan, F. Gökşen, B. E. Oder ve D. Yükseker (Ed.). Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler Mücadeleler Kazanımlar (s. 23-33). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Berktay, F. (2013). Feminist Teoride Açılımlar. Y. Ecevit ve N. Karkıner (Ed.). Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları.(s.2-23). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Berzeğ, S. E. (1985). Gurbetteki Kafkasya'dan Belgeler. Ankara: Şafak Matbaası. Aktaran Çakır, S. (2013). Osmanlı Kadın Hareketi. İstanbul: Metis Yayınları.

Bilton, T., Bonnett, K., Jones, P., Lawson, T., Skinner, D., Stanworth, M. ve Webster, A. (2009). B. Özçelik (Ed.). Sosyoloji, 2. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi.

Birinci Kadın İşçi Taburu. (11 Şubat 1918). Vakit, 1. Aktaran Çakır, S. (2013). Osmanlı Kadın Hareketi. İstanbul: Metis Yayınları.

Blank, H. (2008). Bekaretin "El Değmemiş" Tarihi. İstanbul: İletişim Yayınları.

BM. (t.y.). Kadınlara Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına Dair Bildirge. Erişim: 11 Ağustos 2014, http://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/ Books/khuku/kadinlara_karsi_siddet/siddet_kadinlara_yonelik_siddetin_ortadan_kaldirilmasina_dai.pdf

Boratav, K. (2009). Türkiye İktisat Tarihi, 1908-2007. Ankara: İmge Yayınları. Aktaran Gazioğlu, E. (2013). Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekilliği'nden "Kadından Sorumlu Devlet Bakanlığı"na: Hükûmet Programlarında Kadın Temsilleri ve Kadınlara Yönelik Söylem. Doğu Batı, (63), 93-108.

Boudhiba, A. (t.y.). Sexuality in Islam. (s. 118). Aktaran Kandiyoti, D. (2007). Cariyeler, Fettan Kadınlar, ve Yoldaşlar. Türk Romanında Kadın İmgeler. (s. 146-161). Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar. Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler. İstanbul: MetisYayınları.

Bowie, M. (2007). Lacan. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Briffault, R. (1990). Analar. İstanbul: Payel Yayınevi.

Bryson, V. (1999). Feminist Debates: Issues of Theory and Political Practice. London: Macmillan. Aktaran Ecevit, Y. (2011). Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisine Başlangıç. Y. Ecevit ve N. Karkıner (Ed.). Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Bunch, C. (1975). Not for Lesbians Only. Building Feminist Theory. Baltimore: Diana Press. Aktaran Donovan, J. (2013). Feminist Teory: Amerikan Feminizminin Entelektüel Gelenekleri. Çev. A. Bora, M. Ağduk Gevrek, F. Sayılan. İstanbul: İletişim Yayınları.

Bülent Arınç: "Kadın herkesin içinde kahkaha atmayacak". CNN TÜRK. com, Erişim: 29 Temmuz 2014, http://www.cnnturk.com/haber/turkiye/bulent-arinc-kadin-herkesin-icinde-kahkaha-atmayacak

Cantay, G. (1992). Anadolu Selçuklu ve Osmanlı Darüşşifaları. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları. Aktaran Dingeç, E. (2010).Osmanlı Toplumunda Kadınların Üretime Katkıları. History Studies, 2(1), 9-30.

Caparol, B. (1982a). Kemalizm ve Kemaliz Sonrası Türk Kadını 1919-1970, Çeviren:Ercan Eyipoğlu, Doktora Tezi, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. Aktaran Dişbudak, M. (2008). Türk Kadınlar Birliği. Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Caparol, B. (1982b). Kemalizm ve Kemaliz Sonrası Türk Kadını 1919-1970, Çeviren:Ercan Eyipoğlu, Doktora Tezi, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. Aktaran Yurdsever Ateş, N. (t.y.). Yeni Harflerle Kadın Yolu / Türk Kadın Yolu (1925-1927). Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı 20. Yıl Özel Yayını.

Celasin, Z. (1946). Tarih Boyunca Kadın. İstanbul. Aktaran Kurnaz, Ş. (2011). Yenileşme Sürecinde Türk Kadını (1839-1923). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Cesur-Kılıçaslan, S. (2013). Honor Killings in Turkey, The International Journal of Interdisciplinary Cultural Studies, 7(3), 27-34.

Cesur-Kılıçaslan, S. and Işık (Kılıçaslan), T (E). (2013). Questioning the Effects of Dynamics that Influence Social Awareness of the Status of Women in Turkey. International Journal of Arts & Sciences, 6(2), 403-413.

Cesur-Kılıçaslan, S. and Işık (Kılıçaslan), T (E).(2014a). Perceptions of Women in the Balance of Power in Turkey, Conference of the International Journal of Arts & Sciences, 07(02), 203–208.

Cesur-Kılıçaslan, S. and Işık (Kılıçaslan), T (E). (2014b). Perceptions of Women in the Balance of Power in Turkey, International Journal of Arts and Sciences' Conference. Harvard University, Boston, ABD, May 26-30, 2014. Sözlü Bildiri.

CHF. (1927). Cumhuriyet Halk Fırkası Nizamnamesi, Ankara. Aktaran Gazioğlu, E. (2013). Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekilliği'nden "Kadından Sorumlu Devlet Bakanlığı"na: Hükûmet Programlarında Kadın Temsilleri ve Kadınlara Yönelik Söylem. Doğu Batı, (63), 93-108.

CHF. (1931). CHF Nizamnamesi ve Programı, Ankara. Aktaran Gazioğlu, E. (2013). Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekilliği'nden "Kadından Sorumlu Devlet Bakanlığı"na: Hükûmet Programlarında Kadın Temsilleri ve Kadınlara Yönelik Söylem. Doğu Batı, (63), 93-108.

Chia, C.-C. (2013). Dissolution of Gender Binary and Stereotypical Femininity through Exploration of Cinematic Heroines in the 1990s Filmic Texts. Chang Gung Journal of

Humanities and Social Sciences, 6(1), 45-68.

CHP'li Nazlıaka: Başbakan 'vajina' bekçiliğini bıraksın. Haber 7 com, Erişim: 14 Nisan 2013, http://www.haber7.com/siyaset/haber/884054-chpli-nazliaka-basbakan-vajina-bekciligini-biraksin

Cindoğlu, D. ve Muradoğlu, G. (1996). Muhasebe ve Finans Dalındaki Bilim Kadınlarının İş ve Aile Rolleri İle Başetme Stratejileri. H.Coşkun. (Der.) Akademik Yaşamda Kadın İçinde (S.244-250). Türk Alman Kültür İşleri Kurulu Yayın Dizisi. Ankara: Bizim Büro Basımevi. Aktaran Y. Kuzgun ve S. A. Sevim (2004). Kadınların Çalışmasına Karşı Tutum ve Dini Yönelim Arasındaki İlişki. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 37(1), 14-27.

Cindoğlu, D. ve Esim, S (1999). Women's Organizations in 1990s Turkey: Predicaments and Prospects. Middle Eastern Studies, 35/1, s.178-188. Aktaran Sayan Cengiz, F. (2010). Bir "Yeni Sosyal Hareket" Olarak Türkiye'de 1980 Sonrası Feminist Hareket: Değerler Değişimi mi Alternatif Dinamikler mi? H. Durudoğan, F. Gökşen, B. E. Oder ve D. Yükseker (Ed.). Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler Mücadeleler Kazanımlar (s. 115-134). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Cindoğlu, D. (2004). Modern Türk Tıbbında Bekaret Testleri ve Suni Bekaret. P. İlkkaracan

(Ed.). Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik. (s. 115-132). İstanbul: İletişim Yayınları.

Cléro, J-P. (2011). Lacan Sözlüğü. İstanbul: Say Yayınları.

Coltrane, S. (1995). The Future of Fatherhood: Social, Demographic and Economic Influence on Men's Family Involvement. W. Marsiglio (Ed.). Fatherhood Contemporary Theory, Research and Social Policy. Thousand Oaks, California Sage.

Coote, A. ve Gill, T. (1974). Women's Rights: A Practical Guide. Penguin. Aktaran Mitchel, J. ve Oakley, A. (1998). Kadın ve Eşitlik. İstanbul: Pencere Yayınları.

Coverman, S. (1985). Explaining Husband's Participation in Domestic Labor. Sociological Quarterly, 26, 81-97. Aktaran Kuzucu, Y. (2011). Değişen Babalık Rolü ve Çocuk Gelişimine Etkisi. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4 (35), 79-91.

Cumhuriyet Gazetesi (1930-1935). Aktaran Dişbudak, M. (2008). Türk Kadınlar Birliği. Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Çabuklu, Y. (2007). Toplumsal Kurgular ve Cinsiyetçilik. İstanbul: Everest Yayınları.Aktaran Zeybekoğlu, Ö. (2013). Günümüzde Erkeklerin Gözünden Babalık ve Aile. Contemporary Fatherhood and the Family from the Male Perspectives. Mediterranean Journal of Humanities. III(2), 297-328. DOI: 10.13114/MJH/201322486

Çaka, C. (1948). Tarih Boyunca Harp ve Kadın. Ankara Aktaran Kurnaz, Ş. (2011). Yenileşme Sürecinde Türk Kadını (1839-1923). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Çakır, S. (1991). Osmanlı Kadın Dernekleri. Toplum ve Bilim, 53, 139-159. Aktaran Çakır, S. (2010). Osmanlı Kadın Hareketi: XX. Yüzyılın Başında Kadınların Hak Mücadelesi. H. Durudoğan, F. Gökşen, B. E. Oder ve D. Yükseker (Ed.). Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler Mücadeleler Kazanımlar (s. 99-114). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Çakır, S. (1996). Osmanlı Kadın Hareketi. İstanbul: Metis Yayınları.

Çakır, S. (2003). Kadınlığın İlk Tarihi Şikayeti: Beyaz Konferanslar. Tarih-Toplum, 231, 40-47. Aktaran Çakır, S. (2010). Osmanlı Kadın Hareketi: XX. Yüzyılın Başında Kadınların Hak Mücadelesi. H. Durudoğan, F. Gökşen, B. E. Oder ve D. Yükseker (Ed.). Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler Mücadeleler Kazanımlar (s. 99-114). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Çakır, S. (2006a). Fatma Aliye (1862-1936). A Biographical Dictionary of Women's Movements and Feminisms, Central, Eastern, and South Eastern Europe, 19th and 20th Centuries. (s. 21-24). F. De Haan, K. Daskalova ve A. Loutfi (Ed.). Budapeşte ve New York: Central European University Press. Aktaran Çakır, S. (2010). Osmanlı Kadın Hareketi: XX. Yüzyılın Başında Kadınların Hak Mücadelesi. H. Durudoğan, F. Gökşen, B. E. Oder ve D. Yükseker (Ed.). Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler Mücadeleler Kazanımlar (s. 99-114). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Çakır, S. (2006b). Nezihe Muhiddin (1889-1958). A Biographical Dictionary of Women's Movements and Feminisms, Central, Eastern, and South Eastern Europe, 19th and 20th Centuries. (s. 356-359). F. De Haan, K. Daskalova ve A. Loutfi (Ed.). Budapeşte ve New York: Central European University Press. Aktaran Çakır, S. (2010). Osmanlı Kadın Hareketi: XX. Yüzyılın Başında Kadınların Hak Mücadelesi. H. Durudoğan, F. Gökşen, B. E. Oder ve D. Yükseker (Ed.). Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler Mücadeleler Kazanımlar (s. 99-114). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Çakır, S. (2007). Feminism and Feminist History-Writing in Turkey: The Discovery of Ottoman Feminism. Aspasia: The International Year Book of Centran, Eatern and Southeastern European Women's and Gender History c.I. (s. 61-83). F. De Haan, M. Bucur ve K. Daskalova (Ed.). Berghahnbooks.

Çakır, S. (2010). Osmanlı Kadın Hareketi: XX. Yüzyılın Başında Kadınların Hak Mücadelesi. H. Durudoğan, F. Gökşen, B. E. Oder ve D. Yükseker (Ed.). Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler Mücadeleler Kazanımlar (s. 99-114). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Çakır, S. (2013). Osmanlı Kadın Hareketi. İstanbul: Metis Yayınları.

Çarkoğlu, A. ve Toprak, B. (2006). Değişen Türkiye'de Din, Toplum ve Siyaset. İstanbul: TESEV Yayınları.

Çeler, Z. (2012). Annenin Serüveni: Kadının Anne Olarak Toplumsal Kurgulanışı. Doğu Batı, (63), 165-181.

Çiftçi Yeşiltuna, D. (2007).Siyasal İktidarın Söyleminde Kadın. Sosyoloji Dergisi Ülgen Oskay'a Armağan Özel Sayısı.

Çubukçu, N. (2009). Önsöz. Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet. Ankara: T. C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.

Çulpan, O. ve Marzotto, T. (1982). Changing Attitudes Toward Work and Marriage. Turkey in Transition. Signs: Journal of Women in Culture and Society, 8(2), 337-351. Aktaran Kağıtçıbaşı, Ç. (1998). Türkiye'de Kadının Statüsü: Kültürler Arası Perspektifler. A. B. Hacimirzaoğlu (Ed.). 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler. (s. 143-154). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Dahili Havadis. (1311/1895). Hanımlara Mahsus Gazete 8, 6-7. Aktaran Demirdirek, A. (2011). Osmanlı Kadınlarının Hayat Hakkı Arayışının Bir Hikayesi. Ankara: Ayizi Yayınları.

Davudoğlu, A.(2013). Sahîh-i Müslim Tercüme ve Şerhi [4]. İstanbul: Işık Yayınları.

De Beauvoir, S. (1993). Kadın İkinci Cins Bağımsızlığa Doğru. İstanbul: Payel Yayınevi.

Dedeoğlu, S. (2010). Endüstriyel Üretimde Kadın ve Göçmen Emeği: Ataerkillik ve Enformel Emek. S. Dedeoğlu ve M. Yaman Öztürk (Ed.). Kapitalizm, Ataerkillik ve Kadın Emeği (s. 249-276). İstanbul: SAV. Aktaran Toksöz, G. (2012). Kalkınmada Farklı Yörüngeler. Kadın İstihdamında Farklı Örüntüler Işığında Türkiye'de Kadın İstihdamı. A. Makal ve G. Toksöz (Ed.). Geçmişten Günümüze Türkiye'de Kadın Emeği (s. 168-200). Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınevi.

Delphy, C. (1977). The Main Enemy. Women's Research and Resources Centre, London. Aktaran Barrett, M. (1995). Günümüzde Kadına Uygulanan Baskı. Marksist Feminist Çözümlemede Sorunlar. İstanbul: Pencere Yayınları.

Demirdirek, A. (2011). Osmanlı Kadınlarının Hayat Hakkı Arayışının Bir Hikayesi. Ankara: Ayizi Yayınları.

Demirdirek, H. ve Şener, Ü. (2014). 81 İl İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Karnesi. (TEPAV) Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı. Ankara: Mattek Matbaacılık Basım Yayın Tanıtım Ticaret Sanayi Ltd. Şti.

Denich, B. S. (1974). Sex and Power in the Balkans. Women, Culture and Society. M.Z. Rosaldo ve L. Lamphere (Ed.). Stanford. Aktaran Kağıtçıbaşı, Ç. (1998). Türkiye'de Kadının Statüsü: Kültürler Arası Perspektifler. A. B. Hacimirzaoğlu (Ed.). 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler. (s. 143-154). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Dilek, İ. (2007). Altay Destanları II. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Dingeç, E. (2010).Osmanlı Toplumunda Kadınların Üretime Katkıları. History Studies, 2(1), 9-30.

Dişbudak, M. (2008). Türk Kadınlar Birliği. Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Donovan, J. (2013). Feminist Teory: Amerikan Feminizminin Entelektüel Gelenekleri. Çev. A. Bora, M. Ağduk Gevrek, F. Sayılan. İstanbul: İletişim Yayınları.

DPT. (1984). Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı 1985-1989. Erişim: 16 Ekim 2013, http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/5/plan5.pdf

DPT. (1989). Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı 1990–1994. Erişim: 18 Eylül 2013, http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Kalknma%20Planlar/Attachments/4/plan6.pdf

Duby, G. ve Perrot, M. (2005). Kadınların Tarihini Yazmak (A. Fethi, Çev.). G. Duby, M. Perrot ve P. Schmitt Pantel (Ed.). Kadınların Tarihi c.I (s.9-20). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Dulum, S. (2006). Osmanlı Devleti'nde Kadının Statüsü, Eğitimi ve Çalışma Hayatı (1839-1918). Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Duman, H. (1986). İstanbul Halk Kütüphaneleri Arap Harfli Süreli Yayınlar Toplu Katoloğu (1828-1928). İstanbul. Aktaran Kurnaz, Ş. (2011). Yenileşme Sürecinde Türk Kadını (1839-1923). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi. (1995). c.8. s. 430-431. Aktaran Dingeç, E. (2010).Osmanlı Toplumunda Kadınların Üretime Katkıları. History Studies, 2(1), 9-30.

Dünya Kalkınma Raporu 2012. (2011). Dünya Kalkınma Raporu 2012. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kalkınma Genel Bakış. Washington: Dünya Bankası.

Dwivedi, O. P., Kyba, J. P. ve Stoett, P. J. (2001). Sustainable Development and Canada: National & International Perspectives. Broadview Press. Aktaran Şahin, E. (2013). Batı'da ve Türkiye'de Kadın Hareketleri ve Feminizm. Ankara: Ürün Yayınları.

Easterbrooks, M. A. ve Goldberg, N. A (1984). Toddler Development in the Family Impact of Father Involvement and Parenting Characteristics. Child Development, 55, 710-752. Aktaran Kuzucu, Y. (2011). Değişen Babalık Rolü ve Çocuk Gelişimine Etkisi. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4 (35), 79-91.

Eastern Michigan University. Erişim: 12 Nisan 2012, http://www.emich.edu/lgbtrc/resources/files/lgbt-definitions.pdf

Ecevit, Y. (1985). Üretim ve Yeniden Üretim Sürecinde Ücretli Kadın Emeği. Yapıt Toplumsal Araştırmalar Dergisi, (9), 72-93. Aktaran Ecevit, Y. (2011). Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisine Başlangıç. Y. Ecevit ve N. Karkıner (Ed.). Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Ecevit, Y. (2011). Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisine Başlangıç. Y. Ecevit ve N. Karkıner (Ed.). Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Edhem Nejat. (1334). Türkiye'de Kız Mektebleri ve Terbiyesi. Türk Kadını, 1(11), (17 Teşrin-i Evvel 1334), 163-165. Aktaran Kurnaz, Ş. (2013). Osmanlı Kadınının Yükselişi (1908-1918). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Ediz, Z. (1994). Cumhuriyet Döneminde Türkiye'deki Kadın Örgütlenmeleri, Kadın Hakları Açısından Bir İnceleme (1923-1993). Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü. Aktaran Zihnioğlu, Y. (2013). Kadınsız İnkılap. Nezihe Muhiddin, Kadınlar Halk Fırkası Kadın Birliği. İstanbul: Metis Yayınları.

Eisenstein, Z. (1981). The Radical Future of Liberal Feminism, New York: Longman. Aktaran Pelizzon, S. M. (2009). Kadının Konumu Nasıl Değişti? Feodalizmden Kapitalizme. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

El-Akkad, A. M. (t.y.). Kuran'da Kadınlar. Kahire. Aktaran Mernissi, F. (2004a). İslam'da Aktif Kadın Cinselliği Anlayışı. P. İlkkaracan (Ed.). Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik. (s. 33-53). İstanbul: İletişim Yayınları.

Elçik, G. (2013). Cinsellik ve Beden. Y. Ecevit ve N. Karkıner (Ed.). Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları. T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2312. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Web-Ofset Tesisleri.

[elif].Süreyya. (1921). Bir Milletin Nisvânı Derece-i Terakkisinin Mizanıdır. Kadınlar Dünyası 194-8. Aktaran Demirdirek, A. (2011). Osmanlı Kadınlarının Hayat Hakkı Arayışının Bir Hikayesi. Ankara: Ayizi Yayınları.

Eraydın, A. (1998). Ekonomik Başarının Yükünü Üstlenenler: Dış Pazarlarda Rekabet Gücü Kazanan Konfeksiyon Sanayinde Kadın Emeği. F. Özbay (Ed.). Kadın Emeği ve İstihdamındaki Değişmeler. İstanbul: KSSGM, İnsan Kaynaklarını Geliştirme Vakfı. Aktaran Toksöz, G. (2012). Kalkınmada Farklı Yörüngeler. Kadın İstihdamında Farklı Örüntüler Işığında Türkiye'de Kadın İstihdamı. A. Makal ve G. Toksöz (Ed.). Geçmişten Günümüze Türkiye'de Kadın Emeği (s. 168-200). Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınevi.

Erdem, Y. H. (2004). Osmanlı'da Köleliğin Sonu 1800-1909. İstanbul: Kitap Yayınevi. Aktaran Dingeç, E. (2010).Osmanlı Toplumunda Kadınların Üretime Katkıları. History Studies, 2(1), 9-30.

Erdoğan'ın 'Kadınlar Günü' Mesajı. Aktif Haber. Erişim: 12 Mart 2014, http://www.aktifhaber.com/erdoganin-kadinlar-gunu-mesaji-747865h.htm

Erdoğan Kadınlar Günü Etkinliğinde Konuştu. Türkiye Gazetesi. Erişim: 08 Mart 2014, http://www.turkiyegazetesi.com.tr/gundem/139374.aspx

Ergas, Y. (2005). 1970'lerin Feminizmleri. G. Duby ve M. Perrot (Ed.). Kadınların Tarihi. Yirminci Yüzyılda Kültürel Bir Kimliğe Doğru (s. 481-499). c. V. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Ergenç, Ö. (1995). Osmanlı Klasik Dönemi Kent Tarihçiliği'ne Katkı XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya. Ankara: Ankara Enstitüsü Vakfı Yayınları. Aktaran Dingeç, E. (2010).Osmanlı Toplumunda Kadınların Üretime Katkıları. History Studies, 2(1), 9-30.

Ergil, G. (1982). Üç Beş Yıllık kalkınma Planlarında Kadınlara İlişkin Siyasalar ve Dolaylı Sonuçları. N. Abadan-Unat (Ed.). Türk Toplumunda Kadın. İstanbul: Araştırma, Eğitim, Ekin Yayınları ve Türk Sosyal Bilimler Derneği. Aktaran Toksöz, G. (2012). Kalkınmada Farklı Yörüngeler. Kadın İstihdamında Farklı Örüntüler Işığında Türkiye'de Kadın İstihdamı. A. Makal ve G. Toksöz (Ed.). Geçmişten Günümüze Türkiye'de Kadın Emeği (s. 168-200). Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınevi.

Ergin, O. N. (1939). Türk Maarif Tarihi. c.1. İstanbul: Osmanbey Matbaası. Aktaran Çakır, S. (2013). Osmanlı Kadın Hareketi. İstanbul: Metis Yayınları.

Ergün, M. (2000). Medreseden Mektebe Osmanlı Eğitim Sistemindeki Değişme. Yeni Türkiye Dergisi, 32. Aktaran Keçeci Kurt, S. (2011). Osmanlı Devletinde Kadın Eğitimi. Harem'den Mektebe. İzmir: Yitik Hazine Yayınları.

Ertuğrul, Ö. (1994). Avrat Pazarı. DİA, c. IV. Aktaran Dingeç, E. (2010). Osmanlı Toplumunda Kadınların Üretime Katkıları. History Studies, 2(1), 9-30.

Ertürk, Y. (2006). Uluslararası Rejimler Bağlamında Namus Adına Uygulanan Şiddet S. Mojab ve N. Abdo (Ed.). Namus Adına Şiddet. Kuramsal ve Siyasal Yaklaşımlar. (s. 175- 187). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Evliya Çelebi. (1986) Evliya Çelebi Seyahatnamesi. (Haz. Tevfik Temelkuran, Necati Aktaş, Mümin Çevik). c.1-2. İstanbul: Üçdal Neşriyat. Aktaran Dingeç, E. (2010). Osmanlı Toplumunda Kadınların Üretime Katkıları. History Studies, 2(1), 9-30.

Faraç, M. (2006). Töre Kıskacında Kadın. İstanbul: Günizi Yayıncılık.

Faroqhi S. (2003). Osmanlı Dünyasında Üretmek Pazarlama, Yasamak, (Çevirenler: Gül Çağalı Güven, Özgür Türesay), Yapı Kredi Yayınları, Đstanbul 2003. Aktaran Dingeç, E. (2010). Osmanlı Toplumunda Kadınların Üretime Katkıları. History Studies, 2(1), 9-30.

Feminizm. Erişim: 8 Ekim 2014, http://tr.wikipedia.org/wiki/Feminizm

Fendoğlu, H. T. (2008). PM. Human Rights Presidency 2007 Honour Killings Report. Ankara.

Fernea, E. ve Bezirgan, B. (1977). Middle Eastern Muslim Women Speak. Austin, Texas. Aktaran Kağıtçıbaşı, Ç. (1998). Türkiye'de Kadının Statüsü: Kültürler Arası Perspektifler. 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler. (s. 143-154). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Firestone, S. (1972). The Dialectic of Sex. London. Aktaran Barrett, M. (1995). Günümüzde Kadına Uygulanan Baskı. Marksist Feminist Çözümlemede Sorunlar. İstanbul: Pencere Yayınları.

Fraisse, G. ve M. Perrot, (2005). Düzenler ve Özgürlükler. G. Duby ve M. Perrot (Ed.). Kadınların Tarihi. Devrimden Dünya Savaşına Feminizmin Ortaya Çıkışı (s. 13-18). c. IV. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Freely, J. (2014). Galileo'dan Önce Ortaçağ Avrupa'sında Modern Bilimin Doğuşu. İstanbul: Kollektif Kitap.

Freud, S. (t.y.). New Introductory Lectures. Aktaran Mernissi, F. (2004a). İslam'da Aktif Kadın Cinselliği Anlayışı. P. İlkkaracan (Ed.). Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik. (s. 33-53). İstanbul: İletişim Yayınları.

Freud, S. (1909). Three Contributions to the Theory of Sex. New York. Mernissi, F. (2004a). İslam'da Aktif Kadın Cinselliği Anlayışı. P. İlkkaracan (Ed.). Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik. (s. 33-53). İstanbul: İletişim Yayınları.

Freud, S. (1963). Sexuality and the Psychology of Love. New York. Aktaran Mernissi, F. (2004a). İslam'da Aktif Kadın Cinselliği Anlayışı. P. İlkkaracan (Ed.). Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik. (s. 33-53). İstanbul: İletişim Yayınları.

Garcés, C. V. (t.y.). Thelma And Louise: Gender Conflict and Genre Debate Interwoven in a film. Erişim: 17 Kasım 2014, http://dspace.uah.es/ dspace/bitstream/handle/10017/4955/Thelma%20and%20Louise.%20Gender%20Conflict%20and%20Gender%20Debate%20Interwomen%20in%20a%20Film.pdf?sequence=1

Gates, G. J. (2011). How Many People are Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender? Erişim: 3 Temmuz, 2014 http://williamsinstitute.law. ucla.edu/wp-content/uploads/Gates-How-Many-People-LGBT-Apr-2011.pdf

Gazioğlu, E. (2013). Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekilliği'nden "Kadından Sorumlu Devlet Bakanlığı"na: Hükûmet Programlarında Kadın Temsilleri ve Kadınlara Yönelik Söylem. Doğu Batı, (63), 93-108.

Georgoudi, S. (2005). Bir Anaerkillik Miti Yaratmak. G. Duby, M. Perrot ve P. S. Pantel (Ed.). Kadınların Tarihi Ana Tanrıçadan Hıristiyan Azizelere (s. 445-457). c. I. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Gerber, H. (1980). Social and Economic Position of Women in the an Otoman City, Bursa, 1600-1700. *IJMES*, 12, 231-244. Aktaran Dulum, S. (2006). Osmanlı Devleti'nde Kadının Statüsü, Eğitimi ve Çalışma Hayatı (1839-1918). Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Gökalp, Z. (1974). Türk Medeniyeti Tarihi. İstanbul: Türk Kültür Yayını. Aktaran Sevinç, N. (2007). Türkler'de Kadın ve Aile. İstanbul: Bilgeoğuz Yayınları.

Gökçimen, S. (2008). Ülkemizde Kadınların Siyasi Hayata Katılım Mücadelesi. Yasama Dergisi, Eylül, Ekim, Kasım, Aralık,(10), 5-55.

Gökyay, O. Ş. (2000). Dedem Korkudun Kitabı. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Göztepe, E. (2005). "Namus Cinayetlerinin" Hukuki Boyutu: Yeni Türk Ceza Kanunu'nun Bir Değerlendirmesi. TBB Dergisi, (59), 29-48.

Gross, R. M. (2006). Ataerki-Öncesi Hipotezi: Bir Değerlendirme. S. Marcos (Ed). Bedenler, Dinler ve Toplumsal Cinsiyet. Ankara: Ütopya Yayınları.

Güngörmüş-Özkardeş, O. (2010). Baba Olmak. İstanbul: Remzi Kitabevi. Aktaran Zeybekoğlu, Ö.(2013). Günümüzde Erkeklerin Gözünden Babalık ve Aile. Contemporary Fatherhood and the Family from the Male Perspectives. Mediterranean Journal of Humanities. III/(2), 297-328. DOI: 10.13114/MJH/201322486

Güriz, A. (1984), "Türk Medeni Kanunu'nun Aileyi İlgilendiren Hükümlerinde Gerekli görülen Değişiklikler" (içinde), Türkiye'de Ailenin Değişimi (Yasal açıdan incelemeler), Ankara: TSBD Yay. Aktaran Yeşiltuna, D. Ç. (2007).Siyasal İktidarın Söyleminde Kadın. Sosyoloji Dergisi Ülgen Oskay'a Armağan Özel Sayısı.

Güsar, V. (1975). Çerkez Kadınları Teavün Cemiyeti. Kafkasya Dergisi, no. 48. Aktaran Çakır, S. (2013). Osmanlı Kadın Hareketi. İstanbul: Metis Yayınları.

Güzel, S. (1985). Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Toplumsal Değişim ve Kadın. Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi. İstanbul, c.III-IV, İletişim Yayınları, s.867-874. Aktaran Dulum, S. (2006). Osmanlı Devleti'nde Kadının Statüsü, Eğitimi ve Çalışma Hayatı (1839-1918). Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Hacib, Y. H. (2008). Kutadgu Bilig. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Halide Salih. (1324/1909). Muhâsin'i Okuyan Kardeşlerime. Muhâsin 6, 418-421. Aktaran Demirdirek, A. (2011). Osmanlı Kadınlarının Hayat Hakkı Arayışının Bir Hikayesi. Ankara: Ayizi Yayınları.

Harici Havadis. (1311/1895). Hanımlara Mahsusu Gazete. 2, 10. Aktaran Demirdirek, A. (2011). Osmanlı Kadınlarının Hayat Hakkı Arayışının Bir Hikayesi. Ankara: Ayizi Yayınları.

Harris, K.M. ve Morgan, S.P. (1991). Fathers, Sons and Daughters Differential Paternal İnvolvement in Parenting. Journal Of Marriage and The Family, 53, 531-544. Aktaran Kuzucu, Y. (2011). Değişen Babalık Rolü ve Çocuk Gelişimine Etkisi. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4 (35), 79-91.

Hartmann, H. (1992). Marksizm'le Feminizm'in Mutsuz Evliliği, Kadının Görünmeyen Emeği: Maddeci Bir Feminizm Üzerine, G. Acar-Savran ve N. Tura (Ed.). Kardelen. Aktaran Yaman Öztürk, M. ve Dedeoğlu, S. (2010). Kapitalizm ve Ataerki İlişkisi Çerçevesinde Kadın Emeği. S. Dedeoğlu ve M. Yaman Öztürk (Ed.). Kapitalizm, Ataerkillik ve Kadın Emeği Türkiye Örneği. İstanbul: SAV Sosyal Araştırmalar Vakfı.

Hassan F. (1981). The Concept of State and Law in İslam. University Press of America. Aktaran Berktay, F. (2000). Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın. Hıristiyanlık'ta ve İslamiyet'te Kadının Statüsüne Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım. İstanbul: Metis Yayınları.

Héritier, F., Perrot, M., Agacinski, S. ve Bacharan, N. (2014). Kadınların En Güzel Tarihi. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Heteronormatif Olmayan Bir Sosyal Hizmet İçin. Erişim: 9 Ağustos 2014, http://www.kaosgldernegi.org/resim/yayin/dl/sosyal_hizmet_brosuru.pdf

Hoffman K.L., Demo, D.H. ve Edwars J.N. (1994). Physical wife abuse in non-westem society: An integrated theorical approach. Journal of Marriage and the Family, 56, 131-46. Aktaran Erbek, E., Eradamlar, N., Beştepe, E., Akar, H. ve Alpkan, L. (2004). Kadına Yönelik Fiziksel ve Cinsel Şiddet: Üç Grup Evli Çiftte Karşılaştırmalı Bir Çalışma. Düşünen Adam, 17(4):196-204.

Hyde, J. S. ve DeLamater, J. (2006). Understanding Human Sexuality, 9th ed. Boston: McGraw-Hill. Aktaran Zastrow, C. (2013). Sosyal Hizmete Giriş. İstanbul: Nika Yayınevi.

Işık, T. ve Cesur-Kılıçaslan, S. (2011). Güç Ekseninde Kadın Algısı. Koridor. Ocak-Şubat (16), 39-42.

İbn Batuta (1993). İbn Batuta Seyahatnamesi Seçmeler. İ. Parmaksızoğlu (Haz.). İstanbul: MEB.

İbn Khaldun. (1969). The Mugaddimah. An Introduction to History. N.J.: Princeton. Aktaran Mernissi, F. (2004a). İslam'da Aktif Kadın Cinselliği Anlayışı. P. İlkkaracan (Ed.). Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik. (s. 33-53). İstanbul: İletişim Yayınları.

İktisadiyat Mecmuası. (10 Mayıs 1333). 55(10 Mayıs 1333), 7. Aktaran Kurnaz, Ş. (2013). Osmanlı Kadınının Yükselişi (1908-1918). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

İlkkaracan, P. (1997). Women's Movement(s) in Turkey: A Brief Overview, Women for Women's Human Rights Reports No:2. Aktaran Sayan Cengiz, F. (2010). Bir "Yeni Sosyal Hareket" Olarak Türkiye'de 1980 Sonrası Feminist Hareket: Değerler Değişimi mi Alternatif Dinamikler mi? H. Durudoğan, F. Gökşen, B. E. Oder ve D. Yükseker (Ed.). Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler Mücadeleler Kazanımlar (s. 115-134). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

İlkkaracan, İ. ve Seral, G. (2004). Kadının İnsan Hakları Olarak Cinsel Haz: Türkiye'deki Bir Taban Eğitimi Programından Deneyimler. P. İlkkaracan (Ed.). Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik. (s. 195-206). İstanbul: İletişim Yayınları.

İlkkarcan, P. (2004). Giriş: Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik. P. İlkkaracan (Ed.). Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik. (s. 11-32). İstanbul: İletişim Yayınları.

İlkkarcan Ajas, İ. (2007). Türkiye'nin Dönüşüm Sürecinde 1980'lerden Bu Yana Kadın Hareketi. Erişim: 14 Şubat 2013, http://www.obarsiv.com/pdf/ipek_ilkkaracan.pdf

İlyasoğlu, A. ve İnsel, D. (1984). Kadın Dergilerinin Evrimi. Türkiye'de Dergiler ve Ansiklopediler, İstanbul. Aktaran Kurnaz, Ş. (2011). Yenileşme Sürecinde Türk Kadını (1839-1923). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

İnalcık H. (1993). Bursa: XVI. Asır Sanayi ve Ticari Tarihine Dair Vesikalar. Osmanlı

İmparatorluğu Toplum ve Ekonomi. İstanbul: Eren Yayınları. Aktaran Dingeç, E. (2010).Osmanlı Toplumunda Kadınların Üretime Katkıları. History Studies, 2(1), 9-30.

İnan, A. (1982). Tarih Boyunca Türk Kadının Hak ve Görevleri. İstanbul: MEB. Aktaran Dulum, S. (2006). Osmanlı Devleti'nde Kadının Statüsü, Eğitimi ve Çalışma Hayatı (1839-1918). Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

İnan, A. (1987). Türk Mitolojisinde ve Halk Edebiyatında Kadın. Makaleler ve İncelemeler. Ankara. Aktaran Sevinç, N. (2007). Türkler'de Kadın ve Aile. İstanbul: Bilgeoğuz Yayınları.

Jansen, H. A. F. M., Yüksel, İ. ve Çağatay, P. (2009). Kadına Yönelik Şiddetin Yaygınlığı. Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet. Ankara: T. C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.

Jennings, R.C. (1975). Women in Early 17th Century Judicial Records-The Sharia Court of Anatolian Kayseri. Journal of the Economic and Social History of the Orient. XVIII(1), 53-114. Aktaran Dulum, S. (2006). Osmanlı Devleti'nde Kadının Statüsü, Eğitimi ve Çalışma Hayatı (1839-1918). Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Johnson, M. (1989). Feminism and the Theories of Talcott Parsons. Feminism and Sociological Theory. (Ed. Ruth Wallace). London: Sage Publications. Aktaran Ecevit, Y. (2011). Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisine Başlangıç. Y. Ecevit ve N. Karkıner (Ed.). Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Johnson, R. (2005). Not a Sufficient Condition: The Limited Relevance of the Gender MDG to Women's Progress. Gender & Development, 13(1), 56–66.

Jul Bua/Jules Beauvois. (1328/1912). Yeni Kadın 1. Kadın (İst.) 8, 23-25. Aktaran Demirdirek, A. (2011). Osmanlı Kadınlarının Hayat Hakkı Arayışının Bir Hikayesi. Ankara: Ayizi Yayınları.

Kabaklı Çimen, L. (2008). Türk Töresinde Kadın ve Aile. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Kadın. (1911). Beyaz Konferanslar. 14. Aktaran Çakır, S. (2010). Osmanlı Kadın Hareketi: XX. Yüzyılın Başında Kadınların Hak Mücadelesi. H. Durudoğan, F. Gökşen, B. E. Oder ve D. Yükseker (Ed.). Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler Mücadeleler Kazanımlar (s. 99-114). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Kadın Dergisi. (1963). 14 Şubat 1908'den Naklen Yakın Tarihimiz, c.V, 339. Aktaran Kurnaz, Ş. (2011). Yenileşme Sürecinde Türk Kadını (1839-1923). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Kadın Yargıca Bekâret Kontrolü. Taraf Gazetesi. Erişim: 05 Şubat 2014, http://www.taraf.com.tr/haber-kadin-yargica-bekaret-kontrolu-59359/

Kadınla Erkek Eşit Olamaz. Vatan Gazetesi. Erişim: 15 Nisan 2014, http://haber.gazetevatan.com/kadinla-erkek-esit-olamaz/318006/9/siyaset

Kadın Vekilin Sözü Arınç'ı Çok Utandırdı! İnternethaber, Erişim: 13 Nisan 2013, http://www.internethaber.com/kadin-vekilin-sozu-arinci-cok-utandirdi-484439h.htm

Kadın Dayanışma Vakfı. (2014). Erişim: 9 Ekim 2014, http://www. kadindayanismavakfi.org.tr

Kadın Yolu (15 Teşrin –i Sani 1926). Türk Kadın Birliği Havadisleri. (23), 15 Teşrin –i Sani 1926, s.16. Aktaran Dişbudak, M. (2008). Türk Kadınlar Birliği. Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Kadınlar Dünyası. (1329/1913). 10 Nisan 1329(1913). Aktaran Kurnaz, Ş. (2011). Yenileşme Sürecinde Türk Kadını (1839-1923). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Kadınlarımız da Amele. (13 Mart 1333). Sanayi, 11(13 Mart 1333), 32. Aktaran Kurnaz, Ş. (2013). Osmanlı Kadınının Yükselişi (1908-1918). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Kadınlarımızın İçtimaları. (1329). İstanbul. Aktaran Kurnaz, Ş. (2011). Yenileşme Sürecinde Türk Kadını (1839-1923). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Kadınlık. (1330/1914). Mesleğimiz. Kadınlık 1 (8 Mart 1330/21 Mart 1914), 2. Aktaran Demirdirek, A. (2011). Osmanlı Kadınlarının Hayat Hakkı Arayışının Bir Hikayesi. Ankara: Ayizi Yayınları.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1980). Çocuğun Değeri. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları. Aktaran Kağıtçıbaşı, Ç. (1998). Türkiye'de Kadının Statüsü: Kültürler Arası Perspektifler. A. B. Hacimirzaoğlu (Ed.). 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler (s. 143-154). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1982). Old-Age Security Value of Children and Development. Journal and Comparative Family Studies, 13(Özel Sayı), 133-142. Aktaran Kağıtçıbaşı, Ç. (1998). Türkiye'de Kadının Statüsü: Kültürler Arası Perspektifler. A. B. Hacimirzaoğlu (Ed.). 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler (s. 143-154). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1983). Women and Development in Turkey. International Journal of Turkish Studies, 2(2), 59-70. Aktaran Kağıtçıbaşı, Ç. (1998). Türkiye'de Kadının Statüsü: Kültürler Arası Perspektifler. A. B. Hacimirzaoğlu (Ed.). 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler (s. 143-154). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1998). Türkiye'de Kadının Statüsü: Kültürler Arası Perspektifler. 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler. (s. 143-154). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Kağıtçıbaşı, Ç., Aydagül, B. ve Akboğa, S. (2003). Eğitim ve Toplumsal Cinsiyet. İstanbul: Eğitim Reformu Girişimi. Aktaran Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). Türkiye'de Kadın ve Eğitim. H. Durudoğan, F. Gökşen, B. E. Oder ve D. Yükseker (Ed.). Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler Mücadeleler Kazanımlar (s. 23-33). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). Türkiye'de Kadın ve Eğitim. H. Durudoğan, F. Gökşen, B. E. Oder ve D. Yükseker (Ed.). Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler Mücadeleler Kazanımlar (s. 23-33). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Kalkınma Planları. (t.y.). Kalkınma Planları. Erişim: 23 Ekim 2014, http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/KalkinmaPlanlari.aspx

Kandiyoti, D. (1977). Sex Roles and Social Change: A Comparative Appraisal of Turkey's Women. Signs: Journal of Women in Culture and Society, 3(1), 57-73. Aktaran Kağıtçıbaşı, Ç. (1998). Türkiye'de Kadının Statüsü: Kültürler Arası Perspektifler. A. B. Hacimirzaoğlu (Ed.). 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler (s. 143-154). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Kandiyoti, D. (1982). Urban Change and Women's Roles in Turkey: An Overwiev and Evaluation. Sex Roles, Family and Community in Turkey. Ç. Kağıtçıbaşı (Ed.). Bloomington, Indiana. s.101-120. Aktaran Kağıtçıbaşı, Ç. (1998). Türkiye'de Kadının Statüsü: Kültürler Arası Perspektifler. A. B. Hacimirzaoğlu (Ed.). 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler (s. 143-154). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Kandiyoti, D. (1988). Bargaining with Patriarchy, Gender and Society, 2(3), 274-290. Aktaran Yaman Öztürk, M. ve Dedeoğlu, S. (2010). Kapitalizm ve Ataerki İlişkisi Çerçevesinde Kadın Emeği. S. Dedeoğlu ve M. Yaman Öztürk (Ed.). Kapitalizm, Ataerkillik ve Kadın Emeği Türkiye Örneği. İstanbul: SAV Sosyal Araştırmalar Vakfı.

Kandiyoti, D. (2007a). Cariyeler, Fettan kadınlar ve Yoldaşlar. Türk Romanında Kadın İmgeleri. Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar. Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler (s. 146-161). İstanbul: MetisYayınları.

Kandiyoti, D. (2007b). Cinsiyet Rolleri ve Toplumsal Değişim. Türkiyeli Kadınlara İlişki Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme. Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar. Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler (s. 23-53). İstanbul: MetisYayınları.

Kandiyoti, D. (2011). Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları: Gelecek İçin Geçmişe Bakış. S. Sancar (Ed.). Birkaç Arpa Boyu… 21. Yüzyıla Girerken Türkiye'de Feminist Çalışmalar. Prof. Dr. Nermin Abadan Unat'a Armağan. (s.41-60). c.1. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

KAOSGL (t.y.). Canım Ailem Öyküleri. Ankara: Ayrıntı Basımevi.

Kaplan, C.(1985). Pandora's Box: Subjectivity, Class and Sexuality in Socialist Feminist Criticism, Making a Difference: Feminist Literary Criticism. Haz. G. Greene ve C. Khan. Londra ve New York: Methuen. Aktaran Kandiyoti, D. (2007a). Cariyeler, Fettan kadınlar ve Yoldaşlar. Türk Romanında Kadın İmgeleri. Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar. Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler (s. 146-161). İstanbul: MetisYayınları.

Kaplan, L. (1998). Cemiyetlerde ve Siyasi Teşkilatlarda Türk Kadını. Ankara: Yükseköğretim Yay. Aktaran Dişbudak, M. (2008). Türk Kadınlar Birliği. Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Karagöz, B. (2008). Türkiye'deki 1980 Sonrası Kadın Hareketi'nin Siyasal Temelleri ve "İkinci Dalga" Uğrağı. Memleket Siyaset Yönetim Dergisi, (7), 168-190.

Karakışla, Y. S. (2001). Osmanlı Kadın Telefon Memureleri -I-II-III. Tarih ve Toplum, 36(212, 213, 214). Aktaran Dulum, S. (2006). Osmanlı Devleti'nde Kadının Statüsü, Eğitimi ve Çalışma Hayatı (1839-1918). Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Karakurt, D. (2011). Türk Söylence Sözlüğü. Açıklamalı Ansiklopedik Mitoloji Sözlüğü. Erişim: 28.01.2016, http://www.dizge24.org/tr/belgeler/turk-soylence-sozlugu.pdf

Karal, D. ve Aydemir, E. (2012). Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet. Ankara: Usak Yayınları. Aktaran Gökulu, G. ve Hosta, N. (2013). Basında Kadına Yönelik Şiddet Haberlerinin Analizi: Hürriyet, Sabah ve Posta Gazeteleri Örneği (2005-2008). International Journal of Social Science, 6(2), 1829-1850.

Kardam, F., Alpar, Z., Yüksel, İ. and Ergün, E. (2005). The Dynamics of Honor Killings in Turkey. Prospects for Action. United Nations Development Programme. Population Association. United Nations Populatin Fund. Ankara. Erişim: 18.08.2009, http://www.unfpa.org/upload/lib_pub_file/676_filename_honourkillings.pdf

Karınca, E. (2011). Sorularla, Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet. Ankara Barosu. Ankara: Afşar Matbaası.

Kasalak, K. (2012). Teşvik-i Sanayi Kanunları ve Türkiye'de Sanayileşmeye Etkileri. SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Aralık (27), 65-79.

Kazgan, G. (1979). Türk Ekonomisinde Kadınların İş Gücüne Katılması, Meslek Dağılımı, Eğitim Düzeyi ve Sosyo Ekonomik Statüsü. N.A. Unat (Der.). Türk Toplumunda Kadın İçinde. Ankara: Sosyal Bilimler Yayını. Aktaran Kuzgun, Y. ve Sevim, S. A. (2004). Kadınların Çalışmasına Karşı Tutum ve Dini Yönelim Arasındaki İlişki. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 37(1), 14-27.

Kazgan, G. (1982). Türk Ekonomisinde Kadınların İşgücüne Katılması, Mesleki Dağılımı, Eğitim Düzeyi ve Sosyo-Ekonomik Statüsü. N. Abadan-Unat (Ed.). Türk Toplumunda Kadın. İstanbul: Araştırma, Eğitim, Ekin yayınları ve Türk Sosyal Bilimler Derneği. Aktaran Toksöz, G. (2012). Kalkınmada Farklı Yörüngeler. Kadın İstihdamında Farklı Örüntüler Işığında Türkiye'de Kadın İstihdamı. A. Makal, ve G. Toksöz (Ed.). Geçmişten Günümüze Türkiye'de Kadın Emeği (s. 168-200). Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınevi.

KD. (10 Mayıs 1329). İçtima: Matbuat Müdüriyyet-i Aliyesinden Tebliğ Olunmuştur. KD, I/37 (10 Mayıs 1329). Aktaran Kurnaz, Ş. (2013). Osmanlı Kadınının Yükselişi (1908-1918). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Keçeci Kurt, S. (2011). Osmanlı Devletinde Kadın Eğitimi. Harem'den Mektebe. İzmir: Yitik Hazine Yayınları.

Kennedy, H. (1997). Karl Heinrich Ulrichs First Theorist of Homosexuality. V. Rosario (Ed.). Science and Homosexualities. (s. 26–45). New York: Routledge.

Keskin, N. E. (2012). Kadınların Siyasal Haklarında İlk Aşama: 3 Nisan 1930 –Belediye Seçimlerinde Seçme ve Seçilme. 3 Nisan 1930. "Kadın Yurttaştır": Yerel Seçme ve Seçilme Hakkı. CHP Kadın Kolları Genel Merkezi, Önemli Günler/Haftalar Notları, No:1, Ankara, 26 Mart.

Kılıç, Z. (1998). Cumhuriyet Türkiye'sinde Kadın Hareketine Genel Bir Bakış. A. B. Hacimirzaoğlu (Ed.). 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler (s. 347-360). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Kıray, M. B. (1976). Changing Roles of Mothers: Changing Roles of Mothers.: Changing Intra-Family Relations in a Turkish Town. Mediterranean Family Structure. J. Peristiany (Ed.). Cambridge. s.261-271. Aktaran Kağıtçıbaşı, Ç. (1998). Türkiye'de Kadının Statüsü: Kültürler Arası Perspektifler. A. B. Hacimirzaoğlu (Ed.). 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler (s. 143-154). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Kıray, M. B. (1981). The Women of Small Town. Women in Turkish Society. Nermin Abadan-Unat (Ed.). Leiden. s.259-274. Aktaran Kağıtçıbaşı, Ç. (1998). Türkiye'de Kadının Statüsü: Kültürler Arası Perspektifler. A. B. Hacimirzaoğlu (Ed.). 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler (s. 143-154). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Kısmı-i Siyasi, Zabıta ve Kadınlarımızın Muhafaza-i Hukuku. (1324/1908). Demet 4: 62-63. Aktaran Demirdirek, A. (2011). Osmanlı Kadınlarının Hayat Hakkı Arayışının Bir Hikayesi. Ankara: Ayizi Yayınları.

Kızını Zehir İçirip, Elleriyle Boğdu. Halkın Habercisi. Erişim: 12 Mart 2013, http://www.halkinhabercisi.com/kizina-zehir-icirip-elleriyle-bogdu-2

Kimmel, M.S. and Messner, M.A. (2001). Introduction. M.S. Kimmel and M.A. Messner (Eds.). Men's Lives, (5th. ed., pp. ix-xvii). Boston, M.A: Allyn and Bacon. Aktaran Türk, H. B. Eril Tahakkümü Yeniden Düşünmek: Erkeklik Çalışmaları İçin Bir İmkân Olarak Pierre Bourdieu. Erişim: 16 Kasım 2014, https://istifhane.files.wordpress.com/2010/05/eriltahakkum.pdf

Kottak, P. C. (2002). Antropoloji. İnsan Çeşitliliğine Bir Bakış. Ankara: Ütopya Yayınevi.

KSSGM. (1998). Cumhuriyet'in 75. Yılında Türkiye'de Kadının Durumu. Ankara: T:C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü.

KSGM. (2008). Türkiye'de Kadının Durumu. Erişim: 18 Nisan 2013. http://genderforum.sabanciuniv.edu/sites/genderforum.sabanciuniv.edu/files/headlines/KSGM-kadindurumu2008.pdf

KSGM. (2009). Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet. Ankara: Elma Teknik Basım Matbaacılık.

Kum, B., Gülçiçek, F., Selek, P. ve Başaran, Y. (2005). Kadın Hareketinde Mücadele Deneyimleri. İstanbul: Amargi Yayınları. Aktaran Moralıoğlu, A. (2012). 80'li Yıllarda Kadın Hareketi ve Kampanyalar. Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Mart-Nisan(99), 291-296.

Kuran-ı Kerim Meali. (2011). Kuran-ı Kerim Meali. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 12. Baskı.

Kurnaz, Ş. (2011). Yenileşme Sürecinde Türk Kadını (1839-1923). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Kurnaz, Ş. (2013). Osmanlı Kadınının Yükselişi (1908-1918). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Kurzweil, E. (1989). Psychoanalytic Feminism: Implications for Sociology Theory. Feminism and Sociological Theory. (Ed. Ruth Wallace). London: Sage Publications. Aktaran Ecevit, Y. (2011). Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisine Başlangıç. Y. Ecevit ve N. Karkıner (Ed.). Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Kuzucu, Y. (2011). Değişen Babalık Rolü ve Çocuk Gelişimine Etkisi. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4 (35), 79-91.

Lamb, M. E., Pleck, J. H. and Levine, J. A. (1977). The Role of the Father in Child Development: Advances in Clinical Child Psychology. Vol. 8, New York and London: Plenum Press. Aktaran Kuzucu, Y.(2011). Değişen Babalık Rolü ve Çocuk Gelişimine Etkisi. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4 (35), 79-91.

Lebib Selim. (TS 1331). Türk Kadınlığının Harb-i Umûmi'deki Faaliyeti- III. TY, IX/5 (TS 1331), 2814. Aktaran Kurnaz, Ş. (2013). Osmanlı Kadınının Yükselişi (1908-1918). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Lebibe,http://sosyalistfeministkolektif.org/index.php?option=com_content&view=article&id=147:lebbe). Aktaran Elçik, G. (2013). Cinsellik ve Beden. Y. Ecevit ve N. Karkıner (Ed.). Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları. T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2312. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Web-Ofset Tesisleri.

Lehrman, N. S. (2005). Homosexuality: Some Neglected Considerations. Journal of American Physicians and Surgeons, 10(3), 80-82.

Lewis, J. (1989). Feminism and Welfare. What is Feminism? J. Mitchell ve A. Oakley (Ed.). Oxford: Basil Blackwell. s.85-101. Aktaran Gazioğlu, E. (2013). Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekilliği'nden "Kadından Sorumlu Devlet Bakanlığı"na: Hükûmet Programlarında Kadın Temsilleri ve Kadınlara Yönelik Söylem. Doğu Batı, (63), 93-108.

Littlewood, B. (2004). Feminist Perspectives on Sociology. Essex: Pearson Education Limited. Aktaran Ecevit, Y. (2011). Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisine Başlangıç. Y. Ecevit ve N. Karkıner (Ed.). Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Makal, A. (1997). Osmanlı İmparatorluğu'nda Çalışma İlişkileri:1850-1920. Ankara. İmge Kitabevi. Aktaran Dulum, S. (2006). Osmanlı Devleti'nde Kadının Statüsü, Eğitimi ve Çalışma Hayatı (1839-1918). Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Makal, A. (2001). Türkiye'de 1950-65 Döneminde Ücretli Kadın Emeğine İlişkin Gelişmeler. A. Ü. SBF Dergisi, Nisan-Haziran 2001, 56(2), 117-155. Aktaran Toksöz, G. (2012). Kalkınmada Farklı Yörüngeler. Kadın İstihdamında Farklı Örüntüler Işığında Türkiye'de Kadın İstihdamı. A. Makal ve G. Toksöz (Ed.). Geçmişten Günümüze Türkiye'de Kadın Emeği (s. 168-200). Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınevi.

Makal, A. (2010). Türkiye'de Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Kadın Emeği. Çalışma ve Toplum, 2(25), 13–41. Aktaran Önder, N. (2013). Türkiye'de Kadın İşgücünün Görünümü. ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi, Temmuz-Eylül 1(1), 35-61.

Malinowski, B. (1992). Kuzeybatı Malenezya'da Vahşilerin Cinsel Yaşamı (S. Özkal, Çev.). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Malik, S. ve Courtney, K. (2011). Higher Education and Women's Empowerment in Pakistan. Gender and Education, 23(1), 29–45. Aktaran Zihnioğlu, Ö. (2013a). Kadının Güçlendirilmesi ve Eğitim. Küresel Eğilimler Serisi. Çalışma Kağıdı No.1. Erişim: 13 Ocak 2013, mercury.ethz.ch/serviceengine/Files/.../KE-1_2013_Zihnioglu.pdf

Marushiakova E. ve Popov V. (2006). Osmanlı İmparatorluğu'nda Çingeneler, (Çeviren: Bahar Tırnakçı). İstanbul: Homer Kitabevi. Aktaran Dingeç, E. (2010).Osmanlı Toplumunda Kadınların Üretime Katkıları. History Studies, 2(1), 9-30.

Menon-Sen, K. (1998). Moving From Policy to Practice: A Gender Mainstreaming Strategy for UNDP India. UNDP. Aktaran Toplumsal Cinsiyet Konuşmaları. (2014). Toplumsal Cinsiyet Konuşmaları Gençleri Etkileyen Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet Hakkında Bir Kılavuz. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Mernissi, F. (1975). Beyond the Veil: Male-female Dynamics in Muslim Society. New York: Schenkman Publishing Company. Aktaran Cindoğlu, D. (2004). Modern Türk Tıbbında Bekaret Testleri ve Suni Bekaret. P. İlkkaracan (Ed.). Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik. (s. 115-132). İstanbul: İletişim Yayınları.

Mernissi, F. (2004a). İslam'da Aktif Kadın Cinselliği Anlayışı. P. İlkkaracan (Ed.). Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik. (s. 33-53). İstanbul: İletişim Yayınları.

Mernissi, F. (2004b). Bekaret ve Ataerki. P. İlkkaracan (Ed.). Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik. (s. 99-113). İstanbul: İletişim Yayınları.

Mernissi, F. (t.y.). Beyond the Veil. (s.43). Aktaran Kandiyoti, D. (2007). Cariyeler, Fettan Kadınlar, ve Yoldaşlar. Türk Romanında Kadın İmgeler. (s. 146-161). Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar. Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler. İstanbul: MetisYayınları.

Mies, M. ve Shiva, V. (1990). Ecofeminism. London: Zed Books. Aktaran Gündüz Hoşgör, A. (2013). Kalkınma. Y. Ecevit ve N. Karkıner (Ed.). Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları. (s. 50-70). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Millet, K. (1970). Sexual Politics. Garden City, Doubleday, New York. Aktaran Pelizzon, S. M. (2009). Kadının Konumu Nasıl Değişti? Feodalizmden Kapitalizme. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Millet, K. (1971). Sexual Politics. London. Aktaran Barrett, M. (1995). Günümüzde Kadına Uygulanan Baskı. Marksist Feminist Çözümlemede Sorunlar. İstanbul: Pencere Yayınları.

Mitchel, J. ve Oakley, A. (1998). Kadın ve Eşitlik. İstanbul: Pencere Yayınları.

Mojab, S. (2006). Namusun Tikelliği ve Öldürmenin Evrenselliği: Erken Uyarı Sinyallerinden Feminist Pedagojiye. S. Mojab ve N. Abdo (Ed.). Namus Adına Şiddet. Kuramsal ve Siyasal Yaklaşımlar. (s. 17-42). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Mor Çatı Kadın Sığınma Vakfı. Öykümüz. Erişim: 13 Eylül 2013, https://www.morcati.org.tr/tr/tanisalim/oykumuz

Mor Çatı Kadın Sığınma Vakfı. Erişim: 3 Aralık 2014, https://www. morcati. org.tr/

Moralı, S. S: (1969). Latife BekirÇeyrekbaşı ve Türk Kadın Birliği. Hayat Tarih Mecmuası, I(3), 75-7. Aktaran Zihnioğlu, Y. (2013). Kadınsız İnkılap. Nezihe Muhiddin, Kadınlar Halk Fırkası Kadın Birliği. İstanbul: Metis Yayınları.

Moralıoğlu, A. (2012). 80'li Yıllarda Kadın Hareketi ve Kampanyalar. Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Mart-Nisan(99), 291-296.

Murphey-Graham, E. (2008). Opening the Black Box: Women's Empowerment and Innovative Secondary Education in Honduras. Gender and Education, 20(1), 31-50.

Mükerrem Belkıs. (1918). İnsaniyetin İki kanadı. Kadınlar Dünyası, 169 (13 Nisan 1918), 3. Aktaran Demirdirek, A. (2011). Osmanlı Kadınlarının Hayat Hakkı Arayışının Bir Hikayesi. Ankara: Ayizi Yayınları.

Nabî (t.y.). Kadına Hürmet. (30). Aktaran Yurdsever Ateş, N. (t.y.). Yeni Harflerle Kadın Yolu / Türk Kadın Yolu (1925-1927). Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı 20. Yıl Özel Yayını.

Namus Yüzünden Öldürülen Kız Bakire Çıktı. Hürriyet Türkiye Gazetesi. Erişim: 28 Nisan 2013, http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ printnews.aspx?DocID=-223545

Namus Cinayetine Kurban Giden Genç Kız Bakire Çıktı. Vatan Yaşam Gazetesi. Erişim: 25 Nisan 2013, http://haber.gazetevatan.com/0/30428/7/Haber

Namus Candan Öte. Öldürülen Kadın Masum Değil. Radikal Gazetesi. Erişim: 28 Nisan 2013, http://www.radikal.com.tr/haber.php? haberno=217663

Nazlı, O.A. (1997). Çalışan Evli Kadınlarda Aile ve Çalışma Yaşamına İlişkin Rol Çatışması. 20. Yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek Konferansı. 19-21 Kasım 1997. Poster Bildiri. Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü. Aktaran Y. Kuzgun ve S. A. Sevim (2004). Kadınların Çalışmasına Karşı Tutum ve Dini Yönelim Arasındaki İlişki. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 37(1), 14-27.

Nezihe Muhiddin. (1931). Türk Kadını. İstanbul: Numune Matbaası. Aktaran Yurdsever Ateş, N. (t.y.). Yeni Harflerle Kadın Yolu / Türk Kadın Yolu (1925-1927). Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı 20. Yıl Özel Yayını.

Nihat Genç. Erişim: 16 Eylül 2014, http://tr.wikiquote.org/wiki/Nihat_Gen%C3%A7

Nimet Cemil. (1921). Yine Feminizm, Daima Feminizm. Kadınlar Dünyası, 194(8), 2. Aktaran Çakır, S. (2010). Osmanlı Kadın Hareketi: XX. Yüzyılın Başında Kadınların Hak Mücadelesi. H. Durudoğan, F. Gökşen, B. E. Oder ve D. Yükseker (Ed.). Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler Mücadeleler Kazanımlar (s. 99-114). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Nugent, K. (1991). Cultural and Psychological Influences on the Father's Role in Infant Development. Journal of Marriage and the Family, 53, 475-485. Aktaran Kuzucu, Y. (2011). Değişen Babalık Rolü ve Çocuk Gelişimine Etkisi. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4 (35), 79-91.

Odabaşı S. (1999). Geçmisten Günümüze Konya. Konya: Selçuklu Belediyesi Kültür Müdürlüğü Yayınları. Aktaran Dingeç, E. (2010).Osmanlı Toplumunda Kadınların Üretime Katkıları. History Studies, 2(1), 9-30.

Oktar, T. (1998). Osmanlı Toplumunda Kadının Çalışma Yaşamı. Osmanlı Kadınları Çalıştırma Cemiyet-i İslâmiyesi. İstanbul: Bilim Teknik Yayınevi.

Olson, E. A. (1982). Duofocal Family Structure and an Alternative Model of Husband-Wife Relationship. Çiğdem Kağıtçıbaşı (Ed.). Sex Roles, Family and Community in Turkey. Bloomington: Indiana University Press. (s. 1-33) Aktaran Cindoğlu, D. (2004). Modern Türk Tıbbında Bekaret Testleri ve Suni Bekaret. P. İlkkaracan (Ed.). Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik. (s. 115-132). İstanbul: İletişim Yayınları.

Onaran, Ö. (2003). Türkiye'de İhracat Yönelimli Büyüme Politikalarının İstihdam Üzerindeki Etkileri. A. H. Köse içinde F. Şenses ve E. Yeldan (Ed.). İktisadi Kalkınma, Kriz ve İstikrar. İstanbul: İletişim Yayınları. Aktaran Toksöz, G. (2012). Kalkınmada Farklı Yörüngeler. Kadın İstihdamında Farklı Örüntüler Işığında Türkiye'de Kadın İstihdamı. A. Makal, ve G. Toksöz (Ed.). Geçmişten Günümüze Türkiye'de Kadın Emeği (s. 168-200). Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınevi.

Oscar Wilde. Erişim: 12 Kasım 2014, http://en.wikipedia.org/wiki/ Oscar_Wilde

Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Heyet-i Merkeziyesi Tarafından Tertip Olunan Takvim-2. (1332). (İstanbul 1332), s.100-105. Aktaran Kurnaz, Ş. (2011). Yenileşme Sürecinde Türk Kadını (1839-1923). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

O'Sullivan, T., Hartley, J., Sounders, D., Montgomery, M. and Fiske, J. (1994). Key Concepts in Communication and Cultural Studies. Londra: Routledge.

Omvedt, G. (1980). We Will Smash this Prison: Indian Women in Struggle. London: Zed Press. Aktaran Ramazanoğlu, C. (1998). Feminizm ve Ezilmenin Çelişkileri. İstanbul: Pencere Yayınları. The Haworth Press.

Owen, R. (1987). The Silk-reeling Industry of Mount Lebanon, 1840-1914. The Ottoman Empire and the World Economy. H. İslamoğlu-İnan (Ed.). Cambridge. s.271-283. Aktaran Dulum, S. (2006). Osmanlı Devleti'nde Kadının Statüsü, Eğitimi ve Çalışma Hayatı (1839-1918). Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Ögel, B. (1997). Türk Mitolojisi I. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Ökçün, G. (1970). Osmanlı Sanayii 1913-1915 Yılları Sanayi İstatistikleri. Ankara. Aktaran Kurnaz, Ş. (2011). Yenileşme Sürecinde Türk Kadını (1839-1923). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Öldürülen Kadını Hemcinsleri Defnetti. Haber 7 com, Erişim: 28 Nisan 2013, http://www.haber7.com/guncel/haber/998577-oldurulen-kadini-hem-cinsleri-defnetti

Önder, N. (2013). Türkiye'de Kadın İşgücünün Görünümü. ÇSGB Çalışma Dünyası Dergisi, Temmuz-Eylül 1(1), 35-61.

Özbay, F. (1990). Kadınların Eviçi ve Evdışı Uğraşlarındaki Değişme. Ş. Tekeli (Ed.). Kadın Bakış Açısından 1980'ler Türkiye'sinde Kadın. İstanbul: İletişim Yayınları. Aktaran Toksöz, G. (2012). Kalkınmada Farklı Yörüngeler. Kadın İstihdamında Farklı Örüntüler Işığında Türkiye'de Kadın İstihdamı. A. Makal, ve G. Toksöz (Ed.). Geçmişten Günümüze Türkiye'de Kadın Emeği (s. 168-200). Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınevi.

Özbudun, S. (1994). Türkiye'de Kadın Olmak: Bir Toplumsal Dönemeç Üzerine Düşünceler. İstanbul: Yazın Yayınları.

Özbudun, S. (2000). Kadının Adsız Tarihi. S. Özbudun, T. Demirer ve Y. Demirer (Ed.). Kadın Yazıları. (s. 25-55). Ankara: Ütopya Yayınevi. Aktaran Gazioğlu, E. (2013). Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekilliği'nden "Kadından Sorumlu Devlet Bakanlığı"na: Hükûmet Programlarında Kadın Temsilleri ve Kadınlara Yönelik Söylem. Doğu Batı, (63), 93-108.

Özkan, E. (1994). Avrat Pazarı. DİA, c. IV. s. 125. Aktaran Dingeç, E. (2010).Osmanlı Toplumunda Kadınların Üretime Katkıları. History Studies, 2(1), 9-30.

Özkan, İ. ve Böke, Ö. (1994). Boşanma İle Sonlanan Evliliklerde Kadının Hedef Olduğu Saldırganlık. Aile Kurultayı, Sözel Bildiri, 1994. Aktaran Erbek, E., Eradamlar, N., Beştepe, E., Akar, H. ve Alpkan, L. (2004). Kadına Yönelik Fiziksel ve Cinsel Şiddet: Üç Grup Evli Çiftte Karşılaştırmalı Bir Çalışma. Düşünen Adam, 17(4), 196-204.

Özkan Kerestecioğlu, İ.(2004). Kadınlara Yönelik Aile içi Şiddet: Mücadele, Kazanımlar ve Sorunlar. Birikim, Ağustos- Eylül,(184-185). Aktaran Moralıoğlu, A. (2012). 80'li Yıllarda Kadın Hareketi ve Kampanyalar. Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Mart-Nisan(99), 291-296.

Pantel, P. S. (2005). Kadın Temsilleri. G. Duby, M. Perrot ve P. S. Pantel (Ed.). Kadınların Tarihi Ana Tanrıçadan Hıristiyan Azizelere (s. 23-29). c. I. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

P.B. Beyaz Konferans 2. (1327/1912). Kadın (İst.), 15(2 Şubat 1327/15 Şubat 1912), 2-7. Aktaran Demirdirek, A. (2011). Osmanlı Kadınlarının Hayat Hakkı Arayışının Bir Hikayesi. Ankara: Ayizi Yayınları.

P.B. Beyaz Konferans 9. (1328/1912). Kadın (İst.), 9(5 Temmuz 1328/18 Temmuz 1912), 7. Aktaran Demirdirek, A. (2011). Osmanlı Kadınlarının Hayat Hakkı Arayışının Bir Hikayesi. Ankara: Ayizi Yayınları.

Pelizzon, S. M. (2009). Kadının Konumu Nasıl Değişti? Feodalizmden Kapitalizme. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Peristiany, J. G. (1966). Honor and Shame: The Values of Mediterranean Society. Chicago: The University of Chicago Press. Aktaran Cindoğlu, D. (2004). Modern Türk Tıbbında Bekaret Testleri ve Suni Bekaret. P. İlkkaracan (Ed.). Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik. (s. 115-132). İstanbul: İletişim Yayınları.

Personal life of Leonardo da Vinci. Erişim: 12 Kasım 2014, http://en. wikipedia.org/wiki/Personal_life_of_Leonardo_da_Vinci

Pervan, M. (2013). İlerici Kadınlar Derneği (1975-80). "Kırmızı Çatkılı Kadınlar"ın Tarihi. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Pilcher, J. (2010). Cinsiyet ve Cinsiyet Eşitsizlikleri Üzerine Açıklamalar. A. Giddens (Ed.). Sosyoloji Başlangıç Okumaları (s. 109-119). İstanbul: Say Yayınları.

Pişkin, G. (2008). Günümüzde Türkiye'de Sinema Filmleriyle Televizyon Dizilerinde Kadınlar ve Töre. Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları, 39-46.

Politics of the Ego: Manifesto for New York Radical Feminists. (1970). Notes from the second Year. Aktaran Donovan, J. (2013). Feminist Teory: Amerikan Feminizminin Entelektüel Gelenekleri. Çev. A. Bora, M. Ağduk Gevrek, F. Sayılan. İstanbul: İletişim Yayınları.

Pope, N. (2006). Namus Cinayetleri: Ataerkil Denetim Araçları. S. Mojab ve N. Abdo (Ed.). Namus Adına Şiddet. Kuramsal ve Siyasal Yaklaşımlar. (s. 107-116). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Quataert, D. (1993). Workers, Peasants and Economic Change in the Ottoman Empire 1730-1814. İstanbul: The Isis Press. Aktaran Dulum, S. (2006). Osmanlı Devleti'nde Kadının Statüsü, Eğitimi ve Çalışma Hayatı (1839-1918). Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Radin, N. (1981). Child Rearing Fathers in Intact Families. Merrill-Palmer Quarterly, 27, 489-514. Aktaran Kuzucu, Y. (2011). Değişen Babalık Rolü ve Çocuk Gelişimine Etkisi. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4 (35), 79-91.

Rahimov, K. (2007). Özbek Destanları 3. Ayçınar Destanı. A. Solmaz (Haz.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Ramazanoğlu, C. (1998). Feminizm ve Ezilmenin Çelişkileri. İstanbul: Pencere Yayınları. The Haworth Press.

Ras-Work, B. (2006). The Impact of Harmful Traditional Practices on the Girl Child, Elimination of All Forms of Discrimination and Violence Against the Girl Child, UNICEF Innocent Research Center Expert Group Meeting, 25-28 September 2006, Florence-Italy. Aktaran Çakmak, D. (2009).Türkiye'de Çocuk Gelinler. Hukukun Gençleri Sempozyumları Dizisi-1, "Hukuk Devletinde Kişisel Güvenlik", Bildiri Tam Metinler E-Kitabı. Erişim: 18 Mayıs 2013.

Reed, E. (1994). Kadının Evrimi. Anaerkil Klandan Ataerkil Aileye. c.I. İstanbul: Payel Yayınevi.

Reichl, K. (2011). Türk Boylarının Destanları. İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Robinson-Pant, A. (2004). Education for Women: Whose Values Count? Gender &Education 16(4): 473–89. Aktaran Zihnioğlu, Ö. (2013). Kadının Güçlendirilmesi ve Eğitim. Küresel Eğilimler Serisi. Çalışma Kağıdı No.1. Erişim: 13 Ocak 2013, mercury.ethz.ch/serviceengine/Files/.../KE-1_2013_Zihnioglu.pdf

Rossi, A. (1984). Gender and Parenthood. American Sociological Review, 49, 1-10. Aktaran Kuzucu, Y. (2011). Değişen Babalık Rolü ve Çocuk Gelişimine Etkisi. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4 (35), 79-91.

Rousseau, J.J. (2004). Emile [Elektronik Sürüm]. Gutenberg Ebook.

Russell, B. (1999). Evlilik ve Ahlak. Çev.: Vasıf Eranus. İstanbul: Say Yayınları. Özge Zeybekoğlu. Günümüzde Erkeklerin Gözünden Babalık ve Aile. Contemporary Fatherhood and the Family from the Male Perspectives. Mediterranean Journal of Humanities. III/2, 2013, 297-328. DOI: 10.13114/MJH/201322486

Ruşen Zeki. (1330). Bizde Hareket-i Nisvan. Nevsâl-i Millî. (s. 343-352). İstanbul. Aktaran Kurnaz, Ş. (2011). Yenileşme Sürecinde Türk Kadını (1839-1923). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

RTÜK. (2009). Televizyon İzleme Eğilimleri Araştırması-2. Ankara: Kamuoyu, Yayın Araştırmaları ve Ölçme Dairesi Başkanlığı.

Sabbah, F. A. (1995). İslam'ın Bilinçaltında Kadın. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Samsun'da Şayan-ı İmtisal Bir Müessese-i Hayriye. (11 Mayıs 1325). Kadın, 11 Mayıs 1325, no.28, 12-13. Aktaran Çakır, S. (2013). Osmanlı Kadın Hareketi. İstanbul: Metis Yayınları.

Sancar, S. (2011). Türkiye'de Kadın Hareketinin Politiği: Tarihsel Bağlam, Politik Gündem ve Özgünlükler. S. Sancar (Ed.). Birkaç Arpa Boyu… 21. Yüzyıla Girerken Türkiye'de Feminist Çalışmalar. Prof. Dr. Nermin Abadan Unat'a Armağan. c. 1. (s. 61-117). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Sancar, S. (2013). Erkeklik: İmkansız İktidar Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler. İstanbul: Metis Yayınları.

Sarcey, M. R.; Bouchet, T. ve Picon, A. (2003). Ütopyalar Sözlüğü, (Çev.Turhan Ilgaz), Sel, İstanbul: Sel Yayınları. Aktaran Karagöz, B. (2008). Türkiye'deki 1980 Sonrası Kadın Hareketi'nin Siyasal Temelleri ve "İkinci Dalga" Uğrağı. Memleket Siyaset Yönetim Dergisi, 7, 168-190.

Saulnier, C. F. (1996). Feminist Theories and Social Work: Approaches and Applications. New York: The Haworth Press. Aktaran Ecevit, Y. (2011). Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisine Başlangıç. Y. Ecevit ve N. Karkıner (Ed.). Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Sayan Cengiz, F. (2010). Bir "Yeni Sosyal Hareket" Olarak Türkiye'de 1980 Sonrası Feminist Hareket: Değerler Değişimi mi Alternatif Dinamikler mi? H. Durudoğan, F. Gökşen, B. E. Oder ve D. Yükseker (Ed.). Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler Mücadeleler Kazanımlar (s. 115-134). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Schmitt Pantel, P. (2005a). Kadın Temsilleri (A. Fethi, Çev.). G. Duby, M. Perrot ve P. Schmitt Pantel (Ed.). Kadınların Tarihi c.I (s.23-29). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Schmitt Pantel, P. (2005b). Kadının Sesi (A. Fethi, Çev.). G. Duby, M. Perrot ve P. Schmitt Pantel (Ed.). Kadınların Tarihi c.I (s.465-469). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Schroeder, S. K. (2007). Popüler Feminizm Türkiye'de ve Britanya'da Kadın Dergileri. İstyanbul: Bağlam Yayıncılık. Aktaran Donovan, J. (2013). Feminist Teory: Amerikan Feminizminin Entelektüel Gelenekleri. Çev. A. Bora, M. Ağduk Gevrek, F. Sayılan. İstanbul: İletişim Yayınları.

Segal, L. (1992). Ağır Çekim Değişen Erkeklikler Değişen Erkekler. İstanbul: Ayrıntı Yayınları. Aktaran Zeybekoğlu, Ö. (2013). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Erkeklik Olgusu. Ankara: Eğiten Kitap.

Sevinç, N. (2007). Türkler'de Kadın ve Aile. İstanbul: Bilgeoğuz Yayınları.

Silier O. Y. (1977). Türkiye Sanayiinde Tekelleşme. İstanbul: Makine Mühendisleri Odası. Aktaran Dingeç, E. (2010).Osmanlı Toplumunda Kadınların Üretime Katkıları. History Studies, 2(1), 9-30.

Sin Ayn. (5 Temmuz 1333). Bilgü Yurdu. Türk Yurdu. C.XII, 5 Temmuz 1333, 152-155 (3494-3497). Aktaran Kurnaz, Ş. (2011). Yenileşme Sürecinde Türk Kadını (1839-1923). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Sirman, N. (1989). Feminism in Turkey: A Short History. New Perspectives on Turkey. 3/1, s.1-34. Aktaran Sayan Cengiz, F. (2010). Bir "Yeni Sosyal Hareket" Olarak Türkiye'de 1980 Sonrası Feminist Hareket: Değerler Değişimi mi Alternatif Dinamikler mi? H. Durudoğan, F. Gökşen, B. E. Oder ve D. Yükseker (Ed.). Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler Mücadeleler Kazanımlar (s. 115-134). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Špidla, V. (2004). Empowering Women in Turkey: A Priority in The Pre-Accession Process. Erişim: 16 Şubat 2013, http://www.esiweb.org/pdf/esi_turkey_tpq_id_83.pdf

Sissa, G. (2005). Platon ve Aristoteles'in Cinsiyet Felsefeleri (A. Fethi, Çev.). G. Duby, M. Perrot ve P. Schmitt Pantel (Ed.). Kadınların Tarihi c.I (s.66-97). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Stone, A. (2007). An Introduction to Feminist Philosophy. Polity. Aktaran Şahin, E. (2013). Batı'da ve Türkiye'de Kadın Hareketleri ve Feminizm. Ankara: Ürün Yayınları.

Sümer, T. (1968). Türkiye'de İlk Defa Kurulan Kadınları Çalıştırma Cemiyeti. Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, c.II(10), Temmuz 1968, 59-63. Aktaran Çakır, S. (2013). Osmanlı Kadın Hareketi. İstanbul: Metis Yayınları.

Şahin, E. (2013). Batı'da ve Türkiye'de Kadın Hareketleri ve Feminizm. Ankara: Ürün Yayınları.

Tahdis-i Nimet-Tayin-i Meslek. (1311/1895). Hanımlara Mahsus Gazete 1, 2-3. Aktaran Demirdirek, A. (2011). Osmanlı Kadınlarının Hayat Hakkı Arayışının Bir Hikayesi. Ankara: Ayizi Yayınları.

Taşçıoğlu, M. (1958). Türk Osmanlı Cemiyetinde Kadının Sosyal Durumu ve Kadın Kıyafetleri. Ankara. Aktaran Kurnaz, Ş. (2013). Osmanlı Kadınının Yükselişi (1908-1918). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Taşkıran, T. (1973). Cumhuriyet'in 50. Yılında Türk Kadın Hakları. Ankara. Aktaran Kurnaz, Ş. (2011). Yenileşme Sürecinde Türk Kadını (1839-1923). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Taylor, V. ve Rupp, L. (1998). Women's Culture and Lesbian Activism. Feminist Foundations: Toward Transforming Sociology. K. Myers, C. Anderson, B. J. Risman (Ed.). London: Sage Publications. Aktaran Ecevit, Y. (2011). Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisine Başlangıç. Y. Ecevit ve N. Karkıner (Ed.). Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Teali-i Nisvan Cemiyeti'nde Kadın Dersleri. (1329). Mektep Müzesi, (1 Haziran 1329). Aktaran Çakır, S. (2013). Osmanlı Kadın Hareketi. İstanbul: Metis Yayınları.

Tekin, T. (2010). Orhon Yazıtları. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Tekeli, Ş. (1990). Women in Changing Political Associations of the 1980's. A. Finkel ve N. Sirman (Ed.). Turkish State, Turkish Society. Londra: Routledge. Aktaran Sayan Cengiz, F. (2010). Bir "Yeni Sosyal Hareket" Olarak Türkiye'de 1980 Sonrası Feminist Hareket: Değerler Değişimi mi Alternatif Dinamikler mi? H. Durudoğan, F. Gökşen, B. E. Oder ve D. Yükseker (Ed.). Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler Mücadeleler Kazanımlar (s. 115-134). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Tekeli, Ş. (1991). Tek Parti Döneminde Kadın Hareketi de Bastırıldı. Sol Kemalizme Bakıyor içinde L. Cinemre ve R. Çakır (Ed.). İstanbul: Metis Yayınları. Aktaran Sayan Cengiz, F. (2010). Bir "Yeni Sosyal Hareket" Olarak Türkiye'de 1980 Sonrası Feminist Hareket: Değerler Değişimi mi Alternatif Dinamikler mi? H. Durudoğan, F. Gökşen, B. E. Oder ve D. Yükseker (Ed.). Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler Mücadeleler Kazanımlar (s. 115-134). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Tekeli, Ş. (1995). 1980'ler Türkiye'sinde Kadınlar. Kadın Bakış Açısından 1980'ler Türkiye'sinde Kadınlar. (s. 15-50). İstanbul: İletişim Yayınları. Aktaran Şahin, E. (2013). Batı'da ve Türkiye'de Kadın Hareketleri ve Feminizm. Ankara: Ürün Yayınları.

Tekeli, Ş. (1998). Birinci ve İkinci Dalga Feminist Hareketlerin Karşılaştırmalı İncelemesi Üzerine Bir Deneme. A. B. Hacimirzaoğlu (Ed.). 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler. (s. 337-346). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Tekeli, Ş. (2011). 1980'ler Türkiyesi'nde Kadın Bakış Açısından Kadınlar. Ş. Tekeli (Ed.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Temelkuran, T. (1970). Türkiye'de Açılan İlk Kız Öğretmen Okulu. Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, Eylül VI(36), 61-66.

Tezcan, S. (2009). Sunuş. Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet. Ankara: T. C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.

Thébaud, F. (2005). Büyük Savaş ve Cinsel Bölünmenin Zaferi. G. Duby ve M. Perrot (Ed.). Kadınların Tarihi. Yirminci Yüzyılda Kültürel Bir Kimliğe Doğru (s. 31-79). c. V. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Thompson, D. (2001). Who's Afraid of Defining Feminism? Australian Women's Studies Association (Awsa) Conference. Australia: Macquarie University, 31 Ocak-2 Şubat 2001, 1-7. Aktaran Şahin, E. (2013). Batı'da ve Türkiye'de Kadın Hareketleri ve Feminizm. Ankara: Ürün Yayınları.

Tisk Kadın İstihdamı Zirvesi Konulu Açıklama - Mart 2006. Erişim: 14 Eylül 2014, http://www.keig.org/basinAciklamalari.aspx?id=3#sthash.xitGGsFh.dpuf

Tokmakçıoğlu, E. (1991). Osmanlı Kadın Âlemleri. İstanbul: Geçit Kitabevi. Aktaran Dingeç, E. (2010).Osmanlı Toplumunda Kadınların Üretime Katkıları. History Studies, 2(1), 9-30.

Toksöz, G. (2007). Türkiye'de Kadın İstihdamının Durumu Raporu. Ankara: ILO.

Toksöz, G. (2012). Kalkınmada Farklı Yörüngeler. Kadın İstihdamında Farklı Örüntüler Işığında Türkiye'de Kadın İstihdamı. A. Makal, ve G. Toksöz (Ed.). Geçmişten Günümüze Türkiye'de Kadın Emeği (s. 168-200). Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınevi.

Tong, R. (1989). Feminist Thought: A Comprehensive Introduction. London: Unwin Hyman. Aktaran Ecevit, Y. (2011). Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisine Başlangıç. Y. Ecevit ve N. Karkıner (Ed.). Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Toplumsal Cinsiyet Konuşmaları. (2014). Toplumsal Cinsiyet Konuşmaları Gençleri Etkileyen Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet Hakkında Bir Kılavuz. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Toska, Z., Çakır, S., Gençtürk, T., Yılmaz, S., Kurç, S., Art, G. ve Demirdirek, A. (1993). Eski Harfli Türkçe Kadın Dergileri Bibliyografyası. İstanbul: Metis Yayınları. Aktaran Çakır, S. (2010). Osmanlı Kadın Hareketi: XX. Yüzyılın Başında Kadınların Hak Mücadelesi. H. Durudoğan, F. Gökşen, B. E. Oder ve D. Yükseker (Ed.). Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler Mücadeleler Kazanımlar (s. 99-114). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Tunaya, T. Z. (1962). İslâmcılık Cereyanı. İstanbul. Aktaran Kurnaz, Ş. (2011). Yenileşme Sürecinde Türk Kadını (1839-1923). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

TÜİK. (2014a). İstatistiklerle Kadın 2013. Erişim: 15 Ekim 2014, http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=16056

TÜİK. (2014b). Toplumsal Yapı ve Cinsiyet İstatistikleri. Erişim: 15 Ekim 2014, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1068

TÜİK. (2015). İstatistiklerle Çocuk 2014. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası.

Türk, H. B. (2007). Eril Tahakkümü Yeniden Düşünmek: Erkeklik Çalışmaları İçin Bir İmkân Olarak Pierre Bourdieu. Erişim: 13 Ağustos 2014, http://istifhane.files.wordpress.com/2010/05/eriltahakkum.pdf

Türk Kadını. (4 Temmuz 1334). (4), s. 63. Aktaran Kurnaz, Ş. (2011). Yenileşme Sürecinde Türk Kadını (1839-1923). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Türk Kadını. (16 Nisan 1335). 1(20), s. 304. Aktaran Kurnaz, Ş. (2011). Yenileşme Sürecinde Türk Kadını (1839-1923). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Türkiye'de 7 Milyon Eşcinsel Var. En Son Haber. Erişim: 7 Mayıs 2014, http://www.ensonhaber.com/yasam/231630/turkiyede-7-milyon-escinsel-var.html

Türk Kadın Dernekleri Federasyonu Tüzüğü. Türk Kadın Dernekleri Federasyonu İnternet Sitesi. Erişim: 23 Eylül 2014, http://www.tkdf.org.tr

TÜSİAD. (2000). Kadın-Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş. Ankara. Aktaran Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). Türkiye'de Kadın ve Eğitim. H. Durudoğan, F. Gökşen, B. E. Oder ve D. Yükseker (Ed.). Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler Mücadeleler Kazanımlar (s. 23-33). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

TÜSİAD. (2008). Türkiye Sanayiine Sektörel Bakış. Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği. İstanbul: Graphis Matbaa.

TÜSİAD. (2010). Kadın- Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş. Ankara. Aktaran Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). Türkiye'de Kadın ve Eğitim. H. Durudoğan, F. Gökşen, B. E. Oder ve D. Yükseker (Ed.). Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları: Eşitsizlikler Mücadeleler Kazanımlar (s. 23-33). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

T.Y.,Türklük Şuunu: Osmanlı Hanımları İş Yurdu. (22 KE 1332) TY, XI/9 (22 KE 1332), 3294. Aktaran Kurnaz, Ş. (2013). Osmanlı Kadınının Yükselişi (1908-1918). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

T.Y., Türk Kadınlarında İktisadi Terakkiyat. (24 Temmuz 1330). TY, VI/11(24 Temmuz 1330), 2393. Aktaran Kurnaz, Ş. (2013). Osmanlı Kadınının Yükselişi (1908-1918). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Uçan Çubukçu, S. (2004). 1980 Sonrası Türkiye'de Kadın Hareketi: Anaerkilliğe Karşı Meydan Okuma. Türkiye'de ve Avrupa Birliğinde Kadının Konumu: Kazanımlar, Sorunlar, Umutlar, F. Berktay (Ed.). İstanbul: KA-DER. s.55-75. Aktaran Gazioğlu, E. (2013). Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekilliği'nden "Kadından Sorumlu Devlet Bakanlığı"na: Hükûmet Programlarında Kadın Temsilleri ve Kadınlara Yönelik Söylem. Doğu Batı, (63), 93-108.

UNDP (2006). Human_development_indicators.pdf. Erişim: 16 Temmuz 2007, http://www.undp.org.np/publication/html/hdr2006/Human_development _indicators. pdf. Aktaran TÜSİAD ve KAGİDER (2008). Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri. İstanbul: Graphis Matbaa.

UNDP (2007). Human Development Report 2007-2008. Erişim: 10 10 Aralık 2007, http://hdrstats.undp.org/indicators/268. Aktaran TÜSİAD ve KAGİDER (2008). Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri. İstanbul: Graphis Matbaa.

Utas, B. (1983). Women in Islamic Societies: Studies on Asian Topics, No. 6, London. Aktaran Kağıtçıbaşı, Ç. (1998). Türkiye'de Kadının Statüsü: Kültürler Arası Perspektifler. A. B. Hacimirzaoğlu (Ed.). 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler. (s. 143-154). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.

Uyar, H. (2000). 1923'ten Günümüze CHP Tüzükleri Üzerine Genel Bir Değerlendirme, İstanbul: TÜSES Yayınları. Aktaran Gazioğlu, E. (2013). Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekilliği'nden "Kadından Sorumlu Devlet Bakanlığı"na: Hükûmet Programlarında Kadın Temsilleri ve Kadınlara Yönelik Söylem. Doğu Batı, (63), 93-108.

Walby, S. (1990). Theorizing Patriarchy. Oxford: Blackwell Publishers. Aktaran Pilcher, J. (2010). Cinsiyet ve Cinsiyet Eşitsizlikleri Üzerine Açıklamalar. A. Giddens (Ed.). Sosyoloji Başlangıç Okumaları (s. 109-119). İstanbul: Say Yayınları.

Watkins, S. A., Rueda, M. ve Rodrigues, M. (1996). Çizgilerle Feminizm, Yeni başlayanlar İçin. Çev. Ö. Arıkan. İstanbul: Milliyet Yayınları. Aktaran Şahin, E. (2013). Batı'da ve Türkiye'de Kadın Hareketleri ve Feminizm. Ankara: Ürün Yayınları.

Webster's Third New International Dictionary, 1, 656. Aktaran Pelizzon, S. M. (2009). Kadının Konumu Nasıl Değişti? Feodalizmden Kapitalizme. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

World Health Organization. (t.y.). What Do We Mean by "Sex" and "Gender"? Erişim: 13 Eylül 2014, http://www.who.int/gender/whatisgender/en/

Yaman Öztürk, M. ve Dedeoğlu, S. (2010). Kapitalizm ve Ataerki İlişkisi Çerçevesinde Kadın Emeği. S. Dedeoğlu ve M. Yaman Öztürk (Ed.). Kapitalizm, Ataerkillik ve Kadın Emeği Türkiye Örneği. İstanbul: SAV Sosyal Araştırmalar Vakfı.

Yaraman, A. (2006). 72 Yılın Ardından Kadını İçermeyen Siyaset. Toplumsal Tarih, (156), 14-23. Aktaran Yurdsever Ateş, N. (t.y.). Yeni Harflerle Kadın Yolu / Türk Kadın Yolu (1925-1927). Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı 20. Yıl Özel Yayını.

Yaratılış Destanı. Dilimiz ve Edebiyatımız. Erişim: 23 Ekim 2013, http://www.edebi.net/index.php/tr/edebiyat/tuerk-edebiyat-tarihi/islami yetten-oenceki-tuerk-edebiyat/126-tuerk-destanlar-1-yarat-1-s-destan

Yılmaz, Z. (2011). Küresel İslam Hareketinde Kadının Yeni Temsil Biçimleri: Türkiye Örneği. S. Sancar (Ed.). Birkaç Arpa Boyu… 21. Yüzyıla Girerken Türkiye'de Feminist Çalışmalar. Prof. Dr. Nermin Abadan Unat'a Armağan. c. 2. (s. 801-822). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Yirmibeşoğlu, V. (2007). Töre ve Namus Gerekçesiyle İşlenen Cinayetler. Toprağa Düşen Sevdalar. İstanbul: Hürriyet Yayıncılık.

Yurdanur, C. (1982). "Kadın" Maddesi. TDEA, c. V, İstanbul. Aktaran Kurnaz, Ş. (2011). Yenileşme Sürecinde Türk Kadını (1839-1923). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Yurdsever Ateş, N. (t.y.). Yeni Harflerle Kadın Yolu / Türk Kadın Yolu (1925-1927). Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı 20. Yıl Özel Yayını.

Zastrow, C. (2013). Sosyal Hizmete Giriş. Ankara: Nika Yayınevi.

Zeybekoğlu, Ö. (2013). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Erkeklik Olgusu. Ankara: Eğiten Kitap.

Zhou, X. (1989). Virginity and Premarital Sex in Contemporary China. Feminist Studies, 15(2), 279-288. Aktaran Cindoğlu, D. (2004). Modern Türk Tıbbında Bekaret Testleri ve Suni Bekaret. P. İlkkaracan (Ed.). Müslüman Toplumlarda Kadın ve Cinsellik. (s. 115-132). İstanbul: İletişim Yayınları.

Zihnioğlu, Y. (2011). Osmanlı Türk Kadın Hareketi. İstanbul – Amargi Feminizm Tartışmaları. E. Özdemir ve S. Bayraktar (Haz.). İstanbul: Amargi Yayınevi.

Zihnioğlu, Ö. (2013a). Kadının Güçlendirilmesi ve Eğitim. Küresel Eğilimler Serisi. Çalışma Kağıdı No.1. Erişim: 13 Ocak 2013, mercury.ethz.ch/serviceengine/Files/.../KE-1_2013_Zihnioglu.pdf

Zihnioğlu, Y. (2013b). Kadınsız İnkılap. Nezihe Muhiddin, Kadınlar Halk Fırkası Kadın Birliği. İstanbul: Metis Yayınları.

I. Bayar Hükûmeti Programı, 1937-1938:
http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP9.htm

II. Saraçoğlu Hükûmeti Programı, 1943-1946:
http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP14.htm

Ürgüplü Hükûmeti Programı, 1965-1965:
http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP29.htm

II. Demirel Hükûmeti Programı, 1969-1970:
http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP31.htm

I. Erim Hükûmeti Programı, 1971-1971:
http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP33.htm

II. Erim Hükûmeti Programı, 1971-1972:
http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP34.htm

Melen Hükûmeti Programı, 1972-1973:
http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP35.htm

I. Ecevit Hükûmeti Programı, 1974-1974:
http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP37.htm

IV. Demirel Hükûmeti Programı, 1975-1977:
http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP39.htm

II. Ecevit Hükûmeti Programı, 1977-1977:
http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP40.htm

III. Ecevit Hükûmeti Programı, 1978-1979:
http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP42.htm

I. Özal Hükûmeti Programı, 1983-1987:
http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP45.htm

Akbulut Hükûmeti Programı, 1989-1991:
http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP47.htm

I. Yılmaz Hükûmeti Programı, 1991-1991:
http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP48.htm

VII. Demirel Hükûmeti Programı, 1991-1993:
http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP49.htm

I. Çiller Hükûmeti Programı, 1993-1995:
http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP50.htm

II. Yılmaz Hükûmeti Programı, 1996-1996:
http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP53.htm

III. Yılmaz Hükûmeti Programı, 1997-1999:
http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP55.htm

V. Ecevit Hükûmeti Programı, 1999-2002:
http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP57.htm

Gül Hükûmeti Programı, 2002-2003:
http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP58.htm

I. Erdoğan Hükûmeti Programı, 2003-2007:
http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP59.htm

II. Erdoğan Hükûmeti Programı, 2007-2011:
http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP60.htm

III. Erdoğan Hükûmeti Programı, 2011-2014:
http://www.tbmm.gov.tr/hukumetler/HP61.htm

10 Yıl Erken Emeklilik Müjdesi! Akşam Gazetesi. Erişim: 24 Mart 2013, http://www.aksam.com.tr/ekonomi/10-yil-erken-emeklilik-mujdesi/haber-180162

66 Aylıklara Bir Yıl Okul Erteleme. Milliyet Gazetesi. Erişim: 26 Ocak 2013, http://www.milliyet.com.tr/66-ayliklara-bir-yil-okul-erteleme/gundem/detay/1749991/default.htm

TRAVMA VAKALARINDA UZUN SÜRELİ MARUZ BIRAKMA TERAPİSİ:
Kuram ve Uygulama

Doç. Dr. Mehmet Ali Yıldız

nobel

TRAVMA VAKALARINDA UZUN SÜRELİ MARUZ BIRAKMA TERAPİSİ:
Kuram ve Uygulama

Doç. Dr. Mehmet Ali Yıldız

Yayın No.: 5303
Psikoloji-PDR No.: 500
ISBN: 978-625-371-150-4
E-ISBN: 978-625-371-149-8
Basım Sayısı: 1. Basım, Aralık 2023

© Copyright 2023, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Sergen Öz -sergen@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Bayraktar Asiltürk -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Yıldız, Mehmet Ali.
TRAVMA VAKALARINDA UZUN SÜRELİ MARUZ BIRAKMA TERAPİSİ: Kuram ve Uygulama / Mehmet Ali Yıldız
1. Basım, X + 286 s., 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-371-150-4
E-ISBN: 978-625-371-149-8
1. Travma Psikolojisi 2. Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) 3. Uzun Süreli Maruz Bırakma Terapisi

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak,
Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **iii**

BÖLÜM I

GİRİŞ **1**

Travma ve Psikolojik Travma Kavramları 2
Travma Sonrası Stres Bozukluğu'nun (TSSB) Tarihçesi 3
TSSB'nin Tanısal Sürecine İlişkin Tarihçe 9
TSSB'nin Belirtileri ve Görünümü 12
Yeniden Deneyimleme 12
Kaçınma 13
Aşırı Uyarılma 15
Ruh Hâlinde ve Bilişte Kalıcı Olumsuz Değişiklikler 16
Travmaya Karşı Verilen Normal Tepkiler 18
Akut Stres Bozukluğu'nun Tanılanması 20
DSM-V Akut Stres Bozukluğu Ölçütleri 20
Travma Sonrası Stres Bozukluğu'nun Tanılanması 22
DSM-V TSSB Ölçütleri 22
ICD-11 TSSB Ölçütleri 24
Karmaşık Travma Sonrası Stres Bozukluğu'nun Tanılanması 27
ICD-11 Karmaşık TSSB Ölçütleri 27
Travma Türleri 28
İkinci Tiplere Karşı Birinci Tip Travmatik Olaylar 28
Doğal Afetler Sonucu Travmatik Olaylar ve İnsan Eliyle Olan Travmatik Olaylar 28
Tekrarlanan Travmaya Karşı Tek Seferlik Travma 29
Bağlanma Travması 31
TSSB Geliştirme Açısından Risk Faktörleri 31
TSSB'nin Nedenleri ve İlişkili Faktörler 34
Travma Öncesi Kırılganlık Faktörleri 37
Travmanın Özellikleri 38
Travma Sonrası Risk Faktörleri 39
TSSB'nin Yaygınlığı 40
TSSB'ye Eşlik Eden Sorunlar 44

BÖLÜM II

UZUN SÜRELİ MARUZ BIRAKMA TERAPİSİ **49**

Travma Sonrası Stres Bozukluğu'nda Terapi Önerileri 49
Uzun Süreli Maruz Bırakma Terapisine Giriş 51
Uzun Süreli Maruz Bırakma Terapisinin Teorik Arka Planı 54
Koşullandırma Teorileri 54

Duygu İşleme Teorisi 55
Duygu İşleme Kavramının Tarihsel Arka Planı 58
Temel Yapı ve Önermeler 60
Korku Duygusunun Bilişsel Yapısı 61
TSSB'nin Altında Yatan Duygu Yapısı 62
Korku Yapısının Değiştirilmesi Bağlamında Duygusal İşleme 63
Duygu İşleme İçin Gerekli Koşullar 63
Duygu İşlemenin Göstergeleri ve Tedavi Sonuçlarıyla İlişkisi 64
Düzeltici Bilgi Kaynakları 65
Duygu İşleme ve Doğal İyileşme 66
Travmayı Duygusal Olarak İşlemede Başarısızlık Durumu ve Kronik TSSB Gelişimi 67
Korku Ağı Modeli 69
Normal Travma Belleğinin Yapısı 70
Patolojik Travma Belleğinin Yapısı 72
Neden Bazı Mağdurlar İyileşirken Bazıları Travmayı İşlemekte Başarısız Oluyor? 73
Travma Öncesi Şemalar 74
Travma Belleği Kayıtları 76
Bireyin Kendisinin ve Başkalarının Travma Sonrasındaki Tepkileri 77
Kişiler Arası İlişkiler Arasındaki Faktörler 79
Uzun Süreli Maruz Bırakma Terapisi Nedir? 80
Uzun Süreli Maruz Bırakma Terapisinin İşleyişi ve Amacı 81
Uzun Süreli Maruz Bırakma Terapisinin Genel Yapısı 83
Etkili Bir Terapötik İttifak Oluşturma ve Terapist-Danışan İlişkisi 86
Uzun Süreli Maruz Bırakma Terapisinde Terapi Hedefleri 89
İlk Görüşme ve Değerlendirme 90
TSSB'nin Değerlendirilmesinde Ölçme Araçlarının Kullanımı 94

BÖLÜM III

TSSB'DE UZUN SÜRELİ BIRAKMA TERAPİSİ UYGULAMALARI 99

Deprem Sonrası Gelişen TSSB Vaka Örneği 99
Uzun Süreli Maruz Bırakma Terapisi Seansları 102
1. Seans 102
2. Seans 110
3. Seans 136
Ara Seanslar (4'ten 14'e Kadar) 154
Son Seans 159
Cinsel ve Fiziksel Saldırı Sonrası Gelişen TSSB Vaka Örneği 164

BÖLÜM IV

UMT'DE DİSSOSİASYON YAŞAYAN TSSB VAKALARI İLE ÇALIŞMA 171

Dissosiasyon Kavramı 171
Dissosiyatif Özellikleri Olan Danışanlar İçin Teknikler 172
Topraklanmış Kalmak 175
İçsel Bir Güvenlik Duygusu Geliştirmek 176
Şimdiki Anda Olmak 177
Hayalî İçsel Güvenli Alanlar Yaratmak 177

BÖLÜM V

TSSB'NİN UZUN SÜRELİ MARUZ BIRAKMA TERAPİSİNDE BAZI ÖNEMLİ NOKTALAR 181

TSSB'li Danışanlarda Terapistin Dikkat Etmesi Gereken Durumlar 181
UMT'de Terapiye Kimler Ne Zaman Alınır? 182
Uzun Süreli Maruz Kalmaya Uygun ve Uygun Olmayan Kişiler 183
Terapiyi Bireyselleştirme ve Danışana Uyarlama 184
Terapi İçin Temel Oluşturmak 184
Terapinin Etkililiğinin ve Terapistin Yetkinliğinin İletilmesi 185
Terapiye Olan Güven ve Güven Geliştirmek 186
Uyarılmaya Tolerans Gösterme Yeteneği 187
Terapinin Rasyonelini Sunmak 187
UMT'de Psikoeğitimin Önemi 189
Danışanın Maruz Bırakmaya Hazır Olup Olmadığı Konusu 190
İn Vivo mu Yoksa İmgesel Maruziyetle mi Başlanmalıdır? 191
İmgesel Maruz Bırakma Sürecinde Karşılaşılabilecek Bazı Durumlar 192
Uzun Süreli Maruz Bırakma Terapisinin Önündeki Engeller 197
Travma ile Çalışan Terapistin Başa Çıkması Gereken Bazı Durumlar 201
UMT'de Kullanılan Diğer Teknikler 202
- Baş Etme Kartları 202
- Resim Çizdirme 203
- Mektup Yazdırma 203
- Video İzletme 203
- Öykü Yazma 203
- Travma Yerini Ziyaret 204
- Geçmiş ile Şimdiki Zaman Arasındaki Ayrımı Oluşturmak 204
- Bibliyoterapi 205

UMT'nin TSSB'de Etkililiği Üzerine Bilimsel Çalışmalar 206
Uzun Süreli Maruz Bırakma Terapisinde Deneyim Kazanma 209

BÖLÜM VI

TSSB İÇİN METAFORLAR 211

Fabrika Metaforu 211
Dağılmış Yapboz Metaforu 212
Eksik Yapboz Metaforu 213
Kitap Metaforu 214
Korku Filmi Metaforu 215
Beynin Çalışma Biçimi 215
Hırsız Metaforu 216
Apse Yapmış Diş Metaforu 217
Dağınık Dolap Metaforu 220

BÖLÜM VII

EKLER 223

EK-1: Danışana Tanıtım ***223***
EK-2: Travma Sonrası Stres Bozukluğu 230

EK-3: Travmalara Karşı Verilen 10 Yaygın Tepki 237
EK-4: Stres Karşısında Nasıl Tepki Veriyorsunuz? 241
EK-5: Nefes ve Kaygı İlişkisi 244
EK-6: Nefes Egzersizleri Yapmaya Hazırlanma 247
EK-7: Korkum Neden Devam Ediyor? Tehlike Geçti mi? 249
EK-8: TSSB'li Kişilerin Kaçtığı ve Kaçındığı Durumların Listesi 251
EK-9: Öznel Sıkıntı Derecelendirme Ölçeği-SUDS 252
EK-10: İn Vivo Maruz Bırakma Hiyerarşisi Planlama 253
EK-11: Korkularımla Nasıl Yüzleşirim? 254
EK-12: Tekrarlı Uzun Süreli Maruz Bırakmalara İlişkin Alışma Eğrisi 257
EK-13: İn Vivo Maruz Bırakma Hiyerarşisi Ev Ödevi Formu 258
EK-14: İn Vivo Maruz Bırakma Uygulaması Ev Ödevi Formu 259
EK-15: İmgesel Maruz Bırakma Uygulaması Ödevi Formu 261
EK-16: Uzun Süreli Maruz Bırakma Terapisi Oturum Kontrol Listeleri (Terapistler İçin) 263

KAYNAKÇA 273

YAZAR HAKKINDA 285

Kaynakça

Adam, K. S., Sheldon-Keller, A. E., & West, M. (1996). Attachment organization and history of suicidal behavior in clinical adolescents. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 64*(2), 264-272. https://doi.org/10.1037/0022-006X.64.2.264

Aderka, I. M., Appelbaum-Namdar, E., Shafran, N., & Gilboa-Schechtman, E. (2011). Sudden gains in prolonged exposure for children and adolescents with posttraumatic stress disorder. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, *79*(4), 441-446. doi:10.1037/a0024112.

Aderka, I. M., Foa, E. B., Applebaum, E., Shafran, N., & Gilboa-Schechtman, E. (2011a). Direction of influence between posttraumatic and depressive symptoms during prolonged exposure therapy among children and adolescents. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, *79*(3), 421-425. doi:10.1037/a0023318.

Allen, J. G. (2008). *Coping with trauma: Hope through understanding*. American Psychiatric Pub.

American Psychiatric Association. (1980). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders: DSM-III.* American Psychiatric Association.

Amerikan Psikiyatri Birliği (APA). (2013). *DSM-5 tanı ölçütleri başvuru el kitabı*, (Çev. E. Köroğlu). HYB Yayıncılık.

American Psychiatric Association (APA). (1994). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders: DSM-IV* (Vol. 4). American Psychiatric Association.

American Psychological Association (APA). (2023, 10 Ekim). *Trauma.* https://www.apa.org/topics/trauma#:~:text=Trauma%20is%20an%20emotional%20response,symptoms%20like%20headaches%20or%20nausea

American Psychological Association (APA). (2023a, 1 Ekim). https://www.psychiatry.org/patients-families/ptsd/what-is-ptsd

Back, S. E., Foa, E. B., Killeen, T. K., Mills, K.L., Teesson, M., Cotton, B. D., Carroll, K. M., & Brady, K. T. (2015). *Concurrent treatment of PTSD and substance use disorders using prolonged exposure (COPE): Therapist guide*. Oxford University Press.

Back, S. E., Foa, E. B., Killeen, T. K., Mills, K.L., Teesson, M., Cotton, B. D., Carroll, K. M., & Brady, K. T. (2015a). *Concurrent treatment of PTSD and substance use disorders using prolonged exposure (COPE): Patient work book*. Oxford University Press.

Benedek, D. M., Friedman, M. J., Zatzick, D., & Ursano, R. J. (2009). Guideline watch (March 2009): Practice guideline for the treatment of patients with acute stress disorder and posttraumatic stress disorder. *Focus*, *7*(2), 204-213.

Benjet, C., Bromet, E., Karam, E. G., Kessler, R. C., McLaughlin, K. A., Ruscio, A. M., ... & Koenen, K. C. (2016). The epidemiology of traumatic event exposure worldwide: Results from the World Mental Health Survey Consortium. *Psychological Medicine, 46,* 327-343. doi: 10.1017/S0033291715001981

Bianchini, V., Roncone, R., Tomassini, A., Necozione, S., Cifone, M. G., Casacchia, M., & Pollice, R. (2013). Cognitive behavioral therapy for young people after l'aquila earthquake. *Clinical Practice and Epidemiology in Mental Health, 9*, 238-242. doi: 10.2174/1745017901309010238

Boelen, P. A., Lenferink, L. I., & Spuij, M. (2021). CBT for prolonged grief in children and adolescents: A randomized clinical trial. *American Journal of Psychiatry*, *178*(4), 294-304. doi: 10.1176/appi.ajp.2020.20050548

Boon, S., Steele, K., & Van Der Hart, O. (2011). *Coping with trauma-related dissociation: Skills training for patients and therapists*. WW Norton & Company.

Boysan, M., Guzel Ozdemir, P., Ozdemir, O., Selvi, Y., Yilmaz, E., & Kaya, N. (2017). Psychometric properties of the Turkish version of the PTSD Checklist for Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, (PCL-5). *Psychiatry and Clinical Psychopharmacology*, *27*(3), 300-310. doi: 10.1080/24750573.2017.1342769

Breslau, N. (2002). Epidemiologic studies of trauma, posttraumatic stress disorder, and other psychiatric disorders. *Canadian Journal of Psychiatry, 47,* 923-929. doi: 10.1177/070674370204701003

Breslau, N., Kessler, R. C., Chilcoat, H. D., Schultz, L. R., Davis, G. C., & Andreski, P. (1998). Trauma and posttraumatic stress disorder in the community: the 1996 Detroit Area Survey of Trauma. *Archives of General Psychiatry*, *55*(7), 626-632. https://doi.org/10.1111/j.1471-6402.2007.0032

Brewin, C. R., Andrews, B., & Valentine, J. D. (2000). Meta-analysis of risk factors for posttraumatic stress disorder in trauma-exposed adults. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, *68*(5), 748-766. doi: 10.1037//0022-006x.68.5.748

Brown, L. A., McLean, C. P., Zang, Y., Zandberg, L., Mintz, J., Yarvis, J. S., ... & Foa, E. B. (2019). Does prolonged exposure increase suicide risk? Results from an active duty military sample. *Behaviour Research and Therapy*, *118*, 87-93. doi: 10.1016/j.brat.2019.04.003

Bryant, R. A. (2021). Psychological models of PTSD. In (Edit. Matthew J. Friedman, Paula P. Schnurr, Terence M. Keane) *Handbook of PTSD: Science and practice*, (pp. 98-116). The Guilford Press.

Bryant, R. A., Moulds, M. L., Guthrie, R. M., Dang, S. T., Mastrodomenico, J., Nixon, R. D., ... & Creamer, M. (2008). A randomized controlled trial of exposure therapy and cognitive restructuring for posttraumatic stress disorder. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, *76*(4), 695-703. doi: 10.1037/a0012616

Cahill, S. P., Rauch, S. A., Hembree, E. A., & Foa, E. B. (2003). Effect of cognitive-behavioral treatments for PTSD on anger. *Journal of Cognitive Psychotherapy, 17*(2), 113-131. https://doi.org/10.1891/jcop.17.2.113.57434

Cahill, S. P., Rothbaum, B. O., Resick, P. A., & Follette, V. M. (2009). Cognitive-behavioral therapy for adults. In. (Ed. Edna Foa and et al.). *Effective treatments for PTSD: Practice guidelines from the International Society for Traumatic Stress Studies*. (2nd ed.), (pp. 139-222). The Guilford Press

Capaldi, S., Asnaani, A., Zandberg, L. J., Carpenter, J. K., & Foa, E. B. (2016). Therapeutic alliance during prolonged exposure versus client-centered therapy for adolescent posttraumatic stress disorder. *Journal of Clinical Psychology*, *72*(10), 1026-1036.

Clark, D. A., & Beck, A. T. (2010). *Cognitive therapy of anxiety disorders: Science and practice.* Guilford Press.

Connor, K. M., & Butterfield, M. I. (2003). *Posttraumatic stress disorder. Focus, 1*(3), 247-262. https://doi.org/10.1176/foc.1.3.247

Courtois, C. A. (2008). Practice guidelines. In G. Reyes, J. D. Elhai, & J. Ford (Eds.), *Encyclopedia of psychological trauma* (pp. 501-505). Wiley.

Courtois, C., Sonis, J., Brown, L., Cook, J., Fairbank, J., Friedman, M., … & Schulz, P. (2017). *APA clinical practice guidelines for the treatment of PTSD in adults.* American Psychological Association. https://www.apa.org/ptsd-guideline/treatments, Last accessed 13 September 2023.

Cusack, K., Jonas, D. E., Forneris, C. A., Wines, C., Sonis, J., Middleton, J. C., ... & Gaynes, B. N. (2016). Psychological treatments for adults with posttraumatic stress disorder: A systematic review and meta-analysis. *Clinical Psychology Review*, *43*, 128-141. doi: 10.1016/j.cpr.2015.10.003

Dalenberg, C. J., Straus, E., & Carlson, E. B. (2017). Defining trauma. In. (Ed. Steven N. Gold), *APA Handbook of Trauma Psychology: Volume 1. Foundations in Knowledge*. Washington, DC: American Psychological Association

Davis, M., Eshelman, E. R., & McKay, M. (2019). *The relaxation and stress reduction workbook*. New Harbinger Publications.

Doane, L. S., Feeny, N. C., & Zoellner, L. A. (2010). A preliminary investigation of sudden gains in exposure therapy for PTSD. *Behaviour Research and Therapy*, *48*(6), 555-560. doi: 10.1016/j.brat.2010.02.002

Ehlers, A., & Clark, D. M. (2000). A cognitive model of posttraumatic stress disorder. *Behaviour Research and Therapy*, *38*(4), 319-345. doi: 10.1016/s0005-7967(99)00123-0

Ehlers, A., & Wild, J. (2021). Cognitive behavior therapies for posttraumatic stress disorder. In. (Ed. Amy Wenzel), *Handbook of cognitive behavioral therapy: Applications*. (pp.99-148). Washington, DC: American Psychological Association.

Figley, C. R., Ellis, A. E., Reuther, B. T., & Gold, S. N. (2017). The study of trauma: A historical overview. In. (Ed. Steven N. Gold), *APA Handbook of Trauma Psychology: Volume 1. Foundations in Knowledge.* American Psychological Association

Foa, E. B. (1997). Psychological processes related to recovery from a trauma and an effective treatment for PTSD. In: Yehuda R, McFarlane A (Eds.) *Psychobiology of PTSD Annals of the New York Academy of Sciences*, (pp. 410-424), New York Academy of Sciences.

Foa, E. B. (2000). Psychosocial treatment of posttraumatic stress disorder. *Journal of Clinical Psychiatry*, *61*, 43-51.

Foa, E. B. (2006). Psychosocial therapy for posttraumatic stress disorder. *Journal of Clinical Psychiatry, 67,* 40-45.

Foa, E. B. (2011). Prolonged exposure therapy: Past, present, and future. *Depression and Anxiety, 28*(12), 1043-1047. doi:10.1002/da.20907

Foa, E. B., & Cahill, S. P. (2001). Psychological therapies: Emotional processing. In (Eds. N. J. Smelser & B. Baltes), *International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences* (pp. 12363- 12369). Elsevier

Foa, E. B., & Cahill, S. P. (2002). Specialized treatment for PTSD. In. (Eds. Rachel Yehuda), *Treating trauma survivors with PTSD*, (pp. 43-62.), American Psychiatric Publishing

Foa, E. B., Cashman, L., Jaycox, L. & Perry, K. (1997). The validation of a self-report measure of posttraumatic stress disorder: The Posttraumatic Diagnostic Scale. *Psychological Assessment, 9,* 445-451.

Foa, E. B., Ehlers, A., Clark, D. M., Tolin, D. F., & Orsillo, S. M. (1999). The Posttraumatic Cognitions Inventory (PTCI): Development and validation. *Psychological Assessment, 11*(3), 303-314. https://doi.org/10.1037/1040-3590.11.3.303

Foa, E. B., Hembree, E. A., Cahill, S. P., Rauch, S. A., Riggs, D. S., Feeny, N. C., & Yadin, E. (2005). Randomized trial of prolonged exposure for posttraumatic stress disorder with and without cognitive restructuring: Outcome at academic and community clinics. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, *73*(5), 953-964. doi: 10.1037/0022-006X.73.5.953

Foa, E., Hembree, E. A., & Rothbaum, B. O. (2007). *Prolonged exposure therapy for PTSD: Emotional processing of traumatic experiences: Therapist guide* (First Ed.). Oxford University Press.

Foa, E., Hembree, E. A., Rothbaum, B. O., & Rauch, S. (2019). *Prolonged exposure therapy for PTSD: Emotional processing of traumatic experiences: Therapist guide* (2th Ed.). Oxford University Press.

Foa, E. B., Keane, T. M., Friedman, M. J., & Cohen, J. A. (Eds.). (2009). *Effective treatments for PTSD: Practice guidelines from the International Society for Traumatic Stress Studies* (2nd ed.). The Guilford Press.

Foa, E. B., & Kozak, M. J. (1985). Treatment of anxiety disorders: Implications for psychopathology. In A. H. Tuma & J. D. Maser (Eds.), *Anxiety and the anxiety disorders* (pp. 421-452). Erlbaum.

Foa, E. B., & Kozak, M. J. (1986). Emotional processing of fear: Exposure to corrective information. *Psychological Bulletin*, 99, 20-35. https://doi.org/10.1037/0033-2909.99.1.20

Foa, E. B., & Rothbaum, B. O. (1998). *Treating the trauma of rape*. Guilford Press

Foa, E. B., Steketee, G., & Rothbaum, B. O. (1989). Behavioral/cognitive conceptualizations of post-traumatic stress disorder. *Behavior Therapy, 20*, 155-176. https://doi.org/10.1016/S0005-7894(89)80067-X

Ford, J. D. (2009). *Posttraumatic stress disorder: Science and practice.* Academic Press

Galovski, T. E., McLean, C. P., Davis, C. A., & Wachen, J. S. (2021). Psychosocial Treatments for Adults with PTSD. In (Edit. Matthew J. Friedman, Paula P. Schnurr, Terence M. Keane) *Handbook of PTSD: Science and practice*, (pp. 330-359). The Guilford Press.

Gilboa-Schechtman, E., Foa, E. B., Shafran, N., Aderka, I. M., Powers, M. B., Rachamim, L., ... & Apter, A. (2010). Prolonged exposure versus dynamic therapy for adolescent PTSD: A pilot randomized controlled trial. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, *49*(10), 1034-1042. doi: 10.1016/j.jaac.2010.07.014

Gillies, D., Taylor, F., Gray, C., O'Brien, L., & d'Abrew, N. (2013). Psychological therapies for the treatment of post-traumatic stress disorder in children and adolescents. *Evidence-Based Child Health: a Cochrane Review Journal*, *8*(3), 1004-1116. doi: 10.1002/14651858.CD012371.

Gillihan, S. J., Cahill, S. P., & Foa, E. B. (2014). Psychological theories of PTSD. In. (Eds. Matthew J. Friedman, Terence M. Keane, Patricia A. Resick). *Handbook of PTSD: Science and practice*. (pp. 166-184), The Guilford Press.

Hembree, E. A., & Foa, E. B. (2010). Cognitive behavioral treatments for PTSD. Clinician's guide to posttraumatic stress disorder, (pp. 177-203). In. (Eds. Gerald M. Rosen and B. Christopher Frueh). *Clinician's guide to posttraumatic stress disorder*. John Wiley & Sons, Inc.

Hembree, E. A., Rauch, S. A., & Foa, E. B. (2003). Beyond the manual: The insider's guide to prolonged exposure therapy for PTSD. *Cognitive and Behavioral Practice*, *10*(1), 22-30. https://doi.org/10.1016/S1077-7229(03)80005-6

Hendriks, L., de Kleine, R. A., Heyvaert, M., Becker, E. S., Hendriks, G. J., & van Minnen, A. (2017). Intensive prolonged exposure treatment for adolescent complex posttraumatic stress disorder: A single-trial design. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *58*(11), 1229-1238. doi: 10.1111/jcpp.12756

Herman, J. (2017). *Travma ve İyileşme* (5. basım). Literatür Yayınları.

Hori, A., Takebayashi, Y., Tsubokura, M., & Kim, Y. (2019). Efficacy of prolonged exposure therapy for a patient with late-onset PTSD affected by evacuation due to the Fukushima nuclear power plant accident. *BMJ Case Reports CP, 12*(12), e231960.

Huang, T., Li, H., Tan, S., Xie, S., Cheng, Q., Xiang, Y., & Zhou, X. (2022). The efficacy and acceptability of exposure therapy for the treatment of post-traumatic stress disorder in children and adolescents: a systematic review and meta-analysis. *BMC Psychiatry*, *22*(1), 1-12. https://doi.org/10.1186/s12888-022-03867-6

Hunter, J. A. (2010). Prolonged exposure treatment of chronic PTSD in juvenile sex offenders: Promising results from two case studies. In *Child & Youth Care Forum* (Vol. 39, No. 5), (pp. 367-384). Springer US.

Işıklı, S. (2022). Travma sonrası stres tanı ölçeği Türkçe formunun geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *11*(22), 24-42.

Johnson, S. L. (2009). *Therapist's guide to posttraumatic stress disorder intervention.* Academic Press.

Kan, Y. (2016). *Ergenlerde bağlanmanın travma sonrası bilişler ve travma sonrası stres bozukluğuyla ilişkisi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van.

Katz, D., Petersen, T., Rabideau, D. J., Stark, A., Pintro, K., Alvarez-Hernandez, A., ... & Sylvia, L. (2024). A trial of prolonged exposure therapy for outpatients with comorbid bipolar disorder and posttraumatic stress disorder (PTSD). *Journal of Affective Disorders*, *344*, 432-439. doi: 10.1016/j.jad.2023.10.004

Kessler, R. C., Aguilar-Gaxiola, S., Alonso, J., Benjet, C., Bromet, E. J., Cardoso, G., … & Koenen, K. C. (2017). Trauma and PTSD in the WHO World Mental Health Surveys. *European Journal of Psychotraumatology, 8*(5), 1353383. doi: 10.1080/20008198.2017.1353383

Kessler, R. C., Sonnega, A., Bromet, E., Hughes, M., & Nelson, C. B. (1995). Posttraumatic stress disorder in the National Comorbidity Survey. *Archives of General Psychiatry*, *52*(12), 1048-1060. https://doi.org/10.1001/archpsyc.1995.

Kilpatrick, D. G., & Acierno, R. (2003). Mental health needs of crime victims: Epidemiology and outcomes. *Journal of Traumatic Stress: Official Publication of The International Society for Traumatic Stress Studies*, *16*(2), 119-132. https://doi.org/10.1023/A:1022891005388

Korte, K. J., Jiang, T., Koenen, K. C., Galea, S., & Gradus, J. L. (2021). Epidemiology of Trauma and PTSD in Adults. In (Edit. Matthew J. Friedman, Paula P. Schnurr, Terence M. Keane), *Handbook of PTSD: Science and practice*, (pp. 61-75). The Guilford Press.

Lang, P. J. (1977). Imagery in therapy: An information processing analysis of fear. *Behaviour Therapy, 8,* 862-886. https://doi.org/10.1016/S0005-7894(77)80157-3

Lang, P. J. (1979). A bio-informational theory of emotional imagery. *Psychophysiology, 16*(6), 495-512. https://doi.org/10.1111/j.1469-8986.1979.tb01511.x

Lang, P. J. (1984). Cognition in emotion: Concept and action. In C. Izard, J. Kagan, & R. Zajonc (Eds.), *Emotion, cognition and behavior* (pp. 193-206). Cambridge University Press.

Lauterbach, D., & Vrana, S. (2001). The relationship among personality variables, exposure to traumatic events, and severity of posttraumatic stress symptoms. *Journal of Traumatic Stress*, *14*, 29-45. https://doi.org/10.1023/A:1007831430706

Layne, C. M., Beck, C. J., Rimmasch, H., Southwick, J. S., Moreno, M. A., & Hobfoll, S. E. (2009). Promoting "resilient" posttraumatic adjustment in childhood and beyond: "unpacking" life events, adjustment trajectories, resources, and interventions. In D. Brom, R. Pat-Horenczyk, & J. D. Ford (Eds.), *Treating traumatized children: Risk, resilience and recovery* (pp. 13-47). Routledge/Taylor & Francis Group.

Lazarus, R. S., & Folkman, S. (1984). *Stress, appraisal, and coping*. Springer.

Lin, N. (1986). *Conceptualizing social support.* Lin, N., Dean, A., & Ensel, W. M. (Eds.). (2006). *Social support, life events, and depression*. Orlando, Florida: Academic Press.

Litz, B. T., & Keane, T. M. (1989). Information processing in anxiety disorders: Application to the understanding of post-traumatic stress disorder. *Clinical Psychology Review, 9*(2), 243-257. https://doi.org/10.1016/0272-7358(89)90030-5

Magellan Healthcare's, (2023, 5 Eylül) *Magellan clinical practice guideline for the assessment and treatment of patients with posttraumatic stress disorder and acute stress Disorder*. https://www.magellanprovider.com/media/11743/ptsd_asd.pdf

Markowitz, J. C., Petkova, E., Neria, Y., Van Meter, P. E., Zhao, Y., Hembree, E., ... & Marshall, R. D. (2015). Is exposure necessary? A randomized clinical trial of interpersonal psychotherapy for PTSD. *American Journal of Psychiatry*, *172*(5), 430-440. doi: 10.1176/appi.ajp.2014.14070908

McLean, C. P., Su, Y. J., Carpenter, J. K., & Foa, E. B. (2017). Changes in PTSD and depression during prolonged exposure and client-centered therapy for PTSD in adolescents. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, *46*(4), 500-510. doi: 10.1080/15374416.2015.1012722

Meadows, E. A., & Foa, E. B. (2000). Cognitive behavioral treatment for PTSD. In (Ed. Arieh Y Shalev, Rachel Yehuda & Alexander C. McFariane), *International handbook of human response to trauma* (pp. 337-346). Boston, MA: Springer US.

Monson, C. M., & Friedman, M. J. (2006). Back to the future of understanding trauma: Implications for cognitive-behavioral therapies for trauma, In. (Edi. V. M., Follette, & J. I., Ruzek). *Cognitive-behavioral therapies for trauma*. (pp. 1-16). The Guilford Press.

Morina, N., Koerssen, R., & Pollet, T. V. (2016). Interventions for children and adolescents with posttraumatic stress disorder: A meta-analysis of comparative outcome studies. *Clinical Psychology Review*, *47*, 41-54. doi: 10.1016/j.cpr.2016.05.006

Mowrer, O. H. (1960). *Learning theory and behavior.* John Wiley & Sons Inc. https://doi.org/10.1037/10802-000

Nacasch, N., Huppert, J. D., Su, Y. J., Kivity, Y., Dinshtein, Y., Yeh, R., & Foa, E. B. (2015). Are 60-minute prolonged exposure sessions with 20-minute imaginal exposure to traumatic memories sufficient to successfully treat PTSD? A randomized noninferiority clinical trial. *Behavior Therapy*, *46*(3), 328-341. doi: 10.1016/j.beth.2014.12.002

Naim, R., Abend, R., Wald, I., Eldar, S., Levi, O., Fruchter, E., et al. (2015). Threat-related attention bias variability and posttraumatic stress. *American Journal of Psychiatry, 172,* 1242-1250. doi: 10.1176/appi.ajp.2015.14121579

Norris, F. H., & Slone, L. B. (2014). The epidemiology of trauma and PTSD. In M. J. Freidman, T. M. Keane, & P. A. Resick (Eds.), *Handbook of PTSD: Science and practice* (pp. 100-120). Guilford Press.

Ozer, E. J., Best, S. R., Lipsey, T. L., & Weiss, D. S. (2003). Predictors of posttraumatic stress disorder and symptoms in adults: A meta-analysis. *Psychological Bulletin, 129*(1), 52-73. https://doi.org/10.1037/0033-2909.129.1.52

Park, J. E., Choi, K. S., Han, Y. R., Kim, J. E., Song, J., Yu, J. C., & Yun, J. A. (2021). An open pilot trial of written exposure therapy for patients with post-traumatic stress disorder in Korea. *Psychiatry Investigation*, *18*(8), 728-735. doi: 10.30773/pi.2021.0115

Paunovic, N., & Öst, L. G. (2001). Cognitive-behavior therapy vs. exposure therapy in the treatment of PTSD in refugees. *Behaviour Research and Therapy*, *39*(10), 1183-1197. doi: 10.1016/s0005-7967(00)00093-0

Powers, M. B., Halpern, J. M., Ferenschak, M. P., Gillihan, S. J., & Foa, E. B. (2010). A meta-analytic review of prolonged exposure for posttraumatic stress disorder. *Clinical Psychology Review*, *30*(6), 635-641. doi: 10.1016/j.cpr.2010.04.007

Prigerson, H. G., Maciejewski, P. K., & Rosenheck, R. A. (2002). Population attributable fractions of psychiatric disorders and behavioral outcomes associated with combat exposure among US men. *American Journal of Public Health*, *92*(1), 59-63. https://doi.org/10.2105/AJPH.92.1.59

Rasmussen, A., Rosenfeld, B., Reeves, K., & Keller, A. S. (2007). The subjective experience of trauma and subsequent PTSD in a sample of undocumented immigrants. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, *195*(2), 137-143. doi: 10.1097/01.nmd.0000254748.38784.2f

Rauch, S. A., Grunfeld, T. E., Yadin, E., Cahill, S. P., Hembree, E., & Foa, E. B. (2009). Changes in reported physical health symptoms and social function with prolonged exposure therapy for chronic posttraumatic stress disorder. *Depression and Anxiety*, *26*(8), 732-738. doi: 10.1002/da.20518

Resnick, H. S., Kilpatrick, D. G., Dansky, B. S., Saunders, B. E., & Best, C. L. (1993). Prevalence of civilian trauma and posttraumatic stress disorder in a representative national sample of women. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 61*(6), 984-991. https://doi.org/10.1037/0022-006X.61.6.984

Resick, P. A., Nishith, P., Weaver, T. L., Astin, M. C., & Feuer, C. A. (2002). A comparison of cognitive-processing therapy with prolonged exposure and a waiting condition for the treatment of chronic posttraumatic stress disorder in female rape victims. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, *70*(4), 867-879. doi: 10.1037//0022-006x.70.4.867

Resick, P. A., & Schnicke, M. K. (1992). Cognitive processing therapy for sexual assault victims. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 60*(5), 748-756. https://doi.org/10.1037/0022-006X.60.5.748

Resick, P. A., Williams, L. F., Suvak, M. K., Monson, C. M., & Gradus, J. L. (2012). Long-term outcomes of cognitive-behavioral treatments for posttraumatic stress disorder among female rape survivors. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, *80*(2), 201-210. doi:10.1037/a0026602.

Rothbaum, B., Foa, E., Hembree, E., Rauch, S. A. M. (2019). *Reclaiming your life from a traumatic experience: A prolonged exposure treatment program workbook*. (2th Ed.) Oxford University Press.

Rothbaum, B. O., Foa, E. B., Riggs, D. S., Murdock, T., & Walsh, W. (1992). A prospective

examination of post-traumatic stress disorder in rape victims. *Journal of Traumatic Stress*, *5*(3), 455-475. https://doi.org/10.1002/jts.2490050309

Rothbaum, B. O., Hodges, L. F., Ready, D., Graap, K., & Alarcon, R. D. (2001). Virtual reality exposure therapy for Vietnam veterans with posttraumatic stress disorder. *Journal of Clinical Psychiatry*, *62*(8), 617-622. https://doi.org/10.4088/JCP.v62n0808

Rossouw, J., Yadin, E., Alexander, D., & Seedat, S. (2018). Prolonged exposure therapy and supportive counselling for post-traumatic stress disorder in adolescents: task-shifting randomised controlled trial. *The British Journal of Psychiatry*, *213*(4), 587-594. doi: 10.1192/bjp.2018.130

Rossouw, J., Yadin, E., Alexander, D., & Seedat, S. (2022). Long-term follow-up of a randomised controlled trial of prolonged exposure therapy and supportive counselling for post-traumatic stress disorder in adolescents: a task-shifted intervention. *Psychological Medicine*, *52*(6), 1022-1030. doi: 10.1017/S0033291720002731

Ruppert, F. (2014). *Travma, bağlanma ve aile konstelasyonları: Ruhun yaralarını anlamak ve iyileştirmek.* (2. Basım). Kaknüs yayınları.

Shalev, A. Y., Bonne, O., & Eth, S. (1996). Treatment of posttraumatic stress disorder: A review. *Psychosomatic Medicine*, *58*(2), 165-182. doi: 10.1097/00006842-199603000-00012

Shalev, A. Y., & Bremner, J. D. (2016). Posttraumatic stress disorder: From neurobiology to clinical presentation. In. (Eds. J. Douglas Bremner). *Posttraumatic stress disorder: From neurobiology to treatment*, (pp. 1-26), John Wiley & Sons.

Smucker, M. R. (2007). Travma sonrası stres bozukluğu. İçinde (Ed.Robert L. Leahy). *Bilişsel terapi ve uygulamaları, tedavi müdahaleleri için bir kılavuz* (Çev. Hasan Hacak, Muhittin Macit, Ferruh Özpilavcı), (s. 213-238). Litera Yayıncılık

Stott, R., Mansell, W., Salkovskis, P., Lavender, A., & Cartwright-Hatton, S. (2010). *Oxford guide to metaphors in CBT: Building cognitive bridges*. OUP Oxford.

Şar, V. (2010). DSM-5 taslak tanı ölçütlerine genel bir bakış: "Batı cephesinde yeni bir şey yok" mu. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, *13*, 196-208.

Taylor, S. (2006). *Clinician's guide to PTSD: A cognitive-behavioral approach*. Guilford Publications.

The National Institute for Health and Care Excellence (NICE). (2018). *Post-traumatic stress disorder. NICE guideline [NG116]* https://www.nice.org.uk/guidance/ng116/chapter/Recommendations

Treating Traumatic Memories. (2023, 4 Ağustos). https://www.getselfhelp.co.uk/docs/PTSDmetaphor.pdf

Trickey, D., Siddaway, A. P., Meiser-Stedman, R., Serpell, L., & Field, A. P. (2012). A meta-analysis of risk factors for post-traumatic stress disorder in children and adolescents. *Clinical Psychology Review, 32*(2), 122-138. doi:10.1016/j.cpr.2011.12.001

Türkçapar, M. H. (2023, 17 Kasım). *Nefes ve kaygı ilişkisi*. https://www.bilisseldavranisci.com/halka-yonelik/9/nefes-ve-kaygi-iliskisi

Ullman, S. E., Townsend, S. M., Filipas, H. H., & Starzynski, L. L. (2007). Structural models of the relations of assault severity, social support, avoidance coping, self-blame, and PTSD among sexual assault survivors. *Psychology of Women Quarterly*, *31*(1), 23-37. https://doi.org/10.1111/j.1471-6402.2007.0032

Ulusal Ruh Sağlığı Enstitüsü. (2023, 1 Mayıs). https://www.nimh.nih.gov/sites/default/files/documents/health/publications/post-traumatic-stress-disorder-ptsd/post-traumatic-stress-disorder_1.pdf

Ulusal Sağlık Sistemi. (2023, Nisan 25). https://www.nhs.uk/mental-health/conditions/post-traumatic-stress-disorder-ptsd/overview/

VA/DoD Clinical Practice Guideline. (2023, Eylül 1). *Management of Posttraumatic Stress Disorder and Acute Stress Disorder Work Group*. Washington, DC: U.S. Government Printing Office https://www.healthquality.va.gov/guidelines/MH/ptsd/VA-DoD-CPG-PTSD-Full-CPGAug242023.pdf

van den Berg, D. P., de Bont, P. A., van der Vleugel, B. M., de Roos, C., de Jongh, A., Van Minnen, A., & van der Gaag, M. (2015). Prolonged exposure vs. eye movement desensitization and reprocessing vs. waiting list for posttraumatic stress disorder in patients with a psychotic disorder: a randomized clinical trial. *JAMA Psychiatry*, *72*(3), 259-267. doi: 10.1001/jamapsychiatry.2014.2637

van Pelt, Y., Fokkema, P., de Roos, C., & de Jongh, A. (2021). Effectiveness of an intensive treatment programme combining prolonged exposure and EMDR therapy for adolescents suffering from severe post-traumatic stress disorder. *European Journal of Psychotraumatology*, *12*(1), 1917876. doi: 10.1080/20008198.2021.1917876

Vrana, S., & Lauterbach, D. (1994). Prevalence of traumatic events and post-traumatic psychological symptoms in a nonclinical sample of college students. *Journal of Traumatic Stress*, *7*, 289-302. doi: 10.1007/BF02102949

Weathers, F. W., Litz, B. T., Keane, T. M., Palmieri, P. A., Marx, B. P., & Schnurr, P. P. (2013). The ptsd checklist for DSM-5 (PCL-5). *Scale available from the National Center for PTSD at www. ptsd. va. gov*, *10*(4), 206.

Weber, M., Schumacher, S., Hannig, W., Barth, J., Lotzin, A., Schäfer, I., ... & Kleim, B. (2021). Long-term outcomes of psychological treatment for posttraumatic stress disorder: a systematic review and meta-analysis. *Psychological Medicine*, *51*(9), 1420-1430. https://doi.org/10.1017/S003329172100163X

Westbrook, D., Kennerley, H., & Kirk, J. (2011). *An introduction to cognitive behaviour therapy: Skills and applications*. Sage.

Wikipedia (2023, 1 Kasım). *Psychological trauma*. https://en.wikipedia.org/wiki/Psychological_trauma

Williams, M. B., & Poijula, S. (2013). *The PTSD workbook: Simple, effective techniques for overcoming traumatic stress symptoms*. New Harbinger Publications.

World Health Organization (WHO). (2013, 10 Ağustos). World Health Organization guidelines for the management of conditions specifically related to stress. Geneva. https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/85119/9789241505406_eng.pdf?sequence=1

World Health Organization (WHO). (2018). *International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems* (11th Revision). Geneva, World Health Organization. https://www.who.int/standards/classifications/classification-of-diseases

Yalın Sapmaz Ş., Ergin D., Özek Erkuran H., Şen Celasin N., Öztürk M., Karaarslan D., Köroğlu E. ve Aydemir Ö. (2017). DSM-5 travma sonrası stres belirtileri şiddet ölçeği çocuk formunun türkçe güvenilirliği ve geçerliliği. *Nöropsikiyatri Arşivi*, *54,* 205-208. doi: 10.5152/npa.2017.15913

Yüksel, Ş. (2009). Travmatik deneyimler ve ruh sağlığı. İçinde. *Psikiyatri* (Edit. I. Kulaksızoğu, R. Tükel, A. Üçok, İ. Yargıç ve O. Yazıcı), (Bölüm 6), (s. 92-105). İstanbul Üniversitesi Basım ve Yayınevi.

Zandberg, L., Kaczkurkin, A. N., McLean, C. P., Rescorla, L., Yadin, E., & Foa, E. B. (2016). Treatment of adolescent PTSD: The impact of prolonged exposure versus client-centered therapy on co-occurring emotional and behavioral problems. *Journal of Traumatic Stress*, *29*(6), 507-514. doi:10.1002/jts.22138.

Zandberg, L. J., Porter, E., & Foa, E. B. (2017). Exposure therapy. In. (Ed. Steven N. Gold), *APA handbook of trauma psychology: Volume 2, trauma practice.* American Psychological Association.

Zayfert, C., & Becker, C. B. (2007). *Cognitive-behavioral therapy for PTSD: A case formulation approach.* The Guilford Publications.

Zohar, J., Juven-Wetzler, A., Sonnino, R., Cwikel-Hamzany, S., Balaban, E., & Cohen, H. (2011). New insights into secondary prevention in post-traumatic stress disorder. *Dialogues in Clinical Neuroscience*, *13*(3), 301-309. doi: 10.31887/DCNS.2011.13.2/jzohar

TURİST REHBERLİĞİ MESLEĞİNE DİSİPLİNLER ARASI BİR YAKLAŞIM

Editörler
Prof. Dr. Burhanettin Zengin
Dr. Öğr. Üyesi Nuray Eker

nobel bilimsel

TURİST REHBERLİĞİ MESLEĞİNE DİSİPLİNLER ARASI BİR YAKLAŞIM

Editörler: Prof. Dr. Burhanettin Zengin, Dr. Öğr. Üyesi Nuray Eker

Yayın No.: 1949
ISBN: 978-625-393-186-5
E-ISBN: 978-625-393-187-2
Basım Sayısı: 1. Basım, Ekim 2023

© Copyright 2023, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.
"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Sergen Öz -sergen@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Zengin, Burhanettin., Eker, Nuray.
Turist Rehberliği Mesleğine Disiplinler Arası Bir Yaklaşım / Burhanettin Zengin, Nuray Eker
1. Basım, XIV + 374 s., 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-393-186-5
E-ISBN: 978-625-393-187-2
1. Turizm 2. Turist Rehberliği 3. Turist Rehberi 4. Disiplinler Arası

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA

İÇİNDEKİLER

YAZARLAR ..... **v**

ÖN SÖZ ..... **xi**

SUNUŞ ..... **xiii**

1. BÖLÜM

TURİST REHBERLİĞİ VE DİSİPLİNLER ARASILIK **1**

Nuray Eker

2. BÖLÜM

ARKEOLOJİ VE REHBERLİK **19**

Mustafa Erdiken, Tolunay Bayram

3. BÖLÜM

SOSYOLOJİ VE REHBERLİK **51**

Oğuz Çolak, Ömer Saraç

4. BÖLÜM

PSİKOLOJİ VE REHBERLİK **71**

Ümit Şengel, İsmet Karataş

5. BÖLÜM

ANTROPOLOJİ VE REHBERLİK **85**

Veli Ceylan

6. BÖLÜM

MİTOLOJİ VE REHBERLİK **97**

Burhanettin Zengin, Uğur Zeren

7. BÖLÜM

DİNLER TARİHİ VE REHBERLİK 123

Zekiye Nur Akyürekli

8. BÖLÜM

SANAT TARİHİ VE REHBERLİK 147

Ümit Şengel

9. BÖLÜM

EKONOMİ VE REHBERLİK 167

Gökhan Genç

10. BÖLÜM

BESLENME VE REHBERLİK 187

Tuba Aldemir

11. BÖLÜM

GASTRONOMİ VE REHBERLİK 209

Merve Işkın

12. BÖLÜM

TEKNOLOJİ VE REHBERLİK 233

Mustafa Çevrimkaya

13. BÖLÜM

DİL, İLETİŞİM VE REHBERLİK 257

Akif Gökçe

14. BÖLÜM

HALK BİLİMİ VE REHBERLİK 283

Didar Sarı Çallı

15. BÖLÜM

SAĞLIK BİLİMİ VE REHBERLİK 307

Semih Sarıipek

16. BÖLÜM

İKONOGRAFİ VE REHBERLİK 329

Süleyman Saz

17. BÖLÜM

ÇEVREBİLİM VE REHBERLİK 347

Ebru Arıcı, Akif Gökçe, Orhan Batman

1. BÖLÜM

TURİST REHBERLİĞİ VE DİSİPLİNLER ARASILIK

Nuray Eker

GİRİŞ

İnsanlar, ortaya çıktıkları ilk zamandan itibaren sürekli yer değiştirmek ve dolaysıyla seyahat etmek durumunda kalmıştır. Afrika'da ilk ortaya çıkan ve toplayıcılıkla beslenen Homo Habilis (Şimşek, 2017), hayatını devam ettirmek için ihtiyacı olan yiyecekleri ve barınakları bulmak amacıyla yer değiştirmiştir. Tarihsel süreç içerisinde yiyecek ve barınak bulma, savaşlar, göç, iklim değişiklikleri, yeni yerler keşfetme, uygun yaşam alanları bulma gibi çok çeşitli sebeplerle yer değiştiren insanların bu seyahatleri oldukça zorluk içinde gerçekleşmiştir. Bilmedikleri yerlere doğru bu zorlu yolculuklarında kendilerine kılavuzluk eden bir yol göstericileri olmuştur. Kimi zaman bir kahin, kimi zaman bir çoban, kimi zaman bir önder kılavuzluk etmiştir. İnsanların yer değişikliklerinde onlara öncülük edilmesine dair pek çok anlatı bulmak mümkündür. İnsanların seyahatlerinin kolaylaştığı ve seyahatlerin turistik amaçlar taşıdığı modern zamanlarda söz konusu kılavuz ve yol göstericilerin yerini rehberler almıştır. MS 1. yüzyılda Mısırlı rahiplerin rehberliğinde gerçekleştirilen ve yazılı kayıt altına alınan Roma imparatorlarının özel yelkenlileri ile Mısır'a gerçekleştirdikleri geleneksel ziyaretler, dünyada rehber öncülüğünde yapılan ilk seyahatler olarak anılmaktadır (Yenipınar ve Zorkirişçi, s. 2013).

1950'li yıllardan itibaren ulaşımda, teknolojide, çalışma ve ücretli izin haklarında, ödeme işlemlerinde yaşanan gelişmeler ile yeni yerler görme arzusu, tatil ihtiyacının ortaya çıkması, merakın artması gibi çeşitli etkenlerle modern turizm hızla gelişmiştir (Zengin ve Şen, 2015, s. 55). Modern turizmin gelişmesiyle birlikte turist rehberleri turizm endüstrisinin başlıca aktörlerinden biri olmuştur. 21. yüzyıl Türkiye'sinde bu mesleği yapma yetkisi bulunan turist rehberlerinin sayısı on üç bine yaklaşmıştır.

KAYNAKÇA

Ahipaşaoğlu, H. (2006). *Turizmde Rehberlik.* Ankara: Gazi Kitabevi.

Akyurt Kurnaz, H. (2021). Tur Operasyonu ve Elemanları. Ö. Değirmencioğlu içinde, *Örneklerle Tur Planlaması ve Yönetimi* (s. 37-66). Ankara: Detay Yayıncılık.

Ap, J., & Wong, K. K. (2001). Case Study on Tour Guiding: Professionalism, Issues and Problems. *Tourism Management, 22*, 551-563.

Bekar Berktav, S. (2022). *Çeviribilimde Bir Sorun Olarak Disiplinler Arasılık Kavramı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mersin: Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Cohen, E. (1985). The Tourist Guide: The Origins, Structure and Dynamics of a Role. *Annals Of Tourism Research, 12*(1), 378-398.

Çolakoğlu, O. E., Epik, F. ve Efendi, E. (2014). *Tur Yönetimi ve Turist Rehberliği (3. Baskı).* Ankara: Detay Yayıncılık.

Değirmencioğlu, Ö. ve Ahipaşaoğlu, S. (2008). *Anadolu'da Turizm Rehberliği Temel Bilgileri (5. Baskı).* Ankara: Gazi Kitabevi.

Dinçer, M. Z., Yozcu, S. ve Gedik, S. (2015). Turizmde Temel Kavramlar. O. Akova, İ. Kızılırmak ve H. Tanrıverdi içinde, *Turizm İşletmeciliği Temel Kavramlar ve Uygulamalar* (s. 1-26). Ankara: Detay Yayıncılık.

Düzgün, E. (2020). Turist Rehberliği Mesleğine Genel Bakış. E. Düzgün içinde, *Örnek Olaylarla Turist Rehberliği* (s. 19-42). Ankara: Detay Yayıncılık.

Eker, N. (2015). *Profesyonel turist rehberleri bakış açısıyla turizm rehberliği eğitim müfredatlarının uygulama yeterliliği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Evans, N. (1976). Tourism And Cross Cultural Communication. *Annals Of Tourism Research, 3*(4), 189-198.

Günden, B. ve Güneren, E. (2021). Turist Rehberi ile Kültürel Miras ve Turizm Meslek Elemanı Adaylarının Kültürel Miras Algıları Üzerine Bir Çalışma. *Journal of Tourism Research İnstitute, 2*(1), 17-32.

Güzel, Ö. (2007). *Türkiye İmajının Geliştirilmesinde Profesyonel Turist Rehberlerinin Rolü (Alman Turistler Üzerine Bir Araştırma*). Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Holloway, J. C. (1981). The Guided Tour: A Sociological Approach. *Annals Of Tourism Research, 8*(3), 377-401.

Kozak, N., Kozak, M. A. ve Kozak, M. (2010). *Genel Turizm: İlkeler- Kavramlar (10. Basım).* Ankara: Detay Yayıncılık.

Köroğlu, A. (2019). *Turist Rehberlerinin Rolleri.* Ankara: Detay Yayıncılık.

Köroğlu, Ö. (2020). Turist Rehberliğinde Mesleki Gelişim. Ankara: Detay Yayıncılık.

Leclerc, D., & Martin, J. N. (2004). Tour Guide Communication Competence: French, German and American Tourists' Perceptions. *International Journal of Intercultural Relations, 28*(3-4), 181-200.

MYK. (2010). *Profesyonel Turist Rehberleri Ulusal Meslek Standardı Seviye 5.*

Rabotić, B. (2009). The Creative Role of Tourist Guiding. *Proceedings of the International Tourism Conference "Cities as Creative Spaces for Cultural Tourism" CCSCT2009.* İstanbul.

Resmî Gazete (2012). Turist Rehberliği Meslek Kanunu, Kanun no: 6326 Sayı: 28331 (22/06/2012)

Resmî Gazete (2013). Turist Rehberliği Meslek Yönetmeliği, Sayı: 29217 (24/12/2014)

Şimşek, F. (2017). Paleolitik Dönemde İnsan Türleri. *Uluslararası Amisos Dergisi, 2*(3), 66-85.

Temizkan, R. ve Cankül, D. (2018). Turist Rehberi Adaylarının Turist Rehberliği Eğitimi ve Mesleğe Kabul Şartlarına Karşı Tutumu. N. Hacıoğlu, C. Avcıkurt, A. Kılıç ve H. UlusoyYıldırım içinde, *Turist Rehberliği Üzerine Güncel Araştırmalar* (s. 190-199). Ankara: Detay Yayıncılık.

Weiler, B., & Walker, K. (2014). Enhancing the visitor experience: Reconceptualising the tour guide's communicative role. *Journal of Hospitality and Tourism Management, 21*, 90-99.

Yenipınar, U. ve Kardaş, K. (2019). Turizm Rehberliği Bölümleri Müfredat Geliştirme Önerisi. *Journal of Travel and Tourism Research, 15*, 01-26.

Yenipınar, U. ve Zorkirişçi, A. (2013). Türkiye ve Avrupa Birliği Ülkelerinde Turist Rehberliği Eğitimi. *Cag University Journal of Social Sciences, 10*(2), 111-136.

Yenipınar, U., Bak, E. ve Çapar, G. (2014). Turist Rehberliği Meslek Kanununun Meslek Örgütleri ve Öğretim Elemanları Bakış Açısıyla Değerlendirilmesi. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 11*(2), 86-114.

Yıldırgan, R. ve Batman, O. (2019). Turist Rehberlerinin Görev, Yetki ve Sorumlulukları. B. Zengin, G. Erkol Bayram ve O. Batman içinde, *Turist Rehberliği Mesleği (Dünü-Bugünü-Yarını)* (s. 193-218). Ankara: Detay Yayıncılık.

Yıldırım Saçılık, M., Çevik, S. ve Özkan, Ç. (2016). Turizm ve Otel İşletmeciliği Bölümü Önlisans Öğrencilerinin "Turizm" Olgusuna İlişkin Metaforik Algıları. *Akademik Bakış Dergisi, 53*, 84-103.

Zengin, B. ve Şen, L. M. (2015). Seyahat İşletmeleri. B. Zengin ve Ş. Demirkol içinde, *Turizm İşletmeleri, Geliştirilmiş ve Gözden Geçirilmiş 3. Baskı* (s. 53-103). Sakarya: Değişim Yayınları

ÖZ GEÇMİŞ

Dr. Öğr. Üyesi Nuray Eker

Eker, 1984 yılında Ordu'da doğdu. Selçuk Üniversitesi Silifke Taşucu MYO "Turizm Rehberliği" bölümünden 2007 yılında; Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi "Seyahat İşletmeciliği ve Turizm Rehberliği Öğretmenliği" bölümünden 2010 yılında mezun oldu. Yüksek lisans eğitimini 2015 yılında Sakarya Üniversitesi SBE "Turizm İşletmeciliği" ana bilim dalında tamamladı. Doktora eğitimini ise 2021 yılında Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü "Turizm İşletmeciliği" ana bilim dalında tamamladı. 2009 yılından itibaren profesyonel turist rehberi olan Eker, akademik çalışma hayatına 2013 yılında başlamış olup hâlen Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Turizm Fakültesi Turizm Rehberliği bölümünde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Nuray Eker evli ve iki çocuk annesidir.

2. BÖLÜM

ARKEOLOJİ VE REHBERLİK

Mustafa Erdiken

Tolunay Bayram

"Her şey değişir, her şey başkalaşır,
her şey kaybolur ya da yok olur."
Lamarck

GİRİŞ

Her kültür köklendiği coğrafyanın ürünüdür. Türkiye'nin coğrafi yapısı gösterdiği kıtasal özellikler ile bu önermeyi "Türkiye coğrafyasında birçok kültür filizlenmiştir"e dönüştürür. Tarih boyunca harmanlanan bu çeşitlilik kültürel turizm için eşsiz bir kaynaktır. Arkeolojik alanlar da bu kültürel kaynağın ana ögelerinden biridir.

Arkeoloji, farklı araştırma yöntemleri, değerlendirme biçimleri, düşünce sistemleri üzerinden geçmiş kültürleri inceleyen, disiplinler arası çalışmalar ile sürdürülen kapsamlı bir bilimdir. Genellikle kazılar aracılığıyla açığa çıkarılan buluntular, bunlar üzerine gerçekleştirilen analizler ve kalıntıların tarihlendirilmesi bir arkeolojik çalışmanın başat unsurlarıdır (Gosden, 2016, s. 9) Arkeoloji araştırmalarının bu geniş kapsamı, kendine özgü bir terminolojisinin bulunması rehberlik için kavramsal açıdan bir zorluk yaratmaktadır. Bu bölüm Türkiye arkeolojisinin ana hatlarını turist rehberlerine kullanışlı bir boyutta sunmayı amaçlamaktadır. Arkeoloji -kalıt- turizm bağlamında kültür varlıklarının korunması ve sergilenmesine yönelik kuramsal bir değerlendirme yapılmamaktadır.

İlk olarak "Turizm ve arkeoloji sözcük olarak nasıl bir çağrışım yaratıyor?" sorusu ile olumsuz bir durumu vurgulamak rehberlik açısından önemlidir. Ülkemiz-

lunduğu yerdeki izlerin hikâyesini turistlere aktarabilmeli, bu hikâyenin anlamı üzerinde katılımcıların fikirlerini geliştirebilecek düzeyde bir konu derinliği yaratabilmelidir. Arkeoloji ve rehberlik alanına yönelik bu değerlendirmeye ait şöyle bir son söz söylenebilir: Belgelenmemiş deneyim bilgiye dönüşmez.

KAYNAKÇA

Akurgal, E. (1973). *Ancient Civilizations and Ruins of Turkey.* İstanbul: Haşet Kitabevi.

Alova. (2015). *Birinci Çoğul Şarkı - Birinci Kitap.* İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yay.

Alova. (2022). *Birinci Çoğul Şarkı - İkinci ve Üçüncü Kitap.* İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Artun, A. (2014). *Müze ve Modernlik* (3. b.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Avrupa Konseyi Kültür Rotaları Programı. (2023, 07 10). Council of Europe: https:// www.coe.int/tr/web/cultural-routes/home adresinden alındı

Bean, G. E. (2018). *Eski Çağ'da Ege Bölgesi.* (İ. Delemen, Çev.) İstanbul: Arion Yayınları.

Bennett, A. (2018). *Kültür ve Gündelik Hayat.* (N. Tokdoğan, B. Şenel ve U. Y. Kara, Çev.) Ankara: Phoenix.

Caust, J. ve Vecco, M. (2019). Unesco Dünya Mirası Statüsü Lütuf mudur Külfet midir? Gelişmekte olan Asya Ülkelerinden Kanıtlar. N. Özdemir ve A. Öğer (Dü) içinde, *Kültürel Miras Yönetimi* (Çobanoğlu ve S. Aksüt, Çev., s. 141-166). Ankara: Grafiker Yay.

Clow, K. (2015). *Likya Yolu.* İstanbul: Hil Yayınları.

Comer, D. C. ve Willems, W. J. (2011). *Tourism and Archaeological Heritage.* Paris: Icomos.

Çoruh, S. (1963). *Turizm Bilgisi ve Meselelerimiz.* Ankara: Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği.

Diaz-Andreu, M. (2019). *A History of Archeological Tourism: Pursuing Leisure and Knowledge From the Eighteenth Century to World War II.* Switzerland: Springer.

Durusoy, E. (2016). *Tarihî Yoldan Kültürel Rotaya.* Ankara: ODTÜ Yayıncılık.

Dürüşken, Ç. (2000). *Roma'nın Gizem Dinleri: Antik Çağda Yaşamın ve Ölümün Bilinmezine Yolculuk.* İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Edwards, J. (2017). 'The Land to Forget Time': tourism, caving and writing in the Derbyshire White Peak. *Landscape Research, 42*(6), 634-649.

Eres, Z. ve Özdoğan, M. (2018). Kültür Turizminde Arkeolojik Mirasın Yeri: Türkiye'deki Arkeolojik Alanlar Üzerinden Bir Değerlendirme. *Miras 4: Arkeoloji ve Turizm* (s. 7-58). içinde İstanbul: Ege Yayınları.

Ertürk, N. ve Uralman, H. (Dü). (2012). *Müzebilimin ABC'si.* İstanbul: Ege Yayınları.

Etienne, R. ve Etienne, F. (2004). *Antik Yunan: Bir Keşfin Arkeolojisi.* (A. Berktay, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Goethe, J. W. (2018). *İtalya Seyahati.* (G. Aytaç, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.

Gosden, C. (2016). *Tarih Öncesi* (Birinci b.). Ankara: Dost Yayınları.

Gülersoy, Ç. (1970). Türkiye'de Turizmin Geliştirilmesinin Sosyopsikolojik Temelleri. *Türkiye'de Turizmin Geliştirilmesi* (s. 186-225). içinde

Güven, S. ve Ersoy, U. (2016). *Çağdaş Müzecilik: Değerlendirmeler ve Politika Önerileri.*

Hetherington, K. (1992). Stonehenge and its Festival: Spaces of Consumption. R. Shields (Dü.) içinde, *Lifestyle Shopping: The Subject of Consumption.* London: Routledge.

Hills, C. (2013). Tarihsel Arkeoloji ve Metin. C. Renfrew ve P. Bahn içinde, *Arkeoloji Anahtar Kavramlar* (S. Somuncuoğlu, Çev., s. 358). İstanbul: İletişim Yayınları.

İnal, O. (2016). 19. Yüzyıl Seyahat Rehberlerinde İstanbul. *2. Uluslararası Osmanlı İstanbulu Sempozyumu. 2*, s. 277-286. İstanbul: İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi. http://osmanliistanbulu.org/tr/images/osmanliistanbulu-2/31_onur-inal.pdf 'den alındı.

Jensen, W. (2022). *Gradiva: Bir Pompei Düşü.* (İ. İgan, Çev.) İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Karul, N. (2022). Şanlıurfa Neolitik Çağ Araştırmaları Projesi. *Arkeoloji ve Sanat*(169), VII - XIV.

Kassabova, B. (2014). The Louvre in Ruins: A Revolutionary Sublime. *L'Esprit Createur, 54*(2), 78-87.

Kazı ve Yüzey Araştırmaları Faaliyetleri. (2023, 07 11). KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ: https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-337725/2022-yili-kazi-ve-yuzey-arastirma-faaliyetleri.html adresinden alındı

Le Breton, D. (2017). *Yürümeye Övgü.* (İ. Yerguz, Çev.) İstanbul: Sel Yayıncılık.

Maxwell, J. A. (2018). *Nitel Araştırma Tasarımı: Etkileşimli Bir Yaklaşım* (3 b.). (M. Çevikbaş, Çev.) Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Montaigne, M. D. (1774). *Journal du voyage de Michel de Montaigne en Italie, par la Suisse ve l'Allemagne en 1580 ve 1581.* (M. d. Querlon, Dü.) Rome, Paris: Chez Le jay, à Rome ve se trouve à Paris.

Mumford, L. (2013). *Tarih Boyunca Kent.* (G. Koca ve T. Tosun, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Özdemir, N. (2019). Kültür Ekonomisi ve Endüstrileri ile Kültürel Miras Yönetimi İlişkisi. N. Özdemir ve A. Öğer (Dü) içinde, *Kültürel Miras Yönetimi* (s. 9-30). Ankara: Grafiker.

Sandell, R. ve Janes, R. (2007). *Museum Management and Marketing.* New York: Routledge.

Schnapp, A. (2018). What Is a Ruin? The Western Definition. *Know: A Journal on The Formation Knowledge*, 155-173.

Sevin, V. (2016). *Anadolu'nun Tarihî Coğrafyası 1* (4 b.). Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Stendhal. (2018). *Bir Turistin Anıları* (Birinci b.). (B. Yalçın, Çev.) İstanbul: Detay Yay.

Stevenson, R. L. (2021). *Define Adası.* (C. Üster, Çev.) İstanbul: Can Yayınları.

Şahin, B., Avcıkurt, C., Soylu, B. Ç., Duman, H. ve Şalk, S. (2021). *Dünya Mirası ve Turizm.* Ankara: Detay Yayıncılık.

Taşınmaz Kültür Varlıkları ve Sit Alanları. (2023, 07 11). Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü: https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44799/illere-gore-korunmasi-gerekli-tasinmaz-kultur-varligi-istatistigi.html adresinden alındı

Texier, C. (2002). *Küçük Asya: Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi.* Ankara: Enformasyon ve Dokümantasyon Vakfı.

Towner, J. (1985). The Grand Tour: A Key Phase in the History of Tourism. *Annals of Tourism Research, 3*(12), 297-333.

Towner, J. (2002). Literature, Tourism and The Grand Tour. H.-C. Andersen ve M. Robinson (Dü) içinde, *Literature and Tourism: Reading and Writing Tourism Texts* (s. 226-238). London: Continuum.

Türkiye Geneli Sit Alanları İstatistikleri. (2023, 07 11). Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü: https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44973/turkiye-geneli-sit-alanlari-istatistikleri.html adresinden alındı

Urry, J. (2009). *Turist Bakışı* (1. b.). (İ. Yıldız ve E. Tataroğlu, Çev.) İstanbul: Bilgesu Yay.

Urry, J. ve Larsen, J. (2022). *Turist Bakışı 3.0.* (Y. Ekin ve O. Akbulut, Çev.) Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Weiler, B. ve Black, R. (2015). The changing face of the tour guide: one-way communicator to choreographer to co-creator of the tourist experience. *Tourism Recreation Research, 40*(3), s. 364-378.

Weiner, E. (2023). *Dahiler Diyarı* (Birinci b.). (C. Ö. Düzgün, Çev.) İstanbul: Kaplumbaa.

Wulf, H. D. (1970). Tercüman Rehberlerin Eğitimi. *Türkiye'd Turizmin Geliştirilmesi* (s. 154-158). içinde Ankara: Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferans Heyeti.

Wycherley, R. (1986). *Antik Çağ'da Kentler Nasıl Kuruldu?* (N. Nirven ve N. Başgelen, Çev.) İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Zuelow, E. C. (2016). *A History of Modern Tourism.* London: Palgrave.

ÖZ GEÇMİŞ

Dr. Mustafa Erdiken

2002 yılında Anadolu Üniversitesi Turizm ve Otel İşletmeciliği Yüksekokulundan mezun oldu. 2012 yılında Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klasik Arkeoloji ana bilim dalında yüksek lisans, "Edebî Turizmde Eser Odaklı Araştırmalara Bağlamsal Bir Yaklaşım" başlıklı araştırması ile 2022 yılında Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği programında doktora derecesi aldı. Kısa bir süre bir vakıf üniversitesinde doktor öğretim üyesi olarak çalıştı. Edebiyat ve turizm üzerine kuramsal araştırmalarını sürdürmektedir.

Arş. Gör. Tolunay Bayram

2014 yılında İstanbul Üniversitesi Tarih Öncesi Arkeolojisi bölümünden mezun oldu. 2020 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Öncesi Arkeolojisi ana bilim dalında yüksek lisan eğitimini, "Volkanik Kapadokya Bölgesi Pleistosen Sonu-Holosen Başı Paleoçevre ve İnsan Yaşam Alanları Üzerine Yapılan Araştırmaların Derlenmesi ve Değerlendirilmesi" başlıklı tez çalışması ile tamamladı. 2021 yılında başladığı İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih

3. BÖLÜM

SOSYOLOJİ VE REHBERLİK

Oğuz Çolak

Ömer Saraç

GİRİŞ

Sosyoloji, toplumsal hayatta yaşanan değişikliklerin nedenlerinin ve sonuçlarının incelenmesi açısından önemli bir bilim alanıdır. Toplumsal hayatı incelemesi nedeniyle bütün bilim alanları ile yakın bir ilişkiye sahiptir. Bu alanlardan bir tanesi ise turizmdir. Turizm, farklı insan ve toplumlar arasında ortak duyguların gelişmesine ve toplumsal anlamda birbirlerini tanımalarına olanak sağlamaktadır. Bu süreç içinde ise turist rehberlerinin önemli bir rolü bulunmaktadır. Rehberler hem yerel halkın sahip olduğu kültürel ve sosyal değerleri turistlere sunmak hem de yerel halk ve turistler arasında oluşan ilişkiye aracılık etmektedir. Bu yönüyle de turizmin toplumsal etkilerine, turist ile yerel halk ilişkisine ve turizmin sonuçlarına yaptıkları etkilerden dolayı turist rehberliği ile sosyoloji arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Kitap bölümünün temel amacı, rehberlik mesleği ile sosyoloji ilişkisi incelemektedir.

Bölümde öncelikle sosyoloji biliminin ne olduğuna ve araştırma alanlarına ilişkin bilgi verilmiş, turizm ve sosyoloji arasındaki ilişki incelenmiş, turizmin sosyolojik etkileri ve turist-yerel halk ilişkisine değinilmiştir. Bu süreçte önemli bir role sahip olan turist rehberliği mesleği ve sosyoloji arasındaki ilişki, turist rehberlerinin görevleri ve sorumlulukları, turist rehberlerinin toplumsal ilişkilerde önemi ve üstlendiği roller ele alınmıştır.

3.1. Sosyoloji Nedir?

Sosyoloji, "socio" (toplum) ve "logos" (bilgi, bilim) kelimelerinden oluşan "toplumların bilimi" anlamına gelmektedir (Doğan, 2012). İnsanların yaşamaya başladığı ilk tarihten itibaren topluluklar oluşmaya başlamıştır. Ancak sosyoloji

KAYNAKÇA

Ababneh, A. (2018). Tour guides and heritage interpretation: guides' interpretation of the past at the archaeological site of Jarash, Jordan. *Journal of Heritage Tourism*, *13*(3), 257-272.

Acar, V. (2014). *Profesyonel turist rehberlerinin liderlik yönelimleri: Aydın Turist Rehberleri Odası'na kayıtlı olan profesyonel turist rehberleri örneği.* (Yüksek Lisans Tezi), Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.

Alshatnawi, E. A. R. (2014). Assessing communication skills among Jordanian tour guides: German tourists perceptions. *Journal of Management Research*, *6*(1), 1.

Arat, B. ve Bulut, H. Ç. (2019). Turist memnuniyetinde turist rehberinin rolü: Konya'da bir araştırma. *Turist Rehberliği Dergisi (TURED)*, *2*(1), 31-43.

Aşkin, S. (2020). *Turist rehberliği lisans eğitiminin akademisyenler, turist rehberleri ve lisans bölümü öğrencilerinin bakış açısı ile değerlendirilmesi: Karşılaştırmalı bir analiz* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara.

Avcıkurt, C. (2017). Turizm Sosyolojisi, Yedinci Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara.

Bahar, H. İ. (2009). *Sosyoloji,* Üçüncü Baskı. Uşak Yayınları, Uşak.

Bal, H. (1995). Turizmin Kırsal Toplumda Aile İçi İlişkilere Etkisi. Doğa İnsan Yayınları, İstanbul.

Bayram, G. E., Sak, M. ve Eren, A. S. (2023). Role of Tourist Guides in Destination Recovery Process through Cultural Tourism Product Development in Post COVID-19 Period. In *Tourism and Hospitality in Asia: Crisis, Resilience and Recovery* (pp. 201-216). Singapore: Springer Nature Singapore.

Benckendorff, P. J., Xiang, Z., & Sheldon, P. J. (2019). *Tourism information technology*. Cabi.

Bozkurt, V. (2018). *Değişen Dünyada Sosyoloji Temeller, Kavramlar, Kurumlar*, Ekin Yayın Basım Dağıtım, Bursa.

Butler, R. W. (1980). The concept of a tourist area cycle of evoulution: implications for management of resources, *Canadian Geographer*, 5-12.

Cohen, E. (1972). Toward a sociology of international tourism. *Social Research*, 164-182.

Cohen, E. (1979). Rethinking the sociology of tourism. *Annals of Tourism Research*, 6(1), 18-35.

Cohen, E. (1984). The sociology of tourism: approaches, issues, and findings. *Annual review of sociology*, *10*(1), 373-392.

Cohen, E. (1985). The tourist guide: The origin, structure and dynamics of a role. Annals of Tourism, 12, 5– 29.

Cohen, S. A., & Cohen, E. (2019). New directions in the sociology of tourism. *Current Issues in Tourism*, *22*(2), 153-172.

Çokal, Z. ve Aslan, Z. (2015). *Bir kültür elçisi olarak profesyonel turist rehberinin turistlere aktarılan kültürel değerlere katkısına yönelik turist algılamaları: Kapadokya örneği,* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.

Çokal, Z. (2019). Turist rehberlerinin performansına ve etik davranışlarına yönelik turist algılarının incelenmesi. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *19*(4), 1143-1168.

Cook, R.A., Hsu, C.H.C. & Marqua, J.J. (2016). *Turizm konaklama ve seyahat işletmeciliği*, Beşinci Baskı, (M. Tuna, Çev.). Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Doğan, H.Z. (2004). *Turizmin sosyokültürel temelleri,* İkinci Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara.

Doğan, İ. (2012). *Sosyoloji Kavram ve Sorunlar*, On Birinci Baskı, Pegem Akademi, Ankara.

Doxey, G. V. (1976). When enough's enough: The natives are restless in Old Niagara. *Heritage Canada*, 2(2), 26-27.

Düz, B. (2018). *Turist rehberlerinin performans kriterlerini belirlemeye yönelik bir çalışma: turist rehberliği performans ölçeği geliştirilmesi,* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Anadolu Üniversitesi, Sosyal bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Fıtcher, J.H. (2004), *Sosyoloji Nedir*, (Nilgün Çelebi, Çev.), Anı Yayıncılık, Ankara.

Güzel, F. Ö. (2007). *Türkiye imajının geliştirilmesinde profesyonel turist rehberlerinin rolü (Alman turistler üzerine bir araştırma)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.

Hooper-Greenhill, E. (2013). *Museums and their visitors*. Routledge.

Huang, Y. (2011). Chinese Tour Guides' Strategies in Intercultural Communication--Implications for Language Teaching and Tourism Education. *Journal of Language Teaching & Research*, *2*(1).

Inui, Y., Wheeler, D., & Lankford, S. (2006). Rethinking tourism education: What should schools teach. *Journal of Hospitality, Leisure, Sport and Tourism Education*, *5*(2), 25-35.

Irigüler, F. ve Güler, M. E. (2016). Tourist guiding: "Cinderella" of the tourism. *Global Issues and Trends in Tourism*, *203*, 203-220.

Kahraman, B. ve Türkay, O. (2017). Turizm ve Çevre, Yedinci Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara.

Kalyoncu, M. (2018). *Turist rehberlerinin paket turlarda kullandıkları izlenim yönetimi tekniklerinin kişisel etkileşim kalitesi üzerine etkisi,* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Anadolu Üniversitesi, Sosyal bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Kariel, H. G. ve Kariel, P. E. (1982). Socio cultural impacts of tourism: an example from the austrian alps, Series B, Human Geography, 64(1), 1-16.

Kozak, N., Kozak, M.A. ve Kozak, M. (2018). *Genel turizm ilkeler-kavramlar,* Yedinci Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara.

Köroğlu, Ö. (2011). İş doyumu ve motivasyon düzeylerini etkileyen faktörlerin performansla ilişkisi: Turist rehberleri üzerine bir araştırma. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.

Köroğlu, Ö., Köroğlu, A. ve Alper, B. (2012). Doğaya dayalı gerçekleştirilen turizm faaliyetleri içerisinde turist rehberlerinin rolleri üzerine bir inceleme. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, *2012*(1), 131-139.

Köroğlu, Ö. (2013). Turist rehberlerinin iş yaşamındaki rolleri üzerine kavramsal bir değerlendirme. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (16), 91-112.

Mason, P. & Cheyne, J. (2000). Resıdents' attitudes to proposed tourısm development, *Annals of Tourism Research*, 27 (2), 391-411.

Mazor-Tregerman, M., Mansfeld, Y., & Elyada, O. (2017). Travel guidebooks and the construction of tourist identity. *Journal of Tourism and Cultural Change*, *15*(1), 80-98.

Mbaiwa, J. E. (2005). The socio-cultural impacts of tourism development in the Okavango Delta, Botswana. *Journal of Tourism and Cultural Change*, *2*(3), 163-185.

Moufakkir, O. (2013). Culture shock, what culture shock? Conceptualizing culture unrest in intercultural tourism and assessing its effect on tourists' perceptions and travel propensity. *Tourist studies*, *13*(3), 322-340.

Nelson, H.H. (1989). Tourism the sacred journey. In V.L. Smith (Ed.), The Host and Guest The Anthropology of Tourism (Vol 2. pp.1-21). Philadelphia: Pennsylvania Press.

Newman, D. M. (2016). *Sosyoloji Günlük Yaşamın Mimarisini Keşfetmek*, (A. Arslan, Çev.), Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara

Nunkoo, R., & Ramkissoon, H. (2007). Residents' perceptions of the socio-cultural impact of tourism in Mauritius. *Anatolia*, *18*(1), 138-145.

Okumus, B., Okumus, F., & McKercher, B. (2007). Incorporating local and international cuisines in the marketing of tourism destinations: The cases of Hong Kong and Turkey. *Tourism management*, *28*(1), 253-261

Özdemir, M. (1992). Turizmin Türkiye'nin Sosyoekonomik Yapısına Etkileri. Anatolia Turizm Yayınları Merkezi, Eskişehir.

Özsoy, A. (2019). *Profesyonel turist rehberlerinin kişilik özelliklerinin algılanan hizmet kalitesi üzerindeki rolü* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara

Öztürk, Y. (2020). Yerel halkın bölge turizmine bakış açılarının ve farkındalıklarının belirlenmesi üzerine Çankırı'da bir araştırma. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, *17*(3), 427-443.

Plog, S. C. (2001). Why destination areas rise and fall in popularity: An update of a cornell problems and conflicts. In H. Coccossis & Y. Psychraris (Eds.). The Regional Analysis and Policy (pp.273-297). Heidelberg: Physica-Verlag. Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly.

Polat, T. (2002). *Seyahat işletmelerinde profesyonel turist rehberliği, rehberlik mesleğinin sorunları ve çözüm önerileri üzerine bir alan araştırması* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Anadolu Üniversitesi, Sosyal bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Pond, K. (1993) The Professional Guide: Dynamics of Tour Guiding. New York: Van Nostrand Reinhold.

Pu, P., Cheng, L., Samarathunga, W. H. M. S. ve Wall, G. (2022). Tour guides' sustainable tourism practices in host-guest interactions: when Tibet meets the west? *Tourism Review*, (ahead-of-print).

Reisinger, Y., & Steiner, C. (2006). Reconceptualising interpretation: The role of tour guides in authentic tourism. *Current issues in tourism*, *9*(6), 481-498.

Rızaoğlu, B. (2012). Turizm davranışı (3.bs). Ankara: Detay Yayıncılık

Ritzer, G. (2012). *Modern Sosyoloji Kuramları*, (H. Hülür, Çev.), De-Ki Basın Yayın, Ankara.

Rooney, S. A. (2011). *Turizm bir sistemin analizi.* Detay Yayıncılık, Ankara.

Singla, M. (2014). A case study on socio-cultural impacts of tourism in the city of Jaipur, Rajasthan: India. *Journal of Business Management & Social Sciences Research*, *3*(2), 10-23.

Tan, S. K., Luh, D. B., & Kung, S. F. (2014). A taxonomy of creative tourists in creative tourism. *Tourism Management*, *42*, 248-259.

Tuna, M. (2012). *Sosyolojiye Giriş-Sosyolojinin Temel Tartışmaları*, Detay Yayıncılık, Ankara.

Usta, Ö. (2016). *Turizm genel ve yapısal yaklaşım,* Beşinci Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara.

Yavuz, H. ve Unur, K. (2021). Alanya'da yerel halkın turizmin sosyokültürel etkilerini algılamalarına yönelik karşılaştırmalı bir araştırma. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, *18*(3), 633-655.

Wallace, R. A. & Wolf, A. (2020). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*, (L. Elburuz ve M.R. Ayas, Çev.), Doğu Batı yayınları, Ankara.

Weiler, B., & Black, R. (2015). The changing face of the tour guide: One-way communicator to choreographer to co-creator of the tourist experience. *Tourism Recreation Research*, *40*(3), 364-378.

ÖZ GEÇMİŞ

Arş. Gör. Oğuz Çolak

Lisans derecesini 2017 yılında Kocaeli Üniversitesinden, yüksek lisans derecesinin 2020 yılında Sakarya Üniversitesinden almıştır. Yazar 2020 yılında başladığı doktora eğitimine devam etmektedir. Akademik kariyerine 2019 yılında Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesinde araştırma görevlisi olarak başlamıştır. Hâlen aynı kurumda görevine devam eden yazar akademik kariyeri boyunca ulusal ve uluslararası kongrelere katılmıştır. Yazarın kitap bölümü yazarlığı ve çeşitli dergilerde ulusal/uluslararası makaleleri de bulunmaktadır (Orcid No: 0000-0003-2917-3426).

Doç. Dr. Ömer Saraç

Lisans derecesini 2011 yılında Mustafa Kemal Üniversitesinden, yüksek lisans derecesini 2017 yılında Kastamonu Üniversitesinden, doktora derecesini 2020 yılın-

4. BÖLÜM

PSİKOLOJİ VE REHBERLİK

Ümit Şengel

İsmet Karataş

GİRİŞ

Psikoloji bilimi bireylerin ya da toplulukların her türlü eylemlerini, düşüncelerinin tezahürü olan davranışlarını ve bilinçaltındaki birikimlerini incelemektedir. Bu bağlamda psikoloji biliminde incelenen veriler ışığında elde edilen bilgiler ile insanların psikolojik kimlikleri oluşturulur. Ancak psikoloji bilimi sadece ampirik inceleme yapmak amacıyla ortaya çıkmamış olup pozitif bilim gelişmesinden çok önceki dönemlerde kullanıldığı söylenebilir. Örneğin Antik Dönemde Pergamon Antik Kenti'ndeki Asklepeion'da insanlar telkin yolu ile tedavi edildikleri görülmektedir. Buradan hareketle psikolojinin tarihin eski dönemlerinden beri insanlara fayda sağlayan bir araç olarak kullanıldığı ve insanların mental sağlık açısından yararlı bir şekilde kullanıldığı söylenebilir.

Tarihsel süreç içerisinde, çalışma hayatı psikolojinin gelişimini etkileyen önemli bir unsur olarak varlığı hissedilen konulardan biri olmuştur. Çünkü insanlığın varoluşundan bugüne kadar insanlar hayatlarının devamı için çalışmak zorunda kalmışlardır. Nitekim Sanayi Devrimi, Fransız İhtilali ve Aydınlanma düşüncesi gibi gelişmelerle birlikte çalışanların ağır çalışma koşullarında belli düzenlemeler yapılmış ve insanlar psikolojilerine iyi gelebilecek aktiviteler yapabilecekleri boş zaman ile ilgili haklar elde etmiştir. Bu gelişmenin yaşanmasında üretimde makineleşmenin artması ve sendikalaşama faaliyetlerinin büyük bir rolü

sağladığı görülmektedir. Ayrıca turizm hareketlerine katılıp psikolojik olarak tatmin olmuş bireylerin tekrar üretim sürecine geçtiği ve üretimde üretkenlik kazandıkları söylenebilir. Karmaşıklığı ve değişebilirliği yüksek olsa da turist psikolojisi tur başarısını etkilemektedir. Tur başarısını etkileyen diğer önemli psikolojik hâkimiyete sahip olması gereken grup turist rehberleridir. Rehberler turu yönetirken psikolojik yenilenme ihtiyacına sahip farklı sayıdaki turistleri yönetmek durumundadır. Bu bağlamda rehberlerin kendi psikolojilerinin sağlam olması oldukça önemlidir.

KAYNAKÇA

Akçin, N. (2019). Uzun Süreli Seyahatlerin Katılımcılar Üzerindeki Psikolojik Etkilerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Sakarya: Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Akgündüz, Y. (2016). Turist, Turizm ve Turist Psikolojisi. E. Duran ve C. Aslan (Ed)., İçinde *Turizmin Sosyal Psikolojik Dinamikleri Kitabı*, Çanakkale: Paradigma Akademi Basın Yayın Dağıtım

Akgündüz, Y. (2016). Turist, Turizm ve Turist Psikolojisi. E. Duran ve C. Aslan (Ed.), İçinde *Turizmin Sosyal Psikolojik Dinamikleri*, İstanbul: Paradigma Akademi

Avcukurt, C. (2015). Turizm Sosyolojisi genel ve Yapısal Yaklaşım. Ankara: Detay Yayıncılık

Doğan, H. Z. (2004). *Turizmin Sosyokültürel Temelleri*. Ankara: Detay Yayıncılık

Jang, S. S., & Wu, C. M. E. (2006). Seniors' travel motivation and the influential factors: An examination of Taiwanese seniors. *Tourism management*, *27*(2), 306-316.

Karasakal, S. ve Dursun, A. (2018). Destinasyona yönelik itici ve çekici faktörler: bir literatür incelemesi. *Journal of Recreation and Tourism Research*, *5*(1), 23-37.

Korstanje, M., & Busby, G. (2010). Understanding the bible as the roots of physical displacement: The origin of tourism. *E-review of Tourism Research*, *8*(3), 95-11

Le Bon, G. (2002). *The crowd: A study of the popular mind*. New York: Courier Corporation.

Mehmetoğlu, S. (1992). Psikoloji Bilimindeki Gelişmelerin Yönetim Teorisine ve Günümüz İşletme Yönetimine Katkıları. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi SBE

Page, S. J. ve Connel, J. (2006). *Tourism- A Modern Synthesis*. London: Thompson Press

Page, S. J. (2016). *Turizm İşletmeciliği*. Z. Öter (Çev.), Ankara: Nobel Yayıncılık

Polat, S. A. (2015). Turistlerin tatil dönemlerinde sergiledikleri liminoid davranışlar. *Sosyoekonomi*, *23*(26), 99-118.

Rızaoğlu, B. (2004). *Turizm ve Toplumsallaşma*. Ankara: Detay Yayıncılık

Roney, S. A. (2011). *Turizm – Bir Sistemin Analizi*. Ankara: Detay Yayıncılık

Šimková, E. ve Holzner, J. (2014). Motivation of tourism participants. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, *159*, 660-664.

Usta, Ö. (2014). *Turizm- Genel ve Yapısal Yaklaşım*. Ankara: Detay Yayıncılık

Worldometers. (2022). Current World Population. https://www.worldometers.info/world-population/, Erişim Tarihi: 06.09.2023

Yenipınar, U. ve Zorkirişci, A. (2013). Türkiye ve Avrupa Birliği ülkelerinde turist rehberliği eğitimi. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *10*(2), 111-136.

Yıldırım, E. ve Bozkurt, İ. (2022). Turizmin Psikoloji Disiplini ile Kesişimi. Editörler: İ. İlhan ve A. Özk0oç (Ed.), İçinde *Disiplinler Arası Boyutuyla Turizm*, İstanbul: Değişim Yayınları

ÖZ GEÇMİŞ

Doç. Dr. Ümit Şengel

Ümit Şengel, 1989'da Muş ilinin Hasköy ilçesine bağlı Koğuktaş köyünde dünyaya geldi. İlk ve ortaöğrenimini Muş'ta tamamladı. 2011yılında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Turizm İşletmeciliği bölümünden mezun oldu. 2014 yılında İstanbul Üniversitesinden İktisat Teorisi, 2015 yılında ise Sakarya Üniversitesinden Turizm İşletmeciliği yüksek lisans programlarından mezun oldu. 2019 yılında ise Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesinden Turizm İşletmeciliği alanında doktor ünvanı elde etti. 2012 yılında Sakarya Üniversitesi İşletme Fakültesi Turizm İşletmeciliği bölümüne araştırma görevlisi olarak atandı. 2021 yılında Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesine dr. öğr. üyesi, 2023 yılında ise aynı üniversiteye doçent olarak atandı. Şengel'in ulusal ve uluslararası toplantılarda sunulmuş ve çeşitli dergilerde yayınlanmış bilimsel çalışmaları bulunmaktadır.

5. BÖLÜM

ANTROPOLOJİ VE REHBERLİK

Veli Ceylan

GİRİŞ

İnsanların biyolojik kökenini ve sosyokültürel gelişimini irdeleyen bir bilim dalı olan antropoloji, bütünsel olarak türün evrimi ve biyolojik çeşitliliğin yanı sıra kültürel normları, sosyal kurumları ve inançları da incelemektedir. Kültürel antropoloji, fiziksel antropoloji, dilbilimsel antropoloji ve arkeoloji gibi birçok alt dalı bulunan antropoloji, turizm araştırmalarında da önemli bir yere sahiptir (Wiles, 2020). Turizm ve antropoloji çalışmalarının kesişim noktası olarak ortaya çıkan turizm antropolojisi, insanların çevre, kültür ve toplum arasındaki etkileşimini turizm bağlamında inceleyen çok yönlü bir çalışma alanıdır. Disiplinler arası bir yaklaşım olan turizm antropolojisi, seyahat motivasyonlarını incelemek için antropolojinin metodolojisinden yararlanmaktadır (Stronza, 2001).

Bir destinasyonu ziyaret eden turistlerle etkileşime geçen ilk kişilerden biri olan turist rehberleri kültür aktarıcısı görevi üstlenmektedir. Rehberler; turistlerin yerel kültürü ve gelenekleri algılaması ve anlamlandırması açısından önem arz etmektedir. Kültürel çeviri ve kültür müzakeresi sürecinde de anahtar rol üstlenen turist rehberleri, meslek bilgisinin yanı sıra edinmiş olduğu sosyolojik ve antropolojik bilgiler ışığında bu aktarımları başarılı bir şekilde gerçekleştirebilmektedir.

Kitabın bu bölümünde antropoloji ve turist rehberliği ilişkisi irdelenmiştir. Bu doğrultuda öncelikle antropoloji kavramı tanımlanmış ve antropoloji biliminin tarihsel gelişimi aktarılmıştır. Antropoloji ve turizm ilişkisi, turizm antropolojisi bağlamında açıklanarak antropoloji ve rehberlik arasındaki ilişki incelenmiştir. Turist rehberleri kültür aktarıcılığı rolü üstlendiği için antropoloji ve rehberlik ilişki bu bağlamda değerlendirilmiştir. Ayrıca bir turist rehberinin neden antropolojik bilgiye sahip olması gerektiği, bölümün sonunda yer alan örnek olayda açıklanmıştır.

SONUÇ

Antropolojinin temel metodolojisi kapsamında turizm ve turist rehberliği bağlantısının incelendiği bu bölümde iki farklı alanın arasında çok kapsamlı bir ilişkinin bulunduğu ortaya konulmuştur. Bölümün temasını turist rehberlerinin kültür aktarımındaki rolleri oluşturmuştur. Turistler ve yerel halk ile kültür arasındaki en önemli bağlantılardan birini oluşturan turist rehberleri; kültür elçisi, arabulucu, tercüman ve eğitmen gibi rolleri de üstlenebilmektedir. Turist rehberlerinin yeterli düzeyde antropoloji bilgisine sahip olması, tüm bu rollerin sağlıklı bir şekilde yerine getirilmesi hususunda etkilidir. Bölümün sonunda yer alan örnek olay, turist rehberinin antropoloji bilgisine sahip olduğunda diğer meslektaşlarına oranla ortaya çıkan avantajları açıklamaktadır. Antropoloji çalışmaları antropologların yanı sıra turist rehberliği gibi insan iletişiminin önemli olduğu diğer meslek dalları için de önem arz etmektedir. Antropolojinin turist rehberliğiyle entegrasyonu yalnızca aktarılan bilginin çeşitlendirilmesini sağlamamakta, aynı zamanda sorumlu ve sürdürülebilir turizm hareketinin gelişiminde önemli rol oynamaktadır. Antropoloji ile turist rehberliği çalışmalarının arasındaki bağlantı ve ilişki arttıkça turist rehberliği mesleğinin gelişimi olumlu yönde etkilenecektir.

KAYNAKÇA

Abalkheel, A., & Sourani, M. (2023). Exploring the evolution of functional linguistics: linking Arabic theoretical linguistics with modern linguistics. *Cogent Arts & Humanities, 10*(1), 2207264.

Antón, S. C., Malhi, R. S., & Fuentes, A. (2018). Race and diversity in US biological anthropology: A decade of AAPA initiatives. *American Journal of Physical Anthropology, 165*, 158-180.

Barnard, A. (2011). *Social Anthropology and Human Origins*. Cambridge University Press.

Berno, T., & Ward, C. (2005). Innocence abroad: A pocket guide to psychological research on tourism. *American Psychologist, 60*(6), 593.

Binford, L. R. (1982). The archaeology of place. *Journal of Anthropological Archaeology, 1*(1), 5-31.

Buikstra, J. E., DeWitte, S. N., Agarwal, S. C., Baker, B. J., Bartelink, E. J., Berger, E., ... & Zakrzewski, S. R. (2022). Twenty-first century bioarchaeology: Taking stock and moving forward. *American Journal of Biological Anthropology, 178*, 54-114.

Chambers, E. (2005). Can the Anthropology of Tourism make us better Travelers? *NAPA Bulletin, 23*(1), 27-44.

Crate, S. A. (2011). Climate and culture: anthropology in the era of contemporary climate change. *Annual Review of Anthropology, 40,* 175-194.

Cudny, W. (2013). Festival tourism–the concept, key functions and dysfunctions in the context of tourism geography studies. *Geographical Journal, 65*(2), 105-118.

Diah, N. M., Hossain, D. M., Mustari, S., & Ramli, N. S. (2014). An overview of the anthropological theories. *International Journal of Humanities and Social Science, 4*(1), 155-164.

Doja, A. (2020). Lévi-Strauss's heroic anthropology facing contemporary problems of the modern world. *Reviews in Anthropology, 49*(1-2), 4-38.

Galani-Moutafi, V. (2004). Tourism research on Greece: A critical overview. *Annals of Tourism Research, 31*(1), 157-179.

Geertz, C. (2002). An inconstant profession: The anthropological life in interesting times. *Annual Review of Anthropology, 31*(1), 1-19.

Hahn, R. A., & Inhorn, M. C. (2008). *Anthropology and Public Health: Bridging Differences in Culture and Society*. Oxford University Press.

MacCannell, D. (2013). *The Tourist: A New Theory of the Leisure Class.* University of California Press.

Mesoudi, A., Whiten, A., & Laland, K. N. (2006). Towards a unified science of cultural evolution. *Behavioral and Brain Sciences, 29*(4), 329-347.

Mukhopadhyay, C., & Henze, R. C. (2003). Using anthropology to make sense of human diversity. *Phi Delta Kappan, 84*(9), 669-678.

Munn, N. D. (1992). The cultural anthropology of time: A critical essay. *Annual Review of Anthropology, 21*(1), 93-123.

Nash, D., & Smith, V. L. (1991). Anthropology and tourism. *Annals of Tourism Research, 18*(1), 12-25.

Pan, S. Y., Gao, M., Kim, H., Shah, K. J., Pei, S. L., & Chiang, P. C. (2018). Advances and challenges in sustainable tourism toward a green economy. *Science of the Total Environment, 635*, 452-469.

Prakash, M., & Chowdhary, N. (2010). Tour guides: Roles, challenges and desired competences A review of literature. *International Journal of Hospitality & Tourism Systems, 3*(1).

Reisinger, Y., & Dimanche, F. (2010). *International Tourism*. Routledge.

Rylko-Bauer, B., Singer, M., & Willigen, J. V. (2006). Reclaiming applied anthropology: Its past, present, and future. *American Anthropologist, 108*(1), 178-190.

Sağbaş, N. Ö., & Özdemir, M. (2021). Türk eğitim sistemindeki kozmik yapının felsefesi. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES), 54*(3), 921-946.

Salazar, N. B. (2013). Imagineering otherness: Anthropological legacies in contemporary tourism. *Anthropological Quarterly,* 669-696.

Sato, M. (2005). The development of conceptual framework in physiological anthropology. *Journal of Physiological Anthropology and Applied Human Science, 24*(4), 289-295.

Selstad, L. (2007). The social anthropology of the tourist experience. Exploring the "middle role". *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism, 7*(1), 19-33.

Stronza, A. (2001). Anthropology of tourism: Forging new ground for ecotourism and other alternatives. *Annual Review of Anthropology, 30*(1), 261-283.

Sullivan, G. (2008). Three Boasian Women: Margaret Mead, Ruth Benedict, and Ruth Landes. *Reviews in Anthropology, 37*(2-3), 201-230.

Tribe, J. (1997). The indiscipline of tourism. *Annals of Tourism Research, 24*(3), 638-657.

Wang, Y., Huang, S., & Kim, A. K. (2015). Toward a framework integrating authenticity and integrity in heritage tourism. *Journal of Sustainable Tourism, 23*(10), 1468-1481.

Wiles, E. (2020). Three branches of literary anthropology: Sources, styles, subject matter. *Ethnography, 21*(2), 280-295.

Withers, C. W. (2008). *Placing The Enlightenment: Thinking Geographically About the Age of Reason*. University of Chicago Press.

Rylko-Bauer, B., Singer, M., & Willigen, J. V. (2006). Reclaiming applied anthropology: Its past, present, and future. *American Anthropologist, 108*(1), 178-190.

Sağbaş, N. Ö. ve Özdemir, M. (2021). Türk eğitim sistemindeki kozmik yapının felsefesi. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES), 54*(3), 921-946.

Salazar, N. B. (2013). Imagineering otherness: Anthropological legacies in contemporary tourism. *Anthropological Quarterly,* 669-696.

Sato, M. (2005). The development of conceptual framework in physiological anthropology. *Journal of Physiological Anthropology and Applied Human Science, 24*(4), 289-295.

Selstad, L. (2007). The social anthropology of the tourist experience. Exploring the "middle role". *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism, 7*(1), 19-33.

Stronza, A. (2001). Anthropology of tourism: Forging new ground for ecotourism and other alternatives. *Annual Review of Anthropology, 30*(1), 261-283.

Sullivan, G. (2008). Three Boasian Women: Margaret Mead, Ruth Benedict, and Ruth Landes. *Reviews in Anthropology, 37*(2-3), 201-230.

Tribe, J. (1997). The indiscipline of tourism. *Annals of Tourism Research, 24*(3), 638-657.

Wang, Y., Huang, S., & Kim, A. K. (2015). Toward a framework integrating authenticity and integrity in heritage tourism. *Journal of Sustainable Tourism, 23*(10), 1468-1481.

Wiles, E. (2020). Three branches of literary anthropology: Sources, styles, subject matter. *Ethnography, 21*(2), 280-295.

Withers, C. W. (2008). *Placing The Enlightenment: Thinking Geographically About the Age of Reason*. University of Chicago Press.

ÖZ GEÇMİŞ

Arş. Gör. Veli Ceylan

Veli Ceylan, lisans öğrenimini Gazi Üniversitesi Gastronomi ve Mutfak Sanatları bölümünde tamamladı. Sonrasında Gazi Üniversitesi Gastronomi ve Mutfak Sanatları ana bilim dalında yüksek lisans öğrenimini tamamladı (2020). Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi G85astronomi ve Mutfak Sanatları ana bilim dalında doktora eğitimine devam etmektedir. 2018 yılından itibaren Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Turizm Fakültesi Gastronomi ve Mutfak Sanatları bölümünde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır. Gastronomi, turizm ve beslenme alanında çalışmaları bulunmaktadır.

6. BÖLÜM

MİTOLOJİ VE REHBERLİK

Burhanettin Zengin

Uğur Zeren

GİRİŞ

"Mythos bir canlıdan insan üreten söylemdir. İnsanın kendini doğadan ayırmasının, düş görmesinin, aynı bedende farklı anlamlar ve kimlikler yüklenmesinin yegâne yoludur." (Gezgin, 2022, s. 11). Mythos, yani söz insanı diğer canlılardan ayıran en önemli unsurdur. İnsan tarih boyunca kendini ifade etme gereği duymuş ve söz ile iletişim kurmayı sağlamış bir canlıdır. Özellikle Prehistorik dönemlere bakıldığında insanın anlamlandıramadığı her şey için mit ürettiğini söylemek mümkündür. Bu mitler dünyanın oluşumunu, zamanı, ölümü, doğayı ya da tanrıları ele alabilir fakat hepsi ortak bir paydada buluşur: *"Bir yaratılışın öyküsü…".*

Yazılı ve yazılı olmayan belli başlı mitoslar günümüze ulaşırken bunların birçoğu tarih içerisinde kaybolup gitmiştir. Günümüze ulaşmayı başaran mitoslara bakıldığında mağaralara çizilen resimler, ritüeller veya Olympos Tanrıları insanlara bir inancı ve kutsal olanı aktarmaktadır. Her ne kadar mitoslar günümüzde geçerliliğini yitirmiş olsa da mitosların sahip olduğu etkileyicilik insanların ilgisini çekmeye devam etmektedir. Bir tarihi, kenti veya kişiliği mitoloji ile birleştirmek anlatıma büyülü bir zenginlik katmaktadır. Salt bilgi ile mitoloji bir araya getirildiğinde insanların gittikleri yerle daha güçlü bir bağ kurdukları söylenebilir. Bu nedenle mitoloji, turistik çekicilik ve turist motivasyonu için kullanılabilecek önemli bir araçtır. Bu bölümün konusunu mit, mitos ve mitoloji kavramlarının tanımları, mitlerin sınıflandırılması ve tarihsel gelişimi, turist rehberliği ve mitoloji arasındaki ilişki oluşturacaktır.

6.1. Kavramsal Açıdan Mit ve Mitoloji

Mit, Türk Dil Kurumu tarafından *"Geleneksel olarak yayılan veya toplumun hayal gücü etkisiyle biçim değiştiren, alegorik bir anlatımı olan halk hikâyesi."* şeklinde

ristlerin yaşadığı deneyimleri zenginleştirmekle birlikte seyahat ettikleri destinasyonu daha iyi algılamalarını ve o destinasyon ile daha yakın bir bağ kurmalarını sağlamaktadır.

Ziyaret edilen yerin sosyokültürel unsurlarının bir taşıyıcısı olan mitosların tur esnasında iyi bir şekilde aktarılması ziyaretçilerin seyahatlerinden aldıkları hazzı artırmakla birlikte destinasyonun çekiciliğini yükseltmektedir. Mitler, ziyaretçilerin gittikleri destinasyonu tekrar ziyaret etmelerini ve seyahat ettikleri destinasyonu başkalarına da önermelerini sağlayabilir. Ayrıca mitlerin ilgi çekici ve akılda kalıcı olması, turistlerin tur esnasında bu anlatıları dinlemesi gerek tur aracı içerisinde gerekse ziyaret edilen destinasyonlarda daha keyifli vakit geçirmelerini sağlamaktadır. Bu sebeple turist rehberlerinin ve turist rehberi adaylarının iyi bir mitoloji bilgisinin olması önem teşkil etmektedir.

KAYNAKÇA

Armstrong, K. (2005). *Mitlerin Kısa Tarihi* (Çev. Şendil, D.) İstanbul: Merkez.

Arsebük, G. (1995). *İnsan ve Evrim*. İstanbul: Ege.

Aubert, M., Lebe, R., Oktaviana, A. A. vd. (2019). Earliest Hunting Scene in Prehistoric Art. *Nature 576*, 442–445. Erişim: https://doi.org/10.1038/s41586-019-1806-y

Bayat, F. (2005). *Mitolojiye Giriş*. Çorum: Karam.

Bayat, F. (2017). *Mitolojiye Giriş* (6. Basım). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Berke, Z. (2020). İki Ayrı Perspektiften Mitos-Logos İlişkisi. *Kaygı: Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi, 19 (1)*, 135-151.

Bica, I. & Schuster, E. (2021). The Role of Myths, Legends, and Stories in Tourism. Case Study: Bistrica City (Romania)-Destination for Spiritual Tourism. *Journal of Tourism & Sports Management (JTSM), 4 (1),* 681-691.

Campbell, J. (2010). *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu* (2.Basım). İstanbul: Kabalcı.

Cole, J. (2017). Assessing The Calorific Significance of Episodes of Human Cannibalism in the Palaeolithic. *Scientific Reports 7 (44707).* Erişim: https://www.nature.com/ articles/srep44707

Çelebi, B. (2022). Kadın Şişmanlığının Tarihsel Evrimi. *https://aktuelarkeoloji.com.tr/ kategori/yazilar/kadinin-sismanliginin-tarihsel-evrimi adresinden elde edildi.* (Erişim Tarihi: 05.08.23).

Çoruhlu, Y. (2002). *Türk Mitolojisinin Anahatları*. İstanbul: Kabalcı.

Düring, B. S. (Nisan, 2006). Sub-Floor Burials at Çatalhöyük: Exploring Relations Between the Dead, Houses, and the Living. *5th International Conference on the Archaeology of the Ancient Near East*, 603-620, Cordoba.

Eliade, M. (2001). *Mitlerin Özellikleri* (Çev. Rıfat, S.). İstanbul: Om Yayınevi.

Erdal, T. (2018). Türk ve Dünya Mitlerinde İnsanın Yaratılışı ve Toprak, *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi (61)*, 113-126.

Erhat, A. (1996). *Mitoloji Sözlüğü* (6. Basım). İstanbul: Remzi.

Gezgin, İ. (2016). *Sanatın Mitolojisi*. İstanbul: Sel.

Gezgin, İ. (2021). *Homo Narrans: İnsan Niçin Anlatır?* İstanbul: Redingot.

Gezgin, İ. (2022). *Gılgamış: Tabletler Ne Anlatır? Homo Sapiens'in İlk Trajedisi.* İstanbul: Redingot.

Goren-Inbar, N. (1986). A Figurine from the Acheulian Site of Berekhat Ram. Mitekufat Haeven: Journal of the Israel Prehistoric Society, pp: 7-12. Erişim: http://www.jstor.org/stable/23373142

Gürbüzer, D. E. (2021). Mitolojiye Giriş. Tolga Fahri Çakmak (Ed.), *Turist Rehberleri İçin Genel Mitoloji Cilt I* içinde (s. 1-31). Ankara: Detay.

Hodder, I. (2006). *Çatalhöyük: Leoparın Öyküsü* (Çev. Şendil, D.). İstanbul: Yapı Kredi.

Honko, L. (1972). The Problem of Defining Myth. *Scripta Instituti Donneriani Aboensis 6*, 8-19. (Doi: 10.30674/scripta.67066).

Kara, M. (Ekim, 2006). Asya Toplumlarında Ortak Bir Kültür Ögesi: On İki Hayvanlı Takvim. *Proceedings of the Second International Conference of Asian Philosophical Association*, s. 331-341, Busan/Güney Kore.

Karimova, G. ve Türkmen, F. (2022). Kazakistan'da Hayvan Kültü ve 12 Hayvanlı Halk Takvimi, *Folklor Akademi Dergisi, 5 (1)*, 41 – 47.

Kaynak, İ. H. (2012). İnsanın Anlam Arayışında Din ve Mitlerin Rolü. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi, 1 (1)*, 673-682.

Korstanje, M. E. (2018). Myths As Guidelines in Tourism Research. *Turismo: Estudos &Práticas (RTEP/UERN), Mossoró/RN, 7 (1),* 7-21.

Kozak, N., Kozak, M. A. ve Kozak, M. (2021). *"Genel Turizm: İlkeler- Kavramlar".* Ankara:D Detay.

Kurt, A. O. ve Göler, M. E. (2017). Anad0olu'da İlk Tapınak: Göbeklitepe. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi 21(2)*, 1107-1138. (Doi: https://doi.org/10.18505/cuid.334942).

Lewin, R. (1997). *Modern İnsanın Kökeni* (Çev. Özüaydın, N.). Ankara: Tübitak.

Lidell, H.G. & Scott, R. (1996). *A Greek-English Lexicon.* Oxford: Clendon Press.

Lumley, M. A. (2015). L'homme de Tautavel. Un Homo Erectus Européen Evolué. Homo Erectus Tautavelensis. *L'Anthropologie, 119 (3)*, 303-348.

March, J. (2014). *Klasik Mitler* (Çev. Lim, S.) İstanbul: İletişim.

Marler, J.C. & Haarmann, H. (2007). The Goddess and the Bear Hybrid Imagery and Symbolism at Çatalhöyük. *Archaeomythology 3 (1)*, 48-79.

Necatigil, B. (1988). *100 Soruda Mitologya*. İstanbul: Gerçek.

Nielsen, M., Langley, M. & Shipton, C. & Kapitány, R. (2020). Homo Neanderthalensis and The Evolutionary Origins of Ritual in Homo Sapiens. *Philosophical Transactions of The Royal Society B Biological Sciences, 375*. (Doi: 10.1098/rstb.2019.0424).

Özdemir, M. (2021). Mağara Resimleri Bize Ne Anlatır? Paleolitik Çağ Mağara Resimleri Bağlamında Tarih Öncesi İnancına İlişkin Bazı Sorgulamalar. *Tarih ve Gelecek Dergisi 7*, 825-843.

Özdöl Kutlu, S. (2011). Çanak Çömleksiz Neolitik Çağda Güneydoğu Anadolu'da Din ve Sosyal Yapı. *Tarih İncelemeleri Dergisi, 26 (1),* 173-199.

Papagianni, D. & Morse, M. A. (2017). *Neandertal: Modern Bilim Onların Hikâyesini Yeniden Yazdı* (Çev. Kelso, U. İ.). Ankara: Trend.

Pérez-Aranda, J. R., Guerreiro, M. & Mendes, J. (2015). Are Myths and Legends Used in Tourism Communication as a Resource? The Case of Algarve Online Brochures. *Enlightening Tourism: A Pathmaking Journal, 5 (1)*, 65-99.

Pike, A.W.G., Hoffmann, D.L., García-Diez, M., Pettitt, P., González, J. J. & De Balbin-Behrmann, R., González Sainz, C., Heras, C., Lasheras, J.A., Montes-Barquín, R. & Zilhão, J. (2012). U-Series Dating of Paleolithic Art in 11 Caves in Spain. *Science 336 (6087)*, 1409-1413. (Doi: 10.1126/science.1224185).

Polat, S. A. ve Batman, O. (2010). Efsanelerin Turistik Çekicilik Üzerine Etkileri: Profesyonel Turist Rehberlerine Yönelik Bir Araştırma. *Social Sciences, 5 (4),* 367-395. Erişim: https://dergipark.org.tr/tr/pub/nwsasocial/issue/20101/213680

Pop, E., Kuijper, W., van Hees, E., Smith, G., García-Moreno, A., Kindler, L., Gaudzinski-Windheuser, S. & Roebroeks, W. (2016). Fires at Neumark-Nord 2, Germany: An analysis of fire proxies from a Last Interglacial Middle Palaeolithic basin site. *Journal of Field Archaeology, 41 (5)*, 603-617. (Doi: 10.1080/00934690.2016.1208518).

Rosenberg, D. (2003). *Dünya Mitolojisi: Büyük Destan ve Söylenceler Antolojisi* (3. Basım). İstanbul: İmge.

Russell, N. (2019). Spirit Birds at Neolithic Çatalhöyük. *Environmental Archaeology, 24 (4),* 377-386. (Doi: 10.1080/14614103.2017.1422685).

Schmidt, K. (2007). *Taş Çağı Avcılarının Gizemli Kutsal Alanı Göbekli Tepe: En Eski Tapınağı Yapanlar* (Çev. Aslan, R.) İstanbul: Arkeoloji ve Sanat.

Turak, Ö. (2022). *Eski Yunan Mitolojisi: Kozmogoni-Teogoni ve Tanrısal Varlıklar*. İzmir: Sakin.

Twiss, K. C. & Russell, N. (2009). Taking The Bull By The Horns: Ideology, Masculinity, and Cattle Horns at Çatalhöyük (Turkey). *Paléorient, 35 (2)*, 19–32. Erişim: http://www.jstor.org/stable/41496866

Uhri, A. (2010). *Anadolu'da Ölümün Tarih Öncesi.* İstanbul: Ege.

Uzunel, Ö. (2022). Göbeklitepe'deki C ve H Sembolizmi Üzerine Bir Kurgu Denemesi. *Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi, 6 (2)*, 1-33. (Doi: 10.47088/utad.1215561).

Uygur, S. M., Demirer, D. ve Hatırnaz, B. (2017). Turizm Pazarlamasında Alternatif Bir Araç Olarak Hikâyelerin Kullanımı. *The Journal Of Academic Social Science 5 (42),* 349-366. Erişim: https://asosjournal.com/?mod=tammetin&makaleadi=&makaleurl=576100 403_12054%20Beyza%20HATIRNAZ.pdf&key=34354

Uysal, G. (Mart, 2011). *Mağara Sanatı*. Sözel Bildiri, 5. Ulusal Speleoloji Sempozyumu, İstanbul.

Antik Kaynaklar

Thegonia & İşler ve Günler, Çev. A. Erhat & S. Eyüboğlu, İstanbul, 2016.

İnternet Kaynakları

https://sozluk.gov.tr (Erişim: 15.06.2023)

https://dictionary.cambridge.org/tr/sözlük/ingilizce-türkçe/myth (Erişim: 15.06.2023).

7. BÖLÜM

DİNLER TARİHİ VE REHBERLİK

Zekiye Nur Akyürekli

"Din bir vicdan meselesidir, herkes vicdanının emrine uymakta serbesttir."
Mustafa Kemal Atatürk

GİRİŞ

Dinî amaçlarla gerçekleştirilen seyahatler, ritüeller ve festivaller turizmin tarihsel kökenlerini oluşturan en eski örneklerden biri olarak kabul edilmektedir (Collins-Kreiner, 2020, s. 2). Örneğin 30.000 yıl önce Avusturya'daki Aborjinlerin katıldığı ritüeller, törenler ve festivaller, dünyanın en eski tapınağı olarak kabul edilen Göbeklitepe, İngiltere'nin en eski tapınak ve ritüel alanı olan Stonhenge, Mısır medeniyeti dönemine ait dinî törenler ve Aziz Paulus'un gerçekleştirdiği misyon yolculukları; dinî amaçların topluluklar arası etkileşimdeki ve seyahatlerdeki payını gösteren önemli örneklerden yalnızca birkaçını temsil etmektedir (Blackwell, 2007, s. 35-36; Seyer ve Müller, 2011, s. 45-46). Din ve turizm arasındaki ilişkinin tarihsel kökenine ve önemine verilebilecek bir başka örnek Thomas Cook (Hunter, 2004, s. 30) ve oğlu John Mason Cook'un 1869'da Kutsal Topraklara düzenlediği Grand Tour'dur (büyük tur). Filistin bölgesine düzenlenen bu tur; elit turizmden kitlesel turizme, dar görüşlülükten geniş görüşlülüğe ve hacıların turistlere dönüştüğü döneme büyük oranda katkı sağlamıştır (Larsen, 2000, s. 330). Tüm bu örnekler, dinî inançların tarih boyunca insanların seyahat tercihlerini etkilemesindeki ve şekillendirmesindeki payına birer cevap niteliği taşımaktadır. Eski dönemlerde olduğu gibi modern dünyada da turizm ve din, çeşitli biçimlerde birbirine bağlılık göstermektedir. Kavramsal olarak din olmadan turizm ve turizm olmadan din devam edebilir gibi görünse de gerçek hayatta dinin ve turizmin yoğun şekilde etkileşimde olduğu yadsınamaz bir gerçektir (Stausberg, 2011, s. 2).

da destek olmaktadır. Bir başka ifadeyle, dinî, kültürel çeşitliliğin ve toplumsal anlayışın her iki disiplin içerisinde önemli bir konuma sahip olduğu anlaşılmaktadır. Turizm rehberliğinde dinler tarihi eğitimi öğretimi profesyonel gelişim ve çeşitlenen turist taleplerini karşılamada da önemli bir rol üstlenmektedir. Özellikle inanç turizmi gibi uzmanlaşma gerektiren alanlarda, dinler tarihi bilgisi turist rehberlerine inançların ve kültürel bağlamın daha iyi aktarılması ve tanıtılması için etkili bir araç sağlamaktadır. Nitekim dinler tarihi eğitimi ile turist rehberlerine farklı din ve kültürleri daha derinlemesine anlama ve etkili rehberlik yetenekleri kazandırma imkânı sunulmaktadır. Böylece dinler tarihi alanında nitelikli eğitim ile ziyaretçilere daha kaliteli deneyimler sunulurken kültürler arası anlayış ve etkileşim de desteklenmektedir. Bu sebeple ileriye dönük araştırmalarda dinler tarihi ve turizm rehberliği alanları daha bütüncül bir bakış açısıyla ele alınmalı ve daha kapsamlı bir şekilde incelenmelidir. Bu konunun geniş bir perspektifle ele alınması, din ve turizm arasındaki ilişkinin daha derinlemesine anlaşılmasına olanak sağlayacaktır. Sonuç olarak, her iki disiplin için gerçekleştirilecek çalışmalar hem alan yazına hem de uygulamaya önemli katkılar sunacaktır.

Bu bölümde, dinler tarihi ve turizm rehberliği arasındaki ilişki genel bir çerçevede ele alınarak okuyucuya sunulmuştur. Ancak konunun daha anlaşılabilir olması ve kapsamlı şekilde incelenebilmesi için ilave okumaların ve araştırmaların yapılması gerekmektedir. Bu kapsamda yapılacak okumalar ve araştırmalarda arkeoloji, antropoloji, coğrafya, sosyoloji, mimarlık, sanat tarihi, etnografya vb. gibi her iki disiplin için de önemli olan alanlardan faydalanmanın konuya daha geniş bir perspektif kazandıracağı düşünülmektedir. Mircea Eliade'nin "Dinsel İnançlar ve Düşünceler" isimli üç ciltlik eseri, Muazzez İlmiye Çığ'ın kaynakları ve Sigmund Freud'un "Dinin Kökenleri" adlı çalışması dinî konulara ilgi duyan bireylere daha derinlemesine keşifler yapmaları için öneri olarak sunulabilir.

KAYNAKÇA

Akyürekli, Z. N. (2023). “Anadolu’da Hristiyanlık ve İnanç Turizmi: Fenomenolojik Bir Çalışma”. *Yüksek Lisans Tezi*. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

Alıcı, M. (2005). "Kutsal’a Giden Yol: Dinler Tarihi’nde Bir Metodolojik Yaklaşım veya Bir Bilim Olarak Din Fenomenolojisi". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi,* 5(2), 73-120.

Alıcı, M. (2009). "Dünyanın Yerel Bilimi: Dinler Tarihi". *Türk Bilimsel Derlemeler* Dergisi, (1), 153-179.

Armstrong, K. (1997). "Sacred Space: The Holiness of Islamic Jerusalem". *Journal of Islamicjerusalem Studies,* 1(1), 5-21.

Armstrong, K. (2017). *Tanrı'nın Tarihi*. (Çev. O. Özel, H. Koyukan, K. Emiroğlu) Pegasus Yayınları, İstanbul.

Arslanoğlu, İ. (2013). "Kültür ve Medeniyet Kavramları". *Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 1-21.

Aydın, F. (2018). *Yahudilik: Tarih, İnanç, İbadet, Kültür.* Mahya Yayıncılık, İstanbul.

Aydın, M. (1994). "Deyn". *İslam Ansiklopedisi*. Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul, IX. 266-268.

Aydın, M. (2015). *Dinler Tarihine Giriş.* Literatürk, Konya.

Batman, O., Yıldırgan, R. ve Demirtaş, N. (2001). *Turizm Rehberliği*. Değişim Yayınları, Sakarya.

Batuk, C. (2009). "Türkiye'de Dinler Tarihi Çalışmalarının Tarihsel Seyri". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 9(4), 70-97.

Blackwell, R. (2007). "Motivations for religious tourism, pilgrimage, festivals and events". *Religious tourism and pilgrimage festivals management: An international perspective*, 35-47.

Cachia, P. (2017). *A history of Islamic Spain*. Routledge.

Cebeci, S. (2008). "Millî Kimlik Bağlamında Din-Kültür İlişkisi". *Akademik İncelemeler Dergisi*, 3(2), 1-11.

Cohen, E. (1985). The tourist guide: The origins, structure and dynamics of a role. Annals of Tourism Research, 12 (1), 5–29.

Collins-Kreiner, N. (2020). "A review of research into religion and tourism Launching the Annals of Tourism Research Curated Collection on religion and tourism". *Annals of Tourism Research*, *82*, 1-21.

Çeçen, A. (1984). *Kültür ve Politika*. Hil Yayınları, İstanbul.

Darwin, C. (1995). *The Origin of Species.* Gramercy, United States

Durkheim, E. (2018). *Dini Hayatın İlkel Biçimleri.* (Çev. F. Aydın). Eskiyeni Yayınları, Ankara.

Eliade, M. (1990). *Dinin Anlamı ve Sosyal Fonksiyonu*. (Çev. M. Aydın). Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Eliade, M. (2005). *Dinler Tarihi: İnançlar ve İbadetlerin Morfolojisi*. Serhat Kitabevi, Konya.

Eliade, M. & Adams, C.J. (1987). "Religion". *The Encyclopedia of Religion*. Macmillian Publishing Company. London, 12, 282-293.

Eliot, T. S. (1981). *Kültür Üzerine Düşünceler*. (Çev. S. Kantarcıoğlu). Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul.

Emekli, G. (2021). "Coğrafya, Turizm, Kültür İlişkilerinin Turizm Coğrafyasına Yansımaları ve Kültürel Turizm". *Ege Coğrafya Dergisi,* 30(2), 405-428.

Esen, T. (2019). "SUNUŞ" Ö. Güzel ve Ö. Köroğlu (Ed.), *Turist Rehberliğinde Uzmanlaşma: Özel İlgi Turlarından Özel Konulara".* Nobel Yayıncılık, xi-xii.

Frazer, J. G. (1990). *The Golden Bough.* Lux Occulta Press.

Gaur, A. S., & Tripati, S. (2005). Ancient Dwarka: Study based on recent underwater archaeological investigations. Migration & Diffusion, 6(21), 56-77.

Geertz, C. (1973). "The Impact of the Concept of Culture on the Concept of Man", The Interpretation of Cultures, Basic Books, London.

Goldman, R. P. (1986). "A City of the Heart: Epic Mathura and the Indian Imagination". *Journal of the American Oriental Society*, 106(3), 471-483.

Griffin, K., & Raj, R. (2018). "The Importance of Religious Tourism And Pilgrimage: Reflecting on Definitions, Motives And Data". *The international Journal of Religious Tourism And Pilgrimage*, *5*(3), 2-9.

Gündüz, Ş. (2020*). Hristiyanlık*. İSAM Yayınları, Ankara.

Gündüz, Ş. (Ed.) (2019). *Dünya Dinleri*. MilelNihal Yayınları, İstanbul.

Gürsoy, H. ve Karaman, S. (2019). "Profesyonel Turist Rehberlerinin Kişisel Gelişimi ve Mesleki Donanımı Üzerine Bir Araştırma". *Turist Rehberliği Dergisi (TURED)*, 2(2), 88-103.

Güvenç, B. (2002). *İnsan ve Kültür*. Remzi Kitabevi, İstanbul.

Güzel, Ö. ve Köroğlu, Ö. (2014). "Turist Rehberlerinin Liderlik ve Aracılık Rollerinin Tur Deneyimine Etkisi: Doğa Turları Üzerine Bir Araştırma". *Gaziantep University Journal of Social Sciences,* 13(4), 939-960.

Güzel, Ö., Köksal, G. ve Şahin, İ. (2019). "İnanç Turu Rehberliğinde Uzmanlaşma". Ö. Güzel ve Ö. Köroğlu (Ed.), *Turist Rehberliğinde Uzmanlaşma: Özel İlgi Turlarından Özel Konulara".* Nobel Yayıncılık, 101-143.

Howard, J., Thwaites, R. & Smith, B. (2001). "Investigating the Roles of the Indigenous Tour Guide". *The Journal of Tourism Studies,* 12(2), 32-39.

Hudson, D. D. (2008). *The body of God: an emperor's palace for Krishna in eighth-century Kanchipuram*. Oxford University Press.

Hunter, F. R. (2004). "Tourism and Empire: The Thomas Cook & Son Enterprise on the Nile, 1868–1914". *Middle Eastern Studies*, 40(5), 28-54.

Idinopulos, T. A. (1998). What is religion? *CrossCurrents*, 366-380.

Iliev, D. (2020). "The Evolution of Religious Tourism: Concept, Segmentation And Development of New Identities". *Journal of Hospitality and Tourism Management*, (45), 131-140.

İnalcik, H. (1990). Istanbul: an Islamic city. Journal of Islamic Studies, 1, 1-23.

İncil. (2020). Kitabı Mukaddes Yayınları, Kore.

Jackowski, A. & Smith, V. L. (1992). "Polish pilgrim-tourists". *Annals of Tourism Research*. 19(1), 92-106.

Jafari, J., & Scott, N. (2014). "Muslim world and its tourisms". *Annals of Tourism Research*, 44, 1-19.

Karar, A. (2010). "Impact of pilgrim tourism at Haridwar". *The Anthropologist*, 12(2), 99-105.

Kartarı, A. (2006). *Farklılıklarla Yaşamak*, Kültürler Arası İletişim. Ürün Yayınları, Ankara.

Kumar, S., & Singh, R. P. (2017). "Ayodhya (India): A Study of Ritual Landscapes". *Practicing Geographer,* 21(2), 171-180.

Kutlutürk, C. (2014). Hinduzimde Avatar İnancı. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kutsal Kitap: Eski ve Yeni Antlaşma. (2014). Kitabı Mukaddes Yayınları. Korea.

Küçük, M. A. (2017). "Ahlaki motif olarak "turist rehberi". *Journal of Tourism & Gastronomy Studies*, 5(2), 174-187.

Larsen, T. (2000). "Thomas Cook, Holy Land pilgrims, and the dawn of the modern tourist industry". *Studies in Church History*, 36, 329-342.

Oakes, T. & Sutton, D. S. (2010). *Faith on Display: Religion, Tourism and the Chinese State*. Rowman & Littlefield Publishers, Inc, UK.

Okuyucu, A. (2020). "İnanç turizmi açısından Türkiye'de dini çekiciliklerin dağılışı". *Turkish Studies-Social,* 15(5), 2611-2628.

Okuyucu, A. ve Somuncu, M. (2013). "Türkiye'de inanç turizmi: bugünkü durum, sorunlar ve gelecek". In International Conference on Religious Tourism and Tolerance. 9(12), 627-643.

Olsen, D. H. & Timothy, D. J. (2006). "Tourism And Religious Journeys". D. H. Olsen ve D. J. Timothy (Ed.), *Tourism, Religion And Spiritual Journeys*. Routledge, New York, 1-21.

Otto, R. (2014). *Kutsala Dair: Kutsal Tasarısındaki Sezgisel Faktör ve Rasyonele Olan İlişkisi Üzerinde Bir Araştırma.* (Çev. S. Ghaffari). Altıkırkbeş Yayın, İstanbul.

Özcan, Ş. (2019). "Geçmişten Günümüze Dinler Tasnifinde Morfolojik Yaklaşım". *Biliminame*, (38), 355-388.

Özcan, Ş. (2022). "Dinler Tarihi, Disiplinler Arasılık ve Dini İlimler". *Uluslararası Bilgi Bütünlüğü ve Bilimler Tarihi Sempozyumu Kitabı*, 122-141.

Rabotić, B. (2011). "Tour Guiding as Profession: Perceptions and Self-Perceptions of Guides in Serbia". *2nd IRFGT (International Research Forum on Guided Tours),* University of Plymouth, UK, (April 7-9), 1-10.

Renard, J. (2022). *A'dan Z'ye Dinler Tarihi*. (Çev. F. Sezer). Say Yayınları, İstanbul.

Saha, K., Kalra, R., & Khare, R. (2022). "A geospatial approach to enhance religious tourism in India—A case of Ujjain city, Madhya Pradesh". *GeoJournal*, 87(3), 1793-1810.

Santa-Cruz, G.F.ve López-Guzmán, T. (2017. "Culture, tourism and World Heritage Sites". *Tourism Management Perspectives,* 24,111–116.

Sarbacker, S. (2016). "Rudolf Otto and the Concept of the Numinous". In *Oxford Research Encyclopedia of Religion*, England, 1-24.

Sarmento, J. (2017). "Tourists' walking rhythms: 'doing'the Tunis Medina, Tunisia". *Social & Cultural Geography*, 18(3), 295-314.

Sazak, G. (2014). "Bukhara: The Princess of Cities". *Tourism in Central Asia: Cultural Potential and Challenges,* 67-90.

Seyer, F., & Müller, D. (2011). "Religious tourism: Niche or mainstream?". A. Papathanassis (Ed.). *The Long Tail of Tourism: Holiday Niches And Their Impact on Mainstream Tourism*. Gabler Verlag, Wiesbaden.

Schimmel, A. (1999). *Dinler Tarihine Giriş*. Kırıkambar Yayınları. İstanbul.

Smith, V. L. (1992). "The Quest in Guest". *Annals of Tourism Reserach*, 19, 1-17.

Stausberg, M. (2011). "Religion and Tourism: Crossroads, destinations and encounters". *Routledge*, New York.

Tanrıverdi, H. (2018). "Din-Kültür İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme". *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 8(3), 595-601.

Temiztürk, H. (2019). Kitab-ı Mukaddes Arkeolojisinin Ortaya Çıkışı ve Metodolojik Tartışmalar. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 19(2), 395-423.

Tümer, (1994). "Din". *İslam Ansiklopedisi*. Türkiye Diyanet Vakfı, İstanbul IX, 312-320.

Tümer, G. ve Küçük, A. (1993). *Dinler Tarihine Giriş*. Ocak Yayınları, Ankara.

Tylor, E. B. (1871a). *Primitive Culture: Researches into the Development of Mythology, Philosophy, Religion, Art and Custom.* London.

Tylor, E. B. (1871b). *Primitive Culture: Researches into the Development of Mythology, Philosophy, Religion, Art and Custom.* Vol 2. Nabu Press, London.

Vukonić, B. (1992). "Medjugorje's religion and tourism connection". *Annals of Tourism Research*, 19(1), 79-91.

Yarcan, Ş. (2007). "Profesyonel Turist Rehberliğinde Mesleki Etik Üzerine Kavramsal Bir Değerlendirme". *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 18(1), 33-44.

Yenipınar, U., Bak, E. ve Çapar, G. (2014). "Turist Rehberliği Meslek Kanununun, Meslek Örgütleri ve Öğretim Elemanlarının Bakış Açısı ile Değerlendirilmesi". *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 11(2), 86-114.

Yenipınar, Y. ve Yılmaz, L. (2019). "Turist Rehberliğinde Uzmanlaşma. Ö. Güzel ve Ö. Köroğlu (Ed.), *Turist Rehberliğinde Uzmanlaşma: Özel İlgi Turlarından Özel Konulara".* Nobel Yayıncılık, Ankara, 1-35.

İnternet Kaynakları

"Delphi", https://www.history.com/topics/ancient-greece/delphi (Erişim Tarihi: 09.08. 2023).

"Schilbrack, K (2023)". https://plato.stanford.edu/entries/concept-religion/. (Erişim Tarihi: 01.06.2023).

Anadolu Üniversitesi, "Dinler Tarihi" https://www.anadolu.edu.tr/akademik/fakulteler/ders/90964/dinler-tarihi/ders-tanitim. (Erişim Tarihi: 17.06.2023).

Civitatis. (2021). Oldest Temples in the World. https://www.civitatis.com/blog/en/oldest-temples-in-the-world/ (Erişim Tarihi: 13.07.2023).

Gelişim Üniversitesi, https://gbs.gelisim.edu.tr/ders-detay-2-170-6664-1 (Erişim Tarihi: 04.07.2023).

Leisure Group Travel. 2023. Top 8 Renowned Religious Sites in Japan. https://leisuregroup travel.com/top-8-renowned-religious-sites-in-japan/ (Erişim Tarihi: 13.06.2023).

Nişantaşı Üniversitesi, https://myo.nisantasi.edu.tr/bolum/turist-rehberligi (Erişim Tarihi: 04.07.2023).

Pruitt, S. (2019). Explore 10 Biblical Sites: Photos. A&E Television Networks. https:// www.history.com/news/10-top-sites-biblical-archaeology (T: 12.07.2023).

Resmî Gazete, (2013). "Turist Rehberliği Meslek Yönetmeliği" https://www.resmigazete. gov. tr/eskiler/2013/02/20130223-10.htm (Erişim Tarihi: 06.08.2023).

The Catholic Encylopedia "Religion". https://www.catholic.com/encyclopedia/religion (Erişim Tarihi: 02.07.2023).

UNWTO (2014), "Tourism Can Protect and Promote Religious Heritage", https://www. unwto.org/archive/europe/press-release/2014-12-10/tourism-can-protect-and-promote-religious-heritage (Erişim Tarihi: 12.07.2023).

ÖZ GEÇMİŞ

Arş. Gör. Zekiye Nur Akyürekli

Zekiye Nur Akyürekli, 1996 yılında Isparta'da doğdu. 2019 yılında Necmettin Erbakan Üniversitesi Turizm Rehberliği bölümünde lisans eğitimini, 2023 yılında ise Akdeniz Üniversitesi Turizm Rehberliği ana bilim dalında yüksek lisans eğitimi tamamladı. Aynı yıl Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesinde Turizm Rehberliği ana bilim dalında doktora eğitimine başladı. 2022'de çalışma kartını da alarak pro-

8. BÖLÜM

SANAT TARİHİ VE REHBERLİK

Ümit Şengel

GİRİŞ

Dünya, 2000'li yıllar itibarıyla değişen ve gelişen tüketici istek ve beklentileri sonucunda farklı alanlarda ivme kazanan yeni gelişmelere tanık olmuştur. Bu kapsamda ele alınabilecek alanlardan biri de turizmdir. Söz konusu dönemde turistlerin istek ve beklentileri değişmiş ve gelişmiş, bu bağlamda turistik destinasyonlar veya işletmeler bu istek ve beklentilere cevap verebilecek yeni ürün arzı sağlamak için çalışmalar başlatmıştır. Özellikle teknolojik gelişmelerin etkisiyle birlikte bu durumun daha da derinlik kazandığı söylenebilir.

Turizm sektöründeki gelişmeler ve değişen tüketici beklentileri tarihi arz unsuru olarak kullanan destinasyonların gelişim veya değişim süreçlerini de zorunlu kılmaktadır. Çünkü turistler herhangi bir tarihî kaynakla ilgili verilere veya bilgilere anlık erişim sağlayabilmektedir. Bu bilgiler resmî veya bilimsel kaynaklardan elde edilmediği zaman, bilgi deformasyonlarının oluşması da hızlanmaktadır. Ayrıca doğru bilgiyi sağlama gayretinde olan destinasyonlar, yanlış kaynaktan elde ettiği bilgilerle tutarsızlık yaşayan turistlerin tepkisini çekebilmektedir.

Turist rehberleri destinasyonların kullandığı en önemli bilgi kaynaklarıdır. Bu bağlamda turistlerin bir destinasyonla ilgili sahip olduğu deneyimlerin öncü kaynakları turist rehberleridir. Rehberlerin turizm bölgelerinin tarihî, sosyal, kültürel, doğal, gastronomik, sportif vb. pek çok kaynağı hakkında turistlere doğru ve anlaşılır bilgiler vermeleri gerekmektedir. Bu durum turizm bölgesine yönelik tekrar edilen ve sonuç odaklı turist davranışlarının oluşmasına zemin hazırlayabilmektedir. Ancak özellikle kültürel ve tarihî kaynaklara ilişkin bilgilerin derinlikli olması ve çok ciddi uğraşlar gerektirmesi turist rehberlerinin bu konuda çok fazla çaba sarf etmelerini gerektirmektedir.

Sanat tarihi, turistlerin taleplerine uygun olarak kendilerini geliştirmek isteyen turist rehberlerinin öğrenmek için en fazla çaba göstermesi gereken alanlardan

nebilir. Çünkü tek tipleşmeyi içeren yeni süreçler farklı, bölgesel ve otantik kimliğe sahip geleneksel ürünlerin turizmde daha çok talep edilmesini sağlayacak gibi görünmektedir. Bu bağlamda toplumsal veya bölgesel kimliğe sahip olabilen kültürel mirasın önemli unsurlarından olan sanat ögelerine duyulan merakın ve ilgilini önem kazanacağını göstermektedir. Bu bağlamda sanat tarihinin turizm endüstrisini destekleyecek önemli bir disiplin olacağı söylenebilir. Turizm endüstrisinde meydana gelen bu gelişmelere ve bunların neticesinde ortaya çıkan taleplere bağlı olarak turizm paydaşlarının kendileri güncellemeleri gerekmektedir. Bu bağlamda ele alınabilecek önemli paydaş gruplarından biri de turist rehberleridir. Rehberlerin yaşanan yeniliklere göre kendilerini yenilemeleri gerekmektedir. Ancak yeniliklerin ortaya çıkarabileceği yeni turist taleplerine de odaklanmaları gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Craik, J. (2002). The culture of tourism. C.Rojek, J. Urry (Eds), In *Touring cultures* (pp. 123-146). London: Routledge.

Durmaz, B., Platt, S., & Yigitcanlar, T. (2010). Creativity, culture tourism and place-making: Istanbul and London film industries. *International journal of culture, tourism and hospitality research*, *4*(3), 198-213.

Erbay, M. (2018). *Sanat Eğitimi Üzerine*. İstanbul: Beta Yayıncılık

Gombrich, E. H. (2020). *Sanatın Öyküsü*. E. Erduran ve Ö. Erduran (çev.), İstanbul: Remzi Kitabevi

Grabar, O. (2018). *İslam Sanatının Oluşumu*. N. Yavuz (Çev.), İstanbul: Alfa Yayıncılık

Grzymkowski, E. (2018). *Sanat 101*. O. Düz (Çev.), İstanbul: Say Yayıncılık

Jokilehto, J. (2003). Conservation between Practice and Theory. *Glasnik Društva konzervatora*, 27, 9-14.

Montgomery, J. (2007). The New Wealth of Cities: City Dynamics and the Fifth Wave, Aldershot: Ashgate

Öndin, N. (2020). *Rönesans Düşüncesi ve Resim Sanatı*. İstanbul: Hayalperest Yayınevi

Richards, G., & Wilson, J. (2006). Developing creativity in tourist experiences: A solution to the serial reproduction of culture? *Tourism management*, *27*(6), 1209-1223.

Roter-Blagojević, M., Milošević, G., & Radivojević, A. (2009). A new approach to renewal and presentation of an archaeological site as unique cultural landscape. *Spatium*, (20), 35-40.

Saipradist, A., & Staiff, R. (2008). Crossing the cultural divide: Western visitors and interpretation at Ayutthaya World Heritage Site, Thailand. *Journal of heritage tourism*, *2*(3), 211-224.

Santa-Cruz, F. G., & López-Guzmán, T. (2017). Culture, tourism and world heritage sites. *Tourism Management Perspectives*, *24*, 111-116.

Scott, A. (2000). *The Cultural Economy of Cities*. London: Sage Publishing,

Smith, M. (2007). Towards a cultural planning approach to regeneration. Smith, M.K. (Ed.), İçinde *Tourism, Culture and Regeneration*, Wallingford: CAB International,

Sözen, M. ve Tanyeli, U. (2020). *Sanat Kavram ve Terimler Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi

Stylianou-Lambert, T. (2011). Gazing from home: Cultural tourism and art museums. *Annals of tourism Research*, *38*(2), 403-421.

Throsby, D. (2001). *Economics and Culture*. Cambridge: Cambridge University Press

Tunalı, İ. (2003). Estetik. B. Çotuksöken (Yayına Hazırlayan), içinde *Felsefe Söyleyişileri I-II*, (ss. 27-30), İstanbul: Maltepe Üniversitesi Yayınları

Türkiye Kültür Portalı. (2017). Efes Antik Kenti-İzmir. https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/izmir/gezilecekyer/efes, Erişim Tarihi: 27.08.2023

UNESCO. (2023). *UNESCO Dünya Mirası Listesi*. UNESCO Türkiye Millî Komisyonu, https://www.unesco.org.tr/Pages/125/122/UNESCO-D%C3%BCnya-Miras%C4%B1 -Listesi, Erişim Tarihi: 26.08.2023

Vasari, G. (2013). *Sanatçıların Hayat Hikâyeleri*. E. Gökteke (Çev.), İstanbul: Sel Yayıncılık,

Web 1: https://www.sanatinoykusu.com/louvre-muzesinde-mutlaka-gorulmesi-gereken-eserler-paris/

Web 2: https://arkeofili.com/british-museumda-gorulmesi-gereken-25-eser/

Web 3: https://arkeofili.com/kades-hititler-ile-misir-arasindaki-buyuk-savas-ve-baris/

Web 4: https://travelmate.tech/en/united-states/new-york/metropolitan-museum-of-art/temple-of-dendur#gref

Winckelmann, J. V. (2012). *Antikçağ Sanat Tarihi*. O. Özügül (Çev.), İstanbul: Say Yayıncılık

Yenişehirlioğlu, A. F. (2012). Akdeniz Dünyası ve Modernizm. A. F. Yneişehirlioğlu (Ed.), İçinde Akdeniz Uygarlıkları Sanatı, (ss.232-260), Eskişehir: Açık Öğretim Fakültesi Yayınları

Yüzgüller, S. (t.y.). *Sanat Tarihi ve Mitoloji*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık Ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Yayınları

ÖZ GEÇMİŞ

Doç. Dr. Ümit Şengel

Ümit Şengel, 1989'da Muş'un Hasköy ilçesine bağlı Koğuktaş köyünde dünyaya geldi. İlk ve ortaöğrenimini Muş'ta tamamladı. 2011yılında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Turizm İşletmeciliği bölümünden mezun oldu. 2014 yılında İstanbul Üniversitesinden İktisat Teorisi, 2015 yılında ise Sakarya Üniversitesinden Turizm İşletmeciliği yüksek lisans programlarından mezun oldu. 2019 yılında ise Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesinden Turizm İşletmeciliği alanında doktor ünvanı elde etti. 2012 yılında Sakarya Üniversitesi İşletme Fakültesi Turizm İşletmeciliği bölümüne araştırma görevlisi olarak atandı. 2021 yılında Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesine dr. öğr. üyesi, 2023 yılında ise aynı üniversiteye doçent olarak atandı. Şengel'in ulusal ve uluslararası toplantılarda sunulmuş ve çeşitli dergilerde yayınlanmış bilimsel çalışmaları bulunmaktadır.

9. BÖLÜM

EKONOMİ VE REHBERLİK

Gökhan Genç

GİRİŞ

Turizm, milyarlarca dolar gelir sağlayan ve milyonlarca istihdam yaratan önemli bir ekonomik güçtür (UNWTO, 2023). Dünya Seyahat ve Turizm Konseyinin (WTTC, 2022) tahmini, 2032 yılına kadar turizm endüstrisinin ulusların gayri safi yurt içi hasılasına katkısının toplam küresel ekonominin %11'ini temsil edebileceğini belirtmektedir. Nitekim turizm endüstrisi şu anda küresel ekonominin en büyük ve en hızlı büyüyen endüstrilerinden biridir. Bu endüstrinin önemli paydaşlarından biri de turist rehberleridir. Rehberler, ziyaretçilerle uzun süre zaman geçirerek destinasyon, işletmeler ve yerel halk ile aracı (köprü) görevi gören önemli bir meslek koludur.

Turist rehberliği, turizm endüstrisinin kritik bir bileşenidir. Turistlerin olumlu ve akılda kalıcı bir deneyim yaşamalarını sağlamaya yardımcı olur (Çevrimkaya ve Zengin, 2022). Bu durum ziyaretçileri tekrar ziyaret etmeye ve daha fazla para harcamaya teşvik eder. Turizm rehberliği, bir destinasyonun tanıtımına ve yeni ziyaretçilerin çekilmesine de yardımcı olabilir. Rehberlik, turizmi ve paralel olarak ekonomik büyümeyi teşvik etmek için önemli bir araçtır. Turistlere ihtiyaç duydukları bilgi ve yardımı sağlayarak ziyaretçilerin olumlu bir deneyim yaşamalarını ve daha fazla para harcamak için geri dönmelerini sağlamaya yardımcı olan en önemli sektör bileşenlerinden bir tanesidir.

Rehberliğin ekonomi üzerinde çeşitli şekillerde etkileri söz konusudur. Bunlardan birincisi gelir yaratma özelliğidir. Genel anlamda turizm, dünyadaki destinasyonlar için milyarlarca dolar gelir sağlamaktadır. Turizmin önemli paydaşlarından bir tanesi olan rehberlik mesleğinin de bunda doğrudan ve dolaylı yoldan önemli düzeyde payı olduğu düşünülmektedir. İkinci en önemli etkisi ise istihdam konusudur. Doğrudan istihdamın yanı sıra dolaylı istihdam yaratma gücüne sahiptir (Ünlüönen ve Şahin, 2011). Bu durum doğrudan rehberlik yapan profesyonel tu-

rist harcamaları, hizmet sağlayıcıları, restoranlar, oteller, el sanatları dükkânları ve diğer turistik işletmelerin gelirini artırır. Ayrıca turist rehberliği, turizm endüstrisinin sürdürülebilir büyümesine katkı sağlayan ve turizmle bağlantılı istihdamı destekleyen bir meslektir.

Turist rehberliği, turistlerin gezdikleri yerlere ve kültürlere olan ilgisini artırarak ekonomik kalkınmaya da katkıda bulunur. Rehberlerin sağladığı bilgi ve rehberlik hizmetleri, turistlerin seyahat deneyimini daha anlamlı ve eğlenceli hâle getirir. Dolayısıyla turistlerin destinasyonlarda daha uzun süre kalmalarını ve tekrar ziyaret etme olasılıklarını artırır. Tekrarlanan turizm faaliyetleri, turistik destinasyonlarda sürekli gelir akışını sağlar ve yerel ekonominin güçlü bir temel oluşturmasına yardımcı olur. Turist rehberliği, yerel topluluklar ve bölgeler arasında ekonomik dengesizliği azaltmada önemli bir rol oynar. Turistlerin farklı bölgelere yönlendirilmesi ve turist harcamalarının dağıtılması, bölgedeki çeşitli işletmelerin ve iş kollarının kalkınmasını destekler. Böylelikle kırsal bölgelerdeki ekonomik faaliyetleri canlandırabilir ve yerel halkın gelir düzeylerini artırabilir. Rehberler, turistlerin seyahat rotalarını ve destinasyonlarını çeşitlendirmesine yardımcı olarak turizmin ekonomik büyümesini ve sürdürülebilirliğini destekler.

Sonuç olarak, turist rehberliği ve ekonomi arasındaki ilişki, turizm endüstrisinin ekonomik büyüme ve kalkınma açısından önemli bir unsurudur. Turist rehberlerinin sağladığı rehberlik hizmetleri, turistlerin seyahat deneyimlerini geliştirir ve destinasyonlarda harcama yapma eğilimini artırır. Bu da turizm gelirinin artmasına ve yerel ekonomilerin güçlenmesine katkı sağlar. Aynı zamanda turistlerin çeşitli bölgelere yönlendirilmesini sağlayarak ekonomik kalkınmada daha adil bir dağılımın oluşmasına yardımcı olur.

KAYNAKÇA

Al Jahwari, D. S., Sirakaya-Turk, E., & Tanrisever, C. (2017). Efficacy of the theory of communication competence and personality traits in predicting tour guides' income. Journal of Human Resources in Hospitality & Tourism, 16(2), 109-136.

Altıner, A. (2019). Turizm ve ekonomik büyüme ilişkisi: Türkiye örneği (1969-2018). Anadolu İktisat ve İşletme Dergisi, 3(2), 114-133.

Ap, J., & Wong, K. K. (2001). Case study on tour guiding: Professionalism, issues and problems. Tourism Management, 22(5), 551-563.

Arat, T. ve Bulut, H. Ç. (2019). Turist memnuniyetinde turist rehberinin rolü: Konya'da bir araştırma. Turist Rehberliği Dergisi (TURED), 2(1), 31-43.

Bahar, O. (2006). Turizm sektörünün Türkiye'nin ekonomik büyümesi üzerindeki etkisi: VAR analizi yaklaşımı. Yönetim ve Ekonomi Dergisi, 13(2), 137-150.

Balaguer, J. & Cantavella-Jorda, M. (2002). Tourism as a long-run economic growth factor: the Spanish case. Applied economics, 34(7), 877-884.

Başoda, A., Aylan, S., Kılıçhan, R. ve Acar, Y. (2018). Gastronomi Uzmanlığı, Turları ve Rehberliği: Kavramsal Bir Çerçeve. Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11(3), 1809-1926.

Batman, O. (2003). Türkiye'deki profesyonel turist rehberlerinin mesleki sorunlarına yönelik bir araştırma. Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi, (2), 117-134.

Bramwell, B. & Lane, B. (2012). Towards innovation in sustainable tourism research?. Journal of Sustainable Tourism, 20(1), 1-7.

Celep, O. (2022). Özel ilgi turlarında rehber ihtiyacı kapsamında uzmanlaşma eğitimi. Turist Rehberliği Dergisi (TURED), 5(1), 27-45.

Çakmak, T. F. ve Albuz, N. (2020). "Giriş Neresi?" İlk Defa Gidilen Destinasyonda Turist Rehberliği. International Journal of Contemporary Tourism Research, 4(2), 124-134.

Çetinkaya, M. Y. ve Öter, Z. (2016). Role of tour guides on tourist satisfaction level in guided tours and impact on re-visiting Intention: a research in Istanbul. European Journal of Tourism, Hospitality and Recreation, 7(1), 40-54.

Çevrimkaya, M. ve Zengin, B. (2023). The mediating role of memorable tourism experience on tourist behavior: A perspective on organized tours. Tourism & Management Studies, 19(2), 61-72.

Dahles, H. (2002). The politics of tour guiding: Image management in Indonesia. Annals of Tourism Research, 29(3), 783-800.

De Beer, A., Rogerson, C. M. & Rogerson, J. M. (2014). Decent work in the South African tourism industry: Evidence from tourist guides. Urban Forum, Vol. 25, 89-103.

Fennell, D. A. (2020). Ecotourism. Routledge.

Galí, N. & Camprubí, R. (2020). Guiding: a comprehensive literature review. Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism, 20(4), 317-334.

Genç, G. (2018). Hane Halkı Sosyoekonomik Gelişmişlik Düzeyinin Turizm Harcaması Üzerine Etkisi: Sakarya Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Gurung, G., Simmons, D. & Devlin, P. (1996). The evolving role of tourist guides: the Nepali experience. Tourism and indigenous peoples içinde, 107-128.

Gündüz, İ. ve Ayyıldız, T. (2020). Polonyalı ve Türk Turist Rehberlerinin İş Bulma ve Gelir Seviyelerinin Karşılaştırılması. Journal of Tourism & Gastronomy Studies, 8(3), 2214-2240.

Gwenhure, Y. & Odhiambo, N. M. (2017). Tourism and economic growth: A review of international literature. Tourism: An International Interdisciplinary Journal, 65(1), 33-44.

Hall, C. M. & Lew, A. A. (2009). Understanding and managing tourism impacts: An integrated approach. Routledge.

Hsu, C. H. C., Cai, L. A. & Li, M. (2010). Expectation,motivation, and attitude: A tourist behavioral model. Journal of Travel Research, 49(3), 282–296.

Hu, W. & Wall, G. (2012). Interpretative guiding and sustainable development: A framework. Tourism Management Perspectives,4, 80–85.

Hwang, J. & Lee, J. (2019). A strategy for enhancing senior tourists' well-being perception: Focusing on the experience economy. Journal of Travel & Tourism Marketing, 36(3), 314-329.

İşler, D. ve Güzel, Ö (2014). Tur Yönetiminde Profesyonel Turist Rehberlerinin Deneyimsel Rolü: Alman Turistlerin Kültür Turu Satın Alma Davranışına Yönelik Bir Değerlendirme. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 19(1), 125-138.

Kozak, A. M. (2012). Genel Turizm Bilgisi, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir.

Kurnaz, H. A. ve Tanrısevdi, A. (2020). Turist rehberlerinin turistlerin hediyelik eşya satın alma davranışlarına etkisi: Marmaris ve Kapadokya örnekleri. Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 11(1), 143-153.

Látková, P., Jordan, E., Vogt, C., Everette, M. ve Aquino, C. (2018). Tour guides' roles and their perceptions of tourism development in Cuba. Tourism Planning & Development, 15(3), 347-363.

Lee, W. H. & Moscardo, G. (2005). Understanding the impact of ecotourism resort experiences on tourists' environmental attitudes and behavioural intentions. Journal Of Sustainable Tourism, 13(6), 546-565.

Ormsby, A. & Mannle, K. (2006). Ecotourism benefits and the role of local guides at Masoala National Park, Madagascar. Journal of Sustainable Tourism, 14(3), 271-287.

Pelit, E. ve Gökçe, F. (2019). Turist rehberliğinde istihdam alanları ile ilgili sorunlar. Turist Rehberliği Dergisi (TURED), 2(1), 1-9.

Pereira, E. M. & Mykletun, R. J. (2012). Guides as contributors to sustainable tourism? A case study from the Amazon. Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism, 12(1), 74-94.

Powell, R. B. & Ham, S. H. (2008). Can ecotourism interpretation really lead to pro-conservation knowledge, attitudes and behaviour? Evidence from the Galapagos Islands. Journal Of Sustainable Tourism, 16(4), 467-489.

Rabotić, B. (2010). Tourist guides in contemporary Tourism, International Conference on Tourism and Environment. 353-364, Sarajevo, Bosnia & Herzegovina.

Sümbül, G. ve Karaman, S. (2020). Yerel Kültürlerin Turist Rehberleri Tarafından Aktarılması. Journal of Tourism & Gastronomy Studies, 8(4), 2657-2681.

Şengel, Ü. ve Kahramanlıoğlu, N. (2023). Turizm Rehberliği Mesleği İçin Bir Uzmanlaşma Önerisi: Engelli Turist Rehberliği. Turist Rehberliği Dergisi (TURED), 6(1), 12-28.

Tosun, C. (1998). Roots of unsustainable tourism development at the local level: The case of Urgup in Turkey. Tourism Management, 19(6), 595-610.

TUREB (2023). Rehber İstatistikleri, https://www.tureb.org.tr/tr/RehberIstatistik/. Erişim Tarihi: 13 Haziran 2023.

Tutar, F., Alpaslan, C., Tutar, E. ve Erkan, Ç. (2013). Turizm sektörünün istihdam üzerine etkileri. Global Journal of Economics and Business Studies, 2(4), 14-27.

Twining-Ward, L. (1999). Towards sustainable tourism development: observations from a distance. Tourism Management, 20, 187-188.

UNWTO (2023). World Tourism Barometer and Statistical Annex, https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.18111/wtobarometereng.2023.21.1.1, Erişim Tarihi: 25 Mayıs 2023.

Ünal C. ve Caber, M. (2019). Turist rehberlerinin mesleki yeterliliklerinin destinasyon imajına ve memnuniyetine etkisi. Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, 30(1), 82-92.

Ünlüönen, K. ve Şahin, S. Z. (2011). Turizmde istihdam. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 10(37), 1-25.

Wall, G. (2002). Sustainable development: political rhetoric or analytical construct?. Tourism recreation research, 27(3), 89-91.

Weiler, B. & Kim, A. K. (2011). Tour guides as agents of sustainabilits: Rhetoric, reality and implications for research. Tourism Recreation Research, 36, 113–125.

World Commission on Environment and Development (WCED). (1987). Our Common Future. Oxford University Press. New York:

WTTC (2022). Turkey's Travel & Tourism sector to grow at twice the rate of the national economy, https://wttc.org/news-article/turkeys-travel-and-tourism-sector-to-grow-at-twice-the-rate-of-the-national-economy. Erişim Tarihi: 25 Mayıs 2023.

UNEP ve WTO. (2005). Making tourism more sustainable. Paris: United Nations Environment Programme, World Tourism Organization.

Zhang, H. Q. & Chow, I. (2004). Application of importance-performance model in tour guides' performance: evidence from mainland Chinese outbound visitors in Hong Kong. Tourism Management, 25(1), 81-91.

ÖZ GEÇMİŞ

Dr. Öğr. Üyesi Gökhan Genç

Gökhan Genç, lisans eğitimini Mustafa Kemal Üniversitesi Turizm ve Otel İşletmeciliği programında, yüksek lisans eğitimini ise Sakarya Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ana bilim dalında tamamlamıştır. Doktora derecesini ise Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ana bilim dalında tamamlayarak alanında doktor ünvanını almıştır. Şu anda Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Otel, Lokanta ve İkram Hizmetleri bölümünde dr. öğr. üyesi olarak görev yapmaktadır. Araştırma alanları arasında turizm pazarlaması, turist davranışı ve sürdürülebilir turizm yer almaktadır. Yazarın ulusal ve uluslararası dergilerde yayınlanmış makaleleri, kongre ve sempozyumlarda sunulmuş birçok bildirisi bulunmaktadır.

10. BÖLÜM

BESLENME VE REHBERLİK

Tuba Aldemir

GİRİŞ

Bir destinasyona özgü mutfak kültürü turistler için başlı başına bir seyahat motivasyonu ve çekicilik unsuru olabilmektedir. Yeni lezzetler deneyimleme arzusu, insanları farklı lezzetlerin olduğu bölgelere çekmekte ve gastronomi seyahatlerine teşvik etmektedir. Bu sayede gastronomi turizmi gün geçtikçe daha da gelişmekte ve önem kazanan bir turizm çeşidi hâline gelmektedir. Ancak ziyaret edilen destinasyonda yeni lezzetler deneyimlemenin yanında sağlıklı ve güvenli gıda ürünleri ile beslenme; tur kalitesi, turist memnuniyet, tekrar ziyaret ve tavsiye etme niyeti üzerinde pozitif yönde etkili olabilmektedir. Nitekim turistlerin destinasyon tercihinde söz konusu destinasyonun sahip olduğu mutfak kültürünün, yiyecek içecek imkânlarının ve çeşitliliğinin etkili olduğu bilinmektedir (Dolmacı ve Bulgan, 2018). İster beslenme ihtiyacını karşılamak ister yeni lezzetler deneyimlemek arzusuyla olsun her iki durumda da turistler yemek ve içmek zorundadır (Efendi ve Atay, 2020).

Beslenme alışkanlıkları kişilerin yaşadıkları coğrafya, kültürel yapı, dinî inanış, felsefe ve yaşam tarzı gibi birçok değişkene göre şekillenmektedir. Turistlerin seyahatleri süresince alıştıkları ortamın dışında yeni ve farklı bir ortamda bulunmaları beslenme düzenlerinde değişikliğe neden olmaktadır (Evci ve Tezcan, 2005). Bu durum bazı zorlukları da beraberinde getirmektedir. Beslenme tarzlarına uygun olmayan beslenme kültürüne sahip bölgelere seyahat eden turistlerin çoğu zaman yiyeceklerini yanlarında götürdükleri görülmektedir. Özellikle az gelişmiş ülkelere yapılan seyahatlerde turistler besinlerin hijyen ve temizliğine, sokakta açıkta satılan yiyecek ve içeceklere, özellikle de içme sularına dikkat etmeleri konusunda rehberler tarafından uyarılmaktadır. Hindu inanışına ve felsefesine göre kutsal olan inek etinin yenilmesi yasak olduğundan Hintli turistler seyahatlerinde

lenme konusunda ve tur düzenlenen destinasyonların mutfak kültürü ile yöresel ürünleri hakkında bilgi sahibi olmasıdır. Rehberlerin turun düzenlendiği destinasyonun beslenme kültürünü tanımasının yanında tura katılacak turistlerin beslenme alışkanlıklarını da tespit etmesi gerekmektedir. Bu bağlamda satın alma sürecinde acenteler tarafından tura katılacak kişilerin özel beslenme tercihlerinin olup olmadığının sorgulanması faydalı olacaktır. Turistlerin çoğunun destinasyona ait yöresel yemekleri ilk kez deneyimleyeceği göz önünde bulundurulmalı, en iyi deneyimi yaşayabilmeleri için lezzete ve gıda güvenliğine özen gösteren işletmeler seçilmeli, tercih ve beklentiler doğru şekilde analiz edilmelidir. Zira seyahat süresince sağlıklı ve güvenli bir şekilde beslenme tur kalitesi üzerine olumlu yönde etki edecektir. Bu bağlamda seyahat sırasında turistlerin besin tercihleri ve eğilimlerine bağlı olarak değişen beslenme tutumlarının incelenmesi ve bu konu üzerinde çalışmalar yapılması tur kalitesinin artırılması açısından önemlidir. İlgili kurumların ve paydaşların bu konu üzerine eğilmesinin sağlanması, işletmelere gereken desteğin ve teşvikin verilmesi hem turist memnuniyetinin artırılmasına hem de turizmin gelişmesine katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Adak, N. (2020). Tüketim kültüründe beslenme: Sağlıklı/Sağlıksız yiyecekler. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi,* 40, 197–218.

Akay, E. ve Yılmaz, İ. (2020). Yeni Etiketleme Yönetmeliğine Göre Alerjen Gıdalar ve Sağlık Etkileri, *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, (12), 443-459.

Aksoy, M., Nişancı, F., Kızıl, M. ve Çakırcı, M. (2019). Besin Ögeleri ve Besin Grupları, İçinde: Türkiye Beslenme Rehberi (TÜBER), İkinci Baskı. ss: 29-49, T.C. Sağlık Bakanlığı, Ankara.

Arslan, M. (2018). Beslenme Alışkanlıkları ve Fiziksel Aktivite Düzeylerinin Analizi: Marmara Üniversitesi Öğretim Üyeleri Üzerine Bir Çalışma. *Dicle Tıp Dergisi*, *4*(1), 59 – 69.

Akman, G. (2020). Restoranlarda Alerjen Bildirimi Nasıl Olmalı? 17.07.2023 tarihinde https://www.gursahakman.com/restoran-alerjen-bildirimi/ adresinden erişilmiştir.

Aktümsek, A., Güler, G. Ö., Çakmak, Y. S., Zengin, G. ve Uysal, Ş. (2019). *Beslenme İlkeleri*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Baysal, A. (2020). *Beslenme,* Yirminci Baskı, Hatiboğlu Yayınevi, Ankara.

Baysal, A. (1996). *Beslenme,* Hatiboğlu Yayınevi, Ankara.

Baytok, A., Emren, A., Gürel, N., Dalkıranoğlu, A., Güney, H. ve Töre H. (2001). *Afyonkarahisar Mutfağı*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Eğitim Sağlık ve Bilimsel Araştırmalar Vakfı Yayınları, Ankara.

Bulduk, S. (2005). *Beslenme İlkeleri ve Mönü Planlama*, Detay yayıncılık, İkinci Baskı, Ankara.

Chang, R. C. Y. (2007). An analysis of the Chinese leisure travelers' dining-out experiences while holidaying in Australia and its contribution to their visit satisfaction (Unpublished PhD Thesis). The Hong Kong Polytechnic University, Hong Kong.

Contento, R.I. (2011). *Nutrition Education Linking Research, Theory and Practise*, Jones and Bartlett Publishers, Massachusetts.

Çakıroğlu, P. ve Sargın, Y. (2004). Küreselleşmenin Gıda Tüketimine Etkisi, *Standard*, *43*(510), 41-45.

Çaylak Dönmez, Ö. ve Şimşek, A. (2022). Adana'ya Gelen Gastro-turistlerin Sağlıklı Beslenme Alışkanlıklarının Ölçülmesi, *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, *6*(4), 1165-1179.

Demirbaş, N., Oktay, D. ve Tosun, D. (2006). AB Sürecindeki Türkiye'de Gıda Güvenliği Açısından Geleneksel Gıdaların Üretimi ve Pazarlanması, *Harran Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, *10*(3/4), 47-55.

Deveci, B., Türkmen, S. ve Avcıkurt, C. (2013). Kırsal Turizm ile Gastronomi Turizmi İlişkisi, *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi, 3*(2), 29-34.

Dokumacıoğlu, E. (2018). Kültür ve Beslenme, İçinde: Kültür ve Sağlık (Edt: Y.Kanbay). Akademisyen Kitabevi, Ankara.

Dolmacı, N. ve Bulgan, G. (2018). Gıda Güvenliğinin Bir İnsan Hakkı Olan Sağlık Hakkı Açısından Taşıdığı Önem, *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi, 2*(1), 234-250.

Dülgaroğlu, O., Mercan, Ş. O., Barbaroz, M. ve Avcıkurt, C. (2020). Turistlerin Sağlıklı Beslenme ve Diyet Danışmanlığı Hizmeti Alma Motivasyonuyla Gerçekleştirdikleri Turizm Hareketlerinde Çekici ve İtici Faktörler: Sosyal Medya Destekli Bir Araştırma, *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, *17*(2), 342-357.

Efe Aydın, G. (2017). *Sağlıklı Bireyler İçin Temel Beslenme El Kitabı,* Türk Böbrek Vakfı, İstanbul.

Efendi, M. ve Atay, H. (2020). Turist Rehberlerinin Gözlemlerinden Turistlerin Gastronomik Tercihlerinin Saptanması, *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(1): 567-579.

Erdoğan, S. (2009). *Beslenme ve Besin Teknolojisi,* Detay Yayıncılık, Ankara.

Evci, D. ve Tezcan, S. (2005). Farklı Turizm Yörelerindeki Bazı Konaklama Tesislerinin Sağlık Açısından Değerlendirilmesi ve Turistlerin Sağlık Sorunları, *İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, 12*(2), 99-109.

Gandy, J. (2014). *Manual of Dietetic Practice*, Fifth Edition, Wiley-Blackwell, UK.

Henderson, J.C. (2009). Food Tourism Reviewed, *British Food Journal, 111(*4), 317-326.

Işkın, M. (2021). Sağlık Turizmi İşletmelerinde Beslenme İlkeleri ve Menü Planlama, İçinde: Multidisipliner Yaklaşımla Sağlık Turizmi (Edt: Ş. Karaca). Ss: 427- 452, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Kan, M., Gülçubuk, B. ve Küçükçongar, M. (2012). Coğrafi İşaretlerin Kırsal Turizmde Kullanılma Olanakları. *Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, (1), 93-101.

Kang, J., Jun, J. & Arendt, SW. (2015). Understanding Customers' Healthy Food Choices at Casual Dining Restaurants: Using The Value-Attitude-Behavior Model. *International Journal of Hospitality Management,* (48), 12-21.

Kocatepe, D. ve Tırıl, A. (2015). Sağlıklı beslenme ve Geleneksel Gıdalar, *Journal of Tourism and Gastronomy Studies, 3*(1), 55-63.

Kutluay Merdol, T. (2019). Beslenmede Temel İlkeler ve Besin Ögeleri, İçinde: Genel Beslenme (Edt: T. Kutluay Merdol). Ss: 3-23, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir.

Lin, J., Guia Julve, J., Xu, H. & Cui, Q. (2018). Food Habits and Tourist Food Consumption: An Exploratory Study on Dining Behaviours of Chinese Outbound Tourists in Spain, *Journal of Policy Research in Tourism, Leisure and Events*, *10*(1), 1–18.

Mak, A.H.N., Lumbers, M., Eves, A., & Chang, R.C.Y. (2012). Factors Influencing Tourist Food Consumption, *International Journal of Hospitality Management*, *31*(3), 928-936.

Marshall, D. W. (1995). *Food Choice and the Consumer* Chapman&Hall Inc., London.

MEB (2018). *Yiyecek İçecek Hizmetleri, Besin Ögeleri*. MEB Yayınları, Ankara.

MEB (2011). *Güzellik ve Saç Bakım Hizmetleri, Besin Ögeleri ve Besin Grupları*. MEB Yayınları, Ankara.

Medina, C.R., Urbano, M.B., Espinosa, A.de J. & López, Á.T. (2020). Eating habits associated with nutrition-related knowledge among university students enrolled in academic programs related to nutrition and culinary arts in Puerto Rico. *Nutrients*, 12, 1408.

Özçelik, A. (2000). Sağlık Personelinin Beslenme Alışkanlıkları Üzerine Bir Araştırma, *Gıda*, *25*(2), 93-99.

Rızaoğlu, B. ve Hançer, M. (2013). *Menü ve Yönetim*, Detay Yayıncılık, Ankara.

Şahin, A. ve Özer, B. Ş. (2006). Beslenme Kültüründeki Farklılıkların Bayan Tüketicilerin Gıda Ürünleri Satın Alma Davranışları Üzerindeki Etkileri, *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 21*(1), 127-145.

Şanlıer, N., Sormaz, Ü. ve Güneş, E. (2016). Yiyecek içecek hizmetleri bölümünde okuyan öğrencilerin aldıkları mesleki eğitimin besin tercihleri ve beslenme bilgi düzeyleri üzerine etkisi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 8(16), 248-265.

Şanlıer, N. (2003). *Beslenme ve Besin Ögeleri, Anne ve Çocuk Beslenmesi*, Pegem A Yayıncılık, Ankara.

Şen, A. ve Aktaş, N. (2017). Tüketicilerin Seyahatleri Sırasında Besin Seçimleri, Yöresel Gastronomi Davranışları ve Destinasyon Seçiminde Gastronomi Unsurlarının Rolü: Konya-Karaman Örneği, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 19*(32), 65-72.

Taşpınar, O. (2017). Gastronomi Turizmi Kapsamında Değerlendirilen Ürünlerin Marka Farkındalık, Bilinirlik ve Marka İmajı İlişkisinin İncelenmesi: Şaraplar Üzerine Bir Araştırma, *Journal of Current Researches on Social Sciences, 7*(2): 219- 226.

Tayfur, M. ve Ünlüoğlu, İ. (1996). Besin Alerjisi, *Gıda, 21*(4), 293-296.

Telfer, D. J. & Wall, G. (2000). Strengthening Backward Economic Linkages: Local Food Purchasing by Three Indonesian Hotels, *Tourism Geographies*, *2*(4), 421–447.

Tezcan, M. (2000). *Türk Yemek Antropolojisi Yazıları: Türk ve Yabancı Mutfaklarına Genel Bir Bakış*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Turizm Aktüel (31.12.2019). En Sık Görülen Tatil Hastalıkları. 19.07.2023 tarihinde https://www.turizmaktuel.com/haber/en-sik-gorulen-tatil-hastaliklariadresinden erişilmiştir.

Üner, E.H. (2014). *Herşey dâhil sistemde Türkiye gastronomi turizmi potansiyelinin değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Yılmaz, H. (1999). Toplumsal Kültür Farklılıklarının Uluslararası Pazarlama Uygulamalarına Etkileri, *Pazarlama Dünyası*, *13*(75), 38-42.

Yılmaz, M. (2021). Sağlık Turizmi İşletmelerinde Beslenme İlkeleri Diyetetik Mutfak, İçinde: Multidisipliner Yaklaşımla Sağlık Turizmi (Edt: Ş. Karaca). Ss: 453- 482, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.

Zimmerman, M. & Snow, B. (2012). *An Introduction to Nutrition*, v.1.0, Independent, USA.

ÖZ GEÇMİŞ

Dr. Öğr. Üyesi Tuba Aldemir

Aldemir, 1979 yılında İstanbul'da doğmuştur. 2002 yılında İstanbul Üniversitesi Veteriner Fakültesinden mezun olmuş, yüksek lisans ve doktora eğitimini 2005 ve 2011 yıllarında İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Besin Hijyeni ve Teknolojisi ana bilim dalında tamamlamıştır. 2006 yılından bu yana sektörde birçok yiyecek içecek işletmesine kalite ve gıda güvenliği danışmanlığı yapmaktadır. 2018 yılında Anadolu Üniversitesi İktisat Fakültesi Uluslararası İlişkiler ve 2020 yılında Anadolu Üniversitesi Aşçılık programından mezun olan Aldemir, Anadolu Üniversitesi Turizm İşletmeciliği bölümünde eğitimine devam etmektedir. 2016 yılından bu yana İstanbul Esenyurt Üniversitesi Meslek Yüksekokulu Aşçılık programında öğretim üyesi olarak görev yapmakta, akademik çalışmalarını beslenme ve gastronomi alanında sürdürmektedir. Aldemir, evli ve bir kız çocuğu annesidir.

11. BÖLÜM

GASTRONOMİ VE REHBERLİK

Merve Işkın

GİRİŞ

Geçmişi oldukça eski olan yeme içme eylemi ve seyahat olgusunun 20. yüzyıl itibarıyla ciddi gelişmeler yaşayarak farklı boyutlara ulaştığı gözlenmektedir. Bu iki alanda meydana gelen gelişmeler zamanla her iki alanla ilgili olan yeni kavramların gelişmesini de beraberinde getirmektedir. Özellikle 21. yüzyılda giderek artan turizm faaliyetleri sonucunda gastronomi turizmi ve turizm/tur rehberi bu iki alanla ilgili gelişen ve turizm ortak paydasında anlam kazanan birer yenilik veya alan olarak önemli bir ivme kazanmıştır.

Gastronomi turizmi ve turizm rehberliğinin giderek popüler olmasında değişen tüketici istek, beklenti ve tercihlerinin önemli bir payı vardır. Teknolojinin de giderek yaygınlaşması, tüketicilerin farklı motivasyonlarla şekillenen taleplerini daha da artırmıştır. İnsanlar taleplerini karşılayacak arz kaynaklarıyla ilgili hem kolay bilgi edinmekte hem de arz kaynaklarına çok kolay bir şekilde erişebilmektedir. Örneğin yöresel mutfak konusunda meraklı olan bir tüketici, bir konuyla ilgili olarak bilgi edinme veya ilgili yöreye erişme konusunda çok büyük kolaylıklar elde edebilmektedir.

Gastronomi turizminin giderek popüler hâle gelmesi, turizmin en önemli ana tamamlayıcı hizmetlerden olan yiyecek ve içecek hizmetlerinin doğrudan turizm faaliyetleri için bir seyahat motivasyonu hâline gelmesini sağlamıştır. Bu bilgi gastronomi kaynaklarının iki farklı şekilde turizm faaliyetlerinin bir parçası hâline geldiğini göstermektedir. Birincisi gastronomi farklı bir motivasyonla seyahat eden turistlerin seyahat faaliyetlerinde önemli bir tamamlayıcı ürün olarak turizme hizmet etmektedir. Örneğin insanlar birer kitle turisti iken seyahat esnasındaki bazı yeme içme ihtiyaçlarını destinasyona özgü gastronomi ögeleriyle giderebilmektedir. İkincisi ise gastronomi doğrudan turistler için motivasyon kaynağı olabilmektedir. Burada insanların bir destinasyona seyahat etmesindeki temel motivasyon gastronomi turizmi olup destinasyondaki diğer turistik arz kaynakları gastronomi turizminin birer tamamla-

önerilmektedir. Tur rehberleri ise sadece gastronomi turizmi kapsamında yapılan turlar için konuyla ilgili uzmanlaşma yolunu tercih edebilirler. Ayrıca farklı amaçlarla yapılan turların başarısını artırmak için gidilen rotadaki mutfak kültürü hakkında deneyim kazanacak faaliyetlerde bulunmaları gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Akkülah, M. F. (2010). Turist profilini yükseltmek için izlenecek yeni reklam ve tanıtım stratejileri. (Uzmanlık Tezi). Kültür ve Turizm Bakanlığı, Tanıtma Genel Müdürlüğü, Ankara.

Başoda, A., Aylan, S., Kılıçhan, R. ve Acar, Y. (2018). Gastronomi uzmanlığı, turları ve rehberliği: Kavramsal bir çerçeve. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(3), 1809-1826.

Boyne, S., Hall, D., & Williams, F. (2003). Policy, support and promotion for food related tourism initiatives: A marketing approach to regional development. *Journal of Travel & Tourism Marketing, 14* (3/4), 131–154.

Brillat-Savarin, J. A. (2009). *The Psichiology of Taste or Meditations on Transcendental Gastronomy*. Londra: Everymans Library.

Corigliano, M. A. (2002). The Route to Quality: Italian Gastronomy Networks in Operation. (Eds.) A. M. Hjalager and G. Richards, İçinde Tourism and Gastronomy, (s. 166-185). London: Routlendge Publishing.

Çağlı, I. B. (2012). Türkiye'de yerel kültürün turizm odaklı kalkınmadaki rolü: Gastronomi turizmi örneği. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. İstanbul teknik Üniversitesi, İstanbul.

Çalışkan, O. (2013). Destinasyon rekabetçiliği ve seyahat motivasyonu bakımından gastronomik kimlik. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies, 1*(2), 39-51.

Deveci, B., Türkmen, S. ve Avcıkurt, C. (2013). Kırsal turizm ile gastronomi turizmi ilişkisi: Bigadiç örneği. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik bilimler Dergisi, 3*(2), 29-34.

Erşen, G. (2017). *İzmir Karaburun Yarımadası gastronomi turizmi ürününe yönelik rotalarının coğrafi bilgi sistemleri ile belirlenmesi*. (Yükseklisans Tezi), Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Gajic, M. (2015). Gastronomic tourism-a way of tourism in growth. *Quaestus Multıdıscıplınary Research Journal* , (6), 155-166.

Gheorghe, G., Tudorache, P., & Nistoreanu, P. (2014). Gastronomic tourism, a new trend for contemporary tourism. *Cactus Tourism Journal*, *9*(1), 12-21.

Gillespie, C. & Cousins J. A. (2001). *European Gastronomy into the 21st Century*. Butterworth- Heinemann.

Hall, C. M. & Sharples L. (2003), *Food Tourism Around the World Development, Management, Markets*, Burlington: Elseiver Ltd.

Hall, C. M. & Sharples, L. (2003). The Consumption of Experiences or the Experience of Consumption, (Eds.) C. M. Hall, L. Sharples, R. Mitchell, N, Macionis and B. Cambourne. *İçinde Food Tourism Around the World*. s. 1-25, Oxford: Elsevier.

Hjalager, A. M. (2004). What do tourists eat and why? Towards a sociology of gastronomy and tourism. *Tourism (Zagreb), 52* (2), 195-201.

Horng, J. S. & Tsai, C. T. S. (2010). Government websites for promoting East Asian culinary tourism: a cross-national analysis. *Tourism management*, 31(1), 74-85.

Hwang, J, & Lee, J. (2019). Relationships among senior tourists' perceptions of tour guides' professional competencies, rapport, satisfaction with the guide service, tour satisfaction, and word of mouth. *Journal Of Travel Research*, 58(8), 1331-1346.

Irıgüler, F. ve Güler, M.E. (2017). Tourist guides' perceptions on gastronomic tourism in Turkey keywords gastronomic tourism Turkish cuisine tourist. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 5(1), 3-19.

Işkın, M. (2020). Bir destinasyonun gastronomi turizmine uyguluğunu belirlenmesi üzerine keşifsel bir araştırma. Yayımlanmamış doktora tezi. Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sakarya.

Karaca, O.B. (2016). Geleneksel peynirlerimizin gastronomi turizmindeki önemi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies, 4*(2), 17-39.

Kızılırmak, İ., Ofluoğlu M. ve Şişik, L. (2016). Türkiye'de uygulanan gastronomi turları rotalarının web tabanlı analizi ve değerlendirmesi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies, 4*(1), 258-269.

Kivela, J & Crotts, J. (2006). Tourism and Gastronomy: Gastronomy's Influence on How Tourists Experience a Destination. *Journal of Hospitality and Tourism Research*, 30 (3), 354-377.

Ko, S. (2015). *Food tours in Korea: an investigation of foreign tourists' perceptions of food tour service attributes* (Doctoral dissertation). Pomona: California State Polytechnic University

Köroğlu, Ö. ve Güdü Demirbulat, Ö. (2017). Rehberlikte sertifikasyon kalifikasyon ve uzmanlaşma, Ö. Güzel, V. Altıntaş, İ. Şahin (Ed.), İçinde *Turist rehberliği araştırmaları: Öngörüler ve uygulamalar*, (ss.49-79). Ankara: Detay Yayıncılık.

Küçükkömürler, S., Şirvan, U. N. B. ve Sezgin, A. C. (2018). Dünyada ve Türkiye'de Gastronomi Turizmi. *International Journal of Tourism, Economics and Business Sciences*, 2(2), 78-85

Lopez, X. A. A. & Martin, B. G. (2006). Tourism and Quality Agrofood Products: an Opportunity for the Spanish Countryside. *Tijdschrift Voor Economische en Sociale Geografie,* 97 (2), 166-177.

Öney, H. (2013). *Gastronomi Turizmi ve Alternatif Turizm*. Bahçe, S. (Ed.), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.

Özdemir, B., & Seyitoğlu, F. (2017). A conceptual study of gastronomical quests of turists: Authenticity or safety and comfort? *Tourism Management Perspectives*, 23, 1-7.

Özdemir, Gözde ve Dülger Altıner, Dilek (2019). "Gastronomi Kavramları ve Gastronomi Turizmi Üzerine Bir İnceleme", Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 12, Sayı 1, ss. 1-14.

Pitte, J. R. (2002). French gastronomy. J. R. Pitte (Eds.), In *French Gastronomy*. New york: Columbia University Press.

Sarıışık, M. ve Özbay, G. (2015). "Gastronomi Turizmi üzerine bir literatür incelemesi", Anatolia, Turizm Araştırmaları Dergisi, 26(2), 264-278.

Seyitoğlu, F. (2020). Tourists' perceptions of the tour guides: The case of gastronomic tours in Istanbul. *Anatolia*, *31*(3), 393-405.

Shenoy, S. S. (2005). Food tourism and the culinary tourist- A Thesis Presented to the Graduate School of (*Doctoral dissertation*), Clemson University.

Smith, S. L., & Xiao, H. (2008). Culinary tourism supply chains: A preliminary examination. *Journal of Travel Research, 46* (3), 289-299.

Şahin, S. Z. (2020). *Turizmde Gastronominin Ürün Çeşitlendirme Stratejisi Olarak Kullanımı: Hatay Örneği.* Ankara: İKSAD Yayınları

UNWTO (World Tourism Organization). (2012). Global Report on Food Tourism. Madrid. Erişim: 18 Ekim, 2019, http://cf.cdn.unwto.org/sites/all/ files/pdf/food_ tourism_ok. pdf.

Visković, N. R., & Komac, B. (2021). Gastronomy tourism: A brief introduction. *Acta Geographica Slovenica*, *61*(1), 95-105.

Weiler, B., & Black, R. (2015). *Tour guiding research: Insights, issues and implications* (Vol. 62). Bristol: Channel View Publications.

Yüncü, H. R. (2010). Sürdürülebilir turizm açısından gastronomi turizmi ve Perşembe Yaylası, *X. Aybastı- Kabataş Kurultayı*, Eskişehir.

ÖZ GEÇMİŞ

Doç. Dr. Merve Işkın

Merve Işkın, Cumhuriyet Üniversitesi Cumhuriyet Meslek Yüksekokulu Turizm ve Otel İşletmeciliği bölümünden ön lisans derecesi ile mezun olmuştur. Lisans eğitimini ise Gaziosmanpaşa Üniversitesi Zile Dinçerler Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulunda tamamlamıştır. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği ABD'den yüksek lisans ve doktora derecesini almıştır. Turizm alanında doçent ünvanını almıştır. İstanbul Esenyurt Üniversitesinde öğretim görevlisi ve doktor öğretim üyesi, Ordu Üniversitesinde doktor öğretim üyesi ünvanı ile görev yapmıştır. Hâlen Ordu Üniversitesinde doçent ünvanıyla görev yapmaktadır. Çeşitli dergilerde yayınlanmış makaleleri, uluslararası yayınevlerinde basılmış kitap editörlüğü ve kitap bölümleri ve ulusal ve uluslararası toplantılarda sunulmuş bilimsel çalışmaları bulunmaktadır.

12. BÖLÜM

TEKNOLOJİ VE REHBERLİK

Mustafa Çevrimkaya

GİRİŞ

Son yıllarda turist rehberliği mesleği devamlı gelişmekte ve teknolojideki ilerlemelerle birlikte bir bütün olarak dönüşüm gerçekleştirmektedir. Teknolojinin bu alandaki etkisi sayesinde hem turist rehberlerinin hem de turistlerin deneyimleri unutulmaz hâle gelmektedir. Bu önemli teknolojik değişimin geniş kapsamlı sonuçlarını kavramak adına meslek içerisinde yer alan teknolojinin öneminin araştırılması elzem hâle gelmiştir.

Turist rehberleri; ziyaretçilerin keşfedilmemiş bölgelere girmesi, çevrelerini keşfetme yolculuğuna çıkması, saklı hikâyeleri açığa çıkarması ve unutulmaz bir şekilde kendilerini yerellik ve kültürel unsurlara kaptırmasını destekleyerek turistlerin seyahat deneyimlerini zenginleştirmeye yardımcı olur. Geleneksel olarak bu zorlu görev kâğıt haritalar ve basılı seyahat rehberleri gibi somut yardımcıların kullanılmasıyla yapılmaktayken daha sonra insanlara yani rehberlere emanet edilmiştir. Bununla birlikte dijital çağın her yerde bulunması ve değişime neden olan teknolojik araçların yardımıyla turist rehberliği alanında bir dönüşüm gerçekleşmiştir. Böylelikle kesintisiz gezinmeyi düzenleme, kişiye özel öneriler düzenleme, gerçek zamanlı güncellemeler sağlama ve bilgi edinme için etkileşimli yollarla birlikte turist rehberliği mesleğinde bir gelişim yaşanmıştır (Gretzel vd., 2015).

Teknolojinin turist rehberliği üzerindeki çok yönlü etkisi, sayısız dönüşüme yol açtığı için hafife alınmamalıdır. Gelişmiş erişilebilirlik ve artan rahatlık, turistlere parmaklarının ucunda bir dizi bilgi ve kaynak sağlayarak bu dijital çağın ayırt edici özellikleri hâline gelmiştir. Daha da önemlisi, teknolojinin etkisi gittikçe genişleyerek turistlerin çeşitli dijital platformlar aracılığıyla yerel topluluklarla etkili bir şekilde etkileşime girebildiği ve böylece bir bağlılık ve kültürel yakınlaşma duygusunu besleyebildiği sosyal etkileşim alanlarına nüfuz ederek etkisini

KAYNAKÇA

Adomavicius, G., & Tuzhilin, A. (2005). Toward the next generation of recommender systems: A survey of the state-of-the-art and possible extensions. *IEEE transactions on knowledge and data engineering*, *17*(6), 734-749.

Avraham, E. (2015). Destination image repair during crisis: Attracting tourism during the Arab Spring uprisings. *Tourism Management*, *47*, 224-232.

Ayeh, J. K., Au, N., & Law, R. (2013). Predicting the intention to use consumer-generated media for travel planning. *Tourism management*, *35*, 132-143.

Azuma, R. T. (1997). A survey of augmented reality. *Presence: teleoperators & virtual environments*, *6*(4), 355-385.

Bakhshi, S., Shamma, D. A., & Gilbert, E. (2014, April). Faces engage us: Photos with faces attract more likes and comments on instagram. In *Proceedings of the SIGCHI conference on human factors in computing systems* (pp. 965-974).

Banyai, M. (2012). Travel blogs: A reflection of positioning strategies? *Journal of Hospitality Marketing & Management*, *21*(4), 421-439.

Buhalis, D., & Karatay, N. (2022). Mixed Reality (MR) for generation Z in cultural heritage tourism towards metaverse. In *Information and Communication Technologies in Tourism 2022: Proceedings of the ENTER 2022 eTourism Conference, January 11–14, 2022* (pp. 16-27). Springer International Publishing.

Chen, Y., & Xie, J. (2008). Online consumer review: Word-of-mouth as a new element of marketing communication mix. *Management science*, *54*(3), 477-491.

Cocchia, A. (2014). Smart and digital city: A systematic literature review. *Smart city: How to create public and economic value with high technology in urban space*, 13-43.

De Veirman, M., Cauberghe, V., & Hudders, L. (2017). Marketing through Instagram influencers: the impact of number of followers and product divergence on brand attitude. *International journal of advertising*, *36*(5), 798-828.

Del Vecchio, P., Mele, G., Ndou, V., & Secundo, G. (2018). Creating value from social big data: Implications for smart tourism destinations. *Information Processing & Management*, *54*(5), 847-860.

Dickinson, J. E., Ghali, K., Cherrett, T., Speed, C., Davies, N., & Norgate, S. (2014). Tourism and the smartphone app: Capabilities, emerging practice and scope in the travel domain. *Current issues in tourism*, *17*(1), 84-101.

Ferrucci, D., Levas, A., Bagchi, S., Gondek, D., & Mueller, E. T. (2013). Watson: beyond jeopardy!. *Artificial Intelligence*, *199*, 93-105.

Filieri, R., Alguezaui, S., & McLeay, F. (2015). Why do travelers trust TripAdvisor? Antecedents of trust towards consumer-generated media and its influence on recommendation adoption and word of mouth. *Tourism management*, *51*, 174-185.

Fuchs, M., & Höpken, W. (2020). E-tourism curriculum. *Handbook of e-tourism*, 1-26.

Go, H., & Kang, M. (2023). Metaverse tourism for sustainable tourism development: Tourism agenda 2030. *Tourism Review*, *78*(2), 381-394.

Gretzel, U., Sigala, M., Xiang, Z., & Koo, C. (2015). Smart tourism: foundations and developments. *Electronic markets*, *25*, 179-188.

Guttentag, D. A. (2010). Virtual reality: Applications and implications for tourism. *Tourism management*, *31*(5), 637-651.

Hays, S., Page, S. J., & Buhalis, D. (2013). Social media as a destination marketing tool: its use by national tourism organisations. *Current issues in Tourism*, *16*(3), 211-239.

Huang, Y. C., Backman, K. F., Backman, S. J., & Chang, L. L. (2016). Exploring the implications of virtual reality technology in tourism marketing: An integrated research framework. *International Journal of Tourism Research*, *18*(2), 116-128.

Hudson, S., & Thal, K. (2013). The impact of social media on the consumer decision process: Implications for tourism marketing. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, *30*(1-2), 156-160.

Javornik, A. (2016). Augmented reality: Research agenda for studying the impact of its media characteristics on consumer behaviour. *Journal of Retailing and Consumer Services*, *30*, 252-261.

Jung, T., Chung, N., & Leue, M. C. (2015). The determinants of recommendations to use augmented reality technologies: The case of a Korean theme park. *Tourism management*, *49*, 75-86.

Koens, K., Postma, A., & Papp, B. (2018). Is overtourism overused? Understanding the impact of tourism in a city context. *Sustainability*, *10*(12), 4384.

Koohang, A., Nord, J. H., Ooi, K. B., Tan, G. W. H., Al-Emran, M., Aw, E. C. X., ... & Wong, L. W. (2023). Shaping the metaverse into reality: a holistic multidisciplinary understanding of opportunities, challenges, and avenues for future investigation. *Journal of Computer Information Systems*, *63*(3), 735-765.

Kounavis, C. D., Kasimati, A. E., & Zamani, E. D. (2012). Enhancing the tourism experience through mobile augmented reality: Challenges and prospects. *International Journal of Engineering Business Management*, *4*, 10.

Kumar, A., Bezawada, R., Rishika, R., Janakiraman, R., & Kannan, P. K. (2016). From social to sale: The effects of firm-generated content in social media on customer behavior. *Journal of marketing*, *80*(1), 7-25.

Leung, D., Law, R., Van Hoof, H., & Buhalis, D. (2013). Social media in tourism and hospitality: A literature review. *Journal of travel & tourism marketing*, *30*(1-2), 3-22.

Li, Y., Dai, W., Ming, Z., & Qiu, M. (2015). Privacy protection for preventing data overcollection in smart city. *IEEE Transactions on Computers*, *65*(5), 1339-1350.

Lopez de Avila, A. (2015). Smart destinations: XXI century tourism. In *ENTER2015 conference on information and communication technologies in tourism, Lugano, Switzerland* (pp. 4-6).

Loureiro, S. M. C., Guerreiro, J., & Ali, F. (2020). 20 years of research on virtual reality and augmented reality in tourism context: A text-mining approach. *Tourism management*, *77*, 104028.

Lu, J., Xiao, X., Xu, Z., Wang, C., Zhang, M., & Zhou, Y. (2022). The potential of virtual tourism in the recovery of tourism industry during the COVID-19 pandemic. *Current Issues in Tourism*, *25*(3), 441-457.

Marreiros, H., Tonin, M., Vlassopoulos, M., & Schraefel, M. C. (2017). "Now that you mention it": A survey experiment on information, inattention and online privacy. *Journal of Economic Behavior & Organization*, *140*, 1-17.

Minazzi, R., & Minazzi, R. (2015). Social media impacts on travel suppliers: Social media marketing. *Social media marketing in tourism and hospitality*, 77-126.

Munar, A. M., & Jacobsen, J. K. S. (2014). Motivations for sharing tourism experiences through social media. *Tourism management*, *43*, 46-54.

Neuhofer, B., Buhalis, D., & Ladkin, A. (2015). Technology as a catalyst of change: Enablers and barriers of the tourist experience and their consequences. In *Information and Communication Technologies in Tourism 2015: Proceedings of the International Conference in Lugano, Switzerland, February 3-6, 2015* (pp. 789-802). Springer International Publishing.

Pan, B., MacLaurin, T., & Crotts, J. C. (2007). Travel blogs and the implications for destination marketing. *Journal of travel research*, *46*(1), 35-45.

Resch, B., Summa, A., Sagl, G., Zeile, P., & Exner, J. P. (2015). Urban emotions—Geo-semantic emotion extraction from technical sensors, human sensors and crowdsourced data. *Progress in location-based services 2014*, 199-212.

Ricci, F., Rokach, L., & Shapira, B. (2015). Recommender systems: introduction and challenges. *Recommender systems handbook*, 1-34.

Sigala, M. (2018). Implementing social customer relationship management: A process framework and implications in tourism and hospitality. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*.

TripAdvisor. (2021). TripAdvisor: Read Reviews, Compare Prices & Book. Retrieved from www.tripadvisor.com

Tussyadiah, I. P., & Wang, D. (2016). Tourists' attitudes toward proactive smartphone systems. *Journal of Travel Research*, *55*(4), 493-508.

Wang, D., Li, X. R., & Li, Y. (2013). China's "smart tourism destination" initiative: A taste of the service-dominant logic. *Journal of Destination Marketing & Management*, *2*(2), 59-61.

Xiang, Z., & Gretzel, U. (2010). Role of social media in online travel information search. *Tourism management*, *31*(2), 179-188.

Xiang, Z., Du, Q., Ma, Y., & Fan, W. (2017). A comparative analysis of major online review platforms: Implications for social media analytics in hospitality and tourism. *Tourism Management*, *58*, 51-65.

Yelp. (2021). Yelp. Retrieved from www.yelp.com

Yesiloglu, S., & Costello, J. (2020). Influencer Marketing. *Building Brand Communities and Engagement*.

Yin, X., Chen, W., Eom, J., Clarke, L. E., Kim, S. H., Patel, P. L., ... & Kyle, G. P. (2015). China's transportation energy consumption and CO2 emissions from a global perspective. *Energy Policy*, *82*, 233-248.

Yovcheva, Z., Buhalis, D., & Gatzidis, C. (2012). Smartphone augmented reality applications for tourism. *E-review of tourism research (ertr)*, *10*(2), 63-66.

Zengin, B., Colak, O., Cevrimkaya, M. ve Sengel, U. (2023). Rethinking overtourism in the post-COVID-19 period: Is demarketing a solution? *Journal of Tourism Management Research*, *10*(1), 32-46.

ÖZ GEÇMİŞ

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Çevrimkaya

1993'te İstanbul'da doğdu. İskenderun Teknik Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu "Seyahat İşletmeciliği" bölümünden 2016 yılında mezun oldu. Yüksek lisans eğitimini Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü "Seyahat İşletmeciliği ve Turizm Rehberliği" ana bilim dalında tamamladı. Doktora eğitimini Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü "Turizm İşletmeciliği" ana bilim dalında tamamladı. Çevrimkaya, akademik çalışma hayatına 2019 yılında başlamış olup hâlen Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Turizm Fakültesi, Turizm Rehberliği bölümünde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

13. BÖLÜM

DİL, İLETİŞİM VE REHBERLİK

Akif Gökçe

GİRİŞ

Meslek olarak *turist rehberliği* bir zamanlar "Türkiye gibi ülkelerde bir yabancı dili iyi bilen gençler için üstelik yarı zamanlı olarak canlarının istediği zaman yapabilecekleri çok uygun bir iş olanağı" (Ahipaşaoğlu, 2001, s. ix) olarak görülmekteymiş. Günümüzde ise ne *yetkinliğiniz* ve yasal *yetkiniz* olmadan yapılabilecek bir iş ne de bir yabancı dili *sadece* bilmenin kâfi olduğu meslek disiplini… Dahası artık (ve her geçen gün artarak) dilsel, eğitim ve uygulama anlamıyla yasal bir turist rehberi olsanız dahi belli konularda birikim sahibi, belli becerilerde de mahir olmak zorundasınız. İletişim ve iletişimin asli elemanı olan dil, işte yetkin ve etkili olmanız gereken bu unsurlardan ikisini oluşturmaktadır.

Turist rehberleri en genel anlamda belirli bir bölge, şehir, ülke veya turistik yer hakkında turistlere bilgi veren ve onları gezdirip turlara yönlendiren kişiler olduğundan dolayı turist rehberliği mesleği ile iletişim ve dil arasında oldukça yakın bir ilişki bulunmaktadır. Öyle ki*, bu bilginin iletilmesinde iletişim kurmak; iletişim kurulmasında ve iletişimi kolaylaştırmada ise dil çok önemli, elzem, hatta zaruri bir araçtır*. Aralarındaki önemine binaen kitabımızın bu bölümünde iletişim, dil ve rehberlik arasındaki ilişki ele alınmış, bu üçlünün birbirleri ile olan ilişkilerini, bir diğeri ile de illiyet bağını ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu doğrultuda sırasıyla iletişim süreci, ögeleri ve bunların rehberlik mesleğine uyarlanması; iletişim türlerinden rehberlik mesleği ile ilgili olduğu düşünülen bireyler arası iletişim -grup iletişimi ile sözlü iletişim- sözsüz iletişim; iletişim engelleri, bir rehberin sahip olması gereken iletişim yetkinlikleri konuları bu çalışmaya zemin oluşturması için iletişim ve dilin kavramsal arka planı başlığında ele alınmıştır. Daha sonra turist rehberliği mesleği ile iletişim ve dil ilişkisi ayrı ayrı başlıklandırılmış, en son da genel bir değerlendirme yaparak ele alınan tüm unsurlar

için hayati bir rol oynar. Birden fazla dilde iletişim kurabilen bir rehber, daha geniş bir turist kitlesine hizmet etme ve daha kapsayıcı bir deneyim sunma potansiyeline sahip olabilir.

KAYNAKÇA

Ahipaşaoğlu, H. S. (2001). *Turizmde rehberlik.* Detay Yayıncılık.

Aktaş, Y. ve Kılıç, K. (2013). *Bir bakışta iletişim*. Paradigma Akademi Yayınları.

Albuz, N., Çakmak, T. F., Eren, A., Tekin, Ö. ve Güven Yeşildağ, G. N. (2018). *Turist rehberliğine giriş.* Detay Yayıncılık.

Arabacıoğlu, D. ve Dedeoğlu, B. B. (2021). Turist rehberlerinin iletişim becerilerinin algılanmasında turistlerin cinsiyetlerinin ve yaşlarının rolü. *Journal of Hospitality and Tourism Issues (JOHTI), 3*(2), 140-152. https://doi.org/ 10.51525/johti.1031479

Arslan, A. ve Tanrısevdi, A. (2022). Turist rehberlerinin mesleki performansının turistlerin memnuniyetine etkisi. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi, 29*(2), 237-257. https://doi.org/10.18657/yonveek.1008237

Barthes, R. (1997). *Göstergebilimsel serüven* (M. Rifat ve S. Rifat, Çev.). Yapı Kredi Yayınları.

Beebe, S. ve Matterson, J. T. (2009). *Communicating in small groups: principles and practices* (11. Baskı). Pearson.

Bingöl, A. (1991). Dil-anlam ve felsefe. *Felsefe Dünyası*, *1*(1), 22-26.

Cohen, E. H., Ifergan, M. ve Cohen, E. (2002). A new paradigm in guiding-the matric as a role model. *Annals of Tourism Research*, *29*(4), 919-932.

Cüceloğlu, D. (2002). *İletişim donanımları* (58. Baskı). Remzi Kitabevi.

Çağlar, İ. ve Kılıç, S. (2006). *Genel iletişim*. Nobel Yayınları.

Çıkmaz, E. (2013). *Otel işletmelerinde çalışan personelin sahip olduğu iletişim becerisinin yükseköğretim mezunu müşteriler tarafından değerlendirilmesine yönelik Gaziantep'te bir uygulama* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Hasan Kalyoncu Üniversitesi.

Çolakoğlu, O. E., Efendi, E. ve Epik, F. (2017). *Tur yönetimi ve turist rehberliği* (4. Baskı). Detay Yayıncılık.

de Saussure, F. (1998). *Genel dilbilim dersleri* (B. Vardar, Çev.). Multilingual/Matbaa 70.

Demirtaş, M. (2010). Örgütsel iletişimin verimlilik ve etkinliğinde yararlanılan iletişim araçları ve halkla ilişkiler film örneği. *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 28*(1), 411-444.

Deniz, İ. (2003). *İletişim becerileri eğitiminin ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin iletişim becerisi düzeylerine etkisi* [Yayımlamamış Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi.

Dökmen, Ü. (2008). *İletişim çatışmaları ve empati* (61. Baskı). Remzi Kitabevi.

Erdoğan, İ. (2005). *İletişimi anlamak* (Geliştirilmiş 2. Baskı.). Erk Yayınları.

Ergin, M. (1977). *Türk dil bilgisi*. Minnetoğlu Yayınları.

Eroğlu, F. (2000). *Davranış bilimleri* (5. Baskı). Beta.

Eser, S. (2021). Meslek olarak turist rehberliği. İçinde S. Eser, S. Şahin ve A. C. Çakıcı (Ed.), *Turist rehberliği* (2. Baskı) (ss. 25-46). Detay Yayıncılık.

Eser, S., Şahin, S. ve Çakıcı, A. C. (2021). Ön Söz. İçinde S. Eser, S. Şahin ve A. C. Çakıcı (Ed.), *Turist rehberliği* (2. Baskı) (ss. iii-v). Detay Yayıncılık.

Geçikli, F. (2010). *Halkla ilişkiler ve iletişim*. Beta.

Gökçe, O. (2001). *İletişim bilimine giriş*. Turhan Kitabevi

Gökçe, O. (2006). *İletişim bilimleri*. Siyasal Kitabevi.

Griffith, D. A. (2002). The role of communication competencies in international business relationship development. *Journal of World Business, 37*(2002), 256-265.

Gül, F. ve Soysal, B. (2009). Dil ve düşünce ilişkisi üzerine. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi,* (13), 65-76.

Güney, S. (2016). *Davranış bilimleri* (10. Baskı). Nobel Akademik Yayıncılık.

Güngör, N. (2011). *İletişime giriş*. Siyasal Yayınevi.

Jones, T. S., Remland, M. S. ve Sanford, R. (2007). *Interpersonal communication through the life span*. Houghton Mifflin Company.

Kemal, U. (2004). *Son sapkın gen.* Piramit Yayıncılık.

Kıray, H. S. ve Koca, S. (2018). Bireyler arası iletişim süreçleri. İçinde C. Uluyağcı ve U. Eriş (Ed.), *Bireyler arası iletişim* (ss. 18-39). Anadolu Üniversitesi.

Küçükerdoğan, G. R. (2005). *Reklam söylemi*. Es Yayınları.

Maden, S. (2013). Niçin dinlemiyoruz? Dinleyememe probleminin sosyokültürel analizi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, *2*(1), 49-83.

Martinet, A. (1998). *İşlevsel genel dilbilim* (B. Vardar, Çev.). Multilingual/Matbaa 70.

McKay, M., Fannig, P. ve Davis, M. (2006). *İletişim becerileri* (Ö. Gelbal, Çev.). HYB Yayınları.

Miller, A. (2018). *Philosophy of language* (3. Baskı). Routledge Publishing. https://doi.org/10.4324/9781351265522

Mutlu, E. (1995). *İletişim sözlüğü* (2. Baskı). Ark Yayınevi.

Oğuz, M. T. (2018). Bireyler arası iletişim ve grup iletişimi. İçinde B. Kılınç ve U. Eriş (Ed.), *İletişim bilgisi* (ss. 73-100). Anadolu Üniversitesi.

Oksaar, E. (2008). *Kültürler arası iletişim bağlamında kültür kuramı* (A. Selçuk, Çev.). Çizgi Kitabevi.

Önsal, A. (2012). *Okul müdürlerinin iletişim becerileri ile okul kültürü arasındaki ilişki: İstanbul ili Anadolu yakası örneği* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Maltepe Üniversitesi.

Örücü, E. ve Kıvrak, O. (2013). Telekomünikasyon sektöründe çalışan personelin iletişim becerileri düzeylerinin incelenmesi. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi, 20*(1), 15-29.

Özer, K. (2015). *İletişimsizlik becerisi* (12. Baskı). Galata Yayıncılık.

Özgen, E. (2003). İletişim ve liderlik. *İletişim, 1*(18), 100-119.

Şahin, S. (2021). Turist rehberinin yetkinlikleri. İçinde S. Eser, S. Şahin ve A. C. Çakıcı (Ed.), *Turist rehberliği* (2. Baskı) (ss. 47-74). Detay Yayıncılık.

Şimşek, M. S., Çelik, A. ve Akgemci, T. (2014). *Davranış bilimleri* (2. Baskı). Eğitim Kitabevi.

Şimşek, Ş. M. (2008). *Yönetim ve organizasyon* (10. Baskı). Adım Matbaacılık.

Telman, N. ve Ünsal, P. (2005). *İnsan ilişkilerinde iletişim*. Epison Yayıncılık.

Tetik, N. (2006). *Türkiye'de profesyonel turist rehberliği ve müşterilerin turist rehberlerinden beklentilerinin analizi (Kuşadası örneği)* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Balıkesir Üniversitesi.

TUREB. (2007). *Profesyonel turist rehberinin el kitabı.* Şan Ofset.

Turist Rehberliği Meslek Kanunu. (2012). 8 Ağustos 2023 tarihinde https://www. mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6326&MevzuatTur=1&MevzuatTertip =5 adresinden edinilmiştir.

Tutar, H. ve Yılmaz, K. (2008). *Genel iletişim kavramlar ve modeller* (6. Baskı). Seçkin Yayıncılık.

Tutar, H., Yılmaz, K. ve Erdönmez, C. (2005). *Genel ve teknik iletişim*. Seçkin Yayınları.

Türk Dil Kurumu (t.y.). *Türk Dil Kurum Güncel Sözlük*. 24 Temmuz 2023 tarihinde https://sozluk.gov.tr/ adresinden edinilmiştir.

Usluata, A. (1994). *İletişim*. İletişim Yayınları.

Vardar, B. (1998). *Dilbilimin temel kavram ve ilkeleri*. Multilingual/Matbaa 70.

World Federation of Tourist Guide Associations (WFTGA). (2023a). *Hands on Tourist Guide Training (HOT) Course*. 24 Temmuz 2023 tarihinde https://wftga.org/ training/training-courses/hands-on-tourist-guiding/adresinden edinilmiştir.

World Federation of Tourist Guide Associations (WFTGA). (2023b). *What is a Tourist Guide?* 3 Temmuz 2023 tarihinde https://wftga.org/ adresinden edinilmiştir.

Yalçın, S. K. ve Şengül, M. (2007). Dilin iletişim süreci içerisindeki rolü ve işlevleri. *Electronic Turkish Studies, 2*(2), s. 749-769.

Yalçınkaya, M. (2007). *Yöneticilerin iletişim becerilerinin çalışanların yaratıcılıklarının ortaya çıkması, yöneticiye güven ve örgütte iş birliği ruhunun gelişmesine etkisinin incelenmesi: Kütahya porselen ve cam sektöründe bir uygulama* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Dumlupınar Üniversitesi.

Yılmaz, R. A. (2019). Müşterilerle iletişim ve boyutları. İçinde N. Timur ve G. Barış (Ed.), *Müşteri ilişkileri yönetimi* (s. 24-44). Anadolu Üniversitesi.

Yüce, S. (2005). İletişim ve dil: Yöntemler, Avrupa Dil Portföyü Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi. *Journal of Language and Linguistic Studies, 1*(1), 81-88.

Yüksel, H. (2007). *Genel iletişim, iletişim kavramı ve tanımı*. Pegema Yayıncılık.

Yüksel, Ö. (2006). *Davranış bilimleri*. Gazi Kitabevi.

Zıllıoğlu, M. (2003). *İletişim nedir?* (2.Baskı). Cem Yayınevi.

SONUÇ

İstanbul'un fethinin ardından Avrupa devletleri başta olmak üzere millî kimliklere verilen önem ve değerin artması ile kültüre ilişkin yapılan araştırmalar öne çıkmaya başlamıştır. 19. yüzyılla birlikte halk biliminin gelişimi hızlanmış ve halkların kültürleri tüm yönleriyle bilimsel olarak çalışılmaya başlanmıştır. Dünya mirası ve somut olmayan kültürel mirasların merkezinde olan kültür, titizlikle ve sürdürülebilirlik kapsamında araştırılması gereken bir alandır. Turist tipolojilerinde yaşanan değişim, turistlerin kültürel çalışmalara ilişkin beklenti ve ilgilerini artırmış, yeni gelişen turizm türlerini de bu yönüyle şekillendirmiştir. Yeni nesil turistler yerel dokuyu yakından görmek, yerel kültürleri tanımak, orijinal üretimleri sahasında gözlemlemek ve deneyimlemek, kültüre ilişkin alabilecekleri tüm bilgilere en sağlıklı ve detaylı biçimde ulaşmak istemektedirler. Bu noktada halk biliminde kendini geliştirmiş olan turist rehberlerine duyulan ihtiyaç artmaktadır.

Turist rehberleri, turları sırasında turistlerin internet kaynakları ve sosyal medya başta olmak üzere kolaylıkla ulaşabilecekleri bilgilerden farklı olarak destinasyonun kültürünü oluşturan tüm bileşenlerin en ilgi çekici ve önemli olanlarını derleyerek turistlere aktarabilmelidirler. Bu doğrultuda onları meslek hayatları boyunca sürecek, başta halk bilimi konularında okuma, araştırma, gözlemlemeye dair çalışmalar beklemektedir. Varılan rotanın isminin nereden geldiğinden, bölgeye ilişkin efsanelere, yetişen bitkilerin halk hekimliğinde ne amaçlarla kullanıldığından düğünlerde pişirilen yerel yemeklere kadar, kültüre ilişkin tüm konular halk bilimi araştırmaları üzerine turist rehberlerini zaman ve emek harcamaya yöneltmektedir. Bu alanda özverili çalışmalar yapacak olan rehberler, ülkelerinin kültür elçisi olarak millî ve manevi görevlerini de en doğru biçimde yerine getirmiş olacaklardır.

KAYNAKÇA

Acedo, A. (2014). 2014 Flamenco Biennial-Ballet Nacionel de Andalucia, https://www.spain.info/en/, E.T. 31.08.2023

Afyon Haber (2022). Türkmen Düğünü'ne davetlisiniz!.., https://www.afyonhaber.com/turkmen-dugunu-ne-davetlisiniz/185510/, E.T. 01.09.2023.

Atv (t.y.). Destan, https://www.atv.com.tr/destan, E.T. 02.09.2023.

Artun, E. (2019). *Türk Halkbilimi*, On Altıncı Baskı, Karahan Kitabevi, Adana.

Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı (t.y.), *Cepken (Burdur Müzesi Envanteri)*. https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/burdur/kulturatlasi/geleneksel-giyim-kusam-, E.T. 01.09.2023.

Bayrı, M. H. (2007). *İstanbul Folkloru*, Cactus Yayınları.

Berman, M., Kalandadze, K., Kuparadze, G. ve Rusieshvili, M. (2011). *Georgia Through Its Legends, Folklore and People*, Nova Science Publishers, Inc., New York.

Boratav, P. N. (1947a). Folklor Arşivi'nin Bugünkü Durumu. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, *5* (3), 323-327.

Boratav, P. N. (1947b). Çukurova'da Folklor Derlemeleri. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, *5* (3), 255-273.

Bronner, S. J. (2017). *Folklore: The Basics*, Routledge, UK.

Bronner, S. J. (2021). *Jewish Cultural Studies*. Wayne State University Press, Detroit.

Bulut, Y. (2015). *Sosyolojiye Giriş I*, İÜ AUZEF, İstanbul.

Burton, H. (1922). Tutankhamun tomb photographs: a photographic record in 5 albums containing 490 original photographic prints; representing the excavations of the tomb of Tutankhamun and its contents (Band 2) — [S.l.], [ca. 1922}, https://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/burton1922bd2/0009/image,info#col_info, E.T. 01.09.2023.

Chelariu, A. R. (2023). *Romanian Folklore and its Archaic Heritage: A cultural and Linguistic Comparative Study*, Palgrave Macmillan, Switzerland.

Cnnturk (2018). "Dilek dileyebileceğiniz sıradışı mekânlar", https://www.cnn turk.com/seyahat/dilek-dileyebileceginiz-siradisi-mekanlar?page=1, E.T. 02.09.2023.

Danielson, L. (2006). Family Folklore, İçinde: American Folklore: An Encyclopedia (Edt: J. H. Brunvand). Ss:509-511, Routledge.

Donbay, A. (2001). Tanzimat Dönemi Tenkit Anlayışı Çerçevesinde Ziya Paşa'nın Şiir ve İnşâ Makalesi. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (10), 181–188.

Düzgün, D. (2019). Halk Kültürü Değişmeleri ve Bir Alan Araştırması. *Millî Folklor.* 124, 62-74.

Ekici, M. ve Fedakâr, P. (2014). Gelenek, Aktarma, Dönüşüm ve Kültür Endüstrisi Bağlamında Nazar ve Nazar Boncuğu, *Millî Folklor*, Yıl 26, Sayı 101, 40-50.

Goturkiye (t.y.). Delicious Routes, https://gastronomy.goturkiye.com/delicious-routes, E.T. 03.09.2023.

Hernandez, J. F. (1994). Folklore in Museums: Issues and Applications, İçinde: Putting Folklore To Use (Edt: J.M.Owen). ss. 62-75, University Press of Kentucky, USA.

İstanbul Oyuncak Müzesi (t.y.). *Hakkımızda*, https://istanbuloyuncakmuzesi.com/pages/hikâyemiz, E.T. 26.08.2023.

Kalyoncuoğlu, Y. (2022, 26 Eylül). Türkiye'nin ilk "Kelime Müzesi" ziyaretçilerini bekliyor. Anadolu Ajansı, https://www.aa.com.tr/tr/kultur/turkiyenin-ilk-kelime-muzesi-ziyaretcilerini-bekliyor/2695301, E.T. 20.08.2023.

Kurgun, O. A. (2018). Hukuk ve Turizmle İlgili Temel Kavramlar, İçinde: Turizm Hukuku ve Mevzuatı (Edt: H. Yıldırım). ss:1-9, Detay Yayıncılık, Ankara.

Lanclos, D. M. (2003). *At Play in Belfast Children's Folklore and Identities in Northern Ireland*, Rutgers University Press, New Jersey.

McCabe, A. ve Kim, M. (2022). Introduction: Perspectives on East and Southeast Asian Folktales, İçinde: Perspectives on East and Southeast Asian Folktales (Edt: A. McCabe ve M. Kim). ss: 1-16, Lexington Books, Maryland.

Miczak, M. A. (2001). *Henna's Secret History: The History, Mystery & Folklore of Henna*, Writer's Club Press, USA.

Oğuz, Ö. (2013). Türkiye'de Folklorun İlk Makaleleri. *Millî Folklor*. 99, 5-14.

Oğuz, Ö. ve Oral, Z. (2004). *Türkiye'de 2004 Yılında Yaşayan Halk İnanışları: Nesneler ve Uygulamalar*, Gazi Üniversitesi THBMER, Ankara.

Onur, B. (1992). Tarih Boyunca Oyunlar ve Oyuncaklar. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 25 (2), 365-386.

Örnek, S. V. (1977). Türk Halkbilimi, Birinci Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları Folklor Dizisi:4, Ankara.

Özaltın, F. N. (2022). Topkapı Sarayı Müzesinde Yer Alan H 1524 Arşiv No.lu Hünernâme II. Cildi Y.119b Sayfasındaki Minyatürün İncelenmesi, *SDÜ ART-E Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi*, Aralık'22, Cilt:15 Sayı:30, 1098-1116.

Renwick, R.V. (2006). Folksongs, İçinde: American Folklore: An Encyclopedia (Edt: J. H. Brunvand). ss:607-612, Routledge.

Shay, A. (2023). Folk Dance and The Creation of National Identities Staging The Folk. Palgrave Macmillan, Switzerland.

Sims, M. C. ve Stephens, M. (2011). *Living Folklore: An Introduction to the Study of People and Their Traditions*, Second Edition, Utah State University Press, Logan, Utah.

Spain.info (t.y.). Useful Links: Hemingway Route Through Navarre, Tourism in Navarre, https://www.spain.info/en/discover-spain/navarre-hemingway-festival/, E.T. 03.09.2023.

Stone, K. (2006). Folktale, İçinde: American Folklore: An Encyclopedia (Edt: J. H. Brunvand). ss: 613-615, Routledge.

Türk Dil Kurumu. (t.y.). Folklor. İçinde *Güncel Türkçe sözlük. Erişim Adresi: https://sozluk.gov.tr/*

Türk Dil Kurumu. (t.y.). Halk Bilimi. İçinde *Güncel Türkçe sözlük.* Erişim Adresi: *https://sozluk.gov.tr/*

Türk Dil Kurumu. (t.y.). İnanç. İçinde *Güncel Türkçe sözlük.* Erişim Adresi: *https:// sozluk.gov.tr/*

Türk Dil Kurumu. (t.y.). Oyun. İçinde *Güncel Türkçe sözlük.* Erişim Adresi: *https:// sozluk.gov.tr/*

Türkiye Kültür Portalı (t.y.). Emine Göğüş Mutfak Müzesi – Gaziantep, Erişim Adresi: https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/gaziantep/gezilecekyer/ emine-gogus-mutfak-muzesi, E.T. 29.08.2023.

Türkiye Kültür Portalı (t.y.). Topkapı Sarayı-İstanbul, https://www.kultur portali.gov.tr/turkiye/istanbul/gezilecekyer/topkapi-sarayi, E.T. 31.08.2023.

UNESCO (t.y.), Unesco Yaratıcı Şehirler Ağı, https://www.unesco.org.tr/ Pages/88/129/UNESCO-Yaratıcı-Şehirler-Ağı, E.T. 31.08.2023.

Yardımcı, M. (2012). Halk Bilimi. Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi, https://turkoloji.cu.edu.tr /mehmet_yardimci_halkbilimi.pdf, E.T. 03.09.2023.

ÖZ GEÇMİŞ

Dr. Öğr. Üyesi Didar Sarı Çallı

Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Turizm Fakültesi Turizm Rehberliği bölümü öğretim üyesi olan Dr. Didar Sarı Çallı, lisans eğitimini iktisat alanında İstanbul Üniversitesinde, yüksek lisans ve doktora eğitimini turizm işletmeciliği alanında Sakarya Üniversitesinde tamamlamıştır. 2015-2016 Akademik yılında Güney Florida Üniversitesi Turizm ve Teknoloji Fakültesinde misafir araştırmacı olarak bulunan Sarı Çallı, 2018 yılından itibaren doktor öğretim üyesi olarak Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Turizm Rehberliği bölümündeki görevine devam etmektedir. Uzmanlık alanları Turizm Ekonomisi ve Turizm İşletmeciliği olan yazar, Türk Halk Bilimi ve Efsaneleri alanında lisans dersi yürütmekte ve bu alanda da çalışmalarını sürdürmektedir.

14. BÖLÜM

HALK BİLİMİ VE REHBERLİK

Didar Sarı Çallı

GİRİŞ

Halkların kültürel ögelerinin tamamını konu edinerek bunları bilimsel yöntemlerle araştıran, derleyen, sistematize eden ve çıkarımlarda bulunan bir bilim dalı olan halk bilimi, ulusal değerlere verilen önemin arttığı 21. yüzyılda oldukça kıymetli çalışmalar ortaya konulmasını sağlamaktadır. Kültürün çok bileşenli yapısı, bu alanda yapılan çalışmaları çok disiplinli ve disiplinler arası olmaya sevk etmektedir.

Değişen kuşaklar ve koşullar, turist istek, ihtiyaç ve beklentilerini de şekillendirmekte ve kültür turizmi başta olmak üzere alternatif turizm türlerine olan talebi artırmaktadır. Turistler yerel halkın ve destinasyonun özgün kimliğini tanımayı değerli bulmaktadır. Bu durum destinasyon yöneticileri tarafından endüstriyi geliştirmek adına kültürel çalışmalara verilen önemi artırmaktadır. Turizm tanıtımları söz konusu destinasyonu diğerlerinden ayıran yerellik, özgünlük, orijinallik, eşsizlik, sürdürülebilirlik gibi kavramların ekseninde yapılmaktadır. Bu durumdan bağımsız olarak ulusların millî kimliklerini ve değerlerini sürdürebilmek için kültürel çalışmalara, daha geniş kapsamda bakılırsa halk bilimi çalışmalarına önem vermeleri endüstriyel boyutundan çok daha hassas ve stratejik bir konudur.

Turizmde endüstrisinde destinasyonun halk bilimine konu olan ögelerini turistlere aktarmakla sorumlu ve görevli kişiler, aynı zamanda ülkelerin kültür elçileri olan turist rehberleridirler. Turistler tarafından bireysel seyahatler yerine rehberli turların tercih edilmesinin önemli nedenlerinden biri, turist rehberlerinden bölge insanı, kültürü, değerleri üzerine daha detaylı ve kolay ulaşılamayacak bilgilerin alınmasına dair olan beklentilerdir. Bu kapsamda söz konusu meslek grubunun kendisini halk bilim konusunda meslek hayatı boyunca geliştirmesi, mesleki gelişimleri ve mesleki sorumlulukların yerine getirilebilmesi için önemlidir.

bulunan Lidder Nehri'nde yaşanmıştır. Profesyonel raftingci ve turist rehberi olan Rouf Ahmad Dar, turistlerle birlikte rafting yaptığı esnada botları devrilmiştir. 5 turisti yüzerek kıyıya çeken Raof Ahmad Dar kendisini kurtaramamış ve hayatını kaybetmiştir. Hindistan'da yaşanan olay sonucu vefat eden turist rehberi kahraman olarak anılmıştır (thebetterindia.com).

Rehberlerin sağlıkla ilgili bilgi düzeyinin artması aynı zamanda sağlık okuryazarlığının da artmasına sebebiyet verecektir. ABD Sağlık Bakanlığı tarafından "Bireylerin kendileri veya başkaları adına sağlıkla ilgili kararları almaları için bilgi ve hizmetleri bulma, anlama ve kullanma becerisine sahip olma derecesi" olarak tanımlanan (health.gov) sağlık okuryazarlığı arttıkça bireyin sağlıklı olma düzeyi de artmaktadır (Bilir, 2014). Sağlık okuryazarlığının artması bireysel olarak sağlığı artırdığı gibi ülkelerin sağlık harcamalarını da azaltmaktadır. Sağlık okuryazarlığının düşük olduğu ülkelerde sağlık harcamaları artmaktadır (Yalçın Balçık vd., 2014). Bu bağlamda sağlıkla ilgili bilgi sahibi olmak, sağlığın sorumluluğunun önce bireyin kendisinde olduğunun farkında olmak sadece turist rehberlerinin değil toplumdaki tüm bireylerin bir görevi olarak algılanmalıdır.

Turist rehberi mesleğinin doğasında bilgi aktarımı bulunmaktadır. Kendisini sağlık bilimi açısından geliştirmiş bir tur rehberi, tur grubuna sadece teorik bilgiler vermekle kalmayıp aynı zamanda tur grubunun sağlıklı kalmasına da katkıda bulunabilecektir. Belirtildiği gibi sağlık bilimi, tur rehberlerine turist sağlığı ve güvenliğini sağlama, bölgesel sağlık uygulamaları hakkında bilgi, çevre sağlığının korunması ve acil durumlara müdahale gibi çeşitli yetenekler kazandırmaktadır. Bu yeteneklerin birleşim noktasında ise turist yer almaktadır. Bir insanın hayatında sahip olduğu en önemli varlığı, sağlığıdır. Turistin sağlığını her zaman önemli gören ve korumaya yönelik hareket eden turist rehberi ise en memnun olunan turist rehberi olacaktır.

KAYNAKÇA

Abalkheel, A., & Sourani, M. (2023). Exploring the evolution of functional linguistics: linking Arabic theoretical linguistics with modern linguistics. *Cogent Arts & Humanities, 10*(1), 2207264.

Ak, B. ve Sevin H. (2000). Turist sağlığı ve turist sağlığı imkânları açısından Antalya bölgesinde bir inceleme. Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi, 5(1).

Akdu, U., Karakaş, D., Çelik, E., Zurnacı, J. ve Tabu, Ö. (2018). Turizm rehberliğinde alan uzmanlığı önerisi: Sağlık turizmi rehberliği. Turist Rehberliği Dergisi (TURED), 1(2), 124-138.

Altınel, H. (2015). İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği. Detay Yayıncılık.

Annette B, & Arellano R. (2007). Patients without borders: the emergence of medical tourism. International Journal of Health Services. 37(1):193-8.

Avcikurt, C., Koroglu, O., Koroglu, A. ve Avcikurt, A. S. (2011). HIV/AIDS awareness and attitudes of tour guides in Turkey. Culture, health and sexuality, 13(2), 233-243.

Aydın, D. ve Yılmaz, C. (2011). Medikal Turizm Araştırması. Sağlık Bakanlığı Yayınları. 1. Baskı. Ankara.

Aymankuy, Y. ve Balkaner, S. Y. (2023). Akademisyen Gözüyle Turist Sağlığı ve Turist Güvenliği. Gastroia: Journal of Gastronomy And Travel Research, 7(1), 157-179.

Beylik, U. ve Turan, H. (2023). Medikal Turizm Faaliyetinde Bulunan Akredite Hastanelerin Karşılaştırmalı Web Sitesi İçerik Analizi. Pearson journal, 8(24), 247-259.

Bilir, N. (2014). Sağlık okur-yazarlığı. Turkish Journal of Public Health, 12(1), 61-68.

Connell, J. (2010). Migration and the Globalisation of Health Care: The Health Worker Exodus? Cheltenham: Edward Elgar Publishing.

Coşkun, K. (2023). Sağlık turizminin Türkiye turizmi içerisindeki yeri ve önemi üzerine bir inceleme: 2018-2022. International journal of socıal humanıtıes scıences research, 10(94), 967-974.

Crooks, V. A., Turner, L., Snyder, J., Johnston, R., & Kingsbury, P. (2011). Promoting medical tourism to India: Messages, images, and the marketing of international patient travel. Social Science and Medicine, 72(5), 726-732.

Çetinkaya, U. M. ve Bostan, A. (2023). Sağlık Turizmi Yetki Belgesine Sahip Sağlık Tesislerine Ait Web Sitelerinin Kalite Yönetimi ve Sağlık Turizmi Perspektifinde İncelenmesi: Aydın İli Örneği. Journal Of Travel And Tourism Research, 22(22), 96-115.

Demir Sarıipek, A. ve Sarıipek, S. (2020). Sağlık Turizmi İşletmelerinde Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Uygulamaları. Turizm Okumaları IV içinde, Ed: S. Karacan. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.

Doğaner, S. (2001). Türkiye Turizm Coğrafyası. İstanbul: Çantay Kitabevi.

Eker, N. ve Zengin, B. (2016). Turizm rehberliği eğitimi müfredatlarının uygulama yeterliliğinin profesyonel turist rehberleri bakış açısıyla irdelenmesi. Turar Turizm ve Araştırma Dergisi, 5(2), 4-19.

Erdoğan, E. ve Aklanoğlu, F. (2008). Termal Turizm ve Afyon-Gazlıgöl Örneği. e- Journal of New World Sciences Academy, 3(1), 83-92.

Ergen, F. D. (2018). Türkiye'de Medikal Turizm Girişimciliği: İstanbul Örneği. (Doktora Tezi). Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.

Evci E.D. ve Tezcan, S. (2005). Farklı Turizm Yörelerindeki Bazı Konaklama Tesislerinin Sağlık Açısından Değerlendirilmesi ve Turistlerin Sağlık Sorunları+. İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi 12(2) 99-109.

Evci Kiraz, E. D. ve Özdemir Deniz, P. (2018). Sağlıklı Turizm Hareketi. Journal of Biotechnology and Strategic Health Research, 2(1), 1-8.

Güler, Ç. ve Çobanoğlu, Z. (1994). Turist Sağlığı. Çevre Sağlığı Temel Kaynak Dizisi, 25(1).

Heung, V. C., Kucukusta, D., & Song, H. (2010). A conceptual model of medical tourism: Implications for future research. Journal of Travel and Tourism Marketing, 27(3), 236-251.

Horowitz, M. D. Rosensweig, J. A. & Jones, C. A. (2007). Medical tourism: globalization of the healthcare marketplace. Medscape General Medicine, 9(4), 33.

Ilgaz Yıldırım, B. ve Güzel, Ö. (2019). Seyahat acentelerinin turist rehberi seçim kriterlerinin analitik hiyerarşi süreci (AHS) yöntemi ile değerlendirilmesi. Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, 30(1), 69-81.

İrigüler, F. (2015). A Research on Tour Guides Use of Emotional Labor and the Relationship between Their Job Satisfaction and Burnout Levels: The Sample of İzmir. İzmir: İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Khan, S., & Alam, M. S. (2014). Kingdom of Saudi Arabia: A potential destination for medical tourism. Journal of Taibah University Medical Sciences, 9(4), 257-262.

Kocaoğlu, Y. (2022). Hareket Hastalığı ve Sanal Ortam. Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 16(1), 22-39.

Küçükali Uçankuş, S. (2023). Tur rehberlerinin kişilik özelliği olarak hizmet verme yatkınlığının ziyaretçi memnuniyeti ve sadakati üzerine etkisi, (Doktora tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Lin, Y. C., Lin, M. L., & Chen, Y. C. (2017). How tour guides' professional competencies influence on service quality of tour guiding and tourist satisfaction: An exploratory research. International Journal of Human Resource Studies, 7(1), 1-19.

Moss, M. (2023). 75 Years Of Who: The World Health Assembly Consıders What's Next For The Global Health Agency, United Nations Foundation. https://unfoundation.org/blog/post/75-years-of-who-the-world-health-assembly-considers-whats-next-for-the-global-health-agency/?gclid=Cj0KCQjwwISlBhD6ARIsAESAmp5UmI05WyVjQ6DuY RJCjMv2k16znh8AHteU YPGIcB7rPGdg KrV6Fqwa Asf0EALw_wcB e rişim tarihi, 02.07.2023

Özdipçiner, N. (2018). Termal Turizm. Ankara: Detay Yayıncılık.

Özsarı, S. H. ve Karatana, Ö. (2013). Sağlık turizmi açısından Türkiye'nin durumu. Journal of Kartal Training and Research Hospital/Kartal Egitim ve Arastirma Hastanesi Tıp Dergisi, 24(2).

Prentice, T. (2008). Health, history, and hard choices: Funding dilemmas in a fast-changing world. Nonprofit and voluntary sector quarterly, 37(1_suppl), 63S-75S.

Sarıışık, M. (1994). Türkiye Termal Turizmi ve Sandıklı (Afyon) Bölgesi Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi.

Sarıipek, S. (2023). Sağlık turizmi işletmelerinde beklenen hizmet kalitesinin memnuniyete etkisi ile fiziksel yaşam kalitesinin psikolojik yaşam kalitesi üzerinde memnuniyetin aracılık rolü. (Doktora tezi). Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sakarya.

Şengül, H. ve Bulut, A. (2019). Sağlık turizmi çerçevesinde Türkiye'de termal turizm; bir swot analizi çalışması. ESTÜDAM Halk Sağlığı Dergisi, 4(1), 55-70.

Tabak, L. (2019). Yüksek İrtifa ve Dalışa Bağlı Akciğer Hastalıkları. Güncel Göğüs Hastalıkları Serisi, 7(2): 90-98

T.C. Anayasası, (1982). https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2709& MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5 erişim tarihi, 02.07.2023

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2013), Turist Rehberliği Meslek Yönetmeliği, https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/02/20130223-10.htm erişim tarihi, 30.06.2023

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2018). 3. Turizm Şurası, Turizm Eğitimi, İstihdamı ve Turist Rehberliği Komisyonu Sonuç Raporu, https://turizmsurasi. ktb.gov.tr/TR-199727/turizm-egitimi-istihdami-ve-turist-rehberligi-komisyonu.html erişim tarihi, 20.06.2023

T.C. Sağlık Bakanlığı, (2022), Sağlık Turizmi http://saglikturizmi.gov.tr/ TR,181/termal saglik-turizmi-ve-spa-wellness.html Erişim Tarihi: 05.07.2023

T.C. Sağlık Bakanlığı. (2017). Uluslararası Sağlık Turizmi ve Turistin Sağlığı Hakkında Yönetmelik, https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/07/ 201707 13-3.htm erişim tarihi, 02.07.2023

Temizkan, S. P. ve Çiçek, D. (2015). Sağlık Turizmi. Ankara: Detay Yayıncılık.

Tengilimoğlu, D. ve Kahraman, Ö. (2013). Dünyada ve Türkiye'de medikal turizm. Tengilimoğlu, D. (Ed.) içinde, Sağlık Turizmi, Ankara: Siyasal Kitabevi.

Tokmak, C. (2015). Termal turizm. Temizkan, S. P. (Ed.) içinde, Sağlık Turizmi, (s. 195–218). Ankara: Detay

Tontuş, H. Ö. (2017). Sağlık turizminin tarihçesi. SATURK Yayınları, https://dosya merkez.saglik.gov.tr/Eklenti/10943,01pdf.pdf. erişim tarihi: 01.07.2023

Tunç, A. ve Saç, F. (1998). Genel Turizm Gelişimi- Geleceği. Ankara: Detay Yayıncılık

Uysal, B. (2018). Spa-Wellness projelerinin inşaat proje yönetimi süreçlerindeki kritik başarı faktörleri, (Yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Ünal, A. ve Oral, T. (2018). "Turist Rehberlerinin İş Sağlığı ve Güvenliği ile İlgili Çözüm Önerileri", İçinde: Turist Rehberliği Üzerine Güncel Araştırmalar, (Ed: N. Hacıoğlu, C. Avcıkurt, A. Kılıç, H. Ulusoy Yıldırım). ss. 468-478, Ankara: Detay Yayıncılık.

WHO (2023a), Health definition, https://www.who.int/about/governance/ constitution erişim tarihi: 17.07.2023

WHO (2023b), Life Expentacy. https://www.who.int/data/gho/data/themes/ mortality-and-global-health-estimates/ghe-life-expectancy-and-healthy-life-expectancy#:~:text=Globally%2C%20life%20expectancy%20has%20increased,reduced%20years%20lived%20with%20disability. Erişim tarihi: 19.07.2023

Yalçın Balçık, P., Taşkaya, S. ve Şahin, B. (2014). Sağlık okur-yazarlığı.

Yalçın, P. (2006). Türkiye'de sağlık turizminde altyapı oluşturma gereği ve sağlık kurumlarına yönelik bir araştırma, (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Yıldırım, S. (1997). Üçüncü yaş turizmi ve bunun Türkiye açısından değerlendirilmesi. Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, 8(1), 77-81.

Yirik, Ş., Ekici, R. ve Baltacı, F. (2015). Türkiye ve Dünyada sağlık turizmi (medikal turizm). Ankara: Detay Yayıncılık.

Zengin, B. ve Eker, N. (2016). Sakarya İli Termal Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi. Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi(13), 165-181.

Zorbozan, O., Ünver, A. ve Gürüz, A. Y. (2017). Seyahatten Dönen Kişinin Klinik Değerlendirmesi. Turkiye Parazitol Derg, 41, 233-8.

https://yigm.ktb.gov.tr/TR-9851/turizm-istatistikleri.html erişim tarihi: 16.08.2023

https://health.gov/healthypeople/priority-areas/health-literacy-healthy-people-2030 erişim tarihi: 14.07.2023

https://shgmturizmdb.saglik.gov.tr/ erişim tarihi: 16.07.2023

https://www.jointcommissioninternational.org/who-we-are/ erişim tarihi: 17.07.2023

https://www.seyahatsagligi.gov.tr/ erişim tarihi, 10.06.2023

https://www.ushas.com.tr/saglik-turizmi-verileri/ erişim tarihi 13.07.2023

https://www.thebetterindia.com/184821/kashmir-guide-saves-tourist-drowning-rouf-ahmad-dar-hero-india/ erişim tarihi: 20.06.2023

https://www.victoriafalls-guide.net/tour-guide-dies-as-he-saves-tourist-at-the-devil-swim.html erişim tarihi: 20.06.2023

ÖZ GEÇMİŞ

Öğr. Gör. Semih Sarıipek

1989 yılında Sakarya'da doğdu. Sakarya Üniversitesi İİBF "Uluslararası İlişkiler" bölümünden 2013 yılında mezun oldu. Yüksek lisans eğitimini Sakarya Üniversitesi SBE "Turizm İşletmeciliği" ana bilim dalında 2018 yılında; doktora eğitimini Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi SBE "Turizm İşletmeciliği" ana bilim dalında 2023 yılında tamamladı. 2014-2019 yılları arasında termal turizm alanında "satış yöneticisi" olarak çalışan Sarıipek, 2019 yılında akademik çalışma hayatına başlamış olup hâlen Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi Erdek MYO'da öğretim görevlisi olarak görev yapmaktadır. Semih Sarıipek evli ve bir çocuk babasıdır.

15. BÖLÜM

SAĞLIK BİLİMİ VE REHBERLİK

Semih Sarıipek

Rouf Ahmad Dar'ın anısına

GİRİŞ

Sağlığın nasıl olduğu sorulduğunda akıllara ilk olarak hasta olunup olunmadığı ya da fiziksel iyilik hâli gelmektedir. Bireyin sağlıklı olması sadece fiziksel olarak iyilik hâliyle açıklandığında eksik kalır. Birey sağlıklı olabilmek için aynı zamanda sosyal ve psikolojik anlamda da iyilik hâli içerisinde olmalıdır. Fiziksel olarak iyilik hâlinde olan birey, sosyal veya psikolojik olarak iyi değilse bu bireyin sağlıklı olduğu yorumu yapılamaz. Dünya Sağlık Örgütünün tanımına göre sağlık "Sadece hastalık ve sakatlığın olmayışı değil bedence, ruhça ve sosyal yönden tam iyilik hâlidir" (WHO, 2023a). Bireyin turizm faaliyetlerine katılabilmesini mümkün kılan ve klasik olarak sıralanan boş zaman, ekonomik elverişlilik ve isteklilik gibi şartların öncesinde seyahate engel olmayacak bir sağlığa sahip olma durumundan söz etmek gerekmektedir. Turizm hareketliliğine katılmanın ötesinde sağlıklı olmayan birey; aile, sosyal ve iş ilişkilerinde çeşitli problemler yaşamaktadır. Sağlık hem bireyin hem de devletin ortak sorumluluğudur. Birey sağlıklı olmaya istekli olmalı, devlet ise ihtiyacı olan vatandaşın sağlık hizmetlerine ulaşmasını mümkün kılmalıdır.

Önceki bölümlerde de belirtildiği üzere turist rehberliği mesleğinin çeşitli disiplinlerle doğrudan ve dolaylı ilişkisi bulunmaktadır. Turist rehberi bu disiplinlerden beslenmeli ve kendisini geliştirmelidir. Turist rehberinin sahip olduğu donanım, yetenek ve beceriler tur programlarının başarısını etkilemektedir (Ilgaz Yıldırım ve Güzel, 2019). Bu bağlamda çeşitli disiplinlerden beslenerek kendisini geliştiren tur rehberi bu gelişimin olumlu çıktılarını mesleki yaşamında görebilmektedir.

Sağlık biliminin rehberler açısından öneminin genellikle ilk yardım çerçevesinde ele alındığı görülmektedir (İrigüler, 2015, s. 17). İlk yardım ve genel sağlık bil-

leğine gösterdiği önemle değerlendirilebilir ve bu derinleşmenin en önemli alanlarından biri kuşkusuz ikonografidir.

KAYNAKÇA

Akyürek, E. (1995). Erwin panofsky ve ''ikonografi ve ikonoloji'' üzerine. *İkonografi ve ikonoloji (renaissance sanatının incelenmesine giriş)*. İçinde (s.7-20). (Çev. E. Akyürek). Afa Yayınları.

Başçı, A. (2014). İkonografi. A. Ö. Değirmencioğlu ve A. Başcı (Ed.), *İsa peygamber ve anadolu ikonografisi* içinde (s.185-225). Detay Yayıncılık.

Cömert, B. (2006). *Mitoloji ve ikonografi*. De Ki Basım Yayım.

Esin, E. (2004). *Orta asya'dan osmanlıya türk sanatında ikonografik motifler*. Kabalcı Yayınevi.

Holly, M.A. (2012). *Panofsky ve sanat tarihinin kökleri*. (Çev. O. Düz). Dedalus Kitap.

İznik, E. (2009). Pagan bir imparatorluğun Hristiyan imparatorluğa dönüşümü: geç antikçağ'da roma imparatorluğu. *Doğu Batı Romalılar I.* (49), 41-76.

Kitabı mukaddes eski ve yeni ahit. (2006). Kitabı Mukaddes Şirketi.

Ötüken, Y. (2008). İkonoklazm. *Eczacıbaşı sanat ansiklopedisi*. (2), 730. YEM Yayınları.

Panofsky, D. Panofsky E. (1956). *Pandora's box the changing aspects of a mythical symbol*. Pantheon Books.

Panofsky, E. (1955). *Meaning in the visual arts*. Anchor Books Editions.

Panofsky, E. (1991). *Perspective as symbolic form*. Zone Books.

Panofsky, E. (1995). *İkonografi ve ikonoloji (reaissance sanatının incelenmesine giriş)*. (Çev. E. Akyürek). Afa Yayınları.

Panofsky, E. (2012). *İkonoloji araştırmaları Rönesans sanatında insancıl temalar*. (Çev. O. Düz). Pinhan Yayınları.

Selvi, S. (Ed.). (2010). *Sanat atlası.* Boyut Yayınları.

Sözen, M., Tanyeli U. (2012). *Sanat kavram ve terimleri sözlüğü*. Remzi Kitabevi.

Tükel, U., Yüzgüller, S. (2018). *Sözden imgeye Batı sanatında ikonografi.* Hayalperest Yayınevi.

Uysun, M. (2021). *Kapadokya'nın kutsal sanatı kapadokya kaya kiliseleri ikonografisi (10.-13. Yüzyıl)*. Mustafa Uysun Yayıncılık.

Wilson, M. (2010). *Bıblical turkey a guide to the jewish and christian sites of asia minor*. Ege Yayınları.

Winckelmann, J.J. (2012). *Antikçağ sanat tarihi*. (Çev. O. Özügül). Say Yayınları.

Wölfflin, H. (1973). *Sanat tarihinin temel kavramları.* (Çev. H. Örs). İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

16. BÖLÜM

İKONOGRAFİ VE REHBERLİK

Süleyman Saz

GİRİŞ

Disiplinler arası bir birikimden faydalanan rehber, mesleğini icra ederken farklı bilim dallarının ortaya koyduğu sonuçları anlatımlarına konu ederek turistleri bilgilendirmeye çalışır. Başvurduğu bilim alanlarından biri de ikonografidir. Rehber anlatımlarında büyük yer tutan ikonografi, sanat tarihinin bir dalıdır. Sanat eserlerinin biçiminden ziyade, konu ya da anlamına odaklanır (Panofsky, 1955). Sanat tarihinin bir bilim dalı olarak ortaya çıkışının 18. yy. olduğu göz önünde bulundurulduğunda (Winckelmann, 2012) bu bilim dalı içinde ortaya çıkan ikonografi çalışmalarının da henüz çok yeni ve gelişime ihtiyaç duyan bir nitelikte olduğu söylenebilir. Winckelmann'ı takip eden Burckhardt, Wölfflin, Morelli gibi isimler bir sanat eserinin nasıl ele alınması gerektiği ile ilgili yöntemler geliştirirken bu isimleri de yeni gelişmeler ışığında takip edip eleştiriler getiren Erwin Panofsky (1892-1968), ilk kez bir sanat eserinin anlaşılmasında üç aşamalı bir analiz yöntemi ortaya koyarak ikonografi alanının kurucusu olmuştur.

Wölfflin'in formlara dayalı analiz yönteminde, çizgi, gölge, düzlem, derinlik, çokluk, birlik, kapalı ve açık formlar gibi eserin biçemsel ögelerini inceleyen metodunu (Wölfflin, 1973) yeterli bulmayarak incelemelerde kültürel ve tarihî bağlamı da dikkate alarak eserin analiz edilmesini savunan Panofsky (2012), sanat tarihi metodolojisinde yeni bir çığır açmıştır. Tüm bu yenilik ve çalışmalardan azami derecede istifade eden rehber, aynı zamanda kendi araştırma, inceleme ve anlatımlarıyla da mevcut literatüre de doğrudan katkı sunmaktadır. Yapılan bilimsel çalışmaların doğrudan halkla buluşmasında köprü vazifesi gören rehber, turist gruplarının hazır bulunuşluk düzeylerine göre ilgili bilimsel verileri anlatımlarına konu etmektedir. Rehberin bu vazifesi aynı zamanda ona bilimsellikten ayrılmadan doğru bilgiyi sunma sorumluluğunu da yüklemektedir. Bu noktada ikonografi çalışmalarına hâkimiyet rehberde bulunması gereken bir niteliktir.

- ***İlgili Doğa Koruma Kuralları ve Yasaları*:** Turist rehberleri, ziyaret ettikleri doğal alanlarda geçerli olan koruma kurallarını ve yasalarını turistlere aktarabilirler. Bu sayede turistler, yerel kurallara uyarak çevreyi koruma konusunda sorumluluk sahibi olurlar.
- ***Doğa Uzmanı Rehberlik*:** Derinlemesine ekolojik bilgiye sahip rehberler, özel doğalcı turlar sunabilir. Bu turlar, doğal dünya ve onun incelikleri hakkında ayrıntılı bilgi sağlamaya odaklanmaktadır.
- ***Yerel Kültürel Bağlantılar*:** Ekoloji sıklıkla yerel kültür ve geleneklerle iç içedir. Rehberler, toplulukların zaman içinde doğal çevreleriyle nasıl etkileşime girdiğine ve doğal çevrelerine nasıl uyum sağladığına dair hikâyeler anlatabilir.
- ***İklim Değişikliği Farkındalığı*:** Rehberler turistleri iklim değişikliğinin yerel çevre üzerindeki etkileri konusunda bilgilendirebilir. Bu, sürdürülebilir uygulamalar ve karbon ayak izini azaltmanın önemi hakkında tartışmalara yol açabilir.
- ***Koruma İçin İlham Verme ve Bilinç Oluşturma*:** Rehberler, doğal güzellikleri ve çevre koruma çabalarını anlatarak ve bilgi paylaşımları yoluyla turistleri çevre dostu davranışlar konusunda, kendi topluluklarında koruma ve çevre koruma savunucuları olma konusunda ilham verebilir.

Çevrebilim ve rehberlik, turizm deneyimini zenginleştirerek hem doğal alanların korunmasına katkı sağlar hem de turistlerin doğaya olan duyarlılığını artırabilir. Bu şekilde turizm, çevre ve ekoloji arasında olumlu bir etkileşim oluşturabilir.

KAYNAKÇA

Aksu Çam, Ç., Ekin Erkan, N. ve Arslan Taç, Z. (2020). Bir bilim insanının kavramlarla yolculuğu: İlhan Tekeli ve alternatif bir patika. *Kent Araştırmaları Dergisi, 29*(11), 260-289. doi:https://doi.org/10.31198/ideal kent.729955

Aşar, H. (2017). İnsan-merkezcilik canlı-merkezcilik ikileminde biyoetik. *Türkiye Biyoetik Dergisi, 4*(2), 76-86.

Baker, M. M., Grundy, M., Junmookda, K. D., Macer, D. R., Manzanero, L. I., Reyes, D. P., . . . Waller, A. R. (2019). *Environmental ethics education.* Eubios Ethics Institute.

Bartneck, C., Lütge, C. ve Wagner, A. (2021). What is ethics? İçinde *An introduction to ethics in robotics and AI* (Cilt 1, s. 17-26). Springer International Publishing.

Black, R. ve Crabtree, A. (2007). Professional certification: a mechanism to enhance eco-tour guide performance. İçinde R. Black ve A. Crabtree (Dü), *Quality assurance and certification in Ecotourism* (Cilt 1, s. 316-336). CABI Publishing.

Black, R., Ham, S. ve Weiler, B. (2001). Ecotour guide training in less developed countries: some preliminary research findings. *Journal of Sustainable Tourism, 9*(2), 147–156. doi:https://doi.org/10.1080/09669580108667395

Brennan, A. ve Norva, Y. L. (2022). Environmental ethics. *Stanford Felsefe Ansiklopedisi (Yaz 2022 Baskısı)*.

Bruner , A. G., Sweeting, J. N. ve Rosenfeld, A. B. (1999). The green host effect: An integrated approach to sustainable tourism and resort development. *Economics*, 71-79.

Burnsa, G. L., MacBethb, J. ve Moore, S. (2011). Should dingoes die? Principles for engaging ecocentric ethics in wildlife tourism management. *Journal of Ecotourism, 10*(3), 179-196. doi:http://dx.doi.org/10.1080/14724049.2011. 617450

Cheng , H. (2022). Contemporary urban space philosophy in China using lightweight deep learning model-under ecological ethics. *Computational Intelligence and Neuroscience*, 1-10. doi:https://doi.org/10.1155/2022/8925205

Çapar, G. ve Yenipınar, U. (2017). Kültürel ve doğal mirasın sürdürülebilirliğinde turist rehberlerinin rolüne ilişkin turist algısı. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 20*(38), 397-423.

Çepel, N. (1984). Ekosistem kavramı ve ekosistem amenajmanı. *Orman Fakültesi Dergisi, 34*(2), 21-30.

Demirhan Erdemir, A. (2005). Etik, tıp etiği ilkeleri ve hasta hekim ilişkilerinde etiğin yeri. *Erdem, 15*(44), 27-72.

Demirkasımoğlu, N. (2020). *Etik ve eğitim* (1 b.). Anı Yayıncılık.

Desjardins, J. R. (2013). *Environmental ethics an introduction to environmental philosophy* (5 b.). Cengage Learning Publishing.

Doğancılı, S. ve Karaçar, E. (2019). Turist rehberlerinin işlevleri.

B. Zengin, G. Erkol Bayram ve O. Batman, *Turist rehberliği mesleği (dünü- bugünü- yarını)* (s. 95-114). Detay Yayıncılık.

Ecotraining. (2017). *Creating world-class safari guides and passionate guards of nature*. Ecotraining: https://www.ecotraining.co.za/ adresinden alındı

Ergün, T. ve Çobanoğlu, N. (2012). Sürdürülebilir kalkınma ve çevre etiği. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 3*(1), 97-123. doi:https://doi. org/10.1501/sbeder_0000000041

Ertan, B. (2004). 2000'li Yıllarda çevre etiği yaklaşımı ve Türkiye. *Yönetim Bilimleri Dergisi, 1*(3), 1-17.

Fennell, D. A. (2002). *Ecotourism programme planning.* CABI Publishing.

Fırat, S. (2003). Çevre etiği üzerine yeniden düşünmek. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 58*(3), 105-144. doi:https://doi.org/10.1501/SBFder_0000001650

Geva, A. ve Goldman, A. (1991). Satisfaction measurement in guided tours. *Annals of Tourism Research, 18*, 177-185. doi:https://doi.org/10.1016/0160-7383(91)90002-S

Güler, Ç. (2011). *Çevre sağlığı ve etik* (1 b.). Yazıt Yayınları.

Hara, T. ve Iwamoto, H. (2014). Tourism policy analysis on an eco-tour guide certification system at a UNESCO World Heritage Site: The Shirakami Mountain Range in Japan. *Journal of Tourism Economics, Policy and HospitalityManagement, 2*(1), 1-18.

Howard, J., Thwaites, R. ve Smith, B. (2001). Investigating the roles of indigenous tour guides. *The Journal of Tourism Studies, 12*(2), 32-39.

Hughes , K. (1991). Tourist satisfaction: A guided "cultural" tour in North Queensland. *Australian Psychologist, 26*(3), 166–171. doi:https://doi.org/ 10.1080/00050069108257243

Imran, S., Alam, K. ve Beaumont, N. (2011). Einterpreting the definition of sustainable development for a more ecocentric reorientation. *Sustainable Development, 22*(2), 134–144. doi: https://doi.org/10.1002/sd.537

Kayaer, M. (2013). Çevre ve etik yaklaşımlar. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, 1*(2), 63-76.

Knapp, D., Volk, T. L. ve Hungerford, H. (1997). The identification of empirically derived goals for program development in environmental interpretation. *Journal of Environmental Education, 28*(3), 24-34. doi:https://doi.org/10. 1080/00958964.1997.9942826

Kortenkamp, K. V. ve Moore, C. F. (2001). Ecocentrism and anthropocentrism: Moral reasoning about ecological commons dilemmas. *Journal of Environmental Psychology, 21*(3), 261-272.

Köroğlu, Ö., Köroğlu, A. ve Alper, B. (2012). Doğaya dayalı gerçekleştirilen turizm faaliyetleri içerisinde turist rehberlerinin rolleri üzerine bir inceleme. *KMÜ Sosyal ve Ekonomİk Araştırmalar Dergİsi, 14*(22), 131-139.

Körtner, U. H. (2016). Ecological ethics and creation faith. *HTS Teologiese Studies / Theological Studies, 72*(4), 2-9. doi:http://dx.doi.org/10.4102/hts.v7 2i4.3296

Krishnamurthy, P. (2011). An introduction to ethics. 1-26. https://ssrn.com/ abstract=1781502 adresinden alındı

Lackey, N. Q. ve Pennisi, L. (2020). Ecotour guide training program characteristics and methods: A case study from the African Bush. *Papers in Natural Resources, 3*, 217-232. doi:https://doi.org/10.1080/14724049.2019.1686005

Last, J. M. (1991). Epidemiology and ethics. *Law, Medicine and Health Care,, 19*(3-4), 166–174. doi:https://doi.org/10.1111/j.1748-720X.1991.tb01811.x

Lück, M. (2003). Education on marine mammal tours as agent for conservation—but do tourists want to be educated? *Ocean & Coastal Management, 46*(9-10), 943–956. doi:https://doi.org/10.1016/S0964-5691(03)00071-1

McDonald, M. (2021). From the Ashes: Ecological ethics and the Australian Bushfires. *Journal of Posthumanism, 1*(1), 93-96. doi:https://doi.org/10. 33182/jp.v1i1.1417

Nyaupane, G. P. (2009). Quality assurance and certification in ecotourism. *Tourism Management, 30*(3), 463–469.

Purser, R. E., Park, C. ve Montuori, A. (1995). Limits to anthropocentrism: Toward an ecocentric organization paradigm? *Academy of Management Review, 20*(4), 1053–1089. doi:https://doi.org/10.2307/258965

Randall, C. ve Rollins, R. B. (2009). Visitor perceptions of the role of tour guides in natural areas. *Journal of Sustainable Tourism, 17*(3), 357-374. doi:https:// doi.org/10.1080/09669580802159727

Roggenbuck, J. W. ve Williams, D. R. (1991). Commercial tour guides effectiveness as nature educators. *Leisure and Tourism: Social and Environmental Change At: Sydney Austalia*, (s. 652-655). Sydney.

Schaller, H. (2016). Tour Guides in nature-based tourism: Perceptions of nature and governance of protected areas, the case of Skaftafell at the Vatnajökull National Park. İçinde *Mobility to the edges of Europe: The case of Iceland and Poland* (s. 187-214). Scholar Publishing House.

Sevgi, O. (2015). Ecology teriminin Türkçe karşılıkları üzerine bir değerlendirme. *Avrasya Terim Dergisi, 3*(1), 27-46.

Shostak, S. (2013). Respect for nature : A theory of environmental ethics. *The European Legacy, 18*(6), 799–800. doi:https://doi.org/10.1080/10848770. 2013.816151

Skanavisa, C. ve Giannoulis, C. (2009). A training model for environmental educators and interpreters employed in Greek Protected Areas and Ecotourism Setting. *International Journal of Sustainable Development & World Ecology, 16*(3), 164-176. doi: http://dx.doi.org/10.1080/1350450090 2919664

Skibins, J. (2016). Tour guiding research: Insights, issues, and implications. *Annals of Tourism Research*, 173-175. doi:http://dx.doi.org/10.1016/j.annals.2016. 05.008

Şenol, F. ve Aliyev, İ. (2015). Türkiye'de Rus turist pazarına hâkim tur acentelerinde istihdam edilen turist rehberleri üzerine bir inceleme. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*(8), 167-181.

Tetik , N. (2012). Turist rehberlerinin ekoturizm alanındaki yeterlilikleri; Doğu Karadeniz örneği. *Doktora Tezi*. Balıkesir.

Tetik, N. (2012). Turist rehberlerinin ekoturizm alanındaki yeterliliklerinin önem-performans analizi. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi, 9*(3), 6-24.

Türk Dil Kurumu. (2005). *Türk Dil Kurumu Başkanlığı etik rehberi*. Ankara.

Verma, A. (2019). Sustainable development and environmental ethics. *International Journal on Environmental Sciences, 10*(1), 1-5.

Walker, K. ve Weiler, B. (2016). A new model for guide training and transformative outcomes: A case study in sustainable marine-wildlife ecotourism. *Journal of Ecotourism, 16*(3), 1-22. doi:https://doi.org/10.1080/14724049.201 6.1245736

Wallace, M. C., Perry, D., Perry, G. ve Curzer, H. (2012). Why is ecological ethics necessary? *Issues in Professional and Research Ethics, 1*(3), 1-21.

Weiler, B. ve Black, R. (2015). *Tour guiding research insights, issues and implications* (62 b.). Channel View Publications.

Weiler, B. ve Ham, S. H. (2002). Tour guide training: A model for sustainable capacity building in developing countries. *Journal of Sustainable Tourism, 10*(1), 52-69. doi:https://doi.org/10.1080/09669580208667152

Xie, Y. (2009). Tourism cross-cultural propagation and the corresponding requirements for foreign language-speaking tour guides. *International Journal of Business and Management, 4*(11), 24-28.

Yamada, N. (2011). Why tour guiding is important for ecotourism: Enhancing guiding quality with the ecotourism promotion policy in Japan. *Asia Pacific Journal of Tourism Research, 16*(2), 139-152. doi:https://doi.org/10.1080/ 10941665.2011. 556337

Yates, A. M. (2021). Transforming geographies: Performing Indigenous-Maoriontologies and ethics of more-than-human care in an era of ecological emergency. *New Zealand Geographer, 77*(2), 101–113. https://doi.org/10. 1111/nzg.12302

Yıldırım, C. (2017). Ekoloji düşüncesinde insan ve toplum anlayışı. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 289-308.

Yu, X., Weiler, B. ve Ham, S. H. (2002). Intercultural communication and mediation: A framework for analysing the intercultural competence of Chinese tour guides. *Journal of Vacation Marketing, 8*(1), 75-87. https://doi.org/10.1177/ 135676670200800108

ÖZ GEÇMİŞ

Ebru Arıcı

1996 yılında Balıkesir'in Edremit ilçesinde doğdu. 2014 yılında Makbule Efe Anadolu Lisesinden mezun oldu. Lisans öğrenimini Necmettin Erbakan Üniversitesinde Turizm Rehberliği alanında tamamladı. Necmettin Erbakan Üniversitesinde yüksek lisans (2022) derecesini Ekoturizm Rehberliği üzerine tamamladı. Aynı yıl Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ana bilim dalında doktora eğitimine başlayan yazar, buradaki eğitimine devam etmektedir. Çalışma ve ilgi alanları arasında turizm rehberliği, ekoturizm ve sürdürülebilirlik yer almaktadır.

Dr. Öğr. Üyesi Akif Gökçe

Lisans öğrenimini 2009 yılında Atatürk Üniversitesinde tamamladı. Yüksek lisans derecesini 2014 yılında Sakarya Üniversitesinden, doktora derecesini de 2020 yılında Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesinden Turizm İşletmeciliği ana bilim dalında aldı. Ek olarak yazar, 2020 yılında Anadolu Üniversitesi Kültürel Miras Yönetimi ve Turizm ön lisans programını; 2021 yılında da Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Turizm Rehberliği ana bilim dalında tezsiz yüksek lisans eğitimini tamamladı.

Türk Kültürü

YIL 62 YENİ SERİ CİLT XVIII SAYI 1

2024/1

Ankara <Bahar> 2024

Türk Kültürü
ISSN: 1300-3372
Kuruluş Tarihi: Kasım 1962
Yıl 62, Yeni Seri Cilt XVIII, Sayı 1

Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Adına Sahibi
Prof. Dr. Ahmet Bican ERCİLASUN

Editör / Editor
Prof. Dr. Ferruh AĞCA

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Prof. Dr. İbrahim DİLEK

İngilizce Dil Editörü / Editor of the English Text
Arş. Gör. Buket Nur KIRMIZIGÜL ŞİMŞEK

Yazı İşleri / Secretarial Work
Arzu ARICAN • Dr. Selin BAYRAK • Arş. Gör. Ezgi ÇAPAN • Öğr. Gör. Hakan GÜLER •

Teknik Editör / Technical Editor
Saffet Alp YILMAZ

Yayın Kurulu Üyeleri / Members of Editorial Board
Prof. Dr. Mehmet AÇA [Marmara Üniversitesi] • Prof.Dr. Ferruh AĞCA [Eskişehir Osmangazi Üniversitesi] • Prof. Dr. Ts. BATTULGA [MUIS, MOĞOLİSTAN] • Prof. Dr. Bülent BAYRAM [Ahmet Yesevi Üniversitesi KAZAKİSTAN] • Prof. Dr. Hayati BEŞİRLİ [Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi] • Prof. Dr. Yakup ÇELİK [Yıldız Teknik Üniversitesi] • Prof. Dr. İsmet ÇETİN [Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi] • Dr. Ankbayar DANUU [MUIS, MOĞOLİSTAN] • Prof. Dr. İbrahim DİLEK [Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi] • Prof. Dr. Oğuzhan DURMUŞ [Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi] • Prof. Dr. Nikolay İvanoviç EGOROV [ÇUVAŞİSTAN-RUSYA] •Prof. Dr. Ahmet Bican ERCİLASUN [Gazi Üniversitesi] • Prof. Dr. Yunus KOÇ [Hacettepe Üniversitesi] • Prof. Dr. Kâzım Yaşar KOPRAMAN [Gazi Üniversitesi] • Prof. Dr. İsa ÖZKAN [Gazi Üniversitesi] • Prof. Dr. Fatih SAKALLI [Gazi Üniversitesi] • Prof. Dr. Bahaeddin YEDİYILDIZ [Hacettepe Üniversitesi]• Prof. Dr. Dursun YILDIRIM [Hacettepe Üniversitesi]•

Bilim Kurulu / Scientific Board
Prof. Dr. Mehmet AÇA • Dr. Öğr. Üyesi Esin AĞCA • Prof. Dr. Ferruh AĞCA • Prof. Dr. İsmail AKA • Prof. Dr. Metin AKAR • Doç.Dr. Hakan AKCA • Prof. Dr. Yavuz AKPINAR • Dr. Öğr. Üyesi Fatma ALBAYRAK • Prof. Dr. Mustafa ARGUNŞAH • Prof. Dr. Erhan AYDIN • Doç. Dr. Kenan AZILI • Prof. Dr. Tuncer BAYKARA • Prof. Dr. Bülent BAYRAM • Prof. Dr. Hayati BEŞİRLİ • Prof. Dr. Süleyman H. BOLAY • Doç. Dr. Emrah BOZOK • Dr. Öğr. Üyesi Mikail CENGİZ • Prof. Dr. Yakup ÇELİK • Prof. Dr. İsmet ÇETİN • Prof.Dr. Mehmet ÇERİBAŞ • Doç. Dr. Kemalettin DENİZ • Prof. Dr. İbrahim DİLEK • Prof. Dr. Şaban DOĞAN • Prof. Dr. Abdülkadir DONUK • Prof. Dr. Oğuzhan DURMUŞ • Prof. Dr. İnci ENGİNÜN • Prof. Dr. Ahmet Bican ERCİLASUN • Prof. Dr. Bilge ERCİLASUN • Dr. Öğr. Üyesi Genç Osman GEÇER• Prof. Dr. Reşat GENÇ • Prof. Dr. Önder GÖÇGÜN • Doç. Dr. Faruk GÖKÇE • Prof. Dr. Umay TÜRKEŞ GÜNAY • Prof. Dr. Abdurrahman GÜZEL • Prof. Dr. Yusuf HALAÇOĞLU • Prof. Dr. Osman HORATA • Prof. Dr. Mustafa İSEN • Prof. Dr. Zeki KAYMAZ • Prof. Dr. Zeynep KERMAN • Doç.Dr. Gülsüm KİLLİ-YILMAZ • Prof. Dr. M. Fatih KİRİŞÇİOĞLU • Prof. Dr. Yunus KOÇ • Prof. Dr. Kâzım Yaşar KOPRAMAN • Prof. Dr. Zeynep KORKMAZ • Prof. Dr. Cemal KURNAZ • Prof. Dr. Erdoğan MERÇİL • Prof. Dr. Özcan MERT • Prof. Dr. Emine Gürsoy NASKALİ • Prof. Dr. Ahmet Yaşar OCAK • Doç. Dr. Serdar ODACI • Dr. Öğr. Üyesi Esra BİLGE • Prof. Dr. Mustafa ÖNER • Prof. Dr. Mehmet ÖZ • Prof. Dr. Fatma ÖZKAN • Prof. Dr. İsa ÖZKAN • Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU • Prof. Dr. Fatih SAKALLI • Prof. Dr. Osman Fikri SERTKAYA • Prof.Dr. Nezir TEMUR • Prof. Dr. Vahit TÜRK • Prof. Dr. Fikret TÜRKMEN • Prof. Dr. Bahaeddin YEDİYILDIZ • Prof. Dr. Dursun YILDIRIM • Prof. Dr. Emine YILMAZ •

Eurasian Scientific Journal Index (ESJI), Directory of Research Journals Indexing (DRJI), idealonline, Modern Language Association (MLA) tarafından taranmaktadır.

Türk Kültürü, uluslararası hakemli süreli yayındır. Türk Kültürü'nde yayımlanan makalelerin tamamı veya bir kısmı yayımcının yazılı izni olmadan herhangi bir yolla çoğaltılamaz. Yazıların fikri sorumluluğu ve imlâ tercihi yazarlarına aittir.

İletişim Adresi / Information Adress
Bahçelievler, Aşkabat Caddesi, 69.sokak, No.38 06490 Ankara / TÜRKİYE **Tel:** (00 90 312) 2133100 **Belgegeçer:** (00 90 312) 2134135 Genel ağ: **http://www.turkkulturu.org.tr** / E-posta: **tkaedernegi@gmail.com**

Türk Kültürü 2024/1 Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi
Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

YAZILAR / ARTICLES

Araştırma Makaleleri / Research Articles

KARA KAM, TÜRK BİTİĞİ VE ANLATICI
Kara Kam, Türk Bitiği and the Narrator
İsmet ÇETİN
1-6

YOZGAT ÇANDIR AĞZINDAN DERLEME SÖZLÜĞÜ'NE KATKILAR
Contributions to the Compilation Dictionary From the Dialect of Yozgat Çandır
Hakan AKÇA
7-64

AZERBAYCAN ŞİİRİNDEN CUMHURİYET'E: ALİ EKBER SABİR'İN "QORXURAM" ŞİİRİNDEN AKİF'İN "KORKMA" ŞİİRİNE DOĞRU
From Azerbaıjan Poetry to the Republıc Period: A Trajectory From Ali Ekber Sabir's Poem of "Qorxuram" to Akıf's poem "Korkma"
Ferzane DEVLETABADİ
65-76

İSKİTLERDE DİN VE TANRI ANLAYIŞI
The Concept of Religion and God in The Scythians
Rahmi Serhat KEMER-Koray TOPTAŞ
77-91

SAMET VURGUN'UN "VAGIF" ESERİNDE KARABAĞ
Karabakh in "Vagıf" by Samad Vurgun
Aynur ABİYEVA
93-100

REŞİD RAHMETİ ARAT'IN YAĐA MİLLİ YUL DERGİSİNDE BULUNAN YAYIMLANMAMIŞ ŞİİRLERİ
Reşit Rahmeti Arat's Unpublıshed Poems ın Yaŋa Milli Yul Magazıne
Hilal Özge GÜNGÖR
101-115

ESKİ UYGURCA MAİTRİSİMİT'TE BOŞ KIL- (MIŞ YER/KÜL) İBARESİ ÜZERİNE
On the Old Uigur Phrase boş kıl- "to set free" (place/ashes) in Maitrisimit
Hilal YILDIZ
117-129

MUAMMER LÜTFİ'NİN ŞİİRLERİNDEKİ YAPISAL VE TEMATİK DEĞİŞİMLER
Structural and Thematıc Changes ın Muammet Lütfi's Poems
Mehmet Sıddık NASUROĞLU
131-143

Kitap İncelemesi / Book Review

Prof. Dr. Vahit Türk, TÜRKLÜĞÜN KUTUP YILDIZI ALİ ŞİR NEVÂYÎ, Türk Kültürüne Hizmet Vakfı Yayınları, İstanbul 2023, 416 s., ISBN: 978-975-7522-76-8
İsmet ÇETİN
145-147

Günay Karaağaç, TÜRKÇENİN KÖKTEŞLER SÖZLÜĞÜ. I, II, III. Editör: Ceval Kaya. Akçağ Yayınları: Ankara, 2024. 2219 s., ISBN: 978-605-342-863-3.
Ayşegül GÖZEL
149-152

ÖZERTURAL, Zekine. Uigurisches Wörterbuch Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien, I. Verben, Teil 3: odgur- - üzüš-, unter Mitwirkung von K. Röhrborn, Franz Steiner Verlag, Stuttgart, 2023, XXV, 253 pp. ISBN: 978-3-515-13558-0
Ezgi ÇAPAN
153-156

KARA KAM, TÜRK BİTİĞİ VE ANLATICI

Prof. Dr. İsmet ÇETİN•

Öz: *Anlatı metnini oluşturan yazar, kendi düşüncelerini, eylemek istediklerini anlatının içine yerleştirir, anlatmak istediklerini de anlatının kurmaca yapısı içindeki anlatıcı aracılığıyla aktarır.*

Yazarın kendi yerine kurmaca anlatıya yerleştirdiği anlatıcı, yazardan daha üstün özelliklere sahiptir. Türk Bitiği içindeki anlatıcı Kara Kam, yazarın yaşadığı zamanın dışında, daha geniş bir zaman diliminde yaşar. Kara Kam'ın yazardan daha geniş zaman diliminde yaşaması, yazara üstünlüğü sayılır. Yazarın yansıması olan Kara Kam, aslında yazarın kendisidir. Ancak yazar, Kara Kam'a tarihte yaşayan kamların özellikleri yanında metnin yazıldığı döneme kadar olan zamandaki tecrübe ve bilgileri de yükler. Metin içindeki anlatıcı ile yazar/dış anlatıcı Türk Bitiği'nde bir araya gelir ve yazarın, yazarın mensup olduğu fikir kulübünün düşünceleri, anlatının kurmaca dünyası içindeki anlatıcı (Kara Kam) aracılığıyla okuyucuya aktarılır.

Türk Bitiği'nde Yazar, sözlü ve yazılı kaynaklar ile toplumsal bellekte yaşayan bilgileri bir araya getirip yeni bir metin oluşturmuş. Oluşturulan bilgiler; mit, destan, masal ve tarih bilgisiyle zenginleştirilip Kara Kam aracılığıyla bir araya getirilerek yeniden yorumlanmış. Oluşturulan metin aracılığı ile okuyucuya aktarılan bilgilerle geçmiş hatırlatılır. Böylece toplumun bilinçaltında olan kültür dinamiklerinin harekete geçirilmesi amaçlanmış.

Anahtar Kelimeler: *Ahmet Bican Ercilasun, Kara Kam, Türk Bitiği, Türk Destanı, Türk Tarihi*

Kara Kam, Türk Bitiği and the Narrator

Abstract: *The author of the narrative text embeds his own thoughts and intended actions into the narrative and conveys what he wants to express through the narrator within the fictional structure of the narrative.*

The narrator, placed by the author into the fictional narrative instead of himself, possesses superior qualities compared to the author. Kara Kam the narrator in "Türk Bitiği," lives in a broader time frame than the author. The fact that Kara Kam lived in a broader time frame than the author is considered an advantage. Kara Kam, a reflection of the author, actually represents the author himself. However, the author endows Kara Kam with the experiences and knowledge from the time period up to the present, in addition to the characteristics of the historical shamanic figures. In "Türk Bitiği," the narrator within the text and the author/external narrator come together, and the thoughts of the author

• Prof. Dr., Gazi Üniversitesi, Ankara / TÜRKİYE, E-Posta: icetin@gazi.edu.tr / ORCID ID: 0000-0002-0144-2703.

Türk Kültürü: YIL / YEAR 2024, CİLT / VOLUME 18, SAYI / ISSUE 1, S / P. 1-6.

Araştırma Makaleleri / Research Articles

Makale Geliş Tarihi:09.03.2024 - Makale Kabul Tarihi:13.04.2024

bilincinin devamlılığı sağlanır. Assman, hatırlamanın sosyal sorumluluğun devamlılığını sağladığını ve "*neyi unutmamamız gerekir*" sorusuna cevap olduğunu söyleyerek P. Nora'nın hatırlama kültürünün "*topluluk ruhu veren bellek*'le ilgili olduğu görüşünü tekrarlar (2001:38). Kara Kam'ın Kara Kam aracılığıyla aktardığı bilgiler bilinçaltında saklı kalmış Türk kültür dinamiklerindendir. Kar Kam olan yazar, metnin kurmaca dünyasına yerleştirdiği kendisi/Kara Kam aracılığıyla bunları aktarır. Bu anlatı tekniğinde, dış anlatıcı olan yazar aynı zamanda metnin kurmaca dünyasındaki anlatıcıdır. Her iki anlatıcı da baştan sona, Barthes'in baba-oğul ilişkisi yapısıyla anlatı metninde birliktedirler. Metin yazarı Kara Kam okuyucuya düşüncesini aktarmayı kendine görev edinmiş ve anlatı içinde zımnî yazar olarak yerini almıştır. "*Metin yaratıcısı, anlatıyı tasnif eden sanatçının metin içindeki ve anlatıcının (narrator) üstündeki yansıması olarak kabul edilen zımnî yazar, metnin girişinde inisiyatifi ele alır"* (Yücel Çetin 2016:122).

Toplumun temel dinamikleri olan kültür unsurlarını aktarmak, günümüz okuyucusuna Türk destanlarını okutmak amacıyla yazılan Türk Bitig'de yazar ve anlatıcı Kara Kam, bu düşüncelerini; "*1450 yıl önce İstemi Kağana ve çevresindekiler Türk destanını anlatan Kara Kam'ın, bugünün Türklerine de aynı destanı anlatmasını istedim. Daha başka ne diyebilirim… En iyisi Kara Kam'ı okuyucularla baş başa bırakmak*" (Ercilasun 2022:11) ifadeleriyle aktarır. Kara Kam bu yönüyle halk hikâyeleri münasebetiyle teklif ettiğimiz "*Fikrî Alan Anlatıcı*" özelliklerini de göstermektedir (Çetin 2022:250). Erken Cumhuriyet döneminde "*Ulusun öz benliğinden doğmuş kahramanların, müspet ve yararlı şahsiyetlerin menkıbelerini dinlemek, masallar ve hikâyelerle nesilden nesile intikal ettirmek için köylülere daha yararlı kitaplar okutmak*" amacıyla yürütülen proje çerçevesinde yazılan kitapların yazar ve yayımcıları, bu düşüncelerini hem kitaplaştırılan hikâyelere, hem hikâye dışında kitabın girişine yazarlar (Çetin 2007). Yazar/Kara Kam, kitabın Göktürk dönemi Türkçesiyle yazılması, uzun dönem Türk tarihini destan tarzında yorumlayıp yazmasıyla okuyucuda merak uyandırıp, halk kitaplarındaki nesilden nesile intikal ettirme düşüncesini aşarak zamandan zamana intikal ettirmeye çalışır.

Kaynakça

BÄCKMAN, Louise, - HULTKRANTZ, Åke (1978). ***Studies in Lapp Shamanism***, Stockholm: Almqvist & Wicksell International. https://archive.org/details/studiesinlappsha0016bckm (Erişim:15/04/2024)

BARTHES, Roland (1977). ***The Death of the Author***, (Trans. S. Heath). London: Fontana;https://sites.tufts.edu/english292b/files/2012/01/Barthes-The-Death-of-the-Author.pdf (Erişim:18.04.2024)

BAŞGÖZ, İlhan (1967). "Dream Motif in Turkish Folk Slories and Shamanislic Inilialion", **Asian Folklore Studies**, 26,1, 1-18. https://archive.org/details/Basgoz1967FolkloreTurkishDreamMotif (Erişim:13/04/2024)

ÇETİN, İsmet (1990). "Ziya Gökalp'e Göre Tehzip, Klasik, Halk Klasiği ve Nasreddin Hoca", **Milli Folklor**, 1, 2, 7 (Eylül), 9-13.

ÇETİN, İsmet (2007). "Özel Meclislerde Okunan Kitaplar-Halk Kitapları-", ***Kültürümüz ve Kitap Sempozyumu***, Sivas, Sivas İbni Hümam Vakfı Yayını, 128-136.

ÇETİN, İsmet (2020). ***Türk Halk Hikâyeciliği-Türkiye Sahası-***, Ankara: Nobel Yayıncılık.

DEMİR, Yavuz (2002). **İlk Dönem Türk Hikâyelerinde Anlatıcılar Tipolojisi (1871-1890)**, İstanbul: Dergah Yayınları.

DERVİŞCEMALOĞLU, Bahar (2014**).** ***Anlatıbilimine Giriş***, İstanbul: Dergah Yayınları.

ERCİLASUN, Ahmet B. (2022). ***Kara Kam- Türk Bitig (Türk Destanı)***, İstanbul: Ötüken Yayınları.

İLHAN, M. Emir (2023). **Kültürel Bellek-Sözlü Kültürden Yazılı Kültüre Hatırlama-**, Ankara: Doğubatı Yayınları.

JAHN, Manfred (2015). ***Anlatıbilimin: Anlatı Teorisi El Kitabı,*** (Çev. Bahar Dervişcemaloğlu), Ankara: Dergâh Yayınları.

TORRANCE, Robert M. (1994). ***The Spiritual Quest: Transcendence in Myth, Religion, and Science***, Berkeley: University of California Press. http://ark.cdlib.org/ark:/13030/ft4g50068d/ (Erişim: 17/04/2024)

YILDIRIM, Dursun (1998). ***Türk Bitiği: Araştırma/İnceleme. Yazıları***, Ankara: Akçağ Yayınları.

YÜCEL ÇETİN, Ayşe (2016). ***Türk Halk Hikâyelerinde Anlatıcı Tipolojisi***, İstanbul: Kitabevi Yayınları.

YOZGAT ÇANDIR AĞZINDAN DERLEME SÖZLÜĞÜ'NE KATKILAR

Hakan AKCA*

***Öz**: Türkiye Türkçesi ağızlarının söz varlığı ile ilgili ana kaynak, Türk Dil Kurumu tarafından yayımlanan Derleme Sözlüğü'dür. Derleme Sözlüğü, bazı eksikliklerine rağmen Türkiye Türkçesi ağızlarının en kapsamlı sözlüğü konumundadır. Ancak Derleme Sözlüğü'nde bulunmayan veya henüz derlenmemiş pek çok kelime Türkiye Türkçesi ağızlarında yaşamaktadır. Nitekim son yıllarda ağız araştırmacıları tarafından hazırlanan "Filanca Ağız(lar)dan Derleme Sözlüğüne Katkılar" başlıklı çalışmalarda Derleme Sözlüğü'nde bulunmayan veya farklı anlamda kullanılan sözler tespit edilmiştir. Türkiye Türkçesi ağızlarında her geçen gün kaybolan söz varlığının kayıt altına alınmasında ve Derleme Sözlüğü'nün geliştirilmesinde bu tür çalışmaların önemi büyüktür. Bu çalışmanın konusu, Yozgat'ın Çandır ilçesinde kullanıldığı hâlde Derleme Sözlüğü'nde bulunmayan, farklı anlamda kullanılan ve Çandır kaydı olmayan sözlerin tespit edilmesidir. Çalışmanın amacı ise Çandır'dan derlenen sözler esasında genelde Çandır ağzının söz varlığını ortaya koymak, özelde Derleme Sözlüğü'ne katkıda bulunmaktır. Çandır ilçesinden derlenen sözlerin (kelime, birleşik kelime, atasözü, deyim) sayısı yaklaşık 900'dür. Bunlardan 106'sı Derleme Sözlüğü'nde bulunmayan veya anlamı farklı olan, diğerleri Çandır kaydı olmayan sözlerdir.*

***Anahtar Kelimeler**: Ağız bilimi, Türkiye Türkçesi Ağızları, Derleme Sözlüğü, Çandır ilçesi (Yozgat)*

Contributions to the Compilation Dictionary From the Çandır Dialect of Yozgat

***Abstract**: The main source regarding the vocabulary of Turkey Turkish dialects is the "Derleme Sözlüğü" (Compilation Dictionary) published by the Turkish Language Association. Despite some shortcomings, Compilation Dictionary is the most comprehensive dictionary of Turkey Turkish dialects. However, many words that are either absent from or not yet compiled in the Compilation Dictionary are still in use in Turkish dialects. Indeed, in recent years, studies titled "Contributions to the Compilation Dictionary from Such-and-Such Dialect(s)" have identified words that are either missing from the Compilation Dictionary or used in different meanings. The importance of such studies is significant in documenting the gradually disappearing vocabulary of Turkish dialects and enhancing the Compilation Dictionary. The subject of this study is to identify words that are used in the Çandır district of Yozgat but are not included in the Compilation Dictionary, are used with different meanings, or are not specifically recorded as being from Çandır. The purpose of this*

* Doç. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Ankara / TÜRKİYE, E-posta: hakan.akca@hbv.edu.tr / ORCID ID: 00 00-0002-2524-1463.

Türk Kültürü: YIL / YEAR 2024, CİLT / VOLUME 18, SAYI / ISSUE 1, S / P. 7-64.
Araştırma Makaleleri / Research Articles
Makale Geliş Tarihi: 06.03.2024 - Makale Kabul Tarihi: 13.04.2024

Söz derleme çalışmaları, Türkiye Türkçesi ağızlarında her geçen gün kaybolan söz varlığının kayıt altına alınmasında ve Derleme Sözlüğü'nün geliştirilmesinde büyük önem taşımaktadır. Bu bilinçle son yıllarda birçok araştırmacı tarafından yayımlanan "Filanca Ağız(lar)dan Derleme Sözlüğüne Katkılar" başlıklı çalışmalarda Derleme Sözlüğü'nde bulunmayan veya farklı anlamda kullanılan söz varlığı tespit edilmiştir.

Bu çalışmada, günümüze kadar söz derlemesi yapılmamış olan Yozgat'ın Çandır ilçesinden derlenen sözler, *Derleme Sözlüğü'nde Çandır Kaydı Kaydı Bulunan Sözler*, *Derleme Sözlüğü'nde Çandır Kaydı Bulunmayan Sözler* ve *Derleme Sözlüğü'nde Olmayan veya Anlamı Farklı Olan Sözler* olmak üzere üç başlıkta ele alınmıştır.

Çalışma sonucunda Yozgat'ın Çandır ilçesi ağzından derlenen söz (kelime, birleşik kelime, atasözü, deyim) sayısı yaklaşık 900'dür. Bunlardan 106'sı Derleme Sözlüğü'nde bulunmayan veya anlamı farklı olan, diğerleri Çandır kaydı olmayan sözlerdir.

Elbette Çandır ağzının söz varlığı, bu çalışmada verilenlerle sınırlı değildir. Çünkü bir yöreye ait bütün söz varlığını mükemmel bir şekilde ortaya koymak mümkün değildir. Bu sebeple üzerinde çalışma yapılmış yörelerde de söz derleme çalışmaları devam etmelidir.

Kaynak Kişiler

Ahmet Armağan (1955 doğumlu, işçi emeklisi), *Ali Akca* (merhum), *Ali Sarı* (1955 doğumlu, terzi), *Duran Atik* (merhum), *Hakan Halıcı* (1974 doğumlu, mobilya ustası), *Kerime Akca* (1944 doğumlu, ev hanımı), *Kezban Atik* (1951 doğumlu, ev hanımı), *Kibar Halıcı* (1953 doğumlu, ev hanımı), *Latif Akca* (1937 doğumlu, işçi emeklisi), *Mehri Akca* (merhume), *Sadık Sarı* (1961 doğumlu, işçi emeklisi), *Sevgi Armağan* (1958 doğumlu, ev hanımı), *Tenzile Sarı* (merhume), *Zekeriya Sarı* (1980 doğumlu, işçi), *Zeynel Sarı* (merhum).

Kaynakça

Akar, A. (2009a). Ağız sözlükleri: yöntem ve sorunlar –I. *Turkish Studies*. 4/4 2009, 1-11.

Akar, A. (2009b), Ağız sözlükleri: yöntem ve sorunlar -II. *Turkish Studies*. 4/8 2009, 216-224.

Boz, E. (2014). Ağız sözlüklerinde sözlükbirimlerin içerik planı üzerine öneriler. *Prof. Dr. Mehmet Özmen Armağanı*. (Ed. N. Demir ve F. Yıldırım) içinde (s. 95- 102). Adana: Çukurova Üniversitesi.

Demir, N. (1999). Ağız sözlükçülüğü. *Kebikeç*. 7-8, 67-75.

Demir, N. ve Eker, S. (2010). Ankara ağızları sözlüğü örneğinde ağız sözlükçülüğü hakkında bazı tespitler. *TDAY-Belleten* 2010- II, 91-102.

Derleme Sözlüğü (1968-1982). Ankara: TDK.

Erdem, M. D. (2013). Ağız sözlükçülüğü üzerine. *Turkish Studies*. 8/95, 95-102.

İlaslan, Ü. (2006). *Yozgat-Çandır ağzı inceleme – metinler – sözlük*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kapusuzoğlu, E. (1997). *Tarih – kültür – folklor merkez ve ilçeleriyle Yozgat*. Yozgat: Yozgat Valiliği.

Karahan, L. (1996). *Anadolu ağızlarının sınıflandırılması*. Ankara: TDK.

Kılıçer, İ. (1998). *Yozgat ve yöresi ağızları inceleme – metinler – dizinler*. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Korkmazyiğit A. (2010). *Çayıralan ve yöresi ağızları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özmen, M. (2010). Ağızlardan söz derleme çalışmaları ve derlemelerle ilgili sorunlar. *Türk dili üzerine makaleler* içinde (s. 511-519). Ankara: Akçağ.

Pekacar, Ç. (2024). Feruz köyü (Ayaş/Ankara) ağzından Derleme Sözlüğü'ne katkılar. *Cumhuriyetimizin 100. Yılında Türkiye Türkçesi ağız araştırmaları I*. içinde s. (367-389). Ankara: TDK.

Tahiroğlu, B. T. (2010), *Bilgisayar destekli sözlük bilimi çalışmalarında derleme sözlüğü veri tabanı örneği*. Yayımlanmamış Doktora tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ümüt, A. (2006). *Yozgat Sorgun ilçesi ağzı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

URL-1: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi: https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr (Erişim: 09/03/2024).

URL-2: Çandır Kaymakamlığı Resmî İnternet Sitesi: http://www.candir.gov.tr/tarihimiz (Erişim: 09/03/2024).

URL-3: Türk Dil Kurumu Sözlükleri: https://sozluk.gov.tr/ (Erişim: 12/02/2024).

URL-4: Tahiroğlu, B. Tahir, Türk Dil Kurumu- Derleme Sözlüğü Veri Tabanı: http://turkoloji.cu.edu.tr/derleme/menu.php. (Erişim: 12/02/2024).

Azerbaycan Şiirinden Cumhuriyet'e: Ali Ekber Sabir'in "Qorxuram" Şiirinden Akif'in "Korkma" Şiirine Doğru

Ferzane DEVLETABADİ [*]

Öz: *Yüzyılın başlarında Türk dünyası edebiyatı realizm ve romantizme yönelik gelişen, millî ve özgürlük hareketi besleyen ve halkın millî anlayışını geliştiren bir devre girmişti. 19. yüzyılın sonlarından 1920'li yıllara kadar olan süreçte Türk halkları özellikle Azerbaycan, Kafkasya ve Türkiye aydınları arasında çok yakın fikri, siyasi, kültürel yakınlaşma olduğu bilinmektedir. Azerbaycan matbuatından olan "Füyuzat" dergisinin edebi faaliyeti "Servet-i Fünun" dergisinin çizgisinde ilerlediği, dil ve edebi üslup açısından Füyuzat'ın karşı cephesinde bulunan ve Tiflis'te çıkan ve başyazarlığını Ali Ekber Sabir üstlenen Molla Nasreddin dergisinin ana düşüncesi ise dil meselesi ve Türk milletinin aydınlanmasıdır. Satirik realist bir şair olan Sabir'in 1907'de Molla Nasreddin dergisinde yayınladığı "Qorxuram" adlı şiirinin 1920'de Mehmet Akif'in "Korkma" sözüyle başlayan ve İstiklal Marşı olarak kabul edilen şiiri arasındaki bağ bu dönem Türk dünyası edebî ilişkileri açısından önem taşımaktadır.*

Ali Ekber Sabir "Qorxuram" başlığıyla başlattığı şiiriyle tepki çekerken Mehmet Akif Ersoy "Korkma" fiili ile başlattığı bir Cumhuriyet'e adım atmıştır. Her iki şiirde "Korkma" sözcüğü özenle seçilmiş ve sadece Akif'ten önceki şairlere değil tüm Türk dünyasının korkularına cevaben korkma diye hitap etmiş niteliğindedir. "Korkmak" ve "korkmamak" fiili üzerine inşa edilen bu iki şiir biçimsel, içeriksel ve metaforik renkler açısından karşılaştırılmış ve devrin aydınlanma faaliyetleri incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Modernleşme, Sabir, Akif, Korkmak Fiili, Renk metaforu.*

From Azerbaijan Poetry to the Republıc Period: A Trajectory From Ali Ekber Sabir's Poem of "Qorxuram" to Akıf's poem "Korkma"

Abstract: *At the very beginning of 20th century, the poetry genre of Turkish artistic domain headed over to a course that nourished national feelings and the pursuit of freedom which was formed around the streams of realism and romanticism. It is a largely known fact that beginning by the end of 19th century up until 20s among Turkic peoples; especially in regard of the Azerbaijan, Caucus intellectuals and also in terms of Turkey's intellectuals there has been a prevalent idea of cultural intimacy. "Fuyuzat" journal from Azerbaijan domain of press has followed exact same principal footpath with "Servet-i Founoun" magazine and another magazine "Molla Nasreddin" which have opposed "Fuyuzat" in terms of mindset was being pressed and published in Tbilisi and its embraced fundamental concept was the matter of language and Turkish enlightenment also its head writer being Ali Ekber Sabir. Sabir whoes*

[*]Doç. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir / TÜRKİYE, E-Posta: ferzane.devletabadi@ogu.edu.tr / ORCID ID: 0000-0002-2513-0704.

Türk Kültürü: YIL / YEAR 2024, CİLT / VOLUME 18, SAYI / ISSUE 1, S / P. 65-76.
Araştırma Makaleleri / Research Articles
Makale Geliş Tarihi: 06.03.2024 - Makale Kabul Tarihi: 13.04.2024

diye hitap etmiş niteliğindedir. Türk dünyası edebi ilişkiler ışığında incelenen bu iki şiir ortaya çıktığı çağın bütüncül bir sonucudur.

Edebiyat araştırmalarında, edebiyat ve halk/ulus/toplum yapısı ve ilişkisi öteden beri düşünülmüştür. Türk halkları arasındaki araştırmalarının en önemlisi de dil, edebiyat, kültür ve inanç sistemi olmuştur. Çünkü Türk halkları ve edebiyatları arasındaki ilişki, dil, kültür ve duygu aktarımı yoluyla gerçekleştiği inkâr edilemez. Nitekim "Ziya Gökalp, dili kültürün temel unsuru sayar. Dil, duygu ve düşüncenin adeta kabıdır. Bir milletin bütün duygu ve düşünce hazinesi, dil kabına veya kalıbına dökülür ve bu dil kabı ile yerden yere, nesilden nesile aktarılır." (Kaplan, 1992: 139) der. Bu düşünce ışığında edebiyattaki etkili aktarım her toplumun kendi içinde gerçekleştiği gerçeğiyle, Türk halkları edebi düşünceleri arasındaki aktarımı, özellikle 19. ve 20. yüzyıllar arasında, kültür, inanç, tarihi olaylar vb. olaylardan soyutlamadan araştırmak ve incelemek ve Türk halkları edebiyatları arasındaki etkileşim sonucunu bir bütünlük ve metinler arasılık sistemi ışığında gözlemlemek yeni araştırmalara ışık tutacaktır.

Kaynakça

Akpınar, Yavuz (1994). ***Azerî Edebiyatı Araştırmaları***, İstanbul: Dergah Yayınları**.**

Alkan, Erdoğan (2019). ***Şiir Sanatı***, Ankara: Türn Yayınları**.**

Ariyanpur, Yahya (1996). ***Ez Saba Ta Nima***, Tahran: Zavvar Yayınevi.

Budak, Selçuk (1999). ***Psikoloji Sözlüğü***, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Cunbur, Müjgan (2007). A.E. Sabir, Türk Dünyası Edebiyatları Ansiklopedisi C.7, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

Çetin, Nurullah (2010). ***İstiklâl Marşı'mızı Anlamak***, İstanbul: Öncü Kitap Yayınları.

Çetin, Nurullah (2014). "İstiklal Marşımızı Anlamak" **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi** 21/ 2, 25-92.

Dinçer, Aslıhan (2017). "Korku: Dili, Kavramlaşması, Kültürel Boyutu, ***Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi***, 6/2, 760-798.

İsmailoğlu Haciyev, Tofik (2007). "Azerbaycan Edebiyatı", ***Türk Dünyası Ortak Edebiyatı-Türk Edebiyatı Tarihi*** C.9, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

Kabaklı, Mehmet (2008). ***Şiir İncelemeler***, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.

Kafkasyalı, Ali. (2004) "Sabir ve Devrin Meselelerine Bakış", **Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi**, S. 9, s.237-267

Kaplan, Mehmet. (1992) ***Kültür ve Dil, İstanbul***. Dergah Yayınları, Ankara.

Meydan-ı Larouse, (1986) C. VII, İstanbul: Meydan Yayınları.

Okay, M.Orhan–Düzdağ, M. Ertuğrul, "Mehmet Akif Ersoy", İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 28. Cilt, s. 432-439. https://islamansiklopedisi.org.tr/mehmed-akif-ersoy

Okay, Orhan. (2017). "Yirminci Yüzyılın Başından Cumhuriyete Yeni Türk Şiiri (1900-1923)", Türk Şiiri Özel Sayısı IV Çağdaş Türk Şiiri, Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Sabir, Mirze Elekber. (2012). ***Hophop Name***, Bakı: Azerbaycan Respublikası Mmedeniyet ve Turizm Nazirliyi Yayınları.

Şirin User, Hatice (2009). ***Köktürk ve Ötüken Uygur Kağanlığı Yazıtları Söz Varlığı İncelemesi,*** Konya: Kömen Yayınları

Tanpınar, Ahmet Hamdi (1937). ***Tevfik Fikret***, İstanbul: Sühûlet Kitabevi

Yıldırım, Tahsin (2011). "Mehmet Âkif Millî Mücadele ve İstiklâl Marşı", ***Vefatının 90. Yılında Mehmet Âkif Ersoy Bilgi Şöleni 5***, Ankara: TYB Yayınları.

İSKİTLERDE DİN VE TANRI ANLAYIŞI

Rahmi Serhat KEMER*
Koray TOPTAŞ**

Öz: *Asya içlerinden batıya doğru göç eden İskitler, MÖ 7. yüzyılda Karadeniz'in kuzeyini istila ederek, bölgedeki Kimmerleri Anadolu'ya sürmüştür. Böylelikle Karadeniz'in kuzeyinde koloni kentleri bulunan Antik Yunanlılar ile hem kuzey hem de Anadolu mıntıkasında siyasi, askeri, sosyal ve ekonomik münasebetler kurmuşlardır. Bu bağlamda birçok Antik Yunanlı yazar ve şair İskitler hakkında bilgi aktarmış ancak bunlar arasında Herodotos ayrı bir yere sahip olmuştur. Herodotos siyasi ve kültürel vaziyetlerinin yanında İskitlerin inançlarına da değinmiş ve Tanrı panteonunu Yunan Tanrıları ile mukayese ederek vermiştir. Ancak onun kimi zaman abartarak ve çarpıtarak anlattıkları tüm İskitleri kapsamadığını Karadeniz'in kuzeyindeki İskitlerle sınırlı kaldığını unutmamak gerekir. Bu sebepten ötürü Kuzey Karadeniz'de yer alan İskitlerin yanı sıra Asya'da yer alan İskitlere de bakmalı, önceki ve sonraki kültür çevrelerinde karşımıza çıkan din ve ritüelistik unsur içeren metinleri ve arkeolojik bulguları gözden geçirmemiz gerekmektedir. Bu bağlamda öncelikle İslam öncesi Türk İnancına dair birtakım pratiklere kısaca göz atmak gerekmektedir. Bu çalışma da bu doğrultuda sadece Herodotos'un anlattıkları ile sınırlandırılmamış hem arkeolojik veriler ışığında hem de eski Türk inanç sistemi bağlamında değerlendirilmiştir.*
Anahtar Kelimeler: *İskitler, Tanrı, Din, Panteon.*

The Concept of Religion and God in The Scythians

Abstract: *The Scythians, who migrated westward from the interior of Asia, invaded the north of the Black Sea in the 7th century B.C. and expelled the Cimmerians to Anatolia. Thus, they established political, military, social, and economic relations with the Ancient Greeks, who had colonial cities in the north of the Black Sea, both in the north and in Anatolia. In this context, many Ancient Greek writers and poets conveyed information about the Scythians, but Herodotus had a special place among them. In addition to their political and cultural situation, Herodotus also touched upon the beliefs of the Scythians and gave their God a pantheon by comparing them with the Greek Gods. However, it should not be forgotten that he did not include all the Scythians, which he sometimes described with exaggeration and fuss but was limited to the Scythians in the north of the Black Sea. For this reason, we need to look at the Scythians in Asia and the Northern Black Sea region and review the texts and archaeological findings containing religious and ritualistic elements that we encounter in previous and later cultural circles. In this context, it is first necessary to briefly examine some practices related to the pre-Islamic Turkish Faith. In*

* Arkeolog, kemerrahmiserhat@gmail.com / ORCID ID: 0000-0002-4121-4721
** Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, Ankara / TÜRKİYE, E-Posta: koraytoptas@gazi.edu.tr / ORCID ID: 0000-0003-0897-3918.

Türk Kültürü: YIL / YEAR 2024, CİLT / VOLUME 18, SAYI / ISSUE 1, S / P. 77-91.
Araştırma Makaleleri / Research Articles
Makale Geliş Tarihi:02.03.2024 - Makale Kabul Tarihi: 10.04.2024

zorunluluğu, Kuzey Pontus İskitleri arasında nispeten antropomorfik bir tanrı panteonunun ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu durumun kanıtlarına Herodotos'un dizelerinde rastlanmaktadır. Yine de İskitlerin Yunanlardan hangi tanrıları almış olabileceğine karar vermek, oldukça zordur. Bu etkileşim Hazar Gölü çevresinde ve Çin sınırlarında ise o bölgelerden esintiler taşımaktaydı. Hazar gölü çevresinde Mezopotamya ve İran kültürlerine özgü sfenks ve karışık yaratıklar, güneydoğuda ise ejderha gibi antik Çin kültürüne özgü unsurların bulunmasının en önemli sebeplerinden biri hiç şüphesiz bu durumdur. Günümüzde görülen çok tanrılı panteonun ne zaman ve nasıl ortaya çıktığı belli olmamakla birlikte ortaya çıkışının muhtemelen İskit tanrı panteonuyla da ilgisi yoktu. Hatta Asya'da yer alan İskitler ile Kuzey Karadeniz'de yer alan İskitlerin panteonu da muhtemelen farklıydı ama arkeolojik verilerin azlığı nedeniyle bu konuda netlik yoktur. Asya'da animizm ve yerel unsurlar çok daha fazla ön plandayken Kuzey Karadeniz'de Yunan ve Mezopotamya etkili tanrı ve karışık varlıkların görülmesi hem ayrı gelişim safhaları olduğunu hem de Kuzey Karadeniz bölgesindekilerin ticaret ve kültürel etkileşim konusunda daha iyi olduklarını göstermektedir. Mezarlara ölü hediyesi olarak bırakılan hayvanların aynı zamanda karaciğer falı bakmak için bir ritüel amacıyla da kullanıldığını düşünmek gayet olası bir ihtimaldir. Ne var ki hayvan kurbanı ve karaciğer falı hem Antik Yunan hem de Mezopotamya'da sıkça kullanılan ve oldukça yaygın olan gelecekten haber alma ritüeli olarak karşımıza çıkmaktadır. Massagetlerin güneşe tapınmaları, hayvan üsluplu sanatın ağırlıklı olarak kullanımı ve kaya resimlerinde ağırlıklı olarak av sahnelerine yer verilmiş olması doğa merkezli ve gerçekliğin ön planda tutulması şeklinde açıklanabilir.

Kaynakça

AKISHEV, K. A. (1978). ***Kurgan Issyk: Iskusstvo sakov Kazakhstana***, Moskva.

ALEKSEYEV, N. A. (2013). ***Türk Dilli Sibirya Halklarının Şamanizmi*** (çev. Metin Ergun), Konya: Kömen Yayınları.

ARTAMONOV, M. İ. (2020). ***Kimmerler ve İskitler: Başlangıcından MÖ IV. Yüzyıla Kadar*** (çev. M. Şen), İstanbul: Selenge Yayınları.

BRAIDWOOD, R. (2008). ***Tarihöncesi İnsanları***, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

BRENTJES, B., (2000). "Animal Style" and Shamanism: Problems of Pictoral Tradition in Northern in Central Asia". (eds. Jeannine Davis-Kimball, Eileen M. Murphy, Ludmila Koryakova and Leonid T. Yablonksy). ***Kurgans, Ritual Sites, and Settlement Eurasian Bronze and Iron Age***, British Archaeological Reports Internationals Series 890: 259-268.

CUNLIFFE, B., (2019). ***The Scythians, The Scythians Nomad Warriors of The Steppe***, New York: Oxford University Press.

ÇEŞMEL, İ. (2015). "Tarihi Kaynaklara Göre Türk Göçebelerinde Dinler, Kültler, Ritüeller ile İkonografi (M.S. 8. Yüzyıla Kadar)", **Art-Sanat,** 3: 45-96.

ÇİRKİN, S. (2019). ***Güney Sibirya Arkeolojisi ve Şamanizm***, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

ÇORUHLU, Y. (2001). "Göktürk Sanatında Dinî Nitelikli Heykeller ve Tasvirler". **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten 2000**, Ankara: 95-146.

DURMUŞ, İ. (2015). ***İskitler,*** Ankara: Akçağ Yayınları.

DEVLET, E. (2001). "Rock Art and the Material Culture of Siberian and Central Asian Shamanism" (ed. Neil Price), ***The Archaeology of Shamanism***, London and New York: Routledge.

ELIADE, M. (1999). ***Şamanizm*** (çev. İsmet Birkan), Ankara: İmge Kitabevi.

ERPEHLİVAN, H. (2021). "Bilecik Bölgesindeki Phryg İzleri ve Vezirhan Steli", **TÜBA-AR (Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi)**, 8: 155-174.

FRANCFORT, H. P. (2001). "Art, Archaeology and the Prehistories of Shamanism in Innner Asia", ***The concept of Shamanism: Uses and Abuses***, Budapeşte: Akademiai Kiado, 244-276.

FREIDLINE, S. E., et all. (2023). "Early presence of Homo Sapiens in Southeast Asia by 86-68 kyr at Tam Pá Ling, Northern Laos", **Nature Communications** 14, 3193; 1-21.

GAVRILYUK N (2007) "Social and economic issues in the development of steppe Scythia". In: Braund D, Kryzhitskiy SD (eds) ***Classical Olbia and the Scythian World: from the sixth century BC to the second century AD***, British Academy, London, pp 135–144

GERLING, C. (2015**).** ***Prehistoric Mobility and Diet in the West Eurasian Steppes 3500 to 300 BC: An Isotopic Approach*****,** Berlin/Boston: Walter de Gruyter GmbH.

GRAF, F. (2007). "What Is Ancient Mediterranean Religion?" ***In Ancient Religions***, (Ed.) Sarah Iles Johnston, 3–16. Cambridge, MA, and London.

GROOT, J. M. ve Asena, G. A. (2011). ***2500 Yıllık Çin İmparatorluk Belgelerinde Hunlar ve Türkistan***, İstanbul: Pan Yayıncılık.

GUMMEL, J. I. (1940). ***Arheologicheskie ocherki*****,** Baku.

GÜNERİ, S. (2022). ***Türk-Altay Kuramı: Arkeolojik Belgeler Işığında Kuzey Asya'da Türklerin Erken Kültür Tarihi*** (ed. Ahmet Ziya Bayburt, Barış Berkant, Ayça Avcı), Ankara: Atayurt Yayınevi.

HASANOV, Z. (2016). "A Method for Determining the Practice of Shamanism in Archeological Cultures". **Antropology & Archeology of Eurasia**, 55:3-4; 188-231.

HERODOTOS. (2018). ***Tarih*****,** İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

HOPPÁL, M. (2019). ***Şamanlar ve Semboller: Kaya Resmi ve Göstergebilim*** (çev. Fatih Sel), İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayınları.

IVANOVA, M. (2020). ***Karadeniz ve Avrupa, Yakın Doğu, Asya Erken Dönem Uygarlıkları*** (çev. Tarık Özbek ve Ümit Keskin), Ankara: Koyusiyah Yayıncılık.

JEONG, C, et all. (2020). "A Dynamic 6,000-Year Genetic History of Eurasia's Eastern Steppe. Cell 183; 890-904.

KEMER, R. S. (2022). "Anadolu'da Kimmerler ve İskitler; Yeni Bulgular ve Yeni Değerlendirmeler" (ed. Osman Kubilay Gül), ***I. International Scythians and Alp Er Tunga Symposium***; 161-200.

KOROBKOVA, G. F. ve Shaposhnikova, O. G. (2005). ***Poselenie Mikhaylovka –etalonnyi pamiatnik drevneyamnoy kultury (Eko-logiya, zhilischa. Orudiya truda, sistemy zhizneobespecheiya, proizvod-stvennaya struktura)***, Saint-Petersburg; Evropejskij dom.

KUTLU, M. (2020). "SAMASHEV, Z. Tarbagatay Petroglifleri, Şimaylı/Petroglifı Tarbagataya, Şimaylı/Tarbagatay Petroglyphs, Shimaily, Kazakh Research Instıtute of Culture, Astana, 2018", **Journal of Old Turkic Studies** 4/1, 262-265.

KUTLU, M. ve Kutlu, L. (2021). "Ölü Gömme Gelenekleri Bağlamında Berel Kurganları", **Folklor/Edebiyat** 27(3)/107: 771-798.

LEONT'EV, N. V., Kapel'ko, V. F. ve Esin, Y. N. (2006). ***İzvayaniya i Steli Okunyevskoy Kul'tun***, Abakan.

LIU, Y., Tan, P., Yang J. and Ma, J. (2022). "Social Agency and Prestige Technology: Serial Production of Gold Appliqués in the Early Iron Age North-West China and the Eurasian Steppes", **World Archaeology** 5: 741-761.

MARSADOLOV, L. S. (2020). "The Okunev culture: a unique Siberian cilivisation and its links with Scythian and later cultures". ***Masters of Steppe***. (ed. Svetlana V. Pankova and St John Simpson). Oxford: Archaeopress Publishing: 281-295.

MEDNİKOVA, M. (2000). "Post-Mortem Trepanations in Central Asia: Types and Trends". (eds. Jeannine Davis-Kimball, Eileen M. Murphy, Ludmila Koryakova and Leonid T. Yablonksy). ***Kurgans, Ritual Sites, and Settlement Eurasian Bronze and Iron Age***, British Archaeological Reports Internationals Series 890: 269-278.

MINNS, E. H. (1913). ***Scythians and Greeks-A Survey of Ancient History and Archaeology on The North Coast of The Euxine From The Danube to The Caucasus,*** Cambridge: University of Cambridge Press.

ÖZBEK, M. (2007). ***Dünden Bugüne İnsan***, Ankara: İmge Kitabevi.

ÖZCAN, E. S. (2014). "Dünyanın En Eski ve En Büyük Tapınma Alanı: Göbekli Tepe", **Bilim ve Teknik,** 560: 30-39.

PARZINGER, H. (2023). ***İskitler - Kökenleri, Kültürleri ve Mirasları*** (Çev. E. Ayan), İstanbul: Runik Kitap.

RADLOFF, W. (1956). ***Sibirya'dan II***. (çev. Ahmet Temir), İstanbul: Maarif Basımevi.

REDFERN, D. V. (2012). ***A Study of Scythian Gold Jewellery Manufacturing Technology and its Comparison to Greek Techniques from the 7th to 5th Centuries BC***, Oxford: BAR Publishing.

RUDENKO, S. I. (1970). ***Frozen Tombs of Siberia; The Pazyryk Burials of Iron Age Horsemen*****,** Berkeley: University of California Press.

SAMAŞEV, Z. (2010). ***Naskalnıe İzobrejeniya Kazahstana kak İstoriçeskih İstoçnik***, C.1. Almatı.

SOMUNCUOĞLU, S. (2011). ***Saymalıtaş: Gökyüzü Atları***, İstanbul: AC Yapı.

TERBERGER, T., Zhilin, M. and Savchenko, S. (2020). "The Shigir idol in the context of early art in Eurasia", **Quaternary International**, 573: 14-29.

UNDERLÄNDER, M., et all. (2017). "Ancestry and Demography and Descendants of Iron Age Nomads of the Eurasian Steppe". Nature Communications 8, 14615: 1-10.

YILDIRIM, E. (2020). ***Türk Bozkır Kültürünün Doğuşu: Andronovo Kültürü,*** İstanbul: Ötüken Neşriyat.

İnternet Kaynakları

https://www.archaeolog.ru/ru/press/articles/skifskie-bozhestva-na-serebryanoy-nakladke-unikalnaya-nakhodka-arkheologov-na-srednem-donu

REŞİD RAHMETİ ARAT'IN YAÑA MİLLİ YUL DERGİSİNDE BULUNAN YAYIMLANMAMIŞ ŞİİRLERİ*

Hilal Özge GÜNGÖR**

Öz: *Prof. Dr. Reşit Rahmeti Arat, Ayaz İshâkî'nin idaresinde çıkan Yaŋa Millî Yul adlı dergide 1929'dan itibaren makaleler ve şiirler yayınlayan faal bir yazar olmuştur. Bu yazılar M.H., M.F., M.H.F., Ali, Ali Biktimir, Şakir Yusuf, Ş. Y. imzaları ile veya imzasız olarak yazılmış yazılardır. Bu çalışmada Reşit Rahmeti Arat'ın bu dergide yayımladığı şiirlerine yer verilecektir.*

Anahtar Kelimeler: *Reşit Rahmeti Arat, Yaŋa Milli Yul, Eski Türk Dili, Tatar Türkçesi, Türkoloji.*

Reşit Rahmeti Arat's Unpublıshed Poems ın Yaŋa Milli Yul Magazıne

Abstract: *Prof. Dr. Reşit Rahmeti Arat has been an active writer since 1929, publishing articles and poems in the magazine Yaŋa Millî Yul, published under the management of Ayaz İshâkî. These articles are written by M.H., M.F., M.H.F., Ali, Ali Biktimir, Şakir Yusuf, Ş. These are articles written with or without the signature of Y. In this study, Reşit Rahmeti Arat's poems published in this magazine will be included.*

Keywords: *Reşid Rahmeti Arat, Yaŋa Milli Yul, Old Turkic, Tatar Turkish, Turcology.*

1.Reşit Rahmeti Arat'ın Hayatı

Reşit Rahmeti Arat, 15 Mayıs 1900'de, bugünkü Tataristan'ın başkenti Kazan'ın kuzeybatısındaki Eski Ücüm'de doğdu. Babası Abdürreşid İsmetullah Bey, annesi Mahbeder Hanım'dır. İlköğrenimi 1906-1910 yılları arasında Eski Ücüm'de; ortaöğrenimini 1910-1013 yılları arasında, bugün Kazakistan topraklarında yer alan Kızılyar'da Türk-Tatar okulunda tamamlamıştır (Ergin, 1965, s.4).

1916-1918 yıllarında Rus gimmanizyumu eğitiminin son sınıfında Bolşeviklere karşı savaşan Amiral Aleksandr Kolçak ordusuna alınan gençlerden biri olarak önce Çelyabinsk'da askerlik kurslarına, sonra cepheye yollanmıştır. Kolçak ordusu yenildiğinde Uzak Doğu'ya gelen Arat, ertesi yıl hayvan vagonlarında Mançurya'nın Harbin şehrine gelerek yarım kalan okulunu 1921 senesinde bitirmiştir.

---

* Bu makale, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Prof. Dr. Ferruh AĞCA danışmanlığında hazırlanan Reşit Rahmeti Arat'ın Edebi, Siyasi ve Tarihi Yazıları başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir/TÜRKİYE, E-Posta: hilalozge26@gmail.com/ ORCID ID: 0000-0002-9967-7008.

Makale Geliş Tarihi:11.03.2024 - Makale Kabul Tarihi: 16.04.2024

kullanmıştır. Kimisi Karabağ'ın sefalı yerlerinin güzelliklerini şiire dökerken kimisi de bu yurda olan baskınları kendi açısından yorumlamıştır. Bu eserleri kaleme alanlardan biri de Samet Vurgun'dur. O "Vagıf" piyesinde Karabağ'a gelmiş Ağa Muhammed Şah Kacar'ı yaşadığı dönemin kurallarına uygun bir şekilde yazmıştır. O Ağa Muhammed Şah Kacar'ı zalim ve işgalci biri gibi tasvir etmiştir. Ağa Muhammed Şah Kacar'ın Türk olduğunu ve amacının aslında Azerbaycan topraklarını birleştirmek olduğunu anladığımızda Samet Vurgun'un bu yorumunun yaşadığı dönemin kurallarına uygun olduğunu görebiliriz. Ve Vurgun genel olarak milliyetçi bir tavır sergileyerek ana dilimizin korunmasının önemini de bu eserinde belirtmiştir.

Kaynakça

Yazılı Kaynaklar

Devlet Sınav Merkezi (2019). ***Edebiyat Kitabı,*** Bakü: Polygraphic Productions Yayınları.

Geniyev, Hasan (2019). ***Azerbaycan Tarihi (en eski zamanlardan XXI yüzyılın ilk on yıllarına kadar),*** Bakü: Elm ve Tehsil Yayınları.

Hebibbeyli, İsa, Eliyev, Soltan, Hesenov, Bilal, Mustafayeva, Aynur (2018). ***Edebiyat Kitabı,*** Bakü: Bakü Yayınları.

Tahirzade, Edalet (2002). ***Ağa Muhammed şah Kacar,*** Bakü: Kür Yayınları.

Vurgun, Samet (2005). ***Seçilmiş Eserleri, IV cilt,*** Bakü: Şerq-Gerb Yayınları.

Elektronik Kaynaklar

Azerbaycan Cumhuriyeti Savunma Bakanlığı (2017). Karabağ'ın tarihi. https://mod.gov.az/az/qarabagin-tarixi-075/ adresinden 15 ocak 2024 tarihinde alınmıştır.

Azerbaycan Ulusal Bilimler Akademisi (1995). Vekilov Samet Yusif oğlu. https://science.gov.az/forms/osnovateli-nana/2636 adresinden 10 ocak 2024 tarihinde alınmıştır.

Vikipedi (2024) Kaçarlar hanedanı https://az.wikipedia.org/wiki/Qacarlar_(s%C3%BClal%C9%99) adresinden 11 ocak 2024 tarihinde alınmıştır.

Yugaltuv moŋı yörekni sara.

Anıŋ açısı küzlerden çıga…

Turmış kıska.

Aşkıngan küŋelniŋ,

Umtılgan yörekniŋ yulı-?

M.H.F.

SONUÇ

Reşit Rahmeti Arat yazı hayatına, 1918 yılında Kızılyar'da daha öğrenciyken Hüseyin Abdüş ile bastığı *Yeşlik Tanı* dergisinde A.R. takma adıyla 2 adet yazı yayınlayarak başlamıştır.

Savaş sonrası yaralı olarak döndüğü Mançurya'nın Harbin şehrinde Arat, Türk-Tatar cemiyetleri arasına katılmıştır. Burada Hüseyin Abdüş ve İmam İnayet ile birlikte *Yırak Şark* adlı haftalık dergide Kazanlı ve A. Davud adları ile 39 adet yazı yayımlamıştır.

Yırak Şark dergisi yerini *Milli Bayrak* dergisine bırakmıştır. Arat'ın *Milli Bayrak* dergisinde 1936-1937 senelerine ait A. Davud ve Ali Biktimir takma adlarıyla 3 adet yazısı bulunmaktadır.

Berlin'de bulunduğu süreçte Ayaz İshaki ile tanışan Reşit Rahmeti Arat, İshaki'nin 1928 yılında çıkarmaya başladığı *Milli Yul* ve daha sonra *Yaŋa Milli Yul* adıyla devam eden dergide M.H. , M.F., MHF, M.H.F. , Ali, Ali Biktimir, A. Biktimir, Şakir Yusuf, Ş.Y. takma adlarıyla ve takma ad kullanmayarak 53 adet yazı yazmıştır. Biz bu çalışmamızda Arat'ın Yaŋa Milli Yul dergisinde yayımladığı şiirlere yer verdik.

Arat'ın *Yaŋa Milli Yul* dergisinde 1929-1934 yılları arasında yazılar yayımlamıştır. Yukarıda yer verdiğimiz şiirler 1929, 1930, 1931 ve 1933 yıllarında yayımlanmıştır. Bu şiirlerin çoğunlukla lirik ve epik türde olduğunu görmekteyiz.

Abdürreşid Rahmeti Arat, bir Türk dil bilimcisi ve ilim adamıydı. 64 yıl gibi kıymetli kısa bir zamanı anlamlı kılarak oldukça değerli çalışmalarını ve fikirlerini yansıtan eserlerini bizlere bıraktı. Arat'ın İstanbul'a gelmeden önce bulunduğu Berlin'de yayımladığı bu yazılar Arat'ı daha iyi anlamamızı, akademik başarısına zemin oluşturan ip uçlarını görmemizi ve fikri-duygusal hayatındaki değişimi anlamamızı sağlayacaktır. Prof. Dr. Muharrem Ergin'in de dediği gibi Reşit Rahmeti Arat'ın manevi hayat çeşmesi akmaya devam etmektedir.

Kısaltmalar ve Kaynaklar

ÇAĞATAY, S. ***Reşid Rahmeti Arat*** (15.5.1900-29.11 1964) TTK Belleten, XXIX/113, 177 193.

ERGİN, M. (1961). ***R. Rahmeti Arat'ın Eserleri (Doğumunun 60. yıl dönümü münasebetiyle)*** İÜ Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi C. XI, 1-10.

ERGİN, M. (1965). ***Reşid Rahmeti Arat 1900-1964,*** Türk Kültürü, S. 27, 3-16.

Nr: Numara

S: Sayfa

SERTKAYA, O. F. ***"Ölümünün 15. Yıl Dönümünde Ord. Prof. Dr. Reşid Rahmeti Arat (15 Mayıs 1900-29 Kasım 1964) ve Eserleri"***, *TK*, XVIII/211-214 (1980), s. 10-16.

YÜCE, N. (1991). ***Arat Reşid Rahmeti***, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, cilt: 3, sayfa: 336-337.

YMY: Yaŋa Milli Yul

ÖNER, M. (2015). ***Kazan-Tatar Türkçesi Sözlüğü***, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

ÖNER, M. (2017). ***Tarihî-Karşılaştırmalı Filoloji ve Reşit Rahmeti Arat,*** Prof. Dr. Talat Tekin Hatıra Kitabı, ''Uluslararası Türk Akademisi'', 763-778.

Eski Uygurca Maitrisimit'te boş kıl- (mış yer/kül) İbaresi Üzerine[*]

Hilal YILDIZ[**]

Öz: *Diller; oluşumlarından itibaren söz varlığıyla, kültür ve inanışlarıyla değişim ve gelişim içinde bir yapıdadır. Dilin tarihsel gelişimi içinde herhangi bir sözcüğün gelişiminden bahsedilirken genellikle yapısal değişiklikler üstünde durulur. Fakat bu değişim/gelişim fonolojik ve morfolojik açıdan olduğu kadar semantik olarak da gerçekleşebilir. Dillerde herhangi bir sözcük somut bir kavramdan soyut bir anlama ulaşabilmektedir. Bir sözcük tarihsel gelişimine paralel olarak temel anlamdan başka bir anlama ulaşıp mecaz, metaforik ve terimsel anlamlar edinebilmektedir. Bu gelişim içerisinde sözcük yeni anlamlar kazanıp yeni kavram alanlarına dâhil olur.*

Bu çalışmada, Köktürk ve Uygur yazıtları ile Maniheist, Budist ve Karahanlı sahasında yazılmış metinler taranarak, boş sözcüğünün nasıl bir yapıda, hangi anlamlarda kullanıldığı, bu sözcükten gelişen boş kıl- tabirinin hangi metaforik gelişimi izlediği ele alınacak, Budist terminoloji ışığında Maitrisimit'te geçen boş kılmış yerde ile boş kılmış kül tabirleri anlamlandırılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Old Uyghur, Semantic, Metafor, Maitrisimit, boş kıl-*

On the Old Uigur Phrase boş kıl- "to set free" (place / ashes) in Maitrisimit

Abstract: *Languages, from their existance, are dynamic structures characterized by their vocabulary, culture, and beliefs, constantly undergoing change and development. When discussing the evolution of any word within the historical development of a language, emphasis is typically placed on structural changes. However, this change/development can occur not only from a phonological and morphological perspective but also semantically. In languages, any word can evolve from a concrete concept to an abstract meaning. A word, parallel to its historical development, can acquire additional meanings beyond its primary sense, gaining figurative, metaphorical, and terminological meanings. Throughout this development, a word can acquire new meanings and become part of new conceptual fields.*

In this study, texts from the Orkhon inscriptions, Uyghur inscriptions, Manichaean, Buddhist, and Karakhanid areas will be examined to explore the structure and usage of the term boş "free" and the metaphorical development followed by the derived term boş kıl- "to set free". Furthermore, within the context of Buddhist terminology, an attempt will be made to interpret the phrases boş kılmış yerde "in the place made free" and boş kılmış kül "freed ashes" which are found in the Maitrisimit.

---

[*] Bu makale Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Prof. Dr. Ferruh Ağca danışmanlığında hazırlanan *Budist Çevreye Ait Maitrisimit Nom Bitig'in Yazı Çevrimi, Aktarımı ve Bağlamsal Sözlüğü* adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

[**] Yüksek Lisans Öğrencisi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir/ TÜRKİYE E-posta: hilal.yildiz@outlook.com/ ORCID ID: 0009-0004-0516-6752.

Türk Kültürü: YIL / YEAR 2024, CİLT / VOLUME 18, SAYI / ISSUE 1, S / P. 117-129.
Araştırma Makaleleri / Research Articles
Makale Geliş Tarihi: 02.03.2024 - Makale Kabul Tarihi: 11.04.2024

tekrar doğar. Ancak Burkan öğretisinde yaşayıp kendine ve diğer insanlara faydalı olursa bu döngüden "samsara"dan kurtulabilir. Samsaranın son basamağı Nirvāna'ya ulaşmaktır. Ruh ve beden bir bütün olarak insanı meydana getirir. İnsan Nirvāna'ya ulaştığında sonsuz mutluluğa ulaşarak ruhu bedenini terk edip azat olur ve tekrar dünyaya gelmez.

Erken dönem Eski Budist Uygur metinlerinden *Maitrisimit*'te bahsi geçen satır ile Buda'nın Nirvāna'ya ulaştığı, Nirvāna'ya ulaşırken ruhunun azat olduğu anlatılmıştır. Azat olduğu yeri anlatmak için *"boş kılmış yer"* tabiri kullanılmıştır. Bu satırın devamında geçen *"boş kılmış kül"* tabiri ise ruhun azat ediliş şeklini yani bedenin yakılmasını ve bedenden geriye yalnızca kül kaldığını söyler. Bu kül (kemik kalıntısı) üzerine diğer bir deyişle kutsal emanet üzerine manastır inşa edilmiştir.

Kısalmalar ve Kaynaklar

Abhid → SHOGAITO, Masahiro (1988). ***The Uighur Translation of Sthiramati's Abhidharmakosabhāsya-tīkā Tattvārthā***, Kobe City University of Foreign Studies.

AĞCA, Ferruh (2015). "Eski Türkçe kö:k teŋri ve kö:k kalık İkilemeleri Üzerine", **Türkbilig Türkoloji Araştırmaları**, 30: 201-221.

AĞCA, Ferruh (2020). "Çokluk İşaretleyicisi Olarak Eski Türkçe telim (EOT: delim) Sözcüğü ve Kökeni Üzerine", **Türkbilig Türkoloji Araştırmaları**, 40, 49-62.

AH → (haz.) ARAT Reşit Rahmeti (1992). ***Atabetü'l Hakâyık Edip Ahmet, B. Mahmut Yükneki***, Ankara: TDK Yayınları.

AKSAN, Doğan (2021). ***Anlambilim. Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi***, Ankara: Bilgi Yayınevi

ARAT Reşit Rahmeti (1942). "Uygurlarda Istılahlara Dair", **Türkiyat Mecmuası**, 7, 56-81.

ATA, Aysu (2013). ***Türkçe İlk Kur'an Tercümesi (Rylands Nüshası)***, Ankara: Türk Dil Kurumu..

AY → KAYA, Ceval (1994). ***Uygurca Altun Yaruk, Giriş, Metin ve Dizin***, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

AZILI, Kenan-Azizi Tolga KOÇ (2021). "Kavramsal Metafor Örneği Olarak Agır ve Eski Türkçede Bir Kavramsal Harita Denemesi", **Türkbilig Türkoloji Araştırmaları**, 41, 55-70.

BK → Bilge Kağan Yazıtı; TEKİN Talat (2010). ***Orhon Yazıtları, 4. Basım,*** Ankara: TDK Yayınları.

BOESCHOTEN, Hendrik (2023). ***A Dictionary of Early Middle Turkic,*** Leiden-Boston: Brill

BT I → HAZAI, George; Peter ZIEME (1971). ***Fragmente der uigurischen Version des "Jin'gangjing mit den Gāthās des Meister Fu". Berliner Turfantexte I***, Berlin: Akademie Verlag.

BT II → RÖHRBORN, Klaus (1971). ***Eine uigurische Totenmesse. Berliner Turfantexte II***, Berlin: Akademie Verlag.

BT III → TEZCAN, Semih (1974). ***Das uigurische Insadi-Sutra, Berliner Turfantexte III***, Berlin: Akademie Verlag.

BT V → ZIEME, Peter (1975). ***Manichäisch-türkische Texte. Berliner Turfantexte V***, Berlin: Akademie Verlag.

BT VII → KARA, Georg ve Peter ZİEME (1976). ***Fragmente tantrischer Werke in uigurischer Übersetzung, Berliner Turfan-Texte VII***, Berlin: Akademie Verlag.

BT VIII → KARA, Georg und Peter ZİEME (1977). ***Die uigurischen Übersetzungen des Guruyogas "Tiefer Weg" von Sa-skya Paṇḍita und der Maṇjuśīnāmasamgīti, Berliner Turfan-Texte VIII***, Berlin: Akademie Verlag.

BT IX → TEKİN, Şinasi (1980). ***Maitrisimit nom bitig. Die uigurische Übersetzung eines Werkes der buddhistischen Vaibhāşika-Schule. 1. Teil: Transliteration, Übersetzung, Anmerkungen. 2. Teil: Analytischer und rückläufiger Index.*** **Berliner Turfantexte IX**, Berlin: Akademie Verlag.

BT XIII → ZIEME, Peter (1985). ***Buddhistische Stabreimdichtungen der Uigeren. Berliner Turfantexte XIII***, Turnhout: Brepols.

BT XX → ZIEME Peter (2000), ***Vimalakirtinirdesasutra, Edition alttürkischer Übersetzungen nach Handschriftfragmenten von Berlin und Kyoto, Berliner Turfantexte XX***, Turnhout: Brepols.

BT XXI → WILKENS Jens (2001). ***Die Drei Körper des Buddha (Trikāya). Berliner Turfantexte XXI***, Turnhout: Brepols.

BT XXIII → ZIEME, Peter (2005). ***Magische Texte des uigurischen Buddhismus. Berliner Turfantexte XXIII***, Turnhout: Brepols.

BT XXV → WILKENS, Jens (2007). *Das Buch Von Der Sündentilgung Edition des alttürkisch-buddhistischen Kšanti Kılguluk Nom Bitig*. *Berliner Turfan-Texte XXV,* Turnhout.

BT XXXIII → ODA Juten (2015). ***A Study of the Buddhist Sutra called Säkiz Yükmäk Yaruq or Säkiz Törlügin Yarumïš Yaltrïmïš in Old Turkic. Berliner Turfantexte XXXIII***, Turnhout: Brepols.

Dış → KALJANOVA Elmira (2005). ***Uygurca Dışastvustık (Giriş-Metin-Çeviri-Dizin ve Tıpkıbasım)***, İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, yayımlanmamış doktora tezi

DKPM → ELMALI, Murat (2016). ***Daşakarmapathāvadānamālā***, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

DLT → ERCİLASUN, Ahmet Bican - Ziyat Akkoyunlu (2014). ***Kâşgarlı Mahmud, Dîvânu Lugâti't-Türk -Giriş, Metin, Çeviri, Notlar, Dizin-***. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

DS → (Ed.) V. M. Nadalyaev v.d. (1969). ***Drevnetyurkskıy Slovar,*** Leningrad: Akademiya Nauka SSSR.

ED → CLAUSON, Sir Gerhard (1972). ***An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish***, Oxford: Oxford University Press.

ETŞ → ARAT, Reşid Rahmeti (1986). ***Eski Türk Şiiri,*** Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

GÖZEL, Ayşegül (2018). Uygurca Altun Yaruk'a Ait Belgeler (751-800). Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Ardahan

Ht IX → BARAT, Kahar (2000). ***The Uygur-Turkic biography of the seventh-century Chinese Buddhist pilgrim Xuanzang, ninth and tenth chapters*** (Indiana University Uralic and Altaic Series, 166.) XXXIV, 430 pp. Bloomington. IN: Research Institute for Inner Asian Studies.

Ht X → TEZCAN, Semih (1975). ***Eski Uygurca Hsüan Tsang Biyografisi X. Bölüm.*** Ankara.

Hua → ÖZBAY, Betül (2014). ***Huastuanift (Manihaist Uygurların Tövbe Duası).*** Ankara: Türk Dil Kurumu.

IB → TEKİN, Talat (2013). ***Irk Bitig (Eski Uygurca Fal Kitabı)***, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

KARAAĞAÇ, Günay (2024). ***Türkçenin Kökteşler Sözlüğü Cilt I,*** Ankara: Akçağ Yayınları

KB → ARAT, Reşid Rahmeti (2008). ***Kutadgu Bilig,*** İstanbul: Kabalcı Yayınları.

KT → Kül Tigin Yazıtı; TEKİN Talat (2010). ***Orhon Yazıtları, 4. Basım***, Ankara: TDK Yayınları.

Kuan → TEKİN, Şinasi (1993). ***Uygurca Metinler I, Kuanşi İm Pusar (Ses İşiten İlâh).*** Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

NF → ATA, Aysu (1998). ***Nehcü'l-Ferâdîs. Uştmahlarnıñ Açuḳ Yolı (Cennetlerin Açık Yolu): III Dizin Sözlük,*** Ankara: TDK Yayınları.

ODA, Juten (1992), A Recent Study on the Uigur Document of Pintung's Petition, **Türk Dilleri Araştırmaları**, 35-46.

OTWF → ERDAL, Marcel (1991). ***Old Turkic Word Formation, A Functional Approach to the Lexicon.*** **Vol. I-II,** Wiesbaden: Harrassowitz.

RÄSÄNEN, Martti (1969). ***Versuch eines Etymologischen Wörterbuchs der Türksprachen,*** Helsinki.

SAV, Bahattin (2003). "Anlam Değişmeleri Üzerine Artzamanlı Bir İnceleme", **G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi** 23, 1, 147-166

ŞU → Şine Usu Yazıtı; ÖLMEZ Mehmet (2021). ***Orhon-Uygur Hanlığı Dönemi- Moğolistan'daki Eski Türk Yazıtları Metin-Çeviri-Sözlük,*** Ankara: Bilgesu

TEKİN, Talat (2022). ***Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler,*** Ankara: Türk Dil Kurumu.

TOKYÜREK, Hacer (2019). ***Eski Uygur Türkçesinde Budizm ve Manihaizm Terimleri***, Ankara: Türk Dil Kurumu.

TT II → BANG, Willi; Annemarie von GABAIN (1929). ***Türkische Turfan Texte II***, Berlin: ABAW.

TT IV→ BANG, Willi; Annemarie von GABAIN (1930). ***Türkische Turfan Texte V***, Berlin: ABAW.

TT V→ BANG, Willi; Annemarie von GABAIN (1931). ***Türkische Turfan Texte V***, Berlin: ABAW.

U I → MÜLLER Friedrich Wilhelm Karl (1908). ***Uigurica I***, AKPAW. Phil.–hist. Cl. 1908: 2, Berlin.

U III → MÜLLER, Friedrich Wilhelm Karl (1922). ***Uigurica III****, Uigurische Avadana-Bruchstücke (I-VIII)*. Berlin.

UÇAR, Erdem. (2013). ***Uygurca Altun Yaruk Sudur IX. Tegzinç***, İzmir: Dinazor Kitabevi Yayınları.

Üçİtig → BARUTÇU-ÖZÖNDER, F. Sema (1998). ***Abidarim Kınlıg Koşavarti Şastirtakı Çınkirtü Yörüglerning Kıngurüsinden Üç İtigsizler, Giriş, Metin, Tercüme, Notlar, İndeks XXX Levha***, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

UÜH → MÜLLER, Friedrich Wilhelm Karl, Annemarie von GABAIN (1946). ***Uygurca Üç Hikâye – Uigurica IV- B, C, D. (Çev.: S. Himran).*** İstanbul: İbrahim Horoz Basımevi.

WILKENS Jens (2021)***, Handwörterbuch des Altuigurischen: Altuigurisch - Deutsch – Türkisch***, Göttingen: Universitätsverlag Göttingen

YUNUSOĞLU, Mağfiret Kemal (2016). ***Budist Türk Çevresi Eserlerde Metaforlar***, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

MUAMMER LÜTFİ'NİN ŞİİRLERİNDEKİ YAPISAL VE TEMATİK DEĞİŞİMLER

Mehmet Sıddık NASIROĞLU*

Öz: *Muammer Lütfi Bahşi, Yedi Meşaleciler hakkında yapılan araştırmalarda hakkında en az bilgi edindiğimiz şairlerden biridir. Bu şairin bilhassa şiirlerinde görülen retorik unsurları ve tematik bağlamları ortaya koyabilmek adına bu çalışmayı yapmak lüzumunu görmek gerekir. Muammer Lütfi'nin Mahfil ve Servet-i Fünûn dergisindeki şiirlerinin ardından çeşitli halkevi dergilerindeki şiirlerini de görürüz. Servet-i Fünûn ve Mahfil dergilerindeki şiirleri daha çok edebî estetikten müstakil bir yapıdayken halkevi dergilerindeki şiirleri daha çok millî cereyanın tesirinin bir ürünüdür. Bu tesirle yazdığı şiirler, devrin modası haline gelmiş yurt sevgisi, vatan aşkı gibi hissiyatları yansıtır. Bu makalede Muammer Lütfi'nin şiirlerindeki tematik ve yapısal değişimleri inceleyeceğiz.*

Anahtar Kelimeler: *Yedi Meşale, Şiir, Muammer Lütfi, inceleme.*

Structural and Thematıc Changes in Muammet Lütfi's Poems

Abstract: *Muammer Lütfi Bahşi is one of the poets about whom we have learned the least in research on the Yedi Meşaleciler. It is necessary of doing this study in order to reveal the rhetorical elements and thematic contexts seen in the poem of this poet. After the poems of Muammer Lütfi in the magazines of Mahfil and Servet-i Fünûn, we also see his poems in various public house journal. While his poems in Servet-i Fünûn and Mahfil magazines are mostly the product of the influence of the national current. The poems he wrote with this influence reflect the feelings such as the love of homeland, which became the fashion of the time. In this article, we will examine the thematic and structural changes in Muammer Lütfi's poems.*

Keywords: *Yedi Mesale, Poem, Muammer Lütfi, examinaiton.*

Giriş

Muammer Lütfi Bahşi, şairlik yaşamı boyunca muhtelif konularda ve çeşitlilite şiirler kaleme almıştır. Bu derecede bir çeşitlilik sadece konu bakımından değil aynı zamanda yapısal bakımdan da farklılıklar göstermiştir. Muammer Lütfi, edebî yaşamı boyunca çeşitli akımların ve şahsiyetlerin tesiri altında şiir yazmıştır. Başlangıçta Mahfil dergisinde Tahir'ül Mevlevî ve Tokadizâde Şekip'in talebeliğini yapan şair, burada derunî ahenk ve mistik bir söylem kazanmıştır. Daha sonra Servet-i Fünûn dergisinde tanışma fırsatı bulduğu Cevdet Kudret, Sabri Esat ve Ziya Osman gibi isimlerle Batılı tarzda şiirler

* Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü doktora öğrencisi. E-posta: mnasiroglu7@gmail.com. ORCID ID: 0000-0001-5586-6926.

Makale Geliş Tarihi:07.03.2024 - Makale Kabul Tarihi: 13.04.2024

Lütfi'nin bu nedenle Divan şiiri geleneğine ve İslâmî hususlara dikkat etmesini zorunlu kılmıştır. Tokadizâde Şekip ve Tahirü'l Mevlevî onun bu şiirlerinin şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. Bu dergide sıklıkla mütedeyyin ve mutaassıp geleneğini destekleyen dinî konularda eserler verdi.

Yedi Meşale yıllarında ise Cevdet Kudret, Ziya Osman, Sabri Esat ve Yaşar Nabi gibi isimler onun şiirlerinde daha edebî ve modern türlerin inkişafını sağlamıştır. Bu vesileyle Meşale dergisinde Ahmet Haşim, Servet-i Fünûn'da Cenap Şehabettin, İkdâm gazetesinde Abdülhak Hamit'in övgüleriyle karşılaşır. Bu da onun şiirlerindeki estetik arayışını daha da kamçılayan bir teşvik olmuştu. Yedi Meşale kitabında edebî eserlerinin en kıymetli olanlarını verdi. Bu kitapta Muammer Lütfi'nin şiirlerinin tamamı hem edebiyat kaideleri bakımından hem de estetik bakımından en mühim olanlarıdır. *Dante'nin Ruhuna* başlıklı şiirinde *Cehennem, İhtiyar Âşık* vardır. *Dünyalar* başlıklı kısımda ise *Körlerin Dünyası*, *Sağırların Dünyası* ve *Âşıkların Dünyası* vardır. *Topkapı Sarayı, Ayrılık Çeşmeleri* ve *Dünyada Son Kalan Adam* gibi çok önemli eserleri bu kitapta toplamıştır.

Servet-i Fünûn'da devam ettiği yıllarda hayatının en verimli eserlerini ortaya koydu. Şiirde de başarılı olmasına ilaveten düzyazılarındaki tenkitler Muammer Lütfi'nin edebiyat, tarih ve sosyoloji disiplinleri hakkındaki malumatları aktarması bakımından oldukça dikkat çekicidir. Şiirlerinde başta edebî olmak üzere dinî, içtimaî ve tarihi konularda eserler vermiştir. Düzyazılarında ise edebî tenkit, gezi yazısı ve yevmî edebiyat meseleleri hususunda yazmıştır.

Türk Akdeniz ve Muğla Halkevi dergilerinde ise hem şiirde hem de düzyazıda Millî edebiyatın örneklerini ortaya koyacak eserler vermiştir. O devrin modası haline gelmiş milliyetçi söylem, çoğu şairde olduğu gibi Muammer Lütfi'de de kendisine yer bulmuştur. Bu vesileyle ele aldığı şiirlerde Türklük, millet, Cumhuriyet temalı şiirler ve yazılar ele almıştır.

Kaynakça

İncelenen Şiirler

Bahşi, Muammer Lütfi, "Ayrılık Çeşmeleri", Servet-i Fünûn, 62. C. 1625-151, (6 Teşrinievvel 1927), s.: 322.

Bahşi, Muammer Lütfi, "Bir Bedbinin Defterinden", Servet-i Fünûn, 62. C. 1615-141, (28 Temmuz 1927), s.: 167

Bahşi, Muammer Lütfi, "Dünyada Son Kalan Adam", Yedi Meşale, 1928, Muallim Ahmet Halit Kütüphanesi, Akşam Matbaası, İstanbul.

Bahşi, Muammer Lütfi, "Gurbette Bayram", Servet-i Fünûn, 63. C. 1652-178, (12 Nisan 1928), s.: 338.

Bahşi, Muammer Lütfi, "Halkevi", Muğla Halkevi Dergisi, 2. C. 14. Sayı, (Nisan 1938), s.: 11.

Bahşi, Muammer Lütfi, "Ramazan Şiiri", Servet-i Fünûn, 63. C. 1645-171, (23 Şubat 1928), s.: 226.

Bahşi, Muammer Lütfi, "Sabah Teraneleri", Servet-i Fünûn, 63. C. 1656-403, (10 Mayıs 1928), s.: 403.
Bahşi, Muammer Lütfi, "Sufiyane Bir Terennüm", Mahfil dergisi, 4. C. 45. Adet, (Recep 1342), s.: 167-168.
Bahşi, Muammer Lütfi, "Topkapı Sarayı", Servet-i Fünûn, 63. C. 1640-166, (19 Kanunusani 1928), s.: 147.
Bahşi, Muammer Lütfi, "Üstad-ı Muhterem Tahirü'l Mevlevî Bey'in Ruhiye Nazire Olan Kıymettar Bir Gazeline Taştir", Mahfil dergisi, 4. C. 47. Adet, (Recep 1342), s.: 199-200.
Bahşi, Muammer Lütfi, "Veda", Mahfil dergisi, 6. C. 61. Adet, (Zilkade 1343), s.: 12. Bahşi, Muammer Lütfi, "Zelzele", Servet-i Fünûn, 63. C. 1653-179, (19 Nisan 1928), s.:
455.

Alıntı Yapılan Makaleler

Bahşi, Muammer Lütfi, "Edebiyatımızın Bugünkü Şekli", Mahfil dergisi, 6. C. 67. Adet, (Teşrinisani 1341), s.: 105-108.
Bahşi, Muammer Lütfi, "Sanatın Zindanı", Servet-i Fünûn, 62. C. 1624-150, (29 Eylül 1927), s.: 311-313.
Dizdaroğlu, H. (1961). "Muammer Lütfi (BAHŞİ), Varlık dergisi, 550. Sayı, s.: 14-15.

Prof. Dr. Vahit Türk, TÜRKLÜĞÜN KUTUP YILDIZI ALİ ŞİR NEVÂYÎ, Türk Kültürüne Hizmet Vakfı Yayınları, İstanbul 2023, 416 s., ISBN: 978-975-7522-76-8

İsmet ÇETİN*

Ali Şîr Nevâyî, Türkistan sahası Türk edebiyatının kurucularından biri olmaktan başka Batı sahası Türk edebiyatının da teşekkülü ve tekâmülü bakımından önemli bir şahsiyettir. Türk edebiyatının yetiştirmiş olduğu ender şahsiyetlerden olan Ali Şir Nevâyî'nin eserleri yaşadığı dönem ve çevreden taşmış, Türk dünyasının tamamında tanınmış, tanınmaktan başka edebiyat alanını etkilemiştir. Vahit Türk, Türk kültür ve edebiyatı alanında önemli bir yere sahip olan Nevâyî'nin vasıflarını; "Doğu Türk edebiyatının değil bütün Türk edebiyatının en büyük şahsiyetidir. Sanatkâr, bu haklı sıfatı hem yazmış olduğu eserlerle, hem de kendisinden sonraki devirlere uzanan etkisiyle hak etmiştir. Nevâyî, yazdığı eserlerle "kuruculuk" vasfını da layıkıyla hak etmiş bir kişidir. O, yalnızca edip ve şair değil, yetenekli bir devlet adamı, büyük bir hayırsever ve devri için çok önemli bir eğitimcidir. Bir insanın kısa sayılabilecek ömürde bu kadar çok vasfa sahip olabilmesi için özel yeteneklerle donatılmış olması gerekir ki, Nevâyî tam da böyle bir kişilik yani, özel yeteneklerle donatılmış bir sanatçıdır." (2010: 397) cümleleriyle özetler. Nevâyî, Doğu ve Batı Türk dünyası arasındaki kültürel birlikteliğin tesisi ve Türk coğrafyalarının tamamında hâkim olması bakımından önemlidir. Ali Şir Nevâyî, Türk birliği konusunda ümitsizliğe düşenlerin ümidi, Vahit Türk'ün ifadesiyle "mutsuz çağların umut kaynağıdır."

Türkiye'de, Osmanlı coğrafyası dışında kalan Türk edebiyatı alanında en çok tanınan, üzerine en çok çalışılan Ali Şir Nevâyî olmuştur (Türk 2001). Çalışmaların ilk sırasında Prof. Dr. Vahit Türk'ün çalışmaları gelir. Kitap, tez, makale ve bildiri olarak 30 (Otuz) civarında çalışmayla Nevâyîşinas olarak Türklük bilimi alanında katkı sağlayan Türk'ün son çalışmalarından biri 2023 yılında Cumhuriyetin 100. Yılına Armağan olarak Türk Kültürüne Hizmet Vakfı tarafından yayınlanan "Türklüğün Kutup Yıldızı Ali Şir Nevâyî" adlı çalışma.

19. Yüzyıldan itibaren Türk aydınları arasında kabul gören Türkçü düşünce, teoriden pratiğe geçirmeye çalışan başta Ziya Gökalp olmak üzere dönemin aydınları, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda Mustafa Kemal ve arkadaşlarının Türk birliği/Turan düşünceleri Türk modernleşmesinin hayata geçmesiydi. Günümüzde adeta yeniden keşfedilen ve hayata geçirilen Türk birliği düşüncesi, aynı zamanda Türk aydınlanmasının gereğidir. Geçtiğimiz

* Prof. Dr., Gazi Üniversitesi, Ankara / TÜRKİYE, E-Posta: icetin@gazi.edu.tr / ORCID ID: 0000-0002-0144-2703.

Türk Kültürü: YIL / YEAR 2024, CİLT / VOLUME 18, SAYI / ISSUE 1, S / P. 145-147
Kitap İncelemesi / Book Review
Makale Geliş Tarihi:11.03.2024 - Makale Kabul Tarihi:13.04.2024

4. Bölüm'de " Nevâyî Mirası: Yazdıkları" (294-357) başlığı altında Nevâyî'nin eserleri ele alınmış. Yaşadığı dönemin bilgileriyle donanan, "*Türkün ruhunu yükseltecek Türkçe sanat eseri yaratmak gayesiyle*" eserlerini kaleme alan Ali Şir Nevâyî'nin yazdığı eserleri ayrı ayrı ele alınarak bilgi verilmiş, eserleriyle ilgili yapılan çalışmalara temas edilmiş. Onun şairliği yanında tezkireciliği ve tezkirelerin Türk ve Fars edebiyatlarına katkıları işlenmiş, biyografik eserleri ve tarih alanında yaptığı çalışmalar ele alınmış. Ali Şir Nevâyî'nin döneminin önemli bir bilim adamı olmaktan başka bir dil ve edebiyat bilgini olarak Muhâkemetü'l-Lügateyn ve Mîzânü'l-Evzân dışında dinî-ahlakî alanda yazdığı eserler ile dönemin kültür ve medeniyet tarihine dair bilgilerin bulanacağı belge niteliğinde eserleri hakkında bilgi verilmiş.

5. Bölüm, "Türklerin Gönlündeki Nevâyî" (358-377) başlığı altında Ali Şir Nevâyî hakkında anlatılanlar, efsaneler, hakkında yapılan çalışmalar, bilim insanı ve siyaset ehlinin düşünceleri ile Türk siyasi ve kütür birliğini sağlanmasında Ali Şir Nevâyî'nin önemine dikkat çekilmiş.

Çalışma; Ali Şir Nevâyî kronolojisi sayılacak "Önemli Tarihler" (379-381) başlığını taşıyan 6. Bölüm ile biter. Eserin sonunda "Kişi Adları Dizini" (383-389), "Yer Adları Dizini" (391-392) ile zengin bir "Kaynakça" (395-399) ve Ali Şir Nevâyî ile eserlerinin resimleri (401-416) yer alır.

Yazarın "Hazret" diye sıfatlandırdığı Ali Şir Nevâyî, İslamiyet'in kabulüyle yeni bir dünyaya adım atan Türklerin geçiş sürecinde Türk Kağanlığı dönemindeki millî bilincin yeniden oluşmasında önemli yeri olan bilgedir. Yaşadığı dönemin sosyal yapısını yakından bilen, bilgeliğiyle toplum yönetiminde aktif görev alıp yaşadığı toplumun daha güzel bir hayata sahip olması için çalışan devlet adamı, Türkçe düşünüp toplum hayatını Türkçe yaşamayı ülkü edinen bir sanatkâr olan Ali Şir Nevâyî ile ilgili çalışmayı okuyucuyla buluşturan Prof. Dr. Vahit Türk, bu çalışmasıyla sadece Türklüğün Kutup Yıldızı Ali Şir Nevâyî'yi değil, onun aracılığıyla ve şahsında Türklüğün geçmişini, kültürel dinamiklerini hatırlatmış.

Türklüğün Kutup Yıldızı Ali Şir Nevâyî adlı çalışma, sadece bilimsel yöneyle değil, Türklük biliminin stratejik yönüyle de önemlidir. Zira bu eser, Türkiye-Türkistan kültürel ilişkileri yanında siyasi ilişkilerine de katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

Türk, Vahit (2001). *"Türkiye'de Ali Şir Nevâyî Çalışmaları",* **Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi**, 52 (Güz): 403-442.

Türk, Vahit (2010). *"Lehçeler Arası İlişkiler ve Oğuz Türkçesinde Bir Nevâî Eseri",* **TÜBAR**, 15, XXVIII, (Güz): 396-408.

hayla- ‘ağlamak, sızlamak, inlemek, gözyaşı dökmek; çağırmak, bağırmak’.

uyla-, ***ukila-*** ‘ağlamak, gözyaşı dökmek, ağlayıp sızlamak, hıçkırmak’; *uylag-a*(*n*) ‘ağlama, inleme, inilti, hıçkırık’; *uylanghay*, *uylamagay* ‘ağlamaya eğilimli, ağlak; ağlayan, sızlayan; ağlama’ (s. 51a).

Yıllara yayılan büyük bir birikim ve emekle hazırlanan *Türkçenin Kökteşler Sözlüğü,* Karaağaç’ın Türkoloji’ye bıraktığı son armağanıdır. Bilim adamı bazen eserinin yayımlanmasını göremeyebiliyor. Bu durumda eserin, öğrencileri veya meslektaşları tarafından tamamlanması / baskıya hazırlanması çalışmanın kaybolmaması için çok önemlidir.

Günay Karaağaç, sağlığında bu eserin son okumasını yapmasını ve sunuşunu yazmasını Ceval Kaya’dan istemiştir. Ceval Kaya, Karaağaç’ın ölümünün ardından büyük bir vefa örneği göstererek eseri varislerinden almış, baştan sona titizlikle okuyarak yayına hazırlamış, böylece onun son vasiyetini yerine getirmiştir. Bu sebeple eserin editörü Ceval Kaya’ya teşekkür ederiz.

Doktora ders aşamasında iken kendisinden çok şey öğrendiğim merhum hocam Günay Karaağaç “Türklerin ana yurdu Türkçedir” düşüncesini bıraktığı eserleri ile gösterdi. Işıklar içinde uyusun. Ruhu şad, mekânı uçmak olsun...

Kaynakça

Karaağaç, Günay (2008). ***Türkçe Verintiler Sözlüğü,*** Ankara: Türk Dil Kurumu.

Karaağaç, Günay (2015). ***Türkçenin Alıntılar Sözlüğü.*** Ankara: Akçağ.

Karaağaç, Günay (2024). ***Türkçenin Kökteşler Sözlüğü I, II, III,*** Editör: C. Kaya. Ankara: Akçağ.

Lessing, Ferdinand D. (2003). ***Moğolca-Türkçe Sözlük I, II,*** (Çev.: G. Karaağaç) 2 Cilt, Ankara: Türk Dil Kurumu.

Öner, Mustafa (2022). Prof. Dr. Günay Karaağaç (1949-2021) -Hayat Hikayesi ve Eserleri-. ***Dil Araştırmaları,*** 16 (30), 281-290.

Poppe, Nicholas (2019). ***Moğol Yazı Dilinin Grameri,*** (Çev. G. Karaağaç) Ankara, Türk Dil Kurumu.

„die Studenten können innerhalb von Jahren ihr Wesen nicht völlig verstehen“ HT VIII 42. **b)** mit Cas ind. (etw.): **„lernen usw. // (bir şey) öğrenmek vb.“**: */// bilig ö.-* „///-Weisheit lernen“ BT XIII (?) 60:16. **c)** mit Lok. (von etw.): **„lernen usw. // (bir şeyden) öğrenmek vb.“**: *kimko taišeŋ nomta ö.-täči kutluglar* „die Edlen, die von der Vajra-Lehre des Mahāyāna lernen“ BT XXXVI H100. **4)** als deskriptives Hilfsverb mit Konv. auf Vokal: **„gewohnheitsmäßig (tun) // alışılageldiği gibi (yapmak), bilindiği gibi (yapmak)“**: *… kšanti kılu ökünü ö.-miš är-* „gewöhnt sein, … zu beichten und zu bekennen“ (u. ä.) Maitr 176 r. 24, r. 10, 71 r. 28, 74 r. 25. *üküš ažunlarda bärü adınlarıg adalıg üdlärintä ögirtü* ögrät*ö.- miš yaglıg yumšak savın* „mit sanften² Worten, mit denen [der Bodhisattva] seit vielen Existenzen andere [Lebewesen] gewohnheitsmäßig in Notzeiten erfreut hatte …“ (übers. so) BT XXXVII #00778.

Fiil cildinin ünlüler ile başlayan bölümünün tamamlandığını belirten Özertural, bir sonraki cildin ünsüzlerle başlayan Eski Türkçe fiilleri içereceği müjdesini vermiştir. Ek olarak gelecek cildin *b-* ve *č-* ile başlayan fiillerden oluşacağını da ifade etmiştir. Eski Türkçe için büyük bir katkı sağlayan bu cildin devamını da sabırsızlıkla bekleyeceğiz.

Kısaltmalar ve Kaynakça

Bkz. → Bakınız

EDPT → Clauson, G. (1972). ***An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish***, Oxford: Oxford University Press

OTWF → Erdal, M. (1991). ***Old Turkic Word Formation: A Functional Approach to the Lexicon, V. I-II***, Wiesbaden: Otto Harrassowitz

TÜRKİYE İŞGÜCÜ PİYASASINDA GENÇLER

Editör
Bengi YANIK İLHAN

ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ Yayınları

ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ Yayınları

TÜRKİYE İŞGÜCÜ PİYASASINDA GENÇLER

Editör: Bengi YANIK İLHAN

Yayın No.: 96
100. Yıl Armağan Kitapları: 53
ISBN: 978-625-8174-77-9
E-ISBN: 978-625-8174-76-2
Basım Sayısı: 1. Basım, Mayıs 2024

Copyright 2024, ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI
Bu baskının bütün hakları Altınbaş Üniversitesi Yayınları'na aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
ALTINBAŞ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI bir Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti. iştirakidir. SERTİFİKA NO.: 40340.

Cumhuriyetimizin 100. Yılı Etkinliklerini Düzenleme ve Koordinasyon Komisyonu Başkanı: Prof. Dr. Turgut İPEK
Yayın Danışmanı: Mert SARSAĞ
Seri Koordinatörü: Dr. Ersin EMBEL
Kapak Tasarım: Osman ÖZÇELİK
Redaksiyon ve Son Okuma: Mert SARSAĞ
Sayfa Tasarım: Erdal Tarkan KARA (erdal@nobelyayin.com)
Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

Kütüphane Bilgi Kartı

Yanık İlhan, Bengi.
Türkiye İşgücü Piyasasında Gençler / *Bengi Yanık İlhan*
1. Basım. VIII+208 s. 14x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-8174-77-9
E-ISBN: 978-625-8174-76-2
1. Türkiye İşgücü Piyasası 2. Bilişim Teknolojileri 3. Toplumsal Cinsiyet 4. Gizli İşsizlik

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TIC. LTD. ŞTI.
Adres: Bahçekapı mh. 2465 sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat Şaşmaz-ANKARA - siparis@nobelyayin.com-
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com / www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA, Tel: 0312 385 54 10

İÇİNDEKİLER

Türkiye İşgücü Piyasasında Gençler 1
Bengi Yanık-İlhan

Türkiye'deki Demografik Yapı ve Gençlerin İşgücü Piyasası Durumları 6
Bengi Yanık-İlhan, Deniz Erer, Elif Erer

Gençlerin Eğitim Amacıyla Bilişim Teknolojilerini Kullanımı: Türkiye ve OECD Ülkeleri Karşılaştırması 25
Bengi Yanık-İlhan, Gülçin Taşkıran, Deniz Erer, Emrullah Vermez

Toplumsal Cinsiyet Ayrımında Gençler: Bölgesel Bir Yaklaşım 59
Ayşe Aylin Bayar, Nebile Korucu-Gumüşoğlu

Gençlerde Çalışan Yoksulluğu: Türkiye ve Seçilmiş Üst-Orta Gelirli Ülkeler İçin Bir İnceleme 91
Nursel Aydıner-Avşar, M. Burak Önemli

Genç Gizli İşsizliğinin Bireysel ve Örgütsel Sonuçları 123
Hasan Sadık Tatlı

Genç İşgücü Piyasasında Kuşak Farklılıklarının Türkiye'nin Toplam Faktör Verimliliğine Etkisi 147
Melih Sefa Yavuz, Çağatay Vişne, Yasin Çalışkan

Türkiye'de Okun Yasasının Genç İşsizliği Açısından Geçerliliğinin Sınanması 177
Gözde Bozkurt, Volkan Öngel

Yazarlar 201

kaldırılması gerekmektedir. Dolayısıyla kapsamlı işgücü piyasası analizlerine ihtiyaç duyulduğu aşikârdır. Ancak bu noktada, istihdam yaratılan ancak sosyal güvencesi olmadan kayıt dışı istihdam durumunun ayrıca incelenmesi gerekliliği de göz ardı edilmemelidir.

KAYNAKÇA

Akcan, A. T. (2018). İstihdam oluşturmayan büyümenin Türkiye ekonomisinde geçerliliği. *İşletme Araştırmaları Dergisi,* 10(2), 171-183.

Apaydın, Ş. ve Taşdoğan, C. (2019). Yapısal Ve konjonktürel işsizlik çerçevesinde Okun Yasası üzerine bir gözlem. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi,* 15(1), 61-76.

Arı, A. (2016). Türkiye'deki ekonomik büyüme ve işsizlik ilişkisinin analizi: yeni bir eşbütünleşme testi. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi,* 4(2): 57-67.

Aslan, B.Y. ve Yamak, A. (2015). Türkiye'de 2000-2013 döneminde büyümenin genç işsizliğe etkisinin vektör otoregresif model ile analizi. *Siyaset Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi 16. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkiler Kongresi Özel Sayısı,* 317-333.

Aslantepe, G. (2007). Küresel istihdam eğilimleri ve gençlerin işsizliği. *TİSK Akademi*, 2(1).

Awogbenle, A.C. ve Iwuamadı, K.C. (2010). Youth unemployment: entrepreneurship development programme as an intervention mechanism. *African Journal of Business Management*, 4(6), 831-835.

Bağcı, E. ve Börü, M. K. (2018). Ekonomik büyüme ve işsizlik arasındaki ilişki: Türkiye'de ekonometrik bir analiz. *International Journal of Academic Value Studies,* 4(22), 890-897.

Barışık, S., Çevik, E. İ., & Çevik, N. K. (2010). Türkiye'de Okun Yasası, asimetri ilişkisi ve istihdam yaratmayan büyüme: Markov-Switching yaklaşımı. *Maliye Dergisi,* 159(89), 88-102.

Bayrak, R. ve Tatlı, H. (2016). Short and long term analysis of some factors effecting youth unemployment in Turkey. *Theoretical and Applied Economics,* 3(608), 229- 242.

Bayraktar, S. ve İncekara, A. (2013). Türkiye'nin genç işsizlik profili. *Çalışma İlişkileri Dergisi,* 4(1), 15-38.

Bozkurt, G. (2022). *Karma frekanslı zaman serilerinin modellenmesi: büyük veri örneği*. Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.

Brock, WA., Dechert, D., Lebaron, B., & Scheinkman, J. (1996). A test for independence based on a correlation dimension. *Econometric Review,* 15, 197-235.

Commonwealth (2016). *Global youth development index and report 2016*. London: Commonwealth Secretariat.

Coşan, B., Şahin, Ş., & Yörübulut, M., Ç. (2017). Küresel ekonominin kronik sorunsalı genç işsizlik: Türkiye-Güney Avrupa ülkelerinin karşılaştırması. *Gazi Üniversitesi İİBF Dergisi,* Özel Sayı, 220-238.

Çaşkurlu, E. (2014). İstihdamsız büyüme (istihdamsız iyileşme) sorununa karşı kamusal politikalar ve önemi: Türkiye açısından bir değerlendirme. *Amme İdaresi Dergisi,* 47(2), 43-76.

Çeştepe, H. ve Güdenoğlu, E. (2020). Türkiye'de döviz rezervleri ve döviz kuru arasındaki asimetrik ilişki: NARDL yaklaşımı bulguları. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 7(1), 231-251.

Çondur, F., ve Bölükbaş, M. (2014). Türkiye'de işgücü piyasası ve genç işsizlik büyüme ilişkisi üzerine bir inceleme. *Amme İdaresi Dergisi,* 47(2), 77-93.

Çondur, F., ve Şimşir, N. C. (2017). Türkiye'de eğitim harcamaları, ekonomik büyüme ve genç işsizlik ilişkilerinin analizi. *The Journal of International Scientific Researches*, 2(6), 44-59.

Demirgil, H. (2010). Okun Yasası'nın Türkiye için geçerliliğine dair ampirik bir çalışma. *Alanya İşletme Fakültesi Dergisi,* 2(2), 139-151.

Dornbusch, R. ve Fischer, S. (1998). *Makro ekonomi*. İstanbul: McGraw Hill-Akademi.

Ekiz, F. M. ve Özel, Ö. S. (2020). Genç işsizliğini belirleyen unsurlar: Türkiye örneği. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 19(39), 1022-1045.

Erdayı, U. (2009). Dünya'da genç işsizliği sorununun çözümüne yönelik ulusal politikalar ve Türkiye. *Çalışma ve Toplum Dergisi,* 3, 133-162.

Göçer, İ. ve Erdal, L. (2015). The relationship between youth unemployment and economic growth in central and eastern European countries: An empirical analysis. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,* 5(1), 173-188.

Hepaktan, C. E. (2022). Yapısal kırılmalar altında Türkiye'de dış ticaret dengesi ve genç işsizliği arasındaki ilişki. *Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 4(1) , 11-17 .

Holmes, M. J. ve Silverstone, B. (2006). Okun's Law, asymmetries and jobless recoveries in the United States: A Markov-Switching Approach. *Economics Letters,* 92, 293-299.

International Labour Organization (ILO), (2020a). Global employment trends for youth 2020: technology and the future of jobs, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_737648.pdf adresinden edinilmiştir (Erişim Tarihi: 14/02/2023).

İş Kanunu (2003), Madde 71. https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4857.pdf. adresinden edinilmiştir (Erişim Tarihi: 14.02.2023).

Kabaklarlı, E., Gür, M. (2011). *Türkiye'de genç işsizlik sorunu ve ekonomik belirleyicilerinin uzun dönem eş-bütünleşme analizi.* 14.Uluslararası İktisat Öğrencileri Kongresi. İzmir.

Kapetanios, G., Shin, Y. & Snell, A. (2003). Testing for a unit root in the nonlinear STAR framework. *Journal of Econometrics,* 112(2), 359-379.

Katrakilidis, C. ve Trachanas, E. (2012). What drives housing price dynamics in Greece: New evidence from asymmetric ARDL cointegration. *Economic Modelling,* 29(4), 1064-1069.

Kaynak, M. (2007). İşsizlik ve emek kalitesi. *TİSK Akademi*, Özel Sayı:1.

Knotek, E. S. (2007). How useful is Okun's Law? *Economic Review, Fourth Quarter, Federal Reserve Bank of Kansas City*, 73-103.

Kreishan, F. M. (2011). Economic growth and unemployment: An empirical analysis. *Journal of Social Sciences,* 7(2), 228-231.

Maral, M., Yıldız, F. & Alpaydın, Y. (2021). Türkiye'de yükseköğretim harcamaları ve genç işsizliği ilişkisi üzerine bir analiz. *İktisat Politikası Araştırmaları Dergisi,* 8(2), 173-197.

Mason A. ve Lee R. (2012). Demographic dividents and aging in lower-income countries. *National Transfer Accounts Working Papers,* December 19.

Mucuk, M., Edirneligil A. & Gerçeker, M. (2017). The relationship between unemployment rate and economic growth: the case of Turkey. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi,* 5(1), 1-8.

Müsiad, (2012). Küresel Kriz ve İstihdam. MÜSİAD Araştırma Raporları: 80, İstanbul. https://www.musiad.org.tr/uploads/yayinlar/arastirma-raporlari/pdf/kuresel_kriz_ve_istihdam.pdf adresinden erişildi (Erişim Tarihi: 18.02.2023)

Narayan, P. ve Russell, S. (2006). What determines migration flows from low-income to high-income countries? an empirical investigation of Fiji-US Migration: 1972-2001. *Economic Policy,* 24(2), 332-342.

Öztürk, S. ve Sezen, S. (2018). Ekonomik büyüme ile işsizlik arasındaki ilişkinin analizi: Türkiye örneği. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 15(41), 1-14.

Salman, G. ve Kılıç, J. (2019). Türkiye'de işsizlik ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki: 1980-2018 dönemi İçin ekonometrik bir uygulama. *Ekonomi, İşletme ve Maliye Araştırmaları Dergisi,* 1(4), 305-334.

Sayın, F. (2011), Türkiye'de 1988-2010 döneminde eğitim ve büyümenin genç işsizliğine etkisinin analizi. *Dokuz Eylül Üniversitesi SBE Dergisi,* 13(4), 33-53.

Shahzad, S. J. H., Nor, M. S., Ferrer, R. & Hammoudeh, S. (2017). Asymmetric determinants of CDS spreads: U.S. industry-level evidence through NARDL approach. *Economic Modelling,* 60, 211-230.

Shin, Y., Yu, B. & Greenwood-Nimmo, M. (2014). Modelling asymmetric cointegration and dynamic multipliers in a nonlinear ARDL Framework, W.C. Horrace and R.C. Sickles (Ed.), *Festschrift in Honor of Peter Schmidt: Econometric Methods and Applications* içinde (s. 281–314). New York: Springer.

Sürücü, M. (2014). *İşsizlik, işsizlikle mücadelede pasif istihdam politikaları: Almanya ve Türkiye örnekleri.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara: T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Dış İlişkiler ve Yurt Dışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü.

Taş, H., Bilen, M. (2014). Avrupa Birliği ve Türkiye'de genç işsizliği sorunu ve çözüm önerileri. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, 3*(6): 50-69.

TÜİK. (2023). Türkiye İstatistik Kurumu. https://www.tuik.gov.tr/. Adresinden erişildi (Erişim Tarihi: 14.02.2023)

XI. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2019-2023). TC Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2019). Erişim adresi: https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/On_Birinci_Kalkinma_Plani-2019-2023.pdf adresinden erişildi (Erişim Tarihi: 14.02.2023).

Yıldız, Gülşah. (2019). *OECD ülkeleri ve Türkiye'de genç-işsizlik büyüme ilişkisi üzerine bir inceleme.* (Yüksek Lisans Tezi). Bilecik: Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

2. Basım

TÜRK BİLİM İNSANLARI

Prof. Dr. Esin KÂHYA

nobel

TÜRK BİLİM İNSANLARI

Prof. Dr. Esin Kâhya

Yayın No.: 519
Sosyal Bilimler No.: 34
ISBN: 978-605-133-421-9
E-ISBN: 978-625-397-957-7
Basım Sayısı: 2. Basım, Ocak 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Sergen Öz -sergen@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Kâhya, Esin.
Türk Bilim İnsanları / Esin Kâhya
2. Basım, VI + 274 s., 13,5x21,5 cm. Kaynakça ve, dizin var.
ISBN: 978-605-133-421-9
E-ISBN: 978-625-397-957-7
1. Türk Kültürü 2. Türk Bilim İnsanları 3. Türk Filozofları

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

Önsöz v

Giriş 1

Birinci Kısım

Erken Dönemde Türklerin Bilime Katkıları 5

İkinci Kısım

İslam Dünyasında Bilime Katkı Yapan Türk Bilim İnsanları 9

Üçüncü Kısım

Selçuklu Türkleri Döneminde Bilim İnsanlarının Bilime Katkıları 21

Dördüncü Kısım

Osmanlı Türklerinde Bilime Katkı Yapan Bilim İnsanları 43

Beşinci Kısım

Cumhuriyet Döneminde Türklerin Bilime Katkısı 205

Kaynakça 271

İndeks 273

KAYNAKÇA

Ahmed Isa Bey, *Histoire des Bimaristans (Hopitaux), à l'Epoque Islamique*, Kahire 1929.-*Baytop, Turhan, Türk Eczacılık Tarihi,* İstanbul 1985.

Akyay, N., İlk Türk mikrobiyologu Miralay Dr. Hüseyin Remzi Bey (1839–1898), Mikrobiyoloji Bülteni. 1968; 3(2): 160–165.

Campbell, D. , *Arabian Medicine*,London 1926.

Çakıroğlu, Ekrem, (yay.) *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi,* YKY, İstanbul, 2 cilt 1999.

Çiçek, Kemal, *Türkler*, 21 cilt, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999. Dölen, Emre ve Mustafa Kaçar, *Türk Teknoloji Tarihi,* Türk Bilim Tarihi Kurumu, İSKİ, İstanbul 2003.

Erden, *Fethi, Türk Hekimleri Biyografisi*, Çituri Biraderler Basımevi, İstanbul 1948.

Gilliot, Claude, *Textes Arabes Edites en Egypte au Cours des Aneés 2002-2004,* MIDEO, v. 27, Kahire 2008.

Gövsa İ.A., Türk Meşhurları Ansiklopedisi. Yedigün Neşriyatı. s.180.

Hatemi H. ve Işıl Y., Bir Bilim Dili Mücadelesi ve Tanzimat. İstanbul, İşaret Yayınları, 1989.

İbn Sina, *el-Kanun fi't Tıbb*, v.1,(trans: Esin Kahya),Ankara 1995.

Ibn Sina, *el-Kanun fi't-Tıbb*, v.2 (trans. Esin Kahya), Ankara 2000.

İhsanoğlu, Ekmeleddin, *Osmanlılar ve Bilim*, 3. Baskı, Etkileşim Yayınları, İstanbul 2007. İhsanoğlu, Ekmeleddin, Ramazan Şeşen, Cevat İzgi, Cemil Akpınar ve İhsan Fazlıoğlıoğlu, (hazırlayan), *Osmanlı Astronomi Literatürü Tarihi*, IRCICA, 1997.

İhsanoğlu, Ekmeleddin, Ramazan Şeşen, Cevat İzgi, Cemil Akpınar ve İhsan Fazlıoğlıoğlu, (hazırlayan), *Osmanlı Tabii ve Tatbiki Bilimler Literatürü,* IRCICA, İstanbul 2006.

İnönü, Erdal, *Mehmet Nadir*, TÜBİTAK, Şelale Matbaası, Ankara 1997.

İTÜ Dergisi c. 2, sayı 4 makaleleri, Ağustos 2003.

Kahya, Esin, *Uroloji Tarihi*, Ankara 1982.

Kahya, E. -Demirhan, A., *Medical Studies and Institutions in the Ottoman,* Hamdard Foundation, Karachi 2003.

Kahya, Esin ve Ayşegül Demirhan Erdemir, *Bilimin Işığında Osmanlıdan Cumhuriyete Tıp ve Sağlık Kurumları,* Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara 2000.

Kahya, Esin ve H. G. Topdemir, İlk Müslüman Türk Devletlerinde Bilim, *Türkler,* Ankara 2002, pp. 583-621.

Kazancıgil, Aykut, *Osmanlılarda Bilim ve Teknoloji,* 2. Baskı, Ufuk Kitapları, İstanbul 2000.

Kurdoğlu, Veli Behçet, *Şair Tabipler*, Baha Matbaası, İstanbul 1967.

Nasr, Seyyed Hossein, *Islamic Science,* Kent, 1976, p. 91.

Rıza Tahsin, Tıp Fakültesi Tarihçesi; Mir'at-ı Mekteb-i Tıbbiye, eklerle yayınlayan Aykut Kazancıgil. İstanbul: Özel Yayınlar; 1991.

Sayılı, A., *Beyruni Armağanı,* Ankara 1976.

Sayılı, A., *Doğumunun 1000.Yılı Armağanı, İbn Sina*, Ankara 1986.

Sayılı, A., Islam and the Rise of Seventeenth Century Science, *Belleten,* TTK, v. 22, 1958.

Sayılı, A., *Observatory in Islam*, Ankara.1960.

Sellheim, Rudolf, Arabische Handschriften, Wiesbaden 1976.

Serdaroğlu, Meral, *Bilim Dervişi Feza Bey,* TÜBİTAK 1975.

Şehsuvaroğlu, B. N., Demirhan, E. A., Güreşsever, C. G., *Türk Tıp Tarihi,* Bursa 1984.

Tekeli, İlhan, *Mimar Kemalettin,* Şevki Vanlı Vakfı, İstanbul 1997.

Türkcan, Ergun, *Dünyada ve Türkiye'de Bilim Teknoloji ve Politika*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 230, İstanbul 2009.

Türkiye Cumhuriyetinin 75. Yılında Bilim, 1-2.kitap, TÜBA, Ankara 1999.

Türkiye'de Bilim ve Kadın, (Türkiye'de Kadın Öncüler), Çalıştay, CIP, Anadolu Üniversitesi Kütüphane, Eskişehir 2008.

Unat, Ekrem Kadri (derleyen ve yayınlayan), *50 Yıl Önce Ölen 8 Büyük Türk Hekimi*, İÜ Cerrahpaşa Tıp Fakültesi ve Türk Tıp Tarihi Kurumu, Temel Matbaası, İstanbul 1986.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, c.2, İstanbul 1983.

6. Basım

TÜRK DİLİ
YAZILI VE SÖZLÜ ANLATIM

Editörler: Nurettin Demir - Emine Yılmaz

nobel
40.yıl

TÜRK DİLİ YAZILI VE SÖZLÜ ANLATIM

Editörler: Nurettin Demir - Emine Yılmaz

Yayın No.: 759
Beşeri Bilimler No.: 60
ISBN: 978-605-133-661-9
E-ISBN: 978-625-371-677-6
Basım Sayısı: 6. Basım, Ekim 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Naim Dilek -naimdilek@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Demir, Nurettin., Yılmaz, Emine.
Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım / Nurettin Demir - Emine Yılmaz
6. Basım, X + 310 s., 19,5x27,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-133-661-9
E-ISBN: 978-625-371-677-6
1. Türk Dili 2. Edebi Türleri 3. Anlatım Türleri

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak,
Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
ASO 1. Organize Sanayi Bölgesi Anadolu Cad. No:4 Sincan/ANKARA

İçindekiler

I. KISIM
TÜRK DİLİ

1. Temel Kavramlar / 3
Nurettin Demir - Emine Yılmaz

Dil Nedir? / 4
Dillerin Kökeniyle İlgili Tartışmalar / 6
Dil Ne Zaman Edinilir? / 7
Dillerin Sınırları Var mıdır? / 8
Dil ve Toplum / 8
Dil ve Kültür / 9
Dil ve Düşünce / 11
Dil ve Araştırılması / 11

2. Dil ve Varyasyon / 15
Nurettin Demir

Giriş / 16
Dilde Varyasyon / 16
Standart Varyant / 17
Yerel Varyasyon / 19
Sosyal Varyasyon / 20
Dil Politikası Kaynaklı Varyasyon / 21
Teknik Nedenlere Bağlı Varyasyon / 22
Dil İlişkisi / 22
İdiyolekt / 22
Diğer Varyantlar / 22

3. Dil ve İşlevleri / 25
Nurettin Demir

Giriş / 26
Konuşma Dili / 26
Devlet Dili / 26
Edebiyat Dili / 27
Eğitim ve Bilim Dili / 28
Terimler / 30
Basın Dili / 30
Radyo ve Televizyon Dili / 31
Eğlence Dili / 32
İnternet ve Kısa Mesaj Dili / 32
İbadet Dili / 33

4. Dünya Dilleri ve Türkçe / 35
Emine Yılmaz

Dünya Dilleri / 36
Dillerinin Sınıflandırılması / 37
Türkçenin İçinde Yer Aldığı Dil Ailesi / 38
Altay Dil Ailesinin Üyeleri / 40

5. Türkçenin Tarihi Dönemleri / 43
Nurettin Demir - Emine Yılmaz

İlk Türkçe / 44
Ana Türkçe / 44
Eski Türkçe / 44
Orta Türkçe / 45
Batı Türkleri (Oğuzlar) / 47
Batı Türkçesinin Ortaya Çıkışı / 48
Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlıca / 48
Batı Türkçesinin Temel Özellikleri / 49
Azeri ve Türkmen Varyantlarının Ayrılması / 50

6. Günümüzde Türk Dünyası / 51
Emine Yılmaz

Çağdaş Türk Dünyası / 52
Türk Dillerinin Tasnifi / 52
Günümüz Türk Dilleri / 54

7. Türkçe ve Yazı / 69
Emine Yılmaz

Giriş / 70
İlk Türkçe Döneminde / 70
Eski Türkçe Döneminde (8-11. yy) / 70
Orta Türkçe Döneminde (11-20. yy) / 71
Çağdaş Türk Yazı Dilleri Döneminde / 73

8. Ses Bilgisi / 77
Faruk Yıldırım

Ses ve Türkçede Sesler / 78
Türkçenin Ses Özellikleri / 81
Ses Olayları / 85
Türkçenin Hece Yapısı / 88
Vurgu / 89

9. Biçim Bilgisi / 91
Mevlüt Erdem

Temel Kavramlar / 92
Çekim ve Türetim / 93
Kelime Yapımı / 100
İşlev Açısından Kelime Türleri / 101

10. Söz Dizimi I / 109
Ferhat Karabulut

Cümle / 110
Cümleyi Oluşturan Ögeler / 111

11. Söz Dizimi II / 119
Nurettin Demir - Emine Yılmaz - Ferhat Karabulut

Kelime Grupları / 120
Cümle Çeşitleri / 124

12. Anlambilim / 137
Nurettin Demir - Sema Aslan

Anlambilimin Geçmişi ve Konusu / 138
Sözlüksel Anlambilim / 138
Sözcük – Sözlükbirim / 138
Anlambilim ve Sözlükler / 139
Sözcük Anlamının Tanımlanması / 140
Özel Adlar / 141
Kavram ve Gösterge / 141
Anlam Alanları / 142
Sözcüklerde Anlam İlişkileri / 142
Bağdaşmazlık / 146
Anlam Değişmeleri / 146
Cümle Anlamı / 147

13. Yazım Kuralları ve Noktalama İşaretleri / 149
Hiclâl Demir - Elif Ayan - Hafize Şahin

Giriş / 150
Yazımı Sırasında Sıkça Hata Yapılan Kelimeler / 152
Bazı Sözcük ve Eklerin Yazımı / 153
Büyük Harflerin Kullanıldığı Yerler / 155
Birleşik Sözcüklerin Yazımı / 157
Alıntı Kelimelerin Yazımı / 157
Yabancı Özel Adların Yazımı / 158
Noktalama İşaretleri / 158

14. Bilimsel Yazma Teknikleri / 165
Tuba Işınsu Durmuş

Bilimsel Araştırma Nedir? / 166
Üslup / 166

Kaynak Kullanma / 167
Kaynak Gösterimi / 167
Kaynakça / 169

II. KISIM
YAZILI VE SÖZLÜ ANLATIM

1. Şiir / 173
G. Gonca Gökalp Alpaslan
Epik Şiir / 175
Lirik Şiir / 175
Dramatik Şiir / 176
Pastoral Şiir / 177
Didaktik Şiir / 177
Satirik Şiir / 178

2. Öykü / 179
Nihayet Arslan
Öykünün Tarihçesi / 180

3. Roman / 189
Nihayet Arslan
Batı'da Romanın Gelişimi / 190
Türk Romanı / 195

4. Tiyatro / 201
G. Gonca Gökalp Alpaslan
Tragedya (Trajedi, Ağlatı) / 203
Komedya (Komedi, Güldürü) / 206
Dram / 210

5. Deneme / 213
Yasemin Dinç Kurt

6. Gezi / 219
Yasemin Dinç Kurt

7. Röportaj / 227
Yasemin Dinç Kurt

8. Anı / 235
Salim Çonoğlu
Diğer Edebî Türlerle İlişkisi / 236
Batı Edebiyatında Anı / 236
Türk Edebiyatında Anı / 237

9. Günce / 241
Salim Çonoğlu
Batı Edebiyatında Günce / 242
Türk Edebiyatında Günce / 243

10. Yaşam Öyküsü / 245
G. Gonca Gökalp Alpaslan
Yaşam Öyküsünün Temel Özellikleri / 247
Ansiklopedik Yaşam Öyküsü / 247
Belgesel Yaşam Öyküsü / 248
Yazınsal Yaşam Öyküsü / 249
Söyleşi Biçiminde Yaşam Öyküsü / 250

11. Öz Yaşam Öyküsü / 253
G. Gonca Gökalp Alpaslan

12. Makale / 259
Hayrunisa Topçu
Türk Edebiyatındaki Gelişimi / 260
Özellikleri / 260
Türleri / 260

13. Eleştiri / 271
Hayrunisa Topçu
Tanımı / 272
Batı Edebiyatındaki Gelişimi / 272
Türk Edebiyatındaki Gelişimi / 272
Özellikleri / 273

14. Fıkra / 277

Hayrunisa Topçu

Tanımı / 278

Türk Edebiyatında Fıkra / 278

Özellikleri / 278

Fıkra ve Makale Arasındaki Farklar / 278

15. Öz Geçmiş - Mektup - Dilekçe / 281

Hafize Şahin

Öz Geçmiş / 282

Mektup / 283

Dilekçe / 287

16. Sözlü Anlatım / 289

Cafer Gariper

Sözlü Anlatım/Konuşma / 290

Hazırlıksız Konuşmalar / 291

Hazırlıklı Konuşmalar / 292

Kaynaklar / 301

Kaynaklar

Abak, Şaban (2006), "Mektuptan e-Posta'ya", *Hece, Mektup Özel Sayısı* 114/115/116: 106-108.

Abasıyanık, S. Faik (1990), *Bütün Eserleri I. Semaver - Sarnıç,* 10. b., Ankara: Bilgi.

Açıkalın, Işıl (1991), "Türk Gençlerinin Yaşıtları Arasında Kullandıkları Konuşma Biçimleri", *Dilbilim Araştırmaları*: 75-78.

Akatlı, Füsun (1998), *Öykülerde Dünyalar*, İstanbul: Boyut.

Akı, Niyazi (1989), *Türk Tiyatro Edebiyatı Tarihi I*, İstanbul: Dergâh.

Akın, Sunay (2007), *Tuncay Terzihanesi,* İstanbul: Çınar.

Aksal, Sabahattin Kudret (1998), *Denemeler: Konuşmalar, Geçmişle Gelecek ve Başka Yazılar,* İstanbul: YKY.

Aksan, Doğan (1982), *Her Yönüyle Dil, (Ana Çizgileriyle Dilbilim),* III. Cilt. Ankara: TDK.

Aksan, Doğan (1993), *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili*, Ankara: Engin.

Aksan, Doğan (2000), *Türkçenin Söz varlığı*, Ankara: Engin.

Aksan, Doğan (2004), *Cumhuriyet Döneminden Bugüne Örneklerle Şiir Çözümlemeleri*, Ankara: Bilgi.

Aksan, Doğan (2006), *Anlambilim*, Ankara: Engin.

Aktaş, Şerif (1998), *Edebiyatta Üslup ve Problemleri*, 3. baskı, Ankara: Akçağ.

Aktaş, Şerif (2000), *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, 2. baskı, Ankara: Akçağ.

Aktaş, Şerif, Osman Gündüz (2008), *Yazılı ve Sözlü Anlatım,* Ankara: Akçağ

Akyüz, Kenan (1995), "Tanzimât Devri Edebiyatı", *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri 1860-1923*, İstanbul: İnkılâp, 23-86.

And, Metin (1970), "Tiyatroda Açık Biçim ve Türk Tiyatrosu Bakımından Önemi", *AÜDTCF Tiyatro Araştırmaları Dergisi* 1: 19-31.

And, Metin (1977), *Dünyada ve Bizde Gölge Oyunu,* Ankara: İş Bankası.

And, Metin (1983), *Şair Evlenmesi'nden Önceki İlk Türkçe Oyunlar,* İstanbul: İnkılâp ve Aka.

Andaç, Feridun (1999), *Öykücünün Kitabı*, İstanbul: Varlık.

Andaç, Feridun (2000), *Edebiyatımızın Yol Haritası*, İstanbul: Can.

Anday, Melih Cevdet (1998), *Ölümsüzlük Ardında Gılgamış: Toplu Şiirleri II,* İstanbul: Adam.

Arıkan, Rauf (2004), *Araştırma Teknikleri ve Rapor Hazırlama*, Ankara: Asil.

Aristoteles (1993), *Poetika*, çev: İsmail Tunalı, İstanbul: Remzi.

Arslan Nihayet (2007), *Türk Romanının Oluşumu, Dış gerçeklik Açısından Bir İnceleme*, Ankara: Phoenix.

Asena, Orhan (1982), *Ya Devlet Başa Ya Kuzgun Leşe,* Ankara: Devlet Tiyatroları.

Aslan-Demir, Sema (2008), *Türkçede İsteme Kipliği. Semantik-Pragmatik Bir İnceleme*. Ankara: Grafiker.

Aslan-Demir, Sema (2009), "Martine Irma Robbeets, *is Japanese Related to Korean, Tungusic, Mongolic and Turkic?* Turcologica 64, Harrassovitz Verlag, 2005", *bilig* 48: 255-260.

Atay, Oğuz (1975), *Bir Bilim Adamının Romanı: Mustafa İnan,* Ankara: Bilgi.

Austin, John Langshaw (1962), *How to Do Things with Words*, Oxford: Oxford University Press.

Aydın, Mehmet (2005), "İki Örnek Çerçevesinde Popüler Yayınlar ve Ağız Araştırmaları", *Workshop on Turkish Dialects Orient Institute of the German Oriental Society 18-19 November 2005*, İstanbul.

Aydın, Mehmet (2008), "Kurmaca Metinlerde Ağız Ögelerinin Kullanımı", *VI. Uluslararası Türk Dili Kurultayı,* 20-25 Ekim 2008, TDK, Ankara [bildiri metni].

Ayvazoğlu, Beşir (2006), *Ömrüm Benim Bir Ateşti: Ahmet Hâşim'in Hayatı, Sanatı, Estetiği, Dramı,* İstanbul: Kapı.

Baldauf, Ingeborg (1993), *Schriftreform und Schriftwechsel bei den muslimischen Russland- und Sowjettürken (1850-1937),* Budapest: Akadémiai Kiadó.

Balter, Michael (2004), "Hint-Avrupalıların İzinde", çev. Aslı Zülâl, *Bilim ve Teknik,* Mart 2004 özel eki, 10-11.

Banguoğlu, Tahsin (2004), *Türkçenin Grameri*, Ankara: TDK.

Barthes, Roland (1971), "Eleştiri Nedir", çev.: Tahsin Yücel, *Türk Dili* 234, *Eleştiri Özel Sayısı* II: 436-439.

Benzing, Johannes (1959), "Classification of the Turkic Languages", *PhTF I,* 1-10, Wiesbaden: Steiner.

Berk, İlhan (1997), *Poetika,* İstanbul: YKY.

Birand, Hikmet (1999), *anadolu Manzaraları, Ankara: Tübitak.*

Birsel, Salah (1972), "Anı Üzerine*", Türk Dili* 246, *Anı Özel Sayısı*: 378-397.

Birsel, Salah (1982), *Hacivat'ın Günlüğü,* İstanbul: Ada.

Bodrogligeti, András (1971), "A Grammar of Mameluke-Kipchak", *Studia Turcica,* ed. Lájos Ligeti, Budapest: Akadémiai Kiadó, 89-102.

Booij, Geert (2005), *The Grammar of Words, An Introduction to Linguistic Morphology*, Oxford: Oxford University Press.

Booij, Geert (2006), "Inflection and Derivation", *Encyclopedia of Language & Linguistics*, ed. *Keith Brown*, Elsevier Ltd., 654-661.

Buring, Daniel (1997), *The Meaning of Topic and Focus, The 59th Street Bridge Accent*, Routledge: Taylor and Francis Group.

Bussmann, Hadumod (2002), *Lexikon der Sprachwissenschaft,* dritte, akualisierte und erweiterte Auflage, Stuttgart: Kröner.

Bybee, Joan L. (*1985)*, *Morphology: A Study of the Relation Between Meaning and Form*. Amsterdam: John Benjamins

Candansayar, Selçuk (2009), "Zihnin dili: Ayna nöronlar", *NTV bilim* 5: 49-53.

Canpolat, Mustafa (1967), "Behcetü'l-Hadâ'ik'in dili üzerine", *TDAY-Belleten* 1967: 165-175.

Casson, Herbert N. (1937), *Söz Söylemek Sanatı "Retorik",* çev. Ertuğrul Muhsin, İstanbul: Reklâm Basımevi.

Choi, Han-Woo (2009), *Türkçe, Korece, Moğolca ve Mançu-Tunguzcanın Karşılaştırmalı Ses ve Biçim Bilgisi,* Ankara: TDK (baskıda).

Comrie, Bernard (1989), *Language Universals and Linguistic Typology*, Second edition, Oxford: Blackwell Publishers.

Comrie, Bernard (2005), *Dil Evrensellikleri ve Dilbilim Tipolojisi,* çev. İsmail Ulutaş, Ankara: Hece.

Corballis, Michael C. (2003), *İşaretten Konuşmaya,* İstanbul: Kitap.

Coşkun, Volkan (2000), "Türkiye ve Özbek Türkçelerinde ğ Sesi", *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi* 9: 251-260.

Crystal, David (1985), *A Dictionary of Linguistics and Phonetics*, Oxford: Blackwell.

Crystal, David (1995), *Die Cambridge Enzyklopädie der Sprache*, Frankfurt-New York.

Crystal, David (2007), *Dillerin Katli,* İstanbul: Profil.

Crystal, David, (2009), *Language and the Internet.* Cambridge: Cambridge University Pres.

Çağan, Kenan (2006), "Toplumsal Değişim Metaforu Olarak Mektup", *Hece*, *Mektup Özel Sayısı* 114/115/116: 92-102.

Çelebioğlu, Sinem (2007), *Türk Edebiyatında Modern Biyografinin Doğuşu*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Çotuksöken, Yusuf (1992), *Dil ve Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Cem.

Demir, Nurettin (2002a), "Türkiye'de Özel Diller", *Yeni Türkiye* 43, *Türkoloji ve Türk Tarihi Araştırmaları Özel Sayısı* I, 422-428.

Demir, Nurettin (2002b), "Ağız Terimi Üzerine", *Türkbilig* 4, 105-116.

Demir, Nurettin (2005), "Talat Tekin ve Dil, Lehçe, Şive Tartışmaları", *Talat Tekin, Makaleler* 3*, Çağdaş Türk Dilleri,* haz. Emine Yılmaz, Nurettin Demir, Ankara: Grafiker, 25-30.

Demir, Nurettin (2006), "Türkiye'de Dil-Lehçe-Şive-Ağız Tartışmaları", *Türkiye'de Dil Tartışmaları*, der. Astrid Menz, Christoph Schroeder, İstanbul: Bilgi Üniversitesi, 119-146.

Demir, Nurettin (2009), "Edebî Metinlerde Ağız Kullanımı Hakkında Bir Ön Çalışma", *Turcological Letters to Bernt Brendemoen*, Edited by Éva Á. Csató vd. (The Institute fo Comparative Research in Human Culture.), Oslo: Novus forlag, 97-108.

Demir, Nurettin, Emine Yılmaz (2002), "Ural-Altay Dilleri ve Altay Dilleri Teorisi", *Türkler*, c. I, Ankara; Yeni Türkiye, 394-402.

Demir, Nurettin, Emine Yılmaz (2003), *Türk Dili El Kitabı*, Ankara: Grafiker.

Demir, Nurettin, Emine Yılmaz (2007), "Uygur Edebiyatı (VIII-XIV. yüzyıl): Nesir", *Türk Edebiyatı Tarihi 1,* Ankara: TC Kültür Bakanlığı, 154-176.

Demiray, Kemal (1974), "Tanzimattan Günümüze Değin Mektup", *Türk Dili, Dil ve Edebiyat Dergisi* 274, *Mektup Özel Sayısı*, 2. baskı, 88-96.

Dittmar, Norbert (1997), *Grundlagen der Soziolinguistik, Ein Arbeitsbuch mit Aufgaben,* Tübingen: Niemeyer.

Dino, Güzin (1954), *Tanzimattan Sonra Edebiyatta Gerçekçiliğe Doğru*, Ankara: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi.

Dixon, R. M. W. (1977), "Where have all the adjectives gone?", *Studies in Language* 1, 19–80

Doerfer, Gerhard (1969), "İran'daki Türk Dilleri", *TDAY-Belleten* 1969: 1-11.

Doerfer, Gerhard (1998), "Turkic Languages of Iran", *The Turkic Languages*, eds. Lars Johanson/Éva Ágnes Csató, London: Routledge, 273-282.

Doğan, Nuh (2008), "Bir Toplumsal Katman Olarak Samsun Pazarcılarının Dil Edimi Üzerine Toplumdilbilimsel İnceleme", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 102-13. http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt1/sayi2/sayi2pdf/dogan_nuh.pdf.

Doğan, Şerife (1993), "Otobiyografi ve Anı Korelasyonunda Anlatıcı ve Protagonist Özdeşliği Üzerine", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi X*/1, Temmuz: 105-114.

Doğan, Şerife (1995), "Kurgu ve Gerçek Arasında Bir Tür: Günce. Sonnenhang'da Bir Yılın Güncesi', *Littera Edebiyat Yazıları* 6: 92-100.

Dwyer, Arienne M. (1998), "The Turkic strata of Salar: An Oghuz in Chaghatay clothes?", *Turkic Languages* 2: 49-83.

Eckmann, János (1988a), "İslâmî Orta Asya Türk Edebî Dilinin Özellikleri", *Türk Dünyası Araştırmaları* 1988: 1-9.

Eckmann, János (1988b), *Çağatayca El Kitabı,* çev. Günay Karaağaç, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi.

Eker, Süer (2005), *Çağdaş Türk Dili*, Ankara: Grafiker.

Eker, Süer (2007), "Modern Türk Yazı Dillerinin Oluşumu", *Türk Edebiyatı Tarihi 1,* Ankara: TC Kültür Bakanlığı, 628-642.

Elverskog, Johan (1997), *Uygur Buddhist Literature,* (Silk Road Studies I), Brepols: Turnhout:

Enginün, İnci (1991), *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları,* İstanbul: Dergâh.

Enginün, İnci (2003), *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı,* İstanbul: Dergâh.

Enginün, İnci, Zeynep Kerman (2008), *Günlüklerin Işığında Tanpınar'la Başbaşa,* İstanbul: Dergâh.

Eray, Nazlı (1986), *Eski Gece Parçaları,* İstanbul: Adam.

Ercilasun, Bilge (2004), *Servet-i Fünûn'da Edebî Tenkit*, Ankara: Akçağ.

Erdem, Mevlüt (2004), "Zamirler Anlamlı Kelimeler midir Yoksa Görevli Kelimeler mi?", *Türk Dili* 641: 444-449.

Erden, Aysu (1998), *Kısa Öykü ve Dilbilimsel Eleştiri*, Ankara: Gündoğan.

Ergin, Muharrem (1998), *Edebiyat ve Eğitim Fakültelerinin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri İçin Türk Dil Bilgisi*, İstanbul: Bayrak.

Erkman-Akerson, Fatma (2007), *Türkçe Örneklerle Dile Genel Bir Bakış*, Genişletilmiş yeni baskı, İstanbul: Multilingual.

Eyüboğlu, Sabahattin (1974), *Sanat Üzerine Denemeler*, İstanbul: Cem.

Feraizcizade Mehmet Şakir (1974), *Evhâmî*, (Yeniden düzenleyen Cevdet Kudret), İstanbul: Varlık.

Forster, Edward Morgen (1985), *Roman Sanatı,* 2. baskı, çev. Ünal Aytür, İstanbul: Adam.

Fromkin, Victoria, Robert Romdan (1993), *An Introduction to Language,* Harcourt Brace College Publishers.

Fuat, Memet (1962), "Günlük Konusunda", *Türk Dili* 127, *Günlük Özel Sayısı*: 434-435.

Füruzan (2003), *Balkan Yolcusu,* İstanbul: YKY.

Gabain, Annemarie von (1988), *Eski Türkçenin Grameri*, çev. M. Akalın, Ankara: TDK.

Gordon, Raymond (2005), *Ethnologue: Languages of the World, Fifteenth edition.* Dallas, Tex.: SIL International (online version).

Gökalp Alpaslan, Gonca (2006), "Modern Edebiyatta Sözlü Kültür Etkileri", *Türk Edebiyatı Tarihi* III, Talat Sait Halman vd., Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 393-410.

Gökdayı, Hürriyet (2006), "Takısız Ad Tamlamaları", *Turcology in Turkey, Selected Papers,* ed. Nurettin Demir, Emine Yılmaz, Szeged: Studia Uralo-Altaica, 243-242.

Göksel, Aslı, Celia Kerslake (2005), *Turkish, A Comprehensive Grammar*, London: Routledge.

Grayson, J. H. (2006), "Korean". *Encyclopedia of Language & Linguistics*, ed. *Keith Brown* Oxford: Elsevier Ltd., 236-238.

Graddol, David, Jenny Cheshire and Joan Swann (1994), *Describing Language*, Buckingham-Philadelphia: Open University Press.

Guzev, Viktor (1990), "Die Denkmäler des Osmanisch-Türkischen in nicht arabischen Schrift", *Handbuch der Türkische Sprachwissenschaft*, Teil I, Hrsg. von György Hazai, Budapest: Akadémiai Kiadó, 63-73.

Günay, Doğan (2004), *Dil ve İletişim*, Multilingual Yay., İstanbul.

Günyol, Vedat (2004), *Uzak Yakın, Bölük Pörçük Anılar,* İstanbul: Dünya Kitapları.

Gürsel, Nedim (2003), *Bir Avuç Dünya,* İstanbul: Doğan Kitap.

Halliday, Michael A. K. (1985). *An introduction to functional grammar*. London, Baltimore: Edward Arnol.

Halman, S. Talat (1962), "Yaşadıkça Yazılan", *Türk Dili Günlük Özel Sayısı*, 127: 436-437.

Harvey, W. J. (1966), *Character and the Novel*, Ithaca, New York: Cornell University Press.

Haslett, Beth (1990), "Social Class, Social Status and Communicative Behavior", *Handbook of Language and Social Psychology*, New York: Jony Wiley & Sons, 329-360.

Haspelmath, Martin (2002), *Understanding Morphology*, London: Arnold.

Holden, C. (2004), "İlk Nasıl Konuştuk?", çev. Zeynep Tozar, *Bilim ve Teknik,* Mart 2004 özel eki, Ankara: Tübitak, 4-6.

Huddleston, Rodney D. (1984), *Introduction to the Grammar of English*, Cambridge: Cambridge University Press.

Hudson, Richard Anthony (1996), Sociolinguistics, Cambridge: Cambridge University Press.

İleri, Selim (2005), *Nâm-ı Diğer Kaptan,* İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

İmer, Kamile (1998), *Türkiye'de Dil Planlaması: Türk Dil Devrimi*, Ankara: Kültür Bakanlığı.

İrepoğlu, Gül (2009), *Fiyonklu İstanbul Dürbünü, Giysilerin Penceresinden,* İstanbul: Doğan Kitap.

Johanson, Lars (1977), "Bestimmtheit und Mitteilungsperspektive im türkischen Satz", *Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft*, Suppl. III: 2, 1186-1203.

Johanson, Lars (1989), "Substandard und Sprachwandel im Türkischen", eds. Günter Holtus & Edgar Radtke, *Sprachlicher Substandard II, Standard und Substandard in der Sprachgeschichte und in der Grammatik*, Tübingen: Niemeyer, 83-112.

Johanson, Lars (1993), "Rūmī and the birth of Turkish poetry", *Journal of Turkology* 1: 23-37.

Johanson, Lars (1998), "The History of Turkic", *The Turkic Languages*, eds. Lars Johanson, Éva Ágnes Csató, London and New York: Routledge, 81-125.

Johanson, Lars (2003), "Türk Dünyası'nın Sınırları", Nurettin Demir, Emine Yılmaz, *Türk Dili El Kitabı,* Ankara: Grafiker, 233-246.

Johanson, Lars (2004a), "Türkisch", *Variationstypologie / Variation typology,* ed. Thorsten Roelcke, Berlin: de Gruyter, 919-944.

Johanson, Lars (2004b), "Güney Sibirya Türk Dillerinde Adlar ve Sıfatlar", çev. Sema Aslan, *bilig* 29: 1-27.

Johanson, Lars (2006), *Türk Dili Haritası Üzerinde Keşifler,* çev. N. Demir, Ankara: TDK.

Johanson, Lars (2007), *Türk Dili İlişkilerinde Yapısal Etkenler,* çev. N. Demir, E. Yılmaz, genişletilmiş 2. baskı, Ankara: Grafiker.

Johanson, Lars, Éva Ágnes Csató (1998), *The Turkic Languages,* London and New York: Routledge.

Kafka, Franz (1999), *Dönüşüm,* çev. Ahmet Cemal, 8. baskı, İstanbul: Can.

Kaplan, Erdinç (1999), *Bir Edebî Tür Olarak Mektup ve Türk Edebiyatındaki Yeri,* Mersin Üniversitesi SBE Yüksek Lisans Tezi.

Kaplan, Mehmet (1976), *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar I*, İstanbul: Dergâh.

Kaplan, Mehmet (1979), *Hikâye Tahlilleri,* İstanbul: Dergâh.

Kaplan, Mehmet (1987), *Tevfik Fikret: Devir-Şahsiyet-Eser*, İstanbul: Dergâh.

Kaplan, Mehmet (1992), *Âliye Mektuplar*, İstanbul: Dergâh.

Kaplan, Ramazan (1988), *Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Köy*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Karaağaç, Günay (2008), *Türkçe Verintiler Sözlüğü,* Ankara: TDK.

Karahan, Leyla (1999), *Türkçede Söz Dizimi*, Ankara: Akçağ.

Karal, Enver Ziya (1978), "Osmanlı Tarihinde Türk Dili Sorunu", *Bilim Kültür ve Öğretim Dili Olarak Türkçe,* Ankara: TTK, 7-97.

Karasar, Niyazi (2004), *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Ankara: Nobel.

Katamba, Francis (1993), *Morphology*, London: The Macmillan Press Ltd.

Kavcar, Cahit, Ferhan Oğuzkan, Özlem Aksoy (2003), *Yazılı ve Sözlü Anlatım*, Ankara: Anı.

Kavruk, Hasan (1998), *Eski Türk Edebiyatında Mensur Hikâyeler*, İstanbul: MEB.

Kefeli, Emel (2002), *Anlatım Tekniği Olarak Mektup*, İstanbul: Kitabevi.

Kempson, Ruth M. (1996), *Semantic Theory*, Cambridge: Cambridge University Press.

Koçak, Sevinç (1998), *Yazın Terimleri Sözlüğü,* Ankara: Dil Derneği.

Korkmaz, Ramazan (2002), *Scholarly Depth and Accuracy. Lars Johanson Armağanı.*

Korkmaz, Ramazan (2004), (ed.) *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı (1839-2000),* Ankara: Grafiker.

Korkmaz, Zeynep (1968), "Eski Bir Kudurî Çevirisi", *Bilimsel Bildiriler* 1966, Ankara: TDK, 225-231.

Korkmaz, Zeynep (1972), "Selçuklular Çağı Türkçesinin Genel Yapısı", *TDAY-Belleten*, 17-34.

Korkmaz, Zeynep (1974), "XI-XIII. yüzyıllar arasında Oğuzca", *TDAY-Belleten,* 41-48.

Korkmaz, Zeynep (1995a), "Kaşgarlı Mahmud ve Oğuz Türkçesi", *Türk Dili Üzerine Araştırmalar*, c. I, 241-253, Ankara: TDK.

Korkmaz, Zeynep (1995b), "XI-XIII. Yüzyıllar Arasında Oğuzca", *Türk Dili Üzerine Araştırmalar*, c. I, 268-273, Ankara: TDK.

Korkmaz, Zeynep (1995c), "Selçuklular Çağı Türkçesinin Genel Yapısı", *Türk Dili Üzerine Araştırmalar*, c. I, 274-286, Ankara: TDK.

Korkmaz, Zeynep, (1995d), "Dil Kültür İlişkisi", *Türk Dili Üzerine Araştırmalar,* c. I, Ankara: TDK, 667-678.

Korkmaz, Zeynep (2006), "Türkiye Türkçesindeki Gramer Çalışmaları ve Bu Çalışmaların Günümüzdeki Durumu", *TDAY-Belleten* (2002/I), 41-60.

Kornfilt, Jaklin (1997), *Turkish*, London and New York: Routledge.

Köktürk, Şahin (2006), "Halk Edebiyatında Mektup", *Hece, Mektup Özel Sayısı* 114/115/116: 48-66.

König, Güray (1990), "Türkçede Sen/Siz Adıllarının İkinci Tekil Şahıs İçin Kullanımına Toplumdilbilimsel Bir Yaklaşım*", IV. Dilbilim Sempozyumu Bildirileri*, haz. Sumru Özsoy, Hikmet Sebüktekin, İstanbul: Boğaziçi.

Kudret, Cevdet (1965), *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman I*, İstanbul: Varlık.

Kudret, Cevdet (1967), *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman II*, İstanbul: Varlık.

Kudret, Cevdet (1980), *Örneklerle Edebiyat Bilgileri II,* İstanbul: İnkılâp.

Kudret, Cevdet (1990), *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman III*, İstanbul: İnkılâp.

Kundera, Milan (1989), *Roman Sanatı*, çev. İsmail Yerguz, İstanbul: Afa.

Kutlu, Ayla (2006), *Zaman da Eskir,* Ankara: Bilgi.

Külebi, Cahit (1985), *Bütün Şiirleri,* İstanbul: Adam.

Labov, William (1972), "The study of language in its social context", *Sociolinguistic Patterns*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Lakoff, G, Johnson (2005), *Metaforlar: Hayat, Anlam ve Dil*, çev.: G. Y. Demir, İstanbul: Paradigma.

Levend, Agâh Sırrı (1972), *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri,* 3. baskı, Ankara: TDK.

Levend, Agâh Sırrı (1989), "Divan Edebiyatında Hikâye", *TDAY-Belleten* 1967, Ankara: TTK, 71-117.

Lewandowski, Theodor (1994), *Linguistisches Wörterbuch* 1-3, 5. Auflage, Heidelberg, Wiesbaden: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.

Lewin, Roger (2008), *Modern İnsanın Kökeni,* Ankara: Tübitak.

Lewis, Bernard (1984), *Modern Türkiye'nin Doğuşu,* 2. baskı, çev. Metin Kıratlı, Ankara: TTK.

Lewis, Geoffrey (2000), *Turkish Grammar,* Oxford: Oxford University Press.

Lewis, Geoffrey (2004), *Trajik Başarı, Türk Dil Reformu*, İstanbul: Gelenek.

Linke, Angelika, Markus Nussbaum, Paul R. Portman (1996), *Studienbuch Linguistik*, 3. unveränderte Auflage, Tübingen: Max Niemeyer Verlag.

Lyons, John (1983), *Sprache*, Übersetz von Christoph Gutknecht, München: Beck.

Lyons, John (2005), *Linguistic Semantics: An Introduction*, Cambridge: Cambridge University Press.

Mazıoğlu, Hasibe (1985), "Divan Edebiyatında Hikâye", *Doğumunun Yüzüncü Yılında Ömer Seyfettin*, Ankara: AKM.

Menz, Astrid (1999), *Gagausische Syntax, Eine Studie zum kontaktinduzierten Sprachwandel, Turcologica* 41, Wiesbaden: Harrassowitz.

Menz, Astrid (2003), "Slav Dillerinin Gagauzcaya Etkisi", *bilig* 24/2003: 23-45.

Milroy, James (1992), *Linguistic Variation & Change,* Oxford: Oxford University Press.

Moran, Berna (1983), *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış* I, İstanbul: İletişim.

Moran, Berna (1990), *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış* II, İstanbul: İletişim.

Moran, Berna (1994), *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış* III., İstanbul: İletişim.

Mutluay, Rauf (1976), *50 Yılın Türk Edebiyatı,* İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Mutluay, Rauf (1977), *Edebiyat Bilgileri,* İstanbul: Gerçek.

Mutluay, Rauf (1979), *100 Soruda Edebiyat Bilgileri,* İstanbul: Gerçek.

Nazım, Hikmet (tarihsiz), *Memleketimden İnsan Manzaraları,* İstanbul: Ararat.

Naci, Fethi (1981), *100 Soruda Türkiye'de Roman ve Toplumsal Değişme*, İstanbul: Gerçek.

Naci, Fethi (1992), "Kasımpatları", *Roman ve Yaşam Eleştiri Günlüğü 3, 1991-1992*, İstanbul: Can, 209-212.

Naci, Fethi (1999), *100 Yılın 100 Türk Romanı,* İstanbul: Adam.

Necatigil, Behçet (1983), *Bile/Yazdı-Yazılar: Bütün Eserleri 5, Düzyazılar 1*, İstanbul: Cem.

Necatigil, Behçet (1991), "Turgut Uyar", *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*, İstanbul: Varlık.

Nettle, Daniel, Suzanne Romaine (2002), *Kaybolan Sesler,* çev. Harun Ö. Turgan. İstanbul: Oğlak Bilimsel Kitaplar.

Nutku, Özdemir (1985), *Dünya Tiyatrosu Tarihi I*, İstanbul: Remzi.

Okay, Orhan (1992), *Cumhuriyet Devri Hikâye ve Romanı,* Erzurum: Atatürk Üniversitesi.

Okay, Orhan (2004), "Mektup-Türk Edebiyatı", *İslam Ansiklopedisi*, c. 29, İstanbul: Diyanet Vakfı, 17-18.

Okay, Orhan (2006), "Mektuba, Mektuplaşmaya ve Kartpostala Dair", *Hece, Mektup Özel Sayısı* 114/115/116: 30-36.

Oktay Rifat (2007), *Bütün Şiirleri II,* İstanbul: YKY.

Olgun, İbrahim (1972), "Anı Türü ve Türk Edebiyatında Anı*", Türk Dili Dergisi* 246, *Anı Özel Sayısı*: 403-427.

Orhan Veli (1991a), *Bütün Şiirleri,* İstanbul: Adam.

Orhan Veli (1991b), *La Fontaine'in Masalları-Nasreddin Hoca Hikâyeleri,* İstanbul: Adam.

Önertoy, Olcay (1984), *Cumhuriyet Devri Türk Roman ve Öyküsü*, İstanbul: İş Bankası.

Özçalışkan, Şeyda (1994), "Kadın ve Erkeklerin Küfür Kullanımı Üzerine", *Dilbilim Araştırmaları* 1994: 274-287.

Özdemir, Emin (1972), "Anı ve Anı Dilimiz Üzerine*", Türk Dili Dergisi* 246, *Anı Özel Sayısı*: 398-402.

Özdemir, Emin (1981), *Yazı ve Yazınsal Türler,* İstanbul: Karacan.

Özdemir, Emin (1999), *Sözlü-Yazılı Anlatım Sanatı (Kompozisyon)*, İstanbul: Remzi.

Özkan, Mustafa (2000), *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*, İstanbul: Filiz.

Özkan, Nevzat (tarihsiz), *Türk Dilinin Yurtları,* Ankara: Akçağ.

Özön, Mustafa Nihat (1936), *Türkçede Roman*, İstanbul: Remzi.

Özön, Mustafa Nihat (1963), "Türk Eleştirisine Bir Bakış", *Türk Dili* 142, *Eleştiri Özel Sayısı* I: 549-559.

Özyetgin, Melek (1996), *Altın Ordu, Kırım ve Kazan Sahasına Ait Yarlık ve Bitiglerin Dil ve Üslûp İncelemesi,* Ankara: TDK.

Palmer, F. Robert (1981), *Semantics*, Cambridge: Cambridge University Press.

Pamuk, Orhan (1998), *Benim Adım Kırmızı*, 3. baskı, İstanbul: İletişim.

Parla, Jale (1990), *Babalar ve Oğullar, Tanzimat Romanının Epistemolojik Temelleri,* İstanbul: İletişim.

Parla, Jale (2000), *Don Kişot'tan Bugüne Roman,* İstanbul: İletişim.

Parlatır vd. (2001), *Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*, İstanbul: Yargı.

Parlatır, İsmail (2006), "Gazeteci Şinasi", *Tanzimat Edebiyatı*, Ankara: Akçağ, 79-83.

Pennisi, E. (2004), "'Dil'lerle Konuşmak", çev. Elif Yılmaz, *Bilim ve Teknik,* Mart 2004 özel eki, Ankara: Tübitak, 8-9.

Peyami, Safa (1987), *Yalnızız*, 8.b., İstanbul: Ötüken.

Pinker, Steven (1996), *Der Sprachinstinkt, Wie der Geist Sprache bildet.* München: Knaur.

Poppe, Nicholas (1924), "Die tschuwassischen Lautgesetze", *Asia Major* 1: 775-782.

Pustet, Regina (2006), "Adjectives", *Encyclopedia of Language & Linguistics,* ed. *Keith Brown,* Oxford: Elsevier Ltd., 60-63.

Ramstedt, G. J. (1957), *Einführung in die altaische Sprachwissenschaft 1. Lautlehre*, Helsinki: Soumalais-Ugrilainen Seura.

Robbeets, M. Irma (2005), *Is Japanese Related to Korean, Tungusic, Mongolic and Turkic?* Wiesbaden: Harrassowitz.

Rooth, Mats (1996), "Focus", *The Handbook of Contemporary Semantic Theory*, ed. Shalom Lappin, Oxford: Blackwell.

Sacks, Oliver (2001), *Sesleri Görmek,* çev. Osman Yener, İstanbul: YKY.

Sadoğlu, Hüseyin (2003), *Türkiye'de Ulusçuluk ve Dil Politikaları,* İstanbul: Bilgi Üniversitesi.

Saussure, Ferdinand de (1998), *Genel Dilbilim Dersleri*, çev. Berke Vardar, Ankara: Om.

Schacter, Paul, Timothy Shopen (1985), "Parts-of-speech systems", *Language Typology and Syntactic Description*, ed. Timothy Shopen, Cambridge: Cambridge University Press, 3-61.

Schott, Wilhelm (1841), *De lingua Tschuwaschorum,* Berlin: Veit.

Schönig, Claus (1997-1998), "A new attempt to classify the Turkic languages 1-3", *Turkic Languages* I-1, 1997: 118-161; I-2, 1997: 262-277; II-1, 1998: 130-151.

Schönig, Claus (1998), "Bemerkungen zum Fu-yü-Kirgisischen", *Bahşı Ögdisi, Klaus Röhrborn Armağanı,* haz. Jens Peter Laut, Mehmet Ölmez, Freiburg-İstanbul: Simurg.

Selen, Nevin (1979), *Söyleyiş Sesbilimi, Akustik Sesbilim ve Türkiye Türkçesi*, Ankara: TDK.

Searle, John (2000), *Söz Edimleri*, çev. Levent Aysever, Ankara: Ayraç.

Seyidoğlu, Halil (2003), *Bilimsel Araştırma ve Yazma El Kitabı*, geliştirilmiş 9. baskı, İstanbul: Güzem Can.

Sokullu, Sevinç (1993), *Türk Tiyatrosunda Komedyanın Evrimi,* Ankara: Kültür Bakanlığı.

Sophokles (1993), *Antigone,* çev. Sabahattin Ali, Ankara: Kültür Bakanlığı.

Strahlenberg, Philipp Johann von (1730), *Das nord-und östliche Theil von Europa und Asia,* Stockholm.

Strauss, Johann (2000), "Konuşma", *Osmanlı İmparatorluğu'nda Yaşamak,* der. François Georgeon, Paul Dumont, çev. Maide Selen, İstanbul: İletişim, 307-386.

Stump, Gregory T. (2001), "Inflection", *The Handbook of Morphology*, eds. Andrew Spencer, Arnold M. Zwicky, London: Blackwell, 13-43.

Süreya, Cemal (2000), *Sevda Sözleri: Bütün Yapıtları-Şiirler,* İstanbul: YKY.

Şanal, Mustafa, Savaş Karagöz (2006), "Türk Eğitim Tarihi İçerisinde Kayseri Zincidere Köy Muallim Mektebi ve Faaliyetleri", *Millî Eğitim* 172, Güz 2006, 183-202.

Şçerbak, Aleksandr Mihayloviç (1953), "K istorii uzbekskogo literaturnogo yazıka drevnego perioda", *Gordlevskiy-Festschrift*, Moskau, 317-323.

Şen, Meryem (2006), "Bölgesel Ağızlara Karşı Tutumlar", *Türkiye'de Dil Tartışmaları*, der. Astrid Menz, Christoph Schroeder, İstanbul: Bilgi Üniversitesi, 185-208.

Şener, Sevda (1991), *Dünden Bugüne Tiyatro Düşüncesi,* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Şener, Sevda (1998), *Cumhuriyet'in 75.Yılında Türk Tiyatrosu,* Ankara: İş Bankası.

Şener, Sevda (2001), *Yaşamın Kırılma Noktasında Dram Sanatı,* Ankara: Dost.

Şimşir, Bilal (1992), *Türk Yazı Devrimi*, Ankara: TTK.

Taner, Haldun (1992), *Gözlerimi Kaparım Vazifemi Yaparım,* Ankara: Bilgi.

Taner, Refika, Asım Bezirci (1981), *Edebiyatımızda Seçme Hikâyeler*, İstanbul: AbeCe.

Tanen, Deborah (1990), *You Just Don't Understand: Women and Men in Conversation*, Ballantine: William Morrow & Co.

Tanpınar, Ahmet Hamdi (1956), *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, 2. baskı, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.

Tanpınar, Ahmet Hamdi (1969), *Beş Şehir*, İstanbul: Dergah.

Tanpınar, Ahmet Hamdi (2005), *Edebiyatımız Üzerine Makaleler*, İstanbul: MEB.

Tansel, Fevziye Abdullah (1987), *İyi ve Doğru Yazma Usûlleri III*, İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.

Tarancı, Cahit Sıtkı (1987), *Bütün Şiirleri,* İstanbul: Can.

Tekerek, Nurhan (2001), *Popüler Halk Tiyatrosu Geleneğimizden Çağdaş Oyunlarımıza Yansımalar,* Ankara: Kültür Bakanlığı.

Tekin, Şinasi (1992), "Eski Türkçe", *Türk Dünyası El Kitabı*, *II. Cilt Dil-Kültür-San'at*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.

Tekin, Talat (1990), "A New Classification of the Chuvash-Turkic Languages, *Erdem* 5, Ocak 1989 (13): 129-139.

Tekin, Talat (1993), *Japonca ve Altay Dilleri,* Ankara: Doruk.

Tekin, Talat (1995a), *Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler*, Ankara: Simurg.

Tekin, Talat (1995b), *Orhon Yazıtları: Kül Tigin, Bilge Kağan, Tunyukuk,* İstanbul: Simurg.

Tekin, Talat (2003a), *Makaleler 1. Altayistik*, yay. Emine Yılmaz, Nurettin Demir, Ankara: Grafiker.

Tekin, Talat (2003b), "Zetacism and Sigmatism in Proto-Turkic", *Makaleler 1. Altayistik*, yay. Emine Yılmaz, Nurettin Demir, Ankara: Grafiker, 1-37.

Tekin, Talat (2005), "Ataç'ın Dilciliği ve Tilcikleri", *Makaleler 3, Çağdaş Türk Dilleri.* haz. Emine Yılmaz, Nurettin Demir, Ankara: Grafiker, 67-75.

Tepeli, Yusuf (1999), *Halit Ziya'nın Mai ve Siyah'ta Yaptığı Sadeleştirme Üzerine Bir İnceleme*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi.

Tietze, Andreas (1990), "Der Einfluss des Türkischen auf andere Sprachen (Die Veröffentlichungen seit etwa 1950)", *Handbuch der türkischen Sprachwissenschaft, Teil I,* Hrsg. György Hazai, Akadémiai Kiadó, Budapest, 119-145.

Timurtaş, Faruk Kadri (1994), *Eski Türkiye Türkçesi*, İstanbul: Enderun.

Tindall, William York (1962), *The Literary Symbol*, third printing, Bloomington: Indiana University Press.

Tokel, Dursun Ali (2003), "Divan Edebiyatında Eleştiri", *Hece, Eleştiri Özel Sayısı*: 15-47.

Trask, Robert Lawrence (1995), *Language: The Basics*, London: Routledge.

Trask, Robert Lawrence (1997), *A Student's Dictionary of Language and Linguistics*, London: Arnold.

Trask, Robert Lawrence (1999), *Key Concepts in Language and Linguistics*, London: Routledge.

Trudgill, Peter (2000), *Sociolinguistics: An Introduction to language and society*, London: Penguin Books.

TDK, *Büyük Türkçe Sözlük*, http: //tdkterim.gov.tr/bts/.

TDK (2006)*, Yazım Kılavuzu* 2006, Ankara: TDK.

Türkbal, Aydın (2003), *Bilimsel Araştırma Yöntemleri ve Yazma Teknikleri*, İstanbul: Aktif Yayınları.

Uçman, Abdullah (2003), "Tanzimat ve Servet-i Fünûn Dönemi Türk Edebiyatında Eleştiri", *Hece, Eleştiri Özel Sayısı*: 48-70.

Uğurlu, Mustafa (2003), "Türkiye Türkçesinde "Bakış" ("Aspektotempora")", Nurettin Demir, Emine Yılmaz, *Türk Dili El Kitabı*, Ankara: Grafiker, 247-258.

Uluğlar, Emine Bilge (2006), *1918–1928 Yılları Arası Türk Edebiyatında Hatıra Türü*, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Uygur, Nermi (2004), *Eşekler, İkindiler, Yetişmişler* İstanbul: YKY.

Uzun, Nadir Engin (2006), *Biçimbilim: Temel Kavramlar*, İstanbul: Papatya.

Uzuner, Buket (1992), "Öz yaşamım ve Kendim", *Gündoğan Edebiyat*, 2, Yaz: 33-37.

Wardhaugh, Ronald (1998), *An Introduction to Sociolinguistics*, Oxford: Blackwell.

Yahya Kemal (1992), *Kendi Gök Kubbemiz,* İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.

Yakıcı, Ali vd. (2004), *Türkçe-1 Yazılı Anlatım*, Ankara: Bilge.

Yalçın, Alemdar (2001), *Anadolu Ezgisi,* Ankara: Akçağ.

Yavuz Kemal, Kazım Yetiş, Necat Birinci (1966), *Üniversite Türk Dili ve Kompozisyon Dersleri,* İstanbul: Bayrak.

Yakup, Abdurishid (2007), "Uygur Edebiyatı (VIII-XIV. yüzyıl): Nazım", çev. Emine Yılmaz, *Türk Edebiyatı Tarihi 1,* Ankara: Kültür Bakanlığı, 130-153.

Yetkin, Suut Kemal (1962), "Günlük Üzerine", *Türk Dili* 127*, Günlük Özel Sayısı*: 432-433.

Yetkin, Suut Kemal (1965), *Günlerin Getirdiği,* İstanbul: Varlık.

Yetkin, Suut Kemal (1969), *Şiir Üzerine Düşünceler,* İstanbul: Varlık.

Yıldırım, Dursun (1976), "Türk Edebiyatında Fıkra Türü", *Türk Edebiyatında Bektaşî Tipine Bağlı Fıkralar*, Ankara: Kültür Bakanlığı, 1-13.

Yıldırım, Faruk, B. Tahir Tahiroğlu (2006), "İnternette Türkçe Kullanımı Sorunu", *Türkçenin Çağdaş Sorunları,* yay. Gürer Gülsevin, Erdoğan Boz, İstanbul: Divan, 293-309.

Yılmaz, Emine (2007), "Ana Türkçede Kapalı *e* Ünlüsü", *Turcology in Turkey,* Szeged: Studia uralo-altaica 47, 521-539.

Yule, George (1996), *The Study of Language*, Cambridge: Cambridge University Press.

Yule, George (2005), *Pragmatics*, Oxford: Oxford University Press.

2. Basım

TÜRK HALK EDEBİYATI

Editör
Mehmet Açа

Yazarlar
Mehmet Açа - Mehmet Ali Yolcu
Mustafa Açа - Abonoz Küçük

nobel
40.yıl

TÜRK HALK EDEBİYATI

Editör: Mehmet Açа

Yayın No.: 2390
Eğitim No.: 481
ISBN: 978-605-033-001-4
E-ISBN: 978-625-402-509-9 Basım
Sayısı: 2. Basım, Temmuz 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Sergen Öz -sergen@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Açа, Mehmet.
Türk Halk Edebiyatı / Mehmet Açа
2. Basım. XII + 428 s. 13,5x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-605-033-001-4
E-ISBN: 978-625-402-509-9
1. Halk Edebiyatı 2. Kültür 3. Gelenek 4. Âşık Edebiyatı

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **ix**

1. ÜNİTE: HALK, KÜLTÜR VE GELENEK
Mehmet Açа ***1***

1.1. Halk 2
1.2. Kültür 5
1.3. Gelenek 10
Özet Değerlendirme 13
Etkinlikler 15
Öğrendiklerimizi Sınayalım 16
Yararlanılan Kaynaklar 20
Önerilen Kaynaklar 20

2. ÜNİTE: HALK EDEBİYATI VE ARAŞTIRMALARIN TARİHİ
Mustafa Açа ***23***

2.1. Halkbiliminin Bir Kolu Olarak Halk Edebiyatı 24
2.1.1. Tanım 24
2.1.2. Özellikler 26
2.1.3. Kapsam ve Amaç 28
2.1.4. İşlev 36
2.1.5. Yaratım ve Aktarım (İcra) Ortamları 38
2.2. Avrupa ve Türkiye'de Halk Edebiyatı Çalışmaları (Araştırmaların Tarihi) 42
2.2.1. Avrupa ve Amerika'da Halk Edebiyatı Araştırmaları 43
2.2.2. Türkiye'de Halk Edebiyatı Araştırmaları 46
Özet Değerlendirme 54
Etkinlikler 56
Öğrendiklerimizi Sınayalım 57
Yararlanılan Kaynaklar 60
Önerilen Kaynaklar 62

3. ÜNİTE: HALK EDEBİYATI ARAŞTIRMALARININ KAYNAKLARI VE ARAŞTIRMA YÖNTEMLERİ

Mehmet Açа ***63***

3.1. Türk Halk Edebiyatı Araştırmalarının Kaynakları 64
3.1.1. Sözlü Kaynaklar 66
3.1.2. Yazılı Kaynaklar 69
3.1.2.1. Çin Yıllıkları/Tarihleri 70
3.1.2.2. Orhun ve Yenisey Yazıtları 71
3.1.2.3. Eski Uygur Metinleri 71
3.1.2.4. Dîvânü Lügâti't-Türk 73
3.1.2.5. Kutadgu Bilig 74
3.1.2.6. Codex Cumanicus 75
3.1.2.7. Atabetü'l-Hakâyık 75
3.1.2.8. Dede Korkut Kitabı 75
3.1.2.9. Tarih Kitapları 77
3.1.2.9.1. Dürerü't-Ticân ve Gureru Tevârîhi'l Ezmân 77
3.1.2.9.2. Câmiü't-Tevârih 77
3.1.2.9.3. Târih-i Cihan Güşa 78
3.1.2.9.4. Ebulgazi Bahadır Han'ın Eserleri (Şecere-i Terâkime, Şecere-i Türkî) 79
3.1.2.9.5. Tevârih-i Âl-i Selçuk 80
3.1.2.9.6. Âşık Paşaoğlu Tarihi 80
3.1.2.9.7. Mevâidü'n-Nefâis fî Kavâidi'l Mecâlis 81
3.1.2.10. Masal Kitapları 81
3.1.2.11. Fıkra Kitapları 85
3.1.2.12. Atasözü Kitapları 87
3.1.2.13. Cönkler ve Mecmualar 89
3.1.2.14. Şairnâmeler 92
3.1.2.15. Menâkıpnameler 93
3.1.2.16. Destan Kitapları/Nâmeler, Tekke-Tasavvuf Kaynaklı Eserler (Hz. Ali Cenknâmeleri, Diğer Küçük Destan Yazmaları, Hızırnâmeler, Fütüvvetnâmeler vd.) 94
3.1.2.16.1. Battalnâme 94
3.1.2.16.2. Danişmendnâme 95
3.1.2.16.3. Hamzanâme 95
3.1.2.16.4. Saltuknâme 95
3.1.2.16.5. Cengiznâme 96
3.1.2.16.6. Hz. Ali Cenknâmeleri 96
3.1.2.16.7. Hızırnâmeler 97
3.1.2.17. Seyahatnâmeler 98
3.1.2.17.1. İbn Fadlan Seyahatnâmesi 98
3.1.2.17.2. Ebu Dülef'in "Risâle"si 99
3.1.2.17.3. İbn Battuta Seyahatnâmesi 99

3.1.2.17.4. Rubruk Seyahatnâmesi (Moğolların Büyük Hanına Seyahat) 100
3.1.2.17.5. Mesudî'nin "Murûc ez-Zeheb"i 100
3.1.2.17.6. Evliya Çelebi Seyahatnâmesi 101
3.1.2.18. Mesneviler 101
3.1.2.19. Surnâmeler 102
3.1.2.20. Fetvalar 102
3.2. Sözlü Kaynaklardan Halk Edebiyatı Ürünlerini Derleme Yöntem ve Teknikleri 102
3.2.1. Alan/Saha 105
3.2.2. Derleyici/Derlemeci 105
3.2.3. Alan Araştırması/Derleme 108
3.2.3.1. Derleme Öncesi 108
3.2.3.2. Derleme Sırası 110
3.2.3.3. Derleme Sonrası 112
3.2.3.4. Gözlem Tekniği 114
3.2.3.5. Görüşme/Mülakat Tekniği 115
3.2.3.6. Anket Tekniği 118
Özet Değerlendirme 119
Etkinlikler 121
Öğrendiklerimizi Sınayalım 122
Yararlanılan Kaynaklar 126
Önerilen Kaynaklar 136

4. ÜNİTE: ANONİM HALK EDEBİYATI
Mustafa Açа ***137***

4.1. Anlatmalık Türler 139
4.1.1. Mit 144
4.1.2. Efsane 152
4.1.3. Memorat 159
4.1.4. Masal 163
4.1.5. Destan 170
4.1.6. Halk Hikâyesi 177
4.1.6.1. Meddahlık ve Meddah Hikâyeleri 183
4.1.7. Fıkra 190
4.2. Konuşmalık Türler 197
4.2.1. Atasözleri 197
4.2.2. Deyimler 200
4.2.3. Alkışlar ve Kargışlar 203
4.3. Seyirlik Türler 206
4.3.1. Köy Seyirlik Oyunları (Köy Tiyatrosu) 208
4.3.2. Orta Oyunu 210
4.3.3. Karagöz (Gölge Oyunu) 215
4.3.4. Kukla 221

Özet Değerlendirme 224
Etkinlikler 229
Öğrendiklerimizi Sınayalım 230
Önerilen Kaynaklar 237
Yararlanılan Kaynaklar 233

5. ÜNİTE: HALK ŞİİRİNDE BİÇİM VE TÜR
Abonoz Küçük ***239***

5.1. Halk Şiirinde Nazım Birimi, Ölçü ve Durak 240
5.2. Halk Şiirinde Kafiye ve Redif 241
5.3. Halk Şiirinde Biçim ve Tür 245
5.4. Halk Şiirinde Nazım Biçimi ve Nazım Türü 247
5.4.1. İslamiyet Öncesi Dönemde Biçim ve Tür 247
5.4.2. Anonim Halk Şiirinde Biçim ve Tür 250
5.4.2.1. Mâni 250
5.4.2.2. Türkü 253
5.4.2.3. Ağıt 258
5.4.2.4. Ninni 262
5.4.2.5. Tekerleme 266
5.4.2.6. Bilmece 269
5.4.3. Âşık Şiirinde Biçim ve Tür 272
5.4.3.1. Heceli Nazım Biçimleri 272
5.4.3.1.1. Mâni 272
5.4.3.1.2. Koşma 273
5.4.3.1.3. Destan 281
5.4.3.2. Heceli Nazım Türleri 284
5.4.3.2.1. Güzelleme 284
5.4.3.2.2. Koçaklama/Yiğitleme 285
5.4.3.2.3. Taşlama/Yergi 285
5.4.3.2.4. Ağıt 286
5.4.3.2.5. Varsağı 287
5.4.3.2.6. Semai 288
5.4.3.2.7. Destan 289
5.4.3.3. Aruzlu Nazım Biçimleri 294
5.4.3.3.1. Divan 294
5.4.3.3.2. Selis 295
5.4.3.3.3. Semai 295
5.4.3.3.4. Kalenderi 296
5.4.3.3.5. Satranç 297
5.4.3.3.6. Vezn-i Aher 298
5.4.4. Tekke Şirinde Biçim ve Tür 299
5.4.4.1. Heceli Nazım Biçimleri 299
5.4.4.1.1. Mani 299

5.4.4.1.2. Koşma 300
5.4.4.2. Aruzlu Nazım Biçimleri 301
5.4.4.2.1. Gazel 301
5.4.4.2.2. Kaside 301
5.4.4.2.3. Mesnevi 301
5.4.4.2.4. Murabba 301
5.4.4.2.5. Kıt'a 302
5.4.4.2.6. Tuyuğ 302
5.4.4.2.7. Terci-i Bend 302
5.4.4.2.8. Terkib-i Bend 302
5.4.4.2.9. Müstezad 302
5.4.5. Tekke Şirinde Türler 303
5.4.5.1. İlahi 303
5.4.5.2. Mevlid 304
5.4.5.3. Maktel-i Hüseyin 304
5.4.5.4. Düvaz 305
5.4.5.5. Nutuk 306
5.4.5.6. Hikmet 307
5.4.5.7. Devriye 308
5.4.5.8. Şathiye 309
Özet Değerlendirme 311
Etkinlikler 313
Öğrendiklerimizi Sınayalım 316
Yararlanılan Kaynaklar 319
Önerilen Kaynaklar 322

6. ÜNİTE: ÂŞIK EDEBİYATI
Mehmet Ali Yolcu ***323***
6.1. Türk Âşıklık Geleneğinin Tarihsel Süreci 324
6.2. Geleneğin Temsilcilerinin Özellikleri 331
6.3. Âşıkların Yetiştikleri Sosyal Ortamlar 332
6.4. Âşıkların Yaratma ve İcra Ortamları 339
6.5. Âşık Fasılları ve Karşılaşmaları 341
6.6. Âşık Edebiyatının Önemli Temsilcileri 345
6.6.1. Köroğlu 345
6.6.2. Pir Sultan Abdal 348
6.6.3. Kul Himmet 350
6.6.4. Karacaoğlan 352
6.6.5. Âşık Ömer 355
6.6.6. Gevheri 356
6.6.7. Kayıkçı Kul Mustafa 358
6.6.8. Âşık Levni 360

6.6.9. Âşık Dertli 361
6.6.10. Dadaloğlu 363
6.6.11. Bayburtlu Zihni 365
6.6.12. Âşık Seyrani 366
6.6.13. Âşık Ruhsati 368
6.6.14. Erzurumlu Emrah 369
6.6.15. Âşık Veysel Şatıroğlu 370
6.7. Âşık Edebiyatı Ürünlerinin Eğitsel İşlevleri ve Kaynak Metin Olarak Türkçe Eğitiminde Kullanılabilirliği 373
Özet Değerlendirme 376
Etkinlikler 378
Öğrendiklerimizi Sınayalım 379
Yararlanılan Kaynaklar 383
Önerilen Kaynaklar 384

7. ÜNİTE: TEKKE-TASAVVUF EDEBİYATI
Mehmet Ali Yolcu ***385***
7.1. Tekke-Tasavvuf Edebiyatının Tarihsel Gelişimi 386
7.2. Tekke-Tasavvuf Edebiyatı Ürünleri 395
7.3. Tekke Tasavvuf Edebiyatının Yaratım ve İcra Ortamları 395
7.4. Tekke-Tasavvuf Edebiyatının Önemli Temsilcileri 398
7.4.1. Hacı Bektaş Veli 398
7.4.2. Yunus Emre 399
7.4.3. Abdal Musa 403
7.4.4. Hacı Bayram Veli 404
7.4.5. Kaygusuz Abdal 405
7.4.6. Eşrefoğlu Rumi 407
7.4.7. Şah İsmail (Hatayi) 408
7.4.8. Niyazi Mısri 410
7.4.9. Nesimi 411
7.4.10. Virani 412
7.4.11. Edip Harabi 412
7.5. Tekke-Tasavvuf Edebiyatı Ürünlerinin Eğitsel İşlevleri ve Kaynak Metin Olarak Türkçe Eğitiminde Kullanılabilirliği 413
Özet Değerlendirme 416
Etkinlikler 420
Öğrendiklerimizi Sınayalım 421
Yararlanılan Kaynaklar 424
Önerilen Kaynaklar 425

CEVAP ANAHTARLARI 426

YAZAR BİYOGRAFİLERİ 427

1. Ünite
HALK, KÜLTÜR VE GELENEK

Mehmet Açа

Ünite Kazanımları

Bu üniteyi tamamladıktan sonra

1. Halkı tanımlamak için ileri sürülen farklı görüşler hakkında fikir sahibi olabilecek,
2. Kültürün yapısı ve işlevlerini öğrenebilecek,
3. Geleneğin geçmiş, günümüz ve gelecekle bağlantılı olduğunu anlayabilecek,
4. Halk edebiyatı ve gelenek ilişkisini kavrayabilecek,
5. Halk edebiyatının kendini güncelleme yeteneğine sahip olduğunu görmüş olacaksınız.

Anahtar Kavramlar

1. Halk
2. Kültür
3. Norm
4. Gelenek
5. Değişim

Yararlanılan Kaynaklar

Açа, Mustafa (2016). *Denizin Çocukları Giresun ve Trabzon Yöresi Balıkçılarının Meslek Folkloru*, Saarbrücken-Deutschland: Türkiye Alim Kitapları Yayınları.

Burke, Peter (1996). *Yeniçağ Başında Avrupa Halk Kültürü*, (Çev.: Göktuğ Askan), Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Cocchiara, Giuseppe (2017). *Avrupa'da Folklor Tarihi*, (Çev.: Yerke Özer), Ankara: Geleneksel Yayıncılık.

Dundes, Alan (2003). "Halk Kimdir?", (Çev.: Metin Ekici), *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar*, (hzl.: Gülin Öğüt Eker vd.), 1-30, Ankara: Milli Folklor Yayınları.

Haviland, William A. vd., (2008). *Kültürel Antropoloji*, (Çev.: İnan Deniz ve Erguvan Sarıoğlu), İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Hobsbawm, Eric ve Renger, Terence (2006). *Geleneğin İcadı*, (Çev.: Mehmet Murat Şahin), İstanbul: Agora Kitaplığı.

Kottak, Conrad Philipp (2008). *Antropoloji İnsan Çeşitliliğine Bir Bakış*, (Çev.: Serpil N. Altunkek vd.), Ankara: Ütopya Yayınları.

Malinowski, B. (1992). *Bilimsel Bir Kültür Teorisi*, (Çev.: Saadet Özkal), İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Marshall, Gordon (2005). *Sosyoloji Sözlüğü*, (Çev.: Osman Akınhay ve Derya Kömürcü), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Tylor, Edward (1958). *Primitive Culture*, New York: Harper Torchbooks.

Ülken, Hilmi Ziya (1969). *Sosyoloji Sözlüğü*, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Devlet Kitapları.

Yıldırım, Dursun (1991). "Türk Folkloru Araştırmalarının Problemleri", *Millî Folklo*r, 2 (11), 13-21.

Yıldırım, Dursun (1999). "Dede Korkut'tan Ozan Barışa Dönüşüm", *Türk Dili*, S. 555-570, 505-530.

Önerilen Kaynaklar

Assmann, Jan (2015). *Kültürel Bellek Eski Yüksek Kültürlerde Yazı Hatırlama ve Politik Kimlik*, (Çev.: Ayşe Tekin), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Benedict, Ruth (2011). *Kültür Örüntüleri*, (Çev.: Mustafa Topal), İstanbul: İletişim Yayınları.

Burke, Peter (2008). *Kültür Tarihi*, (Çev.: Mete Tunçay), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Cuche, Denys (2013). *Sosyal Bilimlerde Kültür Kavramı*, (Çev.: Turgut Arnas), İstanbul: Bağlam Yayınları.

Eagleton, Terry (2005). *Kültür Yorumları*, (Çev.: Özge Çelik), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Geertz, Clifford (2010). *Kültürlerin Yorumlanması*, (Çev.: Hakan Gür), Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Güvenç, Bozkurt (1984). *İnsan ve Kültür*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Ong, Walter J. (2013). *Sözlü ve Yazılı Kültür Sözün Teknolojileşmesi*, (Çev.: Sema Postacıoğlu Banon), İstanbul: Metis Yayınları.

Turhan, Mümtaz (1969). *Kültür Değişmeleri Sosyal Psikolojik Bakımdan Bir Tetkik*, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı 1000 Temel Eser.

2. Ünite
HALK EDEBİYATI VE ARAŞTIRMALARIN TARİHİ

Mustafa Açа

Ünite Kazanımları

Bu üniteyi tamamladıktan sonra

1. Halk edebiyatı teriminin anlamı ve kapsamı hakkında fikir sahibi olabilecek,
2. Halk edebiyatı ürünlerinin genel özelliklerini öğrenebilecek,
3. Halk edebiyatı ürünlerinin oluşum ve aktarım ortamlarını anlayabilecek,
4. Halk edebiyatı çalışmalarının Avrupa'daki ve Türkiye'deki gelişimini kavrayabilecek,
5. Halk edebiyatının kültür bilimlerinin diğer bilgi kolları ile ilişkili olduğunu anlamış olacaksınız.

Anahtar Kavramlar

1. Halk edebiyatı
2. İcra ortamları
3. Halk edebiyatı türleri
4. Avrupa'da halk edebiyatı
5. Türkiye'de halk edebiyatı

Yararlanılan Kaynaklar

Açа, Mehmet (2009). "Türk Halk Edebiyatında Tür ve Şekil Bilgisi", *Başlangıçtan Günümüze Türk Edebiyatında Tür ve Şekil Bilgisi*, 447-526, İstanbul: Kriter Yayınları.

Açа, Mustafa (2016). *Denizin Çocukları: Giresun ve Trabzon Yöresi Balıkçılarının Meslek Folkloru*, Saarbrücken/Deutchland: Türkiye Âlim Kitapları Yayınları.

Bascom, William (2004). "Halkbilimi, Sözlü Sanat ve Kültür", (Çev.: Nilgül Aytuzlar), *Millî Folklor*, S. 63, 86-97.

Bascom, William R. (2010). "Folklorun Dört İşlevi", *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2,* (Çev.: Ferya Çalış), (Ed.: M. Öcal Oğuz ve Selcan Gürçayır), 71-86, Ankara: Geleneksel Yayıncılık.

Başgöz, İlhan (1996). "Protesto: Folklorun Beşinci İşlevi (Fonksiyonu)", *Folkoristik Prof. Dr. Umay Günay Armağanı*, (Yayın Sorumluları: Özkul Çobanoğlu, Metin Özarslan), Ankara: Feryal Matbaası.

Boratav, Pertev Naili (1991). *Folklor ve Edebiyat-I*, İstanbul: Adam Yayınları.

Cocchiara, Giuseppe (2017). *Avrupa'da Folklor Tarihi*, (Çev.: Yerke Özer), Ankara: Geleneksel Yayınları.

Çeribaş, Mehmet ve Açа, Mustafa (2017). "Halkbilimi Araştırmalarının Tarihi", *Halkbilimi El Kitabı*, 52-131, İstanbul: Motif Vakfı Yayınları.

Çobanoğlu, Özkul (2005). *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*, 3. Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları.

Çobanoğlu, Özkul (2009). *Halk Edebiyatına Giriş*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Çobanoğlu, Özkul (2000). *Âşık Tarzı Kültür Geleneği ve Destan Türü*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Dundes, Alan (2005). "Folklor Nedir". *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar-2*, (Ed.: M. Öcal Oğuz - Selcan Gürçayır), (Çev.: Gülay Aydın), 16-20, Ankara: Geleneksel Yayınları.

Eker Ö., Gülin (2013). "Gelenekten Geleceğe Halk Edebiyatı", *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, (Ed. M. Öcal Oğuz), 10. Baskı, 399-416, Ankara: Grafiker Yayınları.

Gözaydın, Nevzat (1992). "Yine Folklor Üzerine", *Türk Dili*, Haziran, 1018-1021.

Günay, Umay (1987). "Folklor Nedir?", *Türk Folkloru Araştırmaları 1987*, Ankara, 23-30.

Günay, Umay (1992). *Türkiye'de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Gümüş, İbrahim (2011). *Sözlü Kültür Ortamı Ürünlerinin Sanal Kültür Ortamında Yeniden Yaratılmaları*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Kasımoğlu, Seval (2018). "Türkiye'de Folklor Araştırmaları", *Turnalar-Uluslararası Hakemli Türk Dili, Edebiyat ve Çeviri Dergisi*, S. 71, 28-43.

Merton, Robert K. (1968). *Social Theory and Social Structure*, New York: The Free Press.

Oğuz, M. Öcal (1999). "Türk Halkbilimi Çalışmalarında Eşmetin (Varyant) ve Benzer Metin (Versiyon) Sorunu", *Millî Folklor*, S. 42, 2-5.

Oğuz, M. Öcal (2013a). "Araştırmaların Tarihi", *Halk Edebiyatı El Kitabı*, (Ed.: M. Öcal Oğuz), 1- 60, Ankara: Grafiker Yayınları.

Oğuz, M. Öcal (2013b). "Türkiye'de Folklorun İlk Makaleleri", *Millî Folklor*, S. 99, 5-14.

Ong, Walter (1995). *Sözlü ve Yazılı Kültür - Sözün Teknolojileşmesi*, (Çev.: Sema Postacıoğlu Banon), İstanbul: Metis Yayınları.

Örnek, Sedat Veyis (2000). *Türk Halkbilimi*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Özdemir, Nebi (2005). *Cumhuriyet Dönemi Türk Eğlence Kültürü*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Öztürkmen, Arzu (1998). *Türkiye'de Folklor ve Milliyetçilik*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Sakaoğlu, Saim (1985). "Divânü Lûgati't-Türk'ün Halk Edebiyatı Açısından Taşıdığı Değer", *Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi*, 13, Fasikül 1, 301-309.

Sakaoğlu, Saim (1987). "Halk Edebiyatı Kavramı Üzerine", *II. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri 7-9 Mayıs 1985*, 287-294, Eskişehir: Yunus Emre Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yayınları.

Sernikli, Güner (1975). "Folklor Sözcüğünün İsim Babası William John Thoms ve Atheneaum'daki Makalesi", *Türk Folklor Araştırmaları Yıllığı 1975*, Ankara 1976, 117-121.

Tan, Nail (1997). *Folklor (Halkbilimi) Genel Bilgiler*, 4. Baskı, İstanbul.

Ülkütaşır, M. Şakir (1972). *Cumhuriyetle Birlikte Türkiye'de Folklor ve Etnografya Çalışmaları*, Ankara: Başbakanlık Basımevi.

Yıldırım, Dursun (1998). *Türk Bitiği*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Yolcu, Mehmet Ali ve Aça, Mehmet (2017). "Folklorda Örtük ve Bozuk İşlev", *Folklor/Edebiyat*, S. 90, 47-58.

Önerilen Kaynaklar

Alangu, Tahir (1983). *Türkiye Folkloru El Kitabı*, İstanbul: Adam Yayınları.

Düzgün, Dilâver (2009). "Âşıklık Geleneğinin Değişim ve Dönüşüm Sürecinde Barış Manço Olgusu", *Millî Folklor*, S. 84, 42-50.

Kaya, Muharrem (2002). "Divânü Lûgati't-Türk'ün Halkbilimi Açısından Önemi", *Folklor/Edebiyat*, 8 (31), 39-49.

Sernikli, Güner (1975). "Türkiye'de Halkbilimi Üzerine İlk Düşünceler", *Türk Folkloru Araştırmaları Yıllığı Belleten 1974*, 143-160, Ankara: Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları.

Şahin, Halil İbrahim (2013). "Ziya Gökalp'in "Halk" ve "Halkbilimi" Terimlerine Bakış Açısında Geleneğin Yeri", *Millî Folklor*, S. 99, 91-100.

Tan, Nail (2013). "Türkiye'de Halk Bilimi Çalışmalarının 100. Yılını Kutlarken", *Folklor/Edebiyat*, 19 (75), 237-243.

Üstel, Füsun (2004). *İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları (1912-1931)*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Yıldırım, Dursun (1999). "Dede Korkut'tan Ozan Barış'a Dönüşüm", *Türk Dili*, S. 565-570, 505-530.

Yıldırım, Dursun (2000). "Türk Sözel Kültüründe Süreklilik -Osmanlı Hanedanlığı Döneminden Cumhuriyete-", *Türkbilig Türkoloji Araştırmaları*, S. 1, 32-45.

Ziya Gökalp (2001). *Türkçülüğün Esasları*, İstanbul: Kum Saati Yayınları.

Yararlanılan Kaynaklar

Açа, Mustafa (2003). *Oğuznamecilik Geleneği ve Andalıp Oğuznâmesi,* İstanbul: IQ Kültür-Sanat Yayıncılık.

Ahmet Talat (1933). *Dasitan-ı Ahmet Harami,* Çankırı.

Ahmet Vefik Paşa (2005). *Atalar Sözü Müntehabât-ı Durûb-ı Emsâl*, (Çev.: Recep Duymaz), İstanbul: Gökkube Yayınları.

Ağca, Ferruh (2016). *Uygur Harfli Oğuz Kağan Destanı (Metin-Aktarma-Notlar-Dizin-Tıpkıbasım)*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

Akalın, Şükrü Halûk (1987). *Saltuk-Nâme,* 2 C., Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Akaydın, Hâlis (1974). *Ahmed Harami Destanı,* İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser.

Aksoy, Ömer Asım (1988). "Atasözleri, Deyimler", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten-1962,* 2. Baskı, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Alaaddin Ata Melik Cüveyni (1988). *Tarih-i Cihan-güşa,* (Çev.: Mürsel Öztürk), 3 C., Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Alangu, Tahir (1961). *Billûr Köşk Masalları*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Alangu, Tahir (1990). *Billur Köşk,* İstanbul: Afa Yayıncılık.

Alptekin, Ali Berat (1987). "Fırat Havzası ve Doğu Anadolu'da Yazılmış Cönkler", *Fırat Havzası Yazama Eserler Sempozyumu,* Elazığ.

And, Metin (2003). "Meddah, Meddahlık, Meddahlar", *Meddah Kitabı*, (hzl.: Ünver Oral), İstanbul: Kitabevi.

Arat, Reşit Rahmeti (1987). *Makaleler,* 1. C., Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

Arat, Reşit Rahmeti (1991a). *Kutadgu Bilig-I. Metin,* 3. Baskı, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Arat, Reşit Rahmeti (1991b). *Eski Türk Şiiri,* 2. Baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Argunşah, Mustafa ve Galip Güner (2015). *Codex Cumanicus*, İstanbul: Kesit Yayınları.

Arslan, Mehmet ve Paçacıoğlu, Burhan (1996). *Letâ'if-i Hoca Nasreddin,* Sivas.

Aslanoğlu, İbrahim (1976). "Geçen Yüzyılda Folklorumuza Işık Tutan Kaynaklar", *I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri I.c. Genel Konular,* Ankara.

Aşkun, Vehbi Cem (1975). "Yazma, Cönk ve Sığırdili", *Sivas Folkloru,* 3 (33).

Ata, Aysu (1997). *Nasırü'd-Din bin Burhanü'd-din Rabguzi, Kısasü'l-Enbiyâ (Peygamberler Kıssası)-1, Giriş-Metin-Tıpkıbasım*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Ataç, Nurullah (Çev.) (1974). *Aisopos Masallar,* İstanbul: Hürriyet Yayınları.

Ataç, Nurullah (Çev.) (2010). *Aisopos Masalları,* İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Atasever, Muhammet (2012). *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi'nde Menkıbeler (Anadolu Sahası)*, Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tez.

Ateş, Ahmet (1954). "Türk Halk Hikâyelerinde İbni Sina", *Türkiyat Mecmuası,* C. 11.

Atsız, H. Nihal (1992). *Âşık Paşaoğlu Tarihi,* İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Azmun, Yusuf (2019). *Dede Korkut'un Üçüncü Elyazması Yeni Soylamalar ve Boylar (Hikâyeler) İle Türkmen Sahra Nüshası Giriş-Metin-Çeviri-Sözlük-Tıpkıbasım*, İstanbul: Kutlu Yayınevi.

Banarlı, Nihad Sami (1971). *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi,* C.1, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.

Bang, W. ve G. R. Rahmeti (1936). *Oğuz Kağan Destanı,* İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını.

Beydeba (1985). *Kelile ve Dimne*, (Çev.: Ömer Rıza Doğrul), Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Beydeba (1998). *Kelile ve Dimne*, (hzl.: Sadık Yalsız Uçanlar), İstanbul: Timaş Yayınları.

Birkiye, Atillla ve Alim Şerif Onaran (Çev.) (1992). *Binbir Gece Masalları,* 16 C., İstanbul: Afa Yayınları.

Boratav, Pertev N. (1942). *Halk Edebiyatı Dersleri,* Ankara: Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Enstitüsü Neşriyatı.

Boratav, Pertev N. (2006). *Nasreddin Hoca,* İstanbul: Kırmızı Yayınları.

Büyükokutan Töret, Aslı (2016). *Hz. Ali Cenknâmelerinden Kan Kalesi Kitabı*, Konya: Kömen Yayınları.

Caferoğlu, Ahmet (1930). "Orhun Abidelerinde Atalar Sözü", *Halk Bilgisi Haberleri,* 1 (3).

Cunbur, Müjgân (1974). "Folklor Araştırmalarında Cönklerin Yeri", *I. Uluslararası Türk Folklor Semineri Bildirileri,* Ankara.

Çağdaş, Kemal (1962). *Pançatantra Masalları,* Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Çetin, İsmet (1997). *Türk Edebiyatında Hz. Alî Cenknâmeleri,* Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Çokona, İo (Çev.) (2013). *Aisopos Masallar*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Demir, Necati (2006). *Dânişmend Gazi Destanı,* İstanbul: Hece Yayınları.

Demir, Necati (2016). *Ulu Han Ata Bitigi Türklerin En Eski Destanı*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Demir, Necati ve Erdem, Mehmet Dursun (2007). *Saltık-Nâme*, 3 C., Ankara: Destan Yayınları.

Demir, Necati ve Mehmet Dursun Erdem, *Hazret-i Ali Cenkleri*, 1. C., Ankara: Destan Yayınları, 2007.

Demir, Necati ve Erdem, Mehmet Dursun (2016a). *Battal-Nâme (Eski Türkiye Türkçesi)*, Ankara: Hece Yayınları.

Demir, Necati ve Erdem, Mehmet Dursun (2016b). *Battal-Nâme (Türkiye Türkçesi)*, Ankara: Hece Yayınları.

Divânü Lûgat-it Türk Tercümesi (Çev.: Besim Atalay) (1985). 4 C., Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Duman, Mustafa (1990). "Taşbaskısı Nasreddin Hoca Kitaplan", *Tarih ve Toplum,* S. 73.

Duman, Mustafa (1996). "Veled Çelebi'nin Letâif-i Hoca Nasreddin Adlı Eseri", *Nasreddin Hoca'ya Armağan,* (hzl.: M. Sabri Koz), İstanbul: Oğlak Yayınları.

Dundes, Alan (1998). "Halk Kimdir", (Çev.: Metin Ekici), *Milli Folklor,* S. 37.

Durmuş, Oğuzhan (2018). "1655 Tarihli Küçük Bir Atasözü Derlemesi: Proverbia Quaedam Arabica, Persica, & Turcica'daki Türk Atasözleri", *Türk Dili*, S. 794.

Ebû Abdullah Muhammed İbn Battûta Tancî (2004). *İbn Battûta Seyahatnamesi*, (Çev.: A. Sait Aykut), 2 c., İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Ebulgazi Bahadır Han (1998). *Şecere-i Terâkime (Türkmenlerin Soy Kütüğü*), (hzl.: Zühal Kargı Ölmez), Ankara: Simurg Yayınları.

Ebulgazi Bahadır Han (t.y.). *Türklerin Soy Kütüğü (Şecere-i Terâkime),* (hzl.: Muharrem Ergin), (y. y. y.): Tercüman 1001 Temel Eser.

Ebu'l-Gazi Bahadır Han (2010). *Türk Şeceresi Türk'ün Soy Ağacı,* (hzl.: Yunus Yiğit), İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayıncılık.

Edib Ahmed b. Mahmud Yüknekî (1951). *Atabetü'l-Hakâyık*, (hzl.: Reşid Rahmeti Arat), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Elçin, Şükrü (1976). "Halk Edebiyatımızda Kaynaklar Meselesi ve XVI. Asır Ozanı Karacaoğlan", *Atsız Armağanı,* (hzl.: Erol Güngör vd.) İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Elçin, Şükrü (1981). *Halk Edebiyatına Giriş,* Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Elçin, Şükrü (1988a). "Cönkler ve Mecmualar Üzerine", *Halk Edebiyatı Araştırmaları,* C. 1, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Elçin, Şükrü (1988b). "Şâimameler ve Sun'i'nin Şâimamesi", *Halk Edebiyatı Araştırmaları,* C. 1, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Elçin, Şükrü (1988c). "Âşık Ömer'in Şâimamesi", *Halk Edebiyatı Araştırmaları,* C. 1, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Elçin, Şükrü (1988ç). "Bir 'Emsal' Kitabı", *Halk Edebiyatı Araştırmaları,* C. 2, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Elçin, Şükrü (1988d). "British Museum'da Bulunan Yazma Bir Türk Atalar Sözü Mecmuası", *Halk Edebiyatı Araştırmaları,* C. 2, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Elçin, Şükrü (1988e). "Oxford'da Bir Mecmua (Atalar Sözü)", *Halk Edebiyatı Araştırmaları,* C. 2, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Eraslan, Kemal (1973-1975-1976). "Manzum Oğuznâme", *Türkiyat Memcuması,* XVIII.

Ercilasun, Ahmet Bican (1986). "Oğuz Kağan Destanı Üzerine Bazı Düşünceler", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1986,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Erden, Cihan (2015). *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi'nde Türk Hamamları*, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Ergin, Muharrem (1996). *Orhun Abideleri,* 20. Baskı, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

Ergin, Muharrem (1997). *Dede Korkut Kitabı I (Giriş-Metin-Faksimile),* 4. Baskı, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Ergin, Muharrem (hzl.) (1988). *Oğuz Kağan Destanı (Tercüme, Metin, Sözlük),* 2. Baskı, İstanbul: Hülbe Basım ve Yayın.

Ergun, Pervin (2004). *Türk Kültüründe Ağaç Kültü,* Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Genç, İlhan, Atabey Kılı ve Soyak, İ. Hakkı (2014). *Dede Korkut Kitabı Han'ım Hey*, 2 C., Ankara: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği.

Giridi Ali Aziz Efendi (hzl.: Hüseyin Alacatlı) (1999). *Muhayyelat-ı Aziz Efendi,* Ankara: Akçağ Yayınevi.

Goldstein, Kenneth S. (1983). *Sahada Derleme Metotları*, (Çev.: Ahmet E. Uysal), Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları.

Gökyay, Orhan Şaik (1973). *Dedem Korkudun Kitabı,* İstanbul: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür Yayınları.

Gökyay, Orhan Şaik (1976). "Beklenmedik Kaynaklarda Folklor", *I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri I. C., Genel Konular,* Ankara.

Gökyay, Orhan Şaik (1984). "Cönkler Üzerine", *Folklor ve Etnografya Araştırmaları 1984,* Ankara.

Görkem, İsmail (2001). *Türk Edebiyatında Ağıtlar Çukurova Ağıtları Metin-İnceleme,* Ankara: Akçağ Yaynevi.

Gözaydın, Nevzat (2004). "Dil ve Halk Bilimi Derlemeleri Üzerine", *Türk Dili*, 626.

Gürtunca, M. Faruk (1976). *Seyyid Battal Gazi - Bizansı Yerinden Oynatan Kahraman-*, İstanbul: Sağlam Kitabevi.

Güvahî (1983). *Pend-nâme,* (hzl.: Mehmet Hengirmen), Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Güzel, Abdurrahman (1999). *Dinî-Tasavvujî Türk Edebiyatı,* Ankara: Akçağ Yayınevi.

İnan, Abdülkadir (1986). *Tarihte ve Bugün Şamanizm,* 3. Baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

İnan, Abdülkadir (1987). *Makaleler ve İncelemeler,* Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

İsen, Mustafa (1999), *Şair Tezkireleri,* Ankara: Grafiker Yayınları.

Kaçalin, Mustafa S. (2006a). *Oğuzların Diliyle Dedem Korkudun Kitabı,* İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Kaçalin, Mustafa S. (2006b). *Dedem Korkut'un Kazan Bey Oğuz-nâmesi,* İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Kaçalin, Mustafa (2017). *Oğuzların Diliyle Dedem Korkudun Kitabı*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Kamalov, İlyas (hzl.) (2009). *Ötemiş Hacı, Çengiz-Nâme*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Kaya, Doğan (1990). *Şâimameler,* Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerim Araştırma ve Geliştirme Müdürlüğü Yayınları.

Kaya, Muharrem (2002). "Divânü Lûgati't-Türk'ün Halkbilimi Açısından Önemi", *folklor/edebiyat*, VIII (XXXI).

Kırıkçı, Recep (hzl.) (2004). *Binbir Gündüz Masalları,* 2 C., İstanbul: Nehir Yayınları.

Kottak, Conrad Phillip (2008). *Antropoloji İnsan Çeşitliliğine Bir Bakış*, (Çev.: Serpil N. Altunkek vd.), Ankara: Ütopya Yayınları.

Köksal, Hasan (1984). *Battalrıamelerde Tip ve Motif Yapısı,* Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Köksal, Hasan (2003). *Battal Gazi Destanı,* Ankara: Akçağ Yayınevi.

Köktürk, Hakan (2006). *Evliya Çelebi Seyahatnamesindeki Halkbilimi Unsurları,* Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Köprülü, M. Fuad (1981). *Türk Edebiyatı Tarihi,* 3. Baskı, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Kut, Günay (1992). "Nasreddin Hoca Hikâyeleri Yazmalarının Kolları Üzerine Bir Deneme", *IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri, II. C., Halk Edebiyatı,* Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları.

Kutlu, Şemsettin (t.y.). *Tûtî-nâme,* İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser.

Lami'î-zâde Abdullah Çelebi (hzl.: Yaşar Çalışkan) (1994). *Latifeler*, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Lâmi'î Çelebi (hzl.: Yaşar Çalışkan) (2015). *Latîfeler Kitabı Letaif-i Lâmi'î,* İstanbul: Büyüyenay Yayınları.

Mattei, Jean-Louis (2004). *Ali Cenknâmeleri*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Mesudî (2004). *Murûc ez-Zeheb (Altın Bozkırlar),* (Çev.: Ahsen Batur), İstanbul: Selenge Yayınları.

Mustafa Hami Paşa ve Ali Raşit Bey (2015). *Binbir Gündüz Masalları*, İstanbul: Aden Yayınevi.

Nutku, Özdemir (1997). *Meddahlık ve Meddah Hikâyeleri,* Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Ocak, Ahmet Yaşar (1983). *Bektaşî Menâkıbnâmelerinde İslam Öncesi İnanç Motifleri,* İstanbul: Enderun Kitabevi.

Ocak, Ahmet Yaşar (1984). *Türk Halk İnançlarında ve Edebiyatında Evliyâ Menkabeleri,* Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları.

Ocak, Ahmet Yaşar (1989). *Türk Folklorunda Kesik Baş (Tarih-Folklor ilişkisinden Bir Kesit),* Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

Ocak, Ahmet Yaşar (2002). *Sarı Saltık Popüler İslam'ın Balkanlar'daki Destani Öncüsü,* Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Oğuz, M. Öcal ve Özay, Yeliz (hzl.) (2012). *Evliya Çelebi'nin Sözlü Kaynakları*, Ankara: UNESCO Türkiye Millî Komisyonu

Onaran, Âlim Şerif (Çev.) (2001). *Binbir Gece Masalları,* 8 C., İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Onay, Talat (1946). *Dastan-ı Ahmet Harami,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Ögel, Bahaeddin (1993). *Türk Mitolojisi,* C. 1, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Öner, Mustafa (1998). *Bugünkü Kıpçak Türkçesi,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Örnek, Sedat Veyis (1995). *Türk Halk Bilimi*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Özçelik, Mustafa (hzl.) (2006). *Tutiname, Papağanın Anlattığı Hikâyeler,* İstanbul: Nehir Yayınları.

Özçelik, Mustafa (2009). *Seyyid Battal Gazi*, Ankara: Eskişehir Valiliği.

Özçelik, Sadettin (2005). *Dede Korkut Araştırmalar, Notlar / Dizin / Metin*, Ankara: Gazi Kitabevi.

Özçelik, Sadettin (2016). *Dede Korkut Dresden Nüshası Giriş, Notlar, Metin, Dizin*, 2 C., Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Parmaksızoğlu, İsmet (1989). *İbn Batuta Seyahatnamesi'nden Seçmeler,* İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Rubruk, Wilhelm Von (2001). *Moğolların Büyük Hanına Seyahat 1253-1255,* (Çev.: Engin Ayan), İstanbul: Ayışığı Kitapları.

Sakaoğlu, Saim (1983). "Bilmece Terimi Üzerine Notlar", *Türk Kültürü Araştırmaları,* XVII-XXI/l-2 1979-1983, Ankara.

Sakaoğlu, Saim (1985a). "Divânü Lügat-it Türk'ün Halk Edebiyatı Açısından Taşıdığı Değer", *Araştırma Dergisi* (Erzurum), 13 (1).

Sakaoğlu, Saim (1985b). "Derleme İle İlgili İlk Anketler, İlk Geziler ve Derleme Bibliyografyası", *Türk Folkloru Araştırmaları 1985/1,* Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları.

Sakaoğlu, Saim (1987). "Cönklerin Kültür Tarihimizdeki Yeri", *Fırat Havzası Yazama Eserler Sempozyumu,* Elazığ.

Sakaoğlu, Saim (1989). "Evliya Çelebi'nin Naklettiği Efsanelerin Türk Efsaneleri İçindeki Yeri", *Türklük Araştırmaları Dergisi,* 4.

Sakaoğlu, Saim (1998). *Dede Korkut Kitabı*, 2 C., Konya: Selçuk Üniversitesi Yaşatma ve Geliştirme Vakfı Yayınları.

Sakaoğlu, Saim (1999). "Dîvânü Lûgati't-Türk'teki Atasözlerinin Anadolu'daki İzleri", *Dî- vânü Lûgati't-Türk Bilgi Şöleni Bildirileri, 7-8 Mayıs 1999,* Ankara: Türk Dili Kurumu Yayınları.

Sakaoğlu, Saim (2001). *Türk Ad Bilimi I Giriş,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Sakaoğlu, Saim (2002). *Gümüşhane ve Bayburt Masalları,* Ankara: Akçağ Yaynevi.

Sakaoğlu, Saim ve Alptekin, Ali Berat (2009). *Nasreddin Hoca,* Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Say, Yağmur (2009). *Türk İslam Tarihinde ve Geleneğinde Seyyid Battal Gazi ve Battalname*, Ankara: Eskişehir Valiliği.

Sernikli, Güner (1976). "Türkiye'de Halkbilimi Alan Çalışmalan Üzerine İlk Düşünce ve Uygulamalar*", Halkbilimi,* 20.

Seyidoğlu, Bilge ve Orhan Yavuz (1990). *Güçlükten Kolaylığa Kederden Sevince (Ferec Ba'de'ş-Şidde) Seçme Hikâyeler,* Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma Dairesi Yayınları.

Sezen, Lütfi (1996). *Halk Bilimi ve Derleme Metotları,* Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.

Sinor, D. (1950). "Oğuz Kağan Destanı Üzerine Bazı Mülahazalar", (Çev.: Ahmet Ateş), *İÜ. Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi,* IV (1-2), İstanbul.

Şenocak, Ebru (2005), *İbn Sina Hikâyeleri Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma,* Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Doktora Tezi.

Şeşen, Ramazan (hzl.) (1975). *Onuncu Asırda Türkistan'da Bir İslam Seyyahı İbn Fazlan Seyahatnâmesi,* İstanbul: Bedir Yayınevi.

Şeşen, Ramazan (1993). "Camiu't-Tevarih", *İslam Ansiklopedisi*, C. 7, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Şeşen, Ramazan (2010). *İbn Fadlan Seyahatnamesi,* İstanbul: Yeditepe Yayınevi.

Şeşen, Ramazan (2010). *İslam Coğrafyacılarına Göre Türkler ve Türk Ülkeleri,* Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Şinasi (2003). *Durûb-ı Emsâl-i Osmaniye,* (hzl. Süreyya Beyzadeoğlu), İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Şişman, Bekir (2009). *Cengiznâme, Haza Kıssa-i Çingiz Han,* Samsun: Etüt Yayınları.

Tan, Nail (1974). *Evliya Çelebi Seyahatnamesi/Folklorik Dizin Denemesi,* Ankara.

Tan, Nail (1995). *Folklor (Halk Bilimi) Genel Bilgiler,* 3. Baskı, İstanbul.

Taşlıova, M. Mete (2006). "Elektronik Cönk Kavramı ve Türk Halkbilimi'nin Değeri Bilinmeyen Kaynakları", *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları*, S. 5.

Tekin, Talat (1989). *XI. Yüzyıl Türk Şiiri Dîvânu Lugâti't-Türk'teki Manzum Parçalar,* Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Tevfik, Süleyman (hzl.) (1997). *Tutiname,* İstanbul: Timaş Yayınları.

Tezcan, Semih (2001). *Dede Korkut Oğuznameleri Üzerine Notlar-İnceleme,* İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Tezcan, Semih ve Boeschoten, Hendrik (2001). *Dede Korkut Oğuznameleri,* İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Tietze A. (1966). *The Koman Riddles and Turkic Folklore,* San Fransisco-Los Angeles: University of Califomia Press.

Togan, A. Z. (1939). *İbn Fadlan's Reisebericht,* Lpz.

Togan, A. Zeki Velidi (1982). *Oğuz Destanı Reşideddin Oğuznâmesi, Tercüme ve Tahlili, 2.* Baskı, İstanbul: Enderun Kitabevi.

Toprak, İsmail (2014). *Hazreti Ali Cenkleri*, İstanbul: Büyüyenay Yayınları.

Türkmen, Fikret (1999a). "Günümüz Halk Şiirinde Kullanılan Şekil ve Türlerin Dîvânü Lûgati't-Türk'teki İlk Örnekleri", *Dîvânü Lûgati't-Türk Bilgi Şöleni Bildirileri, 7-8 Mayıs 1999,* Ankara; Türk Dili Kurumu Yayınları.

Türkmen, Fikret (1999b). *Nasreddin Hoca Latifelerinin Şerhi (Burhaniye Tercümesi) Transkripsiyon, İnceleme, Metin,* İzmir: Akademi Kitabevi.

Uysal, Zenep (2006). *Masaldan Çağdaş Anlatıya: Muhayyelat-ı Aziz Efendi,* İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

Uzun, Mustafa (2003). "Mecmua", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 28, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Ülkütaşır, M. Şakir (1967). "Halk Edebiyatı Araştırmalannda Cönklerin Yeri", *Türk Kültürü*, 60.

Uraz, Murat (1977). "Cönkler ve Sefineler", *Türk Folklor Araştırmaları,* 17 (337).

Von Sydow, C. Wilhelm (2005). "Coğrafya ve Masal Ekotip leri", (Çev.: Tuğçe Işıkhan), *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar-2,* (hzl.: M. Öcal Oğuz ve Selcan Gülçayır) Ankara: Geleneksel Yayıncılık.

Yavuz, Kemal ve Saraç, M. A. Yekta (hzl.) (2007). *Aşık Paşazade / Osmanoğullarının Tarihi / Tevârîh-i Al-i Osmân,* İstanbul: Gökkubbe Yayınları.

Yıldırım, Dursun (1994). "Türkiye'de Folklor Araştırmalarının Gelişme Devreleri", *Millî Folklor,* 3 (21).

Yıldırım, Dursun (2013). *Elyazması Bir Kitap Türü: Cönk/Cöng Kayıp Saraybosna Cöngü Bağlamında*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

Yıldırım, Ali ve Şimşek, Hasan (2013), *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 9. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yurdatap, Selami Münir (2007). *Binbir Gece Masalları*, Ankara: Elips Kitap.

Yurdatap, Selami Münir (2008). *Billur Köşk Masalları,* Ankara: Elips Kitap.

Önerilen Kaynaklar

Açа, Mustafa (ed.) (2017). *Halk Bilimi El Kitabı*, İstanbul: Motif Vakfı Yayınları.

Alangu, Tahir (1983). *Türkiye Folkloru El Kitabı*, İstanbul: Adam Yayıncılık.

Çobanoğlu, Özkul (2005). *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*, 3. Baskı, Ankara: Akçağ Yayınevi.

Duverger, M. (2002). *Sosyal Bilimlere Giriş*, (Çev.: Ünsal Oskay), 6. Baskı, Ankara: Bilgi Yayınevi.

Ekici, Metin (2004). *Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri*, 3. Baskı, Ankara: Geleneksel Yayınları.

Yararlanılan Kaynaklar

Açа, Mehmet (2009). "Türk Halk Edebiyatında Tür ve Şekil Bilgisi", *Başlangıçtan Günümüze Türk Edebiyatında Tür ve Şekil Bilgisi*, 447-526, İstanbul: Kriter Yayınları.

Açа, Mehmet ve diğerleri. (2013). "Anonim Halk Edebiyatı", *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, (Ed.: M. Öcal Oğuz), 133-238, Ankara: Grafiker Yayınları.

Açа, Mustafa (2013). *Oğuznâmecilik Geleneği ve Andalıp Oğuznâmesi*, 3. Baskı, Konya: Kömen Yayınları.

Akalın, L. Sami (1990). *Türk Dilek Sözlerinden Alkışlar Kargışlar*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Aksoy, Ömer Asım (1988). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü I-II*, İstanbul: İnkılap Kitabevi Yayınları.

Alptekin, Ali Berat (2010). *Hayvan Masalları*, Ankara: Akçağ Yayınları.

And, Metin (1985). *Geleneksel Türk Tiyatrosu-Köylü ve Halk Tiyatrosu Gelenekleri*, İstanbul: İnkılap Kitabevi Yayınları.

Artun, Erman (2014). *Ansiklopedik Halkbilimi/Halk Edebiyatı Sözlüğü*, Adana: Karahan Kitabevi.

Atalay, Besim (1986). *Divanü Lûgat-it Türk Dizini*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Baba, Mustafa Okan (2007). *Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Heyamola Yayınları.

Baki, Yasemin ve Karakuş, Neslihan (2014). "Fıkra Türünün Eğitimdeki Yeri Ve Türkçe Ders Kitaplarındaki Kullanılabilirliği", *Tarih Okulu Dergisi*, S. 17, 785-812.

Bang, W. ve Rahmeti [Arat], G. R. (1936). *Oğuz Kağan Destanı*, İstanbul: Burhaneddin Basımevi.

Bascom, William (2003). "Folklorun Biçimleri: Nesir Anlatılar", (Çev.: Nur Aktaş ve diğerleri), *Millî Folklor*, S. 59, 80-81.

Boratav, Pertev Naili (1988). *Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği*, İstanbul: Adam Yayınları.

Boratav, Pertev Naili (1995). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Boyraz, Şeref (2012). "Anonim Halk Edebiyatı Araştırmalarının Tanım Ve Tasnif Sorunları Bağlamında 'Söylemelik Ve Konuşmalık Türler'le İlgili Çalışmaların Durumu", *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 36 (1), 31-55.

Camaletdin, Lenar (1994). *Tatar Halık Ekiyetleri Tılsımlı Ekiyetler*, Kazan.

Connerton, Paul (1999). *Toplumlar Nasıl Anımsar?*, (Çev.: Alaeddin Şenel), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Çobanoğlu, Özkul (2000). *Âşık Tarzı Kültür Geleneği ve Destan Türü*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Çobanoğlu, Özkul (2003). *Türk Dünyası Epik Destan Geleneği*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Çobanoğlu, Özkul (2009). *Halk Edebiyatına Giriş*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Çobanoğlu, Özkul (2015). *Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Çobanoğlu, Özkul ve Çobanoğlu, Sacide (2015). "Türk Halk Kültüründe Konuşmalık Türler Bağlamında Sözel Nasihatler, Dua ve Beddualar", *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 4 (7), 1-32.

Çobanoğlu, Sacide (2010). "Türk Halk Edebiyatında Konuşmalık Türlerde Bir Anlatım Tutumu Olarak Nasihatlerin Sosyal Değerlerle Tematik İlişkisi Üzerine", *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 3 (6), 81-96.

Dégh, Linda - Vázsonyi, Andrew (2015). "Memorat ve Ön-Memorat", (Çev.: Ahmet Barış Ekiz), *Millî Folklor*, S. 105, 131-146.

Dönmez Fedakar, Pınar (2006). "Köyden Kente Kültürel Değişim Sürecinde Efsaneler ve Şehir Efsaneleri", Mitten Meddaha Türk Halk Anlatıları Uluslararası Sempozyum Bildirileri, (hzl.: M. Öcal Oğuz ve Tuba Saltık Özkan), 174-182, Ankara: Gazi Üniversitesi THBMER Yayını.

Duymaz, Ali (1996). *Nevruz Bey Hikâyesi (İnceleme-Metinler)*, Aydın: Millî Folklor Yayınları.

Elçin, Şükrü (1993). *Halk Edebiyatına Giriş*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Elçin, Şükrü (1997). "Türk Dilinde Destan Kelimesi ve Mefhumu", *Halk Edebiyatı Araştırmaları*, 1. C., 33-41, Ankara: Akçağ Yayınları.

Eliade, Mircea (1999). *Şamanizm İlkel Esrime Törenleri*, (Çev.: İsmet Birkan), Ankara: İmge Kitabevi.

Ergun, Metin (1997). *Türk Dünyası Efsanelerinde Değişme Motifi*, 2 C., Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Goody, Jack (2013). *Yazılı ve Sözel Arasındaki Etkileşim*, (Çev.: Osman Bulut), İstanbul: Pinhan Yayıncılık.

Goody, Jack (2017). *Mit, Ritüel ve Söz*, (Türkçesi: Damla Sezgi), İstanbul: Küre Yayınları.

Gündüz, Osman (2009). "Geleneksel Anlatma Formlarından Çağdaş Romana", *Turkish Studies*, 4/1, 763-797.

Gürsoy Naskali, Emine (1995). "Destanın Tarifi", *TDAY/Belleten 1992*, 2-8

Honko, Lauri (2003). "Miti Tanımlama Problemi", (Çev.: Nezir Temür), *Millî Folklor*, S. 59, 96-103.

Hooke, Samuel Henry (2002). *Orta Doğu Mitolojisi Mezopotamya-Mısır-Filistin-Hitit-Musevi-Hıristiyan Mitosları*, (Çev.: Alaeddin Şenel), Ankara: İmge Kitabevi.

Horzum, Işıl (2011). "Reklamlarda İşlenen Modern Mitler ve Yeşil Mitin Göstergebilimsel İncelemesi", *e-Journal of New World Sciences Academy*, 6 (1), 29-41.

Kaplan, Mehmet (1979). *Oğuz Kağan Destanı*. İstanbul: Dergah Yayınları.

Kasımoğlu, Seval (2018). "Elektronik Kültür Ortamında Bedduaların Dönüşümü". *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 11 (24), 47-58.

Kaya, Doğan ve Koz, M. Sabri (2000). *Halk Hikâyeleri-I*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Kaya, Muharrem (2004). *Türk Romanında Destan Etkisi*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Korkmaz, Ramazan (2007). "Romanda Mekânın Poetiği", *Edebiyat ve Dil Yazıları - Mustafa İsen'e Armağan*, (Ed.: Ayşenur Külahlıoğlu İslam-Süer Eker), 399-415, Ankara: Grafiker Yayınları.

Köprülü, M. Fuad (1981). *Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Ötüken Yayınları.

Köprülü, M. Fuad (1999). "Türklerde Halk Hikâyeciliğe Ait Bazı Maddeler: Meddahlar". *Edebiyat Araştırmaları*, 361-412, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Kudret, Cevdet (2007). *Orta Oyunu*, 2. C., İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Küçük Abonoz (2014). *Giresun Çepnileri: Tarih-Halk Edebiyatı-Halkbilimi*, Ankara: Gece Kitaplığı Yayınları.

Malinowski, Bronislaw (1998). *İlkel Toplum*, (Çev.: Hüseyin Portakal), Ankara: Öteki Yayınları.

Morreall, John (2003). "Gülmede Yeni Bir Teori", (Çev.: Metin Ekici), *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar*, (hzl.: M. Öcal Oğuz ve diğerleri), 407-436, Ankara: Millî Folklor Yayınları.

Nutku, Özdemir (1987). "Âşık ve Meddah Hikâyeleri", *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, III. Cilt, Halk Müziği, Oyun, Tiyatro, Eğlence*, 183-193, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Nutku, Özdemir (1997). *Meddahlık ve Meddah Hikâyeleri*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

Oğuz, M. Öcal (1998). "Destandan Hikâyeye, Bozkır Medeniyetinden Yerleşik Medeniyete Geçiş Açısından Manas", *Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı*, 133-137, Ankara.

Oğuz, M. Öcal (2004). "Destan Tanımı ve Eski Türk Destanları", *Millî Folklor*, S. 62, 5-7.

Oral, Ünver (2014). *Dünden Bugüne Karagöz Oyunları*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Oy, Aydın (1972). *Tarih Boyunca Türk Atasözleri*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Öğüt Eker, Gülin (2004). "Gelenek Haline Gelen Modernite Bağlamında Mit ve Medya", *Mitten Meddaha Türk Halk Anlatıları Uluslararası Sempozyum Bildirileri*, (hzl.: M. Öcal Oğuz ve Tuba Saltık Özkan), s. 131-140, Ankara: Gazi Üniversitesi THBMER Yayınları.

Pala, İskender (2009). *İki Dirhem Bir Çekirdek*. İstanbul: Kapı Yayınları.

Puhov, İnnokentiy Vasilyeviç (2015). *Yakut Kahramanlık Destanı Olonho Genel Tipler*, (Çev.: Metin Ergun), Konya: Kömen Yayınları.

Radloff, W. (1956). *Sibirya'dan II*, (Çev.: Ahmet Temir), Ankara: Maarif Basımevi.

Sakaoğlu, Saim (1976). *101 Anadolu Efsanesi*, İstanbul: Damla Yayınevi.

Sakaoğlu, Saim (1980). *Anadolu Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tip Kataloğu*, Ankara: Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları.

Sakaoğlu, Saim (2002). *Gümüşhane ve Bayburt Masalları*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Sakaoğlu, Saim (2003). *Türk Gölge Oyunu Karagöz*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Sakaoğlu, Saim (2005). *Nasreddin Hoca Fıkralarından Seçmeler*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Sakaoğlu, Saim (2007). *Masal Araştırmaları*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Sakaoğlu, Saim (2009). *Efsane Araştırmaları*, Konya: Kömen Yayınları.

Şahin, Halil İbrahim (2014). "Gelenek, Gülme ve Şaka", *Millî Folklor*, S. 101, 237-251.

Titon, Jeff Tod (2009). "Metin", (Çev.: Öykü Terzioğlu), *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 3*, (hzl.: M. Öcal Oğuz ve diğerleri), 260-277, Ankara: Geleneksel Yayıncılık.

Türkmen, Nihal (1991). *Orta Oyunu*, Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Yaldız, Hatice Tuba (2006). *Masalların Çocuk Eğitimi Açısından İncelenmesi (Sarayönü Örneği)*, Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Yardımcı, Mehmet (2013). *Türk Halk Edebiyatında Nesir ve Nazım Nesir Karışık Türler*, İzmir: Kanyılmaz Matbaacılık.

Yıldırım, Dursun (1992). "Fıkra". *Türk Dünyası El Kitabı*, C. 3, 332-340, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

Yılar, Ömer (2005). "Mit-Efsane ve Eğitim", *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, S. 11, 383-392.

Yıldırım, Dursun (1998). "Türk Kahramanlık Destanları", *Türk Bitiği*, 149-157, Ankara: Akçağ Yayınları.

Yıldırım, Dursun (1999). *Türk Edebiyatında Bektaşi Fıkraları*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Önerilen Kaynaklar

Aça, Mehmet (2001). "Türk Destancılık Geleneğine Bütüncül Yaklaşabilme ve Alp Kavramı Üzerine Bazı Yeni Yaklaşım Denemeleri", *Millî Folklor*, S. 48, 5-17.

Dino, Güzin (1978). *Türk Romanının Doğuşu,* İstanbul: Cem Yayınları.

Özön, Mustafa Nihat (2017). *Türkçede Roman*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Çiğdem Kara (2003). *Çağdaş Halk Anlatıları ve Söylentileri-Günümüzün Zihinsel Haritaları ve Bunların Anlamları Üzerine Halkbilimsel Bir Araştırma*, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halkbilimi Anabilim Dalı Doktora Tezi.

Kaplan, Mehmet (1991). *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar-3 Tip Tahlilleri*, İstanbul: Dergah Yayınları.

Morreal, John (1997). *Gülmeyi Ciddiye Almak*, (Türkçesi: Kubilay Arsevener ve Şenay Soyer), İstanbul: İris Yayınları.

Yücel Çetin, Ayşe (2016). *Türk Halk Hikâyelerinde Anlatıcı Tipolojisi*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Fulford, Robert (2015). *Anlatının Gücü - Kitle Kültürü Çağında Hikâyecilik*, (Türkçesi: Ezgi Kardelen), İstanbul: Kolektif Yayınları.

5. Ünite
HALK ŞİİRİNDE BİÇİM VE TÜR

Abonoz Küçük

Ünite Kazanımları

Bu üniteyi tamamladıktan sonra

1. Halk şiirinde nazım birimi, ölçü ve durak anlayışı hakkında fikir sahibi olabilecek,
2. Halk şiirinin kafiye ve redif anlayışını öğrenebilecek,
3. Halk şiirinde biçim ve tür meselesi hakkında bilgi sahibi olabilecek,
4. Halk şiirinin İslamiyet öncesi dönemde ortaya çıkan biçim ve türlerini öğrenecek,
5. Anonim, âşık ve tekke şiirine özgü biçim ve türler hakkında ayrıntılı bilgi sahibi olacaksınız.

Anahtar Kavramlar

1. Anonim Halk Şiiri
2. Âşık Şiiri
3. Tekke Şiiri
4. Biçim
5. Tür

Yararlanılan Kaynaklar

Alptekin, Ali Berat (2003). *Gönül Kervanı Âşık Kul Nuri,* Ankara: Lazer Ofset.

Alptekin, Ali Berat ve Sakaoğlu, Saim (2006). *Türk Saz Şiiri Antolojisi 14-21. Yüzyıllar*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Altınok, Baki Yaşa (2013). *Sıdki Baba Divanı*, Ankara: Sistem Ofset Yayıncılık.

Artun, Erman (2001). *Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Artun, Erman (2002). *Dini-Tasavvufî Halk Edebiyatı*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Başgöz, İlhan ve Tietze, Andreas. (1999). *Türk Halkının Bilmeceleri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Bekki, Salahaddin (2008). "Anadolu Sahası Halk Şiirinde Kafiye: Tespit ve Öneriler", *Milli Folklor,* S.78, 55-67.

Boratav, Pertev Naili (1982). *Folklor ve Edebiyat-1*, İstanbul: Adam Yayınları.

Boratav, Pertev Naili (2014). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, Ankara: Bilgesu Yayıncılık.

Çelebioğlu, Amil (1995). *Türk Ninnileri Hazinesi*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Çıblak Coşkun, Nilgün (2013). "Türk Ninnilerine İşlevsel Yaklaşım", *Turkish Studies*, 8 (4), 499-513.

Çobanoğlu, Özkul (2000). *Âşık Tarzı Kültür Geleneği ve Destan Türü*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Dilçin, Cem (2013). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Dizdaroğlu, Hikmet (1969). *Halk Şiirinde Türler*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Duymaz, Ali (2002). *İrfanı Arzulayan Sözler Tekerlemeler*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Elçin, Şükrü (1970). *Türk Bilmeceleri*, İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Elçin, Şükrü (1986). *Halk Edebiyatına Giriş*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Emeksiz, Abdulkadir (2003). *İstanbul Mânileri*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.

Eraslan, Kemal (1993). *Ahmed-i Yesevî Dîvân-ı Hikmet'ten Seçmeler*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Ergun, Metin (1997). "Koşuk ve Takmak Terimleri Üzerine", *V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Halk Edebiyatı Seksiyon Bildirileri-I*, Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları.

Görkem, İsmail (2001). *Türk Edebiyatında Ağıtlar Çukurova Ağıtları*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Gözaydın, Nevzat (1989). "Anonim Halk Şiiri Üzerine", *Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri)*, S. LVII (445-450), 1-104.

Güzel, Abdurrahman (2006). *Dini-Tasavvufi Türk Edebiyatı*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Karabaş, Seyfi (1981). *Bütüncül Türk Budunbilimine Doğru*, Ankara: ODTÜ Fen Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Kaşgarlı Mahmud (1985). *Divan ü Lügat-it Türk Tercümesi*, (Çev.: Besim Atalay), Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Kaya, Doğan (2003). *Âşık Edebiyatına Giriş*, Bişkek: Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları.

Kaya, Doğan (2004). *Anonim Halk Şiiri*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Kaya, Doğan (2007). *Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Kazmaz, Süleyman (1976). *Rize Halk Şairleri*, Ankara: Pars Matbaası.

Korkmaz, Ramazan (1989). "Genel Olarak 'İfade' Kavramı ve Bir Mani Çözümlemesi", *Milli Eğitim*, S. 90, 34-38.

Köprülü, M. Fuad (1999). *Edebiyat Araştırmaları*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Köprülü, M. Fuad (2009). *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Küçük, Abonoz (2014). *Giresun Çepnileri Tarih-Halk Edebiyatı-Halk Bilimi*, Ankara: Gece Kitaplığı Yayınları

Oğuz, M. Öcal (2001). *Halk Şiirinde Tür, Şekil ve Makam*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Onay, Ahmet Talat (1996a). *Türk Halk Şiirlerinin Şekil ve Nev'i*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Onay, Ahmet Talat (1996b). *Türk Şiirlerinin Vezni*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Önal, M. Naci (2000). "Dobruca Romanya Türklerinin Manileri ve Mani İncelemeleri", *4. Uluslararası Kıbrıs-Balkanlar-Avrasya Türk Edebiyatları Sempozyumu*, 09-14 Mayıs 2000, Struga/Makedonya.

Sakaoğlu, Saim (1983). "Bilmece Terimi Üzerine Notlar", *Türk Kültürü Araştırmaları*, XVII-XXI/ 1-2, 1979-1983, 226-243.

Sakaoğlu, Saim (1985). "Halk Edebiyatı Kavramı Üzerine", *Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, IV, 60-68.

Sakaoğlu, Saim (1999a). "Âşık Edebiyatında Yarım Kafiyeden Daha Zayıf Kafiye Var Mıdır?", *I. Balıkesir Kültür Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*. Balıkesir, 99-105.

Sakaoğlu, Saim (1999b). "Koşma Tasnifine Yeni Bir Yaklaşım", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5, 103-113.

Sakaoğlu, Saim (2002). "Varsağı mı, Sekizli Koşma mı?", *Uluslararası Türk Dünyası Halk Edebiyatı Kurultayı Bildirileri 26-28 Mayıs 2000*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 619-640.

Sakağlu, Saim (2016). *Bayburtlu Zihni*, Ankara : Akçağ Yayınları.

Şimşek, Esma (1993). *Kadirli ve Osmaniye Ağıtları*, Antakya: Kültür Ofset Basımevi.

Şimşek, Esma (2008) "Anonim Halk Şiiri İçerisinde Ninnilerin Yeri", *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, S. 8, 33-64.

Uğurlu, Emine (2012). *Türk Dünyasında Ninni*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Doktora Tezi.

Yakıcı, Ali (2013) *Halk Şiirinde Türkü*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Yardımcı, Mehmet (2002). *Başlangıcından Günümüze Halk Şiiri Âşık Şiiri Tekke Şiiri*, Ankara: Ürün Yayınları.

Yavuz, Cemalettin (2014). *Alevi Bektaşi Geleneğinde Düvazimamlar*, Ankara: Gece Kitaplığı.

Yolcu, Mehmet Ali (2011). *Balıkesir Yöresi Manileri*, Balıkesir: Balıkesir Belediyesi Kent Arşivi Yayınları.

Yolcu, Mehmet Ali (2012). "Manilerde Doldurma Dize Problemi ve Dizeler Arasındaki Anlamsal Bağı Sağlayan Unsurları Sınıflandırma Denemesi", *Turkish Studies*, S. 7/3, 2779-2793.

Önerilen Kaynaklar

Artun, Erman (2010). *Dinî-Tasavvufî Halk Edebiyatı Metin Tahlilleri*, İstanbul: Kitabevi.

Cebecioğlu, Ethem (2006). "Şatahât İbarelerinin Anlaşılmasına Doğru: Metodik Bir Deneme", *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, 17, 7-27.

Köprülü, Fuad (1976). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Kurnaz, Cemal-Tatçı, Mustafa (2001). *Türk Edebiyatında Şathiye*, Ankara: Akçağ Yayınları.

6. Ünite
ÂŞIK EDEBİYATI

Mehmet Ali Yolcu

Ünite Kazanımları

Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

1. Âşıklık geleneğinin kökenleri ve gelişimi hakkında fikir sahibi olabilecek,
2. Âşık edebiyatının önemli temsilcilerini ve eserlerini öğrenebilecek,
3. Âşık edebiyatının icra ortamlarını, üslup ve dilini anlayabilecek,
4. Tekke-tasavvuf edebiyatının tür ve biçim özelliklerini kavrayabilecek,
5. Âşık edebiyatının eğitimsel işlevlerini görmüş olacaksınız.

Anahtar Kavramlar

1. Ozan
2. Âşık
3. Âşıklık Geleneği
4. Âşık Edebiyatı İcra Ortamı
5. Âşık Şiirinin İşlevleri

Yararlanılan Kaynaklar

Arısoy, M. Sunullah (1985). *Türk Halk Şiiri Antolojisi*, İstanbul: Bilgi Yayınevi.

Artun, Erman (2001). *Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı*, Ankara, Akçağ Yayınları.

Aslan, Ensar (2017). *Türk Halk Edebiyatı*, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Başgöz, İlhan (1968). *İzahlı Türk Halk Edebiyatı Antolojisi*, İstanbul: Ararat Yayınevi.

Boratav, P. Naili (1995). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, İstanbul: Gerçek yay.

Çıblak, Nilgün (2008). *Âşık Şiirinde Taşlamalar*, Ankara: Ürün Yayınları.

Çobanoğlu, Özkul (2000). *Âşık Tarzı Kültür Geleneği ve Destan Türü*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Düzgün, Dilaver (2014). "Âşık Edebiyatı", *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, (ed.: M. Öcal Oğuz), Ankara: Grafiker Yayınları.

Elçin, Şükrü (1984). *Gevheri Divanı*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Günay, Umay (2008). *Türkiye'de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Güney, Eflatun Cem (1971). *Folklor ve Halk Edebiyatı*, İstanbul: MEB Yayınları.

Karadağ, Metin (1996). *Erzurumlu Emrah, Yaşamı Sanatı Şiirleri*, İstanbul: Ayyıldız Basım.

Köprülü, M. Fuad (1999). *Edebiyat Araştırmaları*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Köprülü, M. Fuad (2004). *Saz Şairleri*, Ankara: Akçağ yayınları.

Öztelli, Cahit (1984). *Köroğlu, Dadaloğlu, Kuloğlu*, İstanbul: Özgün Yayınları.

Sakaoğlu, Saim (1986). *Dadaloğlu*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Sakaoğlu, Saim (1988). *Bayburtlu Zihni*, İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Sakaoğlu, Saim (1989). "Türk Saz Şiiri", *Türk Dili, Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri),* 445-450, 106-250.

Yıldırım, Dursun (1999). "Dede Korkut'tan Ozan Barış'a Dönüşüm", *Türk Dili*, 570, 505-530.

Yardımcı, Mehmet (2002). *Başlangıcından Günümüze Halk Şiiri Âşık Şiiri Tekke Şiiri*, Ankara: Ürün Yayınları.

Önerilen Kaynaklar

Avcı, Ali Haydar (2016). *Osmanlı Gizli Tarihinde Pir Sultan Abdal ve Bütün Şiirleri*, Ankara: LA Kitap.

Erdener, Yıldıray (2019). *Kars'ta Çobanoğlu Kahvehanesi'nde Âşık Atışmaları*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Gölpınarlı, Abdülbaki (1969). *Pir Sultan Abdal Hayatı Sanatı Eserleri,* İstanbul: Varlık Yayınevi.

Sakaoğlu, Saim (2004). *Karaca Oğlan*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Alptekin, Ali Berat-Sakaoğlu, Saim (2008). *Türk Saz Şiiri Antolojisi (14-21. Yüzyıllar)*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Görkem, İsmail (2006). *Yeni Bilgiler Işığında Dadaloğlu Bütün Şiirleri*, İstanbul: E Yayınları.

Reinhard, Ursula-Pinto, Tiago de Oliveira (2019). *Türk Âşık ve Ozanları*, (Çev.: Elif Damla Yılmaz), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

7. Ünite
TEKKE-TASAVVUF EDEBİYATI

Mehmet Ali Yolcu

Ünite Kazanımları

Bu üniteyi tamamladıktan sonra;

1. Tekke-tasavvuf edebiyatının kökenleri ve gelişimi hakkında fikir sahibi olabilecek,
2. Tekke-tasavvuf edebiyatının önemli temsilcilerini ve eserlerini öğrenebilecek,
3. Tekke-tasavvuf edebiyatının icra ortamlarını, üslup ve dilini anlayabilecek,
4. Tekke-tasavvuf edebiyatının tür ve biçim özelliklerini kavrayabilecek,
5. Tekke-tasavvuf edebiyatının eğitimsel işlevlerini görmüş olacaksınız.

Anahtar Kavramlar

1. Tasavvuf
2. Tekke-Tasavvuf Edebiyatı
3. Tekke-Tasavvuf Şiirinin Dil ve Üslubu
4. Tekke-Tasavvuf Edebiyatı İcra Ortamı
5. Tekke-Tasavvuf Şiirinin İşlevleri

Yararlanılan Kaynaklar

Akarpınar, R. Bahar ve Arslan, Mustafa (2014). "Tekke-Tasavvuf Edebiyatı", *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı* (ed.) M. Öcal Oğuz. Ankara: Grafiker Yayınları.

Artun, Erman (2011). *Dinî-Tasavvufî Halk Edebiyatı*, Adana: Karahan Kitabevi.

Ceylan, Ömür (2005). *Böyle Buyurdu Sufi: Tasavvuf ve Şerh Edebiyatı Araştırmaları*, İstanbul: Kapı Yayınları.

Ergun, S. Nüzhet (1944). *Bektaşi Şairleri ve Nefesleri*, İstanbul: Maarif Kitaphanesi.

Eyuboğlu, İ. Zeki (1992). *Bütün Yönleriyle Kaygusuz Abdal*, İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım.

Güzel, Abdurrahman (2004). *Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı El Kitabı*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Köprülü, M. Fuad (2009). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Ocak, A. Yaşar (1996). *Türk Sufiliğine Bakışlar*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Ocak, A. Yaşar (2010). *Osmanlı Sufiliğine Bakışlar*, İstanbul: Timaş Yayınları.

Ocak, A. Yaşar (2011). *Babaîler İsyanı: Aleviliğin Tarihsel Altyapısı Yahut Anadolu'da İslam-Türk Heterodoksisinin Teşekkülü*, İstanbul: Dergâh Yayınları.

Özmen, İsmail (1998). *Alevi-Bektaşi Şairleri Antolojisi 1*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Öztelli, Cahit (1992). *Yunus Emre: Yaşamı ve Bütün Şiirleri*, İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım.

Tatcı, Mustafa (1990). *Yunus Emre Divanı I*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Üçüncü, Kemal (2012). *Edib Harabi Divanı (İnceleme-Metin)*, Ankara: Alevilik Araştırmaları Dergisi Yayınları.

Önerilen Kaynaklar

Artun, Erman (2010). *Dinî-Tasavvufî Halk Edebiyatı Metin Tahlilleri*, İstanbul: Kitabevi.

Başgöz, İlhan (1990). *Yunus Emre*, İstanbul: Pan Yayıncılık.

Eraslan, Kemal (1993). *Ahmed-i Yesevî Dîvân-ı Hikmet'ten Seçmeler*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Gölpınarlı, Abdülbâki (1985). *100 Soruda Tasavvuf*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.

İz, Mahir (1969). *Tasavvuf*, İstanbul: Rahle Yayınevi.

Güzel, Abdurrahman (2004). *Kaygusuz Abdal*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Karamustafa, Ahmet T. (2008). *Tanrı'nın Kural Tanımaz Kulları İslam Dünyasında Derviş Toplulukları (1200-1550)*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Ocak, Ahmet Yaşar (1999). *Osmanlı İmparatorluğunda Marjinal Sûfîlik Kalenderîler (XIV-XVII. Yüzyıllar)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Oğuz, M. Öcal (2011). "Çok Mekânlı ve/veya Çok Mezarlı Anlatı Kahramanları: Yunus Emre", *Milli Folklor*, 91, 5-11.

TÜRKİYE-ALMANYA İLİŞKİLERİ

Dünü, Bugünü ve Yarını

Editör
Prof. Dr. Mustafa Nail Alkan

TESAM
Ekonomik, Siyasal ve Stratejik Araştırmalar Merkezi
Economic, Political and Strategic Research Center

nobel

TÜRKİYE-ALMANYA İLİŞKİLERİ
Dünü, Bugünü ve Yarını

Editör: Prof. Dr. Mustafa Nail ALKAN

Tesam Kitaplığı No.: 26
ISBN: 978-625-6748-03-3
E-ISBN: 978-625-6748-04-0
Basım Sayısı: 1. Basım, Ekim 2023

© Copyright 2023, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Sergen Öz -sergen@nobelyayin.com-
Yayına Hazırlayan: TESAM
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Alkan, Mustafa Nail.
TÜRKİYE-ALMANYA İLİŞKİLERİ: Dünü, Bugünü ve Yarını / Mustafa Nail Alkan
1. Basım, X + 296 s., 13,5x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-6748-03-3
E-ISBN: 978-625-6748-04-0
1. Siyaset Teorisi 2. Türkiye 3. Almanya

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

Önsöz v

KISIM 1:
TEORİK VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Karşılaştırmalı Siyaset Teorisi Bağlamında
Almanya – Türkiye İlişkilerinin Psikopolitik Analizi 3
Aykut Karahan

Jeopolitik ve Jeostratejik Açısından Türkiye-Almanya
İlişkileri 31
Bedri Şahin

KISIM 2:
TARİHSEL BOYUT

Tarihsel Türk Alman İlişkileri Ve Almanya'ya Türk Göçü 59
Mustafa Nail Alkan

Şarlken'den Merkel'e: Türk-Alman İlişkilerine Genel Bir Bakış 75
Ayşegül Güler

Osmanlı-Alman İktisadi İlişkilerine Genel Bir Bakış 99
Burak Çıtır

1923-1945 Arası Türk-Alman İlişkileri* 131
Murat Demirel

Türk Dış Politikasında Almanya'nın Yeri 161
Fuat Bozyel, Ali Rıza Savaş

KISIM 3:
ULUSLARARASI SİYASET, GÜNCEL OLAYLAR VE GELECEK VİZYONU

Arap Baharı'ndan Günümüze Türkiye ve Almanya'nın Göç ve Sığınmacı Politikalarına Dair Karşılaştırmalı Bir Analiz 185
Eren Alper Yılmaz

Almanya Enerji Krizi Sonrası İlişkilerin Seyri 221
Fatih Özgüven

Orta Doğu Ve Terör Sorunu Ekseninde Türkiye-Almanya İlişkileri 251
Kahraman Gürbüz

Almanya'dan Gelen İşçi Dövizlerinin Türk Siyasetine Etkisi.....279
Muhabbet Doyran

KARŞILAŞTIRMALI SİYASET TEORİSİ BAĞLAMINDA ALMANYA-TÜRKİYE İLİŞKİLERİNİN PSİKOPOLİTİK ANALİZİ

Aykut KARAHAN [1*]

Giriş

Dışlanmışlık ve dahil olmak istedikleri medeniyet havzaları tarafından barbar ya da alt kategori olarak nitelendirilen ve imparatorluk yapısından ulus devlet siyasi yapılanmasına geçişte benzer travmaları yaşayan ve aynı zamanda da birinci dünya savaşının mağlup ortakları olarak Türk ve Alman devletleri ve toplumları sanılandan çok daha büyük benzerlikler taşımaktadırlar. İşte bu travmaları ve sonrasında da zaferleri yaşayan iki devlet ve toplum olarak bu çalışmada karşılaştırmalı siyaset teorisi bağlamında psikopolitik analiz yapılmaya çalışılacaktır. Özellikle *ontolojiler arası diyalog* ve de *felsefi hermenötik* tarzda ele aldığımız bu çalışmada bir tür *diyalojik bakış* açısı rehberliğinde *terapötik analiz* yapılmaya çalışılacaktır. Bu aynı zamanda siyaset bilimi alanında çokça ihmal edilen olayların psikolojik arka plan okumasına da yardımcı olabileceği kanaatindeyiz. Bu manada karşılaştırmalı siyaset teorisi buna imkân tanıyan mahiyette bir disiplin olma yolunda ilerlemektedir.

Son yıllarda *karşılaştırmalı siyaset teorisi*nin siyaset bilimi alanındaki görünürlüğünde istikrarlı bir artış olmuştur. Bu başlıkla kastedilen, sınırlı bir coğrafi ve kültürel ortam yerine, farklı dünya kültürlerinde siyasal yaşamın konumu ve anlamı üzerine araştırma yapan bir etkinliktir. Karşılaştırmalı siyaset teori-

[1] Dr., Bağımsız Araştırmacı, aykutkarahan@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8566-6770

nın varlığı tarih içinde hep insanlık kültürü adına bir zenginlik olmuştur. Şimdi tek bir medeniyet havzası adına bundan vazgeçmek sadece bir bölgenin kültürünü tek, biricik olarak ortaya koymak insanlık kazanımlarından da vazgeçmek anlamına geleceğini vurgulamaktadır ve bugün insanlığın çözmesi gereken en önemli siyasi sorun dışlayıcı-ötekileştirici siyasi düşüncenin karşısında içselleştirici-kapsayıcı anlayışı nasıl hâkim kılınır sorusunun cevabını aramaktır (Davutoğlu, 2020:22-26).

Kaynakça

Balcı, A. (2021). "Bringing the Ottoman Order Back into International Relations: A Distinct International Order or Part of an Islamic International Society?", *International Studies Review,* 23(4)

Chatterjee, P. (1993). Nationalist Thought and the Colonial World: A Derivative Discourse, Minnepolis: University of Minnesota Press

Chul Han, B. (2020). Psikopolitika, Haluk Barışcan (çev.), İstanbul: Metis Yayınları

Cori, J. L. (2021). Travmayı İyileştirmek, Belgin Selen Haktanır (çev.), İstanbul: Koridor Yayıncılık

Dallmayr, F. (2004). "Beyond Monologue: For a Comparative Political Theory", *Perspectives on Politics,* 2(2)

Davies, N. (2011). Avrupa Tarihi, Mehmet Ali Kılıçbay (çev.ed.), İstanbul: İmge Yayınevi

Davutoğlu, A. (2020). Sistemik Deprem ve Dünya Düzeni, İstanbul: Küre Yayınları

Davutoğlu, A. (2014). "Civilizations and World Order" içinde *Civilizational Revival in the Global Age,* F. Dallmayr, M. Akif Kayapınar, İsmail Yaylacı, (Ed.), Lexington Books, İngiltere, 2014

Emmet, D. (1994). The Role of the Unrealisable, New York: St. Martin's Press

Fazlıoğlu, İ. (2015). Sözün Eşiğinde, İstanbul: Papersense Yayınları

Fontana, J. (1995). Avrupa'nın Yeniden Yorumlanması, Nurettin Elhüseyni (çev.), İstanbul: Afa Yayıncılık

Gelfert, H. D. (2020). "Tipik Alman – Almanların Tutum ve Davranışları", *PoliTeknik Dergisi*, Sayı:28

Göle, N. (2021). Melez Desenler İslam ve Modernlik Üzerine Yazılar, İstanbul: Metis Yayınları

Hamuroğlu, A. (2016). Doğu'dan Batı'ya Uygarlık Kapıları, İstanbul: Bilim ve Gelecek Kitaplığı

Jameson, F. (2011). Siyasal Bilinçdışı, Yavuz Alogan ve Mesut Varlık (çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları

Kadıoğlu, A. (1999). Cumhuriyet İradesi, Demokrasi Muhakemesi, İstanbul: Metis Yayınları

Kapust, D (2017). Comporative Political Theory in Time and Place, Helen M. Kinsella (Ed.), USA: Palgrave Macmillan

Karahan, A. (2023). Karşılaştırmalı Siyaset Teorisine Giriş Alternatif Arayışlar, İstanbul: Lejand Kitap

Karakaş, M. (2015). Modernlik ve Küreselleşme ve Türkiye'nin Kimlikler Evreni, İstanbul: Küre Yayınları

Kumrular, Ö. (2012). İslam Korkusu Kökenleri ve Türklerin Rolü, İstanbul: Doğan Kitap

Lemke, T. (2016). Biyopolitika, Utku Özmakas (çev.), İstanbul: İletişim Yayınları

Levine, P. A. ve Frederick, A. (2013). Kaplanı Uyandırmak Travmayı İyileştirmek, Zeynep Yalçınkaya (çev.). İstanbul. Butik Yayıncılık

Mate, G., Mate, D. (2023). Normal Efsanesi, Engin Süren (çev.), İstanbul: Hep Kitap

Ortaylı, İ. (2015). Türklerin Tarihi, İstanbul: Timaş Yayınları

Ricci, G. (2005). Türk Saplantısı Yeniçağ Avrupa'sında Korku, Nefret ve Sevgi, Kemal Atakay (çev.), İstanbul: Kitap Yyaınevi

Roberts, J. M. (2015). Avrupa Tarihi, Fethi Aytuna (çev.), İstanbul: İnkılap Yayınevi

Roux, J. P. (2015). Türklerin Tarihi, Aykut Kazancıgil ve Lale Arslan Özcan (çev.), İstanbul: Kabalcı Yayınevi

Taylor, A. J. P. (2001). The Course of German History: A Survey of the Development of German History since 1815, London: Routledge

Teber, S. (2021). "Tutunamayanlar"ın Politik Psikolojisi, Ayşe Anadol (çev.), İstanbul: Okuyan Us Yayınları

Tipton, F. B. (2003). A History of Modern German since 1815, London: Continuum

Trubetskoy, N. (2012). Avrupa ve Beşeriyet, Vügar İmanbeyli (çev.), İstanbul: Küre Yayınları

Turan, K. (2000). Türk – Alman Eğitim İlişkilerinin Tarihi Gelişimi, İstanbul: Ayışığı Kitapları

Üstel, F. (2021). Kültür Politikasına Giriş, İstanbul: İletişim Yayınları

Vamık, D. V. (2013). Divandaki Düşmanlar: Bir Türk Psikanalistin Siyaset Serüveni, S. E. Taycan (çev.), İstanbul: Alfa Yayınları

JEOPOLİTİK VE JEOSTRATEJİK AÇISINDAN TÜRKİYE-ALMANYA İLİŞKİLERİ

Bedri ŞAHİN [1]

Giriş

Türkiye ve Almanya arasındaki ilişki, yüzyıllar boyunca tarih ve jeopolitik manevralarla örülmüş karmaşık bir dokuyu temsil etmektedir. Bu ilişkilerin derinliğini ve karmaşıklığını anlamak için hem tarihsel bağlamı hem de jeopolitik ve jeostratejik faktörleri incelemek gerekir. Türkiye-Almanya ilişkileri Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerine kadar uzanmaktadır ve zaman içinde önemli ölçüde gelişmiştir. Alman İmparatorluğu ve Osmanlı İmparatorluğu, ortak stratejik çıkarlar ve karşılıklı jeopolitik hedeflerle I. Dünya Savaşı'nda müttefik olmuşlardır (Kieser, 2018). Birinci Dünya Savaşı sonrası dönemde Türkiye'nin Batı tarzı modernleşmeye yönelmesi, Kemalistlerin Almanya'yı modern laik devlet modeli olarak görmesinden etkilenmiştir. 1960'lardaki kitlesel işçi göçü, ilişkide bir başka kritik dönüm noktasına işaret etmiştir. Almanya'nın '*Gastarbeiter*' (misafir işçi) programı, o zamandan bu yana iki ülke arasındaki sosyal, siyasi ve ekonomik dinamikleri şekillendiren bir Türk işçi akınına yol açmıştır (Kieser, 2018). Almanya'da geniş bir Türk diasporasının varlığı, ikili ilişkilerde benzersiz bir dizi zorluk ve fırsat yaratmıştır. Jeopolitik ve jeostratejik faktörler Türkiye-Almanya ilişkilerinde her zaman kilit belirleyiciler olmuştur. Türkiye'nin Avrupa ve Asya'yı birleştiren stratejik konumu ve İstanbul ve Çanakkale boğazları üzerindeki kontrolü, onu Almanya için kritik bir ortak haline getirmiştir (Aydın,

[1] Dr. Bağımsız Araştırmacı,E-mail: sahinbedri40@googlemail.com, ORCID: 0000-0002-6923-760X

birliğini içerebilir. Her iki ülke de sınır güvenliğinin iyileştirilmesi ve radikalleşmeyle mücadelede birlikte çalışabilir. Ancak terörle mücadele işbirliği, insan hakları ve hukukun üstünlüğü ile ilgili karmaşık konuları da gündeme getirmektedir. Her iki ülkenin de terörle mücadele tedbirlerinin adil yargılanma güvenceleri, işkence yasağı ve özel hayatın gizliliğine saygı gibi uluslararası insan hakları standartlarıyla tam uyumlu olmasını sağlamaları gerekmektedir. Bu bağlamda, her iki ülke de birbirlerinin deneyimlerinden ve en iyi uygulamalarından dersler çıkarabilir.

Kaynakça

Alarian, H. M. (2017). Citizenship in hard times: intra-EU naturalisation and the Euro crisis. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, *43*(13), 2149-2168.

Avrupa Komisyonu. (2016). AB-Türkiye Bildirisi: Sorular ve Cevaplar.

Avrupa Konseyi. (2016). AB-Türkiye açıklaması, 18 Mart 2016.

Aydın, M. (1999). Determinants of Turkish foreign policy: Historical framework and traditional inputs. *Middle Eastern Studies*, *35*(4), 152-186.

Aydın, M. (2000). Determinants of Turkish foreign policy: changing patterns and conjunctures during the Cold War. *Middle Eastern Studies*, *36*(1), 103-139.

Barysch, K. (2007). *Turkey's role in European energy security* (p. 3). London: Centre for European Reform.

Bauerová, H. (2018). Migration Policy of the V4 in the Context of Migration Crisis. *Politics in Central Europe*, *14*(2), 99-120.

Baykara, S. T. (2022). Avrupa Birliği (AB) Üyesi Olmayan Bir NATO Üyesi Olarak Türkiye'nin Ortak Güvenlik ve Savunma Politikasındaki (OGSP) Rolü. *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi*, *5*(1), 1-19.

Benner, H., Uraz, A., de Berry, J., & Wiseman, W. (2015). Turkey's response to the Syrian refugee crisis and the road ahead. *Disclosure*.

Betts, A. (2015). Human migration will be a defining issue of this century. How best to cope. *The Guardian*, *20*.

Cagaptay, S. (2019). *Erdogan's Empire: Turkey and the politics of the Middle East*. Bloomsbury Publishing.

Demir, O. Ö. (2015). Migration Policies, Social Concerns, and Syrian Refugees in Turkey. *Global Policy and Strategy*, *1*, 1-27.

Deringil, S. (1989). Turkish Foreign Policy during the Second World War: An 'Active' Neutrality,. Cambridge: Cambridge University Press.

Diez, T. (2000). Last exit to paradise. *The EU, the Cyprus Conflict, and the Problematic Catalytic Effect*.

Eralp, N. A. (2016). Challenges of the German-led refugee deal between Turkey and the EU. In *CESifo Forum* (Vol. 17, No. 2, pp. 21-24). München: ifo Institut-Leibniz-Institut für Wirtschaftsforschung an der Universität München.

Gawel, E., Strunz, S., & Lehmann, P. (2012). *The German Energiewende under attack: Is there an irrational Sonderweg?* (No. 15/2012). UFZ Discussion Paper.

Goldgeier, J. (2020). NATO enlargement and the problem of value complexity. *Journal of Cold War Studies*, *22*(4), 146-174.

Greenhill, K. M. (2016). Open arms behind barred doors: fear, hypocrisy and policy schizophrenia in the European migration crisis. *European Law Journal*, *22*(3), 317-332.

Gunter, M. (2022). Delisting the PKK as a Terrorist Organization. *The Commentaries*, *2*(1), 25-38.

Holmes, S. M., & Castañeda, H. (2016). Representing the "European refugee crisis" in Germany and beyond: Deservingness and difference, life and death. *American Ethnologist*, *43*(1), 12-24.

Karacasulu, N., & Karakır, I. A. (2014). EU-Turkey relations in the context of the Middle East after the Arab Spring. *Insight Turkey*, *16*(4), 201-219.

Katırcıoğlu, S., Katırcıoğlu, S., & Altınay, M. (2017). Interactions between energy consumption and imports: empirical evidence from Turkey. *Journal of Comparative Asian Development*, *16*(2), 161-178.

Keller, P. (2012). Germany in NATO: the status quo ally. *Survival*, *54*(3), 95-110.

Kieser, H. L. (2018). *Talaat Pasha: Father of Modern Turkey, Architect of Genocide*. Princeton University Press.

Kilian, L. (2016). The impact of the shale oil revolution on US oil and gasoline prices. Review of Environmental Economics and Policy, 10(2), 1-45.

Kingsley, P. (2016). *The new odyssey: The story of Europe's refugee crisis*. Guardian Faber Publishing.

Kirişci, K. (2014). *Syrian refugees and Turkey's challenges: Going beyond hospitality* (pp. 1-46). Washington, DC: Brookings.

Knopf, B., Chen, Y. H. H., De Cian, E., Förster, H., Kanudia, A., Karkatsouli, I., ... & Van Vuuren, D. P. (2013). Beyond 2020—Strategies and costs for transforming the European energy system. *Climate Change Economics*, *4*(supp01), 1340001.

Larrabee, F. S., & Lesser, I. O. (2003). *Turkish foreign policy in an age of uncertainty*. Rand Corporation.

Leal-Arcas, R., & Filis, A. (2013). The fragmented governance of the global energy economy: a legal-institutional analysis. *Journal of World Energy Law and Business*, *6*(4), 348-405.

Mandel, R. (1990). Shifting centres and emergent identities: Turkey and Germany in. *Muslim Travellers: Pilgrimage, migration, and the religious imagination*, *9*, 153.

Marc-Antoine, E. M., Mathıeu, C., Bernard, E., Copınschı, P., Nachet, S., & Rousseau, I. (2018). Navigating The Storm:"OPEC+" Producers Facing Lower Oil Prices. *Études De L'ıfrı*.

McMeekin, S. (2010). The Berlin-Baghdad Express: The Ottoman Empire and Germany's Bid for World Power, 1898-1918. Penguin Books Ltd.

Najšlová, L. (2005). EU Accession Dynamics and Conflict Resolution: Catalysing Peace or Consolidating Partition in Cyprus? By Nathalie Tocci. Ashgate, 2004. *Slovak Foreign Policy Affairs*, *6*(02), 123-125.

NATO. (2018). Exercise Trident Juncture 2018. NATO News.

NATO. (2019). Exercise Trident Juncture: All you need to know. NATO Fact Sheets.

NATO. (2021). NATO and the Scramble for the Arctic. NATO Review.

Niemann, A., & Zaun, N. (2018). EU refugee policies and politics in times of crisis: Theoretical and empirical perspectives. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, *56*(1), 3-22.

Oguzertem, I. (2020). What are the barriers to integrating displaced populations into labor markets and what are possible steps to overcome them?. *Career Development International*, *25*(1), 19-23.

Oğuzlu, T. (2012). NATO ve Türkiye: Dönüşen İttifakın Sorgulayan Üyesi. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, *9*(34), 99-124.

Oran, B. (2007). The minority concept and rights in Turkey: The Lausanne Peace Treaty and current issues. *Human rights in Turkey*, *35*.

Øverland, I., & Kjærnet, M. H. (2013). *Russian renewable energy: the potential for international cooperation*. Ashgate Publishing, Ltd.

Öniş, Z. (2006). Globalization and party transformation: Turkey's Justice and Development Party in perspective. *Globalizing democracy: party politics in emerging democracies*, 122-140.

Öniş, Z. (2010). Crises and transformations in Turkish political economy. *Turkish Policy Quarterly*, *9*(3), 45-61.

Öniş, Z. (2023). Historic missed opportunities and prospects for renewal: Turkey-EU relations in a post-Western order. *Turkish Studies*, *24*(3-4), 691-713.

Öniş, Z., & Yilmaz, Ş. (2009). Between Europeanization and Euro-asianism: Foreign policy activism in Turkey during the AKP era. *Turkish Studies*, *10*(1), 7-24.

Özyüksel, M. (2016). *The Berlin-Baghdad Railway and the Ottoman Empire: Industrialization, Imperial Germany and the Middle East*. Bloomsbury Publishing.

Pries, L., & Zülfikar Savci, B. S. (2023). Between humanitarian assistance and externalizing of EU borders: The EU-Turkey deal and refugee related organizations in Turkey. *Journal on Migration and Human Security*, *11*(1), 57-74.

Rathke, J., & de Galbert, S. (2016). NATO's nuclear policy as part of a revitalized deterrence strategy. *Center for Strategic & International Studies*, *27*.

Robins, P. (2003). *Suits and uniforms: Turkish foreign policy since the Cold War* (p. 101). London: Hurst.

Sazak, S. (2018). The US-Turkey Relationship Is Worse Off Than You Think. *Foreign Policy*, *11*.

Siddi, M. (2019). The EU's botched geopolitical approach to external energy policy: The case of the Southern Gas Corridor. *Geopolitics*, *24*(1), 124-144.

Sloat, A. (2018). The west's Turkey conundrum. *Brookings Institution, Washington, February*, *14*.

Sovacool, B. K., & Mukherjee, I. (2011). Conceptualizing and measuring energy security: A synthesized approach. *Energy*, *36*(8), 5343-5355.

Steinhilper, E. (2018). Mobilizing in transnational contentious spaces: linking relations, emotions and space in migrant activism. *Social Movement Studies*, *17*(5), 574-591.

Stern, J. P. (2005). *The future of Russian gas and Gazprom*. Oxford Institute For Energy Studies.

Tekin, A., & Walterova, I. (2007). Turkey's geopolitical role: the energy angle. *Middle East Policy*, *14*(1), 84-94.

Tocci, N. (2007). *The EU and conflict resolution: promoting peace in the backyard*. Routledge.

Tocci, N. (2020). Turkey and the European Union: Scenarios for 2023 (FEUTURE Background Paper).

Türkiye Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2018). Göç İstatistikleri.

Ulrichsen, K. C. (Ed.). (2018). *The changing security dynamics of the Persian Gulf*. Oxford University Press.

UNHCR (2023). Suriye Bölgesel Mülteci Müdahalesi. UNHCR Operasyonel Portalı.

Üstübici, A., Kavur, N., & Ekhtiari, M. (2022). Migration-relevant policies in Turkey. *Changes*, *1*, 30.

Winrow, G. M. (2013). The southern gas corridor and Turkey's role as an energy transit state and energy hub. *Insight Turkey*, *15*(1), 145.

Yıldırım, A. E., & Saraç, T. B. (2022). Exchange rate volatility and Turkey-Germany bilateral trade: An asymmetry analysis. *The Journal of International Trade & Economic Development*, *31*(5), 783-797.

Yitmen, Ş., Verkuyten, M., Martinovic, B., & Erdoğan, M. (2022). Acceptance of Syrian Refugees in Turkey: The Roles of Perceived Threat, Intergroup Contact, Perceived Similarity and Temporary Settlement. In *Examining Complex Intergroup Relations* (pp. 150-174). Routledge.

TARİHSEL TÜRK ALMAN İLİŞKİLERİ VE ALMANYA'YA TÜRK GÖÇÜ

Mustafa Nail ALKAN[1]

Giriş

İki müttefik hatta iki dost ülke olarak Türkiye ve Almanya'nın dostane ilişkileri 18. Yüzyılında başlayarak günümüze kadar devam etmektedir. 19. Yüzyılın ortalarında İngiliz Başbakan Lord Palmerston'ın sarf ettiği sözü Almanya-Türkiye ilişkileri için de güncelliğini korumaktadır: "İngiltere'nin ebedi dostları ve düşmanları yoktur, değişmez çıkarları vardır." Ankara ve Berlin arasında dönem-dönem krizler yaşansa da genel hatlarıyla dostluğun ön planda olduğu görülmektedir.

Lord Palmerston'un bu sözünü Türkiye ve Almanya üzerine analiz ettiğimizde genel hatlarıyla arasındaki ilişkilerin çıkar odaklı olduğunu görmekteyiz. Bu çerçeveden Türkiye ve Almanya arasındaki ilişkileri değerlendirdiğimizde dostluk kavramının dönem-dönem ön planda olduğunu ne kadar görsek te Ankara ve Berlin arasındaki çıkarlar iki ülke arasındaki ilişkileri etkilediğini gözlemlemekteyiz.

Özellikle de Almanya'da yaşayan, çalışan ve okuyan Türkler ilişkileri bazen olumlu bazen olumsuz etkiledikleri gerçeği de ikili ilişkilerde kendini göstermektedir. Ülkeler arasındaki ticaret hacmi ne kadar önemliyse insani ilişkiler boyutu da o kadar önemlidir. Türkiye ve Almanya arasındaki ticaret hacmi 2023 yılında 45 milyar doları aşmıştır. Ticaret hacmine bakıldığında

[1] Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, nail.alkan@hbv.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4994-3491.

ya da Türk asıllı Alman yaşamaktadır. Bu insan faktörü haliyle iki ülke arasındaki ilişkileri etkilemektedir.

Bir diğer önemli boyut Almanya'nın Türkiye için önemi ve aynı zamanda Türkiye'nin Almanya için önemi. Almanya Türkiye için önemli çünkü Türkiye Avrupa Birliği sürecinde Almanya'nın desteği Türkiye için her zaman bir önem teşkil etmektedir. Ayrıca Türkiye'de Avrupa Birliği denildiğinde ilk aklımıza gelen ülkenin Almanya olduğunu söyleyebiliriz. Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği Brüksel'den ve aynı zamanda Berlin'den geçmektedir. Almanya'nın olumsuz bir Türkiye algısı Türk-Avrupa Birliği ilişkilerine zarar vermektedir.

Türkiye'de Almanya için önemli bir ülke konumunda. Tarihsel sürece baktığımızda, 1955 Yılında Türkiye'nin de desteği ile Almanya NATO üyesi olabilmiştir. 1961 yılında Federal Almanya Berlin Duvarının inşa edilmesiyle beraber ülkesindeki işgücü açığını Türkiye ile imzaladığı İşgücü Anlaşması ile ortadan kaldırmaya çalışmıştır.

Son olarak Türkiye 1970'li yıllarda Federal Almanya'nın Doğu Almanya politikasını sonuna kadar destekledi. 1967 yılında Federal Almanya tarafından başlatılan Ostpolitik çerçevesinde Federal Almanya Doğu Almanya ile 1972 yılında diplomatik ilişkileri başlatmışken, Türkiye Doğu Almanya ancak 1 Haziran 1974 te tanımıştır. Sonuç olarak şunu diyebiliriz ki Türkiye ve Almanya ilişkileri diğer ülkelerin bilateral ilişkilerine benzememektedir zira iki ülkenin birbirine karşı önemi bir başkadır.

Kaynakça

Albayrak, M. (1995). Osmanlı-Alman İlişkilerinin Gelişimi ve Bağdat Demiryolu'nun Yapımı. *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi* (6).

Altıntaş, Y. Z. (2013). Prusya'dan Alman İmparatorluğu'na: Osmanlı ile İlişkiler. *Perspektif* (218).

Baban, C. (1970). *Politika Galerisi Büstler ve Portreler*. Remzi Kitabevi.

Başkurt, F. (2009). Almanya'da yaşayan Türk Göçmenlerin Kimlik Problemi. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi* (12). 81-94.

Belgelerle Türk Tarihi Dergisi. (1987). *Dün/ Bugün/ Yarın*. (24).

Beydilli, K. (1984). *1790 Osmanlı Prusya İttifakı.* İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Beydilli, K. (1985). *Büyük Friedrich ve Osmanlılar*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Deutschlandfunk. (2008). *Stürmischer Wandels in der Türkei*. http://www.deutschlandfunk.de/stuermischerwandels-in-der-tuerkei.1310.de.html?dram:article_id=193691.

Doğan, C. (2011). II. Mahmut Dönemi Osmanlı Merkezileşme Politikasının Doğu Vilayetlerinde Uygulanması. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 6(4).

Götting, D. (2014). die türkisch-deutsche Waffenbrüderschaft im Ersten Weltkrieg. *bpb*. https://www.bpb.de/themen/europa/ tuerkei/184966/die-tuerkisch-deutsche-waffenbruederschaft-im-ersten-weltkrieg/.

Konrad, F. (2010, 3 Aralık). Von der 'Türkengefahr' zu Exotismus und Orientalismus: Der Islam als Antithese Europas (1453–1914)?, *Europäische Geschichte Online*. http://ieg-ego.eu/de/threads/ modelle-und-stereotypen/tuerkengefahr-exotismus-orientalismus/ felix-konrad-von-der-tuerkengefahr-zu-exotismus-und-orientalismus-1453-1914.

Maertin, R. P. (1997, 10 Ekim). Navarino - die Schlacht, die keiner wollte. *Die Zeit*. http://www.zeit.de/1997/42/Navarino_-_die_ Schlacht_ die_keiner_wollte.

Mangold-Will, S. (2014). Deutsche in der Türkei 1933-1945, Mehr als eine Exilgeschichte und einseitiger Modernisierungstransfer. *bpb.* https://www.bpb.de/themen/europa/tuerkei/184978/deutsche-in-der-tuerkei-1933-1945/.

Marz, R. (2013). *Das Osmanische Reich auf dem weg nach Europa.* Book on Demand.

Meyer, E. R. (2013). Türk Modası ve On Sekizinci Yüzyıl Müziği. *Tarih Dergisi* (56).

Möckelmann, R. (2014). Meilensteine der deutsch-türkischen Beziehungen. *Deutschtrkische*. http://www.xn--deutschtrkische-gesell schaft-tbd.de/index.php?article_id=11&clang=0.

Mutlu, Ö. (2022). *Almanya Nasıl Vatan oldu? Türkiye Almanya İşgücü Anlaşmasının 60.Yılı*. Doğan Kitap.

Özgüldür, Y. (1993). Yüzbaşı Helmut von Moltke'den Müşir Liman von Sanders'e Osmanlı Ordusunda Alman Askeri Heyetleri. *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi* (4).

Schwarz, K. (1989). *Brandenburg-.Preussen und die Osmanen – Frühe Beziehungen in Überblick.* Osmanlı Araştırmalar (IX).

Spohn, M. (1996). *Her Şey Türk İşi*. Yapı Kredi Yayınları.

Statista. (2023). *Türkei: Anzahl der Ausländer aus der Türkei in Deutschland, aufgeschlüsselt nach Altersgruppen von1998 bis 2022*. https://de.statista.com/statistik/daten/studie/1366479/umfrage/ tuerken-in-deutschland-nach-altersgruppen/.

Şentürk, C. (2021). Almanya'da ve Avrupa'da Türk Girişimciliği: Bir Bilanço. *Perspektif.* https://perspektif.eu/2021/03/01/almanya-ve-avrupada-turk-girisimciligi-bir-bilanco/.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2014). Troya hazinesinden 24 parca eser vatanına getirildi. http://www.kultur.gov.tr/TR,72160/ troyahazinesinden-24-parca-eser-vatanina-getirildi.html.

Trost, G. ve Linde, M. (2020). Deutsche Geschichte. Gastarbeiter. https://www.planet-wissen.de/geschichte/deutsche_geschichte/ geschichte_der_gastarbeiter/index.html.

Turfan, R. ve Yazman, M.S. (1969). *Tarihte Türk-Alman İlişkileri.* Türk-Alman Dostluk Cemiyeti Yayınları.

Türk Tarih Kurumu. (2014). *Osmanlı Padişahları*. http://www.ttk.gov.tr/index.php?Page=Print&SayfaNo=127&Yer=StandartSayfa.

Türkenbeute, K. (2014, 11 Nisan). Turquerie, Turkomanie, “alla turca” - Die Türkenmoden Europas. *Türkenbeute.* http://www.tuer kenbeute.de/kun/kun_eur/ModenTurquerie_de.php.

Yıldırım, M. (2008). Tarihten Günümüze Münih’teki Türkler ve Bazı Türk Eserleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (19).

Zengin, E. (2013). Türk-Alman İlişkilerinde Türk İmajını Meydana Getiren Olgular ve Eserlere Yansıması. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 11*(1).

Zeppenfeld, S. (2022). Erinnerung und Geschichte. 60 Jahre deutsch-türkisches Anwerbeabkommen. *Geschichtedergegenwaet.* https://geschichtedergegenwart.ch/erinnerung-und-geschichte-60-jahre-deutsch-tuerkisches-anwerbeabkommen/.

ŞARLKEN'DEN MERKEL'E: TÜRK-ALMAN İLİŞKİLERİNE GENEL BİR BAKIŞ

Ayşegül GÜLER [1]

Giriş

Osmanlı Devleti'nin batıya ilerlemesini durdurmak isteyen Papa 1519'da Alman prensleri tarafından Kutsal Roma-Germen İmparatoru seçilen Şarlken'i görevlendirmiştir. Kanuni ise, Şarlken'in birleşik haçlı gücü oluşturmasına karşı çıkan Fransa Kralı I. Fransuva'yı desteklemiştir. Papanın Osmanlıya karşı oluşturmaya çalıştığı haçlı birliği oluşturulamamış, Alman topraklarında Protestanlık mezhebi yayıldığı için papanın kontrolü bölgede zayıflamıştır. Kanuni döneminde başlayan ilişkiler ilerleyen dönemde ticari ve siyasi alanda gelişme göstermiştir. İspanya ve Portekiz'in başlattığı sömürge yarışına İngiltere ve Hollanda dahil olurken birlikten mahrum olan Almanlar bu yarışın dışında kalmış, Alman prenslikleri kilise mallarına el koymayı tercih etmiştir. 19. yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde Almanya Bismarck'ın önderliğinde yeni bir güç olarak ortaya çıkarken, Osmanlı Devleti Fransa ve İngiltere'nin düşmanca tutumu karşısında Almanya'ya yaklaşmaya başlamıştır. Türk halkı arasında ciddi bir Alman düşmanlığı olmamasından istifadeyle farklı amaçlarla olsa da iki devlet hızla yakınlaşmaya başlamıştır. I. Dünya Savaşı öncesinde batılıların ortak hedefi Osmanlı topraklarına el koymaktı. Almanya bu emelini İstanbul ile siyasi ilişkilerini geliştirerek gerçekleştirmek yolunu seçerken, iki devlet arasındaki ilk ciddi iş birliği olan Bağdat demir-

[1] Dr. Öğr. Üyesi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, aysegulguler@kmu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5014-4825

ne bir şekilde karşılıklı saygı esasına göre yürütmeye çalışmıştır. Almanya Versay Antlaşmasının sınırlayıcı şartlarından kurtulmak için giriştiği mücadelede Hitler'in iktidara gelmesine zemin hazırladı. Hitler Türkiye'yi yanına almak en azından İngiltere ve Fransa'yla ittifak kurmasını engellemek için yoğun çaba göstermiştir. II. Dünya Savaşı ve sonrasında Türkiye ile Almanya ilişkileri seviyeli bir şekilde devam ettirildi. 1960 sonrası Alman ekonomisinin ayağa kaldırılması aşamasına Türkler de göçmen işçi olarak katkıda bulundu. Almanya'nın liderliğini yaptığı AB ile Türkiye arasında üyelik müzakereleri 1963'den bu yana neticeye ulaştırılamadı. Türkiye üyeliğe karşı çıkarılan engellere rağmen batıyla bütünleşme konusundaki ısrarını samimi olarak devam ettirmektedir. Dünya ekonomik merkezi batıdan doğuya kaymakta bu da AB'nin gelecekteki ekonomik ve siyasi gücünü tartışmalı hale getirmektedir. Gelinen noktada çok yönlü bir politika takip eden Türkiye'nin teknolojisini geliştirmesi için gerçekte Almanya'ya ihtiyacı kalmamıştır.

Kaynakça

Armaoğlu, Fahir (2020). 19. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1789-1914, İstanbul: Kronik Kitap.

Craig, Gordon Alexander (1978). Germany 1866-1945, Oxford: Clarendon Press.

Deniz, Muzaffer (2018). Alman Belgelerinde Türk-Alman İlişkileri (1923-1931), İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayıncılık.

Güçlü, Yücel (2002). Turkey's Relations with Germany from the Conclusion of the Montreux Straits Convention up to the Outbreak of the Second World War, Belleten, 66:245, 123-162.

Heinemann, Lars; Kamçılı, Fuat (2003). Kitle İletişim Araçlarının Almanya-Türkiye Alanındaki Rolü (ss. 103-140), (Yayına Hazırlayan) Thomas Faist, Devletaşırı Alan Almanya ve Türkiye Arasında Siyaset, Tücaret ve Kültür, (Çev) Selin Dingiloğlu, İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Keegan, John (1989). The Second World War, London: Pimlico.

Koçak, Cemil (1991). Türk-Alman İlişkileri (1923-1939) İki Dünya Savaşı Arasındaki Dönemde Siyasal, Kültürel, Askeri ve Ekonomik İlişkiler, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları XVI. Dizi-Sa.66, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Koszel, Bogdan (2017). The Results of German Europen Policy Under Angela Merkel (2005-2017), RIE 11, Adam Mickiewicz University in Poznan, 157-178.

Macfie, A. L. (1989). The Turkish Straits in the Second World War, 1939-45. Middle Eastern Studies, 25(2), s.238-248.

Mandel, Ruth (2008). Cosmopolitan Anxieties Turkish Challenges to Citizenship and Belonging in Germany, Durham and London: Duke University Press.

Martin, Philip L. (1991). The Unfinished Story: Turkish Labour Migration to Western Europe with Special Reference to the Federal Republic of Germany, Geneva: International Labour Office.

Möckelmann, Reiner (2019). Franz Von Papen Hitler'in Türkiye Büyükelçisi, (Çev) Selma Türkis Noyan, İstanbul: Kitap Yayınevi.

Muhtar, Mahmud (1999). Maziye Bir Nazar Berlin Andlaşmasından Harb-i Umimi'ye Kadar Avrupa ve Türkiye-Almanya Münasebetleri, (hazırlayan) Erol Kılınç, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Ortaylı, İlber (2020-a). Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu, İstanbul: Kronik Kitap.

Ortaylı, İlber (2020-b). Avrupa ve Biz, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Özgüldür, Yavuz (1993). Türk-Alman İlişkileri (1923-1945), Ankara: Genelkurmay Basımevi.

Özyüksel, Murat (1988). Osmanlı Alman İlişkilerinin Gelişim Sürecinde Anadolu ve Bağdat Demiryolları, İstanbul: Arba Yayınları.

Parker, R. A. C. (1989). The Second World War A Short History, New York: Oxford University Press.

Posen, Barry R. (1984). The Sources of Military Doctrine France, Britain, and Germany Between the World Wars, Ithaca and London: Cornell University Press.

Rieple, Beate (2003). Almanya-Türkiye Arası Devletaşırı Ekonomi Alanları (ss. 81-102), (Yayına Hazırlayan) Thomas Faist, Devletaşırı Alan Almanya ve Türkiye Arasında Siyaset, Tücaret ve Kültür, (Çev) Selin Dingiloğlu, İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Taylor, Alan Jon Percivale (2005). The Origins of the Second World War, New York: Simon&Schuster Paperbacks.

Türk, Fahri (2012). Türkiye ile Almanya Arasındaki Silah Ticareti 1871-1914, Krupp Firması, Mauser Tüfek Fabrikası, Alman Silah ve Cephane Fabrikaları, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Von Winterstetten, Karl (2002). XX.Yüzyıl Başında Alman Emperyalizmi ve Türkiye (Berlin-Bağdat), (Hazırlayan) Faruk Yılmaz, Ankara: Berikan Basım.

Von Winterstetten, Karl (2011). Berlin-Bağdat Alman Yayılmacılığı ve Osmanlı Politikaları, (Hazırlayan) Faruk Yılmaz, İstanbul: İz Yayıncılık.

Weinberg, Gerhard L. (2005). A World at Arms a Global History of World War II, USA:Cambridge University Press.

Yıldız, Yusuf (2013). Osmanlı-Habsburg İlişkileri Kanuni-Şarlken-Busbecq, Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Yoder, Jennifer A. (2011). An Intersectional Approach to Angela Merkel's Foreign Policy, German Politics, 20:3, 360-375.

OSMANLI-ALMAN İKTİSADİ İLİŞKİLERİNE GENEL BİR BAKIŞ

Burak ÇITIR [1]

Osmanlı İmparatorluğu ve Alman İmparatorluğu arasında siyasi, askeri ve iktisadi ilişkiler, 19. yüzyılın son ve 20. yüzyılın ilk çeyreğinde hiç olmadığı kadar önem kazanmıştır. Bu ilişkiler her geçen gün gelişme kaydetmiş ve Birinci Dünya Savaşı'nda aynı cephede savaşmalarını sağlamıştır. İşte bu yakın temas içerisinde iki devletin iktisadi olarak yakınlaşmalarını sağlayan faaliyetler genel itibarıyla bu çalışmanın konusu olmuştur. 1838 Balta Limanı Antlaşması sonrasında gelişen ikili ilişkiler ve Kayzer II. Wilhelm'in uyguladığı Weltpolitik'in de etkisiyle Alman sermayesinin Osmanlı coğrafyasına akması sağlanmıştır. Bu gelişmeyle birlikte Osmanlı-Alman ticari ilişkileri de gelişmiştir.

Giriş

Osmanlı İmparatorluğu ve Alman İmparatorluğu neden ve niçin birbiriyle ticari ilişkide bulundu? İki devlet arasındaki ticari ilişkinin niteliği ve bu ilişkiyi oluşturan kırılma noktaları nelerdi? Çalışmada, bu ve benzeri sorulara cevap aranacaktır.[2]

Osmanlı İmparatorluğu, daha Alman İmparatorluğu kurulmadan önce bölgede etkin olan Prusya Krallığı ve onun öncülüğünde kurulan Zollverein (Alman Gümrük Birliği) ve de Kuzey ve Baltık (Doğu) denizlerinde ticari bir örgütlenme oluşturarak

[1] Dr., Sakarya Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, bcitir@sakarya.edu.tr, ORCID 0000-0002-7199-6816.

[2] Bu çalışma, yazarın *Osmanlı-Alman Ticari İlişkileri (1900-1914)* başlıklı doktora tezinin kısa bir özeti mahiyetindedir.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

Osmanlı Arşivi (BOA). Yıldız Perâkende Evrâkı Posta Telgraf Nezâreti Marûzâtı (Y.PRK.PT.). 23/135.

Bundesarchiv (BArch). *Deutsche Kolonialwerte.* R 8024:322, 0001.

Matbu Eserler

(2009). *A Century of Deutsche Bank in Turke.* Aksoy Printing. İstanbul.

Akgüç, Öztin. (1989). *100 Soruda Türkiye'de Bankacılık*. Gerçek Yayınevi. İstanbul.

Akyıldız, Ali. (2001). *Osmanlı Dönemi Tahvil ve Hisse Senetleri 'Ottoman Securities'.* Mas Matbaası. İstanbul.

Alkan, Necmettin. (2003). Die deutsche Weltpolitik und die Konkurrenz der Mächte um das osmanische Erbe. Lit Verlag. Münster.

Barth, Boris. (2008). Anatolian and Baghdad Railways: Investment and Foreign Policy before the Great War. *East Meets West Banking. Commerce and Investment in the Ottoman Empire,* ed. Philip L. Cottrell vd., Ashgate Publishing, Hampshire, 161-174.

Barth, Boris. (1997). Politische Bank wider Willen: Die Deutsche Orientbank vor dem Ersten. *Zeitschrift für Unternehmensgeschichte/Journal of Business History,* 42(1), 65-87.

Blaisdell, Donald C. (1979). *Osmanlı İmparatorluğunda Avrupa Malî Denetimi 'Düyunuumumiye'*. Doğu-Batı Yayınları. İstanbul.

Crammond, Edgar. (1914). The Economic Relations of the British and German Empires. *Journal of the Royal Statistical Society,* 77(8), 777-824.

(2011). *Deutsche Bank 1870-2010*. Piper Verlag. München.

Earle, Edward Mead. (1972). *Bağdat Demiryolu Savaşı* (1. Basım.). Kasım Yargıcı (çev). Milliyet Yayınları. İstanbul.

Eldem, Vedat. (1994). *Harp ve Mütareke Yıllarında Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomisi*. Türk Tarih Kurumu Basımevi. Ankara.

Engin, Vahdettin. (2008). Rumeli Demiryolu. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* XXXV, 235-237.

Feis, Herbert. (1965). *Europe the World's Banker, 1870, 1914.* Yale University Press. New Haven.

Henderson, William Otto. (1948). German Economic Penetration in the Middle East, 1870-1914. *The Economic History Review*, 18(1/2), 54-64.

Hoffmann-Halle, Walter. (1915). Deutsche Banken in der Türkei. *Weltwirtschaftliches Archiv*, 6, 410-421.

Lehmann-Hasemeyer, Sibylle – Wahl, Fabian. (2017). Savings Banks and the Industrial Revolution in Prussia Supporting Regional Development with Public Financial Institutions. Hohenheim Discussion Papers in Business, Economics and Social Sciences, University Of Hohenheim.

Lodemann, Jürgen – Pohl, Manfred. (1988). *Die Bagdadbahn.* v. Hase und Koehler. Mainz.

Meyer, Henry Cord. (1955). *Mitteleuropa in German Thought and Action 1815-1945.* Martinus Nijhoff, The Hague.

Mühlmann, C. (1926). Die deutschen Bahnunternehmungen in der asiatischen Türkei 1888-1914. *Weltwirtschaftliches Archiv,* 24, 121-137.

Müller, Hartmut. (2002). Bremen und Türken zur Zeit des Osmanischen Reiches. *Bremisches Jahrbuch*, 81, 97-125.

Ortabağ, Erol. (2019). Osmanlı Devleti'nde Anonim Şirket Hukukunun Gelişiminde Bankaların Rolü. *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları*, 19-20, 5-34.

Ortabağ, Erol. (2018). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Bankacılığın Gelişimi ve Regülasyon.* Türkiye Bankalar Birliği Yayınları. İstanbul.

Ortaylı, İlber. (2018). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu.* Kronik Kitap. İstanbul.

Öndeş, Osman. (2013). *Vapur Donatanları ve Acenteleri Tarihi.* İMEAK Deniz Ticaret Odası Yayınları. İstanbul.

Önsoy, Rifat. (1982). *Türk-Alman İktisadi Münasebetleri (1871-1914).* Enderun Yayınları. İstanbul.

Özyüksel, Murat. (1988). *Osmanlı-Alman İlişkilerinin Gelişim Sürecinde Anadolu ve Bağdat Demiryolları.* Arba Yayınları. İstanbul.

Özyüksel, Murat. (2013). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Nüfuz Mücadelesi Anadolu ve Bağdat Demiryolları.* Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. İstanbul.

Pohl, Manfred. (1999). *Philipp Holzmann: Geschichte eines Bauunternehmens 1849-1999.* C. H. Beck. München.

Ruppin, Arthur. (1916). *Syrien als Wirtschaftsgebiet.* E. S. Mittler & Sohn. Berlin.

Schwanitz, Wolfgang G. (2002). *Gold, Bankiers und Diplomaten Zur Geschichte der Deutschen Orientbank 1906-1946.* Trafo Verlag. Berlin.

Tezçakar Özdemir, Behice. (2016). *İmparatorluk'tan Cumhuriyet'e Siemens Tarihi.* Mas Matbaacılık. İstanbul.

Trumpener, Ulrich. (1996). Germany and the End of the Ottoman Empire. *The Great Powers and the End of the Ottoman Empire*. ed. Marian Kent, Frank Cass, London, 107-136.

Uluğbay, Hikmet. (2008). *İmparatorluk'tan Cumhuriyet'e Petropolitik.* De Ki Basım Yayım. Ankara.

Online Kaynaklar

Die Historische Gesellschaft der Deutschen Bank. (2023, Temmuz 24). *Einunddreissigster Geschäfts-Bericht des Vorstandes der Deutschen Bank für die Zeit vom 1. Januar bis 31. December 1900.* https://www.bankgeschichte.de/files/documents/facts-figures/ deutsche-bank/Geschaeftsbericht_1900.pdf?language_ id=3.

Die Historische Gesellschaft der Deutschen Bank. (2023, Temmuz 24). *Neununddreissigter Geschäfts-Bericht des Vorstandes der Deutschen Bank für die Zeit vom 1. Januar bis 31. Dezember 1908.* Berlin den 4 März 1909. https://www.bankgeschichte.de/files/documents/facts-figures/deutsche-bank/Geschaeftsbericht_1908.pdf?language_id=3.

Die Historische Gesellschaft der Deutschen Bank. (2023, Temmuz 24). *Des Vorstandes der Deutschen Bank, Vierzigster Geschäfts-Bericht, für die Zeit vom 1. Januar bis 31. Dezember 1909.* Berlin den 3 März 1910. https://www.bankgeschichte.de/files/documents/facts-figures/deutsche-bank/Geschaeftsbericht_1909.pdf?language_id=3.

Gazete ve Raporlar

Anonim. (1908). Anatolische Baumwoll-Dampfpress-Gesellschaft mbH. *Von der Heydt's Kolonial-handbuch.*

Anonim. (1908). Bewässerungsgesellschaft Palästina m. b. H.. *Von der Heydt's Kolonial-handbuch.*

Anonim. (1909, 5 Février). Bremer Dampferlinie Atlas mbH, Bremen. *Lloyd Ottoman.*

Anonim. (1908, 19 November). Bremer Dampferlinie ATLAS mbH, Bremen. *Osmanischer Lloyd.*

Anonim. (1914, 1 August). Dampfschiffahrtsgesellschaft Argo, Bremen. *Deutsche Levante-Zeitung.* S. 4-15,

Anonim. (1890, 2 Juli). Der Bau anatolischer Bahnen durch deutsche Ingenieure. *Deutsche Bauzeitung.* S. XXIV-53,

Anonim. (1909, 15 August). Deutsche Bank. *Osmanischer Lloyd.*

Anonim. (1909, 11 April). Deutsche Bank. *Osmanischer Lloyd. Osterbeilage zum 'Osmanischen Lloyd'.*

Anonim. (1908, 19 November). Deutsche Levante-Linie, Hamburg. *Osmanischer Lloyd.*

Anonim. (1892, 12 März). Eisenbahnbau in Anatolien. *Deutsche Bauzeitung,* S. XXVI-22.

Anonim. (1909, 9 März). Handel und Gewerbe. *Osmanischer Lloyd.*

Anonim. (1909, 13 März). Handel und Gewerbe. *Osmanischer Lloyd.*

Anonim. (1914, 1 August). Hamburg Amerika Linie. *Deutsche Levante-Zeitung*, S. 4-15.

Anonim. (1904, 4 Mai). Ist England der Konkurrent Oesterreich-Ungarns auf den Levantemärkten? *Konstantinopler Handelsblatt.*

Anonim. (1908, 22 Dezember). Letzte Telegramme. *Osmanischer Lloyd.*

Anonim. (1913, March). Progress of the Baghdad Railway", *The Geographical Journal.* 41(3).

Anonim. (1322, 6 Mayıs). Şehbenderlik Raporitosu. *Dersaadet Ticaret Odası Gazetesi*.

Anonim. (1904, 10 August). Verbesserungen in der Schiffahrt. *Konstantinopler Handelsblatt*.

Anonim. (1903, 2 Mai). Vermischtes. *Deutsche Bauzeitung,* S. XXXVII-35.

Anonim. (1917, August). Weltwirtschaft. *Technik und Wirtschaft Monatsschrift.* X-VIII.

Anonim. (1329). *Bağdat Demiryolu'na Aid Mukavelat*. Dersaadet. Selanik Matbaası.

Gerhardt. (1919, 5 Juli). Über den Betrieb der Bewässerung der Koniaebene. *Zentralblatt der Bauverwaltung*. 320-321.

1923-1945 ARASI TÜRK-ALMAN İLİŞKİLERİ[1]

Murat DEMİREL [2]

Giriş

Türk-Alman ilişkileri köklü bir geçmişe sahiptir. İlk irtibatların Selçuklu döneminde olduğuna dair bulgular mevcut olup (Bkz. Alkan, 2015, s. 35-36) ikili ilişkilerin tarafların farklı yönetim biçimleri altında süreklilik arz eden şekilde seyrettiği gözükmektedir. Prusya Krallığının 1701'de kurulmasıyla birlikte Türk-Alman ilişkilerinde yeni bir safhaya geçildiği söylenebilir. Osmanlı Devleti, o gün itibarıyla kendisine denk saymadığı Prusya Krallığı ile diplomatik ilişkilerini 1718 Karlofça Antlaşması sürecinde başlatmış gözükmektedir. Osmanlı Devleti ile Prusya Krallığı arasında yerleşik büyükelçilerin atanması ise ilerleyen yıllarda olmuştur. Prusya Krallığı'nın mukim büyükelçisi İstanbul'a 1761'de atanmış (Demir, 2021, s. XXI), Osmanlı Devletinin ise Avrupa devletler sistemi içerisindeki diplomatik teamüllere geçişinin daha geç olmasından dolayı Berlin'e daimi Türk büyükelçisi 1797 yılında gönderilmiştir (Yalçınkaya, 1996, s.328).

Bakıldığında iki ülke arasında 18. yüzyıldan beri süreklilik arz eden diplomatik ilişkilerin bulunduğu söylenebilir. Önemli bir husus da, bu ilişki tesisinden sonra iki devletin birbirleriyle

---

[1] Bu makale Murat Demirel'in "The English School Theory and Turco-German Relations" başlıklı yayımlanmamış doktora tezinden türetilmiştir. Bkz. Demirel M. (2017). *The English school theory and Turco-German relations* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Orta Doğu Teknik Üniversitesi.

[2] Dr. Öğr. Üyesi Murat Demirel, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü, E-mail: murat.demirel@nevsehir.edu.tr, ORCID no: 0000-0001-7134-8985.

ye, Almanya ile 1941'de Dostluk Antlaşması imzalayan, 1944'e kadar Almanya'ya krom satan, 1945'te de savaş ilan eden bir ülke olmuştur. Türkiye, bir anlamda "İngilizlerin müttefiki, Almanların dostu" olarak, belli bir esneklikle, kendi temel ulusal çıkarlarından taviz vermeden, etkili bir diplomasi ağıyla güç dengelerindeki konumlanmasını değiştirerek özellikle 1923-1945 arasındaki dönemi yönetmiş gözükmektedir.

Kaynakça

Alkan, M. N. (2015). Hayranlık, Dostluk ve Çıkar Üçgeninde Türk-Alman İlişkileri . Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi , 0 (34) , 35-48.

Akşin, S. (2002). Turkey's Declaration of War on Germany at the End of World War II. *Turkish Yearbook of International Relations* 33, 285-291.

Anderson M. S. (1996). *The Eastern Question: A Study in International Relations*. & St Martin's Press.

Armaoğlu, F. (1995). *20. Yüzyıl Siyasî Tarihi, 1914-1995*. (11. Baskı) . Alkım Yayınevi.

Çalık R. Ve Bayraktar H.,(2012). Die Politischen Beziehungen Zwischen Deutschland und der Turkei in der Weimarer Republik (1918-1933). Schöng C., Çalık R., ve Bayraktar H. (Eds.), *Türkisch-Deutsche Beziehungen Perspektiven aus Vergangenheit und Gegenwart,* (95-122). Klaus Schwarz Verlag.

Demir, U. (2012). *1768 Savaşı öncesi Osmanlı diplomasisi (1756-1768)*. [Basılmamış doktora tezi]. Marmara Üniversitesi.

Deringil S. (1989). T*urkish Foreign Policy During the Second World War: An Active Neutrality*, Cambridge University Press.

Deringil, S. (2014). *Denge Oyunu: İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Dış Politikası*, 5. Baskı. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Erol, M. S. (t.y.) Montreux (Montrö) Boğazlar Sözleşmesi (22 Haziran - 20 Temmuz 1936). *Atatürk Ansiklopedisi* içerisinde. https:// ataturk ansiklo pedisi.gov.tr/bilgi/montreux-montro-bogazlar-sozlesmesi-22-haziran-20-temmuz-1936/?pdf=3465

Glasneck J, (1976). *Türkiye'de Faşist Alman Propogandası.* Onur Yayınları.

Karakaş N., (2010). İkinci dünya savaşı yıllarında Türkiye'nin krom satışı ve müttefik politikaları. *Tarih İncelemeleri Degisi* 15 (2), 447-482.

Kılıç S. (2012). Boğazlar Sözleşmesi ile ilgili Almanya'nın görüşleri ve itirazları (1936-1941). *Akademik Bakış Dergisi* 33, 1-19.

Kılıç S.,(2012) *Hitlerin Gizli Dosyalarında Türkiye.* İlgi, Kültür, Sanat Yayınları.

Kılıç, S. (2005). T*ürk-Alman İlişkileri ve Türkiye'deki Alman Okulları (1852'den 1945'e kadar).* Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı.

Koçak C. (2013). *Türk Alman İlişkileri (1923-1939) İki Dünya Savaşı Arası Dönemde Siyasi, Kültürel, Askeri ve Ekonomik İlişkiler* (2. Baskı). Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Koçak, C. (2015). *Türkiye'de Millî Şef Dönemi: 1938-1945,* Cilt 1, 7. Baskı. İletişim Yayınları.

Kurat, Y. T. (1961). II. Dünya Savaşı'nda Türk-Alman Ticaretindeki İktisadi Siyaset. *.Belleten,* (25) 97, 95-103.

Langer, W. L.ve Gleason S. E. (1953). *The Undeclared War 1940-1941*. Harper & Brothers Publishers.

Ministry of Foreign Affairs of the USSR [MFA-USSR] (1948). *German Policy in Turkey (1941-1943).* University Press of the Pacific.

Möckelmann, R. (2016). *Franz von Papen Hitlers ewiger Vasall.* Der Philipp von Zabern Verlag.

Neumark, F. (1982). *Boğaziçine Sığınanlar, Türkiye'ye İltica Eden Alman İlim Siyaset Ve Sanat Adamları 1933- 1953.* İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Enstitüsü Yayını.

Oran, B. (2002). *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar C.1 1919-1980*. İletişim Yayınları.

Önder, Z. (2010). *İkinci Dünya Savaşi'nda Türk Diş Politikası*. Bilgi Yayınevi.

Özgüldür, Y. (1993). *Türk-Alman İlişkileri 1923-1945*. Genel Kurmay Basımevi.

Petzold, J. (1995). *Franz von Papen.* Buchverlag Union.

Sander, O. (2002). *Siyasi Tarih: 1918-1994.* İmge Kitabevi.

Soysal İ. (1983). *Tarihçeleri ve açıklamaları ile birlikte Türkiye'nin siyasal andlaşmaları 1. Cilt I (1920-1945).* Türk Tarih Kurumu.

Soysal, İ. (1981). Türkiye'nin Batı İttifakına Yönelişi (1934-1937). *Belleten* XLV/I, no. 177, 95-155.

The treaty of peace with Germany (The treaty of Versailles), 28 Haziran 1919, https://www.census.gov/history/pdf/treaty_of_ versailles-112018.pdf

Tuncer, H. (2012) *İsmet İnönü'nün Dış Politikası (1938-1950) İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye.* Kaynak Yayınları.

Yalçınkaya, M. A. (1996). Osmanlı zihniyetindeki değişimin göstergesi olarak sefaretnamelerin kaynak defteri. *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi,* 7, 319-338. https://doi.org/10.1501/OTAM_0000000165

TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA ALMANYA'NIN YERİ

Fuat BOZYEL[1]
Ali Rıza SAVAŞ[2]

Giriş

Türk dış politikasında genelde Avrupa özeldeyse Almanya'nın yeri oldukça güçlüdür. Avrupa'nın yükselişe geçtiği dönemlerden itibaren Osmanlı, bu coğrafyanın bir parçası olmaya çalışmıştır. Bunu Türkiye Cumhuriyeti de uzun yıllarca devam ettirmiştir. Türkiye'nin daha 1700'lerden itibaren arasının en iyi olduğu Avrupa devleti de Almanya'dır. İki devlet arasındaki ilişkiler oldukça ikircikli olup inişli çıkışlı bir seyir izlemiştir. Bahse konu durum iki devlet arasındaki ilişkilerin derinliğine işaret etmektedir. Öyle ki "tarihsel dostluk" ya da "Türk-Alman silah kardeşliği" gibi kavramlar, literatüre girmiştir. (İnat, 2014, s. 67)

İki devlet arasındaki ilişkilerin zirve yaptığı dönem, 1. Dünya Savaşı öncesidir. Bu dönemde Osmanlı topraklarını parçalamak isteyen emperyal güçlere karşın Almanya, kendi çıkarları için, Osmanlı toprak bütünlüğünün sağlanmasını savunmaktadır. Bu bağlamda Osmanlı, son zamanlarında Almanya ile ilişkilerini geliştirmiştir. Almanya'nın Bağdat Demiryolu inşası da ilişkileri pekiştiren bir unsur olmuştur. İkili ilişkiler olumlu bir ivmeyle devam ederken Osmanlı ve Almanya'nın içerisinde bulunduğu İttifak Devletleri ve İngiltere, Çarlık Rusya, Fransa gibi devletlerin dahil olduğu İtilaf Devletleri arasında 1. Dünya Savaşı

[1] Dr. Öğr. Üyesi, Bitlis Eren Ünivesitesi, Bitlis, Türkiye. E-posta: fbozyel@beu.edu.tr ORCID NO: 0000-0002-1178-8935
[2] Dr. Öğr. Gör., Bitlis Eren Ünivesitesi, Bitlis, Türkiye. E-posta: a.savas@beu.edu.tr ORCID NO: 0000-0003-0112-8033

KAYNAKÇA

Abadan-Unat, N. (2015). Türkiye'nin Son Elli Yıllık Emek Göçü: Yorum, Eleştiri, Öngörü. M. Erdoğan, & A. Kaya içinde, *Türkiye'nin Göç Tarihi* (s. 259-274). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Alkan, M. N. (2015, Nisan). Hayranlık, Dostluk ve Çıkar Üçgeninde Türk-Alman İlişkileri. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* , s. 35-48.

Altınok, B., & Tosun, S. (tarih yok). Understanding foreign policy strategies during migration movements:a comparative study of Iraqi and Syrian mass refugee inflows to Turkey. *Turkish Studies*.

Aslan, R. (2003). Türkiye-Avrupa Birliği: Sancılı İlişki. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 9-28.

BBC. (2005). Merkel'den imtiyazlı ortaklık mektubu: https://www.bbc.co.uk/turkish/europe/story/2005/08/050826_merkel_turkey.shtml adresinden alındı

Clark, J., & Legge, J. (1997). Economics, Racism, and Attitudes Toward Immigration In The New Germany. *Political Research Quarterly*, Vol.50, No.4.

Çakmak, H. (2007). *Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri.* Ankara: Platin Yayınları.

Dağlı, E., & Çolak, F. (2022). 1945-1960 Arası Türk Alman İlişkilerine Genel Bir Bakış. Y. Kaya, & E. Müezzinoğlu içinde, *TÜRK DIŞ POLİTİKASI SOĞUK SAVAŞIN BAŞINDAN YUMUŞAMAYA (1945-1960)* (s. 187-216). Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları.

Daily Sabah. (2017). https://www.dailysabah.com/business/2017/08/28/turks-living-in-germany-transfer-over-954m-to-families-in-turkey adresinden alındı

Deringil, S. (2007). *İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Dış Politikası*. İstanbul: Tarih Vakfı.

Elaine, L., & McConnell, F. (2019). Conceptualizing Diaspora Diplomacy: Territory And Populations Betwixt The Domestic And Foreign. *Progress İn Human Geography*, s. 235–255.

Ermağan, İ. (2012). Avrupa Birliği Bağlamında Türkiye Almanya İlişkileri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 73-91.

EUROPEAN COMMISSION. (2011). *Enlargement Strategy and Main Challenges 2011-2012*. Brussels.

European Parliament. (2000). https://www.europarl.europa.eu/enlargement/briefings/7a1_en.htm adresinden alındı

Federal Foreign Office. (2023). https://www.auswaertiges-amt.de/en/aussenpolitik/laenderinformationen/tuerkei-node/turkey/228290 adresinden alındı

İnat, K. (2014). *Dinleme Skandalı Gölgesinde Türk-Alman İlişkileri.* SETA Perspektif.

Karaca, R. K. (2018). 19. yüzyılda Uluslararası Sisteme Yeni Aktörlerin Katılmasının Diplomasinin Gelişimine Etkileri. B. Ö. Karaca içinde, *Diplomasi Tarihi-I* (s. 457-512). Bursa: Dora Yayınları.

Karacagil, Ö. K. (2013, cilt 6 sayı 12). Alman İmparatoru İstanbul'da (1917). *Gazi Akademik Bakış*.

Karpat, K. (2017). *Türk Dış Politikası Tarihi.* İstanbul: Timaş Yayınları.

Kaya, A. (2000). *Berlin'deki Küçük İstanbul.* İstanbul.

Koçak, C. (1991). *Türk-Alman İlişkileri (1923-1939).* Ankara: TTK.

Koçak, S. (2009). *Ankara anlaşması'ndan müzakerelere Avrupa Birliği Mali Yardımları.*

Köse, T. (2021). TÜRKİYE'NİN AVRUPA BİRLİĞİ POLİTİKASI 2021. B. Duran, K. İnat, & M. Caner içinde, *Türk Dış Politikası Yıllığı 2021* (s. 231-256). Ankara: SETA.

Medium. (2019). Germany's Largest Minority: What it means to be Turkish in a 'non-immigrant' country: https://medium.com/berlin-beyond-borders/when-they-say-

integration-the-turkish-community-in-germany-ace516caeef5 adresinden alındı

Milliyet. (2019). https://www.milliyet.com.tr/dunya/geri-kabulu-askiya-aldik-6004216 adresinden alındı

Oran, B. (2001). *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler ve Yorumlar.* İstanbul: İletişim Yayınları.

Ortaylı, İ. (2008). *Osmanlı İmparatorluğunda Alman Nüfuzu.* İstanbul: Timaş Yayınları.

Özdal, B. (2019). 2. Dünya Savaşı'nın Diplomasinin Gelişimine Etkileri. B. Ö. Karaca içinde, *Diplomasi Tarihi II* (s. 177-258). Bursa: Dora Yayınları.

Özdal, B. (2021). Avrupa'da İşgücü Göçünün Tarihsel Gelişimi. B. Özdal içinde, *Uluslararası Göç ve Nüfus Hareketleri Bağlamında Türkiye* (s. 163-186). Bursa: Dora Yayınları.

Özdal, B. (2021). Türkiye'den Yurtdışına İşgücü Göçü: (F.) Almanya Örneği. B. Özdal içinde, *Uluslararası Göç ve Nüfus Hareketleri Bağlamında Türkiye* (s. 191-215). Bursa: Dora Yayınları.

Resmi Gazete. (1951, Temmuz 24).

Reyhan, C. (2003). TÜRK-ALMAN ILIŞKILERININ TARIHSEL ARKA PLANI (1878-1914). *Çukurova Üniversitesi-Hannover Üniversitesi Uluslararası Konferansı*, 217-265.

Seydi, S. (2009). 1939-1945 Dönemi İç ve Dış Politika. *Osmanlı'dan İkibinli Yıllara Türkiye'nin Politik Tarihi: İç ve Dış Politika.* içinde Ankara: Savaş Yayınevi.

Seyidoğlu, H. (2013). *Uluslararası İktisat: Teori Politika ve Uygulama.* Güzem Can Yayınları: İstanbul.

Şen, F. (1993). *Türkiye'den Avrupa Toplulumu'na Göç Hareketleri.* İstanbul: Önel Yayınları.

T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2022). Commercial and Economic Relations between Türkiye and the Federal Republic of Germany: https://www.mfa.gov.tr/commercial-and-economic-relations-between-turkiye-and-the-federal-republic-of-germany.en.mfa adresinden alındı

Teitelbaum, M. S. (1994). Immigration, Refuges, And Foreign Policy. *International Organization.*

TUİK. (2022). Dış Ticaret İstatistikleri. adresinden alındı

Tulgar, S. (2006). Geçmişten Günümüze Türkiye-Almanya İlişkileri. *Yüksek Lisans Tezi*. Gebze İleri Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü.

TÜİK. (2017). Dış Ticaret İstatistikleri. adresinden alındı

Türkiye-AB İlişkilerinin Tarihçesi. (2023, 3 10). T.C. Dışişleri Bakanlığı: https://www.ab.gov.tr/turkiye-ab-iliskilerinin-tarihcesi_111.html adresinden alındı

Webarchive. (2013). Turkey welcomes new chapter in EU talks, wants more progress: https://web.archive.org/web/20131109234257/http://www.todayszaman.com//news-330679-turkey-welcomes-new-chapter-in-eu-talks-wants-more-progress.html adresinden alındı

Yeneroğlu, M. (2016). Political Relations between Turkey and Germany. *Insight Turkey*.

ARAP BAHARI'NDAN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE VE ALMANYA'NIN GÖÇ VE SIĞINMACI POLİTİKALARINA DAİR KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ

Eren Alper YILMAZ [1]

Giriş

Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da 2010 yılının sonlarına doğru baş gösteren huzursuzluklar, kısa zamanda şiddetli çatışmalara ve iç savaşa dönüşünce, tarihin en ciddi insanlık krizlerinden birisi yaşanmıştır. Akademik literatürde "Arap Baharı" adı verilen bu süreçte muhalifler, ülkedeki sıkıyönetim uygulamasının kaldırılmasını, bireysel hak ve özgürlüklerin genişletilmesini, gelir dağılımında adaletin sağlanmasını, istihdam alanlarının yaratılmasını, iktidardaki diktatör liderlerin tutumundan vazgeçmesini talep etmişler, bu talepler karşılık bulmayınca hükümet güçleri ve muhalif direnişçiler arasında uzun yıllar sürecek çatışmalar silsilesi başlamıştır. Olaylar 17 Aralık 2010 tarihinde seyyar satıcılık yapan Muhammed Bouazizi isminde bir gencin, Tunus'ta valilik binası önünde Tunus Hükümeti'nin ekonomi politikalarını protesto etmek amacıyla kendisini ateşe vermesiyle başlamıştır. Bu trajik protesto adeta bir domino etkisi yaratarak büyük bir hızla diğer çevre ülkelere yayılmış, başta Suriye olmak üzere birçok ülkede kitlesel ayaklanmalara zemin hazırlamıştır.

Bilhassa Suriye'deki iç savaş sonrasında Türkiye başta olmak çevre ülkelere ve Avrupa'ya doğru yoğun bir kitlesel göç hareketi başlamıştır. Türkiye, Suriye'ye sınır komşusu olması ve dış

[1] Doç.Dr., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, E-mail: alpery@adu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5137-4948

nemlerde göçe yaklaşımları hususundaki en önemli fark, Almanya Hükümeti'nin "nitelikli göçmen yasası" bağlamında Avrupa dışından olan ülkelerden daha kalifiye kişilerin kabul edileceğini açıklaması olmuştur. Bu yasa doğrultusunda; puana dayalı bir sistem çerçevesinde yaş, mesleki deneyim ve beceri, yabancı dil, eğitim düzeyi ve Almanya ile bağlantılı olma gibi vasıfların dikkate alınması yönünde karar alınmıştır. Bu yasa çerçevesinde, Türkiye'den de çok sayıda nitelikli bireyin Almanya'ya göç etmesi kuvvetle muhtemeldir.

Son olarak sığınmacı konusu, bir süre daha Türkiye ve Almanya'nın iç ve dış politikalarının şekillenmesinde elzem bir husus olarak kalacak gibi görünmektedir. Her ne kadar kamuoyundaki tepki ve önyargılardan etkilenilerek "geri dönüş" minvalinde politikalar üretilse de, 11 yıldan beri geldikleri hedef ülkelerde düzenlerini kuran, iş sahibi olan, evlilik yapan, eğitim ve sağlık gibi temel ihtiyaçlardan yararlanan sığınmacıları göndermek kolay olmayacaktır. Bu noktada atılması gereken en önemli adımlar ise, öncelikle Suriye rejimi ile diplomatik müzakereler kurarak sığınmacıların güvenli bir şekilde geri dönüşlerini kabul ettirmek ve yıkılan bölgelerde yeni bir "ulus inşası" yaratmaktır. Bu süreçte BM ve AB gibi örgütlerin de ekonomik, toplumsal ve bilhassa güvenlik odaklı destekleri, sığınmacıların geri dönmeleri ve yeni bir hayata başlamaları açısından belirleyici olacaktır.

KAYNAKÇA

AFAD (2017). *Suriyeli Sığınmacılara Yapılan Yardımlar Raporu.*

Akçiçek, A. (2019, Temmuz 9). *Juncker'in Göç Mirası.* Hür Fikirler. https://hurfikirler.com/junckerin-goc-mirasi/

Alkopher, T.D. (2018) Socio-psychological reactions in the EU to immigration: from regaining ontological security to desecuritisation, *European Security, 27(3),* 314-335. https://doi.org/10.1080/09662839.2018.1497981

Amnesty International Turkey (2016). *Güvenli Olmayan Sığınak Report*. İstanbul.

Arzheimer, K. (2015). The AfD: Finally a Successful Right-Wing Populist Eurosceptic Party for Germany?. *Journal West European Politics, 38(3),* 535-556.

BAMF (2023). *Integration Courses.* https://www.bamf.de/Site Globals/Forms/Suche/Expertensuche_Formular.html?cl2Categories_Typ=faq&cl2Categories_Themen=integrationskurse&pageLocale=de&cl2Categories_Zielgruppe=zugewanderteteilnehmende

BBC (2023, Haziran 23). *Germany passes law to attract skilled migrant workers amid fierce debate*. https://www.bbc.com/news/world-europe-66003238

Beşer, M.E. (2018). *Merkel Liderliğinde Almanya: Göç Politikasında Kırılmalar Raporu.* Migration Policy Center: Ankara.

Bozkurt, A. (2022). *Almanya ve Suriyeli Mülteciler Krizi: Angela Merkel'in Mülteci Politikalarının İnsan Hakları Perspektifinden Analizi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi.

Bulkan, D. (2018). *Avrupa Birliği Göç Politikası ve Suriyeli Göçmenler* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Medeniyet Üniversitesi.

Bundeszentrale für Politische Bildung (2015, Aralık 18). *Flucht die Krise-Ein Rückblick auf die EU 'Flüchtlingskrise' 2015"*. http://www.bpb.de/apuz/217302/einrueckblick-auf-die-eu-fluechtlingskrise-2015

Council of the European Union (2011). *Press Release 3091st Council meeting* (10440/11). Brussels.https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/122187.pdf.

Demir, A. F. & Atak, Y. G. (2020). Erdoğan'ın ve Merkel'in Suriyeli Mülteci Krizine Yaklaşımları: Liderlerin Söylemleri ve Eylemleri Temelinde Karşılaştırmalı Analiz. *Avrasya Etüdleri, 57(1),* 121-152.

Deutsche Welle Türkçe (2017). *Almanya'da 2017'de mülteci sayısı 200 binin altında kalacak.* http://p.dw.com/p/2pVI5.

Dragostinova, T. (2016). Refugees or Immigrants? The Migration Crisis in Europe in Historical Perspective. *Origins: Current Events in Historical Perspective, 9(4),* 1-16

Erdoğan, M. (2021). *Turkey: Syrians Barometer 2020 – A Framework for Achieving Social Cohesion with Syrians in Turkey*. BMMYK.

Euronews Türkçe (2023, Haziran 9). *AB iltica reformu konusunda 'tarihi' anlaşmaya vardı.* https://tr.euronews.com/2023/06/09/ab-iltica-reformu-konusunda-tarihi-anlasmaya-vardi

Eurostat (2016). *Asylum in the EU Member States.* https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/7203832/3-04032016-AP-EN.pdf/790eba01-381c-4163-bcd2-a54959b99ed6

France 24 (2023, Mayıs 11). *Germany's Scholz approves tougher measures to tackle migration.* https://www.france24.com/en/ europe/20230510-germany-s-scholz-approves-tougher-measures-to-tackle-migration

Geçici Koruma Yönetmeliği. Sayı: 29153, Yayımlandığı R.Gazetenin Tarihi: 22 Ekim 2014.

Georgi, F. (2016). Widersprüche im langen Sommer der Migration.: Ansätze einer materialistischen Grenzregimeanalye. *PROKLA, 46(183),* 183-203.

Göç İdaresi Başkanlığı (2023, Haziran 2022). *Geçici Koruma.* https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638

Hacaoğlu, S. (2022, Nisan 28). *Erdogan Faces New Challenge From Anti-Immigration Firebrand.* https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-04-28/erdogan-faces-new-challenge-from-anti-immigration-firebrand#xj4y7vzkg

Independent (2017, Mart 10*). Germany 'spent more than €20bn on refugees in 2016' as crisis outstrips state budgets*. https://www.independent.co.uk/news/world/europe/germany-refugees-spend-20-billion-euros-2016-angela-merkel-crisis-budgets-middle-east-north-africa-a7623466.html

Independent Türkçe (2023, Mayıs 11). AFD *oylarını artırdı, Almanya göçle mücadele için önlemleri sıkılaştırma kararı aldı.*

İçduygu, A. ve Sert, D. Ş. (2019). Introduction: Syrian refugees–facing challenges, making choices. *International Migration, 57(2),* 121-125.

İKV (2016). *AB'nin Karşı Karşıya Olduğu En Önemli Sorunlar: Göç ve Turizm.* https://www.ikv.org.tr/ikv.asp?id=1716.

Mountz, A. (2020). *The Death of Asylum: Hidden Geographies of the Enforcement Archipelago.* University of Minnesota Press.

News in Germany (2023, Haziran 2). *AfD draws level with SPD at 18 percent – bad grades for the traffic light.* https://newsin germany.com/afd-draws-level-with-spd-at-18-percent-bad-grades-for-the-traffic-light/

Öner, S. (2016). Avrupa'da Mülteci Krizi ve Aşırı Sağın Yükselişi: Avusturya Özgürlük Partisi (FPÖ), Almanya için Alternatif (AfD) Partisi ve PEGIDA Hareketi Örnekleri. Gulcan, Y., Akgüngör, S., Kuştepeli, Y. (Eds.), *Türkiye-AB İlişkilerinde Yeni Bir Konu: Mülteci Sorunu ve Türkiye-AB İş birliği* (ss. 185-210). İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları.

Özdemir, H. ve Uğurludoğan, U. (2021). Arap Baharı Sonrası Türkiye'nin Suriyelilere Yönelik Göç Politikaları: Avrupa Birliği'nin Bakış Açısı. *YDÜ SOSBİLDER, 14(1),* 162-196.

Özdemir, Y. (2023, Mart 30). *Almanya'da Nitelikli Göçmenlik Yasası onaylandı: Yasada neler var?* Evrensel. https://www.evrensel.net/haber/486197/almanyada-nitelikli-gocmenlik-yasasi-onaylandi-yasada-neler-var

Pew Research Center (2018). *Most displaced Syrians are in the Middle East, and about a million are in Europe.* http://www.pewresearch.org/fact-tank/2018/01/29/where-displaced-syrians-have-resettled/

T.C. Dışişleri Bakanlığı (2012, Aralık 15). *Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu'nun Suriyeli Türkmenler Platformunda Yaptığı Konuşma, 15 Aralık 2012, İstanbul.* https://www.mfa.gov.tr/ disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu_nun-suriyeli-turkmenler platformunda-yaptigi-konusma_-15-aralik-2012_-istanbul.tr.mfa

Taştan, C., Kavuncu, A. Ç., Akbulut, A. M., İrdem, İ., Osmanoğlu, E., Özkaya, Ö. & Küçüker Yıldız, A. (2016). *Uluslararası Kitlesel Göçler ve Türkiye'deki Suriyeliler.* Polis Akademisi.

The Federal Government (2023). *Job Listing.* https://www.make-it-in-germany.com/en/working-in-germany/job-listings?tx_solr%5Bfilter%5D%5B0%5D=industry%3A14

Time (2015). *Person of the year Chancellor of the Free World.* https://time.com/time-person-of-the-year-2015-angela-merkel/

TRT Haber (2012, Aralık 1). *Başbakan Türk-Arap İşbirliği Forumu'nda Konuştu*. https://www.trthaber.com/haber/gundem/ basbakan-turk-arap-isbirligi-forumunda-konustu-65408.html

UNHCR (2023, Haziran 22). *Total Persons of Concern by Country of Asylum*. https://data.unhcr.org/en/situations/syria

VOA Türkçe (2022, Aralık 4). *Almanya'da Sığınmacı Rekoru.* https://www.voaturkce.com/a/almanyada-s%C4%B1g%C4%B1nmaci-rekoru/6861594.html

VOA Türkçe (2023, Haziran 9). *AB'de "göç ve mülteciler" alanında tarihi anlaşma*. https://www.voaturkce.com/a/abde-goc-ve-multeciler-alaninda-tarihi-anlasma/7129902.html

Yılmaz, E.A. (2019). *Türkiye'deki Suriyelilerin Sorunları ve Toplumsal Uyum Süreçleri*. Ekin Yayınevi.

Yılmaz, E.A. (2023, Mart 15). *AB'nin Yeni Sığınmacı Politikaları Neye İşaret Ediyor?*. http://politikaakademisi.org/2023/06/15/abnin-yeni-siginmacilari-politikalari-neye-isaret-ediyor/

ALMANYA ENERJİ KRİZİ SONRASI İLİŞKİLERİN SEYRİ

Fatih Özgüven[1]

Giriş

Enerji, uluslararası aktörler tarafından önemli bir güvenlik meselesi olarak görülmektedir. Enerji trendleri geçmişten günümüze değişmesine (kömür, petrol, doğal gaz, sıvılaştırılmış doğal gaz) rağmen enerji kaynaklarına erişim ve kullanımı anlaşmazlık, çatışmalar ve savaşların çıkmasına neden olmaktadır. Aynı zamanda günümüz devletler arası ilişkilerin belirlenmesinde önemli etkisi de bulunmaktadır. Keza Türkiye ve Almanya ilişkilerinde de bu durum kendini göstermektedir. Enerji güvenliği kavramı, kaynağın mevcudiyeti, erişilebilirliği, ekonomikliği ve sosyal kabul edilebilirliği üzerinden ele alınmakta ve etkileri kısa dönemde arz ve talep güvenliği, uzun dönemde ise, ekonomik kalkınma ve çevresel faktörler üzerinden incelenmektedir. Dünya Bankası (DB) devletleri enerji güvenliğine göre beş gruba ayırmaktadır. Kurum, Almanya'yı, enerji ithalatçısı, enerji arz ve çeşitliliğine önem veren devlet olarak tanımlarken, Türkiye'yi ise hızla artan enerji talebi doğrultusunda gelişen pazar ve büyük enerji pazarları için öncelikli devlet olarak kabul etmektedir. Kısacası Almanya enerji arz güvenliğine öncelik verirken Türkiye, transit devlet olarak birçok petrol ve doğal gaz boru hattı güzergahı üzerinde olması iki ülke arasındaki enerji ilişkilerinin gelişmesini sağlamaktadır. Doğu Akdeniz ve Karadeniz'deki doğal gaz keşifleri, Rusya ve Ukrayna arasındaki savaş Almanya'nın Türkiye ile enerji güvenliği konusunda

[1] Dr. Bağımsız Araştırmacı, fatihozgvn@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-6522-8645.

beklenmekte olmasına rağmen Almanya'nın Rus enerji bağımlılığını azaltıp kaynaklarını çeşitlendirmek yerine daha da bağımlı hale gelmesi 2022 yılında kaçınılmaz sonu getirmiştir. Fakat bu sefer yaşanan gelişme ciddi dönüşümleri beraberinde getirmektedir. Çünkü Scholz'un da dediği gibi "Rusya artık güvenilir bir enerji tedarikçisi değildir" (Karagöl, 2022). Avrupa'da Rusya'ya karşı yaşanan güven kaybının Türkiye'ye olumlu yansıma ihtimali yüksektir. Almanya ve Avrupa'nın enerji arz güvenliğini çeşitlendirmesi için Türkiye'ye ve jeopolitik konumuna ihtiyacı bulunmaktadır. Bu durumun farkında olan Türk yetkililerde enerji politikalarını buna göre yönlendirmeye çalışmaktadır. Türkiye hem Rusya ile hem de Rusya olmaksızın Avrupa ve Almanya ile enerji ilişkilerini geliştirmek istemektedir. Bunun göstergesi olarak Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, ''AB'nin Rus gazı alımını kolaylaştırmak için Türkiye'de bir gaz merkezi kurulabileceğini'' (Petkova, 2022), açıklaması Türkiye'nin Avrupa ve Almanya'nın enerji arz güvenliği için yapabileceklerini göstermektedir. Aynı zamanda Rusya haricindeki diğer doğal gaz boru hatları ile Avrupa ve Almanya'nın enerji arzını tamamen sağlamayacak olsa da telafi etme potansiyelinin bulunması ilişkilerin çok boyutluluğunu gösteren başka bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Gelecekte iki ülke arasındaki enerji ilişkilerinin temelinde yer alacak konulara baktığımızda yerli enerji üretimini arttırmak, Rus enerji kaynaklarına olan bağımlılığı azaltmak, yenilenebilir enerji, LNG ve yeşil hidrojen alanında ilişkiler geliştirilerek temiz enerji üretimi sağlamak yer almaktadır.

Kaynakça

Alkan, N. M. (2015). Avrupa Birliği Enerji Güvenliği ve Ukrayna Meselesi. *Karadeniz Araştırmaları, 44,* 215-227.

Anadolu Ajansı. (2013, 27 Haziran). Nabucco'nun Geleceği Belirsiz. https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/nabucconun-gelecegi-belirsiz/235866#

Anlar, A. (2017). Farklı Bakış Açıları ile Enerji Güvenliği Üretici, Tüketici ve Transit Ülkeler: Türkiye Örneği. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, *19*, 59-88.

Badak, G. (2022, 2 Nisan). Almanya'nın Enerji Krizi: Avrupa'nın En Büyük Ekonomisinin Rus Gazı İle İmtihanı. https://medyascope.tv/2022/04/02/almanyanin-enerji-krizi-avrupanin-en-buyuk-ekonomisinin-rus-gazi-ile-imtihani/

BBC News Türkçe. (2022, 26 Nisan). Rusya-Avrupa-Doğalgaz: 'Bir bağımlılık' Hikayesi. https://www.youtube.com/watch?v=QIxcVxOrCns

Bhandari, A. & Faridi, S. (2022, 11 Ağustos). Turkey: Europe's New Gas Hub?. https://www.gatewayhouse.in/turkey-europes-new-gas-hub/

Biogradlija, A. (2023, 1 Mayıs). Germany: Main Hydrogen Pipeline Network in Sight, Green Hydrogen to come from Turkey. https://energynews.biz/germany-main-hydrogen-pipeline-network-in-sight-green-hydrogen-to-come-from-turkey/

Bordoff, J. & O'Sullivan, M. L. (2023, May) The Age of Energy Insecurity: How the Fight for Resources Is Upending Geopolitics. https://www.foreignaffairs.com/world/energy-insecurity-climate-change-geopoliticsresources?utm_medium=newsletters&utm_source=fatoday&utm_campaign=The%20Age%20of%20Energy%20Insecurity&utm_content=20230410&utm_term=FA%20Today%20-%20112017

Bourgeot, P. R. (2015, 21 Aralık). Germany's Energy Shake-Up and Russia-Turkey Tensions. https://www.iris-france.org/68472-germanys-energy-shake-up-and-russia-turkey-tensions/

Bloomberght. (2022, 29 Kasım). Katar'dan Almanya'ya Sıvılaştırılmış Gaz. https://www.bloomberght.com/katar-dan-almanya-ya-sivilas tirilmis-gaz-2320122

CNN Türk. (2022, 2 Nisan). "Güney Gaz Koridoru" neden önemli?. https://www.cnnturk.com/video/dunya/guney-gaz-koridoru-neden-onemli

Cooban, A. (2022, 12 Mayıs). Europe Is Running Out of Time to Find Alternatives to Russian Gas. https://edition.cnn.com/2022/05/12/energy/russian-gas-ukraine-europe/index.html

Coşkun, B. B. (2010). Energizing the Middle East: Iran, Turkey and Persian Gulf States. *Turkish Policy Quarterly*, *9* (2), 73–79.

Çavuşoğlu, M. (2022, 29 Temmuz). Almanya Dışişleri Bakanı Annalena Baerbock ile Ortak Basın Toplantısı. https://www.youtube.com/watch?v=mO1PtomKhTQ

Çelikpala, M. (2013). *Enerji Güvenliği NATO'nun Yeni Tehdit Algısı*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Ediger, V. (2010). Dünya'da ve Türkiye'de Enerji Sektörü Enerji Güvenliği: Dünya ve Türkiye Paneli. İstanbul: T.C. İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları.

Erdil, M. (2009, 11 Temmuz). Nabucco'yla Türkiye'ye 4,5 milyar Euro yatacak 10 bin Kişi İş Bulacak. https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/nabucco-yla-turkiye-ye-4-5-milyar-euro-yatacak-10-bin-kisi-is-bulacak-12049531

Federal Ministry for Economic Affairs and Energy. (2017). Annual Report Energy Partnerships.https://www.bmwk.de/Redaktion/EN/Publikationen/Energie/Annualreport-energy-partnerships.pdf?__blob=publicationFile&v=1

Grigoriadis, I.N. (2008). Natural Gas Corridors in Southeastern Europe and European Energy Security. *ELIAMEP Thesis*, *2*, 1-4.

Gönültaş, B. (2023, 23 Şubat). Rusya-Ukrayna Savaşı Sonrası Almanya'da Enerji Fiyatları Yükseldi. https://www.aa.com.tr/tr/ ekonomi/rusya-ukrayna-savasi-sonrasi-almanya-da-enerji-fiyatlari-yukseldi/2829182

Hale, W. (2022). Turkey's Energy Dilemmas: Changes and Challenges. *Middle Eastern Studies*, *58* (3), 452-466.

İnat, K. (2022, 1 Kasım). Rusya-Ukrayna Savaşı'nın Avrupa Enerji Politikalarına Etkisi. https://kriterdergi.com/dis-politika/rusya-ukrayna-savasinin-avrupa-enerji-politikalarina-etkisi

IEA, (t.y.). Energy Security. https://www.iea.org/topics/energy-security

Karagöl, B. (2022, 5 Eylül). Almanya, Enerji Krizine Karşı Vatandaşlarını Koruyacak. https://www.petroturk.com/dogalgaz-haberleri/almanya-enerji-krizine-karsi-vatandaslarini-koruyacak

Kardaş, Ş. (2011). Geo-strategic Position as Leverage in EU Accession: the Case of Turkish-EU Negotiations on the Nabucco Pipeline. *Southeast European and Black Sea Studies, 11*(1), 35-52.

Korkmaz, D. (2021). *Turkey and the EU in an Energy Security Society: The Case of Natural Gas*. Switzerland: Palgrave-Macmillan.

Kurmayer, N. J. (2022, 17 Aralık). Germany's First LNG Terminal is Open for Business. https://www.euractiv.com/section/energy/news/germanys-first-lng-terminal-is-open-for-business/

Kusznir, J. (2015). The Southern Corridor: Initiated by the EU, Completed by Others? TANAP, TAP, and the Redirection of the South Stream Pipeline. *Caucasus Analytical Digest, 47*, 1-13.

Mane-Estrada, A. (2006). European Energy Security: Towards the Creation of the Geo-Energy Space. *Energy Policy*, *34* (18), 3773-3786.

Mikulska, A. & Jakubowski, P. (2020). The Future of Russian Gas: A Tale of Two Cities. Rice University's Baker Institute for Public Policy Issue Brief, 1-7.

Mouraviev, N. & Koulouri, N. (2019). *Energy Security Policy Challenges and Solutions for Resource Efficiency*. London: Palgrave Macmillan.

Narcı, D. (2022, 8 Mart). Kuzey Akım 1 Nedir? Rusya Gazı Keserse Avrupa'nın Enerji Alternatifleri Ne Olabilir?. https://www. tgrthaber.com.tr/dunya/kuzey-akim-1-nedir-rusya-gazi-keserse-avrupanin-enerji-alternatifleri-ne-olabilir-2816932

Özkural-Köroğlu, N. (2015). Avrupa Birliği ve Rusya'nın Güç Alanları Arasında Kalan Ukrayna'da Yaşanan Halk Ayaklanmaları: "Turuncu Devrim" ve "Meydan Devrimi. *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, *6* (10), 31-52.

Pacheco, K. K. (2011). Turkey as a Transit Country and Energy Hub: the Link to its Foreign Policy Aims. Forschungsstelle Osteuropa Bremen Arbeitspapiere und Materialien. Forschungsstelle Osteuropa an der Universität Bremen. https://www.files.ethz.ch/isn/141549/fsoAP118.pdf

Petkova, M. (2023, 28 Mart). Russia's war in Ukraine Inspires Turkish Gas Dreams, https://www.energymonitor.ai/policy/russias-war-in-ukraine-inspires-turkish-gas-dreams/#catfish

Pirani, S. (2018). *Let's not Exaggerate: Southern Gas Corridor Prospects to 2030*. The Oxford Institute for Energy Studies Papers: NG 135, 1-26.

Proedrou, F. (2017). Why Russian Gas Diplomacy Fails: The Geopolitics-Energy Nexus in Ukraine and Turkey. *Asia Europe Journal*, *15*, 21-37.

Rashad, M. (2022, 9 March). U.S. LNG Exporters Emerge as Big Winners of Europe Natgas Crisis. https://www.reuters.com/ business/energy/us-lng-exporters-emerge-big-winners-europe-natgas-crisis-2022-03-09/

Republic of Türkiye Ministry of Energy and Natural Resources. (2022, 11 Ekim). Türkiye Ready to Transfer Natural Gas From Different Sources: Energy Minister. https://enerji.gov.tr/news-detail?id=21048

Republic of Türkiye Ministry Foreign Affairs. (2021, t.y.). Türkiye'nin Uluslararası Enerji Stratejisi. https://www.mfa.gov.tr/turkiye_ nin-enerjistratejisi.tr.mfa

Sauvageot, E. P. (2020). Between Russia as Producer and Ukraine as a Transit Country: EU dilemma of Interdependence and Energy Security. *Energy Policy*, *145*, 111699.

Sevim, C. (2010). Petrol Rezervlerinin Zirve Noktasının Enerji Güvenliği Açısından Büyük Enerji Pazarları (ABD, AB, Çin ve Hindistan) Üzerindeki Etkileri, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, *6* (11), 53-72.

Sharples, J. (2021). A Series of Unfortunate Events Supply-Side Factors in the European Gas Price Rally in 2021 and Outlook for the Rest of Winter. *Energy Insight*, *108*, 1-35.

Siddi, M. (2019). The EU's Botched Geopolitical Approach to External Energy Policy: The Case of the Southern Gas Corridor. *Geopolitics*, *24* (1), 124-144.

Tastan, K. (2022). Turkey and European Energy (In)Security What Role for Turkey in European Energy Security Following the Russian Invasion of Ukraine?. Stiftung Wissenschaft Und Politik German Institute for International and Security Affairs. https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/81693/ssoar-2022-tastanTurkey_and_European_energy_insecurity.pdf?

sequence=1&isAllowed=y&lnkna me=ssoar-2022-tastan-Turkey_ and_European_energy_insecurity.pdf

T.C. Cumhurbaşkanlığı. (2022, 14 Mart). Almanya federal cumhuriyeti şansölyesi scholz ile ortak basın toplantısı. https://www.youtube. com/watch?v=01ccbct4btu

T.C. Enerji ve Tabi Kaynaklar Bakanlığı. (t.y.). Boru Hatları ve Projeleri. https://enerji.gov.tr/neupgm-boru-hatlari-ve-projeleri

T.C. Enerji ve Tabi kaynaklar Bakanlığı. (2018, 26 Ekim). 2. Türk-Alman Enerji Forumu Yapıldı. https://enerji.gov.tr/haber-detay? id=331

T.C. Enerji ve Tabi kaynaklar Bakanlığı. (2021, 2Haziran). 3. Türk-Alman Enerji Forumu. https://enerji.gov.tr/haber-detay?id= 10840

TRT Haber. (2022, 11 Temmuz). ABD'den Kanada'nın Kuzey Akım 1 Türbinini İade Kararına Destek. https://www.trthaber.com/haber/ dunya/abdden-kanadanin-kuzey-akim-1-turbinini-iade-kararina-destek-694260.html

Ünver, A. (2019). Energy Security and Policy: Between Bandwagoning and Hedging, in *The Routledge Handbook of Turkish Politics* (163-176). A. Özerdem & M. Whiting, London; New York: Routledge.

Van de Graaf, T. & Colgan, J. D. (2017). Russian Gas Games or Well-oiled Conflict? Energy security and the 2014 Ukraine Crisis. *Energy Research & Social Science, 24*, 59-64.

Yeni Şafak. (2022, 8 Aralık). Almanya'da Enerji Krizi: Tüketimi Azaltın Çağrısı. https://www.yenisafak.com/dunya/almanyada-enerji-krizi-tuketimi-azaltin-cagrisi-3894456

Yorkan, A. (2012, 22 Aralık). Ukrayna-Rusya Doğal Gaz Krizi: Avrupa ve Türkiye Zor Günler Geçiriyor. http://www.tasam.org/tr TR/Icerik/1008/ukraynarusya_dogal_gaz_krizi_avrupa_ve_turkiye_zor_gunler_geciriyor

Winrow, G. M. (2013). The Southern Gas Corridor and Turkey's Role as an Energy Transit State and Energy Hub, *Insight Turkey, 15* (1), 145-163.

World Bank Group. (2005). *Energy Security Issues*. Moscow-Washington.

ORTA DOĞU VE TERÖR SORUNU EKSENİNDE TÜRKİYE-ALMANYA İLİŞKİLERİ

Kahraman GÜRBÜZ[1]

Giriş

Türk ve Alman devletleri tarih boyunca savaş meydanlarında karşı karşıya gelmemiş olsalar da Osmanlı Devleti ile Avrupalı devletler arasında 16. yüzyıldan itibaren yaşanan savaşlarda Avrupalı devletlerin safında Almanların da olduğu bilinmektedir. Osmanlı Devleti ile Alman İmparatorluğu arasında özellikle II. Abdülhamit döneminde siyasi ilişkilerin yanı sıra askeri ve ekonomik ilişkiler de ciddi manada gelişme göstermiştir. Birinci Dünya Savaşı'nda ittifak kurmaya kadar uzanan dostluk ilişkileri, 20'nci yüzyıl boyunca karşılıklı çıkarların ön planda tutulduğu bir şekilde sürdürülmüştür (Alkan, 2015). 1960'lı yıllardan sonra özellikle Almanya'ya göç eden Türkler ve Türkiye'nin Avrupa Birliği ile ilişkileri ekseninde gelişme gösteren ilişkiler, 1990'lı yıllardan itibaren uluslararası terörizmle mücadele stratejisi çerçevesinde farklı bir boyut kazanmıştır. Balkanlar, Kafkasya, Orta Asya ve Orta Doğu coğrafyasında yaşanan gelişmelerin iki ülke ilişkilerine ciddi manada etkisi olduğu söylenebilir. Ayrıca 1980'li yıllardan beri Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı terör sorunu ve Almanya'nın terör örgütlerine yönelik destekçi tutumu ilişkilerin seyrine olumsuz yönde etki etmiştir.

Türkiye ve Almanya; Birleşmiş Milletler ve NATO başta olmak üzere birçok uluslararası kuruluşta birlikte yer alarak, dünya siyasetinde söz sahibi olan devletlerdir. Almanya silah ve teçhizat konusunda, Türk ordusunun ABD'den sonra en büyük teda-

[1] Dr., Jandarma Genel Komutanlığı, kahramangurbuz@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-4680-7881

bir ifadeyle yıllardır girmeye çalıştığı Avrupa Birliği'ne Almanya'nın aleyhte tutumuna rağmen girebilmesi mümkün değildir. Tüm insanlığı etkileyen salgın hastalıklarla mücadele, küresel ısınmaya karşı alınması gereken önlemler, göç ve mülteci sorunu gibi konular ise karşılıklı işbirliği ve diğer paydaşlarla birlikte, ortak akılla çözülebilecek sorunlardır. Bu nedenle Türkiye ile Almanya aralarında yaşadıkları krizlerde veya gerginliklerde, diyalog kanallarını sürekli açık tutarak, karşılıklı güven duygusunu geliştirerek, özellikle ekonomi alanında gerçekleştirilecek işbirliği ve yapılacak antlaşmalarla siyasi ilişkilerdeki sorunların çözümüne imkân tanımalı, ikili ilişkileri sakin ve uzlaşmacı bir tutum içerisinde sürdürmelidirler. Bu sayede dünya siyasetinin ABD, İngiltere, Fransa, Rusya ve Çin etkisinde değil, bölgesel güçlerin de söz sahibi olduğu geniş bir perspektifte şekillenmesini sağlamalıdırlar.

Kaynakça

Alkan, M. N. (2000). ABD'nin Almanya Politikası. *Avrasya Dosyası*, *6*(2), 54-67.

Alkan, M. N. (2015). Hayranlık, Dostluk ve Çıkar Üçgeninde Türk-Alman İlişkileri. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 34, 35-48.

Altunışık, M. B. (1999). Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Türkiye-İsrail İlişkileri. M. B. Altunışık (Dü.) içinde, *Türkiye ve Ortadoğu: Tarih, Kimlik, Güvenlik* (s. 181-215). Boyut Yayınları.

Altunışık, M. B. (2000). Güvenlik Kıskacında Türkiye-Ortadoğu İlişkileri. G. Özcan, & Ş. Kut (Dü) içinde, *En Uzun On Yıl: Türkiye'nin Ulusal Güvenlik ve Dış Politika Gündeminde Doksanlı Yıllar* (s. 329-353). Büke Yayıncılık.

Anadolu Ajansı. (2014, Ekim 3). IŞİD'e Karşı Koalisyon Cephesi Genişliyor. Cenevre. Haziran 4, 2023 tarihinde https://www.aa.com.tr/tr/dunya/iside-karsi-koalisyon-cephesi-genisliyor/114304 adresinden alındı.

Aras, B., & Polat, R. K. (2008). From Conflict to Cooperation: Desecuritization of Turkey's Relations with Syria and Iran. *Security Dialogue, 39*(5), 475-495.

Armaoğlu, F. (1994). *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988).* Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Bağcı, H. (1998). Türk Dış Politikası: Genel Bir Bakış. İ. Dağı (Dü.) içinde, *Türk Dış Politikasında Gelenek ve Değişim* (s. 1-13). Siyasal Kitabevi.

Bal, M. A. (2003). *Savaş Stratejilerinde Terör.* IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Balcı, A. (2011). Türkiye'nin Dış Politikası ve İsrail: 1990'lar ve 2000'lere İlişkin bir Karşılaştırma. *Ortadoğu Etütleri, 2*(2), 117-136.

Bommes, M., Felimer, S., & Zigmann, F. (2014). Migration Scenarios: Turkey, Egypt and Morocco. *Migration from the Middle East and North Africa to Europe* içinde (s. 249-287). Amsterdam University Press.

Bölükbaşı, S. (2001). Türkiye ve İsrail: Mesafeli Yakınlıktan Stratejik Ortaklığa. Ş. Çalış, İ. Dağı, & R. Gözen (Dü) içinde, *Türkiye'nin Dış Politika Gündemi: Kimlik, Demokrasi, Güvenlik* (s. 243-269). Liberte Yayınları.

Canbolat, İ. (2003). *Almanya ve Dış Politikası.* Alfa Yayınları.

Dağcı, K. (2007). The EU's Middle East Policy and Its Implications to the Region. *Alternatives: Turkish Journal of International Relations, 6*(1,2), 176-185.

Demir, Y. (2021). 1960'tan Günümüze Arap-İsrail Çatışması Ekseninde Türk Dış Politikası. *TESAM Akademi Dergisi, 8*(1), 165-197.

Denker, M. S. (1997). *Uluslararası Terör, Türkiye ve PKK.* Boğaziçi Yayınları.

Erdil, M. (2014, Ağustos 22). Dinlenen "Hat'lar". Hürriyet. Haziran 6, 2023 tarihinde https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/dinlenen-hatlar-27051151 adresinden alındı.

Federal Foreign Office. (2023, Şubat 28). Germany and Israel: Bilateral Relations. Germany. Haziran 2, 2023 tarihinde https://www.auswaertiges-amt.de/en/aussenpolitik/laenderinformationen/ israel-node/israel/228212 adresinden alındı.

Furness, M. (2020). "Donorship" and Strategic Policy-Making: Germany's Middle Eastern and North African Aid Programme Since The Arab Uprisings. *Development Policy Review, 38*(S1), 70-90.

Guzzetti, L. (1995). *A Brief History of European Union.* Official Publications of the European Communities .

Gürses, E. (1997). *Ayrılıkçı Terörün Anatomisi: IRA-ETA-PKK*. Bağlam Yayıncılık.

İnat, K. (2015). Almanya'nın Ortadoğu Politikası. *Ortadoğu Analiz, 7*(68), 68-69.

İnat, K. (2015). Almanya'nın PKK ve Kürt Politikası. *Ortadoğu Analiz, 7*(69), 38-41.

Köse, T. (2016). Almanya'nın Alevi ve Kürt Politikası. Kriter Dergisi. Haziran 7, 2023 tarihinde https://kriterdergi.com/dis-politika/almanyanin-alevi-ve-kurt-politikasi adresinden alındı.

Kutlay, M. (2011). Economy as the 'Practical Hand' of a 'New Turkish Foreign Policy'. *Insight Turkey, 13*(1), 67-88.

Luerdi, A. (2018). Turkey's Foreign Policy Strategy Change in Syrian Crisis (2016-2017). *Jurnal Hubungan International, 7*(1), 48-59.

Önsoy, M. (2016). Türk-Alman İlişkilerinin Son On Yılı. O. Örmeci, & H. Işıksal (Dü) içinde, *Mavi Elma: Türkiye-Avrupa İlişkileri* (s. 507-541). Gazi Kitabevi.

Özcan, N. A. (1999). *PKK (Kürdistan İşçi Partisi) Tarihi, İdeolojisi ve Yöntemi.* ASAM Yayınları.

Reinicke, A. (2002). German-Israel Relations. V. Perthes (Dü.) içinde, *Germany and the Middle East Interests and Options* (s. 76-89). Heinrich Böll Foundation.

Sinkaya, B. (2011). Geçmişten Günümüze Türkiye'nin Ortadoğu Polikası ve Batı Etkisi. *Adam Akademi Sosyal Bilimler Dergisi, 1*(1), 79-100.

Steinberg, G. (2017). *Islamist Terrorism in Germany: Threats, Responses and the Need for Strtegy.* The American Institute for Contemporary German Studies.

TBMM. (2002, Ocak 3). TBMM Genel Kurul Tutanağı, 21.Dönem, 4.Yasama Yılı, 46. Birleşim. Haziran 3, 2023 tarihinde https://www5.tbmm.gov.tr//develop/owa/tutanak_g.birlesim_ baslangic?P4=6850&P5=B&page1=8&page2=8 adresinden alındı.

Tekin, A. (1999). *İmralı'daki Konuk.* Tutibay Yayınları.

Uzer, U. (2011). Türkiye-İsrail İlişkilerinde Bunalım. *Ortadoğu Etütleri, 2*(2), 137-168.

Ülger, İ. K. (2002). Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının Arka Planı, Oluşumu ve Temel Anlaşmazlık Konuları. R. Yinanç, & H. Taşdemir (Dü) içinde, *Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye* (s. 83-113). Seçkin Yayıncılık.

Yavuz, H. (2001). Değişen Türk Kimliği ve Dış Politika: Neo-Osmanlıcılığın Yükselişi. Ş. Çalış, İ. Dağı, & R. Gözen (Dü) içinde, *Türkiye'nin Dış Politika Gündemi: Kimlik, Demokrasi, Güvenlik* (s. 35-64). Liberte Yayınları.

Yılmaz, Ö. (2016). Almanya'nın Kürt ve PKK Politikası: Denge ve Strateji. B. Duran, & K. İnat (Dü) içinde, *Türk Dış Politikası Yıllığı 2015* (s. 11-43). SETA Yayınları.

ALMANYA'DAN GELEN İŞÇİ DÖVİZLERİNİN TÜRK SİYASETİNE ETKİSİ

Muhabbet Doyran [1]

Giriş

İnsanlık tarihinin her döneminde yaşanan yiyecek bulma, daha iyi bir yaşam koşullarına kavuşma savaş, kuraklık, vb. nedenlerle bireysel ya da grup halinde göçler meydana gelmiştir. Göçler, ülkeden ülkeye farklılık göstermiş, ülke içinde yaşanan iç göçlerin yanında ülke dışına da göçler yaşanmıştır. Ülke sınırları içinde kalan göçler iç göç, ülke dışına olan göçlere ise dış göç denilmiştir. Bu durumda göç alan ülkeler ve göçmen kabul eden ülkeler oluşmuştur. Çok eşitli faktörler nedeniyle göçlerin oluşmasına zemin hazırlamıştır. Bunlar arasında, işsizlik, yoksulluk, kuraklık, doğal afetler, terör, insan haklarında meydana gelen ihlaller, ülkenin bölünmesi, etnik ve din ayrımcılık, evlilik, vb. bulunmaktadır.

I ve II. Dünya Savaşları sonrasında Dünya'da özellikle Avrupa'da ekonomi çökmüş, ülkeler yanmış, yıkılmıştır. Savaşlar nedeniyle işgücü azalmış, yoksulluğun, yoksunluğun giderilmesi, çalışma yaşamının tekrar düzene sokulması için uluslararası kurumlar meydana getirilmiştir. Bunlardan Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) 1919'da kurulmuş, 1946'da Birleşmiş Milletlerin (BM) uzman kuruluşu olarak çalışmalarına devam etmiştir. ILO, temel insan haklarını gözeterek, sosyal adalet ve çalışma haklarının iyileştirilmesine yönelik çalışmalar yapmaktadır. Örgüt, uluslararası emek normlarının oluşturulmasına yönelik

[1] Öğretim Görevlisi Dr., İstanbul Aydın Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Mail: muhabbetdoyran@aydin.edu.tr.
ORCID 0000-0001-7097-3885.

olan Türk işçileri dil bilmedikleri için diğer işçilerle aynı statüde olmuşlardır. Almanya ile ilgili hiçbir bilgi verilmeden, çalışacakları sektörlerle ilgili yeterince oryantasyon sağlanmadan Almanya'ya giden işçilerin sorunları tam olarak çözümlenememiştir.

Kaynakça

TBMM TD, C 4, B 76, 18 Nisan 1962

TBMM TD. C 16, B 89, 20 Nisan 1967

TBMM TD. C 41, B 32, 2 Şubat 1979

Apar, M.B. (2000). Göçmen İşçilere İlişkin 97 Sayılı ve 143 Sayılı ILO Sözleşmeleri İle İlgili Çalışma Mevzuatı, *Kamu-İş,* 6(1), 1-4. Erişim tarihi ve adresi: 03.08.2023, https://www.tuhis.org.tr/pdf/617. Pdf.

Alper, A.M. (2005). *İşçi Dövizlerini Belirleyen Makro Ekonomik Etkenler: Türkiye Örneği.* T.C. Merkez Bankası İşçi Dövizleri Genel Müdürlüğü. Uzmanlık Tezi.

Arslan, M. (2016). 2. Dünya Savaşı ve Türkiye'de Savaş Ekonomisi. *Aydın Toplum ve İnsan Dergisi*, 2(2), 1-14.

Dağ, D. (2019). Türkiye'den Göçün Türkiye-(Federal) Almanya İlişkilerine Etkisi (1960-2000), *Türkiye Cumhuriyeti Ankara Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dal*ı, (Basılmamış) Yüksek Lisans Tezi.

Demircioğlu, A. M. Federal Almanya'dan Kesim Dönüş Yapan İşçilerimizin Sosyo-Politik Sorunları. *İstanbul Üniversitesi In Journal of Social Policiy Conferenses* 32, 2012, 113-138.

Döviz Rezervi. *Tercüman.* 18 Eylül 1969.

Ekonomik Kararların Tümünü Turgut Özal Denetleyecek. *Cumhuriyet*. 26 Ocak 1980.

GAR. (2021). Almanya *Türkiye Arasındaki İşgücü Göçünün Altmışıncı Yılı Üzerine Bir Değerlendirme: "İyi ki buradayız!"* GAR Raporu 7. Erişim tarihi ve adresi: 07.08.2023. https://gocarastirmalaridernegi.org/attachments/article/262/GAR-Almanya-T%C3%BCrkiye-G%C3%B6%C3%A7-60-Y%C4%B1l.pdf

Genel, M. (2014). Almanya'ya Giden İlk Türk İşçi Göçünün Türk Basınındaki İzdüşümü "Sirkeci Garı'ndan Munchen Hauptbahnof'a. Seluk İletişim, 8(3), 301-338.

Gökcek, A. (2023). Neoliberal İktisat Politikaları ve 1980-1989 Yılları Arasında Türk Ekonomisinin Genel Görünüşünün Altı Faktör Altında incelenmesi ve Değerlendirilmesi. SSAD Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi 7(1), s. 147-161.

ILO, (2023). ILO Sözleşmeleri ve Tavsiye Kararları. Erişim tarihi ve adresi: 3.08.2023, https://www.ilo.org/ankara/about-us/WCMS_372879/lang--tr/index.htm

İşçi döviz girdisi 9 ayda 2.4 milyar doları aştı. *Hürriyet,* 26 Ekim 1979.

Kepenek, Y. (2011), Türkiye Ekonomisi, *Remzi Kitabevi*, 74. Baskı, İstanbul.

Koçak, O. ve Gündüz D. (2016), "Avrupa Birliği Göç Politikaları ve Göçmenlerin Sosyal Olarak İçerilmelerine Etkisi", *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi* 6(12), 66-91.

Kongar, E. (2002). 21. Yüzyılda Türkiye 2000'li Yıllarda Türkiye'nin Toplumsal Yapısı, Remzi Kitabevi. 30. Baskı. İstanbul.

Küçük, A. (2016), Türkiye'de Sosyal ve Siyasal Değişim: 1980 ve Sonrası, Econharran Harran Üniversitesi İİBF Dergisi 3(4), 20-45.

Meclis feshedildi, yeni Anayasa ve demokratik müesseselerin kurulma hazırlığına başlandı, *Cumhuriyet,* 28 Mayıs 1960.

Meçik, O. ve Afşar, M. (2014), Türkiye Ekonomisinde Yapısal Dönüşümler ve İşgücü Piyasasındaki Gelişmeler, *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi* 1(2), 2014, 1-23.

Morgil, O. (1985). Türkiye'de İstihdam Politikaları. *H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 3(1). Ankara, 309-319.

Sağ terör bu kez de Çorum'u hedef aldı. *Cumhuriyet*. 30 Mayıs 1980.

Takım, A. (2012). Demokrat Parti Döneminde Uygulanan Ekonomi Politikaları ve Sonuçları, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi,* (67(2). 157-187.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. (1963). *Birince Beş Yıllık Kalkınma Planı (Birinci Beş Yıl) 1963-1967*. Devlet Planlama Teşkilatı Matbaası, Ankara

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı. (1973). *Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (!973-1977)*. Devlet Planlama Teşkilatı Matbaası, Ankara.

T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı. (1979). *Dördüncü Beş Yıllık kalkınma Planı 1979- 1983*. Devlet Planlama Teşkilatı Yayını 1664, Ankara.

T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. (2014). Uluslararası İş-gücü Anlaşmaları 7. Ed. Fazıl Aydın. Ankara.

Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü (2011). *50. Yılında İş göçü* 36, İŞKUR Genel Müdürlüğü Yerel Süreli Yayını, Ankara.

Unat, N.A. (1972). Türkiye'nin Dış Göç Akımı ve Sosyal Hareketlilik. *Ankara ÜniversitesiSiyasal Bilimler Fakültesi (SBF) Dergisi*, 27 (04).

Unat, N.A. (2002). *Bitmeyen Göç Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaş-lığa*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 30.

Ünver, C. (2003). Almanya'ya Türk İşgücü Göçü: Geçmişten Geleceğe Sorunlar, İmkanlar ve Fırsatlar. *In Journal of Social Policy Con-ferences* 45, 177-226.

Yabancı turizm şirketleri Türkiye'ye ambargo uyguluyor. *Haber*, 8 Kasım 1979.

Yeldan, E. (2016). *Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi*. İleti-şim Yayınları. İstanbul.

TÜRKİYE COĞRAFYASINDA OSMANLI PARA VAKIFLARI

Yakup Özsaraç

nobel bilimsel

TÜRKİYE COĞRAFYASINDA OSMANLI PARA VAKIFLARI

Yakup Özsaraç

Yayın No.: 1856
ISBN: 978-625-398-988-0
E-ISBN: 978-625-398-989-7
Basım Sayısı: 1. Basım, Ekim 2023

© Copyright 2023, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.
"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Meliha Uysal -meliha@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Özsaraç, Yakup.
Türkite Coğrafyasında Osmanlı Para Vakıfları / Yakup Özsaraç
1. Basım, X + 288 s., 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-398-988-0
E-ISBN: 978-625-398-989-7
1. Osmanlı 2. Türkiye 3. Vakıflar 4. Para Vakıfları

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **V**

KISALTMALAR ..... **VI**

TABLO VE HARİTALAR LİSTESİ ..... **VII**

GİRİŞ **1**
Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi 6
Zaman Analizinin Kapsamı 8
Coğrafi Analizin Kapsamı 10
Dönemsel Analiz 11
Literatür ve Yöntem 20

BİRİNCİ BÖLÜM
I. VAKIFLAR VE PARA VAKIFLARI **29**
A. Vakıf Kavramı 29
B. Para Vakıfları 31
1. Para Vakıflarının Tarihi ve Kuruluşundaki Tartışmalar 33
2. Vakfiyelerde Para Vakıflarının Kuruluş ve İşleyişleri 36
3. Para Vakıflarının Sermayelerini İşletme Usulleri 39
a. Muâmele-i Şer'iyye ve Para Vakıflarının Ekosistemi 39
b. Bey′ (Satış) İşlemleri 44
c. Karz-ı Hasen 46
d. Bidâ'a 47
e. Mudârabe ve Murâbaha 47
f. Para Vakfı ve Fıkıh 47

İKİNCİ BÖLÜM
I. OSMANLI COĞRAFYASINDA VAKIFLAR VE PARA VAKIFLARI **53**
A. Vakfiyelere Göre Osmanlı Coğrafyasında Para Vakıfları 54
B. Türkiye Coğrafyasında Kurulan Vakıflar ve Para Vakıfları 54
C. Vakfiyelere Göre Türkiye Coğrafyasında İdari Yapı ve Para Vakıfları (1826-1926) ... 58
D. İl İl Vakıflar 66

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
I. TÜRKİYE COĞRAFYASINDAKİ PARA VAKIFLARININ ANALİZİ **127**
A. Vilayet / İl Düzeyinde Para Vakıfları 127
B. Türkiye Coğrafyasındaki Para Vakıflarının Dönemlere Göre Analizi 132
1.Türkiye Coğrafyasındaki 1826-1870 Yılları Arası 1. Dönem Para Vakıfları 135
a.Türkiye Coğrafyasındaki Birinci Dönemde Kurulan 58 Para Vakfının

Vakfiye Özetleri 136
2. 1871-1908 Yılları Arası (2. Dönem) 149
a. Türkiye Coğrafyasındaki İkinci Dönemde Kurulan 328 Para Vakfının Vakfiye Özetleri 155
3. Türkiye Coğrafyasındaki 1909-1922 Yılları Arası (3. Dönem) 217
a. Türkiye Coğrafyasındaki Üçüncü Dönemde Kurulan 167 Para Vakfının Vakfiye Özetleri 223
4. Türkiye Coğrafyasındaki Vakfiyelerindeki İşletme Usulleri ve Oranlarına Göre Analiz 255
5. Türkiye Coğrafyasındaki Para Vakfı Vakfiyelerinde Geçen Paranın İşletilme Usulleri 255
6. Türkiye Coğrafyasındaki Vakfiyelerde Geçen Hayır Şartlarının Analizi 262
7. Türkiye Coğrafyasındaki Para Vakfı Vakfiyelerine Göre İstihdam Edilenler 262
8. Türkiye Coğrafyasındaki Para Vakfı Vakfiyelerinde Geçen Diğer Hayır Şartları 265
9. Türkiye Coğrafyasındaki Vakfiyelerinde Kullanılan Paraların Cins ve Miktarına Göre Analiz 267
10. Vakfiyelerinde Kullanılan Paraların Cinsleri 268
11. Türkiye Coğrafyasındaki Vakfiyelerinde Kullanılan Paraların Miktarı 269
12. Türkiye Coğrafyasındaki Vakfiyelerde Geçen Diğer (Para Dışı) Hayır Şartları ... 270

SONUÇ 277

KAYNAKÇA

1 Akdağ Mustafa, "Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası, Celali İsyanları", Cem Yayınevi İstanbul 1999.
2 Akgüç Öztin, "Cumhuriyet Döneminde Bankacılık Alanında Gelişmeler", Türkiye Bankalar Birliği Yayını, Ankara,1975.
3 Akgündüz Ahmet, "İslâm Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi", Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınevi, Ankara 1988.
4 Akgündüz Ahmet, "İslam Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi", Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 1996.
5 Aksoy Yaşar, "Kurtuluş Savaşı Işığında İzmir İktisat Kongresi", Maya Yayıncılık, 1991.
6 Akşin Sina, "Jön Türkler ve İttihat ve Terakki", Ankara 2001.
7 Akşin Sina, "Türkiye Tarihi", Cem Yayınevi, 2000.
8 Akyıldız Ali, "Osmanlı Finans Sisteminde Dönüm Noktası: Kâğıt Para ve Sosyo-Ekonomik Etkileri", Eren Yayıncılık, İstanbul, 1996.
9 Akyıldız Ali, "Osmanlı Merkez Bürokrosisi (1836-1856)", Timaş Yayınları , 2018.
10 Arıkan Rauf, "Araştırma Teknikleri ve Rapor Hazırlama", 2005.
11 Ateş İbrahim- Erdoğan Abdülkerim, "İl İl Vakıflar '86, Renk Ofset", Ankara 1986,
12 Aydemir Namık, "Dünden Bugüne Türkiye'de Bankacılık", Türkiye Tekstil Sanayii İşverenleri Sendikası, Ankara 2005.
13 Aysan Mustafa, "Atatürk'ün Ekonomi Politikası", Sermet Matbaası, Kırklareli, 1981.
14 Ayverdi İlhan, "Misalli Büyük Türkçe Sözlük", 2011.
15 Balcı Ali, "Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem Teknik ve İlkeleri", 1997.
16 Baskıcı Mehmet Murat, "1800-1914 Yıllarında Anadolu'da İktisadi Değişim", Turhan Kitabevi, Ankara 2005.
17 Berki Ali Himmet, "Vakfa Dair Yazılan Eserlerle Vakfiye ve Benzeri Vesikalarda Geçen Istılah ve Tabirler", Ankara, 1966.
18 Berki Ali Himmet, "Vakıflar", Cihan Kitaphanesi, İstanbul 1946.
19 Bilmen Ömer Nasuhi, "Hukuk-ı İslamiye ve Istılahat-ı Fıkhiyye", Enes Sarmaşık Yayınları, İstanbul 1999.
20 Bilmen Ömer Nasuhi, "Istılahat-ı Fıkhıyye Kamusu", İstanbul 1969.
21 Borotav Korkut, "Türkiye İktisat Tarihi 1908-2007", Ankara 2009.
22 Cezar Yavuz, "Osmanlı Maliyesinde Bunalım ve Değişim Dönemi", 1986.
23 Cezar Yavuz, "Osmanlıda Ticaretin Maddi Unsurları Üzerine" Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2012.
24 Cümhuriyetten Önce ve Sonra Vakıflar Kitabı,Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları 1937.
25 Çavdar Tevfik, "İktisat Kılavuzu", Milliyet Yayınları, İstanbul 1976.
26 Çavdar Tevfik, "Türkiye Ekonomisinin Tarihi: 1900–1960", İmge Kitabevi, Ankara 2003.
27 Çınar Hüseyin, Koyuncu Kaya Miyase, "Vakıflar Kaynakçası", VGM yayınları, Ankara 2015.
28 Çiftçi Cafer, "Bursa'da Vakıfların Sosyo-Ekonomik İşlevleri", Gaye Kitabevi, Bursa 2004.
29 Çivi Halil, "Türkiye'de Bankacılık; Teori, Uygulama ve Sonuçları", Ankara: Fon Matbaası Cumhuriyet Üniversitesi Yardımcı Ders Kitabı Yayın No:1, 1985.

30 Çizakça Murat, “Risk Sermayesi Özel Finans Kurumları ve Para Vakıfları”, İlmi Neşriyat, İstanbul 1993.
31 Duru Cihan- Turan Kemal- Öngeoğlu Abdurrahman, “Atatürk Dönemi Maliye Politikası”, Tisa Matbaacılık, Ankara, 1990.
32 Ekren Nazım, “Uluslararası Bankacılık ve Türkiye Örneği” Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1986.
33 Eldem Vedat, “Harp ve Mütareke Yıllarında Osmanlı İmparatorluğu’nun Ekonomisi”, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1994.
34 Erdeha Kâmil, Millî Mücadelede Vilayetler ve Valiler, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1975.
35 Erdoğan Öner, “Osmanlı imparatorluğu ve Cumhuriyet Döneminde Mali İdare”, Maliye Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı Yayınları, Ankara 2005.
36 Ergin Osman, “Türkiye’de Şehirciliğin İnkişafı”, İstanbul Üniversitesi, İktisat ve İçtimaiyat Enstitüsü Yayını, İstanbul 1936.
37 Erol Mine, “Osmanlı İmparatorluğumla Kâğıt Para (Kaime)”, Ankara 1970.
38 Genç Mehmet, “Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi”, Ötüken Yayınevi, İstanbul 2002.
39 Genç Mehmet, “Osmanlı Maliyesinde Malikâne Sistemi”, Barış Kitavi Ankara, 1975.
40 Günal Mehmet, “Türk Bankacılık Sektörünün Sorunları ve Geleceği”, Ankara: ATO Yayınları, 2001.
41 Güran Tevfik, “19. Yüzyıl Osmanlı Tarımı”, Eren Yayınları, İstanbul 1998.
42 Güran Tevfik, “Ekonomik ve Mali Yönleriyle Vakıflar Süleymaniye ve Şehzade Süleyman Paşa Vakıfları”, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2006.
43 Halaçoğlu Yusuf, “Osmanlılarda Devlet Teşkilatı”, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1991.
44 Hüsamettin Kemal Hüseyin, “Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti, Tarihçe-i Teşkilatı ve Nüzzârın Terâcimi’l Ahvâli” İstanbul, H. 1335/ M. 1916
45 İnalcık Halil, “Devlet-i Aliye II”., Türkiye iş Bankası Yayınları, 2009.
46 İnalcık Halil, “Devleti Aliyye - Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar I Klasik Dönem: Siyasal, Kurumsal ve Ekonomik Gelişim”, TİB Kültür Yayınları, İstanbul 2009.
47 Kahraman Seyit Ali, “Evkâf-ı Hümâyûn Nezâreti”, Kitabevi, İstanbul 2006.
48 Karpat Kemal H., “Millets and Nationality: The Roots of the Incongruity of National and State in the Post-Ottoman Era, Christian and Jaws Ottoman Empire,1982.
49 Kazgan Haydar, “Galata Bankerleri”, C. 1, İstanbul, Orion Yayınevi, 2005.
50 Kazgan Haydar,“Osmanlıda Avrupa Finans Kapitali”, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1995.
51 Keleş Hamza, “Erzurum Vakıfları: H. 988 (M. 1580-1581) Tarihli Evkaf Defterine Göre”, Gündüz Eğitim Yayıncılık, Ankara, 2006.
52 Kepenek Yakup, “Türkiye Ekonomisi”, Versa Yayıncılık, Ankara, 1990.
53 Kılıçkıran Osman, “Türkiye’de Enflasyon Analizi ve Model Araştırması”, Ankara 1991.
54 Kıray Emine, “Osmanlı Ekonomik Yapı ve Dış Borçlar”, İletişim Yayınları, İstanbul 1995.
55 Kuran-ı Kerim
56 Kurt İsmail, “Para Vakıfları Nazariyat ve Tatbikat”, Ensar Neşriyat, İstanbul 1996.
57 Kütükoğlu Mübahat, “Osmanlı Belgelerinin Dili: Diplomatik”, Kubbealtı Neşriyatı Yayıncılık, İstanbul 1994.
58 Lewis Bernard, “Modern Türkiye’nin Doğusu” 2008.
59 Mardin Şerif, “Türk Modernleşmesi”, İletişim Yayınları, İstanbul 1994.

60 Maverdî, "Ahkâmu's-Sultâniyye (İslâm'da Hilâfet ve Devlet Hukuku)", Tercüme: Ali Şafak, Bedir Yayınları, İstanbul 1976.
61 Mustafa Nuri Paşa, "Netayicü'l-Vukuât", I,II,II,IV, İstanbul,1325;1908.
62 Oktay Ayşe Sıdıka, Kınalızâde Ali Efendi ve Ahlâk-ı Alâî, İz Yayıncılık, İstanbul 2005.
63 Orman Sabri, "İktisat, Tarih ve Toplum", Küre Yayınları, 2014.
64 Ortaylı İlber, "İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı, İstanbul 1983.
65 Ortaylı İlber, "Tanzimat'tan Sonra Mahalli İdareler 1840-1878", Ankara, 1974.
66 Ölçer Cüneyt, "Sultan Abdülaziz Han Devri Osmanlı Madeni Paraları", İstanbul 1979.
67 Ömer Hilmi Efendi, "İthaf-ül-Ahlâf fi Ahkâm-il Evkaf", Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1977.
68 Önsoy Rıfat, Mali Tutsaklığa Giden Yol: Osmanlı Borçları (1854-1914), Turhan Kitapevi, Ankara, 1999.
69 Özaydın Abdulkerim "Ankara", DİA, C. 3, İstanbul, 1991, 203-204.
70 Özcan Tahsin, "Osmanlı Para Vakıfları Kanuni Dönemi Üsküdar Örneği", TTK Yayınları, Ankara 2006.
71 Öztürk Nazif, "Elmalılı Hamdi Yazır Gözüyle Vakıflar", Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1995.
72 Öztürk Nazif, "Menşei ve Tarihî Gelişimi Açısından Vakıflar", Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1983.
73 Öztürk Nazif, "Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf Müessesesi", Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995.
74 Özvar Erol, "Osmanlı Maliyesinde Malikâne Uygulaması", Kiyabevi, 2003.
75 Pamuk Şevket, "Osmanlı Ekonomisi ve Dünya Kapitalizmi 1820-1913", Ankara: Yurt Yayınları, 1984.
76 Pamuk Şevket, "Osmanlı İmparatorluğunda Paranın Tarihi", Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1999.
77 Pamuk Şevket, "Osmanlı Türkiye İktisadi Tarihi 1500- 1914", İletişim Yayınları, İstanbul 2005.
78 Pamuk Şevket, "Osmanlı Türkiye İktisadi Tarihi 1500- 1914", İstanbul: İletişim Yayınları, 2005.
79 Pamuk Şevket, "Türkiye'nin 200 Yıllık İktisadi Tarihi" İş Bankası Kültür Yayınları, Y. No: 2910, 2014.
80 Parasız İlker, "İktisada Giriş, Ezgi Kitabevi", Bursa 2003.
81 Parasız İlker, "Türkiye Ekonomisi 1923'den Günümüze İktisat ve istikrar Politikaları", Ezgi Kitabevi Yayını, 1998.4.
82 Pekin Tevfik, "Ekonomiye Giriş", Zeus Kitabevi, İzmir 2009.
83 Quataert Donald, "Osmanlı İmparatorluğu, 1700-1922", 6.Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2009.
84 Sağlam Dündar, "Türkiye Ekonomisi-Yapısı ve Temel Sorunları", Ankara, 1976.
85 Sami Şemseddin, "Kamus-ı Türkî", Yeditepe Yayınları, İstanbul 1996.
86 Sayar Ahmet Güner, "Osmanlı İktisat Düşüncesinin Çağdaşlaşması", Ötüken Yayınları, İstanbul 2000. 205.
87 Sencer Muzaffer, Türkiye'nin Yönetim Yapısı, İstanbul, Alan Yayınevi, 1986.
88 Sevimay Hayri, "Cumhuriyete Girerken Ekonomi; Osmanlı Son Donem Ekonomisi", Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul 1995.
89 Sezen Tahir, "Osmanlı Yer Adları", Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara 2017.
90 Shaw Stanford, "Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye", II. Cilt, İstanbul, 1983.

91 Silier Oya, “1920’lerde Türkiye’de Milli Bankacılığın Genel Görünümü”, Mars Matbaası, Ankara, 1975.
92 Smith Adam, “Ulusların Zenginliği”, Çev. Ayşe Yunus, Mehmet Bakırcı, Alan Yayıncılık 1997.
93 Tabakoğlu Ahmet, “Gerileme Dönemine Girerken Osmanlı Ekonomisi”, Dergah Yayınları, İstanbul 1985.
94 Takan Mehmet, “Bankacılık Teori, Uygulama ve Yönetim”, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2001.
95 Takan Mehmet, “Bankacılık”, Nobel Yayın Dağıtım, 2001.
96 Tarlan Selim, “Tarihte Para”, T.C Malîye ve Gümrük Bakanlığı Yayını No; 323, Ankara 1992.
97 Tekeoğlu Muammer, “İktisadi Düşünceler Tarihi”, Çukurova Üniversitesi Yay. Adana 1993. 49.
98 Tekin Rahmi ve Baş Yaşar, Osmanlı Atlası XX. Yüzyıl Başları, İstanbul, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, 2003.
99 Tezel, Yahya S. “Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi: 1923–1950”, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2002.
100 Tokgöz Erdinç, “Türkiye’nin iktisadi Gelişme Tarihi”, İmaj Yayınevi, Ankara 2001.
101 Toprak Zafer, “Türkiye’de Milli İktisat: 1908–1919” Ankara: Yurt Yayınları, 1982.
102 Toprak Zafer, “Türkiye’de Ekonomi ve Toplum (1908-1950) Milli İktisat - Milli Burjuvazi”, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1995.
103 Toprak Zafer, İttihad-Terakki ve Cihan Harbi (Savaş Ekonomisi ve Türkiye’de Devletçilik 1914-1918), 2003.
104 Tönük Vecihi, Türkiye’de İdare Teşkilatı, Ankara: 1945.
105 Tudelalı Benjamin ve Ratisbonlu Petachia, “Orta Çağda İki Yahudi Seyyahın Avrupa, Asya ve Afrika Gözlemleri”, Çev: Nuh Arslantaş, İstanbul 2009.45.; Server Tanilli, Yüzyılların Gerçeği ve Mirası, III, 4. Baskı, Adam Yayınları, İstanbul 2001.
106 Uçar Mustafa, “Türkiye’de ve Dünyada Faizsiz Bankacılık ve Hesap Sistemleri”, Fey Vakfı Yayınları İstanbul, 1992.
107 Ulutan Burhan, “Bankacılığın Tekamülü”, Ankara, 1957.
108 Urgancı Hikmet, “Para ve Banka”, Ankara: Önder Matbaası, 1982.
109 Üner Turgay A., “Trabzon Limanı, Doğu Akdeniz’de Kent Limanları”, Tarih Vakfı Yurt Yayınları,1994.
110 Ürgüplü Ali Suat,“Şeyhülislam Ürgüplü Mustafa Hayri Efendi’nin Meşrutiyet, Büyük Harp ve Mütareke Günlükleri (1909-1922)”, İş Bankası Kültür Yayınları, 2015.
111 Yakut Esra, “Şeyhülislamlık: Yenileşme Döneminde Devlet ve Din”, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2005.
112 Yazır Elmalılı Hamdi, “İthaf-ül-Ahlâf fî Ahkâm-il-Evkaf” İkbal Matbası, Ankara, 1977.
113 Yazır M. Hamdi, “Vakıf Kayıtlar Rehberi”, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Ankara: 1939.
114 Yediyıldız Bahaeddin, 18. yüzyılda Türkiye’de Vakıf Müessesesi Bir Sosyal Tarih İncelemesi, TTK, Ankara 2003.
115 Yıldırım Ali, Şimşek Hasan, “Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri.” Ankara 2005.

Arşiv Belgeleri

VGMA 578-619 sayılı Vakfiye Defterleri. UŞS 204/115

Ansiklopedi Maddeleri

1 Yusuf Halaçoğlu, Adana, DİA, C. 1, İstanbul, 2010.
2 Ali Akyıldız, Adıyaman, DİA, C. 1, İstanbul, 2010.
3 Feridun Emecen, Afyonkarahisar, DİA, C. 1, İstanbul, 2010.
4 İlhan Şahin, Aksaray, DİA, C. 2, İstanbul, 2010.
5 İlhan Şahin ve Feridun Emecen, Amasya, DİA, C. 3, İstanbul, 1991.
6 Abdulkerim Özaydın ve Rıfat Özdemir, , Ankara, DİA, C. 3, İstanbul, 1991.
7 Halil Salihlioğlu, Antakya , DİA, C. 3, İstanbul , 1990.
8 Feridun Emecen, Antalya, DİA, C. 3, İstanbul , 1991.
9 Metin Tuncel, Artvin, DİA, C.3, İstanbul, 1991.
10 Feridun M. Emecen, Aydın, DİA, C. 4, İstanbul, 1991.
11 Mücteba İlgürel, Balıkesir, DİA, C. 5, İstanbul, 1992.
12 Metin Tuncel, Bartın, DİA, C. 5, İstanbul, 1992.
13 İsmet Miroğlu, Bayburt, DİA, C. 5, İstanbul, 1992.
14 Ferudun Emecen, Bilecik, DİA, C. 6, İstanbul, 1992.
15 Metin Tuncel, Bitlis, DİA, C. 6, İstanbul, 1992.
16 Cengiz Orhonlu, Bolu, DİA, C. 1, İstanbul, 2010.
17 Metin Tuncel, Burdur, DİA, C. 6, İstanbul, 1992.
18 Halil İnalcık, Bursa, DİA, C. 6, İstanbul, 1992.
19 Metin Tuncel, Çanakkale, DİA, C. 8, İstanbul, 1993.
20 İlhan Şahin, Çankırı, DİA, C. 8, İstanbul, 1993.
21 İlhan Şahin, Çorum, DİA, C. 8, İstanbul, 1993.
22 Tuncer Baykara, Denizli, DİA, C. 9, İstanbul, 1994.
23 Metin Tuncel, Diyarbakır, DİA, C. 9, İstanbul, 1994.
24 Metin Tuncel, Düzce, DİA, C. EK-1, İstanbul, 2016.
25 Tayyip Gökbilgin, Edirne, DİA, C. 10, İstanbul, 1991.
26 Metin Tuncel, Elâzığ, DİA, C. 10, İstanbul, 1994.
27 İsmet Miroğlu, Erzincan, DİA, C. 11, İstanbul., 2009.
28 Metin Tuncel, Erzurum, DİA, C. 11, İstanbul, 1995..
29 Metin Tuncel, Eskişehir, DİA, C. 11, İstanbul, 1995.
30 Metin Tuncel, Gaziantep, DİA, C. 13, İstanbul, 1996.
31 Feridun Emecen, Giresun, DİA, C. 14, İstanbul, 1996.
32 Metin Tuncel , Gümüşhane, DİA, C. 14, İstanbul, 1996.
33 Metin Tuncel, Isparta, DİA, C. 19, İstanbul, 1999.
34 Halil İnalcık ve Metin Tuncel, İstanbul, DİA, C. 23, İstanbul , 2001.
35 Metin Tuncel, İzmir, DİA, C. 23, İstanbul, 2001.
36 Metin Tuncel, İzmit, DİA, C. 23, İstanbul, 2002.
37 Metin Tuncel, Kahramanmaraş, DİA, C. 24, İstanbul, 2001.
38 Metin Tuncel, Karabük, DİA, C. 24, İstanbul, 2001.
39 Metin Tuncel, Karaman, DİA, C. 24, İstanbul, 2001.
40 Tufan Gündüz, Kars, DİA, C. 24, İstanbul, 2001.
41 İlhan Şahin, Kastamonu, DİA, C. 24, İstanbul, 2001.
42 Metin Tuncel, Kayseri, DİA, C. 25, İstanbul, 2002.
43 Metin Tuncel, Kırıkkale, DİA, C. 25, İstanbul, 2002.
44 Metin Tuncel, Kırklareli, DİA, C. 25, İstanbul, 2002.
45 İlhan Şahin, Kırşehir, DİA, C. 25, İstanbul, 2002.
46 Metin Tuncel, Kilis, DİA, C. 26, İstanbul, 2002.

47 Metin Tuncel, Konya, DİA, C. 26, İstanbul, 2002.
48 Metin Tuncel, Kütahya, DİA, C. 26, İstanbul, 2002..
49 Metin Tuncel, Malatya, DİA, C. 27, İstanbul, 2003.
50 Ferudun Emecen, Manisa, DİA, C. 27, İstanbul, 2003.
51 Mehmet Taşdemir, Mardin, DİA, C. 28, İstanbul, 2003.
52 Metin Tuncel, Mersin, DİA, C. 29, İstanbul., 2003.
53 Mete Zekai, Muğla, DİA, C. 30, İstanbul, 2005.
54 Metin Tuncel, Muş, DİA, C. 31, İstanbul, 2006.
55 İlhan Şahin, Nevşehir, DİA, C. 33, İstanbul, 2007.
56 Mustafa Oflaz, Niğde, DİA, C. 33, İstanbul, 2007.
57 Bahaeddin Yediyıldız, Ordu, DİA, C. 33, İstanbul, 2007.
58 Yılmaz Kurt, Osmaniye, DİA, C. 33, İstanbul, 2007.
59 İdris Bostan, Rize, DİA, C. 35, İstanbul, 2008.
60 Metin Tuncel, Sakarya, DİA, C. 1, İstanbul, 1988.
61 Mehmet Öz, Samsun, DİA, C. 36, İstanbul, 2009.
62 Mehmet Öz, Sinop, DİA, C. 37, İstanbul, 2009.
63 Ömer Demirel, Sivas, DİA, C. 39, İstanbul, 2009.
64 Metin Tuncel, Şanlıurfa , DİA, C. 38, İstanbul, 2010
65 Metin Tuncel, Tekirdağ, DİA, C. 40, İstanbul, 2011
66 Metin Tuncel, Tokat , DİA, C. 41, İstanbul, 2012
67 Metin Tuncel, Trabzon , DİA, C. 42, İstanbul, 2012
68 Metin Tuncel, Tunceli , DİA, C. 43, İstanbul, 2013.
69 Metin Tuncel, Uşak , DİA, C. 44, İstanbul, 2012.
70 Metin Tuncel, Van , DİA, C. 45, İstanbul, 2012.
71 Metin Tuncel, Yalova , DİA, C. 46, İstanbul, 2013.
72 Metin Tuncel, Yozgat , DİA, C. 47, İstanbul, 2013.
73 Metin Tuncel, Zonguldak , DİA, C. 48, İstanbul, 2013.

TÜRKİYE'DE DİNÎ GRUPLAR

Teorik ve Uygulamalı Araştırmalar

Editör
Doç. Dr. Mustafa Sarmış

TESAM
Ekonomik, Siyasal ve Stratejik Araştırmalar Merkezi
Economic, Political and Strategic Research Center

nobel

TÜRKİYE'DE DİNÎ GRUPLAR
Teorik ve Uygulamalı Araştırmalar
Editör: Doç. Dr. Mustafa Sarmış

Tesam Kitaplığı No.: 27
ISBN: 978-625-6748-01-9
E-ISBN: 978-625-6748-02-6
Basım Sayısı: 1. Basım, Ekim 2023

© Copyright 2023, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Seval Sezer -seval@nobelyayin.com-
Yayına Hazırlayan: TESAM
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Sarmış, Mustafa.
TÜRKİYE'DE DİNÎ GRUPLAR - Teorik ve Uygulamalı Araştırmalar / Mustafa Sarmış
1. Basım, XII + 428 s., 13,5x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-6748-01-9
E-ISBN: 978-625-6748-02-6
1. Türkiye'de Dinî Gruplar 2. Din Sosyolojisi

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

Kitapta yer alan içerikler ile ilgili her türlü yasal sorumluluk, yazar veya yazarlarına aittir.

İÇİNDEKİLER

Sunuş v
Mustafa Sarmış

Evrensel Dinlerde Dinden Doğan İlk Gruplaşmalar 1
Niyazi Akyüz

Wach ve Mensching'in Dinî Otorite Tipleri 25
Niyazi Akyüz

Modernleşme Sürecinde Din Anlayışının Farklılaşması ve Dinî Gruplar 61
Mehmet Akgül

Dinî Gruplara Üyelik: Kimlik Teorileri Üzerine Bir Çalışma 97
Ahmet Özalp

Dinî Gruplara Yönelik Olumlu ve Olumsuz Tutumlara Dair Din Sosyolojisi Açısından Bir Bakış 119
Mehmet Süheyl Ünal

Birey-Toplum-Devlet Üçgeninde Türkiye'de Dinî Grupların Yapısal Sorunları 139
Mustafa Tekin

Türkiye'de Laik Yapıyla İlişkisi Bağlamında Örgütlü Dinî Grupların Bireysel Dine Doğru Dönüşümü 157
İsa Abidoğlu

Türkiye'de Dinî Gruplarda Grup Üyelerini Yönlendiren Sosyal Psikolojik Süreçler 187
Mehmet Süheyl Ünal - Merve Göktepe

Türkiye'de Ilımlı Aktifler: Süleymanlılar, Menzil ve İskenderpaşa Cemaatleri Örneği 215
Halil İbrahim Bulut

Işıkçılar Grubu ve Işıkçılık'ın Serencamı 241
Mustafa Akman

Siyasi Yönü Ağır Basan Bir Dinî Grup: Millî Görüş 273
Bilal Düzbayır

Selefî Metinlerin Propaganda Dili ve Katı Selefî Söylemin İnşası 305
Tahir Dağcı

Yeni Bir Arayış Olarak "Kur'an İslam'ı" 329
Filiz Orhan Çağlayan

Nurcu Gruplar Arası Yaş ve Medyalaşma Farklılığına Dair Nitel Bir Analiz 357
Hasan Sarı

Dinsel Bir Karşı Kültür Grubu Olarak Adnan Oktar Grubu ve Grubun "Kadın" Söylemi 389
Rüveyda Çınar - Hilal Nur Şenol

EVRENSEL DİNLERDE DİNDEN DOĞAN İLK GRUPLAŞMALAR

Niyazi AKYÜZ[*]

GİRİŞ

Din çalışmalarında, sosyolojik olgulara toplum açısından ve fert açısından olmak üzere iki yaklaşım mevcuttur. Toplumcu yaklaşımlar dinî gelişmeyi, grup faaliyeti açısından değerlendirir. Bu gruplardaki fertler grup yönetiminin temsilcileridir. Fertçi yaklaşımlar ise grup faaliyetinde, ferdi teşebbüsü ve yaratıcı gücü önemseme eğilimindedir. Bununla birlikte tarihî bilgiler bu kadar belirgin ayrımı doğrulamıyor. Şüphesiz grup yapılarının önemli özelliği, grupta bir liderin var olması ve bu liderin grup üyelerini çeşitli özellikleriyle etkilemesi ve liderin peşinden gelmelerini sağlamasıdır.[1]

İlkel topluluklarda bile çeşitli toplumsal gruplar üzerinde etkisi olan dinî şahsiyetlere rastlanmaktadır. Mesela sır dernekleri menşe'ini efsanevi bir "kurucu"ya bağlar. Dinler tarihindeki birçok din sistemlerinde bu konuda örnekler mevcuttur. Jainizm'deki, ilahi üstadların "tirthamkara" (aydınlatıcılar) anlayışı bunlardandır. Dinî şahsiyetlerin, dinlerin gelişiminde oynadığı önemli roller konusunda evrensel dinlerde de örnekler vardır. Hayatı gelenek tarafından efsanelerle süslenen bu kurucuların büyük cemaatler üzerindeki fevkalade etkileri konusunda dinler tarihinde çok fazla malzeme mevcuttur. Dinlerin gelişiminde önemli rol oynamış olan bu şahsiyetlerden bazıları bir taraftan

[*] Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Sosyolojisi Ana Bilim Dalı, niyaziakyuz06@hotmail.com | ORCID: 0000-0003-0710-3400

[1] J. L. Freedman - D. O. Sears - J. M. Carlsmith, *Sosyal Psikoloji*, çev. A. Dönmez (İstanbul: Ara Yayınevi, 1989), 435-436.

lerini ilk zamanlardaki hâliyle korumak için yeni yorumlar geliştirmek ve yeni görevliler ihdas etmek durumunda kalmışlardır.

Evrensel dinlerde karizmatik şahsiyetin ortaya çıkışı ve dini temellendirmedeki çabası, modern dönemdeki başka özelliklerle birleştiğinde hem medeniyet tarihinde hem de dinler tarihinde önemli bir dönüm noktası olarak görünmektedir. Yeni dinî tecrübenin güçlenmesi, yaygınlaşması ve kurumsallaşması için hem din önderinin çabası hem de bireylerin yeni dinî tecrübeyle hemhal olması ve karizmatik öndere destek vermesi yeni dinî tecrübenin toplumda zemin bulması için son derece önemlidir. Karizmatik önderin vefat ederek gruptan ayrılması, yeni dinî grubu çeşitli zorluklarla karşı karşıya bırakır. Grupta karizmatik önderin yeri doldurulamasa bile, yeni bir önder ihtiyacı kendini gösterir. Daha önce karizmatik önderin büyük çabasıyla kendini sağlamlaştıran dinî tecrübe, yeni bir fonksiyon ve yeni bir öndere ihtiyaç duymakta ve kendine aynı dinî tecrübe ışığında yeni bir yol çizmek zorundadır. Evrensel dinlerin yayılma özelliği ile bu şartlar birleştiğinde din kurucusunun sağlığında oluşturduğu din teorisi, ibadet ve ayin usullerinde birliği sağlamak için yeni görevler ihdas etme ihtiyacı belirir. Bu ihtiyaç, teşkilatlanma ve din teorisi, yeni müminlerin anlayabileceği hâle getirme zorunluluğu ile paralel olarak ortaya çıkar. Artık yeni dinî tecrübe grup hâline gelmiş ve kurumsallaşmıştır.

KAYNAKÇA

Çapcıoğlu, İhsan. "Çağdaş Dünyada Hz. Peygamber'in Örnekliği: Yeni Bir Dil ya da Üslup Geliştirmenin İmkân ve Gerekliliği". *Bilge Adamlar Dergisi* 13/37 (2015), 109-115.

Çapcıoğlu, İhsan - Şahin, Mehmet Cem - Erdoğruca, Nuran. "Max Weber Sosyolojisinde Karizmatik Otorite ve Dini Liderlik". *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* 14/2 (2010), 51-77.

Freedman, J. L. - Sears, D. O. - Carlsmith, J. M. *Sosyal Psikoloji*. çev. A. Dönmez, İstanbul: Ara Yayınları, 1989.

Freyer, Hans. *Din Sosyolojisi.* çev. Turgut Kalpsüz. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1964.

Mensching, Gustave. *Dinî Sosyoloji*. çev. Mehmet Aydın. Konya: Tekin Kitabevi, 1994.

Wach, Joachim. *Din Sosyolojisi*. çev. Ünver Günay. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1995.

EVRENSEL DİNLERDE DİNDEN DOĞAN İLK GRUPLAŞMALAR

Niyazi AKYÜZ[*]

GİRİŞ

Din çalışmalarında, sosyolojik olgulara toplum açısından ve fert açısından olmak üzere iki yaklaşım mevcuttur. Toplumcu yaklaşımlar dinî gelişmeyi, grup faaliyeti açısından değerlendirir. Bu gruplardaki fertler grup yönetiminin temsilcileridir. Fertçi yaklaşımlar ise grup faaliyetinde, ferdi teşebbüsü ve yaratıcı gücü önemseme eğilimindedir. Bununla birlikte tarihî bilgiler bu kadar belirgin ayrımı doğrulamıyor. Şüphesiz grup yapılarının önemli özelliği, grupta bir liderin var olması ve bu liderin grup üyelerini çeşitli özellikleriyle etkilemesi ve liderin peşinden gelmelerini sağlamasıdır.[1]

İlkel topluluklarda bile çeşitli toplumsal gruplar üzerinde etkisi olan dinî şahsiyetlere rastlanmaktadır. Mesela sır dernekleri menşe'ini efsanevi bir "kurucu"ya bağlar. Dinler tarihindeki birçok din sistemlerinde bu konuda örnekler mevcuttur. Jainizm'deki, ilahi üstadların "tirthamkara" (aydınlatıcılar) anlayışı bunlardandır. Dinî şahsiyetlerin, dinlerin gelişiminde oynadığı önemli roller konusunda evrensel dinlerde de örnekler vardır. Hayatı gelenek tarafından efsanelerle süslenen bu kurucuların büyük cemaatler üzerindeki fevkalade etkileri konusunda dinler tarihinde çok fazla malzeme mevcuttur. Dinlerin gelişiminde önemli rol oynamış olan bu şahsiyetlerden bazıları bir taraftan

[*] Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Sosyolojisi Ana Bilim Dalı, niyaziakyuz06@hotmail.com | ORCID: 0000-0003-0710-3400

[1] J. L. Freedman - D. O. Sears - J. M. Carlsmith, *Sosyal Psikoloji*, çev. A. Dönmez (İstanbul: Ara Yayınevi, 1989), 435-436.

KAYNAKÇA

Çapcıoğlu, İhsan - Şahin, Mehmet Cem - Erdoğruca, Nuran. "Max Weber Sosyolojisinde Karizmatik Otorite ve Dini Liderlik". *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* 14/2 (2010), 51-77.

Mensching, Gustave. *Dinî Sosyoloji*. çev. Mehmet Aydın. Konya: Tekin Kitabevi, 1994.

Turner, Bryan S. *Max Weber ve İslam*. çev. Yasin Aktay. Ankara: Vadi Yayınları, 1991.

Wach, Joachim. *Din Sosyolojisi*. çev. Ünver Günay. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1995.

WACH VE MENSCHİNG'İN DİNÎ OTORİTE TİPLERİ

Niyazi AKYÜZ[*]

GİRİŞ

Dinî gruplar din sosyolojisinin en önemli kavramlarından biridir. Yine dinî gruplarla ilişkili olarak bu grupların kuruluşu ve varlığının devam ettirilmesinde çok önemli rol oynayan dinî önderler, sosyolojik çalışmalarda üzerinde dikkatle durulması gereken bir konu olarak bütün dinlerde varlığını sürdürmektedir. Dinî önderler konusu ele alındığında bu önderlerin, grup üzerindeki otoritesini hangi yollarla kurduğuna bakmak gerekmektedir. Şu hâlde "dinî otorite" kavramı da din sosyolojisinin önemli kavramlarından biri olmaktadır. Batılı birçok sosyolog Batı'da ortaya çıkan sayısız dinî grupların menşeini, yapılarını ve fonksiyonlarını anlayabilmek için çeşitli denemeler yapmış ve bu grupları çeşitli tipolojilerle sınıflandırmaya çalışmışlardır. Din sosyolojisindeki bu tipolojiler arasında Weber haklı bir üne sahiptir. Onun tipolojileri arasında egemenlik, kent ve dinî otorite tipolojileri bulunmaktadır. Dinî gruplar meselesinde, grubun üzerinde etkili olmak için karizma elde etmiş olmak gerekir. Böylece grup üzerinde bir dinî otoriteyi kullanmak için (örtülü) bir yetki alınmış olmaktadır.

1. KARİZMANIN OTORİTEYE DÖNÜŞMESİ

Yeni bir dinî mesaj ile harekete geçirilen kitleler tarafından kendisine dinî bir karizma atfedilen şahıslar, bu yolla bir dinî

[*] Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Sosyolojisi Ana Bilim Dalı, niyaziakyuz06@hotmail.com | ORCID: 0000-0003-0710-3400

pilmiş ve farklılaşmış din anlayışları, "emr-i bil ma'ruf"un değil nehy-i anil münker anlayışının karşılığı olarak vardırlar.

Dine karşı veya uzak kalmak isteyen kesimlerin de yaşadıkları toplumda yaygın olan dinî bilgi ve kültüre sahip olmaları gereklidir. Din karşıtı ve din dışı inançlara sahip olanlar bile niçin din karşıtı olduklarını veya din dışı inançlara yöneldiklerini sorgulayarak din eleştirisi yapabilecek bir düzeye sahip olmalıdırlar.

Tabii devletin de bütün toplumsal sektörlerde "doğru din" politikalarına imkân vermesi ve ortam hazırlaması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Akgül, Mehmet. *Türk Modernleşmesi ve Din.* Konya: Çizgi Kitabevi, 1999.

Akgül, Mehmet. *Türkiye'de Din ve Değişim; Bir Erol Güngör Çözümlemesi*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2002.

Akyol, Taha. *Bilim ve Yanılgı.* İstanbul: Milliyet Yayınları, 1997.

Aron, Raymond. *Sınıf Mücadelesi.* çev. Erol Güngör. İstanbul: Dergah Yayınları, 1992.

Güngör, Erol. *İslam'ın Bugünkü Meseleleri.* İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1990.

Güngör, Erol. *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1986.

Güngör, Erol. *Sosyal Meseleler ve Aydınlar.* İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1998.

Güngör, Erol. *Türk Kültürü ve Milliyetçilik.* İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1978.

Hazard, Paul. *Batı Düşüncesindeki Büyük Değişme*. çev. Erol Güngör. İstanbul: Tur Yayınları, 1981.

Krech, David - Cruthchfield, Richard. *Sosyal Psikoloji.* çev. Erol Güngör. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1980.

Meddeb, Abdelwahab. *İslam'ın Hastalığı.* İstanbul: Metis Yayınları, 2005.

Nef, John U. *Sanayileşmenin Kültür Temelleri.* çev. Erol Güngör. İstanbul: millî Eğitim Basımevi, 1971.

Rostow, W.W. *İktisadi Gelişmenin Merhaleleri.* çev. Güngör Erol. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1999.

Shayegan, Daryush. *Yaralı Bilinç Geleneksel Toplumlarda Kültürel Şizofreni.* çev. Haldun Bayri. İstanbul: Metis Yayınları, 1991.

DİNÎ GRUPLARA ÜYELİK: KİMLİK TEORİLERİ ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA

Ahmet ÖZALP[*]

GİRİŞ

İnsanlar doğaları gereği kendilerini belirli gruplara ait hissetmek isterler. Sosyal gelişim sürecinde insanlar yaşamlarının büyük bölümünde hayatı anlamlandırma ve bilişsel çelişkilerle başa çıkmaya çalışırlar. Başa çıkma sürecinde birey, cevaplarını aradığı sorulara yönelik faaliyetlerde bulunan gruplara üye olma eğilimi göstermektedir. Bu gruplar çoğu zaman dinî topluluklar ve din karşıtı gruplar olabilmektedir. Bireyler inandığı değerlere aykırı yaşam tarzlarından uzaklaşmak ve kendi düşüncelerine yakın insanlarla bir arada olmak için dinî gruplara üye olurlar. Bu çalışma, kimlik teorileri üzerinden bireylerin dinî gruplara üye olmalarına neden olan faktörleri araştırmayı amaçlamaktadır. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden olan literatür tarama tekniği kullanılmıştır. Çalışmada ilk olarak dinî gruplar ile ilgili kavramsal çerçeve analiz edilmiş ikinci aşamada ise teorik bağlamda dinî grupların üye kazanma yolları tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın son bölümünde ise kimlik teorisinden yola çıkılarak bireyleri dinî gruplara yönlendiren sosyopsikolojik nedenler karşılaştırılarak yorumlama yoluna gidilmiştir. Çalışmanın ana problemi bireyleri dinî gruplara üye olmaya iten faktörlerin neler olduğunu kimlik teorisi bağlamında anlamaktır.

İnsanlar doğaları gereği bir arada yaşama eğilimi ile güdülenmişlerdir. İnsanları bir arada tutan sebepler felsefi anlamda çok

[*] Doç. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Sosyolojisi Ana Bilim Dalı, ahmet.ozalp@ogu.edu.tr | ORCID: 0000-0003-3134-3084

KAYNAKÇA

Abrams, Dominic – Hogg, Michael. *Social Identification: A Social Psychology of Intergroup Relation and Group Processes.* London: Routledge, 1990.

Arı, Yılmaz. "Öteki'nin Algılanışı: Alevilik ve Aleviler". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 104/1 (2022), 399-414.

Arı, Yılmaz. *Değişim Sürecinde Alevilikte Dinî Otorite*. Ankara: Berikan Yayınevi, 2020.

Billig, Michael - Tajfel, Henry. "Social Categorization and Similarity in Intergroup Behaviour". *European Journal of Social Psychology* 3/1 (1973), 27–52.

Hudi Prasojo, Zaenuddin vd. "Religious Identity in the Use of Social Media within Pontianak Muslim Community". *Karsa: Journal of Social and Islamic Culture* 28/1 (2020), 32-56.

Keith, Robert. *Religion in Sociological Perspective.* California: Wadsworth, 1990.

Kimmons, Royce vd. "Religious Identity, Expression, and Civility in Social Media: Results of Data Mining Latter-Day Saint Twitter Accounts". *Journal for the Scientific Study of Religion* 56/3 (2017), 637-657.

Marková, Ivana. *Dialogicality and Social Representations: The Dynamics of Mind*. Cambridge: Cambridge University Press, 2003.

McGarty, Craig. *Categorization in Social Psychology*. London: Sage, 1999.

Moscovici, Serge. "Attitudes and Opinions". *Annual Review of Psychology* 14/1 (1963), 231-260.

Moscovici, Serge. "Introduction". *Health and illness: A Social Psychological Analysis*. ed. Claudine Herzlich. 1-20. London: Academic Press, 1973.

Moscovici, Serge. "Notes Towards a Description of Social Representations". *European Journal of Social Psychology* 18/1 (1988), 211-250.

Moscovici, Serge. "The Phenomenon of Social Representations". *Social Representations*. ed. Serge Moscovici. 10-30. Cambridge: Cambridge University Press, 1984.

Moscovici, Serge. *Social Representations: Explorations in Social Psychology*. UK: Polity Press, 2000.

Özalp, Ahmet. "İnançlar". *Sosyal Psikoloji El Kitabı*. ed. Ekmel Geçer - Meryem Serdar. 285-309. Ankara: Grafiker, 2021.

Simmel, George. "The Problem of Sociology". An*nuals of the American Academy of Political and Social Science* 6/3 (1895), 52-63.

Tajfel, Henry – Turner, John. "An Integrative Theory of Intergroup Conflict". *The Social Psychology of Intergroup Relations.* ed. William Austin - Stephen Worchel. 33-48. CA: Brooks/Cole, 1979.

Tajfel, Henry. "Experiments in Intergroup Discriminination". *Scientific American Journal* 23/1 (1970), 96-102.

Tajfel, Henry. "Interindividual Behaviour and Intergroup Behaviour". *Differentiation Between Social Groups: Studies in The Social Psychology of Intergroup Relations*. ed. Henry Tajfel. 27-60. San Francisco: European Association of Experimental Social Psychology & Academic Press, 1978.

Trepte, Sabine - Loy, Laura. "Social Identity Theory and Self-Categorization Theory". *The International Encyclopedia of Media Effects* 1/1 (2017), 1-13.

Turner, John. "A Self-Categorization Theory". *Rediscovering the Social Group: A Self-Categorization Theory*. ed. John Turner - Michael Hogg. 1-18. NY: Basil Blackwell, 1987.

Turner, John. "Some Current Issues in Research on Social Identity and Self-Categorization Theories". *Social Identity: Context, Commitment.* ed. Naomi Ellemers - Russell Spears - Bertjan Doosje. 6-34. UK: Blackwell, 1999.

Wagner, Wolfgang. "Theory and Method of Social Representations". *Asian Journal of Social Psychology* 2/1 (1999), 95-125.

Wong Caroline – Verkuyten, Maykel. "Religious and National Group Identification in Adolescence: A Study among Three Religious Groups in Mauritius". *International Journal of Psychology* 48/5 (2003), 846–857.

Yamaç, Muhammed. "Sosyal Medyada Dini Topluluklar". *Kocaeli İlahiyat Dergisi* 4/1 (2020), 101-122.

Zhang, Hansong vd. "Exploring Social Belonging and Meaning in Religious Groups". *Journal of Psychology and Theology* 47/1 (2019), 4-19.

DİNÎ GRUPLARA YÖNELİK OLUMLU VE OLUMSUZ TUTUMLARA DAİR DİN SOSYOLOJİSİ AÇISINDAN BİR BAKIŞ

Mehmet Süheyl ÜNAL[*]

GİRİŞ

Din, bireysel ve tecrübi boyut üzerine kurulu olduğu gibi toplumsal/cemaatsel tarafa da sahip bir fenomendir. Bu iki taraf, insan ve din söz konusu olduğunda -az ya da çok- bir arada bulunmak durumundadır. Bireysel dindarlar dini kendi başlarına yaşamak isterlerken cemaatsel dindarlar ise başkalarıyla birlikte iken daha mutmain hissetmektedirler. Bu iki farklı dindarlık tarzı bazen bir dikotomi gibi algılanmakta ve iki "kutup"un mensupları birbirlerine olumsuz tutumlar takınabilmektedirler. Her biri dindarlığın sadece kendi yaşadığı ve beğendiği gibi olması gerektiğini, "öteki" tarzın yanlışlığını iddia edebilmektedir.

Kuramsal bir yaklaşıma sahip olan çalışmamız belirli bir dinî grubu veya anlayışı merkeze almamakta, genel anlamda dinî grup olgusunu ve bireysel dindarlıkları kapsam odağına yerleştirmektedir. Bu çalışmanın problemi, dinî hayatta dinî grup mensubiyetini gerekli gören ve görmeyen yaklaşımların "ideal-tip"leştirilmesidir. Amacı ise dinin yaşanmasında dinî grupların varlığının zorunluluğunun ve/veya imkânının din sosyolojisi açısından analizinin yapılmasıdır. Böylelikle tek tip bir dindarlık şekli olmadığı, farklı dindarlıkların imkânı ortaya konmuş olacaktır. Araştırmamızda anlayıcı/yorumlayıcı yöntem üzerine

[*] Dr. Öğr. Üyesi, Ege Üniversitesi, Birgivi İlahiyat Fakültesi, Din Sosyolojisi Ana Bilim Dalı, suheyl.unal@ege.edu.tr | ORCID: 0000-0001-9867-5476

gibi, toplulukçu dinî toplumsal yaşam için dinin bir "ev" gibi güvenli bir sığınak olması gerekmektedir.

Diğer yandan bireyci dinî toplumsal yaşam tarzı, yaşanabilirlik açısından, hazır dinsel içerikleri *olduğu gibi* kabul etmek yerine, bireylerin zihinsel filtrelerinden geçirerek seçmelerini gerektirir. Bireyci dindar, kendi bilinç durumuna göre resmî din içeriğinden seçmeler yaparak kendi din anlayışını oluşturur. Bu yaklaşım, "dinî brikolaj", "seçmece din", "yamalı bohça dini" gibi terimlerle ifade edilen, dinî bireycilik ve çoğulculuğun iç içe geçtiği Batı din sosyolojisi literatüründeki yaklaşımla uyumludur. Bazı bireyler için sadece bu şekilde bir dinî yaşam sürdürülebilir iken, toplulukçu yaklaşım bu tatmin ediciliği sağlamayabilir.

Hangi dinî yaşam tarzının daha uygun olduğu sorulursa hiçbirinin yegâne "doğru" veya "gereken" seçenek olmadığını ifade etmek gerekir. Bu değerlendirme, bireyden bireye farklılık gösterebilir. Kimi insanlar, bir topluluğun içinde bulunmanın kendilerine huzur verdiğini hissederken bazıları kendi başlarına olduklarında daha dindar hissedebilirler. İslam dininin tarihsel ve kültürel çeşitliliği, bu farklılıkların bir zenginlik kaynağı olarak kabul edilmesine olanak tanımıştır.

KAYNAKÇA

Akyüz, Niyazi. *Dinin Örgütsel İklimi Dinî Gruplar*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 2007.

Akyüz, Niyazi - Çapcıoğlu, İhsan. "Dini Gruplar Sosyolojisi ve Yeni Dini Hareketler". *Din Sosyolojisi El Kitabı*, ed. Niyazi Akyüz - İhsan Çapcıoğlu. 507-538. Ankara: Grafiker Yayınları, 2012.

Ammerman, Nancy T. "Cemaatler, Yerel, Sosyal, Dinî". çev. Muzaffer Tan. *Din Sosyolojisi, Yaşadığımız Dünya*. ed. Peter B. Clarke. çev. ed. İhsan Çapcıoğlu. 397-423. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2012.

Bilgin, Vejdi. *Bizi Kuşatan Toplum, Sosyolojiye Giriş*. Bursa: Emin Yayınları, 7. Basım, 2017.

Bodur, Hüsnü Ezber. "Sosyolojik Perspektiften Türkiye'de Dinî Gruplar, KSÜ İlahiyat Fakültesi Öğrencileri Üzerine Boylamsal Bir Araştırma". *Dinî Gruplar, Siyaset ve Bürokrasi*. ed. Kemal Ataman vd. 335-365. Bursa: Emin Yayınları, 2017.

Bouma, Gary D. - Ling, Rod. "Dinî Çeşitlilik". çev. Esra Ay. *Din Sosyolojisi, Yaşadığımız Dünya*. ed. Peter B. Clarke. çev. ed. İhsan Çapcıoğlu. 317-339. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2012.

Cengil, Muammer. "Dinî Gruplara Aidiyetin Psikososyolojik Nedenleri". *Dinî Gruplar, Siyaset ve Bürokrasi*. ed. Kemal Ataman vd. 95-115. Bursa: Emin Yayınları, 2017.

Efe, Adem. *Dinî Gruplar Sosyolojisi*. İstanbul: Dönem Yayıncılık, 2013.

Güney, Salih. *Sosyal Psikoloji*. Ankara: Nobel Yayıncılık, 4. Basım, 2017.

Hamberg, Eva M. "Kilisesiz Ruhsallık". çev. Yurdagül Mehmedoğlu. *Din Sosyolojisi, Çağdaş Gelişmeler*. ed. Peter B. Clarke. çev. ed. İhsan Çapcıoğlu. 229-250. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2012.

Hortaçsu, Nuran. *En Güzel Psikoloji Sosyal Psikoloji*. Ankara: İmge Kitabevi, 2012.

Kağıtçıbaşı, Çiğdem. *Günümüzde İnsan ve İnsanlar, Sosyal Psikolojiye Giriş*. İstanbul: Evrim Yayınevi, 12. Basım, 2010.

Mirza, Gözde Aynur. *Yeni Dinselleşme Eğilimleri ve Maneviyat Arayışları*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2018.

Özbolat, Abdullah. "Kutsallaş(tır)manın Sosyolojisi, Dinî Gruplar Örneği". *Dinî Gruplar, Siyaset ve Bürokrasi*. ed. Kemal Ataman vd. 161-179. Bursa: Emin Yayınları, 2017.

Ünal, Mehmet Süheyl. "Sekülerleşme Paradigmaları". *Din Sosyolojisi*. ed. Özcan Güngör - Rıdvan Şimşek. 347-380. İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2020.

Ünal, Mehmet Süheyl. *Dinsel Bireycilik*. İstanbul: Açılım Kitap Yayınevi, 2011.

Wallace, Ruth A. - Wolf, Alison. *Çağdaş Sosyoloji Kuramları, Klasik Geleneğin Genişletilmesi*. çev. Leyla Elburuz - M. Rami Ayas. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 3. Basım, 2012.

Yapıcı, Asım - Kalgı, Mehmet Emin. "Dinî Gruplara Mensubiyeti Etkileyen Sosyo-Psikolojik Faktörler, Şanlıurfa Selefîleri Örneği". *Dinî Gruplar, Siyaset ve Bürokrasi*. ed. Kemal Ataman vd. 117-143. Bursa: Emin Yayınları, 2017.

BİREY-TOPLUM-DEVLET ÜÇGENİNDE TÜRKİYE'DE DİNÎ GRUPLARIN YAPISAL SORUNLARI

Mustafa TEKİN[·]

GİRİŞ

Toplum, farklılıklar ve ayrışmalar kadar kolektivite ile de karakterize edilen bir yapıdır. Dolayısıyla farklı düşünceler, davranışlar, yaklaşımların yanında aynı yönelim ve düşünceyi paylaşan insanların birlikteliğini de içermektedir. Dolayısıyla sosyal grup denilen bu birliktelik ve yapıların toplumda bir karşılığı bulunmaktadır. Diğer yandan geleneksel düzenden modern zamanlara geçiş ise topluluk ya da cemaatlerden cemiyet yani toplumlara geçiş şeklinde tanımlanmaktadır. Bu konuyu etraflıca inceleyen Tönnies, her şeyden önce topluluğu gerçek, toplumu ise mekanik bir inşa olarak görmektedir. "İlişkinin kendisi ve ondan kaynaklanan toplumsal bağın ya gerçek bir organik bir yaşamı olduğu -ki bu topluluğun özüdür- ya da zihinde var olan saf biçimde mekanik bir inşa olduğu algılanabilir ve toplumdan anladığımız da budur."[1] Tönnies devamla "Toplum kamusal yaşamdır, dış dünyadır. İnsanlar toplulukta doğumlarından itibaren iyisiyle kötüsüyle kendilerini halkıyla bağlanmış/birleşmiş bulur. İnsan topluma ise yabancı bir diyarmış gibi dâhil olur."[2] demektedir.

· Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Sosyolojisi Ana Bilim Dalı, mtekin@istanbul.edu.tr | ORCID: 0000-0001-6854-3800

1 Ferdinand Tönnies, *Cemaat ve Cemiyet*, çev. Emre Güler (İstanbul: Vakıfbank Kültür Yayınları, 2019), 33.

2 Tönnies, *Cemaat ve Cemiyet*, 34.

çalışmışlardır. Ayrıca bu İslamilik beklentisinin kendilerine ait bir kamusallık yaratma çabalarını da gözlemlemek mümkündür. Tam da bu noktada dinî grupların toplumla arasında uzlaşma noktalarını yakalaması bu sorunun aşılmasını sağlayabilecektir.

Birey-toplum ilişkisi bakımından düşünüldüğünde dinî grupların fertleri dönüştürme konusunda toplumsal mühendisliğe varan bir zihnî arka plan ve pratiklerle hareket ettiği gözlemlenmektedir. Elbette bir toplumda "iyi"lik lehinde fertlerin değişimi hedeflenebilir. Ancak bu, bireylerde bir dinamizm ve motivasyon üreterek gönüllü bir şekilde olabilir. Ancak her bir dinî grubun kendi perspektifini ve İslami yorumunu mutlaklaştırarak dönüştürme çabaları bir mühendislik gibi sonuç verebilmektedir. Burada dinî grupların kendilerini mutlaklaştırmaksızın toplumla etkileşime ihtiyacı vardır ve bu gruplar sosyal, ekonomik, kültürel vb. değişimleri dikkate alan yaklaşımlar geliştirmelidir.

Aslında dinî grupların yapısal sorunlarının hâli, devletin bu konuda uygun stratejiler geliştirmesiyle yakından ilintilidir. Bunun bir boyutu dinî grupların siyasete mesafeli durmaları ise diğer boyutu devletin bir şekilde dinî grupları denetlemesidir. Dinî gruplar ürettikleri katma değer ile topluma katkıda bulunacakken, siyaset ve güç merkezli stratejilerle kendi özgül sınırlarının dışına çıkmaktadırlar.

Sosyolojik gerçeklikler toplumda yaşayan bireylerin isteklerine göre var olmazlar. Fakat varoluş biçimleri sosyolojik dolayımlardan geçtiğinden, yanlış bir zemin üzerine oturmuş olabilir. Dolayısıyla burada yapılması gereken sosyolojik gerçeklikleri reddetmek değil onu sağlıklı bir zemine oturtmaktır.

KAYNAKÇA

Aydın, Mustafa. *Kurumlar Sosyolojisi - Kurumlara Başlangıç Seviyesinde Bir Çalışma*. Ankara: Vadi Yayınları, 1997.

Dabaşi, Hamit, *İslam'da Otorite*. çev. Süleyman E. Gündüz. İstanbul: İnsan Yayınları, 1995.

Goody, Jack. *Rönesanslar*. çev. Bahar Tırnakçı. İstanbul: T. İş Bankası Yayınları, 2. Baskı, 2017.

Mensching, Gustav. *Dinî Sosyoloji*. çev. Mehmet Aydın. Konya: Tekin Kitabevi, 1994.

Nauert, Charles G. *Avrupa'da Hümanizm ve Rönesans Kültürü*. çev. Bahar Tırnakçı. İstanbul: T. İş Bankası Yayınları, 2. Baskı, 2021.

Tekin, Mustafa. "Fizikle Metafizik Arasında Mezhepler - Sosyolojik Bir Bakış". *Gerilim ve Çatışma Arasında Mezhep - Mezhep Sosyolojisi*. ed. Mustafa Tekin. Ankara: Eski Yeni Yayınları, 2017.

Tekin, Mustafa. "Mezheplerin Tanrı Tasavvuru". *Mezheplerin Tanrısı - İslam Mezheplerinde Tanrı Anlayışı*. ed. Mustafa Tekin. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2022.

Tekin, Mustafa. *İslam Sosyolojisinin İmkanı*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2. Baskı, 2019.

Tönnies, Ferdinand. *Cemaat ve Cemiyet*. çev. Emre Güler. İstanbul: Vakıfbank Kültür Yayınları, 2019.

Ülken, H. Ziya. *Sosyoloji Sözlüğü*. İstanbul: M. E. B. Yayınları, 1969.

Wach, Joachim. *Din Sosyolojisi*. çev. Ünver Günay. Kayseri: E. Ü. Yayınları, 1990.

Wilson, Bryan. *Dinî Mezhepler - Sosyolojik Bir Araştırma*. çev. A. İhsan Yitik - A. Bülent Baloğlu. İstanbul: İz Yayıncılık, 2004.

TÜRKİYE'DE LAİK YAPIYLA İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA ÖRGÜTLÜ DİNÎ GRUPLARIN BİREYSEL DİNE DOĞRU DÖNÜŞÜMÜ

İsa ABİDO LÜ[*]

GİRİŞ

Modern seküler anlayış tarihsel bir atılım, gerçek bir kültürel yenilik iddiası üzerine inşa edilmiştir. Bu bakış açısına göre sekülerleşme esasen "seküler seçeneğin" yani sınırsız bir hümanizm çeşitliliğinin yükselişi anlamına gelmektedir. Böylesi bir durumda dinî inanç ve pratiklerin dışında tatmin edici bir hayat yaşamak, hayattaki konumları ne olursa olsun her insan için somut bir olasılık hâline gelmiştir.[1] Söz konusu olasılığın sanayileşme ve kentleşmenin getirdiği değişimlerle ilişkisi göz ardı edilemez. Bu değişimlerin özellikle Batı'daki birincil sonucu, dinin giderek daha fazla özel bir mesele olarak anlaşılması olmuştur. Bununla beraber reform hareketlerinin getirisi olarak dinî mensubiyetin Avrupa'da artık ortak bir kimliğin özünü oluşturamayacağı iddiaları kurumsal dinin toplumsal alandaki mevcut konumunu sarsmıştır. İlerleyen süreçte Batı'da, farklı inançlara sahip insanların kamusal hayatta eşit biçimde temsil edilmeleri ve barış içinde bir arada yaşayabilmeleri için siyaset, hukuk, bilim ve diğer yaşam alanlarının dinden ayrılmasının gerekliliği üzerinde durulmuştur.[2] Sonuç olarak bu gereklilik modern hayatın temel tezi olarak kabul edilmiştir. Bir sonraki adımda Batı dünyası kararlı biçimde seküler anlayışın temelleri

[*] Öğr. Gör. Dr., Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi, İlahiyat Ana Bilim Dalı, isaabidoglu@anadolu.edu.tr | ORCID: 0000-0002-3559-2304

[1] Peter L. Berger, "Dinin Krizinden Sekülerizmin Krizine", *Sekülerizm Sorgulanıyor,* ed. Ali Köse (İstanbul: Ufuk Kitapları, 2002), 75-78.

[2] Lilly Weissbrod, "Religion as National Identity in a Secular Society", *Review of Religious Research* 24/3 (1983), 188–205.

leşmiş din arasındaki gerilime dair yorumlayıcı bir yaklaşımı halk dindarlığı içinde işlevsel hâle getirmişlerdir. Dolayısıyla Türkiye'de cemaatlerin doğmasını söz konusu yorumlayıcı yaklaşım üzerinden temellendirmek mümkündür.

KAYNAKÇA

Akyiğit, Handan - Aydoğan, Osman. "Türkiye'de Laiklik ve İnanç Özgürlüğü Bağlamında Çokkültürcülük Yaklaşımının Sınırları". *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi* 6/13 (Aralık 2020), 97-98.

Aydın, Mahmut. "Melez ve Senkretik Bir Yapılanma Olarak Fetullahçı Terör Örgütü". *Eskiyeni* 34 (Mayıs 2017), 75-94.

Baumann, Zygmunt. *Modernlik ve Müphemlik.* çev. İsmail Türkmen. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1990.

Berger, Peter L. "Dinin Krizinden Sekülerizmin Krizine". *Sekülerizm Sorgulanıyor.* ed. Ali Köse. İstanbul: Ufuk Kitapları, 2002.

Berger, Peter L. "Sekülerizmin Gerilemesi". *Sekülerizm Sorgulanıyor.* ed. Ali Köse. İstanbul: Ufuk Kitapları, 2002.

Berger, Peter L., "Toward A Critique of Modernitiy". *Facing up to Modernity: Excursions in Society, Politics and Religion*. NY: Penguin Boks, 1979.

Canatan, Kadir. *Bir Değişim Süreci Olarak Modernleşme.* İstanbul: İnsan Yayınları, 1995.

Choczyński, Marcin. "An Institutional Crisis Of Faith. The Breakdown Of Systemic Autopoiesis Of The Catholic Church İn The Face Of New Spirituality". *The Religious Studies Review* 4/270 (February 2020), 15-28.

Çakır, Ruşen. *Ayet ve Slogan: Türkiye'de İslami Oluşumlar*. İstanbul: Metis Yayınlar, 1992.

Çelik, Celaleddin. "Türkiye'de Dini Hayatın Sosyo-Tarihsel Boyutları ve Dindarlığın Dönüşen Görünümleri". *Bilimname* 35/1 (Mart 2018), 239.

Davie, Grace. *Religion in Modern Europe: A Memory Mutates*. Oxford: Oxford University Press, 2000.

Durgun, Şenol. *Ulus İnşası ve Milliyetçilik.* Ankara: Binyıl Yayınevi, 2014.

Engelbrecht, Martin vd. *Die unsichtbare Religion in der sichtbaren Religion. Formen Spiritueller Orientierung in der Religiösen Gegenwartskultur.* Stuttgart: Kohlhammer, 2009.

Fuchs, Martin - Rüpke, Jörg. "Religious Individualisation in Historical Perspective". *Religion* 45/3 (March 2015), 323-329. https://doi.org/10.1080/0048721X.2015.1041795

Fuchs, Martin. "Processes of Religious Individualisation. Stocktaking and Issues for the Future". *Religion* 45 (2015), 330-343. https://doi.org/10.1080/0048721X.2015.1024035

Gözaydın, İştar B. *Diyanet: Türkiye Cumhuriyetinde Dinin Tanzimi.* İstanbul: İletişim Yayınları, 2009.

Hoffmann, Veronika. "Individualised Versus İnstitutional Religion: Is There A Mediating Position?". *Religious Individualisation* (December 2019), 1121-1138. https://doi.org/10.1515/9783110580853-054

Hou, Bin vd., "The Effect of Folk Belief on Social Trust: The Mediating Role of Social Support and the Sense of Identity". *Religions* 14/6 (May 2023), 5-15.

Iannaccone, Laurence R. "Why Strict Churches Are Strong". *American Journal of Sociology* 99/5 (March 1994), 1180-1211. https://www.jstor.org/stable/2781147

Kanter, Rosabeth Moss. *Commitment and Community: Communes and Utopias in Sociological Perspective.* Cambridge: Harvard Univ. Press, 1972.

Kırkıncı, Mehmet. *Hayatım ve Hatıratım.* İstanbul: Zafer Yayınları, 2004.

Koru, Fehmi. *Amerikan Gizli Belgelerinde Türkiye'de İslamcı Akımlar.* İstanbul: Beyan Yayınları, 1990.

Lewis, Bernard. *Demokrasinin Türkiye Serüveni.* çev. H. Aydoğan ve E. Ermert. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2007.

Mardin, Şerif. *Türk Modernleşmesi.* İstanbul: İletişim Yayınları, 1991.

Mardin, Şerif. *Türkiye'de Din ve Siyaset.* İstanbul: İletişim Yayınları, 1991.

Schafer, Heinrich. "The Pentecostal Movement - Social Transformation and Religious Habitus". *What the World Believes: Analysis and Commentary on the Religion Monitor 2008.* ed. Bertelsmann-Stiftung, 533-585. Gütersloh: Verlag Bertelsmann Stiftung, 2009.

Tarhanlı, İştar B. *Müslüman Toplum "Laik" Devlet, Türkiye'de Diyanet İşleri Başkanlığı*. İstanbul: Afa Yayınları. 1993.

Taslaman, Caner. *Küreselleşme Sürecinde Türkiye'de İslam.* İstanbul: İstanbul Yayınevi, 2011.

Taylor, Charles. *A Secular Age.* Cambridge: Mass, 2007.

Taylor, Charles. *The Ethics of Authenticity.* Cambridge: Mass, 11th Printing, 2003.

Tezcan, Mahmut. *Toplumsal ve Kültürel Değişme.* Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, 1991.

Thompson, Ian. *Odaktaki Sosyoloji.* çev. B. Z. Çoban. İstanbul: Birey Yayıncılık, 2004.

Üner, Sunday. "Kırsal Yapıda Değişme ve Kırdan Kente Göçler". *Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi* 6/1-2 (1974), 45-75.

Weissbrod, Lilly. "Religion as National Identity in a Secular Society". *Review of Religious Research* 24/3 (1983).

Yasa, İbrahim. *Ankara'da Gecekondu Aileleri.* Ankara: Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü Yayınları, 1966.

Yavuz, Hakan. *Modernleşen Müslümanlar.* çev. A. Yıldız. İstanbul: Kitap Yayınevi, 2005.

Yıldırım, Umut Turgut. "Laiklik Ve Din-Devlet İlişkisi Bağlamında Türkiye, Fransa ve Mısır: Karşılaştırmalı Bir Analiz". *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 41 (Ekim 2020), 564-579. https://doi.org/10.30794/pausbed.739423

Yılmaz, Beyza. "Kurumsal Sekülarizm Modeli Olarak Laiklik". *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi* 5/1 (2019), 43-44.

Zürcher, Erik Jan. *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi.* çev. Y. Saner Gören. İstanbul: İletişim Yayınları, 2000.

TÜRKİYE'DE DİNÎ GRUPLARDA GRUP ÜYELERİNİ YÖNLENDİREN SOSYAL PSİKOLOJİK SÜREÇLER*

Mehmet Süheyl ÜNAL[*]
Merve GÖKTEPE[**]

GİRİŞ

Türkiye'de vakıf ve derneklere bağlı birçok cemaat ve tarikat bulunmaktadır. Literatürde dinî grup olarak ifade edilen bu gruplar, toplumun değişiminde ve grup üyelerinin yönlendirilmelerinde büyük etkiye sahiptirler. Karşılıklı etkileşim sürecinde etkinin yönü daha çok grubun, üyelerini etkilemesi şeklindedir. Çeşitli sosyal psikolojik süreçlerle işleyen bu gruplar bireylerin kişilik özelliklerine, dinî tecrübelerine, aldıkları eğitime, yetiştikleri ortama, toplum yapısına, ekonomik durumlarına ve kültürlerine bağlı olarak üyelerini muhtelif açılardan etkileyebilmektedirler. Hatta bazen kasıtlı olarak sosyal etki süreçlerini de kullanabilmektedirler. Bu etkiler kişiden kişiye değişmekle birlikte sonuçları toplumun normlarına göre olumlu ya da olumsuz olabilmektedir.

Çalışmamızın problemi; dinî grupların üyelerini sosyal ve bireysel yönden etkilemeleridir. Ancak bazı gruplar ya da grup

---

* Bu çalışma, Merve Göktepe'nin Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Süheyl Ünal'ın tez danışmanlığında Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Tezli Yüksek Lisans Programı'nda tamamladığı *Dini Gruplar Bağlamında Sosyal Psikolojik Etki ve Uyma* adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

* Dr. Öğr. Üyesi, Ege Üniversitesi, Birgivi İlahiyat Fakültesi, Din Sosyolojisi Ana Bilim Dalı, suheyl.unal@ege.edu.tr | ORCID: 0000-0001-9867-5476

** Din Psikolojisi Bilim Uzmanı, ozturkk.mmerve@gmail.com | ORCID: 0000-0002-3076-0065

gerçekleşir. Bu durum, dinî grupların üyeleri üzerindeki sosyal psikolojik süreçlerin etkisini ortadan kaldırır.

KAYNAKÇA

Arkonaç, Sibel. *İnsan İnsan İçinde*. İstanbul: Hiperlink Yayınları, 2016.

Aronson, Elliot vd. *Sosyal Psikoloji*. çev. O. Gündüz. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2012.

Atak, Hasan. "Kimlik Gelişimi ve Kimlik Biçimlenmesi: Kuramsal Bir Değerlendirme". *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry* 3/1 (2011), 163-213.

Buldu, Tolga. *Karizmatik Liderlik ve Çalışan Performansı İlişkisi: Bir Örnek Olay Araştırması*. İstanbul: Okan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016.

Büyükkara, Mehmet Ali. "Dinî Grup Yapılarında Dine İlişkin Muhtemel Anlama ve Temsil Sorunları". *Usûl İslam Araştırmaları* 7 (2007), 107-136.

Çakır, Ruşen. *Ayet ve Slogan Türkiye'de İslami Oluşumlar*. İstanbul: Metis Yayınları; 2017.

Çapcıoğlu, İhsan vd. "Max Weber Sosyolojisinde Karizmatik Otorite ve Dini Liderlik". *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi* 2 (2010), 51-76.

Çelik, Celalettin. *Türkiye'de Dini Gruplar Sosyolojisi*. Kayseri: ERUSAM, 2011.

Ertürk, Yıldız Dilek. *Davranışlarımız ve Biz*. İstanbul: Pozitif Yayınları, 2017.

Günay, Ünver. "Gruplar Sosyolojisi ve Günümüz Türkiye'sinde Dini Gruplar". *Toplum Bilimleri Dergisi* 4 (2010), 7-52.

Hogg, Michael A. - Vaughan, Graham M. *Sosyal Psikoloji*. çev. Aydın Gelmez - İbrahim Yıldız, Ankara: Ütopya Yayınevi, 2017.

Hortaçsu, Nuran. *Grup İçi ve Gruplar Arası Süreçler*. Ankara: İmge Kitabevi, 2014.

Göktepe, Merve. *Dini Gruplar Bağlamında Sosyal Psikolojik Etki ve Uyma*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.

Gürses, İbrahim - Kılavuz, M. Akif. "Erikson'un Psiko-Sosyal Gelişim Dönemleri Teorisi Açısından Kuşaklararası Din Eğitimi ve İletişiminin Önemi". *Uludağ Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi* 20/2 (2011), 153-166.

Kağıtçıbaşı, Çiğdem. - Cemalcılar, Zeynep. *Dünden Bugüne İnsan ve İnsanlar*. İstanbul: Evrim Yayınları, 2017.

Kirman, Mehmet Ali. *Yeni Dinî Hareketler Sosyolojisi*. Ankara: Birleşik Yayınevi, 2010.

Koç Kanca, Hatice. "İnsanları Yeni Dini Hareketlere Yönelten Psiko-Sosyal Nedenler". *Yeni Dini Hareketler ve Misyonerlik*. ed. Süleyman Turan. 15-47. Konya: Eğitim Yayınevi, 2022.

Özalp, Ahmet. *Bireylerden Gruplara İnanç Sosyal Psikoloji*. Ankara: Gece Kitaplığı, 2017.

Sarmış, Mustafa. "Dinî Gruplarda Hegemonik İşleyiş Mekanizması". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 63/1 (2022), 321-354.

Şerif, Muzaffer. *Toplumsal Kuralların Psikolojisi*. çev. İ. Sandıkçıoğlu. İstanbul: Alan Yayıncılık, 1985.

Yakışır, Gizem. *İletişim ve Propaganda Teknikleri Açısından Dini Gruplar*. Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

TÜRKİYE'DE ILIMLI AKTİFLER: SÜLEYMANLILAR, MENZİL VE İSKENDERPAŞA CEMAATLERİ ÖRNEĞİ

Halil İbrahim BULUT[*]

GİRİŞ

Anadolu coğrafyasında Matüridilik, Eşarilik, Nusayrilik gibi siyasi-itikadi mezheplere; Hanefilik, Şafiilik, Caferilik gibi fıkıh ekollerine; Nakşilik, Kadirilik, Mevlevilik gibi Sünni tarikatlara; Alevilik-Bektaşilik gibi gayrisünni tarikat ve tasavvufi gruplara mensup zümreler bulunmaktadır. Ehl-i sünnet ana gövdesinin dışında kaldığı kabul edilen gayrisünni mezhep ve gruplar bir yana, ehl-i sünnet şemsiyesi altında bulunan gruplar bile büyük bir yekûn tutmaktadır. Türkiye'nin dinî tarihini ve günümüz dinî yapısını sağlıklı bir şekilde ortaya koyabilmek için ülkemizde inkişaf eden muhtelif tarikatlar ve çağdaş uzantıları hakkında etraflıca ve objektif çalışmaların yapılması elzemdir. Bir tarikatın ya da cemaatin kökeni, oluşum süreci, geçirdiği evreler, önemli şahsiyetleri, erkan ve usulleri, zamanla vuku bulan ayrışmalar, coğraf, dağılımı, sosyal, ekonomik ve siyasi etkileri ve uzantıları, diğer gruplarla olan ilişkileri gibi hususlar sağlam bir surette ortaya konulmadan Türkiye'deki dinî yapılar ve cemaatlere dair isabetli tahliller yapılamayacağı kanaatindeyiz.

Bu çalışmada, Cumhuriyet Dönemi'nde tarikat yapısından cemaat formuna dönüşmüş bazı Nakşi-Hâlidi tasavvuf ekolleri ele alınacak ve bu bağlamda Süleymanlılar, Menzil ve İskenderpaşa ce-

[*] Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Mezhepleri Ana Bilim Dalı, hibulut@istanbul.edu.tr | ORCID: 0000-0001-5528-9559

için de yüceltmenin ya da ötekileştirmenin olmadığı, objektif ölçüler kullanan akademik çalışmalara ihtiyaç vardır.

Bu çalışmada, Cumhuriyet Dönemi'nde tarikat yapısından cemaat formuna geçmiş özellikle Nakşi-Hâlidî tasavvuf ekolleri ele alınmıştır. Ülkemizde Nakşi-Hâlidî tasavvuf ekollerinin önde gelenleri arasında Nur cemaatleri, İsmailağa, Erenköy, Işık Cemaati gibi etkin olan gruplar olmakla birlikte biz bu çalışmamızda Tunahan (Süleymanlılar), Menzil ve İskenderpaşa cemaatlerini ele almakla yetindik. Bu çalışmada söz konusu cemaatlerin kurucu şahsiyetleri, teşekkül süreçleri, bazı temel özellikleri ve faaliyet alanları hakkında kendi kaynaklarından hareketle bilgiler verilmiştir.

KAYNAKÇA

Akkuş, Mehmet. "Coşan, Mahmut Esat". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. Ek-1/269-270.* Ankara: TDV Yayınları, 2016.

Algar, Hamid. "Hâlid el-Bağdâdî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.* 15/283-285. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.

Arıkan, Adem. "Çağdaş İslamî Akımlar Literatürü". *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 29/15 (2017), 243-300.

Ateş, Süleyman. "Kutub". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.* 26/498-499. Ankara: TDV Yayınları, 2002.

Bulut, Yücel. "Cemaat ve Cemiyet". *Sosyal Bilimler Ansiklopedisi*. ed. M. A. Yekta Saraç. Erişim 22.09.2022. https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/cemaat_ve_cemiyet

Büyükkara, Mehmet Ali. "Dini Gruplaşmanın Doğası: Kişilikler, Zihniyetler, Cemaatler, Mezhepler"**.** *İlahiyat Akademi: Altı Aylık Uluslararası Akademik Araştırma Dergisi* 5 (2017), 37-57.

Büyükkara, Mehmet Ali. *Çağdaş İslamî Akımlar.* İstanbul: Klasik, 2015.

Coşan, Mahmud Esat. "Kotku, Mehmet Zahid". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.* 26/227-228. Ankara: TDV Yayınları, 2002.

Cürcânî, Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Alî es-Seyyid eş-Şerîf. *et-Taʿrîfât*, Lübnan: Mektebetü Lübnan, 1985.

Çağıl, Ahmet - Ildırar, Mehmet. *Tasavvuf Yolunun Esasları: Rabıta, Hatme, Vird*. İstanbul: Şadırvan Yayınları, 2013.

Demir, Ömer – Acar, Mustafa. *Sosyal Bilimler Sözlüğü.* Ankara: Vadi Yayınları, 1998.

Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. "Erol, Muhammed Râşid". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.* 11/305. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.

Efe, Adem. *Dinî Gruplaşma ve Cemaatleşme Olgusunun Sosyolojik Açıdan İncelenmesi*. Isparta: Tuğra Matbaası, 2008.

Elmaz, Mehmet. "Mehmed Zahid Kotku Efendi ve Sosyal Yapı: Hayatı, Manevi Hayatı, Kişiliği ve Eserleri". *Doğu'dan Batı'ya Düşüncenin Seyri.* ed. Bayram Ali Çetinkaya. İstanbul: İnsan Yayınları, 2015.

Haber7.com. "Hilmi Tunahan hazretlerinin torunundan açıklama". Erişim 19.01.2020. http://www.haber7.com/guncel/haber/2654751-hilmi-tunahan-hazretlerinin-torunundan-aciklama/?detay=1

Kavak, Abdulcebbar. *Mevlana Hâlid-i Bağdadi ve Hâlidî Tasavvuf Geleneğinin Tarihi Gelişim Süreci*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2013.

Kınacı, Selahaddin. *Gavs-ı Bilvanisi'nin Hayatı.* İstanbul: Sey-Tac Yayınları, 3. Basım, 2013.

Kınacı, Selahaddin. *Seyda Hazretlerinin Hayatı.* İstanbul: Sey-Tac Yayınları, 3. Basım, 2013.

Kirman, M. Ali. "Süleymancılık, Ortaya Çıkışı, Gelişim Evreleri ve Günümüzdeki Durumu". *Demokrasi Platformu* 2/6 (Bahar 2006), 151-180.

Marshall, Gordon. *Sosyoloji Sözlüğü.* çev. Osman Akınhay-Derya Kömürcü. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1999.

Öngören, Reşat. "Tarikat". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.* 40/95. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.

Öngören, Reşat. "Tunahan, Süleyman Hilmi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.* 41/375-377. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.

Özcan, Salih."Seyyid Muhammed Raşid Erol'un Hayatı ve Tasavvufi Etkisi". *e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi (JOSR)* 8/16 (2016), 768-784.

Sitembölükbaşı, Şaban. "Tunahan, Süleyman Hilmi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.* 41/377. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.

Suleymanlılar.com. "Suleymanlı hanimların-basörtüsü". Erişim 23.09.2022. https://suleymanlihaber.com/suleymanli-hanimlarin-basortusu.html

Şenocak, Kamil. "Kadim Duruşlu Bir Hâlidî Şeyhi: Mahmud Ustaosmanoğlu". *Demokrasi Platformu* 2/6 (Bahar 2006), 123-150.

Tosun, Necdet. "Tarihî Süreçte Nakşbendîler ve Siyaset". *Tarihten Günümüze Sufi-Siyaset İlişkileri.* ed. Salih Çift-Takyettin Karakaya. 357-396. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2020.

Tunahan.org. "Manevi Cephesi". Erişim 23.09.2022. https://tunahan.org/manevi-cephesi/

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı. "Türkiye Cumhuriyeti Anayasası". Erişim 22.09.2022. https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/ anayasa

Uludağ, Süleyman. "Hâlidiyye". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.* 15/296-299. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.

Usta, Niyazi. "Menzil Nakşiliği". *Demokrasi Platformu* 2/6 (Bahar 2006), 21-44.

Uysal, İbrahim. *Sohbetler, Seyyid Abdulhâkim el-Hüseyni*. İstanbul: Menzil Yayınları, 1995.

Yapıcı, Asım. "Biz ve Onlar: İç ve Dış Dinî Grupların Oluşumunu Besleyen Faktörler ve Aidiyet Psikolojisi". *Kur'an ve Toplumsal Bütünleşme (Mezhepler ve Dinî Gruplar Arası İlişkiler).* ed. H. Hökelekli - V. Bilgin. 247-279. Bursa, 2015.

Yavuz, Yusuf Şevki. "Tevessül". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 41/6-7. Ankara: TDV Yayınları, 2012.

Yeni Akit. "Alihan Kuriş Kimdir?". Erişim 24.09.2022. https://www.yeniakit.com.tr/biyografi/alihan-kuris

Yeni Şafak. "Muhammed Saki el-Huseyni Kimdir?" Erişim 10.09.2023. https://www.yenisafak.com/muhammed-saki-el-huseyni-kimdir-menzil-seyhi-seyyid-muhammed-saki-hayati-yeni-menzil-seyhi-kim-oldu-gavsi-saniden-sonra-menzil-seyhi-muhammed-saki-mi-oldu-olacak-h-4544846

Yılmaz, Necdet. "M. Esat Coşan". *Doğu'dan Batı'ya Düşüncenin Seyri.* ed. Bayram Ali Çetinkaya. İstanbul: İnsan Yayınları, 2015.

IŞIKÇILAR GRUBU VE IŞIKÇILIK'IN SERENCAMI

Mustafa AKMAN[*]

GİRİŞ

Günümüzde dinî grup ve cemaatler, çeşitli yönleriyle dikkat çekmekte, özellikle de mezhepler tarihi ve din sosyolojisi açısından önem taşımaktadır. Nitekim bugün çeşitli dinî akım ve cemaatlerin dinin farklı algı, anlayış ve yaşam biçimleri olarak her daim gündemin üst sıralarında yer aldıklarını ve gerek ekonomik gerekse siyasi açıdan güçlü piyasa ve toplumsal hareketlerin etkin aktörleri olduklarını görmekteyiz. Buna binaen dinî grupları, sosyal, siyasi ve mali gelişmelerden uzak sadece dindarlık pratiklerini (ibadet-i mersumeyi) zühd anlayışıyla gerçekleştiren ve bu amaçla yardımlaşan gruplar olarak görmek hatalı olacaktır. Dolayısıyla dinî gruplar mutlaka, devlet, siyaset ve ekonomi ile ilişkileri açısından da ele alınmak durumundadırlar. Biz de bu çalışmamızda, özellikle 1980'lerden itibaren yukarıda ifade edilen bağlamda oluşan, Türkiye'nin yoğun toplumsal, dinî ve siyasi gündemini meşgul eden ve az çok etkileyip yönlendiren Işıkçılık grubunu ele alacağız. Bu meyanda Işıkçılığın dinî perspektif ve yapısını, süreç içerisinde buna etki eden sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel değişimleri de ele almak suretiyle özellikle 1970'ten sonraki yılların siyasi ve kültürel iklim ve konjonktürü üzerinde durarak bu konjonktürün Işıkçılığın duruş, söylem ve yapısındaki etkilerini analiz etmeye çalışacağız.

[*] Doç. Dr., Hakkâri Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Kelâm ve Mezhepler Tarihi Ana Bilim Dalı, makman64@gmail.com | ORCID: 0000-0001-6675-1315

şim zamanlarında önemli bir tutamak noktası olmakla birlikte, Işıkçılığın geleneği bugüne tuttuğu bir projeksiyona çeviremeyip baz aldığı dinî metinleri kapalı uçlu bir hâlde kullanması yaşadığı krizi derinleştirmiştir. Aslında bir açıdan Işıkçılığın bu değişim ve dönüşümü, genel muhafazakâr kitlenin hikâyesidir. Cemaat ve tarikatlar dünyasında önemli bir deneyim sayılan bu "hikâye"nin bundan sonra hangi yöne evrileceği veya mevcut yapısını koruyup koruyamayacağı zamanla görülecektir. Ancak hâl böyle olsa da ve cemaat, Işık'tan sonra derli toplu bir kaynak/ilmihâl yayınla(ya)masa da gazetedeki orta sayfa ve fıkıh köşelerindeki izahatla fikirsel sürekliliğini, grup farkındalığını sağlamaya ve tarikat benzeri cemaat yapısını korumaya devam etmiştir.

Işıkçılığın dönüşümünü nerede tamamlayacağını, gelenekselci söylemini ne kadar koruyacağını ve bugün daha çok ticari bir görünüm kazanmış Işıkçılığın, Örenlerden sonra hangi norm ve formlarla devam edeceğini zaman gösterecektir.

KAYNAKÇA

Aktaş, Ümit. "Türkiye Siyasetinin Muhalif İki Akımı İslamcılık ve Sosyalizm". *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Dönemler ve Zihniyetler*, ed. Tanıl Bora- Murat Gültekingil, 9/722-757. İstanbul: İletişim Yayınları, 2009.

Akman, Mustafa. *Mezhepler Tarihinin Klasik Kaynakları: İçerik ve Özellikleri.* İstanbul: Ensar Neşriyat, 2019.

Akman, Mustafa. "Mehdî İnancı Özelinde İlmî Çalışmalar ile Günümüz Toplumunun Geleneksel Anlayışı Arasında Görülen Uyuşmazlıklar, Bunun Yansımaları ve Çözüm Önerileri". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 10/51 (2017), 1209-1233.

Akman, Mustafa. "Kelâm Perspektifinden Kıyâmet Alâmetlerinin Mahiyeti". *İslamî Araştırmalar* 32/1 (2021), 190-214.

Alagöz, Muhammed Nurullah. *Türkiye'de Dinde Reform Tartışmaları: Nesil Dergisi Örneği*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016.

Algar, Hamid. "Hüseyin Hilmi Işık". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Ek-1/576-578 (Gözden geçirilmiş 2. Basım). Ankara: TDV Yayınları, 2020.

Arıkan, Adem. "Hasan Onat'ın Günümüz Dini Grupları Üzerine Düşünceleri". *e-Makâlât Mezhep Araştırmaları* 14/1 (2021), 307-332.

Arvasi, Nurullah. *Tam İlmihal/Se'âdet-i Ebediyye'nin İtikadî Açıdan Tahlili*. Kırklareli: Kırklareli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.

Aydın, Mustafa. "Bir Zihniyet Çözümlemesi: Türk İslamcılığında Doğu ve Işık Temi". *Tezkire: Düşünce, Siyaset, Sosyal Bilim* 33 (2003), 102-111.

Aytepe, Mahsum. "Doğuşundan Günümüze İslamcılığın Türkiye Seyri: Bir Sınıflandırma Denemesi". *Anemon: Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 4/1 (2016), 169-199.

Bozkurt, Ramazan. *Cumhuriyet Dönemi İlmihal Çalışmaları ve Problemleri*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.

Bulut, Faik. *Tarikat Sermayesinin Yükselişi/İslam Ekonomisinin Eleştirisi*. Ankara: Doruk Yayınları, Genişletilmiş 3. Basım, 1997.

Büyükkara, Mehmet Ali. *Çağdaş İslami Akımlar*. İstanbul: Klasik Yayınları, 8. Basım, 2019.

Cevdet Paşa, Ahmed. *Fâideli Bilgiler*. İstanbul: Hakîkat Kitâbevi, 17. Basım, 1995.

Çelik, Celalettin. "Dinî Gruplar Sosyolojisi". *Din Sosyolojisi*. 275-302. Konya: Palet Yayınları, 2013.

Efe, Adem. "Mevlânâ Hâlid Bağdâdî ve Hâlidiliğin Sosyo-Kültürel Özellikleri". *Uluslararası Mevlana Halid-i Bağdadi Sempozyumu Bildirileri*, 11-13 Haziran 2010. 437-446. Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 2012.

Erkal, Kürşad. *Bazı Türk Özel Televizyonların Yapılanması Üzerine Bir Araştırma*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.

Günay, Ünver. "Gruplar Sosyolojisi ve Günümüz Türkiyesi'nde Dini Gruplar". *Toplum Bilimleri Dergisi* 4/7 (2010), 7-52.

Günay, Ünver. "Türkiye´de Toplumsal Değişme ve Tarikatlar". *İslamiyât Dergisi* 5/4 (2002), 141-162.

Habertürk. "Türkiye'nin En Büyük Cemaati Hangisi?". Erişim 15 Temmuz 2023. https://www.haberturk.com/gundem/haber/641873-turkiyenin-en-buyuk-cemaati-hangisi

Hatiboğlu, Mehmed Said. "Gelenekte Ölçü". *İslam'ın Aktüel Değeri Üzerine 2*. 155-164. Ankara: Otto Yayınları, 3. Basım, 2012.

Işık, Hüseyn Hilmi. *Tam İlmihâl Se'âdet-i Ebediyye.* İstanbul: Hakîkat Kitâbevi, 20. Basım, 1977.

Işık, Hüseyn Hilmi. *Tam İlmihâl Se'âdet-i Ebediyye.* İstanbul: Hakîkat Kitâbevi, 150. Basım, 2023.

İmâm-ı Rabbânî, Ahmed-i Fârûkî Serhendî. *Mektûbât Tercemesi.* trc. Hüseyn Hilmi Işık. İstanbul: Hakîkat Kitâbevi, 32. Basım, 2023.

Kaya, Ümit - Mustafa Öztoprak. "Hüseyin Hilmi Işık'ın Tam İlmihal Seadeti Edediyye'deki Hadis Bilgisi". *Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 20 (2022), 45-90.

Kaya, Ümit. *Tam İlmihâl Seâdet-i Ebediyye'nin Hadis İlmi Açısından Değeri*. Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.

Keleş, Ahmet. "Türkiye'de Cemaat Dindarlığının Oluşumunda Hadislerin Rolü". *İslamiyât Dergisi* 5/4 (2002), 125-140.

Kurt, Hasan. *Cumhuriyet Dönemi İlmihal Kitaplarının İtikadi Konulara Yaklaşımı (1923-1965).* Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1998.

Kutlu, Sönmez. "Tebliğle İlgili Mevcut Organizasyonların Değerlendirilmesi". *Kutlu Doğum 2003: İslam'ın Güncel Sunumu*. 143-155. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2006.

Merdin, Saadettin. "Hüseyin Hilmi Işık ve Işıkçılar". *İslam'ın Pavlusları -2 Paralel Din*. 377-382. Ankara: Araştırma Yayınları, 2014.

Mutlu, Sebahat. *Hüseyin Hilmi Işık'ın Hayatı, Eserleri ve Düşünce Dünyası.* Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005.

Öztoprak, Mustafa. "Târîhu Bağdâd'da Ebû Hanîfe ile İlgili Müspet ve Menfi Rivayetlerin Değerlendirilmesi". *Diyanet İlmî Dergi* 49/4 (2013), 105-130.

Öztürk, Mustafa. "İmam-Hatip Lisesi Programında Tefsir Dersi Öğretimiyle İlgili Tespitler ve Teklifler". *"100. Yılında İmam Hatip Liseleri" Uluslararası Sempozyumu -Bildiriler-*, 23-24 Kasım 2013- İstanbul. 473-500. İstanbul: Dem Yayınları, 2015.

Polat, Bayram. "Karaman İli Dini Tarihi ve Günümüz İnanç Coğrafyası". *Karaman Tarihi ve Kültürü.* 4/591-688. Karaman Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, 2005.

Sökülmez, İbrahim. *Tam İlmihâl Seâdet-i Ebediyye'deki Hadislerin Tahric ve Değerlendirilmesi.* Burdur: Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.

Şahin, Mücahit. *Türkiye'de İslamcılık Tartışmaları ve Siyasal İslam.* Çanakkale: Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016.

Tan, Oğuzhan. "Dört Parçalı Tek Sünnî Mezhep "Dört Hak Mezheb"in Kuramsal ve Kurumsal Kristalleşmesi". *İslami Araştırmalar* 29/2 (2018), 310-330.

Tekin, Mustafa. "Işıkçılık". *Demokrasi Platformu* 2/7 (2006), 47-64.

Tekin, Mustafa. "Işıkçılık -Bir Dönüşümün Hikâyesi-". *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3/2 (2017), 81-96.

Tekin, Mustafa. "Işıkçılık". *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: İslamcılık*. ed. Tanıl Bora. Murat Gültekingil. 6/341-344. İstanbul: İletişim Yayınları, 2. Basım, 2005.

Türkyılmaz, Hilmi. *Konya'da Dini Hayat.* Konya: Necmeddin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016.

Üstün, İsmail. "Son Yüzyılda Yayınlanmış Üç İlmihal Bağlamında Fıkhi ve Tasavvufi Nazariyeye Bakış". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 9/43 (2016), 2523-2559.

Yurdagür, Metin. "Haşviyye". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.* 16/426-427. İstanbul: TDV Yayınları, 1997.

ortaya koymaktadır. Bu çatı kuruluş altında faaliyet gösteren dernekler ve kuruluşlar ise dinî grup özellikleri taşımaktadır. Bu tespit, Millî Görüş'ün hem örgütsel yapısının hem de dinî inançlarının grup kimliği ve işlevselliği bağlamında önemli bir rol oynadığını göstermektedir.

KAYNAKÇA

Ağcakulu, Ali. *Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Said Nursi'de Din-Siyaset İlişkisi*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016.

Arslan, Hüseyin. *Millî Görüş Hareketinin Laiklik Anlayışı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Aşgın, Halil İbrahim. *Din ve Siyaset İlişkisi Bağlamında Millî Görüş Hareketi*. Çorum: Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018.

Baykal, Ömer - Çaha, Ömer. "Politik Aktör Olarak Necmettin Erbakan'ın Türk Siyasetindeki Yeri". *Akademik Hassasiyetler* 4/8 (Aralık 2017), 1-18.

Bilgin, Vejdi. *Din ve Toplum*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2021.

Cansuyu. "Faaliyetlerimiz". Erişim 17 Ağustos 2023. https://cansuyu.org.tr/

Engin, Recep Taha. *Türk Siyasi Hayatında Millî Görüş Hareketi: Temel Esasları ve Söylevleri*. İstanbul: Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Erbakan, Necmettin. *Davam*. Ankara: MGV Yayınları, 2013.

Günay, Ünver. *Din Sosyolojisi*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2018.

HaberTürk. "Milli Görüş Vakfı Kuruldu". Erişim 16 Ağustos 2023. https://www.haberturk.com/milli-gorus-vakfi-kuruldu-2373166

Kirman, Mehmet Ali. *Din ve Sekülerleşme*. Adana: Karahan Kitabevi, 2005.

Kurt, Abdurrahman. *Din Sosyolojisi*. İstanbul: Sentez Yayınları, 2020.

Küçükgünay, Sadık. *Prof. Dr. Necmettin Erbakan'ın Dilinden İnancımızın Temel Esasları*. Ankara: MGV Yayınları, 2020.

Maviş, Nazım. *Türk Siyasal Yaşamında Millî Görüşün Doğuşu: MNP*. Ankara: Keşif Yayınları, 2009.

Mert, Mehmet Ali. "Dinin Yeniden Devlet Alanına Taşınmasında Millî Görüş Hareketi'nin Rolü". *İmgelem Dergisi* 4/6 (2020), 131-155.

Özbudun, Ergun - William Hale. *Türkiye'de İslamcılık, Demokrasi ve Liberalizm*. İstanbul: Doğan Kitap, 2010.

Özer, Mustafa. *Siyasal Bir İdeoloji Olarak Millî Görüş Hareketine Sosyolojik Bir Bakış*. Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.

Resmi Gazete. "Arşiv". Erişim 10 Ağustos 2023. https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/243.pdf

Uçar, Sabahattin. *Niçin Millî Görüş?*. Ankara: Keşif Yayınları, 2011.

Weber, Max. *Sosyoloji Yazıları*. çev. Taha Parla. İstanbul: İletişim Yayınları, 1996.

Yarıcı, Müslim. *Millî Görüş Hareketinin Fikri Temelleri*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.

Yavuz, Hakan. *Millî Görüş Hareketi: Muhalif ve Modernist Gelenek, Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce -İslamcılık*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2004.

Yavuz, Hakan. *Modernleşen Müslümanlar*. İstanbul: Kitap Yayınevi, 2005.

Yılmaz, Muhammet Ali. *Bir Toplumsal Hareket Olarak Millî Görüş Hareketi*. Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.

YouTube. "Erbakan Hoca Açıklıyor: Laiklik Nedir Ne Değildir?". Erişim 19 Ağustos 2023. https://www.youtube.com/watch?v=LuhJfskdypM

Youtube. "Laiklik Bizzat Müslümanlığın İçindedir". Erişim 19 Ağustos 2023. https://www.youtube.com/watch?v=bFXBLy4PVNY

SELEFÎ METİNLERİN PROPAGANDA DİLİ VE KATI SELEFÎ SÖYLEMİN İNŞASI

Tahir DAĞCI[*]

GİRİŞ

Türkiye'nin dinî toplumsallığında etkinlik sürdüren Selefî gruplar, dinî yapılar içinde araştırmayı gerektiren önemli gruplardandır. Birbirinden farklı yelpazede bulunan geleneksel dinî cemaat ve tarikatların işlevleri, insan potansiyeli, faaliyet çerçevesi, ideolojik yönleri ve söylemleri, yapılan bilimsel çalışmalarda ortaya konmuştur. Katı ve metinsel bir din söylemi ile Selefî gruplar hakkındaki çalışmaların daha çok mezhepler tarihi ve kelam bilim dallarında yapıldığı görülmektedir.[1] Bu çalışmalar Selefîlik hakkında teorik ve teolojik açıdan büyük bir boşluğu doldurmaktadır. Selefîliğe ilişkin din sosyolojisi bilim dalında yapılmış çalışmalar bulunmakla birlikte bu çalışmalar sınırlıdır.[2] Din sosyolojisi bilim dalı Selefî ideolojiyi veya Selefî

[*] Dr. Öğr. Üyesi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Birey ve Toplum Sorunları Ana Bilim Dalı,
tahirdagci@kmu.edu.tr | ORCID: 0000-0002-5520-5164

[1] Mehmet Zeki İşcan, "Tarih Boyunca Selefî Söylem", *İlahiyat Akademi* 1-2 (Ekim 2015), 1-14; Mehmed Zahid Tığlıoğlu, "Tekfir, Teşbih ve Tecsim Bağlamında Selefî-Vahhabî Söylemin Çıkmazları", *Marife Dini Araştırmalar Dergis*i 21/1 (Haziran 2021), 205-229.

[2] Din sosyolojisi bilim dalında yapılmış çalışmalardan birkaçı şunlardır: Ayşe Çelik Sağır, "*Türkiye'de Günümüz Dini Köktenciliğinin İdeolojisi: Tevhid Dersleri ve Selefiyye Siteleri Örneği*" (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013); Halil Aydınalp. "Kural Dışı Dini Bir Yönelim Olarak Çağdaş Tekfir İdeolojisini Anlamak", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 46 (2014); Tahir Dağcı, *Selefî Söylemin Devlet Anlayışı: Palevi Örneği* (Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019); Nazırhan Şener, *Türkiye'de Dinin Selefî İnşası* (Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020).

KAYNAKÇA

Altun, Bekir. *Selefîlik-Vehhabîlik ve Türkiye'deki Faaliyetleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2015.

Apak, Adem. İslam Tarihi Boyunca Selef ve Selefîlik Kavramlarının Anlam Serüveni. *Tarihte ve Günümüzde Selefîlik Milletlerarası Tartışmalı İlmî Toplantı*. 39-50. (2013).

Aydınalp, Halil. *Yüksek Din Öğretimi ve Dini Köktencilik*. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2011.

Aydınalp, Halil. "Kural Dışı Dini Bir Yönelim Olarak Çağdaş Tekfir İdeolojisini Anlamak". *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 46 (2014), 5-36.

Bozkurt, M. İlyas. "Selefîliğin Tarihsel Gelişimi ve Felsefi Altyapısı". *Tesam Akademi Dergisi* 3/1 (Şubat 2016), 9-50.

Büyükkara, Mehmet Ali. "Günümüzde Selefîlik ve İslamî Hareketlere Olan Etkisi". *Tarihte ve Günümüzde Selefîlik (İSAV Sempozyumu*). ed. Ahmet Kavas. 485-524. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2014.

Dağcı, Tahir. "Selefi Grupların Sosyalleşme Alanları". *International Social Sciences Studies Journal* 9/115 (2023), 8540-8549.

Dağcı, Tahir. *Selefî Söylemin Devlet Anlayışı*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019.

Ebu Muhammed, el-Makdisi. *Demokrasi Bir Dindir*. Konya: Şehadet Yayınları, 2014.

Ebu Sehran es-Suri. *Cennete Davet Var*. Konya Şehadet Yayınları, 2014

Evkuran, Mehmet. "Bir Kriz Teolojisi ve Toplumsal Hareket Olarak Selefîlik". *İlahiyat Akademi Dergis*i 1/2 (Ekim 2015), 71-90.

Furkan, Faruk. *La İlahe İllallah Ne Demek Biliyor musun?* Konya: Neda Kitabevi, 2014.

Gezenler, Murat. *Hâkimiyet Mefhumu*. Konya: Şehadet Yayınları, 2010.

Haliloğlu, İsmail. *Büyük Şirkte Cehalet*. İstanbul: Nakil Yayınları, 2014.

İşcan, Mehmet Zeki. "Selefîliğin Temel Esasları ve Sosyo-Politik Arka Plan". *Tarihte ve Günümüzde Selefîlik*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2014.

İşcan, Mehmet Zeki. "Tarih Boyunca Selefî Söylem." *İlahiyat Akademi* 1/2 (Ekim 2015), 1-14.

Kocaoğlu, Canip. *Selefîliğin Ortaya Çıkışı ve Bölgesel Etkileri*. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2020.

Ömer Abdurrahman, *İslam Hukukuna Göre Devlet Başkanlarının Çeşitleri ve Hükümleri*. İstanbul: Küresel Kitap, 2017.

Sancar, Faruk. "Selefîlik Bir Mezhep mi Yoksa Bir Düşünme Tarzı mı? Selefî Düşüncenin Şifrelerine Şifrelerine Dair Bir Değerlendirme". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 15/3 (2015), 21-49.

Sağır, Ayşe Çelik. *Türkiye'de Günümüz Dini Köktenciliğinin İdeolojisi: Tevhid Dersleri ve Selefiyye Siteleri Örneği*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013.

Sarmış, Mustafa. "Selefî Din Anlayışlarının Psiko-Sosyal Olumsuz Yansımaları". *Eskiyeni* 44 (Eylül 2021), 433-460.

Şami, Abdullah Furkan. *İslam Hukukunda Riddet*. çev. Salih Ardıçgil, 2010

Şener, Nazırhan. *Türkiye'de Dinin Selefî İnşası*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.

Taşdelen, Mehmet. "Cihadî Selefîlik Bağlamında Neo-selefîliğe Eleştirel Yaklaşım". *Dergiabant* 10/1 (Mayıs 2022), 71-94. https://doi.org/10.33931/dergiabant.1062504

Tığlıoğlu, Mehmet Zahid. "Tekfir, Teşbih ve Tecsim Bağlamında Selefî-Vahhabî Söylemin Çıkmazları". *Marife Dinî Araştırmalar Dergisi* 21/1 (Haziran 2021), 205-229. https://doi.org/10.33420/marife.883987

Türkoğlu, Harun. "İslam Mezhepleri Tarihi VI. Ulusal Koordinasyon Toplantısı ve Bütün Yönleriyle Selefîlik Çalıştayı". *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8 (Nisan 2016), 187- 96.

Uzun, Necmi. *Türkiye'de İslamcı Hareket Gelişimi, İlişkileri, Ayrılıkları ve Dönüşümü*. İstanbul: Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011.

Yılmaz, Sabri. Bir Akıl Tutulması Modeli: Ehl-i Hadis'ten DAİŞ'e Selefîlik. *Uluslararası Multidisipliner Kongre.* 1/42-48. Antalya: 2016.

önemli bir gelişmeyken metni kayıtlayacak kaynaklardan uzak doğrudan metinden hareket etme, Kur'an yorumunda birtakım açılımlar sağlasa da Kur'an'ı üzerinde uzlaşılan manalardan yoksun keyfi, bireysel yorumlara açık hâle getirmektedir.

KAYNAKÇA

Anderson, Benedict. *Hayali Cemaatler.* çev. İskender Savaşır. İstan-Metis Yayınları, 2009.

Bayındır, Abdülaziz. *Kur'an Işığında Doğru Bildiğimiz Yanlışlar*. İstanbul: Süleymaniye Vakfı Yayınları, 2015.

Cihangir, Sonia. *Sonsuz Rahmet*. İstanbul: A7 Kitap Yayınları, 2018.

Coşkun, Hasan. "Dini Gruplar Sosyolojisi". ed. Emine Öztürk. *Din Sosyolojisi*. Ankara: Akademisyen Kitabevi Yayınları 2020.

Cragg, Kenneth. *The Event of the Quran: Islam in its Scripture*. London: Oneworld Publics, 1994.

Dijk, T. Van. "Söylem ve İdeoloji: Çok Alanlı bir Yaklaşım". çev. Barış Çoban ve Zeynep Özaslan. *Söylem ve İdeoloji-Mitoloji-Din-İdeoloji.* 14-109. İstanbul: Su Yayınları, 2003.

Göle, Nilüfer. *İslam'ın Yeni Kamusal Yüzleri*. İstanbul: Metis Yayınları, 2013.

İhtiyar, Neşe. "Televangelism and the Case of Yasar Nuri Ozturk". *Isim Newspaper* 9/2 (2002).

Özkurt, Seyfullah (ed.). *İslamcılık Öldü Mü*?. İstanbul: Ufuk Yayınları, 2012.

Khalifa, Reşad. *Quran, Hadith and Islam*. Tucson: Islamic Productions, 1982.

Mattson, Ingrid. *The Story of the Quran. Its History and Place in Muslim Life*. Amerika: Blackwell Publishing, 2008.

Orhan, Filiz. *Türkiye'de Kur'an İslam'ı Arayışları.* Ankara: Fecr, 2022.

Orhan, Filiz. "Tedavüldeki Sünnet". ed. Mustafa Tekin. *Sünnet Sosyolojisi*. Ankara: Eskiyeni Yayınları, 2022.

Özsoy, Ömer. "Çağdaş Kur'an(lar) Üretimi- Karı Dövme Olgusu Bağlamında Nisa 34 Örneği". *İslamiyat Dergisi* 5/1 (2002), 111-124.

Subaşı, Necdet. *Ara Dönem Din Politikaları*. İstanbul: Tezkire Yayınları, 2017.

Sülün, Murat. *Türk Toplumunun Kur'an Kültürü.* İstanbul: Ensar Yayınları, 2015.

Toker, İhsan. *Teolojik Bir İnşa Olarak Laiklik*. Ankara: Eskiyeni Yayınları, 2009.

Yılmaz, Hakkı. *Nüzul Sırasına Göre Tebyinu'l-Kur'an*. İstanbul: İşaret Yayınları, 2009.

Yüksel, Edip. *Mesaj Kur'an Çevirisi*. Erişim 27 Eylül 2023. https://www.kuranmeali.com/Aciklama.php?meal=edip&sureno=42&ayet=38

NURCU GRUPLAR ARASI YAŞ VE MEDYALAŞMA FARKLILIĞINA DAİR NİTEL BİR ANALİZ

Hasan SARI[*]

GİRİŞ

2000'lerden itibaren etkisi yoğun şekilde hissedilen dijitalleşme süreçleri, teknolojinin iletişimi hızlandırıp kolaylaştırmasıyla günlük yaşamımızın neredeyse her alanında görünür olmuştur. Günlük yaşamın dinden ayrılamayacağı gerçeği ile dinî gruplaşmanın doğasına da tesir eden bu değişim, bir kolektivite içerisindeki inanç kardeşliğini ne yönde etkilemektedir? Dijitalle sonradan tanışanlarla dijital içinde doğan kuşağın grup oluşturma pratikleri nasıl farklılaşmaktadır? Bu çalışmada aynı dinî ekol içerisinde yaşanan, yaşa dayalı kültür farklılaşması gözlemlenmek istenmiştir. *Risale-i Nur* adı verilen kitapların merkeze alınması sebebiyle temelde bir metin cemaati olan Nurculuğun geleneksel ve yeni kuşak oluşumlarında medyanın kullanım biçimine odaklanılmıştır. Ortak bir öğretinin paylaşıldığı Nur Cemaatinde, dışarıdan gelen bir unsur olarak yeni çağın koşullarını dayatan medya teknolojilerinin cemaat pratiklerinde ne şekilde değişimler yaşattığı bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

Öyle anlaşılıyor ki Türkiye'de seküler-dindar geriliminden başka dindarlar arasındaki tartışmalar ve karşılaşmalar da ayrıca analizi hak etmektedir. Tek din görüşü olmasa da bugün Sünni öğreti; merkeze yakınlığı, etkinliği ve yaygınlığı ile çok sayıda grup tarafından temsil edilmektedir. Bunun yanı sıra son dönemde

[*] Dr., Millî Eğitim Bakanlığı, hasanalperen0133@gmail.com
ORCID: 0000-0002-6355-4516

ları edinimiyle postmodern kültüre kolayca angaje olurken geleneksel kuşak, doğallıktan (fıtrilikten) uzaklaşıldığı endişesiyle ve bazı medyatik rezervlerle "normal gidişatın fevkinde" gördükleri bu eğilime direniş sergilemektedir.

KAYNAKÇA

Akgündüz, Ahmet. ""Derin Diyanetin Gizli Raporu ve Risale-i Nurla Alakalı Çürük İddialarına Cevaplar (II)". *Facebook*. 08 Mayıs 2019. Erişim 23 Temmuz 2023. https://www.facebook.com/Prof.AhmetAkgunduz/posts/10157087601484043/

Anıl, Hatice Alev. *Kültürel Değişme Açısından Kuşaklar Arası Çatışma*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2011.

Avcı, Hatice. *İki Dünya Arasında: İstanbul'da Dindar Üniversite Gençligi*. İletişim Yayınları, 2018.

Baudrillard, Jean. *Simülakrlar ve Simülasyon*. Ankara: Doğu-Batı, 2010.

Bilgiseven, Amiran Kurtkan. *Din Sosyolojisi*. İstanbul: Filiz Kitabevi, 1985.

Campbell, Heidi. *Digital Judaism: Jewish Negotiations with Digital Media and Culture*. New York: Routledge, 2015.

Çamlıca, Sait. *Teknoloji Çağında Cemaatlerin Bağlama Problemi*. İstanbul: Okuyorum Yayınları, 2014.

Çuhadar, Mustafa. "Davetten Rekabete Dijital Dünyada Din". *Diyanet Aile Dergisi* 55 (2023), 12-15.

Darıcı, Elif. "Çözülemeyen Kuşak Denklemi: X≠Y≠Z". Gzt. (09 Ağustos 2021). Erişim 06 Ağustos 2022. https://www.gzt.com/nihayet/cozulemeyen-kusak-denklemi-xyz-3567159

Demiryürek, Ahmet Selim. *Dini Gruplarda Adanma: Meşveret Cemaatinde "Vakıflık"*. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.

Görentaş, Netice. "Medya Aracılığıyla Yapılan İslamî Tebliğde "Popülist İşleyiş"". *Köprü Dergisi* 151 (2020), 47-58.

Haberli, Mehmet. "Yeni Bir Örgütlenme Biçimi Olarak Sanal Cemaatler". *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 1/3 (Eylül 2012), 118-134.

Helland, Christopher. "Online Religion as Lived Religion. Methodological Issues in the Study of Religious Participation on the Internet". *Heidelberg Journal of Religions on the Internet* 1/1 (2005). https://doi.org/10.11588/HEIDOK.00005823

Karaflogka, Anastasia. "Religious Discourse and Cyberspace". *Religion* 32/4 (2002), 279-291.

Karasar, Niyazi. *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2017.

Kıranşal, Abdülaziz. *Sosyal Medya İlmihali*. Ankara: MGV Yayınları, 2015.

Kirman, M. Ali. *Yeni Dinî Hareketler Sosyolojisi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2022.

Kortti, Jukka. "The Problem of Generations and Media History". *Broadband Society and Generational Changes*. ed. Fausto Colombo - Leopoldina Fortunati. 66-93. Participation in Broadband Society 5. Frankfurt am Main, Berlin, Bern, Bruxelles, New York, Oxford, Wien: Peter Lang, 2011.

Kozinets, Robert. *Netnography: Redefined.* London: SAGE Publications, 2015.

Kurt, Adile ASKIM vd. "The Current State of Digitalization: Digital Native, Digital Immigrant and Digital Settler". *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)* 46/1 (Mayıs 2013), 1-22. https://doi.org/10.1501/Egifak_0000001271

Marshall, Gordon. *Sosyoloji Sözlügü*. çev. Osman Akınhay - Derya Kömürcü. Ankara: Bilim ve Sanat Yayinlari, 2009.

NUR SÖZ. "Hüsnü Ağabey'den Sözler Köşkü, Hayalhanem, Maksat 114, Kafile, Çınaraltı vb. oluşumlara ciddi ikazlar". Video. *YouTube*. 18 Ekim 2019. Erişim 03 Ağustos 2022. https://www. youtube.com/watch?v=Q_IMuDxKWmI

Nursî, Said. *Bedizzaman Said Nursî Tarihçe-i Hayatı*. İstanbul: Envar Neşriyat, 1996.

Nursi, Said. "Emirdağ Lâhikası". *Risale-i Nur Külliyatı*. 2016. Erişim 22 Eylül 2022. https://kulliyat.risaleinurenstitusu.org/emirdag-lahikasi/takdim/11

Nursî, Said. *Kastamonu Lahikası*. İstanbul: Envar Neşriyat, 1993. https://kulliyat.risaleinurenstitusu.org

Okumuş, Ejder. *Din ve Toplumsal Çatışma*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2017.

Özbolat, Abdullah. *Kapitalizme Eklemlenme: Dindar Orta Sınıfta Tüketim Kültürü*. Adana: Karahan Kitabevi, 2015.

Özdalga, Elisabeth. *İslamcılığın Türkiye Seyri: Sosyolojik Bir Perspektif*. İstanbul: İletişim Yayınları, 4. Baskı., 2015.

Park, Robert Ezra. *Rekabet ve Çatışma, Sosyoloji Bilimine Giriş III*. çev. Gökçe İnan Yağlı. İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2018.

Prensky, Marc. "Digital Natives, Digital Imigrants". *On The Horizon* 9/5 (Kasım 2001).

Rheingold, Howard. *The Virtual Community: Homesteading On the Electronic Frontier*. Addison-Wesley Publishing Company, 1993. https://dlc.dlib.indiana.edu

Sarmış, Mustafa. "Dinî Gruplarda Hegemonik İşleyiş Mekanizması". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 63/1 (2022), 321-354.

Şişman, Mehmet. *Örgütler ve Kültürler*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2014.

Tezcan, Mahmut. *Gençlik Kültür ve Toplum*. Ankara: Anı Yayıncılık, 2015.

Torunoğlu, İhsan. "Risale-i Nur Orjinli Cemaat Tarzının Bir Kaynağı Olarak İhlâs Risalesi". *Köprü Dergisi* 122 (Nisan 2013). https://www.koprudergisi.com/bahar-2013/risale-i-nur-orjinli-cemaat-tarzininbir-kaynagi-olarak-ihlas-risalesi/

Wach, Joachim. *Din Sosyolojisine Giriş*. çev. Battal İnandı. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1987.

Yamaç, Muhammed. "Sosyal Medyada Dini Topluluklar". *Kocaeli İlahiyat Dergisi* 4/1 (Haziran 2020), 101-122.

Yapıcı, Asım - Albayrak, Kadir. "Ötekini Algılama Bağlamında Dinî Gruplar Arası İlişkiler". *Dini Araştırmalar* 5/14 (Haziran 2002).

Yıldırım, Oktay. *Diyanet'in Tarikatlar Raporu*. İstanbul: Kaynak Yayınları, 2019.

Yıldız, Nureddin. *İnternet Fıkhı*. Istanbul: Tahlil Yayınları, 2018.

DİNSEL BİR KARŞI KÜLTÜR GRUBU OLARAK ADNAN OKTAR GRUBU VE GRUBUN "KADIN" SÖYLEMİ

Rüveyda ÇINAR[*]
Hilal Nur ŞENOL[**]

GİRİŞ

Türkiye, dinamik toplumsal yapıları, tarihî süreçleri ve kültürel çeşitliliğiyle tanınan bir ülkedir. Bu çeşitlilik içerisinde dinî hareketlerin yeri ve etkisi, özellikle son yıllarda daha fazla önem kazanmıştır. Bu hareketlerden Adnan Oktar grubu, 1980'lerden itibaren Türkiye'de önemli bir etkinliğe sahip olan ve dini bir karşı kültür grubu olarak tanımlanan bir yapıdır. Ancak bu grubun, sadece genel dinî tebliğlerinin ötesinde kadına yönelik özgül söylemiyle de dikkat çektiği görülmektedir. Kadının toplumsal konumu ve rolleri hem global hem de ulusal arenada sıkça tartışılan kavramlardan biridir. Türkiye'de kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği hem toplumun geneli için hem de dinî hareketler için önemli bir meseledir. Bu nedenle Adnan Oktar grubunun kadın söyleminin Türkiye'deki genel kadın hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği tartışmalarındaki yeri ve etkisi, bu çalışmada ele alınan ana konulardan biridir. Araştırma, Adnan Oktar grubunun kadın söyleminin ana hatlarını ve bu söylemin grup içerisinde ve dışında nasıl işlediğini, nasıl anlaşıldığını ve eleştirilere nasıl karşılık verdiğini analiz etmeyi amaçlamaktadır.

[*] Ar. Gör., Selçuk Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Bilimleri Ana Bilim Dalı | ORCID: 0000- 0002-4026-2342
[**] Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Sosyolojisi Ana Bilim Dalı | ORCID: 0000-0002-1339-6505

lunmakta; özellikle Adnan Oktar'ın kitaplarındaki açıklamalarla grup içi faaliyetler arasındaki bu tezat, bu örtüşmezliği daha da belirgin kılmaktadır. Grup, vitrinde topluma sunulan imajı ile backstage, yani arka planda gerçekte ne oldukları arasında büyük bir tezat göstermektedir. 2018'deki tutuklama kararı sonrasında ortaya çıkan bilgiler, grubun kamusal alanda sergilediği imaj ile özeldeki pratiği arasındaki bu tezadı net bir şekilde göstermektedir. Grubun kadınlara yönelik uygulamaları, dinî tutumları ve liderlerinin özel hayatıyla ilgili basına yansıyan bilgiler, hareketin dışa sunduğu imajla uyumsuz görünmektedir. Kamuoyunda dile getirilen iddialar, grubun kadın söylemleriyle ve imajıyla bağdaşmayan eylemler içerisinde olduğunu öne sürmektedir: Özellikle kadın müritlerin sosyal medya paylaşımları ve iddia edilen şiddet ve istismar vakaları bu tezatları destekler niteliktedir. Basına yansıyanlar, Adnan Oktar'ın karizmatik liderliğinin, grup içinde çifte standartlar oluşturduğunu göstermektedir. Oktar grubu, dışa dindar ve muhafazakâr bir imaj sunmayı tercih ederken, iddialara göre, bu imajın zıttında bir yaşam sürmektedir. Bu çelişki, toplumun dinî duyarlılıklarını kullanma ve daha fazla müntesip kazanma amacını işaret edebilir. Adnan Oktar hareketi, dinsel bir karşı kültür grubu olarak dominant kültüre uyum sağlama çabasında, kamuoyundaki iddialara göre bu uyumu sağlayamamıştır. Adnan Oktar grubunun toplumsal değerlerle oynaması, kendi çıkarları doğrultusunda hareket ettiği yorumunu akla getirmekte ve bu çifte standartlı yaklaşımı, onun bir "karşı kültür" grubu olarak nitelendirilmesini sağlamaktadır.

KAYNAKÇA

Alıcı, Mustafa. "Yeni Dinî Hareketlerin Klasik Dinlerden Farkı: Post Modern Paganizm Geleneksel Dindarlığa Karşı". *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi* 5/13 (2017), 23-32.

Arat, Yeşim. "Toward a Democratic Society: The Women's Movement in Turkey in the 1980s". *Women's Studies International Forum* 17/2-3 (1994), 241-248.

Barker, Eileen. *The Making of a Moonie: Choice or Brainwashing*. Oxford: Blackwell Publishing, 1984.

Başkan, Birol. *From Religious Empires to Secular States: State Secularization in Turkey, Iran, and Russia*. New York: Routledge, 2016.

Çınar, Rüveyda. *Orta Çağ İslam Kültüründe Kadın Algısı: Kitabu'n-Nisa Literatürü Örneği*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.

Ergün, Kürşad Kaan. "Dini Kültlerde Terör Örgütüne Dönüşme Potansiyeli: Aum Shinrikyo Vakası". *Türk Savaş Çalışmaları Dergisi* 2 (2021), 196-207.

Gelder, Ken. *Subcultures: Cultural Histories and Social Practice*. London: Routledge, 2007.

Göle, Nilüfer. *The Forbidden Modern: Civilization and Veiling*. Michigan: University of Michigan Press, 1997.

Göle, Nilüfer. *Modern Mahrem: Medeniyet ve Örtünme*. İstanbul: Metis Yayınları, 1987.

Hebdige, Dick. *Subculture: The Meaning of Style*. London: Methuen, 1979.

İnalcık, Halil. *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi: 1300-1600*. İstanbul: Eren Yayıncılık, 1973.

Kandiyoti, Deniz. "Emancipated but Unliberated? Reflections on the Turkish Case". *Feminist Studies* 13/2 (1987), 317-338.

Keyder, Çağlar. *State and Class in Turkey: A Study in Capitalist Development*. London: Verso, 1987.

Kirman, Mehmet Ali. *Yeni Dinî Hareketler Sosyolojisi*. Ankara: Birleşik Yayınevi, 2010.

Kozluklu, Fuat. *Kod Adı: Sapkın*. İstanbul: Kopernik Kitap, 2019.

Lewis, Bernard. *Modern Türkiye'nin Doğuşu*. Ankara: Arkadaş Yayınevi, 2015.

Poyraz, Ergün. *Adnan Oktar'ın Gerçek Yüzü*. İstanbul: İleri Yayınları, 2018.

Tiryaki, Hakan. *Yeni Dini Hareketler Bağlamında Adnan Oktar Cemaati*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.

White, Jenny. *Islamist Mobilization in Turkey: A Study in Vernacular Politics*. Washington: University of Washington Press, 2002.

Yavuz, M. Hakan. *Islamic Political Identity in Turkey*. Oxford: Oxford University Press, 2013.

Zürcher, Erik-Jan. *Turkey: A Modern History*. London: I. B. Tauris, 2004.

Web Erişim

aa.com.tr, "Ayça Pars: Oktar Grubunun Bilinmeyenlerini Anlattı." Erişim tarihi: 25 Eylül 2023, https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/ayca-pars-oktar-grubunun-bilinmeyenlerini-anlatti/1260921.

birgun.net, "Adnan Oktar: Bütün Kadınlara Aşığım Ama Bu Allah Aşkı." Erişim tarihi: 25 Eylül 2023, https://www.birgun.net/haber/adnan-oktar-butun-kadinlara-asigim-ama-bu-allah-aski-270953.

euronews.com, "Adnan Oktar Kimdir? Hoca Grubu Kedicikler Neden Şimdi Dokunuldu?" Erişim tarihi: 25 Eylül 2023, https://tr.euronews.com/2019/09/17/video-adnan-oktar-kimdir-hoca-grubu-kedicikler-neden-simdi-dokunuldu-tayfun-atay-anlatiyor.

gazeteduvar.com.tr, "Adnan Oktar: Nereden Nereye?" Erişim tarihi: 25 Eylül 2023, https://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2019/09/16/adnan-oktarnereden-nereye-1-sadece-vucut-cizen-resim-ogrencisi-mehdi-oluyor.

haberturk.com, "Teke Tek: Adnan Oktar Çevresindekileri Nasıl Etkiliyor?" Erişim tarihi: 25 Eylül 2023, https://tv.haberturk.com/tv/programlar/video/teke-tek-16-temmuz-2018-adnan-oktar-cevresindekileri-nasil-etkiliyor/514384.

harunyahya.info, "Dünya Tarihi İçerisinde Genellikle Kadınlara Dünyayı Cehenneme Çevirmişler." Erişim tarihi: 25 Eylül 2023, https://www.harunyahya.info/alintilar/dunya-tarihi-icerisinde-genellikle-kadinlara-dunyayi-cehenneme-cevirmisler-kadin-olarak-dunyaya-geld.

harunyahya.info, "Kadın Bir Sanat Eseridir, Allah'ın Yarattığı En Kibar, En Muhteşem Varlıktır." Erişim tarihi: 25 Eylül 2023, https://www.harunyahya.info/alintilar/kadin-bir-sanat-eseridir-allahin-yarattigi-en-kibar-en-muhtesem-en-nazenin-varliktir.

harunyahya.info, "Kadın Hakları, Özgürlük, Demokrasi, Müzik, Resim, Sanat, Heykel, Güzel Olan Her Şeye Hükûmet Sahip Çıksın." Erişim tarihi: 25 Eylül 2023, https://www.harunyahya.info/ alintitilar/kadin-haklari-ozgurluk-demokrasi-muzik-resim-sanat-heykel-guzel-olan-her-seye-hukumet-sahip-ciksin-k.

harunyahya.info, "Komünizm, Faşizm, Vahşi Kapitalizm, Satanizm, Sapkın Olan Her Türlü Düşünce Deccalin Evlatlarıdır." Erişim tarihi: 25 Eylül 2023, https://www.harunyahya.info/alintilar/ komunizm-fasizm-vahsi-kapitalizm-satanizm-sapkin-olan-her-turlu-dusunce-deccalin-evlatlaridir-deccal.

harunyahya.info, "Komünizm Kadınların Neşesini ve Güzelliğini Elinde Alan Bir Sistemdir." Erişim tarihi: 25 Eylül 2023, https://www.harunyahya.info/alintilar/komunizm-kadinlarin-nesesini-ve-guzelligini-elinden-alan-bir-sistemdir.

harunyahya.info, "Yobazlık, Komünizmin Gelişmesi İçin Benzini Etkisi Yapan Bir Yapıdır." Erişim tarihi: 25 Eylül 2023, https://www.harunyahya.info/alintilar/yobazlik-komunizmin-gelismesi-icin-muazzam-benzin-etkisi-yapan-bir-yapidir-kadin-dusmani-hurriyet-du.

harunyahya.info, "Gelenekçi Ortodoks Sistemde Kadınlar Aleyhine Yüzlerce İfade Var." Erişim tarihi: 25 Eylül 2023, https://www.harunyahya.info/alintilar/gelenekci-ortodoks-sistemde-kadinlar-aleyhine-yuzlerce-ifade-var-darwinist-sistem-de-kadini-hayvanla.

harunyahya.info, "Bağnazlar Kadını Şeytan Gibi Görüyorlar." Erişim tarihi: 25 Eylül 2023, https://www.harunyahya.info/alintilar/bagnazlar-kadini-seytan-gibi-goruyorlar-erkekleri-batiran- aileleri-cokerten-insanlara-zarar-veren-gu.

harunyahya.info, "Darwin Kadınlar İçin Gelişimini Tamamlamamış Hayvandır Diyor." Erişim tarihi: 25 Eylül 2023, https://www. harunyahya.info/alintilar/darwin-kadinlar-icin-gelisimini-tamamlamamis-hayvandir-diyor-gelenekci-ortodoks- sistem-de-kadinlar-i

harunyahya.info, "Müslüman Çekici Olacak, Cazibeli Olacak", A9 TV, 24 Haziran 2012. Erişim tarihi: 25 Eylül 2023, https://www.harunyahya.info/alintilar/musluman-cekici-olacak-cazibeli-olacak- cekici-olmak-haram-degildir-cazibeli-olmak-haram-degildir-fah.

harunyahya.info, "Cinselliği Korkunç Gösterip Ahlak Bozukluğu Olarak Algılıyorlar", A9 TV, 16 Ekim 2017. Erişim tarihi: 25 Eylül 2023, https://www.harunyahya.info/alintilar/cinselligi- kor-kor-
kunc-gosterip-ahlak-bozuklugu-olarak-algiliyorlar-bir-tabu-olusturmuslar-helal-olan-ci.

harunyahya.info, "Kadına İltifat Allah'a İltifattır, Övgülerin Tamamı Allah'adır", A9 TV, 3 Kasım 2017. Erişim tarihi: 25 Eylül 2023, https://www.harunyahya.info/alintilar/kadina-iltifat-allaha-iltifattir-ovgulerin-tamami-allahadir-kadina-sevgi-allaha-sevgidir-sevgi-sozcu.

harunyahya.info, "Kadının Güzel Olmasını Suç Görüyorlar", A9 TV, 15 Ekim 2017. Erişim tarihi: 25 Eylül 2023, https://www.harunyahya.info/alintilar/kadinin-guzel-olmasini-bakimli-ve-cazibeli-olmasini-suc-goruyorlar-helal-olan-cinselligi-suc-olarak-

harunyahya.info, "Kur'an'da Başörtüsü Değil Kadının Gerekli Gördüğü Durumda Kendisini Korumak İçin Geçici Olarak Çarşaf". Erişim tarihi: 25 Eylül 2023, https://www.harunyahya.info/ alintilar/kuranda-basortusu-degil-kadinin-gerekli-gordugu-durumda-kendisini-korumak-icin-gecici-olarak-carsaf-.

harunyahya.info, "Kadın Güzelliği ve Özgürlüğü Homoseksüelliği Dağıtır". Erişim tarihi: 25 Eylül 2023, https://www.harunyahya.info/alintilar/kadin-guzelligi-ve-ozgurlugu-homoseksuelligi-darmadagin-eder-kadin-guzelliginin-oldugu-yerde-homosek.

harunyahya.info, "Bazı İnsanların Bilinçaltında Din İçin Acı Çekmek Gerekir". Erişim tarihi: 25 Eylül 2023, https://www.harunyahya.info/alintilar/bazi-insanlarin-bilinc-altinda-din-icin-aci-cekmek-gerekir-gulmemek-eglenmemek-gerekir-yoksa-cennete.

harunyahya.info, "Deccaliyet Tarih Boyunca Kadınları Hedef Almış". Erişim tarihi: 25 Eylül 2023, https://www.harunyahya.info/ alintilar/deccaliyet-tarih-boyunca-kadinlari-hedef-almis-hindistanda-kocasi-oldugunde-karisini-da-canli-canli-.

harunyahya.info, "Özellikle Ortadoğu Ülkelerinde ve Dünyanın Birçok Yerinde Kadına Çok Yanlış ve Garip Bir Bakış Açısı". Erişim tarihi: 25 Eylül 2023, https://www.harunyahya.info/ alintilar/ozellikle-ortadogu-ulkelerinde-ve-dunyanin-bir-cok-yerinde-kadina-cok-yanlis-ve-garip-bir-bakis-acis.

harunyahya.info, "Bağnazlıktan Millet Bıktı: Taşlayarak Kadın Öldürmeler, Namaz Kılmayanı Kesmeler". Erişim tarihi: 25 Eylül 2023, https://www.harunyahya.info/alintilar/bagnazliktan-millet-bikti-taslayarak-kadin-oldurmeler-namaz-kilmayani-kesmeler-korkunc-bir-islam-anl.

harunyahya.info, "Kur'an'da Kadını Dövme Hükmü Yoktur", A9 TV, 11 Mart 2018. Erişim tarihi: 25 Eylül 2023, https://www.harunyahya.info/alintilar/kuranda-kadini-dovme-hukmu-yoktur-allah-esler-arasinda-bir-anlasmazlik-oldugunda-once-konusun-sonra-.

harunyahya.info, "Plaja Giden Bikinili Kadınlarla Aynı Ortamlarda Bulunan Bazı Kişilerin Dekolteye Karşı Samimiyetsiz", A9 TV, 23 Temmuz 2017. Erişim tarihi: 25 Eylül 2023, https://www.harunyahya.info/alintilar/plaja-giden-bikinili-kadinlarla-ayni-ortamlarda-bulunan-bazi-kisilerin-dekolteye-karsi-samimiyetsiz-.

harunyahya.info, "Peygamberimiz (sav) Mehdi Devrinde Kadınların Alabildiğine Özgür Olacağını Bildirmiştir". Erişim tarihi: 25 Eylül 2023, https://www.harunyahya.info/alintilar/peygamberimiz-sav-mehdi-devrinde-kadinlarin-alabildigine-ozgur-olacagini-bildirmistir.

harunyahya.info, "İslam Aleminin ve Dünyanın Yaşadığı Sorunlara Mehdiyet Dışında Bir Çözüm Yok: Mehdiyet Müslüman Alemi". Erişim tarihi: 25 Eylül 2023, https://www.harunyahya.info/ alintilar/islam-aleminin-ve-dunyanin-yasadigi-sorunlara-mehdiyet-disinda-bir-cozum-yok-mehdiyet-musluman-alemi.

harunyahya.info, "Bizim Merhamet, Sevgi, Dostluk Anlayışımız Kur'ana Dayalı Olduğu ve Bu Konuda Kararlı Olduğumuz İçin İn". Erişim tarihi: 25 Eylül 2023, https://www.harunyahya.info/alintilar/bizim-merhamet-sevgi-dostluk-anlayisimiz-kurana-dayali-oldugu-ve-bu-konuda-kararli-oldugumuz-icin-in.

harunyahya.info, "Dünyanın Huzurunu Elinde Aldılar: Kadınların Elinde Özgürlüğü Aldılar, Sanatı Öldürdüler". Erişim tarihi: 25 Eylül 2023, https://www.harunyahya.info/alintilar/dunyanin-huzurunu-elinden-aldilar-kadinlarin-elinden-ozgurlugu-aldilar-sanati-oldurduler-yeni-bir-sa.

harunyahya.info, "Kadın Özgürlüğü, Fikir Özgürlüğü, İfade Özgürlüğü Konusunda Türkiye'de Güzel Bir Modeliz". Erişim tarihi: 25 Eylül 2023, https://www.harunyahya.info/alintilar/kadin-ozgurlugu-fikir-ozgurlugu-ifade-ozgurlugu-konusunda-turkiyede-guzel-bir-modeliz-dayanak-noktas.

harunyahya.info, "Kadınları Namazdan, Abdestten, İslam'dan Uzak Tutmayı Âdeta Marifet Sanıyorlar". Erişim tarihi: 25 Eylül 2023, https://www.harunyahya.info/alintilar/kadinlari-namazdan-abdesten-islamdan-uzak-tutmayi-âdeta-marifet-saniyorlar-bu-anlayis-peygamberimiz.

harunyahya.info, "Erkeklerin Hâkim Güç Olduğuna, Kadınların Aklı Zayıf Her An Her Şeyi Yapabilecek Tehlikeli Varlık Olduğuna". Erişim tarihi: 25 Eylül 2023, https://www.harunyahya.info/ alintiti-
lar/erkeklerin-hâkim-guc-olduguna-kadinlarin-akli-zayif-her-an-her-seyi-yapabilecek-tehlikeli-varlik-old.

harunyahya.info, "Binlerce Yıldır Erkek Hâkim Bir Düzen Oluşturmuşlar". Erişim tarihi: 25 Eylül 2023, https://www.harunyahya.info/alintilar/binlerce-yildir-erkek-hâkim-bir-duzen-olusturmuslar-tum-sistemi-kadini-ezmek-uzerine-kurmuslar-mehdi.

harunyahya.info, "Kadınlar Onuru, Şerefi, Namusu Çok İyi Bilir". Erişim tarihi: 25 Eylül 2023, https://www.harunyahya.info/ alintiti-
lar/kadinlar-onuru-serefi-namusu-cok-iyi-bilir-kadini-yonlendirmek-gerekir-dusuncesi-cok-yanlistir-birin.

harunyahya.info, "Mehdi Siyasete Karışmaz: Sevgiyi Savunan, Kadınların Üzerindeki Baskıyı Kaldıran". Erişim tarihi: 25 Eylül 2023, https://www.harunyahya.info/alintilar/mehdi-siyasete-karismaz- sevgiyi-savunan-kadinlarin-uzerindeki-baskiyi-kaldiran-dunyanin-mamur-olmasi.

harunyahya.info, "Hz. Mehdi (as) İllaki Kadınlara Değer Vermeyi Kabul Ettirecek". Erişim tarihi: 25 Eylül 2023, https://www.harunyahya.info/alintilar/hz-mehdi-as-illaki-kadinlara-deger-vermeyi-kabul-ettirecek-kadinlarin-kiymetini-bilmeyi-insanlara-go.

youtube.com, "Adnan Oktar'ın Kara Kediciği!" Erişim tarihi: 25 Eylül 2023, https://www.youtube.com/watch?v=OLKHIemady4.

youtube.com, "Fuat Kozluklu, Adnan Oktar Örgütünün Bilinmeyenlerini Anlattı." Erişim tarihi: 25 Eylül 2023, https://youtu.be/XfXxn3-5iKk.

youtube.com, "Eski Kedicik Ceylan Özgül'den Adnan Oktar Hakkında Flaş İddialar." Erişim tarihi: 25 Eylül 2023, https://www.youtube.com/watch?v=0UqgSsrtCrU.

youtube.com, "Eski Kediciklerin Bir Günü Nasıl Geçiyordu Ceylan Özgül Açıkladı!" Erişim tarihi: 25 Eylül 2023, https://www. youtube.com/watch?v=5rtIMevcZwY.

youtube.com, "Kadınların Dekolte Olmasının Kuran'a Göre Yeri - Adnan Oktar". Erişim tarihi: 25 Eylül 2023, https://www.youtube.com/watch?v=amw6gpqjskQ.

Genişletilmiş 2. Basım

TÜRKİYE-İSRAİL DİPLOMATİK İLİŞKİLERİNİN KURULUŞU

■ Çağrı Erhan ■

nobel
40.yıl

TÜRKİYE-İSRAİL DİPLOMATİK İLİŞKİLERİNİN KURULUŞU
Çağrı Erhan

Yayın No.: 5132
Beşeri Bilimler No.: 543
ISBN: 978-625-397-859-4
E-ISBN: 978-625-397-860-0
Basım Sayısı: Genişletilmiş 2. Basım, Eylül 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Bahar Yanbolulu -baharyanbolulu@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Erhan, Çağrı.
Türkiye-İsrail Diplomatik İlişkilerinin Kuruluşu / Çağrı Erhan
Genişletilmiş 2. Basım. XX+510 s. 14x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-397-859-4
E-ISBN: 978-625-397-860-0
1. Uluslararası İlişkiler 2. Türkiye 3. İsrail

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No.: 7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR ..... **İX**

İKİNCİ BASKIYA ÖN SÖZ ..... **Xİ**

ÖN SÖZ ..... **XV**

Birinci Bölüm
CUMHURİYET'İN 1945'E KADAR FİLİSTİN'E VE YAHUDİLERE YAKLAŞIMI

İngiltere Mandası Altında Filistin'e Göç Arttı 3
Yahudi Bilim İnsanları Türkiye'ye Geliyor 6
Türkiye Yahudilerinin Filistin'e Göçü 8
Antisemit Yayınlara Karşı Alınan Önlemler 10
Filistin Yahudileriyle Artan Ticaret 12
Türkiye'ye Yahudi Göçü Sınırlandırılıyor 16
Yahudi Ajansı Türkiye'de Temsilcilik Açıyor 19
Yahudi Ajansı ve Yahudi Terör Örgütleri 24
İstanbul Listeleri 26
Türkiye'den Göç Hızlanıyor 27
Yahudi Mülteci Trajedileri 29
"GayriMuntazamların" Durumu 33
Dünya Siyonist Örgütünün Minnettarlığı 35

İkinci Bölüm
SAVAŞTAN SONRA FİLİSTİN POLİTİKASININ YENİDEN ŞEKİLLENMESİ

Türkiye'nin Araplarla İlişkilerinde Hatay Faktörü 39
İngiltere'nin Planları Ankara İçin Önemli 44
BM'de Filistin Meselesini Kim Takip Edecek? 46

Mucize Formül: “Anglosaksonları Kırmadan Arapları Kollamak” 48
Oylamalarda Türk-Arap İş birliği 53

Üçüncü Bölüm
YAHUDİ DEVLETİ KURULUYOR

Türkiye Göçü Serbest Bırakıyor 61
UNSCOP’un Azınlık ve Çoğunluk Planları 63
Selim Sarper Filistin Politikasında Esneklik İstiyor 64
Ankara’nın Endişesi: Komünist Yahudi Devleti 67
Filistin’in Taksimi Oylaması ve Türkiye 74
“ABD İstemese Taksim Kararı Çıkmazdı” 79
Yahudilerle Artan Temaslar 81
SSCB Filistin’e Ne Kadar Müdahil? 87
Taksim Kararından Sonra Türkiye’nin Filistin’e Bakışı 88
Türkiye Araplara Silah Vermiyor 89
Taksimin Uygulanması Yılan Hikâyesine Dönüyor 93
Yahudiler Türkiye’den Arabuluculuk İstiyor 94
Ankara 1939 İttifakının Peşinde 96
Filistin Meselesi Yeniden BM Genel Kurulunda 98
İsrail’in Bağımsızlık İlanı 100
İsrail Tanınmak İstiyor 104
Ankara Tarafsızlığa Kayıyor 109
BM Arabulucusunun Raporu ve Tarafların Tepkileri 112

Dördüncü Bölüm
TÜRKİYE İSRAİL’İ NEDEN VE NASIL TANIDI?

Filistin Meselesi Batı ile İlişkilerin Bir Konusu Oluyor 117
Türkiye Filistin Uzlaştırma Komisyonu Üyesi Oluyor 119
Ankara Arap Başkentlerinin Nabzını Yokluyor 127
Hüseyin Cahit Yalçın Uzlaştırma Komisyonuna Atanıyor 129
Uzlaştırma Komisyonunun Çalışmaları 135
Türkiye’nin İngiltere ile Uyum Çabası 136
İsrail Türkiye’den Tanınma Talep Ediyor 138
Dışişleri Bakanlığı Başbakanlığa İsrail’in Tanınmasını Öneriyor 142
Sadak’ın ABD Ziyareti Öncesinde Tanıma Gerçekleşiyor 146
Vaşington Mesajı Alıyor Ama Türkiye’ye İstediğini Vermiyor 147
“İsrail Devleti'ni Tanıyoruz, İsrail Ülkesinin Sınırlarını Değil” 149
Tanıma Kararının Yansımaları 156

Beşinci Bölüm
DİPLOMATİK İLİŞKİLERİN KURULUŞU

İsrail'in BM Üyeliği Tartışmaları 163
Müslümanların Temsilcisi Kim Olmalı? 167
Türkiye Oylamada Çekimser Kalıyor 168
İsrail İstanbul'da Muavin Konsolos Görevlendiriyor 171
Ankara İsrail'in Komünist Olmayacağına Kanaat Getiriyor 178
Tel Aviv'e Siyasi Temsilci Atanmasına Karar Veriliyor 183
Orta Elçi Sasson'un Ankara'daki Faaliyetleri 189
Seyfullah Esin'in Tel Aviv Maslahatgüzarlığı 193
Fenerbahçe İsrail'de 199
De Jure İlişkilerin Kurulması 201

Altıncı Bölüm
DEMOKRAT PARTİNİN İLK İKTİDAR YILINDA İSRAİL'LE İLİŞKİLER

Hükûmet Değişti, İsrail'e Bakış Değişmedi 205
Seyfullah Esin'in Orta Elçiliğe Yükseltilmesi 207
İsrail'in Türkiye'ye Lobi Desteği 210
Ankara "Denge"yi Bozmak İstemiyor 227

Yedinci Bölüm
ABD'NİN ORTA DOĞU'DAKİ GİRİŞİMLERİNİN TÜRKİYE-İSRAİL İLİŞKİLERİNE ETKİSİ

"Kuzey Kuşağı" ve Türkiye 235
Türkiye-Irak Yakınlaşması Tel Aviv'i Endişelendiriyor 243
Bağdat Paktı İmzalanırken Ankara-Tel Aviv Hattında Durum 257
Bağdat Paktı'nın Kuruluşuna Bölgesel Tepkiler 266
İsrail Türkiye'ye Nota Veriyor 272
ABD İsrail'le Ayrı Bir Anlaşmaya Mesafeli Duruyor 275
Ankara Bandung'da Arap Tezini Destekliyor 279
Türkiye'nin İsrail'in Notasına Cevabı 280
Bağdat Paktı Genişliyor 283
Bağdat Paktı'nı Ötekileştirme Girişimi 286

Sekizinci Bölüm
SÜVEYŞ KANALI BUNALIMI VE DİPLOMATİK İLİŞKİLERE ETKİSİ

Mısır'ın Kanal'ı Millîleştirme Çabaları 289
Süveyş Kanalı Savaşı 301

Ankara Tel Aviv'le İlişkilerini Gözden Geçiriyor 305
Diplomatik İlişkilerin "Kesilmesi" Değil "Kısılması" 308
Elçinin Geri Çekilmesinin Yankıları 315
Eisenhower Doktrini ve Bağdat Paktı 318
Suriye ile Kriz 323

Dokuzuncu Bölüm
ÇEVRESEL PAKT

Ben Gurion Çevresel Paktın Temellerini Atıyor 329
Türkiye İsrail'le "Aynı Karede" Gözükmek İstemiyor 332
Suriye Krizi İsrail'e Fırsat Sunuyor 337
İsrail Menderes'i İkna Etmeye Çalışıyor 339
Ben Gurion Çevresel Paktın Peşinde 344
Irak Darbesi: Çevresel Pakt Görüşmeleri Hızlanıyor 350
Zorlu-Meir Görüşmesi: "Başbakanlar derhâl bir araya gelmeli" 356
Zorlu Eban'la Bir Araya Geliyor 360
Menderes-Ben Gurion Görüşmesi 363
Askerî İş Birliği İçin İsrail İstekli, Türkiye Çekingen 370
27 Mayıs Darbesi Sonrasında Çevresel Paktı Diri Tutma Çabaları 384
Kıbrıs Meselesi Ankara'da İsrail'e Bakışı Değiştiriyor 393

SONUÇ 395

BELGELER 403

KAYNAKÇA 503

KAYNAKÇA

Türk Arşiv Belgeleri

DDA, Dışişleri Bakanlığı Diplomatik Arşivi

CDAB, Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı

Başvekalet Kararlar Dairesi Müdürlüğü (BKDM),

Başbakanlık Hususi Kalem Müdürlüğü (BHKM), Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğü (BÖKM)

Başvekalet Muamelat Genel Müdürlüğü (BMGM),

Kararlar Daire Başkanlığı (KDB),

Bakanlıklararası Tayin Daire Başkanlığı (BTDB)

TBMM Tutanak Dergisi,

Resmî Gazete

İsrail Arşiv Belgeleri

ISA, Israel State Archives

Amerikan Arşiv Belgeleri

CIA FOIA (Freedom of Information Electronic Reading Room) Intelligence Group

FRUS (Foreign Relations of the United States)

Archives Unbound,

US Palestine and Israel: Records of the US Department of State, 1945-1959

UN Special Committee on Palestine

İngiliz Arşiv Belgeleri

PRO, Public Record Office, Foreign Office

BM Belgeleri

United Nations Official Records of the First Special Session of the General Assembly, 28 April-15 May 1947, Vol. 1, Lake Success, New York.

United Nations, Official Records of the First Special Session of the General Assembly, Vol. III, 28 April-13 May 1947.

"The UN General Assembly Resolution 181," United Nations The Question of Palestine, <https://unispal.un.org/DPA/DPR/unispal.nsf/0/7F0AF2BD897689B785256C330061D253>, (Erişim: 20 Şubat 2021).

UNISPAL, Appointment and Terms of Reference of a United Nations Mediator in Palestine, 186 (S-2), 14 May 1948, <https://unispal.un.org/DPA/DPR/unispal.nsf/0/A9A8DA193BD46C54852560E50060C6FD>, (Erişim: 27 Şubat 2021).

https://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/C758572B78D1CD0085256BCF0077E51A (Erişim: 1 Mart 2021).

UN and Palestine: UN Political Commission. Points on which to base dissussions with Turkish Government, War of 1948[...] The National Archives (Kew, UK), Archives Unbound, <link.gale.com/apps/doc/SC51107113951/GDSC?u=albuncol&sid=bookmark-GDSC&xid=052fbda5&pg=8>, (Erişim: 25 Ekim 2021).

United Nations Commission for Palestine, First Progress Report, 15 Mart 1949, A / 819, <https://web.archive.org/web/20140221064654/http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/ECE6F1B5A3A620E385256BCF0077F9CA>), (Erişim: 4 Mart 2021).

United Nations Commission for Palestine, Second Progress Report, 19 Nisan 1949, A / 838, <https://web.archive.org/web/20130617161917/http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/E1FDBD46744526C785256BCF0077F9C9>, (Erişim: 4 Mart 2021).

Palestine Conciliation Commission, Text of Conversation with Mr. Yalcin Regarding Work of Commission and Attitude Adopted by Other Members, Border Wars 1949-1955[...] The National Archives Kew, Archives Unbound, <link.gale.com/apps/oc/SC5107126089/GDSC?u=albuncol&sid=bookmark-GDSC&vid=97flc7d4&pg=1, s. 67.>, (Erişim 25 Ekim 2021).

Palestine Conciliation Commission, Text of Conversation with Mr. Yalcin Regarding Work of Commission and Attitude Adopted by Other Members, Border Wars 1949-1955....The National Archives Kew, Archives Unbound, <link.gale.com/apps/oc/SC5107126089/GDSC?u=albuncol&sid=bookmark-GDSC&vid=97flc7d4&pg=1>, s. 67, (Erişim 25 Ekim 2021).

United Nations General Assembly, Application of Israel for admission to Membership in the United Nations, Fifty First Meeting, 9 May 1949, A/AC.24/SR.21, s.357, < https://unispal.un.org/pdfs/AAC24SR51.pdf >, (Erişim: 30 Mart 2021).

UN Nations, "Admission of Israel to the United Nations," Plenary Meetings of the General Assembly, 5 April-18 May 1949, 207th plenary meeting, <https://www.un.org/unispal/document/auto-insert-180950/>, (Erişim: 7 Mart 2021).

Kitaplar ve Makaleler

Abadi, Jacob, "Israel and Turkey From Covert to Overt Relations," **Journal of Conflict Studies**, Vol. 15, No. 2 (1995), s. 104-128.

Akman, Halil & Zeyrek, Suat, "John Foster Dulles'ın Orta Doğu Gezisi, Temaslar ve Tepkiler (11-28 Mayıs 1953)," **Avrasya İncelemeleri Dergisi**, Vol.11, No. 2 (2013), s. 259-288.

Almog, Orna & Sever, Ayşegül, "Hide and seek? Israeli-Turkish Relations and the Baghdad Pact," **Middle Eastern Studies**, Vol. 53, No. 4 (2017), s. 609-623.

Armaoğlu, Fahir, "(Amerikan Belgeleri ile) Orta Doğu Komutanlığı'ndan Bağdat Paktı'na 1951-1955," **Belleten**, Vol. 59, No. 224 (1995), s. 189-236.

Armaoğlu, Fahir, **Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)**, İstanbul, Kronik, 2020.

Atatürk Ansiklopedisi, "Albert Malche," <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/Albert_Malche_(1876-1956)> (Erişim: 25 Nisan 2021).

Aykan, Mahmut Bali, "The Palestinian Question in Turkish Foreign Policy from the 1950s to the 1990s," **International Journal of Middle East Studies**, Vol. 25, No.1 (February 1993) s. 91-110.

Balcı, Ali, "İsrail Sorunu: Orta Doğu'nun Gordion Düğümü," Kemal İnat, Burhanettin Duran & Muhittin Ataman (ed.), **Dünya Çatışmaları: Çatışma Bölgeleri ve Konuları**, C.1, İstanbul, Nobel Yayınları, 2010, s. 99-163.

Balcı, Ali ve Ayşenur Hazar, "Turkey in the UN Security Council during the Cold War: elections, voting motivations and alliance commitments," **Middle Eastern Studies**, Vol: 57, No: 2 (2021), s. 279-291.

Baş, Arda, "1958 Türkiye-İsrail Periferik Anlaşması," **Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmaları Dergisi**, Vol. 20, No. 20 (2018), s. 17-39.

Baş, Arda, "Filistin Uzlaştırma Komisyonu ve Türkiye," **Tarih Dergisi**, No: 69 (2019 / 1), s. 135-168.

Baş, Arda, "Soğuk Savaş Döneminde Türkiye-İsrail İlişkileri," **İsrailiyat: İsrail ve Yahudi Çalışmaları Dergisi**, No. 3 (2018), s. 92-122.

Bengio, Ofra, **The Turkish – Israeli Relationship: Changing Ties of Middle Eastern Outsiders**, New York, Palgrave Macmillan, 2004.

Bengio, Ofra, **Türkiye-İsrail: Hayalet İttifaktan Stratejik İşbirliğine**, İstanbul, Erguvan Yayınevi, 2009.

Bengio, Ofra, and Gencer Özcan, "Old Grievances, New Fears: Arab Perceptions of Turkey and Its Alignment with Israel," **Middle Eastern Studies**, Vol. 37, No. 2 (Apr. 2001), s. 50-92.

Bishku, Michael B., "How Turkey Viewed Israel," **Israel Affairs**, Vol. 12, No. 1 (2006), s. 177-194.

Black, Ian, **Komşular ve Düşmanlar Filistin ve İsrail'deki Araplar ve Yahudiler 1917-2017**, çev. İrem Sağlamer, İstanbul, Pegasus, 2018.

Bostancı, Mustafa, "Türk-Arap İlişkilerine Etkisi Bakımından Bağdat Paktı," **Gazi Akademik Bakış**, Vol. 7, No. 13 (2013), s. 171-184.

Bozkurt, Celil, "Bir Yahudi Aleyhtarının Anatomisi: Cevat Rifat Atilhan," **İsrailiyat. İsrail ve Yahudi Çalışmaları Dergisi**, No 2 (Yaz 2018), s. 102-119.

Bölükbaşı, Süha, "Behind the Turkish-Israeli Alliance: A Turkish View," **Journal of Palestine Studies**, Vol. 29, No. 1 (Autumn 1999), s. 21-35.

Erhan, Çağrı ve Kürkçüoğlu, Ömer, "Filistin Sorunu," Baskın Oran (ed.), **Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, C.1, İstanbul, İletişim Yayınları, 2001, s. 635-641.

Erhan, Çağrı & Kürkçüoğlu, Ömer, "Orta Doğu'yla İlişkiler," Baskın Oran (ed.), **Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, C. 1, İstanbul, İletişim Yayınları, 2009, s. 615-647.

Erhan, Çağrı, "İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Yahudilerin Türkiye'ye Kabulü Meselesi," **A. Haluk Ülman'a Armağan**, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 2013, s. 125.150.

Erkaya, Fatma, "Türkiye-İsrail İlişkileri (1948-1960)," **Uluslararası Karşılaştırmalı Edebiyat, Tarih ve Düşünce Dergisi**, No. 12 (2021), s. 135-174.

Gönlübol, Mehmet, Ülman, A. Haluk, Bilge, A. Suat. & Sezer, Duygu, **Olaylarla Türk Dış Politikası**, C 1. Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1987.

Gruen, George Emanuel, "Turkey's Relations with Israel: From Ambivalence to Open Co-Operation," D. Altabe (ed.), **Studies on Turkish-Jewish History**, 1993.

Hale, William, **Turkish Foreign Policy Since 1774**, New York, Routledge, 2013.

Hassan, Shamir, "Turkey's Israel Policy Since 1945," **Proceedings of the Indian History Congress**, Vol. 69 (2008), s. 921-929.

İsrael'deki Türkiyeliler Birliği, "Sohnut 90. Yaşını Kutluyor," <https://www.turkisrael.org.il/single-post/2019/11/08/sohnut-90-ya%C5%9F%C4%B1n%C4%B1-kutluyor> (Erişim: 23.12.2020).

Jones, Clive & Tore P. Petersen (eds.), **Israel's Clandestine Diplomacies**, London, Oxford University Press, 2013.

Karpat, H. Kemal, **Türk Dış Politikası Tarihi**, İstanbul, Timaş Yayınları, 2012.

Kıllıoğlu, M. Erkan, "Türkiye-İsrail İkili İlişkileri ve 1958 Antlaşması," **Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi**. Vol. 8, No. 4 (2021), s. 1323-1349.

Kodal, Tahir, "Türk Arşiv Belgelerine Göre II. Dünya Savaşı (1939-1945) Yıllarında Türkiye Üzerinden Filistin'e Yahudi Göçleri," **Atatürk Dergisi**, C. 5, No: 3 (2007), s. 133-163.

Kumaraswamy, P. R., "India's Recognition of Israel, September 1950," **Middle Eastern Studies**, Vol.31, No.1 (Jan. 1995).

Kurat, Yuluğ Tekin, "Elli Yıllık Cumhuriyetin Dış Politikası 1923-1973," **Belleten**, Vol. 39, No. 154 (1975), s. 265-308.

Kürkçüoğlu, Ömer, **Türkiye'nin Arap Ortadoğusuna Karşı Politikası 1945-1970**, Ankara, Sevinç Matbaası, 1972.

Lewis, Bernard, **The Middle East, A Brief History of the Last 2000 Years**, New York, Scribner, 1995.

Murat, Turgay, "Bandung Konferansı ve Türkiye," **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Vol. 28, No. 2 (2018), s. 363-379.

Nachmani, Amikam, **Israel, Turkey and Greece, Uneasy Relations in the East Mediterranean**, London, Frank Cass, 1987.

Öke, Mim Kemal, **Siyonizm ve Filistin Sorunu (1880-1923)**, İstanbul, Timaş, 2018.

Özcan, Gencer, **Türkiye İsrail İlişkilerinde Dönüşüm Güvenliğin Ötesi**, İstanbul, TESEV, 2005.

Patten, Howard A., **Israel and the Cold War**, London, I. B Tauris, 2013.

Podeh, Elie, "The Desire to Belong Syndrome: Israel and the Middle Eastern Defense, 1948-1954," **Israel Studies**, Vol. 4, No. 2 (Fall 1999), s. 121-149.

Rogan, Eugene, **The Arabs: A History**, New York, Basic Books, 2009.

Ruane, Kevin, "SEATO, MEDO, and the Baghdad Pact: Anthony Eden, British Foreign Policy and the Collective Defense of Southeast Asia and the Middle East 1952–1955," **Diplomacy and Statecraft**, No. 16. (2005), s. 169–199.

Sander, Oral, **Siyasi Tarih 1918-1994**, Ankara, İmge Kitabevi, 1996.

Segev, Samuel, **The Iranian Triangle: The Untold Story of Israel's Role in the Iran-Contra Affair**, New York, The Free Press, 1988.

Shlaim, Avi, "Israel Between East and West, 1948-1956," **International Journal of Middle Eastern Studies**, Vol. 36, No. 4 (Nov. 2004), s. 657-673.

Shub, Louis, "Palestine in the United Nations and the United States," **American Jewish Yearbook**, Vol. 50 (1948), ss. 236-267.

Soysal, İsmail, "1955 Bağdat Paktı," **Belleten**, Vol. 55, No. 212 (1991), s. 179-238.

Stratejik Düşünce Enstitüsü, **Türkiye-İsrail İlişkileri**, Ankara, 2011.

Toktaş, Şule, "Turkey's Jews and their Immigration to Israel," **Middle Eastern Studies**, Vol. 42, No. 3 (May 2006), s. 505-519.

Valansi, Karel, **The Crescent, Moon and the Magen David: Turkish–Israeli Relations Through the Lens of the Turkish Public**, New York, Hamilton Books, 2018.

Yavuz, Hakan, "Turkish-Israeli Relations Through the Lens of the Turkish Identity Debate," **Journal of Palestine Studies**, Vol. 27, No. 1 (Autumn 1997), s. 22-37.

Yeşilbursa, B. Kemal, **Bağdat Paktı 1950-1959**, İstanbul, Vakıfbank Kültür Yayınları, 2019.

Yılmaz, Türel, "Türkiye-İsrail İlişkileri: Tarihten Günümüze," **Akademik Orta Doğu**, Vol. 5, No. 1 (2010). s. 9-24.

Yossi, Alpher, **Periphery: Israel's Search for Middle East Allies**, Maryland, Rowman & Littlefield Publishers, 2015.

Tezler

Bakır, Tuğrul, **Demokrat Parti Dönemi Türkiye-Irak İlişkilerinde ABD Etkisi (1950-1960),** Hacettepe Üniversitesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2022.

Bingün, Faruk Hakan, **Nazi Almanyasından Kaçarak Türkiye'ye Sığınan Alman Bilim Adamı ve Sanatçıları**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1990.

Decker, D. James, **U.S. Policy Regarding the Baghdad Pact**, The American University (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Washington D.C., 1975.

Düzgün, Mücahit, **Türk Kamuoyunda İsrail (1948-1973)**, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), 2006.

Gruen, George Emanuel, **Turkey, Israel and the Palestine Question, 1948-1960: A Study in the Diplomacy of Ambivalence**, Columbia University (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 1970.

Ör, Çiğdem, **Amerika Birleşik Devletleri Sovyetler Birliği Ekseninde Türkiye-İsrail İlişkileri (1948-1982)**, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 2018.

Özkan, Ümit, **Bağdat Paktı'nın Türk Basınındaki Yansımaları (1955-1959)**, Süleyman Demirel Üniversitesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Isparta, 2013.

Soysal, Orhan, **An Analysis of the Influences of Turkey's Alingment with the West and of Arab-Israeli Conflict UponTurkish-Israeli and Turkish-Arab Relations, 1947-1977**, Princeton University (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 1983.

Şenel, Burak, **İsrail Devleti'nin Kuruluşunda Türkiye'nin İsrail'i Tanıma Süreci**, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), 2014.

Tekin, P. Bahar, **1956 Süveyş Krizi'nin Türk Basınına Yansıması**, Karabük Üniversitesi, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Karabük, 2018.

Gazeteler

Barokas, Yakup, "Türkiye Üzerinden Yahudileri Nazi Soykırımından Kurtarma Operasyonları," **Şalom Gazetesi**, <https://www.salom.com.tr/arsiv/haber-81837-turkiye_uzerinden_yahudileri_nazi_soykirimindan_kurtarma_operasyonlari.html,> (Erişim: 17.12.20020).

Barokas, Yakup, "Yahudileri Nazi Soykırımından Kurtarma Operasyonları-2," **Şalom Gazetesi**, <https://www.salom.com.tr/arsiv/haber-81985-yahudileri_nazi_soykirimindan_kurtarma_operasyonlari_2.html>, (Erişim: 17.12.2020).

"İsrail Elçisi M. Eliahu Sasson İtimatnamesini Takdim Etti," **Ulus**, 10 Ocak 1950, s. 1.

"Seyfullah Esin Bugün Gidiyor," **Ulus**, 14 Aralık 1949.

"Fenerbahçe 1949-1950 Sezonu," <https://tr.wikipedia.org/wiki/Fenerbah%C3%A7e_(futbol_tak%C4%B1m%C4%B1)_1949-50_sezonu,> (Erişim: 18 Aralık 2022.)

"Filistin Meselesi ve Türkiye," **Akşam**, 14 Şubat 1948.

"Filistin'de İkamet İşi Güçleşti," **Ulus**, 30 Temmuz 1949, s. 1.

"Irak Hükümeti Bağdad Paktından Dün Çekildi," **Cumhuriyet**, 25 Mart 1959.

"İsrail Dışişleri Bakanının Türk Matbuatına Verdiği İlk Mülakat," **Tasvir**, 20 Mart 1949, s. 1 ve 3.

"İsrail Elçisi Geldi," **Ulus**, 30 Aralık 1949; "İsrail'in İlk Elçisi Geldi," **Ulus**, 3 Ocak 1950, s. 1 ve 4.

"İsrail Elçisinin Basın Toplantısı," **Ulus**, 13 Ocak 1950, s. 1 ve 3.

"İsrail Hükümeti," **Hürriyet**, 30 Mart 1949.

"İsrail Türkiye'ye Bir Mümessil Yolladı," **Hürriyet**, 30 Temmuz 1949, s. 1 ve 4.

"Museviler Arasında Memnunluk," **Ulus**, 30 Mart 1949.

"Suriye Elçisi Bir Demeç Verdi," **Ulus**, 31 Mart 1949.

"Süveyş Kanalı Hadisesi Vehamet Kesbetti," **Cumhuriyet**, 28 Temmuz 1956.

"Türkiye ve Arap Devletleri," **Zafer**, 28 Ocak 1951.

"Türkiye ve Filistin Meselesi," **Cumhuriyet**, 14 Şubat 1948.

"Türkiye'nin İsrail Devletini Tanıması İlgiyle Karşılandı," **Ulus**, 30 Mart 1949.

"Türkiye'nin İsrail Devletini Tanıması," **Son Telgraf**, 30 Mart 1949.

"Türkiye İsrail Elçisini Geri Çekti," **Hürriyet**, 27 Kasım 1956.

"Yahudi Ordusuna Silah Temin Eden Araplardır," **Vatan**, 20 Ocak 1949, s. 1 ve 3.

ULUSLARARASI İKTİSAT

Yeni Paradigmalar, Yeni Gerçekler

Editörler
Prof. Dr. Zehra Vildan Serin
Prof. Dr. Server Demirci
A. Yusuf Polat

nobel
40.yıl

ULUSLARARASI İKTİSAT - Yeni Paradigmalar, Yeni Gerçekler

Editörler

Prof. Dr. Zehra Vildan Serin, Prof. Dr. Server Demirci, A. Yusuf Polat

Yayın No.: 5550
İktisat/Ekonomi No.: 298
ISBN: 978-625-371-620-2
E-ISBN: 978-625-371-621-9
Basım Sayısı: 1. Basım, Ekim 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Mine Metin -mine@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: A. Yusuf Polat -xyttra@gmail.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Serin, Zehra Vildan., Demirci, Server., Polat, A. Yusuf
Uluslararası İktisat - Yeni Paradigmalar, Yeni Gerçekler / Zehra Vildan Serin, Server Demirci, A. Yusuf Polat
1. Basım, XII + 434 s., 19,5x27,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-371-620-2
E-ISBN: 978-625-371-621-9
1. Uluslararası İktisat 2. Uluslararası Ticaret 3. Durağan Durum Ekonomisi 4. Çin'in Küresel Güç Olma Stratejisi

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak,
Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

Editörler

Prof. Dr. Zehra Vildan Serin, *Marmara Üniversitesi Finansal Bilimler Fakültesi*

Prof. Dr. Server Demirci, *Dekan, Marmara Üniversitesi Finansal Bilimler Fakültesi*

A. Yusuf Polat, *Araştırmacı Yazar*

Yazarlar

Giriş: Yeni Paradigmalar, Yeni Gerçekler

Prof. Dr. Zehra Vildan Serin
Marmara Üniversitesi Finansal Bilimler Fakültesi, İstanbul

Bölüm 1: Uluslararası Ticaret Yaklaşımları: Feodalizmden Neoklasizme

Prof. Dr. Zehra Vildan Serin
Marmara Üniversitesi Finansal Bilimler Fakültesi, İstanbul

Bölüm 2: Heckscher-Ohlin Faktör Donatımı Teorisi: Uzantıları ve Alternatifleri

Prof. Dr. Zehra Vildan Serin
Marmara Üniversitesi Finansal Bilimler Fakültesi, İstanbul

Bölüm 3: Çağdaş Teoriler

Prof. Dr. Zehra Vildan Serin
Marmara Üniversitesi Finansal Bilimler Fakültesi, İstanbul

Bölüm 4: Uluslararası Ticaret Politikaları

Özlem Özdemir
Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Gaziantep

Bölüm 5: Uluslararası Ticaret Politikası Araçları: Refaha ve Ticarete Etkileri

Dr. Seda Yeldan
Araştırmacı, İstanbul

Bölüm 6: Uluslararası Ekonomik Kurumlar

Dr. Lamiha Öztürk
Ankara Medipol Üniversitesi, Ankara

Bölüm 7: Uluslararası Ticarette Etik: Kurumsal Sorumluluk ve Sürdürülebilir Stratejiler

Dr. Nihan Özkan
Bingöl Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hastane İşletmeciliği, Bingöl

Bölüm 8: Uluslararası Ticarette Emek ve Çevre Standartları

Dr. Oya Öztürk
Hasan Kalyoncu Üniversitesi Uluslararası Ticaret ve Lojistik Bölümü, Gaziantep

Bölüm 9: Ödemeler Dengesi ve Uluslararası Yatırım Pozisyonu

Dr. Muhammed Çelik
Dicle Üniversitesi, Diyarbakır

Bölüm 10: Döviz Kuru Piyasası

A. Yusuf Polat
Araştırmacı, Konya

Bölüm 11: Uluslararası Finansal Krizler

Dr. Enes Kan
Konya

Bölüm 12: Küreselleşme

Dr. Özcan Özkan
Kilis 7 Aralık Üniversitesi İktisat Bölümü, Kilis

Bölüm 13: Fintek: Gelişimi, Etkileri, Potansiyelleri ve Yıkımları

Prof. Dr. Zehra Vildan Serin
Marmara Üniversitesi Finansal Bilimler Fakültesi, İstanbul

Bölüm 14: Durağan Durum Ekonomisi: Ekolojik Sürdürülebilirlik ve Sosyal Adalet İçin Politikalar

A. Yusuf Polat
Araştırmacı, Konya

Bölüm 15: Çin'in Küresel Güç Olma Stratejisi Bağlamında Ekonomik İlişkileri

Dr. İlker İbrahim Avşar
Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi BMYO Lojistik Bölümü, Osmaniye

Bölüm 16: Avrupa Birliği ve Uluslararası Ekonomiye Etkileri

Prof. Dr. Havva Yağcı
Mardin Artuklu Üniversitesi, Mardin

Kısa İçindekiler

Detaylı İçindekiler ..... **vi**
Ön Söz ..... **xi**

Giriş: Yeni Paradigmalar, Yeni Gerçekler **1**

Kısım 1: Uluslararası Ticaret Teorileri: Feodalizm'den Günümüze **9**
Bölüm 1: Uluslararası Ticaret Yaklaşımları: Feodalizmden Neoklasizme **10**
Bölüm 2: Heckscher-Ohlin Faktör Donatımı Teorisi: Uzantıları ve Alternatifleri **46**
Bölüm 3: Çağdaş Teoriler **64**

Kısım 2: Uluslararası Ticaret Politikaları **84**
Bölüm 1: Uluslararası Ticaret Politikaları **85**
Bölüm 2: Uluslararası Ticaret Politikası Araçları: Refaha ve Ticarete Etkileri **105**

Kısım 3: Uluslararası Ticaretin Sosyal ve Kurumsal Boyutları **128**
Bölüm 1: Uluslararası Ekonomik Kurumlar **129**
Bölüm 2: Uluslararası Ticarette Etik: Kurumsal Sorumluluk ve Sürdürülebilir Stratejiler **186**
Bölüm 3: Uluslararası Ticarette Emek ve Çevre Standartları **206**

Kısım 4: Uluslararası Finans **228**
Bölüm 1: Ödemeler Dengesi ve Uluslararası Yatırım Pozisyonu **229**
Bölüm 2: Döviz Kuru Piyasası **253**
Bölüm 3: Uluslararası Finansal Krizler **276**

Kısım 5: Yeni Paradigmalar, Yeni Gerçekler, Yeni Güç Odakları **294**
Bölüm 1: Küreselleşme **295**
Bölüm 2: Fintek: Gelişimi, Etkileri, Potansiyelleri ve Yıkımları **329**
Bölüm 3: Durağan Durum Ekonomisi: Ekolojik Sürdürülebilirlik ve Sosyal Adalet İçin Politikalar **350**
Bölüm 4: Çin'in Küresel Güç Olma Stratejisi Bağlamında Ekonomik İlişkileri **389**
Bölüm 5: Avrupa Birliği ve Uluslararası Ekonomiye Etkileri **408**

Detaylı İçindekiler

Kısa İçindekiler v
Detaylı İçindekiler vi
Ön Söz xi

Giriş: Yeni Paradigmalar, Yeni Gerçekler 1
G.1. Neolitik Devrimlerden 2008 Küresel Finansal Krizine Kadar Paradigmalara Toplu Bakış 2
G.2. Günümüzün Yeni Gerçekleri ve Yeni Güç Odakları 5
Kaynakça 8

Kısım 1
Uluslararası Ticaret Yaklaşımları: Feodalizmden Neoklasizme

Bölüm 1: Uluslararası Ticaret Yaklaşımları Feodalizmden Neoklasizme 10
1.1. Orta Çağ'da Ticaret 11
1.1.1. Feodalizm 11
1.1.2. Orta Çağ'da İslam Dünyasında ve Uzak Doğu'da Ticaret 13
1.1.3. İki Ekonomik Düzenin Birbirleriyle İletişimi 14
1.1.4. Feodalizmin Yıkılışı 17
1.2. Merkantilizm 17
1.2.1. Merkantilizmin Temel Prensipleri 18
1.2.2. Merkantilizm ve Sömürgecilik 18
1.2.3. Merkantilist Düşünürler ve Görüşleri 19
1.2.4. Liberalizme Geçişi Hazırlayan Faktörler: Aydınlanma Çağı ve Sanayi Devrimi 20
1.2.5. Neomerkantilizm 22
1.3. Adam Smith ve Mutlak Üstünlükler 24
1.4. David Ricardo ve Karşılaştırmalı Üstünlük Teorisi 27
1.4.1. Basit Ricardo Modeli 29
1.5. Fırsat Maliyetleri ve Karşılaştırmalı Üstünlükler 32
1.5.1. Neoklasik Fırsat Maliyeti Yaklaşımı ile Karşılaştırmalı Üstünlükler 33
1.5.2. Sabit Fırsat Maliyetleri Altında Karşılaştırmalı Üstünlükler 35
1.6. John Stuart Mill'in "Karşılıklı Talep Teorisi" 37
1.6.1. Dış Ticaret Hadlerinin Uluslararası Ticaretteki Önemi 39
Özet 40
Çalışma Soruları 41
Kaynakça 44

Bölüm 2: Heckscher-Ohlin Faktör Donatımı Teorisi: Uzantıları ve Alternatifleri 46
2.1. H-O Faktör Donatımı Teorisi 47
2.2. Leontief Paradoksu 49
2.3. H-O Teorisinin Uzantıları 50
2.3.1. Faktör Fiyat Eşitleme Teoremi ve Gelir Dağılımı 50
2.3.2. Stolper-Samuelson Teoremi 52
2.3.3. Rybczynski Teoremi 53
2.4. H-0 Yaklaşımına Alternatif Olarak Geliştirilen Modeller 54
2.4.1. Yerçekimi Modeli 54
2.4.2. Nitelikli İşgücü Teorisi 55
2.4.3. Ürün Yaşam Döngüsü Modeli 56
Özet 57
Çalışma Soruları 59
Kaynakça 61

Bölüm 3: Çağdaş Teoriler 64
3.1. Endüstri İçi Ticaretin Artması 66
3.1.1. Endüstri İçi Ticaretin Özellikleri 67
3.1.2. Endüstri İçi Ticaretten Kazanımlar 68
3.2. Teknolojik Açık Teorisi 70
3.3. Tercihlerde Benzerlik Teorisi 70
3.4. Yeni Ticaret Teorisi 71
3.4.1. Teorinin İşleyişi 71
3.5. Porter'ın in Elmas Modeli 74
3.5.1. Faktör Koşulları 74
3.5.2. Talep Koşulları 75
3.5.3. İlgili ve Destekleyici Sektörler 75
3.5.4. Şirketler Arası Rekabet ve Strateji 75
3.6. Dinamik Karşılaştırmalı Avantaj: Sanayi Politikası 77
Özet 79
Çalışma Soruları 80
Kaynakça 83

Kısım 2
Uluslararası Ticaret Politikaları

Bölüm 4: Uluslararası Ticaret Politikaları ...85
4.1. Politik Argümanlar 86
4.1.1. İstihdamı ve Endüstrileri Koruma ... 86
4.1.2. Ulusal Güvenlik 87
4.1.3. Misilleme 88
4.1.4. Tüketicileri Koruma 88
4.1.5. Dış Politika Hedeflerini Desteklemek....89
4.1.6. İnsan Haklarını Koruma 89
4.1.7. Çevreyi Koruma 91
4.1.8. Popülizm....92
4.1.9. Kültürel Değerleri Koruma Argümanı....93
4.2. Ekonomik Argümanlar 93
4.2.1. Bebek Endüstri Argümanı....93
4.2.2. Gelir Sağlama Argümanı 94
4.2.3. Öncelik Avantajı ve Ölçek Ekonomileri 94
4.3. Stratejik Ticaret Politikası Argümanı....95
4.3.1. Stratejik Ticaret Politikasının Araçları 96
4.4. Stratejik Ticaret Politikaları Uygulamasının Başarılı Olması İçin Dikkat Edilecek Hususlar....97
4.5. Karşılık ve Ticaret Savaşı 99
Özet 101
Çalışma Soruları....102
Kaynakça....104

Bölüm 5: luslararası Ticaret Politikası Araçları: Refaha ve Ticarete Etkileri 105
5.1. Temel Kavramlar....106
5.2. Tarife....107
5.2.1. Tarife Türleri 107
5.2.2. Tarifelerin Refaha Etkileri 108
5.3. Tüketici ve Üretici Rantı 108
5.3.1. Tarifenin Refah Etkileri: Küçük Ülke Modeli 110
5.3.2. Tarifenin Refah Etkileri: Büyük Ülke Modeli 113
5.4. Tarife Dışı Engeller....114
5.4.1. Kota 114
5.4.2. Kotalar ve Tarifelerin Karşılaştırılması....115
5.4.3. Sübvansiyonlar 116
5.4.4. Gönüllü İhracat Kısıtlamaları 118
5.4.5. Lisans ve İzin Gereksinimleri....118
5.4.6. Damping (Dumping) 119
Özet....121
Çalışma Soruları 122
Kaynakça 125

Kısım 3
Uluslararası Ekonomik Kurumlar

Bölüm 6: Uluslararası Ekonomik Kurumlar 129
6.1. Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT)....130
6.1.1. GATT'ın Oluşumu ve Temel İlkeleri....130
6.1.2. GATT Turları: Ticaretin Evrimi ve Anlaşmalar....132
6.1.3. Kennedy Turu'nun Önemi....134
6.1.4. GATT'ın Dünya Ticaretindeki Rolü 135
6.2. Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) 136
6.2.1. DTÖ'nün Oluşumu ve Prensipleri 136
6.2.2. DTÖ Anlaşmaları ve Ticaretin Düzenlenmesi....137
6.2.3. DTÖ'nün Üye Ülkeler Arasındaki Rolü....138
6.2.4. Üyelik Süreci 138
6.2.5. DTÖ ile İlgili Tartışmalar ve Çözüm Yolları....139
6.2.6. Anlaşmazlıkların Çözüm Mekanizması 140
6.3. Uluslararası Para Fonu (IMF)....143
6.3.1. IMF'nin Kuruluşu ve Temel Amaçları 143
6.3.2. IMF'de Kotalar Sistemi 144
6.3.3. Finansal Krizlerde IMF'nin Rolü 145
6.3.4. IMF Reformları ve Eleştirileri....146
6.4. Dünya Bankası....147
6.4.1. Dünya Bankası'nın Oluşumu ve Misyonu....147
6.4.2. Dünya Bankası Projeleri ve Finansmanı 147
6.4.3. Dünya Bankası'nın Gelişmekte Olan Ülkelerle İlişkisi 148
6.4.4. Eleştiriler ve Dünya Bankası Reformları 149
6.5. Avrupa Birliği Merkez Bankası (European Central Bank)....150
6.5.1. Avrupa Birliği Merkez Bankası'nın Oluşumu ve Görevleri 150
6.5.2. Euro'nun Kullanımı ve AMB'nin Para Politikası 150

6.5.3. AMB'nin Avrupa Ekonomisi Üzerindeki Etkisi 152
6.5.4. AMB ile İlgili Tartışmalar ve Gelecek Perspektifleri..... 153
6.6. Federal Reserve (FED) 154
6.6.1. FED'in Oluşumu ve Amaçları 154
6.6.2. FED'in Para Politikası ve Faiz Oranları..... 156
6.6.3. Ekonomik Krizlerde FED'in Rolü ve Araçları..... 159
6.6.4. FED'in Eleştirileri ve Değişim Süreçleri..... 161
6.7. Smoot-Hawley Yasası ve Karşılıklı Ticaret Anlaşmaları Yasası.....162
6.7.1. Smoot-Hawley Yasası ve Büyük Buhran 163
6.7.2. Karşılıklı Ticaret Anlaşmaları Yasası ve Ticaretin Düzenlenmesi..... 163
6.7.3. Yasaların Ekonomik ve Politik Etkileri..... 163
6.7.4. Günümüzde Benzer Politika Tartışmaları..... 164
6.8. Uluslararası Ticaret Odası (ICC) 165
6.8.1. ICC'nin Tarihi ve Temel Amaçları .. 165
6.8.2. ICC'nin İş Dünyası ve Ticaret Üzerindeki Etkisi 166
6.8.3. ICC'nin Uluslararası Hukuk ve Standartlarla İlişkisi..... 168
6.8.4. ICC'nin Gelecekteki Rolü ve Zorlukları..... 168
6.9. Uluslararası Kuruluşların Davalara Müdahalesi 169
Özet 171
Çalışma Soruları.....172
Kaynakça 176

Bölüm 7: Uluslararası Ticarette Etik: Kurumsal Sorumluluk ve Sürdürülebilir Stratejiler.....186
7.1. Uluslararası Ticarette Etik 187
7.1.1. Uluslararası Ticarette Etik Olmayan Davranışlar 187
7.1.2. Etik Standartlar ve İkilemler 191
7.1.3. Uluslararası Ticarette Etik Yaklaşımları..... 193
7.2. Uluslararası Ticarette Kurumsal Sosyal Sorumluluk 197
7.3. Uluslararası Ticarette Sürdürülebilirlik.....198
7.3.1. Kurumsal Yönetişim Şeklinin Sürdürülebilirlikteki Rolü 199
7.3.2. Etik Uygulamaları Yönetime Entegre Etme Yolları..... 199
Özet..... 201
Çalışma Soruları 202
Kaynakça 204

Bölüm 8: Uluslararası Ticarette Emek ve Çevre Standartları..... 206
8.1. Gelir ve Standartlar 207
8.2. Emek Standartları ve Uluslararası Ticaret..... 207
8.2.1. Temel İşçi Hakları..... 209
8.2.2. Çocuk İşçiliği ve Zorla Çalıştırma... 211
8.2.3. İş Güvenliği ve Sağlığı..... 213
8.3. Çevre Standartları ve Uluslararası Ticaret 214
8.3.1. Sürdürülebilirlik ve Yeşil Ticaret ... 216
8.3.2. Karbon Ayak İzi ve Ticaret Politikaları..... 217
8.4. Uluslararası Örgütlerin Rolü..... 219
8.4.1. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) 219
8.4.2. Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) 219
8.4.3. Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması..... 220
8.4.4. Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)..... 220
8.5. İklim Değişikliğine Karşı Uluslararası Ticarette Çözüm Önerileri 221
Özet..... 222
Çalışma Soruları 222
Kaynakça 225

Kısım 4
Uluslararası Finans

Bölüm 9: Ödemeler Dengesi ve Uluslararası Yatırım Pozisyonu 229
9.1. Uluslararası Ticaret..... 230
9.2. Ödemeler Dengesi Hesabı 230
9.2.1. Cari İşlemler Hesabı..... 231
9.2.2. Sermaye Hesabı..... 235
9.2.3. Finans Hesabı 235
9.2.4. Net Hata ve Noksan (İstatistiki Farklar) 237
9.3. Ödemeler Dengesi ve Millî Muhasebe..... 239
9.3.1. Millî Gelir Muhasebesi..... 239
9.3.2. Açık Ekonomiler İçin Millî Gelir Muhasebesi..... 240
9.4. Cari Açığın Değerlendirmesi ve Finansmanı 242

9.5. Uluslararası Borç.....244
9.6. Uluslararası Yatırım Pozisyonu 245
Özet 248
Çalışma Soruları.....249
Kaynakça 251

Bölüm 10: Döviz Kuru Piyasası 253
10.1. Döviz Piyasası.....255
10.2. Döviz Kuru 256
10.2.1. Spot Kur 257
10.2.2. Vadeli Döviz Kurları.....258
10.2.3. Döviz Takası (Swap) 258
10.3. Döviz Kuruna İlişkin Temel Kavramlar.....260
10.3.1. Nominal Döviz Kurları (Nominal Exchange Rates).....260
10.3.2. Reel Döviz Kuru.....260
10.3.3. Efektif Döviz Kuru (Effective Exchange Rate).....261
10.3.4. Çapraz Döviz Kuru (Cross Exchange Rate).....261
10.4. Döviz Piyasasında Dinamik: Arbitraj, Spekülasyon ve Manipülasyon.....261
10.4.1. Arbitraj.....262
10.4.2. Döviz Spekülasyonu.....263
10.4.3. Döviz Manipülasyonu 264
10.5. Döviz Kuru Riskinden Korunma 267
10.5.1. Döviz Riskinden Korunmak İçin Geleceğe Yönelik Finansal Araçlar.....269
Özet 271
Çalışma Soruları.....272
Kaynakça 275

Bölüm 11: Uluslararası Finansal Krizler 276
11.1 Finansal Krizlerin Türleri.....277
11 2 Finansal Krizlerin Nedenleri - Güvenlik Açıkları.....278
11.3 Finansal Krizlerle Mücadele.....281
11.3.1. Ahlaki Tehlike ve Finansal Sektör Yönetmeliği 282
11.3.2. Döviz Kuru Politikası 282
11.3.3. Sermaye Kontrolleri.....283
11.4.1 Kriz Yönetiminde Yurt İçi Politikalar.....285
11.4.2 Uluslararası Kuruluşların Rolü 287
Özet 290
Çalışma Soruları.....291
Kaynakça 292

Kısım 5
Yeni Paradigmalar, Yeni Gerçekler, Yeni Güç Odakları

Bölüm 12: Küreselleşme 295
12.1. Küreselleşme Nedir?..... 297
12.1.1. Piyasaların Küreselleşmesi 297
12.1.2. Üretimin Küreselleşmesi 298
12.1.3. Küresel Kurumların Ortaya Çıkışı 301
12.2. Küreselleşmenin Evreleri 302
12.3. Küreselleşmeyi Hızlandıran Faktörler..... 307
12.3.1. Liberalleşme ve Deregülasyon ile Ticaret ve Yatırımların Önündeki Engellerin Azalması 307
12.3.2. Teknolojik Devrimlerin Etkisi..... 309
12.3.3. Kültürel Faktörlerin Etkisi 313
12.3.4. Politik Faktörler ve Küresel İşbirliklerinin Etkisi..... 313
12.4. Küreselleşme ile Dünyada Değişen Üretim, Yatırım ve Ticaret Yapısı 314
12.4.1. Doğrudan Yabancı Yatırımlar 316
12.4.2. Çok Uluslu Şirketler 316
12.4.3. Mini Çok Uluslu Şirketlerin Yükselişi 316
12.4.4. Değişen Dünya Düzeni 317
12.5. Küreselleşme Tartışmaları 317
12.5.1. Küreselleşmenin Faydaları 318
12.5.2. Küreselleşmenin Zararları..... 320
12.5.3. Artan Jeopolitik Gerilimler ve İç Savaşlar Küreselleşmeyi Tehdit Ediyor 322
Özet..... 323
Çalışma Soruları 323
Kaynakça 326

Bölüm 13: Fintek: Gelişimi, Etkileri, Potansiyelleri ve Yıkımları 329
13.1. Finteklerin Tarihsel Gelişimi..... 330
13.2. Finteklerin Finansal Hizmetler Sektöründe Getirdiği Yenilikler..... 332
13.2.1. Fintek ve Güvenlik Alanında Getirdiği Yenilikler 332
13.2.2. Hızlı ve Kolay Ödeme ile Kullanıcı Deneyimini İyileştiren Yenilikler..... 333
13.3. Blok Zinciri ve Kripto Paralar..... 334
13.4. Fintek ile Yoksulların Finansal Sisteme Erişimi..... 338

13.5. Fintek ve İslami Bankacılık.....341
13.5.1. İslami Bankacılığın Geleceği.....341
13.6. Finteklerin Getirdiği Riskler ve Yıkıcı Etkiler.....342
Özet.....345
Çalışma Soruları.....345
Kaynakça.....348

Bölüm 14: Durağan Durum Ekonomisi: Ekolojik Sürdürülebilirlik ve Sosyal Adalet İçin Politikalar.....350
14.1. Refah.....351
14.2. Literatür Özeti.....354
14.3. Sınırlı Bir Gezegenin Biyofiziksel Sınırları.....361
14.3.1. Fizik Yasaları.....362
14.3.2. Ekoloji Yasaları.....363
14.3.3. Para Yasaları.....364
14.4. Sürdürülebilir Bir Makro-Ekonomi Kurmak.....368
14.4.1. Mevcut Sistemle İlgili Sorunlar.....369
14.4.2. Çözüm Önerileri.....370
14.4.3. Geçiş Süreci.....379
14.5.Sonuç.....380
Özet.....381
Kaynakça.....384

Bölüm 15: Çin'in Küresel Güç Olma Stratejisi Bağlamında Ekonomik İlişkileri.....389
15.1. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Ekonomik ve Politik Hedefleri.....390
15.1.1. Çin Halk Cumhuriyeti ve Temel Paradigmaları.....390
15.1.2. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Vizyonu.....391
15.1.3. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Bölgesel İlişkileri.....392
15.1.4. Çin Halk Cumhuriyeti ve Teknoloji.....395
15.1.5. Çin Halk Cumhuriyeti ve Ticaret Savaşları.....395
15.1.6. Şanghay İşbirliği Örgütü.....396
15.1.7. Kuşak Yol Projesi.....396
15.2. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Ekonomik Göstergeleri.....396
15.2.1. Demografik.....396
15.2.2. GSYİH ve GSMH.....397
15.2.3. Dış Ticaret.....397
15.2.4. Ar-Ge ve Eğitim.....400
15.2.5. Enerji.....401
15.3. Sonuç.....401
Özet.....401
Çalışma Soruları.....402
Kaynakça.....405

Bölüm 16: Avrupa Birliği ve Uluslararası Ekonomiye Etkileri.....408
16.1. Avrupa Birliği Tarihçesi.....410
16.1.1. Avrupa Birliği Kurucu Antlaşmaları.....411
16.1.2. İlk Derinleşme ve Genişleme Yılları: 1970-1980.....413
16.1.3. İkinci Genişleme Dalgası: Avrupa Tek Senedi.....414
16.1.4. Üçüncü Genişleme Dalgası: Maastrich Kriterleri.....414
16.1.5. Lizbon Antlaşması.....416
16.1.6. Son Genişleme Dalgaları.....417
16.2. Avrupa Birliği'nin Ekonomik Göstergeleri.....417
16.3. Avrupa Birliği Yeni Nesil Serbest Ticaret Antlaşmaları.....419
16.4. AB'nin Son yıllarda Karşılaştığı Sorunlar ve AB'nin Geleceği.....421
16.4.1. 2008 Krizinin AB'ye Etkileri.....421
16.4.2. Avrupa Merkez Bankası'na Yönelik Eleştiriler.....423
16.4.3. Brexit ve Etkileri.....424
16.4.4. Yaşlanan Nüfus.....424
16.4.5. Göç Sorunu.....425
16.4.6. Artan Yetki Tartışmaları.....425
16.5. Sonuç.....426
Özet.....426
Çalışma Soruları.....427
Kaynakça.....431

Giriş

Yeni Paradigmalar, Yeni Gerçekler

Prof. Dr. Zehra Vildan Serin
Marmara Üniversitesi Finansal Bilimler Fakültesi, İstanbul
vildan.serin@marmara.edu.tr

Kaynakça

Buckley, P. J., & Strange, R. (2015). The governance of the global factory: Location and control of world economic activity. Academy of Management Perspectives, 29(2), 237-249.

Gökay, B., & Whitman, D. (2010). Tectonic shifts and systemic faultlines: the global economic crisis. Socialism and Democracy, 24(2), 164-190

Krauthammer, C. (1990). The unipolar moment. Foreign Aff., 70, 23.

McCann, P., & Ortega-Argilés, R. (2018). Smart specialization, regional growth and applications to European Union cohesion policy. In Place-based Economic Development and the New EU Cohesion Policy (pp. 51-62).

Strange, R. and Zucchella, A. (2017), "Industry 4.0, global value chains and international business", Multinational Business Review, Vol. 25 No. 3, pp. 174-184. https://doi.org/10.1108/MBR-05-2017-0028

Strange, S. (2015). Casino capitalism. In Casino Capitalism. Manchester University Press. https://doi.org/10.1177/002070208403900203

Strange, S., (1992). States, firms, and diplomacy. International Affairs, 68(1), 1-15.

Weaver, J. H., & Jameson, K. P. (1979). Economic development: Competing Paradigms-Competing Parables (No. 3). Agency for International Development.

Bölüm 1

Uluslararası Ticaret Yaklaşımları: Feodalizmden Neoklasizme

Prof. Dr. Zehra Vildan Serin
Marmara Üniversitesi Finansal Bilimler Fakültesi, İstanbul
vildan.serin@marmara.edu.tr

Öğrenme Hedefleri

- Feodalizmin işleyişini ve yıkılış nedenlerini anlamak.
- Merkantilizmin işleyişini ve yıkılış nedenlerini anlamak.
- Klasik liberalizmin doğuşunu hazırlayan faktörleri anlamak.
- Serbest ticaretin temel ilkelerinden olan “görünmez el” kavramını öğrenmek.
- Adam Smith’in “mutlak üstünlükler kavramı”nı anlamak.
- David Ricardo'nun karşılaştırmalı üstünlükler kavramını analiz edebilmek.
- Üretim imkânları eğrisi ile sabit maliyetler altında üretim ve tüketim kazançlarını hesaplayabilmek.
- Neoklasik fırsat maliyetleri kavramını öğrenmek.

Kaynakça

Akkaya, O. (2007). "Feudalism and the timar system and the comparison of them"/Feodalizm ve tımar sistemi ve bu iki sistemin karşılaştırılması. Civilacademy Journal of Social Sciences, 5(3), 63-78.

Bagchi, T. P., Mohanty, R. P., & Sinha, S. (2023). A tutorial on optimisation involving the David Ricardo theory on comparative advantage. International Journal of Industrial and Systems Engineering, 44(1), 34-51.d https://go.gale.com/ps/i.do?id=GALE%7CA191351004&sid=google Scholar&v=2.1&it=r&link access=abs&issn=13049119&p=AONE&sw=w&userGroupName=anon%7E1 6df30a9&aty=open-web-entry (Erişim Tarihi: 16.4.2024)

Brenner, R. (2020). Merchants and revolution: commercial change, political conflict, and London's overseas traders, 1550-1653. Verso Books.

Carbaugh, R. (2022). International economics. Cengage Learning.

CEYLAN, Ş. (2011). Osmanlı Toprak Düzeni Üzerine Bazı Düşünceler. Istanbul Journal of Sociological Studies, (23), 147. https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/101255 (Erişim Tarihi: 16.4.2024)

Collins N., O'Brien D. (2023). Neo-mercantilism in action: China and small states, Int Polit. 2023; 60(3): 635–658. doi: 10.1057/s41311-022-00419 https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/ PMC9652 049/ (Erişim Tarihi: 12.12.2023).

Collinson, S., Narula, R., Qamar, A., & Rugman, A. M. (2020). International business. Pearson UK.

Condliffe, J. B. (2023). The reconstruction of world trade: a survey of international economic relations. Taylor & Francis.

Condliffe, J. B. (2023). The reconstruction of world trade: a survey of international economic relations. Taylor & Francis.

Daniels, J. D., Radebaugh, L. H., & Sullivan, D. P. (2019). International business: Environments and operations. Pearson.

Fleischacker, S. (2009). On Adam Smith's "Wealth of Nations" A Philosophical Companion. Princeton University Press.

Galbraith, J. K. (2017). *Economics in Perspective: A Critical History*. Princeton University Press. https://doi.org/10.2307/j.ctt1vwmhch

Gang, F. (2023). Comparative Advantage and Latecomer Advantage. China Economist, 18(5),2-13. http://www.chinaeconomist.com/pdf/2023/2023-9/Fan%20Gang.pdf (Erişim Tarihi: 16.4.2024)

Gerber, J. (2023). International Economics, Pearson.

Hill, J. S. (2008). International business: Managing globalization. Sage publications.

Huberman, L. (1936). Man's worldly goods. NYU Press. (Erişim Tarihi: 16.4.2024)

Irwin, D. A. (2017). Ricardo and comparative advantage at 200. Cloth for Wine? The Relevance of Ricardo's Comparative Advantage in the 21st Century, 7-13. https://www.alexandria.unisg.ch/ server/api/core/bitstreams/c1e0483b-0f05-463a-8b75-eb49dabaa93c/content#page=16, Erişim Tarihi: 12. 04.2023)

Kılıçbay, M. A. (2005). Ortaçağ'ın 'Orta Malı' Olmadığına Dair. Doğu-Batı Dergisi. 33, 69-79.Ankara

Knight, G., Riesenberger, J., & Cavusgil, S. T. (2022). International business: the new realities. Pearson Higher Ed.

Krugman, P. R., & Obstfeld, M. (2009). International economics: Theory and policy. Pearson Education.

Leamer, E. E., & Stern, R. M. (2017). Quantitative international economics. Routledge

Major, R. H. (2017). Select Letters of Christopher Columbus with other Original Documents relating to his Four Voyages to the New World. Routledge.

McWatters, C. S. (2020). Mercantilism. In The Routledge Companion to Accounting History (pp. 410-426). Routledge.

Mill, J. S. (1871). Principles of political economy: with some of their application

Pugel, T. A. (2016). International economics, Mc Graw Hill International

Ricardo, D. (1821). On the principles of political economy. London: J. Murray.https://faculty.econ. ucdavis.edu/faculty/gclark/210a/readings/Ricardo.pdf (Erişim Tarihi: 16.4.2024)

Ricardo, D. (2008). *Siyasal iktisadın ve vergilendirmenin ilkeleri*. Sunuş: Prof. Dr. Gülten Kazgan. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Salvatore, D. (2019). International economics. John Wiley & Sons

Samuelson, P. A. (1962). Economists and the History of Ideas. The American Economic Review, 52(1), 1-18 https://www.jstor.org/stable/1823476 (Erişim Tarihi: 16.4.2024)

Samuelson, P. A. (1969). The way of an economist. In International economic relations: Proceedings of the third congress of the international economic association (pp. 1-11). London: Macmillan.

Skinner, Andrew Stewart, 'The Development of a System: Adam Smith and the Physiocrats', *A System of Social Science: Papers Relating to Adam Smith*, 2nd edn (Oxford, 1996; online edn, Oxford Academic, 3 Oct. 2011), https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198233343.003.0007,

Smith, A. (1937). The Wealth of Nations [1776] (Vol. 1). bard.edu/library/arendt/pdfs/Smith_wealth_ of_nations_01.pdf (Erişim Tarihi: 16.4.2024)

Smith, E. (2021). Merchants: The Community that Shaped England's Trade and Empire, 1550-1650. Yale University Press.

Ülgen, P. (2010). Orta Çağ Avrupasında Feodal Sisteme Genel Bir Bakış. Mukaddime, 1(1), 1-18.

Young, A. T. 2021). The political economy of feudalism in medieval Europe. Constitutional Political Economy, 32(1), 127-143.

Bölüm 2

Heckscher-Ohlin Faktör Donatımı Teorisi: Uzantıları ve Alternatifleri

Prof. Dr. Zehra Vildan Serin
Marmara Üniversitesi Finansal Bilimler Fakültesi, İstanbul
vildan.serin@marmara.edu.tr

Öğrenme Hedefleri

- Heckscher ve Ohlin (H-O) faktör donatımı teorisinin varsayımlarını ve işleyişini anlamak.
- Leontief paradoksunu ve nedenlerini analiz edebilmek.
- Stolper Samuelson teoremi ile ticaret ve gelir dağılımını öğrenmek.
- Faktör fiyatları eşitlenmesi teorisini kavramak.
- Rybczynski teoremini anlamak.
- Uluslararası göçün belirleyicilerine ve bunun karşılaştırmalı avantaj üzerindeki etkisini anlamak.
- Yerçekimi modelini öğrenmek.
- Nitelikli İşgücü Teorisini anlamak.
- Ürün yaşam döngüsü modelini anlamak.

Kaynakça

Anderson JE, Larch M, Yotov YV. (2018). GEPPML: general equilibrium analysis with PPML. World Econ 41(10):2750–2782. https://doi.org/10.1111/twec.12664

Anderson JE, van Wincoop E. (2003). Gravity with gravitas: a solution to the border puzzle. Am Econ Rev 93(1):170–192. https://doi.org/10.1257/000282803321455214

Anderson JE, Yotov Y. (2016). Terms of trade and global efficiency effects of free trade agreements, 1990–2002. J Int Econ 99:279–298. https://doi.org/10.1016/j.jinteco.2015.10.006

Anderson JE. (1979). A theoretical foundation for the gravity equation. Am Econ Rev 69(1):106–116.

Anderson JE. (2011). The gravity model. Annual Review of Economics 3(1):133–160. https://doi.org/10.1146/annurev-economics-111809-125114

Anderson PW, (1972) More is different: broken symmetry and the nature of the hierarchical structure of science. Science 177(4047):393–396.

Brems, H. (1986). Bertil Ohlin's contributions to economic theory. BEBR faculty working paper; no. 1305.

Cairncross F. (1997). The death of distance: how the communications revolution will change our lives. Harvard Business School Press, Boston.

Capoani, L. Review of the gravity model: origins and critical analysis of its theoretical development. SN Bus Econ 3, 95 (2023).

Carbaugh, Robert J. (2012). International economics. Cengage Learning, 2019.

Carrothers GAP. (1955). A historical review of the gravity and potential concepts of human interaction. J Am Inst Plan 22(2):94–102. https://doi.org/10.1080/01944365608979229

Castells M. (1996). The rise of the network society. Blackwell Publishers, Malden.

Çavuşgil, Knight, and Riesenberger (2020). International Business: The New Realities, Global Edition, 5th edition. Pearson.

Chaney T. (2008). Distorted gravity: the intensive and extensive margins of international trade. Am Econ Rev 98(4):1707.

Deviren, N. V. (2004). Yeni dış ticaret teorileri. *Mevzuat Dergisi*, *7*(81), 1.

Eichengreen B, Irwin DA. (1998). The role of history in bilateral trade flows. In: The regionalization of the world economy. University of Chicago Press, pp 33–62.

Evenett SJ, Keller W. (2002). On theories explaining the success of the gravity equation. J Polit Econ 110(2):281–361. https://doi.org/10.1086/338746

Fujita M, Krugman P, Venables A. (1999). The spatial economy. Cities, regions, and international trade. MIT Press, Cambridge.

Fujita M, Krugman P. (2004). The new economic geography: past, present and the future. Pap Reg Sci 83(1):139–164. https://doi.org/10.1007/978-3-662-07223-3_6

Hill, C. (2022). Edition of International Business: Competing in the Global Marketplace,14th edition, McGraw Hill.

Jones, R. W. (2002). 16 Heckscher-Ohlin Trade Models for the New Century. Bertil Ohlin: A Centennial Celebration, 1899-1999, 10, 343.

Krugman P. (1979). Increasing returns, monopolistic competition, and international trade. J Int Econ 9(4):469–479. https://doi.org/10.1016/0022-1996(79)90017-5

Krugman P. (1979). Increasing returns, monopolistic competition, and international trade. J Int Econ 9:469–479.

Krugman P. (1991). Increasing returns and economic geography. J Polit Econ 99(3):483–499. https://doi.org/10.1086/261763

Krugman P. (1995). Development, geography, and economic theory. MIT Press, Cambridge.

Krugman PR, Obstfeld M (2006) International economics: theory and policy, 7th edition. Addison-Wesley.

Krugman, P. R. (Ed.). (1986). Strategic trade policy and the new international economics. MIT Press.

Krugman, P. R., & Obstfeld, M. (2009). International economics: Theory and policy. Pearson Education.

Linder SB. (1961). An essay on trade and transformation. Louvain Econ Rev 28(6):669–670. https://doi.org/10.1017/S0770451800103288 (Erişim Tarihi: 01.06.2023).

Linders GJ, De Groot HL. (2006). Estimation of the gravity equation in the presence of zero flows. Tinbergen Institute Discussion Papers 06-072/3, Tinbergen Institute

Linnemann H. (1966). An econometric study of International Trade Flows. North Holland Publishing Co, Amsterdam.

Magnus J, Morgan M (1987) The ET interview: Professor J. Tinbergen. Econ Theory 3(1):117–142. https://doi.org/10.1017/S0266466600004151

Minabe, N. (1966). The Heckscher-Ohlin theorem, the Leontief paradox, and patterns of economic growth. The American Economic Review, 1193-1211. https://www.jstor.org/stable/1815303 (Erişim Tarihi: 02.06.2022).

Mundell RA. (1957). International trade and factor mobility. Am Econ Rev 47(3):321–335.

Newman MEJ. (2003). The structure and function of complex networks. SIAM Rev 45(2):167–256. https://doi.org/10.1137/S003614450342480 (Erişim Tarihi: 01.06.2023).

Ohlin B. (1933). Interregional and international trade. Harvard University Press, Cambridge.

Philbrick AT. (1973). A short history of the development of the gravity model. Aust Road Res 5(4):40–52. https://trid.trb.org/view/140675

Pöyhönen P. (1963). A tentative model for the volume of trade between countries. Weltwirtschaft Arch 90:93–100. http://www.jstor.org/stable/40436776

Pulliainen K. (1963). A world trade study: an econometric model of the pattern of the commodity

flows in International Trade in 1948–1960. Ekon Samfundets Tidskrift 16:69–77.

Ricardo D. (1817). On the principles of political economy and taxation. John Murray, Albemarle-Street, London.

Rybczynski, T. (1955). "Factor Proportions and Comparative Advantage." Economica.

Rybczynski, T.M. (1955). “Factor Endowment and Relative Commodity Prices,” Economia, 22, 336-341.

Salvatore, D. (2019). International economics. John Wiley & Sons.

Samuelson PA. (1949). International factor-price equalisation once again. Econ J 59(234):181–197. https://doi.org/10.2307/2226683 (Erişim Tarihi: 11.05.2023)

Samuelson PA. (1952). The transfer problem and transport costs: the terms of trade when impediments are absent. Econ J 62(246):278–304. https://doi.org/10.2307/222700. (Erişim Tarihi: 11.08.2023)

Samuelson, P. (1948). "International Trade and the Equalisation of Factor Prices." Economic Journal.

Stolper, W. & Paul Samuelson, 1941. "Protection and Real Wages." Review of Economic Studies.

Suranovic, S. (2010). International trade: Theory and policy. 5.4: The Rybczynski Theorem. Saylor Foundation. https://saylordotorg.github.io/text_international-economics-theory-and-policy/s08-04-the-rybczynski-theorem.html (Erişim Tarihi: 20.08.2024)

Tinbergen J. (1962). Shaping the world economy; suggestions for an International Economic Policy. The Twentieth Century Fund.

Tobin J. (1997). Jan Tinbergen (12 April 1903–9 June 1994). Proc Am Philos Soc 141(4):511–514. http://www.jstor.org/stable/987227

Tobin J. (1997). Jan Tinbergen (12 April 1903–9 June 1994). Proc Am Philos Soc 141(4):511–514. http://www.jstor.org/stable/987227 (Erişim Tarihi: 02.05.2022).

Tobler WR, Mielke HW, Detwyler TR. (1970). Geobotanical distance between New Zealand and neighboring islands. Bioscience 20(9):537–542. https://doi.org/10.2307/1295012 (Erişim Tarihi: 14.12.2023).

Tobler WR. (1970). A Computer Movie Simulating Urban Growth in the Detroit Region.

Tobler, W. R. (1970). A Computer Movie Simulating Urban Growth in the Detroit Region. Economic Geography, 46, 234–240. https://doi.org/10.2307/143141 (Erişim Tarihi: 01.05.2023).

Tobler, W., & Wineburg, S. (1971). A Cappadocian speculation. Nature, 231(5297), 39-41.

Vernon, R. (1966). International investment and international trade in the product cycle. The International Executive, 8(4), 16-16. https://www.provenmodels.com/583/international-product-life-cycle/raymond-vernon.

Bölüm 3

Çağdaş Teoriler

Prof. Dr. Zehra Vildan Serin
Marmara Üniversitesi Finansal Bilimler Fakültesi, İstanbul
vildan.serin@marmara.edu.tr

Öğrenme Hedefleri

- II. Dünya Savaşı'ndan sonra görülen yeni olguları ve nedenlerini anlamak.
- Endüstri içi ticareti ve neden dünya ticaretindeki payının hızla yükseldiğini öğrenmek.
- Teknolojik açık teorisini öğrenmek.
- Tercihlerde benzerlik teorisini analiz edebilmek.
- Krugman'ın yeni ticaret teorisini öğrenmek.
- Porter'ın Elmas Modelinin nasıl işlediğini anlamak.
- Sanayi politikasını öğrenmek.

Kaynakça

Carbough, R., (2014). International Economics, Thomson, South Western.

Cavusgil, S. T., Knight, G., Riesenberger, (2020). *International Business: The New Realities.* Pearson.

Gerber, James. (2023). International Economics, Eighth Edition, Pearson.

Hill, CW.H, (2014). International Business, MC Graw Hill Education.

Husted, S, Melwin, M. (2007). International Economics, Pearson.

Krugman, Paul. 1979. "Increasing Returns, Monopolistic Competition, and International Trade." Journal of International Economics, 9(4): 469-79.

Krugman, P. (2009). The increasing returns revolution in trade and geography. *American Economic Review*, *99*(3), 561-567 https://www.jstor.org/stable/25592474

Krugman, P. (1992). "Does the New Trade Theory Require a New Trade Policy?" 35.

Linder, Staffan. (1961). An Essay on Trade and Transformation. New York: John Wiley and Sons. Dixit.

Porter, M. (1990). The Competitive Advantage of Nations, New York: Free Press.

Tradeatlas, (2023). https://www.tradeatlas.com/en/global-trade-database (Erişim Tarihi 2.12.2023).

Thurow, L. (1992). Head to Head: The Coming Economic Battle Among Japan, Europe, and America New York: William Morrow.

Vinslav, J. (2014). “National Industrial Policy,” Problems of Economic Transition 56, No. 9(pp. 16-47.

OECD, Glossary Of Statistical Terms, July 2007, https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=7263.

Bölüm 4

Uluslararası Ticaret Politikaları

Özlem Özdemir

Hasan Kalyoncu Üniversitesi İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü, Gaziantep

Öğrenme Hedefleri

- Dış ticaretin kontrolünün önemi ve bir ülkenin ekonomik bağımsızlığını nasıl etkilediğini öğrenmek.
- Dış ticaret politikalarının yerli iş gücünü ve sanayiyi nasıl koruduğunu ve teşvik ettiğini öğrenmek.
- Stratejik endüstrilerin korunmasının ulusal güvenlik açısından neden önemli olduğunu anlamak.

Kaynakça

Anadolu Ajansı (2018). ABD yaptırımları yeniden başlarken İran döviz kuru rejiminde esnekliğe gitti. https://tr.euronews.com/2018/08/06/abd-iran-a-yeniden-yapt-r-m-karar-n-uygulamaya-basl-yor (Erişim Tarihi: 07.04.2024)

Bhagwati, J., & Ramaswami, V. K. (1963). Domestic distortions, tariffs, and the theory of optimum subsidy. *Journal of Political economy*, *71*(1), 44-50.

Bown, C. P., & Crowley, M. A. (2013). Import protection, business cycles, and exchange rates: Evidence from the Great Recession. *Journal of international Economics, 90(1),50-64.8* https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0022199612002036 (Erişim Tarihi 12.11. 2023)

Citak, İ., Reuters (2018). İran ile ABD 'yaptırım davasında' Uluslararası Adalet Divanı'nda karşı karşıya. https://tr.euronews.com/2018/08/27/iran-ile-abd-yaptirim-davasinda-uluslararas-adalet-divaninda-karsi-karsiya (Erişim Tarihi: 07.04.2024)

Clean Clothes Campaign, (2023). https://cleanclothes.org/news/2023/nike-board-executives-under-fire (Erişim tarihi 11.12.2024) di Sant'Agata, G. T. (2018). Euroviews. ABD'nin İran Anlaşması'ndan çekilmesi Avrupa'nın çıkarına. https://tr.euronews.com/2018/08/31/abd-nin-iran-anlasmasindan-cekilmesi-avrupanin-cikarina (Erişim Tarihi: 07.04.2024)

Grabow C. & Lincicome S., 2024. *The Wall Street Journal*. Protectionism Kills U.S. Merchant Shipping. https://www.cato.org/commentary/protectionism-kills-us-merchant-shipping (Erişim Tarihi: 09.03. 2024)

Haibara, T. (2024). Trade disputes and the climate. International Review of Economics & Finance, 89.

Hill, Charles W.L. (2015). *International Business: Competing in The Global Marketplace.* McGraw-Hill Education. https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1059056023002836

Ju, J., Ma, H., Wang, Z., & Zhu, X. (2024). Trade wars and industrial policy competitions: Understanding the US-China economic conflicts. *Journal of Monetary Economics*, *141*, 42-58.

Kiyoshi Kojima, The "flying geese" model of Asian economic development: origin, theoretical extensions, and regional policy implications, Journal of Asian Economics, Volume 11, Issue 4, 2000, Pages 375-401, ISSN 1049-0078, https://doi.org/10.1016/S1049-0078(00)00067-1.

Krugman, P. R. (Ed.). (1986). Strategic trade policy and the new international economics. MIT Press.

Küçük, B. (2018). ABD İran'a yaptırımlara yeniden başladı: Yaptırım paketi hakkında bilmeniz gereken her şey. https://tr.euronews.com/2018/11/09/abd-nin-yeniden-baslayacak-iran-yaptirimlar-neler-ab-nin-pozisyonu-ve-turkiye-ye-etkileri (Erişim Tarihi: 07.04.2024)

Mohamed Amal, FDI and Economic Growth ,Foreign Direct Investment in Brazil, 2016 https://www.sciencedirect.com/topics/social-sciences/import-substitution

Thore S., Tarverdyan R., Beyond the Washington Consensus, in Measuring Sustainable Development Goals Performance, Global Food Security, 2017)

Bölüm 5

Uluslararası Ticaret Politikası Araçları: Refaha ve Ticarete Etkileri

Dr. Seda Yeldan

Araştırmacı, İstanbul

Öğrenme Hedefleri

- Temel kavramları öğrenmek.
- Tarifelerin ve refaha ve ticarete etkilerini anlamak.
- Tarife dışı engelleri öğrenip birbirleriyle karşılaştırabilmek.
- Damping çeşitlerini öğrenmek.
- Anti-damping ve işleyişini anlamak.

Kaynakça

Alsamawi, A., Murray, J., Lenzen, M., ve Reyes, R. C. (2017). Trade in occupational safety and health: Tracing the embodied human and economic harm in labour along the global supply chain. *Journal of Cleaner Production*, *147*, 187–196. https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2016.12.110

Beiser-McGrath, L. F., ve Bernauer, T. (2019). Could revenue recycling make effective carbon taxation politically feasible? In *Sci. Adv* (Vol. 5). https://www.science.org

Berktaş, S. (2021). Sanayi Devrimi ile Gelen Değişim: İş Bölümü ve Yabancılaşma. *Atlas Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi*, *5*(6). https://dergipark.org.tr/tr/pub/atlas

Bhagwati, J. (1995). Trade Liberalisation and "Fair Trade" Demands: Addressing the Environmental Standards and Labour Issues. *The World Economy*, *18*(6), 745–759.

Böhringer, C., Fischer, C., Rosendahl, K. E., ve Rutherford, T. F. (2022). Potential impacts and challenges of border carbon adjustments. In *Nature Climate Change* (Vol. 12, Issue 1, pp. 22–29). Nature Research. https://doi.org/10.1038/s41558-021-01250-z

Brandi, C., Schwab, J., Berger, A., ve Morin, J. F. (2020). Do environmental provisions in trade agreements make exports from developing countries greener? *World Development*, *129*. https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2020.104899

Brown, D. K. (2000). International Labor Standards in the World Trade Organization and the International Labor Organization.

Büyükdere, Ö. Ö. (2020). 100.Yılında Uluslararası Çalışma Örgütü: Değişen Koşularda Politika Tercihleri ve Yönelimler. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi/Journal of Social Policy Conferences*, 59–96. https://doi.org/10.26650/jspc.2019.77.0015

Dai, Z., Zhang, Y., ve Zhang, R. (2021). The Impact of Environmental Regulations on Trade Flows: A Focus on Environmental Goods Listed in APEC and OECD. *Frontiers in Psychology*, *12*. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.773749

Demirtaş Yalaman, M. (2023). Kuruluşundan Günümüze Dünya Ticaret Örgütü'nün Küresel Ticaretteki Rol ve İşlevi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Dış Ticaret Dergisi*, *1*(1), 32–41. https://doi.org/10.5281/ zenodo.7966631

Dinan, T. (2012). Offsetting a Carbon Tax's Costs on Low-Income Households (2012-16). http://go.usa.gov/ULE.

dos Reis, M., da Silva Pôrto, S., ve de Azevedo, A. F. Z. (2021). The impacts of the World Trade Organization on new members. *World Economy*, *44*(7), 1944–1972. https://doi.org/10.1111/ twec.13109

Edmonds, E. V., ve Pavcnik, N. (2006). International trade and child labor: Cross-country evidence. *Journal of International Economics*, *68*(1), 115–140. https://doi.org/10.1016/j.jinteco.2005.01.003

Fajgelbaum, P., Grossman, G. M., ve Helpman, E. (2011). Income distribution, product quality, and international trade. *Journal of Political Economy*, *119*(4), 721–765. https://doi.org/10.1086/662628

Gary Clyde Hufbauer, by, Charnovitz, S., ve Kim Daniel Esty, J. C. (2010). Trade and Climate Change: A Report by the United Nations Environment Programme and the World Trade Organization by UNEP and the WTO... In *World Trade Review* (Vol. 9, Issue 1). www.wto.org/english/news.e/pres09-e/pr559-e.htm.

Gerber, J. (2018). *International Economics* (Seventh).

ILO. (2023). *OSH in Global Supply Chains*. International Labour Organisation. https://www.ilo.org/global/topics/safety-and-health-at-work/programmes-projects/WCMS_522931/lang--en/index. htm

ILO. (2024). What are forced labour, modern slavery and human trafficking? ILO.

International Labour Organization. (2021). *Child Labour- Facts and Figures in the world*. International Labour Organization. https://www.ilo.org/ankara/projects/child-labour/lang--en/index.htm

Iram, U., ve Fatima, A. (2008). International trade, foreign direct investment, and the phenomenon of child labor: The case of Pakistan. *International Journal of Social Economics*, *35*(11), 809–822. https://doi.org/10.1108/03068290810905432

Kayhan, A. K. (2016). Birleşmiş Milletler Çevre Programı Üzerine Bir İnceleme. *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, *33*(1), 61–90.

Kiran, S. (2021). Occupational Health Could be the New Normal Challenge in the Trade and Health Cycle: Keywords Analysis Between 1990 and 2020. *Safety and Health at Work*, *12*(2), 272–276. https://doi.org/10.1016/j.shaw.2020.11.003

Koç, B. E., ve Kaynak, S. (2023). Sınırda Karbon Düzenleme Mekanizmasının Türkiye- AB-27 Dış Ticaret İlişkisi Üzerine Olası Etkisi. *Verimlilik Dergisi*, *57*(2), 273–288. https://doi.org/10.51551/ verimlilik.1166045

Krugman, P. R., ve Obstfeld, M. (2000). International Economics: Theory and Policy. (Ninth).

Lasisi, T. T., Alola, A. A., Eluwole, K. K., Ozturen, A., ve Alola, U. V. (2020). The environmental sustainability effects of income, labour force, and tourism development in OECD countries. *Environmental Science and Pollution Research*, *27*(17), 21231–21242. https://doi.org/10.1007/s11356-020-08486-w

Lyu, X., Shi, A., ve Wang, X. (2020). Research on the impact of carbon emission trading system on low-carbon technology innovation. *Carbon Management*, *11*(2), 183–193. https://doi.org/10.1080/17583004.2020.1721977

Maestre-Andrés, S., Drews, S., ve van den Bergh, J. (2019). Perceived fairness and public acceptability of carbon pricing: a review of the literature. *Climate Policy*, *19*(9), 1186–1204. https://doi.org/ 10.1080/14693062.2019.1639490

McCalman, P. (2018). International trade, income distribution and welfare. *Journal of International Economics*, *110*, 1–15. https://doi.org/10.1016/j.jinteco.2017.10.002

Nurdoğan, A. K. (2018). Uluslararası Çalışma Örgütünün (UÇÖ-ILO) Yüzüncü Yıl Dönümü ve Türkiye İlişkileri. *Bitlis Eren Üniversitesi Akademik İzdüşüm Dergisi*, *3*(4), 78–95.

Özkiraz, A., ve Talu, N. (2008). Sendikaların Doğuşu; Türkiye ve Batı Avrupa Ülkeleri Karşılaştırması. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, *2*, 108–126.

Parlak, Z. (2004). Küreselleşme ve Çalışma Standartları. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, *9*, 43–88.

Pinto, L. (2020). Green supply chain practices and company performance in Portuguese manufacturing sector. *Business Strategy and the Environment*, *29*(5), 1832–1849. https://doi.org/10.1002/bse.2471

Rose, A. K. (2004). Do WTO members have more liberal trade policy? *Journal of International Economics*, *63*(2), 209–235. https://doi.org/10.1016/S0022-1996(03)00071-0

Ruwanpura, K. N., ve Rai, P. (2004). InFocus Programme on Promoting the Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work.

Sam, A. G., ve Song, D. (2022). Corporate environmentalism and international trade: Evidence from industry-level data. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, *29*(5), 1440–1455. https://doi.org/10.1002/csr.2282

Sandri, S., Hussein, H., Alshyab, N., ve Sagatowski, J. (2023). The European Green Deal: Challenges and opportunities for the Southern Mediterranean. *Mediterranean Politics*. https://doi.org/10.1080/13629 395.2023.2237295

Srivastava, S. K. (2007). Green supply-chain management: A state-of-the-art literature review. In *International Journal of Management Reviews* (Vol. 9, Issue 1, pp. 53–80). https://doi.org/10.1111/j.1468-2370.2007.00202.x

TÜİK. (2023). *Sera Gazı Emisyon İstatistikleri, 1990-2021*. https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Sera-Gazi-Emisyon-Istatistikleri-1990-2021-49672

Udeagha, M. C., ve Muchapondwa, E. (2023). Green finance, fintech, and environmental sustainability: fresh policy insights from the BRICS nations. *International Journal of Sustainable Development and World Ecology*, *30*(6), 633–649. https://doi.org/10.1080/13504509.2023.2183526

Udeagha, M. C., ve Ngepah, N. (2023). The drivers of environmental sustainability in BRICS economies: Do green finance and fintech matter? *World Development Sustainability*, *3*, 100096. https://doi.org/10.1016/j.wds.2023.100096

UN Environment Programme. (2024). *About the United Nations Environment Programme*. Https://Www.Unep.Org/Who-We-Are/about-Us. https://www.unep.org/who-we-are/about-us

UNICEF. (2023). *Child labour*. https://data.unicef.org/topic/child-protection/child-labour/

Vandergeest, P., ve Marschke, M. (2020). Modern Slavery and Freedom: Exploring Contradictions through Labour Scandals in the Thai Fisheries. *Antipode*, *52*(1), 291–315. https://doi.org/10.1111/anti.12575

Verde, S. F. (2020). The Impact of The Eu Emissions Trading System on Competitiveness and Carbon Leakage: The Econometric Evidence. *Journal of Economic Surveys*, *34*(2), 320–343. https://doi.org/10.1111/joes.12356

Wolf, S., Teitge, J., Mielke, J., Schütze, F., ve Jaeger, C. (2021). The European Green Deal — More Than Climate Neutrality. *Intereconomics*, *56*(2), 99–107. https://doi.org/10.1007/s10272-021-0963-

Bölüm 6

Uluslararası Ekonomik Kurumlar

Dr. Lamiha Öztürk
Ankara Medipol Üniversitesi, Ankara
ORCID: 0000-0001-9724-5060, Lamiha.ozturk@ankaramedipol.edu.tr

Öğrenme Hedefleri

- GATT, DTÖ ve IMF'nin tarihsel kökenlerini ve kuruluş amaçlarını öğrenmek.
- GATT, DTÖ ve IMF tarafından uygulanan temel ticaret kurallarını ve anlaşmaları öğrenmek.
- AMB, FED ve ICC'nin rollerini ve sorumluluklarını öğrenmek.
- Bu kuruluşların para politikası ve finansal istikrarı sağlama konusundaki faaliyetlerini analiz edebilmek.
- AMB, FED ve ICC'nin küresel ekonomi üzerindeki etkilerini değerlendirmek.
- Bu kuruluşların güncel faaliyetleri ve karşı karşıya oldukları zorluklar hakkında bilgi sahibi olmak.
- Smoot-Hawley Yasası'nın tarihi ve etkilerini öğrenmek.
- Korumacılığın ve serbest ticaretin uluslararası ticaret ve ekonomi üzerindeki etkilerini görmek.
- RTA'ların küresel ticaret ve ekonomi üzerindeki etkilerini değerlendirmek.

Kaynakça

Abbott, P., Andersen, T., and Tarp, F. (2010). IMF And Economic Reform in Developing Countries. The Quarterly Review of Economics and Finance, 50(1), 17-26. https://doi.org/10.1016/j.qref. 2009.10.005.

Abreha, K. (2023). Heterogeneous Trade Agreements and Adverse Implications of Restrictive Rules of Origin: Evidence from Apparel Trade. World Economy, 46(12), 3482-3510. https://doi.org/10.1111/ twec.13486.

Akın, I. (2017). Avrupa Merkez Bankası, İngiltere Merkez Bankası ve İsviçre Merkez Bankası Para Politikası Araçları ve Ekonomi Üzerine Etkileri. The Journal of Academic Social Sciences, 55(55), 324-345. https://doi.org/10.16992/asos.12563.

Akyol, H. (2021). Cari Dengesizlikler ve Ticari Serbestleşmenin Bankacılık Sektöründeki Sistemik Riskleri Tetikleyebilme İhtimali. Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9(5), 1201-1216. https://doi.org/10.18506/anemon.822280.

Allaoua, L. (2022). La Stratégie De Ciblage D'inflation En Algérie. Les Cahiers Du Cread, 38(2), 221-268. https://doi.org/10.4314/cread.v38i2.9.

Anderson, H. (2020). The Effect of Central Bank Liquidity Support During Pandemics: Evidence from the 1918 Influenza Pandemic. SSRN Electronic Journal. https://doi.org/10.2139/ssrn.3628572.

Arpino, B., Benedictis, L., and Mattei, A. (2016). Implementing Propensity Score Matching with Network Data: The Effect of The General Agreement on Tariffs and Trade on Bilateral Trade. Journal of the Royal Statistical Society Series C (Applied Statistics), 66(3), 537-554. https://doi.org/10.1111/ rssc.12173.

Artan, S., Acaravcı, A., Kalaycı, C., and Demirel, S. (2021). Analysis of the effects of e-commerce on international trade: a study on g20 countries. Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi, (33), 103-116. https://doi.org/10.18092/ulikidince.986687.

Bagwell, K. and Staiger, R. (2004). Multilateral trade negotiations, bilateral opportunism and the rules of GATT/WTO. Journal of International Economics, 63(1), 1-29. https://doi.org/10.1016/s0022-1996(03)00054-0.

Bagwell, K., Staiger, R., and Yurukoglu, A. (2020). Multilateral trade bargaining: a first look at the GATT bargaining records. American Economic Journal Applied Economics, 12(3), 72-105. https://doi.org/10. 1257/app.20170574.

Baker, P., Kay, A., and Walls, H. (2014). Trade and investment liberalization and Asia's noncommunicable disease epidemic: a synthesis of data and existing literature. Globalization and Health, 10(1), 66. https://doi.org/10.1186/preaccept-1893298590130414.

Barceló, J. (1991). A history of GATT unfair trade remedy law—confusion of purposes. World Economy, 14(3), 311-333. https://doi.org/10.1111/j.1467-9701.1991.tb00851.x.

Barigozzi, M., Conti, A., and Luciani, M. (2013). Do euro area countries respond asymmetrically to the common monetary policy? Oxford Bulletin of Economics and Statistics, 76(5), 693-714. https://doi.org/10.1111/obes.12038.

Baştürk, M. and Ertürk, E. (2018). Küresel kriz sonrası gelişmiş ülke merkez bankalarının negatif faiz oranı politikası uygulamaları: bir değerlendirme. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 21(40), 289-312. https://doi.org/10.31795/baunsobed.492892.

Beck, T., Demirgüç-Kunt, A., and Levine, R. (2009). Financial institutions and markets across countries and over time- data and analysis. https://doi.org/10.1596/1813-9450-4943.

Blanton, R. and Peksen, D. (2021). A global analysis of financial crises and the growth of informal economic activity. Social Science Quarterly, 102(4), 1947-1965. https://doi.org/10.1111/ssqu.12952.

Blinder, A., Ehrmann, M., Fratzscher, M., Haan, J., and Jansen, D. (2008). Central bank communication and monetary policy: a survey of theory and evidence. https://doi.org/10.3386/ w13932.

Blot, C., Hubert, P., and Labondance, F. (2016). La politique monétaire crée-t-elle des bulles? Revue De L Ofce, N° 144(8), 257-286. https://doi.org/10.3917/reof.144.0257.

Bonroy, O. (2001). Le conflit commercial agricole entre les états-unis et l'union européenne: une mise en perspective historique et un éclairage per la théorie des jeux. ecoap, 54(1), 173-200. https://doi.org/10.3406/ecoap.2001.1756.

Bordo, M. and James, H. (2000). The international monetary fund: its present role in historical perspective. https://doi.org/10.3386/w7724.

Bøsterud, M. (2021). A treatise on christian banking. https://doi.org/10.4102/aosis.2021.bk263.

Boubrahimi, N. and Fayou, H. (2021). Impact de libéralisation commerciale sur l'accumulation du capital humain en afrique: une analyse empirique en données de panel. European Scientific Journal Esj, 17(19). https://doi.org/10.19044/esj.2021.v17n19p156.

Bouët, A. and Laborde, D. (2018). Us trade wars in the twenty-first century with emerging countries: make america and its partners lose again. World Economy, 41(9), 2276-2319. https://doi.org/10. 1111/twec.12719.

Boughton, J. (2004). The IMF and the force of history: ten events and ten ideas that have shaped the institution. SSRN Electronic Journal. https://doi.org/10.2139/ssrn.878898.

Bown, C. (2004). Trade policy under the gatt/wto: empirical evidence of the equal treatment rule. Canadian Journal of Economics/Revue Canadienne D Économique, 37(3), 678-720. https://doi.org/ 10. 1111/j.0008-4085.2004.00243.x.

Broz, J., Duru, M., and Frieden, J. (2016). Policy responses to balance-of-payments crises: the role of elections. Open Economies Review, 27(2), 207-227. https://doi.org/10.1007/s11079-016-9387-y.

Bruno, V. and Shin, H. (2015). Capital flows and the risk-taking channel of monetary policy. Journal of Monetary Economics, 71, 119-132. https://doi.org/10.1016/j.jmoneco.2014.11.011.

Bulut, U. (2017). Küresel krizi izleyen dönemde para politikası ve varlık fiyatları: Türkiye örneği. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 12(1), 13-13. https://doi.org/10. 17153/oguiibf.298720.

Bureau, J., Guimbard, H., and Jean, S. (2018). Agricultural trade liberalisation in the 21st century: has it done the business? Journal of Agricultural Economics, 70(1), 3-25. https://doi.org/10.1111/1477-9552.1228.

Busch, L. and Bain, C. (2004). New! improved? the transformation of the global agrifood system. Rural Sociology, 69(3), 321-346. https://doi.org/10.1526/0036011041730527.

Carlson, M. and Wheelock, D. (2012). The lender of last resort: lessons from the fed's first 100 years. SSRN Electronic Journal. https://doi.org/10.2139/ssrn.2173391.

Carter, K. and Chaufan, C. (2022). New bottle, old wine? implications of the world bank's systematic diagnostic reports for the rise of noncommunicable diseases in the organization of eastern caribbean states. International Journal of Health Services, 52(4), 501-511. https://doi.org/10.1177/00207314221100322.

Chan, J. (2018). Gradualism in the gatt: strategic tariff bargaining and forward manipulation. Review of International Economics, 27(1), 220-239. https://doi.org/10.1111/roie.12373.

Cherif, M. and Dreger, C. (2018). Do regional trade agreements stimulate fdi? evidence for the agadir, mercosur and afta regions. Review of Development Economics, 22(3), 1263-1277. https://doi.org/ 10.1111/rode.12381.

Christelis, D., Georgarakos, D., Jappelli, T., and Rooij, M. (2016). Trust in the central bank and inflation expectations. SSRN Electronic Journal. https://doi.org/10.2139/ssrn.2885748.

Clements, B., Gupta, S., and Nozaki, M. (2013). What happens to social spending in IMF-supported programmes? Applied Economics, 45(28), 4022-4033. https://doi.org/10.1080/00036846.2012.744136

Cojoianu, T., Collins, E., Hoepner, A., Magill, D., O'Neill, T., and Schneider, F. (2020). In the name of covid-19: is the ecb fuelling the climate crisis? SSRN Electronic Journal. https://doi.org/10.2139/ssrn.3630112.

Courtois, S. (2018). La guerre en irak peut-elle être justifiée comme un cas d'intervention humanitaire? Les Ateliers De L Éthique, 1(1), 4-20. https://doi.org/10.7202/1044696ar.

Drechsler, I., Drechsel, T., Marqués-Ibáñez, D., and Schnabl, P. (2016). Who borrows from the lender of last resort? The Journal of Finance, 71(5), 1933-1974. https://doi.org/10.1111/jofi.12421.

Duru, B. (2003). Dünya bankası gef ve küresel çevre sorunları. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 58(2), 1. https://doi.org/10.1501/sbfder_0000001627.

Dutt, P., Mitra, D., and Ranjan, P. (2009). International trade and unemployment: theory and cross-national evidence. Journal of International Economics, 78(1), 32-44. https://doi.org/10.1016/j.jinteco.2009.02.005.

Ehrmann, M. and Fratzscher, M. (2007). Communication by central bank committee members: different strategies, same effectiveness? Journal of Money Credit and Banking, 39(2-3), 509-541. https://doi.org/10.1111/j.0022-2879.2007.00034.x.

Eisenbach, T., Haughwout, A., Hirtle, B., Kovner, A., Lucca, D., and Plosser, M. (2015). Supervising large, complex financial institutions: what do supervisors do? SSRN Electronic Journal. https://doi.org/ 10.2139/ssrn.2612020.

Ersin, Ö. and SÜT, A. (2022). Kırılgan beşli ülkelerinde finansal gelişme ve uluslararası ticaretin büyüme üzerindeki etkileri: panel ardl analizi. Doğuş Üniversitesi Dergisi. https://doi.org/10.31671/doujournal.1010276.

Fawley, B. and Neely, C. (2013). Four stories of quantitative easing. r, 95(1). https://doi.org/10.20955/r.95.51-88.

Ftiti, Z. and Goux, J. (2011). Le ciblage d'inflation: un essai de comparaison internationale. SSRN Electronic Journal. https://doi.org/10.2139/ssrn.1816428.

Fund, I. (1990). Externalities. Incentives, and economic reforms. Imf Working Paper, 90(10), 1. https://doi.org/10.5089/9781451926477.001.

Gambacorta, L., Hofmann, B., and Peersman, G. (2014). The effectiveness of unconventional monetary policy at the zero lower bound: a cross-country analysis. Journal of Money Credit and Banking, 46(4), 615-642. https://doi.org/10.1111/jmcb.12119.

Ghysels, E., Idier, J., Manganelli, S., and Vergote, O. (2016). A high-frequency assessment of the ecb securities markets programme. Journal of the European Economic Association, 15(1), 218-243. https://doi.org/10.1093/jeea/jvw003.

Graber, C. (2012). Stimulating trade and development of indigenous cultural heritage by means of international law: issues of legitimacy and method. SSRN Electronic Journal. https://doi.org/10.2139/ssrn.1986786.

Guerini, M., Lamperti, F., and Mazzocchetti, A. (2018). Unconventional monetary policy: between the past and future of monetary economics. European Journal of Economics and Economic Policies Intervention, 15(2), 122-131. https://doi.org/10.4337/ejeep.2018.0036.

Gürsoy, S. and Gövdere, B. (2020). Return and volatility spillover among international equity markets: research on developed countries and selected developing countries. Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, 11(27), 498-513. https://doi.org/10.21076/vizyoner.660976.

Hackler, L., Hefner, F., and Witte, M. (2019). The effects of IMF loan condition compliance on gdp growth. The American Economist, 65(1), 88-96. https://doi.org/10.1177/0569434519836994.

Haddoud, M., Jones, P., and Newbery, R. (2015). Regional trade agreements and developing countries' trade performance: evidence from algeria and the european union association agreement. Journal of North African Research in Business, 1-16. https://doi.org/10.5171/2015.143938.

Hamilton, W. (1968). The mechanism of the bacteriostatic action of tetrachlorosalicylanilide: a membrane-active antibacterial compound. Journal of General Microbiology, 50(3), 441-458. https://doi.org/10.1099/00221287-50-3-441.

Hartwell, C. (2019). Complexity, uncertainty, and monetary policy: can the ecb avoid the unconventional becoming the 'new normal'? The Economists Voice, 16(1). https://doi.org/10.1515/ev-2019-0021.

Hartzell, C., Hoddie, M., and Bauer, M. (2010). Economic liberalization via IMF structural adjustment: sowing the seeds of civil war? International Organization, 64(2), 339-356. https://doi.org/10.1017/s0020818310000068.

Hebraud, C. and Morlet, T. (2016). Donner du sens à la conduite du changement: un facteur de maîtrise des risques. https://doi.org/10.4267/2042/61747

Henkoğlu, H. and Yildirim, S. (2012). Computer education in turkish basic education schools: gaps between policy and practice. Ankara Universitesi Egitim Bilimleri Fakultesi Dergisi, 023-061. https://doi.org/10.1501/egifak_0000001235.

Henning, C. (2017). Avoiding fragmentation of global financial governance. Global Policy, 8(1), 101-106. https://doi.org/10.1111/1758-5899.12394

Herr, H. (2014). The european central bank and the us federal reserve as lender of last resort. Panoeconomicus, 61(1), 59-78. https://doi.org/10.2298/pan1401059h.

Hickey, V. and Pimm, S. (2011). How the world bank funds protected areas. Conservation Letters, 4(4), 269-277. https://doi.org/10.1111/j.1755-263x.2011.00172.x.

Hinarejos, A. (2023). Independence, discretion and accountability in the evolving monetary policy framework of the european central bank. Maastricht Journal of European and Comparative Law, 30(4), 473-490. https://doi.org/10.1177/1023263x231224728.

Hui, E. and Chan, C. (2014). Politique et législation du travail en chine méridionale: l'influence des chambres de commerce et autres représentations étrangères sur la réglementation de la négociation collective. Revue Internationale Du Travail, 153(4), 637-659. https://doi.org/10.1111/j.1564-9121.2014.00226.x.

IMF, (2020). Articles of Agreement. imf.org/external/pubs/ft/aa/pdf/aa.pdf Erişim Tarihi: 08.07.2024

Kellenberg, D. and Levinson, A. (2018). Misreporting trade: tariff evasion, corruption, and auditing standards. Review of International Economics, 27(1), 106-129. https://doi.org/10.1111/roie.12363.

Kentikelenis, A. and Stubbs, T. (2021). Austerity redux: the post-pandemic wave of budget cuts and the future of global public health. Global Policy, 13(1), 5-17. https://doi.org/10.1111/1758-5899.13028

Kentikelenis, A., Stubbs, T., and King, L. (2016). Imf conditionality and development policy space, 1985–2014. Review of International Political Economy, 23(4), 543-582. https://doi.org/10.1080/09692290.2016.1174953

Khalil, U., Oak, M., and Ponnusamy, S. (2021). Political favoritism by powerful politicians: evidence from chief ministers in india. European Journal of Political Economy, 66, 101949. https://doi.org/10.1016/j.ejpoleco.2020.101949.

Kılavuz, E. and YÜCER, E. (2023). The analysis of the agricultural structure and the trade between russia and turkey within the framework of the third food regime. Ekonomi Politika and Finans Araştırmaları Dergisi, 8(1), 183-207. https://doi.org/10.30784/epfad.1259095

Koçer, F. and Gökten, K. (2021). Eurasian economic union: formation, potential and limitations. Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 14(4), 1468-1485. https://doi.org/ 10.25287/ohuiibf.932656

Köse, H. (2022). Türkiye'nin ab'nin serbest ticaret anlaşmalarına uyumda yaşadığı sorunların ve serbest ticaret anlaşması politikası farklılıklarının üçüncü ülke pazarlarına erişimine etkisi. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 1(43), 27-49. https://doi.org/10.35343/kosbed.981209

Krishnamurthy, A. and Vissing-Jørgensen, A. (2011). The effects of quantitative easing on interest rates: channels and implications for policy. Brookings Papers on Economic Activity, 2011(2), 215-287. https://doi.org/10.1353/eca.2011.0019.

Leathers, C. and Raines, J. (2012). Intuitive psychology, natural experiments, and the greenspan-bernanke conceptual framework for responding to financial crises. International Journal of Social Economics, 39(4), 281-295. https://doi.org/10.1108/03068291211205703

Leathers, C. and Raines, J. (2013). Friedman, schumpeter, and greenspan's financial policies. International Journal of Social Economics, 40(5), 504-520. https://doi.org/10.1108/03068291311315368.

Lejárraga, I. and Shepherd, B. (2013). Quantitative evidence on transparency in regional trade agreements. https://doi.org/10.1787/5k450q9v2mg5-en.

Limão, N. (2006). Preferential trade agreements as stumbling blocks for multilateral trade liberalization: evidence for the United States. American Economic Review, 96(3), 896-914. https://doi.org/10.1257/aer.96.3.896.

Loisel, O. (2005). Central bank reputation in a forward-looking model. SSRN Electronic Journal. https://doi.org/10.2139/ssrn.1706086

Mazurek, H., Arreghini, L., Cochet, C., Daniel, J., Gros-Désormeaux, J., and Pereira, D. (2019). La création du parc naturel marin de martinique: entre concertation et fragmentation. Natures Sciences Sociétés, 27(3), 310-326. https://doi.org/10.1051/nss/2019044

Memiş, E. (2014). Kronik: yoksulluk ve eşitsizlik üzerine: eski mesele, yeni aktörler, yine düş kırıklığı. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 69(3). https://doi.org/10.16987/ausbf.92746

Mésonnier, J. and Renne, J. (2004). A time-varying natural rate for the euro area. SSRN Electronic Journal. https://doi.org/10.2139/ssrn.1706148

Micossi, S. (2020). Monetary policy of the european central bank., 106-140. https://doi.org/10.1017/9781108643849.005

Miniaoui, H. and Smida, M. (2009). Crédibilité des autorités monétaires et transparence – quelle complémentarité dans le cas de la tunisie? une contribution au débat. L Actualité Économique, 84(2), 205-234. https://doi.org/10.7202/000375ar

Mira-Bonnardel, S. (2016). Croissance des pme par l'internationalisation: l'effet de levier réticulaire des chambres de commerce françaises à l'étranger. Revue Internationale P M E Économie Et Gestion De La Petite Et Moyenne Entreprise, 28(3-4), 257-286. https://doi.org/10.7202/1035417ar

Mudge, S. and Vauchez, A. (2016). Fielding supranationalism: the european central bank as a field effect. The Sociological Review, 64(2_suppl), 146-169. https://doi.org/10.1111/2059-7932.12006

Munduate, L. and Gravenhorst, K. (2003). Power dynamics and organisational change: an introduction. Applied Psychology, 52(1), 1-13. https://doi.org/10.1111/1464-0597.00120

Nachane, D. (2016). Global crisis, regulatory reform and international policy coordination. South Asian Journal of Macroeconomics and Public Finance, 5(1), 63-95. https://doi.org/10.1177/2277978716631700

Neely, C. (2003). The federal reserve responds to crises: september 11th was not the first. https://doi.org/10.20955/wp.2003.034

Okubo, T. (2007). Trade bloc formation in inter-war Japan. Journal of the Japanese and International Economies, 21(2), 214-236. https://doi.org/10.1016/j.jjie.2006.01.001

Ooms, G. and Hammonds, R. (2009). Scaling up global social health protection: prerequisite reforms to the international monetary fund. International Journal of Health Services, 39(4), 795-801. https://doi.org/10.2190/hs.39.4.m

Orphanides, A. (2003). Historical monetary policy analysis and the taylor rule. SSRN Electronic Journal. https://doi.org/10.2139/ssrn.436840

Pandolfelli, L., Shandra, J., and Tyagi, J. (2014). The international monetary fund, structural adjustment, and women's health: a cross-national analysis of maternal mortality in sub-saharan africa. Sociological Quarterly, 55(1), 119-142. https://doi.org/10.1111/tsq.12046

Papi, L., Presbitero, A., and Zazzaro, A. (2015). Imf lending and banking crises. Imf Working Paper, 15(19), 1. https://doi.org/10.5089/9781484308691.001

Pérez, A. and Corina, M. (2023). Foreign direct investment in the context of rising populism: the role of institutions and firm-level internationalization. Global Strategy Journal, 14(1), 84-115. https://doi.org/10.1002/gsj.1488

Perkins, A. (2021). The legal and economic questions posed by the German constitutional court’s decision in the public sector purchase programme (pspp) case. Athens Journal of Law, 7(3), 399-412. https://doi.org/10.30958/ajl.7-3-7

Putnam, B. and Azzarello, S. (2012). A bayesian interpretation of the federal reserve's dual mandate and the taylor rule. Review of Financial Economics, 21(3), 111-119. https://doi.org/10.1016/j.rfe.2012.06.005

Reinsberg, B., Stubbs, T., Kentikelenis, A., and King, L. (2019). Bad governance: how privatization increases corruption in the developing world. Regulation and Governance, 14(4), 698-717. https://doi.org/10.1111/rego.12265

Rodriguez, C. and Carrasco, C. (2016). Ecb policy responses between 2007 and 2014: a chronological analysis and an assessment of their effects. Panoeconomicus, 63(4), 455-473. https://doi.org/10.2298/pan1604455r

Rose, A. (2004). Do we really know that the wto increases trade? American Economic Review, 94(1), 98-114. https://doi.org/10.1257/000282804322970724

Rowden, R. (2010). International monetary fund sacrifices higher growth, employment, spending, and public investment in health systems in order to keep inflation unnecessarily low. International Journal of Health Services, 40(2), 333-338. https://doi.org/10.2190/hs.40.2.n

Ryczkowski, M. (2020). Macroeconomic effects of unconventional balance sheet policies in the United States and the euro area. Panoeconomicus, 67(5), 627-655. https://doi.org/10.2298/pan170910023r

Sachs, J., Warner, A., Åslund, A., and Fischer, S. (1995). Economic reform and the process of global integration. Brookings Papers on Economic Activity, 1995(1), 1. https://doi.org/10.2307/2534573

Schaufelbuehl, J. (2021). Becoming the advocate for us-based multinationals: the United States council of the international chamber of commerce, 1945–1974. Business History, 65(2), 284-301. https://doi.org/10.1080/00076791.2021.1877273

Scott, J. (2010). Developing countries in the ito and gatt negotiations. Journal of International Trade Law and Policy, 9(1), 5-24. https://doi.org/10.1108/14770021011029582

Shongwe, M. (2017). The fragmentation of the multilateral trading system: the impact of regionalism on wto law. Amsterdam Law Forum, 9(1), 3. https://doi.org/10.37974/alf.288

Sicard, P. (2003). Le Kennedy Turu, une entreprise ambiguë. Histoire Économie Et Société, 22(1), 59-70. https://doi.org/10.3406/hes.2003.2284

Srinivasan, T. (2007). The dispute settlement mechanism of the wto: a brief history and an evaluation from economic, contractarian and legal perspectives. World Economy, 30(7), 1033-1068. https://doi.org/10.1111/j.1467-9701.2007.01011.x

Stubbs, T., Kentikelenis, A., Stuckler, D., McKee, M., and King, L. (2017). The impact of IMF conditionality on government health expenditure: a cross-national analysis of 16 west african nations. Social Science and Medicine, 174, 220-227. https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2016.12.016

Su, Q. and Zang, C. (2020). How will the implementation of zero tariffs affect employment in china? China and World Economy, 28(2), 123-142. https://doi.org/10.1111/cwe.12324

Subramanian, A. and Wei, S. (2003). The wto promotes trade, strongly but unevenly. https://doi.org/10.3386/w10024

Teichman, J. (2004). The world bank and policy reform in mexico and argentina. Latin American Politics and Society, 46(1), 39-74. https://doi.org/10.1353/lap.2004.0011

Thévenot, L. (1992). Jugements ordinaires et jugement de droit. Annales Histoire Sciences Sociales, 47(6), 1279-1299. https://doi.org/10.3406/ahess.1992.279108

Tian, K., Zhang, Y., Li, Y., Ming, X., Jiang, S., Duan, H., … and Wang, S. (2021). Regional trade agreement burdens global carbon emission mitigation. https://doi.org/10.21203/rs.3.rs-800470/v1

Truman, E. (2014). The federal reserve engages the world (1970-2000): an insider's narrative of the transition to managed floating and financial turbulence. SSRN Electronic Journal. https://doi.org/10.2139/ssrn.2485440

Tuori, K. (2019). The ECB’s quantitative easing programme as a constitutional game changer. Maastricht Journal of European and Comparative Law, 26(1), 94-107. https://doi.org/10.1177/1023263x18822796

Werbowy, D. (2019). Forward guidance as a tool of the european central bank’s monetary policy. Współczesna Gospodarka, 10(2 (33)), 31-40. https://doi.org/10.26881/wg.2019.2.04

Wheelock, D. (2000). National monetary policy by regional design: the evolving role of the federal reserve banks in federal reserve system policy., 241-274. https://doi.org/10.1007/978-1-4757-6390-4_9

Wong, K. and Yu, M. (2015). Democracy and accession to GATT/WTO. Review of Development Economics, 19(4), 843-859. https://doi.org/10.1111/rode.12190

Yilmazer, M. and Nuhoğlu, B. (2021). Türkiye'de ticaret sürecinde yer alan tarafların ticaretin kolaylaştırılması üzerine karşılıklı beklentileri. Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 171-190. https://doi.org/10.18026/cbayarsos.872621

Yurtkur, A. and Arpağ, M. (2020). Merkez bankasi bağimsizliği ve enflasyon arasindaki ilişki: enflasyon hedeflemesi uygulayan ülkeler üzerine bir inceleme. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 29(4), 1-20. https://doi.org/10.35379/cusosbil.592580

WTO (1997). DS35: Hungary — Export Subsidies in respect of Agricultural Products. https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds35_e.htm (Erişim Tarihi: 23.08.2024)

WTO (2004). DS250: United States — Equalizing Excise Tax Imposed by Florida on Processed Orange and Grapefruit Products. https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds250_e.htm (Erişim Tarihi: 23.08.2024)

WTO (2008). DS341: Mexico — Definitive Countervailing Measures on Olive Oil from the European Communities. https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds341_e.htm (Erişim Tarihi: 23.08.2024)

WTO (t.y.). Understanding on Rules and Procedures Governing the Settlement of Disputes. https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/28-dsu_e.htm (Erişim Tarihi: 23.08.2024)

Zhou, M. (2015). The efficacy of regional trade agreements, 1958–2006: the effect of institution creation on market expansion. Sociological Forum, 30(3), 721-742. https://doi.org/ 10.1111/ socf.12189.

Web Bağlantıları

Uluslararası Para Fonu (IMF):

https://www.imf.org

https://www.imf.org/en/About/Factsheets/Sheets/2023/special-drawing-rights-sdr

Dünya Bankası:

https://www.worldbank.org

https://databank.worldbank.org/

https://www.worldbank.org/en/who-we-are

FED, ABD Merkez Bankası:

https://www.federalreserve.gov/

https://www.federalreserve.gov/monetarypolicy/fomccalendars.htm

https://www.federalreserve.gov/aboutthefed.htm

https://www.federalreserve.gov/

https://www.federalreserve.gov/monetarypolicy/fomc.htm

Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ):

https://www.wto.org

https://www.wto.org/french/thewto_f/whatis_f/tif_f/fact4_f.htmrounds

http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/28-dsu.pdf

https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/disp1_e.htm
https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/28-dsu_e.htm

Ekonomik İş birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD):

https://www.oecd.org

Birleşmiş Milletler (BM) Ekonomik ve Sosyal İşler Dairesi (DESA):

https://www.un.org/development/desa/dspd/

Bölüm 7

Uluslararası Ticarette Etik: Kurumsal Sorumluluk ve Sürdürülebilir Stratejiler

Dr. Nihan Özkan
Bingöl Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hastane İşletmeciliği Öğretim Üyesi, Bingöl
nihanhasdemir@hotmail.com

Öğrenme Hedefleri

- Etik davranışın tanımını, bileşenlerini, etik olmayan davranışlarla olan farklarını öğrenmek ve uluslararası ticaretteki yerini ve önemini anlamak.
- Uluslararası ticarette karşılaşılan etik yaklaşımları, standartları ve yaşanan etik sorunları incelemek.
- Kurumsal sosyal sorumluluğun tanımını ve önemini, sürdürülebilirlik kavramını incelemek.
- Kurumsal yönetimde etik yaklaşımın önemini keşfetmek ve etik değerler ve kararların kurum yönetimine nasıl entegre edilebileceğini incelemek.

Kaynakça

Assembly, U. G. (1948). Universal declaration of human rights. *UN General Assembly*, *302*(2), 14-25.

Böhm, S., Carrington, M., Cornelius, N. *et al.* Ethics at the Centre of Global and Local Challenges: Thoughts on the Future of Business Ethics. *J Bus Ethics* 180, 835–861 (2022). https://doi.org/10.1007/ s10551-022-05239-2

Brey, P. (2014). From Moral Agents to Moral Factors: The Structural Ethics Approach. In The Moral Status of Technical Artifacts, ed. Peter. Kroes and Peter-Paul Verbeek, 125–42. Dordrecht: Springer.

Burt, A. (2019). Can Facebook Ever Be Fixed? Harvard Business Review. https://hbr.org/2019/04/ can-facebook-ever-be-fixed (Erişim Tarihi: 28 Nisan 2024)

Corporate Finance Institute (CFI). (2024). https://corporatefinanceinstitute.com/resources/equities/ friedman-doctrine/, (Erişim Tarihi: 14 Nisan 2024)

Cremer, David & Vandekerckhove, Wim. (2016). Managing unethical behavior in organizations: The need for a behavioral business ethics approach. Journal of Management & Organization. -1. 1-19. 10.1017/jmo.2016.4.

Cremer, David & Vandekerckhove, Wim. (2016). Managing unethical behavior in organizations: The need for a behavioral business ethics approach. Journal of Management & Organization. -1. 1-19. 10.1017/jmo.2016.4.

De George; R. T. (1994). International Business Ethics, Business Ethics Quarterly, Vol. 4. No. 1. pp. 1 – 9.

Ernst-Ulrich Petersmann, Theories of Justice, Human Rights, and the Constitution of International Markets, 37 Loy. L.A. L. Rev. 407 (2003).

Friedman, M. (2007). The social responsibility of business is to increase its profits. In *Corporate ethics and corporate governance* (pp. 173-178). Berlin, Heidelberg: springer berlin heidelberg.

Hill, C. (2008). International business: Competing in the global market place. *Strategic Direction*, *24*(9).

Juan, P. Jelber, G. Faisury, A. & Zamora, J. (2023). ETHICS IN INTERNATIONAL BUSINESS.

Konow, J. (2003). Which Is the Fairest One of All? A Positive Analysis of Justice Theories. *Journal of Economic Literature*, *41*(4), 1188–1239. http://www.jstor.org/stable/3217459

Llopis, Juan & Gonzalez, Reyes & Gasco, Jose. (2007). Corporate governance and organisational culture: The role of ethics officers. International Journal of Disclosure and Governance. 4. 10.1057/palgrave.jdg.2050051.

Makocha, Ina & Ete, Toyum & Saini, Gaurav. (2019). Deepwater Horizon Oil Spill: A Review. 5.

Naciti, Valeria & Cesaroni, Fabrizio & Pulejo, Luisa. (2021). Corporate governance and sustainability: a review of the existing literature. Journal of Management and Governance. 26. 1-20. 10.1007/ s10997-020-09554-6.

Nordenstam, Tore. (2001). Kant and the Utilitarians. Ethical Perspectives. 8. 29-36. 10.2143/EP.8.1. 503823.

Noujaim, J., & Amer, K. (Producers). (2019). *The Great Hack* [Documentary]. Netflix.

Rawls, J. (2017). A theory of justice. In *Applied ethics* (pp. 21-29). Routledge.

S. Tamer Cavusgil, Gary Knight, John R. Riesenberger. (2019) International Business: The New Realities, 5th Edition, Pearson, ISBN: 9780136763017

Smith, J. (Producer). (2018). *Cambridge Analytica: Data Scandal* [Documentary]. BBC.

Stuart C. Gilman. (2005) Ethics Codes and Codes of Conduct as Tools for Promoting an Ethical and Professional Public Service: Comparative Successes and Lessons. The Poverty Reduction and Economic Management Network (PREM) and World Bank.

Wirba, Asan. (2023). Corporate Social Responsibility (CSR): The Role of Government in promoting CSR. Journal of the Knowledge Economy. 1-27. 10.1007/s13132-023-01185-0.

Zhong, Taojiu. (2023). Sustainable International Trade: Achieving a Balance between Economic Growth and Environmental Responsibility. Frontiers in Business, Economics and Management. 12. 7-10. 10.54097/fbem.v12i2.14583.

Zorana Ivcevic, Jochen I. Menges and Anna Miller (2020). How Common Is Unethical Behavior in U.S. Organizations? Harvard Business Review. https://hbr.org/2020/03/how-common-is-unethical-behavior-in-u-s-organizations (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2024).

Bölüm 8

Uluslararası Ticarette Emek ve Çevre Standartları

Dr. Oya Öztürk
Hasan Kalyoncu Üniversitesi Uluslararası Ticaret ve Lojistik Bölümü, Gaziantep

Öğrenme Hedefleri

- Uluslararası ticarette emek standartları ve ilişkili konuları anlamak.
- Uluslararası ticarette çevre standartları ve bunların ticaret ile ilişkisini kavramak.
- Uluslararası örgütlerin rolünü incelemek.
- Ticarette gelir ve standartlar arasındaki ilişkiyi anlamak.

Kaynakça

Alsamawi, A., Murray, J., Lenzen, M., ve Reyes, R. C. (2017). Trade in occupational safety and health: Tracing the embodied human and economic harm in labour along the global supply chain. *Journal of Cleaner Production*, *147*, 187–196. Https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2016.12.110

Beiser-mcgrath, L. F., ve Bernauer, T. (2019). Could revenue recycling make effective carbon taxation politically feasible? In *Sci. Adv* (Vol. 5). Https://www.science.org

Berktaş, S. (2021). Sanayi Devrimi ile Gelen Değişim: İş Bölümü ve Yabancılaşma. *Atlas Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi*, *5*(6). Https://dergipark.org.tr/tr/pub/atlas

Bhagwati, J. (1995). Trade Liberalisation and "Fair Trade" Demands: Addressing the Environmental Standards and Labour Issues. *The World Economy*, *18*(6), 745–759.

Böhringer, C., Fischer, C., Rosendahl, K. E., ve Rutherford, T. F. (2022). Potential impacts and challenges of border carbon adjustments. In *Nature Climate Change* (Vol. 12, Issue 1, pp. 22–29). Nature Research. Https://doi.org/10.1038/s41558-021-01250-z

Brandi, C., Schwab, J., Berger, A., ve Morin, J. F. (2020). Do environmental provisions in trade agreements make exports from developing countries greener? *World Development*, *129*. Https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2020.104899

Brown, D. K. (2000). International Labor Standards in the World Trade Organization and the International Labor Organization.

Büyükdere, Ö. Ö. (2020). 100.Yılında Uluslararası Çalışma Örgütü: Değişen Koşularda Politika Tercihleri ve Yönelimler. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi/Journal of Social Policy Conferences*, 59–96. Https://doi.org/10.26650/jspc.2019.77.0015

Dai, Z., Zhang, Y., ve Zhang, R. (2021). The Impact of Environmental Regulations on Trade Flows: A Focus on Environmental Goods Listed in APEC and OECD. *Frontiers in Psychology*, *12*. Https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.773749

Demirtaş Yalaman, M. (2023). Kuruluşundan Günümüze Dünya Ticaret Örgütü'nün Küresel Ticaretteki Rol ve İşlevi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Dış Ticaret Dergisi*, *1*(1), 32–41. Https://doi.org/10.5281/ zenodo.7966631

Dinan, T. (2012). Offsetting a Carbon Tax's Costs on Low-Income Households (2012-16). Http://go.usa.gov/ULE.

Dos Reis, M., da Silva Pôrto, S., ve de Azevedo, A. F. Z. (2021). The impacts of the World Trade Organization on new members. *World Economy*, *44*(7), 1944–1972. Https://doi.org/10.1111/ twec.13109

Edmonds, E. V., ve Pavcnik, N. (2006). International trade and child labor: Cross-country evidence. *Journal of International Economics*, *68*(1), 115–140. Https://doi.org/10.1016/j.jinteco.2005.01.003

Fajgelbaum, P., Grossman, G. M., ve Helpman, E. (2011). Income distribution, product quality, and international trade. *Journal of Political Economy*, *119*(4), 721–765. Https://doi.org/10.1086/662628

Gary Clyde Hufbauer, by, Charnovitz, S., ve Kim Daniel Esty, J. C. (2010). Trade and Climate Change: A Report by the United Nations Environment Programme and the World Trade Organization by UNEP and the WTO... In *World Trade Review* (Vol. 9, Issue 1). Www.wto.org/english/news.e/pres09-e/pr559-e.htm.

Gerber, J. (2018). *International Economics* (Seventh).

İktisadi Kalkınma Vakfı (İKV) (2021). "AB Yeşil Mutabakatı Temel Unsurları ve Yol Haritası", https://www.ikv.org.tr/ikv.asp?Ust_id=207veid=5352, (Erişim Tarihi: 14.06.2024).

ILO. (2023). *OSH in Global Supply Chains*. International Labour Organisation. Https://www.ilo.org/global/topics/safety-and-health-at-work/programmes-projects/WCMS_522931/lang--en/index.htm

ILO. (2024). What are forced labour, modern slavery and human trafficking? ILO.

International Labour Organization. (2021). *Child Labour- Facts and Figures in the world*. International Labour Organization. Https://www.ilo.org/ankara/projects/child-labour/lang--en/index.htm

Iram, U., ve Fatima, A. (2008). International trade, foreign direct investment, and the phenomenon of child labor: The case of Pakistan. *International Journal of Social Economics*, *35*(11), 809–822. Https://doi.org/10.1108/03068290810905432

Kayhan, A. K. (2016). Birleşmiş Milletler Çevre Programı Üzerine Bir İnceleme. *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, *33*(1), 61–90.

Kessler, J. J., ve Abaza, H. (2006). United Nations Environment Programme's approach to integrated assessment of trade-related policies: Evolution and recent progress. *Impact Assessment and Project Appraisal*, *24*(4), 273–283. Https://doi.org/10.3152/147154606781765093

Kiran, S. (2021). Occupational Health Could be the New Normal Challenge in the Trade and Health Cycle: Keywords Analysis Between 1990 and 2020. *Safety and Health at Work*, *12*(2), 272–276. Https://doi.org/10.1016/j.shaw.2020.11.003

Koç, B. E., ve Kaynak, S. (2023). Sınırda Karbon Düzenleme Mekanizmasının Türkiye - AB-27 Dış Ticaret İlişkisi Üzerine Olası Etkisi. *Verimlilik Dergisi*, *57*(2), 273–288. Https://doi.org/10.51551/verimlilik.1166045

Lasisi, T. T., Alola, A. A., Eluwole, K. K., Ozturen, A., ve Alola, U. V. (2020). The environmental sustainability effects of income, labour force, and tourism development in OECD countries. *Environmental Science and Pollution Research*, *27*(17), 21231–21242. Https://doi.org/10.1007/s11356-020-08486-w

Lyu, X., Shi, A., ve Wang, X. (2020). Research on the impact of carbon emission trading system on low-carbon technology innovation. *Carbon Management*, *11*(2), 183–193. Https://doi.org/10.1080/17583004.2020.1721977

Maestre-Andrés, S., Drews, S., ve van den Bergh, J. (2019). Perceived fairness and public acceptability of carbon pricing: a review of the literature. *Climate Policy*, *19*(9), 1186–1204. Https://doi.org/10. 1080/ 14693062.2019.1639490

Mccalman, P. (2018). International trade, income distribution and welfare. *Journal of International Economics*, *110*, 1–15. Https://doi.org/10.1016/j.jinteco.2017.10.002

Nurdoğan, A. K. (2018). Uluslararası Çalışma Örgütünün (UÇÖ-ILO) Yüzüncü Yıl Dönümü ve Türkiye İlişkileri. *Bitlis Eren Üniversitesi Akademik İzdüşüm Dergisi*, *3*(4), 78–95.

Özkiraz, A., ve Talu, N. (2008). Sendikaların Doğuşu; Türkiye ve Batı Avrupa Ülkeleri Karşılaştırması. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, *2*, 108–126.

Parlak, Z. (2004). Küreselleşme ve Çalışma Standartları. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, *9*, 43–88.

Pinto, L. (2020). Green supply chain practices and company performance in Portuguese manufacturing sector. *Business Strategy and the Environment*, *29*(5), 1832–1849. Https://doi.org/10.1002/bse.2471

Rose, A. K. (2004). Do WTO members have more liberal trade policy? *Journal of International Economics*, *63*(2), 209–235. Https://doi.org/10.1016/S0022-1996(03)00071-0

Ruwanpura, K. N., ve Rai, P. (2004). Infocus Programme on Promoting the Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work.

Sam, A. G., ve Song, D. (2022). Corporate environmentalism and international trade: Evidence from industry-level data. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, *29*(5), 1440–1455. Https://doi.org/10.1002/csr.2282

Sandri, S., Hussein, H., Alshyab, N., ve Sagatowski, J. (2023). The European Green Deal: Challenges and opportunities for the Southern Mediterranean. *Mediterranean Politics*. Https://doi.org/10.1080/13629395.2023.2237295

Srivastava, S. K. (2007). Green supply-chain management: A state-of-the-art literature review. In *International Journal of Management Reviews* (Vol. 9, Issue 1, pp. 53–80). Https://doi.org/10.1111/j.1468-2370.2007.00202.x

TÜİK. (2023). *Sera Gazı Emisyon İstatistikleri, 1990-2021*. Https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?P=Sera-Gazi-Emisyon-Istatistikleri-1990-2021-49672

Udeagha, M. C., ve Muchapondwa, E. (2023). Green finance, fintech, and environmental sustainability: fresh policy insights from the BRICS nations. *International Journal of Sustainable Development and World Ecology*, *30*(6), 633–649. Https://doi.org/10.1080/13504509.2023.2183526

Udeagha, M. C., ve Ngepah, N. (2023). The drivers of environmental sustainability in BRICS economies: Do green finance and fintech matter? *World Development Sustainability*, *3*, 100096. Https://doi.org/ 10.1016/j.wds.2023.100096

UN Environment Programme. (2024). *About the United Nations Environment Programme*. Https://Www.Unep.Org/Who-We-Are/about-Us. Https://www.unep.org/who-we-are/about-us

UNICEF. (2023). *Child labour*. https://data.unicef.org/topic/child-protection/child-labour/

Vandergeest, P., ve Marschke, M. (2020). Modern Slavery and Freedom: Exploring Contradictions through Labour Scandals in the Thai Fisheries. *Antipode*, *52*(1), 291–315. Https://doi.org/10.1111/anti.12575

Verde, S. F. (2020). The Impact of The Eu Emissions Trading System on Competitiveness and Carbon Leakage: The Econometric Evidence. *Journal of Economic Surveys*, *34*(2), 320–343. Https://doi.org/10.1111/joes.12356

Wolf, S., Teitge, J., Mielke, J., Schütze, F., ve Jaeger, C. (2021). The European Green Deal — More Than Climate Neutrality. *Intereconomics*, *56*(2), 99–107. Https://doi.org/10.1007/s10272-021-0963-z

Bölüm 9

Ödemeler Dengesi ve Uluslararası Yatırım Pozisyonu

Dr. Muhammed Çelik
Dicle Üniversitesi, Diyarbakır

Öğrenme Hedefleri

- Bir ülkenin ödemeler dengesi hesaplarını tanımlayıp hesaplamak.
- Cari işlemler hesabının ana bileşenlerinin önemini ve hesap kalemlerini açıklamak.
- Cari açığın nedenlerini, sonuçlarını, finansmanını ve sürdürülebilirliğini öğrenmek.
- Uluslararası sermaye akışlarını ve çeşitlerini anlamak.
- Cari hesabın tasarruflar, yatırımlar ve genel devlet bütçesi ile ilişkisini modellemek.
- Cari açıkların pozitif ve negatif yönlerini değerlendirmek.
- Uluslararası borcun nedenlerini, sonuçlarını ve sürdürülebilirliğini öğrenmek.
- Bir ülkenin ödemeler dengesi ile uluslararası yatırım pozisyonu arasındaki ilişkiyi kurmak.

Kaynakça

Carbough, R. J. (2005). International Economics. Boulevard Mason: South-Westhearn Congrage Learning.

Eğilmez, M. (2016). Uluslararası Yatırım Pozisyonu. 02 28, 2024 tarihinde https://www.mahfiegilmez.com/2016/12/uluslararas-yatrm-pozisyonu.html adresinden alındı

Erdil Şahin, B. (2011). Türkiye'nin cari açık sorunu. Ekonomi Bi,limleri Dergisi, 3(2), 47-56.

Freund, C. &. (2005). Current Account Deficit in Industrial. 1-39.

Gerber, J. (2018). Internatonal Economics (Seventh Addition b.). Global Eddition.

Göçer, İ. (2013). Türkiye' de Cari Açığın Nedenleri, Finansman Kalitesi ve Sürdürülebilirliği; Ekonometrik Bir Analiz. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 8(1), 213-242.

Keskin, N. (2019). Türkiye'de Cari İşlemler Hesabı ile Finans Hesabı Arasındaki Nedensellik İlişkisi. İzmir İktisat Dergisi, 34(2), 279-297.

Konak, A. (2018). Türkiye'de Cari İşlemler Açığın Nedenleri ve Cari İşlemler Açığı -. International Academic Journal, 2(2), 163-178.

Paul R. Krugman, M. O. (2018). İnternational Finance Theory and Policy. Harlow: Pearson, Global Addition.

Polat, M. A. (2019). Doğrudan Yabancı Yatırımlarının Cari İşlemler Dengesi Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği. Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD), 6(5), 159-170.

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası. (2015). Ödemeler Dengesi İstatistiklerine Yöntemsel Açıklama. Ankara: İstatistik Genel Müdürlüğü Ödemeler Dengesi Müdürlüğü.

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası. (2021). Uluslararası Yatırım Pozisyonu İstatistiklerine İlişkin Yöntemsel Açıklama. Ankara: Veri Yönetimi ve İstatistik Genel Müdürlüğü Ödemeler Dengesi Müdürlüğü.

TCMB (2022). Ödemeler Dengesi İstatistiklerine İlişkin Yöntemsel Açıklama. Ankara: Veri Yönetişimi ve İstatistik Genel Müdürlüğü.

TCMB (2023). Uluslararası Yatırım Pozisyonu İstatistiklerine İlişkin Yöntemsel Açıklama. Ankara: Veri Yönetimi ve İstatistik Genel Müdürlüğü Ödemeler Dengesi Müdürlüğü.

TCMB (2024). Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Ödemeler Dengesi Ayrıntılı Sunum (6. El Kitabı), https://evds2.tcmb.gov.tr/index.php?/evds/serieMarket/collapse_36/5122/DataGroup/turkish/bie_odeayrsunum6/. (Erişim tarihi 11.03.2024)

Yeldan, E. (2005). Türkiye Ekonomisinde Dış Açık Sorunu ve Yapısal Nedenleri. Çalışma ve Toplum, 4(7), 47-60.

Web Bağlantıları

Uluslararası Para Fonu: https://www.imf.org/en/Data IMF, ödemeler dengesi için önde gelen veri tabanına sahiptir. Ödemeler Dengesi İstatistiklerinin (BOPS) tamamı çevrimiçi olarak mevcuttur ve verilerin küçük bir alt kümesi de Dünya Ekonomik Görünümü Veri tabanında yer almaktadır.

Dünya Bankası: https://www.worldbank.org Dünya Bankası ayrıca doğrudan yabancı yatırım ve borçlara ilişkin bilgiler de dâhil olmak üzere toplu ödemeler dengesi istatistiklerine sahiptir.

Ekonomik Analiz Bürosu: https://www.bea.gov BEA, ödemeler dengesi ve alt bileşenlerinin yanı sıra ABD'nin uluslararası yatırım pozisyonunu da içeren ABD verilerinin resmi kaynağıdır.

Avrupa Birliği: https://europa.eu/ Avrupa Birliği (AB), resmi dillerinin her birinde çok çeşitli veriler sağlar. İstatistik sayfasında AB ülkelerine ilişkin ödemeler dengesi verilerine bağlantılar bulunmaktadır.

Asya Kalkınma Bankası: https://www.adb.org/ ADB, Asya ülkeleri için veriler de dâhil olmak üzere geniş bir bilgi yelpazesi sağlar. Temel Göstergeler adlı yayını ücretsiz olarak çevrimiçi olarak mevcuttur ve diğer bilgilerin yanı sıra ödemeler dengesi verilerini de sağlar.

Amerika Kıtası Kalkınma Bankası: https://www.iadb.org/ Asya Kalkınma Bankası gibi IADB de Latin Amerika hakkında bir dizi bilgi sağlar. Veri programı Latin Macro Watch, ödemeler dengesi verilerinin yanı sıra diğer bilgileri de sağlıyor.

Afrika Kalkınma Bankası Grubu: https://www.afdb.org/ Diğer kalkınma bankaları gibi AfDB de istatistikler dâhil güncel bilgiler sağlar. Ödemeler dengesi istatistiklerine ilişkin birincil veri kaynağı, çevrimiçi olarak ücretsiz olarak erişilebilen Afrika İstatistik Yıllığı'dır.

Bölüm 10

Döviz Kuru Piyasası

A. Yusuf Polat
Araştırmacı, Konya

Öğrenme Hedefleri

- Döviz kurları hakkında bilgi edinmek.
- Döviz kuru çeşitlerini öğrenmek ve karşılaştırabilmek.
- Döviz piyasasını ve fonksiyonlarını öğrenmek.
- Spekülasyon ve manipülasyon arasındaki farkları öğrenmek.
- Döviz kuru riskini ve çeşitlerini öğrenmek.
- Döviz kuru riskinden korunma yöntemlerini öğrenmek.

Kaynakça

Carbaugh, R. J. (2019). International Economics. Cengage Learning.

Cavusgil, S. T., Knight, G., Riesenberger, J. R., Rammal, H. G., & Rose, E. L. (2014). International Business. Pearson Australia.

Clark, I. J. (2011). Foreign Exchange Option Pricing: A Practitioner's Guide. John Wiley & Sons.

Gerber, J. (2018). International Economics. Pearson Education 2018.

Hill, C. W. (2009). International Business 7e. Aufl. Boston.

Krugman, P. O. (2014). International Finance. Pearson Education Limited.

Pugel, T. A. (2016). International Economics. McGraw-Hill.

Salvatore, D. (2019). International Economics. John Wiley & Son

Bölüm 11

Uluslararası Finansal Krizler

Dr. Enes Kan
Konya

Öğrenme Hedefleri

- Uluslararası finansal krizlerin tanımları, türleri ve nedenlerini kavramak.
- Uluslararası mali krizlere maruz kalan ülkelerin alabilecekleri önlem ve tedbirleri incelemek.
- Uluslararası finansal mimarideki regülasyonlar ve kuruluşların rolünü incelemek.
- 2000-2001 Türkiye bankacılık krizinin nedenlerini ve sonuçlarını derinlemesine anlamak.
- 2007 küresel mali krizin arkasındaki nedenleri ve ana faktörleri araştırmak.

Kaynakça

Abad, J., Nuño, G., & Thomas, C. (2024). CBDC and the operational framework of monetary policy.

Akbay, O. S. (2011). Küresel finansal krizin kökenleri üzerine bir değerlendirme. Sosyal Bilimler Metinleri, 2011(2), 1-13.

Appleyard, Dennis R. ve Field Alfred J. (2014) Uluslararası İktisat, McGraw-Hill.

Aybar, Sedat, Özgöker, Uğur ve Akman, Vedat (2009). Uluslararası Finans Krizi ve Siyasi Sonuçları. Maliye ve Finans Yazıları, 1(83), 31-44.

Castelblanco, G., Guevara, J., & De Marco, A. (2024). Crisis management in public–private partnerships: lessons from the global crises in the XXI century. Built Environment Project and Asset Management, 14(1), 56-73.

Cavusgil, Samet T., Knight, Gary, Riesenberger, John R. (2008). Uluslararası İş: Strateji, Yönetim ve Yeni Gerçekler. Pearson Prentice Hall.

Cziraki, P., Laux, C., & Lóránth, G. (2024). Understanding bank payouts during the crisis of 2007–2009. The Review of Corporate Finance Studies, 13(1), 191-234.

Dominguez, Kathryn M., Hashimoto, Yuko ve Ito, Takatoshi (2012). Uluslararası Rezervler ve Küresel Finansal Kriz. Uluslararası İktisat Dergisi, 88(2), 388-406.

Elliott, D., Meisenzahl, R. R., & Peydró, J. L. (2024). Nonbank lenders as global shock absorbers: evidence from US monetary policy spillovers. Journal of International Economics, 103908.

Fischer, Stanley (2003). Finansal Krizler ve Uluslararası Finansal Sistemin Reformu. Dünya Ekonomisinin Gözden Geçirilmesi, 139, 1-37.

Fricke, D., Greppmair, S., & Paludkiewicz, K. (2024). Excess Reserves and Monetary Policy Tightening.

Gerber, James. (2022) Uluslararası İktisat. Pearson Yüksek Öğrenimi.

Chen James (2024). What Was the Mexican Peso Crisis? Causes, Recovery, and History ,April 27, 2024 https: //www-investopedia-

Kerimov, A., Babayev, A., Dudchenko, V., Samusevych, Y., & Tumpach, M. (2024). Kriz Dönemlerinde Bankacılık Sistemi İstikrarı: Bankacılık Yönetiminin Bağımsızlığının Etkisi.

Keyder, Nur (2022). Türkiye'nin Kriz Deneyimleri 1994, 2000-2001, 2008-2009 ve 2018-2022 Krizleri. İktisat ve Toplum Dergisi, (141), 4-13.

Lawrence, M., Homer-Dixon, T., Janzwood, S., Rockstöm, J., Renn, O., & Donges, J. F. (2024). Global Polycrisis: The causal mechanisms of crisis entanglement. Global Sustainability, 7, e6.

Lorenzoni, Guido (2014). Uluslararası Finansal Krizler. Uluslararası İktisat El Kitabı, 4, 689-740.

Mateev, M., Sahyouni, A., & Al Masaeid, T. (2024). Bank performance before and during the COVID-19 crisis: Does efficiency play a role? Review of Managerial Science, 18(1), 29-82.

Mody, A., & Nedeljkovic, M. (2024). Central bank policies and financial markets: Lessons from the Euro crisis. Journal of Banking & Finance, 158, 107033.

Naveed, M., Ali, S., Gubareva, M., & Omri, A. (2024). When giants fall: Tracing the ripple effects of Silicon Valley Bank (SVB) collapse on global financial markets. Research in International Business and Finance, 67, 102160.

Ozili, Peterson K. (2024). Causes and consequences of the 2023 banking crisis. In Governance and Policy Transformations in Central Banking (pp. 84-98). IGI Global.

Rottner, M. (2023). Financial crises and shadow banks: A quantitative analysis. Journal of Monetary Economics.

Tabatadze, M. (2024). Kriz Sonrası Durumu Başlat.

Turgut, Ahmet (2006). Finansal Krizlerde IMF'nin Rolü ve Önemi: 1997 Asya ve 2000-2001 Türkiye Krizleri. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 2006(1), 1-14.

Uruş, Ali F. (2019). Finansal Krizler Sonrası Uygulanan Regülasyonlar ve Etkinliği. Yönetim ve Ekonomi Dergisi, 26(1), 33-48.

Uygur, Ercan (2001). Krizden Krize Türkiye: 2000 Kasım ve 2001 Şubat Krizleri (No. 2001/1). Discussion Paper.

Yılmaz, Ahmet ve Karataş, Togan (2015). Türkiye Ekonomisinde 2001 Krizi Sonrası Süreçte Cari İşlemler Açığının Nedenleri Üzerine Bir İnceleme. Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 27(2), 69.

Bölüm 12

Küreselleşme

Dr. Özcan Özkan
Kilis 7 Aralık Üniversitesi İktisat Bölümü, Kilis

Öğrenme Hedefleri

- Küreselleşme teriminin ne anlama geldiğini anlamak.
- Piyasaların ve üretimin küreselleşmesi arasındaki farklılıkları öğrenmek.
- Küreselleşmenin evrelerini öğrenmek.
- Küreselleşme ile ilgili tartışmaları analiz edebilmek.

Kaynakça

Bank for International Settlements (BIS). (2024). Foreign Exchange statistics from Bank for International Settlements at www.bis.org/index.htm. Erişim Tarihi: 10 Mart 2024.

Carbaugh R. J. (2010). International Economics 13th Edition, South-Western Cengage Learning Publishing, ISBN-13: 978-1439038949

Census, 2024) https://www.census.gov/retail/ecommerce.html. Erişim Tarihi: 01.03.2023.

Crosby, A. W. (2009). Columbian Exchange. Food and History, 7(1), 225-226.

Damar, M. (2022). Two Software Sector Leaders, India and Ireland, and Suggestions for Developing Countries (Yazılım Sektörünün İki Lider Ülkesi Hindistan ve İrlanda, Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Öneriler). 6. 29-52.

Deloitte (2015). Facebook's Global Impact. https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/ uk/ Documents/technology-media-telecommunications/deloitte-uk-global-economic-impact-of-facebook.pdf Erişim Tarihi: 11.04.2024

Eichengreen, B. J. (1992). Golden fetters: the gold standard and the Great Depression, 1919-1939. NBER series on long-term factors in economic development.

Findlay, R., & O'Rourke, K. H. (2009). Power and plenty: trade, war, and the world economy in the second millennium. In Power and Plenty. Princeton University Press.

Fleck, A. (2022). iPhone Components Are Developed All Over the World. https://www.statista.com/ chart/27730/iPhone-design-by-country/, Statista, Erişim Tarihi: 1. Mart 2023.

Flynn, D. O., & Giráldez, A. (2004). Path dependence, time lags and the birth of globalisation: a critique of O'Rourke and Williamson. European Review of Economic History, 8(1), 81-108.

Forbes. (2024). https://www.forbes.com/lists/global2000/?sh=7c739b495ac0

Friedman, T. L. (2005). The world is flat: A brief history of the twenty-first century. Macmillan.

Gerber, J. (2018). International Economics (Seventh Edition).

Guislain, P. Kusisami Hornberger and Peter Kusek, 2024). Removing barriers to FDI. https://www. worldfinance.com/special-reports/removing-barriers-to-fdi Erişim Tarihi: 11 Nisan 2024.

Hobsbawm, E. (2010). Age of empire: 1875-1914. Hachette UK.

ICMR IBS Center for Management Research. (2024). Toyota's Globalization Strategies case study. https://www.icmrindia.org/casestudies/catalogue/Business%20strategy2/Business%20Strategy%20T oyota%20Globalization.htm Erişim Tarihi:10 Nisan 2024.

ILO. (2023). OSH in Global Supply Chains. International Labour Organisation. https://www.ilo.org/ global/topics/safety-and-health-at-work/programmes-projects/WCMS_522931/lang--en/index.htm

International Labor of Organisation (ILO). (2024). What are forced labour, modern slavery and human trafficking? ILO.

International Labour Organization. (2021). Child Labour- Facts and Figures in the world. International Labour Organization. https://www.ilo.org/ankara/projects/child-labour/lang--en/index.htm Erişim Tarihi 18 Şubat 2024)

Kindleberger, C. P. (2015). A financial history of Western Europe. Routledge.

Lampe, M. (2009). Effects of bilateralism and the MFN clause on international trade: Evidence for the Cobden-Chevalier Network, 1860-1875. The Journal of Economic History, 69(4), 1012-1040.

Mathur, S. M. (2006). Indian Information Technology Industry: Past, Present and Future& A Tool for National Development. Journal of Theoretical and Applied Information Technology. https://faculty. washington.edu/karyiu/confer/GJ06/papers/mathur.pdf

Meta. (2024). https://about.meta.com/company-info/ Erişim Tarihi: 11 Nisan 2024

Mills, M. (2008). Globalization and Inequality. European Sociological Review, 25, 1-8. https://doi.org/ 10.1093/ESR/JCN046.

Mokyr, J. (1985). The industrial revolution and the new economic history. In The economics of the industrial revolution (pp. 1-51). Rowman & Littlefield.

Mokyr, J. (1992). The lever of riches: Technological creativity and economic progress. Oxford University Press.

Neal, L. (1993). The rise of financial capitalism: International capital markets in the age of reason. Cambridge University Press.

Obstfeld, M., & Taylor, A. M. (2004). Global capital markets: integration, crisis, and growth. Cambridge University Press.

O'Rourke, K. H., & Williamson, J. G. (1999). The Heckscher-Ohlin model between 1400 and 2000: when it explained factor price convergence, when it did not, and why.

Porter, P. (1998). Clusters and the New Economics of Competition, From the Magazine (November-December 1998) Harward Business Review. https://hbr.org/1998/11/clusters-and-the-new-economics-of-competition

Pries, L. (2006). Cost competition or innovation competition? Lessons from the case of the BMW plant location in Leipzig, Germany. Transfer: European Review of Labour and Research, 12(1), 11-29.

Robinson, J. A., & Acemoglu, D. (2012). Why nations fail: The origins of power, prosperity, and poverty (pp. 45-47). London: Profile.

Schramade, W. (2019). McDonald's: A sustainable finance case study Erasmus Platform for Sustainable Value Creation, Rotterdam School of Management, https://www.rsm.nl/fileadmin/ Faculty-Research/Centres/EPSVC/Case_study_sustainable_finance_McDonalds.pdf

Shimizu, K. (2003). A Maverick in the Age of Mega-mergers? Toyota’s Global Strategies. In: Freyssenet, M., Shimizu, K., Volpato, G. (eds) Globalization or Regionalization of the American and Asian Car Industry? Palgrave Macmillan, London. https://doi.org/10.1057/9780230554818_5

Statista. (2024). E-commerce as percentage of total retail sales worldwide from 2021 to 2027. https://www.statista.com/statistics/534123/e-commerce-share-of-retail-sales-worldwide/ Erişim Tarihi: 19 Nisan 2024.

Stobierski T., (2024) SIX PROS AND CONS OF GLOBALIZATION IN BUSINESS TO CONSIDER. Harvard Business School Online. https://online.hbs.edu/blog/post/pros-and-cons-of-globalization Erişim Tarihi: 02 Mayıs 2024.

Trading Economics, (2024). Toyota Motor Market Capitalization https://tradingeconomics.com/tm:us:market-capitalization Erişim Tarihi: 10 Nisan 2024.

Wallerstein, I. (2011). The modern world-system I: Capitalist agriculture and the origins of the European world-economy in the sixteenth century (Vol. 1). Univ of California Press.

World Bank. (2024). https://data.worldbank.org/indicator/TM.TAX.MRCH.WM.AR.ZS Maestre- Erişim Tarihi 02 Mayıs 2024.

World Population Review. (2024). List of Tarrifs by Country. https://worldpopulationreview.com/country-rankings/list-of-tariffs-by-country Erişim Tarihi: 20 Nisan 2024.

World Trade Organization. (2024) International Trade Trends and Statistics, https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/statis_e.htm Erişim Tarihi: 21 Nisan 20

Bölüm 13

Fintek: Gelişimi, Etkileri, Potansiyelleri ve Yıkımları

Prof. Dr. Zehra Vildan Serin
Marmara Üniversitesi Finansal Bilimler Fakültesi, İstanbul
vildan.serin@marmara.edu.tr

Öğrenme Hedefleri

- Finteklerin ne olduğunu, nasıl geliştiğini ve finansal teknolojilerdeki önemli dönüm noktalarını incelemek.
- Finteklerin finansal hizmetlerde yaptığı yenilikleri ve bu yeniliklerin sektöre olan etkileri görmek.
- Fintek çözümlerinin güvenlik alanında getirdiği yenilikler ve kullanıcı güvenliğini artıran teknolojileri incelemek.
- Mobil ödeme, dijital cüzdanlar ve QR kodlu ödemeler gibi dijital ödeme sistemlerinin kullanımı ve avantajlarını öğrenmek.
- Kripto paralar ve blockchain teknolojisinin fintek dünyasındaki rolünü ve getirdiği yenilikleri incelemek.

Kaynakça

Absatzwirtschaft. (2017, 19 January). Ein Großteil der Deutschen kann mit dem Begriff „Fintech“ noch nichts anfangen. Accessed 23rd January 2017. http://www.absatzwirtschaft.de/ein-grossteil-der-deutschen-kann-mit-dem-begriff-fintech-noch-nichts-anfangen-96619/

Arner, D. W., Barberis, J., & Buckley, R. P. (2015). The evolution of Fintech: A new post-crisis paradigm. *Geo. J. Int'l L.*, *47*, 1271. https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2676553 (Erişim Tarihi: 12.07.2024)

Batten, D. (2024). Issue #003: One red, three green. The Bitcoin ESG Forecast. https://www.batcoinz.com/p/issue-003-one-red-three-green Erişim Tarihi: 12.07.2024

Bettinger, A. (1972), “Fintech: a series of 40 times shared models used at manufacturers Hanover trust company”, pp. 62-63

Bruno, A., Weber, P., & Yates, A. J. (2023). Can Bitcoin mining increase renewable electricity capacity? *Resource and Energy Economics*, *74*, 101376.

Chatterjee, S., & Sarangi, S. (2006). Microfinance and Financial Inclusion: An Overview. Journal of Economic Perspectives

Chen, Y., Zhang, H., & Yang, S. (2021). The impact of fintech on the financial services industry. Journal of Financial Regulation and Compliance, 29(2), 129-147.

Chrimes, T., Gootjes, B., Köse, M. A., Wheeler, C. (2024). The Great Reversal. World Bank Group. https://www.developmentaid.org/api/frontend/cms/file/2024/04/Great-Reversal.pdf

Chuen, D. L. K., & Teo, E. G. S. (2015). Emergence of Fintech and the LASIC principles. Journal of Financial Perspectives, 3

Dahlberg, T., Guo, J., & Ondrus, J. (2015). A critical review of mobile payment research. Electronic Commerce Research and Applications, 14(5), 265-284.

David-West, O. (2015a). Economic Empowerment through Digital Financial Inclusion. African Journal of Economic and Management Studies.

David-West, O. (2015b). The Role of Digital Financial Services in Financial Inclusion. International Journal of Financial Studies, 3(1), 49-61.

Demirgüç-Kunt, A., Klapper, L., Singer, D., Ansar, S., & Hess, J. (2018). The Global Findex - Deloitte. (2016). Fintech by the numbers: Incumbents, startups, investors adapt to maturing ecosystem. Deloitte Insights.

Firmansyah, E. A., & Anwar, M. (2019). Prospects and challenges of Islamic fintek in Indonesia: a legal viewpoint. Atlantis Press

Gade, R. (2018). Biometric authentication in fintech. Journal of Financial Services Technology, 5, (2), 78-89.

Gomber, P., Koch, J. A., & Siering, M. (2017). Digital Finance and FinTech: Current Research and Future Research Directions. Journal of Business Economics, 87(5), 537-580.

GPFI. (2017). G20 high-level principles for digital financial inclusion. Global Partnership for Financial Inclusion.

Grebe, E., & Pollari, I. (2016). Fintech innovation: Lessons from the past, opportunities for the future. Journal of Financial Transformation, 44, 123-138.

Heap, T., & Pollari, I. (2015). The Rise of Fintech: Opportunities and Challenges.Journal of Payments Strategy & Systems, 9(1), 33-45.

Hochstein, M. (2015). Fintech's origins: Citigroup's role in financial services technology. American Banker

Jagtiani, J., & Lemieux, C. (2017). Fintech lending: Financial inclusion, risk pricing, and alternative information. Journal of Financial Services Research, 51(3), 321-336.

Koksal, M. H. (2016). The adoption of mobile payment systems by consumers. Journal of Financial Services Marketing, 21(3), 202-214.

Kumar, V., & Mukherjee, A. (2019). Fintech: Financial technology and its impact on retail banking. Journal of Business Research, 101, 70-82.

Lauer, K., & Lyman, T. (2015). Digital Financial Inclusion.CGAP Focus Note, 1-28.

Mackenzie, M. (2015). The fintech revolution. Financial Times.

Moloi, T. (2020). Industry 4.0 and financial services: Digital transformations.Journal of Financial Innovation, 8(2), 45-59.

Nakamoto, S. (2008). Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System. https://bitcoin.org/bitcoin.pdf

Peric, G. (2015). The Impact of Digital Financial Inclusion on the Unbanked. Global Partnership for Financial Inclusion.

Philippon, T. (2016). The fintech opportunity. NBER Working Paper, 22476.

PWC. (2016). Blurred Lines: How FinTech is shaping Financial Services. PWC Global FinTech Report.

Rao, V. (2019). Data encryption in fintech: Techniques and best practices. Journal of Financial Technology, 6(3), 56-68

Schwab, K. (2015). The Fourth Industrial Revolution. World Economic Forum.

Sharma, P. (2020). Tokenization in fintech: Enhancing security and privacy. Journal of Payments Strategy & Systems, 14(1), 23-31.

Singh, S., & Rana, R. (2017). Study of consumer perception of digital payment mode. Journal of Internet Banking and Commerce, 22(3).

Visser, P., & Prahalad, C. (2013). The Fortune at the Bottom of the Pyramid. Strategy+Business

Volcker, P. (2009) 'The only thing useful banks have invented in 20 years is the ATM'. New York Post. http://nypost.com/2009/12/13/the-only-thing-useful-banks-have-invented-in-20-years-is-the-atm Erişim Tarihi: 12.07.2024

Wang, X., & He, J. (2020). Digital Financial Inclusion in China: Development, Challenges, and Policy Implications. China Economic Journal, 13(1), 35-56.

Zhang, R., Xue, Y., & Li, J. (2021). The impact of P2P lending on financial stability, Journal of Financial Stability, 53, 100812

Bölüm 14

Durağan Durum Ekonomisi: Ekolojik Sürdürülebilirlik ve Sosyal Adalet İçin Politikalar[1]

A. Yusuf Polat

Araştırmacı, Konya

Öğrenme Hedefleri

- Refah kavramını daha derinden ele almak.
- Sınırlı bir gezegende sınırsız büyümenin neden sürdürülemez olduğunu tartışacağız.
- Sürdürülebilirliğe geçiş için neden bir durağan durum ekonomisine ihtiyaç olduğunu tartışmak
- Ekonomistlerin ve bilim insanlarının durağan durum ve sürdürülebilirlik konusundaki görüşlerini öğrenmek.
- Bu sürdürülemezliğin altında yatan fiziksel, ekolojik ve parasal sebepleri incelemek.
- Mevcut ekonomik sistemin eşitsizlikçi bir yapıya nasıl izin verdiğini tartışmak.
- Büyümesiz bir durağan durum ekonomisi için mali ve parasal politika önerileri sunmak.

[1] Yüksek Lisans bitirme tezimden düzenlenerek alınmıştır.

Kaynak: Polat, A. Y. (2019). Durağan durum ekonomisi: Ekolojik sürdürülebilirlik ve sosyal adalet için parasal ve mali politikalar (Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi).

Kaynakça

Barnes, P. (2006). *Capitalism 3.0: A guide to reclaiming the commons.* San Francisco: Berrett-Koehler Publishers.

BBC. (2008). G8 urged to relieve world crises. *BBC.* http://news.bbc.co.uk/1/hi/business/7493298.stm (7.20.2024)

Booth D. E. (1998). *The environmental consequences of growth: Steady-state economics as an alternative to ecological decline.* London; New York: Routledge.

Boulding K. E. 1973. The shadow of the stationary state. In M. Olson and H. H. Landsberg (Eds.), *The no-growth society* (pp. 89-101). New York: W.W. Norton & Company.

Boulding, K. E., & Jarrett, H. (1966). The economics of the coming spaceship earth: Environmental quality in a growing economy. In *Essays from the sixth resources for the future forum on environmental quality in a growing economy* (pp. 3-14). Baltimore: Johns Hopkins University Press.

British Petroleum. (2018) *Statistical review of world energy, full report 2018*. https://www.bp.com/en/global/corporate/news-and-insights/press-releases/bp-statistical-review-of-world-energy-2018.html (7.20.2024)

Burkett, P. (2004). Marx's reproduction schemes and the environment. *Ecological Economics, 49(4)*, 457-467.

Busch, K. (2010). World economic crisis and the welfare state. *International Policy Analysis*. Berlin: Friedrich-Ebert-Stiftung.

Costanza, R., Fisher, B., Ali, S., Beer, C., Bond, L., Boumans, R., ... & Gayer, D. E. (2008). An integrative approach to quality-of-life measurement, research, and policy. *S.A.P.I.EN.S. Surveys and Perspectives Integrating Environment and Society, (1.1)*.

Daly, H. E. (1968). On economics as a life science. *Journal of political economy, 76(3)*, 392-406.

Daly, H. E. (1986). The economic thought of Frederick Soddy. In *Frederick Soddy (1877–1956)* (pp. 199-218). Dordrecht: Springer.

Daly, H. E. (1990). Toward some operational principles of sustainable development. *Ecological economics, 2(1)*, 1-6.

Daly, H. E. (1991). *Steady-State Economics.* Washington, DC: Island Press.

Daly, H. E. (1996). *Beyond growth: the economics of sustainable development.* Boston: Beacon Press.

Daly, H. E. (2005). Economics in a full world. *Scientific American, 293(3),* 100-107.

Daly, H. E. (2008). A steady-state economy. *Sustainable Development Commission*, UK, 24.

Daly, H. E., & Farley, J. (2004). *Ecological economics: principles and applications*. Washington: Island

press.

Daly, H. E., Cobb Jr, J. B., Cobb, J. B., & Cobb, C. W. (1994). *For the common good: Redirecting the economy toward community, the environment, and a sustainable future* (No. 73). Boston: Beacon Press.

Douthwaite, R. (1999). *The ecology of money*. Totnes, Devon, England: Green Books.

Durning, A. T., Bauman, Y., & Gussett, R. (1998). *Tax shift: how to help the economy, improve the environment, and get the tax man off our backs*. Seattle: Northwest Environment Watch.

Dyson, B., Hodgson, G., & van Lerven, F. (2016). *Sovereign money: An introduction*. https://positive money.org/archive/sovereign-money-an-introduction/ (7.20.2024)

Egnal, M., & Blair, T. L. V. (2009). *Clash of Extremes: The Economic Origins of the Civil War*. New York: Hill & Wang.

Ekins, P. (2003). Identifying critical natural capital: Conclusions about critical natural capital. *Ecological economics, 44(2-3)*, 277-292.

Farina, A., Johnson, A. R., Turner, S. J., & Belgrano, A. (2003). 'Full' world versus 'empty' world paradigm at the time of globalisation. *Ecological economics, 45(1)*, 11-18.

Farley, J. (2008). The role of prices in conserving critical natural capital. *Conservation Biology, 22(6)*, 1399-1408.

Farley, J. (2011). Rethinking GNP: From welfare to cost. *Al Jazeera.* https://www.aljazeera.com/ indepth/opinion/2011/10/2011102114517202271.html (7.20.2024)

Farley, J. and Perkins, S. (2013). Economics of information in a green economy. In R. B. Richardson. (Eds.), *Building a green economy* (pp. 83-100). East Lansing, Michigan: Michigan State University Press.

Farley, J., Burke, M., Flomenhoft, G., Kelly, B., Murray, D. F., Posner, S., ... & Witham, A. (2013). Monetary and fiscal policies for a finite planet. *Sustainability, 5(6)*, 2802-2826.

FRED (2024). M2 [M2SL] https://fred.stlouisfed.org/series/M2SL (7.19.2024)

Friedman, M. (1982). *Capitalism and freedom*. Chicago: University of Chicago press.

Gadjil, M. and Guha, R. (1995). *Ecology and Equity— The Use and Abuse of Nature in Contemporary India*. New York: Routledge.

Gaffney, M. (2009). The hidden taxable capacity of land: enough and to spare. *International Journal of Social Economics, 36(4)*, 328-411.

Georgescu-Roegen, N. (1971) *The Entropy Law and the Economic Process*. Cambridge: Harvard University Press.

Georgescu-Roegen, N. (1975). Energy and economic myths. *Southern economic journal*, 347-381.

Georgescu-Roegen, N. (1980). Selections from "Energy and Economic Myths". In H. E. Daly. (Eds.), *Economics, Ecology, Ethics. Essays Toward a Steady-State Economy* (pp. 61-81). San Francisco: W.H. Freeman and Company.

Greco, T. H. (2001). *Understanding and creating alternatives to legal tender*. (E-book Excerpted Version) White River Junction, VT: Chelsea Green Publishing.

Haberl, H., Krausmann, F., Erb, K. H., & Schulz, N. B. (2002). Human appropriation of net primary production. *Science, 296(5575),* 1968-1969.

Hubbert, M. K. (1956). Nuclear energy and the fossil fuel. In *Drilling and production practice*. Publication no. 95. Houston: Shell Development Corporation.

Hubbert, M. K. (1974). M. King Hubbert on the Nature of Growth. *National Energy Conservation Policy Act of 1974, Hearings before the Subcommittee on the Environment of the committee on Interior and Insular Affairs House of Representatives, June 6, 1974.*

Hudson, M. (2012). *The road to debt deflation, debt peonage, and neofeudalism*. Levy Economics Institute of Bard College Working Paper, (708).

Jackson, T. (2009). *Prosperity without growth? The transition to a sustainable economy*. United Kingdom: Sustainable Development Comission.

Kerschner, C. (2010). Economic de-growth vs. steady-state economy. *Journal of Cleaner Production, 18(6),* 544–551.

Keynes J. M. (1935). *The general theory of employment interest and money.* New York: Harcourt-Brace.

Keynes J. M. (1963). *Essays in persuasion*. New York: W.W. Norton & Company.

Kremer, S., Bick, A., & Nautz, D. (2009). *Inflation and growth: new evidence from a dynamic panel threshold analysis.* (No. 2009, 036). SFB 649 discussion paper.

Lawn, P. (2010). Facilitating the transition to a steady-state economy: Some macroeconomic fundamentals. *Ecological Economics, 69(5),* 931-936.

Layard, R. (2005). Happiness. London: Penguin.

Leiserson, G., & Yagan, D. (2021). What Is the Average Federal Individual Income Tax Rate on the Wealthiest Americans? *CEA Blog (White House)*. https://www.whitehouse.gov/cea/written-materials/2021/09/23/what-is-the-average-federal-individual-income-tax-rate-on-the-wealthiest-americans/ (7.19.2024)

López, R., & Galinato, G. I. (2007). Should governments stop subsidies to private goods? Evidence from rural Latin America. *Journal of Public Economics, 91(5-6)*, 1071-1094.

Madhavan, S., & Barrass, R. (2011). Unsustainable development: Could it be a Ponzi scheme? *S.A.P.I.EN.S. Surveys and Perspectives Integrating Environment and Society, (4.1)*. https://journals.openedition.org/sapiens/1083 (7.20.2024)

Malghan, D. (2011). A dimensionally consistent aggregation framework for biophysical metrics. *Ecological Economics, 70(5),* 900-909.

Marmot, M. (2005). *Status Syndrome – how your social standing directly affects your health*. London: Bloomsbury.

Marx, K., & Engels, F. (1907). Capital. A Critique of Political Economy. Vol. II. The Process of Circulation of Capital.

Meadows, D. (1999). *Leverage points: Places to intervene in a system. Thinking in Systems: A Primer;* Chelsea Green Publishing: White River Junction, VT, USA, 145-165.

Meadows, D. H., and Club of Rome. (1972). *The Limits to growth; a report for the Club of Rome's project on the predicament of mankind*. New York: Universe Books.

Mill, J. S., Nathanson, S. (2004). *Principles of political economy with some of their applications to social philosophy*. In S. Nathanson (Eds.). Indianapolis: Hackett.

Minsky, H.P. (2008). *Stabilizing an unstable economy*. United States: McGraw Hill.

Misch, F., & Wolff, P. (2008). *The returns on public investment: Concepts, evidence and policy challenges*. SSOAR: https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/19415/ssoar-2008-misch_et_al-the_returns_on_public_investment.pdf (7.20.2024)

Moench, E., Vickery, J. I., & Aragon, D. (2010). Why is the market share of adjustable-rate mortgages so low? *Current Issues in Economics and Finance, 16(8).*

Monnin, P. (2014). *Inflation and income inequality in developed economies*. CEP Working Paper Series.

NEF. (2014). *A wellbeing manifesto for a flourishing society*. London: New Economics Foundation.

Nicolini, J. P. (2015). *Macroeconomic policy during a credit crunch (No. 15-2).* Minneapolis: Federal Reserve Bank of Minneapolis.

OWID (2024). Our World in Data. Oil production. https://ourworldindata.org/grapher/oil-production-by-country?country=~OWID_WRL (7.19.2024)

Polat, A. Y. (2019). Durağan durum ekonomisi: Ekolojik sürdürülebilirlik ve sosyal adalet için parasal ve mali politikalar (Master's thesis, Hasan Kalyoncu Üniversitesi).

Reuters (2023). By Rodrigo Campos. *Global debt hits record $307 trillion, debt ratios climb -IIF*. https://www.reuters.com/markets/global-debt-hits-record-307-trillion-debt-ratios-climb-iif-2023-09-19/ (19.7.2024)

Rockström, J., Steffen, W., Noone, K., Persson, Å., Chapin III, F. S., Lambin, E. F., ... & Nykvist, B. (2009). A safe operating space for humanity. *Nature, 461(7263)*, 472.

Rutherford, J. (2008). Wellbeing, Economic Growth and Recession. *Thinkpiece for the SDC workshop: Living Well – within limits, March 2008*. London: Sustainable Development Commission.

Soddy, F. (1933). *Virtual wealth and debt: the solution of the economic paradox (2).* London: Britons Publishing Company.

Soddy, F. (1935). *The role of money: What it should be, contrasted with what it has become*. New York: Harcourt, Brace and Co.

Stern, N. (2007). *The economics of climate change*. Cambridge: Cambridge Univ. Press.

Stiglitz, J. E. (2015). The origins of inequality, and policies to contain it. *National tax journal*

Turner, G. M. (2008). A comparison of the limits to growth with 30 years of reality. *Global environmental change, 18(3)*, 397-411.

Vermont Senate. (2007) *Vermont Senate Bill 44.* Vermont Common Assets Trust.

Victor, P. A. (2008) *Managing without Growth – slower by design not disaster*. Cheltenham: Edward Elgar.

Wackernagel, M., & Rees, W. (1998). *Our ecological footprint: reducing human impact on the earth* (9). Gabriola Island: New Society Publishers.

Wackernagel, M., Schulz, N. B., Deumling, D., Linares, A. C., Jenkins, M., Kapos, V., ... & Randers, J. (2002). Tracking the ecological overshoot of the human economy. USA: *Proceedings of the national Academy of Sciences, 99(14)*, 9266-9271.

Wilkinson, R and Pickett, K., (2009). *The Spirit Level: Why greater equality makes societies stronger.* New York: Bloomsbury press.

Wilkinson, R., (2005). *The impact of inequality: how to make sick societies healthier.* London: Routledge.

Yeni, O. (2014). Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma: Bir yazın taraması. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 16(3)*, 181-208.

Bölüm 15

Çin'in Küresel Güç Olma Stratejisi Bağlamında Ekonomik İlişkileri

Dr. İlker İbrahim Avşar
Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi BMYO Lojistik Bölümü, Osmaniye

Öğrenme Hedefleri

- Çin Halk Cumhuriyeti'nin küresel bir güç olma yolundaki politik hedeflerini belirlemek.
- Çin'in mevcut ekonomik durumunu analiz etmek.
- Ülkenin küresel güç olma yolunda izlediği planlamayı ve stratejileri incelemek.
- Çin'in ekonomik göstergelerini değerlendirerek genel bir ekonomik profil çizmek.
- Çin'in Afrika, Orta Doğu, Kutuplar ve Orta Asya gibi bölgelerdeki etkinliğini artırma nedenlerini araştırmak.
- Çin'in bu bölgelerdeki çabalarının arkasında yatan motivasyonları ve hedefleri, özellikle enerji kaynaklarını kontrol etme, pazarlara erişim ve küresel güç olma sürecini hızlandırma amacını anlamak.

Kaynakça

Abdallah, Y. E. (2023). Çağdaş Çin-Afrika İlişkileri: Çin-Afrika İlişkilerinin Tarihsel Eğilimleri ve Dinamikleri. Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi (21), 41-53.

Akdağ, İ. (2023). Çin Emperyalizminin Denizaşırı Kapitalist Adaları: Özel Ekonomik Bölgeler. Politik Ekonomik Kuram, 7(Özel Sayı), 196-208. https://doi.org/10.30586/pek.1310159.

Akdağ, Z. (2019). Türkiye – Çin İlişkilerinin Tarihsel Gelişimi. Hafıza, 1(1), 40-57.

Akdağ, Z. (2023). Çin Dış Politikasında Süreklilik ve Değişim. Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi, 11(1), 72-96. https://doi.org/10.14782/marmarasbd.1206674.

Alakbar-Zada, M. (2023). Şanghay İşbirliği Örgütünün Amacı ve Faaliyeti. Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi, 10(5), 1845-1855.

Alp, E. (2023). İsrail-Filistin Çatışmasına Yönelik Çin Dış Politikası: Filistin Yanlısı Söylemden Ara Buluculuk Diplomasisine. Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi, 11(2), 148-185.

Alperen, Ü., & Kodaman, T. (2023). Çin'de Uluslararası İlişkiler Çalışmaları: İdeolojik-Dış Politika Temelli Yaklaşımlardan Bilgi Temelli Yerel Teorileşmeye. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 10(3), 2072-2092. https://doi.org/10.30798/makuiibf.1281630

Aydın, F. (2020). Çin Dış Politika Dinamiklerini Anlamlandırmak. İş ve Hayat, 6(11), 142-155.

Aztimur, H., Çadırcı, Ç., & Kaya, L. (2023). Ticari Açıklığın Kamu Kesimi Büyüklüğüne Etkisi: Çin İçin Ekonometrik Bir İnceleme. Fiscaoeconomia, 7(1), 771-788.

Bilgili, M. (2023). Çin Kültür Devrimi: Sol Popülizm ve Anti-Entelektüelizm (1966-1969). Eğitim Bilim Toplum, 21(82), 10-27.

Çakan, V. (2017). Ülke Tanıtımı: Geçmişten günümüze Çin. Asya Araştırmaları Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 1(1), 111-130.

Çiçek, M. (2016). Çin- ABD Rekabetinde Gelişen AB – Çin İlişkileri. Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi, 2(2), 1-40. https://doi.org/10.16954/bacad.74261.

Demirtaş, T. (2023). Küresel Rekabetin Afrika Cephesi: ABD ve Çin Politikalarının Karşılaştırılması. TESAM Akademi Dergisi, 10(1), 247-269. https://doi.org/10.30626/tesamakademi.1169220.

Dizdaroğlu, C. (2023). Jeopolitik Güç Mücadelesi: Çin'in Doğu Akdeniz'deki Varlığı. Doğu Asya Araştırmaları Dergisi, 6(11), 1-22. https://doi.org/10.59114/dasad.1201310

Dünyabankası, DataBank World Development Indicators, https://databank.worldbank.org/indicator/, Erişim tarihi: 07.01.2024.

Erol, M. S., & Kaya, E. (2023). Enerji Güvenliği Bağlamında Çin'in Arap Dünyası'na Yönelik Enerji Politikası. Bölgesel Araştırmalar Dergisi, 7(1), 86-122.

Göksun, Y., & Samuk, D. (2023). The perception of the Tiktok platform as China's sharp power instrument in US politics. Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 16(4), 1169-1185. https://doi.org/10.25287/ohuiibf.1342747

Gülten, Z. T. (2023). Avustralya'nın Çok Yönlü Dış Politikasında Çin'in Yeri. Bölgesel Araştırmalar Dergisi, 7(1), 123-158.

Kalkan Küçüksolak, Ö. (2023). Teknolojik Soğuk Savaş: ABD-Çin Rekabetinin Dijital Merkantilizm Üzerinden Analizi. Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi, 11(2), 284-308.

Karadağ, H. (2021). Küresel Rekabetin Bölgesel Güvenliğe Yansımaları: Çin Denizi'nde Abd-Çin Mücadelesi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 30(1), 166-174. https://doi.org/ 10.35379/ cusosbil.903172.

Karaoğlu, O. (2023). Orta Asya'da ABD-Çin-Rusya Rekabeti ve Türk Dünyasına Yansımaları. Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi (17), 135-158.

Kasım, R. (2023). Uygur Türklerinin Çin Baskısına Karşı Var Olma Mücadelesi Üzerine Bir Değerlendirme. Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi (21), 98-106.

Mülazımoğlu, M. E., & Günal, C. N. (2023). Post Yeni Kamu Yönetimi Yaklaşımı Işığında Çin Kamu Yönetimi Reformları. Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi, 9(1), 1-14.

Orallı, L. E., & Sayar, M. B. (2023). Çin'in Afrika Açılımı ve Afrika Kıtasının Çin İçin Stratejik Önemi. İmgelem, 7(12), 47-72.

Pekcan, C. (2016). Güney Çin Denizi Sorunu Çerçevesinde Çin-Hindistan İlişkileri. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 1(1), 19-32. https://doi.org/10.31454/usb. 376186.

Sak, E. (2014). Kamu Diplomasisi ve Çin. Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi, 2(1), 9-25. https://doi.org/10.16954/bacad.36243.

Sandıklı, A. (2009). Geleceğin Süper Gücü Çin. Bilge Strateji, 1(1), 40-50.

Sarı, İ., & Demirkıran, Ö. (2023). Güney Çin Denizi'nde Çin-ABD Güç Mücadelesi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(45), 413-439.

Sarıoğlu, E. (2023). An Examınation Of China's Soft Power Instruments. Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 7(2), 213-224. https://doi.org/10.30692/sisad.1243944

Sarıoğlu, E., Tang, Q., Öz, F., Demiral, B. Y. (2023). Çin Ülke İmajı ve İtibarının, Çin Menşeli Ürünlerin Kalite Algısı Üzerindeki Etkisi. Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 18(1), 16-29. https://doi.org/10. 48145/gopsbad.1202520.

Sezen, S. (2021). Çin Arktika'da: Arktika İpek Yolu. Mülkiye Dergisi, 45(2), 389-418.

Şahin, B. (2023). Educational Aspect Of National Artificial Intelligence Strategies: Example Of China And Türkiye. Scientific Journal of Finance and Financial Law Studies, 3(2), 78-94.

Şahin, G., & Çağlayan, E. (2023). Sahraaltı Afrika'da Çin – Batı Mücadelesi: Güç Geçişi İçin Yeni Merkez. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 25(1), 211-234.

Şengül, S. (2023). Trade Wars: The Cases of USA, Mexico, China. Maliye ve Finans Yazıları (120), 175-202. https://doi.org/10.33203/mfy.1299918

Tekir, G. (2023). NATO-Çin Halk Cumhuriyeti Rekabeti. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler

Dergisi (77), 330-349. https://doi.org/10.51290/dpusbe.1259924.

Tokatlı, S. G. (2023). Tukidides Tuzağı Çerçevesinde ABD –Çin Rekabetinin Analizi: Teorik Bir Değerlendirme. Akademik Hassasiyetler, 10(21), 459-481.

Topsoy, Aslı. "Büyük Güçler Arasındaki Rekabetin Orta Büyüklükte Devletlere Etkileri: ABD-Çin Ticaret Savaşı ve Güney Kore". Diplomasi ve Strateji Dergisi, sy. 1 (Haziran 2023): 68-95. https://doi.org/10.58685/dsd.1228009.

Trademap, Trade Map, https://www.trademap.org, Erişim tarihi: 13.01.2024.

Tuzcuoğlu, B. Ç. (2023). Çin'in 2014 Sonrası Değişen Dış Politika Söyleminin Analizi. Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 9(1), 174-194.

Yıldırımçakar, E. (2023a). The Dynamics of Iran-China "New" Strategic Cooperation. Alternatif Politika, 15(2), 344-367. https://doi.org/10.53376/ap.2023.13.

Yıldırımçakar, E. (2023b). The Motivations Behind China-MENA Relations: A Historical Perspective. TESAM Akademi Dergisi, 10(2), 459-486. https://doi.org/10.30626/tesamakademi.1185976

Bölüm 16

Avrupa Birliği ve Uluslararası Ekonomiye Etkileri

Prof. Dr. Havva Yağcı
Mardin Artuklu Üniversitesi, Mardin
ORCID No: 0000-0002-3422-8594, havvayagci2023@gmail.com

Öğrenme Hedefleri

- Avrupa Birliğinin kuruluş ve gelişme süreci ile kuruluş amaçlarını açıklayabilmek.
- AET, AT ve AB arasındaki farkları tanımlayabilmek.
- AB'deki temek kurumları tanımak.
- Lizbon Antlaşması ve temel hükümlerini açıklayabilmek.
- Maastricht Kriterlerinin maddelerini sıralayabilmek.
- AB'de 2008 krizinin etkilerini analiz edebilmek.
- Avrupa Merkez Bankası ve uyguladığı politikalar hakkında bilgi sahibi olmak.
- Brexit ve sonrası ortaya çıkan yeni durumu analiz edebilmek.
- AB'nin dış ticaret verilerini analiz edebilmek.

Kaynakça

Cremona, M. (2017). EU External Competence—Rationales for Exclusivity Edited by Sacha Garben and Inge Govaere. The division of competences between the EU and the member states: reflections on the past, the present and the future. Hart Publishing: Oxford

Euronews, (2024). Greece hailed again as global economic 'country of the year' https://www.euronews.com/business/2024/01/03/greece-hailed-again-as-global-economic-country-of-the-year

Euronews, (2024a). Avrupa Merkez Bankası beklenen faiz indirimini yaptı, enflasyon ve büyüme tahminini yükseltti. https://tr.euronews.com/business/2024/06/06/avrupa-merkez-bankasi-beklenen-faiz-indirimini-yapti-enflasyon-ve-buyume-tahminini-yukselt

European Commission, (2017). White Paper on the Future of Europe https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/white_paper_on_the_future_of_ europe_en.pdf

European Parliament, (2024). The EU's position in World trade in figures. https://www.europarl.europa.eu/topics/en/article/20180703STO07132/the-eu-s-position-in-world-trade-in-figures-infographic

European Parliament, 2024 The EU's position in world trade in figures https://www.europarl.europa.eu/topics/en/article/20180703STO07132/the-eu-s-position-in-world-trade-in-figures-infographic

Eurostat, (2022). International trade in goods for EU. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=International_trade_in_goods_for_the_EU_-_an_overview

Eurostat, (2024). Demography of Europe 2024 edition. https://ec.europa.eu/eurostat/web/interactive-publications/demography-2024

Finckenberg-Broman, P. (2022). Weaponizing EU State Aid Law to Impact the Future of EU Investment Policy in the Global Context. Springer https://doi.org/10.1007/978-3-031-10108-3

Garben, S., (2018). 'The European Pillar of Social Rights: Effectively Addressing Displacement?' European Constitutional Law Review, 2018, Volume 14(1), pp. 210-230; https://doi.org/10.1017/S1574019618000093

Govaere, I., & Garben, S. (Edit). (2017). The division of competences between the EU and the member states: reflections on the past, the present and the future. Ss: 3-18 Oxford: Hart Publishing.

Habarta, A., Komissarova, Z., Maslova, E., Nadashvili, C., Zaritskiy, B., Sergeev, E., Sidorova, E., Tsibulina, A., Volkov, A. (2023). European Union. (Ed.), Alexander Bulatov World Economy and International Business. 299-336. Springer.

Huang, D., Reilly, M. (2018). Identity Mobilization, Path Dependence, and the Future of the European Union After Brexit. (Ed.), Huang, D., Reilly, M. The Implications of Brexit for East Asia, (177- 200). 10.1007/978-981-13-0185-8.

İKV, 2024. Avrupa Birliği Tarihçe. https://www.ikv.org.tr/ikv.asp?ust_id=3&id=28

Inferrera, S. (2021). Globalization in Europe: Consequences for the Business Environment and Future Patterns in Light of Covid-19 (Ed.) Luigi Paganetto Economic Challenges for Europe After the Pandemic Proceedings of the XXXII Villa Mondragone International Economic Seminar, Rome, Italy, 2021 Springer https://doi.org/10.1007/978-3-031-10302-5

Kim, S. Y. (2022). The Politics of FTAs in Asia: The Role of China and Implications for EU Trade Policy (Ed.). J. Adriaensen ve E. Postnikov A Geo-Economic Turn in Trade Policy? EU Trade Agreements in the Asia-Pacific. Palgrave 29-53.

Kitchen, M. (2006). Europe Between the Wars (2nd ed.). Routledge. https://doi.org/10.4324/9781315835327

Le Monde Diplamatique Türkçe. (2024). Adalet çok uluslu şirketlerin hizmetinde https://www.lmdturkce.com.tr/2024/03/finans/adalet-cok-uluslu-sirketlerin-hizmetinde/

Leal-Arcas, R. (2006a). Is EC Trade Policy Up to Par?: A Legal Analysis Over Time-Rome, Marrakesh, Amsterdam, Nice, and the Constitutional Treaty. Colum. J. Eur. L., 13, 305.

Leal-Arcas. R., (2006b). 'EU Legal Personality in Foreign Policy?' Boston University International Law Journal 24(2) (2006) 165–212.

Letta, E. (2024). Much more than a market. /https://www.consilium.europa.eu/media/ny3j24sm/much-more-than-a-market-report-by-enrico-letta.pdf

McFarlane, K. B. 1962 'War, the economy and social change. England and the Hundred Years War,' P+P, 22 (1962), 3–13.

Mosconi, F. (2021). The New European Industrial Policy and the Case of the 'Pharmaceuticals and Biotechnology' Industry ss: 41-56 (Ed.) Luigi Paganetto Economic Challenges for Europe After the Pandemic Proceedings of the XXXII Villa Mondragone International Economic Seminar, Rome, Italy, 2021 Springer https://doi.org/10.1007/978-3-031-10302-5

Salvatore, D. (2021). European Growth Prospects After Covid-19 pp: 10-23 https://sciendo.com/article/10.2478/mgrsd-2022-0012

Salvatore, Dominick, 2015. "Europe's euro and competitiveness crises," Journal of Policy Modeling, Elsevier, vol. 37(3), pages 445-449. http://dx.doi.org/10.1016/j.jpolmod.2015.03.007

Solarz, M. W. (2022). Political Geography in the Time of a New Hundred Years' War: 1914–2022 and Beyond, Miscellanea Geographica. Regional Studies on Development, Sciendo, vol. 26(3), pages 125-125, July.

The Economist. (2018). https://www.economist.com/leaders/2018/08/04/greece-is-emerging-from-crisis-there-is-a-huge-amount-left-to-do

The Economist. (2021). What if Europe's fiscal largesse were as generous as America's? https://www.economist.com/finance-and-economics/2021/03/31/what-if-europes-fiscal-largesse-were-as-generous-as-americas

Thomsen, P. M., (2019). The IMF and the Greek Crisis: Myths and Realities https://www.imf.org/en/News/Articles/2019/10/01/sp093019-The-IMF-and-the-Greek-Crisis-Myths-and-Realities

Tilly, R. (2007). The European Union 50 Years On: Some Comments on Its Early History. In: Tilly, R., Welfens, P., Heise, M. (eds) 50 Years of EU Economic Dynamics. Springer, Berlin, Heidelberg. https://doi.org/10.1007/978-3-540-74055-1_2

Timmermans C. (2017). The Competence Divide of the Lisbon Treaty Six Years After Edited by Sacha Garben and Inge Govaere. The division of competences between the EU and the member states: reflections on the past, the present and the future. Hart Publishing: Oxford 19-32

Ting, W. (2018). EU-China Relations After Brexit. In: Huang, D., Reilly, M. (eds) The Implications of Brexit for East Asia. Palgrave Macmillan, Singapore. Ss: 91-112 https://doi.org/10.1007/978-981-13-0185-8_5

Waibel, M. (2017). Monetary Policy: An Exclusive Competence Only in Name? Edited by Sacha Garben and Inge Govaere. The division of competences between the EU and the member states: reflections on the past, the present and the future. Hart Publishing: Oxford 9 0-111

Web Bağlantıları

Avrupa Birliği Zirvesi: http://www.consilium.europa.eu/

Avrupa Birliği Parlamentosu: http://www.europarl.europa.eu

Avrupa Komisyonu: http://ec.europa.eu

Avrupa Adalet Divanı: http://www.curia.europa.eu/en/index.htm

Avrupa Birliği Sayıştayı: http://www.eca.europa.eu/

Ekonomik ve Sosyal Komite: http://www.eesc.europa.eu/

Bölgeler Komitesi: http://cor.europa.eu

Avrupa Merkez Bankası: http://www.ecb.eu

Avrupa Ombudsmanı: http://www.ombudsman.europa.eu

Avrupa Birliği Terimleri Sözlüğü: https://www.ab.gov.tr/110.html

YALIN ÜRETİM REHBERİ

Elektronik Mühendisi Tugay Osmanoğlu
Prof. Dr. Demiral Akbar

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK
OSTİM TEKNİK ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI
ODY Akademi
OSTİMTECH Dijital Yalın Akademi

YALIN ÜRETİM REHBERİ

Elektronik Mühendisi Tugay Osmanoğlu - Prof. Dr. Demiral Akbar

Nobel Akademik Yayıncılık
Yayın No.: 5305
Beşeri Bilimler No.: 587
ISBN: 978-625-371-151-1
Basım Sayısı: 1. Basım, Mart 2024

Ostim Teknik Üniversitesi Yayınları
Yayın No: OSTİMTECHY-2024-FBA005
ISBN: 978-625-8485-18-9

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
© Copyright 2024, OSTİM TEKNİK ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI. SERTİFİKA NO.: 46582

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık ile Ostim Teknik Üniversitesi Yayınları'na aittir. Yayınevinin yazılı izinleri olmaksızın kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Tarkan Kara
Redaksiyon: Mine Metin
Kapak Tasarım: Sezai Özden
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Bayraktar Asiltürk

Kütüphane Bilgi Kartı

Osmanoğlu, Tugay., Akbar, Demiral.
Yalın Üretim Rehberi / Tugay Osmanoğlu, Demiral Akbar
1. Basım, VIII + 136 s., 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.
NOBEL Akademik Yayıncılık ISBN: 978-625-371-151-1
OSTİM Teknik Üniversitesi Yayınları ISBN: 978-625-8485-18-9
1. Yalın Üretim 2. JIT Üretim Sistemleri

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

OSTİM Teknik Üniversitesi OSTİM, 06374 Ankara
info@ostimteknikyayinlari.com / +90 0 312 386 10 92

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

1. Üretim Sistemleri 1
1.1. Üretim Sistemlerine Giriş 1
1.2. Yalın Üretim Nedir? 4
1.3. Yalın Üretimin Hedefleri 5
1.4. Yalın Üretimin Faydaları 7
1.5. Yalın Üretimin Tarihçesi 9
1.6. Yalın Evi 15
1.6.1. Tam Zamanında Üretim (JIT) Sütunu 16
1.6.2. Yerinde Kalite Otonomasyonu (JİDOKA) Sütunu 18
1.7. Yalın Düşünme Prensipleri 19
1.7.1. Değer ve İsraf Tanımları 19
1.7.2. Mükemmellik 25
2. Tam Zamanlı Üretim 26
2.1. Tam Zamanlı Üretim (JIT) Kavramları 26
2.1.1. Sürekli Akış 27
2.1.2. Çekme 29
2.1.3. Üretim Seviyelendirme 29
2.1.4. Standart Zaman (SZ) 31
2.1.5. Takt Zamanı 32
2.1.6. Akış Süresi ve Çevrim Süresi 33
2.1.7. Little Yasası 35
2.1.8. Proses Çevrim Süresi (PCT) 36
2.1.9. Proses Çevrim Verimliliği (PCV) 36
2.1.10. Parti Üretimi ve Kuyruk Sisteminin Akış İle İlişkisi 38
2.2. İsraf ve Değer Kavramları 39
2.3. İsraf Nedir? 39
2.3.1. İsraf Neden Oluşur? 41
2.3.2. Boşa Harcanan Kaynaklar 42
2.3.3. Değer Neden Oluşturulur? 44
2.4. Envanter Yönetimi 47
2.4.1. Envantere Neden İhtiyaç Duyulur? 47
2.4.2. Envanter Yönetiminin Olumsuz Yönleri 47
2.4.3. Envanter Nasıl Azaltılır? 48
2.4.4. Aşırı Üretimin Ortadan Kaldırılması 48
2.4.5. Esnek İş Gücü, Özgünlük ve Yaratıcılık 49

İÇİNDEKİLER

3. Yalın Üretim Uygulama Araçları 50
3.1. Değer Akış Haritalama (VSM) 50
3.1.1. Değer Akışının Haritalanması 51
3.1.2. Değer Akış Haritalamanın Bileşenleri 51
3.1.3. Destekleyici Bilgiler 53
3.1.4. Mevcut Durum Değer Akış Haritası Oluşturma 54
3.1.5. Mevcut Durum Haritasının Analizi 55
3.1.6. Gelecek Durum Değer Akış Haritalama Oluşturma 62
3.2. Takım Çalışması Uygulaması 65
3.3. Kaizen 71
3.4. 5S Tekniği 77
3.5. Görsel Yönetim 85
3.6. Standart İş Prosedürü (SOP) 87
3.7. Ergonomi 89
3.8. Hızlı Kalıp- Model Değiştirme (SMED) 92
3.9. Toplam Verimli Bakım (TPM) 96
3.9.1. Altı Büyük Kayıp 97
3.9.2. Genel Ekipman Etkinliği 99
3.9.3. Toplam Verimli Bakım Dağıtım Aşamaları 100
3.10. Kanban 104
3.10.1. Kanban Çekme Sistemi 104
3.10.2. Kanban Kartı Tipleri 106
3.11. Poka Yoke 109
3.12. Yalın Üretim Tesisi 110
3.12.1. Yerleşim Tipleri 112
3.13. Verimlilik Artırma Teknikleri 114
3.13.1. Beyin Fırtınası 115
3.13.2. Balık Kılçığı Diyagramı 115
3.13.3. Akış Diyagramı (Flowchart) 116
3.13.4. Histogram 116
3.13.5. Pareto Analizi 117

İÇİNDEKİLER

4. Yayılma Teknikleri 119
4.1. Yalın Ölçütler 119
4.1.1. Finansal Ölçütler 121
4.1.2. Davranışsal Ölçütler 121
4.1.3. Öz ve Operasyonel Ölçütler 122
4.2. Yalın Organizasyon 129
4.2.1. Yalın Organizasyon Kurulumu 129
4.2.2. Yayılma Adımları 129
5. Kaynakça 135

1. International Labour Organization, 2017, "*Lean Manufacturing Techniques For Ready Made Garments Industry*", Egypt
2. Allen Janis ve McCarthy Michael, 2017, 'How to Engage, Involve, and Motivate Employees: Building a Culture of Lean Leadership with Two-Way Commitment and Communication', CRC Press Taylor & Francis Group
3. Sarkar Debashis,, 2016, "Building a Lean Service Enterprise, Reflections of a Lean Management Practitioner", CRC Press Taylor & Francis Group

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ İLE MÜCADELEDE KARBON NÖTR KENT: KARBON NÖTR KENTLER BİRLİĞİ ÖRNEĞİ

Abdulgazi Yıkıcı

nobel bilimsel

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ İLE MÜCADELEDE KARBON NÖTR KENT: KARBON NÖTR KENTLER BİRLİĞİ ÖRNEĞİ

Abdulgazi Yıkıcı

Yayın No.: 2347
ISBN: 978-625-393-381-4
E-ISBN: 978-625-393-705-8
Basım Sayısı: 1. Basım, Ekim 2024

© Copyright 2024, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İlim Ateşoğlu -ilim@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Dilek Gezgin -dilek@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Yıkıcı, Abdülgazi.
İklim Değişikliği İle Mücadelede Karbon Nötr Kent: Karbon Nötr Kentler Birliği Örneği / Abdulgazi Yıkıcı
1. Basım, XII + 248 s., 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-393-381-4
E-ISBN: 978-625-393-705-8
1. İklim Değişikliği 2. Karbon Nötrlük 3. KArbon Nötr Kent

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Sipariş:** siparis@nobelyayin.com
E-Satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com - www.nobelbilimsel.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Ana Basım Dağıtım, Arkadaş, D&R, Derya Dağıtım, Dost, Kırmızı Kedi, Kıta Dağıtım, Kida Kitap Yayın, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi, Yeryüzü

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
ASO 1. Organize Sanayi Bölgesi Anadolu Cad. No:4 Sincan/ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **İİİ**

TABLOLAR LİSTESİ ..... **Vİİİ**

ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **İX**

GRAFİKLER LİSTESİ ..... **X**

KISALTMALAR LİSTESİ ..... **Xİ**

ÖZET **1**

GİRİŞ **3**

1. İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ İLE MÜCADELE: ULUSLARARASI ÇABALAR **7**

1.1. İklim Değişikliği 7

1.1.1. Sera Gazları ve Sera Etkisi 8

1.1.1.1. Karbon Ayak İzi 18

1.1.1.2. Karbon El İzi 24

1.1.1.3. Karbon Beyin İzi 25

1.1.2. İklim Değişikliğinin Etkileri ve Kentlere Yansımaları 26

1.1.2.1. İklim Değişikliğinin Çevreye Etkileri 26

1.1.2.2. İklim Değişikliğinin Kentlere Yansımaları 29

1.2. İklim Değişikliği ile Mücadelede Tarihsel Dönemler 33

1.2.1. 1960 Yılına Kadar Olan Dönem/Doğa koruma 34

1.2.2. 1960-1970 Yılları Arası Dönem/Çevre Konusunun Düşünsel Alanda Tartışılması 38

1.2.3. 1970-1980 Yılları Arası Dönem/Örgütlenme 39

1.2.4. 1980 Sonrası Dönem/Yoğunlaşma 42

1.3. İklim Değişikliği ile Mücadele Stratejileri 48

1.3.1. Azaltım 49

1.3.2. Uyum 50

1.3.3. Azaltım ve Uyum Bağlamında Uluslararası Ağlar 53

2. İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ İLE MÜCADELE ARACI OLARAK KARBON NÖTR KENT **57**

2.1. Karbon Nötrlüğe Geçişte Dekarbonizasyon 57
2.1.1. Dekarbonizasyon Yaklaşımları 60
2.1.1.1. Doğa Temelli Yaklaşım 60
2.1.1.2. Teknoloji Temelli Yaklaşım 63
2.1.1.3. Ekonomi Temelli Yaklaşım 65
2.1.1.4. Sosyal Temelli Yaklaşım 69
2.2. Karbon Nötr Kentlere Giden Yolda Bir Yapı Taşı Olarak Karbon Nötrlük 73
2.2.1. Karbon Nötrlük Kavramı 74
2.2.2. Karbon Nötrlük ile İlişkili Kavramlar 76
2.2.3. Karbon Nötrlük Kavramının Küresel Bir Fenomen Hâline Gelmesi 80
2.2.4. Karbon Nötrlüğün Sağlanmasına Yönelik Yaklaşımlar 82
2.3. Karbon Nötrlük Vizyonundan Karbon Nötr Kente Geçiş 90
2.3.1. Karbon Nötr Kentin Kapsamı 91
2.3.2. Kentlerde Karbon Nötrlüğü Etkileyen Faktörler 94
2.3.2.1. Yönetim 96
2.3.2.2. Vatandaş Farkındalığı 98
2.3.2.3. Coğrafi Konum ve Çevresel Özellikler 99
2.3.2.4. Yapılı Çevre 103
2.3.2.5. Uluslararası Kentsel Ağlar 105

3. KARBON NÖTR KENTLER BİRLİĞİ ÜYESİ KENTLERDE KARBON NÖTRLÜK UYGULAMALARI 109

3.1. Karbon Nötr Kentler Birliği 109
3.2. Araştırma Tasarımı 113
3.3. Seçilmiş Karbon Nötr Kentler Birliği Üyesi Kentlerde Karbon Nötrlük Uygulamaları 121
3.3.1. Kopenhag 122
3.3.1.1. Kopenhag ve İklim Eylem Planları 122
3.3.1.2. Enerji Tüketimi 126
3.3.1.3. Enerji Üretimi 129
3.3.1.4. Yeşil Ulaşım 131

3.3.1.5. Kent Yönetimi Girişimleri 134
3.3.1.6. Kopenhag'ın Karbon Nötrlük Sürecinin Değerlendirilmesi 136
3.3.2. Seattle 140
3.3.2.1. Seattle ve İklim Eylem Planları 140
3.3.2.2. Ulaşım ve Arazi Kullanımı 144
3.3.2.3. "Bina Enerjisi 149
3.3.2.4. Atık 153
3.3.2.5. Seattle'ın Karbon Nötrlük Sürecinin Değerlendirilmesi 155
3.3.3. Helsinki 158
3.3.3.1. Helsinki ve İklim Eylem Planları 158
3.3.3.2. Binalar 161
3.3.3.3. Ulaşım 165
3.3.3.4. Elektrik Tüketimi 167
3.3.3.5. Diğer Faaliyetler 170
3.3.3.6. Helsinki'nin Karbon Nötrlük Sürecinin Değerlendirilmesi 172
3.3.4. Adelaide 175
3.3.4.1. Adelaide ve İklim Eylem Planları 175
3.3.4.2. Enerji Verimli Yapı Formu 181
3.3.4.3. Sıfır Emisyonlu Ulaşım 185
3.3.4.4. %100 Yenilenebilir Enerji 188
3.3.4.5. Atık 189
3.3.4.6. Karbon Dengeleme 192
3.3.4.7. Diğer Faaliyetler 193
3.3.4.8. Adelaide'ın Karbon Nötrlük Sürecinin Değerlendirilmesi 194
SONUÇ VE ÖNERİLER 199
KAYNAKÇA 207
ÖZGEÇMİŞ 247

KAYNAKÇA

ABI Research (2021), **New Urban Use Cases Drive Over 500 Cities to Adopt Digital Twins by 2025**, https://www.abiresearch.com/press/new-urban-use-cases-drive-over-500-cities-adopt-digital-twins-2025/ (31.07.2023).

Aboagye, Emmanuel Mensah vd. (2023), "A Review Contribution to Emission Trading Schemes and Low Carbon Growth", **Environmental Science and Pollution Research**, 30, 74575-74597.

Abzari, Mehdi vd. (2013), "Studying the Effect of Green Marketing Mix on Market Share Increase", **European Online Journal of Natural and Social Sciences: Proceedings**, 2(3), 641-653.

Acuto, Michele (2016), "Give Cities a Seat at the Top Table", **Nature**, 537, 611-613.

Adamo, Susana B. (2010), "Environmental Migration and Cities in the Context of Global Environmental Change", **Current Opinion in Environmental Sustainability**, 2(3), 161-165.

Adams, Samuel ve Opoku, Eric Evans Osei (2020), "Trade and Environmental Pollution in Africa: Accounting for Consumption and Territorial-Based Emissions", **Environmental Science and Pollution Research**, 27, 44230-44239.

Akın, Galip (2009), **Ekoloji-Çevre Bilim ve Çevre Sorunları**, Tiydem Yayıncılık, Ankara.

Almås, Anders-Johan vd. (2011), "An Approach to Impact Assessments of Buildings in a Changing Climate", **Building Research & Information**, 39(3), 227-238.

Al-Mulali, Usama vd. (2013), "Exploring the Relationship Between Urbanization, Energy Consumption, and CO2 Emission in MENA Countries", **Renewable and Sustainable Energy Reviews**, 23, 107-112.

Altomonte, Sergio (2012), "CH2 - Lighting and Physiology", **The Australian Journal of Construction Economics and Building**, 5(2), 40-46.

Altuğ, Fevzi (1990), **Çevre Sorunları**, Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Yayınları, Bursa.

Amacher, Gregory S. vd. (2004), "Environmental Quality Competition and Eco-Labeling", **Journal of Environmental Economics and Management**, 47(2), 284-306.

Andersen, Hans Thor ve Damurski, Łukasz (2022), "Towards Political Cohesion in Metropolitan Areas: An Overview of Governance Models", **Bulletin of Geography. Socio-Economic Series**, (56), 43-62.

Anderson, Brilé ve Bernauer, Thomas (2016), "How Much Carbon Offsetting and Where? Implications of Efficiency, Effectiveness, and Ethicality Considerations for Public Opinion Formation", **Energy Policy**, 94, 387-395.

Andonova, Liliana B. vd. (2009), "Transnational Climate Governance", **Global Environmental Politics**, 9(2), 52-73.

Anthony, Katey M. Walter vd. (2012), "Geologic Methane Seeps Along Boundaries of Arctic Permafrost Thaw and Melting Glaciers", **Nature Geoscience**, 5(6), 419-426.

Antoniou, Luke (2023), "How Copenhagen Challenged the Norm to Tackle Climate Change", https://www.smartcitiesworld.net/climate-action/how-copenhagen-challenged-the-norm-to-tackle-climate-change-8830 (12.03.2024).

Arrhenius, Svante (1896), "On the Influence of Carbonic Acid in the Air upon the Temperature of the Ground", **Philosophical Magazine**, 5(41), 237-276.

Arrhenius, Svante ve Holde, Edward S. (1897), "On the Influence of Carbonic Acid in the Air Upon the Temperature of the Earth", **Astronomical Society of the Pacific**, 9(54), 14-24.

Association of British Insurers (2005), **Financial Risks of Climate Change**, https://insurance.lbl.gov/documents/abi-climate.pdf (16.05.2023).

Athanassiadis, Aristide vd. (2018), "Comparing a territorial-based and a consumption-based approach to assess the local and global environmental performance of cities", **Journal of Cleaner Production**, 173, 112-123.

Australian Government (2023), **2023 Population Statement**, https://population.gov.au/ sites/population.gov.au/files/2023-12/2023-population-statement.pdf (05.03.2024).

Awasthi, Abhishek Kumar vd. (2021), "Zero Waste Approach towards a Sustainable Waste Management", **Resources, Environment and Sustainability**, 3, 1-3.

Ayers, Jessica M. ve Huq, Saleemul (2009), "The Value of Linking Mitigation and Adaptation: A Case Study of Bangladesh", **Environmental Management**, 43, 753-764.

Azevedo, Marcelo vd. (2022), **The Raw-Materials Challenge: How the Metals and Mining Sector Will be at the Core of Enabling the Energy Transition**, https://www.mckinsey.com/ industries/metals-and-mining/our-insights/the-raw-materials-challenge-how-the-metals-and-mining-sector-will-be-at-the-core-of-enabling-the-energy-transition (28.07.2023).

Bach, Vanessa (2023), "Life Cycle Assessment in the Context of Decarbonization and Carbon Neutrality", **The International Journal of Life Cycle Assessment**, 28, 741-745.

Bai, Xuemei vd. (2018), "Six Research Priorities for Cities and Climate Change", **Nature**, 555, 23-25.

Balany, Fatma vd. (2020), "Green Infrastructure as an Urban Heat Island Mitigation Strategy—A Review", **Water**, 12(12), 1-22.

Ballinger, Nicole vd. (2020), **Building Tune-Up Accelerator Program Fınal Technical Report**, https://www.seattle.gov/documents/Departments/OSE/Tune-Ups/DE-EE0007556_Seattle_Final_Technical_Report_May2020.pdf (21.03.2024).

Banerji, Oishika (2016), "Trail Smelter Case: An Analysis", https://blog.ipleaders.in/trail-smelter-case-analysis/ (29.05.2023).

Bannan-Ritland, Brenda (2003), "The Role of Design in Research: The Integrative Learning Design Framework", **Educational Researcher**, 32(1), 21-24.

Barbi, Fabiana ve de Macedo, Laura Valente (2019), "Transnational Municipal Networks and Cities in Climate Governance: Experiments in Brazil", Jeroen van der Heijden, Harriet Bulkeley ve Chiara Certomà (Eds.), **Urban Climate Politics: Agency and Empowerment**, *içinde* (59-79), Cambridge University Press, Cambridge.

Barnett, Jon (2011), "Dangerous Climate Change in the Pacific Islands: Food Production and Food Security", **Regional Environmental Change**, 11(1), 229-237.

Barrett, John vd. (2013), "Consumption-Based GHG Emission Accounting: A UK Case Study", **Climate Policy**, 13(4), 451-470.

Barrow, Keith (2016), "Seattle Voters Back Major Light Rail Expansion" https://www.railjournal.com/ regions/north-america/seattle-voters-approve-major-light-rail-expansion/ (20.03.2024).

Bates, Diane C. (2002), "Environmental Refugees? Classifying Human Migrations Caused by Environmental Change", **Population and Environment**, 23(5), 465-477.

Batty, Michael (2018), "Digital Twins", **Environment and Planning B: Urban Analytics and City Science**, 45(5), 817-820.

Baumber, Alex vd. (2020), "Carbon Neutral Education: Reducing Carbon Footprint and Expanding Carbon Brainprint", Walter Leal Filho, Anabela Marisa Azul, Luciana Brandli, Pinar Gökçin Özuyar ve Tony Wall (Eds.), **Quality Education**, *içinde* (55-67), Springer, Cham.

Baumel, Christie (2015), **Community Power Works Final Report and Conclusions**, https://www.osti.gov/biblio/1172056 (19.03.2024).

Baynes, Timothy M. ve Wiedmann, Thomas (2012), "General Approaches for Assessing Urban Environmental Sustainability", **Current Opinion in Environmental Sustainability**, 4(2), 458-464.

Beekman, Daniel (2014), "Q&A Pokes Deeper into Seattle's New Composting Rules, Fines", https://www.seattletimes.com/seattle-news/qa-pokes-deeper-into-seattlersquos-new-composting-rules-fines/ (24.03.2024).

Benyus, Janine M. (1997), **Biomimicry: Innovation Inspired by Nature**, Quill / William Morrow, New York.

Berchin, Issa Ibrahim vd. (2017), "Climate Change and Forced Migrations: An Effort towards Recognizing Climate Refugees", **Geoforum**, 84, 147-150.

Bettencourt, Luis ve Wes, Geoffrey (2010), "A Unified Theory of Urban Living", **Nature**, 467, 912-913.

Better Buildings Partnership (t.y.), "CitySwitch Green Office Program", https://www.betterbuildingspartnership.com.au/resource/cityswitch-green-office-program/ (14.03.2024).

BIOFOS (2021), **Envıronmental Data**, https://biofos.dk/media/i4hnc20t/environmental-data-2021_uk.pdf (14.03.2024).

Bigio, Anthony G. (2003), "Cities and Climate Change", Alcira Kreimer, Margaret Arnold ve Anne Carlin (Eds.), **Building Safer Cities: The Future of Disaster Risk**, *içinde* (91-99), The World Bank, Washington.

Bizikova, Livia vd. (2010), "Linking Sustainable Development with Climate Change Adaptation and Mitigation", Karen O'Brien, Asunción Lera St. Clair ve Berit Kristoffersen (Eds.), **Climate Change, Ethics and Human Security**, *içinde* (157-179), Cambridge University Press, Cambridge.

Blanco, Sebastian (2006), **Word of the Year: Carbon Neutral**, https://www.autoblog.com/2006/11/19/new-oxford-american-s-word-of-the-year-carbon-neutral/ (12.07.2023).

Bloomberg Philanthropies (t.y.), "American Cities Climate Challenge", https://www.bloomberg.org/environment/supporting-sustainable-cities/american-cities-climate-challenge/ (23.03.2024).

Boncinelli, Fabio vd. (2023), "Effect of Executional Greenwashing on Market Share of Food Products: An Empirical Study on Green-Coloured Packaging", **Journal of Cleaner Production**, 391, 1-10.

Bord, Richard J. vd. (2000), "In What Sense Does the Public Need to Understand Global Climate Change?", **Public Understanding of Science**, 9(3), 205-218.

Bostrom, Ann vd. (1994), "What Do People Know About Global Climate Change? 1. Mental Models", **Risk Analysis**, 14(6), 959-970.

Bowen, Glenn A. (2009), "Document Analysis as a Qualitative Research Method", **Qualitative Research Journal**, 9(2), 27-40.

Böhringer, Christoph (2003), "The Kyoto Protocol: A Review and Perspectives", **Oxford Review of Economic Policy**, 19(3), 451-466.

Brand, Christian vd. (2021), "The Climate Change Mitigation Effects of Daily Active Travel in Cities", **Transportation Research Part D**, 93, 1-18.

Brécard, Dorothée VD. (2009), "Determinants of Demand for Green Products: An Application to Eco-Label Demand for Fish in Europe", **Ecological Economics**, 69(1), 115-125.

Broto, Vanesa Castán ve Bulkeley, Harriet (2013), "A Survey of Urban Climate Change Experiments in 100 Cities", **Global Environmental Change**, 23(1), 92-102.

Brown, Molly vd. (2015), **Climate Change, Global Food Security, and the U.S. Food System**, http://www.usda.gov/oce/climate_change/FoodSecurity2015Assessment/FullAssessment .pdf (16.05.2023).

Bulkeley, Harriet (2010), "Cities and the Governing of Climate Change", **Annual Review of Environment and Resources**, 35, 229-253.

Bulkeley, Harriet vd. (2009), **Cities and Climate Change: Cities and Climate Change: The Role of Institutions, Governance and Urban Planning**, https://www.researchgate.net/ publication/254888120_Cities_and_Climate_Change_The_role_of_institutions_governance_and_ urban_planning#fullTextFileContent (26.01.2024).

Bulkeley, Harriet vd. (2011), "Governing Urban Low Carbon Transitions", Harriet Bulkeley, Vanesa Castán Broto, Mike Hodson ve Simon Marvin (Eds.), **Cities and Low Carbon Transitions**, *içinde* (29-41), Routledge, New York.

Bulkeley, Harriet vd. (2014), **Transnational Climate Change Governance**, Cambridge University Press, New York.

Bulkeley, Harriet ve Broto, Vanesa Castán (2012), "Government by experiment? Global cities and the governing of climate change", **Transactions of the Institute of British Geographers**, 38(3), 361-375.

Bulkeley, Harriet ve Newell, Peter (2023), **Governing Climate Change**, Routledge, Oxon.

Burch, Sarah vd. (2014), "Triggering Transformative Change: A Development Path Approach to Climate Change Response in Communities", **Climate Policy**, 14(4), 467-487.

Busch, Henner vd. (2018), "Shaping Local Response – The Influence of Transnational Municipal Climate Networks on Urban Climate Governance", **Urban Climate**, 24, 221-230.

Bytnerowicz, Andrzej vd. (2013), "Interactive Effects of Air Pollution and Climate Change on Forest Ecosystems in the United States: Current Understanding and Future Scenarios", **Developments in Environmental Science**, 13, 333-369.

C40 (2016), **City Adviser Case Study Series: City of Rio de Janeiro-Climate Change Planning Through Direct Support**, https://www.c40.org/wp-content/uploads/2022/02/277 _C40_Rio_de_Janeiro_Case_Study-1.pdf (29.02.2024).

C40 (2018), **Copenhagen to Host C40 Mayors Summit 2019**, https://www.c40.org/news/copenhagen- to-host-c40-mayors-summit-2019/ (13.03.2024).

C40 (2019), **Benefits of Urban Climate Action: C40 Cities Technical Assistance Report 2019**, https://www.c40.org/wp-content/uploads/2022/02/Rio-de-Janeiro-%E2%80%93- Electrification-of-the-Bus-Fleet-English.pdf (29.02.2024).

C40 (2020), "Seattle's Fossil Fuel Free Waste Collection Fleet", https://www.c40.org/case-studies/seattle-fossil-fuel-free-waste-collection-fleet/ (23.03.2024).

C40 (2023a), **C40 Annual Report 2022**, https://www.c40.org/wp-content/uploads/2023/03/ C40-Cities-Annual-Report-2022_Published-Online-31-Mar-2023.pdf (01.08.2023).

C40 (2023b), **Lord Mayor of Copenhagen Elected to C40 Cities Steering Committee**, https://www.c40.org/news/lord-mayor-copenhagen-elected-c40-steering-committee/ (13.03.2024).

CAA (1956), **Her Majesty's Stationery Office**, https://www.legislation.gov.uk/ukpga/ 1956/52/pdfs/ukpga_19560052_en.pdf (10.10.2023).

Calhoun, Emily (2015), "Safe Routes for All Seattle Schools", https://www.planetizen.com/ node/81702/safe-routes-all-seattle-schools (22.03.2024).

Canadian Automobile Association (2021), **Congestion Charges**, https://www.caa.ca/app/ uploads/2021/05/18-CAA-Infrastructure_Papers-CongestionCharges_v1.pdf (13.03.2024).

Carbon Neutral Adelaide (2017), "2017 Carbon Neutral Adelaide Award Winners Announced", https://www.carbonneutraladelaide.com.au/news/carbon-neutral-adelaide-award-winners-announced (14.03.2024).

Carley, Sanya (2009), "State Renewable Energy Electricity Policies: An Empirical Evaluation of Effectiveness", **Energy Policy**, 37(8), 3071-3081.

Carson, Rachel (1962), **Silent Spring**, Houghton Mifflin Company, Boston.

Cetron, Ari (2022), "More 'Urban Villages' and More 'Complete Neighborhoods' — Capitol Hill EcoDistrict Helping to Shape New Comprehensive Plan for Seattle", https://www.capitolhillseattle.com/2022/04/more-urban-villages-and-more-complete-neighborhoods-capitol-hill-ecodistrict-helping-to-shape-new-comprehensive-plan-for-seattle/ (20.03.2024).

Chairiyah, Riri (2021), "CH2 Inspired for Air Conditioning System of Inpatient Hospital with Biomimicry Approach", **Proceedings of International on Healthcare Facilities**, 1(1), 146-156.

Chatterton, Julia vd. (2015), "Carbon Brainprint - An Estimate of the Intellectual Contribution of Research Institutions to Reducing Greenhouse Gas Emissions", **Process Safety and Environmental Protection**, 96, 74-81.

Chavez, Abel ve Ramaswami, Anu (2013), "Articulating a Trans-boundary Infrastructure Supply Chain Greenhouse Gas Emission Footprint for Cities: Mathematical Relationships and Policy Relevance", **Energy Policy**, 54, 376-384.

Chel, Arvind ve Kaushik, Geetanjali (2018), "Renewable Energy Technologies for Sustainable Development of Energy Efficient Building", **Alexandria Engineering Journal**, 57(2), 655-669.

Chen, Shaoqing vd. (2018), "Unfolding the Interplay Between Carbon Flows and Socioeconomic Development in a City: What Can Network Analysis Offer?", **Applied Energy**, 211, 403-412.

Chen, Shaoqing vd. (2020), "Urban Carbon Footprints Across Scale: Important Considerations for Choosing System Boundaries", **Applied Energy**, 259, 1-12.

Cherian, Anilla (2022), **Air Pollution, Clean Energy and Climate Change**, Wiley, Hoboken.

Chester, Mikhail V. vd. (2014), "Positioning Infrastructure and Technologies for Low-Carbon Urbanization", **Earth's Future**, 2(10), 533-547.

Christensen, Peter Westh (2022), "Remember the Experiences from Other Big Cities When We Test Congestion Charges in Copenhagen", https://www.paconsulting.com/newsroom/ altinget-how-to-test-congestion-charges-in-copenhagen-the-right-way-9-march-2022#:~:text=In%20Denmark%2C%20the%20plan%20is,hour%20than%20outside%20rush%20hour. (25.03.2024).

Christensen, Toke Haunstrup vd. (2022), "Shifting from Ownership to Access and the Future for MaaS: Insights from Car sharing Practices in Copenhagen", **Case Studies on Transport Policy**, 10(2), 841-850.

Chuenwong, Kannaphat vd. (2022), "Municipal Solid Waste Management for Reaching Net-Zero Emissions in ASEAN Tourism Twin Cities: A Case Study of Nan and Luang Prabang", **Heliyon**, 8(8), 1-11.

Church, John A. vd. (2011), "Revisiting the Earth's Sea-level and Energy Budgets from 1961 to 2008", **Geophysical Research Letters**, 38(18), 1-8.

Chwieduk, Dorota (2003), "Towards Sustainable-Energy Buildings", **Applied Energy**, 76(1-3), 211-217.

Cirman, Andreja vd. (2009), "The Kyoto Protocol in a Global Perspective", **Economic and Business Review**, 11(1), 29-54.

City of Adelaide (2015), **Carbon Neutral Strategy 2015-2025**, https://d31atr86jnqrq2. -cloudfront.net/docs/strategy-carbon-neutral-2015-25.pdf?mtime=20190524100940&focal=none (27.02.2024).

City of Adelaide (2016), **Carbon Neutral Adelaide Action Plan 2016-2021**, https://s3-ap-southeast-2.amazonaws.com/cna-public-assets/general-downloads/Carbon-Neutral-Adelaide-Action-Plan-2016-2021.pdf (27.02.2024).

City of Adelaide (2019), **Carbon Neutral Adelaide Status Report**, https://s3-ap-southeast-2.amazonaws.com/cna-public-assets/general-downloads/95637-BSA-Carbon-Neutral-Adelaide-Status-Report-FIN.pdf (03.03.2024).

City of Adelaide (2020), **City of Adelaide 2020-2024 Strategic 'Plan on a Page'**, https://d31atr86jnqrq2.cloudfront.net/docs/fact-sheet-strategic-plan-2020-2024.pdf?mtime=20200319102914 (06.03.2024).

City of Adelaide (2022), **Carbon Neutral Adelaide Action Plan Final Report**, https://cdn.environment.sa.gov.au/carbonneutraladelaide/general-images/Carbon-Neutral-Adelaide-status-report-2021_FINAL.pdf?v=1691558211 (03.03.2024).

City of Adelaide (2023a), **Climate Action Plan 2022-2025**, https://cityofadelaide.moderngov.com.au/ documents/s9956/Attachment%20A%20for%20Climate%20Action%20Plan%202022-2025.pdf (27.02.2024).

City of Adelaide (2023b), **Climate Action Plan 2022-2025 (Dratf/Report)**, https://meetings.cityofadelaide.com.au/documents/s9955/Climate%20Action%20Plan%202022-2025.pdf (27.02.2024).

City of Adelaide (2024), **Draft Integrated Climate Strategy 2030**, https://meetings.cityofadelaide.com.au/documents/s16183/Integrated%20Climate%20Strategy.pdf (27.02.2024).

City of Amsterdam (2019), **Amsterdam Climate Neutral 2050 Roadmap Phase 1: An Invitation to the City**, https://carbonneutralcities.org/wp-content/uploads/2019/12/Amsterdam-Climate-Neutral-2050-Roadmap_12072019-1.pdf (11.12.2023).

City of Boston (2019), **Climate Action Plan**, https://www.boston.gov/sites/default/files/ embed/file/2019-10/city_of_boston_2019_climate_action_plan_update_4.pdf (11.12.2023).

City of Boulder (2021), **Climate Action Plan**, https://boulder.novusagenda.com/agendapublic/AttachmentViewer.ashx?AttachmentID=4165&ItemID=3794 (11.12.2023).

City of Copenhagen (2009), **Copenhagen Climate Plan: The Short Version**, The Technical and Environmental Administration, Copenhagen.

City of Copenhagen (2012), **CPH 2025 Climate Plan: A Green, Smart and Carbon Neutral City**, City of Copenhagen, Copenhagen.

City of Copenhagen (2016), **CPH 2025 Climate Plan Roadmap 2017-2020**, City of Copenhagen, Copenhagen.

City of Copenhagen (2020), **CPH 2025 Climate Plan: Roadmap 2021-2025**, City of Copenhagen, Copenhagen.

City of Glasgow (2021a), **Glasgow's Climate Plan: Our Response to the Climate and Ecological Emergency**, https://www.glasgow.gov.uk/councillorsandcommittees/viewDoc.asp?c=P62AFQDNDXUTT181NT (11.12.2023).

City of Glasgow (2021b), "Glasgow's Climate Plan Passed Unanimously at Committee", https://www.glasgow.gov.uk/index.aspx?articleid=27218 (11.12.2023).

City of Helsinki (2018), **The Carbon-Neutral Helsinki 2035 Action Plan**, Publications of the Central Administration, Helsinki.

City of Helsinki (2022), **Carbon Neutral Helsinki Action Plan**, Publications of the Central Administration, Helsinki.

City of Helsinki (2023a), **City of Helsinki's Climate Action Plan for tourism 2023–26**, The City of Helsinki, Business Helsinki, Tourism and Destination Management Unit, Helsinki.

City of Helsinki (2023b), **Helsinki Facts and Figures 2023**, City Executive Office, Urban Research and Statistics, Helsinki.

City of London (2022), **Climate Emergency Action Plan**, https://getinvolved.london.ca/12452/widgets/49288/documents/85827 (18.12.2023).

City of Melbourne (2018), **Climate Change Mitigation Strategy to 2050: Melbourne together for 1.5°C**, https://www.melbourne.vic.gov.au/sitecollectiondocuments/climate-change-mitigation-strategy-2050.pdf (18.12.2023).

City of Minneapolis (2023a), **Climate Equity Plan**, https://www2.minneapolismn.gov/media/content-assets/www2-documents/government/MPLS-CEP_Report-2023-Digital.pdf (18.12.2023).

City of Minneapolis (2023b), "Climate action: The path to a Carbon-Neutral Minneapolis by 2050", https://www.minneapolismn.gov/news/2023/october/climate-action/#:~:text= Minneapolis%20is%20part%20of%20the,by%202050%20at%20the %20latest. (18.12.2023).

City of New York (2021), **Pathways to Carbon-Neutral NYC: Modernize, Reimagine, Reach**, https://www.nyc.gov/assets/sustainability/downloads/pdf/publications/Carbon-Neutral-NYC.pdf (25.12.2023).

City of New York (2022), **Scoping Plan: Full Report**, https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fclimate.ny.gov%2F-%2Fmedia%2Fproject%2Fclimate%2Ffiles% 2FNYS-Climate-Action-Council-Final-Scoping-Plan-2022.pdf&psig=AOvVaw0kwZlu36g33l8A-9mu1aVj&ust=1708774809165000&source=images&cd=vfe&opi=89978449&ved=0CAgQrpoMahcKEwjA9-SvsMGEAxUAAAAAHQAAAAQBA (25.12.2023).

City of Oslo (2020), **Climate Strategy for Oslo towards 2030**, https://www.zeroemission.no/wp-content/uploads/2022/03/Klimastrategi2030-Kortversjon-ENG_2608_enkeltside.pdf (25.12.2023).

City of Portland (2022), **Portland Decarbonization Pathways Analysis Technical Memo**, https://www.portland.gov/bps/climate-action/documents/portland-decarbonization-pathways-analysis-technical-memo-7-19-2022/download (25.12.2023).

City of Portland (t.y.), "Portland's Pathways to Net-Zero Carbon by 2050", https://www.portland.gov/bps/climate-action/pathways-net-zero (25.12.2023).

City of Rio de Janeiro (2016), **Climate Change Adaptation Strategy for the City of Rio de Janeiro**, https://www.rio.rj.gov.br/dlstatic/10112/9857523/4243336/ ClimateChangeAdaptationStrategyfortheCityofRiodeJaneiro.pdf (26.12.2023).

City of Rio de Janeiro (2021), **Plan for Sustainable Development and Climate Action of the City of Rio de Janeiro**, https://cdn.locomotive.works/sites/5ab410c8a2f42204838f797e/content_entry5c8ab5851647e100801756a3/614999450495ee00a5a4cc34/files/Executive_Summary_final_EN.pdf?1632213317 (26.12.2023).

City of San Francisco (2019), **Focus 2030: A Pathway to Net Zero Emissions**, https://www.sfenvironment.org/media/10565/download?inline (26.12.2023).

City of Seattle (2011a), **Resolution No. 31312**, https://clerk.seattle.gov/~archives/Resolutions/Resn_31312.pdf (14.03.2024).

City of Seattle (2011b), **Seattle Climate Action Highlights 2010**, https://www.seattle.gov/documents/departments/ose/cpi-10-highlights.pdf (15.03.2024).

City of Seattle (2013), **Seattle Climate Action Plan**, https://www.seattle.gov/ documents/Departments/Environment/ClimateChange/2013_CAP_20130612.pdf (26.12.2023).

City of Seattle (2014), "White House Recognizes Seattle as a Climate Action Champion", https://greenspace.seattle.gov/2014/12/white-house-recognizes-seattle-as-a-climate-action-champion/ (15.03.2024).

City of Seattle (2015), **Seattle Climate Action Plan 2014 Highlights**, https://www.seattle.gov/documents/departments/ose/cap.update.report_final.pdf (19.03.2024).

City of Seattle (2017), **Resolution No. 31757**, https://clerk.seattle.gov/~archives/ Resolutions/Resn_31757.pdf (20.03.2024).

City of Seattle (2018), **Seattle Climate Action**, https://durkan.seattle.gov/wp-content/uploads/sites/9/2018/04/SeaClimateAction_April2018.pdf (16.03.2024).

City of Seattle (2024), **One Seattle Plan: Comprehensive Plan Update**, https://www.seattle.gov/documents/departments/urbanforestrycommission/2024/2024docs/oneseattleplandraftplan2024.pdf (21.03.2024).

City of Stockholm (2020), **Climate Action Plan 2020–2023: For a fossil-free and climate-positive Stockholm by 2040**, https://start.stockholm/globalassets/start/om-stockholms-stad/sa-arbetar-staden/klimat-och-miljo/climate-action-plan-2020-2023.pdf (28.12.2023).

City of Sydney (2021), "Net Zero by 2035: Our Bold New Plan", https://www.cityofsydney.nsw.gov.au/environmental-action/energy-and-climate-change (28.12.2023).

City of Toronto (2021), **Transform to Net Zero Strategy: A Climate Action Pathway to 2030 and Beyond**, https://www.toronto.ca/legdocs/mmis/2021/ie/bgrd/backgroundfile-173758.pdf (28.12.2023).

City of Vancouver (2020), **Climate Emergency Action Plan Summary 2020-2025**, https://vancouver.ca/files/cov/climate-emergency-action-plan-summary.pdf (03.01.2024).

City of Vancouver (2021), **Climate Emergency Action Plan Annual Report**, https://vancouver.ca/files/cov/2021-ceap-annual-report.pdf (03.01.2024).

City of Vancouver (2023a), **Climate Emergency Action Plan Annual Report**, https://vancouver.ca/files/cov/ceap-2022-annual-report.pdf (03.01.2024).

City of Vancouver (2023b), **Climate Emergency Action Plan Annual Report Presentation**, https://council.vancouver.ca/20240207/documents/cfsc_presentation_2.PDF (03.01.2024).

City of Vancouver (t.y.), "Working towards Climate Justice", https://vancouver.ca/green-vancouver/an-equitable-plan.aspx (03.01.2024).

City of Yokohama (2018), **Yokohama City Action Plan for Global Warming Countermeasures**, https://www.city.yokohama.lg.jp/lang/overseas/climatechange/contents/zcy/ actionplan.files/0003_20200731.pdf (03.01.2024).

City of Yokohama (2020), "Climate Change in Yokohama", https://www.city.yokohama.lg.jp/lang/overseas/climatechange/contents/zcy/climatechange.html (03.01.2024).

Claeys, Grégory vd. (2019), "How to Make the European Green Deal Work", **Policy Contribution**, 13, 1-21.

Claire, Cressi (2022), **What Is Carbon Negative, Neutral and Positive and How Do You Achieve Them?**, https://blog.greenstory.io/what-is-carbon-negative-neutral-and-positive-and-how-do-you-achieve-them (08.07.2023).

Clean Cities (2023), **What We Do**, https://cleancitiescampaign.org/what-we-do/ (04.07.2023).

Clutton-Brock, Peter vd. (2021), **Climate Change and AI: Recommendations for Government Action**, Global Partnership on AI Report - Climate Change AI - Centre for AI & Climate.

CNCA (2018), **Framework for Long-Term Deep Carbon Reduction Planning**, https://carbonneutralcities.org/wp-content/uploads/2018/04/CNCA-Framework-for-Long-Term-Deep-Carbon-Reduction-Planning.pdf (17.07.2023).

CNCA (t.y.), **Carbon Neutral Cities Alliance Members**, https://carbonneutralcities.org/ (03.01.2024).

Conner, Glen (2006), **History of Weather Observations Seattle, Washington 1870-1948**, https://mrcc.purdue.edu/files/FORTS/histories/WA_Seattle_Conner.pdf (22.03.2024).

Connor, Martin (2022), **Seattle Building Energy Efficiency and Electrification Costing Analysis**, https://www.seattle.gov/documents/departments/ose/building%20energy/ose_decarbonization_cost%20study_june22.pdf (22.03.2024).

Copenhagen Energy (t.y.), "Copenhagen Energy", https://copenhagen-energy.com/en/ (10.03.2010).

Copernicus Climate Change Service (2023), **Climate Indicators: Sea Surface Temperature**, https://climate.copernicus.eu/climate-indicators/sea-surface-temperature (06.10.2023).

Copernicus Global Land Service (2023), **Land Surface Temperature**, https://land.copernicus.eu/global/products/lst (07.10.2023).

Corbin, Juliet ve Strauss, Anselm (2015), **Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory**, SAGE Publications, Los Angeles.

Cornell University (2023), **Think Big, Live Green**, https://sustainablecampus.cornell.edu/take-action/sustainability-teams/think-big-live-green (04.07.2023).

Cox, Benjamin vd. (2022), "The Mining Industry as a Net Beneficiary of a Global Tax on Carbon Emissions", **Communications Earth & Environment**, 3(17), 1-8.

Creutzig, Felix vd. (2016), "Urban Infrastructure Choices Structure Climate Solutions", **Nature Climate Change**, 6, 1054-1056.

Crimmins, Allison (2011), **Carbon Leakage: New Report from the MIT Joint Program on the Science and the Policy of Global Change Analyzes the Impact of Border Carbon Adjustments**, https://news.mit.edu/2011/carbon-leakage (04.06.2023).

Cuevas, Eduardo (2022), "New York Passes Climate Plan to Meet Net-Zero Emissions by Mid-Century", https://www.lohud.com/story/news/ny-news/2022/12/20/new-york-passes-climate-plan-meet-net-zero-emissions/69742350007/ (12.11.2023).

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (2021), **Sea Surface Temperature**, https://cevreselgostergeler.csb.gov.tr/en/sea-surface-temperature-i-85994 (06.10.2023).

Dahal, Karna Prasad (2017), "Challenges to Accomplish Carbon Neutrality in the Helsinki Metropolitan Area by 2050", **5th International Conference on Sustainable Development (ICSD)**, 1-10, New York.

Dahal, Karna Prasad ve Niemelä, Jari (2016), "Initiatives towards Carbon Neutrality in the Helsinki Metropolitan Area", **Climate**, 4(3), 1-16.

Dahal, Karna vd. (2017), "The Role of Solar Energy for Carbon Neutrality in Helsinki Metropolitan Area", **Cogent Environmental Science**, 3(1), 1-16.

Dahal, Karna vd. (2018), "The Role of Renewable Energy Policies for Carbon Neutrality in Helsinki Metropolitan Area", **Sustainable Cities and Society**, 40, 222-232.

Dahal, Karna ve Niemelä, Jari (2017), "Cities' Greenhouse Gas Accounting Methods: A Study of Helsinki, Stockholm, and Copenhagen", **Climate**, 5(2), 1-14.

Damsø, Tue vd. (2016), "Local Climate Action Plans in Climate Change Mitigation - Examining the Case of Denmark", **Energy Policy**, 89, 74-83.

Damsø, Tue vd. (2017), "Implementation of Local Climate Action Plans: Copenhagen - Towards a Carbon-Neutral Capital", **Journal of Cleaner Production**, 167, 406-415.

Dangermond, Jack (2022), **Our Climate Crisis - Time isn't on Our Side, But Technology is**, https://www.forbes.com/sites/esri/2022/04/22/our-climate-crisis--time-isnt-on-our-side-but-technology-is/?sh=6391eaf6d638 (28.04.2023).

Davis, Steven J. vd. (2011), "The Supply Chain of CO2 Emissions", **Proceedings of the National Academy of Sciences**, 108(45), 18554-18559.

Davis, Steven J. ve Calderia, Ken (2010), "Consumption-Based Accounting of CO2 Emissions", **Proceedings of the National Academy of Sciences**, 107(12), 5687-5692.

Dawid, Irvin (2015), "Seattle Moves in a Big Way on Election Day", https://www.planetizen.com/node/82050/seattle-moves-big-way-election-day (20.03.2024).

Delevingne, Lindsay vd. (2020), **Climate Risk and Decarbonization: What Every Mining CEO Needs to Know**, https://www.mckinsey.com/capabilities/sustainability/our-insights/climate-risk-and-decarbonization-what-every-mining-ceo-needs-to-know#/ (28.07.2023).

Deloitte (2020), **The 2030 Decarbonization Challenge: The Path to the Future of Energy**, https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/uk/Documents/energy-resources/deloitte-uk-mining-and-metals-Decarbonization.pdf (28.07.2023).

Department of Energy & Environment (2017), "Mayor Bowser Commits to Make Washington, DC Carbon-Neutral and Climate Resilient by 2050", https://doee.dc.gov/release/mayor-bowser-commits-make-washington-dc-carbon-neutral-and-climate-resilient-2050 (04.03.2024).

Dhanda, Kanwalroop K. ve Murphy, Patrick J. (2011), "The New Wild West Is Green: Carbon Offset Markets, Transactions, and Providers", **Academy of Management Perspectives**, 25(4), 37-49.

Dhillon, Gurpreet S. vd. (2013), "Greenhouse Gas Contribution on Climate Change", Rao Y. Surampalli, Tian C. Zhang, C. S. P. Ojha, B. Gurjar, R. D. Tyagi ve C. M. Kao (Eds.), **Climate Change Modeling, Mitigation, and Adaptation**, *içinde* (26-61), American Society of Civil Engineers, Virginia.

Dholakia, Hem H. ve Garg, Amit (2018), "Climate Change, Air Pollution and Human Health in Delhi, India", Rais Akhtar ve Cosimo Palagiano (Eds.), **Climate Change and Air Pollution: The Impact on Human Health in Developed and Developing Countries**, *içinde* (273-288), Springer, Cham.

Dickinson, Janet E. vd. (2010), "Slow Travel: Issues for Tourism and Climate Change", **Journal of Sustainable Tourism**, 19(3), 281-300.

Dierwechter, Yonn (2021), **Climate Change and the Future of Seattle**, Anthem Press, New York.

DiRaimo, Ryan (2019), "Amending Aurora Zoning", https://www.theurbanist.org/2019/01/16/amending-aurora-zoning/ (20.03.2024).

Dixon, Brett (2018), **The Technology Behind the Thailand Cave Rescue**, https://www.esri.com/about/newsroom/blog/technology-behind-thailand-cave-rescue/ (29.07.2023).

Dodman, David (2009), "Blaming Cities for Climate Change? An Analysis of Urban Greenhouse Gas Emissions Inventories", **Environment and Urbanization**, 21(1), 185-201.

Dolter, Brett ve Victor, Peter A. (2016), "Casting a Long Shadow: Demand-based Accounting of Canada's Greenhouse Gas Emissions Responsibility", **Ecological Economics**, 127, 156-164.

Donnelly, Sean (2023), "Most Climate-Resilient Cities (2024)", https://www.architecturaldigest.com/reviews/solar/most-climate-resilient-cities (08.03.2024).

Drumbl, Mark A. (2010), "Actors and Law-Making in International Environmental Law", Malgosia Fitzmaurice, David M. Ong ve Panos Merkouris (Eds.), **Research Handbook on International Environmental Law**, *içinde* (3-25), Edward Elgar Publishing Limited, Cheltenham.

Dryden, Rachel vd. (2018), "Public Perceptions of How Long Air Pollution and CarbonDioxide Remain in the Atmosphere", **Risk Analysis**, 38 (3), 525-534.

Du, Peijun vd. (2013), "Evaluation of the Spatio-Temporal Pattern of Urban Ecological Security Using Remote Sensing and GIS", **International Journal of Remote Sensing**, 34(3), 848-863.

Dumała, Hanna vd. (2021), "Transnational Municipal Networks as a Mechanism for Marine Governance toward Climate Change Adaptation and Mitigation: Between Potential and Practice", **Frontiers in Marine Science**, 8, 1-16.

Dupuy, Pierre-Marie ve Viñuales, Jorge E. (2018), **International Environmental Law**, Cambridge University Press, Cambridge.

Dyvik, Einar H. (2023a), "Population of Copenhagen 2013-2023", https://www.statista.com/statistics/1303909/population-copenhagen/#statisticContainer (03.02.2024).

Dyvik, Einar H. (2023b), "Gross Domestic Product Per Capita of Copenhagen from 2000 to 2021", https://www.statista.com/statistics/1304716/copenhagen-gdp-per-capita/ (02.04.2024).

East, Andrew John (2008), "What Is a Carbon Footprint? An Overview of Definitions and Methodologies", **Vegetable Industry Carbon Footprint Scoping Study - Discussion Papers and Workshop**, Horticulture Australia Limited, Sydney, 1-18.

Echeverri, Luis Gomez (2018), "Investing for Rapid Decarbonization in Cities", **Current Opinion in Environmental Sustainability**, 30, 42-51.

Economic Commission for Latin America and the Caribbean (2021), **Digital Technologies for a New Future**, United Nations, Santiago.

Eggermont, Hilde vd. (2015), "Nature-based Solutions: New Influence for Environmental Management and Research in Europe", **GAIA - Ecological Perspectives for Science and Society**, 24(4), 243-248.

Emilsson, Tobias (2021), "Urban Life and Climate Change", Trevor M. Letcher (Ed.), **The Impacts of Climate Change: A Comprehensive Study of Physical, Biophysical, Social, and Political Issues**, *içinde* (453-462), Elsevier, Amsterdam.

EnergyLab Nordhavn (t.y.), "New Urban Energy Infrastructures and Smart Components", https://www.energylabnordhavn.com/ (12.03.2024).

Environmental Protection Agency (2023), **Climate Change Indicators: Sea Surface Temperature**, https://www.epa.gov/climate-indicators/climate-change-indicators-sea-surface-temperature (06.10.2023).

Erden Topal, Yelda ve Gürsoy Haksevenler, Betül Hande (2023), "Karbon Nötr Kent Uygulamalarında New York ve İstanbul Örnekleri", Hüseyin Gül, Hülya Küçük Bayraktar ve Veli Ercan Küçük (Eds.), **İklim Dostu Kentler Türkiye ve Dünyadan Örnekler**, *içinde* (99-129), Detay Anatolia Akademik Yayıncılık, Ankara.

Erdoğan, İrfan ve Ejder, Nazmiye (1997), **Çevre Sorunları; Nedenler, Çözümler: Egemen ve Marksist Anlayışın İlettikleri Üzerine**, Doruk Yayımcılık, Ankara.

Ertürk, Hasan (2018), **Çevre Bilimleri**, Ekin Yayınevi, Bursa.

Eurocities (2023), **Eurocities Pulse Mayors Survey 2023: A State of Cities Report Through the Voices of Mayors**, https://monitor.eurocities.eu/wp-content/uploads/2023/06/Eurocities-Pulse-FINAL.pdf (02.08.2023).

European Commission (2018), **Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: A Clean Planet for all A European Strategic Long-term Vision for a Prosperous, Modern, Competitive and Climate Neutral Economy**, European Commission, 773 Final, Brussels.

European Environment Agency (2019), **Trends in Atmospheric Concentrations of CO2 (ppm), CH4 (ppb) and N2O (ppb), Between 1800 and 2017**, https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/daviz/atmospheric-concentration-of-carbon-dioxide-5#tab-chart_5_filters=%7B%22rowFilters% 22%3A%7B%7D%3B%22column Filters%22%3A%7B%22pre_config_polutant%22%3A%5B%22CO2%20(ppm)%22%5D%7D%7D (08.10.2023).

European Space Agency (t.y.), **Land Surface Temperature**, https://sentinels.copernicus.eu/web/sentinel/user-guides/sentinel-3-slstr/overview/ geophysical-measurements/land-surface-temperature (07.10.2023).

Everth, Thomas ve Bright, Ria (2023), "Climate Change and the Assemblages of School Leaderships", **Australian Journal of Environmental Education**, 39(1), 17-36.

Faberi, Stefano vd. (2015), **Trends and Policies for Energy Savings and Emissions in Transport**, https://www.odyssee-mure.eu/publications/archives/energy-efficiency-trends-policies-transport.pdf (21.07.2023).

Fam, Dena vd. (2014), "Emergence of Decentralised Water and Sanitation Systems in Melbourne, Australia", **International Journal of Water**, 8(2), 149-165.

Fankhauser, Sam vd. (2022), "The Meaning of Net Zero and How to Get It Right", **Nature Climate Change**, 12, 15-21.

Federici, Alessandro vd. (2018), **Buildings and Incentives Schemes**, https://www.odyssee-mure.eu/publications/policy-brief/increasing-building-energy-efficiency-incentive-schemes.pdf (21.07.2023).

Ferdman, Roberto A. (2015), "Seattle Is Now Publicly Shaming People for Putting Food in Their Trash Bins", https://www.washingtonpost.com/news/wonk/wp/2015/01/27/seattle-is-now-publicly-shaming-people-for-putting-food-in-their-trash-bins/ (24.03.2024).

Ferdyn-Grygierek, Joanna vd. (2021), "Effects of Climate Change on Thermal Comfort and Energy Demand in a Single-Family House in Poland", **Buildings**, 11(12), 1-17.

Fernández-Amador, Octavio vd. (2017), "Carbon Dioxide Emissions and Economic Growth: An Assessment Based on Production and Consumption Emission Inventories", **Ecological Economics**, 135, 269-279.

Ferreira, Patricia Galvao (2018), "Differentiation in International Environmental Law: Has Pragmatism Displaced Considerations of Justice?", Neil Craik, Cameron S. G. Jefferies, Sara L. Seck ve Tim Stephens (Eds.), **Global Environmental Change and Innovation in International Law**, *içinde* (21-41), Cambridge University Press, Cambridge.

Fersahoğlu, Yaşar (2011), **Dinler ve Çevre**, Çamlıca Yayınları, İstanbul.

Filho, Walter Leal (2019), "Introducing the International Climate Change Information Programme (ICCIP)", Walter Leal Filho ve Rafael Leal-Arcas (Eds.), **University Initiatives in Climate Change Mitigation and Adaptation**, *içinde* (3-11), Springer, Cham.

Filinte, H. Murat (2007), **Yaklaşan İklim Krizi**, Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul.

Finkbeiner, Matthias ve Bach, Vanessa (2021), "Life Cycle Assessment of Decarbonization Options-towards Scientifically Robust Carbon Neutrality", **The International Journal of Life Cycle Assessment**, 26, 635-639.

Fitzmaurice, Malgosia (2009), **Contemporary Issues in International Environmental Law**, Edward Elgar Publishing, Cheltenham.

Fitzmaurice, Malgosia vd. (2022), **International Environmental Law: Text, Cases and Materials**, Edward Elgar Publishing, Cheltenham.

Floater, Graham vd. (2014), **Copenhagen: Green Economy Leader Report**, LSE Cities, London.

Fong, Wee Kean vd. (2014), **Global Protocol for Community-Scale Greenhouse Gas Emission Inventories: An Accounting and Reporting Standard for Cities**, World Resources Institute, USA.

Franchetti, Matthew John ve Apul, Defne (2013), **Carbon Footprint Analysis: Concepts, Methods, Implementation, and Case Studies**, CRC Press, Boca Raton.

Freudendal-Pedersen, Malene vd. (2023), "Outgrowing the Private Car—Learnings from a Mobility-as-a-Service Intervention in Greater Copenhagen", **Sustainability**, 15(17), 1-19.

Friends of Europe (2018), **To Achieve Greener Cities and a Greener Urban Future, Europe Should Involve Its Citizens - Friends of Europe Green Week Sessions: Towards Greener Cities and Investing in a Greener Urban Future**, https://www.friendsofeurope.org/wp/wp-content/uploads/2019/06/greenweek_report_v2.pdf (25.07.2023).

Gao, Tao vd. (2014), "A Comparative Study of Carbon Footprint and Assessment Standards", **International Journal of Low-Carbon Technologies**, 9(3), 237-243.

Garnaut, Ross (2008), **The Garnaut Climate Change Review: Final Report**, Cambridge University Press, Cambridge.

Garnaut, Ross (2020), **South Australia's Climate Change Challenge and Opportunity**, https://cdn.environment.sa.gov.au/environment/docs/south-australias-climate-change-challenge-opportunity-rgarnaut-rep.pdf (28.02.2024).

GCoM (2022), **Energizing City Climate Action: The 2022 Global Covenant of Mayors Impact Report**, https://www.globalcovenantofmayors.org/wp-content/uploads/2022/11/2022-GCoM-Impact-Report.pdf (02.08.2023).

Gendre, Ines (2022), **What Does It Mean to be Carbon Positive?**, https://greenly.earth/en-us/blog/company-guide/what-does-it-mean-to-be-carbon-positive (08.07.2023).

Geraldo, Renata (2023), "Seattle Trash Contractor Is Asked to Take Green-Energy Claim off Trucks", https://www.seattletimes.com/seattle-news/environment/seattle-trash-contractor-is-asked-to-take-green-energy-claim-off-trucks/ (23.03.2024).

Ghazy, Heba K. ve Fathy, Dalia M. (2023), "Effect of Awareness Program Regarding Climate Change on Knowledge, Attitudes and Practices of University Students", **International Egyptian Journal of Nursing Sciences and Research**, 3(2), 186-203.

Giddens, Anthony (2013), **İklim Değişikliği Siyaseti**, (Çev. Erhan Baltacı), Phoenix Yayınevi, Ankara.

Gil, Luís ve Bernardo, João (2020), "An Approach to Energy and Climate Issues Aiming at Carbon Neutrality", **Renewable Energy Focus**, 33, 37-42.

Gillespie, Alexander (2007), **Protected Areas and International Environmental Law**, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden.

Gillespie, Alexander (2014), **International Environmental Law, Policy, and Ethics**, Oxford University Press, Oxford.

Glaeser, Edward (2011), **Triumph of the City: How Our Greatest Invention Makes Us Richer, Smarter, Greener, Healthier, and Happier**, The Penguin Press, New York.

Global Footprint Network (2023), **Ecological Footprint**, https://www.footprintnetwork.org/our-work/ecological-footprint/ (07.05.2023).

Godden, Lee (2011), "'Globalized Localisms': Three Phases of International Environmental Governance for Biodiversity Protection", Shawkat Alam, Natalie Klein ve Juliette Overland (Eds.), **Globalisation and the Quest for Social and Environmental Justice: The Relevance of International Law in an Evolving World Order**, *içinde* (11-38), Routledge, New York.

Goodfield, David vd. (2014), "Carbon Neutral Mine Site Villages: Myth or Reality?", **Renewable Energy**, 66, 62-68.

Gordon, David J. (2013), "Between Local Innovation and Global Impact: Cities, Networks, and the Governance of Climate Change", **Canadian Foreign Policy Journal**, 19(3), 288-307.

Gordon, David J. (2019), "Unpacking Agency in Global Urban Climate Governance: City Networks as Actors, Agents, and Arenas", Jeroen van der Heijden, Harriet Bulkeley ve Chiara Chiara Certomà (Eds.), **Urban Climate Politics: Agency and Empowerment**, *içinde* (21-38), Cambridge University Press, Cambridge.

Gosling, Simon N. ve Arnell, Nigel W. (2016), "A Global Assessment of the Impact of Climate Change on Water Scarcity", **Climatic Change**, 134, 371-385.

Government of Japan (2023), "2050 Zero Carbon Cities in Japan", https://www.env.go.jp/en/earth/cc/2050_zero_carbon_cities_in_japan.html (27.02.2024).

Government of South Australia (2015a), **A Low Carbon Investment Plan for South Australia**, https://www.aph.gov.au/DocumentStore.ashx?id=239df5d1-f9bc-4811-87aa-b1b48c6d8da3&subId=460762 (27.02.2024).

Government of South Australia (2015b), **South Australia's Climate Change Strategy 2015-2050: Towards a Low Carbon Economy**, https://s3-ap-southeast-2.amazonaws.com/cna-public-assets/general-downloads/SA-Climate-Change-Strategy-2015-2050.pdf (27.02.2024).

Government of South Australia (2021), "New Investments to Grow Blue Carbon in South Australia", https://www.environment.sa.gov.au/ news-hub/news/articles/2021/08/Blue-carbon-investment (05.03.2024).

Government of South Australia (t.y.), "Living in South Australia", https://www.sa.gov.au/topics/about-sa/living-in-sa (05.03.2024).

Gray, Clark ve Mueller, Valerie (2012), "Drought and Population Mobility in Rural Ethiopia", **World Development**, 40(1), 134-145.

Grimm, Nancy B. vd. (2013), "The Impacts of Climate Change on Ecosystem Structure and Function", **Frontiers in Ecology and the Environment**, 11(9), 474-482.

Grönholm, Sam (2022), "Experimental Governance and Urban Climate Action – A Mainstreaming Paradox?", **Current Research in Environmental Sustainability**, 4, 1-10.

Grönman, Kaisa vd. (2019), "An Approach to Assess the Positive Climate Impacts of Products Demonstrated via Renewable Diesel Case", **Journal of Cleaner Production**, 206, 1059-1072.

Grönman, Kaisa vd. (2021), **Carbon Handprint Approach for Cities and Regıons: Final Report of UKKE083 - CLC Carbon Handprint for Cities and Regions Project**, LUT University, Lappeenranta.

Grubler, Arnulf vd. (2018), "A Low Energy Demand Scenario for Meeting the 1.5 °C Target and Sustainable Development Goals without Negative Emission Technologies", **Nature Energy**, 3(6), 515-527.

Gunawardena, Kanchane R. vd. (2017), "Utilising Green and Bluespace to Mitigate Urban Heat Island Intensity", **Science of The Total Environment**, 584-585, 1040-1055.

Gurtu, Apoorva vd. (2022), "Emissions Reduction Policies and Their Effects on Economy", **Journal of Risk and Financial Management**, 15(9), 1-17.

Haarstad, Håvard vd. (2021), "Nordic Responses to Urban Challenges of the 21st Century", **Nordic Journal of Urban Studies**, 1(1), 4-18.

Hale, Thomas (2016), ""All Hands on Deck": The Paris Agreement and Nonstate Climate Action", **Global Environmental Politics**, 16(3), 12-22.

Hanna, Jason ve Baldacci, Marlena (2019), **The Midwest Flooding Has Killed Livestock, Ruined Harvests and Has Farmers Worried for Their Future**, https://edition.cnn.com/2019/03/21/us/floods-nebraska-iowa-agriculture-farm-loss/index.html (16.05.2023).

Hannas, Benjamin vd. (2017), **Final Report: Building Energy Use Intensity Targets**, https://www.seattle.gov/documents/departments/ose/bldgengy_targets_2017-03-30_final.pdf (22.03.2024).

Hansen, James E. vd. (1980), "Climatic Effects of Atmospheric Aerosols", **Aerosols: Anthropogenic and Natural, Sources and Transport**, 338(1), 575-587.

Hansjürgens, Bernd ve Antes, Ralf (2008), "Introduction: Climate Change Risks, Mitigation and Adaptation", Bernd Hansjürgens ve Ralf Antes (Eds.), **Economics and Management of Climate Change Risks, Mitigation and Adaptation**, *içinde* (1-9), Springer, New York.

Hardin, Garrett (1968), "The Tragedy of the Commons", **Science**, 162, 1243-1248.

Harstad, Bård (2012), "Buy Coal! A Case for Supply-Side Environmental Policy", **Journal of Political Economy**, 120(1), 77-115.

Hart, Melissa A. ve Sailor, David J. (2009), "Quantifying the Influence of Land-Use and Surface Characteristics on Spatial Variability in the Urban Heat Island", **Theoretical and Applied Climatology**, 95, 397-406.

Hasanov, Fakhri J. vd. (2018), "The Impact of International Trade on CO2 Emissions in Oil Exporting Countries: Territory vs Consumption Emissions Accounting", **Energy Economics**, 74, 343-350.

Hathaway, Dawn ve Norton, Priscilla (2018), **Understanding Problems of Practice: A Case Study in Design Research**, Springer, Cham.

Hauge, Åshild Lappegard vd., (2019), "Multilevel Networks for Climate Change Adaptation – What Works?", **International Journal of Climate Change Strategies and Management**, 11(2), 215-234.

Häußler, Simone ve Haupt, Wolfgang (2021), "Climate Change Adaptation Networks for Small and Medium-Sized Cities", **SN Social Sciences**, 1, 1-15.

Havu, Minttu vd. (2022), "Carbon Sequestration Potential of Street Tree Plantings in Helsinki", **Biogeosciences**, 19(8), 2121-2143.

Hayat, Naveed vd. (2020), "Eco-Labeling and Sustainability: A Case of Textile Industry in Pakistan", **Journal of Cleaner Production**, 252, 1-12.

Heikkinen, Milja (2022), "The Role of Network Participation in Climate Change Mitigation: A City-Level Analysis", **International Journal of Urban Sustainable Development**, 14(1), 1-14.

Heikkinen, Milja vd. (2020), "Transnational Municipal Networks and Climate Change Adaptation: A Study of 377 Cities", **Journal of Cleaner Production**, 257(1), 1-9.

Heikkinen, Milja vd. (2022), "Climate Partners of Helsinki: Participation-Based Structures and Performance in a City-to-Business Network Addressing Climate Change in 2011–2018", **Urban Climate**, 45, 1-15.

Helen (2024a), "Helen to Improve the Flexibility of the Electricity System by Investing in a Large-Scale Battery Electricity Storage System", https://www.helen.fi/en/news/2024/helen-to-improve-the-flexibility-of-the-electricity-system (23.02.2024).

Helen (2024b), "Helen to Start Change Negotiations in the 'Customers and Services' and 'Heating and Cooling' Business Units", https://www.helen.fi/en/news/2024/helen-to-start-change-negotiations (23.02.2024).

Hewson, Claire (2014), "Qualitative Approaches in Internet-Mediated Research: Opportunities, Issues, Possibilities", Peter E. Nathan (Ed.), **The Oxford Handbook of Qualitative Research**, *içinde* (423-451), Oxford University Press, New York.

Hielscher, Sabine (2013), **Carbon Rationing Action Groups: An Innovation History**, Community Innovation for Sustainable Energy, Brighton.

Hightower, Kamaria (2019a), "Mayor Durkan Signs Legislation to Help Combat Climate Crisis by Converting Thousands of Oil-Heated Seattle Homes to Cleaner, Lower Carbon Electric Heat", https://durkan.seattle.gov/2019/10/mayor-durkan-signs-legislation-to-help-combat-climate-crisis-by-converting-thousands-of-oil-heated-seattle-homes-to-cleaner-lower-carbon-electric-heat/ (21.03.2024).

Hightower, Kamaria (2019b), "Statement by Mayor Jenny Durkan on City Council's Vote to Approve Her Legislation That Ensures More New Seattle Buildings Are Ready for Electric Vehicles", https://durkan.seattle.gov/2019/04/statement-by-mayor-jenny-durkan-on-city-councils-vote-to-approve-her-legislation-that-ensures-more-new-seattle-buildings-are-ready-for-electric-vehicles/ (21.03.2024).

Hillman, Tim ve Ramaswami, Anu (2010), "Greenhouse Gas Emission Footprints and Energy Use Benchmarks for Eight U.S. Cities", **Environmental Science & Technology**, 44(6), 1902-1910.

Hinnells, Mark (2008), "Combined Heat and Power in Industry and Buildings", **Energy Policy**, 36(12), 4522-4526.

Hiteva, Ralitsa Petrova (2013), "Fuel Poverty and Vulnerability in the EU Low-Carbon Transition: The Case of Renewable Electricity", **Local Environment: The International Journal of Justice and Sustainability**, 18(4), 487-505.

Ho, Thuy Ngoc vd. (2019), "The Moderating Effects for the Relationships Between Green Customer Value, Green Brand Equity and Behavioral Intention", **Academy of Strategic Management Journal**, 18(4), 1-21.

Hodson, Mike ve Marvin, Simon (2009), "'Urban Ecological Security': A New Urban Paradigm?", **International Journal of Urban and Regional Research**, 33(1), 193-215.

Hoeller, Peter ve Wallin, Markku (1991), **Energy Prices, Taxes and Carbon Dioxide Emissions**, OECD, Paris.

Hoffert Martin I. vd. (2002), "Advanced Technology Paths to Global Climate Stability: Energy for a Greenhouse Planet", **Science**, 298(5595), 981-987.

HOFOR (t.y.), "About HOFOR", https://www.hofor.dk/english/about-hofor/ (12.03.2024).

Holdren, John P. (2008), **Meeting the Climate-Change Challenge**, https://www.belfercenter.org/sites/default/files/files/publication/2008_1-17_NCSE_final.pdf (06.06.2023).

Holling, Crawford Stanley (1973), "Resilience and Stability of Ecological Systems", **Annual Review of Ecology and Systematics**, 4(1), 1-23.

Holme, Petter ve Rocha, Juan C. (2023), "Networks of Climate Change: Connecting Causes and Consequences", **Applied Network Science**, 8(10), 1-20.

Holtage, Claudia (2007), "Factors and Actors in Climate Change Mitigation: A Tale of Two South African Cities", **Local Environment**, 12(5), 471-484.

Housing Europe (2020), "Green Recovery for Denmark: A New Renovation Scheme for the Social Housing Sector", https://www.housingeurope.eu/blog-1512/green-recovery-for-denmark-a-new-renovation-scheme-for-the-social-housing-sector (12.03.2024).

Howard, Jeff (2009), "Climate Change Mitigation and Adaptation in Developed Nations: A Critical Perspective on the Adaptation Turn in Urban Climate Planning", Simin Davoudi, Jenny Crawford ve Abid Mehmood (Eds.), **Planning for Climate Change Strategies for Mitigation and Adaptation for Spatial Planners**, *içinde* (19-32), Earthscan, London.

Howell, Rachel (2009), **The Experience of Carbon Rationing Action Groups: Implications for a Personal Carbon Allowances Policy**, UK Energy Research Centre, Oxford.

HSY (t.y.) "Greenhouse Gas Emissions", https://www.hsy.fi/en/air-quality-and-climate/greenhouse-gas-emissions/ (27.03.2024).

Hulley, Glynn C. vd. (2019), "Land Surface Temperature", Glynn C. Hulley ve Darren Ghent (Eds.), **Taking the Temperature of the Earth: Steps towards Integrated Understanding of Variability and Change**, *içinde* (57-127), Elsevier, Amsterdam.

Hunt, Alistair ve Watkiss, Paul (2011), "Climate Change Impacts and Adaptation in Cities: A Review of the Literature", **Climatic Change**, 104(1), 13-49.

Huovila, Aapo vd. (2022), "Carbon-Neutral Cities: Critical Review of Theory and Practice", **Journal of Cleaner Production**, 341, 1-18.

Huttunen, Suvi vd. (2022), "What About Citizens? A Literature Review of Citizen Engagement in Sustainability Transitions Research", **Energy Research & Social Science**, 91, 1-20.

ICJ (1949), **The Corfu Channel Case**, https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/1/001-19490409-JUD-01-00-EN.pdf (29.05.2023).

ICLEI (t.y.), "Our Approach", https://iclei.org/our_approach/ (01.08.2023).

IEA ve NER (2016), **Nordic Energy Technology Perspectives 2016: Cities, Flexibility and Pathways to Carbon-Neutrality**, Nordic Energy Technology Perspectives, Paris.

Inderwildi, Oliver ve Kraft, Markus (2022), "Introduction", Oliver Inderwildi ve Markus Kraft (Eds.), **Intelligent Decarbonisation: Can Artificial Intelligence and Cyber-Physical Systems Help Achieve Climate Mitigation Targets?**, *içinde* (3-13), Springer, Cham.

International Energy Agency (2008), **World Energy Outlook 2008**, OECD/IEA, Paris.

International Handprint Network (t.y.), "Global Handprint Day", https://www.handprint.in/global_handprint_day#:~:text=Since%20then%2C%2027th%20November%20is,around%20the%20globe%20towards%20sustainability. (08.05.2023).

International Living Future Institute (2022), "Bullitt Center", https://living-future.org/case-studies/bullitt-center-2/ (18.03.2024).

IPCC (2006), **2006 IPCC Guidelines for National Greenhouse Gas Inventories Volume 1 General Guidance and Reporting**, Institute for Global Environmental Strategies (IGES), Hayama.

IPCC (2007a), **Climate Change 2007: Impacts, Adaptations and Vulnerability - Working Group II to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change**, Cambridge University Press, Cambridge.

IPCC (2007b), **Climate Change 2007: Mitigation - Contribution of Working Group III to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change**, Cambridge University Press, Cambridge.

IPCC (2007c), **Climate Change 2007: The Physical Science Basis - Working Group I to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change**, Cambridge University Press, Cambridge.

IPCC (2012), **Managing the Risks of Extreme Events and Disasters to Advance Climate Change Adaptation: Special Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change**, Cambridge University Press, Cambridge.

IPCC (2014), **Climate Change 2014: Mitigation of Climate Change - Working Group III Contribution to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change**, Cambridge University Press, New York.

IPCC (2015), **Climate Change 2014: Synthesis Report - Contribution of Working Groups I, II and III to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change**, Intergovernmental Panel on Climate Change, Geneva.

IPCC (2018), **Global Warming of 1.5°C: An IPCC Special Report on the Impacts of Global Warming of 1.5°C Above Pre-Industrial Levels and Related Global Greenhouse Gas Emission Pathways, in the Context of Strengthening the Global Response to the Threat of Climate Change, Sustainable Development, and Efforts to Eradicate Poverty**, Cambridge University Press, Cambridge.

Iqbal, Sayed Aftab ve Mido, Yoshiyuki (2003), **Chemistry of Air & Air Pollution**, Discovery Publishing House, New Delhi.

IRENA (2016), **The Power to Change: Solar and Wind Cost Reduction Potential to 2025**, https://www.irena.org/-/media/Files/IRENA/Agency/Publication/2016/IRENA_Power_to_Change_2016.pdf?rev=599c8f804bab4a5b919695a0c9c76e78 (25.07.2023).

Isaac, Morna ve van Vuuren, Detlef P. (2009), "Modeling global residential sector energy demand for heating and air conditioning in the context of climate change", **Energy Policy**, 37(2), 507-521.

Jackson, Tim (2009), **Prosperity without Growth: Economics for a Finite Planet**, Earthscan, London.

Jacobsen, Ray vd. (2014), "The Carbon Footprint of Pigmeat in Flanders", Paulina Golinska (Ed.), **Assessment of Carbon Footprint in Different Industrial Sectors, Volume 1**, *içinde* (167-189), Springer, Singapore.

Jain, Vanita vd. (2022), "Digital Twin Technology: An Evaluation", Gopal Chaudhary, Manju Khari ve Mohamed Elhoseny (Eds.), **Digital twin technology**, *içinde* (1-21), CRC Press, Boca Raton.

Jessup, Brad ve Rubenstein, Kim (2012), "Introduction: Using Discourse Theory to Untangle Public and International Environmental Law", Brad Jessup ve Kim Rubenstein (Eds.), **Environmental Discourses in Public and International Law**, *içinde* (1-20), Cambridge University Press, Cambridge.

Johnson, Dale (2019), "Helping Residents Convert from Oil Heating", https://www.broadviewseattle.org/2019/08/23/helping-residents-convert-from-oil-heating/ (21.03.2024).

Jones, David vd. (2020), "Characterising the Digital Twin: A Systematic Literature Review", **CIRP Journal of Manufacturing Science and Technology**, 29(Part A), 36-52.

Jorisch, Denis (2021), **A Simple Guide to Climate Neutral, Net Zero and Climate Positive**, https://www.southpole.com/blog/guide-to-climate-neutral-net-zero-climate-positive (08.07.2023).

Jung, Nusrat vd. (2016), "Social Acceptance of Renewable Energy Technologies for Buildings in the Helsinki Metropolitan Area of Finland", **Renewable Energy**, 99, 813-824.

Jylhä, Kirsti vd. (2015), "Energy Demand for the Heating and Cooling of Residential Houses in Finland in a Changing Climate", **Energy and Buildings**, 99, 104-116.

Kabisch, Nadja vd. (2017), "Nature-Based Solutions to Climate Change Adaptation in Urban Areas—Linkages Between Science, Policy and Practice", Nadja Kabisch, Horst Korn, Jutta Stadler ve Aletta Bonn (Eds.), **Nature-based Solutions to Climate Change Adaptation in Urban Areas: Linkages between Science, Policy and Practice**, *içinde* (1-11), Springer Open, Cham.

Kaczan, David J. ve Orgill-Meyer, Jennifer (2020), "The Impact of Climate Change on Migration: A Synthesis of Recent Empirical Insights", **Climatic Change**, 158, 281-300.

Kadleck, Chrissy (2015), "Seattle Flagging 300 Customers Daily as Food Waste Ban Takes Effect", https://www.waste360.com/food-waste/seattle-flagging-300-customers-daily-as-food-waste-ban-takes-effect (24.03.2024).

Kagan, Julia (2022), "What Is a Carbon Tax: Basics, Implementation, Offsets", https://www.investopedia.com/terms/c/carbon-dioxide-tax.asp (30.07.2023).

Kalamees, Targo vd. (2012), "Development of Weighting Factors for Climate Variables for Selecting the Energy Reference Year According to the EN ISO 15927-4 Standard", **Energy and Buildings**, 47, 53-60.

Kamboj, Rohit vd. (2023), "Climate Uncertainties and Biodiversity: An Overview", Arun Lal Srivastav, Ashutosh Kumar Dubey, Abhishek Kumar, Sushil Kumar Narang ve Moonis Ali Khan (Eds.), **Visualization Techniques for Climate Change with Machine Learning and Artificial Intelligence**, *içinde* (1-13), Elsevier, Amsterdam.

Kamil, Nila ve Cortes, Sayel (2023), "The Role of International City Networks in Advancing Cities' Climate Ambitions: A Case Study of Jakarta", Melinda Martinus, Qiu Jiahui ve Sharon Seah (Eds.), **Cities and Climate Challenges in Southeast Asia**, *içinde* (92-105), ISEAS - Yusof Ishak Institute, Singapore.

Kaplan, Ayşegül (1999), **Küresel Çevre Sorunları ve Politikaları**, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları: 19, Ankara.

Karakaya, Etem vd. (2019), "How Production-Based and Consumption-Based Emissions Accounting Systems Change Climate Policy Analysis: The Case of CO_2 Convergence", **Environmental Science and Pollution Research**, 26, 16682-16694.

Karhunmaa, Kamilla (2019), "Attaining Carbon Neutrality in Finnish Parliamentary and City Council Debates", **Futures**, 109, 170-180.

Karsgaard, Carrie ve Davidson, Debra (2023), "Must We Wait for Youth to Speak out Before We Listen? International Youth Perspectives and Climate Change Education", **Educational Review**, 75(1), 74-92.

Kasurinen, Heli vd. (2019), "Carbon Handprint: Potential Climate Benefits of a Novel Liquid-Cooled Base Station withWaste Heat Reuse", **Energies**, 12(23), 1-18.

Katati, Morgan ve Lange, Edward (2023), **Decarbonisation of the Mining Sector in Zambia: Policies and Strategies for Phasing out Fossil Fuels and Carbon Emissions**, Southern Africa Resource Watch, Johannesburg.

Katz, Brigit (2019), "Three Cows Swept Away by Hurricane Dorian Have Been Found Alive", https://www.smithsonianmag.com/smart-news/three-cows-swept-away-hurricane-dorian-have-been-found-alive-180973557/ (16.05.2023).

Kaur, Maninder Jeet vd. (2020), "The Convergence of Digital Twin, IoT, and Machine Learning: Transforming Data into Action", Maryam Farsi, Alireza Daneshkhah, Amin Hosseinian-Far ve Hamid Jahankhani (Eds.), **Digital Twin Technologies and Smart Cities**, *içinde* (3-17), Springer, Cham.

Ke, Xiaoling vd. (2021), "Urban Ecological Security Evaluation and Spatial Correlation Research----Based On Data Analysis of 16 Cities in Hubei Province of China", **Journal of Cleaner Production**, 311, 1-9.

Keleş, Ruşen (2015), **100 Soruda Çevre, Çevre Sorunları ve Çevre Politikası**, Yakın Kitabevi, İzmir.

Kenis, Anneleen ve Lievens, Matthias (2017), "Imagining the Carbon Neutral City: The (Post)Politics of Time and Space", **Environment and Planning A**, 49(8), 1762-1778.

Kertsmik, Kadri-Ann vd. (2024), "Low Carbon Emission Renovation of Historical Residential Buildings", **Energy Reports**, 11, 3836-3847.

Khan, Jamil (2013), "What Role for Network Governance in Urban Low Carbon Transitions?", **Journal of Cleaner Production**, 50, 133-139.

Khastar, Mojtaba vd. (2020), "How Does Carbon Tax Affect Social Welfare and Emission Reduction in Finland?", **Energy Reports**, 6, 736-744.

Kim, Chul-Sook vd. (2015), "Experimental Study of Humidity Control Methods in a Light-Emitting Diode (LED) Lighting Device", **Journal of Mechanical Science and Technology**, 29(6), 2501-2508.

Kiss, Alexandre ve Shelton, Dinah (2007), **Guide to International Environmental Law**, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden.

Kleiner, Kurt (2007), "The Corporate Race to Cut Carbon", **Nature Climate Change**, 1, 40-43.

Klinsky, Sonja vd. (2014), **Building Climate Equity: Creating a New Approach from The Ground Up**, World Resources Institute, Washington.

Koivurova, Timo (2014), **Introduction to International Environmental Law**, Routledge, New York.

Koons, Eric (2022), "Carbon Neutral vs Carbon Free: What's The Difference?", https://energytracker.asia/ carbon-neutral-vs-carbon-free-whats-the-difference/ (16.07.2023).

Koponen, Kati vd. (2015), **Sustainability of forest energy in Northern Europe**, VTT, Espoo.

Kosnik, Lea-Rachel (2018), "Cap-and-Trade Versus Carbon Taxes: Which Market Mechanism gets the Most Attention?", **Climatic Change**, 151, 605-618.

Kowalska, Aneta vd. (2020), "Plant-Soil Interactions in Soil Organic Carbon Sequestration as a Restoration Tool", Majeti Narasimha Vara Prasad ve Marcin Pietrzykowski (Eds.), **Climate Change and Soil Interactions**, *içinde* (663-688), Elsevier, Amsterdam.

Kroman, David (2022), "Car Sharing Becomes Big Business in Seattle, and the Neighbors aren't Always Happy", https://www.columbian.com/news/2022/aug/07/car-sharing-becomes-big-business-in-seattle-and-the-neighbors-arent-always-happy/ (24.03.2024).

Kundzewic, Zbigniew Władysław vd. (2008), "The Implications of Projected Climate Change for Freshwater Resources and Their Management", **Hydrological Sciences Journal**, 53(1), 3-10.

Kuykendall, Taylor (2020), "Path to Net Zero: Miners are Starting to Decarbonize as Investor Pressure Mounts", https://www.spglobal.com/marketintelligence/en/news-insights/latest-news-headlines/path-to-net-zero-miners-are-starting-to-decarbonize-as-investor-pressure-mounts-59583837 (28.07.2023).

Kyllmann, Carolina (2023), "Alliance Believes in 'Berlin 2030 Climate Neutral' Referendum Success Despite Little Political Support", https://www.cleanenergywire.org/news/alliance-believes-berlin-2030-climate-neutral-referendum-success-despite-little-political-support (02.08.2023).

Labaran, Yahaya Hassan (2021), "The Carbon Footprint of Construction Industry: A Review of Direct and Indirect Emission", **Journal of Sustainable Construction Materials and Technologies**, 6(3), 101-115.

Labuschagne, Adri (2003), "Qualitative Research - Airy Fairy or Fundamental?", **The Qualitative Report**, 8(1), 100-103.

Laczko, Frank ve Aghazarm, Christine (2009), **Migration, Environment and Climate Change: Assessing the Evidence**, International Organization for Migration, Geneva.

Laine, Jani vd. (2020), "Pathways to Carbon-Neutral Cities Prior to a National Policy", **Sustainability**, 12(6), 1-14.

Lakanen, Laura vd. (2022), "Carbon Handprint Approach for Cities and Regions: A Framework to Reveal and Assess the Potential of Cities in Climate Change Mitigation", **Sustainability**, 14(11), 1-14.

Lal, Rattan (2023), "Carbon Farming by Recarbonization of Agroecosystems", **Pedosphere**, 33(5), 676-679.

Lamb, Hubert Horace (1970), "Volcanic Dust in the Atmosphere; with a Chronology and Assessment of Its Meteorological Significance", **Philosophical Transactions of the Royal Society A: Mathematical, Physical & Engineering Sciences**, 266(1178), 425-526.

Lan, Xin vd. (2023), "Trends in Globally-Averaged CO2 Determined from NOAA Global Monitoring Laboratory Measurements", https://gml.noaa.gov/ccgg/trends/gl_data.html (04.05.2023).

Laukkonen, Julia vd. (2009), "Combining Climate Change Adaptation and Mitigation Measures at the Local Level", **Habitat International**, 33(3), 287-292.

Lazarus, Michael vd. (2011), **Getting to Zero: A Pathway to a Carbon Neutral Seattle**, https://www.seattle.gov/documents/departments/ose/cn_seattle_report_may_2011.pdf (15.03.2024).

Lazarus, Michael vd. (2013), "A Core Framework and Scenario for Deep GHG Reductions at the City Scale", **Energy Policy**, 57, 563-574.

Leal-Arcas, Rafael (2001), "Is the Kyoto Protocol an Adequate Environmental Agreement to Resolve the Climate Change Problem?", **European Environmental Law Review**, 10(10), 282-293.

Lee, Dora (2011), **Biomimicry: Inventions Inspired by Nature**, Kids Can Press, Toronto.

Lee, Taedong ve Jung, Ha Yoon (2018), "Mapping City-to-City Networks for Climate Change Action: Geographic Bases, Link Modalities, Functions, and Activity", **Journal of Cleaner Production**, 182(1), 96-104.

Leffel, Benjamin ve Acuto, Michele (2018), "Economic Power Foundations of Cities in Global Governance", **Global Societ**, 32(3), 281-301.

Leggett, Jane A. (2020), **The United Nations Framework Convention on Climate Change, the Kyoto Protocol, and the Paris Agreement: A Summary**, United Nations Framework Convention on Climate Change, New York.

Lehtola, Ville V. vd. (2022), "Digital Twin of a City: Review of Technology Serving City Needs", **International Journal of Applied Earth Observation and Geoinformation**, 114, 1-14.

Lenk, Clara vd. (2021), "Territorial-Based vs. Consumption-Based Carbon Footprint of an Urban District—A Case Study of Berlin-Wedding", **Sustainability**, 13(13), 1-18.

Lenzen, Manfred vd. (2018), "The Carbon Footprint of Global Tourism", **Nature Climate Change**, 8, 522-528.

Leonardsen, Øystein (2012), "The Quest for Carbon Neutrality in Copenhagen", Harald Herrmann, Hans-Peter Gatzweiler ve Robert Kaltenbrunner (Eds.), **Die CO2-freie Stadt – Wunsch und Wirklichkeit**, *içinde* (265-272), Franz Steiner Verlag, Stuttgart.

Letcher, Trevor M. (2021), "Why Discuss the Impacts of Climate Change?", Trevor M. Letcher (Ed.), **The Impacts of Climate Change: A Comprehensive Study of Physical, Biophysical, Social, and Political Issues**, *içinde* (3-17), Elsevier, Amsterdam.

Levin, Kelly vd. (2012), "Overcoming the Tragedy of Super Wicked Problems: Constraining Our Future Selves to Ameliorate Global Climate Change", **Policy Sciences**, 45, 123-152.

Levin, Kelly vd. (2021), "5 Big Findings from the IPCC's 2021 Climate Report", https://www.wri.org/insights/ipcc-climate-report (11.05.2023).

Li, Feng vd. (2017), "Planning Green Space in Adelaide City: Enlightenment from Green Space System Planning of Fuzhou City (2015–2020)", **Australian Planner**, 54(2), 126-133.

Li, Huifu ve Luo, Nengsheng (2022), "Will Improvements in Transportation Infrastructure Help Reduce Urban Carbon Emissions?——Motor Vehicles as Transmission Channels", **Environmental Science and Pollution Research**, 29, 38175- 38185.

Lieven, Theo (2015), "Policy Measures to Promote Electric Mobility – A Global Perspective", **Transportation Research Part A: Policy and Practice**, 82, 78-93.

Lifset, Reid vd. (2023), "Restoring The Incentives for Eco-Design in Extended Producer Responsibility: The Challenges for Eco-Modulation", **Waste Management**, 168, 189-201.

Lindsey, Rebecca ve Dahlman, Luann (2024), **Climate Change: Global Temperature**, https://www.climate.gov/news-features/understanding-climate/climate-change-global-temperature (20.01.2024).

Linnér, Björn-Ola ve Wibeck, Victoria (2020), "Conceptualising Variations in Societal Transformations towards Sustainability", **Environmental Science & Policy**, 106, 221-227.

Lodhia, Sumit (2011), "The Australian National Greenhouse and Energy Reporting Act and Its Implications for Accounting Practice and Research: A Mini-Review", **Journal of Accounting & Organizational Change**, 7(2), 190-198.

Lou, Ziyang vd. (2017), "Greenhouse Gas Emission Inventories from Waste Sector in China During 1949-2013 and Its Mitigation Potential", **Journal of Cleaner Production**, 157, 118-124.

Loucks, Daniel P. (2021), "Impacts of Climate Change On Economies, Ecosystems, Energy, Environments, and Human Equity: A Systems Perspective", Trevor M. Letcher (Ed.), **The Impacts of Climate Change: A Comprehensive Study of Physical, Biophysical, Social, and Political Issues**, *içinde* (19-50), Elsevier, Amsterdam.

Louka, Elli (2006), **International Environmental Law: Fairness, Effectiveness, and World Order**, Cambridge University Press, Cambridge.

Lovelock, Catherine E. ve Duarte, Carlos M. (2019), "Dimensions of Blue Carbon and Emerging Perspectives", **Biology Letters**, 15(3), 1-5.

Low, Sean ve Boettcher, Miranda (2020), "Delaying Decarbonization: Climate Governmentalities and Sociotechnical Strategies from Copenhagen to Paris", **Earth System Governance**, 5, 1-12.

Lukkarinen, Jani P. vd. (2023), "Citizen Energy Lost in Sustainability Transitions: Knowledge Co-Production in a Complex Governance Context", **Energy Research & Social Science**, 96, 1-12.

Luo, Le ve Tang, Qingliang (2014), "Carbon Tax, Corporate Carbon Profile and Financial Return", **Pacific Accounting Review**, 26(3), 351-373.

Lützkendorf, Thomas ve Balouktsi, Maria (2019), "On Net Zero GHG Emission Targets for Climate Protection in Cities: More Questions than Answers?", **IOP Conference Series: Earth and Environmental Science**, 323(1), 1-10.

Lylykangas, Kimmo vd. (2023), "Territorial and Consumption-Based Greenhouse Gas Emissions Assessments: Implications for Spatial Planning Policies", **Land**, 12(6), 1-29.

Maciulis, Povilas vd. (2018), "Assessment of Electric Vehicles Promotion Measures at the National and Local Administrative Levels", **Engineering Economics**, 29(4), 434-445.

MacKinnon, Kathy vd. (2008), **Biodiversity, Climate Change, and Adaptation: Nature-Based Solutions from the World Bank Portfolio**, World Bank, Washington, DC.

Maliszewska-Nienartowicz, Justyna vd. (2024), "The Energy Transition in the Cities of Copenhagen, Helsinki, and Stockholm: Similar or Different Pathways towards the EU's 2030 Targets?", **Urban Climate**, 55, 1-14.

Manyika, James vd. (2013), **Disruptive Technologies: Advances that Will Transform Life, Business, and the Global Economy**, https://www.mckinsey.com/~/media/mckinsey/ business%20functions/mckinsey%20digital/our%20insights/disruptive%20technologies/ mgi_disruptive_technologies_full_report_may2013.pdf (13.07.2023).

Marron, Donald B. ve Toder, Eric J. (2014), "Tax Policy Issues in Designing a Carbon Tax", **American Economic Review: Papers & Proceedings**, 104(5), 563-568.

Martens, Pim vd. (2009), "The Climate Change Challenge: Linking Vulnerability, Adaptation, and Mitigation", **Current Opinion in Environmental Sustainability**, 1(1), 14-18.

Maurer, Megan vd. (2023), "A Social-Ecological-Technological System Approach to Just Nature-Based Solutions: A Case of Digital Participatory Mapping of Meaningful Places in a Marginalized Neighborhood in Copenhagen, Denmark", **Urban Forestry & Urban Greening**, 89, 1-13.

Mazandarani, Afshin vd. (2011), "Fuel Consumption and Emission Prediction by Iranian Power Plants Until 2025", **Renewable and Sustainable Energy Reviews**, 15(3), 1575-1592.

Mazı, Fikret (2004), "İklim Değişikliği Sorunu ve Uluslararası Alanda Çözüm Arayışları", Mehmet C. Marin ve Uğur Yıldırım (Eds.), **Çevre Sorunlarına Çağdaş Yaklaşımlar: Ekolojik, Ekonomik, Politik ve Yönetsel Perspektifler**, *içinde* (147-166), Beta, İstanbul.

McCann, Barbara (2013), **Completing Our Streets: The Transition to Safe and Inclusive Transportation Networks**, Island Press, Washington.

McDonald, Hugh vd. (2021), **Carbon Farming: Making Agriculture Fit for 2030**, https://www.klimareporter.de/images/dokumente/2022/02/IPOL_STU2021695482_EN.pdf (03.03.2024).

McDonough, William (2016), "Carbon Is Not the Enemy", **Nature**, 539, 349-351.

McEvoy, Darryn vd. (2006), "Adaptation and Mitigation in Urban Areas: Synergies and Conflicts", **Municipal Engineer**, 159(4), 185-191.

McHugh, John Laurence (1984), **Fishery Management**, Springer-Verlag, New York.

McIntosh, Phyllis (2008), "Seattle, Washington - The Rainy City", **English Teaching Forum**, 46(2), 43-50.

McKibbin, Warwick J. ve Wilcoxen, Peter J. (2004), "Climate Policy and Uncertainty: The Roles of Adaptation versus Mitigation", **Brookings Discussion Papers in International Economics**, 161, 1-15.

McKinley, Galen A. vd. (2017), "Natural Variability and Anthropogenic Trends in the Ocean Carbon Sink", **Annual Review of Marine Science**, 9, 125-150.

McLain, Rebecca vd. (2012), "Producing Edible Landscapes in Seattle's Urban Forest", **Urban Forestry & Urban Greening**, 11(2), 187-194.

McLeman, Robert (2018), "Thresholds in Climate Migration", **Population and Environment**, 39, 319-338.

McNamee, Gregory Lewis (2024), "Seattle", https://www.britannica.com/place/Seattle-Washington (22.04.2024).

Meadowcroft, James (2011), "Engaging with the Politics of Sustainability Transitions", **Environmental Innovation and Societal Transitions**, 1(1), 70-75.

Meadows, Donella vd. (1972), **The Limits to Growth**, Universe Books, New York.

Mejía-Dugand, Santiago vd., (2016), "Analyzing International City Networks for Sustainability: A Study Of Five Major Swedish Cities", **Journal of Cleaner Production**, 134(Part A), 61-69.

Miglbauer, Raffaela (2022), **Towards Carbon Neutral Cities in Europe: A Comparative Analysis of Copenhagen and Vienna**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, University of Graz.

Mikhaylov, Alexey vd. (2020), "Global Climate Change and Greenhouse Effect", **Entrepreneurship and Sustainability Issues**, 7(4), 2897-2913.

Milt, Austin W. ve Armsworth, Paul R. (2017), "Performance of a Cap and Trade System for Managing Environmental Impacts of Shale Gas Surface Infrastructure", **Ecological Economics**, 131, 399-406.

Ministry of Economic Affairs and Employment of Finland (2019), **Finland's Integrated Energy and Climate Plan**, Publications of the Ministry of Economic Affairs and Employment, Helsinki.

Mirage (2018), "Adelaide Businesses Showcase Green Offices at the CitySwitch Awards", https://www.miragenews.com/adelaide-businesses-showcase-green-offices-at-the-cityswitch-awards/ (14.03.2024).

Mitra, Chandana ve Lebadie, John (2021), "Seattle", Sue Grimmond ve Ranjeet Sokhi (Eds.), **Guidance on Integrated Urban Hydrometeorological, Climate and Environment Services: Volume II: Demonstration Cities**, *içinde* (121-125), World Meteorological Organization, Geneva.

Monnereau, Iris ve Oxenford, Hazel A. (2017), "Impacts of Climate Change on Fisheries in the Coastal and Marine Environments of Caribbean Small Island Developing States (SIDS)", **Science Review**, 124-154.

Monroe, Martha C. vd. (2019), "Identifying Effective Climate Change Education Strategies: A Systematic Review of the Research", **Environmental Education Research**, 25(6), 791-812.

Monstadt, Jochen (2007), "Urban Governance and the Transition of Energy Systems: Institutional Change and Shifting Energy and Climate Policies in Berlin", **International Journal of Urban and Regional Research**, 31(2), 326-343.

Morgan, Jack A. vd. (2008), "Management Implications of Global Change for Great Plains Rangelands", **Rangelands**, 30(3), 1-5.

Morlet, Clémence ve Keirstead, James (2013), "A Comparative Analysis of Urban Energy Governance in Four European Cities", **Energy Policy**, 61, 852-863.

Morris-Nunn, Robert (2007), **CH2**, https://architectureau.com/articles/ch2/ (28.07.2023).

Mowery, Leah (2022), **Net Zero vs Real Zero Emissions and What It Means for Your Business's Goals**, https://greenbusinessbureau.com/topics/carbon-accounting/net-zero-vs-real-zero-emissions-and-what-it-means-for-your-business-goals/ (08.07.2023).

Murray, Joy ve Dey, Christopher (2009), "The Carbon Neutral Free for All", **International Journal of Greenhouse Gas Control**, 3(2), 237-248.

Murray, Peter A. vd. (2021), "Key Climate Change Effects on the Coastal and Marine Environment Around the Caribbean and Mid-Atlantic UK Overseas Territories", **Marine Climate Change Impacts Partnership Science Review**, 1-27.

Mutschler, Robin vd. (2021), "Benchmarking Cooling and Heating Energy Demands Considering Climate Change, Population Growth and Cooling Device Uptake", **Applied Energy**, 288, 1-11.

Müller, Daniel B. vd. (2013), "Carbon Emissions of Infrastructure Development", **Environmental Science & Technology**, 47(20), 11739-11746.

Mycoo, Michelle A. (2018), "Beyond 1.5 °C: Vulnerabilities and Adaptation Strategies for Caribbean Small Island Developing States", **Regional Environmental Change**, 18, 2341-2353.

mySMARTLife (2017), **Transition of EU Cities towards a New Concept of Smart Life and Economy: D4.1 Baseline Report of Helsinki Demonstration Area**, https://www.mysmartlife.eu/fileadmin/ user_upload/Deliverables/D4.1_Baseline_ report_of_Helsinki_demonstration_area.pdf (18.02.2024).

mySMARTLife (t.y.a), "Helsinki", https://www.mysmartlife.eu/cities/helsinki/ (18.02.2024).

mySMARTLife (t.y.b), "The mySMARTLife Objectives", https://www.mysmartlife.eu/objectives/ (18.02.2024).

Nabi, Esraa Abdel Rahman Abdel vd. (2023), "Nursing Students' Awareness regarding Climate Change", **Helwan International Journal for Nursing Research and Pratctice**, 2(1), 69-82.

Nanda, Ved P. (1989), "Stratospheric Ozone Depletion: A Challenge for International Environmental Law and Policy", **Michigan Journal of International Law**, 10(2), 482-525.

Nanda, Ved P. ve Bailey, Bruce C. (1988), "Export of Hazardous Waste and Hazardous Technology: Challenge for International Environmental Law", **Denver Journal of International Law & Policy**, 17(1), 155-206.

Nanda, Ved P. ve Pring, George Rock (2013), **International Environmental Law and Policy for the 21st Century**, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden.

NASA (2008), "Global Ocean Wind Energy Potential", https://earthobservatory.nasa.gov/images/8916/global-ocean-wind-energy-potential (25.02.2024).

National Oceanic and Atmospheric Administration (2023), "Global Time Series", https://www.ncei.noaa.gov/access/monitoring/climate-at-a-glance/global/time-series (26.04.2023).

Neal, Peter (2003), "Part One: The Context for Urban Villages", Peter Neal (Ed.), **Urban Villages and the Making of Communities**, *içinde* (45-47), Spon Press, London.

Negri, Elisa vd. (2017), "A Review of the Roles of Digital Twin in CPS-Based Production Systems", **Procedia Manufacturing**, 11, 939-948.

Ngarambe, Jack vd. (2020), "The Use of Artificial Intelligence (AI) Methods in the Prediction of Thermal Comfort in Buildings: Energy Implications of AI-Based Thermal Comfort Controls", **Energy & Buildings**, 211, 1-15.

Nguyen, Thi Minh Phuong vd. (2020), "Understanding How City Networks Are Leveraging Climate Action: Experimentation Through C40", **Urban Transformations**, 2(1), 1-23.

Nickelsburg, Monica (2019), "Seattle Rolls Out Electric Garbage Trucks in Pioneering Transition Away from Fossil Fuels", https://www.geekwire.com/2019/seattle-rolls-nations-first-fully-electric-garbage-trucks-transition-fossil-fuel-free-fleet/ (23.03.2024).

Niiler, Eric (2020), **Do Carbon Offsets Really Work? It Depends on the Details**, https://www.wired.com/story/do-carbon-offsets-really-work-it-depends-on-the-details/ (17.07.2023).

Niranjan, Ajit (2023), **Q&A: German Capital Berlin Votes Whether to Make City Climate Neutral by 2030**, https://www.cleanenergywire.org/factsheets/qa-german-capital-berlin-votes-whether-make-city-climate-neutral-2030 (02.08.2023).

Nochta, Timea ve Skelcher, Chris (2020), "Network Governance in Low-Carbon Energy Transitions in European Cities: A Comparative Analysis", **Energy Policy**, 138, 1-12.

Nordic Road and Transport Research (2022), "Study of Infrastructure Support and Classification for Automated Driving on Finnish Motorways", https://nordicroads.com/study-of-infrastructure-support-and-classification-for-automated-driving-on-finnish-motorways/ (26.03.2024).

Norton, Michael P. ve Drysdale, Sam (2022), "Boston Not on Track to Reach Carbon Reduction Goals, New Report Finds", https://www.wbur.org/news/2022/11/04/boston-massachusetts-fails-to-reach-carbon-emissions-reduction-goals-emissions (02.08.2023).

NW Energy Coalition (2021), **A Blueprint for Seattle: Reducing Emissions from Seattle's Largest Buildings**, https://nwenergy.org/wp-content/uploads/2021/11/2021-11-Blueprint-Seattle-BPS_Final-1.pdf (19.03.2024).

O'Brien, Mike (2010), "Carbon Neutrality Community Forum", https://council.seattle.gov/2010/09/13/carbon-neutrality-community-forum-tuesday-sept-14/ (07.03.2024).

O'Rourke, Dara ve Lollo, Niklas (2015), "Transforming Consumption: From Decoupling, to Behavior Change, to System Changes for Sustainable Consumption", **Annual Review of Environment and Resources**, 40, 233-259.

Ochieng, Millicent A. ve Koske, James (2013), "The Level of Climate Change Awareness and Perception among Primary School Teachers in Kisumu Municipality, Kenya", **International Journal of Humanities and Social Science**, 3(21), 174-179.

Oliveira, Thays A. vd. (2020), "Challenges for Connecting Citizens and Smart Cities: ICT, E-Governance and Blockchain", **Sustainability**, 12(7), 1-21.

Oliver, Jason D. (2013), "Promoting Sustainability by Marketing Green Products to Non-Adopters", **Gestion 2000**, 30(3), 77-86.

OneNYC (2019), **A Livable Climate**, https://onenyc.cityofnewyork.us/wp-content/uploads/2019/05/OneNYC-2050-A-Livable-Climate.pdf (20.07.2023).

Organisation for Economic Co-operation and Development (2001), **Experts Workshop on Information and Consumer Decision-Making for Sustainable Consumption**, OECD Headquarters, Paris.

Organisation for Economic Co-operation and Development (2009), **OECD Territorial Reviews: Copenhagen, Denmark**, OECD, Paris.

Organisation for Economic Co-operation and Development (2021), **Innovative Mobility Services in Finland**, https://www.oecd.org/climate-action/ipac/webbooks-practices/ dynamic/ipac-case-studies/bc4ce864/pdf/innovative-mobility-services-in-finland.pdf (21.02.2024).

Orhangazi, Özgür ve Özgür, Gökçer (2000), "Küresel Çevre Sorunları: Tükenen Dünya", Göksel N. Demirer ve Tezcan E. Abay (Eds.), **Küreselleşmenin Ekolojik Sonuçları**, *içinde* (11-40), Özgür Üniversite Kitaplığı, Ankara.

Orr, Briana (2016), "Seattle launches Safe Routes to School "Let's Go" Program", https://cascade.org/news/2016/10/seattle-launches-safe-routes-school-lets-go-program (20.03.2024).

Oswald, Michelle R. ve McNeil, Sue (2013), "Climate Change Adaptation Tool for Transportation:Mid-Atlantic Region Case Study", **Journal of Transportation Engineering**, 139 (4), 407-415.

Oxford Learner's Dictionary (t.y.), "Carbon-Neutral", https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/carbon-neutral?q=carbon+neutral (03.07.2023).

Özdek, E. Yasemin (1993), **İnsan Hakkı Olarak Çevre Hakkı**, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları No: 249, Ankara.

Pajula, Tiina vd. (2018), **Carbon Handprint Guide**, VTT Technical Research Centre of Finland, Finland.

Pakszys, Paulina vd. (2020), "Changing Arctic. Firm Scientific Evidence Versus Public Interest in the Issue. Where Is the Gap?", **Oceanologia**, 62(4 - Part B), 593-602.

Palagiano, Cosimo ve Belluso, Rossella (2018), "The Impact of Climate Change and Air Pollution in the Southern European Countries", Rais Akhtar ve Cosimo Palagiano (Eds.), **Climate Change and Air Pollution: The Impact on Human Health in Developed and Developing Countries**, *içinde* (69-87), Springer, Cham.

Pandey, Divya vd. (2011), "Carbon Footprint: Current Methods of Estimation", **Environ Monit Assess**, 178, 135-160.

Pandey, Divya ve Agrawal, Madhoolika (2014), "Carbon Footprint Estimation in the Agriculture Sector", Paulina Golinska (Ed.), **Assessment of Carbon Footprint in Different Industrial Sectors, Volume 1**, *içinde* (25-47), Springer, Singapore.

Pandit, Naresh R. (1996), "The Creation of Theory: A Recent Application of the Grounded Theory Method", **The Qualitative Report**, 2(4), 1-15.

Parker, Ian (2023), **Temperature Change**, https://www.peopledevelopmentfund.com/group/mysite-231-group/discussion/49ba32c2-a546-4ff7-b168-cb942140ed17 (08.10.2023).

Parliamentary Committee on Energy and Climate (2014), **Energy and Climate Roadmap 2050: Report of the Parliamentary Committee on Energy and Climate Issues on 16 October 2014**, https://tem.fi/documents/1410877/3437254/Energy+and+Climate+Roadmap+2050+14112014.pdf (20.02.2024).

Parmesan, Camille (2006), "Ecological and Evolutionary Responses to Recent Climate Change", **Annual Review of Ecology, Evolution, and Systematics**, 37, 637-669.

Parsons, David vd. (2011), **Carbon Brainprint Final Report on HEFCE Project LSDHE43**, Cranfield University, Bedford.

Patel, Prachi ve Gunderson, Vickie (2017), "Deep Decarbonization Faces Deep Challenges", **MRS Bulletin**, 42(9), 632-633.

Patterson, James vd. (2017), "Exploring the Governance and Politics of Transformations towards Sustainability", **Environmental Innovation and Societal Transitions**, 24, 1-16.

Pearson, John K. ve Derwent, Richard G. (2022), **Air Pollution and Climate Change: The Basics**, Routledge, New York.

Peng, Jiahui vd. (2023), "Extended Producer Responsibility for Low Carbon Transition in Automobile Industry", **Circular Economy**, 2(2), 1-8.

Peng, Yuan ve Bai, Xuemei (2021), "Financing Urban Low-Carbon Transition: The Catalytic Role of a City-Level Special Fund in Shanghai", **Journal of Cleaner Production**, 282, 1-14.

Perkins, Sid (2019), "Albedo Is a Simple Concept that Plays Complicated Roles in Climate and Astronomy", **Proceedings of the National Academy of Sciences**, 116(51), 25369-25371.

Peters, Glen P. vd. (2011), "Growth in Emission Transfers via International Trade from 1990 to 2008", **Proceedings of the National Academy of Sciences**, 108(21), 8903-8908.

Pielke, Roger vd. (2007), "Lifting the Taboo on Adaptation", **Nature**, 445, 597-598.

Pigou, Arthur Cecil (1920), **The Economics of Welfare**, Macmillan, London.

Pilpola, Sannamari vd. (2019), "Analyzing National and Local Pathways to Carbon-Neutrality from Technology, Emissions, and Resilience Perspectives—Case of Finland", **Energies**, 12(5), 1-22.

Pineda, Alberto Carrillo vd. (2020), **Foundations for Science-Based Net-Zero Target Setting in the Corporate Sector: Version 1.0**, https://sciencebasedtargets.org/resources/files/foundations-for-net-zero-full-paper.pdf (09.07.2023).

Pineda, Andrés Felipe Valderrama vd. (2024), "The role of Design in Sustainable Transitions: The Case of Mobility in Greater Copenhagen", **Environmental Innovation and Societal Transitions**, 50, 1-13.

Pino-Vargas, Edwin vd. (2021), "Impacts of Climate Change and Variability on Precipitation and Maximum Flows in Devil's Creek, Tacna, Peru", **Hydrology**, 9(1), 1-36.

Polivka, Barbara J. (2018), "The Great London Smog of 1952", **AJN American Journal of Nursing**, 118(4), 57-61.

Prestwood, Emily vd. (2018), "Facilitating Stakeholder Dialogues on a Carbon Neutral City: We Need to Talk About Carbon (and Air Quality)", **Air Pollution**, 230, 501-510.

Procura+ (t.y.a), "Procura+ European Sustainable Procurement Network", https://procuraplus.org/home/ (25.02.2024).

Procura+ (t.y.b), "Helsinki", https://procuraplus.org/public-authorities/helsinki/ (26.03.2024).

Prunella, Catherine (2014), "An International Environmental Law Case Study: The Trail Smelter Arbitration", **International Pollution Issues**, https://intlpollution.commons.gc.cuny.edu/an-international-environmental-law-case-study-the-trail-smelter-arbitration/ (29.05.2023).

Rachal, Maria (2022), "Seattle Plans to Move Beyond Diversion Rate Goals as It Doubles Down on Waste Prevention", https://www.wastedive.com/news/seattle-zero-waste-spu-plan-metrics/637348/ (23.03.2024).

Rade, Alyssa (2023), "Is There a Difference Between Net-Zero and Carbon Neutral?", https://www.sustain.life/blog/difference-between-net-zero-carbon-neutral (05.07.2023).

Rai, Ashita ve Fulekar, Madhusudan Hiraman (2023), "Climate Change-Global Environmental Concern", Madhusudan Hiraman Fulekar ve Rama Shanker Dubey (Eds.), **Climate Change and Sustainable Development**, *içinde* (1-10), CRC Press, Boca Raton.

Ralls, Eric (2023), "Melting Arctic Glaciers Are Releasing a New Source of Potent Methane Emissions", https://www.earth.com/news/melting-arctic-glaciers-are-releasing-a-new-source-of-potent-methane-emissions/ (04.10.2023).

Ramachandra, T. V. ve Mahapatra, Durga Madhab (2016), "The Science of Carbon Footprint Assessment", Subramanian Senthilkannan Muthu (Ed.), **The Carbon Footprint Handbook**, *içinde* (3-44), CRC Press, Boca Raton.

Ramaswami, Anu vd. (2008), "A Demand-Centered, Hybrid Life-Cycle Methodology for City-Scale Greenhouse Gas Inventories", **Environmental Science & Technology**, 42(17), 6455-6461.

Ramaswami, Anu ve Chavez, Anu (2013), "What Metrics Best Reflect the Energy and Carbon Intensity of Cities? Insights from Theory and Modeling of 20 US Cities", **Environmental Research Letters**, 8(3), 1-11.

Ramstein, Céline vd. (2019), **State and Trends of Carbon Pricing 2019**, World Bank Group, Washington.

Rashidi, Kaveh ve Patt, Anthony (2018), "Subsistence Over Symbolism: The Role of Transnational Municipal Networks on Cities' Climate Policy Innovation and Adoption", **Mitigation and Adaptation Strategies for Global Change**, 23, 507-523.

Rauland, Vanessa ve Newman, Peter (2015), **Decarbonising Cities: Mainstreaming Low Carbon Urban Development**, Springer, Cham.

Read, Daniel vd. (1994), "What Do People Know About Global Climate Change? 2. Survey Studies of Educated Laypeople", **Risk Analysis**, 14(6), 971-982.

Reckien, Diana vd. (2014), "Climate Change Response in Europe: What's the Reality? Analysis of Adaptation and Mitigation Plans from 200 Urban Areas in 11 Countries", **Climatic Change**, 122, 331-340.

Reid, Helen ve Lewis, Jeff (2020), "Gold Mining Emissions Draw Scrutiny After Price Surge", https://www.reuters.com/article/us-mining-gold-emissions-idUKKBN2832ZN (28.07.2023).

Reid, Robert L. (2022), "In NYC, Digital Twin Project Tackles Traffic", https://www.asce.org/publications-and-news/civil-engineering-source/civil-engineering-magazine/article/2022/09/in-nyc-digital-twin-project-tackles-traffic (29.07.2023).

Ren, Lei vd. (2024), "Distribution Characteristics and Assessment of Wind Energy Resources in the Coastal Areas of Guangdong", **Sustainable Horizons**, 9, 1-7.

Replace the Waste (t.y.), "Banned Single-use Plastic Items", https://www.replacethewaste.sa.gov.au/banned-items (05.03.2024).

Reynolds, Travis William vd. (2010), "Now What Do People Know About Global Climate Change? Survey Studies of Educated Laypeople", **Risk Analysis**, 30(10), 1520-1538.

Risal, Avay vd. (2022), "Impact of Climate Change on Water Resources and Crop Production in Western Nepal: Implications and Adaptation Strategies", **Hydrology**, 9(8), 1-19.

Rissel, Chris E. (2009), "Active Travel: A Climate Change Mitigation Strategy With Co-Benefits for Health", **NSW Public Health Bulletin**, 20(1-2), 10-13.

Robock, Alan (2000), "Volcanic Eruptions and Climate", **Reviews of Geophysics**, 38(2), 191-219.

Rodriguez, Roberto Sanchez vd. (2018), "Sustainable Development Goals and Climate Change Adaptation in Cities", **Nature Climate Change**, 8, 181-183.

Rogelj, Joeri vd. (2015a), "Energy System Transformations for Limiting End-of-Century Warming to Below 1.5 °C", **Nature Climate Change**, 5, 519-527.

Rogelj, Joeri vd. (2015b), "Zero Emission Targets as Long-term Global Goals for Climate Protection", **Environmental Research Letters**, 10(10), 1-11.

Rom, William N. (2012), **Environmental Policy and Public Health: Air Pollution, Global Climate Change, and Wilderness**, Jossey-Bass, San Francisco.

Root, Terry L. vd. (2003), "Fingerprints of Global Warming on Wild Animals and Plants", **Nature**, 421, 57-60.

Rosenbloom, Daniel (2017), "Pathways: An Emerging Concept for the Theory and Governance of Low-Carbon Transitions", **Global Environmental Change**, 43, 37-50.

Rosenzweig, Cynthia vd. (2010), "Cities Lead the Way in Climate–Change Action", **Nature**, 467, 909-911.

Rotondo, Federica vd. (2020), "Questioning Low-Carbon Transition Governance: A Comparative Analysis of European Case Studies", **Sustainability**, 12(24), 1-17.

Rowell, Alexis (2010), **Communities, Councils and a Low Carbon Future: What We Can Do if Governments Won't**, Green Books (Transition Books), Totnes.

RSPB (t.y.), "Our History", https://www.rspb.org.uk/about-us/our-history (10.10.2023).

Runyon, Jennifer (2020), "Seattle City Light is Piloting America's First Energy Efficiency-as-a-Service Program", https://www.renewableenergyworld.com/energy-efficiency/seattle-city-light-is-piloting-americas-first-energy-efficiency-as-a-service-program/#gref (21.03.2024).

Samsurijan, Mohamad Shaharudin vd. (2017), "A Review of the "Urban Village" Concept: An Operational Definition in Malaysia", **Geografi**, 5(2), 49-58.

Sands, Philippe (2003), **Principles of International Environmental Law**, Cambridge University Press, Cambridge.

Santhanam, Harini ve Majumdar, Rudrodip (2020), "Permeable Pavements as Sustainable Nature-Based Solutions for the Management of Urban Lake Ecosystems", Shalini Dhyani, Anil Kumar Gupta ve Madhav Karki (Eds.), **Nature-Based Solutions for Resilient Ecosystems and Societies**, *içinde* (329-345), Springer, Singapore.

Saraçoğlu, Nedim (2010), **Küresel İklim Değişimi, Biyoenerji ve Enerji Ormancılığı**, Efil Yayınevi, Ankara.

Satyanarayana, G. China vd. (2019), "Decreasing Southwest Monsoon Rainfall Over Myanmar in the Prevailing Global Warming Era", **Meteorological Applications**, 27(1), 1-13.

Satyawan, Ignatius Agung ve Baskara, Sri Herwindya (2023), "Climate Change Learning at Junior and Senior High Schools on the Outer Islands of Indonesia: The Case on Sebatik Island", **IOP Conference Series: Earth and Environmental Science**, 1165(1), 1-5.

Sazvar, Zeinab vd. (2018), "A Sustainable Supply Chain for Organic, Conventional Agro-Food Products: The Role of Demand Substitution, Climate Change and Public Health", **Journal of Cleaner Production**, 194(1), 564-583.

Schrage, Jesse ve Kjærås, Kristin (2022), "How Do Cities Challenge Patterns of Demand? Characterising the Local Governance of Climate Change in Nordic Cities", **Environment and Planning C: Politics and Space**, 40(7), 1473-1491.

Schumacher, Ernst Friedrich (1975), **Small Is Beautiful: A Study of Economics as if People Mattered**, Perennial Library, New York.

SDOT (2015), **Bridging the Gap: 2015 Annual Report**, https://www.seattle.gov/ documents/Departments/SDOT/About/BTG/BTG_Annual_Report_2015.pdf (18.03.2024).

SDOT (2018), **2017 Free-Floating Bike Share Pilot Evaluation Report**, https://www.seattle.gov/ documents/Departments/SDOT/BikeProgram/2017BikeShareEvaluationReport.pdf (23.03.2024).

SDOT (2019a), **2019 Quarter 2 Bike Share Summary Report**, https://www.seattle.gov/ documents/Departments/SDOT/BikeProgram/2019Q2_BikeShare_Summary_Report.pdf (23.03.2024).

SDOT (2019b), **2019 Quarter 3 Bike Share Summary Report**, https://www.seattle.gov/ documents/Departments/SDOT/BikeProgram/2019Q3_BikeShare_Summary_Report.pdf (23.03.2024).

SDOT (2022), **E-Scooter Share Pilot Evaluation**, https://www.seattle.gov/documents/ departments/sdot/newmobilityprogram/scootershare_pilot_report_final.pdf (24.03.2024).

Seattle City Light (2021a), **2020 Integrated Resource Plan Progress Report**, https://www.seattle.gov/documents/departments/citylight/2020irpprogessreport.pdf (15.03.2024).

Seattle City Light (2021b), **Energy Efficiency as a Service Program Manual**, https://powerlines.seattle.gov/wp-content/uploads/sites/17/2021/11/ ProgramManualEEaSV2.2 .pdf (21.03.2024).

Seattle Department of Construction & Inspections (2019), "Council Approves New Electric Vehicle Readiness Rules for Parking", https://buildingconnections.seattle.gov/ 2019/04/30/council-approves-new-electric-vehicle-readiness-rules-for-parking/ (21.03.2024).

Seattle Office of Planning & Community Development (2021), "Population & Demographics", https://www.seattle.gov/opcd/population-and-demographics/about-seattle (22.03.2024).

Seattle Office of Planning & Community Development (2024), **One Seattle Comprehensive Plan: Draft for Public Review**, https://www.seattle.gov/documents/departments/ urbanforestrycommission/2024/2024docs/oneseattleplandraftplan2024.pdf (22.03.2024).

Sechel, Ioana C. ve Mariasiu, Florin (2022), "Efficiency of Governmental Policy and Programs to Stimulate the Use of Low-Emission and Electric Vehicles: The Case of Romania", **Sustainability**, 14(1), 1-20.

Seinfeld, John H. ve Pandis, Spyros N. (2016), **Atmospheric Chemistry and Physics: From Air Pollution to Climate Change**, Wiley, Hoboken.

Shafique, Muhammad vd. (2018), "Green Roof Benefits, Opportunities and Challenges - A Review", **Renewable and Sustainable Energy Reviews**, 90, 757-773.

Shahgedanova, Maria (2021), "Climate Change and Melting Glaciers", Trevor M. Letcher (Ed.), **The Impacts of Climate Change: A Comprehensive Study of Physical, Biophysical, Social, and Political Issues**, *içinde* (53-84), Elsevier, Amsterdam.

Shao, Chaofeng vd. (2013), "Development and Application of a New Grey Dynamic Hierarchy Analysis System (GDHAS) for Evaluating Urban Ecological Security", **International Journal of Environmental Research and Public Health**, 10(5), 2084-2108.

Sharifi, Ehsan vd. (2020), "Climate Change Adaptation and Carbon Emissions in Green Urban Spaces: Case Study of Adelaide", **Journal of Cleaner Production**, 254, 1-9.

Sharma, Angira vd. (2022), "Digital Twins: State of the Art Theory and Practice, Challenges, and Open Research Questions", **Journal of Industrial Information Integration**, 30, 1-15.

Shi, Linda vd. (2016), "Roadmap towards Justice in Urban Climate Adaptation Research", **Nature Climate Change**, 6, 131-137.

Shiraishi, Miyuki vd. (2009), "Using Individual, Social and Economic Persuasion Techniques to Reduce CO2 Emissions in a Family Setting", **Persuasive '09: Proceedings of the 4th International Conference on Persuasive Technology**, 1-8, California.

Siebert, Bension (2017), "Council Quietly Dumps "World's First" Carbon Neutral Target", https://www.indaily.com.au/news/local/2017/04/27/council-quietly-dumps-worlds-first-carbon-neutral-target (06.03.2024).

Sikora, Alicja (2021), "European Green Deal – Legal and Financial Challenges of the Climate Change", **ERA Forum**, 21, 681-697.

Simons, Helen (2009), **Case Study Research in Practice**, SAGE Publications, London.

Simons, Helen (2014), "Case Study Research: In-Depth Understanding in Context", Peter E. Nathan (Ed.), **The Oxford Handbook of Qualitative Research**, *içinde* (455-470), Oxford University Press, New York.

Singh, Vijay P. vd. (2014), "Climate Change and Its Impact on Water Resources", **Modern Water Resources Engineering**, 15, 525-569.

Siren, Santeri (2020), "Planning a Low Carbon Urban Area in Helsinki with Dynamic Energy Simulations", **International Conference Organised by IBPSA-Nordic**, 24-30, Oslo.

Smeds, Emilia ve Acuto, Michele (2018), "Networking Cities after Paris: Weighing the Ambition of Urban Climate Change Experimentation", **Global Policy**, 9(4), 549-559.

Smil, Vaclav (2003), **Energy at the Crossroads: Global Perspectives and Uncertainties**, MIT Press, Cambridge.

Solecki, William vd. (2018), "City Transformations in a 1.5 °C Warmer World", **Nature Climate Change**, 8, 177-181.

Solomon, Susan vd. (2009), "Irreversible Climate Change Due to Carbondioxide Emissions", **PNAS**, 106(6), 1704-1709.

Somorin, Olufunso A. vd. (2012), "The Congo Basin Forests in a Changing Climate: Policy Discourses on Adaptation and Mitigation (REDD+)", **Global Environmental Change**, 22(1), 288-298.

Song, Conghe vd. (2008), "Empirical Evidence for Impacts of Internal Migration on Vegetation Dynamics in China from 1982 to 2000", **Sensors**, 8(8), 5069-5080.

Soori, Mohsen vd. (2023), "Digital Twin for Smart Manufacturing, A Review", **Sustainable Manufacturing and Service Economics**, 2, 1-15.

Soper, Taylor (2020), "Car-Sharing Returns to Seattle, But Will It Last? Testing AAA's New GIG Service Amid a Pandemic", https://www.geekwire.com/2020/car-sharing-returns-seattle-will-last-testing-aaas-new-gig-service-amid-pandemic/ (24.03.2024).

Sørensen, Eva ve Torfing, Jacob (2019), "The Copenhagen Metropolitan 'Finger Plan': A Robust Urban Planning Success Based on Collaborative Governance", Mallory E. Compton ve Paul 'T Hart (Eds.), **Great Policy Successes: Or, a Tale About Why It's Amazing That Governments Get So Little Credit for Their Many Everyday and Extraordinary Achievements as Told by Sympathetic Observers Who Seek to Create Space for a Less Relentlessly Negative View of Our Pivotal Public Institutions**, *içinde* (218-243), Oxford University Press, Oxford.

SOSE (2018), **Seattle Energy Benchmarking Analysis Report**, https://www.seattle.gov/documents/Departments/OSE/Seattle%20Energy%20Benchmarking%20Analysis%202016%20for%20web.pdf (21.03.2024).

SOSE (2020), **2018 Community Greenhouse Gas Emissions Inventory**, https://www.seattle.gov/documents/Departments/OSE/ClimateDocs/2018_GHG_Inventory_Dec2020.pdf (23.03.2024).

South Australian Legislation (2022), **Single-use and Other Plastic Products (Waste Avoidance) Act 2020**, https://www.legislation.sa.gov.au/__legislation/lz/c/a/single-use%20and%20other%20plastic%20products%20(waste%20avoidance)%20act%202020/current/2020.27.auth.pdf (05.03.2024).

Sovacool, Benjamin K. (2017), "Contestation, Contingency, and Justice in the Nordic Low-Carbon Energy Transition", **Energy Policy**, 102, 569-582.

Spence, Alexa ve Pidgeon, Nick (2009), "Psychology, Climate Change & Sustainable Behaviour", **Environment: Science and Policy for Sustainable Development**, 51(6), 8-18.

Spenceley, Jim vd. (2022), "Navigating Decarbonization in Mining", https://www.bv.com/ perspectives/navigating-decarbonization-mining (28.07.2023).

Spencer, Benjamin vd. (2017), "Case Studies in Co-Benefits Approaches to Climate Change Mitigation and Adaptation", **Journal of Environmental Planning and Management**, 60(4), 647-667.

Sperling, Karl vd. (2011), "Centralisation and Decentralisation in Strategic Municipal Energy Planning in Denmark", **Energy Policy**, 39(3), 1338-1351.

SPU (2023a), "Development of the 2022 Solid Waste Plan Update", **Seattle's 2022 Solid Waste Plan Update**, *içinde* (1.0-1.33), https://www.seattle.gov/documents/Departments/SPU/Documents/Plans/SolidWaste/2022SolidWaste-Chapter1-DevelopmentOfThe2022 SolidWastePlanUpdate.pdf (23.03.2024).

SPU (2023b), "Maximizing and Measuring Impact: Moving Upstream, Beyond the Recycling Rate", **Seattle's 2022 Solid Waste Plan Update**, *içinde* (2.0-2.25), https://www.seattle.gov/documents/Departments/SPU/Documents/Plans/SolidWaste/2022SolidWaste-Chapter2-MaximizingMeasuringImpact-MovingUpstreamBeyondRecyclingRate.pdf (23.03.2024).

SPU (2023c), "Outreach, Education, Enforcement, and Compliance Support", **Seattle's 2022 Solid Waste Plan Update**, *içinde* (9.0-9.31), https://www.seattle.gov/ documents/Departments/SPU/Documents/Plans/SolidWaste/2022SolidWaste-Chapter9-EducationOutreachEnforcementComplianceSupport.pdf (23.03.2024).

SPU (2023d), **Ban on Disposal of Electronics and Batteries**, https://www.seattle.gov/documents/Departments/SPU/Documents/Policies/SW/SW-404%20E-signed.pdf (24.03.2024).

SPU (t.y.), "Solid Waste Advisory Committee", https://www.seattle.gov/utilities/volunteer/solid-waste-advisory-committee (23.03.2024).

State of Washington (2020), **Greenhouse Gas Emission Limits—Amendment**, https://lawfilesext.leg.wa.gov/biennium/2019-20/Pdf/Bills/Session%20Laws/House/2311-S2.SL.pdf#page=1 (04.03.2024).

State of Washington (2021), **Senate Bill Report: SB 5126**, https://lawfilesext.leg.wa.gov/ biennium/2021-22/Pdf/Bill%20Reports/Senate/5126%20SBA%20ENET%2021.pdf?q=20240304124543 (04.03.2024).

Stephens, Tim (2009), **International Courts and Environmental Protection**, Cambridge University Press, Cambridge.

Stern, Nicholas (2006), **Stern Review: The Economics of Climate Change**, http://mudancasclimaticas.cptec.inpe.br/~rmclima/pdfs/destaques/sternreview_report_complete.pdf (09.07.2023).

Stewart, Peter vd. (2012), "The Business Case for Sustainable Design - the City of Melbourne CH2 Project", **The Australian Journal of Construction Economics and Building**, 5(2), 58-70.

Strauss, Zachary (2022), **Unearthing Potential: The Value of Geothermal Energy to US Decarbonization**, Atlantic Council Global Energy Center, Washington.

Su, Yijie vd. (2022), "Decarbonization Strategies of Helsinki Metropolitan Area District Heat Companies", **Renewable and Sustainable Energy Reviews**, 160, 1-17.

Sukanya, S. ve Joseph, Sabu (2023), "Climate Change Impacts on Water Resources: An Overview", Arun Lal Srivastav, Ashutosh Kumar Dubey, Abhishek Kumar, Sushil Kumar Narang ve Moonis Ali Khan (Eds.), **Visualization Techniques for Climate Change with Machine Learning and Artificial Intelligence**, *içinde* (55-75), Elsevier, Amsterdam.

Sunheron (2022), "Helsinki Weather and Climate", https://www.sunheron.com/europe/ finland/helsinki-weather-climate/ (25.02.2024).

Szumski, Charles (2022), "Copenhagen's Dream of Being Carbon Neutral by 2025 Goes Up in Smoke", https://www.euractiv.com/section/energy-environment/news/copenhagens-dream-of-being-carbon-neutral-by-2025-go-up-in-smoke/ (25.03.2024).

Tabari, Hossein (2020), "Climate Change Impact on Flood and Extreme Precipitation Increases with Water Availability", **Scientific Reports**, 10(1), 1-10.

Tammeorg, Priit vd. (2021), "Co-Designing Urban Carbon Sink Parks: Case Carbon Lane in Helsinki", **Frontiers in Environmental Science**, 9, 1-9.

Tang, Christopher S. ve Veelenturf, Lucas P. (2019), "The Strategic Role of Logistics in The Industry 4.0 Era", **Transportation Research Part E**, 129, 1-11.

Tang, Ling vd. (2017), "Carbon Allowance Auction Design of China's Emissions Trading Scheme: A Multi-Agent-Based Approach", **Energy Policy**, 102, 30-40.

Tang, Ling vd. (2020), "Quantitative Models in Emission Trading System Research: A Literature Review", **Renewable and Sustainable Energy Reviews**, 132, 1-15.

Tangang, Fredolin vd. (2020), "Projected Future Changes in Rainfall in Southeast Asia Based on CORDEX–SEA Multi-Model Simulations", **Climate Dynamics**, 55, 1247-1267.

Tao, Fei vd. (2019), **Digital Twin Driven Smart Manufacturing**, Academic Press, London.

Tarmizi, Aainaa Hatin Ahmad vd. (2019), "Climate Change and Its Impact on Rainfall", **International Journal of Integrated Engineering**, 11(1), 170-177.

Teegavarapu, Sudhakar ve Summers, Joshua D. (2007), "Case Study Method for Design Research", **ASME 2008 International Design Engineering Technical Conferences & Computers and Information in Engineering Conference**, New York.

Tellis, Winston (1997), "Introduction to Case Study", **The Qualitative Report**, 3(2), 1-14.

Tester, Jefferson W. vd. (2021), "The Evolving Role of Geothermal Energy for Decarbonizing the United States", **Energy & Environmental Science**, 14(12), 6211-6241.

The Agility Effect (2020), "Helsinki Pioneers MaaS", https://www.theagilityeffect.com/en/case/helsinki-pioneers-maas/ (21.02.2024).

The European Green Deal (2019), "European Commission", https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/ priorities-2019-2024/european-green-deal_en (10.10.2023).

The Mayor (2023), "Copenhagen Creates Parking Lots Only for e-Car Sharing Services", https://www.themayor.eu/en/a/view/copenhagen-creates-parking-lots-only-for-e-car-sharing-services-11861 (12.03.2024).

The Nature Conservancy (2022), "TNC Announces Site of First Blue Carbon Coastal Wetland Restoration Project in South Australia", https://www.natureaustralia.org.au/newsroom/first-blue-carbon-site-south-australia/ (05.03.2024).

Thøgersen, John ve Nielsen, Kristian S. (2016), "A Better Carbon Footprint Label", **Journal of Cleaner Production**, 125, 86-94.

Thomas, Adelle vd. (2020), "Climate Change and Small Island Developing States", **Annual Review of Environment and Resources**, 45, 1-27.

Tozer, Laura (2018), "What Is 'Carbon Neutral'?: Planning Urban Deep Decarbonization in North America", Andrés Luque-Ayala, Simon Marvin ve Harriet Bulkeley (Eds.), **Rethinking Urban Transitions: Politics in the Low Carbon City**, *içinde* (89-107), Routledge, New York.

Tozer, Laura ve Klenk, Nicole (2018), "Discourses of Carbon Neutrality and Imaginaries of Urban Futures", **Energy Research & Social Science**, 35, 174-181.

Tozer, Laura ve Klenk, Nicole (2019), "Urban Configurations of Carbon Neutrality: Insights from the Carbon Neutral Cities Alliance", **Environment and Planning C: Politics and Space**, 37(3), 539-557.

Tripathi, Lata vd. (2016), "Renewable Energy: An Overview on Its Contribution in Current Energy Scenario of India", **Renewable and Sustainable Energy Reviews**, 60, 226-233.

Troost, Kathy Goetz ve Booth, Derek B. (2008), "Geology of Seattle and the Seattle Area, Washington", Rex L. Baum, Jonathan W. Godt ve Lynn M. Highland (Eds.), **Landslides and Engineering Geology of the Seattle, Washington, Area**, *içinde* (1-35), The Geological Society of America, Boulder.

Trumm, Doug (2024), "Bikeshare and Scootershare Booms in Seattle, with Lime Leading the Pack", https://www.theurbanist.org/2024/03/01/bikeshare-and-scootershare-booms-in-seattle-with-lime-leading-the-pack/ (24.03.2024).

Tyler, Ella (2006), "Word of the Year: Carbon Neutral", https://cechouston.org/2006/11/17/word-of-the-year-carbon-neutral/ (12.07.2023).

U.S. Department of Transportation (2015), "Safe Routes to School Programs", https://www.transportation.gov/mission/health/Safe-Routes-to-School-Programs (20.03.2024).

Ulph, Alistair ve Ulph, David (1994), "The Optimal Time Path of a Carbon Tax", **Oxford Economic Papers**, 46(1), 857-868.

Ulrich, Sam vd. (2022), "Gold Mining Greenhouse Gas Emissions, Abatement Measures, and the Impact of a Carbon Price", **Journal of Cleaner Production**, 340, 1-15.

UN (1953), **Treaty Series**, https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume% 20161/v161.pdf (03.10.2023).

UN (1972), **Report of the United Nations Conference on the Human Environment**, https://digitallibrary.un.org/record/523249/files/A_CONF.48_14_Rev.1-EN.pdf?ln=en (02.06.2023).

UN (1992), **United Nations Framework Convention on Climate Change**, https://unfccc.int/files/essential_background/background_publications_htmlpdf/application/pdf/conveng.pdf (28.04.2023).

UN (2009a), **Towards Climate Neutral Cities: A Regional Perspective**, https://digitallibrary.un.org/record/662061/files/%5EE_%5EECE_HBP_2009_2--ECE_HBP_2009_2-EN.pdf?ln=en (04.06.2023).

UN (2009b), **Copenhagen Accord**, https://unfccc.int/resource/docs/2009/cop15/eng/l07.pdf (27.03.2024).

UN (2010), **Report of the Conference of the Parties on Its Fifteenth Session, Held in Copenhagen from 7 to 19 December 2009**, https://unfccc.int/resource/docs/2009/cop15/eng/11a01.pdf (06.12.2023).

UN (2014), "'Time Is Not on Our Side', Says Ban, Hailing New Report on Curbing Carbon Emissions", https://news.un.org/en/story/2014/07/472602-time-not-our-side-says-ban-hailing-new- report-curbing-carbon-emissions (06.06.2023).

UN (2015), **Paris Agreement**, https://unfccc.int/sites/default/files/english_paris_ agreement.pdf (04.06.2023).

UNDP (2007), **Human Development Report 2007/2008: Fighting Climate Change: Human Solidarity in a Divided World**, United Nations Development Programme, New York.

UNDP (2023), **Goal 11: Sustainable Cities and Communities**, https://www.undp.org/sustainable-development-goals/ sustainable-cities-and-communities (24.12.2023).

UNEP (2019), **Emissions Gap Report 2019**, United Nations Development Programme, Nairobi.

UNFCCC (2011a), **Climate Change and Freshwater Resources: A Synthesis of Adaptation Actions Undertaken by Nairobi Work Programme Partner Organizations**, Climate Change Secretariat (United Nations Framework Convention on Climate Change), Bonn.

UNFCCC (2011b), **Fact Sheet: Climate Change Science - The Status of Climate Change Science Today**, https://unfccc.int/files/press/backgrounders/application/pdf/press_factsh_science.pdf (21.03.2023).

United States Environmental Protection Agency (2017), **Expanding the Benefits of Seattle's Green Stormwater Infrastructure: Examining Values Previously Unmeasured from Past and Potential Future Efforts in Seattle, Washington**, https://www.epa.gov/sites/default/files/2017-03/documents/seattle_technical_assistance_010517_combined_508.pdf (25.03.2024).

UPark (t.y.), "Electric Vehicle Parking", https://www.upark.com.au/electric-vehicle-parking/ (02.03.2024).

Uzmen, Reşat (2007), **Küresel Isınma ve İklim Değişikliği: İnsanlığı Bekleyen Büyük Felaket mi?**, Bilge Sanat Kültür, İstanbul.

van den Bergh, Jeroen C. J. M. (2011), "Environmental Innovation and Societal Transitions: Introduction and Overview", **Environmental Innovation and Societal Transitions**, 1(1), 1-23.

van der Heijden, Jeroen vd. (2019), "Special Section: Advancing the Role of Cities in Climate Governance – Promise, Limits, Politics", **Journal of Environmental Planning and Management**, 62(3), 365-373.

van der Vleuten, Erik ve Raven, Rob (2006), "Lock-in and Change: Distributed Generation in Denmark in a Long-Term Perspective", **Energy Policy**, 34(18), 3739-3748.

van Doren, Didi vd. (2020), "Learning within Local Government to Promote the Scaling-up of Low-Carbon Initiatives: A Case Study in the City of Copenhagen", **Energy Policy**, 136, 1-14.

Vargas, Carlos A. vd. (2022), "Geothermal Energy as a Means to Decarbonize the Energy Mix of Megacities", **Communications Earth & Environment**, 3(1), 1-11.

Victor, David G. vd. (2018), "Turning Paris into Reality at the University of California", **Nature Climate Change**, 8(3), 183-185.

Vitousek, Sean vd., (2017), "Doubling of Coastal Flooding Frequency within Decades Due to Sea-Level Rise", **Scientific Reports**, 7(1), 1-9.

Voiland, Adam (2010), "Aerosols: Tiny Particles, Big Impact", https://earthobservatory.nasa.gov/features/Aerosols (08.10.2023).

Voloschuk, Chris (2024), "Seattle Battery Disposal Ban Takes Effect", https://www.recyclingtoday.com/news/seattle-battery-disposal-ban-takes-effect/ (24.03.2024).

Vörösmarty, Charles J. vd. (2005), "Geospatial Indicators of Emerging Water Stress: An Application to Africa", **AMBIO: A Journal of the Human Environment**, 34(3), 230-236.

Wackernagel, Mathis ve Rees, William (1996), **Our Ecological Footprint: Reducing Human Impact on the Earth**, New Society Publishers, Gabriola Island.

Wakefield, Penny (1982), "Is Unep Still a Good Investment?", **Environment: Science and Policy for Sustainable Development**, 24(4), 7-38.

Walker, Nan D. ve Shillington, Frank A. (1990), "The Effect of Oceanogrphic Variability on South African Weather and Climate", **South African Journal of Science**, 86(7), 382-386.

Walk-Morris, Tatiana (2023), "Sustainable Products Took More Market Share Last Year: Report", https://www.retaildive.com/news/sustainable-environmentally-friendly-retail-prodcuts-grow-market-share/646138/ (30.07.2023).

Wallace, Jacob (2023), "WM to Remove RNG Fleet Ads in Seattle Following Complaints from Environmental Groups", https://www.wastedive.com/news/seattle-wm-rng-fleet-gasleaks-landfill/647998/ (23.03.2024).

Walsh, Claire L. vd. (2011), "Assessment of Climate Change Mitigation and Adaptation in Cities", **Proceedings of the Institution of Civil Engineers - Urban Design and Planning**, 164(2), 75-84.

Wang, Jian vd. (2023), "Realizing Sustainable Development Goals in Sub-Saharan Africa: The Role of Industrialization on Consumption-Based Carbon Emission", **Sustainable Development**, 1-12.

Wang, Michael vd. (2020), "Blockchain Technology and Its Role in Enhancing Supply Chain Integration Capability and Reducing Carbon Emission: A Conceptual Framework", **Sustainability**, 12(24), 1-17.

Warner, Doug (2022), "Nature Based Solutions for Water Management in England: Contribution to Biodiversity Net Gain in Urban Areas", Nevelina Pachova, Perlie Velasco, Antonina Torrens ve Veeriah Jegatheesan (Eds.), **Regional Perspectives of Nature-based Solutions for Water: Benefits and Challenges**, *içinde* (67-99), Springer, Cham.

Warren, Rachel vd. (2021), "Climate Change and Terrestrial Biodiversity", Trevor M. Letcher (Ed.), **The Impacts of Climate Change: A Comprehensive Study of Physical, Biophysical, Social, and Political Issues**, *içinde* (85-114), Elsevier, Amsterdam.

Washington State Department of Ecology (2019a), **Department of Ecology Budget & Program Overview 2019-21**, https://apps.ecology.wa.gov/publications/documents/1901005.pdf (22.03.2024).

Washington State Department of Ecology (2019b), "New Climate Research Shows Need for Deep Cuts in Washington's Greenhouse Gas Emissions", https://ecology.wa.gov/about-us/who-we-are/news/2019/dec-19-new-climate-research-shows-need-for-deep-cu (22.03.2024).

Washington State Department of Ecology (2021), "Understanding Washington's Climate Policies", https://ecology.wa.gov/blog/october-2021/understanding-washington-s-climate-policies (22.03.2024).

Waskow, David ve Northrop, Eliza (2014), **Building Climate Equity and International Consensus from the Ground Up**, https://www.wri.org/insights/building-climate-equity-and-international-consensus-ground (08.07.2023).

Waterman-Hoey, Stacey vd. (2022), **Reducing Greenhouse Gas Emissions in Washington State Government**, https://apps.ecology.wa.gov/publications/documents/2202055.pdf (24.03.2024).

Weart, Spencer R. (2008), **The Discovery of Global Warming: Revised and Expanded Edition**, Harvard University Press, London.

Weather and Climate (t.y.), "Copenhagen, Capital, Denmark Climate", https://weatherandclimate.com/ denmark/capital-denmark/ copenhagen#:~:text= Copenhagen%20Climate%20Summary&text=The%20district's%20yearly%20temperature%20is,%25%20of%20the%20time)%20annually. (25.02.2024).

Wei, Jia vd. (2023), "A New Perspective to Promote Sustainable Low-Carbon Consumption: The Influence of Informational Incentive and Social Influence", **Journal of Environmental Management**, 327, 1-8.

Wei, Yi-Ming vd. (2018), "An Integrated Assessment of INDCs Under Shared Socioeconomic Pathways: An Implementation of C^{3}IAM", **Natural Hazards**, 92(2), 585-618.

Wenande, Christian (2016), "Copenhagen Wins International Climate Award", https://cphpost.dk/2016-12-02/news/copenhagen-wins-international-climate-award/ (13.03.2024).

Westside Seattle (2011), "Seattle's Low-Carbon Future: How Should We Get There?", https://www.westsideseattle.com/ballard-news-tribune/2011/12/20/seattles-low-carbon-future-how-should-we-get-there (07.03.2024).

Whiting, Tabitha (2020), **What's the Difference Between 'Net-Zero' and 'Zero Carbon' — And Why Does It Matter?**, https://medium.com/climate-conscious/whats-the-difference-between-net-zero-and-zero-carbon-and-why-does-it-matter-aaab9c3c9fdd (08.07.2023).

Whitmarsh, Lorraine (2009), "Behavioural Responses to Climate Change: Asymmetry of Intentions and Impacts", **Journal of Environmental Psychology**, 29(1), 13-23.

Wiedmann, Thomas ve Minx, Jan (2007), "A Definition of 'Carbon Footprint'", Carolyn C. Pertsova (Ed.), **Ecological Economics Research Trends**, *içinde* (1-11), Nova Science Publishers, New York.

Wirth, Harry (2023), **Recent Facts about Photovoltaic in Germany**, Fraunhofer ISE, Freiburg.

Wittstock, Bastian vd. (2019), "2 Degrees - Understanding the Contribution of Cities to a Carbon Neutral Society", **IOP Conference Series: Earth and Environmental Science**, 323(1), 1-8.

WMO (1979), **Proceedings of the World Climate Conference: A Conference of Experts on Climate and Mankind**, WMO, Geneva.

Wollerton, Megan (2021), "Carbon Neutral vs. Carbon Negative: What's the Difference?", https://www.cnet.com/home/energy-and-utilities/carbon-neutral-vs-carbon-negative-whats-the-difference/ (08.07.2023).

Wonderful Copenhagen (2017), "Copenhagen Wins International Climate Prize", https://www.wonderfulcopenhagen.com/convention-bureau/news-room/copenhagen-wins-international-climate-prize (13.03.2024).

Wong, Nyuk Hien ve Yu, Chen (2005), "Study of Green Areas and Urban Heat Island in a Tropical City", **Habitat International**, 29(3), 547-558.

World Economic Forum (2018), "What Makes Copenhagen the World's Most Bike-Friendly City?", https://www.weforum.org/agenda/2018/10/what-makes-copenhagen-the-worlds-most-bike-friendly-city/ (25.03.2024).

World Economic Forum (2022), **Digital Twin Cities: Framework and Global Practices**, World Economic Forum, Geneva.

Wray, Sarah (2022), "Helsinki Updates Carbon Reduction Plan as Progress 'too Slow'", https://cities-today.com/helsinki-revamps-carbon-reduction-plan-as-progress-too-slow/ (23.02.2024).

Xie, Rui vd. (2017), "The Effects of Transportation Infrastructure on Urban Carbon Emissions", **Applied Energy**, 196, 199-207.

Xu, Youfeng vd. (2021), "Research on the Impact of Re-Electrication in the Transportation Sector on Carbon Emission and Pollutant Emission in Yunnan Province", **2021 Power System and Green Energy Conference (PSGEC)**, 407-412, Shanghai.

Yadava, Pramod Kumar vd. (2023), "Impact of Climate Change on Water Quality and Its Assessment", Arun Lal Srivastav, Ashutosh Kumar Dubey, Abhishek Kumar, Sushil Kumar Narang ve Moonis Ali Khan (Eds.), **Visualization Techniques for Climate Change with Machine Learning and Artificial Intelligence**, *içinde* (39-53), Elsevier, Amsterdam.

Yang, Guang vd. (2023), "How Does the "Zero-Waste City" Strategy Contribute to Carbon Footprint Reduction in China?", **Waste Management**, 156, 227-235.

Yavuz, İsmail Sadık (2021), "Amerika Birleşik Devletleri'nde Yerel Yönetimlerin İdari ve Mali Yapısı", Çiğdem Akman ve İbrahim Attila Acar (Eds.), **Dünyada Yerel Yönetimler ve Mali Yapıları**, *içinde* (53-84), Nobel, Ankara.

Yıkıcı, Abdulgazi (2022a), "Çevresel Göstergeler Bağlamında Artvin'in Kentsel Direnci", Murat Berberoğlu, Orhan Şimşek ve Uğur Uzun (Eds.), **Artvin'in Ekonomik Yapısı**, *içinde* (333-351), Gazi Kitabevi, Ankara.

Yıkıcı, Abdulgazi (2022b), "Kyoto Protokolü", Yakup Özkaya, Veysel Erat, Kıvanç Demirci ve Aytaç Duran (Eds.), **Yerel Yönetimler, Kent ve Çevre Politikaları Ansiklopedisi**, *içinde* (469-472), Nobel, Ankara.

Yıkıcı, Abdulgazi (2023a), "Çevre Sorunları ve Ortaya Çıkışı", Ferit İzci, Dilek Alma Savaş ve Berfin Göksoy Sevinçli (Eds.), **Çevre ve Ekonomisi: Politika, Yönetim ve Uygulama**, *içinde* (7-31), Nobel, Ankara.

Yıkıcı, Abdulgazi (2023b), "Dijital İkiz Şehir Fenomeni: Dünyadan Örnekler ve Türkiye'deki Yönelimler", **Kent Akademisi**, 16(1), 138-163.

Yıkıcı, Abdulgazi ve Topal, Abdulkadir (2024), "Artvin İlinin Kentsel Direnci Üzerine Bir Değerlendirme", Hatice Altunok, Ahmet Kazan ve Ramazan Özcan Yıldırım (Eds.), **6. Ulusal Yerel Yönetimler Sempozyumu: Seçme Makaleler**, *içinde* (66-78), Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.

Yıkıcı, Abdulgazi ve Ünal, Hüseyin (2022), "Türkiye'de Hava Kalitesinin Covid-19 Bağlamında Değerlendirilmesi", **Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi**, 12(23), 21-43.

Yılmaz, Neslihan (2021), "Avustralya'da Yerel Yönetimlerin İdari ve Mali Yapısı", Çiğdem Akman ve İbrahim Attila Acar (Eds.), **Dünyada Yerel Yönetimler ve Mali Yapıları**, *içinde* (85-116), Nobel, Ankara.

Yin, Peng vd. (2023), "Winter Indoor Thermal Environment and Heating Demand of Low-Quality Centrally Heated Houses in Cold Climates", **Applied Energy**, 331, 1-13.

Zainal, Zaidah (2007), "Case Study as a Research Method", **Jurnal Kemanusiaan**, 5(1), 1-6.

Zeppel, Heather (2013), "The ICLEI Cities for Climate Protection Programme: Local Government Networks in Urban Climate Governance", Timothy Cadman (Ed.), **Climate Change and Global Policy Regimes: Towards Institutional Legitimacy**, *içinde* (217-231), Palgrave Macmillan, New York.

Zhang, Chenyi vd. (2022), "Carbon Neutrality Prediction of Municipal Solid Waste Treatment Sector Under the Shared Socioeconomic Pathways", **Resources, Conservation & Recycling**, 186, 1-12.

Zhang, Kun vd. (2016), "A Bibliometric Analysis of Research on Carbon Tax from 1989 to 2014", **Renewable and Sustainable Energy Reviews**, 58, 297-310.

Ziervogel, Gina vd. (2016), "Moving from Adaptive to Transformative Capacity: Building Foundations for Inclusive, Thriving, and Regenerative Urban Settlements", **Sustainability**, 8(9), 1-20.

SAĞLIKLI YAŞLANMA, YAŞLANMAYA UYUM YAŞAM KALİTESİ

Yunus Ayyıldız

nobel bilimsel

SAĞLIKLI YAŞLANMA, YAŞLANMAYA UYUM YAŞAM KALİTESİ

Yunus Ayyıldız

Yayın No.: 2306
ISBN: 978-625-393-959-5
E-ISBN: 978-625-393-960-1
Basım Sayısı: 1. Basım, Ekim 2024

© Copyright 2024, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet
yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.
"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İlim Ateşoğlu -ilim@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Nurcan Çağman -nurcan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Ayyıldız, Yunus.
Sağlıklı Yaşlanma, Yaşlanmaya Uyum Yaşam Kalitesi / Yunus Ayyıldız
1. Basım, X + 160 s., 13,5x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-393-959-5
E-ISBN: 978-625-393-960-1
1. Yaşlanma 2. Depresyon 3. Anksiyete
4. Yaşlılık 5. Sosyal Destek

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
ASO 1. Organize Sanayi Bölgesi Anadolu Cad. No:4 Sincan/ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **iii**
TABLOLAR DİZİNİ ..... **viii**
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ ..... **x**

1
GİRİŞ **1**
1.1. Araştırmanın Amacı 9
1.2. Araştırmanın Önemi 10
1.3. Araştırmanın Problem Cümlesi 11
1.4. Araştırmanın Hipotezleri 11
1.5. Alt Hipotezler 12
1.6. Araştırmanın Sayıltıları 12
1.7. Araştırmanın Sınırlılıkları 12
1.8. Tanımlar 13

2
KOGNİTİF, PSİKOLOJİK BELİRTİLER VE YAŞAM KALİTESİ **15**
2.1. Yaşlılıkta Kognitif Belirtiler 15
2.2. Psikolojik Belirtiler 18
2.2.1. Yaşlılık ve Depresyon 18
2.2.2. Yaşlılık ve Anksiyete 34
2.2.3. Yaşlılıkta Sosyal Destek Algısı 50
2.3. Yaşam Kalitesi ve Yaşlılık 54

3
GEREÇ VE YÖNTEM **61**
3.1. Yöntem 61
3.1.1. Araştırmanın Değişkenleri 62
3.1.2. Deneysel İşlem 62
3.1.2.1. Yaşlı Uyum Becerileri Psikoeğitim Programı (YUBP) 62
3.2. Araştırmanın Deseni 65
3.3. Çalışma Grubu 65
3.3.1. Evren Örneklem 66

3.3.2. Dışlama Kriteri ... *66*
3.4. Veri Toplama ... 66
3.4.1. Veri Toplamada Etik Yönler ... *67*
3.4.2. Araştırmanın Yer ve Zamanı ... *67*
3.4.3. Veri Toplama Araçları ... *67*
3.4.3.1. Sosyodemografik Bilgi Formu ... 67
3.4.3.2. Beck Depresyon Ölçeği (BDÖ) ... 68
3.4.3.3. Beck Anksiyete Ölçeği (BAÖ) ... 68
3.4.3.4. Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ÇBASD) ... 68
3.4.3.5. Standardize Mini Mental Durum Testi (SMMDT) ... 69
3.4.3.6.Yaşam Kalitesi (Sf36) Formu ... *69*
3.5. Verilerin Analizi ve Değerlendirilmesi ... 70

4
GEREÇ VE YÖNTEM ... 73
4.1. Tanımlayıcı Özelliklere İlişkin Bulgular ... 73
4.2. Kognitif Belirtilere İlişkin Bulgular ... 73
4.2.1. SMMDT Verilerinin Normallik Varsayımına İlişkin Analizve Bulguları ... *73*
4.2.2. Kognitif Belirtilere İlişkin Halt1 Alt Hipotezin Test Edilmesi ... *75*
4.2.2.1. YUBP'nin SMMDT Ön-Son Ölçüm Puanları Üzerindeki Etkisine İlişkin Bulgular ... 75
4.2.2.2. H1 Ana Hipotezin SMMDT Puanlarının Gruplar Arasındaki Farkına İlişkin Bulgular ... 76
4.3. Psikolojik Belirtilere İlişkin Bulgular ... 78
4.3.1. Depresyona İlişkin Bulgular ... *78*
4.3.1.1. BDÖ Verilerinin Normallik Varsayımına İlişkin Analiz ve Bulgular ... 79
4.3.1.2. Depresyona İlişkin H2 Alt Hipotezin Test Edilmesi ... 80
4.3.1.3. YUBP'nin BDÖ Ön-Son Ölçüm Puanları Üzerindeki Etkisine İlişkin Bulgular ... 81
4.3.1.4. H1 Ana Hipotezin BDÖ Ölçüm Puanlarının Gruplar Arasındaki Farkına İlişkin Bulguları ... 81
4.3.2. Anksiyeteye İlişkin Bulgular ... *83*
4.3.2.1. BAÖ Verilerinin Normallik Varsayımına İlişkin Analiz ve Bulgular ... 83

4.3.2.2. Anksiyeteye İlişkin H3 Alt Hipotezin Test Edilmesi 85
4.3.2.3. YUBP'nin BAÖ Ön-Son Ölçüm Puanları Üzerindeki Etkisine İlişkin Bulgular 85
4.3.2.4. H1 Ana Hipotezin BAÖ Puanlarının Gruplar Arasındaki Farkına İlişkin Bulgular 86
4.3.3. Algılanan Sosyal Desteğe İlişkin Bulgular 88
4.3.3.1. ÇBASDÖ Verilerinin Normallik Varsayımına İlişkin Analiz ve Bulgular 88
4.3.3.2. Algılanan Sosyal Desteğe İlişkin Halt4 Alt Hipotezin Test Edilmesi 90
4.3.3.3. YUBP'nin ÇBASDÖ Ön-Son Ölçüm Puanları Üzerindeki Etkisine İlişkin Bulgular 90
4.3.3.4. H1 Ana Hipotezinin ÇBASDÖ Son Ölçüm Puanlarının Gruplar Arasındaki Farkına İlişkin Bulgular 91
4.4. Yaşam Kalitesine İlişkin Bulgular 93
4.4.1. Yaşam Kalitesi (Sf36) Formu Verilerinin Normallik Varsayımına İlişkin Bulguları 93
4.4.1.1. Yaşam Kalitesine İlişkin Halt5 Alt Hipotezin Test Edilmesi 95
4.4.1.2. YUBP'nin Yaşam Kalitesi (Sf36) Formu Ön-Son Ölçüm Puanları Üzerindeki Etkisine İlişkin Bulgular 95
4.4.1.3. H1 Ana Hipotezin Yaşam Kalitesi (Sf36) Formu Son Ölçüm Puanlarının Gruplar Arasındaki Farkına İlişkin Bulgular 96

5
TARTIŞMA 99
5.1. Kognitif Belirtilere İlişkin Tartışma 99
5.2. Psikolojik Belirtilere İlişkin Tartışma 102
5.2.1. Depresyona İlişkin Tartışma 102
5.2.2. Anksiyeteye İlişkin Tartışma 110
5.2.3. Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Desteğe İlişkin Tartışma 115
5.3. Yaşam Kalitesine İlişkin Tartışma 119

SONUÇ VE ÖNERİLER 127
KAYNAKLAR 131
EKLER 149

KAYNAKLAR

APA (2014). *Ruhsal bozuklukların tanısal ve sayımsal elkitabı*. beşinci baskı (DSM-5) [Diagnostic and statistical manual of mental disorders,(DSM-5)](E. Köroğlu, Trans.). Ankara: Hekimler Yayın Birliği.

Adamek, M. E.,ve Slater, G. Y. (2008). Chapter 7; Depression and Anxiety. *Journal of Gerontological Social Work, 50*(S1), 151-189.

Ağar, A. (2020). Yaşlılarda ortaya çıkan psikolojik değişiklikler. *Geriatrik Bilimler Dergisi, 3*(2), 75-80.

Ak, M., Yazihan, N. T., Sütçigil, L., ve Haciömeroglu, B. (2013). Intihar Girisimi Olan Majör Depresyon Hastalarinda Üstbilis Süreçleri/Metacognitive Beliefs of Major Depression Patients with *Suicidal Behaviour. Noro-Psikyatri Arsivi, 50*(2), 95.

Akay, A.,ve ES, E. (2016). *Çocuk ve ergen ruh sağlığı ve hastalıkları*. 2. baskı. Ankara: Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Derneği Yayınları, 30-50.

Akbaş, E. , Taşdemir Yiğitoğlu, G. ve Çunkuş, N. (2020). Yaşlılıkta Sosyal İzolasyon ve Yalnızlık .*OPUS International Journal of Society Researches , 15* (26) , 4540-4562 . DOI: 10.26466/opus.648658

Akdemir, N. (2003). *Yaşlılık ve sorunları*. Akademisyen kitabevi.

Akdeniz, M., Kavukcu, E., ve Teksan, A. (2019). Physiological Changes Related to Aging and Their Reflections to the Clinic. *Turkiye Klinikleri, 10*(3), 1-15.

Akdeniz, M., Yaman, A., Howe, J., ve Yaman, H. (2010). Birincil Bakımda Yaşlılarda Depresyonun Rehberlere Dayalı Yönetimi. *Gerofam, 1*(3).

Akhtar, S. (2018). *Sources of suffering: Fear, greed, guilt, deception, betrayal, and revenge.* Routledge.

Akkaya, C., Sarandöl, A., Danaci, A. E., Kaya, E., ve Kirli, S. (2008). Reliability and Validity of the Turkish Version of the Social Adaptation Self-Evaluation Scale (SASS). *Turkish Journal of Psychiatry, 19*(3).

Aksüllü, N.,ve, Doğan. S. (2004). Huzurevinde evde yasayan yaslilarda algilanan sosyal destek etkenleri ile depresyon arasindaki iliski/Relationship of social support and depression in institutionalized and non-institutionalized elderly. *Anadolu Psikiyatri Dergisi, 5*(2), 76.

Alacacıoğlu, A. (2007). *Kanser hastaları ve hasta yakınlarının depresyon, umutsuzluk ve kaygı düzeylerinin değerlendirilmesi*. (Doctoral dissertation, Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi).

Alataş, G., Kurt, E., Alataş, E. T., Bilgiç, V., ve Karatepe, H. T. (2007). Duygudurum bozukluklarında psikoeğitim. Düşünen Adam, 20(4), 196-205.

Alexopoulos, G. S. (2005). Depression in the elderly. *The lancet, 365*(9475), 1961-1970.

Alexopoulos, G. S., Raue, P. J., Kanellopoulos, D., Mackin, S., ve Arean, P. A. (2008). Problem solving therapy for the depression-executive dysfunction syndrome of late life. *International journal of geriatric psychiatry, 23*(8), 782-788.

Aliyev V. (2020). *Major Depresif Bozukluğu Olan Hastalarda Farmakoterapinin Bilişsel İşlevler Üzerine Etkisi: Bir İzlem Çalışması.*Tıp Fakültesi, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı. Tıpta uzmanlık tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi.

Alonso, J.,ve Lépine, J. P. (2007). Overview of key data from the European Study of the Epidemiology of Mental Disorders (ESEMeD). *Journal of Clinical Psychiatry, 68*(Suppl 2), 3-9.

Altay, B., Çavuşoğlu, F., ve Çal, A. (2016). Yaşlıların sağlık algısı, yaşam kalitesi ve sağlıkla ilgili yaşam kalitesini etkileyen faktörler. *TAF Preventive Medicine Bulletin,* 15(3), 181-189.

Altay B, Avcı Aİ. (2009). Huzurevinde Yaşayan Yaşlılarda Özbakım Gücü ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki. *Dicle Tıp Dergisi, 36*(4):275-282.

Altuğ, F., Yağcı, N., Kitiş, A., Büker, N. Ve Cavlak, U. (2009). Evde yaşayan yaşlılarda yaşam kalitesini etkileyen faktörlerin incelenmesi. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi, 2*(1), 48-60.

Altuğ, F., Yağcı, N., Kitiş, A., Büker, N., ve Cavlak, U. (2009). Evde yaşayan yaşlılarda yaşam kalitesini etkileyen faktörlerin incelenmesi. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi, 2*(1), 48-60.

Aminu, İ. M.,ve Shariff, M. N. M. (2014). Strategic orientation, access to finance, business environment and SMEs performance in Nigeria: Data screening and preliminary analysis. *European Journal of Business and Management, 6*(35), 124-131.

Aminu, İ. M.,ve Shariff, M. N. M. (2014). Strategic orientation, access to finance, business environment and SMEs performance in Nigeria: Data screening and preliminary analysis. *European Journal of Business and Management, 6*(35), 124-131.

Anber, T., Akar, T., ve Altun, F. (2021). Depresyon ve toplum ruh sağlığı. *Turkey Health Literacy Journal, 2*(2), 99-103.

Anderson, C. M., Griffin, S., Rossi, A., Pagonis, I., Holder, D. P., ve Treiber, R. (1986). A comparative study of the impact of education vs. process groups for families of patients with affective disorders. *Family Process*, *25*(2), 185-205.

Ardahan, M. (2006). Sosyal destek ve hemşirelik. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi, 9*(2), 68-75.

Arslan, M., Yazıcı, A., Yılmaz, T., Coşkun, S. ve Kurt, E. (2015). Rehabilitasyon programının şizofreni hastalarının kliniği, sosyal işlevselliği ve yaşam kalitesi üzerindeki uzun dönem etkileri: İzleme çalışması. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 16(4), 238-246.

Areán, P. A.,ve Cook, B. L. (2002). Psychotherapy and combined psychotherapy/pharmacotherapy for late life depression. *Biological psychiatry, 52*(3), 293-303.

Arnold, P. D., Zai, G., ve Richter, M. A. (2004). Genetics of anxiety disorders. *Current Psychiatry Reports, 6*(4), 243-254.

Arpacı, F. (2005). *Farklı Boyutlarıyla Yaşlılık*. Türkiye İşçi Emekliler Derneği Eğitimi. Ankara: Kültür Yayınları, 15.

Aslan, S., Yüksel N. (2006). Anksiyete bozukluklarında ilaç tedavileri. *Turkiye Klinikleri J Int Med Sci, 2*(12), 68-80.

Aşiret G, Dutkun M. (2018). The Effect of Reminiscence Therapy on the Adaptation of Elderly Women to Old Age: A Randomized Clinical Tria. *Complementary Therapies in Medicine*. 41: 124-129.

Atik H (2007) Psikiyatri Hastalarında Anestezili Elektrokonvülsif Tedavi Uygulama Öncesi Ortaya Çıkan Anksiyetenin Giderilmesinde Bilgilendirmenin Etkinliği, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Istanbul.

Aydın, E. (2018). *Çocukluk çağı travmatik yaşantılarının psikolojik sağlamlık ve depresyon belirtileri üzerine etkisi.* (Yüksek Lisans Tezi,Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Aydoğdu Durmuş, H. (2020). *Duygu durum bozukluğu olan bireylerde bilişsel davranışçı terapinin iyileşmeye etkisi.* Hemşirelik Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Aypak, C., Serin, K., ve Görpelioğlu, S. (2019). Yaşlıların yaşadıkları ortamlara göre yaşam kalitesi ve geriatrik depresyon ölçeği sonuçlarının karşılaştırılması. *Türkiye Aile Hekimliği Dergisi, 23*(4), 150-156.

Ayyıldız, Y. (2024). Bakım kurumunda yaşayan yaşlılarda ruminatif düşünme, suçluluk ve depresyon arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Socıal Scıences Studıes Journal (SSSJournal), 9*(118), 9633-9639.

Bakar, N. (2012). *Yaşlı bireylerde depresyon, yaşam kalitesi ve etkileyen faktörler.* Erzincan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzincan.

Başoğul C, Buldukoğlu K. (2015). Depresif Bozukluklarda Psikososyal Girişimler. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches İn Psychiatry 7*(1):1-5 Doi:10.5455/Cap.20140426072955.

Bayraktar, E. (2006). *Yaygın anksiyete bozukluğunun fenomenolojisi*. Anksiyete Bozuklukları, 469-508.

Bayraktar, R., (2009). *Yaşlılıkta Biyolojik ve Psikososyal Belirleyiciler*, Türk Geriatri Vakfı Geriatri Ve Gerontoloji Derneği, 8. Ulusal Geriatri Kongresi, Özel Sayı, Fethiye.

Bauer, M. S., McBride, L., Williford, W. O., Glick, H., Kinosian, B., Altshuler, L., ... ve Sajatovic, M. (2006). Collaborative care for bipolar disorder: Part II. Impact on clinical outcome, function, and costs. *Psychiatric services*, *57*(7), 937-945.

Beesdo, K., Knappe, S., ve Pine, D. S. (2009). Anxiety and anxiety disorders in children and adolescents: developmental issues and implications for DSM-V. *Psychiatric Clinics, 32*(3), 483-524.

Bekaroğlu, M., Uluutku, N., Tanriöver, S., ve Kirpinar, I. (1991). Depression in an elderly population in Turkey. *Acta Psychiatrica Scandinavica, 84*(2), 174-178.

Bekircan, E.,ve Okanlı, A. (2023). Yaşlı bireylerde depresyon ve umutsuzluk düzeylerinin belirlenmesi. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi, 16*(1), 16-22.

Bektaş, E. (2008). *Huzurevinde ve ev ortamında yaşayan yaşlılarda yaşam kalitesi* (Doctoral dissertation, Bursa Uludag University)

Belice, T., Bölükbaşı, S., ve Mandıracıoğlu, A. (2021). Yaşlılarda fiziksel inaktivitenin yaşam kalitesi üzerine etkileri. *Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 8*(1), 44-48.

Bernabei, V., Morini, V., Moretti, F., Marchiori, A., Ferrari, B., Dalmonte, E., ... ve Rita Atti, A. (2011). Vision and hearing impairments are associated with depressive–anxiety syndrome in Italian elderly. *Aging ve mental health, 15*(4), 467-474.

Berridge, C. W., Schmeichel, B. E., ve España, R. A. (2012). Noradrenergic modulation of wakefulness/arousal. *Sleep medicine reviews, 16*(2), 187-197.

Besdine, R. W.,ve Wu, D. (2008). Aging of the human nervous system: what do we know?. *Medicine and Health Rhode Island, 91*(5), 129.

Bilge, A., Ekitli, B. E., Embel, N., Kaya, F. G., Hira-Turan, S. K. ve Oğullu, M. K. (2016). Toplum Ruh Sağlığı Merkezindeki şizofreni hastalarına uygulanan öncü belirtileri tanıma ve baş etme eğitiminin içgörü düzeyi ve yaşam kalitesine etkisi. *Uluslararası Hakemli Hemşirelik Araştırmaları Dergisi*, 7, 52-68.

Bilgili, N.,ve Arpacı, F. (2014). Quality of life of older adults in Turkey. Archives of gerontology and geriatrics, 59(2), 415-421.

Binar, E. S. (2011). *Sığınma evinde kalan kadınların algıladıkları sosyal destek ile stresle başa çıkma tarzları ve umut düzeyleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi* (Master's thesis, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).

Boughey JGF, Graff-Radford NR. *Alzheimer's disease; Neurology and Clinical Neuroscience* (Anthony H.V. Schapira,eds). Mosby, Elsevier. 2007;846-859.

Bouisson J. (2002). Routinization preferences. Anxiety and depression in an elderly French sample.. *J Aging Stud* 2002; 16: s.295-302.

Bowler, J. O., Mackintosh, B., Dunn, B. D., Mathews, A., Dalgleish, T., ve Hoppitt, L. (2012). A comparison of cognitive bias modification for interpretation and computerized cognitive behavior therapy: effects on anxiety, depression, attentional control, and interpretive bias. *Journal of consulting and clinical psychology, 80*(6), 1021.

Brambilla, G., Mattioli, F., ve Martelli, A. (2009). Genotoxic and carcinogenic effects of antipsychotics and antidepressants. *Toxicology, 261*(3), 77-88.

Buntrock C, Ebert DD, Lehr D, Smit F, Riper H, Berking M, Cuijpers P. (2016). Effect of a Web-Based Guided Self-help Intervention for Prevention of Major Depression in Adults With Subthreshold Depression: A Randomized Clinical Trial. *JAMA. May 3;315(17):*1854-63. doi: 10.1001/jama. 2016.4326.

Butler, A. C., Chapman, J. E., Forman, E. M., ve Beck, A. T. (2006). The empirical status of cognitive-behavioral therapy: A review of meta-analyses. *Clinical psychology review, 26*(1), 17-31.

Campos, A. C. V., Ferreira, E. F., ve Vargas, A. M. D. (2015). Determinantes do envelhecimento ativo segundo a qualidade de vida e gênero. *Ciência ve Saúde Coletiva, 20,* 2221-2237.

Canatan, A. (2008). *Sosyal Yönleriyle Yaşlılık*, Palme Yayıncılık.

Cankurtaran, M. (2005). *Yaşlılık, yaşlanma mekanizmaları, antiaging ve yaşam tarzı değişiklikleri.* 7. Ulusal İç Hastalıkları Kongresi. Antalya.

Cansız, R. O. (2007). *Sosyal psikiyatride kullanılan psikolojik testler.* Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Dönem Projesi, Erişim, 2, 2011.

Carlson WL, Snowden M. (2007). lmproving treatmentment for depression in the nursing home population: integrating the model of the depression care manager. *Harv Res Psychiatry,* 15: 128-132.

CF Kuok, K., Li, L., Xiang, Y. T., Nogueira, B. O. L., Ungvari, G. S., Ng, C. H., ... ve Meng, L. R. (2017). Quality of life and clinical correlates in older adults living in the community and in nursing homes in M acao. *Psychogeriatrics, 17*(3), 194-199.

Chou, M. Y., Nishita, Y., Nakagawa, T., Tange, C., Tomida, M., Shimokata, H., ... ve Arai, H. (2019). Role of gait speed and grip strength in predicting 10-year cognitive decline among community-dwelling older people. *BMC geriatrics, 19*, 1-11.

Cohen, S. (2004). Social relationships and health. *American psychologist, 59*(8), 676.

Colom, F., Vieta, E., Martinez-Aran, A., Reinares, M., Goikolea, J. M., Benabarre, A., ... ve Corominas, J. (2003). A randomized trial on the efficacy of group psychoeducation in the prophylaxis of recurrences in bipolar patients whose disease is in remission. *Archives of general psychiatry*, *60*(4), 402-407.

Colom F, Vieta E, Reinares M. (2003). Psychoeducation efficacy in bipolar disorders: beyondcompliance enhancement. *J Clin Psychiatry*, 64: 1101–1105.

Daley, D. C., Bowler, K., ve Cahalane, H. (1992). Approaches to patient and family education with affective disorders. *Patient Education and Counseling*, *19*(2), 163-174.

Coşkun, Y.,ve Akkaş, G. (2009). *Engelli çocuğu olan annelerin sürekli kaygi düzeyleri ile sosyal destek algilari arasindaki ilişki.* Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 10(1), 213-227.

Cuijpers, P., Van Straten, A., Andersson, G., ve Van Oppen, P. (2008). Psychotherapy for depression in adults: a meta-analysis of comparative outcome studies. *Journal of consulting and clinical psychology, 76*(6), 909.

Çakır, Y.,ve Palabıyıkoğlu, R. (1997). Gençlerde sosyal destek-çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeğinin güvenirlik ve geçerlik çalışması. *Kriz Dergisi, 5(*1), 15-24.

Çalışır, M. (2009). Yetişkin bağlanma kuramı ve duygulanım düzenleme stratejilerinin depresyonla ilişkisi. *Psikiyatride güncel yaklaşımlar, 1*(3), 240-255.

Çalışkan, M. B. (2014). *Huzurevinde yaşayan yaşlılarda depresyon ve günlük yaşam işlevlerinin değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü).

Çam, O.,ve Yalçıner, N. (2018). Ruhsal hastalık ve iyileşme. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi, 9*(1), 55-60.

Casañas R, Catalán R, Val JL, Real J, Valero S, Casas M. (2012). Effectiveness of a psycho-educational group program for majör depression in primary care: A randomized controlled trial. *BMC Psychiatry*, *12*:230.

Çavuşoğlu, Ç., Demirkol, M. E., ve Tamam, L. (2020). Yaşlılarda Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 11*, 1-1.

Çelebi, Ç. D. ve Yüksel, M. Y. (2014). Yaşlılık ve yaşlılara sunulan psikolojik danışma ve rehberlik uygulamalarına bir bakış. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi, 4*(2), 175-202.

Çelik, F. H.,ve Hocaoğlu, Ç. (2016). Major depresif bozukluk'tanımı, etyolojisi ve epidemiyolojisi: bir gözden geçirme. *Çağdaş Tıp Dergisi, 6*(1), 51-66.

Çetin, S. (2019). *Yaşlılarda yaşam kalitesi ve yaşlılık algısında sosyal hizmetin rolü: Ankara örneği* (Doctoral dissertation, Sakarya Universitesi. Turkey).

Çetinkaya F., Güneş F., Üstündağ G. (2019). Yaşlı Bakımevi Sakinlerinde Yalnızlık ve Depresyon İlişkisi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 11*(2), 216-224.

Çifçili, S. (2012). Aktif yaşlanma: fiziksel boyut. *The Journal of Turkish Family Physician, 3*(1), 6-12.

Çunkuş, N., Yiğitoğlu, G. T., ve Akbaş, E. (2019). Yaşlılık ve toplumsal dışlanma. *Geriatrik Bilimler Dergisi, 2*(2), 58-67.

Dağlı G. (2019). *Kırsal Alanda Yaşayan Yaşlılarda Yaşam Kalitesi.* Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya.

Danış, M. Z. (2007). *Yaşlılık, yoksulluk ve yalnızlık*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü Yayınları

Dalgard OS. (2006). A randomized controlled trial of a psychoeducational group program for unipolar depression in adults in Norway. *Clin Pract Epidemiol Ment Healt; 2*:15.

De, A, Kumari, S, Kaur, A, Singh, A, Kalra, N, Singh, V, (2022). Hand-grip strength as a creening tool for sarcopenia in males with decompensated cirrhosis. *Indian Journal of astroenterology,41*(3): p. 284-291.

Dedeli, Ö.,ve Karadakovan, A. (2011). Yaşlı bireylerde ilaç kullanımı, tamamlayıcı ve alternatif tedavi uygulamalarının incelenmesi. *Spatula Dd, 1*(1), 23-32.

Demet, M. M., Taşkin, E. O., Deniz, F., Karaca, N., ve Içelli, I. (2002). Depressive symptomatology among elderly residential home residents in Manisa: Prevalence and related risk factors. *Turk psikiyatri dergisi, 13*(4), 290-299.

Demir, G. (2021). *Kronik ve Nükseden Depresyonun Bilinçli Farkındalık Temelli Müdahaleler Çerçevesinden Değerlendirilmesi: Öz-Şefkatin Koruyucu ve Önleyici Etkisi.* Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Psikoloji Anabilimdalı Klinik Psikoloji Programı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Bitirme Projesi, İstanbul 2021.

Demirel, B. (2017*). Yaşlılık aylığı alan bireylerin bazı kişilik özellikleri bakımından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü).

Demirkıran F, Terakye G (2001) Depresif hastalıkların ilaç tedavisine uyumları ve destekleyici hemşirelik uygulamalarının uyum düzeyine etkisi, Kriz Dergisi; 9:29-39.

Demiröz, M. (2011). *Huzurevinde ve . Nilüfer Halk Sağlığı Eğitim Araştırma Ve Uygulama Bölgesi'nde Yaşayan Yaşlılarda Depresyon Sıklıkları Ve Etkileyen Etmenlerin Karşılaştırılması.* (Doctoral dissertation, Bursa Uludag University).

Deveci, A., Danacı, A. E., Yurtsever, F., Deniz, F. ve Yüksel, E. G. (2008). the effects of psychosocial skills training on symptomatology, ınsight, quality of life, and suicide probability in schizophrenia. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 19, 266-273.

Diker J, Etiler N, Yıldız M, Şeref B. (2001). Altmış Beş Yaş Üzerindeki Kişilerde Bilişsel Durumun Günlük Yaşam Aktiviteleri, Yaşam Kalitesi ve Demografik Değişkenlerle İlişkisi: Bir Alan Çalışması, *Psikiyatri Dergisi, 2*(2):79-86.

Dilbaz N (2006) Anksiyete Bozukluğunda Son Gelişmeler 2005, Ankara, s.19-55.

Dilbaz, N. (2010). Geriatrik Hastalarda Anksiyete Bozuklukları ve Tedavisi. *Akademik Geriatri Kongresi,* 26-30.

Dodds, R. M., Syddall, H. E., Cooper, R., Benzeval, M., Deary, I. J., Dennison, E. M., ... ve Sayer, A. A. (2014). Grip strength across the life course: normative data from twelve British studies. *PloS one, 9*(12), e113637.

Doğan, T. (2009). *Bilişsel ve kendini değerlendirme süreçlerinin sosyal anksiyete açısından incelenmesi* (Doctoral dissertation, Sakarya Universitesi (Turkey)).

Dönmez G. (2010). *Yaşlılarda Yaşam Kalitesini Etkileyen Faktörler*. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Bolu

Dönmez, G. (2010). *Yaşlılarda yaşam kalitesini etkileyen faktörler* (Master's thesis, Sağlık Bilimleri Enstitüsü).

Duman, B., Kızıl, E. T. Ö., Baran, P. Z., Kırıcı, P. S., ve Turan, E. (2016). Yaşlılık Çağı Depresyonu ve Hafif Bilişsel Bozukluğu Olan Hastalarda Öznel Bellek Yakınmaları ile Nesnel Bellek Bozukluklarının Karşılaştırılması. *Türk Psikiyatr Dergisi, 27*(1), 1-7.

Duman, Ç. Z., Aşti, N., Üçok, A. ve Kuşçu, M. K. (2007). Şizofreni hastalarına ve ailelerine "bağımsız ve sosyal yaşam becerileri topluma yeniden katılım programı" uygulaması, izlenmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 8(2), 91-101.

Ebimgbo, S. O., Obi-Keguna, C. N., Chukwu, N. E., Onalu, C. E., Abonyi, S. E., ve Okoye, U. O. (2019). Culture-based social support to older adults in Nnewi, South-East Nigeria. *African Population Studies, 33*(2).

Eker, D.,ve Arkar, H. (1995). Çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeğinin faktör yapısı, geçerlik ve güvenirliği. *Türk Psikoloji Dergisi, 10(*34), 45-55.

Eldoğan, D. (2018). Sosyal anksiyete bozukluğunun alt tipleri: Heterojen bir tanı kategorisi.m *Psikiyatride güncel yaklaşımlar, 10*(2), 202-217.

Eliopoulos, C. (2013). *Gerontological nursing*. Philedephia: Lippincott Williams ve Wilkins. 239-48

Erdem, H. R., Sayan, M., Gökgöz, Z., ve Ege, M. R. (2021). Yaşlılarda Fiziksel Aktivite: Derleme. *Yüksek İhtisas Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi,* 2, 16-22.

Erkan, Ö. (2015). *İstanbul ili sınırlarında hizmet veren özel huzurevlerinde kalan yaşlılarda depresyon, anksiyete, somatizasyon, yaşam kalitesi ve algılanan sosyal destek düzeyinin huzur evinde kalmayan bir grup yaşlı ile karşılaştırılması* (Master's thesis, Ege Üniversitesi).

Eroğlu, M. Z., Annagür, B. B., ve İçbay, E. (2012). Yaşlılarda yaygın anksiyete bozukluğunun değerlendirilmesi. *Gaziantep Medical Journal, 18*(3), 143-147.

Erol S, Sezer Balcı A, Şişman F.N, Çandır S. (2016). Huzurevinde yaşayan yaşlılarda yaşam kalitesi ve sosyal destek. *İç Hastalıkları Dergisi. 23*: 61-70.

Erol, S., Sezer, A., Şişman, F. N. ve Öztürk, S. (2016). Yaşlılarda yalnızlık algısı ve yaşam doyumu. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 5* (3), 60-69.

Ertan, T. (2008). Psikiyatrik bozuklukların epidemiyolojisi. İÜ Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri, *Türkiye'de Sık Karşılaşılan Psikiyatrik Hastalıklar Sempozyum Dizisi, 62*, 25-30.

Esenyel, C. (2012). *Edirne huzurevinde yaşayan yaşlı bireylerin yaşam ve uyku kalitelerinin değerlendirilmesi* (Master's thesis, Trakya Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü).

Flint, A. J. (2007). Anxiety disorders in later life: from epidemiology to treatment. *The American Journal of Geriatric Psychiatry, 15*(8), 635-638.

Fraenkel, J. R., Wallen, N. E., ve Hyun, H. H. (2006). *How to design and evaluate research in education* . Mac Graw Hill.

George, D.,ve Mallery, P. (2012). *IBM SPSS statistics 19 step by step*. Boston, Mass, 406.

Genç, Y. ve Dalkılıç, P. (2013). Social exclusion syndrome and social expectations of the elders. *International Journal of Social Science, 6*(4), 461-482.

Gençtan, E. (2017). *Psikodinamik Psikiyatri ve Normal Dışı Davranışlar*. Remzi Kitabevi, İstanbul,:ISBN:9751403898

Gezgin, H., Çam, O., ve Karademir, M. (2010). Yaygın anksiyete bozukluğu tanılı bireylere verilen psikoeğitimin tedavideki etkinliğinin incelenmesi. *Klinik Psikiyatri, 13*, 65-76.

Ginsburg, G. S.,ve Affrunti, N. W. (2013). Generalized anxiety disorder in children and adolescents. *Pediatric anxiety disorders: A clinical guide,* 71-90.

Ginsburg, G. S., Siqueland, L., Masia-Warner, C., ve Hedtke, K. A. (2004). Anxiety disorders in children: Family matters. *Cognitive and behavioral practice, 11*(1), 28-43.

Giray, S., Özenli, Y., Yerdelen, D., Arlıer, Z., ve Benli, S. (2008). Sosyal Desteğin Huzurevlerinde Yaşayan Yaşlı Kişilerin Kognitif Fonksiyonlarına Etkisi. *Türk Nöroloji Dergisi,14*(2): 111-116

Gladding, S. T. (2012). *Counseling: A comprehensive profession.* Pearson Higher Ed.

González, H. M., Tarraf, W., Whitfield, K. E., ve Vega, W. A. (2010). The epidemiology of major depression and ethnicity in the United States. *Journal of psychiatric research, 44*(15), 1043-1051.

Göka, E., ve Aydemir, Ç. (2000). *Yaşlıya ve Demanslı Hastaya Psikososyal Yaklaşım.* Demans Dizisi, 5-26.

Göktaş, A. (2023). *60 yaş ve üzeri kişilerde algılanan sosyal destek, yaşam kalitesi, iyilik hali ve başarılı yaşlanmanın sosyal sağlık ile ilişkisi.* (Master's thesis, Balıkesir Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü).

Göktaş, K.,ve Özkan, İ. (2006). Yaşlılarda depresyon. *Psychiatry in Türkiye, 8*(1), 30-37.

Gönen, E. ve Özmete, E. (1999). Yaşam kalitesi, yaşam standardı ve refah kavramlarına yaklaşımlar. *Verimlilik Dergisi, 4,* 39-55.

Gurvit İ. H. (2011). *Demans Sendromu, Alzheimer Hastalığı ve Alzheimer Dışı Demanslar*. İstanbul Tıp Fakültesi Nöroloji Kitabı, p: 443

Gülaçtı, F. (2010). The effect of perceived social support on subjective well-being. *Procedia-Social and Behavioral Sciences, 2*(2), 3844-3849.

Günaydın, R. (2010). Assessment of quality of life in older people. *Turkish Journal of Geriatrics, 13*(4).

Güvener, B. (2022). Yaşlılık Döneminde Depresyon ve Tedavisi (Master's thesis, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü).

Hacıhasanoğlu, R., Karakurt, P., Yıldırım, A., ve Uslu, S. (2010). Bir sağlık ocağına başvuran kronik hastalığı olan bireylerde anksiyete ve depresyon. *TAF Preventive Medicine Bulletin, 9*(3), 209-216.

Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., Anderson, R. E., ve Tatham, R. L. (2009). Multivariate data analysis: Global edition. *7th Edition: Pearson Education*.

Harada, C. N., Love, M. C. N., ve Triebel, K. L. (2013). Normal cognitive aging. *Clinics in geriatric medicine, 29*(4), 737-752.

Hassanane, M. S., Hafiz, N., Radwan, W., ve El-Ghor, A. A. (2012). Genotoxic evaluation for the tricyclic antidepressant drug, amitriptyline. *Drug and chemical toxicology, 35*(4), 450-455.

He, Q., Cui, Y., Liang, L., Zhong, Q., Li, J., Li, Y., ... ve Huang, F. (2017). Social participation, willingness and quality of life: a population-based study among older adults in rural areas of China. *Geriatrics ve Gerontology International, 17*(10), 1593-1602.

Heun R, Papassotiropoulos A, Ptok U. (2000). Subthreshold depressive and anxiety disorders in the elderly. *Eur Psychiatry 15*: s.173-182.

Holmes, T. H., & Rahe, R. H. (1967). The social readjustment rating scale. Journal of psychosomatic research.

Hybels, C. F., Pieper, C. F., ve Blazer, D. G. (2009). The complex relationship between depressive symptoms and functional limitations in community-dwelling older adults: the impact of subthreshold depression. *Psychological Medicine, 39*(10), 1677-1688.

İbrahim, E. (2020). *Geriatrik Psikiyatri*. Akademisyen Kitabevi ISO 690

İlbay, A. B., Yiğit, Y., ve Özişli, Ö. (2016). Emeklilerin yaşam doyumu ve rehberlik ihtiyacı ilişkisi-Sakarya örneği. *İş'te Davranış Dergisi, 1*(1), 36-47.

İlgar, L.,ve İlgar, Ş. (2007). Yaşlılık dönemi ve yaşlının gelişim görevleri. *HAYEF Journal of Education, 4*(1), 147-156.

İşeri, E.,ve Güveli, G. (2017). Anksiyete Bozukluklarının Etiyolojisi. *Türkiye Klinikleri, 2*(3).

Jongenelis, K., Pot, A. M., Eisses, A. M., Beekman, A. T., Kluiter, H., Van Tilburg, W., ve Ribbe, M. W. (2003). Depression among older nursing home patients. A review. *Tijdschrift voor gerontologie en geriatrie, 34*(2), 52-59.

Jorm, A. F., Anstey, K. J., Christensen, H., de Plater, G., Kumar, R., Wen, W., ve Sachdev, P. (2005). MRI hyperintensities and depressive symptoms in a community sample of individuals 60–64 years old. *American Journal of Psychiatry, 162*(4), 699-705.

Kaner, G. (2009). *Huzurevinde yaşayan yaşlı bireylerde görülen depresif bulgular üzerine günlük yaşam etkinliklerindeki bağımlılık düzeyinin etkisi* (Doctoral dissertation, DEÜ Sağlık Bilimleri Enstitüsü).

Kaner, S. (2004). *Engelli Çocukları Olan Anababaların Algıladıkları Stres, Sosyal Destek Ve Yaşam Doyumlarının İncelenmesi.* Ankara Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri. Ankara.

Kaptanoğlu, A. Y. (2011). *Yaşlı sağlığı.* İstanbul: AEP Uygulama ve Yaygınlaştırma Projesi.

Karadakovan, A. (2014). *Yaşlı Sağlığı ve Bakım*. Akademisyen kitabevi.

Kayahan Yüksel, D.,ve Sarıçam, H. (2023). Öğretmen Kararlılık Ölçeğinin Türkçeye Uyarlanması: Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi, 12*(3), 1435-1449. https://doi.org/ 10.7884/teke.1293454

Karamustafalıoğlu, O.,ve Yumrukçal, H. (2011). Depression and anxiety disorders. *The Medical Bulletin of Sisli Etfal Hospital, 45*(2), 65-74.

Karan M. Akif, (2013). Yaşlanma ve Yaşlı, Nöroloji Temel Kitabı. 2. Baskı P. 1517

Karataş, Z. (2011). *Evde bakım hizmeti sunan aile bireyi bakıcıların moral ve manevi değerlerinin baş açıkmadaki etkisi.* (Master's thesis, Rize Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü/Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı/Din Psikolojisi Bilim Dalı).

Kaya, B. (2007). Depresyon: Sosyoekonomik ve kültürel pencereden bakış. *Klinik Psikiyatri, 10*(6), 11-20.

Kaygusuz, C. ve Kalkan, M. (2008). *Psikolojik, sosyal ve bedensel açıdan yaşlılık. Yaşlılık danışmanlığı içinde* (251-295). Pegem A.

Kelleci, M.,ve Ata, E. E. (2011). Drug compliance of patients hospitalized in the psychiatry clinic and the relationship with social support. *Journal of Psychiatric Nursing, 2*(3), 105-110.

Kelleci, M., Aydın, D., Sabancıoğulları, S., ve Doğan, S. (2009). Hastanede yatan hastaların bazı tanı gruplarına göre anksiyete ve depresyon düzeyleri. *Klinik Psikiyatri, 12*(2), 90-8.

Kemal T, M. (2019). Modern Psikososyoklinik Gelişmelerin Eseri "Antidepresan Kullanım Bozukluğu:" Tıp Etiğince Sorun Teşkil Eden Bir Olgu. *Anatolian Clinic the Journal of Medical Sciences, 24*(3), 206-216.

Keskin, A.O.,Uncu, G., Tanburoğlu, A. Adapınar, D.Ö, (2016). Yaşlanma ve Yaşlılıkla İlgili Nörolojik Hastalıklar. *Osmangazi Tıp Dergisi*, 38 (Özel Sayı 1): 75-82 DOI: http://dx.doi.org/ 10.20515/otd.51945

Keskin, B. (2015). *Kronik böbrek yetmezliği tanısı almış hemodiyaliz hastalarında depresyon düzeyleri, algılanan duygu dışa vurum düzeyleri ve algılanan sosyal destek düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. TC Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Uygulamalı Psikoloji Programı. İstanbul.

Kılıç, B. ve Aydın, G. (2017). Yaşlı Bakım Hizmetlerinde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 6*(4), 398-413.

Kinsella, K. ve Velkoff, V. A. (2002). The demographics of aging. *Aging Clinical and Experimental Research, 14*(3), 159-169.

Kocabaşoğlu, N. (2005). *Stres ve anksiyete*. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri. Sempozyum Dizisi, 47, 181-98.

Koçyiğit, H., Aydemir, Ö., Ölmez, N., ve Memiş, A. (1999). SF-36 Yaşam kalitesi ölçeğinin Türk popülasyonunda geçerlik ve güvenirliği. *İlaç ve Tedavi Dergisi, 12*(2), 102-106.

Kokaçya, M. H., Savaş, H. A., ve Selek, S. (2008). İdame Elektrokonvulsif Terapi (EKT) ile Tedavi Edilen Dört Depresyon Olgusu. *Klinik Psikofarmakoloji Bulteni, 18*(2).

Korkmaz, T.,ve Havva, T. E. L. (2010). Koah'lı Hastalarda Anksiyete, Depresyon Ve Sosyal Destek Durumunun Belirlenmesi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, *13*(4), 79-86.

Küçükkaya, S. (2020).*Yaşlı Bireylerin Yaşam Kalitesi ile Yaşlılığa Uyum Düzeyleri Arasındaki İlişki*. Yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Kürümlüoğlugil, R. (2017). *Depresyon hastalarına verilen psikoeğitimin bilişsel çarpıtmalar üzerine etkileri.*Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Anabilim Dalı. Yüksek Lisans tezi, Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi.

Lai, C. K. Y., Leung, D. D. M., Kwong, E. W. Y., ve Lee, R. L. P. (2015). Factors associated with the quality of life of nursing home residents in H ong K ong. *International Nursing Review, 62*(1), 120-129.

Lapid, M. I., Prom, M. C., Burton, M. C., McAlpine, D. E., Sutor, B., ve Rummans, T. A. (2010). Eating disorders in the elderly. *International psychogeriatrics, 22*(4), 523-536.

Lewinsohn, P. M., Clarke, G. N., ve Hoberman, H. M. (1989). The Coping With Depression Course: Review and future directions. *Canadian Journal of Behavioural Science/Revue canadienne des sciences du comportement*, *21*(4), 470.

Lim, G. Y., Tam, W. W., Lu, Y., Ho, C. S., Zhang, M. W., ve Ho, R. C. (2018). Prevalence of depression in the community from 30 countries between 1994 and 2014. *Scientific reports, 8*(1), 2861.

Lukens, E. P.,ve McFarlane, W. R. (2006). Psychoeducation as evidence-based practice. *Foundations of evidence-based social work practice,* 291.

Lusk P, Melnyk BM. (2013). COPE for depressed and anxious teens: A brief cognitive-behavioral skills building ıntervention to ıncrease access to timely, evidence-based treatment. *J Child Adolesc Psychiatr Nurs. (26)*:23–31.

Maddux, J. E.,ve Tangney, J. P. (Eds.). (2011). *Social psychological foundations of clinical psychology.* Guilford Press.

Maral, I., Aslan, S., İlhan, M. N., Yildirim, A., Candansayar, S., ve Bumın, M. A. (2001). Depresyon Yayginliği ve Risk Etkenleri: Huzurevinde ve Evde Yaşayan Yaşlilarda Karşilaştirmali Bir Çalişma. *Türk Psikiyatri Dergisi.*

Mather, M. (2010). Aging and cognition. Wiley Interdisciplinary Reviews: *Cognitive Science, 1*(3), 346-362.

Matsui, M., Sumiyoshi, T., Arai, H., Higuchi, Y. and Kurachi, M. (2008). Cognitive functioning related to quality of life in schizophrenia. *Progress in Neuro Psychopharmacology ve Biological Psychiatry*, 32, 280-287.

Maurya, S. K. (2019). Challenges Faced by Elderly in Old Age Homes: A Review. *International Journal of Humanities and Social Science Research, 8*(5), 1-7.

McIntosh, E., Gillanders, D., ve Rodgers, S. (2010). Rumination, goal linking, daily hassles and life events in major depression. *Clinical Psychology ve Psychotherapy: An International Journal of Theory ve Practice, 17*(1), 33-43.

McKenna, M. T., Michaud, C. M., Murray, C. J., ve Marks, J. S. (2005). Assessing the burden of disease in the United States using disability-adjusted life years. *American journal of preventive medicine, 28*(5), 415-423.

McGuire KB; Stojanovic-Radic J, Strober L, Chiaravalloti ND, DeLuca J. (2015). Development and Effectiveness of a Psychoeducational Wellness Program for People with Multiple Sclerosis. *İnternational Journal of MS Care.17*(1):1-8

Miller, P. (2018). *Theories of developmental psychology.* New York: Worth ISBN: 978-1429278980

Mitchell, J., Trangle, M., Degnan, B., Gabert, T., Haight, B., ve Kessler, D. (2018). *Adult depression in primary care.*. Verfügbar unter: http://www. icsi. org.

Mullins, L. C.,ve McNicholas, N. (1987). Loneliness among the elderly: issues and considerations for professionals in aging. *Gerontology ve Geriatrics Education, 7*(1), 55-66.

Murat, E. M. U. L., Altınel, L., Ildık, G. Z. B., Geçıcı, Ö., ve Solak, M. (2007). Sindaktili Hastalarinda Psikolojik Durum ve Iliskili Faktörler. *Duzce Medical Journal, 9*(1), 8-14.

Murphy, K., Cooney, A., ve Casey, D. (2014). Improving the quality of life for older people in long-term care settings. *Journal of comparative effectiveness research, 3*(3), 301-315.

Myers, D. G. ve Diener, E. (1995). Who is happy?.*Psychological science, 6*(1), 10-19.

Nas Acar, B. (2010). *Üriner inkontinansı olan yaşlı kadınlarda yaşam kalitesi ve depresyon arasındaki ilişki*. (Master's thesis, Sağlık Bilimleri Enstitüsü).

Nasr, T. and Kausar, R. (2009). Psychoeducation and the family burden in schizophrenia: A randomized controlled trial. *Annals of General Psychiatry*, 8, 1-6.

NICE (National Institute for Clinical Excellence) (2009). *Depression: Treatment Management of Depression in Adults, including Adults with a Chronic Physical Health Problem*. London,

Oktik, N. (2004). *Huzurevinde Yaşam ve Yaşam Kalitesi* (Muğla Örneği) (Cilt 52).

Onur, B. (2011). *Gelişim Psikolojisi*. İmge Kitabevi

Öz, F.,ve Svvift, J. (2002). Yaşamın son evresi: yaşlılık psikososyal açıdan gözden geçirme. *Kriz dergisi, 10*(2), 17-28.

Özen, E. M., Serhadlı, Z. N. A., Türkcan, A. S., ve Ülker, G. E. (2010). Depresyon ve anksiyete bozukluklarında somatizasyon. *Düşünen Adam Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi, 23*(1), 60-65.

Özmen, E. (2009). Bedenselleştiren hastaya yaklaşım. *Klinik Gelişim Dergisi Psikiyatri Özel Sayısı,* 4, 34-38.

Özmenler, K. N. (2001). Yaşlılık çağı depresyonları. *Duygudurum dizisi, 3,* 109-115.

Öztürk, O., Uluşahin, A. (2008)a. *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları.* Cilt 1, Ankara s:448-512.

Öztürk, O., Uluşahin, A. (2008)b. *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları.* Cilt II, Ankara S:555-584.

Paskulin GL, Vianna L, Molzahn AE. (2009). Factors Associated with Quality of Life of Brazilian Older Adults. *International Nursing Review, 56*:109-115

Pekri, Z. (2019). *Pskiyatri ve Sinir Hastanesinde Yatan Hastaların Fiziksel Sağlık Durumu ve Etkileyen Etmenlerin Belirlenmesi* (Master's thesis, Eastern Mediterranean University (EMU)-Doğu Akdeniz Üniversitesi (DAÜ)).

Perry, A., Tarrier, N., Morriss, R., McCarthy, E., ve Limb, K. (1999). Randomised controlled trial of efficacy of teaching patients with bipolar disorder to identify early symptoms of relapse and obtain treatment. *Bmj*, *318*(7177), 149-153.

Pınar, Ş. E.,ve Tel, H. (2012). Depresyon Tanılı Birey ve Hemşirelik Yaklaşımı. *Journal of Psychiatric Nursing/Psikiyatri Hemsireleri Dernegi, 3*(2).

Price, R. B., Siegle, G. J., Silk, J. S., Ladouceur, C. D., McFarland, A., Dahl, R. E., ve Ryan, N. D. (2014). Looking under the hood of the dot-probe task: An fMRI study in anxious youth. *Depression and anxiety, 31*(3), 178-187.

Puskar K, Sereika S, Tusaie-Mumford K. (2003). Effect of the Teaching Kids to Cope (TKC) program on outcomes of depression and coping among rural adolescents. *J Child Adolesc Psychiatr Nurs. (16)*:71-80.

Rakıcıoğlu, N.,ve Atilla, S. (2009). Yaşlılıkta beslenme. *Geriatri ve Gerontoloji II*, 244-257.

Rapee, R. M. (2012). Family factors in the development and management of anxiety disorders. *Clinical child and family psychology review,* 15, 69-80.

Reddy, S. V., Kumar, M. P., Sravanthi, D., Mohsin, A. H. B., ve Anuhya, V. (2014). Bruxism: a literature review. *Journal of international oral health: JIOH, 6*(6), 105.

Reinman EM, Alexander GE. (2005). *Neuroimaging: Overview.* In. Sadock BJ, Sadock VA (eds). Kaplan ve Sadock's Comprehensive Textbook of Psychiatry. 8th edition. New York: Lippincott Williams and Wilkins. 36-47.

Rinaldi, P., Mecocci, P., Benedetti, C., Ercolani, S., Bregnocchi, M., Menculini, G., ... ve Cherubini, A. (2003). Validation of the five-item geriatric depression scale in elderly subjects in three different settings. *Journal of the American Geriatrics Society, 51*(5), 694-698.

Rinfrette, E. S. (2009). Treatment of anxiety, depression, and alcohol disorders in the elderly: Social work collaboration in primary care. *Journal of Evidence-Based Social Work, 6*(1), 79-91.

Roberts, A. R.,ve Ishler, K. J. (2018). Family involvement in the nursing home and perceived resident quality of life. *The Gerontologist, 58*(6), 1033-1043.

Ropper, A. H., Samuels, M. A., Klein, J. P., ve Prasad, S. (2014). *Adam and Victor's principles of neurology.* 10th Edition. McGraw Hill Professional.

Ropper AH, Brown RJ, Ropper A (2009) Morphologic and physilogic changes in aging nervous system. Principler of Neurology, 9th ed. McGraw Hill, Boston, P. 580

Rosenberg, P. B., Mielke, M. M., Xue, Q. L., ve Carlson, M. C. (2010). Depressive symptoms predict incident cognitive impairment in cognitive healthy older women. *The American Journal of Geriatric Psychiatry, 18*(3), 204-211.

Rummel-Kluge C, Kluge M, Kissling W. (2015). Psychoeducation in Depression: Results of two Surveys five Years Apart in Germany, Austria and Switzerland.(Article in German) *Psychiatr Prax. Sep; 42*(6):309-12. doi: 10.1055/s-0035-1552662. Epub 2015 Aug 26.

Ryu, E., Jenkins, G. D., Wang, Y., Olfson, M., Talati, A., Lepow, L., ... ve Biernacka, J. M. (2023). The importance of social activity to risk of major depression in older adults. *Psychological Medicine, 53*(6), 2634-2642.

Sachdev, P. S., Blacker, D., Blazer, D. G., Ganguli, M., Jeste, D. V., Paulsen, J. S., ve Petersen, R. C. (2014). Classifying neurocognitive disorders: the DSM-5 approach. *Nature Reviews Neurology, 10*(11), 634-642.

Saddichha, S., Al-Desouki, M., Lamia, A., Linden, I. A., ve Krausz, M. (2014). Online interventions for depression and anxiety–a systematic review. *Health Psychology and Behavioral Medicine: An Open Access Journal, 2*(1), 841-881.

Sadock, B. J. (2016). *Kaplan Sadock Synopsis of Psychiatry Davranış Bilimleri/Klinik Psikiyatri.* Çeviri Editörü. Prof. Dr. Ali Bozkurt. Çocuk Psikiyatrisi, Bebek Çocuk ve Ergen Gelişimi, 1082-1107.

Sadock, B. J., Sadock, V. A., ve Levin, Z. E. (Eds.). (2007). *Kaplan and Sadock's study guide and self-examination review in psychiatry.* Lippincott Williams ve Wilkins.

Salk, R. H., Hyde, J. S., ve Abramson, L. Y. (2017). Gender differences in depression in representative national samples: Meta-analyses of diagnoses and symptoms. *Psychological bulletin, 143*(8), 783.

Salzman, C., Wong, E., ve Wright, B. C. (2002). Drug and ECT treatment of depression in the elderly, 1996–2001: a literature review. *Biological Psychiatry, 52*(3), 265-284.

Sanford M, Boyle M, McCleary L, Miller J, Steele M, Duku E. (2003). A pilot study of adjunctive family psychoeducation in adolescent major depression: Feasibility and treatment effect. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry. (45)*:386-395.

Santrock, J. W. (2015). *Adolescence.* New York, NY: McGraw-Hill Education.

Sarason, I. G. (Ed.). (2013). *Social support: Theory, research and applications*. Springer Science ve Business Media.

Sarı D. (2018). Yaşlı Bakım Evlerinde Yaşayan Yaşlıların Psikolojik Uyum Sorunları ve Başa Çıkma Yolları. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, 14*(33), 211-220.

Sarı, E. (2013). *Edirne merkezinde ev ortamında yaşayan 65 yaş ve üstü yaşlılarda yaşam kalitesi* (Master's thesis, Trakya Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü).

Satre, D. D., Knight, B. G., ve David, S. (2006). Cognitive-behavioral interventions with older adults: Integrating clinical and gerontological research. *Professional Psychology: research and practice*, 37(5), 489.

Saygın, M. Z. S. (2007). *Fluoksetin ve Essitalopram Kullanan Major Depresyonlu Hastalarda Homosistein, Vitamin B12 ve Folik Asit değerleri* (Doctoral dissertation, Marmara Universitesi (Turkey)).

Sekhon, S., Patel, J., Sapra. A,(2019). *Late-Life Depression.* Study Guide from Stat Pearls Publishing, Treasure Island (FL).

Seki Öz, H. (2017). *Multiple Skleroz'lu Hastalara Verilen Psikoeğitimin Stresle Baş Etme Tarzları, Psikiyatrik Belirtiler ve Yaşam Kalitesine Etkisi.* Doktora tezi. Hacettepe üniversitesi, Sağlık bilimleri enstitüsü.

Sertöz, Ö. Ö.,ve HE, M. (2004). Bedensel hastalıklarda depresyon. *Klinik Psikiyatri Dergisi, 7*(Suppl 2), S63-S9.

Siviş, R.,ve Demir, A. G. (2007). The efficacy of reminiscence therapy on the life satisfaction of Turkish older adults: A preliminary study.

Small, S. A., Stern, Y., Tang, M., ve Mayeux, R. (1999). Selective decline in memory function among healthy elderly. *Neurology*, *52*(7), 1392-1392.

Softa, H., Bayraktar, T., ve Uğuz, C. (2016). Yaşlı bireylerin algılanan sosyal destek sistemleri, sağlıklı yaşam biçimi davranışları ve etkileyen faktörler. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi, 9*(1), 1-12.

Sözeri-Varma, G., Karadağ, F., Kalkan-Oğuzhanoğlu, N., ve Özdel, O. (2017). *Depresyon tedavisinde grup psikoterapisi ve psikodramanın yeri.* DOI: 10.5505/kpd.2017.86158

Süt, K. H. (2009). *Akut Koroner Sendromlu Hastalarda Yaşam Kalitesi: EQ-5D Ölçeğinin Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması* (Yüksek Lisans Tezi, Edirne).

Sütoluk, Z., Demirhindi, H., Savaş, N., ve Akbaba, M. (2004). Prevalence and causes of depression among elders who live in residential homes in Adana. *Turkish Journal of Geriatrics, 7(*3), 148-51.

Şahin, M. (2019). Korku, kaygi ve kaygi (anksiyete) bozukluklari. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 6(*10), 117-135.

Şen, S. (2018). *Kalp cerrahisi sonrası yapılan akupresür uygulamasının ağrı, anksiyete ve uyku kalitesi üzerine etkisi.* (Doctoral dissertation, Sakarya Universitesi (Turkey)).

Şimşek,B.Y.(2007). *Huzurevi çalışanlarının iş doyumu ve tükenmişlik düzeylerinin araştırılması.* Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Şimşek TT, Yümin TE, Sertel M, Öztürk A, Yümin M. (2011). Mental, Mobilite ve Fonksiyonel Özürlülüğün Yaşlılarda Sağlıkla İlgili Yaşam Kalitesi ve Yaşam Memnuniyeti Üzerine Etkisi. Karşılaştırmalı Çalışma. *Türk Geriatri Dergisi, 14*(4):321-330.

Tabachnick, B. G., Fidell, L. S., ve Ullman, J. B. (2013). *Using multivariate statistics* (Vol. 6, pp. 497-516). Boston, MA: pearson.

Tamam, L.,ve Öner, S. (2001). Yaşlılık çağı depresyonları. *Demans Dergisi, 1*(2), 50-60.

Taşkıran, N.,ve Demirel, F. (2017). Türkiye'de yaşlıların yaşam kalitesi: Sistematik inceleme. *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi, 2*(1), 21-28.

Tekeli, S. (2020). Yaşlı Nüfusun Sosyoekonomik Hayata Uyumunda İleri Yaş Eğitiminin Önemi. *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi, 3*(6), 399-422.

Tekmil, G. (2019). *Ebeveyn tutumları, bilişsel duygu düzenleme stratejileri, anksiyete duyarlılığı ve anksiyete duyarlılığında nöropsikolojik performans arasındaki ilişkiler* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Terry, R. D., Katzman, R., Bick, K. L., ve Sisodia, S. S. (2001). *Alzheimer hastalığı.* Çeviri editörü: İ. Hakan Gürvit. İstanbul: Yelkovan yayıncılık.

Terzi, Ş. (2008). Üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıkları ve algıladıkları sosyal destek arasındaki ilişki. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi,* 3(29), 1-11.

Thibaut, F. (2017). Anxiety disorders: a review of current literature. *Dialogues in clinical neuroscience, 19(*2), 87-88.

Topbaş, M., Yaris, F., Can, G., Kapuca, M., ve Sayar, K. (2004). The Effect of Sociodemographic Factors and Medical Status on Depressive Symptoms of the Inhabitants of Nursing Home and Community-Dwelling Elders in Trabzon-Turkey. *Klinik Psikofarmakoloji Bulteni, 14*(2).

Toper, F. (2017). Huzurevinde *kalan yaşlıların algılanan duygusal istismar ve algılanan sosyal destek düzeylerinin incelenmesi*. Çankırı örneği (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Tornatore, J. B.,ve Grant, L. A. (2004). Family caregiver satisfaction with the nursing home after placement of a relative with dementia. *Journal of Gerontological Nursing, 30*(3), 46-54.

Torpil, B., Uyanık, M., ve Altuntaş, O. (2016). Huzurevinde yaşayan geriatrik bireylerde denge ve yürüme fonksiyonları ile depresyon ve fonksiyonel bağımsızlık arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Ergoterapi ve Rehabilitasyon Dergisi, 4*(2), 73-79.

Tukel, R.,ve Alkin, T. (2006). *Anksiyete bozukluklari*. Turkiye Psikiyatri Dernegi.

Tunçer Günay, E.,ve Sarıçam, H. (2023). Yabancı Dil Sınıflarındaki Lise Öğrencilerinin 21. yy Becerilerine Sahip Olma Durumları ve Sosyal İyi Olma Düzeyleri. *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi,* 11 (2).

Turgut, M. N. (2021). *İntihar girişiminde bulunmuş hastalarda sorun çözme terapisinin intihar riskini azaltmada etkililiği* (Master's thesis, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Tursi MF, Baes CV, Camacho FR, Tofoli SM, Juruena MF. (2013). Effectiveness of psychoeducation for depression: A systematic review. *Aust N Z J Psychiatry.Nov;47(11)*:1019-31. doi: 10.1177/ 0004867413491154. Epub Jun 5.

TÜİK., (2015), *Türkiye İstatistik Kurumu, Hayat Tabloları*, 2013-2014, Sayı: 18618.

Türkçapar, H. (2013). *Klinik uygulamada bilişsel davranışçı terapi: depresyon*. 2. Baskı. Ankara: Hekimler Yayın Birliği.

Uluocak, Ş., Aslan, C., Gökulu, G., Bilir, O., ve Bakar, C. (2013). *Çanakkale Kent Merkezinde Yaşayan 65 Yaş ve Üzeri Kişilerin Sosyokültürel. Demografik, Ekonomik Özellikleri ile Sağlık Durumları ve Yaşam Kalitesi.* Çanakkale Belediyesi Yayınları, ISBN, 978-605.

Ulusoy, M. (1993). *Beck Anksiyete Envanteri: geçerlik ve güvenirlik çalışması*. (Uzmanlık tezi), Bakırköy Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı ve Sinir Hastalıkları Eğitim ve Araştırma Hastanesi, İstanbul.

US Department of Health and Human Services. (2012). Substance abuse and mental health services administration. Center for Mental Health Services, National Institutes of Health, National Institute of Mental Health, 1-17.

Usta E. (2020). Yaşlı Bakım Hizmetleri. *İstanbul Medipol Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 3*(3), 45-50.

Üzel, T.(2020). *Depresyon hastalarında çocukluk çağı travmaları, başa çıkma tutumları, intihar düşüncesinin düzeyi ve aralarındaki ilişkinin incelenmesi*. (Master's thesis, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi).

Xu, H., Yan, S., Chang, Y., Jiang, H., Zou, L., Gan, Y., ... ve Lu, Z. (2020). Discrepancy in perceived social support and related factors among Chinese college students with and without siblings. *Journal of Affective Disorders,* 276, 84-89.

Varıcıer, Ş. E. (2019). *Yetişkin psikolojik sağlamlığı üzerine bir inceleme: algılanan ebeveyn tutumu, kontrol odağı, algılanan sosyal destek ve stresle başa çıkma stilleri.* (Master's thesis, İbn Haldun Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü).

Vandenberge R, Tournoy J, (2005). Cognitive aging and Alzheimer's disease. Postgrad Med J, 81: 343-52

Victoroff J. (2004). *Central nervous system changes w ith normal aging.* Comprehensive of Textbook of Psychiatry (8th edition). Lippincott WilliamsveWilliams, Philadelphia;3021-3027

Wada, T., Ishine, M., Sakagami, T., Kita, T., Okumiya, K., Mizuno, K., ... ve Matsubayashi, K. (2005). Depression, activities of daily living, and quality of life of community-dwelling elderly in three Asian countries: Indonesia, Vietnam, and Japan. *Archives of gerontology and Geriatrics, 41*(3), 271-280.

World Health Organization, (2023). *Depression*. https://www.who.int/ news-room/fact-sheets/detail/depression. Son erişim tarihi 31 Mar 2023.

Yanardağ, M. Z.,ve Şahin, D. S. (2019). Yaşlı bireylerde sürekli kaygı ve sürekli depresyon üzerine bir inceleme. *Toplum ve Sosyal Hizmet, 30*(1), 37-55.

Yazicioğlu, M. (2010). *Boş zaman yönetimi ve rekreatif faaliyetler: Memur emeklilerinin rekreatif faaliyetlerinin analizine ilişkin bir uygulama* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Yerli, G. (2017). Yaşlılık Dönemi Özellikleri Ve Yaşlılara Yönelik Sosyal Hizmetler. *Journal of International Social Research, 10*(52).

Yıldırım, İ (1997). Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin Geliştirilmesi, Güvenirliği ve Geçerliği. H.Ü. *Eğitim Fakültesi Dergisi, 15*,81-87.

Yılmaz, E., Yılmaz, E., ve Karaca, F. (2008). Üniversite öğrencilerinin sosyal destek ve yalnızlık düzeylerinin incelenmesi. *Genel Tip Dergisi, 18*(2).

Yuvakgil, Z. (2017). *Yaşlılarda algılanan sosyal destek düzeyleri, sosyal ağ büyüklükleri ile sağlıklı yaşam biçimi davranışları arasındaki ilişki ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi* (Master's thesis). Adnan Menderes Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yaşlı Sağlığı ve Bakımı Yüksek Lisans Programı

Yüksel, N. (2014). Ruhsal Hastalıklar. 4.basım. Ankara, Nobel Tıp Kitapevi ISBN:9789755670348

Yürür, S.,ve Sarikaya, M. (2011). Sosyal Çalismacilarin Sosyal Destek Algilarinin Tükenmislige Etkisi/The Effect of Social Workers' Social Support Perceptions on Burnout. *Ege Akademik Bakis, 11*(4), 537.

Zangrossi Jr, H.,ve Graeff, F. G. (2014). Serotonin in anxiety and panic: contributions of the elevated T-maze. *Neuroscience ve Biobehavioral Reviews, 46*, 397-406.

Zhang, A., Leow, A., Ajilore, O., Lamar, M., Yang, S., Joseph, J., ... ve Kumar, A. (2012). Quantitative tract-specific measures of uncinate and cingulum in major depression using diffusion tensor imaging. *Neuropsychopharmacology, 37*(4), 959-967.

Zincir, H., Taşçı, S., Erten, Z. K., ve Başer, M. (2008). Huzurevinde Yaşayan Yaşlı Bireylerin Yaşam Kalitesi ve Depresyon Düzeyleri Ve Etkileyen Faktörler. *Sağlık bilimleri dergisi, 17*(3), 168-174.

Zivin, K., Llewellyn, D. J., Lang, I. A., Vijan, S., Kabeto, M. U., Miller, E. M., ve Langa, K. M. (2010). Depression among older adults in the United States and England. *The American Journal of Geriatric Psychiatry, 18*(11), 1036-1044

ABD'DE SİYAH NASYONOLİZMİ VE İSLAMİ HAREKETLER

Hasan Alptekin Toprak

nobel bilimsel

ABD'DE SİYAH NASYONOLİZMİ VE İSLAMİ HAREKETLER

Hasan Alptekin Toprak

Yayın No.: 2154
ISBN: 978-625-393-591-7
E-ISBN: 978-625-393-592-4
Basım Sayısı: 1. Basım, Haziran 2024

© Copyright 2024, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.
"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İlim Ateşoğlu -ilim@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Mine Metin -mine@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mervin Selda Adal -mervin@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Asiltürk -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Toprak, Hasan Alptekin.
ABD'de Siyah Nasyonolizmi ve İslami Hareketler/ Hasan Alptekin Toprak
1. Basım, VIII + 192 s., 13,5x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-393-591-7
E-ISBN: 978-625-393-592-4
1. Siyah Milliyetçiliği 2. İnsan Hakları 3. İslam

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No.: 7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA

İÇİNDEKİLER

TABLOLARIN LİSTESİ v

HARİTALARIN LİSTESİ v

KISALTMALAR vi

1. GİRİŞ 1

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE: İNSAN HAKLARI 11

2.1. İnsan Hakları Fikrinin Tarihî Gelişimi 14

2.2. "Artefactum" ya da "Naturafactum": Doğal Hak Kavramı 20

2.3. İnsan Haklarının Genelleşmesi: Evrensel Deklarasyon Modeli 30

2.3.1. Birleşmiş Milletler Antlaşması 32

2.3.2. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi 34

2.3.3. Uluslararası İnsan Hakları Hukuku 36

2.4. Amerika Birleşik Devletleri'nde Evrensel İnsan Hakları Hukuku 38

2.4.1. Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi 40

2.4.2. Amerika Birleşik Devletleri Anayasası 44

2.5. Araç ve Amaç Arasında: İnsan Hakları Sömürgeciliği 46

2.5.1. Evrensellik Tanımlamasına Karşı Çıkışlar 50

3. SİVİL HAKLAR VE KURUMSALLAŞAN EŞİTSİZLİK 53

3.1. Hukuk ve Siyaset Bağlamında İnsan Hakları: Sivil Hak Kavramı 55

3.2. Psödo-Devrim: Amerikan Bağımsızlığı Sonrası Köleliğin İlgası Düşüncesi 57

3.2.1. "Öteki"nin Etik Olarak Var Olamayışı: Renk Sınırı 60

3.2.1.1. Sözleşmeli Hizmetçilik ve Siyahiler 64

3.2.3. Hakların Politik İktisadı Bağlamında Özgürleştirme İlanı 65
3.3. Devlet ve Toplum Düzeyinde İkircikliklı Durumlar: Jim Crow Kanunları 69
3.3.1. Doğal Haklara Reddiye: 1857 Dred Scott v. Sanford Davası 74
3.3.2. Beyazlar Eliyle Tedhişçilik: Ku Klux Klan 76
3.3.3. İç Savaş Sonrası Anayasal Değişiklikler 78
3.3.3.1. 1866 Sivil Haklar Kanunu 83
3.3.3.2. On Üç Sayılı Anayasa Değişikliği 84
3.3.3.3. On Dört Sayılı Anayasa Değişikliği 84
3.3.3.4. On Beş Sayılı Anayasa Değişikliği 86
3.3.3.5. 1875 Sivil Haklar Kanunu 87
3.3.4. Bir Çeşit "İkiyüzlülük": 1896 Plessy v. Ferguson Davası 89
3.5. Yurttaş Kanı ve Savaş: İkinci Dünya Savaşı ve Sivil Haklar 95

4. ABD'DE İSLAM VE SİYAH NASYONALİZMİ 97
4.1. Siyahlar Arasında Nasyonalizmin Gelişimi 111
4.1.1. Siyah Nasyonalizminin Öncüleri 116
4.1.2. Siyah Nasyonalizmi ve Zenci Kilisesi 120
4.1.3. Marcus Garvey ve Siyah Nasyonalizmi 126
4.1.4. Siyah Güç Hareketi 133
4.2. ABD'de İslam, Siyah Müslümanlar ve Nasyonalizm 136
4.2.1. Siyah Nasyonalizmi ve Siyah Müslümanlar 139
4.2.2. İslam Milleti Örgütünün Siyah Nasyonalizmine Etkisi 144
4.2.2.1. FBI Raporlarında İslam Milleti 154
4.2.3. Malcolm X, Siyah Nasyonalizmi ve İnsan Hakları 155

5. SONUÇ 159

KAYNAKLAR 165

EKLER 177

ÖZ GEÇMİŞ 191

KAYNAKLAR

Albers, M., Hoffman, T. ve Reinhardt, J. (2014). *Human rights and human nature*, New York.

Alston, P. ve Goodman, R. (2013). *International human rights*, Oxford.

Arkes, H. (2002). *Natural rights and the right to choose*, Cambridge.

Armaoğlu, F. (2016). *20. yüzyıl siyasî tarihi*, İstanbul.

Arnhart, L. (2001). Thomistic natural law as Darwinian natural right. *Social Philosophy and Policy*, 18(1), 1-33.

Arnold, R. (2013). *The universalism of human rights*, Dordrecht.

Aybay, R. (2017). *İnsan hakları hukuku*, İstanbul.

Aydın, S. (2009). Siyah Müslümanlar (Black Muslim) Hareketi [yayımlanmamış yüksek lisans tezi], Erzurum Atatürk Üniversitesi.

Barria, L. A. ve Roper, S.D. (2010). *Mechanisms of transitional justice*, New York.

Bergson, H. (2020). *Ahlâkın ve dinin iki kaynağı*, Ankara.

Bloom, J. M. (2019). *Race and the civil rights movement*, Indiana.

Boylan, M. (2014). *Natural human rights: A theory*, Cambridge.

Brown, C. (2013). *Human rights and human nature*, Cambridge.

Bulut, A. (2012). Translating political metaphors: Conflict potential of zenci [negro] in Turkish-English. *Meta: Journal Des Traducteurs/Meta: Translators' Journal*, 57(4), 909-923.

Burghardt Du Bois, W. E. (1898). The study of the negro problems. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 11, 1–23.

Burson, G. (1986). The black civil rights movement. *OAH Magazine of History*, 2(1), 35–40.

Campbell, C. C. (2005). Between the lines: Marcus garvey's black nationalism and his "negro world" editorials. [yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. West Chester University of Pennsylvania.

Celikkol, A. (2019). Re-publicizing the nation: Slavery and the American revolution. *Litera*, 29(1), 41-58.

Cerna, C. M. (1994). Universality of Human Rights and Cultural Diversity: Implementation of Human Rights in Different Socio-Cultural Contexts. *Human Rights Quarterly*, 16(4), 740–752.

Césaire, A. (2000). *Discourse on colonialism* (Joan Pinkham, Trans.), New York.

Chalmers, D. M. (1987). *Hooded Americanism: The history of the Ku Klux Klan*, Durham.

Charlop, S. (1975). The Origin and Nature of Black Nationalism in The United States Before 1830 [yayımlanmamış doktora tezi]. New School for Social Research.

Chomsky, N. (1999). The United States and the universality of human rights. *International Journal of Health Services*, 29(3), 623–626.

Conklin, A. L. (1998). Colonialism and Human Rights, A Contradiction in Terms? The Case of France and West Africa, 1895-1914. *The American Historical Review*, 103(2), 419–442.

Cranston, M. (1962). *What are human rights?,* New York.

Crawford, M. D. (2015). *Black Muslims and the Law*, London.

Crowe, J. (2019). *Natural law and the nature of law,* Cambridge.

Cruft, R., Liao, M. ve Renzo, M. (Ed.). (2015). *Philosophical foundations of human rights*, London.

Cunningham, D. (2013). *Klansville, U.S.A.: The rise and fall of the civil rights-era Ku Klux Klan*, New York.

Curtis, E. E. (2009). *Muslims in America*, New York.

Curtis, E. E. (2021). The Nation of Islam. In M. A. Upal ve C. M. Cusack (Eds.), Handbook of Islamic Sects and Movements (pp. 658–672). Brill.

DeCaro, L. A., Jr. (1994). Malcolm X and the Nation of Islam: Two Moments in His Religious Sojourn [yayımlanmamış doktora tezi]. New York University.

Dembour, M. B. (2010). What are human rights? Four schools of thought. *Human Rights Quarterly*, 32(1), 1–20.

Dierenfield, B. J. (2021). *The civil rights movement: the black freedom struggle in America*, Routledge.

Donnelly, J. (2012). *Universal human rights in theory and practice*, New York.

Douglass, F. (1881). The color line. *The North American Review*, 132(295), 567–577.

Du Bois, W. E. B. (2007). *The souls of black folk*, Oxford.

Dyson, M. E. (1995). *The myth and meaning of Malcolm X*, New York.

Edmundson, W. (2012). *An introduction to rights (2nd ed., Cambridge introductions to philosophy and law),* Cambridge.

Engle, K. (2001). From skepticism to embrace: human rights and the american anthropological association from 1947-1999. *Human Rights Quarterly*, 23(3), 536–559.

Eroğul, C. (2016). *Çağdaş devlet düzenleri*, Ankara.

Essien-Udom, E. (1961). Black Nationalism: The Search for an Identity [yayımlanmamış doktora tezi]. The University of Chicago.

Estes, S. (2005*). I am a man,* North Caroline.

Everett-Karenga, R. (1976). Afro-american Nationalism: Social Strategy and Struggle for Community [yayımlanmamış doktora tezi]. United States International University.

Fanon, F. (2008). *Black skin white masks* (Charles Lam Markmann, Trans.), London.

Feber, G. A. (2017). Those Who Say Don't Know and Those Who Know Don't Say: The Nation of Islam and the Politics of Black Nationalism, 1930-1975 [yayımlanmamış doktora tezi]. The University of Michigan.

Federal Bureau of Investigation, Freedom of Information/Privacy Acts Section, Subject: Nation of Islam. 6/28/55 SAC Letter No. 55-43.

Fletcher Jr., B. (2013). Amerika'da ırk sınıfa nasıl bulaştı?, In M. Zweig (Ed.), *İşçi sınıfı kimlikler arasında: ABD'de sivil haklar mücadelesi ve toplumsal hareketler* (pp. 57-68). İstanbul.

Forsythe, D. (1991). Human rights, the United States and the Organization of American States. *Human Rights Quarterly*, 13(1), 66–98.

Forsythe, D. (2012). *Human rights in ınternational relations*, New York.

Freeman, M. (2013). *Universalism of human rights and cultural relativism*, New York.

Freud, S. (2020). *Narsizm üzerine ve Schreber vakası*, İstanbul.

GhaneaBassiri, K. (2010). *A history of Islam in America*, New York.

Goldman, P. (2020). *Malcolm X: Yaşamı ve ölümü*, İstanbul.

Gottlieb, G. (Ed.). (2016). *Fichte's foundations of natural right a critical guide (cambridge critical guides)*, Cambridge.

Green, M. (2013). Hobbes and human rights. In S. A. Lloyd (Ed.), *Hobbes today: Insights for the 21st century (pp. 320-334)*, Cambridge.

Grotius, H. (2005). *The rights of war and peace (3 vol. set)*, Indianapolis.

Groves, H. E. (1951). Separate but equal: the doctrine of Plessy v. Ferguson. *Phylon (1940-1956)*, 12(1), 66–72.

Haas, M. (2014). *International human rights: A comprehensive ıntroduction*, London.

Haeck, Y. ve Brems, E. (Eds.). (2014). *Human rights and civil liberties in the 21st century*, New York.

Haley, A. (2020). *Otobiyografi: Malcolm X*, İstanbul.

Hobbes, T. (1998). *Leviathan*, New York.

Hodstadter, R. (1948). *The American political tradition*, New York.

Hugley, D. A. (2011). The state of black nationalism in 21st century urban america [yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Southern Connecticut States University.

Hunt, L. (2007). *Inventing human rights*, New York.

Ife, J. (2012). *Human rights and social work*, New York.

Iriye, A., Goedde, P. ve Hitchcock, W. (Eds.). (2012). *The human rights revolution: An international history*, New York.

Ishay, M. (2007). *The human rights reader*, New York.

Ishay, M. R. (2008). *The history of human rights: From ancient times to the globalization era*, Berkeley.

İnternet: (1789, April 22) Gazette of the United-States. Retrieved from the Library of Congress, https://www.loc.gov/item/sn83030483/1789-04-22/ed-1/.

İnternet: (1829, March 11) Cherokee phoenix, and Indians' advocate. Retrieved from the Library of Congress, https://www.loc.gov/item/sn83020874/1829-03-11/ed-1/.

İnternet: (1866, April 7) The Daily Phoenix. Retrieved from the Library of Congress, https://www.loc.gov/item/sn84027008/1866-04-07/ed-1/.

İnternet: (1866, January 12) Chicago Tribune. Retrieved from the Library of Congress, https://www.loc.gov/item/sn82014064/1866-01-12/ed-1/.

İnternet: (1868, April 1) Edgefield Advertiser. Retrieved from the Library of Congress, https://www.loc.gov/item/sn84026897/1868-04-01/ed-1/.

İnternet: (1868, March 15) The Daily Phoenix. Retrieved from the Library of Congress, https://www.loc.gov/item/sn84027008/1868-03-15/ed-1/.

İnternet: (1868, March 19) The New York herald. Retrieved from the Library of Congress, https://www.loc.gov/item/sn83030313/1868-03-19/ed-1/.

İnternet: (1868, March 24) The Charleston daily news. Retrieved from the Library of Congress, https://www.loc.gov/item/sn84026994/1868-03-24/ed-1/.

İnternet: (1870, June 30) New Era. Retrieved from the Library of Congress, https://www.loc.gov/item/sn84024437/1870-06-30/ed-1/.

İnternet: (1875, January 5) Evening Star. Retrieved from the Library of Congress, https://www.loc.gov/item/sn83045462/1875-01-05/ed-1/.

İnternet: (1875, January 6) Chicago Daily Tribune. Retrieved from the Library of Congress, https://www.loc.gov/item/sn84031492/1875-01-06/ed-1/.

İnternet: (1880, May 20) The Saline County journal. Retrieved from the Library of Congress, https://www.loc.gov/item/sn84027670/1880-05-20/ed-1/.

İnternet: (1883, October 19) The Easley messenger. Retrieved from the Library of Congress, https://www.loc.gov/item/sn93067656/1883-10-19/ed-1/.

İnternet: (1889, December 5) Keowee Courier. Retrieved from the Library of Congress, https://www.loc.gov/item/sn84026912/1889-12-05/ed-1/.

İnternet: (1889, December 5) Keowee Courier. Retrieved from the Library of Congress, https://www.loc.gov/item/sn84026912/1889-12-05/ed-1/.

İnternet: (1890, December 3) The Manning times. Retrieved from the Library of Congress, https://www.loc.gov/item/sn86063760/1890-12-03/ed-1/.

İnternet: (1898, January 8) The Washington bee. Retrieved from the Library of Congress, https://www.loc.gov/item/sn84025891/1898-01-08/ed-1/.

İnternet: (1903, August 22) The colored American. Retrieved from the Library of Congress, https://www.loc.gov/item/sn83027091/1903-08-22/ed-1/.

İnternet: (1908, December 24) Baxter Springs news. Retrieved from the Library of Congress, https://www.loc.gov/item/sn83040592/1908-12-24/ed-1/.

İnternet: (1908, December 24) Baxter Springs news. Retrieved from the Library of Congress, https://www.loc.gov/item/sn83040592/1908-12-24/ed-1/.

İnternet: (1913, February 2) The Washington times. Retrieved from the Library of Congress, https://www.loc.gov/item/sn84026749/1913-02-02/ed-1/.

İnternet: (1913, February 2) The Washington times. Retrieved from the Library of Congress, https://www.loc.gov/item/sn84026749/1913-02-02/ed-1/.

İnternet: (1920, August 12) The County Record. Retrieved from the Library of Congress, https://www.loc.gov/item/sn93067841/1920-08-12/ed-1/.

İnternet: (1920, September 9) The County Record. Retrieved from the Library of Congress, https://www.loc.gov/item/sn93067841/1920-09-09/ed-1/.

İnternet: (1922, August 3) The Evening World. Retrieved from the Library of Congress, https://www.loc.gov/item/sn83030193/1922-08-03/ed-1/.

İnternet: (1922, October 26) The Bamberg herald. Retrieved from the Library of Congress, https://www.loc.gov/item/sn86063790/1922-10-26/ed-1/.

İnternet: Alexandria gazette. [volume] (Alexandria, D.C.), 03 July 1900. Chronicling America: Historic American Newspapers. Lib. of Congress. https://chroniclingamerica.loc.gov/lccn/sn85025007/1900-07-03/ed-1/seq-3/

İnternet: AP News, (1964, May 20) Can interview with Malcolm X. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=1g-_1g1OiwU

İnternet: Blackpast, B. (2007, January 24). (1843) Henry Highland Garnet, "An address to the slaves of the United States". BlackPast.org. https://www.blackpast.org/african-american-history/1843-henry-highland-garnet-address-slaves-united-states/

İnternet: Bracey, C. A. "Civil Rights Act of 1866." Major Acts of Congress. Retrieved December 28, 2021 from Encyclopedia.com:https://www.encyclopedia.com/history/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/civil-rights-act-1866

İnternet: Britannica, T. Editors of Encyclopaedia (2020, March 10). Civil disobedience. Encyclopedia Britannica. https://www.britannica.com/topic/civil-disobedience

İnternet: Crittenden press. [volume] (Marion, Ky.), 13 Oct. 1892. Chronicling America: Historic American Newspapers. Lib. of Congress. https://chroniclingamerica.loc.gov/lccn/sn86069457/1892-10-13/ed-1/seq-1/

İnternet: Dickson, W. M., Mill, J. S., Daniel Murray Pamphlet Collection ve Ya Pamphlet Collection. (1865) The Absolute Equality of All Men Before the Law, the Only True Basis of Reconstruction. Cincinnati: R. Clarke ve Co. [Pdf] Retrieved from the Library of Congress, https://www.loc.gov/item/11034254/.

İnternet: FBI Vault, Elijah Muhammad, https://vault.fbi.gov/elijah-muhammad/elijah-muhammad-part-01-of/view

İnternet: FBI Vault, Nation of Islam, https://vault.fbi.gov/Nation%20of%20Islam/Nation%20of%20Islam%20Part%201%20of%203/view

İnternet: Fergus, D. (2002). The ordeal of liberalism and black nationalism in an american southern state, 1965–1980 (Order No. 3066836). Available from ProQuest Dissertations ve Theses Global. (276515357). Retrieved from https://www.proquest.com/dissertations-theses/ordeal-liberalism-black-nationalism-american/docview/276515357/se-2?accountid=196751

İnternet: Fleetwood, C. A., Cook, G. W. P. ve Daniel Murray Pamphlet Collection. (1895) The Negro as a soldier. Washington, D.C.: Published by Prof. Geo. Wm. Cook: Howard University Print. [Pdf] Retrieved from the Library of Congress, https://www.loc.gov/item/a12000751/.

İnternet: Foot, S. A., Geneva Literary and Scientific Association and African American Pamphlet Collection. (1859) An examination of the case of Dred Scott against Sandford, in the Supreme Court of the United States, and a full and fair exposition of the decision of the Court, and of the opinions of the majority of the judges. Prepared at the request of, and read before "The Geneva Literary and Scientific Association", on Tuesday evening, 28th December. New York, Wm. C. Bryant ve Co., Printers. [Pdf] Retrieved from the Library of Congress, https://www.loc.gov/item/10034380/.

İnternet: Hamlin, R. (2022, March 8). Civil rights. Encyclopedia Britannica. https://www.britannica.com/topic/civil-rights

İnternet: History, Art ve Archives, (2021). U.S. House of Representatives, "The Civil Rights Bill of 1866," https://history.house.gov/Historical-Highlights/1851-1900/The-Civil-Rights-Bill-of-1866/

İnternet: History, Art ve Archives, U.S. House of Representatives, "The Civil Rights Act of 1875," https://history.house.gov/Historical-Highlights/1851-1900/The-Civil-Rights-Act-of-1875/

İnternet: Hopkinsville Kentuckian. [volume] (Hopkinsville, Ky.), 26 May 1896. Chronicling America: Historic American Newspapers. Lib. of Congress. https://chroniclingamerica.loc.gov/lccn/sn86069395/1896-05-26/ed-1/seq-5/

İnternet: Mampilly, Z. (2022). The Du Bois Doctrine Race and the American Century. https://www.foreignaffairs.com/united-states/web-du-bois-doctrine-race-america-century

İnternet: Marietta daily leader. (Marietta, Ohio), 28 June 1900. Chronicling America: Historic American Newspapers. Lib. of Congress. https://chroniclingamerica.loc.gov/lccn/sn87075213/1900-06-28/ed-1/seq-1/

İnternet: National Archives, (2021). "Declaration of Independence", https://www.archives.gov/founding-docs/declaration

İnternet: National Archives, (2021). "The Bill of Rights: A Transcription", https://www.archives.gov/founding-docs/bill-of-rights-transcript

İnternet: National Archives, (2021). "The Bill of Rights: What Does It Say", https://www.archives.gov/founding-docs/bill-of-rights/what-does-it-say

İnternet: National Archives, (2021). "The Constitution: Amendments 11-27", https://www.archives.gov/founding-docs/amendments-11-27

İnternet: National Archives, (2021). "The Emancipation Proclamation", https://www.archives.gov/exhibits/featured-documents/emancipation-proclamation

İnternet: National Archives. (2022). Black Power. https://www.archives.gov/research/african-americans/black-power#:~:text=Black%20Power%20began%20as%20revolutionary,of%20political%20and%20cultural%20institutions.

İnternet: Omaha daily bee. (Omaha [Neb.]), 19 May 1896. Chronicling America: Historic American Newspapers. Lib. of Congress. https://chroniclingamerica.loc.gov/lccn/sn99021999/1896-05-19/ed-1/seq-5/

İnternet: Richmond planet. [volume] (Richmond, Va.), 23 May 1896. Chronicling America: Historic American Newspapers. Lib. of Congress. https://chroniclingamerica.loc.gov/lccn/sn84025841/1896-05-23/ed-1/seq-2/

İnternet: Richmond planet. [volume] (Richmond, Va.), 26 May 1928. Chronicling America: Historic American Newspapers. Lib. of Congress. https://chroniclingamerica.loc.gov/lccn/sn84025841/1928-05-26/ed-1/seq-1/

İnternet: Richmond planet. [volume] (Richmond, Va.), 30 April 1904. Chronicling America: Historic American Newspapers. Lib. of Congress. https://chroniclingamerica.loc.gov/lccn/sn84025841/1904-04-30/ed-1/seq-1/

İnternet: Robinson, D. E. (1995). To forge a nation, to forge an identity: Black nationalism in the united states, 1957-1974 (Order No. 9615466). Available from ProQuest Dissertations ve Theses Global. (304265807). Retrieved from https://www.proquest.com/dissertations-theses/forge-nation-identity-black-nationalism-united/docview/304265807/se-2?accountid=196751

İnternet: Rogers, H. D., W. ve A.K. Johnston Limited ve Edward Stanford Ltd. (1857) General map of the United States, showing the area and extent of the free ve slave-holding states, and the territories of the Union: also the boundary of the seceding states. [London: E. Stanford; Edinburgh: W. ve A.K. Johnston] [Map] Retrieved from the Library of Congress, https://www.loc.gov/item/97682063/.

İnternet: Schomburg Center for Research in Black Culture, Jean Blackwell Hutson Research and Reference Division, The New York Public Library. (1926-01-30). What 'Back to Africa' Means Retrieved from https://digitalcollections.nypl.org/items/8eab5ce5-8b54-7264-e040-e00a18067efa

İnternet: Schomburg Center for Research in Black Culture, Photographs and Prints Division, The New York Public Library. (1958). Malcolm X speaking at a Marcus Garvey Day Celebration Retrieved from https://digitalcollections.nypl.org/items/510d47df-8847-a3d9-e040-e00a18064a99

İnternet: Stevens Thaddeus. (1860) Speech of Hon. Thaddeus Stevens, of Pennsylvania, on the abolition of slavery. Washington, D. C. 186-?. Washington. [Pdf] Retrieved from the Library of Congress, https://www.loc.gov/item/rbpe.20504800/.

İnternet: Taney, R. B. ve Supreme Court of the United States. (1856) U.S. Reports: Dred Scott v. Sandford, 60 U.S. 19 How. 393. [Periodical] Retrieved from the Library of Congress, https://www.loc.gov/item/usrep060393a/

İnternet: The bee. (Earlington, Ky.), 22 Dec. 1892. Chronicling America: Historic American Newspapers. Lib. of Congress. https://chroniclingamerica.loc.gov/lccn/sn87060004/1892-12-22/ed-1/seq-2/

İnternet: The Miriam and Ira D. Wallach Division of Art, Prints and Photographs: Picture Collection, The New York Public Library. (1889). T. D. Rice as the original "Jim Crow" ; James Roberts in the song "Massa George Washington

and Massa Lafayette" Retrieved from https://digitalcollections.nypl.org/items/510d47e0-fc18-a3d9-e040-e00a18064a99

İnternet: The Pensacola journal. (Pensacola, Fla.), 06 Aug. 1905. Chronicling America: Historic American Newspapers. Lib. of Congress. https://chroniclingamerica.loc.gov/lccn/sn87062268/1905-08-06/ed-1/seq-4/

İnternet: The Saint Paul globe. (St. Paul, Minn.), 19 May 1896. Chronicling America: Historic American Newspapers. Lib. of Congress. https://chroniclingamerica.loc.gov/lccn/sn90059523/1896-05-19/ed-1/seq-1/

İnternet: U.S. Congress. (1873) U.S. Statutes at Large, Volume 18 -1875: 43rd Congress; Revised Statues in Force, Relating to D.C., and Post Roads; Public Treaties in Force. United States, - 1875. [Periodical] Retrieved from the Library of Congress, https://www.loc.gov/item/llsl-v18/.

İnternet: United States Census Bureau, (2021). "1860 Census: Population of the United States", https://www.census.gov/library/publications/1864/dec/1860a.html

İnternet: United States Senate, (2021). "Constitution of the United States", https://www.senate.gov/civics/constitution_item/constitution.htm#a1_sec4

İnternet: United States, Goddard, M. K. ve Continental Congress Broadside Collection. (1777) In Congress, July 4. The unanimous declaration of the thirteen United States of America. [Baltimore, in Maryland: Printed by Mary Katharine Goddard] [Online Text] Retrieved from the Library of Congress, https://www.loc.gov/item/90898037/.

İnternet: Urofsky, M. I. (2021, April 13). Dred Scott decision. Encyclopedia Britannica. https://www.britannica.com/event/Dred-Scott-decision

İnternet: Urofsky, M. I. (2021, February 22). Civil Rights Act of 1875. Encyclopedia Britannica. https://www.britannica.com/topic/Civil-Rights-Act-United-States-1875

İnternet: Walker's Appeal, ...to the colored citizens of the world... Second edition by David Walker, 1830., [No Date Recorded on Caption Card] [Photograph] Retrieved from the Library of Congress, https://www.loc.gov/item/2005689000/.

İnternet: Human Rights Watch (HRW), (2022). Racial Discrimination in the United States, https://www.hrw.org/report/2022/08/08/racial-discrimination-united-states/human-rights-watch/aclu-joint-submission

Jackson, S. A. (2005). *Islam and the Blackamerican*, New York.

Jefferson, T. (1999). *Natural law, natural right, and revolution*, Cambridge.

Jenkins, J. (1967). Locke and natural rights. *Philosophy*, 42(160), 149-154.

Jones, A. M. (1989). *The limits of liberty: American history 1607-1980*, New York.

Kisner, M. (2011). *The natural law: In spinoza on human freedom reason, autonomy and the good life*, Cambridge.

Klarman, M. J. (1994). Brown, racial change, and the civil rights movement. *Virginia Law Review*, 80(1), 7–150.

Körükmez-Kaya, L. (2017). Ten rengi ayrımcılığı: Afro-Türkler örneği. *Sosyoloji Dergisi*, 35(1), 61-76.

Kruse, K. ve Tuck, S. (Eds.), *Fog of war: The second world war and the civil rights movement*, New York.

Lauren, P. G. (2011). *The evolution of international human rights*, Pennsylvania.

Lee, D. ve Lee, E. (2011). *Human rights and the ethics of globalization*, New York.

Leibniz, G. (1988). *On natural law*, Cambridge.

Lerner, K. L., Lerner, B. W. ve Lerner A. W. (2006). *Human and civil rights: Essential primary sources*, Michigan.

Lincoln, C. E. (1961). *The Black Muslims in America*, Boston.

Lincoln, E. C. ve Mamiya, L. H. (1990). *The Black Church in the African American experience*, London.

Locke, J. (2003). *Two treatises of government and a letter concerning toleration*, New York.

Malcolm, X. (1964). Mermi yahut oy pusulası. (Çev. Buğra Özler). İstanbul: Pınar.

Markham, J. W. (2002). *A financial history of the United States volume 1 (1492-1900)*, New York.

Martin, R. (2013). *Are human rights universal*, Cambridge.

McCarthy, J. (2019). *Türkler ve Ermeniler: Osmanlı İmparatorluğu'nda milliyetçilik ve çatışma* (F. Sarıkaya, Çev.), Ankara.

McCartney, J. T. (1974). The Ideologies of Black Power: An Historical and Comparative Analysis [yayımlanmamış doktora tezi]. The University of Iowa.

Mcpherson, J. M. (1965). Abolitionists and the Civil Rights Act of 1875. *The Journal of American History*, 52(3), 493–510.

Morris, M. D. (1975). The politics of black america, New York.

Moyn, S. (2010). *The last utopia: human rights in history*, Cambridge.

Murphy, L. E. (1927). The Civil Rights Law of 1875. *The Journal of Negro History*, 12(2), 110–127.

Nart, T. (1990). Black Muslim Hareketinin Din Literatüründeki Yeri [yayımlanmamış doktora tezi]. Kayseri Erciyes Üniversitesi.

Nash, G. B. (2006). *The forgotten fifth: African Americans in the age of revolution*, Massachusetts.

Nash, K. (2009). *The cultural politics of human rights*, New York.

Oral, S. (2015). *Siyasî tarih: ikçağlardan 1918'e*, Ankara.

Osgood, K. ve White, D. E. (Eds.). (2014). *Winning while losing: Civil rights, the conservative movement and the presidency from Nixon to Obama*, Florida.

Ottley, R. (1948). *Inside Black America*, London.

Öztin, K. (2021). Afro-Amerikan toplumunun adlandırılma biçimlerinin Türkçe'ye aktarımına ilişkin bir inceleme. *Dil Dergisi*, 172(1), 43-59.

Padoa-Schioppa, A. (2017). *A history of law in Europe from the early middle ages to the twentieth century*, Cambridge.

Parsons, E. F. (2015). *Ku-Klux the birth of the klan during reconstruciton*, Chapell Hill.

Paul, E., Miller, F. ve Paul, J. (Eds.). (2004). *Natural rights liberalism from locke to nozick (social philosophy and policy)*, Cambridge.

Paul, E., Paul, J. ve Miller, F. (Eds.). (2012). *Natural rights, individualism and progressivism in American political philosophy (social philosophy and policy)*, Cambridge.

Peerenboom, R. (2000). Human rights and asian values: the limits of universalism. *China Review International*, 7(2), 295–320.

Plessy vs. Ferguson, Judgement, Decided May 18, 1896; Records of the Supreme Court of the United States; Record Group 267; Plessy v. Ferguson, 163, #15248, National Archives.

Porter, J. (1999). From natural law to human rights or, why rights talk matters. *Journal of Law and Religion*, 14(1), 77-96.

Porter, J. (2018). *Aquinas's summa theologiae: a critical guide*, Cambridge.

Pufendorf, S. (1991). *Pufendorf: On the duty of man and citizen according to natural law*, James Tully (Ed.). Cambridge.

Roark J., Johnson, M.P., Cohen, P.C., Stage, S. ve Hartmann, S.M. (2012). *The American promise: A history of the United States (fifth edition volume a to 1800)*, Boston.

Roberts, W. (2012). All natural right is changeable Aristotelian natural right, prudence, and the specter of exceptionalism. *The Review of Politics*, 74(2), 261-283.

Robertson, D. (2005). *A dictionary of human rights*, London.

Ross, V. H. (1976). Black Muslim Schools: Institutionalization of Black Nationalism (implications for The Altering of Self-concept in Ghetto Schools) [yayımlanmamış doktora tezi]. The University of Michigan.

Samson, C. (2020). *The colonialism of human rights: Ongoing hypocrisies of western liberalism*, Cambridge.

Sanders, V. (2012). *Civil rights in the U.S.A. 1945-1968*, London.

Sheeran, S. ve Rodley, N. (2013). *Routledge handbook of international human rights law*, New York.

Simcox, E. (2011). *In natural law: An essay in ethics*, Cambridge.

Spackman, S. G. F. (1976). American federalism and the Civil Rights Act of 1875. *Journal of American Studies*, 10(3), 313–328.

Spinoza, B. (2019). *Tractatus thelogico-politicus: teolojik-politik inceleme*, Ankara.

Strauss, L. (1950). Natural right and the historical approach. *The Review of Politics*, 12(4), 422-442.

Stuckey, S. (2013). *Slave culture, nationalist theory and the foundations of Black America*, New York.

Sunstein, C. R. (1991). Three civil rights fallacies. *California Law Review*, 79(3), 751–774.

Tate, G. T. (1984). Tangled Vines: Ideological Interpretations of Afro-americans in The Nineteenth Century (Black Nationalism) [yayımlanmamış doktora tezi]. City University of New York.

The Executive Board, American Anthropological Association. (1947). Statement on human rights. *American Anthropologist*, 49(4), 539–543.

Thomas, C. O. (1973). Black Nationalism and Its Effect upon Black Americans' Perception of Negritude [yayımlanmamış doktora tezi]. The Louisiana State University.

Tischauser, L. (2012). *Jim Crow laws*, Greenwood.

Tuck, R. (1979). *Natural rights theories their origin and development*, Cambridge.

Tuck, R. (1999). *The rights of war and peace: political thought and ınternational order from Grotius to Kant*, New York.

Tully, J. (1980). *A discourse on property John Locke and his adversaries*, Cambridge.

Van Deburg, W. L. (Ed.). (1997). *Modern black nationalism: From Marcus Garvey to Louis Farrakhan*, New York.

Varda, S. J. (2007). A Rhetorical History of Malcolm X [yayımlanmamış doktora tezi]. The University of Iowa.

Verdirame, G. (2011). *The UN and the human rights*, Cambridge.

Walker, N. (2013). *Universalism and particularism in human rights*, Cambridge.

Waltz, S. (2001). Universalizing human rights: The role of small states in the construction of the Universal Declaration of Human Rights. *Human Rights Quarterly*, 23(1), 44–72.

Ward, L. (2004). *Natural rights in Locke's two treatises: In the politics of liberty in England and revolutionary America*, Cambridge.

Ward, L. (2010). *John Locke and modern life*, Cambridge.

Weaver, V. W. (1969). The failure of civil rights 1875-1883 and its repercussions. *The Journal of Negro History*, 54(4), 368–382.

West, R. L. (2019). *Civil rights: Rethinking their natural foundation*, Cambridge.

West, T. (2012). The ground of Locke's law of nature. *Social Philosophy and Policy*, 29(2), 1-50.

West, T. (2017). *The political theory of the american founding: Natural rights, public policy, and the moral conditions of freedom*, Cambridge.

Whitaker, M. C. (2005). *Race work: The rise of civil rights in the urban west*, Lincoln.

White, S. (2016). Civil rights, world war II, and U.S. public opinion. *Studies in American Political Development*, 30(1), 38-61.

Wyatt-Brown, B. (1965). The Civil Rights Act of 1875. *The Western Political Quarterly*, 18(4), 763–775.

Zinn, H. (1980). *A people's history of the united states*, New York

AFGAN GÖÇMENLERİN TÜRKİYE'DEN MEMNUNİYETİNİN BELİRLEYİCİLERİ

Yazarlar:
Asiye Şimşek Ademi
Prof. Dr. Erkan Oktay
Ömer Alkan

nobel bilimsel

AFGAN GÖÇMENLERİN TÜRKİYE'DEN MEMNUNİYETİNİN BELİRLEYİCİLERİ

Yazarlar:
Asiye Şimşek Ademi
Prof. Dr. Erkan Oktay
Ömer Alkan

Yayın No.: 2295
ISBN: 978-625-393-938-0
E-ISBN: 978-625-393-939-7
Basım Sayısı: 1. Basım, Eylül 2024

© Copyright 2024, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.
"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İlim Ateşoğlu -ilim@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Dilek Gezgin -dilek@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Ademi Şimşek, Asiye., Oktay, Erkan., Alkan, Ömer.
Afgan Göçmenlerin Türkiye'den Memnuniyetinin Belirleyicileri /
Asiye Şimşek Ademi Erkan Oktay Ömer Alkan
1. Basım, X + 248 s., 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-393-938-0
E-ISBN: 978-625-393-939-7
1. Göç 2. Afgan Göçmenleri 3. Göçmen Memnuniyeti

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
ASO 1. Organize Sanayi Bölgesi Anadolu Cad. No:4 Sincan/ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **iii**

GİRİŞ **1**

ANKETİN TASARLANMASI 5
ANAKÜTLE VE ÖRNEK HACMİNİN BELİRLENMESİ 6
LİTERATÜR TARAMASI 7
GÖÇ OLGUSU 8
GÖÇ METODOLOJİSİ 10
AFGANİSTAN UYRUKLU GÖÇMENLER 11
AFGANİSTAN GÖÇMENLERİN SOSYAL UYUMU 15
MATERYAL VE METOT 18

BÖLÜM 1
TRA1 BÖLGESİNDEKİ AFGAN GÖÇMENLER ÖRNEKLEMİNİN ÖZELLİKLERİ **23**

1.1. DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİNE GÖRE TRA1 BÖLGESİNDEKİ AFGAN GÖÇMENLER 23
1.1.1. İkâmet Ettiği Şehre Göre Afgan Göçmenler 23
1.1.2. Cinsiyetlerine Göre Afgan Göçmenlerin Dağılımı 24
1.1.3. Medeni Durumlarına Göre Afgan Göçmenlerin Dağılımı 25
1.1.4. Yaşlarına Göre Afgan Göçmenlerin Dağılımı 26
1.1.5. Eğitim Düzeylerine Göre Afgan Göçmenlerin Dağılımı 27
1.1.6. Ailedeki Birey Sayısına Göre Afgan Göçmenlerin Dağılımı 28
1.1.7. Türkiye'de Yaşadığı Yıla Göre Afgan Göçmenlerin Dağılımı 29
1.1.8. Aynı Şehirde Yaşadığı Süreye Göre Afgan Göçmenlerin Dağılımı 30
1.1.9. Aylık Kişisel Gelirine Göre Afgan Göçmenlerin Dağılımı 31
1.1.10. Afgan Göçmenlerin Ailelerinin Aylık Ortalama Gelir Dağılımı 32
1.1.11. Meslek Sahipliğine Göre Afgan Göçmenlerin Dağılımı 33
1.1.12. Meslek Kursuna Katılıma Göre Afgan Göçmenlerin Dağılımı 34
1.1.13. Türkiye Dışında Bir Ülkede Yaşamasına Göre Afgan Göçmenler 35
1.1.14. Başka Ülkeye Göç Etmeyi Düşünmeye Göre Afgan Göçmenler 36
1.1.15. Başka Şehre Göç Etmeyi Düşünmelerine Göre Afgan Göçmenler 37
1.2. ÜLKELERİYLE İLGİLİ HABERLER ALMALARINA GÖRE AFGAN GÖÇMENLER 38
1.2.1. Ülkeleriyle İlgili Radyodan Haber Almaya Göre Afgan Göçmenler 38
1.2.2. Ülkeleriyle İlgili Televizyondan Haber Almaya Göre Afgan Göçmenler 39
1.2.3. Ülkeleriyle İlgili Gazeteden Haber Almaya Göre Afgan Göçmenler 40
1.2.4. Ülkeleriyle İlgili İnternetten Haber Almaya Göre Afgan Göçmenler 41
1.3. GÖÇ ETME SEBEPLERİNE GÖRE AFGAN GÖÇMENLER 42
1.3.1. Göç Etmede İç Savaşın Etkisine Göre Afgan Göçmenler 42
1.3.2. Göç Etmede Can Güvenliğinin Etkisine Göre Afgan Göçmenler 43
1.3.3. Göç Etmede Afgan Ekonomisinin Etkisine Göre Afgan Göçmenler 44
1.3.4. Göç Etmede İşsizliğin Etkisine Göre Afgan Göçmenler 45

1.3.5. Göç Etmede Evliliğe Zorlanmasının Etkisine Göre Afgan Göçmenler..... 46
1.3.6. Göç Etmede Yakınlarını Kaybetme Etkisine Göre Afgan Göçmenler..... 47
1.3.7. Göç Etmede Sosyal Yardımların Etkisine Göre Afgan Göçmenler 48
1.3.8. Göç Etmede Eğitim İmkânlarının Etkisine Göre Afgan Göçmenler..... 49
1.3.9. Göç Etmede Aile Baskısının Etkisine Göre Afgan Göçmenler 50
1.3.10. Göç Etmede Sağlık İmkânlarının Etkisine Göre Afgan Göçmenler..... 51
1.3.11. Göç Etmede Siyasal Baskının Etkisine Göre Afgan Göçmenler 52
1.3.12. Göç Etmede Hava Kirliliğinin Etkisine Göre Afgan Göçmenler..... 53
1.3.13. Göç Etmede Rahat Hayat İsteğinin Etkisine Göre Afgan Göçmenler 54
1.3.14. Göç Etmede Servet Edinme İsteğinin Etkisine Göre Afgan Göçmenler..... 55
1.4. TÜRKİYE'Yİ TERCİH SEBEPLERİNE GÖRE AFGAN GÖÇMENLER 56
1.4.1. Türkiye'yi Güvenli Bulmalarına Göre Afgan Göçmenler..... 56
1.4.2. Göç Etmede Türkiye'de İş Bulma Ümidine Göre Afgan Göçmenler..... 57
1.4.3. Göç Etmede Ekonomisini Düzeltme İsteğine Göre Afgan Göçmenler..... 58
1.4.4. Göç Etmede Kaliteli Eğitim Alma İsteğine Göre Afgan Göçmenler 59
1.4.5. Çocuklarına Kaliteli Eğitim Alma İsteğine Göre Afgan Göçmenler 60
1.4.6. Göç Etmede Türkiye'deki Sosyal İmkânlara Göre Afgan Göçmenler..... 61
1.4.7. Göç Etmede Türkiye'deki Hukuki İmkânlara Göre Afgan Göçmenler 62
1.4.8. Aile Baskısından Kurtulmuş Olmaya Göre Afgan Göçmenler..... 63
1.4.9. Türkiye'deki Sağlık İmkânlarına Göre Afgan Göçmenler..... 64
1.4.10. Türkiye'de Kan Davasından Kurtulmaya Göre Afgan Göçmenler..... 65
1.4.11. Türk Polisine Güven Duymaya Göre Afgan Göçmenler 66
1.4.12. Türk Halkının Göçmen Hakları Duyarlığına Göre Afgan Göçmenler 67
1.4.13. Başka Ülkeye Geçiş Düşüncesine Göre Afgan Göçmenler..... 68
1.4.14. Dini Yakınlığa Göre Afgan Göçmenler 69
1.4.15. Etnik Yakınlığa Göre Afgan Göçmenler..... 70
1.4.16. Türkiye'de Kadın Haklarının İyiliğine Göre Afgan Göçmenler..... 71
1.4.17. Türkiye'de Kadın Haklarına Saygıya Göre Afgan Göçmenler 72
1.5. KALICI OLMA İSTEĞİNE GÖRE AFGAN GÖÇMENLER..... 73
1.5.1. Ömür Boyu Türkiye'de Yaşama Arzusuna Göre Afgan Göçmenler 73
1.5.2. Türk Vatandaşı Olma İsteğine Göre Afgan Göçmenler..... 74
1.5.3. Türk Vatandaşıyla Evlenme İsteğine Göre Afgan Göçmenler..... 75
1.5.4. Türkiye'de Defnedilme İsteğine Göre Afgan Göçmenler..... 76
1.5.5. Coğrafi Şartlarından Dolayı Göçmenlerin Türkiye'de Kalma İsteği..... 77
1.5.6. Türk Halkının Yardımseverliği Dolayısıyla Türkiye'de Kalma İsteği..... 78
1.5.7. Türkiye'nin Ekonomik Şartları Dolayısıyla Türkiye'de Kalma İsteği 79
1.5.8. Türkiye'de Ev Alma İsteğine Göre Afgan Göçmenler..... 80
1.5.9. Türkiye'de İş Kurma İsteğine Göre Afgan Göçmenler..... 81
1.5.10. Türkiye'de Okuma İsteğine Göre Afgan Göçmenler..... 82
1.5.11. Türk Askeri Olma İsteğine Göre Afgan Göçmenler 83
1.5.12. Türkiye'deki Hava Kalitesine Göre Afgan Göçmenler..... 84
1.5.13. Sağlık Sisteminden Yararlanma İsteğine Göre Afgan Göçmenler 85
1.5.14. Hukuk Sisteminden Yararlanma İsteğine Göre Afgan Göçmenler..... 86
1.5.15. Sosyal Hizmetlerden Yararlanma İsteğine Göre Afgan Göçmenler 87

1.5.16. Çocuklarının Türkle Evlenme İsteğine Göre Afgan Göçmenler 88
1.5.17. Çocuğunun Türkiye'de Gelecek Kurmasını İstemeye Göre Göçmenler 89
1.6. AYRILMA İSTEĞİNE GÖRE AFGAN GÖÇMENLER 90
1.6.1. Ülkesine Dönme Düşüncesine Göre Afgan Göçmenler 90
1.6.2. Başka Ülkeye Göç Etme Düşüncesine Göre Afgan Göçmenler 91

BÖLÜM 2
AFGAN GÖÇMENLERİN TÜRKİYE'DE YAŞAMAKTAN MEMNUNİYETLE İLİŞKİLİ FAKTÖRLERİN BELİRLENMESİ 93

2.1. DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİNE GÖRE TÜRKİYE'DE YAŞAMAKTAN MEMNUNİYET 93
2.1.1. Yaşadığı Şehirlere Göre Türkiye'de Yaşamaktan Memnuniyet 93
2.1.2. Cinsiyetlere Göre Türkiye'de Yaşamaktan Memnuniyet 94
2.1.3. Medeni Duruma Göre Türkiye'de Yaşamaktan Memnuniyet 96
2.1.4. Yaşlara Göre Türkiye'de Yaşamaktan Memnuniyet 98
2.1.5. Eğitim Seviyesine Göre Türkiye'de Yaşamaktan Memnuniyet 100
2.1.6. Ailedeki Fert Sayısına Göre Türkiye'de Yaşamaktan Memnuniyet 102
2.1.7. Türkiye'deki Süresine Göre Türkiye'de Yaşamaktan Memnuniyet 104
2.1.8. İlde Yaşadığı Süreye Göre Türkiye'de Yaşamaktan Memnuniyet 106
2.1.9. Aylık Kişisel Gelire Göre Türkiye'de Yaşamaktan Memnuniyet 108
2.1.10. Ailesinin Aylık Gelirine Göre Türkiye'de Yaşamaktan Memnuniyet 110
2.1.11. Meslek Sahipliğine Göre Türkiye'de Yaşamaktan Memnuniyet 112
2.1.12. Meslek Kursu Almaya Göre Türkiye'de Yaşamaktan Memnuniyet 114
2.1.13. Başka Şehirde Yaşamaya Göre Türkiye'de Yaşamaktan Memnuniyet 115
2.1.14. Başka Ülkede Yaşamaya Göre Türkiye'de Yaşamaktan Memnuniyet 117
2.1.15. Başka Şehre Gitmeye Göre Türkiye'de Yaşamaktan Memnuniyet 119
2.2. ÜLKESİNE İLGİYE GÖRE TÜRKİYE'DE YAŞAMAKTAN MEMNUNİYET 121
2.2.1. Radyoyla Ülkesinden Haber Almaya Göre Türkiye'den Memnuniyet 121
2.2.2. Televizyonla Ülkesinden Haber Almaya Göre Türkiye'den Memnuniyet 124
2.2.3. Gazeteyle Ülkesinden Haber Almaya Göre Türkiye'den Memnuniyet 126
2.2.4. İnternetle Ülkesinden Haber Almaya Göre Türkiye'den Memnuniyet 128
2.3. GÖÇ ETME SEBEPLERİNE GÖRE TÜRKİYE'DE YAŞAMAKTAN MEMNUNİYET 130
2.3.1. İç Savaşın Etkisine Göre Türkiye'de Yaşamaktan Memnuniyet 130
2.3.2. Can Güvenliğinin Etkisine Göre Türkiye'den Memnuniyet 132
2.3.3. Afgan Ekonomisinin Etkisine Göre Türkiye'den Memnuniyet 134
2.3.4. Afgan'daki İşsizliğin Etkisine Göre Türkiye'den Memnuniyet 136
2.3.5. Evlenmeye Zorlamanın Etkisine Göre Türkiye'den Memnuniyet 138
2.3.6. Yakınlarını Kaybetme Korkusuna Göre Türkiye'den Memnuniyet 140
2.3.7. Sosyal Yardımların Yetersizliğine Göre Türkiye'den Memnuniyet 142
2.3.8. Eğitim İmkânlarının Yetersizliğine Göre Türkiye'den Memnuniyet 144
2.3.9. Aile Baskısının Etkisine Göre Türkiye'de Yaşamaktan Memnuniyet 146
2.3.10. Sağlık İmkânlarının Yetersizliğine Göre Türkiye'den Memnuniyet 148
2.3.11. Siyasi Baskıların Etkisine Göre Türkiye'den Memnuniyet 150
2.3.12. Hava Kirliliğinin Etkisine Göre Türkiye'den Memnuniyet 152
2.3.13. Rahat Hayat Sürme İsteğine Göre Türkiye'den Memnuniyet 154

2.3.14. Servet Edinme İsteğine Göre Türkiye'de Yaşamaktan Memnuniyet..... 156
2.4. TERCİH SEBEPLERİNE GÖRE TÜRKİYE'DE YAŞAMAKTAN MEMNUNİYET..... 158
2.4.1. Güvenli Oluşuna Göre Türkiye'de Yaşamaktan Memnuniyet..... 158
2.4.2. İş Bulma Ümidine Göre Türkiye'de Yaşamaktan Memnuniyet..... 160
2.4.3. Ekonomik Durumu Düzeltme İsteğine Göre Türkiye'den Memnuniyet..... 162
2.4.4. Kaliteli Eğitim Alma İsteğine Göre Türkiye'den Memnuniyet..... 164
2.4.5. Çocuk Eğitimini Karşılama İsteğine Göre Türkiye'den Memnuniyet..... 166
2.4.6. Sosyal İmkânların Fazlalığına Göre Türkiye'den Memnuniyet..... 168
2.4.7. Hukukun Düzenliliğine Göre Türkiye'de Yaşamaktan Memnuniyet..... 170
2.4.8. Aile Baskısından Kurtulma İsteğine Göre Türkiye'den Memnuniyet..... 172
2.4.9. Sağlık Hizmetlerine Göre Türkiye'de Yaşamaktan Memnuniyet..... 174
2.4.10. Toplum Baskısından Kurtulmaya Göre Türkiye'den Memnuniyet..... 176
2.4.11. Türk Polisine Güvene Göre Türkiye'de Yaşamaktan Memnuniyet..... 178
2.4.12. Göçmen Haklarına Saygıya Göre Türkiye'den Memnuniyet..... 180
2.4.13. Başka Ülkeye Geçişte Kullanmaya Göre Türkiye'den Memnuniyet..... 182
2.4.14. Dini Yakınlığa Göre Türkiye'de Yaşamaktan Memnuniyet..... 184
2.4.15. Etnik Yakınlığa Göre Türkiye'de Yaşamaktan Memnuniyet..... 186
2.4.16. Kadın Haklarınına Göre Türkiye'de Yaşamaktan Memnuniyet..... 188
2.4.17. Çalışma Şartlarına Göre Türkiye'de Yaşamaktan Memnuniyet..... 190
2.5. KALICI OLMA İSTEĞİNE GÖRE TÜRKİYE'DE YAŞAMAKTAN MEMNUNİYET..... 192
2.5.1. Ömür Boyu Yaşama İsteğine Göre Türkiye'den Memnuniyet..... 192
2.5.2. Türk Vatandaşı Olma İsteğine Göre Türkiye'den Memnuniyet..... 194
2.5.3. Türk Vatandaşıyla Evlenme İsteğine Göre Türkiye'den Memnuniyet..... 196
2.5.4. Türkiye'de Defnedilme İsteğine Göre Türkiye'den Memnuniyet..... 198
2.5.5. Coğrafi Konumuna Göre Türkiye'de Yaşamaktan Memnuniyet..... 200
2.5.6. Türk Halkının Yardımseverliğine Göre Türkiye'den Memnuniyet..... 202
2.5.7. Türk Ekonomisinin İyiliğine Göre Türkiye'den Memnuniyet..... 204
2.5.8. Türkiye'de Ev Alma İsteğine Göre Türkiye'den Memnuniyet..... 206
2.5.9. Türkiye'de İş Kurma İsteğine Göre Türkiye'den Memnuniyet..... 208
2.5.10. Türkiye'de Okuma İsteğine Göre Türkiye'den Memnuniyet..... 210
2.5.11. Türk Askeri Olma İsteğine Göre Türkiye'den Memnuniyet..... 212
2.5.12. Havanın Temiz Olmasına Göre Türkiye'den Memnuniyet..... 214
2.5.13. Sağlık Hizmetinden Yararlanmaya Göre Türkiye'den Memnuniyet..... 216
2.5.14. Hukuk Sisteminden Yararlanmaya Göre Türkiye'den Memnuniyet..... 218
2.5.15. Sosyal Yardımlardan Yararlanmaya Göre Türkiye'den Memnuniyet..... 220
2.5.16. Çocuklarının Türkle Evlenmesine Göre Türkiye'den Memnuniyet..... 222
2.5.17. Çocuklarının Geleceğine Göre Türkiye'den Memnuniyet..... 224
2.6. AYRILMA İSTEĞİNE GÖRE TÜRKİYE'DE YAŞAMAKTAN MEMNUNİYET..... 226
2.6.1. Ülkesine Dönme Düşüncesine Göre Türkiye'den Memnuniyet..... 226
2.6.2. Başka Bir Ülkeye Göç Etme İsteğine Göre Türkiye'den Memnuniyet..... 228

BÖLÜM 3
SIRALI LOGİT MODEL YARDIMIYLA AFGAN GÖÇMENLERİN TÜRKİYE'DE YAŞAMAKTAN MEMNUNİYETİNİN ARAŞTIRILMASI 231

3.1. SIRALI LOJİSTİK REGRESYON YÖNTEMİ 231
3.2. BULGULAR 232
3.2.1. Model Tahmini 232
3.2.2. Marjinal Etkiler 235
3.2.3. Model Uyum İyiliği Ölçüleri 237

SONUÇ 239

KAYNAKLAR 243

EK 247

KAYNAKLAR

Abbasi-Shavaz M. J.; et al. (2005). Return To Afghanistan? A Study of Afghans Living in Mashhad, Islamic Republic of Iran.

Ahmet, I. (2018). Afghan migration through Turkey to Europe: seeking refuge, forming diaspora, and becoming citizens. *Turkish Studies*, 19:3, 482-502.

Akkaş, İ. ve Aksakal, İ. (2021). Afgan Göçmenlere Yönelik Tutum ve Algıların Sosyolojik Analizi: Erzincan Örneği. *Sosyolojik Bağlam Dergisi, 2*(3), 41-54.

Akşit T, Belma. (1997). "Göç Araştırmalarında Hızlı Bir Değerlendirme Metodolojisi", Konferansı, Bolu-Gerede, 6-8 Haziran 1998, ss. 67-77.

Akyıldız, İ. E. (2016). Göç teorilerinin karşılaştırmalı analizi. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 35(2), 127-176.

Alkan, O., & Demir, A. (2020). Factors Affecting the Intention to Quit among Women Smokers in Turkey. *Asian Pacific Journal of Cancer Prevention*, 21(11), 3309-3315.

Alkan, Ö., Oktay, E., Ünver, Ş., & Gerni, E. (2020). Determination of factors affecting the financial literacy of university students in Eastern Anatolia using ordered regression models. *Asian Economic and Financial Review*, 10(5), 536-546.

Alpar, R. (2011). Uygulamalı çok değişkenli istatistiksel yöntemler. Ankara: Detay Yayıncılık.

Anbari, G. J. (2004). Social belonging and its effects on return to Afghan Refugees. *Social Sciences Letter*, 33, 43-67.

Ananth, C. V., & Kleinbaum, D. G. (1997). Regression models for ordinal responses: a review of methods and applications. *International Journal of Epidemiology*, 26(6), 1323-1333.

Aras, B. & Toktaş, Ş. (2008). Güvenlik, Demokrasi ve İstikrar Sarmalında Suriye ve Afganistan, SETA Yayınları II, http://arsiv.setav.org/ups/dosya/24626.pdf

Arango, J. (2000). "Explaining Migration: A Critical View", *International Social Science Journal*, 52 (165), 283-296.

Arı, E. (2013). Sıralı Lojistik Regresyonda Paralel Doğrular Varsayımı ve Çözümleme Yaklaşımları, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Eskişehir: Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Bhugra, D. (2004). Migration and mental health. *Acta Psychiatrica Scandinavica*. London. https://doi.org/10.1046/j.0001-690X.2003.00246.x.

Bozok, N., Bozok, M. (2018). "Göçmen İstekleri" Yaklaşımı Işığında Beykoz, Karasu Mahallesi'deki Refakatsiz Afgan Göçmen Çocukların Yaşamlarını Sürdürme Mücadeleleri. *Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 5(2), 416-440.

Borooah, V.K. (2002) Logit and Probit: Ordered and Multinomial Models. Series Quantitative *Applications In The Social Science*, 138. Sage Publications, London.

Brant, R. (1990). "Assessing Proportionality in the Proportional Odds Model for Ordinal Logistic Regression". *Biometrics*, 46(4), 1171-1178.

Buz, S., et al., S. (2020). Destination Unknown Afghans on the move in Turkey. Mixed Migration Center.

Cebula,R. J. (2005). " Internal migration determinants: Recent evidence", *International Advances in Economic Research*, 11/3, 267-274.

Castles S. & Mıller M. J. (2008). Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri, (tr. Bülent Uğur Bal ve İbrahim Akbulut), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Chen vd. (2019). 'Impacts of social integration and loneliness on mental health of humanitarian migrants in Australia: Evidence from a longitudinal study'. *Australian and New Zealand Journal of Public Health*, 43(1), 46-55.

Çağlar, T. (2018), "Göç Çalışmaları İçin Kavramsal Bir Çerçeve", *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(8), 26-49.

Çağlayan, S. (2006). "Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi", *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)*, 1(17), 67-91.

Çağlayan, S. (2006) "Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi", *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17.

Çelik, A.K., Oktay, E., Akbaba, A.İ. (2014). An Ordered Logit Analysis of Inpatient and Outpatient Satisfaction in A Turkish State Hospital, *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 43(2), 237-250.

Demirci, A. (2014). "Literatür Taraması", Coğrafya Araştırma Yöntemleri, Balıkesir. file:///C:/Users/ASUS/Downloads/3_Literaturtaramasi.pdf.

Doğan, Y. (2019). "Trabzon'da Yaşayan Afganistan Uyruklu Sığınmacıların Göç Deneyimleri ve Sorunları", *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 5(7).

Donini, A., et al., (2015). Afghans on the move: Seeking protection and refuge in Europe, The Global Migration Research Paper Series is published by the Global Migration Centre (GMC).

Eisenstadt, S. N. (1953) Analysis of patterns of immigration and absorption of immigrants, *Population Studies: A Journal of Demography*, 7(2), 167-180.

Enver, G., Atılgan, D., Serin, E. (2017). "Dünya'da ve Türkiye'de Göç Yönetimi", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(2), 37-60.

Eşigül A. vd. (2017). Bilgiden Algıya: Türkiye'deki Sığınmacı, Göçmen ve Göçmen Algısı Üzerine Bir Çalışma. Klederingerstrassse 119, Viyana.

Faist, T. (2000). The Volumes and Dynamics of International Migration and Transnational Social Spaces. Oxford: Oxford University Press.

Falahi, E. J. (2014). The Determinants of Migration from Developed and Developing Countries to the U.S. (A. Seifi, Ed.) *Journal of Social Sciences*, Ferdowsi University of Mashhad. Iran, 12(1), 39.

Fawcett, J.T. (1989) "Networks, Linkages, and Migration Systems", *International Migration Review*, 23, 671- 680.

Fu, W. J. (1998) Penalized Regressions: The Bridge versus the Lasso, *Journal of Computational and Graphical Statistics*, 7(3), 397-416.

Garson, G. D. (2014). Ordinal Regression. Asheboro, NC: Statistical Associates Publishers.

Gelibolu, L., Çelik A. K. (2015). Kars İlindeki Tüketicilerin Kaşar Peyniri Satın Alma Davranışlarını Etkileyen Faktörlerin Sıralı Modeller ile Analizi, *Bartın Üniversitesi İİBF Dergisi*, 6(11), 107-130.

Geyik Yıldırım, S. (2018), "Göç ve Afganlar: İstikrarlı Mülteciler", *Göç Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 128 - 159.

Goss, J., Lindquist, B. (1995). "Conceptualizing International Labour Migration: A Structuration Perspective", *International Migration Review*, 29(2), 317-351.

Güler, H. (2020). "Afganlı Göçmenlerin Göç Süreçleri ve İşçilik Deneyimleri: Uşak İli Örneği", *Çalışma ve Toplum*, 3, 1461-1482.

Hayriye Erbaş. (2023). *Gidişlerden Kaçışlara Göç ve Göçmenler Kuram Yöntem ve Alan Yazıları.* Phoenix Yayınevi. Ankara.

Hosmer D, Lemeshow. (2000). Applied Logistic Regression. Second Edition. New York, Wiley,

Hossein, M. and Rajaei, S. (2017). Quality of life of afghan immigrants in tehran city. International Migration, 56(2), 163-176. https://doi.org/10.1111/imig.12422.

Hosseini, K. S. (2014). The social challenges of the modern state formation in Afghanistan. Global politics Research Journal, 3(3), 37-63.

IOM (Uluslararası Göç Örgütü). (2009). *Göç Terimleri Sözlüğü.* Çev. Ed. Bülent Çiçekli. Cenevre.

Jelodar, M. (2023). A knowledge and preventive approach to covid-19 and vaccination acceptance among afghan immigrants in iran. *International Journal of Migration Health and Social Care*, 20(1), 76-87.

Karadere Lüleci, M. (2015). "Afganistan: Asya'daki Stratejik Çıkmaz'', İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, Analiz 06.

Kılıç, E., & Demir, S. B. (2017). Türkiye'deki Afgan Mülteci Öğrencilerin Gözünden Türkiye Cumhuriyeti Milli Değerleri. *Değerler Eğitimi Dergisi,* 15(34), 161-191.

Kuschminder, K. And Dora, M. (2009), Migration in Afghanistan: History, Current Trends and Future Prospects. http://mgsog. merit.unu.edu/publication/external_policy_ reports/ 2009_ Afghanistan_ Country_ Paper.pdf.

Kuschminder, K. And Dora, M. (2009), Migration in Afghanistan: History, Current Trends and Future Prospects. http://mgsog. merit.unu.edu/publication/ external_policy_ reports/ 2009_ Afghanistan_ Country_ Paper.pdf

Kümbetoğlu, B. (2017). Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma. İstanbul, Bağlam Yayıncılık.

Lee, E. S. (1996). "A Theory of Migration", *Demography*, 3(1), 47-57.

Leech, N. L., Barrett, K. C., & Morgan, G. A. (2005). SPSS for intermediate statistics: use and interpretation. (Second edition). London: Lawrance ErlbaumAssociates Publishers.

Long, J. S., J. Freese. (2001). Regression Models for Categorical Dependent Variables using Stata. College Station, TX:Stata Press.

Losifides, T. (2019). Nitel Göç Araştırmalarında Epistemolojik Meseleler: Özdüşünümsellik, Nesnellik ve Öznellik. Avrupa Göç Çalışmalarında Nitel Araştırmalar içinde (112-132). İstanbul: Gar Kitaplık.

Mabogunje, A.L. (1970). Systems Approach to the Theory of Rural-Urban Migration. *Geographical Analysis*, 2, 1-18.

McCullagh, P. (1980). "Regression Models for Ordinal Data". *Journal of the Royal Statistical Society: Series B (Statistical Methodology)*, 42(2), 109-142.

Mohammadsadeghi, H., Bazrafshan, S., Seify-Moghadam, N., Fard, G., Rasoulian, M., & Ardebili, M. (2022). War, immigration and covid-19: the experience of afghan immigrants to iran amid the pandemic. *Frontiers in Psychiatry*, 13.

Nasr Esfahani, A. (2018). *Der Khaneyi Berader, Panahandagane Afganestane Dar İran.* Pajuhaskahe farhank, Honer ve Ertebatat.

Oktay, Erkan (2024). İlişki Ölçüleri, Erzurum Kültür Eğitim Kitap Kırtasiye, Erzurum.

Omidvar, N., Ghazi-Tabatabie, M., Sadeghi, R., Mohammadi, F., & Abbasi-Shavazi, M. (2013). Food insecurity and its sociodemographic correlates among afghan immigrants in iran. Journal of Health Population and Nutrition, 31(3). https://doi.org/10.3329/jhpn.v31i3.16828.

Özdamar, K. (1999), Paket Programlar ile İstatistiksel Veri Analizi, 2. Baskı, Kaan Kitabevi, Eskişehir.

Portes, A. (2010). Migration and social change: Some conceptual reflections. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36(10), 1537-1563.

Pourhossein, B., Doosti-Irani, A., & Mostafavi, E. (2015). Major infectious diseases affecting the afghan immigrant population of iran: a systematic review and meta-analysis. *Epidemiology and Health*, 37, https://doi.org/10.4178/ epih/e2015002.

Powers, D.A. and Xie, Y. (2000). Statistical Methods for Categorical Data. Academic Press, London.

Shavazi, M. and Sadeghi, R. (2014). Socio-cultural adaptation of second-generation afghans in iran. *International Migration*, 53(6), 89-110.

Sinha, V.N.P., Ataullah MD. (1987). Migration- An Interdisciplinary Approach, (First Edition), Delhi: Seema Publications.

Stempel, C. and Alemi, Q. (2020). Challenges to the economic integration of afghan refugees in the u.s.. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 47(21), 4872-4892.

Stouffer, S.A. (1940). "Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility and Distance", *American Sociological Review*, 5(6), 845-867.

Şit, İ. (2022). Uluslarası Medya Kuruluşlarında Afgan Sığınmacı Haberleri Üzerine Bir İnceleme. *Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Araştırma Dergisi,* 19, 90-115.

Talwasa, S. (2020). Seeking a "Better life" in Turkey: Afghan refugees' International human rights condition in Turkey, *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11, 245-274.

Thet K. (2014). "Pull and Push Factors of Migration: A Case Study In The Urban Area of Monywa Township, Myanmar", *News from the World of Statistics*, 1(24), 1-14.

Topaloğlu, H., Özdemir, M. (2020). Mültecilerin eğitime erişmeleri sürecinde yaşadıkları sorunlar ve sosyal içerilme beklentileri. *Turkish Studies,* 15(3). https://dx.doi.org/10.29228/TurkishStudies.42697.

Ünver Ş, Aydemir A.F, & Alkan, Ö. (2023). Predictors of Turkish individuals' online shopping adoption: An empirical study on regional difference. PLoS ONE 18(7): e0288835.

Van Manen, M. (2016). Phenomenology of Practice: Meaning-Giving Methods in Phenomenological Research and Writing. London and New York: Routledge.

Vanore, M., Marchand, K. (2014). Afghanistan Remittance Overview and Trends (Kabul: International Organization for Migration).

Washington, S.P., Karlaftis, M.G. ve Mannering, F.L. (2003). Statistical and Econometric Methods for Transportation Data Analysis. New York: Chapman & Hall/CRC.

Williams, D. (2006) On and off the Net: Scales for Social Capital in an Online Era. *Journal of Computer Mediated Communication*, 11, 593-628.

Williams, R. (2010). Fitting Heterogeneous Choice Models With Oglm. *The Stata Journal*, 10(4), 540-567.

Wolpert, J. (1965). "Behavioral Aspects Of The Decision To Migrate". *Papers in Regional Science*, 15(1), 159-169.

Yönlü, Yücel, K. (2018). Göç Sosyolojisi, Doğu Kitapevi, İstanbul.

Yıldırım, Selda Geyik, (2018). "Göç ve Afganlar: İstikrarlı Mülteciler", *Göç Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 128-159.

Zapata-Barrero, R. ve Yalaz, E. (2019). Avrupa Göç Çalışmalarında Nitel Araştırmalar.(Der.) (Çevirenler: Ayşecan Ay vd.). Gar Kitaplık, İstanbul.

Zelinsky, W. (1971). "The Hypothesis of Mobility Transition", *Geographical Review*, 61(2), 219-249.

ATAN-A-MAYANLAR
TÜRKİYE'DE KAMU İSTİHDAMINDA KAYIRMACILIK

Mesut Özel

nobel bilimsel

ATAN-A-MAYANLAR
TÜRKİYE'DE KAMU İSTİHDAMINDA KAYIRMACILIK

Mesut Özel

Yayın No.: 2165
ISBN: 978-625-393-618-1
E-ISBN: 978-625-393-619-8
Basım Sayısı: 1. Basım, Haziran 2024

© Copyright 2024, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.
"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İlim Ateşoğlu -ilim@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Seval Sezer -seval@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Asiltürk -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Özel, Mesut.
Atan-a-mayanlar Türkiye'de Kamu İstihdamında Kayırmacılık/ Mesut Özel
1. Basım, VI + 314 s., 13,5x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-393-618-1
E-ISBN: 978-625-393-619-8
1. Kayırmacılık 2. Mülakat 3. Liyakat

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No.: 7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ iii

BİRİNCİ BÖLÜM
ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN AÇIKLAMALAR

1.1. Araştırmanın Konusu, Önemi ve Sorunsalları 1
1.2. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları 4
1.3. Araştırmanın Yöntemi ve Tekniği 8
1.3.1. Sosyolojik Bir Yaklaşım/Yöntem Olarak İlişkisel Sosyoloji 13
1.3.1.1. İlişkisel Bir Sosyolog Olarak: Pierre Bourdieu 18
1.4. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi 27
1.4.1. Araştırma Katılımcılarına İlişkin Genel Bilgiler 34

İKİNCİ BÖLÜM
KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Kayırmacılık Kavramının Tanımı 37
2.1.1. Kayırmacılık Kavramının Tarihsel Arka Planı 40
2.1.2. Çok Boyutlu Bir Kavram Olarak Kayırmacılık 48
2.1.2.1. Kayırmacılık Türleri 52
2.1.2.2. Makro Bir Değerlendirme: Yapısal Kayırmacılık 63
2.1.3. Adalet ve Liyakat Açısından Kayırmacılık 74
2.1.3.1. K. Marx ve M. Weber'de Adalet ve Eşitlik 81
2.1.3.2. J. Rawls ve Bir Adalet Teorisi 91
2.1.4. Sosyopsikolojik Açıdan Kayırmacılık: Kayırmacı Kültür 100
2.2. Güven ve Sosyal Sermaye 114
2.2.1. Güven ve Sosyal Sermaye Kavramları 121
2.2.2. Bourdieu Sosyolojisi ve Sosyal Sermaye 129
2.3. Kimlik/Öteki İnşası Açısından Kayırmacılık 137

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
TÜRKİYE'DE KAYIRMACILIK

3.1. Kayırmacılık Konusuyla İlgili Türkiye'de Yapılan Çalışmalar 145
3.2. Türkiye'de Kayırmacılığın Görünümleri 147
3.3. Beyaz Yakalılar ve Kamuda İstihdam Edilme Şekilleri 157
3.3.1. İdari Personeller 162
3.3.2. Adli Personeller 168
3.4. Beyaz Yakalıların Kamuda İstihdamında Kayırmacı İlişkiler: Sebepleri ve Sonuçları 174

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
ARAŞTIRMA BULGULARINA GENEL BAKIŞ VE DEĞERLENDİRME

4.1. Bir Kayırmacılık Enstrümanı Olarak: Güvenlik Soruşturması 179
4.2. Bir Türkiye Gerçeği (Kamuda İş Arayanların Korkulu Rüyası): Mülakat 203
4.3. Kayırmacılığın İki Kez Kaybedenleri: Kadınlar 218
4.4. Bir Kayırmacılık Fenomeni: Referans 227
4.5. Kayırmacılığın Anahtarı (Sihirli Sözcüğü): Sadakat 249

SONUÇ VE ÖNERİLER 267

KAYNAKÇA 297

KAYNAKÇA

Abadan, N. (1970). Siyasal Gelişme Teorileri ve Modeller. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 25 (4), 19-34.

Abdalla, H.F., Maghrabi, A.S., & Raggad, B.G. (1995). Assessing the perceptions of human resource managers toward nepotism. *International Journal of Manpower*, 19 (8), 554-570.

Adaman, F., Çarkoğlu, A. (2000). *Türkiye'de Yerel ve Merkezi Yönetimlerde Hizmetlerden Tatmin, Patronaj İlişkileri ve Reform*. İstanbul: TESEV.

Adorno, T.W. (2019). *Otoritaryen Kişilik Üzerine*. (Çev. D. Şahiner). İstanbul: Sel

Afyoncu, E. (1999). Tanzimat Öncesinde Osmanlı İmparatorluğu'nda Bürokrasi, *Türkiye Günlüğü*. (58), 182-190.

Ahmed. S. (2015). *Duyguların Kültürel Politikas.* (Çev. S. Komut). İstanbul: Sel.

Akça, G. ve Hülür, H.(2007). Tanzimat'tan Cumhuriyete Siyasal Ve Hukuksal Yapının Modernleşmesi. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (21), 235-269.

Akgüner, T.(1992). *Kamu Personel Yönetimi*. İstanbul: Der Yayınları.

Aközer, M. (2003). Kamuoyu Gözüyle Kamu da Yolsuzluk. *Görüş Dergisi*, (12), 14-23.

Aksoy, V. (2016). Eğitim Örgütlerinde Meritokrasi İhlali Sonucu Oluşan Yeni Bir Liderlik: Hafi Liderlik. *Akademik Bakış Dergisi*, (54), 204-215.

Aktan (1992). *Politik Yozlaşma ve Kleptokrasi. 1980-1990 Türkiye Deneyimi*. İstanbul: Afa.

Al-Kahtani, N.S. (2013). Patronage and its Impact on Policy Making Process and Administration of Government Agencies in the U.S.. *Journal of Social Welfare and Management*, 5(4), 215-227.

Altınay, A., Çetin, F. (2013). *Torunlar*. İstanbul: Metis.

Anderson, B. (1995). *Hayali Cemaatler, Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması.* (Çev. İ.Savaşır). İstanbul: Metis.

Andvig, J., C., Fjeldstad, O., H., Amundsen, I., Sissener, T., Soreide, T. (2001). *Corruption A Review of Contemporary Research***.** Norway: Chr. Michelsen Institute.

Archer, M. S. (2010). Morphogenesis versus structuration: on combining structure and action, *The British Journal of Sociology*, (61), 225-252.

Arendt, H. (2016). *Kötülüğün Sıradanlığı*. (Çev. Ö. Çelik). İstanbul: Metis.

Argın, Ş. (1992). Neo-Marksist Sınıf Analizinde Weber Hayaleti. *Birikim*. (36).

Aşkun, İ. C. (1972). İşgören Seçiminde Mülakat. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 1 (1), 107-116.

Ateş D.S. (2009). *Türkiye'de Aşiret ve Siyaset İlişkisi: Metinan Aşireti Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ayata, S. (1996). Patronage, Party, and State: The Politicization of Islam in Turkey. *Middle East Journal*, 50 (1), 40-56.

Aydoğan, İ. (2009). Favoritism in the Turkish Educational System: Nepotism, Cronyism and Patronage. *EducationalPolicy Analysis and Strategic Research*, 4 (1), 19-35.

Aykaç, B.(1990). Personel Yönetiminde Yeterlik İlkesi. *Amme İdaresi Dergisi,* (4), 91-109.

Aykaç, B. (1999). Türkiye'de Kamu Yönetimin Küçültülmesi, Yerel Yönetimler ve Yerel Demokrasinin Amaçları. *Gazi Ünv. İ.İ.B.F. Dergisi*, 1 (99), 1-12.

Aytaç, Ö. (2010). Bürokratik Kayırmacılık: Enformel Bağlayıcılıkların Yönetim ilişkilerine Etkisi. Ö. Aytaç (Editör). *Yönetim ve Örgüt Açısından Kayırmacılık* içinde (s. 85-109). İstanbul: Beta.

Aytaç, S.E., Çarkoğlu, A., Ertan, G. (2017). Türkiye'de Kişiler Arası Sosyal Güven Ve Bireysel Belirleyicileri**.** *ODTÜ Gelişme Dergisi,* (44), 1-25.

Bakewell, O. (2015). Göç Kuramında Yapı ve Fail Kavramları Üzerine Bazı Görüşler. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1 (2), 188-218.

Başkak, B., Öneş, U. (2011). Sosyal Sermaye ve Psikiyatrik Bozukluklar: Güven ve Karşılıklılık Üzerine. *Nöropsikiyatri Arsivi*, 48 (3), 252-259.

Bauman, Z. (2015). *Sosyolojik Düşünmek*. (Çev. A. Yılmaz). İstanbul: Ayrıntı.

Becker, H., S. (2016). *Sosyal Bilimcilerin Yazma Çilesi, Yazımın Sosyal Organizasyonu Kuram.* (Çev. Ş. Geniş). Ankara: Heretik.

Bellow, A. (2003). *In Praise Of Nepotism: A Natural History***.** Garden City. NY: Doubleday.

Berkman, Ü. (1983). *Azgemişmiş Ülkelerde Kamu Yönetiminde yolsuzluk ve Rüşvet.* Ankara: TODAİ.

Berkman, Ü. (2009). *Gelişmekte Olan Ülkelerde Yolsuzluk ve Rüşvet*. Ankara: TODAİ.

Berkman, Ü. (2010). Yolsuzlukla Mücadelede Yeni Strateji Arayışı: Devlet Merkezli Yaklaşımdan Toplum ve Paydaş Merkezli Stratejiye Yöneliş. *İş Ahlakı Dergisi*, 3 (6), 81-93.

Berktay, F: (1996). *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın*. İstanbul: Metis.

Bhandari, H., Yasunobu, K. (2009). What is Social Capital? A Comprehensive Review of the Concept. *Asian Journal of Social Science*, 37 (3), 480-510.

Bıran, M. (2019). *Cengiz Han.* (Çev. A. F. Yıldırım). İstanbul: Vakıf Bank Yayınları.

Bourdieu, P. (1986). The Forms of Capital. J. G. Richardson (Editör). *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education* içinde (s. 241-258). New York: Greenwood Press.

Bourdieu, P., Wacquant, L. (1992). *An Invitation to Reflexive Sociology*. Chicago: University of Chicago Press.

Bourdieu, P. (1995). *Pratik Nedenler, Eylem Kuramı Üzerine*. (Çev. H. Tufan). İstanbul: Kesit.

Bourdieu, P. & Wacquant, L. (2003). *Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*. (Çev. N. Ökten). İstanbul: İletişim.

Bourdieu, P. (2006). *Sanatın Kuralları, Yazınsal Alanın Omuşumu ve Yapısı*. (Çev. N. K. Sevil). İstanbul: YKY

Bourdieu, P. (2007). Viva La Crise!: Sosyal Bilimde Heterodoksi İzin. G. Çeğin, E. Göker, A. Arlı ve Ü. Tatlıcan (Editörler). *Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi* içinde (s.33-53). İstanbul: İletişim.

Bourdieu, P. (2012a). Toplumsal Uzay ve Sembolik İktidar. Güney Çeğin ve Emrah Göker (Editörler). *İlişkisel Bir Sosyoloji İçin Manifesto, Tözcülüğün Tasfiyesi: İlişkisel Sosyolojide Temel Yaklaşımlar* içinde (s.349-366). İstanbul: NotaBene Yayınları.

Bourdieu, P. (2012b). Sosyal Sınıfı Yapan Nedir?. Güney Çeğin ve Emrah Göker (Editörler). *İlişkisel Bir Sosyoloji İçin Manifesto, Tözcülüğün Tasfiyesi: İlişkisel Sosyolojide Temel Yaklaşımlar* içinde (s.367-383). İstanbul: NotaBene Yayınları.

Bourdieu, P. (2015). *Devlet Üzerine, College de France Dersleri*. (Çev. A. Sümer). İstanbul: İletişim.

Bourdieu, P. (2015a). *Ayrım, Beğeni Yargısının Toppumsal Eleştirisi*. (Çev. D. F. Şannan, A. G. Berkkurt). Ankara: Heretik.

Bourdieu, P. (2016). *Seçilmiş Metinler*. (Çev. L. Ünsaldı). Ankara: Heretik.

Bourdieu, P. (2016a). *Sosyoloji Meseleleri*. (Çev. F. Oztürk, B. Uçar, M. Gültekin, A. Sümer). Ankara: Heretik.

Brigandt, I. (2001). The Homeopathy of Kin Selection: An Evaluation of van den Berghe‟s Sociobiological Approach to Ethnic Nepotism. *Politics and the Life Sciences*, 20 (2), 203-215.

Brinkerhoff, Derick. W. ve Arthur A. Goldsmith (2002). *Clientelism, Patrimonialism and Democratic governance: an overview and framework for assessment and programming***.** Maryland: U.S. Agency for International Development Office of Democracy and Government.

Can, İ. (2018). Güven araştırmaları güvenilir mi?: Sosyal Güven Araştırmalarının Yöntemine İlişkin Eleştirel Bir Yaklaşım. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7 (2), 481-497.

Castells, M. (2006). *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür***,** *İkinci Cilt (Kimliğin Gücü)*. (Çev. Eb. Kılıç). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Caymaz, B. (2008). *Türkiye'de Vatandaşlık: Resmi İdeoloji ve Yansımaları*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi.

Coser, A., C. (2015). *Sosyolojik Düşüncenin Ustaları*. (Çev. H.Hülür, S. Toker, İ. Mazman). Ankara: Deki.

Creswell, J., W. (2018) *Nitel Araştırma Yöntemleri, Beş Yaklaşıma Göre Nitel Araştırma Deseni*. (Çev. Ed. M. Çevikbaş). Ankara: Siyasal.

Çarıkçı, İ.H., Özkul, A.S., Oksay, A.D., Uzunbacak, H.H. (2009). Favoritism and nepotism in the Ottoman Empire. *1. International Symposium on Sustainable Development*, Sarajevo, s. 498-503.

Çarkoğlu, A., Toprak, B. (2006). *Değişen Türkiye'de Din, Toplum ve Siyaset*. İstanbul: TESEV.

Çınar, K. (2016), A comparative analysis of clientelism in Greece, Spain, and Turkey: the rural–urban divide. *Contemporary Politics*, 22 (1), 77-94.

Dağlı, T., Aycan, Z. (2010). Kurumlarda Kayırmacılık ve İnsan Kaynakları. Ö. Aytaç (Editör), *Yönetim ve Örgüt Açısından Kayırmacılık* içinde (s.167-178). İstanbul: Beta.

Dale, R. (29 September 1998). Crisis Stills Apologists for Corruption. *NYT*.

David-Barrett, E., Fazekas, M. (2020). Grand corruption and government change: an analysis of partisan favoritism in public procurement. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 26 (3), 411-430.

Dede, N. P. (2019). Örgütsel Vatandaşlık Davranışı: Kuramsal Bir Çalışma. *Ekonomi, İşletme ve Maliye Araştırmaları Dergisi*, 1(3), 294-304.

Depeltau, F. (2015). İlişkisel Dönüşün Yönü Nedir?. A. Esgin, G. Çeğin (Yayına Hazırlayanlar), C. Powell, F. Dêpelteau (Derleyenler), *İlişkisel Sosyoloji: Ontolojik ve Teorik Yönelimler* içinde (s. 251-284), (Çev. Ö. Akkaya). Ankara: Phoenix Yayınları.

Devamoğlu, S. (2008). *Sosyal Sermaye Kuramı Açısından Türkiye'de Demokrasi Kültürü Üzerine Bir Değerlendirme*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Denzili: Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Diani, M. (2012). Charles Tilly'de İlişkisel Unsur. G. Çeğin ve E. Göker (Editörler), *İlişkisel Bir Sosyoloji İçin Manifesto, Tözcülüğün Tasfiyesi: İlişkisel Sosyolojide Temel Yaklaşımlar* içinde (s. 245-256), İstanbul: NotaBene Yayınları.

Doğan, S. (2017). *Mahalledeki AKP, Parti İşleyişi, Taban Mobilizasyonu ve Siyasal Yabancılaşma*. İstanbul: İletişim

Durkheim, E. (1951). *Suicide, A Study in Sociology*. (Translated. A. Spaulding, G. Simpson). New York: The Free Press.

Durkheim, E. (1960). *The Division of Labour in Society*. (Translated. A. Spaulding, G. Simpson). Illinois: The Free Press Glencoe.

Durkheim, E. (1982). *The Rules Of Sociological Method*. (Translated. W. D. Halls). New York: The Free Press.

Durkheim, E. (1995). *The Elementary Forms of Religious Life*. (Translated. K. E. Fields). New York: Free Press.

Durkheim, E. (2006). *Sosyoloji Dersleri*. (Çev. A. Berktay). İstanbul: İletişim.

Dünya Bankası. (1998). The Initiative on Defining, Monitoring and Measuring Social Capital, Social Capital Initiative Working Paper No.2. http://siteresources.worldbank.org/INTSOCIALCAPITAL/Resources/SCI-WPS-02.pdf, (Erişim tarihi: 12.02.2018)

Eco, U. (2018). *Tez Nasıl Yazılır?.* (Çev. B. Parlak). İstanbul: Can.

Eisenstadt, S.N., Roniger, L. (1984). *Patrons, Clients and Friends. İnterpersonal Relationsand the Structure of Trust in Society*, Cabbridge: Great Brita at the Universty Press.

Ekinci, B. (2016). Asil-Vekil Arasındaki Kayırmacılığın Vekâlet Maliyetleri ile İlişkisi. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6 (2), 73-96.

Elias, N. (2017). *Uygarlaşma Süreci Cilt1-2*. (Çev. E. Ateşman). İstanbul: İletişim.

Elias, N. (2016). *Sosyoloji Nedir?*. (Çev. O. Değirmenci). İstanbul: Olvido.

Emirbayer, M. (1997). Manifesto for a Relational Sociology. *American Journal of Sociology*,103 (2), 281-317

Emirbayer, M. (2012). İlişkisel Dönüş: Geçmiş, Şimdi ve Gelecek?. G. Çeğin ve E. Göker (Editörler). *İlişkisel Bir Sosyoloji İçin Manifesto, Tözcülüğün Tasfiyesi: İlişkisel Sosyolojide Temel Yaklaşımlar* içinde (s.7-10). İstanbul: NotaBene Yayınları.

Emirbayer, M., Mische, A. (1998). What is Agency?. *American Journal of Sociology*, 103 (4), 962–1023.

Erdayı, A . (2012). Beyaz Yakalıların Tanımlanması Üzerine. *ISGUC The Journal of Industrial Relations and Human Resources*, 14 (3), 65-80.

Erdem, F., Özen, J. (2003). Niklas Luhmann'ın Tanıdıklık, Emin Olma ve Güven Ayrımı. F. Erdem (Editör*). Sosyal Bilimlerde Güven* içinde *(s. 53-61).* Ankara: Vadi.

Erdem, B., Karataş, A. (2015). The Effects Of Cronyısm On Job Satısfactıon And Intentıon To Quıt The Job In Hotel Enterprıses: The Case Of Three, Four And Fıve Star Hotels In Muğla, Turkey. *Manas Journal of Social Studies*, 4 (1), 55-74

Erdoğan, M. (2005). Liberalizm'in Tarihi ve Felsefi Temelleri. *Eskiyeni Dergisi*, 15, 5-17

Ergil, D . (1974). Bağımlılık Olgusu ve Merkez Çevre Sisteminin Evrimi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 29 (02) , 167-184.

Eryılmaz, B. (2008). *Bürokrasi ve Siyaset, Bürokratik Devletten Etkin Yönetime*. İstanbul: Alfa.

Feldman, D. C. ve Weitz, B. A. (1991). From The Invisible Hand To The Gladhand: Understanding A Careerist Orientation To Work, *Human Resource Management*, 30 (2), 237-257.

Feyzioğlu, H.S. ve Kılıç, S. (2005). Tanzimat Arifesinde KadılıkNaiplik Kurumu. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, XXIV(38), 31–55.

Field, J. (2006). *Sosyal Sermaye.* (Çev: B. Bilgen ve B. Şen). İstanbul: Bilgi Üniversitesi.

Findley, V. C. (2014). *Osmanlı İmparatorluğunda Bürokratik Reform: Babıâli, 1789-1922*. (Çev. E. Ertürk). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Foucault, M. (2015). *Akıl Hastalığı ve Psikoloji*. (Çev. E. Bayoğlu). İstanbul: Ayrıntı.

Friedman, M., Friedman, R. (1988). *Kapitalizm ve Özgürlük*, (Çev. D. Erberk ve N. Himmetoğlu). İstanbul: Altın Kitaplar.

Fukuyama, F. (2001). Social Capital, Civil Society and Development. *Third World Quarterly*, 22(1), 7-20.

Fukuyama, F. (2005). *Güven, Sosyal Erdemler ve Refahın Yaratılması*. (Çev. A. Buğdaycı). Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Fukuyama, F. (2009). *Büyük Çözülme*. (Çev. H. Kaya). İstanbul: Profil Yayınları.

Gellner, E. (1992). *Uluslar ve Ulusculuk*. (Çev. B.E. Bahar ve G.G. Özdoğan). İstanbul: İnsan Yayınları.

Gezgin, E. (2016). *Damgalanan Mekânda Yaşam: Bir kentin Ötekisi Olmak*. Ankara: Phoenix.

Giddens, A.(2000). *Üçüncü Yol: Sosyal Demokrasinin Yeniden Dirilişi*. (Çev. M. Özay) İstanbul: Birey Yayıncılık

Giddens, A. (2010). *Modernliğin sonuçları*. (Çev. E. Kuşdil). İstanbul: Ayrıntı.

Gilbert, A. (2000). Marx'ın Ahlaki Realizmi, (Çev. S. Toprak), *Politika ve Hukuk 1*, 43-61.

Gleason, P. (1983). Identifying Identity: A Semantic History. *The Journal of American History, 69* (4), 910-931.

Goffman, E. (2014a). *Gündelik Yaşamda Benliğin Sunumu*. (Çev. B. Cesar). İstanbul: Metis Yayınları.

Goffman, E. (2014b). *Damga*. (Çev. Ş. Geniş, L. Ünsaldı, S.N. Ağırsanlı). Ankara: Heretik Yayınları.

Goffman, E. (2016). *Tımarhaneler, Akıl Hastalarının ve Kapatılmış Diğer Kişilerin Toplumsal Durumu Üzerine Denemeler*. (Çev. E. Arıcan). Ankara: Heretik.

Göçmen, D., (2003). Karl Marx'ın Ahlak Felsefesi ve Adalet Teorisiyle Olan İlişkise Üzerine. *Praksis*, (10), 255-278.

Gökalp, E. (2007), Milliyetçilik: Kuramsal Bir Değerlendirme. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (1), 279-298.

Göküş, M. (2003). Demokrat Parti Döneminde Türk Kamu Bürokrasinin Genel Görünümü. *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, (5), 40-62.

Göle, N. (2011). *Melez Desenler, İslam ve Modernlik Üzerine*. İsanbul: Metis.

Gönç-Şavran, T. (2018). Sosyal sermaye ve sağlık arasındaki ilişki: Ampirik çalışmalar ne gösteriyor?. *Journal of Economy Culture and Society*, (57), 53-91.

Gözler, K. (2003). *İdare Hukuku*, 2. Cilt. Bursa: Ekin Yayınları.

Gözler, K. (2018). *Hukuka Giriş*. Bursa: Ekin Yayınları.

Gözübüyük, A.Ş.(2002). *Açıklamalı Türk Anayasaları, Anayasaların Yapılışları-Özellikleri,* Ankara: Turhan Kitabevi.

Graziano, L. (2006). Patron-Client Relationships in Southern Italy. *European Journal of Political Research*, 1 (1), 3-34.

GRECO. (2019). *Avrupa Uyum Raporu.* Adopted by at its 82nd Plenary Meeting. Strasbourg.

Güler, B. A. (2005). *Kamu Personeli: Sistem ve Yöneti.* Ankara: İmge Kitabevi.

Gürakar, E., Ç. (2018). *Kayırma Ekonomisi*. İstanbul: İletişim.

Güran, S. (1980). *Memur Hukukunda Kayırma ve Liyakat Sistemleri*. İstanbul: Fakülteler Matbaası.

Habermas, J. (1974). On Social Identity. *Télos*, (19), 91-103.

Habermas, J. (2002). *Ötekil Olmak, Öteki ile Yaşamak, Siyaset Kuramı Yazılar.* **(**Çev. İ. Aka). İstanbul: Yapı Kredi.

Habermas, J. (2009). *Kamusallığın Yapısal Dönüşümü*. **(**Çev. T. Bora ve M. Sancar). İstanbul: İletişim.

Hanifan, L. J. (1916). The Rural School Community Center. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, (67), 130-138.

Harari, Y., N. (2017). *Hayvanlardan Tanrılara Sapiens*. (Çev. E. Genç), İstanbul: Kollektif.

Hardin, R. (1992). The Street-Level Epistemology Of Trust. *Analyse and Kritik*, 21 (4), 152-176.

Hardin, R. (2006). *Trust*. Cambridge: Polity Press.

Hayajenh, A.F., Maghrabi, A.S., Al-Dabbagh, T.H. (1994). Research Note: Assessing the Effect of Nepotism on Human Resource Managers, *International Journal of Manpower*, 15 (1), 60 – 67.

Hayek, F. A. (2014). *Kölelik Yolu*. (Çev. T.Feyzioğlu, Y.Arsan, A.Yayla), Ankara: Liberte.

Heper, M., Keyman, F. (1998). Double-Faced State: Political Patronage and the Consolidation of Democracy in Turkey. *Middle Eastern Studies*, 34 (4), 259-277.

Hartmann, H. (1979). The Unhappy Marriage of Marxism and Feminism: Towards a more Progressive Union. *Capital & Class*, (3), 1-33.

Hobbes, T. (2007). *Leviathan, Bir Din ve Dünya Devletinin Eçeriği, Biçimi ve Kudreti*. (Çev. S. Lim). İstanbul: YKY.

Hobsbawm, E.J. (1993). *1780'den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik,* (Çev. O. Akınhay). İstanbul: Ayrıntı.

Houcham E. C., Juan J. L. (1998). *Sultanistic Regimes*. Baltimore, Maryland: The Johns Hopkins Press

Huntington, S. P. (1965). *Siyasal Gelişme ve Siyasal Bozulma.* (Çev. E. Özbudun), *AÜHF Dergisi*, 22 (23), 55-107.

İlhan, A., Ürgel, S. (1992). Saymanlık Kadrolarına Vekalet. *Mali Hukuk Dergisi*, (39).

İlhan, T., Erdem, R. (2010). Akraba Kayırmacılığı (Nepotizm). Ö. Aytaç (Editör), *Yönetim ve Örgüt Açısından Kayırmacılık* içinde (s. 155-166). İstanbul: Beta.

İlhan, S.ve Aytaç, Ö. (2010). Türkiye'de Kayırmacı Eğilimlerin Oluşmasında Toplumsal ve Kültürel Yapının Rolü, Ö. Aytaç (Editör), *Yönetim ve Örgüt Açısından Kayırmacılık* içinde (s. 61-85). İstanbul: Beta.

İnalcık, H. (1994). Sultanizm Üzerine Yorumlar: Max Weber'in Osmanlı Siyasi Sistemi Tiplemesi. *Dünü ve Bugünüyle Toplum ve Ekonomi*, (7), 5-26.

Kalaycıoğlu, E. (1992). *1960* Sonrası Türk Siyasal Hayatına Bir Bakış: Demokrasi, Neo-patrimonyalizm ve İstikrar, *Tarih ve Demokrasi: Tarık Zafer Tunaya'ya Armağan* içinde (s. 87-126), Istanbul: Cem Yayınevi.

Karahanoğulları, O. (1998). Güvenlik Soruşturması. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 53 (4), 159-185.

Kaufman, Robert R. (1974). The Patron-Client Concept and Macro-Politics: Prospects and Problems. *Comparative Studies in Society and History*, 16(4), 284-308.

Keleş, H., N., Özkan, T., K., Bezirci, M. (2011). A Study On The Effects Of Nepotism, Favoritism And Cronyism On Organizational Trust In The Auditing Process In Family Businesses In Turkey. *International Business & Economics Research*, 10 (9), 9-16

Keskin, F. (2005), Çağdaş Marksizm'de Adalet Tartışmaları, *Felsefe Tartışmaları* içinde (s. 1-27). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

Khatari, N., Tsang, E.V.K. (2003). Antecedents and Consequences of Cronyism in Organizations. *Journal of Business Ethics*, 43 (4), 289-303.

Kılınç, D. (2019). Güvenlik Soruşturması ve Arşiv Araştırması. *Ankara Barosu Dergisi*, 77 (2), 1-39.

Kıray, M. B. (1999). Değişen patronaj kalıpları: Yapısal değişme üzerine bir çalışma. *Toplu Eserleri 4: Toplumsal Yapı ve Toplumsal Değişme* içinde (s. 272-302), İstanbul: Bağlam Yayınları.

Kim, K. (2007). Favoritism and Reverse Discrimination. *European Economic Review*, 5(1), 101–123.

Kitschelt, H. (2000). Linkages between Citizens and Politicians in Democratic Polities**.** *Comparative Political Studies*, *33* (6–7), 845–879.

Kocaoğlu, M. (2015). *John Rawls Adalet Teorisi ve Temel Kavramlar*. Ankara: İmaj

Köker, L. (1996). Kimlik krizi, Meşruluk krizi, Kemalizim ve Sonrası. *Toplum ve Bilim*, (71), 150-167.

Kural, S.(1995). Yeni Hayali Kimlikler. *Birikim*, (71-72), 86-101.

Kurtoğlu, A. (2003) hem*şehrilik ve Şehirde Siyaset: Keçiören Örneği*. İstanbul: İletişim.

Kurtoğlu, A. (2012). Siyasal Örgütler ve Sivil Toplum Örgütleri Bağlamında Hemşehrilik ve Kollamacılık. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 67 (1), 141- 169.

Kümbetoğlu, B. (2008). *Sosyoloji ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. Ankara: Bağlam.

Lewis, B. (1993). *Modern Türkiye'nin Doğuşu*. (Çev. M. Kıratlı), Ankara: TTK

Loewe, Markus & Blume, Jonas & Schönleber, Verena & Seibert, Stella & Speer, Johanna & Voss, Christian. (2007). The Impact of Favouritism on the Business Climate: A Study on Wasta in Jordan. *SSRN Electronic Journal*, 10.2139/ssrn.2218821.

Luhmann, N. (2000). Familiarity, Confidence, Trust: Problems and Alternatives. D. Gambetta (ed.), *Trust: Making and Breaking Cooperative Relations, electronic edition* içinde (s. 94-107), Department of Sociology, University of Oxford.

Luo, Y. (1997). Guanxi: Principles, philosophies, and implications. *Human Systems Management*, 16 (1), 43-51.

Machiavelli, N. (1994). *Prens*. (Çev. N. Güvenç). İstanbul: Anahtar.

Maghrabi, A.S., Raggad, B.G. (1998). Assessing the perceptions of human resource managers toward nepotism: A cross-cultural study. *International Journal of Manpower*, 19 (8), 554-570.

Mardin, Ş. (2006). *Türkiye'de Toplum ve Siyaset*. İstanbul: İletişim

Marx, K. (1979). *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı*. (Çev. S. Belli). 4. Baskı. Ankara: Sol.

Marx, K., Engels, F. (1999). *Artı Değer Teorileri. Birinci Kitap*. (Çev. Y. Fincancı). Ankara: Sol.

Marx, K., Engels, F. (2003). *Siyasi Yazılar*. (Çev. A. Fethi). İstanbul: Hil.

Marx, K. (2013). *1844 Elyazmaları*. (Çev. M. Belge). 8. Baskı. İstanbul: Birikim.

Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. (Çev. O. Akmhay, D. Kömürcü). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Mayring, P. (2000). *Nitel Sosyal Araştırmaya Giriş*. (Çev. A. Gümüş ve M.S. Durgun). Adana: Baki.

Maxwell, j. A. (2018). *Nitel Araştırma Tasarımı, Etkileşimli bir Yaklaşım*. (Çev. Ed. M. Çevikbaş). Ankara: Nobel.

Mendras, H. (2017). *Sosyolojinin İlkeleri*. (Çev. B, Yılmaz). İstanbul: İletişim.

Merriam, S.B. (2013). *Nitel Araştırma, Desen ve Uygulama için bir Rehber*. (Çev. Ed. S. Turan). Ankara: Nobel.

Merton, R. K. (1968*). Social Theory and Social Structure*. New York: The Free Press.

MEB. (2019). 2019 Ortaöğretim Kurumlarına İlişkin Merkezi Sınav**.** *Eğitim Analiz ve Değerlendirme Raporları Serisi*, No:7.

Mills, C. W. (2007). *Toplumbilimsel Düşün*. (Çev. Ü. Oskay). İstanbul: Der.

Mollaer, F. (2014). Kimlik: Can alıcı Bir Mesele ve Banalleşen Bir Kelime, F. Mollaer (Editör). *Kimlik Politikaları* içinde (s. 7-21). Ankara: Doğu Batı.

Mouzelis, N. (2012). Öznelci-Nesnelci Bölünme: Aşmaya Karşı, G. Çeğin ve E. Göker (Editörler). *İlişkisel Bir Sosyoloji İçin Manifesto, Tözcülüğün Tasfiyesi: İlişkisel Sosyolojide Temel Yaklaşımlar* içinde (s.193-216). İstanbul: NotaBene Yayınları.

Mungiu-Pippidi, A., Acar, M., Dávid-Barrett, E., Dimulescu, V., Doroftei, M., Emek, U., Yalamov, T. (2015). *Government Favouritism in Europe: The Anticorruption Report, volume 3* (Mungiu-Pippidi A., Ed.). Opladen; Berlin; Toronto: Verlag Barbara Budrich. doi:10.2307/j.ctvdf0g12

Mutlu, K. (2000). Problems of nepotism and favouritism in the police organization in Turkey. *An International Journal of Police Strategies & Management*, 23 (3), 381-389.

Mücen, B. (2014). Borudieu'yu Kullanmak: Bilimsel Nesnenin İnşası. *Cogito*, (76), 350-364.

Neuman, W. L. (2014). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri, Nitel veNicel Yaklaşımlar*. (Çev. S. Özge). 1.Cilt. Ankara: Yayınodası.

Nora, P. (2006). *Hafıza Mekânları*. (Çev: M. E. Özcan). Ankara: Dost.

Nozick, R. (2006). *Anarşi, Devlet ve Ütopya*. (Çev. A. Oktay). İstanbul: Bilgi.

Nur, A. ve Koytak, E. (2014). Mümkün Bourdieu'ler Uzayında Bir Bourdieu: Türkiye Bilimsel Üretim Alanında Bourdieu Sosyolojisi. *Sosyoloji Dergisi*, 3 (29), 331-356.

Oktay, C. (1997). *Siyasal Sistem ve Bürokrasi, Yükselen İstemler Karşısında Türk Siyasal Sistemi ve Kamu Bürokrasisi*. İstanbul: Der.

Ortaylı, İ. (2006). *Osmanlı'yı Yeniden Keşfetmek*. İstanbul: Timaş.

Özdemir, E. (2010). Kentin Tanımlanmasında Sosyolojik Yaklaşımlar: Toplumsal Süreç ve/veya Mekânın Çözümlenmesi. *İdealkent Kent Araştırmalara Dergisi*, (1), 44-77

Özdemir, C. (2019). Türkiye'de Demografik Fırsat Penceresi Ve Eğitimin Yaygınlaşmasının Sosyoekonomik Etkileri. *Nüfusbilim Dergisi*, (41), 7-25.

Özel, M. (2022). Klientalizmin Weberyan Bir Okuması ve Rasyonel Bir Örnek Olarak Orta Asya Türk Geleneğinde Nökerlik. *SBF Dergisi*. 78 (1), 1-21.

Özel, M. (2023). Türkiye'de Bir Kimlik ve Sermaye Olarak Memleket Üzerinden İşleyen Klientalizm. Siyasi İlimler Türk Derneği II. Ulusal Siyaset Bilimi Kongresi Bildiri Özet Kitabı, 127/129. https://www.siyasiilimler.org.tr/wp-content/uploads/2023/10/SITD-2023-Ozet-Kitapcigi.pdf, Erişim Tarihi: 13.03.2024

Özkanan, A., Erdem, R. (2014). Yönetimde Kayırmacı Uygulamalar: Kavramsal Bir Çerçeve. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (20), 179-206.

Özkanan, A., Erdem, R. (2015). Yönetimde Kayırmacı Uygulamalar Üzerine Nitel Bir Çalışma. *MAKÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2 (4), 7-28.

Özler, N., D., E. ve Büyükarslan, B., A. (2011). The Overall Outlook Of Favorıtısm In Organızatıons: A Lıterature Revıew. *Internatıonal Journal Of Busıness And Management Studıes*, 3 (1), 275-285.

Özsemerci, K. (2003). *Türk Kamu Yönetiminde Yolsuzluklar, Nedenleri, Zararları ve Çözüm Önerileri*. Ankara: Sayıştay Başkanlığı.

Peffer, R. G. (1990). *Marxism, Morality, and Social Justice*, Princenton: Oxford.

Pelit, E., Dinçer, F.İ., Kılıç, İ. (2015). The Effect of Nepotism on Organizational Silence, Alienation and Commitment: A Study on Hotel Employees in Turkey. *Journal of Management Research*, 7(4), 82-110.

Platon, (1999). *Devlet*. (Çev. S. Eyyüboğlu, M. A. Cimcöz). İstanbul: İş Bankası Kültür. Yayınları.

Platon, (2005). *Devlet*. (Çev. C.Saraçoğlu, V. Atayman). Bordo Siyah: İstanbul.

Powel, C., Depeltau, F. (2015). Giriş, İlişkisel Sosyoloji Nedir?. C. Powell, F. Dêpelteau (Derleyenler), A. Esgin, G. Çeğin (Yayına Hazırlayanlar), (Çev. Ö. Akkaya), *İlişkisel Sosyoloji: Ontolojik ve Teorik Yönelimler* içinde (s. 15-33), Ankara: Phoenix Yayınları.

Putnam, R. (1993). *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. New Jersey: Princeton University Press.

Putnam, R.D., and Feldstein, L.M. (2003). *Better Together: Restoring the American Community.* New York: Simon & Schuster.

Rawls, J. (1967) (2003). Bölüştürücü Adalet. (Çev. V. F. Savaş). *Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi*, (7), 19-53,

Rawls, J. (2007). *Siyasal Liberalizm*, (Çev. M.F. Bilgin). İstanbul: Bilgi Üniveristesi.

Rawls, J. (2018). *Bir Adalet Teorisi*. (Çev. V. A. Coşar). Ankara: Phoenix.

Ritzer, G., Stepinsky, J. (2014). *Sosyoloji Kuramları*. (Çev. H.Hülür). Ankara: Deki.

Robbins, D. (2007). Sociology as Reflexive Science: On Bourdieu's Project. *Theory, Culture & Society*, 24(5), 77–98.

Roniger, L. (1983). Modern patron-client relations and historical clientelism. Some clues from ancient Republican Rome**.** *European Journal of Sociology*, (24), 63-95.

Rousseau, J., J. (1990). *İnsanlar Arasında Eşitsizliğin Kaynağı ve Temellire Üzerine Konuşma*. (Çev. R. N. İleri). Say: İstanbul.

Sabahaddin, P. (2007). *Gönüllü Sürgünden Zorunlu Sürgüne*. İstanbul: YKY.

Sağ, V. (2003). Toplumsal Değişim ve Eğitim Üzerine. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 27 (1), 11-25.

Sargın, A. (2001). *Against Its Modernist Grounds: Rethinking Clientelism*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Bilkent University, Department of Political Science and Public Administration.

Sayan, İ . (2009). Türkiye'de Kamu Personel Sistemi: İdari, Askeri, Akademik, Adli Personel Ayrımı. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 64 (01) , 201-245.

Sayari, S. (1974). Some notes on the beginnings of mass political participation in Turkey. Akarli and G. Ben-Dor (eds), *Political Participation in Turkey* içinde (s. 121-133). Istanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.

Sayari, S. (1977). Political Patronage in Turkey. E. Gellner and J. Waterbury (Eds), *Patrons and Clients in Mediterranean Societies* içinde (s. 103–113). London: Duckworth.

Sayarı, S. (2011). Clientelism and Patronage in Turkish Politics and Society. Toprak, B. and Birtek, F. (Eds.), *Essays in Honor of Şerif Mardin: The Post-Modern Abyss and the New Politics of Islam: Assabiyah Revisited* içinde (s.81-94). İstanbul: Bilgi University.

Sayari, S. (2014). Interdisciplinary Approaches to Political Clientelism and Patronage in Turke. *Turkish Studies*,15 (4), 655–670.

Sennett, R. (2014). *Otorite*. (Çev. K. Durand), İstanbul: Ayrıntı.

Scott, C. J. (1972). Patron-Client Politics and Political Change in Southeast Asia. *The American Political Science Review*, 66 (1), 91-113.

Scott, J. W. (1986). Gender: A Useful Category of Historical Analysis. *American Historical Review*, 91, 1053–75.

Scott, J., C. (2014). *Tahakküm ve Direniş Sanatları, Gizli Senaryolar*, (Çev. A. Türker). İstanbul: Ayrıntı.

Smith, A.D. (1994). *Milli Kimlik*. (Çev.: B. S. Şener). İstanbul: İletişim.

Simmel, G. (1950). *The Sociology of Georg Simmel*. (Trans. & Ed. Kurt H. Wolff). New York: Free Press

Simmel, G. (2009). *Bireysellik ve Kültür*. (Çev. T. Birkan). İstanbul: Metis.

Simmel, G. (2016). *Gizliliğin ve Gizli Toplumların Sosyolojisi*. (Çev. İ. Dündar). İstanbul: Metis.

Solak; S.G. (2014). *Mekân Kimlik Etkileşimi Ve Kentsel Mekândaki Tezahürleri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Søren S. (2018). The Power of Sultanism. Raymond Hinnebusch ve Omar Imady (der.), *The Syrian Uprising: Domestic Origins and Early Trajectory*, London, New York: Routledge

Spencer, H. (1947). *İlk Prensipler*. (Çev, S. Evrim). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Spivak, G. C. (2009). Madun konuşabilir mi?. Hattatoğlu & G. Etuğrul (eds. Trans.). *Methodos: Kuram ve Yöntem Kenarından* içinde (s. 53-114). İstanbul: Anahtar Kitaplar.

Stokes, S.C. (2009). Political Clientelism. Boix, C. and Stokes, S.C. (Eds.), *The Oxford Handbook of Comparative Politics* içinde (s. 604-627). New York: Oxford University Press.

Stokes, S., Dunning, T., Nazareno, M., & Brusco, V. (2013). *Brokers, Voters, and Clientelism: The Puzzle of Distributive Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Swidler, A. (1986). Culture In Actıon: Symbols And Strategıes. *American Sociological Review*, (51), 273-286.

Şavran, T., G. (2012). Örneklem Seçim ve Ölçüm. Şavran, T.G. (Editör). *Sosyolojide Araştırma Yöntem ve Teknikleri* içinde (s. 144-182). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Tatlıcan, Ü., Çeğin, G. (2014). Bourdieu ve Giddens: Habitus veya Yapının İkiliği. Çeğin G., Göker, E., Arlı, A., Tatlıcan, Ü. (Derleyen), *Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi* içinde (s. 313-314). İstanbul; İletişim Yayınları.

Taylor, S. (2015). Çöküş: 600 Yıllık Delilik ve Yeni Bir Başlangıç. (Çev. F. Özkan). İstanbul: Maya Kitap.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2020). *İşgücü Piyasasındaki Gelişmelerin Makro Analizi Raporu*. Ankara.

Tekeli, İ. (2008). *Göç ve Ötesi***.** İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

TEPAV. (2006). *Yolsuzlukla Mücadele, TBMM Raporu: Bir Olgu Olarak Yolsuzluk: Nedenler, Etkiler ve Çözüm Önerileri*. Ankara: Matsa

Theobald, R. (1983). The Decline Of Patron-Client Relations İn Developed Societies. *European Journal of Sociology*, 24 (1), 136-147.

Tilly, C. (2012). Eşitsizliğin İlişkisel Kökenleri. G. Çeğin ve E. Göker (Editörler), *İlişkisel Bir Sosyoloji İçin Manifesto, Tözcülüğün Tasfiyesi: İlişkisel Sosyolojide Temel Yaklaşımlar* içinde (s. 219-243). İstanbul: NotaBene Yayınları.

Tocqueville, A. (2016). *Amerika'da Demokrasi*. (Çev. S.S. Özdemir). İstanbul: İletişim

Toker, Ç. (2019). *Kamu İhalelerinde Olağan İşler*. İstanbul: Tekin,

Torun, Y. (2009). Meritokrasi: Adaletin Terazisi mi Yoksa Bir Adalet İlizyonu mu?. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 7 (26), 89-99.

Tosun, C., M. (2010), Liberalizm ve Sosyal Darwinizm Karşısında John Rawls. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, (10), 81-94.

Touraıne, A. (2002). *Birlikte Yaşayabilecek Miyiz*?, (Çev: O. Kunal). İstanbul: Yapı Kredi.

Touraine**,** A. (1997). *Demokrasi Nedir?*. (Çev: O. Kunal). İstanbul: Yapı Kredi.

Tönnies, F. (2019), *Cemaat ve Cemiyet*. (Çev: E. Güler). İstanbul: Vakıfbank Kültür.

Transparency International. (2000). *The TI Source Book,* Berlin: Transparency International (TI)

Tuğrul, S. (2014). AVM'li Hatırlama ve Unutma. *Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 1(2), 16-33.

Tunalı, A. (2004). Tanzimat Döneminde Ordu-Halk İlişkilerine Dair Bazı Gözlemler. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 23 (36) , 237-249.

Ture. K., Hamilton, C.V. (1967). *Black Power, The Politics of Liberation in America.* New York: A Division of Random House

Turner, B. (1997) *Eşitlik*. (Çeviren: Bahadır S. Şener). Ankara: Dost Yayınları.

Unbehaun, H. (2006). *Türkiye Kırsalında Kliyentalizm ve Siyasi Katılım, Datça Örneği: 1923-1982*. (Çev. M. Öztürk). Ankara: Ütopya.

Uslaner, E. M. (1999). Democracy and Social Capital. Warren, M.E. (Ed.), *Democracy and Trust* içinde (s. 121-150). Cambridge: Cambridge University Press.

Uslaner, E. (2002). *The Moral Foundations of Trust*. Cambridge: Cambridge University Press

Uslaner, E.M. (2004). Trust and Social Bonds: Faith in Others and Policy Outcomes Reconsidered. *Political Research Quarterly*, 57 (3), 501-507.

Uz, A. (2011). Anayasal Bir Hak Olarak Kamu Hizmetine Girme Hakkı Ve Liyakat İlkesi. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2 (1), 59-94.

Uzunçarşılı, İ. H. (1965). *Osmanlı Devleti'nin İlmiye Teşkilatı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Ünlü, B. (2018). *Türklük Sözleşmesi, Oluşumu, işleyişi ve Krizi*. Ankara: Dipnot.

Ünal H. (2010). Kadın Olmak Suç mu? İşgücü piyasası, organizasyonlar ve Toplumsal Cinsiyet ayrımcılığı. Erdem, R. (Editör), *Yönetim ve Örgüt Açısından Kayırmacılık* içinde (s. 111-133). Beta: İstanbul.

Üstün, K., T. (2017). Kamu Hizmetine Girişte ve Yükselmede Kadınlara Pozitif Ayrımcılık Yapılması ve Avrupa'daki Örnekler, *TBB Dergisi*, Özel Sayı, 93-124.

Üzüm, B. (2018). Kariyerizm Bir Davranış Eğilimi Olarak Negatif Midir? Pozitif Midir?, *International Social Sciences Studies Journal*, 4(25), 5351-5354.

Wacquant, L. (2014). Pierre Bourdieu: Hayatı, Eserleri ve Entelektüel Gelişimi. G. Çeğin, E. Göker, A. Arlı ve Ü. Tatlıcan (Editörler), *Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi* içinde (s.53-76). İstanbul: İletişim.

Wacquant, L. (2014a). Loic Wacquant'la Söyleşi: Bourdieu'yle Birlikte. *Cogito*, (76), 445-451.

Walby, S. (2016). *Patriyarka Kuramı*. (Çev. H.Osmanağaoğlu). Ankara: Dipnot.

Wallerstein, I. (1998). Ulusal ve Evrensel: Dünya Kültürü Diye Bir Şey Olabilir mi?. A. D. King (Derleyen), (Çev. G. Seçkin ve Ü. H. Yolsal), Kültür Küreselleşme ve Dünya-Sistemi içinde (s. 121-137). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Wallerstein, I. (2011). *Dünya Sistemleri Analizi*. (Çev. E. Abadoğlu). İstanbul: BGST.

Weber, M. 1968 (1922). *Economy and Society*. (Ed. G. Roth and C. Wittich), New York: Bedminster Press.

Weber, M. (1946). *From Max Weber: Essays in Sociology*. (Translated and Edited. H. H. Gerth and C. W. Mills), New York: Oxford University Press.

Yamagishi, T., Kikuchi, M., Kosugi, M. (1999), Trust, gullibility, and social intelligence. *Asian Journal of Social Psychology*, **2** (1): 145–161.

Yasin, M., Tahir, N., Aslam, M., Bakhsh, A., Ullah, S., Imran, M.A., Khaliq, M.T. (2019). The Impact Of Nepotısm On Employment Status In Publıc Sector Instıtutıons: An Evıdence From Fresh Graduates Of Pakıstan. *Journal of Economic Impact*, 1 (1), 8-12.

Yayla, A. (2015). *Liberalizm*. Ankara: Liberte

Yıldırım, M. (2013). Kamu Yönetiminin Kadim Paradoksu: Nepotizm Ve Meritokrasi. *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*,11 (2), 353-380.

Yıldız, B. ve Ayaz-Arda, Ö. (2018). İyi bir asker mi? İyi bir İllüzyonist mi? Kariyerizm ile Zorunlu Vatandaşlık Davranışları Arasındaki İlişkide İşten Ayrılma Niyetinin Rolü. *Business and Economics Research Journal*, 9 (1), 151-167.

Yılmaz, A., Kılavuz, R. (2002). Türk Kamu Bürokrasisinin İşlemsel Sorunları Üzerine Notlar. *C. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 3 (2), 17-31.

Yılmaz, N. (2008) hem*şehri Kimliği*. İstanbul: Beta.

Young, M. (1958). *The Rise of the Meritocracy 1870-2033*. Middlasex: Penguin Books

Zmerli, S., Newton, K. (2011). Winners, Losers and Three Types of Trust. M. Hooghe ve S. Zmerli **(**Ed.), *Political Trust: Why Context Matters* içinde (s. 67-94). United Kingdom: Ecpr Press.

ELEKTRONİK KAYNAKÇA

http-1: https://www.bik.gov.tr/erdogan-atamalarindaki-mevcut-usulden-vazgecilmeli/, (Erişim Tarihi: 17.10.2019)

http-2: https://www.aa.com.tr/tr/egitim/yokten-yeni-atanan-rektorlere-uyari/1523233, (Erişim Tarihi: 17.10.2019)

http-3: https://chp.azureedge.net/97cb4d34e01248a7ba9696e2895a3a1d.pdf, (Erişim Tarihi: 18.07.19)

http-4:https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/the-spoils-system?q=the+spoils+system, (Erişim Tarihi: 07.07.19)

http-5: https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/nepotism?q=nepotism, (Erişim Tarihi: 07.07.19)

http-6: https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/cronyism?q=cronyism, (Erişim Tarihi: 07.07.19)

http-7: https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/tribalism?q=tribalism, ve https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/ english/ tribe?q=tribe (Erişim Tarihi: 07.07.19)

http-8: https://www.haberturk.com/milletvekilleriyle-bulusmada-zugurt-aga-diyalogu-2503326, (Erişim Tarihi: 22.07.2019)

http-9: https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc004/kanuntbmmc004/kanuntbmmc00400788.pdf, (Erişim Tarihi: 15.07.19)

http-10: https://islamansiklopedisi.org.tr/sefaat, (Erişim Tarihi: 29.12.2020)

http-11: https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/merit_1?q=merit, ve https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/ english/feature_ 1?q=feature, (Erişim Tarihi: 06.10.19)

http-12: https://www.bti-project.org/en/reports/country-report-TUR.html, (Erişim Tarihi: 30.04.2020)

http-13: https://www.dogrulukpayi.com/iddia-kontrolu/abdulhamit-gul/turkiye-de-yargiya-guven-onceleri-yuzde-60-70-lerdeyken-simdilerde, (Erişim Tarihi: 30.04.2020)

http://www.osym.gov.tr/TR,1034/sinav-salonlarinda-kamera-ile-kayit-uygulamasi-16032011.html, Erişim Tarihi: 19/07/2019

http-14: https://www.worldvaluessurvey.org/WVSDocumentationWV7.jsp (Erişim Tarihi: 10.07.2021)

http-15: https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/identity?q=identity, (Erişim Tarihi: 20.11.2019)

http-16: https://islamansiklopedisi.org.tr/osmanlilar, (Erişim Tarihi: 10.07.2020)

http-17:https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1876-k%C3%A2n%C3%BBn-i-es%C3%A2s%C3%AE/, (Erişim Tarihi: 20.08.2020)

http-18: https://www.hurriyet.com.tr/gundem/didemin-drami-iddianamede-40375788 (Erişim Tarihi: 12/10/2020)

http-19: https://www.etimolojiturkce.com/kelime/memur, (Erişim Tarihi: 03.09.2020)

http-20: https://www.istanbulbarosu.org.tr/HaberDetay.aspx?ID=15367&Desc=%C3%87ocuk-H%C3%A2kimler-Sorunu-Ya%C5%9F%C4%B1yoruz, (Erişim Tarihi: 03.09.2020)

http-21: https://islamansiklopedisi.org.tr/enaniyet, (Erişim Tarihi: 30.12.2020)

http-22: https://sozluk.gov.tr/, (Erişim Tarihi: 30.12.2020)

http-23: https://t24.com.tr/video/hakimlik-ve-savcilik-sinavini-7-defa-kazandi-7-sinde-de-mulakatta-elendi,21009, (Erişim Tarihi: 24/12/2020)

http-24: https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/3.5.2000284.pdf, (Erişim Tarihi: 30.12.2020)

http-25: https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/3.5.2000284.pdf, (Erişim Tarihi: 30.12.2020)

http-26: https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2000284&MevzuatTur=3&MevzuatTertip=5, (Erişim Tarihi: 19/01/2021)

http-27: https://www.resmigazete.gov.tr/fihrist?tarih=2019-11-29, (Erişim Tarihi: 17.12.2020)

http-28: https://www.trthaber.com/haber/gundem/guvenlik-sorusturmasi-icin-yeni-duzenleme-mecliste-494340.html, (Erişim Tarihi: 17.12.2020)

http-29: https://www.yenicaggazetesi.com.tr/mehmet-disliye-fetoden-muebbet-238837h.htm, (Erişim Tarihi: 06.12.2020)

http-30: (https://www.memurlar.net/haber/873915/makam-sahibi-olmak-icin-ya-imam-hatipli-ya-da-trabzonlu-olacaksin.html, (Erişim Tarihi: 02/12/2020)

http-31: https://www.sayistay.gov.tr/tr/?p=2&ContentID=13001, (Erişim Tarihi: 21/12/2020)

http-32: https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=19942&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5, (Erişim Tarihi: 21/12/2020)

http-33: https://tr.sputniknews.com/bidebunudinle/201705011028302460-chpli-yarkadas-atanan-hakimlerin-hepsi-akpli-gensoru-verecegiz/ ve https://teyit.org/ hakimlik-sinavini-kazananlar-arasinda-ak-parti-yoneticileri-var-iddiasi, (Erişim Tarihi: 20.10.2020)

http-34: https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Nis%C3%A2-suresi/551/58-ayet-tefsiri, (Erişim Tarihi: 24/12/2020)

http-35: https://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/2020/02/09/ibb-mulakatta-seffafligin-kitabini-yazdi, (Erişim Tarihi: 30.12.2020)

http-36: http://sodev.org.tr/wp-content/uploads/2020/12/arastirma.pdf, (Erişim Tarihi: 23/12/2020)

http-37: https://www.haberturk.com/soylu-feto-den-511-bin-kisi-gozaltina-alindi-2398228, (Erişim tarihi: 27.04.2019)

http-38: https://meritocracyparty.org/, (Erişim Tarihi: 25.11.18)

http-39: https://www.psikiyatri.org.tr/halka-yonelik/23/depresyon, (Erişim Tarihi: 23.12.2020)

http-40: https://www.birgun.net/haber/meb-de-kadin-yoneticilerin-orani-yuzde-1-92-erkek-egitim-bakanligi-268876, (Erişim Tarihi: 16.09.2019)

http-41: https://sozluk.gov.tr/?kelime=muvazzaf%20subay, (Erişim Tarihi: 16.12.2019)

http-42: https://www.yeniakit.com.tr/haber/cumhurbaskani-erdogan-canli-yayinda-602182.html, (Erişim Tarihi: 31.12.2020)

http-43: http://www.diken.com.tr/suca-suruklenen-hakim-ve-savcilar/, (Erişim Tarihi: 31.12.2020)

http-44:https://www.yenisafak.com/gundem/en-fazla-ihrac-emniyette-3443669, (Erişim tarihi: 27.04.2019)

http-45: https://www.yargitaycb.gov.tr/icerik/1095, (Erişim Tarihi: 01.02.2021)

http-46: https://www.izlesene.com/video/pierre-bourdieu-belgeseli-sosyoloji-bir-dovus-sporudur-part-01/8768315,

http-47:https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/a062014e-6b7b-4ff7-bc47-4ba6a4478b6b.pdf, (Erişim Tarihi: 01.02.2021)

http-48: http://etik.gov.tr/wp-content/ulads/2019/02kamugorevlilerietikdavranisilkeleriilebasvuruusulveesasariyonetmelik.pdf, (Erişim Tarihi: 03.02.2021)

http-49: https://kisadalga.net/haber/detay/diyanet-tv-ekranlarinda-torpil-yorumu-torpille-ise-girmek-hos-degil-ama-kazanc-helal_93985#google_vignette, (Erişim Tarihi: 13.03.2024)

http-50: https://www.anayasa.gen.tr/cbhs-ek-2-yusuf-tekin.htm

BANKACILIKTA ESTETİK EMEK PRATİKLERİ

Hülya Yeşilyurt Temel

nobel bilimsel

Bankacılıkta Estetik Emek Pratikleri

Hülya Yeşilyurt Temel

Yayın No.: 2271
ISBN: 978-625-393-894-9
E-ISBN: 978-625-393-895-6
Basım Sayısı: 1. Basım, Eylül 2024

© Copyright 2024, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet
yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.
"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İlim Ateşoğlu -ilim@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Dilek Gezgin -dilek@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Temel, Hülya Yeşilyurt.
Banka Çalışanlarının Estetik Emek Deneyimleri: Nitel Bir Araştırma / Hülya Yeşilyurt Temel
1. Basım, Xvl + 206 s., 13,5x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-393-894-9
E-ISBN: 978-625-393-895-6
1. Estetik Emek 2. Duygusal Emek 3. Emek Sömürüsü
4. Ayrımcılık 5. BAnkacılık Sektörü

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
ASO 1. Organize Sanayi Bölgesi Anadolu Cad. No:4 Sincan/ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ VE TEŞEKKÜR ..... **V**
ÖZET ..... **İX**
KISALTMALAR ..... **Xİİİ**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **XİV**
ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **XV**
EKLER LİSTESİ ..... **XVİ**
GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE **7**
1.1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE **7**
1.1.1. Estetik Kavramı 7
1.1.2. Estetik Emek 11
1.2. BEDEN VE İLETİŞİM BAĞLAMINDA ESTETİKLİK **16**
1.2.1. Estetik ve Beden İlişkisi 16
1.2.2. Estetik ve İletişim İlişkisi 21
1.3. ESTETİK EMEĞİN İSTİHDAMDAKİ ROLÜ VE İSTİHDAMA YANSIMALARI **23**
1.3.1. Estetik Emek ve İstihdam İlişkisi 23
1.3.2. İşe Alımda Estetik Emeğin Etkisi 26
1.3.3. İşin Sürekliliğinde Estetik Emek 28
1.3.3.1. Cinsiyet Bağlamında Estetik Emek 28
1.3.3.2. Sınıf, Irk- Etnik Köken Bağlamında Estetik Emek 30
1.3.3.3. Yönetim ve Piyasa Yapısı Bağlamında Estetik Emek 32
1.4. KURAMSAL ÇERÇEVE **34**
1.4.1. Habitus 34
1.4.2. Disiplin/Denetim 41
1.4.3. Nesneleştirme 46

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KAPSAMI **51**
2.1. ARAŞTIRMANIN AMACI, PROBLEMİ VE ÖNEMİ **51**
2.2. ARAŞTIRMANIN ÖZGÜNLÜĞÜ **54**

2.3. ARAŞTIRMANIN FELSEFİ DÜNYA GÖRÜŞLERİ, YAKLAŞIMI VE DESENİ 54
2.3.1. Yapılandırmacı Dünya Görüşü 54
2.3.2. Nitel Araştırma Yaklaşımı 56
2.3.3. Fenomenolojik Desen 57
2.4. ARAŞTIRMA SÜRECİ 59
2.4.1. Katılımcıların Belirlenmesi 59
2.4.2. Araştırmanın Kısıtlılıkları 61
2.4.3. Veri Toplama Aracının Oluşturulması 63
2.4.4. Verilerin Toplanması 64
2.4.5. Görüşme Soruları 65
2.5. VERİ ANALİZ SÜRECİ 70
2.6. VERİLERİN GEÇERLİĞİ VE GÜVENİRLİĞİ 76
2.7. ARAŞTIRMACININ ROLÜ 77
2.8. ETİK HUSUSLAR 78
BANKA ÇALIŞANLARININ ESTETİK EMEK DENEYİMLERİ 79
3.1. TEMA1: ÇALIŞMA HAYATINDA ESTETİK EMEK 80
3.1.1. Kategori 1: Estetikliğin Yeri ve Önemi 80
3.2. TEMA 2: ESTETİKLİĞİN OLUMLU VE OLUMSUZ YÖNLERİ 90
3.2.1. Kategori 2: Estetikliğin Olumlu Yönleri 90
3.2.2. Kategori 3: Estetikliğin Olumsuz Yönleri 100
3.3. TEMA 3: ESTETİKLİĞİ ANLAMLANDIRMA VE GÖSTERİM BİÇİMLERİ 109
3.3.1. Kategori 4: Çalışan Perspektifinde Estetiklik 109
3.3.2. Kategori 5: Estetikliğin Gösterim Biçimleri 116
3.4. TEMA 4: İŞE ALIM SÜRECİ VE İŞİN SÜREKLİLİĞİNDE ESTETİK EMEĞİN ETKİSİ 121
3.4.1. Kategori 6: İşe Alım Süreci 121
3.4.2. Kategori 7: İşin Sürekliliği 128
3.5. TEMA 5: İŞ ORTAMINDA ESTETİKLİK VE ETKİLİ İLETİŞİM 135
3.5.1. Kategori 8: Yönetici ve Çalışan İlişkisinde Estetiklik 135
3.5.2. Kategori 9: Müşteri ve Çalışan İlişkisinde Estetiklik 142
3.6. TEMA 6 : ÇALIŞANLARIN ESTETİK EMEK BECERİLERİ VE STRATEJİLERİ 146
3.7. TEMA 7: ESTETİK EMEK VE SÖMÜRÜ 158

SONUÇ VE ÖNERİLER 187
KAYNAKÇA 193
EKLER 201

KAYNAKÇA

Adamson, M. ve Salmenniemi, S. (2017). *The Bottom Line is That the Problem Is You', Aesthetic Labour, Postfeminism and Subjectivity in Russian Self-Help Literature*. Aesthetic Labour: Rethinking Beauty Politics in Neoliberalism, Palgrave Macmillan, London. (edt. A.S Elias, R. Gill, C, Scharff)

Aldiabat. K. ve Niavenec, C.L. (2018). Data Saturation: The Mysterlous In Grounded Theory Method. *The Qualitative Report.* 23 (1): 245- 261.

Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., ve Yıldırım, E. (2012). *Araştırma Yöntemleri*. İstanbul: Sakarya Kitabevi.

Baş, T. ve Akturan, U. (2017). *Sosyal Bilimlerde Bilgisayar Destekli Nitel Araştırma Yöntemleri.* Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Baudrillard, J. (2021). *Tüketim Toplumu*, (çev: Nilgün Tutan& Ferda Keskin). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Baumn, Z. (2001). *Parçalanmış Hayat*, (çev: İsmail Türkmen), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

BDDK, "Türk Bankacılık Sektörü temel Göstergeleri", **TBS Temel Göstergeler Raporu,** Eylül-2023, https://www.bddk.org.tr/ Veri/EkGetir/8?ekId=181, (10.11.2023)

Bell, D. (1974) *The Coming of Post-Industrial Society*. London: Heinemann.

Bell, K. ve Mcnaughton, D. (2007). Feminism and the Invisible Fat Man. Body & Society, 13(1): 107-131.

Biswas, M. (2009). Aesthetic Labour in India: Locating And Mapping The Mind Of The Practitioners – An Application Of CHAID Algorithm. *Journal of Services Research* 9 (2): 81–103.

Bocock, R. (2005). *Tüketim*. (çev: İrem Kutluk), Ankara: Dost Kitabevi.

Boody. C. R. (2016). Sample Size for Qualitative Research. Qualitative Market Research. *An International Journal*. 19(4): 426-432.

Bora, A. (2018). *Kadınların Sınıfı: Ücretli Ev Emeği ve Kadın Öznelliğinin İnşası*, İstanbl: İletişim Yayınları.

Bourdieu, P. (2016). *Akademik Aklın Eleştirisi – Pascalca Düşünme Çabaları*, (çev. P. Burcu Yalım), İstanbul: Metis Yayınları.

Briggs, C. (1986). *Learning How to Ask: A Sociolinguistic Appraisal of The Role of The Interview in Social Science Research.* Cambridge: Cambridge University Press.

Butler, C. (2014). "Wanted- Straight Talkers: Stammering and Aesthetic Labour", *Sage Journals*. 28(5): 718-734.

Cato, M. ve Dillman Carpenter, F.R. (2010). Conceptualizations of Female Empowerment and Enjoyment of Sexualized Characters in Reality Television. *Mass Communication and Society*, 13(3): 270-288.

Charmaz, K. (2015). *Gömülü (Grounded) Teori Yapılandırması.* Çev. Rabia Hoş. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Colombetti, G. ve Thompson, E (2007). *The feeling body: Towards an enactive approach to emotion*. In: Overton WF, Mueller U and Newman J (eds) Body in Mind, Mind in Body: DevelopmentalPerspectives on Embodiment and Consciousness. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.

Coltrane, S. ve Messineo, M. (2000). The Perpetuation of Subtle Prejudice: Race and Gender Imagery in 1990s Television Advertising. *Sex Roles*. 42(5): 363-389.

Crenshaw, K. (1989). Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics. *University of Chicago Legal Forum*, 1(1): 139- 167

Creswell, J. (2021). *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşıma Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*. Ankara: Siyasal Kitabevi. (Çev. Mesut Bütün & Selçuk Beşir Demir).

Creswell, J. ve Creswell, J. D. (2021). *Research Design: Qualitative, Quantitative and Mixed Methods Approaches.* United Kingdom: SAGE Publications. (Çev. Engin Karadağ)

Curtis, S. ve Lucas, R. (2001). A Coincidence of Needs? Employers and Full-time Students. *Employee Relations* 23(1): 38–54.

Çetin, E. (2009). Çalışma Yaşamında Bedenin Değişen Görünümü. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. 6(1): 1-5.

De la Zerda N ve Hopper R (1979). Employment İnterviewers' Reactions to Mexican American Speech. *Communication Monographs*. 46a (2): 126–34.

Debord, G. (1996) *Gösteri Toplumu*, çev. Ayşen Ekmekçi ve Okşan Taşkent (İstanbul: Ayrıntı, 1996), s. 13.

Deprez-Sims AS ve Morris SB, (2010). Accents in The Workplace: Their Effects During A Job Interview. *International Journal of Psychology* 45(6): 417–26.

Dıamond, N. (2014). Between The Skins: The Body in Psychoanalysis. *British Journal of Psychotherapy*, 30(2): 275-278. doi:10.1002/ 9781118321102.

Eco, U. (2006). Güzelliğin Tarihi. Doğan Kitap, İstanbul. (çev. Ali Cevat Akkoyunlu)

Ectoff, N. (1999). *Survival of the Prettiest: The Science of Beauty*. New York: Doubleday.

Elias, A.S., Gill, R. ve Scharff, C. (2017). *Aesthetic Labour: Beauty Politics in Neoliberalism. Aesthetic Labour: Rehinking Beauty Politics in Neoliberalism*, London: Palgrave Macmillan (edt. Ana Sofia Elias)

Entwistle, J. ve Wissinger, E. (2006). Keeping Up Appearances: Aesthetic Labour in The Fashion Modelling İndustries Of London And New York. *The Sociological Review* 54 (4): 774–794.

Espinosa, Maria Paz and Ferreira, E. (2022). "Gender Implicit Bias And Glass Ceiling Effects", Journal of Applied Economics, 25/ 1, p: 37-57.

Felski, R. (2006). 'Because it is Beautiful' New Feminist Perspectives on Beauty", *Feminis Theory*. 7(2): 273-282.

Gherardi, S., Meriläinen, S., Strati, A. ve Valtonen, A. (2013). "Editors' İntroduction: A Practice-Based View On The Body, Senses And Knowing İn Organization". *Scandinavian Journal of Management*, 29(4): 333-337.

Giddens, A. (1990). *The Consequences of Modernity*. Polity: Cambridge.

Giles H, (1970). "Evaluative reactions to accents". Educational Review 22(3): 211–27.

Graham, D. (2015). *The Chef As an Emotional and Aesthetic Labourer; An Employee in Transition*, Sheffield Hallam University, http://shura.shu.ac.uk/14376/1/Graham%20chef%20as%20an.pdf (13.03.2022)

Gray FE (2010). Specific Oral Communication Skills Desired İn New Accountancy Graduates. *Business Communication Quarterly* 73(1): 40–67.

Gruys K (2012). Does This Make Me Look Fat? Aesthetic Labor And Fat Talk As Emotional Labor in A Women's Plus-Size Clothing Store. *Social Problems*, 59(4): 481–500.

Gruys, K. E. (2014). *Properly Attired, Hired or Fired: Aesthetic Labor and Social Inequality*. Los Angeles: Universtiy of California, Doctor of Philosophy in Sociology.

Güzel, E. (2013). *Kültürel Bağlamda Kadın ve Güzellik: Türkiye'de Bir İktidar Alanı Olarak Elitler Üzerinden Güzellik Anlayışına ve Bir Tüketim Nesnesine Dönüşen Kadın Sorununa Bakış*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Hall, K. (1995). Lip service on the fantasy lines. In K. Hall & M. Bucholtz (Eds.), *Genderarticulated: Language and the socially constructed self* (pp. 183-216). London: Routledge.

Hamermesh, Daniel S. (2011). *Beauty Pays: Why Attractive People Are More Successful. Princeton*, NJ: Princeton University Press.

Hancock, P. Ve Tyler, M. (2000). '*The Look of Love': Gender and the Organisation of Aesthetics, Body and Organization*, London: Sage Publications, 108-129. (Edt: John Hassard, Ruth Holliday, Hugh Willmott)

Hanser, Amy. (2005). *The Gendered Rice Bowl: The Sexual Politics of Service Work in China*, Gender & Society, 19/5, 581-600.

Harquail, Celia. V. (2005). *Employees as Animate Artifacts: Employee Branding by "Wearing the Brand"*, In A. Rafaeli &M.G.Pratt (Eds), Artifacts and Organisations (pp. 161-180). Lanham, MD; Lexington Books.

Harris, John. (2012). "Guy Debord Predicted Our Distracted Society", Guardian. (Çev.Ayşe Boren- 2016) (e.t: 27.11.2023) https://www.e-skop.com/ skopbulten/gosteri-toplumu-gunumuz-hakkinda-ne-diyor/3009

Hennick, M.M. Kaiser, B. N. & Marconi. (2017). Code Saturation Versus Meaning Saturation: How Many Interviews Are Enough? *Qualitative Health Research*, 27(4): 591- 608.

Hertenstein M, Keltner D, App B et al. (2006). Touch Communicates Distinct Emotions. *Emotions*. 6(3): 528–533.

Hesse- Biber, S. N., Howling, S., Leavy, P. ve Lovejoy, M. (2004). Racial Identity and the Development of Body Image Issues Among African American Adolescent Girls. *The Qualitative Report*. 9(1): 49-79.

Hochschild, Arlie Russell. (1983). *The Managed Heart: Commercialization of Human Feeling, Berkeley and Los Angeles*, California: University of California Press. https://doi.org/10.1108/SBR-09-2021-0172

İren, B. (2003). Merhaba Felsefe- III Nedir Bu Estetik?. *Mimar Sinan Dergisi*, 128(1): 79-92.

Johnston, Allanah. (2005). 'Looking Good, Feeling Beter': Aesthetics and Exclusivity in the Service Encounter, 4th International Critical Management Studies Conference, *Judge Institute of Management*, 4-6 July 2005, U.K, University of Cambiridge, 1-28.

Kaçan, M. (1993). *Estetik ve Sanat Dersleri*. Ankara: imge Yayınları.

Kalfa Topateş, A. (2015). Tüketim Toplumunda Tükenen Bedenler: Kozmetik Reyonu Çalışanları ve Estetik Emek. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 6(2): 32-54.

Kalfa, A. (2009). *Çalışma Yaşamında Beden Denetimi Bağlamında Estetik Emek Reyonlarında Çalışan Kadınlar*, 11. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kültür Kongre Merkezi, 9-11 Aralık 2009, Ankara, Türk Sosyal Bilimler Derneği, s.54.

Korczynski M. (2002). *Human Resource Management in the Service Sector*. Basingtoke: Palgrave.

Kruger J. (2005). *Nonverbal Communication. Norderstedt: Druck und Bindung*. Books on demand: www.grin.com/.

Kyo, C. (2016). The Search fort he Beautiful Woman: A Cultural History of Japanese and Chinese Beauty. *The Asia-Pacific Journal*, 14(16-3): 1-9.

Leidner, R. (1991) 'Serving Hamburgers and Selling Insurance: Gender, Work and Identity in Interactive Service Jobs', *Gender and Society* 5(2): 154–177.

Lorey, I. (2015). *State of Insecurity: Goverment of the Precarious*. London: Verso.

Madera J.M and Hebl M.R. (2012). Discrimination Against Facially Stigmatized Applicants in İnterviews: An Eye-Tracking and Face-to-Face Investigation. *Journal of Applied Psychology*, 97(2): 317– 30.

Mai R and Hoffmann S, (2014). Accents in Business Communication: An İntegrative Model And Propositions For Future Research. *Journal of Consumer Psychology*. 24(1): 137–58.

Marchenko K. (2014). *Does accent matter? Unpublished Master's dissertation*, University of St Andrews, St Andrews.

Marshall. B, Cardon. P, Poddar A. ve Fontenot. R. (2013). Does Sample Size Matter in Qualitative Research? A Review of Qualitative Interviews is in Research, *Journal of Computer Information Systeams*, 54(1): 11-22.

Marshall. C. and Rossman. G. B. (2016). *Designing Qualitative Research*. Thousand Oaks: SAGE.

Martin, L. ve Grove, J. (2002) 'Interview As A Selection Tool for Entry-Level Hospitality Employees', *Journal of Human Resources in Hospitality and Tourism*, 1(1): 41–47.

Merleau-Ponty, M. (2012/1945). *Phenomenology of Perception*. Routledge: London.

Mears, A. (2014). "Aesthetic Labor for The Sociologies Of Work, Gender, And Beauty". *Sociology Compass*, 8(12): 1330-1343.

Miles. B. M. ve Huberman. A. M. (2015). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*. United Kingdom: SAGE Publications. (Çev. Sadegül Akbaba Altun & Ali Ersoy)

Mirchandani, K. (2015). Flesh in Voice: The No-Touch Embodiment of Transnational Customer Service Workers. *Organization*, 22(6): 909-923. doi: 10.1177/1350508414527779.

Moustakas, C. (1994). *Phenomenological Research Methods.* Thousond Oaks, CA: Sage.

Nath V. (2011). Aesthetic and Emotional Labour Through Stigma: National İdentity Management And Racial Abuse in Offshored Indian Call Centres. *Work, Employment and Society*. 25(4): 709–25.

Nickson, D., Warhurst, C. ve Dutton, E. (2005). "The İmportance Of Attitude And Appearance in The Service Encounter in Retail And Hospitality". *Managing Service Quality* 15 (2): 195–208.

Oluyadi, L. O. ve Dai, W. (2023) 'Aesthetic Labour and Diversity on the Shopfloor: The Experiences of Women Workers in Fashion Retail', *Equality Diversity and Inclusion*, 42(6): 709-722.

Orbach, S. (2016). Bodies. *London*: Profile Books.

Otis, E. (2011). *Markets and Bodies: Women, Service Work, and the Making of Inequality inChina*. Stanford: Stanford University Press.

Ölçer, F. Coşkun, Ö. F. (2022). The Mediating Role Of Organizational Silence In The Relationship Between Organizational Justice and Organizational Creativity, Society and Business Review, Emerald Publishing Limited. (ISSN: 1746-5680)

Öz, İsmail. (2021). *Sosyoloji Biliminin Doğuşu ve Klasik Sosyoloji Teorileri*. Ankara: Nobel Yayınları, Ankara. (Ed. Musa Yavuz Alptekin)

Özel, A. (2014). *Estetik ve Temel Kuramları*. Ankara: Ütopya Yayınları.

Parker, Gordon Frank. (2012). *Learning to Work: The Intermadiate Labour Market Response to Social Exclusion*, Sheffield Hallam University, http://shura.shu.ac.uk/ information.html (16.03.2022)

Patton. M. Q. (2014). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri.* Ankara: Pegem Akademi

Payne, J. M. (2018). *Yoga as work: Good work? bad work? emotional labor, aesthetic labor, and managing stereotypes* (Order No. 13421494). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (2179275504). Retrieved from https://www.proquest.com /dissertations-theses/yoga-as-work-good-bad-emotional-labor-aesthetic/docview/ 2179275504/se-2?accountid=15606

Peiss, Kathy. (2001). *On Beauty…and the History of Business, Beauty and Business: Commerce, Gender and Culture in Modern America*, (Editor: Philip Scranton), London and New York: Routledge, 7-22.

Pettinger, L. (2004). Brand Culture and Branded Workers: Service Work and Aesthetic Labour in Fashion Retail. *Comsumption Markets& Culture*, 7(2): 165- 184.

Polkinghorne, D. E. (1989). Phenomenological Research Methods. *Existential Phenomenological Perspectives in Psychology (pp. 41-60).* New York: Plenum Press.

Quinn, B. (2008). Aesthetic Labour, Rocky Horrors, And The 007 Dynamic. International Journal of Culture, *Tourism and Hospitality Research* 2 (1), 77–85.

Ramjattan, V. A. (2019). Raciolinguistics And The Aesthetic Labourer. *Journal of IndustrialRelations*, 61(5): 726-738.

Ramjattan, V. A. (2022). Racializing The Problem of and Solution to Foreign Accent inBusiness. *Applied Linguistics Review, 13*(4): 527-544.

Rose, D. and Pevalin, D. (2001) 'The National Statistics Socio-economic Classification: Unifying Official and Sociological Approaches to the Conceptualization and Measurement of Social Class', ISER Working Paper 2001–4, University of Essex.

Rothman, R. (1998) *Working*. London: Prentice Hall.

Seçer, S. (2016) Estetik Emek: Çalışan Kadınlara Yönelik Ayrımcılığın Yeni Görünümü. *Karatahta İş Yazıları Dergisi,* 5: 37-50.

Sheane, S. (2011). Putting on A Good Face: An Examination of The Emotional and Aesthetic Roots of Presentational Labour. *Economic and Industrial Democracy*, 33(1): 145-158.

Sheane, S. D. (2012). Putting on A Good Face: An Examination of The Emotional and Aesthetic Roots of Presentational Labour. *Economic and Industrial Democracy*, 33(1), 145-158.

Sığrı. Ü. (2021). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. İstanbul: Beta Yayınları.

Spiess, L. ve Waring, P. (2005). Aesthetic labour, cost minimisation and the labour process in the Asia Pacific airline industry. *Employee Relations* 27(2): 193–207.

Stearns, P, N. (1997). Fat History: Bodies and Beauty in the Modern West, New York: University Press.

Strangleman, T. and Warren, T. (2015). *Work And Society – Sociological Approaches, Themes and Methods*. Çev. Fuat Man. New York: Routledge Taylor& Francis Group.

Strauss, A. L. (1987). *Qualitative Analysis for Social Scientists*. Cambridge: Cambridge University Press.

Styhre, A. (2004). The(re) Embodied Organization: Four Perspectives on the Body in Organizations. *Human Resource Development International,* 7(1): 101-116.

Swartz, David (2013). *Kültür ve İktidar – Pierre Bourdieu'nun Sosyolojisi* (çev. Elçin Gen), İstanbul: İletişim Yayınları.

Şimşek, İ. (2014). Antikçağdan Alman İdealizmine; Estetik Bir Değer Olarak Güzellik. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 41, 329-346.

Tassinari, E. ve Arun, S. (2021). *Performing Beauty: Femininity Ideology, Neoliberalism and Aesthetic Labor Among Young Women in Mexico*. Revısta De Estudıos De Género, La Ventana, 53, 441-484, ISSN 1405-9436/E-ISSN 2448-7724.

TBB, "Bankacılık Sisteminde Banka, Çalışan ve Şube Sayıları", **İstatistiki Rapor: Banka, Çalışan ve Şube Bilgileri,** Eylül-2023, https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/istatistikiraporlar/ekler/4196/Banka_Calisan_ve_Sube_Sayilari-Eylul_2023.pdf, (12.11.2023)

Tekel, A. (2015). Estetik Yargı ve Estetik Yargıyı Etkileyen Faktörler. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 16, 149-157.

Timming AR (2015). Visible Tattoos in The Service Sector: A New Challenge to Recruitment and Selection. *Work, Employment and Society*. 29(1): 60–78.

Timming, A. R. (2017). The Effect Of Foreign Accent On Employability: A Study Of The Aural Dimensions Of Aesthetic Labour in Customer-Facing And Non-Customer-Facing Jobs. *Work, Employment and Society*, 31(3): 409-428.

Timming, A., R; Nickson, D. Re, Daniel ve Perrett, D. (2017). "What Do You Think of My Ink? Assessing the Effects of Body Art on Employment Chances", *Human Resource Management*. 56(1): 133-149.

Tsaur, S. H. ve Tang, W. H. (2013). The burden of esthetic labor on front-line employees in hospitality industry. *International Journal of Hospitality Management*, 35, 19-27.

Tunalı, İ. (2002). *Estetik*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Van den Berg, M., Arts, J. (2019). "The Aesthetics of Work-Readiness: Aesthetic Judgements and Pedagogies for Conditional Welfare and Post-Fordist Labour Markets", Work, Employment and Society, 33/2, 298-313.

Wacquant, L, JD. (2004). *Body& Soul*, Oxford University Press, New York.

Walls, S. (2007). *"Are you being served?": Gendered aesthetics among retail workers* (Order No. U237784). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (301670948). Retrieved from https://www.proquest.com/dissertations-theses/are-you-being-served-gendered-aesthetics-among/docview/301670948/se-2? accountid=15606

Warhurst C and Nickson D (2007). Employee experience of aesthetic labour in retail and hospitality, *Work, Employment & Society* 21(1): 103–20.

Warhurst C, Nickson D, Witz A and Cullen A.M. (2000). "Aesthetic Labour İn İnteractive Service Work: Some Case Study Evidence From The 'New' Glasgow", *The Service Industries Journal*, 20(3): 1–18.

Warhurst, C., Van Den Broke, D., Hall, R. ve Nickson, D. (2009). "Lookism: The New Frontier of Employment Discrimination?", *Journal of Industrial Relations*. 51(1): 131-136.

Warhurst, C. ve Nickson, Dennis. (2009). 'Who's Got the Look?' Emotional, Aesthetic and Sexualized Labour in Interactive Services", *Gender, Work & Organization*, 16(3): 291-409.

Warhurst, N. Ve Nickson, D. (2007). "A New Labour Aristocracy? Aesthetic Labour and Routine Interactive Service", *Work, Employment and Society*, 21(4): 785-798.

Watters, Kyla. (2022). "Aesthetic Labour", *Teaching Sociology: Book Review*. 50(1): 87-89.

Williams, C.L. ve Connell, C. (2010). 'Looking Good and Sounding Right': Aesthetic Labor and Social Inequality in the Retail Industry. *Work and Occupations*, 37(3): 349-377.

Witz, A., Warhurst, C. ve Nickson, D., (2003). "The Labour Of Aesthetics And The Aesthetics Of Organization. *Organization* 10 (1): 33–54.

Wolf, N. (1991). *The Beauty Myth*, Nem York: William Morrow and Company.

Yan, Y. ve Bissell, K. (2014). The Globalization of Beauty: How is Ideal Beauty Influenced by Globally Published Fashion and Beauty Magazines?, *Journal of Intercultural Communication Research*, 43/3, 194-214.

Yürür, Senay. (2009). Ödüllendirme Sistemi Yapı ve Süreçleri ile Örgütsel Adalet Arasındaki İlişkilerin Analizine Yönelik Bir Araştırma. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1): 235-260.

BİREYSEL PSİKOLOJİK DANIŞMADA MANEVİ BOYUT

Muharrem Aka

nobel bilimsel

Bireysel Psikolojik Danışmada Manevi Boyut

Özel Eğitim Gereksinimli Öğrenci Aileleriyle Yapılan Bir Araştırma

Muharrem Aka

Yayın No.: 2255
ISBN: 978-625-393-792-8
E-ISBN: 978-625-393-793-5
Basım Sayısı: 1. Basım, Eylül 2024

© Copyright 2024, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.
"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İlim Ateşoğlu-ilim@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Selma Günaydın -selma@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mervin Selda Adal -mervin@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Aka, Muharrem.
Bireysel Psikolojik Danışmada Manevi Boyut / Muharrem Aka
1. Basım, XII + 322 s., 13,5x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-393-792-8
E-ISBN: 978-625-393-793-5
1. Manevi Danışmanlık 2. Özel Eğitim 3. Psikolojik Danışma

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Repro Bir Mat. Kağ. Rek. Tas. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 47381
İvogsan 1518. Sokak 2730 Mat-Sit İş Merkezi Ostim, Yenimahalle/Ankara

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ **1**

GİRİŞ 3

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU 3
2. ARAŞTIRMANIN AMACI 6
3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ 7
4. YÖNTEM 8
   - 4.1. Deneklerin Seçilmesi 8
   - 4.2. Veri Toplama Aracı 10
     - 4.2.1. Kısa Semptom Envanteri (KSE) 10
   - 4.3. Araştırmanın Deseni 12
   - 4.4. Uygulama ve İşlem 12

1. BÖLÜM

TEORİK VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

- 1.1. Özel Gereksinimli Birey 15
  - 1.1.1. Özel Eğitimde Temel Kavramlar 15
  - 1.1.2. Özel Eğitim Gereksinimli Birey 17
- 1.2. Özel Eğitime Giriş 19
  - 1.2.1. Özel Eğitimin Tarihsel Gelişimi 19
  - 1.2.2. Özel Eğitimin Tanımı 26
    - 1.2.2.1. Öğretim Hizmeti Olarak Özel Eğitim 27
    - 1.2.2.2. Müdahale Olarak Özel Eğitim 28
  - 1.2.3. Özel Eğitimin Temel İlkeleri ve Amacı 29
  - 1.2.4. Özel Eğitim Süreci 30
    - 1.2.4.1. Eğitsel Değerlendirme ve Tanılama 31
    - 1.2.4.2. Yönlendirme ve Yerleştirme: 35
    - 1.2.4.3. Kaynaştırma/Bütünleştirme ve Bireyselleştirilmiş Eğitim Planı 36
- 1.3. Özel Eğitimde Engel Türleri ve Özellikleri 40
  - 1.3.1. Zihinsel Yetersizlik 41
    - 1.3.1.1. Zihinsel Yetersizliğin Sınıflandırılması 47
    - 1.3.1.2. Zihinsel Yetersizliğin Nedenleri 50
      - 1.3.1.2.1. Kromozomal Bozukluklar 52
      - 1.3.1.2.2. Metabolizma Bozuklukları 57
      - 1.3.1.2.3. Beyin Gelişimiyle İlgili Bozukluklar 60

1.3.1.2.4. Çevresel Etkiler Sonucu Oluşan Bozukluklar 61
1.3.1.3. Zihinsel Yetersizliği Olan Bireylerin Özellikleri 61
1.3.2. Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) 65
1.3.2.1. Otistik Çocukların Özellikleri 68

2. BÖLÜM

PSİKOLOJİK DANIŞMA

2.1. Psikolojik Danışmanın Tanımı 71
2.1.1. Bireysel Psikolojik Danışma ve Psikoterapi 74
2.1.2. Grupla Psikolojik Danışma 77
2.2. Psikolojik Danışma Sürecinin Aşamaları 79
2.2.1. Danışanla Kaynaşma ve İlk İlişki Kurma 81
2.2.2. Danışanın Sorunlarını Değerlendirme 83
2.2.3. Amaç Tanımlama ve Hedef Oluşturma 84
2.2.4. Psikolojik Danışma Müdahalelerini Seçme ve Uygulama 85
2.2.5. Sonlandırma ve İzleme 86
2.3. Temel Psikolojik Danışma Kuramları 87
2.3.1. Psikanalitik Kuram 87
2.3.2. Varoluşçu Kuram 90
2.3.3. Birey Merkezli Terapi Kuramı 93
2.3.4. Gestalt Terapi Kuramı 96
2.3.5. Davranışçı Terapi Kuramı 99
2.3.6. Bilişsel Davranışçı Terapi Kuramı 102
2.3.7. Postmodern Yaklaşımlar 106
2.3.8. Bütünleştirici (Eklektik) Yaklaşım 108
2.4. Psikoloji Danışmanlık Sürecinde Din ve Maneviyat 110
2.4.1. Din ve Maneviyat Kavramları 110
2.4.2. Dinin Etki ve Fonksiyonları 122
2.4.3. Dinî Başa Çıkma 126
2.4.4. Psikolojik Danışmada Din ve Maneviyatın Kullanımı 131
2.4.5. Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışmanlık 136
2.4.6. Manevi Danışmanlığın Tanımı 144
2.4.7. Manevi Danışmanlığın Tarihî Gelişimi 150
2.4.8. Manevi Danışmanlıkta Kullanılan Başlıca Müdahaleler 154
2.4.8.1. Dua 155

2.4.8.2. Namaz 160
2.4.8.3. Kur'an Okuma 162
2.4.8.4. Tövbe 165
2.4.8.5. Sabır 167
2.4.8.6. Zikir 170
2.4.8.7. Şükür 172
2.4.8.8. Tefekkür 175
2.4.8.9. Hikâye Anlatma 178
2.5. Özel Gereksinimli Çocukların Ailelerine Danışmanlık 182
2.5.1. Klasik Psikolojik Danışmanlık 182
2.5.2. Manevi Danışmanlık 195

3. BÖLÜM
BULGULAR VE YORUMLAR

3.1. KSE'nin Alt Boyutlarına İlişkin Bulgular 203
3.1.1. Somatizasyon Boyutuna İlişkin Bulgular 206
3.1.2. Obsesif-Kompulsif Boyuta İlişkin Bulgular 210
3.1.3. Kişiler Arası Alınganlık Boyutuna İlişkin Bulgular 214
3.1.4. Depresyon Boyutuna İlişkin Bulgular 219
3.1.5. Anksiyete Boyutuna İlişkin Bulgular 225
3.1.6. Hostilite Boyutuna İlişkin Bulgular 231
3.1.7. Fobik Anksiyete Boyutuna İlişkin Bulgular 236
3.1.8. Paranoid Düşünceler Boyutuna İlişkin Bulgular 241
3.1.9. Psikotizm Boyutuna İlişkin Bulgular 244
3.1.10. Toplam Puanlara İlişkin Bulgular ve Yorum 248
3.2. Psikolojik Danışma Uygulaması Yapılan Örnek Vakalar 255
3.2.1. Klasik Psikolojik Danışmanlık Uygulamasına Katılan Danışanlara İlişkin Bulgular 255
3.2.1.1. Danışan-1'e İlişkin Bulgular 255
3.2.1.1. Danışan-2'ye İlişkin Bulgular 261
3.2.2. Manevi Boyutun İşlendiği Psikolojik Danışmanlık Uygulamasına Katılan Danışanlara İlişkin Bulgular 266
3.2.2.1. Danışan-1'e İlişkin Bulgular 266
3.2.2.2. Danışan-2'ye İlişkin Bulgular 276
SONUÇ 283
EKLER 313
ÖZ GEÇMİŞ 321

KAYNAKÇA

Abood, M., & Abu-Melhim, A.-R. (2015). "Examining the Effectiveness of Group Counseling in Reducing Anxiety for Jordanian EFL Learners". *Journal of Language Teaching and Research,* 6 (4), 749-757.

Acar, M. (2018). *Bireysel Psikolojik Danışmada Dini Boyut* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ahammed, S. (2010). "Applying Qur'anic Metaphors in Counseling". *International Journal for the Advancement of Counselling,* 32 (4), 248-255.

Ak, A. (2006). "Maturidi'nin Şükür Anlayışı". *Ankara Üniversitesi İlahayat Fakültesi Dergisi,* 47 (2), 185-194.

Akçamete, A.G. (1998). "Türkiyede Özel Eğitim". Süleyman Eripek (Ed.), *Özel Eğitim* (ss. 197-207) içinde. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

Akçamete, A.G. (2016). "Özel Gereksinimi Olan Çocuklar". A. Gönül Akçamete (Ed.), *Genel Eğitim Okullarında Özel Gereksinimli Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim* (ss. 31-76) içinde. Ankara: Kök Yayıncılık.

Akkök, F. (1997). *Farklı Özelliği Olan Çocuk Anne Babalarının Yaşadıkları.* Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

Akkök, F. (2003). "Farklı Özelliğe Sahip Çocuk Aileleri ve Ailelerle Yapılan Çalışmalar". Ayşe Ataman (Ed.) *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş* (ss. 121-142) içinde. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Akkök, F. (2018). *Bayan Perşembeler, Farklı Özelliği Olan Çocuk Anneleri ile Yapılan Psikolojik Danışma.* Ankara: Pagem Akademik Yayıncılık.

Akkök, F., Aşkar, P. ve Karancı, N. (1992). "Özürlü Bir Çocuğa Sahip Anne Babalardaki Stresin Yordanması". *Özel Eğitim Dergisi,* 1 (2), 8-12.

Aksaz, N. (1992). *Bilgi Verici Danışmanlığın Otistik Çocuğu Olan Anne-Babaların Kaygı Düzeylerine Etkisi.* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ali, O. ve Aboul-Fotouh, F. (2015). "Geleneksel Ruh Sağlığı, Başa Çıkma Stratejileri ve Yardım Arama Davranışı". Sameera Ahmed ve Mona M. Amer (Eds.) (Çeviri Editörü: Vahap Yorgun, *Müslümanlar İçin Psikolojik Danışma: Kültüre ve Dine Duyarlı Ruh Sağlığı Müdahaleleri* (s. 33-47) içinde. İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık.

G. W. (2005). *Birey ve Dini.* (Çev. Bilal Sambur) İstanbul: Elis Yayıncılık.

Altaş, N. (2000). "Dini Danışmanlığın Teorik Temelleri". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 16, 327-350.

Altaş, N. (2016). "Müslüman Bir Toplumda Dini Danışmanlık İçin Anlam ve Teoloji İnşa Etmek". Ali Ayten, Mustafa Koç, ve Nuri Tınaz (Ed.), *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik (Cilt-I)* (ss. 102-120) içinde. İstanbul: Dem Yayınları.

Altıntaş, E. ve Gültekin, M. (2014). *Psikolojik Danışma Kuramları.* Ankara: Nobel Akadamik Yayıncılık.

Altuntaş, H. (2018). "Manevi Arınma: Tövbe". *Diyanet,* 336, 7-9.

Amer, M. ve Jalal, B. (2015). "Bireysel Psikoterapi/Psikolojik Danışma: Psikodinamik, Bilişsel-Davranışçı ve Hümanistik-Yaşantısal Modeller". Sameera Ahmed ve Mona M.

Amer (Eds.) (Çeviri Editörü: Vahap Yorgun), *Müslümanlar İçin Psikolojik Danışma: Kültüre ve Dine Duyarlı Ruh Sağlığı Müdahaleleri* (s. 87-118). içind. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

American Association of Pastoral Counselors. (2018a). *Brief History on Pastoral Counseling*.http://secureshopper.bisglobal.net/Default.aspx?ssid=74&NavPTypeId=1158 (Erişim tarihi: 30.01.2018).

American Association of Pastoral Counselors. (2018b). Why Pastoral. https://www.aapc.org: https://www.aapc.org /page/WhyPastoral (Erişim tarihi: 30.09.2018).

American Counseling Association. (2014). *2014 Aca Code of Ethics.* https://www.counseling.org/docs/default-source/default-document-library/2014-code-of-ethics- finaladdress.pdf?sfvrsn=96b532c_2 (Erişim tarihi: 10.12. 2018).

Amerikan Psikiyatri Birliği. (2014). *Psikiyatride Hastalıkların Tanımlanması ve Sınıflandırılması Elkitabı, DSM-V* . (Çev. Ertuğrul Köroğlu). Ankara: Hekimler Yayın Birliği.

Anderson, M., & Iwanicki , E. (2001). "Teacher Motivation and its Relationship to Burnout". *Educational Administration Quarterly*, 20 (2), 109-132

Ankay, A. (2013). *Ruh Sağlığı ve Davranış Bozuklukları.* İstanbul: Nobel Tıp Kitapevleri.

Ansary, N. ve Salloum, R. (2015). "Toplum Temelli Önleme ve Müdahale". Sameera Ahmed ve Mona M. Amer (Eds.) (Çeviri Editörü: Vahap Yorgun), *Müslümanlar İçin Psikolojik Danışma: Kültüre ve Dine Duyarlı Ruh Sağlığı Müdahaleleri* (ss. 161-180) içinde. Ankara: Nobel AkademikYayıncılık.

Apaydın, H. (2016). *Din Psikolojisi Terimler Sözlüğü.* İstanbul: BilimKent Yayınları.

Arı, N. (2013). *Çocuk ve Genetik Hastalıklar Derneği*. tarihinde http://www.cocukgenetik.com/Prader-Willi-Sendromu (Erişim tarihi: 30.05.2018)

Arıcı, A. (2005). *Ergenlerde Dini Başaçıkma Yöntemi Olarak Dua* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Arıdağ, N. ve Erbiçer, E. (2017). "Grupla Psikolojik Danışma Uygulamasının Özel Gereksinimli Çocuğu Olan Özel Gereksinimli Çocuğu Olan Annelerin Kaygı Düzeyleri ve Yaşam Doyumları Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi". *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi,* 19 (2), 1-20.

Aslan, M. ve Şeker, S. (2011). Engellilere Yönelik Toplumsal Algı ve Dışlanmışlık (Siirt örneği) [Bildiri], *Sosyal Hakları Uluslararası Sempozyumu III Bildirileri,* 1 Ağustos 2013 (ss. 449-463), İstanbul: Petrol-İş.

Asutay, H. (2014). *Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*. Ankara Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Ataman, A. (2003). "Özel Gereksinimli Çockular ve Özel Eğitim". Ayşegül Ataman (Ed.), *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş.* (ss. 9-31) içinde. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Ateş, B. (2014). *Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Fobi İle Başa Çıkmalarında Çözüm Odaklı Grupla Psikolojik Danışmanın Etkisinin İncelenmesi* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Atmaca, M. (2018). Bilişsel Davranışçı Terapi Eğitimi. Elâzığ.

Ault, M. (2010). Inclusion of Religion and Spirituality in the Special Education Literature. *The Journal of Special Education,* 44 (3), 176-189.

Autism Society of America. (2016a). *About the Autism Society.* http://www.autism-society.org /about-the-autism-society/. (2016). (Erişim tarihi: 17.09. 2018).

Autism Society of America. (2016b). *Facts and Statistics*. http://www.autism-society.org/what-is/facts-and-statistics/. (Erişim tarihi: 17.09.2018).

Autism Society of America. (2016c). *What is Autism*?. http://www.autism-society.org/what-is/ (Erişim tarihi. 17.09.2018)

Avcıoğlu, H. (2011). *Özel Eğitime Gereksinim Duyan Öğrencilerin Eğitsel ve Davranışsal Değerlendirilmesi.* Ankara: Vize Basın Yayın.

Aydın, A. (2004). "Din ve Psikoloji İlişkisi Üzerine". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi,* 4(1), 15-26.

Aydın, A. (2009). "İnanma İhtiyacı ve Dinî Ritüellerin Psikolojik Değeri". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 9(3), 87-99.

Aydın, A. ve Hiçdurmaz, D. (2016). "Kişiler Arası Duyarlılık ve Hemşirelik". *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi,* 7(1), 45–49.

Ayten, A. (2012a). *Psikoloji ve Din; Psikologların Din ve Tanrı Görüşleri.* İstanbul: İz Yayıncılık.

Ayten, A. (2012b). *Tanrıya Sığınmak: Dini Başa Çıkma Üzerine Psiko-sosyal Bir Araştırma.* İstanbul: İz Yayıncılık.

Ayten, A., Göcen, G., Sevinç, K. ve Öztürk, E. (2012). "Dini Başa Çıkma, Şükür ve Hayat Memnuniyeti İlişkisi: Hastalar, Hasta Yakınları ve Hastane Çalışanları Üzerine Bir Araştırma". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi,* 12(2), 45-79.

Ayten, A., Koç, M. ve Tınaz, N. (2016a). *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Cilt I.* İstanbul: Dem Yayınları.

Ayten, A., Koç, M. ve Tınaz, N. (2016b). *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Cilt-II.* İstanbul: Dem Yayınları.

Azhar, M., & Varma, S. (1995). "Religious Psychotherapy as Management of Bereavement". *Acta Psychiatric Scandinavica,* 91(4), 233-235.

Babamohamadi, H., Sotodehasl, N., Koenig, H., Zaben, F., Jahani, C., & Ghorbani, R. (2017). "The Effect of Holy Qur'an Recitation on Depressive Symptoms in Hemodialysis Patients: A Randomized Clinical Trial". *Journal of Religion and Health,* 56(1), 345-354.

Bahadır, A. (2010a). *Jung ve Din.* İstanbul: İz Yayıncılık.

Bahadır, A. (2010b). Psiko-sosyal Bir Sorun Olarak Engelliliği Anlamlandırmada Dinî Referanslar ve Pratik Yansımaları. *Marife,* 1 (2), 9-25.

Bahadır, A. (2011). *İnsanın Anlam Arayışı ve Din.* İstanbul: İnsan Yayınları.

Bahadır, A. (2012). "Ruh Sağlığı ve Din". Faruk Karaca (Ed.), *Din Psikolojisi* (ss. 1-28) içinde. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

Bahar, A., Bahar, G., Savaş, H. ve Kılıç, S. (2009). "Engelli Çocukların Annelerinin Depresyon ve Anksiyete Düzeyleri ile Stresle Başa Çıkma Tarzlarının Belirlenmesi". *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi,* 4(1), 97-112.

Bakırcıoğlu, R. (2005). *İlköğretim, Ortaoğretim ve Yükseköğretimde Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Balkaya, F. ve Şahin, N. (2003). "Çok Boyutlu Öfke Ölçeği". *Türk Psikiyatri Dergisi,* 14(3), 192-202.

Baltaş, A. ve Baltaş, Z. (2004). *Stres ve Başaçıkma Yolları.* İstanbul: Remzi Kitapevi.

Barlow, J., Powell, L. and Mollie, G. (2006). "The İnfluence of the Training and Support Programme on the Self-Efficacy and Psychological Well-Being of Parents of

Children with Disabilities: A Controlled Trial". *Complementary Therapies in Clinical Practice,* 12(1), 55-63.

Barrera, T., Zeno, D., Bush, A., Barber, C., & Stanley, M. (2012). "Integrating Religion and Spirituality Into Treatment for Late-Life Anxiety: Three Case Studies". *Cognitive and Behavioral Practice,* 19(2), 346-358.

Bartlett , M., & DeSteno, D. (2006). "Gratitude and Prosocial Behavior". *Pychological Science,* 17 (4), 319-325.

Başbakanlık Özürlüler Dairesi Başkanlığı Özürlülük Araştırmaları. (26 Şubat 2010). Ankara: http://www.engelsiz.hacettepe.edu.tr/belge/ozida.pdf

Batson, C., Schoenrade, P. ve Ventis, W. (2017). *Din ve Birey.* (Çev. Ali Kuşat ve Abdulvahap Taştan). Kayseri: Kimlik Yayınları. (1992)

Batu, S. (2012). "Yasal Dayanaklarla Kaynaştırma". Sema Batu, Aysun Çolak ve Serhat Odluyurt (Ed.), *Özel Gereksinimli Çocukların Kaynaştırılması* (ss. 9-22) içinde. Ankara: Vize Yayıncılık.

Batu, S. ve Uysal, A. (2016). "Günümüz Sınıflarına Engelli Çocukların Katılımını Destekleme". A. Gönül Akçamete (Ed.), *Genel Eğitim Okullarında Özel Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim* (ss. 113-138) içinde. Ankara: Kök Yayıncılık.

Bayat, M., Salehi, M., Bozorgnezhad , A. and Asghari, A. (2011). "The Comparison of Psychological Problems Between Parents of Intellectual Disabilities Children and Parents of Normal Children". *World Applied Sciences Journal, 12*(4), 471-475.

Baykoç Dönmez, N. (2017). "Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitim". Necate Baykoç Dönmez (Ed.), *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitim* (ss. 19-28) içinde. Ankara: Eğiten Kitap.

Baykoç Dönmez, N. ve Şahin, S. (2017). "Değerlendirme". Necate Baykoç Dönmez (Ed.), *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitim* (ss. 53-68) içinde. Ankara: Eğiten Kitap.

Baymur, F. (1990). *Genel Psikoloji.* İstanbul: İnkılap Kitapevi.

Beck, A. T. (2015). *Bilişsel Terapi ve Duygusal Bozukluklar.* (Çev. Veysel Öztürk ve Aysun Türkcan). İstanbul: Litera Yayıncılık. (1976)

Bektaş, Y. (2006). "Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Yeterlikleri ve Psikolojik Danışman Eğitimindeki Yeri". *Ege Eğitim Dergisi,* 7(1), 43-59.

Belen, F. (2014). *Manevi Danışmanlıkta Bibliyoterapi Tekniği ve Uygulaması* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Beşer, N. ve İnci, F. (2014). "Zihinsel Engelli Çocuğu Olan Ailelere Verilen Grup Danışmanlığının Etkinliğinin Değerlendirilmesi". *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi,* 5(2), 84-91.

Bilal, E. ve Dağ, İ. (2005). "Eğitilebilir Zihinsel Engelli Olan ve Olmayan Çocukların Annelerinde Stres, Stresle Başa Çıkma ve Kontrol Odağının Karşılaştırılması". *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi,* 12(2), 56-68.

Bilgin, S., & Gozum, S. (2009). "Reducing Burnout in Mothers With an İntellectually Disabled Child: an Education Programme". *Journal of Advanced Nursing,* 65(12), 2552-2561.

Boyce, P., Hickie, L., Parker, G., Mitchell, P., Kay, W., & Brodaty, H. (1992). "Interpersonal Sensitivity & the One-Year Outcome of a Depressive Episode". *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry,* 26(2), 156-161.

Boyer, P. (1986). "The Role of The Family Therapist in Supportive Services to Families with Handicapped Children". *Clinical Social Work Journal,* 14(3), 260-261.

Böcü, Ş. D. (1992). *Bilgi Verici Danışmanlığın Beyin Felçli (Serebral Palsili) Çocuğu Olan Annelerin Kaygı Düzeylerine Etkisi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Brammer, L., & Shostrom, L. (1977). *Therapeutic Psychlogy: Fundamentals of Actualization Counseling and Psychotherapy.* New Jersey: Prentice-Hall.

Canaz, H., Alataş , İ., Batçık, O. E., Akdemir, A. O. ve Baydın, S. (2013). Erken Çocuklukta Hidrosefali. *Kafkas Tıp Bilimleri Dergisi,* 3(2), 88-95.

Carrel, A. (2016). *Dua.* (Çev. Refik Özdek). İstanbul: Yağmur Yayınları.

Carter, A., Martinez-Pedraza, F., & Gray, S. (2009). "Stability and Individual Change in Depressive Symptoms Among Mothers Raising Young Children With ASD: Maternal and Child Correlates". *Journal of Clinical Psychology,* 65(12), 1270-1280.

Cavkaytar, A. (2017). "Özel Eğitime Gereksinim Duyan Çocuklar ve Özel Eğitim". İbrahim Diken (Ed.), *Özel Eğitime Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim* (ss. 3-28) içinde. Ankara: Pagem Akademi Yayıncılık.

Cavkaytar, A. ve Diken, H. İ. (2005). *Özel Eğitime Giriş.* Ankara: Kök Yayıncılık.

Cebeci, S. (2010). "Bir Din Öğretimi Yaklaşımı Olarak Dini Danışma ve Rehberlik". *Değerler Eğitimi Dergisi,* 8(19), 53-69.

Cebeci, S. (2012). *Dini Danışmanlık ve Rehberlik.* Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Cebecioğlu, E. (2009). *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü.* İstanbul: Ağaç Kitabevi Yayınları.

Cengil, M. (2003). "Depresyonu Önlemede Dini İnancın Koruyucu Rolü". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi,* 3(2), 129-152.

Certel, H. (2014). *Din Psikolojisi.* Isparta: Berikan Yayınevi.

Ceylan, R. (2004). *Entegre Eğitime Katılan Ve Katılmayan Engelli Çocukların Annelerinin Depresyon ve Umutsuzluk Düzeylerinin İncelenmesi* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Chalfant, H. and Heller, P. (1990). "The Clergy As a Source for Those Encountering Psychological Distress". *Review of Religious research* 31(3), 305-313.

Christensen, B., & De Blassie, R. (1980). Counseling with Parents of Handicapped Adolescents. *Adolescence,* 15(58), 397-407.

Cilâcı, O. (1994) "Dua", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (9, 529-530). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.

Cin, A. ve Kılıç, M. (2005). "Özürlü Çocuğu Olan Anne Babaların Kaygı Düzeylerini Azaltmaya Yönelik Bir Grup Rehberliği Uygulaması". Serdar Erkan, Alim Kaya (Ed.), *Deneysel Olarak Sınanmış Grupla Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programları II* (ss. 70-102) içinde. Ankara: Pagem Akademi Yayıncılık.

Cole, B. (2005). "Spiritually-Focused Psychotherapy for People Diagnosed With Cancer: A Pilot Outcome Study". *Mental Health, Religion & Culture,* 8(3), 217-226.

Collazzoni, A., Capanna, C., Bustini, M., Stratta, P., Ragusa, M., Marino, A., & Rossi, A. (2014). "Humiliation and Interpersonal Sensitivity in Depression". *Journal of Affective Disorders,* 167, 224–227.

Corey, G. (1996). *Theory and Practice of Counseling and Psychotherapy.* California: Brooks/Cole Publishers.

Corey, G. (2015). *Psikolojik Danışma, Psikoterapi Kuram ve Uygulamaları.* (Çev. Tuncay Ergene). Ankara: Mentis Yayıncılık.

Cormier, S. ve Hackney, H. (2014). *Psikolojik Danışma Stratejiler ve Müdahaleler.* (Çev. Ed. Süleyman Doğan ve Barış Yaka) Ankara: Pagem Akademi Yayıncılık.

Coşkun, Y. ve Akkaş, G. (2009). "Engelli Çocuğu Olan Annelerin Sürekli Kaygı Düzeyleri İle Sosyal Destek Algıları Arasındaki İlişki". *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi,* 10(1), 213-227.

Crapps, R. (2013). "Psikanaliz ve Din: Freud, Jung, Fromm ve Erikson'un Görüşleri". Ali Ayten (Ed.), *Din Psikolojisi* (ss. 57-92) içinde (Çev. Ali Ayten). İstanbul: İz Yayıncılık.

Cummings, S. T., Bayley, H. C., & Rie, H. E. (1996). "Effect of the Child's Defiency on the Mother: a Study of Mothers of Mentally Retarded, Chronically İll and Neurotic Children". *American Journal of Orthopsychiatry,* 36(4), 595-608.

Cunningham, C., Glenn, S., & Fitzpatrick, H. (2000). "Parents Telling their Offspring about Down Syndrome and Disability". *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities,* 13(2), 47-61.

Curtis, R., & Davis, K. (1999). "Spirituality and Multimodal Therapy: A Practical Approach to Incorporating Spirituality in Counseling". *Counseling and Values,* 43(3), 199-210.

Cüceloğlu, D. (2001). *İyi Düşün Doğru Karar Ver.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Cürcani, S. (2014). *Ta'rifat Tasavvuf Istılahları.* (Çev. Abdulaziz Mecdi Tolun ve Abdurrahman Acer,) İstanbul: Litera Yayıncılık.

Çağrıcı, M. (2008). "Sabır", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (35, 337-339): Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.

Çağrıcı, M. (2010). "Şükür", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* (39, 259-261). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.

Çardak, M. (2012). *Affedicilik Yönelimli Psiko-Eğitim Programının Affetme Eğilimi, Belirsizliğe Tahammülsüzlük, Psikolojik İyi Oluş, Sürekli Kaygı ve Öfke Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Çelik, F. ve Hocaoğlu, Ç. (2016). "'Major Depresif Bozukluk' Tanımı, Etiyolojisi ve Epidemiyolojisi: Bir Gözden Geçirme". *Journal Of Contemporary Medicine,* 6(1), 51-66.

Çelik, H. (2017). "Psikoterapide Yeni Soluk: Öyküsel Terapi". *Kafkas Eğitim Araştırma Dergisi,* 4(1), 34-50.

Çelikel, B. (2013). "Dinî Danışmanlık: Psikoterapi ile Din Eğitiminin Buluşma Noktası". *Marife*, 55-68.

Çelimli, Ç. ve Güldal, Ş. (2016). "Manevi Yönelimli Danışmanlık ile Psikoterapi Yöntem ve Teknikleri: Doğu ve Batı'dan Örnekler". Halil Ekşi ve Çınar Kaya (Ed.), *Manevi Yönelimli Psikoterapi ve Psikolojik Danışma* (ss. 99-122) içinde. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Çitil, M. (2009). *Cumhuriyetin İlanından Günümüze Kadar Türkiye'de Özel Eğitim* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Çolak, T. (2010). *Logoterapi Yönelimli Grupla Psikolojik Danışmanın Sosyal Fobi Üzerindeki Etkisi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Dağ, İ. (1991). "Belirti Tarama Listesi (SCL-90-R)'nin Üniversite Öğrencileri İçin Güvenirliği ve Geçerliliği ". *Türk Psikiyatri Dergisi,* 2(1), 5-12.

Darıca, N., Ülkü, A. ve Şebnem, G. (2017). *Otizm ve Otistik Çocuklar.* İstanbul: Özgür Yayınları.

Dattilio, F., & Norcross, J. (2006). "Psychotherapy Integration and the Emergence of Instinctual Territoriality". *Archives of Psychiatry and Psychotherapy,* 8(1), 5-6.

Dein, S. (2014). "Din, Maneviyat ve Depresyon: Tetkik ve Tedavi İçin Öneriler". (Çev. Nurten Kımter). *Ekev Akademi Dergisi,* 18(58), 739-750.

Dereli, F. ve Okur, S. (2008). "Engelli Çocuğa Sahip Olan Ailelerin Depresyon Durumunun Belirlenmesi". *Yeni Tıp Dergisi,* 25, 164-168.

Diken, İ. (2017). "Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) Gösteren Öğrenciler. İbrahim Diken (Ed.), *Özel Eğitime Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim* (ss. 448-486) içinde. Ankara: Pagem Akademi Yayıncılık.

Dinçer, S. (2014). *Down Sendromlu Çocukların Gelişimsel Durumlarının Genişletilmiş-Gelişimi İzleme ve Destekleme Rehberi ile Değerlendirilmesi* (Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi). Malatya: İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Doğan, M. (1997). *Dua'nın Psikolojik ve Psikoterapik Etkileri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Doğan, M. (2014). *Dindarlık, Sabır ve Psikolojik İyi Olma Arasındaki İlişkiler* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Doğan, M. (2016). "Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynler ile Sağlıklı Çocuk Sahibi Ebeveynlerin Dinî Başa Çıkma, Umut ve Sabır Düzeylerinin Karşılaştırılması". *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi,* 5(8), 3214-3245.

Doğan, M. (2017). "Karakter Gücü Olarak Sabır ve Psikolojik İyi Oluş İlişkisi". *The Journal of Happiness & Well-Being,* 5(1), 134-153.

Doğan, S. (1999). "Çözüm Odaklı Kısa Süreli Terapi: Kuramsal Bir İnceleme". *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi,* 2 (12), 28-38.

Doğan, T. (2008). "Psikolojik Belirtilerin Yordayıcısı Olarak Sosyal Destek ve İyilik Hali". *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi,* 3(30), 30-45.

Doğru, S. ve Arslan, E. (2008). "Engelli Çocuğu Olan Annelerin Sürekli Kaygı Düzeyi İle Durumluk Kaygı Düzeylerinin Karşılaştırılması". *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 19, 543-553.

Down Sendromu Derneği. 2009. *Down Sendromu Nerdir?* https://www.down turkiye.org/down-sendromu-nedir (Erişim tarihi: 29.05.2018).

Dryden, W. (2017). "Terapötik İşbirliği: İntegratif Bakış Açısından". Windy Dryden ve Andrew Reeves (Eds.), *Psikolojik Danışma Uygulamalarında Temel Konular* (ss. 1-17) içinde (Çev. Füsun Akkoyun). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Durak, M. (2014). "Varoluşçu Terapi". Ahmet Akın ve Rukiye Şahin (Ed.), *Psikolojik Danışma Kuramları* (s. 129-152) içinde. İstanbul: Lisans Yayıncılık.

Durukan, İ., Erdem, M., Tufan, E., Cöngöloğlu, A., Yorbık, Ö. ve Türkbay, T. (2008). DEHB Olan Çocukların Annelerinde Depresyon ve Anksiyete Düzeyleri ile Kullanılan Başa Çıkma Yöntemleri: Bir Ön Çalışma. *Anadolu Psikiyatri Dergisi,* 9, 217-223.

Düzgün, Ş. (2003). "Öğrencilerin Psikolojik Belirtileri İle Ana-Baba Tutumları Arasındaki İlişkiler". *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 2(1), 149-162.

Düzgüner, S. (2013). *Maneviyat Algısı ve Diğergamlık İlişkisi* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Düzgüner, S. (2016). "Nereden Çıktı Bu Maneviyat: Manevi Bakımın Temellerine İlişkin Kültürlerarası Bir Analiz". Ali Ayten, Mustafa Koç ve Nuri Tınaz (Ed.), *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik* (ss. 17-43) içinde. İstanbul: Dem Yayınları.

Efe, A. (2006). "Engelli Çocuk Ve Ailelerinin Sorunlarının Belirlenmesi ve Bunların Çözümünde Dinin Rolü (Isparta Spastik Çocuklar Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi Örneği)". *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 16, 169-198.

Egan, G. (2011). *Psikolojik Danışma Becerileri.* (Çev. Özlem Yüksel). İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Eisenberg, S. ve Delaney, D. (1993). *Psikolojik Danışma Süreci.* (Çev. Nihal Ören ve Mehmet Takkaç). İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Ekşi, H. (2001). *Başa Çıkma, Dini Başa Çıkma ve Ruh Sağlığı Arasındaki İlişki Üzerine Bir Araştırma, Eğitim, İlahiyat ve Mühendislik Fakültesi Öğrencilerinin Karşılaştırılması* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Elkins, D., Hedstrom, L., Leaaf, J., & Saunders, C. (1988). "Toward a Humanistic-Phenomenological Spirituality: Definition, Description, and Measurement". *Journal of Humanistic Psychology*, 28(4) 5-18.

Ellis, A. ve Harper, R. (2017). *Akılcı Yaşam Klavuzu.* (Çev. Semra Kunt Akbaş). Ankara: Eksi Kitaplar.

Elllis, J., & Hirsch, J. (2000). "Reasons for Living in Parents of Developmentally Delayed Children". *Research in Developmental Disabilities,* 21, 323-327.

Emerson, E. (2003). "Mothers of Children and Adolescents with İntellectual Disability: Social and Economic Situation, Mental Health Status, and the Self-Assessed Social and Psychological İmpact of the Child's Difficulties". *Journal of Intellectual Disability Research,* 47(4/5), 385-399.

Emerson, E., Robertson, J., & Wood, J. (2004). "Levels of Psychological Distress Experienced by Family Carers of Children and Adolescents with İntellectual Disabilites in an Urban Conurbation". *Journal of Applied Research in Intellectual,* 17, 77-84.

Emmons, R. (2009). *Teşekkür Ederim: Mutluluğun Anahtarı-Şükretmek.* (Çev. Neslihan Kül). İstanbul: Doğan Kitap.

Emmons, R. & McCullough, M. (2003). "Counting Blessings Versus Burdens: An Experimental Investigation of Gratitude and Subjective Well-Being in Daily Life". *Journal of Personality and Social Psychology,* 84(2), 377-389.

Emmons, R., & Poloutzion, R. (2003). "The Psychology of Religion". *Annual Review of Psychology*, 54, 377-402.

Erdur-Baker, Ö. (2007). "Psikolojik Danışma ve Kültürel Faktörler". *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi,* 3(27), 109-122.

Eripek, S. (2001). "Geri Zekâlı Çocuklar". Yahya Özsoy, Mehmet Özyürek, Süleyman eripek (Ed.), *Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş* (ss. 151-180) içinde. Ankara: Karatepe Yayınları.

Eripek, S. (2003). "Zekâ Geriliği Olan Çocuklar". Ayşegül Ataman (Ed.), *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş* (ss. 154-173) içinde. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Eripek, S. (2005a). *Zekâ Geriliği.* Ankara: Kök Yayıncılık.

Eripek, S. (2005b). "Özel Gereksinimi Olan Çocuklar ve Özel Eğitim". Süleyman Eripek (Ed.), *Özel Eğitim* (ss. 1-14). içinde. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

Eripek, S., ve Vuran, S. (2016). "Zihinsel Yetersizliği Olan Çocukların Eğitimi". A. Gönül Akçamete (Ed.), *Genel Eğitim Okullarında Özel Eğitime Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim* (s. 245-282) içinde. Ankara: Kök Yayıncılık.

Erözkan, A. (2004). "The Analysis of University Student's İnterpersonal Sensitiveness and Rejection Sensitiveness". *Journal of Gazi University Kırşehir Faculty of Education,* 5(2), 85-98.

Erözkan, A. (2005). "Üniversite Öğrencilerinin Kişilerarası Duyarlılık ve Depresyon Düzeylerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi". *Muğla Üniversitesi SBE Dergisi,* 1(14), 129-155.

Erözkan, A. (2012). "Psikolojik Danışma Süreci". M. Engin Deniz ve Atılgan Erözkan (Eds.), *Psikolojik Danışma ve Rehberlik* (ss. 259-289) içinde. Ankara: Maya Akademi Yayıncılık.

Ersan, D. ve Kizir, M. (2016). "Williams Sendromu Olan Bireylerin Ailelerinin Deneyimlerinin ve Karşılaştıkları Güçlüklerin Belirlenmesi". *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi,* 17(3), 299-316.

Eryılmaz, A. ve Mutlu, T. (2016). *Kuramdan Uygulamaya Bireyle Psikolojik Danışma.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Five P Minus Society (1986). *About 5P- Syndrome.* https://fivepminus.org/about-5p-syndrome/ (Erişim tarihi: 31.05.2018).

Folkman, S., & Moskowitz, J. (2004). "Coping: Pitfalls and Promise". *Annual Review of Psychology*, 55, 745-774.

Forsyth, J. (2017). *Psikolojik Din Kuramları.* (Çev. Mustafa Ulu). Kayseri: Kimlik Yayınları.

Foskett, J., & Jacobs, M. (1994). "Pastoral Counselling". W. Dryden, D. Charles-Edwards, & R. Woolfe (Eds.), *Handbook of Counselling in Britain.* London: Routledge.

Frankl, V. (1985). *The Unconscious God: Psychotherapy and Theology.* New York: Washington Square Press.

Frankl, V. (2009). *İnsanın Anlam Arayışı.* (Çev. Seyçum Budak). İstanbul: Okyanus Yayıncılık.

Frankl, V. (2018). *Psikoterapi ve Din.* (Çev. Zeynep Taşkın). İstanbul: Say Yayınları.

Fredrickson, B., Tugade, M., Chiristian, E., & Larkin, G. (2003). "What Good are Positive Emotions in Crises? A Prospective Study of Resilience and Emotions Following the Terrorist Attacks on The United States on September 11th, 2001". *Journal of Personality and Social Psychology,* 84(2), 365-376.

Freedman, R., Krauss, M., & Seltzer, M. (1997). "Aging Parents' Residential Plans for Adult Children With Mental Retardation". *Mental Retardation,* 35(2), 114-123.

Freud, S. (1962). *The Ego and The İd.* New York: The Norton Library.

Freud, S. (2019). *Bir Yanılsamanın Geleceği.* (Çev. Kamuran Şipal). İstanbul: Say Yayınları.

Fromm, E. (2004). *Yaşama Sanatı.* (Çev. Aydın Arıtan). İstanbul: Arıtan Yayınevi.

Fromm, E. (2012). *Psikanaliz ve Din.* (Çev. Elif Erten). İstanbul: Say Yayınları.

Fromm, E. (2018). *Sahip Olmak ya da Olmak.* (Çev. Aydın Arıtan). İstanbul: Say Yayınları.

Fukuyama, M. (1990). "Taking a Universal Approach to Multicultural". *Counselor education and supervision,* 30(1), 6-17.

Gazda, G. (1971). *Group Counseling: A Developmental Approach.* Boston: Mas.: Allyn ard Bocon.

Geçtan, E. (2003). *Psikodimanik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar.* İstanbul: Metis Yayınları.

Genia, V. (1999). "Seküler Psikoterapistler ve Dindar Danışanlar: Mesleki Mülahazalar ve Öneriler". (Çev. Üzeyir Ok). *İslâmî Araştırmalar Dergisi,* 12(1), 78-83.

Gerkin, C. (1997). *An Introduction to Pastoral Care.* Nashville: Abingdon Press.

Gladding, S. (2015). *Psikolojik Danışma Kapsamlı Bir Meslek.* (Çev. Nülifer Voltan Acar). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık. (2009).

Gohel, M., Mukherjee, S., & S.K. Choudhary. (2011). "Psychosocial İmpact on the Parents of Mentally Retarded Children in Anand". *Healthline,* 2(2), 62-66.

Goleman, D. (2018). *Duygusal Zekâ Neden IQ'dan Daha Önemlidir?.* (Çev. Banu S. Yüksel) İstanbul: Varlık Yayınları.

Gonzalez-Prendes, A., & Jozefowicz-Simbeni, D. (2009). "The Effects of Cognitive-Behavioral Therapy on Trait Anger and Paranoid Ideation". *Research on Social Work Practice,* 19(6), 686-693.

Good, J. (2010). *Integration of Spirituality and Cognitive-Behavioral Therapy for the Treatment of Depression* (Unpublished Doctoral Dissertation). Philadelphia: Philadelphia College of Osteopathic Medicine.

Göcen, G. (2012). *Şükür ve Psikolojik İyi Olma Arasındaki İlişki Üzerine Bir Alan Araştırması* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Göka, E., Türkçapar, H., Şirin, A., Berber, M., Elvirici, Ş. ve Soygür, H. (1994). "Bir Vaka: Kültürel Fenomenlerin Psikiyatrik Tanılara Etkisi". *Kriz Dergisi,* 2(1), 188-192.

Gökçakan, N. (2005). "Bir Obsesif-Kompulsif Bozukluk Vakasında Bilişsel Davranışçı Terapi Uygulaması". *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 1(1), 81-90.

Gören, A. (2015). *Down Sendromlu Bireylerin Manevi Bakımı ve Bir Model Önerisi* (Yayınlanmamış Bütünleşik Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Güleç, C. (1999). "Transkültürel Açıdan Psikoterapiler". *Klinik Psikiyatri,* 2(1), 5-11.

Gündüz, C., Sapmaz, G., Kösem, Ö., Çoğulu, M., Özkınay, C., Özkınay, F. ve Tütüncüğülu, S. (2000). "İdiyopatik Mental Retardasyonlarda Frajil x Senrdromu Araştırması". *Ege Tıp Dersgisi,* 39(2), 97-104.

Güneri, E. (2016). *Zeka Testleri.* İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Gürsel, O. (2013). "Bireyselleştirilmiş Eğitim Plan ve Programları Geliştirme". Süleyman Eripek (Ed.), *Özel Eğitim* (ss. 93-110) içinde. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

Gürsel, O. (2017). "Özel Eğitimde Değerlendirme". İbrahim Diken (Ed.), *Özel Eğitime Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim* (ss. 33-64) içinde. Ankara: Pagem Akademi Yayıncılık.

Gürsel, O. ve Sezgin, V. (2010). "Değerlendirme ve Bireyselleştirilimiş Eğitim Programı Geliştirme". İbrahim Diken (Ed.), *İlköğretimde Kaynaştırma* (ss. 194-221) içinde. Ankara: Pagem Akademi Yayıncılık.

Hackney, H. ve Cormier, S. (2008). *Psikolojik Danışma İlk ve Teknikleri: Psikolojik Yardım Süreci El Kitabı.* (Çev. Tuncay Ergene ve Seher Aydemir Sevim) Ankara: Mentis Yayıncılık. (2005).

Hamdan, A. (2007). "A Case Study of a Muslim Client: Incorporating Religious Beliefs and Practices". *Journal of Multicultural Counseling and Development,* 35, 92-100.

Hanson, M. J., & Hanline, M. F. (1994). "Parenting a Child with a Disability: A Longitudinal Study of Parental Stress and Adaptation". *Journal Early Intervent,* 14(3), 234-248.

Haque, A. ve Kamil, N. (2015). "İslam, Müslümanlar ve Ruh Sağlığı". Sameera Ahmed ve Mona M. Amer (Ed.), *Müslümanlar İçin Psikolojik Danışma: Kültüre ve Dine Duyarlı Ruh Sağlığı Müdahaleleri* (ss. 3-31) içinde (Çev. Vahap Yorgun). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Harris, A., McCullough, M. and Larson, D. (1999). "Spiritually and Religiously Oriented Health İnterventions". *Journol of Health Psychology,* 4(3), 413-433.

Hastings, R., Beck, A., & Hill, C. (2005). "Positive Contributions Made by Children with an İntellectual Disability in The Family". *Journal of Intellectual Disabilities,* 9(2), 155-165.

Hatun, O., Fazilet, Y., İnce , Z. ve Kalkan Yeni, G. (2016). The Ticket to Heaven: A Spiritual Resource for Coping with Disability. *Spiritual Psychology and Counseling,* 1(2), 209-235.

Haward, W. (2006). *Exceptional Children: An İntroduction to Special Education.* NJ: Merril Prentice Hall.

Heflin, L., & Alaimo, D. (2007). *Students With Autism Spectrum Disorders: Effective instructional Practices.* Upper Saddle River, NJ: Pearson.

Henry, H. (2015). "Spiritual Energy of Islamic Prayers as a Catalyst for Psychotherapy". *Journal of Religion and Health,* 54(2), 387-398.

Hill, P., Pargament, K., Hood, R., McCoullough, M., Swyers, J., Larson, D., & Zinnbauer, B. (2000). "Conceptualizing Religion and Spritiality: Points of Commonality, Points of Departure". *Journal for the Theory of Social Behevior,* 30(1), 51-77.

Hollahan, N. (2003). *Parental Coping and Family Functioning in Families with Children with Mental Retardation and Chronic İllness* (Unpublished Doctorate Thesis). Georgia: Georgia State University ProQuest Dissertations Publishing .

Hood, R., Hill, P., & Spilka, B. (2009). *The Psychology of Religion: An Emprical Approach.* New York: The Guilford Press.

Hökelekli, H. (2011). *Din Psikolojisi.* Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Hökelekli, H. (2012). *İslami Psikoloji Yazıları.* İstanbul: Dem Yayınları.

Hökelekli, H. (2013). "Din, Dindarlık ve Boyutları". Hayati Hökelekli (Ed.), *Din Psikolojisi* (ss. 24-44) içinde. Eskişehir: Eskişehir Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.

Hubble, M., & Duncan, B. (1999). *The Heart and Soul of Change: What Works in Therap.* Washington: American Psychological Association.

Hubble, M., Duncan, B., & Miller, S. (1999). "The Heart and Soul of Change: What Works in Therapy". *Adolescence,* 34, 805.

Hummer, R., Rogers, R., Nam, C., & Ellison, C. (1999). "Religious İnvolvement and U.S. Adult Mortality". *Demography* 36(2), 273-285.

İçmeli, C., Ataoğlu , A., Canan, F. ve Özçetin, A. (2008). "Zihinsel Özürlü Çocukları Olan Ebeveynler ile Sağlıklı Çocuklara Sahip Ebeveynlerin Çocuk Yetiştirme Tutumlarının Karşılaştırılması". *Düzce Tıp Fakültesi Dergisi,* 3, 21-28.

İkiz, E. ve Karaca, R. (2014). *Psikolojik Danışma ve Rehberlikte Çağdaş Bir Anlayış: Yaşamla İç İçe, Yaşam Boyunca.* Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

İmamoğlu, A. (2012). "Din, Dindarlık ve Dini Hayat". Faruk Karaca (Ed.) *Din Psikolojisi* (ss. 1-32) içinde. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.

International Classification of Disease (2016). *ICD-10 Version: 2016.* https://icd.who.int/browse10/2016/en#/F84 (Erişim tarihi: 22.02.2018).

Izutsu, T. (1991). *Kur'an'da Dinî ve Ahlâkî Kavramlar.* (Çev. Selâhattin Ayaz). İstanbul: Pınar Yayınları.

James, W. (2017). *Dinsel Deneyimin Çeşitleri, İnsan Doğası Üzerine Bir İnceleme.* (Çev. İsmail Hakkı Yılmaz). İstanbul: Pinhan Yayıncılık. (1917).

Jung, C. (1933). *Modern Man in Search of a Soul.* (W. Dell, & C. Baynes, Çev.) London: K Phul, Trench, Trubner.

Jung, C. (1982). *Konferanslar: Analitik Psikolojinin Temel İlkeleri.* (Çev. Kamuran Şipal). İstanbul: Bozak Yayınları.

Jung, C. (2005). *Anılar, Düşler, Düşünceler: Otobiyografi.* (Çev. İris Kantemir). İstanbul: Can Sanat Yayınları.

Jung, C. (2010). *Psikoloji ve Din.* (Çev. Raziye Karabey). İstanbul: Okyanus Yayıncılık.

Kaba, İ. (2016). *Öğrencilerin Üniversite Yaşamına Uyumlarında Psikolojik Dayanıklılık ve Psikolojik Belirtiler* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Haccettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Kağıtçıbaşı, Ç. ve Cemalcılar, Z. (2016). *Dünden Bugüne İnsan ve İnsanlar: Sosyal Psikolojiye Giriş.* İstanbul: Evrim Yayınevi.

Kağnıcı, Y. (2013). "Çok Kültürlü Psikolojik Danışma Eğitiminin Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Lisans Programlarına Yerleştirilmesi". *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi,* 5(40), 222-231.

Kaner, S. (Temmuz 2004). *Engelli Çocuğu olan Anababaların Algıladıkları Stres, Sosyal Destek ve Yaşam Doyumlarının İncelenmesi.* (Rapor No: 2001-0901-007) http://acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/498/798.pdf?show.

Kanunum. 2018. Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu. https://www.kanunum.com/files/2916-1.pdf (Erişim tarihi: 23.03.2018).

Kara, E. (2008). "Zihinsel Engelli Çocuklari Olan Ailelerin Çocuklarının Durumunu Dini Açıdan Değerlendirmeleri". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 26, 317-332.

Kara, E. (2018). "Engelli Çocuğa Sahip Annelere Yönelik Manevi Destek İle Güçlendirme Uygulaması". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 11(57), 311-322.

Kara, H. Sayar, K. Saygılı, S. "Kültürel Psikiyatri Açısından Depresyon Kavramı". *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni*, Cilt 7. 42-45

Karaca, F. (1999). "Dinî Pratikler, Nefs Muhasebesi ve Allah Şuuru". *Ekev Akademi Dergisi,* 1(4), 113-121.

Karaca, F. (2003). "Dindarlığın Fonksiyonerliği Üzerine". *Dini Araştırmalar,* 6(16), 75-85.

Karaca, F. (2011). *Din Psikolojisi.* Trabzon: Eser Ofset Matbaacılık.

Karaca, F. (2015a). *Din Psikolojisi.* Trabzon: Eser Ofset Matbaacılık.

Karaca, F. (2015b). *Dini Gelişim Psikolojisi.* Trabzon: Eser Ofset Matbaacılık.

Karaca, F. (2016). "Din ve Yabancılaşma: İmkânlar, Fırsatlar ve Tehlikeler". *İlahiyat Akademi Dergisi,* 2(3), 45-54.

Karaca, F. (2018). "Günümüzde Dinî Tefekkürün Yüzleştiği Temel Problemler". *Diyanet İlmi Dergi,* 54(4), 107-116.

Karaca, F. ve Acar , M. (2016)."Bireysel Psikolojik Danışma Sürecinde Danışanın Dini Kaynaklarının Kullanılması Üzerine Bir Vaka Öğrneği". Ali Ayten, Mustafa Koç ve

Nuri Tınaz (Ed.), *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Cilt-I* (ss. 158-168) içinde. İstanbul: Dem Yayınları.

Karacoşkun, M. (2012). *Erich Fromm ve Din:Tanrısız Bir Dindarın Hümanistik Din Anlayışı.* İstanbul: İz Yayıncılık.

Karagöz, S. (2017). "Özel Gereksinimli Çocuk Sahibi Anne-Babalar İçin Manevi Danışmanlık ve Rehberlik". Ali Ayten (Ed.), *Manevi Danışmanlık ve Rehberlik: Teori ve Uygulama Alanları* (ss. 147-190) içinde. İstanbul: Dem Yayınları.

Karagül, A. (2012). "Manevi Bakım: Anlamı, Önemi, Yöntemi ve Eğitimi (Hollanda Örneği)". *Dinî Araştırmalar,* 15(40), 5-27.

Karaırmak, Ö. (2004). "Tinsellik Anlayışının Psikolojik Danışmadaki Rolü". *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi,* 3(22), 45-55.

Karaırmak, Ö. ve Aydın, G. (2007). "Yapılandırmacı Yaklaşım: Çağdaş Psikolojik Danışma Anlayışını ve Uygulamalarını Biçimlendiren Güç". *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(27), 91-108.

Karaırmak, Ö. ve Güloğlu, B. (2012). "Metafor: Danışan ve Psikolojik Danışman Arasındaki Köprü". *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi,* (37), 122-135.

Karataş, Z. (2009). "Bilişsel Davranışçı Teknikler Kullanılarak Yapılan Öfke Yönetimi Programının Ergenlerin Saldırganlığını Azaltmadaki Etkisi". *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26, 12-24.

Karataş, Z. (2014). "Birey Merkezli Psikoterapi". Ahmet Akın ve Rukiye Şahin (Ed.), *Psikolojik Danışma kuramları* (ss. 153-174) içinde. İstanbul: Lisans Yayıncılık.

Karslı, N. (2012). "Dindarlık ve Öfke Kontrolü İlişkisi Üzerine Tecrübî Bir Araştırma". *Ekev Akademi Dergisi,* 16(50), 57-70.

Kasapoğlu, F. (2017). "Psikolojik Danışma Süreci ve Maneviyat: Bir Bütünleştirme Arayışı". *Hikmet Yurdu,* 10(19), 141-157.

Kavak, S. (2007). *Algılanan Aile Yakınları Destek Ölçeğinin Geliştirilmesi ve 0–8 Yaş Arası Engelli Çocuğu Olan Annelerin Yakınlarından Aldığı Desteği Algılamaları* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Kaval, M. (2016). "Mevlana'nın Düşüncesinde Aydınlatan ve Tekamül Ettiren Namaz". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 9(42), 1844-1856.

Kearney, P., & Griffin, T. (2001). "Between Joy and Sorrow: Being a Parent of a Child with Developmental Disability". *Journal of Advanced Nursing,* 34 (5), 582-592.

Kendler, K., Gardner, C., & Prescott, C. (1997). "Religion, Psychopathology, and Substance Use and Abuse:A Multimeasure, Genetic-Epidemiologic Study". *The American Journal of Psychiatry, 154*(3), 322-329.

Kepçeoğlu, M. (2004). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik.* İstanbul: Alkım Yayınevi.

Kesebir, S. (2004). "Depresyon ve Somatizasyon". *Klinik Psikiyatri*, Ek-1, 14-19.

Keskin, G., Bilge, A., Engin , E. ve Dülgerler, Ş. (2010). "Zihinsel Engelli Çocuğu Olan Anne-Babaların Kaygı, Anne-Baba Tutumları ve Başa Çıkma Stratejileri Açısından Değerlendirilmesi". *Anadolu Psikiyatri Dergisi,* 11, 30-37.

Kımter, N. (2014). "Gençlikte Din ve Depresyon: Üniversiteli Gençler Üzerinde Ampirik Bir Araştırma". *Ekev Akademi Dergisi,* 18(60), 223-260.

Kımter, N. (2016). "Namaz ve Psikolojik İyi Olma Arasındaki İlişki Üzerine Bir İnceleme". *EKEV Adademi Dergisi,* 20 (68), 299-332.

Kıral, K. (2011). *Demans Hasta Yakınlarında Depresyon ve Yaşam Doyumu: Bilişsel Duygu Ayarlama, Sosyal Destek ve Adil Dünya İnancı İlişkisi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mersin: Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kırcaali-İftar, G. (1992). "Özel Eğitimde Kaynaştırma". *Eğitim ve Bilim*, 16, 45-50.

Kırcaali-İftar, G. (1998a). "Kaynaştırma ve Destek Özel Eğitim Hizmetleri". Süleyman Eripek (Ed.), *Özel Eğitim* (ss. 14-26) içinde. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.

Kırcali-İftar, G. (1998b). "Özel Gereksinimli Bireyler ve Özel eğitim". Süleyman Eripek (Ed.) *Özel Eğitim* (ss. 3-13). içinde. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

Kırcaali-İftar, G. (2012). "Otiz Spektrum Bozukluğuna Genel Bakış". Elif Tekin-İftar (Ed.), *Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklar ve Eğitimleri* (ss. 17-46) içinde. Ankara: Vize Yayıncılık.

Kırgın, T. (2004). "Kaynaştırma: Tanımı, Gelişimi ve İlkeleri". *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 5 (2), 1-13.

Kırgın, T. (2007). "Eğitsel Değerlendirme ve Bireyselliştirilmiş Eğitim Programı Hazırlama Süreci". *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 8(1), 1-13.

Kırgın, T. (2016). "Özel Gereksinimi Olan Öğrencilerin Yerleştirilmesi ve BEP". Gönül Akçamete (Ed.), *Genel Eğitim Okullarında Özel Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim* (ss. 77-112) içinde. Ankara: Kök Yayıncılık.

Kırgın, T. (2017). "Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Hazırlama ve Öğretimin Bireyselleştirilmesi". İbrahim Diken (Ed.) *Özel Eğitime Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim* (ss. 70-101) içinde. Ankara: Pagem Akademi Yayıncılık.

Koç, M. (2012). "Manevi-(Psikolojik) Danışmanlık ile İlgili Batı'da Yapılan Bilimsel Çalışmaların Tarihi ve Literatürü (1902-2010) Üzerine Bir Araştırma I". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12(2), 239-276.

Koç, M. (2016). *Manevi-(Psikolojik) Danışmanlık: Müslüman- Türk Diasporası Örneği.* Bursa: Emin Yayınları.

Koç, M. ve Polat, Ü. (2006). "Üniversite Öğrencilerinin Ruh Sağlığı". *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi,* 3(2), 1-22.

Koç, Z. (2003). "Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Yaklaşımı: Kuramsal Bir İnceleme". *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi,* 11(12), 1-17.

Koçyiğit, S. (2014). "Özel Eğitim Alan Bilgisi" Süleyman Koçyiğit (Ed.), *Özel Eğitim-I* (ss. 2-17) içinde. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

Koenig, H. (2001/2002). "Religion and Medicine II: Religion, Mental Health, and Related Behaviors". *International Journal of Psychiatri in Medicine,* 31(1), 97-109.

Koenig, H. (2008). "Concerns About Measuring "Spirituality" in Research". *Journal of Nervous and Mental Disease,* 5(196), 349-355.

Koenig, H., & Larson, D. (2001). "Religion and Mental Health: Evidence for an Association". *International Review of Psychiatry*, 13(2), 67-78.

Koenig, H., McCullough, M., & Larson, D. (2001). *Handbook of religion and health: A Century of Research Reviewed.* New York: Oxford University Press.

Koening, H. (2013). "Din, Maneviyat ve Tıp: Klinik Uygulama İçin Araştırma Bulguları ve Öneriler". (Çev. Nurten Kımter). *Bilimname,* 15(2), 215-230.

Kolbe, C. (1986). *Heilung oder Hindernis, Religion bei Freud, Adler, From, Jung und Frankl.* Stuttgart: Kreuz Verl.

Köknel, Ö. (1999). *Günlük Hayatta Ruh Sağlığı.* İstanbul: Alfa Basım Yayın Dağıtım.

Köse, A. (2012). *Freud ve Din.* İstanbul: İz Yayıncılık.

Köse, A. ve Ayten, A. (2015). *Din Psikolojisi.* İstanbul: Timaş Yayınları.

Köse, A. ve Küçükcan, T. (2006). *Deprem ve Din.* İstanbul: Emre Yayınları.

Köylü, M. (2010). "Ruh ve Beden Sağlığı ile Din ilişkisi Üzerine Yapılan Araştırmaların Bir Değerlendirmesi". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 28, 5-36.

Kula, N. (2000). "Bedeni Özürlü Gençlerin Din Eğitiminde Dikkat Edilmesi Gereken Psikolojik Hususlar". *Gençlik Dönemi ve Eğitimi* (ss. 180-202) içinde. İstanbul: Ensar Neşriyat.

Kula, N. (2004). "Engellilik ve Din". *Diyanet Aylık Dergi,* 161, 8-11.

Kula, N. (2005). *Bedensel Engellilik ve Dini Başa Çıkma.* İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.

Kula, N. (2009). "Engelliler ve Engelli Ailelere Yönelik Hizmetler". *IV. Din Şurası - Tebliğ ve Müzakereleri*, 2, 115-130). İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı.

Kula, N. (2011). "Engelli Birey ve Ailelerinin Yaşantılarında Hz. Muhammed'in Örnekliği (Çorum Örneği)". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi,* 11(1), 163-194.

Kula, N. (2012). "Engelli Birey ve Ailesinin Psiko-Sosyal Sorunları ve Manevi Destek". [Bildiri], Din, Felsefe ve Bilim Işığında Engelli Olmak ve Sorunları Sempozyumu, İstanbul: Sultanbeyli Belediyesi.

Kula, N. (2015). "Engelli Çocuğa Sahip Ailelere Yönelik Manevî Destek Eğitimi". N. Altaş, ve M. Köylü (Dü) içinde, *Dinî Danışmanlık ve Din Hizmetleri* (s. 243-269). İstanbul: Ensar Neşriyat.

Kula, N. (2017). "Engelliliğin Getirdiği Sorunlarla Başaçıkmada Dini İnanç ve Değerlerin Etkileri". Hayati Hökelekli (Ed.), *Din, Değerler ve Sağlık* (ss. 117-147) içinde. İstanbul: Değerler Eğitim Merkezi Yayınları.

Kuloğlu, N. (2001). *Bilgi Verici Psikolojik Danışma ve Didaktik Bilgi Verme Programlarının Down Sendromlu Bebeği Olan Anne-Babaların Umutsuzluk, Gereksinim ve Eş İlişkisi Düzeylerine Etkisi* (Yayınlanmamış Doktrora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kurt, H. (2008). "El-Bârikât'ta Zikir ve Duanın Psikolojik Boyutu". *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 13(20), 181-192.

Kurt, O. (2013). "Özel Gereksinimli Bireyler". Elif Tekin İftar (Ed.) *Özel Gereksinimli Bireyler ve Bakım Hizmetleri* (ss. 2-22) içinde. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.

Kuru, T. ve Türkçapar, M. (2013). "Farmakoterapi ve Elektrokonvulsif Tedaviye Dirençli Bir Obsesif Kompulsif Bozukluk Hastasının Bilişsel Davranışçı Terapisi". *JCBPR*, 2, 173-181.

Kutluer, İ. (1994). "Düşünce", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (10, 53-57). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.

Kutup, M. (1992). *İnsan Psikolojisi Üzerine Etütler.* İstanbul: İşaret Yayınları.

Kuzgun, Y. (2002). *Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık.* Ankara: ÖSYM Yayınları.

Küçüker, S. (1993). "Özürlü Çocuk Ailelerine Yönelik Psikolojik Danışma Hizmetleri". *Özel Eğitim Dergisi* , 1(3), 23-29.

Lakhan, S., & Schofield, K. (2013). "Mindfulness-Based Therapies in the Treatment of Somatization Disorders: A Systematic Review and MetaAnalysis". *Plos one,* 8(8), 1-13.

Lazarus, R., & Folkman, S. (1984). *Stress, Appraisal and Coping.* New York: Springer.

Lemma, A. (1996). *Introduction to Psychopathology.* London: Sage Publications Ltd.

Leung, C., Fan, A., & Sanders, M. (2013). "The effectiveness of a Group Triple With Chinese Parents Who Have a Child With Developmental Disabilities: A Randomized Controlled Trial". *Research in Developmental Disabilities, 3*(34), 976-984.

Liddel, P. (1984). *A Handbook of Pastoral Counseling.* London: Mowbray.

Loewentahal, K. (2017). *Din Psikolojisi: Kısa Bir Giriş.* (Çev. Mustafa Ulu) Kayseri: Kimlik Yayınları.

Long, P., & Lepper, G. (2008). "Metaphor In Psychoanalytıc Psychotherapy: A Comparatıve Study Of Four Cases By A Practıtıoner–Researcher". *British Journal of Psychotherapy,* 24(3), 343-364.

Luckasson, R., Coulter, D., Polloway, E., Reis, S., Shalock, R., Snell, M., Stark, J. (2002). *Mental Retardation: Definition, Clssification and systmes of support*. Washington DC: Americon Association on Mental Retardation.

Mahmood, O. ve Ahmed, S. (2016). "Psikolojik Ölçme ve Değerlendirme". Sameera Ahmed ve Mona M. Amer (Eds.) (Çev. Vahap Yorgun), *Müslümanlar İçin Psikolojik Danışma: Kültüre ve Dine Duyarlı Ruh Sağlığı Müdahaleleri* (ss. 71-85) içinde. Ankara: Nobel AkademikYayıncılık.

Mardin, Ş. (2014). *Din ve İdeoloji.* İstanbul: İletişim Yayınları.

Maslow, A. (2001). *İnsan Olmanın Psikolojisi.* (Çev. Okhan Gündüz). İstanbul: Kuraldışı Yayıncılık.

Mathew, R. (2001). *The True Path: Western Science and the Quest for Yoga.* Cambridge and Massachusetts: Perseus Publishing.

McCullough, M. (1999). Research on Religion-Accommodation Counselling: Review and Meta-Analysis. *Juornal of Counselling Psychology,* 46(1), 92-98.

McMullin, R. (2000). *The New Handbook of Cognitive therapy techniqjes.* New York: Norton.

Meadow, M., & Kahoe, R. (1984). *Psychology of Religion: Religion in İndividual Lives.* New York: Harper&Row Publisher Inc.

Meier, S. and Davis, S. (2016). *Psikolojik Danışma: Temel Öğeler.* (Çev. Süleyman Doğan). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

Menon, M., Mizrahi, R., & Kapur , S. (2008). "Jumping to Conclusions' and Delusions in Psychosis: Relationship and Response to Treatment". *Schizophrenia Research,* 98(1), 225-231.

Merter, M. (2013). *Dokuz Yüz Katlı İnsan: Tasavvuf ve Benötesi Psikolojisi (Transpersonel Psikoloji).* İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Merter, M. (2014). *Nefs Psikolojisi.* İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Metin, N. (2017). "Kaynaştırma". Necate Baykoç (Ed.), *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitim* (ss. 809-104) içinde. Ankara: Eğiten Kitap.

Metin, N. ve Işıtan, S. (2017). "Zihin Engelli Çocuklar ve Eğitimleri". Necate Baykoç (Ed.), *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitim* (ss. 159-184) içinde. Ankara: Eğitin Kitap.

Millî Eğitim Bakanlığı. (2010a). *İlköğretim Okullarında Kaynaştırma Uygulamalarının Değerlendirilmesi*. Ankara: MEB.

Millî Eğitim Bakanlığı. (2010b). *Okullarımızda Neden Nasıl Niçin Kaynaştırma Yönetici, Öğretmen ve Aİle Klavuzu.* Ankara: MEB

Millî Eğitim Bakanlığı. (2013a). *Bütünleştirme Kapsamında Eğitim Uygulamaları Öğretmen Klavuz Kitabı.* Ankara: MEB

Millî Eğitim Bakanlığı. (2013b). *Çocuk Gelişimi ve Eğitimi-Özel Eğitimi.* Ankara: MEB.

Millî Eğitim Bakanlığı. (2014). "Öğretmenlik Alanları, Atama ve Ders Okutma Esasları". *Talim Terbiye Kurulu Tebliğler Dergisi*, 2678.

Millî Eğitim Bakanlığı. (2015). *Zihinsel Engelliler.* Ankara: MEB.

Millî Eğitim Bakanlığı. (2017). *Özel Eğitim Uygulamaları.* Ankara: MEB.

Montgomery, M. (2013). "Well-Being and Anxiety– Counselling and Psychotherapy: An Exploration in the Malaysian Context". *Asia Pacific Journal of Counselling and Psychotherapy,* 4(1), 31-43.

Moreno, S., Gılı , M., Magallon, R., Bauza, N., Roca, M., Lopez, Y., & Garcıa-Campayo, J. (2013). "Effectiveness of Group Versus Individual Cognitive-Behavioral Therapy in Patients With Abridged Somatization Disorder: A Randomized Controlled Trial". *Psychosomatic Medicine,* 75(6), 600-608.

Morrison, J., Stacy , M., Elaine , M., & Demmitt, A. (2009). "Perceptions of Clients and Counseling Professionals Regarding Spirituality in Counseling". *Counseling and Values,* 53(3), 183-194.

Mps Lh Derneği. (2018). *Mukopolisakkaridoz Nedir?.* http://www.mpsturk.org/ mukopolisakkaridoz-nedir /. (Erişim tarihi : 31.05. 2018)

Murat, A. ve Kızılgeçit, M. (2017). "Dini Başa Çıkma ve Psikopatoloji İlişkisi (Rize Örneği)". *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 6(11), 111-151.

Mutluer, T., Bozkurt, H., Coşkun, M. ve Zoroğlu, S. (2013). Fetal Alkol Spektrum Bozuklukları: Güncel Bir Derleme. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi, 20*(1).

National MPS Society. (2018). *MPS and ML.* https://mpssociety.org/learn/ diseases/. (Erişim tarihi: 30.05.2018).

National Pku News. (2018). *What İs Pku.* https://pkunews.org/what-is-pku/ (Erişim tarihi: (31.05.2018).

Nelson-Jones, R. (2012). *Basic Counseling Skills.* London: Sage.

Newman, J., & Pargament, K. (1990). "The Role of Religion in the Problem-Solving Process". *Review of Religious Research,* 31(4), 390-404.

Norton, F. (1976). "Counseling Parents of the Mentally Retarded Child". *The School Counselor,* 23(3), 200-205.

O'Keeffea, N., & O'Hara, J. (2008). "Mental Health Needs of Parents with İntellectual Disabilities". *Current Opinion in Psychiatry,* 21, 463–468.

Ok, Ü. (1997). *Dinsel Danışmanlığın Teorik Çatısı* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankarü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ok, Ü. (2006). "Türkiye'de Din Psikolojisi: Neredeyiz ve Nereye Gidebiliriz?". *İslami Araştırmalar Dergisi,* 19(3), 441-456.

Ok, Ü. (2008). "İnanç Bakım ve Danışmanlığı: Bir Model Geliştirme Denemesi". Ali Seyyar (Ed.), *Manevi Sosyal Hizmetler* (ss. 103-140) içinde. İstanbul: Rağbet Yayınları.

Ok, Ü. (2012). "Din Psikolojisinin Kullanım Alanları: Dini Danışmanlık ve Rehberlik". Faruk Karaca (Ed.), *Din Psikolojisi* (ss. 1-29) içinde. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.

Ok, Ü. (2015). "Dinî Danışmanlık: Tanımı ve Tarihi". Nurullah Altaş ve Mustafa Köylü (Eds.), *Dinî Danışmanlık ve Din Hizmetleri* (ss. 35-51) içinde. İstanbul: Ensar Neşriyat.

O'laoire, S. (2009). "Manevi Rehberlikte Hikâye Anlatma Geleneği". Robert Frager (Ed.), *Manevi Rehberlik ve Benötesi Psikolojisi Üzerine Paylaşımlar* (ss. 113-124) içinde (Çev. Ömer Çolakoğlu). İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Oman, D. ve Thoresen, C. (2013). "Din ve Maneviyat Sağlığı Etkiler mi?". (Çev. Özer Çetin). Rymond F. Paloutzian ve Crystal L. Park (Der.), *Din ve Manviyat Psikolojisi: Yeni Yaklaşımlar ve Uygulama Alanları* (ss. 295-341) içinde. Ankara: Phoenix Yayınevi.

Öncü, H. (2015). "Psikolojik Danışma Müdahalesi Olarak Bireysel Psikolojik Danışma". *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi,* 16 (1), 389-407.

Öngören, R. (2013). "Zikir", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (44, 409-412). Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları.

Özdemir, O. (2012). "Ailelerin Danışmanlık, Rehberlik ve Eğitim Gereksinimlerinin Karşılanması". Atilla Cavkaytar (Ed.), *Özel Eğitimde Aile Eğitimi ve Rehberliği* (ss. 177-214) içinde. Ankara: Vize Yayıncılık.

Özdoğan, Ö. (2005a). "Ruhsal Yaklaşım ve İnsan: Türkiye'de Bir Uygulama Örneği". *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi,* 6(15) , 137-152.

Özdoğan, Ö. (2005b). "İnsan-Kutsal Kitap İlişkisi". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 41, 293-308.

Özdoğan, Ö. (2006). "İnsanı Anlamaya Yönelik Bir Yaklaşım". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 47(2), 127-141.

Özdoğan, Ö. (2007a). *İsimsiz Hayatlar - Manevi ve Psikolojik Yaklaşımla Arınma ve Öze Dönüş.* Ankara: Özdenöze Yayınları.

Özdoğan, Ö. (2007b). *Mutluluğu Seçiyorum.* Ankara: Özdenöze Yayınları.

Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Hakkında Yönetmelik. (1975). *T.C. Resmî Gazete,* 15151, 16 Şubat 1975.

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. (2000). *T.C. Resmî Gazete*, 23937, 18 Ocak 2000.

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. (2004) *T.C. Resmî Gazete,* 25674, 18 Aralık 2004.

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. (2006). *T. C. Resmî Gazete*, 26184, 31 Mayıs 2006.

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. (2012). *T.C. Resmî Gazete*, 28360, 21 Temmuz 2012.

Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği. (2018). *T.C. Resmî Gazete,* 30471, 7 Temmuz 2018

Özen, D. ve Temizsu, E. (2010). "Anksiyete ve Depresif Bozukluklarda Örtüşen ve Ayrışan Belirtiler". *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar,* 2 (1), 1-14.

Özen, Y. (2010). "Tanrı- Sen ve Ben Üçümüzün Yolu -Pastoral Psikoloji ve Danışmanlığın Gerekliliği Üzerine". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi,* 10 (2), 41-57.

Özerdem, A. (1998). "Obsesif-Kompulsif Bozukluk ve Psikoz Üzerine Bir Gözden Geçirme". *Klinik Psikiyatri,* 2, 98-102.

Özkan, A. (2008). *Dinî Motiflerin Öfke Kontrolü Üzerindeki Etkisi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özmen, A. (2006). "Öfke: Kuramsal Yaklaşımlar ve Bireylerde Öfkenin Ortaya Çıkmasına Neden Olan Etmenler". *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,* 39(1), 39-56.

Özmen, D. ve Çetinkaya, A. (2012). "Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Yaşadığı Sorunlar". *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi,* 28(3), 35-49.

Özokçu, O. (2010). "Zihinsen Yetersizlik, Görme Yetersizliği, İşitme Yetersizliği". İbrahim Diken (Ed.), *İlköğretimde Kaynaştırma* (ss. 55-87) içinde. Ankara: Pagem Akademi Yayıncılık.

Özokçu, O. ve Canpolat, M. (2013). "Grup Rehberliği Programının Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuğa Sahip Annelerin Stres Düzeylerine Etkisi". *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 10(24), 181-196.

Özsoy, Y. (2001). "Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar ve Özel Eğitim". Yahya Özsoy, Mehmet Özyürek, Süleyman Eripek (Eds.), *Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş* (ss. 1-20) içinde. Ankara: Karatepe Yayınları.

Öztürk, O. (1988). *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları.* İstanbul: Evrim Yayınları.

Özyürek, M. (2008). "Nitelikli Öğretmen Yetiştirmede Sorunlar ve Çözümler: Özel Eğitim Örneği". *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi,* 6(2), 189-226.

Pargament, K. (1997). *The Psychology of Religion and Coping: Theory, Research, Practice.* New York: The Guildford Press.

Pargament, K. (2003). "Tanrım Bana Yardım Et: Din Psikolojisi Açısından Başa Çıkmanın Teorik Çatısına Doğru". (Çev. Ahmet Albayrak). *Tabola Rasa: Felsefe - Teolooji,* 3(9), 207-238.

Pargament, K. (2005). "Acı ve Tatlı: Dindarlığın Bedelleri ve Faydaları Üzerine Bir Değerlendirme". (Çev. Ali Ulvi Mehmetoğlu). *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 5(1), 279-313.

Pargament, K., Ano, G. ve Wachholtz, A. (2013). "Başa Çıkmanın Dinî Boyutu: Teori , Araştırma ve Uygulamadaki Gelişmeler".(Çev. Çiğdem Damla Balaban), Raymond F. Paloutzian ve Crystal L. Park (Der.), *Din ve Maneviyat Psikolojisi: Yeni Yaklaşımlar ve Uygulama Alanları* (ss. 377-408) içinde. Ankara: Phoenix Yayınevi.

Pargament, K., Koeing, H., & Perez, L. (2000). "The Many Methods of Religious Coping: Development and İnitial Validation of the RCOPE". *Journal of Clinical Psychology,* 56(4), 519-543.

Patterson, C. (1974). *Relationship Counseling and Psychoterapy.* New York: Harper and Row Pub.

Patton, S. (2004). *Welcoming Children with Special Needs - A Guidebook for Faith Communities.* Boston: Unitarian Universalist Association.

Peck, M. (2015). *Az Seçilen Yol: Sevginin, Geleneksel Değerlerin ve Ruhsal Tekâmülün Yeni Bir Psikolojisi.* (Çev. Semra Ayanbaşı). İstanbul: Akaşa Yayıncılık.

Peker, H. (2014). *Din Psikolojisi.* İstanbul: Çamlıca Yayınları.

Perls, F. (1973). *The Gestalt Approach.* Palo Alto CA: Science and Behavior Books.

Peseschkian, N. (1998). *Doğu Hikayeleriyle Psikoterapi.* (Çev. Hürol Fışıloğlu). İstanbul: Beyaz Yayınları.

Peterson, C., Park , N., & Seligman, M. (2006). "Greater Strengths of Character and Recovery from İllness". *The Journal of Positive Psychology,* 1 (1), 17-26.

Pku Aile Derneği. (2009). *PKU Tanısı.* https://www.pkuaile.com/pku-tanisi (Erişim tarihi: 31.05.2018).

Polloway, E., & Patton, J. (1997). *Strategies for Teaching Learners with Special Needs* (Beşinci Basım b.). NJ: Merril: Prentice Hall.

Quakenbos, S., Privette, G., & Klentz, B. (1985). "Psychotherapy: Sacred or Secular". *Journal of Counseling and Development,* (63), 290-293.

Rahiem, F. ve Hamid, H. (2016). "Ruh Sağlığı Görüşmesi ve Kültürel Formülasyon". Sameera Ahmed ve Mona M. Amer (Eds.) *Müslümanlar İçin Psikolojik Danışma: Kültüre ve Dine Duyarlı Ruh Sağlığı Müdahaleleri* (ss. 51-70) içinde (Çev. Vahap Yorgun). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Rahmatulin, Z. (2015). *"Bilişsel Davranışçı Tekniklerle Hazırlanan Öfke Grup Terapisinin Yetişkin Kadınların Öfkesi Üzerinde Etkililiği* (Yayınlanmamış Yüksek Lisasn Tezi)*".* İstanbul: Üsküdür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Razali, S., Aminah, K., & Khan, U. (2002). "Religious-Cultural Psychotherapy in the Management of Anxiety Patients". *Transcultural Psychiatry,* 39(1), 130-136.

Reeves, A. (2017). "Danışanın Değerlendirilmesi". Windy Dryden ve Andrew Reeves (Eds.), *Psikolojik Danışma Uygulamalarında Temel Konular* (ss. 1-17) içinde (Çev. Füsun Akkoyun). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Rehberlik Hizmetleri Yönetmeliği. (2017). *T.C. Resmî Gazete,* 30236, 10 Kasım 2017.

Rew, L., & Wong, Y. (2006). "A Systematic Review of Recent Research on Adolescent Religiosity/Spirituality and Mental Health". *Issues in Mental Health Nursing,* 27(2) 161-183.

Richards, P., & Bergin, A. (2011). *A Spiritual Strategy for Counseling and Psychotherapy.* Washington DC: American Psychological Association.

Robson, M. (2017). "Danışmayı Planlı Olarak Sonlandırmak". Windy Dryden ve Andrew Reeves (Eds.), *Psikolojik Danışma Uygulamalarında Temel Konular* (ss. 184-198) içinde. (Çev. Füsun Akkoyun). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Rogers, C. (1942). *Counseling and Psychotherapy.* Boston: Houghton Mifflin.

Rogers, C. (1965). *Clinent-Centered Thrapy .* Boston: Houghtonmiiflin Company.

Rogers, C. (1980). *A Way of Being.* Boston: Houghton Mifflin.

Rogers, C. (2018). *Kişi Olmaya Dair.* (Çev. Aysun Babacan). İstanbul: Okuyan Us Yayıncılık.

Rossiter-Thornton , J. (2000). "Prayer in psychotherapy". *Alternative Therapies in Health and Medicine*, 6(1), 124-128.

Sampaz, F. (2011). *Bilişsel Davranışçı Yaklaşıma Dayalı Grupla Psikolojik Danışmanın Sosyal Anksiyete, Reddedilme Duyarlılığı ve Kişilerarası Duyarlılık Üzerine Etkisi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Sarı, E. (2015). *Psikolojik Danışma ve Psikoterapi.* Ankara: Vize Yayıncılık.

Sarı, H. (2007). "Zihin Engelli Çocuğu Olan Ailelerde Aile Yüklenmesi". *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi,* 11(2), 1-7.

Sarı, Y., Baser, G., & Turan, J. M. (2006). "Experiences of Mothers of children with Down Syndrome". *Paediatric Nursing,* 18(4), 29-32.

Sarı, T. ve Yıldırım, M. (2017). "Pozitif Bir Karakter Gücü Olarak Şükür: Mental İyi Oluş ve Bazı Demografik Değişkenlerle İlişikisinin İncelenmesi". *The Journal of Academic Social Science Studies,* 62, 13-32.

Sayar, K. (1998). Kültür ve Psikopatoloji. *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni,* 8(3), 176-179.

Sayar, K. (2000). *Psikiyatri ve Kültür.* İstanbul: İnsan Yayınları.

Sayar, K. (2010). *Sufi Psikolojisi.* İstanbul: Timaş Yayınları.

Sayar, K. (2013). *Terapi - Kültürel Bir Eleştiri.* İstanbul: Timaş.

Sayın, E. (2012). "Tasavvuf Klasikleri Açısından Namaza Psikolojik Bakış". *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 2(3), 43-57.

Sayın, E. (2013). *Dua Terapisi.* İstanbul: Nesil Yayınları.

Schlauch, C. (1985). "Defining Pastoral Psychotherapy". *Journal of Pastoral Care,* 39(3), 223.

Schnitker, S. (2010). *An Examination of Patience and Well-being. (Dissertation Doctor of Philosophy in Psychology).* California: University of California: Davis.

Schnitker, S., & Emmons, R. (2007). "Patience as a Virtue: Religious and Psychological". *Research in the Social Scientific Study of Religion,* 18, 177-207.

Schultz, D. P. ve Schultz, S. E. (2002). *Modern Psikoloji Tarihi.* (Çev. Yasemin Aslay) İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Sen, E., & Yurtsever, S. (2007). "Disabled Children Difficulties Experienced by Families With". *Journal for Specialists in Pediatric Nursing,* 12, 238-252.

Sessanna, L., Finnell, D., & Jezewski, M. (2007). Spirituality in Nursing and Health-Related Literature: A Concept Analysis. *Journal of Holistic Nursing*, 25(4), 252-262.

Seyyar, A. (2003). *Ahlak Terimleri (Ansiklopedik Sözlük).* İstanbul: Beta Basım Yayıncılık.

Seyyar, A. (2007). *Sosyal Hizmetlerde Manevi Bakım.* İstanbul: Şefkatli Eller Yayınları.

Shafranske, E. (2013). "Klinik Psikoloji ve Danışmanlık Psikolojisinde Din Psikolojisi". (Çev. Şeyma Turan). Raymond F. Paloutzian ve Crystal L. Park (Der.), *Din ve Maneviyat Psikolojisi: Yeni Yaklaşımlar ve Uygulama Alanları* (ss. 409-442). içinde. Ankara: Phoenix Yayınevi.

Shafranske, E., & Gorsuch, R. (1985). "Factors Associated with the Perception of Spirituality in Psychotherapy". *Journal of Transpersonal Psychology,* 1(27), 231-241.

Sharf, R. (2017). *Psikoterapi ve Psikolojik Danışma Kuramları Kavramlar ve Örnek Olaylar.* (Çev. Ed. Nülifer Voltan Acar) Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Shertzer, B., & Stone, S. (1980). *Fundamentals of Counseling.* Boston: Houghton Mifflin Company.

Smith, D. (2007). *Introduction to Special Education: Makingi a Difference*. Boston: Pearson.

Smith, H. (2009). "Manevi Yol Hakkında Mülahazalar". (Çev. Ömer Çolakoğlu). Robert Frager (Ed.), *Manevi Rehberlik ve Benötesi Psikolojisi Üzerine Paylaşımlar* (ss. 65-76) içinde. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Smith, M., Ittenbach, R., & Patton, J. (2002). *Mental Retardation*. Prentice-Hall: Inc.

Smith, T. B., Bartz, J., & Scott, R. P. (2007). "Outcomes of Religious and Spiritual Adaptations to Psychotherapy: A Meta-Analytic review". *Psychotherapy Research,* 17(6), 643-655.

Sommers-Flanagan, J. ve Sommers-Flanagan, R. (2015). *Klinik Görüşme: Psikolojik Değerlendirme Esasları.* (Çev. Gülçin Akbaş ve Leman Korkmaz). İstanbul: İthaki Yayınları.

Sousa, D. (2001). *How the Special Needs Learn.* California: Corwin Press.

Söylev, Ö. (2014). *Türkiye'de Dini Danışmanlık ve Rehberlik: Alanları, İmkânları ve Yöntemleri- (Diyanet İşleri Başkanlığı Örneği)* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sözen, K. (2018). "Din-Tefekkür İlişkisi". *Diyanet İlmî Dergi,* 54(4), 87-106.

Spilka, B. (2013). "Dinî Pratik, Ritüel ve Dua". (Çev. Özer Çetin) Raymond F. Poloutzian ve Crystal L. Park (Der.), *Din ve Maneviyat Psikolojisi: Yeni Yaklaşımlar ve Uygulama Alanları* (ss. 157-180) içinde. Ankara: Phoenix Yayınevi.

Stanley, M., Bush, A., Camp , M., Jameson, J., Phillips , L., Barber, C., & Cully, J. (2011). "Older Adults' Preferences for Religion/Spirituality in Treatment for Anxiety and Depression". *Aging Ment Health,* 15(3), 334-343.

Stewart, J. (1986). *Counseling Parents of Exceptional Children.* Columbus: Charles E. Merril Publishing.

Sucuoğlu, B. (2003). "Otizm ve Otistik Bozukluğu Olan Çocuklar". Ayşegül Ataman (Ed.), *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitime Giriş* (ss. 393-414) içinde. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Sucuoğlu, B. (2017a). "Tarihsel Gelişim ve Toplumsal Tutumlar". Bülbin Sucuoğlu (Ed.), *Zihin Engelliler ve Eğitimleri* (ss. 18-48) içinde. Ankara: Kök Yayıncılık.

Sucuoğlu, B. (2017b). "Tanımlar Sınıflandırma ve Yaygınlık". Bülbin Sucuoğlu (Ed.), *Zihin Engeliler ve Eğitimleri* (ss. 50-120) içinde. Ankara: Kök Yayıncılık.

Sucuoğlu, B. (2017c). "Zihinsel Engellilerin Özellikleri". Bülbin Sucuoğlu (Ed.), *Zihin Engelliler ve Eğitimleri* (ss. 121-176) içinde. Ankara: Kök Yayıncılık.

Sümer, N. (2014). "Kitap Tanıtımı II". *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergesi,* 1(2), 226-232.

Şahin, N. ve Durak, A. (1994). "Kısa Semptom Envanteri (Brief Symptom Inventory- BSI): Türk gençleri için uyarlaması". *Türk Psikoloji Dergisi,* 9(31), 44-56.

Şahin, N. ve Yeniçeri, Z. (2015). ""Farkındalık" Üzerine Üç Araç: Psikolojik Farkındalık, Bütünleyici Kendilik Farkındalığı ve Toronto Bilgece Farkındalık Ölçekleri". *Türk Psikoloji Dergisi,* 30(76), 48-64.

Şahin, N., Batıgün, A. ve Uğurtaş, S. (2002). "Kısa Semptom Envanteri (KSE): Ergenler İçin Kullanımının Geçerlik, Güvenilirlik ve Faktör Yapısı". *Türk Psikiyatri Dergisi,* 13(2), 125-135.

Şahin, S. (2017). "Yaygın Gelişimsel Bozukluk, Otistik Spektrum Bozuklukları Olan Çocuklar ve Eğitimleri". Necate Baykoç (Ed.), *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitim* (ss. 291-304) içinde. Ankara: Eğiten Kitap.

Şanlı, E. ve Çelik, S. (2015). "Grup Rehberliğinin Engelli Çocuk Sahibi Annelerin İyimserlik Düzeyini Artırmaya Etkisi". *Ulusulararası Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 8(41), 841-849.

Şengül, S. ve Baykan, H. (2013). "Zihinsel Engelli Çocukların Annelerinde Depresyon, Anksiyete ve Stresle Başa Çıkma Tutumları". *Kocatepe Tıp Dergisi,* 14, 30-39.

Şentürk, H. (2013). *Din Psikolojisine Giriş.* İstanbul: İz Yayıncılık.

Şentürk, M. ve Saraçoğlu, G. (2013). "Eğitilebilir Zihinsel, Bedensel Engelli Çocuğu Olan Annelerle Sağlıklı Çocuğa Sahip Annelerin Aileden Algıladıkları Sosyal Destek ve Depresyon Düzeylerinin Karşılaştırılması". *Uluslararası Temel ve Klinik Tıp Dergisi,* 1(1), 40-49.

Şirin, A. (2004). "Psikolojik Danışma". Cengiz Karagözoğlu ve İsmet Kemertaş (Ed.), *Eğitimde Üçüncü Boyut: Psikolojik Danışma ve Rehberlik* (ss. 35-50) içinde. İstanbul: Birsen Yayınevi.

Şirin, T. (2013). *Bilişsel Davranışçı Psikoterapi Yaklaşımıyla Bütünleştirilmiş Dini Danışmanlık Modeli* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şirin, T. (2014). *Dini Danışma ve Rehberlik: İhsan Modeli Manevi Danışmanlık.* İstanbul: Mim Akademi Yayınları.

Tan, H. (1992). *Psikolojik Yardım İlişkileri: Danışma ve Psikoterapi.* İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Tan, H. ve Baloğlu, M. (2006). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik: Teori ve Uygulama.* Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Tan, S. (1996). "Religion in Plinical Practice: Implicit and Explicit Integration. Edward Shafranske (Ed.), *Religion and the Clinical Practice of Psychology* (ss. 365-390) içinde. Washington, DC: American Psychological Association.

Tarhan, N. (2012). *Mesnevi Terapi.* İstanbul: Timaş Yayınları.

Tarhan, N. (2017). *İnanç Psikolojisi ve Bilim: Ruh, Beyin ve Akıl Üçgeninde İnsanoğlu.* İstanbul: Timaş Yayınları.

Tekin, D. ve Girli, A. (2011). Williams Sendromu ve Zihin Kuramları Arasındaki İlişki. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi,* 1(2), 67-75.

Tekinarslan, İ. (2017). Zihinsel Yetersizliği Olan Öğrenciler. İbrahim Diken (Ed.), *Özel Eğitime Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim* (ss. 156-184) içinde. Ankara: Pagem Akademi Yayıncılık.

Tekin-İftar, E. (2017). "Zihin Engelinin Nedenleri". Bülbin Sucuoğlu (Ed.), *Zihin Engelliler ve Eğitimleri* (ss. 88-119) içinde. Ankara: Kök Yayıncılık.

Teknik, A. ve Göktaş, V. (2014). "Tasavvufi Düşüncede Zikir ve Zikrin Benlik İnşâsına Etkisi". *Toplum Bilimleri Dergisi,* 8(15), 263-286.

Telef, B. (2013). "Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Öz-yeterliklerinin ve Psikolojik Belirtilerinin İncelenmesi". *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 15(15), 33-49.

Tenik, A. (2002). "Sosyo-Psikolojik Açıdan Zikir ve Şanlıurfa Dergah Camii Örneği". *Tasavvuf: İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi,* 8, 97-116.

The Psychological Corporation (1998). *Wecshler Çocuklar İçin Zeka Ölçeği.* (Çev. Işık Savaşır ve Nail Şahin) Ankara: Millî Eğitim Basımevi.

Tonge, B., Einfeld, S., & Gray, K. (2004). "The Family Burden of Emotional and Behavioural Problems in Children with İntellectual Disability (ID)". *Journal of Intellectual Disability Research,* 48, 370.

Topaloğlu, B. (2012). "Tövbe", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi,* (41, 279-283). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.

Topses, G. ve Serin, N. (2012). *Psikolojik Danışma ve Kişilik Kuramları.* Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Tsai, S.-M. (2009). "The Relationship Between Caregiver's Strain and Social Support Among Mothers With İntellectually Disabled Children". *Journal of Clinical Nursing,* 18(4), 539-548.

Tuncay, T. (2007). "Kronik Hastalıklarla Başetmede Tinsellik". *Sağlık ve Toplum*, 2, 13-20.

Tureng Çeviri Ltd. (2018a). *İmbecile*. https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/ imbecile (Erişim tarihi: 17.05.2018)

Tureng Çeviri Ltd. (2018b). *Spirit.* https://tureng.com/tr/turkce-ingilizce/spirit (Erişim tarihi: 18.06.2018)

Turgut, N. ve Söylemezoğlu, T. (2011). "Aspirinin Hepatotoksik Etkisi ve Reye Sendromu". *Cumhuriyet Tıp Dergisi,* 33, 125-132.

Turnbull, A., Turnbull, H., & Wehmeyer, M. (2007). *Exceptional Lives: Special Education in Today's Schools.* New Jersey: Merril/Prentice Hall.

Tümer, G. (1987). "Çeşitli Yönleriyle Din". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 28(1), 213-267.

Tümer, G. 1994. "Din". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (9, 312-320) Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.

Türk Dil Kurumu (2018). *Güncel Türkçe Sözlük.* (http://www.tdk.gov.tr.).

Türkçapar, H. (2004). "Anksiyete Bozukluğu ve Depresyonun Tanısal İlişkileri". *Klinik Psikiyatri,* 4, 12-16.

Uğuz, Ş., Toros, F., İnanç, B. Y. ve Çolakkadıoğlu, O. (2004). "Zihinsel ve/veya Bedensel Engelli Çocukların Annelerinin Anksiyete, Depresyon ve Stres Düzeylerinin Belirlenmesi". *Klinik Psikiyatri, 7*, 42-47.

Uludağ, S. (1995). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü.* İstanbul: Marifet Yayınları.

Uslu, M. (2005). *Psikolojik Danışmanların Danışma Becerilerinin Geliştirilmesi* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Usta, M. (2009). "Özel Eğitim Gerektiren Birey, Aile ve Din Eğitimi". *Dini Eğitim ve Araştırmalar Dergisi,* 20, 75-110.

Utsch, M. (2008). "Pozitif Psikoloji'den Güdüler: Din Psikolojisi Araştırmaları ve Terapik/Manevi Yardım Uygulamaları". (Çev. Abdulkerim Bahadır). *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 25(25), 169-180.

Uyaroğlu, A. ve Bodur, S. (2009). "Zihinsel Yetersizliği Olan Çocukların Anne-Babalarında Kaygı Düzeyi ve Bilgilendirmenin Kaygı Düzeyine Etkisi". *TAF Preventive Medicine Bulletin,* 8(5), 405-412.

Uz Baş, A. (2012). "Rehberlik Hizmetleri Türleri". Betül Aydın (Ed.), *Rehberlik* (ss. 83-115) içinde. Ankara: Pagem Akademi Yayıncılık.

Ünal, A. (1990). *Kur'an'da Temel Kavramlar.* İstanbul: Beyan Yayınları.

Ünsal Barlas, G., Karaca, S., Onan, N. ve Işıl Özlem. (2010). "Üniversite Sınavına Hazırlanan Bir Grup Öğrencinin Kendilik Algıları ve Ruhsal Belirtileri Arasındaki İlişki". *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi,* 1(1), 18-24.

Vergote, A. (1999). *Din İnanç ve İnançsızlık.* (Çev. Veysel Uysal) İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.

Voltan Acar, N. (1993). Grupla Psikolojik Danışmada Alıştırmalara Ne Derece Gerek Vardır. *Haccettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 9, 169-172.

Voltan Acar, N. (2012). *Grupla Psikolojik Danışma İlke ve Teknikleri.* Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Vural Batık, M. (2012). "Psikolojik Destek Programının Zihinsel Yetersizliği Olan Çocukların Annelerinin Umutsuzluk ve İyimserlik Düzeylerine Etkisi". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 31(1), 64-87.

Vural, M. ve Başar, E. (2006). "Psikolojik Faktörlerin Koroner Kalp Hastalığına Etkisi: Olumsuz Psikolojik Faktörlere Müdahale Edilmeli mi?". *Anadolu Kardiyol Dergisi,* 6, 55-59.

Vuran, S. (2005). "Zeka Geriliği". Süleyman Eripek (Ed.) *Özel Eğitim* (ss. 43-56) içinde. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

Vurucu, S., Kesik, V., Kul, M., Demirkaya, E., Ünay, B., Akın, R. ve Gökçay, E. (2005). "Mikrosefalili Olgularımızın Etiyolojik, Klinik ve Laboratuvar Bulgularının Değerlendirilmesi". *Gülhane Tıp Dergisi,* 47, 286-289.

Walker, D., Gorsuch , R., & Tan, S.-Y. (2004). "Therapists Integration of Religion and Spirituality". *Counseling and Values,* 49, 69-80.

Watkins, P., Woodward, K., Stone, T., & Kolts, R. (2003). "Gratitude and Happiness: Development of a Measure of Gratitude, and Relationships With Subjective Well-Being". *Social Behavior and Personality,* 31(5), 431-451.

White, N., & Hastings, R. P. (2004). "Social and Professional Support for Parents of Adolescents with Severe Intellectual Disabilities". *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities,* 17, 181-190.

Wilhelma, K., Boyceb, P., & Brownhill, S. (2004). "The Relationship Between İnterpersonal Sensitivity, Anxiety Disorders and Major Depression". *Journal of Affective Disorders,* 79, 33-41.

Woodward, W. (1979). "Piaget's Theory and the Study of Mental Retardation". Norman R. Ellis (Ed.), *Handbook of Mental Deficiency: Psychological Theory and Research* (ss. 169-195) içinde. New Jersey: Erlbaum: Hillsdale.

Worthington, J., Kurusu, E., McCollough, M., & Sandage, S. (1996). "Empirical Research on Religion and Psychotherapeutic Processes and Outcomes: A 10-Year Review and Research Prospectus". *Psychological Bulletin,* 119(3), 448-487.

Yalom, I. (2011). *Varoluşçu Psikoterapi.* (Çev. Zeliha İyidoğan Babayiğit). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Yalom, I. (2017). *Din ve Psikiyatri.* (Çev. Zeliha İyidoğan Babayiğit). İstanbul: Pegasus Yayınları.

Yaman, N. (2016). "Manevi Temelli Bütüncül Psikolojik Danışmanlık". Halil Ekşi ve Çınar Kaya (Eds.), *Manevi Yönelimli Psikoterapi ve Psikolojik Danışma* (ss. 83-97) içinde. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Yapıcı, A. (1996). *Dinî Yaşayışta Tövbeye Din Psikolojik Bir Yaklaşım* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yapıcı, A. (2012). "Türk Toplumunda Cinsiyete Göre Dindarlık Farklılaşması: Bir Meta-Analiz Denemesi". *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 17(2), 1-34.

Yapıcı, A. (2013). *Ruh Sağlığı ve Din, Psiko-Sosyal Uyum ve Dindarlık.* Adana: Karahan Kitabevi.

Yapıcı, A. (2018). "Kişinin Kendini Yeniden Tanımlaması Olarak Tövbe". *Diyanet,* 336, 10-12.

Yaşaroğlu, M. (2006). "Namaz", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (32, 350-357): Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.

Yavuz, K. (1987). *Psikanalizde İlk Dini Gelişmelerin Değeri.* Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları .

Yaycı, L. (2014). "Gestalt Terapi". Ahmet Akın ve Rukiye Şahin (Ed.), *Psikolojik Danışma Kuramları* (ss. 175-190) içinde. İstanbul: Lisans Yayıncılık.

Yektaa, M. S., Bonaba, B. G., Malayeri, S. A., Zamanic, N., & Pourkarimi, J. (2015). "The Relationship Between Anger And Coping Strategies of Mothers of Children With Special Needs". *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 205, 140-144.

Yıldırım, A., Hacıhasanoğlu Aşılar, R. ve Karakurt, P. (2012). "Engelli Çocukların Annelerinin Ruhsal Durumlarının Belirlenmesi". *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi,* 20(3), 200-209.

Yıldırım, B. "Joseph Campbell ile Mutluluk Üzerine", (2017), https://gaiadergi.com/joseph-campbell-ile-mutluluk-uzerine/

Yıldırım, F. ve Conk, Z. (2005). "Zihinsel Yetersizliği Olan Çocuğa Sahip Anne/Babaların Stresle Başa Çıkma Tarzlarına ve Depresyon Düzeylerine Planlı Eğitimin Etkisi". *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi,* 9(2), 1-10.

Yim, S., Moon, H., Rah, U., & Lee, Y. (1996). "Psychological Characteristics of Mothers of Children with Disabilities". *Yonsei Medical Journal,* 37(6), 380-384.

Yinger, J. (1967). "Pluralism, Religion and secularism". *Journal for the Scientific Study of Religion,* 6, 17-28.

Young, J., Wiggins-Frame, M. and Cashwell, C. (2000). "Interdependence in Ethnic İdentity and Self: İmplications for Theory and Practice". *Journal of Counseling and Development,* 85, 420-429.

Young, J., Wiggins-Frame, M. and Cashwell, C. (2007). "Spirituality and Counselor Competence: A National Survey of American Counseling Association Members". *Journal of Counseling and Development,* 85(1), 47-52.

Yuluğ, I. (2002). "İnsan Genom Projesi". *Avrasya Dosyası,* 8(3), 7-23.

Yurtsever, S. S. ve Sütcü, S. T. (2016). "Obsesif Kompulsif Bozukluğun Tedavisinde Bilişsel Davranışçı Grup Terapisi: Sistematik Bir Gözden Geçirme". *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 8*(1), 39-60.

Yüksel, A. (2015). "Hemşirelik Öğrencilerinin Ruhsal Durumları ve Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi". *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi,* 4(2), 215-226.

Yüksel, Y. (2006). *Tasavvufta Sabır ve Şükür Anlayışı* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Zinnbauer, B. ve Pargament, K. (2013). "Dindarlık ve Maneviyat". (Çev. Sevdenur Düzgüner). Raymond F. Paloutzian ve Crystal L. Park (Der.) *Din ve Maneviyat Psikolojisi: Temel Yaklaşımlar ve İlgi Alanları* (ss. 601-102) içinde. Ankara Phoenix Yayınevi.

BUHARALI CEDİTÇİ ABDURRAUF FITRAT'IN GAZETECİ KİŞİLİĞİ

Yazar:
Dr. Shokhrukhbek Olimov

Editör:
Dr. Ahmet Akalın

nobel bilimsel

BUHARALI CEDİTÇİ ABDURRAUF FITRAT'IN GAZETECİ KİŞİLİĞİ

Yazar: Dr. Shokhrukhbek Olimov
Editör: Dr. Ahmet Akalın

Yayın No.: 2296
ISBN: 978-625-393-940-3
E-ISBN: 978-625-393-941-0
Basım Sayısı: 1. Basım, Ekim 2024

© Copyright 2024, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet
yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.
"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İlim Ateşoğlu -ilim@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Seval Sezer -damla@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mervin Selda Adal -mervin@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Akalın, Ahmet., Olimov, Shokhrukhbek.
Buharalı Ceditçi Abdurrauf Fıtrat'ın Gazeteci Kişiliği / Ahmet Akalın., Shokhrukhbek Olimov
1. Basım, VI + 338 s., 13,5x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-393-940-3
E-ISBN: 978-625-393-941-0
1. Türkistan Tarihi 2. Ceditçilik 3. Fıtrat

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 -
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com -

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **iii**
GİRİŞ **1**

ABDURRAUF FITRAT'IN HAYATI, KİŞİLİĞİ, ESERLERİ

1.1. Hayatı 9
1.1.1. Doğumu ve Ailesi 9
1.1.2. Eğitimi 12
1.1.3. İstanbul Eğitimi 14
1.1.4. Buhara'ya Dönüşü ve Faaliyeti 19
1.1.5. Ölümü 25
1.2. Fıtrat'ın Ceditçi Kişiliği 34
1.2.1. Ceditçiliğin Doğuşu ve Yaygınlaşması 34
1.2.1.1. Ceditçilik 35
1.2.1.2. Türkistan'da Ceditçilik Hareketi 37
1.2.2. Buhara Emirliği'nde Ceditçilik Hareketinin Meydana Gelme Sebepleri 41
1.2.3. Türkistan Ceditçiliğin Fikir Kaynağı Olarak Osmanlı ve Rusya Müslümanları Basını 58
1.2.4. Türkistan'da Millî Basının Ortaya Çıkışı 74
1.2.4.1. Türkistan'da Basın 75
1.2.4.2. Buhara Emirliği'nde Basın 84
1.2.4.3. Şubat 1917 Devrimi'nden Sonra Basın 88
1.2.4.4. Ekim 1917 İhtilali'nden Sonra Basın 91
1.2.5. Fıtrat'ın Ceditçilik Hareketindeki Yeri 95
1.3. Diğer Yönleriyle Fıtrat 107
1.3.1. Din Anlayışı 107
1.3.2. Türkçülük ve Milliyetçilik Anlayışı 123
1.3.3. Siyasi Kişiliği 140
1.3.4. İlmî Kişiliği 149
1.3.5. Şairliği 159

ABDURRAUF FITRAT'IN GAZETECİ KİŞİLİĞİ

2.1. Eserleri 169
2.1.1. Türkiye'de Yazdığı Eserleri 170
2.1.2. Buhara, Semerkant ve Taşkent Döneminde Yazdığı Eserleri 179
2.1.3. Moskova Döneminde Yazdığı Eserleri 184
2.1.4. Tutuklanana Kadar Yazdığı Eserleri 187
2.2. Türkiye'deki Gazetecilik Faaliyetleri 197
2.2.1. Buhara Ceditçilerinin Yol Gösterici Programı Olarak Münazara Eseri 197
2.2.2. Beyanat-i Seyyahi Hindi Eseri 209
2.2.3. Tearüf-*i Müslimin* Dergisine Yazdığı Açık Mektup 220
2.2.4. *Hikmet* Gazetesine Yazdığı Yazıları 226
2.3. Cedit Hareketinin Önderi Olarak Yürüttüğü Gazetecilik Faaliyetleri 247
2.3.1. *Buhara-i Şerif* Gazetesine Yazdığı Makaleleri 247
2.3.2. *Semerkant* Gazetesine Yazdığı Eserleri 251
2.3.3. Ayna Dergisine Yazdığı Eserleri 252
2.3.4. Fıtrat'ın *Hürriyet* Gazetesindeki Faaliyetleri 271
2.3.4.1. Buhara Emirliği Hakkında Yazıları 273
2.3.4.2. Türkistan ve Rusya İlişkileri Hakkında Yazıları 281
2.3.4.3. Siyasi ve Sosyal Gelişmeler Hakkındaki Yazıları 294
2.3.5. İştirakiyun Gazetesine Yazdığı Yazılar 296

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME 307
KAYNAKLAR 313
EKLER 321

KAYNAKLAR

- (1910). "Buhara Vak'a-İ Elimesi", *Sırat-I Müstakim*, 76.Sayı, 17 Şubat 1910

- (1910). "Mekatib", *Sırat-I Müstakim*, 108.Sayı, 29 Eylül 1910

- (1912). "Buhara'da Mecelli", *Türk Yurdu Dergisi*, 12.Sayı, 2 Mayıs 1912

Abdırashidov Z.(2016), "Known And Unknown Fitrat: Early Convictions And Activities", *Acta Slavica Japonica*, Tomus 37, 2016, Pp.103-118

Abdirashidov Z (2019). *"Xx Asr Boshlarida Turkiston: Ijtimoiy-Siyosiy Va İntellektual Jarayonlar"*, Sonçağ Akademi, Ankara.

Abduazızova N. (2000)."*Turkiston Matbuoti Tarixi (1870-1917)"*, Akademiya Nashriyoti, Toshkent.

Abdujalilova S. (2005)., "*Abdurauf Fitratning Oila Tarbiyasiga Oid Qarashlari*", Nomzodlik Dissertatsiyasi, Toshkent, , 27-Bet

Açık F. (2007). "*Özbek Edebiyatı"*, Ayp Yayınevi, Ankara.

Ahatova D. (1998). "*Abdurauf Fitratning Ma'rifify-Pedogogik Qarashlari*", Nomzodlik Dissertatsiyasi, Toshkent, 58-Bet

Akalın, A. (2023), Ulusların Cazibesi: Yumuşak Güç Bağlamında Türkiye'de Uluslararası Kültür Enstitüsü, Ankara: Nobel Yayınları.

Akman, Z. (2007). "Osmanlı Son Dönem Kurumlarından Dâru'l Hikmeti'l- İslâmiye'nin Din Eğitimi Ve Öğretimi Alanındaki Faaliyetleri", *İslami Araştırmalar Dergisi*, 20.1.

Akyol T. (1993). "Cedidcilik", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Dia), C.7.

Alımova D. (2007). "*Predisloviye K İzdaniyu, Rasskazi İndiyskogo Puteşestvennika"*, Patent-Press, Taşkent.

Alisher Navoiy Asarlari Tilinin Izohli Lug'ati, 4 Tomlik, 3-Tom, Toshkent, Fan Nashriyoti, 1984

Allworth A.E. (2002). "Evading Reality: The Devices Of Abdalrauf Fitrat, Modern Central Asian Reformist, Brill's Inner Asian Library", Leiden: E. J. Brill, 358-364

Allworth A.E. (2018). "Conversation With Ahmed Na'im Nusratullahbek", *Türkistan'da Yenilik Hareketleri Ve İhtilaller: 1900-1924*, Haz: Timur Kocaoğlu, İkinci Baskı, Uzned, Haarlem.

Andican A.Ahat, (2003). "*Cedidizm'den Bağımsızlığa Hariçte Türkistan Mücadelesi"*, Emre Yayınları, İstanbul.

Arşaruni A., Gabidullin H., (1931). "*Oçerki Panislamizma İ Panturkizma V Rossii*, İzdatelstva "Bezbojnik", Moskva,, s.12-13.

Avcı Y (1997). "*Fıtrat ve Eserleri"*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Avcı Y (1997). **"**Fıtrat'ın Türkçeciliği**"**, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 106-111

Ayık S (2018). "*İttihad ve Terakki Yönetimine Muhalif Bir Bakış: Hikmet Gazetesi (1912)*", Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

Ayniy S. (1926). *Namunai Adabiyoti Tojik*, Nashriyoti Markazii Xalqhoi İttihodi Shuravi, Moskova.

Ayniy S. (1963). *"Buxoro Inqilobi Tarixi Uchun Materiallar"*, Asarlar, 8 Jidlik, 3-Jild, O'zssr Davlat Badiiy Adabiyot Nashriyoti, Toshkent.

Ayniy S. (1963). Qisqacha Tarjimai Holim, 1963, O`Zssr Davlat Badiiy Adabiyot Nashriyoti, Toshkent.

Ayniy S. (2010). *Buxoro İnqilobi Tarixi*, (El Yazma Bazlı Metnin Tekrari Neşri) Tokyo.

Bartold V.V., (1964). Sarti, Proizvedeniye, Tom 2-2, Moskva.

Baysun A. R. (1943). Receb, *Türkistan Millî Hareketleri*, İstanbul.

Behbudiy Mahmud Xo'ja,(1911). "Munozara Haqqinda", *Turkiston Viloyati Gazeti*, 73-Son, 29 Sentabr.

Beyoğlu S. (2003). *Millî Mücadele Ve Özbekler Tekkesi*, Üsküdar Sempozyumu I, 23-25 Mayıs 2003 Bildiriler, 1, S.201

Bolşaya Rossiyskaya Ensiklopediya, Tom 19, Moskva, 2011

Bolşaya Rossiyskaya Ensiklopediya, Tom 33, Moskva, 2017

Boltaboyev H (1991). Sayha" Qismatidan Lavhalar Yoki Shoir Fitrat Haqida", *Sharq Yulduzi* Jurnali, S.6.

Boltaboyev H (1996). "*Xx Asr Boshlari O'zbek Adabiyotshunosligi Va Fitratning İlmiy Merosi*", Doktorlik Dissertatsiyasi, Toshkent, 292-Bet

Boltaboyev H (1996). *Abdurauf Fitrat – Adabiyotshunos,* "Yozuvchi" Nashriyoti, Toshkent,

Boltaboyev H (2000). *Fitrat Va Istiqlol Ma'naviyati*, Fitrat, Tanlangan Asarlar, 1-Jild, "Ma'naviyat" Nashriyoti, Toshkent,

Boltaboyev H (2007). *Fitrat Va Jadidchilik*, Alisher Navoiy Nomidagi O'zbekiston Milliy Kutubxonasi Nashriyoti, Toshkent,

Buharalı Bir Kişi, Buhara-İ Şerif'ten Mektup, *Tercüman*, S.8, 1885

Buharalı Bir Kişi, Buhara-İ Şerif'ten Mektup, *Tercüman*, S.47, 1884

Burhonov N. (1993), *Fitna San'atı Maqolalar To'plami*, "Fan" Nashriyoti, Toshkent,

Dağlar O. (2008). "II. Meşrutiyet'in İlanının İstanbul Basını'ndaki Yansımaları (1908)", *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 38.

Devlet N. (1999). *Rusya Türklerinin Millî Mücadele Tarihi (1905-1917)*, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi – Ankara.

Do'stqorayev Boybo'ta,(2009). *O'zbekiston Jurnalistikasi Tarixi*, G'afur G'ulom Nomidagi Adabiyot Va San'at Nashriyoti, Toshkent.

Ergasheva M. (2002). *Abdurauf Fitratning Siyosiy Va Huquqiy Qarashlari*, Nomzodlik Dissertatsiyasi, Toshkent, 42-43-Betlar

Erşahin S. (1999). "Buhara'da Cedidcilik-Eğitim Islahatı Tartışmaları Ve Abdurrauf Fıtrat (Xx.Yüzyıl Başları)", *Dini Araştırmalar Dergisi*, 1(3).

Erşahin S. (1999). *Türkistan'da İslam Ve Müslümanlar*, Ankara.

Erşahin S. (2000). *Buhara'da Cedidcilik Eğitim Reformu*, T.C.Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Erşahin S. (2008). "Fıtrat'ın Türkistan İçin II. Meşrutiyet Mahrecli Tecdid Teklifi Üzerine", *Bilig Dergisi*, S. 47.

Farhangi Zaboni Tojiki (Az Asri X To Ibtidoi Asri Xx), İborat Az Du Jild, Jildi 2, Moskva: Sovetskaya Ensiklopediya, 1969

G'aniyev I., Afoqova N (2012). *Jadid Adabiyoti Va Adabiyotshunosligi Bibliografiyasi*, Akademnashr, Toshkent.

G'oyibova S. (1996). *Abdurauf Fitratning İjtimoiy-Falsafiy Qarashlari*, Nomzodlik Dissertatsiyasi, Toshkent, 72-Bet

Güz N. (1989). "Türkiye'de Matbaanın Kurulması", *Gazi Üniversitesi Basın-Yayın Yüksekokulu Dergisi*, 1986-1987/8-9, Ankara.

Güz N. (2000). "Osmanlı Basını", *Selçuk İletişim Dergisi*, 1(3).

Hablemitoğlu N. (2015). *Gaspıralı İsmail*, Pozitif Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.

Hayit B. (1975). *Türkistan Rusya İle Çin Arasında*, Otağ Yayınları.

Hayit B. (2004). *Millî Türkistan Hürriyet Davası*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, Ankara.

Hélène C. D. (2007). "Yashirin Jamiyatlar Davri (1910-1914)", Maqola H.Boltaboyevning "Fitrat Va Jadidchilik" Kitobiga İlova Sifatida Berilgan, *O'zbekiston Milliy Kutubxonasi Nashriyoti*, Toshkent.

Hilmî A. F. (2005). *Hikmet Yazıları*, Hazırlayan: Ahmet Koçak, İstanbul.

Hisao K. (1993). *20. Yüzyıl Başlarında Orta Asya'da Türkçülük ve Devrim Hareketleri*, T Ankara.

İbrahim A. (1987). *20. Asrın Başlarında İslâm Dünyası*, İstanbul.

Jo`Raqulov U. (1998). *Fitratning Tadqiqotchilik Mahorati*, Filologiya Fanlari Nomzodligi Uchun Dissertatsiya, Toshkent, 140-Bet

Kanlıdere A. (2018). "Hilafet Merkezinde Pan-İslamist Bir Tatar Dergisi Teârüf-İ Müslimîn (1910-1911), "İslam'ı Uyandırmak" Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e İslamcı Düşünce ve Dergiler", İlmi Etüdler Derneği (İlem), Editör: Lütfi Sunar, 425-456

Karimov E. (1990). "Fitrat Hayoti Va İjodi Haqida", *O'zbek Tili Va Adabiyoti Jurnali*, S.3.

Karomatillaxo'jayeva Sevara (1996). "Qalbimga Mangu Muhrlangan", *Tafakkur Jurnali*,

Kattaqo'rg'onli, (1886). "Kattaqo'rg'on'dan Maktub", *Tercüman Dergisi,* , S.36

Kesrevi, A., (1955). *Tarih-İ Meşruta-İ İran*, Amir Kabir Yayınları, 22. Baskı, Tahran.

Khalıd A. (2015). *Making Uzbekistan: Nation, Empire, And Revolution In The Early Usssr*, Cornell University Press, Ithaca And London, 2015, P.261

Kocaoğlu T. (2018). (Haz.), *Türkistan'da Yenilik Hareketleri Ve İhtilaller: 1900-1924*, Uz Ned, Haarlem, Hollanda.

Kollektiv, (1998). "Cho'lpon Va Fitrat Adabiy Merosini O'rganish Bo'yicha Tuzilgan Komissiya Xulosaları", *O'zbek Tili Va Adabiyoti Jurnali*, , S.2.

Kollektiv, (2015). Glavi İz İstirii Moskovskogo Vostokovedeniya, İnstitut Mejdunarodnih Otnoşenii, Moskva,, S.203-221

Komatsu H. (2018). "Üç Cedidci ve Değişen Dünya", *Türkistan'da Yenilik Hareketleri Ve İhtilaller: 1900-1924*, Uzned, İkinci Baskı, Haarlem, S.316

Krumm R. (2007). "Naputstviye Çitatelyu", *Rasskazi İndiyskogo Puteşestvennika*, Patent-Press, Taşkent.

Kubitskaya O. A., Tyutyukin S.V. (2017). "Fevralskaya Revolyutsiya 1917", *Bolşaya Rossiyskaya Ensiklopediya*, Tom 33, Moskva.

Kydyraliyev D. (2001). *Türkistan'da Ceditçilik Hareketi Ve Bunun Türkiye İle Münasebeti*, Doktora Tezi, İstanbul.

Mahmud V. (2007). "Hind Ihtilolchilari, Teatr Kitobi. A.Fitrat Asari" (Hint İhtilalcıları, Tiyatro Kitabı. A.Fıtrat Eseri), Turkiston Gazetasi, 17 Oktabr 1921; Mahmud Vadud, "*Tanlangan Asarlar*", Ma'naviyat Nashriyoti, Taşkent.

Mirvaliyev, S. (1993). *O'zbek Adiblari*, Fan Nashriyoti, Toshkent.

Mirzaeva Z. (2019). "From Atheism To Anti- Colonialism: Fitrat's Writings From The 1910s To The 1930ies", *International Journal Of Recent Technology And Engineering (Ijrte)*, 8(3), 3517-3525.

Muin, H. (1923). "Samarqand Matbuotining Tarixi", *Zarafshon* Gazetasi, 5 May 1923.

Murtazoyev J., Sohibov H (1997). "Fitratga Qarshi Fitna", *Jahon Adabiyoti* Jurnali, Toshkent, S.3

Nuriddinova, F. (2010). *Milliy Matbuot Fihristi*, O'zbekiston Milliy Kutubxonasi Nashriyoti, Toshkent.

Nuriddinova, F. (2020). *Milliy Matbuot Fihristi*, Mumtoz So`Z Nashriyoti, Toshkent.

O'zbek Sovet Ensiklopediyasi, O'zbek Sovet Ensiklopediyasining Bosh Redaksiyasi, Toshkent, 1976

O'zbek Sovet Ensiklopediyasi, O'zbek Sovet Ensiklopediyasining Bosh Redaksiyasi, Toshkent, 1976

O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi, 6-Jild, O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi Davlat İlmiy Nashriyoti, Toshkent, 2003

O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi. 8-Jild. Toshkent, "O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi" Davlat Ilmiy Nashriyoti, 2004

Okan Y, ve Yüksel, Ç. (2015). Varol Muharrem, *İstanbul'daki Türkistan Tekkeleri*, Türkçek,

Olimjon, H. (1936). "Fitratning Adabiy Ijodi Haqida", *Sovet O'zbekistoni* Gazetasi, S.4

Olimjon, H. (1972). *Fitratning Adabiy İjodi Haqida*, 1936, 5 Tomlik, 5-Tom, G'afur G'ulom Nomidagi Adabiyot Va San'at Nashriyoti, Toshkent.

Oral, F. S. (1970). Fuat Süreyya, *Türk Basın Tarihi 1728-1922 1831-1922: Osmanlı İmparatorluğu Dönemi*, Ankara.

Özbek, N. (1995). Abdürreşid İbrahim'in İkinci Meşrutiyet Yılları: Tearüf-İ Müslimin ve İslam Dünyası Dergileri, *Toplumsal Tarih*, 4, 20, 18-23.

Özkaya, S. (2016). *Meşrutiyet Dönemi Basınından Örneklerle Türkistan*, İstanbul.

Qosimov, B. (1992). "Fıtrat", *Sharq Yulduzi Jurnali*, S.10

Qosimov, B. (1994). *Maslakdoshlar*, Sharq Nashriyoti, Toshken.

Qosimov, B. (2004). *Milliy Va İjtimoiy Kurashlar Davri Adabiyoti*, Ma'naviyat Nashriyoti, Toshkent.

Rahim, G. M. Q (1999). *Abdurauf Fitrat Va Jadid Adabiyoti*, Nomzodlik Dissertatsiyasi, Toshkent, 74-Bet

Rızvani, M. İ., (Tarih Yok). *İnkılab-Ê Meşrutiyet-İ İran*, Ketab-Ê Cevanan, 30.

Safarov, O. (2004). "Fitratning Yana Bir Noma'lum She'ri", *Buxoro Mavjlari* Jurnali, 3.

Said, Z. (1974). *O'zbek Vaqtli Matbuoti Tarixiga Materiallar (1870-1927)*, O'zbekiston Nashriyoti, Toshkent.

Saidov, H. (1998). *Mahmudxo'ja Behbudiyning Publitsistik Va Muharrirlik Faoliyati,* Nomzodlik Dissertatsiyasi, Toshkent.

Salmonov, A. (2008). *O'zbekistonda Musulmon Diniy Muassasa Va Tashkilotlar Faoliyati Tarixi (1917-1950)*, Tarix Fanlari Bo'yicha Nomzodlik Dissertatsiyasi, Farg'ona.

Salmonov, A. (2015). *O`Zbekistonda Sovet Hokimiyatining Diniy Siyosat: Uydurma Va Tarix Haqiqati*, Tafakkur Nashriyoti, Toshkent.

Somuncuoğlu, B. T. (2000). *Abdurrauf Fıtrat (1886-1938)*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Taşkaya, H. (2015). *Abdurrauf Fıtrat Ve Yaş (Genç) Buharalılar Cemiyeti*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Terebov O.V. (2011).Manifest 17 Oktyabrya 1905, *Bolşaya Rossiyskaya Ensiklopediya*, Tom 19, Moskva.

Togan Z. V. (1991). *Bugünkü Türkistan Yakın Tarihi*, İstanbul.

Topuz, H. (2014). *2. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi*, İstanbul.

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (Dia) (1993). 7, İsam - İslam Araştırmaları Merkezi.

Xo'jayev, F. (1997). *Buxoro İnqilobining Tarixiga Materiallar*, Fan Nashriyoti", Toshkent.

Xo'jayev, F. (1998). *Tanlangan Asarlar*, 3 Jildlik, 1-Jild, O'zbekiston Nashriyoti, Toshkent.

Xudoyor, İ. (2010). "Fitrat Buxoriyning "Munozara" Asari Strukturaviy Tahlili", *Sino* Jurnali, 37-38-39-40.

Yalçınkaya, A. (1997). *Sömürgecilik-Pan İslamizm Işığında Türkistan (1856'dan Günümüze)*, İstanbul.

Zenkovsky S.A. (1971). *Rusya'da Pan-Türkizm ve Müslümanlık*, İstanbul.

ABDULRAUF FITRAT ESERLERİ[784]

Buharalı Abdulrauf, "Hasbihal Behem Vatan", *Hikmet* gazetesi, s.33 (01.12.1910); not: makalenin orijinalı Farsça olup, tercümesi kendimize aittir.

Buharalı Abdurrauf, "Buhara Veziri Nasrullah bi-Pervaneci Efendi Hazretlerine Açık Mektup", *Tearüf-i Müslimin* gazetesi, 2.cilt, s.25, 8 Aralık 1910

Fıtrat Abdurauf, *Tanlangan asarlar*, "Ma'naviyat" nashriyoti, 5 jildlik, 2-jild, Toshkent, 2003

Fıtrat Abdurauf, *Tanlangan asarlar*, "Ma'naviyat" nashriyoti, 5 jildlik, 3-jild, Toshkent, 2003

Fıtrat Abdurauf, *Tanlangan asarlar*, "Ma'naviyat" nashriyoti, 5 jildlik, 4-jild, Toshkent, 2003

Fıtrat Abdurauf, *Tanlangan asarlar*, "Ma'naviyat" nashriyoti, 5 jildlik, 5-jild, Toshkent, 2003

Fıtrat Abdurruaf, *Buhara'da Cedidcilik Eğitim Reformu Münazara ve Hind Seyyahının Kıssası*, (Hazırlayan: Seyfettin Erşahin) T.C. Kültür Bakanlığı Kültür Eserleri Dizisi, 266, Ankara, 2001

Fıtrat, "Buxoroning ahvoli", *Hurriyat* gazetasi, 12 Yanvar 1918, s.62

Fıtrat, "Himmat va saboti bo'lmagan millatning haqqi hayoti yoqdur", *Oyna* jurnali, 1915, s.7

Fıtrat, "İngiliz O'yunları", *Hurriyat* gazetasi, 5 Fevral 1918, s.64

Fıtrat, "İttifoq Etayluk", *Hurriyat* gazetasi, 25 Iyul 1917, s.25

Fıtrat, "Me'ro'j", *Xudosizlar* jurnali, 1928, s.1

Fıtrat, "Musulmonlar g'ofil qolmang", *Hurriyat* gazetasi, 26 Avgust 1917, s.33

[784] Kaynakçada Fıtrat'ın gazetelerde kullandığı mahlaslar olduğu gibi verilmiştir.

Fıtrat, "Oq mozor", *Xudosizlar* jurnali, 1928, s.6,

Fıtrat, "Qiyshiq eshon", *Xudosizlar* jurnali, 1930, s.2, 3

Fıtrat, "Qur'on", *Oyna* jurnali, 1915, s.16

Fıtrat, "She'rlar", *Sharq yulduzi* jurnali, 1991 yıl, s.6

Fıtrat, "Shuro-i Islomiyaning xatosi", *Hurriyat* gazetasi, 5 Sentabr 1917, s.36

Fıtrat, "Siyosiy hollar", *Hurriyat* gazetasi, 7 Noyabr 1917, s.49

Fıtrat, "Tilimiz", *Ishtirokiyun* gazetasi, 12 Iyul 1919, s.132; 23 Avgust 1919, s.144

Fıtrat, "Turkiston'da Ruslar" (*Hurriyat* gazetasi, 1918, No. 63-64), Nashrga tayyorlovchi: Hamidulla Boltaboyev, *Sharq Yulduzi* jurnali, 1992, No. 4, ss. 183-184.

Fıtrat, "Turkistonda Ruslar", *Hurriyat* gazetasi, 19 Yanvar 1918, s.63

Fıtrat, "Yopishmagan gajjaklar", *Qizil O'zbekiston* gazetasi, 15-16 Sentyabr 1929, 215, 216-sonlar

Fıtrat, "Yurt qayg'usi (Temur oldinda)", *Hurriyat* gazetesi, 31 Oktabr 1917;

Fıtrat, "Zahroning imoni", *Xudosizlar* jurnali, 1928, s.2

Fıtrat, "Zayd va Zaynab", *Xudosizlar* jurnali, 1928, s.4,5

Fıtrat, *Hind Seyyahının Kıssası*, hazırlayan: Erşahin Seyfettin, T.C.Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000, s.95

Fıtrat, *Münazara*, T.C.Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000, s.81

Fikret, "Buhara'da Zülüm İşleri"[785], *İştirakiyun* gazetesi, 1919 yıl, s.119

Fitrat Abdurauf, "Johilona Taassubğa Misol", *Shuro* jurnali, Orenburg, 15 Yanvar 1917

Fitrat Abdurauf, "*Muxtasar Islom tarixi"*, Nur nashriyoti, Toshkent, 1992

Fitrat Abdurauf, *Tanlangan asarlar*, Ma'naviyat nashriyoti, 5 jildlik, 1-jild, Toshkent, 2003

Fitrat, "Ahmad Yassaviy", *Maorif va O'qitg'uchi* jurnali, 1927, 6-7-8-sonlar.

Fitrat, "Buhara yoshlari haqida", *Ulug' Turkiston* gazetasi, 30 May 1918, s.98

Fitrat, "Buxoro ulamosi", *Hurriyat* gazetasi, 4 Noyabr 1917, s.48

Fitrat, "Buxoro xonligida ochliq", *Hurriyat* gazetasi, 21 Noyabr 1917, s.53

Fitrat, "Buxoroda inqilob", *Hurriyat* gazetasi, Fevral-Mart 1918, s.62-72,

Fitrat, "Buxoroning askari", *Hurriyet* gazetasi, 29 Sentabr, 1917, s.42

Fitrat, "Himmat va saboti bo'lmagan millatning haqqi hayoti yo'qdir", *Oyna* jurnali, 14 Yanvar 1915, s.7

Fitrat, "Muxtoriyat", *Hurriyat* gazetasi, 5 Dekabr 1917, s.57

Fitrat, "O'zbek musiqasi to'g'risida", *Alanga* jurnali, 1928, s.2

Fitrat, "Qutadg'u Bilig", *Maorif va O'qitg'uchi* jurnali, 1927, s.2

Fitrat, "Yig'la, İslom", *Ishtirakiyun* gazetasi, 11 Aprel 1919, s.89

Fitrat, *Amir Olimxonning hukmronlik davri*, O'zbekiston Yozuvchilar Uyushması, Minhoj xayriya nashriyoti, Toshkent, 1992, 22-bet

Fitrat, *Chin sevish*, G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti, Toshkent, 1996

[785] bu da yazarın mahlaslarından biri olduğunu düşünüyoruz.

ÇEVRİMİÇİ KAYNAKLAR

https://greylib.align.ru/1128/aleksandr-dzhumaev-fitrat-afandi.html

http://katalog.idp.org.tr/dergiler/60/tearuf-i-muslimin

http://katalog.idp.org.tr/dergiler/60/tearuf-i-muslimin

http://www.bagcilar.bel.tr/kategori/1137/6/siratimustakim.aspx

http://www.ttk.gov.tr/genel/tarih-cevirme-kilavuzu/

https://digitale-sammlungen.ulb.unibonn.de/ulbbnioa/periodical/structure/4362088

https://digitale-sammlungen.ulb.unibonn.de/ulbbnioa/periodical/structure/4362088

https://eurasia.expert/izdana-pervaya-tadzhikskaya-gazeta/

https://katalog.idp.org.tr/yazilar/34488/buhara-veziri-nasrullah-bi-pervaneci-efendi-hazretlerine-acik-mektup

https://katalog.idp.org.tr/yazilar/34488/buhara-veziri-nasrullah-bi-pervaneci-efendi-hazretlerine-acik-mektup

https://kh-davron.uz/kutubxona/islomiy-adabiyot/abdurauf-fitrat-mavludi-sharif yoxud-xayrul-bashar-miroti-rasul-oynasi.html

https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/%C3%82l-i%20%C4%B0mr%C3%A2n suresi/385/92-ayet-tefsiri

https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/%C3%82l-i%20%C4%B0mr%C3%A2n-suresi/462/169-171-ayet-tefsiri

https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/%C4%B0sr%C3%A2-suresi/2041/12-ayet-tefsiri

https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/207/200-202-ayet-tefsiri

https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Bakara-suresi/38/31-33-ayet-tefsiri

https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/C%C3%A2siye-suresi/4485/12-13-ayet-tefsiri

https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/C%C3%A2siye-suresi/4485/12-13-ayet-tefsiri

https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Necm-suresi/4820/36-54-ayet-tefsiri

https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Nis%C3%A2-suresi/634/141-ayet-tefsiri

https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Ra'd-suresi/1710/3-ayet-tefsiri

https://kuran.diyanet.gov.tr/tefsir/Z%C3%BCmer-suresi/4066/8-9-ayet-tefsiri

https://www.iranicaonline.org/articles/habl-al-matin

Değerleri Çalışmanın Yansımaları: Kendini ve Toplumu Anlamak

Prof. Dr. Suna Tevrüz

nobel

Değerleri Çalışmanın Yansımaları:
Kendini ve Toplumu Anlamak

Prof. Dr. Suna Tevrüz

Yayın No.: 5433
Beşeri Bilimler No.: 514
ISBN: 978-625-371-429-1
E-ISBN: 978-625-371-430-7
Basım Sayısı: 1. Basım, Haziran 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İlim Ateşoğlu -ilim@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Selma Günaydın-selma@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Tevrüz, Suna
Değerleri Çalışmanın Yansımaları: Kendini ve Toplumu Anlamak / Suna Tevrüz
1. Basım, VI + 220 s., 13,5x19,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-371-429-1.
E-ISBN: 978-625-371-430-7
1. Değerler 2. Araştırma Süreci 3. Çalışma

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR ..... **iii**

BAŞLARKEN **1**

DEĞER ÇALIŞMALARININ KISA BİR TANITIMI **7**

ÖNCÜL KURAMCILAR: HAYATLARI VE KURAMLARI **19**

1. CLYDE KAY MABEN KLUCKHOHN (1905-1960) 19
2. MILTON ROKEACH (1918-1988) 33
3. GEERT HOFSTEDE (1927-2020) 61
4. SHALOM HILLEL SCHWARTZ (1936 - .....) 84
5. İZLENİMLERİM 106

BİZİM HİKÂYEMİZ **115**

KUŞKUMUN PEŞİNDE **157**

GEÇMİŞTEN BUGÜNE DÜŞÜNCE YOLCULUĞUM **181**

KAYNAKLAR **209**

EK **215**

KAYNAKLAR

Abele, A. E., & Vojciszke, B. (2014). Communal and agentic content in social cognition: A dual perspective model. *Advances in Experimental Social Psychology, 50*, 195-255. DOI:10.1016/B978-0-12-800281.00004-7

Adolphus, M. (2011). Meet the author of cultural differences in a globalizing world: An interview with Michael Minkov. www.emeraldinsight.com/ authors/interviews/

Arendt, H. (1963). *Eichmann in Jerusalem: A report on banality of evil*. New York: Viking Press.

Arslan, G., & Wong, P. T. P. (2022). Measuring personal and social responsibility: An existential positive psychology approach. *Journal of Happiness and Health, 2*(1), 1-11. https://doi.org/10.47602/johah.v2i1.5.

Bakan, D. (1966). *The duality of human existence: An essay on psychology and religion.* Rand Mcnally.

Baskerville, R. F. (2003). Hofstede never studied culture. *Accounting, Organizations and Society, 28*, 1-14.

Behramoğlu, A. (2023, Temmuz 19). Batı'nın iki yüzü. *Cumhuriyet*, s. 8

Bilsky, W., & Schwartz, S. H. (1994). Values and personality. *European Journal of Personality, 8*(3), 163-181.

Bilsky, W., Janik, M., & Schwartz, S. H. (2011). The structural organization of human values: Evidence from three rounds of the European Social Survey (ESS). *Journal of Cross-Cultural Psychology, 42*(5), 759-776.

Campbell, D. T. (1989). In memorium. *Public Opinion Quarterly, 53*, 258-261.

Carraher, S. M. (2003). The father of cross-cultural research: An interview with Geert Hofstede. *Journal of Applied Management and Entrepreneurship, 8*(2), 98-107.

Cialdini, R. B., & Goldstein, N. J. (2004). Social influence: Compliance and conformity. *Annual Review of Psychology, 55,* 591-621. https://doi.org/10.1146/annurev.psych.55.090902.142015

Cieciuch, J., Schwartz, S. H., & Davidov, E. (2015). Values, social psychology of. In James D. Wright (editor-in-chief), *International encyclopedia of the social & behavioral sciences*: 2nd edition, Vol 25. Oxford: Elsevier. (pp. 41–46).

Clawson, C., & Vinson, D. E. (1978). Human values: A historical and interdisciplinary analysis. In K. Hunt & A. Abor (Eds.), *Advances in consumer research.* ACR North American Advances Vol. 5, (pp.396-402).

Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and self-determination of behavior. *Psychological Inquiry, 11*(1), 227-268.

Fink, G. (2007). Culture, organizations, personalities and nations. Gerard Fink interviews Geert Hofstede. *European Journal of International Management, 1*(1/2), 14-22.

Fischer, R., & Boer, D. (2015). Motivational basis of personality traits: A meta analysis of value-personality correlation. *Journal of Personality, 83*, 491-510. DOI: 10.1111/jopy.12125).

Gallagher, T. J. (2001). A value orientation method: A tool to help understand cultural differences. *Journal of Extension, 39* (6). *www. Joe.org*

Heider, F. (1958). *The psychology of interpersonal relations*. New York: John Wiley & Sons. http://dx.doi.org/10.1037/10628-000

Herskovits, M. J. (1964). Clyde Kay Maben Kluckhohn: Biographical memoir. Washington D.C.: National Academy of Sciences. nasonline.org/publications/biographicalmemoir/memoir-pdfs/kluckhohn-clyde.pdf

Hills, M. D. (2002). Kluckhohn and Strodtbeck's values orientation theory. *Online Readings in Psychology and Culture, Unit 4*. Retrieved from *http://scholarworks.gvsu.edu/orpc/vol4/iss4/3*).

Hofstede, G. (1984). *Cultures consequences: International differences in work-related values.* (Abridged ed.) Newbury Park, London, New Delhi: Sage Publications.

Hofstede, G. (1994). The business of international business is culture. *International Business Review, 3*(1), 1-14.

Hofstede, G. (2011). Dimensionalizing cultures: The Hofstede model and context. *Online Reading in Psychology and Culture, 2*(1). https://doi.org/109707/2307-0919.1014.

Hofstede, G., Hofstede, G. J., Minkov, M., & Vinken, H. (2008). Announcing a new version of the Values Survey Module: The VSM 08. Retrieved September 12, 2009, from http://stuwww.uvt.nl/~csmeets/VSM08.html.

Jadaszewski, S. (2018). Milton Rokeach's Experimental modification of values: Navigating relevance, ethics and politics in social psychological research. *Psychology From the Margins, 1*(1) Article 2. http://ideaexchange.uakron.edu/psychologyfromthe/vol1/iss1/2margins.

Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). *Kültürel psikoloji: Kültür bağlamında insan ve aile*. İstanbul: Evrim Yayınevi ve Tic. Ltd. Şti.

Kelman, H. C. (1975). Language as an aid and barrier to involvement in the national system. In J. Rubin & H. Jernudd (Eds.), *Can language be planned?* Honolulu: The University Press of Hawaii.

Kluckhohn, C. (1944). *Mirror for man.* Greenwich, Conn.: Fawcett Publications.

Kluckhohn, C. (1949). *Mirror for man*: *The relation of anthropology to modern life*. NewYork: Whittlesey House.

Kluckhohn, C. (1951). Values and value orientations in the theory of action: An exploration in definition and classification In T. Parsons & E. A. Shils (Eds.), *Toward a general theory of action*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 388-433. http://dx.doi.org/10.4159/harvard.9780674863507.c8.

Kluckhohn, F. R., & Strodtbeck, F. L. (1961). *Variations in value orientations.* Evanston, IL: Row, Peterson.

Konrad Adenauer Foundation. (1999). *Türk gençliği: Suskun kitle büyüteç altında*. Istanbul, Turkey: Mülkiyeliler Vakfı Sosyal Araştırmalar Merkezi.

Kuban. D. (2019 Aralık). Uygarlık özgür olmakla başlar; ya da olmaz. *Herkese Bilim Teknoloji*, Sayı 193.

Kuşdil, M. E., & Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk öğretmenlerin değer yönelimleri ve Schwartz değer kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*, *15*(45), 59-76.

Lantis, J. S., & Wunderlich, C. (2018). Resiliency dynamics of norm clusters: Norm contestation and international cooperation. *Review of International Studies: RIS, 44*(3), 570-593.

Maier, R. (2019). Self-responsibility: Transformations. *American Behavioral Scientist*, *63*(1), 27-42. DOI: 10.1177/0002764218816802.

Markus, H. R., & Kitayama, S. (1994). The cultural construction of self and emotion: Implications for social behavior. In S. Kitayama & H.R. Markus (Eds.), *Emotion and culture: Empirical studies of mutual influence* (pp. 89-130). American Psychological Association. https://doi.org/10.1037/10152-003.

McCrae, R. R., & Costa, P. T. (1997). Personality trait structure as a human universal. *American Psychologist*, *52*, 509-516.

Milgram, S. (1963). Behavioral study of obedience. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, *67*, 371-378.

Morris, M. W., Leung, K., Ames, D., & Lickel, B. (1999). Views from inside and outside: Integrating emic and etic insights about culture and justice judgements. *Academy of Management Review*, *24*(4), 781-796.

Paulhus, D. L., & Williams, K. M. (2002). The dark triad of personality: Narcissism, Machiavellianism, and psychopathy. *Journal of Research in Personality*, *36*, 556-563.

Parsons, T., & Vogt, E. Z. (1962). Clyde Kay Maben Kluckhohn 1905-1960. *American Anthropology*, *64*, 140-161. Anthrosource.onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1525/aa.1962.64.1.o2a00130.

Rokeach, M. (1948). Generalized mental rigidity as a factor in ethnocentricism. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, *43*, 259-278.

Rokeach, M. (1960). *Open and closed mind: Investigations into the belief systems and personality systems*. NewYork: Basic Books.

Rokeach, M. (1973). *The nature of human values.* NewYork: The Free Press.

Schlenker, B. R., Britt, T. W., Pennington, J., Murphy, R., & Doherty, K. (1994). The triangle model of responsibility. *Psychological Review*, *101*(4), 632-652.

Schwartz, S. H. (1996). Value priorities and behavior: Applying a theory of integrated value systems. In C. Seligman, J. M. Olson & M. P. Zanna (Eds.), *The psychology of values: The Ontario symposium*, Vol. 8, (pp. 1-24). Lawrence Erlbaum Associates, Inc.

Schwartz, S. H. (2006). A theory of cultural value orientations: Explication and applications. *Comparative Sociology*, *5*(2-3), 137-182.

Schwartz, S. H. (2007). Value orientations: Measurement, antecedents and consequences across nations. In R. Jowell, C. Roberts, R. Fitzgerald & G. Eva (Eds.), *Measuring attitudes cross-nationally: Lessons from the European Social Survey* (pp. 161-193). London: Sage.

Schwartz, S. H. (2009). Basic human values. www.ccsr.uc/qmss/seminars/ 2009-06-10/ documents/Shalom Schwartz.

Schwartz, S. H. (2011). Studying values: Personal adventure, future directions. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, *42*, 307-319.

Schwartz, S. H. (2012). An overview of the Schwartz theory of basic values. *Online Readings in Psychology and Culture*, *2*(1), Article 11. DOI: 10.9707/2307-0919.1116.

Schwartz, S. H. (2018). S. Schwartz biography, 10.1007/978-3-319-28099-8_2327-1.

Schwartz, S. H. (2022). https://i2insights.org/2022/05/10/schwartz-theory-of-basic-values/

Schwartz, S. H., & Bardi, A. (2001). Value hierarchies across cultures: Taking a similarities perspective. *Journal of Cross Cultural Psychology*, *32*(3), 268-290.

Schwartz, SH. & Bilsky, W. (1987). Toward a universal psychological structure of human values. *Journal of Personality and Social Psychology*, *53*(3), 550-562.

Schwartz, S. H., & Bilsky, W. (1990). Toward a theory of universal content and structure of values: Extensions and cross-cultural replications. *Journal of Personality and Social Psychology*, *58*(5), 878-891.

Schwartz, S. H., Cieciuch, J., Vecchione, M., Davidov, E., Fischer, R., Beierlein, C., Ramos, A., Verkasalo, M., Lööqvist, J. E., Demirutku, K., Dirilen-Gümüş, D., & Konty, M. (2012). Refining the theory of basic individual values. *Journal of Personality and Social Psychology, 103,* 663-688.

Schwartz, S. H., Melech, G., Lehmann, A., Burgess, S., Harris, M., Owens, V. (2001). Extending the cross-cultural validity of the theory of basic human values with a different method of measurement. *Journal of Cross Cultural Psychology, 32*(5), 519-543.

Sent, E. M., & Kroese, A. J. L. (2020). Commemorating Geert Hofstede, a pioneer in the study of culture and institutions. *Journal of Institutional Economics*, *18*(1), 15-27.

Smith, P. B., & Schwartz, S. H. (1991). Values. In J. W. Berry, M. H. Segall & C. Kagıtcıbası (Eds.), *Handbook of cross cultural psychology: Social and behavioral applications* (2.ed.), Allyn & Bacon, (pp. 79-118).

Spini, D. (2003). Measurement equivalence of 10 value types from the Schwartz value survey across 21 countries. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, *34*(1). https://doi.org/10.1177/0022022102239152.

Tevrüz, S. (1977). *Siyasi eğilim ve kelime değerlendirmesi: Üniversite seviyesindeki öğrencilerin dil davranışı üzerinde bir araştırma*. (Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Tevrüz, S. (1982). *Farklı meslekler için yetiştirilen öğrencilerin çalışma ve işle ilgili tutumları*. (Doçentlik Tezi), İstanbul.

Tevrüz, S. (1984). Çalışma ve iş kavramlarının incelenmesi. *III. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları.* Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul. Psikologlar Derneği Yayınları, 293-309.

Tevrüz, S. (1989). A study on construction of work-component preference test. *The Journal of Contemporary Management, 2*, 75-87.

Tevrüz, S. (1999). Çalışma amaçları: Bireyselci veya toplulukçu olma, çalışmanın yaşam içinde kapladığı yer. *Marmara Üniversitesi Örgütsel Davranış Anabilim Dalı Bülteni*, *5*, 1-611.

Tevrüz, S., & Turgut, T. (2004). Çalışma amaçlarının tespiti ve çalışma amaçları testinin geliştirilmesi. *Öneri: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 6*(22), 33-44.

Tevrüz, S., & Turgut, T. (2020). Değerler ve özerk irade. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *20*(1), 71-98.

Tevrüz, S., & Türk Smith, Ş. (1996). Üniversite gençliğinin kişilik profilleri. (Editörler: Y. Topsever & M. Göregenli) içinde. *VIII. Ulusal Psikoloji Kongresi Bildirileri*, Ankara: Türk Psikologlar Derneği, (s. 99-113).

Tevrüz, S., Turgut, T., & Çinko, M. (2010). *Bir merakın peşinde: Amaç'tan başarı'ya.* İstanbul: BETA Basım Yayım Dağıtım AŞ.

Tevrüz, S., Turgut, T., & Çinko, M. (2015). Integrating Turkish work and achievement goals with Schwartz's human values. *Europe's Journal of Psychology, 11*(2), 1-99. doi:10.5964/ejop.v11i2.825.

Tevrüz, S., Turgut, T., & Çinko, M. (2017). Value-personality link measured with novel instruments developed with an emic perspective**.** *Europe's Journal of Psychology, 13*(2), 194–213, DOI: 10.5964/ejop.v13i2.1201.

Tevrüz, S., Türk Smith, Ş., & Artan, İ. (1991). Eğitim dili ortamı farklı olan öğrenci gruplarının benlik tanımları, *MÜ Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 3,* 285-305.

Turgut, T., & Tevrüz, S. (2003). Çalışma amaçları, meslekler ve çalışmaya ayrılan zaman. *Yönetim Araştırmaları Dergisi, 3*(1), 57-80.

Türk Smith, Ş. (2017). Yaşam değerleri. *Değerli insana "değerli" çalışmalar* (Editörler: T. Turgut & M. Çinko) içinde. İstanbul: Beta, 1-19.

Türk Smith. Ş., & Smith, K. D. (2017). Değerler sistemlerinin karmaşık yapısı, psikolojik realizm ve Türk kültürü. *Değerli insana "değerli" çalışmalar*. (Editörler: T. Turgut & M. Çinko) içinde. İstanbul: Beta, 279-95.

Türk Smith, Ş., & Tevrüz, S. (1998). Marmara Üniversitesi öğrencileri üniversite gençliğini değerlendiriyor: Sevilen, sevilmeyen, tipik ve ideal öğrenci hangi özellikleri taşıyor? *9. Ulusal Psikoloji Kongresi.* Ankara: Türk Psikoloji Derneği.

Winston, C. (2018). Norm structure, diffusion and evolution: A conceptual approach. *European Journal of International Relations, 24*(3), 638-661.

İnternet Kaynakları

https://nameecho.com/hasteen

https://www.wikipedia.org/wiki/kulturkreis

https://www.newworldencyclopedia.org/entry/Clyde/Kluckhohn

https://biography.yourdictionary.com/clyde-kluckhohn

http://en.wikipedia.org.wiki/culturalrelativism

bookrags.com /biography/clyde-kluckhohn

www.biritannica.com/biography/Clyde-K-M-Kluckhohn

https://en.wikipedia.org.wiki/Geert_Hofstede#Biography

rug.nl/research/portal/files/3463699/Hofstede.pdf

https://www.researchgate.net/publication/329896085_S_Schwartz_Biography

https://www.nytimes.com/1977/01/05/archives/drgoodwin-watson

DİJİTAL ÇAĞDA Z KUŞAĞI BİREYLERİN KİMLİK İNŞASI VE SUNUMU

Selahattin Çankal

nobel bilimsel

Dijital Çağda Z Kuşağı Bireylerin Kimlik İnşası ve Sunumu
Selahattin Çankal

Yayın No.: 2287
ISBN: 978-625-393-923-6
E-ISBN: 978-625-393-371-5
Basım Sayısı: 1. Basım, Eylül 2024

© Copyright 2024, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.
"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İlim Ateşoğlu -ilim@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Damla Ertürk -damla@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Çankal, Selahattin.
Dijital Çağda Z Kuşağı Bireylerin Kimlik İnşası ve Sunumu / Selahattin Çankal
1. Basım, VI + 192 s., 13,5x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-393-923-6
E-ISBN: 978-625-393-371-5
1. Z Kuşağı 2. Dijital Kimlik 3. Postmodern Toplum

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

TABLOLAR DİZİNİ v
ŞEKİLLER DİZİNİ vi
GİRİŞ 1

Bölüm 1
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ 13
1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE KAPSAMI 13
1.2. ARAŞTIRMANIN LİTERATÜRDEKİ YERİ, AMACI, ÖNEMİ VE SORULARI 17
1.3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ 22
1.4. VERİ TOPLAMA SÜRECİ 28
1.5. VERİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ 33
1.6. ARAŞTIRMANIN GÜVENİLİRLİĞİ 36
1.7. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI 38

Bölüm 2
KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE 39
2.1. BENLİK / KİMLİK KAVRAMININ TANIMI VE İLİŞKİSİ 39
2.2. BENLİK / KİMLİK İNŞASINDA ÖTEKİ İLİŞKİSİ 40
2.3. BENLİK/KİMLİK KAVRAMININ İKİ TEMEL BOYUTU: KİŞİSEL VE SOSYAL KİMLİK 42
2.3.1. Kişisel Kimlik 43
2.3.2. Sosyal Kimlik 44
2.4. ÇOKLU KİMLİKLER ARASI İLİŞKİ 47
2.5. TOPLUMSAL DEĞİŞME SÜRECİNDE KİMLİK İNŞASI 49
2.5.1. Geleneksel Dönemin Kimlik İnşasında Aile ve Din 50
2.5.2. Modern Dönemin Kimlik İnşasında Ulus Devlet 52
2.5.3. Postmodern Dönemin Kimlik İnşasında Dijitalleşme 58
2.5.4. Dijitalleşme ve Kimliklerin Dijital Dönüşümleri 67
2.5.4.1. Dijital Platformlarda Kimlik İnşası ve Sunumu 71
2.5.4.2. Dijital Platformlarda Çoklu Sanal Kimliklerin Kullanımı 73
2.5.4.3. Çevrim Dışı ve Çevrim İçi Kimlikler Arasındaki İlişki 74
2.6. DİJİTAL YERLİLER: Z KUŞAĞININ KARAKTERİSTİK ÖZELLİKLERİ 76
2.6.1. Dijital Yerliler ve Çevrim İçi Kimlik İlişkisi 79

Bölüm 3
ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE ANALİZİ 83
3.1. DİJİTAL PLATFORMLARI KULLANIM ALIŞKANLIKLARI **84**
3.1.1. Dijital Platformları Kullanım Araçları 85
3.1.2. Dijital Platformları Kullanım Süreleri 87
3.1.3. Dijital Platformları Kullanım Özellikleri 90
3.1.4. Dijital Platformların Kullanım Amaçları 91
3.2. DİJİTAL PLATFORMLARDA BENLİK PERFORMANSLARI 105
3.2.1. Sosyal Riskleri Azaltmaya Çalışmak 107
3.2.2. Arzulanan Kimliklerin Yaratılması 115
3.2.3. Özneleşme Çabası 125
3.2.4. Otantik Kimliklerin Sergilenmesi 144
3.2.5. Daha Çok Ben Olmak 155
3.2.6. Sosyal Mesafeyi Yönetmek 162
3.2.7. Büyük Ötekiyi Tamamlamak 165

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME 171
KAYNAKÇA 179
ÖZ GEÇMİŞ 191

KAYNAKÇA

Adıyaman, F. & Onursoy, S. (2018). Akışkan Gazetecilik: Belirsiz Dijital Medya Ekonomisinde Profesyonel Foto Muhabirliği Kimliğinin Dönüşümü, *Erciyes İletişim Dergisi*, 9(2), 865-886.

Akkaş, İ. (2015). *Sanal Cemaatler*, İstanbul: Doğu Kütüphanesi Yayınları.

Alpay, Y. (2017). *Post-Truth (Yalanın Siyaseti)*, İstanbul: Destek Yayınları.

Ardıç E. & Altun A. (2017). Dijital Çağın Öğreneni, *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, (1),12-30.

Arendt, H. (2021). *İnsanlık Durumu*, (B. S. Şeker, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları

Aron, R. (2010). *Sosyolojik Düşüncenin Evreleri*, (K. Alemdar Çev.). İstanbul: Kırmızı Yayınları.

Assmann, J. (2015). *Kültürel Bellek*, (A. Tekin, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Atkinson, R. & Flint, J. (2001) Accessing Hidden and Hard-to-Reach Populations: Snowball Research Strategies. *Social Research*, 33, 1-4.

Auerbach, N. (2004). *Anonymus Digital Identity in e-Government*, University of Zurich, Faculty of Economics.

Bakardjieva, M. (2003). Virtual Togethersness: an Everday-life Perspective, *Media, Culture & Society*, 25(3): 291-313.

Bal, H. (2019). *Sosyoloji Tarihi*, Bursa: Sentez Yayınları.

Baş, T. & Akturan U. (2013). *Nitel Araştırma Yöntemleri (Nvivo ile Nitel Veri Analizi, Örnekleme, Analiz, Yorum*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Baudrillard, J. (2015*). Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği*, (O. Adanır, Çev.). 3. Basım, Ankara: Doğu-Batı Yayınları.

Baudrillard, J. (2019). *Sessiz Yığınların Gölgesinde Toplumsalın Sonu*, (O. Adanır, Çev.). 8. Basım, Ankara: Doğu-Batı Yayınları.

Baudrilliard, J. (2011). *Simülaklar ve Simülasyon*, (O. Adanır, Çev.). 3. Basım, Ankara: Doğu-Batı Yayınları.

Bauman, Z. & Raud, R. (2018). *Benlik Pratikleri*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bauman, Z. (2000). *Postmodernlik ve Hoşnutsuzlukları*, (İ. Türkmen, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bauman, Z. (2003). *Modernlik ve Müphemlik*, (İ. Türkmen, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bauman, Z. (2017). *Kimlik*, (M. Hazır, Çev.). Ankara: Heretik Yayınları.

Bauman, Z. (2018). *Bireyselleşmiş Toplum*, (İ. Türkmen, Çev.). 4.Basım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Baumeister, R. F. & Leary, M. R. (1995). The Need to Belong: Desire for Interpersonal Attachments as a Fundamental Human Motivation. *Psychological Bulletin*, 117(3), 497-529.

Bayhan, V. (2014). Milenyum veya Y Kuşağı Gençliğinin Sosyolojik Bağlamı, *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 3, 8-25.

Baym, K. (2010). *Personal Connections in the Digital Age*, UK: Polity Press.

Beck, U. (2011). *Risk Toplumu Başka Bir Modernliğe Doğru*, (K. Özdoğan, B. Doğan, Çev.). İstanbul: İthaki Yayınları.

Bennet, A. (2018). *Kültür ve Gündelik Hayat*, (U. Y. Kara, Çev.), Ankara, Phoenix Yayınevi.

Bennet, L. W. & Segerberg, A. (2012). The Logic of Connective Action, *Information, Communication & Society*, 15:5, 739-768.

Berger, P. L. & T. Luckmann (2008). *Toplumsal Gerçekliğin İnşası*, (V. S. Öğütle, Çev.). İstanbul: Paradigma Yayıncılık.

Berman, M. (2010). *Katı Olan Her şey Buharlaşıyor*, (Ü. Altuğ, B. Peker, Çev.). 16. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.

Best, S. & Kellner, D. (2016). *Postmodern Teori*, (M. Küçük, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Biçer, S., & Şener, Y. (2020). Kullanımlar ve Doyumlar Yaklaşımı Bağlamında Üniversite Öğrencilerinin Youtube Kullanım Alışkanlıkları, *Selçuk İletişim*, 13(2), 589-627.

Biernacki, P. & Waldorf, D. (1981). Snowball Sampling-Problems and Techniques of Chain Referral Sampling, *Sociological Methods & Research*, 10, 141-163.

Bilgin, N. (1994). *Sosyal Bilimlerin Kavşağında Kimlik Sorunu*, İzmir: Ege Yayıncılık.

Bilton, T. (2008). *Sosyoloji*, (K. İnal, Çev.). Ankara: Siyasal Yayınevi.

Birch, D. (2016). *Kimlik: yeni para.* (A. Usta, Çev.) İstanbul: Mediacat Yayınları.

Birgül, M. (2021). Sosyal Medyanın Dijital Kültür ve Dijital Kimlik İlişkisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi.

Bourse, M. (2009). *Melezliğe Övgü*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Boyd, D. (2014). *It's Complicated: The Social Lives of Networked Teens*, Yale University Press.

Boz, N. (2012). *Yeni İletişim Ortamlarında Dijital Kimlik ve Benlik Sunumu*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi.

Bozkurt, V. (2003). Yıkıcı Gemeinschaft'tan Öteki'siz Postmodern Kabilelere: Sanal Cemaatler *Stradigma.coin*, Eylül.

Brubaker, R. & Cooper, F. (2014). Kimliğin Ötesine Geçmek, *Kimlik Politikaları*, Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Bumin, T. (2013). *Hegel Bilinç Problemi Köle-Efendi Diyalektiği, Praksis Felsefesi*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Calhoun, C. (1995). *Critical Social Theory: Culture, History, and the Challenge of Difference*, UK: Blackwell.

Callero, P. L. (2003). The Sociology Of The Self, *Annual Reviews of Sociology*, (29): 115-133.https://doi.org/10.1146/ annurev.soc.29.010202.100057

Castells, M. (2008). Ağ Toplumunun Yükselişi, (E. Kılıç Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Cavanagh, A. (2007). *Sociology in the Age of the Internet*, England: Open Universty Press.

Cerulo, K. A. (1997). Identiy Construction: New İssues, New Directions, *Annual Review of Sociology*. (23): 385-409.https://doi.org/10.1146/ annurev.soc.23.1.385

Chambers, I. (2014). *Göç, Kültür, Kimlik*, (İ. Türkmen & M. Beşikçi, Çev.), İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Cooley, C. H. (1922). *Human Nature and The Social Order*. (Revised Edition), New York: Charles Scribner's Sons.

Cuff-Sharrock-Francis. (2013). *Sosyolojide Perspektifler*, (Ü. Tatlıcan, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.

Çil, S. (2021). Dijital Aktivizm. Aslıhan Zinderen (Ed.). İçinde, *Dijital Sosyoloji Çalışmaları,* (s.93-121).

Debord, G. (2020). *Gösteri Toplumu*, (A. Ekmekçi, O. Taşkent, Çev.). 11. Basım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Deci, E. L. & Ryan, R. M. (2008). Self-Determination Theory: A Macrotheory of Human Motivation, Development, and Health. *Canadian Psychology/Psychologie Canadienne*, 49(3), 182-185.

Demir, N. (2018). *Sosyoloji,* Ankara: Siyasal Kitabevi.

Dereli, D. M. (2018). *Dijital Kimliklerin Sosyal Medyada Akışkanlaşması: Siber-Etnografik Bir Araştırma*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi.

Descartes, R. (1996). *Söylem, Kurallar ve Meditasyon*, (A. Yardımlı, Çev.). İstanbul: İdea Yayınevi.

Dijk, J. V. (2016). *Ağ Toplumu*, (Ö. Sakin, Çev.). İstanbul: Epsilon Yayıncılık.

Dimock M. (2019). Understanding Generation Z: Characteristics, Preferences, and Expectations in a Technology-Driven World, *Pew Research Center.*

Doğan, A. (2021). *Sosyal Medyada Anonim Kimlik Kullanımı Bağlamında Dijital Kimlik Sunumu; X Örneği,* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi.

Dunn, R. A., & Guadagno, R. E. (2012). My avatar and me—Gender and personality predictors of avatar-self discrepancy. *Computers in Human Behavior, 28*(1), 97–106.

Dunn, R. G. (1998). *Identity Crises: A Social Critique of Postmodernity,* USA: U of Minnesota Press.

Durkheim, E. (1994). Sosyolojik Metodolojinin Kuralları, (E. Aytekin, Çev.). İstanbul: Sosyal Yayınlar.

Eagleton, T. (2015). *Postmodernizmin Yanılsamaları*, (Mehmet Küçük Çev.) , İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Elliott, A. (2017). *Çağdaş Sosyal Teoriye Giriş*, Ankara: Dipnot Yayınları.

Ellul, J. (2003). *Teknoloji Toplumu*, (M. Ceylan, Çev.). İstanbul: Bakış Yayınları.

Ercan, S. (2022). *Dijitalizm: Yeni Dünya Düzeni, KPOP, 5G*, 11. Baskı, İstanbul: Motto Yayınları.

Erdem, E. (2010). *Elektronik Medya ve Yeni Bir Medya Olarak Sosyal Ağlar*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi.

Erikson, E. H. (1950). *Childhood and Society*. New York: Norton.

Ersöz, S. K. (2020). *Dijital Toplum: Kavram, Kuram ve Yöntem*, Ankara: Nobel Yayınevi.

Ertürk, D. (2017). Dijital Kimliği Sınırlı Düşünmek, *Sosyoloji Divanı*, 5(9): 73-86.

Falzon, C. (2001). *Foucault ve Sosyal Diyalog*, (H. Arslan, Çev.). İstanbul: Paradigma Yayınları.

Fearon, J. D. (1999). *What is Identity (As We Now Use The Word?),* California: Stanford University. http://www.stanford.edu/~jfearon/papers/iden1v2.pdf.

Ferguson, M. J., & Bargh, J. A. (2002). Sensitivity and flexibility: Exploring the knowledge function of automatic attitudes. In L. F. Barrett & P. Salovey (Eds.), *The Wisdom in Feeling: Psychological Processes in Emotional Intelligence* (pp. 383–405). The Guilford Press.

Festinger, L. (1954). A Theory of Social Comparison Processes, *Human Relations*, 7(2):117-140. https://doi.org/10.1177/001872675400700202.

Foote, N. N. (1951). Identification as the Basis for a Theory of Motivation, *American Sociology Review*, 16: 14-21.https://doi.org/ 10.2307/2087964

Foucault, M. (2014). *Özne ve İktidar*, (I. Ergüden, O. Akınbay, Çev.). 4. Basım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Freud, S. (1994). *Psikanaliz Üzerine Konferanslar*, (A. A. Öneş, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.

Freud, S. (2011). *Haz İlkesinin Ötesinde Ben ve İd*, (A. Babaoğlu, Çev.) 3. Basım, İstanbul: Metis Yayınları.

Freud, S. (2011). *Uygarlığın Huzursuzluğu*, (H. Barışcan, Çev.). 4. Basım, İstanbul: Metis Yayınları.

Fukuyama, F. (2011).*Tarihin Sonu ve Son İnsan*, (Z. Dicleli, Çev.). İstanbul: Profil Yayıncılık.

Funk, R. (2013). *Ben ve Biz Postmodern İnsanın Psikanalizi*, 3. Baskı İstanbul: YKY Yayınları.

Gardner, H. & Davis, K. (2014). *App Kuşağı*, (Ü. Şensoy, Çev.). İstanbul: Optimis Yayınları.

Gecas, V. (1982). "The Self Concept", Sociology Annual Reviews, 8: 1-33.

Gezgin, M. F. (1988). Cemaat ve Cemiyet Ayrımı Ferdinand Tönnies, *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 22: 183-201.

Giddens, A. (2008). *Sosyoloji*, (C. Güzel, Yay. Haz.). İstanbul: Kırmızı Yayınları.

Giddens, A. (2010). *Modernite ve Bireysel Kimlik: Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum*, Çev. Ümit Tatlıcan, İstanbul: Say Yayınları.

Giddens, A. (2010a). *Modernite ve Bireysel Kimlik*, (Ü. Tatlıcan, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.

Giddens, A. (2010b). *Modernliğin Sonuçları*, (E. Kuşdil, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Goffman, E. (2004). *Gündelik Yaşamda Benliğin Sunumu*, (B. Cezar, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.

Guba, E. G. & Lincoln, Y. S. (1994). Competing Paradigms in Qualitative Research, *Handbook of Qualitative Research*, 2(105): 163-194.

Gülsoy, S. (2017). Bir Uyarlama Denemesi: Dijital Oyunlarda Sahne, *Sosyoloji Divanı*, 5(9): 149-164.

Gülsoy, S. (2019). Kültür ve Toplum, (M. Özben, Ed.). İçinde, *Medya ve Kültür II*. (s. 185-220). İstanbul: Bilge Kültür Sanat.

Gültekin, T. & Bahadır, A. (2020). Simülasyon Teorisi, Postmodern Birey ve Tüketim Kültürü Yaklaşımlarıyla Sanat Eserlerinin İlişkisel Yorumlanması, *İdil*, 67, 569–579.

Gündoğan, A. O. (2019). Trajik İnsan: Apollon-Diyonsos Karşıtlığı ve Denge Sorunu, *Özne*, Konya: Çizgi Kitabevi.

Gündüz, U. (2017). The Effect of Social Media on Identity Construction, *Mediterranean Journal of Social Sciences*, 8(5): 85-92.

Güneş, S. (1996). *Medya ve Kültür*, Ankara: Vadi Yayınları.

Güngör, E. (1997). *Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak*, İstanbul: Ötüken Yayınları.

Güzel, E. (2016). Dijital Kültür ve Çevrim içi Sosyal Ağlarda Rekabetin Aktörü, *Gümüşhane Üniversitesi Elektronik Dergisi*, 4(1): 83-103.

Habermas, J. (2003). *Kamusallığın Yapısal Dönüşümü*, (T. Bora, M. Sancar, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Halaçoğlu, B. N. (2020). *Video Oyun Evreninde Yol Bulmak: Sınıflandırma ve Türler*, Ankara: Gece Kitaplığı.

Hall, S. & Du Gay, P. (1996). *Questions of Cultural İdentity*, Trowbridge: Cromwell Press.

Harari, Y. N. (2019). *Hayvanlardan Tanrılara Sapiens*, İstanbul: Kolektif Kitap.

Hargittai, E., & Shaw, A. (2015). Mind the Skills Gap: The Role of Internet Know-How and Gender in Differentiated Contributions to Wikipedia. Information, *Communication & Society*, 18(4), 424-442.

Higgins, E. T. (1987). Self-Discrepancy: a Theory Relating Self and Affect, *Psychological Review*, 94(3): 319-340.

Hogg A. M. & Terry J. D. (2000). Social Identity and Self-Categorization Processes in Organizational Contexts, *Academy of Managment Review*, 25(1): 121-140.

Hogg, A. M. & Vaughan, G. M. (2011). *Sosyal Psikoloji*, (İ. Yıldız, A. Gelmez, Çev.). Ankara: Ütopya Yayınevi.

Howard, J. A. (2000). Social Psychology of Identity, *Sociology Annual Reviews*, 26: 367-393.

Hume, D. (2009). *İnsan Doğası Üzerine Bir İnceleme*, (E. Baylan, Çev.). Ankara: Bilge Su Yayınları.

İşman, A., Buluş, B., & Yüzüncüyıl, K. (2016). Sosyalleşmenin Dijitale Dönüşümü ve Dijital Benliğin Sunumu, *TRT Akademi, Dijital Medya Sayısı*, 1(2), 608-619.

James, W. (1950). The Principles of Psychology, Volume One, New York: Dover Publications.

Jameson, F. (2008). *Postmodernizm ya da Geç Kapitalizmin Kültürel Mantığı*, (N. Plumer, Çev.). İzmir: Nirengi Kitabevi.

Joinson, A. N. (2001). Self-Disclosure in Computer-Mediated Communication: The Role of Self-Awareness and Visual Anonymity, *European Journal of Social Psychology*, 31(2), 177-192.

Kara, Z. (2017). Dijital Sosyoloji, *Sosyoloji Divanı*, 5(9): 9-20.

Karaduman, S. (2010). Modernizmden Postmodernizme Kimliğin Yapısal Dönüşümü, *Yaşar Üniversitesi Dergisi*, 17(5): 2886-2899.

Karahasan, F. (2018). *Açılın Gençler Geliyor*, İstanbul: Doğan Egmont Yayınları.

Karakulakoğlu, S. (2020). *Dijital Toplum: Kavram, Kuram ve Yöntem*, Ankara: Nobel Yayıncılık.

Kardefelt-Winther, D. (2014). A Conceptual and Methodological Critique of İnternet Addiction Research: Towards a Model of Compensatory Internet Use. *Computers in Human Behavior, 31,* 351–354.

Kavut, S. (2018). Goffman'ın Benlik Sunumu Kuramı Bağlamında Sosyal Medyada Kimlik İnşası: Instagram Üzerine Bir Araştırma, *Nosyon: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi*, 1, 1-12.

Kavut, S. (2022). *Dijital Kimlik ve İzlenim Yönetimi*, Konya: Çizgi Kitapevi.

Kellner, D. (2016). *Popüler Kültür ve Kimliklerin İnşası*, (G. Seçkin, Çev.). Ankara: Doğu-Batı Yayınları.

Kellner, D. (2016). Popüler Kültür ve Postmodern Kimliklerin İnşası, (G. Seçkin, Çev.) *Doğu-Batı Düşünce Dergisi*, 4(15): 187-219.

Kılıç, S. (2013). Deleuze-Guattari: Şizoanalitik Ontoloji Düzleminde Oedipal Bilinçdışının Yersizyurtsuzlaştırılması, *Kaygı, Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (21): 95-110.

Kılıç, S. (2020). Dijital Yerlilerin Haber Alma Alışkanlıkları, *İletişim Çalışmalarında Dijital Yerliler*, (S. Kılıç, Ed.), Ankara: Nobel Kitap.

Koçer, D. N. (2020). Telgraftan Sosyal Medyaya: İletişim Teknolojileri ve Siyasal İletişim, içinde, *Sosyal Medya Sosyolojisi*, (Türk, G. D. & Özdemir, Ş. Ed.), (s.1-35). Ankara: Nobel Yayınları.

Kumar, K. (2013). *Sanayi Sonrası Toplumdan Postmodern Topluma*, (M. Küçük Çev.). Ankara: Dost Kitabevi.

Lacan, J. (2014). *Psikanalizin Dört Temel Kavramı*, (N. Demir Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.

Larrain, J. (1995). *İdeoloji ve Kültürel Kimlik Üçüncü Dünya Gerçeği*, (N. N. Domaniç, Çev.). İstanbul: Sarmal Yayınevi.

Layder, D. (2004). *Social And Personal Identity: Understanding Yourself*, London: Sage Publications.

Layder, D. (2006). *Sosyal Teoriye Giriş*, (Ü. Tatlıcan, Çev.), İstanbul, Küre Yayınları.

Layder, D. (2015). *Sosyolojik Araştırma Pratiği: Teori ve Sosyal Araştırmanın İlişkilendirilmesi*, (S. Ünal, Çev.), Ankara: Heretik Yayınları.

Leary, M. R. & Tangney J. P. (2012). *Handbook of Self and Identity*, London: Guilford Press.

Linton, R. (1945). *The Cultural Backround of Personality*, New York: McGraw-Hill.

Locke, J. (2000). *İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Deneme*, (M. Delikara Topçu, Çev.). Ankara: Öteki Matbaası.

Lull, J. (2018). *İletişim Çağında Kültür*, (E. Simin Civelek, Çev.). Ankara: Hece Yayınları.

Lupton, D. (2015). *Digital Sociology*, New York: Routledge Press,

Lyotard, J. F. (2013). *Postmodern Durum* (Bilgi Üzerine Bir Rapor), (A. Çiğdem, Çev.), Konya: Vadi Yayınları.

Macionis, J. J. & Akan, V. (2012). *Sosyoloji*, Ankara: Nobel Yayınevi.

Magnavita, J. J. (2016). *Kişilik Kuramları Kişilik Biliminde Çağdaş Yaklaşımları*, İstanbul: Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları.

Maldonado, G. J. (2001). Personality, Sex and Computer Communaciton Mediated Through the Internet, *Anuario de Psicologia*, 32(2): 51-62.

Manago, M. A., Graham B. M., Greenfield, M. P. & Salimkhan, G. (2008). Self-Presentation and Gender on MySpace, *Journal of Applied Developmental Psychology*, 29, 446-458.

Marres, N. (2017). *Digital Sociology: The Reinvention of Social Research*, USA: Polity Press.

Marshall, G. (2009). *Sosyoloji Sözlüğü*, (O. Akınbay, D. Kömürcü, Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Mc L. (2015). *Global Köy: 21. Yüzyılda Yeryüzü Yaşamında ve Medyada Gelecek Dönüşümler*, İstanbul: Scala Yayıncılık.

Mc Luhan, M. (2015). *Global Köy*, (B. Öcal Düzgören Çev.). İstanbul: Scala Yayıncılık.

Mead, G. H. (2017). *Zihin, Benlik ve Toplum*, Ankara: Heretik Yayınları.

Morley, D. & Robins, K. (2011). *Kimlik Mekânları*, (E. Zeybekoğlu, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Morse, S. & Gergen, K. J. (1970). Social Comparison, Self-Consistency and the Concept of Self, *Journal of Personality and Social Psychology*, 16(1): 148–156. https://doi.org/10.1037/h0029862.

Mumford, Levis, (2017). Teknik ve Uygarlık, Çev. Emre Can Ercan, İstanbul: Açılım Kitap.

Nacak, İ. (2019). Kuşak Sosyolojisi: Kavramsal ve Metodolojik Temeller, *Sosyoloji Divanı*, 7(13): 9-27.

Nietzsche, F. (2001). *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, (A. İnam, Çev.). 2. Baskı, İstanbul: Yorum Yayınevi.

Nietzsche, F. (2002). *Tragedyanın Doğuşu*, (İ. Z. Eyüboğlu, Çev.). İstanbul: Say Yayınları.

Nietzsche, F. (2003). *Şen Bilim*, (L. Özşar, Çev.). Bursa: Asa Yayınevi.

Ocak, M. A. (2013). Eğitsel Dijital Oyunların Eğitimde Kullanımı, *Eğitsel Dijital Oyunlar*, (M. O. Ocak, Ed.). Ankara: Pegem Akademi.

Oral, E. (2019). Tanrının Ölümü, Simulakr ve HiperGerçek Evren, *Özne*, Konya: Çizgi Kitabevi.

Özdemir, B. (2019). *Sosyal Medyada Gerçeklik ve Sanal Kimlik İlişkisi: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi.

Özdemir, Z. (2015). Sosyal Medyada Kimlik İnşasında Yeni Akım: Özçekim Kullanımı, *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*. 2(1), 112-131.

Özkul, M. (2019). *Kurumlar Sosyolojisi*, Isparta: Fakülte Kitabevi.

Özlem, D. (2001). *Max Weber'de Bilim ve Sosyoloji*, Ankara: İnkılap Kitabevi.

Palfrey, J. & Gasser, U. (2017). *Doğuştan Dijital: Dijital Yerlilerin İlk Kuşağını Anlamak*, İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları.

Parekh, B. (2014). Kimliğin Mantığı, İçinde, *Kimlik Politikaları,* (S. Aksoy, Çev.). Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Platon (2010). *Devlet*, (S. Eyüboğlu, M. A. Cimcoz, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Postman, N. (2006). *Teknopoli*, (M. E. Yılmaz, Çev.). 2. Baskı, İstanbul: Paradigma Yayınları.

Prensky, M. (2001). Digital Natives, Digital Immigrants, *On the Horizon*, 9(5): 1-6.

Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.

Qin, Y. & Lowe J. (2018). Is Your Online İdentity Different From Your Offline İdentity? A Study on The College Students Online İdentities in China, *Culture & Psychology*, 27(1): 67-95.

Rab, Á. (2007). Digital Culture- Digitalised Culture and Culture Created on a Digital Platform Information, *Coursebook*, Budapest: Gondolat, http://www.ittk.hu/netis/doc/ISCB_eng/11_Rab_final.pdf, Erişim Tarihi: 23. 01. 2016.

Rheingold, H. (1993). The Virtual Community: Homesteading on the Electronic Frontier. Massachusetts: Addison-Wesley. ISBN 0-201-60870-7.

Ritzer, G. & Stepnisky, J. (2014.) *Sosyoloji Kuramları*, (H. Hülür, Çev.). Ankara: De ki Basım.

Robins, K. (2013). *İmaj: Görmenin Kültür ve Politikası*, (N. Türkoğlu, Çev.). 2. Basım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Sağlam, E. B. (2018). *Sosyoloji*, Ankara: Siyasal Kitap.

Saldana, J. (2022). *Nitel Araştırmacılar İçin Kodlama El Kitabı*, Ankara: Pegem Yayıncılık.

Sarı, Ü., & Türker, H. (2021). Dijital Platform Kullanıcılarının İzleme Alışkanlıklarına Yönelik Bir Araştırma: Netflix Örneği, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(1), 59-80. https://doi.org/10.18037/ ausbd.902558

Sarıoğlu, E. B. & Özgen, E. (2018). Z Kuşağını Sosyal Medya Kullanım Alışkanlıkları Üzerine Bir Çalışma, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11, (60): 1067-1081.

Sarup, M. (2004). *Postyapısalcılık ve Postmodernizm*, (A. Güçlü, Çev.). 2. Basım, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Sennet, R. (2002). *Kamusal İnsanın Çöküşü*, (D. Serpil, A. Yılmaz, Çev.). 2. Baskı, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Shils, E. (2003). *Gelenek*, Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Simon, B. & Trötschel, R. (2008). *Self and Social Identity*, (p. 88-110).

Sladek, S., & Grabinger, Alyx (2018). *Gen Z, The First Generation of The 21st Century Has Arrived!* https://goo.gl/Iu5o2t (Erişim Tarihi: 05.01.2023).

Stillman, D. & Stillman, J. (2018). *İşte Z Kuşağı: Genç Kuşak İşyerini Nasıl Dönüştürüyor?* (F. Erduran ve D. P. Kayıhan, Çev.). İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları.

Subaşı, N. (2005). Bazı Öznellikler Bir Tartışma Kriteri Olarak İmam Hatip Okulları, *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 2(6), 101-106.

Suveren, Y. (2022). Pierre Bourdieu'nün Sosyolojik Yaklaşımı ve Siyaset, *Muhakeme Dergisi*, 5(1), 1-14.

Şaylan, G. (2020). *Postmodernizm*, Ankara: İmge Yayınevi.

Şaylan, G. (2020). *Postmodernizm*, Ankara: İmge Yayınevi.

Şimşek, E. (2023). *Dijital Mahremiyet: Z Kuşağının Mahremiyet Algısının, Benlik Sunumu İnşasındaki Rolüne İlişkin Bir Analiz*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacı Bayram Veli Üniversitesi.

Tajfel, H. (1982). *Social Identity and Intergroup Relations*, Cambridge: Cambridge University Press.

Talbot, A., Roe, D. J. & Briggs, P. (2020). The Management of LGBTQ+ Identities on Social Media: A Student Perspective. *New Media and Society*, 24 (8), 1729-1750.

Tapscott, D. (2009). *Grown Up Digital*, US: Mc Graw Hill.

Taylor, C. (2011). *Modernliğin Sıkıntıları*, (U. Canbilen, Çev.). 3. Basım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Tezcan, M. (2016). *Kuşaklar Çatışması: Kuşaklar Arası İlişkiler Eğitimi ve Sosyolojisi*, Ankara: Anı Yayıncılık.

Thompson, J. (2008). *Medya ve Modernite*, (S. Öztürk, Çev.). İstanbul: Kırmızı Kitapları.

Timisi, N. (2005). *İnternet, Toplum, Kültür*, Ankara: Epos Yayınları.

Tomlinson, J. (2004). *Küreselleşme ve Kültür*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Torrey, E. F. (2018). *Beynin Evrimi ve Tanrıların Ortaya Çıkışı-İlk İnsanlar ve Dinlerin Kökeni*, (E. Aktaş, Çev.). İstanbul: Paloma Yayınevi.

Tosun, L. P. (2019). *Sanal Ortam Gerçek Kişiler Sosyal Ağlar ve Sosyal Psikoloji*, Ankara: Nobel Yayınları.

Touraine, A. (2007). *Bugünün Dünyasını Anlamak İçin Yeni Bir Paradigma*, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.

Touraine, A. (2017). *Toplumların Sonu*, (O. Kunal, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Touraine, A. (2018). *Modernliğin Eleştirisi*, (H. Uğur Tanrıöver, Çev.). 11. Baskı, İstanbul: YKY Yayınları.

Tunç, A. (2018). Slovaj Zizek Perspektifinde Arzunun Gerçeğinden Kaçış, Düşünbil. 12(73), 6-8.

Turğuter Açık, E. & Karaca Evren, M. (2019). Sosyal Teoride Dualiteleri Aşma Çabası: Giddens, Bourdieu, Layder, *Universal Journal of History and Culture,* 1(1), 33-45.

Turkle, S. (1995). *Life on the Screen: Identity in the Age of the Internet*, New York: Simon & Schuster.

Turner, H. J. & Stets, J. E. (2006). Sociological Theories of Human Emotions, *Annual Review of Sociology,* 32, 25-52.

Turner, J. C.,& Reynolds, K. J. (2012). Self-Categorization Theory. in P. A. M. Van Lange, A. W. Kruglanski, & E. T. Higgins (Eds.), *Handbook of Theories of Social Psychology* (pp. 399–417). Sage Publications.

Turner, J. H. & Stets, J. E. (2006). Sociology Theories of Human Emotions, *Annual Reviews of Sociology*, (32): 25-52.

Twenge, J. M. (2018). *İ-Nesli*, (O. Gündüz, Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Twenge, J. M., Campbell, W. K., & Freeman, E. C. 2019). Increase in Young People's Digital Media use may be Linked to the Rise in Depression and Suicide-Related Behaviors. *Journal of Abnormal Psychology*, 128(5), 337-345.)

Ulusoy, M. D. (2018). *Sosyoloji*, Ankara: Siyasal Kitap.

Valkenburg, P. M. & Peter, J. (2011). Online Communication Among Adolescents: an Integrated Model of its Attraction, Opportunities, and Risks, *Journal of Adolescent Health*, 48(2), 121-127.

Vatandaş, S. (2019). *Postmodern Dönemde Kimlik ve Sosyal Medya*, İstanbul: Sekam Yayınları.

Weaver M. B. & Hightower, B. (2021). *Nitel Araştırma Nasıl Yazılır*, (S. Turan Çev.). Ankara: Asos Yayınları.

Weber, M. (2003). *Sosyoloji Yazıları*, (T. Parla, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Wellman, B. & Hampton, K. (1999). Living Networked on and off Line, *Contemporary Sociology*, 28(6), 648-654.

Yaşar, İ. H. (2020). Sosyal Medya ve Değişen İletişim Biçimleri, Sosyal Medya Psikolojisi, (Ş. Özdemir & G. D. Türk, Ed.), Ankara: Nobel Yayınları.

Yelken, R. (1999). *Cemaatin Dönüşümü*, Ankara: Vadi Yayınları.

Yıldız, M. (2021). *Sosyal Medyada Dijital Kimlik İnşasında Gözetim Toplumunun Etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi.

Yılmaz, H. Aslan, (2016). Bir Derleme Benlik Kavramına İlişkin Bazı Yaklaşımlar ve Tanımlamalar, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* (48), 79-89.

Yılmaz, O. (2018). Lacan ve Bir Ayna Bize Neyi Gösrterir, *Düşünbil Dergisi*, 12(69), 17-21.

Yücedağ, İ. (2011). Yapı-Eylem Düalizminden Toplumsal Alanlar Teorisine, *Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(4):1475 -1491

Yüksel, H. (2006). Modernden Postmoderne Doğru Popüler Kültür, *Sanat Yazıları*, 34, Hacettepe Üniversitesi, (34): 111-130.

Zhao, S., Grasmuck, S., & Martin, J. (2008). Identity Construction on Facebook: Digital Empowerment in Anchored Relationships, *Computers in Human Behavior*, 24(5), 1816-1836.

Zizek, S. (2009). *Matrix Sapkınlığın İki Yüzü*, (B. Turan, Çev.), İstanbul: Encore Yayınları.

Genç Yoksulluğu

Yükseköğretim Mezunu Gençlerde Yoksulluk, Kültürel Sermaye ve Meritokrasi İlişkisi

---

Ahmet Usanmaz

nobel bilimsel

Genç Yoksulluğu
Yükseköğretim Mezunu Gençlerde Yoksulluk,
Kültürel Sermaye ve Meritokrasi İlişkisi

Ahmet Usanmaz

Yayın No.: 2180
ISBN: 978-625-393-644-0
E-ISBN: 978-625-393-646-4
Basım Sayısı: 1. Basım, Temmuz 2024

© Copyright 2024, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.
"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İlim Ateşoğlu -ilim@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Seval Sezer -seval@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Asiltürk -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Usanmaz, Ahmet.
Genç Yoksulluğu Yükseköğretim Mezunu Gençlerde Yoksulluk,
Kültürel Sermaye ve Meritokrasi İlişkisi/ Ahmet Usanmaz
1. Basım, X + 218 s., 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-393-644-0
E-ISBN: 978-625-393-646-4
1. Yoksulluk 2. Eğitim 3. Gençlik

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No.: 7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **iii**
TEŞEKKÜR ..... **iv**
TABLOLAR DİZİNİ ..... **vii**
ŞEKİLLER DİZİNİ ..... **viii**
KISALTMALAR VE SİMGELER ..... **ix**
GİRİŞ **1**

KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Kavramsal Bir Giriş Olarak Yoksulluk 5
1.2. Yoksulluk Tanımında Farklılaşan Yoksulluk Türleri 9
1.3. Yoksulluk ve Gençlik 14
1.3.1. 2000 Sonrası Yoksulluk ve Gençlik Üzerine Türkiye'de Yapılan Çalışmalar 14
1.3.2. 2000 Sonrası Yoksulluk ve Gençlik Üzerine Dünyada Yapılan Çalışmalar 19
1.3.3. Sosyolojik Bir Kavram Olarak Gençlik 23
1.3.4. Türkiye'de Genç Nüfus 31
1.3.5. Türkiye'de Ne Eğitimde Ne İstihdamda Olan Genç Nüfus 35
1.3.6. Türkiye'de Gençlik Sosyolojisi Çalışmaları 40
1.3.7. Türkiye'de Gençliğin Sosyolojik Dönüşümünün Kısa Kronolojisi 50
1.4. Sosyolojik Kuramlar Perspektifinden Gençlik 52
1.4.1. Yapısal İşlevselci Kuramlar 53
1.4.2. Yapısal Çatışmacı Kuramlar 55
1.4.3. Sembolik Etkileşim Kuramları 57
1.4.4. Alt Kültür Kuramları 59
1.5. Toplumsal Hareketlilik ve Eğitim Eşitsizliği 62
1.5.1. Toplumsal Eşitsizlik Kavramının Eğitim Boyutu 70
1.5.2. Eğitimde Meritokrasi ve Sosyal Köken 76
1.5.3. Eğitimde Kültürel Sermaye ve Habitus 81
1.5.4. Eşitsizliklerin Yeniden Üretildiği Gizli Bir Alan Olarak Eğitim 86

ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ

2.1. Araştırmanın Problemi 91
2.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi 92
2.3. Araştırmanın Soruları 94
2.4. Araştırmanın Metodolojisi 94
2.5. Araştırmanın Örneklemi 95
2.6. Araştırmanın Veri Kaynakları 97

2.7. Araştırmanın Analiz Yöntemi 98
2.8. Araştırmanın Sınırlılıkları 100
2.9. Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliğinin Sağlanması 101

VERİLERİN İNCELENMESİ VE BULGULAR

3.1. Katılımcıların Sosyodemografik ve Hane Yaşam Bilgileri 103
3.2. Hanenin İş ve Gelir Durumu 108
3.2.1. Hanenin Geçim Stratejileri: Bir Şeyler Hep Eksik, Artık Dönecek Bir Köyümüz Bile Yok 108
3.2.2. Aile Göç Deneyimi: Ölüm İle Yüz Yüze Gelmek 111
3.3. Katılımcıların Eğitim Hayatına İlişkin Bilgiler 115
3.3.1. Yükseköğretim Hazırlık Süreci: Hem İş Hem Sınav, Bizim Mahallede Çocuklar Hep Çalışıyordu 115
3.3.2. Yükseköğretim Bölüm Hedefleri ve Tercih Dönemi: Garanti Olsun 121
3.3.3. Yükseköğretim Sürecinde Eğitimde Kalma Stratejileri: Hem Eğitim de Hem İstihdam da Eğitime Yabancılaşma 128
3.4. Katılımcıların Mezuniyet Sonrasına İlişkin Bilgiler 134
3.4.1. Mezuniyet Sonrası Hayata Tutunma Stratejileri ve İş Arama Deneyimleri: Sistem İnsanın Kaderidir, Eşitsiz Bir Şekilde Yarış 134
3.4.2. Mezuniyet Sonrası Eğitimin Getirileri: Laf Yapma Git Harç Yap 140
3.4.3. Mezuniyet Sonrası Sosyal Çevre İle Yaşanan Problemler: Herkesten Kaçıyorum 143
3.4.4. Serbest Zaman Etkinlikleri: Sosyalleş(e)miyorum 148
3.4.5. Merkezi Sınavlara (KPSS, KPSSA, ÖABT, ALES, YDS, YÖKDİL) Yönelik Hazırlık Süreci: Olmayacağını Bile Bile Çalıştım 152
3.4.6. Merkezi Sınavlara (KPSS, KPSSA, ÖABT, ALES, YDS, YÖKDİL) Yönelik Düşünceler: Ne Sınav Olsa Gireriz 158
3.5. Katılımcıların Eğitim Sistemine Yönelik Düşünceleri 164
3.5.1. Yükseköğretim Mezunu Gençlerin Problem Alanları: Mesleğini İcra Edememe, İşe Yabancılaşma 164
3.5.2. Geleceğe Dair Beklenti: Belirsizlik ve Umut 170

TARTIŞMA VE SONUÇ 177
KAYNAKLAR 195
EKLER 213
ÖZ GEÇMİŞ 217

KAYNAKLAR

Açıkalın, N. (2004). *A sociological study of working urban poor in İstanbul and Gaziantep.* [Yayımlanmamış doktora tezi] Orta Doğu Teknik Üniversitesi.

Açıkalın, N. (2008). Yoksulluk ve genç kuşakların toplumsal hareketlilik olanakları: İstanbul ve Gaziantep örnekleri. *Çalışma ve Toplum, 2*(17), 131-154.

Açıkgöz, R. (2013). *Yoksullukla Mücadele ve Üçüncü Sektör,* Argonot Yayınları.

Adam, G. (2016). *Türkiye'de Eğitimin Ekonomik Etkileri ve Eğitim-İstihdam İlişkisi*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Adnan Menderes Üniversitesi.

Ağaoğlu, Y. (2012). Dershaneye devam eden üniversite öğrencilerinin okuma nedenlerinin ve serbest zaman etkinliklerine katılımlarının değerlendirilmesi. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 33-41.

Aiyedogbon, J. O., & Ohwofasa, B. O. (2012). Poverty and youth unemployment in Nigeria, 1987-2011. *International Journal of Business And Social Science*, 3(20), 269-279.

Akar, H. (2015). Farklılaşan refah ölçüm yöntemleri ve eğitim açısından Türkiye'nin değerlendirilmesi. *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar Dergisi*, 606, 23-40.

Akçacı, T. (2013). Eğitim harcamalarının iktisadi büyümeye etkisi. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 4(5), 65-79.

Aker, A.T. (2006). *Zorunlu göç yasayan ailelerin ikinci kuşak üyelerinin sağlık durumu*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Kocaeli Üniversitesi.

Aker, T., Ayata, B., Özeren, M., Buran, B., & Bay, A. (2002). Zorunlu iç göç: Ruhsal ve toplumsal sonuçları. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 3(2), 97-103.

Akoğlan-Kozak, M., & Tülin, D. (2013). Mezun öğrencilerin kariyer algılamaları: Anadolu Üniversitesi örneği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 41-52.

Aksan, G. (2012). Yoksulluk ve yoksulluk kültürünün toplumsal görünümleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 27, 9-19.

Aktan, C. C. Yay, S. (2023) *Liyakat Meritokrasi*. Sentez Yayınları.

Aktaş-Yamanoğlu, M. (2005). Kent yoksulu gençlerin yaşam koşulları ve yoksulluğun yeniden üretimi. *İletişim Araştırmaları*, 4(1), 9-48.

Aktaş-Yamanoğlu, M. (2010). Tüketim toplumunda genç ve yoksul olmak: Dışlanma süreçleri ve karşı stratejiler. *Kültür ve İletişim*, 13(26), 41-79.

Aktaş-Yamanoğlu, M. (2013). Yerine göre konuşmayı bilmek: kent yoksulu gençlerin dil kullanım pratikleri ve dilsel stratejiler, D. Lüküslü, H. Yücel (ed.). Gençlik halleri: 2000'li yılların Türkiye'sinde genç olmak (54-71) içinde. Efil Yayınevi.

Aküzüm, C., Demirkol, M., Ekici, Ö. ve Talu, M. (2015). Öğretmen adaylarının KPSS öğretmenlik alan bilgisi sınavına ilişkin görüşleri. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(18), 331-344.

Alivernini, F., Bianchi, D., Cavicchiolo, E., Manganelli, S., Cozzolino, M., Lucidi, F.ve Park, N. (2023). Positive youth development among youth living in poverty: The role of psychological needs satisfaction. *Youth & Society*, 55(5), 947-969.

Aljumili, S. (2020). Unemployment anxiety and its relationship to future perceptions of unemployed graduate students. *Journal of Tikrit University for Humanities*, 27(6), 487-465.

Alpaydın, Y. (2008). *Türkiye'de yoksulluk ve eğitim ilişkileri*. İlem Yıllık, 3(3), 49-64.

Althusser, L. (2002). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları.* (Y. Alp-M. Özışık, Çev.). İletişim Yayınları.

Althusser, L. (2005). *Yeniden Üretim Üzerine*. İthaki Yayınları.

Amadi, N. S., Ekezie, A. I. A. (2018). Influence of vocational agricultural education (VAE) on poverty reduction among youth in Rivers State. *International Journal of Agriculture and Earth Science*, 4(1), 34-41.

Arat, T., & Çalımlı, Y. (2017). Üniversite öğrencilerinin boş zamanlarını değerlendirme tercihleri: Selçuk üniversitesi turizm fakültesi örneği. *Çatalhöyük Uluslararası Turizm ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2, 77-98.

Arı, E., & Yılmaz, V. (2015). KPSS hazırlık kursuna devam eden öğretmen adaylarının umutsuzluk düzeyleri. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 14(4), 905-931.

Arslangilay, B. S. (2016). Yükseköğretim Sosyolojisi. M. Ç. Özdemir (Ed.). *Eğitim Sosyolojisi* (Ss. 391-418) içinde. Pegem Akademi.

Arun, Ö. (2010). Cultivated Citizens? Cultural Capital, Class, Gender and Generations in Contemporary Turkey. *METU Studies in Development*, 39 (December), 2012, 283-302. javascript: void(0)

Atav, E., & Sönmez, S. (2013). Öğretmen adaylarının kamu personeli seçme sınavı (KPSS)'na ilişkin görüşleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2013(1), 1-13.

Ateş, H., & Burgaz, B. (2014). Türkiye, ABD ve Finlandiya öğretmen yetiştirme sistemlerine ilişkin öğretmen adaylarının görüşleri ve Türkiye'deki sistemin geliştirilmesine ilişkin öneriler. *KÜ Kastamonu Eğitim Dergisi*, 23(4), 1710-1722.

Atmaca, T. (2019). *Eğitimde Toplumsal Eşitsizliğin Kültürel Sermayenin Aktarımıyla Yeniden Üretilmesi.* (Yayımlanmamış doktora tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi.

Avcı, A. (2017). *Şirketlerde nepotizm uygulamasının çalışanların iş tatmini ve tükenmişlik düzeylerine etkisi.* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Sabahattin Zaim Üniversitesi.

Awogbenle, A. C., & Iwuamadi, K. C. (2010). Youth unemployment: Entrepreneurship development programme as an intervention mechanism. *African Journal of Business Management*, 4(6), 831-835.

Aygün, M. (2014). *Öğrencilerin yaşam amaçlarıyla gelecek kaygısı arasındaki ilişki* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Sabahattin Zaim Üniversitesi.

Ayhan, R., & Öçalan, M. (2022). Uçurtma sörfü (kitesurfing) ile ilgilenen bireylerin serbest zaman egzersiz düzeyleri serbest zaman engelleri ve motivasyonlarının incelenmesi. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 27(1), 13-32.

Balcı, A. (2015). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeleri*. Pegem Akademi.

Banks, N. (2016). Youth poverty, employment and livelihoods: *Social And Economic İmplications Of Living With İnsecurity İn Arusha, Tanzania. Environment And Urbanization*, 28(2), 437-454.

Baran, A. G. (2013). Genç ve gençlik: Sosyolojik bakış. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 1(1), Ss. 6-25. https://www.arastirmax.com/en/publication/genclik-arastirmalari-dergisi/1/1/6-25-genc-genclik-sosyolojik-bakis/arid/b1237d0f-c0d5-43cd-9281-e91b31a4ec47 adresinden 5 Ocak 2021 tarihinde alınmıştır.

Baran, A.G. (2016). *İnterdisipliner Yaklaşımla Gençliğin Umudu ve Toplumun Beklentileri*. Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

Barrett, J. T., Lee, L. K., Monuteaux, M. C., Farrell, C. A., Hoffmann, J. A., & Fleegler, E. W. (2022). Association of county-level poverty and inequities with firearm-related mortality in US youth. *JAMA pediatrics*, *176*(2), 1-10.

Baş, H. (2017). Türkiye'de genç nüfus: Sorunlar ve politikalar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 27, 255-288.

Başaran, A., & Çetinkaya, M. (2013). Türkiye'de sübjektif yoksulluk profili: 2003-2008. *Sosyoekonomi*, 19(1), 243-241.

Batu, M. M. (2016). Determinants of youth unemployment in urban areas of Ethiopia. *International Journal of Scientific and Research Publications*, 6(5), 343-350.

Bauman, Z. (2020) *Eğitim Üzerine.* (A.E. Pilgir, Çev.). Ayrıntı Yayınları.

Bauman, Z. (2022). *Azınlığın Zenginliği Hepimizin Çıkarına mıdır*? (H. Keser, Çev.). Ayrıntı Yayınları.

Bayhan, V. (1997). *Üniversite Gençliğinde Anomi ve Yabancılaşma.* TC. Kültür Bakanlığı Kültür Eserleri.

Bayhan, V. (2015). Türkiye'de gençlik sosyolojisi çalışmaları. *Sosyoloji Konferansları* (Ss. 355 – 390) içinde. Yayınevi.

Bayhan, V. (2016). Türkiye'de gençlik: sorunlar, değerler ve değişimler, M. Zencirkıran (ed.), *Dünden Bugüne Türkiye'nin Toplumsal Yapısı* (Ss. 367-405) içinde. Dora Yayınları

Bayrak, Y. (2020). *Türkiye'de genç işsizliği ve yükseköğretim öğrencileri arasında işsizlik kaygısı: Bir alan araştırması örneği.* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Uludağ Üniversitesi.

Bayrakdar, S. ve İncekara, A. (2014). Türkiye'nin genç işsizlik profili. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 4(1), 15 – 38.

Becker, H. (2013). *Hariciler (Outsiders) Bir Sapkınlık Sosyolojisi Çalışması*. (Ş. Geniş, L. Ünsaldı, Çev.). Heretik Yayınları.

Beşirli, H. (2013). *Gençlik Sosyolojisi: Politik Toplumsallaşama ve Gençlik*. Siyasal Kitabevi.

Bhugra, D., & Becker, M. A. (2005). Migration, cultural bereavement and cultural identity. *World Psychiatry*, 4(1), 18-23.

Biddle, S. J., Petrolini, I., & Pearson, N. (2014). Interventions designed to reduce sedentary behaviours in young people: a review of reviews. *British journal of sports medicine*, 48(3), 182-186.

BM (2013). World Youth Report, https://www.un.org/development/desa/ youth/world-youth-report/world-youth-report-2011.html adresinden 21 Temmuz 2023 tarihinde alınmıştır.

BM (2023). Education For All. https://www.un.org/en/academic-impact/education-all adresinden 26 Temmuz 2023 tarihinde alınmıştır.

BM, (2005). Handbook On Poverty Statıstıcs: Concepts, Methods And Polıcy Use. Specıal Project On Poverty Statıstıc Unıted Natıons Statıstıcs Dıvısıon. https://unstats.un.org/unsd/ methods/poverty/pdf/un_book%20final%2030%20dec%2005.pdf adresinden 19 Temmuz 2023 tarihinde alınmıştır.

BM, (2010). Rethinking Poverty. Department of Economic and Social Affairs. https://www.un.org/esa/socdev/rwss/docs/2010/fullreport.pdf adresinden 18 Temmuz 2023 tarihinde eklenmiştir.

BM, (2013) Defınıtıon Of Youth. https://www.un.org/esa/socdev /documents/youth/fact-sheets/youth-definition.pdf adresinden 18 Temmuz 2023 tarihinde alınmıştır.

BM, (2013). Youth and Educatıon. https://www.un.org/esa/socdev/ documents/youth/fact-sheets/youth-education.pdf adresinden 20 Temmuz 2023 tarihinde alınmıştır.

BM, (2013). Youth and Hunger. https://www.un.org/esa/socdev/documents/ youth/fact-sheets/youth-hunger.pdf adresinden 20 Temmuz 2023 tarihinde alınmıştır.

BM, (2015). Youth Population Trends and Sustainable Development. *United Nations Departmant of Economic and Social Affairs Population Divison.* May. 2015/1. https://www.un.org/esa/socdev/ documents/youth/fact-sheets/ YouthPOP.pdf adresinden 20 Temmuz 2023 tarihinde alınmıştır.

BM, (2018). World Youth Report. United Nations. https://social.desa.un.org/sites/ default/files/migrated/21/2018/12/WorldYouthReport-2030Agenda.pdf adresinden 18 Temmuz 2023 tarihinde alınmıştır.

BM, (2020) Recognizing and Overcoming Inequity in Education. 22 Ocak 2020. https://www.un.org/en/un-chronicle/recognizing-and-overcoming-inequity-education adresinden 25 Temmuz 2023 tarihinde alınmıştır.

Bolat, Y. (2016). Sosyal değerleri ve değerler eğitimini anlamak. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 4*(29), 322-348.

Bora, T., Bora, A., Erdoğan, N., & Üstün, İ. (2021). *Boşuna Mı Okuduk? Türkiye'de Beyaz Yakalı İşsizliği.* İletişim Yayınları.

Bourdieu, P. (1995) *Pratik Nedenler.* (H. Tufan, Çev.). Kesit Yayıncılık.

Bourdieu, P. (2015). *Ayrım: Beğeni Yargısının Toplumsal Eleştirisi*. (De. F. Şannan, A. G. Berkkurt, Çev.). Heretik Yayınları.

Bourdieu, P. (2016). *Sosyoloji Meseleleri*. (F. Öztürk ve ark., Çev.) Heretik Yayınları.

Bourdieu, P. (2018). *Bir Pratik Teorisi İçin Taslak*. (N. Ökten, Çev.). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Bourdieu, P. & Passeron, J. (2014). *Varisler: Öğrenciler ve Kültür*. (L. Ünsaldı ve A. Sümer, Çev.). Heretik Yayınları.

Bourdieu, P. & Passeron, J. C. (2015). *Yeniden Üretim*. (A. Sümer, Ö. Akkaya ve L. Ünsaldı, Çev.). Heretik Yayınları.

Bourdieu, P. & Wacquant, L. (2012). *Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*. İletişim Yayınları.

Boyacı, E. (2022). *Yeni yoksulluk ve sosyal dışlanma bağlamında çocuk işçilik: Denizli örneği.* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Pamukkale Üniversitesi.

Bozgeyikli, H., & Kesici, Ş. (2016). Üniversiteli gençlerin serbest zaman faaliyetlerinin sıralama yargılarına göre ölçeklenmesi. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 39-72.

Boztaş, A.K. (2019). *Köyde yaşayan bireylerin serbest zaman tercihleri ve rekreasyon engellerinin belirlenmesi: Şanlıurfa-ayran mahallesi örneği.* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Selçuk Üniversitesi.

Bölükbaş, M. (2019). Türkiye'de genç işsizlik ve yoksulluk ilişkisi: Bölgeler düzeyinde bir inceleme. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 7(18), 213-233.

Budak, Ö. (2014). *Kültür, Sınıf ve Sosyal Sınırlar: Türkiye'de Kapitalist Yöneticiler Sınıfı Üzerine Bir İnceleme* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Ege Üniversitesi.

Bulut, F. (2011). 68 kuşağı gençlik olaylarının uluslararası boyutu ve Türkiye'de 68 kuşağına göre Atatürk ve Atatürkçülük anlayışı. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi,*11(23), 123–149. https://dergipark.org.tr/ en/pub/cttad/ issue/25244/266932

Buyruk, H. (2016). Ekonomik kalkınma hedefinden bin yıl kalkınma hedeflerine: Eğitim-kalkınma ilişkisine dair bir çözümleme. *Mülkiye Dergisi*, 40(1), 11-142.

Buz, S., & Dikmen, A. (2021). Zorunlu göçe maruz kalan bireylerin psikososyal iyilik hali. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 32(1), 227-250.

Castro-Ramirez, F., Al-Suwaidi, M., Garcia, P., Rankin, O., Ricard, J. R., & Nock, M. K. (2021). Racism and poverty are barriers to the treatment of youth mental health concerns. Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology, 50(4), 534-546.

Cengiz, D. (2015). Zorunlu göçün mekânsal etkileri ve yerel halkın algısı; Kilis örneği. *Electronic Turkish Studies*, 10(2), 101-122.

Cerev, G., & Yenihan, B. (2018). *Yoksulluk Farklı Boyutlarıyla.* Dora Yayınları.

Ceylan, Y. (2012). Zorunlu göç ve suç ilişkisi (Muş İli Örneği). *Akademik Bakış Dergisi*, 32(7), 1-18.

Cloward, A. R. & Ohlin, L. E. (1966*). Delinquency and Opportunity: A Theory of Delinquent Gangs.* Free Press.

Cohen, A. (1971). *Delinquent Boys The Culture of Gang.* Free Press.

Coşkun, İ. (2014). *Türkiye'de Eğitim başarısında eşitsizlikler: pısa 2012 ve ankara örneği* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi.

Creswell, J. W. (2017). *Araştırma Deseni, Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları.* (S. B. Demir, Çev.). Eğiten Kitap Yayıncılık.

Creswell, J. W., & Miller, D. L. (2000). Determining Validity in Qualitative Inquiry. Theory into Practice, 39(3), 124-130.

Creswell, J.W. (2021). *Nitel Araştırma Yöntemleri Beş Yaklaşıma Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni.* (M. Bütün. Ve S. Demir, Çev.). Siyasal Kitabevi.

Çağlayandereli, M. (2019). *Nüfus Sosyolojisi*. Detay Yayıncılık.

Çakmak, Ö. (2008). Eğitimin ekonomiye ve kalkınmaya etkisi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (11), 33-41.

Çalışkan, Ş. (2007). Eğitim-işsizlik ve yoksulluk ilişkisi. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 7(13), 284-308.

Çalışkan, Ş., Karabacak, M., & Meçik, O. (2013). Türkiye'de eğitim-ekonomik büyüme ilişkisi: 1923-2011 (Kantitatif bir yaklaşım). *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 11(21), 29-48.

Çeğin, G. (2018). Gündelik hayatın kavranışı için Pierre Bourdieu'nun kavramsal repertuarının verimlilikleri ve sınırlılıkları. A. Esgin ve G. Çeğin (Ed.). *Gündelik hayat sosyolojisi* (s. 405-430) içinde, Phoenix Yayınları.

Çetin, İ. (2020). Yoksulluk ve yoksulluk göstergeleri: Türkiye ve OECD ülkeleri üzerine bir karşılaştırma. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(2), 510-532.

Çetinceli, K. ve Tüzün, P. (2022). Üniversite öğrencilerinin işsizlik kaygısı, yaşam doyumu ve psikolojik iyi oluşları arasındaki ilişki. Current Perspectives in Social Sciences, 26(1), 21-30.

Çondur, F., & Bölükbaş, M. (2014). Türkiye'de işgücü piyasası ve genç işsizlik-büyüme ilişkisi üzerine bir inceleme. *Amme İdaresi Dergisi*, 47(2), 77-93.

Çöpoğlu, M. (2018). Türkiye'de çocuk işçiliği. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (14), 357-398.

Dağlar, H. (2021). Kişilik özelliklerinin işsizlik kaygısı üzerine etkisi: üniversite mezunları üzerine bir araştırma. *OPUS International Journal of Society Researches*, 18(44), 7638-7667.

Dahrendorf, R. (1959). *Class and Class Conflict in Industrial Society*. Stanford Unıversty Press.

Danışman-Işık, A. (2018). Subjektif Yoksulluk: Leyden Yaklaşımı İle Bir Değerlendirme. *Amme İdaresi Dergisi*, 51(1), 71-100.

Demir, M. (2011). İş yaşamında ayrımcılık: Turizm sektörü örneği. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 760-784.

Demiray, T. H. (2003). *Türkiye'de Genç işsizliği ve yükseköğretim mezunu gençlerin çalışma yaşamına geçişteki sorunları*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi], Ankara Üniversitesi.

Deniz, Ç. D. (2015). *Öğrenci işi üniversite öğrencilerinin gündelik hayatı: İstanbul örneği.* İletişim Yayınları.

Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (2008). *The Landscape Of Qualitative Research*, Sage.

Dirimeşe, E. (2022). Üniversite öğrencilerinin gözünden yoksulluk. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 12(3), 545-559.

Doğan, İ. (1994). *Bir Alt Kültür Olarak Ankara Yüksel Caddesi Gençliği*. TC Kültür Bakanlığı.

Doğan, U. (2020). Lise ve üniversite öğrencilerinde sınav kaygısının karşılaştırılması. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1), 35-42.

DPT (2010). *Eğitimde Fırsat Eşitsizliği: Türkiye Örneği*. Devlet Planlama Teşkilatı.

Dursun, S., & Aytaç, S. (2009). Üniversite öğrencileri arasında işsizlik kaygısı. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 28(1), 71-84.

Dursun, S., & Şen, M. (2022). İktisadi ve idari bilimler fakültesi öğrencilerinin işsizlik kaygısı: demografik faktörler ve psikolojik semptomlar açısından bir inceleme. *SGD-Sosyal Güvenlik Dergisi*, 12(2), 251-266.

Edgel, S. (1998). *Sınıf.* (D. Özyiğit, Çev.). Dost Kitabevi Yayınları.

Emir, E., Küçük-Kılıç, S., Gürbüz, B., ve Öncü, E. (2022). Türk Kadınlarının Serbest Zaman Aktivitelerine Katılımı: Engeller ve Kolaylaştırıcılar. *Turkiye Klinikleri Journal of Sports Sciences*, 14(1), 69-78.

Enelli, P. (2010). Toplumsal bir kategori olarak yoksul gençlik. *Antropoloji Dergisi*, 23, 41-67.

Erbaş, M. (1996) *Zorunlu Göç ve Kentlilik: Mersin'de Hadepli Kurmançlar*. Yazıt Yayıncılık.

Erbay, E. (2013). Türkiye'de çocuk işçiliğinin büyük resmi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 24(1), 157-168.

Erdoğan, E. (2017) İnternet ve Siyasal Katılım: Türkiye Gençliği Üzerinden Bir Değerlendirme. *Gençlik Araştırmaları Dergisi,* 5(13), 5-30.

Erdoğan, E. K. (2021). *Bayağı Kalabalığız Üniversiteli İşsizliği.* İletişim Yayınları.

Erdoğan, N. (2023). *Kayıp Halk Günümüzde Yoksulluk Halleri.* İletişim Yayınları.

Erdoğan, N. (2023). *Yoksulluk Halleri Türkiye'de Kent Yoksulluğunun Toplumsal Görünümleri*. İletişim Yayınları.

Ergün, M. (2023). Coğrafya öğretmenliği okuyan öğretmen adaylarının KPSS'ye ilişkin algıları. *Multidisipliner Yaklaşımlarla Coğrafya Dergisi,* 1(1), 32-46.

Erikli, S. (2016). Genç yoksulluğunun temel belirleyicileri: Eğitim ve düzgün iş. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18(1), 283-302.

Erikli, S. (2018) *Üniversite Mezunu Uzun Süreli Genç İşsizlerin Çalışma Yaşamına İlişkin Beklentilerinin İncelenmesi: Ankara İli Örneği*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi.

Erikson, E. (2018). *İnsanın 8 Evresi.* (G. Akkaya, Çev.). Okyanus Yayınları.

Erkul, A., Koca, M. (2016). Yoksul yardımlarını yoksulluk ve sosyal dışlanma bağlamında yeniden düşünmek. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 615-628.

Ersöz, H. Y. (2003). *Sosyal Politika*. İstanbul Üniversitesi Açıktan ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Ders Notu.

ETF. (2015). *Young People Not ın Enployment, Educatıon or Traınıng (NEET).* An Overview in ETF Partner Countries. https://www.etf.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/ young-people-not-employment-education-or-training-neet adresinden 05 Ağustos 2023 tarihinde alınmıştır.

Eurofound (2012). NEETs-Young people not in employment, education or training: Characteristics, costs and policy responses in Europe. https://www.eurofound.europa.eu/publications/ report/2012/labour-market-social-policies/neets-young-people-not-in-employment-education-or-training-characteristics-costs-and-policy adresinden 22 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.

Eurostat, (2022). Young People İn Europe A Statıstıcal Summary. https://ec.europa.eu/eurostat/documents/4031688/15191320/KS-06-22-076-EN-N.pdf adresinden 18 Temmuz 2023 tarihinde alınmıştır.

Fidan, U. (2018). *Yoksulluk ve suç ilişkisi -Karabük ili Cumayanı Köyü örneği.* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Kırıkkale Üniversitesi.

Fortujin, J. D., & Ostendorf, W. (2004). Gender and Urban Poverty. Geo Journal, 61, 239-246. https://idp.springer.com/authorize/casa?redirect_uri=https://link.springer.com/article/10.1007/s10708-004-3675-6&casa_token=t_uhRHKAOLwAAAAA:Ylozw8ZmFPA5ld-sbOZ9lJ1UGIjccotjqwZGsZFg2XusvLphS9sCikBDcgRED9Qw4cw-xwlafpfwYAOlTg

Freud, S. (2022) *Cinsellik Üzerine.* (A.A. Öneş, Çev.). Say Yayınları.

Giddens, A. (2000). *Üçüncü Yol Sosyal Demokrasinin Yeniden Dirilişi.* (M. Balcı, Çev.). Birey Yayıncılık.

Goldthorpe, J. H. (2016). Social class mobilitiy in modern britian: changing structure, Constant process. journal of britisih academy. Ss. 89-111. 18.

Gonçalves, M. V., & Malfitano, A. P. S. (2020). Brazilian youth experiencing poverty: Everyday life in the favela. *Journal of Occupational Science, 27*(3), 311-326.

Gordon, M. (1999). Gençlik. *Sosyoloji Sözlüğü.* (Ss. 264) İçinde. Bilim ve Sanat Yayınları.

Gökçe, B. (1971). *Gecekondu Gençliği.* Hacettepe Üniversitesi Yayınları

Gökçe, B. (1999). *Toplumsal Bilimlerde Araştırma*. Savaş Yayınevi.

Göktürk, D. & Ağın, E. (2020). Okul kurumunun kültürel-toplumsal eşitsizlik ve imtiyazların yeniden üretimindeki rolüne ilişkin bir değerlendirme. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 53(1), 329-354. https://avesis.metu.edu.tr/yayin/b9a8d991-7ebe-4b81-bc79-a1df3d91a703/okul-kurumunun-kulturel-toplumsal-esitsizlik-ve-imtiyazlarin-yeniden-uretimindeki-rolune-iliskin-bir-degerlendirme adresinden 25 Şubat 2022 tarihinde alınmıştır.

Gönen, M., Ceyhan, M. A., Çakır, Z., Zorba, E., & Coşkuntürk, O. S. (2022). Spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin rekreasyon alanı kullanımlarına ilişkin engel ve tercihleri. *The Online Journal of Recreation and Sports*, 11(4), 59-76.

Göztepe, Ö. (2012). *Güvencesizleştirme*. Nota Bene Yayınları.

GSB (2013) Ulusal Gençlik ve Spor Politikası Belgesi. https://gsb.gov.tr/dosyalar/ mevzuatlar/ulusal_genclik_ve_spor_politikasi.pdf adresinden 04 Ağustos 2023 tarihinde alınmıştır.

Guba, E. G., & Lincoln, Y. S. (1982). Epistemological And Methodological Bases Of Naturalistic İnquiry. *Educational Technology Research and Development*, 30(4), 233-252.

Guo, C., Luo, Y., Tang, X., Ding, R., Song, X., Zheng, X. (2019). Poverty and youth disability in China: results from a large, nationwide, population-based survey. *Plos One*, 14(4), 1-12.

Gül, H. (2008). Türkiye'nin eğitim sorunları, AKP'nin eğitime bakışı ve çözüm önerileri. *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 2(3), 181-196.

Güler, M. (1997). *Kentleşme Sürecinde Gençlik*. Ümit Yayıncılık.

Günay, D. (2011). Türk yükseköğretiminin yeniden yapılandırılması bağlamında sorunlar, eğilimler, ilkeler ve öneriler-I. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, (3), 113-121.

Günaydın, D. (2021). Yoksulluğun çocuklar üzerindeki etkileri: nesiller arası yoksulluk döngüsünü kırmak için yaklaşımlar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (41), 155-183.

Gündoğdu, K., Çimen, N., & Turan, S. (2008). Öğretmen adaylarının kamu personeli seçme sınavına KPSS ilişkin görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(2), 35-43.

Güner, B. (2015). Türk Gençliğinin Serbest Zamanlarını Değerlendirme Biçimleri: Bir Literatür Taraması. *Uluslararası Multidisipliner Akademik Araştırmalar Dergisi*, 2(3), 12-19.

Güney, A., & Çelik, E. (2019). Sosyal sermaye ile işsizlik kaygısı arasındaki ilişki: Atatürk Üniversitesi İİBF son sınıf öğrencileri üzerine bir uygulama. *İstanbul İktisat Dergisi*, 69(1), 103-131.

Gür, B. Dalmış, İ. Kırmızıdağ, N. Çelik, Z. ve Boz, N. (2012). *Türkiye'nin Gençlik Profili*. Siyaset Ekonomi ve Toplum Araştırmalar Vakfı.

Güven-Çepni, G. (2023). *Eğitim, istihdam ve yoksulluk ilişkisinin genç nüfus bağlamında değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yalova Üniversitesi.

Güven, S., & Dak, G. (2017). Öğretmen adaylarının Kamu Personel Seçme Sınavına (KPSS) ilişkin oluşturdukları görsel metaforlar. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama*, 8(15), 2-16.

Hanif, N., & Arshed, N. (2016). Relationship between school education and economic growth: SAARC countries. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 6(1), 294-300.

Hanushek, E. A., & Wöbmann, L. (2007). The role of education quality for economic growth. *World Bank Policy Research Working Paper*, 4122, 1-96.

Harat, F. A., & Taher, M. H. (2023). Unemployment anxiety among university students. *Journal of Higher Education Theory and Practice*, 23(2), 232-248.

Harker, R. (1990). *An İntroduction To Pierre Bourdieu.* MacMillan.

Haughton, J. ve Khandker, S. R. (2009). *Handbook on Poverty and İnequality.* The World Bank Publications.

Hebdige, D. (1979) *Subculture: The Meaning of Style*. Routledge Publishing.

Hekimler, Ö. G. O. (2012). Yoksulluk mu yoksunluk mu? sosyal dışlanma üzerine bir değerlendirme. *Tekirdağ S.M.M.M. Odası Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 1-28.

Hughes, C., & Dykstra, S. J. (2008). University students' expectations for mentoring high-poverty youth. *Journal of Community Engagement and Scholarship*, 1(1), 21-32.

Iacovou, M., Aassve, A., & Davia, M. (2007). *Youth Poverty in Europe*. Joseph Rowntree Foundation.

Ibrahim, A. A., Kiiza, J., & Atekyereza, P. (2023). Youth empowerment against poverty in Yobe State, Northern Nigeria. *Journal of Community Service and Empowerment*, 4(3), 442-458.

ILO, (2022). Global Employment Trends for Youth 2022. https://www.ilo.org/global/statistics-and-databases/publications/WCMS_853321/ lang--en/index.htm adresinden 18 Temmuz 2023 tarihinde alınmıştır.

ILO, (2022). Relative Poverty İndicators And Social Security Policies. Research Brief 1. https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---asia/---ro-bangkok/ilo beijing/documents/ briefingnote/wcms_752212.pdf adresinden 20 Temmuz 2023 tarihinde alınmıştır.

ILO. (2022) *Youth Nott in Employment, Education or Training in Asia and the Pacific: Trends and Policy Considerations.* 1-61.

Işık, V. (2016). Türkiye'de genç işsizliği ve genç nüfusta atalet. *Hak-İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 5(11), 130 – 145. https://dergipark.org.tr/en/pub/hakisderg/issue/24441/259081

İbiş, Ö., & Yeşiltaş, M. D. (2021). Algılanan nepotizmin işgören performansı üzerindeki etkisinde örgütsel yalnızlığın aracılık rolü: Kamu ve özel sektör karşılaştırması. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (AKAD)*, 13(24), 196-209.

İdemen, B. (2008). Sosyal köken, habitus ve eğitim: Pierre Bourdieu'nun yeniden üretim kuramı. N. Yentürk, Y. Kurtaran ve G. Nemutlu (Ed.). *Türkiye'de Gençlik Çalışması ve Politikaları*. (Ss. 419-444) İçinde. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

İliter, S., & Erdil, M. (2022) Eğitim ve İktidar İlişkisi: Nietzsche ve Foucault. *Darulhadis İslami Araştırmalar Dergisi 3,* 267-286.

İnandı, Y., & Tunç, B. (2012). Kadın öğretmenlerin kariyer engelleri ile iş doyum düzeyleri arasındaki ilişki. *Eğitim bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 203-222.

İnce, C. (2014). *Sosyal sermaye ve akademik başarı arasındaki ilişkinin sosyolojik bir analizi: Şanlıurfa'da bir alan araştırması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi.

İskender, A., Avcı, C., & Yaylı, A. (2015). Gençlerin serbest zaman değerlendirme aracı olarak rekreatif faaliyetlere katılım düzeylerinin belirlenmesi. *Journal of Recreation and Tourism Research*, 2(1), 36-42.

Jenks, C. (2007). *Alt Kültür*. (N. Demirkol, Çev.). Ayrıntı Yayınları.

Joshi, M., & Trivedi, C. J. (2020). Analytical study on different demographics factors with perception of youth towards poverty with reference to Ahmedabad city. *International Journal of Life Sciences Research*, 8(1), 75-81.

Kacur, M., & Atak, M. (2011). Üniversite öğrencilerinin sorun alanları ve sorunlarla başetme yolları: Erciyes Üniversitesi örneği. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(31), 273-297.

Kadıoğlu-Akbulut, C., Güven, S., & Karaalioğlu, S. (2018). Atama bekleyen öğretmenlerin mesleğe yönelik tutumları üzerine nitel bir çalışma. *Harran Maarif Dergisi*, 3(1), 1-23.

Kahraman, F. (2015) *Türkiye'de İç Göç ve Çocuk Yoksulluğu: Gaziantep Örneği.* (Yayımlanmamış doktora tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi.

Kahraman, F., & Gül, S. S. (2015). Türkiye'de çocuk yoksulluğu: Gaziantep üzerine bir araştırma. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(1), 339-366.

Kahraman, F., & Kahraman, A. B. (2016). Mevsimlik istihdamın eğitimli gençleri: inşaatlarda çalışan üniversite öğrencileri üzerine bir araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3, 183-201.

Kalaycı-Önaç, A., Birişçi, T., Gündel, H., Işıkel, N., & Çalışkan, E. (2018). Üniversite öğrencilerinin rekreasyonel eğilimleri üzerine bir araştırma. *Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 55(1), 1-9.

Kalaycıoğlu, S., Çelik, K., Çelen, Ü., & Türkyılmaz, S. (2010). Temsili bir örneklemde sosyoekonomik statü (ses) ölçüm aracı geliştirilmesi: Ankara kent merkezi örneği. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi,* 13(1), 182-220.https://dergipark.org.tr/en/pub/sosars/issue/11403/136146

Karaca, A.A. (2015). *Serbest zaman katılımı, psikolojik iyi olma ve serbest zaman engelleri ile baş etme stratejilerinin üniversite öğrencileri üzerinde incelenmesi.* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Akdeniz Üniversitesi.

Karaca, N., & Aksoy, A. (2022). Algılanan nepotizmin örgütsel intikam üzerine etkisi: kamu çalışanları üzerine bir araştırma. *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 58-69.

Karadeniz, F., Müftüler, M., & Gülbeyaz, K. (2019). Üniversite öğrencilerinin serbest zaman aktivitelerine yönelik tutum ve engellerinin incelenmesi (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Örneği). *Spor ve Rekreasyon Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 21-36.

Karakaş, A. C. (2013). Paylaşma tutumlarının sınav kaygısı-gelecek kaygısı ile ilişkisi (Sakarya ili örneği). *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 135-157.

Karakaş, M. (2010). Küresel yoksulluğun öteki yüzü: Yeni yoksulluk ve sosyal dışlanma. *Afyon Kocatepe University Journal of Social Sciences*, 12(2), 1-16.

Karasar, N. (2010). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Nobel Yayın Dağıtım.

Kaya, A. (2009). *Türkiye'de İç Göçler Bütünleşme Mi Geri Dönüş Mü? İstanbul Diyarbakır Mersin.* İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Kaya, A. (2014). Pierre Bourdieu'nun Pratik kuramının kilidi: alan kavramı. G. Çeğin, E. Göker, A. Arlı, Ü. Tatlıcan (Ed.), *Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi* (Ss. 397-421) içinde. İletişim Yayınları.

Kayahan-Karakul, A. (2012). *Türkiye'de Üniversite Mezunlarının İşsizliğinin Eleştirel Bir Çözümlenmesi.* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi.

Kaygalak, S. (2009) *Kentin Mültecileri: Neoliberalizm Koşullarında Zorunlu Göç ve Kentleşme.* Dipnot Yayınları.

Kete-Tepe, Y., & Özer, Y. (2020). Üniversite öğrencilerinin yoksulluk algısı üzerine nitel bir araştırma. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 3(1), 166-188.

Kıçır, B. (2017). Eğitimli genç işsizliği üzerinden işsizlik kaygısına bir bakış. *Çalışma ve Toplum*, 3(54), 1369-1396.

Kızkapan, O., & Nacaroğlu, O. (2019). Fen bilimleri öğretmenlerinin merkezi sınavlara (LGS) ilişkin görüşleri. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 9(2), 701-719.

Kiraz, Z. (2015). Üniversite öğrencilerinin sorunları: Tokat örneği. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(9), 521-534.

Klasen, S., & Lamanna, F. (2009). The impact of gender inequality in education and employment on economic growth: new evidence for a panel of countries. *Feminist Economics*, 15(3), 91-132.

Korkmaz, M. (2010). Gerçek kalkınmanın gerçek sırrı "eğitim". Ar&Ge Bülten, 1-5

Korkmazer, F. (2020). Üniversite öğrencilerinin işsizlik kaygısı algılarının incelenmesi. *Business Economics and Management Research Journal*, 3(2), 141-152.

Kuvvetli-Yavaş, H. (2021). Türkiye'de genç kadın işsizliği ve işgücü politikaları. *Çalışma ve Toplum*, 68, 151-180.

Kuwar, P. R. (2021). Impact of Education on Economy. *Triyuga Academic Journal*, 46-51.

Küçükali, A. (2014). Sosyoekonomik ve kültürel yapının kadınların çalışma hayatı üzerine etkileri: Erzurum örneği. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 9(1), 1-19.

Kümbetoğlu, B. (2005). *Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma*. Bağlam Yayıncılık.

Lara, J., & Mendez-Ramos, F. (2021). Poverty vulnerability: The role of poverty lines in the post-pandemic era. Available at. *Economics Bulltein*, 41(4), 1-8.

Lee, K. M., Wong, H., & Law, K. Y. (2007). Social polarisation and poverty in the global city: The case of Hong Kong. *China report*, 43(1), 1-30.

Lewis, O. (1965). *İşte Hayat.* (V. Çelikbaş, Çev.). E Yayınları.

Lewis, O. (1971). *Sançezin Çocukları.* (L. Ragıp, Çev.). E Yayınları.

Lewis, O. (2002). *Tepoztlan Meksika'da Bir Köy.* (Ç. Girgiç Çalap, Çev.). Epilson Yayınları.

Lipina, S. J. (2016). The biological side of social determinants: Neural costs of childhood poverty. *Prospects*, 46(2), 265-280.

Lund, C., De Silva, M., Plagerson, S., Cooper, S., Chisholm, D., Das, J., & Patel, V. (2011). Poverty and mental disorders: breaking the cycle in low-income and middle-income countries. *The Lancet*, 378(9801), 1502-1514.

Lüküslü, D. (2009). *Türkiye'de Gençlik Miti: 1980 Sonrası Türkiye Gençliği*. İletişim Yayınları

Lüküslü, D., & Yücel, H. (2013). 2000'li yılları gençlik üzerinden okumak. D. Lüküslü ve H. Yücel (Ed.). *Gençlik Halleri: 2000'li yılların Türkiye'sinde genç olmak* (Ss. 9-24) içinde. Efil Yayınevi.

Machell, K. A., Disabato, D. J., & Kashdan, T. B. (2016). Buffering the negative impact of poverty on youth: The power of purpose in life. *Social Indicators Research*, 126(2), 845-861.

Manap-Davras, G., & Alili, M. (2019). Turizm eğitimi alan üniversite öğrencilerinin gelecek beklentileri üzerine bir araştırma. *Uluslararası Global Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 40-52.

Mansuroğlu, S. (2002). Akdeniz üniversitesi öğrencilerinin serbest zaman özellikleri ve dış mekan rekreasyon eğilimlerinin belirlenmesi. *Akdeniz University Journal of the Faculty of Agriculture*, 15(2), 53-62.

Marshall, G. (1999). *Sosyoloji sözlüğü*. Bilim ve Sanat Yayınları.

Marx, K. (2011) *1844 El yazmaları*. (K. Somer, Çev.) Sol Yayınları.

Marx, K. (2011). *Das kapital 1*. Sol Yayınları.

Marx, K. (2011). *Das kapital 2*. Sol Yayınları.

Marx, K. (2011). *Das kapital 3*. Sol Yayınları.

Marx, K. ve Engels, F. (2002). *Komünist Manifesto*. Eriş Yayınları.

Mead, H. G. (2015). *Zihin, Benlik ve Toplum*. (Y. Erdem, Çev.). Heretik Yayınları.

Menevşe, A., & Şeker, A. F. (2020). Farklı disiplinlerdeki öğrencilerin işsizlik kaygı düzeylerinin incelenmesi. *Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 338-356.

Merrıam, S. B. (2018). *Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*. (S. Turan, Çev.). Nobel Akademik Yayıncılık.

Mert, P., & Topcu, F. (2021). Kadın yöneticilerin kariyer engelleri hakkında bir doküman analizi. *Akademik Platform Eğitim ve Değişim Dergisi*, 4(2), 285-304.

Meydan, H. (2014). Okulda değerler eğitiminin yeri ve değerler eğitimi yaklaşımları üzerine bir değerlendirme. *BEÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1), 93-108.

Monica, G. (2014). Study on the importance of physical education in fighting stress and a sedentary lifestyle among students at the University of Bucharest. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 117, 104-109.

Mouzelıs, N. (2014). Katılımcı toplumsal bütün sorunu: Parsons, Bourdieu, Giddens.G. Çeğin, E. Göker, A. Arlı, Ü. Tatlıcan (Ed.). *Ocak ve Zanaat: Pierre Bourdieu Derlemesi* (Ss. 187-227) İçinde, İletişim Yayınları.

Msigwa, R., & Kipesha, E. F. (2013). Determinants of youth unemployment in developing countries: Evidences from Tanzania. *Journal of Economics and Sustainable Development*, 4(14), 67-76.

Murat, S. & Şahin, L. (2011). *AB'ye Uyum Sürecinde Genç İşsizliği*. İstanbul Ticaret Odası Yayınları.

Musa, W., Lawal, J. U., & Haliru, I. Y. (2022). The impact of youth empowerment scheme program for self-reliance and poverty alleviation in Nigeria. *EPRA International Journal of Multidisciplinary Research*, 240-248.

Müderrisoğlu, H., & Uzun, S. (2004). Abant İzzet Baysal Üniversitesi orman fakültesi öğrencilerinin rekreasyonel eğilimleri. *Turkish Journal of Forestry*, 5(2), 108-121.

Mütevellioğlu, N., & Sönmez, S. (2009). *Küreselleşme, Kriz ve Türkiye'de Neoliberal Dönüşüm*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Mütevellioğlu, N., Zanbak, M. ve Mert, M. (2010). İşsizlik üniversiteli gençlik ve gelecek: bir alan araştırmasının bulguları. C.Ü. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*,11(1), 207-229.https://www.academia.edu/download/5885164/isizlikniversiteligenlikvegelecekbiralanaratirmasininbulgular.pdf

Nasser, R., Singhal, S., & Abouchedid, K. (2005). Causal attributions for poverty among Indian youth. *Current Research in Social Psychology*, 11(1), 1-13.

Neuman, W. L. (2012). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nitel ve Nicel Yaklaşımlar*. Cilt I. Yayın Odası Yayıncılık.

Nussbaum, M. C. (2018). *Yapılabilirlikler Yaratmak İnsani Gelişmişlik Yaklaşımı.* İletişim Yayınları.

Nwosu, I. A., Eteng, M. J., Ekpechu, J., Nnam, M. U., Ukah, J. A., Eyisi, E., & Orakwe, E. C. (2022). Poverty and youth migration out of Nigeria: Enthronement of modern slavery. SAGE Open, 12(1), 1-13.

Odabaş, A. (2011). Madde Adı. İçinde Ad Soyad. (Ed.), *Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü*(Basılı kitap ise ss).Türkiye Bilimler Akademisi.

OECD (2018) Equıty In Educatıon Breakıng Down Barrıers To Socıal Mobılıty. https://www.oecd.org/pisa/Equity-in-Education-country-note-Germany.pdf adresinden 26 Temmuz 2023 tarihinde alınmıştır.

OECD, (2021). The Updated OECD Youth Action Plan. https://search.oecd.org/ employment/youth/The-Updated-OECD-Youth-Action-Plan.pdf adresinden 18 Temmuz 2023 tarihinde alınmıştır.

OECD. (2011). Equity Indicators. OECD Publishing. 66-69.

OECD. (2015). ''Enrolment Rate''. https://data.oecd.org/eduatt/enrolment-rate.htm. Adresinden alınmıştır.

OECD. (2016). ''Youth Not İn Employment, EducationOr Training''.https://data.oecd.org/ youthinac/youth-not-in-employment-education-or-training-neet.htm. adresinden 19 Temmuz 2023 tarihinde alınmıştır.

OECD. (2017). ''Education At A Glance 2017 Türkiye''.http://www.oecd.org/ education/skills-beyond-school/EAG2017CN-Turkey-Turkish.pdf. adresinden 18 Mart 2023 tarihinde alınmıştır.

Orhan, F., & Coşkun, O. (2016). Zorunlu göçlere yeni bir örnek: Ahıska Türkleri'nin Erzincan'a göçleri. *Türk Coğrafya Dergisi, 67*, 41-50.

Ouko, K. O., Ogola, J. R. O., Ng'on'ga, C. A., & Wairimu, J. R. (2022). Youth involvement in agripreneurship as Nexus for poverty reduction and rural employment in Kenya. *Cogent Social Sciences, 8*(1), 1-21.

Ölçer-Kimzan, F., & Sönmez, H. (2020). Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Sistemi öğrencilerinin işsizlik kaygısı ve girişimcilik eğilimi ilişkisinin incelenmesi. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 9(1), 62-91.

Önür, H. (2013). *Toplumsal Eşitsizliklerin Yeniden Üretilmesinde Eğitimin Rolü: Afyonkarahisar Süleyman Demirel Fen Lisesi ve Atatürk Lisesi Örneği*. (Yayımlanmamış doktora tezi). İnönü Üniversitesi.

Özay-Köse, E., Diken, E. H., & Gül, Ş. (2017). Biyoloji öğretmen adaylarındaki tükenmişlik ve KPSS kaygı düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 37(3), 991-1012.

Özçelik-Kaynak, K., & Öztuna, B. (2020). Üniversite öğrencilerinde işsizliğe yönelik işsizlik kaygısı ve umutsuzluk: Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu öğrencileri üzerine bir araştırma. *Journal of Yasar University*, 15(60), 953-970.

Özdemir, M. (2011). Eğitim yönetimi politikalarındaki dönüşümün yoksulluk üzerindeki olası etkileri. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(3), 707-725.

Özdemir, M. Ç., Özkan, Y., Erdoğan, E., Kişioğlu, H., & Akın, F. (2021). Üniversite öğrencileri için çok boyutlu yoksulluk tespit ölçeği önerisi. *Journal of Management and Economics Research*, 19(4), 292-311.

Özkan, R. (2011). Toplumsal yapı, değerler ve eğitim ilişkisi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(1), 333-344.

Özsarı, İ. (2008). *Eğitim fakültesi son sınıf öğrencilerinin KPSS merkezi sınavı odaklı gelecek kaygıları ve mesleki beklentileri.* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi.

Özşaker, M. (2012). Gençlerin serbest zaman aktivitelerine katılamama nedenleri üzerine bir inceleme. *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi*, 14(1), 126-131.

Öztürk, Z., & Bilkay, T. A. (2016). Türkiye kamu hastaneleri kurumunda çalışan kadınların kariyer engelleri ve cam tavan sendromu algıları. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(6), 89-102.

Päivärinne, V., Kautiainen, H., Heinonen, A., & Kiviranta, I. (2018). Relations between subdomains of physical activity, sedentary lifestyle, and quality of life in young adult men. *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports*, 28(4), 1389-1396.

Paksoy, M., Çalık, F., Yaşartürk, F., & Çimen, K. (2016). Abdullah Gül Üniversitesi öğrencilerinin rekreasyon etkinliklerine katılımını etkileyen faktörler. *International Journal of Sport Culture and Science*, 4(1), 39-50.

Park, R. E., Burges, E. W. (2016). *Şehir Kent Ortamındaki İnsan Davranışlarının Araştırılması Üzerine Öneriler.* (P. Kayalıgil, Çev.). Heretik Yayınları.

Parsons, T. (2015). *Toplumsal Eylemin Yapısı*. Sakarya Üniversitesi Kültür Yayınları.

Pogge, T. (2002). World Poverty and Human Rights: Cosmopolitan Responsibilities and Reforms. *Polity Press. 19*(1), 1-7.

Poyraz- T., Arıkan, F., & Şahin-Kütük, B. (2003). Üniversite Gençliğinin Güncel Sorunlara Bakışı H Ü Sosyoloji Bölümü Öğrencileri Örneği. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 20(1), 1-32.

Pun, N., Chen, P., & Jin, S. (2022). Reconceptualising youth poverty through the lens of precarious employment during the pandemic: The case of creative industry. *Social Policy and Society*, 1-16.

Rahmani, H. & Groot, W. (2023) Risk Factors of Being Youth Not in Education, Employment or Training (NEET): A Scoping Review. *International Journal of Educational Research*. 1-16.

Reay, D. (2004). Education and cultural capital: the implications of changing trends in education policies. *Cultural Trends*, 13(2), 73-86.

Recepoğlu, E., Akgün, K., & Aksu. S. (2016). Okul öncesi öğretmen adaylarının KPSS alan sınavına ilişkin görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24(5), 2537-2548.

Ritzer, G. (2013). *Modern Sosyoloji Kuramları.* (H. Hülür, Çev.). De ki Yayınları.

Ritzer, G. & Stepnisky, J. (2013) *Çağdaş Sosyoloji Kuramları ve Klasik Kökenleri.* (I. Ertuna Howison, Çev.). Deki Yayınları.

Ritzer, G., & Stepnisky, J. (2014). *Sosyoloji Kuramları.* (H. Hülür, Çev.). De ki Yayınları.

Roth, G. (2019). *Educated Underclass.* Pluto Press.

Sadioğlu, Ö., & Sezer, G. O. (2016). KPSS'ye girecek sınıf öğretmeni adaylarının sınav kaygıları ile öz duyarlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* (22), 223-244.

Salmon, J., Tremblay, M. S., Marshall, S. J., & Hume, C. (2011). Health risks, correlates, and interventions to reduce sedentary behavior in young people. *American Journal of Preventive Medicine*, 41(2), 197-206.

Sandeal, M., (2020). *The tyranny of merit: what's become of the common good*? Farrar Straus and Giroux Books.

Santiago, C. D., Wadsworth, M. E., & Stump, J. (2011). Socioeconomic status, neighborhood disadvantage, and poverty-related stress: Prospective effects on psychological syndromes among diverse low-income families. *Journal of Economic Psychology*, 32(2), 218-230.

Sarı, H. K. (2021). Yaşlılık ve sosyal hizmet ilişkisi bağlamında yaşlılık ve yoksulluk. *Journal of Social Sciences and Humanities*, 5(1), 159-167.

Schütz, G. Ursprung, H., W. & Woessmann, L., (2005). *Education Policy and Equality of Opportunity*. İZA.

Scot, A. (2022). A Brief Note On Dominant Culture And Subculture, *Global Journal of Sociology and Anthropology*,11(2) Ss. 001https://www.internationalscholarsjournals.com/articles/a-brief-note-on-dominant-culture-and-subculture.pdf

Sen, A. (1981). *Poverty and Famines: An Essay on Entitlement and Deprivition*. Clarendon Press.

Sen, A. (2000) *Socıal Exclusıon: Concept, Applıcatıon, And Scrutıny.* Asian Development Bank.

Sennet, R., & Cobb, J. (2017). *Sınıfın Gizli Yaraları*. (M.K. Coşkun, Çev.). Heretik Yayıncılık.

Serdar, E. (2021). Serbest zaman engelleri ile ilgilenim arasındaki ilişki: Fitness merkezi katılımcıları üzerine bir araştırma. *Spor Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 49-61.

Sever, H. (2023). *Kent Yoksullarının Hayatta Kalma Stratejileri ve Maliyetleri: Gaziantep Örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Mersin Üniversitesi.

Sezgin-Nartgün, Ş., & Dilekçi, Ü. (2016). Eğitimi destekleme ve yetiştirme kurslarına ilişkin öğrenci ve öğretmen görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 22(4), 537-564.

Sezgin, F., & Duran, E. (2011). Kamu Personeli Secme Sinavi'nin (KPSS) ogretmen adaylarinin akademik ve sosyal yasantilarina yansimalari. *Turkish Journal of Social Research*, 153, 9-22.

Shucksmith, M. (2001) Social Exclusion and Poverty in Rural Areas of Britain. *Open Edution Journals.* 1-20. http://journals.openedition.org/. Adresinden 15 Mart 2022 tarihinde alınmıştır.

Sipahi, H., & Kartal, Y. (2018). Nepotizmin örgütsel sessizlik ve işten ayrılma niyeti üzerindeki etkisi. *İş'te Davranış Dergisi*, 3(2), 109-118.

Sisinyise N. L. (2019). Rural youth poverty alleviation in the Zambezi Region: problems and possibilities. Doctoral dissertation.

Slattery, M. (2015). *Sosyolojide Temel Fikirler*. (Ü. Tatlıcan- G. Demiriz, Çev.). Sentez Yayıncılık.

Solak, A. (2018). *Zorunlu Göçler ve Doğurduğu Sosyal Travmalar*. HEGEM Yayınları.

Soltés, E., Vojtková, M., & Šoltésová, T. (2020). Changes in the geographical distribution of youth poverty and social exclusion in EU member countries between 2008 and 2017. Moravian Geographical Reports, 28(1), 2-15.

Standing, G. (2015). *Prekarya*. İletişim Yayınları.

Sunar, L. (2016) Türkiye'de tabakalaşma ve eşitsizliği tartışmak. L. Sunar. (Ed.). *Türkiye'de Toplumsal Tabakalaşma ve Eşitsizlik*. (Ss. 1-29) içinde. Matbu Kitap.

Surat, A., & Ceran, D. (2020). Üniversite öğrencilerinin işsizlik kaygısı. *Journal of Social Sciences & Humanities*, 4(4), 144-166.

Swingewood, A. (1998) *Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi.* (O. Akınbay, Çev.). Bilim ve Sanat Yayınları.

Szukielojc, A. & Piasecki, T. (2022, August 22-26). Measuring objective and subjective aspects of poverty. discussion of different approaches and measurement methods based on the polish eusılc survey1. paper prepared for the 37th ıarıw general conference. https://iariw.org/wp-content/uploads/2022/08/ Bienkunska-Piasecki-IARIW-2022.pdf adresinden 20 Temmuz 2023tarihinde alınmıştır.

Şahin, İ. (2015). Türkiye'ye gerçekleştirilen Ortadoğu kaynaklı zorunlu göçlerin sosyoekonomik etkileri: 1979-2014 Arası. *Tesam Akademi Dergisi*, 2(2), 167-195.

Şendağ, S., ve Gedik, N. (2015). Yükseköğretim dönüşümünün eşiğinde Türkiye'de öğretmen yetiştirme sorunları: Bir model önerisi. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama*, 5(1), 70-91.

Şener, S. (2013). *Türkiye'de Gençlik: Beklentiler, Problemler, Düşünceler*. İnkılab Yayınevi.

Şengönül, T. (2008). Sosyal sınıf kökeni, eğitimsel kazanım ve dikey sosyal hareketlilik ilişkisi. *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi.*

Şenol, D., & Mazman, İ. (2014). Yoksulluğun getirdiği çocuk ve genç işgücü. *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(14), 243-259.

Şenses, F. (2019). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk*. İletişim Yayınları.

Şervan-Cengiz, Ş., & Delen, B. (2019). Gençlerde fiziksel aktivite düzeyi. *Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 110-122.

Şimşek, N., & Akgün, İ. H. (2014). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kpss öğretmenlik alan bilgisi sınavına (ÖABS) yönelik görüşleri. *International Journal of Eurasia Social Sciences/Uluslararasi Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(15), 82-100.

Tansel, A., & Güngör, N. D. (2006). Türkiye'den "beyin göçü": yurda dönmeyen öğrencilere ilişkin anket sonuçları. *İktisat İşletme ve Finans*, 21(246), 5-29.

Taş, H. Y., Küçükoğlu, M., & Demirdöğmez, M. (2018). Türkiye'de genç işsizliği sorunu ve alternatif çözüm önerileri. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 7(18), 279-294.

Taş, H.Y., & Bilen, M. (2014). Avrupa birliği ve Türkiye'de genç işsizliği sorunu ve çözüm önerileri. *Hak-İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 3(3), 50-69. https://dergipark.org.tr/en/pub/hakisderg/issue/7580/99510

Tatar, C. H., & Tatar, T. (2016). Sosyal tabakalaşma, hareketlilik ve eğitim. M. Ç. Özdemir (ed) *Eğitim sosyolojisi* (s.182-213) içinde. Pegem Akademi.

Taylor, J. (2017) *Eğitim: bir kitle imha silahı*. Edam Yayınları.

TDK. http://www.sevde.de/BuyukTurkceSozluk.pdf. adresinden 23 Temmuz 2023 tarihinde alınmıştır.

Tekeli, İ. (2008). *Göç ve Ötesi.* Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Tekin, F. (2011). Kültürel travma olarak zorunlu göç. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 25, 91-100.

Tektaş, N. (2014). Üniversite mezunlarının kaygı düzeylerinin incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 243-253.

TEPAV. (2013). "Eğitimde kuşaklararası hareketlilik: fırsat eşitliğinde Türkiye nerede?". http://www.tepav.org.tr/upload/files/13584237342.Egitimde_Kusaklararasi_Hareketlilik___Firsat_Esitliginde_Turkiye_Nerede.pdf. adresinden 09 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.

Tezcan, M. (1981). *Kuşaklar Çatışması; Okuyan ve Çalışan Gençlik Üzerine Bir Araştırma*. Kadıoğlu Matbaası.

Tezcan, M. (1997). *Gençlik Sosyolojisi ve Antropolojisi Araştırmaları***.** Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.

Tezcan, M. (2015). *Gençlik, Kültür ve Toplum.* Anı Yayıncılık.

Tezcan, M. (1991). *Gençlik Sosyolojisi Yazıları*. Remzi Kitabevi.

Topgül, S. (2016). Çalışma yaşamında yaşlı ayrımcılığı mı yaş ayrımcılığı mı?. *İstanbul University Journal of Sociology*, 36(2), 373-391.

Tor, H. (2010). Türkiye'de çocuk işçiliğinin boyutları. *Journal of World of Turks*, 2(2), 25-42.

Townsend, P. (1979) *Poverty in the United Kingdom A Survey of Household Resources an Standards of Living.* Penguin Books.

Tösten, R., Elçiçek, Z., & Kılıç, M. (2012). İlköğretim öğretmenlerinin Kamu Personeli Seçme Sınavı'na (KPSS) yönelik görüşlerinin belirlenmesi (Kars ili örneği). *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(7), 109-115.

Turgut, R. (2019). *Romanlarda çocuk yoksulluğu: Kocaeli Tavşantepe mahallesi örneği*. [Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi]. Sakarya Üniversitesi.

Turner, B. (1997) *Eşitlik*. (B.S. Şener, Çev.). Dost Kitabevi Yayınları.

Tuzcu, P. (2008). *Zorunlu göç ve küresel dönemde değişen nitelikleri: Türkiye üzerine bir inceleme*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Kocaeli Üniversitesi.

TÜİK. (2018). ''İstatistiklerle Gençlik 2017''.Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni. http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27598. adresinden 02 Haziran 2023 tarihinde alınmıştır.

TÜİK. (2016). "Gençlik İstatistikleri". Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni. http://www.tuik.gov.tr/ PreHaberBultenleri.do?id=24648. adresinden 02 Haziran 2023 tarihinde alınmıştır.

TÜİK. (2017). ''Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması Bölgesel Sonuçları 2016". Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni, http://www.tuik.gov.tr/ PreHaberBultenleri.do?id=24580. Adresinden 02 Haziran 2023 tarihinde alınmıştır.

TÜİK. (2017). "İstatistiklerle Aile". Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni. http://www.tuik.gov.tr/ PreHaberBultenleri.do?id=27597. adresinden 06 Mart 2021 tarihinde alınmıştır.

TÜİK. (2023) İstatistiklerle Gençlik 2022. https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p= Istatistiklerle-Genclik-2022-49670 adresinden 04 Ağustos 2023 tarihinde alınmıştır.

Tümtaş, M. S., & Ergun, C. (2014). Göç ve yoksulluk kıskacında yıkılan bir kent: Van. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 5(2), 1-23.

Türk, H. B. (2014). Sihirden nefret eden bir illüzyonist: Bourdieu, gelenek ve ideoloji. G. Çeğin, E. Göker, A. Arlı, Ü. Tatlıcan (Ed.) *Ocak ve zanaat: pierre bourdieu derlemesi* (ss. 605-626) içinde. İletişim Yayınları.

Türker, N., Ölçer, H., & Aydın, A. (2016). Yerel Halkın serbest zaman değerlendirme alışkanlıkları: Safranbolu Örneği. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 49-62.

Unat, A. N. (2015). Türkiye'nin son elli yıllık emek göçü: yorum, eleştiri öngörü. M. M. Erdoğan ve A. Kaya (ed.). *Türkiye'nin göç tarihi 14. yüzyıldan 21. yüzyıla Türkiye'ye göçler* (Ss. 259-277) içinde. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Unat, N. A. (1961). *Üniversite öğrencilerinin serbest zaman faaliyetleri*. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

UNDP, (2006) Poverty in Focus. İntertnatıonal Poverty Centre. https://ipcig.org/pub/IPCPovertyIn Focus9.pdf adresinden 19 Temmuz 2023 tarihinde alınmıştır.

UNDP. (2008). "İnsani Gelişme Raporu- Türkiye'de Gençlik". Birleşmiş Milletler Kalkınma Raporu. http://www.unicankara.org.tr/2008_March/NHDR_tr.pdf.

UNESCO (2020) Global Educatıon Monıtorıng Report Inclusion And Education: All Means All. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. https://unesdoc.unesco.org/ in/documentViewer.xhtml?v=2.1.196&id =p::usmarcdef_0000373718&file=/in/rest/annotationSVC/ DownloadWatermarkedAttachment/attach_import_d9068404-1023-4c95-98b3-0d768a5ceea 7%3F_%3D373718eng.pdf&updateUrl=updateUrl3664&ark=/ark:/48223/pf0000373718/PDF/3737 18eng.pdf.multi&fullScreen=true&locale=en#p24 adresinden 26 Temmuz 2023 tarihinde alınmıştır.

UNICEF. (2014) *Türkiye'de çocukların gözünden çocuğun iyi olma hali alanlarının ve göstergelerinin tanımlanması ve değerlendirilmesi.* https://www.unicef.org/turkiye/raporlar/%C3% A7ocuklar%C4%B1ng%C3%B6z%C3%BCnden-%C3%A7ocu%C4%9Fun-iyi-olma-halialanlar%C4% B1n%C4%B1nveg%C3%B6stergelerinin-tan%C4%B1mlanmas%C4%B1 adresinden 25 Aralık 2022 tarihinde alınmıştır.

UNICEF. (2023) *In-Depth Research on Youth Not ın Employment Education or Training (Neet) ın Thailand.* UNICEF Social Research Institute.

Usanmaz, A (2018) *Belirsiz ve güvencesiz dönemin eğitim sürecindeki aktörleri: inşaatta çalışan üniversite öğrencileri üzerine bir alan çalışması.* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi.

Usanmaz, A., & Kahraman, F. (2020). Güvencesizlik, gençlik ve inşaat: inşaatın eğitimli gençleri üzerine bir araştırma. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 8(20), 106-134. https://dergipark.org.tr/ en/pub/genclikarastirmalari/ issue/55138/679614 adresinden 20 Ocak 2021 tarihinde alınmıştır.

Uyan Semerci, P. (2012) Çocuktan Yetişkine: Genç Olamayanlar. *N. Yentürk, Y. Kurtaran ve G. Nemutlu (ed.), Türkiye'de gençlik çalışması ve politikaları* (Ss. 401-419) içinde. (2.Baskı). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Uyan Semerci, P. & Erdoğan, E. (2017) *Ben Kendim Büyüdüm Demiyorum: Adana'da (Mevsimlik Gezici) Tarım İşçilerinin Çocuklarının Yaşam Koşullarının Çocuğun İyi Olma Hali Perspektifinden İyileştirilmesi Projesi Araştırma Sonuçları.* İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Uyan Semerci, P. Erdoğan, E. & Durmuş, G. (2017) *Çalışan Çocuk: Bağcılar ve Küçükçekmece Pilot Araştırmas.* İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Uyan Semerci, P., & Erdoğan, E. Önal, E.S. (2022) *Biz'liğin Aynasından Yansıyanlar.* İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Uyan Semerci, P. Müderrisoğlu, S. Karatay, A. Akkan, B. E. Kılıç, Z. Oy, B. & Uran, Ş (2012) *Eşitsiz Bir Toplumda Çocukluk: Çocuğun İyi Olma Halini Anlamak İstanbul Örneği,* İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Uyan, Semerci. P. (2010). İnsan hakları ihlali olarak yoksulluk. P. Uyan Semerci (Ed.), *İnsan hakları hukuku çalışmaları* (Ss. 3-13) içinde. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Uyar, V. (2017, 9, Ekim). Eğitimi terk oranları azalsa da hala çok yüksek. doğruluk payı. .http://www.dogrulukpayi.com/bulten/turkiye-egitimi-terk-eden-genc-nufusta-zirvede. adresinden 20 Mayıs 2021 tarihinde alınmıştır.

Üstel, F. (2021). *Makbul Vatandaşın Peşinde 2. Meşrutiyetten Bugüne Vatandaşlık Eğitimi.* İletişim Yayınları.

Washington, B. H., Hughes, C., & Cosgriff, J. C. (2012). High-poverty youth: Self-determination and involvement in educational planning. *Career Development and Transition for Exceptional Individuals*, 35(1), 14-28.

Weber, M. (2018). *Ekonomi ve Toplum,* Cilt 1, Yarın Yayıncılık.

Weber, M. (2018). *Ekonomi ve Toplum*, Cilt 2, Yarın Yayıncılık.

Willis, P. (2016). *İşçiliği Öğrenmek.* (Dara El Hüseyni, Çev.). Heretik Yayıncılık.

Worl Bank, (1990). World Development Report 1990. https://documents1.worldbank.org/ curated/en/424631468163162670/pdf/PUB85070REPLACEMENT0WDR01990.pdf adresinden 19 Temmuz 2023 tarihinde alınmıştır.

World Bank, (2005, Temmuz 11). https://documents.worldbank.org/ en/publication/documents-reports/documentdetail/283471468158987596/ children-and-youth-a-resource-guide-for-world-bank-staff adresinden 18 Temmuz 2023 tarihinde alınmıştır.

World Bank. (2019). Ending Learning Poverty: What Will It Take?. World Bank, Washington, DC. http://hdl.handle.net/10986/32553 License: CC BY 3.0 IGO." adresinden19 Temmuz 2023 tarihinde alınmıştır.

World Bank. (2022) Poverty and Shared Prosperıty 2022. https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bitstreams/b96b361a-a806-5567-8e8a-b14392e11fa0/content adresinden 19 Temmuz 2023 tarihinde alınmıştır.

World Bank. (2023, Eylül 14). https://www.worldbank.org/en/news/factsheet /2022/05/02/fact-sheet-an-adjustment-to-global-poverty-lines#12 adresinden 19 Temmuz 2023 tarihinde alınmıştır.

Wright, E. O., (2016). *Sınıflar.* (S. Toral, çev.). Nota Bene Yayınları.

Yağmur, R., & Ocak, Y. (2013). Afyon Kocatepe Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu öğrencileri ile farklı bölümlerdeki öğrencilerin serbest zaman aktivitelerinin karşılaştırılması. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 5-16.

Yaman, Ö. M. (2013). Türkiye'de gençlik sosyolojisi çalışmalarına dair bibliyografik bir değerlendirme. *Alternatif Politika Dergisi*, 5(2), 114-138.

Yaman, Ö. M. (2014). *Apaçi gençlik.* Türkiye Yeşilay Cemiyeti.

Yassine, A., & Bakass, F. (2022). Do education and employment play a role in youth's poverty alleviation? Evidence from Morocco. *Sustainability*, 14(18), 11750.

Yaylacı, F. G., & Çarpar, M. C. (2019). Zorunlu Göçün Görün (E) Meyen aktörleri: Temsil ve toplumsal cinsiyet bağlamında sığınmacı erkekler. *Journal of Economy Culture and Society*, 60, 61-85.

Yazar-Aslan, B. (2010). Genç işsizliğe yönelik alan araştırması: üniversite öğrencileri arasında kaygı ve umutsuzluk. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 6(2), 71-86.

Yel, A. M. (2014). Bourdieu ve din alanı: sermaye, iktidar, modernlik. G. Çeğin, E. Göker, A. Arlı, Ü. Tatlıcan (Ed.), *Ocak ve zanaat: Pierre Bourdieu derlemesi* (s. 559-580) içinde. İletişim Yayınları.

Yentürk, N. (2012). Gençlerin yaşamlarını çevreleyen alanlarda gençlik politika önerileri. N. Yentürk, Y. Kurtaran ve G. Nemutlu (ed.), *Türkiye'de gençlik çalışması ve politikaları* (47-80) içinde. (2.Baskı). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Yentürk, N., & Başlevent, C. (2012). Türkiye'de genç işsizliğini etkileyen politika önerileri. N. Yentürk ve G. Nemutlu (ed.), *Türkiye'de gençlik çalışması ve politikaları* (345-378) içinde. 2.Baskı. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Yereli, A. B., Köktaş, A. M., & Selçuk, İ. Ş. (2015). Sorgun kazası XIX. yüzyıl temettüat defterleri üzerinden gelir dağılımı ve göreli yoksulluk üzerine bir inceleme. *Sosyoekonomi*, 23(23), 113-138.

Yerlisu-Lapa, T., & Ardahan, F. (2009). Akdeniz üniversitesi öğrencilerinin serbest zaman etkinliklerine katılım nedenleri ve değerlendirme biçimleri. *Spor Bilimleri Dergisi*, 20(4), 132-144.

Yetim, N., & Çağlayandereli, M. (2007). Toplumsal algı boyutuyla sokakta çalışan çocuklar: mersin örneği. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi,* 3(14),31-55.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayınları.

Yılmaz, E. (2019). *İstanbul'daki yoksul gençlerin tüketim alışkanlıkları için mekân kullanımları*. [Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi.

Yılmaz, E. (2019). Uluslararası beyin göçü hareketleri bağlamında Türkiye'deki beyin göçünün durumu. *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2), 220-232.

Yılmaz, K., & Altınkurt, Y. (2011). Öğretmen adaylarının Türk eğitim sisteminin sorunlarına ilişkin görüşleri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 942-973.

Yin, Robert K. (2017). *Durum Çalışması Araştırması Uygulamaları*. (İ. Günbayı Çev.). Nobel Akademik Yayıncılık.

Yoshikawa, H., Aber, J. L., & Beardslee, W. R. (2012). The effects of poverty on the mental, emotional, and behavioral health of children and youth: Implications for prevention. *American psychologist*, 67(4), 272-284.

Young, M. (1958) *The Rise of the Meritocracy*. Pelican Books.

Yücel, H., & Lüküslü, D. (2013). Gençlik halleri: 2000'li yılların Türkiye'sinde genç olmak. D. Lüküslü, H. Yücel (ed.), *2000'li yılları gençlik üzerinden okumak* (Ss. 9-24) içinde. Efil Yayınevi.

Yüceşahin, M. M., & Özgür, E. M. (2006). Türkiye'nin güneydoğusunda nüfusun zorunlu yerinden oluşu: süreçler ve mekânsal örüntü. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 4(2), 15-35.

Zaid, Y. A., & Egberongbe, H. S. (2020). An assessment of the role of libraries in poverty alleviation among the youth in Lagos State, Nigeria. *MiddleBelt Journal of Library and Information Science*, 18, 20-39.

Zimmerman, A., Lund, C., Araya, R., Hessel, P., Sanchez, J., Garman, E., & Avendano-Pabon, M. (2022). The relationship between multidimensional poverty, income poverty and youth depressive symptoms: cross-sectional evidence from Mexico, South Africa and Colombia. *BMJ Global Health*, 7(1), 1-12.

INVESTIGATING UNIVERSITY YOUTH'S AWARENESS OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE APPLICATIONS

Assist. Prof. Neda Alipour
Prof. Dr. Erkan Oktay
Prof. Dr. Üstün Özen
Assist Prof. Hadi Pourmousa
Hükmü Mert Yaraman

nobel bilimsel

INVESTIGATING UNIVERSITY YOUTH'S AWARENESS OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE APPLICATIONS

Assist. Prof. Neda Alipour
Prof. Dr. Erkan Oktay
Prof. Dr. Üstün Özen
Assist Prof. Hadi Pourmousa
Hükmü Mert Yaraman

Publishing No.: 2291
ISBN: 978-625-393-929-8
E-ISBN: 978-625-393-930-4
Edition: 1st Edition, September 2024.

© Copyright 2024, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
All rights of this edition belong to Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti. Without any written permission of this publishing house, all or a part of the book cannot be printed, published, reproduced or distributed electronically, mechanically or by photocopy.
Nobel Publishing group has been carrying out its national activities on a regular basis since 1984 and internationally since 2011. The book it publishes are present in the higher education catalogs at national and international level.
"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" is a Nobel Akademik Yayıncılık brand.

Executive Editor: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Publishing Coordinator: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Interior Designer: İlim Ateşoğlu -ilim@nobelyayin.com-
Proofreader: Seval Sezer -seval@nobelyayin.com-
Cover Designer: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Visual Design Specialist: Mehtap Asiltürk -mehtap@nobelyayin.com-

Library Information Card

Alipour, Neda., Oktay, Erkan., Özen, Üstün., Pourmousa, Hadi., Yaraman, Hükmü Mert.
Investigating Unıversity Youth's Awareness of Artificial Intelligence Applications / Neda Alipour, Erkan Oktay, Üstün Özen, Hadi Pourmousa, Hükmü Mert Yaraman
1.Edition,XXIV + 248 p., 16,5x24 cm. Includes references. No index.
ISBN: 978-625-393-929-8 E-ISBN: 978-625-393-930-4
1.Artifical Intelligence 2. Artifical Intelligence Applications 3. Awereness of University Youth

General Distribution

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adress: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Phone: +90 312 278 50 77 -
Order: siparis@nobelyayin.com- **E-Sale:** www.nobelkitap.com -

Points of Delivery and Sales: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Printing and Binding: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
ASO 1. Organize Sanayi Bölgesi Anadolu Cad. No:4 Sincan/ANKARA

CONTENTS

PREFACE ..... **iii**
LIST OF TABLES ..... **xiii**
LIST OF FIGURES ..... **xix**
LIST OF ABBREVIATIONS ..... **xxi**

INTRODUCTION **1**
TYPES OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE 2
ARTIFICIAL INTELLIGENCE BASED ON CAPABILITIES 2
Narrow Artificial İntelligence 3
General Artificial İntelligence 3
Super Artificial İntelligence 4
AI BASED ON FUNCTIONALITIES 4
Reactive Machines 4
Limited Memory 5
Theory of Mind 5
Self-Awareness 5
AI BASED ON LEARNING CAPACITY 5
Machine Learning 6
Deep Learning 7
Convolutional Neural Networks 7
Convolutional Layer 8
Pooling Layer 8
Long Short-Term Memory 8
Reinforcement Learning 9
ARTIFICIAL INTELLIGENCE BASED ON APPLICATION 10
Natural Language Processing (NLP) 10
Computer Vision 10
Robotics 11
APPLICATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE 11
Artificial Intelligence in Healthcare 11
Artificial Intelligence in Business 11
Artificial Intelligence in Education 12
Artificial Intelligence in Finance 12
Artificial Intelligence in Law 12

Artificial Intelligence in Manufacturing 12
Artificial Intelligence in Banking 13
Artificial Intelligence in Transportation 13
DETERMINATION OF POPULATION AND SAMPLE VOLUME 15
SURVEY DESIGN 15
RELATED WORK 16
MATERIAL AND METHOD 24

CHAPTER 1
CHARACTERISTICS OF PARTICIPANTS 27
1.1. DEMOGRAPHIC CHARACTERISTICS OF STUDENTS 27
1.1.1. Distribution of Students by Gender 27
1.1.2. Distribution of Students by Age Groups 28
1.1.3. Distribution of Students by Class 29
1.1.4. Distribution Students by Marital Status 30
1.1.5. Distribution of Students by Their Field of Education 31
1.1.6. Distribution of Students by Father's Education Level 32
1.1.7. Distribution of Students by Mother's Education Level 33
1.1.8. Distribution of Students by Father's Profession 34
1.1.9. Distribution of Students by Mother's Working Status 35
1.1.10. Students by Place of Accommodation 36
1.1.11. Students by Number of Individuals in the Family 37
1.1.12. Distribution of Students by Employment Status 38
1.1.13. Students by Family's Monthly Income 39
1.1.14. Distribution of Students by Monthly Spending 40
1.1.15. Students by Loan or Scholarship Status 41
1.2. STUDENTS' INTEREST IN LEISURE ACTIVITIES 42
1.2.1. Frequency of Spending Time with Friends 42
1.2.2. Frequency of Watching Television 43
1.2.3. Frequency of Doing Sports 44
1.2.4. Frequency of Studying and Doing Homework 45
1.2.5. Frequency of Playing Computer Games 46
1.2.6. Frequency of Participation in Culture and Art Activities 47
1.2.7. Frequency of Spending Time on Social Media 48
1.3. PURPOSE OF STUDENTS' USE OF SOCIAL MEDIA 49
1.3.1. Reading books 49
1.3.2. Doing Research 50
1.3.3. Sharing Photos and Videos 51

1.3.4. Do Shopping 52
1.3.5. Making New Friends 53
1.3.6. Communicating with Existing Friends 54
1.3.7. Following Current Developments 55
1.3.8. Having a Fun Time 56
1.3.9. Acquiring Information 57
1.3.10. Playing Games 58
1.4. NEGATIVE PSYCHOLOGICAL EFFECTS OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE APPLICATIONS 59
1.4.1. Gives the Feeling of Being Followed 59
1.4.2. Feeling that personal information will be stolen 60
1.4.3. Feeling That Personal Weaknesses Will Be Revealed 61
1.4.4. Feeling That Personal Information Will Be Used Against You 62
1.4.5. Anxiety About Losing Control 63
1.4.6. Causing Asocialization 64
1.4.7. Weakening of the Sense of Compassion 65
1.5. POSITIVE PSYCHOLOGICAL EFFECTS OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE APPLICATIONS 66
1.5.1. Revealing Business Success Potential 66
1.5.2. Helping People to Know Themselves 67
1.5.3. Improving One's Sense of Self-Actualization 68
1.5.4. Providing an Advantage in Competition with Other People 69
1.5.5. Guidance in Making Difficult Decisions 70
1.5.6. Developing Investigative Personality 71
1.5.7. Developing the Feeling of Helping Others 72
1.6. NEGATIVE SOCIAL EFFECTS OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE APPLICATIONS 73
1.6.1. The Spread of Cultures That Develop Artificial Intelligence Applications 73
1.6.2. Causing Cultural Degeneration 74
1.6.3. Causing the Disappearing Cultural Values of the Minority 75
1.6.4. Causing Dissolving Social Ties 76
1.6.5. Social Institutions and Values Begin to Resemble Each Other 77
1.6.6. Causing Social Inequality 78
1.6.7. Causing the Disappearance of Some Professions and Dispositions 79
1.7. POSITIVE SOCIAL EFFECTS OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE APPLICATIONS 80

1.7.1. Improving the Level of Education by Increasing the Efficiency and Effectiveness of Education and Training Activities 80
1.7.2. Making the Legal System Work Better 81
1.7.3. Helping the Health System Work Better 82
1.7.4. Enabling the Development of Some Professions and Dispositions 83
1.7.5. Paving the Way for the Development of Human Values 84
1.7.6. Contributing to the Solution of Social Problems 85
1.7.7. Causing the Birth of a More Advanced Civilization 86
1.8. EXPECTATIONS FROM ARTIFICIAL INTELLIGENCE APPLICATIONS 87
1.8.1. Making Daily Life Easier 87
1.8.2. Getting People Used to a Monotonous and Programmed Life 88
1.8.3. Getting People Used to a More Entertaining Life 89
1.8.4. Enabling People to Receive Higher Quality Education in a Shorter Time 90
1.8.5. Enabling People to Travel Faster and More Comfortably 91
1.8.6. Production of Goods and Services in the Desired Number and Time Without Human Intervention 92
1.8.7. Artificial Intelligence Devices Will Manage Our Lives in the Near Future 93
1.8.8. Pushing the Boundaries of Time and Space in the Near Future 94

CHAPTER 2
DETERMINING FACTORS RELATED TO UNIVERSITY YOUTH'S AWARENESS OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE APPLICATIONS 95
2.1. ARTIFICIAL INTELLIGENCE AWARENESS BY DEMOGRAPHIC CHARACTERISTICS 95
2.1.1. Artificial Intelligence Awareness by Gender 95
2.1.2. Artificial Intelligence Awareness by Age Groups 96
2.1.3. Artificial Intelligence Awareness by Class 97
2.1.4. Artificial Intelligence Awareness by Marital Status 99
2.1.5. Artificial Intelligence Awareness by Field of Education 100
2.1.6. Artificial Intelligence Awareness by Father's Education Level 102
2.1.7. Artificial Intelligence Awareness by Mother's Education Level 104
2.1.8. Artificial Intelligence Awareness by Father's Profession 105
2.1.9. Artificial Intelligence Awareness by Mother's Working Status 106
2.1.10. Artificial Intelligence Awareness by Place of Accommodation 107
2.1.11. Artificial Intelligence Awareness by Number of Individuals in the Family 108
2.1.12. Artificial Intelligence Awareness by Student's Working Status 110

2.1.13. Artificial Intelligence Awareness by Family's Monthly Income 111
2.1.15. Artificial Intelligence Awareness by Loan or Scholarship Status..... 113
2.2. ARTIFICIAL INTELLIGENCE AWARENESS ACCORDING TO LEISURE ACTIVITIES 115
2.2.1. Artificial Intelligence Awareness According to Frequency of Spending Time with Friends 115
2.2.2. Artificial Intelligence Awareness According to Frequency of Watching Television 117
2.2.3. Artificial Intelligence Awareness According to Frequency of Doing Sports 119
2.2.4. Artificial Intelligence Awareness According to Frequency of Studying and Doing Homework 121
2.2.5. Artificial Intelligence Awareness According to Frequency of Playing Computer Games 123
2.2.6. Artificial Intelligence Awareness According to Frequency of Participation in Culture and Art Activities 125
2.2.7. Artificial Intelligence Awareness According to Frequency of Spending Time on Social Media..... 127
2.3. ARTIFICIAL INTELLIGENCE AWARENESS ACCORDING TO THE PURPOSE OF USE OF SOCIAL MEDIA 128
2.3.1. Artificial Intelligence Awareness According to the Purpose of Reading Books 128
2.3.2. Artificial Intelligence Awareness According to the Purpose of Doing Research..... 130
2.3.3. Artificial Intelligence Awareness According to the Purpose of Sharing Photos and Videos 132
2.3.4. Artificial Intelligence Awareness According to the Purpose of Do Shopping 133
2.3.5. Artificial Intelligence Awareness According to the Purpose of Making New Friends..... 134
2.3.6. Artificial Intelligence Awareness According to the Purpose of Communicating with Existing Friends 136
2.3.7. Artificial Intelligence Awareness According to the Purpose of Following Current Developments 138
2.3.8. Artificial Intelligence Awareness According to the Purpose of Having a Fun Time..... 140
2.3.9. Artificial Intelligence Awareness According to the Purpose of Acquiring Information..... 142
2.3.10. Artificial Intelligence Awareness According to the Purpose of Playing Games 143

2.4. AI AWARENESS ACCORDING TO THE NEGATIVE PSYCHOLOGICAL EFFECTS OF AI APPLICATIONS 145
2.4.1. AI Awareness According to the Proposition That It Gives the Feeling of Being Followed 145
2.4.2. AI Awareness According to the Proposition That It Gives the Feeling That Personal Information Will be Stolen 147
2.4.3. AI Awareness According to the Proposition That It Gives the Feeling That Personal Weaknesses Will Be Revealed 149
2.4.4. AI Awareness According to the Proposition That It Gives the Feeling That Personal Information Will Be Used Against You 151
2.4.5. AI Awareness According to the Proposition That It Creates Anxiety About Losing Control 153
2.4.6. AI Awareness According to the Proposition That It Causes Asocialization 154
2.4.7. AI Awareness According to the Proposition That It Weakens the Sense of Compassion 156
2.5. AI AWARENESS ACCORDING TO THE POSITIVE PSYCHOLOGICAL EFFECTS OF AI APPLICATIONS 158
2.5.1. AI Awareness According to the Proposition That It Reveals the Potential for Business Success 158
2.5.2. AI Awareness According to the Proposition That It Helps People to Know Themselves 160
2.5.3. AI Awareness According to the Proposition That It Improves One's Sense of Self-Actualization 162
2.5.4. AI Awareness According to the Proposition That It Provides an Advantage in Competition with Other People 164
2.5.5. AI Awareness According to the Proposition That It Guides People in Making Difficult Decisions 166
2.5.6. AI Awareness According to the Proposition That It Develops Investigative Personality 168
2.5.7. AI Awareness According to the Proposition That It Develops the Feeling of Helping Others 170
2.6. AI AWARENESS ACCORDING TO THE NEGATIVE SOCIAL EFFECTS OF AI APPLICATIONS 172
2.6.1. AI Awareness According to the Proposition That Cultures That Develop AI Applications Become Widespread 172
2.6.2. AI Awareness According to the Proposition That It Causes Cultural Degeneration 174
2.6.3. AI Awareness According to the Proposition That It Causes the Disappearing Cultural Values of the Minority 176

2.6.4. AI Awareness According to the Proposition That It Causes Dissolving Social Ties 178
2.6.5. AI Awareness According to the Proposition That Social Institutions and Values Begin to Resemble Each Other 180
2.6.6. AI Awareness According to the Proposition That It Causes Social Inequality 182
2.6.7. AI Awareness According to the Proposition That It Causes the Disappearance of Some Professions and Dispositions 184
2.7. AI AWARENESS ACCORDING TO THE POSITIVE SOCIAL EFFECTS OF AI APPLICATIONS 186
2.7.1. AI Awareness According to the Proposition That It Improves the Level of Education by Increasing the Efficiency and Effectiveness of Education and Training Activities 186
2.7.2. AI Awareness According to the Proposition That It Improves Legal Awareness and Makes the Legal System Work Better 188
2.7.3. AI Awareness According to the Proposition That It Helps the Healthcare System Work Better by Increasing Health Awareness 190
2.7.4. AI Awareness According to the Proposition That It Enables the Development of Some Professions and Dispositions 192
2.7.5. AI Awareness According to the Proposition That It Paves the Way for the Development of Human Values by Enabling People to Work Less 194
2.7.6. AI Awareness According to the Proposition That It Contributes to the Solution of Social Problems 196
2.7.7. AI Awareness According to the Proposition That It Causes the Birth of a More Advanced Civilization 198
2.8. AI AWARENESS ACCORDING TO THE EXPECTATIONS FROM AI APPLICATIONS 200
2.8.1. AI Awareness According to the Proposition That It Will Make Daily Life Easier 200
2.8.2. AI Awareness According to the Proposition That It Will Get People Used to a Monotonous and Programmed Life 202
2.8.3. AI Awareness According to the Proposition That It Will Get People Used to a More Entertaining Life 204
2.8.4. AI Awareness According to the Proposition That It Will Enable People to Receive Higher Quality Education in a Shorter Time 206
2.8.5. AI Awareness According to the Proposition That It Will Enable People to Travel Faster and More Comfortably 208

2.8.6. AI Awareness According to the Proposition That It Will be Ensured That Goods and Services Are Produced in the Desired Quantity and Time Without Human Intervention 210
2.8.7. AI Awareness According to the Proposition That Artificial Intelligence Devices Will Manage Our Lives in the Near Future 212
2.8.8. AI Awareness According to the Proposition That the Boundaries of Time and Space Will be Pushed in the Near Future 214

CHAPTER 3
INVESTIGATION OF THE FACTORS AFFECTING STUDENTS' AWARENESS OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE USING ORDERED LOGIT MODELS 217

CONCLUSION 235
SURVEY FORM 239
REFERENCES 241

REFERENCES

Abduljabbar, R., Dia, H., Liyanage, S., & Bagloee, S. A. (2019). Applications of artificial intelligence in transport: An overview. *Sustainability*, *11*(1), 189.

Affonso, C., Rossi, A. L. D., Vieira, F. H. A., & de Leon Ferreira, A. C. P. (2017). Deep learning for biological image classification. *Expert systems with applications*, *85*, 114-122.

Ahmad, M., Subih, M., Fawaz, M., Alnuqaidan, H., Abuejheisheh, A., Naqshbandi, V., & Alhalaiqa, F. (2024). Awareness, benefits, threats, attitudes, and satisfaction with AI tools among Asian and African higher education staff and students. *Journal of Applied Learning & Teaching*, 7(1), 1-8.

Akburakci, N. F. (2022). *Artificial Intelligence in Terms of Public Order* [Master's dissertation, Ankara Haci Bayram Veli University]. Council of Higher Education Thesis Center. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/.

Akhtar, H., Faheem, S., Qasim, R., Irfan, F., Tanwir, A., Hammad, H., & Hirani, S. (2022). Assessment of Knowledge and Perceptions of Artificial Intelligence Among Dental Students of Karachi, Pakistan. A Multi-Center Survey. *Pakistan Oral & Dental Journal*, 42(4), 193-199.

Alarbi, A. A. M. (2023). *A New Machine Learning Classification Algorithm for Phishing Urls Detection* [PhD dissertation, Karabuk University]. Council of Higher Education Thesis Center. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/.

Alimi, A. E., Buraimoh, O. F., Aladesusi, G. A., & Babalola, E. O. (2021). University students' awareness of, access to, and use of artificial intelligence for learning in Kwara State.

Alipour, N. (2023). *Text Summarization Using Deep Learning in Turkish Language* [PhD dissertation, Atatürk University]. Council of Higher Education Thesis Center. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/.

Alipour, N., Oktay, E., Özen, Ü., Pourmousa, H., & Ulusoy, R. (2023a). Sosyal Medyada Dezenformasyon Algısının Araştırılması [Investigating the Perception of Disinformation on Social Media], Nobel Bilimsel Eserler.

Alipour, N., Oktay, E., Özen, Ü., Pourmousa, H., & Uzunoğlu, B. A. (2023b). Investigation of The Effect of Credit Card Usage on Spending Tendency. Ege 10th International Conference on Social Sciences, 3089-3098.

Alkan Ö, Oktay E ve Ünver Ş. (2020). ''Üniversite Gençliğinin Şiddete Eğiliminin Araştırılması'', Nobel Yayınevi, Erzurum.

Alkan, Ö., Oktay, E, Ünver, Ş. & Gerni, E. (2020). Determination of Factors Affecting the Financial Literacy of University Students in Eastern Anatolia using Ordered Regression Models. *Asian Economic and Financial Review, 10(5),* 536–546.

Allen, J. F. (1998). AI growing up: The changes and opportunities. *AI magazine*, *19*(4), 13-13.

Alpaydin, E. (2020). *Introduction to machine learning*. MIT press.

Alzubi, J., Nayyar, A., & Kumar, A. (2018, November). Machine learning from theory to algorithms: an overview. In *Journal of physics: conference series* (Vol. 1142, p. 012012). IOP Publishing.

Ampofo, J. W., Emery, C. V., & Ofori, I. N. (2023). Assessing the Level of Understanding (Knowledge) and Awareness of Diagnostic Imaging Students in Ghana on Artificial Intelligence and Its Applications in Medical Imaging. *Radiology Research and Practice*, *2023*.

Aydın, M. (2023). *Current Trends in Econometrics: Machine Learning and Hybrid Methods* [PhD dissertation, Ankara Haci Bayram Veli University]. Council of Higher Education Thesis Center. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/.

Başar, A. ve Oktay, E. (2012). *Uygulamalı İstatistik–I: Kısa Teorik Bilgiler ve Çözülmüş Problemler*. Erzurum: EKEV Yayınları.

Bello, S., Salaudeen, A., & Umeaku, P. C. (2023). A survey of awareness and adoption of artificial intelligence journalism among Lagos and Kwara States journalists *The Indonesian Journal of Communication Studies*, *16*(2), 96-105.

Betz, S. (2023). 7 Types of Artificial Intelligence. Retrieved January 25, 2024, from https://builtin.com/artificial-intelligence/types-of-artificial-intelligence.

Bharadiya, J. (2023). Artificial Intelligence in Transportation Systems A Critical Review. *American Journal of Computing and Engineering*, *6*(1), 34-45.

Bieder, F., Sandkühler, R., & Cattin, P. C. (2021). Comparison of methods generalizing max- and average-pooling. *arXiv preprint arXiv:2103.01746*.

Biswal, A. (2023). 7 Types of Artificial Intelligence That You Should Know in 2024. Retrieved January 25, 2024, from https://www.simplilearn.com/tutorials/artificial-intelligence-tutorial/types-of-artificial-intelligence.

Brownlee, J. (2019). *Deep learning for computer vision: image classification, object detection, and face recognition in python*. Machine Learning Mastery.

Chan, H. S., Shan, H., Dahoun, T., Vogel, H., & Yuan, S. (2019). Advancing drug discovery via artificial intelligence. *Trends in pharmacological sciences*, *40*(8), 592-604.

Chaware, U. (2020). Artificial intelligence in physical education and knowledge among students. *International Journal of Physical Education, Sports and Health*, *7*(5), 308-311.

Choudhary, A., Jaral, S., Malik, A., Kaul, R., & Sharma, A. (2023). Assessment of Knowledge and Awareness of Artificial Intelligence and Its Uses in Dentistry Among Dental Students in Jammu And Kashmir: A Questionnaire Based Survey. *IP Indian Journal of Conservative and Endodontics*, 8(4), 210–214.

Cloud Academy Team (2023). Types of AI explained. Retrieved January 25, 2024, from https://cloudacademy.com/blog/types-of-ai/

Copeland, B. J. (2024). "Artificial intelligence". *Encyclopedia Britannica*, Retrieved January 22, 2024, from https://www.britannica.com/technology/artificial-intelligence.

Crossley, S. A. (2013). Advancing research in second language writing through computational tools and machine learning techniques: A research agenda. *Language Teaching*, *46*(2), 256-271.

Daley, S. (2022). What Are Robots? Robotics Definition & Uses. Retrieved February 04, 2024, from https://builtin.com/robotics.

Deng, L., & Yu, D. (2014). Deep learning: methods and applications. *Foundations and trends® in signal processing*, *7*(3–4), 197-387.

Dong, H., Ding, Z., & Zhang, S. (2020). *Deep Reinforcement Learning*. Springer International Publishing.

Eiriemiokhale, K. A., & Sulyman, A. S. (2023). Awareness and Perceptions of Artificial Intelligence among Librarians in University Libraries in Kwara State, Nigeria. *Indonesian Journal of Librarianship*, 107-118.

Eken, G. (2022). *Using Natural Language Processing for Automated Construction Contract Review During Risk Assessment at the Bidding Stage* [PhD dissertation, Middle East Technical University]. Council of Higher Education Thesis Center. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/.

El Naqa, I., & Murphy, M. J. (2015). *What is machine learning?* (pp. 3-11). Springer International Publishing.

Engelbrecht, D. (2023). *Introduction to Unity ML-Agents: Understand the Interplay of Neural Networks and Simulation Space Using the Unity ML-Agents Package.* South Africa: Apress.

Ferikoğlu, D., & Akgün, E. (2022). An Investigation of Teachers' Artificial Intelligence Awareness: A Scale Development Study. *Malaysian Online Journal of Educational Technology*, *10*(3), 215-231.

Fraij, J., Aldabbas, A., & László, V. (2022). Awareness of the impact and usage of artificial intelligence in human resources practices: a developing Country case study. *International Journal of Economics and Management Systems*, *7*.

Gaber, S. A., Shahat, H. A., Alkhateeb, I. A., Al Hasan, S. A., Alqatam, M. A., Almughyirah, S. M., & keshar Kamel, M. (2023). Faculty Members' Awareness of Artificial Intelligence and Its Relationship to Technology Acceptance and Digital Competencies at King Faisal University. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*, *22*(7), 473-496.

Ganta, L., Sinduja, P., & Priyadharshini, R. (2023, March). Knowledge And Awareness of The Use of Artificial Intelligence In Digital Pathology. In *2023 International Conference on Business Analytics for Technology and Security (ICBATS)* (pp. 1-6). IEEE.

Gautam, A. (2023). What is Robotics? Its Types and Applications. Retrieved February 04, 2024, from https://www.electronicsforu.com/tech-zone/tech-of-robotics/robotics-types-applications.

Gillis, A. S. (2023). 4 main types of artificial intelligence: Explained. Retrieved January 28, 2024, from https://www.techtarget.com/searchenterpriseai/tip/4-main-types-of-AI-explained.

Goertzel, B. & Pennachin, C. (2007). *Artificial general intelligence* (Vol. 2, p. 1). C. Pennachin (Ed.). New York: Springer.

Goodell, J. W., Kumar, S., Lim, W. M., & Pattnaik, D. (2021). Artificial intelligence and machine learning in finance: Identifying foundations, themes, and research clusters from bibliometric analysis. *Journal of Behavioral and Experimental Finance*, *32*, 100577.

Grilli, L. ve Rampichini, C. (2014). "Ordered logit model". *Encyclopedia of quality of life and well-being research*, 4510-4513.

Gu, J., Wang, Z., Kuen, J., Ma, L., Shahroudy, A., Shuai, B., ... & Chen, T. (2018). Recent advances in convolutional neural networks. *Pattern recognition*, *77*, 354-377.

Gupta, V. (2014). A survey of natural language processing techniques. *International Journal of Computer Science & Engineering Technology*, *5*(1), 14-16.

Güven, F. (2019). *Using Text Representation and Deep Learning Methods for Turkish Text Classification* [Master's dissertation, Çukurova University]. Council of Higher Education Thesis Center. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/.

Harisanty, D., Anna, N. E. V., Putri, T. E., Firdaus, A. A., & Noor Azizi, N. A. (2022). Leaders, practitioners and scientists' awareness of artificial intelligence in libraries: a pilot study. *Library Hi Tech*.

Hassani, H., Silva, E. S., Unger, S., TajMazinani, M., & Mac Feely, S. (2020). Artificial intelligence (AI) or intelligence augmentation (IA): what is the future?. *Ai*, *1*(2), 8.

Heath, N. (2018). What is artificial general intelligence?. Retrieved January 27, 2024, from https://www.zdnet.com/article/what-is-artificial-general-intelligence/.

Henderson, P., Islam, R., Bachman, P., Pineau, J., Precup, D., & Meger, D. (2018, April). Deep reinforcement learning that matters. In *Proceedings of the AAAI conference on artificial intelligence* (Vol. 32, No. 1).

Hintze, A. (2016). Understanding the Four Types of Artificial Intelligence. Retrieved January 28, 2024, from https://www.govtech.com/computing/understanding-the-four-types-of-artificial-intelligence.html.

Hochreiter, S., & Schmidhuber, J. (1997). Long Short-Term Memory. *Neural Computation*, 9(8), 1735-1780.

Hole, K. J., & Ahmad, S. (2021). A thousand brains: toward biologically constrained AI. *SN Applied Sciences*, *3*(8), 743.

Jaiswal, M., Gupta, N., & Singh, A. (2019). Study on patient's awareness towards role of artificial intelligence in dentistry. *International Journal of Health Sciences & Research*, *9*(10), 35-39.

Jethlia, A., Lunkad, H., Muaini, S. A., Arishi, T. Q., Humedi, A. Y., & Alsaab, A. I. (2022). Knowledge, Attitudes and Perceptions of Intern and Dental Practioners in Saudi Arabia Towards Artificial Intelligence. *Journal of Pharmaceutical Negative Results*, 13(9), 1161-1167.

Joshi, N. (2019). 7 Types of Artificial Intelligence. Retrieved January 29, 2024, from https://www.forbes.com/ sites/cognitiveworld/2019/06/19/7-types-of-artificial-intelligence/?sh=506687ef233e.

Juma, H. (2021). Artificial Intelligence: Higher Education Students' knowledge and Understanding. *Towards Excellence*, 13(2), 834-841.

Kanade, V. (2022a). What Is Narrow Artificial Intelligence (AI)? Definition, Challenges, and Best Practices for 2022. Retrieved January 25, 2024, from https://www.spiceworks.com/tech/artificial-intelligence/articles/what-is-narrow-ai/.

Kanade, V. (2022b). What Is Super Artificial Intelligence (AI)? Definition, Threats, and Trends. Retrieved January 27, 2024, from https://www.spiceworks.com/tech/artificial-intelligence/articles/super-artificial-intelligence/.

Kanade, V. (2022c). What Is Machine Learning? Definition, Types, Applications, and Trends for 2022. Retrieved January 30, 2024, from https://www.spiceworks.com/tech/artificial-intelligence/articles/what-is-ml/.

Kang, Y., Cai, Z., Tan, C. W., Huang, Q., & Liu, H. (2020). Natural language processing (NLP) in management research: A literature review. *Journal of Management Analytics*, *7*(2), 139-172.

Kaplan, A., & Haenlein, M. (2019). Siri, Siri, in my hand: Who's the fairest in the land? On the interpretations, illustrations, and implications of artificial intelligence. *Business horizons*, *62*(1), 15-25.

Kārkliņš, J. (2020). Artificial Intelligence and Civil Liability. *Journal of the University of Latvia. Law*, (13), 164-183.

Kaya, O. (2019). Artificial intelligence in banking. A lever for profitability with limited implementation to date. Deutsche Bank Research.

Kelly, A., Sullivan, M., & Strampel, K. (2023). Generative artificial intelligence: University student awareness, experience, and confidence in use across disciplines. *Journal of University Teaching & Learning Practice*, 20(6), 12.

Keser, G., & Namdar Pekiner, F. M. (2021). Attitudes, Perceptions and Knowledge Regarding the Future of Artificial Intelligence in Oral Radiology Among A Group of Dental Students in Turkey: A Survey. *Clinical and Experimental Health Sciences*, 11(4), 637-641.

Khanagar, S., Alkathiri, M., Alhamlan, R., Alyami, K., Alhejazi, M., & Alghamdi, A. (2021). Knowledge, attitudes, and perceptions of dental students towards artificial intelligence in Riyadh, Saudi Arabia. *Medical Science*, 25(114), 1857-1867.

Kim, S. W., Kong, J. H., Lee, S. W., & Lee, S. (2022). Recent advances of artificial intelligence in manufacturing industrial sectors: A review. *International Journal of Precision Engineering and Manufacturing*, 1-19.

Kıraklı, E. K., Gürsel, Ş. B., Erkal, E. Y., Durmuş, E. T. I. Z., & Özyar, E. (2023). A National Survey on the Awareness of Artificial Intelligence Technologies Among Radiation Oncologists-Turkish Society of Radiation Oncology Artificial Intelligence and Information Technology Group Study. *TURKISH JOURNAL OF ONCOLOGY*, *38*(1).

Klontzas, M. E., Fanni, S. C., & Neri, E. (2023). *Introduction to artificial intelligence*. Springer.

Kochhar, K., Purohit, H., & Chutani, R. (2019). The rise of artificial intelligence in banking sector. In *The 5th International Conference on Educational Research and Practice (ICERP) 2019* (p. 127).

Kramer, B. (1996). "An ordered logit model for the evaluation of Dutch non-life insurance companies". *De Economist, 144*(1), 79-91.

Kumar, C. (2018). Artificial Intelligence: Definition, Types, Examples, Technologies. Retrieved January 25, 2024, from https://chethankumargn.medium.com/artificial-intelligence-definition-types-examples-technologies-962ea75c7b9b.

Larkin, Z. (2022). General AI vs Narrow AI. Retrieved January 25, 2024, from https://levity.ai/ blog/general-ai-vs-narrow-ai.

LeCun, Y., Boser, B., Denker, J. S., Henderson, D., Howard, R. E., Hubbard, W., & Jackel, L. D. (1989). Backpropagation applied to handwritten zip code recognition. *Neural computation*, *1*(4), 541-551.

Ledro, C., Nosella, A., & Dalla Pozza, I. (2023). Integration of AI in CRM: Challenges and guidelines. *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*, *9*(4), 100151.

Li, J. J., Bonn, M. A., & Ye, B. H. (2019). Hotel employee's artificial intelligence and robotics awareness and its impact on turnover intention: The moderating roles of perceived organizational support and competitive psychological climate. *Tourism Management*, *73*, 172-181.

Littman, M. L. et al. (2021). Gathering Strength, Gathering Storms: The One Hundred Year Study on Artificial Intelligence (AI100) 2021 Study Panel Report. Stanford University. https://ai100.stanford.edu/gathering-strength-gathering-storms-one-hundred-year-study-artificial-intelligence-ai100-2021-study.

Lore, K. G. (2016). Deep Learning for Decision Making and Autonomous Complex Systems [Master's dissertation, Iowa State University].

Lubbungu, J., & Siame, P. (2023). Awareness and utilization of artificial intelligence among full-time students of literature at Kwame Nkrumah University in Zambia. *Mulungushi University Multidisciplinary Journal*, *4*(2), 49-58.

Luo, E. (2022, January). The Effect of Artificial Intelligence on the Human Idea of Free Will. In *2021 International Conference on Social Development and Media Communication (SDMC 2021)* (pp. 1355-1363). Atlantis Press.

Mansor, N. A., Hamid, Y., Anwar, I. S. K., Isa, N. S. M., & Abdullah, M. Q. (2022). The awareness and knowledge on artificial intelligence among accountancy students. *Int. J. Acad. Res. Bus. Soc. Sci*, *12*, 1629-1640.

Magantran, S., & Abd Rahman, N. S. M. B. (2023). Students' perception Towards the Usage of Artificial Intelligence in Tertiary Education. *Selangor Humaniora Review*, *7*(2), 58-70.

McCarthy, J. (n.d.). What is AI? / Basic Questions. Retrieved January 22, 2024, from http://jmc.stanford.edu/artificial-intelligence/what-is-ai/index.html.

McCarthy, J., Minsky, M. L., Rochester, N., & Shannon, C. E. (1955). A proposal for the Dartmouth summer research project on artificial intelligence. Available at https://www-formal.stanford.edu/jmc/history/dartmouth/dartmouth.html

Mobayo, J. O., Aribisala, A. F., Yusuf, S. O., & Belgore, U. (2021). Artificial intelligence: Awareness and adoption for effective facilities management in the energy sector. *Journal of Digital Food, Energy & Water Systems*, 2 (2), 1-18.

Mohan, K. R., & Fenn, S. M. (2023). Artificial Intelligence and Its Theranostic Applications in Dentistry. *Cureus*, *15*(5).

Mohri, M., Rostamizadeh, A., & Talwalkar, A. (2018). *Foundations of machine learning*. MIT press.

Oktay, E., Tekmanlı H.H., Lögün, A (2021). Üniversite Gençliğinin Spor Yapma Alışkanlığının Araştırılması, Efe Akademi Yayınları, İstanbul.

Oktay, E., Lögün, A Tekmanlı H.H., (2021). Üniversite Gençliğinin Tasarruf Alışkanlığının Araştırılması, Efe Akademi Yayınları, İstanbul.

Owolabi, K. A., Abayomi, A. O., Aderibigbe, N. A., Kemdi, O. M., Oluwaseun, O. A., & Okorie, C. N. (2022). Awareness and Readiness of Nigerian Polytechnic Students towards Adopting Artificial Intelligence in Libraries. *Journal of Information and Knowledge*, 15-24.

Oxford University Press. (n.d.a). Artificial. In *Oxford Learner's Dictionary*. Retrieved January 22, 2024 from https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/artificial

Oxford University Press. (n.d.b). Intelligence. In *Oxford Learner's Dictionary*. Retrieved January 22, 2024 from https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/intelligence?q=intelligence

Oyekale, J. O., & Zubairu, A. N. (2023). Assessment of Awareness, Perceptions, and Adoption of Artificial Intelligence in University Libraries in Osun State, Nigeria. *Tin-City Journal of Library, Archival and Information Science*, *12*(1), 131-138.

Pourmousa, H. (2022). *Lip Reading Using Deep Learning in Turkish Language* [PhD dissertation, Atatürk University]. Council of Higher Education Thesis Center. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/.

Pourmousa, H., & Özen, Ü. (2022). Lip Reading Using CNN for Turkish Numbers. Journal of Business in The Digital Age, 5(2), 155-160. https://doi.org/10.46238/jobda.1100903.

Pourmousa, H., & Özen, Ü. (2024). Lip reading using deep learning in Turkish language. IAES International Journal of Artificial Intelligence (IJ-AI), 13(3), 3250-3261. http://doi.org/10.11591/ijai.v13.i3.pp3250-3261.

Pourmousa, H., Özen, Ü., Oktay, E., Alipour, N., & Akbaş, Ş. (2023a). Üniversite Gençliğinin Dijital Oyun Oynama Alışkanlığının Araştırılması [Investigating the Digital Game Playing Habits of University Youth], Nobel Bilimsel Eserler.

Pourmousa, H., Oktay, E., Özen, Ü., Alipour, N., & Azap, G. (2023b). Determinants of Satisfaction With E-Government Applications. Ege 10th International Conference on Social Sciences, 3099-3109.

Radanliev, P., & De Roure, D. (2021). Review of algorithms for artificial intelligence on low memory devices. *IEEE Access*, *9*, 109986-109993.

Rao, B. L., ChandraSekhar, G., Reddy, R. N., Karthik, P., Shivakiran, Y., & Nalla, S. (2023). A Survey to Assess Awareness and Knowledge on the Role of Artificial Intelligence (AI) in Dentistry among Dental Teaching Faculty from Various Dental Colleges across India. *Journal of Pharmaceutical Research International*, *35*(9), 1-14.

Reshamwala, A., Mishra, D., & Pawar, P. (2013). Review on natural language processing. *IRACST Engineering Science and Technology: An International Journal (ESTIJ)*, *3*(1), 113-116.

Ryczko, K., Mills, K., Luchak, I., Homenick, C., & Tamblyn, I. (2018). Convolutional neural networks for atomistic systems. *Computational Materials Science*, *149*, 134-142.

Sadeep, H. (2022). Assessment of knowledge and awareness of artificial intelligence and its uses in dentistry among dental students. *Journal of Pharmaceutical Negative Results*, 1304-1309.

Sandhya, N., & Charanjeet, K. R. (2016). A review on machine learning techniques. *International Journal on Recent and Innovation Trends in Computing and Communication*, *4*(3), 451-458.

Shaheen, M. Y. (2021). Applications of Artificial Intelligence (AI) in healthcare: A review. *ScienceOpen Preprints*.

Sharadga, T. M. A., Tahat, Z., & Safori, A. O. (2022). Journalists' perceptions towards employing artificial intelligence techniques in Jordan TV's newsrooms. *Studies in Media and Communication*, *10*(2), 239-248.

Söderlund, A. (2019). Artificial intelligence and physiotherapy–editorial. *European Journal of Physiotherapy*, *21*(1), 1-1.

Sur, J., Bose, S., Khan, F., Dewangan, D., Sawriya, E., & Roul, A. (2020). Knowledge, attitudes, and perceptions regarding the future of artificial intelligence in oral radiology in India: A survey. *Imaging Science in Dentistry*, *50*(3), 193.

Surden, H. (2019). Artificial intelligence and law: An overview. *Georgia State University Law Review*, *35*, 19-22.

Sutton, R. S., & Barto, A. G. (2018). *Reinforcement learning: An introduction*. MIT press

Swed, S., Alibrahim, H., Elkalagi, N. K. H., Nasif, M. N., Rais, M. A., Nashwan, A. J., ... & Shoib, S. (2022). Knowledge, attitude, and practice of artificial intelligence among doctors and medical students in Syria: a cross-sectional online survey. *Frontiers in artificial intelligence*, *5*, 1011524.

Syed, W., & Basil A. Al-Rawi, M. (2023). Assessment of Awareness, Perceptions, and Opinions towards Artificial Intelligence among Healthcare Students in Riyadh, Saudi Arabia. *Medicina*, *59*(5), 828.

Tian, H., Wang, T., Liu, Y., Qiao, X., & Li, Y. (2020). Computer vision technology in agricultural automation—A review. *Information Processing in Agriculture*, *7*(1), 1-19.

Torfi, A., Shirvani, R. A., Keneshloo, Y., Tavaf, N., & Fox, E. A. (2020). Natural language processing advancements by deep learning: A survey. *arXiv preprint arXiv:2003.01200*.

Udoh, W. A., Nsude, I., & Oyeleke, A. S. (2022). Awareness of Artificial Intelligence for News Production among Journalists in Ebonyi state Nigeria. *International Journal of Network and Communication Research*, *7*(1), 33-45.

Unhelkar, B., & Gonsalves, T. (2021). *Artificial Intelligence for Business Optimization: Research and Applications*. CRC Press.

Väänänen, A., Haataja, K., Vehviläinen-Julkunen, K., & Toivanen, P. (2021). AI in healthcare: A narrative review. *F1000Research*, *10*, 6.

Vlačić, B., Corbo, L., e Silva, S. C., & Dabić, M. (2021). The evolving role of artificial intelligence in marketing: A review and research agenda. *Journal of Business Research*, *128*, 187-203.

Walters, R., & Novak, M. (2021). *Cyber Security, Artificial Intelligence, Data Protection & the Law*. Springer.

Wang, P. (2019). On defining artificial intelligence. *Journal of Artificial General Intelligence*, *10*(2), 1-37.

Wang, J. (2023). Self-Awareness, a Singularity of AI. *Philosophy*, *13*(2), 68-77.

Wang, X., Wang, S., Liang, X., Zhao, D., Huang, J., Xu, X., ... & Miao, Q. (2022). Deep reinforcement learning: a survey. *IEEE Transactions on Neural Networks and Learning Systems*.

Wu, H., & Zhao, J. (2018). Deep convolutional neural network model based chemical process fault diagnosis. *Computers & chemical engineering*, *115*, 185-197.

Xu, S., Wang, J., Shou, W., Ngo, T., Sadick, A. M., & Wang, X. (2021). Computer vision techniques in construction: a critical review. *Archives of Computational Methods in Engineering*, *28*, 3383-3397.

Yazıcılar, A. N. (2023). *Artificial intelligence and democracy* [Master's dissertation, Galatasaray University]. Council of Higher Education Thesis Center. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/.

Zhang, K., & Aslan, A. B. (2021). AI technologies for education: Recent research & future directions. *Computers and Education: Artificial Intelligence*, *2*, 100025.

KARANLIK TARAF

Eğitim, İş Yaşamı ve Kamusal Alanda Karşılaşılan
Olumsuz Davranışlara Dair Sosyopsikolojik Çözümlemeler

Ali Baltacı

nobel

Karanlık Taraf
Eğitim, İş Yaşamı ve Kamusal Alanda Karşılaşılan
Olumsuz Davranışlara Dair Sosyopsikolojik Çözümlemeler

Ali Baltacı

Yayın No.: 5445
Beşeri Bilimler No.: 213
E-ISBN: 978-625-371-458-1
Basım Sayısı: 1. Basım, Haziran 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İlim Ateşoğlu -ilim@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Seval Sezer-seval@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Baltacı, Ali
Karanlık Taraf Eğitim, İş Yaşamı ve Kamusal Alanda Karşılaşılan Olumsuz Davranışlara Dair Sosyopsikolojik Çözümlemeler / Ali Baltacı
1. Basım, VI + 216 s., 13,5x19,5 cm. Kaynakça var, dizin var.
E-ISBN: 978-625-371-458-1
1. Psikoloji 2. Sosyal Psikoloji 3. Örgütsel Davanış 4. Çalışma Psikolojisi

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ iii

GİRİŞ 1

1 NEFRETİN LİNÇ HÂLİ: İTİBAR SUİKASTI 5

2 NEDEN NEFRET EDERİZ? 15

3 KÖTÜCÜL KARAKTER NASIL OLUŞUR? 25

4 KÖTÜLER YA DA KÖTÜLÜĞÜ İŞ EDİNENLER 30

5 KISKANÇLIK 36

6 İNTİKAM, MİSİLLEME VEYA ÖÇ ALMA 40

7 TEHDİTKÂRLIĞIN PSİKOLOJİSİ 47

8 DEDİKODU 54

9 AŞAĞILIK KOMPLEKSİ 59

10 BAŞKASI ADINA UTANMAK 65

11 TUZAK KURMAK VE TUZAĞA DÜŞMENİN PSİKOLOJİSİ 69

12 TOKSİK İLİŞKİLER 75

13 HATA YAPMANIN PSİKOLOJİSİ 79

14 DUYGUSAL YARALAR 87

15 İNSAN NEDEN SIKILIR? 93

16 İNSANIN KENDİNİ ARAMA SERÜVENİ 99

17 İNSANLARA NEDEN GÜVENMEYİZ? 105

18 SOSYAL ÇÜRÜMENİN PSİKOLOJİSİ 112

19 MİZANTROPİ: TEK BAŞINA YAŞAMAK 119

20 NEDEN KİMSE BİZİ ANLAMAZ? 124
21 ROMANTİK İLİŞKİLER VE CİNSELLİK 129
22 ÖLDÜRMEYEN ŞEY GÜÇLENDİRİR Mİ? 137
23 ÖN YARGILARIMIZ 143
24 SESSİZ İSTİFA 149
25 TOKSİK İYİMSERLİK: SÜREKLİ İYİ OLMAK 154
26 TRAVMA TEDAVİSİ 159
27 VAZGEÇEMEME KORKUSU 165
28 YANLIŞ ANLAMAK VE YANLIŞ ANLAŞILMAK 170
29 YENİDEN BAŞLAMAK 175
30 UNUTULMA HAKKI 181
31 DİJİTAL YALNIZLIK 190
32 DİJİTAL KİMLİKLER 194
DEĞERLENDİRME 200
KAYNAKLAR 203
DİZİN 215

KAYNAKLAR

Ajiboye, L. (2014). *Inferiority Complex*. Trafford Publishing.

Akçaoğlu, A. (2018). *Zarif ve dinen makbûl: Muhafazakâr üst-ora sınıf habitusu*. İletişim Yayınları.

Allen, T. D., & Shockley, K. (2009). Flexible work arrangements: Help or hype. *Handbook of families and work: Interdisciplinary perspectives*, 265-284.

Altemeyer, B., & Hunsberger, B. (1992). Authoritarianism, religious fundamentalism, quest, and prejudice. *The international journal for the psychology of religion*, *2*(2), 113-133.

Anderson, B., & Wood, M. A. (2021). Doxxing: A Scoping Review and Typology. *The Emerald International Handbook of Technology Facilitated Violence and Abuse*.

Arendt, H. (2019). *Kötülüğün Sıradanlığı: Adolf Eichmann Kudüs'te* (Ö. Çelik, Çev.). Metis Yayınları.

Argyle, M. (2013). *The psychology of happiness*. Routledge.

Arkes, H. R., & Ayton, P. (1999). The sunk cost and Concorde effects: Are humans less rational than lower animals? *Psychological bulletin*, *125*(5), 591.

Aronson, E., Wilson, T. D., Akert, R. M., & Fehr, B. (2004). Social psychology (2nd Canadian ed.). *Toronto, ON, Canada: Pearson Education*.

Aryee, S., Budhwar, P. S., & Chen, Z. X. (2002). Trust as a mediator of the relationship between organizational justice and work outcomes: Test of a social exchange model. *Journal of Organizational Behavior: The International Journal of Industrial, Occupational and Organizational Psychology and Behavior*, *23*(3), 267-285.

Atalay, M., & Dağıstan, U. (2023). Quiet quitting: A new wine in an old bottle? *Personnel Review*.

Atkinson, R. C., Atkinson, R., Smith, E. E., Bem, D. J., & Hoeksema, S. N. (2019). *Atkinson-Hilgard Psikolojiye Giriş* (Y. Alogan, Çev.; 14. bs). Arkadaş Yayınları.

Banks, A. (2006). Relational therapy for trauma. *Journal of Trauma Practice*, *5*(1), 25-47.

Barry, P. B. (2013). *Evil and moral psychology*. Routledge.

Battista, J., & Almond, R. (1973). The development of meaning in life. *Psychiatry*, *36*(4), 409-427.

Bauman, Z. (2009). *Does ethics have a chance in a world of consumers?* Harvard University Press.

Bayar, Ö. (2015). *Romantik ilişkilerde aldatma ve affetme: Empatinin rolü*. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Beersma, B., & Van Kleef, G. A. (2012). Why People Gossip: An Empirical Analysis of Social Motives, Antecedents, and Consequences. *Journal of Applied Social Psychology*, *42*(11), 2640-2670.

Ben-Ze'ev, A. (1992). Envy and inequality. *The Journal of Philosophy*, *89*(11), 551-581.

Bhushan, B. (2015). Study of facial micro-expressions in psychology. *Understanding facial expressions in communication: cross-cultural and multidisciplinary perspectives*, 265-286.

Biçer, C. (2022). Avoiding Stupid Puma Syndrome in Organizations: The Importance of Effective Decision-Making Process. *Journal of Politics Economy and Management*, *5*(2), 98-109.

Bloom, P. (2017). *Against empathy: The case for rational compassion*. Random House.

Bonilla-Zorita, G., Griffiths, M. D., & Kuss, D. J. (2021). Online dating and problematic use: A systematic review. *International journal of mental health and addiction*, *19*, 2245-2278.

Breen, W. E., & Kashdan, T. B. (2011). Anger suppression after imagined rejection among individuals with social anxiety. *Journal of anxiety disorders*, *25*(7), 879-887.

Bronstein, C. (2011). On psychosomatics: The search for meaning. *The International Journal of Psychoanalysis*, *92*(1), 173-195.

Brown, R. (2011). *Prejudice: Its social psychology*. John Wiley & Sons.

Brozović, D. (2023). Societal collapse: A literature review. *Futures*, *145*, 103075.

Burkitt, I. (2002). Complex emotions: Relations, feelings and images in emotional experience. *The sociological review*, *50*(S2), 151-167.

Campbell, J. (2008). *The hero with a thousand faces* (17. bs). New World Library.

Carlin, N. (2010). The paranoia of everyday life: Some personal, psychological, and pastoral thoughts. *Pastoral Psychology*, *59*(6), 679-695.

Carter-Sowell, A. R., Chen, Z., & Williams, K. D. (2008). Ostracism increases social susceptibility. *Social Influence*, *3*(3), 143-153.

Carver, C. S. (2014). Optimism. *Encyclopedia of quality of life and well-being research*, 4500-4503.

Cassel, E., & Bernstein, D. A. (2007). *Criminal behavior*. Psychology Press.

Chamberlain, L. J., & Hodson, R. (2010). Toxic work environments: What helps and what hurts. *Sociological Perspectives*, *53*(4), 455-477.

Chania, N. U. (2020). *Impoliteness strategies Found in Candace Owen'Speech in The Committee Hearing on Hate Crimes and The Rise of White Nationalism*. Universitas Andalas.

Chapman, G., & White, P. (2014). *Rising above a toxic workplace: Taking care of yourself in an unhealthy environment*. Moody Publishers.

Cherry, N. A. (2022). Original Sin, or Other Opposition to Optimism? How Harkness Differs from Wesley in the Face of Human Depravity. *Religions*, *13*(12), 1209.

Chmiel, N., Fraccaroli, F., & Sverke, M. (2017). *An introduction to work and organizational psychology: An international perspective*. John Wiley & Sons.

Chu, L.-C. (2014). Mediating toxic emotions in the workplace—The impact of abusive supervision. *Journal of Nursing Management*, *22*(8), 953-963.

Chua, S. V., & Uy, K. J. de la C. (2014). The Psychological Anatomy of Gossip. *American Journal of Management*, *14*(3).

Chun, K.-T., & Campbell, J. B. (1974). Dimensionality of the Rotter interpersonal trust scale. *Psychological Reports*, *35*(3), 1059-1070.

Clanton, G. (2006). Jealousy and envy. İçinde *Handbook of the Sociology of Emotions* (ss. 410-442). Springer.

Cohen, J. R., Holder-Webb, L., Sharp, D. J., & Pant, L. W. (2007). The effects of perceived fairness on opportunistic behavior. *Contemporary Accounting Research*, *24*(4), 1119-1138.

Cohen, R. L. (1987). Distributive justice: Theory and research. *Social justice research*, *1*(1), 19-40.

Coombs, W. T. (2006). The protective powers of crisis response strategies: Managing reputational assets during a crisis. *Journal of promotion management*, *12*(3-4), 241-260.

Costa, B., & Pinto, I. C. (2017). Stress, burnout and coping in health professionals: A literature review. *Journal of Psychology and Brain Studies*, *1*(1: 4), 1-8.

Cutler, B. L., & Penrod, S. D. (1995). *Mistaken identification: The eyewitness, psychology and the law*. Cambridge University Press.

Davies, G., & Miles, L. (1998). Reputation management: Theory versus practice. *Corporate Reputation Review*, *2*(1), 16-27.

Dekker. (2017). *The Field Guide to Human Error Investigations*. Routledge.

Derin, S., & Şahin, E. S. (2023). Inferiority and Superiority Complex: Examination in Terms of Gender, Birth Order and Psychological Symptoms. *Primenjena psihologija*, *16*(3), 375-401.

Dillard, J. P., & Witteman, H. (1985). Romantic relationships at work: Organizational and personal influences. *Human Communication Research*, *12*(1), 99-116.

Dolezai, L., & Lyons, B. (2017). Health-related shame: An affective determinant of health? *Med Humanities*, *43*, 257-263.

Doorley, J. D., Goodman, F. R., Kelso, K. C., & Kashdan, T. B. (2020). Psychological flexibility: What we know, what we do not know, and what we think we know. *Social and Personality Psychology Compass*, *14*(12), 1-11.

Drucker, P. (2012). *The new realities*. Routledge.

Drucker, P. F. (2009). *Managing in a time of great change*. Harvard Business Press.

Dunbar, R. (2004). Gossip in evolutionary perspective. *Review of general psychology*, *8*(2), 100-110.

Dunn, D. (2014). *The social psychology of disability*. Oxford University Press.

Eliade, M. (1995). *The sacred and the profane: The nature of religion* (14. bs). Harcourt Brace Jovanovich.

Eskin, M., AlBuhairan, F., Rezaeian, M., Abdel-Khalek, A. M., Harlak, H., El-Nayal, M., Asad, N., Khan, A., Mechri, A., & Noor, I. M. (2019). Suicidal thoughts, attempts and motives among university students in 12 Muslim-majority countries. *Psychiatric quarterly*, *90*(1), 229-248.

Exline, J. J., Wilt, J. A., Stauner, N., Harriott, V. A., & Saritoprak, S. N. (2017). Self-forgiveness and religious/spiritual struggles. İçinde *Handbook of the psychology of self-forgiveness* (ss. 131-145). Springer.

Fantino, E., Navarro, A., & Stolarz-Fantino, S. (2007). Multiple causes of the sunk-cost effect. *Psychology of decision making in legal, health care and science settings*, 141-157.

Fedorova, A., Dvorakova, Z., Kacane, I., Khan, H., Menshikova, M., & Solek-Borowska, C. (2018). Toxic Labour Relations: A Narrative Case Study. *European Proceedings of Social and Behavioural Sciences, Political Science, International Relations and Sociology-ic-PSIRS 2018*.

Fernandes Jr, O., Portugal, L. C., Alves, R. C., Campagnoli, R. R., Mocaiber, I., David, I. P., Erthal, F. C., Volchan, E., de Oliveira, L., & Pereira, M. G. (2013). How you perceive threat determines your behavior. *Frontiers in human neuroscience*, *7*, 632.

Fimiani, R., Gazzillo, F., Dazzi, N., & Bush, M. (2022). Survivor guilt: Theoretical, empirical, and clinical features. *International forum of psychoanalysis*, *31*(3), 176-190.

Foa, E. B. (2011). Prolonged exposure therapy: Past, present, and future. *Depression and anxiety*.

Foubert, J. D. (2016). *How pornography harms: What today's teens, young adults, parents, and pastors need to know*. LifeRich Publishing.

Foucault, M. (2019). *Power: The Essential Works of Michel Foucault 1954-1984*. Penguin UK.

Frazier, P. A. (2012). *Trauma psychology*. Oxford University Press.

Fredrickson, B. L. (2004). The broaden–and–build theory of positive emotions. *Philosophical transactions of the royal society of London. Series B: Biological Sciences*, *359*(1449), 1367-1377.

Freud, S. (1957). On narcissism: An introduction. İçinde *The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud, Volume XIV (1914-1916): On the History of the Psycho-Analytic Movement, Papers on Metapsychology and Other Works* (ss. 67-102).

Freud, S. (2012). *Totem ve Tabu* (K. Şipal, Çev.). Say Yayınları.

Freud, S. (2015). *Civilization and its discontents*. Broadview Press.

Furnham, A., Richards, S. C., & Paulhus, D. L. (2013). The Dark Triad of personality: A 10 year review. *Social and personality psychology compass*, *7*(3), 199-216.

Galí, J., & Monacelli, T. (2016). Understanding the gains from wage flexibility: The exchange rate connection. *American Economic Review*, *106*(12), 3829-3868.

Gellert, M. (2019). *Holy Envy: Finding God in the Faith of Others.(2019). By Barbara Brown Taylor. New York, NY: HarperOne.* Taylor & Francis.

Gerschewski, J. (2021). Erosion or decay? Conceptualizing causes and mechanisms of democratic regression. *Democratization*, *28*(1), 43-62.

Gibbons, D. C. (1982). *Society, crime, and criminal behavior*. Prentice-Hall Englewood Cliffs, NJ.

Gillies, B., & Johnston, G. (2004). Identity loss and maintenance: Commonality of experience in cancer and dementia. *European Journal of Cancer Care*, *13*(5), 436-442.

Goetz, A. T. (2010). The evolutionary psychology of violence. *Psicothema*, *22*(1), 15-21.

Goffman, E. (2009). *Stigma: Notes on the management of spoiled identity*. Simon and Schuster.

Goldman, J., & Casey, V. A. (1980). Psychological Aspects of Jury Performance in a Nonviolent Criminal Trial. *The Journal of Psychiatry & Law*, *8*(4), 443-455.

Gressel, J. (2014). *Embracing envy: Finding the spiritual treasure in our most shameful emotion*. University Press of America.

Gross, S. (2017). The power of optimism. *Play and Creativity in Psychotherapy (Norton Series on Interpersonal Neurobiology), 24*.

Hallerstede, S. (2009). How to make mistakes. *TFM B (to appear, 2009)*.

Han, B.-C. (2022). *Infocracy: Digitization and the Crisis of Democracy*. John Wiley & Sons.

Hannay, D. (2018). Did We Make Mistakes? İçinde *Britain's Entry into the European Community* (ss. 346-354). Routledge.

Hansen, S. (2007). Superiority complex: Why the Brits think they're better. *Columbia Journalism Review*, *46*(1), 26-28.

Harju, L., Hakanen, J. J., & Schaufeli, W. B. (2014). Job boredom and its correlates in 87 Finnish organizations. *Journal of occupational and environmental medicine*, *56*(9), 911-918.

Hart, S. L., & Legerstee, M. (2013). *Handbook of jealousy: Theory, research, and multidisciplinary approaches*. John Wiley & Sons.

Heil, J. (1981). Does Cognitive Psychology Rest on a Mistake? *Mind*, *90*(359), 321-342.

Heintzelman, S. J., & King, L. A. (2019). Routines and meaning in life. *Personality and social psychology bulletin*, *45*(5), 688-699.

Herzig, A., Lorini, E., Hübner, J. F., & Vercouter, L. (2010). A logic of trust and reputation. *Logic Journal of the IGPL*, *18*(1), 214-244.

Herzig, A., & Maffre, F. (2017). How to share knowledge by gossiping. *AI Communications*, *30*(1), 1-17.

Higgins, R. L., Snyder, C. R., & Berglas, S. (2013). *Self-handicapping: The paradox that isn't*. Springer Science & Business Media.

Hirshleifer, D. (2015). Behavioral finance. *Annual Review of Financial Economics*, *7*, 133-159.

Hitlin, S. (2008). *Moral selves, evil selves: The social psychology of conscience*. Springer.

Hobbes, T. (2019). *Leviathan*. Yapı Kredi Yayınları.

Hoeboer, C. M., Bakker, A., Wijn, R., Kallen, V., & Olff, M. (2024). Trapped in an Abusive Relationship with an Organized Crime Offender: The Importance of Mental Health Support. *European Journal on Criminal Policy and Research*.

Hoffman, L. E. (1982). From instinct to identity: Implications of changing psychoanalytic concepts of social life from Freud to Erikson. *Journal of the History of the Behavioral Sciences*, *18*(2), 130-146.

Hofstede, G., & Bond, M. H. (1984). Hofstede's culture dimensions: An independent validation using Rokeach's value survey. *Journal of cross-cultural psychology*, *15*(4), 417-433.

Holth, P. (2001). The persistence of category mistakes in psychology. *Behavior and Philosophy*, 203-219.

Horney, K. (2013). *New ways in psychoanalysis*. Routledge.

Howell, E. F. (1997). Masochism: A bridge to the other side of abuse. *Dissociation: Progress in the Dissociative Disorders*.

Izzard, S. (1999). Oedipus-baby or bathwater? A review of psychoanalytic theories of homosexual development. *British Journal of Psychotherapy*, *16*(1), 43-55.

Jakobwitz, S., & Egan, V. (2006). The dark triad and normal personality traits. *Personality and Individual differences*, *40*(2), 331-339.

Jauss, H. R. (1983). The paradox of the Misanthrope. *Comparative Literature*, *35*(4), 305-322.

Jayne, M., & Bell, D. (2017). *City of quarters: Urban villages in the contemporary city*. Routledge.

Jiang, L., Xu, X., & Hu, X. (2019). Can Gossip Buffer the Effect of Job Insecurity on Workplace Friendships? *International Journal of Environmental Research and Public Health*, *16*(7), Article 7.

Jung, C. G. (2019). *Kırmızı Kitap* (O. Gündüz, Çev.). Kaknüs Yayınları.

Kahneman, D. (1999). Objective happiness. *Well-being: The foundations of hedonic psychology*, *3*(25), 1-23.

Kahneman, D., Sibony, O., & Sunstein, C. R. (2021). *Noise: A flaw in human judgment*. Little, Brown.

Kandasamy, S., Vanstone, M., Colvin, E., Chan, T., Sherbino, J., & Monteiro, S. (2021). "I made a mistake!": A narrative analysis of experienced physicians' stories of preventable error. *Journal of Evaluation in Clinical Practice*, *27*(2), 236-245.

Karpman, S. (1968). Fairy tales and script drama analysis. *Transactional analysis bulletin*, *7*(26), 39-43.

Kaufman, G. (2004). *The Psychology of Shame: Theory and Treatment of Shame-Based Syndromes*. Springer Publishing Company.

Keller, S. (2017). *Beyond the ruling class: Strategic elites in modern society*. Routledge.

Kidd, I. J. (2022). Misanthropy and the Hatred of Humanity. *The Moral Psychology of Hate*, *16*, 75.

Kierkegaard, S. (2019). *Concluding unscientific postscript*. Princeton University Press.

Kite, M. E., Whitley Jr, B. E., & Wagner, L. S. (2022). *Psychology of prejudice and discrimination*. Routledge.

Knoll, M., Hall, R. J., & Weigelt, O. (2019). A longitudinal study of the relationships between four differentially motivated forms of employee silence and burnout. *Journal of occupational health psychology*, *24*(5), 572.

Küçükkural, Ö., Cengiz, K., & Gür, H. (2021). *Türkiye'de Spiritüel Arayışlar Deizm, Yoga, Budizm, Meditasyon, Reiki vb.* İletişim Yayınları.

Lacan, J. (2013). *On the Names-of-the-Father*. Polity.

Leach, C. W., Spears, R., Branscombe, N. R., & Doosje, B. (2003). Malicious pleasure: Schadenfreude at the suffering of another group. *Journal of personality and social psychology*, *84*(5), 932.

Leung, A., & Sy, T. (2018). I am as incompetent as the prototypical group member: An investigation of naturally occurring Golem effects in work groups. *Frontiers in psychology*, *9*, 327049.

Lewis, K. J., & Ridenour, J. M. (2020). Paranoid Personality Disorder. İçinde *Encyclopedia of personality and individual differences* (ss. 3413-3421). Springer.

Liang, D., Wang, M., Xu, Z., & Chen, X. (2021). Risk interval-valued three-way decisions model with regret theory and its application to project resource allocation. *Journal of the Operational Research Society*, *72*(1), 180-199.

Lindborg, H. J. (2022). Quiet Quitting. *Quality Progress*, *55*(11), 12-13.

Lockwood, A. (2012). Cruel optimism. *Culture Machine*.

Lumley, M. A. (2000). *Alexithymia and negative emotional conditions.*

Machiavelli, N. (2022). *Hükümdar (ciltsiz)* (A. A. İnal, Ed.; N. Adabağ, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Mahand, T., & Caldwell, C. (2023). Quiet quitting–causes and opportunities. *Business and Management Research*, *12*(1), 9-19.

Maier, G. J. (1996). Managing threatening behavior: The role of talk down and talk up. *Journal of Psychosocial Nursing and Mental Health Services*, *34*(6), 25-30.

Malik, F., & Marwaha, R. (2018). *Developmental stages of social emotional development in children*.

McCafferty, D. (2011). Activism vs. Slacktivism. *Communications of the ACM*, *54*(12), 17-19.

McDermott, R., Lopez, A. C., & Hatemi, P. K. (2017). 'Blunt Not the Heart, Enrage It': The Psychology of Revenge and Deterrence. *Texas National Security Review*, *1*(1), 68-88.

McGough, R. (2013). *The Misanthrope*. A&C Black.

Megill, A. (2021). *Aşırılığın Peygamberleri Nietzsche, Heidegger, Foucault, Derrida* (T. Birkan, Çev.). Metis Yayınları.

Mendeloff, D. (2009). Trauma and vengeance: Assessing the psychological and emotional effects of post-conflict justice. *Hum. Rts. Q.*, *31*, 592.

Miller, S. A., & Lang, D. (2022). *Psychosocial Theory: Erikson*. Iowa State University. https://iastate.pressbooks.pub/individualfamilydevelopment/chapter/ erikson-and-psychosocial-theory/

Millon, T., Millon, C. M., Meagher, S. E., Grossman, S. D., & Ramnath, R. (2019). *Modern yaşamda kişilik bozuklukları* (E. O. Gezmiş, Çev.). İşbankası Kültür Yayınları.

Mosak, H., & Maniacci, M. (1999). *Primer of Adlerian Psychology: The Analytic - Behavioural - Cognitive Psychology of Alfred Adler*. Routledge. https://doi.org/10.4324/9780203768518

Mueller, G. H. (2010). Energy and social theory. *Reviews in Anthropology*, *1*(3), 317-323.

Nees, M. A., & Phillips, C. (2015). Auditory pareidolia: Effects of contextual priming on perceptions of purportedly paranormal and ambiguous auditory stimuli. *Applied Cognitive Psychology*, *29*(1), 129-134.

Nicoloa, G., & Nobile, M. S. (2007). Paranoid personality disorder: Model and treatment. İçinde *Psychotherapy of Personality Disorders* (ss. 196-228). Routledge.

Nietzsche, F. W. (2010). *Güç istenci* (N. Epçeli, Çev.). Say Yayınları.

Ninivaggi, F. J. (2010). *Envy theory: Perspectives on the psychology of envy*. Rowman & Littlefield Publishers.

Özdemir, N., & Düzgüner, S. (2020). Suçluluk, Pişmanlık ve Günahkarlığın Kapsamı ve Diğer Yakın Kavramlarla İlişkisi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, *49*, 497-529.

Pareto, W. (2015). *Seçkinlerin Yükselişi ve Düşüşü* (M. Z. Doğan, Çev.; 4. bs). Doğubatı Yayınları.

Payne, B. K. (2008). What mistakes disclose: A process dissociation approach to automatic and controlled processes in social psychology. *Social and Personality Psychology Compass*, *2*(2), 1073-1092.

Petersen, K., & Redlich, A. D. (2022). *The Psychology of Guilty Pleas*. Routledge.

Petropoulos, G. (2022). The dark side of artificial intelligence: Manipulation of human behaviour. *Bruegel-Blogs*.

Pierce, C. A. (1998). Factors associated with participating in a romantic relationship in a work environment 1. *Journal of Applied Social Psychology*, *28*(18), 1712-1730.

Pollák, F., Dorčák, P., & Markovič, P. (2019). Reputation management. *Promotion and Marketing Communications*, 53-72.

Protasi, S. (2016). Varieties of envy. *Philosophical Psychology*, *29*(4), 535-549.

Purcell, C., & Arrigo, B. A. (2006). *The psychology of lust murder: Paraphilia, sexual killing, and serial homicide*. Elsevier.

Quillian, L. (2006). New approaches to understanding racial prejudice and discrimination. *Annu. Rev. Sociol.*, *32*, 299-328.

Quintanilla, L., & de López, K. J. (2013). The niche of envy: Conceptualization, coping strategies, and the ontogenesis of envy in cultural psychology. *Culture & Psychology*, *19*(1), 76-94.

Ramachandran, V. S., & Jalal, B. (2017). The evolutionary psychology of envy and jealousy. *Frontiers in psychology*, *8*, 1619.

Rosen, J. (2011). The right to be forgotten. *Stan. L. Rev. Online*, *64*, 88.

Salovey, P. (1991). *The psychology of jealousy and envy*. Guilford Press.

Sanders, E. (2014). *Envy and jealousy in classical Athens: A socio-psychological approach.* Oxford University Press, USA.

Santos, M. F. dos, & Pereira, C. R. (2021). The social psychology of a selective national inferiority complex: Reconciling positive distinctiveness and system justification. *Journal of Experimental Social Psychology*,

Scheyett, A. (2023). Quiet quitting. İçinde *Social Work* (C. 68, Sayı 1, ss. 5-7). Oxford University Press.

Shao, W., Grace, D., & Ross, M. (2019). Consumer motivation and luxury consumption: Testing moderating effects. *Journal of Retailing and Consumer Services*, *46*, 33-44.

Silverman, C. (2009). *Regret the error: How media mistakes pollute the press and imperil free speech*. Sterling Publishing Company, Inc.

Smith, R. H. (2008). *Envy: Theory and research.* Oxford University Press.

Smith, R. H., Parrott, W. G., Ozer, D., & Moniz, A. (1994). Subjective injustice and inferiority as predictors of hostile and depressive feelings in envy. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *20*(6), 705-711.

Sternberg, K. (2014). *Psychology of love 101*. Springer Publishing Company.

Sternberg, R. J. (2005). *The psychology of hate.* American Psychological Association.

Stillwell, A. M., Baumeister, R. F., & Del Priore, R. E. (2008). We're all victims here: Toward a psychology of revenge. *Basic and Applied Social Psychology*, *30*(3), 253-263.

Sun, T., Schilpzand, P., & Liu, Y. (2023). Workplace gossip: An integrative review of its antecedents, functions, and consequences. *Journal of Organizational Behavior*, *44*(2), 311-334.

Svendsen, L. (2005). *A Philosophy of Boredom*. Reaktion Books.

Teo, A. R., Fetters, M. D., Stufflebam, K., Tateno, M., Balhara, Y., Choi, T. Y., Kanba, S., Mathews, C. A., & Kato, T. A. (2015). Identification of the hikikomori syndrome of social withdrawal: Psychosocial features and treatment preferences in four countries. *International Journal of Social Psychiatry*, *61*(1), 64-72.

Thompson, R. A. (1991). Emotional regulation and emotional development. *Educational psychology review*, *3*, 269-307.

Turner, B. S. (2023). *A theory of catastrophe* (C. 19). Walter de Gruyter GmbH & Co KG.

Türk, G. D. (2017). Sanal dünyada linç kültürü. *Medya Çağında İletişim, İstanbul: Çizgi Kitapevi*, 463-486.

Twenge, J. M., & Foster, J. D. (2010). Birth cohort increases in narcissistic personality traits among American college students, 1982–2009. *Social Psychological and Personality Science*, *1*(1), 99-106.

Twohig, M. P., & Levin, M. E. (2017). Acceptance and commitment therapy as a treatment for anxiety and depression: A review. *Psychiatric clinics*, *40*(4), 751-770.

Tzu, S. (2014). *Savaş Sanatı*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Van den Bos, K., & Maas, M. (2009). On the psychology of the belief in a just world: Exploring experiential and rationalistic paths to victim blaming. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *35*(12), 1567-1578.

Van der Kolk, B. A. (2003). *Psychological trauma*. American Psychiatric Pub.

Van Dijk, W. W., & Ouwerkerk, J. W. (2014). *Schadenfreude: Understanding pleasure at the misfortune of others*. Cambridge University Press.

Vash, C. L., & Crewe, N. M. (2003). *Psychology of disability*. Springer Publishing Company.

Voisset-Veysseyre, C. (2010). The Wolf Motif in the Hobbesian Text. *Hobbes Studies*, *23*(2), 124-138.

Westgate, E. C., & Steidle, B. (2020). Lost by definition: Why boredom matters for psychology and society. *Social and Personality Psychology Compass*, *14*(11), e12562.

Wiegman, R. (1993). The anatomy of lynching. *Journal of the History of Sexuality*, *3*(3), 445-467.

Williams, K. D. (2007). Ostracism. *Annu. Rev. Psychol.*, *58*, 425-452.

Wilson, F. (2015). Romantic relationships at work: Why love can hurt. *International Journal of Management Reviews*, *17*(1), 1-19.

Xue, W., Lei, Z., & Kai, W. (2017). Study on childhood psychological trauma impact on the emotion regulation and alexithymia of patients with depression. *Acta Universitatis Medicinalis Anhui*, *10*, 30.

Zeelenberg, M., Van den Bos, K., Van Dijk, E., & Pieters, R. (2002). The inaction effect in the psychology of regret. *Journal of personality and social psychology*, *82*(3), 314.

Zuberbühler, K. (2008). Audience effects. *Current Biology*, *18*(5), R189-R190.

Kriminal Semboller Bağlamında İslamofobi

Hasan Hüseyin Kara

nobel bilimsel

Kriminal Semboller Bağlamında İslamofobi

Hasan Hüseyin Kara

Yayın No.: 2322
ISBN: 978-625-393-980-9
E-ISBN: 978-625-393-981-6
Basım Sayısı: 1. Basım, Ekim 2024

© Copyright 2024, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.
"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İlim Ateşoğlu -ilim@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Damla Ertürk -damla@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Kara, Hasan Hüseyin.
Kriminal Semboller Bağlamında İslamofobi / Hasan Hüseyin Kara
1. Basım, XII + 102 s., 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-393-980-9
E-ISBN: 978-625-393-981-6
1. Sembol 2. İslamofobi 3. Basın

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
ASO 1. Organize Sanayi Bölgesi Anadolu Cad. No:4 Sincan/ANKARA

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER VE GÖRSELLER DİZİNİ ..... Vİİ
TABLOLAR DİZİNİ ..... Vİİİ
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ ..... İX
ÖN SÖZ ..... Xİ
GİRİŞ 1

1. BÖLÜM
İSLAMOFOBİNİN TANIMI VE BİR KAVRAM OLARAK ORTAYA ÇIKIŞI 3
1.1. "Haçlı Seferleri" Olgusu 4
1.2. Oryantalizm Çağı 7
1.3. Oksidentalist Tavırlar 13
1.4. Oryantalizmin Olgunluk Çağı ve Geçiş Süreci 14
1.5. İslamofobinin Kavramsallaşması ve Modernizasyonu 14
1.6. 11 Eylül Saldırıları ve Küresel Etkileri 19

2. BÖLÜM
İSLAMOFOBİNİN ANLAŞILMASINI TEMELLENDİREN TEORİK YAKLAŞIMLARDAN VE KİŞİLERDEN BAZI ÖRNEKLER 23
2.1. "Tarihin Sonu ve Son İnsan" Örneği 23
2.2. "Medeniyetler Çatışması" Örneği 25
2.3. "Radikalizm ve Terörizm" Örneği 27
2.4. "Cihat" Algısı 28
2.5. Hz. Muhammed (s.a.v) İmajı 29
2.6. Karikatür Krizleri 31
2.7. "Selman Rüşdi" Örneği 33
2.8. "Geert Wilders" Örneği 36

3. BÖLÜM
BASININ, SİMGELERİN İNŞASI VE OLUŞUMUNDAKİ İŞLEVİ 39
3.1. Simge ve Semboller Bağlamında Basın 39
3.2. Basının Tarihî Safahatları ve Küreselleşmesi 41

4. BÖLÜM
ALGI VE İMGE EKSENİNDE BİR İSTİSMAR ARACI: SİMGELER 43

5. BÖLÜM
EVRENSELLİK VE TİNSELLİK ÖZELİNDE SEMBOLLER 45

6. BÖLÜM
YÖNTEM 49

7. BÖLÜM
BATI BASININDA SİMGE VE SEMBOLLER BAĞLAMINDA İSLAMOFOBİNİN YERİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ 55
7.1. Simgeler ve Semboller Işığında Yeni Bir İslamofobi Politikası: İslamofetamin Bağımlılığı 55
7.2. Simgeler ve Semboller Kıskacında Z Kuşağı 57
7.3. Şiddet içerikli Semboller 58
7.3.1. Kalaşnikof (AK-47) ile Sembolize Etme *60*
7.3.2. Kılıç, Hançer ya da Pala ile Sembolize Etme *62*
7.3.3. Bomba veya Roket ile Sembolize Etme *64*
7.3.4. Savaş Sahneleri ile Sembolize Etme *66*
7.3.5. Kan ile Sembolize Etme *68*
7.3.6. Ölüm ve Kaos ile Sembolize Etme *70*
7.3.7. Usame bin Ladin ile Sembolize Etme *71*
7.3.8. Terörist Figürü ile Sembolize Etme *73*
7.3.9. Şehvet Düşkünü Olarak Sembolize Etme *75*
7.4. Dinî-Kültürel Semboller *76*
7.4.1. Arapça Yazılı Siyah Sancak ile Sembolize Etme *77*
7.4.2. Sarık ve/veya Sakal ile Sembolize Etme *79*
7.4.3. Cami veya Minare ile Sembolize Etme *80*
7.4.4. Oryantal Çağrışımlar ile Sembolize Etme *82*
7.5. Cinsiyetçi Semboller 83
7.5.1. Türban ile Sembolize Etme *84*
7.5.2. Peçe (Nikap), Burka veya Çarşaf ile Sembolize Etme *85*
7.6. Etnik Semboller 86
7.6.1. Arap Figürü ile Sembolize Etme *87*
7.7. Siyasi Semboller 88
7.7.1. Mülteci Olgusu Üzerinden Sembolize Etme *89*

8. BÖLÜM
ÖTEKİLEŞTİRME SORUNSALI 91
8.1. Sanal İslam'dan Doğal Ötekine 91
8.2. Öteki(leşmiş) Dünya 92

SONUÇ VE ÖNERİLER 93
KAYNAKLAR 97
ÖZ GEÇMİŞ 101

KAYNAKLAR

Abbas, T. (2018). İngiltere'de İslamofobi: 21. Yüzyılda Müslüman Karşıtı Irkçılığın Şekillenişi Konusunda Tarihte ve Günümüzde Siyaset ve Medya Tartışmaları. İ. Kalın & J. L. Esposito (Ed.) içinde, Bir Korku ve Nefret Söylemi Olarak İslamofobi. (s. 105-121). İstanbul: İnsan Yayınları.

Almalı, A. (2018). Almanya'da Yükselen İslamofobi ve Dergilerdeki İslam Karşıtı Yayınlar. Uluslararası Toplumsal Bilimler Dergisi, 2(2), 129-145.

AltundalHajdari, S. (2016). Tarihi Süreç İçerisinde Misyonerlik ve Misyonerlerin Yetim Faaliyetleri. İstanbul: İnsani Yardım Vakfı Yayınevi.

AnaBritannica Genel Kültür Ansiklopedisi. (1994). İstanbul: Hürriyet.

Anık, M. (2012). Kimlik ve Çokkültürcülük Sosyolojisi. İstanbul: Açılımkitap.

Ataman, M. (2020). Batı'nın Yeni Ötekileri: Mülteciler. A. Sünetci (Ed.) içinde, Göç ve İnsanlık (121-129). Ankara: DİB Yayınları.

Aydın, A. (2014). Gönül Sokağı Baskınları. İstanbul: Temkur.

Aydınalp, H. (2009). İntihar Eylemlerinde Dinin Anlamı ve Sınırları. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 37 (2009/2), 129-146.

Bayır, F. (2020). Tragedya ve Oryantalizmin Kökleri. (Çevrim-içi: https://www.aydinlik.com.tr/tragedya-ve-oryantalizmin-kokleri-217827-1#1), Erişim tarihi: 10.10.2021.

Cesari, J. (2018). Batı'da İslamofobi: Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri Arasında Bir Mukayese. İ. Kalın- J. L. Esposito (Ed.) içinde, Bir Korku ve Nefret Söylemi Olarak İslamofobi (s. 59-87). İstanbul: İnsan Yayınları.

Cherribi, S. (2018). Bir Saplantının Canlanışı: Hollanda, Avusturya ve Almanya'da İslamofobi. İ. Kalın & J. L. Esposito (Ed.) içinde, Bir Korku ve Nefret Söylemi Olarak İslamofobi. (s. 87-105). İstanbul: İnsan Yayınları.

Demir, Z. (2010). Almanya'da Yaşayan Türk Kadınları Durumları, Sorunları, Din ve Diyanet Algıları. Ankara: DİB Yayınları.

Eroğlu, C. (2003). İsrail'in Beka Stratejisi ve Kürtler. İstanbul: Sayfa Yayınları.

Gelişim Hachette Alfabetik Genel Kültür Ansiklopedisi. (1983). İstanbul: Gelişim.

Gökmen, H. (2018). Hollandalı Politikacı GeertWilders'ın "Fitna" Filmi Çerçevesindeki Bir Algı ve İmaj Olarak İslamofobi. Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1(1), 84-98.

Gölcü, A. & Aydın Varol, F. B. (2018). Yükselen Bir Trend Olarak İslamofobi Endüstrisi: Amerikan Medyasına Yönelik Araştırmaların Bir Panoraması. Medya ve Din Araştırmaları Dergisi, 1(1), 73-78.

Grolier International Americana Encyclopedia. (1993). İstanbul. Sabah.

Güler, Y. (2016). Kültürün Siyasal Simge ve Semboller Üzerine Etkisi: Çanakkale Merkez İlçe Siyasal Partiler Gençlik Kolları Örneği. (Yayın No. 433712) [Yüksek lisans tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.

Huntington, S. P. (2019). Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması. İstanbul: Okuyan Us Yayın.

Kalın, İ. (2018). Barbar Modern Medeni. İstanbul: İnsan Yayınları.

Kalın, İ. &Esposito, J. L. (Editörler). (2018). Bir Korku ve Nefret Söylemi Olarak İslamofobi. İstanbul: İnsan Yayınları.

Kalın, İ. (2020). İslam ve Batı. Ankara: İsam Yayınları.

Kalkan, B. Liberalizm. B. Kalkan & H.Y. Başdemir (Ed.) içinde, Siyasi İdeolojiler. (s.20-46). Ankara: Adres Yayınları.

Karaca, N. (2021). Dini Simgelerin İstismarı Bağlamında İslamofobi (Yayın No. 694989) [Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.

Kavak, Y. E. (2016). Vatikan'ın Truva Atı: FETÖ. Sabah Gazetesi, s. 13, Eylül 7.

Koçer, M. & Yazıcı, F. (2019). İslamofobinin Charlie Hebdo Dergisi Twitter Hesabında Paylaşılan Karikatürler Örneğinde İncelenmesi. H. Aydın & M. Eken & M. D. Dereli (Ed.) içinde, Medya ve İslamofobi. (s.77-99). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Kur'an-ı Kerim, (el-Furkân 25/52; el-Ankebût 29/69).

Kur'an-ı Kerim, (et-Tevbe 9/41, 44, 81, 86).

Mattelard, A. (2016). İletişimin Dünyasallaşması. İstanbul: İletişim Yayınları.

Meydan Larousse Büyük Lügat ve Ansiklopedi. (1992). İstanbul: Sabah.

Nimer, M. (2018). İslamofobi ve Amerikan Karşıtlığı: Önlemler, Dinamikler ve Sonuçlar. İ. Kalın & J. L. Esposito (Ed.) içinde, Bir Korku ve Nefret Söylemi Olarak İslamofobi. (s. 121-141). İstanbul: İnsan Yayınları.

Özcan, Y. (2021). Fransa'da İslam Karşıtlığı Yasalaşma Yolunda. (Çevrim-içi: https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ fransada-islam-karsitligi-yasalasma-yolunda/2148918), Erişim Tarihi: 16.05.2021.

Özcan, Y. (2020). Macron: Fransa'da Cumhuriyetin Ortağı Olması İçin İslam'ın Yapılandırılması Gerekiyor. (Çevrim-içi: https://www.aa.com.tr/tr/dunya/macron-fransada-cumhuriyetin-ortagi-olmasi-için-islamin-yapilandirilmasi-gerekiyor/1993420), Erişim tarihi: 08.08.2021.

Özdemir, H. (2002). 11 Eylül: Post-Modern Savaşın Miladı ya da Dış Politika Mücadelelerinin Görünmeyen Boyutu. Süleyman Demirel Üniversitesi Dergisi, C.7, S.1, 153-173.

Özdemir, Ü. (2018). Liberalizm ve Çokkültürlülük (Tez No. 509923) [Yüksek Lisans Tezi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.

Öztürk, A. (2013). İmajoloji (Bir Disiplin Denemesi). Ankara: Elis Yayınları.

Öztürk, A. (2011). Kriz Sosyolojisi Batı Merkezciliğinin Yapısal Sorunları ve Kriz. İstanbul: Doğu Kitapevi.

Öztürk, A (2015). Medeniyet ve Sosyoloji, İmajoloji Çalışmaları: Elis Yayınları.

Pakdil, N. (2017). Batı Notları. Ankara: Edebiyat Dergisi Yayınları.

Pınar, Ö. (2017). Papa Francesco: Avrupa Birliği Kendini Sorgulamalı, KorkularaHapsolmamalı. (Çevrim-içi: https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-39387816). Erişim tarihi:31.10.2021.

Said, E. W. (2017). Şarkiyatçılık. İstanbul: Metis Yayınları.

Salt, A. (2021). Ansiklopedi Neo-Spiritüalist Yaklaşımlarla Ezoterik Bilgilerin Işığında Semboller. İstanbul: Ruh ve Madde.

Sezen, Y. (2011). Dinlerarası Diyalog İhaneti. İstanbul: Kelam Yayınları.

Suruç, S. (2015). Kâinatın Efendisi Peygamberimizin Hayatı. İstanbul: Nesil Yayın.

Şeriati, A. (2019). Öze Dönüş. Ankara: Fecr Yayınları.

Şimşek, S.& Uğur, İ. (2008). Basında Tekelleşmenin Nedenleri ve Ortaya Çıkardığı Olumsuzluklar. M. Işık & A. Erdem. (Ed.) içinde, Tüm Yönleriyle Medya ve İletişim. (s.167-185). Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.

Temel Eğitim ve Kültür Ansiklopedisi. (1993). İstanbul. Ana Yayıncılık.

Temel İslam Ansiklopedisi. (2020). İstanbul: İsam Yayınları.

Yenen, İ. (2017). Yazılı Basında Yayınlanan "Dinsel Ayrımcılık" Haberlerinin Sosyolojik Analizi. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 10, Sayı 54, 660-667.

Zizek, S.Dabashi, H. ve Badiou, A. (2015). İslam Arşivleri. İstanbul: Çeviribilim Yayınları.

Zur, O. (2010). Savaşın Psiko-Tarihi; Kültür, Ruh ve Düşmanın Birlikte Evrimi. Tarih Okulu, Sayı VI, 125-143.

Woodhead, L. (2006). Hristiyanlık. Ankara: Dost Kitapevi Yayınları.

URL-1: (https://diplomatikgozlem.com/haber/almanya-isgucu-istedik-ama-insanlar-geldi). Erişim tarihi: 06.09.2021.

URL-2: (https://www.gallup.com/poll/118273/Canada-Show-Interfaith-Cohesion-Europe.aspx). Erişim Tarihi: 06.11.2021.

URL-3: (https://tr.wikipedia.org/wiki/11_Eyl%C3%BCl_sald%C4%B1r%C4%B1lar%C4%B1_ile ilgili_komplo_teorileri). Erişim Tarihi: 16.12.2020.

URL-4: (https://tr.wikipedia.org/wiki/Pegida). Erişim Tarihi: 30.06.2021.

URL-5: (https://tr.wikipedia.org/wiki/Karikat%C3%BCr?wprov=sfla1). Erişim Tarihi: 10.07.2021.

URL-6: (https://tr.wikipedia.org/wiki/%C5%9Eeytan_Ayetleri_%28roman%29?wprov=sfla1). Erişim Tarihi: 11.07.2021.

URL-7: (https://wikipedia.org/wiki/Bas%C4%B1n-yay%C4%B1n?wprov=sfla1). Erişim Tarihi: 03.07.2021.

URL-8: (https://pl.wikipedia.org/wiki/Prasa_%28media%29?wprov=sfla1). Erişim Tarihi: 03.07.2021.

URL-9: (https://www.haksozhaber.net/toplumsal-duzen-icin-arayislar-semboller-ve-simgeler-31916yy.htm). Erişim Tarihi: 24.07.2021.

URL-10: (https://www.medicana.com.tr/saglik-rehberi-detay/15714/metamfetamin-nedir-metamfetamin-bagimliligi-tedavisi-nasil-yapilir). Erişim Tarihi: 30.03.2022.

URL-11(https://parstoday.com/tr/news/world-i119678 bat%C4%B1'da_intihar_krizi) Erişim Tarihi: 30.03.2022.

URL-12 (https://www.focus.pl/magazyn/focus-historia/2016/focus-historia-10-2016) Erişim Tarihi: 25.09.2021.

URL-13: (https://tr.wikipedia.org/wiki/Polonya%27da_%C4%B0slam#:~:text=Bug%C3%BCn%20Polonya'da%20n%C3%BCfusun%20%250,%2C1'inden%20az%C4%B1%20M%C3%BCsl%C3%BCmand%C4%B1r.). Erişim Tarihi: 07.05.2022.

URL-14: (https://www.indiskretionehrensache.de/2018/12/medientrends- digitaltrends-2019/). Erişim Tarihi: 07.05.2022.

URL-15: (https://www.wirtualnemedia.pl/artykul/sprzedaz-tygodnikow-opinii-luty-2020-roku-gosc-niedzielny-sieci). Erişim Tarihi: 07.05.2022.

URL-16: (https://www.press.pl/tresc/59507,magazyny-popularnonaukowe-ze-spadkiem-sprzedazy). Erişim Tarihi: 07.05.2022.

URL-17(https://de.wikipedia.org/wiki/Stern_(Zeitschrift)).Erişim Tarihi: 07.05.2022.

URL-18: (https://de.wikipedia.org/wiki/Der_Spiegel). Erişim Tarihi: 07.05.2022.

URL-19: (https://pl.wikipedia.org/wiki/%C5%9Awiat_Wiedzy_(miesi%C4%99cznik). Erişim Tarihi: 07.05.2022.

URL-20: (https://pl.wikipedia.org/wiki/Do_Rzeczy). Erişim Tarihi: 07.05.2022.

URL-21: (https://pl.wikipedia.org/wiki/Gazeta_Polska_(tygodnik)). Erişim Tarihi: 07.05.2022.

URL-22: (https://pl.wikipedia.org/wiki/Sieci). Erişim Tarihi: 07.05.2022.

URL-23: (https://en.wikipedia.org/wiki/Focus_%28German_magazine%29?wprov=sfla1). Erişim Tarihi: 07.05.2022.

(https://www.press.pl/tresc/44614,sad-oddalil-pozew-ewy-kopacz-o-ochrone-dobr-osabistych-przeciwko-_w-sieci_). Erişim Tarihi: 24.09.2021.

(Https://images.app.goo.gl/LimeWK7EnexCidNa7). Erişim Tarihi: 25.09.2021.

(https://www.amazon.de/Spiegel-Special-2003-Allahs-blutiges/dp/B008118YC6). Erişim Tarihi: 26.09.2021.

(Https://images.app.goo.gl/uU6nw78PJQ8WDwDVA). Erişim Tarihi: 26.09.2021.

(Https://images.app.goo.gl/W9to1yq2nKAyeN2K7). Erişim Tarihi: 29.09.2021.

(Https://mmm.verdi.de/beruf/menschen-sind-keine-wellen-43693). Erişim Tarihi: 01.10.2021.

(https://www.pressenza.com/de/2015/10/dem-spiegel-magazin-den-spiegel-vorgehalten/). Erişim Tarihi: 04.10.2021.

(https://www.spiegel.de/spiegel/print/index-2017-52.html). Erişim Tarihi: 04.10.2021.

(Https://images.app.goo.gl/8yfnQnpJ1kEXRGFV6). Erişim Tarihi: 07.10.2021.

(Https://www.ebay.de/itm/114224484791). Erişim Tarihi: 07.10.2021.

(https://pl.pinterest.com/abctygodnik/abc-magazine/). Erişim Tarihi: 09.10.2021.

(Https://images.app.goo.gl/3duiyPjnH6VjegiX6). Erişim Tarihi: 10.10.2021.

(https://www.focus.pl/magazyn/focus-historia-ekstra/2017/focus-historia-ekstra-1-2017). Erişim Tarihi: 10.10.2021.

Medyada Cumhuriyet Algısının İdeolojik İnşası:

Haber Editörlüğü ve Çerçeveleme

Dr. Yusuf Ziya Ay

nobel bilimsel

Medyada Cumhuriyet Algısının İdeolojik İnşası:
Haber Editörlüğü ve Çerçeveleme
Dr. Yusuf Ziya Ay

Yayın No.: 2166
ISBN: 978-625-393-616-7
E-ISBN: 978-625-393-617-4
Basım Sayısı: 1. Basım, Haziran 2024

© Copyright 2024, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.
"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İlim Ateşoğlu -ilim@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Nurcan Çağman -nurcan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mervin Selda Adal -mervin@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Ay, Yusuf Ziya.
Medyada Cumhuriyet Algısının İdeolojik İnşası: Haber Editörlüğü ve Çerçeveleme / Yusuf Ziya Ay
1. Basım, XX + 454 s., 19,5x27,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-393-616-7
E-ISBN: 978-625-393-617-4
1. Haber Çerçeveleme 2. Haber Editörlüğü 3. Gazetecilik

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım
Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ iii
ÖN SÖZ v
TABLOLAR LİSTESİ xiii
KISALTMALAR LİSTESİ xix
GİRİŞ 1

1.BÖLÜM
GAZETECİLİKTE HABERE İLİŞKİN TEMEL KAVRAMLAR VE EDİTORYAL ÜRETİM SÜRECİNE GENEL BİR BAKIŞ

1.1. Gazetecilikte Habere İlişkin Temel Kavramlar 3
1.1.1. Haber Kavramı 4
1.1.2. Haber Türleri 6
1.1.3. Haberin Bileşenleri 7
1.1.3.1. Zaman 8
1.1.3.2. Mekân 8
1.1.3.3. Haber Kaynakları 9
1.1.3.3.1. Etkileyenler 11
1.1.3.3.2. Etkilenenler 11
1.1.3.3.3. Görgü Tanıkları 12
1.1.3.3.4. Karar Verenler / Müdahale Edenler 12
1.1.3.3.5. Değerlendirenler 13
1.1.4. Haberin Nitelikleri 13
1.1.4.1. Doğruluk 14
1.1.4.2. Gerçeklik 15
1.1.4.3. Objektiflik/Nesnellik 17
1.1.4.3.1. Ön Yargılardan Arınma 18
1.1.4.3.2. Değer Yargılarından Arınma 18
1.1.4.3.3. Duygulardan Arınma 19
1.1.4.3.4. Yorumdan Kaçınma 19

1.1.4.3.5. Tarafsızlık Çabası/Dengelilik 20
1.1.4.3.6. Dürüstlük 20
1.1.4.4. Hızlılık 21
1.1.4.5. Anlamlılık 22
1.1.4.6. Kesinlik 22
1.1.4.7. Tutarlılık 23
1.1.4.8. İnanılırlık 23
1.1.4.9. Eleştirellik 23
1.1.5. Haberin Unsurları 24
1.1.5.1. Haberin Yapısal Unsurları 24
1.1.5.1.1. Ne 24
1.1.5.1.2. Nerede 25
1.1.5.1.3. Ne zaman 25
1.1.5.1.4. Neden 25
1.1.5.1.5. Nasıl 26
1.1.5.1.6. Kim 26
1.1.5.1.7. Nereden 27
1.1.5.1.8. Kime/Kimi 27
1.1.5.2. Haberin Kurgusal Unsurları 27
1.1.5.2.1. Üst Başlık 28
1.1.5.2.2. Başlık 28
1.1.5.2.3. Spot 29
1.1.5.2.4. Mahreç-İmza 30
1.1.5.2.5. Flaş/Kam-spiker 31
1.1.5.2.6. Gövde 32
1.1.5.2.7. Ara Başlık 33
1.1.5.2.8. Fotoğraf 33
1.1.5.2.9. Grafik, İnfografik ve İllüstrasyon 34
1.1.5.2.10. Video 35
1.1.5.2.11. Ses 36
1.1.6. Haber Değeri 36
1.2. Haberin Editoryal Üretim Süreci 40

1.2.1. Haber Editörlüğü 41
1.2.2. İşlevleri Açısından Haber Editörlüğü 42
1.2.2.1. Eşik Bekçiliği İşlevi Açısından Haber Editörlüğü 44
1.2.2.2. Gündem Oluşturma İşlevi Açısından Haber Editörlüğü 47
1.2.2.3. İstihbarat İşlevi Açısından Haber Editörlüğü 49
1.2.2.3.1. Haber Üretim Sürecinde Araştırma 50
1.2.2.4. Redaksiyon İşlevi Açısından Haber Editörlüğü 51
1.3. Kuramsal Açıdan Eşik Bekçiliği 54
1.4. Editoryal Bağımsızlık 57
1.4.1. Editoryal Bağımsızlığa Yönelik Yaklaşımlar 58
1.4.1.1. Uzlaşmacı Yaklaşım 59
1.4.1.2. Ödünsüz Yaklaşım 59
1.4.1.3. Teslimiyetçi Yaklaşım 60
1.4.2. Editoryal Bağımsızlığa Yönelik Baskı Odakları 60
1.4.2.1. Hükûmetler 61
1.4.2.2. Ekonomik Sistem ve Reklam Verenler 62
1.4.2.3. Medya Sahipleri 62

2.BÖLÜM
SOSYAL İNŞA VE İDEOLOJİ KAVRAMLARI AÇISINDAN HABER ÇERÇEVELEMEYE GENEL BİR BAKIŞ

2.1. İletişim Araştırmalarında Çerçevelemenin Yeri 67
2.1.1. Gündem Saptama, Öne Çıkarma ve Çerçeveleme Araştırmalarının Karşılaştırılması 73
2.2. Çerçeveleme Kuramı ve Çerçeve Analizi 75
2.2.1. Çerçevelemeye Yönelik Yaklaşımlar 79
2.3. Çerçeve Türleri 88
2.3.1. Medya ve Birey Çerçeveleri 89
2.4. Medya Söylemine Egemen Olan Çerçeveler 90
2.5. Çerçevelerin İşlevleri 91
2.6. Yorum Kalıbı/Şeması Olarak Çerçeveler 92
2.7. Sosyal İnşacılık ve Çerçeveleme 93
2.7.1. Sosyal İnşacılıkta Toplumsal Gerçekliğin İnşası ve Dil 98

2.7.2. Gündelik Hayat Gerçekliğinin Oluşumunda Bilinç ve Dil 98
2.7.3. Toplumsal Gerçekliğin İnsanın Amacına Göre Yaratılması 105
2.7.4. Kurumsal Olgular ve Kurumsal Olmayan Olgular İle Söz Edimleri 106
2.7.5. Dünya Görüşünün Dayanağı Olarak Nesnellik ve Öznellik 108
2.8. İnşacı Çerçeveleme Araçlarının Sınıflandırılması 108
2.9. İdeoloji ve Haber 110
2.10. Siyasal İdeoloji Olarak Cumhuriyetçilik 121
2.10.1. Özgürlük Biçimi Olarak Cumhuriyetçi Evrensel Gelenek 122
2.10.1.1. Doğa Durumu, Doğal Hukuk ve Eşitlik Hakkı 128
2.10.1.2. Negatif ve Pozitif Özgürlük 131
2.10.1.3. Cumhuriyetçi Pozitif Özgürlük 132
2.10.1.4. Müdahalesizlik ve Tahakkümsüzlük 134
2.10.1.5. Günümüz Toplumlarında Tahakküm Koşulları 136
2.11. Türkiye'de Egemen İdeoloji, Kurucu Resmî İdeoloji ve Cumhuriyet Tartışmaları .. 138
2.12. Sembolik Şiddet, Egemen Düzen, Habitus 149
2.13. Patrimonyalizm ve Karizmatik Lider Yaklaşımı 150
2.14. Hafıza/Bellek Mekânları 151
2.15. Tören ve Ritüel Kavramı 152
2.16. Türkiye'de Cumhuriyet Bayramı Törenlerinin Tarihsel Arka Planı 154

3.BÖLÜM
TELEVİZYON KANALLARININ YAYIN POLİTİKASINDA KAPSANAN CUMHURİYET ANLAYIŞLARININ ANA HABER BÜLTENLERİNDE ÇERÇEVELENMESİNE İLİŞKİN ANALİZ

3.1. Örnek Olayın Tarihsel Arka Planı 159
3.2. Araştırmanın Amacı 161
3.3. Araştırmanın Önemi 162
3.4. Araştırmanın Varsayımı 163
3.5. Araştırma Soruları 163
3.6. Araştırmanın Sınırlılıkları 163
3.7. Araştırmanın Evreni ve Örnek Olayı 164
3.8. Araştırmanın Yöntemi 165
3.9. Araştırmada Kullanılan Temel Kavramlar 168

3.10. Farklı Yayın Politikaları Olan Televizyon Kanallarının Ana Haber Bültenlerinde Yayınlanan Cumhuriyetin 89. Yıldönümü Kutlamaları Konulu Haberlerin Çerçeve Analizi 170
3.10.1. Kanal D ve Kanal 7 Ana Haber Bültenlerinde Yayınlanan Cumhuriyet Bayramı Kutlaması Haberlerinin Künyeleri Açısından Analizi 171
3.10.2. Televizyon Kanallarının Yayın Politikasında Kapsanan Cumhuriyet Anlayışlarının İdeolojik Çerçeveleme Analizi 213
3.10.2.1. Cumhuriyetin 89. Yılı Kutlamalarına İlişkin Haberlerin Kanal D ve Kanal 7 Ana Haber Bültenlerinde Editoryal Konumlandırılmasının Süre ve Sıraları Açısından Analizi 214
3.10.2.2. Cumhuriyetin 89. Yıldönümü Kutlamaları Haberlerinin Kanal D ve Kanal 7 Televizyonlarının Ana Haber Bültenlerinde Baskın ve Zıt Çerçeveler Açısından Analizi 222
3.10.3. Cumhuriyetin Hafıza Mekânlarının Kanal D ve Kanal 7 Televizyonlarının Ana Haber Bültenlerinde Konumlandırılmasına İlişkin Analiz 304
SONUÇ 319
KAYNAKÇA 333
EKLER 351
EK 1. KANAL D ANA HABER BÜLTENLERİNDE 22 EKİM 2012-02 KASIM 2012 TARİHLERİ ARASINDA YAYINLANAN CUMHURİYET BAYRAMI KUTLAMALARINA İLİŞKİN HABERLERİN DEŞİFRESİ 351
EK 2. KANAL 7 ANA HABER BÜLTENLERİNDE 22 EKİM 2012-02 KASIM 2012 TARİHLERİ ARASINDA YAYINLANAN CUMHURİYET BAYRAMI KUTLAMALARINA İLİŞKİN HABERLERİN DEŞİFRESİ 406
EK.3. TÜRKİYE VE DÜNYADA 2012 YILINDA MEYDANA GELEN ÖNEMLİ OLAYLARA İLİŞKİN KRONOLOJİ 435
EK 4. BAŞKENT DIŞINDA TÖREN, KUTLAMA VE KARŞILAMALARA İLİŞKİN 2012/25 SAYILI GENELGE 440
EK 5. ULUSAL VE RESMÎ BAYRAMLAR İLE MAHALLÎ KURTULUŞ GÜNLERİ, ATATÜRK GÜNLERİ VE TARİHÎ GÜNLERDE YAPILACAK TÖREN VE KUTLAMALAR YÖNETMELİĞİ 445
ÖZ GEÇMİŞ 453

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

…… Haber Dili Sözlüğü, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1968.

ALANKUŞ, Sevda: **Barış Gazeteciliği El Kitabı**, İstanbul, IPS İletişim Vakfı Yayınları, 2016.

ALEMDAR, Zeynep: **Oyunun Kuralı: Basında Özdenetim**, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1990.

ALTHUSSER, Louis: **İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları**, Çev. Alp Tümertekin, 4. Bs., İstanbul, İthaki Yayınları, 2010.

ALVER, Füsun: **Gazetecilik Bilimi ve Kuramları: Gazetecilik Kuram Tasarımlarını Türkiye'deki Gazetecilik Sistemi ve Uygulamalarıyla Sınama Denemesi**, İstanbul, Kalkedon Yayınları, 2011.

ALVER, Füsun: **Gazeteciliğin Kuramsal Temelleri**, İstanbul, Beta Yayınları, 2007.

ASLAN, Kemal: **İkna Ekranları: Neoliberal Dönemde Haber Kanallarında Editoryal İşleyiş**, İstanbul, Anahtar Kitaplar Yayınevi, 2014.

ASLAN, Kemal: **Ben De Yazarım: Örneklerle Haber Yazmak**, İstanbul, Anahtar Yayınları, 2004.

ASLAN, Kemal**:** **Değişen Teknolojiler ve Habercilikte İstihbarat**, İstanbul, Anahtar Kitaplar Yayınevi, 2008.

ASLAN, Kemal: **Haberim Var!: Örneklerle Haberin ABC'si**, İstanbul, Anahtar Yayınları, 2003.

ASLAN, Kemal: **Haberin Yol Haritası**, 2. Bs., İstanbul, Anahtar Yayınları, 2009.

ATEŞ, Toktamış: **Demokrasi: Kavram-Tarihi Süreç-İlkeler**, 2. Baskı, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1991.

ATEŞ, Toktamış: **Siyasal Tarih 1: Orta Çağ'dan On Dokuzuncu Yüzyılın Sonlarına Dek**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları, 1989.

AYATA, Ayşe Güneş: **CHP: Örgüt ve İdeoloji**, Ankara, Gündoğan Yayınları, 1992.

AYDIN, U. Uraz (Der.) : **Neoliberal Muhafazakâr Medya**, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2015.

BARAN, Stanley J.- DAVİS, Dennis K.: **Mass Communication Theory: Foundations, Ferment, and Future**, Boston, Wadsworth-Cengage, 2012.

BARAN, Stanley J.- DAVİS, Dennis K.: **Mass Communication Theory: Foundations, Ferment and Future**, Belmond, USA, Thomson Wadsworth, 2006.

BARRETT, Michelle: **Marx'tan Foucault'ya İdeoloji**, Çev. Ahmet Fethi, 2. Bs., İstanbul, Mavi Ada Yayınları, 2000.

BENNETT, W. Lance: **Politik İllüzyon ve Medya**, Çev. Seyfi Say, İstanbul, Nehir Yayınları, 2000.

BERGER, Peter L.- LUCKMANN, Thomas: **Gerçekliğin Sosyal İnşası: Bir Bilgi Sosyolojisi İncelemesi**, Çev. Vefa Saygın Öğütle, İstanbul, Paradigma Yayıncılık, 2008.

BERKES, Niyazi: **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, İstanbul, Doğu-Batı Yayınları, 1978.

BOLAT, Bengül Salman: **Millî Bayram Olgusu ve Türkiye'de Yapılan Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları (1923-1960)**, Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2012.

BOURDİEU, Pierre: **Televizyon Üzerine**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1997.

BOURDİEU, Pierre: **Pratik Nedenler: Eylem Kuramı Üzerine**, Çev. Hülya Tufan, İstanbul, Kesit Yayıncılık, 1995.

BOURDİEU, Pierre-WACQUANT, Loic: **Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar**, Çev. Nazlı Ökten, 4. Bs., İstanbul, İletişim Yayınları, 2010.

BURR, Vivien: **Sosyal İnşacılık**, Çev. Sibel Arkonaç, 2. Bs., Ankara, Nobel Akademik Yayınları, 2012.

BURTON, Graeme: **Görünenden Fazlası: Medya Analizlerine Giriş**, Çev. Nefin Dinç, İstanbul, Alan Yayıncılık, 1995.

CHOMSKY, Noam: "Propaganda ve Kamusal Aklın Kontrolü", **Kapitalizm ve Enformasyon Çağı: Küresel İletişim Devriminin Politik Ekonomisi**, Ed. McChesney, Robert W.-Wood, Ellen Meiksins-Foster, John Bellamy, Çev. Nil Senem Çınga-Erhan Baltacı-Özge Yalçın, Ankara, Epos Yayınları, 2003.

CONNERTON, Paul: **Toplumlar Nasıl Anımsar?,** Çev. Alaattin Şenel, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1999.

ÇAĞLAR, Şebnem-PORGHAMREZAEİEH, Savash: **Şövalyelik Mesleği Gazeteciliğin Keskin Kılıcı: Haber**, İstanbul, Anonim Yayıncılık, 2012.

ÇAM, Esat: **Siyaset Bilimine Giriş**, İstanbul, Der Yayınevi, 1990.

ÇAVDAR, Tevfik: **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi: 1839-1950**, 2. Baskı, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 1999.

ÇEÇEN, Anıl: **Ulusal Sol**, İstanbul, Çağdaş Yayınları, 1997.

DOĞAN, Aysel: "Çevirenin Önsözü", (İçinde) John Locke, **Hükûmet Üstüne İkinci Tez**, Çev. Aysel Doğan, İzmir, İlya Yayınevi, 2013.

DURAN, Ragıp: **Burası Dünya Polis Radyosu: Global Medya Eleştirileri**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1999.

DURSUN, Çiler: "Haberde Gerçekliğin İnşası Ne Demektir?", **Haber, Hakikat ve İktidar İlişkisi**, Der. Çiler Dursun, Ankara, Elips Kitap Yayınları, 2004.

DUVERGER, Maurice: **Siyasi Partiler**, Çev. Ergun Özbudun, 4. Bs., Ankara, Bilgi Yayınevi, 1993.

DÜNDAR, Can: **Birand: Bir Ömür, Ardına Bakmadan**, İstanbul, Can Yayınları, 2012.

EAGLETON, Terry: **İdeoloji**, Çev. Muttalip Özcan, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1996.

ERDOĞAN, İrfan-ALEMDAR, Korkmaz: **Öteki Kuram: Kitle İletişim Kuram ve Araştırmalarının Tarihsel ve Eleştirel Bir Değerlendirmesi**, 2. Bs. Ankara, Erk Yayınları, 2005.

ERDOĞAN, İrfan: **İletişimi Anlamak**, 2. Bs., Ankara, Erk Yayınları, 2005

ERDOĞAN, İrfan: **Dünyanın Çarpık Düzeni: Uluslararası İletişim**, İstanbul, Kaynak Yayınları, 1995.

FAY, Brian: **Çağdaş Sosyal Bilimler Felsefesi**, Çev. İsmail Türkmen, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2005.

FİŞEK, Kurthan: **Yönetim**, Ankara, Paragraf Yayınevi, 2005.

FREİRE, Paulo: **Ezilenlerin Pedagojisi**, Çev. Dilek Hattatoğlu -Erol Özbek, 2. Bs., İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1995.

GEZGİN, Suat: **Basında Fotoğrafçılık**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, 2002.

GEZGİN, Suat (Ed.): **Basın Sözlüğü**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, 1998.

GİRGİN, Atilla**:** **Gazeteciliğin Temel İlkeleri**, İstanbul, Der Yayınları, 2008.

GİRGİN, Atilla**:** **Haber Yazmak**, İstanbul, Der Yayınları, 2005.

GOFFMAN, Erving: **Frame Analysis: An Essay on the Organization of Experience**, New York, Harper & Row, 1974

GÖZE, Ayferi: **Siyasal Düşünceler ve Yönetimler**, 7.Bs. İstanbul, Beta Yayınları, 1995.

GRAMSCİ, Antonio: **Hapishane Defterleri: Felsefe ve Politika Sorunları**, Çev. Adnan Cemgil, 3. Bs., İstanbul, Belge Yayınları, 1997.

HALL, Stuart- LUMBLEY, Bob-McLENNON, Gregor: "Politika ve İdeoloji: Gramsci" , **İdeoloji Üzerine: Eleştirel İdeoloji Analizleri**, Der. ve Çev. Can Şahan, İstanbul, Pales Yayınları, 2014.

HALL, Stuart: "İdeolojinin Yeniden Keşfi: Medya Çalışmalarında Baskı Altında Tutulanın Geri Dönüşü", **Medya- İktidar-İdeoloji,** Der. ve Çev. Mehmet Küçük, 2.Bs., Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları/Ark, 1999.

HALL, Stuart: "Bilimin Geri Tarafı: İdeoloji ve Bilgi Sosyolojisi", **İdeoloji Üzerine: Eleştirel İdeoloji Analizleri**, Der. ve Çev. Can Şahan, İstanbul, Pales Yayıncılık, 2014.

HALLİN, Daniel C.: "Eleştirel Kuram Perspektifinden Amerikan Haber Medyası", **Kitle İletişim Kuramları,** Der: Erol Mutlu, Ankara, Ütopya Yayınevi, 2005.

HANLİN, Bruce: "Gazete Sahipleri, Editörler ve Gazeteciler", **Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar**, Der. A. Belsey, R. Chadwick, Çev. Nurçay Türkoğlu, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1988

HERMAN, Edward S.-CHOMSKY, Noam: **Rızanın İmalatı: Kitle Medyasının Ekonomi Politiği**, Çev. Enver Abadoğlu, İstanbul, bgst Yayınları, 2012.

HERMAN, Edward S. "Propaganda Modeline Dönüş", **Kapitalizm ve Enformasyon Çağı: Küresel İletişim Devriminin Politik Ekonomisi**, Ed. McChesney, Robert W.-Wood, Ellen Meiksins-Foster, John Bellamy, Çev. Nil Senem Çınga-Erhan Baltacı-Özge Yalçın, Ankara, Epos Yayınları, 2003.

HERMAN, Edward S.-CHOMSKY, Noam**:** **Medya Halka Nasıl Evet Dedirtir: Kitle İletişim Araçlarının Ekonomi Politiği**, Çev. Berfu Akyoldaş-Tamara Han-Metin Çetin-İsmail Kaplan, İstanbul, Minerva Yayınları, 1998.

HİRST, Paul Q.: "Althusser ve İdeoloji Teorisi", **İdeoloji Üzerine: Eleştirel İdeoloji**

Analizleri, Der. ve Çev. Can Şahan, İstanbul, Pales Yayıncılık, 2014.

HOBBES, Thomas: **Leviathan**, Çev. Semih Lim, 19. Baskı, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2019.

HOBSBAWM, Eric: **İmparatorluk Çağı: 1875-1914**, Çev. Vedat Aslan, 5. Baskı, Ankara, Dost Kitabevi, 2013.

İNAL, Ayşe: "Haber Medyası, Siyaset ve Terör", **Terör ve Haber Söylemi**, Ed. Mustafa Şeker-N. Tülay Şeker, İstanbul, Literatürk Yayınları, 2009.

İNAL, Ayşe **Haberi Okumak**, İstanbul, Temuçin Yayınları, 1996.

KAFALI, Nadi: **Televizyon Yapımlarında Teknik ve Kuramsal Temeller**, Ankara, Ümit Yayıncılık, 1993.

KAPANİ, Münci: **Politika Bilimine Giriş**, 7. Bs., Ankara, Bilgi Yayınevi, 1995.

KAPLAN, Sefa: **Hürriyet Gazeteciliği**, İstanbul, Doğan Kitapçılık, 2003.

KARS, Neşe: **Haberin Tarihi, Kuramları, Söylemi ve Radyo-Televizyon Haberciliği**, İstanbul, Derin Yayınları, 2010.

KEPPLİNGER, Hans Mathias: "İletişim Araştırmalarında Paradigma Değişmesi", **Medya Etki Araştırmaları**, Der. ve Çev. Murat S. Çebi, Ankara, Alternatif Yayınları, 2003.

KILIÇBAY, Mehmet Ali: **Cumhuriyet ya da Birey Olmak**, 2. Baskı, Ankara, İmge Yayınları, 2003.

KIŞLALI, Ahmet Taner: **Siyasal Çatışma ve Uzlaşma**, 2. Baskı, Ankara, İmge Yayınevi, 1993.

KIŞLALI, Ahmet Taner: **Siyaset Bilimi**, 7. Baskı, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 1999.

KOVACH, Bill-
ROSENSTİEL, Tom: **Gazeteciliğin Esasları**, Çev. Serkan Göktaş, Ankara, ODTÜ Yayıncılık, 2007.

LARRAİN, Jorge: **İdeoloji ve Kültürel Kimlik**, Çev. Neşe Nur Domaniç, İstanbul, Sarmal Yayınevi, 1995.

LİLLEKER, Darren G.: **Siyasal İletişim: Temel Kavramlar**, Çev. Abdullah Altın, Alparslan Nas, Betül Ekşi vd., İstanbul, Kaknüs Yayınları, 2013.

LİPPMANN, Walter: "Kamuoyu", **Matriksi Şimşek Olan Metinler**, Çev. Arzu Kihtir, Ed. Nurdoğan Rigel-Şebnem Çağlar, İstanbul, Anonim Yayıncılık, 2009.

LOCKE, John: **Yönetim Üzerine İkinci İnceleme**, Çev. Fahri Bakırcı, 6.Baskı, Ankara, Serbest Kitaplar Yayınevi, 2021.

LUKES, Steven: **İktidar: Radikal Bir Görüş**, Çev. Mehmet Ratip, İstanbul, İletişim Yayınları, 2016.

MAHÇUPYAN, Etyen: **Bir Demokrat Manifestoya Doğru: İdeolojiler ve Modernite**, 2.Bs., İstanbul, Patika Yayınları, 1997.

MAİGRET, Eric: **Medya ve İletişim Sosyolojisi**, Çev. Halime Yücel, İstanbul, İletişim Yayınları, 2011.

MANSFİELD, Nick: **Öznellik: Freud'dan Haraway'e Kendilik Kuramları**, Çev. Hüsamettin Çetinkaya-Rahmi Durmaz, İzmir, ARA-lık Yayınları, 2006.

MARX, Karl -
ENGELS, Fredrich: **Alman İdeolojisi (Feuerbach)**, Çev. Sevim Belli, Ankara, Sol Yayınları, 2013.

McCHESNEY, Robert W.: **21. Yüzyılda İletişim Politikaları; Medyanın Sorunu,** Çev. Çiğdem Çidamlı-Emel Coşkun- Erdoğan Usta, İstanbul, Kalkedon Yayınları, 2006.

McLEOD Jack M., KOSICKI, Gerald M.-PAN, Zhongdang: "Medya Etkilerinin Anlaşılması ve Yanlış Anlaşılması", (İçinde) **Medya Etki Araştırmaları**, Çev-Der., Murat S. Çebi, Ankara, Alternatif Yayınları, 2003.

McQUAİL, Denis: **Mass Communication Theory: An Introduction**, (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage, 1994.

McQUAİL, Denis: **McQuail's Mass Communication Theory**, 6th. Edition, London, Sage Publications, 2010.

MCQUAİL, Denis-WİNDAHL, Sven **İletişim Modelleri**, Çev. Mehmet Küçükkurt, Ankara, İmaj Yayınları, 1993.

MİLTON, John: **Areopagitica: Basın Özgürlüğü Üzerine**, Çev. Derman Kızılay, İstanbul, Pinhan Yayıncılık, 2018.

MONTESQUİEU **Kanunların Ruhu Üzerine**, Çev. Doruk Can Koçak, İstanbul, Doruk Yayınları, 2016.

MUTLU, Erol (Ed.) **İletişim Sözlüğü**, Ankara, Ark Yayınları, 1994.

NORA, Pierre: **Hafıza Mekânları**, Çev. Mehmet Emin Özcan, Ankara, Dost Kitabevi Yayınları, 2006.

OSKAY, Ünsal: **XIX. Yüzyıldan Günümüze Kitle İletişimin Kültürel İşlevleri: Kuramsal Bir Yaklaşım**, İstanbul, Der Yayınları, 1993.

ÖZBUDUN, Sibel: **Ayinden Törene: Siyasal İktidarın Kurulma ve Kurumsallaşma Sürecinde Törenlerin İşlevleri**, İstanbul, Anahtar Kitaplar Yayınevi, 1997.

ÖZKAN, Gülden: **Bir Halkla İlişkiler Uygulaması Olarak Cumhuriyet Bayramları: Sosyo-Kültürel Bir Okuma,** Ankara, Akademisyen Kitabevi Yayınları, 2019.

PETTİT, Philip: **Cumhuriyetçilik: Bir Özgürlük ve Yönetim Teorisi**, Çev. Abdullah Yılmaz, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1998.

RİGEL, Nurdoğan-ÇAĞLAR, Şebnem**:** **Kanatlı Kelimeler: Örneklerle Haber Tasarımı Gazetecilik II**, İstanbul, Anonim Yayıncılık, 2010.

RİTZER, George: **Modern Sosyoloji Kuramları**, Çev. Himmet Hülür, Ankara, De Ki Yayınevi, 2011.

ROUSSEAU, Jean-Jacques: **Toplum Sözleşmesi**, Çev. Vedat Günyol, 5.Bs., İstanbul, Adam Yayınları, 1993.

ROUSSEAU, Jean-Jacques: **İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı**, Çev. Rasih Nuri İleri, 4. Bs., İstanbul, Say Yayınları, 1990.

SARICA, Murat: **100 Soruda Siyasi Düşünce Tarihi**, 6. Bs., İstanbul, Gerçek Yayınevi, 1993.

SCHİLLER, Herbert: **Zihin Yönlendirenler**, Çev. Cevdet Cerit, İstanbul, Pınar Yayınları, 1993.

SCHLAPP, Hermann: **Gazeteciliğe Giriş**, Çev. Işık Aygün, Ankara, Konrad Adenauer Vakfı Yayınları, 2000.

SCHNAPPER, Dominique: **Yurttaşlar Cemaati: Modern Ulus Fikrine Dair**, Çev. Özlem Okur, İstanbul, Kesit Yayıncılık, 1995.

SCHNEİDER, Wolf- RAUE, Paul-Josef: **Gazetecinin El Kitabı**, Çev. Işık Aygün, Ankara, Konrad Adenauer Vakfı Yayınları, 2000.

SEARLE, John R.: **Toplumsal Gerçekliğin İnşası**, Çev. Muhittin Macit-Ferruh Özpilavcı, İstanbul, Litera Yayıncılık, 2005.

SEARLE, John R.: **Zihin, Dil ve Toplum: Gerçek Dünyada Felsefe**, Çev. Alaattin Tural, İstanbul, Litera Yayıncılık, 2016.

SEVERİN, Werner J.- TANKARD JR, James W.: **İletişim Kuramları: Kökenleri, Yöntemleri ve Kitle İletişim Araçlarında Kullanımları**, Çev. Ali Atıf Bir-N. Serdar Sever, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Kibele Sanat Merkezi Yayınları, 1994.

SHOEMAKER, Pamela J.- REESE, Stephan D.: "İdeolojinin Medya İçeriği Üzerindeki Etkisi", **Medya, Kültür, Siyaset,** Der. Süleyman İrvan, Ankara, Ark Bilim ve Sanat Yayınları, 1997.

SOYSAL, Mümtaz: **100 Soruda Anayasanın Anlamı,** 11. Bs., İstanbul, Gerçek Yayınevi, 1997.

SPİNOZA, Benediktus De: "Vatandaşların Özgürlüğü, 1670", **John Locke'dan Adam Smith'e, Voltaire'den Lord Acton'a: Özgürlük Yazıları**, Der. C. Can Aktan ve İ. Yaşar Vural, Konya, Çizgi Kitabevi Yayınları, 2003.

STEPHENS, Michael: **History of News: From the Drum to the Satellite**, New York, Viking Press, 1988.

SWİNGEWOOD, Alan: **Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi,** Çev. Osman Akınhay, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları, 1998.

ŞAHAN, Can: "İdeoloji Üzerine**", İdeoloji Üzerine Eleştirel İdeoloji Analizleri**, Der.ve Çev. Can Şahan, İstanbul, Pales Yayıncılık, 2014.

ŞAHİN, Bircan: "Özgürlük Ekseninde Liberalizm ve Cumhuriyetçiliğin İlişkisi", **Antik Bir Düşünce Geleneği Üzerine Çağdaş Yorumlar: Cumhuriyetçilik**, Ed. Nazif Tok, Ankara, Orion Kitabevi Yayınları, 2008.

ŞAHİN, Yusuf: "Dil", **Farklı Boyutlarıyla Yabancı Dil Öğrenimi ve Öğretimi,** Ed. Yusuf Şahin, Konya, Eğitim Yayınevi, 2013.

TALU, Umur: **Dipsiz Medya**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2000.

TANSEY, Stephen D.- JACKSON, Nigel: **Politics: The Basics**, 4th. Edition, London and New York, NY, Routledge, 2008.

THOMPSON, John B.: **İdeoloji ve Modern Kültür: Kitle İletişimi Çağında Eleştirel Toplum Kuramı,** Çev. İdil Çetin, 2. Bs., Ankara, Dipnot Yayınları, 2020.

TOKGÖZ, Oya: **Temel Gazetecilik**, 4. Bs., Ankara, İmge Kitabevi Yayınları, 2000.

TRENCHARD, John- GORDON, Thomas: "Güç ve Özgürlük Üzerine, 1720", **John Locke'dan Adam Smith'e, Voltaire'den Lord Acton'a: Özgürlük Yazıları**, Der. C. Can Aktan-İ. Yaşar Vural, Konya, Çizgi Kitabevi Yayınları, 2003.

TUCHMAN, Gaye: **Making News: A Study In The Construction of Reality**, New York, Free Press, 1978.

TUTAR, Hasan-
YILMAZ, M. Kemal: **Genel İletişim**, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2002.

ÜSTEL, Füsun: **Makbul Vatandaşın Peşinde**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2009.

VAN DİJK, Teun A.: **İdeoloji: Multidisipliner Bir Yaklaşım**, Çev. Ayşe Demir, Ankara, Hece Yayınları, 2019.

VARDAR, Berke: **Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü**, 2. Bs., İstanbul, Multilingual Yayınları, 2007.

WALLERSTEİN, Immanuel: **Dünya Sistemleri Analizi: Bir Giriş**, Çev. Ender Abadoğlu-Nuri Ersoy, 3. Bs., İstanbul, bgst Yayınları, 2014.

WEBER, Max: **Bürokrasi ve Otorite**, Çev. H. Bahadır Akın, 8. Bs., Ankara, Adres Yayınları, 2017.

YAYLAGÜL, Levent: **Kitle İletişim Kuramları: Egemen ve Eleştirel Yaklaşımlar,** Ankara, Dipnot Yayınları, 2006.

YILDIRIM, Ali-ŞİMŞEK, Hasan: **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, Seçkin Yayınları, 8. Bs., Ankara, 2011.

YÜKSEL, Erkan-
GÜRCAN, Halil İbrahim: **Haber Toplama ve Yazma**, Konya, Tablet Kitabevi Yayınları, 2005.

YÜKSEL, Erkan: **Medyanın Gündem Belirleme Gücü**, Konya, Çizgi Kitabevi, 2001.

MAKALELER

…… "Resmî İdeoloji Bir Heyula", **Birikim Dergisi**, No. 105-106, Ocak-Şubat 1998, ss.13-14.

AKANDERE, Osman: "Atatürk'ün İzmit Basın Toplantısı (16- 17 Ocak 1923) Ve Bu Toplantıda Verilen Önemli Mesajlar". **Selçuk İletişim Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 1, 2001, ss.124-136 (Çevrim içi) https://dergipark.org.tr/tr/pub/josc/issue/19003/200963; Erişim Tarihi: 04.10.2022.

AKDOĞAN, Özge Güven: "Kent, Kimlik ve Sanat: Anafartalar Çarşısı Ve Kamusal Sanat Üzerine Bir İnceleme", **Moment Dergi**, Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi, Cilt:5, Sayı:2, 2018, ss. 383-415 (Çevrim içi) https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/653665, Erişim Tarihi: 03.02.2023.

ASLAN, Emrah: "Dünden Bugüne Bir Siyasal Kale İddiası Olarak İzmir", **Yeni Arayış**, 14 Ocak 2019 (Çevrim içi) https://yeniarayis.com/siyaset-ve-hukuk/2019/01/dunden-bugune-bir-siyasal-kale-iddiasi-olarak-izmir/; Erişim Tarihi: 08.02.2023.

ATABEK Nejdet-
UZTUĞ, Ferruh: "Haberlerde Çerçeveleme ve Öne Çıkarma", **Kurgu Dergisi**, No.15, 1998, ss.96-105 (Çevrim içi) https://earsiv.anadolu.edu.tr/xmlui/bitstream/ handle/11421/1079/131841.pdf?sequence=1; Erişim Tarihi: 23.10.2016.

ATAY, Tayfun: "Cumhuriyet Türkiyesi'nde Bir Sorun Olarak Dine Bakış", **Birikim**, No.105-

106, Ocak-Şubat 1998, ss.100-106.

AY, Filiz-GÜNEY, Mercan Efe-KILIÇ, Sibel Ecemiş: "Cumhuriyetin Önemli Bir Sanayi Yatırımı Olarak Kocaeli SEKA Örneği Ve Gelecek İçin Öneriler", **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 24, Sayı 1, 2022. ss.329-380 (Çevrim içi) https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1740594; Erişim Tarihi: 03.03.2023.

BALÇIK, Sema-İNCEOĞLU, Mehmet: "Kentsel Mekân Kalitesinin Antalya Cumhuriyet Meydanı Kapsamında Değerlendirilmesi", **Mimarlık ve Yaşam Dergisi-Journal of Architecture and Life,** Cilt: 7, Sayı:2, 2022, ss.669-683 (Çevrim içi) https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2372985, Erişim Tarihi: 08.02.2023.

BASA, İnci: "Sosyo-politik Zıtlaşmaya İnat Açık Aklın Mekânları: Zor Bir Önerme Olarak Ankara Atatürk Kültür Merkezi", **Mimarlık Dergisi**, Sayı: 391, Eylül-Ekim 2016, ss.669-683 (Çevrim içi) https://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=405&RecID=4024; Erişim Tarihi: 13.01.2023.

BAYRAKTAR, Adile Nuray: "Başkent Ankara'da Cumhuriyet Sonrası Yaşanan Büyük Değişim: Modern Yaşam Kurgusu ve Modern Mekânlar", **Ankara Araştırmaları Dergisi - Journal of Ankara Studies, Cilt:** 4 Sayı:1, Haziran 2016**, s**s.67-80 (Çevrim içi) https://jag.journalagent.com/jas/pdfs/JAS_4_1_67_80.pdf; Erişim Tarihi: 14.01.2023.

BEK, Mine Gencel: Karşılaştırmalı Perspektiften Türkiye'de Medya Sistemi, **Mülkiye Dergisi,** Cilt: 34 Sayı: 269, 2010, ss.101-125 (Çevrim içi) https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/548; Erişim Tarihi: 17.10.2019.

BENVENİSTE, Emile: "Dilin Yapısı ve Toplumun Yapısı", Çev. Yusuf Alp, **Birikim Dergisi**, No. 28-29, Haziran-Temmuz 1977, ss.53-58.

BİLGE, Nevin Aslı Can: "Anıtkabir Yarışması Bağlamında Paul Bonatz'a Dair Bir Okuma", **Art-Sanat Dergisi,** Sayı 9, 2018, ss.293-310 (Çevrim içi) https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/783677; Erişim Tarihi: 14.01.2023.

BİNGÖL, Canel: "Toplumsal Bellek, 'Sürgün' ve Belgesel Sinema", **Asya Studies-Academic Social Studies/Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Sayı:4, Yaz 2018, ss.51-57 (Çevrim içi) https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/499385; Erişim Tarihi: 11.10.2021.

CALLAGHAN Karen-SCHNELL, Frauke: "Assessing the Democratic Debate: How the News Media Frame Elite Policy Discourse", **Political Communication**, Vol.18, 2001, pp.183-213 (Çevrim içi) https://61eb244b5fbfa7f81c88060fa58de2f811c3b04f.vetisonline.com/doi/abs/10.1080/105846001750322970; Erişim Tarihi: 17.12.2021.

COOPER, Alice Holmes: "Media framing and social movement mobilization: German peace protest against INF missiles, the Gulf War, and NATO peace enforcement in Bosnia", **European Journal of Political Research,** Volume41, Issue1, January 2002, pp.37-80 (Çevrim içi) https://ejpr.onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1475-6765.00003; Erişim Tarihi: 18.04.2018.

CRAFT, Stephanie-WANTA, Wayne: "U.S. Public Concerns in The Aftermath of 9-11: A Test of Second Level Agenda Setting", **International Journal Of Public Opinion Research,** Vol.16, Issue 4, 2004, pp.456-463 (Çevrim içi) https://www.researchgate.net/publication/31478138_US_Public_Concerns_in_the_Aftermath_of_9-11_A_Test_of_Second_Level_Agenda-Setting; Erişim Tarihi: 22.02.2023.

ÇAĞLA, Cengiz: "Bellek Üstüne Düşünmek", **Cogito**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, Sayı: 50, Bahar 2007, ss.217-232.

ÇELİK, Nur Betül: "Kemalist Hegemonya Üzerine Bir Kavramsallaştırma Denemesi", **Birikim**, No.105-106, Ocak-Şubat 1998, ss.28-35.

ÇETİNSAYA, Gökhan: "Türkiye'de Laikleşme Süreci:"Zarf"a ya da "Mazruf"a Bakmak", **Birikim**, No.105-106, Ocak-Şubat 1998, ss.107-111.

D'ANGELO, Paul: "News Framing as a Multi-Paradigmatic Research Program: A Response to Entman", **Journal of Communication,** Vol.52, Issue. 4, 2002, pp. 870–888 (Çevrim içi) https://academic.oup.com/joc/article/52/4/870/4110180; Erişim Tarihi: 01.06.2022.

DE VREESE, C.H. (Claes) **Framing Europe: Television News and European Integration**, Amsterdam, Aksant Academic Publishers, 2002 (Çevrim içi) https://pure.uva.nl/ws/files/3579835/48935_UBA002001024_06.pdf; Erişim Tarihi: 20.10.2018

DENLİ, Salih: "Görsel İletişimde İnfografik", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C.IX, No.42, Şubat 2016, ss.1475-1479 (Çevrim içi) http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt9/sayi42_pdf/6iksisat_kamu_isletme/denli_salih.pdf; Erişim Tarihi: 19.10.2018.

DOĞAN, Kadir Caner: "Max Weber'de Patrimonyalizm ve Bürokrasi Kavramları: Antik ve Çin İmparatorluğu Üzerine Analizler", **Kafkas Üniversitesi İİBF Dergisi**, C.11, No.21, 2020, ss. 410-433 (Çevrim içi) https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1180595; Erişim Tarihi: 14.12.2022.

DOĞAN, Şeyhmus-
ŞEŞEN, Elif: "2017 Türkiye-ABD Vize Krizi Haberlerine Yönelik Çerçeve Analizi", **Selçuk İletişim**, 2019, Cilt 12, No:2, ss.813-845 (Çevrim içi) https://dergipark.org.tr/tr/pub/josc/issue/47244/596312; Erişim Tarihi: 12.02.2022.

DRUCKMAN, James N.: "The Implications Of Framing Effects For Citizen Competence", **Political Behavior**, Vol.23 Issue 3, 2001, pp. 225-256 (Çevrim içi) https://link.springer.com/article/10.1023/A:1015006907312; Erişim Tarihi: 14.09.2017.

DURUR, Elif Küçük: "İnşacı Yaklaşım İçinde Çerçeveleme Kuramı ve Haberin Çerçevelenişi", **Atatürk İletişim Dergisi**, No.2, Temmuz 2011,ss.21-31 (Çevrim içi) https://dergipark.org.tr/tr/pub/atauniiletisim/issue/2761/36924; Erişim Tarihi: 24.04.2017.

ENTMAN, Robert M: "Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm", **Journal of Communication**, Vol.43, Issue 4, Autumn 1993, pp.51-58 (Çevrim içi) https://academic.oup.com/joc/article-abstract/43/4/51/4160153?redirectedFrom=fulltext; Erişim Tarihi: 17.04.2020.

ENTMAN, Robert M: "Framing US Coverage of International News: Contrasts Narratives of the KAL and Iran Air Incidents", **Journal of Communication**, Vol.41, Issue 4, Autumn 1991, pp. 6-27 (Çevrim içi) https://academic.oup.com/joc/article-abstract/41/4/6/4210052?redirectedFrom=fulltext; Erişim Tarihi: 24.10.2015.

ERDOĞAN, İlker: "Haber Çerçeveleme: Kuram ve Tipoloji", **Marmara İletişim Dergisi**, Cilt: 13, Sayı: 13, 2008, ss.35-52 (Çevrim içi) https://dergipark.org.tr/tr/pub/maruid/issue/446/3517; Erişim Tarihi: 23.12.2020.

ERDOĞAN, İlker: "Gündem Koyma ve Saptama Yaklaşımında Bir Araştırma Geleneği ve Tasarımı Olarak Çerçeveleme", **Erciyes İletişim Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 1, 2011, ss.48-62 (Çevrim içi) https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/66305; Erişim Tarihi: 17.06.2022.

GALTUNG, Johann-
RUGE, Mari Holmboe: "The Structure of Foreign News", **Journal of International Peace Research**, 1965, pp.64-91 (Çevrim içi) https://www.jstor.org/stable/pdf/423011.pdf; Erişim Tarihi: 26.10.2019.

GAMSON, William A.-MODİGLİANİ, Andre: "Media Discourse And Public Opinion On Nuclear Power: A Constructionist Approach", **American Journal of Sociology**, Vol. 95, No.1, Jul. 1989, pp. 1-37 (Çevrim içi) https://www.jstor.org/stable/2780405; Erişim Tarihi: 13.03.2022.

GAMSON, William A: News as Framing: Comments on Graber, **American Behavioral Scientist,** Vol. 33 Issue 2, 1989, pp.157-161 (Çevrim içi) https://journals.sagepub.com/toc/absb/33/2; Erişim Tarihi: 13.11.2017.

GAMSON, William A.-CROTEAU, David-
HOYNES, William,
SASSON, Theodore: "Media Images And The Social Construction Of Reality" , **Annual Review Of Sociology**, Vol. 18, Issue 1, 1992, pp.373-393 (Çevrim içi) https://www.jstor.org/stable/2083459; Erişim Tarihi: 21.05.2023.

GHANEM, Salma: "Filling İn The Tapestry: The Second Level of Agenda Setting", Maxwell McCombs et. al. (Eds.), **Communication And Democracy: Exploring The Intellectual Frontiers İn Agenda-Setting Theory**, Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum,1997, pp. 3-14 (Çevrim içi) https://www.taylorfrancis.com/ chapters/edit/10.4324/9780203810880-2/filling-tapestry-second-level-agenda-setting-salma-ghanem; Erişim Tarihi: 24.09.2021

GOFFMAN, Erving: "A Reply to Denzin and Keller", **Contemporary Sociology**, Vol. 10, No.1, 1981, pp.60-68 (Çevrim içi) https://www.jstor.org/stable/2067804; Erişim Tarihi: 23.05.2018.

GÜNGÖRDÜ, Aslıhan-GÜNER, Hikmet Eldek: "1922 Büyük İzmir Yangını Sonrası İzmir Cumhuriyet Meydanının Oluşumu ve Mekânsal Gelişiminin İncelenmesi", **İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi –İAÜD,** Cilt 11 Sayı 2, Nisan 2019, ss.111-130 (Çevrim içi) https://dergipark.org.tr/tr/pub/iaud/issue/44080/543174; Erişim Tarihi: 17.06.2022.

GÜRAN, Mehmet Salih-ÖZARSLAN, Hüseyin: "Çerçeveleme Teorisi ve Toplumsal Hareketler", **Erciyes İletişim Dergisi Akademia**, C:IV, No:1, 2015, ss.36-50 (Çevrim içi), http://dergipark.gov.tr/download/article-file/66370; Erişim Tarihi: 17.10.2018.

GÜZ, Nurettin-
SARAY, Gülsen: "Ak Parti Hükûmetlerinin Nükleer Enerji Politikalarının Türk Basınında Tartışılması (2000-2016 Dönemi)", **bilig/Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi**, No:79, Güz 2016, ss.129-158 (Çevrim içi) bilig.yesevi.edu.tr/ yonetim/icerik/makaleler/1409-published.pdf; Erişim Tarihi: 23.10.2017.

HALLAHAN, Kirk: "Seven Models of Framing: Implications for Public Relations", **Journal of Public Relations Research**, Vol. 11, No: 3, 1999, pp.205-242 (Çevrim içi) https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1207/s1532754xjprr1103_02; Erişim Tarihi: 24.07.2014.

HALLAHAN, Kirk: "Strategic Framing", **International Encyclopedia of Communication, Blackwell**, 2008, pp.1-5 (Çevrim içi) https://sites.pitt.edu/~mitnick/BPweb/HallahanStrategicFramingHallahan_ICE_051507.pdf; Erişim Tarihi: 06.04.2022

HELVACI, Pelin: "Türkiye'de Cumhuriyetçilik Anlayışı: 1920-1930 Dönemine Bir Bakış", **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, No:20, Güz 2014, ss.353-369 (Çevrim içi) https://ctad.hacettepe.edu.tr/10_20/7.pdf; Erişim Tarihi: 12.04.2019.

İLAL, Ersan: "Magna Carta", **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt 34, Sayı 1-4, 1968, ss. 210-242 (Çevrim içi) https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/96147; Erişim Tarihi: 15.04.2018.

İNSEL, Ahmet: "Türkiye Resmî İdeoloji Yaptırımcı ve Bütüncüldür", **Birikim**, No.105-106, Ocak-Şubat 1998, ss.20-23.

İRVAN, Süleyman: "Gündem Belirleme Yaklaşımının Genel Bir Değerlendirmesi", **Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi: İletişim**, No.9, 2001, ss.69-107.

KANDEMİR, Ceyhan: "Kapalı Devre Televizyon Yayıncılığı Eğitim Televizyonlarından: İÜRTV Örneği", **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, No.18, Ocak 2003, ss.431-438 (Çevrim içi) https://dergipark.gov.tr/download/article-file/213028; Erişim Tarihi: 17.12.2018.

KILIÇ, Deniz: **"**Türk Basınında İran Nükleer Krizinin Sunumu: Haberlerin Çerçevelenmesi", **Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi**, No.6, 2007, ss. 67-86 (Çevrim içi) http://iletisimdergisi.gsu.edu.tr/tr/download/article-file/82796; Erişim Tarihi: 10.09.2018.

KILIÇ, Seyfi: "Tekel Eylemi Haberlerinde Çerçeveleme: Türk Yazılı Basını Örneği", **Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi,** No.32**,** Bahar 2011, ss. 1-32 (Çevrim içi) https://www.academia.edu/82241066/Tekel_Eylemi_Haberlerinde_C_erc_eveleme_Tu_rk_Yaz%C4%B1l%C4%B1_Bas%C4%B1n%C4%B1_O_rneg_i; Erişim Tarihi: 27.05.2021.

KOÇ, Emin: "Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemi ve Taşra Teşkilatına Yansımaları", **Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 11, No.1, 2021, ss.37-45 (Çevrim içi) https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1688201; Erişim Tarihi: 10.04.2023.

KOSICKI, Gerald M.: "Problems and Opportunities in Agenda-Setting Research". **Journal of Communication,** Vol.43, No. 2, Spring, 1993, pp.100-127 (Çevrim içi) https://academic.oup.com/joc/article-abstract/43/2/100/4160172? redirectedFrom=fulltext; Erişim Tarihi: 25.04.2022.

KOŞAR, Emrah Semih: "Bir Haber Toplama Tekniği: Video Habercilik", **Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi,** No.23, 2015, ss.26-41 (Çevrim içi), https://dergipark.gov.tr/download/article-file/494265; Erişim Tarihi: 19.10.2018.

LAÇİNER, Ömer: "Resmîleşmiş İdeolojilere Eğilimimiz Üzerine Bazı Notlar", **Birikim**, No.105-106, Ocak-Şubat 1998, ss.15-19.

LANG, Kurt-

LANG, Gladys Engel: "The Unique Perspective of Television and Its Effect: A Pilot Study", **American Sociological Review**, Volume:18, No.1, Feb. 1953, pp.3-12 (Çevrim içi) https://www.jstor.org/stable/2087842; Erişim Tarihi: 13.11.2017.

LEWİN, Kurt: "Channels of group life", **Human Relations**, Volume 1, Issue 2, Nov. 1947, pp.143-290 (Çevrim içi) https://journals.sagepub.com/doi/epdf/10.1177/001872674700100201; Erişim Tarihi: 02.01.2017.

McCARTHY John D.-McPHAİL Clark –

SMİTH, Jackie: "Images of Protest: Dimensions of Selection Bias in Media Coverage of Washington Demonstrations, 1982 and 1991", **American Sociological Review**, Vol. 61, No. 3, Jun. 1996, pp. 478-499 (Çevrim içi) https://8132462625711418be6483c2d0db774bf632dd5b.vetisonline.com/stable/2096360; Erişim Tarihi: 22.06.2016.

McCOMBS, Maxwell- "The Convergence of Agenda Setting and Framing", In: **Framing Public**

GHANEM, Salma I.: **Life: Perspectives on Media and Our Understanding of the Social World**, Ed. S.D.Reese, O.H. Gandy, A.E. Grant, New Jersey, Lawrence Erlbaum Associates, 2001, pp.215-267

McCOMBS, Maxwell-LLAMAS, Juan Pablo et al: "Candidate Images in Spanish Elections: Second Level Agenda Setting Effects", **Journalism And Mass Communication Quarterly,** Vol. 74, No. 4, Winter 1997, pp.703-717 (Çevrim içi) https://www.researchgate.net/ publication/254120091_Candidate_Images_in_Spanish_Elections_Second-Level_Agenda-Setting_Effects; Erişim Tarihi: 16.01.2019.

McCOMBS, Maxwell E.-SHAW, Donald L.: "The Agenda-Setting Function of Mass Media", **Public Opinion Quarterly**, Summer, Vol. 36, Issue: 2, 1972, p.177 (Çevrim içi) https://www.jstor.org/stable/2747787; ErişimTarihi: 25.12.2018

McLEOD, Douglas M.-KOSICKI Gerald M.-McLEOD Jack M: "Resurveying the Boundaries of Political Communications Effects", **Media Effects: Advances in Theory and Research**, Ed. Jennings Bryant-D. Zillmann, Mahwah, NJ, Lawrence Erlbaum Associates Publishers, 2002, pp.215-267 (Çevrim içi) http://ndl.ethernet.edu.et/bitstream/123456789/58135/1/15.Jennings%20Bryant.pdf#page=226; Erişim Tarihi 22.07.2015

NELSON, Thomas E.-

ZOE, Oxley M.-

CLAWSON, Rosalee A.: "Towards A Psychology Of Framing Effects", **Political Behavior**, Vol, 19 Issue 3, 1997, pp. 221-246 (Çevrim içi) https://www.jstor.org/stable/586517; Erişim Tarihi: 15.11.2018.

OÇAK, Zeliha: "İdeoloji Kavramına Marksist ve Post Marksist Yaklaşımlar: Karl Marks, Antonio Gramsci ve Louis Althusser", **Adnan Menderes Üniversitesi Dördüncü Kuvvet Uluslararası Hakemli Dergisi**, C.1, S.2, 2018, ss. 56-74 (Çevrim içi) https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/585655; Erişim Tarihi: 25.09.2019.

ONURSOY, Sibel: "Gazetelerde Görsel Tasarım Yanlılığı", **Selçuk İletişim: Selçuk Üniversitesi Akademik Dergisi**, C.III, No:4, 2005, ss.142-151 (Çevrim içi) https://dergipark.gov.tr/download/article-file/178016; Erişim Tarihi: 17.10.2018.

ÖZARSLAN, Hüseyin-GÜRAN, Mehmet Salih: "İletişim Araştırmalarında Çerçeveleme Paradigması: Son Döneme Ait Bir İnceleme", **Selçuk İletişim Dergisi**, C:8, No:4, Ocak 2015, ss.32-48 (Çevrim içi) http://dergipark.gov.tr/download/article-file/178239; Erişim Tarihi: 26.12.2018.

ÖZARSLAN, Hüseyin: **"**Türk Basınında 1 Mayıs 2013 Şiddet Olaylarının Çerçevelenmesi", **Selçuk İletişim: Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi**, C:VIII, No:3, 2014, ss.122-139 (Çevrim içi) http://dergipark.gov.tr/josc/issue/19029/200887; Erişim Tarihi: 30.01.2019.

ÖZÇAĞLAYAN, Mehmet: "Ücretsiz Gazeteler: Türkiye ve Dünyadaki Gelişimleri Üzerine Genel Bir Değerlendirme", **Kurgu Online International Journal of Communication Studies**, C:22, S.1, Ekim 2009, ss.1-42 (Çevrim içi) https://ekurgu.anadolu.edu.tr/assets/upload/pdf/20160513070855_ekurgu.pdf; Erişim Tarihi: 14.12.2018.

ÖZDEL, Gizem: "Foucault Bağlamında İktidarın Görünmezliği ve Panoptikon ile İktidarın Gözü Göstergeleri", **The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication-TOJDAC,** Vol. 2, Issue 1, 2012, ss.22-29 (Çevrim içi) https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/138301; Erişim Tarihi: 03.05.2018.

ÖZET, İrfan: "Kültür Savaşı Eksenine 12 Eylül Politikaları ve Türk Sağı", **SDÜ Fen-**

Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 57, Aralık 2022, ss. 245-259 (Çevrim içi) https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2762922; Erişim Tarihi: 14.01.2023.

ÖZTÜRK, Armağan: "Machiavelli Düşüncesinde Cumhuriyetçi Özgürlük ve Kurucu Lider İmgesi", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt 68, No. 2, 2013, ss.181-204 (Çevrim içi) https://dergipark.org.tr/tr/pub/ausbf/issue/3060/42472; Erişim Tarihi: 18.09.2020.

PAN, Zhongdang- KOSICKI, Gerald M.: "Framing Analysis: An Approach to News Discourse", **Political Communication,** Vol.10, Issue 1, 1993, pp.55-75 (Çevrim içi) https://www.researchgate.net/publication/248988086_Framing_Analysis_An_Approach_to_News_Discourse; Erişim Tarihi: 23.12.2015.

PARLAK, Bekir- DOĞAN, Kadir Caner: "Türkiye'de Mevcut İl Yönetimi ve İlçe Yönetimi: Tarihsel ve Yapısal Bir İnceleme", **Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 2, 2018, ss.42-52 (Çevrim içi) https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/528513; Erişim Tarihi:14.06.2021.

PERİNÇEK, Doğu: "Cumhuriyet İdeolojisi ve Din", **Gökyüzü**, No.10, 1986, ss.28-30.

PETTİT, Philip: "Cumhuriyetçi Siyasal Kuram", Çev. Ahu Tunçel, **Kaygı: Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi**, No:16, Bahar 2011, ss.161-178 (Çevrim içi) https://dergipark.org.tr/tr/download/issue-full-file/27489; Erişim Tarihi: 18.07.2020.

PRİCE, Vincent- TEWKSBURY, David: "News Values And Public Opinion: A Theoretical Account of Media Priming And Framing", (in) **Progress in Communication Sciences: Advances in Persuasion**, (Eds) George A. Barnett and Franklin J. Boster, Vol.13, Greenwich, Ct: Ablex, 1997, pp. 173-212

SCHEUFELE, Dietram A. : "Agenda-Setting, Priming and Framing Revisited: Another Look at Cognitive Effects of Political Communication", **Mass Communication & Society**, Vol. 3, Issue 2-3, 2000, pp. 297-316 (Çevrim içi) https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1207/S15327825MCS0323_07; Erişim Tarihi: 25.11.2016.

SCHEUFELE, Bertram: "Framing-Effects Approach: A Theoretical and Methodological Critique" **Communications,** Vol. 29, 2004, pp.401-428 (Çevrim içi) https://core.ac.uk/download/pdf/19418321.pdf; Erişim Tarihi: 13.06.2018.

SCHEUFELE, Dietram A.: "Framing as a Theory of Media Effects", **Journal of Communication,** Winter, Vol. 49, Issue 1, 1999, pp. 103-122 (Çevrim içi) https://onlinelibrary.wiley.com/ doi/epdf/10.1111/j.1460-2466.1999.tb02784.x; Erişim Tarihi: 02.12.2017.

SCHEUFELE, Dietram A.- TEWKSBURY, David: "Framing, Agenda Setting and Priming: The Evolution of Three Media Effects Models", **Journal Of Communication**, Volume:57, Issue:1, 2007, p. 9-20 (Çevrim içi) https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/j.0021-9916.2007.00326.x; Erişim Tarihi: 07.03.2023.

SCHRAMM, Wilbur: "The Nature of News", **Journalism Quarterly**, Volume: 26, Issue: 3, 1949, pp.259-269 (Çevrim içi) https://www.aejmc.org/home/wp-content/ uploads/2012/09/Journalism-Quarterly-1949-Schramm-259-69.pdf; Erişim Tarihi: 23.05.2019.

SEMETKO, Holli A.: "Media, Public Opinion, and Political Action", **The Sage Handbook of Media Studies**, Eds. John D. H. Downing, Denis McQuail, Philip Schlesinger, Ellen Wartella, London, Sage Publications, 2004, pp.351-374 (Çevrim içi) https://sk.sagepub.com/reference/hdbk_mediastudy/n18.xml; Erişim Tarihi:

22.10.2019

SEMETKO, Holli A.- VALKENBURG, Patti M.: "Framing European Politics: A Content Analysis of Press and Television News", **Journal of Communication,** Volume 50, Issue 2, June 2000, pp.93-109 (Çevrim içi) https://academic.oup.com/joc/article-abstract/50/2/93/4110003?redirectedFrom=fulltext&login=false; Erişim Tarihi: 12.10.2018.

SEYİDOV, İlgar: "Türk Basınında Sunulan Kırım Krizi Haberlerinin Çerçeveleme Kuramı Bağlamında İncelenmesi", **Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi,** No.22, 2014, ss. 60-73 (Çevrim içi) https://dergipark.org.tr/tr/ download/article-file/503405; Erişim Tarihi: 01.07.2021.

ŞEN, Funda- AVŞAR, Zakir: "Türkiye'de Neoliberal Politikaların Haber Medyasına Yansımaları: Anaakım Medyanın Ekonomi Haberleri Üzerine Bir İnceleme", **İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi**, Sayı: 35, Güz 2012, ss.42-60 (Çevrim içi) https://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423903280.pdf; Erişim Tarihi: 07.12.2018.

TAKESHİTA, Toshio: "Exploring The Media's Roles in Defining Reality: From Issue-Agenda Setting to Attribute-Agenda Setting", Maxwell McCombs et. al. (Eds.), **Communication And Democracy: Exploring The Intellectual Frontiers In Agenda-Setting Theory**, Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum, 1997, pp. 15-27 (Çevrim içi) https://www.academia.edu/2530987/Exploring_the_medias_roles_in_defining_reality_From_issue_agenda_setting_to_attribute_agenda_setting ; Erişim Tarihi: 19.05.2022

TANKARD Jr., James W.: "The Empiricial Approach to the Study of Media Framing", **Framing Public Life: Perspectives on Media and Our Understanding of the Social World**, S.D. Reese, O. H. Gandy ve A. E. Grand, Mahwah (eds), Lawrence Erlbaum Associates, NJ, 2001, pp. 95-106

TOSUN, Cengiz: "Dil Zenginliği, Yozlaşma ve Türkçe", **Journal of Language and Linguistic Studies**, Vol.1, No.2, October 2005, ss.136 -154 (Çevrim içi) https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/104646; Erişim Tarihi: 15.03.2020.

TUCHMAN, Gaye: "What is News? Telling Stories", **Journal of Communication**, Vol. 26, Issue 4, December 1976, pp.93-97 (Çevrim içi) https:// onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1460-2466.1976.tb01942.x; Erişim Tarihi: 30.08.2016.

TÜRK, Hasan Bahadır: "Türkiye'de Ulus Devlet Formasyonunun Ortaya Çıkış Sürecini Habitus Kavramı Üzerinden Okumak", **BİLİG Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi**, No. 57, Bahar 2011, ss. 201-225 (Çevrim içi) https://bilig.yesevi.edu.tr/ yonetim/icerik/makaleler/2610-published.pdf; Erişim Tarihi: 23.11.2021.

TÜRK, Hasan Bahadır: "Pierre Bourdieu Üzerinden Resmî İdeolojiyi Okumak: Bir Açıklama Denemesi", **Liberal Düşünce**, Güz 2004, ss.55-66.

TÜRKAY, Mehmet: "Türkiye'de Egemen İdeoloji-Resmî İdeoloji İlişkisine Bir Yaklaşım", **Birikim**, No.105-106, Ocak-Şubat 1998, ss.50-56.

ULU, Cafer: "Atatürk Döneminde Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları: İstanbul ve Ankara Örneği (1925-1938)", **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 208, Şubat 2014, ss.249-276 (Çevrim içi) https://www.acarindex.com/turk-dunyasi-arastirmalari/ataturk-doneminde-cumhuriyet-bayrami-kutlamalari-istanbul-ve-ankara-ornegi-1925-1938-815696; Erişim Tarihi: 14.01.2023.

VALKENBURG, Patti M.- "The Effects Of News Frames on Readers' Thoughts and Recall" **Communi-**

SEMETKO Holli A.-DE VREESE Claes H.: **cation Research,** Vol. 26, No.5, October 1999, pp. 550-569 (Çevrim içi) https://www.researchgate.net/publication/238622889_The_ Effects_of_News _Frames_on_Readers; Erişim Tarihi: 12.11.2015.

VAN GORP, Baldwin: "The Constructionist Approach to Framing: Bringing Culture Back In", **Journal of Communication**, Vol.57, Issue.1, 2007, pp.60-78 (Çevrim içi) https://onlinelibrary.wiley.com/toc/14602466/2007/57/1; Erişim Tarihi: 21.10.2018.

WEAVER, David H.: "Thoughts on Agenda Setting, Framing, and Priming", **Journal of Communication**, Vol.57, Issue. 1, 2007, pp. 142-147 (Çevrim içi) https://onlinelibrary.wiley.com/ doi/ abs/10.1111/j.1460-2466.2006.00333.x; Erişim Tarihi: 28.10.2016.

WESTLEY, Bruce- Mac LEAN, Jr., Malcolm S., "A Conceptual Model For Masscommunication Research", **Journalism Quarterly**, Vol. 34 Issue 1, 1957, pp.31-38.

WHİTE, David Manning: "The Gatekeepers: A Case Study İn The Selection Of News", **Journalism Quarterly**, 27: 1950, pp.383-390.

YAĞAN, Uğur: "Muhafazakâr Basının İfade Özgürlüğü ile İmtihanı: Charlie Hebdo Katliamının Zaman, Sabah ve Yeni Şafak Gazetelerinde Çerçevelenmesi", **Mülkiye Dergisi**, C.39, No.4, 2015, ss.43-71 (Çevrim içi) http://dergipark.gov.tr/ download/article-file/1129, Erişim Tarihi: 14.2.2019.

YILDIRIM, Birge- ERDEM, Arzu: "Taksim Meydanı'nın Cumhuriyetin Kamusal Alanı Olarak İnşası", **Tasarım Kuram Dergisi,** Sayı: 19, Mayıs 2015, ss.95-106 (Çevrim içi) https://dergipark.org.tr/tr/pub/tasarimkuram/issue/22376/239585; Erişim Tarihi: 14.01.2023.

YILDIRIM, Demet Yılmaz- TOPALOĞLU, Sema: "Tarihi Süreç İçinde Ankara Kentinin Değişen Rolleri: Ulus Meydanı ve Kızılay Meydanı", **Yalvaç Akademi Dergisi**, Cilt: 7, Sayı: 1, 2022, ss.100-110 (Çevrim içi) https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2425507, Erişim Tarihi:03.02.2023.

YILDIZ, Ahmet: "AK Partinin 'Yeni Muhafazakâr Demokratlığı': Türkiye Siyasetinde Adlandırma Problemi", **Liberal Düşünce Dergisi**, Sayı: 34, 2006, ss.5-12 (Çevrim içi) https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/791697; Erişim Tarihi: 12.05.2018.

YOLCU, Ergün- MUTLU Oya: "Holdingleşen Medya, Yeni Haber Söylemi Ve Etik: Hürriyet Ve Star Gazetesi Örneği", **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, No.21, Ocak 2005, ss.205-214 (Çevrim içi) https://dergipark.gov.tr/download/article-file/212360, 19.12.2018.

ZEYTİNLİ, Murat: "Uluslararası Haber Dolaşımının Sorunları", **Yeni Türkiye Dergisi Medya Özel Sayısı**, Cilt: 2, No:12, Kasım-Aralık 1996, ss.1101-1111.

BİLDİRİLER

KARADUMAN, Sibel-KARADUMAN, Murat: "Bilgi Toplumunun Oluşmasında Televizyon Haberlerinin Yeri ve Önemine İlişkin Eleştirel Bir Bakış", **3.Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Bildirileri Kitabı**, Eskişehir, Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayını, 25 - 26 Kasım 2004, ss.243-251 (Çevrim içi) iibf.ogu.edu.tr/kongre/bildiriler/06-01.pdf; Erişim Tarihi: 11.07.2018

PRİCE, Vincent - TEWKSBUR "News Values And Public Opinion: A Theoretical Account of Media Priming And Framing", in **Progress in Communication Sciences: Advances in Persuasion,** (Eds) George A. Barnett and Franklin J. Boster, Vol.13, Greenwich, Ct: Ablex, 1997 (Çevrim içi) https://www.researchgate.net/profile/David-Tewksbury/publication/304834087

Y, David: News_values_and_public_opinion_A_theoretical_account_of_media_priming_and_framing/links/577681dc08ae4645d60d7a4e/News-values-and-public-opinion-A-theoretical-account-of-media-priming-and-framing.pdf; Erişim Tarihi: 16.03.2023

CHOMSKY, Noam: "Ana Akım Medyayı, Ana Akım Medya Yapan Nedir?", **Z Medya Enstitüsünde Yapılan Konuşma**, Haziran 1997 (Çevrim içi) https://ekstazi.wordpress.com/2007/07/21/ana-akim-medyayi-ana-akim-medya-yapan-nedir-z-medya-enstitusunde-yapilan-konusma/; Erişim Tarihi: 30.10.2018

TEZLER

ÇOBAN, Melek: "Egemen Söylemin Yeniden Üretilmesinde Haber Çerçeveleme", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Televizyon Ana Bilim Dalı, Konya, 2009.

DENİZ, Kemal: "Dramatik Çerçeveleme ve Televizyonda Temsil İlişkisi"**,** Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo Televizyon Sinema Ana Bilim Dalı, 2019.

KALEDERE, Ahmet Can: "Yazılı Basında Yer Alan Haberlerin Okuyucu Tarafından Algılanışının Çerçeveleme Yaklaşımıyla Analizi: Bedelli Askerlik Örneği", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Ana Bilim Dalı, 2014.

KILIÇ, Deniz: "Haber Yapım Sürecinde Editör ve Editoryal Sistem: Hürriyet Gazetesi Örneğinde Bir Laboratuvar Çalışması", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basın ve Yayıncılık Ana Bilim Dalı, 2003.

NARİN, Fatma Bilge: "Küresel Terör Saldırılarına İlişkin Haberlerin Türk Basınında Çerçevelenişi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Ana Bilim Dalı, 2008.

ÖZARSLAN, Hüseyin: "Çerçeveleme Yaklaşımı Açısından Haber Çerçevelerinin İzler Kitle Düşünceleri Üzerindeki Etkisi", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Halkla İlişkiler ve Tanıtım Ana Bilim Dalı Araştırma Yöntemleri Bilim Dalı, 2007.

TURANLI, Ebru: "Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) İktidarı Döneminde Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Değişiminin Yazılı Basına Yansıması", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kocaeli, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Bilimleri Anabilim Dalı, 2015.

RAPORLAR

…… "Genelkurmay Başkanları", **T.C. Millî Savunma Bakanlığı Genelkurmay Başkanlığı web sitesi** (Çevrim içi), https://www.tsk.tr/Sayfalar?viewName=GenelkurmayBaskanlari; Erişim Tarihi: 15.03.2022.

…… **Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) Tüzüğü**, Basım Tarihi:11.02.2002 (Çevrim içi) https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/handle/11543/901; Erişim Tarihi: 18.10.2017.

…… Hayat Görsel Yayıncılık A.Ş. (Hakkında), **Media Ownership Monitor Türkiye 2016**, bianet Bağımsız İletişim Ağı (Çevrim içi) https://turkey.mom-rsf.org/tr/medya-

sahipleri/sirketler/turkey/company/company/show/825/; Erişim Tarihi: 17.11.2018.

…… **Radyo ve Televizyon Üst Kurulu 2012 Yılı Faaliyet Raporu**, Ankara, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Yayını, 2013 (Çevrim içi) https://www.rtuk.gov.tr/ Media/FM/Birimler/strateji/raporlar/2012_faaliyet_raporu_1016.pdf; Erişim Tarihi: 22.07.2022

AYDIN, Suavi: **Amacımız Devletin Bekası: Demokratikleşme Sürecinde Devlet ve Yurttaşlar**, 3.Bs., İstanbul, TESEV Yayınları, 2009.

KOÇ, Yaşar Taşkın: "12 Eylül'den 12 Haziran'a Siyasi Partiler Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) ", **SETA Analiz,** Mayıs 2011, ss.1-22 (Çevrim içi) http://file.setav.org/Files/Pdf/12-eylulden-12-hazirana-siyasal-partiler-ak-parti.pdf ; Erişim Tarihi: 10.06.2021.

ÇEŞİTLİ ÇEVRİM İÇİ KAYNAKLAR

…… "29 Ekim 2012 Pazartesi - SBT Rating"**,** (Çevrim içi) https://www.sacitaslan.com/29-ekim-2012-pazartesi-sbt-rating-haberi-83012; Erişim Tarihi: 23.05.2021.

…… "AKP: Türkiye'nin son 20 yılına damga vuran parti", **BBC Türkçe web sitesi**, 15.08.2022 tarihli haber (Çevrim içi) https://www.bbc.com/turkce/ articles/c3g4llnr2jmo; Erişim Tarihi: 27.09.2022.

…… "Ankara'da türban gerginliği", **DW Türkçe web sitesi**, 29.10.2003 tarihli haber (Çevrim içi) https://www.dw.com/tr/ankarada-t%C3%BCrban-gerginli% C4%9Fi/a-2527522; Erişim Tarihi: 27.09.2022.

……. "Cumhur'a 'Cumhuriyeti yasakladılar", **Sözcü Gazetesi web sitesi**, 23.10.2012 tarihli haber (Çevrim içi) https://www.sozcu.com.tr/2012/ gundem/cumhura-cumhuriyeti-yasakladilar-89977/; Erişim Tarihi: 29.04.2014.

…….. "Gerçeklik ve Doğruluk", **BBC Akademi** (Çevrim içi) https://www.bbc.co.uk/ academy/ tr/articles/art20140408125537183; Erişim Tarihi: 12.09.2018.

……. "Kılıçdaroğlu Kocaeli'de Cumhuriyet yürüyüşüne katıldı", **En Son Haber web sitesi**, 28.10.2012 tarihli haber (Çevrim içi) https://www.ensonhaber.com/ gundem/kilicdaroglu-kocaelide-cumhuriyet-yuruyusune-katildi-2012-10-28; Erişim Tarihi: 22.12.2022.

……. "Resepsiyon ilk kez Çankaya'da olacak", **t24 web sitesi**, 16.08.2012 tarihli haber (Çevrim içi) https://t24.com.tr/haber/resepsiyon-ilk-kez-cankayada-olacak,% 20211028; Erişim Tarihi: 15.03.2022.

……. "Ankara'da 29 Ekim yürüyüşüne polis müdahalesi", **BBC Türkçe web sitesi**, 29.10.2012 tarihli haber (Çevrim içi) https://www.bbc.com/ turkce/ haberler/2012/10/121029_republicans_last; Erişim Tarihi: 10.06.2021.

…… 29.06.2012 tarih ve 2012/25 sayılı "Başkent Dışında Tören, Kutlama ve Karşılamalar" konulu İçişleri Bakanlığı Genelgesi (Çevrim içi) https://www.icisleri.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/IcSite/illeridaresi/Mevzuat/Genelgeler/2012-25%20SAYILI%20GENELGE.pdf ; Erişim Tarihi: 24.05.2021.

…….. "29 Ekim'e Başkent'te yasak, İstanbul'da bayrak gerginliği", **Hürriyet Gazetesi web sitesi**, (Çevrim içi), https://www.hurriyet.com.tr/ gundem/29-ekime-baskentte-yasak-istanbulda-bayrak-gerginligi-21755621; Erişim Tarihi: 17.05.2021.

…… 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu (1)(2)(3)(4) 9. madde (Çevrim içi)

	https://www.mevzuat.gov.tr/ MevzuatMetin/1.3.5442.pdf; Erişim Tarihi: 25.03.2022.
……	Resmî Gazete'nin 23.07.1965 Tarih ve 12056'ncı Sayısında Yayımlanan 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu Madde 15 - (Değişik: 12/5/1982 - 2670/7 md.) (Çevrim içi) http:// www.mevzuat.gov.tr/ MevzuatMetin/1.5.657.pdf; Erişim Tarihi: 10.09.2018.
……	"Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Türkiye Gazetecilik Hak ve Sorumluluk Bildirgesi", **TGC web sitesi** (Çevrim içi) http://www.tgc.org.tr/ bildirgeler/ turkiye-gazetecilik-hak-ve-sorumluluk-bildirgesi.html; Erişim Tarihi: 19.09.2018.
……	**TDK Biyoloji Terimleri Sözlüğü**, (Çevrim içi), https://sozluk.gov.tr/; Erişim Tarihi: 11.04.2021
……	**TDK Büyük Türkçe Sözlük,** (Çevrim içi) http://www.tdk.gov.tr; Erişim Tarihi: 06.03.2019
……	**TDK Güncel Türkçe Sözlük**, (Çevrim içi) http://www.tdk.gov.tr/ index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5cab0be72138a9.46154871; Erişim Tarihi: 08.04.2019
FIRAT, Ali Haydar:	"Türkiye'nin resmî ideolojisi", **Birgün Gazetesi web sitesi**, 15.11.2015 tarihli yazı, (Çevrim içi) www.birgun.net/haber/turkiye-nin-resmi-ideolojisi-95146; Erişim Tarihi: 09.07.2021
MEYDAN, Sinan:	"Kemalizm", **Sözcü Gazetesi web sitesi,** 13.01.2020 (Çevrim içi) https://www.sozcu.com.tr/2020/yazarlar/sinan-meydan/kemalizm-5563892/; Erişim Tarihi: 21.04.2021.
TUNÇDEMİR, Cemal:	"Gerçekler İnsanı Özgür Kılar", **t24 web sitesi**, (Çevrim içi) http://t24.com.tr/ yazarlar/cemal-tuncdemir/ben-bradlee-gercekler-insani-ozgur-kilar,10467; Erişim Tarihi: 24.09.2018
TUNÇDEMİR, Cemal:	"ABD Mahkemesinin, 'The Post'a Konu Olan Basın Özgürlüğü Kararının Gerekçesi", **t24 web sitesi** (Çevrim içi), http://t24.com.tr/yazarlar/ cemal-tuncdemir/abd-mahkemesinin-the-posta-konu-olan-basin-ozgurlugu-kararinin-gerekcesi,18977?utm_medium=social&utm_content= sharebutton; Erişim Tarihi: 10.10.2018

ÖĞRETMEN EĞİTİMİNDE UYGULAMA VE İNCELEME DÖNGÜLERİ

Özge Dışbudak Kuru

nobel bilimsel

Öğretmen Eğitiminde Uygulama ve İnceleme Döngüleri

Özge Dışbudak Kuru

Yayın No.: 2299
ISBN: 978-625-393-946-5
E-ISBN: 978-625-393-947-2
Basım Sayısı: 1. Basım, Ağustos 2024

© Copyright 2024, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.
"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İlim Ateşoğlu -ilim@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Meliha Uysal-meliha@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Kuru, Özge Dışbudak.
Öğretmen Eğitiminde Uygulama ve İnceleme Döngüleri / Özge Dışbudak Kuru
1.Basım, VIII + 78 s., 13,5x19,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-393-946-5
E-ISBN: 978-625-393-947-2
1. Öğretmen Eğitimi 2. Uygulama 3. İnceleme Döngüsü

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 -
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com -

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ v

GİRİŞ 1

Bölüm 1
Öğretmen Eğitiminde Kullanılan Çeşitli Pedagojiler 15

Bölüm 2
Uygulama ve İnceleme Döngüleri
(The Cycles of Enactment and Investigation) 25

Bölüm 3
Öğrenme Döngüsü (A Learning Cycle) 33

Bölüm 4
Üç Dakikalık Prova Uygulama ve İnceleme Döngüsü
(The Three-Minute-Rehearsal Cycle of Enactment and Investigation) 41

Bölüm 5
Matematiksel Bilgi ve Mesleki Fark Etme Becerilerinin Geliştirilmesi için
Uygulama ve İnceleme Döngüsü 51

Bölüm 6
Matematiksel Bilgi ve Mesleki Fark Etme Becerilerinin Geliştirilmesi için
Uygulama ve İnceleme Döngüsü: Çevre Kavramı Örneği 61

EK 1. Ders Planı Formatı 75

YAZAR HAKKINDA 77

Kaynakça

Amador, J. M., Estapa, A., Kosko, K., & Weston, T (2021). Prospective teachers' noticing and mathematical decisions to respond using technology to approximate practice. *International Journal of Mathematical Education in Science and Technology*, *52*(1), 3-22. https://doi.org/10.1080/0020739X. 2019.1656828.

Amador, J., & Lamberg, T (2013). Learning trajectories, lesson planning, affordances, and constraints in the design and enactment of mathematics teaching. *Mathematical Thinking and Learning*, *15*(2), https://doi.org/146-170.10.1080/10986065. 2013.770719.

Ball, D. L. (1990). The mathematical understandings that prospective teachers bring to teacher education. *The Elementary School Journal*, *90*(4), 449-466.

Ball, D. L., & Bass, H. (2000). Interweaving content and pedagogy in teaching and learning to teach: Knowing and using mathematics. In J. Boaler (Eds.), *Multiple perspectives on the teaching and learning of mathematics* (pp. 83–104Ablex.

Ball, D. L., & Bass, H. (2003). Toward a practice-based theory of mathematical knowledge for teaching. In B. Davis & E. Simmt (Eds.), *Proceedings of the 2002 Annual Meeting of the Canadian Mathematics Education Study Group* (pp. 3-14). CMESG/GCEDM.

Ball, D. L., Thames, M. H., & Phelps, G. (2008). Content knowledge for teaching: what makes it special? *Journal of Teacher Education*, *59*(5), 389-407.

Borko, H. (2004). Professional development and teacher learning: Mapping the terrain. *Educational Researcher*, *33*(8), 3-15.

Carpenter, T. P., Fennema, E., & Franke, M. L. (1996). Cognitively guided instruction: A knowledge base for reform in primary mathematics instruction. *The Elementary School Journal*, *97*(1), 3-20.

Carpenter, T. P., Fennema, E., Peterson, P. L., Chiang, C., & Loef, M. (1989). Using knowledge of children's mathematical thinking in classroom teaching: An experimental study. *American Educational Research Journal*, *26*(4), 499-531.

Carrillo, J., Climent, N., Montes, M., Contreras, L. C., Flores-Medrano, E., Escudero-Ávila, D., Vasco, D., Rojas, N., Flores, P., Aguilar-González, Á., Ribeiro, M., & Muñoz-Catalán, M. C. (2018). The Mathematics Teacher's Specialised Knowledge (MTSK) model. *Research in Mathematics Education, 20*(3), 236–253. https://doi.org/10.1080/14794802.2018.1479981.

Copur-Gencturk, Y., & Tolar, T. (2022). Mathematics teaching expertise: A study of the dimensionality of content knowledge, pedagogical content knowledge, and content-specific noticing skills. *Teaching and Teacher Education*, *114*, 103696. https://doi.org/10.1016/j.tate.2022.103696.

Dışbudak-Kuru, Ö. Ucuzoğlu, A. N., Işıksal-Bostan, M., Yemen-Karpuzcu, S., & Tekin-Sitrava, R. (2022). Ortaokul matematik öğretmenlerinin mesleki fark etme bece-

rileri: dikdörtgenler prizmasının hacmine ilişkin problem durumu. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *18*(2), 154-174. https://doi.org/10.17860/mersinefd.1093364.

Doerr, H. M., & Lesh, R. (2003). A modeling perspective on teacher development. In R. Lesh & H. M. Doerr (Eds.), *Beyond constructivism: Models and modeling perspectives on mathematics problem solving, learning, and teaching* (pp. 125–140). Lawrence Erlbaum.

Dogan-Coskun, S., Tekin-Sitrava, R., & Isiksal -Bostan, M. (2021). Pre-service elementary teachers' noticing expertise of students' mathematical thinking: The case of fractions. *International Journal of Mathematical Education in Science and Technology, 1*, 1–8. https://doi.org/10.1080/0020739X. 2021.1979260.

Doğan-Coşkun, S., & Işıksal-Bostan, M. (2019). An in-service primary teacher's implementation of mathematical tasks: The case of length measurement and perimeter instruction. International *Journal of Mathematical Education in Science and Technology*, *50*(4), 486–505. https://doi.org/10.1080/0020739X.2018.1522675.

Fisher, M. H., Thomas, J., Jong, C., Schack, E. O., & Dueber, D. (2019). Comparing preservice teachers' professional noticing skills in elementary mathematics classrooms. *School Science and Mathematics, 119*(3), 142–149.

Fisher, M. H., Thomas, J., Schack, E. O., Jong, C., & Tassell, J. (2018). Noticing numeracy now! Examining changes in preservice teachers' noticing, knowledge, and attitudes. *Mathematics Education Research Journal, 30*(2), 209–232.

Jacobs, V. R., & Empson, S. B. (2015). Responding to children's mathematical thinking in the moment: an emerging framework of teaching moves, *ZDM Mathematics Education*, *48*, 85–197. https://doi.org/10.1007/s11858-015-0717-0.

Jacobs, V. R., Lamb, L. C., & Philipp, R. A. (2010). Professional noticing of children's mathematical thinking. *Journal for Research in Mathematics Education, 41*(2), 169–202. https://doi.org/10.5951/jresematheduc.41.2.0169.

Jarry-Shore, M., & Borko, H. (2023). The role of contextual knowledge in noticing students' strategies in-the-moment. *Mathematical Thinking and Learning*, 1–21. https://doi.org/10.1080/10986065.2023.2239418.

Goodlad, J. I (1990). Studying the education of educators: From conception to findings. *The Phi Delta Kappan*, *71*(9), 698-701.

Grossman, P. L. (1990). *The making of a teacher: Teacher knowledge and teacher education*. New York, NY: Teachers College Press.

Grossman, P. L., Compton, C., Igra, D., Ronfeldt, M., Shahan, E., & Williamson, P. W. (2009a). Teaching Practice: A Cross-professional Perspective. *Teachers College Record*, *111*(9), 2055–2100. https://doi.org/10.1177/ 016146810911100905.

Grossman, P., Hammerness, K., & McDonald, M. (2009b). Redefining teaching, reimagining teacher education. *Teachers and Teaching: Theory and Practice*, *15*(2), 273-289.

Güner, P., & Akyüz, D. (2020). Noticing student mathematical thinking within the context of lesson study. *Journal of Teacher Education*, 71(5), 568–583. https://doi.org/ 10.1177/0022487119892964.

Hill, H. C., Ball, D. L., & Schilling, S. G. (2008). Unpacking pedagogical content knowledge: Conceptualizing and measuring teachers' topic-specific knowledge of students. *Journal for Research in Mathematics Education, 39*(4), 372-400.

Hill, H. C., Sleep, L., Lewis, J. M., & Ball, D. L. (2007). Assessing teachers' mathematics knowledge: What knowledge matters and what evidence counts? In F. K. Lester, (Eds.), *Second handbook of research on mathematics teaching and learning* (pp. 111-155). National Council of Teachers of Mathematics/Information Age Publishing.

Huckstep, P., Rowland, T., & Thwaites, A. (2006). The Knowledge Quartet: considering Chloe. In M. Bosch (Eds.), *Proceedings of the Fourth Congress of the European Society for Research in Mathematics Education* (pp. 1568–1578). FUNDEMI IQS, Universitat Ramon Llull.

Isiksal, M., & Cakiroglu, E. (2011). The nature of prospective mathematics teachers' pedagogical content knowledge: the case of multiplication of fractions. *Journal of Mathematics Teacher Education*, *14*, 213-230.

Ivars, P., Fernández, C., & Llinares, S. (2020). A learning trajectory as a scaffold for pre-service teachers' noticing of students' mathematical understanding. *International Journal of Science and Mathematics Education*, *18*, 529–548. https://doi.org/10.1007/s10763-019-09973-4.

Kaiser, G., Blömeke, S., König, J., Busse, A., Döhrmann, M., & Hoth, J. (2017). Professional competencies of (prospective) mathematics teachers—Cognitive versus situated approaches. *Educational Studies in Mathematics, 94*(2), 1–22. https://doi.org/10.1007/s10649-016-9713-8.

Kaiser, G., Busse, A., Hoth, J., König, J. & Blömeke, S. (2015). About the complexities of video-based assessments: Theoretical and methodological approaches to overcoming shortcomings of research on teachers 'competence. *International Journal of Science and Mathematics Education*, *13*(2), 369–387. https://doi.org/ 10.1007/s10763-015-9616-7.

Kazemi, E, Franke, M., & Lampert, M. (2009). Developing pedagogies in teacher education to support novice teachers' ability to enact ambitious instruction. In Hunter, R., Bicknell, B., & Burgess, T. (Eds.), *Crossing divides: Proceedings of the 32nd annual conference of the Mathematics Education Research Group of Australasia*, (pp. 12–30). Wellington, NZ.

Lampert, M. (2001). *Teaching problems and the problems of teaching*. Yale University Press.

Lampert, M., Beasley, H., Ghousseini, H., Kazemi, E., & Franke, M. (2010). Using designed instructional activities to enable novices to manage ambitious

mathematics teaching. In M. K. Stein & L. Lucan (Eds.), *Instructional explanations in the disciplines* (pp. 129–141). Springer.

Lampert, M., Franke, M. L., Kazemi, E., Ghousseini, H., Turrou, A. C., Beasley, H., Cunard, A., & Crowe, K. (2013). Keeping it complex: Using rehearsals to support novice teacher learning of ambitious teaching. *Journal of Teacher Education, 64*, 226–243.

Lampert, M., & Graziani, F. (2009). Instructional activities as a tool for teachers' and teacher educators' learning. *Elementary School Journal*, *109*(5), 491–509.

Liu, Y. (2014). Teachers' in-the-moment noticing of students' mathematical thinking: a case study of two teachers [Unpublished doctoral dissertation]. University of North Carolina.

McDonald, M., Kazemi, E., & Kavanagh, S. S. (2013). Core practices and pedagogies of teacher education: A call for a common language and collective activity. *Journal of Teacher Education*, *64*, 378–386.

Reinke, K. S. (1997). Area and perimeter: Preservice teachers' confusion. *School Science and Mathematics, 97,* 75-77.

Rowland, T., Huckstep, P., & Thwaites, A. (2003). The Knowledge Quartet. *Proceedings of the British Society for Research into Learning Mathematics, 23*(3), 97-102.

Rowland, T., Huckstep, P., & Thwaites, A. (2005). Elementary teachers' mathematics subject knowledge: The Knowledge Quartet and the case of Naomi. *Journal of Mathematics Teacher Education, 8(*3), 255-281.

Rowland, T., & Turner, F. (2007). Developing and using the 'Knowledge Quartet': A framework for the observation of mathematics teaching. *The Mathematics Educator, 10*(1), 107-124.

Sherin, M. G. (2002). When teaching becomes learning. Cognition and Instruction, 20(2), 119-150.

Sherin, M. G., Russ, R. S., & Colestock, A. A. (2011). Accessing mathematics teachers' in-the-moment noticing. In M. G. Sherin, V. R. Jacobs, & R. A. Philipp (Eds.), *Mathematics teacher noticing: Seeing through teachers' eyes* (pp. 79–93). Routledge.

Sherin, B., & Star, J. R. (2011). Reflections on the study of teacher noticing. In M. G. Sherin, V. R. Jacobs, & R. A. Philipp (Eds.), Mathematics teacher noticing: Seeing through teachers' eyes (pp.66–78). Routledge.

Shulman, L. S. (1986). Those who understand: Knowledge growth in teaching. *Educational Researcher*, *15*(2), 4-14.

Shulman, L. S. (1987). Knowledge and teaching: Foundations of the new reform. *Harvard Educational Review*, *57*(1), 1-22.

Star, J. R., & Strickland, S. K. (2008). Learning to observe: Using video to improve preservice mathematics teachers' ability to notice. *Journal of Mathematics Teacher Education*, *11*(2), 107–125. https://doi.org/10.1007/s10857-007-9063-7.

Star, J. R., Lynch, K. H., & Perova, N. (2011). Using video to improve mathematics' teachers' abilities to attend to classroom features: A replication study. In M. G. Sherin, V. R. Jacobs, & R. A. Philipp (Eds.), *Mathematics teacher noticing: Seeing through teachers' eyes* (pp. 79–93). Routledge.

Tirosh, D. (2000). Enhancing prospective teachers' knowledge of children's conceptions: the case of division of fractions. *Journal for Research in Mathematics Education*, 31, 5-25.

Turner, F. A. (2007). The mathematics content knowledge of beginning teachers: The case of Amy. In *Proceedings of the Fifth Congress of the European Society for Research in Mathematics Education* (pp. 2004-2013). *Larnaca, Cyprus: CERME.*

van Es, E. A. (2011). A framework for learning to notice student thinking. In M. G. Sherin, V. Jacobs, & R. Philipp (Eds.), Mathematics teacher noticing: Seeing through teachers' eyes (pp. 134–151). Routledge

van Es, E. A., & Sherin, M. G. (2002). Learning to notice: Scaffolding new teachers' interpretations of classroom interactions. *Journal of Technology and Teacher Education*, *10*(4), 571–596.

van Es, E. A., & Sherin, M. G. (2008). Mathematics teachers' "learning to notice" in the context of a video club. *Teaching and Teacher Education*, 24(2), 244-276. https://doi.org/ 10.1016/j.tate.2006.11.005.

van Es, E. A., & Sherin, M. G. (2021). Expanding on prior conceptualizations of teacher noticing. *ZDM–Mathematics Education*, *53*(1), 17-27. https://doi.org/10.1007/s11858-020-01211-4.

Yenilmez, K., & Koza-Çiftçi, Ş. (2014). Lise öğretmen adaylarının çevre ve alan kavramlarına ilişkin bilgilerinin belirlenmesi. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi, 5*(10), 23-35.

Zeytun, A., Çetinkaya, B., & Erbaş, A. K. (2010). Mathematics teachers' covariational reasoning levels and their predictions about students' covariational reasoning abilities. *Educational Sciences: Theory & Practice, 10*(3), 1573–1612.

Kaynakça

Amador, J. M., Estapa, A., Kosko, K., & Weston, T (2021). Prospective teachers' noticing and mathematical decisions to respond using technology to approximate practice. *International Journal of Mathematical Education in Science and Technology*, *52*(1), 3-22. https://doi.org/10.1080 /0020739X.2019.1656828.

Arbaugh, F., Graysay, D., Konuk, N., & Freeburn, B. (2019). The three-minute-rehearsal cycle of enactment and investigation: Preservice secondary mathematics teachers learning to elicit and use evidence of student thinking. *Mathematics Teacher Educator*, *8*(1), 22-48. https://doi.org/10.5951/ mathteaceduc.8.1.0022.

Ball, D. L., & Forzani, F. M (2011). Building a common core for learning to teach and connecting professional learning to practice. *American Educator*, *35*(2), 17–21, 38–39.

Darling-Hammond, L. (2006). Assessing teacher education: The usefulness of multiple measures for assessing program outcomes. *Journal of Teacher Education*, *57*(2), 120-138.

Dilberoğlu, M. (2015). *An investigation of pre-service middle school mathematics teachers' ability to connect the mathematics in content courses with the middle school mathematics* [Unpublished master thesis]. Middle East Technical University.

Franke, M. L., Kazemi, E., & Battey, D. (2007). Mathematics teaching and classroom practice. In F. K. Lester (Eds.), *Second handbook of research on mathematics teaching and learning* (pp. 225–256). Information Age Publishing.

Ghousseini, H. (2009). Designing opportunities to learn to lead classroom mathematics discussions in pre-service teacher education: Focusing on enactment. In D. Mewborn & H. Lee (Eds.), *Scholarly practices and inquiry in the preparation of mathematics teachers*. Association of Mathematics Teacher Educators.

Grossman, P. L., Compton, C., Igra, D., Ronfeldt, M., Shahan, E., & Williamson, P. W. (2009a). Teaching Practice: A Cross-professional Perspective. *Teachers College Record*, *111*(9), 2055–2100. https://doi.org/10.1177/ 016146810911100905.

Grossman, P., & McDonald, M. (2008). Back to the future: Directions for research in teaching and teacher education. *American Educational Research Journal*, *45*(1), 184–205.

Grossman, P., Hammerness, K., & McDonald, M. (2009b). Redefining teaching, re-imagining teacher education. *Teachers and Teaching: Theory and Practice*, *15*(2), 273-289.

Kazemi, E, Franke, M., & Lampert, M. (2009). Developing pedagogies in teacher education to support novice teachers' ability to enact ambitious instruction. In Hunter, R., Bicknell, B., & Burgess, T. (Eds.), *Crossing divides: Proceedings of the 32nd annual conference of the Mathematics Education Research Group of Australasia*, (pp. 12–30). Wellington, NZ.

Lampert, M., & Ball, D.L. (1998). *Teaching, mathematics, and multimedia: Investigations of real practice*. Teacher's College Press.

Lampert, M., Franke, M. L., Kazemi, E., Ghousseini, H., Turrou, A. C., Beasley, H., Cunard, A., & Crowe, K. (2013). Keeping it complex: Using rehearsals to support novice teacher learning of ambitious teaching. *Journal of Teacher Education, 64*, 226–243.

Lave, J., & Wenger, E. (1991). *Situated learning: Legitimate peripheral participation*. Cambridge University Press.

McDonald, M., Kazemi, E., & Kavanagh, S. S. (2013). Core practices and pedagogies of teacher education: A call for a common language and collective activity. *Journal of Teacher Education*, *64*, 378–386.

Silver, E. A., Clark, L. M., Ghousseini, H. N., Charalambous, C. Y., & Sealy, J. T. (2007). Where is the mathematics? Examining teachers' mathematical learning opportunities in practice based professional learning tasks. *Journal of Mathematics Teacher Education*, *10*(4–6), 261–277. https://doi.org/10.1007/ s10857-007-9039-7.

Smith, M. S. (2001). *Practice-based professional development for teachers*. National Council of Teachers of Mathematics. Reston.

Steele, M. D. (2006). *Middle grades geometry and measurement: Examining change in knowledge needed for teaching through a practice-based teacher education experience* [Unpublished doctoral dissertation]. University of Pittsburgh.

Stein, M. K., & Brown, C.A. (1997). Teacher learning in a social context: Integrating collaborative and institutional processes with the study of teacher change. In E. Fennema, B. S. Nelson (Eds.), *Mathematics teachers in transition, Hillsdale, Lawrence Erlbaum Associates* (pp. 155-191). Mahwaw.

Wenger, E. (1998). *Communities of practice: Learning, meaning, and identities.* Cambridge University Press.

Wenger, E., McDermott, R. A., & Snyder, W. (2002). *Cultivating communities of practice: A guide to managing knowledge*. Harvard Business School Press.

Kaynakça

Grossman, P. L., Compton, C., Igra, D., Ronfeldt, M., Shahan, E., & Williamson, P. W. (2009a). Teaching Practice: A Cross-professional Perspective. *Teachers College Record*, *111*(9), 2055–2100. https://doi.org/10.1177/ 016146810911100905

Grossman, P., & McDonald, M. (2008). Back to the future: Directions for research in teaching and teacher education. *American Educational Research Journal*, *45*(1), 184–205.

Grossman, P., Hammerness, K., & McDonald, M. (2009b). Redefining teaching, re-imagining teacher education. *Teachers and Teaching: Theory and Practice*, *15*(2), 273-289.

Kazemi, E, Franke, M., & Lampert, M. (2009). Developing pedagogies in teacher education to support novice teachers' ability to enact ambitious instruction. In Hunter, R., Bicknell, B., & Burgess, T. (Eds.), *Crossing divides: Proceedings of the 32nd annual conference of the Mathematics Education Research Group of Australasia*, (pp. 12–30). Wellington, NZ.

Lampert, M., & Ball, D.L. (1998). *Teaching, mathematics, and multimedia: Investigations of real practice*. Teacher's College Press.

Lampert, M., & Graziani, F. (2009). Instructional activities as a tool for teachers' and teacher educators' learning. *Elementary School Journal*, 109(5), 491–509.

Lampert, M., Franke, M. L., Kazemi, E., Ghousseini, H., Turrou, A. C., Beasley, H., Cunard, A., & Crowe, K. (2013). Keeping it complex: Using rehearsals to support novice teacher learning of ambitious teaching. *Journal of Teacher Education, 64*, 226–243.

McDonald, M., Kazemi, E., & Kavanagh, S. S. (2013). Core practices and pedagogies of teacher education: A call for a common language and collective activity. *Journal of Teacher Education*, *64*, 378–386.

Kaynakça

Arbaugh, F., Graysay, D., Konuk, N., & Freeburn, B. (2019). The three-minute-rehearsal cycle of enactment and investigation: Preservice secondary mathematics teachers learning to elicit and use evidence of student thinking. *Mathematics Teacher Educator*, *8*(1), 22-48. https://doi.org/10.5951/ mathteaceduc.8.1.0022.

Grossman, P. L., Compton, C., Igra, D., Ronfeldt, M., Shahan, E., & Williamson, P. W. (2009a). Teaching Practice: A Cross-professional Perspective. *Teachers College Record*, *111*(9), 2055–2100. https://doi.org/10.1177/ 016146810911100905

Grossman, P., & McDonald, M. (2008). Back to the future: Directions for research in teaching and teacher education. *American Educational Research Journal*, *45*(1), 184–205.

Grossman, P., Hammerness, K., & McDonald, M. (2009b). Redefining teaching, re-imagining teacher education. *Teachers and Teaching: Theory and Practice*, *15*(2), 273-289.

Kazemi, E, Franke, M., & Lampert, M. (2009). Developing pedagogies in teacher education to support novice teachers' ability to enact ambitious instruction. In Hunter, R., Bicknell, B., & Burgess, T. (Eds.), *Crossing divides: Proceedings of the 32nd annual conference of the Mathematics Education Research Group of Australasia*, (pp. 12–30). Wellington, NZ.

Lampert, M., Franke, M. L., Kazemi, E., Ghousseini, H., Turrou, A. C., Beasley, H., Cunard, A., & Crowe, K. (2013). Keeping it complex: Using rehearsals to support novice teacher learning of ambitious teaching. *Journal of Teacher Education, 64*, 226–243.

McDonald, M., Kazemi, E., & Kavanagh, S. S. (2013). Core practices and pedagogies of teacher education: A call for a common language and collective activity. *Journal of Teacher Education*, *64*, 378–386.

Kaynakça

Arbaugh, F., Graysay, D., Konuk, N., & Freeburn, B. (2019). The three-minute-rehearsal cycle of enactment and investigation: Preservice secondary mathematics teachers learning to elicit and use evidence of student thinking. *Mathematics Teacher Educator*, *8*(1), 22-48. https://doi.org/10.5951/ mathteaceduc.8.1.0022.

Grossman, P. L., Compton, C., Igra, D., Ronfeldt, M., Shahan, E., & Williamson, P. W. (2009a). Teaching Practice: A Cross-professional Perspective. *Teachers College Record*, *111*(9), 2055–2100. https://doi.org/10.1177/ 016146810911100905.

Grossman, P., & McDonald, M. (2008). Back to the future: Directions for research in teaching and teacher education. *American Educational Research Journal*, *45*(1), 184–205.

Grossman, P., Hammerness, K., & McDonald, M. (2009b). Redefining teaching, re-imagining teacher education. *Teachers and Teaching: Theory and Practice*, *15*(2), 273-289.

Kazemi, E, Franke, M., & Lampert, M. (2009). Developing pedagogies in teacher education to support novice teachers' ability to enact ambitious instruction. In Hunter, R., Bicknell, B., & Burgess, T. (Eds.), *Crossing divides: Proceedings of the 32nd annual conference of the Mathematics Education Research Group of Australasia*, (pp. 12–30). Wellington, NZ.

Lampert, M., Franke, M. L., Kazemi, E., Ghousseini, H., Turrou, A. C., Beasley, H., Cunard, A., & Crowe, K. (2013). Keeping it complex: Using rehearsals to support novice teacher learning of ambitious teaching. *Journal of Teacher Education, 64*, 226–243.

McDonald, M., Kazemi, E., & Kavanagh, S. S. (2013). Core practices and pedagogies of teacher education: A call for a common language and collective activity. *Journal of Teacher Education*, *64*, 378–386.

Kaynakça

Arbaugh, F., Graysay, D., Konuk, N., & Freeburn, B. (2019). The three-minute-rehearsal cycle of enactment and investigation: Preservice secondary mathematics teachers learning to elicit and use evidence of student thinking. *Mathematics Teacher Educator*, *8*(1), 22-48. https://doi.org/10.5951/ mathteaceduc.8.1.0022

Grossman, P. L., Compton, C., Igra, D., Ronfeldt, M., Shahan, E., & Williamson, P. W. (2009a). Teaching Practice: A Cross-professional Perspective. *Teachers College Record*, *111*(9), 2055–2100. https://doi.org/10.1177/ 016146810911100905

Grossman, P., Hammerness, K., & McDonald, M. (2009b). Redefining teaching, re-imagining teacher education. *Teachers and Teaching: Theory and Practice*, *15*(2), 273-289.

Grossman, P., & McDonald, M. (2008). Back to the future: Directions for research in teaching and teacher education. *American Educational Research Journal*, *45*(1), 184–205.

Kazemi, E, Franke, M., & Lampert, M. (2009). Developing pedagogies in teacher education to support novice teachers' ability to enact ambitious instruction. In Hunter, R., Bicknell, B., & Burgess, T. (Eds.), *Crossing divides: Proceedings of the 32nd annual conference of the Mathematics Education Research Group of Australasia*, (pp. 12–30). Wellington, NZ.

Lampert, M., Franke, M. L., Kazemi, E., Ghousseini, H., Turrou, A. C., Beasley, H., Cunard, A., & Crowe, K. (2013). Keeping it complex: Using rehearsals to support novice teacher learning of ambitious teaching. *Journal of Teacher Education, 64*, 226–243.

McDonald, M., Kazemi, E., & Kavanagh, S. S. (2013). Core practices and pedagogies of teacher education: A call for a common language and collective activity. *Journal of Teacher Education*, *64*, 378–386.

Kaynakça

Arbaugh, F., Graysay, D., Konuk, N., & Freeburn, B. (2019). The three-minute-rehearsal cycle of enactment and investigation: Preservice secondary mathematics teachers learning to elicit and use evidence of student thinking. *Mathematics Teacher Educator*, 8(1), 22-48. https://doi.org/10.5951/ mathteaceduc.8.1.0022

Gravemeijer, K., & Cobb, P. (2006). Design research from a learning design perspective. In J. Van den Akker, K. Gravemeijer, S. McKenney, & N. Nieveen (Eds.), Educational design research (pp. 17–51). Routledge.

Grossman, P. L., Compton, C., Igra, D., Ronfeldt, M., Shahan, E., & Williamson, P. W. (2009a). Teaching Practice: A Cross-professional Perspective. *Teachers College Record*, 111(9), 2055–2100. https://doi.org/10.1177/ 016146810911100905 .

Grossman, P., Hammerness, K., & McDonald, M. (2009b). Redefining teaching, re-imagining teacher education. *Teachers and Teaching: Theory and Practice*, 15(2), 273-289.

Grossman, P., & McDonald, M. (2008). Back to the future: Directions for research in teaching and teacher education. *American Educational Research Journal*, 45(1), 184–205.

Jacobs, V. R., Lamb, L. C., & Philipp, R. A. (2010). Professional noticing of children's mathematical thinking. *Journal for Research in Mathematics Education*, 41(2), 169–202. https://doi.org/10.5951/jresematheduc.41.2.0169.

Kazemi, E, Franke, M., & Lampert, M. (2009). Developing pedagogies in teacher education to support novice teachers' ability to enact ambitious instruction. In Hunter, R., Bicknell, B., & Burgess, T. (Eds.), Crossing divides: Proceedings of the 32nd annual conference of the Mathematics Education Research Group of Australasia, (pp. 12–30). Wellington, NZ.

Lampert, M., Franke, M. L., Kazemi, E., Ghousseini, H., Turrou, A. C., Beasley, H., Cunard, A., & Crowe, K. (2013). Keeping it complex: Using rehearsals to support novice teacher learning of ambitious teaching. *Journal of Teacher Education*, 64, 226–243.

McDonald, M., Kazemi, E., & Kavanagh, S. S. (2013). Core practices and pedagogies of teacher education: A call for a common language and collective activity. *Journal of Teacher Education*, 64, 378–386.

Rowland, T., Huckstep, P., & Thwaites, A. (2005). Elementary teachers' mathematics subject knowledge: The Knowledge Quartet and the case of Naomi. *Journal of Mathematics Teacher Education*, 8(3), 255-281.

SENDİKA VE SİYASAL KATILIM

Kenan Çalışkan

nobel bilimsel

SENDİKA VE SİYASAL KATILIM

Kenan Çalışkan

Yayın No.: 2087
ISBN: 978-625-393-598-6
E-ISBN: 978-625-393-599-3
Basım Sayısı: 1. Basım, Mayıs 2024

© Copyright 2024, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet
yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.
"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İlim Ateşoğlu -ilim@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Nurcan Çağman -nurcan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Asiltürk -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Çalışkan, Kenan.
SENDİKA VE SİYASAL KATILIM/ Kenan Çalışkan
1. Basım, X + 200 s., 13,5x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-393-598-6
E-ISBN: 978-625-393-599-3
1. Sendika 2. Siyasal Katılım 3. Sivil Toplum

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No.: 7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ v
KISALTMALAR x
GİRİŞ 1

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Sendika Teorisi 5
1.2. Sendika ve Konfederasyon Kavramları 7
1.2.1. Sendika 7
1.2.2. Konfederasyon 9
1.2.3. Sendikanın Unsurları ve İşlevleri 10
1.3. Sendikanın Türleri ve Modelleri 11
1.4. Sendikacılık Doktrinleri 14
1.4.1. Klasik Liberalizm ve Sendikacılık 14
1.4.2. Ütopik Sosyalistler ve Sendikacılık 16
1.4.3. Marksizm ve Sendikacılık 16
1.4.4. Anarko-Sendikalist Hareket 18
1.4.5. Revizyonist Sosyalistler ve Sendikacılık 19
1.4.6. Faşizm ve Sendikacılık 20
1.4.7. Neoliberalizm ve Sendikacılık 21
1.5. Siyasal Katılımın Tanımı ve Kapsamı 22
1.6. Siyasal Katılımın Biçimleri 25
1.7. Siyasal Katılımın Düzeyleri 26
1.8. Baskı Grupları Aracılığıyla Siyasal Katılım 27
1.8.1. Baskı Grubu Kavramı 28
1.8.2. Baskı Gruplarının Türleri ve Nitelikleri 29
1.8.3. Baskı Gruplarının Baskı Yöntemleri 33
1.8.4. Baskı Grupları Siyaset ilişkisi 35
1.9. Sendikaların Sivil Toplum Kuruluşları İçindeki Yeri 36
1.10. Sendikaların Siyasal Faaliyet Türleri 38
1.11. Sendika Siyasi Parti İlişkisi 42

2. DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE SENDİKACILIĞIN GELİŞİMİ VE SENDİKAL HAREKETLER

2.1. Dünyada Sendikacılığın Ortaya Çıkışı ve Gelişimi 45

2.2. Türkiye'de Sendikacılığın Tarihsel Gelişimi ve Sendikal Hareketler 52

2.2.1. Osmanlı Döneminde Sendikal Hareketler 53

2.2.1.1. Osmanlı Döneminde Grevler ve İşçi Eylemleri 55

2.2.1.2. Osmanlı Döneminde İşçi Örgütlenmeleri 59

2.2.2. 1923-1946 Döneminde Sendikal Hareketler 63

2.2.2.1. Devletçilik Politikaları ve Çalışma Hayatına Etkisi 64

2.2.2.2. Tek Parti İktidarında Çalışma Hayatındaki Gelişmeler 67

2.2.3. 1946-1960 Dönemi Sendikal Hareketler 70

2.2.4. 1960-1980 Döneminde Sendikal Hareketler 77

2.2.4.1. 1960-1980 Döneminde Kurulan İşçi Konfederasyonları 83

2.2.4.2. Türkiye'de İşveren Sendikacılığının Gelişimi 89

2.2.5. 1980-2002 Döneminde Sendikal Hareketler 94

2.2.5.1. Türkiye'de Memur Sendikacılığının Gelişimi 98

2.2.6. 2002 Sonrası Sendikal Hareketler 100

3. TÜRKİYE'DE SENDİKALARIN SİYASAL KATILIM ÜZERİNE ETKİSİNİN ÖRNEK OLAYLAR ÜZERİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. Türkiye'de Sendikalar ve Siyaset İlişkileri 105

3.1.1. Türkiye'de İşçi Sendikaları ve Siyaset İlişkileri 105

3.1.1.1. TÜRK-İŞ ve Siyaset İlişkileri 105

3.1.1.2. HAK-İŞ ve Siyaset İlişkileri 109

3.1.1.3. DİSK ve Siyaset İlişkileri 112

3.1.2. Türkiye'de Memur Sendikaları ve Siyaset İlişkileri 116

3.1.2.1. MEMUR-SEN ve Siyaset İlişkileri 117

3.1.2.2. KAMU-SEN ve Siyaset İlişkileri 121

3.1.2.3. KESK ve Siyaset İlişkileri 124

3.2. Sendika Siyasal Katılım İlşkisine Dair Örnek Olay İncelemeleri 132
3.2.1. Tekel Eylemleri 133
3.2.2. Demokratik Açılım Süreci 138
3.2.3. 2010 Anayasa Referandumu ve Sendikaların Tutumu 147
3.2.4. 2017 Anayasa Referandumu ve Sendikaların Tutumu 156
3.2.5. Andımızın Kaldırılması ve Sonrasındaki Tartışmalar 161
3.2.6. İstanbul Sözleşmesi'nin Feshedilmesi 169

4.SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

KAYNAKÇA 185

YAZAR HAKKINDA 199

KAYNAKÇA

Kitaplar

Akçaylı, N. (1983). *Sendika Teorisi*, Uludağ Üniversitesi Yayınları, Bursa.

Aktay, N., Arıcı, K., Kaplan, E. (2013). *İş Hukuku*, 6. Baskı, Gazi Kitabevi, Ankara.

Akyüz, Y. (2015). *Türk Eğitim Tarihi (M.Ö. 1000- M.S. 2015)*, Pegem Akademi Yayını, Ankara.

Anık, C. (1997). *Çoğulcu Sistemde İşçi Sendikası*, Hizmet-İş Yayınları, Ankara.

Ay, H. (2003). Yasal soygun çıkar grupları ve rant kollama C. C. AKTAN içinde, Baskı gruplarının gücü ve siyasal karar alma sürecine etkisi. İstanbul: Zaman Kitap, 185-229.

Aydoğanoğlu, E. (2011). *Dünyada ve Türkiye'de Sendika - Siyaset İlişkisi*, İkinci Baskı, Kültür Sanat-Sen Yayınları, Ankara.

Başkaya, F. (1995). *Azgelişmişliğin Sürekliliği*, İmge Yayınları, Ankara.

Baykal, D. (1970). *Siyasal Katılma -Bir Davranış İncelemesi ,*Ankara Üniversitesi Yay., Ankara.

Bayramoğlu, A. (2007). *28 Şubat Bir Müdahalenin Güncesi,* İletişim Yayınları, İstanbul.

Bayramoğlu, N. (1985). *Amerika Birleşik Devletlerinde Lobi Faaliyetleri*, Dış Politika Enstitüsü Yayınları, Ankara.

Boratav, K. (2003). *Türkiye İktisat Tarihi 1908-2009*, İmge Kitapevi Yayınları Ankara.

Çam, E. (2002). *Siyaset Bilimine Giriş*, Der Yayınları, İstanbul.

Çeçen, A. (1973). *Türkiye'de Sendikacılık*, Özgür İnsan Yayınları, Ankara.

Çelik, A. (2010). *Vesayetten Siyasete Türkiye'de Sendikacılık (1946-1967)*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Çelik A. (2020). *Disk Tarihi-Kuruluş Direniş Varoluş 1967-1975* 1. Cilt, Disk Yayınları No: 78, İstanbul.

Demir, Ö. Acar, M. (1997). *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, Vadi Yayınları, Ankara.

Doğan, İ. (2002). *Özgürlükçü ve Totaliter Düşünce Geleneğinde Sivil Toplum*, Alfa Yayınları. İstanbul.

Eroğul, C. (1991). *Devlet Yönetimine Katılma Hakkı¸* İmge Kitabevi, Ankara.

Esin, P. (1974). "*Türkiye'de İşveren Sendikacılığı*", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara.

Fişek, K. (1977). *Yönetime Katılma*, TODAİE Yayınları No 158, Ankara.

Görmüş, A. Endüstri İlişkileri Sistemlerinin Karşılaştırmalı Analizi, Umuttepe Yayınları, Kocaeli,2018.

Göze, A. (2000). *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, Beta Basım Yayınları, İstanbul.

Güldiken, N. (1996). *Toplum bilimsel Boyutuyla Siyasal Katılma*, Dilek Ofset Matbaacılık, Sivas.

Gülmez, M. (1995). *Meclislerde işçi sorunu ve sendikal hareketler*, Öteki Yayınevi, Ankara.

Gülmez, M. (1990). *Türkiye'de Memurlar ve Sendikal Haklar*, İmge Kitapevi, Ankara.

Güzel, M. Ş. (1982). *Cumhuriyet Türkiye'sinde İşçi Hareketleri*, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, İstanbul.

Güzel, M. Ş. (2007). *İşçi Tarihine Bakmak*, Tüstav Yayınları, İstanbul.

Heaton, H. (1985). *Avrupa İktisat Tarihi I ve II. Cilt,* Teori Yayınları, Ankara.

Işıklı, A. (1967). *Toplu İş Sözleşmeleri ve Türkiye Ekonomisi İçindeki Yeri*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay., Ankara.

Işıklı, A. (1974). *Sendikacılık ve Siyaset*, Odak Yayınları, Ankara.

Işıklı, A. (2003). *Gerçek* Örgütlenme: Sendikacılık, 1. Baskı, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2003.

Kalaycıoğlu, E. (1983). *Karşılaştırmalı Siyasal Katılma Siyasal Eylemin Kökenleri Üzerine Bir Araştırma*, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını No:10, İstanbul.

Kalaycıoğlu, E. (1984). *Çağdaş siyasal bilim*, Beta, İstanbul.

Kepenek, Y., Yentürk, N. (2000). *Türkiye Ekonomisi*, Remzi Kitapevi, İstanbul.

Kışlalı, A. T. (2002). *Siyaset Bilimi*, İmge Kitapevi, Ankara.

Kocaoğlu, M. (1997). *Kollektif Sendika Özgürlüğü ve Faaliyetlerinin Hukuksal Çerçevesi*, TÜHİS Yayınları, Ankara.

Koç, Y. (1992). *Türkiye İşçi Sınıfı Tarihinden Yapraklar*, Ataol Yayınları, İstanbul.

Koç, Y. (1997). *Sendikalar, Siyaset, Siyasal Parti*, Türkiye Yol-İş Sendikası Eğitim Yay. No.19, Ankara.

Koç, Y. (1998). *100 Soruda Türkiye İşçi Sınıfı ve Sendikacılık Hareketi*, Gerçek Yayınevi, İstanbul.

Koç, Y. (2000). *Türkiye'de İşçiler ve Sendikalar*, Yol-İş Sendikası Yayını, Ankara.

Koç, Y. (2003). Türkiye İşçi Sınıfı ve Sendikacılık Hareketi Tarihi, Türkiye Yol-İş Sendikası Yayınları, Ankara.

Koray, M. (1992). *Endüstri İlişkileri*, Basisen Eğitim ve Kültür Yayınları, İstanbul.

Kutal, G. (1977). *Türkiye'de İşçi Sendikacılığı*, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları.

Lefranc, G., Sülker, K. (1996). *Dünyada ve Bizde Sendikacılık*, Varlık Yayınları, İstanbul.

Makal, A., Çelik A., Koçak, M. H. (2016). *Sınıf Sendika Siyaset*, Ankara.

Makal, A. (1999a). *Osmanlı İmparatorluğunda Çalışma İlişkileri (1850-1920)*, İmge Kitapevi, İstanbul.

Makal, A. (1999b). *Türkiye'de Tek Partili Dönemde Çalışma İlişkileri 1920-1946*, İmge Kitapevi, Ankara.

Makal, A. (2002). *Türkiye'de Çok Partili Dönemde Çalışma İlişkileri 1946-1963*, İmge Kitapevi, Ankara.

Makal, A. (2007). *Ameleden İşçiye Erken Cumhuriyet Dönemi Emek Dönemi Çalışmaları*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Mahiroğulları, A. (2016). *Osmanlıdan Günümüze Türk Sendikacılık Tarihi*, Özlem Kitabevi Yayınları, Sivas.

Mahiroğulları, A. (2013). *Dünya'da ve Türkiye'de Sendikacılık*, Ekin Kitapevi, Bursa.

Narmanlıoğlu, Ü. (2013). *İş Hukuku II Toplu İş İlişkileri*, Beta Yayınları, İstanbul.

Nie N, H. Ve Verba S., (1989). *Siyasal Katılma ve Oy Verme Davranışı*, Siyasi İlimler Türk Derneği Yayınları, Ankara.

Önsoy, R. (1998). *Tanzimat Dönemi Osmanlı Sanayi ve Sanayileşme Politikası*, İş Bankası Kültür Yayını, Ankara.

Özbudun E. (1975). *Türkiye'de Sosyal Değişme ve Siyasal Katılma*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara.

Rocker, R. (2000). *Anarko Sendikalizm, Çeviren H. Deniz Güneri*, Kaos Yayınları, İstanbul.

Saybaşlı, K. (1995). *Siyaset biliminde temel yaklaşımlar*, Birey ve Toplum Yayınları, Ankara.

Sendikacılık Ansiklopedisi, (1996). *Türkiye'de Sendikacılık Ansiklopedisi* (1 Cilt), Kültür Bakanlığı ve Türk Tarih Vakfı, İstanbul.

Sendikacılık Ansiklopedisi, (1998). *Türkiye'de Sendikacılık Ansiklopedisi* (2 Cilt), Kültür Bakanlığı ve Türk Tarih Vakfı, İstanbul.

Sendikacılık Ansiklopedisi, (1998). *Türkiye'de Sendikacılık Ansiklopedisi* (3 Cilt), Kültür Bakanlığı ve Türk Tarih Vakfı, İstanbul.

Şahlanan, F. (1986). *Sendikalar Hukuku*, BASİSEN Yayınları,İstanbul.

Smith, A. (2002). *Ulusların Zenginliği*, Çeviren M. Tanju Akad, Alan Yayıncılık, İstanbul.

Soytürk, G. (1993). *Sendika Hukuku*, Ankara.

Sülker, K. (1967). *İşçi Sınıfının Doğuşu*, Memet Yayınları, İstanbul.

Sülker, K. (1975). *Sendikacılar ve Politika*, May Yayınları, İstanbul.

Sülker, K. (1998). *Dünyada ve Türkiye'de İşçi Sınıfının Doğuşu*, Cumhuriyet Kitapları Yayınları, İstanbul.

Sülker, K. (2004). *Türkiye Sendikacılık Tarihi*, Tüstav Yayınları, İstanbul.

Şahin, H. (1995). *Türkiye Ekonomisi*, Ezgi Kitapevi, Bursa.

Tezel, S. Y. (1982). *Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi (1923-1950)*, Yurt Yayınları, Ankara.

Tokol, A. (1994). *Türkiye'de Sendikal Hareket*, Ezgi Yayınevi, Bursa.

Tokol, A. (2000). *Avrupa Birliği'ne Üye Ülkelerde Sendikal Hareket*, Vipaş Yayını, Bursa.

Turan, İ. (1986). *Siyasal demokrasi, siyasal katılma, baskı grupları ve sendikalar*, Türkiye Denizciler Sendikası Eğitim Dizisi-7, İstanbul.

Turan, K. (1999). *Milletlerarası Sendikal Hareket ve Küreselleşme*, Türk Metal Sendikası, Ankara.

TÜRK-İŞ, (1992). *15. Genel Kurul Çalışma Raporu*, Ankara.

TÜRK-İŞ, (1995). *Belgelerle TÜRK-İŞ Tarihi I*, TÜRK-İŞ Yayınları, Ankara.

TÜRK-İŞ_2 (1995). *Belgelerle Türk İş Tarihi (2) 1963-1980 Türk-İş Olağan Genel Kurulu,* TÜRK-İŞ Yayınları, Ankara.

Yaraşır, V. (2004). *Uluslararası İşçi Hareketleri*, Tüm zamanlar Yayıncılık, İstanbul.

Yazıcı, E. (1996). *Osmanlı'dan Günümüze Türk İşçi Hareketi*, Aktif Yayınevi, Ankara.

Yıldırım, H. (2019a). *Eğitim-Bir-Sen Tarihi 1992-2011* 1. Cilt, Eğitim-Bir-Sen Yayınları:92, Ankara.

Yıldırım, H. (2019b). *Memur-Sen Tarihi (3 cilt)*, Memur-Sen Yayınları:26, Ankara.

Yıldırım, K. (2013). *Osmanlıda İşçiler (1870-1922) Çalışma Hayatı, Örgütler, Grevler*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Yücekök, A. (1982). *Siyasal Davranış ve Siyaset Sosyolojisi*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara.

Makaleler

Acar, E. (2019). "*Katılımcı Demokrasilerde Baskı Gruplarının İşlev ve Yöntemleri*", Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, sayı 61, 235-249.

Akgeyik, T. (1994). "Sendika Siyaset İlişkisi (Karşılaştırmalı Modeller Açısından)", Kamu-İş Dergisi 1994 Ocak Sayısı.

Almond, G. A., Powell, G. B. (1969). "*Comparative Politics: A Developmental Approach*" American Political Science Review, 63 (2), 536-537.

Alpkaya, G., (1995). "*Kayıplar sorunu ve Türkiye*", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 50(3), 31-63.

Acar, E. (2019). "*Katılımcı Demokrasilerde Baskı Gruplarının İşlev ve Yöntemleri*", Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, sayı 61, 235-249.

Bakırcı, K. (2015). "*İstanbul Sözleşmesi*", Ankara Barosu Dergisi, Sayı:4, 133-204.

Bal, M. (2010). "*Ütopyanın Siyaset Felsefesi Tarihinde Evrimi*", ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyalog, 3:1,1-13.

Bayrakçı, G. (2017). "*Osmanlı'dan Günümüze Türk Sendikacılık Tarihi Üzerine*", Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi,6 (14), 169 – 172.

Bora, T. (1999). "*Beşli Sivil İnisiyatif Biterken*", sayı 118.

Canikoğlu, S. K. (2015). "*Kadınlara Yönelik Şiddetin ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesine Dair Ulusal ve Uluslararası Mevzuat (İstanbul Sözleşmesi ve 6284 Sayılı Kanun*)", 2015, sayı 3, 355-378.

Coşkun, U. (2012). "*4+4+4 Reformu Eğitimin Temel Sorunlarını Çözer mi?*", Liberal Düşünce Dergisi, 17 (67), 53-67.

Çelik, A., Aykanat, Ş. (2006). *"Sivil Toplum Örgütlerinin Siyasal İktidarı Etkileme Yöntemleri*", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 16 (2), 215-226.

Demirli, A. (2018). "*Devrimin Çocuklarını Yargılamak: Jakobenler*", Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, (8) 1, 57-68.

Dereli, B. (1996). "*Dünyada ve Türkiye'de sendikaların örgütlenme modelleri*" İstanbul İktisat Fakültesi mecmuası, 297-302.

Doğan, H. (2018). "*Osmanlı Devleti'nin Son Döneminde Grev Hakkı ve Ta'tîl-i Eşgâl Kanunu*", Türk Tarih Kurumu Belleten Dergisi, 293 (82), 265-295.

Durmuş, M. T. (2021). "*Cumhurbaşkanının Uluslararası Sözleşmeler Üzerindeki Tasarruf Yetkisi ve Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesinden Ayrılmasının Hukuki Analizi*", SÜHFD, (29) 3, 1969-2007.

Erdem, Ç., Erdem D. F. (2016). "*İtalya'da Faşizmin Yükselişi ve Antonio Gramsci'nin Faşizm Karşıtı Strateji ve Taktikleri*", Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 18(1), 103-127.
Erdoğan, E., Ak, M. Z. (2003). "*Neoliberal Ekonomik Dönüşüm ve Sendikalar*", Kamu-İş Dergisi, 7 (2),

Garipoğlu, F. K., Şanlı, A. S. (2021). *"Muhafazakâr ve Feminist İdeolojiler Bağlamında İstanbul Sözleşmesi Tartışmalarına Yönelik Bir Eleştirel Söylem Analizi"* Memleket Siyaset Yönetim, (16) 35, 125-188.

Geçer, E., Kıymaz E. (2019) "*Kadın Hakları ve Algısının İdeolojik Örüntüsü: KADEM Örneği*", İnsan ve İnsan Dergisi, 6(20), 185-204.

Gök, M. (2021). "*Hak-İş ve Siyaset*", HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, 10 (27), 214-235.

Gülmez, M. (1986). "1936 İş Yasası'nın Hazırlık Çalışmaları", Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 0 (35),127-163.

Hakyemez, Y. Ş. (2010). "*2010 Anayasa Değişiklikleri ve Demokratik Hukuk Devleti*", 14 (2), 387 -406.

İbrahimoğlu, R. (1974). "*İşveren Sendikalarının Doğuşu ve Gelişmesi*", 0 (25), 115-130.

İçmez, U. E. (2014). "Sendika Siyaset İlişkisi 1946 Sendikacılığı", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi Ve Endüstri İlişkileri Çalışma Ekonomisi Bilim Dalı, İstanbul.

İleri, Ü. (2014). "*Tanzimat'tan Cumhuriyet'e İşçi Örgütlenmelerini Hazırlayan Etmenler*", Emek ve Toplum Dergisi, 7 (3)

Karamustafaoğlu, M. T. (1961). "*İngiliz İşçi Partisi*", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, (18) 1,223-258.

Kartal, S. (2019). "*Türkiye Cumhuriyeti'nin Eğitim İdeolojisi ve 'Andımız' Metni*", Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, (6)12, 25-31.

Koç, Y. (1997). "*Milliyetçi İşçi Sendikaları Konfederasyonu-MİSK*", Kebikeç Dergisi, Sayı 5, 207-219.

Kozak, İ. E. (1992). "*İşçi Sendikalarının Tarihi Gelişimi (İngiltere Örneği)*", Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 0(37),63-81.

Köse, T. (2017). "*Çözüm Sürecinin Yükseliş ve Düşüşü*", Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi, (4) 1, 13-40.

Kutal, M. (1965). "*Mevzuatımızda Sendikalara Yasak Edilen Faaliyetler*", İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, (25), 1-2, 123-140.

Küçükyılmaz, M. M. (2019). "*Medyada Demokratik Açılım ve Bir İletişim Krizi Olarak Habur Vakası: Eleştirel Bir Yaklaşım*", İnternational Balkan University Turkish Studies, 14 (6), 2923-2937.

Mahiroğulları, A. (2003). "*Fransa'da Sendika Siyasi Parti İlişkileri*", Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 18 (1), 361-380.

Mahiroğulları, A. (2011). "*Türkiye'de Sendika - Siyasi Parti İlişkileri*", Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi.

Mahiroğulları, A. (2012). *"Sendika-Siyaset İlişkisinin Teorik Çerçevesi Ve Günümüzdeki Düzeyi",* Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt 19, Sayı 1.

Mahiroğulları, A. (2015). " *Osmanlı Döneminde Kurulan İki İşçi Cemiyeti (Tütün Amelesi Saadet Cemiyeti, İzmir Elbise Amelesi Cemiyeti)* ", Çalışma ve Toplum Dergisi, Sayı 3.

Mahiroğulları, A. (2017). " *1980 Sonrasının Sosyoekonomik Değişim ve Dönüşümü Bağlamında Sendikacılıkta Gelinen Nokta*", HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, 6 (6), Sayı 16, 498-522.

Makal, A. (2002). "*Türkiye'nin Sanayileşme Sürecinde İş Gücü Sorunu Sosyal Politika ve İktisadi Devlet Teşekkülleri: 1930 ve 1940'lı Yıllar*", Toplum ve Bilim Dergisi, Sayı 92, Bahar 34-70.

Man, F. (2012). "*Türkiye'de Örgütlü Emek ve Devlet Söylemi: Tekel Eylemleri Örneği*", Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, sayı 61, 63-79.

Mcelroy, W., Çev. Yılmaz Ö. Ç., (2008). "*Albert Jay Nock'un Eğitim Üzerine Düşünceleri*" Liberal Düşünce Dergisi, 15 (49), 59-66.

Moroğlu, N. (2012) "*Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi 6284 Sayılı Yasa ve İstanbul Sözleşmesi*", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Mart-Nisan 2012, Sayı 99, ss. 357-380.

Özdemir, R. (2021). "Bir Finansman Kurumu Olarak Orta Sandıklar", İslami İlimler Araştırmaları Dergisi, Sayı 10, 93-115.

Özkiraz,A., Talu, N. (2008). "*Sendikaların Doğuşu; Türkiye ve Batı Avrupa Ülkeleri Karşılaştırması"*, Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 108-126.

Özsaray, M. (2020). "*Ahîliğin Nitelikleri ve Fütüvvet Anlayışıyla İlgisi*" Hazine-i Evrak Arşiv ve Tarih Araştırmaları Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 2.

Raico, R. (2011). "*Klâsik Liberalizmin Yükselmesi, Çökmesi ve Rönesansı*", Çeviren Atilla Yayla, Liberal Düşünce Dergisi, 16 (64), 75-84.

Tekerek, M. (2019). *"Türkiye'de İşveren Sendikacılığının Tarihi Seyri"*, SBF Dergisi,74 (2), 601 – 629.

Tokol, A. (2002). *"Sendikaların Üye Sayısında Azalma Nedenleri ve Sendikaların İzledikleri Yeni Politikalar"* Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, Cilt 4, Sayı 1

Toprak, Z. (1988). "*Osmanlı'dan Cumhuriyet Türkiyesi'ne Sendikal Gelişmeler: İstanbul Umum Deniz ve Maden Kömürü Tahmil ve Tahliye Amele Cemiyeti*", Toplum ve Bilim Dergisi, sayı 40, 141-153.

Toprak, Z. (1996). "*1946 Sendikacılığı: Sendika Gazetesi, İşçi Sendikaları, Birlikleri ve İşçi Kulüpleri* " Toplumsal Tarih Dergisi, Temmuz Sayısı.

Turgay, F. (2017). *"1960-1963 Dönemi İşçi Eylemlerine Aşağıdan Bakmak"*, İnsan ve İnsan Dergisi, 4 (13), 253-263.

Tütüncü, G. (2015). " *İngiltere ve Türkiye'de Erken Dönem Sendikacılık Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme*", Tarih Okulu Dergisi, Sayı 23, 493-539.

Yağcı, O. (2007). "*19. Yüzyıldan Günümüze Üçüncü Yolun Serüveni Sosyalizm ve Liberalizm Arasında Çatallanan Yollar*", Memleket Siyaset Yönetim, 2 (5), 71-106.

Yenisey, K. D. (2013). "*Sendikal Örgütlenmede İşkolu Esası ve İşkolunun Belirlenmesi*", Çalışma ve Toplum Dergisi, Sayı 4, 43-68.

Yeşilay, R. B. (2005). "*Devletçiliğin Türkiye Ekonomisindeki İzdüşümleri*", İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 19 (1), 117-132.

TEZLER

Albayrak, L. (2006). 1980'den Günümüze Sendika-Siyaset İlişkisi, Tük-İş Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim dalı, Ankara.

Aldemir, E. (2010). Türkiye'de Memur Sendikalarının Avrupa Birliği Sürecinden Beklentileri: Eğitim Sendikaları Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Ankara.

Bilgici, Özcan. (2010). Baskı Gruplarının Siyasi Karar Alma Organları Üzerindeki Etkisi: Türkiye Barolar Birliği Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Siyasal ve Sosyal Bilimler Bilim Dalı, Sakarya.

Kanbolat, E. (2015). Harf Devrimi'nden Köy Enstitülerine Türkiye'de İlköğretim (1928-1940),

İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul.

Kaplan, M. (2019). 1960'lı Yıllarda Yaşanan Fabrika Eylemlerinin Sendika, Seçme Özgürlüğü Bağlamında Değerlendirilmesi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi Anabilim Dalı, Kocaeli.

Kıran, M. D. (2017). Grev Ve Direnişlerde Kadın Deneyimleri Tekel Direnişi Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi Anabilim Dalı, Kocaeli.

Kumlu, S. (2012). Neoliberal Çağda İşçi Sınıfının Konumu Ve Sınıf Hareketi: 4/C Ve Tekel Direnişi Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Ankara.

Özcan, C. (2010). Türkiye'de Sendika-Siyasi Parti İlişkisi: TKP Atılım Dönemi'nde DİSK-TKP Örneği, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul.

Öztürk, C. (1984). Türkiye'de İşveren Sendikalarının Baskı Grubu Olarak Faaliyetleri, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Öz, U. (2010). Bir Siyasal Katılma Aracı Olarak Memur Sendikaları: Isparta Örnek Olayı, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Isparta.

Salkın, M. E. (2021). Ak Parti Döneminde Siyasal Katılım İle Toplumsal Hareketler İlişkisi, Doktora Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Mersin.

Şahin, K. (2004). Baskı Grupları Ve Bir Baskı Grubu Olarak Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Sosyoloji Anabilim dalı, Kırıkkale.

Taş, H. Y. (1995). Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve Türkiye'de Özelleştirme Çalışmaları, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi Ve Endüstri İlişkileri Ana Bilim Dalı, İstanbul.

Tekerek, M. (2017). Sanayi Burjuvazisinin Üst Örgütü: Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara.

Uyan, H. (2016). Marksizm Ve Devlet İlişkisi: Dünyadaki Uygulamalar Ve Günümüzdeki Marksist Devlet Tartışmaları, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Diyarbakır.

İNTERNET KAYNAKLARI

Anadoluajansı,2017 "MHP'li muhaliflerden 'Türk Milliyetçileri Hayır Diyor' buluşması" https://www.aa.com.tr/tr/politika/ mhpli-muhaliflerden-turk-milliyetcileri-hayir-diyor-bulusmasi/753293 Erişim:30.03.2022

Bayramoğlu,2015 "Çözüm Süreci: Siyasetten Silaha" https://www.democraticprogress.org/wp-content/uploads/2015/10/Ali Bayramlu-Assessment-TUR.pdf 30.01.2022

Bianet,2021 "DİSK'ten İstanbul Sözleşmesi açıklaması https://m.bianet.org/bianet/toplumsal-cinsiyet/243856-Disk-ten-istanbul-sozlesmesi-aciklamasi

Coşkunoğlu, 2007, CHP Uşak Milletvekili Osman Coşkunoğlu'nun TBMM'ye verdiği 12.11.2007 tarih, 7/785 esas numaralı Soru Önergesi. https://www.tbmm.gov.tr/Milletvekilleri/UyeninSahibiOlduguYaziliSoruOnergeleri?donemKod=23&sicil=rcgnHZamkGA= 27.11.2021

CouncilofEurope,2011 "Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi" https://rm.coe.int/1680462545

Cumhuriyet,2010a “Seni asker değil ama TEKEL işçisi götürecek” 05.12.2021 https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/seni-asker-degil-ama-tekel-iscisi-goturecek-116270

Cumhuriyet,2017a “"Hayır" diyeceğini açıklayan KAMU-SEN'e saldırı: Genel Başkan Koncuk'a tehdit” https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/hayir-diyecegini-aciklayan-KAMU-SENe-saldiri-genel-baskan-koncuka-tehdit-665290 Erişim: 30.03.2022

Cumhuriyet,2017b “KESK: Referandumda 'Hayır' diyoruz” https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/ Kesk-referandumda-hayir-diyoruz-668677 Erişim:01.04.2022

Cumhuriyet,2020a “Kadınlar İzmir'den seslendi: AKP MYK'SI İstanbul Sözleşmesini tartışmaya yetkili değildir!” https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/kadinlar-izmirden-seslendi-akp-myksi-istanbul-sozlesmesini-tartismaya-yetkili-degildir-1759422 09.02.2022

ÇSGB Çalışma Hayatı İstatistikleri https://www.csgb.gov.tr/istatistikler/calisma-hayati-istatistikleri/

ÇSGB,2019 “Hak-İş Ana Tüzüğü” https://www.csgb.gov.tr/media/3007/hakis_tuzuk.pdf Erişim Tarihi: 03.08.2019

Çelik, A. (2020) “DİSK Tarihi Cilt 1” Erişim Tarihi: 03.07.2021 http://Disk.org.tr/wpcotent/uploads/2020/04/Disk_TARiHi_CI%CC%87LT_1.pdf

Danıştay,2021 “Danıştay MEB’in Andımız kararına itirazını karar bağladı.” https://danistay.gov.tr/assets/pdf/guncelKararlar/2021-06-11-11-14-4839093.pdf

DİSK 5. ve 6. Genel Kurul Çalışma Raporları. http://arastirma.disk.org.tr/ 01.12.2021

DİSK,2010a “DİSK Genel Başkanı Süleyman Çelebi'den Başbakan'a çağrı: "Başbakan, 4-C'yi Hangi Sendikaların Önerdiğini Açıklamalıdır!" 04.12.2021 http://Disk.org.tr/2010/02/Disk-genel-baskani-suleyman-celebiden-basbakana-cagri-basbakan-4-cyi-hangi-sendikalarin-onerdigini-aciklamalidirr21/

DİSK,2010b “DİSK Anayasa Referandumunda Neden "Hayır" Diyor?” http://Disk.org.tr/2010/08/Disk-anayasa-referandumunda-neden-hayir-diyor/

Diyanet-Sen,2008 “Diyanet-Sen Dergisi”, 2008 yılı Nisan Sayısı https://www.diyanetsen.org.tr/dergi/nisan2008.pdf

DİSK, 2015 “DİSK-KESK-TMMOB-TTB: “Darbeciler yenilecek, halklarımız kazanacak” https://disk.org.tr/2015/09/disk-kesk-tmmob-ttb-darbeciler-yenilecek-halklarimiz-kazanacak/

DİSK,2017 “Memleketin ve İşçilerin Geleceği için Hayır!” http://Disk.org.tr/2017/02/memleketin-ve-iscilerin-gelecegi-icin-hayir/ Erişim:30.03.2022

Eğitim-Sen,2014 “Eğitim-Sen Tüzüğü” http://egitimsen.org.tr/wp-content/uploads/2015/07/51040a5e4881afc_ek-2.pdf

Euronews,2021 “İstanbul Sözleşmesi'ni imzalayan ve onaylayan ülkeler hangileri?” https://tr.euronews.com/2021/03/20/istanbul-sozlesmesi-ni-imzalayan-ve-onaylayan-ulkeler-hangileri Erişim Tarihi: 27.07.2021

Evrensel,2010b “Erdoğan, referandum mitinglerine Bingöl’den başladı” Erişim: 15.03.2022 https://www.evrensel.net/haber/184582/erdogan-referandum-mitinglerine-bingol-den-basladi

Evrensel,2017 “TÜRK-İŞ Başkanı Atalay'dan 2023'lü referandum açıklaması” https://www.evrensel.net/haber/316193/turk-is-baskani-atalaydan-2023lu-referandum-aciklamasi

Habertürk,2011 “2011 Genel Seçimi Sonuçları” https://www.haberturk.com/secim/secim2011/genel-secim

Habertürk,2013c “Son dakika haberi Andımız kararının gerekçesi açıklandı” https://www.haberturk.com/son-dakika-haberi-andimiz-kararinin-gerekcesi-aciklandi-3100087 25.12.2021

Habertürk,2017 “A'dan Z'ye 16 Nisan referandumu: Madde madde yeni anayasa” https://www.haberturk.com/gundem/haber/1427214-adan-zye-16-nisan-referandumu-madde-madde-yeni-anayasa Erişim: 29.03.2022

Habertürk,2021b “Türkiye, İstanbul Sözleşmesi'nden ayrıldı” https://www.haberturk.com/ turkiye-istanbul-sozlesmesi-nden-ayrildi-3011989 09.02.2022

Hak-İş,2020 HAK-İŞ Tarihçesi https://www.hakis.org.tr/icerik.php?sayfa=312.05.2020

Hak-İş,2013 “Güçlü Türkiye Bugünleri Sağduyu İle Aşacaktır.” 11.12.2021 https://www.hakis.org.tr/haberler.php?action=haber_detay&htype=1&id=542

Hak-İş,2017 “Arslan, Anayasa Değişikliği Bizi İlgilendirmez Diyemeyiz” https://www.hakis.org.tr/haberler.php?action=haber_detay&id=1616

İHA,2013a “Kemal Kılıçdaroğlu'ndan hükûmete andımız tepkisi” https://www.iha.com.tr/haber-kemal-kilicdaroglundan-hukumete-andimiz-tepkisi-312804/ 25.12.2021

İHA,2013b “TÜRK-İŞ Genel Başkanı Kumlu: "Bu Süreç Akan Kanı Durduracak"” https://www.iha.com.tr/kocaeli-haberleri/turk-is-genel-baskani-kumlu-bu-surec-akan-kani-durduracak-407215/

GazeteDuvar,2017 “Kamu Sen'e 'hayır' baskını ve tehdit” https://www.gazeteduvar.com.tr/gundem/ 2017/01/25/kamu-sene-hayir-baskini-ve-tehdit

KAMU-SEN,2013b “Çözülme Sürecinde Yer Alanlar Milletimiz Tarafından Sorgulanacak” https://www.kamusen.org.tr/arsiv/cozulme-surecinde-yer-alanlar-miletimiz-tarafindan-sorgulanacak/2109/

KAMU-SEN,2013c “2 Ekim’de I. Tbmm Önünde ve Tüm İllerimizde Öğrenci Andını Okuyacağız” https://www.kamusen.org.tr/arsiv/2-ekim-de-i--tbmm-onunde-ve-tum-illerimizde-ogrenci-andini-okuyacagiz/2268/ 25.12.2021

KAMU-SEN,2013d “Kesk Ve Memur-Sen Akil Koalisyonunda Buluştu” https://www.kamusen.org.tr/arsiv/kesk-ve-memur-sen-akil-koalisyonunda-bulustu/2108/25.12.2021

KAMU-SEN,2013e “Türk Dayanışma Konseyi’nin Ülkemizdeki Son Gelişmelerle İlgili Basın Açıklamasıdır.” https://www.kamusen.org.tr/arsiv/turk-dayanisma-konseyi-nin-ulkemizdeki-son-gelismelerle-ilgili-basin-aciklamasidir-/2190/ 11.12.2021

KAMU-SEN,2014 “Türk Eğitim-Sen 5. Olağan Merkez Genel Kurulu Yapılıyor” https://www.kamusen.org.tr/arsiv/turk-egitim-sen-5--olagan-merkez-genel-kurulu-yapiliyor/2361/

KAMU-SEN,2022a “KAMU-SEN Tarihçe” https://www.kamusen.org.tr/25/arsiv.html# Erişim 01.09.2022

KAMU-SEN,2022b “KAMU-SEN Ana Tüzüğü” https://www.kamusen.org.tr/26/tuzuk.html Erişim 01.09.2022

KanalB,2013 “Kızılay'da ‘Andımız’ Protestosu” http://www.kanalb.com.tr/haber.php?HaberNo=52238 25.12.2021

Kenanoğlu,2017 “Önceki referandumların kazananı kaybedeni” Evrensel Gazetesi 07 Nisan 2017 Köşe Yazısı. Erişim: 12.03.2022 https://www.evrensel.net/yazi/78826/onceki-referandumlarin-kazanani-kaybedeni

KESK,2010 “Barışa Dayalı, Eşitlikçi, Özgürlükçü, Halkçı ve Demokratik Yeni Bir Anayasa Talebimiz Gerçekleşinceye Kadar Mücadeleye Devam Edeceğiz” https://Kesk.org.tr/2010/07/23/barisa-dayali-esitlikci-ozgurlukcu-halkci-ve-demokratik-yeni-bir-anayasa-talebimiz-gerceklesinceye-kadar-mucadeleye-devam-edecegiz/ Erişim: 24.03.2022

KESK,2015 “Lami Özgen: Seçimlerdeki Önceliğimiz Emek, Barış ve Özgürlükler Eksenidir.”https://Kesk.org.tr/2015/01/23/lami-ozgen-secimlerdeki-onceligimiz-emek-baris-ve-ozgurlukler-eksenidir/

KESK,2017 “Hayır de! Herkes Kazansın!” https://Kesk.org.tr/2017/02/11/hayir-de-herkes-kazansin/ erişim 01.04.2022

Memurlar.net,2008 “Birleşik Kamu-İş kuruldu” https://www.memurlar.net/haber/102240/birlesik-kamu-is-kuruldu.html Erişim: 21.09.2022

Memurlar.net,2018 “MEMUR-SEN 'den 81 ilde, 'Andımız Kararı’na tepki”https://www.memurlar.net/haber/783577/MEMUR-SEN -den-81-ilde-andimiz-karari-na-tepki.html 26.12.2021

MEMUR_SEN,2007 “MEMUR_SEN 3. Olağan Genel Kurul Faaliyet Raporu” https://www.memursen.org.tr/documents/faaliyetraporu3.pdf Erişim: 29.09.2022

MEMUR-SEN,2010 “Demokratikleşmeye Ve Referanduma ‘Evet’, Şiddete Ve Teröre ‘Hayır’ ” https://www.memursen.org.tr/demokratiklesmeye-ve-referanduma-evet-siddete-ve-terore-hayir Erişim: 19.03.2022

MEMUR-SEN,2012a “Başörtüsü Yasağı, Kadına Uygulanan Şiddettir” https://www.memursen.org.tr/basortusu-yasagi-kadina-uygulanan-siddettir-1 26.02.2022

MEMUR-SEN,2013 "MEMUR-SEN Sadece Bir Konfederasyon Değil Demokrasiden ve Özgürlüklerden Yana Bir Sivil Toplum Kuruluşudur" https://www.memursen.org.tr/MEMUR-SEN -sadece-bir-konfederasyon-degil-demokrasiden-ve-ozgurluklerden-yana-bir-sivil-toplum-kurulusudur-1 26.12.2021

MEMUR-SEN, 2017 "MEMUR-SEN 81 İlde "EVET" Tercihiyle Alanlara İniyor" https://www.memursen.org.tr/MEMUR-SEN -81-ilde-evet-tercihiyle-alanlara-iniyor

MEMUR-SEN, 2018 "4/C'lilerin 4/B'ye Geçirilmesine İlişkin Bakanlar Kurulu Kararı Bugünkü Resmî Gazetede Yayımlandı" https://www.memursen.org.tr/4clilerin-4bye-gecirilmesine-iliskin-bakanlar-kurulu-karari-bugunku-resmi-gazetede-yayimlandi

MEMUR-SEN,2019a "MEMUR-SEN Kadınlar Komisyonu'ndan İstanbul Sözleşmesi Çağrısı" https://www.memursen.org.tr/MEMUR-SEN -kadinlar-komisyonundan-istanbul-sozlesmesi-cagrisi 07.02.2022

MEMUR-SEN,2019b "MEMUR-SEN 6. Olağan Genel Kurulu Gerçekleştiriliyor" https://www.memursen.org.tr/MEMUR-SEN -6-olagan-genel-kurulu-gerceklestiriliyor

MEMUR-SEN,2020a "MEMUR-SEN Kadınlar Komisyonu'ndan İstanbul Sözleşmesi Raporu" https://www.memursen.org.tr/MEMUR-SEN -kadinlar-komisyonundan-istanbul-sozlesmesi-raporu 08.02.2022

Milligazete,2020 "Türkiye, İstanbul Sözleşmesi'nden çekilmelidir" https://www.milligazete.com.tr/haber/4347237/turkiye-istanbul-sozlesmesinden-cekilmelidir 08.02.2020

Milliyet,2009a "Bahçeli TEKEL işçilerine yapılan baskıyı kınadı" 06.12.2021 https://www.milliyet.com.tr/siyaset/bahceli-tekel-iscilerine-yapilan-baskiyi-kinadi-1176815

Milliyet,2009b "34 PKK 'lı Habur Sınır Kapısı'ndan girip teslim oldu" https://www.milliyet.com.tr/siyaset/34-pkk-li-habur-sinir-kapisindan-girip-teslim-oldu-1151953 30.01.2022

NTV,2021b "Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan İstanbul Sözleşmesi açıklaması" https://www.ntv.com.tr/turkiye/cumhurbaskani-erdogandan-istanbul-sozlesmesi-aciklamasi,Qpjv26lM3kSSLfud6z0xXQ 09.02.2022

Öz Orman-İş,2010 "Uslu: Temiz Bir Vicdanla 'Evet' Diyoruz" https://www.ozorman-is.org.tr/tr/haber/105/uslu-temiz-bir-vicdanla-evet-diyoruz

Sabah,2013 "Erdoğan 'Andımız'ın neden kaldırıldığını açıkladı" https://www.milliyet.com.tr/siyaset/ erdogan-andimizin-neden-kaldirildigini-acikladi-1774517 25.12.2021

SETA,2010 "2010 Referandumu Siyasi Partilerin Tutumları" http://file.setav.org/Files/Pdf/2010-referandumu-siyasi-partilerin-tutumlari.pdf

Milliyet,2013 "Çözüm sürecinin sonunda terör daha da güçlenecek" https://www.milliyet.com.tr/gundem/cozum-surecinin-sonunda-teror-daha-da-guclenecek-1702213 30.01.2022

Sözcü,2013 “Danıştaydan flaş ‘Andımız’ kararı: Okutulsun!” https://www.sozcu.com.tr/2018/egitim/ogrenci-andinda-danistay-son-noktayi-koydu-okutulsun-2688481/ 25.12.2021

Sputnik,2020 “İstanbul Sözleşmesi'nden çekileceğini açıklayan Polonya'da protesto gösterileri” https://tr.sputniknews.com/20200726/istanbul-sozlesmesinden-cekilecegini-aciklayan-polonyada-protesto-gosterileri-1042529905.html 05.02.2022

Sülker, K. (1969) Türkiye'de İşçi Konfederasyonlarının Kuruluş Ve Görevleri, Sosyal Siyaset Konferansları, İstanbul. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/9471

Tekgıda-İş, 2009, “Tekel İşçileri AKP’nin Kapısına Dayanacak” 30.11.2021 https://www.tekgida.org.tr/tekel-iscileri-akpnin-kapisina-dayanacak-7614/

Tezel, M. (2021) “Bu ülkeler İstanbul Sözleşmesi’ni neden kabul etmedi?” https://www.sabah.com.tr/yazarlar/gunaydin/sb-mevlut_tezel/2021/03/22/bu-ulkeler-istanbul-sozlesmesini-neden-kabul-etmedi

TİSK,2022 “TİSK Resmî Web Sitesi” https://www.tisk.org.tr/ Erişim 01.08.2022

T24,2010 “BDP referandum için son kararını açıkladı!” T24 Gazetesi 5 Eylül 2010 haberi https://t24.com.tr/haber/bdp-referandum-icin-son-kararini-acikladi,96396 Erişim:13.10.2022

Türkeğitimsen,2010 “Genel Başkan, Hükûmetin Yaptığı Şark Kurnazlığıdır” https://www.turkegitimsen.org.tr/icerik_goster.php?Id=9834 Erişim: 19.03.2022

Türkeğitimsen,2013 “Andımız davası Danıştay kararı” https://www.turk-egitimsen.org.tr/userfiles/files/danistay_8daire_2018_2319_andimiz(1).pdf 25.12.2021

Türkeğitimsen,2014 “5. Olağan Genel Kurul…..”https://turkegitimsen.org.tr/icerik_yazdir.php?Id=5896

Vatan,2013 “Akil İnsan'dan Öcalan talebi”https://www.gazetevatan.com/gundem/akil-insandan-ocalan-talebi-548159 28.01.2022

Yenişafak,2008 “Kuvvetler ayrılığı ihlal edildi https://www.yenisafak.com/gundem/kuvvetler-ayriligi-ihlal-edildi-121474 26.02.2022

SPORDA KİNEZYO BANTLAMA

Dr. Yasemin Bayraktar

nobel bilimsel

SPORDA KİNEZYO BANTLAMA

Dr. Yasemin Bayraktar

Yayın No.: 2185
ISBN: 978-625-393-655-6
E-ISBN: 978-625-393-656-3
Basım Sayısı: 1. Basım, Haziran 2024

© Copyright 2024, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.
"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İlim Ateşoğlu -ilim@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Seval Sezer -seval@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Asiltürk -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Bayraktar, Yasemin.
Sporda Kinezyo Bantlama / Yasemin Bayraktar
1. Basım,XII + 164 s., 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-393-655-6
E-ISBN: 978-625-393-656-3
1. Spor 2. Bantlama 3. Kinezyo Bant

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No.: 7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ iii

İÇİNDEKİLER v

GİRİŞ xi

BÖLÜM 1
KİNEZYO BANTLAMANIN ÖZELİKLERİ 1

1.1. Bandın Yapısı 2

1.2. Kinezyo Bantlamanın Etki Mekanizmaları 3

1.2.1. Lenf Sistemi Üzerine Etkisi 3

1.2.2. Dolaşım Üzerine Etkisi 3

1.2.3. Ağrı Üzerine Etkisi 3

1.2.4. Kas Fonksiyonu ve Kontrolü Üzerine Etkisi 4

1.2.5. Sublukse Eklemler Üzerine Etkisi 4

1.2.6. Tonus Değişikliği Üzerine Etkisi 5

1.2.7. Kasların Nöromiyofasyal-İskelet Sistemi İçindeki Rolü 5

1.3. Kinezyo Bant Renklerinin Etkileri 6

1.4. Kinezyo Bantlamanın Endikasyonları ve Kontrendikasyonları 7

1.5. Kinezyo Bantlamanın Uygulanması ve Çıkarılması 7

1. Bölüm Kaynakları 11

BÖLÜM 2
KİNEZYO BANTLAMA KESME, UYGULAMA TEKNİKLERİ VE
DİĞER BANTLAMA TÜRLERİ 13

2.1. Kinezyo Bant Kesme Teknikleri 13

2.1.1. I Bantlama 13

2.1.2. Y Bantlama 14

2.1.3. X Bantlama 15

2.1.4. Çapraz Bantlar 15

2.1.5. Tırmık Şeridi (Fan) Tekniği 15

2.1.6. Ağ (Web) Tekniği 16
2.1.7. Halka Tekniği (Donut Hole, Halka Şeridi) 17
2.2. Kinezyo Bantlama Uygulama Teknikleri 18
2.2.1. Alan Düzeltme Tekniği (Space Koreksiyon) 18
2.2.2. Ligament Tekniği 19
2.2.3. Kas Teknikleri 22
2.2.4. Fasya Düzeltme Tekniği 23
2.2.5. Fonksiyonel Düzeltme Tekniği (İşlevsel Düzeltme Tekniği) 23
2.2.6. Nöral Teknik 24
2.2.7. Lenfatik Düzeltme Tekniği 24
2.2.8. Yara İzi Tekniği (Narbentechnik) 26
2.2.9. Meridyen Tekniği (Meridiantechnik) 26
2.3. Kinezyo Bantlama ve Diğer Bantlama Türleri 26
2.3.1. Atletik Bantlama 26
2.3.2. McConnell Bantlama 27
2.3.3. Dinamik Bantlama 28
2.4. Kinezyo Bantlama ve Klasik Bantlama Arasındaki Farklar 29
2. Bölüm Kaynakları 30

BÖLÜM 3
KİNEZYO BANTLAMA VE ALT EKSTREMİTE 33

3.1. Vücut Kasları 33
3.2. Kalça (Gluteal Bölge) Kasları 34
3.2.1. Kalçanın Ön Yüzündeki Kaslar 34
3.2.2. Kalçanın Dış Yüzündeki Kaslar 36
3.2.3. Kalçanın Arka Yüzündeki Kaslar 36
3.2.4. Kalça Kaslarına Uygulanan Kinezyo Bantlamanın Etkileri 37
3.3. Uyluk Kasları 38
3.3.1. Ön Kompartman 38
3.3.2. İç Kompartman 39
3.3.3. Arka Kompartman 39
3.3.4. Uyluk Kaslarına Uygulanan Kinezyo Bantlamanın Etkileri 40

3.4. Bacak Kasları 41
3.4.1. Bacağın Ön Tarafındaki Kaslar 41
3.4.2. Bacağın Dış Tarafındaki Kaslar 43
3.4.3. Bacağın Arka Tarafındaki Kaslar 43
3.4.4. Bacak Kaslarına Uygulanan Kinezyo Bantlama 45
3.4.5. Kaval Kaslarına Uygulanan Kinezyo Bantlama 46
3.4.6. Bacak Kaslarına Uygulanan Kinezyo Bantlamanın Etkileri 48
3.5. Diz Eklemi 49
3.5.1. Çapraz Bağlar 49
3.5.2. Dize Uygulanan Kinezyo Bantlama 49
3.5.3. Dize Uygulanan Kinezyo Bantlamanın Etkileri 53
3.6. Ayak- Ayak Bileği 55
3.6.1. Ayak Bileğine Uygulanan Kinezyo Bantlama 56
3.6.2. Lateral Ayak Bileği Burkulması ve Kinezyo Bantlama 62
3.6.3. Ayak Bileğine Uygulanan Kinezyo Bantlamanın Etkileri 63
3. Bölüm Kaynakları 65

BÖLÜM 4
KİNEZYO BANTLAMA VE ÜST EKSTREMİTE 69

4.1. Üst Ekstremite Kasları 69
4.1.1. Omuz Kasları 69
4.1.2. Omuz Kaslarına Uygulanan Kinezyo Bantlama 71
4.1.3. Omuz Kaslarına Uygulanan Kinezyo Bantlamanın Etkileri 78
4.2. Kol Kasları 82
4.3. Dirsek 83
4.3.1. Dirsek Eklemi Kasları 84
4.4. Kol Kaslarına Uygulanan Kinezyo Bantlama 85
4.5. Kol Kaslarına Uygulanan Kinezyo Bantlamanın Etkileri 93
4. Bölüm Kaynakları 94

BÖLÜM 5
GÖVDEYE UYGULANAN KİNEZYO BANTLAMA 97

5.1. Gövde ve Boyun Kasları 97

5.1.1. Göğüs Kasları 97
5.1.2. Karın Kasları 99
5.1.3. Sırt Kasları 102
5.1.4. Gövde Kaslarına Uygulanan Kinezyo Bantlamanın Etkileri 102
5.2. Boyun Kasları 103
5.2.1. Boyun Kaslarına Uygulanan Kinezyo Bantlamanın Etkileri 105
5. Bölüm Kaynakları 106

BÖLÜM 6
MOTORİK ÖZELLİKLER VE KİNEZYO BANTLAMA 107
6.1. Postüral Salınım, Kontrol ve Kinezyo Bantlama Çalışmaları 107
6.2. Sporda Denge ve Kinezyo Bantlama Çalışmaları 108
6.3. Kinezyo Bantlamanın Eklem Pozisyon Hissi Üzerindeki Etkileri 109
6.4. Propriyosepsiyon ve Kinezyo Bantlama 110
6.5. Kinezyo Bantlamanın Kas Gücüne Etkileri 111
6.6. Kinezyo Bantlamanın Kavrama Gücüne Etkileri 112
6.7. Sporda Kuvvet ve Kinezyo Bantlama 113
6.8. Sporda Esneklik ve Kinezyo Bantlama 117
6.9. Sporda Çeviklik ve Kinezyo Bantlama 118
6.10. Sporda Dayanıklılık ve Kinezyo Bantlama 119
6.11. Sporda Sürat ve Kinezyo Bantlama 120
6. Bölüm Kaynakları 121

BÖLÜM 7
SPOR PERFORMANSI VE KİNEZYO BANTLAMA 125
7.1. Kas Aktivitesi ve Kinezyo Bantlama 125
7.2. Kas Performansı ve Kinezyo Bantlama 126
7.3. Hareket Açıklığı ve Kinezyo Bantlama 126
7.4. Nöromüsküler Aktivite ve Kinezyo Bantlama 127
7.5. Kinezyo Bantlamanın Motor Nörona Etkileri 128
7.6. Kinezyo Bantlamanın Tepki Süresine Etkileri 128
7.7. Kinezyo Bantlamanın Fonksiyonel Performansa Etkileri 129
7.8. Kinezyo Bantlamanın Atletik Performans Üzerine Etkileri 130

7.9. Kinezyo Bantlamanın Sıçrama Performansı Üzerine Etkileri 131
7. Bölüm Kaynakları 133

BÖLÜM 8
SPORDA AĞRI, SAKATLIK VE KİNEZYO BANTLAMA 137
8.1. Ağrı ve Kinezyo Bantlama 137
8.2. Sporda Sakatlık ve Kinezyo Bantlama 140
8.3. Kronik Ayak Bileği İnstabilitesi ve Kinezyo Bantlama 141
8. Bölüm Kaynakları 143

BÖLÜM 9
YAŞLILARDA KİNEZYO BANTLAMA 145
9.1. Yaşlılarda Kinezyo Bant Uygulamaları 145
9. Bölüm Kaynakları 148

BÖLÜM 10
ALGI VE KİNEZYO BANTLAMA 149
10.1. Algı 149
10.2. Dokunma Algısı 149
10.3. Görsel Algı 150
10.4. Kinezyo Bantlamanın Algı Üzerine Etkileri 150
10. Bölüm Kaynakları 153

BÖLÜM 11
YORGUNLUK VE KİNEZYO BANTLAMA 155
11.1. Yorgunluk 155
11.2. Kinezyo Bantlamanın Kas Yorgunluğu Üzerine Etkileri 155
11. Bölüm Kaynakları 160

ÖZ GEÇMİŞ 163

1. Bölüm Kaynakları

Bravi, R., Cohen, E.J., Quarta, E., Martinelli, A. ve Minciacchi, D. (2016). Effect of direction and tension of kinesio taping application on sensorimotor coordination. Int. *J. Sports Med*, 37 (11), 909-14.

Bridges, T. ve Bridges, C. (2017). *Length, strength and kinesio tape: Muscle testing and taping interventions.* Elsevier, 1st Edition, 1-462.

Brooks, S.C., Potter, B.T. ve Rainey, J.B. (1981). Treatment for partial tears of the lateral ligament of the ankle: A prospective trial. *Br Med J*, 282, 606-7.

Campolo, M., Babu, J., Dmochowska, K., Scariah, S. ve Varughese, J. (2013). A comparison of two taping techniques (kinesio and mcconnell) and their effect on anterior knee pain during functional activities. *International Journal of Sports Physical Therapy*, 8(2), 105-10.

Cavaleri, R., Thapa, T., Beckenkamp, P.R. ve Chipchase, L.S. (2018). The influence of kinesiology tape colour on performance and corticomotor activity in healthy adults: A randomised crossover controlled trial. *BMC Sports Science, Medicine and Rehabilitation*, 10, 17.

Cools, A.M., Witvrouw, E.E., Danneels, L.A. ve Cambier, D.C. (2002). Does taping influence electromyographic activity in the scapular rotators in healthy shoulders?. *Man Ther*, 7(3), 154-62.

Çağlar, A., Özünlü Pekyavaş, N., Aytar Tığlı, A., Aytar, A. ve Baltacı, G. (2016). Are the kinesio tape colors effective for patient perception? A randomized single blind trial. *Journal of Exercise Therapy and Rehabilitation*, 3(3), 96-101.

Drouin, J.L., McAlpine, C.T., Primak, K.A. ve Kissel, J. (2013). The effect of kinesiotape on athletic-based performance outcomes in healthy, active individuals: a literature synthesis. *J Can Chiropr Assoc*, 57(4), 356-65.

Fu, T.C., Wong, A.M.K., Pei, Y.C., Wu, K.P., Chou, S.W. ve Lin, Y.C. (2008). Effect of kinesio taping on muscle strength in athletes- A pilot study. *Journal of Science and Medicine in Sport*, 11, 198-01.

Goldman, M. 2017. *Kinesiologische tapes.* Garant Verlag, München, 1-128.

González-Iglesias, J., Fernández-De-Las-Peñas, C., Cleland, J., Huijbregts, P. ve Del Rosario Gutiérrez-Vega, M. (2009). Short-term effects of cervical kinesio taping on pain and cervical range of motion in patients with acute whiplash injury: A randomized clinical trial. *J Orthop Sports Phys Ther*, 39(7), 515-21.

Gramatikova, M., Nikolova, E. ve Mitova, S. (2014). Nature, application and effect of kinesio taping. Activities in Physical Education and Sport, 4(2), 115-19.

Griebert, M.C., Needle, A.R., McConnell, J. ve Kaminski T.W. (2014). Lower-leg Kinesio tape reduces rate of loading in participants with medial tibial stress syndrome. *Phys Ther Sport*, 18, 62-7.

Halseth, T., McChesney, J.W., DeBeliso, M., Vaughn, R. ve Lien, J. (2004). The effects of kinesio taping on proprioception at the ankle. *Journal of Sports Science and Medicine*, 3, 1-7.

Hardy, D. (2006). Managing long-term conditions: Non- cancer- related lymphoedema. *British Journal of Nursing*, 15, 444-52.

Heitkamp, H.C., Horstman. T., Mayer, F., Weller, J. ve Dickhuth, H.H. (2001). Gain in strength and muscular balance after balance training. *Int J Sports Med*, 22, 285-90.

Herrington, L. (2004). The effect of patella taping on quadriceps strength and functional performance in normal subjects. *Phys Ther Sport*, 5, 33-6.

Herzeele, M.V., Cingel, R.V., Maenhout, A., Mey, K.D. ve Cools, A. (2013). Does the application of kinesiotape change scapular kinematics in healthy female handball players? *Int J Sports Med*, 34, 950-55.

Jaraczewska, E. ve Long, C. (2006). Kinesio tape in stroke improving functional use of the upper extremity in hemiplegia. *Top Stroke Rehabil*, 13(3), 31-42.

Kase, K. (2003). *Illustrated kinesio taping.* Mexico, Ken'i Kai İnformation, 6-12.

Kase, K., Wallis, J. ve Kase, T. (2003). *Clinical therapeutic applications of the kinesio taping method.* 2nd ed., Kinesio Taping Association: Albuquerque, NM, USA.

Kase, K., Tatsuyuki, H. ve Tomoki, O. (1996). Development of kinesio taping perfect manuel. *Kinesio Taping Association*, 6-10, 117-8.

Kase, K., Wallis, J. ve Kase, T. (2003). *Clinical therapeutic applications of the kinesio taping method.* Tokyo: Japan: Ken Ikai Co Ltd, 12-22.

Kase K., Wallis J. ve Kase T. (2006). *Clinical therapeutic applications of the kinesio taping method.* 2nd Edt Albuquerque, NM, Kinesio Taping Association.

Kaya, E., Zinnuroğlu, M. ve Tugcu, I. (2011). Kinesio taping compared to physical therapy modalities for the treatment of shoulder impingement syndrome. *Clin Rheumatol*, 30(2), 201-7.

Kaya Kara, Ö. (2014). Serebral palsi'li çocuklarda bantlama uygulamaları. Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Bölümü, Fizyoterapi Seminerleri, 1.

Kim, K.S., Seo, H.M. ve Lee, H.D. (2002). Effect of taping method on ADL, range of motion, hand function & quality of life in post: Stroke patients for 5 weeks. *Korean J Rehabil Nurs*, 5, 7-17.

Kumbrink, B. (2009). *K- taping ein praxishandbuch*. Springer Medizin Garant Verlag, 1-206.

Lawrence, S. (2009). Innovations in the management of choronic oedema. *British Journal of Community Nursing*, 14, 14-21.

Lim, C., Park, Y. ve Bae, Y. (2013). The effect of the kinesio taping and spiral taping on menstrual pain and premenstrual syndrome. *Journal of Physical Therapy Science*, 25(7), 761-64.

McGlone, F. ve Reilly, D. (2010). The cutaneous sensory system. *Neurosci Biobehav Rev*, 34(2), 148-59.

Morris, D., Jones, D., Ryan, H. ve Ryan, C.G. (2013). The clinical effects of Kinesio Tex taping: A systematic review. *Physiotherapy Theory and Practice*, 29(4), 259-70.

Murray, H. (2001). Effects of kinesio taping on muscle strength after ACL- repair. http://www.kinesiotaping.com. April 15, 1-3.

Murray, H.M. ve Husk, H.J. (2001). The effects of kinesio taping on proprioception in the ankle and in the knee. *J Orthop Sports Phys Ther*, 31, 1.

Okamoto, T., Masuhara, M. ve Ikuta, K. (2006). Differences of muscle oxygenation during eccentric and concentric contraction. *Isokinet Exerc Sci*, 14(3), 207-12.

O'Sullivan, D. ve Bird, S.P. (2011). Utilization of kinesio taping for fascia unloading. *ATT*, 16, 21-7.

Pilat, A. (2003). *Induccio'n miofascial.* Madrid, MacGraw-Hill.

Pilat, A. (2009). *Miyofascial induction approaches for headache.* In: Fernandez-de-las-Pen as C, ArendtNielsen L, Gerwin RD, (Eds.), Tension Type and Cervicogenic Headache: pathophysiology, diagnosis and treatment.

Pohl, H. (2010). Changes in the structure of collagen distribution in the skin caused by a manual technique. *Journal of Bodywork and Movement*, 14(1), 27-4.

Robbins, S., Waked, E. ve Rappel, R. (1995). Ankle taping improves proprioception before and after exercise in young men. *Br J Sports Med*, 29, 242-47.

Schleip, R., Zorn, A. ve Klingler, W. (2010). Biomechanical properties of fascial tissues and their role as pain generators. *J Musculoskeletal Pain*, 18, 393-95.

Simmonds, N, Miller, P. ve Gemmel, H. (2012). A theoretical framework for the role of fascia in manual theraphy. *Journal of Bodywork and Movement Therapies*, 16(1), 83-3.

Slupik, A., Dwornik, M., Bialoszewski, D. ve Zych, E. (2007). Effect of kinesio taping on bioelectrical activity of vastus medialis muscle. Preliminary method. *Ortop Traumatol Rehabil*, 9, 644-51.

Stecco, L. ve Stecco, C. (2009). *Fascial manipulation: practical part.* Padova: Piccin, p. 19-29.

Stecco, A.R., Stern, I., Fantoni, I., De Caro, R. ve Stecco, C. (2016). Fascial disorders: Implications for treatment. *PM & R: The Journal of Injury, Function, and Rehabilitation*, 8(2), 161-8.

Thelen, M.D., Dauber, J.A. ve Stoneman, P.D. (2008). The clinical efficacy of kinesio tape for shoulder pain: A randomized, doubleblinded, clinical trial. *J Electromyogr Kinesiol*, 19, 1092-9.

Williams, S., Whatman, C., Hume, P.A. ve Sheerin, K. (2012). Kinesio Taping in treatment and prevention of sports injuries: A meta-analysis of the evidence for its effectiveness. *Sports Med*, 42(2), 153-64.

Yoshida, A. ve Kahanov, L. (2007). The effect of kinesio taping on lower trunk range of motions. *Research in Sports Medicine*, 15, 103-12.

2. Bölüm Kaynakları

Aktaş, G. ve Baltacı, G. (2011). Does kinesiotaping increase knee muscles strength and functional performance? *Isocinetic and Exercise Science*, 19, 149-55.

Beynnon, B.D. ve Fleming, B.C. (1998). Anterior cruciate ligament strain invivo: a review of previous work. *J. Biomech*, 31(6), 519.

Bittencourt, N., Leite, M., Zuin, A., Pereira, M., Gonçalves, G. ve Signoretti, S. (2017). Dynamic taping and high frontal plane knee projection angle in female volleyball athletes. *British Journal of Sports Medicine*, 51(4), 297-8.

Callaghan, M. J., Selfe, J., McHenry, A. ve Oldham, J. A. (2008). Effects of patellar taping on knee joint proprioception in patients with patellofemoral pain syndrome. *Manual Therapy*, 13(3), 192-99.

Campolo, M., Babu, J., Dmochowska, K., Scariah, S. ve Varughese, J. (2013). A comparison of two taping techniques (kinesio and mcconnell) and their effect on anterior knee pain during functional performance activities. *The International Journal of Sports Physical Therapy*, 8(2), 105-110.

Chang, W.D., Chen, F.C., Lee, C.L., Lin, H.Y. ve Lai, P.T. (2015). Effects of kinesio taping versus mcconnell taping for patellofemoral pain syndrome: A systematic review and meta- analysis. *Evidence- Based Complementary and Alternative Medicine*, 1-11.

Cibulka, M.T. ve Threlkeld-Watkins, J. (2005). Patellofemoral pain and asymmetrical hip rotation. *Physical Therapy*, 85(11), 1201-07.

Clifford, A.M. ve Harrington, E. (2013). The effect of patellar taping on squat depth and the perception of pain in people with anterior knee pain. *Journal of Human Kinetics, Section II- Exercise Physiology & Sport Medicine*, 37, 109-17.

Çeliker, R., Güven, Z., Aydoğ, T., Bağış, S., Atalay, A., Çağlar Yağcı, H. ve Korkmaz, N. (2011). Kinezyolojik bantlama tekniği ve uygulama alanları. *Rehab Derg*, 57, 225-35.

Garczyński, W., Lubkowska, A. ve Dobek, A. (2013). Zastosowanie metody kinesiology tapingu w sporcie. *Journal of Health Sciences*, 9, 233-46.

Garrick, J.G. ve Requa, R.K. (1973). Role of external support in the prevention of ankle sprains. *Med Sci Sports*, 5, 200-03.

Kakar, R.S., Greenberger, H.B. ve McKeon, P.O. (2020). Efficacy of kinesio taping and mcconnell taping techniques in the management of anterior knee pain. *Journal of Sport Rehabilitation*, 29(1), 79-6.

Karlsson, J. ve Andreasson, G.O. (1992). The effect of external ankle support in chronic lateral ankle joint instability. An electromyographic study. *Am J Sports Med*, 20, 257-61.

Kase, K., Wallis, J. ve Kase, T. (2003). Clinical therapeutic applications of the kinesio taping method. Tokyo: Japan: Ken Ikai Co Ltd, 12-22.

Kinesiotaping in Canada. How does kinesio taping differ and compare to the other therapeutic and sports taping methods? From http://www.kinesiotape.ca/othertapes.htm.

Kumbrink, B. (2009). *K- Taping Ein Praxishandbuch.* Springer Medizin Garant Verlag, 1-206.

Laurencin, C.T. ve Freeman, J.W. (2005). Ligament tissue engineering: an evolutionary materials science approach. *Biomaterials*, 26(36), 7530.

Leibbrandt, D. ve Louw, Q. (2015). The use of mcconnell taping to correct abnormal biomechanics and muscle activations patterns in subjects with anterior knee pain: A systematic review. *J Phys Ther Sci*, 27, 2395-04.

Lee, S.E. ve Cho, S.H. (2013). The effect of McConnell taping on vastus medialis and lateralis activity during squatting in adults with patellofemoral pain syndrome. *J Exerc Rehabil*, 9(2), 326-30.

Macdonald, R. (2010). *Pocketbook of taping techniques.* Churchill Livingstone Elsevier, 1-234.

McNeil, W. ve Pedersen, C. (2016). Dynamic tape. Is it all about controlling load? *J Bodyw Mov Ther*, 20, 179-88.

Montalvo, A.M, Buckley, W.E., Sebastianelli, W. ve Vairo, G.L. (2013). An evidence-based practice approach to the efficacy of kinesio taping for improving pain and quadriceps performance in physically- active patellofemoral pain syndrome patients. *J Nov Physiother*, 3(3), 1-6.

Murray, H.M. ve Husk, H.J. (2001). The effects of kinesio taping on proprioception in the ankle and in the knee. *J Orthop Sports Phys Ther*, 31, 1.

Neiger, H. (1990). Los vendajes funcionales. Masson, Barcelona, Spain.

Osorio, J.A., Vairo, G.L., Rozea, G.D., Bosha, P.J., Millard, R.L., Aukerman, D.F. ve Sebastianelli, W.J. (2013). The effects of two therapeutic patellofemoral taping techniques on strength, endurance, and pain responses. *Physical Therapy in Sport*, 14(4), 199-06.

Park, S.Y., Kim, M.J., Seol, S.E., Hwang, C., Hong, J.S., Kim, H. ve Shin, W.S. (2020). Effects of dynamic taping on shoulder joint proprioception. *Physical Theraphy Rehabilitation Science*, 9, 269-74.

Powers, C.M. (1998). Rehabilitation of patellofemoral joint disorders: A critical review. *The Journal of Orthopaedic and Sports Physical Therapy*, 28(5), 345-54.

Sanioğlu, A., Ergun, S., Erkmen, N., Taşkın, H., Göktepe, A.S. ve Kaplan, T. (2009). The effect of ankle taping on isokinetic strength and vertical jumping performance in elite taekwondo athletes. *Isokinetic and Exercise Science*, 17, 73-8.

Simon, J., Garcia, W. ve Docherty, C.L. (2014). The effect of kinesio tape on force sense in people with functional ankle instability. *Clin J Sport Med*, 24(4), 289-94.

Vicenzino, B., Brooksbank, J., Joanne, M., Sonia, O. ve Aatit, P. (2003). Initial effects of elbow taping on pain-free grip strength and pressure pain threshold. *J Orthop Sports Phys Ther*, 33, 400-07.

Williams, S., Whatman, C., Hume, P.A. ve Sheerin, K. (2012). Kinesio taping in treatment and prevention of sports injuries: A meta-analysis of the evidence for its effectiveness. *Sports Med, 42*, 153-64.

Wu, C.K., Lin, Y.C., Lai, C.P., Wang, H.P. ve Hsieh T.H. (2022). Dynamic taping improves landing biomechanics in young volleyball athletes. *Int J Environ Res Public Health*, 19(20), 13716.

3. Bölüm Kaynakları

Abellan, J.R., Yuste, J.L., Cabrera, O.M. ve Gomez-Tomez, C. (2021). Kinesiotape on quadriceps and gluteus in counter movement jump and sprint in soccer players. *Journal of Bodywork & Movement Therapies*, 27, 42-7.

Aghapour, E., Kamali, F. ve Sinaei, E. (2017). Effects of Kinesio Taping® on knee function and pain in athletes with patellofemoral pain syndrome. *Journal of Bodywork & Movement Therapies*, 21, 835-39.

Akinbo, S.R. ve Ojetunde, A.M. (2007). Comparison of the effect of kinesiotape on pain and joint range of motion in patients with knee joint osteoarthritis and knee sport injury. *Nigerian Medical Practitioner*, 52(3), 65-9.

Andreef, I. ve Wladimirov, B. (1983). Lıber die Mikrozirkulation der achillessehne. In: Sportverletzungen und sportscttüden, Chapchal, G. (Hrsg.). Thieme, Stuttgart- New York, s.73-75.

Arendt, E. ve Dick, R. (1995). Knee injury patterns among men and women in collegiate basketball and soccer. NCAA data and review of literature. *Am J Sports Med*, 23(6), 694-701.

Arndt, K.H. (1976). *Achillessehnenruptur und sport*. Johann Ambrosius Barth, Leipzig.

Asay, J.L., Mündermann, A. ve Andriacchi, T.P. (2009). Adaptive patterns of movement during stair climbing in patients with knee osteoarthritis. *Journal of Orthopaedic Research*, 27, 325-29.

Bayraktar, Y., Erkmen, N., Kocaoğlu, Y. ve Ünüvar, B.S. (2021). The effects of ankle kinesiotaping on postural control in healthy taekwondo athletes. *Physical Education of Students*, 25(6), 345-52.

Brogden, C. ve Greig, M. (2014). The influence of kinesiology tape on a functionally demanding eversion sprint in healthy male soccer players. *Journal of Athletic Enhancement*, 3(4), 1-4.

Choi, H.S. ve Lee, J.H. (2020). Immediate effect of balance taping using kinesiology tape on dynamic and static balance after ankle muscle fatigue. *Healthcare*, 8(2), 162.

De Jesus, JF, de Almeida Novello, A., Nakaoka, G.B., Dos Reis, A.C., Fukuda, T.Y. ve Bryk, F.F. (2016). Kinesio taping effect on quadriceps strength and lower limb function of healthy individuals: A blinded, controlled, randomized, clinical trial. *Physical Theraphy in Sport*, 18, 27-1.

Donatelli, R., (1985). Normal biomechanics of the foot and ankle. *The Journal Of Orthopaedic And Sports Physical Therapy*, 7(3), 91-5.

Dos Santos Soraes, M. (2018). Does the kinesio tape provide more knee extensor torque? *Asian J Sports Med*, 9(1), 1-7.

Espi- Lopez, G.V., Serra- Ano, P., Cobo- Pascual, D., Zarzoso, M., Suso- Marti, L., Cuenca- Martinez ve Ingles, M. (2019). Effects of taping and balance exercises on knee and lower- extremity function in amateur soccer players: A randomized contrelled trial. *Journal of Sport Rehabilitation*, 29(5), 626-32.

Fahlström, M., Lorentzon, R. ve Alfredson, H. (2002). Painful conditions in the Achilles tendon region: A common problem in middle-aged competitive badminton players. *Knee Surgery, Sports Traumatology, Arthroscopy*, 10, 57-60.

Fayson, S.D., Needle, A.R. ve Kaminski, T.W. (2013). The effects of ankle kinesio taping on ankle stiffness and dynamic balance. *Research in Sports Medicine*, 21(3), 204-16.

Ferrari, J. (2014). Hallux valgus (bunions). *Clinical Evidence*, 04, 1112.

Fields, K.B., Rigby, M.D. (2016). Muscular calf injuries in runners**.** *Current Sports Medicine Reports*, 15(5), 320-324, 9/10.

Goldman, M. (2017). *Kinesiologische tapes.* Garant Verlag, München, 1-128.

Guedes, R., Bottaro, M., Magalhaes, I., Matheus, T., Brown, L.E., Carmo, J. ve Carregaro, R.L. (2016). The effects of kinesiotaping on quadriceps muscle performance at different velocities: A randomized controlled trial. *Isokinetics and Exercise Science*, 24(2), 149-56.

Haksever, B., Aktaş, G. ve Baltacı, G. (2012). Effect of kinesiotaping on static and dynamic balance during soccer. *Med Spor*, 65, 223-34.

Hendrick, C.R. (2010). The therapeutic effects of kinesio™ tape on a grade I lateral ankle sprain? *Virginia Tech*, 1-48.

Hosp, S., Bottoni, G., Heinrich, D., Kofler, P., Hasler, M., Nachbauer, W. (2015). A pilot study of the effect of Kinesiology tape on knee proprioception after physical activity in healthy women. *Journal of Science and Medicine in Sport*, 18, 709-13.

Hosp, S., Folie, R., Csapo, R., Hasler, M. ve Nachbauer, W. (2017). Eccentric exercise, kinesiology tape, and balance in healthy men. *Journal of Athletic Training*, 52(7), 636-42.

Kaya, Y. (2012). *Ayak kasları, In: İnsan anatomisi ve kinesyoloji.* Konya, Selçuk Üniversitesi Basımevi, 2. Baskı, 98-5.

Kim, A. (2016). *Kinesiology taping for rehab and injury prevention.* Ulysses Press, 9-103.

Kim, H. ve Lee, B. (2013). The effects of kinesio tape on isokinetic muscular function of horse racing jockeys. *J Phys Ther Sci*, 25(10), 1273-77.

Kim, M.K. ve Shin, Y.J. (2017). Immediate effects of ankle balance taping with kinesiology tape for amateur soccer players with lateral ankle aprain: A randomized crossover design. *Med Sci Monit*, 23, 5534-41.

Koç, İ., Atala, N., Baltacı, G. ve Akarçeşme, C. (2016). The effect of kinesiotaping on isokınetic knee strength during long term volleyball training program. *Fizyoterapi Rehabilitasyon*, 27 (3) , 89-94.

Kumbrink, B. (2009). *K- taping ein praxishandbuch.* Springer Medizin Garant Verlag, 1-206.

Macintyre, J. ve Joy, E. (2000). Foot and ankle injuries in dance. *Clinics in Sports Medicine*, 19, 351-68.

Majewski, M., Habelt, S. ve Steinbrück, K. (2006). Epidemiology of athletic knee injuries: A 10-year study. *Knee*, 13(3), 184-88.

Mann, R.A. (1982). *Biianis of running.* In: Mack (ed). Symposium on the Foot and Leg in running sports, pp 1-29. St Louis: CV Mosby.

Martens, M., Wouters, P., Burssens, A. ve Mulier, J.C. (1982). Patellar tendinitis: Pathology and results of treatment. *Acta Orthop Scand*, 53, 445-50.

Miller, T.M. ve Layzer, R.B. (2005). Muscle cramps. *Muscle & Nerve*, 32(4), 425-54.

Morton, D. ve Albertine, K. (2015). *Morton insan anatomi atlası.* Editör: Prof. Dr. Mustafa Büyükmumcu, Uzman Öğretmen Nezaket Gözün. Konya, Nobel Tıp Kitabevleri, Atlas Sağlık Yayınları, 2. Basım, 116-19.

Mostert- Wentzel, K, Swart, J.J., Masenyetse. L.J., Sihlali. B.F., Cilliers, R., Clarke, L., Maritz, J., Prinsloo, E.M. ve Steenkamp, L. (2012). Effect of kinesio taping on explosive muscle power of gluteus maximus of male athletes. *SAJSM*, 24(3), 75-9.

Murray, H.M. (2000). Effects of kinesio taping® on muscle strength after ACL-repair. *Journal of Orthopedic and Sports Physical Therapy*, 30(1).

Myklebust, G., Maehlum, S., Holm, I. ve Bahr, R. (1998). A prospective cohort study of anterior cruciate ligament injuries in elite Norwegian team handball. *Scand J Med Sci Sports*, 8(3), 149-53.

Perez- Soriano, P., Lucas-Cuevas, A.G., Aparicio- Aparicio, I. ve Llana- Belloch, S. (2014). Effects of kinesiotape® taping on plantar pressure and impact acceleration during walking. *Science & Sports*, 29(5), 282-87.

Rong, G., Wang, Y. (1987). The role of cruciate ligaments in maintaining knee joint stability. *Clin Orthop*, 215, 65-71.

Root, M.L., Orien, W.P. ve Weed, J.N., (1977). *Normal and abnormal function of the foot.* Los Aangles: Clinical Biomechanics Corp.

Serra, M.V.G.B., Vieira, E.R., Brunt, D., Goethel, M.F., Gonçalves, M. ve Quemelo, P.R.V. (2015). Kinesio taping effects on knee extension force among soccer players. *Braz J Phys Ther*, 19(2), 152-58.

Stedge, H.L., Kroskie, R.M. ve Docherty, C.L. (2012). Kinesio taping and the circulation and endurance ratio of the gastrocnemius muscle. *J Athl Train*, 47 (6), 635-42.

Steindler, A. (1973). Kinesiology ol the human body. Fourth Printing. Charles C. Thomas Puplisher, Springlield, Illinois, USA, pp. 330-340.

Şahin, B. (2019). *Temel anatomi.* İstanbul Tıp Kitabevleri, 1.Baskı, 1-287.

Tamura, K., Resnick, P.B., Hamelin, B.P., Oba, Y., Hetzler, R.K. ve Stickley, C.D. (2020). The effect of kinesio-tape® on pain and vertical jump performance in active individuals with patellar tendinopathy. *Journal of Bodywork & Movement Therapies*, 24, 9-14.

Taner, D. (1996). *Fonksiyonel anatomi*. Medikomat Basım Yayım Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti. 142-92.

Terry, G.C. ve LaPrade, R.F. (1996). The biceps femoris muscle complex at the knee: its anatomy and injury patterns associated with acute anterolateral-anteromedial rotatory instability. *Am J Sports Med*, 24, 2-8.

Unur, E., Ülger, H. ve Ekinci, N. (2005). *Anatomi.* Kayseri, Medical Kitabevi, 2. Basım, 1-235.

Weineck, J. (2011). *Alt ekstremite, ayak ve eklemler. In: Spor anatomisi.* Ankara, Spor Yayınevi ve Kitabevi, 120-67.

Wilson, D.W. (1988). *Hallux valgus and rigidus.* In: Helal B, Wilson D, editors. The foot. London: Churchill Livingstone, 411-83.

Wilson, B. ve Bialocerkowski, A. (2015). The effects of kinesiotape applied to the lateral aspect of the ankle: Relevance to ankle sprains- A systematic review. *Plos One*, 10(6), 1-21.

Wong, O.M.H., Cheung, R.T.H. ve Li, R.C.T. (2012). Isokinetic knee function in healthy subjects with and without kinesio taping. *Physical Therapy in Sport*, 13, 255-58.

Yeung, S.S. ve Yeung, E.W. (2016). Acute effects of kinesio taping on knee extensor peak torque and stretch reflex in healthy adults. *Medicine (Baltimore)*, 95(4), 1-7.

Yoshida, A. ve Kahanov, L. (2007). The effect of kinesio taping on lower trunk range of motions. *Research in Sports Medicine*, 15, 103-12.

Yu, B., Queen, R.M., Abbey, A.N., Liu, Y., Moorman, C.T. ve Garrett W.E. (2008). Hamstring muscle kinematics and activation during overground sprinting. *J Biomech*, 41, 3121-26.

Zaworski, K., Baj-Korpak, J., Kregiel- Rosiak, A. ve Gawlik, K. (2022). Effects of kinesio taping and rigid taping on gluteus medius muscle activation in healthy individuals: A randomized controlled study. *Int J Environ Res Public Health*, 19(22), 14889.

4. Bölüm Kaynakları

Agur, A. ve Dalley, A. (2009). Grant's atlas of anatomy. Lippincott Williams & Wilkins: Philadelphia, PA, USA.

Alam, S., Malhotra, D., Munjal, J. ve Chachra, A. (2015). Immediate effect of Kinesio taping on shoulder muscle strength and range of motion in healthy individuals: A randomised trial. *Hong Kong Physiotherapy Journal*, 33, 80-8.

Bahr, R., Craig, E.V. ve Engebretsen, L. (1995). The clinical presentation of shoulder instability including field management. *Clinics Sport Med*, 14(4), 761-76.

Boguszewski, D., Dobrowolska, J. ve Białoszewski, D. (2016). Assessment of the effects of kinesiotaping on selected elements of physical fitness in middle-aged, amateur tennis players. *Trends in Sport Sciences*, 2(23), 105-12.

Bridges, T. ve Bridges, C. (2017). *Length, strength and kinesio tape: Muscle testing and taping interventions.* Elsevier, 1st Edition. 1-462.

Burfeind, S.M. ve Chimera, N. (2015). Randomized control trial investigating the effects of kinesiology tape on shoulder proprioception. *Journal of Sport Rehabilitation*, 24(4), 405-12.

Callegari, D.A., Cordova, C.E. ve Dunievitz, J.R. (2012). Kinesio taping on short-term changes in shoulder strength in healthy adults: A randomized clinical trial. *UNLV Theses, Dissertations, Professional Papers, and Capstones*, 1329.

Cavallari, P. ve Katz, R. (1989). Pattern of projections of group I afferents from forearm muscles to motoneurones supplying biceps and triceps muscles in man. *Exp Brain Res*, 78(3), pp. 465-78.

Chang, H.Y., Chou, K.Y., Lin, J.J., Lin, C.F. ve Wang, C.H. (2010). Immediate effect of forearm kinesio taping on maximal grip strength and force sense in healthy collegiate athletes. *Physical Therapy in Sport*, 11, 122-7.

Deetjen, P. ve Speckmann, E. (1999). *Physiologie.* Munich: Urban and Fischer Verlag.

Fung, L., Wong, B., Ravichandiran, K., Agur, A., Rindlisbacher, T. ve Elmaraghy, A. (2009). Three-dimensional study of pectoralis major muscle and tendon architecture. *Clin Anat*, 22(4), 500-08.

Gates, J.J., Gilliland, J., McGarry, M.H., Park, M.C., Acevedo, D., Fitzpatrick, M.J. ve Lee, T.Q. (2010). Influence of distinct anatomic subregions ofvthe supraspinatus on humeral rotation. *J Orthop Res*, 28, 12-7.

Ghozy, S., Dung, N.M., Morra, M.E., Morsy, S., Elsayed, G.G., Tran, L., Minh, L.H.N., Abbas, A.S., Loc, T.T.H., Hieu, T.H., Dung, T.C. ve Huy, N.T. (2020). Efficacy of kinesio taping in treatment of shoulder pain and disability: A systematic review and meta-analysis of randomised controlled trials. *Physiotherapy*, 107, 176-88.

Glousman, R.E. (1993). Instability versus impingement syndrome in the throwing athlete. *Orthop Clin North Am*, 24, 89-99.

Goldman, M. (2017). *Kinesiologische tapes.* Garant Verlag, München, 1-128.

Gulpinar, D., Tekeli Ozer, S. ve Yesilyaprak, S.S. (2019). Effects of rigid and kinesio taping on shoulder rotation motions, posterior shoulder tightness, and posture in overhead athletes: a randomized controlled trial. *J Sport Rehabil*. 28, 256-65.

Hamill, J. ve Knutzen, K.M. (2014). Biomechanical basis of human movement. USA: Lippincott Williams & Wilkins.

Herzeele, M.V., Cingel, R.V., Maenhout, A., Mey, K.D. ve Cools, A. (2013). Does the application of kinesiotape change scapular kinematics in healthy female handball players? *Int J Sports Med*, 34, 950-55.

Hollinshead, W.H. ve Rosse, C. (1985). *Textbook of anatomy.* 4th Ed. Philadelphia: Harper and Row, pp. 214-16.

Hsiao-Yun, C., Chun-Hou, W., Kun-Yu, C. ve Shih-Chung, C. (2012). Could forearm kinesio taping improve strength, force sense, and pain in baseball pitchers with medial epicondylitis? *Clinical Journal of Sport Medicine*, 22(4), 327-33.

Jobe, F.W., Bradley, J.P. ve Pink, M. (1990). Impingement syndrome in overhead athletes. *Surg Rounds Orthop*, 19-24, 39-41.

Johnson, M.A., Polgar, J., Weightman, D. ve Appleton, D. (1973). Data on the distribution of fiber types in thirty-six human muscles an autopsy. *J Neurol Sci*, 18(1), pp. 111-29.

Johnson, R.K. ve Shrewsbury, M.M. (1976). The pronator quadratus in motions and in stabilization of the radius and ulna at the distal radioulnar joint. *J Hand Surg*, 1, 205-09.

Kazar, B. ve Relovszky, E. (1969). Prognosis of primary dislocation of the shoulder. *Acta Orthop Scand*, 40, 216-24.

Kim, A. (2016). *Kinesiology taping for rehab and injury prevention.* Ulysses Press, 9-103.

Kim, J.S. ve Park, M.C. (2015). Changes of shoulder muscles activity during maintaining and lifting shoulder depending on stretch rate of kinesio tape. *J Kor Phys Ther*, 27(5), 299-03.

Kumbrink, B. (2009). *K- taping ein praxishandbuch.* Springer Medizin Garant Verlag, 1-206.

Lieber, R.L., Jacobson, M.D., Fazeli, B.M., Abrams, R.A. ve Botte, M.J. (1992). Architecture of selected muscles of the arm and forearm: Anatomy and implications for tendon transfer. *J Hand Surg Am*, 17(5), 787-98.

Messier, R.H., Duffy, J., Litchman, H. M., Pasley, P. R., Soechting, J. F. ve Stewart, P.A. (1971). The electromyogram as a measure of tension in the human biceps and triceps muscles. Int J Mech Sci, 13, 585-98.

Provencher, M.T., Handfield, K., Boniquit, N.T., Reiff, S.N., Sekiya, J.K. ve Romeo, A.A. (2010). Injuries to the pectoralis major muscle: Diagnosis and management. *Am J Sports Med*, 38, 1693-05.

Tanoori, P., Mohamed, M.N.A. ve Ali, M.R.M. (2016). Effects of kinesio® tape vs rigid tape on shoulder muscle strength in healthy tennis players. *International Journal of Applied Exercise Physiology*, 5(1), 60-8.

Sanchez, A., Ferrari, M.B., Frangiamore, S.J., Sanchez, G., Kruckeberg, B.M. ve Provencher, M.T. (2017). Pectoralis major repair with unicortical button fixation and suture tape. *Arthroscopy Techniques*, 6 (3), 729-35.

Shih, Y.F., Lee, Y.F. ve Chen, W.Y. (2018). Effects of kinesiology taping on scapular reposition accuracy, kinematics, and muscle activity in athletes with shoulder impingement syndrome: A Randomized controlled study. *Journal of Sport Rehabilitation*, 27(6), 560-69.

Şahin, B. (2019). *Temel anatomi.* İstanbul Tıp Kitabevleri, 1.Baskı, 1-287.

Ujino, A., Eberman, L.E., Kahanov, L., Renner, C. ve Demchak, T. (2013). The effects of kinesio tape and stretching on shoulder ROM. *Human Kinetics – IJATT*, 18(2), 24-8.

Prentice, W.E. (2008). *Essentials of athletic injury management.* 7th ed. Boston, MA: McGraw-Hill Higher Education, 435-37.

Tekeli Ozer, S., Karabay, D. ve Yesilyaprak, S.S. (2018). Taping to improve scapular dyskinesis, scapular upward rotation, and pectoralis minor length in overhead athletes. *J Athl Train*, 53(11), 1063-70.

Ünüvar, B.S. ve Sanioğlu, A. (2021). Acute effect of kinesiotape application on shoulder muscle strength in male wheelchair basketball players. *Türk Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Dergisi*, 32, 114-21.

von Werder, S.C.F.A. ve Disselhorst Klug, C. (2016). The role of biceps brachii and brachioradialis for the control of elbow flexion and extension movements. *Journal of Electromyography and Kinesiology*, 28, 67-75.

Weineck, J. (2011). *Alt ekstremite, ayak ve eklemler. In: Spor anatomisi.* Ankara, Spor Yayınevi ve Kitabevi, 120-67.

Wilhelm, A. (1958). Innervation of the joints of the upper extremity. *Z Anat Entwicklungsgesch*, 120, 331-71.

William, G.R. ve Kelley, M. (2000). Management of Rotator Cuff and Impingement Injuries in the Athlete. *Journal of Athletic Training*, 35(3), 300-15.

Williams, P.L., Bannister, L.H., Berry, M.M., Collins, P., Dyson, M., Dussek, J.E., Ferguson, M.W.J. (1999). Gray's anatomy. Edin-burgh: Churchill Livingstone, 843-44.

Wolfe, S.W., Wickiewicz, T.L. ve Cavanaugh, J.T. (1992). Ruptures of the pectoralis major muscle. An anatomic and clinical analysis. *Am J Sports Med*, 20, 587-93.

Yasukawa, A., Patel, P. ve Sisung, C. (2004). The functional effects of Kinesio® Taping in an acute pediatric rehabilitation setting as measured by the Melbourne™ As-sessment. Paper presented at the Kinesio® TapingAssociation Symposium; Japan.

Zuckerman, L. (1981). *A new system of anatomy, A dissector's guide and atlas.* Oxford, Great Britain: Oxford University Press, p. 1.34.

5. Bölüm Kaynakları

Goldman, M. (2017). *Kinesiologische tapes.* Garant Verlag, München, 1-128.

Hoy, D., Bain, C., Williams, G., March, L., Brooks, P., Blyth, F., Woolf, A., Vos, T. ve Buchbinder, R. (2012). A systematic review of the global prevalence of low back pain. *Arthritis Rheum*, 64, 2028-37.

Li, Y., Yin, Y., Jia, G., Chen, H., Yu, L. ve Wu, D. (2019). Effects of kinesiotape on pain and disability in individuals with chronic low back pain: A systematic review and meta-analysis of randomized controlled trials. *Clinical Rehabilitation*, 33(4), 596-06.

Mariana, C. ve Carmen-Oana, T. (2014). Massage versus kinesio taping. Possibilities to enhance the kinetic program in mechanically triggered neck pain. *Procedia- Social and Behavioral Sciences*, 117, 639 -45.

Morton, D. ve Albertine, K. (2015). *Morton insan anatomi atlası.* Editör: Prof. Dr. Mustafa Büyükmumcu, Uzman Öğretmen Nezaket Gözün. Konya, Nobel Tıp Kitabevleri, Atlas Sağlık Yayınları, 2. Basım, 116-19.

Shin, D.Y. ve Heo, J.H. (2017). The effects of kinesiotaping applied onto erector spinae and sacroiliac joint on lumbar flexibility. *J Kor Phys Ther*, 29(6), 307-15.

Puerma- Castillo, M.C., Maria Carmen, G.R., Perez- Gomez, M.E., Aguilar-Ferrandiz, M.E. ve Peralta-Ramirez, M.I. (2018). Effectiveness of kinesio taping in addition to conventional rehabilitation treatment on pain, cervical range of motion and quality of life in patients with neck pain: A randomized controlled trial. *Journal of Beck and Musculoskeletal Rehabilitation*, 31(3), 453-64.

Ruggiero, S.A., Frost, L,R,, Vallis, L.A. ve Brown, S.H.M. (2016). Effect of short-term application of kinesio tape on the flexion-relaxationphenomenon, trunk postural control and trunk repositioning in healthy females. *Journal of Sports Sciences*, 34(9), 862-70.

Taylor, R.L., O'Brien, L. ve Brown, T. (2014). A scoping review of the use of elastic therapeutic tape for neck or upper extremity conditions. *Journal of Hand Therapy*, 27(3), 235-46.

Yoshida, A. ve Kahanov, L. (2007). The effect of kinesio taping on lower trunk range of motions. *Research in Sports Medicine*, 15, 103-12.

Weineck, J. (2011). *Spor anatomisi*. Çeviri: Dr. Semra Elmacı, Spor Yayınevi ve Kitabevi, s. 93-4.

6. Bölüm Kaynakları

Aktaş, G. ve Baltacı, G. (2011). Does kinesiotaping increase knee muscles strength and functional performance? *Isokinetics and Exercise Science*, 19(3), 149-55.

Au, I.P.H., Fan, P.C.P., Lee, W.Y., Leong, M.W., Tang, O.Y. ve An, W.W. (2017). Effects of kinesio tape in individuals with lateral epicondylitis: A deceptive crossover trial. *An International Journal of Physical Therapy*, 33(12), 914-19.

Aydin, T., Yildiz, Y., Yanmis, I., Yildiz, C. ve Kalyon, T.A. (2001). Shoulder proprioception: A comparison between the shoulder joint in healthy and surgically repaired shoulders. *Arch Orthop Trauma Surg*, 121, 422-25.

Bompa, T. ve Buzzichelli, C. (2021). Periodization of strength training for sports. *Human Kinetics*, 320.

Büyükipekçi, S. ve Taşkın, H. (2011). Bayan voleybolcularda reaksiyon zamanı, çeviklik ve anaerobik performanstaki değişimlerin sezon süresince incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi*, 13(1), 20-5.

Cai, C., Au, I.P.H., An, W. ve Cheung, R.T.H. (2016). Facilitatory and inhibitory effects of kinesio tape: Fact or fad? *Journal of Science and Medicine in Sport*, 19, 109-12.

Chang, H.Y., Wang, C.H., Chou, K.Y. ve Cheng, S.C. (2012). Could forearm kinesio taping improve strength, force sense, and pain in baseball pitchers with medial epicondylitis? *Clinical Journal of Sport Medicine*, 22(4), p. 327-33.

Chapman, J., Suprak, D.N. ve Karduna, A.R. (2009). Unconstrained shoulder joint position sense does not change with body orientation. *J Orthop Res*, 27(7), 885-90.

Chen, C.H., Huang, T.S., Chai, H.M., Jan, M.H. ve Lin, J.J. (2013). Two stretching treatments for the hamstrings: Proprioceptive neuromuscular facilitation versus kinesio taping. *Journal of Sport Rehabilitation*, 22, 59-6.

Cheung, R.T., Yau, Q.K., Wong, K., Lau, P., So, A., Chan, N., Kwok, C., Poon, K.T. ve Yung, P.S. (2016). Kinesiology tape does not promote vertical jumping performance: a deceptive crossover trial. Manual Therapy, 21, 89–93.

Choi, I.R. ve Lee, J.H. (2018). Effect of kinesiology tape application direction on quadriceps strength. *Medicine*, 97, 24.

Chumanov, E.S., Heiderscheit, B.C. ve Thelen, D.G. (2011). Hamstring musculotendon dynamics during stance and swing phases of high-speed running. Med Sci Sports Exerc, 43(3), 525-32.

Correia, C., Gonçalves, R., Pinho, F., Rodrigues, M. ve Lopes, M. (2016). Kinesiology taping does not change fibularis longus latency time and postural sway. *Journal of Bodywork & Movement Therapies*, 20, 132- 38.

Csapo, R. ve Alegre, L.M. (2015). Effects of Kinesio® taping on skeletal muscle strength- A meta-analysis of current evidence. *Journal of Science and Medicine in Sport*, 18(4), 450-56.

de Almeida Lins, C.A., Neto, F.L., De Amorim, A.B., De Brito Macedo, L. ve Brasileiro, J.S. (2013). Kinesio taping® does not alter neuromuscular performance of femoral quadriceps or lower limb function in healthy subjects: randomized, blind, controlled, clinical trial. *Manual Therapy*, 18, 41-5.

Dolphin, M., Brooks, G., Calancie, B. ve Rufa, A. (2021). Does the direction of kinesiology tape application influence muscle activation in asymptomatic individuals? Int J Sports Phys Ther, 16(1), 135-44.

Eom, S.Y., Lee, W.J., Lee, J.I., Lee, E.H., Lee, H.Y. ve Chung, E.J. (2014). The effect of ankle kinesio taping on range of motion and agility during exercise in university students. *Phys Ther Rehabil Sci*, 3(1), 638.

Erkmen, N. (2006). *Sporcuların denge performanslarının karşılaştırılması.* (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Ankara.

Erkmen, N., Suveren, S., Göktepe, A.S. ve Yazıcıoğlu, K. (2007). Farklı branşlardaki sporcuların denge performanslarının karşılaştırılması. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 3, 115-22.

Esposito, F., Barni, L., Manzi, F., Braccio, P., Latella, L., Corvi, A. ve Freddolini, M. (2021). Does ankle Kinesio Taping® application improve static and dynamic balance in healthy trained semi-professional soccer male players? A single blinded randomized placebo controlled crossover study. *Science & Sports***,** 36(5), 167-74.

Fayson, S.D., Needle, A.R. ve Kaminski, T.W. (2015). The effect of kinesio tape on ankle muscle activity during a drop landing. *Journal of Sport Rehabilitation*, 24(4), 391-97.

Fu, T.C., Wong, A.M.K., Pei, Y.C., Wu, K.P., Chou, S.W. ve Lin, Y.C. (2008). Effect of kinesio taping on muscle strength in athletes- a pilot study. *J Sci Med Sport*, 11, 198-1.

Gerbino, P.G., Griffin, E.D. ve Zurakowski, D. (2007). Comparison of standing balance between female collegiate dancers and soccer players. *Gait & Posture*, 26, 501-7.

Goldman, M. (2017). *Kinesiologische tapes.* Garant Verlag, München, 1-128.

Gök, H., Örücü Atar, M., Ateş, C. ve Tur, B.S. (2019). Does kinesiotaping affect standing balance in healthy individuals? A pilot, double-blind, randomized-controlled study. *Turk J Phys Med Rehab*, 65(4), 327-34.

Grigg, P. (1994). Peripheral neural mechanisms in proprioception. *Journal of Sport Rehabilitation*, 3, 2-17.

Güven, F. ve Aktaş, S. (2021). Effects of kinesio taping on sprint, balance and agility performance in 10-12 years old badmınton players. *Int J Life Sci Pharma Res*, 62-6.

Hsu, Y.H., Chen, W.Y., Lin, H.C., Wang, W.T.J. ve Shih, Y.F. (2009). The effects of taping on scapular kinematics and muscle performance in baseball players with shoulder impingement syndrome. *Journal of Electromyography and Kinesiology*, 19(6), 1092-99.

Inglés, M., Serra-Añó, P., Méndez, A.G., Zarzoso, M., Aguilar-Rodríguez, M., Suso-Martí, L., Cuenca-Martínez, F. ve Espí-López, G.V. (2019). Effect of kinesio taping and balance exercises on postural control in amateur soccerplayers: A randomised control trial. *Journal of Sports Sciences*, 37(24), 2853-62.

Jones, L. A. (1994). Peripheral mechanisms of touch and proprioception. Canadian *Journal of Physiology and Pharmacology*, 72, 484-87.

Karahan, A.Y., Yıldırım, P., Kucuksarac, S., Ordahan, B., Turkoglu, G., Soran, N., Ozen, K.E. ve Zinnuroğlu, M. (2017). Effect of kinesio taping on elbow muscle strength in healthy individuals: A randomized trial. *Journal of Back and Musculoskeletal Rehabilitation*, 30(2), 317-23.

Karkın, T., Erkmen, N., Bayraktar, Y., Kocaoğlu, Y. ve Ünüvar, B.S. (2020). Elit kadın voleybolcularda ayak bileğine uygulanan kinezyo bantlamanın çeviklik, güç ve postural kontrole etkisi. *Ulus Kinesyol Derg*, 1(2), 35-4.

Kim, J.Y., Kim, S.Y. (2016). Effects of kinesio tape compared with non-elastic tape on hand grip strength. *Journal of Physical Theraphy Science*, 28(5), 1565-68.

Kocahan, T., Balcı, A. ve Akınoğlu, B. (2020). Effect of kinesiotaping on single leg balance in taekwondo athletes: A randomized controlled trial. *Türk Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Dergisi*, 31(1), 29-35.

Kuo, Y.L. ve Huang, Y.C. (2013). Effects of the application direction of Kinesio taping on isometric muscle strength of the wrist and fingers of healthy adults-a pilot study. *J Phys Ther Sci*, 25(3), 287-91.

Krohn, K., Castro, D. ve Kling, J. (2011). The effects of kinesio tape on hamstring flexibility. Logan edu, 1-12.

Lephart, S.M., Pincivero, D.M., Giraldo, J.L. ve Fu, F.H. (1997). The role of proprioception in the management and rehabilitation of athletic injuries. *Am J Sports Med*, 25(1), 130-37.

Limmer, M., Buck, S., De Marees, M. ve Roth, R. (2020). Acute effects of kinesio taping on muscular strength and enduranceparameters of the finger flexors in sport climbing: A randomised,controlled crossover trial. *European Journal of Sport Science*, 20(4), 427-36.

Lopes, M., Torres, R., Romao, D., Dias, M., Valerio, S., Espejo- Antunez, L., Costa, R. ve Ribeiro, F. (2022). Kinesiology tape increases muscle tone, stiffness, and elasticity: Effects of the direction of tape application. *Journal of Bodywork & Movement Therapies*, 30, 176-80.

Mak, D.N.T., Au, I.P.H., Chan, M., Chan, Z.Y.S., An, W.W., Zhang, J.H., Draper, D. ve Cheung, R.T.H. (2019). Placebo effect of facilitatory Kinesio tape on muscle activity and muscle strength. *Physiotherapy Theory And Practice*, 35(2), 157-62.

Markovic, G., Misigoj-Durakovic, M. ve Trninic, S. (2005). Fitness profile of elite Croatian female taekwondo athletes. *Coll Antropol*, 29, 93-9.

Mathiowetz, V., Kashman, N., Volland, G., Weber, K., Dowe, M. ve Rogers, S. (1985). Grip and pinch strength: normative data for adults. *Archives of Physical Medicine and Rehabilitation*, 66, 69-74.

Merino- Marban, R., Mayorga- Vega, D. ve Fernandez- Rodriguez, E. (2012). Acute and 48 h effect of kinesiotaping on the handgrip strength among university students. *Journal of Human Sport and Exercise*, 7(4), 741-47.

McCloskey, D.I., 1978. Kinesthetic sensibility. *Physiological Reviews*, 58, 763-811.

Murray, H. (2000). Effects of kinesio taping on muscle strength after ACL-Repair. *Journal of Orthopedic and Sports Physical Therapy*, 30, 14.

Orchard, J. ve Seward, H. (2002). Epidemiology of injuries in the Australian football league. *Br J Sports Med*, 36, 39-44.

Ozmen, T., Gunes, G.Y., Doğan, H., Ucar, I. ve Willems, M. (2017). The effect of kinesio taping versus stretching techniques on muscle soreness, and flexibility during recovery from nordic hamstring exercise. *Journal of Bodywork and Movement Therapies*, 21(1), 41-7.

Özmen, T., Aydoğmuş, M., Doğan, H., Acar, D., Zoroğlu, T. ve Willems, M. (2016). The effect of kinesio taping on muscle pain, sprint performance, and flexibility in recovery from squat exercise in young adult women. *J Sport Rehabil*, 25, 7-12.

Poon, K.Y., Li, S.M., Roper, M.G., Wong, M.K.M., Wong, O. ve Cheung, R.T.H. (2015). Kinesiology tape does not facilitate muscle performance: A deceptive controlled trial. *Manual Therapy*, 20, 130-33.

Proske, U. ve Gandevia, S.C. (2009). The kinaesthetic senses. J Physiol, 587, 4139-46.

Reneker, J.C., Latham, L., McGlawn, R. ve Reneker, M.R. (2018). Effectiveness of kinesiology tape on sports performance abilities in athletes: A systematic review. *Physical Therapy in Sport*, 31, 83-98.

Riemann, B. L. ve Lephart, S. M. (2002). The sensorimotor system, part I: the physiologic basis of functional joint stability. *Journal of Athletic Training*, 37, 71-79.

Sarvestan, J., Alaei, F., Kazemi, N.S., Khial, H.P., Shirzad, E. ve Svoboda, Z. (2018). Agility profle in collegiate athletes with chronic ankle sprain: the efect of athletic and kinesio taping among both genders. *Sport Sciences for Health*, 14, 407-14.

Semple, S., Esterhuysen, C. ve Grace, J. (2012). The effects of kinesio ankle taping on postural stability in semiprofessionel rugby union players. *J Phys Ther Sci*, 24, 1239-42.

Sheppard, J.M. ve Young, W.B. (2006). Agility literature review: Classifications, training and testing. *J Sports Sci*, 24(9), 919-32.

Silva, A.G., Cruz, A. ve Ganesan, M. (2015). A comparison of the effects of white athletic tape and kinesiotape on postural control in healthy individuals. *International Journal of Theraphy and Rehabilitation*, 22(4).

Simon, J., Garcia, W. ve Docherty, C.L. (2014). The effect of kinesio tape on force sense in people with functional ankle instability. *Clin J Sport Med*, 24(4), 289-94.

Sheppard, R.J. ve Astrand, P.O. (2000). *Endurance in sport*. Internationales Olympisches Komitee, International Federation of Sportive Medicine.

Shumway- Cook, A. ve Horak, F.B. (1986). Assesing the influence of sensory interaction of balance. Suggestion from the field. *Phys Ther*, 66, 1548-50.

Słupik, A., Dwornik, M., Bialoszewski, D. ve Zych, E. (2007). Effect of kinesio taping on bioelectrical activity of vastus medialis muscle. Preliminary method. *Ortop Traumatol Rehabil*, 9, 644-51.

Sporis, G., Jukic, I., Milanovic, L. ve Vucetic, V. (2010). Reliability and factorial validity of agility tests for soccer players. *J Strength Cond Res*, 24, 679-86.

Szymura, J., Maciejczyk, M., Wiecek, M., Maciejczyk, G., Wiecha, S., Ochalek, K., Kepinska, M. ve Szygula, Z. (2016). Effects of kinesio taping on anaerobic power recovery after eccentric exercise. Res Sports Med, 24(3), 257-68.

Taşkın, M., Budak, H., Taşkın, M., Bozoğlu, M.S., Taşkın, H. (2018). The effect of massage and kinesiotape applications on maximal squat strength. *Science, Movement and Health*, 18(2), 160-65.

Teker, B, Bayrakcı Tunay, V. ve Baltacı, G. (2010). Kinesio bant uygulamasının propriyosepsiyon üzerine akut etkisi. XIII Fizyoterapide gelişmeler sempozyumu, Fizyoterapi Rehabilitasyon, 247, 17, 7-9 Ekim 2010, Hatay.

Torres, R., Trindade, R. ve Gonçalves, R.S. (2016). The effect of kinesiology tape on knee proprioception in healthy subjects. *Journal of Bodywork & Movement Therapies*, 20, 857-62.

Trecroci, A., Formenti, D., Rossi, A., Esposito, F. ve Alberti, G. (2017). Acute effects of kinesio taping on a 6 s maximal cyclingsprint performance. *Research In Sports Medicine*, 25(1), 48-7.

Vercelli, S., Sartorio, F., Foti, C., Colletto, L., Virton, D., Ronconi, G. ve Ferriero, G. (2012). Immediate effects of kinesiotaping on quadriceps muscle strength: A single-Blind, placebo-controlled crossover tria. *Clin J Sport Med*, 22, 319-26.

Vered, E., Oved, L., Zilberg, D. ve Kalichman, L. (2016). Influence of kinesio tape application direction on peak force of biceps brachii muscle: A repeated measurement study. *Prevention & Rehabilitation: Clinical Methods*, 20, 203-7.

Verkhoshansky, Y.V. (1996). Quickness and velocity in sports movements. *New Studies in Athletics*, 11, 2-3, 29-37.

Vinken, P.M., Hennig, L. ve Heinen, T. (2014). Short- term effects of elastic taping on dancer's postural control performance. *Central European Journal of Sport Sciences and Medicine*, 8(4), 61-2.

Vithoulka, I., Beneka, A., Malliou, P., Aggelousis, N., Karatsolis, K. ve Diamantopoulos, K. (2010). The effects of kinesio taping on quadriceps strength during isokinetic exercise in healthy non athlete women. *Isokinetics Exerc Sci*, 18, 1-6.

Voglar, M. ve Sarabon, N. (2014). Kinesio taping in young healthy subjects does not affect postural reflex reactions and anticipatory postural adjustments of the trunk: A pilot study. *Journal of Sports Science and Medicine*, 13, 673-79.

Young, W.B., James, R. ve Montgomery, I. (2002). Is muscle power related to running speed with changed of direction? *Journal of Sports Medicine and Physical Fitness*, 42(3), 282-8.

Zanchet, M.A., Da Rocha, A.C.C.A. ve Del Vecchio, F.B. (2017). Effects of kinesiotaping on handgrip isometric strength in athletes. *Int Phys Med Rehab J*, 2(1), 184-88.

Zhang, S., Fu, W., Pan, J., Wang, L., Xia, R. ve Liu, Y. (2016). Acute effects of kinesio taping on muscle strength and fatigue in the forearm of tennis players. *Journal of Science and Medicine in Sport*, 19(6), 459-64.

7. Bölüm Kaynakları

Alraraili, S.M. (2019). Investigating the clinical effect of kinesio tape on muscle performance in healthy young soccer players-A prospective cohort study. *Clinics*, 74, 1-3.

Bagheri, R., Pourahmani, M.R., Sarmadi, A.R., Takamjani, I.E., Torkaman, G. ve Fazeli, S.H. (2018). What is the effect and mechanism of kinesiology tape on muscle activity? *Journal of Bodywork & Movement Therapies*, 22, 266-75.

Baştürk, D., Gökdemir, K., Kaya, M., Ünüvar, B.S., Taşkın, H. ve Erkmen, N. (2015). Effect of kinesio taping on functional performance in football players. *Sport SPA*, 12(2), 39-4.

Briem, K., Eythörsdöttir, H., Magnúsdóttir, R.G., Pálmarsson, R., Rúnarsdöttir, T. ve Sveinsson, T. (2011). Effects of kinesio tape compared with nonelastic sports tape and the untaped ankle during a sudden inversion perturbation in male athletes. *J Orthop Sports Phys Ther*, 41 (5), 328-35.

Bruce, S.L., Fagan, S., Cummins, C., Kidd, B. ve Harvey, J. (2017). Effect of therapeutic tape on upper extremity reaction time. *U.S. Sports Academy*, 1-10.

Callaghan, M.J., Selfe, J, McHenry, A. ve Oldham, J.A. (2008). Effects of patellar taping on knee joint proprioception in patients with patellofemoral pain syndrome. *Man Ther*, 13, 192-99.

Chaney, C., Hirayama, G.M., Mendoza, T.E., Schmitt, D.M. ve Janini, S. (2015). The effects of kinesio tape on vertical jump, 20-m sprint, and self-perception of performance in high school basketball players. *Current Orthopaedic Practice*, 26(4), 420-24.

Chang, H.Y., Chou, K.Y., Lin, J.J., Lin, C.F. ve Wang, C.H. (2010). Immediate effect of forearm Kinesio taping on maximal grip strength and force sense in healthy collegiate athletes. *Phys Ther Sport*, 11(4), 122-27.

Cheung, R.T.H., Yau, Q.K.C., Wong, K., Lau, P., So, A., Chan, N., Kwok, C, Poon, K.Y. ve Yung, P.S.H. (2016). Kinesiology tape does not promote vertical jumping performance: A deceptive crossover trial. *Manual Therapy*, 21, 89-3.

Chimera N.J., Castro M. ve Manal, K. (2010). Function and strength following gastrocnemius recession for isolated gastrocnemius contracture. *Foot Ankle Int*, 31, 377-84.

de Almeida Lins, C.A., Neto, F.L., De Amorim, A.B.C., De Brito Macedo, L. ve Brasileiro, J.S. (2013). Kinesio Taping® does not alter neuromuscular performance of femoral quadriceps or lower limb function in healthy subjects: Randomized, blind, controlled, clinical trial. *Manuel Therapy*, 18(1), 41-5.

de Hoyo, M., Alveraz- Mesa, A., Sanudo, B., Carrasco, L. ve Dominguez, S. (2013). Immediate effect of kinesio taping on muscle response in young elite soccer players. *J Sport Rehabil*, 22(1), 53-8.

Der, G. ve Deary, I. J. (2006). Reaction time age changes and sex differences in adulthood. Results from a large, population-based study: the UK Health and Lifestyle Survey. *Psychology & Aging*, 21, 62-73.

Deary, I.J., Liewald, D. ve Nissan, J. (2011). A free, easy-to-use, computer-based simple and four-choice reaction time programme: The deary-liewald reaction time task. *Behavior Research Methods*, 43, 258-68.

Firth, B.L., Dingley, P., Davies, E.R., Lewis, J.S. ve Alexander, C.M. (2010). The effect of kinesiotape on function, pain, and motoneuronal excitability in healthy people and people with achilles tendinopathy. *Clin J Sport Med*, 20, 416-21.

Gehrke, L.C., Londero, L.X., Loureiro- Chaves, R.F., Souza, H.H., De Freitas, G.P. ve Pacheco, A.M. (2018). Effects of athletic taping on performance of basketball athletes with chronic ankle instability. *Rev Bras Med Esporte*, 24 (6), 477-82.

Harmancı, H., Kalkavan, A., Karavelioğlu, M.B., Yüksel, O., Şentürk, A., Gülaç, M. ve Altınok, B. (2015). Effects of kinesio taping on anaerobic power and capacity results. *The Journal of Sports Medicine and Physical Fitness*, 56(6), 709-13.

Jaraczewska, E. ve Long, C. 2006. Kinesio tape in stroke improving functional use of the upper extremity in hemiplegia. *Top Stroke Rehabil*, 13(3), 31-42.

Jensen, A. (2006). *Cloking the mind: Mental chronometry and individual differences*. Amsterdam: Elsevier.

Jiang, N. (2012). *Conducting reaction time research in second language studies*. New York: Routledge.

Kim, D.Y. ve Seo, B.D. (2012). Immediate effect of quadriceps kinesio taping on the anaerobic muscle power and anaerobic threshold of healthy college students. *Journal of Physical Therapy Science*, 24(9), 919-23.

Kuang, S. (2017). Is reaction time an index of white matter connectivity during training? Cogn. Neurosci. 8, 126-28.

Lau, K.K.L. ve Cheng, K.C.C. (2019). Effectiveness of taping on functional performance in elite athletes: A systematic review. *Journal of Biomechanics*, 90, 16-3.

Lee, M.H., Lee, C.R., Park, J.S., Lee, S.Y., Jeong, T.G., Son, G.S., Lee, J.Y., Kim, E.C. ve Kim, Y.K. (2011). Influence of kinesio taping on the motor neuron conduction velocity. *Journal of Physical Theraphy Science*, 23(2), 313-15.

Lin, J. J., Hung, C. J. ve Yang, P. L. (2011). The effects of scapular taping on electromyographic muscle activity and proprioception feedback in healthy shoulders. *Journal of Orthopaedic Research*, 29, 53-7.

Lins, C.A.A., Neto, F.L., Amorim, A.B.C., Macedo, L.B. ve Brasileiro, J.S. (2013). Kinesio taping does not alter neuromuscular performance of femoral quadriceps or lower limb function in healthy subjects: Randomized, blind, controlled, clinical trial. *Manual Therapy*, 18, 41-5.

Lumbroso, D., Ziv, E., Vered, E. ve Kalichman, L. (2014). The effect of kinesio tape application on hamstring and gastrocnemius muscles in healthy young adults. *Journal of Bodywork and Movement Therapies*, 18(1), 130-38.

MacDowall, I., Sanzo, P. ve Zerpa, C. (2015). The effect of kinesio taping on vertical jump height and muscle electromyographic activity of the gastrocnemius and soleus in varsity athletes. *International Journal of Sports Science*, 5(4), 162-70.

Magalhaes, I., Bottaro, M., Freitas, J.R., Carmo, J., Matheus, J.P. ve Carregaro, R.L. (2016). Prolonged use of Kinesiotaping does not enhance functional performance and joint proprioception in healthy young males: Randomized controlled trial. *Braz J Phys Ther*, 20, 213-22.

Magalhaes, I,, Bottaro, M,, Mezzarane, R,A,, Neto, F,R,, Rodrigues, B,A,, Ferreira- Junior, J,B ve Carregaro, R.L. (2016). Kinesiotaping enhances the rate of force development but not the neuromuscular efficiency of physically active young men. *Journal of Electromyography and Kinesiology*, 28, 123-29.

Maratou, E. ve Theophilidis, G. (2000). An axon pacemaker: diversity in the mechanism of generation and conduction of action potentials in snail neurons. Neuroscience, 96, 1-2.

Miller, J. ve Low, K. (2001). Motor processes in simple, go/no-go, and choice reaction time tasks: A psychophysiological analysis. *Journal of Experimental Psychology*, 27(2), 266-289.

Müller, C. ve Brandes, M. (2015). Effect of kinesiotape applications on ball velocity and accuracy in amateur soccer and handball. *Journal of Human Kinetics*, 49, 119-29.

Nougier, V., Azemar, G. ve Stein, J.F. (1992). Covert orienting to central visual cues and sport practice relations in the development of visual attention. *Journal of Experimental Child Psychology*, 54, 315-33.

Nunes, S.G., Noronha, D.M., Cunha, S.H., Ruschel, C. ve Jr, B.G.N. (2013). Effect of kinesiotaping on jumping and balance in athletes: A crossover randomized controlled trial. *Journal of Strength and Conditioning Research*, 27(11), 3183-89.

Nuno, S., Atalaia, T., Rebelo, P., Carolino, E. ve Vaz, J. (2014). Análise da influência da aplicação de kinesio tape na ativação muscular durante um passe de futsal. *Saúde Tecnol*, 11, 34-40.

Ridding, M.C., Brouwer, B. ve Miles, T.S. (2000). Changes in muscle responses to stimulation of the motor cortex induced by peripheral nerve stimulation in human subjects. *Exp Brain Res*, 131, 135-43.

Ruschel, C., Haupenthal, A., Hubert, M., Fontana, H. B., Pereira, S. M. ve Roesler, H. (2011). Simple reaction time in soccer players from differing categories and field positions. *Motricidad*, 7, 73–82.

Sarvestan, J. ve Svoboda, Z. (2019). Acute effect of ankle kinesio and athletic taping on ankle range of motion during various agility tests in athletes with chronic ankle sprain. *Journal of Sport Rehabilitation*, 29(5), 527-32.

Schiffer, T., Mollinger, A., Sperlich, B. ve Memmert, D. (2015). Kinesio taping and jump performance in elite female track and field athletes. *Journal of Sport Rehabilitation*, 24, 47-50.

Sheikhi, B., Letafatkar, A., Marchetti, P.H., Eftekhari, F., Wallace, B.J., Maselli, F., Rossettini, G., Granacher, U. ve Zouhal, H. (2023). Effects of kinesio taping on tuck jump performance in competitive male athletes. *Int J Sports Med*, 44(7), 516-23.

Singer, R.N., Murphey, M. ve Tennant, L. K. (1993). *Handbook of research on sport psychology*. New York: Macmillan.

Siu, W.S., Shih, Y.F. ve Lin, H.C. (2019). Effects of kinesio tape on supporting medial foot arch in runners with functional flatfoot: A preliminary study. *Research in Sport Medicine*, 28(2), 168-80.

Solomon, K.F., McLean, S.P. ve Smith, J. (2013). The acute effects of kinesio tape™ on athletic performance in healthy individuals. *International Journal of Exercise Science: Conference Proceeding*, 2(5).

Slupik, A., Dwornik, M., Bialoszewski, D. ve Zych, E. (2007). Effect of kinesio taping on bioelectrical activity of vastus medialis muscle: preliminary report. *Ortopedia, Traumatologia, Rehabiltacja*, 9, 644-51.

Thelen, M.D., Dauber, J.A. ve Stoneman, P.D. (2008). The clinical efficacy of kinesio tape for shoulder pain: A randomized, double-blinded, clinical trial. *J Electromyogr Kinesiol*, 19, 1092-9.

Wang, Y., Gu, Y., Chen, J., Luo, W., He, W., Han, Z. ve Tian, J. (2018). Kinesio taping is superior to other taping methods in ankle functional performance improvement: a systematic review and meta-analysis. *Clinical Rehabilitation*, 32(11), 1472-81.

Wheleer, T.J., Basnett, C.R., Hanish, M.J., Miriovsky, D.J., Danielson, E.L., Barr, J.B., Threlkeld, A.J. ve Grindstaff, T.L. (2013). Fibular taping does not influence ankle dorsiflexion range of motion or balance measures in individuals with chronic ankle instability. *Journal of Science and Medicine in Sport*, 16, 488-92.

Whiting, H.T.A., Hutt, J.W.R. (1972). The effects of personality and ability on speed of decision regarding the directional aspects of ball-flight. *Journal of Motor Behavior*, 4, 89-97.

Wohltman, H. (2015). The Effects of Kinesio Tape on sports performance: Vertical jump and shuttle run performance in women's college basketball players. *Masters Theses*, 2374.

Wong, O.M.H., Cheung, R.T.H. ve Li, R.C.T. (2012). Isokinetic knee function in healthy subjects with and without kinesio taping. *Phys Ther Sport*, 13 (4), 255-58.

Yasukawa, A., Patel, P. ve Sisung, C. (2006). Pilot study: Investigating the effects of Kinesio Taping in an acute pediatric rehabilitation setting. *Am J Occup Ther*, 60(1), 104-10.

Yoosefinejad, A.K., Motealleh, A., Abbasalipur, S., Shahroei, M. ve Sobhani, S. (2017). Can inhibitory and facilitatory kinesiotaping techniques affect motor neuron excitability? A randomized cross-over trial. *Journal of Bodywork & Movement Therapies*, 21, 234-39.

Yoshida, A. ve Kahanov, L. (2007). The effect of kinesio taping on lower trunk range of motions. *Research in Sports Medicine*, 15, 103-12.

8. Bölüm Kaynakları

Boguszewski, D., Szkoda, S., Adamczyk, J.G., Piesio, S. ve Białoszewski, D. (2020). The effects of kinesiotaping applied to delayed-onset muscle soreness of the quadriceps femoris. *Physical Activity Review*, 8(1), 39-45.

Boobphachart, D., Manimmanakorn, N., Manimmanakorn, A., Thuwakum, W. ve Hamlin, M.J. (2017). Effects of elastic taping, non-elastic taping and static stretching on recovery after intensive eccentric exercise. *Research In Sports Medicine*, 25(2), 181-90.

Branstiter, G. (2008). The use of kinesio tape for the management of post-surgical scar tissue. American Society of Hand Therapists, 31st Annual Meeting, Boston MA.

Cai, C., Au, I.P., An, W. ve Cheung, R,T. (2016). Facilitatory and inhibitory effects of Kinesio tape: Fact or fad? *J Sci Med Sport*, 19, 109-12.

Çınar Medeni, Ö., Baltacı, G. ve Doğan Vayvay, G. (2015). Acute effect of kinesiotape muscle technique on hamstring flexibility and pain during stretching. *Türk Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Dergisi*, 26(2), 73-7.

Delahunt, E., Coughlan, G.F., Caulfield, B., Nightingale, E.J., Lin, C.W. ve Hiller, C.E. (2010). Inclusion criteria when investigating insufficiencies in chronic ankle instability. *Medicine & Science in Sports & Exercise*, 42(11), 2106-21.

Espejo, L. ve Apolo, M.D. (2011). Bibliographic review of the effectiveness of kinesio taping. *Rehabilitación*, 45(2), 148-58.

Fereydounnia, S., Shadmehr, A., Moghadam, B.A., Moghadam, S.T., Mir, S.M., Salemi, S. ve Pourkazemi, F. (2019). Improvements in strength and functional performance after kinesio taping in semi-professional male soccer players with and without functional ankle instability. *The Foot*, 41, 12-8.

García-Muro, F., Rodríguez-Fernandez, A.L. ve Herrero-de-Lucas, A. (2010). Treatment of myofascial pain in the shoulder with Kinesio taping. A case report. *Man Ther*, 15(3), 292-5.

Garrick, J.G. (1977). The frequency of injury, mechanism of injury, and epi-demiology of ankle sprains. *American Journal of Sports Medicine*, 5(6), 241-42.

Gholami, M., Kamali, F., Mirzeai, M., Motealleh, A. ve MohammadBagher S. (2020). Effects of kinesio tape on kinesiophobia, balance and functional performance of athletes with post anterior cruciate ligament reconstruction: A pilot clinical trial. *BMC Sports Science, Medicine and Rehabilitation*, 12(57), 1-10.

Gonzales- Iglesias, J., Fernandez-de-las-Penas, C., Cleland, J.A., Huijbregts, P. ve Del Rosario Gutieerez-Vega, M. (2009). Short-term effects of cervical kinesio taping on pain and cervical range of motion in patients with acute whiplash injury: A randomized clinical trial. *J Orthop Sports Phys Ther*, 39(7), 515-21.

Halabchi, F. ve Hassabi, M. (2020). Acute ankle sprain in athletes: Clinical aspects and algorithmic approach. *World J Orthop*, 11(12), 534-58.

Hootman, J. M., Dick, R. ve Agel, J. (2007). Epidemiology of collegiate injuriesfor 15 sports: Summary and recommendations for injury prevention initiatives. *Journal of Athletic Training*, 42, 311-19.

Juchler, I., Blasimann, A., Baur, H. ve Radlinger, L. (2016). The effect of kinesio tape on neuromuscular activity of peroneus longus. *Physiotherapy Theory And Practice*, 32(2), 124-29.

Kalichman, L., Vered, E. ve Volchek, L. (2010). Relieving symptoms of meralgia paresthetica using kinesio taping: A pilot study. *Arch Phys Med Rehabil*, 91(7), 1137-9.

Kanik, Z.H., Citaker, S., Yılmaz Demirtaş, C., Celik Bukan, N., Celik, B. ve Gunaydın, G. (2018). Effects of kinesio taping on the relief of delayed onset muscle soreness: A randomized, placebo- controlled trial. *Journal of Sport Rehabilitation*, 28(8), 781-86.

Kneeshaw, D. (2002). Shoulder taping in the clinical setting. *J Bodyw Mov Ther*, 6, 2-8.

Krajczy, M., Bogacz, K., Luniewski, J. ve Szczegielniak, J. (2012). The influence of kinesio taping on the effects of physiotherapy in patients after laparoscopic cholecystectomy. *Scientific World Journal*, 948282.

Kumbrink, B. (2009). *K- taping ein praxishandbuch.* Springer Medizin Garant Verlag, 1-206.

Kuni, B., Mussler, J., Kalkum, E., Schmitt, H. ve Wolf, S.I. (2016). Effect of kinesiotaping, non-elastic taping and bracing on segmental foot kinematics during drop landing in healthy subjects and subjects with chronic ankle instability. *Physiotheraphy*, 102, 287-93.

Lim, C., Park, Y. ve Bae, Y. (2013). The effect of the kinesio taping and spiral taping on menstrual pain and premenstrual syndrome. *Journal of Physical Theraphy Science*, 25(7), 761-64.

Lim, E.C.W. ve Tay, M.G.X. (2015). Kinesio taping in musculoskeletal pain and disability that lasts for more than 4 weeks: is it time to peel off the tape and throw it out with the sweat? A systematic review with meta-analysis focused on pain and also methods of tape application. *Br J Sports Med*, 49, 1558-66.

Lin, J., Guo, M.L., Wang, H., Lin, C., Xu, G., Chen, A., Chen, S. ve Wang S . (2021). Effects of kinesio tape on delayed onset muscle soreness: A systematic review and meta- analysis. *Bio-Med Research International*, 1-10.

Lee, J.H. ve Yoo, W.G. (2012). Treatment of chronic achilles tendon pain by kinesio taping in an amateur badminton player. *Physical Therapy in Sport*, 13(2), 115-19.

Lephart, S.M. (1995). The role of proprioception in the treatment of sports injuries. *Sports Exerc Inj*, 1, 96-102.

Ostiak, W., Peretiatkowicz, A. ve Krystkowiak, I. (2012). The effectiveness of kinesiotaping in treatment of the soft tissue injuries in adolescent football players. *Borgis- Postępy Nauk Medycznych*, 6, 501-07.

Saavedra-Hernandez, M., Castro-Sanchez, A.M., Arroyo-Morales, M., Cleland, J.A., Lara-Palomo, I.C. ve Fernandez-de-Las-Penas, C. (2012). Short-term effects of kinesio taping versus cervical thrust manipulation in patients with mechanical neck pain: A randomized clinical trial. *J Orthop Sports Phys Ther*, 42(8), 724-30.

Sarvestan, J., Ataabadi, P.A., Svoboda, Z., Kovačikova, Z. ve Needle, A.R. (2020). The effect of ankle kinesio™ taping on ankle joint biomechanics during unilateral balance status among collegiate athletes with chronic ankle sprain. *Physical Therapy in Sport*, 45, 161-67.

Slevin, Z.M., Arnold, G.P., Wang, W. ve Abboud, R.J. (2020). Immediate effect of kinesiology tape on ankle stability. *BMJ Open Sp Ex Med*, 1-6.

Thelen, M.D., Dauber, J.A. ve Stoneman, P.D. (2008). The clinical efficacy of kinesio tape for shoulder pain: A randomized, doubleblinded, clinical trial. *J Electromyogr Kinesiol*, 19, 1092-9.

Tsai, C.T., Chang, W.D. ve Lee, J.P. (2010). Effects of short-term treatment with kinesiotaping for plantar fasciitis. *Journal of Musculoskeletal Pain*, 18(1), 71–80.

Tsai, Y.J., Huang, Y.C., Chen, Y.L., Hsu, Y.W. ve Kuo, Y.L. (2020). A pilot study of hip corrective taping using kinesio tape for pain and lower extremity joint kinematics in basketball players with patellofemoral pain. *Journal of Pain Research*, 13, 1497-1503.

Yen, S.C., Folmar, E., Friend, K.A., Wang, Y.C. ve Chui, K.K. (2018). Effects of kinesiotaping and athletic taping on ankle kinematics during walking in individuals with chronic ankle instability: A pilot study. *Gait & Posture*, 66, 118-23.

Yin, L. ve Wang, L. (2020). Acute effect of kinesiology taping on postural stability in individuals with unilateral choronic ankle instability. *Front Physiol*, 11, 192.

9. Bölüm Kaynakları

Baharlouei, H., Khoshavi, O., Garmabi, Z., Fereshtenejad, N. ve Shafizadegan, Z. (2017). Comparing the immediate effects of kinesiotaping and stretching of gastrocnemius on balance in elderly**.** *J Mazandaran Univ Med Sci*, 27(149), 99-110.

Capecci, M., Serpicelli, C., Fiorentini, L., Censi, G., Ferretti, M., Orni, C., Renzi, R., Provinciali, L. ve Ceravolo, M.G. (2014). Postural rehabilitation and kinesio taping for axial fostural disorders in parkinson's disease. *Archives of Physical Medicine and Rehabilitation*, 95(6), 1067-75.

Ferlinc, A., Fabiani, E., Velnar, T. ve Gradisnik, L. (2019). The importance and role of proprioception in the elderly: A short review. *Materia Socio-Medica*, 31, 219.

Hochberg, M.C., Altman, R.D., April, K.T., Benkhalti, M., Guyatt, G., McGowan, J., Towheed, T., Welch, V., Wells, G. ve Tugwell, P. (2012). American college of rheumatology 2012 recommendations for the use of nonpharmacologic and pharmacologic therapies in osteoarthritis of the hand, hip, and knee. *Arthritis Care Res*, 64, 465-74.

Hosp, S., Csapo, R., Heinrich, D., Hasler, M. ve Nachbauer, W. (2018). Does kinesiology tape counter exercise-related impairments of balance in the elderly? *Gait & Posture*, 62, 167-72.

Kim, E.J. ve Lee, K.B. (2017). Effects of kinesio taping to the quadriceps femoris muscles on functions of elderly women. *Journal of Physical Theraphy Science*, 29(7), 1205-07.

Lee, K., Yi, C.W. ve Lee, S. (2016). The effects of kinesiology taping therapy on degenerative knee arthritis patients' pain, function, and joint range of motion. *J Phys Ther Sci*, 28, 63-6.

Rahlf, A.L., Braumann, K.M. ve Zech, A. (2019). Kinesio taping ımproves perceptions of pain and function of patients with knee osteoarthritis: A randomized, controlled trial. *Journal of Sport Rehabilitation*, 28, 481-87.

Saltan, A., Baltacı, G. ve Ankaralı, H. (2019). Does kinesio® taping improve balance and functional performance in older adults? A pilot study. *The Journal of Sports Medicine and Physical Fitness*, 59(8), 1346-52.

Sartori Cabreira, T., Vilaça Coelho, K.H. ve Veiga Qumelo, P.R. (2014). Kinesio taping effect on postural balance in the elderly. *Pisioter Pesq*, 21(4), 333-38.

Shafizadegan, Z., Baharlouei, H., Khoshavi, O., Garmabi, Z. ve Fereshtenejad, N. (2020). Evaluating the short term effects of kinesiology taping and stretching of gastrocnemius on postural control: A randomized clinical trial. *Journal of Bodywork and Movement Therapies*, 24(2), 196-20.

10. Bölüm Kaynakları

Bompa, T. ve Buzzichelli, C. (2021). Periodization of strength training for sports. *Human Kinetics*, 320.

Boring, E.G. (1942). *Sensation and perception in the history of erperimental psychology*. New York: Appleton-Century-Crofts.

Chaney, C., Hirayama, G.M., Mendoza, T.E., Schmitt, D.M. ve Janini, S., (2015). The effects of kinesio tape on vertical jump, 20-m sprint, and self-perception of performance in high school basketball players. *Current Orthopaedic Practice*, 26(4), 420-24.

Chown, G., Innamorato, J., McNerney, M., Petrilla, J. ve Prozzillo, H. (2016). Perceived benefits of kinesio tape® compared to non-kinesiology tape and no tape in healthy collegiate athletes. *The Open Journal of Occupational Theraphy*, 4(4), 1-11.

Cüceloğlu, D. (1995). *Yeniden insan insana*. İstanbul, Remzi Kitabevi, 9. Baskı.

Efron, R. (1969). What is perception?. *Boston Stud Philos Sci*, 4, 137-73.

Franchak, J.M., Zalm, D.J. ve Adolph, K.E. (2010). Learning by doing: Action performance facilitates affordance perception. *Vision Res*, 50(24), 2758-65.

Gibson, J.J. (1962). *Observations on active touch*. Psychological Review, 69,477-90.

Kim, B.J., Lee, J.H, Han, J.T. (2014). The immediate effect of ankle balance taping using kinesiology tape on the weight-bearing ankle dorsiflexion range of motion and the dynamic balance in asymptomatic subjects. *J Korean Soc Phys Med*, 9(3), 263-70.

Lee, N.H., Jung, H.C., Ok, G. ve Lee, S. (2017). Acute effects of kinesio taping on muscle function and self-perceived fatigue level in healthy adults. *Sports and Exercise Medicine and Health*, 17(6), 757-64.

Loomis, J.M. ve Lederman, S.J. (1986). *Tactual perception.* In K. R. Boff, L. Kaufman, & J. P. Thomas (Eds.), Handbook of perception and human performances, Cognitive processes and performance, New York: Wiley, pp. 31/1-31/41.

Merino- Marban, R., Fernandez Rodriguez, E., Iglesias Navarrete, P. ve Mayorga Vega, D. (2011). The effect of kinesio taping on calf's injuries prevention in triathletes during competition: Pilot experience. *Journal of Human Sport and Exercise*, 6(2), 305-08.

Nelson, D.K. (2011). The effect of kinesios tape on quadriceps muscle power output, length/tension, and hip and knee range of motion in asymptomatic cyclists [dissertation]. Durban, South Africa: Durban University of Technology.

Nichols, D.T., Robinson, T.L. ve Oranchuk, D.J. (2019). Kinesiology taping of the ankle does not improve dynamic balance in NCAA athletes. *Athletic Training & Sports Health Care*, 11(1), 10-8.

San, İ. (2010). *Sanat eğitimi kuramları*. Ankara, Ütopya.

Suryono, S. (2016). Pengaruh metode latihan dan persepsi kinestetik terhadap keterampilan groundstrokes tenis lapangan pada siswa SD. *Jurnal Keolahragaan*, 4(2), 220.

von Holst, E. (1954). Relations between the central nervous system and the peripheral organs. *British Journal of Animal Behavior*, 2, 89-94.

Wijayanto, A. (2018). Pengaruh metode guided discovery, dan metode movement exploration serta persepsi kinestetik terhadap hasil belajar pukulan atas bulutangkis pada mahasiswa ıain tulungagung. *Halaman Olahraga Nusantara (Jurnal Ilmu Keolahragaan)*, 1(2), 160.

Yazıcı, Y.E. (2015). Anamorfik illüzyonun mekân algısına etkilerinin farklı sanatçı yaklaşımlarına göre irdelenmesi. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 1(15), 139-48.

11. Bölüm Kaynakları

Abbiss, C.R. ve Laursen, P.B. (2007). Is part of the mystery surrounding fatigue complicated by context? *J Sci Med Sport*, 10, 277-79.

Ahn, I.K., Kim, Y.L., Bae, Y.H. ve Lee, S.M. (2015). Immediate effects of kinesiology taping of quadriceps on motor performance after muscle fatigued induction. *Evid Based Complement Alternat Med*, 410526, 1-8.

Alvarez- Alvarez, S., Garcia- Muro San Jose, F., Rodriguez- Fernandez, A.L., Güeita- Rodriguez, J. ve Waller, B.J. (2014). Effects of kinesio® tape in low back muscle fatigue: Randomized, controlled, doubled-blinded clinical trial on healthy subjects. *Journal of Back and Musculoskeletal Rehabilitation*, 27(2), 203-12.

Baltacı, G. (2020). *Bantlama*. Ankara, Hipokrat Yayıncılık, 1-295.

Boozari, S., Sanjari, M.A. ve Takamjani, I.E. (2018). Effect of gastrocnemius kinesio taping on countermovement jump performance and vertical stiffness following muscle fatigue. *Journal of Sport Rehabilitation*, 27(4), 306-11.

Cavanaugh, M.T., Quigly, P.J., Hodgson, D.D., Reid, J.C. ve Behm, D.G. (2016). Kinesiology tape or compression sleeve applied to the thigh does not improve balance or muscle activation before or following fatigue. *Journal of Strength and Conditioning Research*, 30(7), 1992-2000.

Choi, I.R. ve Lee, J.H. (2019). The effect of the application direction of the kinesiology tape on the strength of fatigued quadriceps muscles in athletes. *Research in sports Medicine*, 27(1), 1-10.

Ciccotti, M.G. ve Charlton, W.P. (2001). Epicondylitis in the athlete. *Clin Sports Med*, 20, 77-93.

Davis, J.M., Alderson, N.L. ve Welsh, R.S. (2000). Serotonin and central nervous system fatigue: Nutritional considerations. *Am J Clin Nutr*, 72, 5735-8S.

Davis, J.M. ve Bailey, S.P. (1997). Possible mechanisms of central nervous system fatigue during exercise. *Med Sci Sports Exerc*, 29 (1), 45-7.

Edwards, T., Spiteri, T., Bonhotal, J., Piggott, B., Haff, G.G. ve Joyce, C., (2018). Reliability and sensitivity of neuromuscular and perceptual fatigue measures in collegiate men's basketball. *J Strength Cond Res*, 12, 1-22.

Gandevia, S.C. (2001). Spinal and supraspinal factors in human huscle fatigue. *Am Physiol Soc*, 81, 1725-89.

Han, J.T. ve Lee, J.H. (2014). Effects of kinesiology taping on repositioning error of the knee joint after quadriceps muscle fatigue. *Journal of Physical Theraphy Science*, 26(6), 921-23.

Kim, B.J., Lee, J.H., Kim, C.T. ve Lee, S.M. (2015). Effects of ankle balance taping with kinesiology tape for a patient with choronic ankle instability. *J Phys Ther Sci*, 2405-06.

Kodesh, E. ve Dar, G. (2015). The effect of kinesiotape on dynamic balance following muscle fatigue in individuals with chronic ankle instability. *Research in Sports Medicine*, 23, 367-78.

Lee, H. ve Lim, H. (2020). Effects of double-taped kinesio taping on pain and functional performance due to muscle fatigue in young males: A randomized controlled trial. *Int J Environ Res Public Health*, 17(7), 2364.

Lin, C.C., Lee, W.C., Chen, J.C., Chen, S.J. ve Lin, C.F. (2021). The influence of kinesio tape and an ankle brace on the lower extremity joint motion in fatigued, unstable ankles during a lateral drop landing. *Int J Environ Res Public Health*, 18(11), 6081.

Lin, C.C., Chen, C.C., Lee, W.C. ve Lin, C.F. (2020). Effects of different ankle supports on the single-leg lateral drop landing following muscle fatigue in athletes with functional ankle instability. *Int J Environ Res Public Health*, 17(10), 3438.

MacDonald, K., Bahr, R., Baltich, J., Whittaker, J.L. ve Meeuwisse, W.H. (2017). Validation of an inertial measurement unit for the measurement of jump count and height. *Phys Ther Sport*, 25, 15-9.

Miura, K., Ishibashi, Y., Tsuda, E., Okamura, Y., Otsuka, H. ve Toh, S. (2004). The effect of local and general fatigue on knee proprioception. *Arthroscopy*, 20, 414-18.

Noakes, T.D. (2000). Physiological models to understand exercise fatigue and the adaptations that predict or enhance athletic performance. *Scand J Med Sci Sports*, 10(3), 123-45.

Park, J.S., Park, J.T., Moon, H.K., Han, G.S. ve Kim, G.D. (2009). Effects of kinesio taping method on muscle fatigue in extension & flexion of knee joint in judo athletes. *The Official Journal of the Korean Academy of Kinesiology*, 11(3), 31-40.

Schneider, M., Rhea, M. ve Bay, C. (2010). The effect of kinesio tex tape on muscular strength of the forearm extensors on collegiate tennis athletes. *kinesiologytapeinfo.com*, 1-9.

Strutzenberger, G., Moore, J., Griffiths, H., Schwameder, H. ve Irwin, G. (2016). Effects of gluteal kinesio-taping on performance with respect to fatigue in rugby players. *European Journal of Sport Science*, 16(2), 165-71.

Taylor, K. (2012). *Monitoring neuromuscular fatigue in high performance athletes*. Edith Cowan University: Joolandrup, Australia.

Walker, K.H., Hall, D. ve Hust, W. (1990). *Clinical methods: The history, physical and laboratory examinations*. 3rd ed., Butterworth-Heinemann: Boston, MA, USA.

Zanca, G.G., Mattiello, S.M. ve Karduna, A.R. (2015). Kinesio taping of the deltoid does not reduce fatigue induced deficits in shoulder joint position sense. *Clinical Biomechanics*, 30, 903-7.

STRATEJİK KÜLTÜR VE KUZEY KORE'NİN NÜKLEER SİLAH PROGRAMI

Doç. Dr. Emine Akçadağ Alagöz

nobel bilimsel

Stratejik Kültür ve Kuzey Kore'nin Nükleer Silah Programı

Doç. Dr. Emine Akçadağ Alagöz

Yayın No.: 2290
ISBN: 978-625-393-927-4
E-ISBN: 978-625-393-928-1
Basım Sayısı: 1. Basım, Ekim 2024

© Copyright 2024, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet
yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.
"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İlim Ateşoğlu -ilim@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Dilek Gezgin -damla@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Akçadağ Alagöz, Emine.
Stratejik Kültür ve Kuzey Kore'nin Nükleer Silah Programı / Emine Akçadağ Alagöz
1. Basım, X + 158 s., 13,5x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-393-927-4
E-ISBN: 978-625-393-928-1
1. Kuzey Kore 2. Kültürel Topografya 3. Analitik Çerçeve
4. Nükleer Silah 5. Stratejik Kültür.

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **v**
ŞEKİL LİSTESİ ..... **vii**
TABLO LİSTESİ ..... **viii**
KISALTMALAR ..... **ix**
GİRİŞ **1**

1. BÖLÜM
STRATEJİK KÜLTÜR KAVRAMI **5**
1.1. Uluslararası İlişkilerde Realist Geleneğin Dönüşümü 5
1.2. Kültür-Strateji İlişkisi 10
1.3. Sosyal İnşacılık Yaklaşımının Etkisi 14
1.4. Stratejik Kültür Kavramının Gelişimi 17
1.4.1. Birinci Nesil Çalışmalar 18
1.4.2. İkinci Nesil Çalışmalar 20
1.4.3. Üçüncü Nesil Çalışmalar 22
1.4.4. Johnston-Gray Tartışması ve Dördüncü Nesil Çalışmalar 26
1.5. Stratejik Kültürün Kaynakları 33

2. BÖLÜM
KÜLTÜREL TOPOGRAFYA ANALİTİK ÇERÇEVE **39**

3. BÖLÜM
TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE KUZEY KORE'NİN NÜKLEER PROGRAMI **47**
3.1. Kim İl-sung'un 2. Dünya Savaşı Sonrası Nükleer Silahlara İlgisi 48
3.2. 2000'li Yıllardan İtibaren Kuzey Kore'nin Artan Nükleer Kabiliyeti 52
3.3. Kuzey Kore'nin Füze Programı 55
3.4. Kuzey Kore ve Nükleer Diplomasi 57

4. BÖLÜM
NÜKLEER PROGRAMA İLİŞKİN TEMEL KARAR ALICI OLARAK "YÜCE LİDER" **71**
4.1. Kim İl-sung Kültü 71
4.2. Kim Jong-il ve İkinci Kim Dönemi 77
4.3. Genç Lider Kim Jong-un ve Üçüncü Dönem 81

5. BÖLÜM
KÜLTÜREL FAKTÖRLER VE KUZEY KORE'NİN NÜKLEER SİLAH YÖNELİMİ 89

5.1. Kuzey Kore Kimliği 89
5.2. Değerler ve Normlar 100
5.3. Algısal Mercek ve Nükleer Program 109
5.4. Stratejik Kültürün Kuzey Kore Nükleer Programına Etkisinin Değerlendirilmesi 117

SONUÇ 127
KAYNAKÇA 131
EKLER 143
ÖZ GEÇMİŞ 157

KAYNAKÇA

Kitaplar

Almond, Gabriel and Sydney Verba, *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*. California: Sage Publications, 1989.

Benedict, Ruth. *The Chrysanthemum and the Sword*. Boston: Houghton Mifflin, 1946.

Berger, Thomas. *Cultures of Antimilitarism: National Security in German and Japan*. Baltimore: John Hopkins University Press, 1998.

Booth, Ken. *Strategy and Ethnocentrism*. New York: Holmes and Meier, 1981.

Campbell, David. *Writing security: United States foreign policy and the politics of identity*. Minnesota: University of Minnesota Press, 1992.

Christensen, Thomas J. *Useful Adversaries: Grand Strategy, Domestic Mobilization, and Sino-American Conflict, 1947– 1958*. Princeton: Princeton University Press, 1996.

Clark, Donald N. *Living Dangerously in Korea: The Western Experience 1900–1950*. Norwalk, CT: Eastbridge, 2003.

Clausewitz, Carl Von. *On War*. Princeton: Princeton University Press, 1976.

Dueck, Colin. *Reluctant Crusaders: Power, Culture, and Change in American Grand Strategy*. Princeton: Princeton University Press, 2006.

Eliot, Thomas S. *Kültür Üzerine Düşünceler.* Çev. S. Kantarcıoğlu. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1981.

Fifield, Anna. *Büyük Varis: Kim Jong-un'un Bilinmeyen Yükselişi ve Liderliği*. İstanbul: Potink Kitap, 2020.

French, Paul. *North Korea: State of Paranoia.* Londra: Zen Books, 2014.

Gorer, Geoffrey. *The American People*. New York: W.W. Norton, 1948.

Gray, Colin S. *Modern Strategy*. Oxford: Oxford University Press,1999.

Hart, Basil H. Liddell. *The British Way in Warfare*. London: Faber & Faber, 1932.

Hart, Basil H. Liddell. *Strategy: The Indirect Approach*. London: Faber, 1967.

Hofstede, Geert. *Culture's Consequences: International Differences in Work-Related Values.* California: Sage Publications, 1980.

Holcombe, Charles. *Doğu Asya Tarihi-Çin Japonya Kore-Medeniyetin Kökenlerinden 21. Yüzyıla Kadar*. İstanbul: Dergah Yayınları, 2016.

Hudson, Valerie M. *Culture and Foreign Policy*. Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers, 1997.

Il-sung, Kim. *History of the Just Fatherland Liberation War.* Pyongyang, Foreign Languages Publishing House, 1961.

Jeffries, Ian. *North Korea: A Guide to Economic and Political Developments*. NewYork: Routledge, 2006.

Johnson, Jeannie L., Kartchner, Kerry M. and Jeffrey Larsen. *Strategic Culture and Weapons of Mass Destruction*. NewYork: Palgrave, 2009.

Johnson, Jeannie L., Kartchner, Kerry M. and Marilyn J. Maines (eds.). *Crossing Nuclear Thresholds: Leveraging Sociocultural Insights into Nuclear Decisionmaking.* NewYork: Palgrave Macmillan, 2018.

Johnston, Alastair Iain. *Cultural Realism: Strategic Culture and Grand Strategy in Chinese History*. Princeton: Princeton University Press, 1998.

Katzenstein, Peter J. (ed.). *Milli Güvenlik Kültürü: Dünya Siyasetinde Normlar ve Kimlik*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Yayınları, 2014.

Kier, Elizabeth. *Imagining War: French and British Military Doctrine Between the War*. Princeton: Princeton Legacy Library, 1997.

Kim, Dalchoong and Chung-in Moon (eds). *History, Cognition, and Peace in East Asia*. Seoul: Yonsei University Press, 1997.

Kim, Suk-Young. *Illusive Utopia: Theater, Film, and Everyday Performance in North Korea*. Michigan: University of Michigan, 2010.

Kim, Sung Chull. *North Korea Under Kim Jong Il: From Consolidation to Systemic Dissonance*. NewYork: State University Press, 2006.

Kroeber, A .L. and Clyde Kluckhohn. *Culture: A Critical Review of Concepts and Definitions.* New York: Vintage Books, 1963.

Kwak, Tae-Hwan and Seung-Ho Joo. *North Korea's Foreign Policy under Kim Jong-il*. NewYork: Routledge, 2009.

Lankov, Andrei. *From Stalin to Kim Il Sung: The Formation of North Korea 1945-1960*. London: Hurst and Co., 2002.

Legro, Jeffrey W. *Cooperation Under Fire: Anglo-German Restraint during World War II*, New York: Cornell University Press, 1995.

Liem, Channing. *The Korean War: An Unanswered Question*. Pyongyang: Foreign Languages Publishing House, 1993.

Longhurst, Kerry. *Germany and the Use of Force: The Evolution of German Security Policy*, *1990–2003*. Manchester, UK: Manchester University Press, 2004.

Myers, Brian R. *The Cleanest Race: How North Koreans See Themselves and Why It Matters*. NewYork: Melville, 2011.

Narang, Vipin. *Nuclear Strategy in the Modern Era: Regional Powers and International Conflict*. Princeton: Princeton University Press, 2014.

Oberdorfer, Don. *Two Koreas: A Contemporary History*. New York: Basic Books, 2001.

Ogburn, William F. *On Culture and Social Change.* Chicago: University of Chicago Press, 1964.

Onuf, Nicholas G. *World of Our Making: Rules and Rule in Social Theory and International Relations*. NewYork: Colombia University Press, 1989.

Pollack, Jonathan. *No Exit: North Korea, Nuclear Weapons and International Security*. NewYork: Routledge, 2011.

Ripsman, Norrin M., Lobell, Steven E. and Jeffrey W. Taliaferro, *Neoclassical Realist Theory of International Politics*. NewYork: Oxford University Press, 2016.

Schweller, Randall L. *Deadly Imbalances: Tripolarity and Hitlers Strategy of World Conquest*. NewYork: Columbia University Press, 1998.

Seth, Michael J. *Kısa Kore Tarihi*. İstanbul: Say Yayınları 2020.

Seth, Michael J. *A History of Korea: From Antiquity to the Present*. New York: Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 2011.

Smith, Hazel *North Korea: Markets and Military Rule*. Cambridge: Cambridge University Press, 2015.

Snyder, Jack L. *The Soviet Strategic Culture: Implications for Limited Nuclear Operations*. Santa Monica: Rand Corporation, 1977.

Snyder, Scott. *Negotiating on the Edge: North Korean Negotiating Behavior*. Washington, DC: United States Institute of Peace Press, 1999.

Stephens, Debra L. *Essentials of Consumer Behavior*. New York: Routledge, 2017.

Suh, Dae Sook. *Kim Il Sung: The North Korean Leader*. New York: Columbia University Press, 1988.

Toje, Asle. *America, the EU and Strategic Culture*. London: Routledge, 2008.

Tylor, Edward B. *Early History of Mankind and the Development of Civilization*. 2nd ed. London: John Murray, 1870.

Waltz, Kenneth. *Theory of International Politics*. NewYork: Mac Graw Hill, 197.

Wohlforth, William. *The Elusive Balance: Power and Perceptions During the Cold War*. Ithaca: Cornell University Press, 1993.

Zakaria, Fareed. *From Wealth to Power: The Unusual Origins of America's World Role.* Princeton: Princeton University Press, 1999.

Makaleler

Ahn, Mun Suk. "What Is the Root Cause of the North Korean Nuclear Program?." *Asian Affairs: An American Review* 38:4 (October-December 2011): 175-187.

Akçadağ Alagöz, Emine. "Stratejik Kültür Perspektifinden Kuzey Kore'nin Nükleer Programı." *Uluslararası İlişkiler* 16:61 (2019): 111-126.

Alvarez, Robert. "North Korea: No Bygones at Yongbyon." *The Bulletin of the Atomic Scientists* 59:4 (Temmuz/ Ağustos 2003): 39-45.

Baird, Merrily. "Kim Chong-il's Erratic Decision-Making and North Korea's Strategic Culture." In Barry R. Schneider, and Jerrold M. Post (eds.). *Know Thy Enemy: Profiles of Adversary Leaders and Their Strategic Cultures*. Maxwell Air Force Base, Alabama: USAF Counterproliferation Center, 2003.

Ball, Desmond. "Strategic Culture in the Asia-Pacific Region." *Security Studies* 3:1 (Autumn 1993): 44–74.

Bermudez, Joseph S. Jr. "North Korea and the Political Uses of Strategic Culture." In Jeannie L. Johnson, Kerry M. Kartchner, and Jeffrey A. Larsen (eds.). *Strategic Culture and Weapons of Mass Destruction: Culturally Based Insights into Comparative National Security Policymaking*. New York: Palgrave Macmillan, 2009.

Bermudez, Joseph. "North Korea's Strategic Culture." *SAIC* (October 2006).

Bloomfield, Alan. "Time to move on: Reconceptualizing the strategic culture debate." *Contemporary Security Policy* 33:3 (2012): 437-461.

Booth, Ken. "The Concept of Strategic Culture Affirmed" in Carl G. Jacobsen (ed.), Strategic Power: USA/USSR. London: St. Martin's Press, 1990.

Boullata, Issa J. "Challenges to Arab Cultural Authenticity." in Hisham Sharabi (ed.). *The Next Arab Decade: Alternative Futures*. Boulder, Colo: Westview Press, 1988.

Burns, Alexander and B. Eltham. "Australia's Strategic Culture: Constraints and Opportunities in Security Policymaking." *Contemporary Security Policy* 35:2 (2014): 187 – 210.

Choi, C. "Everyday politics' in North Korea." *Journal of Asian Studies* 72:3 (2013): 655–673.

Cumings, Bruce. "The Corporate State in North Korea." In Hagen Koo (ed.). *State and Society in Contemporary Korea*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 1993.

D'Orazio, Vito. "War Games: North Korea's Reaction to US and South Korean Military Exercises." *Journal of East Asian Studies* 12:2 (May–August 2012): 275-294.

Eberstadt, Nicholas, Rubin, Marc and Albina Tretyakova. "The Collapse of Soviet and Russian Trade with DPRK, 1989-1993." *The Korean Journal of National Unification* 4 (1995): 87-104.

Eckstein, Harry. "A Culturalist Theory of Political Change." *The American Political Science Review* 82:3 (1988): 789-804.

Friend, John M. "A cultural neuroscience perspective on North Korean strategic culture: Implications for tailored deterrence." *Politics and the Life Sciences*, 37:2 (2018): 156-179.

Glenn, John. "Realism versus strategic culture: Competition or collaboration?." *International Security Review*, *11:3* (2009): 523-551.

Gray, Colin S. "Out of the wilderness: prime time for strategic culture." *Comparative Strategy* 26:1 (2007): 1-20.

Gray, Colin S. "Strategic culture as context: The first generation of theory strikes back." *Review of International Studies 25*:1 (1999): 49-69.

Gray, Colin S. "What RAND Hath Wrought." *Foreign Policy* 4 (Autumn 1971): 111-129.

Gray, Colin. "National Style in Strategy: The American Example." *International Security* 6:2 (Fall 1981): 21-47.

Gündoğdu, Emre. "Türkiye'nin Yükselen Askeri Caydırıcılığının Dinamikleri (2016-2023)." *Akademik Hassasiyetler* 23:10 (2023): 447-468.

Gwang-oon, Kim. "The making of the North Korean State." *The Journal of Korean Studies* 12:1 (2007): 15-42.

Habib, Benjamin. "Rogue proliferator? North Korea's nuclear fuel cycle & its relationship to regime perpetuation." *Energy Policy* 38 (2010): 2826–2834.

Haggard, Stephan. "The Fourth Nuclear Test: The Orders." *Peterson Institute for International Economics*, January 7, 2016.

Haglund, David G. "What Good Is Strategic Culture? A Modest Defence of an Immodest Concept." *International Journal* 59:3 (2004): 479–502.

Heuser, Beatrice. "Beliefs, Culture, Proliferation and Use of Nuclear Weapons." *Journal of Strategic Studies: Special Issue on Preventing the Use of Weapons of Mass Destruction* 23:1 (March 2000): 74-100.

Howell, Edward. "The *juche* H-bomb? North Korea, nuclear weapons and regime-state survival." *International Affairs* 96: 4 (2020): 1051–1068.

Hudson, Valerie M. "Foreign Policy Analysis: Actor-Specific Theory and the Ground of International Relations." *Foreign Policy Analysis* 1:1 (March 2005): 1-30.

Hwang, Kyung Moon. "From the Dirt to Heaven: Northern Korea in the Chosŏn and Early Modern Eras." *Harvard Journal of Asiatic Studies* 62:1 (June 2002): 135–178.

Johnson, Jeannie L. "Strategic Culture: Toward a Standard Methodological Approach." *Defense Threat Reduction Agency*, National Institute Press, Washington DC, USA, 2008.

Johnson, Jeannie L. and Matthew T. Berrett. "Cultural Topography: A New Research Tool for Intelligence Analysis." *Studies in Intelligence* 55:2 (Extracts, June 2011).

Johnston, Alastair I. "Thinking about Strategic Culture." *International Security* 19:4 (Spring 1995): 32-64.

Johnston, Alastair Iain. "Maocu Çin'de Kültürel Realizm ve Strateji" in Peter J. Katzenstein (ed.). *Milli Güvenlik Kültürü: Dünya Siyasetinde Normlar ve Kimlik*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Yayınları, 2014.

Johnston, Alastair Iain. "Strategic Cultures Revisited: Reply to Colin Gray." *Review of International Studies* 25 (1999): 522-523.

Jones, David R. "Soviet Strategic Culture" in Carl G. Jacobsen (ed.). *Strategic Power: USA/USSR*. London: St. Martin's Press, 1990.

Kakışım, Can. "Kuzey Kore'nin Resmi İdeolojisi olarak Cuçe Öğretisi ve Kuzey Kore Dış Politikasına Etkisi." *Uluslararası İlişkiler* 14:56 (2017): 73-88.

Kang, Jin Woong. "Political Uses of Confucianism in North Korea." *The Journal of Korean Studies* 16:1 (Spring 2011): 63-88.

Kim, Aileen "Rebuilding Lost Identity: Rethinking Korean Reunification as an Imagined Community of Shared National Identity." *UCLA Pacific Basin Law Journal* 39:1 (2022): 61-98.

Kim, Hyun. "Comparing North Korea Policies of the Obama and Trump Administration." *Nanzan Review Of American Studies* 39 (2017): 45-69.

Klein, Bradley S. "Hegemony and Strategic Culture: American Power Projection and Alliance Defence Politics." *Review of International Studies* 14:2 (1988): 133-148.

Klein, Yitzhak. "A Theory of Strategic Culture." *Comparative Strategy* 10:1 (1991): 12-13.

Kristensen, Hans and Matt Korda. "North Korean Nuclear Weapons, 2022." *Bulletin of the Atomic Scientists* 78:5 (2022): 273-294.

Küçük, Mustafa. "Uluslararası İlişkilerde Sosyal İnşacılık." Ramazan Gözen (ed.). *Uluslararası İlişkiler Teorileri*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2014.

Lantis, Jeffrey S. "Strategic Culture and National Security Policy." *International Studies Review* 4:3 (2002): 87-113.

Lebel, Udi. "Postmodern or Conservative? Competing Security Communities over Military Doctrine-Israeli National-Religious Soldiers as Counter (Strategic) Culture Agents." *Political and Military Sociology: An Annual Review* 40 (2013): 23–57.

Lee, Oliver M. "The Geopolitics of America's Strategic Culture." *Comparative Strategy* 27:3 (2008): 267-286.

Lim, Jae-Cheon and Ho-Yeol Yoo. "The North Korean Patrimonial Elite." *Korea Observer* 44:2 (Summer 2013): 339-363.

Lin, Liu. "The North Korean Nuclear Test and Its Implications." *Silk Road Paper* (November 2006).

Lord, Carnes. "American Strategic Culture." *Comparative Strategy 5*:3 (1985): 269-293.

Luckham, Robin. "Armament culture." *Alternatives* 10:1 (1984): 1-44.

Mansourov, Alexandre Y. "The Origins, Evolution, and Current Politics of the North Korean Nuclear Program." *The Nonproliferation Review* 2:3 (Spring-Summer 1995): 25-38.

McEachern, Patrick. "Centralizing North Korean Policymaking under Kim Jong Un." *Asian Perspective* 43:1 (Winter 2019): 35-67.

Moon, Chung-in and Ildo Hwang, "Identity, "Supreme Dignity, and North Korea's External Behavior: A Cultural/Ideational Perspective," *Korea Observer*, 45:1 (2014): 1-37.

Natural Resources Defense Council, "US Nuclear Threats: Then and Now." *Nuclear Notebook* 62:5 (2009): 69-71.

Neumann, B. and H. Heikka. "Grand Strategy, Strategie Culture, Practice: The Social Roots of Nordic Defence." *Cooperation and Conflict*, *40*:1 (2005): 5-23.

Onuf, Nicholas. "Constructivism: A User's Manuel." in Vendulka Kubalkova, Nicholas Onuf, Paul Kowert (eds.). *International Relations in a Constructed World*. New York: M.E. Sharpe, 1998.

Oros, Andrew L. "Japan's Strategic Culture: Security Identity in a Fourth Modern Incarnation?." *Contemporary Security Policy* 35:2 (June 2014): 227–248.

Poore, Stuart. "What is the context? A reply to the Gray-Johnston debate on strategic culture." *Review of International Studies* 29 (2003): 279-284.

Price, Richard and Christian Reus-Smit, "Dangerous Liaisons? Critical International Theory and Constructivism." *European Journal of International Relations* 4:3 (1998): 259-294.

Pye, Lucian W. "Political Culture" in David L. Sills (ed.). *International Encyclopedia of the Social Sciences*. New York: Free Press, 1968.

Rose, Gideon. "Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy." *World Politics* 51:1 (1998): 144-172.

Smith, Shane. "North Korea's Strategic Culture and Its Evolving Nuclear Strategy." In Jeannies L. Johnson, Kerry M. Kartchner and Marilyn J. Maines (eds.). *Crossing Nuclear Thresholds: Leveraging Sociocultural Insights into Nuclear Decisionmaking.* NewYork: Palgrave Macmillan, 2018.

Son, J. "'Nuclear dilemma of North Korea: Coexistence of fear and ambition: North Korea's strategic culture and its development of nuclear capability." *Korean Journal of Defense Analysis* 29:2 (2017): 195–211.

Suh, Dae-Sook. "Military First Politics of Kim Jong Il." *Asian Perspective* 26: 3 (2002): 145-167.

Suh, Jung. "Making sense of North Korea: Juche as an institution." In Jae-Jung Suh (ed.). *Origins of North Korea's Juche: Colonialism, War, and Development.* Lanham, MD: Lexington Books, 2014.

Sukin, Lauren. "Why "cheap" threats are meaningful: Threat perception and resolve in North Korean propaganda." *International Interactions* 48:5 (2022): 936-967.

Swidler, Ann. "Culture in Action: Symbols and Strategies." *American Sociological Review* 51:2 (1986): 273-286.

Szalontai, Balazs and Sergey Radchenko. "North Korea's Efforts to Acquire Nuclear Technology and Nuclear Weapons: Evidence from Russian and Hungarian Archives." *Woodrow Wilson International Center for Scholars, Cold War International History Project Working Paper* No. 53 (August 2006).

Şahin, Güngör ve Sümeyye Şener, "Cuçe Öğretisi Doğrultusunda Kuzey Kore Nükleer Programı." *Trends in Business and Economics* 36:1 (2022): 102-108.

Tanham, George K. "Indian Strategic Culture." *Washington Quarterly* 15:1 (Winter 1992): 129-142.

Wendt, Alexander. "Collective Identity Formation and the International State." *American Political Science Review* 88 (1994): 384-396.

Wendt, Alexander. "Constructing International Politics." *International Security* 20:1 (1995): 71- 81.

Woo, Seongji. "Pyongyang and the World: North Korean Perspectives on International Relations under Kim Il Song." *Pacific Focus* XXVI:2 (August 2011): 188–205.

Zaman, Rashed Uz. "Strategic Culture: A 'Cultural' Understanding of War." *Comparative Strategy* 28:1 (2009): 68-88.

İnternet Kaynakları

"ABD ve Güney Kore'den Kuzey Kore'ye gözdağı: 6 yıl sonra ilk kez "konuşlanmaya hazırlık" tatbikatı gerçekleştirdi." *NTV*, 24 Ağustos 2023. https://www.ntv.com.tr/galeri/dunya/abd-ve-guney-koreden-kuzey-koreye-gozdagi-6-yil-sonra-ilk-kez-konuslanmaya-hazirlik-tatbikati-gerceklestirdi,orK_l0jfr0aE9k3BlBZ-Sw/j1IZi24N-USKvAXA-CpMEA (Erişim: 20.06.2023).

"Assessment of the Trump-Kim Hanoi Summit." CSIS, February 28, 2019. https://www.csis.org/analysis/assessment-trump-kim-hanoi-summit (Erişim:29.04.2023).

"DPRK Foreign Ministry Clarifies Stand on New Measure to Bolster War Deterrent." *KCNA*, February 10, 2006. http://www.kcna.co.jp/index-e. htm (Erişim: 16.06.2023).

"DPRK Foreign Ministry Spokesman Dismisses US Wrong Assertion." *KCNA*, January 17, 2009. http://www.kcna.co.jp/item/2009/200901/news17/ 20090117-11ee.html (Erişim:10.04.2023).

"DPRK Report on the Third Plenary Meeting of the Seventh Central Committee." *NCNK*, April 2018. https://www.ncnk.org/resources/publications/dprk_report_third_

plenary_meeting_of_seventh_central_committee_of_wpk.pdf (Erişim: 07.06.2023).

"Hidrojen Bombası Testi: Kuzey Kore Yalan Mı Söyledi?," *BBC*, 7 Ocak 2016. https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/01/160106_kuzey_kore_bomba (Erişim: 15.06.2023).

"In North Korea, learning to hate US early." *San Diego Union-Tribune*, June 23, 2012. https://www.sandiegouniontribune.com/sdut-in-north-korea-learning-to-hate-us-starts-early-2012jun23-story.html (Erişim: 11.06.2023).

"Japan To Become Third-Largest Military Spender By 2027; Plans To Spend $315B Over Next 5 Years." *The Eurasian Times*, September 9, 2023. https://www.eurasiantimes.com/japan-to-surpass-india-to-expand-its-military-industrial/ (Erişim: 21.06.2023).

"Joint Statement of President Donald J. Trump of the United States of America and Chairman Kim Jong Un of the Democratic People's Republic of Korea at the Singapore Summit." *The White House*, June 12, 2018. https://trumpwhitehouse.archives.gov/briefings-statements/joint-statement-president-donald-j-trump-united-states-america-chairman-kim-jong-un-democratic-peoples-republic-korea-singapore-summit/ (Erişim:07.05.2023).

"Kim Jong Un's 2014 New Year Address." *NCNK*, January 2014. https://www.ncnk.org/resources/publications/kju-ny2014.pdf/file_view (Erişim: 30.05.2023).

"Kim Jong Un's 2016 New Year Address." *NCNK*, January 1, 2016. https://ncnk.org/node/1814 (Erişim: 09.06.2023).

"Kim Jong Un's 2017 New Year Address." *NCNK*, January 2, 2017. https://www.ncnk.org/sites/default/files/KJU_2017_ New_Years_Address.pdf (Erişim:15.04.2023).

"Kim Jong Un's 2018 New Year Address." *NCNK*, January 2018. https://www.ncnk.org/node/1427 (Erişim: 04.06.2023).

"Kim Jong-il, Supreme Leader of North Korea, Let Us Reunify the Country Independently and Peacefully Through the Great Unity of the Entire Nation." Columbia University. http://www2.law.columbia.edu/course_00S_L9436_001/North%20Korea%20materials/let_us_reunify_the_country_indep.htm (Erişim. 09.07.2023).

"Kuzey Kore, 2022'de 36 günde 90'ı aşkın füze fırlattı." *AA*, 29 Aralık 2022. https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kuzey-kore-2022de-36-gunde-90i-askin-fuze-firlatti/2775219 (Erişim: 04.06.2023).

"Kuzey Kore'den ABD'ye Guam Adası Tehdidi." *DW*, 9 Ağustos 2017. https://www.dw.com/tr/kuzey-koreden-abdye-guam-adas%C4%B1-tehdidi/a-40017614 (Erişim:25.04.2023).

"Kuzey Kore'den Güney Kore ve ABD'ye misilleme tehdidi." *AA*, 02 Mart 2017. https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kuzey-koreden-guney-kore-ve-abdye-misilleme-tehdidi/762209 (Erişim: 18.06.2023).

"Moon says sports can create peace, invites N. Korea to PyeongChang Olympics." *The Korea Herald*, June 25, 2017. https://www.koreaherald.com/view.php?ud=20170625000038 (Erişim:30.04.2023).

"North Korea's Kim: US offer of talks a ploy to conceal hostility." *The Hill*, September 30, 2021. https://thehill.com/policy/international/asia-pacific/

574635-north-koreas-kim-us-offer-of-talks-a-ploy-to-conceal/ (Erişim: 18.06.2023).

"Nuclear Posture Review and Its Implications on the Korean Peninsula." Council on Foreign Relations, May 1, 2010. https://www.cfr.org/blog/nuclear-posture-review-and-its-implications-korean-peninsula (Erişim:09.04.2023).

"On Report Made by Supreme Leader Kim Jong Un at 8th Congress of WPK." *Korean Central News Agency*, January 9, 2021. https://kcnawatch.org/newstream/1610155111-665078257/on-report-made-by-supreme-leader-kim-jong-un-at-8th-congress-of-wpk/ (Erişim: 07.06.2023).

"Roket Adamdan Trump'a Sert Yanıt." *Sözcü*, 20 Eylül 2017. https://www.sozcu.com.tr/2017/dunya/roket-adam-dan-trumpa-sert-yanit-2018142/ (Erişim:25.04.2023).

"S. Korea's first defense white paper under Yoon defines N. Korea as "enemy"." *Hankyoreh*, February 17, 2023. https://english.hani.co.kr/arti/english_edition/e_national/1080174 (Erişim: 18.06.2023).

"Security Council Imposes Fresh Sanctions on Democratic People's Republic of Korea, Including Bans on Natural Gas Sales, Work Authorization for Its Nationals." UN 8042th Meeting, September 11, 2017. https://press.un.org/en/2017/sc12983.doc.htm (Erişim:25.04.2023).

"Socialist Constitution of The Democratic People's Republic of Korea." NCNK, 2019. https://www.ncnk.org/sites/default/files/DPRK%20constitution%20%282019%29.pdf (Erişim: 11.05.2023).

"South Korea, US and Japan Hold First-Ever Trilateral Aerial Exercise in Face of North Korean Threats." *Associated Press News*, October 22, 2023. https://apnews.com/article/south-korea-japan-us-aerial-drills-fc04a9b22a04b118d774ed70837b7aeb (Erişim: 21.06.2023).

"Text of the North Korean Announcement of Nuclear Test." *The New York Times*, May 24, 2009. https://www.nytimes.com/2009/05/25/world/asia/ 25nuke-ext.html (Erişim:29.03.2023).

"The 8th Congress of the Workers' Party of Korea." Open Nuclear Network, February 2021. https://opennuclear.org/publication/8th-congress-workers-party-korea-1 (Erişim: 04.06.2023).

"The DPRK's Nuclear Constitution." NAPSNet Policy Forum, June 13, 2012. https://nautilus.org/napsnet/napsnet-policy-forum/the-dprks-nuclear-constitution/ (Erişim: 29.05.2023).

"Trump Accepts North Korea's Audacious Invitation-But Then What?," *The New Yorker*, March 9, 2018. https://www.newyorker.com/news/news-desk/ trump-accepts-north-koreas-audacious-invitation-but-then-what (Erişim:07.05.2023).

"Trump'tan Kuzey Kore'ye ateş ve öfke tehdidi." BBC, 8 Ağustos 2017. https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-40870094 (Erişim:19.04.2023).

"UN Security Council condems North Korean rocket launch." *The Guardian*, April 13, 2009. https://www.theguardian.com/world/2009/apr/13/un-north-korea-rocket-launch (Erişim:28.03.2023).

"What do we know about North Korea's monster missile?." *DW*, March 25, 2022. https://www.dw.com/en/what-do-we-know-about-north-koreas-monster-missile/a-61259183 (Erişim: 15.03.2023).

Alpay, Emine. "Sosyal İnşacılık Kuramı Çerçevesinde Türk ve Bulgar Kimliği: Hak ve Özgürlükler Hareketi." Doktora Tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne, 2018. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=EukoatER3FwA0S8NHM6xgw&no=n6vgzieNflSUHLsNjvNKww (Erişim: 16.03.2023).

Al-Rodhan, Nayef. "Strategic Culture and Pragmatic National Interest." Global Policy, July 22, 2015. https://www.globalpolicyjournal.com/blog/ 22/07/2015/strategic-culture-and-pragmatic-national-interest (Erişim 01.01.2023).

Asley Hess, "Is North Korea Restarting Its Yongbyon Reactor." *The Diplomat*, September 18, 2013. https://thediplomat.com/2013/09/is-north-korea-restarting-its-yongbyon-reactor/ (Erişim:25.03.2023).

Bong-geun, Jun. "Comparing North Korea's Nuclear Forces Policy Laws." APLN, November 2022. https://www.apln.network/analysis/ commentaries/comparing-north-koreas-law-on-nuclear-forces-policy-2022-with-the-law-on-consolidating-the-position-of-nuclear-weapons-state-2013 (Erişim: 06.06.2023).

Cotton, Shea. "Understanding North Korea's Missile Tests." NTI, April 16, 2021. https://www.nti.org/analysis/articles/understanding-north-koreas-missile-tests/ (Erişim:16.04.2023).

Da-Gyum, Ji. "What's behind the emergence of Kim Jong-un-ism?," *The Korea Herald*, November 9, 2021. https://www.koreaherald.com/view.php?ud=20211109000758 (Erişim: 31.05.2023).

Fackler, Martin. "North Korea Vows to Produce Nuclear Weapons." *The New York Times*, June 13, 2009. https://www.nytimes.com/2009/06/14/world/asia/14korea.html (Erişim:29.03.2023).

"Fact Sheet on DPRK Nuclear Safeguards." IAEA, 2010. https://www.iaea.org/ newscenter/focus/dprk/fact-sheet-on-dprk-nuclear-safeguards (Erişim: 12.01.2023).

Fisher, Max. "Here's North Korea's official declaration of 'war'." *The Washington Post*, March 30, 2103. https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2013/03/30/heres-north-koreas-official-declaration-of-war/ (Erişim 05.06.2023).

Gause, Ken. "North Korean Leadership Dynamics and Decision-making under Kim Jong-un." *CNA*, March 2014. https://www.cna.org/archive/ CNA_Files/pdf/cop-2014-u-006988-final.pdf (Erişim: 30.05.2023).

Haq, Husna. "North Korean Dictators: Also Succesfull Children's Book Authors?." *The Christian Science Monitor*, March 13, 2014. https://www.csmonitor.com/Books/chapter-and-verse/2014/0313/North-Korean-dictators-also-successful-children-s-book-authors (Erişim: 15.06.2023).

Harlan, Chico. "US Invites North Korea Official to NY for Talks." *Washington Post*, July 24, 2011. https://www.washingtonpost.com/world/asia-pacific/us-invites-n-korean-official-to-new-york-for-talks/2011/07/24/ gIQATQKeWI_story.html (Erişim:12.04.2023).

Howlett, Darryl. "The Future of Strategic Culture." Report for the Defense Threat Reduction Agency, October 2006. https://fas.org/irp/agency/dod/dtra/stratcult-future.pdf (Erişim: 16.03.2023).

Iimura, Tomoki. “Rhetoric and Expression of the "People-first Principle" in North Korea Prerequisites for economic management during the post-Songun era.” *JIIA*, April 2022. https://www.jiia.or.jp/en/column/2022/04/korean-peninsula-fy2021-08.html (Erişim: 31.05.2023).

Kim, Dong Su. “The History of North Korean Nuclear Development and Purpose of Possession of Nuclear Weapons.” *North Korea Wat*ch, November 2022. https://en.ritsumei.ac.jp/research/ceapc/watch/detail/?id=102 (Erişim: 11.05.2023).

Kwon, K. J. “North Korea proclaims itself a nuclear state in new constitution.” *CNN,* May 31, 2012. https://edition.cnn.com/2012/05/31/world/asia/north-korea-nuclear-constitution/index.html (Erişim: 02.06.2023).

Lantis, Jeffrey S. “Strategic Culture: From Clausewitz to Constructivism.” Defense Threat Reduction Agency. Washington: National Institute Press, 2006. https://fas.org/irp/agency/dod/dtra/stratcult-claus.pdf (Erişim: 16.02.2023).

Mattis, Jim and Rex Tillerson. “We’re Holding Pyongyang to Account.” *Wall Street Journal*, August 13, 2017. https://www.wsj.com/articles/were-holding-pyongyang-to-account-1502660253?utm_source=newsletter&utm_medium=email&utm_campaign=newsletter_axiosam&stream=top-stories (Erişim:22.04.2023).

Ministry of Foreign Affairs of DPRK. “US Sanctions and Pressure Racket Will Be Foiled: KAPPCC Spokesman.” December 25, 2021. http://www.mfa.gov.kp./. (Erişim: 27.06.2023).

Myers, Brian. “Kim Jong-il's Suicide Watch.” New York Times, October 12, 2006. http://www.nytimes.com/2006/10/12/opinion/12myers.html (Erişim: 07.06.2023).

National Security Strategy of Japan, December 2022. https://www.cas.go.jp/jp/siryou/221216anzenhoshou/nss-e.pdf (Erişim: 21.06.2023).

North Korea-Denuclearization Action Plan. US Department of State, February 13, 2007. https://2001-2009.state.gov/r/pa/prs/ps/2007/february/ 80479.htm (Erişim:25.03.2023).

*North Korean Ballistic Missile Model*s. NTI, 2015. https://www.nti.org/ analysis/articles/north-korean-ballistic-missile-models/ (Erişim: 14.03.2023).

Panmunjom Declaration on Peace, Prosperity and Reunification of the Korean Peninsula. UN General Assembly, September 10, 2018. https://kls.law.columbia.edu/sites/default/files/content/pics/Panmunjom%20Monitor/Panmunjom%20Declaration.pdf (Erişim:05.05.2023).

Philipp, Elizabeth. “North Korea Claims Hydrogen Bomb Test.” *Arms Control Association*, February 2016. https://www.armscontrol.org/act /2016-01/news/north-korea-claims-hydrogen-bomb-test (Erişim:13.04.2023).

Richardson, Christopher. “North Korea’s Kim Dynasty: The Making of a Personality Cult.” *The Guardian*, February 16, 2015. https://www.theguardian.com/world/2015/feb/16/north-korea-kim-jong-il-birthday (Erişim: 09.05.2023).

Richardson, Christopher. “Still Quite Fun To Read:” An Introduction to North Korean Children’s Literature.” *Sino NK,* September 17, 2013. https://sinonk.com/2013/09/17/still-quite-fun-to-read-an-introduction-to-north-korean-childrens-literature/ (Erişim: 13.06.2023).

Sang-Hun, Choe. "After Nuclear Test, South Korea Urges China to Rein in North." *The New York Times*, January 16, 2016. https://www.nytimes.com/2016/01/14/world/asia/south-korea-china-north-nuclear.html (Erişim:13.04.2023).

Sang-Hun, Choe. "Kim Jong-il to Go on Permanent Display." *New York Times*, January 12, 2012. https://www.nytimes.com/2012/01/13/world/asia/north-korea-to-display-dead-leaders-body.html (Erişim:12.04.2023).

Sang-Hun, Choe. "North Korea Offers US Deal to Halt Nuclear Test." *The New York Times,* January 10, 2015. https://www.nytimes.com/2015/01/11/ world/asia/north-korea-offers-us-deal-to-halt-nuclear-test-.html (Erişim:13.04.2023).

Shin, Mitch. "North Korea Warns Against Japan's New Security Strategy." *The Diplomat*, December 21, 2022. https://thediplomat.com/2022/12/north-korea-warns-against-japans-new-security-strategy/ (Erişim: 27.06.2023).

Shlapak, David. "How Not to Dismantle an Atomic Bomb." *Rand Corporation* (November 3, 2021): 11. https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/ perspectives/ PEA1400/PEA1495-1/RAND_PEA1495-1.pdf (Erişim: 07.07.2023).

Smith, Shane. "Implications for US Extended Deterrence and Assurance in East Asia." US-Korea Institute at SAIS, November 2015. http://38north. org/wp-content/uploads/2015/11/NKNF-Smith-ExtendedDeterrence-Assurance.pdf (Erişim 05.06.2023).

Sun, Elisabeth. "Biden's North Korea Policy." DGAP, October 1, 2021. https://dgap.org/en/research/publications/bidens-north-korea-policy (Erişim:29.04.2023).

Takashi, Sakai. "North Korea's Political System." *JIIA* (2013): 4. https://www2.jiia.or.jp/en/pdf/digital_library/korean_peninsula/160331_Takashi_Sakai.pdf (Erişim: 09.05.2023).

Tertitskiy, Fyodor. "The Party's 10 principles, then and now." NK News, December 11, 2014. https://www.nknews.org/2014/12/the-partys-10-principles-then-and-now/ (Erişim: 09.05.2023).

The 8th Congress of the Workers' Party of Korea. Open Nuclear Network. February 9, 2021. https://opennuclear.org/publication/8th-congress-workers-party-korea-1 (Erişim: 15.03.2023).

The President's New Conference. November 30, 1950. https://www.trumanlibrary.gov/library/public-papers/295/presidents-news-conference (Erişim: 10.01.2023).

The US-North Korean Agreed Framework at a Glance. Arms Control Association. https://www.armscontrol.org/factsheets/agreedframework (Erişim: 12.01.2023).

UN Security Council Resolution 1874. June 12, 2009. https://www.un.org/ securitycouncil/s/res/1874-%282009%29 (Erişim:29.03.2023).

UN Security Council Resolution 2371. August 5, 2017. https://main.un.org/ securitycouncil/en/s/res/2371-%282017%29 (Erişim: 19.04.2023).

Wertz, Daniel, McGrath, Matthew and Scott La Foy. *North Korea's Nuclear Weapons Program.* NCNK, 2018. https://www.ncnk.org/resources/briefing-papers/all-briefing-papers/north-koreas-nuclear-weapons-program (Erişim: 02.01.2023).

THE PROBLEM OF POLITICAL PHILOSOPHY IN LEO STRAUSS' THOUGHT

Ömer Faruk Uysal

nobel bilimsel

The Problem of Political Philosophy in Leo Strauss' Thought

Ömer Faruk Uysal

Publishing No.:2170
E-ISBN: 978-625-393-624-2
Edition: 1st Edition, June 2024

© Copyright 2024, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
All rights of this edition belong to Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti. Without any written permission of this publishing house, all or a part of the book cannot be printed, published, reproduced or distributed electronically, mechanically or by photocopy.
Nobel Publishing group has been carrying out its national activities on a regular basis since 1984 and internationally since 2011. The book it publishes are present in the higher education catalogs at national and international level.
"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" is a Nobel Akademik Yayıncılık brand.

Executive Editor: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Executive Editor: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com--

Interior Designer: İlim Ateşoğlu -ilim@nobelyayin.com-
Proofreader: Seval Sezer -seval@nobelyayin.com-
Cover Designer: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Visual Design Specialist: Mehtap Asiltürk -mehtap@nobelyayin.com-

Library Information Card

Uysal, Ömer Faruk.
The Problem of Political Philosophy in Leo Strauss' Thought / Ömer Faruk Uysal
1. Edition, VI + 82 p., 13,5x19,5 cm. Includes references. No index.
E-ISBN: 978-625-393-624-2

General Distribution

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Address: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No.: 7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Phone: +90 312 278 50 77 - **Fax:** 0 312 278 21 65
Order: siparis@nobelyayin.com- **E-Sales:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Points of Delivery and Sales: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi

TABLE OF CONTENTS

TABLE OF CONTENTS ..... **iii**

PREFACE ..... **v**

INTRODUCTION **1**

QUEST FOR THE GOOD LIFE **5**

1.1. Leo Strauss: An Intellectual Biography 5

1.2. The Problem of Political Philosophy 14

THE CRISIS OF MODERNITY **23**

2.1. Three Waves of Modernity 23

2.2. Positivism and Historicism 33

2.3. Between Progress and Return 41

REDISCOVERY OF PLATO **49**

3.1. Esoteric and Exoteric Writing 49

3.2. Limits of The City 56

3.3. Necessity of Poetry 68

CONCLUSION **73**

BIBLOGRAPHY **79**

ABOUT THE AUTHOR **83**

BIBLOGRAPHY

Altmann, Alexander. “Leo Strauss (1899-1973).” *Proceedings of the American Academy for Jewish Research* 41/42, (1973 - 1974): xxxiii-xxxvi.

Armon, Adi. “Just before the ‘Straussians’: The Development of Leo Strauss’ Political Thought from the Weimar Republic to America.” *New German Critique 111* 37, no.3 (2010): 173-198.

Drury, Shadia B. *The Political Ideas of Leo Strauss.* New York: Palgrave Macmillan, 2005.

Hall, Dale. “The Republic and ‘The Limits of Politics’.” *Political Theory* 5, no. 3 (1977): 293-313.

Lampert, Laurence. “Strauss’s Recovery of Esotericism.” In *The Cambridge Companion to Leo Strauss*, Edited by Steven B. Smith, 63-92. New York: Cambridge -University Press, 2009.

Moyn, Samuel. “From experience to law: Leo Strauss and the Weimar crisis of the philosophy of religion.” *History of European Ideas* 33, no.2 (2007): 174-194.

Özel, İsmet. *Bir Yusuf Masalı*. İstanbul: Şule Yayınları, 2011.

Pangle, Thomas L. *Leo Strauss*. Maryland: The Johns Hopkins University Press, 2006.

Pelluchon, Corine. *Leo Strauss and The Crisis of Rationalism*. Translated by Robert Howse. New York: State University of New York Press, 2014.

Rabieh, Linda R. “Leo Strauss on the Politics of Plato’s *Republic*.” In *Brill’s Companion to Leo Strauss’ Writings on Classical Political Thought*, Edited by Timothy W. Burns, 323-343. Leiden & Boston: Brill, 2015.

Robertson, Neil. “Leo Strauss’s Platonism.” *Animus* 4 (1999): 34-43. Accessed July 18, 2017. http://www2.swgc.mun.ca/animus/articles/volume%204/roberts4.pdf.

Rosen, Stanley. “Leo Strauss and the Possibility of Philosophy.” *The Review of Metaphysics* 53, no:3 (2000): 541-564.

------. “Leo Strauss and The Problem of Modern.” In *The Cambridge Companion to Leo Strauss*, Edited by Steven B. Smith, 119-136. New York: Cambridge University Press, 2009.

Sheppard, Eugene R. *Leo Strauss and the Politics of Exile.* Hanover and London: Brandeis University Press, 2006.

Smith, Steven B. “Leo Strauss’s Platonic Liberalism.” *Political Theory* 28, no. 6 (2000): 787-809.

------. *Reading Leo Strauss*. Chicago and London: The University of Chicago Press, 2006.

------. “Leo Strauss: The Outlines of a Life.” In *The Cambridge Companion to Leo Strauss*, Edited by Steven B. Smith, 13-40. New York: Cambridge University Press, 2009.

Sorensen, Kim. "Revelation and Reason in Leo Strauss." *The Review of Politics* 65, no. 3 (2003): 383-408.

Strauss, Leo. "Farabi's Plato." In *Louis Ginzberg Jubilee Volume*, 357-393. New York: American Academy For Jewish Research, 1945.

------. "On Classical Political Philosophy." Social Research 12, no. 1 (1945): 98-117.

------. "Political Philosophy and History." *Journal of the History of Ideas* 10, no. 1 (1949): 30-50.

------. *Natural Right and History.* Chicago and London: The University of Chicago Press, 1953.

------. "On a Forgotten Kind of Writing." *Chicago Review* 8, no. 1 (1954): 64-75.

------. "How Fârâbi Read Plato's Laws." In *What is Political Philosophy?*, 134-154. Illinois: The Free Press of Glencoe, 1959.

------. "Locke's Doctrine of Natural Law." In *What is Political Philosophy?*, 197-220. Illinois: The Free Press of Glencoe, 1959.

------. *The City and Man.* Chicago and London: The University of Chicago Press, 1964.

------. *Spinoza's Critique of Religion.* New York: Shocken Books, 1965.

------. "Jerusalem and Athens: Some Introductory Reflections." *Commentary* 43, no.6 (1967): 45-57.

-----. *The Argument and the Actions of Plato's Laws*. Chicago and London: The University of Chicago Press, 1975.

------. "The Mutual Influence of Theology and Philosophy." *The Independent Journal of Philosophy* 3, (1979): 111-118.

------. "Note on the Plan of Nietzsche's Beyond Good and Evil." In *Studies in Platonic Political Philosophy*, 174-191. Chicago and London: The University of Chicago Press, 1983.

------. "On Natural Law." In *Studies in Platonic Political Philosophy*, 137-146. Chicago and London: The University of Chicago Press, 1983.

------. "Philosophy as Rigorous Science and Political Philosophy." In *Studies in Platonic Political Philosophy*, 29-37. Chicago and London: The University of Chicago Press, 1983.

------. Introduction to *History of Political Philosophy*, Edited by Leo Strauss and Joseph Cropsey. Chicago and London: The University of Chicago Press, 1986.

------. "Plato." In *History of Political Philosophy*, Edited by Leo Strauss and Joseph Cropsey, 33-89. Chicago and London: The University of Chicago Press, 1986.

------. "Niccolo Machiavelli." In *History of Political Philosophy*, Edited by Leo Strauss and Joseph Cropsey, 296-317. Chicago and London: The University of Chicago Press, 1986.

------. "Exoteric Teaching." *Interpretation: A Jorunal of Political Philosophy* 14, no:1 (1986): 51-59.

------. *Persecution and the Art of Writing.* Chicago and London: The University of Chicago Press, 1988.

------. "An Epilogue." In *An Introduction to Political Philosophy*, Edited by Hilail Gildin, 125-155. Detroit: Wayne State University Press, 1989.

------. "Progress or Return?." In *An Introduction to Political Philosophy*, Edited by Hilail Gildin, 249-310. Detroit: Wayne State University Press, 1989.

------. "The Three Waves of Modernity." In *An Introduction to Political Philosophy*, Edited by Hilail Gildin, 81-98. Detroit: Wayne State University Press, 1989.

------. "On the Euthyphron." In *The Rebirth of Classical Political Rationalism*, Edited by Thomas L. Pangle, 187-206. Chicago and London: The University of Chicago Press, 1989.

------. "Relativism." In *The Rebirth of Classical Political Rationalism*, Edited by Thomas L. Pangle, 13-26. Chicago and London: The University of Chicago Press, 1989.

------. "Social Science and Humanism." In *The Rebirth of Classical Political Rationalism*, Edited by Thomas L. Pangle, 3-12. Chicago and London: The University of Chicago Press, 1989.

------. "An Introduction to Heideggerian Existentialism." In *The Rebirth of Classical Political Rationalism*, Edited by Thomas L. Pangle, 27-46. Chicago and London: The University of Chicago Press, 1989.

------. "The Problem of Socrates: Five Lectures." In *The Rebirth of Classical Political Rationalism*, Edited by Thomas L. Pangle, 103-183. Chicago and London: The University of Chicago Press, 1989.

------. "Thucydides: The Meaning of Political History." In *The Rebirth of Classical Political Rationalism*, Edited by Thomas L. Pangle, 72-102. Chicago and London: The University of Chicago Press, 1989.

------. "How to Begin to Study Medieval Philosophy." In *The Rebirth of Classical Political Rationalism*, Edited by Thomas L. Pangle, 207-226. Chicago and London: The University of Chicago Press, 1989.

------. "What is Political Philosophy?." In *An Introduction to Political Philosophy*, Edited by Hilail Gildin, 3-57. Detroit: Wayne State University Press, 1989.

------. "Some Remarks on the Political Science of Maimonides and Farabi," Translated by Robert Bartlett. *Interpretation: A Journal of Political Philosophy* 18, no.1 (1990): 3-30.

------. *The Political Philosophy of Hobbes.* Chicago and London: The University of Chicago Press, 1996.

------. "A Giving of Accounts." In *Jewish Philosophy and The Crisis of Modernity*, Edited by Kenneth Hart Green, 457-466. New York: State University of New York Press, 1997.

------. "An Unspoken Prologue." In *Jewish Philosophy and The Crisis of Modernity*, Edited by Kenneth Hart Green, 449-452. New York: State University of New York Press, 1997.

------. *On Tyranny*, Edited by Victor Gourevitch and Michael S. Roth. Chicago and London: University of Chicago Press, 2013.

Zank, Michael. Introduction to *Leo Strauss: The Early Writings (1921-1932)*, Edited by Michael Zank. New York: State University of New York Press, 2002.

Zuckert, Catherine H. *Postmodern Platos.* Chicago and London: The University of Chicago Press, 1996.

Zuckert, Catherine and Michael Zuckert. *The Truth About Leo Strauss.* Chicago and London: The University of Chicago Press, 2006.

Zuckert, Catherine. "Political Philosophy and History," In *Leo Strauss's Defense of the Philosophic Life*, Edited by Rafael Major, 43-64. Chicago and London: The University of Chicago Press, 2013.

Zuckert, Michael. "Strauss on Locke and the Law of Nature." In Leo Strauss's Defense of the Philosophic Life, Edited by Rafael Major, 153-172. Chicago and London: The University of Chicago Press, 2013.

Zuckert, Michael P., and Catherine Zuckert. *Leo Strauss and the Problem of Political Philosophy*. Chicago and London: The University of Chicago Press, 2014.

UMUYORDUK

Halime Pekkolay

nobel bilimsel

UMUYORDUK

KADIN KONUKEVİNDEN AYRILAN KADINLARIN AYRILIŞ DİNAMİKLERİ: DİYARBAKIR ÖRNEĞİ

Halime Pekkolay

Yayın No.: 2272
ISBN: 978-625-393-897-0
E-ISBN: 978-625-393-898-7
Basım Sayısı: 1. Basım, Eylül 2024

© Copyright 2024, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.
"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İlim Ateşoğlu -ilim@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Nurcan Çağman -nurcan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mervin Selda Adal -mervin@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Pekkolay, Halime.
Umuyorduk / Halime Pekkolay
1. Basım, XII + 102 s., 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-393-897-0
E-ISBN: 978-625-393-898-7
1. Kadın Sığınmaevi 2. Kadın Konukevi 3. Kadına Yöenlik Şiddet

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
ASO 1. Organize Sanayi Bölgesi Anadolu Cad. No:4 Sincan/ANKARA

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR ..... **iii**

TABLOLAR DİZİNİ ..... **xi**

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ ..... **xii**

Bölüm 1

Giriş 1

1.1. Araştırmanın Konusu 3

1.2. Araştırmanın Önemi: 3

1.3. Araştırmanın Amacı 4

Bölüm 2

Genel Bilgiler 5

2.1. Şiddet ve Kadına Yönelik Şiddet 5

2.2. Kadına Yönelik Şiddet 6

2.3. Kadına Yönelik Şiddet Türleri 7

2.3.1. Fiziksel Şiddet 7

2.3.2. Cinsel Şiddet 7

2.3.3. Psikolojik/Duygusal Şiddet 8

2.3.4. Ekonomik Şiddet 8

2.3.5. Dijital Şiddet 9

2.3.6. Flört Şiddeti 9

2.3.7. Israrlı Takip 9

2.4. Kadına Yönelik Şiddetin Nedenleri 10

2.4.1. Bireysel Nedenler 10

2.4.2. Ailevi Nedenler 10

2.4.3. Biyolojik Nedenler 10

2.4.4. Toplumsal Nedenler 11

2.5. Kadınların Bakış Açısından Kadına Yönelik Şiddetin Nedenleri 11

2.6. Kadına Yönelik Şiddetin Bireysel ve Toplumsal Yansımaları 12

2.6.1. Şiddetin Bireysel Yansımaları 12
2.6.2. Şiddetin Toplumsal Yansımaları 12
2.7. Şiddetin Çocuklar Üzerindeki Etkisi 13
2.8. Kadına Yönelik Şiddetin Dünyadaki ve Türkiye'deki Yaygınlığı 13
2.9. Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Uluslararası Düzenlemeler 15
2.9.1. Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine Dair Bildiri (CEDAW) 15
2.9.2. Kadına Yönelik Şiddetin Tasfiye Edilmesine Dair Bildiri 16
2.9.3. Dördüncü Dünya Kadın Konferansı (Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu) 17
2.9.4. Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi) 17
2.10. Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Mevzuatta Yapılan Ulusal Düzenlemeler 18
2.10.1. Anayasa 18
2.10.2. Türk Medeni Kanunu 19
2.10.3. Aile Mahkemeleri Kanunu 20
2.10.4. Türk Ceza Kanunu 21
2.10.5. Türk İş Kanunu 21
2.10.6. Ailenin Korunması Kanunu 22
2.10.7. Belediye Kanunu (5393 Sayılı) 23
2.10.8. 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun 23
2.11. Türkiye'de Şiddete Maruz Kalan Kadınlara Sunulan Hizmetler 25
2.11.1. Alo 183 Destek Hattı 25
2.11.2. Sosyal Hizmet Merkezi (SHM) 26
2.11.3. Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi (ŞÖNİM) 26
2.11.4. Kadına Destek Uygulaması (KADES) 27
2.11.5. Kadın Konukevleri 27
2.12. Dünyada Kadın Konukevlerinin Tarihsel Gelişimi 28
2.13. Türkiye'de Kadın Konukevlerinin Tarihsel Gelişimi 30
2.14. Dünyadaki ve Türkiye'deki Yaygın Sığınmaevi Modelleri 32
2.14.1. Otonom (Bağımsız) Yapıdaki Sığınaklar 32

2.14.2. Yarı Otonom (Yarı Bağımsız) Yapıdaki Sığınaklar 32
2.14.3. Kiliselere Bağlı Sığınaklar 33
2.14.4. Belediyelere Ait Sığınmaevleri 33
2.14.5. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmet Bakanlığı (KSGM) Bünyesindeki Sığınmaevleri 33
2.15. Kadın Konukevlerinin Açılması ve İşletilmesi Hakkında Yönetmelik'e Göre Kadın Konukevlerinin İşleyişi 34
2.15.1. İlk Kabul Birimleri 35
2.15.2. Konukevi Çalışma Esasları ve İlkeleri 35
2.15.3. Konukevinin Fiziki Koşulları 35
2.15.4. Konukevine Başvuru, Kabul ve Hizmetten Yararlanacaklar 36
2.15.5. Konukevinde Kalış Süresi 37
2.15.6. Güvenlik Önlemleri ve Gizlilik İlkesi 37
2.15.7. Kadın Konukevinde Sunulacak Hizmetler 37
2.15.8. Harçlık ve Yardım 38
2.15.9. Beslenme ve Giyim 38
2.15.10.Tedavi Yardımı 39
2.15.11.Çalışanların Niteliği 39
2.15.12.Konukevinden Ayrılma ve Çıkarılma 39

Bölüm 3

Gereç ve Yöntem 41
3.1. Araştırmanın Modeli 41
3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi 41
3.3. Veri Toplama Araçları 42
3.4. Veri Toplama Süreci 42
3.5. Verilerin Analizi 43
3.6. Araştırmanın Sınırlılıkları 43
3.7. Araştırmaya Katılan Görüşmecilere Dair Tanıtıcı Bilgiler 44

Bölüm 4

Bulgular 53
4.1. Sosyodemografik Bilgiler 53
4.2. Tema 1: 6284 Sayılı Kanun Hakkındaki Düşünceleri 57
4.2.1. Kadir Şeker'le İlgili Söylemler 57
4.3. Tema 2: Kadın Konukevine Gelmeden Önce Konukevi Hakkındaki Algıları 59
4.3.1. Konukevi Hakkında Kötü Düşününlere Dair Söylemler 59
4.3.2. Konukevine Hakkında İyi Düşünenlere Dair Söylemler 61
4.4. Tema 3: Konukevinden Hizmet Aldıktan Sonra Konukevleriyle İlgili Düşünceleri 63
4.5. Tema 1: Fuhuşa Sürüklenebilme Kaygısı 67
4.6. Tema 2: Konukevi Çalışanlarına Yönelik Şikâyetler 70
4.7. Tema 3: Psikiyatrik Vakalarla Birlikte Yaşamanın Zorlukları 72
4.8. Tema 4: İş Bulunmamasının Konukevinden Ayrılışı Hızlandırması 75
4.9. Tema 5: Konukevinden Ayrılışta Fiziki Koşulların Etkisi 77
4.10. Tema 6: Çocukların Okula Gönderilmemesinin Konukevinden Ayrılmaya Etkisi 81

Bölüm 5

Tartışma 83
Sosyodemografik Bilgiler 83
Kadınların Konukevinden Kazanımları 87

Bölüm 6

Sonuç ve Öneriler 91
6.1. Sonuç 91
6.3. Öneriler 92
KAYNAKLAR 95

KAYNAKLAR

Açıkel, S. (2009). Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Kadın Sığınmaevi Önlemi: Türkiye Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi.

Aile Mahkemeleri Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun. (2003).09.01.2003 Tarihli ve 24997 Sayılı Resmî Gazete

Akkaş, İ. ve Uyanık, Z. (2016). Kadına Yönelik Şiddet. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi,* 6 (1): 32-42.

Alo 183 Sosyal Destek Hattı. http://www.alo183.gov.tr/alo183/ hizmet-alan%C4%B1.html Erişim tarihi: 08.012021.

Alpago, C. (2006). Kadına Yönelik Şiddet ve Sığınmaevleri Olgusu. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi.

Anadolu Ajansı. http://www.aa.com.tr/tr/turkiye/ siddeti-onleme-ve-izleme-merkezleri-120-binkisiye-destek-verdi-/2023156 Erişim tarihi: 08.012021

Aşkın, E.Ö. ve Aşkın, U. (2017). Sığınmaevlerinin Aile İçi Şiddetle Mücadelede Kadını Güçlendirme Etkisi: Sığınmaevinde Kalan Kadınlar Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Sosyal Bilimler Metinleri, 2017 Temmuz ICOMEP Özel Sayı*: 188-208.

Atar, Y. (2017). *Türk Anayasa Hukuku* (11 b.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Baklacı, B. (2019). Kadın Sığınmaevi Hizmetlerinin Sığınmaevinden Ayrılan Kadınlar

Tarafından Değerlendirilmesi. *Üsküdar Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul.

BİA NET https://m.bianet.org/ bianet/toplumsal-cinsiyet/219746-dunyada-200-milyon-kadin-sunnetli Erişim tarihi: 11.012021.

Bilgin, Y. (2015). Sığınmaevlerindeki Kadınların Kadına Yönelik Şiddet ve Kadın Sığınmaevlerine Bakışı: İstanbul Örneklemi. Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi.

Çalışkan, H. ve Çevik, E.İ. (2018).Kadın Yönelik Şiddetin Belirleyicileri: Türkiye Örneği. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (14): 218-233.

Çınar Hanedar, M.Ç. (2018). Sığınmaevlerinde Kalan Kadınların Sığınmaevi Sonrası Yaşamların İlişkin İhtiyaç, Beklenti ve Gelecek Planları: Antalya Büyükşehir Belediyesi Kadın Sığınmaevi Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi.

Çiftçi, F. (2013). Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet ve Kadın Sığınmaevleri. Yüksek Lisans Tez. Kırıkkale Üniversitesi.

Demirbilek S. , Öktem Özgür, A. ve ÇOBAN A. (2020). Şiddetle Mücadelede Toplumsal Bir Kurum Olarak Kadın Sığınmaevleri. *Sosyoekonomi,* 28 (46): 311-348.

Dişsiz M. ve Hotun Şahin N. (2008). Evrensel Bir Kadın Sağlığı Sorunu: Kadına Yönelik Şiddet. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanat Dergisi*, 1 (1): 50-58.

Doğan R. (2014). Kadına Yönelik Şiddetin Bir Türü Olarak, Israrlı Takip (Stalking) Kavramı ve Suçu. *Ankara Baro Dergisi,* 4: 137-154.

Dördüncü Dünya Kadın Konferansı. (1995). https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/pekin.pdf Erişim tarihi: 29.122020.

Ecevit, Y. (2011). *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi.* Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Ekal, B. (2012). *Sığınaksız Bir Dünya.* İstanbul: MORÇATI.

Erbaydar Paksoy, N. ve Kara Türkmen, Ş. A. (2018). http://www.halksagligi.hacettepe.edu.tr/ duyurular/halkayonelik/kadinonlem22018.pdf Erişim tarihi: 07.012021.

Erim, B. ve Yücens, B. (2016). Kadına Yönelik Şiddet ve Kadın Sığınmaevleri. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi,* 25 (4): 536-549.

Fidan, F. ve Yeşil, Y. (2018). Nedenleri ve Sonuçları İtibari İle Flört Şiddeti. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 04 (01): 16-24.

Gezen M. ve OralL E.T. (2003). Kadın Sığınmaevinde Yaşayan Kadınlar İle Şiddet Gördüğü Evde Yaşamaya Devam Eden Kadınların Bağlanma Biçimlerinin ve Ruhsal Belirti Düzeylerinin İncelenmesi. *Düşünen Adam*, 26 (1): 56-71.

Gökkaya, V.B. (2011). Türkiye'de Kadına Yönelik Ekonomik Şiddet. C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 12 (2): 101-112.

Güler, N. ,Tel, H. ve Özkan Tuncay, F. (2005). Kadının Aile İçinde Yaşanan Şiddete Bakışı. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 27 (2): 51-56.

Haber Türk. https://www.haberturk.com/kadina-yonelik-siddet-kuresel-bir-sorun-rakamlar-urkutucu-boyutlarda-2742842 Erişim tarihi: 14.012021.

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. (2015). *Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması.* Ankara: Elma Teknik Basım Matbaacılık.

Irmak, S. (2014). Kadın Konukevlerinin Kadına Yönelik Şiddeti Azaltmadaki Rolleri: Kocaeli, Bursa, Yalova Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Yalova Üniversitesi.

İltaş, Ç. ve Çalık Var, E. (2019). Kadına Yönelik Şiddet ve Kadın Konukevi Hizmetine İlişkin Bir Araştırma: Ankara Örneği. *Türkiye Sağlık Bilimleri ve Araştırma Dergisi,* 2 (1): 13-23.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi. (1949). **http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/ 12/Insan-Haklari-Beyannamesi-1.pdf** Erişim tarihi: 30.122020.

KADES .https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/kades-uygulamasi-470-bin-633-kez-indirildi/ 1919954 Erişim tarihi: 14.012021.

Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu. (2024). https://kadincinayetlerinidurduracagiz.net/kategori/veriler Erişim Tarihi: 05.06.2024

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2020). Türkiye'de Kadın. Ankara.

Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına Dair Bildiri. (1993). https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/belge/uluslararasi_belgeler/kadina_karsi_siddet/BM%20Kad%C4%B1na%20Kar%C5%9F%C4%B1%20%C5%9Eiddetin%20Ortadan%20Kald%C4%B1r%C4%B1lmas%C4%B1na%20Dair%20Bildirgesi%2020.12.1993.pdf Erişim Tarihi: 29.122020.

Kadın Destek Uygulaması (KADES). https://www.icisleri.gov.tr/kadin-destek-uygulamasi-kades Erişim tarihi:14.012021.

Kadınlara Karşı Şiddetin Tasfiye Edilmesine Dair Bildiri. (1993). https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/belge/uluslararasi_belgeler/kadina_karsi_siddet/BM%20Kad%C4%B1na%20Kar%C5%9F%C4%B1%20%C5%9Eiddetin%20Ortadan%20Kald%C4%B1r%C4%B1lmas%C4%B1na%20Dair%20Bildirgesi%2020.12.1993.pdf Erişim tarihi:10.012021.

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2016). Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı (2016-2020). Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2020). https://www.ailevecalisma.gov.tr/tr-tr/haberler/bakan-selcuk-81-sonim-ve-347-shm-de-kadin-hizmetleri-irtibat-noktalar olusturduk/ Erişim tarihi 08.012021.

Kadına Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine Dair Sözleşme (CEDAW). https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/ cedaw.pdf Erişim tarihi: 29.122020.

Kadın Konukevlerinin Açılması ve İşletilmesi Hakkında Yönetmelik, (2013). 05.01.2013 Tarihli 28519 Sayılı Resmî Gazete

Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi (kısa adıyla İstanbul Sözleşmesi). (2011). https://kms.kaysis.gov.tr/Home/Goster/24393 Erişim tarihi: 10.012020

Kandemirci, D. ve Kağnıcı, D.Y. (2014). Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Başetme: Çok Boyutlu Bir İnceleme. *Türk Psikoloji Yazıları*, 17 (33): 1-12.

Karataş, S. , Şener, Ü. ve Otaran, N. (2008). Kadın Sığınmaevleri Kılavuzu. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. Ankara.

Kakakuş, F.(2013). Bağır Herkes Duysun Kampanyası. https://morcati.org.tr/ tr/oykumuz/ Erişim Tarihi 06/01/2021

Karınca, E. (2010). *Sorularla Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet.* Ankara: Türkiye Barolar Birliği.

Kelebek, G. (2017). Sığınmaevinden Ayrılan Kadınların Sürdürülebilir Yaşamları. *Akademia Sosyal Bilimler Dergisi,* 1 (3): 79-87.

Kırbaş Canikoğlu, S. (2015). Kadınlara Yönelik Şiddetin ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesine Dair Ulusal ve Uluslararası Mevzuat (İstanbul Sözleşmesi ve 6284 Sayılı Kanun). *Ankara Barosu Dergisi*, 3: 361-363.

Köse A. ve Beşer A. (2007). Kadının Değiştirilebilir Yazgısı "Şiddet". *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi,* 10 (4): 114-121.

Küçükali, A. (2016). Kadın Konukevinde Hizmet Alan Kadınların Genel Profili ve Kurumdan Aldıkları Hizmetlerin Verimliliği: Erzurum, Erzincan ve Bayburt Örneği. *Vizyoner Dergisi*, 7 (3): 43-57.

Küçüker Yıldız, A. ve Taştan, C. (2019). Dünyada ve Türkiye'de Kadın Cinayetleri. Polis Akademisi Yayınları, 68: 1-46.

Lök, N. , Başoğlu, C. ve Öncel, S. (2016). Aile İçi Şiddetin Çocuk Üzerindeki Etkileri ve Psikososyal Desteğin Önemi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 8 (2): 156-158.

Maybek, S.D.(2019). Yeni Bir Hayatın İlk Durağı: Kadın Sığınmaevleri. *Sosyoloji Dergisi,* (40): 179-210.

MORÇATI Vakfı. (2017). *2017 Yılı Faaliyet Raporu.* İstanbul: MORÇATI Yayınları.

MOR Çatı Şiddet Biçimleri. https://morcati.org.tr/siddet-bicimleri/ Erişim tarihi: 10.012021.

Musa Kesler, " Bir Kadının Canını Kurtaran Kadir Şeker'e 12.5 yıl Hapis", *Hürriyet,* 15 Ekim 2020. https://www.hurriyet.com.tr/ gundem/son-dakika-haberi-kadir-seker-davasinda-verilen-ceza-belli-oldu-41635806 Erişim tarihi 14.122020.

Mutlu, R. (2019). Aile İçi Şiddet Nedeniyle Kadın Konukevinden Hizmet Alan Kadınların Sosyodemografik Faktörler Açısından Değerlendirilmesi Trakya Bölgesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi.

Nadir, U. (2017). "Nasıl Korunabilirdik?". İstanbul: İletişim Yayınları.

Öztürk, E. (2014). Türkiye'de Aile, Şiddet ve Kadın Sığınmaevleri. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 3 (7): 39-55.

Özkan, G. (2017). Kadına Yönelik Şiddet- Aile İçi Şiddet ve Konuya İlişkin Uluslararası Metinler Üzerine Bir İnceleme. *Hacettepe HFD,* 7 (1): 533-564.

Öztürk, N. (2017). Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunun Getirdiği Bazı Yenilikler ve Öneriler. İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi-İnÜHFD, 8 (1): 1-32.

Öztürk, Ö. (2011). Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet. Yüksek Lisans Tezi.Marmara Üniversitesi.

Pautarihcii. (2013). **http://pautarihcii.blogspot.com/2013/04/osmanlda-da-kadn-sgnma-evi-varms.html** Erişim tarihi: 30.122020.

Sallan Gül, S. ve Alican, A. (2012). Türkiye'de Aile İçi Şiddetle Mücadelede Kadın Sığınmaevleri ve Sığınmaevlerinin Unutulan Yüzü: Çocuklar. *Uluslararası Katılımlı Kadına ve Çocuğa Karşı Şiddet Sempozyumu 27-28 Nisan 2012*, 630-643.

Sallan Gül, S. (2013). Türkiye'de Kadın Sığınmaevleri, Erkek Şiddetinden Uzak Yaşama Açılan Kapılar mı? İstanbul: Bağlam Yayınları.

Seymen Çakar, A. (2015). Kadının İnsan Haklarından Bir Sapma Örneği: Hindistan'da Sati Geleneği. *TBB Dergisi*, 74-86.

Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri Hakkındaki Yönetmelik (2016). 17.03.2016 Tarihli 29656 Sayılı Resmî Gazete

Şimşek, H. (2018). Kadın Konukevinde Kalan Şiddet Mağduru Kadınların Yaşam Planlarının Niteliksel Olarak Araştırılması: Eskişehir Örneği. Yüksek Lisans Tezi.Hacettepe Üniversitesi.

Sosyal Hizmet Merkezleri Yönetmeliği (2013). 09.03.2013 Tarihli 28554 Sayılı Resmî Gazete

Soydinç, L. (2018). Kadın Sığınağı Modellerinin Kadınların Ruh Sağlığına Etkisi Üzerine Nitel Bir İnceleme. Bilim Uzmanlığı Tezi. Kocaeli Üniversitesi.

Targan Çalış, Ş. (2017). Kadın Konukevinde Kalan Kadınların Sosyal Destek Sistemleri ve Gelecek Beklentileri. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi.

Taşkale, N. ve Soygüt, G. (2016). Kadın Sığınmaevlerinde Kalan Şiddet Mağduru Kadınlar: Demografik ve Sosyoekonomik Bir İnceleme. *Türk Psikoloji Yazıları*, 19 (özel sayı). 3-11.

Tercan, E.(2003). Türk Aile Mahkemeleri. 52 (3). https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/48641/2567.pdf?sequence=1&isAllowed=y Erişim tarihi 03.012021.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1982). 09.01.1982 Tarihli ve 17863 Sayılı Resmî Gazete

Türk Medeni Kanunu (2001). 22.11.2021 Tarihli ve 24607 Sayılı Resmî Gazete

Yalçın, M. (2014). Aile İçi Şiddet Nedeniyle Kadın Konukevinden Hizmet Alan Şiddet Mağduru Kadınlar İle Kuruluşta Görev Yapan Meslek Elemanlarının Kadın Konukevi Hizmetlerine İlişkin Değerlendirmeleri: Ankara Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Başkent Üniversitesi.

Yaman Efe, Ş. ve Ayaz, S. (2010). Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet ve Kadınların Aile İçi Şiddete Bakışı. *Anadolu Psikiyatri Dergisi, (*11): 23-29.

Yavuz, K. (2018). Kadına Yönelik Şiddeti Önlemede ' Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi (ŞÖNİM) ve ' Kadın Konukevinin Rolü': Trabzon Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Gümüşhane Üniversitesi.

Yetim, D. ve Şahin, E.M. (2008). Kadına Yönelik Şiddete Yaklaşım. *Aile Hekimliği Dergisi,* 2 (2): 48-53.

Yıldırım, A. (1998). *Sıradan Şiddet.* İstanbul: Boyut Yayınları.

5393 Sayılı Kanun (2005) Belediye Kanunu 13.7.2005 Tarihli ve 25874 Sayılı Resmî Gazete

6284 Sayılı Kanun (2012) Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun 08.03.2012 Tarih ve 28239 Sayılı Resmî Gazete

4320 Sayılı Kanun (1998) Ailenin Korunmasına Dair Kanunu 17.01.1998 Tarih ve 23233 Sayılı Resmî Gazete

7297 Sayılı Kanun (2021) Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun 11.03.2021 Tarih ve 31429 Sayılı Resmî Gazete

Üniversite Hocasının Gözüyle

GÜNCEL OLAYLARDAN GERÇEKLERE

GÖZLEMLER ve MUHTAR-ÖĞRETMEN-İMAM ÜÇLEMESİ

Rauf Arıkan

nobel

Üniversite Hocasının Gözüyle
GÜNCEL OLAYLARDAN GERÇEKLERE
GÖZLEMLER ve MUHTAR-ÖĞRETMEN-İMAM ÜÇLEMESİ

Prof. Dr. Rauf Arıkan

Yayın No.: 5566
Beşeri Bilimler No.: 1131
ISBN: 978-625-371-650-9
E-ISBN: 978-625-371-651-6 Basım
Sayısı: 1. Basım, Eylül 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İlim Ateşoğlu-ilim@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Nurcan Çağman -nurcan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mervin Selda Adal -mervin@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Arıkan, Rauf.
Üniversite Hocasının Gözüyle Güncel Olaylardan Gerçeklere Gözlemler ve Muhtar-Öğretmen-İmam Üçlemesi / Rauf Arıkan
1. Basım, XII + 170 s., 13,5x21,5 cm. Kaynakça ve dizin yok.
ISBN: 978-625-371-650-9
E-ISBN: 978-625-371-651-6
1. Eğitim 2. Bilgi Üretimi 3. Toplumsal Gelişme

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi

Baskı ve Cilt: Repro Bir Mat. Kağ. Rek. Tas. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 47381

İvogsan 1518. Sokak 2730 Mat-Sit İş Merkezi Ostim, Yenimahalle/Ankara

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ iii

Birinci Kısım
GÖZLEMLER VE GERÇEKLER

1. ANKARA ZİRAAT FAKÜLTESİ 1
   1.1. Nasıl Bir Fakülte? 1
   1.2. Almanya'da Staj 2
   1.3. Asistanlığa Geçiş 4
   1.4. Fakültede Eğitim ve Sosyal Ortam 5
   1.5. Sınıfa Başörtüsü Baskını 8
   1.6. İngiliz Filolojisi Maceram 8
   1.7. FAO İçin Yapılan Araştırma 11
   1.8. İngiltere'ye CENTO Bursu 12
   1.9. TV Cihazının Gümrük Macerası 14
   1.10. Almanya Bursu ve Almanya Gözlemlerim 16
   1.11. Doçent Oluyorum 19
   1.12. Fulbright Bursu ve Amerika Gözlemleri 20
   1.13. Chicago Seyahati ve Pakistanlı Ev Sahibim 22
   1.14. Hilton'da Konaklama 23
   1.15. Washington'da Trafik Cezalarım ve Arkadaşım Malcolm 24
   1.16. Dünya Bankasında Zencinin Cuma Hutbesi 26
   1.17. Baş Asistanımız Ahmet Erkuş'un Doktora Derecesi 27
   1.18. Fakültedeki Ziraat Tarihi Dersi 28
   1.19. Devrimcilerin Sınıfı Basması 29
   1.20. Avusturya'da Araba Kazası 30
2. GAZİ ÜNİVERSİTESİ TİCARET VE TURİZM FAKÜLTESİ 32
   2.1. Gazi Üniversitesine Geçiş ve Buradaki Çalışmalarım 32
   2.2. Soru Hırsızlığı ve Sınavların İptali 33
   2.3. Prof. Dr. Rıdvan Ege Hoca'nın Kadirşinaslığı ve Öngörüsü 35
   2.4. İngiltere'de Tren Yolculuğu 37

2.5. Almanya'da Arabanın Aküsü Bitti 38
2.6. Avrupa Birliği (AB) Türkiye Temsilcisi Michael Lake 38
2.7. Gazeteye Ödül İlanı....40
2.8. DİE Başkanlığına Önerilmem 41
2.9. TMO Genel Müdürlüğü 42
2.10. Gazi Üniversitesinden Ayrılıyorum....43
3. KAZAKİSTAN GÖZLEMLERİ....44
3.1. Gitme Nedenim 44
3.2. Cami Ne İşe Yarar?....44
3.3. Siri Derya Kıyısındaki Kazak Balıkçılar....46
3.4. Dersler ve Öğrenciler 47
3.5. Apandisit Ameliyatı....48
3.6. Trafik Polisleri....49
3.7. Yemekler-Gıdalar ve Hijyen 49
3.8. Aile Yapısı ve Üretim Sorunları 50
3.9. Türk-Çeçen Dayanışması 51
3.10. Çeçenlerle İftar Yemeği....52
3.11. Kazakistan'da Mezarlıklar 54
3.12. Hocam, Diskoya Gitmek Neden Günah? 55
3.13. Ahmet Yesevi'de Sünnet Törenleri 57
4. HALİÇ ÜNİVERSİTESİ....59
4.1. Haliç Üniversitesine Gitme Nedenim ve Üniversitenin Durumu 59
4.2. Akademik İşleyiş ve Sorunlar 59
4.3. Rauf Hoca'yı Vurmaya Gidiyorum....60
4.4. Ben Balkan Göçmeniyim Hocam....61
4.5. Üniversitede Rektör Değişimleri 61
5. SAHA ARAŞTIRMALARI VE GÖZLEMLER....67
5.1. Anket Bilmecesi 67
5.2. Besi Deneyleri 68
5.3. Alman Arkadaşların Benzin Kuyruğu Şaşkınlığı 71
5.4. Antalya Sebze Halinde Sıkıyönetim Paşası....72
5.5. Mersin Serbest Bölge Limanı 73
5.6. Afrika Ülkesi Niger'de Çiftlik Kurma Projesi....75

6. ÖSYM GÖREVLERİ 77
6.1. Elbistan Malatya Yolculuğu 77
6.2. ÖSYM Tercih Sıralamasını Değiştirme 78
6.3. ÖSYM'de Kopya Olayı 80
6.4. Almanya'da ÖSYM Sınavı 81
7. KÖY HAYATI VE KÖY İZLENİMLERİ 85
7.1. Temurağa Köyü ve Kadastro Yazımı 85
7.2. Çardak Nahiyesinden Temurağa Köyüne Bahar Seferi 87
7.3. Emre ve Köyde Elma Ticareti 89
7.4. Kirada Oturma ve Ev Sahibi Olma 90
7.5. Çocukları Camiye Alıştırma 96
7.6. Göksunlu Akademisyenler 97
7.7. Çardak Nahiyesi 98
7.8. Kaymakam Derviş Yalım'ın Teftişi 98
7.9. Hasan Basri'nin Fakülte Tercihi 99
7.10. Dayı Oğlu İsmail Hakkı'nın Tapu Kadastro Okuluna Kabul Edilmesi 100
7.11. Köyümüzde Vukuat 100
7.12. Köye İlişkin Ayrıntılar 103
8. HAC VE UMRE ZİYARETLERİ 109
8.1. Hac Hazırlığı ve Ermenekli Mustafa Ağabey 109
8.2. Suudi Uçağı İle Hacca İlk Yolculuk 110
8.3. Ailecek Umre Seferi 111
8.4. İzzet Hoca İle Umre ve Kutsal Beldelere Üçüncü Ziyaretim 112
9. GÜNDELİK HAYATTAN HATIRDA KALANLAR 113
9.1. Göksun Çayı'nda Dinamitle Balık Avlama 113
9.2. Bana Gelen 50 TL Para Havalesi 113
9.3 PTT'de Askere Para Havalesi 114
9.4. Hacı Mehmet Dayım ve Cemil Dayım 115
9.5. Annemin Reşat Altınları 116
9.6. Banyoda Bayılmam 117
9.7. Camiden Çalınan Ayakkabı 119
9.8. Kaydını Sildiren Öğrenci 121
9.9. Derslerde Öğrencilerle Tartışmalarımız 121

9.10. Lawrence'in Dini 127
9.11. 12 Eylül Darbesi ve Köyümüz 129
9.12. Babamın Tahsildarlık Görevi 130
9.13. Maraş'ın Kurtuluşunun Kahramanı Aslan Bey 132
9.14. Ön Yargılar Çok Fena 133

İkinci Kısım

MUHTARLAR-ÖĞRETMENLER-İMAMLAR

1. MUHTARLAR 140
2. ÖĞRETMENLER 155
3. CAMİ HOCALARI / İMAMLAR 159

SON SÖZ 169

VELİD EBÜZZİYA'NIN MEKTUPLARI

Dr. Yüksel Yıldırım

nobel bilimsel

VELİD EBÜZZİYA'NIN MEKTUPLARI

Dr. Yüksel Yıldırım

Yayın No.: 2138
ISBN: 978-625-393-557-3
E-ISBN: 978-625-393-558-0
Basım Sayısı: 1. Basım, Nisan 2024

© Copyright 2024, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.
"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İlim Ateşoğlu -ilim@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Nurcan Çağman -nurcan@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mervin Selda Adal -mervin@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Asiltürk -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Yıldırım, Yüksel.
Velid Ebüzziya'nın Mektupları / Yüksel Yıldırım
1. Basım, VIII + 356 s., 13,5x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN:
E-ISBN:
1. İletişim 2. Mektup 3. Velid Ebüzziya

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No.: 7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519
Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ iii

1. Velid Ebüzziya'nın Babası Mehmet Tevfik Ebüzziya'ya Gönderdiği Mektuplar 3

2. Mehmet Tevfik Ebüzziya'nın Oğlu Velid'e Gönderdiği Mektuplar 131

3. Velid Ebüzziya'nın Abisi Talha'ya Gönderdiği Mektuplar 191

4. Talha Ebüzziya'nın Kardeşi Velid'e Gönderdiği Mektuplar 239

5. Adviye Hanım'ın Oğlu Velid Ebüzziya'ya Gönderdiği Mektuplar 323

6. Muzaffer Hanım'ın Kocası Velid Ebüzziya'ya Gönderdiği Mektuplar . 327

7. Velid Ebüzziya'nın Kayınpederi Salih Bey'e Gönderdiği Mektup 331

KAYNAK 335

EKLER 337

ÖZ GEÇMİŞ 355

KAYNAK

Arşiv Belgeleri

Türkiye Diyanet Vakfı İslami Araştırmaları Merkezi

Ziyad Ebüzziya Evrakı

Toplam **111** mektup kullanılmıştır.

World by Word: Diplomatic Interpreter's Path

Dr. Okan Arslan

nobel bilimsel

World by Word: Diplomatic Interpreter's Path

Dr. Okan Arslan

Publishing No.: 2348
ISBN: 978-625-376-000-7
E-ISBN: 978-625-376-001-4
Edition: 1st Edition, October 2024.

© Copyright 2024, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
All rights of this edition belong to Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti. Without any written permission of this publishing house, all or a part of the book cannot be printed, published, reproduced or distribted electronically, mechanically or by photocopy.
Nobel Publishing group has been carrying out its national activities on a regular basis since 1984 and internationally since 2011. The book it publishes are present in the higher education catalogs at national and international level. "NOBEL BİLİMSEL ESERLER" is a Nobel Akademik Yayıncılık brand.

Executive Editor: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com General General
Publishing Coordinator: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Interior Designer: İlim Ateşoğlu -ilim@nobelyayin.com-
Proofreader: Meliha Uysal-meliha@nobelyayin.com-
Cover Designer: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Visual Design Specialist: Mehtap Asiltürk -mehtap@nobelyayin.com--

Library Information Card

Arslan, Okan.
World by Word: Diplomatic Interpreter's Path / Okan Arslan
1. Edition,XIV + 244 p., 16,5x24 cm. Includes references. No index.
ISBN: 978-625-376-000-7
E-ISBN: 978-625-376-001-4
1. Interpreting Studies 2. Cultural Equivalence 3. Relevance Theory

General Distribution

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adress: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Phone: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Order: siparis@nobelyayin.com- **E-Sales:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Points of Delivery and Sales: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Printing and Binding: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
ASO 1. Organize Sanayi Bölgesi Anadolu Cad. No:4 Sincan/ANKARA

TABLE OF CONTENTS

ABSTRACT ..... **iii**
ACKNOWLEDGEMENTS ..... **vii**
LIST OF TABLES ..... **xii**
LIST OF FIGURES ..... **xiii**
LIST OF ABBREVIATIONS ..... **xv**
INTRODUCTION **1**

1.
LITERATURE REVIEW

1.1. Introduction: Interpreting Studies 11
1.2. Interpreting: Definition and Main Concepts 13
1.2.1. A Brief History of Interpreting 15
1.2.2. A Brief History of Conference Interpreting and Diplomacy 17
1.3. Theories of Interpreting 20
1.3.1. Translation Theories in General 20
1.3.2. Theories of Interpreting Revisited 23
1.4. Relevance Theory 28
1.4.1. Communication and Relevance 28
1.4.2. Definition and Scope 31
1.4.3. Explicatures and Implicatures in Relevance Theory 34
1.4.4. Relevance Theory and Interpreting 36
1.4.5. Relevance Theory's Contributions to the Literature 39
1.4.6. Cultural Aspects of Relevance Theory and the Role of Interpreter 42
1.5. Norms and Interpreting 44
1.5.1. Definition and Scope of Norms 44
1.5.2. Norms and Translation/Interpreting 46
1.5.3. Norms and Translation 46
1.5.4. Other Translation Norms 48
1.5.5. Cultural Aspect of Norms 49
1.5.6. Expectancy Norms and Translation 50
1.5.7. Norms and Interpreting 54
1.5.7.1. Norms and Discourse 57
1.5.7.2. Coexistence of Interpreting Norms 57
1.6. Cultural Equivalence 58
1.6.1. Interpreter's Intercultural Role 60
1.6.2. Interpreter's Intercultural Diplomatic Role 60
1.6.3. Public Diplomacy and Interpreter's Role 62

2.
METHODOLOGY

2.1. Theoretical Framework 65
2.1.1. Applying the Theoretical Background to the Study 67
2.1.1.1. Triangulation 68
2.2. Data Collection 71
2.2.1. Data Collection Instruments 72
2.2.1.1. Questionnaires 74
2.2.1.2. Interviews 76

3.
FINDINGS AND DISCUSSION

3.1. Results and Findings Obtained from the Questionnaires 78
3.1.1. The Findings Obtained from the Questionnaire Applied to Students 80
3.1.2. The Findings Obtained from the Questionnaire Applied to Academicians 96
3.1.3. The Findings Obtained from the Questionnaire Applied to Interpreters 113
3.1.4. The Findings Obtained from the Interviews Held with Interpreters 131
3.2. Evaluation of the Questionnaire Results in Respect of the Relevance Theory 154
3.2.1. Students 154
3.2.2. Academicians 160
3.2.3. Interpreters 165
3.3. Evaluation of the Findings in Respect of the Expectancy Norms 171
3.3.1. Students 171
3.3.2. Academicians 172
3.3.3. Interpreters 175
3.4. Evaluation of the Findings in Respect of the Cultural Equivalence 180
3.4.1. Students 180
3.4.2. Academicians 182
3.4.3. Interpreters 184
3.5. Towards a New Interpreting Approach Based on Relevant Diplomatic /Political Interpreting Meme? 188
3.5.1. Memes of Interpreting 188
3.5.2. Evaluation of Memes of Interpreting in Respect of Questionnaire Results 192
3.5.2.1. Evaluation of Memes of Interpreting in Respect of Students 192
3.5.2.2. Evaluation of Memes of Interpreting in Respect of Academicians 193

3.5.2.3. Evaluation of Memes of Interpreting in Respect of Interpreters 194
3.5.3. The Transfer of Interpreting Memes 196
3.5.3.1. The Analysis of the Transfer of Interpreting Memes in Respect of Students 199
3.5.3.2. The Analysis of the Transfer of Interpreting Memes in Respect of Academicians 199
3.5.3.3. The Analysis of the Transfer of Interpreting Memes in Respect of Interpreters 201
3.5.4. Interpreter as a Cultural Agent 201
3.5.4.1. Interpreter as a Cultural Agent- Evaluation in Respect of the Students 203
3.5.4.2. Interpreter as a Cultural Agent - Evaluation in Respect of the Academicians 204
3.5.4.3. Interpreter as a Cultural Agent - Evaluation in Respect of the Interpreters 204
3.5.5. Mimetics and Interpreting 205
3.5.5.1. Mimetics and interpreting strategies 206
3.5.5.1.1. Mimetics and Interpreting Strategies in Respect of Students 208
3.5.5.1.2. Mimetics and Interpreting Strategies in Respect of Academicians 208
3.5.5.1.3. Mimetics and Interpreting Strategies in Respect of Interpreters 209
CONCLUSION 211
REFERENCES 221
APPENDICES 233
A SHORT BIOGRAPHY 243

REFERENCES

Abdalla, M. M., Oliveira, L., G., L, Azevedo, C., E., F. & Gonzales, R., K. (2018). Quality in qualitative organizational research: Types of triangulation as a methodological alternative *Administração: Ensino e Pesquisa*, *19*(1), 66-98. DOI: 10.13058/ raep.2018.v19n1.578

Aixelá, J. F. (1996). Culture-specific items in translation. In Román Alvarez and M.Carmen-Africa Vidal. (Eds.) *Translation, Power Subversion,* Clevedon, Philadelphia, Adelaide: Multilingual Matters, 52-78.

Aixelá, J. F., Olalla-Soler, C., & Rovira-Estela, S (2021). Open access in translation studies: A bibliometric overview of its distribution and development. *Translation & Interpreting*. *13*(1), 1-23. DOI: 10.12807/ti.113201.2021.a01

Alamri, W. A., (2019). Effectiveness of qualitative research methods: Interviews and diaries. *International Journal of English and Cultural Studies*. *2,* (1), 65-70. DOI: 10.11114/ijecs.v2i1.4302

Al-Jarraj, R., Abudalu, A. M., and Obiedat, H. (2018). Translation of strategic ambiguity: A relevance theoretic analysis. *Poznań Studies in Contemporary Linguistics*. *54* (1), 1-35. DOI: 10.1515/psicl-2018–0001

Al-Kharabsheh, A. (2017). Quality in consecutive interpreting: A relevance-theoretic perspective. *Babel 63*, (1), 21–42. DOI: 10.1075/babel.63.1.03alk

Altınörs, A. (2015). *Dil felsefesi tartışmaları*: *Platon'dan Chomsky'ye*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.

Álvarez, A.M. G. (2011). Norms, memes and cognitive schemes: constructing meaning in translation teaching. *Rivista Internazionale di Tecnica della Traduzione = International Journal of Translation*, (13), 63-72.

Alwazna, R., Y. (2017). Pragmatic aspect of translation: The interpretation-based inference and its implications for translation. *AWEJ for Translation & Literary Studies, 1* (4), 39-51. http://dx.doi.org/10.24093/awejtls

Amini, M. & Lotfollahi, B. (2019). Translating legal tests: Adequacy or acceptability? Implications for teaching legal translation. *Journal of Foreign Language Teaching and Translation Studies, 1* (4), 1-16*.* DOI: 10.22034/efl.2019.95911

Angelelli, C. V. (2004). *Revisiting the interpreter's role*. Netherlands: John Benjamins Publishing Company.

Angelelli, C. V. (2014). *The sociological turn in translation and interpreting studies*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Archibald, J. & Garzone, G. (2014). Conceptualising linguistic and cultural mediation. *Languages Cultures Mediation (LCM Journal) 1* (1):7-16. DOI: 10.7358/lcm-2014-0102-arch

Arı, S. (2014). *Çeviri sosyolojisi*. İstanbul: Aylak Adam Kültür Sanat Yayıncılık.

Arslan, O. (2020). Ardıl çeviride bir not alma tekniği olarak farklı alfabelerden yararlanma. In Uluşahin E. (Ed.). *Çeviriye Kültürel Bakış*. (pp.-213-238). Ankara: Nobel Bilimsel Eserler.

Ataş, G. (2020). *Sözlü çeviri eğitiminde bilişsel incelemeler*: *Sakarya Üniversitesi örneği*. Ankara: Gece Kitaplığı.

Baddeley, A.D. (2000). The episodic buffer: A new component of working memory? *Trends in Cognitive Sciences. 4* (11), 417–423. https://api.semanticscholar.org/ CorpusID:14333234

Baigorri-Jalon, J. (1984). *From Paris to Nuremberg*: *The birth of conference interpreting*. Netherlands: John Benjamins Publishing Company.

Baraldi C. & Gavioli L. (2012). *Coordinating participation in dialogue interpreting.* Amsterdam: Benjamins.

Baranyi, T. (2011). *The role of translation and interpretation in the diplomatic communication.* https://api.semanticscholar.org/CorpusID:36283655

Baum, W.M. (2002). From molecular to molar: a paradigm shift in behavior analysis. *J. Exp. Anal. Behav., 78* (1). 95-116. DOI:10.1901/jeab.2002.78-95

Bekhet, A.K. & Zauszniewski, J., A. (2012). Methodological triangulation: an approach to understanding data. *Nurse Res.*, 20(2):40-3. DOI: 10.7748/ nr2012.11.20.2.40.c9442

Berg, B. (2017). Qualitative research for the social sciences. *Teaching Sociology, 18* (4), 563-565. https:// doi.org/ 10.2307/1317652

Blackmore, S. (2002). The Power of memes. *Scientific American*. *283* (4), 52-61. DOI: 10.1038/scientificamerican1000-64

Bourdieu, B. (1990) The logic of practice. Cambridge: Polity Press.

Brown, K. (Ed.). (2006). *The encyclopedia of language and linguistics*. UK: Elversier Ltd.

Buendia, C.T., (2010). Community interpreting: Breaking with the 'norm' through normalisation. *The Journal of Specialised Translation*, *14*, 11-25.

Buri, M. R. (2015). Interpreting in diplomatic settings. aiic.net. http://aiic.net/p/7349

Büyükkantarcıoğlu, N. (1998). Konuşma çözümlemesinde sözel olmayan göstergelerin işlevleri Üzerine. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi*, *9*, 59-67.

Caiwen, W. (2017). Interpreters = Cultural mediators? *TranslatoLogica: A Journal of Translation, Language and Literature*, 1, 93-114.

Carston, R & Uchida, S. (1998). *Relevance theory:* Applications and implications. Amsterdam: John Benjamins.

Carston, R. & Powell, G. (2009). Relevance theory-New directions and developments. The *Oxford Handbook of Philosophy of Language*. 10.1093/oxfordhb/ 9780199552238.003.0016

Carston, R. (2002). *Thoughts and utterances*: The pragmatics of explicit communication. Oxford: Blackwell.

Carter, N., Bryant-Lukosius, D., Decienseo, A., & Blythe, J. (2014). The use of triangulation in qualitative research. *Oncology Nursing Forum,* 41(5):545-547. DOI:10.1188/ 14.ONF.545-547

Chesterman, A. (1993). From 'Is' to 'Ought': Laws, norms and strategies in translation studies, *Target, 5* (1), 1-20. https://doi.org/10.1075/target.5.1.02che

Chesterman, A. (1997). *Memes of translation*. New York: John Benjamins Publishing Company.

Chesterman, A. (2000). A causal model for translation studies. In Olohan, M. (Ed.) Intercultural faultlines, 15-27. (1st ed. pp.15-27). UK: Routledge.

Chesterman, A. (2001). Proposal for a hieronymic oath. *The Translator*, *2*, 139-154. https://doi.org/10.1080/13556509.2001.10799097

Combrink, A.L. (2002). Mediating intercultural communication: The cultural filter and the act of translations/interpreting. *Alternation*. *9* (1), 7-25.

Cranston, P. (1992). Tertium quid …? *Translation Review, 38-39(1), 64-65.* https:doi.org/10.1080 /07374836.1992.10523540

Creswell, J. W. (2007). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

Creswell, J. W. (2019). *Research design, qualitative, quantitative and mixed methods approaches*. London: Sage Publications.

Cronin, M. (2006). *Translation and identity*. New York: Routledge.

Da Silveira, J. R. C. & Ibanos, A. (2014). Inferences in advertisements: Exemplifying with relevance theory. *Linguagem em (Dis)courso*. *14* (3), 531-543. https:/doi/org/ 10.1590/1982-4017-140305-0514

Dawkins, R. (1976). *The selfish gene*. UK: Oxford University Press.

De Metsenaere, H & Vandepitte, S. (2017). Towards a theoretical foundation for explicitation and implicitation *trans-kom 10* (3): 385-419.

Delisle, J. & Woodsworth, J. (2012). *Translators through history*. Netherlands: Benjamins Translation Company.

Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (2007). *Strategies of qualitative inquiry.* Third Edition CA: Sage Publications.

Diriker, E. (2004). *De-/re-contextualizing conference interpreting: Interpreters in the ivory tower?* Amsterdam: Benjamins Translation Library.

Diriker, E. (2005). *Konferans çevirmenliği: Güncel uygulamalar ve araştırmalar.* Istanbul: Scala Yayıncılık.

Diriker, E. (2009). Meta-discourse as a source for exploring the professional image(s) of conference interpreters. *Hermes: Journal of Language and Communication Studies, 42,* 71-91.

Doğan, A. (2009). *Sözlü çeviri çalışmaları ve uygulamaları*. Ankara: Hacettepe Yayınları.

Doğan, A. (2018). Sözlü çeviride diplomatic söylem parametreleri. In Diriker, E. (Ed.) (2018). *Türkiye'de sözlü çeviri: eğitim, uygulama ve araştırmalar* (pp-85-112). Istanbul: Scala Yayıncılık.

Dooley, K. (2009). Intercultural conversation: Building understanding together. *Journal of Adolescent & Adult Literacy*. 52 (6). 497-506.

Duflou, V. (2007). Norm research in conference interpreting: How can the study of documentary sources contribute to a better understanding of norms? In H. Gerzymisch-Arbogast & G. Budin (Eds.), *MuTra 2007 – LSP Translation Scenarios: Conference Proceedings*.

Durukan, E. & Çokövün, A. (2015). Gile'in IDRC modeli temelinde yorumlayıcı anlam kuramının değerlendirilmesi. *İ.Ü. Çeviribilim Dergisi, 6* (10), 29-50.

Ece, A. (2013). Erek-Odaklı Kuram, Skopos kuramı ve bağıntı kuramı bağlamında çeviri eğitimi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 26(26), 49-58.

Elliott, J. (1991). Action research for educational change. Buckingham: Open University Press.

Fischer, S. R. (2017). *Dilin tarihi* (4. Baskı Çeviren: Muhtesim Güvenç). İstanbul: İş Bankası Yayınları

Fusch, P., Fusch,. G.E. & R.N. Lawrence. (2007). Denzin's paradigm shift: Revisiting triangulation in qualitative research. *Journal of Social Change*. *10* (1). 19-32. DOI: 10.5590/JOSC.2018.10.1.02

Gall, M., Gall, J., & Borg, R. (2007). *Educational research: An introduction*. New York: Pearson Education.

Garzone, G. & Viezzi, M. (2022). *Interpreting in the 21st Century*. Amsterdam: John Benjamins.

Geng, R. (2016). Studies of translation norms of *Ai Xi La Ge* by Ma Junwu: Within the framework of Andrew Chesterman's theory of translation norms. *Theory and Practice in Language Studies*, *6* (3), 534-540, DOI: http://dx.doi.org/ 10.17507/tpls.0603.11

Gerver, David. (1975). A psychological approach to simultaneous interpreting. *Meta, 20* (2): 119-128.

Gerver, David. (1976). Empirical Studies of Simultaneous Interpretation: A Review and a Model. In R. W. Brislin (Ed.), *Translation, Applications and Research*. Gardner Press.

Gharedaghai, M. (2016). The role of social norms to interpretation *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication* - TOJDAC Special Edition. DOI no:10.7456/1060NVSE/139

Gile, A. (2009). *Basic concepts and models for interpreter and translator training.* Amsterdam: John Benjamins Company.

Gile, D. (1994). Opening up in interpretation studies. In Snell-Hornby, M., Pöchhacker, F., & Kaindl, K. (Eds). 1994. *Translation studies: An interdisciplinary* [pp. 149-158]. Amsterdam/Philadelphia. John Benjamins.

Gile, D. (1999). 2 Norms in research on conference interpreting: A response to Gideon Toury and Theo Hermans. In. Christina Schäffner (Ed.) *Translation and norms* [pp. 91-97]. UK: Multi Lingual Matters Ltd.

Göktürk, A. (1994). *Çeviri dillerin dili*. İstanbul: Yapı Kredi Yayıncılık.

Gouvanovic, J.M. (2005). A Bourdieusian theory of translation, or the coincidence of practical instances. *The Translator*. 11, 147-166. https://api.semanticscholar.org/ CorpusID:141733312

Grice, H. P. (1975). Logic and conversation. In P. Cole, & J. L. Morgan. (Eds.), Syntax and Semantics, Vol. 3, Speech Acts (pp. 41-58). New York: Academic Press.

Gülmez, B. S., Yetkin Karakoç, N., & Buhari Gülmez, D. (2020). Trump döneminde diplomatik aktör olarak çevirmenler. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*. *17* (65), 63-82. https://doi.org/10.33458/uidergisi.655130

Gürçağlar, Ş. T. (2016). *Çevirinin ABC'si.* İstanbul: Say Yayınları.

Gustafsson, K. & Norstroem, E. & Fioretos, I. (2013). The interpreter – a cultural broker? *Interpreting In Changing Landscape*. 187-202. DOI: 10.1075/btl.109.15gus

Hale, S. B., Napier, J. (2013). *Research methods in interpreting*: *A practical resource*. London and New York: Bloomsbury Publishing.

Haradhan, K., M. (2018). Qualitative research methodology in social sciences and related subjects. *Journal of Economic Development, Environment and People*. 7, (1), 23-48.

Haralambos, M. and Holborn, M. (2004). *Sociology themes and perspectives*. London: Collins.

Harris, B. (1990). Norms in interpretation. *Target 1*, (2), 115- 119.

Hatch, J. A. (2002). *Doing qualitative research in education settings.* Albany: State University of New York Press.

He, Z. (2008). On memes and memetics in language. *The 10th International Conference Pragmatics Society of Japan*. (10), 71-82.

Heesen, R., Bright L., K., Zucker, A. (2019). Vindicating methodological triangulation *Synthese*. 196, 3067–3081. https://doi.org/10.1007/s11229-016-1294-7

Heilbron, J. (1999). Towards a sociology of translation: Book translations as a cultural world-system, *European Journal of Social Theory,* 2(4), 429-444.

Hensley, Jennifer S. (2016). Blurred boundaries: Interpreters as researchers in cross-cultural settings. *Journal of Interpretation*, 25(1). https://digitalcommons.unf.edu/joi/vol25/iss1/5

Herbert, J. (1952). *The interpreter's Handbook: How to become a conference interpreter*. Geneve: Librarire de L'Université Georg & Cie.

Hermans, T. (1996). Norms and the determination of translation: A theoretical framework. In R. Álvarez & C.-Á. Vidal (Eds.), *Translation, power, subversion* (pp. 24–51). Clevedon, England: Multilingual Matters.

Heylighen, F. (1999). What makes a meme successful? Selection criteria for cultural evolution. *Proc. 15th Int. Congress on Cybernetics* (Association Internat. de Cybernétique, Namur, 1999), 418- 423.

Higashino, Y. (2001). Cultural equivalence: its effectiveness and complications – Has "white gloves" achieved the equivalent effect of "shiro tabi"? *Interpretations Studies,* (1), 53–63.

Honorene, J. (2017). Understanding the role of triangulation in research. *Scholarly Research Journal for Interdisciplinary Studies*, 4 (31), 91-94.

Hu, B. (2020). How are translation norms negotiated? A case study of risk management in Chinese institutional translation. *Target. 32* (1), 83-121. https://doi.org/10.1075/target.19050.hu

Hussein, A. (2009). The use of triangulation in social sciences research: Can qualitative and quantitative methods be combined? *Journal of Comparative Social Work*, *4* (1). https://doi.org/10.31265/jcsw.v4i1.48

Inghilleri, M. (2005). The Sociology of Bourdieu and the construction of the 'object' in translation and interpreting studies. November 2005. *The Translator, 11* (2), 125-145. DOI: 10.1080/13556509.2005.10799195

Jackson II, Ronald L., Drummond, Darlene K. & Camara, Sakile (2007). 'What is qualitative research?' *Qualitative Research Reports in Communication*, *8* (1), 21-28. DOI: 10.1080/17459430701617879

Jiangli, S. (2019). The evolution and new dynamics of interpreting studies. *US-China Foreign Language*, *17* (7), 311-317. DOI:10.17265/1539-8080/2019.07.001

Jobes, K, H. (2007). Relevance and translation of scripture. *JETS. 50* (4), 773.97.

Junghwa, C. (2003). The interpretive theory of translation and its current applications. *Interpretation Studies*, (3), 1-15. Retrieved from http://jaits.jpn.org/home/kaishi2003/pdf/01-choi_final_.pdf

Kalina, S. (2015). Ethical challenges in different interpreting settings. *Monografias de Traduccion e Interpretacion*. (2), 63-86. Retrieved from: www.redalycs.org/articulo.oa?id=265146985000

Kang, Qiang (2013). Application of the interpretive theory of translation in interpreting practice. *Canadian Social Science, 9*(6), 236-241.http://dx.doi.org/10.3968/j.css.1923669720130906.2903

Karabulut, E., & Erkazancı Durmuş, H. (2018). Relevance-theoretic perspective on the translation of culture-specific religious items: An analysis of the English translation of Latife Tekin's sevgili arsız ölüm and İskender Pala's katre-i matem. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (ERZSOSDE), *11* (2), 44-59.

Karakoç, N. Y. (2015). *Çeviri ve diplomasi*. Istanbul: Çeviribilim.

Karakoç, N. Y. (2016). Non-cognitive causes of imprecision in consecutive interpreting in diplomatic settings in light of functionalism. *Procedia- Social and Behavioral Sciences*, (231), 154-158, https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2016.09.085

Katan, D. (2011). Status of translators. *Handbook of translation studies*. (2), 146-152.

Kawai, K. (1950). Mokusatsu, Japan's Response to the Potsdam Declaration. *Pacific Historical Review*, *19* (4), 409–414. https://doi.org/10.2307/3635822

Kohn, K & Kalina, S. (1996). The strategic dimension of interpreting. *Meta Journal des traducteurs. 41* (1),118-131. DOI:10.7202/003333ar

Köksal, D. (1995). *Çeviri kuramları*. Ankara: Neyir Yayıncılık.

Kukkonen, P. & Hartama-Heinonen, R. (2001). Mission, vision, strategies, and values: A celebration of translator training and Translation Studies in Kouvola. Retrieved from: https://api.semanticscholar.org/CorpusID:221332857

Kyrchuk, L. (2018). Translation strategies, methods and techniques: In pursuit of translation adequacy. *Research trends in modern linguistics and literature*. (1). https://doi.org/10.29038/2617-6696.2018.1.64.80

Liddicoat, A. J. (2016). Translation as intercultural mediation: setting the scene. Perspectives, *24* (3), 347-353. DOI: 10.1080/0907676X.2015.1125934

Liu, C. W. & Zhang, G. Q. (2016). Translation of Chinese xiehouyu (sayings) and relevance theory. *Across Languages and Cultures*, *7* (1), 49-76. https://doi.org/10.1556/Acr.7.2006.1.4

Lune, H. & Berg, B. L. (2017). *Qualitative research methods for the social sciences*. London: Pearson Education Limited.

Malmkjaer, K. (2018). (Ed.) *The Routledge handbook of translation studies and linguistics*. UK: Routledge.

Manaj, L. S. (2017). Intercultural translation and communication. *European Journal of Social Sciences Education and Research*, 11(1), 99-106.

Marčetić, M. (2016). Expectancy norms in TV subtitling. *Hieronymus,* (3), 32-63.

Martin, M. C. & Phelan, M. (2009). Translocations: migration and social change. *An Inter-Disciplinary Open Access E-Journal.* Retrieved from: https://www.researchgate.net/ publication/279358214_Interpreters_and_cultural_mediators_-different_but_ complementary_roles.

Martinez, J. M. (1998). Be relevant. (Relevance, translation and cross-culture). Revis*ta Alicantina de Estudios Ingleses* 11 (1998). 171-182.

McDonald, S. V. (2020). Accuracy, readability, and acceptability in translation. *Applied Translation*, *14* (2), 21-29. https://doi.org/10.51708/apptrans.v14n2.1238 *Meta. 50* (82), 682-695. DOI: https://doi.org/10.7202/011011ar

Minewaki, S., Shimada, K. & Endo, T. (2005). Interpretation of utterances based on relevance theory: Toward the formalization of implicature with the maximal relevance. *Proceedings of the 9th Conference of the Pacific Association for Computational Linguistics (PACLING2005*). 211-216.https://www.semanticscholar.org/paper/ Interpretation-of-Utterances-based-on-Relevance-%3A-Minewaki Shimada/f9255657d4791018e0563e 750b806d4d33fa9ada#citing-papers.

Monacelli,C. (2015). The ideology of interpreting through a system dynamics perceptive, *Trans*, (166). Retrieved from: http://www.inst.at/trans/16Nr/09_4/ monacelli16.htm.

Munday, J. (2001). *Introducing translation studies*: *Theories and applications*. Oxon: Routledge.

Mutlu, S. (2020). *Çeviri kuramları ve çeviri eğitimi*. İstanbul: Hiperyayın.

Naimushin, B. (2021). Hiroshima, mokusatsu and alleged mistranslations. *English Studies at NBU*, *7* (1), 87-96. https://doi.org/10.33919/esnbu.21.1.6

Narváez, I. C., & Zambrana, J. M. V. (2014). How to translate culture-specific items: A case study of tourist promotion campaign by Turespaña. *The Journal of Specialised Translation*, (21), 71-112. Retrieved from: https://www.jostrans.org/issue21/ art_comitre.pdf

Newmark, P. (1988). *A textbook of translation*. New York: Prentice Hall.

Nye, S. J. (2004). *Soft power*. New York: Public Affairs.

Okuyan, S. (2020). *Türkiye'de sözlü çeviri piyasası* ve akademik sözlü çeviri eğitimi. İstanbul: Gece Kitaplığı.

Oléron, P. & H. Nanpon. (1964). Recherches sur la traduction simultanée. *Journal de psychologie normale et pathologique*. *62*(1), 73-94.

Palmer, C. & Bolderston, A. (2006). A brief introduction to qualitative research. *Canadian Journal of Medical Radiation Technology, 37*(1), 16-19. DOI:10.1016/S0820-5930(09)60112-2

Parlak, B. (2008). Norm ve değer ilişkisi bağlamında çeviri etiği. *Çeviri ve Çevirmenliğin Etik Sorunları başlıklı Ceviri Etiği Toplantısı Bildiri Kitabı* içinde pp-121-132. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods* (3rd ed.), CA: Sage Publications.

Phelan, M., Rudvin, M., Skaaden, H., & Kermit, P., S. (2019). *Ethics in public service interpreting*. London: Routledge.

Piskorska, A. (2017). (ed.) *Relevance theory and intercultural communication problems*: *Research in Language*, *15*(1), DOI: 10.1515/rela-2017-0005 1-9

Pistillo, G. (2003). The interpreter as cultural mediator. *Journal of Intercultural Communication. 3*(2), 1-11. https://doi.org/10.36923/jicc.v3i2.389

Pöchhacker, F. (1995). Simultaneous interpreting: A functionalist perspective. *Hermes, Journal of Linguistics* (14), 31-53. https://doi.org/10.7146/hjlcb.v8i14.25094

Pöchhacker, F. (2005). From operation to action: Process-orientation in interpreting studies. *Meta*, 50(2), 682–695. https://doi.org/10.7202/011011ar

Pöchhacker, F. (2008). Interpreting as mediation. In Valero-Garcés, C. and Martin, A. (Eds.) *Crossing Borders in Community Interpreting.* (pp. 9-25). Amsterdam: John Benjamins.

Pöchhacker, F. (2016). *Introducing interpreting studies*. London: Routledge.

Polat Ulaş, A., & Gündüz, A. (2020). A Bourdieusian perspective on the public service interpreters working at the non-governmental organizations. *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi* (*28*), 144-176. https://doi.org/10.37599/ceviri.675408

Polit, D. F. & Beck, C. T. (2014). *Essentials of nursing research: Appraising evidence for nursing practice*. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins.

Rashid, Y., Rashid, A., Warraich, M. A., & Sabir, S. (2019*).* Case study method: A step-by-step guide for business researchers. *International Journal of Qualitative Methods* (18), 1-13. DOI:10.1177/1609406919862424

Ren, H. J., Lu, Q. J., Pang, J. Y., & Ling, Y. (2021). Post- translation editing of scientific and technology texts under Chesterman's translation norm. *Open Journal of Modern Linguistics*, (11), 49-56. https://doi.org/10.4236/ojml.2021.111004

Riccardi, A. (2005). On the evolution of interpreting strategies in simultaneous interpreting. *Meta*, 50(2), 753–767. https://doi.org/10.7202/011016ar

Roland, R. (1999). *Interpreters as diplomats*. *A diplomatic history of the role of interpreters in world politics*. Ottawa: University of Ottawa Press.

Saldanha, G. & O'Brien, S. (2013). *Research methodologies in translation studies*. N. Y.: Routledge.

Sanatifar, M.S. (2015). How to treat implicatures in the translation of political speech: A relevance-theory perspective*. Journal of Translator Education and Translation Studies, (1)* 2, 97-114. http://www.testsjournal.org 97

Sarıçoban, A., & Hişmanoğlu, M. (2004). On the pragmatics of imperatives in Turkish. *Dil Dergisi*, (123), 31-48.

Sawyer, D. B. (2012). The role of interlingual mediation in public diplomacy: An exploration of research methodologies. *Ewha Research Institute for Translation Studies,* (2), 31-51. DOI:10.22962/tnirvw.2012.2..002

Schäffner, C, Kredens, K., & Fowler, Y. (2013). *Interpreting in a changing landscape: Selected papers from Critical Link 6.* Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

Schäffner, C. (1997). From good to "functionally appropriate": Assessing translation quality *Current Issues in Language & Society, 1* (4), 1-5.

Schjoldager, A. (1995). An exploratory study of translational norms in simultaneous interpreting: Methodological reflections. *Hermes, Journal of Linguistics*. 14: 65- 87.

Schröder, H. (2012). A relevance-theoretical analysis of intercultural misunderstandings in global communication. *The University of Nairobi Journal of Language and Linguistics,* (2), 42-61.

Setton, R. (2010). From practice to theory and back in interpreting: The pivotal role of training. *The Interpreters' Newsletter,* (15) 1-18. https://goo.gl/58A4gc

Shaffir, W. & Stebbins, R.A (1991). *Experiencing fieldwork: An inside view of qualitative research*. Sage Publications, Newbury Park.

Shlesinger, M. (1989). Extending the theory of translation to interpretation: norms as a case in point. *Target 1* (2), 111-115.

Sieber, Sam D. (1973). The integration of field work and survey methods. *American Journal of Sociology*, (78), 1335–1359.

Simeoni, D. (1998). The pivotal status of the translator's habitus. *Target-International Journal of Translation Studies*, 10(1), 1-39.

Siyas-i Servis. [siyas-iservis]. (2017, June, 5). *Erdoğan tercümanı uyardı, salon gülmekten kırıldı!* Caught on Milliyet.com.tr TV [Video File]. Retrieved from https://www.youtube.com/ watch?v=MDT7JpmtagM

Smith, K. (2002). Translation as secondary communication. The relevance theory perspective of Ernst-August Gutt. *Acta Theologica Supplementum*, *22*(1), 107-117. https:doi.org/10.4314/actat.v22i1.5456

Sperber D. & Wilson. D. (1987). Précis of relevance: Communication and cognition. *Behavioral and Brain Sciences*, 10, 697-754

Sperber, D. & Wilson, D. (1995). *Relevance: Communication and cognition*. New Jersey: Blackwell Publishing.

Sperber, D. & Wilson, D. (2002). Truthfulness and relevance. *Mind, New Series*, *443*(111), 583-632. https://doi.org/10.1093/mind/111.443.583

Stroinska, M. & Drzazga, G. (2018). *Relevance theory, interpreting, and translation*. New York: Routledge.

Su, J. (2019). The evolution and new dynamics of interpreting studies. *U.S.-China Foreign Language*. *7*(17), 311-317. https://doi.org/10.17265/1539-8080/2019.07.001

Şulha, P. (2015). *Sözden temsile çeviribilim*. İstanbul: Çeviribilim Yayınları.

Tanrıkulu, L. (2017). Equivalence in translation. *3rd International Symposium on Language Education and Teaching.* Retrieved from: https://dergipark.org.tr/tr/ download/article-file/317280.

Tomasello, M. (2019). *İnsan iletişiminin kökenleri* (Çeviren Gürol Koca). İstanbul: Metis Yayınları.

Tosun, M. & Kabukcik, S. (2013). Genel çeviri kuramlarının sözlü çeviriye etkisi ve sözlü çeviriyi yazılı çeviriden ayıran özellikler. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, *3*(5), 174-181. DOI: https://doi.org/10.17828/yasbed.74874

Tosun, M. (2017*). İşlevsel çeviribilim*. İstanbul: Değişim Yayınları.

Toury, G. (1998). A handful of paragraphs on 'translation' and 'norms'. *Current Issues in Language & Society*, 5:1-2, 10-32, DOI: 10.1080/13520529809615501

Toury, Gideon (1995). *Descriptive translation studies and beyond*. Amsterdam: John Benjamins.

TRT World [trtworld]. (2016, April, 24). *Turkish president slams Peres in Davos* https://www.youtube.com/watch?v=OzdWTrwsyJs

Turner, P. & Turner, S. (2009). Triangulation in practice. *Virtual Reality* (13), 171-181. DOI: 10.1007/s10055-009-0117-2

Vandepitte, S. (2001). Anticipation in conference interpreting: A cognitive process. *Revista Alicantina de Estodios Ingleses* (14), 323-335. https://doi.org/10.14198/raei.2001.14.18

Vardar, S. (2019). *Bu kulaklar neler duydu*. Türkiye'de konferans çevirmenliğinin 50 yılı. Istanbul: H_2O Kitap.

Venuti, L. (1995). *The translator's invisibility*. A History of Translation. London: Routledge.

Vermeer, H. (2007). *Çeviride skopos kuramı* (Çeviren Ayşe Handan Konar). İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Vianna, B. (2005). Simultaneous interpreting: A relevance-theoretic approach. *Intercultural Pragmatics*, *2*(2), 169-190.

Wadensjö, C. (2017). Dialogue interpreting and the distribution of responsibility. *HERMES - Journal of Language and Communication in Business*, *8*(14), 111–129. https://doi.org/10.7146/hjlcb.v8i14.25098

Walliman, N. (2006). *Social research methods*. London: Sage.

Waltje, J. (2002). Johann Wolfgang von Goethe's theory of translation in the west-eastern Divan. *Other Voices* 2(2). https://othervoices.org/2.2/waltje/

Wang B. H. (2019). Towards a comprehensive research framework for interpreting studies. *Chinese Translators Journal*, *40*(1), 19–29.

Wang, B. H. (2012). A descriptive study of norms in interpreting: based on the Chinese-English consecutive interpreting corpus of Chinese Premier Press Conferences. *Meta*, *57* (1), 198–212. https://doi.org/10.7202/1012749ar

Wang, Z. & Wang, Y. (2018). Translation quality assessment in relevance theory. *Advances in Economics, Business and Management Research* (AEBMR), 6, 594-598

Wilson, D. & Sperber, D. (2004). Relevance theory. In L. R. Horn & G. Ward (eds.). *The Handbook of Pragmatics*. (Blackwell), 607-632.

Xianbin, H. (2007). Translation norms and the translator's agency. *SKASE Journal of Translation and Interpretation. 2*(1). https://www.skase.sk/Volumes/JTI02/pdf_doc/3.pdf

Yaman, B. (2017). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Saatleri Ayarlama Enstitüsü" başlıklı eserinin İngilizce çevirisinin çeviri normları bağlamında incelenmesi. *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergis*i, *Journal of Translation Studies*, 23(2017), 243–260.

Yao, J. (2021). Interpreter's position in the process of interpretation. *Open Journal of Applied Sciences*. 11, 422-439. DOI: 10.4236/ojapps.2021.104031

Yazıcı, M. (2005). *Çeviribilimin temel kavram ve kuramları*. İstanbul: Multilingual Yayınları.

Yin, R. K. (2009). *Case study research*: *Design and methods* (4th Ed.). CA: Sage.

Yingli Z., Yin, D., Xu, T. Xiaoyuan, X., & Fu, P. (2013). An action research of the Chinese context-based intercultural teaching: A case study of an intercultural exchange project between American and Chinese college students. *Intercultural Communication Studies*: *12* (1) 140-157.

Yücel, F. (2016). *Çevirinin tarihi*. İstanbul: Çeviribilim Yayınları.

Zare, H., Ketabi, S. & Hesabi, A. (2018). Textual-linguistic norms of translating religious texts from Farsi into English. *International Journal of English Language & Translation Studies*. *6*(1). 179-190.

Zhang, H. (2021). On interpreting strategies of culture-loaded words from the perspective of linguistic memetics. *Open Journal of Modern Linguistics* (11), 688-702. https://doi.org/10.4236/ojml.2021.114054

Zhang, M. (2020). Analysis of multiple roles of interpreters in business escort interpretation-case study of escort interpreting. *International Journal of Liberal Arts and Social Science*. *8*(2), 27-37.

Zhonggang, S. (2006). A relevance theory perspective on translating the Implicit Information in literary texts. *Journal of Translation*, *2*(2), 43-60. https://doi.org/10.54395/jot-xdhen

Zou, S. (2016). Research on the cultural equivalence in translation. *6th International Conference on Management, Education, Information and Control*, 1026-1029. DOI: 10.2991/meici-16.2016.213

YAPILANDIRILMIŞ OYUN TERAPİSİ

Uzman Psikolog Semih Tezelli

nobel
40.yıl

YAPILANDIRILMIŞ OYUN TERAPİSİ

Uzman Psikolog Semih Tezelli

Yayın No.: 5571
Beşeri Bilimler No.: 1134
ISBN: 978-625-371-663-9
E-ISBN: 978-625-371-664-6
Basım Sayısı: 1. Basım, Eylül 2024

© Copyright 2024, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İlim Ateşoğlu -ilim@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Bahar Yanbolulu -baharyanbolulu@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mervin Selda Adal -mervin@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-
Baskı Sorumlusu: Yavuz Şahin -yavuz@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Tezelli, Semih.
Yapılandırılmış Oyun Terapisi / Semih Tezelli
1. Basım, VI + 218 s., 13,5x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-371-663-9
E-ISBN: 978-625-371-664-6
1. Oyun 2. Çocuk 3. Oyun Terapisi

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi

Baskı ve Cilt: Repro Bir Mat. Kağ. Rek. Tas. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 47381
İvogsan 1518. Sokak 2730 Mat-Sit İş Merkezi Ostim, Yenimahalle/Ankara

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **iii**

KISIM 1
OYUN TERAPİSİ

1. Bölüm
OYUN
1.1. Oyun Nedir? 3
1.2. Oyun Çeşitleri 4
1.3. Oyunun İyileştirici Gücü 7
2. Bölüm
OYUN TERAPİSİ 11
2.1. Oyun Terapisinin Tarihi 11
3. Bölüm
YÖNLENDİRMESİZ OYUN TERAPİLERİ 15
3.1. Çocuk Merkezi Oyun Terapisi (ÇMOT) 15
3.2. Deneyimsel Oyun Terapisi (DOT) 19
3.3. Psikanalitik Oyun Terapisi (POT) 21
4. Bölüm
YAPILANDIRILMIŞ/YÖNLENDİRİCİ OYUN TERAPİLERİ 23
4.1. Bilişsel Davranışçı Oyun Terapisi (BDOT) 23
4.1.1. Bilişsel ve Davranışçı Oyun Terapisi Teknikleri 24
4.1.2. Bilişsel Davranışçı Oyun Terapisinin Aşamaları 28
4.1.2.1. Oryantasyon Aşaması 29
4.1.2.2. Müdahale Aşaması 32
4.1.2.3. Olumlu Benlik Algısı Geliştirme Aşaması 33
4.1.2.4. Sonlandırma Aşaması 34
4.2. Gelişimsel Oyun Terapisi (GOT) 34
4.3. Theraplay 36
4.4. Kum Terapisi 37

KISIM 2
OYUN VE TEKNİKLER

5. Bölüm
YAPILANDIRILMIŞ VE YÖNLENDİRİCİ OYUN TERAPİLERİNDE KULLANILABİLECEK OYUN VE TEKNİKLER 41
5.1. ORYANTASYON 41
5.1.1. Danışanı Tanıma ve Problem Tespit Oyunları 41
5.1.2. Oyun Odasını Tanıtıcı Oyunlar 87
5.1.3. Ritüel Oyunlar 89
5.2. Probleme Müdahale Oyunları 93
5.2.1. Duygusal Farkındalık Kazandırma Oyunları 93
5.2.2. Korku ve Kaygı Bozukluklarına Yönelik Oyunlar 97
5.2.3. Dikkat Geliştirici Teknik ve Oyunlar 107
5.2.4. Hiperaktivite ve Dürtüsellik İçin Oyunlar 110
5.2.5. Öz Güven Geliştirici Oyunlar 114
5.2.6. Sosyal Beceri Geliştirici Oyunlar 120
5.2.7. Empati Becerisi Geliştirici Oyunlar 136
5.2.8. Alt Islatmaya Yönelik Oyun ve Etkinlikler 139
5.2.9. Beslenme Problemlerine Yönelik Hikâye ve Oyunlar 141
5.2.10. Düşünce Değiştirme Oyunları 145
5.2.11. Psikoegzersiz Kapsamındaki Oyunlar 149
5.2.12. Nefes Egzersizine Dayalı Oyunlar 150
5.2.13. İmajinasyon Tekniğine Yönelik Oyunlar 151
5.2.14. Oyun Terapisinde Geleneksel Oyunlar 153
5.2.15. Öfke Problemine Yönelik Oyunlar 167
5.2.16. Grup İçinde Tanışmaya Yönelik Oyunlar 170
5.2.17. Dışa Vurumcu Çalışmalara Yönelik Oyunlar 178
5.2.18. Teknoloji ve Ekran Bağımlılığına Yönelik Oyunlar 184
5.2.19. Gelişimşel Oyun Terapisinde Bireysel Oyunlar 190
5.2.20. Theraplay Aktivite Oyunları 191
5.2.21. Otizm Spektrum Bozukluğuna Destek Oyunlar 195
5.3. Benlik Saygısı Geliştirici Oyunlar 201
5.4. Sonlandırma Aşaması Oyunları 204
6. Bölüm
Ebeveynlerİn Oyun Terapİsİ Sürecİne Dâhİl Edİlmesİ 207

KAYNAKÇA 213

KAYNAKÇA

1. Yavuzer, H. (2005). Çocuk psikolojisi. İstanbul: Remzi Kitabevi.
2. Halmatov, S. (2017). Oyun terapisinde pratik teknikler. Ankara: Pegem Akademi.
3. Teber, M. (2015). Çocuk merkezli oyun terapisinin çocuklarda görülen davranış sorunlarının çözümüne etkisi. Hasan Kalyoncu Üniversitesi. 1-97.
4. Mayesky, M. (2006). Creative activities for young children (8th Edition). USA: Thomson Delmar Learning.
5. Whitebread, D. (2012). The importance of play. Brussel: Toy Industries of Europe.
6. Garandy, C. (1990). Play (Enlarged Edition). USA: Harward University Press.
7. Aral, N. ve diğerleri. (2000). Çocuk Gelişimi I. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.
8. Mikhailenko N.Ya., Korotkova N.A. Kak igrat' s rebenkom [How to play with a child]. Moscow: Publ. Pedagogika, 1990. 176.
9. Landreth, G. L. (2011). Oyun terapisi: İlişki Sanatı. (S. Yazıcı, Çev.) Kocaeli: Altın Kalem Yayınları.
10. Schaefer, C. E. (2013). Oyun terapisinin temelleri. (B. T. Özkaya, Çev.) Ankara: Nobel Yayıncılık.
11. Association for Play Therapy (2001). Paper on touch. Clovis: Association for Play Therapy.
12. British Association of Play Therapists. (2015). Information for Professionals.
13. Knell, S. M. (1993). Cognitive behavioral play therapy. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers.
14. Zülliger, H. (2005). Çocukta oyunla tedavi. İstanbul: Cem Yayınları.
15. Kalff, D. M. (2003). Sandplay. California: Temenos Press.
16. Axline, V. M. (1949). Mental deficiency-symptom or disease. Journal of Consulting Psychology, 13(5), 313-327.
17. Kranz, P. L. ve Lund, N. L. (1993). Axline's eight principles of play therapy rewisited. International Journal of Play Therapy, 2(2), 53-60.
18. Moustakas, C. (1997). Relationship play therapy. Maryland: Rowman & Littlefield.
19. Schwartzenberger, K. (2004). Developmental play therapy.
20. Klein, M. (1955). Psychoanalytic play technique. American Journal of Orthopsychiatry, 25, 223-237.
21. Winnicout, D. W. (2014). Oyun ve gerçeklik. İstanbul: Metis Yayıncılık.
22. Knell, S. M. (2016). Cognitive- behavioral play therapy. Eds. Kevin J. O'Connor, Charles E. Schaefer, Lisa D. Braverman. Handbook of play therapy içinde (119-133). New Jersey: John Wiley & Sons, In.
23. Knell, S. M. ve Dasarı, M. (2010). Cognitive- behavioral play therapy for preschoolers: integrating play and cognitive-behavioral interventions. Ed. Charles E. Schaefer (Der.), Play therapy for preschool children içinde (157-179). Washington: American Psychological Association.

24. Halmatov, S. (2019). Bilişsel Davranışçı Oyun Terapisi. Ankara: Pegem Akademi.
25. Bayrakcı, M. (2013). Sosyal öğrenme kuramı ve eğitimde uygulanması. Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, (14), 198-210.
26. Brody, V. (1992). The dialogue of touch: Developmental play therapy. International Journal of Play Therapy, 1, 21-30.
27. Brody, V. (1997). The Dialogue of Touch. London: Jason Aranson.
28. Erkan, F. (1990). Kriminolojide çocuğun psiko-sosyal gelişimi açısından dokunmanın önemi. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 53 (1-4), 145-151.
29. Booth, P. B. ve Jernberg, A. M. (2014). Theraplay. (Ş. Çavuşoğlu, Çev.) İstanbul: Gün Yayıncılık.
30. Theraplay Türkiye. (2015). Theraplay nedir? http://theraplayturkey.org/theraplay/theraplay-nedir
31. Delevi, R. ve Bugay, A. (2011). Kum oyunu terapisi: Kuramsal bilgiler ve bir olgu örneği. Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi, 18 (2), 127-134.
32. Şansal, S. (2014). Çocukların çizdiği hayvan resimlerinden aile ilişkilerinin incelenmesi.
33. Gräser, L. B. (2011). Familie in Tieren: Die Familiensituation im Spiegel Der Kinderzeichnung. München: Ernst Reinhardt Verlag.
34. Wilson, P., & Long, I. (2018). *The big book of blob trees*. Routledge.
35. R. Temml, M. Dorki, V. Amen / Dermanova I.B. Diagnostics of emotional and moral development - St. Petersburg, 2002. P.19-28 Ovcharova R.V. Practical psychology in primary. school- M., 1999.
36. Instagram. Beyza Gökyokuş. Erişim tarihi: 5 Ağustos 2021, https://www.instagram.com/p/CvHP_7jtj5z/
37. Tezelli, S. (2023). Oyunlarla Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu. Ankara: Nobel Yayınları.
38. Söylemez, A. (2021). Bilişsel davranışçı oyun terapisi temelli psiko-eğitim programının çocuklarda şiddet içerikli dijital oyun bağımlılığı ve saldırganlık düzeylerine etkisi= The effect of cognitive behavioral play therapy based psycho-education program on the level of violent content digital game addiction and aggressiveness.
39. Türk Dil Kurumu (TDK). (http://www.tdk.gov.tr/index.php? option=com_bts&view=bts&kategori1=veritbn&kelimesec=92328 adresinden 06 Aralık 2023 tarihinde erişilmiştir).
40. Tuncalp, S. (2013). Dışavurumculuğun ilköğretim ı. kademe sürecinde yeri ve önemi (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
41. International Expressive Arts Therapy Association. (https://www.ieata.org adresinden 28 Aralık 2023 tarihinde erişilmiştir).
42. Pappas, S. W. (2015). A grounded theory study of expressive arts therapy used with elderly clients (Unpublished doctoral dissersation). California Institute of Integral Studies. Available from ProQuest Dissertations and Theses Global database. (UMI No. 3680254).

43. Miceli, K. (2015). Addressing aggression in schools through an expressive therapies program (Unpublished doctoral dissertation). The Chicago School of Professional Psychology, Available from ProQuest Dissertations and Theses Global database. (UMI No. 3672351).
44. Sather, D. M. (2012). Marie-Jose dhaese and holistic expressive therapy: a naturalistic ınquiry (Unpublished Master's theses). Available from ProQuest Dissertations and Theses Global database. (UMI No. MR75189).
45. Kasai, A. (2008). Images of pain, images of pain relief: Multimodal expressive arts therapy and pain management (Unpublished doctoral dissersation). California Institute of Integral Studies. Available from ProQuest Dissertations and Theses Global database. (UMI No. 1451129).
46. Norwood, S. (2016). Developing an ıntegrated group treatment model for military wives experiencing secondary traumatic stress: ıncorporating expressive therapies with mindfulness based cognitive therapy (Doctoral dissertation). Mississippi College. Available from ProQuest Dissertations and Theses Global database. (UMI No. 10169658).
47. Çalık, M. (2019). Dışavurumcu terapiler. Rehberlik Servisi. Erişim tarihi: 22.02.2024. https://www.rehberlikservisi.net/disavurumcu-terapiler/
48. Aydın, B. (2012). Tıbbi sanat terapisi. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 4(1).
49. Kar, Ö. (2011). Heykel ve sanat terapisi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.
50. Yurtsever, P. A. (2014), Sanat psikodrama. İstanbul: Okyanus Yayınları.
51. American Music Therapy Association. (https://www.musictherapy.org/about/musictherapy adresinden 29 Kasım 2017 tarihinde erişilmiştir).
52. Steffen, H. (2007). Integrative expressive therapy: a program development for children (Unpublished doctoral dissersation). Chicago School of Professional Psychology. Available from ProQuest Dissertations and Theses Global database. (UMI No. 3312829).
53. Crawford, A. M. (1999). An integration of mind /body medicine and the expressive arts therapies (Unpublished doctoral dissertation). The Union Institute Cincinnati, Ohio. Available from ProQuest Dissertations and Theses Global database. (UMI No. 9948797).
54. Vicario, M. (2017). Dancing with trauma: A psychosomatic exploration of dance movement therapy and trauma release (Unpuplished doctoral dissertation). Pacifica Graduate Institute. Available from ProQuest Dissertations and Theses Global database. (UMI No. 10259883).
55. Akyol, K. A. (2003). Drama ve dramanın önemi. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 1(2), 179-192.
56. Paylan, N. (2013), İlkokulda yapılan yaratıcı drama etkinliklerinin öğrencilerin özgüven gelişimine etkisi (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
57. Butler, J. D. (2017). The complex intersection of education and therapy in the drama therapy classroom. The Arts in Psychotherapy, 53, 28-35.

58. Young, J. ve Wood, L. L. (2017). Laban: a guide Figure between dance/movement therapy and drama therapy. The Arts in Psychotherapy, 57, 11-19.
59. Meyer, G. (1999). An exploratory study of the theory and technique of five expressive art therapy modalities (Unpublished doctoral dissertation). California School of Professional Psychology at Alameda. Available from ProQuest Dissertations and Theses Global database. (UMI No. 9918493).
60. Özan, G. B. (2017). Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu ve özel öğrenme güçlüğü olan 9-12 yaş aralığındaki çocuklarda bibliyoterapi kullanımının kişilerarası sorun çözme becerilerine etkisinin incelenmesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
61. Erdemir, Z. E. (2016). 100 temel eser listesinde yer alan masallardaki bibliyoterapik unsurlar (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Muğla.
62. Bulut, S. (2016). Yetişkinlerle yapılan psikolojik danışmada bibliyoterapi (okuma yoluyla sağaltım) yönteminin kullanılması. Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4(33).
63. Hyams, D. (2014). Music therapy as an intermodal practice: Clients and therapists perspectives (Unpublished doctoral dissersation). Lesley University. Available from ProQuest Dissertations and Theses Global database. (UMI No. 3614006.).
64. Çoban, E., Ç. (2007). Sosyal beceri sorunu olan öğrenciler ve annelerine uygulanan yaratıcı drama etkinlikleri programının öğrencilerin sosyal beceri düzeylerinin gelişimi üzerindeki etkisi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
65. Altınay, D. (2016). Psikodrama grup psikoterapisi 400 ısınma oyunu ve yardımcı teknik. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
66. Demir, A. ve Koydemir, S. (Ed.) (2013). Grupla Psikolojik Danışma (3. baskı). Ankara: Pegem Yayıncılık.
67. Spence SH, Donovan C, Brechman-Toussaint M (2000). The treatment of childhood social phobia: The effectiveness of a social skills training-based, cognitive-behavioural intervention, with and without parental involvement. J Child Psychol and Psyc Allied Disc 41:713-26.
68. Mendlowitz SL, Manassis MD, Bradley S ve ark. (1999). Cognitive-behavioural group treatments in childhood anxiety disorders: the role of parental involvement. J Am Acad Child Adolesc Psychiatry 38:1223-9.
69. Albano AM, DiBartolo PM (2007). Cognitive behavioral therapy for social phobia in adolescents: Stand Up, Speak Out Therapist Guide. New York: Oxford University Press.
70. Aydın P. A. (2013). Kaygı Bozukluğu Olan Çocuklar için Bilişsel Davranışçı Terapide Anne Babaların Tedaviye Katılımı. *Türk Psikiyatri Dergisi*, *25*(3), 183.
71. Friedberg RD, McClure JM, Garcia JH (2009). Cognitive therapy techniques for children and adolescents. 9. Baskı, New York: Guilford Publications, s. 55-78.
72. Ginsburg GS, Schlossberg MC (2002). Family-based treatment of childhood anxiety disorders. Int Rev Psychiatr 14:143-54.

73. Bögels SM, Brechman-Toussaint ML (2006). Family issues in child anxiety: attachment, family functioning, parental rearing and beliefs. Clin Psychol Rev 26:834-56.
74. Stallard, P. (2005). A Clinician's Guide to Think Good-Feel Good. John Wiley and Sons Ltd. England, s. 69-84.
75. Oster, C. L. (2007). Parent-skill building groups. Handbook of cognitive- behavior group therapy with children and adolescents, RW Christner, JL Stewart, A freeman (Ed). Routledge Taylor &Francis Group, New York, s. 465-84.
76. Eisen AR, Schaefer CE (2005). Separation anxiety in children and adolescents: An individualized approach to assessment and treatment. New York: Guilford Publications, s. 87-104.
77. Uzun, H. ve Baran, G. (2017). The study of the effects of father training program on the father child relations. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, 6(3), 1798-1817.
78. Öztekin, G. G., & Gülbahçe, A. (2019). 3-10 Yaş Arası Gelişimsel Problemleri Olan Çocuklarda ve Ebeveynlerinde Filial Terapinin Etkisinin İncelenmesi. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (Teke) Dergisi, 8(4), 2322-2340.
79. Wickstrom, A. C. ve Falke, S. I. (2013). Parental perceptions of an advanced filal therapy. Contemporary Family Therapy, 35(1), 161-175.
80. Sağlam, M. S. (2013). Oyunların dil bilgisi öğretiminde ve kelime serveti etkinliklerindeki yeri (Yenilenen ilköğretim 5. Sınıf ders kitapları örneği). Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi, 2(4), 274-285.
81. O'Connor, K. J. ve Braverman, L. D. (2009). Play therapy theory and practice: Comparing theories and techniques: John Wiley & Sons.
82. Topham, G. L. ve VanFleet, R. (2011). Filial therapy: A structured and straightforward approach to including young children in family therapy. Australian and New Zealand Journal of Family Therapy, 32(2): 144-158.

PROPAGANDA

Doç. Dr. Merve Özdemir

nobel bilimsel

PROPAGANDA

Doç. Dr. Merve Özdemir

Yayın No.: 2289
E-ISBN: 978-625-393-926-7
Basım Sayısı: 1. Basım, Eylül 2024

© Copyright 2024, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.
"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İlim Ateşoğlu-ilim@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Damla Ertürk -damla@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Özdemir, Merve.
Propaganda / Merve Özdemir
1. Basım, VI + 78 s., 13,5x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
E-ISBN: 978-625-393-926-7
1. Propaganda 2. Propaganda Türleri 3. Propaganda Teknikleri

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ iii

SİYASAL İLETİŞİM VE PROPAGANDA 1

KAMUOYU VE PROPAGANDA 9

2.1. Etkili Çoğunluk Kuramı 12

2.2. İktidar Kuramı 13

2.3. Kamuoyunu Sosyolojik Açıdan Açıklayan Kuramlar 14

PROPAGANDA NEDİR? 15

PROPAGANDANIN TÜRLERİ VE KURALLARI 25

4.1. Beyaz Propaganda 25

4.2. Gri Propaganda 26

4.3. Kara Propaganda 27

KONUSUNA GÖRE PROPAGANDA ÇEŞİTLERİ 29

5.1. Siyasal Propaganda 29

5.2. Askerî Propaganda 30

5.3. Kültürel Propaganda 30

5.4. Ekonomik Propaganda 32

PROPAGANDA ALANINDA UYGULANAN STRATEJİLER 33

PROPAGANDA TEKNİKLERİ 37

7.1. Lakap Takma 37

7.2. Gösterişli Genelleme: 38

7.3. Aktarma 39

7.4. Uzman Görüşleri 39

7.5. İçinizden Biri 40

7.6. Kart İstifleme 40

7.7. Vagon Etkisi 40

PROPAGANDA VE İKNA 41

PROPAGANDA VE REKLAM 47

9.1. Siyasal Reklamcılığın Türleri 55

9.1.1. Partizan Reklamlar 55

9.1.2. Adayları Temel Alan Siyasal Reklamlar 55

9.1.3. İktidara Yönelik Siyasal Partiler 55

9.1.4. Toplumsal Gruplara Yönelik Siyasal Reklamlar 57

9.1.5. Gizli Siyasal Reklamlar 59

9.1.6. Negatif Siyasal Reklamlar 59

9.1.7. Sosyal Amaçlı Reklamlar 60

PROPAGANDA VE HALKLA İLİŞKİLER 61

10.1. Basın Ajansı ve Tanıtım Modeli 63

10.2. Kamuoyunu Bilgilendirme Modeli 64

10.3. İki Yönlü Asimetrik Model 64

10.4. İki Yönlü Simetrik Model 65

SONUÇ 69

KAYNAKÇA 71

ÖZ GEÇMİŞ 77

KAYNAKÇA

AA. (2023, 02 16). *Gri propaganda nedir?* AA Teyit Hattı: https://www.aa.com.tr/tr/teyithatti/teyit-sozlugu/gri-propaganda-nedir/1815425 adresinden alındı

Ağan, M. (2010). Mobil reklamlar ve tüketicinin mobil reklamları kabulünü etkileyen faktörler. *Yüksek Lisans Tezi*. Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü .

Ak, P. (2015). *"İlk Oyum İlk Heyecan"* . Youtube: https://www.youtube.com/watch?v=kARGFKhClBg adresinden alındı

Ak, P. (2023). *Respect II | AK Parti*. Youtube: https://www.youtube.com/watch?v=eXsWlYOZH0E adresinden alındı

Akdağ, M. (2020). Mesajların iletilmesinde siyasal iletişim araçları, aktörleri ve politikaları. M. Akgül, & M. Başarır içinde, *Siyasal iletişim yazıları* (s. 185-206). Konya: Palet Yayınları.

Ansiklopedisi, İ. (2018, 04 09). Paul Lazarsfeld. Türkiye.

Aslaner, A. G., & Aydın Aslaner, D. (2020). Gelenekselden dijitale Türkiye'de reklamcılık. *Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(21),17-30.

Asna, A. (2006). *Kuramda ve uygulamada halkla ilişkiler*. İstanbul: Pozitif Yayınları.

Atabek, N. (2002). Kamuoyu, medya ve demokrasi. *Kurgu Dergisi*, 223-238.

Avcı, Ö. (2018). "Propaganda çeşitleri. M. Karaca, & C. Çakı içinde, *İletişim ve propaganda* (s. 75-114). Konya: Eğitim Yayınevi.

Aziz, A. (2013). *Siyasal iletişim.* Ankara: Nobel Yayınları.

Bainbridge, J. (2017). *Barack Obama makes history in 2008 presidential election*. Greenville News: https://www.greenvilleonline.com/story/news/local/greenville-roots/2017/11/04/barack-obama-2008-presidential-election/823236001/ adresinden alındı

Bak, G. (2018). Siyasi iletişimde siyasal reklamların önemine ilişkin göstergebilimsel bir çözümleme. *Journal Smart*, 4(14) 1161-1169.

Balcı, Ş. (2007). Türkiye'de negatif siyasal reklamlar: 1995, 1999 ve 2002 genel seçimleri üzerine bir analiz. *Selçuk İletişim*, 4(4) 122-142.

Barış, Ö. (2018). Siyasal reklamcılık alanında göstergebilimsel bir inceleme: Adalet ve Kalkınma Partisi 24 Haziran Zümrüd-ü Anka seçim reklamı örneği. 1(1) *Ecider*, 51-63.

Başoğlu, R. (2023). Siyasal iletişimde metaverse'ün (sanal evren'in) kullanılma potansiyeli: Fırsatlar ve tehditler. *Yüksek Lisans Tezi*. Gaziantep: Hasan Kalyoncu Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

Bektaş, A. (2018). *Kamuoyu, iletişim ve demokrasi.* İstanbul: Bağlam Yayınları.

Bernays, E. (1928). *Propaganda.* New York: Horace Liveright.

Bezci, B. (2015). Osmanlı'dan Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna geçiş. B. Bezci, A. Demirel, B. Özipek, M. Çemrek, A. Çaylak, C. Fedayi, . N. Miş içinde, *Türkiye Cumhuriyeti Siyasi Tarihî* (s. 183). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Bozkanat, E. (2020). Algı yönetimi ve propaganda: Nazi Almanyası üzerinden bir değerlendirme. *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*, 16(55) 74-94.

Britannica. (2024, 07 30). *New Deal United States history*. Britannica: https://www.britannica.com/event/New-Deal adresinden alındı

Budak, E. (2018). Siyasal iletişimde propaganda aracı olarak seçim müzikleri: 24 Haziran 2018 seçimleri örneği . *Research Journal of Politics, Economics and Management*, 6(5), 31-45.

Campbell, C. (2015, 05 12). *Donald Trump trademarked a Ronald Reagan slogan and would like to stop other Republicans from using it*. Business Insider: https://www.businessinsider.com/donald-trump-trademarked-make-america-great-again-2015-5 adresinden alındı

Castells, M. (2008). The New Public Sphere: Global Civil Society, Communication Networks and Global Governance. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 78-93.

Chomsky, N. (1997). *Media control.* United States: Open Media.

CHP. (2015). *CHP Emekli Reklam Filmi*. Youtube: https://www.youtube.com/watch?v=wZpUNrcvMf8 adresinden alındı

CHP. (2023). *"Sana Söz"* . Youtube: https://www.youtube.com/watch? v=WtnVLZFWE8g adresinden alındı

Cook, J.-R. (2014, 08 28). *The Posters That Sold World War I to the American Public*. Smithsonian Magazine: https://www.smithsonianmag.com/history/ posters-sold-world-war-i-american-public-180952179/ adresinden alındı

Çağlar, S. (2023, 01 04). *Sürü psikolojisi nedir? Neden başkalarını taklit edecek biçimde hareket ederler?* Matematiksel: https://www.matematiksel.org/ suru-psikolojisi-nedir/ adresinden alındı

Çakı, C., Doğan, D., & Yılmaz, N. (2018). "Horst-Wessel" propaganda marşı üzerinden Nazizm ideolojisinin inşası. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi* , 0(46), 89-110.

Çamlıbel, E. (2023). Joseph Goebbels Kimdir? Hitler'in Halkı Aydınlatma ve Propaganda Bakanı Joseph Goebbels Tekniği Nedir?, https://onedio.com/haber/joseph-goebbels-kimdir-hitler-in-halki-aydinlatma-ve-propaganda-bakani-joseph-goebbels-in-teknigi-nedir-1150338 adresinden alındı.

Çankaya, E. (2008). *İktidar bu kapağın altındadır gösteri demokrasisinde siyasal reklamcılık .* İstanbul: Boyut Yayınları.

Çetin, B. N. (2014). Propaganda olgusu ve propagandanın Amerikanlaşması. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(2), 239-265.

Çetin, S. (2023). Siyasal propaganda, medya ve terör. İ. Karakaya içinde, *Terörizmin el kitabı kavram, tanım, nedenleri, tarihsel süreci, türleri, mücadele yöntemleri* (s. 652). Ankara: Nobel Yayınları.

Çiftçi, C. (2016, 08 15). *Halkla İlişkiler Nedir?* Pazarlamailetisimi.com: https://pazarlamailetisimi.com/halkla-iliskiler-nedir/ adresinden alındı

Darıcı, S. (2017). *Subliminal işgal bilinçaltımızı ele geçiren mesajlar.* İstanbul: Destek Yayınları.

Doğan, M. D. (2018, 12 30). *Tarihin en sinsi yön vericisi Propaganda ve ABD ??* Geekyapar: https://geekyapar.com/tarihin-en-sinsi-yon-vericisi-propaganda-abd-%F0%9F%87% BA%F0%9F%87%B8/ adresinden alındı

Domenach, J. M. (1995). Politika ve propaganda, İstanbul: Varlık Yayınları

Doob, L. W. (1950). Goebbels'in propaganda ilkeleri. *Public Opinion Quarterly*, 337-366.

Duman, S. (2005). Kamuoyu ve propaganda. *Türk Psikoloji Bülteni*, (37), 50-57.

Elden, M. (2009). *Reklam ve reklamcılık .* İstanbul: Say Yayınları.

Elden, M., & Bakır, U. (2010). *Reklam çekicilikleri.* İstanbul: İletişim Yayınları.

Eraslan, M. C. (2022). Siyasal reklam ve sosyal medya: Siyasi partilerin sosyal medya kullanımlari üzerine inceleme. *İletişim Çalışmaları Dergisi*, (8), 191-206.

Erdem, S. (2018, 02 13). *Reklam ile halkla ilişkiler arasındaki benzerlikler ve farklılıklar*. Branding Türkiye: https://www.brandingturkiye.com/reklam-ile-halkla-iliskiler-arasindaki-benzerlikler-ve-farkliliklar/ adresinden alındı

Erkış, İ. U., & Summak, M. (2011). Propaganda ve dış politika. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 14(1), 269-292.

Gasmekan. (2014). Ötekinin gözüyle Ankara'yı kurmak: Sovyet Propaganda filmlerinde devrimci bellek kaybı ve anımsama. *mekân_praxis*, https://gasmekan.wordpress.com/2014/08/30/otekinin-gozuyle-ankarayi-kurmak-sovyet-propaganda-filmlerinde-devrimci-bellek-kaybi-ve-animsama/.

Geçikli, F. (1999). Geçmişten günümüze propaganda kavramı. *İletişim Fakültesi Dergisi*, (9), 265-276.

Gedizşener, Ş. N. (2003). Haberlerin propagandadaki yeri ve propaganda radyoları. *Yüksek Lisans tezi*. İstanbul : İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilimdalı.

Gezgin, S. (2002). Medyanın toplumsal işlevi ve kamuoyu oluşumu. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 1(12), 11-20.

GHDI. (T.Y.). *Adolf Hitler Visits the National Political Educational Institute [Napola] in Graz (April 1941)*. GHDI: https://ghdi.ghi-dc.org/sub_image.cfm?image_id=1904 adresinden alındı

Gonçalves, G. (2018). Political Communication. R. L. Heath, & a. Johansen içinde, *The International Encyclopedia of Strategic Communication* (s. 1-9). Boston: John Wiley & Sons, Inc.

Güllüoğlu, Ö. (2009). Halkla İlişkiler ve propaganda ilişkisi üzerine kuramsal bir değerlendirme. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO Dergisi*, 12(1-2), 505-520.

Güreşçi, M. (2000). Yakın geleceğin etkili reklam ortamı: İnternet (Türkiye Örneği). *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü .

Hitler, A. (2010). *Kavgam.* İstanbul: Karşı Yayınları.

İkona. (T.Y). *İkona Creative*. https://ikonacreative.com/konu/kitle-iletisim-paradigmasini-kokten-degistiren-kampanya-2008-abd-baskanlik-secimleri.html adresinden alındı

İnceoğlu, M. (1993). *Tutum algı iletişim.* Ankara : Verso Yayıncılık.

İrak, H. (2017). Türkiye'de negatif siyasal reklam uygulamaları: 2007, 2011 ve 2015 genel seçimleri örneğinde bir analiz. *Yüksek Lisans Tezi*. Erzurum: Atatürk Üniversisi .

Jowett, G. S. (2012). *Propaganda and persuasion.* United States of America: Sage.

Jowett, G. S. & O'Donnell, V. J. (2015). *Propaganda and persuasion.* United States of America: Sage.

Kapani, M., (2007). Politika bilimine giriş, Ankara: Bilgi Yayınları.

Karaçor, S. (2006). Propagandanın halkla ilişkiler ve reklama göre yapı, işleyiş açısından farklılıkları. *İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi*, 85-96.

Kaya, M. A. (2009). Bitirme Tezi. *Propaganda, medya propagandasının iki kavramı "rıza imalatı" ve "Cnn" etkisi" ve bu uygulamaların savaşlardaki örnekleri*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.

Ker, M. (1998). Halkla İlişkiler ve Propaganda İlişkisi. *İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi*, 265-284.

Koçak, N. (2019). 1957 - 1960 arası dönemde demokrat parti'de propaganda ve kamuoyu: Zafer Gazetesi örneği. *Yüksek Lisans Tezi*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı.

Koçer, A. F. (2017). Siyasal iletişimde ikna ve ikna örnekleri. D. Gürüz, & A. Eğinli içinde, *İkna olmak kavramlar, yöntemler, örnekler.* Ankara: Destek Yayınları.

Köksoy, E. (2018). Kişilerarası etkili iletişim ve ikna. S. Ulağlı içinde, *İletişim Çalışmaları*. İstanbul: Motto.

Köselerli, B. B. (2017). Yeni medya ortamının yeni kamusal alan olarak kullanımı üzerine bir değerlendirme. *Humanities Sciences*, 12(1), 51-64.

Köseoğlu, Y., & Al, H. (2013). Bir siyasal propaganda aracı olarak sosyal medya. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8(3), 103-125.

Lilleker, D. G. (2013). *Siyasal iletişim temel kavramlar.* Editör: Yusuf Devran, Alparslan Nas, Betül Ekşi, Yenal Göksun, İstanbul: Kaktüs Yayınları.

Macun, Ş. (2018). Propaganda ve halkla ilişkiler. M. Karaca, & C. Çakı içinde, *İletişim ve Propaganda* (s. 115-134). Ankara: Eğitim Yayınevi.

Martı, C. C. (2021, 06 08). *Dünyanın en büyük şovu: Barnum Sirki ve kurucusu hakkında bilmeniz gerekenler*. Listelist: https://listelist.com/pt-barnum-dunyanin-en-buyuk-sirki-hakkinda/ adresinden alındı

Miller, C. R. & Edwards, V., (1936). The Intelligent Teacher's Guide Through Campaign Propaganda, The Clearing House A Journal For Modern Junior and Senior High School, 11(2), 69-77

Mohammd, K. K. (2022). Propaganda Techniques in the American Political Discourse: A Study Case of the CNN TV Show "The Situation Room with Wolf Blitzer". *Res Militaris*, 663-670.

Niray, N., Öksüz, O., & Deniz, Ş. (2005). Türkiye'de siyasal reklâmcılık uygulamaları: 22 Temmuz 2007 genel seçimlerinde ulusal basında siyasal reklâm analizi. *Medya ve Siyaset Uluslararası Sempozyumu*, (s. 1-25). İzmir.

Okay, A., & Okay, A. (2015). *Halkla İlişkiler kavram strateji ve uygulamalar.* İstanbul: Der Yayınları.

Övür, A. (2016). Kitle ikna tekniklerinin kullanılması bakımından günümüz televizyon yayıncılığı. *İletişim Çalışmaları Dergisi*, 2(2), 55-79.

Özdemir, B. (2021). Sovyetler Birliği'nde propaganda ve ajittrenler. *Rusad*, (6), 89-109.

Özer, N. P. (2019). Propagandada yöntemler, araçlar ve bir propaganda modeli olarak; Herman ve Chomsky propaganda modeli. *Kritik İletişim Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 15-30.

Özkan, A. (2007). *Siyasal iletişim.* İstanbul: Tasam Yayınları.

Pehlivanoğlu, M. (2020). Bir siyasal iletişim modeli olarak propaganda: Hitler-Stalin karşılaştırmalı analizi, https://daktilo1984.com/forum/bir-siyasal-iletisim-modeli-olarak-propaganda-hitler-stalin-karsilastirmali-analizi/ adresinden alındı.

Peltekoğlu, F. B. (2009). *Halkla İlişkiler Nedir?* İstanbul: Beta Yayınları.

Perloff, R. M. (2014). *The dynamics of political communication media and politics in a digital age.* New York: Routledge.

Pira, A., Demirtaş, E., Geçici, F., & Kaya, H. (2005). Halkla İlişkilerin evrimi Grunig-Hunt modelleri üzerine bir çalışma. *Yeni Düşünceler*, 1(19), 19-40.

Pixabay. (2024, 08 02). *Propaganda*. Pixabay: https://pixabay.com/tr/vectors/propaganda-tipografi-haberler-medya-7099810/ adresinden alındı

Polat, V. (1995). Siyasal reklam ve siyasal görünüm oluşturma çabaları. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tanıtım ve Halkla İlişkiler Anabilimdalı.

Rasmussen, M. (2018, 09 17). *The Art of Persuasion in Sourcing & Recruitment*. SourceCon: https://www.sourcecon.com/articles/the-art-of-persuasion-in-sourcing-recruitment adresinden alındı

Reklam, E. (2020, 11 02). *X* . X: https://x.com/ReklamEski/status/1323267752778452997 adresinden alındı

Rogers, E. M. (2004). Theoretical diversity in political communication. L. L. Kaid içinde, *Handbook of political communication research* (s. 3-16). London: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.

Saymaz, B. (2023, 04 30). *Antik Yunan'dan günümüze "Kamu"*. Typelish: https://www.typelish.com/b/antik-yunandan-gunumuze-kamu-106961 adresinden alındı

SDAM. (2018, 02). Kadim bir harp yöntemi propaganda.

Tal, D., & Gordon, A. (2016). Jacques Ellul revisited: 55 Years of propaganda study. *Springer Science+Business Media New York*, 182-187.

Tarakcı, H. N. (2019). Siyasal iletişimde ikna ve propagandanın dijital dönüşümü, Ed: Başak Solmaz, Siyasal İletişimin Dijital Dönüşümü, Konya: Literatürk Yayınları.

TDK. (2024). *İkna*. TDK: https://sozluk.gov.tr/ adresinden alındı

TDK. (2024, 07 31). *TDK*. Kamuoyu: https://sozluk.gov.tr/ adresinden alındı

Temizel, H. (2008). Kamuoyu kuramları ve kamuoyu oluşumunda kitle iletişim araçları. *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 8(15), 127-146.

Tokgöz, O. (2019). *Seçimler siyasal reklamlar ve siyasal iletişim.* Ankara: İmge Yayınları.

Topuz, H. (1991). *Siyasal reklamcılık Dünyadan ve Türkiye'den örneklerle.* İstanbul: Cem Yayınevi.

Tunçdemir, C. (2016, 01 18). *Başkan Eisenhower'ın tarihe geçen konuşması*. Amerika Bülteni: https://amerikabulteni.com/2016/01/18/baskan-eisenhowerin-tarihe-gecen-konusmasi/ adresinden alındı

Vikipedi. (T.Y). *Nazi Almanyası'nda sinema*. Vikipedi Özgür Ansiklopedi: https://tr.wikipedia.org/wiki/Nazi_Almanyas%C4%B1%27nda_sinema adresinden alındı

Vodinalı, S., & Akıncı Çötok, N. (2015). Siyasal propaganda bağlaminda siyasal reklamlar: 2015 Türkiye genel seçimlerinde Akp/Chp/Mhp partileri tv reklamlari üzerine bir değerlendirme. *Global Media Journal TR Edition*, 6(11), 497-531.

Vowe, G., & Henn, P. (2016). *Political Communication in the Online World.* New York: Routledge.

Vucci, E. (2020, 08 18). *Trump'tan Obama ve Biden'a lakap: Obiden*. Sputnik Türkiye: https://anlatilaninotesi.com.tr/20200818/trumptan-obama-ve-bidena-lakap-obiden-1042672011.html adresinden alındı

Yakın, A. (2021, 12 18). *Harold Laswell'in iletişim dünyasına katkıları*. İAÜpratölyesi: https://www.pratolye.com/harold-lasswellin-iletisim-dunyasina-katkilari adresinden alındı

Yalın, B. E. (2006). Siyasal iletişimin reklam boyutuna ilişkin kuramsal bir inceleme. *İletişim Fakültesi Dergisi*, 169-180.

Yaman, Ö. M. (2007). Bir iktidar aracı olarak propaganda . *Yüksek Lisans Tezi*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yiğitbaşı, K. G. (2014, 12 01). *Kübra Güran Yiğitbaşı: Propaganda dili ve ikna edici mesaj* . Lacivert Dergi: https://www.lacivertdergi.com/dosya/2014/12/01/propaganda-dili-ve-ikna-edici-mesaj adresinden alındı

Yılmaz, N. (1995). Kamuoyunu etkilemede propagandanın rolü. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Underground Dams and Türkiye's Experience

Prof. Dr. Ahmet Apaydın

nobel bilimsel

Underground Dams and Türkiye's Experience
Ahmet Apaydın

Yayın No.: 2323
E-ISBN: 978-625-393-982-3
Basım Sayısı: 1. Basım, Ekim 2024

© Copyright 2024, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.
"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İlim Ateşoğlu -ilim@nobelyayin.com-
Redaksiyon: İpek Oral -ipek@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Apaydın, Ahmet.
Underground Dams and Türkiye's Experience / Ahmet Apaydın
1. Basım, VIII + 144 s., 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.
E-ISBN: 978-625-393-982-3
1. Groundwater 2. Underground Dam 3. Artificial Recharge

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

CONTENTS

PREFACE ..... **iii**
CONTENTS ..... **v**

Chapter 1
INTRODUCTION TO UNDERGROUND DAM 1
1.1. General Framework 1
1.2. A Brief Review of the History of Underground Dams 4
1.3. Notable Literature on Underground Dams 7

Chaper 2
ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF UNDERGROUND DAMS 11
2.1. Advantages over Surface Dams 11
2.2. Disadvantages and Weaknesses 12

Chapter 3
DAM WALL TYPES, WATER INTAKE METHODS AND CAPACITY 15
3.1. General Aspects 15
3.2. Wall Types of Underground Dams 16
3.2.1. Parameters for Wall Type Selection 16
3.2.2. Wall Types 18
3.3. Water Intake Alternatives 23
3.4. Capacity of Underground Dams 27
3.4.1. General Aspects 27
3.4.2. Criteria for Dam Wall and Storage Capacity 29
3.4.3. Capacities of Underground Dams in Türkiye 29
3.4.4. Capacities of Underground Dams Outside Türkiye 30

Chapter 4
SITE SELECTION, PLANNING, PROJECT DESIGN AND CONSTRUCTION PHASE 33
4.1. Site Selection 33
4.1.1. Hydrogeological Studies for Site Selection 33
4.1.2. Mapping and Topographic Surveying Studies 35
4.1.3. Study for Material, Feasibility Studies and Project Design 35
4.2. Construction of Underground Dams 36
4.2.1. Construction of Dam Wall 36
4.2.2. Construction of Water Intake Structure, Transmission Pipe and Production Wells 42
4.3. Conditions for Success of Underground Dams 43
4.3.1. Selection of the Most Suitable Site 43

4.3.2. Estimation of Storage Capacity and Investigation of Seasonal Changes 44
4.3.3. Selection of the Most Suitable Dam Type and Water Intake Method 47
4.3.4. Materials and Construction Quality 48
4.3.5. Post-Construction Works 49
Chapter 5
MONITORING, OPERATION AND MAINTENANCE 51
5.1. General Faramework 51
5.2. Major Problems During Operation 51
5.2.1. Flood Hazard on the Dam 51
5.2.2. Flood Hazard on Surrounding Fields 53
5.2.3. Clogging Due to Siltation 54
5.2.4. Formation of an Impermeable Mud Layer on the Ground 54
5.2.5. Chemical Effect and Quality Changes in Water 55
5.3. Monitoring, Maintenance and Management of Underground Dams 56
5.4. Dam Safety and Water Quality Management 58
Chapter 6
UNDERGROUND DAMS IN TÜRKİYE 61
6.1. Suitability of Türkiye for Underground Dams 61
6.1.1. Hydro-Meteorological and Climatic Conditions 62
6.1.2. Morphological, Geological and Hydrogeological Conditions 64
6.1.3. Erosion and Sediment Deposition 65
6.1.4. Distribution of Settlements and Agricultural Lands 66
6.1.5. High Fluctuation of Groundwater Level in Time 66
6.1.6. Developments in Underground Dam Research and Construction Techniques 66
6.2. Major Examples Before the Underground Dam Action Plan (YEP) in Türkiye 67
6.2.1. Çeşme Underground Dam (Izmir) 68
6.2.2. Yahşihan Underground Dam (Kırıkkale) 70
6.2.3. Malıboğazı Underground Dam (Kalecik-Ankara) 72
6.2.4. Iskilip Undergrounda Dam (Çorum) 82
6.2.5. Elmadağ-Kargalı Underground Dam (Ankara) 93
6.2.6. Aşağı Olunlu Undergrounda Dam (Kırıkkale-Keskin) 102
6.2.7. Bahşılı Underground Dam (Kırıkkale) 105
6.2.8. Sancar Underground Dam (Eskişehir) 106
6.2.9. Baskil Underground Dam (Elazığ) 110
6.2.10. Büyük Cırcıp (Ceylanpınar) and Cudi (Harran) Groundwater Recharge Dam (Şanlıurfa) 115
6.3. Underground Dam Action Plan (YEP) 116
6.3.1. General Features of the YEP 116
6.3.2. Examples of Underground Dams and Groundwater Recharge Facilities Built within the Scope of YEP 119

6.3.2.1. Bahçecik Underground Dam (Ulus-Bartın) 119
6.3.2.2. Suludere Underground Dam (Kiraz-Izmir) 121
6.3.2.3. Seyitler Undergrounda Dam (Artvin) 122
6.3.2.4. Irgat Underground Dam (Ipekyolu-Van) 123
6.3.2.5. Ayrancı Underground Dam (Karaman) 123
6.2.3.6. Doğancılar Underground Dam (Eskipazar-Karabük) 124
6.2.3.7. Ceylanlı and Serinyol Groundwater Recharge Facility (Hatay) 124
6.2.3.8. Kızılca Groundwater Recharge Facility (Tavas-Denizli) 125
6.2.3.9. Gökhüyük (Timraş) Sinkhole Artificial Recharge Facility 126
6.2.3.10. Beşeylül Groundwater Recharge Facility (Kuyucak-Aydın) 127
6.2.3.11. Yeşilkavak and Yenipazar Groundwater Recharge Facility (Uşak) 128
6.2.3.12. Eğridere Groundwater Recharge Facility (Tire-Izmir) 129

Chapter 7
ENVIRONMENTAL AND LEGAL ASPECTS OF UNDERGROUND DAMS IN TÜRKİYE 131
7.1. Environmental Impacts 131
7.2. Legal Aspects 133
7.3. Some Recommandations on Underground Dams 135

REFERENCES 139

REFERENCES

Abdoulhalik, A., Ahmed, A.A., (2017). The effectiveness of cutoff walls to control saltwater J. Environ. Manage. 199, 62–73.

Akbaş, A, (2014). Türkiye Üzerindeki Önemli Kurak Yıllar, Coğrafi Bilimler Dergisi. Cbd 12 (2), 101- 118.

Akyürek B, Bilginer E, Akbaş B, Hepşen N, Pehlivan Ş, Sunu O, Soysal Y, Dağer Z, Çatal E, Sözeri B, Yıldırım H ve Hakyemez Y (1982). Ankara-Elmadağ-Kalecik dolayının jeolojisi, MTA Der. Rap. O:7298 (yayınlanmamış).

Ali, E and Doğan, A (2017). Modeling of Büyük Cırcıp Groundwater Recharge Dam using HYDRUS-1D, Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi (European Journal of Science and Technology), Cilt 7, No. 11, S.7-17.

Apaydın A, Demirci Aktaş S & Ekinci O (2005). Su kaynaklarının değerlendirilmesinde farklı bir yaklaşım: Yeraltı barajları, II. Ulusal Su Mühendisliği Sempozyumu Bildiriler kitabı, 153-165, 21-24 Eylül 2005, Gümüldür-İzmir.

Apaydin, A. (2009). Malibogazi Groundwater Dam: An Alternative Model for Semi-Arid Regions of Turkey, Environmental Earth Sciences, (2), 339-345.

Apaydın A, Demirci Aktaş S, Kaya S (2009a). Orta Anadolu Bölgesinde kuraklıkla mücadelede alternatif öneri: Yeraltı Barajları, Su Vakfı Dergisi, 13-25.

Apaydın, A., Demirci Aktaş, S., Kaya, S. (2009b). Yeraltında Su Depolama: Yeraltı Barajları. Mavi Gezegen, Popüler Yerbilim Dergisi, TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası yayını, Sayı 14, 44-53.

Apaydın, A., Aktaş, S.D. (2012). Assessment of Groundwater Quality of the Tatlicay Aquifer and Relation to the Adjacent Evaporitic Formations (Cankiri, Turkey), Environmental Monitoring and Assessment, 184:2337–2357.

Apaydın, A (2014). Yer Seçiminden İşletmeye Yeraltı Barajları, DSİ Genel Müdürlüğü Destek Hiz. Daire Başkanlığı Basım ve Foto-Film İşletme Müdürlüğü, (basılı kitap) ISBN:978-605-64763-0-3, web:http://www.dsi.gov.tr/docs/yayinlarimiz

Apaydın, A., Demirci Aktaş, S., Kaya S. (2015). Ankara-Çankırı-Çorum Bölgesinde Yeraltı Barajları Konusunda Güncel Gelişmeler, MÜHJEO'2015 Ulusal Mühendislik Jeolojisi Sempozyumu, Mühendislik Jeolojisi Derneği ve KTÜ Jeoloji Müh. Bölümü Ortak Etkinliği, 3-5 Eylül 2015 Trabzon, Bildiriler kitabı, 397-404.

Apaydin, A., Zengin E. (2016). A combined surface and groundwater storage project: the Elmadag dam, Turkey, Quarterly Journal of Eng. Geology and Hydrogeology, (Technical Note) doi:10.1144/qjegh2015-096, Vol. 49, pp. 237–243.

Apaydın A., (2019). Vadi Alüvyonlarında İnşa Edilecek Yeraltı Barajlarında Su Alma ve İşletme Seçeneklerinin Bir Analizi, DSİ Teknik Bülteni, Sayı: 131, 21-33.

Apaydın, A. (2022a). Türkiye'de Yeraltı Barajlarının Uygulanabilirliği ve Yeraltı Barajları Eylem Planı'nın Değerlendirilmesi, Konya Mühendislik Bilimleri Dergisi, c.10, s. 1, 130-146.

Apaydin A (2022b). Multi-parameter analysis for impermeability performance of slurry wall under dams: two case studies in central Türkiye. Arab J Geosci 15:11.

Apaydin A (2022c). Yeraltı Barajlarında Plastik Beton Perdenin Uygulaması, Geçirimsizlik Performansı ve Korunması, Karadeniz Fen Bilimleri Dergisi, 12(2), 619-633.

Apaydin A. (2022d) Yeraltı Barajlarında Gövde Tipleri: Yurt Dışından ve Türkiye'den Örneklerle Bir Değerlendirme, International Black Sea Modern Scientific Research Congress (Rize-Turkiye), Proceeding book, 39-45.

Apaydin A. (2022e). Yeraltı barajlarının gövde ve kapasite yönünden yerüstü barajları ile karşılaştırması, (Comparison of underground dams with surface dams in terms of dam bodyand capacity) International Congress on Innovation Technologies and Engineering, Proceeding book, 224-230.

Apaydin A. (2022f). Yeraltı barajlarında su alma yöntemleri ve Türkiye'de yeni uygulamalar (Water intake methods in underground dams and new applications in Türkiye), International Black Sea Modern Scientific Research Congress (Rize-Türkiye), Proceeding book, 57-63.

Apaydin A. (2022g). Yeraltı barajlarında işletme, izleme ve koruma nasıl olmalı: teknik, kurumsal ve yasal yönleriyle bir değerlendirme, (How to operate, monıtor and protect underground dams: an evaluation of technical, institutional and legal aspects), International Congress on Innovation Technologies and Engineering, Proceeding book, 215-222.

Apaydin A. (2022h). Kuraklığa karşı yeraltı barajları: "yeraltı barajları eylem planı" ekseninde bir değerlendirme underground dams agaınst drought: an evaluatıon on the basis of the "underground dams actıon plan" 2. International Cappadocia Scıentific Research Congress (Nevşehir-Türkiye), Proceeding book, 971-977.

Apaydin A (2023). Applicability of the slurry trench cut-off wall method in underground dams: the first examples in Türkiye in the 2020s, Arab J Geosci., (2022) 15:11.

Basri M.H (2001). Two New Methods for Optimal Design of Subsurface Barrier to Control Seawater Intrusion, A thesis Submitted to the Faculty of Graduate Studies In Partial Fulfillment of the Requirernents For the Degree of Doctor of Philosophy Department of Civil and Geological Engineering University of Manitoba Winnipeg, Manitoba, 152 p.

Berkün, M. (2005). Su Kaynakları Mühendisliği, Birsen Yayınevi, 439 s.

Berkün, M. (2002). Su Kaynakları, Su Yapıları ve ÇED, TMH-Türkiye Mühendislik Haberleri Dergisi, Sayı 419, 43-47,

Bilgisu T, Mete F and Demiray H.B (1998). İzmir-Çeşme-Ildır karst kaynakları iyileştirme projesi araştırmaları, DSİ Jeoteknik Hizmetler ve Yeraltısuları Dairesi Başkanlığı, Jeoteknik-Yeraltısuları Semineri Kitabı (Gümüldür-İzmir), 263-296.

Borst L & Haas de S.A (2006). Hydrology of sand storage dams. A case study in the Kiindu catchment, Kitui District, Kenya, Master Thesis Hydrogeology, Vrije Universiteit, Amsterdam. http://www.hydrology.vu/hydrology/student_

Botero-Acosta, A., Donado, L.D., (2015). Laboratory scale simulation of hydraulic barriers to seawater intrusion in confined coastal aquifers considering the effects of stratification. Procedia Environ. Sci. 25, 36–43.

Bureau of Reclamation (2014) Design standards no. 13 embankment dams Chapter 16: cutoff walls phase 4 final, U.S. Department of the Interior Bureau of Reclamation, p 122. https://www.usbr.gov/ tsc/techreferences/ designstandards-datacollectionguides/ finalds- pdfs/ DS13-13.pdf. Accessed 4 May 2023

Chang, Q, Zheng T, Zheng X, Zhang B, Sun Q, Walther M (2019). Effect of subsurface dams on saltwater intrusion and fresh groundwater discharge, Journal of Hydrology 576, 508–519.

Celik M. and Yıldırım T (2006). Hydrochemical evaluation of groundwater quality in the Çavuscayı basin, Sungurlu-Corum, Turkey. Environmental Geology, 50, 323–330.

Dorcey T (1997). Large dams : learning from the past looking at the future - workshop proceedings, Gland, Switzerland, April 11-12.

DSİ (2019). Bahçecik Yeraltı Barajı Jeoteknik Etüt Raporu (in Turkish), DSİ 23. Bölge Müdürlüğü/Kastamonu, Jeoteknik Hizmetler ve Yeraltı Suları Şube Müdürlüğü, 40 s (yayımlanmamış rapor)

Ertsen M and Hut R (2009). Two waterfall do not hear each other. Sand-storage dams, sciences and sustainable development in Kenya. Physics and Chemistry of the Earth, 34, 14-22.

Evans JC, Costa M, Cooley B (1995). The state of stress is soil-benton- ite slurry trench cutoff walls. In: ASCE specialty conference on characterization, containment, remediation and performance in environmental geotechnics, vol 46. The Geoenvironment 2000, ASCE Geotechnical Special Publication, pp 1174–1193. https://www.researchgate.net/ publication/285816665_State-of-stress_in_soil-bentonite_slurry_trench_cutoff_walls# fullTextFileContent. Accessed 4 May 2023.

Filz GM, Mitchell JK (1995). Design, construction, and performance of soil- and cement-based vertical barriers. In: Rumer RR, Mitchell JK (eds) International Containment Technology Conference, US DoE, US EPA, and Dupont Company, Baltimore, p 63

Foster S, Azevedo G and Baltar A (2002). Subsurface dams to augment groundwater storage in Basement Terrain for Human Subsistence-Brazilian Experience" World bank, GWMATE Case Profile Collection, Vol. 5, P. 5.

Foster F and Tuinhof A (2004). Brazil, Kenya: Subsurface dams to augment groundwater storage in basement terrain for human subsistence, World Bank Sustainable Groundwater Management Lessons from Practice, pp. 1–8.

Hanson G and Nilsson A (1986). Groundwater dams for rural-water supplies in developing countries. Ground Water, vol 24, no:4, 497-506.

Hull, H. (2009). Large Dams, Human and Environmental Benefits and Costs, University of Wisconsin-Nres:523 International Resource Management.

Hartung, F.K and Gh.R (1987). Historische Talsperren im Iran. in Garbrecht, Günther, Historische Talsperren, 1, Stuttgart: Verlag Konrad Wittwer, pp. 221– 274.

Hut R, Ertsen M, Joeman N, Vergeer N, Winsemius H, and Giessen N (2007). Effects of sand storage dams on groundwater levels with examples from Kenya. Physics and Chemistry of the Earth 33 (2008) 56–66.

Imaizumi M, Okushima S, Shiono T, Takeuchi M, Komae T (2002). Soil water intrusion into a Ryukyu rimestone aquifer in Komesu 613underground dam basin southern part of Okinawa Island (in 614Japanese). Trans JSIDRE 221:11–23.

Ishida S, Kotoku M, Abe E, Fazal M.A, Tsuchihara T and Imaizumi M (2003). Construction of subsurface dams and their impact on the environment. RMZ - Materials and Geoenvironment, 50, 149–152.

Ishida S, Tsuchihara T & Imaizumi M (2006). Fluctuation of NO3-N in groundwater of the reservoir of the Sunagawa Subsurface Dam, Miyako Island, Japan, Paddy Water Environ 4: 101–110.

Ishida S, Tsuchihara T, Yoshimoto S and Imaizumi M (2011). Sustainable use of groundwater with underground dams. Japan Agricultural Research Quartely, 45(1): 51-61.

Jamali, I.A., Olofsson, B., Mörtberg, U., (2013). Locating suitable sites for the construction of subsurface dams using GIS. Environ. Earth Sci. 70 (6), 1–15.

JGRA (2004). Technical Reference for Effective Groundwater Development, Japan Green Resources Agency (J-Green), http://www.green.go.jp.

Karaoğullarından T, Özgüzel T and Akcanbaş N (1977). Alüvyonda bulamaç hendeği (Slurry trench) yöntemiyle sızdırmazlık perdesi yapımı ve Aslantaş Barajındaki uygulaması. Jeoloji Mühendisliği Dergisi, Sayı 3, Ankara, 28-35.

Kaleris, V.K., Ziogas, A.I., (2013). The effect of cutoff walls on saltwater intrusion and groundwater extraction in coastal aquifers. J. Hydrol. 476, 370–383.

Kondo H, Tase N, Hirata T (1997). Nitrogen isotope ratio of nitrate of groundwater in Miyako Island Okinawa Prefecture (in Japanese). J JAGH 39(1):1–15

Körbalta H (2019). Türkiye'de yerel su güvenliği, Güvenlik Bilimleri Dergisi, Mayıs 2019,Cilt:8 Sayı:1, 55-84, DOI:10.28956/gbd.562965

Luiz, D.S.G.J., Vieira, F.P., Mannathal, H.V., (2018). Use of electrical resistivity tomography in selection of sites for underground dams in a semiarid region in southeastern Brazil. Groundwater Sustain. Dev S2352801X17301868.

Mingfeng L, Linghui L, Yuexiang L, Cheng-hua, S, Weichao Y,Chengyong C, Yao L (2019). Research progress on stability ofslurry wall trench of underground diaphragm wall and designmethod of slurray unit weight, Adv Civil Eng (4):1–19

Mogrenstern N, Amir-Tahmasseb II (1965). A stability of a slurry trench in cohesionless soils. G eotechnique 15(4):387–395.

Nagata S, Enami N, Nagata J and Katho T (1993). Design and construction of cutoff walls for subsurface dams on Amami and Ryukyu islands in the most southwestern part of Japan. IAH Selected Papers on Environmental Hydrogeology, 4, 229–245.

Nagata S, Azuma,K, Asano M, Nishijima T, Shiiba H, Yang D.S and Nakata R (1994). Nakajima subsurface dam. Proceedings of 21st Annual Conference, Sponsored by the Resources Planning and Management Div./ASCE May 23-26, Denver, Colorado.

Nissen-Petersen E (1982). Rain Cathchment and water supply in rural Africa: A manual. HolderandStoughton, Great Britain. 83 p.

Nilsson A (1988). Groundwater dams for small-scale water supply, Intermediate Technology Publications Ltd. London, pp. 69.

Nishigaki M, Yeboah KK, Komatsu M (2004). Underground dam technology in some parts of the World. J Groundw Hydrol 46(2):113–130.

Ouerdachi L, Boutaghane H, Hafsi R, Boulmaiz Tayeb F, Bouzahar F., (2012). Modeling of underground dams Application to planning in the semi arid areas (Biskra, Algeria), Energy Procedia 18, 426-437.

Önder H and Yılmaz M (2005). Underground dams, A tools of sustainable development and management of groundwater resources. European Water, 11(12): 35-45.

Öziş, Ü. (1983). Su Yapıları, Ege Üniversitesi Matbaası, İzmir

Peksezer A (2010). Artificial recharge of groundwater In Küçük Menderes Basin. A thesis submitted to the graduate school of Natural and Applied Sciences of The Middle East Technical University, 113 p.

Peksezer A and Yazıcıgil H (2011). Yapay yeraltısuyu beslenimi: Küçük Menderes havzasından bir örnek, 64. Türkiye Jeoloji Kurultayı Bildiri Özleri kitabı, 25-29 Nisan, Ankara.

Peksezer Sayit A and Yazicigil H (2012). Assessment of artificial aquifer recharge potential in the Kucuk Menderes River Basin, Turkey, Hydrogeology Journal, 20:755-766.

Raju, N.J., Reddy, T.V.K., Muniratnam, P., et al., (2013). Managed aquifer recharge (MAR) by the construction of subsurface dams in the semi-arid regions: a case study of the Kalangi river basin, Andhra Pradesh. J. Geol. Soc. India 82 (6), 657–665.

Raju N.J, Reddy T.V.K and Munirathban P (2006). Subsurface dams to harvest rainwater—a case study of the Swarnamukhi River basin, Southern India Hydrogeology Journal 14: 526–531.

Ryan CR, Day SR (2003). Soil-bentonite slurry wall specifications. In: Pan American Conference on Soils Mechanics and Geotech- nical Engineering. ASCE Geo-Institute and MIT, Cambridge, p 8. https://www.geo-solutions.com/services/slurry-walls/?gclid. Accessed 20 May 2023

Santos J.P and Frangipani A (1978). Barragens Submersas-Uma Alternativa Para Nordeste Brasileira, in Congreso Braseiro de Geologia de Engenharia, Vol. 2, Sao Paulo, 119-126 (Anais ABGE, 1).

Söylem B (2000). Tavra deresi (Sivas) yöresinin hidrojeolojik özellikleri ve yeraltı baraj sisteminin uygulanabilirliği, DSİ Jeoteknik Hizmetler ve Yeraltısuları Dairesi Başkanlığı, Jeoteknik-Yeraltısuları Semineri Kitabı (Gümüldür-İzmir), 165-176.

Trust Builder (2007). Water resources in Korea 2007, Republic of Korea Ministry of Construction and Transportation (MOCT), Government Publications Registration Number11-1500000-002096-01, 60 p.

Tsai, J.-S., Jou, L-D., Hsieh, H-S. (2000). A full-scale stability experiment on a diaphragm wall trench, Geotechnical Journal, vol. 37, no. 2, pp. 379–392

Ulugür (1972). Su Mühendisliği, Çağlayan yayınevi, 350 s.

Wong CY (1984) Stability analysis of slurry trenches. J Geotech Eng 110(11):1577–1590

Yılmaz M (2003). Control of groundwaters by underground dams . A thesis submitted to the Graduate School of Natural and Applied Sciences of The Middle East Technical University, 80 p.

Zarkesh MMK, Ata D and Jamshidi A (2012). Performance of underground dams as a solution for sustainable management of Drought, Journal of Biourbanism, 1-45.

Internet References

URL-1: www.enerjiatlasi.com, accsessed 01.07.2024

URL-2: kentvebaskan.com.tr, accessed 20.07.2021

URL-3: www.mgm.gov.tr, accessed 20.07.2024

URL-4: https://www.gazeteilksayfa.com/turkiyede-bir-ilk-kargali-yeralti-baraji-244377 h.htm, accessed 20.07.2024

URL-5: https://www.elazigonline.com/yeralti-baraji-kayisi-ureticilerinin-imdadina-yetisti/ 11276/, accessed 20.07.2024

URL-6: https://meteoroloji.org.tr/hidroloji/M%C3%BChendislik%20Hidrolojisi %20A% C3%A7%C4%B1s%C4%B1ndan%20Yeralt%C4%B1%20Barajlar%C4%B1% 20Ve%20Y%C3%BCzey%20Suyu%20Beslemeleri.pdf, accessed 20.07.2024

URL-7: www.trthaber.com), accessed 20.07.2024

URL-8: www.bartinmanset.com, accessed 20.07.2024

URL-9: www.yenisafak.com, accessed 20.07.2024

URL-10: gollerbolgesigazetesi.com, accessed 20.07.2024

URL-11: anadoludabugun.com.tr, accessed 20.07.2024

URL-12: www.youtube.com: accessed 13.02.2022).

URL-13: https://www.dsi.gov.tr/Haber/Detay/3409, accessed 20.07.2024

URL-14: https://www.aa.com.tr/tr/gundem/vanda-yapimina-baslanan-yer-alti-barajiyla-su-kaybi-onlenecek/ 2983626, accessed 20.07.2024

URL-15: https://www.karamandauyanis.com/ayranci-ya-yeralti-baraji-yapiliyor/67332/, accessed 20.07.2024

URL-16: https://dsi.gov.tr/Haber/Detay/4431), accessed 20.07.2024

URL-17: https://www.sabah.com.tr/ekonomi/2021/03/12/hatayda-yeralti-barajlari-fark-yaratacak, accessed 20.07.2024

URL-18: https://sozgazetesi.com.tr/2022/03/28/serinyol-yeralti-baraji-tam-gununde-acildi/, accessed 20.07.2024

URL-19: https://www.dsi.gov.tr/Haber/Detay/5585, accessed 20.07.2024

URL-20: https://www.aa.com.tr/tr/gundem/konya-ovasindaki-timras-obruk-golunde-su-seviyesi-dibe-vurdu/ 2393883, accessed 20.07.2024

URL-21: https://www.trthaber.com/haber/cevre/suyu-yerin-altinda-koruyacagiz-730219. html, accessed 20.07.2024

URL-22: https://www.iha.com.tr/aydin-haberleri/-3731295, accessed 20.07.2024

URL-23: https://dsi.gov.tr/Galeri/ResimgaleriDetay/2902, accessed 20.07.2024

URL-24: (https://www.enerjiatlasi.com/haber/izmir-de-acik-havuzlarla-yeralti-suyu-beslenecek)

URL-25: http://www.kirkagac.web.tr/egede-17-yeralti-suyu-tesisi-insa-edilecek/, accessed 20.07.2024

URL-26: https://www.ntv.com.tr/turkiye/kuraklik-tehlikesine-karsi-suni-yeralti-suyu-besleme-tesisi, ivccRoYyVUaYl_qbIJ-glQ, accessed 20.07.2024

Teknolojik Tüketiciler Çağı

Editörler
Doç. Dr. Cihat Kartal
Dr. Esma Ebru Şentürk
Prof. Dr. Tülin Durukan

nobel bilimsel

Teknolojik Tüketiciler Çağı

Editörler:
Doç. Dr. Cihat Kartal
Dr. Esma Ebru Şentürk
Prof. Dr. Tülin Durukan

Yayın No.: 2349
ISBN: 978-625-376-002-1
E-ISBN: 978-625-376-003-8
Basım Sayısı: 1. Basım, Ekim 2024

© Copyright 2024, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.
"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İlim Ateşoğlu -erdal@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Seval Sezer -seval@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Kartal, Cihat., Şentürk, Esma Ebru., Durukan, Tülin.
Teknolojik Tüketiciler Çağı / Editörler: Cihat Kartal, Esma Ebru Şentürk, Tülin Durukan
1.Basım, XVIII + 242 s., 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-376-002-1
E-ISBN: 978-625-376-003-8
1. Teknoloji 2. Dijital 3. Tüketim

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
ASO 1. Organize Sanayi Bölgesi Anadolu Cad. No:4 Sincan/ANKARA

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM YAZARLARI iii
EDİTÖRLER vii
ÖN SÖZ ix
İÇİNDEKİLER xiii

1.
DİJİTAL GÖÇ VE TÜKETİCİ DAVRANIŞLARI 1
Hatice Bahçe
1. GİRİŞ 1
2. TÜKETİCİ DAVRANIŞLARININ TEORİK ÇERÇEVESİ 2
2.1. Gelenekselden Dijitale Tüketici Davranışlarındaki Değişim 2
3. DİJİTAL GÖÇ KAVRAMI VE DİJİTAL GÖÇÜN TARİHSEL GELİŞİMİ 6
3.1. Dijital Göçmenler ve Dijital Göçebeler 8
3.2. Dijital Göçün Tüketici Davranışları Üzerindeki Etkileri 11
3.2.1. Karar Alma Süreçlerindeki Değişimler 11
3.2.2. Alışveriş Alışkanlıklarındaki Değişiklikler 12
3.2.3. Marka Sadakati ve Dijital Göç 12
3.2.4. Sosyal Medya ve Dijital Göç 13
4. COVID-19 PANDEMİSİNİN DİJİTAL GÖÇ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ 14
5. GELECEK EĞİLİMLER VE ÖNGÖRÜLER 15
6. SONUÇ 16

2.
ÇEVRİM İÇİ İNCELEMELER VE SATIN ALMA KARARLARI 21
Reşat Arıca
1. GİRİŞ 21
2. TEORİK ÇERÇEVE 22
2.1. Tüketici Davranışları 22
2.2. Teknoloji ve Tüketici Davranışları 23
2.3. İnternetin Tüketici Satın Alma Sürecine Etkisi 25
2.4. Satın Alma Karar Sürecinin Yöneticisi Olarak Çevrim içi İncelemeler 29
3. ARAŞTIRMA 30
3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi 30
3.2. Araştırma Yöntemi 30
3.3. Bulgular ve Tartışma 31
4. SONUÇ 33

3.
DİJİTAL REKLAMCILIĞIN TÜKETİCİLER ÜZERİNDEKİ İZLERİ 39
Sinem Sargın
1. GİRİŞ 39
2. TEORİK ÇERÇEVE 40
2.1. Dijital Reklam 40
2.2. Tüketicilerin Dijital Reklamlara Karşı Tutumları 41
2.3. Markaların Dijital Reklam Dünyasına Uyum Sağlama Çabaları 44
2.4. Reklam Engelleme Yazılımlarının Tüketiciler Üzerindeki Etkileri 48
3. SONUÇ 50

4.
YALNIZCA BİR KEZ YAŞARSIN (YOLO) AKIMI VE TÜKETİCİLER 59
Tutku Eker İşcioğlu
1. GİRİŞ 59
2. LİTERATÜR TARAMASI 60
2.1. YOLO Kavramı 60
2.2. YOLO ve Anlık Tatmin Psikolojisi 61
2.3. YOLO ve Dürtüsel Satın Alma 62
2.4. YOLO ve Tüketici Davranışı 63
2.4.1. YOLO'nun Tasarruf Alışkanlıkları ve Risk Alma Eğilimleri Üzerine Etkisi 65
2.4.2. YOLO'nun Marka Tercihleri Üzerine Etkisi 67
3. SONUÇ 68

5.
DİJİTAL ÇAĞIN PSİKOLOJİK TUZAĞI: TÜKETİCİLER VE FOMO 73
Alperen Timuçin Sönmez
1. GİRİŞ 73
2. "FOMO" KAVRAMI VE TÜKETİCİ DAVRANIŞLARI İÇİN ÖNEMİ 76
3. FOMO'NUN PSİKOLOJİK VE SOSYOLOJİK TEMELLERİ 79
3.1. Fomo'nun Psikolojik Temelleri 79
3.1.1. Kaygı ve Stres 80
3.1.2. Öz Saygı 81
3.1.3. Karar Verme Süreçleri 82
3.2. Fomo'nun Sosyolojik Temelleri 83
3.2.1. Sosyal Bağlantılar ve Aidiyet İhtiyacı 84
3.2.2. Sosyal Karşılaştırma Teorisi 85

3.2.3. Statü ve Prestij Arzusu 85
3.2.4. Tüketim Kültürü ve Materyalizm 86
3.2.5. Medya ve Teknolojinin Rolü 86
3.2.6. Kültürel Normlar ve Beklentiler 87
4. DİJİTAL ÇAĞIN SOSYAL ÇEVRESİ SOSYAL MEDYA VE FOMO 88
5. FOMO'NUN TÜKETİCİ DAVRANIŞLARINA ETKİSİ 89
5.1. Satın Alma Kararları 91
5.2. Marka Tercihleri 92
5.3. Harcama Alışkanlıkları 93
6. FOMO İLE BAŞA ÇIKMA MEKANİZMALARI VE ÇÖZÜMLER 94
6.1. Farkındalık ve Öz Kontrol 95
6.2. Dijital Detoks 96
6.3. Tüketicilerin Eğitilmesi 97
7. SONUÇ 98

6.
TÜKETİCİ PAZARLAMASINDA OYUNLAŞTIRMA 107
Birgül Medetoğlu
1. GİRİŞ 107
2. OYUNLAŞTIRMA KAVRAMININ KÖKENİ VE GELİŞİMİ 107
2.1. Oyunlaştırma Tasarımı Perspektifi 108
2.2. Motivasyonel Psikoloji Perspektifi 109
2.3. Hizmet Perspektifi 109
3. OYUNLAŞTIRMA İLE İLİŞKİLİ TEORİLER 111
3.1. Öz Determinasyon Teorisi 111
3.2. Akış Teorisi 113
3.3. Davranış Değişikliği Teorisi: Fogg Davranış Modeli 115
4. OYUN TASARIMI UNSURLARI 116
4.1. Oyun Bileşenleri 119
4.2. Oyun Mekanikleri 121
4.3. Oyun Dinamikleri 123
5. OYUN OYNAMA MOTİVASYONLARI 123
5.1. İçsel Motivasyon 124
5.2. Dışsal Motivasyon 126
5.3. Motive Olamama/Güdülenememe 127
5.4. Deneyimsel Motivasyon 127
6. SONUÇ 128

7.
GELECEĞİN TEKNOLOJİK TRENDLERİ VE TÜKETİCİ BEKLENTİLERİ.....135
Kürşad Özkaynar
1. GİRİŞ.....135
2. TEORİK ÇERÇEVE.....137
2.1. Planlı Davranış Teorisi (Theory of Planned Behavior - TPB).....137
2.2. Teknoloji Kabul Modeli (Technology Acceptance Model - TAM).....139
2.3. Yeniliklerin Yayılması Teorisi (Diffussion of Theory Innovations – DTI).....140
2.4. Açıklanabilir Yapay Zekâ.....142
3. LİTERATÜR TARAMASI.....143
3.1. Yapay Zekâ.....143
3.1.1. Yapay Zekâ ve Tüketici Davranışları.....144
3.2. Gerçeklik Teknolojileri.....146
3.2.1. Gerçeklik Teknolojileri ve Tüketici Davranışları.....146
3.3. Blockchain Teknolojisi.....148
3.3.1. Blockchain Teknolojisi ve Tüketici Davranışları.....149
4. GELECEK ÇALIŞMALAR İÇİN HİPOTEZ VE ARAŞTIRMA SORULARI ÖNERİLERİ.....150
5. SONUÇ.....151

8.
TEKNOLOJİ VE SÜRDÜRÜLEBİLİR TÜKETİM.....157
Hilal Yasatekin
1. GİRİŞ.....157
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....160
2.1. Teknoloji ve Pazarlama Sürecinde Kullanılan Teknolojiler.....160
2.1.1. Yeşil Teknoloji.....161
2.1.2. Geri Dönüşüm (Yenilenme, Yeniden Üretilme).....165
2.2.3. Çevre Dostu Ürünler (Yeşil Ürünler).....168
2.2. Sürdürülebilir Tüketim.....171
2.2.1. Sürdürülebilir Tüketime Yol Açan Teknolojik Yenilikler.....174
2.2.2. Teknolojik Yeniliklerin Sürdürülebilir Tüketim Alışkanlıklarına Etkisi.. 177
3. SONUÇ.....181

9.
YAPAY ZEKÂ TEKNOLOJİSİ VE TÜKETİCİ ETİĞİ.....195
Murat Topaloğlu
1. GİRİŞ.....195
2. YAPAY ZEKÂ VE TÜKETİCİ ETİĞİ.....196

2.1. Pazarlama Analitiği Türleri 197
2.1.1. Betimleyici Analitik (Descriptive Analytics) 197
2.1.2. Tahmine Dayalı Analitik (Predictive Analytics) 198
2.1.3. Öngörücü Analitik (Prescriptive Analytics) 198
3. DİJİTAL PAZARLAMA VE YAPAY ZEKÂ 199
3.1. Dijital Pazarlama ve Veri Analitiği 199
3.2. Mekanik Yapay Zekâ 201
3.3. Düşünebilen Yapay Zekâ 202
3.4. Duygusal Yapay Zekâ 202
3.5. Yapay Zekâ ve Pazarlama Araştırmalarında AR-VR Kullanımı 203
3.6. Yapay Zekâ ve Pazarlama Araştırmalarında IoT Kullanımı 204
3.7. Yapay Zekâ ve Pazarlama Araştırmalarında Sohbet Botu Kullanımı 204
3.8. Generatif Yapay Zekâ ve Pazarlama 205
3.9. Büyük Dil Modelleri ve Pazarlama 206
3.10. ChatGPT'nin Pazarlamaya Etkisi 206
3.11. Mevcut Durum ve Gelecek Yönelimler 207
4. YAPAY ZEKÂ KULLANIMININ GETİRDİĞİ ETİK ENDİŞELERİN TÜKETİCİ DAVRANIŞLARINI ŞEKİLLENDİRMESİ 208
4.1. Gizlilik ve Veri Güvenliği 208
4.2. Şeffaflık ve Hesap Verebilirlik 209
4.3. Yanlılık ve Adaletsizlik 209
4.4. Etik Pazarlama ve Manipülasyon 209
4.5. Sosyal ve Çevresel Sorumluluk 210
4.6. Etik Sorunlar 210
4.7. Siber Güvenlik 211
5. SONUÇ 213

10.
CANLI YAYIN PLATFORMLARINDA TÜKETİCİLERİN ANLIK SATIN ALMA DAVRANIŞLARININ UYARAN-ORGANİZMA-TEPKİ (SOR) MODELİNE DAYALI OLARAK İNCELENMESİ 217
Tuğberk Karabaşak
İpek Kazançoğlu
1. GİRİŞ 217
2. TEORİK ÇERÇEVE 220
3. LİTERATÜR TARAMASI 221
3.1. Fiyat Promosyonu 221
3.2. Satın Alma Kolaylığı 222

3.3. Bilgi Kalitesi 222
3.4. Etkileşim 223
3.5. Algılanan Zevk 224
3.6. Tüketici Güveni 225
3.7. Anlık Satın Alma Davranışı 225
4. ARAŞTIRMA 226
4.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi 226
4.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi 227
4.3. Araştırma Modeli ve Hipotezleri 227
4.4. Araştırma Yöntemi 229
4.5. Bulgular 229
4.5.1. Anket Katılımcılarının Demografik Özellikleri 229
4.5.2. Faktör Analizi ve Güvenilirlik Testi 229
4.5.3. Korelasyon Analizi 231
4.5.4. Regresyon Testi 231
4.5.5. Aracı Değişken Testi 232
SONUÇ 234

1

DİJİTAL GÖÇ VE TÜKETİCİ DAVRANIŞLARI

Hatice Bahçe

1. GİRİŞ

Son yıllarda dijital teknolojilerin ve internetin hızla yaygınlaşması, bireylerin ve işletmelerin dijital platformlara olan yönelimini önemli ölçüde artırmıştır. Bu süreç, *dijital göç* olarak adlandırılan, dijital dünyaya yönelik kitlesel bir geçişi beraberinde getirmiştir. 2019 yılında başlayan COVID-19 pandemisi ise bu dijital dönüşüm sürecine ivme kazandırmıştır. Pandemi, dünya genelinde pek çok alışkanlığı ve iş yapış biçimini köklü bir şekilde değiştirmiş, dijital platformların hayatımızdaki önemini daha da artırmıştır.

Pandeminin başlangıcında, fiziksel temasın minimize edilmesi amacıyla alınan önlemler, insanların büyük ölçüde evlerinde kalmasına ve günlük ihtiyaçlarını dijital platformlar üzerinden karşılamasına yol açmıştır. Bu dönemde, online alışveriş, uzaktan çalışma, dijital eğlence hizmetleri, online spor ve online eğitim gibi alanlarda büyük bir artış yaşanmıştır. Böylece dijital göç kavramı daha geniş kitleler tarafından benimsenmiş ve tüketici davranışlarında belirgin dönüşümler gözlemlenmiştir

Pandemi, fiziksel etkileşimlerin azalması ve sosyal mesafe kurallarının uygulanmasıyla birlikte, dijital teknolojilerin kullanımını zorunlu hâle getirmiştir. Figueiredo vd. (2021), pandemi sürecinde dijital platformların kullanımında büyük bir artış yaşandığını ve dijital dönüşümün hızlandığını belirtmişlerdir. Bu dönüşüm, tüketicilerin alışveriş alışkanlıklarından sosyal etkileşimlerine kadar geniş bir yelpazede kendini göstermiştir. Özellikle e-ticaret sektörü, bu dönemde önemli bir büyüme kaydetmiştir. Gibbs vd. (2021), uzaktan çalışmanın pandemi sırasında iş gücü piyasasında büyük bir değişim yarattığını ve dijital araçların kullanımını artırdığını vurgulamışlardır. Dhawan (2020), pandemi sürecinde uzaktan eğitimin benimsenmesinin hızlandığını ve dijital teknolojilerin eğitimdeki öneminin arttığını belirtmiştir. Öğrenciler ve öğretmenler, dijital platformlar aracılığıyla derslerini sürdürmüş, bu da eğitimde dijitalleşmenin hızlanmasına yol açmıştır. Jiang vd. (2021), pandemi

artması ve online etkileşimlerin önem kazanması, geleneksel tüketici davranışlarını dijitalleşme yönünde zorlamıştır. Bu süreçte, tüketicilerin dijital bilgi ve becerileri artarken dijital platformlarda güvenlik ve gizlilik konularında daha bilinçli hâle gelmişlerdir. Ayrıca pandemi süresince dijital ortamda deneyimlenen memnuniyet ve kolaylık, pandemi sonrası dönemde de dijital göçün kalıcı olmasına katkıda bulunmuştur.

Dijital göç kalıcılığının devam ettiği günümüzde, değişen tüketici davranışlarına cevap verebilmek adına KOBİ'ler de dijital dönüşüm süreçlerini hızlandırmalı ve dijital platformlarda güçlü bir varlık oluşturmalıdır. Bu, sadece e-ticaret değil aynı zamanda dijital pazarlama, müşteri hizmetleri ve lojistik süreçlerinde de dijitalleşmeyi kapsamaktadır. Dijital kanallarda müşteri deneyimini optimize etmek, tüketici sadakati ve memnuniyeti için kritik bir faktördür. İşletmeler tarafından kullanıcı dostu arayüzler, hızlı ve güvenilir hizmetler sunularak müşterilerin dijital platformları tercih etmelerini sağlanmalıdır. Dijital platformlarda artan kullanıcı etkileşimleri, veri güvenliği ve gizlilik konularını daha da önemli hâle getirmiştir. İşletmeler, müşterilerin kişisel verilerini koruma konusunda yüksek standartlar uygulamalı ve bu konuda şeffaf politikalar benimsemelidir.

Pandemi döneminde olduğu gibi gelecekte de benzer kriz durumlarına karşı esnek ve adaptif stratejiler geliştirmek önemlidir. İşletmeler, hızla değişen piyasa koşullarına uyum sağlayabilmek için çevik yapılar oluşturmalıdır. Sonuç olarak dijital göç ve COVID-19 pandemisi, tüketici davranışlarını köklü bir şekilde değiştirmiştir. Bu değişimlerin sürdürülebilir ve etkili olabilmesi için işletmelerin dijitalleşme stratejilerini dikkatlice planlaması ve uygulaması gerekmektedir. Pandemi sonrası dönemde de dijitalleşmenin önemini koruyacağı ve işletmelerin bu yeni duruma uyum sağlamak zorunda kalacakları açıktır.

REFERANSLAR

Allied Market Research. (2021). Digital Health Market by Product, Component, End User: Global Opportunity Analysis and Industry Forecast, 2019–2026.

Ajzen, I., and Fishbein, M. (1980). *Understanding attitudes and predicting social behavior*. Prentice Hall.

Bakos, Y. (1997). Reducing Buyer Search Costs: Implications for Electronic Marketplaces. *Management Science*, 43(12), 1676-1692.

Bennett, S., Maton, K., and Kervin, L. (2008). The 'digital natives' debate: A critical review of the evidence. *British Journal of Educational Technology*, 39(5), 775-786.

Boyd, D. M., and Ellison, N. B. (2007). Social network sites: Definition, history, and scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13(1), 210-230.

Brynjolfsson, E. and McAfee, A. (2014). *The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies.* W. W. Norton & Company.

Campbell-Kelly, M. and Aspray, W. (1996). *Computer: A History of the Information Machine.* Basic Books.

Castells, M. (2001). *The Internet Galaxy: Reflections on the Internet, Business, and Society.* Oxford University Press.

Castells, M. (2009). *Communication Power.* Oxford University Press.

Castells, M. (2010). *The Rise of the Network Society* (2nd ed.). Wiley-Blackwell.

Chevalier, J. A. and Mayzlin, D. (2006). The Effect of Word of Mouth on Sales: Online Book Reviews. *Journal of Marketing Research*, 43(3), 345-354.

Chu, S. C., and Kamal, S. (2020). The impact of digital transformation on consumer loyalty in the era of COVID-19. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 57, 102242.

Cinelli, M., Quattrociocchi, W., Galeazzi, A., Valensise, C., Brugnoli, E., Schmidt, A. L., and Scala, A. (2020). The COVID-19 social media infodemic. *Scientific Reports*, 10(1), 1-10.

Copeland, B. J. (ed.) (2004). *The Essential Turing: Seminal Writings in Computing, Logic, Philosophy, Artificial Intelligence, and Artificial Life*. Clarendon Press.

Czaja, S. J., Charness, N., Fisk, A. D., Hertzog, C., Nair, S. N., Rogers, W. A. and Sharit, J. (2006). Factors predicting the use of technology: Findings from the Center for Research and Education on Aging and Technology Enhancement (CREATE). *Psychology and Aging*, 21(2), 333-352.

Deloitte (2020). *Impact of COVID-19 on Consumer Behavior in Turkey*. Deloitte Türkiye Raporu.

Dhawan, S. (2020). Online learning: A panacea in the time of COVID-19 crisis. *Journal of Educational Technology Systems, 49*(1), 5-22.

Donthu, N. and Gustafsson, A. (2020). Effects of COVID-19 on business and research. *Journal of Business Research*, 117, 284-289.

eMarketer. (2021). Social Commerce 2021. 16.06.2024 tarihinde https://www.emarketer.com/content/social-commerce-2021 adresinden erişilmiştir.

eMarketer. (2023). Social Commerce Forecast 2023 - Gen Z, TikTok Shop, and Increased Spending per Buyer Drive Growth. 16.06.2024 tarihinde https://www.emarketer.com/content/social-commerce-forecast-2023 adresinden erişilmiştir.

Engel, J. F., Blackwell, R. D. and Miniard, P. W. (1995). *Consumer Behavior* (8. Baskı.). Fort Worth, TX: Dryden Press.

Figueiredo, F., Oliveira, T., Belo, S. and Ferreira, J. (2021). The impact of COVID-19 on digital transformation: Evidence from Portuguese firms. *Journal of Business Research*, 124, 285-293.

Forrester. (2022, 12 Ocak). Forrester Infographic: The State Of Digital Transformation In Government, 2021. 17.06.2024 tarihinde https://www.forrester.com/report/forrester-infographic-the-state-of-digital-transformation-in-government-2021/RES176917 adresinden erişilmiştir.

Gartner. (2020, 19 Ekim). Top Strategic Technology Trends for 2021. 17.06.2024 tarihinde https://www.gartner.com/smarterwithgartner/gartner-top-strategic-technology-trends-for-2021 adresinden erişilmiştir.

Gibbs, J. L., Eisenberg, J., Cushman, R., Grisaffe, D. B. and Nardi, P. M. (2021). Pandemic as catalyst: Understanding the impact of COVID-19 on digital technology adoption and use for work. *Journal of Applied Psychology, 106*(1), 4-17.

Grewal, D., Roggeveen, A. L. and Nordfält, J. (2017). The Future of Retailing. *Journal of Retailing*, 93(1), 1-6.

Göğüş, F., and Günay, A. (2021). The impact of COVID-19 on consumer behavior: A study on shopping habits. *Journal of Consumer Behavior*, 20(3), 212-226.

Guo, R. X., Dobson, T., and Petrina, S. (2008). Digital natives, digital immigrants: An analysis of age and ICT competency in teacher education. *Journal of Educational Computing Research*, 38(3), 235-254.

Hajli, M. N., and Sims, J. (2020). Social commerce: The transfer of power from sellers to buyers. *Technological Forecasting and Social Change*, 149, 119804.

Hannonen, O. (2020). In search of a digital nomad: Defining the phenomenon. *Information Technology & Tourism*, 22(3), 335-353.

Howard, J. A., and Sheth, J. N. (1969). *The Theory of Buyer Behavior*. Wiley.

Jiang, L., Chen, T. and Yan, F. (2021). Digital media use and social engagement during the COVID-19 pandemic: A comparative analysis of China, the UK, and the US. *International Journal of Communication, 15*, 998-1018.

Johnson, R. D., and Chang, T. (2020). The digital migration: How the pandemic accelerated the shift to digital shopping. *International Journal of Retail & Distribution Management*, 48(12), 1103-1118.

Kaplan, A. M. and Haenlein, M. (2010). Users of the world, unite! The challenges and opportunities of Social Media. *Business Horizons*, 53(1), 59-68.

Kaplan, A. M., and Haenlein, M. (2020). The impact of the COVID-19 pandemic on business digitalization. *Journal of Business Research*, 125, 1-4.

Keesara, S., Jonas, A. and Schulman, K. (2020). COVID-19 and health care's digital revolution. *The New England Journal of Medicine, 382*(23), e82.

Kemp, S. (2021, 27 Ocak). *Digital 2021: Global overview report*. We Are Social & Hootsuite. 17.06.2024 tarihinde https://datareportal.com/reports/digital-2021-global-overview-report adresinden erişilmiştir.

Kotler, P. and Keller, K. L. (2006). *Marketing Management* (12. Baskı.). Pearson Prentice Hall.

Kotler, P., and Keller, K. L. (2016). *Marketing Management* (15. Baskı). Pearson.

Kumar, V., and Mirchandani, R. (2021). Digital transformation: Impact on customer satisfaction and business performance. *Information Systems Frontiers*, 23(2), 287-297.

Lamberton, C. and Stephen, A. T. (2016). A Thematic Exploration of Digital, Social Media, and Mobile Marketing: Research Evolution from 2000 to 2015 and an Agenda for Future Inquiry. *Journal of Marketing*, 80(6), 146-172.

Laroche, M., Habibi, M. R. and Richard, M. O. (2013). To be or not to be in social media: How brand loyalty is affected by social media?. *International Journal of Information Management*, 33(1), 76-82.

Lee, J., and DiDomenico, M. (2020). The impact of COVID-19 on e-commerce: Evidence from online shopping trends. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 58, 102357.

Madsen, S. R. (2003). The Benefits, Challenges, and Implications of Remote Work from the Perspective of Workers and Leaders. *Culture & Religion Journal*, 2011(1), 148-158.

Mayer-Schönberger, V., and Cukier, K. (2013). *Big Data: A Revolution That Will Transform How We Live, Work, and Think*. Houghton Mifflin Harcourt.

MBO Partners (2023). State of Independence in America: The Rise of Digital Nomads. MBO Partners Report. 17.06.2024 tarihinde https://www.mbopartners.com/state-of-independence/digital-nomads/ adresinden erişilmiştir.

Nash, C. (2020). *The digital nomad: A new breed of worker transforming the workplace*. Forbes.

Nielsen. (2020). Sustainability Imperative: New Insights on Consumer Expectations.

Oreilly, T. (2007). What is Web 2.0: design patterns and business models for the next generation of software? *Communications & Strategies*, First Quarter, 1, 17-37.

Pantano, E., Pizzi, G., Scarpi, D. and Dennis, C. (2020). Competing during a pandemic? Retailers' ups and downs during the COVID-19 outbreak. *Journal of Business Research,* 116, 209-213.

Prensky, M. (2001). "Digital Natives, Digital Immigrants". *On the Horizon*, 9(5), 1-6.

PwC (2020). *The Impact of COVID-19 on the Turkish Retail Sector*. Price water house Coopers Türkiye.

Rainie, L. and Wellman, B. (2012). *Networked: The New Social Operating System*. MIT Press.

Reichenberger, I. (2017). Digital nomads–a quest for holistic freedom in work and leisure. *Annals of Leisure Research*, 21(3), 364-380.

Richter, S., and Richter, A. (2020). Digital nomads. *Business & Information Systems Engineering*, 62, 77-81.

Sağlık Bakanlığı (2020). İlk COVID-19 vakasının Türkiye'de görülmesi ve pandemiye karşı alınan önlemler hakkında resmi açıklama. 16.06.2024 tarihinde https://www.saglik.gov.tr/ adresinden erişilmiştir.

Selwyn, N. (2009). The digital native–myth and reality. *Aslib Proceedings*, 61(4), 364-379.

Selwyn, N. (2011). *Education and Technology: Key Issues and Debates*. Continuum.

Schiffman, L. G. and Kanuk, L. L. (2007). *Consumer Behavior* (9. Baskı). Pearson Prentice Hall.

Schiffman, L. G., and Kanuk, L. L. (2010). *Consumer Behavior* (10. Baskı). Prentice Hall.

Schwab, K. (2016). *The Fourth Industrial Revolution*. Crown Business.

Sheth, J. (2020). Impact of COVID-19 on consumer behavior: Will the old habits return or die? *Journal of Business Research*, 117, 280-283.

Statista. (2021). Digital Payments 2021. 18.06.2024 tarihinde www.statistica.com adresinden erişilmiştir.

Statista. (2021). Social media usage during COVID-19 pandemic. 18.06.2024 tarihinde www.statistica.com adresinden erişilmiştir.

Solomon, M. R. (2018). *Consumer Behavior: Buying, Having, and Being.* Pearson Education.

Tapscott, D. (1995). *The Digital Economy: Promise and Peril in the Age of Networked Intelligence.* McGraw-Hill.

Thompson, B. Y. (2019). Digital nomads: Employment in the online gig economy. *Journal of Labor and Society*, 22(2), 425-438.

Turkle, S. (2011). *Alone Together: Why We Expect More from Technology and Less from Each Other*. Basic Books.

Van Dijk, J. (2005). *The Deepening Divide: Inequality in the Information Society*. Sage Publications.

Van Dijk, J. (2020). *The Network Society* (4. Baskı). SAGE Publications.

Verhoef, P. C., Neslin, S. A. and Vroomen, B. (2007). Multichannel Customer Management: Understanding the Research-Shopper Phenomenon. *International Journal of Research in Marketing*, 24(2), 129-148.

Wellman, B. (2001). Physical Place and Cyberplace: The Rise of Personalized Networking. International *Journal of Urban and Regional Research*, 25(2), 227-252.

2

ÇEVRİM İÇİ İNCELEMELER VE SATIN ALMA KARARLARI

Reşat Arıca

1. GİRİŞ

Postmodernizmin üretim biçimini açıklayan post-fordizm, bilgi ve iletişim alanındaki oluşumların etkisi ve rekabetteki gelişmelerle *deneyimsel ekonomi*, *bilgi ekonomisi*, *gösterge ekonomisi* dönüşümlerini yansıtmaktadır. Deneyime yönelimin önemli bir gösterge olduğu bu süreçte, işaretler, semboller ve deneyimlerin pazarda egemen olduğu döneme geçilmiştir. Buna ek olarak bilgi ve iletişim teknolojilerinin gündelik hayatın ayrılmaz bir parçasına dönüşmesi ile tek yönlü iletişim sürecinden çift yönlü iletişime geçiş yaşanmıştır. Teknolojinin ürettiği imkânlarla üreticiden tüketiciye gerçekleşen iletişim ve etkileşim süreci, tüketiciden üreticiye ve tüketiciden tüketiciye bilgi üretimini mümkün kılan yapıya taşınmıştır. Bu noktada internet, sosyal medya ve mobil teknolojiler ile postmodernizmin önemli kabullerinden biri gerçekleşmiş olup tüketiciler üretim sürecindeki pasif konumdan sıyrılıp fikir, bilgi ve deneyimleri ile üretim süreçlerine katkı sunan ögeler olarak pazarda aktif konuma erişmiştir.

Tüketicilerin her ürün ve hizmetin üretim sürecine katılarak kendini ifade edebileceği, kendi istek ve ihtiyaçları ile uyumlu üretimlerin gerçekleşebileceği bir oluşumun ortaklarından biri haline geldiği dönemde, *co-creator* (birlikte üretici) olarak görüldüğü ve birlikte üreten bir işlevi üstlendiği söylenebilir. Birlikte üretici olarak eleştirel düşünmeye, var olanı sorgulamaya ve kabullenmeye yönlendirilen tüketiciler, bir yandan işletmeler için bilgi üretici konumunda olurken diğer yandan potansiyel tüketiciler için de bilgi üretici işlevi görebilmektedir. Vargo ve Lusch'ın (2004) üreten tüketici kavramı ile sembolize ettiği bu yapıda, tüketiciler üretim esnasında ve sonrasında fikir ve deneyim paylaşarak işletmelere bilgi sağlayabilir, aynı zamanda deneyim sonrası paylaşımlar ve değerlendirmeler yoluyla potansiyel tüketicilere bilgi sunabilirler. İşletmeler için üretilen bilgi, ürün ve hizmetlerin tüketicilerle uyumlu hâle getirilmesi ve işletmelerin sürdürülebilirlik ile rekabet gücünün

yönleriyle anlayan ve pazarda topladığı bilgilerle etkin ve verimli pazarlama stratejileri oluşturan işletmeler tüketicilere ulaşmak ve onlara ürün ve hizmetlerini sunmak noktasında avantaj elde etmektedir. Nitekim tüketicilerinin istek ve ihtiyaçlarını anlayan işletmeler onlarla benzeşen ürünler sunabilmekte, nihayetinde memnun olmuş tüketici grupları oluşturabilmektedir.

İnternetin gelişimi ile günümüz tüketicilerinin ürün ve hizmet deneyimini birçok sosyal iletişim ağında paylaşabilmesi, işletmelerin tüketicilerine yaşattığı memnuniyet ve memnuniyetsizliğin etki alanını genişletmektedir. Herhangi bir tüketicinin yapabileceği bir değerlendirme veya paylaşım potansiyel tüketici hüviyetindeki birçok kişiyi etkileyebilmekte, işletmeden satın alma/almama kararlarını yönetebilmektedir. Dolayısı ile işletmelerin memnun tüketiciler oluşturması elzemdir. Buna ek olarak işletmelerin paydaşlarına yönelik daha etkin pazarlama stratejilerini ve satış arttırıcı çabalarını kurgularken çevrim içi tüketici incelemelerine önem göstermesi gereklidir. Tüm bunlarla beraber, işletmelerin çevrim içi satın alma gerçekleştirip ürün veya hizmet deneyiminden memnun kalan tüketici ve fenomenleri çevrim içi ağlarda değerlendirme yapmaya teşvik etmeleri önemlidir. İşletmeler bu sayede rekabet gücü elde edebilecek ve devamlılığını sağlayabilecektir.

REFERANSLAR

Aksoy, R. (2009). *İnternet ortamında pazarlama* (2. baskı). Seçkin Yayınları.

Akturan, U. (2007). Tüketici davranışına yönelik araştırmalarda alternatif bir teknik: Etnografik araştırma. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 11*(2), 237-252.

Arıca, R., Cobanoglu, C., Cakir, O., Corbaci, A., Hsu, M. J., and Della Corte, V. (2022). Travel experience sharing on social media: Effects of the importance attached to content sharing and what factors inhibit and facilitate it. *International Journal of Contemporary Hospitality Management, 34*(4), 1156–1586. https://doi.org/10.1108/IJCHM-01-2021-0046

Arıca, R., Kodas, B., Cobanoglu, C., Parvez, M. O., Ongsakul, V., and Della Corte, V. (2023). The role of trust in tourists' motivation to participate in co-creation. *Tourism Review, 78*. https://doi.org/10.1108/TR-08-2021-0399

Arruda, F., Montero, E. J., and Barcelos, A. D. A. (2021). Negative online word-of-mouth: Consumers' retaliation in the digital world. *Journal of Global Marketing, 34*(1), 19-37. https://doi.org/10.1080/08911762.2020.1775919

Arslan, İ. K., ve Aybar, Z. D. A. (2020). Sosyal medyanın tüketici davranışlarına etkileri ve işletmeler açısından önemi. *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi, 3*(7), 548-565. https://doi.org/10.26677/TR1010.2020.443

Aydın, İ., ve Çelik, Z. (2023). Drone ile teslimata yönelik algılanan güvenin kullanım niyeti üzerindeki etkisinde algılanan risk ve ağızdan ağıza iletişimin aracılık rollerinin araştırılması. *Ekinoks Ekonomi İşletme ve Siyasal Çalışmalar Dergisi, 10*, 49-67. https://doi.org/10.48064/equinox.1254198

Babacan, M., ve Onat, F. (2002). Postmodern pazarlama perspektifi. *Ege Academic Review, 2*(1), 11-20.

Bayram, M. (2017). Tüketicilerin İstanbul restoranlarına yönelik algıları: Memnuniyetlerini etkileyen unsurların değerlendirilmesi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies, 5*(4), 142-154. https://doi.org/10.21325/jotags.2017.142

Bilal, M., and Almazroi, A. A. (2023). Effectiveness of fine-tuned BERT model in classification of helpful and unhelpful online customer reviews. *Electronic Commerce Research, 23*, 2737–2757. https://doi.org/10.1007/s10660-022-09560-w

Chevalier, J. A., and Mayzlin, D. (2006). The effect of word of mouth on sales: Online book reviews. *Journal of Marketing Research, 43*, 345-354. https://doi.org/10.1509/jmkr.43.3.345

Demirci, A. (2014). Literatür taraması. İçinde Y. Arı ve İ. Kaya (Editör), *Coğrafya araştırma yöntemleri*, 65-87. Balıkesir: Coğrafyacılar Derneği.

Firat, A. F., and Dholakia, N. (2006). Theoretical and philosophical implications of postmodern debates: Some challenges to modern marketing. *Sage Journals, 6*, 123-162. https://doi.org/10.1177/1470593106063981

Gümüş, N., ve Onurlubaş, E. (2020). Postmodern tüketici özelliklerinin marka sadakatine etkisi. *OPUS–Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 15*(21), 405-427. https://doi.org/10.26466/ opus.649771

Han, S. S. (2020). A factors affecting online social decisions in online consumer behavior. *Journal of Distribution Science, 18*(3), 67-76. https://doi.org/10.15722/jds.18.3.202003.67

Huang, M., and Pape, A. D. (2020). The impact of online consumer reviews on online sales: The case-based decision theory approach. *Journal of Consumer Policy, 43*, 463-490. https://doi.org/10.1007/s10603-020-09464-y

Ivanovic, A. (2003). *Dictionary of marketing* (3. Baskı). Bloomsbury Publishing Plc.

Karaca, Ş., ve Gümüş, N. G. (2020). Tüketicilerin online yorum ve değerlendirme puanlarına yönelik tutumlarının online satın alma davranışlarına etkisi. *Sakarya İktisat Dergisi, 9*(1), 52-69.

Karataş, İ. A. (2022). Çevrim içi tüketici ve fenomen yorumlarının çevrim içi satın alma davranışı üzerine etkisi. *Turkish Studies-Economy, 17*(3), 693-711. https://doi.org/10.7827/ TurkishStudies.63092

Kaya, M. (2020). Satın alma davranışında yorumların rolü: Trendyol müşterileri üzerinden bir değerlendirme. *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 7*(1), 49-67.

Kayıkçı Bardakçı, P., ve Dal, N. E. (2023). Sanal deneyimsel pazarlamanın çevrim içi satın alma niyeti ile müşteri sadakati üzerindeki etkisi ve çevrim içi alışveriş yönelimlerinin düzenleyici rolü. *İşletme Araştırmaları Dergisi, 15*(3), 1622-1646. https://doi.org/10.20491/isarder.2023.1670

Kaynar, K. E., ve Marangoz, A. Y. (2023). Tüketici mobil öz yeterliliğinin ve çevrim içi tüketici yorumlarının çevrim içi satın alma niyeti ile ilişkisi. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 24*(4), 287-309. https://doi.org/10.53443/anadoluibfd.1275956

Khan, S., Anwar, A., and Qabool, S. (2023). Evaluating the impact of eWOM adoption on consumer purchasing intentions. *International Journal of Social Sciences and Entrepreneurship, 3*(1), 62-84.

Kılıç, S., Çakaröz, K. M., ve Civek, F. (2020). Tüketicilerin online satın alma kararında eWOM etkisinin belirlenmesi. *Business & Management Studies: An International Journal, 8*(4), 177-203. https://doi.org/10.15295/bmij.v8i4.1713

Kotler, P. (2005). *Principles of marketing* (10. Baskı). Prentice Hall.

Küçük, H. İ. ve Çatı, K. (2021). Çevrim içi satın alma kararına tüketici değerlendirmelerinin etkisi. *İşletme Bilimi Dergisi, 9*(2), 301-332. https://doi.org/10.22139/jobs.924959

Kwak, S. Y., Shin, M., Lee, M., and Back, K. C. (2023). Integrating the reviewers' and readers' perceptions of negative online reviews for customer decision-making: A mixed-method approach. *International Journal of Contemporary Hospitality Management, 35*(12), 4191-4216. https://doi.org/10.1108/IJCHM-03-2022-0410

Lee, J., Park, D., and Han, I. (2008). The effect of negative online consumer reviews on product attitude: An information processing view. *Electronic Commerce Research and Applications, 7*, 341-352. https://doi.org/10.1016/j.elerap.2007.05.004

Liang, T. P., and Lai, H. P. (2002). Effect of store design on consumer purchases: An empirical study of online bookstores. *Information & Management, 39*, 431-444. https://doi.org/10.1016/S0378-7206(01)00129-X

Litvin, S. W., Goldsmith, R. E., and Pan, B. (2008). Electronic word-of-mouth in hospitality and tourism management. *Tourism Management, 29*(3), 458-468. https://doi.org/10.1016/j.tourman.2007.05.011

Liu, H., Feng, S., and Hu, X. S. (2022). Process vs. outcome: Effects of food photo types in online restaurant reviews on consumers' purchase intention. *International Journal of Hospitality Management, 102*, 1-12. https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2022.103179

Marangoz, M., Yeşildağ, B. ve Saltık, I. A. (2012). E-ticaret işletmelerinin web ve sosyal ağ sitelerinin içerik analizi yöntemiyle incelenmesi. *İnternet Uygulamaları ve Yönetimi Dergisi, 3*, 53-78. https://doi.org/10.5505/iuyd.2012.87597

Navio-Marco, J., Ruiz-Gómez, L. M., and Sevilla-Sevilla, C. (2018). Progress in information technology and tourism management: 30 years on and 20 years after the internet - Revisiting Buhalis & Law's landmark study about eTourism. *Tourism Management, 69*, 460–470. https://doi.org/10.1016/j.tourman.2018.06.002

Odabaşı, Y. ve Barış, G. (2003). *Tüketici davranışı*. MadiaCat Akademi.

Odabaşı, Y. ve Barış, G. (2014). *Tüketici davranışı* (14. Baskı). MediaCat.

Özbölük, T. (2015). Postmodernizm bağlamında kabilenin yeniden keşfi postmodern tüketici kabileleri. *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-Dergisi*. 26.06.2024 tarihinde https://web.archive.org/web/20220223065625/http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/makaleler/Postmodern_Tuketici_Kabileleri-11-2015.pdf adresinden erişilmiştir.

Özcan, S. O. (2010). İnternet pazarlama faaliyetlerinde tüketici satın alma karar süreci. *İnternet Uygulamaları ve Yönetim Dergisi, 1*(2), 30-39. https://doi.org/10.5505/iuyd.2010.58066

Penpece, D. (2006). Davranışlarını belirleyen etmenler: Kültürün tüketici davranışları üzerindeki etkileri. Yüksek Lisans Tezi [Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi], Kahramanmaraş, Türkiye.

Pride, W. M., and Ferrell, O. C. (2000). *Marketing concepts and strategies*. Houghton Mifflin Company.

Ruiz-Mafe, C., Bigne-Alcaniz, E., and Curras-Perez, R. (2020). The effect of emotions, e-WOM quality and online review sequence on consumer intention to follow advice obtained from digital services. *Journal of Service Management, 31*(3), 465-487. https://doi.org/10.1108/JOSM-11-2018-0349

Sarıtaş, A. ve Karagöz, Ş. (2017). Sosyal medya kullanımının tüketici davranışlarına etkisi: Üniversite öğrencileri örneği. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Eğitim Bilimleri ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 6*(17), 359-374. ISSN: 2147-0928

Sayın, A. A., Armağan, M. V. ve Karakulle, İ. (2017). Sosyal medyanın tüketici davranışları etkileri üzerine üniversite öğrencilerine yönelik bir araştırma. *Asos Journal, 5*(46), 437-452. https://doi.org/10.36362/gumus.865207

Schuckert, M., Liu, X., and Law, R. (2015). Hospitality and tourism online reviews: Recent trends and future directions. *Journal of Travel & Tourism Marketing, 32*(5), 608-621. https://doi.org/10.1080/10548408.2014.933154

Solomon, M. R. (2006). *Consumer behaviour: A European perspective*. Financial Times/Prentice Hall.

Sun, J., Li, T., and Sun, S. (2023). Factors affecting users' impulse purchases in online group buying: Online consumer reviews, countdowns and self-control. *Asia Pacific Journal of Marketing and Logistics, 36*(1), 224-240. https://doi.org/10.1108/APJML-07-2022-0560

Şahin, B. G. ve Akballi, E. E. (2019). Tüketici davranışlarını etkileyen faktörler ve yöntem analizi. *Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi, 1*(1), 43-85.

Tek, Ö. B. ve Özgül, E. (2005). *Modern pazarlama ilkeleri*. Birleşik Matbaacılık.

Vargo, S. L., and Lusch, R. F. (2004). Evolving to a new dominant logic for marketing. *Journal of Marketing, 68*(1), 1-17. https://doi.org/10.1509/jmkg.68.1.1.24036

Veltri, G. A., Lupiáñez-Villanueva, F., Folkvord, F., Theben, A., and Gaskell, G. (2023). The impact of online platform transparency of information on consumers' choices. *Behavioural Public Policy, 7*(1), 55-82. https://doi.org/10.1017/bpp.2020.11

Viglia, G., Minazzi, R., and Buhalis, D. (2016). The influence of e-word-of-mouth on hotel occupancy rate. *International Journal of Contemporary Hospitality Management, 28*(9), 2035-2051. https://doi.org/10.1108/IJCHM-05-2015-0238

Yaacob, A., Gan, J. L., and Yusuf, S. (2021). The role of online consumer review, social media advertisement and influencer endorsement on purchase intention of fashion apparel during COVID-19. *Journal of Content, Community & Communication, 14*(7), 17-33. https://doi.org/10.31620/JCCC.12.21/03

Yorgancı, B. (2020). E-wom'un (ağızdan ağıza iletişim) tüketicilerin satın alma niyetlerine etkisi: Yiyecek içecek işletmeleri örneği. *Journal of Tourism Research Institute, 1*(2), 123-131. ISSN: 2718-0093

3

DİJİTAL REKLAMCILIĞIN TÜKETİCİLER ÜZERİNDEKİ İZLERİ

Sinem Sargın

1. GİRİŞ

Dijital reklamcılık, internet ve diğer dijital ortamlar aracılığıyla ürünleri veya hizmetleri tanıtmak için kullanılan pazarlama stratejilerinin genel adıdır. Geleneksel reklamcılığın aksine, dijital reklamcılık, çevrim içi platformlarda reklam verenlere hedef kitlelerine ulaşma ve onları etkileme imkânı sunmaktadır. Dijital reklamcılık, arama motoru reklamları, sosyal medya reklamları, video reklamları, e-posta pazarlaması gibi birçok farklı formatta ve kanalda gerçekleşebilmektedir.

Dijital reklamcılığın en önemli özelliklerinden biri, reklamların belirli hedef kitlelere yönlendirilebilmesi ve kişiselleştirilebilmesidir. Kişiselleştirme, tüketicilerin ilgi alanlarına ve davranışlarına dayalı olarak onlara daha uygun ve ilgi çekici reklamlar sunmak anlamına gelmektedir. Dijital reklamcılık, tüketicilerin geleneksel medya reklamcılığına kıyasla daha fazla reklama maruz kalmalarına neden olmaktadır. İnternette gezinirken, sosyal medya kullanırken veya mobil uygulamalarda zaman geçirirken, tüketiciler birçok reklamla karşılaşabilmektedirler.

Reklam maruziyeti, tüketicilerde reklam yorgunluğu ve ilgisizlik hissine yol açabilmektedir. Bu durum, reklamların göz ardı edilmesine veya reklam engelleme yazılımlarının kullanılmasına neden olmaktadır. Tüketiciler tarafından reklam engelleme yazılımlarının tercih edilmesi ise markaların reklam kampanyalarının başarısız olmasına ve gelirlerinde düşüşe yol açmaktadır. Dijital reklamların bazılarının rahatsız edici olması, tüketicilerin satın alma kararlarını da etkileyebilmektedir. İyi hedeflenmiş ve çekici bir reklam, tüketicilerin bir ürün veya hizmet hakkında daha fazla bilgi edinmelerini ve satın almaya yönelik eylemlerde bulunmalarını teşvik edebilmektedir. Dijital reklamcılık, tüketicilerin kişisel verilerini toplama ve bu doğrultuda kişiye özel reklam stratejileri geliştirme üzerine kuruludur. Bu durum, bazı tüketicilerde gizlilik endişelerine ve veri güvenliği kaygılarına yol açmaktadır.

REFERANSLAR

Akmeraner, Y. (2022). Back to Media Work in A Data-Driven Market: Re-Thinking the Labor of Advertising Practitioners. *İlef Dergisi, 9*(1), 31-56. https://doi.org/10.24955/ilef.1112405

Alan, A., Kabadayı, E., ve Erişke, T. (2018). İletişimin Yeni Yüzü: Dijital Pazarlama ve Sosyal Medya Pazarlaması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 17*(66), 493-504. https://doi.org/10.17755/esosder.334699

Allen, R., Kerr, G., Valos, M., and Luxton, S. (2023). Understanding the Link Between an IMC Technology Capability and Organizational Integration and Performance. *European journal of Marketing, 57*(8), 2048-2075. https://doi.org/10.1108/ejm-05-2022-0373

Alvi, M. (2021). Attitude of Consumers and Issue of Credibility in Facebook advertising of Counterfeit P roducts. *Journal of Marketing Strategies, 1*(1), 1-21. https://doi.org/10.52633/jms.v1i1.1

Araujo, T., Helberger, N., Kruikemeier, S., and Vreese, C. (2020). In AI We Trust? Perceptions About Automated Decision Making by Artificial Intelligence. *AI &Society, 35*(3), 611-623. https://doi.org/10.1007/s00146-019-00931-w

Aridor, G., Che, Y., and Salz, T. (2020). The Economic Consequences of Data Privacy Regulation: Empirical Evidence from GDPR. *SSRN Electronic Journal*. https://doi.org/10.2139/ssrn.3522845

Astuti, W., and Risqiani, R. (2020). Impact of social media influencer marketing on the Intention to Buy Online Through Attitude on Advertising and Brands. *Proceedings of the International Conference on Management, Accounting, and Economy (ICMAE 2020)*. https://doi.org/10.2991/aebmr.k.200915.051

Azimi, J., Zhang, R., Zhou, Y., Navalpakkam, V., Mao, J., and Fern, X. (2012). Visual appearance of Display Ads and Its Effect on Click Through Rate.*CIKM'12.* İçinde *Proceedings of the 21st ACM International Conference on Information Knowledge Managemen*t, 495–504. https://doi.org/10.1145/2396761.2396826

Bağdat, S., and Arıkan, E. (2021). The Effects of Consumers' Perceptions Towards the Integrated Marketing Communications and the Use of Advertising and Monetary Sales Promotions on Brand Equity. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 20*(77), 217-239. https://doi.org/10.17755/esosder.679413

Bannerman, S., Kalinina, J., Dubois, E., and Goodman, N. (2022). Privacy and Canadian Political Parties: The Effects of the Data Driven Campaign on Elector Engagement. *Canadian Journal of Political Science, 55*(4), 873-896. https://doi.org/10.1017/s000842392200066x

Brinson, N. and Britt, B. (2021). Reactance and Turbulence: Examining the Cognitive and Affective Antecedents of Ad Blocking. *Journal of Research in Interactive Marketing, 15*(4), 549-570. https://doi.org/10.1108/jrim-04-2020-0083

Çalık, M., Altunışık, R., ve Sütütemiz, N. (2013). Bütünleşik Pazarlama İletişimi, Marka Performansı ve Pazar Performansı İlişkisinin İncelenmesi. *International Journal of Management Economics and Business, 9*(19), 137-161. https://doi.org/10.11122/ijmeb.2013.9.19.451

Camilleri, M. (2020). The Use of Data-Driven Technologies for Customer Centric Marketing. *International Journal of Big Data Management, 1*(1), 50-63. https://doi.org/10.1504/ijbdm.2020.106876

Çetin, F. ve Korucuk, N. (2019). Tüketicilerin Bütünleşik Pazarlama İletişimi Faaliyetlerine Yönelik Tutumlarının İncelenmesi: Mobilya Sektörü Örneği. *Journal of Business Research Turk, 11*(3), 1712-1726. https://doi.org/10.20491/isarder.2019.700

Czarnecka, B. and Schivinski, B. (2019). Do Consumers Acculturated to Global Consumer Culture Buy More Impulsively? The Moderating Role of Attitudes Towards and Beliefs About Advertising. *Journal of Global Marketing, 32*(4), 219-238. https://doi.org/10.1080/08911762.2019.1600094

D'Annunzio, A. and Russo, A. (2020). Ad Networks and Consumer Tracking. *Management Science, 66*(11), 5040-5058. https://doi.org/10.1287/mnsc.2019.3481

Dağlı, Ö. (2021). Reklamcılıkta Bütünleşik Pazarlama İletişiminin Yeri ve Önemi: Reklam Sektörünün Algı ve Değerlendirmeleri. *Connectist: Istanbul University Journal of Communication Sciences, 61*, 73-100. https://doi.org/10.26650/CONNECTIST2021-900208

Elder, R. and Krishna, A. (2010). The Effects of Advertising Copy on Sensory Thoughts and Perceived Taste. *Journal of Consumer Research, 36*(5), 748-756. https://doi.org/10.1086/605327

Filiopoulou, D., Rigou, M. and Faliagka, E. (2019). Display Ads Effectiveness: An Eye Tracking Investigation. İçinde K. Mezghani ve W. Aloulou (Editör), *Business Transformations in the Era of Digitalization*, 205-230. IGI Global. https://doi.org/10.4018/978-1-5225-7262-6.ch012

Fitrianti, N., Sazali, M., and Kinanti, D. (2022). Burger King's Goodvertising Campaign Analysis in the Pandemic Era. *Ikomik Jurnal Ilmu Komunikasi Dan Informasi, 2*(1), 29-39. https://doi.org/10.33830/ikomik.v2i1.2737

Forghani, E., Sheikh, R., Hosseini, S., and Sana, S. (2021). The Impact of Digital Marketing Strategies on Customer's Buying Behavior in Online Shopping Using the Rough Set Theory. *International Journal of Systems Assurance Engineering and Management, 13*(2), 625-640. https://doi.org/10.1007/s13198-021-01315-4

Gao, S., and Zang, Z. (2014). An Empirical Examination of Users' Adoption of Mobile Advertising in China. *Information Development, 32*(2), 203-215. https://doi.org/10.1177/0266666914550113

George, J. (2004). The Theory of Planned Behavior and Internet Purchasing. *Internet Research, 14*(3), 198-212. https://doi.org/10.1108/10662240410542634

Ghorban, Z. (2012). Brand Attitude, Its Antecedents and Consequences. Investigation into Smartphone Brands in Malaysia. *Iosr Journal of Business and Management, 2*(3), 31-35. https://doi.org/10.9790/487x-0233135

Goldfarb, A. and Tucker, C. (2011). Online Display Advertising: Targeting and Obtrusiveness. *Marketing Science, 30*(3), 389-404. https://doi.org/10.1287/mksc.1100.0583

Gordon, B., Jerath, K., Katona, Z., Narayanan, S., Shin, J. and Wilbur, K. (2019). Inefficiencies in Digital Advertising Markets. *SSRN Electronic Journal*. https://doi.org/10.2139/ssrn.3459199

Gutiérrez, A., O'Leary, S., Rana, N., Dwivedi, Y. and Calle, T. (2019). Using Privacy Calculus Theory to Explore Entrepreneurial Directions in Mobile Location Based Advertising: Identifying Intrusiveness as the Critical Risk Factor. *Computers in Human Behavior, 95*, 295-306. https://doi.org/10.1016/j.chb.2018.09.015

Haan, E. (2023). The Drivers and Consequences of Ad Blocking: A Self-Filtering Mechanism That Increases Ad Effectiveness. *Journal of Interactive Marketing, 59*(1), 59-75. https://doi.org/10.1177/10949968231180500

Habib, H., Pearman, S., Wang, J., Zou, Y., Acquisti, A., Cranor, L., … and Schaub, F. (2020). "It's a Scavenger Hunt": Usability of Websites' Opt-Out and Data Deletion Choices. *CHI '20: Proceedings of the 2020 CHI Conference on Human Factors in Computing Systems,* 1–12 https://doi.org/10.1145/3313831.3376511

Haida, A., and Rahim, H. L. (2015). Social Media Advertising Value: A Study on Consumer's Perception. *International Academic Research Journal of Business and Technology, 1*(1), 1-8.

Hsu, C., Lin, J. and Chiang, H. (2013). The effects of blogger recommendations on Customers' Online Shopping Intentions. *Internet Research, 23*(1), 69-88. https://doi.org/10.1108/10662241311295782

Hwang, J., J. (2012). The Role of Emotional Aspects in Younger Consumer Brand Relationships. *Journal of Product & Brand Management, 21*(2), 98-108. https://doi.org/10.1108/10610421211215517

Imsa, M. ve Irwansyah, I. (2020). Online Advertising Effectiveness for Advertiser and User. Proceedings of the 2nd Jogjakarta Communication Conference (JCC), 216-221. https://doi.org/10.2991/assehr.k.200818.050

Kalantidis, Y., Farahat, A., Kennedy, L., Baeza-Yates, R., Shamma, D. (2016). Visual Congruent Ads for Image Search. İçinde *23rd International Conference on Pattern Recognition (ICPR)*, 1496-1505.https://doi.org/10.1109/icpr.2016.7899849

Kalro, A., Sivakumaran, B. and Marathe, R. (2017). The Ad Format-Strategy Effect on Comparative Advertising Effectiveness. *European Journal of Marketing, 51*(1), 99-122. https://doi.org/10.1108/ejm-11-2015-0764

Kayapınar, Ö., Kayapınar, P.Y. ve Tan, Ö. (2017). Sosyal Medya Reklamlarına Yönelik Tüketici Algıları ile E-Sadakat Arasındaki İlişkide Markaya Yönelik Tutumun Rolü. *İşletme Araştırmaları Dergisi, 9*(4), 472-494.https://doi.org/10.17932/IAU.EJNM.25480200.2022/ejnm_v6i1006

Kolsarici, C., Vakratsas, D., and Naik, P. (2020). The Anatomy of the Advertising Budget Decision: How Analytics and Heuristics Drive Sales Performance. *Journal of Marketing Research, 57*(3), 468-488. https://doi.org/10.1177/0022243720907578

Kopalle, P., Fisher, R., Sud, B., and Antia, K. (2017). The Effects of advertised quality emphasis and Objective Quality on Sales. *Journal of Marketing, 81*(2), 114-126. https://doi.org/10.1509/jm.15.0353

Kozyreva, A., Lorenz-Spreen, P., Hertwig, R., Lewandowsky, S. and Herzog, S. (2020). Public Attitudes Towards Algorithmic Personalization and Use of Personal Data Online: Evidence from Germany, Great Britain, and the United States. https://doi.org/10.31234/osf.io/3q4mg

Limpf, N. and Voorveld, H. (2015). Mobile Location Based Advertising: How Information Privacy Concerns Influence Consumers' Attitude and Acceptance. *Journal of Interactive Advertising, 15*(2), 111-123. https://doi.org/10.1080/15252019.2015.1064795

Lin, T. and Bautista, J. (2018). Content Related Factors Influence Perceived Value of Location-Based Mobile Advertising. *Journal of Computer Information Systems, 60*(2), 184-193. https://doi.org/10.1080/08874417.2018.1432995

Liu, Y. and Simpson, A. (2016). Privacy Preserving Targeted Mobile Advertising: Requirements, Design and a Prototype Implementation. *Software Practice and Experience, 46*(12), 1657-1684. https://doi.org/10.1002/spe.2403

Lou, C., Xie, Q., Feng, Y. and Kim, W. (2019). Does Non-Hard-Sell Content Really Work? Leveraging the Value of Branded Content Marketing in Brand Building. *Journal of Product &Brand Management, 28*(7), 773-786. https://doi.org/10.1108/jpbm-07-2018-1948

Mahmoud, A. (2014). Linking Information Motivation to Attitudes Towards Web Advertising. *Journal of Islamic Marketing, 5*(3), 396-413. https://doi.org/10.1108/jima-02-2013-0011

Martins, J., Costa, C., Oliveira, T., Gonçalves, R. and Branco, F. (2019). How Smartphone Advertising Influences Consumers' Purchase Intention. *Journal of Business Research*, 94, 378-387. https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2017.12.047

Melati, I., Budiwan, T. and Sarjono, H. (2018). The Influence of Celebrity Endorsement on Consumer's Attitude: A Study Case of Smartphone Brands in Jakarta, Indonesia. *International Journal of Engineering & Technology, 7*(4.4), 30-32. https://doi.org/10.14419/ijet.v7i4.4.19602

Mogaji, E., Olaleye, S. and Ukpabi, D. (2020). Using AI to Personalize Emotionally Appealing Advertisement. İçinde Digital and Social Media Marketing. *Advances in Theory and Practice of Emerging Markets*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-24374-6_10

Mohammad, A. (2022). The Impact of Digital Marketing Success on Customer Loyalty. *Marketing and Management of Innovations, 13*(3), 103-113. https://doi.org/10.21272/mmi.2022.3-09

Mühlhoff, R. and Willem, T. (2023). Social media advertising for clinical studies: Ethical and Data Protection Implications of Online Targeting. *Big Data & Society, 10*(1), 1-15. https://doi.org/10.1177/20539517231156127

Mukherjee, K. and Banerjee, N. (2019). Social Networking Sites and Customers' Attitude Towards Advertisements. *Journal of Research in Interactive Marketing, 13*(4), 477-491. https://doi.org/10.1108/jrim-06-2018-0081

Panggati, I. (2019). Factors Affecting Consumers Attitudes Towards a Brand That Uses Digital Advertising. *International Journal of Advanced Trends in Computer Science and Engineering*, *8*(5), 1869-1875. https://doi.org/10.30534/ijatcse/2019/09852019

Parreño, J., Blas, S., Mafé, C. and Manzano, J. (2013). Key Factors of Teenagers' Mobile Advertising Acceptance. *Industrial Management & Data Systems, 113*(5), 732-749. https://doi.org/10.1108/02635571311324179

Pickett Baker, J. and Ozaki, R. (2008). Pro Environmental Products: Marketing Influence on Consumer Purchase Decision. *Journal of Consumer Marketing, 25*(5), 281-293. https://doi.org/10.1108/07363760810890516

Raziq, M., Ahmed, Q., Ahmad, M., Yusaf, S., Sajjad, A. and Waheed, S. (2018). Advertising Skepticism, Need for Cognition and Consumers' Attitudes. *Marketing Intelligence& Planning, 36*(6), 678-693. https://doi.org/10.1108/mip-11-2017-0273

Redondo, I. and Aznar, G. (2018). To Use or Not to Use Ad Blockers? The Roles of Knowledge of Ad Blockers and Attitude Toward Online Advertising. *Telematics and Informatics, 35*(6), 1607-1616. https://doi.org/10.1016/j.tele.2018.04.008

Respati, R. and Irwansyah, I. (2020). Ad-Blocking Threats on Online Advertising. *Proceedings of 3rd International Conference on Strategic and Global Studies, ICSGS*, 189-200. https://doi.org/10.4108/eai.6-11-2019.2297269

Rhyne, Z., Chinyamurindi, W. and Cilliers, L. (2019). Social Network Addiction and Advertising on Social Networks: A Case Study of Rural Students in South Africa. *Sa Journal of Information Management, 21*(1). https://doi.org/10.4102/sajim.v21i1.1081

Rohunen, A. and Markkula, J. (2018). On the Road – Listening to Data Subjects' Personal Mobility Data Privacy Concerns. *Behavior and Information Technology, 38*(5), 486-502. https://doi.org/10.1080/0144929x.2018.1540658

Santos, Z., Coelho, P. and Rita, P. (2021). Fostering Consumer Brand Relationships Through Social Media Brand Communities. *Journal of Marketing Communications, 28*(7), 768-798. https://doi.org/10.1080/13527266.2021.1950199

Schade, M., Piehler, R., Warwitz, C. and Burmann, C. (2018). Increasing Consumers' Intention to Use Location Based Advertising. *Journal of Product &Brand Management, 27*(6), 661-669. https://doi.org/10.1108/jpbm-06-2017-1498

Scharl, A., Dickinger, A. and Murphy, J. (2005). Diffusion and Success Factors of Mobile Marketing. *Electronic Commerce Research and Applications*, *4*(2), 159-173. https://doi.org/10.1016/j.elerap.2004.10.006

Sekarasih, L., Rahmi, Y. and Sjabadhyni, B. (2017). The influence of beauty vlog on Perceived Source Credibility and Purchase Intention. *Makara Human Behavior Studies in Asia, 21*(1), 13-23. https://doi.org/10.7454/mssh.v21i1.3496

Shiller, B., Waldfogel, J. and Ryan, J. (2017). Will Ad Blocking Break the Internet? National Bureau of Economic Research. https://doi.org/10.3386/w23058

Shiller, B., Waldfogel, J. and Ryan, J. (2018). The Effect of Ad Blocking on Website Traffic and Quality. *The Rand Journal of Economics, 49*(1), 43-63. https://doi.org/10.1111/1756-2171.12218

Shoenberger, H., Kim, E. and Johnson, E. (2020). Role of Perceived Authenticity of Digital Enhancement of Model Advertising Images on Brand Attitudes, Social Media Engagement. *Journal of Interactive Advertising, 20*(3), 181-195. https://doi.org/10.1080/15252019.2020.1840459

Şimşek, B. ve Ayyıldız, A. (2023). Sağlık Turizmi İşletmelerinde Dijital Pazarlama Uygulamalarının Analizi: Kuşadası Örneği. *Health Care Academician Journal, 10*(1), 108-125. https://doi.org/10.52880/sagakaderg.1204536

Sołtysik-Piorunkiewicz, A., Strzelecki, A. and Abramek, E. (2019). Evaluation of Ad block Software Usage. *Complex Systems Informatics and Modeling Quarterly*, (21), 51-63. https://doi.org/10.7250/csimq.2019-21.04

Storme, M., Myszkowski, N., Dávila, A. and Bournois, F. (2015). How Subjective Processing Fluency Predicts Attitudes Toward Visual Advertisements and Purchase Intention. *Journal of Consumer Marketing, 32*(6), 432-440. https://doi.org/10.1108/jcm-10-2014-1187

Sussman, K., Bright, L., and Wilcox, G. (2022). Digital Consumer Engagement: Examining the Impact of Native Advertising Exposure in A Social Network. *Journal of Research in Interactive Marketing, 17*(4), 544-561. https://doi.org/10.1108/jrim-10-2021-0265

Tekin, M., Göbenez, Y., ve Tekin, E. (2021). Mobil Pazarlamanın Reklam İçerik Kalitesine Etkisi İmalat Sanayi Sektöründe Bir Araştırma. *Odü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi (Odüsobiad)*, *11*(1), 159-172. https://doi.org/10.48146/odusobiad.819019

Theotokis, A. and Manganari, E. (2014). The Impact of Choice Architecture on Sustainable Consumer Behavior: The Role of Guilt. *Journal of Business Ethics, 131*(2), 423-437. https://doi.org/10.1007/s10551-014-2287-4

Todri, V., Ghose, A. and Singh, P. (2020). Trade-Offs in Online Advertising: Advertising Effectiveness and Annoyance Dynamics Across the Purchase Funnel. *Information Systems Research, 31*(1), 102-125. https://doi.org/10.1287/isre.2019.0877

Torres, A., Rihn, A., Barton, S., Behe, B., and Khachatryan, H. (2021). Evaluating The Business and Owner Characteristics Influencing the Adoption of Online Advertising Strategies in the US Green Industry. *Hortscience, 56*(6), 659-666. https://doi.org/10.21273/hortsci15766-21

Tsang, M., Ho, S. and Liang, T. (2004). Consumer Attitudes Toward Mobile Advertising: An Empirical Study. *International Journal of Electronic Commerce, 8*(3), 65-78. https://doi.org/10.1080/ 10864415.2004.11044301

Tsiotsou, R., Hatzithomas, L. and Wetzels, M. (2023). Display Advertising: The Role of Context and Advertising Appeals from a Resistance Perspective. *Journal of Research in Interactive Marketing, 18*(2), 198-219. https://doi.org/10.1108/jrim-09-2022-0302

Tudoran, A. (2019). Why Do Internet Consumers Block Ads? New Evidence from Consumer Opinion Mining and Sentiment Analysis. *Internet Research, 29*(1), 144-166. https://doi.org/10.1108/intr-06-2017-0221

Tuzcu, N. (2023). Digital Transformation in Marketing: Evaluation of Digital Marketing Strategies. İçinde E. Çolakoğlu ve N. Ç. Çetinkaya (Editör), *Marketing with Current Developments: Issues and Research I*. Özgür Yayınları. https://doi.org/10.58830/ozgur.pub87.c248

Unni, R. and Harmon, R. (2007). Perceived Effectiveness of Push vs. Pull Mobile Location Based Advertising. *Journal of Interactive Advertising, 7*(2), 28-40. https://doi.org/10.1080/15252019.2007.10722129

Vratonjic, N., Manshaei, M., Grossklags, J. ve Hubaux, J. (2013). Ad-Blocking Games: Monetizing Online Content Under the Threat of Ad Avoidance. İçinde *The Economics of Information Security and Privacy* (s. 49-73), Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-642-39498-0_3

Walker, H., Feild, H., Giles, W. and Bernerth, J. (2008). The Interactive Effects of Job Advertisement Characteristics and Applicant Experience on Reactions to Recruitment Messages. *Journal of Occupational and Organizational Psychology, 81*(4), 619-638. https://doi.org/10.1348/096317907x252487

Wang, J. (2022). Consumer Anxiety and Assertive Advertisement Preference: The Mediating Effect of Cognitive Fluency. *Frontiers in Psychology, 13,* 1-9. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.880330

Wang, Y., Zawawi, J., Ahmad, A. and Sern, T. (2022). Guide to the communication strategy of Native Advertising. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences, 12*(13), 22-34. https://doi.org/10.6007/ijarbss/v12-i13/14141

Wei, L., Ong, C. and Arumugam, P. (2022). Social Media Communication with Intensified Pandemic Fears: Evaluating the Relative Impact of User and Firm Generated Content on Brand Loyalty. *Asia-Pacific Journal of Business Administration, 15*(2), 161-187. https://doi.org/10.1108/apjba-07-2021-0319

Yang, K. (2007). Exploring Factors Affecting Consumer Intention to Use Mobile Advertising in Taiwan. *Journal of International Consumer Marketing, 20*(1), 33-49. https://doi.org/10.1300/j046v20n01_04

Zabadi, A., Shura, M. and Elsayed, E. (2012). Consumer Attitudes Toward SMS Advertising Among Jordanian Users. *International Journal of Marketing Studies, 4*(1), 77-94. https://doi.org/10.5539/ijms.v4n1p77

Zainuddin, A. (2023). The Influence of Digital Marketing on Consumer Behavior in the Context Of Online Shopping in the Klang Valley, Malaysia. *Information Management and Business Review, 15*(3(SI)), 480-489. https://doi.org/10.22610/imbr.v15i3(si).3504

Zhang, H., Guerrero, C., Wheatley, D. and Lee, Y. (2010). Privacy Issues and User Attitudes Towards Targeted Advertising: A Focus Group Study. *Proceedings of the Human Factors and Ergonomics Society Annual Meeting, 54*(19), 1416-1420. https://doi.org/10.1177/154193121005401913

Zheng, X., Cheung, C., Lee, M., and Liang, L. (2015). Building Brand Loyalty Through User Engagement in Online Brand Communities in Social Networking Sites. *Information Technology and People, 28*(1), 90-106. https://doi.org/10.1108/itp-08-2013-0144

4

YALNIZCA BİR KEZ YAŞARSIN (YOLO) AKIMI VE TÜKETİCİLER

Tutku Eker İşcioğlu

1. GİRİŞ

Son yıllarda *yalnızca bir kez yaşarsın* (you only live once-YOLO) felsefesi, popüler kültüre nüfuz ederek çağdaş toplumda önemli bir ilgi kazanmış ve tüketici davranışlarını derinden şekillendiren bir olgu hâline gelmiştir. Özellikle COVID-19 pandemisinin yarattığı varoluşsal altüst oluş sırasında ivme kazanan (Neumann ve Rockeman, 2023), yaşamın fırsatlarını ve deneyimlerini kucaklamak için eğlenceli bir yaşam şekli olarak görülen YOLO, bireylerin harcama ve yaşam tarzı seçimleri alanında karar alma süreçlerini ve tasarrufa yönelik tutum ve davranışlarını etkileyen bir akıma dönüşmüştür.

YOLO yaşam tarzı, şimdiki anı yakalamayı, anlık tatmine düşkün olmayı ve maddi mülklerden ziyade deneyimlere öncelik vermeyi vurgulamaktadır. YOLO, şu an için yaşamayı ve mutluluğu ön planda tutmayı odak hâline getiren bir akımdır. Bireyler YOLO felsefesini benimsedikçe genellikle spontane bir hayat, dürtüsel davranma ve şimdiye odaklanma ile karakterize edilen davranışlar sergilemektedir. Ye-Jin (2017)'ye göre, bu yaşam tarzı medya, ünlüler ve eğlence programları aracılığıyla popülerlik kazansa da ekonomik değişimler, bireysel zevklere ve değerlere odaklanma gibi toplumsal değişiklikler de YOLO'nun yükselişine katkıda bulunmaktadır.

YOLO yaşam tarzının en önemli yönlerinden biri tüketim alışkanlıkları üzerindeki etkisidir. YOLO zihniyetiyle güçlü bir şekilde özdeşleşen bireylerin isteğe bağlı ve dürtüsel harcamalara katılma olasılıklarının daha yüksek olduğu (Kyoung-Son, 2017) ve gelirlerinin daha yüksek bir kısmını seyahat, dışarıda yemek yeme ve eğlence gibi deneyimlere ayırdıkları görülmektedir (Carnegie ve Carroll, 2023). Deneyimsel tüketime yönelik bu eğilim, yaşamın unutulmaz anlarla ve maceralarla dolu olması gerektiği inancından kaynaklanmaktadır.

Harcama alışkanlıklarını etkileyerek maddi mallar yerine deneyimlerin tercih edilmesini sağlayan YOLO yaşam tarzının tüketici davranışı üzerindeki çok yönlü etkisini sadece araştırmacıların değil pazarlama yöneticilerinin de anlaması gerekmektedir. Deneyimsel tüketime öncelik veren bu değişim, artan kredi kartı borcu ve finansal sürdürülebilirliğe ilişkin endişeler gibi potansiyel riskleri de beraberinde getirebilmektedir. Buradaki zorluk, YOLO yaşam tarzını benimsemek ile sürdürülebilir finansal planlama arasında bir denge kurmaktır. Bireyler, şimdiki zamanın tadını çıkarmak ve geleceğe hazırlanmak arasında doğru dengeyi bularak hem kişisel tatmini hem de finansal refahı teşvik edecek bir şekilde *Akıllı YOLO* yaklaşımını benimseyebilirler. Bu doğrultuda işletmeler, bireylerin YOLO ile sorumlu tasarruf alışkanlıkları arasındaki gerilimi aşmalarına yardımcı olmak için tasarlanabilecek finansal okuryazarlık programlarının etkinliğini araştırabilirler. Buna ek olarak deneyimlerin maddi varlıklardan daha çekici görüldüğü YOLO yaşam tarzında, tüketici davranışındaki bu değişim işletmeleri tüketicilerle etkileşimi artırmak için daha fazla kişiselleştirme sunmak gibi stratejilere teşvik edebilir.

Sonuç olarak tüketici davranışlarını yeniden şekillendiren YOLO akımı, deneyimleri, sağlıklı yaşamı ve geleneksel tüketim kalıplarından ayrılışı vurgulamaktadır. Tüketici davranışı ile risk alma konusunda iki ucu keskin bir kılıç olarak görülebilecek bu yaşam tarzı, bireylerin anlık tatmin ile geleceğe hazırlık arasında bir denge bulması ve yaşam önceliklerinin daha geniş çerçevede değerlendirilmesi gereğini açığa çıkarmaktadır.Bu dönüşüm, uzun vadeli hedefler yerine şimdiki hazzı önceliklendirmekten kaynaklanabilecek amaçsızlık duyguları ve varoluşsal boşluklar da dâhil olmak üzere toplumsal ve psikolojik sonuçlarının daha derinlemesine araştırılmasına yol açmaktadır. Gerek araştırmacılar gerekse iş dünyasındaki profesyoneller bu yaşam tarzının bireyler üzerindeki etkilerini anlamak durumundadırlar.

REFERANSLAR

Aydın, H. (2022). Fomo, Yolo ve Jomo Sosyal Medya Hastalıklarının Tüketim Bağlamında Değerlendirilmesi Üzerine Literatür Taraması. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 37, 19-34. DOI: https://doi.org/10.18092/ulikidince.1039467

Beatty, S. E. And Ferrell, O. C. (1998). Impulsebuying: Modelingitsprecursorsandconsequences. *Journal of Retailing,* 74(2), 169-191.DOI: https://doi.org/10.1016/S0022-4359(99)80092-X

Bitette, N. (2019, Ocak). The YOLO Market: How Young Adults Spend Money & What That Means for Brand Marketers. *Informaconnect*. 01.06.2024 tarihinde https://informaconnect.com/the-yolo-market-how-young-adults-spend-money-what-that-means-for-brand-marketers/ adresinden erişilmiştir.

Carnegie, M. and Carroll, L. (2023, 1 Aralık). Why Americans' 'YOLO' spending spree baffles economists. *BBC*. 01.06.2024 tarihinde https://www.bbc.com/worklife/ article/20231130-why-americans-yolo-spending-attitude-baffles-economists adresinden erişilmiştir.

Christine, A. (2018). *'You only live once' mentality in University students in relation to time perspective and risk-taking behaviour.* Yayımlanmamış tez [Malta Üniversitesi]. Malta. 01.06.2024 tarihinde https://www.um.edu.mt/library/oar//handle/123456789/42291 adresinden erişilmiştir.

Duran, E. N. (2023). Pandemi sonrası parfüm ve rujla teselli bulduk. *Gazete Oksijen.* 21.06.2024 tarihinde https://gazeteoksijen.com/ o2/pandemi-sonrasi-parfum-ve-rujla-teselli-bulduk-182749 adresinden erişilmiştir.

Frederick, S., Loewenstein, G., and O'Donoghue, T. (2002). Time discounting and time preference: A critical review. *Journal of Economic Literature*, 40(2), 351–401. DOI: 10.1257/ 002205102320161311

Gran, B. (2024, Nisan). Why the 'YOLO' approach to personal finances is better than this other idea. 11.06.2024 tarihinde https://www.fool.com/the-ascent/ personal-finance/articles/why-the-yolo-approach-to-personal-finances-is-better-than-this-other-idea/ adresinden erişilmiştir.

Hayes, C. (t.y.). The YOLO and FOMO Challenge. [Blog yazısı]. 21.06.2024 tarihinde https://jschmid.com/the-yolo-and-fomo-challenge/ adresinden erişilmiştir.

Heimer, R.Z., Myrseth, K.O.R., and Schoenle, R.S. (2019). YOLO: Mortality beliefs and household finance puzzles. *Journal of Finance*. 74, 2957–2996. DOI: https://doi.org/10.1111/ jofi.12828

Holbrook, M. B., and Hirschman, E. C. (1982). The experiential aspects of consumption: Consumer fantasies, feelings, and fun. *Journal of Consumer Research*, 9(2), 132-140. DOI: http://dx.doi.org/10.1086/208906

Jago. (2022, Aralık). 3 Ways to balance YOLO lifestyle and saving for the future. [Blog yazısı]. 11.06.2024 tarihinde https://www.jago.com/en/blog/cara-seimbangkan-gaya-hidup-yolo-nabung-masa-depan adresinden erişilmiştir.

Jochemczyk, Ł., Pietrzak, J., Buczkowski, R., Stolarski, M., and Markiewicz, Ł. (2017). You only live once: Present-hedonistic time perspective predicts risk propensity. *Personality and Individual Differences*, 115, 148–153. DOI: https://doi.org/10.1016/j.paid.2016.03.010

Kim, J., Jung, S., Seok, B., and Choi, H. (2022). The relationship among four lifestyles of workers amid the COVID-19 pandemic (work–life balance, YOLO, minimal life, and staycation) and organizational effectiveness: With a focus on four countries. *Sustainability*, 14, 14059. DOI: https://doi.org/10.3390/su142114059

Krost, C. (2014, Ekim). The YOLO effect: Millennials and money. [Blog yazısı]. 01.06.2024 tarihinde https://chelseakrost.com/the-yolo-effect-millennials-and-money/ adresinden erişilmiştir.

Kyoung-Son, K. (2017, 8 Mart). A catchy motto and approach to buying. *Korea JoonAng Daily*, 21.06.2024 tarihinde http://koreajoongangdaily.joins.com/news/article/ article.aspx?aid=3030752 adresinden erişilmiştir.

Lee, G. Y., and Yi, Y. (2008). The effect of shopping emotions and perceived risk on impulsive buying: The moderating role of buying impulsiveness trait. *Seoul Journal of Business*, 14(2), 67-92. DOI: 10.35152/snusjb.2008.14.2.004

Lee, H., and Oh, H. (2018). Well-being lifestyle and consumption value according to consumers' YOLO orientation. *Archives of Design Research*, 31(1), 71-79. DOI: http://dx.doi.org/ 10.15187/adr.2018.02.31.1.71

Neumann, J. and Rockeman, O. (2023). Taylor Swift tickets, Paris trips and dining out: Consumers splurge even as savings fall. *Time*. 21.06.2024 tarihinde https://time.com/6339410/ yolo-consumers-splurge-savings-fall/ adresinden erişilmiştir.

Ningtyas, M. N., and Vania, A. (2022). Materialism, financial literacy, and online ımpulsive buying: A study on the post millennial generation in a pandemic period. *Journal of Theory and Applied Management*, 15(1), 1-12. DOI: https://doi.org/10.20473/jmtt.v15i1.33774

Odabaşı, Y. (2019). FOMO bir pazarlama silahı olabilir mi? Postmodern pazarlamayı anlamak. İçinde Değişimler, *yönelimler, esintiler,* 36-43. The Kitap

O'Donoghue, T. and Rabin, M. (1999). Doing it now or later. *American Economic Review*, 89(1), 103–124. DOI: 10.1257/aer.89.1.103

Oxford İngilizce Sözlüğü. (t.y.), YOLO. 01.06.2024 tarihinde https://www.oed.com/ dictionary/yolo_int?tl=true adresinden erişilmiştir.

Öztarhan, S. (2023). Pandemi sonrası parfüm ve rujla teselli bulduk. *Gazete Oksijen.* 01.06.2024 tarihinde https://gazeteoksijen.com/o2/pandemi-sonrasi-parfum-ve-rujla-teselli-bulduk-182749 adresinden erişilmiştir.

Özyörük, H. E. (2022). What's going on in my mind? The effects of cognitive differences on buying impulsiveness, cognitive dissonance, and price consciousness. *International Journal of Consumer Studies*, 46, 889–906. DOI: https://doi.org/10.1111/ijcs.12735

Park, M.J. (2019). Exploring the direction of home economics education in preparation for the generalization of a one-person household. *Family and Environment Research*, 57, 73–89. DOI: https://doi.org/10.6115/fer.2019.006

Physician on FIRE. (2021, Temmuz). YOLO vs. FIRE: The balance between saving and spending. [Blog yazısı]. 14.06.2024 tarihinde https://www.physicianonfire.com/balance-between-saving-and-spending/ adresinden erişilmiştir.

Rainier, G. (2023). You may only live once, but here's why you shouldn't YOLO when investing. SA Financial Markets Journal. 14.06.2024 tarihinde https://financialmarketsjournal.co.za/ you-may-only-live-once-but-heres-why-you-shouldnt-yolo-when-investing/ adresinden erişilmiştir.

Rook, D. W. (1987). The buying impulse. *Journal of Consumer Research*, 14(2), 189-200. DOI: https://doi.org/10.1086/209105

Schwab, K. (2023, Mart). "You only live once" may explain Americans' continued spending spree. *Marketplace*. 14.06.2024 tarihinde https://www.marketplace.org/2023/03/16/ you-only-live-once-may-explain-americans-continued-spending-spree/ adresinden erişilmiştir.

Stanford, M. S., Greve, K. W., Boudreaux, J. K., Mathias, C. W. and Brumbelow, L. J. (1996). Impulsiveness and risk-taking behavior: Comparison of high-school and college students using the Barratt Impulsiveness Scale. *Personality and Individual Differences*, 21, 1073–1075. DOI: https://doi.org/10.1016/S0191-8869(96)00151-1

Trifonova, V. (2021, Aralık). Consumers are ready to treat themselves. 14.06.2024 tarihinde https://www.warc.com/newsandopinion/opinion/consumers-are-ready-to-treat-themselves/en-gb/5540 adresinden erişilmiştir.

Yang, H.S., and Hyun, E.J. (2018). The diffusion of YOLO (You Live Only Only) in the cultural and art field: A newspaper keyword mapping analysis using the text network analysis method. *Cultural Convergence*, 40, 29–66. DOI: https://doi.org/10.3390/su142114059

Yazgan, S. (2024, Ocak). Üç karamsar jenerasyon. [Blog yazısı]. 14.07.2024 tarihinde https://datakapital.com/blog/uc-karamsar-jenerasyon/ adresinden erişilmiştir.

Ye-Jin, L. (2017, Ekim). You Only Live Once, enjoy this moment. *The Gachon Herald*. 14.07.2024 tarihinde http://www.gachonherald.com/news/articleView.html?idxno=599 adresinden erişilmiştir.

5

DİJİTAL ÇAĞIN PSİKOLOJİK TUZAĞI: TÜKETİCİLER VE FOMO

Alperen Timuçin Sönmez

"FOMO, insanların sürekli olarak başkalarının ne yaptığını merak etmelerine ve kendi kararlarını sorgulamalarına neden olur."

Seth GODIN

1. GİRİŞ

Genel karakteristiği insanların sürekli bağlantı kurabilmesi olarak ifade edilen dijital çağ, birçok yenilik ve fırsat sunmasının yanı sıra yeni psikolojik zorlukları da gündeme taşımıştır. Bu zorluklardan biri, gelişmeleri kaçırma korkusudur. Kısaca FOMO (fear of missing out–gelişmeleri kaçırma korkusu) olarak da isimlendirilen bu psikolojik durum dijital teknolojilerin ve özellikle sosyal medyanın hayatımızdaki yerinin derinleşmesiyle daha da belirgin hâle gelmiştir. Bireylerin kendisinin bulunmadığı ödüllendirici olayları başkalarının deneyimleyebileceği endişesi olarak ifade edilen FOMO, başkalarının hayatlarında olup bitenleri kaçırma korkusu olarak da açıklanmaktadır.

FOMO, zihinsel ve sosyal ilişkilerden işle ilgili sonuçlara kadar bireylerin yaşamının çeşitli yönlerini etkileyen karmaşık bir psikolojik ve sosyolojik olgudur. FOMO'nun zararlı etkisinin farkına varmak ve etkilerini yönetmek için stratejiler uygulamak, daha sağlıklı davranışları teşvik etmek ve genel refahı artırmak için çok önemli adımlardır. Bu farkındalık ve stratejiler, bireylerin hem kişisel hem de profesyonel yaşamlarında daha dengeli ve tatmin edici bir yaşam sürmelerine yardımcı olabilmektedir.

FOMO'nun psikolojik temelleri, bireylerin sosyal bağlarını sürdürme ve topluluğun bir parçası olma arzusuna dayanmaktadır. İnsanlar, sosyal çevrelerinde olup bitenleri kaçırmaktan ve bu nedenle dışlanmaktan korkmaktadır.

geçirir. Örneğin, "Sadece bugün geçerli!" veya "Stoklarla sınırlı!" gibi ifadeler, tüketicileri hızlı karar vermeye zorlar ve satışları artırır. Etkileyici pazarlama, sosyal kanıt teorisiyle birleşerek takipçilerin de ürünü deneme isteğini artırır. Kıtlık algısı, tüketicilerin hızlı ve duygusal kararlar vermesine yol açar. Ayrıca özel topluluklar ve anlık etkinlikler, tüketicilerin bu deneyimleri kaçırmamak için harekete geçmelerini sağlar. Bu stratejiler, tüketici davranışlarını etkileyen güçlü araçlar olmakla birlikte, etik sınırlar içinde kullanılmalı ve bilinçli, sürdürülebilir tüketim davranışlarını teşvik etmelidir.

Dijital çağın sunduğu fırsatlar ve yenilikler, bireylerin hayatlarını birçok yönden kolaylaştırsa da beraberinde getirdiği psikolojik tuzaklar da göz ardı edilmemelidir. FOMO, bireylerin sosyal ve zihinsel sağlığını olumsuz etkileyen önemli bir faktördür. Bu nedenle bireylerin FOMO'nun farkında olması ve bununla başa çıkma yollarını öğrenmesi gerekmektedir.

Gelecek araştırmalarda FOMO'nun uzun vadeli etkileri ve bu etkilerin nasıl azaltılabileceği üzerinde durulmalıdır. Özellikle dijital detoks, farkındalık uygulamaları ve sosyal medya kullanımını düzenleyici stratejilerin etkileri üzerine daha fazla çalışma yapılması gerekmektedir. Ayrıca pazarlama stratejilerinin etik boyutu da incelenmeli ve tüketicilerin FOMO'nun olumsuz etkilerinden korunması için bilinçlendirme kampanyaları düzenlenmelidir. Bu bağlamda, tüketicilerin dijital dünyada sağlıklı bir denge kurabilmeleri için eğitim programları ve destek mekanizmaları oluşturulmalıdır.

REFERANSLAR

Abel, J. P., Buff, C. L., and Burr, S. A. (2016). Social media and the fear of missing out: scale development and assessment. *Journal of Business & Amp; Economics Research (JBER)*, 14(1), 33-44. https://doi.org/10.19030/jber.v14i1.9554

Ağralı, H. (2023). The effect of fomo on physical symptoms in nursing students. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 14*(2). https://doi.org/10.31067/acusaglik.1189917

Akyol, N. A., Ergin, D. A., Krettmann, A. K., and Essau, C. A. (2021). Is the relationship between problematic mobile phone use and mental health problems mediated by fear of missing out and escapism?. *Addictive Behaviors Reports*, 14, 100384. https://doi.org/10.1016/j.abrep.2021.100384

Al Reshaid, F., Tosun, P., and Yanar Gürce, M. (2024). Cryptocurrencies as a means of payment in online shopping. *Digital Policy, Regulation and Governance, 26*(4), 375-393. https://doi.org/10.1108/dprg-12-2023-0185

Alabri, A. (2022). Fear of missing out (fomo): the effects of the need to belong, perceived centrality, and fear of social exclusion. *Human Behavior and Emerging Technologies,* 2022, 1-12. https://doi.org/10.1155/2022/4824256

Aldbyani, A. (2024). Mindfulness associated with less fear of missing out: social media addiction as a mediator. https://doi.org/10.21203/rs.3.rs-3872015/v1

Almeida, F., Marques, D. R., and Gomes, A. A. (2022). A preliminary study on the association between social media at night and sleep quality: the relevance of fomo, cognitive pre-sleep arousal, and maladaptive cognitive emotion regulation. *Scandinavian Journal of Psychology*, 64(2), 123-132. https://doi.org/10.1111/sjop.12880

Alutaybi, A., Al-Thani, D., McAlaney, J., and Ali, R. (2020). Combating fear of missing out (fomo) on social media: the fomo-r method. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(17), 6128. https://doi.org/10.3390/ijerph17176128

Alvarez-Benjumea, A. and Valentim, V. (2024). The enforcement of political norms. *British Journal of Political Science*, 1-24. https://doi.org/10.1017/s0007123423000716

Anaza, N. A., Upadhyaya, B., Bennett, D., and Ruvalcaba, C. (2023). Is it fomo or is it me? the influence of personality traits on cryptocurrency consumption. *Psychology &Amp; Marketing*, 41(1), 184-202. https://doi.org/10.1002/mar.21919

Ardyan, E. and Sanapang, G. M. (2023). Online compulsive buying and brand addiction in Indonesia: the importance of using fear of missing out and social commerce interactivity. *The Winners*, 24(2), 117-126. https://doi.org/10.21512/tw.v24i2.10817

Argumosa-Villar, L., Boada-Grau, J., and Vigil-Colet, A. (2017). Exploratory investigation of theoretical predictors of nomophobia using the mobile phone involvement questionnaire (mpiq). *Journal of Adolescence*, 56(1), 127-135. https://doi.org/10.1016/ j.adolescence.2017.02.003

Ashiru, J., Oluwajana, D., and Biabor, O. S. (2022). Is the global pandemic driving me crazy? the relationship between personality traits, fear of missing out, and social media fatigue during the COVID-19 pandemic in Nigeria. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 21(4), 2309-2324. https://doi.org/10.1007/s11469-021-00723-8

Babiker, A., Almourad, M. B., Panourgia, C., Alshakhsi, S., Montag, C., and Ali, R. (2023). Need for affect, problematic social media use and the mediating role of fear of missing out in european and Arab samples. *Psychology Research and Behavior Management*, Volume 16, 5025-5039. https://doi.org/10.2147/prbm.s435437

Bacaksız, S., Özsoy, İ., Teğin, T., Bıçaksız, P., and Tekeş, B. (2023). Anonymity as a moderator of the relationship between fomo (fear of missing out) and psychological well-being. *Psychological Reports,* 126(5), 2303-2321. https://doi.org/10.1177/00332941231180115

Baker, Z. G., Krieger, H., LeRoy, A. S. (2016). Fear of missing out: relationships with depression, mindfulness, and physical symptoms.. *Translational Issues in Psychological Science,* 2(3), 275-282. https://doi.org/10.1037/tps0000075

Balta, S., Emirtekin, E., Kırcaburun, K., and Griffiths, M. D. (2018). Neuroticism, trait fear of missing out, and phubbing: the mediating role of state fear of missing out and problematic instagram use. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 18(3), 628-639. https://doi.org/10.1007/s11469-018-9959-8

Barry, C. T. and Wong, M. (2020). Fear of missing out (fomo): a generational phenomenon or an individual difference? *Journal of Social and Personal Relationships*, 37(12), 2952-2966. https://doi.org/10.1177/0265407520945394

Beyens, I., Frison, E., and Eggermont, S. (2016). "i don't want to miss a thing": adolescents' fear of missing out and its relationship to adolescents' social needs, facebook use, and facebook related stress. *Computers in Human Behavior*, 64, 1-8. https://doi.org/ 10.1016/j.chb.2016.05.083

Blase, R., Filser, M., Kraus, S., Puumalainen, K., and Moog, P. (2023). Non-sustainable buying behavior: how the fear of missing out drives purchase intentions in the fast fashion industry. *Business Strategy and the Environment*, 33(2), 626-641. https://doi.org/ 10.1002/bse.3509

Bloemen, N. and Coninck, D. D. (2020). Social media and fear of missing out in adolescents: the role of family characteristics. *Social Media + Society,* 6(4), 205630512096551. https://doi.org/ 10.1177/2056305120965517

Buglass, S. L., Binder, J. F., Betts, L. R., and Underwood, J. (2017). Motivators of online vulnerability: the impact of social network site use and fomo. *Computers in Human Behavior*, 66, 248-255. https://doi.org/10.1016/j.chb.2016.09.055

Bui, M., Krishen, A. S., Anlamlier, E., and Berezan, O. (2021). Fear of missing out in the digital age: the role of social media satisfaction and advertising engagement. *Psychology &Amp; Marketing*, 39(4), 683-693. https://doi.org/10.1002/mar.21611

Burnell, K., George, M. J., Vollet, J. W., Ehrenreich, S. E., and Underwood, M. K. (2019). Passive social networking site use and well-being: the mediating roles of social comparison and the fear of missing out. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 13(3). https://doi.org/10.5817/cp2019-3-5

Cengiz, H., Şenel, and M. (2023). The effect of perceived scarcity on impulse-buying tendencies in a fast fashion context: a mediating and multigroup analysis. *Journal of Fashion Marketing and Management: An International Journal*, 28(3), 405-425. https://doi.org/10.1108/jfmm-03-2023-0082

Chan, S., Solt, M. V., Cruz, R. E., Philp, M., Bahl, S., Serin, N., and Canbulut, M. (2022). Social media and mindfulness: from the fear of missing out (fomo) to the joy of missing out (jomo). *Journal of Consumer Affairs*, 56(3), 1312-1331. https://doi.org/10.1111/joca.12476

Chang, H., Meng, X., Li, Y., Liu, J., Wen, Y., Ni, J. and Li, C. (2023). The effect of mindfulness on social media addiction among Chinese college students: a serial mediation model. *Frontiers in Psychiatry*, 14. https://doi.org/10.3389/fpsyt.2023.1087909

Dam, V. A. T., Dao, N. G., Nguyen, D. C., Vu, T. M. T., Boyer, L., Auquier, P. and Zhang, M. W. B. (2023). Quality of life and mental health of adolescents: relationships with social media addiction, fear of missing out, and stress associated with neglect and negative reactions by online peers. *Plos One*, 18(6), e0286766. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0286766

Dinh, T. C. T. and Lee, Y. (2021). "i want to be as trendy as influencers" – how "fear of missing out" leads to buying intention for products endorsed by social media influencers. *Journal of Research in Interactive Marketing*, 16(3), 346-364. https://doi.org/10.1108/jrim-04-2021-0127

Doan, L. P., Le, L. K., Nguyen, T. T., Nguyễn, T. T. P., Le, M. N. V., Vu, G. T. and Zhang, M. W. B. (2022). Social media addiction among Vietnam youths: patterns and correlated factors. International *Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(21), 14416. https://doi.org/10.3390/ijerph192114416

Doğan, V. (2019). Why do people experience the fear of missing out (fomo)? exposing the link between the self and the fomo through self-construal. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 50(4), 524-538. https://doi.org/10.1177/0022022119839145

Duclos, R., Wan, E. W. and Jiang, Y. (2012). Show me the honey! effects of social exclusion on financial risk-taking. *Journal of Consumer Research*, 40(1), 122-135. https://doi.org/10.1086/668900

Elhai, J. D., Yang, H. and Montag, C. (2021). Fear of missing out (fomo): overview, theoretical underpinnings, and literature review on relations with severity of negative affectivity and problematic technology use. *Brazilian Journal of Psychiatry*, 43(2), 203-209. https://doi.org/10.1590/1516-4446-2020-0870

Filieri, R., McLeay, F., Tsui, B. and Lin, Z. (2018). Consumer perceptions of information helpfulness and determinants of purchase intention in online consumer reviews of services. *Information &Amp; Management*, 55(8), 956-970. https://doi.org/10.1016/ j.im.2018.04.010

Finlay, K. A., Hearn, J. H. and Chater, A. M. (2021). Grieving a disrupted biography: an interpretative phenomenological analysis exploring barriers to the use of mindfulness after neurological injury or impairment. *BMC Psychology*, 9(1). https://doi.org/10.1186/s40359-021-00628-0

Franchina, V., Abeele, M. V., Rooij, A. J. v., Coco, G. L. and Marez, L. D. (2018). Fear of missing out as a predictor of problematic social media use and phubbing behavior among flemish adolescents. *International Journal of Environmental Research and Public Health,* 15(10), 2319. https://doi.org/10.3390/ijerph15102319

Friederich, F., Meyer, J., Matute, J. and Palau-Saumell, R. (2023). Crypto-mania: how fear-of-missing-out drives consumers' (risky) investment decisions. *Psychology &Amp; Marketing*, 41(1), 102-117. https://doi.org/10.1002/mar.21906

Fu, G., Zhang, M., Jiang, O. And Chen, C. (2023). The relationship between self-control and mobile phone addiction in Chinese college students: the mediating roles of fear of missing out and stress.. https://doi.org/10.21203/rs.3.rs-3032135/v1

Fu, W., Li, R. and Liang, Y. (2023). The relationship between stress perception and problematic social network use among Chinese college students: the mediating role of the fear of missing out. *Behavioral Sciences*, 13(6), 497. https://doi.org/10.3390/bs13060497

Fumagalli, E., Dolmatzian, M. B. and Shrum, L. J. (2021). Centennials, fomo, and loneliness: an investigation of the impact of social networking and messaging/voip apps usage during the initial stage of the coronavirus pandemic. *Frontiers in Psychology*, 12. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.620739

Gerrans, P., Abisekaraj, S. B. and Liu, Z. (2023). The fear of missing out on cryptocurrency and stock investments: direct and indirect effects of financial literacy and risk tolerance. *Journal of Financial Literacy and Wellbeing*, 1(1), 103-137. https://doi.org/10.1017/flw.2023.6

Good, M. and Hyman, M. (2020). Direct and indirect effects of fear-of-missing-out appeals on purchase likelihood. *Journal of Consumer Behaviour*, 20(3), 564-576. https://doi.org/10.1002/cb.1885

Gupta, S. and Shrivastava, M. (2021). Herding and loss aversion in stock markets: mediating role of fear of missing out (fomo) in retail investors. *International Journal of Emerging Markets*, 17(7), 1720-1737. https://doi.org/10.1108/ijoem-08-2020-0933

Gürbüz, F., Bayraklı, M. and Gezgin, D. (2023). The effect of cyberloafing behaviors on smartphone addiction in university students: the mediating role of fear of missing out. *Journal of Educational Technology and Online Learning*, 6(1), 234-248. https://doi.org/10.31681/jetol.1089882

Hai-xia, W., Jia, H. and Lai, K. (2023). The dark side of upward social comparison for social media users: an investigation of fear of missing out and digital hoarding behavior. *Social Media + Society,* 9(1), 205630512211504. https://doi.org/10.1177/20563051221150420

Hartanto, A., Wong, J., Lua, V. Y. Q., Tng, G. Y. Q., Kasturiratna, K. T. A. S. and Majeed, N. M. (2022). A daily diary investigation of the fear of missing out and diminishing daily emotional well-being: the moderating role of cognitive reappraisal. *Psychological Reports*, 127(3), 1117-1155. https://doi.org/10.1177/00332941221135476

Hayran, C. and Anik, L. (2021). Well-being and fear of missing out (fomo) on digital content in the time of COVID-19: a correlational analysis among university students. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(4), 1974. https://doi.org/10.3390/ijerph18041974

Hayran, C., Anik, L. and Gürhan-Canli, Z. (2020). A threat to loyalty: fear of missing out (fomo) leads to reluctance to repeat current experiences. *Plos One*, 15(4), e0232318. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0232318

Holte, A. J., Fisher, W. N. and Ferraro, F. R. (2022). Afraid of social exclusion: fear of missing out predicts cyberball-induced ostracism. *Journal of Technology in Behavioral Science*, 7(3), 315-324. https://doi.org/10.1007/s41347-022-00251-9

Hunt, M. G., Marx, R., Lipson, C. and Young, J. (2018). No more fomo: limiting social media decreases loneliness and depression. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 37(10), 751-768. https://doi.org/10.1521/jscp.2018.37.10.751

Ikbal, T. (2023). A comprehensive evaluation of the impact of social media on mental health reveals noteworthy effects. *Praxis International Journal of Social Science and Literature*, 6(8), 64-72. https://doi.org/10.51879/pijssl/060807

Inwon, K. and Ma, I. (2020). A study on bandwagon consumption behavior based on fear of missing out and product characteristics. *Sustainability*, 12(6), 2441. https://doi.org/10.3390/su12062441

Inwon, K., Cui, H. and Son, J. (2019). Conformity consumption behavior and fomo. *Sustainability*, 11(17), 4734. https://doi.org/10.3390/su11174734

Inwon, K., He, X. and Shin, M. H. (2020). Chinese consumers' herd consumption behavior related to Korean luxury cosmetics: the mediating role of fear of missing out. *Frontiers in Psychology*, 11. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.00121

Kim, J., Lee, Y. H. and Mi-Lyang, K. (2020). Investigating 'fear of missing out' (fomo) as an extrinsic motive affecting sport event consumer's behavioral intention and fomo-driven consumption's influence on intrinsic rewards, extrinsic rewards, and consumer satisfaction. *Plos One*, 15(12), e0243744. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0243744

Koç, H., Şimşir, Z. and Seki, T. (2023). The relationships between self-control and distress among emerging adults: a serial mediating roles of fear of missing out and social media addiction. *Emerging Adulthood*, 11(3), 626-638. https://doi.org/10.1177/21676968231151776

Lee, J. A., Bright, L. F. and Eastin, M. S. (2021). Fear of missing out and consumer happiness on instagram: a serial mediation of social media influencer-related activities. Cyberpsychology, *Behavior, and Social Networking,* 24(11), 762-766. https://doi.org/ 10.1089/cyber.2020.0431

Li, L., Griffiths, M. D., Mei, S. and Niu, Z. (2020). Fear of missing out and smartphone addiction mediates the relationship between positive and negative affect and sleep quality among Chinese university students. *Frontiers in Psychiatry*, 11. https://doi.org/ 10.3389/fpsyt.2020.00877

Lin, S. and Jian, E. (2022). Effects of personality traits concerning media use decisions on fear of missing out and social media use behavior. *Behavioral Sciences*, 12(11), 460. https://doi.org/ 10.3390/bs12110460

Liu, X., Xiao, R. and Tang, W. (2021). The impact of school-based mindfulness intervention on bullying behaviors among teenagers: mediating effect of self-control. *Journal of Interpersonal Violence*, 37(21-22), NP20459-NP20481. https://doi.org/10.1177/ 08862605211052047

Liu, Y., Chi, X. and Xin, X. (2023). Storing, not reading: investigating the link between upward social comparison via social media and digital hoarding behavior in chinese youth. *Psychology Research and Behavior Management*, Volume 16, 5209-5224. https://doi.org/10.2147/prbm.s441859

Lu, F. and Sinha, J. (2024). How social media usage and the fear of missing out impact minimalistic consumption. *European Journal of Marketing*, 58(4), 1083-1114. https://doi.org/10.1108/ejm-08-2022-0641

Malouf, K. (2022). Does meeting belongingness needs through social media impact one's fear of missing out and self-esteem? *Psi Beta Research Journal*, 2(1), 23-28. https://doi.org/10.54581/xodo5493

Martin, J. (2018). Leading in the present: mindfulness for library leadership. *Library Leadership &Amp; Management*, 33(1). https://doi.org/10.5860/llm.v33i1.7304

Maura, N. D., Wibowo, J., Candraningrat, C. and Fianto, A. Y. A. (2022). Analysis the effect of brand experience and brand innovation on brand loyalty with brand trust as a mediation variable. *Die*, 13(2), 122-132. https://doi.org/10.30996/die.v13i2.7293

Mewafarosh, R., Agarwal, S. and Dwivedi, D. (2024). Balancing fomo and digital detoxification. Advances in Marketing, *Customer Relationship Management, and E-Services*, 1-15. https://doi.org/10.4018/979-8-3693-1107-3.ch001

Mitsea, E., Drigas, A. and Skianis, C. (2022). Mindfulness for anxiety management and happiness: the role of vr, metacognition, and hormones. *Technium BioChemMed*, 3(3), 37-52. https://doi.org/10.47577/biochemmed.v3i3.7343

Mohammed, A. A. A., Osman, M. M., Ali, M. M. M., Adam, M. O., Mustafa, M. E. E., Babikir and A. M., Ibrahim, M. E. (2023). Social networking and fear of missing out (fomo) among medical students at university of Khartoum, Sudan 2021. *BMC Psychology*, 11(1). https://doi.org/10.1186/s40359-023-01403-z

Mohanan, M. and Shekhar, S. K. (2021). A study on the mediating effect of fomo on social media (instagram) induced travel addiction and risk taking travel behavioral intention in youth. *Journal of Content Community and Communication*, 14(8), 57-67. https://doi.org/10.31620/jccc.12.21/06

Nguyen, H. T., Vu, T. V., Nguyen, V. H. A., Hua, T. D. and Tran-Chi, V. (2024). Exploring the impact of social networking usage on attachment styles and mental health: a study among college students in Vietnam. *Multidisciplinary Reviews*, 7(8), 2024172. https://doi.org/10.31893/multirev.2024172

Nizar, M. and Daljono, D. (2024). The impact of availability bias and representative bias on investment decisions and performance: the role of fomo as an intervening variable. *Jurnal Apresiasi Ekonomi*, 12(1), 71-89. https://doi.org/10.31846/jae.v12i1.730

Oberst, Ú., Wegmann, E., Stodt, B., Brand, M. and Lusar, A. (2016). Negative consequences from heavy social networking in adolescents: the mediating role of fear of missing out. *Journal of Adolescence*, 55(1), 51-60. https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2016.12.008

Osemeahon, O. S. and Agoyi, M. (2020). Linking fomo and smartphone use to social media brand communities. *Sustainability*, 12(6), 2166. https://doi.org/10.3390/su12062166

Osgood, J. M., McNally, O. and Talerico, G. (2017). The personality of a "good test taker": self-control and mindfulness predict good time-management when taking exams.. *International Journal of Psychology and Educational Studies*, 4(3), 12-21. https://doi.org/10.17220/ijpes.2017.03.002

Packer, J. and Flack, M. (2023). The role of self-esteem, depressive symptoms, extraversion, neuroticism and fomo in problematic social media use: exploring user profiles. *International Journal of Mental Health and Addiction*. https://doi.org/10.1007/s11469-023-01094-y

Parveen, H., Ajina, A. S., Habbas, N. S. M., Al-Faryan, M. A. S. and Khaled, A. S. (2022). Buy now or regret later: social media-induced panic buying of medical supplies during COVID-19. *Innovative Marketing*, 18(3), 197-206. https://doi.org/10.21511/im.18(3).2022.17

Perazzini, M., Bontempo, D., Giancola, M., D'Amico, S. and Perilli, E. (2023). Adult attachment and fear of missing out: does the mindful attitude matter?. *Healthcare*, 11(23), 3093. https://doi.org/10.3390/healthcare11233093

Radtke, T., Apel, T., Schenkel, K., Keller, J. and Lindern, E. V. (2021). Digital detox: an effective solution in the smartphone era? a systematic literature review. *Mobile Media &Amp; Communication*, 10(2), 190-215. https://doi.org/10.1177/20501579211028647

Reer, F., Tang, W. Y. and Quandt, T. (2019). Psychosocial well-being and social media engagement: the mediating roles of social comparison orientation and fear of missing out. *New Media &Amp; Society,* 21(7), 1486-1505. https://doi.org/10.1177/1461444818823719

Rinaldi, M. R. (2024). Fear of missing out (fomo) and internet addiction among adolescence: the moderation effect of gender differences. *Humanitas: Indonesian Psychological Journal,* 1-12. https://doi.org/10.26555/humanitas.v21i1.580

Rippé, C. B., Smith, B. and Gala, P. (2023). A psychological examination of attachment insecurity, loneliness, and fear of missing out as drivers of retail patronage among emerging adults. *International Journal of Consumer Studies*, 47(5), 1838-1852. https://doi.org/10.1111/ijcs.12958

Rodríguez--García, A., Moreno-Guerrero, A. and Belmonte, J. L. (2020). Nomophobia: an individual's growing fear of being without a smartphone—a systematic literature review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(2), 580. https://doi.org/10.3390/ijerph17020580

Röttinger, D., Bischof, G., Brandt, D., Bischof, A., Orlowski, S., Besser, B. and Rumpf, H. (2021). Dispositional and online-specific fear of missing out are associated with the development of iud symptoms in different internet applications. *Journal of Behavioral Addictions*, 10(3), 747-758. https://doi.org/10.1556/2006.2021.00042

Sakti, I. (2023). Determinant of muslim women to visit "viral" places: understanding the influence of social media, distance, and fear of missing out (fomo). *SERAMBI: Jurnal Ekonomi Manajemen Dan Bisnis Islam*, 5(3), 167-180. https://doi.org/10.36407/serambi.v5i3.1244

Scheinfeld, E. and Voorhees, H. L. (2022). How social media, fomo, and isolation influence our perceptions of others who "break the rules". *Social Media + Society*, 8(2), 205630512211038. https://doi.org/10.1177/20563051221103841

Scott, H. and Woods, H. (2018). Fear of missing out and sleep: cognitive behavioural factors in adolescents' nighttime social media use. *Journal of Adolescence*, 68(1), 61-65. https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2018.07.009

Servidio, R., Sinatra, M., Griffiths, M. and Monacis, L. (2021). Social comparison orientation and fear of missing out as mediators between self-concept clarity and problematic smartphone use. *Addictive Behaviors*, 122, 107014. https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2021.107014

Shi, G., Wu, Y., Pang, H. and Liu, Z. (2024). The double-edged sword effect of leaders' fear of missing out on leaders' creativity: an experience sampling method study. *Psychology Research and Behavior Management*, Volume 17, 259-271. https://doi.org/ 10.2147/prbm.s449490

Song, F., Graupensperger, S., Lostutter, T. W. and Larimer, M. E. (2024). Fear of missing out on financial gains: associations between fear of missing out, problem gambling, and speculative trading in college students. *Emerging Adulthood*, 12(3), 387-397. https://doi.org/ 10.1177/21676968241238028

Srivastava, S., Rishi, B. and Belwal, R. (2024). Linking fear of missing out and psychological well-being: a multi-country study. *Journal of Consumer Marketing*, 41(4), 391-405. https://doi.org/10.1108/jcm-02-2023-5837

Sun, C., Li, Y., Kwok, S. Y. C. L. and Mu, W. (2022). The relationship between intolerance of uncertainty and problematic social media use during the COVID-19 pandemic: a serial mediation model. International *Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(22), 14924. https://doi.org/10.3390/ijerph192214924

Tandon, A., Dhir, A., Almugren, I., AlNemer, G. N., and Mäntymäki, M. (2021). Fear of missing out (fomo) among social media users: a systematic literature review, synthesis and framework for future research. *Internet Research*, 31(3), 782-821. https://doi.org/10.1108/intr-11-2019-0455

Thuy An Ngo, T., Thien An Nguyen, N., Uyen La, N., Dong Truong, N. and Quoc Bao Nguyen, H. (2023). Impact of academic-related peer influence and fear of missing out from social media on academic activities of adolescents. *Journal of Information Technology Education: Research*, 22, 527-555. https://doi.org/10.28945/5223

Toçoğlu, S., Dönmez, A., Baykara, C., Hepsert, S., Sarıkabak, M., Yıldırım, Y. and Korkutata, A. (2024). Relationships between social media addiction, fear of missing out developments and body image. https://doi.org/10.21203/rs.3.rs-4383457/v1

Tuomela, R. (2003). Collective acceptance, social institutions, and social reality. *The American Journal of Economics and Sociology*, 62(1), 123-165. https://doi.org/10.1111/1536-7150.t01-1-00005

Uram, P. and Skalski, S. (2020). Still logged in? the link between facebook addiction, fomo, self-esteem, life satisfaction and loneliness in social media users. *Psychological Reports*, 125(1), 218-231. https://doi.org/10.1177/0033294120980970

Wang, L., Huang, W., Tang, F., Ruan, S., Peng, Q., Yang, M. and Wei, Z. (2024). Research on the mechanisms of information overload and information avoidance behavior in college students with psychological disorders in the context of social media.. https://doi.org/10.21203/rs.3.rs-3909071/v1

Wang, L., Yan, S., Wang, Y., Qiu, J. and Zhang, Y. (2022). Do mobile social media undermine our romantic relationships? the influence of fear-of-missing-out on young people's romantic relationships. *Information Research: An International Electronic Journal*, 27. https://doi.org/10.47989/irisic2231

Weaver, J. L. and Swank, J. M. (2021). An examination of college students' social media use, fear of missing out, and mindful attention. *Journal of College Counseling*, 24(2), 132-145. https://doi.org/10.1002/jocc.12181

Wegmann, E., Oberst, Ú., Stodt, B. and Brand, M. (2017). Online-specific fear of missing out and internet-use expectancies contribute to symptoms of internet-communication disorder. *Addictive Behaviors Reports*, 5, 33-42. https://doi.org/10.1016/j.abrep.2017.04.001

Wright, C. J. and Schutte, N. S. (2014). The relationship between greater mindfulness and less subjective experience of chronic pain: mediating functions of pain management self-efficacy and emotional intelligence. *Australian Journal of Psychology*, 66(3), 181-186. https://doi.org/10.1111/ajpy.12041

Xi, Y., Huo, J., Zhao, X., Jiang, Y. and Yang, Q. (2022). The effects of fear of missing out on social media posting preferences. *European Journal of Marketing*, 56(12), 3453-3484. https://doi.org/10.1108/ejm-10-2021-0814

Xu, Y. and Tian, Y. (2023). Effects of fear of missing out on inhibitory control in social media context: evidence from event-related potentials. *Frontiers in Psychiatry*, 14. https://doi.org/10.3389/fpsyt.2023.1301198

Yu, S., Chen, H., Liu, A. and Lee, H. (2020). Toward COVID-19 information: infodemic or fear of missing out?. *Healthcare,* 8(4), 550. https://doi.org/10.3390/healthcare8040550

Zaman, U., Barnes, S. J., Abbasi, S., Anjam, M., Aktan, M. and Khwaja, M. G. (2022). The bridge at the end of the world: linking expat's pandemic fatigue, travel fomo, destination crisis marketing, and vaxication for "greatest of all trips". *Sustainability*, 14(4), 2312. https://doi.org/10.3390/su14042312

Zaremohzzabieh, Z., Abdullah, H., Ahrari, S., Abdullah, R. and Md Nor, S. M. (2024). Exploration of vulnerability factors of digital hoarding behavior among university students and the moderating role of maladaptive perfectionism. *Digital Health*, 10. https://doi.org/ 10.1177/20552076241226962

Zhang, J., Jiang, N., Turner, J. J. and Pahlevansharif, S. (2022). The impact of scarcity on consumers' impulse buying based on the s-o-r theory. *Frontiers in Psychology*, 13. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.792419

Zhang, J., Jiang, N., Turner, J. J. and Sharif, S. P. (2021). The impact of scarcity of medical protective products on Chinese consumers' impulsive purchasing during the COVID-19 epidemic in China. *Sustainability*, 13(17), 9749. https://doi.org/10.3390/su13179749

Zhang, Z., Jiménez, F. R. and Cicala, J. E. (2020). Fear of missing out scale: a self-concept perspective. *Psychology &Amp; Marketing*, 37(11), 1619-1634. https://doi.org/ 10.1002/mar.21406

Zhao, J., Ye, B., Li, Y. and Xia, F. (2022). Effects of stressors of COVID-19 on Chinese college students' problematic social media use: a mediated moderation model. *Frontiers in Psychiatry*, 13. https://doi.org/10.3389/fpsyt.2022.917465

6

TÜKETİCİ PAZARLAMASINDA OYUNLAŞTIRMA

Birgül Medetoğlu

1. GİRİŞ

Teknolojik inovasyonlardaki gelişmeler, işletmelerin tüketicilere yönelik pazarlama pratiklerini ve işletmelerin tüketicileri cezbetme biçimini değiştirmiş ve dönüştürmüştür. Telefon ve tablet gibi ellerindeki teknolojik aygıtlar ile kendilerini işletmelerdeki eş yaratımlı süreçlere aktif katkı sağlayacak şekilde konumlandıran ve işletmeleri doğrudan etkileyebilecek ekstra rol davranışlar sergileyen tüketiciler, bugün geçmişe kıyasla çok daha donanımlıdır (Kennedy ve Guzman, 2016; Al-Zyoud, 2020). İşletmeler de bu dönemde markalarına yönelik marka sadakati ve tüketici bağlılığı ile bir rekabet avantajı edinebilmektedir. Tüketicinin tatmin olduğu, işletmenin ise bir rekabet avantajı edinebildiği bu kazan-kazan senaryosu için böyle bir işletme-tüketici ilişkisi geliştirmek, tüketici davranışına uygun ve tüketiciyi etkileyecek, spesifik bir pazarlama içeriğinin anlaşılmasında saklıdır (Al-Zyoud, 2020).

Bu çalışmanın konusu olan oyunlaştırma, sözü edilen spesifik pazarlama içeriğinin temsili bir örneğidir. Oyunlaştırma tam bir oyun deneyimi yaratmayı (Sigala, 2015), kullanıcıların davranışlarını motive etmeyi ve yönlendirmeyi ve oyun vasıtasıyla oluşan angajmanı artırmayı (Pavlus, 2010) amaçlamaktadır (Al-Zyoud, 2020).

2. OYUNLAŞTIRMA KAVRAMININ KÖKENİ VE GELİŞİMİ

Çeşitli fiziksel ve mental aktivitelere dayanarak oyuncuyu eğlendirmeyi amaçlayan oyunlar (Gatautis vd., 2021) muhtelif kültürlerde eğlenmek, ilişki geliştirmek ya da eğitmek gibi farklı amaçlar için uzun bir süredir kullanılmaktadır (McGonigal, 2011). Ancak özellikle son yıllarda oyunlar için önemli bir eğlence kaynağı oldukları, bir tüketici kültürü yarattıkları ve günlük hayatın ortak bir paydası oldukları (Malaby, 2007) söylenebilir. Hâliyle bireylerin

iki temel amacıdır. Bu iki amacın gerçekleştirilmesinde faydalanılan oyunlaştırma ve oyunlaştırılmış hizmetler, çoğunlukla oyun içerikli deneyimler yaratmayı merkeze alan bir pazarlama aracıdır.

Bazı araştırmacılar oyunlaştırmayı ürünlerin ve hizmetlerin tüketiciye tanıtılmasında yeni bir yöntem olarak değerlendirirken bazıları hizmet değerinin artırılmasında kullanılan önemli bir araç olarak kabul etmiştir. Ancak oyunlaştırma bugün pazarlama düşüncesinde daha önceleri hiç konumlandırılmadığı bir alana yerleştirilmiştir. Bugün pazarlamada oyunların ve tüketici davranışlarının bir araya geldiği eski yöntemler oyunlaştırma konusundaki popüler kavramlaştırmalar ile birebir aynı değildir. Mesela Huotari ve Hamari (2012), müşterinin değerin yaratıcısı olduğunu ve bu yüzden işletmenin müşteriye sadece oyun deneyimi imkânlarını sunabileceğini ifade etmiştir. Oyunlaştırmanın bu şekilde kavramlaştırılması, müşterinin oyun içerikli deneyime angaje olup olmayacağını ve sonunda hizmete yönelik algıladığı değerin artıp artmayacağını belirler.

REFERANSLAR

Aguiar-Castillo, L., Rajendra-Teli, S., and Perez-Jimenez, R. (2023). Gamification and proenvironmental performance: could tourists return home with more sustainable habits?. *Journal of Hospitality and Tourism Technology*, *14*(3), 444-459.https://doi.org/10.1108/JHTT-06-2022-0161

Al-Zyoud, M. F. (2021). The impact of gamification on consumer loyalty, electronic word-of mouth sharing and purchase behavior. *Journal of Public Affairs*, 21(3), e2263. https://doi.org/10.1002/pa.2263

Aparicio, A. F., Vela, F. L. G., Sánchez, J. L. G., and Montes, J. L. I. (2012). Analysis and application of gamification. In *Proceedings of the 13th international conference on interacción persona-ordenador* (pp. 1-2). https://doi.org/10.1145/2379636.2379653

Bartle, R. (1996). Hearts, clubs, diamonds, spades: Players who suit MUDs. *Journal of MUD research*, *1*(1), 19.

Bittner, J. V., and Shipper, J. (2014). Motivational effects and age differences of gamification in product advertising. Journal of consumer marketing, 31(5), 391-400.https://doi.org/10.1108/JCM-04-2014-0945

Blohm, I., and Leimeister, J. M. (2013). Gamification: Design of IT-based enhancing services for motivational support and behavioral change. *Business and information systems engineering*, *5*, 275-278.https://doi.org/10.1007/s12599-013-0273-5

Bravo, R., Catalán, S., and Pina, J. M. (2021). Gamification in tourism and hospitality review platforms: How to RAMP up users' motivation to create content. *International Journal of Hospitality Management*, *99*, 103064.https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2021.103064

Bravo, R., Catalán, S., and Pina, J. M. (2023). The impact of gamified loyalty programmes on customer engagement behaviours. A hotel industry application. *Journal of Hospitality and Tourism Technology*, *14*(5), 925-940.https://doi.org/10.1108/JHTT-02-2022-0033

Bunchball. (2019). Enterprise-level gamification 21.04.2024 tarihinde https://www.bunchball.com /sites/default/files/Bunchball_WP_Gamification_101_2019_0_0.pdf adresinden erişilmiştir.

Burke, B. (2016). *Gamify: How gamification motivates people to do extraordinary things.* Routledge. https://doi.org/10.4324/9781315230344

Cardador, M. T., Northcraft, G. B., and Whicker, J. (2017). A theory of work gamification: Something old, something new, something borrowed, something cool?. *Human resource management review*, *27*(2), 353-365.https://doi.org/10.1016/j.hrmr.2016.09.014

Charles, T., Bustard, D., and Black, M. (2011). Experiences of promoting student engagement through game-enhanced learning. İçinde *Serious games and edutainment applications*, 425-445. https://doi.org/10.1007/978-1-4471-2161-9_21

Chorney, A. I. (2012). Taking the game out of gamification. *Dalhousie Journal of Interdisciplinary Management*, *8*(1).

Chou, Y. K. (2015). *Actionable gamification: Beyond points, badges, and leaderboards*. Octalysis Media.

Cialdini, R. B. (2009). *Influence: Science and practice* (4, 51-96). Pearson education.

Csikszentmihalyi, M., and Csikzentmihaly, M. (1990). *Flow: The psychology of optimal experience* (1990, 1). Harper ve Row.

Deci, E. L., Olafsen, A. H., and Ryan, R. M. (2017). Self-determination theory in work organizations: The state of a science. *Annual review of organizational psychology and organizational behavior*, *4*, 19-43. https://doi.org/10.1146/annurev-orgpsych-032516-113108

Deterding, S., Dixon, D., Khaled, R., and Nacke, L. (2011a). From game design elements to gamefulness: defining" gamification". İçinde *Proceedings of the 15th international academic MindTrek conference: Envisioning future media environments*, 9-15. https://doi.org/ 10.1145/2181037.2181040

Deterding, S., Sicart, M., Nacke, L., O'Hara, K., and Dixon, D. (2011b). Gamification. using game-design elements in non-gaming contexts. İçinde *CHI'11 extended abstracts on human factors in computing systems*, 2425-2428. https://doi.org/10.1145/1979742.1979575

Deterding, S. (2014). *Eudaimonic design, or: Six invitations to rethink gamification*. https://ssrn.com/ abstract=2466374

Deterding, S. (2015). *The ambiguity of games: Histories and discourses of a gameful world.* The MIT Press. https://doi.org/10.7551/mitpress/9788.003.0004

Dichev, C., Dicheva, D., Angelova, G., and Agre, G. (2014). From gamification to gameful design and gameful experience in learning. *Cybernetics and information technologies*, *14*(4), 80-100.https://doi.org/10.1515/cait-2014-0007

Elgarhy, S. D., Abdel Rahieem, W. M. A. N., and Abdulmawla, M. (2024). Influences of gamification on repurchase intention and intrinsic motivations in Egyptian hotels and travel agencies: The mediating role of customer engagement. *Journal of Quality Assurance in Hospitality ve Tourism*, *25*(2), 397-419.https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2019.11.089

Frith, J. H. (2012). *Constructing location, one check-in at a time: examining the practices of Foursquare users*. North Carolina State University.

Fogg, B. J. (2003). Persuasive technology–using computers to change what we say and do. *San Francisco*, 41.

Gatautis, R., Gadeikienė, A., and Vitkauskaitė, E. (2021). Expression of the Concept of Gamification in the Context of ICT Development. *Gamification and Consumer Engagement: Creating Value in Context of ICT Development*, 69-97.

Gil-Aciron, L. A. (2024). The gamer psychology: a psychological perspective on game design and gamification. *Interactive Learning Environments, 32*(1), 183-207.

Groh, F. (2012). Gamification: State of the art definition and utilization. *Institute of Media Informatics Ulm University*, *39*, 31.

Gunnell, K. E., and Gaudreau, P. (2015). Testing a bi-factor model to disentangle general and specific factors of motivation in self-determination theory. *Personality and Individual Differences*, *81*, 35-40.https://doi.org/10.1016/j.paid.2014.12.059

Hainey, T., Connolly, T., Stansfield, M., and Boyle, E. (2011). The differences in motivations of online game players and offline game players: A combined analysis of three studies at higher education level. *Computers and education*, *57*(4), 2197-2211.https://doi.org/10.1016/j.compedu.2011.06.001

Herzig, P., Strahringer, S., and Ameling, M. (2012). Gamification of ERP systems-Exploring gamification effects on user acceptance constructs. İçinde *Multikonferenz Wirtschaftsinformatik*, 793-804. Braunschweig: GITO.

Hofacker, C. F., De Ruyter, K., Lurie, N. H., Manchanda, P., and Donaldson, J. (2016). Gamification and mobile marketing effectiveness. *Journal of Interactive Marketing*, *34*(1), 25-36.https://doi.org/10.1016/j.intmar.2016.03.001

Hsu, C. L. (2023). Enhancing brand love, customer engagement, brand experience, and repurchase intention: focusing on the role of gamification in mobile apps. *Decision Support Systems*, 174, 114020.

Hunicke, R., LeBlanc, M., and Zubek, R. (2004, July). MDA: A formal approach to game design and game research. İçinde *Proceedings of the AAAI Workshop on Challenges in Game AI*, 4(1), 1722.

Huotari, K., and Hamari, J. (2012). Defining gamification: a service marketing perspective. İçinde *Proceeding of the 16th international academic MindTrek conference,* 17-22. https://doi.org/10.1145/2393132.2393137

Huotari, K., and Hamari, J. (2017). A definition for gamification: anchoring gamification in the service marketing literature. *Electronic markets*, *27*(1), 21-31. https://doi.org/10.1007/s12525-015-0212-z

Jimenez, S. (2013). Gamification Canvas Model. 16.07.2024 tarihinde https://www.gamedeveloper.com/business/ gamification-model-canvas adresinden erişilmiştir.

Jain, S., Mishra, S., and Saxena, G. (2023). Luxury customer's motivations to adopt gamification. *Marketing Intelligence and Planning*, *41*(2), 156-170.https://doi.org/10.1108/MIP-05-2022-0207

Jang, S., and Kim, J. (2022). Enhancing exercise visitors' behavioral engagement through gamified experiences: A spatial approach. *Tourism Management*, *93*, 104576. https://doi.org/10.1016/j.tourman.2022.104576

Kasurinen, J., and Knutas, A. (2018). Publication trends in gamification: A systematic mapping study. *Computer Science Review*, *27*, 33-44.

Killian, E. (2013). *Gamification 2.0 – A concept*. Eamonn Killian.

Kim, A. J. (2009). Game mechanics for interaction design: An interview with Amy Jo Kim. 12.06.2024 tarihinde http://bokardo.com/archives/game-mechanics-for-interaction-design-an-interview-with-amy-jo-kim/ adresinden erişilmiştir.

Kim, J.A. (2012). Social engagement: Who's playing? How do they like to engage? 12.06.2024 tarihinde Retrieved from http://amyjokim.com/2012/09/19/social-engagement-whos-playing-how-do-they-like-to-engage/ adresinden erişilmiştir.

Kennedy, E., and Guzmán, F. (2016). Co-creation of brand identities: consumer and industry influence and motivations. *Journal of Consumer Marketing*, 33(5), 313-323. https://doi.org/10.1108/JCM-07-2015-1500

Kong, J. S. L., Kwok, R. C. W., and Fang, Y. (2012). The effects of peer intrinsic and extrinsic motivation on MMOG game-based collaborative learning. *Information and Management*, *49*(1), 1-9.https://doi.org/10.1016/j.im.2011.10.004

Koo, D. M., Lee, S. H., and Chang, H. S. (2007). Experiential motives for playing online games. *J. Convergence Inf. Technol.*, *2*(2), 37-48.

Kotler, P., and Levy, S. J. (1969). Broadening the concept of marketing. *Journal of Marketing*, *33*(1), 10-15. https://doi.org/10.1177/002224296903300103

Lafrenière, M. A. K., Verner-Filion, J., ve Vallerand, R. J. (2012). Development and validation of the Gaming Motivation Scale (GAMS). *Personality and individual differences*, *53*(7), 827-831.https://doi.org/10.1016/j.paid.2012.06.013

Landers, R. N. (2014). Developing a theory of gamified learning: Linking serious games and gamification of learning. *Simulation and gaming*, *45*(6), 752-768.https://doi.org/10.1177/1046878114563660

Landers, R. N., Auer, E. M., Collmus, A. B., and Armstrong, M. B. (2018a). Gamification science, its history and future: Definitions and a research agenda. *Simulation and Gaming*, *49*(3), 315-337.https://doi.org/10.1177/1046878118774385

Landers, R. N. and Armstrong, M. B. (2018b). Gamification of employee training and development. *International Journal of Training and Development*, *22*(2), 162-169.https://doi.org/10.1111/ijtd.12124

Landers, R. N. (2019). Gamification misunderstood: How badly executed and rhetorical gamification obscures its transformative potential. *Journal of Management inquiry*, *28*(2), 137-140.https://doi.org/10.1177/1056492618790913

Leclercq, T., Poncin, I., and Hammedi, W. (2020). Opening the black box of gameful experience: Implications for gamification process design. *Journal of Retailing and Consumer Services*, *52*, 101882.https://doi.org/10.1016/j.jretconser.2019.07.007

Lin, H. H., Wang, Y. S., and Chou, C. H. (2012). Hedonic and utilitarian motivations for physical game systems use behavior. *International Journal of Human-Computer Interaction*, *28*(7), 445-455.https://doi.org/10.1080/10447318.2011.618097

Malaby, T. M. (2007). Beyond play: A new approach to games. *Games and culture*, *2*(2), 95-113.https://doi.org/10.1177/1555412007299434

Marczewski, A. (2015). *Even ninja monkeys like to play: Gamification, game thinking and motivational design*. CreateSpace Independent Publishing Platform.

McGonigal, J. (2011). *Reality is broken: Why games make us better and how they can change the world*. Penguin.

Moro, S., ve Stellacci, S. (2023). The role of badges to spur frequent travelers to write online reviews. *Journal of Hospitality and Tourism Technology*, *14*(2), 69-82.https://doi.org/10.1108/JHTT-05-2021-0156

Mullins, J. K., and Sabherwal, R. (2018). Beyond enjoyment: a cognitive-emotional perspective of gamification. İçinde Proceedings of the 51st Hawaii International Conference on System Sciences, 1237–1246.

Noorbehbahani, F., Salehi, F., ve Zadeh, R. J. (2019). A systematic mapping study on gamification applied to e-marketing. *Journal of Research in Interactive Marketing*, *13*(3), 392-410.

Pavlus, J. (2010). The game of life (Cover story). *Scientific American*, *303*(6), 43-44.

Pilke, E. M. (2004). Flow experiences in information technology use. *International journal of human-computer studies*, *61*(3), 347-357. https://doi.org/10.1016/j.ijhcs.2004.01.004

Prensky, M. (2002). The motivation of gameplay: The real twenty-first century learning revolution. *On the horizon*, *10*(1), 5-11. https://doi.org/10.1108/10748120210431349

Reiss, S. (2004). Multifaceted nature of intrinsic motivation: The theory of 16 basic desires. *Review of general psychology*, *8*(3), 179-193. https://doi.org/10.1037/1089-2680.8.3.179

Roberts, D., Hughes, M., and Kertbo, K. (2014). Exploring consumers' motivations to engage in innovation through co-creation activities. *European Journal of Marketing*, *48*(1/2), 147-169. https://doi.org/10.1108/EJM-12-2010-0637

Robson, K., Plangger, K., Kietzmann, J. H., McCarthy, I., and Pitt, L. (2015). Is it all a game? Understanding the principles of gamification. *Business horizons*, *58*(4), 411-420. https://doi.org/10.1016/j.bushor.2015.03.006

Rouse, K. E. (2013). *Gamification in science education: The relationship of educational games to motivation and achievement. Doktora Tezi* [The University of Southern Mississippi], Hattiesburg.

Ryan, R. M., and Deci, E. L. (2000). Intrinsic and extrinsic motivations: Classic definitions and new directions. *Contemporary educational psychology*, *25*(1), 54-67. https://doi.org/10.1006/ceps.1999.1020

Ryan, R. M., Rigby, C. S., and Przybylski, A. (2006). The motivational pull of video games: A self-determination theory approach. *Motivation and emotion*, *30*, 344-360. https://doi.org/10.1007/s11031-006-9051-8

Ryan, R. M., and Deci, E. L. (2017). *Self-determination theory: Basic psychological needs in motivation, development, and wellness*. Guilford publications.

Seaborn, K., and Fels, D. I. (2015). Gamification in theory and action: A survey. *International Journal of human-computer studies*, *74*, 14-31. https://doi.org/10.1016/j.ijhcs.2014.09.006

Schacht, M., and Schacht S. (2012). Start the game: Increasing user experience of enterprise systems following a gamification mechanism. İçinde A. Maedche, A. Botzenhardt, and L. Neer (Editör), *Software for people, management for professionals*, 181-199. Berlin. http://link.springer.com/10.1007/978-3-642-31371-4_11

Schaffer, O. (2013). Crafting fun user experiences: A method to facilitate flow. *Human Factors International*. 18.07.2024 tarihinde www.researchgate.net/publication/272181532_ Crafting_Fun_User_ Experiences_A_Method_to_Facilitate_Flow adresinden erişilmiştir.

Schell, J. (2008). *The Art of Game Design: A book of lenses*. CRC press.

Schöbel, S., and Janson, A. (2018). Is it all about having Fun?-Developing a Taxonomy to gamify Information Systems. İçinde *ECIS*, 60.

Shi, S., Leung, W. K., and Munelli, F. (2022). Gamification in OTA platforms: A mixed-methods research involving online shopping carnival. *Tourism Management*, *88*, 104426.https://doi.org/10.1016/j.tourman.2021.104426

Sigala, M. (2015). The application and impact of gamification funware on trip planning and experiences: the case of TripAdvisor's funware. *Electronic Markets*, 25, 189-209. https://doi.org/10.1007/s12525-014-0179-1

Sweetser, P., and Wyeth, P. (2005). GameFlow: a model for evaluating player enjoyment in games. *Computers in Entertainment (CIE)*, *3*(3), 3-3. https://doi.org/10.1145/1077246.1077253

Syrjälä, H., Kauppinen-Räisänen, H., Luomala, H. T., Joelsson, T. N., Könnölä, K., and Mäkilä, T. (2020). Gamified package: Consumer insights into multidimensional brand engagement. *Journal of business research*, *119*, 423-434.https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2019.11.089

Thom, J., Millen, D., and DiMicco, J. (2012). Removing gamification from an enterprise SNS. İçinde *Proceedings of the acm 2012 conference on computer supported cooperative work,* 1067-1070. https://doi.org/10.1145/2145204.2145362

Toda, A. M., Klock, A. C., Oliveira, W., Palomino, P. T., Rodrigues, L., Shi, L., ... and Cristea, A. I. (2019). Analysing gamification elements in educational environments using an existing Gamification taxonomy. *Smart Learning Environments, 6*(1), 1-14.

Von Ahn, L., and Dabbish, L. (2008). Designing games with a purpose. *Communications of the ACM*, *51*(8), 58-67.

Warmelink, H., Koivisto, J., Mayer, I., Vesa, M., and Hamari, J. (2020). Gamification of production and logistics operations: Status quo and future directions. *Journal of business research*, *106*, 331-340.https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2018.09.011

Warmelink, H., Koivisto, J., Mayer, I., Vesa, M., and Hamari, J. (2018). *Gamification of the work floor: A literature review of gamifying production and logistics operations*.

Werbach, K., Hunter, D., and Dixon, W. (2012). *For the win: How game thinking can revolutionize your business* (Vol. 1). Wharton digital press.

Werbach, K. (2014, 21-23 Mayıs). (Re)defining gamification: A process approach. İçinde *Persuasive Technology: 9th International Conference,* 266-272. Springer International Publishing.

Whittaker, L., Mulcahy, R., and Russell-Bennett, R. (2021). 'Go with the flow' for gamification and sustainability marketing. *International Journal of Information Management*, *61*, 102305. https://doi.org/10.1016/j.ijinfomgt.2020.102305

Wu, M. (2011). The magic potion of game dynamics. 12.06.2024 tarihinde https://community.lithium.com/t5/Science-of-Social-blog/The-Magic-Potion-of-Game-Dynamics/ba-p/19260 adresinden erişilmiştir.

Wünderlich, N. V., Gustafsson, A., Hamari, J., Parvinen, P., and Haff, A. (2020). The great game of business: Advancing knowledge on gamification in business contexts. *Journal of Business Research*, *106*, 273-276. https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2019.10.062

Zichermann, G., and Cunningham, C. (2011). *Gamification by design: Implementing game mechanics in web and mobile apps*. O'Reilly Media, Inc.

Zichermann, G., and Linder, J. (2013). Gamification revolution. McGraw-Hill Education.

7

GELECEĞİN TEKNOLOJİK TRENDLERİ VE TÜKETİCİ BEKLENTİLERİ

Kürşad Özkaynar

1. GİRİŞ

Bu çalışmada yapay zekâ teknolojisi ve araçları, yapay zekâ ile entegre edilmiş sistemler, sanal gerçeklik, artırılmış gerçeklik, karma gerçeklik ve genişletilmiş gerçeklik teknolojileri, blockchain teknolojisi ve kriptoparalar temel inceleme konuları olarak belirlenmiştir. Ayrıca bu teknolojilere destek sağlayacak dokunmatik teknolojiler de çalışmanın kapsamına dâhil edilmiştir. Tüm bu teknolojilerin temelini oluşturan internetin evrim geçirerek metaverse çağına ulaşacağı öngörüsü, metaverse alanlarının da kısaca ele alınmasını gerekli kılmaktadır.

Bilimsel çalışmalar kalıpsal yöntemlerle ilerlediği için yukarıda bahse konu teknolojilerin tamamı "geleceğin teknolojileri" olarak adlandırılsa da işin doğrusu bunların hepsi eski, geçmişin teknolojileridir. Yalnızca bunların birleşiminin oluşturacağı metaverse alanlar geleceğin teknolojisidir. Basit bir örnek vermek gerekirse yapay zekâ çalışmalarının ilk adımları 1950'lerdeki Turing testine (Microsoft, 2024) dayanır. Ses ve görüntü teknolojilerinin geçmişi incelenirse yüzyıldan fazla geriye gitmek gerekecektir. Kriptoparalar için 1980'li yıllara gitmek gerekir. Söz konusu teknolojiler geçmişin olmakla beraber, geleceğin teknolojileri olarak adlandırılmasının birkaç sebebi vardır. İlk olarak bu teknolojilerin altyapılarının olgunlaşma sürecinin gerekliliği vardır. İkincisi, üretimlerinin görece makul maliyetlerle mümkün hâle gelmesi önemlidir. Üçüncü olarak, bu teknolojilerin birbirleriyle entegre edilebilir hâle gelmeleri, onları daha da değerli kılmaktadır. Dördüncü olarak toplumların kullanımına sunulabilecek uygun fiyat ve mekanizmaların gerekliliği bulunmaktadır. Beşinci neden, bu teknolojilerin bireylerin kullandıkları öncül teknolojilere entegre edilerek katma değer sağlama potansiyelidir. Son olarak toplumların kültürel ve akade-

tabanlı dijital kimlik sistemleri ve akıllı kontratlar, tüketicilerin işlemlerini daha güvenli ve hızlı bir şekilde gerçekleştirmelerine imkân tanımaktadır.

Teknolojik trendlerin hızla evrildiği günümüzde, tüketicilerin bu teknolojilerden beklentileri ve bu beklentilerin iş dünyası üzerindeki etkileri, işletmelerin stratejilerini yeniden şekillendirmekte ve yenilikçi çözümler geliştirmelerini teşvik etmektedir. Yapay zekâ, gerçeklik teknolojileri ve blockchain gibi teknolojiler, işletmelerin operasyonel süreçlerini optimize etmelerine, maliyetleri düşürmelerine ve müşteri memnuniyetini artırmalarına imkân tanımaktadır. Gelecekte yapay zekâ, gerçeklik ve blockchain gibi teknolojilerin daha da gelişmesi ve yaygınlaşması ile tüketici beklentileri de sürekli olarak evrilecektir. İşletmeler, bu değişimlere uyum sağlamak ve rekabet avantajı elde etmek için sürekli olarak yenilikçi çözümler geliştirmek zorundadır.

Bu çalışma keşifsel bir nitelikte olmasına rağmen hipotezler ve araştırma soruları geliştirilmiştir. Bu yaklaşımın amacı hem akademik araştırmacılara hem de uygulama alanındaki profesyonellere katkıda bulunmaktır.

REFERANSLAR

Ajzen, I. (2005). *Attitudes, Personality ve Behaviour* (2 Baskı). McGraw-Hill Education. 24.07.2024 tarihinde https://psicoexperimental.files.wordpress.com/2011/03/ajzeni-2005-attitudes-personality-and-behaviour-2nd-ed-open-university-press.pdf adresinden erişilmiştir.

Akıncı, S. ve Kıymalıoğlu, A. (2014). *Planlı Davranış Teorisi*. İçinde M. İ. Yağcı ve S. Çabuk (Editör). MediaCat Yayınları.

Al Karim, R., Rabiul, M. K., Ishrat, M., Promsivapallop, P., and Kawser, S. (2023). Can Blockchain Payment Services Influence Customers' Loyalty Intention in the Hospitality Industry? A Mediation Assessment. *Administrative Sciences, 13*(3), 1-17. DOI: https://doi.org/ 10.3390/ admsci13030085

Anderson, C. (2011). *Bedava* (G. Aksoy, Çev.) Infomag Yayınları.

Ball, D., Coelho, P. S., and Vilares, M. J. (2006). Service Personalization and Loyalty. *Journal of Services Marketing, 20*(6), 391-403. DOI: https://doi.org/10.1108/08876040610691284

Banger, G. (2022). *Yeni Teknolojiler, Dijital Dönüşüm ve İş Modelleri.* Günce Yayınları.

Blümel, H. J., Zaki, M., and Bohné, T. (2024). Personal Touch in Digital Customer Service: A Conceptual Framework of Relational Personalization for Conversational AI. *Journal of Service Theory and Practice, 34*(1), 33-65. DOI: https://doi.org/10.1108/JSTP-03-2023-0098

Bostrom, N. (2021). *Süper Zekâ* (3 Baskı) (F. B. Aydar, Çev.) Koç Üniversitesi Yayınları.

Becher, B. (2024, 29 Mart). Understanding Blockchain Technology. 02.07.2024 tarihinde www.builtin.com: https://builtin.com/blockchain adresinden erişilmiştir.

Butt, A. H., Ahmad, H. and Muzaffar, A. (2024). Augmented Reality is The New Digital Banking – AR Brand Experience Impact on Brand Loyalty. *International Journal of Bank Marketing, 42*(2), 156-182. DOI: https://doi.org/10.1108/IJBM-11-2022-0522

Çabuk, S. ve Demir, D. (2021). Tüketim Değeri Teorisi. İçinde S. Çabuk ve D. Demir (Editör), *Pazarlama Teorileri 2*. MedicCat Yayınları.

Çağlar, O. B. (2022). *Dijital Varlık Ekonomisi*. Pusula Yayıncılık.

Çetintürk, N. (2023). *Pazarlama Stratejileri*. Seçkin Yayıncılık.

DARPA. (2021). Explainable Artificial Intelligence (XAI) (Archived). *Defence Advensed Research Projects Agency.* 03.07.2024 tarihinde www.darpa.mil: https://www.darpa.mil/program/explainable-artificial-intelligence adresinden erişilmiştir.

Davis, F. D. (1989). Perceived Usefulness, Perceived Ease of Use, and User Acceptance of Information Technology. *MIS Quarterly, 13*(3), 319-340. DOI :https://doi.org/10.2307/249008

Davras, Ö., and Caber, M. (2019). Analysis of Hotel Services by Their Symmetric and Asymmetric Effects on Overall Customer Satisfaction: A Comparison of Market Segments. *International Journal of Hospitality Management,* 81, 83-93. DOI: https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2019.03.003

Demir, K. (2006). Rogers'ın Yeniliğin Yayılması Teorisi ve İnternetten Ders Kaydı. *Educational Administration: Theory and Practice*, 47, 367-392. https://dergipark.org.tr/tr/ download/article-file/108337.

Develi, E. İ. ve Ayyıldız, M. E. (2022). *İşletmeler İçin Dijital Dönüşüm ve Dijital Pazarlama Rehberi*. Hiperyayın.

Erten, S. (2002). Planlanmış Davranış Teorisi ile Uygulamalı Ders İşleme Öğretim Metodu. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, 19*(2), 217-233.

Ferry, L. (2023). *Transhümanist Devrim* (1 Baskı) (K. Kahveci, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Frank, M*., Roehrig, P., and Pring, B. (2018). Makinalar Her Şeyi Yaptığında Biz ne Yapacağız?,* E. Yılmaz (Çev.). Aganta Kitap Yayınevi.

González, L. A., Neyem, A., Contreras-McKay, I., and Molina, D. (2022). Improving Learning Experiences in Software Engineering Capstone Courses using Artificial Intelligence Virtual Assistants. Computer *Applications in Engineering Education*, 30, 1370-1389. DOI: https://doi.org/10.1002/cae.22526

Güngör, F. (2023). Gerçeklik Teknolojilerinin Uygulama Alanları ve Uygulama Zorlukları. *Bilgi Teknolojileri ve İletişim Dergisi, 1*(1), 81-116. DOI: https://dergipark.org.tr/tr/pub/btkdergi/issue/79910

Hassan, L. H., Moghavvemi, M., and Mohamed, H. A. (2009, 14-15 Aralık). Power system stabilization based on artificial intelligent techniques; A review. İçinde 2009 International Conference for Technical Postgraduates (TECHPOS), 1-6. IEEE.DOI: https://doi.org/10.1109/TECHPOS.2009.5412107

He, Z. (2021). *Quality and Computation Time in Optimization Problems*. Cornell University. DOI: https://doi.org/10.48550/arXiv.2111.10595

İçten, T. ve Bal, G. (2017). Artırılmış Gerçeklik Teknolojisi Üzerine Yapılan Akademik Çalışmaların İçerik Analizi. *Bilişim Teknolojleri Dergisi, 10*(4), 401-415. DOI: https://doi.org/10.17671/gazibtd.290253

İda, A. (2017). *Bitcoin Hakkında Güncel Her Şey*. Bizim Gezegen Yayınları.

İnci, S. ve Alper, İ. (2018). *Bitcoin Devrimi.* Elma Yayınevi.

King, B. (2016). *Augmented* (K. Balaban, Çev.) MediaCat Yayınları.

Kotler, P., Kartajaya, H., and Setiawan, I. (2011). *Pazarlama 3.0*. (K. Dündar, Çev.). Optimist Yayınları.

Kotler, P., Kartajaya, H., and Setiawan, I. (2017). *Pazarlama 4.0*. (N. Özata, Çev.). Optimist Yayınları.

Kotler, P., Kartajaya, H., and Setiawan, I. (2021). *Pazarlama 5.0.* (T. Gezer, Çev.). MediaCat Yayınları.

Kotler, P., Kartajaya, H., and Setiawan, I. (2024). *Marketing 6.0.* Wiley.

Kuçuradi, İ. (1988). *Uludağ Konuşmaları, Özgürlük, Ahlak, Kültür Kavramları*. Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.

Kurzweil, R. (2015). *Bir Zihin Yaratmak* (D. Gostolüpçe, Çev.). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

LaMorte, W. W. (2022). Behavioral Change Models. *sphweb.bumc.bu.edu*. 03.07.2024 tarihinde https://sphweb.bumc.bu.edu/otlt/mph-modules/sb/behavioralchangetheories/ behavioralchangetheories4.html adresinden erişilmiştir.

Larson, E. J. (2022). *Yapay Zeka Miti,* K. Y. Us (Çev.). Fol Yayınları.

Lee, E. A. (2017). *Plato and the Nerd: The Creative Partnership of Humans and Technology*. The MIT Press.

Marwala, T. (2015). *Causality, Correlation and Artificial Intelligence for Rational Decision Making.* World Scientific. DOI: https://doi.org/10.1142/9789814630870_0001

Masimov, K. (2021). *Dünyanın Bir Sonraki Hakimi: Yapay Zekâ.* Delovoy Mir Astana Yayınevi.

Microsoft. (2024). The AI Strategy Roadmap: Navigating the Stages of AI Value Creation. *Microsoft*. 03.07.2024 tarihinde https://www.microsoft.com/en-us/microsoftcloud/blog/2024/ 04/03/ the-ai-strategy-roadmap-navigating-the-stages-of-value-creation/ adresinden erişilmiştir

Miller, J.,and Khera, O. (2010). Digital Library Adoption and the Technology Acceptance Model: A Cross-Country Analysis. *The Electronic Journal of Information Systems in Developing Countries*, 40, 1-19. DOI: http://dx.doi.org/10.1002/j.1681-4835.2010.tb00288.x

Özdeş, M. (2022). Açıklanabilir Yapay Zeka (Explainable AI-XAI). *www.miuul.com. 03.07.2024 tarihinde* https://miuul.com/blog/aciklanabilir-yapay-zeka-explainable-ai-xai adresinden erişilmiştir.

Özkaynar, K. ve Yolcu, T. (2022). Blockchain Teknolojisi ve Pazarlama. İçinde S. Karsu (Editör), *Pazarlamanın Blokzincir Deneyimi.* Nobel Yayınları.

Öztürk, E. ve Şahin, A. (2021). Müşteri Kaybetme ve Şikayet Davranışı Teorisi. İçinde M. İ. Yağcı ve S. Çabuk (Editör), *Pazarlama Teorileri 2*. MediaCat Yayınları.

Pine, J., and Gilmore, J. (2012). *Deneyim Ekonomisi* (L. Cinemre, Çev.). Optimist Yayınları.

Pine, J., and Korn, K. C. (2011). *Sonsuz Olanak, Dijital Cephede Müşteri Değeri Yaratmak*. Optimist Yayınları.

Rouhiainen, L. (2020). *Yapay Zeka* (T. D. Odabaşı, Çev.). Pegasus Yayınları.

Scholz, J., and Duffy, K. (2018). We Are at Home: How Augmented Reality Reshapes Mobile Marketing and Consumer-brand Relationships. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 44, 11-23. DOI: https://doi.org/10.1016/j.jretconser.2018.05.004

Afreen, S. (2024, Temmuz 16). Why is Blockchain Important and Why Does it Matters. *Simplilearn*. 03.08.2024 tarihinde www.simplilearn.com: https://www.simplilearn.com/tutorials/ blockchain-tutorial/why-is-blockchain-important?source=sl_frs_nav_playlist_video_clicked adresinden erişilmiştir.

Singh, P., Verma, A., Vij, S., and Thakur, J. (2023). Implications & Impact of Artificial Intelligence in Digital Media: With Special Focus on Social Media Marketing. İçinde *E3S Web of Conferences*, 399, 07006). EDP Sciences. DOI: https://doi.org/10.1051/e3sconf/202339907006

Sohn, K., and Kwon, O. (2020). Technology Acceptance Theories and Factors Influencing Artificial Intelligence-based Intelligent Products. *Telematics and Informatics*, 47. DOI: https://doi.org/10.1016/j.tele.2019.101324.

Solomon, M. R. (2004). Tüketici Krallığının Fethi (S. Çetinkaya, Çev.). MediaCat.

Solomon, M. R. (2022). *Yeni Bukalemunlar* (Ö. Pillik, Çev.). The Kitap Yayınları.

Tegmark, M. (2021). *Yaşam 3.0* (2 Baskı) (E. C. Göksoy, Çev.). Pegasus Yayınları.

Tez, Z. (2023). *Teknolojinin Tarihsel Evrimi*. Doruk Yayınları.

Torun, N. K. (2022). *Endüstri 4.0 ve Blockchain Teknolojisi*. İçinde S. Karsu ve Z. Köse (Editör), *Ekonomik Devrim Blockchain*, 79. Nobel Bilimsel.

Tosuntaş, Ş.B. ve Çubukçu Z. (2019). Yeniliklerin Yayılması Teorisi Bağlamında Öğretmen Adaylarının Bulut Teknolojisi Kullanımlarını Etkileyen Faktörler, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(Özel Sayı), 1-20. DOI: https://doi.org/10.17494/ogusbd.

Uğurhan, Y. Z. C. (2023). İletişimde Yeniliklerin Yayılması Teorisi Bağlamında Kutu Açılış Videoları. İçinde F. Ayaz, D. T. Eroğlu ve H. Ayaz (Editör), *Parasosyal İlişki açısından Bir Araştırma, Dijital Kültür Bir Değişim Öyküsü*. Eğitim Yayınları.

Venkatesh, V., and Davis, F. D. (2000). A Theoretical Extension of the Technology Acceptance Model: Four Longitudinal Field Studies. *Management Science, 46*(2), 186-204. https://www.jstor.org/stable/2634758?seq=1

Vigna, P., and Casey, M. J. (2017). *Bitcoin ve Dijital Paranın Küresel Ekonomik Sisteme Meydan Okuması: Kriptopara Çağı.* Buzdağı Yayınları.

Werbach, K. (2021). *Blockzinciri ve Yeni Güven Mimarisi*. Koç Üniversitesi Yayınları.

Wu, C.-W. (2024). *The Virtual Reality and Augmented Reality Adoption Impact on Customer Loyalty for the Fashion Brands.* Preprints. DOI: https://doi.org/10.20944/ preprints202307.1408.v3

Yılmaz, A. (2019). *Yapay Zeka.* Kodlab Yayınları.

Yılmaz, M. K. ve İyigün, N. Ö. (2020). *Oyun Değiştiren Güç Yapay Zekâ.* Beta Kitap.

Young, B. M. (2022). *Tüketici Psikolojisi* (D. Fırat, Çev.). Nobel Yaşam.

Zaltman, G. (2003). *Tüketici Nasıl Düşünür*? (S. A. Koç, Çev.). MediaCat.

8

TEKNOLOJİ VE SÜRDÜRÜLEBİLİR TÜKETİM

Hilal Yasatekin

1. GİRİŞ

Teknoloji, insanlığın en temel ihtiyaçlarından biri olan bilgiye erişimden, karmaşık problemleri çözmeye ve üretime kadar hayatın her alanını kapsayan geniş bir kavramdır. Teknoloji, insanlığın en önemli kavramlarından biridir ve dünya üzerinde derin ve kalıcı bir etkiye sahiptir. Hayatın her alanını etkileyerek iletişim, ulaşım, eğitim, sağlık, ticaret ve daha fazlasında köklü değişimlere yol açmıştır. Son 20 yılda internetin yaygınlaşması ve mobil akıllı teknolojilerin gelişmesi ile teknolojide âdeta bir devrim yaşanmaktadır. Akıllı telefonlar, tabletler, akıllı üretim, giyilebilir teknolojiler, yapay zekâ, artırılmış gerçeklik (akıllı ekran, 3D kayıt ve akıllı etkileşim teknolojileri), akıllı evler, akıllı ev aletleri, akıllı ve teknolojik ulaşım araçları, meta evren (fiziksel dünyanın sanala taşınması), blokzincir (işlem bloklarının açık erişimli ağda saklandığı ve bunu sadece ağdakilerin görebildiği sistem), nesnelerin interneti (IoT) teknolojisi gibi yenilikler günlük hayatın bir parçası hâline gelmiştir. E-ticaret ve sosyal medya gibi platformlar aracılığıyla dünya ile etkileşim şekli kökten değişmiştir (Khanfar vd., 2021; Sağlam ve Çetintaş, 2022; Şahin ve Bahar, 2022; Kilimcigöldelioğlu Palanduz, 2023; Yılmazer, 2023). Pandemi, bu teknolojik gelişmelerin önemini daha da ortaya çıkarmıştır. Uzaktan çalışma, temassız teslimat için insansız hava araçları, çevrim içi eğitim/kurs, çevrim içi kütüphane ve çevrim içi alış-veriş gibi kavramlar hayatın vazgeçilmezi hâline gelmiştir. Tüketiciler, sağlık hizmetlerine erişim (tele-tıp), eğlence ve sosyalleşme gibi ihtiyaçlarını da teknolojik gelişmeler sayesinde dijital ortamda karşılamışlardır (Sağlam ve Çetintaş, 2022; Tuncel ve Buğday, 2022).

Teknolojinin beraberinde getirdiği internet, akıllı telefonlar ve sosyal medya uygulamaları ile ilgili gelişmeler, yeni tüketici türlerini ve yeni tüketim alışkanlıklarını ortaya çıkarmıştır (Öztürk, 2022). Tüketiciler, bu teknolojileri hayatlarını kolaylaştıran, bilgiye erişim ve kullanım kolaylığı sağlayan, faydalı,

atölyeler ile sürdürülebilir tüketim alışkanlıkları teşvik edilmelidir. Sürdürülebilir tüketime yönelik teknolojik yenilikleri üreten ve geliştiren girişimciler desteklenmelidir.

Gelecekte çalışma yapacaklar nicel-nitel veri toplama yöntemlerini birlikte kullanarak tüketicilerin teknoloji ve sürdürülebilir tüketim karşısında sergiledikleri tutumlarını, yansıttıkları algılarını, gösterdikleri satın alma davranışlarını değerlendirilebilirler. Türkiye'nin farklı bölgelerinden veya belirli coğrafi bölgeden, farklı yaş-eğitim-sosyoekonomik düzeylerindeki katılımcılar ile derinlemesine araştırma yapılabilir. Araştırmacılar, belirli teknolojik yeniliklerin sürdürülebilir tüketim alışkanlıkları üzerindeki etkisini inceleyebilirler. Yenilenmiş ürünleri satın almada tüketici tercihlerinin ve doğru pazarlama stratejilerinin etkisi tüketiciler ve pazarlama uzmanları ile odak grup görüşmeleri gerçekleştirilerek araştırılabilir.

REFERANSLAR

Abbey, J. D., Kleber, R., Souza, G. C. and Voigt, G. (2017). The role of perceived quality risk in pricing remanufactured Products. *Production and Operations Management, 26*(1), 100-115. doi:https://doi.org/10.1111/poms.12628

Ademoğlu, A. (2021). Atık gıda yönetimi ve sürdürülebilirlik. İçinde Y. Oğan (Editör) *Gastronomi araştırmaları*, 64-73. Çizgi Kitapevi.

Ahmed, Z., Ahmad, M., Rjoub, H., Kalugina, O. A. and Hussain, N. (2022). Economic growth, renewable energy consumption, and ecological footprint: Exploring the role of environmental regulations and democracy in sustainable development. *Sustainable Development, 30*(4), 595-605. doi:https://doi.org/10.1002/sd.2251

Akbulut, H. İ., Kale, İ. N. ve Sağır, Ş. (2024). Geri dönüşüm konusu ile ilgili ortaokul 8. Sınıf öğrencilerinin görüşlerinin belirlenmesi. *Fen Matematik Girişimcilik ve Teknoloji Eğitimi Dergisi, 7*(1), 12-25.

Albino, V., Balice, A. and Dangelico, R. M. (2009). Environmental strategies and green product development: an overview on sustainability-driven companies. *Business Strategy and The Environment, 18*(2), 83-96. doi:https://doi.org/10.1002/bse.638

Al-Swidi, A. and Saleh, R. M. (2021). How green our future would be? An investigation of the determinants of green purchasing behavior of young citizens in a developing country. *Environment, Development and Sustainability, 23*, 13436–13468. doi:https://doi.org/10.1007/s10668-020-01220-z

Arçelik. (t.y.). Ne yapabiliriz? 10.07.2024 tarihinde https://www.arcelik.com.tr/neyapabiliriz adresinden erişilmiştir.

Arora, C. (2022). Determinants of green consumption behaviour: empirical evidence from India. *Applied Ecology and Environmental Sciences, 10*(7), 472-487. doi:10.12691/aees-10-7-6

Ashraf, M. Z., Wei, W., Usman, M. and Mushtaq, S. (2024). How can natural resource dependence, environmental-related technologies and digital trade protect the environment: Redesigning SDGS policies for sustainable environment? *Resources Policy, 88*, 10445. doi:https://doi.org/10.1016/j.resourpol.2023.104456

Balbay, Ş., Sarıhan, A. ve Avşar, E. (2021). Dünyada ve Türkiye'de "döngüsel ekonomi / endüstriyel sürdürülebilirlik" yaklaşımı. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi,* (27), 557-569. doi:https://doi.org/10.31590/ejosat.971172

Bartoloni, S., Ietto, B. and Pascucci, F. (2022). Do connoisseur consumers care about sustainability? Exploring coffee consumption practices through netnography. *British Food Journal, 124*(13), 305-321. doi:https://doi.org/10.1108/BFJ-07-2021-0814

Batur, G. (2023). Sürdürülebilirlik ve geri dönüşüm stratejileri: Tekstil endüstrisinde moda tasarımcısının rolü. *Kesit Akademi Dergisi, 9*(36), 70-96. doi:http://dx.doi.org/10.29228/kesit.71587

Bian, T. (2020, Aralık). A review on green consumption. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science. 615*(1), 012029. doi:10.1088/1755-1315/615/1/012029

Brandão, A. and Cupertino de Miranda, C. (2022). Does sustainable consumption behaviour influence luxury services purchase intention? *Sustainability, 14(*13), 7906. doi:https://doi.org/10.3390/su14137906

Bulut, C. and Nazlı, M. (2020). Environmentalist predispositions and recycled product preferences. *International Journal of Contemporary Economics and Administrative Sciences, 10*(1), 173-196. doi:https://doi.org/10.5281/zenodo.3940522

Cengiz, G. (2021). Sürdürülebilir tüketim ekseninde sürdürülebilir moda pazarlaması uygulamaları. *İktisadi ve İdari Yaklaşımlar Dergisi, 3*(2), 131-144.

Chang, Y. W. and Chen, J. (2021). What motivates customers to shop in smart shops? The impacts of smart technology and technology readiness. *Journal of Retailing and Consumer Services, 58*, 102325. doi:https://doi.org/10.1016/j.jretconser.2020.102325

Chatti, S., Laperrière, L., Reinhart, G. and Tolio, T. (2019). *CIRP encyclopedia of production engineering*. Springer. doi:https://doi.org/10.1007/978-3-662-53120-4

Chen, L. H., Loverio, J. P. and Shen, C. C. (2021). The role of face (mien-tzu) in chinese tourists' destination choice and behaviors. *Journal of Hospitality and Tourism Management, 48*, 500-508. doi:https://doi.org/10.1016/j.jhtm.2021.08.009

Chen, M. F. (2020). Selecting environmental psychology theories to predict people's consumption intention of locally produced organic foods. *International Journal of Consumer Studies, 44*(5), 455-468. doi:https://doi.org/10.1111/ijcs.12578

Chen, X., Despeisse, M. and Johansson, B. (2020). Environmental sustainability of digitalization in manufacturing: A review. *Sustainability, 12*(24), 10298. doi:https://doi.org/10.3390/su122410298

Chen, Y. S., Huang, A. F., Wang, T. Y. and Chen, Y. R. (2020). Greenwash and green purchase behaviour: The mediation of green brand image and green brand loyalty. *Total Quality Management & Business Excellence, 31*(1-2), 194-209. doi:https://doi.org/10.1080/ 14783363.2018.1426450

Chen, Y. and Chen, F. (2019). On the competition between two modes of product recovery: Remanufacturing and refurbishing. *Production and Operations Management, 28*(12), 2983-3001. doi:https://doi.org/10.1111/poms.13082

Chen, Y., Wang, J. and Jia, X. (2020). Refurbished or remanufactured?—An experimental study on consumer choice behavior. *Frontiers in Psychology, 11*, 781. doi:https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.00781

Copeland, L. and Bhaduri, G. (2020). Consumer relationship with pro-environmental apparel brands: Effect of knowledge, skepticism and brand familiarity. *Journal of Product & Brand Management, 29*(1), 1-14. doi:https://doi.org/10.1108/JPBM-03-2018-1794

Çakır, A. ve İşlek, F. (2021). Türkiye'nin akıllı tarım (Tarım 4.0) potansiyeli.İçinde K. Kökten ve H. İnci (Editör), *Türkiye'de organik tarım ve agro-ekolojik gelişmeler,* 155-174. İksad Yayınevi.

Çaycı, A. D., Apaydın Kocaman, G., İlhan, A. Y. ve Demiral, N. (2024). Sürdürülebilir ve yeşil bilişim teknolojilerinin mevcut durumu ve geleceğe yönelik projeksiyonlar. *Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu*. 11.07.2024 tarihinde https://www.btk.gov.tr/uploads/pages/ arastirma-raporlari/surdurulebilir-yesil-bilisim-raporu-20-mart.pdf adresinden erişilmiştir.

Çelikkol, Ş. (2022). Metaverse dünyası'nın, tüketici satın alma davranışları açısından değerlendirilmesi. İstanbul *Kent Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, 3*(1), 64-75.

Çorman, T. (2021, 14 Kasım). Sürdürülebilir tüketim ve üretim için teknoloji. 10.07.2024 tarihinde https://www.surdurulebiliruretim.com/surdurulebilir-tuketim-ve-uretim-icin-teknoloji/ adresinden erişilmiştir.

Çüçen, A. ve Solak, A. (2023). Sürdürülebilir yapı malzemeleri üzerine bir araştırma. *Teknik Bilimler Dergisi, 13*(1), 1-8. doi:https://doi.org/10.35354/tbed.1214469

Dangelico, R. M., Schiaroli, V. and Fraccascia, L. (2022). Is covid-19 changing sustainable consumer behavior? A survey of Italian consumers. *Sustainable Development, 30*(6), 1477-1496. doi:https://doi.org/10.1002/sd.2322

Dastres, R. and Soori, M. (2021). The Role of information and communication technology (ICT) in environmental protection. International Journal of Tomography and Simulation, 35(1).

Demir, Ç. (2021). Konaklama işletmelerinin iş süreçlerinde yapay zekâ teknolojileri ve akıllı otel uygulamaları: avantajlar ve dezavantajlar. *Journal of Tourism & Gastronomy Studies, 9*(1), 203-219. doi:https://doi.org/10.21325/jotags.2021.785

Dursun, F. (2023). Bilgi teknolojilerinin çevresel yüzü: yeşil bilişim. *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 13*(2), 232-252. doi:https://doi.org/10.55179/dusbed.1281865

Dwivedi, Y. K., Hughes, L., Baabdullah, A. M., Ribeiro-Navarrete, S., Giannakis, M., Al-Debei, M., . . . and Wamba, S. F. (2022). Metaverse beyond the hype: Multidisciplinary perspectives on emerging challenges, opportunities, and agenda for research, practice and policy. *International Journal of Information Management, 66*, 102542. doi:https://doi.org/10.1016/j.ijinfomgt.2022.102542

Dwivedi, Y. K., Ismagilova, E., Hughes, D. L., Carlson, J., Filieri, R., Jacobson, J., . . . and Wang, Y. (2021). Setting the future of digital and social media marketing research: perspectives and research propositions. *International Journal of Information Management, 59*, 102168. doi:https://doi.org/10.1016/j.ijinfomgt.2020.102168

Dwivedi, Y. K., Kshetri, N., Hughes, L., Slade, E. L., Jeyaraj, A., Kar, A. K., . . . and Wright, R. (2023). "So what if ChatGPT wrote it?" Multidisciplinary perspectives on opportunities, challenges and implications of generative conversational AI for research, practice and policy. *International Journal of Information Management, 71*, 102642. doi:https://doi.org/10.1016/j.ijinfomgt.2023.102642

Ecevit, M. Z. ve Duman, O. (2022). Tüketicilerin yenilenmiş ürün satın alma niyetine etki eden faktörlerin incelenmesi. *Business & Management Studies: An International Journal, 10*(3), 997-1010. doi:https://doi.org/10.15295/bmij.v10i3.2098

Ejsmont, K., Gladysz, B. and Kluczek, A. (2020). Impact of Industry 4.0 on sustainability—Bibliometric literature review. *Sustainability, 12(*14), 5650. doi:https://doi.org/10.3390/su12145650

Esmaeilian, B., Saminathan, P. O., Cade, W. and Behdad, S. (2021). Marketing strategies for refurbished products: survey-based insights for probabilistic selling and technology level. *Resources, Conservation and Recycling, 167*. doi:https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2021.105401

Ewe, S. Y. and Tjiptono, F. (2023). Green behavior among gen z consumers in an emerging market: Eco-friendly versus non-eco-friendly products. *Young Consumers, 24*(2), 234-252. doi:https://doi.org/10.1108/YC-06-2022-1533

Farida, I. and Setiawan, D. (2022). Business strategies and competitive advantage: The role of performance and innovation. journal of open innovation. *Technology, Market, and Complexity, 8*(3), 163. doi:https://doi.org/10.3390/joitmc8030163

Frank, B. (2021). Artificial intelligence-enabled environmental sustainability of products: Marketing benefits and, their variation by consumer location, and product types. *Journal of Cleaner Production, 285*, 125242. doi:https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2020.125242

Gåvertsson, I., Milios, L. and Dalhammar, C. (2020). Quality labelling for re-used ICT equipment to support consumer choice in the circular economy. *Journal of Consumer Policy, 43*, 353-377. doi:https://doi.org/10.1007/s10603-018-9397-9

Göksel, B. (2022, Ocak). Yeşil tüketici devrimi. 11.07.2024 tarihinde https://fastcompany.com.tr/dergi/yesil-tuketici-devrimi/ adresinden erişildi.

Güler, M. M. (2023). Paylaşım ekonomisinin sürdürülebilir üretim açısından değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi [Pamukkale Üniversitesi], Denizli, Türkiye.

Gültekin, S. I. ve Gürbüz, A. (2022). Yaşam tarzının ve çevresel duyarlılığın tüketicilerin çevre dostu ürünleri satın alma niyetlerine etkisi. *Uluslararası İnsan Çalışmaları Dergisi, 5*(10), 418-432. doi:https://doi.org/10.35235/uicd.1098191

Haider, M., Shannon, R. and Moschis, G. P. (2022). Sustainable consumption research and the role of marketing: A review of the literature (1976–2021). *Sustainability, 14*(7), 3999. doi:https://doi.org/10.3390/su14073999

Han, B. (2023). Sürdürülebilir mimari ve enerji verimliliği konusunda yapılmış çalışmalar ve öneriler. *Hars Akademi Uluslararası Hakemli Kültür Sanat Mimarlık Dergisi, 6*(1), 57-72.

Han, H. (2020). Theory of green purchase behavior (TGPB): A new theory for sustainable consumption of green hotel and green restaurant products. *Business Strategy and The Environment, 29*(6), 2815-2828. doi:https://doi.org/10.1002/bse.2545

Herbes, C., Beuthner, C. and Ramme, I. (2020). How green is your packaging—A comparative international study of cues consumers use to recognize environmentally friendly packaging. *International Journal of Consumer Studies, 44*(3), 258-271. doi:https://doi.org/10.1111/ijcs.12560

İlhan, A. (2021). Teknolojik gelişmeler, tüketim alışkanlıkları ve çevre. İçinde N. Özgen, V. Meydan, V. Duran, V. Ekici, F. K. Birel, A. Gülersoy, . . . ve S. Baysan (Editör), *Sürdürülebilir kalkınma,* 245-264. Pegem Akademi. doi:http://dx.doi.org/10.14527/9786052418130.11

Jakubczak, A. and Gotowska, M. (2020). Green consumerism vs. greenwashing. *European Research Studies Journal, 23*(4), 1098-1112.

Jiang, Y. and Stylos, N. (2021). Triggers of consumers' enhanced digital engagement and the role of digital technologies in transforming the retail ecosystem during COVID-19 pandemic. *Technological Forecasting and Social Change, 172*, 121029. doi:https://doi.org/10.1016/j.techfore.2021.121029

Jiang, Z. and Liu, Z. (2022). Policies and exploitative and exploratory innovations of the wind power industry in China: The role of technological path dependence. *Technological Forecasting and Social Change, 177*, 121519. doi:https://doi.org/ 10.1016/j.techfore.2022.121519

Jung, J., Kim, S. J. and Kim, K. H. (2020). Sustainable marketing activities of traditional fashion market and brand loyalty. *Journal of Business Research, 120*, 294-301. doi:https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2020.04.019

Kahraman, M. ve Yılmaz, H. (2024). Sürdürülebilir hayvancılıkta yenilikçi teknolojilerin kullanımı. *Türk Bilim ve Mühendislik Dergisi, 6*(1), 64-71. doi:https://doi.org/ 10.55979/tjse.1411387

Kara, B., Badem, H., Eriş, Ö. F. ve Tarımeri, G. (2022, 8 Eylül). Yeşil teknolojiler ve akıllı şehirler. 10.07.2024 tarihinde https://webdosya.csb.gov.tr/db/cbs/icerikler/2022_12958-20230531132214.pdf adresinden erişilmiştir.

Karahan Özbilen, Ş. (2023). Türkiye imalat sanayinde temiz üretim uygulamaları. İçinde M. E. Aydın, ve G. Engin (Editör), *Temiz üretim, yeşil mutabakat ve sürdürülebilir atık yönetimi*, 9-35. TÜBA.

Karneli, O. (2023). The Role of adhocratic leadership in facing the changing business environment. *Journal of Contemporary Administration and Management (ADMAN), 1*(2), 77-83. doi:https://doi.org/10.61100/adman.v1i2.26

Kayıkçı, P., Armağan, K. ve Dal, N. E. (2019). Sürdürülebilir pazarlama: kavramsal bir çalışma. *Bucak İşletme Fakültesi Dergisi, 2*(1), 77-93.

Kazancı Sunaoğlu, Ş. (2022). Yeşil tüketim. İçinde F. Şahin ve R. Bahar (Editör), *Tüketici davranışlarında makro trendler*, 183. Nobel Bilimsel Eserler Yayıncılık.

Kershaw, J. and Merkel, S. W. (2022). Silver recycling in the viking age: Theoretical and analytical approaches. *Archaeometry, 64,* 116-133. doi:https://doi.org/10.1111/arcm.12709

Khan, M. S., Saengon, P., Alganad, A. M., Chongcharoen, D. and Farrukh, M. (2020). Consumer green behaviour: an approach towards environmental sustainability. *Sustainable Development, 28*(5), 1168-1180. doi:https://doi.org/10.1002/sd.2066

Khan, S. and Thomas, G. (2023). Examining the impact of pro-environmental factors on sustainable consumption behavior and pollution control. *Behavioral Sciences, 13*(2), 163. doi:https://doi.org/10.3390/bs13020163

Khanfar, A. A., Iranmanesh, M., Ghobakhloo, M., Senali, M. G. and Fathi, M. (2021). Applications of blockchain technology in sustainable manufacturing and supply chain management: A systematic review. *Sustainability, 13*(14), 7870. doi:https://doi.org/10.3390/su13147870

Kıasıf, S. ve Selçuk, E. (2022). Yeşil çatıların sürdürülebilirliğinin istanbul örneği üzerinden incelenmesi. İçinde A. Süvari (Editör), *Mimarlık, planlama ve tasarım alanında uluslararası araştırmalar III*, 133-172. Eğitim Yayınevi.

Kilimcigöldelioğlu Palanduz, S. (2023). Akıllı ev sistemleri ve ürünleri. Yüksek Lisans Tezi [İzmir Katip Çelebi Üniversitesi], İzmir, Türkiye.

Kocagöz, E., İğde, Ç. S. ve Çetindağ, G. (2020). Elektrikli ve akıllı, yerli ve milli: Türkiye'nin otomobili girişim grubu'nun tanıttığı araçlara yönelik tüketicilerin ilk değerlendirmeleri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (49), 55-74.

Kopalle, P. K., Gangwar, M., Kaplan, A., Ramachandran, D., Reinartz, W. and Rindfleisch, A. (2022). Examining artificial intelligence (AI) technologies in marketing via a global lens: Current trends and future research opportunities. *International Journal of Research in Marketing, 39*(2), 522-540. doi:https://doi.org/10.1016/j.ijresmar.2021.11.002

Koyuncu, N. ve Akpolat, O. (2023). Sürdürülebilirlik açısından teknoloji, çevre ve insan etkileşimi. *Ulusal Çevre Bilimleri Araştırma Dergisi, 6*(1), 46-60.

Kumagai, K. (2021). Sustainable plastic clothing and brand luxury: a discussion of contradictory consumer behaviour. *Asia Pacific Journal of Marketing and Logistics, 33*(4), 994-1013. doi:https://doi.org/10.1108/APJML-04-2020-0274

Kumar, A., Moktadir, A., Liman, Z. R., Gunasekaran, A., Hegemann, K. and Khan, S. A. (2020). Evaluating sustainable drivers for social responsibility in the context of ready-made garments supply chain. Journal of *Cleaner Production, 248*, 119231. doi:https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2019.119231

Kumar, A., Prakash, G. and Kumar, G. (2021). Does environmentally responsible purchase intention matter for consumers? A predictive sustainable model developed through an empirical study. *Journal of Retailing and Consumer Services, 58*, 102270. doi:https://doi.org/10.1016/j.jretconser.2020.102270

Kumar, V., Ramachandran, D. and Kumar, B. (2021). Influence of new-age technologies on marketing: a research agenda. *Journal of Business Research, 125*, 864-877. doi:https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2020.01.007

Lai, M. K. and Ho, A. P. (2020). Unravelling potentials and limitations of sharing economy in reducing unnecessary consumption: a social science perspective. *Resources, Conservation and Recycling, 153*, 104546. doi:https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2019.104546

Laukkanen, M. and Tura, N. (2020). The potential of sharing economy business models for sustainable value creation. *Journal of Cleaner Production, 253*, 120004. doi:https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2020.120004

Lee, J. and Haley, E. (2022). Green consumer segmentation: consumer motivations for purchasing pro-environmental products. *International Journal of Advertising, 41*(8), 1477-1501. doi:https://doi.org/10.1080/02650487.2022.2038431

Lee, C. K., Levy, D. S. and Yap, C. S. (2015). How does the theory of consumption values contribute to place identity and sustainable consumption? *International Journal of Consumer Studies, 39*(6), 597-607. doi:https://doi.org/10.1111/ijcs.12231

Li, M. (2020). Review of consumers' green consumption behavior. *American Journal of Industrial and Business Management, 10*(3), 585-599. doi:https://doi.org/10.4236/ ajibm.2020.103039

Luo, B., Sun, Y., Shen, J. and Xia, L. (2020). How does green advertising skepticism on social media affect consumer intention to purchase green products? *Journal of Consumer Behavior, 19*(4), 371-381. doi:https://doi.org/10.1002/cb.1818

Mahardhani, A. J. (2023). The role of public policy in fostering technological innovation and sustainability. *Journal of Contemporary Administration and Management (ADMAN), 1*(2), 47-53. doi:https://doi.org/10.61100/adman.v1i2.22

Martínez, M. P., Cremasco, C. P., Gabriel Filho, L. R., Junior, S. S., Bednaski, A. V., Quevedo-Silva, F., . . . and Padgett, R. C. (2020). Fuzzy inference system to study the behavior of the green consumer facing the perception of greenwashing. *Journal of Cleaner Production, 242*, 116064. doi:https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2019.03.060

Meng, M. D. and Leary, R. B. (2021). It might be ethical, but I won't buy it: perceived contamination of, and disgust towards, clothing made from recycled plastic bottles. *Psychology & Marketing, 38*(2), 298-312. doi:https://doi.org/10.1002/mar.21323

Mishra, S., Malhotra, G., Chatterjee, R. and Sanatkumar Shukla, Y. (2021). Impact of self-expressiveness and environmental commitment on sustainable consumption behavior: the moderating role of fashion consciousness. *Journal of Strategic Marketin*g, 1-23. doi:https://doi.org/10.1080/0965254X.2021.1892162

Muhammad, F., Qayyum, A., Bawazir, A. A., Qatawneh, M. A. and Jan, M. (2024). Exploring the environmental trade-offs of renewable energy and green technology innovation on Pakistan's ecological footprint. 12.07.2024 tarihinde https://elsevier-ssrn-document-store-prod.s3.amazonaws.com/susoc/d410cc9f-53b2-472c-8e83-ee7066179fb7-meca.pdf? response-content-disposition=inline&X-Amz-Security-Token=IQoJb3JpZ2luX2VjEHgaCXVzL WVhc3QtMSJHMEUCIQCfJuVkiS3ae6PV8COsiwVsGBwU %2FeWTRmrGOxdRBOO2i adresinden erişilmiştir.

Muradoğlu, C. (2023, 02 Şubat). 1 Ay içinde 10 haneye drone ile teslimat yapan Amazon mevzuat meselesine takılıyor. 13.07.2024 tarihinde https://webrazzi.com/2023/02/02/1-ay-icinde-10-haneye-drone-ile-teslimat-yapan-amazon-mevzuat-meselesine-takiliyor/ adresinden erişilmiştir.

Nasiri, M. S. and Shokouhyar, S. (2021). Actual consumers' response to purchase refurbished smartphones: exploring perceived value from product reviews in online retailing. *Journal of Retailing and Consumer Services, 62*, 102652. doi:https://doi.org/10.1016/j.jretconser.2021.102652

Nekmahmud, M., Ramkissoon, H. and Fekete-Farkas, M. (2022). Green purchase and sustainable consumption: a comparative study between european and non-European tourists. *Tourism Management Perspectives, 43*, 100980. doi:https://doi.org/10.1016/j.tmp.2022.100980

Niedermeier, A., Emberger-Klein, A. and Menrad, K. (2021). Which factors distinguish the different consumer segments of green fast-moving consumer goods in Germany? *Business Strategy and the Environment, 30*(4), 1823-1838. doi:https://doi.org/10.1002/bse.2718

Özdemir, Ş. (2020). Tüketim karşıtı yeni yaşam biçimi köye dönüşün medyada sunumu: Yeni Köylüler örneği. *Erciyes İletişim Dergisi, 7*(2), 833-852. doi:https://doi.org/10.17680/erciyesiletisim.698143

Öztaş Karlı, R. G. (2022). Türkiye'deki kentsel ulaşım sistemlerinde yaşanan sorunların çözümünde kullanılan aus uygulamaları. İçinde A. Süvari (Editör), *Mimarlık, planlama ve tasarım alanında uluslararası araştırmalar III*, 117-132. Eğitim Yayınevi.

Öztürk, E. ve Arıkan, Ö. U. (2022). Dijital Paylaşım ekonomisi platformlarının sürdürülebilirlik bağlamında incelenmesi. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi (AKAD), 14*(26), 241-258. doi:https://doi.org/10.20990/kilisiibfakademik.1063928

Öztürk, G. (2022). Paylaşım ekonomisi konulu makalelere yönelik bibliyometrik analiz. 13.07.2024 tarihinde https://www.researchgate.net/profile/Goeksel-Oeztuerk-2/publication/364993760_PAYLASIM_EKONOMISI_KONULU_MAKALELERE_YONELIK_BIBLIYOMETRIK_ANALIZ_-_BIBLIOMETRIC_ANALYSIS_OF_ARTICLES_ON_THE_SHARING_ECONOMY/links/6361fca237878b3e8775577f/PAYLASIM-EKONOMISI-KO adresinden erişilmiştir.

Peterson, M., Minton, E. A., Liu, R. L. and Bartholomew, D. E. (2021). Sustainable Marketing and consumer support for sustainable businsses. *Sustainable Production and Consumption, 27*, 157-168. doi:https://doi.org/10.1016/j.spc.2020.10.018

Pisitsankkhakarn, R. and Vassanadumrongdee, S. (2020). Enhancing purchase intention in circular economy: an empirical evidence of remanufactured automotive product in Thailand. *Resources, Conservation and Recycling, 156*, 104702. doi:https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2020.104702

Pretner, G., Darnall, N., Testa, F. and Iraldo, F. (2021). Are consumers willing to pay for circular products? The role of recycled and second-hand attributes, messaging, and third-party certification. *Resources, Conservation and Recycling, 175*, 105888. doi:https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2021.105888

Rakib, M. A., Chang, H. J., Jones, R. P. and Jung, K. (2022, Eylül). The effects of brand emotion and action desire on sustainable consumer behavior: the moderating roles of gender and sustainability motivation. İçinde International textile and apparel association annual conference proceedings. 78(1), 1-4. Iowa State University Digital Press. doi:https://doi.org/10.31274/itaa.13745

Ramkissoon, H. (2022). Behaviour change in tourism. *Encyclopedia of Tourism Management and Marketing*, 271-274.

Ran, W. and Zhang, L. (2022). Bridging the intention-behavior gap in mobile phone recycling in China: The effect of consumers' price sensitivity and proactive personality. *Environment, Development and Sustainability, 25*, 1-22. doi:https://doi.org/10.1007/s10668-021-02085-6

Reike, D., Vermeulen, W. J. and Witjes, S. (2018). The circular economy: New or refurbished as CE 3.0?—Exploring controversies in the conceptualization of the circular economy through a focus on history and resource value retention options. *Resources, Conservation and Recycling, 135*, 246-264. doi:https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2017.08.027

Sağlam, M. ve Çetintaş, H. B. (2022). Süper akıllı toplumlarda bilgi hizmetleri. *Bilgi Dünyası, 23*(1), 81-106. doi:10.15612/BD.2022.638

Saraç, Ö. (2022). Kültür turistlerinin sürdürülebilir tüketim davranışlarının cinsiyete göre farklılıkları: Safranbolu üzerinde bir araştırma. *Journal of Humanities and Tourism Research, 12*(2), 265-283. doi:10.14230/johut1209

Sarı, S. ve Topçuoğlu, F. (2019). Kişilik tiplerinin sürdürülebilir tüketim davranışları üzerine bir araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 24*(2), 159-169.

Schillings, J., Bennett, R. and Rose, D. C. (2021). Exploring the potential of precision livestock farming technologies to help address farm animal welfare. *Frontiers in Animal Science, 2*, 639678. doi:https://doi.org/10.3389/fanim.2021.639678

Sheth, J. N. and Parvatiyar, A. (2021). Sustainable marketing: market-driving, not market-driven. *Journal of Macromarketing, 41*(1), 150-165. doi:https://doi.org/10.1177/ 0276146720961836

Sivapalan, A., Von Der Heidt, T., Scherrer, P. and Sorwar, G. (2021). A consumer values-based approach to enhancing green consumption. *Sustainable Production and Consumption, 28*, 699-715. doi:https://doi.org/10.1016/j.spc.2021.06.013

Sridhar, C., Thaskeen, F., Harshitha, M., Varsha, J. R., Deepika, T., Devi and Pareek, P. K. (2022). Green technology and sustainable renewable energy analysis. İçinde H. S. Saini, R. Sayal, A. Govardhan ve R. Buyya (Editör), *Innovations in computer science and engineering: proceedings of the ninth ICICSE, 2021 385, 617-625*. Singapore: Springer Singapore. doi:https://doi.org/10.1007/978-981-16-8987-1_66

Stahl, B. C. (2021). Ethical issues of AI. İçinde Artificial intelligence for a better future: an ecosystem perspective on the ethics of ai and emerging digital technologies, 35-53. Springer, Cham. doi:https://doi.org/10.1007/978-3-030-69978-9_4

Stambor, Z. (2022, 18 Mart). Retailers push sustainability efforts to combat greenwashing claims. 09.07.2024 tarihinde https://www.emarketer.com/content/retailers-push-sustainability- efforts-combat-greenwashing-claims adresinden erişilmiştir.

Suárez, E., Hernández, B., Gil-Giménez, D. and Corral-Verdugo, V. (2020). Determinants of frugal behavior: The Influences of consciousness for sustainable consumption, materialism, and the consideration of future consequences. *Frontiers in Psychology, 11*, 567752. doi:https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.567752

Sudirjo, F. (2023). Marketing strategy in improving product competitiveness in the global market. *Journal of Contemporary Administration and Management (ADMAN), 1*(2), 63-69. doi:https://doi.org/10.61100/adman.v1i2.24

Suherlan and Odhiambo Okombo, M. (2023). Technological innovation in marketing and its effect on consumer behaviour. *Technology and Society Perspectives, 1*(2), 94–103. doi:10.61100/tacit.v1i2.57

Suherlan, S. (2023). Digital technology transformation in enhancing public participation in democratic processes. *Technology and Society Perspectives (TACIT), 1*(1), 10–17. doi:https://doi.org/10.61100/tacit.v1i1.34

Suki, N. M., Suki, N. M., Sharif, A., Afshan, S. and Jermsittiparsert, K. (2022). The role of technology innovation and renewable energy in reducing environmental degradation in Malaysia: A step towards. *Sustainable Environment. Renewable Energy, 182*, 245-253. doi:https://doi.org/10.1016/j.renene.2021.10.007

Sutrisno, S., Ausat, A. M., Permana, R. M. and Santosa, S. (2023). Effective marketing strategies for MSMEs during ramadan in Indonesia. *Community Development Journal: Jurnal Pengabdian Masyarakat, 4(*2), 1901-1906. doi:https://doi.org/10.31004/cdj.v4i2.13792

Şahin, D. (2024). Cinsiyetin Sürdürülebilir tüketici davranışı üzerindeki rolü: üniversite öğrencileri üzerine bir araştırma. *Beykoz Akademi Dergisi, 12*(1), 58-74. doi:https://doi.org/ 10.14514/beykozad.1342719

Şahin, F. ve Bahar, R. (2022). *Tüketici davranışlarında makro trendler* [1 Baskı]. Nobel Bilimsel Eserler.

Şahin, H. H. (2023). Tersine Lojistik açısından elektronik atık yönetiminin incelenmesi ve bilgisayar atıkları üzerine bir uygulama. Yüksek Lisans Tezi [Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi], Bilecik, Türkiye

Şat, R. ve Ayazlar, R. A. (2022). Restoranlardaki karekod uygulamalarının tüketici memnuniyeti üzerindeki etkisi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences, 21*(4), 2544-2566. doi:https://doi.org/10.21547/jss.1065719

Taş, D. ve Olum, E. (2020). Yiyecek-içecek sektöründe sürdürülebilirlik ve yenilikçi yaklaşımlar. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi, 4*(3), 3082-3098. doi:10.26677/TR1010.2020.527

Tatar, A. (2021). Çevresel sorunlara duyarlılığın sürdürülebilir tüketim davranışına etkisi. *International Journal of Management and Administration, 5*(9), 103-117.

Testa, F., Gusmerotti, N., Corsini, F. and Bartoletti, E. (2022). The role of consumer trade-offs in limiting the transition towards circular economy: the case of brand and plastic concern. *Resources, Conservation and Recycling, 181*, 106262. doi:https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2022.106262

Testa, F., Pretner, G., Iovino, R., Bianchi, G., Tessitore, S. and Iraldo, F. (2021). Drivers to green consumption: a systematic review. *Environment, Development and Sustainability, 23*, 4826-4880. doi:https://doi.org/10.1007/s10668-020-00844-5

Thierry, M., Salomon, M., Van Nunen, J. and Van Wassenhove, L. (1995). Strategic issues in product recovery management. *California Management Review, 37*(2), 114-136. doi:https://doi.org/10.2307/41165792

Ticaret Bakanlığı. (2023, 21 Aralık). Yenileme yetki belgesi hakkında. *Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı*. 08.07.2024 tarihinde https://ticaret.gov.tr/tuketici/belgelendirme-islemleri/yenileme-yetki-belgesi/yenileme-yetki-belgesi-hakkinda adresinden erişilmiştir.

Trapp, C. T. and Kanbach, D. K. (2021). Green entrepreneurship and business models: deriving green technology business model archetypes. *Journal of Cleaner Production, 297*, 126694. doi:https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2021.126694

Tuncel, N. and Buğday, E. B. (2022). A literature review on sustainable consumption in the Covid era. İçinde *Handbook of research on building inclusive global knowledge societies for sustainable development*, 36-59. IGI Global. doi:10.4018/978-1-6684-5109-0.ch002

Türk, S. M. (2024). Yeşil teknoloji. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, 33*(1), 33-48.

Tzeremes, P., Dogan, E. and Alavijeh, N. K. (2023). Analyzing the nexus between energy transition, environment and ICT: A step towards COP26 targets. *Journal of Environmental Management, 326,* 116598. doi:https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2022.116598

Umar, M., Ji, X., Kirikkaleli, D. and Xu, Q. (2020). COP21 roadmap: do innovation, financial development, and transportation infrastructure matter for environmental sustainability in China? *Journal of Environmental Management, 271*, 111026. doi:https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2020.111026

Uyar, A. (2019). Yeşil satın alma davranışı belirleyen unsurların yapısal eşitlik modellemesi ile incelenmesi. *EKEV Akademi Dergisi*, (77), 15-34.

Vafaei-Zadeh, A., Wong, T. K., Hanifah, H., Teoh, A. P. and Nawaser, K. (2022). Modelling electric vehicle purchase intention among generation y consumers in Malaysia. *Research in Transportation Business & Management, 43*, 100784. doi:https://doi.org/10.1016/j.rtbm.2022.100784

Wang, M., Li, Y., Li, J. and Wang, Z. (2021). Green process innovation, green product innovation and its economic performance improvement paths: a survey and structural model. *Journal of Environmental Management, 297,* 113282. doi:https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2021.113282

Wang, S., Wang, J., Yang, F., Li, J. and Song, J. (2020). Determinants of consumers' remanufactured products purchase intentions: evidence from China. *International Journal of Production Research, 58*(8), 2368-2383. doi:https://doi.org/10.1080/00207543.2019.1630767

Wanof, M. I. (2023). Digital Technology innovation in improving financial access for low-income communities. *Technology and Society Perspectives (TACIT), 1*(1), 26-34. doi:https://doi.org/10.61100/tacit.v1i1.35

Yang, M., Chen, H., Long, R., Wang, Y., Hou, C. and Liu, B. (2021). Will the public pay for green products? Based on analysis of the influencing factors for Chinese's public willingness to pay a price premium for green products. *Environmental Science and Pollution Research, 28*(43), 61408-61422. doi:https://doi.org/10.1007/s11356-021-14885-4

Ye, F., Li, Y. and Liu, P. I. (2023). Impact of energy efficiency and sharing economy on the achievement of sustainable economic development: new evidences from China. *Journal of Innovation & Knowledge, 8*(1), 100311. doi:https://doi.org/10.1016/j.jik.2023.100311

Yıldız, B. ve Kütahyalı, D. N. (2021). Yeşil ürün tutumunun yeşil satın alma niyeti, geri dönüşüm ve yalın tüketim üzerindeki etkisi. *Bingöl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 5*(1), 365-398. doi:10.33399/biibfad.875298

Yıldız, O. ve Kelleci, A. (2022). Z kuşağının sürdürülebilir tüketim davranışını etkileyen faktörlere yönelik keşifsel bir araştırma. *Business and Management Studies: An International Journal, 10(*4), 1474-1491. doi:https://doi.org/10.15295/bmij.v10i4.2134

Yılmaz, M. ve Arslan, F. M. (2021). Gelecek kaygısı ve sürdürülebilir tüketim bilincinin marka tutumu ve satın alma niyetine etkisi: Arçelik örneği. *Journal of Research in Business, 6(*2), 510-545. doi:https://doi.org/10.54452/jrb.1010902

Yılmazer, A. (2023). Artırılmış gerçeklik uygulamalarında teknolojik yatkınlığın müşteri deneyimi ve satın alma niyeti üzerindeki etkisi. Yüksek Lisans Tezi [Bursa Uludağ Üniversitesi], Bursa, Türkiye.

Yılmaztürk, Y. ve Akdoğan, Ç. (2022). Sürdürülebilir pazarlama. İçinde H. Çiftçi, V. Erdoğan ve M. Demirdöğmez (Editör), *Sosyal bilimlerde seçme konular-8*, 1-584.İksad Yayınevi.

Zaremohzzabieh, Z., Ismail, N., Ahrari, S. and Samah, A. A. (2021). The effects of consumer attitude on green purchase intention: a meta-analytic path analysis. *Journal of Business Research, 132*, 732-743. doi:https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2020.10.053

Zengin, B. ve Aksoy, G. (2021). Sürdürülebilir kalkınma anlayışının yeşil pazarlama ve yeşil finans açısından değerlendirilmesi. *İşletme Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, 4*(2), 362-379. doi:https://doi.org/10.33416/baybem.845904

Zeynalova, Z. and Namazova, N. (2022). Revealing consumer behavior toward green consumption. *Sustainability, 14*(10), 5806. doi:https://doi.org/10.3390/su14105806

Zhang, X. and Dong, F. (2020). Why do consumers make green purchase decisions? Insightsfrom a systematic review. *International Journal of Environmental Research and Public Health, 17*(18), 6607. doi:https://doi.org/10.3390/ijerph17186607

Zhang, Y. (2020). The impact of artificial intelligence on China's labor legislation. *International Journal of Frontiers in Sociology, 2*(3), 25-39. doi:10.25236/IJFS.2020.020304

Zhang, Y., Xiao, C. and Zhou, G. (2020). Willingness to pay a price premium for energy-saving appliances: role of perceived value and energy efficiency labeling. *Journal of Cleaner Production, 242*, 118555. doi:https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2019.118555

9

YAPAY ZEKÂ TEKNOLOJİSİ VE TÜKETİCİ ETİĞİ

Murat Topaloğlu

1. GİRİŞ

Bilgisayar bilimlerinin alt başlığı olan yapay zekâ, geleneksel olarak insan zekâsı gerektiren görevleri yerine getirebilen makinelerin geliştirilmesidir (Russell ve Norvig, 2016). Yapay zekâ işletmelere tüketicilerle kişiselleştirilmiş ve teknolojik etkileşim kurma fırsatları sunarak pazarlamayı devrimleştirmiştir (Wach vd., 2023). Günümüzde sürekli gelişen ve değişen ticaret ortamında yapay zekâ, pazarlama alanında büyük bir güç hâline gelmiştir (Haleem vd., 2022). Yapay zekâ, veri analizi, trendleri tahmin etme, tüketici deneyimlerini kişiselleştirme ve görevleri otomatikleştirme amacıyla kullanılmaktadır (Huang ve Rust, 2021). Bu uygulamaların merkezinde makine öğrenimi, derin öğrenme ve generatif yapay zekâ vardır. Makine öğrenimi, sistemlere verilerden öğrenme, desenleri tanıma ve insan müdahalesini en aza indirgemek suretiyle kararlar alma yetisi kazandırmaktadır (Kairouz vd., 2021). Yapay zekâ işletme stratejilerini, pazarlama ve tüketici davranışlarının efektif kullanımı için geliştirmeye devam etmektedir (Bag vd., 2022). Yapay zekâ, pazarlama stratejilerini ve uygulamalarını dönüştürmede büyük bir öneme sahiptir. Dijital ve veri odaklı bir ortamla karşı karşıya kalan işletmelerin bu zorluklarla başa çıkabilmesinde de kritik bir rol oynar.

Yapay zekâ, veri toplama, analiz ve içerik üretimi gibi yollarla dinamikleri değiştirmektedir (Goralski ve Tan, 2020). Yapay zekânın pazarlama alanındaki katkılarından biri, tüketici deneyimlerini kişiselleştirebilme yeteneğidir. Kişiselleştirme, tüketicilerin kendine uygun bilgi ve seçeneklerle ilgisinin çekildiği ve elde tutulduğu süreci ifade etmektedir. Yapay zekâ algoritmaları, tüketici verilerini, geçmiş satın almaları, gezinme geçmişi ve sosyal medya etkinliği de dâhil olmak üzere analiz ederek kişiselleştirilmiş içerik ve öneriler sunmaktadır. Yapay zekâ araçları, sosyal medya trendlerini analiz edebilir, marka trendlerini izleyebilir ve içerik analizi yapabilir. Bu, işletmelerin daha etkili sosyal

Nihayetinde, yapay zekâ teknolojilerinin getirdiği etik endişeler, tüketici davranışlarını ve beklentilerini şekillendirmekte kritik bir rol oynamaktadır. İşletmelerin, bu endişeleri dikkate alarak şeffaf, adil ve etik uygulamalar geliştirmesi, uzun vadeli başarıları için gereklidir. Tüketiciler, kendilerini değerli hissettikleri, adil ve güvenli hizmetler sunan markalara daha fazla bağlılık göstermektedirler. Bu nedenle yapay zekânın sunduğu fırsatları değerlendirirken etik sorumlulukları göz ardı etmemek büyük önem taşımaktadır.

REFERANSLAR

Bag, S., Srivastava, G., Bashir, M.M.A., Kumari, S., Giannakis, M., and Chowdhury, A.H. (2022). Journey of customers in this digital era: Understanding the role of artificial intelligence technologies in user engagement and conversion. *Benchmarking: An International Journa*l, 29(7), 2074-2098. https://doi.org/10.1108/BIJ-07-2021-0415

Baker, R.S., and Hawn, A. (2022). Algorithmic bias in education. *International Journal of Artificial Intelligence in Education*, 1-41. https://doi.org/10.1007/s40593-021-00285-9

Balaji, S., Nathani, K., and Santhakumar, R. (2019). IoT technology, applications and challenges: a contemporary survey. *Wireless Personal Communications*, 108, 363-388. https://doi.org/10.1007/s11277-019-06407-w

Belanche, D., Casaló, L., and Flavián, C. (2019). Artificial Intelligence in FinTech: understanding robo-advisors adoption among customers. *Ind. Manag. Data Syst.*, 119, 1411-1430. https://doi.org/10.1108/IMDS-08-2018-0368.

Bradlow, E.T., Gangwar, M., Kopalle, P., and Voleti, S. (2017). The role of big data and predictive analytics in retailing. *Journal of Retailing*, *93*(1), 79-95. http://dx.doi.org/10.1016/j.jretai.2016.12.004

Brendel, A.B., Mirbabaie, M., Lembcke, T.B., and Hofeditz, L. (2021). Ethical management of artificial intelligence. *Sustainability*, 13(4). https://doi.org/10.3390/su13041974

Bryson, J.J., Diamantis, M.E., and Grant, T.D. (2017). Of, for, and by the people: the legal lacuna of synthetic persons. *Artificial Intelligence and Law*, 25(3), 273-291. http://doi.org/10.1007/s10506-017-9214-9

Caldarini, G., Jaf, S., and McGarry, K. (2022). A literature survey of recent advances in chatbots. *Information*, 13(1), 41. https://doi.org/10.3390/info13010041

Choi, J.A., and Lim, K. (2020). Identifying machine learning techniques for classification of target advertising. *ICT Express*, 6(3), 175-180. https://doi.org/10.1016/j.icte.2020.04.012

Crawford, K., and Schultz, J. (2014). Big data and due process: Toward a framework to redress predictive privacy harms. *Boston Collage Law Review*, 55, 93.

Davenport, T., Guha, A., Grewal, D., and Bressgott, T. (2020). How artificial intelligence will change the future of marketing. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 48, 24-42. https://doi.org/10.1007/s11747-019-00696-0

Di Vaio, A., Palladino, R., Hassan, R., and Escobar, O. (2020). Artificial intelligence and business models in the sustainable development goals perspective: A systematic literature review. *Journal of Business Research*, *121*, 283-314. https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2020.08.019

Dwivedi, Y.K., Kshetri, N., Hughes, L., Slade, E.L., Jeyaraj, A., Kar, A.K., ... and Wright, R. (2023). "So what if ChatGPT wrote it?" Multidisciplinary perspectives on opportunities, challenges and implications of generative conversational AI for research, practice and policy. *International Journal of Information Management*, *71*, 102642. https://doi.org/10.1016/j.ijinfomgt.2023.102642

Feng, H., Wang, X., Duan, Y., Zhang, J., and Zhang, X. (2020). Applying blockchain technology to improve agri-food traceability: A review of development methods, benefits and challenges. *Journal of Cleaner Production*, *260*. https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2020.121031

Floridi, L., Cowls, J., Beltrametti, M., Chatila, R., Chazerand, P., Dignum, V., ... and Vayena, E. (2018). AI4People—an ethical framework for a good AI society: opportunities, risks, principles, and recommendations. *Minds and Machines*, 28, 689-707. https://doi.org/10.1007/s11023-018-9482-5

Fraiwan, M., and Khasawneh, N. (2023). A review of chatgpt applications in education, marketing, software engineering, and healthcare: Benefits, drawbacks, and research directions. *arXiv preprint arXiv:2305.00237.* https://doi.org/10.48550/arXiv.2305.00237

George, A.S., and George, A.H. (2023). A review of ChatGPT AI's impact on several business sectors. *Partners Universal International Innovation Journal*, 1(1), 9-23. https://doi.org/10.5281/zenodo.7644359

Goralski, M.A., and Tan, T.K. (2020). Artificial intelligence and sustainable development. *The International Journal of Management Education*, 18(1). https://doi.org/10.1016/j.ijme.2019.100330

Haleem, A., Javaid, M., Qadri, M.A., Singh, R.P., and Suman, R. (2022). Artificial intelligence (AI) applications for marketing: A literature-based study. *International Journal of Intelligent Networks*, *3*, 119-132. https://doi.org/10.1016/j.ijin.2022.08.005

Hasan, R., Shams, R., & Rahman, M. (2020). Consumer trust and perceived risk for voice-controlled artificial intelligence: The case of Siri. Journal of Business Research. https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2020.12.012.

Huang, M. H., and Rust, R. T. (2021.2). Engaged to a robot? The role of AI in service. *Journal of Service Research*, 24(1), 30-41. https://doi.org/10.1177/1094670520902266

Huang, M.H., and Rust, R.T. (2021). A strategic framework for artificial intelligence in marketing. *Journal of the Academy of Marketing Science*, *49*, 30-50. https://doi.org/10.1007/s11747-020-00749-9

Illescas-Manzano, M.D., Vicente López, N., Afonso González, N., and Cristofol Rodríguez, C. (2021). Implementation of chatbot in online commerce, and open innovation. *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*, *7*(2), 125. https://doi.org/10.3390/joitmc7020125

Kaczorowska-Spychalska, D. (2019). How chatbots influence marketing. *Management,* 23(1), 251-270.

Kairouz, P., McMahan, H. B., Avent, B., Bellet, A., Bennis, M., Bhagoji, A. N., ... and Zhao, S. (2021). Advances and open problems in federated learning. *Foundations and Trends in Machine Learning*, 14(1–2), 1-210. http://dx.doi.org/10.1561/2200000083

Kliestik, T., Zvarikova, K., and Lăzăroiu, G. (2022). Data-driven machine learning and neural network algorithms in the retailing environment: Consumer engagement, experience, and purchase behaviors. *Economics, Management and Financial Markets*, 17(1), 57-69.

Kshetri, N., Dwivedi, Y. K., Davenport, T. H., and Panteli, N. (2023). Generative artificial intelligence in marketing: Applications, opportunities, challenges, and research agenda. *International Journal of Information Management*, 102716. https://doi.org/10.1016/j.ijinfomgt.2023.102716

Kumar, S., Gupta, U., Singh, A.K., and Singh, A.K. (2023). Artificial intelligence: revolutionizing cyber security in the digital era. *Journal of Computers, Mechanical and Management*, *2*(3), 31-42. https://doi.org/10.57159/gadl.jcmm.2.3.23064

Lauriola, I., Lavelli, A., and Aiolli, F. (2022). An introduction to deep learning in natural language processing: Models, techniques, and tools. *Neurocomputing*, 470, 443-456. https://doi.org/10.1016/j.neucom.2021.05.103

Longoni, C., and Cian, L. (2022). Artificial intelligence in utilitarian vs. hedonic contexts: The "word-of-machine" effect. *Journal of Marketing*, 86(1), 91-108. https://doi.org/10.1177/0022242920957347

Lou, C., Kiew, S.T.J., Chen, T., Lee, T.Y.M., Ong, J.E.C., and Phua, Z. (2023). Authentically fake? How consumers respond to the influence of virtual influencers. *Journal of Advertising*, 52(4), 540-557. https://doi.org/10.1080/00913367.2022.2149641

Mittelstadt, B.D., Allo, P., Taddeo, M., Wachter, S., and Floridi, L. (2016). The ethics of algorithms: Mapping the debate. *Big Data & Society*, 3(2). https://doi.org/10.1177/2053951716679679

Miyazaki, A., & Fernández, A. (2001). Consumer Perceptions of Privacy and Security Risks for Online Shopping. Journal of Consumer Affairs, 35, 27-44. https://doi.org/10.1111/J.1745-6606.2001.TB00101.X.

Mogaji, E., Soetan, T.O., and Kieu, T.A. (2020). The implications of artificial intelligence on the digital marketing of financial services to vulnerable customers. *Australasian Marketing Journal*, 29(3). https://doi.org/10.1016/j.ausmj.2020.05.003

Ntoutsi, E., Fafalios, P., Gadiraju, U., Iosifidis, V., Nejdl, W., Vidal, M., Ruggieri, S., Turini, F., Papadopoulos, S., Krasanakis, E., Kompatsiaris, I., Kinder-Kurlanda, K., Wagner, C., Karimi, F., Fernández, M., Alani, H., Berendt, B., Kruegel, T., Heinze, C., Broelemann, K., Kasneci, G., Tiropanis, T., & Staab, S. (2020). Bias in data-driven artificial intelligence systems—An introductory survey. Wiley Interdisciplinary Reviews: Data Mining and Knowledge Discovery, 10. https://doi.org/10.1002/widm.1356.

Puntoni, S., Reczek, R. W., Giesler, M., and Botti, S. (2021). Consumers and artificial intelligence: An experiential perspective. *Journal of Marketing*, 85(1), 131-151. https://doi.org/10.1177/0022242920953847

Rauschnabel, P. A., Babin, B. J., Tom Dieck, M. C., Krey, N., and Jung, T. (2022). What is augmented reality marketing? Its definition, complexity, and future. *Journal of Business Research,* 142, 1140-1150. https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2021.12.084

Roy, S.K., Balaji, M.S., Sadeque, S., Nguyen, B., and Melewar, T.C. (2017). Constituents and consequences of smart customer experience in retailing. *Technological Forecasting and Social Change*, 124, 257-270. http://dx.doi.org/10.1016/j.techfore.2016.09.022

Russell, S. J. and Norvig, P. (2016). Artificial intelligence: a modern approach. *Pearson*.

Rust, R. T., Huang, M. H., Rust, R. T., and Huang, M. H. (2021). AI for Feeling. *The feeling economy: How artificial intelligence is creating the era of empathy*, 151-162. https://doi.org/10.1177/0008125619863436

Taddeo, M., McCutcheon, T., and Floridi, L. (2019). Trusting artificial intelligence in cybersecurity is a double-edged sword. *Nature Machine Intelligence*, 1(12), 557-560. https://doi.org/10.1038/s42256-019-0109-1

Wach, K., Duong, C.D., Ejdys, J., Kazlauskaitė, R., Korzynski, P., Mazurek, G., … and Ziemba, E. (2023). The dark side of generative artificial intelligence: A critical analysis of controversies and risks of ChatGPT. *Entrepreneurial Business and Economics Review*, 11(2), 7-30.

Wedel, M., and Kannan, P.K. (2016). Marketing analytics for data-rich environments. *Journal of Marketing*, *80*(6), 97-121. https://doi.org/10.1509/jm.15.0413

White, K., Habib, R., and Hardisty, D.J. (2019). How to SHIFT consumer behaviors to be more sustainable: A literature review and guiding framework. *Journal of Marketing,* 83(3), 22-49. https://doi.org/10.1177/0022242919825649

Wu, S., Irsoy, O., Lu, S., Dabravolski, V., Dredze, M., Gehrmann, S., ... and Mann, G. (2023). Bloomberggpt: A large language model for finance. *arXiv preprint arXiv:2303.17564.* https://doi.org/10.48550/arXiv.2303.17564

10

CANLI YAYIN PLATFORMLARINDA TÜKETİCİLERİN ANLIK SATIN ALMA DAVRANIŞLARININ UYARAN-ORGANİZMA-TEPKİ (SOR) MODELİNE DAYALI OLARAK İNCELENMESİ*

Tuğberk Karabaşak

İpek Kazançoğlu

1. GİRİŞ

Canlı yayın ticareti, işletmelerin ürünlerini gerçek zamanlı olarak sergilemek ve satmak için canlı yayın platformlarını kullandıkları, e-ticarette hızla büyüyen bir trenddir. Eğlence, sosyal etkileşim ve alışveriş unsurlarını birleştirerek müşteriler için ilgi çekici ve etkileşimli bir alışveriş deneyimi yaratmaktadır. İnternetin gelişmesiyle birlikte, çevrim içi alışverişler metin ve resimlerden, videolu içeriklere evrilmiştir (Fei vd., 2021; Lee ve Chen, 2021). Literatürde "canlı yayın ticaretinin" ortak bir tanımı bulunmamaktadır. Yeni nesil bir satış yöntemi olarak "canlı yayında ticaret" (Live Shopping, Live Stream Commerce), COVID-19 sürecinde tüketicilerin artan video izleme eğiliminden yararlanmak amacıyla ortaya çıkmıştır. Canlı yayınlar, gerçek zamanlı iletişim imkânı sağlayarak önemli bir içerik kaynağı hâline gelmiştir (Cai ve Wohn, 2019). Geleneksel TV alışverişlerine kıyasla canlı yayınlar ürün içeriğini daha ayrıntılı sunma avantajına sahiptir. Gerçek zamanlı geniş ve kapsamlı ürün tanıtımları sayesinde, tüketicilerin çevrim içi alışveriş sırasında ürün kalitesiyle ilgili endişeleri giderilebilmektedir. Bu bağlamda, yayıncıların ürünleri detaylı bir şekilde sunmaları için profesyonel bir yapım ekibiyle iş birliği yapmaları ve tüketicilerin aklında ürün hakkında herhangi bir soru işareti

* Tüketicilerin Anlık Satın Alma Davranışlarının Uyaran-Organizma-Tepki (SOR) Modeline Dayalı Olarak Canlı Yayın Platformlarında İncelenmesi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,Yüksek Lisans Tezi, 2023

algılanan zevki artırmaktadır. Ayrıca platformlardaki bilgi kalitesi ve satın alma kolaylığı da algılanan zevki olumlu yönde etkileyerek tüketicilerde satın alma davranışını teşvik etmektedir. Canlı yayın platformlarında tüketicilere sunulan arayüzler teknolojik olarak ne kadar kullanışlı olursa tüketicilerin bu platformlardan satın alma niyetleri o kadar yüksek olacaktır. Fiyat promosyonları da tüketicilerin satın alma kararlarını etkileyen önemli bir faktördür. Canlı yayın sırasında tüketicilerin beklemedikleri fiyat promosyonlarının sınırlı bir süre içinde sunulması tüketicilerin anlık satın alımlarını artırmaktadır.

Araştırma bulguları, algılanan zevkin, canlı yayınlardaki tüketicilerin satın alma kararlarını şekillendirmede önemli bir faktör olduğunu göstermektedir. Bu nedenle tüketicilerin zevk duyguları arttığında satın alma eylemlerini hızlandırdığı gözlemlenmektedir. Alışveriş sitesinin sunduğu bilgilerin kalitesi, güvenilirliği ve canlılığı tüketicilerin algıladığı zevki artırarak anlık satın alma eğilimlerini etkilemektedir. Bu çalışmanın sonuçlarına göre, canlı yayın platformlarında yayıncıların tüketicilere özgün ve gerçek bilgiler sunarak tüketici güvenini olumlu yönde etkilemeleri gerekmektedir. Bu bağlamda, yayıncıya duyulan güven tüketicinin satın alma eğilimini de arttıracaktır. Çalışma sonuçlarına göre, etkileşim ve bilgi kalitesi algılanan zevki arttırmaktadır. Ünlü kişilerin onayları tüketici izlenimlerini olumlu yönde etkileyerek, anlık satın alma davranışını tetiklemektedir. Ayrıca bilgi kalitesi, etkileşim ve satın alma kolaylığı anlık satın almayı etkilemektedir.

Çalışma, canlı yayın platformlarında alışveriş yapan tüketicilerin rahat hissetmelerinin ve güven duymalarının önemini vurgulamaktadır. Yayıncıların platformda rahatlatıcı müzikler ve çekici görseller sunarak tüketiciler ile etkileşime geçmeleri önemlidir. Ödeme sürecinde güven sorunlarını azaltmak için ise kullanıcı deneyimini öne çıkaran stratejiler benimsemek gerekmektedir. Gelecek çalışmalarda daha geniş bir demografik katılımın sağlanarak canlı yayıncıyla ilişkili faktörler daha detaylı incelenebilir.

REFERANSLAR

Agnihotri, R., Rapp, A., ve Trainor, K. (2009). Understanding The Role Of Information Communication In The Buyer-Seller Exchange Process: Antecedents And Outcomes. *Journal of Business & Industrial Marketing, 24(7)*, s. 474–486. DOI:10.1108/08858620910986712

Akın, M. S. (2024). New Trend In Online Shopping: L-commerce (Live Stream Commerce) and A Model Proposal For Consumer Adoption. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, *19*(2), s. 474-488. DOI: 10.17153/oguiibf.1384721

Akram, U., Hui, P., Khan, M. K., Tanveer, Y., Mehmood, K., ve Ahmad, W. (2018). How Website Quality Affects Online Impulse Buying: Moderating Effects Of Sales Promotion And Credit Card Use. *Asia Pacific Journal Of Marketing And Logistics, 30(1),* s. 235-256.DOI:10.1108/APJML-04-2017-0073

Apasrawirote, D.,ve Yawised, K. (2022). Factors Influencing The Behavioral and Purchase Intention On Live-Streaming Shopping. *Asian Journal of Business Research*, *12*(1), s. 39. DOI:10.14707/ajbr.220119

Azizah, F. D., Nur, A. N., ve Putra, A. H. P. K. (2022). Impulsive buying Behavior: Implementation Of IT On Technology Acceptance Model On E-Commerce Purchase Decisions. *Golden Ratio of Marketing and Applied Psychology of Business*, *2*(1), s. 58-72. DOI:10.52970/grmapb.v2i1.173

Baron, R. M. ve Kenny, D. A. (1986). The Moderator-mediator Variable Distinction In Social Psychological Research: Conceptual, Strategic and Statistical Considerations. *Journal of Personality and Social Psychology, 51(6)*, s.1173-1182. DOI:10.1037//0022-3514.51.6.1173

Bartlett, J. E., Kotrlik, J. W., ve Higgins, C. C. (2001). Organizational Research: Determining Appropriate Sample Size in Survey Research. *Information Technology, Learning, And Performance Journal, 19*, s. 43-50.

Becker, M., Wiegand, N., ve Reinartz, W. J. (2019). Does It Pay To Be Real? Understanding Authenticity In TV Advertising. *Journal Of Marketing, 83(1)*, s. 24-50. DOI:10.1177/0022242918815880

Bilgihan, A., Kandampully, J., ve Zhang, T. (2016). Towards A Unified Customer Experience In Online Shopping Environments: Antecedents and Outcomes. *International Journal of Quality and Service Sciences*, *8*(1), 102-119. DOI:10.1108/IJQSS-07-2015-0054

Cai, J., ve Wohn, D. Y. (2019). Live Streaming Commerce: Uses And Gratifications Approach To Understanding Consumers' Motivations. *Proceedings Of The 52nd Hawaii International Conference On System Sciences*, s. 2548-2557.

Chan, T. K., Cheung, C. M., ve Lee, Z. W. (2017). The State Of Online Impulse-Buying Research: A Literature Analysis. *Information & Management*, *54(2)*, s. 204-217. DOI:10.1016/j.im.2016.06.001

Chen, C. C., ve Yao, J. Y. (2018). What Drives Impulse Buying Behaviors In A Mobile Auction? The Perspective Of The Stimulus-Organism-Response Model. *Telematics and Informatics, 35(5)*, 1249-1262. DOI:10.1016/j.tele.2018.02.007

Chen, C. C., ve Lin, Y. C. (2018). What Drives Live-Stream Usage Intention? The Perspectives Of Flow, Entertainment, Social Interaction, and Endorsement. *Telematics and Informatics, 35(1)*, 293-303. DOI:10.1016/j.tele.2017.12.003

Chen, C., Hu, Y., Lu, Y., ve Hong, Y. (2019). Everyone Can Be A Star: Quantifying Grassroots Online Sellers' Live Streaming Effects On Product Sales. *Proceedings Of The 52nd Hawaii International Conference On System Sciences*, s. 4493- 4498. DOI:10.24251/HICSS.2019.544

Chen, C. D., Zhao, Q., ve Wang, J. L. (2020). How Livestreaming Increases Product Sales: Role Of Trust Transfer And Elaboration Likelihood Model. *Behaviour & Information Technology*, s. 1-16. DOI: 10.1080/0144929X.2020.1827457

Chen, B., Wang, L., Rasool, H., ve Wang, J. (2022). Research On The Impact Of Marketing Strategy On Consumers' Impulsive Purchase Behavior In Livestreaming E-Commerce. *Frontiers in Psychology*, *13*, 905531. DOI: 10.3389/fpsyg.2022.905531

Cheng, F. F., Wu, C. S., ve Yen, D. C. (2009). The Effect Of Online Store Atmosphere On Consumer's Emotional Responses–An Experimental Study Of Music And Colour. *Behaviour & Information Technology, 28(4)*, s. 323-334. DOI:10.1080/01449290701770574

Chevalier, S. (2022). Live commerce-statistics & facts.https://www.statista.com/topics/8752/livestream-commerce/#topicOverview. Erişim Tarihi: 12/07/2024

Clore, G. L., ve Parrott, W. G. (1994). Cognitive Feelings and Metacognitive Judgments. *European Journal Of Social Psychology, 24(1),*s. 101-115. DOI:10.1002/ejsp.2420240108

Collins, A. (2022). *Livestream Shopping Survey by The Influencer Marketing Factory*. https://www.socialmediatoday.com/press-release/20221114-livestream-shopping-survey-by-the-influencer-marketing-factory/. Erişim Tarihi: 12/07/2024

Coyle, J. R., ve Thorson, E. (2001). The Effects Of Progressive Levels Of Interactivity and Vividness In Web Marketing Sites. *Journal Of Advertising, 30(3)*, s. 65-77. DOI:10.1080/00913367.2001.10673646

Donovan, Robert J. ve John R. Rossiter (1982). Store Atmosphere: An Environmental Psychology Approach. *Journal of Retailing*, 58(Spring), s. 34-57.

Eroglu, S. A., Machleit, K. A., ve Davis, L. M. (2001). Atmospheric Qualities Of Online Retailing: A Conceptual Model and Implications. *Journal of Business Research, 54(2)*, s. 177-184. DOI: https://doi.org/10.1016/S0148-2963(99)00087-9

Febriyantoro, M. T., Mulyadi, T., Hendrayani, E., Kadir, R. D., Kraugusteeliana, K., Farida Qoriani, H., ve Fageh, A. (2024). The Role Of Perception Of Digital Celebrities On Live Stream Shopping Intention Through Social Interaction In Indonesia. *Cogent Business & Management*, *11*(1), 2336637. DOI:10.1080/23311975.2024.2336637

Fei, M., Tan, H., Peng, X., Wang, Q., ve Wang, L. (2021). Promoting Or Attenuating? An Eye-Tracking Study On The Role Of Social Cues In E-Commerce Livestreaming. *Decision Support Systems*, *142*, 113466. DOI:10.1016/j.dss.2020.113466

Fu, S., Yan, Q., ve Fang, G. C. (2018). Who Will Attract You? Similarity Effect Among Users On Online Purchase Intention Of Movie Tickets In The Social Shopping Context. *International Journal Of Information Management, 40*, s. 88-102. DOI:10.1016/j.ijinfomgt.2018.01.013

Gao, H., Chen, X., Gao, H., ve Yu, B. (2022). Understanding Chinese Consumers' Livestreaming Impulsive Buying: An Stimulus-Organism-Response Perspective and The Mediating Role Of Emotions And Zhong Yong Tendency. *Frontiers in Psychology*, *13*, 881294. DOI:10.3389/fpsyg.2022.881294

Gupta, S., ve Kim, H. W. (2010). Value-Driven Internet Shopping: The Mental Accounting Theory Perspective. *Psychology & Marketing, 27(1)*, s. 13-35. DOI:10.1002/mar.20317

Gürbüz, S., ve Şahin, F. (2015). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayınları (Ankara).

Halim, E., Nur, C., Adiba, A., Kurniawan, Y., ve Saputra, L. S. (2022). Comparative Analysis of the Effect of Live Streaming Shopping on E-commerce and S-commerce on Impulsive Buying Behavior in Indonesia. In *Proceedings of the International Conference on Industrial Engineering and Operations Management*, s. 4396-4407.

Hartanto, A.,ve Rodhiah, R. (2024). The Impact of Perceived Digital Celebrities on Live-Stream Shopping Intention of Shopee Live Users in Jakarta. *International Journal of Social Science Research and Review*, *7*(4), s. 1-11. DOI:10.47814/ijssrr.v7i4.2055

Hoffman, D. L., ve Novak, T. P. (1996). Marketing In Hypermedia Computer-Mediated Environments: Conceptual Foundations. *Journal Of Marketing, 60(3)*, s. 50-68. DOI:10.2307/1251841

Hu, M., Zhang, M., ve Wang, Y. (2017). Why Do Audiences Choose To Keep Watching On Live Video Streaming Platforms? An Explanation Of Dual Identification Framework. *Computers In Human Behavior, 75*, s. 594-606. DOI:10.1016/j.chb.2017.06.006

Huang, Q., Dastane, O., Cham, T. H., ve Cheah, J. H. (2024). Is 'She'more Impulsive (To Pleasure) Than 'Him' During Livestream E-Commerce Shopping?. *Journal of Retailing and Consumer Services*, *78*, s. 103707. DOI:10.1016/j.jretconser.2024.103707

Huang, Y., ve Suo, L. (2021). Factors Affecting Chinese Consumers' Impulse Buying Decision Of Live Streaming E-Commerce. *Asian Social Science, 17(5)*, s. 16-32. DOI:10.5539/ass.v17n5p16

Hung, H. K., Yapp, E. H., ve Puasa, S. (2022). Factors Influencing Impulsive Buying In Live Streaming: A Conceptual Framework. *Global Business & Management Research*, *14*.

Jiang, C., Rashid, R. M., ve Jiang, J. (2019). Investigating The Role Of Social Presence Dimensions And Information Support On Consumers' Trust And Shopping Intentions. *Journal Of Retailing And Consumer Services, 51*, s. 263-270. DOI:10.1016/j.jretconser.2019.06.007

Jiang, Z., Chan, J., Tan, B. C., ve Chua, W. S. (2010). Effects Of Interactivity On Website Involvement And Purchase Intention. *Journal Of The Association For Information Systems, 11(1)*, s. 35-59. DOI:10.17705/1jais.00218

Kang, K., Lu, J., Guo, L., ve Li, W. (2021). The Dynamic Effect Of Interactivity On Customer Engagement Behavior Through Tie Strength: Evidence From Live Streaming Commerce Platforms. *International Journal Of Information Management, 56*, s. 102251. DOI:10.1016/j.ijinfomgt.2020.102251

Karim, M. W., Chowdhury, M. A. M., Al Masud, M. A., ve Arifuzzaman, M. (2021). Analysis of factors influencing impulse buying behavior towards e-tailing sites: an application of SOR model. *Contemporary Management Research*, 17(2), s. 97-126. DOI:10.7903/cmr.20457

Khoi, N. H.,ve Le, A. N. H. (2023). Real-Time Interactivity and Impulsive Buying In Livestreaming Commerce: The Focal Intermediary Role Of Inspiration. *International Journal of Human–Computer Interaction*, s. 1-16. DOI: https://doi.org/10.1080/10447318.2023.2176987

Kim, J., Jin, B., ve Swinney, J. L. (2009). The Role Of Etail Quality, E-Satisfaction And E-Trust In Online Loyalty Development Process. *Journal Of Retailing And Consumer Services, 16(4)*, s. 239-247. DOI:10.1016/j.jretconser.2008.11.019

Lee, C.-H., ve Chen, C.-W. (2021). Impulse Buying Behaviors In Live Streaming Commerce Based On The Stimulus-Organism-Response Framework. *Information, 12(6)*, s. 241. DOI:10.3390/info12060241

Leong, K. Y., Ho, J. S. Y., Tehseen, S., Yafi, E., ve Cham, T. H. (2023). The Intangible Values Of Live Streaming and Their Effect On Audience Engagement. *Journal of Marketing Analytics*, s. 1-16. DOI:10.1057/s41270-023-00247-1

Li, Y.,ve Shu, H. (2021). Research On Online Interaction and Consumer Impulsive Buying Behavior In Live Shopping Platform Based On The Structural Equation Model. In *2021 International Conference on Management Science and Software Engineering (ICMSSE)*, s. 72-76. DOI:10.1109/ICMSSE53595.2021.00024

Li, Y., Li, X., ve Cai, J. (2021). How Attachment Affects User Stickiness On Live Streaming Platforms: A Socio-Technical Approach Perspective. *Journal Of Retailing And Consumer Services, 60,*s. 102478. DOI:10.1016/j.jretconser.2021.102478

Lin, Q., Chen, H., ve Wang, Y. (2022). Exploring The Role Of Influencers and Customer Engagement In Live Streaming Commerce. *Journal of Business Research, 138*, 635-647. DOI: https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2021.09.047

Lin, S. W.,ve Lo, L. Y. S. (2016). Evoking Online Consumer Impulse Buying Through Virtual Layout Schemes. *Behaviour & Information Technology, 35(1)*, s. 38-56. DOI:10.1080/0144929X.2015.1056546

Liu, B., Song, M., Yang, G., Cheng, S., ve Li, M. (2020). Stimulus Organism Response Model Based Analysis On Consumers' Online Impulse Buying Behavior. *International Journal Of Electrical Engineering & Education,0(0)*, s. 1-15. DOI:10.1177/0020720920940585

Liu, X., Zhang, L., ve Chen, Q. (2022). The Effects Of Tourism E-Commerce Live Streaming Features On Consumer Purchase Intention: The Mediating Roles Of Flow Experience And Trust. *Frontiers in Psychology*, s. *13*, 995129. DOI:10.3389/fpsyg.2022.995129

Lu, Z., Xia, H., Heo, S., ve Wigdor, D. (2018). You Watch, You Give, And You Engage: A Study Of Live Streaming Practices In China. *Proceedings Of The 2018 CHI Conference On Human Factors In Computing Systems,* s.1-13. DOI: https://doi.org/10.1145/3173574.3174040

Ma, Y. (2021). To Shop Or Not: Understanding Chinese Consumers' Live-Stream Shopping Intentions From The Perspectives Of Uses and Gratifications, Perceived Network Size, Perceptions Of Digital Celebrities, And Shopping Orientations. *Telematics and Informatics* 59. DOI:10.1016/j.tele.2021.101562

McKinsey, (2023). *Ready For Prime Time? The State Of Live Commerce*. https://www.mckinsey.com / capabilities/growth-marketing-and-sales/our-insights/ready-for-prime-time-the-state-of-live-commerce. Erişim Tarihi: 12/07/2024

Mehrabian, A., ve Russell, J. A. (1974). The Basic Emotional Impact Of Environments. *Perceptual And Motor Skills, 38(1)*, s. 283-301. DOI: https://doi.org/10.2466/pms.1974.38.1.283

Meng, L., Duan, S., Zhao, Y., Lü, K., ve Chen, S. (2021). The Impact Of Online Celebrity In Livestreaming E-Commerce On Purchase Intention From The Perspective Of Emotional Contagion. *Journal Of Retailing And Consumer Services, 63*, 102733. DOI:10.1016/j.jretconser.2021.102733

Min, Y.,ve Tan, C. C. (2022). Research and Application Of Compulsive Buying Behaviors Of Consumers In E-Commerce Livestreaming On Big Data. *Human-Centric Intelligent Systems*, *2*(3), s. 113-123. DOI:10.1007/s44230-022-00010-2

Ming, J., Jianqiu, Z., Bilal, M., Akram, U., ve Fan, M. (2021a). How Social Presence Influences Impulse Buying Behavior In Live Streaming Commerce? The Role Of S-O-R Theory. *International Journal Of Web Information Systems, 17(4)*, s. 300-320. DOI:10.1108/IJWIS-02-2021-0012

Ming, X., Zhang, X., ve Wang, Y. (2021b). Live Streaming Commerce: Understanding The Impact Of Streamers and Platform Attributes On Consumers' Purchase Intentions. *Electronic Commerce Research and Applications, 45*, 101017. DOI: https://doi.org/10.1016/j.elerap.2021.101017

Miranda, S., Borges-Tiago, M. T., Tiago, F., ve Tu, X. (2024). To Buy Or Not To Buy? The Impulse Buying Dilemma In Livestream Shopping. *Psychology & Marketing*.41, s. 989–1005. DOI: https://doi.org/10.1002/mar.21967

Mittal, S., Sondhi, N., ve Chawla, D. (2017). Process Of Impulse Buying: A Qualitative Exploration. *Global Business Review, 19(1)*, s. 131-146. DOI:10.1177/0972150917713368

Mollen, A., ve Wilson, H. (2010). Engagement, Telepresence and Interactivity In Online Consumer Experience: Reconciling Scholastic and Managerial Perspectives. *Journal of Business Research, 63(9-10)*, s. 919-925. DOI:10.1016/j.jbusres.2009.05.014

Park, H. H., ve Noh, M. J. (2012). The Influence Of Innovativeness and Price Sensitivity On Purchase Intention of Smart Wear. *Journal Of The Korean Society Of Clothing And Textiles, 36(2)*, s. 218-230. DOI:10.5850/JKSCT.2012.36.2.218

Park, H. J., ve Lin, L. M. (2020). The Effects Of Match-Ups On The Consumer Attitudes Toward Internet Celebrities And Their Live Streaming Contents In The Context of Product Endorsement. *Journal Of Retailing And Consumer Services, 52*, 101934. DOI: https://doi.org/10.1016/j.jretconser.2019.101934

Piron, F. (1991). Defining Impulse Purchasing. *Advances In Consumer Research, 18*, s. 509-514.

Richard, M.-O., Chebat, J.-C., Yang, Z., ve Putrevu, S. (2010). A Proposed Model Of Online Consumer Behavior: Assessing The Role Of Gender. *Journal of Business Research, 63(9-10)*, s. 926-934. DOI:10.1016/j.jbusres.2009.02.027

Rihl, A., ve Wegener, C. (2019). Youtube Celebrities And Parasocial Interaction: Using Feedback Channels In Mediatized Relationships. *Convergence: The International Journal Of Research Into New Media Technologies, 25(3)*, s. 554-566. DOI:10.1177/1354856517736976

Shah, A. M., Yan, X., Shah, S. A. A., ve Ali, M. (2020). Customers' Perceived Value And Dining Choice Through Mobile Apps In Indonesia. *Asia Pacific Journal of Marketing and Logistics, 33(1)*, s. 1-28. DOI:10.1108/APJML-03-2019-0167

Sherman, E., Mathur, A., ve Smith, R. B. (1997). Store Environment And Consumer Purchase Behavior: Mediating Role Of Consumer Emotions. *Psychology Ve Marketing, 14(4)*, s. 361-378.

Sjöblom, M., ve Hamari, J. (2017). Why Do People Watch Others Play Video Games? An Empirical Study On The Motivations Of Twitch Users. *Computers In Human Behavior, 75*, s. 985-996. DOI:10.1016/j.chb.2016.10.019

Smith, K. T. (2012). Longitudinal Study Of Digital Marketing Strategies Targeting Millennials. Journal Of Consumer Marketing, 29(2), s. 86–92. DOI:10.1108/07363761211206339

Song, H.G., Chung, N., ve Koo, C. (2015). Impulsive Buying Behavior of Restaurant Products in Social Commerce: A Role of Serendipity and Scarcity Message. *Proceedings of the PACIS 2015: Pacific Asia Conference on Information Systems, Singapore*, s. 5–9.

Song, S., Yao, X., ve Wen, N. (2022). What Motivates Chinese Consumers To Avoid Information About The COVID-19 Pandemic: The Perspective Of The Stimulus-Organism-Response Model. *Information Processing And Management, 58(1)*, 102407. DOI:10.1016/j.ipm.2020.102407

Song, S., Yao, X., Zhao, Y. C., ve Ba, Z. (2024). Get Inspired and Pay For The Goods: An Investigation Of Customer Inspiration and Purchase Intention In Livestream Shopping. *Journal of Retailing and Consumer Services*, *78*, 103750. DOI:10.1016/j.jretconser.2024.103750

Spears, N. (2006). Just Moseying Around and Happening Upon It Versus A Master Plan: Minimizing Regret In Impulse Versus Planned Sales Promotion Purchases. *Psychology & Marketing*, *23*(1), s. 57-73. DOI:https://doi.org/10.1002/mar.20110

Steuer, J. (1992). Defining Virtual Reality: Dimensions Determining Telepresence. *Journal Of Communication, 42(4)*, s. 73-93. DOI:https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.1992.tb00812.x

Suh, K. S., ve Chang, S. (2006). User Interfaces and Consumer Perceptions Of Online Stores: The Role Of Telepresence. *Behaviour & Information Technology, 25(2)*, s. 99-113. DOI:10.1080/01449290500330398

Sukhdial, A., Aiken, D., ve Kahle, L. (2002). Are You Old School?: A Scale For Measuring Sports Fans' Old-School Orientation. *Journal Of Advertising Research, 42(4)*, s. 71-81. DOI:10.2501/JAR-42-4-71-81

Sun, Y., Shao, X., Li, X., Guo, Y., ve Nie, K. (2019). How Live Streaming Influences Purchase Intentions In Social Commerce: An IT Affordance Perspective. *Electronic Commerce Research and Applications*, *37*, 100886. DOI: https://doi.org/10.1016/j.elerap.2019.100886

Tong, J. (2017). A Study on The Effect of Web Live Broadcast on Consumers' Willingness To Purchase. *Open Journal Of Business And Management, 5*, s. 280-289. DOI:10.4236/ojbm.2017.52025

Verhagen, T., ve Van Dolen, W. (2011). The Influence Of Online Store Beliefs On Consumer Online Impulse Buying: A Model And Empirical Application. *Information & Management*, *48*(8), s. 320-327. DOI:10.1016/j.im.2011.08.001

Wang, S. (2021). *How Live Shopping Influences Impulse Buying Desire: An S-O-R Model Perspective*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, St. Petersburg Üniversitesi.

Wirtz, B. W., ve Göttel, V. (2016). Technology Acceptance In Social Media: Review, Synthesis And Directions For Future Empirical Research. *Journal Of Electronic Commerce Research, 17(2)*, s. 97-115.

Wongkitrungrueng, A., ve Assarut, N. (2018). The Role Of Live Streaming In Building Consumer Trust And Engagement With Social Commerce Sellers. *Journal Of Business Research, 117*, s. 543-556. DOI:10.1016/j.jbusres.2018.08.032

Wu, Y. L.,ve Li, E. Y. (2018). Marketing Mix, Customer Value, and Customer Loyalty In Social Commerce: A Stimulus-Organism-Response Perspective. *Internet Research*, *28*(1), s. 74-104. DOI:10.1108/IntR-08-2016-0250

Wu, Y.,ve Huang, H. (2023). Influence of perceived value on consumers' continuous purchase intention in live-streaming e-commerce—Mediated by consumer trust. *Sustainability*, *15*(5), 4432. DOI:10.3390/su15054432

Xiang, L., Zheng, X., Lee, M. K., ve Zhao, D. (2016). Exploring Consumers' Impulse Buying Behavior On Social Commerce Platform: The Role Of Parasocial Interaction. *International Journal of Information Management*, *36*(3), s. 333-347. DOI:10.1016/j.ijinfomgt.2015.11.002

Xu, X., Wu, J. H., ve Li, Q. (2020). What Drives Consumer Shopping Behavior In Live Streaming Commerce?.*Journal of Electronic Commerce Research*, *21(3)*, s. 144-167.

Yan, Y., Chen, H., Shao, B., ve Lei, Y. (2024). How IT affordances influence customer engagement in live streaming commerce? A dual-stage analysis of PLS-SEM and fsQCA. *Journal of Retailing and consumer services*, *74*, 103390. DOI: https://doi.org/10.1016/j.jretconser.2023.103390

Yanzhou, W.,ve Chin, T. A. (2021). Literature Review on Live-Streaming Platform Impulse Buying Behavior. *Journal of Advanced Research in Business and Management Studies*, *25*(1), s. 17-25.

Zhang, K.Z.K., Cheung, C.M.K., ve Lee., M.K.O. (2014). Examining The Moderating Effect of Inconsistent Reviews and Its Gender Differences on Consumers' Online Shopping Decision. *International Journal Of Information Management, 34*, s. 89-98. DOI:10.1016/j.ijinfomgt.2013.12.001

Zhang, X., Cheng, X., ve Huang, X. (2022). "Oh, My God, Buy It!" Investigating Impulse Buying Behavior In Live Streaming Commerce. *International Journal of Human–Computer Interaction*, s. 1-14. DOI:10.1080/10447318.2022.2076773

Zheng, S., Chen, J., Liao, J., ve Hu, H. L. (2023). What Motivates Users' Viewing And Purchasing Behavior Motivations In Live Streaming: A Stream-Streamer-Viewer Perspective. *Journal of Retailing and Consumer Services*, *72*, 103240.DOI:10.1016/j.jretconser.2022.103240

YÖNETİM ENDÜSTRİSİ VE SPOR

Editör
Doç. Dr. Aliye Menevşe

nobel bilimsel

YÖNETİM ENDÜSTRİSİ VE SPOR

Editör: Doç. Dr. Aliye Menevşe

Yayın No.: 2192
ISBN: 978-625-393-670-9
E-ISBN: 978-625-393-671-6 Basım
Sayısı: 1. Basım, Temmuz 2024

© Copyright 2024, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet
yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.
"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İlim Ateşoğlu -ilim@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Selma Günaydın -selme@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Asiltürk -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Menevşe, Aliye.
Yönetim Endüstrisi ve Spor/ Editör: Aliye Menevşe
1. Basım, XIV + 148 s., 13,5x21,5 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-393-670-9
E-ISBN: 978-625-393-671-6
1. Spor 2. Spor Yönetimi 3. Spor Endüstrisi

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No.: 7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi

Baskı ve Cilt: Ada Matbaacılık Yayın San. Tic. Ltd. Şti. Sertifika No.: 44093
Ostim OSB Mah. 1578. Cad. No.: 21 Yenimahalle/ANKARA

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM YAZARLARI ..... **iii**

TANITIM YAZISI ..... **v**

ÖN SÖZ ..... **vii**

1.Bölüm
TOPLAM KALİTE YÖNETİMİ

1. KALİTE TANIMI 2

1.1. Kalite Tanımının Gelişim Süreci 2

2. KAVRAM OLARAK TOPLAM KALİTE YÖNETİMİ 3

2.1. Toplam Kalite Yönetiminin Başlıca Amacı 5

2.2. Toplam Kalite Yönetiminde Temel Etmenler 7

2.2.1. Sürekli Geliştirme Felsefesi (Kaizen) 9

2.2.2. Müşteri Odaklı Olmak 11

2.2.3. Süreç Yaklaşımı 12

2.2.4. Toplam Çalışan Bağlılığı 13

2.2.5. Entegre Sistem 13

2.2.6. İletişim 14

2.2.7. Gerekçelere Dayalı Karar Verme 15

2.2.8. Stratejik ve Sistematik Yaklaşım 15

3. SPOR HİZMETLERİNDE TOPLAM KALİTE YÖNETİMİ 16

3.1. Spor Hizmeti 19

3.2. Spor Hizmeti Sektörünün Özellikleri 21

3.3. Spor Hizmeti Sektöründe Spor Tesislerinin Önemi 22

KAYNAKÇA 24

2.Bölüm
STRATEJİ VE KRİZ YÖNETİMİ

1. STRATEJİK YÖNETİM 28

1.1. Stratejik Yönetim Sürecinin Evrimi 31

1.2. Stratejik Yönetimin Özellikleri 33
1.3. Stratejik Yönetimin Araçları 34
1.3.1. Beyin Fırtınası Tekniği.....34
1.3.2. SWOT (Strengths-Weakness-Opportunity-Threads) Analizi.....35
1.3.3. Balık Kılçığı Diyagramı Analizi (Ishikawa Diyagramı) 35
1.3.4. Süreç Yenileme Yöntemi (Değişim Mühendisliği Yöntemi) 36
1.3.5. Portföy Analizi Yöntemi 36
1.3.6. Delphi Tekniği.....37
2. KRİZ YÖNETİMİ 37
2.1. Kriz Kavramı.....37
2.2. Kriz Yönetimi.....38
2.2.1. Kriz Yönetimi Aşamaları 39
2.2.1.1. Kriz Uyarı Aşaması:.....39
2.2.1.2. Hazırlık ve Önleme Aşaması: 39
2.2.1.3. Erken Teşhis ve Tanımlama Aşaması: 39
2.2.1.4. Stratejik Çözüm Aşaması:.....40
2.2.1.5. İletişim Aşaması: 40
2.2.1.6. Operasyonel Tepki ve Denetim Aşaması: 40
2.2.1.7. Sürekli İyileştirme, Değerlendirme ve Öğrenme Aşaması: 41
3. STRATEJİ VE KRİZ YÖNETİMİ.....42
4. SPORDA KRİZ YÖNETİMİ 44
5. SPORDA STRATEJİK YÖNETİM.....45
KAYNAKÇA.....49

3.Bölüm
TESİS YÖNETİMİ

1. SPOR TESİS İŞLETMECİLİĞİ İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR.....56
2. SPORDA TESİSLEŞMENİN ÖNEMİ 57

3. SPOR TESİS MODELLERİ VE ÇEŞİTLERİ 61
3.1. Tek Amaçlı Spor Tesisi.....62
3.2. Tek Alana Yönelik, Tek Amaçlı Spor Tesisi 62
3.3. Çok Amaçlı Spor Tesisi.....62
3.4. Geleneksel Olmayan Spor Tesisi 63
4. SPOR TESİS İŞLETMELERİNİN AMAÇLARI 64
5. SPOR TESİS YÖNETMELİKLERİ 67
6. SPOR TESİS YÖNETİMİ 71
6.1. Yönetim Düzeylerine Bağlı Olarak Yöneticiler.....74
KAYNAKÇA.....77

4.Bölüm
PROJE YÖNETİMİ

1. PROJE YÖNETİMİ KAVRAMI.....81
1.1. Proje Tanımı 81
1.2. Proje Yönetimi Tanımı 83
1.2.1. Proje Yönetiminde Temel Unsurlar 83
1.2.2. Proje Yönetiminde Kullanılan Metotlar 85
2. SPOR BİLİMLERİNDE PROJE YÖNETİMİ:
TEMEL İLKELER VE SÜREÇLER.....86
2.1. Proje Yönetiminin Temel İlkeleri 86
2.2. Spor Federasyonlarında Proje Yönetimi.....86
2.3. Uluslararası ve Ulusal Spor Federasyonlarında Proje Yönetiminin
Temel İlkeleri ve Karşılaştırmaları 87
3. DÜNYA ÇAPINDA ÖRNEK PROJELER:
TUZAKLAR VE BAŞARI HİKÂYELERİ.....88
4. TÜRKİYE'DE SPOR PROJELERİ: GELİŞMELER VE İHTİYAÇLAR.....93
5. TÜRKİYE'DEKİ SPOR PROGRAMLARININ GELECEĞİ 97
6. PROJE YÖNETİMİNİN SPOR BİLİMLERİNDEKİ ETKİSİ:
PROJE YÖNETİMİNİN ÖNEMİ.....98
KAYNAKÇA.....100

5.Bölüm
GİRİŞİMCİLİK

1. GİRİŞİMCİLİK KAVRAMI 104
1.1. Girişimcilik ile İlgili Tanımlar 104
1.2. Girişimcide Olması Gereken Özellikler 106
1.3. Girişimcilerin Kişilik Özellikleri 107
1.3.1. Kontrol Odaklı Olmak 107
1.3.2. Kendine Güvenmek 108
1.3.3. Risk Alabilmek 108
1.3.4. Başarıya Odaklanmak 108
1.3.5. Belirsizliğe Karşı Toleranslı Olmak 109
1.3.6. Yenilikçi Olmak 109
1.4. Girişimciliğin Önemi 110
1.4.1. Teorik Yönden Önemi 110
1.4.2. Ekonomik Yönden Önemi 110
1.4.2. Sosyal Yönden Önemi 111
1.5. Girişimciliği Etkileyen Etmenler 112
1.5.1. Çevresel Yaklaşım 112
1.5.2. Firma Yaklaşımı 113
1.5.3. Bireysel Yaklaşım 113
2. GİRİŞİMCİ LİDERİK 114
3. GİRİŞİMCİLİK VE SPOR 117
KAYNAKÇA 123

6.Bölüm
LİDERLİK

1. LİDER VE LİDERLİK KAVRAMLARI 128
1.1. Liderliğin Önemi 131
1.2. Liderlerde Bulunması Gereken Nitelikler 132
1.3. Güncel Liderlik Türleri 134

1.3.1. Otoriter Liderlik 134
1.3.2. Vizyoner Liderlik 134
1.3.3. Hız Belirleyen ve Koç Tipi Liderlik 134
1.3.4. Dönüşümcü ve Etkileşimci Liderlik 135
1.3.5. Stratejik Liderlik 136
1.3.6. Karizmatik Liderlik 137
1.3.7. İlişkisel ve Baskıcı Liderlik 138
1.3.8. Demokratik Liderlik 138
1.3.9. Hizmetkâr Liderlik 138
2. SPORDA LİDERLİK 139
KAYNAKÇA 145

1. BÖLÜM

TOPLAM KALİTE YÖNETİMİ

Murat Menevşe

GİRİŞ

Toplam kalite yönetimi (TKY), işletmelerin ve organizasyonların sürekli iyileşme ve mükemmeliyeti hedefleyen bir yönetim felsefesidir. Bu yaklaşım, kalitenin sadece bir ürün veya hizmetin nitelikleriyle değil, aynı zamanda tüm iş süreçleri ve organizasyon kültürüyle ilişkilendirildiği bir perspektifi benimser. TKY, geleneksel yönetim anlayışının ötesine geçerek çalışan katılımını teşvik eder, süreçlerde verimliliği artırır ve müşteri memnuniyetini odak noktasına alır. Bu paradigma değişimi, kurumların sadece standartları karşılamaktan ziyade sürekli olarak iyileşmeyi hedeflemelerini sağlar. TKY, rekabetçi bir iş dünyasında sürdürülebilir başarı için önemli bir stratejik araç olarak kabul edilir. Bu girişim, kalitenin bir kültür hâline gelmesini ve işletmelerin değişen müşteri beklentilerine uyum sağlamasını amaçlar. Bu bağlamda, TKY'nin prensipleri ve uygulama yöntemleri, işletmelerin kalite odaklı bir yönetim sistemine geçişinde kilit bir rol oynar.

Spor hizmetlerinde toplam kalite yönetimi ise rekabetin yoğun olduğu bu dinamik ortamda başarıyı artırmak ve sürdürmek isteyen spor organizasyonları için kritik bir stratejik yaklaşımdır. TKY, sadece sporcuların performansını değil, aynı zamanda tesis yönetimi, antrenman programları, müşteri hizmetleri ve organizasyonel süreçlerin tamamını içine alarak geniş bir perspektife sahiptir. Bu yönetim modeli, geleneksel spor yönetimi anlayışının ötesine geçerek sürekli iyileşmeyi ve müşteri memnuniyetini temel alır. Sporun her alanında uygulanan TKY, sadece sporcuların potansiyelini en üst düzeye çıkarmakla kalmaz, aynı zamanda tesislerin etkin ve verimli bir şekilde işlemesini, takım iş birliğini güçlendirmeyi ve spor deneyimini katılımcılar ve izleyiciler için

KAYNAKÇA

Akdağ, M. (2005). Toplam kalite yönetimi ve örgüt içindeki yeri. *Selçuk İletişim*, *4*(1), 159-170.

Aktan, C. C. (2012). Organizasyonlarda toplam kalite yönetimi. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, *4*(2), 249-256.

Ardahan, F. (1997). Toplam Kalite Yönetimi Dersi Çalışma Notları. *Akdeniz Üniversitesi Sos. Bil. MYO,* Antalya.

Atasoy, B., & Öztürk Kuter, F. (2005). Küreselleşme ve spor. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *18*(1), 11-22.

Bengisu, M. (2007). Yüksek eğitimde toplam kalite yönetimi. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, *2*(7), 739-749.

Biçer, T. (2008). *Sporda toplam kalite yönetimi ve futbol uygulamaları.* Beyaz Yayınları.

Chang, K. & Chelladurai, P. (2003). System-based quality dimensions in fitness services: development of the scale of quality. *The Service Indsutries Journal*, *23*(5), 65-83.

Çetin, C. (2001). *Toplam kalite yönetimi ve kalite güvence sistemi (ISO 9000-2000 Revizyonu): İlke, süreç, uygulama*. Beta.

Çimen, Z. & Gürbüz, B. (2007). *Spor hizmetlerinde toplam kalite yönetimi*. Alp Yayınevi, Ankara.

Çoban, S. (2004). Toplam Kalite Perspektifinden İçsel Pazarlama Anlayışı. *Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi* (22), 85-98.

Dean, A. M. (2007). The impact of the customer orientation of call center employees on customers' affective commitment and loyalty. *Journal of Service Research*, *10*(2), 161-173.

Demirci, H. (2008). *Toplam kalite yönetimi*. İstanbul: Kum Saati Yayınları.

Edvardsson, B. (1996). Quality of service: Making it really work. *Managing Service Quality*, *6*(1).

Eroğlu, E. (2000). Sürekli kalite iyileştirme ilkelerinin temel eğitimde uygulanması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *7*(7), 178-186.

Ersen, H. (1997). *Toplam Kalite ve İnsan Kaynakları Yönetimi İlişkisi, Verimli ve Etkin Olmanın Yolu*. Sim Matbaacılık: İstanbul.

Erşan A. A. (2007). *İşletmeler Açısından Stratejik Toplam Kalite Yönetimi'nin Önemi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.

Eskildsen, J. K., & Dahlgaard, J. J. (2000). A causal model for employee satisfaction. *Total Quality Management*, *11*(8), 1081-1094.

Fidan, Y. (1996). Örgüt kültürünün verimlilik artışına etkisi. *Verimlilik Dergisi*, *2*, 17-29.

Girginer, N. & Şahin, B. (2007). Spor tesislerinde kuyruk problemine yönelik bir benzetim uygulaması. *Spor Bilimleri Dergisi*, *18*(1), 13-30.

Halis, M. (2000). *Paradigmadan uygulamaya toplam kalite yönetimi ve IS0-9000 kalite güvence sistemleri ve ISO-9002 kalite belgesi çalışmaları*. Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul.

Heintel, P. (1995). *Vizyon ve Öz Yapılanma Vizyon Yönetimi* (Çev. Veli Karagöz). İstanbul: Evrim Yayınevi.

Imai, M. (1997). *Kaizen*. İstanbul: Kalder Yayınları.

İlğan, A., Erdem, M., Taştan, M. ve Memduhoğlu, H. B. (2008). Örgütsel gelişim aracıları olarak toplam kalite yönetimi ile stratejik yönetim ve planlama yaklaşımları. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, s. 72- 92.

Karcıoğlu, R. (2001). Toplam Kalite Yönetiminde Faaliyete Dayalı Maliyetleme Yönteminin Kullanılması. *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi*, *3*, 9-18.

Kavrakoğlu, İ. (1998.) *Toplam Kalite Yönetimi*. İstanbul: Kalder Yayınları.

Kılıç, B. (2015). *Stratejik insan kaynakları yönetiminin gerçekleştirilmesinde toplam kalite yönetiminin yeri*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kocamış, T. U. (2017). Toplam kalite yönetimi (TKY) ve iç denetimin TKY'deki rolü. *Sosyal Bilimler Dergisi*, (1), 1-21.

Kovancı, A. (2003). *Toplam kalite yönetimi: Fakat nasıl?: Her seviyedeki yöneticiler içim toplam kalite yönetimi uygulama rehberi*. Sistem yayıncılık.

Kunii, T. (1972). Japon Endüstrisinde Kullanılan Tüm Kalite Kontrolü. (Çev. Bilge Ekin). *Verimlilik Derg, Millî Prodüktivite Merkezi*, *1*(4), 859-870.

Kuş, M. (1999). *Kalite kavramı, Avrupa Birliği kalite politikası ve Türkiye'deki kalite faaliyetleri*. Ankara: T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Avrupa Topluluğu Koordinasyon Genel Müdürlüğü.

Küçük, O. (2013). *Toplam Kalite Yönetimi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Menevse, A. (2018). The Effect of Physical Education and Sports Departments on Behavioral Changes towards Exercising. *Educational Research and Reviews*, *13*(13), 518-525.

Menevse, A. (2019). Impact of Job Searches on Self-Control at Social Media. *Educational Research and Reviews*, *14*(9), 320-326.

Menevşe, A. (2019). Hizmet Kalitesine Yönelik Beklenti ve Algıların Takım ve Bireysel Milli Sporcularda Karşılaştırılması. *Spor Eğitim Dergisi*, 3(3), 32-39.

Menevşe, A. (2019). Kamu ve özel sektör bünyesindeki spor kulüplerinde hizmet alan üyelerin problem ve beklentileri. *Turkish Studies-Social Sciences*, *14*(5), 2341-2354.

Menevşe, A. (2020). Spor Endüstrisinde İstihdam. *Ulusal Spor Bilimleri Dergisi*, 4(2), 161-173. https://doi.org/10.30769/usbd.763412.

Menevşe, A. (2023). Examination of Internet Addiction Levels during The Covid-19 Pandemic Period. *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 9(64), 2740-2748.

Menevşe, A. (2023). Opinions of Athletes and Sedenters on Social Media and Sports Channels. *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 9(63), 2723-2731.

Menevşe, A. (2023). The Effect of Women's Active Business Life on Sports Participation. *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences,* 9(66), 3097-3103.

Menevşe, A., & Şeker, A. F. (2020). Farklı disiplinlerdeki öğrencilerin işsizlik kaygı düzeylerinin incelenmesi. *Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, *6*(2), 338-356.

Mergen, A. E. (1993). Toplam Kalite Yönetimi. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11 (1), 25-33.

Miyauchi, I. (1999). *Quality Management in Japan.* İstanbul: BZD Yayıncılık.

Mowday, R. T., Steers, R. M., & Porter, L. W. (1979). The measurement of organizational commitment. *Journal of Vocational Behavior*, *14*(2), 224-247.

Ören, K. (2002). *Toplam Kalite Yönetiminde İnsan Gücü Faktörü*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Özdemir, S. M. (2005). Eğitim kurumlarında toplam kalite uygulamalarını olumsuz etkileyen etmenler. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *25*(3), 1-23.

Parasuraman, A., Zeithaml, V. A., & Berry, L. L. (1985). A conceptual model of service quality and its implications for future research. *Journal of Marketing, 49*(4), 41-50.

Peker, Ö. (1993). Toplam Kalite Yönetimi ve TS-ISO 9000 Standartları. *Verimlilik Dergisi Özel Sayı*.

Peker, Ö. (1996). Toplam Kalite Yönetimi ve Kamu Hizmetinde Kalite. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, (6), 43-57.

Sözmen, E. Y. (2004). Eğitimde kalite yaklaşımları. *Tıp Eğitimi Dünyası, 16*(16).

Şimşek, M. (1998). *Kalite Yönetimi*. Alfa Basın Yayım Dağıtım, İstanbul.

Şimşek, M. (2002). *TKY ve tarihteki bir uygulaması Ahilik*. Hayat Yayınları, İstanbul.

Şirvancı, M. (1993). Toplam Kalite Yönetiminin Temel Öğeleri. *Önce Kalite Dergisi, 5*, 12.

Tekin, M. (1996). *Üretim Yönetimi*. Arı Ofset Matbaacılık, Konya.

Tekin, M., & Zerenler, M. (2007). *Esnek İşletme*. Ankara: Nobel Yayın.

Telsaç, C. (2018). Toplam Kalite Yönetimine İşletmeler Açısından Bakmak. *Uluslararası Akademik Birikim Dergisi*, *1*(1), 26-34.

Türkel, A. U. (2000). *Toplam kalite bağlamında grup dinamiği ve çatışma yönetimi*. Türkmen Kitabevi.

Ulukanoğlu, C. (2001). Toplam kalite yönetimi ve kaizen felsefesi. *ISGUC The Journal of Industrial Relations and Human Resources*, *3*(2).

Üçışık, H. F. & Ekren, N. (2000). Spor sektörünün piyasa yapısı: Teorik bir yaklaşım. *Marmara Üniversitesi, III. Spor Bilimleri Kongresi*, 11-13.

Yamak, O. (1998). *Kalite Odaklı Yönetim*. İstanbul: Panel Matbaacılık.

Yayla, P., & Ungan, M. C. (2019). Toplam kalite yönetimi ve tedarik zinciri yönetimi uygulamaları arasındaki ilişki ve performans etkisi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 1-19.

Yazıcı, A. G., Özdemir, K. & Bindesen, M. A. (2017). Sporda toplam kalite yönetimi. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (35), 175-183.

Yıldırım, M. (2019). *Özel sektörde insan kaynakları yönetimi açısından toplam kalite yönetimi: Kalder üyesi işletmeler üzerine bir araştırma*. (Yüksek Lisans Tezi). Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yıldız, S. M. (2008). Spor hizmetleri kalitesini değerlendirmede kullanılabilecek hizmet kalitesi modelleri ve ölçüm araçları. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, *13*(3), 35-48.

Yıldız, S. M. (2010). *Spor ve fiziksel etkinlik hizmetleri pazarlaması.* Detay Yayıncılık, Ankara.

Zeithaml, V. A. & Bitner, M. J. (2000). *Service Marketing* (2nd Edition). Boston: McGraw Hill.

2. BÖLÜM

STRATEJİ VE KRİZ YÖNETİMİ

Hatice Süruri

GİRİŞ

Stratejik yönetim, bir organizasyonun uzun vadede planladığı hedeflerine ulaşmak ve sürdürülebilir rekabet avantajı elde etmek için uygulanan bir yönetim sürecidir. Bu süreç, organizasyonun içsel ve dışsal çevresini analiz ederek stratejik amaçların belirlenmesi ve bu amaçlara ulaşmada strateji geliştirme, uygulama ve performansı sürekli olarak değerlendirme üzerine odaklanır. Stratejik yönetim, yöneticiye, geniş çerçevede işletmenin iç ve dış çevre analizini perspektif olarak sunmaktadır. İç ve dış çevre koşullarına göre işletmeler, karşılaşılabilecek fırsatları, tehditleri, güçlü ve zayıf yönleri tespit ederek organizasyon için en belirleyici vizyonu ortaya koyabileceklerdir. Bu durum, işletmelere artan rekabet ortamında dirençlilik, avantaj ve sürdürülebilirlik sağlayabilecektir.

Strateji ve kriz yönetimi, organizasyonlar için çoğunlukla olumsuz olabilecek süreçleri minimuma indirecek organizasyonun planlanması sürecidir. İşletmelerde stratejik planlama ile krize yol açabilecek aşamalar tespit edilerek işleyişi bozan ve kontrol edilmesi gereken alanlarda acil eylem durumlarına karşı dayanıklı ve dirençli sistemler inşa edilmektedir. Kriz kelimesi, etimolojik olarak "karar, yargı" anlamına gelmektedir. Bu bağlamda kriz yönetiminde öne çıkan unsur, hızlı karar alma mekanizmalarını sürece dâhil etmektir.

İşletmelerde oluşan krizlerin etkilerinin azaltılması ve önlenmesi için organizasyonlar tarafından farklı yöntemler uygulanmaktadır. Stratejik kriz yönetimi, işletmelerde krizlerin saptanması, krizlerden korunma, önlem alma ve yeni taktikler geliştirme bağlamında yol göstericidir.

KAYNAKÇA

Akat, İ., Budak, G., & Budak, G. (2002). *İşletme Yönetimi* (4. baskı). İzmir: Barış Yayınları Fakülteler Kitabevi, Şafak Matbaacılık.

Akgemci, T. (2013). *Stratejik Yönetim* (3. baskı). Gazi Kitabevi, Ankara.

Akgemci, T., & Güleş, H. K. (2009). *İşletmelerde Stratejik Yönetim*. Gazi Kitabevi.

Akşar, T. (2013). *Krizdeki futbol*. Literatür Yayınları, İstanbul.

Aktan, C. (1999). *2000'li Yıllarda Yeni Yönetim Teknikleri, Stratejik Yönetim*. TUGİAD Yayınları.

Aktan, C. C. (2008). Stratejik Yönetim ve Stratejik Planlama. *Çimento İşveren Dergisi*. Erişim Tarihi: 20.12.2023 http://mail.ceis.org.tr/dergiDocs/ makale132.pdf.

Allinson, R. E. (2005). Crisis Management and Disaster Prevention Management. *Saving Human Lives: Lessons in Management Ethics*, 60-70.

Asanakutlu, T. & Safran, B. (2004). Stratejik Yönetim Açısından Kriz Kaynaklarına İlişkin Bir Değerlendirme. *Öneri Dergisi*, *6*(21), 51-58.

Augustine, N. R. (1995b). Managing the Crisis you Tried to Prevent. *Harvard Business Review*, *73*(6), 100-147.

Balcı, V. (1999). *Spor Etkinliklerinin Planlanması ve Yönetimi*. Ankara: Bağırgan Yayınevi, s.15-30.

Baubioni, C. (2013). *Strategic Risk Management*, 29 Aug 2013, OECD Library, No: 24, https://doi.org/10.1787/5k41rbd1lzr7-en.

Bland, M. (1995). *Strategic Crisis Management*. In: Hart, N.A. (eds) Strategic Public Relations. Palgrave Macmillan, London. https://doi.org/10.1007/978-1-349-13481-6_16.

Chowdhury, M. M. H., & Quaddus, M. (2016). Supply chain readiness, response and recovery for resilience. *Supply Chain Management: An International Journal*, *21*(6), 709-731.

Clark, D. N. (1997). Strategic Management Tool Usage: A Comparative Study. *Journal of Strategic Change*, *6*(7), 417-427.

Coombs, W. T. (2007). *Ongoing crisis communication: Planning, managing, and responding*. Sage.

Crossan, M. M. & Berdrow, I. (2003). Organizational Learning and Strategic Renewal. *Strategic Management Journal*, *24*(11), 1087-1105.

Çoban, B. & Karakaya, Y. E. (2010). Geleceği Planlamada Stratejik Yönetim ve SWOT Analizi: Kavramsal Yaklaşımlar. *Social Sciences*, *5*(4), 342-352.

Çubukçu, M. (2020). İşletmelerde Stratejik Yönetim Sürecinde Uygulanabilecek ve Literatürde Yer Alan Bazı Araç, Teknik ve Yaklaşımlar. *Stratejik Yönetim Araştırmaları Dergisi*, *3*(1), 1-26.

Devecioğlu, S. (2003). Spor Organizasyonlarında Kriz Yönetimi. *Beden Eğitimi ve Sporda Sosyal Alanlar Kongresi*, Ankara.

Dinçer, Ö. (1992). *Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası*. (2. Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.

Dinçer, Ö., (2013), *Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası*, (9. baskı). Alfa Yayım, İstanbul.

Duchek, S. (2020). Organizational Resilience: A Capability-based Conceptualization. *Business Research*, *13*(1), 215-246.

Erkut, H. (2010). *Stratejik Yönetimin Temelleri-Yönetimin Kanatları*. Yalın Yayıncılık, İstanbul.

Estrada-Guillén, M., Monferrer-Tirado, D. & Moliner-Tena, M. (2020). Improving relationship quality during the crisis. *The Service Industries Journal*, *40*(3-4), 268-289.

Fichman, M. & Levinthal, D. A. (1991). Honeymoons and the Liability of Adolescence: A New Perspective on Duration Dependence in Social and Organizational Relationships. *Academy of Management Review*, *16*(2), 442-468.

Hammer, M.& Stanton, S. A. (1995) *Değişim Mühendisliği Devrimi* (Çev. Sinem Gül). Sabah Kitapları, İstanbul.

Haşit, G. (1999). *İşletmelerde Kriz Yönetimi ve Türkiye'nin Büyük Sanayi İşletmeleri Üzerine Yapılan Araştırması*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Haveman, H. A. (1992). Between a Rock and a Hard Place: Organizational Change and Performance under Conditions of Fundamental Environmental Transformation. *Administrative science quarterly*, 48-75. https://doi.org/10.2307/2393533.

Ishikawa, K. (1991). Guaide to *Quality Control* (Vol. 98). Asian Productivity Organization.

Işık, H. & Aypay, A. (2004). Eğitimde Stratejik Plan Geliştirme Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar Çanakkale İlinde Yapılan Bir İnceleme. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 24*(3).

James, H. E. (2023). The Prepared Leader: The Five Phases of Crisis Management. https://knowledge.wharton.upenn.edu/article/the-prepared-leader-the-five-phases-of-crisis-management/, 24 Haziran 2023.

Karakaya, A. (2004). Stratejik Yönetim Sisteminin Kriz Yönetimine Katkısı Üzerine Bir Araştırma. *Teknoloji Dergisi*, 7(2), 225-233.

Kasporov, G. (2007). *Zirveye Çıkan Yol*. Koridor Yayınevi.

Kenner, A. S. (2018). Crisis Management and Student Conduct on College Campusesç the Role of Administrative Discreation.

König, A., Graf-Vlachy, L., Bundy, J., & Little, L. M. (2020). A Blessing and a Curse: How CEOs' Trait Empathy Affects their Management of Organizational Crises. *Academy of Management Review*, *45*(1), 130-153.

Lippitt, G. L. & Schmidt, W. H. (1967). Crises in a developing organization. *Harvard Business Review, 45*(6), 102–112.

Luma Institute, (2012). *Human Centred Design*. Philadelphia: Luma Institute Press.

Lynch, S. E. & Mors, M. L. (2018). Strategy Implementation and Organizational Change: How Formal Reorganization Affects Professional Networks. *Long Range Planning*, pp. 1-16.

Menevse, A. (2018). The Effect of Physical Education and Sports Departments on Behavioral Changes towards Exercising. *Educational Research and Reviews*, *13*(13), 518-525.

Menevşe, A. (2020). Spor Endüstrisinde İstihdam. *Ulusal Spor Bilimleri Dergisi*, 4(2), 161-173. https://doi.org/10.30769/usbd.763412.

Pearson, C. M. & Mitroff, I. I. (1993). From Crisis Prone to Crisis Prepared: A Framework for Crisis Management. *The Executive*, *7*(1), 48-59.

Pearson, C. M. & Clair, J. A. (1998). Reframing Crisis Management. *Academy of Management Review*, *23*(1), 59-76.

Preble, J. F. (1997). Integrating the Crisis Management Perspective into the Strategic Management Process. *Journal of Management Studies*, *34*(5), 769-791.

Ranger-Moore, J. (1997). Bigger may be better, but is Older Wiser? Organizational Age and size in the New York Life Insurance Industry. *American Sociological Review*, 903-920. https://doi.org/10.2307/2657346.

Richey Jr, R. G. (2009). The supply chain crisis and disaster pyramid: A theoretical framework for understanding preparedness and recovery. *International Journal of Physical Distribution & Logistics Management*, *39*(7), 619-628.

Shaw, M. (2018). Teaching Campus Crisis Management through Case Studies: Moving between Theory and Practice. *Journal of Student Affairs Research and Practice*, *55*(3), 308-320.

Siggelkow, N. (2017). Change in the Presence of Fit: The Rse, the Fall, and the Renaissance of Liz Claiborne. *Strategy Process*, 45-73. https:.//doi.org/10.1002/9781405164078.ch3.

Stinchcombe, A. L. (2013). Social Structure and Organizations, *Handbook of organizations RLE: Organizations,* (pp. 142-193). Routledge.

Supriadi, L. S. R. & Pheng, L. S. (2018). *Business Continuity Management in Construction*. Springer Singapore.

Şentürk, H. (2005). *Belediyelerde Stratejik Planlama*. (1. Baskı). İlke Yayınları, İstanbul.

Tack, L., Liégeois, J. P., Deblond, A., & Duchesne, J. C. (1994). Kibaran A-type Granitoids and Mafic Rocks Generated by two Mantle Sources in a Late Orogenic Setting (Burundi). *Precambrian Research*, *68*(3-4), 323-356.

Tağraf, H. & Arslan, N. T. (2003). Kriz Oluşum Süreci ve Kriz Yönetiminde Proaktif Yaklaşım. *CÜ İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, *4*(1), 149-160.

Tjønndal, A. (2016). Sport, Innovation and Strategic Management: A Systematic Literature Review. *Brazilian Business Review, 13*(Special Ed), 38-56.

Turengül, M. (2007). Stratejik Yönetim ve Kriz Dönemlerinde Önemi. *Dumlupınar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, *14*, 65-72.

Yaldız, İ. (2023). *Spor Yöneticilerinin Çevik Liderlik ve Kriz Yönetimi Davranışı*. (Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sakarya.

Yatkın, A. (2003). *Toplam Kalite Yönetimi*. Nobel Yayın Dağıtım.

3. BÖLÜM

TESİS YÖNETİMİ

İbrahim Akgün

GİRİŞ

Eğitsel Hedefler ve Kazanımlar

Öğrenci bu bölümü okuduktan sonra:

- Spor faaliyetleri ve organizasyonları için gerekli açık ve kapalı spor tesislerin işletilmesi, planlanması ve koordine edilmesinde yöneticilerin bağlı kalacağı yol gösterici bir kılavuzu hazırlayabilmeli,
- Sportif hizmet ve programların aktif bir şekilde planlanmasını ve uygulamaya konulabilmesini sağlama,
- Spor tesis işletmelerinin yönetim süreçlerini uygulayarak yaşamlarını devam ettirmelerini sağlayabilmek,

Spor yönetimi, son yıllarda sporun toplumun her alanında daha rekabetçi konuma gelmesi ile önemli ölçüde büyüyen bir alan hâline gelmiştir. Geçmişte bireylerin bireysel aktivite ve boş zamanları değerlendirmek için tercih ettiği önemli bir unsur hâline gelen spor, günümüzde artık spor sektöründe kullanılan sermaye miktarlarının ve yapılan yatırımların artması ile devasa bir endüstri hâline gelmeye başlamıştır.

Diğer taraftan, sporun toplumlar arasında sınırları ortadan kaldıran ve gerginlikleri yok eden ve bireyleri birleştiren gücünün keşfedilmesi ve devletlerin toplumlarının imajını düzeltmek, ulusal ve uluslararası alanda olumlu algı oluşturabilmek için de sporu araç olarak kullanmaları, sporun dünya genelinde ve devletler nezdindeki önemlinin ciddi oranda artmasını sağlamıştır. Ayrıca markanın bilinirliği ve

KAYNAKÇA

11. Kalkınma Planı. (2019). *11. Kalkınma Planı (2019-2023)*. Ankara: Cumhurbaşkanlığı İdari İşler Başkanlığı Hukuk ve Mevzuat Genel Müdürlüğü.

Ajaxinside. (2023). *The Future*. Ajaxinside: https://www.ajaxinside.nl/de-club/de-toekomst/ adresinden alındı. Erişim tarihi: 17.01.2024.

Akgün, İ. (2022). Türkiye'nin Uluslararası Sportif Örgütlenmelerin Yönetimlerindeki Yeri: FISU, EUSA ve ISF Örneği. *Research in Sports Science, 12*(1), 12-19.

Altunkılıç, M. (2023). *"Futbolcu fabrikası" Ajax, Avrupa'yı domine etti*. Indipendent Türkçe: https://www.indyturk.com/node/428861/spor/futbolcu-fabrikas%C4%B1-ajax-avrupay% C4%B1-domine-etti adresinden alındı. Erişim tarihi: 18.01.2024.

Ammon, R. & Stotlar, D. (2003). *Contemporary Sport Management.* J. B. Parks, J. Quarterman (Eds.). Champaign: Human Kinetics.

Appenzeller, H. (2004). *Risk management in sport.* Durham, N.C: Coralina Press.

Bergsgard, N., Borodulin, K., Fahlen, J., Hoyer-Kruse, J., & Iversen, E. (2017). National Structures for Building and Managing Sport Facilities: A Comparative Analysis of the Nordic Countries. *Sport in Society,* 22(4), 525–539.

Cankalp, M. (2005). *Sporda Yönetim ve Organizasyon.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Construction Disputes. (2023). *The 30 Most Expensive Sports Stadiums Ever Built*. constructiondisputes: https://constructiondisputes.com/school/the-30-most-expensive-sports-stadiums-ever-built/ adresinden alındı. Erişim tarihi: 19.01.2024.

Covell, D., Walker, S., Hess, P., & Siciliano, J. (2007). *Managing Sport Organizations: Responsibility for Performance* (2th Edition). Burlington: Butterworth: Heinemann Publications.

Demirağ, R. (2015). *Spor işletmelerinde benchmarking (kıyaslama) tekniğinin uygulanabilirliği (Elâzığ ili örneği).* Fırat Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Elâzığ.

Donuk, B. (2016). *Spor Yönetim Sanatı.* İstanbul: Ötüken Neşriyat

Ekenci, G. & İmamoğlu, A. (2002). *Spor işletmeciliği* (1. Basım). Ankara: Nobel Yayınları.

Fişek, K. (2003). *Devlet Politikası ve Toplumsal Yapıyla İlişkileri Açısından Spor Yönetimi: Dünyada ve Türkiye'de.* İstanbul: YGS Yayınları.

Göral, M. (1999). Türkiye'de kitle sporunun teşviki açısından tesis politikaları. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (2).

Griffin, R. (1996). *Management.* (Fifth Edition). Boston: Houghton Mifflin.

Güçlü, M. (1998). Spor tesislerinin işletmesi Ankara Özel Yükseliş Koleji spor. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *4*(4), 1.

IFFHS. (2023). *Archive.today*. archive.today: https://archive.md/20120524184019/http://www.iffhs.de/?a413f0e03790c443e0f40390b41be8b01905fdcdc3bfcdc0aec70aeedb883ccb05ff1d adresinden alındı Erişim tarihi: 15.01.2024.

Karaali, A. (2005). *Personel Motivasyonu Üzerinde Lider Yöneticinin Rolü.* (Yayımlanmamış Dönem Projesi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Katırcı, H., Çelik, V., Argan Tokay, M., Sevil, G., Sevil, T., & Doğan, E. (2012). Spor Tesis İşletmesi ve Saha Malzeme Bilgisi. *Basım.* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 2474, 74.

Koçel, T. (2005). *İşletme Yöneticiliği.* (10. Baskı). İstanbul: Beta Basım Yayım.

Krotee, M. L., & Bucher, C. A. (2007). *Spor yönetimi.* Editörler: Kasap H, Kesim Ü. (Çev. S. Köseoğlu). İstanbul: Beyaz Yayınları.

Nicholson, M., Hoye, R., & Houlihan, B. (2011). *Participation in Sport: International Policy Perspectives.* London: Routledge.

Orhan, Ü. (2014). Özel Beden Eğitimi ve Spor Tesisleri Yönetmeliği'ne Tabi Çalışacak Antrenör, Masör ve Diğer Eğiticiler Açısından Belirli Süreli İş Sözleşmesi. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 20*(1), 411-428.

Parks, J. B., Quarterman, J., Thibault, L. (2013). *Çağdaş spor yönetimi*. (Çev. G. Doğu, D. Sevimli ve E. A. Durusoy) Ankara: Akademisyen Kitabevi.

R.G. (1999). *Resmi Gazete.*

Ramazanoğlu, F., & Öcalan, M. (2005). Spor işletmelerinde işletmecilik ve personel yönetimi anlayışı. *Fırat Üniversitesi Doğu Araştırmaları Dergisi, 4*(1), 36-40.

Schwarz, E., Hall, S., & Shibi, S. (2015). *Sport Facility Operations Management: A Global Perspective.* Routledge.

Serarslan, M. (2006). *Spor Yönetimi ve Örnek Olay Analizi.* İstanbul: Morpa Kültür Yayınları Ltd. Şti.

SGM Özel Beden Eğitimi ve Spor Tesisleri Yönetmeliği. (2023). *Özel Beden Eğitimi ve Spor Tesisleri Yönetmeliği.* mevzuat.gov.tr: https://www.mevzuat.gov.tr/ File/GeneratePdf?mevzuatNo=4191&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeligi&mevzuatTertip=5 adresinden alındı. Tarihi: 15.01.2024.

Staff. (2005). *Stadia's sampling of major news stories.* Stadia, 4-5.

Tharrett, S., & Peterson, J. (1997). *ACSM's healthy/fitness facility standards and guidelines.* IL: Human Kinetics.

Torkildsen, G. (1993). *Leisure and Recreation Management.* (3rd Ed.). London: E and FM Spon.

Ulusal Gençlik ve Spor Politikası Belgesi (2013). *2013 Ulusal Gençlik ve Spor Politikası Belgesi.* Ankara: Gençlik ve Spor Bakanlığı.

4. BÖLÜM

PROJE YÖNETİMİ

Ceren Ağaoğlu Topçu

GİRİŞ

Spor bilimlerindeki hızlı gelişmeler ve araştırma projelerinin artan önemi nedeniyle proje yönetimi spor alanında çok önemlidir. Bu bölümde, spor alanında dünya çapında ve özellikle Türkiye'de projelerin önemine odaklanılacak ve proje yönetiminin bu süreçte oynadığı önemli rol incelenecektir.

Yönetim kavramı çok eski olsa da günümüzde, özellikle bilgi çağına girdiğimiz şu günlerde, önemi gittikçe artıyor. Günümüz araç ve metodolojileri olmadan da insanlar, projeler planlamış,yönetmiş ve ortaya koymuştur. Bu projelerin örnekleri, Çin Seddi ve Mısır piramitleri gibi tarihî yapılardır. Ancak maliyet, kontrol, programlama, kaynak yönetimi ve risk yönetimi gibi tekniklerin bir araya gelmesiyle proje yönetimi kavramı, çağdaş yönetim biliminin gelişmesiyle daha da güçlenmiştir. İki binli yıllarda hızlanan rekabet ortamında, organizasyonların ayakta kalabilmesi için projelerin başarısına daha fazla bağımlı hâle geldi (Gray and Larson, 2011).

Projeler, genel olarak oldukça karmaşık ve özel görevlerdir (Gray ve Larson, 2010). Talep ve planlamaya bağlı olarak insan, finansman, tesis, ekipman ve malzeme gibi kaynakları kullanarak belirli bir süre içinde gerçekleştirilebilir. Genel olarak projeler, belirli bir amaca ve hedefe sahiptir. Büyük ölçekli bir spor organizasyonu, ister günler sürecek bir turnuva olsun, ister tek maçlık bir final olsun, çok sayıda küçük projeye sahiptir. Değişik ülkelerden sporcular ve içinde bulundukları delegasyonlar; planlama, pazarlama, risk, bütçeleme, tanıtım ve diğer görevlerin yürütüldüğü, proje yönetiminin titizlikle uygulanmasını gerektiren bir organizasyonda yarışır (Gray and Larson, 2011).

KAYNAKÇA

Altun, M., & Koçak, S. (2015). Türkiye'nin sportif başarı açısından değerlendirilmesi: Bakü Avrupa Oyunları örneği. *Spor Bilimleri Dergisi*, 26(3), 114-128.

Ata, N. İ. (2009). *Türkiye'de İnşaat Sektöründe Profesyonel Proje Yönetim Standartlarının Kullanımı*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Başer, H. H., & Özbey, D. Ö. (2021). *Kent Markalaşması (City Branding).* Eğitim Yayınevi.

Bayraktaroğlu, İ. (2015). Proje Yönetiminin Tanımı ve Önemi. İ. Bayraktaroğlu içinde, *Proje Yönetimi ve Proje Yönetiminde İnsan Kaynakları Yönetimi Süreçleri: Bir Örnek Uygulama* (s. 55). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.

Belfiore, P., Iovino, S., & Tafuri, D. (2019). Sport management and educational management: A bibliometric analysis. *Sport Science, 12*(1), 61-64.

Canan, K. (2017). Spor bilimlerinde nitel araştırma yaklaşımı. *Spor Bilimleri Dergisi*, *28*(1), 30-48.

Cleland, D. I. (1999). Project management: Strategic design and implementation. In *Project management: Strategic design and implementation* (pp. 370-370).

Çalık, M. (2021). Proje ve özellikleri. Z. Tatlı (Ed.). *Proje geliştirme ve yönetimi içinde* (s. 1-11). Ankara: Pegem.

Çemberci, M. & Yücel, M. G. (2015). Proje Yönetimi ve Profesyonel Proje Yöneticileri Kavramı. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimleri Dergisi*, (27), 77-86.

Deniz, Y. (2000). *Proje Yönetimi ve Planlaması*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Fen bilimleri Enstitüsü.

[EC], The European Commission (2004). Project cycle management guidelines. https://international-partnerships.ec.europa.eu/system/files/2020-09/ methodology-aid-delivery-methods-project-cycle-management-200403_en.pdf sayfasından 8.04.2024 tarihinde erişilmiştir.

Elmas, Ç. ve Elmas, A. (2020). *Modern proje yönetimi*. Ankara: Seçkin.

Fişek, K. (1985). *100 soruda Türkiye spor tarihi*. (No Title).

Gallego, V., Nishiura, H., Sah, R., & Rodriguez-Morales, A. J. (2020). The COVID-19 outbreak and implications for the Tokyo 2020 Summer Olympic Games. *Travel medicine and infectious disease*, 34, 101604.

Gencer, C. & Kayacan, A. (2017). Yazılım Proje Yönetimi: Şelale Modeli ve Çevik Yöntemlerin Karşılaştırılması. *Bilişim Teknolojileri Dergisi,* 10(3), 335-352.

Ghorbani, A. (2023). A review of successful construction project managers' competencies and leadership profile. *Journal of Rehabilitation in Civil Engineering, 11*(1), 76-95.

Gökhan, C. & Karakaya, Z. (2016). Çevik Yöntemlerde Proje Yönetimi Sorunları: Bir Sistematik Eşleme Çalışması. *International Conference on Computer Science and Engineering* (s. 118-123). Tekirdağ: UBMK 2016 Proceedings.

Gray, C. F. & Larson E. W. (2010). *Project Management: The Managerial Process*. (5th Edition). New York: McGraw-Hill.

Gray, C. F., & Larson, E. W. (2011). *Project management the managerial process*. McGraw-Hill.

İmamoğlu, A. F. (2011). Türkiye'de sporun yönetsel yapısı içinde spor federasyonları. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 16(2), 3-10.

Jack, G., & James, C. (1999). Successful project management. *South Western College Publishing ITP*.

Jean, H. (2003). *Proje Yönetimi*. (Çev. Mehmet Zaman). Hayat Yayınları.

Kalaykov, J. (1992). "Sport for all" as private business and peculiarities of its management in Bulgaria, *IV th worl "Sport for all" congres,* Varna. s. 35-45.

Kaya, H. İ. & Su Tonga, E. (2021). Proje ile ilgili kavramlar. M. Taşdan ve H. İ. Kaya (Ed.), *Eğitimde proje geliştirme ve yönetme* içinde (s. 2-16). Ankara: Pegem.

Kömürlü, R., & Toltar, L. (2018). İnşaatta Proje Yönetimi; Projenin Başarısına Etkisi. *Mimarlık ve Yaşam*, *3*(2), 249-258.

Lewis P. J. (1996). *Project Planing And Scheduling and Control*, Mc Grow Hill,

Mahal, S. & Naibi, S. (2023). Impact Of Project Management on Success Criteria. *International Journal on "Technical and Physical Problems of Engineering"* (*IJTPE*), 15(54), 318- 326

Özsoy, T. (2021). Proje Yönetiminin Dünü, Bugünü, Yarını. T. Özsoy, K. Sezgili, H. B. Yavuz ve M. Hafızoğlu içinde, *Proje Yönetimi Disiplinler Arası Bir Bakış* (s. 15-49). İstanbul: Hiperyayın.

Peltekoğlu, F. B., & Tozlu, E. (2017). Halkla ilişkiler ve gönüllülük ekseninde Türkiye'de kurumsal sosyal sorumluluk projeleri ve bin yıl kalkınma hedefleri. *Selçuk İletişim*, 10(1), 5-31.

PMI (Project Management Institute). (2008). *A guide to the project management body of knowledge*.

Podobnik, V. (2013, June). An analysis of facebook social media marketing key performance indicators: The case of premier league brands. *In Proceedings of the 12th International Conference on Telecommunications* (pp. 131-138). IEEE.

Proje Yönetim Derneği. (1998). *Proje Yönetim Bilgi Kitabı*, Ankara.

Shenhar, A.J. & Dvir, D. (2007). Project management research – The challenge and opportunity. *Project Management Journal*, *38*(2), 93-99.

Smith, J. & Johnson, A. (2010). Spor Bilimlerinde Proje Yönetimi İlkeleri. *Journal of Sports Science,* 15(2), 123-145.)

Sönmez, E., (2007), *Neden Proje Yönetimi*, (Yüksek Lisans Tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Stare, A. (2019). *Project management*. Faculty of Economics, Ljubljana.

Suvacı, E. (2019). Proje Yönetimi Bilgi Alanları. E. Suvacı içinde, *Proje Yönetimi* (s. 24-50). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Tapşın, F. O., & Atalı, L. (2017). Kocaeli ili belediyelerinin stratejik planlarının spor boyutu ile incelenmesi. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(Special Issue 2), 186-200.

Tolunay, A. & Çavuşoğlu, C. (2015). Devlet orman fidanlıklarında fidan üretiminin kritik yol yöntemi (CPM) ile planlanması: Fethiye Orman Fidanlık Şefliği Örneği. *Türkiye Ormancılık Dergisi, 16*(1), 20-26.

Turkay, H., & Aydın, A. D. (2017). Bir inceleme: Tarihsel süreç içerisinde Türk spor örgütlenmesi. *Diyalektolog Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi*, 16, 179-189.

Yasan, E. (2019). *Proje Yönetiminde Başarı Faktörleri: Bir Uygulama*. İstanbul: İstanbul Medeniyetler Üniversitesi.

Yatırım ve Proje Tanımı, Devlet Planlama Teşkilatı DPT No. 741, Ankara.

Yentürk, N., Aksakoğlu, Y. & Akyüz, A. (2016). *AB ve kalkınma ajanslarına yönelik proje hazırlama ve bütçeleme teknikleri.* İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Yeşiladalı, B. & Çelebi, F. (2010). *Proje hazırlama kılavuzu*. Yerel Tarih Grupları Projesi Koordinasyon Birimi.

5. BÖLÜM

GİRİŞİMCİLİK

Aslı Bekiroğlu

GİRİŞ

20. yüzyılın ikinci çeyreğinde, dünya genelinde ekonomik büyüme hedefleri belirgin bir şekilde artış göstermiştir. Bu dönemde, devlet destekli ve devlet kontrolünde ekonomik faaliyetlerin egemen olduğu kapitalist blok, Sovyet bloğu ve Üçüncü Dünya bloğu gibi farklı ekonomik yapılar oluşum göstermiştir. Ancak 1980'lerde, refah devleti modeliyle ilişkilendirilen yüksek büyüme oranlarına son verilmiştir ve federal devlet önderliğinde yerini piyasa odaklı bir ekonomik ve politik kalkınma modeli almıştır. 1990'larda ise dünya ekonomisinin gelişimindeki itici güçler değişmiştir ve eskiden devletlerin belirlediği yüksek büyüme oranlarına uymak yerine, artık girişimcilik yapan bireylerin öne çıktığı bir döneme girilmiştir (Karataş, 2018).

Girişimcilik; değer yaratma, ekonomik fırsatlara yanıt verme, yeni fırsatlar oluşturma ve ekonomik sistemde yeniliklerle değişiklikler yapma süreci olarak ifade edilmektedir (Adatepe, 2018).

Girişimcilik, günümüzde ekonomik kalkınmanın önemli bir itici gücü hâline gelmiştir. Girişimciler, ülkenin gelişiminde kritik bir rol oynamaktadır ve yeni istihdam fırsatları yaratmak suretiyle işsizlik sorununun çözümüne katkı sağlamaktadır. Ayrıca farklı ve özgün fikirlere sahip olan girişimciler, piyasaya yeni ürün ve hizmetler sunarak ekonomik çeşitliliği artırmaktadırlar. Spor dünyası da bu yenilikçi ruhun önemli bir parçasıdır. Sporda girişimcilik, sadece ticari fırsatlar aramakla kalmaz, aynı zamanda sporun genişleyen yelpazesinde farklı alanlarda değer yaratma potansiyelini de içerir. Spor girişimciliği, yeni spor organizasyonlarının oluşturulmasından, spor teknolojilerinin geliştirilmesine ve spor endüstrisinin çeşitli sektörlerindeki yeniliklere kadar geniş bir yelpazeye yayılan çeşitli faaliyetleri içerir. Bu parag-

KAYNAKÇA

Adatepe, S. (2018). *Beden eğitimi ve spor yüksekokulu'nda okuyan öğretmen adaylarının girişimcilik özellikleri ile yansıtıcı düşünme düzeylerinin incelenmesi.* (Yüksek Lisans Tezi). Bartın Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bartın.

Akça, M. (2020). Girişimcilikten girişimci liderliğe. *International Anatolia Academic Online Journal Social Sciences Journal, 6*(2), 80-89.

Akdemir, A. (2016). Kariyer Alternatifi Olarak Girişimcilk. H. Karadal içinde, *Girişimcilik* (s. 49-50). İstanbul: Beta Yayıncılık.

Akkoç, İ., Çalışkan, A., & Turunç, Ö. (2019). Girişimci Davranış: Bir Ölçek Uyarlama Çalışması. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, 14*(1), 1-10.

Akkuş, Y., Akdoğan, Ç. & Akyol, A. (2019). Girişimcilik niyetini etkileyen temel kişilik özellikleri ve girişimci kişilik boyutları: Trakya örneği. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 3*(1), 1-13.

Atasoy, B. & Kuter, F. Ö. (2005). Küreselleşme ve spor. *Eğitim Fakültesi Dergisi, 18*(1), 11-22.

Atıcı, Ü. & Üzüm, H. (2021). Beden Eğitimi ve Spor Alanında Öğrenim Gören Üniversite Öğrencilerinin Girişimcilik Düzeylerinin İncelenmesi. *Abant Sosyal Bilimler Dergisi, 21*(1), ss. 305-316.

Aykan, E. (2004). Kayseri'de faaliyet gösteren girişimcilerin liderlik özellikleri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1*(17), 213-224.

Bakır, Y. (2020). *Z kuşağı öğrencilerinin girişimcilik eğilimlerinin belirlenmesinde girişimcilik eğitiminin rolü: Nizip ilçesindeki lise öğrencileri üzerine bir araştırma.* (Yüksek Lisans Tezi). Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa.

Borgese, A. (2007). *Standarts in sports entrepreneurship education, Doctoral Dissertation*. United States Sports Academy, Brooklyn, New York, USA.

Bozkurt, Ö. Ç. (2011). *Dünya ve Türkiye'de Girişimcilik Eğitimi: Başarılı Girişimciler ve Öğretim Üyelerinden Öneriler*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Bozkurt, Ö. ve Erdurur, K. (2013). Girişimci Kişilik Özelliklerinin Girişimcilik Eğilimindeki Etkisi: Potansiyel Girişimciler Üzerine Bir Araştırma. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, 8*(2), 57-78.

Covin, J. G., & Slevin, D. P. (2002). The entrepreneurial imperatives of strategic leadership. *Strategic entrepreneurship: Creating a new mindset*, 309-327.

Çetindamar, D. (2002). *Türkiye'de Girişimcilik*. İstanbul: TÜSİAD.

Dağlı Ekmekçi, Y. A., & İrmiş, A. (2013). Girişimcilik ve spor. *International Conference on Eurasian Economies*, 635-640.

Demirel, E. T. & Tikici, M. (2004). Kültürün girişimciliğe etkileri. *Fırat Üniversitesi Doğu Araştırmaları Dergisi, 2*(3), s.49-58.

Durak, İ. (2011). Girişimciliği etkileyen çevresel faktörlerle ilgili girişimcilerin tutumları: bir alan araştırması. *Yönetim Bilimleri Dergisi, 9*(2), 191-213.

Formaini, R. L. (2001). The Engine of Capitalist Process: Entrepreneurs in Economic Theory. *Economic and Financial Review Fourth Quarter*, 2-11.

Gartner, W. (1998). "Who Is an Entrepreneur?" Is the Wrong Question. *American Journal of Small Business*, 12(4), 11-32. DOI: 10.1177/104225878801200401.

Geri, S. (2013). Research on Entrepreneurial Characteristics of Students in School of Physical Education and Sports. *Turkish Journal of Education*, *2*(3), 50-60.

Gordon, E., Natarajan, K., & Arora, A. (2009). *Entrepreneurship development*, Himalaya Publishing House, Sivakasi.

Göker, A. (2000). *Prodüktivite, İnovasyon Yeteneği, Teknoloji ve Rekabet Gücü*. Ankara: MPM Yayınları.

Gratton, C., (1998). The economic importance of modern sport. *Culture, Sport Society, 1*(1), 101-117.

Greenberg, D., McKone-Sweet, K., & Wilson, H. J. (2011). *The new entrepreneurial leader: Developing leaders who shape social and economic opportunity*. Usa: Berrett-Koehler Publishers.

Gündüz, Ş. (2010). Kontrol Liderin Elinde Mi? Girişimcilik Okulundan Cevap. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, *11*(2), 212-222

Gürbüz, H. (2011). Girişimcilik eğilimini etkileyen psikolojik faktörlerin yapısal eşitlik modellemesi ile belirlenmesi. *3. Uluslararası Girişimcilik Kongresi*, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi.

Hardy, S., & Pope, S. (1996). Entrepreneurs, organizations, and the sport marketplace. *The new American sport history*, 341-365.

Hébert, R. F., & Link, A. N. (2007). Historical Perspectives on the Entrepreneur. *Foundations and Trends in Entrepreneurship*, *2*(4), 261-408.

Kara, M. (2010). Sosyal ve Kültürel Yapının Girişimcilik Üzerine Etkileri ve Türk Toplumundan Örnekler. *Journal of Azerbaijani Studies*, (6), 465-485.

Karadal, H. (2016). Girişimcilik Bilgisi. H. Karadal (Ed.). İçinde: *Girişimcilik*, (s. 1-37). İstanbul: Beta Yayıncılık.

Karataş, İ. (2018). *Beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinin kişilik özelliklerinin girişimcilik eğilimleri üzerindeki etkilerinin incelenmesi: Bartın Üniversitesi örneği*. (Yüksek Lisans Tezi) Bartın Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bartın.

Karavardar, G. (2022). *Girişimci liderliğin örgütsel yenilik üzerindeki etkisinde inovasyon yeteneğinin aracılık rolü: Çalışanlar üzerinde bir araştırma*. (Doktora Tezi). Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giresun.

Kaygın, E. ve Güven, B. (2015). Girişimci olmayı belirleyen faktörler, girişimcilik: temel kavramlar, girişimcilik türleri. İçinde: *Girişimcilikte Güncel Konular*, Siyahinci Akademi Yayınları.

Klamer, A. (2011). Cultural Entrepreneurship. *The review of Austrian economics*, *24*, 141-156.

Korkmaz, O. (2012). Üniversite öğrencilerinin girişimcilik eğilimlerini belirlemeye yönelik bir araştırma: Bülent Ecevit Üniversitesi örneği. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, s. 209-226.

Kuratko, D. F. (2007). Entrepreneurial Leadership in the 21st Century. *Journal of Leadership & Organizational Studies, 13*(4), 1-11.

Kurt, M., Ağca, V. & Erdoğan, S. (2006). Afyonkarahisar ili girişimcilik performansının coğrafi bilgi sistemleri ile analizi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, *8*(2), 97-114.

Leitch, C. M., McMullan, C., & Harrison, R. T. (2013). The development of entrepreneurial leadership: The role of human, social and institutional capital. *British Journal of Management*, *24*(3), 347-366.

Menevse, A. (2018). The Effect of Physical Education and Sports Departments on Behavioral Changes towards Exercising. *Educational Research and Reviews*, *13*(13), 518-525.

Menevse, A. (2019). Impact of Job Searches on Self-Control at Social Media. *Educational Research and Reviews*, *14*(9), 320-326.

Menevşe, A. (2019). Hizmet Kalitesine Yönelik Beklenti ve Algıların Takım ve Bireysel Milli Sporculardа Karşılaştırılması. *Spor Eğitim Dergisi*, *3*(3), 32-39.

Menevşe, A. (2019). Kamu ve özel sektör bünyesindeki spor kulüplerinde hizmet alan üyelerin problem ve beklentileri. *Turkish Studies-Social Sciences*, *14*(5), 2341-2354.

Menevşe, A. (2020). Spor Endüstrisinde İstihdam. *Ulusal Spor Bilimleri Dergisi*, *4*(2), 161-173. https://doi.org/10.30769/usbd.763412.

Menevşe, A. (2023). "Examination of Internet Addiction Levels during The Covid-19 Pandemic Period", *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, *9*(64), 2740-2748.

Menevşe, A. (2023). Opinions of Athletes and Sedenters on Social Media and Sports Channels. *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, *9*(63), 2723-2731.

Menevşe, A. (2023). The Effect of Women's Active Business Life on Sports Participation. *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences, 9*(66), 3097-3103.

Menevşe, A., & Şeker, A. F. (2020). Farklı disiplinlerdeki öğrencilerin işsizlik kaygı düzeylerinin incelenmesi. *Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, *6*(2), 338-356.

Mualler, S. L. & Thomas, A. S. (2000). Culture and Entrepreneurial A Nine Country Study of Locus of Control and Innovativeness. *Journal of Business Venturing*, *12*(1), 1-28.

Mülhim, Z. (2019). *Beden Eğitimi ve Spor yüksekokulu öğrencilerinin girişimcilik özellikleri ve bireysel yenilikçilik düzeylerinin incelenmesi: Bartın üniversitesi örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Bartın Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bartın.

Ölçer Kimzan, F. (2020). *Anadolu üniversitesi açık öğretim sistemi öğrencilerinin işsizlik kaygısı ve girişimcilik eğilimi ilişkisinin incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi9. Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Önce, A. G., Marangoz, M. & Erboy, N. (2004). Ekonomik Büyüme ve Kalkınmada Girişimciliğin Rolü ve Önemi. *İnternational Conferance on Eurasian Economies*. 2-9.

Özkul, G. (2008). *Girişimcilik Teorileri ve Girişimcilik Tipleri: Antalya-Burdur- Isparta İllerinde (İİBS Düzey 2 TR61 Bölgesinde) İmalat Sanayi KOBİ'lerindeki Girişimciler Üzerine Bir İnceleme*. (Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Pişkinsüt, E. (2011). Girişimciliğin Türkiye'deki Ekonomik Kalkınmaya Etkileri: Kobi Örneği. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, 14*(2), 94- 116.

Ratten, V. (2010). Developing a theory of sport-based entrepreneurship. *Journal of Management and Organization*, Vol. 16, pp. 557-565.

Rauch, A. & Frese, M. (2007). Let's put the person back into entrepreneurship research: A metaanalysis on the relationship between business owners' personality traits, business creation, and success. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, *16*(4), 353-385.

Renko, M., El Tarabishy, A., Carsrud, A. L., & Brännback, M. (2015). Understanding and measuring entrepreneurial leadership style. *Journal of Small Business Management, 53*(1), 54-74.

Sánchez-Oliver, A. J., Gálvez-Ruiz, P., Grimaldi-Puyana, M., Fernández-Gavira, J. & García-Fernández, J. (2019). New ways of sports entrepreneurship in the university. *Journal of Entrepreneurship and Public Policy*, *8*(1), 5-21.

Sciascia, S., & De Vita, R. (2004). The development of entrepreneurship research. *Serie Economia Aziendale,* (19), 1-37.

Solmaz, S. A. Aksoy, Ö. Şengül, S. & Sarıışık, M. (2014). Üniversite öğrencilerinin girişimci kişilik özelliklerinin belirlenmesi: Turizm lisans ve ön lisans öğrencileri üzerine bir alan araştırması. *Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, (1), 41-55.

Surie, G., & Ashley, A. (2008). Integrating pragmatism and ethics in entrepreneurial leadership for sustainable value creation. *Journal of Business Ethics, 81*, 235-246.

Şenturan, Ş. & Şentürk, N. (2016). Girişimciliğin Gelişimi ve Mikrofinans Uygulamalarının Önemi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, 12*(ICAFR 16 Özel Sayısı), 812- 822.

Timuroğlu, M. K. & Akpunar, E. N. (2017). Duygusal Zekânın Girişimcilik Niyeti Üzerine Etkisi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 31*(4) s. 875-894.

Uluyol, O. (2013). Öğrencilerin Girişimcilik Eğilimlerinin Belirlenmesi: Gölbaşı Yüksekokulu Örneği. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6*(15), 349-372. DOI: 10.14520/adyusbd.583.

Unger, J., Rauch, A., Frese, M., & Rosenbusch, N., (2011). Human capital and entrepreneurial success: A meta-analytical review. *J. Firm Ventur, 26*(3), 341–358.

Van Der Sluis, J., Van Praag, C. M., & Vijverberg, W. (2008). Education and entrepreneurship selection and performance: A review of the empirical literature. *J. Econ. Surv., 22*(5), 795-84.

Van Praag, M., Van Witteloostuijn, A., & Van der Sluis, J. (2013). The higher returns to formal education for entrepreneurs versus employees. *Small Business Economics, 40*, 375-396.

Vecchio, R. (2003). Entrepreneurship and Leadership: Common Trends and Common Threads. *Human Resource Management Review*, 13, 303-327.

Veeraraghavan, V. (2009). Entrepreneurship and innovation. *Asia Pacific Business Review, 5*(1), 14-20.

Wong, P. K., Ho, Y. P., & Autio, E. (2005). Entrepreneurship, innovation and economic growth: Evidence from GEM data. *Small Business Economics*, *24*, 335-350.

Yalçıntaş, M. (2010). Çağımızda girişimcilik. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, 5*(1), s.95-98.

Yolcu, İ. U. (2017). Girişimcilik ve liderliğe farklı bir bakış: Girişimci Liderlik. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (60), 182-195.

Zengin, Y. (2015). *Girişimcilik becerilerinin firma rekabetçiliğine etkisi: TRA 2 bölgesinde bir araştırma*. (Doktora Tezi). İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.

Zorlu, K., & Tetik, F. (2018). Girişimci Liderlik Davranışının Çalışan Yaratıcılığına Etkisi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 39, 297-307.

6. Bölüm

LİDERLİK

Aliye Menevşe

GİRİŞ

İnsanlık, varoluşunun ilk zamanlarından itibaren toplum içinde yaşayarak ve temel gereksinimlerini karşılayarak sosyal bir varlık olmuştur ve günümüze değin örgütlü biçimde yaşama ihtiyacı içerisinde bulunmuşlardır (Topaloğlu ve Koç, 2017). Bu süreç boyunca insanlar; politik, ekonomik düzey, dinî veya askerî gibi çeşitli alanlarda ortak hedeflere ulaşmak ve ihtiyaçlarını karşılayabilmek için bir araya gelmişlerdir. Bu gruplar içinde, düzenin sağlanması, amaçlara yönlendirme ve üyelerin uyum içerisinde çalışması için bazı bireylerin liderlik rolünü üstlenmesi kaçınılmaz olmuştur (Saylı ve Baytok, 2014).

Liderlik, insanlık tarihinde varoluşundan bu yana bulunan ve günümüzde de yoğun araştırmaların konusu olan temel bir kavramdır. Liderlik, peygamberlerden krallara, düşünürlerden komutanlara, sanatçılardan isyancılara, öğretmenlerden izcilere kadar farklı kimlikler altında, geçmişten günümüze toplumların içinde var olmuştur (Erel, 2008).

Liderlik, organizasyonlarda ve toplumsal yapılar içinde önemli bir rol oynayan karmaşık bir kavramdır. Bu kavram, bir bireyin veya grubun, belirli bir hedefe yönelik olarak diğerlerini etkileme ve yönlendirme kabiliyetini ifade eder. Liderlik, çeşitli disiplinlerde incelenmiş ve farklı bağlamlarda farklı tanımlamalara ve yaklaşımlara sahip olmuştur. Spor, liderlik kavramının öne çıktığı ve somut olarak görülebilen bir alandır. Spor, takım oyunlarından bireysel disiplinlere kadar geniş bir yelpazede liderlik vasıflarının sergilendiği bir platform sunar. Bu bağlamda, spor liderliği hem akademik hem de pratik anlamda yoğun ilgi görmektedir.

KAYNAKÇA

Akçin, K. (2019). Liderlik ve Performans. Serhat Erat (Ed.). *Liderlik ve Güncel Yaklaşımlar*. İstanbul: Kriter Yayınevi

Aksaraylı, M. F. (2015). Dönüştürücü liderlik ve değişimde dönüştürücü liderlik paradigması. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, 6*(12), 108-124.

Akşit, H. (2010). *Yönetim ve yöneticilik* (İkinci Baskı). İstanbul: Kum Saati Yayıncılık.

Aleksic-Veljkovic, A. A., Djurovic, D., Dimic, I., Mujanovic, R., & Markovic, K. Z. (2016). College athletes' perceptions of coaching behaviours: Differences between individual and team sports. *Baltic Journal of Sport and Health Sciences, 2*(101).

Aydoğan, T. (2021). *Z kuşağının liderlik tarzı beklentileri üzerine bir araştırma*. (Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Aykan, E. (2002). *Girişimcilik ve Girişimcilerin Liderlik Davranışları*. (Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

Bakan, İ., Erşahan, B., Büyükbeşe, T., Doğan, İ., & İlker, K. E. F. E. (2015). Dönüşümcü ve Etkileşimci Liderlik ile Öğretmenlerin Tükenmişlik Düzeyleri Arasındaki İlişki. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, (14).

Bass B. M. (1985). *Leadership and performance beyond expectations* (1st ed.). Free Press.

Bass, B. M., & Riggio, R. E. (2006). *Transformational leadership*. Psychology press.

Başaran, İ. E. (2000). *Örgütsel Davranış*, Ankara: Umut Yayınevi.

Baykal, G. (2000). Utilization of fly ash by pelletization process; theory, application areas and research results. *Resources, Conservation and Recycling, 30*(1), 59-77.

Bolat, T., Aytemiz Seymen, O., Bolat, O. İ., & Erdem, B. (2023). *Yönetim ve organizasyon* (8. baskı). Ankara: Detay Yayıncılık.

Certo, C. S. (1997). *Modern Management*, Prentice- Hall Int. Inc., Seventh Edition, USA.

Cotterill, S. T., & Fransen, K. (2016). Athlete leadership in sport teams: Current understanding and future directions. *International Review of Sport and Exercise Psychology, 9*(1), 116-133.

Cruickshank, A., & Collins, D. (2016). Advancing leadership in sport: Time to take off the blinkers? *Sports Medicine, 46*, 1199-1204.

Cummins, P., & Spencer, J. (2015). Sport coach leadership models. In *Leadership in sport* (pp. 173-194). Routledge.

Demirci, M. K. (2014). Sivil toplum kuruluşlarında hizmetkâr liderlik davranışı düzeyinin belirlenmesine yönelik bir çalışma: Turizm sektörü örneği. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi, 6*(1), 177-184.

Demircioğlu, E. C. (2015). Karizmatik liderliğin yönetsel açıdan değerlendirilmesi. *Uluslararası Akademik Yönetim Bilimleri Dergisi, 1*(1), 52-69.

Doğan, B. (2021). *Güncel Liderlik Kuramları-Hizmetkar Liderlik*/ Münevver Çetin. Ankara: Nobel Yayınları.

Doğan, O. (2004). *Spor psikolojisi: ders kitabı*. Cumhuriyet Üniversitesi.

Doğan, S., & Özdemir, L. (2021). Stratejik Liderlik Kavramı, Özellikleri, Yetkinlikleri ve Stratejik Liderlik Davranışının İşletmelere Sağladığı Katkılar. *Anlambilim MTÜ Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi, 1*(1), 1-13.

Erdoğan, İ. (2004). *Okul yönetimi öğretim liderliği*, İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Erel, C. (2008). *Lider* (2. baskı), İstanbul: İdealist Düşünce Yayınevi.

Eren, E. (2009). *Yönetim ve organizasyon (Çağdaş ve küresel yaklaşımlar)*. (12. Baskı). İstanbul: Beta Yayıncılık.

Gençgör, İ. (2024). *Spor bilimleri fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin etkili iletişim becerisi ve çok yönlü liderlik düzeylerinin incelenmesi.* (Yüksek Lisans Tezi). On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.

Genel, M. G. (2019). *Son Dönemde Türk Liderleri Örneğinde Siyasal İletişim ve Liderlik Kodları*. Konya: Eğitim Yayınevi.

George, J. M., & Jones, G. R. (2012). *Understanding and managing organizational behavior* (Sixth edition), New Jersey: Prentice Hall.

Gökçe, Z. (2005). *Spor yönetiminin farklı boyutlarında yer alan spor yöneticilerinin liderlik tiplerinin araştırılması (Ege bölgesi örneği*). (Yüksek Lisans Tezi). Celal Bayar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Manisa.

Gündoğdu, F. (2014). *Spor Yöneticilerinin Liderlik Stilleri ile Sporun Yaygınlaştırılması Arasındaki İlişki*. (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Kesken, J., & Ayyıldız, N. A. (2008). Liderlik yaklaşımlarında yeni perspektifler: pozitif ve otantik liderlik. *Ege Academic Review*, *8*(2), 729-754.

Kılınç, Z. (2013). *Kadın Spor Yöneticilerinin Labirentteki Yolculuğu: Liderlik Becerileri, Algılanan Engeller ve Toplumsal Cinsiyet Rolleri*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

Koç, H., & Topaloğlu, M. (2012). *İşletmeciler için yönetim bilimi – temel kavramlar, kuramlar ve ilkeler* (İkinci baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Koç, Ş. (1994). *Spor psikolojisine giriş*. Saray Medikal Yayıncılık.

Koçel, T. (2001). *İşletme yöneticiliği, yönetim ve organizasyon, organizasyonlarda davranış klasik-modern-çağdaş ve güncel yaklaşımlar*. 8. İstanbul: Beta.

Konter, E. (1996). *Bir lider olarak antrenör*. Alfa Basım Yayım Dağıtım.

Martens R. (1987). *Coaches Guide to Sport Psychology*, Champagin, Illinois: Human Kinetics, p.42.

Mimir, M. (2008). *Liderlik tarzlarının firma performansı ve çalışanların kuruma olan bağlılıklarına etkisi üzerine bir araştırma*. Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

Naktiyok, A., & Çiçek, M. (2014). Stratejik düşünmenin bir öncülü olarak eleştirel düşünme: Yöneticiler üzerinde bir araştırma. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, *28*(2), 157-178.

Northouse, P., & Yukl, G. (2016). The History of Leadership Studies and evolution of leadership theories. *Retrieved June*, *13*.

Özgür, B. (2004). Kamu yönetiminde yönetici çıkmazı. *Maliye Dergisi*, *145*(1), 1-53.

Özlem, I., & Serinkan, C. (2020). Liderlik yaklaşımları ve spor yönetiminde liderlik. *Pamukkale Üniversitesi İşletme Araştırmaları Dergisi*, *7*(2), 308-332.

Peachey, J. W., Zhou, Y., Damon, Z. J., & Burton, L. J. (2015). Forty years of leadership research in sport management: A review, synthesis, and conceptual framework. *Journal of Sport Management*, *29*(5), 570-587.

Saylı, H., & Baytok, A. (2014). *Örgütlerde liderlik, teori uygulama ve yeni perspektifler.* (Birinci baskı) Ankara: Nobel Yayıncılık.

Serin, K. (2016). *Boks antrenörlerinin liderlik tarzlarının belirlenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Şahin, B. (2009). Örgütsel Gelişmenin Sağlanmasında Dönüşümcü Liderlerin Rolü. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11, 3.

Şengöz, M. (2015). Çalışanların algıladıkları etkileşimci ve dönüşümcü liderlik özellikleri ile örgütsel bağlılıkları arasındaki ilişkide yönetici-ast etkileşimi algısının ara değişken rolünün araştırılması. *Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *2*(2), 423-456.

Takos, N., O'Boyle, I., & Murray, D. (2015). The future: Trends and challenges in sport leadership. *Leadership in Sport*, 240-247.

Tekin, A. G. Y., & Ehtiyar, R. (2011). Başarının temel aktörleri: Vizyoner liderler. *Journal of Yasar University*, *24*(6), 4007-4023.

Terlemez, M. (2019). Sporda Liderlik Tipleri, Yaklaşımları ve Fonksiyonları. *Oğuzhan Sosyal Bilimler Dergisi,* 138-151.

Topaloğlu, M., & Koç, H. (2017). *Yönetim ve organizasyon, kavramlar-teoriler-yaklaşımlar* (Güncellenmiş üçüncü baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Uğurluoğlu, Ö., & Çelik, Y. (2009). Örgütlerde stratejik liderlik ve özellikleri. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, *12*(2), 121-156.

Usal, A. (1995): *Davranış Bilimleri*, İzmir: Barış Yayınları.

Ülgen, H. & Mirze, K. (2004). *İşletmelerde stratejik yönetim*. İstanbul: Literatür Yayıncılık.

Weber, M. (2005). *Bürokrasi ve otorite* (Çev. HB Akın). Ankara: Adres.

Yetim, A. (1996). Spor yönetiminde liderlik. *Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, *1*(3), 85-94.

Zel, U. (2001). *Kişilik ve Liderlik* (1. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

ISERSC TAM METİN VE ÖZET KİTABI

Editör
Ahmet Ay

nobel bilimsel

ISERSC TAM METİN VE ÖZET KİTABI

Editör: Ahmet Ay

Yayın No.: 2237
E-ISBN: 978-625-393-768-3
Basım Sayısı: 1. Basım, Temmuz 2024

© Copyright 2024, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.
"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İlim Ateşoğlu -ilim@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Seval Sezer -seval@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Ay, Ahmet.
ISERSC Tam Metin ve Özet Kitabı / Editör: Ahmet Ay
1. Basım, XIV + 268 s., 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.
E-ISBN: 978-625-393-768-3
1. Kentleşme 2. Edebiyat 3. Ekonomi

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan,
Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM YAZARLARI ..... **iii**

1
AZERBAYCANDA PETROL VE GAZ ÜRETİMİ SEKTÖRÜ VE PETROL VE GAZ DİŞİ SEKTÖRÜN İLİŞKİSİ

GİRİŞ 1
ÖNCELİKLİ ALANLAR 2
1. LİTERATÜR İNCELEMESİ 3
2. VERİ SETİ VE MODELLEME 4
3. AMPİRİK SONUÇLAR 5
SONUÇ VE ÖNERILER 10
KAYNAKÇA 11

2
ULUSAL BASINDA GÖRME VE ORTOPEDİK ENGELLİ BİREYLERİN AİLE-EVLİLİK YAŞAMINDAKİ SORUNLAR İÇERİKLİ HABERLERİN İNCELEMESİ

1. GİRİŞ 13
2. ARAŞTIRMANIN AMACI, YÖNTEMİ VE SORULARI 16
2.1. Araştırmanın Amacı 16
2.2. Araştırmanın Yöntemi 17
2.3. Araştırma Soruları 17
3. ENGELLİLİK TÜRLERİ VE ENGELLİ BİREYLERİN KARŞILAŞTIĞI SORUNLAR 18
3.1. Görme ve Ortopedik Engelli Bireylerin Evlilik ve Aile Yaşamında Karşılaştıkları Sorunlar 21
4. SONUÇ 22
4.1. Bulgular 22
SONUÇ VE ÖNERİLER 26
KAYNAKÇA 28

3
INTEREST DİSTİNCTİON OF LATE FİNANCİAL SYSTEMS OF THE OTTOMAN EMPİRE AND CURRENT TURKİSH CULTURE

1. INTRODUCTION 31
2. METHODOLOGİCAL FRAMEWORK AND THE DOUBLE INTEREST CYCLE OF THE OTTOMAN EMPİRE 32
3. LITERATURE REVIEW 35
4. DEFİNİTİONS AND DİSCRİMİNATİON OF THE LATE OTTOMAN STATE FİNANCİAL SYSTEMS 38

5. FINDINGS 40
6. RESULT AND DISCUSSION 41
REFERENCES 42

4
MEHMED MURAD NAKŞİBENDÎ'NİN "HÜLÂSÂTÜ'Ş-ŞÜRÛH" ADLI MESNEVİ ŞERHİNİN 6.CİLDİNDEKİ ŞERH METODU VE DİĞER MESNEVÎ ŞÂRİHLERİNE YAPTIĞI GÖNDERMELER

GİRİŞ 43
1. MEHMED MURAD NAKŞİBENDÎ 44
2. HÜLÂSÂTÜ'Ş-ŞÜRÛH 45
2.1. Hülâsâtü'ş-Şürûh'un Altıncı Cildinin Kaynakları ve Şerh Metodu 46
2.2. Hülâsâtü'ş-Şürûh'un Altıncı Cildinde Mehmed Murad Nakşibendî'nin Diğer Şârihlere Yaptığı Göndermeler 50
SONUÇ 53
KAYNAKÇA 54

5
KREDİ KARTİ KULLANİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN KARAR AĞACI YÖNTEMİYLE ANALİZİ UYGULMASI

GİRİŞ 55
1. LİTERATÜR ÇALIŞMASI 55
2. KREDİ KARTI KULLANIMINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER 57
3. YÖNTEM VE VERİLER 59
3.1. Veri Madenciliği 59
3.2. Veri Madenciliği Yöntemleri 61
3.3. Karar Ağaçları 61
4. ARAŞTIRMA BULGULARI 62
SONUÇ 63
KAYNAKÇA 64

6
İLAÇ ENDÜSTRİSİNDE PAZARLAMANIN TERCİH ETME ETKİSİ ÜZERİNE BİR YAZIN TARAMASI

GİRİŞ 65
1. PAZARLAMA KAVRAMI 66
2. İLAÇ SANAYİNDE PAZARLAMA 67
3. KARAR VERME SÜRECİNDE REÇETELEME 68
SONUÇ 69
KAYNAKÇA 70

7

TÜRKİYE EKONOMİSİNDE COVİD-19 PANDEMİSİ VE MAKROEKONOMİK ETKİLERİ: ENFLASYON

1. GİRİŞ ... 73
2. ENFLASYON KAVRAMI ... 74
3. ENFLASYONUN NEDENLERİ VE SONUÇLARI ... 75
4. TARİHSEL ÇERÇEVE ... 76
5. PANDEMİ DÖNEMİ ... 77

SONUÇ ... 80

KAYNAKÇA ... 80

8

DAVRANIŞSAL EKONOMİ ALANINDA KARAR VERME MEKANİZMASİNİ ETKİLEYEN SEÇİMLERİN AÇIKLAMASI

GİRİŞ ... 83

BİRİNCİ BÖLÜM ... 84

1. PSİKOLOJİ BİLİMİNİN GELİŞİM EVRESİ ... 84

1.1. Psikoloji Biliminin Ortaya Çıkışı ... 84

1.2. Davranışsal İktisadın Tarihçesi ... 87

1.3. Davranışsal İktisat Tanımı ve Teorisyenleri ... 89

1.4. Davranışsal İktisat Kavramının Teoriler Kapsamında Açıklanması ... 90

1.4.1. Beklenti Teorisi ... 90

1.4.2. Çerçeveleme Etkisi ... 91

1.4.2.1. Örnek 1: Salgın Hastalıkla İlgili Bir Deney ... 91

1.4.3. Zihinsel Muhasebe ... 92

1.4.3.1. Örnek 2: Tiyatro Bileti Deneyi ... 92

1.4.3.2. Örnek 3: Rasyonel Birey Kavramına Karşı Çıkan Deney ... 92

1.4.3.3. Örnek 4: Tasarruf Deneyi ... 93

1.4.4. Ortalamaya Doğru Regresyon ... 93

1.4.5. Dürtme ... 93

1.4.5.1. Örnek 5: Emeklilik Planı Deneyi ... 94

1.4.6. Beklenen Fayda Teorisi ... 94

1.4.6.1. Allais Paradoksu ... 95

1.4.6.2. Petersburg Paradoksu ... 95

İKİNCİ BÖLÜM ... 95

2. FAYDA VE MUTLULUK ORANLARININ İNCELENMESİ ... 95

2.1. Faydanın Ölçülebilirliği ... 95

2.1.1. Örnek 6: Fayda Maksimizasyonu Bazı Durumlarda Gerçekleşmez ... 97

2.2. Bireysel Mutluluk Oranlarının İncelenmesi ... 98

2.2.1. Türkiye'nin Yer Aldığı Anket Çalışmaları ... 98

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM ... 99

3. OYUN TEORİSİNİN DAVRANIŞLARA ETKİSİ 99
3.1. Mahkumlar Çıkmazı 99
3.2. Ültimatom Oyunu 100
3.2.1. Örnek 7: Rasyonel Birey Varsayımına Ters Düşen Deney 100
SONUÇ 101
KAYNAKÇA 102

9
MERKANTİLİST POLİTİKALAR KARŞISINDA OSMANLI İKTİSADİ YAPISI
GİRİŞ 105
1. MERKANTİLİZM 106
2. OSMANLIDA ÜRETİM BİÇİMİ VE ÖZEL MÜLKİYET 107
3. OSMANLI İKTİSADİ YAPISININ ÖZELLLİKLERİ 109
4. MERKANTİLİZM VE OSMANLI İKTİSADİ POLİTİKALARI 110
SONUÇ 111
KAYNAKÇA 113

10
MEHMED MURAD NAKŞİBENDÎ'NİN "HÜLÂSÂTÜ'Ş-ŞÜRÛH" ADLI MESNEVİ ŞERHİNİN ÜÇÜNCÜ VE DÖRDÜNCÜ CİLDİNİN KAYNAKLARI VE ŞÂRİHİN NAKŞİBENDİLİĞE TEMASLARI
Giriş 115
1. HÜLÂSÂTU'Ş-ŞÜRÛH'UN ÜÇÜNCÜ VE DÖRDÜNCÜ CİLDİNİN KAYNAKLARI 116
2. HÜLÂSÂTU'Ş-ŞÜRÛH'UN ÜÇÜNCÜ VE DÖRDÜNCÜ CİLDİNDE NAKŞİBENLİĞE TEMASLAR 119
SONUÇ 123
KAYNAKAÇA 124

11
ÖĞRENCİLERİN MUHASEBE MESLEK ETİĞİ ALGISI: SELÇUK ÜNİVERSİTESİ MESLEK YÜKSEKOKULU ÖĞRENCİLERİNİN ALGILARINA YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA
1. GİRİŞ 125
1.1. Muhasebe Mesleği 126
1.2. Etik Kavramı ve Meslek Etiği 126
1.2.1. Etik Kavramı 126
1.2.2. Meslek Etiği 127
1.2.3. Muhasebe Mesleği ve Etik 128
2. LİTERATÜR 128
3. METODOLOJİ 130
3.1. Araştırmanın Hipotezleri 130

3.2. Araştırmanın Konusu, Amacı ve Sınırlılıkları 131
3.3. Araştırmanın Kapsamı ve Yöntemi 131
3.4. Araştırmanın Bulguları 131
3.4.1. Demografik Verilerin Analizi 131
3.4.2. Ölçeklere İlişkin Güvenilirlik Analizi 133
3.4.3. Muhasebe Meslek Etiği Algılama Düzeylerine İlişkin Hipotezlerin Testi 134
SONUÇ VE ÖNERİLER 138
KAYNAKÇA 139

12
SURİYELİ GÖÇMENLERİN ENTEGRASYONUNDA/UYUM SÜRECİNDE "AİDİYETLİK"İ ANLAMAK
GİRİŞ 141
1. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ 141
1.1. Araştırmanın Konusu ve Problemi 141
1.2. Araştırmanın Amacı 142
1.3. Araştırmada yanıt aranan temel sorular şu şekilde verilebilir: 142
1.4. Araştırmanın Önemi 143
1.5. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları 143
1.6. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi 144
1.7. Araştırmanın Yöntemi ve Veri Toplama Teknikleri 144
1.8. Verilerin Analizi 144
2. KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE 144
2.1. Araştırma ile ilgili yapılmış çalışmalar 144
2.2. Sosyal Kimlik Kuramı 145
3. AİDİYET 146
4. BULGULAR VE YORUM 147
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME 148
KAYNAKÇA 150

13
THE ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF INDUSTRY 4.0 IN TERMS OF INNOVATION MANAGEMENT COMPETENCIES: EVIDENCE FROM BUSINESS SECTOR
INTRODUCTION 151
1. AN OVERVIEW OF INDUSTRY 4.0 152
2. RESEARCH METHOD 152
3. CONCEPTUAL FRAMEWORK 153
4. LITERATURE REVIEW OF FINDINGS 157
RESULT 158
REFERENCES 159

14

YAŞAYAN LABORATUVARLARIN ŞEHİR ULAŞIMINA ETKİSİ VE İSTANBUL İÇİN ÖNERİLER

1. GİRİŞ 161
2. YAŞAYAN LABORATUVARLAR, AKILLI ŞEHİR VE YÖNETİŞİM 162
   2.1. Akıllı Kent Yönetişimi 163
   2.2. Yaşayan Laboratuvarlar 164
3. AMAÇ, KAPSAM, KISITLAR VE YÖNTEM 166
4. YAŞAYAN LABORATUVARLARIN ULAŞIMA İLİŞKİN UYGULAMALARI VE GELİŞİM ALANLARI 167
   4.1. Yurtdışında Bulunan Yaşayan Laboratuvarların Ulaşıma İlişkin Uygulamaları 167
   4.2. Türkiye'deki Yaşayan Laboratuvarların Ulaşıma İlişkin Uygulamaları 169

SONUÇ 173

REFERANSLAR 174

15

AKILLI ŞEHİR UYGULAMASI VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK İLİŞKİSİ: TRAFİK SIKIŞIKLIĞI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

1. GİRİŞ 177
2. AKILLI ŞEHİR KAVRAMI 178
   2.1. Akıllı Şehirlerin Boyutları 178
   2.2. Akıllı Şehirlerin Avantajları 181
   2.3. Akıllı Şehir Uygulamaları 182
3. ENDÜSTRİ 4.0 İLE GELİŞEN AKILLI ŞEHİRLER 183
   3.1. Dünyada Endüstri 4.0 İle Gelişen Akıllı Şehir Uygulamaları 183
   3.2. Türkiye'de Endüstri 4.0 İle Gelişen Akıllı Şehir Uygulamaları 184
   3.3. Endüstri 4.0, Sürdürülebilirlik ve Akıllı Şehirler 186
   3.4. Akıllı Şehir Uygulamalarına Bir Örnek Olarak Trafik Yoğunluğuna Yönelik Sistemler 189

SONUÇ 190

KAYNAKÇA 191

16

İŞÇİNİN KİŞİSEL VERİLERİN KORUNMASINDAKİ HUKUKİ VE TOPLUMSAL YANSIMALARI

GİRİŞ 193
1. ÖZEL HAYAT VE GİZLİLİĞİ 195
2. ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ İLE KİŞİSEL VERİLERİN İLİŞKİSİ 196
3. TÜRK HUKUKUNDA KİŞİSEL VERİ KAVRAMI 197
   3.1. Tanımsal Olarak Kişisel Veri 197
   3.2. Kişisel Verilerin İşlenmesinde Hâkim Olan Kurallar 198
4. İŞÇİLERİN ÖZEL HASSAS NİTELİKLİ KİŞİSEL VERİLERİ 200

5. İŞÇİNİN KİŞİSEL VERİLERİNİN İŞLENMESİNDE HUKUKA UYGUNLUK DURUMU 201
5.1. İşverenin İşçinin Kişisel Verilerini İşlemesinin Önemi ve Gerekliliği 202
5.2. İşçilerin Kişisel Verilerin Hukuki Niteliği 206
5.3. İşçilerin Kişisel Verilerine İlişkin Kanuni Düzenlemeler 207
5.3.1. Anayasa Açısından Kişisel Verilerin Değerlendirilmesi 207
5.3.2. Türk Ceza Kanunu Açısından Kişisel Verilerin Değerlendirilmesi 208
5.3.3. Türk Borçlar Kanunu Açısından Kişisel Verilerin Değerlendirilmesi 208
5.3.4. İş Kanunu Açısından Kişisel Verilerin Değerlendirilmesi 209
6. İŞ İLİŞKİSİNDE İŞÇİLERE AİT KİŞİSEL VERİLERİN EDİNİLMESİ VE KAYIT ALTINA ALINMASI 209
6.1. İşçilere Ait Normal Kişisel Verilerin Edinilmesi 209
6.2. Mülakat Yaklaşımıyla Soru Sorulması 209
6.3. İşçiye Soru Sormada Diğer Yöntemler 211
6.3.1. İş İlişkisi Nedeniyle İşçilere Ait Kişisel Verilerin İşlenmesi 212
7. İŞ İLİŞKİSİ NEDENİYLE İŞÇİLERE AİT KİŞİSEL VERİLERİN İHLÂL EDİLMESİ 212
SONUÇ 214
KAYNAKÇA 216

1

Azerbaycanda Petrol ve Gaz Üretimi Sektörü ve Petrol ve Gaz Dişi Sektörün İlişkisi

Yegane Veliyeva

GİRİŞ

Petrol ve gaz üretimi dünya ekonomisinde büyük bir gelir kaynağı olarak kullanılmaktadır. Bu duğal kaynaklar ne kadar çok gelir kaynağı olsalarda tükenen kaynak oldukları için dünya genelinde petron dışı sektörde geliştirilmesine büyük önem verilmektedir.

Yeraltı kaynakları bakımından çok zengin olan Azerbaycan'ın en büyük yeraltı zenginliği yakıt madenler grubuna giren petroldür. Şöyle ki, petrol üretimi diğer yeraltı zenginliklerine göre birinci sırada olup, ülke arazisinin % 70'i petrol ve doğal gaz yönünden yüksek potansiyele sahip bulunmaktadır (Seferov, R. 2005).

Bağımsız Azerbaycan'ı modern, güçlü, sürdürülebilir bir ekonomik kalkınma devletine dönüştürmek için milli lider Haydar Aliyev, gelecekteki siyasi ve ekonomik reformların radikal dönüşümünün temeli olacak petrol stratejisini tanımladı. Bu strateji, yabancı yatırımcıların Azerbaycan'ın petrol sahalarının geliştirilmesine, ham petrol taşıma yollarının çeşitlendirilmesine, petrol gelirlerinin etkin yönetimine ve Azerbaycan'ın yeni bir kalkınma aşamasına girmesine katılımını sağlamıştır.

Milli lider Haydar Aliyev önderliğinde 20 Eylül 1994 tarihinde siyasi, ekonomik ve stratejik önemi nedeniyle 20. yüzyılda Azerbaycan tarihinin en önemli anlaşmalarından biri Azeri, Çırak ve Güneşli petrollerinin imzalanmasıydı. Hazar Denizi'nin Azerbaycan sektöründe yer alan sahalar Ülkenin bir bölümünün ortak kalkınması ve üretimin dağıtılmasına ilişkin Anlaşma - "Yüzyılın Sözleşmesi" imzalandı. 7,4 milyar değerindeki "Yüzyılın Anlaşması"nda dünyanın 7 ülkesini (Azerbaycan, ABD, İngiltere, Rusya, Türkiye, Norveç ve Suudi Arabistan) temsil eden 11 uluslararası petrol şirketi (Amoco, BP, McDermott, UNOCAL, SOCAR, Lukoil, Statoil, Türkiye Petrolleri, Pennzoil, Ramco, Delta) katıldı. Anlaşma 12 Aralık 1994'te Azerbaycan Parlamentosu tarafından onaylandı. " Yüzyılın Anlaşması"nın imzalanmasıyla Azerbaycan'ın petrol stratejisinde yeni bir aşamanın temeli atıldı. Bu, modern Azerbaycan tarihinde yeni bir dönemin başlangıcı, ülkenin siyasi ve

Ve sonuç olarak Petrol ve gaz üretimi ile petrol dışı sektörlerin nedensellik analizi yapıldığında sonuç olarak petrol dışı ve gaz endüstrisi ile GSYİH, Petrol ve gaz üretimi ve üretim sektörünün (vergiler hariç) ile Sosyal ve diğer hizmetler sektörleri dışında tüm sektörlerin olasılık değeri 0.5 den ve 0.1 den yüksek olduğu görünmektedir. Bu da bu sektörlerin arasında nedensellik ilişkisinin olmadığını göstermektedir.

KAYNAKÇA

1- https://president.az/az/pages/view/azerbaijan/contract

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev

2- https://www.azerbaijan-news.az/view-197339/neft-sazisleri-azerbaycan-iqtisadiyyatinin-hertereflinkisafina-tekan-verir rəsmi dövlət qazeti Azerbaycan

3- https://www.azerbaijans.com/content_1671_az.html

Aras, O. N., Süleymanov, E., & Zeynalov, A. (2010). Azərbaycan Respublikasında qeyri-neft sektoru üzrə idxal-ixracın mövcud vəziyyətinin təhlili və qiymətləndirilməsi.

Seferov, R. (2005). Azerbaycan'da Petrol Üretiminin Tarihsel Süreç İçerisindeki Değişimi. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (18), 285-297.

Məmmədova, F. (2021). AZERBAYCAN CUMHURİYETİ'NDE PETROL DIŞI SEKTÖRÜN İHRACAT POTANSİYELİ. *TURAN-SAM*, *13*(Sp. Issue), 161-169.

Böyükkişi, N. (2018). QEYRİ-NEFT SEKTORUNUN İNKİŞAFININ DÖVLƏT TƏRƏFİNDƏN STİMULLAŞDIRILMASI İSTİQAMƏTLƏRİ. *AZERBAIJAN UNIVERSITY*, 42-45.

Abasov, F. (2007). *Azerbaycan'ın petrol sektörü ve transit ticaret yollarının dış ticaretine etkileri* (Doctoral dissertation, DEÜ Sosyal Bilimleri Enstitüsü).

Ener, M., & Ahmedov, O. (2007). Türkiye-Azerbaycan petrol-doğalgaz boru hattı projelerinin ülke ekonomileri ve Avrupa Birliği açısından önemi. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*.

Huseyn, R. (2011). Azerbaycan'da petrole dayalı ekonomiden çok sektörlü ekonomiye geçişin gerekliliği ve tarım. *Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, *59*, 147-166.

2

Ulusal Basında Görme ve Ortopedik Engelli Bireylerin Aile-Evlilik Yaşamındaki Sorunlar İçerikli Haberlerin İncelemesi

Edanur Sağır, Vehbi Ünal

1. GİRİŞ

Günümüzde teknolojik gelişmeler ve çeşitli çalışmalarla arttırılan farkındalık düzeyine karşın farklı nedenler (yaşlılık, kentleşme, artan nüfus, iş kazaları vb.) neticesinde ulusal ve uluslararası düzeyde engelli birey sayısı artış göstermektedir. Bu artışın en önemli nedenlerinden biri de yaşam süresinin uzaması ve kronik hastalıkların getirdiği engellilik halidir. "Engellilik hali" geçmişte de var olmaktaydı ve geçmişte "engelli birey" kapsamında bulunanlara yönelik çeşitli ülkelerde(Roma, İsrail Orta Çağ Avrupası vb.) olumsuz bakış açısıyla birlikte insani tutum sergilemekten uzak, irdeleyici davranışlar mevcuttu (Ünal, 2016). Ağır savaşlar ve sonuçları neticesinde yayımlanan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi kapsamında engelli bireylerde dünya çapında hak temelli yaşam mücadelesine katıldılar. Ayrımcılık ve ötekileştirme kapsamına dâhil edilme olasılığı ile karşı karşıya olan engelli bireylere yönelik anlamlı ölçüde çeşitli çalışmalar yasal dayanaklar oluşturularak gerçekleştirildi. Bu yasal dayanaklara örnek olarak ülkemizde yürürlükte olan başta "Engelliler Hakkında Kanun" olmakla birlikte çeşitli yasa ve yönetmeliklerin(İş Kanunu, Sosyal Hizmetler Kanunu vb.) içerisinde engelli bireyler için yasal dayanaklar bulunmaktadır. Geçmişten günümüze kadar gözle görünür yasal değişimlerin olmasına rağmen engelli bireylerin karşılaştığı sorunlar azımsanmayacak derecededir. Farklı çalışmalar engelli bireylerin karşılaştığı sorunlara ve bu sorunların sosyal bir olgu olduğuna ışık tutuyor. Örneğin Burcu (2011) 500 kişi ile yaptığı çalışmasında engelliye bakışın "acınan, dışlanan, işe yaramaz/yetersiz bulunan ve mücadeleci" temalarında olduğunu ortaya koymuştur. Toplumun her kesimindeki bireyler sosyal medya, haberler ve gazeteler, filmler, kitaplar, televizyon programları gibi kanallar aracılığıyla ülkenin ve dünyanın mevcut durumuna, yaşanan sorunlara dair kısa sürede bilgi edinebiliyor. Engelli bireylerin karşılaştıkları sorunlar ve toplum bireyleri arasındaki iletişimde önemli rol oynayan medya, engelli bireylere yönelik haberleri lanse ederken genellikle kalıp olarak 'yardıma muhtaç engelli' ve 'engeline rağmen başarılı' sözcük kalıplarını kullanmaktadır (Yavalar, 2020). Topluma sunulan haberlerde engellilere yapıştırı-

KAYNAKÇA

(2022, 10 25). SimilarWeb: https://www.similarweb.com/tr/top-websites/turkey/category/news-and-media/ adresinden alındı

(2022, 12 06). https://www.sonkaleizmir.com/yazdir.asp?haberid=94968. adresinden alındı

(2022). 12 06, 2022 tarihinde https://www.hurriyet.com.tr/seyahat/seyahat-engelim-var-40338363: https://www.hurriyet.com.tr/seyahat/seyahat-engelim-var-40338363 adresinden alındı

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2022). *Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni.* Ankara.

Burcu, E. (2011). Türkiye'deki Engelli Bireylere İlişkin Kültürel Tanımlamalar: Ankara Örneği. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 28*(1), 37-54.

Burns, S., & Haller, B. (2015). The Politics of Representing Disability: Exploring News Coverage of the Americans with Disabilities Act and the National Disability Insurance Scheme. *Asia Pasific Media Educator, 25*(2), 262-277. https://doi.org/10.1177/1326365X15604938 adresinden alındı

Çapacıoğlu, F. B. (2021). *Bedensel Engelli Bireylerde Sosyal Dışlanma: Ataşehir Örneği.* İstanbul: Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Çulhacık, G. D. (2020). *Engelli Çocuğa Sahip Ailelerde Sanat Etkinliklerinin Kullanıldığı Aktivite Gruplarının Psikolojik Dayanıklılık ve İlişkili Faktörler Üzerine Etkileri.* Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Demir, A., & Yeşiltuna, D. (2017). Aile İktidar İlişkisi Bağlamında Engelli Kadın Olmak. *Uluslararası Sosyal Araştırma Dergisi, 10*(54), 534-544.

DİE. (2009). *Türkiye Özürlüler Araştırması* (2. b.). Ankara: Devlet İstatistik Enstitü Matbaası.

Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (2022). *Engelli ve Yaşlı İstatistik Bülteni.* Ankara: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.

Engelliler Hakkında Kanun. (2005, 7 7). *(25868)*. Ankara: T.C. Resmi Gazete.

Gezen, B. (2014). *Bedensel ve Görme Engelli Bireylerin Trafikte Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri.* Ankara: Gazi Üniversitesi Fen Bİlimleri Enstitüsü.

Haber 1. *Hürriyet Gazetesi*. 11, 16, 2022 tarihinde Hürriyet Gazetesi Web Sitesi: https://www.haberturk.com/ son-dakika-kartal-daki-vahsetin-nedeni-ortaya-cikti-haberler-3031546 adresinden alındı

Haber 2. *Hürriyet Gazetesi*. 11, 16, 2022 tarihinde Hürriyet Gazetesi Web Sitesi: https://www.hurriyet.com.tr/ gundem/ ilk-kez-karsilik-verip-katil-oldum-41945210 adresinden alındı

Haber 3. *Hürriyet Gazetesi*. 11, 16, 2022 tarihinde Hürriyet Gazetesi Web Sayfası: https://www.hurriyet.com.tr/ gundem/ uyusturucu-krizine-girdi-esyalari-kirip-kendinibanyoya-kilitledi-41794313 adresinden alındı

Haber 4. *Hürriyet Gazetesi*. 11, 16, 2022 tarihinde Hürriyet Gazetesi Web sitesi: https://www.hurriyet.com.tr/ galeri-yuzunu-kaybeden-babanin-soyledikleri-duygulandirdi-41785021/1 adresinden alındı

Haber 5. *Hürriyet Gazetesi*. 11, 16, 2022 tarihinde Hürriyet Gazetesi Web sitesi: https://www.hurriyet.com.tr/ gundem/iftar-sofrasindaki-tartismada-kardesini-oldurdu-41796658 adresinden alındı

Haber 6. *Hürriyet Gazetesi*. 11, 16, 2022 tarihinde Hürriyet Gazetesi Web sitesi: https://www.hurriyet.com.tr/ gundem/yuzde-67-engelli-aleyna-seker-araniyor-aleyna-seker-bulundu-mu-41754740 adresinden alındı

Haber 7. *Hürriyet Gazetesi*. 11, 16, 2022 tarihinde Hürriyet Gazetesi Web sitesi: https://www.hurriyet.com.tr/ yerel-haberler/ankara/yardim-eli-uzandi-41734523 adresinden alındı

Haber 8. *Milliyet Gazetesi*. 11, 16, 2022 tarihinde Milliyet Gazetesi Web sitesi: https://www.milliyet.com.tr/ gundem/uvey-babasi-evden-atti-hayati-hastane-bahcesinde-tanistigi-hemsireyle-degistirdi-6858075 adresinden alındı

Haber 9. *Hürriyet Gazetesi*. 11, 16, 2022 tarihinde Hürriyet Gazetesi Web sitesi: https://www.hurriyet.com.tr/ gundem/son-dakika-haberler-sosyal-medyanin-konustugu-olayda-flas-gelisme-41579524 adresinden alındı

Haber 10. *Hürriyet Gazetesi*. 11, 16, 2022 tarihinde Hürriyet Gazetesi Web sitesi: https://www.hurriyet.com.tr/ gundem/imkansiz-denen-evlilik-gerceklesti-41597167 adresinden alındı

Haber 11. *Hürriyet Gazetesi*. 11, 16, 2022 tarihinde Hürriyet Gazetesi Web sitesi: https://www.hurriyet.com.tr/ yerel-haberler/ankara/surer-ailesinin-umudu-ankaradaki-tedavi-41605487 adresinden alındı

Haber 12. *Sabah Gazetesi*. 11, 16, 2022 tarihinde Sabah Gazetesi Web sitesi: https://www.sabah.com.tr/yasam/engelli-esini-olduren-kocaya-agirlastirilmis-muebbet-istemi-4910502 adresinden alındı

Haber 13. *Sabah Gazetesi*. 11, 16, 2022 tarihinde Sabah Gazetesi Web sitesi: https://www.sabah.com.tr/yasam/son-dakika-dehset-anlarini-anlatti-7-aylik-bebegi-12nci-kattan-asagi-sallandirdi-5175193 adresinden alındı

Haber 14. *Hürriyet Gazetesi*. 11, 16, 2022 tarihinde Hürriyet Gazetesi Web sitesi: https://www.hurriyet.com.tr/gundem/yuzde-75-gorme-engelli-adamin-sozleri-saskina-cevirdi-41630005 adresinden alındı

Haber 15. *Hürriyet Gazetesi*. 11, 16, 2022 tarihinde Hürriyet Gazetesi Web sitesi: https://www.hurriyet.com.tr/gundem/gorme-engelli-adam-karisini-defalarca-bicakladi-41643529 adresinden alındı

Kocabıyık, S. (2022). *City Exploration Through The Eyes of The Visually İmpaired.* İzmir: İzmir Ekonomi Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

Özdemir, D. K. (2012). Ortopedik Engelli Kadınların Sorun ve Beklentileri Üzerine Bir Araştırma: Tuzla İlçesi Örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet, 23*(1), 67-82.

Polat, E. K., Bacak, B., & Kıroğlu, F. (2020). Çalışma Yaşamında Engelli Bireyler: Çanakkale Örneği. *Sosyal Politikaları Çalışma Dergisi, 20*(49), 917-960.

RTÜK. (2005). *Televizyon Programlarında Şiddet İçeriğinin, Müstehcenliğin ve Mahremiyet İhlallerinin İzleyicilerin Ruh Sağlığı Üzerindeki Olumsuz Etkileri.* Ankara.

Tezcan, M. (1979). Çocuk Eğitiminde Ailenin Rolüne Sosyolojik Bir Bakış. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimlleri Fakültesi Dergisi, 12*, 127-135.

Türkan, H. (2019). *Görme Engelli Öğretmenlerin İş Yaşamında Karşılaştığı Sorunlar ve Çözüm Önerileri.* İstanbul: İstanbul Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü .

Ünal, V. (2016). *Engellilerde Toplumsal Bütünleşme ve Dindarlık.* (L. Ramazanoğlu, Dü.) İstanbul: Rağbet Yayınları.

Yavalar, D. E. (2020). Yazılı Basında Engellilerin Temsili: Hürriyet, Milliyet, Sabah Gazetesi Örneği. *Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Uluslarlarası Hakemli Dergisi, 28*, 308-326.

Yıldırım, Ş. B. (2011). Engellillere İlişkin Haberlerin Hak Haberciliği Bağlamında Değerlendirilmesi . *Yüksek Lisans Tezi* . Eskişehir: Eskişehir Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Sosyal Bilimler Enstitüsü .

SimilarWeb: 25, 10, 2022 tarihinde https://www.similarweb.com/tr/top-websites/turkey/category/news-and-media/ adresinden alındı

Şekil 1. 12 06, 2022 tarihinde https://www.hurriyet.com.tr/seyahat/seyahat-engelim-var-40338363: https://www.hurriyet.com.tr/seyahat/seyahat-engelim-var-40338363 adresinden alındı

Şekil 2. 06, 12, 2022 tarihinde https://www.sonkaleizmir.com/yazdir.asp?haberid=94968. adresinden alındı

3

Interest Distinction of Late Financial Systems of the Ottoman Empire and Current Turkish Culture

Erdal Arslan, Görkem Can Süleymanoğlu

1. INTRODUCTION

Throughout much of history, the maximum source of livelihood for the Ottoman people who adopted the sedentary lifestyle was the agricultural sector, in contrast with the nomadic lifestyle observed in the previous Turkish empires. In this direction, there was a three-stage production structure in the Ottoman Empire, including the service sector, and of course, that structure was operating between the reign years of 1299 and 1922. As a result, the production custom was in sequential order during the years of rule: agricultural, industrial, and service sectors constantly.

In the Ottoman Empire, 90 percent of the population lived in rural areas, and each household economic unit could be defined on a family scale. Households comprised people who paid a tax to the government in exchange for owning enough land to run an agricultural business. Accordingly, agricultural production and land management were significant and constant in the Ottoman Empire. On the other hand, there exists a history in which small artisan enterprises dominated the industry of the Ottoman Empire. The artisan enterprises under the domination of the Ahi organization and the guilds defended the center of the industrial production cycle over the years of reign; at this stage, it should be noted that based on the years of rule, we must create a context in which the state *(Istanbul)* and the nation made a distinction to consider the sectoral ranking A-I-S. The fact that ninety percent of the population lived in rural areas indicates that agriculture was the driving force of the Ottoman industry in Anatolia and other habitations. In this regard, the 1921 report should be mentioned, which was set in the last years of the Ottoman Empire and shows the agricultural and industrial production mechanisms in Anatolia and other possessions (Kahraman & Şişmanoğlu, 2019). Accordingly, the supply and demand mechanism of agricultural production in the marketing network of Anatolia and other properties depends on grain production and animal husbandry. The industrial goods traded by handicraft

REFERENCES

Alper, D., & Anbar, A. (April 2010). Methods and Tools Used by the Ottoman Empire in Domestic Borrowing. *Finance and Finance Writings, 1* (87), 27-49.

Apak, S., & Tay, A. (2012). The Place and Activities of the Ottoman Bank in the Financial System of the Ottoman Empire in the 19th Century. Journal of Accounting and Financial History Studies, 3 , 63-103.

Azimov, S. (2016). *Islamic Public Finance Sources in the Late Ottoman and Modern Turkish Economy.* Istanbul.

Bilicioglu, I. Y (2023). Legitimacy Paradigm of the Ottoman Commercial Code: Ulema and Interest. *Journal of Islamic Studies, 13* (1), 115-142.

Coşgel, MM, Miceli, TJ, & Rubin, J. (2012). The Political Economy of Mass Printing: Legitimacy and

Technological Change in the Ottoman Empire. *Journal of Comparative Economics, 40* (3), 357-371.

Demirkol, K. (2018). Social Tragedy: Usury in the Ottoman Empire (1848-1864). *Manisa Celal Bayar University Journal of Social Sciences, 16* (1), 625-648.

Dikmen, N. (2010). Economic and Political Consequences of Ottoman Foreign Debt. Atatürk University

Journal of Economics and Administrative Sciences, 19 (2), 137-159.

Erdem, E. (2006). Ottoman Monetary System and Corruption Policy: A Periodic Analysis. Bankers Journal*, 56*

Eroğlu, O. (2010). Public Finance from the Late Periods of the Ottoman Empire to the Early Years of the

Republic. *Dokuz Eylül University Faculty of Law Journal, 12* (Special Issue), 57-89.

Gündüz, AY (2012). Economy and Foreign Debt Policy of the Ottoman Empire. *Bingöl University Social*

Sciences Institute Journal, 2 (3), 1-18.

Güngör, F. (2016). Agricultural Credit Organizations Against Interest and Usury in the Ottoman Empire.

Turan-Sam, 8 (31), 87-94.

Islamoglu-Inan, H. (2004). *The Ottoman Empire and the world-economy.* New York: Cambridge University Press.

Kahraman, S., & Şişmanoğlu, G. (2019). Economic Structure Inherited from the Ottoman Empire to the Republic of Türkiye. *Journal of the International Academy of Social Sciences, 1* (2), 40-52.

Karavardar, A., & Akar, S. (2022). Financing Models of the Ottoman State Finance History. *Journal of Accounting and Financial History Studies* (23), 81-102.

Kilincoglu, DT (2012). The Political Economy of Ottoman Modernity: Ottoman Economic Thought During The Reign of Abdulhamid II (1876-1909). *A Dissertation Presented to the Faculty of Princeton University.* inside

Ortabag, E. (2018). *Development of Banking and Regulation in the Ottoman Empire.* Istanbul.

Özdemir, B. (2010). *Foreign Debts of the Ottoman Empire.* Ankara.

Pamuk, S. (1984). The Ottoman Empire in the "Great Depression" of 1873-1896. *The Journal of Economic History, 44* (1), 107-118.

Parlak, M., & Parlak, Z. (October - December 2012). The Ottoman Financial System and the Path to the Court of Accounts. *Court of Accounts Journal, 87* , 19-38.

Taskinsoy, J. (2019). Turkey's Unravelling Economy Resembles the Ottoman Empire's Financial Collapse. *SSRN Electronic Journal* .

Türkmenoğlu, MA (2022). Money Foundation: Interest-based Piety? Karz-i Hasen? An Essay on Understanding. *Manisa Celal Bayar University Journal of Social Sciences, 20* (2), 297-314.

Uluyol, O. (2019). The Development of Banking in the Ottoman Empire in the 19th Century. *Journal of Accounting and Financial History Studies, 16* , 19-40.

Wallerstein, I. (Winter 1979). The Ottoman Empire and the Capitalist World-Economy: Some Questions for Research. *Review (Fernand Braudel Center), 2* (3), 389-398.

4

Mehmed Murad Nakşibendî'nin "Hülâsâtü'ş-Şürûh" Adlı Mesnevi Şerhinin 6.Cildindeki Şerh Metodu ve Diğer Mesnevî Şârihlerine Yaptığı Göndermeler

Karden Karakoç

GİRİŞ

Mevlânâ'nın 13. yüzyılda kaleme aldığı Mesnevî-i Şerîf yazıldığı günden itaberen anlaşılmaya çalışılmış bu minvalde birçok eser yazılmıştır. Bu eserlerin bir kısmını Mesnevî şerhleri oluşturmaktadır. Değişik yüzyıllarda Mesnevî'nin tamamına veya bir kısmına şerhler yazılmıştır. Mesnevî'nin tamamına Şem'î Efendi, İsmail Rusûhî-i Ankaravî, Mehmed Murâd Nakşibendî, Ahmed Avni Konuk, Tâhirü'l- Mevlevî, Abdülbaki Gölpınarlı Türkçe; Şeyh Yusuf Arapça ve Sürûrî Farsça şerh yazmıştır. Bu eserler dışında Cân-ı Âlem olarak tanınan Pîr Muhammed Efendi'nin "Hazînetü'l-Ebrâr" adlı eserini bazı araştırmacılar Türkçe tam şerh olarak alırken bazı araştırmacılar ise eserin Mesnevî'nin ilk dört cildinin şerhi olduğunu belirtmektedir. Hazînetü'l-Ebrâr'ın şu ana kadar bulunan ve üzerinde çalışma yapılan tek cildi dördüncü cilttir.[1]

Mesnevî'ye tam şerhlerin yanında kısmî şerhler de vardır. Bazı şârihler Mesnevî'nin bir cildini veya bir bölümünü şerh etmişlerdir. Mesnevî'den intihâb yoluyla şerh yapanlar şârihler ise belli bir bölümden veya altı ciltten seçtikleri beyitleri şerh etmişlerdir. Edebiyatımızda Mesnevî'nin bir kısmına yönelik yapılan şerhlerin sayısı kırkın üzerindedir (Özdemir, 2016: 461)

Mesnevî'nin altı cildinin tamamını şerh eden şârihlerden biri de 19. yüzyılda Nakşibendî-Mevlevî yakınlaşmasını temsil eden Mehmed Murad Nakşibendî'dir.

[1] *Detaylı bilgi için bkz. Uçar, A. (2021). Pîr Muhammed Efendi, Hazînetü'l-Ebrâr, IV. Cilt, İnceleme-Metin-Sözlük. Doktora tezi. Niğde: Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi.*

Kendisinin de Mesnevî'yi baştan sona şerh ettiğini ve dört şârihin kalemi olduğu için mutluluktan "ıyd-ı ekber" eylediğini dile getirmektedir. Şârihin bu ifadesinden şerhini oluştururken bu şerhlerden yararlandığını ve bu şerhleri değerlendirerek bir şerh ortaya koyduğunu anlamak mümkündür. Bu bağlamda Mehmed Murad, eserinde Mesnevî'yi baştan sona şerh eden Şem'î Efendi, Ankaravî, Şeyh Yusuf ve Sürûrî'ye atıflarda bulunmuştur. Bu şârihlerden en çok Ankaravî'nin şerhini zikretmiştir. Eserlerinde kendisinden övgüyle bahsettiği bir şârih olan Ankaravî'ye; bazı beyitlerin şerhinde karşı çıkmıştır. Özellikle yedinci cildin olduğunu savunan Ankaravî'den farklı bir görüş ortaya koymuş ve altıncı cilt bile yarım kalmışken yedinci cildin olamayacağını savunmuştur. Yine bazı beyitlerin şerhlerinde başta Ankaravî olmak üzere dört şârihin yorumundan farklı, kendine özgü yorumlar ortaya koymuştur. Sonuç olarak Hülâsâtü'ş- Şürûh hem Mesnevî'nin tamamına yazılmış bir şerh olması hem de zaman zaman diğer şârihlerden farklı yorumlar içermesi açısından önemli bir eserdir. Eser üzerindeki çalışmalar tamamlandığında ve eserin içeriğine yeterince nüfuz edildiğinde Mesnevî vadisindeki çalışmalara katkı sunacağı muhakkaktır.

KAYNAKÇA

Ahmed Lûtfî Efendi: *Vak'anüvîs Ahmed Lûtfî Efendi Tarihi* VI-VII-VIII. (haz. Yücel Demirel) YKY, 1999, İstanbul.

Davud Fatin: *Tezkire-i Hatîmetü'l-Eşâr*. İstanbul 1867.

Erol Ç. (2014). *Nakşibendî Mehmed Murâd Dîvânı (İnceleme-Metin)*, Yüksek Lisans Tezi, Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gökman M. (1943). *Murat Molla Hayatı Kütüphanesi ve Eserleri*, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul.

Güntan, Z. (2009). *XIX. Yüzyıl İstanbul Mutasavvıflarından Muhammed Murad Nakşbendî ve Hülasatüş'-Şürûh Adlı Mesnevî Şerhinden İlk 1001 Beytin Tahlili*, Konya:.Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kunt, İ. ve Özkan A. (2013). *Molla Murad en-Nakşibendi Aşk Bağından Öğütler-Mâ Hazar*. İstanbul: Semerkant Yay.

Mehmed Murad Nakşibendî, *Hülâsatü'ş-Şürûh*-(I-II,III, IV,V ve VI. Cilt) İstanbul Üniversitesi Ktp., no: TY 6309-6310-6311-6312-6313-6314.

Mehmed Murad Nakşibendî, *Mâ Hazar,* Süleymaniye Ktp., Mehmed Ârif Koleksiyonu, No. 260.

Özdemir, M. (2016). Mesnevî'nin Türkçe Şerhleri. *International Periodical for the Languages Literature and History of Turkish or Turkic,* (11/20 Fall), s. 461-502.

Özdil, H. (2013). Başka İsimlerle Karıştırılan Bir Mesnevi Şârihi: Mehmed Murad Nakşibendî. *Turkish Studies*, Volume 8/12, p. 1009-1016.

Özdil, H. (2014). 19. Yüzyıl İstanbulu'nun İlim Merkezlerinden Murad Molla Tekkesi ve Kütüphanesi. *II. Uluslararası Osmanlı İstanbulu Sempozyumu Bildirileri* 27-29 Mayıs 2014, İstanbul: 29 Mayıs Üniversitesi, s.609-636.

Şemseddin Sâmî: *Kâmûsu'l-A'lâm*. İstanbul 1945.

Şentürk, M. H. (2020). Murad Nakşibendî, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. Cilt:31. S.188-189.

Uçar, A. (2021). *Pîr Muhammed Efendi, Hazînetü'l-Ebrâr, IV. Cilt, İnceleme-Metin-Sözlük*, Doktora tezi. Niğde: Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi.

Vassâf, Hüseyin (2006). Sefîne-i Evliyâ II, (Vassâf, Sefîne) haz. Mehmet Akkuş- Ali Yılmaz, Kitabevi Yay., İstanbul.

Yavuz, A. F., Özen, İ. (1972). *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul: Meral Yay.

5

Kredi Karti Kullanimini Etkileyen Faktörlerin Karar Ağacı Yöntemiyle Analizi Uygulması

Emine Fırat, Nurana Mammadli

GİRİŞ

Kredi Kartı kullanımı her geçen gün artmaktadır. İnsanların statülerinden, gelir düzeyinden, medeni durumlarından asılı olmaksızın çoğu kişi kredi kartı kullanmakta ve bazen kredi kartları insanları bütçesinden ve gereğinden daha fazla alışveriş yapıp, daha çok borçlanmaya itmektedir. Borçların birikmesiyse geri ödeyememe durumunu ortaya çıkarmaktır. Eğer yapılan bu araştırmada anlamlı bulgular elde edilirse, araştırmanın kredi kartını hangi grup insana ve hangi limit düzeyinde kullandırılması gerektiği kontrol altına alınabileceğine dair bir ışık tutacağı umut edilmektedir.

Bankalar bu araştırmalar sonucunda belli kriteriler oluşturarak o kriteri çerçevesinde kredi kartı kullandırabilir ve kullandırdıkları kredinin geri ödenmeme durumundan kurtulmuş olurlar. Bunun için kişilerin geliri, statüsü, yaşı, harcama düzeyi vs. dikkate alınmalı ve tedbir görülmelidir.

Yukarıdaki bilgiler dikkate alınarak çalışmanın genel amacı kredi kartı kullanımı etkileyen faktörlerin neler olduğunu araştırmaktır.

1. LİTERATÜR ÇALIŞMASI

Recep ÇİÇEK ve Kemal DEMİRDELEN Niğde üniversitesi öğrencilerinin kredi kartı kullanımlarını değerlendirmeye yönelik bir araştırma yapmışlar. Araştırmada 200 kişiye anket uygulanmıştır. Ankette katılan kişilerin çoğunluğu bayan (%63), %97'i 18-25 yaş aralığında, %81'nin gelir düzeyi 0-400 TL, %69'unun kredi kartı sayısı 1'dir. Aylık yaptıkları harcama tutarı ortalama 100 TL'dir. Ankete katılan öğrencilerin %87'i kredi kartını daha çok alışveriş işlemi için kullanmakta, %74'ü kredi kartına sahip olmalarının harcamalarını artırdığını düşünmektedir. Verilerin analizinden elde edilen verilere göre "kredi kartının taksitli imkân

KAYNAKÇA

Abacıoğlu, N. (2010) "Türkiye'de İlaç Sanayi" İTO Yayınları, İstanbul.

AİFD (Araştırmacı İlaç Firmaları Derneği), (2008) "Sağlık Mesleği Mensuplarıyla İlişkiler Ve Beşeri Tıbbi Ürünlerin Sağlık Mesleği Mensuplarına Tanıtım İlkeleri"

Alowi, M., Kani, Y. (2018) "Impact of Pharmaceutical Companies' Promotional Tools on Physicians' Prescription Patterns: A Systematic Review" Journal Of Applied Pharmacy, Vol. 10, No. 3, pp.1-10.

Amanda, L. G., Hogerzeil, H. V., Ruskamp, F. M. H. (1999) "Intervention Research in Rational Use Of Drugs: A Review" Health Policy And Planning, Vol. 14, No. 2, pp. 89-102.

Baykal, Y. M. (2017) "Tıbbi Cihaz Sektöründe Bütünleşik Pazarlama İletişimi Çabaları: Medtronic Medikal Firması Örneği" Yüksek Lisans Tezi, Aydın.

Bülbüloğlu, S. (2014) "The Influencers of Prescription Decision And The Relationship Between Doctors Ethnocentric Tendencies And Prescription Decision" Yeditepe University Gradute Institute Of Social Science, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Demirkıran, M., Şahin, B. (2010) "Pratisyen Hekimlerin İlaç Seçimlerini Etkileyen Faktörlere İlişkin Değerlendirmeleri" Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi, Cilt: 13, Sayı: 1.

Detailing, Samples, Prior Authorizations And Patient Copays" W.P. Carey School Of Business, Arizona State University.

Düzcü, T., Akyol, M., Sancar, O. (2017) "Ürün Tanıtım Temsilcilerinin Yeterlilik Eğitimindeki Başarı Düzeylerinin Demografik Özellikleriyle Karşılaştırılması" Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi, Vol. 20, No. 2, s. 203-218.

Epstein, A. J., Ketcham, J. D. (2010) "Influencing Physicians' Prescribing Decision Through

Grand, A. L., Hogerzeil, H. V., Ruskamp, M. H. (1999) "Intervention Research in Rational Use Of Drugs: A Review" Health Policy And Planning, Vol. 14, No.2, pp. 89-102.

Greenway, T., Ross, J. R. (2017) "Us Drug Marketing: How Does Promotion Correspond With Health Value?" The Bmj.

Jamshed, S. Q., Ibrahim, M. I. M., Hassali, M. A. A., Masood, I., Low, B. Y., Shafie, A. A., Babar, Z. D. (2012) "Perception And Attitude Of General Practitioners Regarding Generic

Johnson, E. M. (2002) "Fundamentals of Marketing" American Management Associaton, 4. Baskı.

Kassa, T. T. (2016) "Influence of Medical Representatives On Prescribing Practices in

Kayaalp, S. O. (2018) "Akılcıl Tedavi Yönünden Tıbbi Farmakoloji" Pelikan Kitabevi, 13. Baskı.

Khazzaka, M. (2019) "Pharmaceutical Marketing Strategies' Influence on Physicians' prescribing Pattern in Lebanon: Ethics, Gifts, and Samples" BMC Health Services Research, Vol. 19, No. 80, pp. 1-11.

Khoshdel, A. R. (2018) "Main Factors Affecting Physicians' Prescribing Decisions: The Iranian Experience" Vol. 17, No. 3, pp. 1105-1115.

Kotler, P., Amrstrong G. (2014) "Principles of Marketing" Pearson Education Limited, Global Edition, UK.

Lidstone, J., Maclennan, J. (1999) "Marketing Planning For The Pharmaceutical Industry" Routledge, London.

Lieb, K., Scheurich, A. (2014) "Contact Between Doctors And The Pharmaceutical Industry, Their

Medicines in Karachi, Pakistan: A Questionnaire Based Study" South Med. Review, Vol. 5, No. 1, pp. 22-30.

Mekelle, Northern Ethiopia" Plos One, Vol. 11, No. 6, pp. 1-11.

Murshid, M. A., Mohaidin, Z. (2017) "Models And Theories of Prescribing Decisions: A Review And Suggested A New Model" Pharmacy Practice, Vol.15, No. 2, pp. 1-12.

Murshid, M. A., Mohaidin, Z. (2018) "Physicians' Perceptions Towards Brand Medicine And Its Effect On Prescribing: A Narrative Review" Journal Of Generic Medicines, Vol.13, No. 4, pp. 157-183.

Murshid, M. A., Mohaidin, Z. (2018) "The Influence Of Information, Brand, Medical Representatives And Sales Promotion On Physician Presciribing Decision" Journal Of Pharmaceutical Health Services Research, Vol. 9, pp. 259-269.

Murshid, M. A., Mohaidin, Z., Nee, G. Y. (2016) "Moderating Effects of Contextual Factors on Relationship Between Pharmaceutical Marketing Strategies And Physician Prescription Decision: A Review" Tropical Journal Of Pharmaceutical Research, Vol.15, No. 7, pp. 1559-1568.

Othman, N., Vıtry, A. I., Roughead, E., Ismail, S. B., Omar, K. (2015) "Doctors' Views On The Quality Of Claims Provided By Pharmaceutical Representatives: A Comparative Study in Malaysia And Australia" Journal Of Taibah University Medical Sciences, Vol. 10, No. 4, pp. 471-480.

Parker, R. S., Pettıjohn, C. E. (2005) "Pharmaceutical Drug Marketing Strategies And Tactics: A Comparative Analysis Of Attitudes Held By Pharmaceutical Representatives And Physicians" Health Marketing Quarterly, Vol. 22, No. 4, pp. 27-43.

Pathak, G. P., Bhola, S. S. (2013) "Impact Of Promotional Items On Business Outcomes in Pharmaceutical Industry" Pravara Management Review, Vol 12, No. 2, pp. 38-45.

Perceptions, And The Effects on Prescribing Habits" Plos One, Vol. 9, No. 10, pp. 1-8.

Petra, D. (1994) "Drug Choice In Medical Practice: Rationales, Routines And Remedies" Proefschrift, Groningen.

Prescribe Antiretroviral Drugs For Treating Aıds" Sao Paulo Med. J. Vol. 132, No. 1, pp. 55-60.

Representatives And Ophthalmology Trainees" American Journal Of Ophthamology, Vol. 148, No. 4, pp. 619-622.

Saito, S., Mukohara, K., Bito, S. (2010) "Japanese Practicing Physicians' Relationships With Pharmaceutical Representatives: A National Survey" Plos One, Vol. 5, pp. 1-7.

Salman, A. N., Uydacı, M. (2011) "Butik Hastanelerde Pazarlama Stratejileri" Öneri Dergisi, Vol. 9, No. 35, pp.45-50.

Scheffer, M. C. (2014) "Interaction Between Pharmaceutical Companies And Physicians Who

Schwartz, L. M., Woloshın, S. (2019) "Medical Marketing in The United States, 1997-2016" Clinical Review And Education, Vol. 321, No. 1, pp. 80-96.

Sharifnia, S. H., Mohammadzadeh, M., Arzanı, G., Salamzadeh, J. Abolfazl, A., Zali, A.,

Sherlekar, S. A., Prasad, K. N., Victor, J. S. (2010) "Principles of Marketing" Himayala Publishing House, Revised Edition, India.

Stros, M., Lee, N. (2015) "Marketing Dimensions in The Prescription Pharmaceutical Industry: A

Systematic Literature Review" Journal Of Strategic Marketing, Vol. 23, No. 4, pp. 318-336.

Tosun, N. Kurtuluş, S. A. (2017) "Hekimlerin Reçeteleme Kararında İlaç Mümessillerinin Rolü: Pilot Çalışma

Tübitak, (2003) "Vizyon 2023 Teknoloji Öngörüsü Projesi: Sağlık Ve İlaç Paneli Ön Rapor", Ankara.

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 10, Sayı: 54, s. 899-905.

Wang, Y., Adelman, R. A. (2009) "A Study of Interactions Between Pharmaceutical

Wood, S. F., Podrasky, J. McMonagle, M. A., Raveendran, J. Bysshe, T., Hogenmiller, A., FughBerman, A. (2017) "Influence of Pharmaceutical Marketing on Medicare Presciptions in the District of Columbia" Plos One, pp. 1-13.

Workneh, B. D., Gebrehiwot, M. G., Bayo, T. A., Gidey, M. T., Belay, Y. B., Tesfaye, D. M.,

7

Türkiye Ekonomisinde Covid-19 Pandemisi ve Makroekonomik Etkileri: Enflasyon

Betül Nur Adıgüzel

1. GİRİŞ

Covid-19 salgını 2019 yılı Aralık ayında Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkan bu salgın başlangıçta Asya ülkelerini, ticaret yolları ile Avrupa devletlerini ve kısa süre içerisinde tüm dünyayı etkisi altına almıştır. Salgının ortaya çıkmasından neredeyse 3 ay sonra ülkemizde de görülmeye başlanmıştır. Türkiye'de ilk vaka 11 Mart 2020 tarihinde görülmüştür.

Dünya Sağlık Örgütü (WHO), 11 Mart 2020 tarihinde toplam 114 ülkede salgının görülmesi ve vaka sayılarının 13 kat artmasıyla beraber pandemi ilan etmiştir (Gülmez, 2020). Ülkeler salgına son verebilmek için okulların tatil edilmesi, uzaktan eğitim, seyahat ve sokağa çıkma yasağı gibi sosyal bir takım tedbirlerin yanı sıra ülkeler ekonomilerini güçlü tutabilmek için ekonomik anlamda da bazı tedbirler almıştır ve alınan tedbirlerle beraber ülke ekonomileri makroekonomik açıdan değişkenlerde çeşitli sorunlar yaşamışlardır. Küresel ve ulusal kapsamda salgınla mücadele kapsamında uluslararası iktisadi ve finansal kuruluşlar finansal destek paketleri hazırlayıp Covid-19 salgınının dünya ekonomisi üzerindeki etkisini azaltmaya çalışmışlardır.

Salgın yayılmaya devam ederken kısıtlamalar sonucunda 2020 yılı yaz aylarında vaka sayıları azalış göstermiştir ancak Eylül ayından sonra ikinci dalga ile karşılaşılmıştır. Üçüncü dalga ise 2021 yılı Mart ayında gerçekleşmiştir ve dünya çapında vaka sayılarında tekrar bir artış yaşanmıştır. Salgının ilacı hemen bulunmamış ve yapılan aşı çalışmaları da pandemi başlangıcından yaklaşık bir yıl içinde olumlu sonuç vermemiştir.

Bir yıllık bir süre sonunda Prifizer ve Biontech şirketlerinin ortak geliştirdiği Biontech ismi verilen aşı düzenleyici kurumlar tarafından acil ve düzenli kullanım onayını alan ilk aşı olmuştur. İlk onay 2 Aralık'ta İngiltere'de verilirken bunu ABD, Avrupa Birliği (AB) ve WHO onayları takip etmiştir (BBC NEWS, 2021). Küresel çapta büyük bir belir-

SONUÇ

Covid-19 pandemisi hem arz hem de talep yönlü şokları barındıran bir krizdir. Sonuç olarak Covid-19 salgını insanları, refahı, sosyal hayatı olumsuz bir şekilde etkilemiştir. Salgının dünya genelinde yayılmasıyla beraber alınan seyahat ve sokağa çıkma yasağı gibi tedbirlerin de etkisiyle ekonomik faaliyetler yavaşlamıştır. Çoğu gelişmekte olan ülkenin aksine Türkiye ekonomisi pandemi başladığında yüksek enflasyon ile karşı karşıyaydı. Covid-19 pandemisi tüm dünyada durgunluğu arttırırken Türkiye ekonomisinde enflasyon üzerinde de etkili olduğu söylenebilir. Diğer birçok ülke gibi Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası da bu dönemde faiz indirimine gitmişi likidite ve kredi sağlamaya yönelik tedbirler almıştır.

2019 yılı enflasyon verileri ile pandemi dönemi olan 2020 yılı enflasyon verileri incelendiğinde salgının enflasyon oranlarına herhangi bir etkisi olmadığını söyleyebiliriz. 2021 yılında alınan tedbirlerde serbestleşmeye gidilirken hem talep hem de maliyette yaşanan bozulmalar ile enflasyon oranı artmış ve %36,08 olmuştur. Enflasyon oranlarında yaşanan bu yükselme ile salgın arasındaki bağlantı göz ardı edilemez ancak salgının enflasyona etkisi dolaylı bir etkidir. Salgınla beraber başka etkenlerde enflasyonu olumsuz etkilemektedir (TCMB, 2022).

KAYNAKÇA

Aydoğan, E. (2004). 1980 den Günümüze Türkiye de Enflasyon Serüveni. *Yönetim Ve Ekonomi*, 91-110.

BBC NEWS. (2021, Nisan 2). *Covid aşısı: Dünyada Herkesin Aşılanması Ne Kadar Sürecek?* BBC NEWS : https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-56614031 adresinden alındı

Eğilmez, M. (2013, Kasım 3). *Manşet Enflasyon*. Kendime Yazılar: https://www.mahfiegilmez.com/2013/11/manset-enflasyon.html adresinden alındı

Gülmez, H. (2020). *En Kolay Anlatımı ile Covid-19 Pandemisi.* Ankara: Nobel Yayıncılık.

Kargı, V. (2007). Enflasyon ve 1980–2005 Döneminde Türkiye'de Fiyat Artışları. *Maliye Dergisi*, 60-80.

Kuzucu, S. (2022). TÜRKİYE CUMHURİYET MERKEZ BANKASI'NIN COVID-19 PANDEMİSİNE KARŞI PARA POLİTİKASININ BİR DEĞERLENDİRMESİ. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 265-279.

Oğuz, Ş. (2010, Mayıs). Türkiye'de Enflasyon Sürekliliğinin Analizi: Tarihsel Trendi Ve Tüfe Alt Gruplarındaki Farklılaşması. Ankara: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası İletişim ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü.

TCMB. (2004). *Enflasyon.* Ankara: TCMB.

TCMB. (2012). *Yıllık Rapor 2011.* Ankara: TCMB.

TCMB. (2013). *Enflasyon Ve Fiyat İstikrarı.* Ankara: TCMB.

TCMB. (2013). *Yıllık Rapor 2012.* Ankara: TCMB.

TCMB. (2013). *Yıllık Rapor 2012.* Ankara: TCMB.

TCMB. (2017). *2016 Yıllık Rapor.* Ankara: TCMB.

TCMB. (2018). *Yıllık Faaliyet Raporu 2017.* Ankara: TCMB.

TCMB. (2018). *Yıllık Faaliyet Raporu 2017.* Ankara: TCMB.

TCMB. (2019). *Yıllık Faailyet Raporu 2018.* Ankara: TCMB.

TCMB. (2019). *Yıllık Faaliyet Raporu 2018.* Ankara: TCMB.

TCMB. (2020). *Yıllık Faaliyet Raporu 2019.* Ankara: TCMB.

TCMB. (2021). *Yıllık Faaliyet Raporu 2020.* Ankara: TCMB.

TCMB. (2022). *Tüketci Fiyatları*. TCMB: https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Enflasyon+Verileri/Tuketici+Fiyatlari adresinden alındı

TCMB. (2022). *Yıllık Faaliyet Raporu 2021.* Ankara: TCMB.

Terzi, H. (2004). Türkiye'de Enflasyon Ve Ekonomik Büyüme İlişkisi (1924-2002). *Gazi Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 59-75.

Ünüvar, İ., & Aktaş, H. (2022). Dünya'da Ve Türkiye'de Covid-19 Pandemisinin Ekonomik Etkileri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 124-140.

8

Davranışsal Ekonomi Alanında Karar Verme Mekanizmasini Etkileyen Seçimlerin Açıklaması

Sinem Dönmez

GİRİŞ

Psikolojinin bilim olarak ortaya çıkışı 19. Yüzyılın sonları, 20. yüzyılın başları olarak bilinmektedir. 20. Yüzyılın ikinci yarısında ise, pozitivist perspektife yapılan eleştiriler ekonomi ve psikoloji alanında gündeme gelmiştir. George Katona ve Herbert Simon gibi araştırmacılar, ekonomik karar analizinde psikolojinin önemini belirtmiş ayrıca, rasyonalitenin sınırlarını ortaya çıkaran çalışmalar da bulunmuşlardır. Özellikle, dünya üzerinde ortaya çıkan gelişmeler neticesinde ''pür rasyonellik'' kavramına karşılık Herbert Simon, üzerinde durduğu ''Sınırlı Rasyonellik'' kavramını geliştirip, bireylerin problem çözme yeteneklerine gerçekçi yaklaşımlar getirmiştir.

1950'lerden sonra yapılan çeşitli deneysel çalışmalarla Beklenen Fayda Teorisi ortaya çıkmıştır. Beklenen fayda teorisinin varsayımları ve sonuçları oldukça esnektir. Bu nedenle iktisadi disiplinde Beklenen Fayda Modeli'nin aksayan yönleri çoğu kez araştırma konusu olmuştur.

1960'lı yıllarda ise, zihinsel psikoloji, iktisadi kararlardaki mekanizmanın anlaşılabilmesi için bir araç olarak iktisat biliminde egemen hale gelirken, Ward Edwards ve Duncan Luce gibi psikologlar, Beklenen Fayda Teorisi'ni iktisat teorilerinin ölçütü olarak kullanmaya başlamışlardır.

1970'lere gelindiğinde, Daniel Kahneman ve Amos Tversky'nin çalışmalarının ana hatlarını belirleyip, iktisada farklı bir bakış açısı kazandırarak Davranışsal İktisat kavramının temelini oluşturmuşlardır. Tversky ve Kahneman'ın çalışmalarında, psikoloji bilimindeki analizlerin, ekonomi biliminde de kullanılmasının uygun olduğunu, risk altında verilen her kararın her zaman maksimum fayda sağlamadığını ve karar verirken bireylerin her koşulda rasyonel davranmadıklarını ispat ederek büyük bir başarı elde etmişlerdir. Bunun yanı sıra, ''Belirsizlik Altında Karar Alma'' ve ''Beklenti Teorisi'' gibi yeni düşünce teorilerinin ortaya çıkmasına istinaden iktisada kazandırılan bu bakış açılarının oluşturduğu yeni

KAYNAKÇA

Adam S. (2010). *The theory of moral sentiments*. United Kingdom: Harriman House Limited.

Aktan, C.C. (2018). *Yeni iktisat okulları ve iktisadi düşünce*. (3. Basım). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Aktan, C. C., ve Yavuzaslan, K. (2020). Davranışsal iktisat: Bireylerin iktisadi karar ve tercihlerinde zihinsel, duygusal ve psikolojik faktörlerin analizi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi,* 12 (2), 100-120. https://dergipark.org.tr/tr/download/articlefile/1267895 adresinden alındı

Atik, M., Yılmaz, B., ve Köse, Y. (2018). Bireysel finansal karalarda zihinsel ön yargıların etkisi: Mental Muhasebe. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 17. UİK Özel Sayısı, 717 - 730. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/513212 adresinden alındı

Atkinson R. L., Atkinson, R. C., Smith, E. E., Bem D. J., and Hoeksema, S. N., (1996).*Hilgard's introduction to psychology.* (Twelve edition). United States: Harcourt Brace College Publishers.

Bentham, J. (1776). *A fragment on government*, London: T. Payne, P. Elmsly, E. Brooke.

Bernoulli, D.(19549. Exposition of a new theory on the measurement of risk. *Econometrica,* Vol 22, No 1, 23 – 36. https://www.jstor.org/stable/1909829?origin=crossref adresiden alındı

Brickman, P., and Donald T. C. (1971). Hedonic relativism and planning the good society. M. H. Appley (Ed.), *Adaptation-level theory* (pp. 287-305). New York: AcademicPress. https://www.semanticscholar.org/paper/Hedonic-relativism-and-planning-the-good-society-BrickmanCampbell/705b7748c08bfdd1808d76a6b10a37842a2482ef adresinden alındı

Burger, J. M. (2006). *Kişilik*. (Çev. I. D. Sarıoglu). Istanbul: Kaknus Yayınları. (Eserin orijinali 2003 de yayımlandı).

Camerer, C., and Ho, T. H. (1999). Experience - weighted attraction learning in normal form games. *Econometrica*, Vol. 67, No. 4, 827 – 874. https://authors.library.caltech.edu/22107/1/1468-0262.00054%5B1%5D.pdf adresinden alındı

Chaudhuri, A. (2009). Experiments *in economics: playing fair with money*. New York: Routledge.

Çelebi, G., ve Çelebi, B. (2020). Bireylerin mutluluk düzeylerinin değişkenler açısından incelenmesi. *Academic Review of Humanities and Social Sciences*, Vol. 3, No. 1, 179 – 189. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1151972 adresinden alındı

Demirkan, Y. (2010). Oyunlar teorisi ve tarihsel gelişimi. *İstanbul Erkek Lisesi Dergisi,* 50 – 54. https://ielbek.files.wordpress.com/2010/09/10_50-54_oyunlarteorisi.pdf adresinden alındı

Ertürk, M. E. (2017). Bilimsel psikolojinin tarihsel süreci üzerine. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 7 (14), 161- 180. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/591558 adresinden alındı

Fisher, I. (1928). *The money illusion*. New York: Adelphi Publishers.

Freud, S. (2019). *Haz ilkesinin ötesinde ben ve id*. (Çev. A. Babaoğlu). İstanbul: Metis Yayınları. (Eserin orijinali 1919'da yayımlandı).

Frey, B., and Stutzer, A. (2002). What can economists learn from happiness research?. *Journal of Economic Literature,* Vol. 40, No. 2, 402 - 435. https://edoc.unibas.ch/20762/1/002205102320161320.pdf adresşnden alındı

Galton, F. (1886). Regression towards mediocrity in hereditary stature. *The Journal of the Anthropological Institute of Great Britain and Ireland*, Vol. 15, 246 – 263.Web: https://utstat.toronto.edu/reid/sta 2212s/Galton85.pdf adresinden alındı

Hens, T., and Bachmann, K. (2008). *Behavioural finance for private banking*. Chichester, West Sussex: John Wiley & Sons Ltd.

Hershfield, H. E., Goldstein, D. G., Sharpe, W. F., Fox, J., Yeykelis, L., Carstensen, L. L., and Bailenson, J. N. (2011). Increasing saving behavior through age - progressed renderings of the future self. *Journal of Marketing Research*, Vol. 48, 23–37. https://vhil.stanford.edu/mm/2011/hershfield-jmr-saving-behavior.pdf adresinden alındı

Hicks, J. R. (1946). *Value and capital: An inquiry into some fundamental principles of economic theory*. (2. Edition). Oxford: Clarendon.

Hume, D. (1978). *A treatise of human nature*. K. A. Selby-Bigge and P. H. Nedditch. (Eds.), (Second Edition), Oxford: Clarendon.

Kahneman, D., and Tversky, A. (1973). On the psychology of prediction. *Psychological Review*, Vol. 80 No. 4, 237 - 251. http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.357.4117&rep=rep1& type=pdf adresinden alındı

Kahneman, D., and Tversky, A. (1979). Prospect theory: An analysis of decision under risk. *Econometrica,* Vol. 47, No. 2, 263 – 292. https://www.uzh.ch/cmsssl/suz/dam/jcr:00000000-64a0-5b1c-0000-00003b7ec704/10.05-kahneman-tversky-79.pdf adresinden alındı

Kahneman, D., Wakker P. P., and Sarin, R. (1997). Back to Bentham? Explorations of experienced utility. *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 112, No. 2, 375 – 406.https://academic.oup.com/qje/article-abstract/112/2/375/1870917?redirectedFrom=fulltext adresinden alındı

Kahneman, D. (2011). *Thinking, fast and slow*. New York: Farrar, Straus and Giroux.

Kamilçelebi, H. (2019). *Davranışsal iktisat*. IJOPEC Publication Limited London. http://www.ijopec.co.uk/wp-content/uploads/2020/01/2019_20.pdf adresinden alındı

Kenneth D. B. (1987). *Methods of Social Research*. (Third Edition). New York: The Free Press.

Mandler, M. (1999). *Dilemmas in economic theory: Persisting foundational problems of microeconomics.* New York: Oxford University Press.

McLeod, S. A. (2019). *Simply Psychology.* https://www.simplypsychology.org/psyche.html adresinden alındı

Mill, J. S. (2007). Utilitarianism. Mineola, New York: Dover Publications.

Mitchell, W. C. (1914). Human behavior and economics: A survey of recent literature. *Quarterly Journal of Economics,* Vol. 29, No. 1, 1 – 47. https://academic.oup.com/qje/article-abstract/29/1/1/1902238?redirectedFrom=fulltext adresinden alındı

Mitchell, W. C. (1910). The rationality of economic activity. *Journal of Political Economy*, Vol. 18, No. 3, 197 – 216. https://www.journals.uchicago.edu/doi/pdf/10.1086/251677 adresinden alındı

Mullainathan, S. (2016). Psikoloji ve kalkınma iktisadı., H. Kamilçelebi (Editör). *Davranışsal iktisat ve davranışsal iktisadın uygulamaları*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Prisoner's Dilemma (2012). https://www.britannica.com/science/game-theory/The-prisoners-dilemma adresinden alındı

Rizvi, S. A. (2003). Postwar neoclassical microeconomics. In J. W. Samuels, J. E. Biddle, and J. B. Davis (Eds.), *A companion to the history of economic thought* (pp. 377 – 394). Blackwell Publishing.

Robbins, L. (1984). *An essay on the nature and significance of economic science*. New York University Press.

Schultz, D. P., and Schultz, S. E. (2012). Modern psikoloji tarihi. (Çev. Y. Aslay). İstanbul: Kaknüs Yayınları. (Eserin orijinali 1987'de yayımlandı).

Shiller, R. J. (1998). Human behavior and the efficiency of the financial system. *NBER Working Paper*, No. 6375. 1 - 56. https://www.nber.org/system/files/working_papers/w6375/w6375.pdf adresinden alındı

Tamir, M., Schwartz, S. H., Oishi, S., and Kim, M. Y. (2017). The secret to happiness: Feeling good or feeling right?. *Journal of Experimental Psychology: General*, Vol. 146, No.10, 1448 –1459. https://www.apa.org/pubs/journals/releases/xge-xge0000303.pdf adresinden alındı

Teitelbaum, J., and Zeiler, K. (Eds.). (2018). *Research handbook on behavioral law and economics.* Northampton, MA : Edward Elgar Pub.

Thaler, R. H., and Benartzi, S. (2004). Save more tomorrow TM: Using behavioral economics to increase employee saving**.** *Journal of Political Economy*, Vol. 112, No. S1, 164–187.https://econpapers.repec.org/article/ucpjpolec/v_3a112_3ay_3a2004_3ai_3as1_3ap_3as164-s187.htm adresinden alındı

Thaler, R. H. (1994). *The winner`s curse: Paradoxes and anomalies of economic life.* New Jersey: Princeton University Press.

Thaler, R. H. (2000). From homo economicus to homo sapiens. *Journal of Economic Perspectives*, Vol. 14, No. 1, 133 – 141. https://pubs.aeaweb.org/doi/pdfplus/10.1257/jep.14.1.133 adresinden alındı

TUİK (2021). *2017 Yılı Yaşam Memnuniyeti Araştırması.* www.tuik.gov.tr adresinden alındı

Tversky, A., and Kahneman, D. (1981). The framing of decisions and the psychology of choice. *Science*, Vol. 211, No. 4481, 453 - 458. https://www.uzh.ch/cmsssl/suz/dam/jcr:ffffffff-fad3-547b-ffff-ffffe54d58af/10.18_kahneman_tversky_81.pdf adresinden alındı

Tversky, A., and Kahneman, D. (1986). Rational choice and the framing of decisions. *The Journal of Business*, Vol. 59, No. 4, 251–278. https://edisciplinas.usp.br/pluginfile.php/1945681/mod_resource/content/1/Tversky%20and%20Kahneman_Rational%20Choice%20and%20the%20Framing%20of%20Decisions.pdf adresinden alındı

Tversky A., and Kahneman, D. (1992). Advances in prospect theory: Cumulative representation of uncertainty. *Journal of Risk and Uncertainty,* Vol. 5, No. 4,297 – 323. https://psych.fullerton.edu/mbirnbaum/psych466/articles/Tversky_Kahneman_JRU_92.pdf adresinden alındı

Wilkinson, N. (2008). *An introduction to behavioral economics*. London: Palgrave Macmillan.

World Happiness Report. (2021). *Dünya Mutluluk Raporu.* https://worldhappiness.report. adresinden alındı

World Values Survey. (2021). *Dünya Değerler Anketi.* http://www.worldvaluessurvey.org adresinden alındı

9

Merkantilist Politikalar Karşısında Osmanlı İktisadi Yapısı

Hatice DOĞAN

GİRİŞ

Osmanlı Devleti 14.ve 16. yy arasında klasik iktisadi yapısını bozmamış, değişen ve gelişen dünya düzenine rağmen 17. Ve 18.yy'lı öyle veya böyle bir şekilde geçirip 19.yy'ın ilk yarısına kadar köklü bir değişim geçirmeden yaşamıştır.

Biz ise bu makalede 15. ve 16.yy arasında Osmanlı iktisadi yapısını irdeleyeceğiz. Klasik dönem olarak adlandırılan ve Osmanlının altın çağını yaşadığı bu dönemde devletin iktisadi oluşumunda toplum düzeninin büyük bir önemi bulunmaktadır. Bu sebepten iktisadi olarak oluşan düzen sırf iktisadi bir mahiyet göstermez. Toplumun dini, örfi, siyasi ve askeri zeminindeki yapılanmadan süregelen bir sistem oluşturulmuştur. Devlet birçok iktisadi fonksiyonunu tebaası için din, siyaset, ahlak, cemaat içinde sarmal bir toplumsal düzen olarak göstermektedir. Dolayısı ile devletin iktisadi düzeninin belirginleşmiş bir kuralı yoktur. Zamanın toplumsal yapısı ve şartlarına bakılmaksızın devletin bu anlamda birçok iktisadi uygulamasını anlamamız ve yorumlamamız mümkün değildir.

Osmanlıda uygulanan politikalarda temel amaç ihtiyaçların karşılanması iken batıda gelişen dünya düzeninde merkantilist politikalar baş göstermiş ve ticaret ile birlikte artık ürün kavramı ortaya çıkmıştır. Avrupa'daki uygulanan iktisadi faaliyetlerdeki temel amaç ihtiyaç fazlası mal üretip dış ticareti artırmak olmuştur. Bu çalışmamızda Osmanlıda ve Avrupa'da iktisatta uygulanan bu iki temel amaç üzerinden bir karşılaştırma yapılmıştır. Kavramların toplumlar ve ekonomi üzerinde oluşturduğu etki zamanla toplumsal düzende değişiklik oluşturmasıyla değişen Avrupa bu süreç hiçte kolay olmamıştır. Zorlu mücadeleler sonucunda oluşturulan merkantilist politikalar Avrupa'nın sömürü aracı olarak da kullanılmıştır.

KAYNAKÇA

Bulut, M. (2000). "XVIII. Yüzyılda Osmanlı Devleti ve Merkantilistler",

Ekonomik Yaklaşım, Sayı:39,

Stratejik Ortak, "Merkantilizm: 16-18. Yüzyıllar Arası Ticarete Bakış" https://www.stratejikortak.com/2020/09/merkantalizm-ticaret-osmanli.html (Erişim:09.01.2022)

Ekonomi Okulu, " Merkantilizm Nedir?" https://www.ekonomiokulu.net/2020/03/27/merkantilizm-nedir/ (Erişim:09.01.2022)

PEKER, Hasan Secer, Avrupa'da Merkantilist Uygulamalar ve Osmanlı Ekonomisi İle

Bir Karşılaştırma, Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Y.2015, Cilt 5, Sayı1,

Öztürk, Nazım, Piyasanın Başarısızlığından Kamu Ekonomisinin Başarısızlığına Ekonomide Devletin Değişen Rolü, Ankara: Palme Yayıncılık, 2007, Stratejik Ortak, "Merkantilizm: 16-18. Yüzyıllar Arası Ticarete Bakış" https://www.stratejikortak.com/2020/09/merkantalizm-ticaret-osmanli.html

(Erişim:09.01.2022)

Yüksel Bayraktar, İktisadi Düşünce Tarihi, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ AÇIK VE

UZAKTAN EĞİTİM FAKÜLTESİ

BAYRAKATAR, Yüksel, İktisadi Düşünce Tarihi, İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ AÇIK VE UZAKTAN EĞİTİM FAKÜLTESİ

GÜNEŞ, Hüseyin Haşimi ve AYDEMİR, Cahit, Merkantilizmin Ortaya Çıkışı, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Kış-2006 C.5 S.15(136-158)

İslamoğlu-İnan, Huri, Mukayeseli Tarih Yazını İçin Bir Öneri: Hukuk, Mülkiyet, Meşruiyet, Toplum ve Bilim Dergisi, 1993

Kara, Ahmet, Osmanlı Üretim Biçimi Tartışmaları (Kurumsal Çerçevelere Eleştirel Bir Yaklaşım) İlim ve Sanat Dergisi Sayı:2 Sene:1985

Ürünlü, Coşkun, 1838 Ticaret Sözleşmesi, T.C. Başkanlık D.P.T., Yayın no.1435 Sene.1975

Pamuk, Şevket, Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi 1500-1914, İstanbul: İletişim Yayınları,

Ortaylı, İlber, Hukuk ve İdare Adamı Olarak Osmanlı Devletinde Kadı, İstanbul: Kronik Yayınları,

Stratejik Ortak, "Merkantilizm: 16-18. Yüzyıllar Arası Ticarete Bakış" https://www.stratejikortak.com/2020/09/merkantalizm-ticaret-osmanli.html (Erişim:09.01.202)

Genç, Mehmet, Osmanlı iktisadi Dünya Görüşünün İlkeleri, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi, Sayı:1

Braudel, Fernard, Maddi Uygarlık, İmge Yayınlar

İzol, Ramazan ve Cingöz, Murat, Merkantilizm ve Sanayi Devrimi Sürecinde Osmanlı Devleti'nin Konumu Akademik Hassasiyetler Dergisi, yıl:2020 Cilt:7 Sayı:14

Özcan, Ruhi, Osmanlı Devleti'nde XVII. Yüzyılda Yapılan Sikke Tashihleri", Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 17

Öztürk, Nurettin, Ahilik Teşkilatı ve Günümüz Eknomisi, Çalışma Hayatı ve İş Ahlakı

Açısından Değerlendirilmesi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı:7

Pamuk, Şevket, Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi 1500-1914, İstanbul: İletişim Yayınları

Timur, Tamer, Osmanlı Toplumsal Düzeni, imge yayınları (2010)

10

Mehmed Murad Nakşibendî'nin "Hülâsâtü'ş-Şürûh" Adlı Mesnevi Şerhinin Üçüncü ve Dördüncü Cildinin Kaynakları ve Şârihin Nakşibendiliğe Temasları

Hilal Yiğit , Karden Karakoç

Giriş

Mehmed Murad Nakşibendî'nin bazı kaynaklarda ismi Muhammed Murad Nakşibendî olarak geçmektedir. İstanbullu olan Mehmed Murad, İstanbul'un Çarşamba semtindeki Murad Molla Tekkesi'nde irşadla meşgul olmuş ve mesnevîhanlık yapmıştır. Dergâhın yakınlarında Daru'l-Mesnevî inşasına öncülük etmiştir. H. 1264 (M. 1847) yılında İstanbul'da vefat etmiş, kabri Daru'l-Mesnevî'dedir. Altı ciltlik mesnevi şerhi Hülâsâtü'ş-Şüruh'tan başka "Ma Hazar" isimli Pend-i Attar şerhi, Tuhfe-i Şâhidî şerhi, Risaletü's-sakaleyn ve Muinu'l-Vaizin adlı eserleri ayrıca Divan'ı vardır (Bursalı Mehmed Tahir, 2016:180). Hülâsâtü'ş-Şürûh'un dîbâce kısmında Mehmed Murad, kendisini "Es-Seyyidü'l-Hâcc Hâfız Muhammed Murâd en-Nakşibendî İbnü'ş-Şeyh el-Hacc Abdü'l-Halim en-Nakşibendî" künyesiyle zikretmiştir (Cilt 3-İ.Ü.2a). Nakşibendî-Mevlevî yakınlaşmasını 19. Yüzyılda temsil eden Nakşibendî şeyhlerinden ve döneminin ünlü mesnevîhanlarından olan Mehmed Murad, Sultan Ahmet Cami'nde cuma vaizliği görevini de uzun yılar devam ettirmiştir. Mehmed Murad'ın haftanın belli günlerinde Mesnevî okuttuğu Murad Molla Tekkesi, Cevdet Paşa'ya göre her türlü ilmin okutulduğu ve her kesimden insanın müdâvimi olduğu bir darulfünun gibidir (Şentürk, 2020:189).

Hülâsâtü'ş-Şüruh'un tam ismi "Hülâsâtü'ş-Şürûh fî Nihâyeti'l-Vüzûh" şeklindedir. "Açıklığın sonundaki şerhlerin özeti" anlamına gelmektedir. Murad Nakşibendî altı cilt olarak kaleme aldığı eserindeki her cildin başında, şerhe başladığı ve bitirdiği tarihi belirtmiştir. Mehmed Murad III. cildin yazımına 1257/1841 yılında rebiü'l-evvel ayında cuma günü başladığını 1258/1842 yılında muharrem ayında bitirdiğini, IV. cildin yazımına ise 1258/1842 yılında muharrem ayının on ikisinde başladığını ve zilhicce ayının dokuzunda

KAYNAKAÇA

Akkuş, M. (2018). *Nef'î Divanı*. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/57741,nefi-divanipdf.pdf?0

Algar, H. (1991). "Bahâeddin Nakşibend". Diyanet İslam Ansiklopesi, C. 4, İstanbul, s.458-460.

Algar, H. (1995). "Emir Külal". Diyanet İslam Ansiklopesi, C. 11, İstanbul, s.137-138.

Algar, H. (1996). "Hacegan". Diyanet İslam Ansiklopesi, C. 14, İstanbul, s.431.

Bursalı Mehmed Tahir (2016). *Osmanlı Müellifleri*. (Haz. Yekta Saraç). (Ed. Mustafa Çiçekler). Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi TÜBA.

Kara, M. & Algar, H. (1988). "Abdullah İlahi" Diyanet İslam Ansiklopesi, İstanbul: C. 1, s. 110-112.

M. Murad Nakşibendî, *Hülâsatü'ş-Şürûh*- (III. ve IV. Cilt.) İstanbul Üniversitesi Ktp., no: TY 6309-6312.

Okumuş, Ö. (1998). "Câmî Abdurrahman". Diyanet İslam Ansiklopesi, C. 7, İstanbul, s 94-99.

Özaydın, M. (2014). "Şeyh Abdurrahman'a göre Nakşibendîliğin Onbir Temel Esası". *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 13, S. 50, s.213-239.

Özçelik, M. (2020). "Abdülğanî b. İsmâil en-Nablusî (ö. 1143/1731) ve Miftâhu'l-Ma'iyye Adlı Eseri Çerçevesinde Nakşibendî Tarikatının On Bir Esâsı". *Amasya İlahiyat Dergisi – Amasya Theology Journal*, 14: 293-326.

Özek, A; Karaman, H; Turgut, A; Çağrıcı, M; Dönmez, K. İ. & Gümüş, S. (2003). *Kur'an-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Rahimov, K. (2022). "Hacegan-Nakşibendiyye Talimlerinin Temelleri". *Din Araşdırmaları* 1 (8), s. 49-63.

Şentürk, H. (2020)." Murad Nakşibendî". Diyanet İslam Ansiklopesi, İstanbul, C. 31, s. 188-189.

Tosun, N. (2006). "Nakşibendiyye (Âdâb ve Erkân)". Diyanet İslam Ansiklopesi, İstanbul, C. 32, s. 342-343.

Tosun N. (2009). "Semmâsî". Diyanet İslam Ansiklopesi, İstanbul, C. 36, s. 498.

Uludağ, S. (1997). "Harkânî". Diyanet İslam Ansiklopesi, C. 16, İstanbul, s. 93-94.

Uludağ, S. (1998). "Abdulkâdir Geylânî". Diyanet İslam Ansiklopesi, C. 1, İstanbul, s.234-239.

Yılmaz, H. K. (1991). "Aziz Mahmud Hüdâyî". Diyanet İslam Ansiklopesi, C. 4, İstanbul, s.338-340.

11

Öğrencilerin Muhasebe Meslek Etiği Algisı: Selçuk Üniversitesi Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin Algılarına Yönelik Bir Araştırma

Zekiye Dalboy

1. GİRİŞ

Dünyada ve ülkemizde yaşanılan bazı skandalların ardından kanunların her durumda etkili olmadığı gün yüzüne çıkmıştır. Yaşanılan tüm bu durumlardan dolayı da meslek etiği kavramı yeniden gözden geçirilmeye başlanmıştır. Bu durum muhasebede meslek etiği kavramının önemini ve boyutunu ön plana çıkarmış ve bunun sonucunda da dünyada ve ülkemizde meslek örgütleri tarafından muhasebe meslek etiği ilke ve kurallarının yeniden değerlendirilmesi, düzenlenmesi ve yeni kanunların çıkarılmasına neden olmuştur. Pek çok meslek grubunda olduğu gibi muhasebe mesleğinde de bir takım etik kurallar bulunmaktadır. Etik kurallar; neyin yanlış, neyin doğru olduğuna işaret etmekte ve kişilere, gruplara ve toplumlara yol göstermektedir.

Muhasebe mesleği mensuplarının etik konusunda oldukça hassas dengeler üzerinde bir uygulamaya yer vermeleri gerekmektedir. Ayrıca meslek etiğine daha iyimser bir yaklaşım sergilemeleri gerekmektedir. Bu doğrultuda, muhasebe mesleği açısından ahlaki davranışların ve standartların ortaya konması ve uygulanması, etik dışı davranışların ortaya çıkmasına engel olmaktadır. Ahlaka uygun olmayan davranışların yaratacağı sonrasında ise topluma da yansıyacak istenmeyen davranışlar ve sonuçlar ortadan kaldırılmış olacaktır.

Çalışmanın temel amacı, muhasebe mesleği mensubu olmaya aday Selçuk Üniversitesi Meslek Yüksekokulu Muhasebe ve Vergi programı öğrencilerinin muhasebecilerin etik kurallara uymalarına ilişkin algılarını ölçmektir. Çalışmada ilk olarak muhasebe mesleği, etik ve meslek etiği kavramları, muhasebe mesleğinde meslek etiği kavramları üzerinde durulmaktadır. Sonrasında ise, öğrencilerin muhasebe meslek etiğini nasıl algıladıkları ve ilgili alana ilişkin gelecekte yapılacak araştırmalar ve yapılacak uygulamalara ilişkin önerilere yer verilerek çalışma sonlandırılmıştır.

KAYNAKÇA

ANIK, M. (2012). *Kimlik ve Çokkültürcülük Sosyolojisi*. İstanbul: Açılım Kitap.

CRESWELL, J.W. (2017). *Araştırma Deseni*. Çeviren: Demir, S. B. Ankara: Eğiten Kitap Yayını

ÇOŞTU, Y. (2016). *Göçmenlerin Kimlik Arayışı*. Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9(2), 533-546. DOI: 10.17218/hititsosbil.280803

ÇELİK, D. (2019). *Ergenlik Çağındaki Suriyeli Mülteci Çocuklarda Kimlik Ve Aidiyet Duygusu: Kocaeli Örneği.* (Yüksek lisans tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından elde edildi. (Tez no: 614558). Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, İstanbul.

DEMİRKOL, E. (2019). *Kosova'nın Prizren Şehrinde Yaşayan Türklerin Etnik Ve Dini Kimlik Algısı Ve Aidiyet Bilinci.* (Yüksek lisans tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından elde edildi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Bolu.

ERDOĞAN, M. (2014). *Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması.* Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi, Ankara.

ERDEM, T. (2019). *Üçüncü ve Dördüncü Kuşak Göçmenlerdeki Etnik Kimlik Algısı ve Sembolik Etnisite*. Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, 19(1), 27-36.

Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/egetdid/issue/46319/338957

HAJİAGHA, M. (2007). *Türkiye'deki İranlı Göçmenlerin Kimlik, Aidiyet ve Uyum Sorunları*. (Doktora tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından elde edildi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sosyoloji Anabilim Dalı, Ankara.

KANTEMUR, Z. (2018). *Mekân Ve Aidiyet İlişkisi Üzerinden Kimlik İnşası: Kayseri Çerkesleri Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından elde edildi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sosyoloji Anabilim Dalı, Kayseri.

KÖRÜKMEZ, L. (2011). *Göçmen Kadınlar, Göçmen Erkekler: Kimliğin Değişimi*. Sosyoloji Dergisi, (23), 95-104.

Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/sosder/issue/40997/495335

NAR, M. (2019). *Kültürel Kimlik Sorunsalı: Görecelik Mi, Evrenselcilik Mi? Yoksa Uzlaşı Mı?*. Antropoloji, (37), 72-80. DOI: 10.33613/antropolojidergisi. 529387

NEUMAN, W. L. (2014). *Toplumsal araştırma yöntemleri. Cilt: 1-2* Çeviren: Özge, S. İstanbul: Yayınodası Yayınları.

OKTİK, N, DEĞER, F. (2013). *Göçmen Kimliğinin Oluşumunda Eğitimin Rolü Üzerine Bir*

Deneme. Sosyoloji Dergisi, (28). 107-123.

Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/sosder/issue/41003/495456

SÖZER, A. (2019). *Göç, Toplumsal Uyum ve Aidiyet*. Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi, 14 (28), 418-431. DOI: 10.35675/befdergi.643948

YETER, E. (2018). *Suriyeli Göçmen Kadınların Dini- Kültürel Kimlik Oluşturmalarında Yerel Dini Kültürün Etkisi.* Antakiyat, 1(1), 99-126.

Retrieved from https://dergipark.org.tr/tr/pub/antakiyat/issue/40370/474823

YILMAZ KAPLAN, A.D. (2019). *Diasporada Kimlik İnşası Ve Aidiyet Sorunsalı: Kavramsal Analiz.* (Yüksek lisans tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanından elde edildi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi Ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul.

13

The Advantages and Disadvantages of Industry 4.0 In Terms of Innovation Management Competencies: Evidence From Business Sector

Hakan Başdağ

INTRODUCTION

The paper purports to put light on the underlying processive mechanism of Industry 4.0, its informative direction from past to future and provide a deliberate overview of Industry 4.0 together with comprehensive decentralization of branches of Industry 4.0, its employment challenges and issues materializing with discharge activities of the Industry 4.0 and to design a study related to contemporary trends and streams within Industry 4.0. Foremost, the next industrial revolution is a great indicator of unprecedented change in every industry which creates monumental challenge to apply and Industry 4.0 sees to integration of the merging of all sorts of systems in a systematic pattern into a cyber physical realm which reflects the fundament for nominal digitalization. For this to succeed, there should be most definitely an preparatory clarification that could be furthered by emphasizing where digitization and intelligentization of manufacturing process gains significance and how its range of application is available in the sector. First initiated in Germany, "the Fourth Industrial Revolution", known as Industry 4.0 , plays a significant part in concurrent literary review. Industry 4.0 could be claimed to be defined as the working out of complex physical machinery and devices with networked sensors and software, used to predict, control and plan for better business and societal outcomes. Historically speaking, The First Industrial Revolution, which began circa 1780, harnessed water and steam power for mechanized production. About 1870, the Second Industrial Revolution get into motion assembly line floor productiveness, with the eventual advent, help of activated electrified energy. In the early 1950s, computers ring in the Third Industrial Revolution with a clear view of programmed technology. Often called the Fourth Industrial Revolution, Industry 4.0 was not inspiration on the part of producer or a gross

were they at the prior time. It should be suggested that techno-science has to be helped to gain control to prod the production levels very higher. For futuristic investigative research, one should tell scientifically Industry 4.0 is of profit for companies and without it, holding competitive edge over financial rivals are not on the horizon stating that innovation management competency is framed within the manner of look at the time ahead throughout the lens of automated, simplified but modernized equipment.

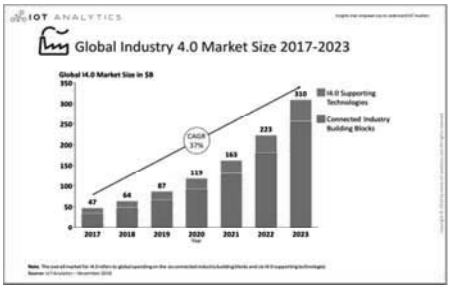

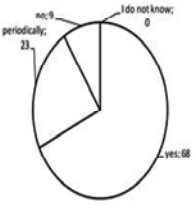

(a)

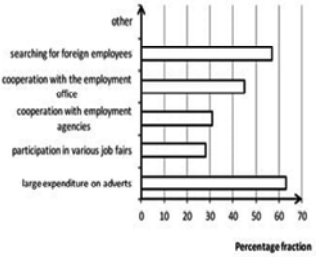

(b)

REFERENCES

1. Acemoglu, Daron, and Pascual Restrepo. "Automation and New Tasks: How Technology Displaces and Reinstates Labor." The Journal of Economic Perspectives, vol. 33, no. 2, 2019, pp. 3–30. JSTOR, https://www.jstor.org/stable/26621237. Accessed 15 May 2023.
2. Agrawal, P., Narain, R., & Ullah, I., Analysis of barriers in implementation of digital transformation of supply chain using interpretive structural modelling approach. Journal of Modelling in Management, 2019.
3. De Steur, H., X. Gellynck, and M. Canavari. 2019. "Drivers, Adoption, and Evaluation of Sustainability Practices in Italian Wine Smes." Business Strategy and the Environment 1–19. doi:10.1002/bse.2
4. Frank et al. (2019); Kagermann et al. (2013); Müller et al. (2018); Prem (2015); Smit et al. (2016); Ustundag and Cevikcan (2017)
5. Honoman, Justin:AWS for Industries. Coca-Cola Bottler Digitizes Manufacturing Processes, with AWS. July 15. 2021. aws.amazon.com/blogs/industries/coca-cola-bottler-digitizes-manufacturing-processes-with-aws/
6. Kumar, R. Sindhwani, and R. Kumar Singh. 2020. "Digital Transformation Priorities of India's Discrete Manufacturing Smes – a Conceptual Study in Perspective of Industry 4.0." Competitiveness Review 30 (3): 289–314.

14

Yaşayan Laboratuvarların Şehir Ulaşımına Etkisi ve İstanbul İçin Öneriler

Akın Arda

1. GİRİŞ

Tüm metropollerde olduğu gibi İstanbul'da da ulaşım önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmakta olup her türlü çalışmanın büyük etkisi olabilmektedir. Ulaşım sorunun çözümünde yeni yol ve köprü inşası gibi altyapı imkanlarının geliştirilmesine yönelik çalışmaların yapılması katkı sağlasa da hem süre hem maliyet hem de etkinliği çeşitli sorunları beraberinde getirmektedir. İlgili sorunun çözümüne katkı sağlamak için teknoloji de son zamanlarda kullanılmaya başlanmıştır. Bu alanda Yaşayan Laboratuvarların kullanımı yeni bir yol olsa da etkisini göstermeye başlamıştır. Yaşayan Laboratuvar (Living Lab) yaklaşımı, paydaşların planlama ve uygulama süreçlerine çok daha erken dahil edildiği ve önerilen şehir lojistiği uygulamasının paydaş ihtiyaçlarını karşılamak ve uzun süreli en büyük etkiyi elde etmek için sürekli olarak gözden geçirildiği ve geliştirildiği bir ortaklık olarak tanımlanmaktadır. Ulaşım dışında genel olarak metropollerde sürdürülebilirlik sorunlarının yaşanması da Yaşayan Laboratuvarların oluşumuna katkı sağlamıştır (Marvin vd., 2018).

Yaşayan Laboratuvarlar, teknoloji destekli (Folstad, 2008) ve sosyal yeniliklere (Smas vd., 2016) imkan sağlarken gerçek koşullarda uygulamaları ile öngörülemeyen ve karmaşık durumların çözümündeki katkıları etkili olmaktadır. Teknolojinin gelişmesi ve sosyal alanlarda kullanımının artmasıyla Yaşayan Laboratuvarların gelişim gösterdiği görülmektedir (Menny, 2016). Bu sebeple de akıllı uygulamalara göre süreçlerin işletildiği şehirlerde, sorunların çözümünde Yaşayan Laboratuvarlar etkilidir (Bifulco vd., 2017). Yaklaşık 25 yıllık geçmişi olan Yaşayan Laboratuvarlar (Herselman vd., 2010), akıllı şehirlerdeki sorunların çözümüne yönelik tarafları birleştiren platform işlevindedir. Dünya genelinde farklı sektörler ve alanlarda faaliyet gösteren 400'ün üzerinde Yaşayan Laboratuvar bulunmakta ve ENoLL (European Network of Living Labs) çatısı altında örgütlenmektedir.

Araştırmanın kapsamını ulaşıma yönelik aktivitesi bulunan Yaşayan Laboratuvarlar oluşturmaktadır. Örnek olay tarama araştırmasına dayanan bu çalışmanın temel amacı,

REFERANSLAR

Alexandrakis, J. (2021). "Cycling towards sustainability: The transformative potential of urban design thinking in a sustainable living lab." Transportation Research Interdisciplinary Perspectives 9.

Amsterdam Yaşayan Laboratuvar. (2021). https://www.ams-institute.org/how-we-work/living-labs/

Arlati, A. R., A.; Kanjaria-Christian, S.; Knieling, J. (2021). "Stakeholder Participation in the Planning and Design of Nature-Based Solutions. Insights from CLEVER Cities Project in Hamburg." Sustainability 13.

Baccarne, B., Mechant, P., Schuurman, D., Colpaert, P., & De Marez, L. (2014b). Urban socio-technical innovations with and by citizens. Interdisciplinary Studies Journal, 3 (4), 143-156.

Barselona Yaşayan Laboratuvar. (2021). https://www.urbanlivinglab.net/tag/22/

Başakşehir Living Lab (2023), https://basaksehir-livinglab.com/BLL/anasayfa/.

Bifulco, F., Tregua, M., & Amitrano, C. C. (2017). Co-Governing smart cities through living labs. Top

evidences from EU. Transylvanian Review of Administrative Sciences, 50, 21-37.

Bodrum Living Lab (2023). https://bodrumlivinglab.com

Bracco, S., Delfino, F., Laiolo, P. ve Morini, A. (2018). "Planning & Open-Air Demonstrating Smart City Sustainable Districts." Sustainability 10.

Brask, M. (2015). The Role of Urban Living Labs in Fostering Sustainable Cities – Insights from Sweden. Lund Üniversitesi

Civitas (2019). "CIVITAS Research Projects - Lessons Learned - 2015-2018." https://civitas.eu/ resources/civitas-research-projects-lessons-learned-2015-2018

Civitas (2023). "Civitas-Sustainable and smart mobility for all." https://civitas.eu/.

Coenen, T., van der Graaf, S., & Walravens, N. (2014). Firing up th ecity – a smart city living lab methodology. Interdisciplinary Studies Journal, 3 (4), 1-11.

Curtis, S. (2015). An investigation of living labs for sustainability reflections on the living lab methodology, Applied Research in Sustainable Consumption and Production (ARSCP) Master of Science in Environmental Management and Policy Lund, Sweden.

Dameri, R. P. (2013). Searching for smart city definition: A comprehensiveproposal. International Journal of Computers & Technology, 11 (5), 2544-2551.

ENOLL (2023). "The European Network of Living Labs." 2023, https://enoll.org/.

European Commission (2015). "Reducing impacts and costs of freight and service trips in urban areas." 2023, from https://cordis.europa.eu/programme/id/H2020_MG-5.2-2014.

Florez Ayala DH, A. A., Ersoy A. (2022). "Urban Living Labs: Pathways of Sustainability Transitions towards Innovative City Systems from a Circular Economy Perspective." Sustainability.

Folstad, A. (2008). Living labs for innovation and development of information and communication technology: A literature review. The Electronic Journal for Virtual Organizationsand Networks, 10, 99-131.

Franz, Y. (2015). Designing social living labs in urban research. Info, 17(4), 53-66.

Gasco, M. (2017). Living labs: Implementing open innovation in the public sector. Government Information Quarterly, 34, 90–98.

Helsinki Yaşayan Laboratuvar. (2021). https://rural-urban.eu/living-lab/helsinki

Herselman, M., Marais, M., & Pitse-Boshomane, M. (2010). Applying living lab methodology to enhance skills in innovation. eSkills Summit 2010 Proceedings, 1-7.

Huertas, J. I. M., J.; Lozoya-Santos, J.d.J.; Uribe, S.; López-Guajardo, E.A.; Ramirez-Mendoza, R.A. (2021). "Campus City Project: Challenge Living Lab for Smart Cities." Applied Sciences 11.

İBB (2023). "Zemin İstanbul." 2023, https://zeministanbul.ist/tr/.

İBB (2023). Açık Veri Portalı.

İTÜ (2023). "İstanbulON Kentsel Hareketlilik Laboratuvarı." 2023, https://istanbulon.itu.edu.tr/.

Jaller M., X. C. W. a. J. H.-V. (2015). "Large urban freight traffic generators: Opportunities for city logistics initiatives." Journal of Transport and Land Use 8: 51-67.

Juujärvi, S., & Pesso, K. (2013). Actorroles in an urban living lab: What can we learn from Suurpelto, Finland?. Technology Innovation Management Review, 3 (11), 22-27.

Korsnes, M. (2017). "Householders as co-producers: lessons learned from Trondheim's Living Lab." ECEEE SUMMER STUDY PROCEEDINGS: 831-839.

Kviselius, N. Z., Ozan, H., Edenius, M., & Andersson, P. (?): The evolution of living labs – Propositions for Improved Design and Further Research. 842-856, https://www.researchgate.net/publication/228653862_The_Evolution_of_Living_Labs-propositions_for_Improved_ Dsign_and_Further_Research.

Leminen, S., Nyström, A.-G., Westerlund, M., & Kortelainen, M. J. (2016). The effect of network structure on radical innovation in living labs. Journal of Business & Industrial Marketing, 31 (6), 743-757.

Letaifa, S. B. (2015). How to strategize smart cities: revealing the SMART model. Journal of Business Research, 68(7), 1414-1419.

Lopes, N. V. M., & Farooq, S. (2020). Smart city governance model for Pakistan. In N.V. M., Lopes (Ed.), Smart Governance for Cities: Perspectives and Experiences (pp. 17-28). Springer, Cham.

Marvin, S., Bulkeley, H., Mai, L., McCormick, K., & Palgan, Y. V. (Eds.) (2018). Urban living labs: Experimenting with city futures (pp. 1-17), New York: Routledge.

McLoughlin, S., Maccani, G., Prendergast, D., & Donnellan, B. (2018). Living labs: A bibliometric analysis. Hawaii International Conference on System Sciences (HICSS), Hawaii.

Meijer, A., & Bolívar, M. P. R. (2016). Governing the smart city: a review of the literature on smart urban governance. International Review of Administrative Sciences, 82(2), 392-408.

Memiş, L. K. B., H. (2020). "Akıllı Kentler ve Yaşam Laboratuvarları (Living Labs): Başakşehir Yaşam Laboratuvarı Örneğinde Bir İnceleme." Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi: 954-975. https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1487605

Menny, M. (2016). Users as co-creators? an analysis of user ınvolvement in urban living labs. Thesis for the Fulfilment of the Master of Science in Environmental Management and Policy Lund, Sweden, https://lup.lub.lu.se/student-papers/search/publication/8893215.

Mezopotamya Living Lab (2023). https://www.mezopotamyall.com/

Mobility Lab (2023). http://mobility-lab.at/projekte/

Nam, T. (2012). Modeling municipal service integration: a comparative case study of New York and Philadelphia 311 systems. Doctoral dissertation, State University of New York at Albany, https://pqdtopen.proquest.com/doc/1038380201.html?FMT=ABS, Erişim tarihi: 05.10.2020

Nesterova N., H. Q. (2016). "A City Logistics Living Lab: A Methodological Approach." Transportation Research Procedia 16: 403-417.

Nesti, G. (2017). Co-production for Innovation: The Urban living lab experience, policy and society. Policy and Society, 37 (3), 1-16.

Nikitas A, M. K., Njoya ET, Karampatzakis D. (2020). "Artificial Intelligence, Transport and the Smart City: Definitions and Dimensions of a New Mobility Era." Sustainability 12.

Örselli, E. ve Dinçer, S. (2019). Akıllı kentleri anlamak: Konya ve Barcelona üzerinden bir değerlendirme. Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi, 2(1), 90-110.

Öztaş Karlı, R. G., Açıksöz, S. (2021). "Akıllı Kent Yönetişimi ve Yaşayan Laboratuvarlar." Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi: 335-350.

Paskaleva, K. A. (2011). Thesmartcity: A nex us for open innovation?. Intelligent Buildings International, 3 (3), 153-171.

Postauto (2023). https://www.postauto.ch/en/about-us-and-news/innovation/on-demand?shortcut=pa-en-project-smartshuttle

Praharaj, S., Han, J. H., & Hawken, S. (2018). Towards the right model of smart city governance in India. Sustainable Development Studies, 1.

Project Urban Living Lab (2021). https://urbanlivinglabindia.org/success.html

Quak, H., Lindholm, M., Tavasszy, L., Browne, M. (2016). "From Freight Partnerships to City Logistics Living Labs – Giving Meaning to the Elusive Concept of Living Labs." Transportation Research Procedia 12: 461-473.

Rodrigues, M., & Franco, M. (2018). Importance of livinglabs in urban entrepreneurship: A Portuguesecasestudy. Journal of CleanerProduction, 180, 780-789.

Sevinç Çubuk, E. B. (2021). Bilişim ve İletişim Teknolojileri ve Kamu Değeri Bağlamında Kamuda İnovasyon: Sistem Tasarım Modeli. Pamukkale Üniversitesi.

Schuurman, D., De Marez, L., & Ballon, P. (2016). The impact of living lab methodology on open innovation contributions and outcomes. Technology Innovation Management Review, 6 (1), 7-16.

Scholl, C., & Kemp, R. (2016). City labs as vehicles for innovation in urban planning processes. Urban

Planning, 1 (4), 89–102.

Sjöman, M., Ringenson, T. & Kramers, A. (2020). "Exploring everyday mobility in a living lab based on economic interventions." European Transport Research Review.

Sharp, D., & Salter, R. (2017). Direct impacts of an urban living lab from the participants' perspective: Livewell Yarra. Sustainability, 9, 1-15.

Smas, L., Schmitt, P., Perjo, L., & Tunström, M. (2016). Positioning urban labs – a New Form of Smart Governance?. Proceedings of 21st International Conference on Urban Planning, Regional Development and Information Society, 919-923, https://repository. corp.at/179/.

Ståhlbröst, A. (2013). A living lab as a service: Creating value for micro-enterprises through collaboration and innovation. Technology Innovation Management Review, 3, 11, 37-42.

Voytenko, Y., K. M., Evans, J., Schliwa, G. (2016). "Urban living labs for sustainability and low carbon cities in Europe: towards a research agenda." Journal of Cleaner Production 123: 45-54.

Westerlund, M., Leminen, S., & Rajahonka, M. (2018). A topic modelling analysis of living labs research. Technology Innovation Management Review, 8 (7), 40-51.

Willke, H. (2007). Smart governance: governing the global knowledge society. Campus Verlag.

15

Akıllı Şehir Uygulaması ve Sürdürülebilirlik İlişkisi: Trafik Sıkışıklığı Üzerine Bir Değerlendirme

Ziya Kaya

1. GİRİŞ

Akıllı şehir, sakinlerinin yaşamını kolaylaştıran ve güncel teknolojilerle güçlendirilmiş bir kentsel yaşamı ifade eden kavrama verilen addır. Beşeri sistemler, enerji sistemleri, iş sistemleri, operasyonel sistemler, iletişim sistemleri ve su sistemleri şehrin çekirdek yapısını oluşturmaktadır ve Endüstri 4.0 teknolojileriyle bunların her biri dönüşüm geçirmektedir.

Akıllı şehirlerde akıllı ekonomi, akıllı insan, akıllı yönetişim, akıllı mobilite, akıllı çevre ve akıllı yaşam olmak üzere altı temel alan bulunmaktadır. Bu alanların etkileşim halinde olması ve entegrasyonu ile şehirler "akıllı" bir nitelik kazanmaktadır. Akıllı şehirlerin sürdürülebilirlik kapsamındaki etkilerinin ele alınması, özellikle Endüstri 4.0 teknolojilerinin bir getirisi olarak akıllı şehirlerin öneminin anlaşılması için değerlidir. Bu çalışmada, akıllı şehirlerin sürdürülebilirlikle ilişkili olarak tanımı, gelişimi ve kentsel hareketlilik çerçevesinde bir örnek olarak trafik yoğunluğu değerlendirilmiştir. Çalışmada öncelikle akıllı şehir kavramı ele alınmıştır. Ardından akıllı şehirlerin boyutları detaylı biçimde incelenmiştir.

Çalışmada, akıllı şehirlerin bir Endüstri 4.0 getirisi olduğu göz önünde bulundurularak, Endüstri 4.0 ile ilişkisine sıklıkla atıfta bulunulmuştur. Akıllı şehirlerin avantajları, dünyada ve Türkiye'de akıllı şehir uygulamaları da incelendikten sonra sürdürülebilirlik, akıllı şehirler ve Endüstri 4.0 ilişkisi beraberce ele alınmıştır.

Konuya bir örnek oluşturmak amacıyla, trafik yoğunluğu konusu seçilmiştir. Trafik yoğunluğuna çözüm getirmek üzere geliştirilen akıllı şehir uygulamalarından bahsedilerek, bunların nasıl etkiler sağlayabileceği üzerinde durulmuştur. Bu örneklendirme ile beraber çalışma tamamlanmıştır.

Gelişmiş ülkelerdeki Akıllı Ulaşım Sistemleri'nin büyük bölümü trafik yoğunluğunu ölçmede manyetik loop dedektörünü kullanmaktadır (Kato, Watanabe, Joga, Liu, & Hase, 2004, s. 142). Bu sensör kurulum ve teknik destek açısından oldukça maliyetlidir. Buna ek olarak, sensör üzerinde yapılması gereken bakımlar için tüm trafik akışının kesilmesi gerekmektedir. Şerit temelli çalışan bu sistem trafik yoğunluğunun ve şerit ihlallerinin sıkça yaşandığı bölgelerde oldukça iyi çalışmaktadır (Coifman & Cassidy, 2002, s. 899). Akıllı Ulaşım Sistemleri'nde akustik sinyal çalışmaları son yıllarda büyük hız kazanmıştır (Tyagi, Kalyanamaran, & Krishnapuram, 2012, s. 1160). Trafik yoğunluğu tespiti, araç tespiti, araç hızı, araç tanımlama gibi uygulamaların akustik sinyaller kullanılarak gerçekleştirilmesi yönünde çeşitli çalışmalar gerçekleştirilmiştir (Kato, An attempt to acquire traffic density by using road traffic sound, 2005, s. 353). Akustik sinyal teknik destek ve kurulum açısından düşük maliyete sahip olması ve kurulum ya da destek zamanlarında trafiğin akışını engellememesi yönüyle oldukça kullanışlıdır. Bu nedenle akustik sinyal geniş çaplı uygulamalar için de uygundur (Tyagi, Kalyanamaran, & Krishnapuram, 2012, s. 1166).

SONUÇ

Dünya üzerinde yapılan çalışmalar sonucu elde edilen endeksler, trafik sıkışıklığının ne şekilde azaltılabileceğine dair bilgiler vermektedir. Bu verileri iyi okuyabilen yerel yönetimler ise, kullandıkları bu uygulamalar sayesinde trafik sorununun çözümünde sürdürülebilir bir rahatlama yaratmaya çalışmaktadırlar. Bu çalışmada, akıllı şehir uygulamaları çerçevesinde trafik sıkışıklığı sorununun nasıl çözümlenmeye çalışıldığı üzerinde durulmuş, akıllı şehirler sürdürülebilirlik kapsamında değerlendirilmiştir.

İnsanların trafikte daha az vakit harcama istekleri, trafik güvenliğinin giderek azalması, enerji verimliğinin doğru kullanılmaması gibi etkenler sebebiyle idareler, gelişen teknoloji ve yeni gelişmeler doğrultusun da beklentileri karşılayacak tedbirler almak zorundadır. Endüstri 4.0 trafik anlamında kullanıcılara ve trafiği düzenleyen kurumlara veriler aktararak hızlı karar almalarına imkan tanımaktadır.

Dünya özelinde yapılan araştırmalar göstermektedir ki; trafik yoğunluğunun temel belirleyicileri; nüfus ve konut artışıdır. Plansız gelişme, hızla artan nüfus ve göç, şehirleri giderek içinden çıkılmaz duruma gelen bir trafik düzeni ile karşı karşıya bırakmıştır. Böyle bir durumda akıllı uygulamaların kullanılması kaçınılmaz olmuştur.

Çalışmada ortaya konulduğu üzere, yaşanabilir bir dünyanın temel gerekliliği olan sürdürülebilirliğin sağlanması için trafik sıkışıklığı yönetimi başta olmak üzere kentsel yaşamın tamamında akıllı şehir uygulamalarına ihtiyaç vardır. Bu kapsamda Türkiye'de de Endüstri 4.0 aşamasına ulaşma çabaları sürdürülmeli, akıllı şehir uygulamaları özellikle trafik yoğunluğu problemi olan illerde hayata geçirilmeye çalışılmalıdır.

KAYNAKÇA

Al-Hader, M., Rodzi, A., Sharif, A., & Ahmad, N. (2009). Smart city components architicture. *Computational Intelligence, Modelling and Simulation, 2009. CSSim '09*, 93-97.

Anthopoulos, L., & Fitsilis, P. (2013). Using classification and roadmapping techniques for smart city viability's realization. *Electron. J. e-Gov., 11*(1), 326-336.

Anthopoulos, L., Janssen, M., & Weerakkody, V. (2019). A Unified Smart City Model (USCM) for smart city Conceptualization and Benchmarking. *Smart cities and smart spaces: Concepts, methodologies, tools, and applications*, 247-264.

Arowoshegbe, A., & Emmanuel, U. (2016). Sustainability and Triple Bottom Line: An Overview of Two Interrelated Concepts. *Igbinedion University Journal of Accounting, 1*(2), 88-126.

Behmann, F., & Wu, K. (2015). *Collaborative Internet of Things (C-IoT): For Future Smart Connected Life and Business.* Wiley.

Bibri, S. E., & Krogstie, J. (2017). On the social shaping dimensions of smart sustainable cities: a study in science, technology, and society. *Sustain. Cities Soc., 29*, 219-246.

Bonilla, S., Silva, H., Terra, S., Franco, G., & Sacomano, J. (2018). Industry 4.0 and sustainability implications: A scenario-based analysis of the impacts and challenges. *Sustainability, 10*(10), 3740.

Brown, L. A. (2014). The city in 2050: A kaleidoscopic perspective. *Applied Geography, 49*, 4-11.

Cohen, B. (2012). *What Exactly Is A Smart City?* Fast Company: https://www.fastcompany.com/1680538/what-exactly-is-a-smart-city adresinden alındı.

Coifman, B., & Cassidy, M. (2002). Vehicle reidentification and travel time measurement on congested freeways. *Transportation Research Part A: Policy and Practice, 36*(10), 899-917.

Çetin, M., & Çiftçi, Ç. (2019). Literatüre Göre Dünya ve Ülkemizden Örneklerle Akıllı Kent Kavramının İrdelenmesi. *Ulusal Çevre Bilimleri Araştırma Dergisi*, 134-143.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. (2019). Türkiye'de Akıllı Şehirler. *Akıllı Şehirler Beyaz Bülten*.

Elkington, J. (1998). Accounting for the Triple Bottom Line. *Measuring Business Excellence, 2*(3), 18-22.

Emerine, D., Shenot, C., Mary, E. P., Bailey, K., & Sobel, L. (2006). *This Is Smart Growth.* Smart Growth Network.

Gade, D. (2019). Introduction to smart cities and selected literature review. *International Journal of Advance and Innovative Research, 6*(2), 7-15.

Giffinger, R., Fertner, C., Kramar, H., Kalasek, R., Pichjer-Milanovic, N., & Meijers, E. (2007). *Smart cities Ranking of European medium-sized cities.* Vienna UT: Centre of Regional Science.

Gimenez, C., Sierra, V., & Rodon, J. (2012). Sustainable operations: Their impact on the triple bottom line. *International Journal of Production Economics, 140*, 149-159.

Gretzel, U., Werthner, H., Koo, C., & Lamsfus, C. (2015). Conceptual foundations for understanding smart tourism ecosystems. *Computers in Human Behavior, 50*, 558-563.

Hürriyet. (2015, Mart 31). *TomTom'un araştırmasına göre İstanbul, trafiğin en çok sıkıştığı şehir*. Hürriyet: https://www.hurriyet.com.tr/dunya/tomtomun-arastirmasina-gore-istanbul-trafigin-en-cok-sikistigi-sehir-28608902 adresinden alındı.

Harrison, C., & Donnelly, I. (2011). *A Theory Of Smart Cities.* IBM Corporation.

Hefnawy, A., Bouras, A., & Cherifi, C. (2016). Integration of smart city and lifecycle concepts for enhanced large-scale event management. *Product Lifecycle Management in the Era of Internet of Things: 12th IFIP WG 5.1 International Conference*, 687-697.

Hermann, M., Pentek, T., & Otto, B. (2016). Design principles for Industrie 4.0 scenarios. *2016 49th Hawaii International Conference on System Sciences*, 3928-3937.

Hermann, M., Pentek, T., & Otto, B. (2016). Design Principles for Industrie 4.0 Scenarios. *Proceedings of 49th Hawaii International Conference on System Sciences HICSS*, (s. 3928-3937).

Işık, M., & Erol, H. Ö. (2020). Endüstri 4.0 Farkındalığı ve İşgücü Nitelikleri Üzerine Etkileri: Süleyman Demirel Üniversitesi Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi, 8*(86), 86-112.

Karayılmaz, C., & Özker, A. (2020). Kamusal Nitelikli Özel Malların Sunumunda Akıllı Şehirler Olgusu: Akıllı Şehir Uygulamalarında Küresel Değişimler. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 82-100.

Kato, J. (2005). An attempt to acquire traffic density by using road traffic sound. *Active Media Technology*, 353-358.

Kato, J., Watanabe, T., Joga, S., Liu, Y., & Hase, H. (2004). An HMM/MRF based stochastic framework for robust vehicle tracking. *IEEE Transactions on Intelligent Transportation Systems, 5*(3), 142-154.

Kemeç, A., & Gül, H. (2021). Antalya Büyükşehir Belediyesi Örneğinde Akıllı Kent Uygulamaları. *Kamu Yönetim ve Politikaları Dergisi*, 355-382.

Kiel, D., Arnold, C., & Voigt, K. (2017). The influence of the industrial internet of things on business models of established manufacturing companies—A business level perspective. *Technovation, 68*, 4-19.

Kim, T., Ramos, C., & Mohammed, S. (2017). Smart City and IoT. *Future Generation Computer Systems, 76*, 159-162.

Kitchin, R. (2014). The real-time city? Big data and smart urbanism. *GeoJournal, 79*, 1-14.

Kocakaya, K., & Engin, T. (2020). 22@Barcelona Projesi Analizi; Bandırma Ölçeğinde Uygulanabilirliği. *Akıllı Ulaşım Sistemleri ve Uygulamaları Dergisi*, 71-93.

Kupriyanovsky, V., Bulancha, S., Kononov, V., Chernykh, K., Namiot, D., & Dobrynin, A. (2016). Integration of Industry 4.0 technologies for "smart cities" development. *International Journal of Open Information Technologies, 4*(2), 41-52.

Mirghaemi, S. (2019). Akıllı Kentler Üzerine Bir İnceleme: Türkiye Örneği. *Beykent Üniversitesi Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 37-46.

Muñoz, J., Vercher, J., Muñoz, L., Galache, J., Presser, M., Gómez, L., & Pettersson, J. (2011). Smart Cities at the Forefront of the Future. *Proceedings of the Future Internet Assembly*, *6656*, s. 447-462. Budapest.

Neureiter, C., Rohjans, S., Engel, D., Danekas, C., & Uslar, M. (2014). Addressing the complexity of distributed smart city systems by utilization of model driven engineering concepts. *Proceedings of the VDE-Kongress*, 1-6.

Örselli, E., & Dinçer, S. (2019). Akıllı Kentleri Anlamak: Konya ve Barcelona Üzerinden Bir Değerlendirme. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 90-110.

Peukert, B., Benecke, S., Clavell, J., Neugebauer, S., Nissen, N., Uhlmann, E., . . . Finkbeiner, M. (2015). Addressing sustainability and flexibility in manufacturing via smart modular machine tool frames to support sustainable value creation. *Procedia CIRP, 29*, 514-519.

Popovic, M., & Rajovic, B. (2021). Impact of the Industry 4.0 on smart city development. *Journal of Engineering Management and Competitiveness (JEMC), 11*(1), 64-76.

Postránecký, M., & Svítek, M. (2017). Conceptual Model of Complex Multi-agent System Smart City 4.0. *International Conference on Industrial Applications of Holonic and Multi-Agent Systems*, 215-226.

Ray Haber. (2019). *Adana'da Gezici Akıllı Kart İşlem Merkezi Hizmete Başladı.* https://rayhaber.com/2019/03/adanada-gezici-akilli-kart-islem-merkezi-hizmete-basladi/ adresinden alındı.

Rossi, A., & Gonzales, J. (2011). *New Trends for Smart Cities.* OPEN INNOVATION Mechanisms in Smart Cities.

Sarver, W. (2017). *Smart city: Use cases and development notes.* US.

Schulz, S. A., & Flanigan, R. L. (2016). Developing competitive advantage using the triple bottom line: A conceptual framework. *Journal of Business & Industrial Marketing, 31*(4), 449-458.

Silik, C. E., & Akgül, S. (2021). Akıllı Şehir Endeksi Kapsamında Ankara'ya İlişkin Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 542-557.

Stock, T., & Seliger, G. (2016). Opportunities of sustainable manufacturing in Industry 4.0. *Procedia CIRP, 40*, 536-541.

Svitek, M. (2015). Towards complex system theory. *Neural Netw. World, 25*(1), 5-33.

Tyagi, V., Kalyanamaran, S., & Krishnapuram, R. (2012). Vehicular traffic density state estimation based on cumulative road acoustics. *IEEE Transactions on Intelligent Transportation Systems, 13*(3), 1156-1166.

Van Lente, H., Swierstra, T., & Joly, P. (2017). Responsible innovation as a critique of technology assessment. *Journal of Responsible Innovation, 4*(2), 254-261.

WCED. (1987). *Our Common Future.* Oxford University Press.

Yovanof, G., & Hazapis, G. (2009). An architectural framework and enabling wireless technologies for digital cities & intelligent urban environments. *Wireless Personal Communications, 49*(3), 445-463.

Zanella, A., Bui, N., Castellani, A., Vangelista, L., & Zorzi, M. (2014). Internet of Things for Smart Cities. *IEEE Internet Things, 1*, 22-32.

16

İşçinin Kişisel Verilerin Korunmasındaki Hukuki ve Toplumsal Yansımaları

Summani Demirci

GİRİŞ

Bilgi varlığı içinde önemli bir yer tutan kişisel veriler, davranış stratejisi oluşturmak, idari analizler yapmak, kamu düzenine ilişkin önlemler almak, kişilik profilleri çıkarmak, yapılandırılmış kişisel veri dizileri elde etmek ile siyasal, ekonomik ve kültürel eğilimleri etkilemek kapsamında değişik amaçlara konu yapılabilecek çok katmanlı bir düzlemde görünürlük kazanır. Kamu hizmeti sunumuna ilişkin kayıtlar, sağlık kuruluşlarınca oluşturulan kişisel dosyalar, tıbbi veri bankaları, güvenlik birimleri arşivi, sosyal güvenlik bilgi sistemi, sigorta sektörü ve istihdam alanında toplanan veriler ile telekomünikasyon, multimedya, elektronik işlemler ve internet ağlarında biriken bilgiler, kişisel verilerin dolaşım içine girdiği başlıca bilgi mecralarını meydana getirir[1].

Bireyin günlük yaşamını idame ettirdiği ve somut işlemler alanında doğrudan temas kurduğu sektörler ise sınav hizmetleri, elektronik bankacılık, e-ticaret, e-imza, e-devlet, e-okul ve uzaktan eğitim gibi dijital çağ uygulamalarını kapsayan yaygın bir sektör çeşitliliği sergilemektedir[2].Gerek kurumsal ağ ortamlarıyla internet platformlarında gerçekleştirilen aktiviteler gerekse ziyaret edilen web siteleri yoğun bireysel başvuru ve faaliyetleri kayıt altına alarak son noktada tüm bilgileri kişisel hayatın dijital izleri halinde devasa bir arşiv birikimine dönüştürmektedir[3]. Enformasyon ve bilgi teknolojilerinin kazandığı büyük boyutlu yenilik ve risklere bağlı olarak gelişim gösteren kişisel veriler ise kendisini kuşatan dijitalleşen dünyada güvenlik, kişi hakları, kamu yararı, kamu düzeni ve uluslararası ilişkiler sistemi gibi farklı dinamiklerin etkisi altında gelişim gösteren özel bir disiplin niteliği taşır.

---

1 Henkoğlu, Türkay, Bilgi Güvenliği Ve Kişisel Verilerin Korunması, 1. Baskı, Ankara, 2015, S. 20-21.

2 Bulut, Metin, Özel Bir Hukuksal Koruma ve Veri Kategorisi Alanı, Hassas Kişisel Veriler, Ankara Barosu Dergisi, S: 3, 2020, s.103.

3 Bulut, s. 103.

KAYNAKÇA

Akgül, Aydın, Danıştay Kararları Işığında Kişisel Sağlık Verilerinin Korunması, Danıştay Dergisi, Y. 2013, (Akgül, Sağlık Verileri).

Aksoy, Hüseyin Can, Medeni Hukuk ve Özellikle Kişilik Hakkı Yönünden Kişisel Verilerin Korunması, Ankara 2010.

Aydınlı, İbrahim, İşçinin Kişiliğinin Korunmasına Yönelik Düzenlemeler ve Borçlar Kanunu Tasarısının Konuyla İlgili Maddelerinin Değerlendirilmesi, TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi, Kasım 2005. (İşçinin Kişiliğinin Korunması).

Belge, Ayşe, Merve, Özellikle Kişisel Verilerin Korunması Kanunu Çerçevesinde İşçilerin Kişisel Verilerinin İhlâli ve Korunması yolları, D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, (Prof. Dr. Şeref Ertaş'a Armağan), C. 19, Özel Sayı-2017.

Beytar, Erbil, İşçinin Kişiliğinin Ve Kişisel Verilerinin Korunması, XII Levha, İstanbul 2017.

Bulut, Metin, Özel Bir Hukuksal Koruma ve Veri Kategorisi Alanı, Hassas Kişisel Veriler, Ankara Barosu Dergisi, S: 3, 2020.

Bozkurt, Gümrükçüoğlu, Yeliz, İş İlişkisinde İşçinin Kişisel Verilerinin Korunmasına İlişkin Sorunlar Ve Kişisel Verilerin Korunması Kanunu, İş Hukukunda Yeni Yaklaşımlar, 2017.

Çelik, Yeşim, Özel Hayatın Gizliliğinin Yansıması Olarak Kişisel Verilerin Korunması Ve Bu Bağlamda Unutulma Hakkı, TAAD, Yıl:8, S:32 , Ekim, 2017.

Gürsel, İlke, İşçinin Kişisel Verilerinin Korunması Hakkı, Adalet Yayınları, 2016.

Özdemir, Hayrunnisa, İşyerinde İşçilerin İzlenmesi Ve İşçinin Kişilik Haklarının Korunması, Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S. XIV (1-2), 2010: 231-270.

Hafızoğulları, Zeki, Özen, Muharrem, Özel Hayata ve Hayatın Gizli Alanına Karşı Suçlar, Ankara Barosu Dergisi, Y. 67, S. 4, 2009, s. 9.

Henkoğlu, Türkay, Bilgi Güvenliği Ve Kişisel Verilerin Korunması, 1. Baskı, Ankara, 2015.

Kanmaz, Fatih, Özel Hayata Karşı Suçlar, Ankara 2015, s. 127.

Kaplan, Emine Tuncay, Bireysel İş Hukuku, Yenilenmiş 7. Baskı, Ankara 2015.

Korkmaz, İbrahim, Kişisel Verilerin Korunması Kanunu Hakkında Bir Değerlendirme, TBB Dergisi, S. 124, Ankara 2016, http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2016-124-1571,(E.T .17.06.2023).

Kaplan, Emine Tuncay, Yeni Türk Borçlar Kanunu Hükümlerine Göre İş İlişkisinde İşçinin Kişilik Haklarının Korunması, MESS Sicil İş hukuku Dergisi, Aralık 2011, s. 40-53. (Kişilik Haklarının Korunması)

Kaya, Cemil, Avrupa Birliği Veri Koruma Direktifi Ekseninde Hassas (Kişisel) Veriler ve İşlenmesi, İÜHFM, C. 69, S. 1-2, 2011.

Kılınç, Doğan, Anayasal Bir Hak Olarak Kişisel Verilerin Korunması, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S. 61/3, 2012, s. 1099- 1101. Kişisel Verileri Koruma Kurumu, Özel Nitelikli Kişisel Verilerin İşlenme Şartları, s.2, https:// kvkk.gov.tr/S-haredFolderServer/CMSFiles/fae2e7c8-f24f-457f-a71d-2d5ed599cf15.pdf, (Erişim Tarihi: 11.06.2023)

Koca, Mahmut, Üzülmez, İlhan, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, 3. Baskı, Ankara 2016.

Manav, A. Eda, İş İlişkisinde İşçinin Kişisel Verilerinin Korunması, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XIX, 2015.

Manav, A. Eda, İş İlişkisinde İşçinin Kişisel Verilerinin Korunması, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S. 19, 2015.

Odaman, Serkan, İşçinin İşe Başvurusu Sırasında İşvereni Yanıltması ve Hukuki Sonuçları, Tekstil İşveren Dergisi, S. 274, Ekim 2002.

Okur Zeki, İşyerinde İşçinin Bilgisayar Ve İnterneti Özel Amaçlı Kullanımının İş İlişkisine Etkisi, Kamu-İş Dergisi, S. 8 (2), 2005.

Özer, Deniz, Miray, şçilerin Özel Nitelikli Kişisel Verilerinin Korunması ve Bundan Doğan Sorumluluk, TAAD, Yıl: 12, S: 45, Ocak 2021.

Özkan, Oğulcan, Kişisel Verilerin Korunması, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Ankara,2020.

Sevimli Ahmet, Veri Koruma İlkeleri Işığında Türk Borçlar Kanunu Madde 419, Sicil İş Hukuku Dergisi, S. 24, 2011.

Süzek, Sarper, İş Hukuku, Yenilenmiş 12. Baskı, İstanbul 2016, s. 942-943.

Uncular, Selen, İş İlişkisinde İşçinin Kişisel Verilerinin Korunması, Seçkin, 2014.

Velioğlu, Azize, Sosyal Medya Özelinde İşçinin Kişisel Verilerinin Korunması, T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019.

Yücedağ, Nafiye, Kişisel Verilerin Korunması Kanunu Kapsamında Genel İlkeler, Kişisel Verileri Koruma Dergisi, 1 (1), s.47-63,2019.

2841 sayılı Kanun, Resmi Gazete Tarih: 18/6/1983 Sayı: 18081.

6331 sayılı Kanun, Resmi Gazete Tarih: 30.6.2012 Sayı: 28339.

Danıştay 5. Daire, E: 2013/5730 K: 2013/9526 T: 10.12.2013 (E.T.11.06.2023).

Sosyal Bilimlerde Güncel Gelişmeler: Ekonomi ve Finans

Editörler:
Ayşe Çıvak - Ahmet AY

nobel bilimsel

Sosyal Bilimlerde Güncel Gelişmeler: Ekonomi ve Finans

Editörler:

Ayşe Çıvak - Ahmet AY

Yayın No.: 2231
E-ISBN: 978-625-393-754-6
Basım Sayısı: 1. Basım, Temmuz 2024

© Copyright 2024, NOBEL BİLİMSEL ESERLER SERTİFİKA NO.: 20779
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Yayın Grubu, 1984 yılından itibaren ulusal ve 2011 yılından itibaren ise uluslararası düzeyde düzenli olarak faaliyet yürütmekte ve yayınladığı kitaplar, ulusal ve uluslararası düzeydeki yükseköğretim kurumları kataloglarında yer almaktadır.
"NOBEL BİLİMSEL ESERLER" bir Nobel Akademik Yayıncılık markasıdır.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulfem@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: İlim Ateşoğlu -ilim@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Seval Sezer -seval@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Sezai Özden -sezai@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Yürümez -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Çıvak, Ayşe., Ay, Ahmet.
Sosyal Bilimlerde Güncel Gelişmeler: Ekonomi ve Finans / Editörler: Ayşe Çıvak - Ahmet Ay
1. Basım, X + 168 s., 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.
E-ISBN: 978-625-393-754-6
1. Ekonomi 2. Finans 3. Siyaset Bilimi

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.
Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No:7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA
Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65
Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezih, Odak, Pandora, Prefix, Remzi Kitabevleri, Yeryüzü Dağıtım

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM YAZARLARI..... iii

1.
DÖNGÜSEL EKONOMİDE İSLAMİ FİNANSIN ROLÜ

1. GİRİŞ 1
2. DÖNGÜSEL EKONOMİ KAVRAMI VE ORTAYA ÇIKIŞI 2
   2.1. Doğrusal Ekonomiden Döngüsel Ekonomiye Geçiş Süreci 3
3. DÖNGÜSEL EKONOMİ VE FİNANS 5
   3.1. Yeşil Finans 5
   3.2. Yeşil Finansman Araçları 7
      3.2.1. Yeşil Tahviller 7
      3.2.2. Yeşil Krediler 8
      3.2.3. Yeşil Sigorta 8
      3.2.4. Yeşil Hisse Senetleri ve Yeşil Endeksleme 9
4. İSLAMİ YEŞİL FİNANS VE DÖNGÜSEL EKONOMİDEKİ ROLÜ 9
   4.1. Yeşil Ṣukûk 11
   4.2. İslami Yeşil Bankacılık 12
   4.3. Yeşil Tekâfül (İslami Yeşil Sigorta) 13
5. SONUÇ 13

KAYNAKÇA 15

2.
MUHAFAZAKÂR MİLLİYETÇİ BİR PARTİ OLARAK MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ (MHP) VE ALPARSLAN TÜRKEŞ DÖNEMİ

1. GİRİŞ 17
2. MİLLİYETÇİLİK İDEOLOJİSİNİN TANIMI VE GELİŞİMİ 19
3. MUHAFAZAKÂR DÜŞÜNCENİN OLUŞUMU VE TARİHSEL GELİŞİMİ 23
4. TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİNİN DOĞUŞU 24
   4.1. Osmanlı-Türk Modernleşmesinde Türk Milliyetçiliği 25
      4.1.1. Osmanlı Dönemi Türk Milliyetçiliği 27
         4.1.1.1. Osmanlı Modernleşme Dönemi Fikir Akımları 28
         4.1.1.2. Osmanlıcılık 29

4.1.1.3. İslamcılık 29
4.1.1.4. Türkçülük 30
4.1.2. Cumhuriyet Dönemi'nde Türk Milliyetçiliği 31
5. TÜRKİYE'DE MİLLİYETÇİLİK 32
5.1. Atatürk Milliyetçiliği 33
5.2. Atatürk'ün Millet ve Milliyetçilik Anlayışı 34
5.3. Atatürk Sonrası Dönem Millet ve Milliyetçilik Anlayışı 36
5.4. Teritoryal (Mekânsal) Milliyetçilik 37
5.5. Anadoluculuk Hareketi Doğuşu 37
5.6. Muhafazakâr Milliyetçilik 38
5.7. Liberal Milliyetçilik 39
5.8. Etnik Milliyetçilik 40
5.9. Turancılık 41
5.10. Etnik Milliyetçilik Açısından Türkçülük 42
6. MUHAFAZAKÂR MİLLİYETÇİLİK KAPSAMINDA MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ 43
6.1. MHP'nin Siyasal Örgütlenişi 46
6.2. MHP'nin Kuruluşu 48
6.2.1. 27 Mayıs 1960 Darbesi ve Alparslan Türkeş 49
6.3. MHP Programı 49
6.4. MHP'nin İdeolojisi 50
6.4.1. Ülkücü Milliyetçiliğe İdeolojik Bir Bakış: Yusuf Akçura ve Ziya Gökalp 51
6.5. MHP'nin Örgütlenişi 52
6.6. MHP'nin Siyasal Yaşamı 53
6.7. 12 Eylül ve Ülkücü Hareketi 54
6.7.1. Aydınlar Ocağı ve 27 Mayıs 1980 Sonrası 55
6.7.2. Türk İslam Sentezi Düşüncesi 56
6.8. MHP'ye Karşı İlk Sorgulamalar ve Eleştiriler 57
6.9. 12 Eylül Sonrası Türk-İslam Ülkücülüğü (İslamlaşma) 57
6.10. Büyük Birlik Partisinin Kurulması 59
6.11. 28 Şubat Süreci ve Susurluk Olayı 60
6.12. Milliyetçi Hareket Partisi ve Devlet Bahçeli Dönemi 62
KAYNAKÇA 66

3.
ADİL MERİTOKRASİ KLASİK MERİTOKRASİ'NİN PROBLEMLERİNİ ÇÖZEBİLDİ Mİ?

1. GİRİŞ 71
1.1. Sezgici Tezin Yetersizliği 72
1.2. John Rawls'un Adalet İlkeleri 73
1.3. Öncelik Probleminin Aşılması 75
1.4. Klasik Meritokrasi Düşüncesinde Sezgici Fırsat Eşitliğinin Yetersizliği 76
1.5. Klasik Meritokrasiye Karşı Fark İlkesiyle Desteklenmiş Adil Meritokrasi 78
2. KYMLİCKA'NIN RAWLS'UN ADALET İLKELERİNE ELEŞTİRİLERİ 80
3. SONUÇ 83
KAYNAKÇA 84

4.
DENETİMDE YAPAY ZEKÂ KULLANIMI

1. GİRİŞ 85
2. DENETİM KAVRAMI 85
3. DENETİMİN ÖZELLİKLERİ 86
4. DENETİMİN AMACI VE İLKELERİ 87
5. DENETİM SÜRECİ VE PLANLAMA 89
6. DENETİM TÜRLERİ 90
6.1. Konusuna ve Amacına Göre Denetim Türleri 91
a. Finansal Denetim (Mali Tablo Denetimi) 91
b. Biçimsel-Formel Denetim (Uygunluk Denetimi) 91
c. Performans Deneteim (Faaliyet Denetimi) 91
6.2. Denetçinin Niteliğine Göre Denetim Türleri 92
a. İç Denetim 92
b. Dış Denetim 92
c. Kamu Denetimi 92
d. Bağımsız Denetim 93
6.3. Kapsamına Göre Denetim Türleri 93
a. Genel Denetim 93
b. Kısmi ve Özel Denetim 94
6.4. Uygulama Zamanına Göre Denetim Türleri 94

a. Devamlı Denetim 94
b. Ara Denetim 94
c. Son Denetim 94
7. YAPAY ZEKÂNIN TANIMI 94
8. DENETİMDE YAPAY ZEKÂ KULLANIMI 95
8.1. Denetimde Yapay Zekâ Kullanmanın Avantajları 96
8.2. Denetimde Yapay Zekâ Kullanmanın Dezavantajları 98
SONUÇ VE ÖNERİLER 99
KAYNAKÇA 100

5.
ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE TARİHSEL SOSYOLOJİ

GİRİŞ 101
1. ULUSLARARASI İLİŞKİLER DİSİPLİNİNDE TARİHSEL SOSYOLOJİ KURAMININ ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİMİ 102
2. YENİ-WEBERCİ TARİHSEL SOSYOLOJİ YAKLAŞIMI 106
2.1. Birinci Dalga Yeni-Weberci Yaklaşım 106
2.2. İkinci Dalga Yeni-Weberci Yaklaşım 107
3. SONUÇ 113
KAYNAKÇA 115

6.
GENÇ İSTİHDAMINI ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN KOŞULSUZ KANTİL REGRESYON MODELİ İLE ANALİZİ

1. GİRİŞ 117
2. LİTERATÜR TARAMASI 118
3. MİNCER ÜCRET DENKLEMİ 120
4. METADOLOJİ VE VERİ 121
4.1. Koşulsuz Kantil Regresyonu 121
4.2. Veri Seti ve Model 122
5. ANALİZ SONUÇLARI 123
5.1. Frekans Analizleri 123
5.2. Koşulsuz Kantil Regresyon Tahmin Sonuçları 125
6. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME 127
KAYNAKÇA 128

7.
TÜRKİYE'DE YENİLENEBİLİR KAYNAKLARDAN ELEKTRİK ÜRETİMİ, CO2 EMİSYONU VE BÜYÜME İLİŞKİSİ

1. GİRİŞ 129
2. AMPİRİK LİTERATÜR 130
3. TÜRKİYE'DE YENİLENEBİLİR ENERJİ KAYNAKLARI 131
4. TÜRKİYE'NİN YENİLENEBİLİR ENERJİ POTANSİYELİ VE POLİTİKALARI 132
   4.1. Türkiye'de Yenilenebilir Enerji Potansiyeli 132
   4.2. Türkiye'de Yenilenebilir Enerji Politikaları 132
5. YÖNTEM VE VERİ SETİ 133
6. EKONOMETRİK ANALİZ VE BULGULAR 133
   6.1. ADF Birim Kök Testi 134
   6.2. Johansen Eş-Bütünleşme Testi 134
   6.3. Granger Nedensellik Testi 135
7. SONUÇ 136

KAYNAKÇA 137

8.
ÜRÜN ÜZERİNDE YAPILAN DEĞİŞİK İNOVASYONLARIN ÜRÜN VERİMLİLİĞİNE KATKISININ MATEMATİKSEL MODELLEMESİ

1. GİRİŞ 139
2. LİTERATÜR TARAMASI 140
3. ÜRÜN GELİŞTİRMENİN ADIMLARI 144
4. İNOVASYONUN ÜRÜN VERİMLİLİĞİNE KATKISINI ÖLÇME 145
   4.1. İnovasyonun Önemi 146
   4.2. İnovasyon Türleri 146
   4.3. İnovasyonun Ürün Verimliliğine Katkısının Matematiksel Modellemesi 146
      4.3.1. Anahtar Yenilikler 147
      4.3.2. Girdi Verileri 148
      4.3.3. Matematiksel model geliştirme ve Modelin Temel Varsayımı 148
      4.3.4. Model Doğrulama 148
      4.3.5. Matematiksel Modelin Oluşturulması 148
4.4. Ürün Verimliliğine Katma Değer Denklemi Yaklaşımı 150

KAYNAKÇA 151

9.
THE IMPACT OF DIGITAL TRANSFORMATION AND INNOVATION ON BUSINESSES

1. INTRODUCTION 153
2. THE DRIVING FORCES BEHIND DIGITAL TRANSFORMATION 154
    2.1. Customer Expectations and Experience 154
    2.2. Technological Advancements 154
    2.3. Competitive Pressures 155
    2.4. Operational Efficiency 155
    2.5. Regulatory Compliance and Security 156
3. CASE STUDIES: EXEMPLARY DIGITAL TRANSFORMATION 156
    3.1. Case Study 1: General Electric (GE) - Embracing the Industrial Internet 156
    3.2. Case Study 2: Netflix - Revolutionizing Entertainment: 157
4. THE ROLE OF TECHNOLOGY IN MODERN BUSINESS 158
5. INNOVATIONS THAT SHAPE THE BUSINESS LANDSCAPE 160
6. CHALLENGES AND RISKS OF EMBRACING DIGITAL TRANSFORMATION 162
7. THE BENEFITS OF DIGITAL TRANSFORMATION FOR BUSINESSES 164
8. FUTURE TRENDS AND THE CONTINUING EVOLUTION OF BUSINESS INNOVATION 166

CONCLUSION 167

REFERENCES 168

1

DÖNGÜSEL EKONOMİDE İSLAMİ FİNANSIN ROLÜ

Nafiye Aydın, Ömer Faruk Tekdoğan

1. GİRİŞ

"Al, yap (tüket) ve at" felsefesine dayalı doğrusal ekonomi modelinden hayatı ve ekonomik süreçleri dönüştüren, sürdürülebilir büyümeyi kaynakları etkili yöneterek gerçekleştiren, atıkları minimize eden ve bu açıdan da çevreyi koruma hedeflerini barındıran döngüsel ekonomi, insana eşrefi mahlukat olarak yüklenen sorumluluğun gerçekleştirilmesi açısından İslam iktisâdi anlayışı ile son derece uyumludur.

İslam'da haklar mutlak değildir. İnsan, emanetçi vasfıyla elindeki kaynakları işlemeli ve israf etmemelidir. Bu açıdan çevre ve kaynaklar gelecek nesillerin hakkını da barındırır. Kaynakların korunması ve gelecek nesillere aktarılması bakımından döngüsel ekonomi, İslam'ın değer anlayışı ile örtüşmektedir.

İslam ekonomik sistemi servetin adil dağılımını gözetmektedir. Servetin bir meta olarak aynı ellerde dolaşmasını istemeyen Allah (C.C.), zekâtı zenginler üzerine farz kılmıştır. Birleşmiş Milletler Sürdürülebilirlik Hedefleri arasında yer alan açlığın sona erdirilmesi ve insan onurunun korunmasına yönelik ilkeler insanı odak alan gayeler olarak değerlendirildiğinde İslami prensiplerle bire bir örtüştüğünü söylemek zor olmayacaktır. Doğrusal ekonomik sistemde bireysel faydasını arttırmaktan başka hedefi olmayan insan modeli, İslam ekonomisinde yer bulamamıştır. Döngüsel ekonomi birçok açıdan İslam'ın öngördüğü ekonomik anlayışa daha yakındır.

İslam iktisadının salt faizden arındırılmış bir ekonomik sistem olarak değerlendirilmesi sığ bir bakış açısıdır. İslam İktisadı, çok yönlü olup İslam'ın sunduğu hayat çizgisiyle uyumlu bir ekonomik ve sosyal düzen oluşturmayı hedeflemektedir. Döngüsel ekonomi sisteminde İslami finansın kilit rol oynaması öngörülmektedir. İslam etik anlayışı ile aynı düzlemde kesişen bu sistem içinde İslam finansının yerini alması sektörel payını arttırması açısından da önemlidir.

rarlanma fırsatına sahiptir. İslami Sermaye piyasası, yeşil ṣukûk ihracıyla sertifikalı yeşil projeleri desteklemek suretiyle bu kaygıları dağıtmada büyük potansiyel sahibidir. (Islamic Green Finance Development, Ecosystem and Prospects, 2019)

İslami finans kurumları, gezegen dostu projelerin finansmanında öncülük etmelidir. Gerek müşareke ile girişimci projelere ortak olarak sürdürülebilir döngüsel ekonomiye destek olabilecekler, gerekse makāsıd doğrultusunda hareket ettiklerinden prestij kazanacaklardır. İslami finansal sistemlere sahip ülkeler, atıkların ve sera gazı etkilerinin azaltılması gibi küresel iklim değişikliği konularını ele alan projelere yatırım yapmak için yeşil ṣukûktan elde edilen fonlardan yararlanmalıdır.

İslami finans etik değerlerin üstüne bina edilmiş bir sisteme sahiptir. İslam'ın öngördüğü ahlaki prensipler, İslami finansın çıkış noktası olup sektör payını bu değerlere uyum göstermesine borçludur. İslam ekonomisinde faiz insanları sömürü aracı olarak görülmektedir ve İslami finans uygulamalarında yasaklanmıştır. İnsan onurunun korunmasına yönelik sürdürülen her projede İslami finans öncülük etmelidir.

Aynı şekilde İslam Hukuku bağlamında makāṣıd çerçevesinde gözetilen hayat gayesi tüm kâinatı kapsamaktadır. İslam Ekonomisi ve Finansı kendi iç dinamikleri ile döngüsel, çevre dostu projelerin uygulanmasını sağlayacaktır. Bu açılardan döngüsel ekonomiye geçiş ve uygulanması aşamalarında büyük bir potansiyele ve güce sahiptir.

KAYNAKÇA

United Nations Development Programme Sustainable Development Goals |. (2015). UNDP : https://www.undp.org/sustainable-development-goals adresinden alındı

Altun, F. (2019). İslami finans İçin Bir Gelişim Alanı Olarak Sürdürülebilirlik: Katılım Bankası Kurumsal Müşterileri Üzerine Ampirik Bir Araştırma. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul Üniversitesi.

Asian Development Bank. (2022). *Unlocking Islamic Climate Finance.* Manila, Philippines: Asian Development Bank.

Aşıcı, A. A., Ezeroğlu, E. B., Atabay Kuşçu, R., & Tekdoğan, Ö. F. (2023). *Türkiye'de Yeşil Ekonomi Dönüşüm İçin Bir Yol Haritası.* İstanbul: İlke Yayınları.

Aydın, M. (2021). Yenilenebilir Enerji Finansmanında Yeşil Sukuk: Potansiyel, Fırsat ve Avantajlar. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.

Bulut, M., & Korkut, C. (2022). *Döngüsel Ekonomi ve Sürdürülebilir Hayat.* Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.

Campra, M., Brescia, V., Jafari-Sadeghi, V., & Calandra, D. (2021). Islamic countries and Maqasid al-Shariah towards the circular economy. The Dubai case study. *European Journal of Islamic Finance.*

Candemir, Ş. (2021). Çevresel Anlayış İçerisinde Yeni Bir Ekonomik Model: Döngüsel Ekonomi. *Yüksek Lisans Tezi*. Edirne: Trakya Üniversitesi.

Döngüsel Ekonomi Platformu. (2020). *Döngüsel Ekonominin Faydaları Nelerdir?* Döngüsel Ekonomi Platformu: https://donguselekonomiplatformu.com/knowledge-hub/article_2-what-are-the-benefits_12.html?page=2 adresinden alındı

Dumlu, T., & Keleş, E. (2023). Kurumsal Yeşil Tahviller ve Firma Değeri: Türkiye Uygulamaları. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi.*

Gedik, Y. (2020). Döngüsel Ekonomiyi Anlamak: Teorik Bir Çerçeve. *Turkish Business Journal.*

Gizep, R. (2019). Doğaya Saygılı Yeşil Finans: Dünya ve Türkiye Uygulamaları. *Yüksek Lisans Tezi*. Manisa: Manisa Celal Bayar Üniversitesi.

Green Bond Principles. (2022). International Capital Market Assosiation: https://www.icmagroup.org/assets/documents/Sustainable-finance/2022-updates/Green-Bond-Principles-June-2022-060623.pdf adresinden alındı

Green Financing. (2018). UNEP - UN Environment Programme: http://www.unep.org/regions/asia-and-pacific/regional-initiatives/supporting-resource-efficiency/green-financing adresinden alındı

Green Loans. (2021). World Bank: https://www.worldbank.org/en/news/feature/2021/10/04/what-you-need-to-know-about-green-loans adresinden alındı

Ibrahim, A.-J. (2022). The Role of Islamic Finance in the Growth of the Circular Economy. *Doktora Tezi*. Hamad Bin Khalifa University.

Ibrahim, A.-J., & Shirazi, N. S. (2020). The Role of Islamic Finance in Fostering Circular Business Investments: The Case of OIC Countries. *Journal of Economic Cooperation and Development*.

Kuloğlu, E., & Öncel, M. (2015). Yeşil Finans Uygulaması ve Türkiye'de Uygulanabilirliği. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*.

Performans Standardı 1 Çevresel ve Sosyal Risk ve Etkilerin Değerlendirilmesi ve Yönetimi. (2012). International Finance Corporation: https://www.ifc.org/content/dam/ifc/doc/2010/2012-ifc-performance-standard-1-tr.pdf adresinden alındı

Sapmaz Veral, E. (2021). Döngüsel Ekonomi: Engeller, Stratejiler ve İş Modelleri. *Ankara Üniversitesi Çevrebilimleri Dergisi*.

Saraç, M., & Hassan, M. K. (2020). *Islamic Perspective for Sustainable Financial System*. İstanbul: Istanbul University Press.

Securities Commission Malaysia. (2019). Islamic Green Finance Development, Ecosystem and Prospects. Kuala Lumpur: Securities Commission Malaysia.

T.C. Cumhurbaskanlığı Finans Ofisi Katılım Finans Strateji belgesi. (2022). T.C. Cumhurbaşkanlığı Finans Ofisi: https://www.cbfo.gov.tr/sites/default/files/2022-10/cumhurbaskanligi-finans-ofisi-katilim-finans-strateji-belgesi.pdf adresinden alındı

T.C. Cumhurbaşkanlığı Finans Ofisi. (2022). *Yeşil Sukuk Çalışma Raporu*.

The Equator Principles. (2023). Equator Principles: https://equator-principles.com/about-the-equator-principles/ adresinden alındı

The Equator Principles EP4 July 2020. (2020). Equator Principles: https://equator-principles.com/app/uploads/The-Equator-Principles_EP4_July2020.pdf adresinden alındı

Topçu, D. (2022). Yeşil Tahviller ve İklim Değişikliği ile Mücadelede Merkez Bankalarının Rolü. *Uzmanlık Tezi*. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/026a3827-287e-4290-bf39-407f5559982c/didem+nur+topcu.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-026a3827-287e-4290-bf39-407f5559982c-ofmv2nP adresinden alındı

Türkonfed, UNDP, Tüsiad. (2020). *İşletmeler İçin Döngüsel Ekonomi Rehberi*. Business For Goals: https://business4goals.org adresinden alındı

UNEP Annual Report. (2022). UNEP: http://www.unep.org/annualreport/2022/node adresinden alındı

UNEP Finance Initiative. (2012). *Principles for Sustainable Insurance*. https://www.unepfi.org/psi/wp-content/uploads/2012/06/PSI-document.pdf adresinden alındı

Zona, R., Roll, K., & Law, Z. (2014). Sustainable/Green Insurance Products. *Casualty Actuarial Society E-Forum, Winter 2014*.

2

MUHAFAZAKÂR MİLLİYETÇİ BİR PARTİ OLARAK MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ (MHP) VE ALPARSLAN TÜRKEŞ DÖNEMİ

Merve Nur Balasar

1. GİRİŞ

Milliyetçi Hareket Partisi (MHP), Türk siyaset sahnesinde köklü bir geçmişe sahip ve etkili olan bir parti olarak bilinmektedir. MHP'nin ortaya çıkışı ve Alparslan Türkeş'in liderliği altındaki yıllar, partinin muhafazakâr milliyetçi bir kimliğe bürünmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Alparslan Türkeş'in liderliği döneminde, MHP'nin ideolojik temelleri şekillenerek milliyetçilik ile muhafazakârlık arasındaki kesişim noktası belirlenmektedir. Bu dönem, partiye derin bir politik ve sosyal yapılanma sağlayarak MHP'nin siyasi çizgisinin oluşumunda belirleyici olmaktadır.

Bu çalışmada, MHP'nin ortaya çıkış süreci ve Alparslan Türkeş liderliğindeki yılların partiye etkileri incelenmektedir. Ayrıca muhafazakârlık ve milliyetçilik kavramlarına değinilerek, MHP'nin siyasi ideolojisi ve politikaları detaylı bir şekilde analiz edilmektedir. Alparslan Türkeş'in liderliği, MHP'nin milliyetçilik ve muhafazakârlık arasındaki dengeyi nasıl kurduğunu ve Türkiye'nin siyasi ve sosyal yapılanmasında nasıl etkili olduğunu göstermektedir.

Muhafazakârlık, siyasi bir ideoloji olarak toplumsal ve politik değişimlere karşı muhafazakâr bir tutum benimseyen bir düşünce akımını ifade etmektedir. Bu ideoloji, geçmiş deneyimlerden öğrenme, toplumun temel değerlerine bağlılık, geleneksel aile yapısı, sosyal düzenin korunması ve ekonomik istikrar gibi unsurları içermektedir. Milliyetçilik ise bir ulus veya milletin bir araya gelmesini, birlik ve beraberlik içinde hareket etmesini savunan bir düşünceyi ifade etmektedir. Milliyetçilik, ortak kültürel, tarihi ve dil bağlarına dayalı bir ulusal kimlik oluşturma fikrine odaklanmaktadır. MHP, Türkiye'de muhafazakâr milliyetçilik çerçevesinde faaliyet gösteren köklü bir siyasi

günümüz MHP lideri Devlet Bahçeli, Kürt sorununa dikkat çekerek endişelerini dile getirmektedir. İdam yasaklarının kalkması gibi konularda da MHP'nin tutumu göz önünde bulundurulmaktadır.

Sonuç olarak Türk sağının en köklü partilerinden biri olan ve önemli siyasi birikime sahip olan MHP, siyasi alanda etkin bir şekilde varlığını sürdürmektedir. Alparslan Türkeş döneminde parti, Türk milliyetçiliğini ve devlete olan sadakati ön planda tutmaktadır. Günümüzde MHP, milliyetçilik ve muhafazakârlık değerlerini birleştirerek Türk devletinin haklarını koruma, ekonomik bağımsızlığı artırma ve toplumsal değerleri koruma amacı gütmektedir. Parti, milliyetçilik ve muhafazakârlık temelinde Türk milliyetçiliği ideolojisini savunmakta ve milli çıkarları ön planda tutmaktadır. MHP'nin politik programı, Türkiye'nin egemenlik, güvenlik, toplumsal birlik ve refahını hedeflemekte ve milli değerleri koruma çabasını yansıtmaktadır. MHP'nin etkinliği Türk siyasi yaşamında siyasi, toplumsal ve ekonomik gelişmelerin yanı sıra dış politikadaki denge değişiklikleri ve bu gelişmelerin siyasi ittifaklardaki yansımalarına bağlı olacağı ifade edilmektedir. Ayrıca MHP'nin iç ve dış gelişmeler karşısındaki tavrı ve duruşu da siyasi alanda MHP'nin konumunda etkili olmaktadır.

KAYNAKÇA

Ağaoğulları, Mehmet Ali. *Fransız Devriminde Siyasal Düşünceler Ve Mücadeleler.* Dipnot Yayınları, 2021.

Ahmad, Feroz. *Modern Türkiyenin oluşumu.* Kaynak Yayınları, 2015.

Akçura, Yusuf. *Muasır Avrupa'da Siyasi ve İçtimai Fikirler ve Fikri Cereyanlar.* Ankara: Ötüken Neşriyat, 2017.

—. *Türk Yılı 1928*. Düzenleyen Arslan Tekin, & Ahmet Zeki İzgören. Ankra: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2009.

—. *Türkçülüğün Tarihi.* İstanbul: Kaynak Yayınları, 1998.

—. *Üç Tarzı Siyaset.* Ötüken Neşriyat- Tarih Dizisi, 2016.

Akıncı, Abdülvahap. *Türk İslam sentezinde tarih ve kimlik.* Bursa: Ekin Yayınevi, 2008.

Akıncı, Abdülvahap. «Türk Siyasal Hayatında 1980 Sonrası Darbeler ve E-Muhtıra.» *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 15, no. 2 (2013): 39-58.

Akkaş, Hasan Hüseyin. «Muhafazakar Siyasi Düşünce Kavramı Üzerine.» *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, no. 3 (2001): 241-254.

Aksoy, Canan Mazlum. «Milliyetçi İdeolojinin Tarihsel Gelişimi.» *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum* 10, no. 30 (2021): 659-677.

Akyiğit, Handan. «Liberal Milliyetçilik.» *Milliyetçilik* içinde, yazan Tevfik Erdem. İstanbul: Otorite Kitap, 2020.

Anderson, Benedict. *Hayali Cemaatler.* İstanbul: Metis Yayınları, 2006.

Arvasi, Seyyid Ahmed. *Milletlerin İtibarı.* İstanbul: Burak Yayınevi, 1994.

Atatürk, Mustafa Kemal. *Nutuk.* Ankara: AAM Yayınları, 2000.

Ateş, Sinan. «50. Yılında Ülkü Ocakları Eğitim ve Kültür Vakfı'nın Dünü, Bugünü ve Yarını.» Düzenleyen İsmail Faruk Aksu, & Konur Alp Koçak. *Kuruluşunun 50. Yıl Dönümünde Milliyetçi Hareket Partisi* (Tasav Yayınları), no. 2 (Şubat 2019).

Atsız, Hüseyin Nihal. *Makaleler III.* İstanbul: İrfan Yayınevi, 2015.

—. *Turancılık, Milli Değerler ve Gençlik.* İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2011.

Aydın, Suavi, ve Yüksel Taşkın. *1960'tan Günümüze Türkiye Tarihi.* İletişimYayınları, 2014.

Balcı, Tamer. *The Rise and Fall of Nine Lights Ideology.* Cilt 12. 2 cilt. 2011.

Bauman, Zygmunt. *Modernlik ve Müphemlik.* 4. Baskı. Çeviren İsmail Türkmen. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2020.

Bilgin, Oğuzhan. «Nevzat Köseoğlu.» *Milliyetçilik* içinde, yazan Tevfik Erdem, 905-911. İstanbul: Otorite Kitap, 2020.

Bıyık, Hatice, ve Mustafa Acar . «Türkiye'de Muhafazakar Düşüncenin Ruhu:Cemil Meriç.» *Muhafazakar Düşünce Dergisi*, 2018: 71.

Bora, Tanıl. *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce.* Cilt 9. İstanbul: İletişim Yayınları, 2009.

—. *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cilt 4 / Milliyetçilik* . İstanbul, 2009.

Bora, Tanıl. «Muhafazakarlığın Değişimi ve Türk Muhafazakarlığında Bazı Yol İzleri.» *Toplum ve Bilim*, no. 74 (1997): 7-31.

Bora, Tanıl, ve Kemal Can. *Devlet ocak dergah 12 Eylülden 1990lara ülkücü hareket.* İstanbul: İletişim Yayınları, 1994.

—. *Devlet ve Kuzgun 1990'lardan 2000'lere MHP.* 1. Baskı. İstanbul: İletişim Yayıncılık, 2004.

Bölükbaşı, Adem. «Etnik Milliyetçilik.» *Milliyetçilik* içinde, yazan Tevfik Erdem. İstanbul: Otorite Kitap, 2020.

Carr, Edward Hallett. *Milliyetçilik ve Sonrası.* İletişim Yayınları, 2015.

Cumhuriyet Halk Fırkası Nizamnamesi ve Proğramı. Cumhuriyet Halk Fırkası Umumi Heyet İdaresi , Ankara: TBMM Matbaası, 1931.

Çakır, Enes Malik. «1991-2000 Yılları Arasında Koalisyon Hükümetleri Yönetimi.» *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, no. 6 (2020): 19-37.

Çalen, Mehmet Kaan. «Yusuf Akçura ve Ziya Gökalp'e Göre Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu ve Türk Milliyetçiliğinin Doğuş Dönemi İçin Bir Dönemselleştirme Teklifi.» *Milliyetçilik Araştırma Dergisi*, no. 1 (2019): 1-16.

Çaylak, Adem. *İktidar Muhalefet İlişkileri Bağlamında Türkiye'nin Siyasal Hayatında Osman Bölükbaşı ve Siyasal Hareketi.* Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2010.

Çelik, Haydar Seçkin. «Atatürk Milliyetçiliği.» *Milliyetçilik* içinde, yazan Tevfik Erdem. İstanbul: Otorite Kitap, 2020.

Çiğdem, Ahmet. *Taşra Epiği - Türk İdeolojileri ve İslamcılık.* İstanbul: Birikim Yayınları, 2001.

Çilliler, Yavuz. «Modern Milliyetçilik Kuramları Açısından 19. Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu Fikir Akımları.» *Akademik İncelemeler Dergisi* 10, no. 2 (2015): 45-65.

Çilliler, Yavuz. «Modern Milliyetçilik Kuramları Açısından 19. Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu Fikir Akımları.» *akademik incelemeler dergisi*, 2015: 52- 60.

Çınar, Alev, ve Burak Arıkan . «The Nationalist Action Party: Representing the State, the Nation or the Nationalistst?» *Turkish Studies* 3, no. 1 (2002): 25-40.

Duran, Burhanettin. «Kısakürek'in Siyasal Fikirleri Üzerine Bir Değerlendirme.» *Hece Dergisi*, no. 97 (2005): 75-82.

Duran, Murat. «Yusuf Akçura.» *Milliyetçilik* içinde, yazan Tevfik Erdem, 823. İstanbul: Otorite Kitap, 2020.

Eagleton, Terry. *ideoloji.* istanbul: Ayrıntı yayınları, 2020.

Erdal, İbrahim. «MHP'nin Türk Kimliği ve Türk Milliyeçiliği Anlayışı ve Türk Dünyası'na Bakışı.» *Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi* 2, no. 3 (Ocak 2020): 185-200.

Erdem, Tevfik. «Milliyetçilik.» *Milliyetçilik* içinde, yazan Tevfik Erdem, 28. İstanbul: Otorite Kitap, 2020.

Ergil, Doğu. *İdeoloji- Milliyetçilik, Muhafazakarlık, Halkçılık.* Ankara: S Yayıncılık, 1986.

Ergüç, Veysel. «Türkiye'de Muhafazakar Milliyetçilik: Erol Güngör Örneği.» *Yüksek Lisans Tezi.* Ankara, 2013.

Gellner, Ernest. *Uluslar ve Ulusçuluk.* Çeviren Büşra Ersanlı Behar, & Günay Göksu Özdoğan. İstanbul: İnsan Yayınları, 1992.

Georgeon, François. *Osmanlı-Türk Modernleşmesi:1900-1930*. 1. Çeviren Ali Berktay. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2006.

Gökalp, Ziya. *Türkçülüğün Esasları*. İstanbul: Kamer Yayınları, 1996.

—. *Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak*. Ankara: Ötüken Yayınları, 2014.

Gültekingil, Murat. *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Milliyetçilik*. 7. Baskı. Cilt 4. İstanbul: İletişim Yayınları, 2022.

Heywood, Andrew. *Siyaset*. Çeviren Fahri Bakırcı. Ankara: Felix Kitap, 2019.

—. «Siyasi İdeolojiler.» Çeviren Ahmet Kemal Byram. Ankara: Adres Yayınları, 2010.

Hobsbawm, Eric J. *Milletler ve Milliyetçilik*. 7. Baskı. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2020.

Hobsbawn, Eric J. *Milletler ve Milliyetçilik, Program, Mit, Gerçeklik*. Çeviren Osman Akınhay. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2014.

Horch, Mirolaw. *Avrupa'da Milli Uyanış*. Çeviren çev: Ayşe Özdemir. İstanbul: İletişim Yayınları, 2011. *http://www.mhp.net*. tarih yok.

İnan, Ayşe Afet. *Medeni Bilgiler ve Mustafa Kemal Atatürk'ün El Yazıları*. ankara: AAM Yayınları, 2000.

Kaplan, Mahmut Metin. *Başbuğ Türkeş-1980 Öncesi Ülkü Ocakları Genel Başkanları Alparslan Türkeş'i Anlatıyor*. Ankara: Bukan Yayınları, 2019.

Karakurt, Gökhan. «Siyasi Partilerin Doğuş Teorileri, Parti Tipolojileri ve Kurumsallaşmaları Bağlamında Milliyetçi Hareket Partisi Üzerine Bir Değerlendirme.» *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi* 2, no. 1 (Nisan 2016): 41-50.

Karpat, Kemal H. *İslam'ın Siyasallaşması*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2019.

—. *Osmanlı'da Milliyetçiliğin Toplumsal Temelleri*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2017.

—. *Türk Demokrasi Tarihi Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Temeller*. İstanbul: Timaş Yayınları, 1996.

Kılıç, Murat. «Erken Cumhuriyet Dönemi Türk Milliyetçiliğinin Tipolojisi.» *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, no. 16 (Aralık 2007): 113-140.

Kılıç, Murat. «Erken Cumhuriyet Dönemi Türk Milliyetçiliğinin Tipolojisi.» *SDÜ Fen Edabiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, no. 16 (Aralık 2007): 113-140.

Kırca, Ahmet. *Türk İdeolojileri ve İslamcılık*. İstanbul: Birikim Yayınları, 2001.

Kışlalı, Ahmet Taner. *Lailkik ve Demokrasi*. Ankara: İmge Yayınları, 2007.

Kocabıyık, Hüseyin. «12 Eylül'den 12 Haziran'a Siyasi Partiler MHP.» *Seta Analiz*, no. 39 (mayıs 2011): 4-5.

Kodaman, Bayram. *Cumhuriyetin Tarihi Fikri Temelleri e Atatürk*. SDÜ Yayıncılık, 2001.

Köseoğlu, Nevzat. *Türk Milliyetçiliği ve Osmanlı*. İstanbul: Ötüken Yayıncılık, 2013.

Kuran, Ercüment. *Türkiye'nin Batılılaşması ve Milli Meseleler*. Ankara: Tdv Yayınları, 2004.

Kushner, David. *Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu 1876-1908*. İstanbul: Kesit Yayınları, 2009.

Küçükalcan, Kaan Bahadır. *Demokrat Parti Döneminde Milliyetçi Hareketler*. İstanbul: Aygan Yayıncılık, 2016.

Landau, Jacop M. *Atatürk ve Türkiye'nin Modernleşmesi*. Çeviren Meral Alakuş. Sarmal Yayınları, 1999.

Lewis, Bernard. *Modern Türkiye'nin Doğuşu*. Çeviren Babür Turna. Ankara: Arkadaş Kitabevi, 2010.

Maldybek, Akmaral, ve Tevfik Erdem. «Erol Güngör ve Milliyetçilik.» *Milliyetçilik* içinde, yazan Tevfik Erdem, 912-923. İstanbul: Otorite Kitap, 2020.

Mannheim, Karl. «Conservative Thought.» Düzenleyen Paaul Keeskemeti. *Essays on Sociologiy and Social Psyghology* (Oxford University Press), 1953: 74-167.

Mardin, Şerif. *Yeni Osmanlı Düşüncesinin Doğuşu*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2006.

Menek, Abdülkadir. «28 Şubat Postmodern Darbe.» *DergiPark*, no. 2 (2016): 136-147.

Milliyetçi Hareketin El Kitabı. MHP Genel Merkez Yayınları, 1973.

Musil, Pelin Ayan. «Milliyetçi Hareket Partisi: İdeoloji, Örgüt ve Güncel Söylemler.» *Türkiye'de Siyasi Partiler ve Seçim Kampanyaları: Araftaki Seçim* içinde, yazan Edip Asaf Bekaroğlu. Vadi Yayınları, 2015.

Nisbet, Robert. «Muhafazakarlık.» *Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi.* Çeviren Erol Mutlu. Derleyen Tom Bottommore, & Robert Nisbet. İstanbul: Kırmızı Yayınları, 2010. 97-133.

Ortaylı, İlber, ve Taha Akyol. *Osmanlı Mirası.* İstanbul: Timaş Yayınları, 2010.

Öğün, Süleyman Seyfi. *Mukayeseli Sosyal Teori ve Tarih Bağlamında Milliyetçilik.* İstanbul: Alfa Yayınları, 2000.

Önder, Oğuzhan. «Muhsin Yazıcıoğlu.» *Milliyetçilik* içinde, yazan Tevfik Erdem. İstanbul: Otorite Kitap, 2020.

Özcan, Fatma Yurttaş. «27 Mayıs Sonrası Muhafazakar Aydınların Örgütlenme Çabaları ve Siyasi Gelişmeler Üzerindeki Etkileri: Aydınlar Ocağı.» *Muhafazakar Düşünce Dergisi* 10, no. 40 (2014): 107-134.

—. «Bir Aydın Hareketi Olarak Aydınlar Ocağı ve Türk Siyasetine Etkileri.» *Doktora Tezi.* Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ocak 2011.

Özdoğan, Günay Göksu. *Turan'dan Bozkurt'a.* İstanbul: İletişim Yayınları, 2001.

Özkırımlı, Umut. *Milliyetçilik Kuramları.* Doğu Batı Yayınları, 2008.

Öznur, Hakkı. *Muhsin Yazıcıoğlu Külliyatı.* Cilt 2. Ankara: Akçağ Basım, 2012.

Perçin, Melih. *12 Eylül Günleri Muhsin Yazıcıoğlu.* Ankara: Yüzde İki Yayınları, 2018.

Safa, Peyami. *Türk İnkılabına Bakışlar.* İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2022.

Sağlam, Serdar. «Ziya Gökalp.» *Milliyetçilik* içinde, yazan Tevfik Erdem. İstanbul: Otorite Kitap, 2020.

Sanlı, Ferit Salim. «Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi.» *Milliyetçilik* içinde, yazan Tevfik Erdem, 1080. Otorite Kitap, 2020.

Saraçoğlu, Cenk. «Ülkücü Hareketin Bilinçaltı Olarak Nihal Atsız.» *Toplum ve Bilim*, no. 100 (2004): 100-114.

Sarınay, Yusuf. *Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları.* İstanbul: Ötüken Yayınları, 2004.

Saygılı, Rukiye. «Millet.» *Milliyetçilik* içinde, yazan Tevfik Erdem, 15-26. İstanbul: Otorite Kitap, 2020.

Saygılı, Rukiye. «Milliyetçilik Yazınının Tarihsel Serüveninin Bibliyometrik Analiz Yöntemiyle İncelenmesi.» *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, no. 74 (10 2022): 212.

Selvi, Abdülkadir, ve Erhan Seven. *İşkence Koğuşlarından Siyaset Meydanlarına.* İstanbul: Nesil Yayınları, 2010.

Sencer, Muzaffer. *Türkiye'de Sınıfsal Yapı ve Davranışlar.* İstanbul: May Yayınları, 1974.

Smith, Anthony D. *Milli Kimlik.* İletişim Yayınları, 2017.

—. *Milliyetçilik.* Ankara: Atıf Yayınları, 2013.

Soğukömeroğulları, Mehmet. *Turancılık Fkri.* Gece Kitaplığı, 2014.

Şallı, Saim. «Nurettin Topçu.» *Milliyetçilik* içinde, yazan Tevfik Erdem. İstanbul: Otorite Kitap, 2020.

Tekin, Hasan Hüseyin. «Necip Fazıl Kısakürek (1904-1983).» *Milliyetçilik* içinde, yazan Tevfik Erdem. İstanbul: Otorite Kitap, 2020.

Tekin, Hasan Hüseyin. «Necip Fazıl Kısakürel (1904-1983).» *Milliyetçilik* içinde, yazan Tevfik Erdem, 948-955. İstanbul: Otorite Kitap, 2020.

Tezcan, Yıldırım. *Independent Türkçe.* 28 Mart 2020. http://www.indyturk.com (Temmuz 27, 2022 tarihinde erişilmiştir).

Tezel, Yahya Sezai. *Cumhuriyet Dönemi'nin İktisadi Tarihi (1923-1950).* İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2015.

Tonak, Ertuğrul Ahmet, ve Irvin Cemil Schink. *Geçiş Sürecinde Türkiye.* İstanbul: Belge Yayınları, 2013.

Tunahan, Özcan. «28 Şubat Süreci: "Post-Modern Darbe'nin Sosyo-Politik Dinamikleri ve Toplum Desteği".» *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12 2015: 23-41.

Tunaya, Tarık Zafer. *Türkiye'de Siyasal Partiler.* Cilt 1. İstanbul: iletişim yayınları, 1998.

Turhan, Metin. *Alparslan Türkeş (1963-1980).* Ankara: Panama Yayınları, 2016.

Türkeş, Alparslan. *9 Işık - Milli Doktrin.* Bilge Karınca Yayınları, 1997.

—. *Basılan Kervanımız.* İstanbul: Kamer Yayınları, 1995.

—. *Milli Doktrın Dokuz Işık.* istanbul: Kutluğ Yayınları, 1975.

«Türkiye Cumhuriyeti Anayasası.» 1924.

Ulaş, Mehmet, ve Alper Yılmaz. «Cumhur İttifatı Oluşum Sürecinde Ak Parti ve MHP Liderlerinin Nasıl Bir İkna Dili Kullandığı; Parti Grup Toplantıları Örneği.» *Anadolo Akademi Sosyal Bilimler Dergisi* 1 (2019): 79-94.

Uzun, Turgay. «Osmanlı Döneminde Türk milliyetçiliği ideoloji kaynakları.» *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2010: 253- 265.

Uzun, Turgay. «Türk Siyasal Hayatında Milliyetçi Hareket Partisi.» *Milliyetçilik* içinde, yazan Tevfik Erdem, 1089-1117. İstanbul: Otorite Kitap, 2020.

Uzun, Turgay. «Türk Siyasal Hayatında Milliyetçi Hareket Partisi.» *Milliyetçilik* içinde, yazan Tevfik Erdem, 1089-1117. İstanbul: Otorite Kitap, 2020.

Uzun, Turgay. «Türk Siyasi Hayatında Milliyetçi Hareket Partisi.» *Milliyetçilik* içinde, yazan Tevrik Erdem, 1097. İstanbul: Otorite Kitap, 2020.

Ülken, Hilmi Ziya. *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi.* İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2019.

Vural, Mehmet. *Siyaset Felsefesi Açısından Muhafazakarlık.* Elis Yayınları, 2003.

Vurucu, İkbal. *Turan Ülküsü: Türk Milliyetçiliği ve Turancılık.* Ankara: Kripto Basın Yayıncılık, 2018.

Vurucu, İkbal. «Turancılık.» *Milliyetçilik* içinde, yazan Tevfik Erdem. İstanbul: Otorite Kitap, 2020.

www.mhp.org.tr. tarih yok.

Yaşlı, Fatih. «1980 Öncesi Ülkücü Hareketin İslamileşmesinde Seyit Ahmet Arvasi Etkisi ve "Türk-İslam Ülküsü".» *Memleket Siyaset Yönetim*, no. 22 (07 2014): 377-399.

Yiğit, Mustafa. «Ülkücülük .» *Milliyetçilik* içinde, yazan Tevfik Erdem, 1066-1074. İstanbul: Otorite Kitap, 2020.

Yurtaslan, Ali. *İtiraflar.* Kaynak Yayınları, 2003.

Zürcher, Erik J. *Modernleşen Türkiyenin Tarihi.* iletişim yayınları, 2018

.

3

ADİL MERİTOKRASİ KLASİK MERİTOKRASİ'NİN PROBLEMLERİNİ ÇÖZEBİLDİ Mİ?

İpek Keskin

1. GİRİŞ

Meritokrasi, kariyerlerin yeteneğe açık olduğu sosyal düzeni ifade etmektedir. Bu düzen toplumda güç ve yetkinin çalışma ahlakı, bilgi, beceri, yetenek, liyakat, erdem gibi niteliklere sahip olan kimselerin yönetimde aktif görev almasını tanımlamaktadır. Kavram literatürde ilk kez Michael Young adlı sosyolog tarafından 1958'de yazılan *Meritokrasinin Yükselişi* adlı eserinde kullanılmıştır. Kısaca kavram IQ+çaba=Liyakat biçiminde tanımlanmış, giderek güçsüzleşen alt sınıfın, sosyal hareketlilik için fırsat bulamayacağına dikkat çekilmiştir (Aktan, (2021)., s. 10). Meritokrasi kavramı merit;yetene ve çaba birleşimi bir şeyi hak etme veya layık olma; yeterlilik ve değer şeklinde tanımlanırken; krasi ile güç, etki ve kuvvet anlamında güce ve ödüle sahip olmanın liyakat ile ilişkili olması durumu anlaşılmalıdır (Topdemir, 2021, s. 124). Meritokrasi, toplumsal hiyerarşi içerisinde erdem ve yetenek sahibi kişilerin üst düzey konumlara yerleşmesini önerdiğinden bu doğrultuda, toplumsal kaynakların layık olma, liyakat ve başarı gibi önemli değerler esas alınarak dağıtılmasını ifade etmektedir (Topdemir, 2021, s. 124).

Meritokratik düzen aynı zamanda bireyin kendi çalışmasına bağlı olarak kazandığı sosyal statüsünü yükseltebileceğine dair fırsat eşitliğini benimseyen sistem önermektedir. Bu makalenin amacı, klasik meritokrasinin temelinde sezgici fırsat eşitliği tezinin yattığını göstermek ve bu sezginin keyfi kullanılmasından ötürü "eksik adalet" olduğu görüşünü savunmaktır. Nitekim sezgici tezin yetersizliğini ortaya koyduğumuzda, sezgici tezin bize rehberlik edemeyeceği anlaşılacak, dolayısıyla Rawls'un adalet ilkelerine bizi yönlendirecektir. Rawls'un sezgici tez problemlerini aştığı gösterilecek, klasik meritokrasi hakkında düşüncelerine yer verilecektir. Rawls'cu ağızdan klasik meritokrasinin eleştirisi yapılarak, adil meritokrasi sistemi desteklenecektir. Bu bağlamda Rawls, klasik

maktadır. Birey avantajları bu noktada kolektif mülk olarak görülmeli ve dezavantajlıların yararı için avantajlılara bir sınırlama getirilmelidir. Nitekim Rawls, bu görüşleriyle de Kymlicka eleştirilerinden kurtulamamıştır.

Kymlicka'nın Rawls'a yönelik eleştirileri genelde, fark ilkesinde yoğunlaşmıştır. Kymlicka'nın Rawls eleştirilerinde haklı olduğu noktalar bulunmakla birlikte bir o kadar da haksız olduğu noktalar vardır. Kymlicka Rawls'a, avantajlı bireylere dezavantajlıları destekleme yükümlülüğünü dayattığı için eleştiri yöneltmiş olsaydı bu çok haklı bir sitem olabilirdi veya neden avantajlının sahip olduğu yetenekler bireye ait nitelikler olarak görülmüyor da ortak servet kapsamında değerlendirilip yeniden dağıtıma tabi tutuluyor gibi bir eleştiri yöneltseydi eleştirileri daha haklı ve kabul edilebilir gerekçelere dayalı olarak değerlendirilebilirdi.

KAYNAKÇA

Aktan, C. ((2021).). Patolojik meritokrasi:Distopya'ya Dönüşen İmkansız Bir İdeal. *HAK-İŞ uluslararası emek ve toplum dergis, 10*(26), 11-29.

Kocaoğlu, M. ((2015)). *John Rawls Adalet Teorisi Ve Temel Kavramları.* Ankara: İmaj Yayınevi.

Kymlicka, W. ((2004)). *Çağdaş Siyaset Felsefesine Giriş.* istanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Rawls, J. ((2017)). *Bir Adalet Teorisi.* Ankara: Phoenix Yayınevi.

Sandel, M. ((2014)). *Liberalizm Ve Adaletin Sınırları.* Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Topdemir, T. A. (2021). Meritokrasi Ve Liyakat. C. C. Acar içinde, *Kamu Yönetiminde Kayırmacılık.* İzmir: Hukuk Ve İktisat Araştırmaları Yayınları.

4

DENETİMDE YAPAY ZEKÂ KULLANIMI

Müyesser Büşra Coşkun

1. GİRİŞ

Denetim kurumları dünyada ve ülkemizde sürekli gelişim göstermektedir. Bu çalışmada denetim kavramı, denetimin tanımı ve önemi, amacı, ilke ve özellikleri kısaca açıklandıktan sonra denetim çeşitleri üzerinde durulacaktır. Hızla ilerleyen teknoloji dünyasında, denetim ve yapay zekâ (YZ) bir araya geldiğinde, işletmeler için çığır açan değişikliklerin kapısını aralamaktadır. Denetim, işletmelerin finansal durumlarını ve iş süreçlerini değerlendirmeye yönelik kritik bir süreç olmaktadır. Yapay zekâ ise bilgisayar sistemlerinin karmaşık görevleri öğrenmesi ve çözmesi için kullanılmaktadır. Bu çalışmada, denetim süreçlerinin nasıl daha verimli hâle getirilebileceğini ve denetimcilerin yapay zek â(YZ) teknolojisinin avantajlarından nasıl yararlanabileceğini incelenecektir

İlk bakışta, denetim ve yapay zekâ arasındaki ilişki belirsiz olabilir, ancak bu çalışmada de gösterileceği üzere yapay zekâ, denetim alanında büyük potansiyele sahip olmaktadır. Geleneksel denetim yöntemleri yerine yapay zekâ ile büyük verileri analiz etmek ve öngörülü verilerle geleceğe yönelik planlar yapmak için kullanılmaktadır. Bu, denetimcilerin daha derinlemesine bilgi elde etmelerine ve işletmelerin risklerini daha iyi yönetmelerine yardımcı olmaktadır.

Bu çalışmada, denetim ve yapay zekâ arasındaki ilişkiyi daha yakından inceleyeceğim. Bu, işletmeler arasındaki rekabet avantajı sağlayabilmektedir ve denetim süreçlerini daha etkili ve verimli hâle getirebilmektedir. Çalışmanın yöntemi literatür taraması ve değerlendirme yöntemi olup, teorik bir çalışmadır.

2. DENETİM KAVRAMI

Denetim çok eski tarihlerden beri insanların her konuda ihtiyaç duyduğu bir kavram olmaktadır. Sanayi Devrimiyle daha da canlanıp iktisadi yaşama kamu otoritesiyle

KAYNAKÇA

Akyel, Recai.(2012): TODAİE Denetim Dersi Notları

Durmuş, Cem Niyazi- Taş, Oktay. (2008): Denetim, Alfa yayınevi, 1. Baskı, İstanbul.

Erdoğan, Murat. (2002): Muhasebe, Denetim Ve Bağımsız Denetimin Gerekliliği, sayı 5

Gacar, Anıl. (2019): Yapay Zekâ ve Yapay Zekânın Muhasebe Mesleğine Olan Etkileri: Türkiye'ye Yönelik Fırsat ve Tehditler, Balkan Sosyal Bilimler Dergisi, sayı 8, 389–394.

Güçlü, Faruk. (2005): Muhasebe Denetimi, Detay yayıncılık, 4. Baskı, Ankara.

Gürbüz, Hasan.(1995): Muhasebe Denetimi, Bilim teknik yayınevi, 4. baskı, İstanbul.

Kebeli, Ahmet.(2012): Kamu İç Denetiminde Kurumsal Performans Denetimi, TODAİE Kamu Yönetimi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Dönem Projesi

Lewis, T. (2014). A Brief History of Artificial Intelligence. LiveScience Retrieved.

Omoteso, K. (2012). The Application of Artificial İntelligence in Auditing: Looking Back To The Future. Expert Systems with Applications, 39(9), 8490-8495.

Özçetin, Nigar.(2022): Muhasebe Denetiminde Yapay Zekâ, Uşak Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Fakültesi Dergisi, cilt 2, sayı 1

Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Hakkında Tebliğ

Taş, Oktay- Mert, Haluk.(2019); Denetimde Yapay Zekâ Uygulaması, PressAcademia Procedia, sayı 9

Yaninen, D. (2018). Artificial Intelligence and the Accounting Profession in 2030. (Erişim: 20.09.2023), https://cpapng.org.pg/data/documents/CPA-PresentationArtificial-Intelligence-and-the-Accounting-Profession-in2030_1.pdf

Yücel, G. ve Adiloğlu, B. (2019). Dijitalleşme - Yapay Zekâ Ve Muhasebe Beklentiler. Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları Dergisi, 17, 47-60.

5

ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE TARİHSEL SOSYOLOJİ

Tuğba Bingöl

GİRİŞ

Tarihsel Sosyoloji, Uluslararası İlişkiler disiplininde "uluslararası" olgusunu yeniden gözden geçirerek özelde toplumsal genelde sosyolojik temelli bir yaklaşımı öne çıkarmaya çalışan kuramsal bir çabayı ifade etmektedir. Tarihsel Sosyoloji literatürünün gelişmesine katkıda bulunan isimler olarak görülen Karl Marx ve Max Weber'in disiplin içinde ortaya koyduğu incelemeler ve analizlerden ilham alınarak bu kuramın genel bir çerçevesi çizilmeye başlanmıştır. Uluslararası sistem dinamiklerinin interaktif bir şekilde dönüşmesi, dünya siyasetinde yaşanan dönüm noktaları ve önemli tarihsel gelişmeler disiplinde entelektüel bir kargaşa yaratmıştır. 1980'lerin sonlarından itibaren disiplin dünya siyasetini açıklamaya yönelik teorik tartışmalara sahne olmuştur ve Uluslararası İlişkiler teorisine alternatif yaklaşımlar, daha yüksek sesle tepkilerini ortaya koyarak kendi argümanlarının rotasını çizmeye başlamışlardır. Bu anlamda uluslararası ilişkiler disiplininde büyük ölçekli yapı ve değişimlere olan ilginin artması 1980'li yıllara tekabül etmiştir. Tarihsel Sosyoloji'nin köklü bir geçmişe sahip olmasına rağmen 1990'lı yıllarda Uluslararası İlişkiler disiplininde gündeme gelmesi ve disiplin içi tartışmalara dâhil olması; dünya siyasetini açıklamakta yetersiz kalan Neorealist akımın disiplindeki lider konumunu terk etmesine bağlanabilmektedir. Neorealizm bilimsellik iddiasıyla tarihten uzaklaşmış toplumsal değişimleri görmezden gelerek uluslararası ilişkilerin gündemini jeopolitik düzenlilikler çerçevesinde anarşik ortamdaki devletlerin rekabeti ile sınırlandırmıştır. Neorealizmin ortaya koyduğu teorik çerçeve Soğuk Savaş'ın sona ermesi, Sovyetler Birliği'nin çöküşü, Marksizmin gözden düşmesi ve küreselleşme gibi gelişmeler açıklamakta zayıf kalmış ve gözden düşmüştür. Geleneksel Uluslararası İlişkiler kuramlarının tarihdışı varsayımlarına karşı bir eleştiri üzerinden zeminden yükselen Tarihsel Sosyoloji temel varsayımlarını sosyotarihsel bir bağlama oturtmuştur. Tarihsel Sosyoloji, uluslararası ilişkiler disiplinine sosyolojik bir dönüş getirebilmek için öncelikle tarihin yeniden disipline

KAYNAKÇA

Agnew, J. (1994). "The Territorial Trap: The Geographical Assumptions of International Relations Theory", *Review of International Political Economy*, 1(1), 53-80.

Abrams P. (1982). *Historical Sociology,* New York: Cornell University Press.

Gerth H. N. & Wright M. (1946). *From Max Weber: Essays in Sociology,* New York: Oxford University Press.

Halliday, F. (1987). "State and Society in International Relations: a Second Agenda", *Millennium,* 16(2), 215-229.

Hobden, S. & Hobson J. (2002). *Historical Sociology of International Relations,* Cambridge: Cambridge University Press.

Hobden, S. (2006). *International Relations and Historical Sociology: Breaking Down Boundaries*, London: Routledge.

Hobson, J. (1998). "The Historical Sociology of the State and the State of Historical Sociology in International Relations", *Review of International Political Economy,* 5(1), 284-320.

Jarvis, A. (1989). "Societies, States and Geopolitics: Challenges from Historical Sociology", *Review of International Studies*, 15(3), 281-293.

Lapointe, T. & Frédérick D. (2012). "Assessing the Historical Turn in IR: An Anatony of Second Wave Historical Sociology", *Cambridge Review of International Affairs,* 25(1), 97-121

Lawson, G. (2006). "The Promise of Historical Sociology in İnternational Relations", *International Studies Review*, 8(3), 397-423.

Mann, M. (1986). *The Sources of Social Power,* Cilt 1, Cambridge: Cambridge University Press.

Mann, M. (1993). *The Sources of Social Power*, Cilt II, Cambridge: Cambridge University Press.

Rosenberg, J. (1994). *The Empire of Civil Society: A Critique of the Realist Theory of International Relations,* New York: Verso.

Rosenberg, J. (2005). "Why is There No International Historical Sociology?", *European Journal of International Relations,* 12(3),

Rosenberg, J. (2009). "Basic Problems in the Theory of Uneven and Combined Development: A Reply to the CRIA Forum", *Cambridge Review of International Affairs*, 22(1), 107-110.

Rosenberg, J. (2013). "The Philosophical Premises of Uneven and Combined Development", *Review of International Studies*, 39(3), 569-597.

Skocpol, T. (1979). *States and Social Revolutions a Comparative Analysis of France, Russia and China*, Cambridge: Cambridge University Press.

Skocpol, T. (1998). *Vision and Method in Historical Sociology,* Cambridge: Cambridge University Press.

Teschke, B. (1998). "Geopolitical Relations in the European Middle Ages: History and Theory", *International Organization,* 53(2), 325-358.

Teschke, B. (2002). "Theorozing of the Westphalian System of States: International Relations from Absolutism to Capitalism", *European Journal of International Relations,* 8(1), 5-48.

Teschke, B. (2003). *The Myth of 1648: Class, Geopolitics and the Making of Modern International Relations,* Londra: Verso.

Teschke, B. (2011). "Advances and Impasses in Fred Halliday's International Historical Sociology: A Critical Appraisal", *International Affairs,* 87(5), 1087-1106.

Teschke, B. (2014). "IR Theory, Historical Materialism and the False Promise of International Historical Relations", *Spectrum: Journal of Global Studies,* 6(1), 1-66.

Tilly, C. (1975). "The Formation of National States in Western Europe", *Princeton University Press*.

Tilly, C. (1978). *From Mobilization to Revolution,* New York: McGraw Hill

Waltz, K. (1979). *Theory of International Politics* New York: Random House.

Yalvaç, F. (2007). "Devlet", Atila Eralp (der.), *Devlet ve Ötesi: Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar,* İstanbul: İletişim

Yalvaç, F. (2013). "Tarihsel Sosyoloji ve Uluslararası İlişkiler: Jeopolitik, Kapitalizm ve Devletler Sistemi", *Uluslararası İlişkiler*, 10(38), 3-28.

Yalvaç, F. (2014). "Uluslararası Tarihsel Sosyoloji: Yapı, Tarih ve Diyalektik" Tayyar Arı (der.), *Postmodern Uluslararası İlişkiler Teorileri: Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Yaklaşımlar,* Bursa: Dora Yayınları.

Yalvaç, F. (2018). *Tarihsel Sosyoloji ve Uluslararası İlişkiler,* Ankara: Nika Yayınevi.

6

GENÇ İSTİHDAMINI ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN KOŞULSUZ KANTİL REGRESYON MODELİ İLE ANALİZİ

Ebru Çağlayan Akay, Sude Aktaş, Cenk Koşun

1. GİRİŞ

Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) tanımına göre 15-24 yaş arası 'genç nüfus' olarak adlandırılmaktadır. 2020 yılı mart ayında Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından yayınlanan Genç İstihdamında Küresel Trendler Raporu'na göre 1999-2019 yıllarında genç nüfus yükselmiş olmasına rağmen, aktif iş gücü piyasalarında yer alan gençlerin sayısı düşüş göstermektedir. Bu durum gençler için ekonomik ve sosyal sorunları beraberinde getirmektedir. Gençlerin istihdamındaki sorunlar dünya ekonomisini yakından ilgilendirmektedir. Bu sebeple istihdam edilen gençler ile ilgili çok sayıda araştırma yapılmaktadır. Gençlerin ücret yapıları teknolojinin gelişimine, tecrübe gibi birçok sebebe bağlı olarak değişim göstermektedir. Bu grup yaş ayrımcılığı, daha genç, deneyimsiz veya eğitimsiz olmanın dezavantajları nedeniyle işgücü piyasasının zayıf kesimi olarak görülmektedirler. İstihdam edilen gençlerin büyük bir kısmı ortalama ücret düzeyinin hatta yoksulluk sınırının da altında ücretler ile çalışmaktadır. Ücretleri hangi değişkenlerin belirlediğini analiz ederek onlara daha iyi koşullarda, hak ettikleri ücretleri aldıkları iş olanakları sunmak önemli hâle gelmektedir. Aynı zamanda gençlerin iş bulması, daha iyi bir hayata ve iş yaşamına kavuştukları anlamına da gelmemektedir. Çalışan gençlerin dörtte üçü kayıt dışı istihdam edilmekte, herhangi bir sosyal güvenceden yoksun olarak çalışmaktadır. Gençlerin işlerini kaybetme riskinin yetişkinlere göre 3 kat daha fazla olduğu da belirlenmiştir. Bu risk tecrübenin yetersizliği, cinsiyet ayrımcılığı, talep edilen ücretin fazlalığı, beceri uyuşmazlığı gibi sebeplerle artış göstermektedir. İşçilerin ve gençlerin karşı karşıya olduğu iç göç, yoksulluk veya parasal teşviklerle ilgili işgücü piyasası dinamiklerinin anlaşılması için ücretlerin evrimi ve ücret eşitsizliği düzeyinin anlaşılması esastır (Tansel ve Bodur, 2012).

İstihdam edilebilecek genç bireylerin önüne çıkabilecek bir diğer önemli sorun tecrübe eksikliğidir. Bu ciddi sorun yüzünden pek çok genç birey hem potansiyel işsiz adayı hem de istihdam edilen bireylere göre daha az geçmiş iş tecrübesinden dolayı düşük ücretlerle istihdam edilmektedir. Bu sorunun çözülmesi için yukarıda da bahsedildiği gibi devlet ve işverenlerin bir arada çalışmalar yapması zorunlu hâle gelmiştir. Genç bireylerin okul dönemlerinde staj yapmalarının zorunlu hâle gelmesi, zorunlu staj yapamayan bu yüzden gönüllü çalışan öğrencilere dersler konusunda esneklik sağlanmasını, özel kuruluşların çalışan sayısına göre belirlenecek oranla genç ve öğrenci bireyleri istihdam etmesi konusunda yasalar çıkarılmasını önerilmektedir. Bu sayede tecrübe eksikliği ciddi bir engel olmaktan çıkar ve de ücret eşitsizliğinin yüksek olmasının önüne geçer. Türkiye özelinde yapılmış olan bu çalışmanın ücret eşitsizliğini ortaya koyan faktörleri ve etkilerini göz önünde bulundurması sebebiyle genç istihdamındaki ücret eşitsizliğinin çözümü konusunda yararlı politikalar oluşturulmasına fayda sağlayacağı öngörülmektedir.

KAYNAKÇA

Altunöz, U. (2020). Türkiye'de İşgücü Piyasasında Eğitim Seviyesi Genç İşsizlik Üzerindeki Etkili Mi? Ekonometrik Analiz. Journal of Ekonomi, 1-4.

Aydos, M., & Demir Toker, Ç. (2021). Eğitim Seviyelerine Göre Genç İşsizliğinin Ekonometrik Analizi: Türkiye Örneği. İzmir İktisat Dergisi, 109-126.

Borah, B. J., & Basu, A. (2013). Highlighting differences between conditional and unconditional quantile regression approaches through an application to assess medication adherence. Health

Çaglayan Akay, E. & Komuryakan, F. 2022. "The Effects of Education and Experience on Youth Employee Wages: The Case of Turkey," International Journal of Computational Economics and Econometrics, Inderscience Enterprises Ltd, Vol. 12(1/2),158-173.

Çağlayan Akay, E. (2021). Koşullu ve Koşulsuz Kantil Regresyon. E. Çağlayan Akay & Özge Korkmaz, Sağlık Verileri ile Uygulamalı Mikroekonometri. İstanbul: Der Yayınları, 163-181.

Çağlayan, E. & Kömüryakan, F. (2021). Koşullu ve Koşulsuz Kantil Regresyon Modelleri Türkiye'de Ücret Eşitsizliği Hakkında Farklı Ne Söylüyor? . Journal of Economy Culture and Society , (64) , 257-277.

Çınar, M. (2017). Çalışanların Ücret Düzeyinin Belirlenmesinde Etkili Olan Faktörler: Bursa Örneği. Uluslararası Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 3(4), 707-717.

Firpo, S., Fortin, N., & Lemıeux, T. (2009). Unconditional Quantile Regressions. Econometrica, 953-973.

Kaya, G. & Selim, R. (2018). Türkiye'de Cinsiyete Bağlı Ücret Eşitsizliği. Pressacademia Procedia, 7 (1) , 408-413 .

Koenker, R., & Bassett, G. (1978). Regression Quantiles. Econometrica, 46(1), 33–50.

Mincer, J. (1974). Schooling, experience and earnings. New York, NY: National Bureau of Economic Research

Powell, D. (2014). Did The Economic Stimulus Payments of 2008 Reduce Labor Supply? Evidence From Quantile Panel Data Estimation. Working Paper, Rand Labor & Population.

Tansel, A., & Bodur, B. (2012). Wage Inequality and Returns to Education in Turkey; A Quantile Regression Analysis. Review of Development Economics, 107-121.

Terzo, G. (2018). The Socıo-Demographıc Determınants of Youth Unemployment in Italy: Evıdences From Natıonal Labour Survey. Econworld, 1-16.

Tunçsiper, B., & Rençber, E. (2020). Türkiye' De Genç İşsizlik Sorunu ve Belirleyicileri Üzerine Logit Model Analizi. International Journal of Social Sciences and Education Research, 514-530.

Türkiye İstatistik Kurumu (2021), 2021 Hanehalkı İşgücü Anketi Mikro Veri Seti.

Türkiye İstatistik Kurumu (2022), İstatistiklerle Gençlik 2021. Https://Data.Tuik.Gov.Tr/ Bulten/Index?P=Istatistiklerle-Genclik-2021-45634. (Erişim Tarihi: Mayıs 2022).

Vasilescu, M. D., & Begu, L. (2019). Youth Reservation Wages in Romania: Are Wage Expectations Realistic? Applied Economics Letters, 1-5.

7

TÜRKİYE'DE YENİLENEBİLİR KAYNAKLARDAN ELEKTRİK ÜRETİMİ, CO2 EMİSYONU VE BÜYÜME İLİŞKİSİ

İrem Özkütük, Nihat Doğanalp

1. GİRİŞ

Karbon emisyon değerlerinin artmasıyla birlikte çoğalan iklim değişikliği ve küresel ısınma etkileri son yıllarda daha da çok kendisini belli etmeye başlamıştır. Enerjinin açığa çıkmasında yenilenebilir kaynaklar ve fosil yakıtlar başta gelmektedir. Yenilenebilir enerji kaynaklarının başında rüzgâr, hidroelektrik, güneş, biyokütle gibi enerji kaynakları gelmektedir. Fosil yakıtlarından farkı ise karbondioksit içermemeleridir. Bu yüzden daha az zarar veren bir enerji sistemidir.

Sera etkisine sebep olan başlıca gaz çeşitleri CO2 (Fosil yakıtlar), metan (CH4), su buharı (H2O), nitröz oksit (N20) ve ozon (O3) olmak üzeredir. Sera gazı emisyonları içerisinde karbondioksit gazı %65 oranıyla en çok iklim değişikliğine sebep olan gazdır. Karbon salınımında ki artışın bir diğer en önemli sebebinden olan fosil yakıt kullanımının da her geçen yıl artması beklendiği için ülkeler bu durumu aşmak adına tedbirler almaya çalışmaktadırlar. Çünkü karbondioksit, en yüksek emisyon değerine sahip sera gazı olmasından dolayı yalnızca çevre değil bütün gezegeni kötü etkilemektedir. Karbon emisyonunun etkilerinden olan hava kalitesindeki düşüşten dolayı artan erken ölümler, şiddetli kuraklık, orman yangınları, deniz seviyelerinin yükselmesi, kronik rahatsızlıkların artması ve sağlık sorunlarının artması sebebiyle sağlık sistemlerinin çökme ihtimali belli başlı önemli sorunlarımızdan sadece bazılarıdır.

Bu durumlar ülkeleri yenilenebilir enerji bakımından farklı ve daha iyi sonuçlar alabileceği yatırımlar bulmaya itmiştir. Sera etkisi yapan gazların azaltılması için yenilenebilir enerji kullanımının arttırılması çok önemlidir. Ve yenilenebilir enerji kaynakları açısından Türkiye oldukça zengin bir ülkedir. Çevreye yararlı enerji tüketimi ve bu kaynaklardan enerji üretimini arttırmak için devam eden çalışmalar mevcuttur.

KAYNAKÇA

Ataman, A. R. (2007). Türkiye'de Yenilenebilir Enerji Kaynakları

Batmaz, T., Bayraç, H. N., & Güllü, M. (2019). Türkiye'de Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Büyüme Ve Karbon Emisyonu İlişkisi. Avrasya Sosyal Ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 6(3), 645-658.

Bobat, A., & Özdemir, N. (2016). Türkiye'nin Yenilenebilir Enerji Politikaları Yenilenebilir Enerjide Yeniden Yapılanma. Colleges, 148.

Çepik, B. (2015). Sürdürülebilir Kalkınma Çerçevesinde Türkiye'de Yenilenebilir Enerji Politikaları.

Çetintaş, H., Bicil, İ. M., & Türköz, K. (2016). Türkiye'de Co2 Salınımları Enerji Tüketimi ve Ekonomik Büyüme İlişkisi. Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar, (619), 57-67.

Çoban, O., Yorgancıla, Fn ve Çoban, A. (2018, Ekim). Yenilenebilir Enerji Tüketimi ile Sürdürülebilir Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği. 2018'de Sürdürülebilir Kalkınma İçin Yeşil Enerji (Icue) Konulu Uluslararası Konferans ve Fayda Sergisi (S. 1-6).

Demirtürk, D. U. Y. G. U. (2021). Sürdürülebilir Ulaşımda Sera Gazı Etkisini Azaltmaya Yönelik Çalışmalar. Mühendislik Bilimleri ve Tasarım Dergisi, 9(4), 1080-1092.

Deniz, S. (2018). Türkiye'de Yenilenebilir Enerji Potansiyeli ve Politikalarının Sürdürülebilir Kalkınma Açısından Değerlendirilmesi.

Konat, G. (2021). Türkiye'de Karbondioksit Emisyonu ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Yapısal Kırılmalı Testlerden Kanıtlar. Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, 9(1), 105-122.

8

ÜRÜN ÜZERİNDE YAPILAN DEĞİŞİK İNOVASYONLARIN ÜRÜN VERİMLİLİĞİNE KATKISININ MATEMATİKSEL MODELLEMESİ

Halim Kazan, Sibel Kazan

1. GİRİŞ

İnovasyon, değer katan ve mevcut olanları iyileştiren yeni fikirler, ürünler veya süreçler yaratma sürecidir. Bir sorunu, ihtiyacı veya fırsatı tanımlamayı, ardından yeni ve faydalı bir çözüm geliştirmeyi ve uygulamayı içerir. Yenilik, ürün yeniliği, süreç yeniliği, hizmet yeniliği, iş modeli yeniliği ve pazarlama yeniliği dâhil olmak üzere birçok biçimde olabilir. Genellikle yaratıcılık, risk alma ve statükoya meydan okuma isteği gerektirir. Başarılı yenilik, artan verimlilik, üretkenlik, rekabet gücü ve karlılık gibi önemli faydaların yanı sıra yaşam kalitesinde, sosyal refahta ve çevresel sürdürülebilirlikte iyileştirmeler sağlayabilir.

Üründe yenilik, mevcut ürünlere kıyasla gelişmiş özellikler, performans, tasarım veya işlevsellik sunan yeni veya geliştirilmiş ürünlerin geliştirilmesini ifade eder. Tamamen yeni ürünlerin yaratılmasının yanı sıra mevcut ürünlerde değişiklikler veya iyileştirmeler içerebilir.

Ürün yeniliği, müşteri ihtiyaçlarını ve tercihlerini belirlemeyi, yeni teknolojileri, malzemeleri ve üretim süreçlerini araştırmayı ve geliştirmeyi ve uygun bir ürün oluşturulana kadar prototipleri test etmeyi ve iyileştirmeyi gerektirir. Bu süreç, bir şirket içindeki farklı departmanlar arasında veya tedarikçiler ve tasarımcılar gibi dış ortaklarla iş birliği içerebilir.

Ürün yeniliğine örnek olarak akıllı telefonlar, elektrikli arabalar veya sanal gerçeklik sistemleri gibi yeni teknolojilerin tanıtılması ve daha verimli cihazlar, daha

KAYNAKÇA

Abdi, H. a. ((2016).). The Impact of Open Innovation Strategies on Firm Performance: A Meta- Analysis. . *Journal of Product Innovation Management,* , s. 33(6), 750-772.

Akhilesh, S. a. ((1999). The Role of Concurrent Engineering in Reducing Product Development Costs.

. *IEEE Transactions on Engineering Management,* , s. 46(2), 129-139.

Anirudh V. Srinivasan, N. R. (2006). The Role of Mathematical Modeling in New Product Development: A Case Study. *International Journal of Production Economics,* .

Bloom, V. R. ((2018).). The Impact of Innovation on Productivity in the United States and Europe. .

Journal of Economic Perspectives, s. 32(2), 27-50.

Bozkurt, A. a. ((2011). Target Costing as a Strategic Tool for Cost Reduction in New Product

Development. *International Journal of Services and Operations Management,* , s. 9(3), 294- 311.

by Stephen C. Graves, A. A. (1999). Reducing Costs in Product Development: Lessons from Three Industries. *Harvard Business Review,*.

Campbell, A. a. ((2007).). Product Innovation and Start-Up Survival. . *Journal of Business Venturing,* , s. 22(4), 449-465.

Ciarapica., M. B. (2007). Cost Management in New Product Development: A Comparative Study in the Automotive Industry. *International Journal of Production Economics,*.

Cook, W. a. ((2003). Lean Product Development: A Business Case. . *Journal of Industrial Technology,* , s. 19(2), 1-6.

Cooper, R. G. ((1993).). The Role of Innovation in New Product Development. . *Research-Technology Management,*, s. 36(1), 40-47.

Corbett, O. a. ((2002). Speeding Up Innovation: Lessons Learned from Faster Product Development.. *California Management Review,*, s. 44(2), 24-54.

Davis, L. a. ((2005).). Reducing Product Development Cycle Time: A Review of Strategies. .*International Journal of Management Reviews,* , s. 7(2), 137-155.

Drucker. ((1985). Innovation and Entrepreneurship: Practice and Principles. . *Harper & Row.*

Dutton, G. a. ((1996). Reducing Time-to-Market for New Products: A Case Study. . *Journal of Product Innovation Management,* , s. 13(3), 189-204.

Fergus., D. S. (1999). Mathematical Modeling and Simulation for Product Development: A Review of Applications and Processes. *Journal of Engineering Design,* .

Griffin, G. a. ((2002). Reducing Development Time for New Products by Using Cross-Functional Teams. . *Industrial Marketing Management,* , s. 31(3), 211-219.

Gupta., R. K. (2009). Lean Thinking and Total Quality Management for Productivity Enhancement – A Study of Indian Manufacturing Organization. *International Journal of Productivity and Performance Management,*.

Gustafson, W. a. ((1994). Cost Reduction in New Product Development: A Case Study. . *Journal of Product Innovation Management,*, s. 11(1), 23-34.

Hall, M. a. ((2010).). Innovation and Productivity: Evidence from Firm-Level Studies. *NBER Working Paper No. 15622.*

Hauser., K. B. (1994). Using Mathematical Models for New Product Development. *Harvard Business Review,* Heikkinen, B.-K. a. ((2018). Agile project management in new product development: An empirical study. . *Journal of Business Research,* , s. 82, 221-231.

II., A. C. (2007.). Lean Product Development as a System: A Case Study of Body and Stamping Development at Toyota. *International Journal of Production Research,* .

Jarvenpaa, L. a. ((2018). The Role of User Communities in Open Innovation: A Case Study of Mozilla Corporation. . *MIS Quarterly,* , s. 42(1), 237-262.

Karthikeyan, A. a. ((2006). Accelerating NPD Process: A Framework for Rapid New Product Development. . *Journal of Engineering Design,*, s. 17(6), 483-500.

Kim., S.-Y. T.-J. (2010). The Impact of Information Technology Investments on Firm Productivity and Efficiency: Evidence from Panel Data Analysis. *Industrial Management & Data Systems, .*

Kleiner., D. L. (1995). The Role of Mathematical Models in Product Innovation. *Journal of Marketing Theory and Practice,.*

Laberge, G. a. ((2015). *Product Development Process Improvement With Six Sigma. .* CRC Press. Lacity., L. P. (2008). Towards a Theory of Business Process Outsourcing. *Journal of Strategic Information Systems.*

Liu, W. a. ((2015). A Study on Reducing Lead Time in New Product Introduction Process. *Advances in Mechanical Engineering*,, s. 7(10), 1687814015612244.

Marcelo De Almeida Monteiro, C. M. (2013). Product Development Process Optimization Using a Mathematical Model Based on Bayesian Networks. *International Journal of Production Research,.*

Mark S. Daskin and David F. Pyke., M. (1994). *Reducing Cost of Quality in New Product Development.* Management Science.

McConville, R. a. ((2006)). Managing Product Innovation: An Exploratory Study of Practices and Performance in High-Technology Firms. *IEEE Transactions on Engineering Management*, s. 53(3), 375-387.

Morgan., D. W. (1991). The Effect of Automation on Labor Productivity and Employment: The Case of Retail Banking. *Journal of Monetary Economics,.*

Pochampally, N. a. (2011). Reducing Product Development Cycle Time: A Review. *Journal of Manufacturing Technology Management*, s. 22(7), 966-990.

Pyke., M. S. (1994). Reducing Cost of Quality in New Product Development. *Management Science, .*

Ramachandran., S. K. (2008). Mathematical Models for Product Design and Development. *Journal of the Indian Institute of Science,.*

Sampson, A. a. ((2010). Design for Manufacturability and Concurrent Engineering: A Comprehensive Review. . *Journal of Engineering Design*,, s. 21(3), 237-265.

Sander van de Wiel, J. H.-J. (2011). Design Science Research for Developing Mathematical Models of Product Innovation Processes. *International Journal of Technology Management,.*

Sower, R. a. ((2017).). A Comprehensive Framework for Cost Management in Product Development. *Journal of Product Innovation Management*,, s. 34(3), 250-275.

Summers, F. a. ((1999).). Accelerating the New Product Development Process. *Journal of Product Innovation Management, ,* s. 16(6), 527-538.

Takeshi Higashino, N. F. (2004). A Decision Support System for New Product Development Using Mathematical Models. *Journal of Intelligent Manufacturing, .*

Weintraub., T. M. (2002). Automation in Service Industries: Benefits, Costs, and Challenges. *Journal of Operations Management, .*

Yung-Tsan Jou, C.-T. Y.-F. (2007). Product Design Optimization Using Mathematical Modeling and Genetic Algorithms. *Computers & Industrial Engineering, .*

Zhu, L. a. ((2018). Product Innovation Strategy and the Performance of New Technology Ventures in China. . *Sustainability*,, s. 10(9), 3269.

9

THE IMPACT OF DIGITAL TRANSFORMATION AND INNOVATION ON BUSINESSES

S Ahmad Mansoor Sawizi, Yunus Ceran

1. INTRODUCTION

In the rapidly evolving 21st-century landscape, the intersection of technology and business has brought about a new age of unparalleled transformation and chance. Enterprises that strive to remain competitive and significant must prioritize digital innovation and transformation. As digital technologies continue to gain momentum, businesses are witnessing a major shift in how they run, engage with their customers, and offer value to the market.

The digital revolution has significantly changed the functioning of organizations, blurring the boundaries between physical and digital domains. This paradigm shift involves more than just adopting the most recent technological advancements; it represents a fundamental change in mindset, culture, and strategy. To succeed in this digital era, enterprises must not only adopt innovative technologies but also adapt to new modes of thinking and operating.

This study examines the significant impact of digital transformation and innovation on businesses across all industries and scales. Clear and concise language, logical structure, and a balanced perspective will be used throughout. Additionally, frequent technical term abbreviations will be clarified upon first usage. Consistent citation, style, and formatting features will be employed. Our objective is to analyze the complex aspects of this phenomenon, including the technological enablers of change, the transformation of conventional business processes, the emergence of new business models, and the challenges and risks associated with these shifts.

However, it is crucial to recognize that digital transformation presents challenges. Security and privacy concerns are now paramount as organizations handle significant amounts of sensitive data. Additionally, not all companies possess the resources or expertise required to navigate the digital landscape effectively. This has resulted in a digital divide where some companies benefit more than others.

In conclusion, digital transformation and innovation have profoundly affected business operations, with implications for every organizational facet. The ability to succeed in this digital age hinges on adaptability, continued learning, and a strategic use of digital technologies. Although challenges remain, the benefits of digital transformation in terms of improving efficiency, satisfying customers, and promoting innovation make it a worthwhile pursuit for businesses of all sizes and industries.

REFERENCES

Chai, X., Hou, B., Zou, P., & Zeng, J. (2018, October). INDICS: An industrial internet platform. In 2018 IEEE SmartWorld, Ubiquitous Intelligence & Computing, Advanced & Trusted Computing, Scalable Computing & Communications, Cloud & Big Data Computing, Internet of People and Smart City Innovation (SmartWorld/SCALCOM/UIC/ATC/CBDCom/IOP/SCI) (pp. 1824-1828). IEEE.

Drnevich, P. L., & Croson, D. C. (2013). Information technology and business-level strategy: Toward an integrated theoretical perspective. MIS Quarterly, 37(2), 483-509.

Huang, M., & Yen, B. P. (2021). Driving forces for digital transformation–Case studies of Q-commerce.

Nambisan, S., Wright, M., & Feldman, M. (2019). The digital transformation of innovation and entrepreneurship: Progress, challenges, and key themes. *Research Policy, 48*(8), 103773.

Sedera, D., Tan, C. W., & Xu, D. (2022). Digital business transformation in innovation and entrepreneurship. Information & Management, 59(3), 103620.

Tornjanski, V., Čudanov, M., & Marinković, S. (2020). Shaping a new business landscape by empowering collective intelligence: Synergetic effects of open innovation, human and artificial cognitive and emotional intelligence. In *2nd Virtual International Conference: Path to a Knowledge Society-Managing Risks and Innovation-PaKSoM 2020* (pp. 127-136).

Westerman, G., & Bonnet, D. (2015). Revamping your business through digital transformation. *MIT Sloan Management Review, 56*(3), 10.

Wang, Z., Li, M., Lu, J., & Cheng, X. (2022). Business innovation based on artificial intelligence and blockchain technology. *Information Processing & Management, 59*(1), 102759.